

Ghari Bible

Ghari Bible (Full)

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

NA TUTURIGANA.....	4	NAHUM	907
BINABOLI	54	HABAKUK	910
AQO MANETABU	98	SEPANIA.....	914
TSOKO TINONI	128	HAGAI	918
VAOLUSI KETSA	167	SEKARIA.....	921
JOSUA	205	MALAKI.....	931
TINONI PEDE	230	MATEO	935
RU	257	MARKO	978
1 SAMUEL.....	262	LUKA	1005
2 SAMUEL.....	296	IOANE	1048
1 TAOVIA TSAPAKAE.....	325	AQO AQO	1078
2 TAOVIA TSAPAKAE.....	359	ROMA.....	1116
1 TURUPATU DATO	392	1 KORINT	1134
2 TURUPATU DATO	424	2 KORINT	1152
ESRA.....	461	GALATIA.....	1163
NEHEMIA.....	472	EPESUS	1170
ESTA	489	PILIPI	1176
JOB	498	KOLOSE.....	1181
LINGE TABU	535	1 TESALONIKA	1186
GOKO TABANA	625	2 TESALONIKA	1190
NA SASANI SASAGA	652	1 TIMOTI.....	1193
LINGE NA GALUVE	661	2 TIMOTI.....	1199
ISAIA	668	TITUS	1203
JEREMIA.....	731	PILEMON	1206
TANGITANGI	795	HIBRU	1208
ESEKIEL.....	802	IAKOBO	1222
DANIEL	857	1 PETERO.....	1227
HOSEA	874	2 PETERO.....	1233
JOEL	884	1 IOANE	1237
AMOS.....	888	2 IOANE	1242
OBADIA	896	3 IOANE	1243
JONA	898	IUDE.....	1244
MIKA	901	NA KATEMAI.....	1246

NA TUTURIGANA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Tana papi iani ara soaginia e totu na turupatuna na vusana na barangengo, ma na tuturigana na tinoni, ma na tuturigana goto na sasi ma na rota i laona na barangengo, me tsarivulagigotoa nina omeomea God kolugira na tinoni. Na papi tangomana ke tavota ruka i laona ke ruka butona loki:

- 1) Na vusaana na barangengo ma na turupatu tana rongogira igira na tinoni idaida: tana ka taguqira kaira a Adam ma ko Eva, ma kaira a Kain ma Abel, ma Noa ma na obo loki, ma na Kusudato ni Babilon.
- 2) Na turupatu tana rongogira na mumuaqira idaida igira na Israel. Aia nogo a Abraham na ksanina, aia e tangiloki gana rongongona nina tutuni kakai ma nina rongomangana God. Mi muri, mara tsari bâ na turupatu tana rongogira a Isaak na dalena a Abraham, ma Jakob na kukuana, aia ara soaginigotoa a Israel, mi tugira goto sangavulu ruka na dalena a Jakob, tugira nogo ara botsangia na sangavulu ruka na puku tana Israel. Me putsikae bâ na turupatu tana rongona kesa tu vidaqira na dalena a Jakob, aia nogo a Josep, ma na omea ara laba te e gini vano a Jakob migira na dalena tavosi kolugira niqira tamadale na ba totu i Ejipt. Tana papi iani e totu rago na turupatu tana rongogira visana tinoni, me putsikae bâ na turupatu tana rongona na omea loki aia God e naugira. E tuturiga ginia na tsarimakaliana laka God nogo e vusagira na omea sui i gotu mi lao. Me suilavagini ginia nina veke God e naua laka aia sauba ke galuvegira me ke boeginigira sailagi nina tinoni nogo aia. Nina aqoaqo God e laba maka i laona na papi popono iani, aia e pedegira me kedegira igira ara sasi, me idagana sautu vanigira nina tinoni, me sangagira, me tagaovia na omea sui e laba tana mauriqira. I sau nogo ara marea na papi iani gana kara maretsunâ na turupatuna niqira tutuni kesa na mamatana tinoni, me ke sangagira na vatavata sui kara mai i muri kara gini totukakai tana niqira tutuni.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na vusana na omea sui ma na tinoni
 Na tuturigana na sasi ma na rota
 Tû konina a Adam me tsau bâ konina a Noa
 A Noa ma na obo loki
 Na Kusudato ni Babilon
 Tû konina a Sem me tsau bâ konina a Abram
 Na patriarko: a Abraham, ma Isaak ma Jakob
 Igira na kukuana a Esau
 A Josep migira na kulana
 Igira na Israel tana Ejipt

Na Turupatuna na Vusana Na Omea Sui

¹ Tana idana kalina God e vusagira na omea sui i baragata mi barangengo, ² ma na barangengo e lalo sui moa na kao ma na tasi, me tagara sa omea i laona. Ma na rodo e tsavu poponoa pipi sui na omea ma nina Tarunga God e tsotsobo i kelana na kô. ³ Mi muri ma God e tsaria, "Ke laba na marara." Ma na marara e laba. ⁴ Ma God e reingaoa na marara. Maia e votâ na marara tania na rodo, ⁵ me soaginia na marara

na "Dani" ma na rodo na "Bongi". Me bongi me matsaraka. Aia na ksanina dani.

⁶⁻⁷ Mi muri, ma God e tsaria, "Ke totu na masaoka ke gini votâ na kô me ke totu ruka tabana." Me laba vaga aia e tsaria. Me vaga ia, ma God e aqosia na masaoka me gini totu tavota na kô e totu i vavana na masaoka ma na kô e totu i kelana na masaoka. ⁸ Me soaginia na "Masaoka." Me bongi me matsaraka. Aia na rukanina dani.

⁹ Mi muri, ma God e tsaria, "Kara saikolu na kô i vavana na masaoka ma kara totu kesa moa tana nauna,

rongona ke gini laba na momoru." Me laba vaga aia e tsaria. ¹⁰ Maia e soaginia na momoru na "Barangengo," ma na kô e maisai kesa moa tana nauna aia e soaginia na "Tasi." Ma God e morosia me reingaoa.

¹¹ Mi muri, maia e tsaria, "Ke labadato tana barangengo pipi sui na vatana na omea tsukatsuka, igira ara tamani piuqira migira ara molo vuaqira," me laba vaga aia e tsaria. ¹² Me vaga ia, mi tana barangengo e dato pipi vatana na omea tsukatsuka, ma God e morosigira me reingaogira. ¹³ Me bongi me matsaraka. Aia na tolunina dani.

¹⁴ Mi muri, ma God e tsaria, "Kara laba na marara tana masaoka ma kara votâ na dani ma na bongi, ma kara gini sauvulagia na tagu na papara ma na tagu na bisi, na dani ma na ngalitupa; ¹⁵ migira kara maka tana masaoka ma kara mararasia na barangengo." Mara laba sui igira na omea aia e tsaria. ¹⁶ Me vaga ia, ma God e aqosikaira ruka na marara loki bâ, na aso ke tagaovi kaputia na dani ma na vula ke tagaovi kaputia na bongi; me aqosigira goto na veitugu. ¹⁷ Maia e mologira na marara girani tana masaoka kara mararasiginia na barangengo, ¹⁸ ma kara tagaovi kaputia na dani ma na bongi, ma kara votâ na marara ma na rodo. Ma God e morosigira me reingaogira. ¹⁹ Me bongi me matsaraka. Aia na vatinina dani.

²⁰ Mi muri, ma God e tsaria, "Kara totu i kô mi tasi pipi vatana na tsetse ma na omea mamauri, mi tana masaoka kara danga na manu." ²¹ Me vaga ia, ma God e volagira na tuqana vigo na omea mamauri i tasi, me pipi vatana na tsetse ma na omea ara mauri i kô mi tasi, me pipi vatana na manu. Ma God e morosigira me reingaogira. ²² Maia e tabugira sui, me tsarivanigira na omea sui ara mauri i kô mi tasi kara vasusu ma kara danga, me tsarivanigira goto na manu kara pabo na dangaqira. ²³ Me bongi me matsaraka. Aia na tsegina dani.

²⁴ Mi muri, ma God e tsaria, "Kara laba i laona na barangengo pipi vatana na omea tuavati sui: na ladogana ma na atsina, na lokina ma na tetelona, migira goto na omea ara tere tana kao." Mara laba vaga aia e tsaria. ²⁵ Ma God e aqosigira sui, me morosigira me reingaogira.

²⁶ Mi muri, ma God e tsaria, "Ida tugita ma ka tu aqosigira na tinoni; ma kara usulia tu nunuda tugita. Ma ka tu tamivanigira kara tagaovi kaputigira na tsetse, ma na manu, me pipi sui na omea tuavati, na ladogana mana atsina, na lokina ma na tetelona, migira sui goto na omea ara tere tana kao." ²⁷ Mi tana, maia God e aqosigira na tinoni tana nununa segeni nogo aia. E aqosigira na manena ma na dakina, ²⁸ me tabugira me tsarivaganana vanigira, "Igamu kamu vasusu babâ, ma na kukuamui kara dangalia na barangengo, ma kara tagaovi poponoa na omea sui i laona. Inau au molovanigamu kamu reitutugu kaputigira na tsetse,

ma na manu, me pipi sui na omea mamauri ara totu tana barangengo. ²⁹ Mau manogatinogoa vanigamu pipi sui na piuna na omea tsukatsuka, me pipi sui goto na vatana na vuana gai kara lia gamui mutsa; ³⁰ me vanigira na omea tuavati sui, migira sui goto na manu ma na omea ara tere tana kao, au manogatinogoa pipi vatana na rau ma na buruburu kara lia gaqira mutsa igira." Mara laba sui vaga aia e tsaria. ³¹ Ma God e morosigira na omea sui aia e aqosigira, me reingao sosongoligira. Me bongi me matsaraka. Aia na ononina dani.

2 Mi tana e sui na aqosiana na baragata ma na barangengo migira na omea sui i ka laoqira. ² Mi tana vitunina dani ma God e suilavaginia nina aqo, me mango. ³ Maia e tabua na vitunina dani me baloa ke lia na dani tabu, rongona tana dani ia God e suilavaginia na volaana pipi sui na omea, me mango na aqo. ⁴ Maia nogo e vaga na vusana na baragata ma na barangengo.

Na Uta ni Eden

Mi kalina na Taovia God e aqosia na baragata ma na barangengo, ⁵ e tagara goto sa gai ke totu tana barangengo me tagara goto sa vatuna na omea tsukatsuka ke vovodato, rongona aia e tau vati moloa sa usa, me tagara goto ke kesa ke aqo tana kao; ⁶ ma na kô moa e talu i vavana na kao e mao dato me malobusia na kao.

⁷ Mi muri, ma na Taovia God e karoa na kao me buloa me aqosiginia na konina na mane; † me magoviginia na isuna na mamagona na mauri ma na mane ia e tuturiga na mauri.

⁸ Mi muri, ma na Taovia God e tsukâ kesa na uta tana nauna ara soaginia i Eden, tabana tana e dato na aso, mi tana e livua na mane aia e aqosinogoa. ⁹ Me aqosigira goto pipi sui na vatana na gai rerei dou sosongo kara dato tana ma kara molo vuaqira dou. Mi levugana patupatu na uta ia e tû na gai na tusu mauri, ma na gai na tusu sasaga gana na donaginiana na omea e dou ma na omea e seko.

¹⁰ Me kesa na kô e tave i Eden me malobusia na uta; me ba tavota vati i tabana bâ i Eden me lia vati na kô.

¹¹ Na kesanina kô aia na Kô Pison; maia e tatave polia na kao popono i Havila. ¹² Mi tana e totu na qolumila laka, kolugotoa na kô sisigini dou ma na vatu loki matena. ¹³ Ma na rukanina kô aia nogo na Kô Gihon; aia e tatave polia na kao popono i Kus. ¹⁴ Ma na tolunina kô aia nogo na Kô Tigris, aia e tave tabana i longa na Asiria, ma na vatinina kô aia nogo na Kô Euprates.

¹⁵ Mi muri, ma na Taovia God e moloa na mane tana Uta ni Eden ke aqo i laona me ke reitutugua. ¹⁶ Me

† "kao...mane" Tana goko Hibu kaira na goko 'kao' ma 'mane' e tangi atsa ka tatangi qira.

tsarivania, "Inau au tamivanigo na gania na vuaqira pipi sui na gai i laona na uta, ¹⁷ maia moa na gai e tusu sasaga gana na donaginia na omea e dou ma na omea e seko e vali vanigo na gania na vuana. Me ti vaga ko gania, migoe sauba ko mate tana dani nogo ia."

¹⁸ Mi muri, ma na Taovia God e tsaria, "E tau dou vania na mane ke totu segeni. Sauba kau aqosia ke kesa ke ulagana ke lia gana totukolu me ke sangâ." ¹⁹ Vaga ia maia e karoa na kao me aqosiginigira na omea tuavati sui, ma na manu sui. Mi muri, maia e adigiramai vania na mane ke molo soaqira; maia nogoria e vaga ti igira sui ara gini tamanina tatasa tango kesa na soaqira. ²⁰ Mi tana, ma na mane ia e molo soaqira babâ pipi sui na manu ma na omea tuavati; me tagara moa sa vadaqira igira ke ulagana ke lia gana totukolu me ke sangâ.

²¹ Te e tû na Taovia God me maturusaginia na mane maia e matura mate, mi kalina aia e mamaturu, ma God e loqoligia kesa na sulina qaqarona, me ponotivisua na sasana. ²² Me aqosiginia na daki na qaqarona na mane ia me adimai vania. ²³ Ma na mane e tsaria, "Eo, ia kalinâ e totu kesa e atsa koluau inau, na sulina na suliqu, ma na lakana na lakaqu.

Ma kau soaginia 'daki' rongona e talu tana mane." †

²⁴ Aia nogo na rongona ti na mane e mololekaira na tamana ma na tinana me totusai kolua na tauna, mi kaira ruka ara ka lia kesa moa.

²⁵ Mi kaira sui na mane ma na daki ara ka malaiole sui, mara ka tau moa vangamâ.

Nina Petsakoe na Tinoni

3 Mi laoqira pipi sui na omea mamauri God e aqosigira, aia na muata e kesa na omea e dona sosongo bâ na valovalo. Ma na muata e veisuâ na daki, "Goena, egua, laka God e tongo vanikagamu manana na gania na vuana sa gai e totu i laona na uta iani?"

² Ma na daki e gokovisu me tsarivania, "Eo, kami ka ganiragoa na vuaqira pipi sui na gai ara totu i laona na uta iani, ³ me kesa moa na gai aia e tû i levugana patu-patu na uta, aia lelê moa na gai God e tongovanikagami na gania na vuana, se na peleana goto na gaina; me ti vaga kami ka nauvaganana ia, me sauba kami ka mate."

⁴ Ma na muata e tsaria, "E tau saikesa mana ia; sauba e utu kamu ka gini mate. ⁵ Eo, God e tsarivaganana vanikagamu rongona aia e dona laka ti vaga kamu ka gania na vuana gai ia me sauba kamu ka lia vaga nogo God, ma kamu ka donaginia na omea e dou ma na omea e seko."

† "daki...mane" Tana goko Hibru kaira na goko 'daki' ma 'mane' e varangi ke atsa ka tatangiqira.

⁶ Ma na daki e morosi bâ na gai laka e rereidou sosongo me laka ke dou sosongo nomoa ti vaga na gania na vuana, me padâ laka ke dou sosongo goto ti vaga aia ke sasaga loki bâ. Te aia e tû me pitsugira visana na vuana me gania. Mi muri, maia e tusugira bâ visana na vuana vania na savana, maia goto e gania.

⁷ Mi tana tagu tsotsodo ara ka ganisua na vuana gai, mara ka reigadovia laka ara ka malaiole; mi tana mara ka tsukisaigira na rauna gai mara ka tsavuginia ka koniqira.

⁸ Mi tana ngulavi ia, mi kaira ara ka rongomia na Taovia God e liu i laona na uta, mi kaira ara ka ba taopoi tania i laoqira na gai. ⁹ Ma na Taovia God e soâ na mane, "Iava igoe?"

¹⁰ Maia e gokovisu me tsaria, "Au rongomigo nogo igoe kalina o maimai i laona na uta; mau matagu mau taopoi tanigo rongona au malaiole."

¹¹ Ma God e veisuâ, "Masei e tsarivanigo laka o malaiole? Laka igoe o gania na vuana gai inau au valivanigo na gania?"

¹² Me gokovisu na mane me tsaria, "Aia na daki igoe o molokoluau ieni aia nogo e sauvaniau na vuana gai te au gania inau."

¹³ Ma na Taovia God e veisuâ na daki, "Egua igoe ti o nauvaganana ia?"

Ma na daki e gokovisu me tsaria, "Na muata aia nogo e perobulesiau inau te au gania."

¹⁴ Mi muri, maia na Taovia God e tsarivania na muata, "Rongona nogo igoe o naua na omea iani ti sauba ke gadovigo na kede; mi laoqira na omea mamauri sui igoe segenimu moa sauba kau vealaginigo. Ke tû i dani eni me ke bâ, igoe sauba ko gini tere na tobamu, me sauba ko gania na kao pipi dani i laona na maurimu. ¹⁵ Me sauba kau naua ma kamu ka vaireisavigi kagamu igoe ma na daki; ma na dalena aia ma na dalemu igoe sauba kara ka vaigalagi sailagi. Ma na dalena aia sauba ke tsogori rutua na lovamu, migoe sauba ko gatia na bobouna na tuana."

¹⁶ Maia e tsarivania na daki, "Migoe, inau sauba kau paboa nimu rota tana tiana ma nimu vatsangisavi tana vasusu. Me atsa moa ti e vaga ia, me sauba ko kili sailaginia moa na savamu, maia sauba ke tagaovigo."

¹⁷ Maia e tsarivanigotoa na mane, "Migoe o rongomangana na taumu mo gania na vuana gai inau au valiginigo na gania. Me rongona igoe o nauvaganana ia, ti inau sauba kau ketsoa na kao. Migoe sauba ko aqo rota tana maurimu popono na tsuka mutsa gana ke tugugo. ¹⁸ Me sauba ke dato na buruburu seko ma na itai kokonaga i laona, migoe sauba ko gania na omea e dato atsi. ¹⁹ Mi tana maono na raemu sauba ko tsodoa gamu mutsa, poi tsau kalina ko visutugua tana kao i tana o talumai. Igoe, inau au aqosiginigo na kao, me sauba ko lia tugua na kao."

²⁰ Ma Adam † e soaginia na tauna ko Eva †† rongona aia na tinaqira na tinoni sui. ²¹ Ma na Taovia God e aqosipolo ginia na kokorana na omea tuavati vanikaira a Adam ma ko Eva, me pipisiginikaira.

God e Tsiiligikaira a Adam ma Ko Eva Tania na Uta

²² Mi muri, ma na Taovia God e tsaria, “Kalina ia na mane iani e lia vaga nogo kesa tu vidada tugita, me dona na padagadoviana na omea e dou ma na omea e seko. E tau dou ka tu tamivania ke ganigotoa na vuana na gai na tusumauri, me ke gini mauri saviliu.” ²³ Me tû na Taovia God me tsialigia tania na Uta ni Eden, me ketsalia ke ba aqo tana kao i tana aia e talumai. ²⁴ Mi muri, maia e mologira na angelo kara totu i tano tabana tana e dato na aso, ma kara matalia na uta, me mologotoa kesa na isi iruiru e aro kalea moa pipi naua. Iani ke gini utusigotoa ke kesa na mai varangisiana na gai na tusumauri.

A Kain ma Abel

4 Ma Adam e matura kolua na tauna, maia e tiana. Me vasua kesa na dalena mane me tsaria, “Tana nina sasanga nogo na Taovia te au gini tamanina kesa na dalequ mane.” Maia e soaginia a Kain. ² Mi muri-mai, maia e vasugotoa kesa na dalena mane, me soaginia a Abel. Ma Abel e lia na mane reitutugu sipi, ma Kain aia na mane aqo kao. ³ Me kesa tana tagu i muri, ma Kain e adimaigira visana na vuana nina omea tsukatsuka me gini savorigira vania na Taovia. ⁴ Ma Abel e adimaigotoa na kesanina dalena sipi e bot-sa tana nina sipi, me matesia, me savoria na turina dou bâ vaga nina sausau. Ma na Taovia e reingaoa a Abel ma nina sausau, ⁵ me sove tania a Kain ma nina sausau. Mi tana ma Kain e kore loki sosongo me iru matana. ⁶ Ma na Taovia e tsarivania a Kain, “Rongona gua ti o kore igoe? Ma na rongona gua goto te e iru matamu? ⁷ Ti vaga igoe o naua na omea e goto, me sauba ke moro magemage na matamu; mi tana rongona igoe o naua na omea e seko, ma na sasi e pipitu nogo tana matsapamu. Aia e ngaoa ke tagaovigo, migoe nimu aqo ko tovokakaia na tuliusiana.”

⁸ Me kesa dani, ma Kain e tsarivania a Abel na kulana, “Ida kaita ma ka vano tana uta.” Mi kalina ara ka ba tsau tana uta, ma Kain e pilo me labumatesia na kulana.

⁹ Ma na Taovia e veisuâ a Kain, “?A Kain, iava a Abel na kulamu?”

Ma Kain e tuguviusua me tsaria, “Inau au tau dona. ?Egua, laka niqû aqo goto inau na reitutuguana na kulaku?”

† Na rongona a Adam tana goko Hîbru ‘na mamatana tinoni sui.’
†† Na soa ko Eva e tangi atsa kolua na goko Hîbru ‘mauri.’ ‡ Na soa a Kain tana goko Hîbru e tangi vaga ‘tamanina.’

¹⁰ Mi muri, ma na Taovia e tsarivania, “?Rongona gua ti igoe o naua na omea seko loki vaga ia? Na gabuna na kulamu e ngangaidato vaniau talu tana kao. ¹¹ Mi kalina ia, inau au vealaginigo igoe, me utu goto ko tsuka omea tana kao. Rongona na kao e inuvinogoa na gabuna na kulamu, vaga moa ti e sangavia na mangana gana ke inuvia kalina igoe o labumatesia na kulamu. ¹² Me ti vaga igoe ko to votugua na tsuka mutsa, ma na kao e utu ke molovanigo sa vuana; me sauba ke tagara goto sa veramu, migoe ko tonavia moa na barangengo.”

¹³ Ma Kain e tsarivania na Taovia, “!Lao Taovia, na kede ia e kakai sosongo vaniau! ¹⁴ Igoe o tsialigiau inau tania na kao me tanigotoa na matamu igoe. Mo tsarivaniau goto laka sauba kau tau tamani sa veraqu ma kau tanotia na barangengo, masei moa ke tsodoau sauba ke matesiau.”

¹⁵ Ma na Taovia e tsarivania, “Tagara. Ti vaga kesa ke matesigo, mi tana tangotugumu igoe sauba kara vitu na tinoni kara mate.” Me vaga ia, ma na Taovia e moloa kesa na padapada i konina a Kain gana na parovataviaqira na tinoni kara tsodoa kara laka na labumatesiana. ¹⁶ Ma Kain e vanoligi tania na matana na Taovia, me ba totu tana vera ara soaginia “Tonatia,” aia e totu tabana na Eden i tana e dato na aso.

Igira na Kukuana a Kain

¹⁷ Kaira a Kain ma na tauna ara ka tamani kesa ka daleqira mane, mara ka soaginia a Enok. Mi muri, ma Kain e logoa kesa na verabau me tamavuginia na dalena. ¹⁸ Ma Enok e tamani kesa na dalena mane me soaginia a Irad, maia na tamana a Mehujael, ma Mehujael e tamani kesa na dalena mane me soaginia a Metusael, maia na tamana a Lamek. ¹⁹ A Lamek e tamanikaira ruka na tauna, kaira ko Adah ma ko Sila. ²⁰ Ma ko Adah e vasua a Jabal, aia na mumuaqira igira ara reitutugu buluka mara mauri tana valepolo. ²¹ Maia Jubal na kulana, aia na mumuaqira igira sui ara dona na gini sinagi na itai tatangi ma na uete. ²² Ma ko Sila e vasua a Tubal Kain, aia e dona na aqosiginiaqira na tapalamila ma na tapala laka na omea levolevo gana na aqo. Maia ko Naama na tasina daki a Tubal Kain.

²³ Ma Lamek e tsarivanikaira na tauna, “Kagamu ko Ada ma ko Sila, kamu ka rongomiau inau:

Inau au labumatesia kesa na mane vaolu rongona aia e labuau inau.

²⁴ Me ti vaga kara tu vitu na tinoni kara tu mate tana rongona na tangotuguna a Kain, ma kara vitu sangavulu vitu kara mate ti vaga ke kesa ke labumatesiau inau.”

A Set ma Enos

²⁵ Mi kaira a Adam ma ko Eva ara ka tamanigotoa kesa ka daleqira mane. Ma ko Eva e tsaria, "God e sauva-niau kesa goto na dalequ mane na tuguna a Abel, aia Kain e labumatesia." Maia e soaginia a Set. ^{†26} Ma Set e tamanina kesa na dalena mane maia e soaginia a Enos. Mi tana tagu nogo ia, ti igira na tinoni ara tuturiga na gini aqo na asana tabu na Taovia tana samasama.

Igira na Kukuana a Adam

(1 Turupatu Dato 1:1-4)

5 Iani e vaga na mamareqira igira na kukuana a Adam. Kalina God e aqosigira na tinoni, maia e aqosigira tana nununa segeni. ² Aia e aqosigira na manena ma na dakina, me tabugira me soaginigira "Tinoni." ³ Mi kalina a Adam e tsaulia 130 ngalitupana aia e tamanina goto kesa na dalena mane maia e usuli saikesalia na tamana, me soaginia a Set. ⁴ Mi murina ia, ma Adam e mauri goto 800 na ngalitupa. Maia e tamanina goto visana na dalena i muri, ⁵ me mate kalina e 930 ngalitupana.

⁶ Mi kalina a Set e 105 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane, me soaginia a Enos, ⁷ mi muri maia e mauri goto 807 ngalitupa. Maia e tamanigotoa visana na dalena, ⁸ me mate kalina e 912 ngalitupana.

⁹ Mi kalina a Enos e 90 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane, a Kenan na soana, ¹⁰ mi muri, maia e mauri goto 815 ngalitupa. Maia e tamanigotoa visana na dalena, ¹¹ me mate kalina e 905 ngalitupana.

¹² Mi kalina a Kenan e 70 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane, a Mahalalel na soana, ¹³ mi muri, maia e mauri goto 840 ngalitupa. Maia e tamanigotoa visana na dalena, ¹⁴ me mate kalina e 910 ngalitupana.

¹⁵ Mi kalina a Mahalalel e 65 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane, a Jared na soana, ¹⁶ mi muri, maia e mauri goto 830 ngalitupa. Maia e tamanigotoa visana na dalena, ¹⁷ me mate kalina e 895 ngalitupana.

¹⁸ Mi kalina a Jared e 162 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane, a Enok na soana, ¹⁹ mi muri, maia e mauri goto 800 na ngalitupa. Maia e tamanigotoa visana na dalena, ²⁰ me mate kalina e 962 ngalitupana.

²¹ Mi kalina a Enok e 65 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane, a Metusela na soana. ²² Mi murina ia, ma Enok e mauripata dou kolua God i laona 300 na ngalitupa me tamanigotoa visana na dalena.

²³ Maia e mauri tsaulia 365 na ngalitupana. ²⁴ Mi tana maurina popono, aia e mauripata dou kolua God, mi

† Na soa a Set tana goko Hibrú e tangi vaga 'saunogoa.'

muri maia e tavongani nanga lê, rongona God nogo e adiligia tania na barangengo. ²⁵ Mi kalina a Metusela e 187 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane, a Lamek na soana, ²⁶ mi muri, me mauri goto 782 na ngalitupa. Maia e tamanigotoa visana na dalena, ²⁷ me mate kalina e 969 ngalitupana.

²⁸ Mi kalina a Lamek e 182 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane, ²⁹ me tsaria, "Na baka iani sauba ke tabegita me ke gini malamala vanigita pipi nida aqo kakai tana kao aia na Taovia e ketsonogoa"; me vaga ia, maia e soaginia a Noa. ^{†30} Ma Lamek e mauri goto 595 na ngalitupa. Maia e tamanigotoa visana na dalena, ³¹ me mate kalina e 777 ngalitupana.

³² Mi muri, kalina e 500 nogo na ngalitupana a Noa, maia e tamanitugira tolu na dalena mane, a Sem, ma Ham ma Japet.

Niqira Sasaga Tabaru na Tinoni

6 Mi kalina ara dangadato na tinoni tana barangengo, mara danga na baka daki ara botsa, ² mara visana na tarunga ni gotu ara reia laka na baka daki girani ara rerei dou sosongo, te igira ara tsunamai mara laugira na baka daki igira ara reingaogira bâ. ³ Mi tana ma na Taovia e tsaria, "E utu inau kau tamivanigira na tinoni kara mauri saviliu rongona igira na tinoni lê moa. Me tû i dani eni me ke bâ, migira sauba kara tau goto mauri oka liusia kesa sangatu rukapatu na ngalitupa." ⁴ Mi tana tagu ia, mi murimai goto, ara totu na mumû tana barangengo, igira nogo na kukuqira na daki ma na tarunga ni gotu. Igira nogo na tinoni malagai susuliga bâ me tangiloki gaqira rongo tana tagu ni sau.

⁵ Mi kalina na Taovia e reia e tabaru sosongo niqira sasaga na tinoni sui tana barangengo, me laka niqira papada e sasi moa pipi kalina, ⁶ ma na Taovia e padasavi sosongo rongona aia e aqosigira me mologira tana barangengo. Me gini melu loki sosongo tobana, ⁷ me tsaria, "Inau sauba kau matesiligigira sui saikesa na tinoni girani inau au aqosigira, migira goto na omea tuavati sui, ma na omea ara tere tana kao, ma na manu, rongona inau au gini padasavi sosongo matena au aqosigira." ⁸ Maia lelê moa a Noa na Taovia e reingaoa nina sasaga.

A Noa

⁹⁻¹⁰ Iani nogo e vaga na turupatu tana rongona a Noa. Aia e tamanitugira tolu na dalena mane, i tugira nogo a Sem, ma Ham ma Japet. A Noa e tau tsukia sa sasi, maia lelê moa kesa na mane e gotolaka nina sasaga tana tagu ia. Aia e mauripata dou kolua God, ¹¹ migira sui lakalaka na tinoni tavosi sui ara sasi saviliu i matana God, ma na tangopeke seko loki moa e

†† Na soa a Noa tana goko Hibrú e tangi vaga 'tabea.'

saranga bamai pipi tana nauna. ¹² Ma God e morosia na barangengo, me reia laka e seko sosongo, rongona igira na tinoni sui ara mauri moa tana sasi.

¹³ Ma God e tsarivania a Noa, "Inau au padâ kau suilavaginigira saikesa na tinoni sui. Sauba kau matesigira sui lakalaka rongona na barangengo e gini dangadato moa niqira sasaga tabaru. ¹⁴ Igoe ko kavia kesa nimu vaka ginia na gai kakai dou; mo ko aqosigira ke visana na voki i laona mo ko bulu poponoginia na tita i laona mi taba. ¹⁵ Ko aqosia ke sangava ono sangavulu ono tabailima na katsina, me ke sangava sangavulu kesa na damana, me ke sangava ono tabailima na datona. ¹⁶ Ko aqosia na valena mo ko moloa ke tinaqe ru ka na damana ke mangamanga i ka levugaqira na valena ma na ponoponona gana ke gini sage na marara. Mo ko aqosia ke tolu na vatabela mo ko moloa kesa na matsapa tana liligina. ¹⁷ Inau sauba kau alomaia kesa na obo loki tana barangengo me ke matesiligigira pipi sui na omea mamauri. Pipi sui lakalaka na omea tana barangengo sauba kara mate, ¹⁸ migoe moa inau sauba kau naua kesa na vaitasogi kolugo. Igoe ko sage i laona na vaka kolua na taumu, mi tugira na dalemu ma tu tauqira. ¹⁹⁻²⁰ Ko adisagegira kolugo i laona na vaka kesa na dakina ma kesa na manena pipi sui na vatana na omea tuavati, me pipi sui na vatana na manu, me pipi sui na vatana na omea ara tere tana kao, kara sogoga gana kara gini mauri. ²¹ Mo ko adisagegoota pipi sui na vatana na mutsa, na gamui igamu ma gaqira goto igira." ²² Ma Noa e naua pipi sui na omea aia God e ketsalia ke naua.

Na Obo Loki

7 Na Taovia e tsarivania a Noa, "Ko sage i laona na vaka kolugira nimu tamadale popono; inau au tsodoa laka igoe segeni lelê moa i laona barangengo o naua na omea e goto. ² Ko adisage kolugo kara sogoga vitu pipi vatana na omea tuavati igira e ulagana na gini savori-kodoputsa, me ke sogoga kesa moa igira na omea tuavati tavosi sui. ³ Ko adisagegira goto kara sogoga vitu pipi vatana na manu sui. Ko naua vaganana ia rongona kara gini mauri pipi sui na vatana na omea tuavati ma na manu, ma kara gini vasusu dato tugua tana barangengo. ⁴ Me kau moa ke vitu na dani minau sauba kau moloa na usa ke tumu ke vati sangavulu na dani me ke vati sangavulu na bongi, gana kau gini matesiligigira pipi sui na omea mamauri inau au aqosigira." ⁵ Ma Noa e naua pipi sui na omea aia na Taovia e ketsalia ke naua.

⁶ E ono sangatu na ngalitupana a Noa kalina e tave na obo loki tana barangengo. ⁷ Aia ma na tauna, mi tugira na dalena mane ma tu tauqira ara tu sage tana vaka gana kara tu gini mauri tania na obo loki ia. ⁸ Me pipi sui na vatana na omea tuavati ma na manu ma na

omea ara tere tana kao, na dakina ma na manena, atsa moa igira e ulagana na gini savori-kodoputsa migira e tagara, ⁹ ara sage kolua a Noa tana vaka, vaga nogo na omea God e ketsalia. ¹⁰ Me vitu na dani i muri me tave na obo loki tana barangengo.

¹¹ Mi kalina e ono sangatu na ngalitupana a Noa, tana sangavulu vitunina dani na rukanina vula, me pipi sui na mangamanga na kô loki i vavana na barangengo ara viri botsadato, me pipi sui na matsapakapuna na obo tana masaoka ara viri sangavi sui, ¹² ma na usa e tumu tana barangengo e vati sangavulu na dani me vati sangavulu na bongi. ¹³ Mi tana dani tsotsodo nogo ia, a Noa ma na tauna ara ka sage tana vaka kolutugira tolu ka daleqira mane, tugira nogo a Sem, ma Ham ma Japet, kolutugira goto tu tauqira. ¹⁴ Mara sage kolugira goto tana vaka pipi sui na vatana na omea tuavati, ma na omea ara tere tana kao, ma na manu, na ladogana ma na atsina, na lokina ma na tetelona. ¹⁵ E kesa na manena me kesa na dakina tana pipi vatana na omea mamauri ara sage kolua a Noa tana vaka, ¹⁶ vaga nogo na omea e ketsalia God. Mi muri, ma na Taovia e vongo kapusia na banina na vaka.

¹⁷ Na obo loki e babâ moa i laona vati sangavulu na dani, ma na kô e mao me gini tugua na vaka ke tsoobo. ¹⁸ Ma na kô e mao babâ moa, ma na vaka e tsotsobo bamai i kelana kô. ¹⁹ Ma na kô e mao sosongo goto bâ me gini tsavugira na vungavunga dato ao liuliu bâ; ²⁰ me babâ moa na maona na kô poi tsau e sangava tolu tabailima na datona liusigira na vungavunga sui. ²¹ Mara gini mate pipi sui na omea mamauri tana barangengo, pipi sui na manu ma na omea ara tere tana kao, me pipi sui na omea tuavati, me pipi sui goto na tinoni. ²² Pipi sui moa na omea ara magomago tana barangengo ara mate. ²³ Na Taovia e matesigira pipi sui lakalaka na omea mamauri tana barangengo, na tinoni, na omea tuavati, na omea ara tere tana kao, ma na manu. Maia Noa segeni moa migira ara sage kolua tana vaka ara tau mate. ²⁴ Ma na kô e tau goto tsuna i laona kesa sangatu me tsege sangavulu na dani.

E Sui na Obo Loki

8 Ma God e tau padalea a Noa migira na omea mamauri sui ara totu kolua tana vaka; maia e tû me molomaia na guguri, ma na kô e gini tuturiga na tsuna. ² Migira na manga manga na kô loki i vavana na bara ngengo ma na matsapakapuna na obo tana masaoka ara vongotugua. Ma na usa e sui, ³ mi laona kesa sangatu tsege sangavulu na dani na kô e kiki rago e tavalala. ⁴ Tana sangavulu vitunina dani tana vitunina vula na vaka e mai toga i kelana kesa na vungavunga i Ararat. ⁵ Ma na kô e tavalala babâ moa, mi

tana kesianina dani tana sangavulunina vula ma na ke-laqira na vungavunga ara laba.

Na kulukulu e visumai kolua na arana vaolu na gai na olive i mangana. (8:11)

⁶ Me putsu vati sangavulu na dani, ma Noa e sangavia kesa na ovaovana bisi ⁷ me molo rutsumia kesa na kaokao. Ma na kaokao ia e tau visu mai, aia e lolovo polipoli moa poi e tsau kalina e tavalala saikesa na kô. ⁸ Mi muri, ma Noa e molo rutsumigotoa kesa na kulukulu ke reia ti vaga ke tsuna nogo na kô, ⁹ ma na rongona na kô e tau vati tsuna saikesa moa me tsavu poponoa moa na kao, ma na kulukulu ia e tau tango mana ke tao. Maia e lovo visutugua tana vaka, ma Noa e molo rutsumia na limana me adisagetugua i laona na vaka. ¹⁰ Ma Noa e pipitu goto vitu na dani ti e molo rutsumitugua na kulukulu. ¹¹ Mi tana ngulavi ma na kulukulu e visumaitugua kolua kesa na arana vaolu na gai na olive tana mangana. Mi tana ma Noa e donaginia laka e tsuna nogo na kô. ¹² Mi muri, maia e pipitu goto na dani te e molo rutsumitugua na kulukulu kesa goto kalina; ma na kulukulu ia e tau goto visumai.

¹³ Mi kalina e 601 ngalitupana a Noa, tana kesianina dani tana kesianina vula, ma na kô e tsuna saikesa. Ma Noa e adiligia na tsatsavuna na vaka, me tû me moro bamai, me reia laka na kao e tuturiga nogo na mamatsa. ¹⁴ Mi tana rukapatu vitunina dani tana rukanina vula, ma na barangengo e mamatsa saikesa.

¹⁵ Ma God e tsarivanja a Noa, ¹⁶ "Ko rutsu tania na vaka kolua na taumu me kolutugira goto na dalemu mane ma tu tauqira. ¹⁷ Mo ko molo rutsumigira sui goto na manu ma na omea tuavati ma na omea ara tere tana kao, rongona igira kara vasusu dato ma kara dangalia na barangengo popono." ¹⁸ Mi tana, ma Noa ma na tauna kolutugira goto na dalena ma tu tauqira ara tu rutsu tania na vaka. ¹⁹ Me pipi sui lakalaka na omea tuavati ma na omea ara tere tana kao ma na manu ara alarutsu tania na vaka kolugira gaqira kamaga.

A Noa e Savoria na Kodoputsa

²⁰ Ma Noa e tû me logoa kesa na belatabu vania na Taovia; maia e adia kesa i laoqira pipi vatana ma omea tuavati ma na manu igira e ulagana na gini savori-kodoputsa, me kodo poponogira vaga na savori-kodokodo i kelana na belatabu. ²¹ Ma na Taovia e signingaoa na vuruna na kodoputsa ia, maia e tsarisegenina, "E utu saikesa goto inau kau ketsotugua na barangengo tana rongona na omea ara naua igira na tinoni. Inau au donagininogoa laka tû kalina igira ara tinoni vaolu me sasi niqira papada. Me utu saikesa goto kau matesigira pipi na omea mamauri sui vaga inau au naunogoa tana tagu eni. ²² Mi tana tagu po-

pono ke totu na barangengo, sauba ke totu saviliu na tagu na tsutsuka ma na tagu na pipitsu, na tagu na bisi ma na tagu na papara, na aso ma na usa, na dani ma na bongi."

God e Vaturia Nina Taso Kolua a Noa

⁹ Ma God e tabua a Noa mi tugira na dalena mane me tsarivanitugira, "Kamu tu tamanina ke danga tu dalemui, rongona tu kukuamui tugamu kara dangaliginia na barangengo popono. ² Me pipi sui na omea tuavati, ma na manu, ma na omea ara tere tana kao, ma na tsetse sauba kara matagunigamu igamu. Inau au mologira sui i vavana nimui tagao nogo igamu. ³ Mi kalina ia, igamu tangomana kamu ganigira, kolugira goto na omea tsukatsuka; inau au saugira sui vanigamu kara lia gamui mutsa. ⁴ Me kesa moa na omea e vali vanigamu kamu gania, aia nogo na valesina sabo e totu moa na gabu i konina. Inau au tongoa na omea iani rongona tana gabu nogo e totu na mauri. ⁵ Me ti vaga ke kesa ke matesia kesa tinoni maia sauba ke gadovikede. Minau sauba kau kede matesia na omea tuavati aia e matesia kesa tinoni. ⁶ Inau nogo au aqsigira na tinoni tana nunuqu segeni, me vaga ia, masei ke tû me ke labumatesia kesa tinoni, me sauba na tinoni tavosi kara labumatesigotoa aia.

⁷ "Igamu nimui aqo kamu tamani ke danga na dalemui, rongona na kukuamui kara dangaliginia na barangengo popono."

⁸ Mi muri, ma God e tsarigotoa vanitugira a Noa ma na dalena, ⁹ "Kalina ia, inau au vaturia niqo taso kolutugamu me kolugira goto tu kukuamui kara botsamai tu murimui, ¹⁰ me kolugira goto pipi na omea mamauri sui: na manu, na buluka, ma na omea tuavati sui, ara rutsumai kolutugamu talu i laona na vaka. ¹¹ Migrani nogo na gokona na taso inau au naukolugamu: inau au vekevanigamu laka e utu goto ke tavetugua na obo loki vaga ia ke obotia na barangengo popono me ke matesigira na tinoni sui. ¹² Iani nogoria na papadana na taso inau segeniqu au vaturia kolugamu me kolugira pipi sui na omea mamauri, ¹³ au moloa na vulagaro i gotu tana parako, na papadana niqo vaitasogi koluana na barangengo. ¹⁴ Me pipi kalina kau sarosaigira na parako kara tsavua na barangengo ma na vulagaro ke laba tana parako, ¹⁵ minau sauba kau padatugua niqo taso au naukolugamu me kolugira sui goto na omea mamauri, laka e utu saikesa ke tavetugua kesa na obo seko me ke matesigira na omea mamauri sui. ¹⁶ Mi kalina ke laba na vulagaro tana parako, minau sauba kau morosia ma kau padavisua na taso saliu inau au naukolugira na omea mamauri sui tana barangengo. ¹⁷ Na vulagaro aia nogoria na papadana na veke au naua kalina eni vanigira na omea mamauri sui."

A Noa Mi Tugira na Dalena Mane

¹⁸ Tugira na dalena mane a Noa ara tu rutsu tania na vaka, tugira nogo a Sem ma Ham ma Japet. Ma Ham aia na tamana a Kanaan. ¹⁹ Tugirani tolu na dalena a Noa na mumuaqira na tinoni sui tana barangengo.

²⁰ A Noa, aia na maneaqo kao, maia nogo na kesani-na mane e tsukâ na itai na uaeni, me aqosi uaeni. ²¹ Mi muri, maia e inuvia me ulavia, me tsorâ na polona me tsaro malairole i laona nina valepolo. ²² Mi kalina a Ham, aia na tamana a Kanaan, e mai me reia laka e tsaro malairole na tamana, maia e rutsu i tano me ba tsarivanikaira na kulana. ²³ Mi kaira a Sem ma Japet ara ka adia kesa na polo, mara ka tangoli tavamurisia tana kokoveqira. Mara ka vanovano tavamuri sage tana valepolo gana kara ka tau reia na malaiolena ka tamaqira, mara ka ba tsavuginia. ²⁴ Mi kalina e sasaga visutugua a Noa me rongomia na omea na dalena tumuri e nauvania ²⁵ maia e tsaria, "Inau au vealaginia a Kanaan! Maia sauba ke tseka vanigira na tasina.

²⁶ !Tsonikaea na Taovia nina God a Sem! A Kanaan sauba ke tseka vania a Sem. ²⁷ !Aia God ke vangalaka vania a Japet † ma kara danga na dalena! !Migira na kukuana kara maurisai kolugira nina tinoni a Sem! Maia Kanaan sauba ke tseka goto vania a Japet."

²⁸ Mi murina na obo loki ma Noa e mauri goto 350 na ngalitupa, ²⁹ maia e 950 ngalitupana kalina e mate.

Igira na Kukuqira na Dalena a Noa

(1 Turupatu Dato 1:5-23)

10 Igirani nogo na kukuqira tugira na dalena mane a Noa, tugira a Sem, ma Ham ma Japet. Tugira tolu ara tu tamani tu daleqira mane murina na obo loki.

² Migirani na dalena a Japet: a Gomer, ma Magog, ma Madai, ma Javan, ma Tubal, ma Mesek ma Tiras, tugira nogo na mumuaqira na tinoni ara totu tana vera ara tangomalavuginia tu soaqira. ³ Migira na kukuana a Gomer igira nogo na tinoni ni Askenas, mi Ripat mi Togarma. ⁴ Migira na kukuana a Javan igira nogo na tinoni ni Elisa, mi Spain, mi Siprus mi Rodes; ⁵ migira nogo na mumuaqira igira na tinoni ara totu liligina tasi mi tana momoru tetelo. Igira nogo na kukuana a Japet, ara mauri i laona niqira puku ma na veraqira tatavosi, me pipi kesa na alaala ara gini goko niqira goko segeni.

⁶ Migirani nogo na dalena a Ham: a Kus, ma Ejipt, ma Libia, ma Kanaan, tugira nogo na mumuaqira na tinoni ara totu tana vera ara tangomalavuginia tu soaqira.

⁷ Migira na kukuana a Kus igira nogo na tinoni ni Seba, mi Havila, mi Sabta, mi Raama, mi Sabteka. Migira na kukuana a Raama, igira nogo na tinoni ni Seba mi

Dedan. ⁸ A Kus e tamanina kesa na dalena mane a Nimrod na soana, maia nogo na kesani-na malagai susuliga tana barangengo e tangiloki na soana. ⁹ Tana nina sasanga nogo na Taovia te a Nimrod e dona dou na rugu, maia nogoria na rongona te ara gini tsaria na tinoni na goko vaga iani, "Ina Taovia ke naua migoe ko lia na mane na rugu malagai vaga nogo a Nimrod!"

¹⁰ Tana idana ma nina tagao a Nimrod e adisaitugira na vera ni Babilon mi Ereki mi Akad, tugira sui tolu na vera tugirani ara tu totu i laona na Babilonia. ¹¹ Me tû tana, maia e vano i Asiria me logogira na verabau ni Nineve, mi Rehobot Ir, mi Kala, ¹² mi Resen, aia e totu ka levugaqira Nineve ma na verabau loki ni Kala.

¹³ Igira na kukuana a Ejipt igira nogo na tinoni ni Lidia, mi Anam, mi Lehab, mi Naptu, ¹⁴ mi Patrus, mi Kaslu, mi Krete, igira nogo na mumuaqira igira na Pilstia.

¹⁵ Mi kaira na dalena a Kanaan, kaira nogo a Sidon aia na idana dalena, ma Het, kaira nogo na mumuaqira na tinoni ara totu tana vera ara tangomalavuginia ka soaqira. ¹⁶ Maia goto a Kanaan na mumuaqira igira na Jebus, ma na Amor, ma na Gergas, ¹⁷ na Hivi, na Arka, na Sini, ¹⁸ na Arvad, na Semar ma na Hamat. Igira na puku tavosi babâ i laoqira na Kanaan ara tavota, ¹⁹ poi niqira votavota igira na Kanaan e tsau bâ tû i Sidon me tada bâ i Gerar varangisia i Gasa, me longa bâ i Sodom, mi Gomora, mi Adma mi Seboim varangisia i Lasa. ²⁰ Igirani nogo na kukuana a Ham ara mauri i laona niqira puku ma na veraqira tatavosi, me pipi kesa alaala ara gini goko niqira goko segeni.

²¹ Ma Sem, aia na kulana loki a Japet, maia nogo na mumuaqira igira sui na Hibru. ²² Migirani nogo na dalena a Sem: a Elam, ma Asur, ma Arpaksad, ma Lud, ma Aram, tugirani nogo tu mumuaqira na tinoni tana vera ara tangomalavuginia tu soaqira. ²³ Migira na kukuana a Aram igira nogo na tinoni ni Us, mi Hul, mi Geter, mi Mesek. ²⁴ Ma Arpaksad na tamana a Sela, ma Sela na tamana a Eber. ²⁵ Ma Eber e tamanikaira ruka na dalena mane: kesa ara soaginia a Peleg †† rongona tana tagu e mamauri moa aia migira na tinoni tana barangengo ara tavota; ma na rukanina dalena ara soaginia a Joktan. ²⁶ Migira na kukuana a Joktan igira nogo na tinoni ni Almodad, mi Selep, mi Hasarmavet, mi Jera, ²⁷ mi Hadoram, mi Usal, mi Dikla, ²⁸ mi Obal, mi Abimael, mi Seba, ²⁹ mi Opir, mi Havila, mi Jobab. Igirani sui na kukuana a Joktan. ³⁰ Ma na kao ara totuvia igira e tû i Mesa me tsau bâ i Separ tana kao vungavungaga i longa. ³¹ Igirani nogo na kukuana a Sem ara mauri i laona niqira puku ma na veraqira tatavosi, me pipi kesa alaala ara gini goko niqira goko segeni.

³² Ma na tinoni sui girani na kukuana sui moa a Noa, taonia niqira vasusu, mara totu babâ tana niqira duli

† Na soa a Japet tana goko Hibru e tangi vaga moa 'pabo babâ.'

†† Na soa a Peleg tana goko Hibru e tangi vaga moa 'tavota.'

ma na veraqira tatavosi. Mi murina na obo loki migira na puku sui tana barangengo ara talu sui moa tu koniqira tugira na dalena a Noa.

Na Kusudato ni Babilon

11 Tana idana igira sui na tinoni tana barangengo popono ara tamanina kesa moa na goko ara gini gogoko. ² Mi kalina igira ara tavetada bamai na lalaveana tana nauna i tana kara totu, mara ba tsodoa kesa na poi atsa i longa tana Babilonia mara totu i tana. ³ Mara vaitsarigi, “!Mai! Ida igita ma ka aqosi briki, ma kara kakai dou.” Me vaga ia mara tamanina na briki gana na logovera ma na tita gana kara tangolisaiginigira. ⁴ Mara tsaria, “Kalina ia, ida ma ka logoa kesa na verabau kolua kesa na kusudato ke tsau bâ tana masaoka, rongona ke gini tangiloki na soada ma ka gini tau saranga bamai tana barangengo popono.”

⁵ Mi tana, ma na Taovia e tsunamai na morosiana na verabau ma na kusudato igira ara logoa, ⁶ maia e tsaria, “Kalina ia igirani sui ara kesa moa tinoni, mara kesa moa goko; ma na omea ara naua iani aia nogo na tuturigana moa na omea sauba kara naua. !Me ke tau oka me sauba goto kara tangomana na nauana pipi sui moa na omea ara padangaoa! ⁷ Ida gita ma ka tsuna bâ ma ka lalao niqira goko, rongona kara gini tau vairongomigadovigi.” ⁸ Me vaga ia, ma na Taovia e sarangasigira tana barangengo popono, mara mololea na logoana na verabau ia. ⁹ Ma na verabau ia ara soaginia Babilon † rongona i tana nogo na Taovia e lalao niqira goko na tinoni sui, me tû i tana aia e sarangasigira bâ tana barangengo popono.

Igira na Kukuana a Sem

(1 Turupatu Dato 1:24-27)

¹⁰ Igirani nogo na kukuana a Sem. E ruka moa na ngalitupa murina na obo loki kalina a Sem e 100 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane, a Arpaksad na soana. ¹¹ Mi murina ia, maia e mauri goto 500 na ngalitupa me tamanigotoa visana na dalena i muri.

¹² Mi kalina a Arpaksad e 35 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane a Sela na soana; ¹³ mi murina ia, maia e mauri goto 403 na ngalitupa me tamanigotoa visana na dalena i muri.

¹⁴ Mi kalina a Sela e 30 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane a Eber na soana; ¹⁵ mi murina ia, maia e mauri goto 403 na ngalitupa me tamanigotoa visana na dalena i muri.

¹⁶ Mi kalina a Eber e 34 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane a Peleg na soana; ¹⁷ mi muri na ia, maia e mauri goto 430 na ngalitupa ma tamanigotoa visana na dalena i muri.

† Na soa i Babilon tana goko Hibru e tangi vaga 'lalo.'

¹⁸ Mi kalina a Peleg e 30 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane, a Reu na soana; ¹⁹ mi murina ia, maia e mauri goto 209 na ngalitupa me tamanigotoa visana na dalena i muri.

²⁰ Mi kalina a Reu e 32 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane, a Serug na soana; ²¹ mi murina ia, maia e mauri goto 207 na ngalitupa, me tamanigotoa visana na dalena i muri.

²² Mi kalina a Serug e 30 ngalitupana, maia e tamanina kesa na dalena mane, a Nahor na soana; ²³ mi muri na ia, maia e mauri goto 200 na ngalitupa, me tamanigotoa visana na dalena i muri.

²⁴ Mi kalina a Nahor e 29 ngalitupana, aia e tamanina kesa na dalena mane, a Tera na soana; ²⁵ mi murina ia, maia e mauri goto 119 na ngalitupa, me tamanigotoa visana na dalena i muri.

²⁶ Mi kalina a Tera e 70 ngalitupana, maia e lia tu tamaqira a Abram, ma Nahor ma Haran.

Igira na Kukuana a Tera

²⁷ Igirani nogo na kukuana a Tera, aia tu tamaqira tugira a Abram, ma Nahor ma Haran. A Haran na tamana a Lot, ²⁸ ma Haran e mate tana verana segeni nogo i Ur tana Babilonia kalina e mamauri moa a Tera na tamana. ²⁹ Ma Abram e taugâ ko Sarai, ma Nahor e taugâ ko Milka aia na dalena daki a Haran, aia na tamana goto a Iska. ³⁰ Maia ko Sarai e tau tangomana ke tamani sa dalena.

³¹ Ma Tera e aditugira a Abram na dalena, maia Lot na tutuana aia na dalena a Haran, maia ko Sarai na tauna a Abram, mi tugira ara tu mololea na verabau ni Ur tana Babilonia na vano tana kao ni Kanaan. Mara tu vano mara tu ba tsau moa i Haran mara tu ba totu i tana. ³² Ma Tera e mate i tana kalina e 205 ngalitupana.

God e Vilia a Abram

12 Ma na Taovia e tsarivanja a Abram, “Ko mololea na veramu, migira na kamamu, ma na valena tamamu, mo ko bâ tana kao i tana inau sauba kau sauvulagia vanigo. ² Inau sauba kau tusuvanigo ke danga na kukuamu, migira sauba kara pabo ma kara lia na puku loki. Me sauba inau kau vangalaka bâ vanigo, ma kau naua me ke gini tangiloki sosongo na soamu, mi tana soamu nogo igoe ti sauba kara gini tsotsovata na tinoni sui tana barangengo popono. ³ Inau sauba kau soadougira sui igira ara soadougo igoe, ma kau vealaginigira igira sui ara vealaginigo. Mi tana rongomu nogo igoe ti inau kau vangalaka vanigira na puku sui tana barangengo.”

⁴ Mi kalina e 75 ngalitupana a Abram, maia e mololea i Haran vaga nogo na omea na Taovia e tsarivanja ke naua; maia Lot goto e vano kolua. ⁵ Ma Abram e adia

ko Sarai na tauna, ma Lot na dalena kulana, me pipi sui ka niqira omea levolevo ma niqira tseka sui ara ka tamanina i Haran, mara aligiri na vano tana kao ni Kanaan. Mi kalina ara ba laba i Kanaan, ⁶ ma Abram e vano saviliu poi e ba tsau tana gai tabu i More, aia na nauna tabu i Sekem. Mi tana tagu ia igira na Kanaan ara totuvia moa na kao ia. ⁷ Ma na Taovia e laba vania a Abram me tsarivania, "Iani nogo na kao inau sauba kau sauvanigira igira na kukuamu." Ma Abram e tû me logoa kesa na belatabu i tana vania na Taovia aia e laba vania. ⁸ Mi murina ia, maia e tada goto me ba tsau tana kao vungavungaga i tabana i longa na verabau ni Betel, mi tana e ba vaturikaea nina valepolo i ka gaqira levuga Betel tabana i tasi mi Ai tabana i longa. Mi tana aia e logogotoa kesa na belatabu me samasama vania na Taovia. ⁹ Mi muri, maia e vano babâ moa kalea i Negeb tana vovotana kao ni Kanaan tabana i ata.

A Abram i Ejipt

¹⁰ Me liu kesa na uvirau loki sosongo tana Kanaan, maia Abram e tû me ba tada tsau bâ i Ejipt, gana ke totu tetelo i tana. ¹¹ Mi kalina aia e vangaraua na savu taligu tana votavota na vano i Ejipt, maia e tsarivania ko Sarai na tauna, "Igoe kesa na daki rerei dou sosongo. ¹² Mi kalina igira na tinoni ni Ejipt kara reigo igoe me sauba kara padâ laka igoe na tauqu, ma kara matesiau inau ma kara mologo igoe ko mauri. ¹³ Ma nimu aqo nomoa ko tsarivanigira laka igoe na tasiq; mi tana rongomu nogo igoe ti igira kara moloau kau mauri ma kara aragodouau." ¹⁴ Mi kalina ara savu taligu tana votavota ni Ejipt, migira na tinoni ni Ejipt ara reia laka na tauna a Abram e rereidou sosongo. ¹⁵ Mara visana nina mane sasanga na taovia tsapakae ara reia ko Sarai mara ba tsarivania na taovia tsapakae laka e rerei dou sosongo aia; mara adivanoa tana vale na na taovia tsapakae. ¹⁶ Mi tana rongona nogo ko Sarai, ti na taovia tsapakae e dou sosongo vania a Abram, me tusule vania na alaala na sipi ma na naniqoti, na buluka ma na asi, na tseka ma na kamelo. ¹⁷ Me rongona na taovia tsapakae e taugâ ko Sarai, te e tû na Taovia me molomaia na lobogu seko ke gadovia na taovia tsapakae migira sui na tinoni i laona na valena. ¹⁸ Ma na taovia tsapakae e mologoko vania a Abram ke mai i konina, maia e veisuâ, "?Laka nagua o nauvaniau igoe? ?Egua ti o tau tsarivaniau inau laka aia ko Sarai na taumu? ¹⁹ ?Ma na rongona gua ti o tsaria laka aia na tasimu, mo tamivaniau inau kau adia me ke lia na tauqu? !Na taumu ri iani; ko adia mo ko baligi!" ²⁰ Ma na taovia tsapakae e moloketsa vanigira nina mane, migira ara tû mara railigia a Abram tania na veraqira, kolua na tauna migira sui na omea e tamanina.

Ara Ka Tavota Kaira a Abram ma Lot

13 Me vaga ia, ma Abram e mololea i Ejipt kolua na tauna migira sui na omea aia e tamanina, ma Lot goto e dulikolua, mara visutugua tana vovotana kao ni Kanaan tabana i ata. ² Ma Abram e tamani danga sosongo nina omea, na sipi, na naniqoti, ma na buluka, kolugira goto na siliva ma na qolumila. ³ Maia e mololea i tana me vano kalea i Betel. Me ba tsau tana nauna i tana e vaturikaea nina valepolo tana idana i kagaqira levuga Betel mi Ai, ⁴ tana nauna nogo aia e logoa na belatabu tana idana. Mi tana ma Abram e samasama vania na Taovia.

⁵ Ma Lot e tamanigira goto danga nina sipi ma na naniqoti ma na buluka, kolu nina tamadale segeni ma nina maneago. ⁶ Me vaga ia, ma na kao i tana e dato dou na buruburu e tau tugu kaira sui kara ka totu sai, rongona ka niqira omea tuavati ara danga sosongo. ⁷ Me kesa dani e labadato kesa na vaikoregi i levugaqira igira ara reitutugugira nina omea tuavati a Abram, migira ara reitutugugira nina omea tuavati a Lot. Mi tana tagu ia igira na Kanaan ma na Peres ara totuvia moa na kao ia.

⁸ Ma Abram e tsarivania a Lot, "I kaita na tamakamaga, me tau dou kara vaikoregi nimu tinoni igoe ma niq; tinoni inau. ⁹ Me dou bâ ti kaita ka totu tavota. Igoe ko vilia na butona kao koegua igoe o ngaoa. Migoe ko vano kesa tabana, minau kau vano kesa tabana."

¹⁰ Ma Lot e tû, me moro polipoli me reia laka na poi popono ni Jordan me tsau bâ i Soar, e totu danga na kô i laona, vaga tana Nina Uta na Taovia se vaga tana kao ni Ejipt. Ma na tagu ia kalina na Taovia e tau vati moa toroutsanikaira na verabau ni Sodom mi Gomora. ¹¹ Mi tana, ma Lot e vilia na poi popono ni Jordan vanisegenina, maia e longa kalea na poi ia. Aia nogo e vaga kalina kaira ara ka tavota kaira. ¹² Ma Abram e totu i laona na kao ni Kanaan, ma Lot e ba totu i laoqira na verabau ara totu tana poi varangisia i Sodom, ¹³ migira na tinonina ni Sodom na tinoni vanga tsutsukibo mara sasi sosongo i matana na Taovia.

A Abram e Vano i Hebron

¹⁴ Mi murina kalina e vano nogo a Lot, ma na Taovia e tsarivania a Abram, "Ko tû tana o totu kalina ia, mo ko moro tave, mo ko moro tada, mo ko moro votu mo ko moro longa; ¹⁵ rongona na kao sui igoe o morosigira, inau sauba kau sauvanigo igoe migira na kukuamu, me sauba igamu kamu tamanigira sailagi. ¹⁶ Inau sauba kau sauvanigo ke danga sosongo na kukuamu, me sauba ke tau tangomana ke kesa na tsokoraeaqira; me ti vaga ke kesa ke dona na tsokoana na papasa tana barangengo, maia sauba goto ke tangomana na

tsokoaqira na kukuamu igoe. ¹⁷ Bâ, mi kalina ia, igoe ko tû mo ko ba liuvi poponoa na kao ia, rongona inau sauba kau sauvanigo popono." ¹⁸ Ma Abram e tû me mololea i tana me ba vaturikaea nina valepolo varangisigira na gaitabu e tamanina a Mamre tana Hebron, mi tana maia e logogotoa kesa na belatabu vania na Taovia.

A Abram e Laumaurisia a Lot

14 Ara tu vati na taovia tsapakae, tugira a Amrapel ni Babilonia, ma Ariok ni Elasar, ma Kedorlaomer ni Elam, ma Tidal ni Goim, ² ara tu vano na vailabu koluqira tsege na taovia tsapakae tavosi: tugira nogo a Bera ni Sodom, ma Birsu ni Gomora, ma Sinab ni Adma, ma Semeber ni Seboim, ma na taovia tsapakae ni Bela (se i Soar). ³ Tugira tsege na taovia tsapakae tugirani ara tu vorogokona mara tu saia niqira alaala tana Poi ni Sidim, i tana e totu na Tasi Mate kalina ia. ⁴ Tugira sui ara tu totu moa i vavana nina tagao a Kedorlaomer i laona e sangavulu ruka na ngalitupa, mi tana sangavulu tolunina ngalitupa mi tugira ara tu sovetugua tania nina tagao aia. ⁵ Mi tana sangavulu vatinina ngalitupa, ma Kedorlaomer kolugira igira ara sanga tabana kolua ara mai kolua niqira alaala na mane vaumate mara tuliusigira na Repaim i Asterot Karnaim, migira na Susim i Ham, migira na Emim tana poiatsa ni Kiriataim, ⁶ migira goto na Horton tana vungavunga ni Edom, mara takuvigira tsau bâ i Elparan tana vovotana na kaomate. ⁷ Mi muri, migira ara pilo visutugua mara visu bâ i Kades mi tana tagu ia ara soaginia i Enmispas. Mara ba laugira sui niqira kao igira na Amalek mara tuliusigira na Amor ara totu i Hasason Tamar.

⁸ Mi muri, mi tugira na taovia tsapakae ni Sodom, mi Gomora, mi Adma, mi Seboim, mi Bela ara raqagira niqira alaala na mane vaumate mara bâ tana Poi ni Sidim mara vailabugi ⁹ kolutugira na taovia tsapakae ni Elam, mi Goim, mi Babilonia, mi Elasar, ara tsege na taovia tsapakae tabana, mara vati tabana. ¹⁰ Mi laona na poi ia ara totu danga na qilu na kolta i laona, mi kalina kaira na taovia tsapakae ni Sodom mi Gomora ara ka tovoa na tsogoligi tania na vailabu, mara ka ba pukasage i laona na qilu gira; me tugira tolu na taovia tsapakae tavosi ara tu tsogovano tana vungavunga. ¹¹ Mi tugira vati na taovia tsapakae ni Babilonia, mi Elasar, mi Elam mi Goim, ara tu laugira pipi sui na omea ara totu i laona na Sodom ma na Gomora, kologotoa na mutsa mara vano. ¹² Ma Lot, aia na dalena na kulana a Abram, e totu goto i Sodom, migira ara tangoligotoa mara laugira nina omea sui lakalaka.

¹³ Me kesa na mane e tsogo me mai turupatuna pipi sui na omea girani vania a Abram na Hibru, aia e toto-tu varangisigira na gaitabu e tamanina a Mamre na

Amor. Ma Mamre mi kaira a Eskol ma Aner na kulana ara tu sanga tabana konina a Abram. ¹⁴ Mi kalina a Abram e rongomia laka ara tangolia a Lot na dalena kulana, maia e tû me soasaigira igira sui na tinoni na vailabu ara totu i konina i tana, mara saisi mara 318 mane, mara takuvitugira vati na taovia tsapakae poi ara ba tsau i Dan. ¹⁵ Mi tana maia e votagira nina alaala, migira ara baginigira gaqira gala tana bongi mara tuliusigira. Maia e takuvigira tsau bâ i Hoba aia e totu pala tave vania i Damaskus, ¹⁶ me adivisugira sui pipi na omea ara laua. Me adivisugotoa a Lot aia na dalena kulana, me pipi sui nina omea levolevo kolugira goto na daki sui migira na tinoni tavosi sui ara tangoligira.

A Melkisedek e Tabua a Abram

¹⁷ Mi kalina a Abram e tuliusigira sui nogo a Kedorlaomer migira na taovia tsapakae tavosi me vivisumai, maia na taovia tsapakae ni Sodom e ba tsodoa tana Qou ni Save aia ara soaginigotoa Nina Qou na Taovia Tsapakae. ¹⁸ Ma Melkisedek, aia na taovia tsapakae ni Salem, maia nina manetabu goto God Loki Tsapakae, e adi bâ vania a Abram na bredi ma na uaei, ¹⁹ me tabua a Abram me tsarivaganana, "Aia na God Loki Tsapakae aia nogo e volâ na baragata ma na barangengo, ke tabugo igoe Abram! ²⁰ Tsonikaea na God Loki Tsapakae, rongona aia nogo e sangago igoe te o gini tangomana na tuliusiaqira gamu gala!" Mi tana, ma Abram e tû, me tusuvania a Melkisedek na sangavulunina turina na omea sui aia e laua tana vailabu.

²¹ Maia na taovia tsapakae ni Sodom e tsarivania a Abram, "Igoe ko aditanimu pipi na omea sui, mo ko sauisu vaniau moa igira sui niq tinoni."

²² Ma Abram e tuguvisua me tsaria, "Inau au vatsa i matana na Taovia na God Loki Tsapakae, aia e aqosia na baragata ma na barangengo, ²³ laka inau sauba e utu saikesa kau tangolivisia ke kesa goto nimu omea tatamani igoe, atsa moa ti na itaina tula polo, se kesa na itai gana na sori porotua, rongona ko tau tsaria igoe i muri, 'A Abram e gini tamani omea danga rongona inau nogoria au sau omea vania.' ²⁴ Me sauba e utu goto kau aditamaniqu segeni ke kesa na omea. Kau adia moa gaqira tuva igira niq tinoni ara duli koluau. Mo ko tami moa vanitugira a Aner, ma Eskol ma Mamre, tugira ara tu sanga tabana koluau, kara tu adia tu gaqira tuva."

Nina Taso God Kolua a Abram

15 Kesa tana tagu i muri, ma na Taovia e goko vania a Abram tana moro me tsarivania, "A Abram ko laka na matagu. Inau sauba kau dilago tanigira sui na omea seko, ma na pelumu sauba ke loki sosongo."

² Ma Abram e veisuâ na Taovia, “?Taovia God, na peluna dou koegua sauba igoe ko sauvaniau inau kali na au tau vati tamanina moa sa dalequ vaga ia? Maia lelê moa a Elieser ni Damaskus sauba ke tangolidatogira sui niqu omea inau. ³ Igoe o tau sauvaniau sa dalequ, me sauba moa ke kesa vidaqira niqu tseka ke tangolidatogira niqu omea tatamani.”

⁴ Mi muri, maia e rongomia na Taovia e gokovani-tugua me tsaria: “Iani a Elieser na tseka sauba e utu ke tangolidatoa nimu omea tatamani; na dalemu segeni nogo igoe sauba ke tugugo.” ⁵ Ma na Taovia e soa rutsumia a Abram i tano me tsarivania, “Ko morodato i gotu tana masaoka mo ko tovoa na tsokoaqira na veitugu sui o reigira i tana; migoe na kukuamu sauba kara danga vaga nogo na veitugu o reigira i gotu.”

⁶ Ma Abram e tutunina na Taovia, mi tana rongona nogo nina tutuni aia ti na Taovia e reingaoa a Abram me tabedoua.

⁷ Mi muri, ma na Taovia e tsarivania, “Inau nogo na Taovia au adiligigo tania na veramu i Ur tana Babilonia, rongona kau tusuvanigo na kao iani me ke lia na tamanimu.”

⁸ Ma Abram e veisuâ, “?Taovia God, ke koegua ti kau donaginia laka sauba ke lia na tamaniqu na kao iani?”

⁹ Ma na Taovia e gokovisu me tsaria, “Ko adimai vaniau ieni ke kesa na buluka, me ke kesa na naniqoti, me ke kesa na sipi mane, me ke tolu sui moa tu ngalitu-paqira, me ke kesa na kulukulu me ke kesa na kurau.”

¹⁰ Ma Abram e adisaigira na omea sui e nongia na Taovia, me putsikutigira ruka takutina, me molo palatetegira pipi na omea kesa turina kesa tabana, me kesa turina kesa tabana; me tau moa putsikutigira na manu. ¹¹ Migira na manusata ara tsunamai laka kara gania na lakaqira, ma Abram e tsialigigira.

¹² Mi kalina e raratasi na aso, ma Abram e tsaro me matura mate, me tavongani ngolia na matagu loki.

¹³ Ma na Taovia e tsarivania, “Igira na kukuamu sauba kara tinoni labavô kesa tana vera tavosi, me sauba kara lia niqira tseka na tinoni ni tana, me sauba kara rotasi sekoligira i laona ke vati sangatu na ngalitupa.

¹⁴ Minau sauba kau kedegira igira ara malatsekagira, mi kalina igira na kukuamu kara mololea na vera tavosi ia, migira sauba kara adia ke danga sosongo na omea levolevo kolugira. ¹⁵ Migoe segenimu sauba ko mauri babâ moa poi tsau kalina ko tuqatuqa sosongo, me sauba ko mate tana rago, ma kara qiludougo.

¹⁶ Me sauba ke tsaulia ke vati na vatavata i muri ti igira na kukuamu igoe kara visumaitugua ieni, rongona e utu inau kau tsialigigira na Amor poi kalina ke tabaru saikesa niqira sasaga igira me ke kilia kau kedegira.”

¹⁷ Mi kalina e su pitsu nogo na aso me rodo, me tavongani pungudato na lake vaga tana umu, me kesa na omea vaga na sulu iruiru e liu i levugaqira na paparina na omea tuavati gira. ¹⁸ Mi tana tagu tsotsodo no-

go ia ma na Taovia e naua kesa na vaitasogi kolua a Abram. Me tsarivania, “Inau au vekevanigo kau tusuvanigira na kukuamu na kao popono iani, ke tû tana vovosana na kao ni Ejipt me ke vosa bâ tana Kô Euprates, ¹⁹ me adisaikolugotoa niqira kao igira na Ken, na Kenas, na Kadmon, ²⁰ na Het, na Peres, na Repaim, ²¹ na Amor, na Kanaan, na Gergas ma na Jebus.”

Ko Hagar ma Ismael

16 Aia ko Sarai na tauna a Abram e tau goto vasu-
vania a Abram sa baka. Maia ko Sarai e tamani-
na kesa nina baka daki tseka ni Ejipt, ko Hagar na
soana. ² Me kesa dani ko Sarai e tsarivania a Abram,
“Na Taovia e tongovaniau nogo inau kau tamani dale-
qu. Me ti ke dou vanigo igoe, mo ko matura kolua
niqu tseka. E tau utu aia ke tangomana ke vasuvaniau
sa baka.” Ma Abram e tabea na omea ko Sarai e tsari-
vania. ³ Maia ko Sarai e tusuvia a Abram ko Hagar
ke lia na tauna lê. Na omea vaga iani e laba i murina e
sangavulu nogo na ngalitupa a Abram e totu i Kanaan.
⁴ Ma Abram e matura kolua ko Hagar, maia e tiana. Mi
kalina ko Hagar e dona laka e tiana, maia e gini
kaekae me reipeâ ko Sarai.

⁵ Ma ko Sarai e tsarivania a Abram, “Aia nimu sasi no-
go igoe ti ko Hagar e gini reipeaa. Inau segeniqu no-
go au sauvanigo igoe ko Hagar, me tuturiga kalina aia
e dona laka e tiana, maia e reipea sosongoliau inau.
!Ma na Taovia ke pedea ase i ka vidada kaita e sasi,
igoe se inau!” ⁶ Ma Abram e tsarivania, “E dou moa,
maia ko Hagar nimu tseka nogo igoe me totu i vavana
nimu tagao; ko nauvania moa na omea igoe o ngaoa
na nauvaniana.” Mi tana ma ko Sarai e rotasi sosongo-
lia ko Hagar te e gini tsogo.

⁷ Ma nina angelo na Taovia e tsodoa ko Hagar kesa
tana vuravura i laona na kaomate, tana sautu e va-
vano i Sur, ⁸ me tsarivania, “?Ko Hagar nina tseka ko
Sarai, iava o talumai igoe miava o vavano?”

Maia e tsarivania, “Inau au tsogo tania gaqu taovia.”

⁹ Ma na angelo e tsarivania, “Ko visutugua i konina
mo ko aqo vania moa.” ¹⁰ Maia e tsarivanigotoa, “Inau
sauba kau vanigo ke danga sosongo na kukuamu, me
sauba ke tau tangomana ke kesa na tsokoraeaqira.

¹¹ Igoe sauba ko vasua kesa na dalemu mane, me sau-
ba ko soaginia a Ismael, † rongona na Taovia e ron-
gominogoa nimu ngangai i laona nimu rota. ¹² Ma na
dalemu igoe sauba ke mauri vaga kesa na asi atsi; ma-
ia sauba ke reisavigira pipi tinoni, me pipi tinoni sauba
kara reisavia aia. Maia sauba ke totu tabaligi tanigira
sui na kamana.”

¹³ Maia ko Hagar e veisua segenina vaga iani, “?Laka
au rei mananâ na Taovia mau totu mamauri moa?” Me
vaga ia, maia e soaginia na Taovia aia e goko vania “Na

† Na rongona na soa a Ismael tana goko Hîbru ‘God e rorongô.’

God Aia e Momoro.”¹⁴ Maia nogoria na rongona ti na tinoni ara soaginia na tuvú e totu ka gaqira levuga i Kades mi Bered, “Nina Tuvú Aia e Mamauri Me Morosi- au Inau.”¹⁵ Ma ko Hagar e vasuvania a Abram kesa na dalena mane, maia e soaginia a Ismael.¹⁶ Mi tana tagu ia e alu sangavulu ono nogo na ngalitupana a Abram.

Na Paripapada na Papadana na Taso

17 Mi kalina e 99 ngalitupana a Abram, ma na Taovia e laba vania me tsaria, “Inau na God Susuliga Sosongo. Ko rongomangaqu, mo ko nau sailaginia moa na omea e goto me dou.² Minau sauba kau aqosia kesa niqú taso kolugo igoe ma kau sauvanigo ke danga na kukuamu.”³ Ma Abram e tsu- poru tsuna ma na lovana e pelea na kao, ma God e tsarivania, “Inau au aqosia na vaitasogi iani kolugo: ⁴Inau au vekevanigo laka igoe sauba ko lia na mu- muaqira na puku danga. ⁵Mi kalina ia e utu nogo kara soaginigo a Abram, sauba kara soaginigo a Abraham, † rongona inau au mologo igoe ko lia na mumuaqira na puku danga. ⁶Inau sauba kau sauvanigo ke danga na kukuamu ma kara lia na puku loki, me visana vidaqira sauba kara lia na taovia tsapakae.

⁷“Inau sauba kau manalia niqú veke au nauvanigo igoe, me vanigira goto na kukuamu kara botsamai i muri vaga na taso saliu. Inau sauba kau lia nimu God igoe, ma niqira God goto igira na kukuamu. ⁸Inau sau- ba kau tusuvanigo igoe me vanigira na kukuamu na kao iani i tana igoe o totu mala tinonina na vera tavosi kalina ia. Na kao popono tana Kanaan sauba igira na kukuamu kara tamanina sailagi, minau sauba kau lia niqira God.”

⁹Ma God e tsarigotoa vania a Abraham, “Ma nimu aqo goto igoe ko tami na manaliana nimu tabana na vaitasogi iani o naua koluau, igoe migira sui goto na kukuamu kara botsa mai i muri. ¹⁰Igoe migira goto na kukuamu, nimui aqo kamu tami sui na paripapadaqira pipi sui na mane ara totu i laomui. ¹¹⁻¹²Me tuturiga kalina ia me ke bâ, ma nimui aqo igamu kamu paripa- padaqira pipi sui na baka mane kalina e alu moa na bongiqira, kolugira goto igira na tseka ara botsa tana valemui, migira goto na tseka amu voligira tana vera tavosi. Iani nogo sauba ke sauvulagia laka e kesa na vaitasogi i levugada igita. ¹³Pipi mane nina aqo ke paripapadana, miani nogo na padapada tana konina tinoni sauba ke sauvulagia laka niqú vaitasogi koluga- mu e totu saviliu. ¹⁴Ti vaga kesa na maneluma e tau paripapadana, maia e utu nogo kau tsokosaia kolugira niqú tinoni, rongona aia e kutsia niqú taso.”

¹⁵Ma God e tsarivania a Abraham, “Mi kalina ia igoe nimu aqo ko tau nogo soaginia na taumu ko Sarai; me

tû i dani eni me ke bâ, ko soagininogoa ko Sara. ††¹⁶ In- au sauba kau vangalaka vania, maia ke vasuvanigo ke- sa na dalemú mane. Minau sauba kau vangalaka vania ko Sara, maia sauba ke lia na tinaqira na puku danga, me sauba goto visana i laoqira na kukuana kara lia na taovia tsapakae.”

¹⁷Ma Abraham e tsuporu tsuna ma na lovana e pelea na kao, maia e tuturiga na kia kalina e padâ, “?Laka tangomana kesa mane ke tamani dalena kalina aia e kesa sangatu nogo na ngalitupana? ?Se laka ko Sara tangomana ke tamani baka kalina aia e siu sangavulu nogo na ngalitupana?”¹⁸ Maia e veisuâ God, “?Egua ti ko tau molovania moa a Ismael ke lia na tuguqu?”

¹⁹Ma God e tsaria, “Tagara. Aia nogo ko Sara na tau- mu sauba ke vasuvanigo kesa na dalemú mane, migoe sauba ko soaginia a Isaak. ‡Inau sauba kau vaturi kakaia niqú taso kolua aia me kolugira goto na kukua- na na dani ma na dani. Ma na taso iani sauba ke totu saviliu. ²⁰Inau au rongominogoa nimu nono tana rongona a Ismael, me sauba kau vangalaka vanigotoa aia, ma kau sauvania ke danga na dalena me ke danga na kukuana. Maia sauba ke lia na tamaqira sangavulu ruka na tinoni tataovia, ma kau naua migira na kukua- na kara lia na puku loki. ²¹Minau sauba kau manalia niqú taso kolua a Isaak na dalemú, aia sauba ke botsa konina ko Sara tana tagu vaga nogo iani tana ngalitu- pa vaolu.”²² Mi kalina God e goko sui vania a Abra- ham, maia e vano.

²³Mi tana dani nogo ia, ma Abraham e taonia na omea God e ketsalia, maia e paripapadana a Ismael na dalena, migira sui goto na maneluma i laona valena, kolugira goto na tseka ara botsa tana valena migira goto aia e voligira. ²⁴A Abraham e siu sangavulu siu nogo na ngalitupana kalina aia e paripapadana, ²⁵ma- ia Ismael na dalena e sangavulu tolu na ngalitupana. ²⁶Mi tana dani nogo ia, mi kaira sui ara ka paripapada, ²⁷kolugira sui goto nina tseka a Abraham.

God e Vekevania a Abraham Kesa na Dalena Mane

18 Me kesa tana tagu i muri, ma na Taovia e laba- vania a Abraham tana nina gaitabu a Mamre. Mi tana dani ia e papara sosongo na aso tana niaso, ma Abraham e totu bisibisi i matsapana nina valepolo. ²Me morodato me reitugira ara tu tolu na mane ara tu tû i tana. Mi kalina a Abraham e reibatugira, maia e tû tsaku me ba tsodotugira. E tsuporu tsuna ma na lo- vana e pelea na kao me tsaria, ³“Taovia tugamu, au nongitugamu kamu tu laka mavi na liu saviliu tania na veraqu; inau tu nimui maneaqo. ⁴Minau sauba kau adivanitugamu na kô ma kamu tu vuliginia tu tuamui, ma kamu tu mango rago talu tana auauna na gai iani.

† Na soa a Abraham tana goko Híbru e tatangi vaga ‘na mu- muaqira na puku danga.’

†† Na rongona na soa ko Sara tana goko Híbru ‘dalena daki na taovia tsapakae.’ ‡ Na rongona na soa a Isaak tana goko Híbru ‘aia e kiakia.’

⁵ Sauba kau adivanitugamu goto na mutsa tetelo; me ke gini kakaisitugamu na vano babâ moa i sautu. Tugamu amu tu padaloki sosongoliau te amu tu gini mailaba i valequ, me vaga ia me dou ti kamu tu tamivaniau moa kau palatugamu.”

Mi tugira ara tu tsaria, “E dou. Ami tu tamivanigo.”

⁶ Me tû a Abraham, me visu tsaku i valena me tsarivania ko Sara, “Tsaku, ko adia na pulaoa dou bâ mo ko bititsakua ke visana na bredi.” ⁷ Mi muri, ma Abraham e ulovano tana ara totu nina buluka, me tangolia kesa na dalena buluka paquru dou me tusuvania kesa nina maneaqo, maia e vangarautsakua gana na mutsa.

⁸ Me adigotoa na miliki me visana na krim kolua na velosina na buluka, me ba sauvanitugira. Mi tana i vavana na gai, aia segenina nogo e palatugira, mi tugira ara tu mutsa.

⁹ Mi muri, mara tu veisuâ a Abraham, “?Ma ko Sara na taumu iava?”

Maia e tsarivanitugira, “Ko Sara ri i tana i vale.”

¹⁰ Me kesa tu vidaqira na mane e tsaria, “Ke tovu ke siu na vula tû i dani eni, minau sauba kau labavisumai tugua ieni, maia ko Sara ke vasuvanigo nogo kesa na dalemu mane.”

Maia ko Sara e tototu tana matsapana na valepolo i murina a Abraham me rorongongona. ¹¹ Ma Abraham e tuqatuqa sosongo nogo, ma ko Sara goto e kavekave sosongo me tau nogo reivula. ¹² Mi kalina ko Sara e rorongongona vaga ia, maia e kia segenina me tsaria, “?Mi kalina ia inau au kavekave seko nogo, me laka sauba kau gini magemage moa inau na maturu kolu mane? Ma na savaqu goto inau e tuqatuqa sosongo nogo.”

¹³ Ma na Taovia e veisuâ a Abraham, “?Rongongona gua te e gini kia ko Sara me tsaria ?Laka tangomana nomoa kau tamani baka kalina au kavekave sosongo vaga ia?” ¹⁴ ?Me laka ke kakai vanigotoa sa omea na Taovia? Me vaga nogo au tsaria, ke tovu siu na vula tû i dani eni, minau sauba kau labavisumai tugua ieni, maia ko Sara ke vasunogoa kesa na dalena mane.”

¹⁵ Ma na rongongona ko Sara e matagu maia e tiapoia me tsaria, “Au tau kia inau.”

Ma na Taovia e tsaria, “Eo, igoe o kia manana.”

A Abraham e Nongjia God Ke Tau Kedea na Vera ni Sodom

¹⁶ Mi muri, mi tugira na mane ara tu vano kalea kesa tana nauna i tana tangomana kara tu morotsuna bâ i Sodom, ma Abraham e vano kolutugira gana ke vailivutugira. ¹⁷ Ma na Taovia e tsarisegenina, “E utu goto kau molopoia vania a Abraham na omea inau sauba kau naua. ¹⁸ Migira na kukuana sauba ke tangiloki gaqira rongongona ma kara puku susuliga, me pipi na puku tana barangengongona sauba kara nongjiau inau kau tabugira igira vaga nogo au tabua aia. ¹⁹ Inau au

vilinogoa aia rongongona ke gini raigira na dalena ma na kukuana kara rongomongaqu inau ma kara taonia na omea e dou me goto. Ma ti kara naudoua, me sauba kau manalivania aia pipi sui na omea inau au vekenogoa.”

²⁰ Mi muri, me goko na Taovia me tsarivania a Abraham, “Inau au rongominogoa na vaitsari loki sosongongona tana rongongona na tinoni ni Sodom mi Gomora, me laka ara tsukia na sasi loki sosongongona. ²¹ Te inau niqu aqo nomoa kau tsuna bâ ma kau lavevulagi segeniqu ti vaga ke mana se tagara na omea ara katea tana rongongona igira.”

²² Mi tana mi kaira ruka tu vidaqira ara ka aligiri na vano, mara ka ba kalea na vera ni Sodom, ma na Taovia aia segenina moa e totuvisu kolua a Abraham. ²³ Ma Abraham e tû i matana na Taovia me veisuâ, “?Egua, laka igoe o ngao mamanâ na matesiaqira igira na tinoni e dou niqira sasaga saikolugira igira na vanga tsutsukibo? ²⁴ ?Me ti vaga kara totu ke tsege sangavulu na tinoni dou i laona na vera ia, megua sauba igoe ko ketsoa moa na vera popono ia? ?Se laka ko tau gaea rongongona kara tau mate lê igira ara tsege sangavulu na tinoni dou? ²⁵ E manana nomoa e utu igoe ko tamia na matesiaqira lê na tinoni dou kolugira na vanga tsutsukibo. !Taovia, e utu! !E utu saikesa ko nauvaganana ia! Me ti vaga ko naua moa, migira na douna sauba kara gadovikedede lê saikolugira igira na vanga tsutsukibo. Ma na omea vaga ia e utugana saikesa vanigo na tamiana. ?Me laka e tau nina aqo aia e pedea na barangengongona popono ke gini pede moa na pedegoto?”

²⁶ Me gokovisu na Taovia me tsarivania a Abraham, “Eo, me ti vaga kau tsodoa kara tsege sangavulu na tinoni ke dou niqira sasaga i laona na vera ni Sodom, me sauba manana kau gaea na vera popono ia na mateqira nogo igira.”

²⁷ Ma Abraham e goko vanitugua na Taovia me tsaria, “Kiki igoe Taovia, au nongigongona ko padalea niqibulesiamu ma na veisuamu babâ moa. Inau na tinoni lê me tau lelê tuguau na tsariana sa omea vanigo. ²⁸ ?Me ti vaga kara totu ke vati sangavulu tsege lelê moa na tinoni e dou niqira sasaga tana vera ia, megua, laka igoe sauba ko ketsoa moa na vera popono ia tana rongongona ara tu tsege moa ara tu nanga i laona na tsege sangavulu?”

Ma na Taovia e tsarivania, “Sauba kau tau ketsoa na verabau ia ti vaga kau tsodoa i tana kara vati sangavulu tsege na tinoni e dou niqira sasaga.”

²⁹ Ma Abraham e goko tugua me tsaria, “Me ngatsu kara vati sangavulu lelê moa kara totu.”

Ma na Taovia e tsaria, “Sauba inau kau tau goto ketsoa na verabau ia ti vaga kara totu i tana kara vati sangavulu na tinoni dou.”

³⁰ Ma Abraham e nongigotoa na Taovia me tsaria, "Taovia, ko laka moa kiki na kore vaniaqu, minau kau goko vanigo tugua. ?Me ti vaga kara tolu sangavulu lelê moa kara totu me kegua?"

Ma na Taovia e tsaria, "Sauba kau tau goto nauvanana ia ti vaga kau tsodogira kara tolu sangavulu moa."

³¹ Ma Abraham e tsaria, "Kiki, Taovia, ko padalea niqu bulesiamu babâ moa. ?Me kegua ti vaga ko tsodoa i tana kara rukapatu lelê moa?"

Ma na Taovia e tsaria, "Sauba e utu goto kau ketsoa na verabau ia ti vaga kau tsodoa kara rukapatu lelê moa."

³² Ma Abraham e tsaria, "Taovia, ko laka moa kiki na kore vaniaqu, minau kau goko vanigo ke kesa lelê goto moa kalina. ?Me kegua ti vaga ko tsodogira kara tu sangavulu lelê moa na douna kara tu totu i tana?"

Ma na Taovia e tsaria, "Sauba e utu goto kau ketsoa na vera ia ti vaga kau tsodogira kara tu sangavulu moa na tinoni dou kara tu totu i laona." ³³ Mi kalina na Taovia e sui na goko koluana a Abraham, maia e vano, ma Abraham e visutugua i valena.

Niqira Sasi Loki Igira na Sodom

19 Mi tana ngulavi ia, kalina kaira na angelo ara ka mailaba i Sodom, maia Lot e tototu tana matsapakapuna na verabau ia. Mi kalina tsotsodo aia e reikaira, maia e tû me ba tsodokaira. Me tsuporu i ka mataqira ² me tsaria, "Taovia kagamu, inau ieni gana kau sangakagamu. Au nongikagamu kamu mai i valequ. Ma kamu ka vulia ka tuamui ma kamu ka maturu ieni ke bongi. Me ke matsaraka ti kamu ka mamata bongibongi ma kamu ka vano tana amu ka sulungana."

Mi kaira ara ka tsarivanja a Lot, "Tagara, i kagami sauba kami ka maturu moa ieni tana pakokana na verabau ieni."

³ Maia e raikaira sosongo, mi muri mi kaira ara ka tami mara ka vano kolua i valena. Maia Lot e ba ketsaligira nina maneaqo kara buloa visana na breidi, ma kara vangaraua na mutsa dou vanikaira i kaira ara ka mai i valena. Mi kalina e magovo na mutsa, migira ara adimai vanikaira, mara ka mutsa kagaqira.

⁴ Mara ka tau vati vano maturu na mane kaira, migira na mane ni Sodom ara mai mara tupolia na vale. Igira sui lakalaka na manena na verabau ia, igira na tinoni vaolu ma na tuqatuqa ara maisai sui i tana. ⁵ Migira ara gû vania a Lot mara veisuâ, "?Iava kaira na mane ara ka mai maturu ri i konimu igoe? !Ko adit-sunamaikaira ieni i konimami igami rongona ami ngaoa na tangopeke kaqira."

⁶ Ma Lot e rutsu bâ i koniqira me vongovisua na bani.

⁷ Me tsarivanigira, "!Kulaqu igamu, au nongigamu ka-

mu laka na nauana sa omea seko loki vaga ia! ⁸ Kamu reia, inau au tamani kaira ruka na dalequ daki mi kaira ara ka siama moa. Kamu tamivaniau kau adirutsumikaira vanigamu, migamu kamu nauvanikaira moa na omea amu padangaoa na nauana. Ma kamu laka moa na nauana ke kesa na omea seko vanikaira na mane kaira; i kaira ara ka mai i valequ inau, ma niqu aqo nomoa kau reitutugukaira."

⁹ Ma na mane gira ara tsarivanja, "!Ko tuligi igoe na maina! ?Laka ase i vaga nomoa igoe ti ko pedevanigami igami na omea kami naua? Ko tuligi, ti tagara, me sauba ke seko liuliu bâ na omea kami nauvanigo igoe tanikaira kaira." Migira ara surukeliligia a Lot, mara tudato bâ laka kara rese na bani. ¹⁰ Mi kaira na mane ara totu moa i laona na vale, mara ka sangavia na bani, mara ka tangolia a Lot mara ka raqasagea i vale, mara ka vongotugua na bani. ¹¹ Mi muri mi kaira ara ka naua mara gini koko sui lakalaka igira na mane ara tutû i tano, rongona ke gini utugana vanigira na reiana na matsapa.

A Lot e Mololea i Sodom

¹² Mi kaira na mane ara ka tsarivanja a Lot, "?Laka ara totu goto visana nimu tinoni tana verabau iani? Na dalemu mane, se na dalemu daki, se na savana na dalemu, se ke kesa na kamamu goto, ko adirutsumiligigira tsaku tania na verabau iani, ¹³ rongona i kagami sauba kami ka toroutsani saikesalia. Na Taovia e rongominogoa na vaitsari loki sosongo tana rongoqira na tinoni girani, maia e molomaikagami kami ka toroutsania na Sodom."

¹⁴ Mi tana, ma Lot e vano ka koniqira kaira na mane sauba kara ka taugâ na dalena me tsarivanikaira, "Tsaku ma kamu ka vanoligi tania ieni; rongona na Taovia sauba ke toroutsania na verabau iani." Mi kaira ara ka padâ laka aia e goko sinagi moa.

¹⁵ Mi tana matsaraka rovorovo mi kaira na angelo ara ka raia a Lot ke tsaku, mara ka tsaria, "!Tsaku! Ko adia na taumu mi kaira na dalemu daki kaira ma kamu tu vanoligi, rongona kamu tu tau mate kalina ke toroutsania na verabau iani." ¹⁶ Ma Lot e padaruka na vano. Maia na Taovia e galuvea moa; te kaira na mane ara ka tangolia tu limaqira tugira a Lot, ma na tauna mi kaira ru-ka na dalena daki, mara ka tudumiligigira tania na verabau. ¹⁷ Me kesa ka vidaqira na angelo kaira e tsaria, "!Kalina ia, ma kamu tu ulo tsaku! Kamu tu laka goto na morovisu ma na mango i laona na qou. Kamu tu ulo bâ tana tetena garia, rongona ke tau ganitugamu na lake ma kamu tu mate."

¹⁸ Ma Lot e tsarivanja, "Taovia, ko laka kiki na raiao-tugami sosongo vaga ia. ¹⁹ Igoe o galuve sosongoliau te o maurisiau nogo. Ma na tetena gira ara totu ao sosongo; minau sauba kau mate nogo ti kau ba tsau i

tana. ²⁰ ?Laka o reia na vera tetelo tagaria? I tana e varangi dodo. Ko tamivaniau moa ma kau ba totu i tana, igoe o reia laka aia e kesa na vera tetelo lê moa, mi tana sauba nomoa kau toturavi.”

²¹ Ma na angelo e gokovisu me tsaria, “E dou, inau au tabea. Sauba e utu kau toroutsania na vera ia.

²² !Tsaku! !Kamu tu ulo! E utu mavi kau naua sa omea poi kalina kamu tu ba tsau i tana.”

Me rongona a Lot e tsaria laka e tetelo moa na vera ia, te na vera ia ara soaginia i Soar. [†]

Ara Ka Toroutsia Saikesa Kaira Na Sodom ma na Gomora

²³ Ma na aso e tuturiga moa na datomai kalina a Lot e ba laba i Soar. ²⁴ Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, na Taovia e molotsunamaia na lake iruiru ke iruvikaira na verabau ni Sodom mi Gomora, ²⁵ me gani poponokaira kolugotoa na poi popono, migira na tinoni sui i tana, me pipi sui lakalaka goto na omea ara dato tana kao ia. ²⁶ Ma na tauna a Lot e morovisu, maia e lia na tuturina na qavu.

²⁷ Mi tana matsaraka rovorovo tana dani ngana, ma Abraham e ba tsaku tana nauna i tana aia e totu i matana na Taovia. ²⁸ Me morotsuna bâ i Sodom mi Gomora mi tana poi popono, me morosia e pungudato na lake tana kao popono, vaga moa na pungu e talu kesa tana biti loki. ²⁹ Mi kalina God e toroutsanikaira na verabau i tana e totu a Lot, maia e padâ moa a Abraham te e tamivania a Lot ke vanoligi tania na vera ia me ke mauri.

Na Tuturigaqira na Moab ma na Amon

³⁰ Me rongona a Lot e matagu na totu i Soar, te aia mi kaira na dalena daki ara tu dato tana tetena mara tu ba totu i laona kesa na vatulumu. ³¹ Me kesa dani aia na dalena daki ida e tsarivania na tasina, “Kalina ia ka tamada e tuturiga nogo na tuqatuqa, me tagara goto sa mane tana barangengo popono ke taugakaita ma ka gini tamani ka daleda. ³² Ida ma ka palâ ka tamada na uaeni me ke ulavia, rongona kaita ka gini tangomana na matura koluana ma ka gini tamani ka daleda.” ³³ Mi tana bongi ia mi kaira ara ka vania ka tamaqira na uaeni ke inu, maia na dalena daki ida e matusai kolua. Maia Lot e ulavi sosongolia na inu susuliga ia, me tau goto donaginia na omea e laba.

³⁴ Mi tana dani i muri maia na dalena daki ida e tsarivania na tasina, “Inau au matura kolua ka tamada i bongi; bâ me ke bongi ma ka sauanitugua na inu me ke ulavigotoa, migoe ko ba matura kolua. Mi tana nauvaganana ia, ti kaita sui sauba ka gini tamani sa daleda.” ³⁵ Me vaga ia, mi tana bongi ia i kaira ara ka palatugua ka tamaqira na uaeni me ulavigotoa, maia

[†] Na soa i Soar tana goko Hibrû e tatangi vaga ‘tetelo.’

na dalena daki tumuri e matusai kolua ka tamaqira. Maia Lot e ulavi sosongolia na inu susuliga ia, me tau donaginia na omea e laba. ³⁶ Mi tana nauvaganana ia, ti kaira sui na dalena a Lot ara ka tianaginia ka tamaqira segeni. ³⁷ Maia na dalena daki botsa ida e tamani kesa na dalena mane, me soaginia a Moab. ^{††} Maia nogo na mumuaqira igira na Moab i dani eni. ³⁸ Maia na dalena daki botsa tumuri e tamanigotoa kesa na dalena mane, me soaginia a Benami. [‡] Maia nogo na mumuaqira igira na Amon i dani eni.

A Abraham ma Abimelek

²⁰ Ma Abraham e mololea i Mamre, me vano tabana i ata na kao ni Kanaan, me ba totu i ka gaqira levuga i Kades mi Sur. Mi muri, kalina aia e ba totu i Gerar, ² maia e tsaria laka aia ko Sara na tauna na tasina. Ma Abimelek na taovia tsapakae ni Gerar e raigira nina maneaqo kara ba adimaia ko Sara i konina. ³ Me kesa tana bongi ma God e laba vania a Abimelek tana bolebole me tsarivania: “Igoe sauba ko mate, rongona o adia na daki iani; maia e tauga nogo.”

⁴ Ma Abimelek e dona laka aia e tau vati matura kolua ko Sara, te e tsarivania na Taovia, “!Taovia inau au maka laka au tau naua sa sasi! ?Me laka sauba ko matesiau inau migira goto niq tinoni? ⁵ Ma Abraham segenina nogo e tsaria laka aia na tasina, maia goto ko Sara e tsarivaganana goto ia. Inau au maka saikesa i laona na tobaqu kalina au naua na omea iani, mau tau aqosia sa sasi.”

⁶ Ma God e gokovisu vania tana bolebole me tsaria, “Eo, inau au donagininogoa laka igoe o naua na omea iani tana tobamale; aia nogo na rongona ti inau au gini tau tamivanigo ko matura kolua rongona igoe ko tau sasi i mataqu. ⁷ Mi kalina ia, igoe ko molovisua na daki ia vania na savana. Aia e kesa na propete, me sauba ke nonginongi vanigo rongona ko gini tau mate. Me ti ko tau molovisua na daki ia, minau au parovatavigo laka sauba ko mate, igoe migira sui goto nimu tinoni.”

⁸ Mi tana matsaraka rovorovo na dani ngana, ma Abimelek e soasaigira sui igira nina mane sasanga me turupatu vanigira na omea e laba, migira ara gini matagu sosongo. ⁹ Mi muri, ma Abimelek e soâ a Abraham me veisuâ, “?Nagua o nauvanigami igoe? ?Ma na sasi gua au nauvanigo inau ti o ngaoa ko alomai vaniau inau migira niq tinoni na rota seko loki iani? E tau saikesa ulagana ke kesa ke naua na omea vaga o nauvaniau igoe. ¹⁰ ?Ma na rongona gua ti o naua na omea vaga ia?”

¹¹ Ma Abraham e tuguvisu me tsaria, “Au padâ inau laka ke tau totu sa tinoni ieni ke kukuni tania God, ma

^{††} Na soa a Moab tana goko Hibrû e tatangi vaga ‘talu konina tamaqu.’ [‡] Na rongona na soa a Benami tana goko Hibrû ‘na dalena na kamaqu’ me tangi vaga ‘Amon’ tana goko Hibrû.

kara labumatesiau inau ma kara adia na tauqu. ¹² Maia na tasiq manana inau. Aia na dalena tamaqu, me tau na dalena tinaqu, minau au taugâ. ¹³ Mi kalina God e mololigiau tania na valena tamaqu na vano tana vera tavosi, minau au tsarivania na tauqu, 'Igoe ko sauvulagiala laka o padalokiau manana ti vaga ko tsarivania pipi sei laka inau na tasimu.'

¹⁴ Mi tana, ma Abimelek e molovisua ko Sara vania a Abraham, me tusuvanigotoa na sipi ma na buluka ma na tseka. ¹⁵ Me tsarivania a Abraham, "Ieni niq bu-tona kao popono inau; ko totu iava moa tana igoe o ngaoa ko totu." ¹⁶ Maia e tsarivanigotoa ko Sara, "Inau au sauvania na tasimu kesa toga na tavina siliva, gana ke saumakalia vanigira na tinoni ara totu kolugo igoe laka o totu male; migira na tinoni sui kara donaginia laka igoe o tau naua sa omea ke sasi."

¹⁷⁻¹⁸ Me rongona na omea vaga ia e laba vania ko Sara na tauna a Abraham, te na Taovia e naua mara gini tau tangomana kara tamani baka igira na daki ara totu i laona na valena a Abimelek. Me tû a Abraham me nonginongi vania a Abimelek, ma God e talivisua. Me talivisu gotoa na tauna migira nina daki tseka, rongona kara gini tangomana na tamani daleqira tugua.

Na Botsaana a Isaak

21 Na Taovia e vangalaka vania ko Sara vaga aia e vekenogoa laka ke naua, ² ma ko Sara e tiana me vasua kesa na dalena mane vania a Abraham kalina aia e tuqatuqa nogo. Ma na baka mane ia e botsa tana tagu vaga nogo aia God e katenogoa ke botsa. ³ Ma Abraham e soaginia na baka ia a Isaak, ⁴ mi kalina a Isaak e alu nogo na bongina, ma Abraham e paripapadana vaga nogo na omea God e ketsalia. ⁵ Ma Abraham e kesa sangatu ngalitupana kalina e botsa a Isaak. ⁶ Ma ko Sara e tsaria, "God e sauvaniau na magemage ma na kiakia. [†] Me pipi tinoni kara rongomia na omea e laba vaniau sauba kara kia koluau." ⁷ Me goko babâ goto moa me tsaria, "?Asei nomoa ke tsarivania a Abraham laka ko Sara sauba ke tsutsu baka? Me atsa moa e vaga ia, minau au vasuvania kesa na dalena mane kalina aia e tuqatuqa nogo."

⁸ Ma na baka ia e lokiloki, mi tana dani aia e mololea na tsutsu maia Abraham e aqosia kesa na kavomutsa loki.

A Abraham e Mololigikaira Ko Hagar ma Ismael

⁹ Me kesa dani, a Ismael aia na baka ko Hagar na daki ni Ejipt e vasuvania a Abraham, e sisinagi kolua a Isaak na dalena ko Sara. ¹⁰ Maia ko Sara e reikaira me tû me ba tsarivania a Abraham, "Ko mololigikaira na

[†] Na rongona na soa a Isaak tana goko Hibru 'aia e kiakia' (reigotoa tana 17:17-19.)

daki tseka ia ma na dalena. Na dalena na daki iani e tau dou ke tangolidatoa sa turina goto nimu omea tatamani igoe, nina aqo nogo a Isaak na dalequ inau ke tangolidatogira." ¹¹ Ma Abraham e rongomisavi sosongolia na goko vaga ia rongona a Ismael goto na dalena aia. ¹² Ma God e tsarivania a Abraham, "Laka na gini boe tana ka rongoqira kaira na baka ia ma ko Hagar nimu daki tseka. Ko naua moa na omea e tsarivanigo ko Sara, rongona i konina nogo a Isaak sauba igoe ko tamanina na kukuamu vaga inau au vekenogoa vanigo. ¹³ Me sauba kau vanigotoa a Ismael na dalena nimu daki tseka ke danga goto na dalena ma kara gini lia kesa na puku loki, rongona aia goto nogo na dalemu igoe."

¹⁴ Mi tana matsaraka bongibongi na dani ngana, ma Abraham e sauvania ko Hagar visana na mutsa me kesa na todo ^{††} na kô. Maia Abraham e sulukaea na baka tana kokovena tinana me molovanoa. Maia ko Hagar e vano me liu bamai moa i laona na kaomate ni Beerseba. ¹⁵ Mi kalina e kora saikesa ka gaqira kô, maia e moloa na baka i vavana kesa na gai tetelo ¹⁶ maia e vano me ba totu puka gana ngongo tsege sangavulu na sangava tania na nauna i tana e moloa na dalena. Maia e tsarisegenina, "E utu kau berengiti na reiana kalina ke mate na dalequ." Mi kalina aia e tototu moa i tana, ma na baka e tuturiga na ngangai.

¹⁷ Ma God e rongomia nina ngangai na baka, me tû i baragata kesa nina angelo God e gokotsunamai vania ko Hagar me tsaria, "?Ko Hagar, matena gua ti o melu sosongo vaga ia? Ko laka na matagu. God e rongominogoa nina ngangai na baka. ¹⁸ Ko tû, mo ko ba tulangikaea na dalemu mo ko vereea. Minau sauba kau naua ma na kukuana aia kara lia kesa na puku loki." ¹⁹ Mi muri, ma God e sangavia na matana ko Hagar, maia e morosia kesa na tuvu i tana. Me bâ toretugua ka gaqira kô me vania na baka ke inu. ²⁰ Ma God e totu kolua na baka ia, maia e lokiloki me ba totu tana kaomate ni Paran me lia na tinoni e dona sosongo na rugu. ²¹ Ma na tinana e adivania kesa na tauna na daki ni Ejipt.

Ka Niqira Tabesai Kaira a Abraham ma Abimelek

²² Mi tana tagu ia, maia Abimelek e tû me vano kolua a Pikol gaqira taovia tagao igira nina mane vaumate, me ba tsarivania a Abraham, "God nogo e totu kolugo igoe me pipi sui na omea igoe o naua. ²³ Me vaga ia, migoe ko gini vatsa ieni i matana God laka igoe sauba e utu goto ko peroau inau, migira na dalequ migira goto na kukuqu. Inau au dou sosongo vanigo igoe, me vaga ia migoe ko vekea laka igoe goto sauba ko

^{††} "todo na kô" Aia e kesa na vata na todo ara aqosiginia na kokorana na omea tuavati mara dona na molo kô i laona.

naudou vaniau inau ma na vera iani i tana o totu kalina ia.”

²⁴ Ma Abraham e tsarivania, “Eo, sauba kau vatsa.”

²⁵ Mi kalina a Abraham e gini goko vania a Abimelek rongona kesa nina tuvu igira nina maneaqo a Abimelek ara laua, ²⁶ maia Abimelek e tsaria, “!Inau au tau saikesa dona ase i naua na omea vaga ia. Migoe o tau goto tsarivaniau inau, miani nogo na kesianina tagu inau au rongomia laka e laba na omea vaga ia.”

²⁷ Mi muri, maia Abraham e sauvania a Abimelek visana na sipi ma na buluka, mi tana mi kaira ara ka naua ka niqira tabesai. ²⁸ Ma Abraham e tû me vililigi-tugira vitu na dalena sipi i laona nina alaala na sipi, ²⁹ maia Abimelek e veisuâ, “?Rongona gua ti igoe o naua na omea vaga ia?”

³⁰ Ma Abraham e gokovisu me tsaria, “Ko tamia moa na adiaqira na dalena sipi tugirani. Mi tana nauvaganana ia, ti igoe ko sanga na tsariana laka inau nogo au tsaia na tuvu iani.” ³¹ Me tû tana tagu ia mara soaginia tana nauna ia i Beerseba, † rongona i tana nogo i kaira ara ka naua ka niqira vekesai.

³² Mi murina kalina ara ka nausuia ka niqira tabesai i Beerseba, mi kaira a Abimelek ma Pikol ara ka visu-tugua i Pilistia. ³³ Mi muri, ma Abraham e tsuka i Beerseba kesa na gaitabu, mi tana aia e samasama vania na Taovia aia na God Saliu. ³⁴ Ma Abraham e mauri oka sosongo i laona na Pilistia.

God e Ketsalia a Abraham Ke Savoria a Isaak

22 Me kesa tana tagu i muri, ma God e tovolea a Abraham me soâ, “!Abraham!” Ma Abraham e tsaria, “Inau ieni Taovia!”

² Ma God e tsarivania, “Ko adia na dalemua a Isaak, aia moa ngiti dalemua aia igoe o galuve sosongolia, mo ko bâ tana butona kao ni Moria. Mi tana i kelana na vungavunga sauba inau kau tusuvanigo, ko savorivaniau na dalemua aia moa ngiti dalemua, minau sauba kau vangalaka sosongo vanigo, ¹⁷ ma kau naua migira na kukuamu kara danga vaga na veitugu tana masaoka ma na vatuna one i tasi. Migira na kukuamu sauba kara tulusigira gaqira gala. ¹⁸ Me pipi sui na puku tana barangengo sauba kara nongiau kau vangalaka vanigira vaga au vangalaka vanigira na kukuamu igoe, rongona igoe o rongomangaqu dou.” ¹⁹ Mi muri, ma Abraham e tû me visubatugua ka koniqira nina maneaqo, mi tugira ara tu visu sui i Beerseba, ma Abraham e ba totutugua i tana.

³ Mi tana matsaraka rovorovo na dani ngana, ma Abraham e tû me visâ visana na lake gana na kodoputsa, maia e molokaea i gotuna nina asi, me soâ a Isaak me ruka nina maneaqo kara tu dulikolua. Mi tugira ara tu tuturiga na vano kaleana tana nauna aia God e tsarivaninogoa a Abraham. ⁴ Mi tana tolunina dani, ma Abraham e morosi-aoa na nauna ia. ⁵ Maia e tsarivanikaira nina maneaqo, “Kamu ka totupitu ieni kolua na asi. Na baka iani minau sauba kami ka vano i garia na samasama, mi muri ti kami ka visumaitugua ka konimui.” ⁶ Maia Abraham e adia na lake me molo bâ tana kokovena a Isaak ke kalagaia, maia segenina nogo e tangolia na gau ma na ketsuma gagâ gana na

mani soqoi lake. Mi kalina kaira ara ka vavano moa i sautu, ⁷ ma Isaak e tsaria, “!Mama!”

Ma Abraham e tuguvisua me tsaria, “?Eo, egua dalequ?”

Ma Isaak e veisuâ, “?Au morosia igoe o adia na ketsuma gagâ ma na lake, miava na dalena sipi gana na mani kodoputsa?”

⁸ Ma Abraham e tsarivania, “God segenina nogo sauba ke saua.” Mi kaira ara ka vano babâ moa i sautu.

⁹ Mi kalina ara ka ba tsau tana nauna i tana God e tsarinogoa vania a Abraham, ma Abraham e aqosia kesa na belatabu me vangaraua na lake i kelana. Me soria a Isaak na dalena me molokaea i kelana na lake tana belatabu. ¹⁰ Me langâ nina gau laka ke labumatesia na dalena. ¹¹ Mi tana tsotsodo kesa nina angelo na Taovia e goko tsunamai vania tû i gotu i baragata me tsaria,

“!Abraham, Abraham!”

Maia e tsaria, “Inau ieni Taovia.”

¹² Ma na angelo e tsarivania, “Ko laka na labuana na baka ia mo ko laka na sekoliana. Kalina ia inau au donaginia laka igoe o kukuni tania God, rongona igoe o tau sove na tusuvianiana na dalemua aia segeni moa ngiti dalemua.”

¹³ Ma Abraham e moro polipoli me reia kesa na sipi mane e kara na kakatsana tana gai. Maia e bâ me tangolia na sipi mane ia, me gini savori-kodokodo tuguna na dalena. ¹⁴ Ma Abraham e soaginia na nauna ia “Na Taovia e saumaia.” Me tsaumai i dani eni, migira na tinoni ara tsaria, “Tana nina vungavunga na Taovia aia e saumaia.”

¹⁵ Me tû i gotu, ma nina angelo na Taovia e soatugua a Abraham na rukanina kalina me tsarivania, ¹⁶ “Na Taovia segenina nogo e tsarivanigo na goko iani: Inau au gini vatsa tana asaqu segeni nogo, laka tana rongona nogo igoe o nauvaganana ia mo tau tongovaniau na dalemua aia moa ngiti dalemua, minau sauba kau vangalaka sosongo vanigo, ¹⁷ ma kau naua migira na kukuamu kara danga vaga na veitugu tana masaoka ma na vatuna one i tasi. Migira na kukuamu sauba kara tulusigira gaqira gala. ¹⁸ Me pipi sui na puku tana barangengo sauba kara nongiau kau vangalaka vanigira vaga au vangalaka vanigira na kukuamu igoe, rongona igoe o rongomangaqu dou.” ¹⁹ Mi muri, ma Abraham e tû me visubatugua ka koniqira nina maneaqo, mi tugira ara tu visu sui i Beerseba, ma Abraham e ba totutugua i tana.

Igira na Kukuana a Nahor

²⁰ Me kesa tana tagu i muri, ma Abraham e rongomia laka ko Milka e vasuvania a Nahor na kulana ara tu alu na dalena: ²¹ a Us aia na idana botsa, ma Bus na kulana, ma Kemuel na tamana a Aram, ²² ma Kesed, ma

† Na rongona na soa i Beerseba tana goko Hibru ‘Na Tuvu na Veke’ se ‘Na Tuvu na Vitu’ (reigotoa tana 26:33).

Haso, ma Pildas, ma Jidlap, ma Betuel ²³ aia na tamana ko Rebeka. Ko Milka e vasuvania a Nahor na kulana a Abraham tugira alu na baka mane tugirani. ²⁴ Ma ko Reuma, aia na tauna lê a Nahor, e vasuvania ara tu vati na dalena mane: tugira nogo a Teba, ma Gaham, ma Tahas ma Maaka.

E Mate ko Sara Ma Abraham e Volia na Kao Na Qilugilu

23 Ko Sara e mauri tsaulia kesa sangatu rukapatu vitu na ngalitupana. ² Maia e mate i Hebron i laona na kao ni Kanaan, ma Abraham e tangisia na mateana.

³ Maia e mololea tana nauna e tsatsaro na kubuna na tauna, me vano i koniqira na Het me ba tsarivanigira, ⁴ "Inau au kesa na tinoni na vera tavosi mau totu ieni i laomui nogo igamu; au nongigamu kamu tsabirivaniau sa butona kao, rongona kau qiluginia na tauqu."

⁵ Migira ara tsarivania, ⁶ "Ko roro ngo taovia. Igami ami morosigo igoe vaga kesa na taovia loki; me dou ti ko qilua na taumu i laona sa vatuluma dou liuliu bâ igami ami tamanina. E utu kesa vidamami igami ke tongovanigo igoe nina vatuluma ko qiluginia na tauqu."

⁷ Maia Abraham e tsuporu i mata qira ⁸ me tsaria, "Me ti vaga igamu kamu tamivaniau kau qilua na tauqu ieni, me dou kamu nongia a Epron na dalena a Sohar ⁹ ke tsabirivaniau na Vatuluma Makpela, aia e totu varangisia na vovotana nina kao. Kamu veisuâ ke tsabirivaniau tana matena popono ieni nogo i matamui igamu, rongona kau gini tamanina inau gana na qilugilu."

¹⁰ Ma Epron segenina goto e tototu i tana kolugira na Het tavosi tana nauna gana na sai tana matsapakapuna na verabau, maia e gokovisu vania a Abraham i mataqira na tinoni sui ara totu tana me tsaria,

¹¹ "Ko rorongongo taovia. Inau sauba kau sauvanigo na kao popono kolugotoa na vatuluma i laona. Ieni nogo i mataqira na tinoni ni veraqu segeni nogo, inau sauba kau saua vanigo, rongona ko qiluginia na taumu."

¹² Ma Abraham e tsuporu i mata qira na Het, ¹³ me tsarivania a Epron i mataqira na tinoni sui rongona igira sui kara gini rorongongo, "Au nongigigo ko rongomiau kiki. Inau sauba kau volia na kao popono ia. Ko tamia moa na adiana na matena kau sauvanigo me sauba kau ba qilua na tauqu i tana."

¹⁴ Ma Epron e gokovisu vania me tsaria, ¹⁵ "Taovia, na kao ia e vati moa sangatu na tavina siliva na matena. ?Ma nagua goto ka levugada kaita? Ko bâ mo ko qilua na taumu i tana." ¹⁶ Ma Abraham e tabedoua me tsokoa na dangana na tavina siliva vaga e tsaria a Epron i mataqira na Het ara totu i tana, ara vati san-

gatu tavina siliva, taonia na tovo mamava ara gini aqo igira na tinoni tsabiri tana tagu ia.

¹⁷ Aia nogo e vaga te na butona kao e tamanina a Epron i Makpela i Mamre tabana i longa e lia nina tamani a Abraham. E adisaigotoa na uta ma na vatuluma e totu i laona, me pipi sui goto na gai ara tutû i laona na uta ia me tsau bâ tana vovotana na kao ia. ¹⁸ Migira sui na Het ara totu tana sai tana dani ia ara reigadovisuia laka na nauna i tana e lia nogo nina tamani a Abraham.

¹⁹ Mi murina ia, ma Abraham e ba qilua ko Sara na tauna i laona na vatuluma ia tana kao ni Kanaan. ²⁰ Me vaga ia, ma na kao ara tamanina igira na Het tana idana ma na vatuluma e totu i laona ara lia nogo nina nauna na mani qilugilu a Abraham.

A Isaak ma ko Rebeka

24 Mi kalina ia ma Abraham e tuqatuqa sosongo nogo, ma na Taovia e vangalaka sosongo vania pipi tana omea aia e naua. ² Maia Abraham e tû me tsarivania nina maneaqo kakatu bâ aia e reitutugugira pipi sui na omea levolevo e tamanina a Abraham, "Ko moloa na limamu i levugana na kakabaqu † mo ko aqosia kesa na veke. ³ Inau au ngaoa igoe ko vatsa tana asana na Taovia aia na God ni baragata mi barangengo, laka sauba ko tau lave tauna na dalequ inau i laonqira na tinoni ni ieni i Kanaan. ⁴ Nimu aqo nomoa igoe ko visutugua tana vera i tana inau au botsa mo ko lavea sa tauna a Isaak i koniqira na kamaqu."

⁵ Ma na maneaqo ia e veisuâ, "?Me ke koegua vaga ti na baka daki ia ke tau ngaoa na mololeana verana ma na mai koluaqu inau tana kao iani? ?Egua, laka e dou moa ti kau molovisua a Isaak tana kao i tana o talumai igoe?"

⁶ Ma Abraham e gokovisu me tsaria, "!Ko parovata dou sosongo rongona ko tau molovisua na dalequ inau i tana! ⁷ Na Taovia na God ni baragata, aia e adirutsumiau tania na valena tamaqu me tanigotoa niqira kao na kamaqu, aia nogo e vatsa vaniau laka aia sauba ke saua na kao iani vanigira na kukuqu. Maia sauba ke moloa kesa nina angelo ke idagana sautu vanigo igoe, rongona ko gini adi tauna na dalequ inau i tana. ⁸ Bâ, me ti vaga na baka daki ia ke tau ngaoa na duliuluamu mai, migoe sauba ko tapiu tania na veke ia. Mo ko laka saikesa moa na molovisuana na dalequ i tana." ⁹ Mi tana, ma na maneaqo e moloa na limana i levugana na kakabana a Abraham gana taovia, me vatsa laka aia ke nau mananâ na omea e ketsaliginia a Abraham.

¹⁰ Ma na maneaqo, aia e reitutugugira nina omea levolevo a Abraham, e adigira e sangavulu nina kame-

† "moloa...tana kakabaqu" Tana niqira lavu igira na Hibru kalina ara navaganana ia mi tana ma niqira veke e vali saikesa vanigira na kutsiana.

lo gana taovia, me vano i Mesopotamia tabana i vava tana nina verabau a Nahor. ¹¹ Mi kalina aia e ba laba i tana, me mologira nina kamelo kara tsaro i ligisana na tuvu i tabana i tano na verabau ia. Mi tana tagu ia e ni-aso ngulavi nogo, ma na tagu goto i tana igira na daki ara lavu na mai na tore kô tana tuvu ia. ¹² Maia e nonginongi me tsaria, "Taovia, igoe nina God a Abraham gaqu taovia, au nongigo ko manalia nimu veke o nauvania gaqu taovia, mo ko sangaa ma kau tango mana tana omea au sulungana mai na nauana. ¹³ Inau au totu ieni tana tuvu i tana igira na daki vaolu tana verabau iani sauba kara mai na tore kô. ¹⁴ Me sauba kau tsarivanja ke kesa vidaqira, 'Kiki, ko molotsuna bâ nimu popovatu ma kau inu inau.' Me ti vaga aia ke tami me ke tsaria, 'Eo dou, inu, minau kau saogaqira kô goto nimu kamelo,' maia saikesa nogo na baka daki igoe o vilivania nimu maneaqo a Isaak. Me ti vaga ke laba vaganana ia, minau sauba kau donaginia laka igoe o manalia nimu veke o nauvania gaqu taovia."

¹⁵ Maia e tau vati sui moa nina nonginongi, me labamai ko Rebeka kolua kesa na popovatu tana kokovena. Aia na dalena daki a Betuel, ka daleqira a Nahor na kulana a Abraham ma ko Milka na tauna. ¹⁶ Ma ko Rebeka e rerei dou sosongo me baka daki vaolu moa me tau goto vati matura kolua sa mane. Aia e bâ tana tuvu me torea nina popovatu me vivisutugua. ¹⁷ Maia nina maneaqo a Abraham e ulo bâ i konina me tsarivanja, "Kiki, ko sauvaniau ma kau inu tana nimu popovatu."

¹⁸ Ma ko Rebeka e tsarivanja, "E dou, ko inu taovia," maia e molotsuna tsakua nina popovatu tania na kokovena me tangolivanja kalina aia e inu. ¹⁹ Mi kalina aia e inu sui, maia ko Rebeka e tsarivanja, "Inau sauba kau adigaqira kô goto nimu kamelo, poi kalina kara vatsa na inu." ²⁰ Maia e qetu bâ tsakua na kô tana niqira popo na inu me ulovisutugua tana tuvu na sao kô, poi kara inu sui igira nina kamelo nina maneaqo a Abraham. ²¹ Ma na mane ia e tû mui moa me morosia ko Rebeka, gana ke tsodovulagia ti vaga na Taovia ke sauvania na tangomana tana omea aia e sulungana.

²² Mi muri, kalina ko Rebeka e sui nogo na saogaqira kô na kamelo, ma na mane ia e adia kesa na ringi qolumila loki matena me molo bâ tana isuna, me molo ba gotoa ruka na qato loki qolumila tana limana. ²³ Me tsarivanja, "Kiki, ko tsarivanjau laka aseï na tamamu. ?Me laka e totu goto sa voki tana valena tamamu ke tugua kami ba matura inau migira niq mane?"

²⁴ Maia e tuguvisua me tsaria, "Na tamaqu inau aia nogo a Betuel ka daleqira a Nahor ma ko Mikal. ²⁵ Eo, me danga dou goto na buruburu makede tana valamami, me totu goto kesa na nauna i tana kamu ba to-tu."

²⁶ Ma na mane ia e tsunatatutu me samasama vania na Taovia. ²⁷ Me tsaria, "Tsonikaea na Taovia, nina God

a Abraham gaqu taovia, aia e manali saikesalia nina veke e nauvania gaqu taovia. Na Taovia e adisaviliuau bâ i koniqira na kamana gaqu taovia."

²⁸ Ma na baka daki ia e ulo bâ tana valena tinana me turupatuna vania na omea popono. ²⁹ Ko Rebeka e tamanina kesa na tasina mane, a Laban na soana, maia e tû me ulorutsu i tano na vano tana tuvu i tana e totu nina maneaqo a Abraham. ³⁰ A Laban e reinogoa na ringi qolumila tana isuna tasina ma na qato tana limana me rongomia kalina na tasina e turupatuna na omea na mane ia e tsarivanja. Maia e vano i konina nina maneaqo a Abraham aia e totu moa i ligisaqira nina kamelo tana tuvu ³¹ me tsarivanja, "Ko mai koluau ma ka vano i vera. Igoe kesa na mane aia na Taovia e vangalaka sosongo vanigo. ?Na rongona gua ti o tutû moa ieni i tano? E totu manoga vanigo nogo kesa na voki tana valequ, me totu goto kesa nauna vanigira nimu kamelo."

³² Me vaga ia, maia na mane aqo e ba sage i valena a Laban, ma Laban e aditsunagira gaqira lutsa na kamelo me sauvanigira na buruburu makede. Mi muri, maia e adi kô vania nina maneaqo a Abraham migira gana duli kara vuliginia na tuaqira. ³³ Mi kalina ara adimaia na mutsa, ma na mane ia e tsaria, "E utu mavi kau mutsa inau poi kau tsarivulagitalua na omea au gini mai matena."

Ma Laban e tsaria, "Bâ igoe, ko goko."

³⁴ Maia e tuturiga na goko me tsaria, "Inau nina maneaqo a Abraham. ³⁵ Na Taovia e vangalaka sosongo vania gaqu taovia, me naua maia e tamanina na omea danga sosongo. Maia e sauvania danga na sipi ma na naniqoti, na buluka, na siliva ma na qolumila, na tseka daki ma na tseka mane, na kamelo ma na asi. ³⁶ Maia ko Sara na tauna gaqu taovia e vasuvania kesa na dalena mane kalina aia e kavekave nogo, ma gaqu taovia e vaninogoa na dalena ke tangolidatoa pipi sui na omea aia e tamanina. ³⁷ Ma gaqu taovia e raiau inau kau vatsa laka kau taonia nina ketsa. Maia e tsarivanjau, 'Ko laka na vili tauna na dalequ i laoqira na baka daki ni Kanaan. ³⁸ Ko bâ i koniqira igira tana vale-na tamaqu mi koniqira na kamaqu, mi tana igoe ko vili tauna na dalequ.' ³⁹ Minau au veisuâ gaqu taovia, '?Ke koegua vaga ti na baka daki ia ke tau ngaoa na tsarimuriqu mai inau?' ⁴⁰ Maia e tuguvisua me tsaria, 'Na Taovia, aia au rongomangana sailagi, sauba ke moloa kesa nina angelo ke idagana sautu vanigo me ke sauvanigo gamu tangomana. Igoe sauba ko adi tauna na dalequ i laoqira niq tinoni segeni, mi tana vungu i konina nogo na tamaqu. ⁴¹ Me kesa lelê moa na omea ti o tangomana ko gini tanusi tania nimu vatsa: ti vaga igoe ko vano i koniqira na kamaqu migira kara sove na sauana na baka daki ia vanigo, mi tana moa ti tangomana igoe ko gini tanusi.'

⁴² “Mi kalina au mai tana tuvu i dani eni, inau au nonginongi vaga iani, ‘Taovia, igoe nina God a Abraham gaqu taovia, kiki igoe ko sauvaniau na tango mana tana omea au sulungana mai na nauana. ⁴³ Au totu inau tana tuvu iani. Mi kalina ti ke kesa na daki vaolu ke mai na sao kô, inau sauba kau nongia ke sauvaniau ma kau inu tana nina popovatu. ⁴⁴ Me ti vaga aia ke tamivaniau me ke tamigotoa na saogaqira kô niqu kamelo, maia saikesa nogo na baka daki igoe o vilia ke lia na tauna na dalena gaqu taovia.’ ⁴⁵ Me tau vati sui moa niqu nonginongi segeni, maia ko Rebeka e mai kolua kesa na popovatu tana kokovena, me tsuna bâ tana tuvu na sao kô. Minau au tsarivanja, ‘Kiki, ko sauvaniau kau inu.’ ⁴⁶ Maia e molotsuna tsakua nina popovatu tania na kokovena me tsaria, ‘E dou, ko inu, me sauba goto kau saogaqira kô nimu kamelo.’ Mi tana minau au inu, maia e saogaqira kô niqu kamelo. ⁴⁷ Mau veisuâ, ‘?Asei na tamamu?’ Maia e gokovisu me tsarivanjau, ‘A Betuel na tamaqu inau, aia ka daleqira kaira a Nahor ma ko Milka.’ Mi muri minau au moloa kesa na ringi tana isuna ma na qato tana limana. ⁴⁸ Mi tana minau au tsunatuturu mau samasama vania na Taovia. Au tsonikaea na Taovia nina God a Abraham gaqu taovia, aia e adisaviliuau bâ i konina na kamana gaqu taovia, i tana au tsodoa na dalena daki na kamana vania na dalena mane gaqu taovia. ⁴⁹ Mi kalina ia, ti vaga igamu amu padâ na tabedouana nina goko ma na manaliana gamui tabana vania gaqu taovia, ma kamu tsarimakalia vaniau; me ti tagara, ma kamu tsarigotoa, ti kau gini pedea na omea gua sauba kau naua.”

⁵⁰ Mi kaira a Laban ma Betuel ara ka tsarivanja, “Rongona na omea iani e pukugamai konina na Taovia, me tau ka nimami aqo kagami kami ka tsaria sa rongona. ⁵¹ Iani ko Rebeka; ko adia mo ko vano. Maia ke lia na tauna na dalena gamu taovia, vaga nogo e tsaria na Taovia.” ⁵² Mi kalina nina maneaqo a Abraham e rongomi vaganana ia, maia e tsuporu tsuna me samasama vania na Taovia. ⁵³ Mi muri, maia e tû me aditsuna na polo ma na inilau siliva ma na qolumila, me saugira vania ko Rebeka. Maia e saugotoa visana na vangalaka loki matena vanikaira na tasina ma na tinana.

⁵⁴ Mi muri, maia nina maneaqo a Abraham migira gana duli ara mutsa mara inu mara maturu i tana. Mi kalina ara mamata tana matsaraka maia e tsaria, “Kamu tu tamivaniau ma kau visu bâ i konina gaqu taovia.”

⁵⁵ Mi kaira na tasina ma na tinana ko Rebeka ara ka tsaria, “Ko molotalua na baka daki ke totuvisu kolugami talu ke kesa uiki se ke sangavulu dani, mi muri ti aia ke tsari bâ.”

⁵⁶ Maia e tsaria, “Kamu ka laka na tongovisuagu. Na Taovia e naunogoa mau gini tangomana tana omea au

sulungana mai na nauana; kamu ka tami moa vaniau ma kau visutugua i konina gaqu taovia.”

⁵⁷ Mi kaira ara ka tuguvisua mara ka tsaria, “Ida ma ka soamaia na baka daki ma ka veisuâ nagua aia ke tsaria.” ⁵⁸ Mi tana mara ka soamaia ko Rebeka mara ka veisuâ, “?Laka o ngaoa na muriana na mane iani igoe?” Maia e tsaria, “Eo.”

⁵⁹ Mi tana, mara ka tamivania ko Rebeka ma na daki aia e reitutugua tû tana bakana kara ka vanokolua nina maneaqo a Abraham migira gana duli. ⁶⁰ Mara veilivua ko Rebeka mara tsarivanja, “!Igoe na tasimami, sauba ko lia na tinaqira na mamau! !Migira na kukuamu kara tangoligira niqira verabau gaqira gala!” ⁶¹ Mi tana maia ko Rebeka migira nina daki aqo ara binaboli mara sagekae tana kamelo mara vano kolua nina maneaqo a Abraham. Me vaga ia ma nina maneaqo a Abraham e adia ko Rebeka me vano.

⁶² Mi tana tagu ia, maia Isaak e mai nogo tana kaomate tana nauna ara soaginia “Nina Tuvu Aia e Mammauri me Morosiau Inau” me ba totu tana butona na kao ni Kanaan tabana i ata. ⁶³ Me kesa tana ngulavi ma Isaak e vano na lela bamai i laona na uta me morosibagira visana na kamelo ara maimai. ⁶⁴ Mi kalina ko Rebeka e morosia a Isaak, maia e tsiputsuna tania nina kamelo, ⁶⁵ me veisuâ nina maneaqo a Abraham, “?Laka sei mane ia e maimai kalegita igita i laona na uta ia?”

Ma nina maneaqo a Abraham e tsaria, “Aia nogo gaqu taovia inau.” Mi tana ma ko Rebeka e adia na polo me tsavupoiginia na matana.

⁶⁶ Ma na maneaqo ia e turupatuna vania a Isaak pipi sui na omea aia e naua. ⁶⁷ Mi muri, ma Isaak e adi bâ ko Rebeka tana valepolo aia ko Sara na tinana e totu i laona tana idana, maia e taugâ ko Rebeka. Ma Isaak e galuedou sosongolia ko Rebeka, me vaga ia te e gini dou tugua tobana a Isaak murina na mateana tinana.

Visana Goto na Kukuana a Abraham

(1 Turupatu Dato 1:32-33)

25 Ma Abraham e tauga gotoa kesa na daki aia ko Ketura na soana. ² Maia e vasuvania a Abraham tugira ono na dalena mane: tugira nogo a Simran, ma Joksan, ma Medan, ma Midian, ma Isbak ma Sua. ³ Ma Joksan aia ka tamaqira a Seba ma Dedan, migira na kukuana a Dedan igira nogo na Asurim, ma na Letusim ma na Leumim. ⁴ Mi tugira na dalena a Midian tugira nogo a Epa, ma Eper, ma Hanok, ma Abida ma Eldaa. Igirani sui na kukuana ko Ketura.

⁵ A Abraham e molovania a Isaak ke tangolidatoa pipi sui na omea aia e tamanina; ⁶ mi kalina a Abraham e mammauri moa, maia e vangalaka moa vanigira igira na dalena mane tavosi ara vasuvania igira na tauna tavosi. Mi muri, maia e molovanogira na dalena

mane gira kara ba totu tana butona kao tabana i Longa, kara gini totu tabaligi tania a Isaak na dalena.

Na Mateana ma na Qiluana a Abraham

⁷⁻⁸ Ma Abraham e mate kalina e tuqatuqa sosongo nogo, ma na ngalitupana e tsaulia kesa sangatu vitu sangavulu tsege na ngalitupa. ⁹ Mi kaira a Isaak ma Ismael na dalena ara ka ba qilua tana Vatuluma ara soaginia Makpela, i laona na kao e totu tabana i longa Mamre aia e tamanina a Epron na dalena a Sohar na Het tana idana. ¹⁰ Aia nogo na kao a Abraham e volia i koniqira na Het; mi kaira sui a Abraham, ma ko Sara na tauna ara qilukaira sui moa tana. ¹¹ Mi murina na mateana a Abraham, ma God e vangalaka dou sosongo vania a Isaak na dalena, aia e totu i ligisana na tuvua ara soaginia "Nina Tuvua Aia e Mamauri Me Morosiau Inau."

Igira na Kukuana a Ismael

(1 Turupatu Dato 1:28-31)

¹² A Ismael aia ko Hagar na daki ni Ejipt ma nina tseka ko Sara e vasuvania a Abraham, ¹³ e tamani sangavulu ruka na dalena mane ara tu botsa vaitsarimurigi: igira nogo a Nebaiot, ma Kedar, ma Adbeel, ma Mibsam, ¹⁴ ma Misma, ma Duma, ma Masa, ¹⁵ ma Hadad, ma Tema, ma Jetur, ma Napis, ma Kedema. ¹⁶ Igira nogo na mumuaqira ara sangavulu ruka na puku, ma na soaqira ara tangomalavuginia na veraqira ma na nauna i tana ara vaturikaegira niqira valepolo. ¹⁷ Ma Ismael e tsaulia kesa sangatu tolu sangavulu vitu ngalitupana kalina e mate. ¹⁸ Migira na kukuana a Ismael ara totuvia na butona kao ka levugaqira i Havila mi Sur, i tabana i longa na Ejipt tana sautu e vano kalea i Asiria. Migira ara totu tabaligi segeni tanigira na kukuana tavosi a Abraham.

Ara Ka Botsa Kaira a Esau ma Jakob

¹⁹ Iani na turupatuna tana rongona a Isaak na dalena a Abraham. ²⁰ E vati sangavulu nogo na ngalitupana a Isaak kalina aia e taugâ ko Rebeka aia na dalena a Betuel na Aramea ni Mesopotamia ma na tasina a Laban. ²¹ Ma Isaak e nonginongi vania na Taovia rongona e totu mamane ko Rebeka na tauna. Ma na Taovia e rongomia nina nonginongi me gini tiana ko Rebeka. ²² Maia sauba ke batso na dalena, me idavia ka botsaqira kaira mara ka vaisugutigi sosongo i laona na tobana ka tinaqira. Ma ko Rebeka e tsaria, "Rongona gua ti e laba vaniau na omea vaga iani?" Maia e tû me vano na veisuana na Taovia ke votarongona vania.

²³ Ma na Taovia e tsarivania, "Ara ka ruka na puku na tinoni i laona tobamu igoe. Mi kaira na puku sauba ko vasukaira igoe sauba kara ka vaigalagi. Me kesa ka vi-

daqira sauba ke susuliga bâ liusia kesa, ma na idana sauba ke aqo vania na tumurina."

²⁴ Mi kalina e laba na tagu ke vasua na dalena, maia e tamanina na batso. ²⁵ Na idana botsa e tsitsi na kokorana me vuvuluga vaga na itai vuvuluga, mara soaginia a Esau. ²⁶ Mi kalina e botsa na rukanina maia e tatango kakai tana bobouna tuana a Esau, mara soaginia a Jakob. ^{††} E ono sangavulu na ngalitupana a Isaak kalina ara ka botsa kaira.

A Esau e Sauligia Gana Susuliga Vaga na Baka Botsaida

²⁷ Mara ka lokiloki na baka mane kaira, ma Esau e lia na mane na rugu dou sosongo me reingaoa na totu i legai, maia Jakob e mane muimui moa me totu moa i vera. ²⁸ Ma Isaak e reingaoa bâ a Esau rongona e gini mage na ganiana na sabo e matesia a Esau, maia ko Rebeka e reingaoa bâ a Jakob.

²⁹ Me kesa dani kalina a Jakob e kuki supu na pini, maia Esau e visumai talu na rugu. Maia e vitoa mate ³⁰ me tsarivania a Jakob, "Inau au vitoa mate; ko tusuvaniau inau na turina na omea tsitsi ia." Maia nogo na rongona ti ara soaginigotoa aia Esau a Edom. [‡]

³¹ Ma Jakob e gokovisu me tsaria, "Eo, sauba kau sauvanigo ti vaga igoe ko sauvaniau talu gamu susuliga gana na adidatoana nina omea levolevo ka tamada vaga na baka botsaida."

³² Ma Esau e tsaria, "E dou! Inau au varangi nogo kau mate; ma nagua na peluna vaniau inau na adidatoana nina omea levolevo ka tamada kalina au vaga ia?"

³³ Ma Jakob e gokovisu me tsaria, "Ko ida talu nomoa ko vatsa vaniau laka sauba ko sauvaniau inau gamu susuliga."

Ma Esau e vatsa me sauvania a Jakob gana susuliga. ³⁴ Mi muri, maia Jakob e sauvania a Esau visana na bre-di ma na supu. Maia e mutsa me inu, mi muri me tû me vano. Mi tana nauvaganana ia, ma Esau e sauvulugia laka e tau lelê padalokia gana susuliga vaga na baka botsaida.

A Isaak e Totu i Gerar

26 Me liu goto kesa na tagu na uvirau tana kao ni Kanaan e vaga nogo aia e laba ida tana taguna a Abraham. Ma Isaak e tû me vano i Gerar, i konina a Abimelek aia niqira taovia tsapakae igira na Pilistia. ² Ma na Taovia e labavania a Isaak me tsarivania, "Ko laka na vano i Ejipt; ko totu moa tana butona kao ieni i tana inau kau tsarivanigo ko totu. ³ Ko totu ieni, minau

† Ara padâ laka na soa a Esau e kalea i Seir, aia na butona kao ara ba totuvia igira na kukuana a Esau. Ma na soa i 'Seir' tana goko Hibu e tatangi vaga 'vuvuluga.' †† Na soa a Jakob tana goko Hibu e tatangi vaga 'bobou na tua.' ‡ Na soa a Edom tana goko Hibu e tatangi vaga 'tsitsi.'

sauba kau totu kolugo ma kau vangalaka vanigo. Inau sauba kau sauvanigo igoe me vanigira na kukuamu na butona kao popono iani, ma kau manalia na veke au naunogoa vania a Abraham na tamamu. ⁴ Me sauba kau sauvanigo na kukuamu ma kara danga vaga na veitugu tana masaoka, ma kau sauvanigira na butona kao popono iani. Me pipi sui na puku sauba kara nongiau kau vangalaka vanigira vaga inau au vangalaka vanigira na kukuamu igoe. ⁵ Eo, sauba kau vangalaka vanigo igoe, tana rongona nogo a Abraham e rongomangaqu inau me murigira pipi sui ni qu vali ma ni qu ketsa."

⁶ Me vaga ia, ma Isaak e totu moa i Gerar. ⁷ Mi kalina igira na mane ni tana ara veisuâ a Isaak tana rongona ko Rebeka na tauna, maia e tsaria laka aia na tasina. E tau ngaoa na tsarivulagiana laka ko Rebeka na tauna rongona e matagu kara tau labumatesia igira na mane ni tana ma kara adia ko Rebeka rongona aia e rerei dou sosongo. ⁸ Mi kalina e totu oka tetelo nogo a Isaak i tana, ma Abimelek na taovia tsapakae e mororutsu tana nina ovaovana bisi, me reikaira a Isaak ma ko Rebeka ara ka vaivilogi. ⁹ Ma Abimelek e mologoko bâ vania a Isaak ke mai reia me tsarivania, "!"Ko Rebeka na taumu nogo igoe! ?Me rongona gua ti o tiapoia mo tsaria laka aia na tasimu?"

Ma Isaak e tuguvisia me tsaria; "Au padâ laka sauba kamu matesiau ti vaga kau tsaria laka aia na tauqu."

¹⁰ Ma Abimelek e tsaria, "?Nagua vaga ia o nauvanigami igoe? Me tau utu ti kesa ni qu mane inau ke bâ me ke maturu kolua na taumu igoe kalina e vaga ia, migoe nogo o alomaia ti ke gini gadovigami na kede." ¹¹ Mi tana, ma Abimelek e tû, me parovatavigira na tinoni sui me tsaria: "Asei moa aia ti ke pelea na mane iani se na tauna sauba nomoa ke mate."

¹² Ma Isaak e tsuka mutsa tana kao ia, mi tana ngalitupa nogo ia maia e tsurivia nina uta me adia kesa sangatu liusia na dangana na omea aia e tsukâ, rongona na Taovia e vangalaka vania. ¹³ Ma nina omea levolevo ara pabo babâ poi aia e tamanigira danga sosongo na omea. ¹⁴ Mi tana rongona nogo aia e tamanigira danga sosongo nina sipi ma na buluka, mara danga goto nina maneaqo, ti igira na Pilistia ara gini masugu vania. ¹⁵ Me vaga ia, migira ara tû mara munugira sui pipi na tuvu igira nina maneaqo a Abraham na tamana ara tsaigira tana tagu a Abraham e mamauri moa.

¹⁶ Mi muri ma Abimelek e tsarivania a Isaak, "Ko bali gi tania na veramami. Igoe o susuliga liusigami nogo igami." ¹⁷ Me vaga ia ma Isaak e mololea i tana me ba vaturikaea nina valepolo tana Qou ni Gerar, me totu tetelo moa i tana. ¹⁸ Maia e tsaivisugira tugua na tuvu ara tsaigira nogo tana taguna a Abraham migira na Pilistia ara munu kapusigira i murina na mateana a Abraham. Maia Isaak e molovanigira tugua na tuvu igi-

ra na soaqira vaga nogo na tamana e molovanigira tana idana.

¹⁹ Migira nina maneaqo a Isaak ara tsaigotoa kesa na tuvu tana qou ia mara tsodoa na kô. ²⁰ Migira na mane reitutugu sipi ni Gerar ara vaiganigi kolugira nina mane reitutugu sipi a Isaak mara tsaria, "Nimami kô gami iani." Maia Isaak e soaginia na tuvu ia "Vaiganigi."

²¹ Migira nina maneaqo a Isaak ara tsaigotoa kesa na tuvu segeni goto, me laba goto kesa na vaiganigi tana rongona na tuvu ia, ma Isaak e soaginia "Vaigalagi."

²² Maia e mololea i tana me ba tsaia kesa na tuvu tavosi. Ma na tuvu ia e tau laba sa vaiganigi tana rongona, te aia e soaginia "Mangamanga." Me tsaria, "Kalina ia na Taovia e sauvanigita na nauna mangasâ gana i tana ka totu, migita sauba ka tamani omea danga ieni."

²³ Ma Isaak e mololea i tana me vano i Beerseba. ²⁴ Mi tana bongi ia, ma na Taovia e labavania me tsaria, "Inau nina God a Abraham na tamamu. Ko laka na matagu; inau nogo au totu kolugo. Me sauba kau vangalaka vanigo ma kau sauvanigo kara danga na kukuamu rongona ni qu veke au naunogoa vania a Abraham ni qu maneaqo." ²⁵ Ma Isaak e logoa kesa na belatabu i tana me samasama vania na Taovia. Me vaturia nina valepolo me totu i tana, migira nina maneaqo ara tsaigotoa kesa na tuvu i tana.

Ka Niqira Tabesai Kaira A Isaak Ma Abimelek

²⁶ Me kesa dani ma Abimelek e tû i Gerar kolukaira a Ahusat nina mane na sauparovata ma Pikol niqira taovia tagao nina mane vaumate, mara tu mai na reiana a Isaak. ²⁷ Ma Isaak e veisuatugira, "?Rongona gua ti amu tu mai i koniqu inau kalina ia, mi tugamu amu tu tau nogo dou vaniau inau tana idana, mamu tu tsialigiau tania tu veramui?"

²⁸ Mi tugira ara tu gokovisu mara tu tsaria, "I tugami ami tu donaginia kalina ia laka God e totu kolugo igoe, mami tu padâ laka ke dou ti vaga i tugita ka tu naua kesa na tabesai. I tugami ami tu ngaoa igoe ko vekea ²⁹ laka sauba e utu ko sekoligami, vaga nogo igami ami tau sekoligo igoe. Igami ami dou vanigo igoe i votangana, mami tamivanigo ko mololea na veramami tana rago. Mi kalina ia e maka vanigami laka na Taovia e vangalaka sosongo vanigo." ³⁰ Mi tana, ma Isaak e vangaraua tu gaqira, mi tugira ara tu mutsa mara tu inu. ³¹ Mi tana matsaraka bongibongi na dani ngana mi tugira sui tatasa ara tu aqosia tu niqira vekesai mara tu kakaisiginia na vatsa. Mi muri ma Isaak e vailivutugira, mara tu vano tana rago.

³² Mi tana dani nogo ia, migira nina maneaqo a Isaak ara mai i konina mara tsarivania tana rongona na tuvu igira ara vasini moa tsaia, "Igami ami tsodonogoa na

kô.”³³ Maia e soaginia na tuvu ia “Veke.” Aia nogo e vaga te na verabau ni Beerseba † e tamanina na soana.

Kaira na Tauna a Esau na Daki na Het

³⁴ Mi kalina a Esau e vati sangavulu na ngalitupana, maia e taugakaira ruka na baka daki na Het, aia ko Judit na dalena a Beerli, ma ko Basemat na dalena a Elon.³⁵ Mi kaira ara ka seko sosongo vanikaira a Isaak ma ko Rebeka.

A Isaak e Tabua a Jakob

27 Mi kalina a Isaak e tuqatuqa nogo me koko na matana, maia e soamaia a Esau na dalena botsa ida me tsarivania, “!Dalequ!”

Ma Esau e tsaria, “Eo, inau ieni!”

² Ma Isaak e tsarivania, “Igoe o reinogoa laka inau au tuqatuqa sosongo nogo, me varangi nogo kau mate.

³ Bâ, igoe ko adia nimu parige ma nimu pipili, mo ko ba vanasimai vaniau sa omea tuavati. ⁴ Mo ko magovosi vaniau visana mutsa igoe o dona inau au ganingao sosongolia, mo ko adimai vaniau ieni. Mi murina kalina kau mutsa sui, minau kau tabugo talu ti kau mate.”

⁵ Mi kalina a Isaak e gogoko moa vania a Esau, maia ko Rebeka e totu me rorongovata. Mi kalina a Esau e vano na rugu, ⁶ ma ko Rebeka e bâ me tsarivania a Jakob, “Au vasini rongomia moa na tamamu e tsarivaganana iani vania a Esau, ⁷ ‘Ko vano mo ko adimai vaniau inau kesa na omea tuavati mo ko magovosi vaniau. Mi murina kalina kau mutsa sui, minau sauba kau tabugo i matana na Taovia ti kau mate.’ ” ⁸ Me goko babâ moa ko Rebeka me tsaria, “Mi kalina ia dalequ, ko rongomiau inau mo ko naua moa na omea kau tsaria. ⁹ Ko vano tana bara mo ko vilikaira ruka na naniqoti vaolu papaquru, rongona kau gini kukikaira ma kau aqosivania na tamamu visana mutsa vaga aia e ganingao sosongolia. ¹⁰ Migoe ko adiba vania me ke gania, maia ke gini tabugo talu ti ke mate.”

¹¹ Ma Jakob e tsarivania tinana, “Igoe o dona nogo laka a Esau aia na mane vuvuluga sosongo, minau e madao lê na kokoraqu. ¹² Tau utu ti ke peleau na tamaqu me ke tapogadovia laka inau au peroa; mi tana nauvaganana ia inau sauba kau alomai vaniau segeni nina vealagi na tamaqu me tau nina tabu.”

¹³ Ma na tinana e tsarivania, “Dalequ, ti vaga na vealagi, moloa moa ke gadoviau inau; migoe ko naua moa na omea inau au tsarivanigo, mo ko vano mo ko adimai vaniau kara ka ruka na naniqoti.” ¹⁴ Mi tana ma Jakob e vano me adimaikaira ruka na naniqoti me saukaira vania na tinana, ma na tinana e vangaraua na vatana mutsa vaga e ganingao sosongolia a Isaak.

¹⁵ Mi muri, maia ko Rebeka e adia nina polo dou

† Na rongona na soa i Beerseba tana goko Hibru ‘Na Tuvu na Veke’ se ‘Na Tuvu na Vitu’ (reigotoa tana 21:31).

sosongo a Esau, aia e mololakanogoa i vale, me sagelivania a Jakob. ¹⁶ Me mologotoa na kokorana na naniqoti tana limana mi tana liona i tana e madao lê. ¹⁷ Maia e sauvania a Jakob na mutsa ganidou kolugotoa na bredi aia e bulonogoa.

¹⁸ Ma Jakob e bâ i konina tamana me tsarivania, “!Mama!”

Ma Isaak e tsaria, “Eo. ?Asei ka vidaqira na dalequ igoe?”

¹⁹ Ma Jakob e tuguvisua me tsaria, “Inau a Esau na dalemu botsa ida; mau naunogoa na omea igoe o ket-saliginiau. Ko totu tsau kiki mo ko gania visana na valesina sabo inau au adimaia vanigo, rongona ko gini tabuau.”

²⁰ Ma Isaak e tsaria, “?O naukoeguani sagatâ ti o tsaku sosongo vaga ia dalequ?”

Ma Jakob e tuguvisua me tsaria, “Na Taovia nimu God aia nogo e sangaaau na ruguviana.”

²¹ Ma Isaak e tsarivania a Jakob, “Ko mai varangi kiki rongona inau kau gini pelego. ?Laka e Esau manana nomoa igoe?” ²² Ma Jakob e rasmusai konina na tamana, maia e tapoa me tsarivania, “Nimu goko igoe e tatangi vaga moa nina goko a Jakob, ma na limamu e vaga moa na tatapona na limana a Esau.” ²³ Ma Isaak e tau tapogadovia a Jakob, rongona na limana aia e vuvuluga vaga moa na limana a Esau. Maia e vangarau nogo laka ke tabua, ²⁴ me veisuâ tugua, “?Laka a Esau manana nomoa igoe?”

Ma Jakob e tsarivania, “Eo, inau nogoria.”

²⁵ Ma Isaak e tsaria, “Ko adimai vaniau visana na valesina sabo. Mi murina kalina kau mutsa sui minau sauba kau tabugo.” Ma Jakob e adimai vania gana valesi, me adimaigotoa na ueni gana ke inu. ²⁶ Mi muri, ma na tamana e tsarivania, “Dalequ, ko mai varangi mo ko domiau inau.” ²⁷ Mi kalina aia e mai varangi me domia, ma Isaak e siginia na polona, me tabua me tsaria, “Na douna na siginina na dalequ e vaga moa na siginina na uta aia na Taovia e tabua. ²⁸ !Maia God ke molotsuna mai na kolobu talumai i gotu me ke malobusia nimu uta, ma kara dato magobu dou sui nimu omea tsukatsuka! !Aia ke sauvanigo ke danga na mutsa ma na ueni! ²⁹ Migira na puku tavosi kara lia nimu maneaqo, ma kara tsuporu tsuna i matamu igoe. Migoe ko tagaovi kaputigira sui na kamamu, migira na kukuana na tinamu kara tsuporu tsuna i matamu. Migira kara vealaginigo igoe sauba ke gadovigira na vealagi, migira kara soadougo igoe sauba kara soadougira.”

A Esau e Nongi Sosongolia a Isaak Ke Tabugotoa

³⁰ Mi kalina tsotsodo a Isaak e tabu suinogoa a Jakob, ma Jakob e vasini moa e mololea a Isaak, maia Esau na kulana e visumai na rugu. ³¹ Ma Esau e magovosigotoa

visana na mutsa ganidou me adi bâ vania na tamana. Me tsarivania, "Kiki mama, ko totu tsau mo ko gania visana na velesina sabo inau au adimaia vanigo, rongona igoe ko gini tabuau inau."

³² Ma Isaak e veisuâ, "Masei goto igoe?"

Ma Esau e tuguvisua me tsaria, "Inau nogoria a Esau na dalemu botsaida."

³³ Mi tana ma Isaak e tuturiga na gagariri na kokorana popono me veisuâ, "Laka asei aia e matesinogoa gaqu omea tuavati inau me adimaia vaniau? Au ganinogoa inau ti o sagemai igoe. Minau au tabusuinogoa, me vaga ia ma na tabu ia nina saviliu nogo aia."

³⁴ Mi kalina a Esau e rongomi vaganana ia, maia e padasavi loki sosongo me ngangai dato me tsaria, "Mama, ko tabuau goto inau!"

³⁵ Ma Isaak e tsarivania, "Na kulamu nogo igoe e mai me perobulesiau inau. Maia e adiligitanigo nogo nimu tabu."

³⁶ Ma Esau e tsaria, "Iani nogo na rukanina kalina aia e peqou inau. Aia nogoria na rongona ti ara soaginia a Jakob. † Aia e adiligi taniau nogo gaqu susuliga vaga na baka botsaida, mi kalina ia maia e adiligitaniau gotoa niqu tabu. ?Egua, laka o tau goto molovisua sa tabu vaniau inau?"

³⁷ Ma Isaak e gokovisu vania me tsaria, "Inau au molonogoa aia ke taovia vanigo igoe, mau mologira sui na kamana kara tseka vania. Au sauvaninogoa aia na mutsa ma na uaeni. !Mi kalina ia dalequ, e tagara goto sa omea tangomana kau sauvanigo igoe!"

³⁸ Ma Esau e totu matengana moa na amitsai vaniana na tamana me tsaria: "Laka e kesa moa na tabu o tamani igoe? !Mama, ko tabuau goto inau!" Maia e tuturiga na ngangai.

³⁹ Mi tana ma Isaak e tsarivania, "E tagara sa kolobu ke talu i baragata vanigo igoe, me tagara goto sa nimu uta ke dato magobu dou. ⁴⁰ Migoe sauba ko gini mauri nimu isi, me sauba ko lia moa nina tseka na kulamu. Me atsa moa e vaga, migoe kalina ko piloligi tania, me sauba igoe ko tangomana na tsidavaginiana nina tagao."

⁴¹ Me tû tana dani ia, ma Esau e reisavi sosongolia a Jakob, rongona na tamana e sauvaninogoa a Jakob na tabu. Maia e pada segenina, "Na taguna na tangitangi matena na mateana na tamaqu e mai varangi nogo; mi muri ti kau labumatesia a Jakob."

⁴² Mi kalina ko Rebeka e rongomia na omea e vanga-raua a Esau na nauana, maia e soâ a Jakob me tsarivania, "Ko rorongoi igoe, aia Esau na kulamu e ngaoa na tangotugu ma na labumatesiamu igoe. ⁴³ Bâ, dalequ, kalina ia ko naua moa na omea kau tsarivanigo. Igoe ko vano tsaku i konina a Laban na tasiqiu inau i Haran,

⁴⁴ mo ko totu kolua i tana poi tsau ke bisi na tobana kulamu, ⁴⁵ me ke padalenogoa na omea igoe o nauvania. Mi tana ti inau kau moloa ke kesa ke bâ me ke dukoloku visumaigo. ?Na rongona gua goto kara ka nanga sui taniau kaira sui na dalequ i laona kesa moa na dani?"

A Isaak e Molovanoa A Jakob i Konina a Laban

⁴⁶ Ma ko Rebeka e tsarivania a Isaak, "Inau au qisi sosongo nogo na reiana ka niqira omeomea kaira na daki ni Het karani aia Esau e taugakaira. Me ti vaga a Jakob ke taugâ ke kesa na daki ni Het vaga karani, me dou bâ kau mate nogo inau ti ke laba na omea vaga ia."

28 Ma Isaak e soâ a Jakob, me soadoua me tsarivania, "Ko laka na taugaana sa daki ni Kanaan. ² Ko vano i Mesopotamia tana verana a Betuel na tutuamu mo ko taugâ sa baka daki ni tana, ke kesa na dalena a Laban nimu pupu. ³ !Maia God Susuliga Sosongo ke tabua nimu tauga me ke sauvanigo ke danga na dalemu, rongona igoe ko gini lia na tamaqira na puku danga! ⁴ !Maia ke vangalaka vanigo igoe migira na kukuamu vaga nogo aia e vangalaka vania a Abraham, migoe ko aditamanimu na kao iani i tana nogo igoe o tototu, aia nogo na kao God e sauvaninogoa a Abraham!" ⁵ Ma Isaak e molovanoa a Jakob i Mesopotamia i konina a Laban, aia na dalena a Betuel ni Aram ma na tasina ko Rebeka ka tinaqira a Jakob ma Esau.

A Esau e Adigotoa Kesa na Tauna

⁶ Ma Esau e rongomia laka a Isaak e tabua a Jakob me molovanoa i Mesopotamia ke lave tauna. Maia e rongomigotoa laka kalina a Isaak e tabua me tongovania ke laka na taugaana sa daki ni Kanaan. ⁷ Maia e tsodovulagia laka a Jakob e rongo ka mangaqira kaira na tamana ma na tinana me vano nogo i Mesopotamia. ⁸ Mi tana ma Esau e padagadovia laka a Isaak na tamana e tau reingaogira na daki ni Kanaan. ⁹ Maia e tû me vano i konina a Ismael na dalena a Abraham me ba taugâ ko Mahalat aia na dalena a Ismael ma na tasina a Nebaiot.

Nina Bolebole a Jakob i Betel

¹⁰ A Jakob e mololea i Beerseba me vano kalea i Haran. ¹¹ Mi kalina e sû nogo na aso, maia e mailaba kesa tana nauna tabu, me mango tana. Maia e tsaro me lulonga kesa tana vatu me maturu. ¹² Maia e bolea laka e reia kesa na lata e tû i barangengo me tsau bâ i baragata, migira na angelo ara tsutsuna dato i konina. ¹³ Ma na Taovia e mai tû i ligisana me tsarivania, "Inau na Taovia, ka niqira God a Abraham ma Isaak. Minau sauba kau sauvanigo igoe migira na kukuamu na kao iani i tana igoe o tsatsaro kalina ia. ¹⁴ Migira sauba

† Na soa a Jakob tana goko Hibu e tatangi vaga 'peqo.'

kara danga vaga nogo na papasa tana barangengo. Migira sauba kara ratsua niqira butona kao ke tû i longa me ke tsau i tasi, me ke tû i vava me ke tsau bâ i ata, mi tana soamu igoe migira goto na kukuamu ti inau sauba kau vangalaka vanigira na puku sui tana barangengo popono. ¹⁵ Ko pada kalavatavia laka inau sauba kau totu kolugo ma kau reitutugugo iava moa tana ko vano, minau sauba kau adivisugo mai tugua tana kao iani. Me sauba e utu kau mololego poi kau naugira sui na omea au vekenogoa vanigo."

¹⁶ Ma Jakob e mamata me tsaria, "Na Taovia e totu ieni! Aia e totu tana nauna iani minau moa au tau donaginia!" ¹⁷ Maia e matagu me tsaria, "Na nauna mataguniga sosongo tana nauna ieni! E tau utu na valena manana nomoa God ieni; ma na matsapa e sangavi bâ i baragata."

¹⁸ Ma Jakob e mamata bongibongi na matsaraka na dani ngana, me adia na vatu aia e gini lulunga, me turuvaginikaea i tana vaga na padapada, me qetu bâ na oela na olive i konina. ¹⁹ Me soaginia na nauna ia i Betel. † Na vera ia tana idana ara soaginia i Lus. ²⁰ Mi muri, ma Jakob e naua kesa na veke vania na Taovia me tsaria: "Ti vaga igoe ko totu koluau manana mo ko reitutuguau tana sautu i tana au liu bâ, mo ko sauvani au gaqu mutsa ma na poloqu, ²¹ me ti vaga kau visumai dou tugua tana valena tamaqu, mi tana ti igoe sauba ko lia niqû God. ²² Miani na vatu au turuvaginikaea inau vaga na padapada sauba ke lia na nauna gana na samasama vanigo, minau sauba kau sauvanigo na sangavulunina turina pipi sui na omea igoe o sauvaniau."

A Jakob e Ba Tsau Tana Valena a Laban

29 Mi muri, ma Jakob e tû me liu babâ moa i sautu, me vano kalea tana niqira butona kao igira na tinoni ni Longa. ² Me tavongani morosia kesa na tuvû i laona na poiatsa, mara tolu na alaala na sipi ara tsaro polipolia. Mi tana tuvû ia i tana nogo ara tore gaqira kô igira na sipi, me totu kesa na vatu loki tana mangana. ³ Mi kalina kara maisai igira sui na alaala na sipi, mi tana ti igira na mane pitusipi kara keliligia na vatu ia ma kara sao gaqira kô. Mi muri, ma kara molovisutugua na vatu ia tana mangana na tuvû.

⁴ Ma Jakob e veisuagira na mane reitutugu sipi, "Kulaqu igamu, iava vaga amu talumai igamu?"

Migira ara tsaria, "I Haran."

⁵ Maia e veisuagira goto, "Egua, laka amu donaginia a Laban na dalena a Nahor igamu?"

Migira ara tsaria, "Eo, igami ami donaginia."

⁶ Maia e veisuagira, "Laka aia e mamauri dou?"

Migira ara tsarivania, "Eo, e mauri dou moa. Ko morosi bâ e maimai nogo ko Ratsel aia na dalena nogo a Laban kolugira nina sipi."

⁷ Ma Jakob e tsaria, "Me dadani dou moa me tau moa vati tsau na taguna na adivisuaqira na sipi tana bara, me rongona gua ti amu tau saogaqira kô kalina ia, ma kamu adivisugira tugua tana nauna tana kara mutsamutsa?"

⁸ Migira ara tuguvisua mara tsaria, "E utu kami nauvaganana ia poi kara labamai ieni pipi sui na alaala na sipi ma kara keliligia na vatu ia; mi tana moa ti igami kami saogaqira kô na sipi."

⁹ Mi kalina a Jakob e gogoko moa kolugira moa igira, maia ko Ratsel e mailaba kolugira nina sipi. ¹⁰ Mi kalina a Jakob e morosia ko Ratsel kolugira nina sipi a Laban na niana, aia e bâ tana tuvû me keliligia na vatu me saogaqira kô nina sipi. ¹¹ Mi muri maia e domia ko Ratsel me tuturiga na ngangai tana magemente. ¹² Maia e tsarivania ko Ratsel, "Inau na kamana na tamamû, na dalena ko Rebeka."

Maia ko Ratsel e ulovisu me ba tsarivulagia vania na tamana; ¹³ mi kalina a Laban e rongomia na turupatuna tana rongona a Jakob na niana, maia e ulo me ba tsodoa, me kaso me domia me adivanoa i valena. Mi kalina a Jakob e turupatu vania a Laban pipi na omea ara laba, ¹⁴ maia Laban e tsaria, "Eo, manana, igoe na gabuqu segeni nogo inau." Ma Jakob e totu kolugira i tana kesa na vula popono.

A Jakob e Aqosage Vania a Laban Tana Ka Rongoqira ko Ratsel ma ko Lea

¹⁵ Ma Laban e tsarivania a Jakob, "Me atsa moa igoe na kamaqu inau, me tau dou ko aqo lê vaniau moa. Ke visa na vovolimu o ngaoa?" ¹⁶ Ma Laban e tamanikaira ruka na dalena daki: na idana aia ko Lea, ma na tumurina aia ko Ratsel. ¹⁷ Ma na matana ko Lea e rerei dou rago, maia ko Ratsel e magobu dou na kokorana me rereidou bâ.

¹⁸ Ma Jakob e ngao sosongolia ko Ratsel me tsarivania a Laban, "Eo, inau sauba kau aqo vanigo ke vitu na ngalitupa, ti vaga igoe ko tamivaniau inau kau taugâ ko Ratsel."

¹⁹ Ma Laban e tsarivania, "E dou bâ ti vaga kau sau ko Ratsel vanigo igoe liusia bâ kau sauvania ke kesa na mane segeni; migoe e dou ko totu koluau inau ieni." ²⁰ Ma Jakob e aqosage matena ko Ratsel i laona e vitu na ngalitupa, ma na vitu ngalitupa ia e vaga moa ti e ruka se tolu moa na dani vania a Jakob rongona aia e ngao sosongolia ko Ratsel.

²¹ Mi kalina e tovunogoa e vitu na ngalitupa ma Jakob e tsarivania a Laban, "E tsau nogo na tagu. Ko tamivaniau ma kau taugâ na dalemu." ²² Mi tana ma Laban e aqosia kesa na kavomutsa na tauga, me soa-

† Na rongona na soa i Betel tana goko Hibrû 'valena God.'

maigira na tinoni sui tana vera ia. ²³ Mi tana bongi ia, ma Laban e tau adi bâ ko Ratsel vania a Jakob, maia e adi bâ ko Lea, maia Jakob e maturu kolua. ²⁴ Maia Laban e sau ko Silpa nina daki tseka ke aqo vania ko Lea na dalena. ²⁵ Mi tana matsaraka moa ti a Jakob e vasini reigadovia laka e maturu kolua ko Lea. Maia e vano i konina a Laban me tsarivania, “?Rongona gua ti o nauvaganana vaniau inau? Inau au aqo vanigo gana kau adiginia ko Ratsel. ?Me rongona gua ti o perobulesiau inau?”

²⁶ Ma Laban e tuguvisua me tsaria, “E tau na lavu tana vera iani na sau taluana na baka botsa tumuri ke ida ke taugâ, mi muri ti ke tauga na baka botsa ida. ²⁷ Ko pipitu poi ke sui talu na taguna na kavomutsa na tauga iani me sauba kau sauvanigo goto ko Ratsel, ti vaga igoe ko aqo vaniau ke vitu goto na ngalitupa.”

²⁸ Ma Jakob e tabea, mi kalina e sui na taguna na kavomutsa na tauga ia, ma Laban e saugotoa ko Ratsel vania a Jakob ke lia na tauna. ²⁹ Ma Laban e sau ko Bilha nina daki tseka ke aqo vania ko Ratsel na dalena. ³⁰ Maia Jakob e maturu kolugotoa ko Ratsel. Me galuve sosongolia bâ ko Ratsel liusia ko Lea. Mi muri maia e aqo vania a Laban vitu goto na ngalitupa.

Igira na Dalena a Jakob

³¹ Mi kalina na Taovia e morosia laka a Jakob e galuve sosongolia bâ ko Ratsel liusia ko Lea, maia e sangavia na tobana ko Lea ke gini tamani baka me molovania ko Ratsel ke totu mamane. ³² Ma ko Lea e tiana me vasua kesa na baka mane. Maia e tsaria, “Na Taovia e reia niqû rota, mi kalina ia ti na savaqu sauba ke galuveau inau”; aia nogoria na rongona te e soaginia na baka ia a Ruben. ^{†33} Maia e tiana tugua me vasua kesa goto na dalena mane. Me tsaria, “Na Taovia e sauvaniau goto na dalequ mane iani, rongona aia e rongomia laka e reisaviau na savaqu”; maia e soaginia na baka ia a Simeon. ^{††34} Maia e tiana tugua me vasugotoa kesa na dalena mane. Me tsaria, “Mi kalina ia, sauba na savaqu ke totukakai dou bâ i koniqû, rongona au vasu- vania tolu nogo na dalena mane”; maia e soaginia na baka ia a Levi. ^{‡35} Mi muri, maia e tiana tugua me vasugotoa kesa na dalena mane. Me tsaria, “Mi kalina ia inau sauba kau tsonikaea na Taovia”; maia e soaginia na baka ia a Juda. ^{‡†} Mi tana, maia ko Lea e mango na tamani dalena.

30 Maia ko Ratsel e tau goto vasua sa baka vania a Jakob, me vaga ia maia e masugu vania na tasi- na me tsarivania a Jakob, “Ko molovaniau sa dalequ, me ti vaga ke tagara minau sauba kau mate.”

† Na soa a Ruben tana goko Hibru e tatangi vaga ‘reia kesa na baka mane’ se ‘aia e reia niqû rota.’ †† Na soa a Simeon tana goko Hibru e tatangi vaga ‘rorongo.’ ‡ Na soa a Levi tana goko Hibru e tatangi vaga ‘totukakai.’ ‡† Na soa a Juda tana goko Hibru e tatangi vaga ‘tsonikae.’

² Ma Jakob e kore vania ko Ratsel me tsarivania, “In- au e utu kau adia na sasana God. Aia nogo e naua te o gini tau vasua sa dalemu.”

³ Ma ko Ratsel e tsaria, “Ko adia moa ko Bilha niqû daki tseka; mo ko maturu kolua, rongona ke gini tamani dalena vaniau inau. Mi tana nauvaganana ia ti inau kau gini lia na tinana na baka ke talu i konina aia.”

⁴ Me vaga ia, maia e sau ko Bilha vania a Jakob na sa- vana, maia e maturu kolua. ⁵ Ma ko Bilha e tiana me vasu- vania a Jakob kesa na dalena mane. ⁶ Ma Ratsel e tsaria, “God e pede tabana i koniqû inau, me ron- gomigotoa niqû nonginongi, me sauvaniau kesa na dalequ mane”; maia e soaginia a Dan. ^{‡‡7} Ma ko Bilha e tiana tugua me vasugotoa vania a Jakob na rukanina dalena mane. ⁸ Ma ko Ratsel e tsaria, “Inau au to- vokakaia na tulusiana na kulaqu, minau au tango- mana”; maia e soaginia na baka ia a Naptali. ^{‡‡†}

⁹ Mi kalina ko Lea e reia laka e mango nogo na tamani dalena, maia e saugotoa ko Silpa nina daki tse- ka vania a Jakob ke lia goto na tauna. ¹⁰ Mi muri ma ko Silpa e vasu- vania a Jakob kesa na dalena mane. ¹¹ Me tsaria ko Lea, “Au tangomana manana”; maia e soaginia na baka ia a Gad. ^{‡‡†12} Ma ko Silpa e vasu- tugua kesa na dalena mane vania a Jakob, ¹³ me tsaria ko Lea, “!Inau au mage sosongo! Mi kalina ia igira na daki kara soaginiau mage”; maia e soaginia na baka ia a Aser. [§]

¹⁴ Mi tana tagu kalina e raranga na uiti maia Ruben e vano tana uta me ba reigira visana na vuana na “man- drake”, ^{§†} maia e adimaigira vania ko Lea na tinana. Ma ko Ratsel e tsarivania ko Lea, “Kiki ko tusu- vaniau inau ke visana nina vuana ‘mandrake’ na dalemu.”

¹⁵ Ma ko Lea e tsarivania, “?Laka e tau vati tugugo moa igoe o adiligira taniau nogo na savaqu? Mi kalina ia, mo ngaogotoa ko adiligigira nina vuana ‘mandrake’ na dalequ inau.”

Ma ko Ratsel e tsaria, “Ti vaga igoe ko vaniau visana nina vuana ‘mandrake’ na dalemu, inau kau tamivani- go ko maturu kolua a Jakob ke bongi.”

¹⁶ Mi tana ngulavi ia kalina a Jakob e visumai tana uta, maia ko Lea e ba tsodoa me tsarivania, “Igoe sau- ba ko maturu koluau inau ke bongi, rongona inau au voliginigo nogo nina vuana ‘mandrake’ na dalequ.” Va- ga ia, mi tana bongi ia ma Jakob e maturu kolua ko Lea.

¹⁷ Ma God e rongomia nina nonginongi ko Lea, maia e tiana tugua me vasu- vania a Jakob na tsegenina dale- na mane. ¹⁸ Me tsaria ko Lea, “God e saupeluna vaniau

‡‡ Na soa a Dan tana goko Hibru e tatangi vaga ‘pede tabana.’ ‡‡† Na soa a Naptali tana goko Hibru e tatangi vaga ‘tovokakai na tulusiana.’ ‡‡‡ Na rongona na soa a Gad tana goko Hibru ‘tango- mana.’ § Na rongona na soa a Aser tana goko Hibru ‘mage.’ §† Na “mandrake” aia e kesa na itai ara tutunina i sau laka ti igira na meni- vale kara gania na vuana ma kara gini tamani daleqira, mara gini aqo goto gana na madu.

rongona au saua niqū daki tseka vania na savaqu"; maia e soaginia a Isakar. ¹⁹ Ma ko Lea e tiana tugua me vasuvania a Jakob na ononina dalena mane. ²⁰ Ma ia e tsaria, "God e sauvaniau inau kesa na vangalaka dou sosongo. Mi kalina ia, sauba na savaqu ke tabedouau rongona inau au vasuvaninogoa ara ono na dalena mane"; maia e soaginia na baka ia a Sebulun. ²¹ Mi muri, maia e vasua kesa na baka daki me soaginia ko Dina.

²² Mi muri ma God e padatugua ko Ratsel; maia e rongomia nina nonginongi me naua me gini tango mana ke tamani dalena. ²³ Maia e tiana me vasua kesa na baka mane me tsaria, "God e adiligi taniau gaqu vangamā me sauvaniau kesa na dalequ mane." ²⁴ Maia e soaginia na baka ia a Josep [‡] me tsaria, "Ma na Taovia ke sauvaniau ke kesa goto na dalequ mane."

Ara Pabo Nina Sipi a Jakob

²⁵ Murina na botsaana a Josep, ma Jakob e tsarivania a Laban, "Ko tamivaniau ma kau vano, rongona kau gini visutugua i veraqu. ²⁶ Ko vaniau tugira na tauqu migira goto na dalequ igira inau au aqo mateqira i konimu ma kau vano. Igoe o donagininogoa laka inau au aqo dou sosongo vanigo."

²⁷ Ma Laban e tsarivania, "Iani kau tsaritalua inau: Inau au donagininogoa tana basutidao laka aia na Taovia e vangalaka vaniau inau tana rongomu nogo igoe. ²⁸ Ko tsarimaia moa na vovolina igoe o ngaoa, minau sauba kau tusua vanigo."

²⁹ Ma Jakob e tsarivania, "Igoe o donadou nogo laka inau au aqo kakai vanigo igoe, me laka ara pabo sosongo nimu omea tuavati kalina inau au reitutugugira. ³⁰ Kalina au tau vati mai moa inau, mara tau danga nimu omea tatamani igoe, mi kalina ia ara danga manana, rongona na Taovia e vangalaka vanigo iava moa tana au vano inau. Mi kalina ia e tsau nogo na taguna i tana inau kau reitutugua na valequ segeni."

³¹ Ma Laban e veisua tugua, "Nagua sauba kau voliginigo?"

Ma Jakob e tuguvisua me tsaria, "Inau au tau ngaoa sa vovolina. Me ti vaga igoe ko tabea niqū papada, minau sauba kau reitutugugira babā moa nimu sipi.

³² Ko tamivaniau ma kau liu popono i laoqira nimu sipi ma nimu naniqoti i dani eni, ma kau vililigigira pipi na dalena sipi bau, migira na dalena naniqoti ara tuputupuga mara mamarega. Aia moa ngiti vovoliqu au ngaoa inau. ³³ Mi tana tagu ke mai, migoe tango mana ko tsodovulagi tsakua ti vaga inau au peqogo. Mi kalina ti ko mai na morosiaqira na vovoliqu, me ti vaga ko reia ke kesa na naniqoti ke tau mamarega se

† Na soa a Isakar tana goko Hibru e tatangi vaga 'peluna.' †† Na soa a Sebulun tana goko Hibru e tatangi vaga 'tabedoua' ma 'na vangalaka.' ‡ Na soa a Josep tana goko Hibru e tatangi vaga 'aia ke saugotoa ke kesa'

ke tau tuputupuga, se ti vaga sa sipi ke tau bau, mi tana migoe sauba ko donaginia laka aia au komia."

³⁴ Ma Laban e tsaria, "Dou, inau au tabea. I kaita sauba ka ka naua na omea vaga igoe o tsaria." ³⁵ Mi tana dani nogo ia, ma Laban e vilivotagira na naniqoti mane ara putsibubutoga mara tuputupuga, migira sui goto na dakina ara mamarega mara tuputupuga se na tupu sere i koniqira; maia e vilivotagira pipi sui na sipi bau, me mologira na dalena mane kara reitutugugira. ³⁶ Mi muri, maia e vanoligi tania a Jakob kolugira na turina nina omea tuavati aia e vililigigira me ba totu tana nauna e tugua na vanovano tolu na dani ti na ba tsau i tana. Maia Jakob e reitutugugira na turina nina omea tuavati a Laban.

³⁷ Mi muri, ma Jakob e adigira visana na arana mamauri tolu tavosi na vatana na gai vaga na mataqa, me koratiligia na turina na kokoraqira gana ke gini mamarega sere na rerei qira. ³⁸ Maia e turuvaginigira na arana gai girani i mataqira na naniqoti ligisana niqira popo na inu. Maia e mologira i tana, rongona igira na tuavati ara vaitsauvigi kalina ara mai na inu. ³⁹ Me vaga ia, mi kalina igira na naniqoti ara mai mara vaitsauvigi i mataqira na arana gai gira, mi muri kalina ara vasusu, ma na daleqira ara putsibubutoga, mara mamarega mara tuputupuga.

⁴⁰ Ma Jakob e molovotagira na sipi tanigira na naniqoti, me mologira kara aro bā i koniqira nina sipi a Laban igira ara putsibubutoga mara bau. Mi tana nauvaganana ia, ma nina alaala na omea tuavati a Jakob ara pabo babā maia e mologira kara totu tavota tanigira nina omea tuavati a Laban.

⁴¹ Mi kalina igira na omea tuavati mamauri dou ara vaitsauvigi, ma Jakob e mologira na arana gai i mataqira ligisana niqira popo na inu, rongona igira kara gini vaitsauvigi i laoqira na arana gai gira. ⁴² Maia e tau mologira na arana gai i mataqira na omea tuavati ara tau mauri dou. Me tau oka ma Laban e tamanigira moa na omea tuavati maluku lē, ma Jakob e tamanigira sui na omea tuavati mamauri dou. ⁴³ Mi tana nauvaganana ia, ma Jakob e gini tamani omea danga sosongo. Ara danga nina naniqoti, ma nina sipi, nina tseka, nina kamelo ma nina asi.

A Jakob e Tsogo Tania a Laban

31 Ma Jakob e rongomigira ara gini gogoko igira na dalena a Laban mara tsaria, "A Jakob e adigira sui nogo nina omea na tamada. Pipi nina omea sui a Jakob ara talu sui moa tana nina omea tatamani na tamada igita." ² Maia e reigotoa laka a Laban e tau nogo dou sosongo vania vaga tana idana. ³ Mi muri ma na Taovia e tsarivania a Jakob, "Ko visutugua tana niqira kao na tamamu ma na kamamu. Minau sauba kau totu kolugo."

⁴ Me vaga ia, ma Jakob e mologoko bā vanikaira ko Ratsel ma ko Lea kara ka mai tsodoa tana poiatsa i tana ara tototu nina omea tuavati. ⁵ Ma Jakob e tsarivanikaira, "Inau au reia ka tamamui kagamu e tau nogo dou sosongo vaniau inau vaga tana idana; maia nina God na tamaqu inau e tototu koluau moa. ⁶ Mi kagamu amu ka dona laka inau au aqo vania ka tamamui kagamu tana susuligaqu popono. ⁷ Me atsa moa e vaga, maia e peqoau nomoa inau, me olia na vovoliq sangavulu kalina. Ma God e tau moa tamivanja ke sekoliau. ⁸ Mi kalina a Laban ke tsaria, 'Igira na naniqoti mamarega sauba kara lia na vovolimu,' migira sui lakalaka na naniqoti ara vasugira na daleqira mara viri mamarega sui. Mi kalina aia ke tsaria, 'Igira na naniqoti putsibubutoga sauba kara lia na vovolimu igoe,' mi tana, migira sui lakalaka na naniqoti ara vasugira na daleqira mara viri putsibubutoga sui. ⁹ Me vaga ia ma God segenina nogo e adiligigira na sipi ma na naniqoti tania ka tamamui kagamu me saugira vaniau inau.

¹⁰ "Mi tana niqira tagu na tsatsau igira, minau au bolebole mau reia laka igira sui na naniqoti mane ara tsatsau ara putsibubutoga, mara tuputupuga, mara mamarega. ¹¹ Nina angelo God e goko vaniau tana bolebole ia me soaau, '!A Jakob igoe!' Minau au tsaria, 'Eo.' ¹² Maia e tsaria, 'Ko morosi bā, pipi sui na naniqoti mane ara tsatsau igira sui ara putsibubutoga, mara tuputupuga, mara mamarega. Inau au aqosivaganana ia rongona au reigira sui nogo na omea a Laban e nauvanigo igoe. ¹³ Inau nogo na God au laba vanigo i Betel, i tana igoe o turuvaginikaea kesa na vatu ngiti padapada mo qetu bā na oela na olive i kelana, mo aqosia kesa na veke vaniau inau. Mi kalina ia igoe ko vangaraua na visutugua tana kao i tana igoe o botsa.'"

¹⁴ Mi kaira ko Ratsel ma ko Lea ara ka tsarivanja a Jakob, "E tagara goto sa omea ke totuvisu konina ka tamamami kagami kami ka tangolidatoa. ¹⁵ Maia e nauvanikagami vaga moa ti i kagami na tinonina na veratavosi. Me tsabirikagami, mi kalina ia, aia e tsonisugira nogo ka qolomami popono kagami. ¹⁶ Migira sui lakalaka na omea dou aia God e adiligia tania ka tamamami kagami igira sui ka tamanimami kagami nogo kolugira ka dalemami. Migoe ko naua moa na omea God e tsarivanigo ko naua."

¹⁷⁻¹⁸ Me vaga ia, ma Jakob e vangaraua na visutugua i konina na tamana tana kao ni Kanaan. E molokaegira na dalena ma na tauna i kelaqira na kamelo, me mologira nina omea tuavati sui kara ida, kolugira pipi sui na omea aia e adigira i Mesopotamia. ¹⁹ Mi tana tagu ia, ma Laban e vano na putsiligiana na ivuqira nina sipi, mi kalina a Laban e totu moa i tana, maia ko Ratsel e komigira nina titinonina na god na vale e tamanigira na tamana. ²⁰ A Jakob e perobulesia a Laban rongona e tau tsarivanja laka aia e vavano. ²¹ Aia e adigira sui pipi

na omea e tamanina, me mololetsakua i tana. Me ba savu taligu tana Kô Euprates me vano kalea na kao vungavungaga tana Gilead.

A Laban e Takuvia a Jakob

²² Me tolu na dani i muri, mara ba tsarivanja a Laban laka a Jakob e tsogo. ²³ Maia e soasaigira nina mane, me ba takuvia a Jakob vitu na dani poi e ba tsaulia tana kao vungavungaga ni Gilead. ²⁴ Mi tana bongi ia, ma God e labavana a Laban tana bolebole me tsarivanja, "Ko parovata dou ko laka goto na nauvaniana sa omea seko a Jakob." ²⁵ Ma Jakob ma nina alaala ara vaturikaenogoa niqira valepolo i kelana kesa na vungavunga, ma Laban migira nina mane ara ba vaturikaea niqira valepolo tana kao vungavungaga ni Gilead.

²⁶ Ma Laban e tsarivanja a Jakob, "Rongona gua ti o perobulesiau inau mo adiligikaira na dalequ daki vaga moa ti na daki o laua tana vailabu? ²⁷ Rongona gua ti o perobulesiau mo tsogo mo tau tsarivulagi vaniau talu inau? Me ti vaga ko ida mo ko tsarivulagi talua vaniau, me tau utu inau kau molovanogo igoe tana magemage ma na lingelinge kolua na rekesi tsetsê ma na itai tatangi. ²⁸ Mo tau goto tamivanjau kau domigira ma kau vailivugira talu na tutuaqu ma na dalequ. !Na omea bubulega sosongo nomoa igoe o naua! ²⁹ Inau au tamani na susuliga kau nauvanigo moa na omea au padâ, me rongona moa i bongi e mailaba vaniau nina God na tamamu maia e parovataviau kau tau goto nauvanigo sa omea seko. ³⁰ Inau au dona nogo laka igoe o vano rongona o ngao sosongolia na visu i veramu. ?Eo, me rongona gua ti igoe o komigira niq titinonina na god na valequ inau?"

³¹ Ma Jakob e tuguvisu me tsaria, "Inau au matagu, rongona au padâ laka sauba igoe ko adiligikaira na dalem daki taniau. ³² Mi kalina ia, ti vaga igoe ko tsodoa ke kesa ieni ke tamanigira nima titinoni, maia sauba ke mate. Mieni nogo i mataqira ka nida tinoni kaita, ko lavea ti ko reia ke kesa na omea o tamanina igoe mo ko adivisua." Ma Jakob e tau dona laka ko Ratsel nogo e komigira na titinonina nina god a Laban.

³³ Ma Laban e lalave i laona nina valepolo a Jakob; mi muri me vano i laona nina valepolo ko Lea, mi laona ka niqira valepolo goto kaira ruka na daki tseka, me tau goto reigira na titinonina nina god. Mi muri, maia e ba goto i laona nina valepolo ko Ratsel. ³⁴ Maia ko Ratsel e adigira na titinoni god igira me mologira i laona na lapa gana na totu tana kamelo me totuvatavigira. Ma Laban e lalave popono i laona nina valepolo ia, me tau goto reigira. ³⁵ Ma ko Ratsel e tsarivanja tamana, "Ko laka kiki na kore vaniaqu taovia, inau au tau tangomana na totu tû i matamu, rongona au

reivula." Maia Laban e lalave bamai me tau goto reigira na titinonina na god ni valena.

³⁶ Mi tana ma Jakob e kore me veisuâ a Laban, "¿Laka nagua seko au nauvanigo inau? ¿Na ketsa gua au kutsia inau ti o gini takuviau vaga igoe? ³⁷ ¿Kalina ia igoe o lalavenogoa i laoqira niqû omea popono inau, ma sa vangana gua na valemû o reia igoe? Me ti vaga ko reia sa omea mo ko molotsunamaia ieni i mataqira nimu mane igoe ma niqû mane inau, mo ko molovanigira igira kara pedea aseï ka vidada kaita e goto. ³⁸ Inau au totu kolugo igoe e rukapatu nogo na ngalitupa; mi tana tagu popono ia migira nimu sipi ma nimu naniqoti ara vasusu danga bâ, minau au tau lelê gania ke kesa goto sa vidaqira na sipi mane tana nimu alaala na sipi igoe. ³⁹ Me pipi kalina ti na omea tuavati atsi ara gati matesia kesa nimu sipi, minau e gadoviau na rotana. Mau tau goto adi bâ vanigo igoe gana kau sauvulagia vanigo laka e tau niqû sasi inau. Migoe o raiau moa kau tuguvisu vanigo na omea gua moa ara komia tana dani se tana bongi. ⁴⁰ Me danga sosongo na tagu inau au gini rota na papara tana dani ma na bisi tana bongi, mau tau goto tangomana kau maturu. ⁴¹ Aia e vaga saviliu i laona rukapatu na ngalitupa inau au totu kolugo igoe. E sangavulu vati ngalitupa inau au aqosage ka mateqira na dalemû daki karani, me ono ngalitupa inau au aqo matena nimu sipi. Me atsa moa e vaga ia, migoe o olia na vovoliqû inau sangavulu kalina. ⁴² Me ti vaga ke tau totu kolua niqira God na tamaqu, ka niqira God a Abraham ma Isaak, me tau utu igoe ko tsialigiau lê oka nogo, me ke tagara goto sa omea kau tamanina. Ma God e morosia niqû rota ma na aqo kakai inau au naugira, mi bongi maia e goko kakai sosongo vanigo."

Ka Niqira Tabesai Kaira a Jakob ma Laban

⁴³ Ma Laban e tuguvisua nina goko a Jakob me tsaria, "Na daki karani na dalequ inau; ma ka daleqira na tamaniqu inau, ma na omea tuavati sui girani na tamaniqu goto inau, migira sui na omea o reigira ieni igira sui lakalaka niqû omea nogo inau. Me rongona moa e tagara goto sa omea kau naua gana kau tangelivisukaira na dalequ daki karani ma ka daleqira, ⁴⁴ minau au vangaraua moa kau aqosia kesa na tabesai kolugo igoe. Ida kaita ma ka aqosia kesa na tsupu na vatu gana ke gini molopapada vanikaita tana rongona ka nida tabesai."

⁴⁵ Me vaga ia, ma Jakob e adia kesa na vatu me turuvaginikaea ngiti padapada. ⁴⁶ Me tsarivanigira nina mane kara adigira ke visana na vatu loki ma kara molo tsupulaginigira. Mi muri, migira ara mutsa gaqira ligisana na tsupu na vatu gira. ⁴⁷ Ma Laban e soaginia i tana Jegar Sahaduta, † maia Jakob e soaginia Galeed. ††⁴⁸ Maia Laban e tsarivanja a Jakob, "Na tsupu na vatu

iani sauba ke ngiti papada vanikaita." Aia nogo na rongona ti na nauna ia ara soaginia i Galeed. ⁴⁹ Ma Laban e tsarigotoa, "Na Taovia ke matanikaita kalina kaita ka tavota." Me vaga ia, ma na nauna i tana ara soaginigotoa i Mispa. ⁵⁰ Ma Laban e goko babâ me tsaria, "Ti vaga igoe ko tau galuedoukaira na dalequ daki karani, se ko taugâ ke visana segeni daki, atsa moa kau tau morosigo inau, mo ko padatugua moa laka God e matanikaita. ⁵¹ Igirani nogo na vatu inau au molo tsupulaginigira ka levugada kaita, miani goto na vatu igoe o turuvaginikaea ngiti papadana. ⁵² I karani sui na tsupu na vatu ma na vatu papadana kara totu ngiti padapada vanikaita. Inau sauba e utu saikesa vaniau kau liusia na tsupu na vatu iani ma kau baginigo igoe, me vaga goto igoe, ko laka goto na liusiana na vatu papadana iani mo ko maiginiau inau. ⁵³ Nina God a Abraham ma nina God a Nahor † sauba ke votagoko ka levugada kaita." Mi tana, ma Jakob e vatsa tana asana na God aia Isaak na tamana e samasama vania, laka aia sauba ke manalia na veke ia. ⁵⁴ Me tû me matesia kesa na omea tuavati, me savoria ngiti kodoputsa tana vungavunga ia, me soamaigira nina mane kara mai sanga tana mutsa. Mi murina kalina ara mutsa sui, migira ara maturu i kelana na vungavunga tana bongi ia. ⁵⁵ Mi tana matsaraka bongibongi na dani ngana, ma Laban e domigira me vailivugira na tutuana mi kaira na dalena daki, maia e tû me visu i verana.

A Jakob e Vangaraua Na Ba Tsodoana A Esau

32 Mi kalina a Jakob e vavano moa i sautu, mara visana na angelo ara mai na tsodoana. ² Mi kalina a Jakob e reigira maia e tsaria, "Tana nauna nogo ieni e tototu na Taovia"; maia e soaginia tana nauna ia i Mahanaim. †

³ Ma Jakob e molovanogira visana na mane adigoko kara ida vania na ba tsodoana a Esau na kulana tana butona kao ni Edom. ⁴ Maia e tsarivanigira kara tsari vaganana iani vania a Esau, "Inau a Jakob nimu maneaqo, au mai na tsarivulagiana vanigo a Esau gaqu taovia laka inau au tototu kolua a Laban, maia nogoria na rongona ti au gini oka sosongo na visumai poi e tsau kalina ia. ⁵ Inau au tamanigira na buluka, na asi, na sipi, na naniqoti, ma na tseka. Minau au mologoko ba vanigo taovia gana ke gini visu papadamu mo ko soalakaau tugua."

⁶ Mi kalina ara visumai igira na mane adigoko, mara ba tsarivanja a Jakob, "Igami ami bâ i konina a Esau na kulamu, maia e maimai nogo i sautu na valaleamu

† Na rongona na soa i Jegar Sahaduta tana goko ni Aram 'na tsupu ngiti papadana vanigita.' †† Na rongona na soa i Galeed tana goko Hibru 'na tsupu ngiti papadana vanigita.' ‡ Na soa i Mispa tana goko Hibru e tatangi vaga 'na nauna gana na mani tû ma na moro.' †† A Abraham na tutuana a Jakob, ma Nahor na tamana a Laban. †† Na rongona na soa i Mahanaim tana goko Hibru 'ruka na nauna tana ara vaturikaegira niqira valepolo.'

igoe. Mara dulikolumaia ara vati sangatu na mane.”

⁷ Mi tana, ma Jakob e boe sosongo me matagu. Maia e tû me votaruka igira na tinoni ara dulikolua, me nauvaganana vanigira goto nina sipi, ma nina naniqoti, nina buluka ma nina kamelo. ⁸ Maia e padasegenina, “Ti vaga a Esau ke mai me ke baginia na kesanina alaala, me kesa alaala tangomana kara tsogo.”

⁹ Mi muri ma Jakob e nonginongi, “!Igoe nina God a Abraham na tutuaqu, ma nina God a Isaak na tamaqu, ko rongomiau inau! Taovia igoe nogo o tsarivaniau kau visutugua tana niqu kao mi tana niqira kao na kamaqu, me laka igoe sauba ko naua me pipi sui na omea kara vano dou vaniau. ¹⁰ Inau nimu maneaq moa, me tau ulagaqu nimu galuve ma nimu doulaka o sauvulagi vaniau. Tana idana kalina au savu taligu tana Kô Jordan, me kesa lelê moa na itoro au tangolia me tagara goto sa omea tavosi. Mi kalina eni, minau au visumai kolukaira ruka na alaala loki karani. ¹¹ Inau au nongigo ko maurisiau tania na limana a Esau na kulaqu. Inau au matagu, au matagu ke tau mai rongona ke maiginigami me ke labumatesigami sui, tsau goto i koniqira na daki ma na baka. ¹² Ko padatugua laka igoe o vekenogoa vaniau laka sauba ko naua me pipi na omea ke vano dou vaniau, mo ko sauvaniau kara danga na kukuaqu me ke utugana vania sa tinoni na tsokoraeaqira, ma kara danga vaga na vatu na one i tasi.”

¹³⁻¹⁵ Ara matura i tana tana bongi ia, mi tana dani ngana, ma Jakob e vilivotagira i laoqira nina omea tuavati popono na vangalaka gana na sauvaniana a Esau na kulana: e ruka sangatu na naniqoti daki me rukapatu na manena, ruka sangatu na sipi daki me rukapatu na manena, me tolu sangavulu na kamelo e dangadanga dou na tsutsuqira kolu daleqira, me vati sangavulu na buluka daki me sangavulu na manena, rukapatu na asi daki me sangavulu na manena. ¹⁶ E votagira pipi na vatana kara totu babâ tana niqira alaala, me mologira nina maneaqo kara reitutugu babâ tango kesa alaala. Me tsarivanigira, “Kamu ida igamu, ma kamu moloa ke mangamanga tetelo i levugana pipi alaala.” ¹⁷ Maia e ketsalia na kesanina maneaqo, “Mi kalina ti vaga ke mai tsodogo a Esau na kulaqu me ke veisuga, “?Asei gamu taovia? ?Miava o vavano? ?Masei e tamanigira na omea tuavati ara idaida vanigo?” ¹⁸ migoe nimu aqo ko tuguvisua mo ko tsaria, ‘Nimu maneaqo a Jakob aia nogo e tamanigira. Aia e molo idamaigira vaga kesa na vangalaka vanigo a Esau gana taovia. Maia Jakob segenina goto nogo e maimai i murimami igami.’ ” ¹⁹ Aia e ketsali vaganana goto na rukanina ma na tolunina, migira sui goto ara reitutugua tango kesa na alaala babâ, me tsarivanigira, “Iani nogo na omea kamu tsarivanja a Esau kalina kamu tsodoa. ²⁰ Nimui aqo kamu tsarivaganana iani, ‘Eo, a Jakob nimu maneaqo e maimai i murimami iga-

mi.’ ” Ma Jakob e pada i tobana, “Inau sauba kau ragsia na tobana tana sauana na vangalaka girani, mi muri kalina kau ba tsodoa e tau utu aia sauba ke tabedouau.” ²¹ Me molo idavanogira nina vangalaka, maia e totuvisu moa me matura tugua i tana tana bongi ia.

A Jakob e Vailabu Kolua God i Peniel

²² Mi tana bongi ia, ma Jakob e mamata me adikaira ruka na tauna kaira, mi kaira goto ruka na tauna lê kolugira sangavulu kesa na dalena, mara savu taligu tana Kô Jabok. ²³ Mi murina kalina e molosavugira sui, maia e molosavugira goto pipi sui na omea e tamantina, ²⁴ maia moa e totuvisu segeni i tana.

Me mailaba kesa na mane, mara ka vailabugi poi e tsau tana varangi dani. ²⁵ Mi kalina na mane ia e reia laka e varangi ke tau tangomana tana vailabu ia, maia e tû me labuvania na bunguna a Jakob me gini tapiu na sasaina na sulina. ²⁶ Ma na mane e tsaria, “Ko mololeau inau ma kau vano; e vovomai nogo na dani.”

Ma Jakob e tsaria, “E utu kau mololego poi ko tabuau talu.”

²⁷ Ma na mane ia e veisuâ, “?Asei na asamu igoe?”

Ma Jakob e tuguvisu vania me tsaria, “A Jakob na asaqu.”

²⁸ Ma na mane e tsaria, “Sauba na asamu igoe kara tau nogo soaginingo a Jakob. O vailabugi nogo kolua God me kolugira na tinoni, migoe o tangomana; me sauba na asamu kalina ia kara soaginingo a Israel.” †

²⁹ Ma Jakob e tsaria, “Mi kalina ia ko tsarivaniau inau na asamu.”

Ma na mane ia e veisuâ, “?Rongona gua ti o ngaoa igoe ko donaginia na asaqu inau?” Mi muri maia e tabua a Jakob.

³⁰ Ma Jakob e tsaria, “!Alao! !Inau au morosilakana nogo God ginia na mataqu segeni, mau mamauri moa!” Me vaga ia maia e soaginia tana nauna ia i Peniel. ††³¹ Mi kalina a Jakob e mololea i Peniel e dato nogo na aso, maia e vavano tsoetsoe rongona e tapiu na bunguna. ³² Me tsau mai i dani eni, migira na kukuana a Israel ara tau gania na lasina aia e totu tana sasaina na bungu, rongona tana lasina nogo ia na mane ia e labuvania a Jakob.

A Jakob e Tsodoa a Esau

33 Mi kalina a Jakob e reia a Esau e maimai kolugira vati sangatu nina mane, maia e tû me votagira na baka vania ko Lea, ma ko Ratsel, me vanikaira goto na savana lê. ² Me molokaira ruka na daki tseka kara ka ida kolua ka daleqira, me tsarimai ko Lea kolu-

† Na soa a Israel tana goko Hibu e tatangi vaga ‘aia e vailabu kolua God.’ †† Na soa i Peniel tana goko Hibu e tatangi vaga ‘na matana God.’

gira na dalena, mi muri mi kaira ko Ratsel ma Josep.
³ Ma Jakob e ida vanigira, mi kalina e ba laba i konina a Esau na kulana, me vitu kalina e tsuporu tsuna i matana.
⁴ Ma Esau e ulomai na tsodoana me kaso me domia, mi kaira sui ara ka ngangai.
⁵ Mi kalina a Esau e pidikae me morosigira na daki ma na baka, maia e veisuâ, “?Asei vaga na tinoni girani?”

Ma Jakob e tuguvisua me tsaria, “Taovia, igirani nogo na baka aia God e gini vangalaka vaniau.”
⁶ Mi muri, mi kaira na savana lê ara ka mai kolu ka daleqira mara tsuporu i matana;
⁷ me tsarimai ko Lea migira na dalena, mi muri tsotsodo mara ka mai kaira a Josep ma ko Ratsel mara ka tsuporu vanigotoa.

⁸ Ma Esau e veisuâ, “?Megua igira na alaala inau au tsodogira idaida? ?Nagua na rongona gira?”

Ma Jakob e tuguvisua me tsaria, “Igira nogo niqû vangalaka vanigo igoe rongona igoe ko tabedouau.”

⁹ Ma Esau e tsaria, “Kulaqu, inau e tuguau nogo niqû tamani. Ko mologira moa migoe nogo ko tamanigira.”

¹⁰ Ma Jakob e tsaria, “Tagara kulaqu, ti vaga igoe o tabedouau manana mo ko tami moa kiki na adiana niqû vangalaka. Tana niqû papada inau, na morosiana na matamu igoe e vaga moa ti na morosiana na matana God, matena igoe o tabedouau sosongo vaga ia.
¹¹ Kiki, ko tamia moa na adiana na vangalaka girani inau au adimaigira vanigo. God e dou sosongo vaniau inau me sauvaniau na omea sui au kilia vania na mauriqu.” Ma Jakob e rai sosongolia a Esau poi tsau kalina aia e tami na adiana nina vangalaka.

¹² Ma Esau e tsaria, “Ida ma ka vano, inau sauba kau idagana sautu vanigo.”

¹³ Ma Jakob e tsaria, “Igoe o dona nogo laka igira na baka ara tau susuliga na vanovano tsaku, minau niqû aqo kau padagira goto na sipi, ma na buluka kolu daleqira. Me ti vaga ka turugira kara vano tsaku sosongo me atsa moa ti ke kesa moa na dani, ma na alaala popono sauba kara mate sui.
¹⁴ Kiki, ko ida vano moa igoe. Minau sauba kau kisâ moa kau tsatsari kolugira niqû omea tuavati migira na baka poi kau ba tsauligo i Edom.”

¹⁵ Ma Esau e tsaria, “Me ti e vaga ia, mo ko tamivaniau moa ma kau molovisugira visana niqû mane kara totu kolugo.”

Ma Jakob e tsarivanja, “E tau goto tamani rongona ke vaga ia, ti vaga ke dou vanigo moa igoe.”
¹⁶ Me vaga ia, mi tana dani nogo ia ma Esau e aligiri na visutugua i Edom.
¹⁷ Ma Jakob e vano i Sukot, i tana aia e logovale na me visana na babale vanigira nina omea tuavati. Maia nogoria na rongona ti ara soaginia tana nauna ia i Sukot.
¹⁸ Kalina a Jakob e visumai talu i Mesopotamia, maia e maitsau dou tana verabau ni Sekem tana kao ni Kanaan, me ba vaturikaea nina

valepolo kesa tana nauna mangasâ varangisia na verabau ia.
¹⁹ Maia e voliginia kesa sangatu na tavina sili va na turina na kao ia i koniqira na kukuana a Hamor aia na tamana a Sekem.
²⁰ Maia e logoa kesa na belatabu i tana me tangomalavuginia El niqira God na Israel.

Ara Tangopekea ko Dina

34 Me kesa dani aia ko Dina ka daleqira daki a Jakob ma ko Lea, e vano na tsigoviaqira visana na daki ni Kanaan.
² Mi kalina a Sekem na dalena a Hamor na Hivi, aia na taovia na vera tana butona kao ia, e reia ko Dina, maia e tangolia me tangopekea.
³ Maia e reia na baka daki ia e rerei dou sosongo te aia e ngao sosongolia me tovoa ke goko ragorago vania.
⁴ Me ba tsarivanja na tamana, “Inau au ngaoa igoe ko adivaniau na baka daki iani me ke lia na tauqu.”

⁵ Mi kalina a Jakob e rongomia laka ara paluvangamana ko Dina, ma na rongona igira na dalena mane ara totu moa tana poi kolugira nina buluka, ti aia e gini tau mavi ke naua sa omea poi tsau kara visumai igira.
⁶ Maia Hamor na tamana a Sekem e vano na goko koluana a Jakob
⁷ kalina tsotsodo igira na dalena mane a Jakob ara vivisumai talu i poi. Mi kalina ara rongomia na omea e laba vania na tasiqira, mara gini novo sosongo mara kore loki rongona a Sekem e naua na omea vaga ia, me peaginigira na tinoni sui tana Israel tana tangopekeana na dalena daki a Jakob.
⁸ Ma Hamor e bâ me tsarivanja a Jakob, “A Sekem na dalequ e ngao sosongolia na dalemu daki igoe; kiki, ko tamivania moa me ke taugâ.
⁹ Ida kaita ma ka aqosia kesa na vekesai laka sauba kara vaitaugagi nimami tinoni igami ma nimu tinoni igoe.
¹⁰ Mi muri, migamu tango mana kamu totu kolugami ieni i laona nimami butona kao; ma kamu totu iava moa tana amu ngaoa na totu, ma kamu liu bamai iava moa tana amu padangaoa na vano, ma kamu tamani kao goto.”

¹¹ Mi muri, maia Sekem e tû me tsarivanja na tamana ko Dina migira na tasina, “Kamu galuveau moa ma kamu sauvaniau ko Dina, minau sauba kau sauvanigamu na omea gua moa amu ngaoa.
¹² Kamu tsarivanjau moa inau na vangalaka koegua amu ngaoa, ma kamu moloa na qolona vuvuti ke dato koegua moa amu kilia; minau sauba kau sauvanigamu na omea gua moa igamu amu nongia, ti vaga kamu tamivaniau moa inau kau taugâ ko Dina.”

¹³ Mi tana rongona a Sekem e paluvangamana nogo ko Dina na tasiqira, te igira na dalena a Jakob ara perobulesikaira a Sekem ma Hamor na tamana.
¹⁴ Mara tsarivanikaira, “Igami e utu kami tamia na tasimami ke taugâ na mane e tau paripapada; aia sauba ke paluvangamamami igami.
¹⁵ Migami tangomana kami tami vanikagamu na tasimami ti vaga i kagamu kamu ka lia

† Na rongona na soa i Sukot tana goko Hibrû ‘babale.’

vaga nogo igami, ma kamu ka tami na paripapadaqira pipi sui na mane i laomui. ¹⁶ Mi tana moa ti igami sauba kami ka tabea na vaitaugagi koluamui igamu, ma kami mai totu kolugamu ma kami lia vaga kesa tinoni kolugamu. ¹⁷ Me ti vaga kamu ka tau tabea nimami goko ma kamu ka sove na nauana na paripapadana, migami sauba kami adia na tasimami ma kami vano.”

¹⁸ Ma na omea vaga ara tsaria igira e dou moa vanikaira a Hamor ma Sekem na dalena, ¹⁹ ma na mane vaolu ia e tau goto kisâ na nauana na omea ara tsarivania, rongona aia e ngao sosongolia na dalena daki a Jakob. Ma Sekem aia nogo ara padaloki sosongolia bâ i laona nina tamadale na tamana.

²⁰ Mi kaira a Hamor ma Sekem na dalena ara ka vano tana nauna gana na sai tana matsapakapuna na verabau, mara ka goko vanigira ka gaqira verakolu mara ka tsaria: ²¹ “Na mane girani ara tobadou vanigita; e dou ka tamivanigira ma kara totu kolugita moa i laona nida kao ma kara liu iava moa tana ara ngaoa. Na kao e loki tugugira goto igira. Ka vaitaugagi kolugira na daleqira daki, migita ka sauvanigira goto na daleda daki kara taugagira. ²² Migira na mane girani sauba kara tami na totu koluada ma kara lia vaga kesa tinoni kolugita, ti vaga igita ka tamia laka pipi sui na mane ara totu i laoda kara paripapadana, vaga nogo igira ara paripapada. ²³ ?Laka pipi niqira omea tuavati me pipi sui na omea tavosi goto igira ara tamanina kara tau lia nida omea igita? Me vaga ia, ida ma ka tami vanigira moa kara mauri i laoda igita.” ²⁴ Migira sui na tinoni tana vera ia ara tabea na omea ara ka tsaria kaira a Hamor ma Sekem, me pipi sui lakalaka na mane ara paripapada.

²⁵ Me tolu moa na dani i muri, kalina e tau vati mavu moa tana ara paripapada, ara ka ruka vidaqira na dalena a Jakob, kaira nogo a Simeon ma Levi, i kaira na tasina ko Dina, ara ka adia ka niqira isi mara ka liu i laona na verabau ia, me tau goto gunurukaira ke kesa laka kara ka naua sa omea, mi kaira ara ka matesigira pipi sui lakalaka na mane, ²⁶ kolu kaira goto a Hamor ma Sekem na dalena. Mi muri, mara ka adiligia ko Dina tania na valena a Sekem mara tu vano. ²⁷ Mi murina na labumate ia, migira na dalena mane tavosi a Jakob ara lausua na omea tana vera ia, na tangotugu rongona ara paluvangamana na tasiqira. ²⁸ Ara adigira na sipi, ma na buluka, ma na asi, me pipi sui lakalaka na omea i laona na verabau mi laona na uta. ²⁹ Ara adigira pipi sui na omea loki matena, mara tangoligira sui na daki ma na baka, mara kalagaivanogira pipi sui na omea ara totu i laona na valeqira.

³⁰ Mi tana ma Jakob e tsarivanikaira a Simeon ma Levi, “I kagamu amu ka alomaia vaniau inau na padasavi loki. Kalina ia igira na Kanaan ma na Peres, migira sui goto ara totu tana kao iani sauba kara reisaviau inau. Mara tau danga niqiu mane inau; me ti

vaga igira kara sai alaala ma kara maiginiau, me sauba nomoa inau migamu niqiu tamadale popono ka viri mate sui.”

³¹ Mi kaira ara ka tsaria, “Ami ka tau ngaoa ka tasimami kara nauvaganana na rebi.”

God e Tabua a Jakob i Betel

35 Ma God e tsarivania a Jakob, “Ko tû tsaku mo ko vano i Betel mi tana ko totu. Ko logovaniu kesa na belatabu i tana, inau na God au laba vanigo igoe kalina o tsotsogo tania a Esau na kulamu.”

² Me vaga ia, ma Jakob e tsarivanigira nina tamadale migira sui goto ara totu kolua, “Kamu tsoniligigira sui na titinonina na god peropero igamu amu tamanina; kamu malesi segenimui ma kamu sagelia na polo male. ³ Igita sauba ka mololea ieni ma ka vano i Betel, i tana inau sauba kau logoa kesa na belatabu vania na God aia e sangaau inau tana taguna niqiu rota, maia e totu koluau pipi tana nauna sui i tana au liu.” ⁴ Me vaga ia, migira ara sauvia a Jakob pipi sui na titinonina na god igira na veratavosi ara tamanina, me pipi sui goto na tsaukuli ara tsautsau i kuliqira. Maia e qilugira sui i vavana na gai tabu aia e tû i ligisana i Sekem.

⁵ Mi kalina a Jakob migira na dalena ara aligiri na vano, ma na matagu loki e gadovigira na tinoni ara totu tana vera varangi, mara tau lelê goto tovoa na takuviaqira. ⁶ Ma Jakob e mai kolugira nina tinoni sui tsau i Lus, i tana ara soaginigotoa i Betel tana kao ni Kanaan. ⁷ Maia e logoa i tana kesa na belatabu me tangomavuginia tana nauna ia na God ni Betel, rongona i tana nogo God e sauvulagi segenina vania kalina aia e tsogo tania a Esau na kulana. ⁸ Maia ko Debora gana reitutugu ko Rebeka e mate mara qilua i vavana na gai tabu e totu pala tada vania i Betel. Mara soaginia na gai tabu ia “Na Gai na Ngangai.”

⁹ Mi kalina a Jakob e visumai talu i Mesopotamia, ma God e labavanitugua me tabua. ¹⁰ Mi muri ma God e tsarivania, “Na soamu igoe aia nogo a Jakob, me tû kalina ia me bâ sauba kara soaginigo a Israel.” Me vaga ia ma God e soaginia a Israel. ¹¹ Ma God e tsarigotoa vania, “Inau na God Susuliga Sosongo. Igoe sauba ko tamanigira kara danga na dalemu. Ma na puku danga sauba kara talumai i konimu igoe, migoe sauba ko lia na mumuaqira na taovia tsapakae. ¹² Me sauba kau sauvanigo me vanigira goto igira na kukuamu kara mai i murimu igoe, na kao aia inau au saunogoa vanikaira a Abraham ma Isaak.” ¹³ Mi muri ma God e mololea a Jakob. ¹⁴ Mi tana nauna nogo i tana God e goko vania, ma Jakob e vaturikaea kesa na vatu padapada, me qetu bâ i konina na uaeni ma na oela na olive me baloa. ¹⁵ Maia e soaginia tana nauna ia i Betel.

Na Mateana ko Ratsel

¹⁶ Ma Jakob ma nina tamadale ara mololea i Betel, mi kalina ara tau vati varangisia moa i Eprat, e tsau nina tagu tana ko Ratsel ke vasua na dalena, maia e gini vatsangisavi loki sosongo. ¹⁷ Mi kalina e vatsangi lokilokia na dalena, maia na daki e adivasusuna e tsarivania, “Ko Ratsel ko laka na matagu; e kesa goto na dalemu mane.” ¹⁸ Maia e varangi nogo ke mate, me datovia na magomago loki, maia e soaginia na dalena a Benoni, † maia na tamana e soaginia a Benjamin. ††

¹⁹ Mi kalina e mate ko Ratsel, mara qilua liligina na sautu e vano kalea i Eprat, mi dani eni ara soaginia tana nauna ia i Betlehem. ²⁰ Ma Jakob e vaturikaea kesa na vatu na papadana i tana, ma na vatu papadana na qiluna ko Ratsel e totu moa i tana tsau mai i dani eni. ²¹ Me tû i tana, ma Jakob e ratsu bâ goto, me ba totu i tabana bâ na kusudato loki ni Eder.

Igira na Dalena Mane a Jakob

(1 Turupatu Dato 2:1-2)

²² Mi kalina a Jakob e totu moa tana butona kao ia, ma Ruben e maturu kolua ko Bilha, aia kesa ka vidaqira na tauna lê a Jakob; mi kalina a Jakob e rongomia me gini kore loki sosongo.

Ara tu sangavulu ruka na dalena mane a Jakob. ²³ Tugira na dalena mane ko Lea: tugira nogo a Ruben aia na dalena botsaida a Jakob, ma Simeon, ma Levi, ma Juda, ma Isakar, ma Sebulun. ²⁴ Mi kaira na dalena mane ko Ratsel: kaira nogo a Josep ma Benjamin. ²⁵ Mi kaira na dalena mane ko Bilha aia nina daki tseka ko Ratsel: kaira nogo a Dan ma Naptali. ²⁶ Mi kaira na dalena ko Silpa aia nina daki tseka ko Lea: kaira nogo a Gad ma Aser. Tugirani nogo na dalena mane ara tu botsa vania a Jakob i Mesopotamia.

Na Mateana a Isaak

²⁷ Ma Jakob e vano me ba totu kolua a Isaak na tamana i Mamre varangisia i Hebron, i tana ara ka totu ida a Abraham ma Isaak. ²⁸ Ma Isaak e mauri tsaulina kesa sangatu alu sangavulu na ngalitupana, ²⁹ me mate kalina e tuqatuqa sosongo nogo; mi kaira a Esau ma Jakob na dalena ara ka qilua.

Igira na Kukuana a Esau

(1 Turupatu Dato 1:34-37)

36 Igirani nogo na kukuana a Esau, aia ara soaginigotoa a Edom. ² A Esau e taugagira visana na daki ni Kanaan: aia ko Ada na dalena a Elon na Het; ma ko Oholibama na dalena a Ana aia na dale-

† Na rongona na soa a Benoni tana goko Hibu 'na dalena niq melu.' †† Na rongona na soa a Benjamin tana goko Hibu 'na baka madoa dou.'

na a Sibeon na Hivi; ³ ma ko Basemat na dalena a Ismael ma na tasina daki a Nebaiot. ⁴ Ko Ada e vasua a Elipas; ma ko Basemat e vasua a Reuel; ⁵ ma ko Oholibama e vasutugira a Jeus, ma Jalam ma Kora. Mi tugirani sui na baka mane girani ara botsa vania a Esau tana kao ni Kanaan.

⁶ Mi muri, maia Esau e adigira na tauna ma na dalena mane ma na dalena daki, migira sui goto na tinoni i laona na valena, kolugira sui nina omea tuavati, me pipi sui lakalaka na omea aia e tamanina tana kao ni Kanaan, me vanoligi tania a Jakob na kulana kesa tana butona kao tavosi. ⁷ Aia e gini vanoligi rongona na kao i tana ara ka tototu kaira e tau nogo tugu kaira; kaira sui ara ka tamani danga sosongo ka niqira omea tuavati, me tau nogo tangomana kara ka totusai. ⁸ Me vanga ia, ma Esau e ba totu tana kao vungavungaga ni Edom.

⁹ Igirani nogo na kukuana a Esau na mumuaqira na Edom. ¹⁰⁻¹³ Aia ko Ada na tauna a Esau e vasuvania kesa lelê moa na dalena mane aia a Elipas, ma Elipas e tamanitugira tsege na dalena mane: tugira nogo a Teman, ma Omar, ma Sepo, ma Gatam, ma Kenas. Mi konina ko Timna kesa goto na tauna aia e tamanina goto kesa na dalena mane, a Amalek na soana.

Maia ko Basemat kesa goto na tauna a Esau e vasuvania kesa lelê moa na dalena mane aia a Reuel na soana, ma Reuel e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Nahat, ma Sera, ma Sama, ma Misa.

¹⁴ Aia ko Oholibama kesa goto na tauna a Esau ma na dalena daki a Ana na dalena a Sibeon, e vasuvania a Esau tolu na dalena mane: tugira a Jeus, ma Jalam, ma Kora.

¹⁵ Igirani nogo na puku ara talu i konina a Esau. Aia Elipas na dalena botsa ida a Esau e lia tu mumuaqira na puku tugirani: na Teman, na Omar, na Sepo, na Kenas, ¹⁶ na Kora, na Gatam, ma na Amalek. Igirani sui na kukuana ko Ada aia na tauna a Esau.

¹⁷ Aia Reuel na dalena a Esau e lia tu mumuaqira na puku tugirani: na Nahat, na Sera, na Sama ma na Misa. Tugirani sui na kukuana ko Basemat kesa goto na tauna a Esau.

¹⁸ Tugirani na puku ara tu talumai konina a Esau tana nina vasusu ko Oholibama na tauna aia na dalena daki a Ana: na Jeus, ma na Jalam, ma na Kora. ¹⁹ Igira sui na puku girani ara talumai i konina a Esau.

Igira na Kukuana a Seir

(1 Turupatu Dato 1:38-42)

²⁰ Tugirani na dalena mane a Seir ni Hor ara tu totuvi idâ na kao ni Edom: aia nogo a Lotan, ma Sobal, ma Sibeon, ma Ana, ²¹ ma Dison, ma Eser ma Disan. Tugirani nogo na dalena a Seir ara taovia tagao vanigira na Hor.

²² A Lotan aia ka mumuaqira kaira na duli ka koniqira a Hori ma Heman. Ma Lotan e tamanina kesa na tasi-na daki aia ko Timna.

²³ Ma Sobal aia tu mumuaqira tugira na duli tu koniqira a Alvan, ma Manahat, ma Ebal, ma Sepo, ma Onam.

²⁴ A Sibeon e tamanikaira ruka na dalena mane, kaira nogo a Aia ma Ana. Iani nogo na Ana e tsodovulagigira na vuravura papara tana kaomate kalina aia e reitu-tugugira nina asi na tamana. ²⁵⁻²⁶ A Ana aia na tamana a Dison, maia tu mumuaqira na duli tu koniqira a Hemdan, ma Esban, ma Itran, ma Keran. A Ana e tamanigotoa kesa na dalena daki aia ko Oholibama na soana.

²⁷ A Eser aia tu mumuaqira tugira na duli tu koniqira a Bilhan, ma Saavan ma Akan.

²⁸ A Disan ka mumuaqira kaira na duli ka koniqira a Us ma Aran.

²⁹⁻³⁰ I tugirani nogo na puku na Hor tana kao ni Edom: na Lotan, na Sobal, na Sibeon, na Ana, na Dison, na Eser ma na Disan.

Igira Na Taovia Tsapakae ni Edom

(1 Turupatu Dato 1:43-54)

³¹⁻³⁹ Igirani nogo na taovia tsapakae ara vaitugugi na tagaoviana na vera ni Edom, tana tagu kalina igira na Israel ara tau vati tamanina moa niqira taovia tsapakae segeni:

a Bela na dalena a Beor ni Dinhaba
 a Jobab na dalena a Sera ni Bosra
 a Husam tana butona kao ni Teman
 a Hadad na dalena a Bedad ni Avit, aia e tuliusigira na Midian tana vailabu tana kao ni Moab
 a Samla ni Masreka
 a Saul ni Rehobot-i-Kô
 a Baal Hanan na dalena a Akbor
 a Hadad ni Pau, ma na tauna aia ko Mehetabel na dalena daki a Matred ma na kukuana a Mesahab.

⁴⁰⁻⁴³ Ma Esau na mumuaqira na puku ni Edom girani: na Timna, na Alva, na Jetet, na Oholibama, na Ela, na Pinon, na Kenas, na Teman, na Mibsar, na Magdiel ma na Iram. Mi tana butona kao i tana ara totu pipi na puku girani ara tamavugininogoa na soana niqira puku.

A Josep Migira na Kulana

37 A Jakob e mauri babâ moa tana kao ni Kanaan, i tana e totu ida nogo na tamana. ² Miani nogo e vaga na turupatuna nina tamadale a Jakob.

Aia Josep e sangavulu vitu moa na ngalitupana kalina e sangâ na reitutugu sipi ma na naniqoti kolugira na kulana igira ka daleqira ko Bilha ma ko Silpa, i kaira na savana lê a Jakob na tamana. Ma Josep e tataman-

ga vania na tamana tana rongoqira na omea igira na kulana ara naua.

³ Ma Jakob e galuve sosongolia a Josep liusigira bâ igira sui na kulana tavosi, rongona e botsa kalina aia e tuqatuqa nogo. Ma Jakob e vosivania a Josep kesa na polo tsavugotu katsi mamarega rerei dou sosongo.

⁴ Mi kalina igira na kulana ara reia laka na tamaqira e galuve sosongolia bâ a Josep liusigira igira, migira ara reisavi sosongolia mara tau goto ngaoa na goko dou koluana.

⁵ Me kesa tana bongi, ma Josep e bolebole, mi kalina aia e turupatuna vanigira na kulana nina bolebole migira ara reisavi sosongolia goto bâ. ⁶ Maia e tsaria, "Tugamuna kamu tu rongomia na bolebole inau au bole. ⁷ E vaga ieni, tugita sui a tu totu i laona kesa na uta ma tu sorisaigira tu nida ivogo na uiti, ma niqu ivogo inau e tavongani tugoto saikesa. Mara mai nimui ivogo igamu mara tû polipolia mara tsuporu vania niqu ivogo inau."

⁸ Migira na kulana ara veisuâ, "?Laka o padâ igoe sauba ko lia na taovia tsapakae mo ko tagaovi kaputigami igami?" Mi tana, migira ara reisavi loki gotoa bâ rongona nina bolebole ma na rongona goto na omea aia e tsaria tana rongoqira igira.

⁹ Mi muri, maia Josep e bolebole tugua me ba tsarivanigira goto na kulana, "Inau au bolegotoa kesa na bolebole, mi laona ia inau au reia na aso, ma na vula, mara sangavulu kesa na veitugu ara tsuporu tsuna vaniau inau."

¹⁰ Maia e turupatuna vanigotoa na tamana nina bolebole, ma na tamana e kore me tsarivania, "?Na bolebole koegua vaga ia? ?Laka o padâ igoe laka na tinamu, migira na kulamu, minau goto sauba kami tu mai ma kami tu tsuporu vanigo igoe?" ¹¹ Migira na kulana a Josep ara masugu vania, ma na tamana moa e padatugutugua i tobana na omea sui e tsaria a Josep.

Ara Tsaibia a Josep Mara Adivanoa i Ejipt

¹² Me kesa dani kalina igira na kulana a Josep ara vano i Sekem na reitutuguaqira nina sipi na tamaqira, ¹³ ma Jakob e tsarivania a Josep, "Au ngaoa ko vano i Sekem tana igira na kulamu ara reitutugugira na sipi."

Ma Josep e tsaria, "E dou."

¹⁴ Ma na tamana e tsarivania, "Ko bâ mo ko reia ti vaga igira na kulamu ara mauri dou, me ti vaga igira na sipi ara totu dou, mi muri ti ko visumai mo ko turupatuna vaniau." Me vaga ia ma na tamana e molovanoa tû tana Poi ni Hebron.

Mi kalina a Josep e ba tsau i Sekem, ¹⁵ maia e liliu ba-mai i tana na laveaqira na tasina, me kesa na mane e tsodoa me veisuâ, "?Laka nagua o lalavea igoe?"

¹⁶ Maia e tuguvisua me tsaria, "Inau au lalavegira na kulaqu igira ara reitutugugira niqira sipi. ?Egua, tango mana ko tsarivaniau inau iava ara totu igira?"

¹⁷ Ma na mane ia e tsaria, "Ara mololenogoa ieni. Inau au rongomigira ara tsaria laka ara vavano i Dotan." Me vaga ia, ma Josep e muribagira na kulana me ba reigira i Dotan.

¹⁸ Migira ara morosi aoa moa, mi kalina e tau vati ba tsau i koniqira, migira ara vorogokona na matesiana.

¹⁹ Mara vaitsarigi, "Aia, e mai na vanga bolebole ria.

²⁰ Ida gita kalina ia ma ka matesia, ma ka tsonia na konina i laona sa vidaqira na tuvú kora girani. Igita a tangomana ka tsaria laka e kesa na omea tuavati atsi e matesia. Mi tana ti ka reia nagua sauba ke lia nina bolebole."

²¹ Mi kalina a Ruben e rongomigira, maia e tovoa laka ke maurisia a Josep me tsaria, "Ka laka na matesiana. ²² Ka tsonitsunâ moa i laona na tuvú iani tana kaomate, ma ka laka moa na sekoliana." Maia e goko vaganana ia rongona e padâ laka ke maurisia a Josep tanigira me ke molovisua i vera i konina tamana. ²³ Mi kalina a Josep e mailaba i koniqira na kulana, migira ara tsoraligi vania nina polo tsavugotu katsi mamarega. ²⁴ Mi muri mara tangolia mara tsonisagea i laona na tuvú mamatsa ia.

²⁵ Mi kalina igira ara mutsa gaqira, mara tavongani morosia kesa na alaala na Ismael ara maimai talu i Gilead mara vano kalea i Ejipt. Niqira kamelo ara lut-sangiginigira na papasa sisigini ma na buluna gai.

²⁶ Ma Juda e tû me tsarivanigira na kulana, "?Nagua sauba ke pelugita igita ti ka matesia na kulada ma ka tovoa moa na poiana na mateana? ²⁷ Ida ma ka tsabiria moa vanigira na Ismael girani. Mi tana nauvananana ia me tau kilia ka bokalia; aia na kulada, ma na gabuda segeni nogo igita." Migira na kulana ara tabea na omea e tsaria a Juda. ²⁸ Mi kalina visana na mane tsabiri ni Midian ara liu mai i tana, migira na kulana ara raqadatoa a Josep tania na tuvú mara tsabiriginia e rukapatu na tavina siliva vanigira na Ismael, migira ara adivanoa i Ejipt.

²⁹ Ma Ruben e tau totu kolugira na kulana kalina igira ara tsabiria a Josep, mi kalina e visumai me lavetagarâ a Josep tana tuvú, maia e ratsia na polona tana melu.

³⁰ Me visubatugua i koniqira na kulana me tsaria, "!Na baka ri e tagara i tana! ?Ma nagua sauba kau naua inau?"

³¹ Mi muri migira ara tû mara matesia kesa na naniqoti mara lumia na polona tsavugotu a Josep tana gabuna. ³² Mara adi bâ na polo tsavugotu ia i vera, mara sauvania na tamaqira mara tsaria, "Igami ami rugia na polo iani. ?Me laka e tau nina na dalemú igoe?"

³³ Ma na tamaqira e reigadovia na polo ia me tsaria, "!Eo, na polona nogo aia! Kesa na omea tuavati atsi e matesinogoa. !Na konina kiki a Josep e tangotsingotsi

nogo!" ³⁴ Ma Jakob e ratsia na polona me sagelia na polo baubau papadana nina melu. Maia e tangisi okâ na dalena. ³⁵ Migira sui na dalena mane ma na dalena daki ara mai mara tovoa na vereana, maia e sove na rongomiaqira me tsaria, "Tagara, inau sauba kau tangisia na dalequ poi tsau kalina kau tsuna bâ tana barangengo na mate." Me vaga ia, maia e tangisi babâ moa a Josep na dalena.

³⁶ Mi Ejipt igira na Midian ara tsabiria a Josep vania a Potipar aia kesa nina mane sasanga na taovia tsapakae, maia e taovia vanigira na mane matali vale na na taovia tsapakae.

A Juda ma Ko Tamar

38 Gana ngongo tana tagu ia, ma Juda e mololegira na kulana me bâ totu kolua kesa na mane ni Adulam, a Hira na soana. ² Mi tana ma Juda e tsodoa kesa na baka daki ni Kanaan aia na dalena a Sua. Maia e taugâ, ³ ma na daki ia e vasuvania kesa na baka mane me soaginia a Er. ⁴ Maia e tiana tugua me vasugotoa kesa na baka mane, me soaginia a Onan. ⁵ Mi murimai, maia e tamanina tugua kesa na dalena mane, me soaginia a Sela. Mi kalina e botsa na baka mane ia, ma Juda e totu i Aksib.

⁶ Ma Juda e adivania a Er na dalena botsa ida e kesa na tauna, aia ko Tamar na soana. ⁷ Ma nina omeomea a Er e seko sosongo, ma na Taovia e tau reingaoa, me vaga ia ma na Taovia e matesiligia. ⁸ Mi muri ma Juda e tsarivania a Onan na kulana a Er, "Nimu aqo nomoa igoe ko bâ mo ko taugâ na togamu, vaga nogo tana vovorona nida ketsa igita e kilia ka nauvania na tinamatena na kulada, rongona ko Tamar ke gini tamani dalena ma kara gini lia vaga nogo na dalena a Er na kulamu aia e mate nogo." ⁹ Ma Onan e donagininogoa laka igira na baka e utu ke tamanigira aia, me vaga ia, me pipi kalina aia e matura kolua na tinamatena na kulana, maia ke molotsuna lea na koonagana tana kao rongona ke gini tagara sa baka vania na kulana. ¹⁰ Ma na Taovia e tau reingaoa na omea vaga e naua a Onan, me matesigotoa aia. ¹¹ Mi muri, maia Juda e tsarivania ko Tamar na tauna na dalena, "Ko visubatugua tana valena tamamu mo ko totu tinamate tana poi ke loki a Sela na dalequ." Aia e tsarivaganana rongona e matagu ke tau mate goto a Sela, vaga kaira a Er ma Onan na kulana. Me vaga ia, ma ko Tamar e visutugua tana valena tamana.

¹² Me kesa tana tagu i murimai, maia na tauna goto a Juda e mate. Mi kalina a Juda e suilavaginia na tagu na tangitangi, mi kaira a Hira gana sai dou sosongo ni Adulam ara ka vano i Timna, i tana igira nina maneago a Juda ara putsiligia na ivuqira nina sipi. ¹³ Mi kalina ko Tamar e rongomia laka na tamana na savana e vavano i Timna na putsiligiana na ivuqira nina sipi, ¹⁴ maia e

adiligia na polona tinamate aia e sagelia, me tsavupoia na matana ginia na polo, me ba totu puka i matana na vera ni Enaim, aia e kesa na vera e totu i ligisana na sautu e vano kalea i Timna. Aia e donanogoa laka a Sela na muritina dalena a Juda e loki dou nogo kalina ia, ma Juda e tau moa vati sauania ke taugâ.

¹⁵ Mi kalina a Juda e liu tana me morosia, me padâ laka aia e kesa na daki rebi, rongona e tsavupoia na matana. ¹⁶ Maia e taligu bâ i konina i tabana sautu me tsarivania, “?E dou, me visa na matemu igoe?” Ma Juda e tau dona laka aia na tauna na dalena.

Ma ko Tamar e tsarivania, “?Ma nagua sauba ko voliginiau inau?”

¹⁷ Ma Juda e tuguvisua me tsaria, “Inau sauba kau tusumai vanigo ke kesa na dalena naniqoti i laona niq alaala na naniqoti.”

Ma ko Tamar e tsaria, “E dou moa, me ti vaga ko sauaniau talu ke kesa na omea na papadana poi ke tsau kalina igoe ko saumaivaniau na naniqoti ia.”

¹⁸ Ma Juda e veisuâ, “?Ma nagua sauba kau sauvani-go inau ngiti papadana?”

Ma ko Tamar e tsaria, “Nimu marepapada ma na itaina, ma nimu itoro igoe o tatango.” Maia e saugiravania. Mi muri mara ka maturusai, maia ko Tamar e tiana. ¹⁹ Ma ko Tamar e visutugua i vera, me adiligia na polo e tsavuginia na lovana me sagelitugua nina polona tinamate.

²⁰ Mi kalina a Juda e molovanoa a Hira ke adi bâ na naniqoti, me ke adivisumaitugua nina omea aia e sauania na daki ia ngiti papadana, maia Hira e tau goto tangomana ke tsodoa na daki ia. ²¹ Maia e tû me veisuagira visana na mane ni Enaim, “?Iava ia na daki rebi e totu ieni tana liligina sautu?”

Migira ara tuguvisua mara tsaria, “E tau saikesa totu sa daki rebi ieni.”

²² Maia e visu bâ konina a Juda me tsarivania, “Au tau tangomana kau tsodoa inau. Migira na mane tana vera ia ara tsarivaniau laka e tau saikesa totu sa daki rebi i tana.”

²³ Ma Juda e tsaria, “E dou moa. Molovaninogoa aia ke tamanina na omea gira. A tau ngaoa kara ki-ataginkaita na tinoni. Inau au tovoa na voliana, migoe o tau tangomana ko tsodoa.”

²⁴ Me gana ngongo tolu na vula i muri, mara tsarivania a Juda, “Aia ko Tamar na tauna na dalemua e vaga na rebi, mi kalina ia aia e tiana.”

Ma Juda e ketsaligira me tsaria, “Kamu adirutsumia i tano, ma kamu kodoa me ke mate.”

²⁵ Mi kalina ara aditsunâ i tano laka kara matesia, maia e mologoko bâ vania na tamana savana me tsaria, “Aia e tianasiau inau aia nogo na mane e tamanina na omea girani. Ko morosigira dou mo ko

reia ase i nina omea girani, na gana marepapada kolu itaina, ma nina itoro.”

²⁶ Ma Juda e reigadovigira na omea gira me tsaria, “Eo, e mana na omea aia e tsaria, rongona inau au tau manalia na sauvianiana a Sela ke taugâ.” Ma Juda e tau matura kolugotoa sa dani.

²⁷ Mi kalina e laba nina tagu ke vasusu, mara reigadovia laka sauba ke batso na dalena. ²⁸ Mi kalina aia e vavatsangia na dalena, me kesa ka vidaqira na baka e ida e sau rutsumia kesa tabana limana; maia na daki e adivasusuna e tangolia na limana ia, me sori bâ kesa na kotenitsetsi konina me tsaria, “Iani nogo e botsa ida.” ²⁹ Maia na baka e raqa visutugua na limana, ma na kulana e ida botsa. Mi tana ma na daki e adivasusuna e tsaria, “!Laka aia nogoria e vaga nimu botsa igoe!” Maia na rongona ti ara soaginia a Peres. ^{†30} Mi muri me botsa na kulana ma na kotenitsetsi tana limana, mara soaginia a Sera. ^{††}

A Josep ma na Tauna a Potipar

39 Migira na Ismael ara adivanonogoa a Josep i Ejipt mara tsabirivania a Potipar aia e kesa nina mane sasanga na taovia tsapakae, me taovia vanigira goto na mane matali valena na taovia tsapakae. ² Ma na Taovia God e totu kolua a Josep me naua me gini tangomana pipi sui tana aqo aia e naua. Aia e mauri i laona na valena gana taovia ni Ejipt, ³ maia e reigadovia laka na Taovia God e totu kolua a Josep, me naua me gini tangomana pipi sui tana aqo aia e naua. ⁴ Ma Potipar e reingao sosongolia a Josep me norua ke lia nina maneaqo segeni; me vaga ia maia e moloa ke reitutugua na valena me pipi sui na omea aia e tamanina. ⁵ Me tû tana tagu ia me bâ, tana rongona nogo a Josep te na Taovia e tabua nina tamadale na mane ni Ejipt ia, me pipi sui goto na omea aia e tamanina i laona na valena mi laona nina uta. ⁶ Ma Potipar e moloa i limana a Josep ke reitutugugira pipi sui nina omea e tamanina, maia segeni e tau goto kilia ke gini boe sa omea, me gini boe lelê moa na mutsa aia e gania.

Ma Josep e dato magobu dou me rereidou sosongo, ⁷ me kesa tana tagu i muri ma na tauna a Potipar e tuturiga na reingaoana a Josep me nongia ke matura kolua. ⁸ Maia e sove me tsarivania, “Ko reia, e tau goto kilia gaqu taovia ke gini boe sa omea i laona na valena rongona inau nogo au totu ieni. Aia e mologiniau inau kau reitutugugira pipi sui na omea aia e tamanina. ⁹ Inau au susuliga i laona na vale iani vaga goto moa aia, maia e tau goto tangolivisua sa omea taniau, migoe moa aia e tangolivisugo. ?Kau naukoeguani sagatâ inau na omea seko loki vaga ia, ma kau sasi i

† Na rongona na soa a Peres tana goko Hibrû ‘tavongani labarut-su.’ †† Na soa a Sera tana goko Hibrû e tatangi vaga ‘e tsitsi maka vaga kalina e vovomai na dani.’

matana God?" ¹⁰ Me atsa moa na daki ia e totu matengana na ngasuana a Josep pipi dani, maia e sove saikesa na maturu koluana.

¹¹ Me kesa dani, ma Josep e sage i vale na nauana nina aqo, me tagara goto sa maneaqo tavosi ke totu i tana. ¹² Maia na tauna a Potipar e tangolivania nina polo na tsavugotu a Josep me tsarivania, "Ko mai koluau inau i nige." Maia Josep e tsogotsuna i tano, me mololea nina polo na tsavugotu i limana na daki ia. ¹³ Mi kalina aia e reia laka a Josep e mololea nina polo na tsavugotu i vale me tsogotsuna i tano, ¹⁴ maia e soamaigira igira ara aqo i valena me tsarivanigira, "Reia bâ! Na mane ni Hibru iani aia na savaqu e adimaia ieni gana moa ke peagita. Aia e sagemai i laona niqu voki inau me tovoa ke tangopekeau, minau au kanga gû loki sosongo. ¹⁵ Mi kalina aia e rongomiau au kanga gû maia e tsogotsuna i tano, me mololea nina polo na tsavugotu ligisaqu inau."

¹⁶ Maia e tangolia nina polo tsavugotu a Josep poi e visumai i vera gana taovia. ¹⁷ Maia e tsarivania kesa moa atsa na turupatu: "Aia na tseka ni Hibru, aia igoe o adimaia ieni, e sagemai i laona niqu voki me goko peaa inau. ¹⁸ Mi kalina inau au kanga gû, maia e tsogotsuna i tano, me mololea nina polo na tsavugotu i ligisaqu inau."

¹⁹ Me kore loki sosongo gana taovia a Josep, ²⁰ me ketsaligira kara tangolia ma kara tsonia tana vale sosori i tana ara mologira igira nina mane peresini na taovia tsapakae, mi tana aia e totu peresini. ²¹ Ma na Taovia e totu moa kolua a Josep me tabua, te aia na mane e reitutugua na vale sosori e padaloki sosongolia. ²² Maia e moloa a Josep ke reitutugugira na mane tavosi sui ara totu tana vale sosori, me molovania aia ke manakaputia pipi na omea ara naua i laona. ²³ Ma na mane reitutugu vale sosori e tau ngoli sosongolia na reitutuguana sa omea aia e molonogoa i limana a Josep, rongona na Taovia e totu kolua a Josep me naua me gini tangomana pipi sui tana aqo aia e naua.

A Josep e Nusirongona Ka Niqira Bolebole Ruka na Mane Peresini

40 Me kesa tana tagu i muri, mi kaira na mane gana aqo na adiuani vania na taovia tsapakae ni Ejipt, ma na mane e taovia tana bulobredi, ara ka sasi sui vania na taovia tsapakae. ² Maia e kore vanikaira nina mane sasanga kaira, ³ me tsonikaira tana vale sosori i laona na valena niqira taovia na mane matali, tana nauna goto moa i tana ara moloa a Josep. ⁴ Mi kaira ara ka totu oka sosongo i laona na vale sosori, ma gaqira taovia na mane matali e moloa a Josep ke lia vaga ka niqira maneaqo.

⁵ Me kesa tana bongi i laona nogo na vale sosori ia mi kaira na mane gana aqo na adiuani ma na mane e

taovia tana bulobredi ara ka bolebolea tango kesa na bolebole, ma ka niqira bolebole ara ka tavosi rongona sui. ⁶ Mi kalina a Josep e mai ka koniqira tana matsaraka, maia e reikaira ara ka totu padasavi. ⁷ Me veisuakaira, "Rongona gua ti amu ka moro melumeluga vaga sagata ia i dani eni?"

⁸ Mi kaira ara ka tuguvisua mara ka tsaria, "I kagami ami ka tango kesa na bolebole ami ka bolebolea, me tagara ke kesa ieni tangomana ke nusirongona vanikagami."

Ma Josep e tsaria, "Aia God segeni moa e saua na sasaga gana na nusirongona na bolebole. Bâ, kamu ka turupatuna vaniau inau na omea amu ka bolebolea."

⁹ Mi tana ma na mane gana aqo na adiuani e tsaria, "I laona niqu bolebole inau au reia kesa na itai na uani e tutû i mataqu inau, ¹⁰ mara tu tolu na arana i konina. Mi kalina tsotsodo e molo rauna vaolu, me tamani latsena saviliu me mada nogo na vuana. ¹¹ Inau au tatangolia nina bilo na inu na taovia tsapakae; mi tana mau adigira na vuana uani mau luisagegira i laona na bilo ia mau sauvania ke inu."

¹² Ma Josep e tsaria, "Iani nogo e vaga na rongona nimu bolebole igoe: tugira tolu na arana na papadana ara tolu na dani. ¹³ Me kau ke tolu moa na dani, ma na taovia tsapakae ke nusigo tania na vale sosori, me ke padale vanigo nimu sasi, me ke molovisugo tugua tana nimu aqo o naua vania i votanagana kalina igoe nina mane gana na adiuani. ¹⁴ Minau au nongigo kiki, ko laka na padaleaqu inau kalina ke laba dou vanigo pipi na omea, mau nongigo goto kiki, ko galuveau mo ko soâ na soaqu vania na taovia tsapakae, mo ko sangaa gana kau gini rutsu tania na vale sosori. ¹⁵ Inau ara komiau tania niqira kao igira na Hibru; me atsa vaga goto ieni i Ejipt inau au tau naua sa omea seko e tugua kara mologiniau tana vale sosori."

¹⁶ Mi kalina na mane e taovia tana bulobredi e reia laka na nusirongona nina bolebole na mane gana aqo na adiuani e dou vania, maia e tû me tsarivania a Josep, "Inau goto au bolebolea kesa na bolebole; inau au bolebolea laka au sungitugira tolu na kei na bredi. ¹⁷ Mi laona na kei i gotu tsotsodo ara totu pipi vatana gana bredi puipui na taovia tsapakae, mara mai na manu mara gaganigira."

¹⁸ Ma Josep e tsarivania, "Iani nogo e vaga na rongona nimu bolebole igoe: tugira tolu na kei igira na papadana tolu dani. ¹⁹ Me kau moa tolu na dani ma na taovia tsapakae sauba ke nusigo goto igoe tania na vale sosori me sauba kara kavikutia na lovamu! Mi muri maia ke tsauraginikaea na konimu kesa tana gai, migira na manu sauba kara gania na lakamu."

²⁰ Me tolu na dani i muri, aia na dani ara padatugua na dani tana e botsa na taovia tsapakae, maia e aqosia kesa na mutsa loki vanigira sui nina mane sasanga; maia e nusikaira aia na mane gana aqo na adi gana

uaeni ma na mane e taovia tana bulobredi, me adi-
maikaira i mataqira nina mane sasanga. ²¹ Maia e
molovisutugua na mane gana aqo na adiuani tana ni-
na aqo, ²² me kuria na lovana na mane e taovia tana
bulobredi me sori tsauraginia na konina. E laba vaga
popono pipi na omea e tsaria a Josep. ²³ Maia na mane
gana aqo na adiuani e tau saikesa padavisua a Josep,
me padale saikesalia moa.

A Josep e Nusirongoqira Nina Bolebole Na Taovia Tsapakae

41 Me putsi e ruka na ngalitupa, ma na taovia
tsapakae ni Ejipt e bolea laka e tutû liligina na
Kô Nile, ² me reigira ara vitu na buluka papaquru dou
me angaanga na kokoraqira, ara datomai talu i laona
na kô mara tuturiga na gani buruburu. ³ Mi muri maia
e reigira ara vitu goto na buluka tavosi ara datomai;
migira ara qaroqarosaga mara suli lê. Migira goto ara
datomai mara mai tû varangisigira na buluka tavosi i
liligina kô, ⁴ migira na buluka qarosaga ara konomi po-
ponogira na buluka papaquru igira. Mi tana me ma-
mata na taovia tsapakae. ⁵ Mi muri, maia e matura vi-
sutugua me bolegotoa kesa na bolebole tavosi. E reigi-
ra ara vitu na vunguna sila patudou mara ganoga laka,
mara dato konina kesa moa na gaina. ⁶ Mi muri, mara
vitu goto na vunguna sila ara labadato mai, igira ara
ruase lê ma na gugurina na kaomate e mai me paragi-
ra, ⁷ migira na vunguna sila ruase lê ara mai mara
konomi poponogira na sila patudou gira. Mi tana me
mamata na taovia tsapakae me padagadovia laka e
bolebole. ⁸ Mi tana matsaraka ia aia e gini boe
sosongo, me mologoko vanigira pipi na tinoni ara ba-
sutidao migira sui goto na tinoni sasaga i laona na
Ejipt popono kara mai laba i konina. Maia e tsarivula-
gia vanigira kaira nina bolebole, me tau goto tango-
mana sa vidaqira ke votarongoqira vania.

⁹ Mi muri, maia na mane gana aqo na adiuani e
tsarivania na taovia tsapakae, "I dani eni moa ti au
vasini moa padâ laka au sasi inau. ¹⁰ Igoe o kore vanik-
agami sui aia na taovia na bulobredi minau, migoe o
tsonikami tana na vale sosori tana valena gaqira
taovia na mane matali. ¹¹ Me kesa tana bongi mi kaga-
mi sui ami ka bolebole, ma ka nimami bolebole kaga-
mi ara ka tamani ruka tavosi rongona. ¹² Me kesa na
borau ni Hibru e totu kolukagami i tana, aia nina tseka
gaqira taovia na mane matali. I kagami ami ka turu-
patuna vania ka nimami bolebole, maia e nusivanik-
agami na rongona. ¹³ Ma na omea aia e tsarivanikaga-
mi e laba vaga saikesa aia e tsaria: igoe o molovisuau
tugua inau tana niqo aqo, mo kavikutia na lovana na
mane e taovia tana bulobredi."

¹⁴ Mi tana e tû na taovia tsapakae, me mologira
visana kara ba adimaia a Josep, migira ara adimait-

sakua talu tana vale sosori. Mi murina, kalina e tsat-
sara me oli polona sui, maia e mai i matana na taovia
tsapakae. ¹⁵ Ma na taovia tsapakae e tsarivania, "Inau
au bolea kesa na bolebole, me tau goto tangomana ke
kesa ke votarongona vaniau. Mara tsarivaniau inau la-
ka igoe o tangomana ko nusirongona na bolebole."

¹⁶ Ma Josep e tsarivania, "Taovia, inau segeniqu goto
au tau tangomana, maia God sauba ti ke sauvanigo na
rongona laka."

¹⁷ Ma na taovia tsapakae e tsaria, "Inau au bolea laka
au tutû i liligina na Kô Nile, ¹⁸ mau reigira ara vitu na
buluka papaquru me angaanga na kokoraqira, ara
datomai talu tana kô mara mumutsa gaqira. ¹⁹ Mi
muri, mara vitu goto na buluka tavosi ara datomai, mi-
gira ara qaroqarosaga mara suli lê moa. Igira na bulu-
ka seko putsikae bâ inau au tau vati morosia sa dani i
laona na Ejipt popono. ²⁰ Migira na buluka qaro-
qarosaga ara mai mara konomi poponogira na buluka
papaquru gira, ²¹ mara tau goto rerei vaga laka ara ga-
nia sa omea rongona igira ara rerei seko sosongo va-
ga moa nogo tana idana. Mi muri minau au mamata.

²² Mi kalina inau au matura visutugua mau bolegotoa
laka au reigira vitu na vunguna sila igira ara patudou
mara ganoga laka, mara dadato i konina kesa moa na
gaina. ²³ Mi muri, mara botsa datomai ara vitu na vung-
una sila tavosi goto, mara vua ruase lê ma na guguri-
na na kaomate e paragira, ²⁴ mara tû igira na vunguna
sila ruase lê mara konomi poponogira na vunguna sila
patudou gira. Minau au tsaritugua niqo bolebole kaira
vanigira na tinoni ara dona na basutidao, me tau goto
tangomana sa vidaqira ke votavaniau ka rongoqira."

²⁵ Ma Josep e tsarivania na taovia tsapakae, "I kaira
sui na bolebole kaira, e kesa moa atsa ka rongoqira;
maia God e gini tsarivulagi vanigo igoe na omea aia
sauba ke naua. ²⁶ Tugira vitu na buluka papaquru tugi-
ra na papadana vitu na ngalitupa, mi tugira goto vitu
na vunguna sila patudou tugira na papadana goto vitu
na ngalitupa, mi kaira sui na bolebole kaira e kesa
moa atsa ka rongoqira. ²⁷ Mi tugira vitu na buluka
qaroqarosaga ara tu laba datomai i muri, mi tugira vi-
tu na vunguna sila ruase lê e paratugira na gugurina
na kaomate, na papadana vitu na ngalitupa na uvirau.

²⁸ Aia saikesa nogo na omea au tsarivanigo nogo inau,
God e sauvulagi vanigo igoe na omea aia sauba ke
naua. ²⁹ Sauba kara vitu na ngalitupa na tamani omea
danga sosongo i laona na kao popono ni Ejipt. ³⁰ Mi
murina ia, me sauba kara laba kara vitu na ngalitupa
na uvirau, migira na tinoni sauba kara padalegira pipi
sui na ngalitupa dou tana ara tamani danga sosongo,
rongona na uvirau ia sauba ke sekolia na butona kao
popono. ³¹ Ma na tagu na tamani omea danga sauba
kara padale saikesalia, rongona na taguna na uvirau
ke mai i muri, sauba ke seko sosongo bâ. ³² Ma ka ron-
goqira na bolebole igoe o bolekaia e vaga ieni: aia

God e titinogoa na taguna, me utu ke oka me ke laba.

³³ “Mi kalina ia igoe nimu aqo ko vilia kesa na mane e sasaga loki me dona na padagadovi omea, mo ko molovania ke tagaovia na veramu popono. ³⁴ Mo ko viligira goto kara visana na mane sasanga tavosi niqira aqo kara adia na tsegenina turina pipi na omea tsukat-suka i laoqira vitu na ngalitupa na tamani omea danga sosongo. ³⁵ Ko ketsaligira kara adisaigira pipi na mutsa i laoqira na ngalitupa na tamani danga ara maimai, mo ko saua vanigira na susuliga gana kara mololakadougira na sila i laoqira pipi na verabau ma kara mataligira. ³⁶ Ma na mutsa gira sauba kara totu vangarau vania na vera popono kalina ke laba na uvirau tana vera ni Ejipt i laona e vitu na ngalitupa. Mi tana nauvananana ia ti igira na tinoni e utu kara gini mate na vitoa.”

Ara Moloa a Josep Ke Tagaovi Kaputia Na Ejipt Popono

³⁷ Na taovia tsapakae migira gana sasanga ara rongomingaoa na goko e tsaria a Josep. ³⁸ Me tû na taovia tsapakae me tsarivanigira, “Igita e utu goto ka tangomana na tsodoana sa mane ke dou liusia bâ a Josep, aia na mane nina tarunga God e totuvinogoa.” ³⁹ Ma na taovia tsapakae e tsarivanja a Josep, “God e sauvulagi vanigo nogo igoe pipi na omea sui girani, me lakagana sosongo vaniau na reigadoviana laka igoe o sasaga loki mo dona na padagadovi omea liusigira na tinoni sui. ⁴⁰ Inau sauba kau mologo igoe ko reitutugu kaputia na veraqu popono, migira sui niqiu tinoni sauba kara muria na omea igoe ko ketsaligira. Ma gamu susuliga igoe sauba ko rukanina i koniqa inau. ⁴¹ Mi kalina ia, inau au viligo igoe ko tagaovi kaputia na Ejipt popono.” ⁴² Ma na taovia tsapakae e adiligia na ringi ara bulutiginia nina marepapada na taovia tsapakae e totu tana kakauna, me molo bâ tana kakauna a Josep. Maia e sageli vanigotoa kesa na polo sagesage vovosilaka, me molovania kesa na tseni qolumila i liona. ⁴³ Maia e saugotoa vania na rukanina nina terê ke sage i konina, ma nina mane matali kara ida vania i sautu ma ma kara gudato ma kara tsaria, “!Kamu mangâ na sautu! !Kamu mangâ na sautu!” Me vaga ia maia e moloa a Josep ke tagaovi kaputia na Ejipt popono. ⁴⁴ Ma na taovia tsapakae e tsarivanja, “Inau nogoria na taovia tsapakae, mau vatsa laka e tagara goto sa tinoni i laona na Ejipt popono tangomana ke saukaena na limana se na tuana ti ke tau nongitami talu i konimu nogo igoe.” ⁴⁵⁻⁴⁶ Maia e molovania a Josep kesa na soana ni Ejipt, aia e soaginia a Sapanat Panea, me sauvania kesa na tauna ko Asenat na soana, aia na dalena daki a Potipera aia kesa na manetabu tana verabau ni Heliopolis.

E tolu sangavulu moa na ngalitupana a Josep tana tagu e tuturiga na aqo vaniana na taovia tsapakae ni

Ejipt. Maia Josep e mololea na valena na taovia tsapakae, me liuvi poponoa na kao ni Ejipt. ⁴⁷ I laoqira na vitu ngalitupa na tamani omea danga sosongo, ara datodou pipi sui na omea tsukatsuka tana kao popono ia, ⁴⁸ ma Josep e adisaigira sui me mololakagira i laoqira na verabau gira. Mi laona pipi na verabau aia e mololakagira na mutsa ara dato tana uta ara totu polipolia na verabau ia. ⁴⁹ Mara danga sosongo na sila te a Josep e mololea na gini aqo na tovo mamava, rongona ara danga vaga saikesa nogo na one i tasi.

⁵⁰ Idavia na ngalitupa na uvirau maia ko Asenat e vasuvania a Josep ruka na dalena mane. ⁵¹ Maia e tsaria, “God e naua minau au padalegira nogo pipi niqiu rota, migira sui goto ara totu tana valena tamaqu”; maia e soaginia na dalena mane botsa ida a Manase. ⁵² Maia e tsarigotoa, “God e sauvaniau na dalequ tana kaona niqiu rota”; te aia e soaginia na rukanina dalena mane a Epraim. ††

⁵³ Na vitu ngalitupa na tamani danga sosongo tana kao ni Ejipt ara vano putsu nogo, ⁵⁴ ma na vitu ngalitupa na uvirau ara tuturiga, vaga saikesa nogo na omea e tsaria a Josep. Ma na uvirau ia e liuvigotoa pipi sui na vera tavosi, mi laona segeni moa na Ejipt popono ara tamanina na mutsa. ⁵⁵ Mi kalina igira na tinoni ni Ejipt ara tuturiga na vatsangiana na vitoa, ara ba ngangai vania na taovia tsapakae ke vanigira na mutsa. Maia e raigira kara bâ i konina a Josep ma kara naua moa na omea aia ke tsarivanigira. ⁵⁶ Na uvirau ia e seko liuliu bâ me liuvia na butona kao popono, ma Josep e sangavigira pipi na vale na molomutsa me tsabirigira na sila vanigira na tinoni ni Ejipt. ⁵⁷ Migira na tinoni tana barangengo popono ara mai goto i Ejipt na voli sila i konina a Josep, rongona na uvirau e liuvi poponoa pipi na nauna sui.

Igira na Kulana a Josep Ara Vano i Ejipt Na Voli Sila

42 Kalina a Jakob e rongomia laka e totu na sila i Ejipt maia e tû me tsarivanigira na dalena, “?Rongona gua ti amu tototu lê moa? ² Inau au rongomia laka e totu na sila i Ejipt; kamu vano i tana ma kamu volia ke visana ka gini tau mate na vitoa.” ³ Me vaga ia, mi tugira sangavulu na kulana savusavu a Josep ara tu vano i Ejipt na voli sila, ⁴ ma Jakob e tangolivisia a Benjamin na kulana manana a Josep, rongona e matagu ke tau laba vania sa omea.

⁵ Igira na dalena a Jakob ara dulikolugira goto visana ara vano na voli sila, rongona na uvirau e gado goto tana kao ni Kanaan. ⁶ Ma Josep aia e taovia tagao tana butona kao ni Ejipt e tsabiri sila vanigira na tinoni ara talu pipi nauna sui tana barangengo popono. Me vaga ia, migira na kulana a Josep ara mai mara tsuporu i

† Na soa a Manase tana goko Hibrû e tatangi vaga ‘e naua mau gini padalea.’ †† Na soa a Epraim tana goko Hibrû e tatangi vaga ‘sau baka.’

matana a Josep ma na lovaqira e pelea na kao. ⁷ Mi kalina a Josep e morosigira na kulana, maia e reigadovigira, me nauvaganana moa laka e tau donaginigira. Maia e goraragira me tsaria, “?Iava vaga amu talumai igamu?”

Migira ara tsaria, “Igami ami talu i Kanaan mami mai na voli mutsa.”

⁸ Me atsa moa a Josep e reigadovigira na kulana, migira ara tau saikesa reigadovia aia. ⁹ Maia e padavisua na bolebole e bolea tana rongoqira me tsarivanigira, “Igamu amu mane togatoga; amu mai na tuviana na veramami ma na laveana iava i tana igami ami maluku.”

¹⁰ Migira ara tsaria, “Tagara, taovia. Igami ami mai ieni vaga moa nimu tseka gana kami voli mutsa. ¹¹ Igami sui ami tamakula. Mami tau na mane togatoga, igami ami tsaria na manana vanigo taovia.”

¹² Ma Josep e tsarivanigira, “!Tagara! Igamu amu mai na tuviana na veramami ma na laveana i tana igami ami maluku.”

¹³ Migira ara tsaria, “Taovia, igami ami saisai mami sangavulu ruka na tamakula, na dalena kesa moa na mane tana kao ni Kanaan. Me kesa vidamami e mate, ma na muritibaka e totuvisu kolua na tamamami.”

¹⁴ Ma Josep e tsaria, “E vaga nogo au tsaria inau. Igamu na mane togatoga. ¹⁵ Inau sauba kau tovolegamu vaga iani: Tana asana na taovia tsapakae inau au vatsa laka sauba e utu kamu mololea ieni poi ke labamai ieni na kulamui tetelo. ¹⁶ Nina aqo ke kesa vidamui igamu ke ba adimaia. Migamu visana sauba kamu totu moa tana vale sosori poi tsau kalina kau reia na manana nimui goko. Ti tagara, me mana vaga na taovia tsapakae aia e mauri, migamu amu mane togatoga manana.” ¹⁷ Maia e tû me mologira kara totu i laona na vale sosori ke tolu na dani. ¹⁸ Mi tana tolunina dani ma Josep e tsarivanigira, “Inau au matagunia God, me vaga ia me sauba kau gaea moa na maurimui ti vaga igamu kamu naua kesa na omea. ¹⁹ Gana kau gini reimakalia laka amu goko mana, sauba ke kesa vidamui ke totuvisu i laona na vale sosori i tana amu totu nogo igamu; migamu sui tavosi kamu visu moa i veramui ma kamu adivisuvanigira nimui tamadale vivittoa na sila igamu amu voligira. ²⁰ Mi muri ma nimui aqo kamu dulikolumaia ieni na kulamui tetelo i koniqa inau. Iani nogo sauba ke saumakalia laka e mana na omea amu tsaria, mi tana ti inau e utu kau matesigamu.”

Migira ara tabea na omea iani, ²¹ mara vaigokovigi segeniqira mara tsaria, “Eo, i kalina ia igita a gini rota tana rongona na omea igita a nauvania na kulada; igita a reinogoa na rota loki e totu i laona kalina aia e nongigita ka sangâ, migita a tau ngaoa na rongomiana. Aia nogo na rongona ti igita a tsodoa na rota loki iani kalina ia.”

²² Ma Ruben e tsaria, “Inau au tsarivanigamu nogo kamu laka na nauvaniana sa omea na baka ia, migamu amu tau ngaoa na rorongono. Mi kalina ia igita a adipeluna tana rongona na mateana aia.” ²³ Ma Josep e rongomigadovia moa na omea sui ara tsaria igira, migira ara tau donaginia rongona a Josep e goko vanigira tana goko ni Ejipt, me gini aqo kesa tinoni tavosi gana ke oligoko vanigira. ²⁴ Mi tana ma Josep e mololegira me tuturiga na ngangai, mi kalina e tangomana tugua ke goko, maia e visumaitugua i koniqa, me vilia a Simeon, me soria i mataqira igira na kulana.

Igira na Kulana a Josep Ara Visutugua i Kanaan

²⁵ Ma Josep e ketsaligira nina maneaqo kara dangaliginigira na sila niqira todo na kulana, ma kara sauvanigira goto na mutsa gana i sautu. Migira ara naua vaga aia e tsaria. ²⁶ Migira na tamakula ara lut-sangia i gotuna niqira asi na sila ara volia, mi muri mara tû mara vano. ²⁷ Mi kalina ara laba tana nauna i tana ara pada kara maturu, me kesa na vidaqira e sangavia nina todo gana ke palâ nina asi, te e ba reia nina qolo e totu i mangana nina todo. ²⁸ Maia e soagira na kulana me tsaria, “!Tugamuna, niqo qolo inau e visumaitugua i koniqa! !Reia, e totu ieni i laona niqo todo!” Migira sui ara matagu mara vaiveisuagi, “?Nagua vaga God e nauvanigita igita?”

²⁹ Mi kalina ara labavisumai i Kanaan i konina a Jakob na tamaqira, mara turupatuna vania pipi sui na omea e laba vanigira mara tsaria: ³⁰ “Na taovia tagao ni Ejipt e goko kakai sosongo vanigami, me kelivanigami laka ami vano na togaviana na verana. ³¹ Migami ami tsarivania, ‘Igami ami tau na mane togatoga, ami tinoni dou moa. ³² Igami ami sangavulu ruka na tamakula, na dalena kesa moa na mane. E kesa na kulamami e mate nogo, ma na muritibaka e totuvisu i Kanaan kolua na tamamami.’ ³³ Ma na mane ia e tsarivanigami, ‘Iani sauba kau nauvaganana ti kau gini tsodovolugia ti vaga igamu amu tinoni dou manana: Ke kesa na vidamui igamu sauba ke totuvisu kolua ieni; migamu sui tavosi kamu adi sila vanigira nimui tamadale vivittoa ma kamu vano. ³⁴ Ma kamu visumai ma kamu dulikolumaia na kulamui botsa tumuri. Mi tana ti inau sauba kau donaginia laka igamu na tinoni dou, mamu tau na mane togatoga; minau sauba kau sauisu vanigamu a Simeon na kulamui, me tangomana kamu totu ieni ma kamu liu bamai iava moa amu padangaoa na vano.’ ”

³⁵ Mi kalina ara busia niqira todo, me pipi sui vidaqira e reia nina lapa na qolo; mi kalina ara reia na qolo migira sui kolugotoa a Jakob na tamaqira ara viri matagu loki. ³⁶ Ma na tamaqira e tsarivanigira, “Igamu amu ngaoa kara nanga sui taniau na dalequ. A Josep e nanga nogo, ma Simeon e nanga goto; mi kalina ia migam-

mu amu ngaogotoa kamu adiligi taniau a Benjamin. !Inau moa e ngoli sosongoliau na rotana na omea sui girani!"

³⁷ Ma Ruben e tsarivania na tamana, "Ti vaga inau kau tau adivisumai vanigo a Benjamin, migoe ko labu-matesikaira ruka na dalequ. Ko moloa a Benjamin tana limaqu inau, minau sauba kau adivisumaia vanigo."

³⁸ Ma Jakob e tsaria, "Na dalequ e utu saikesa ke vano kolugo; na kulana e mate nogo, maia lelê moa e totuvisu. Tau utu sauba ke laba vania sa omea i sautu. Minau au tuqatuqa nogo, me ti vaga ke laba vania sa omea na baka ia, minau sauba kau gini mate na melu."

Na Kulana a Josep Ara Visutugua i Ejipt Kolua a Benjamin

43 Ma na uvirau e seko liuliu bâ i laona na Kanaan popono, ² mi kalina igira nina tamadale a Jakob ara ganisuigira na sila ara volia i Ejipt, ma Jakob e tsarivanigira na dalena, "Kamu visutugua i Ejipt ma kamu voligotoa visana mutsa vanigita."

³ Ma Juda e tsarivania, "Ma na mane ia e parovatavigami kakai me tsaria, 'E utu goto kamu reia na mataqu inau, ti vaga kamu tau dulikolumaia na kulamui.' ⁴ Ti vaga o padangaoa igoe ke vano kolugami na kulamami, me sauba igami kami vano ma kami voli mutsa vanigo. ⁵ Me ti vaga o tau tami igoe, me utu kami vano igami, rongona na mane ia e tsaria laka e utu kami reia na matana ia, ti vaga kami tau dulikolu bâ na kulamami tetelo."

⁶ Ma Jakob e tsaria, "Rongona gua ti amu alotimai vaniau inau e danga na rota mamu ba tsarivania na mane ia laka amu tamanina kesa goto na kulamui?"

⁷ Mara tuguvisia igira mara tsaria, "Ma na mane ia e veisuaqasi sosongolia tana rongoda igita ma nida tamadale, me tsaria, 'Egua, laka e mamauri moa na tamamui? Me laka e tagara goto sa kulamui?' Migami nimami aqo nomoa kami tuguvisu vania nina veisua aia. Ma kami dona koegua igami laka sauba aia ke tsarivanigami kami dulikolu bâ na kulamami?"

⁸ Ma Juda e tsarivania na tamana, "Ko moloa na baka ke dulikoluau inau, ma kami vano nogo kalina ia, me ke gini tau mate na vitoa sa vidadada. ⁹ Inau sauba kau vekevanigo na mauriqu segeni, migoe ko moloa i limaqu inau kau reitutugua aia. Me ti vaga kau tau adivisumai mamauria, minau nogo kau gadovikedena tana mauriqu popono. ¹⁰ Me ti vaga kami tau pipitu oka sosongo vaga ia, me tugunogoa kami vanovisu ke ruka nogo kalina."

¹¹ Ma na tamaqira e tsarivanigira, "Ti vaga e kilia ke laba vaga ia, ma kamu adigira na vuana dou bâ na omea tsukatsuka ara dato tana kao iani, ma kamu molosagegira tana nimui todo vaga na vangalaka va-

nia na taovia tagao ia: kamu adigira ke visana na bulunagai, me ke visana na bulumitsua, na papasa sisigini dou ma na tsela ma na gatsoga. ¹² Kamu adigotoa na qolo ke ruka kalina na dangana vaga i votangana, rongona nimui aqo kamu adivisugira na qolo ara visumai i laona nimui todo. Tau utu ngatsu ara molo sasilia i tana. ¹³ Bâ, kamu adia na kulamui ma kamu visumai tsaku. ¹⁴ Maia God Susuliga Sosongo ke molovania na mane ia ke galuvegamu, rongona ke gini molo-visumai vanigamu kaira a Benjamin ma na kulamui tavosi goto. Minau ti vaga e kilia kara nanga taniau na dalequ, me sauba kara nanga."

¹⁵ Me vaga ia, migira na tamakula ara adigira na vangalaka ma na qolo e ruka kalina na dangana vaga ara adia tana idana, mara aligiri na vano i Ejipt kolua a Benjamin. Mi kalina ara ba tsau i tana mara ba laba i matana a Josep. ¹⁶ Mi kalina a Josep e morosia a Benjamin kolugira, maia e tsarivania nina maneaqo aia e reitugugu valena, "Ko adibagira na mane girani tana valequ inau. Mi muri mo ko bâ mo ko matesia kesa na omea tuavati mo ko vangaraua, rongona au ngaoa na mane girani kara mutsa koluau ke niaso." ¹⁷ Ma na maneaqo aia e naua na omea a Josep e raiginia, me adivanogira na tamakula tana valena a Josep.

¹⁸ Migira na tamakula ara gini matagu rongona ara adivanogira tana valena a Josep mara tsaria, "Eo, ara adimaigita ieni rongona na qolo e visu i laona nida todo tana idana. Me tau utu sauba kara labu novotigita ma kara adigira nida asi, migita ka lia sui nina tseka aia." ¹⁹ Mi matsapana na vale, migira ara tsarivania na maneaqo reitutugu vale, ²⁰ "Taovia, sauba kami tsoni vô i matamu, migami ami mai nogo ieni i votangana na voli mutsa. ²¹ Mi kalina igami ami vivisu i veramami, mami ba laka kami matura i sautu, mi tana mami sangavigira nimami todo, me pipi kesa vidamami e reia nina qolo e gini volimutsa e totu i mangana nina todo, nimami qolo popono. Migami ami adivisumai vanigo kalina ia. ²² Mami adimaigotoa visana na qolo kolugami gana na voliana ke visana goto na mutsa. Igami ami tau dona ase i aia e molosagevisua nimami qolo i laona nimami todo."

²³ Ma na maneaqo e tsaria, "Kamu laka na gini boe. Laka goto na matagu. Ngatsu nimui God, aia nina God na tamamui, aia nogo ke molovisu vanigamu nimui qolo i laona nimui todo. Inau au adinogoa na matana popono na omea igamu amu volia." Mi muri, maia e bâ me adimaia a Simeon i koniqira.

²⁴ Ma na maneaqo ia e adisagegira na tamakula gira i laona na valena a Josep. Me sao kô vanigira gana kara gini vulia na tuaqira, mi muri maia e ba palagira niqira asi. ²⁵ Migira ara vangarau manogatia niqira vangalaka kara sauvania a Josep kalina aia ke mailaba tana niaso, rongona ara tsarinogoa vanigira laka sauba kara mutsa kolua aia. ²⁶ Mi kalina e mailaba a Josep,

migira ara adisage bâ vania i laona na vale niqira van-galaka mara tsuporu tsuna i matana. ²⁷ Maia e veisua-gira ti vaga ara mauri dou, mi muri maia e tsarivanigi-ra, "Igamu amu turupatuna nogo vaniau inau i votan-gana tana rongona na tamamui tuqatuqa. ?Egua aia? ?Laka aia e mamauri moa me totu dou?"

²⁸ Migira ara tuguvisua mara tsaria, "Aia na tamama-mi nimu maneaqo dou e mamauri moa me totu dou." Migira ara tsunatuturu mara tsuporu tsuna i matana.

²⁹ Mi kalina a Josep e reia a Benjamin na kulana maia e tsaria "Laka iani nogoria na kulamui na muritibaka igamu amu gini turupatuna vaniau inau tana rongona? !God ke tabugo dalequ!" ³⁰ Mi tana, ma Josep e tavongani mololegira tsaku rongona aia e reia na kulana tetelo me galuve sosongolia, me varangi ke ngan-gai laba. Maia e ba sage tana nina voki me ngangai.

³¹ Mi murina kalina e daovi suia na matana, maia e berengiti sosongo me rutsumaitugua, me ketsaligira nina maneaqo kara tuvaria na mutsa. ³² Ma Josep e mutsa kesa tana bela, migira na kulana ara mutsa konina kesa na bela. Migira na tinoni ni Ejipt ara sanga mutsa goto i tana, mara totu segeni goto kesa tana bela tavosi, rongona igira na Ejipt ara reipeagira na Hi-bru, me utu kara mutsa sai kolugira konina kesa moa na bela. ³³ Ma na tamakula igira ara mologira tana sasaqira taoni botsa, mara totu aro bâ i konina a Josep tana bela. Mi kalina igira ara reia niqira tototu e muri-taoni botsa vaga ia mara beke sosongo mara vaimorosigi. ³⁴ Ma na mutsa ara tuvarivanigira ara adia tana nina bela nogo a Josep, ma Benjamin moa ara tu-varigana e tsege kalina na dangana liusigira sui na tavosina. Me vaga ia, migira ara mutsa mara inu kolua a Josep poi tsau kalina e ulavigira.

Na Tseu e Nanga

44 Ma Josep e raia na maneaqo e reitutugu valena me tsaria, "Ko dangaligira niqira todo na mane girani me ke danga tsiriri na mutsa vaga e tugugira na adiana, mo ko molovisua nina qolo pipi mane i man-gana nina todo. ² Mo ko moloa niq tseu siliva i man-gana nina todo na muritibaka, kolugotoa nina qolona na voli sila." Ma na mane ia e naua na omea a Josep e ketsaliginia. ³ Mi tana matsaraka bongibongi na dani ngana maia e molovanogira na tamakula gira kara vano kolugira niqira asi. ⁴ Mi kalina ara vano ao tetelo moa tania na verabau, ma Josep e tsarivanja nina maneaqo e reitutugu valena, "Ko ulo tsarimuriqira tsaku na mane gira. Mi kalina ko tsauligira ko veisuagi-ra vaga iani, ?Rongona gua ti amu tuguginia na omea seko na omea dou? ⁵ ?Rongona gua ti amu komia nina tseu siliva gaqu taovia inau? Aia nogoria na tseu e gini inuina aia, maia goto na tseu e gini aqo tana basuti-dao. !Amu sasi loki sosongo igamu!" "

⁶ Mi kalina na maneaqo ia e tsauligira, maia e tsar-itugua vanigira moa nina goko a Josep. ⁷ Migira ara tsarivanja, "?Nagua rongona ti igoe o goko vaga ia igoe taovia? Igami ami vatsa laka ami tau saikesa naua na omea vaga ia. ⁸ Igoe o donagininogoa laka igami ami adivisumainogoa vanigo talu i Kanaan na qolo iga-mi ami reia i mangana nimami todo. ?Me vaga ia, ma na rongona gua ti kami komigotoa na siliva se na qo-lumila tana valena gamu taovia igoe? ⁹ Taovia, ti vaga ke kesa vidamami igami ko tsodoa i konina nina tseu gamu taovia, maia ke mate, migami sui tavosi kami lia nimu tseka."

¹⁰ Maia e tsaria, "Eo, inau au tabea; maia moa e adia na tseu sauba ke lia niq tseka, migamu sui tavosi ka-mu visu i vera." ¹¹ Me vaga ia, migira ara tsaku ara molotsunagira niqira todo, me pipi vidaqira e sangavia nina todo. ¹² Maia nina maneaqo a Josep e segidoua niqira todo tuturiga konina na baka botsaida, me ba sui konina na muritibaka, ma na tseu ia e ba tsodoa i laona nina todo a Benjamin. ¹³ Migira na tamakula ara ratsia na poloqira tana melu, mara lutsangitugua niqi-ra todo i kelaqira niqira asi mara visutugua tana ver-abau.

¹⁴ Mi kalina a Juda migira na kulana ara maitsau tana valena a Josep, maia e tototu moa i tana. Migira ara tsuporu i matana, ¹⁵ ma Josep e tsarivanigira, "?Nagua amu naua igamu? ?Amu tau ngatsu donaginia laka na mane vaga inau tangomana ke tsodovulagi omea tana basutidao?"

¹⁶ Ma Juda e tuguvisua me tsaria, "?Taovia, nagua go-to kami tsaria? ?Nagua goto kami gini livusuguradi? ?Ma kami naukoeguani gotoa ti kami saulabatia laka ami tau sasi? God nogo e mololabatia nimami sasi iga-mi. Mi kalina ia migami sui ieni nimu tseka nogo igoe, me tau aia moa o tsodoa nimu tseu i konina."

¹⁷ Ma Josep e tsaria, "!Tagara! !E utu saikesa kau nau-vaganana ia! Maia moa au tsodoa niq tseu i konina sauba ke lia niq tseka. Migamu sui tavosi tangomana kamu visudou moa i konina na tamamui."

A Juda e Gokomatena a Benjamin

¹⁸ Ma Juda e tudato bâ i konina a Josep me tsaria, "Ki-ki taovia, ko tamivaniau moa ma kau goko dou kolugo. Ko laka na kore vaniaqu; igoe o atsakolonogoa na taovia tsapakae. ¹⁹ Taovia, i votangana igoe o veisuagami, ?Egua laka e mamauri moa na tamamui, mamu tamanigotoa sa kulamui?" ²⁰ Migami ami tsari-vanigo, 'Eo, e mamauri moa na tamamami maia e tuqatuqa sosongo nogo, me kesa goto na kulamami na muritibaka, aia e botsa kalina e tuqatuqa sosongo nogo na tamamami. Ma na kulana na baka mane ia e mate nogo, maia segeni lelê moa e kesa e mamauri tana dalena tinana; ma na tamana e galuve sosongo-

lia.' ²¹ Migoe taovia, o tsarivanigami kami adimaia ieni rongona ko morosiginia, ²² migami ami tsarivanigo laka na baka ia e tau tangomana ke mololea na tamana; me ti vaga ke mololea na tamana me sauba na tamana ke mate. ²³ Mi muri migoe o tsaria, 'E utu saikesa kamu reia na mataqu inau, ti vaga na kulamui tetelo ke tau dulikolumaigamu.'

²⁴ "Mi kalina ami visu bâ i konina na tamamami migami ami tsarivanja na omea sui vaga igoe o tsaria. ²⁵ Mi muri, ma na tamamami e tsarivanigami tugua kami visumai ma kami voligotoa visana mutsa. ²⁶ Migami ami tsarivanja, 'Igami e utu kami vano; sauba e utu kara tamivanigami kami reia na matana ia ti vaga na kulamami tetelo ke tau dulikolubagami. Vaga ia, migami tangomana moa kami bâ ti vaga na kulamami tetelo ke vano kolugami goto.' ²⁷ Ma na tamamami e tsarivanigami, 'Igamu amu donagininogoa laka ko Ratsel na tauqu inau e vasuvaniau ruka lelê moa na baka mane. ²⁸ Me kesa ka vidaqira e vanoligi taniau kiki nogo inau. E tau utu kara ngotsigaqira nogo na omea tuavati atsi, rongona au tau saikesa reilakana tû kalina aia e mololea iani. ²⁹ Me ti vaga igamu kamu adiligigotoa a Benjamin iani taniau kalina ia, me ke ba laba vania sa omea seko, minau sauba kau gini mate moa na melu rongona au tuqatuqa sosongo nogo.' "

³⁰⁻³¹ Ma Juda e goko babâ moa me tsaria, "Mi kalina ia taovia, ti vaga kau visu bâ inau i konina tamaqu me ke tagara na baka ia koluau, mi kalina tsotsodo aia ke morosia laka na baka mane e tau totu koluau, maia sauba ke mate. Na maurina aia e totu kakai sosongo kolua na maurina na baka mane ia, maia e tuqatuqa sosongo nogo ma na melu ke gadovia sauba ke mate-siginia. ³² Me kesa goto na omea, inau au vekea na mauriqu vania na tamaqu tana rongona na baka ia. Mau tsarivanigotoa laka ti vaga kau tau adivisu bâ na baka i konina minau nogo sauba ke gadoviau na kedena tana mauriqu popono. ³³ Mi kalina ia taovia, inau nogo sauba kau totuvisu ieni vaga nimu tseka na tunguna na baka ia; ko tamivanja moa aia ke visu i vera kolugira na kulana. ³⁴ ?Kau visu koegua inau i konina na tamaqu ti vaga na baka ia ke tau vano koluau? E utu saikesa kau berengiti na reiana na omea seko loki iani ke laba vania na tamaqu."

A Josep e Tsarivulagi Vanigira Na Kulana Laka Asei Aia

45 Ma Josep e tau goto nogo tangomana ke tangelivisua nina vavatsangi i mataqira nina maneaqo, te e tû me railigigira sui kara mololea na voki ia. Me tagara goto ke kesa ke totu kolua i tana kalina a Josep e tsarivulagi vanigira na kulana laka aseiaia. ² Ma Josep e ngangai loki sosongo, migira nina maneaqo ni Ejipt ara rongomia, ma na turupatuna e ba laba tsau tana valena na taovia tsapakae. ³ Mi muri

ma Josep e tsarivanigira na kulana, "Inau nogoria a Josep na kulamui. ?Megua laka e mamauri moa na tamaqu?" Mi kalina igira na kulana ara rongomia aia e tsarivaganana ia, mara gini matagu loki sosongo mara tau tangomana kara tuguvisua nina goko. ⁴ Mi muri, ma Josep e tsarivanigira, "Kiki kamu mai varangi." Migira ara mai varangi, maia e tsarivanigira, "Inau nogo a Josep na kulamui, aia igamu amu tsabirivanoa i Ejipt. ⁵ Mi kalina ia ma kamu laka na gini padasavi ma na vaikeligi tana rongona igamu amu tsabirimaiau ieni. Aia God manana nogo e moloau kau idamai ieni inau gana kau gini maurisigira na tinoni. ⁶ Iani na rukanina moa na ngalitupa na uvirau tana kao ieni; me kau goto ke tsege na ngalitupa i tana sauba ke tagara na tsutsuka se na pipitsu. ⁷ God nogo e moloau kau idamai vanigamu ieni gana kau laumaurisiginigamu tana omea ganataga vaga iani, ma kamu gini mauri igamu migira goto na kukuamui. ⁸ Me vaga ia, me tau nomoa igamu manana amu molomaiau inau ieni, aia nogo God e naua mau gini lia nina mane sasanga putsikae bâ na taovia tsapakae. Minau au reitutugugira pipi na omea sui tana valena, mau tagaovi kaputigotoa na Ejipt popono.

⁹ "Mi kalina ia, kamu visu bâ tsaku i konina tamaqu ma kamu ba tsarivanja laka iani nogo e vaga na omea a Josep na dalemu e tsarivanigo: 'God e naua mau gini lia na taovia tagao kaputia na Ejipt popono; mau nongigo ko mai i koniqu mo ko laka goto na kisâ. ¹⁰ Ko mai totu tana butona kao ni Gosen, mi tana nogo ko gini totu varangisiau inau, igoe migira na dalemu, migira goto na kukuamu, ma nimu sipi ma nimu naniqoti, ma nimu buluka, me pipi sui goto na omea tavosi igoe o tamanigira. ¹¹ Me ti vaga igoe ko totu i Gosen, minau tangomana kau reitutugugo. E kau ke tsege goto na ngalitupa na uvirau; minau au tau ngaoa laka igoe migira nimu tamadale, migira goto nimu omea tuavati kamu vitoa.' "

¹² Me goko babâ moa a Josep vanigira na kulana me tsaria, "Mi kalina ia igamu sui, migoe goto a Benjamin, amu reia laka inau a Josep manana nogo. ¹³ Kamu tsarivanja na tamaqu laka au susuliga koegua inau ieni i Ejipt, ma kamu turupatuna vanigotoa tana rongogira pipi na omea sui igamu amu reigira. Mi muri, ma kamu adimai tsakua ieni."

¹⁴ Maia e kulakula kolua a Benjamin me tuturiga na ngangai; ma Benjamin e ngangai goto kalina aia e kulakula kolua. ¹⁵ Ma Josep e ngangai babâ moa me kaso kesakesa gira na kulana me domigira. Mi murina moa ia ti igira na kulana ara tuturiga na goko koluana.

¹⁶ Mi kalina e ba laba tana valena na taovia tsapakae na turupatuna laka ara mailaba igira na kulana a Josep, maia na taovia tsapakae, migira goto gana sasanga ara gini mage sosongo. ¹⁷ Maia e tsarivanja a Josep, "Ko tsarivanigira na kulamu kara molokaea

gaqira lutsa i kelaqira niqira asi ma kara visutugua tana kao ni Kanaan. ¹⁸ Ko molovanogira kara ba adimaia na tamaqira ma niqira tamadale ma kara visumaitugua ieni. Inau sauba kau sauanigira na butona kao dou bâ tana Ejipt, me sauba kara tamani dangâ bâ gana kara gini mauri. ¹⁹ Ko tsarigotoa vanigira kara adigira ke visana na terê ni ieni i Ejipt gana kara gini sage na tauqira ma na daleqira tetelo, ma kara gini adimaigotoa na tamaqira. ²⁰ Kara laka na gini boe ti kara mololevisua i Kanaan visana niqira omea tatamani; rongona sauba kara tamanina na omea dou bâ ieni tana kao ni Ejipt.”

²¹ Migira na dalena a Jakob ara naua na omea vaga ara tsarivanigira. Ma Josep e sauanigira visana na terê vaga e ketsalia na taovia tsapakae, me tusu mutsa vanigira goto gana i sautu. ²² Maia e sauanigira goto ara tango kesa na polo na oli, maia moa a Benjamin e tusuvania tolu sangatu na tavina siliva me tsege na polo na oli. ²³ Maia e mologira bâ vania na tamana sangavulu na asi ara lutsangigira na omea levolevo dou bâ ni Ejipt, mara sangavulu na asi ara lutsangi sila ma na breidi, ma na mutsa tavosi gaqira i sautu. ²⁴ Maia e molovanogira na kulana, mi kalina e vailivugira maia e tsarivanigira, “Ma kamu laka na vaikoregi i sautu.”

²⁵ Migira ara mololea i Ejipt mara visu bâ i konina a Jakob na tamaqira i Kanaan. ²⁶ Mi kalina ara ba laba mara tsarivania, “!A Josep e mamauri moa! !Maia nogo e taovia tagao kaputia na Ejipt popono!” Ma Jakob e gini novo mate me tau saikesa tutunina.

²⁷ Mi kalina moa ara turupatuna vania pipi sui na omea a Josep e tsarivanigira, maia e reigira goto na terê aia Josep e molomaigira gana na adivanoginiana i Ejipt, maia e magomago laba tugua. ²⁸ Maia e tsaria, “!E tugu nogo! !A Josep na dalequ e mamauri moa! Niqu aqo nomoa kau vano ma kau reitalua a Josep ti kau mate.”

A Jakob Migira Nina Tamadale Ara Vano i Ejipt

46 Ma Jakob e binabolia pipi sui nina omea e tamanina me vano i Beerseba, i tana aia e kodoputsa vania nina God a Isaak na tamana. ² Ma God e laba vania a Jakob tana bongi me soâ, “!Jakob, Jakob!”

Ma Jakob e tsaria, “Eo, ieni inau.”

³ Ma God e tsarivania, “Inau nogo God, nina God na tamamu. Ko laka na matagu na vano i Ejipt; inau sauba kau naua migira na kukuamu kara lia na puku loki i tana. ⁴ Inau sauba kau vano kolugo i Ejipt, me sauba kau adivisumaigira tugua na kukuamu tana kao iani. Ma Josep sauba ke totu kolugo kalina igoe ko mate.”

⁵ Mi muri ma Jakob e mololea i Beerseba. Migira na dalena ara molosagea a Jakob, migira sui goto na

daleqira tetelo ma na tauqira tana terê aia na taovia tsapakae ni Ejipt e molomai vanigira. ⁶ Migira ara adivanogira goto niqira omea tuavati me pipi sui na omea ara tamanina i Kanaan, ⁷ ma Jakob migira sui na dalena ma na kukuana na mane mana daki ara vano sui i Ejipt.

⁸ Igirani nogo igira i laona nina tamadale a Jakob ara vanokolua i Ejipt: aia a Ruben na dalena botsaida ⁹ mi tugira na dalena a Ruben: aia Hanok, ma Palu, ma Hesron, ma Karmi. ¹⁰ A Simeon mi tugira na dalena: aia Jemuel, ma Jamin, ma Ohad, ma Jakin, ma Sohar ma Saul aia na dalena kesa na daki ni Kanaan. ¹¹ Ma Levi mi tugira na dalena: aia Gerson, ma Kohat ma Merari. ¹² Ma Juda mi tugira na dalena: aia Sela, ma Peres ma Sera. Mara ka ruka goto na dalena a Juda ara ka mate nogo i Kanaan, kaira nogo a Er ma Onan. Mi kaira na dalena a Peres, kaira a Hesron ma Hamul. ¹³ A Isakar mi tugira na dalena: aia Tola, ma Pua, ma Jasub, ma Simron. ¹⁴ A Sebulun mi tugira na dalena: aia Sered, ma Elon ma Jaleel. ¹⁵ Igirani nogo na dalena mane a Jakob e vasuvania ko Lea i Mesopotamia, me tau tsokosaikolua ko Dina na dalena daki. Ara saisai igira sui na kukuana ko Lea mara tsaulina tolu sangavulu tolu.

¹⁶ A Gad mi tugira na dalena: aia Sepon, ma Hagi, ma Suni, ma Esbon, ma Eri, ma Arod ma Areli. ¹⁷ A Aser mi tugira na dalena mane: aia Imna, ma Isva, ma Isvi, ma Beria, ma na tasiqira daki ko Sera. Kaira na dalena mane a Beria kaira nogo a Heber ma Malkiel. ¹⁸ Igirani ara sangavulu ono na kukuana a Jakob tana nina vasusu ko Silpa, na daki tseka aia Laban e sauvania ko Lea na dalena.

¹⁹ Maia ko Ratsel na tauna a Jakob e vasuvania kaira ruka na baka mane, kaira nogo a Josep ma Benjamin. ²⁰ Mi Ejipt a Josep e tamanikaira ruka na dalena mane, aia Manase ma Epraim, e vasukaira vania aia ko Asenat na dalena daki a Potipera na manetabu ni Heliopolis. ²¹ Migira na dalena a Benjamin: aia Bela, ma Beker, ma Asbel, ma Gera, ma Naaman, ma Ehi, ma Ros, ma Mupim, ma Hupim ma Ard. ²² Igirani ara sangavulu vati na kukuana a Jakob tana nina vasusu ko Ratsel.

²³ A Dan ma Husim na dalena. ²⁴ A Naptali mi tugira na dalena: aia Jaseel, ma Guni, ma Jeser ma Silem. ²⁵ Tugirani vitu na kukuana a Jakob tana nina vasusu ko Bilha, na daki tseka aia Laban e sauvania ko Ratsel na dalena.

²⁶ Ara saisai na dangaqira igira na kukuana manana a Jakob ara vano kolua i Ejipt mara tsaulia ono sangavulu ono, mara tau tsokosai kolugira na tauqira na dalena. ²⁷ Me kolukaira ruka na baka mane e vasukaira ko Asenat vania a Josep i Ejipt mara gini tsaulia e vitu sangavulu na tinoni tana nina tamadale a Jakob ara vano i Ejipt.

A Jakob ma Nina Tamadale i Ejipt

²⁸ Ma Jakob e moloa a Juda ke ida me ke ba nongia a Josep ke mai tsodogira i Gosen. Mi kalina ara ba tsau i tana, ²⁹ ma Josep e sage tana nina terê me vano i Gosen ke tsodoa na tamana. Mi kalina ara ka vaitsodogi ma Josep e kaso na tamana me ngangai oka sosongo. ³⁰ Ma Jakob e tsarivania a Josep, "Mi kalina ia e dou vaniau moa ti kau mate, rongona au reigo igoe mau dona laka igoe o mamauri moa."

³¹ Mi muri, ma Josep e tsarivanigira na kulana migira sui tavosi tana valena tamana, "Niqu aqo inau kau vano i konina na taovia tsapakae ma kau tsarivulagi vania laka igira na kulaqu migira sui i laona na valena tamaqu, igira ara totu i Kanaan, ara mailaba sui nogo i koniqu. ³² Me sauba kau tsarigotoa vania laka igamu amu mane reitutugusipi, mamu reitutugugira goto nimui omea tuavati tavosi, mamu adimaigira goto nimui sipi ma nimui buluka me pipi sui lakalaka na omea tavosi amu tamanina. ³³ Mi kalina ti na taovia tsapakae ke soagamu me ke veisuagamu na aqo gua amu naua, ³⁴ migamu kamu tsaridoua vania laka igamu amu reitutugugira na omea tuavati tana maurimui popono, vaga nogo ara naua igira na mumuamui. Mi tana nauvaganana ia ti sauba aia ke gini tamivanigamu na totu ieni tana butona kao ni Gosen." A Josep e tsari vaganana ia rongona igira na tinoni ni Ejipt ara reipeagira igira ara aqo tana reitutugu sipi.

47 Vaga ia, ma Josep e aditugira tsege na kulana, mara tu vano kolua i konina na taovia tsapakae. Ma Josep e tsarivania, "Na tamaqu migira na kulaqu ara labamai nogo talu i Kanaan kolugira niqira sipi ma niqira buluka, me pipi sui goto na omea ara tamanina. Mi kalina ia, migira ara tototu moa tana butona kao ni Gosen."² Mi muri maia e sauvulagitugira na kulana vania na taovia tsapakae. ³ Ma na taovia tsapakae e veisuatugira, "Laka nagua tu nimui aqo tugamu?"

Mi tugira ara tu tuguvisua mara tsaria, "Taovia, igami na mane reitutugusipi vaga nogo igira tu mumuamami. ⁴ Igami ami mai na totu tana butona momoru ieni, rongona na uvirau e seko sosongo bâ tana kao ni Kanaan me tagara goto sa buruburu dou vanigira nimami sipi. Ami nongigo kiki, ko tamivanigami kami totu tana butona kao ni Gosen."⁵ Ma na taovia tsapakae e tsarivania a Josep, "Ara mailaba nogo na tamamu migira goto na kulamu, ⁶ me vaga ia ma na kao popono tana Ejipt niqira nogo igira. Ko mologira kara totu tana butona kao ni Gosen, aia na turina dou bâ tana kao popono. Me ti vaga kara visana i laoqira kara dona dou na reitutugu buluka, mo ko mologira kara reitutugugira goto niq buluka segeni inau."

⁷ Mi muri ma Josep e adimaigotoa a Jakob na tamana me sauvulagi vania na taovia tsapakae. Ma Jakob e

tabua na taovia tsapakae, ⁸ ma na taovia tsapakae e veisuâ, "E visa vaga na ngalitupamu igoe?"

⁹ Ma Jakob e tsarivania, "Na mauriqu inau tana tave-tada e tsaulinogoa kesa sangatu tolu sangavulu na ngalitupa. Migira na ngalitupaqu inau ara kurikuri lê mara kakai, mara tau moa katsi vaga na ngalitupaqira igira na mumuaqu tana niqira tavetada igira."¹⁰ Ma Jakob e tabutugua na taovia tsapakae, me vailivua me vano. ¹¹ Mi muri, ma Josep e mololaka dougira na tamana migira na kulana, me sauvanigira kara tamani na na kao dou bâ i ligisana na verabau ni Rameses, vaga nogo e ketsalia na taovia tsapakae. ¹² Ma Josep e saumutsa vania na tamana migira na kulana, migira sui tavosi goto tana valena tamana, kolugira goto na baka tetelo bâ.

Na Uvirau

¹³ Ma na uvirau e seko sosongo bâ me tagara goto sa mutsa ke totu sa nauna, migira na tinoni sui tana Ejipt ma na Kanaan ara gini maluku na vitoa. ¹⁴ Mi kalina igira ara mai na voli sila, ma Josep e adisaigira na qolo me adivanogira sui tana valena na taovia tsapakae.

¹⁵ Mi kalina ara gini vovoli sui nogo na qolo ni Ejipt mi Kanaan, migira na tinoni ni Ejipt ara mai i konina a Josep mara tsarivania, "Ko vanigami na mutsa! Ko laka kiki tamivanigami kami mate. Ko naua sa omea! Ni-mami qolo igami ara vano sui nogo."

¹⁶ Ma Josep e tsarivanigira, "Ti vaga ke sui nogo nimui qolo ma kamu adimaigira nimui omea tuavati, minau sauba kau sauvanigamu na mutsa na oliolina."

¹⁷ Me vaga ia, migira ara adimai vania a Josep niqira omea tuavati, maia e sauvanigira na mutsa e oliginia niqira ose, ma niqira sipi, ma niqira naniqoti, ma niqira buluka ma niqira asi. Mi tana ngalitupa popono ia, ma Josep e sauvanigira na mutsa na oliolina niqira omea tuavati.

¹⁸ Mi tana ngalitupa i muri, migira ara mai tugua i konina a Josep mara tsarivania, "Taovia, igami e utu goto kami tiapoia vanigo laka e sui saikesa nogo nimami qolo, mo tamanigira sui nogo igoe nimami omea tuavati. Me tagara goto sa omea ke totuvisu tango-mana kami sauvanigo igoe, na konimami moa ma nimami kao. ¹⁹ Ko laka na moloana kami gini mate na vitoa. Ko naukikia sa omea! Ko laka goto na tamivani-ana nimami uta kara totu mangu lê. Ko voligami igami ma nimami kao mo ko oliginia na mutsa. Migami sauba kami lia nina tseka na taovia tsapakae, maia sauba ke tamanina nimami kao. Ko vanigami na sila gana kami gini mauri ma na piuna gana na tsukaana tana nimami uta."

²⁰ Ma Josep e volia pipi na butona kao sui tana Ejipt vania na taovia tsapakae. Me pipi sui na tinoni ni Ejipt ara tsabiria niqira kao, rongona na uvirau e sekoligira

sosongo; me vaga ia, me pipi sui na butona kao ara lia nogo nina tamani na taovia tsapakae. ²¹ Ma Josep e naua mara lia sui na tseka igira na tinoni ni Ejipt tu kesa tabana me tsau bâ kesa tabana. ²² Migira lelê moa na butona kao ara tamanina igira na manetabu aia e tau voligira. Mara tau goto kilia kara tsabiria niqira kao rongona na taovia tsapakae e tusuqolo vanigira nogo gana na mauri. ²³ Ma Josep e tsarivanigira na tinoni, "I kalina ia, inau au voligamu sui nogo ma nimui kao vania na taovia tsapakae. Migirani nogo na piuna sila vanigamu gana kamu tsukagira tana nimui uta. ²⁴ Mi kalina ke laba na tagu na pipitsu, me sauba nimui aqo kamu saubania na taovia tsapakae na tsegenina turina pipi na omea amu tsurivia. Migamu kamu adia na turina gana na tsutsuka ma gana na mutsa vanigamu ma nimui tamadale."

²⁵ Migira ara tsaria, "Taovia, igoe o maurisigami mo dou sosongo vanigami, migami sauba kami lia moa nina tseka na taovia tsapakae." ²⁶ Ma Josep e moloa ke lia na ketsa tana kao popono ni Ejipt laka pipi tsegenina turina na omea ara tsurivia kara saubania na taovia tsapakae ke tamanina. Ma na ketsa ia e tototu moa tsau mai i dani eni. Ma niqira butona kao lelê moa igira na manetabu ara tau lia nina tamani na taovia tsapakae.

Na Susuina Nina Nono a Jakob

²⁷ Igira na tinoni ni Israel ara totu i Ejipt tana butona kao ni Gosen, mi tana igira ara tamani omea levo danga mara danga bâ goto na daleqira. ²⁸ A Jakob e mauri i Ejipt e sangavulu vitu na ngalitupa, poi e tsaulina kesa sangatu vati sangavulu vitu na ngalitupana. ²⁹ Mi kalina e varangi nogo na mateana, maia e soâ a Josep me tsarivania, "Ko moloa na limamu i levugana na kakabaqu mo ko vekevaniau laka sauba ko tau qilua inau ieni tana Ejipt. ³⁰ Au ngaoa ko qilua inau tana ara qilugira na tamaqu; ko kalagailigiau tania i Ejipt mo ko ba qilua i tana ara qilugira igira."

Ma Josep e tsaria, "Sauba kau naua na omea vaga igoe o tsaria."

³¹ Ma Jakob e tsaria, "Ko vekevaniau laka sauba ko nau mananâ." Ma Josep e vekevania, me tû i nigena ma Jakob e soadoua na Taovia.

A Jakob e Tabukaira a Epraim ma Manase

48 Kesa tana tagu i muri, mara tsarivania a Josep laka e lobogu na tamana. Maia e adikaira a Manase ma Epraim na dalena mara tu vano na reiana a Jakob. ² Mi kalina ara turupatu vania a Jakob laka e mai a Josep na dalena na reiana, maia e berengiti na mate-mate me totu tû i nigena. ³ Ma Jakob e tsarivania a Josep, "God Susuliga Sosongo e laba vaniau inau i Lus tana kao ni Kanaan me tabuau. ⁴ Maia e tsarivaniau,

'Inau sauba kau sauvanigo ke danga na dalemu, rongona igira na kukuamu kara lia na puku danga; me sauba kau sauvanigira na kukuamu na kao ieni ke lia na tamanigira sailagi.' "

⁵ Me goko babâ moa a Jakob me tsaria, "Igoe a Josep, kaira ruka na dalemu mane e vasuvanigo ko Asenat ieni tana Ejipt kalina inau au tau vati mai moa, i kaira ara ka niq tamani nogo inau; kaira sui a Epraim ma Manase ara ka niq nogo inau vaga saikesa nogo kaira a Ruben ma Simeon au vasukaira. ⁶ Me ti vaga ko tamanigotoa ke visana na dalemu mane i muri, migoe nogo ko tamanigira; mi tana tangolidato omea igira, sauba ke talumai tana ka soaqira a Epraim ma Manase. ⁷ Minau au gini naua na omea iani tana rongona nogo ko Ratsel na tinamu aia e mate taniau, minau au gini melu sosongo kalina aia e mate tana kao ni Kanaan e tau ao tania i Eprat kalina au vivisu mai talu i Mesopotamia, minau au qilua i tana liligina na sautu e vano kalea i Eprat." Mi Eprat kalina ia i tana nogo ara soaginia i Betlehem.

⁸ Mi kalina a Jakob e morosikaira na dalena a Josep maia e veisuâ, "?Asei baka karani?"

⁹ Ma Josep e tuguvisua me tsaria, "I karani nogoria na dalequ inau aia God e saukaira vaniau ieni i Ejipt."

Ma Jakob e tsaria, "Ko adimaikaira i koniqu ma kau tabukaira." ¹⁰ Ma Jakob e tau nogo moro maka rongona e tuqatuqa nogo, me tau tangomana ke moro dou sosongo. Ma Josep e adimaikaira na baka mane vania, maia e kasokaira me domikaira. ¹¹ Ma Jakob e tsarivania a Josep, "Au tau saikesa padâ laka kau reigo tugua igoe, mi kalina ia ma God e tamivaniau kau reikaira goto na dalemu." ¹² Mi tana, ma Josep e sulutsunakaira na baka tania na kakabana a Jakob, me tsuporu tsuna i matana aia.

¹³ Mi muri ma Josep e moloa a Epraim tana maulina a Jakob ma Manase tana madoana. ¹⁴ Ma Jakob e molo ulutaligusia na limana, na madoana e moloa tana lovana a Epraim atsa moa ti aia na muritibaka, ma na maulina tana lovana a Manase, aia na baka botsaida.

¹⁵ Maia e tabua a Josep me tsaria:

"!Aia na God i kaira na tamaqu a Abraham ma Isaak ara ka aqo vania, ke tabukaira na baka karani!

!God aia e tagaovia na mauriqu popono tsaumai i dani eni ke tabukaira!

¹⁶ !Ma na angelo aia e laumaurisiau inau tania na omea seko sui ke tabukaira!

!Ma na soaqu inau ma ka soaqira kaira na tamaqu a Abraham ma Isaak ke totu mamauri ka koniqira na baka karani!

!Ma kara ka tamani danga ka daleqira ma ka kukuaqira!"

¹⁷ Me gini tau dou tobana a Josep kalina e morosia na tamana e moloa na limana madoa tana lovana a Epraim; maia e ba adiligia na limana madoa tamana

tania na lovana a Epraim me laka ke molo bâ tana lovana a Manase. ¹⁸ Me tsarivania na tamana, "E tau vaga ia mama. Iani nogo na baka botsaida; ko moloa na limamu madoa tana lovana aia."

¹⁹ Maia na tamana e sove me tsaria, "Inau au dona dalequ, au dona. Igira na kukuana a Manase sauba kara lia goto na tinoni tangirongo. Maia bâ na kulana tetelo sauba ke tangirongo liuliu bâ vania aia, migira na kukuana aia sauba kara lia na puku loki."

²⁰ Me vaga ia maia e tabukaira tana dani ia me tsaria, "Igira na Israel sauba kara gini aqo ka soamui kagamu kalina kara tû na aqosiana kesa na tabu. Sauba kara goko vaga iani, 'God ke naua migoe ko vaga kaira a Epraim ma Manase.' " Mi tana nauvaganana ia, ma Jakob e moloa a Epraim ke ida vania a Manase.

²¹ Mi muri ma Jakob e tsarivania a Josep, "Vaga nogo igoe o morosia, inau e varangi nogo kau mate, ma God aia sauba ke totu kolugo me ke adivisugo tana niqira kao na mumuamu. ²² Vanigo segeni nogo igoe, me tau vanigira na kulamu tavosi, inau au sauvanigo na Sekem, aia na butona kao lakatana dou bâ au laua i koniqira na Amor ginia niqu isi ma niqu parige."

Na Susuina Nina Goko a Jakob

49 Ma Jakob e soasaigira na dalena mane sui me tsarivanigira, "Kamu mai tupolipoliau, minau kau katevulagi vanigamu na omea sauba ke laba vanigamu tana tagu ke mai i muri.

² "Kamu saimai ma kamu rorongo igamu na dalena mane a Jakob.

Kamu rongomia a Israel na tamamui.

³ "A Ruben, igoe na dalequ botsaida, migoe nogo na susuligaqu

Ma na kesanina dalequ kalina au mane vaolu moa, Migoe o kaekae mo susuliga liuliu bâ i laoqira na dalequ sui.

⁴ Igoe o vaga na tatarina na obo loki, Me sauba ke utu vanigo nomoa ko tangirongo liuliu bâ,

Rongona igoe o matura kolua na tauqu lê Mo tau kukuni tania na nigena tamamui.

⁵ "Kaira a Simeon ma Levi e kesa atsa ka niqira sasaga.

Kaira sui ara ka gini aqo ka niqira isi tana matesi tinoni.

⁶ Minau e utu kau sangasage tana ka niqira togigoko segeni,

Me utu goto kau sangakaira tana niqira gokosai, Rongona ara ka matesi tinoni tana kore Mara ka logusigira na buluka mane tana sinagi.

⁷ Na vealagi ke gadovia ka niqira kore rongona e seko loki sosongo,

Ma ka niqira momosatoba goto rongona ara ka vô saikesa na gaeana sa omea.

Inau sauba kau sarangasigira tana kao popono ni Israel.

Me sauba kau mologira kara totu piriutsa bamai i laoqira na tinoni.

⁸ "Migoe a Juda, igira na kulamu sauba kara tsonikaego.

Igoe o birua na lioqira gamu gala.

Migira na kulamu sauba kara tsuporu tsuna i mata-mu.

⁹ A Juda e vaga moa kesa na laeone, E matesia gana lamuta me visutugua tana babana, Mi tana e ba tsaro me mango.

?Masei sauba ke malagai na ba peleana?

¹⁰ A Juda sauba ke tangolikakaia nina itoro na taovia tsapakae,

Migira na kukuana sauba kara tagao saviliu, poi tsau kalina ke laba mai na tamanina.

Migira na puku tavosi sauba kara adimai vania niqira vangalaka,

Ma kara rongomangana.

¹¹ Aia e soria nina dalena asi tana itai na uaeni,

Tana itaina dou liuliu bâ.

Maia e tsagia na polona tana kôna na uaeni e tsitsi vaga na gabu.

¹² E tatave na gabu mauri tana matana rongona e inu uaeni,

Mara viri sere na livona rongona e inu miliki.

¹³ "A Sebulun sauba ke totu i liligina tasi.

Nina tabana tasi sauba ke lia niqira mani tsoboravi na vaka.

Ma nina butona kao sauba ke vosa bâ i Sidon.

¹⁴ "A Isakar aia e kesa na asi susuliga,

E tsaro katsikatsi i ka levugaqira ruka na todo gana na lutsa.

¹⁵ Mi kalina aia e reia laka e dou sosongo na nauna tana ke mango,

Me laka e dou sosongo goto nina kao, Maia sauba ke ngolia na kalagai mamava, Ma kara turua ke aqo mala tseka.

¹⁶ "A Dan sauba ke lia na manepede vanigira nina tinoni.

Migira kara vaga goto igira na puku tavosi sui tana Israel.

¹⁷ Ma Dan sauba ke lia vaga na muata tana liligina sautu,

Na muata vogata ligisana na sautu, Aia e laua na bobouna tuana na ose, Me gini pukavisu aia e sagekae i konina.

¹⁸“Minau au pipitua moa kalina igoe Taovia ko maurisiau.

¹⁹“A Gad sauba kesa na alaala na tinoni vanga komi kara maiginia,
Maia sauba ke pilovisu me ke takuvigira.

²⁰“Ma nina kao a Aser sauba ke lakaga dou na mutsa i laona.

Maia sauba ke aqosia na mutsa ke tugua na sauvani-ana na taovia tsapakae.

²¹“A Naptali e vaga na dia, † aia e ulo bamai
Me tamani dalena rerei dou sosongo.

²²“A Josep e vaga kesa na asi atsi liligina na vuravura,
Me vaga na dalena asi atsi tana tetena.

²³ Igira gana gala ara baginikakaia
Mara takuviginia niqira parige ma na pipili.

²⁴ Ma nina parige aia e nari kalavatavia moa,
Ma na kimana ara susuliga

Ginia na susuligana nogo nina God Susuliga a Jakob,
Ginia na Reitutugu Sipi Laka, aia niqira Reitutugu na Israel.

²⁵ Aia nogo nina God na tamamu e sangago igoe.
Maia God Susuliga Sosongo e vangalaka vanigo
Ginia nina vangalaka na usa talu i gotu
Ma na kô mao e talu i vavana na kao,
Gana kara gini danga nimu omea tuavati ma na dalemu,

²⁶ Na vangalaka na sila ma na latsena gai,
Na vangalaka ara tsau bâ tana vungavunga saliu.
Migira na omea dou sui ara totu tana tetena saliu.
Migira sui na vangalaka girani kara totu vanigo igoe a Josep,
Igoe o paladato i laoqira sui na kulamu.

²⁷“A Benjamin e vaga kesa na pai atsi veveigâ.
Tana matsaraka mi tana ngulavi aia e labumate me gania.”

²⁸ Igirani nogo na sangavulu ruka puku tana Israel,
migirani goto nogo na omea e tsarivanigira na tamaqira kalina aia e goko me vailivugira pipi na dalena.

Na Mateana ma na Qiluana a Jakob

²⁹ Mi muri, ma Jakob e ketsaligira na dalena vaga iani, “Kalina ia, e varangi nogo kau vano ma kau totu kolugira niqira tinoni tana mate. Au ngaoa kamu ba qiluau inau kolugira na tamaqu tana vatuluma e totu tana nina kao a Epron na Het ³⁰ i Makpela, aia e totu pala longa vania i Mamre tana butona kao ni Kanaan. A Abraham nogo e volia na vatuluma ma na kao ia i konina a Epron gana na kao na qiluqilu. ³¹ I tana nogo

† “na dia” E kesa na vatana na omea tuavati ara totu tana vera bisi i mao, mara dona na tsotso kakai kalina ara ulo.

ara qilukaira a Abraham ma ko Sara na tauna; i tana goto ara qilukaira a Isaak ma ko Rebeka na tauna; mi tana goto inau au qilua ko Lea. ³² Na kao ia ma na vatuluma e totu i laona ara volia i koniqira na Het. Kamu qilua inau i tana.” ³³ Mi kalina a Jakob e goko sui vanigira na dalena, maia e tsaro visutugua i nigena me mate.

50 Ma Josep e puka kovoragi konina na tamana, me ngangai me domidomia na ngorana. ² Mi muri ma Josep e ketsaligira kara aragoa na konina tamana me ke gini tau mabulu tsaku. ³ E adia e vati sangavulu na dani na taguna na aragoana na konina. Migira na Ejipt ara tangisia vitu sangavulu na dani.

⁴ Mi kalina e sui na tagu na tangitangi, ma Josep e tsarivanigira nina mane sasanga na taovia tsapakae, “Kiki, kamu adia na turupatu iani vania na taovia tsapakae: ⁵ ‘Kalina na tamaqu e vatsangia na mateana, aia e nongiau kau vekevania laka kau ba qilua tana vatuluma aia e vangaraua tana kao ni Kanaan. Me vanga ia, mo ko tamivaniau kiki kau vano ma kau qilua na tamaqu, mi muri ma kau visumaitugua.’ ”

⁶ Ma na taovia tsapakae e tuguvisua me tsaria, “E dou, ko vano mo ko qilua na tamamu vaga igoe o vekevaninogoa ko naua.”

⁷ Me vaga ia, ma Josep e vano na qiluana na tamana. Migira sui lakalaka gana sasanga na taovia tsapakae, migira nina mane loki tana valena, migira sui goto na ida tana Ejipt ara dulikolua a Josep. ⁸ Nina tamadale popono, migira sui na kulana, migira sui tavosi goto tana valena tamana ara vano kolua. Igira moa na daleqira tetelo, ma niqira sipi, niqira naniqoti, ma niqira buluka ara totuvisu tana butona kao ni Gosen. ⁹ Mara dulikolugotoa visana mane ara sage tana terê, mara visana ara sagekae tana ose; igira kesa na tuqana na alaala loki.

¹⁰ Mi kalina ara mai tsau i Atad tana nauna gana na labududusi ulti i tabana i longa na Kô Jordan, migira ara tangitangi loki goto bâ me oka, maia Josep e aqosia kesa na mutsa kokolu i tana e vitu na dani. ¹¹ Mi kalina igira na tinoni ni Kanaan ara reigira na tinoni girani ara tangitangi i Atad mara tsaria, “!Na mutsa kokolu gua vaga sagata ara naua na tinoni ni Ejipt girani!” Aia nogo na rongona te ara soaginia na nauana i tana Abel Misraim. ††

¹² Me vaga ia migira na dalena a Jakob ara naua na omea aia e ketsaliginigira; ¹³ ara kalagaivanoa i Kanaan na konina mara ba qilua tana vatuluma i Makpela tabana i longa i Mamre, i laona na kao aia Ahraham e volinogoa konina a Epron na Het gana na kao na qiluqilu. ¹⁴ Mi murina kalina a Josep e qilu sua na tamana, maia e visutugua i Ejipt kolugira na kulana migira sui ara vano kolua na qiluqilu.

†† Na soa i Abel Misraim tana goko Hibru e tatangi vaga ‘niqira tangitangi igira na Ejipt.’

A Josep e Veregira na Kulana

¹⁵ Mi murina na mateana na tamaqira, igira na kulana a Josep ara vaigokovigi segeni mara tsaria, “?Ke koegua vaga ti a Josep ke reisavigita moa me ke vorogokona na tangotuguna na omea seko sui igita a nauvania?” ¹⁶ Me vaga ia, migira ara mologoko bâ vania a Josep mara tsaria, “Idavia na mateana na tamada, ¹⁷ aia e tsarivanigami kami nongigo igoe ti ko padalea na sasi igami na kulamu ami naua vanigo. Mi kalina ia, ami nongigo kiki ko padale vanigami na sasi igami nina maneaqo nina God na tamamu ami naunogoa vanigo.” Ma Josep e ngangai kalina e rongomia na goko vaga ia.

¹⁸ Mi muri, migira segeniqira nogo na kulana ara mai mara tsuporu tsuna i matana mara tsaria, “Igami ami totu ieni i matamu igoe vaga nimu tseka.”

¹⁹ Ma Josep e tsarivanigira, “Kamu laka na matagu; e utu inau kau molo segeniqu tana sasana God. ²⁰ Igamu amu vorogokona na omea seko vaniau i sau, maia God e piloa me gini lia na omea dou, gana kara gini mauri danga na tinoni, igira ara mamauri i dani eni tana rongona nogo na omea e laba. ²¹ Me tagara goto sa omea tugua kamu matagunia. Minau sauba kau re-

itutugugamu dou igamu migira goto na dalemui.” Me vaga ia, maia e vereginigira na goko dou me gini ragosia na tobaqira.

Na Mateana a Josep

²² A Josep e mauri babâ moa i Ejipt kolugira nina tamadale na tamana; me tsaulina kesa sangatu sangavulu na ngalitupana kalina e mate. ²³ Maia e mamauri moa me reigira na dalena a Epraim migira goto na kukuana; me reigira goto na dalena a Makir aia na dalena mane a Manase kalina ara botsa i laona na valena. ²⁴ Maia e tsarivanigira na kulana, “Inau e varangi nogo kau mate, ma God sauba nomoa ke reitutugugamu me ke adirutsumigamu tania na kao iani ma kamu vano tana kao aia e vekevanitugira a Abraham ma Isaak ma Jakob.” ²⁵ Mi muri, ma Josep e nongigira nina tinoni kara aqosia kesa na veke me tsaria, “Kamu vekevaniau inau laka kalina God ke adivanogamu tana kao ia, migamu sauba kamu adia na koniqu inau kolugamu.” ²⁶ Me vaga ia ma Josep e mate i Ejipt kalina e tsaulia kesa sangatu sangavulu na ngalitupana. Migira ara aragoa na konina rongona ke gini tau mabulu, mara molotsavua i laona kesa na kesi.

BINABOLI

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Na Papi iani ara soaginia e kalea na omea pukuga loki bâ e laba tana mauriqira na tinoni ni Israel i sau, kalina igira ara binaboli mara mololea i Ejipt tana ara totu tseka. Na papi iani e tavota i laona e vati na butona loki:

- 1) Na turupatuna kalina God e maurisigira na Hibru tania niqira totu tseka;
  - 2) niqira vavano tsau tana vungavunga Sinai;
  - 3) na vaitasogi God e naua kolugira nina tinoni i Sinai, i tana aia e sauvanigira na ketsa gana kara maurimuria, ma na ketsa girani ara kalea niqira sasaga segeni igira nina tinoni God, ma na aqona na tagaovera, ma na aqona na lotu;
  - 4) na logoana ma na aqosi vangana na nauna gana niqira mani samasama igira na Israel, migira na ketsa ara kalegira na manetabu ma na aqona na samasama vaniana God.
- Ma na omea loki putsikae bâ tana papi iani aia nogo na turupatuna na omea e naua God kalina e adirutsumigira nina tinoni tania niqira totu tseka tana Ejipt, me naua mara gini lia na puku loki me sautugira vania na mauriqira i muri.

A Moses aia nogo na tinoni e tangi loki bâ na soana tana papi iani, aia God e vilia ke adirutsumigira nina tinoni tania i Ejipt. Ma na butona na papi ara donaginidoua bâ igira na tinoni aia nogo na Lova 20 i tana e totu na marena na Sangavulu Ketsa.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

God e adirutsumigira na tinoni ni Israel tania i Ejipt

- a. Ara totu tseka i Ejipt
- b. Na botsaana a Moses ma na maurina tû kalina e tetelo me tsau bâ kalina e borau
- c. Kaira a Moses ma Aaron ara ka taimatana na taovia tsapakae ni Ejipt
- d. Na Paseka ma na mololeana Ejipt

Tû tana Tasi Tsitsi me tsau bâ tana Vungavunga Sinai

Na Ketsa ma na vaitasogi

Na Valepolo tana e totu na Taovia ma na vovorona gana na samasama

Ara Rotasi Sosongoligira na Israel tana Ejipt

1 Tugira sui na dalena a Jakob ara tu vano kolua tu tamaqira i Ejipt, pipi kesa kolua nina tamadale segeni, tugira nogo: ² a Reuben, ma Simeon, ma Levi, ma Juda, ³ ma Isakar, ma Sebulun, ma Benjamin, ⁴ ma Dan, ma Naptali, ma Gad, ma Aser. ⁵ E saisai na dangaqira na kukuana segeni nogo a Jakob mara tsaulia e vitu sangavulu. Maia Josep na dalena e totu nogo i Ejipt. ⁶ Me visana tana tagu i muri, ma Josep, migira na kulana, migira sui goto na kukuana a Jakob, igira ara dulikolumaia i Ejipt, ara mate sui. ⁷ Ma na kukuqira, igira nogo na Israel, ara vasusu babâ moa mara gini danga sosongo, mara dato susuliga, mara dangali ponooa na Ejipt.

⁸ Mi muri, me tû kesa na taovia tsapakae vaolu tana Ejipt, maia e tau donaginia a Josep. ⁹ Maia e tsarivani-gira nina tinoni, "Igira na tinoni ni Israel girani ara danga sosongo mara dato susuliga, me tau utu kara tû ma kara alomaia na omea seko vanigita igita. ¹⁰ Me ti vaga tana vailabu me tau utu kara ba sai kolugira gada gala, ma kara labugita ma kara tsogo tania na verada. Nida aqo igita ka lavea ke visana sautu gana ka naua ma kara gini tau danga sosongo vaga ia."

¹¹ Bâ, mi tana migira na Ejipt ara mologira visana na mane kara turugira na Israel tana aqo mala tseka, gana kara gini bingi sekoligira. Mi tana tagu nogo ia migira nogo na Israel ara logokaira na verabau ni Pitom mi Rameses vania na taovia tsapakae gana nina vera na mololakâ omea levolevo. ¹² Me atsa moa igira na Ejipt ara rotasi sosongoligira na Israel, migira ara

pabo sosongo goto bâ tana dangaqira, mara totuviba-maia na kao popono. Migira na Ejipt ara tuturiga na mataguniaqira na Israel, ¹³⁻¹⁴ te ara tû, mara turu sosongoligira kara aqo kakai bâ tana logovale, mi tana aqo uta, mara tau goto gaegira.

¹⁵ Mi muri, ma na taovia tsapakae ni Ejipt e goko vanikaira ko Sipra ma ko Pua, i kaira ruka na daki gana na adivasusuqira na daki ni Hibru, ¹⁶ me tsarivanikaira, "Ti vaga kalina amu ka ba adivasusuna sa daki ni Hibru ma kamu ka reia ke baka mane, ka nimui aqo kamu ka matesi saviliua; me ti vaga ke baka daki ma kamu ka moloa ke mauri." ¹⁷ Mi kaira na daki gana na adivasusu ara ka matagunia God, mara ka tau goto rongoman-gana na taovia tsapakae, mara ka mologira kara mauri goto igira na baka mane. ¹⁸ Me vaga ia, ma na taovia tsapakae e soamaikaira na daki adivasusu me veisuakaira, "?Rongona gua ti amu ka nauvaganana ia? ?Rongona gua ti amu ka mologira kara mauri moa igira na baka mane?"

¹⁹ Mi kaira ara ka gokovisu vania mara ka tsaria, "Igi-ra na daki ni Hibru ara tau vaga na daki ni Ejipt; igira ara susuliga mara dona na vasusu tsaku sosongo, mara botsa nogo na daleqira ti ke ba laba sa ka vi-damami kagami i tana." ²⁰⁻²¹ Mi tana rongona kaira na daki na adivasusu ara ka matagunia God, ma God e dou vanikaira mara ka tamani ka valeqira segeni. Migira na tinoni ni Israel ara dadanga babâ moa mara dato susuliga. ²² Mi tana susuina, maia na taovia tsapakae e moloketsa kakai vanigira nina tinoni sui lakalaka me tsarivanigira: "Kamu adigira pipi na baka mane botsa vaolu i laoqira na Hibru, ma kamu tsoni luvusigira tana Kô Nile, migira sui moa na baka daki kamu mologira kara mauri."

Na Botsana a Moses

2 Mi tana tagu ia, me kesa na mane tana puku konina a Levi e taugâ kesa na baka daki tana nina puku segeni, ² maia e vasuvania kesa na dalena mane. Mi kalina aia e reia laka na baka mane ia e rerei dou sosongo, maia e molopoia i laona e tolu na vula. ³ Mi kalina e tau goto tangomana na molopoiana, maia e tû me adia kesa na kei e vosiginia na asa me titâ gana ke gini tau sage na kô i laona. Me molosagea na baka i laona, me ba moloa i laona na gaugau tana liligina kô. ⁴ Ma na tasina daki na baka mane ia e tutû ao tetelo moa gana ke morosia na omea gua ke laba vania na baka ia.

⁵ Ma na dalena daki na taovia tsapakae e mai na lesu i kô, migira nina daki aqo ara tataonia na liligina kô. Maia e moro bâ me reia kesa na kei i laoqira na gaugau, me molovanoa kesa nina daki tseka ke ba adimania vania. ⁶ Ma na dalena na taovia tsapakae e sangavia na kei, me reia kesa na baka mane e totu i laona. Ma

na baka ia e ngangai, maia e galuve sosongolia me tsaria, "Na baka iani e kesa na baka mane ni Hibru."

⁷ Mi tana, me mai laba na tasina daki na baka ia me veisû, "?Egua, laka o ngaoa kau ba soamaia sa daki ni Hibru ke tsutsuvanigo na baka iani?"

⁸ Maia e tuguvisua me tsaria, "Eo kiki, ko bâ." Me tû na baka daki ia me vano, me soamaia na tinana segeni nogo na baka mane ia. ⁹ Maia na dalena daki na taovia tsapakae e tsarivanja, "Ko adia na baka iani mo ko tsutsuvaniau inau, minau sauba kau voligo." Me vaga ia, maia e adia na baka me tsutsua. ¹⁰ Mi muri, kalina e pasa nogo na baka ia, ma na tinana e adi bâ vania na dalena na taovia tsapakae, maia e tabevaganana moa laka na dalena segeni. Maia e tsarisegenina, "Inau au tsebadatoa tania na kô, me vaga ia minau au soaginia a Moses." †

A Moses e Tsogovano i Midian

¹¹ Mi kalina e loki nogo a Moses, maia e vano na tsigoviaqira na tinoni ni verana igira na Hibru, me reia niqira rota ma na aqo kakai ara turuginigira kara naua. Me reigotoa kalina kesa na mane ni Ejipt e labumatesia kesa na Hibru, aia e kesa gana verakolu segeni nogo a Moses. ¹² Ma Moses e moro bamai, mi kalina e reia laka e tau goto momoromai ke kesa, maia e tû me labumatesia na mane ni Ejipt, me qilupoia na konina i laona na one. ¹³ Mi tana dani ngana, maia e visutugua i tana, me reikaira ruka na mane ni Hibru ara ka vail-abugi. Me tsarivanja na mane aia e sasi, "?Rongona gua ti o labua na kulamu?"

¹⁴ Ma na mane ia e tsarivanja a Moses, "?Asei e tsarivanigo igoe ko tagaovigami mo ko pede vanigami igami? ?Laka sauba ko labumatesiau goto inau vaga o labumatesinogoa na mane ni Ejipt ia?" Mi tana, ma Moses e gini matagu me tsarisegenina, "Na tinoni ara tsodovulaginogoa na omea au naua inau." ¹⁵⁻¹⁶ Mi kalina na taovia tsapakae e rongomia na omea vaga ia e laba, maia e lave sautuna na matesiana a Moses, ma Moses e tsogo me ba totu tana kao ni Midian.

Me kesa dani, kalina a Moses e tototu i ligisana kesa na uvu, mara tu labamai tu vitu na dalena daki a Jetro na manetabu ni Midian, ara tu mai na sao kô, ma na dangaliana niqira omea agana na mani inu igira nina sipi ma nina naniqoti tu tamaqira. ¹⁷ Mara mai goto visana na mane reitutugu sipi mara tsialigigira na dalena a Jetro. Mi tana, ma Moses e tû me ba sangatugira na baka daki, me sau gaqira kô tu niqira omea tu-avati. ¹⁸ Mi kalina tugira na baka daki ara tu visu bâ i vera ma Jetro tu tamaqira e veisuatugira, "?Rongona gua ti amu tu visumai tsaku sosongo i dani eni?"

¹⁹ Mara tu tsaria, "E kesa na mane ni Ejipt e isutugutugami kalina igira na mane pitusipi ara tsialigi-

† Na soa 'a Moses' tana goko Hibru e tatangi vaga 'tsebadato.'

tugami, me ba sao kô vanitugami, me saogotoa gagira kô tu nimami omea tuavati."

²⁰ Maia e veisuatugira na dalena, "¿Miava ia? ¿Rongona gua ti amu tu molovania moa na mane ia ke totu i tana? Kamu tu bâ ma kamu tu tsarivania ke mai me ke sanga mutsa kolugita."

²¹ Me vaga ia, ma Moses e mai me sanga mutsa kolugira, me tamigotoa na totu i tana kolugira, maia Jetro e sauvania a Moses ko Sipora ke taugâ, ²² maia e vasuvania a Moses kesa na dalena mane. Ma Moses e tsarisegenina, "Inau na tinoni labavô tana vera iani, me vaga ia minau kau soaginia a Gersom." †

²³ Me visana na ngalitupa i muri, ma na taovia tsapakae ni Ejipt e mate, migira na Israel ara rota babâ moa tana aqotseka mara ngangai dato vania God ke sangagira. ²⁴ Ma God e rongomia niqira kukungu me padavisua nina vaitasogi e naua i sau kolutugira a Abraham, ma Isaak ma Jakob. ²⁵ Maia e reia niqira rota na Israel tana totutseka me galuvegira.

God e Ketsalia a Moses Ke Visutugua i Ejipt

3 Me kesa dani kalina a Moses e reitutugugira nina sipi ma nina naniqoti a Jetro, aia na tamana na tauna ma na manetabu ni Midian, ma Moses e tudumivanogira tana kaomate, me bâ tsau tabana bâ i tuana Sinai aia na vungavunga tabu. ² Mi tana e kesa nina angelo na Taovia e labavania tana rereina na lapina lake e irudato i levugana kesa na gai tetelo. Ma Moses e rei bâ na gai e iruiru rago, ma na lake ia e tau moa gania na gai. ³ Me papada dodo moa i tobana, "¿Ae, nagua vaga ia? ¿Matena gua na gai ia e iruiru me tau moa gania na lake? Sauba kau garu bâ varangisia ma kau morosidoua."

⁴ Mi kalina na Taovia e morosia laka a Moses e garu mai varangi, maia e gokomai vania i laona na gai me tsaria, "¡A Moses igoe! ¡A Moses igoe!"

Ma Moses e gokovisu me tsaria, "Eo, inau ieni."

⁵ Ma God e tsarivania, "Ko laka goto na mai varangi. Ko nusiligia gamu porotua, rongona na kao tana o tû kalina ia na kao tabu. ⁶ Inau niqira God na mumuamu, tu niqira God a Abraham, ma Isaak ma Jakob." Mi tana ma Moses e tsavupoia na matana rongona e matagunia na moro bâ i konina God.

⁷ Mi muri ma na Taovia e tsarigotoa, "Inau au reingoa na rota loki e gadovigira niq tinoni tana Ejipt; mau rongomia niqira ngangaidato vaniau kau laumaurisigira tania na limaqira igira ara turugira tana aqo mala tseka. Au donagininogoa pipi sui lakalaka na rota loki e gadovigira, ⁸ maia nogoria na rongona ti au gini tsunamai kau laumaurisigira tania na limaqira igira na Ejipt, ma kau adirutsumigira tania na kao ia, ma kau

adibagira kesa tana kao lakatana me vuaga dou, i tana ara totu kalina eni igira na tinoni ni Kanaan, mi Het, mi Amor, mi Peres, mi Hivi, mi Jebus. ⁹ Au rongomi mananâ niqira ngangaidato igira niq tinoni, mau reingoa laka igira na Ejipt ara bingi sekoligira sosongo.

¹⁰ Mi kalina ia inau au molovanogo igoe i konina na taovia tsapakae ni Ejipt rongona ko gini adirutsumigira niq tinoni tania na verana."

¹¹ Ma Moses e tsarivania God, "¿Masei gana lakana inau ti kau bâ i konina na taovia tsapakae ma kau adirutsumigira na tinoni ni Israel tania na Ejipt?"

¹² Ma God e tuguvisua vania me tsaria, "Inau nogo sauba kau totu kolugo igoe, mi kalina ko adirutsumigira na tinoni tania na Ejipt, me sauba ko mai samasama vaniau inau tana vungavunga iani. Maia nogo ke saumakali vanigo laka inau nogo au molovanogo."

¹³ Ma Moses e tsarivania, "Me ti vaga kalina inau kau ba laba i koniqira na tinoni ni Israel ma kau tsarivanigira, 'Aia nogo niqira God na mumuamui e molomaiau i konimui,' migira kara tû ma kara veisuaau, '¿Masei na asana aia?' ¿Mi tana ma nagua sauba inau kau tsarivanigira?"

¹⁴ Ma God e tsarivania a Moses, "Inau nogo aia inau. Miani nogo e vaga na goko nimu aqo ko tsarivanigira: 'Aia ara soaginia INAU NOGO †† aia nogo e molomaiau vanigamu.' ¹⁵ Ko tsarivanigira na tinoni ni Israel laka inau, na Taovia niqira God igira na mumuaqira, ma tu niqira God a Abraham, ma Isaak ma Jakob, au mologo bâ vanigira. Iani nogo na asaqu na dani ma na dani; maia nogoria kara soaginiau vaga igira na vatavata sui kara botsamai i muri. ¹⁶ Ko bâ, mo ko soasaigira igira sui na ida tana Israel, mo ko tsarivanigira laka inau na Taovia niqira God na mumuaqira, tu niqira God a Abraham, ma Isaak ma Jakob au laba vanigo. Mo ko tsarivanigira laka au mai laba nogo i koniqira, mau reingoa na omea seko igira na tinoni ni Ejipt ara nauvanigira. ¹⁷ Minau au padâ kau adiligigira tania na Ejipt i tana ara rotasi sekoligira sosongo, ma kau adivanigira kesa tana kao lakatana me vuaga dou, niqira kao igira na tinoni ni Kanaan, mi Het, mi Amor, mi Peres, mi Hivi, mi Jebus.

¹⁸ "Migira niq tinoni sauba kara rongomivatavia na omea ko tsarivanigira. Mi muri, ma nimu aqo igoe ti ko vano kolugira na ida tana Israel, ma kamu ba laba i konina na taovia tsapakae ni Ejipt mo ko tsarivania, 'Na Taovia, aia niqira God na Hibru, e labavulagi vanigami nogo. Mi kalina ia, me dou ti ko tamivanigami kami vavano tugua ke tolu na dani tana kaomate ma kami savori-kodoputsa vania na Taovia nimami God.' ¹⁹ Minau au donanogoa laka na taovia tsapakae ni Ejipt sauba e utu ke tamivanigamu kamu vano ti ke tagara ke kesa ke susuliga liusia aia ke turua. ²⁰ Minau

† Na soa 'a Gersom' tana goko Hibru e tatangi vaga 'tinoni ni veratavosi.'

†† Na soa 'INAU NOGO' tana goko Hibru e tatangi vaga na soa Yahveh se Jehova.

sauba kau gini aqo na susuligaqu loki ma kau kedeginigira na tinoni ni Ejipt tana nauana na omea mataguniga sosongo i tana. Mi murina ia, maia sauba ke tamivanigamu na vano.

²¹ “Me sauba kau naua ma kara kukuni tanigo igoe igira na Ejipt, rongona kalina niqo tinoni kara vanga-raua na mololeana i tana me sauba e utu kara vano kolua na tuaqira ma na lima qira lê moa. ²² Sauba pipi na daki ni Israel ke bâ i koniqira na kulana na daki ni Ejipt, se sa daki ni Ejipt moa e totu i laona na valena, me ke nongia i konina na polona ma na inilau qolumila ma na siliva. Migira na Israel sauba kara sagelivani-gira na daleqira mane ma na daleqira daki na omea girani, ma kara kalagaivanogira niqira omea levolevo loki matena igira na tinoni ni Ejipt.”

God e Sauvania a Moses na Susuliga Gana na Aqosi Valatsatsa

4 Mi muri, ma Moses e tsarivania na Taovia, “?Me ti vaga igira na tinoni ni Israel kara tau tutuniqu inau ma kara sove na rongomiana na omea kau tsaria, ma nagua kau naua inau ti vaga igira kara tsaria laka o tau laba vaniau igoe?”

² Ma na Taovia e veisuâ, “?Nagua o tatangolia tana limamu?”

Ma Moses e tsaria, “E kesa na itoro.”

³ Ma na Taovia e tsarivania, “Ko tsonitsunâ tana kao.” Mi kalina a Moses e tsonitsunâ, ma na itoro ia e oli me lia na muata, maia Moses e tsogo tania. ⁴ Mi muri, ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Ko gogoro tsuna mo ko tangolia na kalina.” Ma Moses e gogoro tsuna me laua na kalina, ma na muata e oli me lia tugua na itoro. ⁵ Ma na Taovia e tsaria, “Ko nauvaganana iani gana ko gini sauvulagi vanigira na tinoni ni Israel laka na Taovia niqira God na mumuaqira, tu niqira God a Abraham, ma Isaak ma Jakob, aia nogo e laba vanigo.”

⁶ Ma na Taovia e goko vanitugua a Moses me tsaria, “Ko molosagea na limamu tana polomu.” Ma Moses e naua vaga aia e tsaria; mi kalina e adirutsumia na limana, me totu kesa na lobogu tana kimana, e tovuli poponoa na tuputupu sere vaga moa ti na “snou”. ¹⁷ Mi muri ma na Taovia e tsarivania, “Ko molosagetugua na limamu tana polomu.” Maia e naua, mi kalina e adirutsumia na limana me dou visutugua vaga moa na konina popono. ⁸ Ma na Taovia e tsaria, “Me ti vaga igira kara tau tutunimu, se kara tau padarongona na kesana valatsatsa, ma na rukanina valatsatsa iani sauba kara gini tutunimu. ⁹ Me ti vaga igoe ko naukaira ruka na valatsatsa karani, migira kara tau vati tutunimu moa, se kara sove na rongomiana na omea o tsaria, ko

† “na snou” Visana tana vera tana tagu na bisi loki na usa e dona ke kakolu me ke sere vaga moa na poke, kalina e tumu me tsavua na kao popono.

tû mo ko ba saoa na kô tana Nile, mo ko qetua tana kao mamatsa, ma na kô ia sauba ke lia na gabu.”

¹⁰ Maia Moses e tsaria, “Tagara, Taovia, ko laka na molovanoaqu inau. Au tau saikesa dona na goko dou tû mai nogo i sau me tsau mai i dani eni, atsa moa igoe o goko vaniau. Inau au kisa sosongo mau kamatatu moa tana goko.”

¹¹ Ma na Taovia e tsarivania, “?Asei e sauvania na tinoni na mangana? ?Masei e naua me gini mui kulina me bulu lapina? ?Masei goto e naua me gini momoro se e gini koko? Inau nogo na Taovia au naua. ¹² !Mi kalina ia, igoe ko vano moa! Minau sauba kau sangago tana goko, ma kau tsarivanigo na omea ko tsaria.”

¹³ Ma Moses e tuguvisua me tsaria, “Tagara, Taovia, kiki ko molovanoa ke kesa segeni.”

¹⁴ Mi tana, ma na Taovia e kore vania a Moses me tsaria, “?Megua a Aaron na kulamu igoe, aia na Levi? Inau au donaginia laka a Aaron e dona dou na goko. Maia nogoria e maimai nogo i sautu na valaleamu igoe, me sauba ke gini mage na reiamu. ¹⁵ Me dou moa ti ko goko vania mo ko tsarivania na omea aia ke tsaria. Minau sauba kau sangakagamu sui tana goko, ma kau tsarivanikagamu na omea au ngaoa kamu ka naua. ¹⁶ A Aaron sauba ke lia nimu mane adigoko, maia ke goko vanigira na tinoni tugumu igoe. Mi tana migoe sauba ko lia vaga God vania, rongona sauba ko tsarivulagi vania na omea sui aia ke tsaria. ¹⁷ Ko adia na itoro iani; rongona aia nogo sauba ko gini aqosi valatsatsa.”

A Moses e Visutugua Tana Ejipt

¹⁸ Mi muri, maia Moses e visu bâ i konina a Jetro na tamana na tauna me tsarivania, “Kiki ko tamivaniau moa inau ma kau visu bâ tana Ejipt i koniqira na kamaqu, ma kau ba reigira ti vaga ara mamauri moa.” Ma Jetro e tamivania maia e vailivua.

¹⁹ Mi kalina a Moses e tototu moa i Midian ma na Taovia e tsarivania, “Ko visutugua tana Ejipt rongona igira sui ara ngaoa na labumatesiamu igoe ara viri mate sui nogo.” ²⁰ Me vaga ia, ma Moses e tû me adia na tauna mi kaira na dalena, me molokaetugira tana gotuna na asi, me vano kolutugira i Ejipt, maia e tangolia na itoro aia God e tsarivaninogoa ke adia.

²¹ Ma na Taovia e goko vanitugua a Moses me tsaria, “Kalina ia igoe o vivisutugua tana Ejipt, mi kalina ko ba laba i tana ma nimu aqo igoe ko naugira i matana na taovia tsapakae na valatsatsa sui inau au saunogoa vanigo na susuliga gana na nauana. Minau sauba kau naua me ke tsatsarae sosongo na taovia tsapakae, me ke tau tamivanigira na tinoni kara vano. ²² Mi tana migoe nimu aqo ko tsarivania laka inau na Taovia au tsaria, ‘Israel aia na dalequ mane botsaida. ²³ Inau au tsarivanigo nogo ko tamivania na dalequ ke vano

rongona aia ke gini samasama vaniau, migoe o tau tamivania. Mi kalina ia inau sauba kau labumatesia na dalemu mane botsaida segeni nogo igoe.' "

²⁴ Mi tana nauna ara ba mango kalina ara vavano i Ejipt, na Taovia e ba tsodoa a Moses me tovoa ke labumatesia. ²⁵⁻²⁶ Maia ko Sipora na tauna e adia kesa na watu vavanga me pariligia na kokorana na mutsuna na dalena mane, me peleginia na tuana a Moses. Maia e padâ moa na rongona na paripapadana me tsarivanja a Moses, "Igoe na savana na gabu vaniau inau." Me vava ia, ma na Taovia e gaetugua na maurina a Moses.

²⁷ Mi tana tagu goto ia, ma na Taovia e tsarivanja a Aaron "Ko vano tana legai mate mo ko ba tsodoa a Moses." Maia e tû me ba tsodoa a Moses tana vungavunga tabu; mi kalina e tsodoa maia e domia. ²⁸ Mi muri, ma Moses e turupatu vania a Aaron pipi sui na omea aia na Taovia e tsarivaninogoa kalina aia e raia ke visutugua i Ejipt; me turupatu vanigotoa tana rongogira na valatsatsa aia na Taovia e ketsalia ke naua. ²⁹ Me vava ia mi kaira a Moses ma Aaron ara ka vano i Ejipt, mara ka ba soasaigira pipi sui gaqira ida na tinoni ni Israel. ³⁰ Maia Aaron e turupatuna vanigira pipi sui na omea na Taovia e tsarivanja a Moses, mi muri, ma Moses e naugira pipi sui na valatsatsa i mataqira na tinoni. ³¹ Migira ara tutunina, mi kalina ara rongomia laka na Taovia e mai nogo i koniqira me reisuinogoa niqira rota loki, migira ara tsuporu tsuna mara samasama.

Kaira a Moses ma Aaron i Matana Na Taovia Tsapakae ni Ejipt

5 Mi muri, mi kaira a Moses ma Aaron ara ka vano i konina na taovia tsapakae, mara ka tsarivanja, "Na Taovia na God ni Israel e tsaria, 'Ko tamivanigira niqû tinoni kara vano, rongona kara gini lokisia niqû bongi tabu tana kaomate gana kara padalokiginiau.' "

² Ma na taovia tsapakae e veisuakaira, "Asei vava na Taovia? Rongona gua ti kau rongomangana aia ma kau tamivanigira na Israel kara vano? Inau au tau donaginia na Taovia; me sauba e utu goto kau tamivanigira na Israel kara vano."

³ Mi kaira a Moses ma Aaron ara ka gokovisu mara ka tsaria, "Niqira God na Hibru e labavanigami nogo. Ko tamivanigami ma kami vavano ke tolu na dani tana kaomate ma kami savori-kodoputsa vania na Taovia nimami God. Me ti vava kami tau naua, maia sauba ke matesiginigami na lobogu se tana vailabu."

⁴ Ma na taovia tsapakae e tsarivanikaira a Moses ma Aaron, "Rongona gua ti amu ka ngaoa na adiligiaqira na tinoni tania niqira aqo? !Kamu ka raigira kara visutugua tana niqira aqo! ⁵ Igamu na Israel amu danga bâ liusigami igami na Ejipt. !Mi kalina ia, mamu ngaogotoa kamu mango tana aqo!"

⁶ Mi tana dani nogo ia, ma na taovia tsapakae e tû, me ketsaligira igira ara turugira na tseka tana aqo, migira goto na mane ni Israel ara reitutugua na vavanona na aqo me tsarivanigira, ⁷ "Kamu laka goto na savaniaqira na tinoni na buruburu makede gana na aqosi briki. Kamu raigira kara vano segeniqira na laveana. ⁸ Ma kamu turugira kara aqosigira na dangana na briki ke atsa vava moa tana idana, me ke laka goto nanga sa tsotsoko. !E tau ngatsu tugugira niqira aqo, aia nogo na rongona ti ara maimai moa na veisuaqu inau kau tamivanigira ma kara vano na savori-kodoputsa vaniana niqira God! ⁹ Kamu raigira na mane girani kara aqo kakai goto bâ rongona kara gini boe moa na aqo, ma kara gini tau tamani tagu na rongomiaqira na goko peropero danga sosongo vava ia."

¹⁰ Migira na mane ara turugira na tseka tana aqo, migira goto na mane ni Israel ara reitutugu aqo, ara ba tsarivanigira na tinoni ni Israel, "Na taovia tsapakae e tsaria laka sauba e utu goto ke manogati vanigamu sa buruburu makede. ¹¹ Maia e tsaria laka nimui aqo nogo igamu kamu vano ma kamu lave segenia na buruburu iava moa amu tangomana na tsodoana, ma nimui aqo kamu aqosigira na briki ke danga atsa vava goto moa tana idana." ¹² Me vava ia, migira na tinoni ara liuvi poponoa na Ejipt na lave buruburu makede. ¹³ Migira na mane ara turugira na tseka tana aqo ara turugira babâ moa kara aqosia pipi dani na briki ke atsa kolua moa na dangana ara aqosia kalina ara adimanogati vanigira na buruburu makede. ¹⁴ Migira na mane ni Ejipt igira ara turugira na tseka tana aqo ara rarusigira na mane ni Israel ara reitutugu aqo. Mara goraragira mara tsaria, "Rongona gua ti igamu amu tau aqosigira na briki ke danga vava tana idana?"

¹⁵ Mi tana, migira na Israel ara reitutugu aqo ara tû, mara ba laba i konina na taovia tsapakae mara veisuâ, "Taovia, rongona gua ti o navaganana vanigami ia? ¹⁶ !Igira nimu tinoni igoe ara tau savuanigami sa buruburu makede, mara raigami moa kami aqosigira na briki kara danga atsa vava moa tana idana! Mi kalina ia ara rarusigami goto, ma niqira sasi nogo igira nimu tinoni igoe."

¹⁷ Ma na taovia tsapakae e tuguvisua me tsaria, "Igamu amu gato moa mamu tau moa ngaoa na aqo, ma ia nogoria na rongona ti amu nongiau inau kau tamivanigami ma kamu vano na savori-kodoputsa vaniana na Taovia. ¹⁸ !Bâ, mi kalina ia kamu visutugua tana aqo! Me utu saikesa kara tusuvanigami sa buruburu makede, ma nimui aqo nomoa kamu aqosigira na briki kara danga atsa vava moa tana idana." ¹⁹ Migira na mane ni Israel ara reitutugu aqo ara vasini padagadovia laka ara totu vania na rota loki, kalina ara tsarivanigira laka niqira aqo kara aqosigira pipi dani na briki ke atsa kolua na dangana vava nogo ara aqosia tana idana.

²⁰ Mi kalina ara mololea na taovia tsapakae, mara ba tsodokaira a Moses ma Aaron ara ka pipitugira i sautu. ²¹ Mara tsarivanikaira a Moses ma Aaron, "Na Taovia e morosinogoa na omea amu ka tsukia kagamu me sauba aia ke kedekagamu, rongona kagamu nogo amu ka naua maia na taovia tsapakae migira nina mane sasanga ara gini reisavi sosongoligami igami. Mi kagamu goto nogo amu ka nausautuna vanigira gana kara matesigami."

A Moses e Goko Korekore Vania na Taovia

²² Mi tana, ma Moses e pilo bâ tugua konina na Taovia me tsaria, "?Taovia, rongona gua ti o rotasi sosongoligira nimu tinoni? ?Me rongona gua goto te o molomaiau inau ieni? ²³ Tuturiga kalina au ba laba inau i konina na taovia tsapakae mau goko tugumu igoe, aia e rotasi sosongoligira goto bâ nimu tinoni. !Migoe o tau lelê naua sa omea ko sangaginigira!"

6 Ma na Taovia e tsarivania a Moses, "I kalina ia sauba igoe ko morosia na omea inau sauba kau nauvania na taovia tsapakae. Inau sauba kau turua me ke tamivanigira niqun tinoni kara vano. Eo, sauba inau kau turuginia nomoa ke tsialigigira tania nina kao."

God e Soa a Moses

² Ma God e gokovanigotoa a Moses me tsaria, "Inau nogo na Taovia. ³ Inau nogo au labavanitugira a Abraham, ma Isaak, ma Jakob vaga na God Susuliga Sosongo, mau tau moa tsarivulagi vanitugira na asaqun tabu, aia nogo na Taovia. ⁴ Au aqosigotoa kesa na vaitasogi kolutugira, mau vekevanitugira laka sauba kau sauvanitugira na kao ni Kanaan, na kao aia i tana igira ara tototu vaga moa na tinoni labana. ⁵ Mi kalina ia, inau au rongominogoa niqira kukungu igira na Israel, igira na Ejipt ara mala tsekagira, mau padavisutugua niqun vaitasogi au naunogoa kolugira. ⁶ Me vaga ia, migoe ko bâ mo ko tsarivanigira na tinoni ni Israel laka inau au tsarivanigira na goko iani, 'Inau na Taovia; inau nogo sauba kau laumaurisigamu ma kau nusigamu tania nimui totu tseka vanigira na Ejipt. Inau sauba kau saukaea na limaqu susuliga ma kau kede kakaigira igira, ma kau maurisigamu igamu. ⁷ Inau sauba kau naua migamu kamu lia niqun tinoni segeni, minau kau lia nimui God. Igamu sauba kamu donaginia laka inau na Taovia nimui God kalina kau nusigamu tania na totu tseka i Ejipt. ⁸ Sauba kau adibagamu tana kao au vatsanogoa laka kau sauvanitugira a Abraham, ma Isaak ma Jakob; minau sauba kau saua vanigamu ke lia na tamanimui segeni, inau nogo na Taovia.' " ⁹ Ma Moses e ba tsarivulagi vanigira na tinoni ni Israel na omea iani, migira ara tau ngaoa na rongomiana, matena e gini ponopala sosongo nogo na tobaqira tana rota loki na aqo tseka.

¹⁰ Mi muri, ma na Taovia e tsarivania a Moses, ¹¹ "Ko bâ mo ko tsarivania na taovia tsapakae ni Ejipt laka nina aqo nomoa ke tamivanigira na tinoni ni Israel kara mololea na verana."

¹² Ma Moses e tsaria, "?Atsa moa igira na Israel, migira ara tau ngaoa na rongomangaqu inau, me kegua vaga ti ke rongomangaqu inau na taovia tsapakae ni Ejipt? Inau au tau tangomana na goko dou."

¹³ Ma na Taovia e ketsalikaira a Moses ma Aaron me tsaria: "Kamu ka bâ tsarivanigira na tinoni ni Israel me vanigotoa na taovia tsapakae laka inau nogo au raikagamu kamu ka adirutsumigira na tinoni ni Israel tania na Ejipt."

Na Mamarena na Vungu Ka Koniqira A Moses ma Aaron

¹⁴ A Reuben, aia na dalena mane botsaida a Jakob, e tamanitugira vati na dalena mane: tugira a Hanok, ma Palu, ma Hesron, ma Karmi; tugira nogo na mumuaqira na duli ara tangomalavuginia tu soaqira. ¹⁵ A Simeon e tamanitugira ara tu ono na dalena mane: tugira nogo a Jemuel, ma Jamin, ma Ohad, ma Jakin, ma Sohar, ma Saul, aia na dalena kesa na daki ni Kanaan; tugira nogo na mumuaqira na duli ara tangomalavuginia tu soaqira. ¹⁶ A Levi e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Gerson, ma Kohat, ma Merari; tugira nogo na mumuaqira na duli ara tangomalavuginia tu soaqira. Ma Levi e mauri tsaulina 137 na ngalitupa. ¹⁷ A Gerson e tamanikaira ruka moa na dalena mane: kaira nogo a Libni ma Simeï, mi kaira ara ka tamani danga sosongo ka kukuaqira. ¹⁸ A Kohat e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Amram, ma Isar, ma Hebron, ma Usiel. Ma Kohat e mauri tsaulina 133 na ngalitupa. ¹⁹ A Merari e tamanikaira ruka moa na dalena mane: kaira nogo a Mali ma Musi. Igirani nogo na duli konina a Levi kolu kukuaqira.

²⁰ A Amram e taugâ ko Jokebed aia na tasina tamana, ma ko Jokebed e vasuvania a Amram kaira a Moses ma Aaron. Ma Amram e mauri tsaulina 137 na ngalitupa. ²¹ A Isar e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Kora, ma Nepeg ma Sikri. ²² A Usiel goto e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Misael, ma Elsapan ma Sitri.

²³ A Aaron e taugâ ko Eliseba, aia na dalena daki a Aminadab ma na tasina a Nason; maia ko Eliseba e vasuvania a Aaron vati na dalena mane: tugira nogo a Nadab, ma Abihu, ma Eleasar, ma Itamar. ²⁴ Ma Kora e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira a Asir, me Elkana, ma Abiasap; tugira nogo na mumuaqira igira na duli konina a Kora. ²⁵ A Eleasar aia na dalena a Aaron e taugâ na dalena daki a Putiel, maia e vasuvania a Eleasar a Pinehas. Igirani nogo na ida tana vungu ma na duli tana puku konina a Levi.

²⁶ Kaira a Aaron ma Moses i kaira nogo aia na Taovia e tsarivanikaira, "Ka nimui aqo kagamu kamu ka adirutsumigira sui na puku ni Israel tania na Ejipt."

²⁷ Mi kaira nogo ara ka ba tsarivania na taovia tsapakae ni Ejipt ke nusiligigira na toga ni Israel tania na totu tseka.

Na Taovia e Moloketsa Vanikaira A Moses ma Aaron

²⁸ Mi kalina na Taovia e gokovania a Moses tana kao ni Ejipt, ²⁹ maia e tsaria, "Inau nogo na Taovia. Igoe ko bâ mo ko tsarivania na taovia tsapakae pipi sui na omea inau au tsaivanigo."

³⁰ Ma Moses e tsaria, "Igoe o dona segenimu nogo laka inau au tau tangomana na goko dou; ?ma na rongona gua ti ke rongomi mangaqu inau na taovia tsapakae?"

7 Ma na Taovia e tsarivania, "Inau sauba kau naua migoe ko lia vaga God vania na taovia tsapakae, ma Aaron na kulamu sauba ke goko vania vaga nimu propete igoe. ² Mo ko tsarivania a Aaron pipi sui na omea inau au ketsaligignigo, maia sauba ke ba tsarivania na taovia tsapakae ke tamivanigira na tinoni ni Israel kara mololea na verana. ³ Minau sauba kau naua ma na taovia tsapakae ke tsatsarae sosongo me ke tau ngaoa na rongomangaqu, atsa moa ke danga na omea mataguniga kau naugira i laona na Ejipt. ⁴ Mi muri ti inau sauba kau kede sekoligira sosongo na Ejipt, ma kau adirutsumigira na toga niqiu tinoni ni Israel tania na vera ia. ⁵ Mi tana, ti sauba igira na Ejipt kara donaginia laka inau nogo na Taovia, kalina kau kede sekoligira igira, ma kau adirutsumigira na tinoni ni Israel tania na veraqira." ⁶ Mi kaira a Moses ma Aaron ara ka naua na omea vaga e ketsaliginigira na Taovia. ⁷ Mi tana tagu ara ka ba goko vania na taovia tsapakae ia, ma Moses e alu sangavulu na ngalitupana ma Aaron e alu sangavulu tolu na ngalitupana.

Nina Itoro a Aaron

⁸ Na Taovia e tsarivanikaira a Moses ma Aaron, ⁹ "Me ti vaga na taovia tsapakae ke tsarivanikagamu kamu ka sauvulagikamu segeni tana aqosi valatsatsa, mo ko tsarivania a Aaron ke adia nina itoro me ke tsoni tsunâ i matana na taovia tsapakae, ma na itoro ia sauba ke lia na muata." ¹⁰ Mi tana, mi kaira a Moses ma Aaron ara ka vano i konina na taovia tsapakae mara ka nauvaganana na omea e ketsalikaira na Taovia. Ma Aaron e tsonitsunâ nina itoro i matana na taovia tsapakae migira nina mane sasanga, ma na itoro ia e oli me lia na muata. ¹¹ Mi muri ma na taovia tsapakae e soamai-gira nina mane sasanga migira goto na mane basutidao, mi tana niqira sinagore igira ara nauvaganana goto. ¹² Igira ara tsonitsunagotoa niqira itoro, ma niqira itoro ara oli mara lia goto na muata. Ma nina itoro a

Aaron e tû, me konomi poponogira niqira itoro igira.

¹³ Me atsa moa e vaga, ma na taovia tsapakae e tau goto oli nina papada, me tau goto ngaoa na rongomi ka mangaqira a Moses ma Aaron, vaga e tsari idanogoa na Taovia.

Na Rota Seko Loki e Gadovigira na Ejipt

Na Gabu

¹⁴ Mi muri, ma na Taovia e tsarivania a Moses, "Na taovia tsapakae e tsatsarae sosongo me tau moa vati tamivanigira na tinoni kara vano. ¹⁵ Me vaga ia, migoe ko vano ke matsaraka mo ko ba tsodoa kalina aia ke vano tana Kô Nile. Ko adia na itoro aia nogo na itoro e oli me lia na muata, mo ko ba pitua i liligina na kô.

¹⁶ Mo ko tsarivania na taovia tsapakae, 'Na Taovia aia niqira God na Hibru, e molomaiau kau tsarivanigo ko tamivanigira nina tinoni kara vano, rongona kara gini samasama vania tana kaomate. Me tsaumai i dani eni igoe o tau ngaoa na rorong. ¹⁷ Mi kalina ia taovia, aia na Taovia God e tsaria laka igoe sauba ko reivulugia laka ase i aia tana na omea sauba aia ke naua. Ko moromai, inau sauba kau labuginia na itoro iani na rarauna na kô, ma na kô sauba ke oli me ke lia na gabu. ¹⁸ Ma na tsetse sauba kara viri mate sui, ma na kô sauba ke sigini mabulu sosongo, ma kara tau tangomana igira na tinoni ni Ejipt na inu i konina.' "

¹⁹ Ma na Taovia e tsarivanigotoa a Moses, "Ko tsarivania a Aaron ke adia nina itoro me ke sauâ i kelaqira na kô sui, ma na okookona kô ma na maoutu sui tana Ejipt. Ma na kô sui i laona na vera popono sauba kara lia sui na gabu, atsa moa na kô i laona na popo gai ma na popo vatu."

²⁰ Mi kaira a Moses ma Aaron ara ka naua na omea e ketsalikaira na Taovia. Mi matana na taovia tsapakae ma nina mane sasanga, aia Aaron e adikaea nina itoro me labuginia na rarauna na kô, ma na kô sui ara oli mara lia na gabu. ²¹ Ma na tsetse sui i laona na kô ara viri mate, ma na siginina e sigini seko sosongo migira na tinoni ni Ejipt ara gini tau tangomana na inu i konina. Me liasi gabu moa tana Ejipt popono. ²² Mi muri, migira goto nina mane basutidao na taovia tsapakae ara tangomana na nauvaganana goto ia tana niqira sinagore, ma na taovia tsapakae e tsatsarae manana nomoa. Me vaga nogo na omea e tsaria idanogoa na Taovia, aia na taovia tsapakae e tau ngaoa na rongomiana ka mangaqira a Moses ma Aaron. ²³ Maia e pilo me visutugua i valena, me atsa moa e laba na omea iani maia e tau goto gini boe. ²⁴ Migira sui na tinoni ni Ejipt ara ba tsaia tana liligina na kô gana kara tsodoa na kô na inu, rongona ara tau tangomana na inu i kô loki.

²⁵ Me putsi nogo vitu na dani murina kalina na Taovia e ketsoa na kô.

Na Qori

8 Mi muri, ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Ko bâ i konina na taovia tsapakae, mo ko tsarivania laka na Taovia e tsarivaganana iani, ‘Ko tamivanigira niqû tinoni kara vano, rongona kara gini samasama vaniau. ² Me ti vaga igoe ko sove na rorongô, minau sauba kau kedea na veramu ma kau dangaliginia na qori. ³ Sauba kara danga tsara na qori tana Kô Nile me sauba kara viri tsipudato tania na kô, ma kara ba sage i laona na valemû igoe, mi laona goto nimû voki na maturu, mi kelana nigemû, mi tana valeqira nimû mane sasanga ma nimû toga, mi laoqira goto nimû umu ma nimû popo na bulobredi. ⁴ Me sauba kara tsipudato i konimû goto igoe, mi koniqira nimû toga, mi koniqira sui goto nimû mane sasanga.’”

⁵ Ma na Taovia e tsarivanigotoa a Moses, “!Ko tsarivania a Aaron ke tangolikaea nina itoro me ke tusu bâ i kelaqira na kô, ma na okookona kô ma na maoutu, me ke naua ma na qori kara rutsu labamai ma kara tsavû poponoa na kao ni Ejipt.” ⁶ Me vaga ia, ma Aaron e tusu bâ nina itoro i kelaqira na kô sui, ma na qori ara rutsu labamai mara tsavûpoponoa na kao. ⁷ Migira goto na mane basutidao ara gini aqo niqira sinagore, mara naua mara datomai goto na qori tana kao popono ni Ejipt.

⁸ Ma na taovia tsapakae e soamai kaira a Moses ma Aaron me tsarivanikaira, “Kamû ka nonginongi vania na Taovia me ke adiligigira na qori girani, me sauba inau kau tamivanigira ka nimû tinoni kara vano, rongona kara gini ba na savori-kodoputsa vaniana na Taovia.”

⁹ Ma Moses e tsarivania, “Sauba kau gini mage moa inau na nonginongi vaniamû igoe. Mo ko titia moa na taguna i tana igoe o ngaoa kau nonginongi vanigo me vanigira nimû mane sasanga, migira goto nimû toga, rongona na qori kara gini nangaligi tanigamû, me ke tagara goto ke kesa ke totuvisu, migira lelê moa ara totu tana Kô Nile kara totu.”

¹⁰ Ma na taovia tsapakae e tsaria, “Ko nonginongi vaniau ke dani.” Ma Moses e tsaria, “Eo, inau sauba kau naua na omea o nongia i koniqû, mi tana ti igoe ko gini dona laka e tagara goto sa god ke atsa kolua na Taovia nimami God igami. ¹¹ Migira na qori sauba kara nangaligi tanigamû sui, igoe migira nimû mane sasanga, migira goto nimû toga, me ke tagara goto sa qori ke totuvisu, igira lelê moa ara totu tana Kô Nile kara totu.” ¹² Mi tana mi kaira a Moses ma Aaron ara ka mololea na valena na taovia tsapakae, maia Moses e nongia na Taovia ke adiligigira na qori aia nogo e molomaigira vania na taovia tsapakae. ¹³ Ma na Taovia

e manalia na omea a Moses e nongia i konina, mara viri mate sui lakalaka na qori i laoqira na vale, mi tana pakokana na vera, mi laoqira na uta. ¹⁴ Migira na tinoni ni Ejipt ara tsako tsapulaginigira tana tsupu loki, me sigini seko na mabuluqira tana kao popono ia. ¹⁵ Mi kalina na taovia tsapakae e reia laka ara mate sui nogo na qori, maia e totu kalavata tugua tana nina papada, me tau tugua ngaoa na rongomiana ka mangaqira a Moses ma Aaron, vaga nogo na Taovia e kate idanogoa.

Na Ngitsu

¹⁶ Na Taovia e tsarivania a Moses, “Ko tsarivania a Aaron ke labuginia na kao nina itoro, mi tana Ejipt popono na papasa sauba kara oli ma kara lia na ngitsu.”

¹⁷ Me vaga ia ma Aaron e tû me labuginia na kao nina itoro, ma na papasa sui tana Ejipt ara oli mara lia na ngitsu, mara tsavû poponogira na tinoni me pipi sui na omea tuavati. ¹⁸ Migira na mane basutidao ara tovogotoa kara gini aqo niqira sinagore ma kara laba na ngitsu, migira ara tau tangomana. Ma na ngitsu moa ara tovusi poponoa pipi tana nauna sui. ¹⁹ Migira na mane basutidao ara tsarivania na taovia tsapakae, “!God nogo e naua na omea iani!” Ma na taovia tsapakae e tau goto olia nina papada, me tau goto ngaoa na rongomiana ka mangaqira a Moses ma Aaron, vaga nogo na Taovia e kate idanogoa.

Na Lango

²⁰ Na Taovia e tsarivania a Moses, “Ke matsaraka bongibongi ke dani ko vano mo ko ba tsodoa na taovia tsapakae kalina aia ke ba tsuna i kô, mo ko tsarivania laka inau na Taovia au tsarivaganana iani. ‘Ko tamivanigira niqû tinoni kara vano, rongona kara gini samasama vaniau. ²¹ Au paravatavigo laka ti vaga igoe ko sove na rorongô, minau sauba kau molomaigira na alaala popono na lango ma kara vururu i konimû igoe mi koniqira nimû mane sasanga, migira goto nimû toga. Ma kara danga dato na lango i laona na valeqira sui na tinoni ni Ejipt, ma kara tsavugotoa na kao popono. ²² Mi Gosen segeni moa i tana ara totu niqû tinoni, sauba kau moloa ke mangamanga, me ke tagara sa lango i tana. Inau sauba kau navaganana ia rongona igoe ko donaginia laka inau na Taovia au totu tana kao iani. ²³ Minau sauba kau vota vaganana iani vanigira niqû tinoni inau ma nimû tinoni igoe. Ma na valatsatsa iani sauba ke laba ke dani.’” ²⁴ Na Taovia e molomaia na alaala popono na lango i laona na valena na taovia tsapakae, mi valeqira goto nina mane sasanga. Ma na lango ara sekolia na kao popono tana Ejipt.

²⁵ Mi muri, ma na taovia tsapakae e soakaira a Moses ma Aaron me tsarivanikaira, “Bâ kagamû ma kamû ka

savori-kodoputsa vania ka nimui God i laona na vera moa iani."

²⁶ Ma Moses e gokovisu me tsaria, "E tau goto kami ka naua na omea vaga ia ieni, rongona sauba ke tau dou vanigira na tinoni ni Ejipt na reiana nimami savori-kodoputsa igami vania na Taovia nimami God. Me ti vaga igami kami savorigira nimami omea tuavati i mataqira na tinoni ni Ejipt, me sauba ke seko sosongo na tobaqira na morosiamami ma kara taimatesigami.

²⁷ Nimami aqo nomoa igami kami vano ke tolu na dani tana kaomate gana na savori-kodoputsa vaniana na Taovia nimami God vaga nogo aia e ketsaliginigami."

²⁸ Ma na taovia tsapakae e tsaria, "Inau sauba kau tami moa vanigamu na vano na savori-kodoputsa vania na Taovia nimui God tana kaomate, ti vaga igamu kamu tau moa vano ao sosongo. Mo ko nonginongi vani au goto inau."

²⁹ Ma Moses e tsarivania, "Kalina tsotsodo kau mololea ieni, minau sauba kau nongia na Taovia laka ke dani manana nogo na lango kara vanoligi tanigo igoe, me tanigira nimu mane sasanga, migira sui goto nimu toga. Ma nimu aqo igoe ko laka goto na perobulesiamami igami, ma na utusiaqira na tinoni tana vano na savori-kodoputsa vaniana na Taovia."

³⁰ Mi tana ma Moses e mololea na taovia tsapakae me ba nonginongi vania na Taovia, ³¹ ma na Taovia e manalia na omea a Moses e nongia i konina. Migira na lango ara vanoligi tania na taovia tsapakae, migira nina mane sasanga, migira sui goto nina toga; me tagara goto sa lango ke kauvisu. ³² Me atsa moa na taovia tsapakae e reia e laba na omea vaga ia, maia e tau moa olia nina papada, me tau tugua tamivanigira na tinoni kara vano.

Ara Mate na Omea Tuavati

9 Ma na Taovia e tsarivania a Moses, "Ko vano i konina na taovia tsapakae mo ko tsarivania laka na Taovia aia niqira God na Hibru e tsaria, 'Ko tamivanigira niqira tinoni kara vano, rongona kara gini samasama vaniau. ² Me ti vaga igoe ko tau tugua tamivanigira na vano, ³ minau sauba kau kedego ma kau molomaia kesa na lobogu seko sosongo ke gadovigira nimui omea tuavati sui: igira nimui ose, ma nimui asi, nimui kamelo, nimui buluka, nimui sipi, ma nimui naniqoti. ⁴ Me sauba kau vota vaganana iani vanigira niqira omea tuavati ara tamanina igira na Israel, ma niqira omea tuavati ara tamanina igira na Ejipt, me tagara lelê goto sa vidaqira niqira omea tuavati igira na Israel ke mate. ⁵ Inau na Taovia au titinogoa laka ke dani nogo sauba kau naua na omea iani.'"

⁶ Mi tana dani ngana, ma na Taovia e manalia na omea e tsaria, migira sui lakalaka niqira omea tuavati igira na Ejipt ara viri mate sui, me tagara sa vidaqira

niqira omea tuavati igira na Israel ke mate. ⁷ Na taovia tsapakae e veisuâ nagua e laba, mara turupatu vania laka e tagara goto sa vidaqira niqira omea tuavati na Israel ke mate. Me atsa moa ti aia e rongomi vaganana ia maia e tau moa olia nina papada, me tau goto tamivanigira na tinoni ni Israel kara vano.

Na Tsope

⁸ Mi muri, ma na Taovia e tsarivanikaira a Moses ma Aaron, "Kamu ka ba karoa kara visana na kakarona tora i laona na umu; maia Moses sauba ke rasavaginidatoa i matana na taovia tsapakae. ⁹ Ma na punguna na tora ia sauba ke tsavua na kao popono ni Ejipt, me pipi moa tana nauna sui igira na tinoni ma na omea tuavati kara tsope, me ke botsa me ke viri vora na koniqira."

¹⁰ Mi tana mi kaira ara ka ba karoa visana na kakarona tora mara ka mai tû i matana na taovia tsapakae; ma Moses e rasavaginidatoa na tora, ma na punguna na tora ia e naua mara gini tsope me viri vora loki na koniqira na tinoni ma na omea tuavati sui. ¹¹ Migira na mane basutidao ara tau goto tangomana kara mailaba i matana a Moses rongona e boboto popono na kokoraqira vaga goto igira na tinoni sui tavosi tana Ejipt.

¹² Ma na Taovia e naua me tsatsarae babâ moa na taovia tsapakae, me tau goto ngaoa na rongomiana ka mangaqira a Moses ma Aaron, vaga nogo na Taovia e kate idanogoa.

Na Kolina na Usa Kakai

¹³ Mi muri ma na Taovia e tsarivania a Moses, "Ke matsaraka bongibongi ke dani ko vano mo ko ba goko kolugotoa na taovia tsapakae mo ko tsarivania laka na Taovia niqira God na Hibru e tsarivaganana, 'Ko tamivanigira niqira tinoni kara vano, rongona kara samasama vaniau. ¹⁴ Mi kalina ia inau sauba kau tau kedegira moa nimu mane sasanga ma nimu toga, me sauba kau kedego goto igoe, rongona ko gini donaginia laka e tagara goto sa god ke atsa koluau inau tana barangengo popono. ¹⁵ Me ti vaga kau sulukaenogoa na limaqu ma kau labuginigo igoe migira nimu toga ginia na lobogu seko, migamu kamu nanggaligi saikesa nogo. ¹⁶ Mau tamivanigo moa ko mauri rongona kau gini sauvulagia na susuligaqu inau, ma gaqu tangirongo ke kuvia na barangengo popono.

¹⁷ Migoe o kaekae sosongo moa mo tau tamivanigira niqira tinoni kara vano. ¹⁸ Mi tana tagu vaga nogo ia ke dani, ti inau sauba kau naua me ke gini tumutsuna mai na kolina na usa kakai vaga na vatu, vaga ara tau vati reia moa ke laba tana Ejipt tû tana tuturigana na barangengo me tsau mai i dani eni. ¹⁹ Mi kalina ia, ko moloketsa vanigira kara molo raviravigira nimu omea tuavati me pipi sui goto nimu omea levolevo ara totu i tano. Sauba na kolina na usa kakai vaga na vatu ke tu-

mutsuma mai i koniqira na tinoni migira nimui omea tuavati sui ara tau totu raviravi mara totuvisu moa i tano, migira sui sauba kara mate.' " ²⁰ Mara visana nina mane sasanga na taovia tsapakae ara matagunia na omea e tsaria na Taovia, mara adisagamaigira sui i vale niqira tseka ma niqira omea tuavati kara gini totu raviravi. ²¹ Migira visana tavosi ara tau gini boe nina goko parovata na Taovia mara mologira niqira tseka ma niqira omea tuavati kara totu moa i tano.

²² Mi muri, ma na Taovia e tsarivania a Moses, "Ko saukaea na limamu tana masaoka, ma na kolina na usa kakai vaga na vatu sauba ke tumu tsuna me ke tsavua na kao popono ni Ejipt: i koniqira na tinoni, ma na omea tuavati, me pipi sui goto na omea tsukatsuka tana uta." ²³ Me vaga ia, ma Moses e saudatoa gana itoro tana masaoka, ma na Taovia e moloa ke poda na quluqulu, ma na angaanga ke gado tana kao, me ke tumutsuna na kolina na usa kakai vaga na vatu. Na Taovia nogo e naua ²⁴ me gini tumutsunamai na kolina na usa kakai, kolua na kirapina na angaanga e vavano me vivisu. Aia e kesa na legai loki seko sosongo bâ vaga ara tau goto vati reia ke gado tana Ejipt tû tana tuturigana na barangengo me tsau mai i dani eni. ²⁵ Mi laona na Ejipt popono na kolina na usa kakai vaga na vatu e toroutsanigira pipi sui na omea ara totu i tano, kolugira goto na tinoni ma na omea tuavati sui. E tsarovaginigira sui na omea tsukatsuka i laona na uta me arabakegira pipi sui na gai. ²⁶ Mi laona moa na butona kao ni Gosen i tana ara totu igira na tinoni ni Israel, i tana lelê moa e tau tumuligira na kolina na usa kakai.

²⁷ Na taovia tsapakae e vailivukaira tugua a Moses ma Aaron me tsarivanikaira, "Mi kalina ia inau au sasi loki; ma na Taovia aia moa e goto, minau migira niqiu tinoni ami sasi sui. ²⁸ !Kamu ka nonginongi vania na Taovia rongona e tugugami nogo na vivisa ma na kolina na usa kakai vaga gira! Inau au vekea kau tamivanigamu kamu vano; me tau kiligotoa kamu totu goto ieni."

²⁹ Ma Moses e tsarivania, "I kalina tsotsodo inau kau rutsu tania na verabau iani, me sauba kau saudatoa na limaqu tana nonginongi vaniana na Taovia. Maia ke naua ma na vivisa sauba ke sui, me utu goto ke tumutsuna mai sa kolina na usa kakai vaga na vatu, rongona igoe ko donaginia laka na Taovia aia nogo e tamanina na barangengo. ³⁰ Minau au donagininogoa laka igoe migira nimu mane sasanga amu tau moa vati matagunia na Taovia God."

³¹ Na flaks † ma na barli ara seko pitsu saikesa, rongona na barli nina tagu nogo na ganoga, ma na flaks e tuturiga moa na latse. ³² Me tagara sa uiti ke seko, rongona i muri moa ti ke tsau nina tagu na ganoga.

† "na flaks" Aia e kesa vatana na gai tetelo ara moloa na gaina tana aso ke mamatsa, mi muri mara sirea mara baria gana na vosipolo.

³³ Ma Moses e mololea na taovia tsapakae me rutsu tania na verabau, maia e saukaea na limana tana ngonginongi vaniana na Taovia. Ma na vivisa, ma na kolina na usa kakai vaga na vatu ma na usa ara tavongani sui saikesa. ³⁴ Mi kalina na taovia tsapakae e reia e laba na omea vaga ia, maia e tû me sasi tugua. Aia migira goto nina mane sasanga ara tsatsarae sosongo moa, ³⁵ mara tau moa tamivanigira na tinoni ni Israel kara vano vaga nogo na Taovia e kate idanogoa tana mangana a Moses.

Na Kipo

10 Mi muri, ma na Taovia e tsarivania a Moses, "Ko vano mo ko ba reia na taovia tsapakae. Inau au naua, maia migira nina mane sasanga ara tsatsarae babâ moa, rongona au ngaoa kau aqosigira na valatsatsa girani i laogira, ² me rongona goto igamu kamu gini tangomana na tsarivaniaqira na dalemui ma na kukuamui laka au bulesi koeguanigira inau na tinoni ni Ejipt kalina au aqosigira na valatsatsa girani. Mi tana ti igamu sui sauba kamu donaginia laka inau nogo na Taovia."

³ Me vaga ia, mi kaira a Moses ma Aaron ara ka vano i konina na taovia tsapakae mara ka tsarivania, "Na Taovia niqira God na Hibru e tsarivanigo, 'Ke oka koegua sagata goto ko sove na rongomangaqu inau? Ko tamivanigira niqiu tinoni kara vano, rongona kara gini samasama vaniau. ⁴ Me ti vaga igoe ko tongogira babâ moa, me ke dani sauba inau kau molomaigira na kipo kara dangalia na veramu. ⁵ Sauba kara danga sosongo bâ ma kara seseovia na kao popono. Sauba kara gania pipi sui na omea e tau sekolia na kolina na usa kakai, tsau i koniqira na gai sui ara kauvisu. ⁶ Sauba kara dangadato i laona na valemui igoe mi laona na valeqira nimu mane sasanga, migira sui goto nimu toga. Me sauba kara seko liuliu bâ liusia pipi sui na omea ara reinogoa igira na mumuamui.' " Mi tana me pilo a Moses me vano.

⁷ Mara tû igira nina mane sasanga na taovia tsapakae mara tsarivania, "?Laka ke oka koegua sagata sauba ke saurota vanigita na mane iani? Ko tamivanigira moa na mane ni Israel kara vano rongona kara gini samasama vania na Taovia niqira God. ?Tagara mo tau vati reigadovi ngatsua moa igoe laka e toroutsa sui nogo na Ejipt?"

⁸ Me vaga ia, mara soavisumai kaira tugua a Moses ma Aaron konina na taovia tsapakae, maia e tsarivanikaira, "E dou moa kamu vano ma kamu samasama vania na Taovia nimui God. Ma kamu ka tsarivulagi vaniau moa laka ase i masei igamu kamu vano."

⁹ Ma Moses e tsarivania, "Igamu sui lakalaka sauba kami vano, kolugira goto na dalemami ma nimami tuqatuqa ma na kavekave. Sauba kami adigira sui na

dalemami mane ma na dalemami daki, nimami sipi, ni-mami naniqoti, ma nimami buluka, rongona nimami aqo kami naua na aqona na dani tabu gana na padalokiana na Taovia.”

¹⁰ Ma na taovia tsapakae e tsaria, “!Inau au vatsa tana asana na Taovia laka e utu saikesa kau tamivanigamu kamu adigira na menivale ma na baka! E maka saikesa laka igamu amu vorogokona kesa na omea seko. ¹¹ !Tagara! Igira moa na mane tangomana kara vano na samasama vaniana na Taovia, ti vaga aia nogo na omea amu ngaoa.” Mi tana, mara tsialigikaira a Moses ma Aaron tania na matana na taovia tsapakae.

¹² Mi muri ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Ko saukaea na limamu i kelana na kao popono tana Ejipt ma kara gini mai na kipo ma kara gani sui lakalaka gira na omea ara dato i tana, pipi sui na omea e tau sekolia na kolina na usa kakai.” ¹³ Me vaga ia, ma Moses e saukaea nina itoro, ma na Taovia e naua me laba na guguri votu tana vera ia na dani popono ma na bongi popono. Mi tana matsaraka ma na guguri ia e adimaigira na alaala popono na kipo. ¹⁴ Mara seseovia na Ejipt popono. Ma na alaala na kipo ia e loki liusigira pipi sui na alaala na kipo ara reinogoa i sau, se kara reia ke laba i muri. ¹⁵ Ara marabau mara tsavu popono na kao; mara ganisuigira pipi na omea e tau sekoligira na kolina na usa kakai, kolugira sui goto na vuana gai ara totuvisu tana gaiqira. Me tau goto kauvisu sa omea marao tana gai se tana omea tsukatsuka i laona na kao popono tana Ejipt.

¹⁶ Mi tana, ma na taovia tsapakae e soatsakukaira a Moses ma Aaron me tsarivanikaira, “Inau au sasi manana i matana na Taovia ka nimui God, mi ka matamui goto kagamu. ¹⁷ Mi kalina ia, au nongikagamu kamu ka padalea niqo sasi ma kamu ka nongia na Taovia ka nimui God ke adiligi taniau na kede loki seko sosongo iani.” ¹⁸ Ma Moses e mololea na taovia tsapakae me ba nonginongi vania na Taovia. ¹⁹ Ma na Taovia e piloa na guguri votu me lia na tulonga, maia e tavaligi vanogira na kipo sui tana Tasi Tsitsi. Me tagara goto sa kipo ke totuvisu i laona na Ejipt popono. ²⁰ Ma na Taovia e naua ma na taovia tsapakae e tsatsarae babâ moa, me tau goto tamivanigira na tinoni ni Israel kara vano.

Na Rodo Pulipuli

²¹ Mi muri, ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Ko saukaea na limamu tana masaoka, ma na rodo matolu e tugua na tapoana sauba ke tsavu popono na Ejipt.”

²² Ma Moses e saukaea na limana tana masaoka, me tavongani rodo pulipuli tana Ejipt popono i laona e tolu na dani. ²³ Migira na Ejipt ara tau tangomana kara vaimorosigi, me tagara goto sa vidaqira ke mololea na

valena tana tagu popono ia. Migira moa na tinoni ni Israel e marara rago tana naua ara totu.

²⁴ Ma na taovia tsapakae e soavisutugua a Moses me tsarivania, “E dou moa kamu vano ma kamu samasama vania na Taovia; migira goto na daki ma na baka kara vano kolugamu. Migira moa nimui sipi, ma nimui naniqoti, ma nimui buluka kamu mologira kara totuvisu ieni.”

²⁵ Ma Moses e tsarivania, “Me ti vaga ia, migoe nogo nimu aqo ko tusuvanigami na omea tuavati gana na kodoputsa ma na savori-kodokodo vaniana na Taovia nimami God. ²⁶ Me tagara, igami sauba kami adigira nimami omea tuavati; me tagara goto ke kesa ke totuvisu. Igami segenimami nogo nimami aqo kami vililigigira na omea tuavati gana na samasama vaniana na Taovia nimami God. Migami ami tau donaginia na omea tuavati koegua kami savori vania poi kami ba tsau i tana.”

²⁷ Ma na Taovia e naua, me gini tsatsarae babâ moa na taovia tsapakae, maia e tau goto tamivanigira kara vano. ²⁸ Maia e tsarivania a Moses, “!Ko baligi taniau inau! !Mo ko parovata dou ko laka goto na mai labatugua i mataqu! !Mi tana dani ti kau reilakamu, migoe sauba ko mate!”

²⁹ Ma Moses e tsarivania, “Eo, igoe o goko mana. Igoe sauba e utu saikesa goto ko reilakaqu tugua.”

A Moses e Katevulagia na Mateaqira na Baka Mane Botsaida

11 Mi muri, ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Sauba inau kau molo bâ ke kesa goto moa na kede vania na taovia tsapakae kolugira nina tinoni. Mi murina moa ia ti aia ke tamivanigamu na vano. Me ke tau tamivanigamu lê moa na vano, maia sauba ke tû me ke tsialigigamu sui tania ieni. ² Mi kalina ia, migoe ko goko vanigira na tinoni ni Israel mo ko tsarivanigira sui kara nongia i koniqira na kulaqira na Ejipt gaqira inilau qolumila ma na siliva.” ³ Ma na Taovia e naua, migira na tinoni ni Ejipt ara kukuni tanigira sosongo na tinoni ni Israel. Migira nina mane sasanga na taovia tsapakae ma na tinoni sui goto ara reigadovia laka a Moses e kesa na mane loki sosongo manana.

⁴ Ma Moses e ba tû i matana na taovia tsapakae me tsarivania, “Na Taovia e tsaria, ‘Tana gana ngongo na levugata inau sauba kau liuvia na Ejipt popono, ⁵ me pipi sui na baka mane botsaida i laona na Ejipt sauba kara mate, e tû konina na dalena mane botsaida na taovia tsapakae ni Ejipt, aia sauba ke tugua tamana tana nina sasana na totukae, me ke tsau bâ i konina na dalena mane botsaida na daki tseka aia e rapasi sila. Ma na daleqira mane botsaida pipi na buluka sauba kara mate sui goto. ⁶ Sauba kara ngangai loki ma kara tangitangi tana Ejipt popono, ma na vatana na ro-

ta loki vaga ia e tau saikesa laba i sau, me utu goto ke laba sa tagu i muri. ⁷ Me tagara goto sa pai sauba ke kongovigira na tinoni ni Israel se niqira omea tuavati. Mi tana ti igoe sauba ko donaginia laka inau na Taovia au molovotagira na tinoni ni Ejipt ma na tinoni ni Israel.' " ⁸ Ma Moses e goko babâ moa me tsaria, "Pipi gira sui nimu mane sasanga igoe sauba kara mai i koniqu inau, ma kara tsuporu tsuna i mataqu, ma kara rai sosongoliau kau adiligigira ni qu toga sui tania na veraqira. Mi murina ia minau goto sauba kau vanoligi." Mi tana me momosa loki na tobana a Moses me tû me mololea na taovia tsapakae.

⁹ Na Taovia e tsari ida nogo vania a Moses, "Na taovia tsapakae sauba ke sove babâ moa na rongomi-
amu, rongona inau kau gini naua ke visana goto na valatsatsa i laona na Ejipt." ¹⁰ Mi kaira a Moses ma Aaron ara ka naugira nogo pipi sui na valatsatsa girani i matana na taovia tsapakae, ma na Taovia e naua, me gini tsatsarae babâ moa na taovia tsapakae ni Ejipt, me tau goto tamivanigira na tinoni ni Israel kara mololea na verana.

Na Paseka

12 Na Taovia e goko vanikaira tugua a Moses ma Aaron tana Ejipt me tsaria: ² "Na vula nogo iani aia sauba ke lia vanigamu na kesanina vula tana ngalitupa. ³ Kamu moloketsa vanigira sui lakalaka na toga ni Israel, laka tana sangavulunina dani tana vula iani pipi tinoni e tamani vale nina aqo ke adia kesa na dale-
na sipi se kesa na naniqoti vaolu vanigira i laona na valena. ⁴ Me ti vaga igira i laona kesa na vale ara tau danga me tau tugugira na ganisuiana kesa na dalena sipi, me dou bâ ti kara patakologira na kulaqira kesa tana vale i ligisaqira, taonia na dangana na tinoni ma na dangana na mutsa tangomana kesa tinoni ke gania. ⁵ Kamu vilia kesa na sipi mane se kesa na naniqoti mane me ke kesa moa na ngalitupana me ke tau goto seko sa tabana konina. ⁶ Mi tana ngulavi na sangavulu vatinina dani tana vula iani, migira sui lakalaka na toga popono ni Israel niqira aqo kara matesigira. ⁷ Kara adia na turina na gabuna ma kara mareginigira na tuguruna mi gotuna na matsapana pipi vale i tana sauba kara gania gaqira dalena sipi. ⁸ Mi tana bongi ia kara kodogira na velesina ma kara kamatsiginia na kusa vavai ma na bredi tagara isti konina. ⁹ Kamu laka na ganiana na qoqoana se na kukukina, kamu gania moa na kokodona, kolugotoa na lovana, na tuana, ma na vanga levona. ¹⁰ Kamu laka goto na moloana sa turina ke tsau tana matsaraka; me ti vaga sa turina ke totuvisu, ma nimui aqo kamu kodoligia. ¹¹ Kalina ti kamu tû na mutsa, ma kamu nauvaganana ara naua na tinoni kalina ara vangaraua na tsogo: kamu sagelia na polomui gana na liu tana sautu, ma na porotua tana

tuamui, ma na itoro tana limamui. Kamu tutû moa ma kamu mutsa tsakutsaku, rongona aia nogo nina Dani na Liusaviliu na Taovia.

Ara adia na gabuna na omea tuavati mara mareginigira na tuguruna mi gotuna na matsapana pipi vale. (12:7)

¹² "Mi tana bongi nogo ia sauba inau kau liusaviliu i laona na kao popono tana Ejipt, ma kau labumatesigira sui pipi na daleqira mane botsaida na tinoni ma na omea tuavati, ma kau kedegira goto pipi sui na god peropero tana Ejipt. Inau nogoria na Taovia. ¹³ Ma na gabu amu moloa tana matsapana na valemui, aia nogo ke ngiti papadana vaniau laka igamu amu totu i tana. Mi kalina inau kau reia na vale tana e totu na gabu, me sauba kau liusaviliu tania, me utu kau sekoligamu igamu kalina kau kedegira na tinoni ni Ejipt. ¹⁴ Migamu nimui aqo kamu lokisia pipi ngalitupa na papadana na dani iani vaga nogo kesa na dani tabu laka, maia nogoria ke molo papadana vanigamu na omea inau na Taovia au nauvanigamu. Ma kamu lokisia na dani tabu iani pipi tana tagu ke mai."

Na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti i Konina

¹⁵ Ma na Taovia e tsarigotoa, "I laona ke vitu na dani nimui aqo kamu tau gania sa bredi ara aqosiginia na isti, kamu gania moa na bredi e tagara isti i konina. Mi tana kesanina dani nimui aqo kamu tsoniligia pipi sui na isti e totu i laona na valemui, rongona i laona tugira vitu na dani gira ti vaga ke kesa ke gania na bredi ara aqosiginia na isti, maia sauba kau tsidavaginia tanigira ni qu tinoni. ¹⁶ Tana kesanina mi tana vitunina dani nimui aqo kamu maisai gana na samasama. Me tabu vanigamu goto na nauana ke kesa na aqo tana dani tugira, ma na aqosi mutsa moa e tau tabu vanigamu kamu naua. ¹⁷ Kamu lokisia na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti i Konina, rongona tana dani nogo iani inau au adirutsumigamu na toga ni Israel tania na Ejipt. Mi tana tagu sui ke mai i muri, nimui aqo kamu lokisia na dani iani vaga kesa na dani tabu loki putsikae. ¹⁸ Me ke tuturiga tana ngulavi na sangavulu vatinina dani tana kesanina vula, me ke tsau bâ tana ngulavi na rukapatu kesanina dani, nimui aqo kamu gania moa na bredi e tagara isti i konina. ¹⁹⁻²⁰ I laona e vitu na dani popono ke tau goto totu sa isti i laona na valemui, rongona ti vaga ke kesa na bobotsana Tsiu se na tinoni ni veratavosi ke totu i laomui ke gania na bredi ara aqosiginia na isti, aia sauba kau tsidavaginia tanigira ni qu tinoni."

Na Kesanina Paseka

²¹ Ma Moses e soasaigira pipi sui na ida tana Israel me tsarivanigira, "Pipi kesa vidamui igamu ke bâ kali-

na ia me ke vilia kesa na dalena sipi se na naniqoti vaolu me ke matesia vanigira ara totu i laona na valena, rongona kamu gini lokisia na Dani na Paseka. ²² Kamu adia na kokopuna na qoraqora tetelo, ma kamu lumi bâ i laona na popo na gabu, ma kamu ninaginia na gai tudato tabana mi tabana na matsapa, mi kelana na matsapana valemui. Me ke laka goto na rutsu tania na valena sa vidamui poi ke tsau tana matsaraka. ²³ Mi kalina na Taovia ke liu i laona na Ejipt popono na matesiaqira na tinoni ni Ejipt, maia sauba ke morosia na gabu tana gotuna mi tana gai tudato tabana mi tabana na matsapana na valemui, me sauba e utu ke tamivania na Angelo na Mate ke sage i laona na valemui me ke labumatesigamu. ²⁴ Igamu migira goto na dalemui nimui aqo kamu muri sailaginia na vali iani. ²⁵ Mi kalina kamu sage bâ tana kao aia na Taovia e vekenogoa ke sauvanigamu, ma nimui aqo kamu nau-gotoa na vovorona na lotu iani. ²⁶ Mi kalina ti gira na dalemui kara veisuagamu, 'Laka nagua na rongona na vovorona na lotu iani?' ²⁷ migamu sauba kamu tuguvisua ma kamu tsaria, 'Iani na savori-kodoputsa na Paseka gana na padalokiana na Taovia, rongona aia e liuputsi tania na valeqira na tinoni ni Israel i sau tana Ejipt kalina aia e liu na labumatesiaqira na tinoni ni Ejipt me gaegita igita.' "

Mi tana, migira na toga ara tsunatuturu mara samasama. ²⁸ Mi muri mara tû, mara vano na nauana na omea aia na Taovia e ketsaliginikaira a Moses ma Aaron.

Na Mateaqira na Baka Botsaida

²⁹ Mi tana levugata ma na Taovia e labumatesigira sui lakalaka na baka mane botsaida tana Ejipt, e tû tana dalena mane na taovia tsapakae aia sauba ke tugua tamana tana nina sasana na totukae, me tsau bâ tana dalena na mane e totu tana vale sosori; migira sui goto na daleqira botsaida na omea tuavati ara viri mate sui. ³⁰ Mi tana bongi nogo ia, na taovia tsapakae migira nina mane sasanga, migira sui goto na tinoni popono tana Ejipt ara mamata. Mara tangitangi tana Ejipt popono, rongona e tagara goto sa vale ke mamanga i tana e tau mate sa baka mane. ³¹ Mi tana bongi nogo ia, ma na taovia tsapakae e soakaira a Moses ma Aaron me tsarivanikaira, "Ikamu ka vanoligi i kagamu sui migira goto ka nimui tinoni ni Israel! Kamu baligi tania na veraqu; ma kamu ba samasama vania na Taovia vaga amu nonginogoa i koniqu. ³² Kamu adigira goto nimui sipi, ma nimui naniqoti, ma nimui buluka, ma kamu vanoligi. Ma kamu ka nonginongi vaniau goto inau."

³³ Migira goto na tinoni ni Ejipt ara goraragira kara mololetsakua na veraqira mara tsaria, "Ti vaga kamu tau vano igamu, me sauba igami kami mate sui." ³⁴ Me

vaga ia, migira na tinoni ara adia niqira popo na bulo bredi mara dangaliginigira na bredi qoaqoa, mara veqoginigira na polo, mara kalagaigira. ³⁵ Migira na tinoni ni Israel ara naunogoa na omea e ketsaligira a Moses, mara nonginogoa i koniqira na tinoni ni Ejipt na inilau qolumila ma na siliva ma na polo. ³⁶ Na Taovia e naua migira na tinoni ni Ejipt ara kukuni tanisosongoligira na tinoni ni Israel, mara sauvanigira na omea sui ara nongia i koniqira. Mi tana nauvananana ia, migira na tinoni ni Israel ara kalagaivanogira pipi sui niqira omea loki matena igira na tinoni ni Ejipt.

Na Tinoni ni Israel Ara Mololea I Ejipt

³⁷ Igira na tinoni ni Israel ara aligiri na vanovano tû i Rameses me tsau i Sukot. Ara gana ngongo ono sangatu toga na mane, me tau goto tsokogira na daki ma na baka. ³⁸ Ma na alaala loki goto na tinoni tavosi ma na sipi, ma na naniqoti, ma na buluka ara vano kolugira. ³⁹ Ara bitia niqira bredi tagara isti i konina, igira nogo na bredi qoaqoa ara adia talu i Ejipt, rongona ara tsialigigira tsaku tania Ejipt mara gini tau tamani tagu na vangarau gaqira.

⁴⁰ Igira na tinoni ni Israel ara totu i Ejipt i laona e 430 na ngalitupa. ⁴¹ Mi tana susuina 430 na ngalitupa, migira sui na puku nina tinoni na Taovia ara mololea i Ejipt. ⁴² Mi tana bongi popono ia na Taovia e mataligira, rongona ke adirutsumigira tania na Ejipt; me vaga ia, me pipi ngalitupa tana tagu sui ke mai, tana bongi vaga nogo ia niqira aqo na Israel kara baloa vania God vaga na bongi na vaimatali.

Na Ketsa e Kalea na Lokisiana na Paseka

⁴³ Na Taovia e tsarivanikaira a Moses ma Aaron, "Igirani nogo na ketsa e kalea na lokisiana na Paseka: Ke laka goto sanga sa tinoni ni veratavosi na ganiana na mutsa tabu na Paseka, ⁴⁴ me ti vaga sa tseka amu volinogoa maia e tangomana ke sanga na ganiana ti vaga kamu paripapadana talu. ⁴⁵ Ke laka goto na sanga na ganiana sa tinoni maina, se sa tinoni amu volia moa ke aqo vanigamu. ⁴⁶ Na mutsa popono nimui aqo kamu gania i laona na vale i tana amu vangarau; kamu laka goto na adirutsumiana i tano. Ma kamu laka goto na kutsiana na suliqira na omea tuavati. ⁴⁷ Niqira aqo igira na tinoni sui tana Israel kara lokisia na bongi tabu iani, ⁴⁸ me ke laka moa na sanga na ganiana sa tinoni e tau vati paripapada. Me ti vaga sa tinoni ni veratavosi ke tototu moa i laomui igamu, me ke ngaoa na sanga na lokisiana na Paseka gana na padalokiana na Taovia, nimui aqo kamu ida talu kamu paripapadaqira na mane sui tana valena aia. Mi muri ti aia ke gini ulagana na sanga na lokisiana na bongi tabu ia vaga nogo igira na bobotsana ni Israel. ⁴⁹ Me kesa

moa atsa na ketsa e kalgira sui igira na bobotsa ni Israel, migira goto na tinoni ni veratavosi igira ara tototu i laomui.⁵⁰ Migira sui na tinoni ni Israel ara rongo-mangana, mara naua na omea na Taovia e ketsaliginikaira a Moses ma Aaron.⁵¹ Mi tana dani nogo ia, ma na Taovia e adirutsumigira na tinoni ni Israel tania na Ejipt taoninogoa niqira puku.

Na Sauaqira na Baka Mane Botsaida Vania God

13 Na Taovia e tsarivania a Moses,² “Ko saugira vaniau inau igira sui na baka mane botsaida, rongona pipi sui na baka mane botsaida i laoqira na tinoni ni Israel, me pipi sui goto na omea tuavati mane botsaida ara tamaniqui sui inau.”

³ Ma Moses e tsarivanigira na tinoni, “Kamu padatugutugua na dani iani na dani i tana igamu amu mololea i Ejipt, aia na vera i tana igamu amu totu tseka. Iani nogo na dani i tana na Taovia e adirutsumigamu tana susuligana loki. Kamu laka goto na ganiana sa breidi ara aqosiginia na isti.⁴ Mi dani eni, tana kesianina vula, na vulana Abib igamu sauba kamu mololea i Ejipt.⁵ Mi kalina na Taovia ke adibagamu tana niqira kao lakatana me vuaga dou igira na Kanaan, ma na Het, ma na Amor, ma na Hivi, ma na Jebus, aia nogo na kao e gini vatsa vanigira na mumuamui i sau laka ke sauva vanigamu, ma nimui aqo kamu lokisia na bongi tabu iani tana kesianina vula pipi tana ngalitupa.⁶ I laona ke vitu na dani nimui aqo kamu ganiana moa na breidi e tagara isti konina, mi tana vitunina dani kamu aqosia na mutsa gana na padalokiana na Taovia.⁷ Mi laona ke vitu na dani nimui aqo kamu tau ganiana na breidi ara aqosiginia na isti; me pipi nauna i laona na veramui ke laka goto na totu sa isti se sa breidi ara molo isti konina.⁸ Mi kalina ke tuturiga na bongi tabu, migamu kamu votarongona vanigira na dalemui laka amu naua na omea sui girani tana rongona na omea e nauvanigamu na Taovia kalina amu mololea i Ejipt.⁹ Na lokisiana pipi ngalitupa na dani tabu iani sauba ke molopapada vanigamu, vaga moa ti kesa na itai amu sori bâ tana limamui se tana lovamui; aia sauba ke molopapada vanigamu gana kamu padaginia ma kamu gini gogoko sailagi nina Ketsa na Taovia, rongona na Taovia nogo e adirutsumigamu tania na Ejipt tana susuligana loki.¹⁰ Kamu lokisia na bongi tabu iani tana taguna segeni nogo i laona pipi na ngalitupa.

¹¹ “Na Taovia sauba ke adivanogamu tana niqira kao igira na tinoni ni Kanaan, na kao aia e vekenogoa ke sauvanigamu igamu migira goto na mumuamui. Mi kalina aia ke saunogoa na kao ia vanigamu,¹² migamu nimui aqo kamu sauvania na Taovia pipi sui na dalemui mane botsaida. Pipi sui goto na daleqira mane botsaida nimui omea tuavati e tamanina goto na

Taovia,¹³ ma nimui aqo kamu volivisua kesa na dalena asi mane botsaida tana savoriana kesa na dalena sipi na tuguna; me ti vaga kamu tau ngaoa na volivisuana na asi, ma nimui aqo kamu birukutsia na liona. Ma nimui aqo kamu volivisugotoa pipi na dalemui mane botsaida.¹⁴ Mi tana tagu ke mai i muri, kalina igira na dalemui kara veisuagamu tana rongona na dani tabu iani, migamu kamu tsarivanigira vaga iani, ‘Na Taovia nogo e gini aqo na susuligana loki me adirutsumigita i sau tania na Ejipt, na vera i tana igita a totutseka.¹⁵ Mi kalina na taovia tsapakae ni Ejipt e tsatsarae sosongo me tau tamivanigita ka vano, ma na Taovia e labumatesigira pipi sui na daleqira mane botsaida na tinoni ma na omea tuavati tana kao ni Ejipt. Aia nogoria na rongona ti igita a gini savori-kodoputsa vania na Taovia pipi sui na dalena mane botsa ida i laoqira nida omea tuavati, ma gini volivisugira na daleda mane botsaida.¹⁶ Na nau tugutuguana na aqona na dani tabu ia sauba ke ngiti papadana vanigita, vaga kesa na itai a soria tana limada se tana lovada; aia sauba ke molopapada vanigita laka na Taovia e adirutsumigita tania na Ejipt tana susuligana loki.’ ”

Na Taovia e Idagana Sautu Vanigira Tana Parako ma na Lake

¹⁷ Mi kalina na taovia tsapakae ni Ejipt e tamivanigira na tinoni kara vano, maia God e tau adigira tana sautu e liu bâ liligina na tasi tana veraqira na Pilistia, atsa moa ti aia na sautu e varangi bâ. Ma God e padâ vaganana i tobana, “Au tau ngaoa na tinoni girani kara padasavi ma kara ngaoa na visutugua i Ejipt kalina kara morosia laka e kilia kara vailabu.”¹⁸ Ti aia e adigira tana sautu e ao me liu bâ tana kaomate kalea na Tasi Tsitsi. Migira na Israel ara tangoli manogatinogoa niqira sagore na vailabu.

¹⁹ Ma Moses e adigira na sulina a Josep, vaga nogo na a Josep e raiginigira na Israel kara vekevania laka kara naua kalina aia e tsaria vanigira, “Sauba God ke laumaurisigamu manana, mi tana dani ia ma nimui aqo kamu adigira goto na suliqu inau tania na vera iani.”

²⁰ Migira na Israel ara mololea i Sukot mara ba vaturikaegira niqira valepolo i Etam tana vovotana na kaomate.²¹ Mi laona na dani, maia na Taovia e idavanigira tana parako gana ke sausautu vanigira, mi tana bongi aia e idavanigira tana ketsuma na lake iruiru gana ke mararasigira, rongona kara gini tangomana na vano na bongi ma na dani.²² Na parako e ida sailagi vanigira na tinoni tana dani, ma na ketsuma na lake iruiru tana bongi.

Na Savu Tana Tasi Tsitsi

14 Mi muri, ma na Taovia e tsarivania a Moses,
² "Ko tsarivanigira na tinoni ni Israel kara pilovi-
 sutugua ma kara ba vaturikaegira niqira valepolo i
 matana Pi Hahiro, ka gaqira levuga i Migdol ma na
 Tasi Tsitsi, varangisia i Baal Sepon. ³ Me sauba ti na
 taovia tsapakae ke padâ laka igira na tinoni ni Israel
 ara sarevo bamai moa tana butona kao ia me utuka-
 pusigira na kaomate. ⁴ Minau sauba kau naua maia ke
 momosa loki tugua me sauba ke takuvi tsarigamu. Mi
 tana nogo ti igira niqira tinoni kara tsonikaeginiau inau
 kalina kara reia laka au tangomana na tuliuseriana gaqi-
 ra taovia tsapakae ma nina alaala na mane vaumate.
 Mi tana goto ti igira na Ejipt kara donaginia laka inau
 nogo na Taovia." Migira na Israel ara naua na omea va-
 ga e tsarivanigira a Moses, mara ba tototu liligina na
 Tasi Tsitsi.

⁵ Mi kalina na taovia tsapakae ni Ejipt e rongomia la-
 ka ara tsogo sui nogo igira na tinoni ni Israel, maia mi-
 gira nina mane sasanga e pilotugua na tobaqira mara
 tsaria, "Nagua vaga a naua igita? !A tamivanigira na
 tinoni ni Israel mara vano sui tania na aqotseka vania-
 da!" ⁶ Mi tana, ma na taovia tsapakae e tû, me vanga-
 raugira nina terê na vailabu, me vano kolugira nina
 mane vaumate. ⁷ Maia e adigira ono sangatu nina terê
 dou bâ migira sui goto na terê tavosi tana Ejipt, me
 mologira nina mane sasanga kara tagaovigira. ⁸ Na
 Taovia e naua me gini momosa loki tugua na taovia
 tsapakae, me takuvi tsarigira na tinoni ni Israel, igira
 ara liu magemage tana nina reitutugu na Taovia. ⁹ Mi-
 gira na mane vaumate ni Ejipt kolugira sui niqira ose,
 niqira terê ma na tinoni ara tagaovigira, ara takuvi tsa-
 rigira na Israel mara ba tsauligira i tana ara tototu i
 liligina na Tasi Tsitsi varangisia i Pi Hahiro mi Baal Se-
 pon.

¹⁰ Mi kalina igira na Israel ara reia na taovia tsapakae
 migira nina mane vaumate ara alamaiginigira migira
 ara viri matagu loki sosongo, mara ngangaidato vania
 na Taovia ke sangagira. ¹¹ Mara tsarivania a Moses,
 "Laka e tagara sa qiluqilu tana kao ni Ejipt te o gini
 adiligigami mai ieni gana moa kami mate i laona na
 kaomate? !Ko reia na omea igoe o naua kalina o
 adirutsumigami tania Ejipt! ¹² ?Laka ami tau nogo tsari-
 vanigo idavia kalina igita a mololea i Ejipt, laka sauba
 ke laba na omea vaga iani? Igami ami tsarivanigo no-
 go ko mololegami, ma kami totu tseka babâ moa vani-
 gira na Ejipt. E dou bâ ti kami aqo tseka babâ moa liu-
 sia na mai mate tana kaomate iani."

¹³ Maia Moses e tuguvisua me tsaria, "Kamu laka na
 matagu! Kamu tu kakai moa, me sauba kamu reia na
 omea ke naua na Taovia gana ke maurisiginigamu i
 dani eni; igamu sauba e utu kamu reigira tugua na

Ejipt girani sa dani. ¹⁴ Na Taovia sauba ke vailabu tugu-
 mui, me tau goto kilia igamu kamu naua sa omea."

¹⁵ Na Taovia e tsarivania a Moses, "Egua te o ngan-
 gaidato vaniau sagata vaga ia? Ko tû mo ko ketsaligira
 na tinoni kara aligiri ma kara vano. ¹⁶ Migoe ko
 saukaea gamu itoro mo ko tangolia i kelana na tasi.
 Me sauba ke tavongani tavota lê na tasi, migira na to-
 ga ni Israel sauba kara tangomana na liusavu tana kao
 mamatsa i levugana na mao. ¹⁷ Minau sauba kau mo-
 mosalia na tobaqira na tinoni ni Ejipt, ma kara gini
 ngaoa na ulotsari ma na takuviamui, mi tana nogo ti
 sauba igira na tinoni kara tsonikaeginiau kalina kara
 reia laka au tangomana na tuliuseriana gaqira taovia
 tsapakae na Ejipt, kolua nina alaala na malagai, nina
 terê, migira sui goto na mane ara sage tana ose. ¹⁸ Mi
 kalina inau kau tuliuserigira, mi tana ti igira na tinoni ni
 Ejipt kara donaginia laka inau nogo na Taovia."

¹⁹ Ma nina angelo God, aia e idagana sautu vanigira
 na tinoni ni Israel, e tû me oli na sasana me ba totu i
 muri tsotsodo. Ma na parako goto e pilo me ba ²⁰ to-
 tukapu ka levugaqira igira na Ejipt ma na Israel. Ma na
 parako e rodosigira na Ejipt, me mararasigira na Is-
 rael, mara gini tau tangomana na vaivarangisigi tana
 bongi popono igira na alaala ruka tabana.

²¹ Mi kalina igira na Israel ara mai tsau tana liligina
 na tasi, ma Moses e tû me sauvotu bâ na limana, ma
 na Taovia e moloa na guguri votu mai tana bongi po-
 pono, me uvivotâ na tasi me gini laba na kao mamat-
 sa. Ma na tasi e tavota ruka, ²² me totu kakai lê ruka ta-
 bana vaga moa ti na ponoponona na vale, migira na
 toga ni Israel ara liusavu mamatsa i levugana na tasi.

²³ Migira na Ejipt ara takuvi tsarigira i laona na tasi
 kolugira pipi sui niqira ose, ma niqira terê, migira goto
 na mane ara sage tana ose. ²⁴ Mi tana matsaraka
 rovorovo, ma na Taovia aia e totu tana parako mi
 laona na ketsuma na lake iruiru, e morotsuna bâ i
 koniqira na alaala na malagai ni Ejipt, me gini kaso na
 tobaqira mara viri tsogo saranga bamai. ²⁵ Me naua
 me gini lupi tana boko na uilina niqira terê, me gini
 utu na tagaovidouaqira. Mi tana, migira na mane vau-
 mate ni Ejipt ara tsaria, "Are gamuna! !Ida ma ka tso-
 govisu! !Na Taovia nogo aia e vailabu tuguqira na Is-
 rael me tukapusigita igita!"

²⁶ Ma na Taovia e goko me tsarivanitugua a Moses,
 "Ko sauvotutugua na limamu i kelana na tasi, ma na
 tasi sauba ke saivisitugua me ke gini tsavugira na
 mane vaumate ni Ejipt, kolugira niqira terê ma niqira
 mane sage tana ose." ²⁷ Mi tana, ma Moses e sauvotu-
 tugua na limana i kelana na tasi, mi tana dani male ma
 na tasi e saivisu me mao tugua. Migira na malagai ni
 Ejipt ara tovoa laka kara tsogovisu, me utugana vanigi-
 ra rongona na Taovia e surukeligira bâ i laona na tasi.
²⁸ Na tasi e saivisitugua me koko ponotigira na terê,
 ma na mane sage tana ose, migira sui lakalaka na

malagai ni Ejipt igira ara takuvi tsarigira na Israel i laona na tasi, mara viri lulumi sui; me tagara lelê goto sa vidaqira ke pipidi. ²⁹ Migira segeni moa na toga ni Israel ara liusavu tana kao mamatsa i levugana na mao, tana nauna i tana na tasi e totu kakai lê ruka tabana vaga moa ti na ponoponona na vale.

³⁰ Maia nogo tana dani ia ma na Taovia e laumaurisigira na tinoni ni Israel tania na limaqira na mane vaumate ni Ejipt, migira ara reia na kubuqira na mane ni Ejipt ara viri tsaro na mateqira i liligina na tasi. ³¹ Mi kalina igira na Israel ara reivulagia na susuligana loki na Taovia e gini tangomana na tuliusiaqira na mane vaumate ni Ejipt, mi tana nogo ti igira ara gini kukuni loki tania na Taovia; mara gini tutunina kakai na Taovia mara norua a Moses nina maneaqo.

Nina Linge a Moses

15 Mi tana ma Moses migira sui na toga ni Israel ara teâ kesa na linge vania na Taovia mara tsaria:

“Inau sauba kau linge vania na Taovia, rongona aia e mana sosongo gana;

me tsoni luvusigira i laona na tasi igira sui na ose migira ara sage i koniqira.

² Na Taovia aia nogo e isutuguqu; aia segenina nogo e laumaurisiau.

Aia nogo niqu God, minau sauba kau tsonikaea, aia nina God na tamaqu, ma kau linge tana rongona gana loki tsapakae.

³ Na Taovia aia e malagai sosongo; ma na Taovia nogo na asana.

⁴ “Aia e tsonitsunagira i laona na tasi na alaala ponono na malagai ni Ejipt kolua niqira terê; ma gaqira taovia susuliga bâ ara viri lulumi sui i laona na Tasi Tsitsi.

⁵ Ma na tatarina na obo e poropoigira sui; mara viri pukaluvu i laona na maorodo vaga moa na vatukulu.

⁶ “Taovia, na limamu madoa e susuliga tsapakae; maia nogo o tairutuginigira gamu gala.

⁷ Tana susuligamu loki tsapakae igoe o tsoni pukaliginigira gamu gala;

ma na koremu e botsadato me iruvigira vaga moa na buruburu makede.

⁸ Igoe o uvia moa na tasi, ma na tasi e tsupudato ru-ka tabana;

me tudato vaga moa ti na ponoponona na vale; mi tana e mao liuliu bâ na tasi, i tana nogo e mamatsa me kakai vaga na vatu.

⁹ Ma na gala e tsaria, ‘Inau sauba kau takuvigira ma kau tangoligira; ma kau langâ niqu isi ma kau labumatesiginigira;

me sauba kau tuvarigira niqira omea tatamani, ma kau aditamaniqu igira na omea sui au ngaoo.’

¹⁰ Migoe Taovia o uvigira moa, migira na malagai ni Ejipt ara viri lulumi sui; mara pukaluvu vaga moa na vatukulu tana tasi loki.

¹¹ “!Taovia, asei i laoqira na god ke atsakolugo igoe? ?Asei ke vaga igoe, o susuliga tsapakae mo tabu loki? ?Asei tangomana ke aqosigira na valatsatsa ma na omea ganataga loki sosongo vaga o naua igoe?

¹² Igoe o tatakatsinia na limamu madoa, ma na barangengo e konomi poponogira gamami gala.

¹³ Igoe o manalia nimu veke, mo idagana sautu vanigira na tinoni igoe o laumaurisigira; mi tana susuligamu loki o tudumigira bâ tana nimu kao tabu.

¹⁴ Migira sui na puku na tinoni tavosi ara rorongu, mara gini gagariri tana matagu; migira sui goto na Pilistia e gadovigira na matagu loki.

¹⁵ Igira na ida tana Edom ara viri matagu mate; migira na mane malagai susuliga bâ tana Moab ara gagariri; me puka lê gaqira malagai igira na tinoni sui tana Kanaan.

¹⁶ Ma na matagu loki sosongo e tsavu poponogira. Ara reilakana na susuligamu igoe Taovia, mara totu babangataga tana matagu poi tsau igira nimu toga ara liu putsu, igira nogo na tinoni igoe o maurisigira tania na totu tseka.

¹⁷ Migoe o livugira tana nimu vungavunga tabu, i tana igoe Taovia o vilinogoa ke lia na valemu, tana Vale Tabu igoe segenimu nogo o logoa.

¹⁸ Migoe nogo Taovia, sauba ko taovia tsapakae na dani ma na dani.”

Nina Linge ko Miriam

¹⁹ Migira na toga ni Israel ara liusavu tana kao mamatsa i levugana na tasi. Mi kalina niqira terê ma niqira ose migira na mane ni Ejipt ara sage i koniqira ara tsuna i laona na tasi, maia na Taovia e advisutugua na tasi, me koko ponotigira.

²⁰ Maia ko Miriam na propete, na tasina daki a Aaron, e adia nina tsetsê, migira sui na daki ara tsarimurina ara rerekesigotoa niqira tsetsê mara gagavai. ²¹ Ma ko Miriam e lilinge vanigira me tsaria:

“Linge vania na Taovia, rongona aia e mana sosongo gana;

aia e tsoni luvusigira i laona na tasi igira sui na ose migira ara sage i koniqira.”

Na Ko Vavai

²² Mi muri, ma Moses e adigira na tinoni ni Israel tania na Tasi Tsitsi mara liu vano tana kaomate ni Sur. Mi laona e tolu na dani popono ara savu tana kaomate ia, mara tau goto tsodoa sa kô. ²³ Mi muri, mara mailaba kesa tana nauna ara soaginia i Mara, ma na kô i tana e vavai sosongo me tau tangomana na inuviana. Aia nogo na rongona te ara soaginia tana nauna ia Mara. ²⁴ Migira na tinoni ara goko korekore vania a Moses mara veisuâ, “?Ma nagua sauba ka inuvia?” ²⁵ Ma Moses e nonginongi kakai vania na Taovia, ma na Taovia e tusuvania kesa na takutina na gai, maia e adia me tsonitsunâ i laona na kô, ma na kô ia e mami, me dou vania na inuviana.

Mi tana nauna nogo ia na Taovia e tusuvanigira visana na vali gana kara maurimuria, mi tana goto na Taovia e tovolegira. ²⁶ Maia e tsaria, “Ti vaga igamu kamu rongomangaqu saikesa inau ma kamu naua na omea inau au pada e goto, ma kamu muridougira sui niqu ketsa, me sauba e utu kau kedeginigamu goto sa vatana lobogu vaga au rotasiginigira nogo na Ejipt. Rongona inau nogo na Taovia au tali maurisigamu.”

²⁷ Mi muri mara balaba i Elim, i tana ara totu sangavulu ruka na vuravura, mara vitu sangavulu na gai na koirou, mi tana ara vaturikaegira niqira valepolo i ligisana na kô.

Na Mana ma na Manubau

16 Igira na toga popono ni Israel ara mololea i Elim tana sangavulu tsegenina dani i laona na rukanina vula murina kalina ara mololea i Ejipt, mara mai tsau tana kaomate ni Sin, aia ka gaqira levuga na Elim ma na Sinai. ² Mi laona na kaomate ia, igira ara goko korekore vanikaira tugua a Moses ma Aaron ³ mara tsarivanikaira, “Ke dou bâ ti vaga na Taovia ke matesigami nogo tana kao ni Ejipt, rongona i tana igami ami tamanina gamami velesina sabo ma gamami mutsa dangadanga vaga e tugugami na ganiana. Mi kagamu amu ka adimaigami ieni i laona na kaomate gana igami sui kami gini mate moa na vitoa.”

⁴ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Kalina ia inau sauba kau moloa na breidi ke tumutsuna mai vanigamu sui talu i gotu. Ma niqira aqo na tinoni kara ba tsakoa pipi dani na dangana vaga e tugugira na ganiana tana dani ia. Sauba kau navaganana ia rongona kau gini tovolegira ma kau tsodovulagia laka ti igira kara dona na muriana niqu goko se tagara. ⁵ Mi tana ononina dani niqira aqo kara tsakoa ke ruka kalina na dangana vaga ara tsakoa pipi dani ma kara molo-manogatia.”

⁶ Mi kaira a Moses ma Aaron ara ka tû mara ka tsarivanigira na toga popono ni Israel, “Tana ngulavi ieni nogo sauba igamu kamu donaginia laka aia nogo na Taovia e adirutsumigamu tania na Ejipt. ⁷ Me ke matsaraka sauba kamu morosia na mararana angaanga na Taovia. Aia e rongominogoa nimui goko korekore amu nauvania. Eo, aia nogo amu goko korekore vania me tau i kagami, rongona i kagami ami ka naua moa na omea aia e ketsaliginikagami.” ⁸ Mi muri ma Moses e tsaria, “Aia nogo na Taovia sauba ke sauvanigamu na velesina sabo gana na mutsa tana ngulavi, mi tana matsaraka sauba ke sauvanigamu goto na dangana na breidi vaga amu kilia, rongona aia e rongominogoa nimui goko korekore amu nauvania. Eo, kalina igamu amu goko korekore vanikagami, migamu amu goko korekore vanimananâ na Taovia.”

⁹ Mi muri, ma Moses e tsarivania a Aaron, “Ko tsarivanigira na toga popono kara labamai ieni ma kara tû i matana na Taovia, rongona aia e rongominogoa niqira goko korekore.” ¹⁰ Mi kalina a Aaron e gogoko vanigira moa na toga popono, migira ara pilo bâ tana kaomate, mara reia bâ na mararana angaanga na Taovia e tavongani laba tana parako i gotu. ¹¹ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, ¹² “Inau au rongominogoa niqira goko korekore ara naua igira na toga ni Israel. Migoe ko bâ mo ko tsarivanigira laka tana ngulavi rovo sauba kara gania gaqira velesina sabo, mi tana matsaraka sauba kara tamanina gaqira breidi, ke danga vaga e tugugira na ganiana. Mi tana nogo ti igira sauba kara donaginiau laka inau nogo na Taovia niqira God.”

¹³ Mi tana ngulavi nogo ia, mara danga na manubau ara viri lovo mai, mara lovo tsuna tana nauna popono tana ara tototu, mi tana matsaraka dani ngana ma na kolobu e tsavu poponoa na kao polia na nauna tana ara tototu. ¹⁴ Mi kalina e nanga lê na kolobu me totu moa na omea madeve tatape me sere ara dangali poponoa na kao. ¹⁵ Mi kalina igira na tinoni ni Israel ara reivaganana ia, mara vaiveisuagi mara tsaria, “?Nagua vaga ia?”

Ma Moses e tsarivanigira, “Iani nogoria gamui breidi e tusuvanigamu na Taovia kamu gania. ¹⁶ Ma na Taovia e ketsaligamu laka pipi vidamui ke tsakoa ke danga vaga e tugua ke gania. Ke tsakoa ke ruka lita vania pipi tinoni i laona na valena.”

¹⁷ Migira na tinoni ni Israel ara navaganana ia, mara visana vidaqira ara tsakoa danga bâ, mara visana ara tsakoa e tsaurae lê moa. ¹⁸ Mi kalina ara tovoa na dangaqira migira ara ba reia laka igira ara tsakogira danga, ara tau tamanina ke danga bâ, migira ara tsakoa e tsaurae lê moa ara tau goto noga sa omea. Pipi tinoni e tsakoa moa na dangana vaga e tugua ke gania. ¹⁹ Ma Moses e tsarivanigira, “Ke laka goto ke kesa na molo-lakaana sa turina gana ke matsaraka.” ²⁰ Mara visana vidaqira ara petsakoe mangana a Moses, mara molo-

† Na rongona na soa ‘Mara’ tana goko Hibrû ‘vavai.’

lakâ na turina. Mi tana matsaraka dani ngana, me dangga dato moa na meri i laona mara sigini mabulu, ma Moses e gini kore vanigira. ²¹ Me pipi tana matsaraka pipi vidaqira e tsakoa na dangana vaga e tugua ke gania; mi kalina e tuturiga na papara na aso, migira ara tsidavisu tana kao ara viri rono sui.

²² Mi tana ononina dani migira ara tsakogira ruka kalina na dangana vaga ara tsakoa pipi dani, e vati lita vania pipi tinoni. Mi kalina igira sui na ida tana saikolu ara mai mara gini goko vania a Moses tana rongonia, ²³ maia Moses e tsarivanigira, "Na Taovia e moloketsana laka ke dani na dani na mango, me ngaoa igita ka balovania. Kamu bitinogoa i dani eni na omea amu ngaoa na bitiana, ma kamu kukia na omea amu ngaoa na kukiana. Ma na tsarana kamu mololakâ gana ke dani." ²⁴ Mara nauvaganana e ketsaligira a Moses, mara mololakâ na tsarana gana na dani vaolu; me tau goto mabulu se ke meriga. ²⁵ Ma Moses e tsaria, "Kamu ganinogoa girani i dani eni, rongona i dani eni na dani na Sabat, na dani na mango igita a balovania na Taovia, me utu goto kamu ba tsodoa sa mutsa i tano i dani eni. ²⁶ Nimui aqo kamu tsakoa gamui mutsa i laona e ono na dani, mi tana vitunina dani, aia na dani na mango, sauba kamu tau goto tsodoa sa mutsa."

²⁷ Mi tana vitunina dani mara visana vidaqira ara vano laka kara tsako mutsa, mara tau reia sa mutsa. ²⁸ Mi tana ma na Taovia e tsarivania a Moses, "Ke oka koegua sagata igamu kamu sove na muriaqira niqu ketsa ma niqu vali? ²⁹ Kamu padatugua laka inau nogo na Taovia au molovanigamu na dani na mango, maia nogoria na rongona ti pipi tana ononina dani, sauba inau kau tusuvanigamu na mutsa ke tugugamu gana ke ruka dani. Me pipi tinoni nina aqo ke totu moa i valena tana vitunina dani, me ke tau goto rutsuligi tania na valena." ³⁰ Me vaga ia, migira na tinoni ara tau goto pelea sa aqo tana vitunina dani.

³¹ Igira na tinoni ni Israel ara soaginia na mutsa ia na mana. † Aia e vaga na vatuna gai sere tetelo, me gani vaga na biskete ara aqosikoluginia na bulumitsua.

³² Ma Moses e tsaria, "Na Taovia e ketsaligita ka mololakagira kara visana na mana kara totu vanigira na kukuada, rongona igira kara morosiginia na mutsa aia e sauvanigita ka gania i laona na kaomate kalina aia e adirutsumigita tania na Ejipt." ³³ Ma Moses e tsarivania a Aaron, "Ko adia kesa na popovatu, mo ko molosagea i laona ke ruka na lita na mana, mo ko ba mololakâ i matana na Taovia ke totu vanigira na kukuada." ³⁴ Me vaga nogo na omea na Taovia e ketsaliginia a Moses, aia a Aaron e ba moloa na popovatu ia i matana na Bokisi na Taso rongona ke gini totu dou. ³⁵ Migira na tinoni ni Israel ara gania na mana ia i laona e vati san-gavulu na ngalitupa, poi ara ba tsau tana kao ni

† Na goko 'na mana' tana goko Hibru e tatangi vaga 'Nagua vanga ia?' (reia tana buto 15).

Kanaan i tana ara ba totu kalavata. ³⁶ Ma na popovatu ara gini totovo tana tagu ia, e tugua ke rukapatu na lita ke sage i laona.

Na Kô e Vuradato tana Maragova

(Tsoko Tinoni 20:1-13)

17 Migira na toga popono ni Israel ara mololea na kaomate i Sin, mara tû kesa tana nauna mara bâ kesa tana nauna segeni vaga nogo e ketsaliginigira na Taovia. Mara ba vaturikaegira niqira valepolo i Repidim, me tagara sa kô na inu ke totu i tana. ² Migira na toga ara goko korekore vanitugua a Moses mara tsaria, "Ko sauvanigami na kô na inu."

Ma Moses e tuguvisua me tsaria, "Rongona gua ti amu goko korekore vaga ia? Me rongona gua ti amu tovole sailiginia moa na Taovia?"

³ Migira na tinoni ara marou mate te ara gini tau kuti na goko korekore vaniana a Moses. Mara tsari vanganana, "Rongona gua ti igoe o adirutsumigami tania na kao ni Ejipt? Rongona ngatsu o ngaoa igami, migira goto na dalemami, ma nimami omea tuavati, kami gini mate sui na marou?"

⁴ Maia Moses e nonginongi kakai sosongo vania na Taovia me tsaria, "Taovia, nagua sagata sauba kau nauvanigira na toga girani? Reia, e varangi nogo kara taimatesiau."

⁵ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, "Ko soagira kara visana na ida tana Israel ma kara dulikolugo, migamu kamu ida vano vanigira na toga. Migoe ko adiadi nimu itoro aia igoe o labugininogoa na Kô Nile me gini lia na gabu. ⁶ Minau sauba kau tutû i matamui tana maragova tana Vungavunga Sinai. Migoe ko touginia nimu itoro na maragova ia, me sauba ko reia ke bubusu tsuna mai na kô vanigira na tinoni gana kara inu." Ma Moses e nauvaganana ia i mataqira sui igira na ida tana Israel.

⁷ Mara soaginia tana nauna ia i Masa mi Meriba, †† rongona i tana nogo igira na Israel ara goko korekore mara tovolea na Taovia kalina ara veisuâ, "Laka e totu kolugita manana na Taovia se tagara?"

Na Vailabu Koluqira na Amalek

⁸ Migira na Amalek ara maiginigira na tinoni ni Israel i Repidim. ⁹ Ma Moses e tsarivania a Josua, "Ko viligira visana na mane kara dulikolugo ma kamu vano na vailabu koluaqira na Amalek ke dani. Minau sauba kau totu i kelana na tetena ma kau tangolia i limaqu na itoro aia God e tsarivaniau kau adia." ¹⁰ Ma Josua e nauvaganana na omea e ketsaliginia a Moses, me bâ na vailabu koluaqira na Amalek, tana tagu tugira a Moses ma Aaron ma Hur ara tu dato i kelana na tete-

†† Na rongona na goko Masa tana goko Hibru 'tovolea', ma na rongona na soa Meriba 'goko korekore.'

na. ¹¹ Mi kalina a Moses e saukaea na limana, me gini managaqira igira na Israel, me ti vaga a Moses ke molotsunâ na limana, me tuturiga na managaqira igira na Amalek. ¹² Mi kalina e pulo na limana a Moses, mi kaira a Aaron ma Hur ara ka tsebamaï vania kesa na vatu gana ke totukae i konina, mi kaira ara ka tutû ligisana ruka tabana, mara ka tabekae vania na limana, mara ka tangoli vaganana ia poi e sũ na aso.

¹³ Mi tana nauvaganana nogo ia, te e gini tangomana a Josua na labumatesiaqira sui lakalaka na Amalek.

¹⁴ Mi muri ma na Taovia e tsarivania a Moses, "Ko maretsunâ na turupatuna na tangomana tana vailabu ia, rongona igira na tinoni kara tau padalea. Mo ko tsarivanigotoa a Josua laka inau sauba kau toroutsani saikesaligira na Amalek." ¹⁵ Ma Moses e logoa kesa na belatabu i tana me soaginia "Na Taovia aia nogo niqulaq!" ¹⁶ Maia e tsaria, "!Tangolikaea nina pulaqe na Taovia! Na Taovia sauba ke vailabu sailagi babâ moa kolugira na Amalek na dani ma na dani!"

A Jetro e Ba Tsigovia a Moses

18 Aia a Jetro na manetabu ni Midian ma na tamana na tauna a Moses, e rongomia pipi na omea sui aia God e nauvania a Moses migira na tinoni ni Israel kalina aia e adirutsumigira tania na Ejipt. ² Mi tana, maia Jetro e tũ me mai na tsigoviana a Moses, me dulikolugotoa ko Sipora na tauna a Moses, aia e molovisunogoa i votangana konina tamana, ³ kolukaira goto na dalena mane kaira a Gersom ma Elieser. Kalina e botsa na kesianina dalena aia Moses e soaginia a Gersom † rongona e tsaria "Inau na tinoni labavô tana vera tavosi." ⁴ Ma na rukanina dalena mane e soaginia a Elieser †† rongona e tsaria, "Nina God na tamaqu e sangaau inau me laumaurisiau tania nina isi na taovia tsapakae ni Ejipt." ⁵ Ma Jetro e mai kolua na tauna a Moses mi kaira na dalena mane tana kaomate i tana a Moses e vaturikaea nina valepolo tana vungavunga tabu. ⁶ Maia e mologoko ida bâ vania a Moses laka tugira ara tu maimai nogo na tsigoviana, ⁷ me tũ a Moses me ba valaletugira i sautu, me tsuporu tsuna i matana a Jetro me domia. Mara tu vaiveisuagi ti vaga kara tu mauri dou sui, mi muri mara tu ba sage tana nina valepolo a Moses. ⁸ Ma Moses e turupatuna vania a Jetro pipi sui na omea aia na Taovia e nauvania na taovia tsapakae migira na tinoni ni Ejipt gana ke laumaurisiginigira na tinoni ni Israel. Maia e katevanigotoa na rota sui e gadovigira na tinoni kalina ara maimai i sautu, me koegua kalina na Taovia e maurisigira. ⁹ Mi kalina a Jetro e rongomia na omea sui girani maia e gini mage ¹⁰ me tsaria, "!Tsonikaea na Taovia, aia e laumaurisigamu tania na

† Na soa 'a Gersom' tana goko Hibru e tatangi vaga 'tinoni ni ver-tavosi.' †† Na soa 'a Elieser' tana goko Hibru e tatangi vaga 'God e sangaau inau.'

limana na taovia tsapakae ni Ejipt migira nina tinoni! Tsonikaea na Taovia, aia e maurisigira nina tinoni segeni tania na totu tseka! ¹¹ Mi kalina ia, inau au don- aginia laka na Taovia God e loki tsapakae liusigira na god sui, rongona aia e nauvanigira na omea iani kalina igira na Ejipt ara tsogori tsunaligira sosongo na tinoni ni Israel." ¹² Mi muri, ma Jetro e adimaia kesa na sausau gana na savori-kodokodo, me visana goto na sausau gana na savori vaniana God; ma Aaron migira sui na ida tana Israel ara vanokolua a Jetro na ganiana na mutsa tabu vaga kesa na aqona na samasama vani- ana God.

Ara Viligira Visana na Tinoni Pede

(Na Vaolusi Ketsa 1:9-18)

¹³ Mi tana dani ngana, ma Moses e totu matengana moa na tineteana niqira vaiganigi na tinoni, me tau goto mango tũ tana matsaraka me poi i bongi. ¹⁴ Mi kalina a Jetro e reigira na omea sui vaga gira e naua a Moses vanigira na tinoni, maia e tũ me veisuâ a Moses, "?Na gua sagata o nanau vanigira na tinoni igoe? Rongona gua ti o nau seginimu moa igoe na aqo popono na pedeaqira na tinoni, migira sui ara tupolipoligo tũ tana matsaraka me poi i bongi?"

¹⁵ Ma Moses e tuguvisua me tsaria, "Ma niqulaq nogo inau kau naua na omea iani, rongona igira na toga girani ara mai i koniqu inau na laveana na omea e kilia God. ¹⁶ Mi kalina ti vaga ara ka ruka ara ka vaiganigi, mi kaira ara ka mai i koniqu, minau au votagoko vanikaira, mau vuresi vanikaira nina ketsa ma nina vali God."

¹⁷ Mi tana ma Jetro e tsarivania, "Na omea ia o naua igoe e tau goto sosongo. ¹⁸ Na aqo iani e loki sosongo me tau tugugo igoe ko nau segenia, me sauba ko gini kolae sosongo migira goto na tinoni girani. ¹⁹ Mi kalina ia e dou ti ko tamivaniau inau kau tsarivanigo ke visana niqulaq papada, ma God aia sauba ke totu kolugo. Eo e mana, e goto sosongo vanigo ko tugugira na tinoni i matana God, mo ko adi bâ vania aia niqira vaiganigi. ²⁰ Ma nimu aqo loki goto igoe ko sasaniginigira na toga nina ketsa ma nina vali God, mo ko tsar- itugutugu vanigira ke koegua na vavanona niqira mauri, ma nagua niqira aqo kara naua. ²¹ Ma na kama- gana ia, e dou ti ko viligira kara visana na mane dou, igira ara kukuni tania God mara tinoni nonoru, mara tau dona na adiqolona na sanga pede kesa tabana, mo ko mologira kara ida vanigira na tinoni: visana kara ida vanigira na toga, visana vanigira na sangatu, ma na tsege sangavulu ma na sangavulu. ²² Ko molo vanigira kara aqo kalavata tana tinete omea vanigira na tinoni. E dou moa ti kara adimai vanigo moa igoe pipi na omea loki, migira segeni nogo kara tinetea na vaiganigi tetelo. Mi tana nauvaganana ia, ti igira kara sangago tana gamu kalagai, me ke gini malamala

vanigo igoe. ²³ Me ti vaga igoe ko nauvaganana ia tana omea God e ketsaliginigo, me sauba e utu ko gini kolae sosongo, ma na tinoni sui girani sauba ke dou na tobaqira ma kara visu i valeqira tana rago.”

²⁴ Ma Moses e tabea nina goko a Jetro, ²⁵ me bâ me viligira visana na mane dou igira e goto niqira sasaga i laoqira popono na tinoni ni Israel, me mologira kara idavanigira na toga, na sangatu, na tsege sangavulu ma na sangavulu. ²⁶ Migira nogo ara aqo kalavata tana tinete omea vanigira na tinoni, ma na omea loki sosongo moa ti ara adimai vania a Moses, ma na vaiganigi tetelo igira segeniqira nogo ara tinetea.

²⁷ Mi muri, ma Moses e vailivua a Jetro, ma Jetro e vitutugua i verana.

Igira na Tinoni ni Israel I Tuana na Vungavunga Sinai

19 ¹⁻² Migira na tinoni ni Israel ara mololea i Repidim, mi tana kesanina dani tana tolunina vula murina kalina ara mololea i Ejipt migira ara mai tsau tana kaomate ni Sinai. Mi tana i tuana nogo na Vungavunga Sinai ara vaturikaegira niqira valepolo, ³ ma Moses e dato tana vungavunga ke ba goko kolua God.

Ma na Taovia e tû i kelana na vungavunga me soâ a Moses, me ketsalia ke tsaria na omea iani vanigira na toga ni Israel, igira nogo na kukuana a Jakob, ⁴ “Igamu segenimui nogo amu reilakana na omea loki inau na Taovia au nauvanigira na tinoni ni Ejipt, me koegua kalina inau au tsebakaegamu igamu vaga na manuloki kalina e tsebakaea na dalena tetelo i gotuna na rapona, mau adimaigamu ieni i mataqu inau. ⁵ Mi kalina ia, ti vaga igamu kamu rongomangaqu dou, ma kamu manalia gamui tabana na vaitasogi au naunogoa kolugamu, me sauba igamu kamu lia niqiu tinoni segeni inau. Na barangengo popono niqiu tamani segeni nogo inau, migamu sauba kamu lia niqiu tinoni vivili, ⁶ na puku manetabu ma na mamatana tinoni tabu.” ⁷ Mi tana ma Moses e tsunatugua i lao, me soasaigira gaqira ida na tinoni me turupatuna vanigira pipi sui na omea na Taovia e ketsalia ke tsarivanigira. ⁸ Migira sui na tinoni ara gokovisu kesa moa kalina mara tsaria, “Sauba kami nau mananâ pipi sui na omea aia na Taovia e tsaria.” Mi tana e tû a Moses me visu bâ i konina na Taovia me tsarivulagi vania niqira goko na toga.

⁹ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Inau sauba kau tsunamai i konimu igoe i laona na parako matolu rongona igira na toga kara gini rongomiau inau kalina kau goko kolugo, ma kara gini tutunimu igoe.”

Ma Moses e tsarivulagi vania na Taovia na omea vaga igira na tinoni ara tsarivisia, ¹⁰ ma na Taovia e tsaria, “E dou, mi kalina ia igoe ko visutsuna tugua i koniqira na toga, mo ko tsarivanigira kara malesi segeniqira i dani eni me ke dani, ma kara tsagia na

poloqira, ¹¹ ma kara totu vangarau vania na maiaku ke danina, rongona tana dani ia inau sauba kau tsunamai tana Vungavunga Sinai i tana igira sui na tinoni tango mana kara morosiau inau. ¹² Ko moloa na votavota polia na tuana na vungavunga, i tana niqira aqo na tinoni kara tau liusia, mo ko tsarivanigira kara laka goto na datomai tana vungavunga, se na mai varangisiana goto. Me ti vaga ke kesa ke molo tuana i konina, aia kamu matesia; ¹³ nimui aqo nomoa kamu taimatesia, se kamu vanasiginia na pipili, me ke laka goto ke kesa na peleana. Na ketsa iani e kalgira sui na tinoni ma na omea tuavati; niqira aqo kara mate. Mi kalina kamu rongomia ke tangi tatavata na tavuli, mi tana ti igira na toga kara mai tana tuana na vungavunga.”

¹⁴ Mi muri, ma Moses e tsunamaitugua tania na vungavunga, me tsarivanigira na toga kara vangarau segeniqira vania na samasama. Me vaga ia, migira sui ara tsagia na poloqira, ¹⁵ ma Moses e tsarivanigira, “Kamu vangarau segenimui vania ke danina, ma kamu laka na maturu sai koluaqira na taumui tana tagu iani.”

Na Taovia e Tsunamai Tana Vungavunga Sinai

¹⁶ Mi tana matsaraka na tolunina dani, e poda loki na vivisa me kirapi na angaanga, me kesa na parako matolu e laba i kelana na vungavunga, mara rongomia kesa na tavuli e tangi loki sosongo. Me pipi sui na tinoni ara totu i tana ara viri gariri tana matagu. ¹⁷ Ma Moses e idavanigira, mara mololea tana nauna i tana ara vaturikaegira niqira valepolo, mara mai tutû i matana God tana tuana na vungavunga. ¹⁸ Ma na pungu loki e tsavu poponoa na Vungavunga Sinai, rongona na Taovia e tsunamai i kelana tana rereina na lake. Ma na pungu ia e vulosudato vaga moa na punguna kesa na biti loki, me kakasisi na vungavunga popono. ¹⁹ Me tangi loki goto bâ na tavuli, ma Moses e goko, ma God e tuguvisua i laona na quluqulu. ²⁰ Na Taovia e tsunamai i kelana na Vungavunga Sinai me soâ a Moses ke dato bâ i konina. Ma Moses e dato ²¹ ma na Taovia e tsarivania, “Ko tsunabatugua mo ko parovatavigira na tinoni kara laka saikesa na liusiana na votavota ma na mai na morosiaqu inau; me ti vaga kara naua, me sauba kara danga na vidaqira kara mate. ²² Me atsa goto moa ti igira na manetabu igira ara dona na mai varangisiaqu inau, ma niqira aqo goto igira kara malesi segeniqira talu, me ti tagara minau sauba kau kedegira.”

²³ Ma Moses e tsarivania na Taovia, “Igira na toga e utu kara dato mai ieni, rongona igoe nogo o ketsaliginigami igami kami balovanigo na Vungavunga Sinai ma kami moloa na votavota polipolia.”

²⁴ Ma na Taovia e tsarivania, “Ko tsuna tugua mo ko dulikolu datomaia a Aaron. Migira moa na manetabu

ma na toga niqira aqo kara laka saikesa na liusiana na votavota ma na datomai i koniqa inau, me ti vaga kara naua minau sauba kau kedegira.”²⁵ Mi muri, ma Moses e visutugua i koniqa na toga, me ba turupatu vanigira na omea na Taovia e tsaria.

Igira na Sangavulu Ketsa

(Na Vaolusi Ketsa 5:1-21)

20 Ma God e goko, migirani nogo nina tsaqina goko aia e tsaria:² “Inau na Taovia nimui God minau nogo au adirutsumigamu tania na Ejipt i tana igamu amu totu tseka.

³ “Kamu laka goto na samasama vaniana sa god tavosi. Inau segeni moa kamu samasama vaniau.

⁴ “Kamu laka goto na aqosiana sa nununa sa god peropero se sa omea i baragata se tana barangengo, se tana kô i vavana na barangengo.⁵ Kamu laka na tsuporu tsuna vaniana se na samasama vaniana na titinonina sa god peropero, rongona inau nogo na Taovia nimui God me utu goto kau tamivanigamu kamu tamanina sa god tavosi. Inau sauba kau kedegira igira ara reisaviau inau me ke tsau bâ tana tolunina ma na vatinina vatavata na kukuaqira.⁶ Ma kau sauvu-lagia niqu galuve vanigira na toga na vatavata igira ara padalokiau inau mara muridougira niqu ketsa.

⁷ “Kamu laka na soasekoliana na asaqu, rongona inau na Taovia nimui God me sauba kau kedea asei ti ke soasekoliana na asaqu.

⁸ “Kamu muridoua na ketsa na mango tana Dani na Sabat, ma kamu laka na aqo tana.⁹ Ara ono na dani i tana tangomana igamu kamu naua nimui aqo,¹⁰ ma na vitunina dani, aia na dani na mango, inau au balonogoa vaniau. Tana dani ia ke laka goto na aqo ke kesa, atsa moa ti igamu, se igira na dalemui, se nimui tseka, se nimui omea tuavati, se igira goto na tinoni ni veratavosi ara mauri i laona na veramui.¹¹ I laona e ono na dani, inau na Taovia au aqosia na barangengo, na masaoka, na tasi, me pipi sui na omea i laogira, mi tana vitunina dani au mango. Maia nogoria na rongo-na ti inau na Taovia au baloa na dani na Sabat mau tabua.

¹² “Kamu kukuni tanikaira na tamamui ma na tinamui, ti kamu gini mauri oka tana kao inau na Taovia nimui God au tusuvanigamu.

¹³ “Kamu laka na labumatesi tinoni.

¹⁴ “Kamu laka na kiboga.

¹⁵ “Kamu laka na komi.

¹⁶ “Kamu laka na keli seko vaniana na kulamui.

¹⁷ “Kamu laka na ngaoana na valena kulamui; ma kamu laka goto na ngaoana na tauna kulamui, se nina tinoni aqo, na mane se na daki, se nina buluka ma nina asi, se sa nina omea koegua moa aia e tamanina.”

Ara Matagu na Toga

(Na Vaolusi Ketsa 5:22-33)

¹⁸ Mi kalina igira na toga ara rongomia e poda na vivisa, me tangi loki na tavuli, mara reia na kirapina na angaanga, ma na pungu e vulosudato tana vungavunga, migira ara viri matagu loki mara gagariri mara tutû ao moa.¹⁹ Mara tsarivania a Moses, “Ti vaga igoe segenimu nogo ko goko vanigami, migami sauba kami rorongong; mo ko laka moa na tamivaniana God ke goko vanigami kami tau mate.”

²⁰ Ma Moses e tsarivanigira, “Kamu laka na matagu; God e mai ke tovolegamu moa, me ke naua ma kamu gini tau kuti na kukuni tania, ma kamu gini tau puka tana sasi.”²¹ Migira na toga ara tutû ao babâ moa, ma Moses segeni moa e ba varangisia na parako matolu i tana e totu God.

Na Ketsa e Kalegira na Belatabu

²² Na Taovia e ketsalia a Moses ke tsarivaganana iani vanigira na toga ni Israel, “Igamu amu morosinogoa e koegua kalina inau na Taovia au goko vanigamu tû i gotu i baragata.²³ Kamu laka na aqosivaniamui segeni na titinonina sa god peropero ginia na siliva se na qolumila gana na kamagaginiana na samasama vaniaqu inau.²⁴ Kamu aqosiginia na kao na belatabu vaniau inau, mi kelana nogo ia kamu savorigira nimui sipi ma nimui buluka vaga na savori-kodokodo ma na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. Me pipi sui tana nauna inau kau vilivanigamu i tana kamu samasama vaniau minau sauba kau mai totu i konimui i tana ma kau tabugamu.²⁵ Me ti vaga kamu ngaoa na aqosivaniaqu kesa na belatabu vatu, ma kamu laka na aqosiginiana na vatu kakatsu, rongona ti kamu gini aqo na gau na katsuvatu tana aqosiana na belatabu ia, maia sauba ke tau ulagana na gini samasama vaniaqu inau.²⁶ Kamu laka goto na logoana na belatabu ke tamani sasana na tsotsodato i konina; rongona ti vaga kamu nauvaganana ia me sauba ke laba lê na tutukemui kalina kamu tsotsodato i konina.

Na Ketsa e Kalegira na Tseka

(Na Vaolusi Ketsa 15:12-18)

21 “Igirani nogo na ketsa ko tusuvanigira na toga ni Israel:² Ti vaga igoe ko volia ke kesa na Hibru ke lia nimu tseka, ma nina aqo aia ke aqo vanigo i laona ke ono moa na ngalitupa. Mi tana vitunina ngalitupa nimu aqo igoe ko nusiligilea me tau goto kilia ke tsonia sa qolo.³ Me ti vaga aia e tau vati tauga kalina o volia, me ke laka goto na adiana sa tauna kolua kalina aia ke vanoligi; me ti vaga aia e tauga nogo kalina e lia nimu tseka, maia tangomana ke adia na tauna kalina ke vano.⁴ Me ti vaga gana taovia ke tusuvania sa tau-

na maia e vasuvania ke visana na dalena mane se na dalena daki, ma na daki ia migira goto na dalena e tamanigira sui gana taovia, mi kalina ti ke sui nina tagu na aqo vaniana gana taovia na mane tseka ia, maia nina aqo ke vanoligi segenina. ⁵ Me ti vaga na mane tseka ia e tsaria laka e padaloki sosongolia gana taovia, ma na tauna, migira goto na dalena, me tau ngaoa na totu tanusi, ⁶ ma nina aqo gana taovia ke adivanoa tana nauna gana na samasama, mi tana aia ke molovania ke tu vataragi ligisana na matsapa, se tana gaitudato tana matsapa, me ke ovativania na kulina. Mi muri, maia ke lia nina tseka tana maurina popono.

⁷ “Me ti vaga kesa mane ke tsoni tsekâ sa dalena daki, ma na baka daki ia e utu goto kara nusilea vaga ara nauvanigira na tseka mane. ⁸ Me ti vaga na baka daki ia kara tsabirivania sa mane e ngaoa na taugaana, mi muri ma na mane ia e tau tugua ngaoa na taugaana, mi tana ma nina aqo ke tsabiri visutugua na baka daki ia vania na tamana; me tabu vanigotoa gana taovia ke tsabirivania sa tinoni ni veratavosi, rongona aia e tau nogo mana vania. ⁹ Me ti vaga kesa mane ke volivania na dalena mane sa daki tseka, ma nina aqo na mane ia ke nauvania vaga ti na dalena daki segeni nogo ia.

¹⁰ Me ti vaga ke kesa mane ke adigotoa na rukanina tauna, ma nina aqo ke sau babâ vania moa na kesani-na tauna na dangana na mutsa ma na polo ma gana susuliga i laona na vale, ke atsa vaga moa na omea e sauvaninogoa tana idana. ¹¹ Me ti vaga na mane ia ke tau nautovusi vania na aqo girani, ma nina aqo aia ke nusilea moa me ke tau goto nongi qolona.

Na Ketsa e Kalegira na Tangopeke Seko

¹² “Masei moa ti vaga ke labua sa tinoni me ke mate, nimui aqo kamu labumatesigotoa aia. ¹³ Me ti vaga ke tau padâ na matesiana me tavongani matesia moa, maia tangomana moa ke tsogo me ke ba toturavi kesa tana nauna i tana inau sauba kau vilivanigamu gana na mani tsogoravi. ¹⁴ Mi kalina ti vaga kesa tinoni ke kore me ke pada mananâ i tobana na labumatesiana kesa tinoni, nimui aqo kamu labumatesigotoa aia, atsa moa ti aia ke tsogovano tana niqû belatabu gana ke gini toturavi.

¹⁵ “Masei moa ti vaga ke labua na tamana se na tinana, ma nimui aqo kamu labumatesia aia.

¹⁶ “Masei moa ti vaga ke adikomia sa tinoni, me atsa moa ti kara tsodoa ke tototu moa i konina se ke tsabirinogoa ma nimui aqo kamu labumatesia aia.

¹⁷ “Masei moa ti vaga ke vealaginia na tamana se na tinana, ma nimui aqo kamu labumatesia aia.

¹⁸⁻¹⁹ “Me ti vaga ke laba kesa na vailabugi, me ke tû kesa me ke taiginia na vatu sa tinoni tavosi se ke labuginia na kapurukuna limana, me tau moa matesia,

maia e tau kilia kamu kedea. Me ti vaga na mane aia e labua ke boka loki me tugua ke tsaro i nigena, mi muri me tangomana ke tû tugua me ke gini vanovano ba-mai na itoro i tano, maia na mane e nauvania ia nina aqo nomoa ke volia na maurina me ke reitutugua poi tsau ke dou visutugua.

²⁰ “Me ti vaga kesa tinoni ke labuginia na gai nina tseka, atsa moa na mane se na daki, ma na tseka ia ke mate saviliu, ma na mane ia nimui aqo kamu kedea.

²¹ Me ti vaga na tseka ia ke tau mate saviliu, mi murina kesa se ruka dani ti ke mate, ma nimui aqo kamu tau kedea gana taovia; rongona na nangaliana nina omea tatamani e tugunogoa ngiti gana kede.

²² “Me ti vaga visana kara vailabugi ma kara ba kidâ kesa daki titiana, me ke gini vasubutoa na dalena ma na daki ia e tau moa boka, maia e kidâ na daki ia nina aqo ke tasolu matana, me ke tsonia na dangana na qolo vaga ke ngaoa na savana, taonia niqira pede na manepede. ²³ Me ti vaga na daki segeni goto nogo ke boka, ma na kedena ia sauba ke vaga iani: ti vaga ke mate na daki ia me sauba kamu matesigotoa na mane ia, ²⁴ me ti vaga ke putsulia na matana, ma kamu putsuli vanigotoa na matana ia, me ti vaga ke lumuvutia na livona, ma kamu lumuvutigotoa na livona na mane ia, me ti vaga ke kutsia na limana, ma kamu kutsi vanigotoa na limana na mane ia, me ti vaga ke kutsia na tuana, ma kamu kutsivanigotoa na tuana na mane ia, ²⁵ me ti vaga ke gâ na daki ia, ma kamu kodogotoa na mane ia, me ti vaga ke boka, ma kamu bokaligotoa na mane ia, me ti vaga ke tsomo, ma nimui aqo kamu naua me ke tsomo goto na mane ia.

²⁶ “Me ti vaga kesa tinoni ke labua na matana nina mane tseka se nina daki tseka me gini nanga na matana, aia nina aqo ke moloa nina tseka ke totu tanusi vaga na vovolina na matana. ²⁷ Me ti vaga ke labukutsia kesa livona, aia nina aqo ke moloa nina tseka ke totu tanusi vaga na vovolina na livona.

Gaqira Aqo Igira Ara Tamani Omea

²⁸ “Me ti vaga kesa na buluka mane ke labuginia kesa tinoni na kakatsana me ke mate, ma nimui aqo kamu taimatesia na buluka ia, ma na velesina kamu tau gania; ma kamu tau goto kedea na tamanina na buluka.

²⁹ Me ti vaga na buluka mane ia na vanga kore nogo me dona na takuvi tinoni, mara parovatavinogoa na tamanina, maia e tau molosagea i laona na bara, me ke tû na buluka mane ia, me ke labuginia kesa tinoni na kakatsana me ke mate, ma kamu taimatesia na buluka ia, ma kamu labumatesigotoa na tamanina. ³⁰ Me ti vaga kamu tamivania na tamanina ke tsonia na qolo na keke ke gini mauri, ma nina aqo ke tsonia na mate-na popono ara tsarivania. ³¹ Me ti vaga na buluka mane ke matesia kesa sa baka mane se sa baka daki,

me ke kesa atsa moa na ketsa kamu gini aqo. ³² Me ti vaga na buluka mane ke matesia sa mane se sa daki tseka, ma na tamanina na buluka ia ke tsonia ke tolu sangavulu na tavina siliva na matena vania na tamanina na tseka ia, ma kamu taimatesia na buluka ia.

³³ “Me ti vaga ke kesa ke adiligia na tsatsavuna kesa na qilu, se ke tsaia kesa na qilu me ke tau tsavudoua, me ke mai kesa na buluka mane se na asi me ke puka sage i laona, ³⁴ ma nina aqo na mane ia ke tsonimate na na omea tuavati ia vania na tamanina, me dou moa ti ke tangolivisia na omea tuavati e mate. ³⁵ Me ti vaga nina buluka mane kesa tinoni ke matesia nina buluka mane kesa tinoni tavosi, mi kaira sui ruka na tamanina buluka kara tsabiria na buluka mamauri ia, ma kara ka vaivotagi na qolona; ma kara ka vaivotagi goto na vellesina na buluka e mate. ³⁶ Me ti vaga ara dona nogo laka na buluka mane ia nina lavu nogo na nauvanagana ia, ma na tamanina e tau moa molosagea i laona na bara, ma nina aqo ia ke tugua na buluka mane e mate ginia kesa na buluka mamauri, me dou moa ti ke tangolivisia aia e mate.

Na Ketsa e Kalea na Tuguvisu Omea

22 “Me ti vaga kesa na mane ke komia kesa na buluka daki se kesa na sipi me ke matesia se ke tsabiria, ma nina aqo ke tuguvisuginia ke tsege na buluka daki na tuguna kesa na buluka daki me ke vati na sipi na tuguna kesa na sipi. ²⁴ Nina aqo na mane e komi ke tsonia na matena popono na omea aia e komia. Me ti vaga aia ke tau tamani sa omea, ma na mane ia sauba kara tsabiria vaga na tseka gana ke gini mategâ na omea e kominogoa. Me ti vaga na omea tuavati aia e komia, atsa moa ti na buluka, se na asi, se na sipi, kara reia ke totu mamauri moa i konina, me sauba nina aqo na mane ia e komi ke mategaginia ruka na tuguna kesa.

“Me ti vaga kesa na mane komi ara tangolia kalina e kokomi i laona kesa vale tana bongi ma kara matesia, aia e matesia na mane ia e tau kutsia na ketsa na labumate. Me ti vaga na omea iani ke laba tana dani male, maia e sogo tana ketsa na labumate.

⁵ “Me ti vaga kesa mane ke tsoni rutsumigira nina omea tuavati kara ba mutsa i laona kesa nina uta, se i konina kesa nina itai na uaeni, me tamivanigira moa kara vano i laona nina uta kesa tinoni tavosi ma kara ganisua pipi na omea tsukatsuka i laona, ma nina aqo na tamanina na omea tuavati gira ke tuguvisuginia nina omea tsukatsuka i laona nina uta segeni se nina itai na uaeni segeni.

⁶ “Me ti vaga kesa tinoni ke tungilake i laona nina uta, me ke iru bâ i laona na buruburu me ke ba tsau tana nina uta kesa tinoni tavosi, me ke ganisua na sila ara dadato i laona, se na sila ara ivogogira nogo mara

tsupulaginigira, ma nina aqo aia e tungilake ke tsonimatena na omea ara seko.

⁷ “Me ti vaga kesa tinoni ke tami na reitutugu vaniana nina qolo kesa tinoni tavosi se ke visana nina omea loki matena, me ke kesa ke ba komigira i laona na valena, ma na mane komi ia ti vaga kara tsodoa, nina aqo ke tsonia na qolo ke pabo ruka kalina na dangana. ⁸ Me ti vaga kara tau tsodoa na mane e komi, ma kara adivanoa na mane reitutugu omea ia tana nauna gana na samasama, mi tana ti aia ke gini vatsa i matana God laka aia e tau manana komia nina omea tatamani aia e mololakâ omea i konina.

⁹ “Me pipi tana vaiganigi tana rongona na omea tatamani, atsa moa ti vaga ke kategoria na buluka, se na asi, se na sipi, se na polo, se sa omea tavosi goto e nanga, mi kaira ruka ara ka gini vailaugi tana rongona na omea tatamani ia, kara adivanokaira i matana God tana nauna gana na samasama, mi tana maia na mane God e tsaria laka e sasi nina aqo ke tsonia na qolo ke pabo ruka kalina vania na mane tavosi.

¹⁰ “Me ti vaga kesa ke tamia na reitutuguana nina asi, se nina buluka, se nina sipi, se ke kesa segeni goto na omea tuavati tavosi vania kesa tinoni, ma na omea tuavati ia ke mate, se ke boka, se kara laua tana vailabu, me ti vaga ke tagara ke kesa ke sanga na morosiana na omea e laba, ¹¹ ma nina aqo na mane ia ke vano tana nauna gana na samasama, me ke ba vatsa i matana God laka aia e tau komia nina omea tuavati na tinoni tavosi. Me ti vaga aia e tau komi mananâ na omea tuavati ia, maia na tamanina omea nina aqo ke tabea moa nina vatsa, ma na mane reitutugu omea e tau kilia ke tsoni matena; ¹² me ti vaga aia e komia na omea tuavati ia, ma nina aqo ke tusutuguna vania na tamanina. ¹³ Me ti vaga ke kesa na omea atsi ke gati matesia, ma nina aqo na mane reitutugu omea ke adimaia na turina agana ke gini sauvulagia na manana; mi tana me tau kilia aia ke tsonimatena na omea tuavati ara gatimatesia na omea atsi.

¹⁴ “Me ti vaga kesa tinoni ke nongia ke gini aqo kesa nina omea tuavati kesa tinoni tavosi, ma na omea tuavati ia ke boka se ke mate kalina e tau totu na tamanina, ma nina aqo na mane ia ke tsonimatena vania na tamanina. ¹⁵ Me ti vaga na omea vaga ia ke laba kalina e totu moa na tamanina, ma na mane ia e tau kilia ke tsonimatena. Me ti vaga aia e tabanogoa na omea tuavati kalina e adia, ma na qolona na taba e tsavunogoa na matena na omea tuavati e mate.

Igira Na Ketsa Ara Kalea na Vovorona na Mauri ma na Lotu

¹⁶ “Me ti vaga kesa na mane e matura kolua kesa na baka daki vaolu e tau vaianegi kolua kesa, aia nina aqo ke tsonia na qolo na vuvuti me ke taugâ. ¹⁷ Me ti vaga

na tamana e tau tamivania na mane ia ke taugâ na dalena, ma nina aqo na mane ia ke tsonivania na tamana na baka daki na qolo ke atsa kolua na qolo na vutiana kesa na baka daki vaolu.

¹⁸ "Kamu labumatesia na daki aia e basutidao.

¹⁹ "Kamu labumatesia na mane e sasi kolua kesa na omea tuavati.

²⁰ "Kamu pede matesia aia e savori-kodoputsa vania sa god tavosi me tau savori vaniau inau na Taovia.

²¹ "Kamu laka na rotasiaqira lê se na bingi sekoliaqira igira na tinoni ni veratavosi ara tsinogomai i veramui; kamu padatugua laka i sau igamu goto amu rota na totu tsinogo tana vera ni Ejipt. ²² Kamu laka goto na molorota vaniana sa daki se sa baka tinamate. ²³ Rongona ti vaga igamu kamu nauvaganana ia, minau nogo na Taovia sauba kau isutuguqira kalina igira kara ngangaidato vaniau kau sangagira, ²⁴ me sauba kau kore loki ma kau labumatesiginigamu na isi tana vailabu. Mi tana ti igira na taumui segenimui nogo igamu kara totu tinamate lê, migira na dalemui kara tau goto tamani tamaqira.

²⁵ "Me ti vaga kamu tamivania kesa niqo tinoni aia e tau tamanina sa omea ke kaoni qolo i konimui, migamu kamu laka na nauvaniana vaga ara naua visana, igira ara dona na nongi papabona i koniqira na tinoni ara kaoni qolo i koniqira. ²⁶ Me ti vaga kamu adia na polona sagesage kesa tinoni e tau tamanina sa omea rongona aia e kaoni qolo nogo i konimui, ma nimui aqo kamu tusuvisu vaninogoa na polona ti ke sù na aso, ²⁷ rongona aia lele moa ngiti polona sagesage aia e tamanina gana ke gini popolo me ke gini papara na konina. ?Rongona ti vaga kamu tau tusuvisu vania na polona, me sauba nagua goto aia ke gini tsatsavu kalina ke maturu? Mi kalina aia ke tû me ke ngangai dato vaniau inau kau sangâ, minau sauba nomoa kau rongomia nina nonginongi ma kau sangâ, rongona inau au dona sosongo na galuveaqira na tinoni.

²⁸ "Kamu laka na gokoseko vaniana God, ma kamu laka goto na vealaginiana kesa niqira ida nimui tinoni.

²⁹ "Laka goto na kisa na sauvaniaqu inau na sausau e talu tana nimui uta na sila, nimui uaeni ma nimui oela na olive.

"Ma kamu sauvaniau na dalemui mane botsaida.

³⁰ Ma kamu saugotoa vaniau na daleqira botsaida nimui buluka ma nimui sipi. Kamu molotalua ke totu kolua na tinana ke vitu na dani, mi tana alunina dani ti kamu savori vaniau inau.

³¹ "Igamu niqo tinoni inau, me vaga ia, ma nimui aqo kamu tau gania na velesina sa omea tuavati igira na omea atsi ara gati matesia, ma kamu sauvanigira moa nogo na pai kara gania.

Na Ketsa e Kalea na Pedegoto

23 "Kamu laka na govula bamaiana na goko peropero ni sautu, ma kamu laka goto na sogogana na tinoni e tsutsukibo ma na isutuguna tana pede.

² Kamu laka na bulu bâ tabana koniqira ara danga kalina ara sasi, se kalina ara saugokona peropero me gini tau vano goto na pede. ³ Ma kamu laka goto na sanga tabana konina kesa e tau tamanina sa omea kalina aia e totu tana pede.

⁴ "Me ti vaga igoe ko reia nina buluka se nina asi gamu gala ke tova, ko adivisu vania moa. ⁵ Me ti vaga nina asi ke mamava gana lutsa me ke puka, ko sangâ na tatatuana tugu. Ko laka na liuputsi lê taniana.

⁶ "Kamu laka goto na tiatagaraana na pedegoto vania sa tinoni e tau tamanina sa omea kalina aia ke laba tana pede. ⁷ Kamu laka goto na keli peropero vaniana ase, ma kamu laka goto na labumatesiana na tinoni tsalapo, rongona inau sauba kau kedea ase aia e naua na omea seko vaga ia. ⁸ Kamu laka goto na adiqolona na sanga pede kesa tabana, rongona na sanga pede kesa tabana e naua me gini doko na matana tinoni, me gini tau morosigadovia na omea e goto me tukapusia na pede ke goto vania aia e tau tsukia na sasi.

⁹ "Kamu laka na rotasiaqira lê na tinoni ni veratavosi ara tsinogomai i veramui; igamu segenimui goto amu donagininogoa na vatana na vavatsangi vaga ia kalina amu totu tsinogo tana Ejipt i sau.

Na Vitunina Ngalitupa ma na Vitunina Dani

¹⁰ "Mi laona ke ono na ngalitupa igamu kamu tsuka mutsa tana nimui uta ma kamu tsurivia na lakana.

¹¹ Mi tana vitunina ngalitupa kamu moloa ke mango lê na kao, ma kamu laka goto na tsuriviana sa omea ke dato i laona. Molovanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea kara gania na vangana ara dato tana nimui uta, ma na omea e kauvisu kamu molovanigira na omea tuavati atsi kara gania. Ma kamu nauvaganana goto ia tana nimui itai na uaeni ma nimui gai na olive.

¹² "Kamu aqo ke ono dani i laona kesa uiki, ma kamu laka na aqo tana vitunina dani, rongona kara gini mango igira nimui tseka, migira na tinoni ni veratavosi ara aqo vanigamu, migira goto nimui omea tuavati.

¹³ "Kamu rongomi vatavidoua pipi sui na omea inau na Taovia au vasini tsarivanigamu. Kamu laka na nonginongi vaniaqira na god tavosi; ma kamu laka goto na soana na asaqira.

Tolu na Dani Tabu Loki

(Binaboli 34:18-26; Na Vaolusi Ketsa 16:1-17)

¹⁴ "I laona pipi na ngalitupa kamu lokisitugira tolu na dani tabu gana na mani padalokiginiaqu inau. ¹⁵ Tana vulana Abib, na vula vaga nogo igamu amu mololea i

Ejipt, nimui aqo kamu lokisia na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti Konina, nautaonia na omea inau au ket-saliginigamu nogo. Mi laona ke vitu na dani kamu gania moa na bredi e tagara isti i laona. Ma kamu laka goto tagara na adimaiana nimui sausau kalina kamu mai na samasama vaniaqu inau.

¹⁶ “Kamu lokisigotoa na Dani Tabu na Pipitsu kalina igamu amu tuturiga moa na tsuriviana gamui mutsa.

“Kamu lokisigotoa na Dani Tabu na Babale tana ka gaqira levuga na tagu na papara ma na tagu na bisi, i kalina igamu amu angunikolugira na vuana nimui itai na ueni ma na vuana nimui gai mutsamutsa. ¹⁷ Me pipi ngalitupa tana taguna tugira tolu na bongi tabu tugirani igamu sui pipi na mane nimui aqo kamu mai na samasama vaniaqu inau na Taovia nimui GOD.

¹⁸ “Kamu laka na savoriana na bredi e totu na isti konina kalina kamu savoria na gabuna na omea tuavati vaniau inau. Ma na seregana na omea tuavati amu savori vaniau tana dani tabu tugirani ke laka goto na totuvisu ma na tsauliana na matsaraka na dani ngana.

¹⁹ “Pipi ngalitupa kamu adimaia tana valena na Taovia nimui God na kesianina pipitsu na sila amu pitsugira.

“Kamu laka na kukiana na dalena sipi se na naniqoti tana kô na tsutsuna tinana.

Na Veke ma na Parovata Gana na Sage Bâ Tana Kao ni Kanaan

²⁰ “Inau sauba kau moloa kesa na angelo ke idagana sautu vanigamu, me ke reitutugugamu kalina igamu kamu vavano, me ke adivanogamu tana vera inau au vangaraunogoa vanigamu. ²¹ Kamu gini boe nina goko aia ma kamu rongomangana. Kamu laka na sove tani-ana, rongona inau nogo au molo bâ vanigamu, maia sauba e utu ke padalea nimui petsakoe. ²² Me ti vaga igamu kamu rongomangana aia ma kamu naua pipi sui na omea inau au ket-saliginigamu, minau sauba kau vailabu kolugira pipi sui gamui gala. ²³ Ma niqu angelo sauba ke idagana sautu vanigamu, me ke adivanogamu tana niqira kao na Amor, ma na Het, ma na Peres, ma na Kanaan, ma na Hivi, ma na Jebus, minau sauba kau toroutsanigira sui na tinoni girani. ²⁴ Kamu laka goto na tsuporu tsuna tana samasama vaniaqira niqira god peropero, ma na nautaoniana niqira aqo na lotu. Kamu toroutsanigira na titinonina niqira god peropero, ma kamu vupukaligira niqira tuguru tabu. ²⁵ Ti vaga kamu samasama vaniau inau na Taovia nimui God, minau sauba kau vangalaka vanigamu ginia na mutsa ma na kô, ma kau maurisigamu tanigira sui gamui lobogu. ²⁶ Mi laona nimui kao popono sauba ke tagara goto sa daki ke reobaka, se ke tagara sa dalena. Me sauba goto kau molovanigamu kamu mauri oka.

²⁷ “Minau sauba kau naua migira na tinoni ara maiginigamu kara mataguniau inau; me ke gini ponopala na tobaqira ma kara viritsogo tanigamu. ²⁸ Inau sauba kau sarangasigira gamui gala; ma kau tsialigigira na Hivi, ma na Kanaan, ma na Het, kalina igamu amu maimai moa i sautu. ²⁹ Minau sauba e utu moa kau tsialigigira sui saikesa i laona kesa moa na ngalitupa; me ti vaga kau nauvaganana ia, ma na kao popono ke lia na kaomate; migira na omea tuavati atsi sauba kara danga sosongo vanigamu. ³⁰ Eo, inau sauba kau kiki rago moa kau tsialigigira, poi tsau ke tugugamu igamu kamu aditanimui niqira kao. ³¹ Inau sauba kau ratsua na vovotana nimui kao ke tû tana Mangalanga ni Aqaba, me ke votu bâ tsau tana Tasi Mediteranean, me ke tû tana kaomate me ke tsau bâ tana Kô Euprates. Inau sauba kau sauvanigamu na susuliga gana na tulusiaqira na tamanina na kao ia, me sauba kamu tsialigigira kalina kamu maimai moa i sautu. ³² Kamu laka na nauana sa vekesai koluaqira, se kolugira niqira god peropero. ³³ Kamu laka na tamivaniaqira na tinoni girani kara totu i laona na veramui; me ti vaga kamu tamivanigira, me sauba kara naua ma kamu sasi i mataqu inau. Me ti vaga kamu samasama vanigira niqira god peropero igira, me sauba ke lia vaga ti gamui taviti loki gana kamu sogo i laona.”

Igira na Tinoni Ara Tabea na Vaitasogi God e Naua Kolugira

24 Na Taovia e tsarivania a Moses, “Ko datomai tana vungavunga i koniqu inau, igoe mi tugira a Aaron, ma Nadab, ma Abihu ma kara vitu sangavulu goto na ida tana Israel; mi kalina kamu maimai ao moa, ma kamu tsuporu tsuna tana samasama. ² Migoe segeni moa a Moses ko mai varangisiau inau, migira sui na tavosina kara laka. Migira na toga sui kara laka goto na mai varangi tana vungavunga.”

³ Maia Moses e vano me tsarivulagia vanigira na toga nina ketsa na Taovia me pipi sui goto nina vali, migira na toga sui ara gokodato kesa moa kalina mara tsaria, “Igami sui sauba kami muridougira pipi sui na ketsa na Taovia e vaturi vanigami.” ⁴ Ma Moses e maretsunagira pipi sui nina ketsa na Taovia. Mi tana matsaraka bongibongi na dani ngana, maia Moses e aqosia kesa na belatabu i tuana na vungavunga, me turuvaginigira sangavulu ruka na vatu, papadana ara sangavulu ruka na duli tana Israel. ⁵ Mi muri maia e mologira visana na mane vaolu kara vano na savorikodokodo vaniana na Taovia, ma kara savorigotoa na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. ⁶ Ma Moses e adia na turina na gabuqira na omea tuavati ara savorigira, me molotsavua i laoqira visana na popo; ma na turina e tsirikagini bâ tana belatabu. ⁷ Mi muri, ma Moses e adia na papu na taso i tana e

maretsunâ nina ketsa ma nina vali na Taovia, me tsokovulagia i mataqira na toga sui. Migira ara tabea mara tsaria, "Igami sauba kami rongomangana na Taovia, ma kami muridougira pipi sui nina ketsa aia e vaturi vanigami."

⁸ Mi muri, ma Moses e adia na gabu e totu tana popo me tsirikagini bâ i koniqira na toga me tsaria, "Iani nogo na gabu e manalia na taso aia na Taovia e naupatâ kolugamu kalina e vaturigira vanigamu na ketsa sui girani."

⁹ Mi tugira a Moses, ma Aaron, ma Nadab, ma Abihu, migira na vitu sangavulu na ida tana Israel ara dato bâ tana vungavunga, ¹⁰ mara reilakana niqira God na Israel. Mi vavana na tuana aia e totu kesa na omea e rerei vaga na pakoka ara aqosiginia na vatu angaanga sapaia me bora vaga na masaoka. ¹¹ Ma God e tau moa matesigira igira na ida tana Israel; ara reilakana God, mi muri mara mutsa mara inu sai.

A Moses Tana Vungavunga Sinai

¹² Ma na Taovia e tsarivania a Moses, "Ko datomai tana vungavunga i koniqu inau, mi kalina igoe ko totu ieni minau sauba kau sauvanigo ke ruka na pavavatu i tana au maregira na ketsa sui na mani sasaniginiaqira na tinoni." ¹³ Mi kaira a Moses ma Josua gana sasanga ara ka aligiri, maia Moses e tuturiga na dato bâ tana vungavunga tabu. ¹⁴ Ma Moses e tsarivanigira na ida, "Kamu pitukagami ieni poi kami ka visumai. Kaira a Aaron ma Hur ara ka totuvisu ieni kolugamu; me ti vaga kesa na vaiganigi ke labadato i laomui, me tango mana kamu ba ka koniqira kaira ma kara ka gotosia vanigamu."

¹⁵ Mi kalina a Moses e dato bâ tana Vungavunga Sinai ma na parako e tsavu poponoa na vungavunga. ¹⁶⁻¹⁷ Ma na mararana angaanga na Taovia e tsunamai tana vungavunga. Migira na Israel ara reia na marara ia me vaga moa ti na lake e iruiru i kelana na vungavunga. Ma na parako ia e tsavu poponoa na vungavunga i laona e ono na dani, mi tana vitunina dani ma na Taovia e totu i laona na parako e soâ a Moses. ¹⁸ Ma Moses e dato bâ tana vungavunga me sage i laona na parako. Mi tana aia e totu vati sangavulu na dani me vati sangavulu na bongi.

Na Sausau Vania na Valepolo

(Binaboli 35:4-9)

25 Na Taovia e tsarivania a Moses, ² "Ko tsarivanigira na Israel kara adimai vaniau niqira sausau. Ma na omea gua moa kesa tinoni e padangaoa na sauana migoe nogo ko adituguqu inau. ³ Migirani nogo na sausau nimu aqo ko adia i koniqira: na qolumila, ma na siliva, ma na tapalamila; ⁴ ma na polo vovosi laka; ma na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara

aqosiginia na ivuna sipi; ma na polo ara vosiginia na ivuna na naniqoti; ⁵ na kokorana na sipi mane ara so-mua me tsitsi; na kokorana na naniqoti; na gaina na akasia; ⁶ na oela gana na bulu iruiru; na papasa sisigini dou gana na oela na nina omea, ma na bulunagai uru-uru; ⁷ na vatu angaanga tsitsi, migira goto visana na vatana na vatu angaanga tavosi loki matena, gana na moloana tana nina epod † ma na todo tetelo †† tana aseasena na Mane Tabu Loki. ⁸ Niqira aqo na tinoni kara vaturi vaniau kesa na valepolo tabu, rongona inau kau gini totu i levugaqira. ⁹ Kamu aqosia na valepolo ia me pipi sui na vangana taonia na omea inau sauba kau sauvanigo.

Na Bokisi na Taso

(Binaboli 37:1-9)

¹⁰ "Ko aqosiginia na gai na akasia kesa na bokisi, ke tinaqe tsege na katsina, me ke tinaqe tolu na damana, me ke tinaqe tolu na datona. ¹¹ Ko tsavu poponoginia na qolumila laka i laona mi taba, mo ko mologotoa na qolumila polia na liligina i gotu. ¹² Mo ko aqosiginigotoa na qolumila ke vati na ringi mo ko bulu bâ tugira vati tana tuana, ke ruka na ringi kesa tabana, me ke ruka kesa tabana. ¹³ Ko aqosiginia na gai na akasia ke ruka na gai na kalagai mo ko lesoviginikaira na qolumila, ¹⁴ mo ko tsukulaginikaira bâ tana ringi ara totu ruka tabana na bokisi. ¹⁵ Ma na gai na kalagai kaira kara ka totu kalavata tana ringi, ma kamu laka goto na loqoligiana. ¹⁶ Mi muri, migoe ko molosagea i laona na bokisi ia kaira ruka na pavavatu inau sauba kau tusuvanigo mi tana au maregira niqo ketsa.

¹⁷ "Ma na vovongona ko aqosiginia na qolumila laka, ke tinaqe tsege na katsina me ke tinaqe tolu na damana. ¹⁸ Ma na qolumila ara tai tapetapea ko aqosiginikaira ke ruka na nununa na angelo, ¹⁹ mo ko molokaira kara ka totu ruka tabana na isuisuna na vovongona na bokisi ia. Mo ko aqosisaikaira kolungo-goa na vovongona na bokisi ia. ²⁰ Mi kaira na nununa na angelo kara ka vaiarovigi ma ka rapoqira kara tatakatsi ma kara tsavu poponoa na vovongona na bokisi. ²¹ Mo ko molosagekaira ruka na pavavatu i laona na bokisi mo ko molo bâ na vovongona i kelana. ²² Minau sauba kau tsodogo igoe i tana, mi kelana na vovongona i ka levugaqira na nununa na angelo kaira, i tana nogo inau sauba kau tusuvanigo niqo ketsa sui vanigira na tinoni ni Israel.

† "na epod" Aia kesa na vatana na polo e sagelia na manetabu, mi tana todona ara ka totu ruka na vatu ara soagunikaira na 'Urim' ma na 'Tumim'. †† "na todo tetelo" Aia e kesa na todo tetelo e tsautsuna tana aseasena na Mane Tabu Loki i tana ara molo bâ 12 na vatu angaanga loki matena, na papadana na 12 puku tana Israel.

Na Bela na Molo Bredi Gana na Savori

(Binaboli 37:10-16)

²³ “Ko aqosiginigotoa na gai na akasia ke kesa na bela, me ke tinaqe vati na katsina, me ke tinaqe ruka na damana me ke tinaqe tolu na datona. ²⁴ Ko lesovi poponoginia na qolumila laka mo ko moloa na qolumila polia na liligina i gotu. ²⁵ Ko aqosia na titibana ke labuvati na damana polipolia na bela mo ko moloa na qolumila polia na liligina na titibana. ²⁶ Ko aqosivanigotoa ke vati na ringi qolumila, mo ko bulubagira vati tana tsutsukena i tana ara totu na tuana. ²⁷ Mi tugira na ringi gana na tangoliginiaqira kaira na gai na mani kalagaiana na bela ko molotugira kara tu totu varangisia na titibana. ²⁸ Ko aqosiginia na gai na akasia ke ruka na gai na kalagai, mo ko lesoviginikaira na qolumila. ²⁹ Ko aqosigotoa na peleti, na bilo, na popovatu, ma na popo laka gana na gini aqo tana savori uaeni. Igira sui lakalaka ko aqosiginigira na qolumila laka. ³⁰ Ma na bela ia, ko moloa ke totu i matana na Bokisi na Taso, mi kelana nogo na bela ia ke totu sailagi na bredi tabu kamu savori vaniau inau.

Na Gai na Mani Molodato Bilonu Bulu Iruiru

(Binaboli 37:17-24)

³¹ “Ko aqosiginigotoa na qolumila laka kesa na gai na mani molodato bilonu bulu iruiru. Kaira na tuana ma na gai gotona ko aqosiginia na qolumila ara tai tapetapea. Ma na inilauna na nununa na tsitsi oqo ma na tsitsi tavuresi ko aqosisai kolunogoa na gaina. ³² Kara tu ono na arana kara tu varaga bâ tana gaigotona, tolu kesa tabana me tolu kesa tabana. ³³ Pipi tugira ono na arana kara tamanina tolu na nununa tsitsi i konina kara rerei vaga na latsena na gatsoga kolu oqona ma na tavuresina. ³⁴ Ma na gaigotona ke totu goto ke vati na nununa tsitsi i konina, ma kara rerei vaga na latsena na gatsoga kolu oqona ma na tavuresina. ³⁵ Nina aqo ke kesa na oqona ke totu i vavana i tana ara ka varagasai pipi ruka na arana. ³⁶ Igira na nununa na tsitsi oqo, ma na arana, kara aqosisaigira kolunogoa na gaigotona ginia na qolumila laka ara tai tapetapea. ³⁷ Ko aqosigira ke vitu na bilo gana na mani molodatoana bâ tana arana, ma kamu mologira kara mararamai i nago. ³⁸ Igira na kapi ma na omea agana na kalagaiginiaqira na bilonu bulu, ko aqosiginigira na qolumila laka. ³⁹ Ke tolu sangavulu tsege na killo na qolumila laka ko gini aqo tana na aqosiginiana na gai na mani molodato bilonu bulu iruiru ma na vangana sui girani. ⁴⁰ Ko parovata dou mo ko muritaonia na aqona na omea vaga inau au sauvulaginogoa vanigo tana vungavunga.

Na Valepolo Tabu

(Binaboli 36:8-38)

²⁶ “Ko aqosia na laona na Valepolo Tabu, aia na Valepolo i tana kau totu inau, ginia sangavulu na turina na polo vovosi laka ara vosiginia na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi. Mo ko tula mamaregasigira taonia na nunuqira na angelo. ² Me ke atsa moa na katsina ma na damana pipi turina, ke sangava ono na katsina me ke sangava kesa na damana. ³ Ko tulasagira tsege turina, mo ko nauvaganana goto tugira tsege na turina tavosi. ⁴ Ma na polo bora ko aqosiginia na kakauna tana ka isusuqira kaira na turina loki. ⁵ Ko mologira ke tsege sangavulu na kakauna tana liligina na kesianina turina loki, me ke tsege sangavulu na kakauna ke kale bâ tana liligina na turina loki tavosi. ⁶ Ko aqosigira kara tsege sangavulu na salili qolumila gana kara raqasaikaira ruka na turina loki ma kara ka gini lia kesa moa na polo popono.

⁷ “Ko aqosiginia na ivuna na naniqoti ke sangavulu kesa na turina na polo gana na tsatsavuna na Valepolo. ⁸ Ko aqosigira kara atsa moa na katsiqira ma na damaqira, ke sangava ono tabailima na katsiqira me ke sangava kesa na damaqira. ⁹ Ko tulasagira tsege turina kara lia kesa moa turina loki, mo ko nauvaganana goto tugira ono na turina tavosi. Ko buniruka na ononina turina i matana na Valepolo. ¹⁰ Ko mologira kara tsege sangavulu na kakauna tana liligina na kesianina turina loki, me ke tsege sangavulu goto na kakauna tana liligina na rukanina turina loki. ¹¹ Ko aqosigira kara tsege sangavulu na salili tapalamila, mo ko mologira bâ tana kakauna gana kara gini raqasaikaira na turina loki ma kara ka gini lia kesa moa na tsatsavu. ¹² Ko moloa na turina e tsara ke tsavua na murina na Valepolo. ¹³ Na tsatsavuna na Valepolo ke tinaqe ruka buto kakau ke tsatsau gana ke gini tsavuginikaira ruka tabana na buriti.

¹⁴ “Ko aqosia ke ruka goto na tsatsavuna, kesa ko aqosiginia na kokorana na sipi mane mo ko somua ke tsitsi, me kesa ko aqosiginia na kokorana na naniqoti, aia gana ke pala i taba.

¹⁵ “Ko adia na gai na akasia mo ko aqosi manogatigira na pava damadama agana na mani vaturikaeana na Valepolo. ¹⁶ Me pipi na pava damadama ke sangava ruka na katsina, me ke tinaqe tolu na damana. ¹⁷ Me pipi tana isuisuna na pava damadama ko kavisasana rongona kara gini tangomana na tugutasai. Pipi sui na pava damadama ko kavisasaqira manoga vaga ia. ¹⁸ Ko vangaraugira ke rukapatu na pava damadama gana tabana i ata, ¹⁹ me ke vati sangavulu na tototo siliva gana na tuaqira na pava damadama gira, ke ruka na tototo i tuana kesa na pava damadama, gana ke gado bâ tana nauna ara kavisasana. ²⁰ Ko vangaraugira goto

ke rukapatu na pava damadama gana tabana i vava na Valepolo, ²¹ me ke vati sangavulu na tototo siliva, ruka tototo i tuana kesa na pava damadama. ²² Gana i murina na Valepolo tabana i tasi ko vangarau manogatigira ke ono na pava damadama. ²³ me ke ru-ka na pava damadama gana tana tsuruna. ²⁴ Ma na pava damadama karani kara ka sai tû i lao me tsau bâ i gotu. Mi kaira na pava damadama gana ruka tana tsuruna ko nauvaganana nogo iani. ²⁵ Me vaga ia me kilia kara alu na pava damadama kolua ke sangavulu ono na tototo siliva, ruka tototo i tuana kesa na pava damadama.

²⁶ "Ko vangaraugotoa ke sangavulu tsege na qaroqaro ginia na gai na akasia, tsege na qaroqaro gana na pava damadama kesa tabana na Valepolo, ²⁷ me ke tsege gana kesa tabana, me ke tsege goto gana i murina tabana i tasi. ²⁸ Ma na qaroqaro ke liu i levugaqira na pava damadama ke vano saviliu tû kesa tabana na Valepolo me ke tsau bâ tabana. ²⁹ Ma pava damadama gira ko lesoviginigira na qolumila, mo ko molo bâ na ringi qolumila i koniqira gana kara tangoli ginigira na qaroqaro, ma na qaroqaro goto ko lesoviginigira na qolumila. ³⁰ Ko vaturikaea na Valepolo muritaonia na omea vaga inau au sauvulagi vanigo nogo tana vungavunga.

³¹ "Me ke kesa na polo katsi ko vosiginia na terete laka ma na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi. Mo ko tula mamaregasia taonia na nununa na angelo i konina. ³² Maia ko tsauringinia bâ i tu koniqira vati na tuguru na gai na akasia ara lesoviginitugira na qolumila, mara molo salili i tu koniqira, mara turuvaginitugira i tu kelaqira vati na tototo siliva. ³³ Mo ko kauraginicaira na polokatsi ia tana salili me ke tsautsau, mi murina na polokatsi ia ko moloa na Bokisi na Taso ara ka totu ru-ka na pavavatu i laona. Ma na polokatsi ia ke votakaira na Nauna Tabu ma na Nauna Tabu Loki Sosongo. ³⁴ Mi muri mo ko molo bâ na vovongona na Bokisi na Taso. ³⁵ Mi tabana i tano na Nauna Tabu Loki Sosongo ko moloa na bela na molo breidi gana na savori ke totu tabana i vava na Valepolo, ma na gai na molodato bilona bulu iruiru ke totu tabana i ata.

³⁶ "Ma gana na matsapana na Valepolo ko vosia kesa na polokatsi ginia na terete laka ma na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi, mo ko tula mamaregasia na inilauna. ³⁷ Ma gana na mani tsauringiniana na polokatsi ia, ko vangaraua ke tsege na tuguru na gai na akasia mo ko lesoviginitugira na qolumila, mo ko tsukulagini bâ na salili i tu koniqira; mo ko aqosigotoa ke tsege na tototo tapalamila gana tana kara tukae.

Na Belatabu

(Binaboli 38:1-7)

27 "Ko aqosiginia na gai na akasia ke kesa na belatabu. Me ke atsa saikesa na katsina ma na damana, ke sangava kesa tinaqe kesa na katsina me ke sangava kesa tinaqe kesa na damana, me ke tinaqe tsege labu tsege na datona. ² Ko moloa ke vati na gai kara katsadato vati tana tsukena. Mo ko aqosisaitugira kolunogoa na belatabu, ma na belatabu popono ko lesoviginia na tapalamila. ³ Ko aqosigira kara visana na tapala tapetape gana na mani karo tsavuana na tora i laona, mo ko aqosigira goto ke visana na savolo, na popo, na poka ma na bilo tapala na mani kodoana na bulunagai uruuru i laona. Ma na omea sui girani ko aqosiginigira na tapalamila. ⁴ Ko aqosiginia na tapalamila kesa na didilana lake me ke viri ovaova, mo ko molo bâ ke vati na ringi tapalamila vati tana tsukena gana na kalagaiginiana. ⁵ Mo ko moloa na didilana lake iani ke tû i lao, me ke dato tsau bâ gana ngongo na levugana na belatabu. ⁶ Ko aqosiginigotoa na gai na akasia ke ruka na gai na kalagai, mo ko lesoviginikaira na tapalamila, ⁷ mo ko tsukulagini sagekaira tana ringi tabana mi tabana na belatabu kalina kamu tû na kalagaiana. ⁸ Ma na belatabu ko aqosiginia na pava damadama mi kelana ke ova tsapatugu, vaga nogo na omea inau au sauvulagino goa vanigo tana vungavunga.

Na Bara Ara Barapoliginia na Pakokana Na Valepolo Tabu

(Binaboli 38:9-20)

⁹ "Ko barapoliginia na polokatsi vovosi laka na pakokana na Valepolo. Mi tabana i ata nina aqo ke sangava rukapatu ruka na katsina na polo, ¹⁰ me ke rukapatu na tuguru tapalamila me ke rukapatu goto na tototo tapalamila gana na tuaqira na tuguru, kolugira goto na salili ma na qala ara aqosiginia na siliva gana na mani tsauringini polo. ¹¹ Ke kesa moa atsa na omea ko naua tabana i vava na bara ia. ¹² Mi tabana i tasi na polokatsi nina aqo ke sangava sangavulu kesa na katsina, kolugira sangavulu na tuguru me sangavulu na tototoqira. ¹³ Mi tabana i longa, tana e totu na matsapa, nina aqo goto na bara ke sangava sangavulu kesa na damana. ¹⁴⁻¹⁵ Me ruka tabana na matsapa, nina aqo ke sangava tolu tinaqe tolu na polona katsi, kolutugira tolu na tuguru me tolu tu tototoqira. ¹⁶ Mi tana matsapana na bara, nina aqo ke sangava vati tabailima na katsina na polokatsi ara vosiginia na terete laka ma na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi, ma kara inilauginia na tula mamarega. Me ke vati na tuguruna me ke vati na tototoqira. ¹⁷ Pipi sui na tuguru polipolia na bara niqira

aqo kara tamanina na qala ma na salili ara aqosiginigira na siliva, kolu tototoqira tapalamila. ¹⁸ Na bara popono ia nina aqo ke sangava rukapatu ruka na katsina, me ke sangava sangavulu kesa na damana, me ke sangava kesa tinaqe kesa na datona. Ma na polokatsi gira nimu aqo ko vosiginigira na terete laka, ma na tototoqira ko aqosiginigira na tapalamila. ¹⁹ Me pipi na vangana sui gana na gini aqo tana Valepolo, me pipi sui na gai gana na mani soriginiaqira na itaina na Valepolo, ma na gai gana na mani soribaaqira na itaina na polokatsi tana bara, igira sui nimu aqo ko aqosiginigira na tapalamila.

Na Reitutuguana na Bulu Iruiru

(Aqo Manetabu 24:1-4)

²⁰ “Ko ketsaligira na tinoni ni Israel kara adimai vanigo na oela na olive dou liuliu bâ gana na bulu iruiru, rongona kara gini tungigira pipi tana ngulavi. ²¹ Niqira aqo nogo tugira a Aaron migira na dalena kara turuvaginigira na gaina na bilona na bulu iruiru i laona na Valepolo i tabana i tano na polokatsi e tsautsau i matana na Bokisi na Taso. Mi tana kara reitutugugira kara iru sailagi i mataqu inau tû tana ngulavi me ke tsau bâ tana matsaraka. Ma na ketsa iani niqira aqo nogo igira na tinoni ni Israel ma na kukuaqira kara muri sailaginia.

Na Poloqira na Manetabu

(Binaboli 39:1-7)

28 “I laoqira na toga popono na Israel, ko soamaia a Aaron na kulamu, mi tugira na dalena, tugira nogo a Nadab, ma Abihu, ma Eleasar, ma Itamar, rongona kara tu gini aqo vaniau inau vaga na manetabu. ² Ko vosi polo tabu vania a Aaron na kulamu, gana ke gini rerei ulagana ma kara gini padalokia. ³ Ko soasaigira pipi sui na tinoni ara dona dou na aqosi omea levolevo, igira inau nogo au sauanigira na sasagana, mo ko tsarivanigira kara vosi polona a Aaron, gana ke sagelia tana dani ara tabua, rongona nina aqo aia ke aqo vaniau inau vaga na manetabu. ⁴ Ko tsarivanigira kara aqosia kesa na todo tetelo gana na aseasena, kesa na epod, kesa na polo sagesage katsi, kesa na sote ara tula mamaregasia, kesa na kepi, me kesa na itai na soriana i levugana. Niqira aqo kara vosigira na polotabu girani vania a Aaron na kulamu mitugira goto na dalena, rongona kara tu gini aqo vaniau inau vaga na manetabu. ⁵ Migira na mane girani kara aqosigira na omea girani, kara gini aqo na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi, ma na terete qolumila ma na terete laka.

⁶ “Niqira aqo kara vosiginigotoa na epod na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi ma na terete qolumila, ma na terete laka, ma kara

inilauginia na tula mamarega. ⁷ Ma nina aqo na epod ke tamanina ke ruka na itai gana na sorisaiana tana kokovena na manetabu ruka tabana. ⁸ Me ke kesa na itaina polo gana na sosori i levuga kara vosi lakâ ma kara tulasai kolunogoa na epod, ma kara aqosiginia kesa moa atsa na polo vovosi laka. ⁹ Ko adia ke ruka na vatu angaanga tsitsi loki matena, mo ko kiria i ka koniqira tu soaqira tugira na sangavulu ruka na dalena mane a Jakob ¹⁰ muritaonia tu niqira botsa, kara tu ono na soa konina kesa vatu, ma kara tu ono konina kesa. ¹¹ Ko lavea ke kesa na tinoni e dona dou sosongo na gini aqo na vatu angaanga loki matena ke kiria tu soaqira tugira na dalena a Jakob tana vatu kaira, me ke molosagekaira i laona ruka na omea momolilo qolumila. ¹² Mo ko molokaira tana itai na kokove ruka tabana tana epod, na papadana tugira sangavulu ruka na puku tana Israel. Mi tana nauvaganana ia, maia Aaron sauba ke kalagaia tana kokovena tu soaqira, rongona inau na Taovia kau gini pada sailaginigira niq tinoni. ¹³ Ko aqosia ke ruka na omea momolilo qolumila, ¹⁴ me ke ruka na tseni qolumila laka ko mili-vaganana na itai, mo ko sori bâ kaira tana omea momolilo qolumila.

Na Todo Tetelo tana Aseasena na Mane Tabu Loki

(Binaboli 39:8-21)

¹⁵ “Ko aqosia ke kesa na todo tetelo gana ke tsautsau tana aseasena na Mane Tabu Loki agana aia ke gini aqo na mani tsodovulagiana nina kili God. Ma na todo ia ko aqosiginigotoa ke kesa moa atsa na polo vovosi laka vaga o aqosiginia na epod, me ke atsa goto na tula mamarega i konina. ¹⁶ Nina aqo ke atsa na katsina ma na damana mo ko bunirukâ. Ke tinaqe kesa na katsina me ke tinaqe kesa na damana. ¹⁷⁻²⁰ Ko adigira ke sangavulu ruka na vatana tavosi babâ na vatu angaanga loki matena, mo ko molosagetugira tana omea momolilo qolumila. Mi muri, ko molotugira i konina na todo tetelo ia, ke vati na palatete, me ke tolu na vatu tavosi i kelana pipi na palatete. ²¹ Mi konina pipi tu vidaqira na sangavulu ruka na vatu tugirani, nimu aqo ko kiria na soana kesa tu vidaqira na dalena mane a Jakob i konina, vaga na papadana tugira sangavulu ruka na puku tana Israel. ²² Ma gana na todo tetelo tana aseasena, ko aqosivania na tseni qolumila laka ara mili vaganana na itai. ²³ Ko aqosia ke ruka na ringi qolumila mo ko sorikaira tana ruka tsutsukena i gotu na todo tetelo ia, ²⁴ mo ko sorikakai bâ kaira ruka na tseni qolumila ka koniqira kaira ruka na ringi qolumila karani. ²⁵ Ko soribâ kaira goto ruka na isuisuna na tseni kaira, ka koniqira kaira ruka na omea momolilo qolumila, me vaga ia ko sori bâ i nago tana itai na kokove na epod. ²⁶ Mi muri, mo ko aqosigotoa ke ruka na ringi qolumila mo ko soribakaira ruka tana isuisuna i lao na todo tetelo tabana i laona varangisia na epod.

²⁷ Ko aqosia ke ruka goto na ringi qolumila, mo ko molokaira bâ i nago tana ruka na isuisuna na itaina kokove na epod, varangisia tana sasaina i kelana na itaina polo vovosi laka gana na sosori i levuga. ²⁸ Ma na na itai bora ko soriginia na ringina na todo tetelo tana ringina na epod, rongona na todo tetelo ia ke gini totu kakai dou i kelana na itai na sosori i levuga me ke gini tau tatatsora lê.

²⁹ “Me pipi kalina ti vaga a Aaron ke sage bâ tana Nauna Tabu ma nina aqo ke moloa tana aseasena na todo tetelo iani i tana ara kiria tu soaqira na sangavulu ruka puku tana Israel, rongona inau na Taovia kau gini padasailaginigira niqû tinoni. ³⁰ Ko molosagea na Urim ma na Tumim † i laona na todo tetelo ia, rongona kara ka gini totu varangisia na kosuna a Aaron pipi kalina aia ke mai i mataqu inau. Mi tana tagu vaga ia, ma nina aqo ke molo sailaginia na todo tetelo ia tana aseasena, rongona ke gini tangomana na tsodovulgiana niqû kili inau vanigira na tinoni ni Israel.

Gira goto Visana na Poloqira na Manetabu

(Binaboli 39:22-31)

³¹ “Na polo sagesage katsi e pala i vavana na epod ko vosigini saikesalia moa na terete bora ara aqosiginia na ivuna sipi. ³² Nina aqo ke tamanina na ovaova gana na lova, mi tana liligina na ovaova ia ko tula matolusidoua gana ke gini tau taratsi tsaku. ³³⁻³⁴ Ko aqosiginia na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi, visana na nununa na vuanagai momolilo, mo ko tula polipoligira tana tuana na polokatsi ia, ma kara tsautsau na belo qolumila i levugaqira. ³⁵ Nina aqo a Aaron ke sagelia na polo sagesage katsi iani kalina ke naua nina aqo manetabu. Me pipi kalina aia ke sagemai i mataqu inau tana Nauna Tabu, mi kalina goto aia ke rutsu, me sauba kara tatangi na belo girani, me ke gini tau mate.

³⁶ “Ko aqosiginia na qolumila laka kesa na inilau mo ko kiria i konina na goko iani, ‘BALOVANINOGOA NA TAOVIA.’ ³⁷ Mo ko soriginia na itai bora i nagona nina kepi. ³⁸ Ma nina aqo a Aaron ke moloa i lovana rongona inau na Taovia kau gini tabea pipi sui na sausau igira na Israel kara sauvaniau, atsa moa ti igira na tinoni kara nau sasilia sa omea kalina ara saugira.

³⁹ “Ko vosiginigotoa na terete laka gana sote ma gana kepi a Aaron, mo ko vosigotoa kesa na itaina polo gana na sosori i levuga, mo ko inilauginia na tula mamarega.

⁴⁰ “Ko vosivanitugira goto na dalena mane a Aaron na sote, na itaina polo gana na sosori i levuga ma na kepi, gana ke gini rerei tu ulagaqira ma kara gini

† “na Urim ma na Tumim” Na Urim ma na Tumim na soaqira kaira ruka na vatu aia na manetabu e gini aqo na mani tsodovulgiana na omea God e kilia. Migita i dani eni a tau moa donaginia laka ara gini aqo koegua.

padalokitugira. ⁴¹ Ko sagelivania a Aaron mi tugira na dalena na polo girani. Mi muri ti ko ninaginitugira na oela na olive, mo ko tabutugira rongona kara tu gini totu kalavata tana aqo vaniau inau vaga na manetabu. ⁴² Mo ko vosivanitugira goto na polo ni laona kara tu sagelia i vavana na polo katsi ke tû tana bunguqira me ke tsau bâ tana kakabaqira rongona kara tu gini tau sauvulagi segeniqira. ⁴³ ma nina aqo a Aaron mi tugira na dalena kara tu sageli sailaginigira na polo ni laona girani pipi kalina kara tu sagemai i mataqu inau tana Valepolo, se kara tu mai varangisia na belatabu na nauana tu niqira aqo manetabu tana Nauna Tabu, rongona kara tu gini tau sauvulagi segeniqira ma kara tu mate. Na ketsa iani e totu kalavata vania a Aaron migira sui na kukuana.

Na Aqona Gana na Tabuana a Aaron Mitugira na Dalena Vaga na Manetabu

(Aqo Manetabu 8:1-36)

29 “Iani na omea nimu aqo ko nauvania a Aaron mi tugira na dalena mane, gana ko tabutugira ma kara tu lia na manetabu tana aqo vaniaqu inau. Ko adia ke kesa na buluka mane vaolu me ke ruka na sipi mane, me ke tau goto seko sa tabana tu koniqira. ² Mo ko adigotoa na uiti dou bâ, mo ko laka na moloana na isti i laona, mo ko aqosia ke visana na bredi kolua na oela na olive, me ke visana ke tagara na uela i koniqira, me ke visana kara vaga na biskete ara saluvaginigira na uela. ³ Ko molosagegira i laona kesa na kei mo ko savorigira vaniau inau kalina ko gini savori-kodokodo na buluka mane mi kaira na sipi mane.

⁴ “Ko adimaia a Aaron mitugira na dalena i matana na Valepolo i tana au totu inau, mo ko tsarivanitugira kara tu lesomale dou. ⁵ Mi muri, mo ko sagelivania a Aaron na polona manetabu: na sote, na polo sagesage katsi i vavana na epod, na epod, ma na todo tetelo tana aseasena, ma na itaina na soripolo. ⁶ Ko molo bâ na kepi i lovana, mo ko sori bâ na kikiri tabu tana e totu na goko vaga iani, ‘BALOVANINOGOA NA TAOVIA.’ ⁷ Mi muri mo ko adia na oela tabu, mo ko qetu bâ i lovana, mo ko ninaginia.

⁸ “Ko adimaitugira goto na dalena mane mo ko sagelivanitugira na polo sagesage; ⁹ ko molo bâ na itai na soripolo polia tu bunguqira ma na kepi i tu lovaqira. Nimu aqo nogo igoe ko nauvaganana iani kalina ko tabua a Aaron mitugira na dalena. Tugira, migira goto na kukuqira, niqira aqo kara aqo manetabu sailagi vaniau inau.

¹⁰ “Ko adimaia na buluka mane i matana na Valepolo i tana au totu inau, mo ko tsarivania a Aaron mitugira na dalena kara tu moloa tu lima qira tana lovana. ¹¹ Mo ko matesia na buluka mane ia i mataqu inau i matsapana na Valepolo. ¹² Ko adia na turina na gabuna mo ko lumia na kakaumu i laona, mo ko molo bâ tana

gai ara katsadato tana tsukena na belatabu. Mo ko adia na turina na gabu e totuvisu mo ko qetu bâ tana tuana na belatabu. ¹³ Mi muri mai, mo ko adia na seregana sui ara tsavua na vangalevona, ma na turina dou bâ na atena, mi kaira ruka na piuna ni laona kolua na seregana i konina, mo ko kodogira sui tana belatabu vaga na sausau vaniau inau. ¹⁴ Mo ko adia na velesina kolu kokorana ma na tinaena, mo ko ba kodogira tabana i tano tania na vera. Iani na sausau gana na adiligiana niqira sasi na manetabu.

¹⁵ “Ko adia kesa ka vidaqira na sipi mane mo ko tsarivania a Aaron mitugira na dalena kara tu moloa tu limaqira tana lovana. ¹⁶ Mi muri mo ko labumatesia na sipi ia, mo ko adia na gabuna mo ko tsoni bâ tana vati liligina na belatabu. ¹⁷ Ko pari kotsokotsoa, mo ko malesia na vangalevona ma na aranimuri, mo ko mologira i kelana na lovana migira na paparina tavosi. ¹⁸ Ko kodoa na sipi popono i kelana na belatabu vaga na savori-kodokodo. Na vuruna na vatana na sausau vaga ia au sigini ngaoa inau.

¹⁹ “Mo ko adigotoa na rukanina sipi mane mo ko tsarivania a Aaron mitugira na dalena kara tu mologotoa tu limaqira tana lovana. ²⁰ Mi muri mo ko labumatesigotoa, mo ko adia na turina na gabuna, mo ko molo bâ tana rarauna kulina madoa a Aaron mitugira na dalena, mi tana kakauqira loki tu limaqira madoa mi tana kakauqira loki tu tuaqira madoa. Mo ko tsoni bâ na turina na gabu tana vati liligina na belatabu. ²¹ Ko adia na turina na gabu e totu tana belatabu ma na oela tabu, mo ko tsirikagini bâ konina a Aaron ma na polona, mi tu koniqira goto tugira na dalena ma tu poloqira. Mi tana nauvaganana ia, ti ko gini balovaniau a Aaron, mitugira na dalena, kolua tu poloqira.

²² “Ko pariligia na seregana na sipi mane, ma na kali na serega, ma na seregana e tsavua na vangalevona, ma na turina dou bâ na atena, mi kaira ruka na piuna ni laona kolua na seregana, ma na arana madoa ni muri. ²³ Mi laona na kei na breidi e tagara isti i konina aia o saunogoa vaniau inau, ko adia: ke kesa na sivona tana breidi ara aqosiginia na oela na olive, me ke kesa ara tau aqosiginia na oela, me ke kesa na biskete. ²⁴ Mo ko mologira sui i limana a Aaron mitugira na dalena na mutsa girani mo ko tsarivanitugira kara tu saugira vaniau inau vaga kesa na sausau laka. ²⁵ Mi muri, migoe ko adiligia na mutsa girani tanitugira, mo ko bâ kodogira tana belatabu i kelana na savori-kodokodo vaga na sausau na mutsa vaniau. Ma na vuruna na sausau vaga ia au sigini ngaoa inau.

²⁶ “Ko adia na arona na sipi mane ia, mo ko sauvaniau inau vaga kesa na sausau laka. Ma na turina iani gamu tuva nogo igoe.

²⁷ “Me pipi kalina ti vaga kara tû na tabuana kesa na manetabu, ma na arona ma na aranimuri na sipi mane ara gini aqo tana tabuana na manetabu ia, kara sauva-

niau inau vaga na sausau laka mi muri ma kamu mololigivanigira na manetabu. ²⁸ Iani nogo na omea au pedea ke totu kalavata: laka kalina igira niq tinoni kara savoria niqira sausau tangomana na tinoni kara ganipâtâ na turina, ma na arona kolua na aranimuri na omea tuavati ara savoria ke lia gaqira tuva na manetabu. Iani nogo niqira vangalaka na tinoni vaniau inau na Taovia.

²⁹ “Mi kalina ke mate a Aaron, ma nina polo na manetabu kara tangolidatogira igira na kukuana i muri, gana kara sageligira kalina kara tabugira. ³⁰ Ma na dalena a Aaron aia e tugua tamana tana aqo manetabu, aia nina aqo ke sageligira na polo girani i laona ke vitu na dani, kalina aia ke vano tana Valepolo i tana au totu inau gana ke naua nina aqo tana Nauna Tabu.

³¹ “Ko adia na velesina na sipi mane o gini aqo tana tabuana a Aaron mitugira na dalena, mo ko kukia kesa tana nauna tabu. ³² Mi tana matsapana na Valepolo i tana au totu inau, a Aaron mitugira na dalena kara tu ganikolua na breidi ara tsaravisu i laona na kei. ³³ Kara tu gania na vangana na omea o gini aqo tana sausau gana na veoligiana tu niqira sasi tana tagu o tabutugira. Migira moa na manetabu tangomana kara gania na mutsa iani rongona na mutsa ia e lia nogo na omea tabu. ³⁴ Me ti vaga kara visana na velesi na sipi se visana na breidi ara tau ganisuigira ma kara totu tsau bâ tana matsaraka, ma nimui aqo kamu kodogira; kamu laka na ganiaqira rongona ara lia nogo na mutsa tabu.

³⁵ “Ko naua na vovorona na tabuana a Aaron migira na dalena i laona ke vitu laka na dani, vaga saikesa nogo au ketsaliginigo inau. ³⁶ Me pipi dani nimu aqo ko gini savori-kodoputsa kesa na buluka mane ngiti sese-mateqira na sasi. Mi tana nauvaganana ia ti o pungua na belatabu. Mi muri mo ko ninaginia na belatabu na oela na olive gana ke gini tabu. ³⁷ Ko naua na omea iani pipi dani i laona ke vitu na dani. Mi tana ti na belatabu ke tabu saikesa, ma na omea gua moa ti vaga ke pelea na belatabu ia, maia sauba ke lia goto na omea tabu.

Na Sausau ni Pipi Dani

(Tsoko Tinoni 28:1-8)

³⁸ “Me pipi dani tana tagu popono ke mai, nimui aqo kamu gini savori-kodoputsa tana belatabu ke ruka na dalena sipi ke kesa moa ka ngalitupaqira. ³⁹ Kamu gini savori-kodokodo kesa ka vidaqira tana matsaraka, ma na rukanina tana ngulavi. ⁴⁰ Kamu savorikolua na kesanina dalena sipi ke kesa kilo na pulaoa dou bâ ke lalo kolua kesa lita na oela na olive laka. Ma kamu qetu ba gotoa ke kesa lita na ueni gana na inu. ⁴¹ Kamu savoria na rukanina dalena sipi tana ngulavi, ma kamu savorikolua ke kesa moa atsa na dangana na pulaoa,

ma na oela na olive, ma na uaeni, vaga nogo tana matsaraka. Girani na sausau na mutsa vaniau na Taovia, ma na vuruna ia au sigini ngaoa inau. ⁴² Mi tana tagu sui ke mai, ma nimui aqo kamu savoria na savori-kodokodo vaga girani tana matsapana na Valepolo i tana au totu inau. Mi tana nogo inau sauba kau mai tsodogo igoe ma kau goko kolugo. ⁴³ Mi tana goto nogo sauba kau mai tsodogira na tinoni ni Israel, ma na marara angaanga i tana au totu inau sauba ke naua na nauna ia me ke tabu. ⁴⁴ Inau sauba kau tabua na Valepolo ma na belatabu, ma kau balogotoa a Aaron mitugira na dalena gana kara tu aqo manetabu vaniau inau. ⁴⁵ Inau sauba kau totu i laoqira na tinoni ni Israel, ma kau lia niqira God. ⁴⁶ Migira sauba kara donaginia laka inau na Taovia niqira God au adirut-sumigira tania na Ejipt rongona kau gini mauri i laoqira. Inau nogo na Taovia niqira God.

Na Belatabu Agana na Kodo Bulunagai Uruuru

(Binaboli 37:25-28)

30 “Ko aqosiginia na gai na akasia ke kesa na belatabu gana na kodo bulunagai uruuru. ² Nina aqo ke atsa na katsina ma na damana, ke tinaqe ruka labu kesa na katsina, me ke tinaqe ruka labu kesa na damana, me ke tinaqe vati labu ruka na datona. Ma na gai ara katsadato tana vati tsutsukena kara aqosisai kolunogoa na belatabu ia. ³ Ko lesoviginia na qolumila laka na kelana, mi tugira sui vati na tabana, migira na gai ara katsadato tana tsukena, mo ko mologotoa na qolumila polipolia na liligina. ⁴ Mi vavana na liligina tabana mi tabana ko bulu bâ ke ruka na ringi qolumila gana na tsukulaginiana na gai na kalagai. ⁵ Ko aqosiginia na gai na akasia kaira na gai na kalagai mo ko lesoviginikaira na qolumila. ⁶ Ko moloa na belatabu ia i nagona na polokatsi e tsautsau i matana na Bokisi na Taso. Mi tana na nauna nogo ia inau sauba kau ba tsodogo. ⁷ Pipi matsaraka kalina a Aaron ke mai na aragoaqira na bulu iruiru, ma nina aqo ke kodoa na bulunagai uruuru i kelana na belatabu ia. ⁸ Me ke nauvaganana goto ia kalina ke tungigira na bulu iruiru tana ngulavi, rongona ke gini dato sailagi na punguna na bulunagai uruuru ia i mataqu inau tana tagu sui ke mai. ⁹ Mi kelana na belatabu iani ko laka na savoriana sa bulunagai e tau ulagana, mo ko laka goto na savoriana sa omea tuavati, se sa sausau na uiti, ma na getu baana sa savori na uaeni i konina. ¹⁰ Me ke kesa moa kalina i laona pipi ngalitupa a Aaron ke aqosia na vovorona gana na punguana na belatabu, tana moloana tana vati kakatsana na belatabu na gabuna na omea tuavati ara savoria gana na sese mateqira na sasi. Ma na omea vaga iani nimui aqo kamu naua pipi ngalitupa tana tagu sui ke mai. Na belatabu iani nina aqo ke tabu saikesa, ma kamu baloa vaniau inau na Taovia.”

Na Takesi Vania na Valepolo Tabu

¹¹ Na Taovia e tsarivania a Moses, ¹² “Kalina igoe ko naua na aqo na tsokoaqira na tinoni ni Israel, ma nina aqo pipi sui na mane ke soli vaniau inau na matena na maurina, rongona ke gini tau gadovia sa omea seko kalina igoe ko aqosia na tsoko tinoni. ¹³ Pipi tinoni ara marea na soaqira tana tsoko tinoni ia nina aqo ke saua na dangana na qolo vaga ara pedea, taonia na tovo-mamava ara gini aqo tana tagu ia. Niqira aqo pipi tinoni kara tsonia na qolo iani vaga na sausau vaniau inau. ¹⁴ Pipi sui lakalaka na tinoni ara tsokogira tana tsoko tinoni iani, igira sui na mane ara tsaulinogoa rukapatu na ngalitupaqira se liusia, niqira aqo kara tsonivaniau inau na qolo iani. ¹⁵ Mi kalina na tinoni kara tû na tsoniana na qolo iani na matena na mauriqira, migira ara tamani danga kara tau tsonia ke danga bâ, migira ara tau tamani kara tau tsonia ke tetelo lê. ¹⁶ Ko adia na qolo iani i koniqira na tinoni ni Israel, gana na aragoana na Valepolo Tabu. Ma na takesi iani agana nogo na suilovaqira, me sauba inau kau gini padâ na reitutuguaqira.”

Na Popo Tapalamila

¹⁷ Na Taovia e tsarivania a Moses, ¹⁸ “Ko aqosia kesa na popo tapalamila kolua na tototona tapalamila. Ko moloa i ka levugaqira na Valepolo ma na belatabu, mo ko moloa na kô i laona. ¹⁹ Ma Aaron mitugira na dalena tu niqira aqo kara tu vulia tu limaqira ma tu tuaqira tana kô ia, ²⁰ idavia kara tu sage bâ i laona na Valepolo se kara tu bâ tana belatabu na savori-kodoputsa. Mi tana nauvaganana ia ti kara tu gini tau mate. ²¹ Tu niqira aqo nomoa kara tu vulimalea tu limaqira ma tu tuaqira, rongona kara tu gini tau mate. Iani nogo e kesa na vovorona kara tu nautaoni sailaginia tugira migira goto na kukuaqira.”

Na Oela Tabu

²² Na Taovia e tsarivania a Moses, ²³ “Ko adigira na papasa sisigini dou bâ girani: ke ono kilo na busina na gai vavai, ke tolu kilo na gotso sisigini dou, me ke tolu kilo na tovu sisigini dou, ²⁴ me ke ono kilo na kokorana na kasia, ma na mamavaqira na omea sui girani ke taonia na tovo-mamava ara gini aqo tana tagu ia. Mo ko lalo kolugotoa ke vati lita na oela na olive, ²⁵ mo ko aqosiginia na oela tabu gana na nina omea ko lalo vangana nogo ara naua igira niqira aqo na aqosi kô sisigini dou. ²⁶ Ko gini aqo nogo na oela tabu ia na ninaginiana na Valepolo i tana au totu inau, ma na Bokisi na Taso, ²⁷ ma na bela na molo breidi me pipi sui na vangana, ma na gai na molokae bilona bulu iruiru me pipi sui na vangana, ma na belatabu gana na kodo bulunagai uruuru, ²⁸ ma na belatabu gana na savori-

kodoputsa kolugira pipi sui na vangana, ma na popo na vulivuli kolua na tototona. ²⁹ Ko balogira na omea sui girani tana nauvaganana ia, me sauba igira sui kara tabu manana, ma na omea gua moa ti ke pelegira na omea girani, maia sauba ke lia goto na omea tabu. ³⁰ Mi muri migoe ko ninaginia a Aaron mitugira na dalena, mo ko tabutugira vaga na manetabu tana aqo vaniaqu inau. ³¹ Ko tsarivanigira na tinoni ni Israel, 'Iani na oela tabu gana na nina omea kara gini aqo moa tana aqo vaniaqu inau tana tagu sui ke mai. ³² Nimui aqo kamu tau qetua i konina sa tinoni lê moa, ma kamu laka goto na aqosi taoniana sa nimui oela segeni vaga iani. Rongona na oela iani na oela tabu ma nimui aqo kamu kukuni tania vaga na omea e tabu. ³³ Masei moa ke nautaonia sa oela vaga ia, se ke gini aqo na ninaginiana kesa e tau na manetabu, maia sauba kau tsidavaginia tanigira niqiu tinoni."

Na Bulunagai Uruuru

³⁴ Na Taovia e tsarivania a Moses, "Ko adia ke kesa moa atsa na dangana vati tavosi na papasa sisigini dou. ³⁵ Mo ko gini aqo girani gana na aqosiginiana na bulunagai uruuru, vaga ara naua igira ara aqosi kô sisigini dou. Mo ko molo bâ na solo i konina gana ke gini totu male me ke tabu. ³⁶ Ko rutua na turina me ke lia na papasa maripu dou, mo ko adi bâ i laona na Valepolo Tabu, mo ko moloa i matana na Bokisi na Taso. Ma na bulunagai uruuru iani ko nauvani vaganana na omea tabu manana. ³⁷ Ke laka goto ke kesa na aqosi taoniana sa nina bulunagai uruuru segeni ke atsa kolua iani. Ko nauvani vaganana saikesa moa na omea tabu ara balovaniau inau. ³⁸ Me ti vaga ke kesa ke aqositaonia sa omea vaga ia gana ke gini lia nina kô sisigini, minau sauba kau tsidavaginia tanigira niqiu tinoni."

Na Tinoni Sasaga Tana Aqosi Omea Levolevo Vania na Valepolo

(Binaboli 35:30-36:1)

31 Na Taovia e tsarivania a Moses, ² "Inau au vilinogoa a Besalel, na dalena a Uri ma na kukuana a Hur, tana puku konina a Juda, ³ mau dangaliginia na susuligaqu. Mau sauvania na sasaga loki ma na na padagado, ma na donadou tana aqosiana pipi sui vatana na omea mamarega, ⁴ ma na botsangiana pipi vata na mamare mamarega ma na aqosiginiaqira na qolumila, ma na siliva ma na tapalamila; ⁵ ma na lasiaqira na vatu angaanga gana na baruaqira na omea levolevo; ma na katsu gai; me pipi sui goto na vatana na aqosi omea mamarega tavosi. ⁶ Mau viligotoa a Oholiab na dalena a Ahisamak, tana puku konina a Dan, ke aqo kolua. Minau au sauvanigira sui goto igira na tinoni sasaga tana aqosi omea levolevo na sasaga

loki rongona kara gini tangomana na aqosiaqira pipi sui na omea inau au ketsaliginigamu kamu naua: ⁷ igira nogo na Valepolo Tabu, ma na Bokisi na Taso ma na vovongona, me pipi sui na vangana na Valepolo, ⁸ ma na bela na molo bredi me pipi sui na vangana, na gai na molodato bilona bulu iruiru qolumila laka me pipi sui na vangana, ma na belatabu gana na kodoana na buluna gai uruuru, ⁹ ma na belatabu gana na savori-kodoputsa me pipi sui na vangana, na popo na vulivuli ma na tototona, ¹⁰ na polo manetabu rereidou sosongo vania a Aaron mitugira na dalena gana kara tu sagelia kalina kara tu naua tu niqira aqo manetabu, ¹¹ na oela tabu ma na bulunagai uruuru dou sosongo gana na Nauna Tabu. Mi tana aqosiaqira na omea sui girani, niqira aqo kara nautaoni saikesalia vaga nogo au ketsaliginigo inau."

Na Sabat Aia na Dani na Mango

¹² Na Taovia e ketsalia a Moses, ¹³ "Ko tsarivanigira na tinoni ni Israel na goko iani, 'Kamu padalokia na Sabat aia niqiu dani na mango inau, rongona aia nogo na papadana na vaitasogi i levugada igita tana tagu popono ke mai, ma kamu donaginia laka inau na Taovia au naua migamu amu gini lia niqiu tinoni segeni. ¹⁴ Nimui aqo kamu padalokia na dani na mango, rongona na dani ia na dani tabu. Masei moa ke tau padalokia me ke aqo tana dani ia, ma nimui aqo kamu labumatesia. ¹⁵ Igamu amu tamanina ono na dani i tana kamu naua nimui aqo, ma na vitunina dani aia na dani na mango kamu balovaniau inau. Masei moa ke naua sa aqo tana dani ia nimui aqo kamu labumatesia. ¹⁶ Igira na tinoni ni Israel niqira aqo kara padalokia na dani iani vaga na papadana niqiu vaitasogi kolugira. ¹⁷ Sauba ke lia sailagi na papadana i levugaqira na tinoni ni Israel minau, rongona inau na Taovia au aqosia na baragata ma na barangengo i laona e ono na dani, mi tana vitunina dani inau au mango rago."

¹⁸ Mi kalina God e goko sui vania a Moses tana Vungavunga Sinai, maia e sauvania ruka na pavavatu i tana aia segenina nogo e maretsunagira na ketsa.

Na Nununa na Buluka Qolumila

(Na Vaolusi Ketsa 9:6-29)

32 Mi kalina igira na toga ara reia laka a Moses e tau vati tsunamai tania na vungavunga, me totu oka sosongo i gotu, migira ara saimai polia a Aaron mara tsarivania, "Igami ami tau dona nagua e laba vania a Moses aia na mane e adirutsumigami tania i Ejipt. Me vaga ia me dou ti igoe ko aqosivanigami sa god gana ke idagana sautu vanigami."

² Ma Aaron e tsarivanigira, "Kamu adiligigira sui na tsaukuli qolumila tana kuliqira na taumui ma na dalemui ma kamu adigira mai vaniau inau." ³ Mi tana, migi-

ra sui na tinoni ara adiligigira gaqira tsaukuli qolumila, mara adigira mai vania a Aaron. ⁴ Maia e adigira na tsaukuli girani, me mologira tana lake mara rono, me qetu bâ tana omea ara aqositaonia na nununa na buluka mane ara vangarau manogatinogoa, me gini laba kesa na nununa na buluka mane qolumila.

Migira na toga ara tsaria, “!Israel, iani nogo nida god igita, aia e adirutsumigita tania i Ejipt!”

⁵ Mi kalina a Aaron e reivaganana ia, maia e tû me lo-goa kesa na belatabu i matana na buluka mane qolumila ia, me tsaria, “Ke dani nogo sauba ke laba na dani tabu gana na padalokiana na Taovia.” ⁶ Mi tana matsaraka bongibongi na dani ngana igira ara adimaigira visana na omea tuavati gana na savori-kodokodo, me visana gana na sausau tangomana na tinoni kara gani-patâ na turina. Migira na toga ara totupuka i lao tana mutsa, mara totu matengana na inu bule ma na sinagi bubulega.

⁷ Na Taovia e tsarivania a Moses, “Ko tsaku mo ko vitsutsuna i lao, rongona igira nimu toga, igira igoe o adirutsumigira tania i Ejipt, ara sasi mara piloligi taniau inau. ⁸ Ara mololenogoa na sautu inau au ketsaligira kara muria; mara tû mara aqosi segeniqira kesa na dalena buluka mane qolumila, mara samasama i matana mara kodoputsa vania. Mara tsaria laka aia nogoria niqira god e adirutsumigira tania i Ejipt. ⁹ Au donagininogoa laka ara tsatsarae sosongo na tinoni girani. ¹⁰ Mi kalina ia migoe ko laka na tovoana na utusiaqu. E dato sosongo na kore i tobaqu vanigira, mau padâ nomoa kau labumatesigira. Mi muri bâ ti inau sauba kau naua migoe migira na kukuamu kamu lia kesa na puku loki.”

¹¹ Mi tana, ma Moses e ngangai savosavo bâ konina na Taovia nina God me tsaria, “?Lao kiki Taovia, egua te o kore loki sosongo vaga sagata ia vanigira nimu tinoni, igoe nogo o laumaurisigira tania na Ejipt ginia na susuligamu loki? ¹² ?Rongona gua ti igira na Ejipt kara tangomana na tsariana laka kalina igoe o adirutsumigira nogo nimu toga tania i Ejipt, mo padâ moa na matesiaqira tana vungavunga, ma kara nangaligi saikesa? Ko laka na kore sosongo vaga ia; ko olia nimu papada mo ko laka na molomaiana na omea seko loki iani vanigira nimu tinoni. ¹³ Ko padavisutugira nimu maneaqo a Abraham, ma Isaak, ma Jakob. Mo ko padatugua nimu veke o nauvanitugira laka ko tusuvanitugira ke danga tu kukuaqira, ma kara danga vaga na veitugu i gotu tana masaoka, me laka sauba ko tusuvanigira tu kukuaqira kara tamanina na kao igoe o vekenogoa vanigira kara tamanina sailagi.” ¹⁴ Mi tana, maia na Taovia e olitugua nina papada, me tau tugua naua na omea seko aia e padâ laka ke nauvanigira nina tinoni.

¹⁵ Ma Moses e tsunatugua tania na vungavunga, me tabelekaira na pavavatu tana e totu na mamarena na

ketsa ruka sui tabana. ¹⁶ God segenina nogo e aqosikaira na pavavatu kaira, me kirigira nina ketsa ka koniqira.

¹⁷ Ma Josua e rongomigira na tinoni ara gugû me tsarivania a Moses, “Inau au rongomia na leleo vaga moa ti ara vailabu i vera.”

¹⁸ Ma Moses e tsaria, “Aia e tau rorongo vaga na gû na tangomana tana vailabu, se ke vaga na ngangai kalina ara tau tangomana; aia e rorongo vaga moa na linge.”

¹⁹ Mi kalina a Moses e mai varangisia na vera maia e reia na nununa na buluka mane ara aqosia, migira na tinoni ara gagavai, me gini momosa loki na tobana. Mi tana, i tuana nogo na vungavunga, aia e tsonit-sunakaira na pavavatu aia e tabelekaira mara ka takotso sui. ²⁰ Maia e adia na nununa na buluka mane ia me tsonisagea i laona na lake, me tairutua me lia na papasa me laloginia na kô, mi muri maia e turuginigira na toga ni Israel kara inuvia. ²¹ Maia e tsarivania a Aaron, “?Nagua sagata ara nauavanigo igoe na tinoni girani, te o tamivanigira mara gini naua na sasi loki vaga sagata ia?”

²² Ma Aaron e tuguvisua me tsaria, “Ko laka na kore vaniaqu inau. Igoe o dona nogo laka na tinoni girani ara padakuti matena moa na nausasi. ²³ Igira ara tsarivaniau inau, ‘Igami ami tau dona nagua e laba vania a Moses, aia na mane e adirutsumigami tania i Ejipt; me vaga ia me dou ti igoe ko aqosivanigami sa god gana ke idagana sautu vanigami.’ ²⁴ Minau au nongigira kara adimai vaniaqu niqira inilau qolumila, migira ara tamani visana ara adiligigira mara saugira vaniaqu inau. !Minau au tsonisagegira na inilau girani i laona na lake me tavongani laba kesa na nununa na buluka mane qolumila!”

²⁵ A Moses e reigadovia laka a Aaron nogo e tamivanigira na tinoni kara muria niqira papada segeni te ara naua na sasi vaga ia, mara gini paluvangamaqira segeni i mataqira gaqira gala. ²⁶ Me vaga ia, ma Moses e vano me ba tû i matana na nauna tana ara tototu, me gû me tsaria, “!Pipi sui igira ara totu tabana konina na Taovia kara mai tutû ieni!” Me vaga ia, migira sui na Levi ara mai mara tupolia, ²⁷ maia e tsarivanigira, “Na Taovia God ni Israel e ketsalia pipi vidamui igamu ke moloa nina isi i bunguna, me ke liu i laona na nauna popono i tana igita a vaturikaegira nida valepolo, ke tû ieni, me ke tsau bâ i tabana, me ke matesigira na tasina, ma gana sai dou, ma gana verakolu.” ²⁸ Migira na Levi ara rongomangana a Moses, mara ba matesigira ara gana ngongo tolu toga na mane tana dani ia. ²⁹ Ma Moses e tsarivanigira na Levi, “I dani eni nogo igamu amu sausegenimui vania na Taovia tana aqo manetabu, rongona amu labumatesigira na dalemui mane ma na kulamui, me vaga ia ma na Taovia e tabugamu i dani eni.”

³⁰ Mi tana dani ngana ma Moses e tsarivanigira na tinoni, "Igamu amu naua kesa na sasi loki sosongo. Mi kalina ia inau sauba kau dato ba tugua konina na Taovia tana vungavunga; me tau utu ti kau tangomana na sese matena nimui sasi ma na Taovia ke padale vanigamu." ³¹ Mi muri, ma Moses e visubatugua i konina na Taovia me tsaria, "Alao Taovia igira na tinoni girani ara naua kesa na sasi loki sosongo! Ara aqosia kesa na god qolumila mara samasama vania. ³² Kiki ko padale vanigira moa niqira sasi; me ti ke tagara, mo ko adiligia na soaqu inau tania na papi i tana igoe o maretsunagira na soaqira nimu tinoni."

³³ Ma na Taovia e tsarivania, "Tagara, igira moa ara naua na sasi iani sauba kau adiligia na soaqira tania niqu papi. ³⁴ Mi kalina ia, migoe ko visutsuna bâ, mo ko idagana sautu vanigira niqu tinoni na vano i tana inau au tsarivanigo nogo. Ko padatugua laka niqu angelo sauba ke mataligamu, me maimai varangi nogo na tagu i tana inau sauba kau kedegira na tinoni girani tana rongona niqira sasi."

³⁵ Me vaga ia, ma na Taovia e molomai vanigira na tinoni kesa na lobogu seko, rongona igira ara turua a Aaron ke aqosivanigira na nununa na buluka mane qolumila ia.

Na Taovia e Ketsaligira na Israel Kara Mololea na Vungavunga Sinai

33 Na Taovia e tsarivania a Moses, "Ko mololea na nauna iani, igoe migira na tinoni o adirutsumigira tania na Ejipt, ma kamu vano tana kao inau au vekevanitugira nogo a Abraham, ma Isaak, ma Jakob ma tu kukuqira. ² Inau sauba kau moloa kesa niqu angelo ke mataligamu, ma kau tsialigigira na Kanaan, ma na Amor, ma na Het, ma na Peres, ma na Hivi, ma na Jebus. ³ Kamu vano igamu tana kao lakatana me vuaga dou ia, minau segeniqu moa e utu kau dulikolugamu, rongona igamu na tinoni tsatsarae sosongo, me tau utu kau ba matesigamu lê i sautu."

⁴ Mi kalina na tinoni ara rongomia na goko vaga ia, migira ara padasavi sosongo mara ngangai, mara tau goto sagelia niqira inilau angaanga. ⁵ Rongona na Taovia e ketsalinogoa a Moses ke tsarivanigira, "Igamu na tinoni tsatsarae sosongo. Me ti vaga inau kau dulikolugamu atsa moa kesa tana tagu tetelo, me sauba e utu ke tagara kau matesiligigamu sui saikesa. Mi kalina ia kamu adiligigira sui nimui inilau angaanga, minau kau pedea na omea gua sauba kau nauvanigamu." ⁶ Mi murina, kalina igira na tinoni ni Israel ara mololea na Vungavunga Sinai, mara tau nogo sagelia niqira inilau angaanga.

Na Valepolo Tabu

⁷ Pipi kalina igira na tinoni ni Israel ara vaturikaegira niqira valepolo segeni, mi tana ma Moses ke adia na Valepolo Tabu me ke vaturikaea ao tetelo tania na nauna ia. Mara soaginia na Valepolo ia na Valepolo i tana e totu na Taovia, me ti vaga aseki ke ngaoa na lavegoko i konina na Taovia ma nina aqo ke vano i tana. ⁸ Me pipi kalina ke vano a Moses i tana, migira na tinoni kara tutû moa tana matsapana niqira valepolo, ma kara matania a Moses poi kalina aia ke ba sage. ⁹ Mi muri kalina ke ba sage nogo a Moses, ma na parako ke tsunamai me ke totu tana matsapana na Valepolo, ma na Taovia ke goko vania a Moses talu i laona na parako. ¹⁰ Mi kalina tsotsodo igira na tinoni kara morosia na parako ia tana matsapana na Valepolo, migira sui kara tsuporu tsuna. ¹¹ Mi tana ma na Taovia ke goko kolua a Moses, vaga moa kalina kesa tinoni e goko kolua kesa gana sai dou. Mi muri ma Moses ke visubatugua tana ara totu igira na tinoni. Maia moa a Josua na mane vaolu, aia na dalena a Nun, ma gana sasanga a Moses, ke totuvisu i laona na Valepolo Tabu.

Na Taovia e Vekea Ke Totu Kolugira Tugua Nina Tinoni

¹² Ma Moses e tsarivania na Taovia, "E mana igoe o tsarinogoa vaniau kau idagana sautu vanigira na tinoni girani na vano tana kao ia, mea moa igoe o tau tsarivaniau inau laka aseki sauba ke dulikoluau. Mo tsarigotoa laka o donadouginau inau mo reingaoau. ¹³ Mi kalina ia, ti vaga igoe o reingaoau manana, mau nongigo ko tsarivulagi vaniau nimu papada, rongona kau gini tangomana na aqo dou vaniamu, ma kau gini naudou babâ moa i matamu igoe. Ko padatugugotoa laka igoe segenimu nogo o vilia na puku na tinoni girani kara lia nimu tinoni segeni."

¹⁴ Ma na Taovia e tsaria, "Inau sauba kau vano kolugamu, ma kau sangagamu ma kamu gini tango mana."

¹⁵ Ma Moses e gokovisu me tsaria, "Me ti vaga igoe ko tau dulikolugami, mo ko laka goto na raiamami kami mololea na nauna iani. ¹⁶ ?Ke koegua ti na tinoni kara donaginia laka igoe o reingaoau inau migira goto nimu tinoni, ti vaga igoe ko tau dulikolugami? Ma nimu totu kolugami nogo igoe sauba ke sauvulagia laka igami ami gini tavosi tanigira na tinoni tavosi sui tana barangengo."

¹⁷ Na Taovia e tsarivania a Moses, "Inau sauba kau nau saikesalia moa na omea o nongiau igoe, rongona inau au donaduginigo igoe mau reingao." ¹⁸ Mi muri ma Moses e nongigotoa, "Kiki Taovia ko tamivaniau ma kau reilakana na mararamu angaanga."

¹⁹ Ma na Taovia e tuguvisua me tsaria, "Inau sauba kau naua ma niqú doulaka popono ke liuputsi tanigo, mi matamu nogo igoe inau sauba kau tsarivulagia na soaqu tabu. Inau nogo na Taovia, minau au vangalaka vaniasei moa au ngaoa kau vangalaka vania, mau galuvea aseí moa au ngaoa kau galuvea. ²⁰ Minau e utu kau tamivanigo ko morosilakana na mataqu, rongona e tau tangomana ke kesa ke reilakana na mataqu me ke mauri. ²¹ Mieni i ligisaqu nogo inau, e totu kesa nauna i tana igoe tangomana ko tû i kelana na vatu. ²² Mi kalina na mararaqu angaanga ke liuputsi, minau sauba kau molosagego tana mangamangana na vatu ma kau tsavupoiginigo na limaqu poi kalina kau vanoputsi tanigo. ²³ Mi muri, minau sauba kau adiligia na limaqu, migoe sauba tangomana ko reia moa na gotuqu me utu moa vanigo ko reilakana na mataqu."

Ruka na Pavavatu Vaolu

(Na Vaolusi Ketsa 10:1-5)

34 Na Taovia e tsarivania a Moses, "Ko katsukaira tugua ke ruka na pavavatu vaga nogo kaira o katsukaira tana idana, minau sauba kau maretugua i ka koniqira na goko vaga au marenogoa ka koniqira ruka na pavavatu igoe o kotsokaira tana idana. ² Me ke matsaraka ke dani ko datomaitugua i kelana na Vungavunga Sinai na tsodoaqu inau. ³ Ke laka goto na datomai koluamu ke kesa; ma kau tau goto reia sa tinoni ke totu sa tabana goto na vungavunga; ke tagara goto sa sipi se sa buluka ke mutsamutsa bamai i tuana na vungavunga." ⁴ Mi tana, ma Moses e katsukaira tugua ruka na pavavatu, mi tana matsaraka bongibongi na dani ngana, maia e kalagaidato kaira i kelana na Vungavunga Sinai, vaga nogo na Taovia e ketsaliginia ke naua.

⁵ Maia na Taovia e tsunamai i laona na parako, me tutû kolua a Moses i tana, me katevulagi vania na asana tabu, laka na soana aia Taovia. ⁶ Mi muri ma na Taovia e liuputsimai i matana a Moses me gokodato me tsaria, "Inau na Taovia inau nogo na God na galuve ma na tobalaka, mau tau dona na kore tsaku, mau dona moa na galuve sosongoliaqira na tinoni, mau totu kalavata i koniqira. ⁷ Au manalia niqú veke vanigira na toga na vatavata, mau padalea na omea seko ara naua ma niqira sasi; me sauba nomoa e utu kau terevia na kedeaqira na dalemui ma na kukuamui tsau bâ tana tolunina ma na vatinina vatavata kara botsamai i muri tana rongona niqira sasi na tamaqira."

⁸ Ma Moses e tsaku sosongo e tsuporu tsuna tana kao me samasama vania God. ⁹ Me tsaria, "Taovia, ti vaga igoe o reingaoau manana inau, mau nongigo ko dulikolugami mo ko reitutugugami i sautu. Eo, e manana nomoa laka na tinoni girani ara tsatsarae sosongo, me atsa moa e vaga Taovia, migoe ko padalegira moa na omea seko ami naua, ma nimami

sasi, mo ko tabegami moa vaga nogo nimu tinoni segeni."

Na Vaolusituguana na Vaitasogi

(Binaboli 23:14-19; Na Vaolusi Ketsa 7:1-5; 16:1-17)

¹⁰ Na Taovia e tsarivania a Moses, "Kalina ia inau sauba kau naua kesa na vaitasogi kolugira na tinoni ni Israel. Mi mataqira igira inau sauba kau naugira na omea loki sosongo, vaga au tau saikesa vati naua sa nauna tana barangengo mi laona goto sa puku na tinoni tavosi. Pipi sui na tinoni sauba kara reigira na omea loki sosongo inau na Taovia au tangomana na nauana, rongona inau sauba kau naua kesa na omea mamataguniga loki vanigamu. ¹¹ Migamu nimui aqo kamu muridougira na ketsa ma na vali inau au sauvanigamu i dani eni. Minau sauba kau tsialigigira na Amor, ma na Kanaan, ma na Het, ma na Peres, ma na Hivi, ma na Jebus, kalina igamu kamu maimai moa i sautu. ¹² Kamu laka goto na nauana sa vekesai kolu-aqira na tinonina na vera i tana igamu amu vanokalea, rongona ti vaga kamu nauvaganana ia, me tau utu ti ke lia vaga na taviti seko vanigamu. ¹³ Ma nimui aqo kamu vui pukaligira niqira belatabu, ma kamu toroutsanigira niqira tuguru tabu, ma kamu kavi pukaligira na nununa niqira god daki ko Asera.

¹⁴ "Kamu laka goto na samasama vaniana sa god tavosi, rongona inau nogo na Taovia nimui God me utu goto kau tamivanigamu kamu tamanina sa god tavosi. ¹⁵ Kamu laka goto na nauana sa vekesai kolu-aqira na tinonina na vera ia, rongona kalina igira kara vano na samasama vaniaqira niqira god ponotoba ma na savori-kodoputsa vaniaqira, me sauba kara soagamu kamu ba sangagira, mi tana migamu sauba kamu ngaoa na ba sanga na ganiana na mutsa igira ara savori vanigira niqira god ponotoba. ¹⁶ Me tau utu ti igira na dalemui mane kara taugagira na daki ni veratavosi girani, migira sauba kara raqa sasiligira na dalemui ma kara tau totu kakai i koniqu inau, ma kara ba sanga na samasama vaniaqira niqira god ponotoba.

¹⁷ "Kamu laka goto na aqosiginiaqira na tapala na nunuqira na god peropero ma na samasama vaniaqira.

¹⁸ "Kamu lokisia na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti Konina. Me vaga nogo na omea inau au ketsaliginigamu, kamu gania moa na bredi e tagara isti konina i laona ke vitu na dani tana vulana Abib, rongona tana vula vaga nogo ia igamu amu mololea i Ejipt.

¹⁹ "Pipi sui na baka mane botsaida, ma na idana na daleqira mane nimui omea tuavati papala ara tamaniqu sui inau, ²⁰ migamu nimui aqo kamu volivisua kesa na dalena asi mane botsaida tana savoriana kesa na dalena sipi na tuguna. Me ti vaga kamu tau ngaoa na volivisuana na asi ia, ma kamu birukutsia

moa na liona. Ma nimui aqo kamu volivisia pipi sui na dalemui mane botsaida.

“Me ke laka goto ke kesa na mai laba i mataqu inau, ti ke tagara nina sausau.

²¹ “Igamu amu tamanina nogo e ono na dani i tana kamu naua nimui aqo, mi tana vitunina dani igamu kamu tau goto naua sa aqo, atsa moa ti ke gado tana tagu na tsutsuka se na pipitsu.

²² “Kamu lokisia na Dani Tabu na Pipitsu kalina igamu amu tuturiga moa na pitsuana na kesianina pipitsu nimui ulti, ma kamu lokisigotoa na Dani Tabu na Babale tana ka gaqira levuga na tagu na papara ma na tagu na bisi kalina igamu amu angunikolugira nimui vuana gai mutsamutsa.

²³ “Ke tolu na tagu i laona kesa na ngalitupa niqira aqo pipi sui nimui mane kara mai na samasama vaniaqu inau na Taovia na God ni Israel. ²⁴ Mi muri kalina kau tsialigigira na puku sui na tinoni tavosi i matamui igamu, ma kau ratsuvanigamu nogo nimui butona kao, me sauba ke tagara goto ke kesa ke tovoa na sugutiana na veramui tana tolu na dani tabu tugirani.

²⁵ “Kamu laka na savoriana na bredi na isti i konina kalina kamu gini savori-kodokodo vaniau kesa na omea tuavati. Kamu laka goto na moloana ke totu tsaulina na matsaraka na dani ngana sa turina na omea tuavati amu matesia tana Dani Tabu na Paseka.

²⁶ “Pipi ngalitupa kamu adimaia tana valena na Taovia na kesianina pipitsu tana nimui uta.

“Ma kamu laka na kukiana sa dalena naniqoti tana kona na tsutsuna tinana.”

²⁷ Mi muri ma na Taovia e tsarivanja a Moses, “Ko maretsunagira na goko girani, rongona tana tsaqina goko nogo girani e pukuga na vaitasogi au naukolugo igoe kalina eni me kolugira na tinoni ni Israel.” ²⁸ Ma Moses e totu i tana kolua na Taovia e vati sangavulu na dani me vati sangavulu na bongi, me tau goto gania me ke inuvia sa omea. Mi tana pavavatu kaira aia e maretsunâ na gokona na taso, igira nogo na Sangavulu Ketsa.

A Moses e Visumaitugua Tania na Vungavunga Sinai

²⁹ Mi kalina a Moses e visumaitugua tania na Vungavunga Sinai kolukaira ruka na pavavatu i tana e maregira na Sangavulu Ketsa, maia e tau moa donalaka e angaanga na ngorana tana rongona aia e talu na goko koluana na Taovia. ³⁰ Mi kalina a Aaron migira sui na toga ara reia e angaanga na ngorana a Moses, migira ara matagu na ba varangisiana. ³¹ Maia Moses e soamaigira, ma Aaron migira sui na ida tana saikolu ara bâ i konina, ma Moses e goko vanigira. ³² Mi muri na ia, migira sui na tinoni ni Israel ara saimai i konina, ma Moses e tsarivulagi vanigira pipi sui na ketsa aia na Taovia e sauaninogoa tana Vungavunga Sinai.

³³ Mi kalina a Moses e sui na goko vaniaqira, maia e tsavupoiginia na polo na lovana. ³⁴ Me pipi kalina a Moses ke vano i laona na Valepolo Tabu na goko koluana na Taovia, maia ke adiligia na polo ia tania na lovana. Mi kalina aia ke rutsumaitugua, maia ke ba tsarivanigira na tinoni ni Israel pipi sui na omea na Taovia e raiginia ke tsarivanigira, ³⁵ migira kara morosia na ngorana ke angaanga. Mi muri ti aia ke tsavupoigini tugua na polo na lovana, poi ke tsau kalina aia ke vanotugua na goko koluana na Taovia.

Na Ketsa e Kalea na Sabat

35 Ma Moses e soasaigira na saikolu popono na tinoni ni Israel me tsarivanigira, “Iani nogo e vanga na omea e ketsaliginigamu na Taovia kamu naua: ² Igamu amu tamanina nogo e ono na dani i tana kamu naua nimui aqo, ma na vitunina dani aia ke lia nimui dani tabu, na dani na mango amu baloa vaniau inau na Taovia. Me ti vaga aseke ke naua na aqo tana dani ia, ma nimui aqo kamu labumatesia. ³ Kamu laka goto na soqoi lake i laona na valemui tana Dani na Sabat.”

Na Sausau Vania na Valepolo Tabu

(Binaboli 25:1-9)

⁴ Ma Moses e tsarivanigira sui na tinoni ni Israel na goko vaga iani, “Iani nogo na omea e ketsaliginigamu na Taovia: ⁵ Kamu adia i laogira nimui omea tatamani na vangana na sausau vania na Taovia. Me ti vaga aseke ke ngaoa na nauana ma nina aqo ke adimaia na sausau na qolumila, ma na siliva, ma na tapalamila; ⁶ ma na polo ara vosiginia na terete laka; ma na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi; na polo ara vosiginia na ivuna na naniqoti; ⁷ na kokorana na sipi mane ara somua me tsitsi; na kokorana goto na naniqoti; na gai na na akasia; ⁸ na oelagana na bulu iruiru; na papasa sisigini dou gana na oela na nina omea, ma na buluna gai uruuru sisigini dou; ⁹ na vatu angaanga tsitsi, migira goto visana na vatana na vatu angaanga loki matena tavosi gana na moloana tana nina epod ma na todo tetelo tana aseasena na Mane Tabu Loki.

Na Vangana na Valepolo Tabu

(Binaboli 39:32-43)

¹⁰ “Igira sui na mane i laomui igira ara sasaga tana aqosi omea levolevo kara mai ma kara aqosigira na omea sui e ketsaligamu na Taovia kamu naua: ¹¹ na Valepolo, ma na tsatsavuna i laona mi taba, na salilina ma na pava damadama, na qarogaro, na tuguruna, ma na tototona; ¹² na Bokisi na Taso, ma na gai na mani kalagaiginiana, na vovongona, ma na polokatsigana na tsauragininiana i matana; ¹³ na bela gana na

molo breidi, ma na gai na mani kalagaiginiana, me pipi sui na vangana; ma na breidi gana na sauvaniana God; ¹⁴ na gai na molodato bilona bulu iruiru migira na vangana; na bilo kolugira na bulu; ¹⁵ na belatabu gana na kodo buluna gai uruuru ma na gai na mani kalagaiginiana; na oela tabu gana na nina omea; na bulunagai uruuru sisigini dou; na polokatsi gana na tsauragini-ana tana matsapana na Valepolo; ¹⁶ na belatabu gana na savori-kodoputsa, kolua na didilana lake tapalamila, ma na gai na mani kalagaiginiana, migira sui na vangana; na popo na vulivuli ma na tototona; ¹⁷ na polokatsi gana na bara poliana na pakokana, na tuguruna ma na tototoqira; ma na polokatsi gana na matsapana na bara; ¹⁸ na itai na kakaisiginiana na Valepolo ma na polona na bara, ma na gai tetelo gana na sori itai; ¹⁹ ma na poloqira tabu rereidou sosongo a Aaron mitugira na dalena gana kara tu sagelia kalina kara tu ba naua niqira aqo i laona na Nauna Tabu.”

Na Tinoni Ara Adimaia Niqira Sausau

²⁰ Mi murina e goko sui a Moses, migira sui na tinoni ni Israel ara tavota mara vano, ²¹ migira sui ara padangaoa na nauana ara tû, mara adimaia niqira sausau vania na Taovia gana na aqosiginiana na Valepolo i tana ke totu aia. Mara adimaia pipi sui na omea e kilia gana na gini aqo tana samasama ma gana na aqosiginiana na poloqira na manetabu. ²² Igira sui na mane ma na daki ara padangaoa na nauana, ara adimaigira na pini na inilau, na tsaukuli, na ringi, na liolio, me lelevoga na vatana na inilau qolumila, mara saugira sui vania na Taovia. ²³ Migira sui ara tamanina na terete laka; ma na terete bora, tsitsibora, se tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi; ma na polo ara vosiginia na ivuna naniqoti; ma na kokorana sipi mane ara somua me tsitsi; se na kokorana na naniqoti, ara adimaigira vania na Taovia. ²⁴ Migira sui ara tangomana kara sau na siliva se na tapalamila ara adimaia niqira sausau vania na Taovia, migira sui goto ara tamanina na gai na akasia e ulagana kara gini aqo tana pipi vatana na aqo, ara adimaigira goto. ²⁵ Igira sui na daki ara dona dou sosongo na vosipolo ara adimaia na terete laka, ma na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka ara aqosiginia na ivuna sipi, igira segeni nogo ara vosia. ²⁶ Ara aqosigotoa na terete ginia na ivuna na naniqoti. ²⁷ Migira na ida ara adimaigira na vatu angaanga tsitsi, migira goto visana na vatana na vatu angaanga tavosi loki matena, gana kara mologira bâ tana epod ma na todo tetelo gana na aseasena na Mane Tabu Loki, ²⁸ na papasa sisigini dou ma na bulu gana na bilo, na oela gana na nina omea, ma gana goto na bulunagai sisigini dou. ²⁹ Migira sui na tinoni ni Israel ara padangaoa na nauana ara tû mara adimaigira niqira sausau vania na Taovia gana na aqosiginiaqi-

ra na omea aia na Taovia e ketsaliginia a Moses ke naua.

Na Tinoni Sasaga Tana Aqosi Omea Levolevo Vania na Valepolo Tabu (Binaboli 31:1-11)

³⁰ Ma Moses e tsarivanigira na tinoni ni Israel, “Na Taovia e vilinogoa a Besalel na dalena a Uri ma na kukuana a Hur tana puku konina a Juda. ³¹ Ma God e dangaliginia na susuligana, me sauvaninogoa na sasaga loki, ma na padagado, ma na donalevo tana aqosiana pipi sui vatana na omea mamarega, ³² ma na botsangiana pipi vatana na mamare mamarega, ma na aqosiginiaqira na qolumila, ma na siliva, ma na tapalamila; ³³ ma na lasiaqira na vatu angaanga gana na baruqira na omea levolevo; ma na katsu gai; me pipi sui goto vatana na aqosi omea mamarega tavosi. ³⁴ Na Taovia e sauvanikaira nogo a Besalel ma Oholiab aia na dalena a Ahisamak tana puku konina a Dan, na sasaga gana na taraiaqira na tinoni tavosi tana aqosi omea levolevo vaga ara ka dona kaira. ³⁵ Maia e sauvanikaira na sasaga loki gana na donadougianiana pipi vatana na aqo vaga ara naua igira ara dona sosongo na aqosiana na kikiri tana omea levolevo, se na botsangiana pipi vatana na mamare mamarega, se na gini vosipolo na terete laka; ma na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi; me visana goto vatana na polo tavosi. Kaira ara ka tango mana sosongo na nauana pipi sui na vatana na aqo, mara ka dona dou sosongo goto na botsangiana na omea vaolu.

36 “Kaira a Besalel ma Oholiab, migira sui tavosi goto na mane sasaga aia na Taovia e sauvanigira nogo na padagado ma na donalevo mara donadougiania na aqosiana pipi na omea sui ara kilia gana na logoana na Valepolo Tabu, igira nogo niqira aqo kara aqosigira pipi sui na omea girani taoninogoa na omea e ketsaliginigira na Taovia.”

Na Tinoni Ara Adimaigira Danga Sosongo Niqira Vangalaka

² Ma Moses e soamaikaira a Besalel, ma Oholiab, migira sui goto na mane sasaga tavosi aia na Taovia e sauvanigira nogo na sasaga gana na aqosi omea levolevo, mara padangaoa na sasanga, ma Moses e tsarivanigira kara tuturiga na aqo. ³ Ma Moses e tusuvanigira pipi sui na sausau igira na tinoni ni Israel ara adimaia gana na aqosiana na Valepolo Tabu. Migira na tinoni ni Israel ara tau kuti na adimai vaniana a Moses niqira sausau pipi matsaraka. ⁴ Migira na mane sasaga ara naua na aqo ia, ara vano ⁵ mara ba tsarivania a Moses, “Igira na tinoni ara adiadi mai moa danga sosongo na omea, liusia na omea igita a kilia gana na

aqosiaqira na omea sui na Taovia e ketsaliginigita ka naua.”

⁶ Me vaga ia ma Moses e mologoko i laona na vera popono me tsarivanigira kara laka goto na sauana babâ niqira vangalaka gana na aqosiana na Valepolo Tabu ma na vangana sui; mi tana migira na tinoni ara tau goto adimaia sa niqira vangalaka. ⁷ Igira na omea ara adimainogoa e danga liusinogoa na omea e tugua na aqosiniaqira pipi sui na aqo.

Na Aqosiana na Valepolo Tana Ke Totu na Taovia (Binaboli 26:1-37)

⁸ Igira ara sasaga sosongo bâ i laoqira na tinoni aqo, ara aqosia na Valepolo tana ke totu na Taovia. Ara aqosiginia sangavulu turina na polo vovosi laka ara vosiginia na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi, mara tula mamaregasigira taonia na nunuqira na angelo. ⁹ Me pipi na turina e kesa moa atsa na katsina ma na damana, ara sangava ono na katsina me sangava kesa na damana. ¹⁰ Ara tulasagira tsege na turina, mara nauvaganana goto ia tugira tsege na turina tavosi. ¹¹ Mara aqosiginia na polo bora na kakauna tana ka isuisuqira kaira na turina loki. ¹² Mara mologira ara tsege sangavulu na kakauna tana liligina na kesianina turina loki, me tsege sangavulu goto na kakauna kale bâ tana liligina na rukani na turina loki. ¹³ Mara aqosigira goto tsege sangavulu na salili qolumila gana kara raqasaiginikaira ruka na turina loki ma kara ka gini lia kesa moa na polo popono.

¹⁴ Mi muri, mara aqosiginia na ivuna na naniqoti ara sangavulu kesa na turina na polo gana na tsatsavuna na Valepolo. ¹⁵ Mara aqosigira ara kesa moa atsa na katsiqira ma na damaqira, ara sangava ono tabailima na katsiqira me sangava kesa na damaqira. ¹⁶ Ara tulasagira tsege na turina me gini lia kesa turina loki, mara tulasai vaganana goto tugira ono na turina tavosi. ¹⁷ Ara mologira tsege sangavulu na kakauna tana liligina na kesianina turina loki, me tsege sangavulu goto na kakauna tana liligina na rukanina turina loki. ¹⁸ Ara mologotoa tsege sangavulu na salili tapalamila gana ke raqasaikaira na turina kaira rongona kara ka gini lia kesa moa na tsatsavu. ¹⁹ Mara aqosikaira goto ruka goto na tsatsavuna, kesa ara aqosiginia na kokorana na sipi mane ara somua me tsitsi, me kesa ara aqosiginia na kokorana na naniqoti, aia gana ke pala i taba.

²⁰ Migira na pava damadama gana na mani vaturikaeana na Valepolo ara aqosiginia na gai na akasia. ²¹ Me pipi na pava damadama e sangava ruka na katsina, me tinaqe tolu na damana, ²² mara kavisasana ruka na isuisuna pipi na pava damadama rongona kara gini tangomana na tugutasai dou. Me pipi sui na pava damadama ara kavisasaqira manoga vaga ia.

²³ Mara aqosi manogatigira ara rukapatu na pava damadama gana tabana i ata, ²⁴ me vati sangavulu na tototo siliva gana na tuaqira na pava damadama gira, ruka tototo i tuana kesa na pava damadama gana ke gado bâ tana nauna ara kavisasana. ²⁵ Mara aqosigira goto rukapatu na pava damadama gana tabana i vava na Valepolo, ²⁶ me vati sangavulu na tototo siliva, ruka tototo i tuana pipi na pava damadama. ²⁷ Gana i murina na Valepolo tabana i tasi ara aqosigira goto ono na pava damadama, ²⁸ me ruka na pava damadama gana tana tsuruna. ²⁹ Ma na pava damadama tana tsuruna ara ka sai tû i lao me tsau bâ i gotu. Mara aqosivaganana ia na pava damadama ruka tana tsuruna. ³⁰ Me vaga ia mara alu na pava damadama kolugira sangavulu ono na tototo siliva, ruka tototo i tuana kesa na pava damadama.

³¹ Mara aqosigira goto sangavulu tsege na qaroqaroginia na gai na akasia, tsege na qaroqaro gana na pava damadama kesa tabana na Valepolo, ³² me tsege gana kesa tabana, me tsege goto gana i murina tabana i tasi. ³³ Ma na qaroqaro e liu i levugaqira na pava damadama e vano saviliu tuturiga kesa tabana na Valepolo me tsau bâ i tabana. ³⁴ Ma na pava damadama gira ara lesoviginigira popono na qolumila, mara molo bâ na ringi qolumila i koniqira gana kara tangoliginigira na qaroqaro, ma na qaroqaro goto ara lesoviginigira na qolumila.

³⁵ Ma na polokatsi ara vosiginia na terete laka, ma na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi, mara tula mamaregasia taonia na nununa na angelo i konina. ³⁶ Mara aqositugira goto vati na tuguru ginia na gai na akasia gana na tsauraginiana na polokatsi ia, mara lesovigitugira na qolumila, mara molo bâ na salili tu koniqira. Mi muri, mara aqositugira vati na tototo siliva gana kara tangoli kakaigira na tuguru tugira. ³⁷ Mara vosigotoa kesa na polokatsi gana tana matsapana na Valepolo ginia na terete laka, ma na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi, mara inilauginia na tula mamarega levolevo. ³⁸ Ma gana na mani tsauraginiana na polokatsi iani ara aqositugira tsege na tuguru mara tsukulagini bâ na salili tu koniqira, mara lesoviginia na qolumila tu i kelaqira na tuguru ma na gaina na tsauragini polo, mara aqosigira goto tu tsege na tototo tapalamila gana kara tukae na tuguru tugirani.

Na Aqosiana na Bokisi na Taso (Binaboli 25:10-22)

37 Ma Besalel e aqosiginigotoa na gai na akasia na Bokisi na Taso, e tinaqe tsege na katsina, me tinaqe tolu na damana, me tinaqe tolu na datona. ² Maia e tsavu poponoginia na qolumila laka i laona mi taba, me mologotoa na qolumila polia na liligina i gotu. ³ Me aqosiginigotoa na qolumila tu vati na ringi me

bulu bâ tugira vati tana tuana, ruka ringi tabana, me ruka tabana. ⁴ Me aqosiginia na gai na akasia ruka na gai na kalagai me lesoviginikaira na qolumila, ⁵ me tsukulagini sagekaira bâ tana ringi ara totu ruka tabana na bokisi. ⁶ Maia e aqosiginia na qolumila laka na vovongona, e tinaqe tsege na katsina me tinaqe tolu na damana. ⁷ Me aqosiginia na qolumila ara tai tapetapea ruka na nununa na angelo, ⁸ mara molokaira kara ka totu ruka tabana na isuisuna na vovongona na bokisi ia. Me aqosisaikaira kolunogoa na vovongo ia. ⁹ Ma na nununa na angelo kaira ara ka tu vaiarovigi i kelana na vovongo, ma ka rapoqira ara tatakatsi mara tsavu poponoa.

Na Aqosiana na Bela na Molo Bredi Gana na Savori Vani niana God

(Binaboli 25:23-30)

¹⁰ Maia e aqosiginigotoa na gai na akasia kesa na bela, e tinaqe vati na katsina, me tinaqe ruka na damana me tinaqe tolu na datona. ¹¹ Me lesovi poponoginia na qolumila laka me moloa na qolumila polia na liligina i gotu. ¹² Me aqosia na titibana e labuvati na damana polipolia na bela, me moloa na qolumila polia na liligina na titibana. ¹³ Maia e aqositugira goto vati na ringi qolumila gana na tsukulagini baana na gai na kalagai, me molobatugira tana vati tsutsukena i tana ara totu na tuana. ¹⁴ Mi tugira na ringi gana na tangoliginiaqira kaira na gai na mani kalagaiana na bela, aia e molotugira kara tu totu varangisia na titibana. ¹⁵ Me aqosiginia na gai na akasia ruka na gai na kalagai, me lesoviginikaira na qolumila. ¹⁶ Maia e aqosiginia na qolumila laka na vangana na belatabu ia: na peleti, na bilo, na popovatu, migira na popo laka gana na gini aqo tana savori uaeni.

Na Aqosiana na Gai na Mani Molodato Bilonu Bulu Iruiru

(Binaboli 25:31-40)

¹⁷ Maia e aqosiginia na qolumila laka kesa na gai na mani molodato bilona bulu iruiru. Me aqosiginigotoa na qolumila ara tai tapetapea na tuana ma na gai gotona; migira na inilauna kolugira na nununa na tsitsi oqo ma na tsitsi tavuresi e aqosisai kolunogoa na gaina.

¹⁸ Mara tu ono na arana ara tu varaga bâ tana gai gotona, tolu kesa tabana me tolu kesa tabana. ¹⁹ Pipi ono na arana ara tu tamanina tolu na nununa tsitsi i konina ara rerei vaga na latsena na gatsoga kolu oqona ma na tavuresina. ²⁰ Mi tana gai gotona e totu goto vati na nununa na tsitsi i konina, ara rerei vaga na latsena na gatsoga kolu oqona ma na tavuresina. ²¹ Me kesa na oqona e totu i ka vavaqira i tana ara ka varagasai pipi ruka na arana. ²² Igira na nununa na tsitsi

oqo ma na arana e aqosisai kolunogoa na gai gotona ginia na qolumila laka ara tai tapetapea. ²³ Me aqosigira goto vitu na bilo gana na mani molodatoana bâ tana arana, migira na kapi ma na omea agana na kalagaiginiaqira na bilona na bulu aia e aqosiginia na qolumila laka. ²⁴ Aia e gini aqo tolu sangavulu tsege na kilo na qolumila laka na aqosiginiana na gai na mani molodato bilona bulu iruiru kolugira pipi sui na vangana.

Na Aqosiana na Belatabu Agana na Kodo Bulunagai Uruuru

(Binaboli 30:1-5)

²⁵ Me aqosiginia na gai na akasia kesa na belatabu gana na kodo bulunagai uruuru. Aia e atsa saikesa na katsina ma na damana, e tinaqe ruka labu kesa na katsina, me tinaqe ruka labu kesa na damana, me tinaqe vati labu ruka na datona. Ma na gai ara katsadato tana vati tsukena e aqosisai kolunogoa na belatabu ia. ²⁶ Maia e lesoviginia na qolumila laka na kelana, mi tugira sui vati tabana, mi tugira na gai ara katsadato, me mologotoa na qolumila polipolia na liligina i gotu. ²⁷ Me aqosigotoa ruka na ringi qolumila gana na tsukulaginiana na gai na kalagaia, me molobagira i vavana na liligina tabana mi tabana, gana na tangoliginiana na gai na kalagai kalina kara kalagaia. ²⁸ Me aqosiginia na gai na akasia kaira na gai na kalagai me lesoviginikaira na qolumila.

Na Aqosiana na Oela Tabu Gana na Nina Omea ma na Bulu Uruuru

(Binaboli 30:22-38)

²⁹ Aia e aqosigotoa na oela tabu gana na nina omea ma na bulunagai uruuru sisigini dou, e lalo vaganana nogo ara naua igira niqira aqo na aqosi kô sisigini dou.

Na Aqosiana na Belatabu Gana Na Savori-Kodoputsa

(Binaboli 27:1-8)

38 Ma gana na savori-kodoputsa aia e aqosiginia na gai na akasia kesa segeni goto na belatabu. E atsa saikesa na katsina ma na damana, e sangava kesa tinaqe ruka na katsina ma na damana, me tinaqe vitu na datona. ² Me aqosisai kolunogoa na belatabu tugira vati na gai ara katsadato vati tana tsukena. Ma na belatabu popono aia e lesoviginia na tapalamila. ³ Maia e aqosiginigotoa na tapalamila na vangana sui na belatabu: na bilo tapala gana na mani kodoana na bulunagai uruuru i laona, na savolo, na popo, na poka, ma na tapala tapetape gana na adimadaova gagâ. ⁴ Aia e aqosiginigotoa na tapalamila na didilana lake me molo bâ i vavana na titibana na belatabu me ke tsuna tsau bâ ganangongo i levugana. ⁵ Maia e aqosigotoa vati na ringi gana na tsukulaginiana na gai na kalagai, me

mologira bâ tana vati tsutsukena. ⁶ Me aqosiginigotoa na gai na akasia ruka na gai na kalagaiginiana, me lesoviginikaira na tapalamila, ⁷ me tsukulaginisage kaira i laona na ringi ara totu i tabana mi tabana na belatabu. Ma na belatabu ia e aqosiginia na pava damadama, mi kelana e ova tsapatugu.

Na Aqosiana na Popo Tapalamila

(Binaboli 30:18)

⁸ Maia e aqosiginia na popo tapalamila ma na toto-
tona tapalamila niqira qilasi na tironunu igira na daki
ara aqo tana matana na Valepolo Tabu.

Na Bara Ara Barapoligina na Pakokana Na Valepolo Tabu

(Binaboli 27:9-19)

⁹ Ma gana na pakokana na Valepolo Tabu aia e
aqosiginia na bara na polokatsi vovosi laka. I tabana i
ata e sangava rukapatu ruka na katsina, ¹⁰ mara ruka-
patu na tuguru tapalamila kolugira rukapatu na tototo
tapalamila ara tangolia na polokatsi ia, kolugira na
salili ma na qala gana na tsauragini polokatsi e aqosig-
inia na siliva. ¹¹ Tabana i vava na bara ia, aia e aqosi va-
ganana goto. ¹² Mi tabana i tasi na polo e sangava san-
gavulu kesa na katsina, kolugira sangavulu na tuguru
mara sangavulu na tototoqira, kolugira goto na salili
ma na gai na tsauragini polo e aqosiginia na siliva.
¹³ Mi tabana i longa, i tana e totu na matsapa, na bara
e sangava sangavulu kesa goto na damana. ¹⁴⁻¹⁵ Me ru-
ka tabana na matsapa na polokatsi e sangava tolu
tinaqe ono na katsina, kolugira tolu na tuguru me tolu
na tototoqira. ¹⁶ Me pipi sui na polokatsi na bara ia, aia
e aqosiginia na polo vovosi laka. ¹⁷ Ma na tototo gana
na tuguru e aqosiginigira na tapalamila, ma na salili,
ma na qala gana na tsauragini polo, ma na tsatsavuna
na tuguru e aqosiginigira sui na siliva. Pipi sui na tugu-
ru polipolia na bara aia e sorisaikolugira na qala siliva
gana na tsauragini polo. ¹⁸ Na polokatsi gana tana
matsapana na bara, aia e vosiginia na terete laka,
kolua na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara
aqosiginia na ivuna sipi, me inilauginia na tula ma-
marega levelevo. E sangava vati tabailima na katsina
me sangava kesa na datona, vaga nogo igira na
polokatsi tavosi tana bara ia. ¹⁹ E vati na tuguru i laona
vati na tototo tapalamila ara tangolia na polokatsi iani.
Na saliliqira, na tsatsavuqira na tuguru, ma na qalaqira
e aqosiginigira sui na siliva. ²⁰ Pipi sui na gai tetelo
gana na mani sori itaina na Valepolo ma na polokatsi
na bara e polipolia na pakokana e aqosiginigira sui go-
to na tapalamila.

Na Omea Ara Gini Aqo Tana Aqosiana na Valepolo Tabu

²¹ Iani nogo na mamarena na dangaqira na omea ara
gini aqo tana aqosiana na Valepolo Tabu, i tana ara ka
totu kaira ruka na pavavatu tana e totu na mamarena
na Sangavulu Ketsa. Tana nina rarai a Moses, migira
na Levi ara aqo i vavana nina tagao a Itamar na dalena
a Aaron na manetabu, ara maretsunâ na dangaqira na
omea ara gini aqo.

²² A Besalel, na dalena a Uri ma na kukuana a Hur
tana puku konina a Juda, e aqosigira pipi sui na omea
aia na Taovia e ketsaligira kara naua. ²³ Ma gana
sasanga, aia Oholiab na dalena a Ahisamak tana puku
konina a Dan, nina aqo ia na aqosi kikiri, ma na bot-
sangiana pipi vatana na mamare mamarega, ma na
vosiginiana na terete laka, ma na terete bora, tsitsibo-
ra, me tsitsilaka ara aqosiginia na ivuna sipi.

²⁴ Igira sui na qolumila ara balovania na Taovia gana
na Valepolo Tabu, e kesa toga na kilo na mamavana,
taonia na tovomamava ara gini aqo tana tagu ia. ²⁵ Ma
na siliva ara adia i koniqira igira ara maretsunâ na
soaqira tana tagu ara naua na tsoko tinoni e 3,430 kilo
na mamavana, taonia na tovomamava ara gini aqo
tana tagu ia. ²⁶ Iani nogo e vaga na dangaqira na
omea ara saua igira na tinoni ara maretsunâ na soaqi-
ra tana tagu ara naua na tsoko tinoni, pipi tinoni e tso-
nia na dangana vaga ara pedea, taoninogoa na tovo-
mamava ara gini aqo tana tagu ia. Ara 603,550 na
mane e tsaulia rukapatu ngalitupaqira me dato ara
tsokogira tana tsoko tinoni. ²⁷ Tana siliva, e 3,400 kilo
ara gini aqo tana aqosiaqira kesa sangatu na tototo
gana na Valepolo Tabu me gana na polokatsi, me 34
kilo gana pipi na tototo. ²⁸ Mi tana 30 kilo na siliva ara
totuvisu, a Besalel e aqosiginigira na qala gana na
mani tsauragini polo, ma na salili gana na tuguru, ma
na tsatsavu i kelaqira na tuguru. ²⁹ Ma na tapalamila
ara balovania na Taovia e tsaulia 2,425 kilo. ³⁰ Mi tana
tapalamila girani a Besalel e aqosiginigira na tototo
gana na matsapana na Valepolo Tabu, na belatabu
tapalamila kolua na didilana lake tapalamila, me pipi
sui na vangana na belatabu, ³¹ na tototo gana na tugu-
ru polipolia na bara, me gana na matsapana na bara,
me pipi sui na gai tetelo gana na sori itaina na Valepo-
lo ma na polona na bara e polipolia na pakokana.

Na Aqosiaqira na Poloqira na Manetabu

(Binaboli 28:1-14)

39 Ara vosiginia na terete bora, tsitsibora, me tsit-
silaka, ara aqosiginia na ivuna sipi, na polo rerei
dou sosongo kara sagelia igira na manetabu kalina
kara tû na nauana niqira aqo tana Nauna Tabu. Mara

aqosi polotabu vania a Aaron vaga nogo na Taovia e ketsaliginia a Moses.

² Ara vosiginia na epod na polo vovosi laka; ma na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi, ma na terete qolumila. ³ Ara tai tapetapegira na qolumila, mara sire katsikatsigira mara vosilalo kolua na terete laka, me kolugotoa na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi. ⁴ Ara aqosikaira ruka na itai na kokove gana na epod mara sorikaira bâ ruka tabana rongona ke gini totu kakai na epod. ⁵ Ma na itai na polo vovosi laka gana na sosori i levuga ara tulasai kolugotoa na epod, ginia kesa moa atsa na terete laka, ma na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi, ma na terete qolumila, vaga nogo na Taovia e ketsaliginia a Moses. ⁶ Mara vangaraukaira ruka na vatu angaanga tsitsi loki matena, mara kiri bâ i ka koniqira tu soaqira na sangavulu ruka na dalena mane a Jakob, mara molot-savukaira bâ tana omea momolilo qolumila. ⁷ Mara tulakaira bâ tana itaina kokove na epod vaga na papadana tugira na sangavulu ruka na puku tana Israel, vaga nogo na Taovia e ketsaliginigira a Moses.

Na Aqosiana na Todo Tetelo Gana na Aseasena na Mane Tabu Loki
(Binaboli 28:15-30)

⁸ Mara aqosiginia na todo tetelo gana ke tsautsau tana aseasena na Mane Tabu Loki e kesa moa atsa na polo vovosi laka vaga ara aqosiginia na epod, me atsa goto na tula mamarega i konina. ⁹ Ara aqosia e kesa atsa moa na katsina ma na damana mara bunirukâ, e tinaqe kesa na katsina me tinaqe kesa na damana. ¹⁰⁻¹³ Mara adigira e sangavulu ruka na vatana tavosi babâ na vatu angaanga loki matena, mara molosage-tugira tana omea momolilo qolumila. Mi muri, mara molotugira i konina na todo tetelo ia, e vati na palatete, me tolu na vatu tavosi i kelana pipi na palatete. ¹⁴ I konina pipi tu vidaqira sangavulu ruka na vatu tugirani, ara kiria na soana kesa tu vidaqira na dalena mane a Jakob, na papadana tugira sangavulu ruka puku tana Israel. ¹⁵ Ma gana na todo tetelo tana asease ara aqosivania na tseni qolumila laka mara mili vaganana na itai. ¹⁶ Mara aqosigotoa ruka na omea momolilo qolumila me ruka na ringi qolumila, mara sorikaira na ringi kaira tana tsutsukena i gotu na todo tetelo gana na asease. ¹⁷ Mara sori bâ na isuisuna kaira ruka na tseni qolumila ka koniqira kaira ruka na ringi qolumila, ¹⁸ mara sori bâ kaira goto na isuisuna tavosi na tseni kaira, ka koniqira ruka na omea momolilo qolumila, me vaga ia mara sorikaira bâ i nago tana itai na kokove tana epod. ¹⁹ Mara aqosigotoa ruka na ringi qolumila, mara sorikaira bâ ruka tana isuisuna i lao na todo tetelo gana na asease, tabana i laona varangisia na epod. ²⁰ Mara aqosigotoa ruka na ringi

qolumila, mara molokaira bâ i nago tana susuina na itaina kokove na epod, varangisia na sasaina i kelana na itai na polo vovosi laka gana na sosori i levuga.

²¹ Me vaga nogo na omea na Taovia e ketsaliginia a Moses, igira ara soriginia na itai bora na ringina na todo tetelo gana na asease tana ringina na epod, rongo-na na todo tetelo ia ke totu kakai dou i kelana na itai na sosori levuga, me ke gini tau tatatsora lê.

Na Aqosiana Visana Goto na Poloqira na Manetabu
(Binaboli 28:31-43)

²² Na polo sagesage katsi aia e pala i vavana na epod, ara vosigini saikesalia moa na terete bora ara aqosiginia na ivuna sipi. ²³ Ma na liligina na ovaova gana na lova, ara tula matolusidoua gana ke gini tau taratsi tsaku. ²⁴⁻²⁶ Mara tula polipolia na tuana na polo sagesage katsi ia visana na nununa na vuanagai momolilo ginia na terete bora, tsitsibora, me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi, mara tula na belo qolumila laka kara tsautsau i levugaqira na vuanagai gira, vaga nogo na omea na Taovia e ketsaligininogoa a Moses.

²⁷ Mara tula sote vania a Aaron mitugira na dalena, ²⁸ ma na kepi, ma na polo ni laona kara tu sagelia i vavana na polo katsi, ²⁹ mara vosi itai na sosori i levuga ginia na terete laka, ma na terete bora, tsitsibora me tsitsilaka, ara aqosiginia na ivuna sipi, mara inilauginigira na tula mamarega levolevo, vaga nogo na omea na Taovia e ketsaliginia a Moses. ³⁰ Mara aqosiginia na qolumila laka kesa na inilau, vaga na papadana na omea ara baloa, mara kiria i konina na goko iani, "BALOVANINOGOA NA TAOVIA." ³¹ Mara soriginia na itai bora i nagona nina kepi a Aaron, vaga nogo na omea na Taovia e ketsaliginia a Moses.

Na Suilavaginia na Aqona Na Valepolo Tabu
(Binaboli 35:10-19)

³² Mi tana mara suilavagini saikesalia pipi sui na aqona na Valepolo Tabu. Igira na toga ni Israel ara naua pipi sui na omea vaga na Taovia e ketsaliginia a Moses. ³³ Ara adimai vania a Moses na Valepolo me pipi sui na vangana, na salilina, na pava damadama, na qaroqaro, na tuguruna, ma na tototona; ³⁴ na tsatsavuna ara aqosiginia na kokorana sipi mane ara somua me tsitsi; ma na tsatsavuna ara aqosiginia na kokorana na naniqoti; ma na polokatsi gana i matana na Bokisi na Taso; ³⁵ na Bokisi na Taso i tana ara ka totu kaira ruka na pavavatu, ma na gai na mani kalagaiginiana, ma na vovongona; ³⁶ na bela gana na molo bredi ma na vangana sui; ma na bredi ara sauvania God; ³⁷ na gai na mani molo dato bilona bulu iruiru ara aqosiginia na qolumila laka, na bilona, me pipi sui na vangana, ma na bulu gana na bilo; ³⁸ ma na belatabu

qolumila gana na kodo buluna gai iruiru sisigini dou; na oela tabu gana na nina omea, na bulunagai uruuru sisigini dou; na polokatsi gana na matsapana na Valepolo; ³⁹ na belatabu tapalamila ma na didilana lake tapalamila, ma na gai na kalagaiginiana, me pipi sui na vangana; ma na popo na vulivuli kolu tototona; ⁴⁰ na polokatsi gana na bara poliana na pakokana ma na tuguruna ma na tototoqira; na polokatsi gana na matsapana na bara kolu itaina; na gai tetelo gana na sori itaina na Valepolo; me pipi sui lakalaka na vangana gana na gini aqo i laona na Valepolo; ⁴¹ migira na pologira tabu rerei dou sosongo a Aaron mitugira na dalena kara tu sagelia kalina kara tu naua tu niqira aqo i laona na Nauna Tabu. ⁴² Igira na tinoni ni Israel ara nausuinogoa pipi sui na aqo vaga nogo na Taovia e ketsaliginia a Moses. ⁴³ Ma Moses e vilekegira pipi sui na omea, me reia laka ara aqosigira saikesa nogo vaga na Taovia e ketsaligira. Mi tana ma Moses e tabugira.

Na Vaturikaeana ma na Tabuana na Valepolo Tabu

40 Na Taovia e tsarivanja a Moses, ² "Tana kesanina dani i laona na kesanina vula ko vaturikaea na Valepolo i tana ke totu na Taovia. ³ Ko molosagea i laona na Valepolo na Bokisi na Taso tana e totu na Sangavulu Ketsa mo ko tsauraginia na polokatsi i matana. ⁴ Ko adisagea na bela na molo breidi, mo ko moloa na vangana i konina. Ko adisagegoota na gaina na mani molodato bilona bulu iruiru, mo ko molo bâ na bilona i konina. ⁵ Ko moloa na belatabu qolumila gana na kodo bulunagai uruuru i matana na Bokisi na Taso mo ko tsauraginia na polokatsi tana matsapana na Valepolo. ⁶ Ko moloa i matana na Valepolo na belatabu gana na savori-kodoputsa. ⁷ Ko moloa na popo na vulivuli i ka qaqira levuga kaira na Valepolo ma na belatabu mo ko dangaliginia na kô. ⁸ Ko turuvaginia na bara polipolia na pakokana mo ko tsauraginia na polokatsi tana matsapana.

⁹ "Mi muri, migoe ko tabua na Valepolo me pipi sui na vangana tana ninaginiana na oela tabu, me sauba ke tabu. ¹⁰ Mi muri, mo ko tabua na belatabu me pipi sui na vangana tana ninaginiana na oela tabu, me sauba ke tabu saikesa. ¹¹ Ko tabu vaganana goto ia na popo na vulivuli kolu tototona.

¹² "Ko adimaia a Aaron mi tugira na dalena mane tana matana na Valepolo mo ko tsarivanitugira kara tu lesomale dou. ¹³ Ko sagelivania a Aaron na polo na manetabu, mo ko ninaginia na oela tabu, mi tana nauvaganana ia igoe ko tabua rongona ke gini ulagana na aqo vaniaqu inau vaga na manetabu. ¹⁴ Ko adimaitugira goto na dalena mo ko sagelivanitugira tu gaqira sote. ¹⁵ Ko ninaginitugira goto na oela tabu vaga o ninagininogoa tu tamaqira rongona ke gini ulagaqira na

aqo vaniaqu inau vaga na manetabu. Na ninaginiaqira na oela tabu iani sauba ke naua ma kara lia na manetabu tana tagu sui ke mai."

¹⁶ Ma Moses e naua pipi sui na omea vaga saikesa nogo e ketsaliginia na Taovia. ¹⁷ Me vaga ia, mi tana kesanina dani i laona na kesanina vula tana rukanina ngalitupa murina kalina ara mololea i Ejipt, igira ara vaturikaea na Valepolo tana ke totu na Taovia. ¹⁸ Ma Moses e molo bâ na tototona, me vaturikaegira na pava damadama, me soribagira na qaroqarona, me vaturikaegira na tuguruna. ¹⁹ Maia e vuresia bâ na tsatsavuna na Valepolo, me molo bâ goto na tsatsavuna ni taba, vaga saikesa nogo e ketsaliginia na Taovia. ²⁰ Mi muri, maia e adikaira ruka na pavavatu me molosage ba kaira i laona na Bokisi na Taso. Me tsukulaginisage kaira na gai na kalagaiginiana i laona na ringi tana Bokisi na Taso me molo bâ na vovongona i konina. ²¹ Mi muri, maia e molosagea na bokisi i laona na Valepolo, me tsauragini bâ na polokatsi i matana. Mi tana nauvaganana ia aia e popoisiginia na Bokisi na Taso vaga nogo na Taovia e ketsaliginia.

²² Maia e molosagea na bela na molo breidi i laona na Valepolo, i tabana i vava tabana mai na polokatsi e poisia na Bokisi na Taso, ²³ me moloa i kelana na bela ia na breidi ara saubania na Taovia, vaga nogo na Taovia e ketsaliginia. ²⁴ Me mologotoa na gai na molodato bilona bulu iruiru i laona na Valepolo, tabana i ata gana ngongo tana e totu na bela na molo breidi ²⁵ mi tana nogo i matana na Taovia aia e tungigira na bulu iruiru vaga nogo na Taovia e ketsaliginia. ²⁶ Aia e molosagegoota na belatabu qolumila i laona na Valepolo i matana na polokatsi ara tsauraginia, ²⁷ me kodogira na bulunagai uruuru vaga nogo na Taovia e ketsaliginia. ²⁸ Mi muri maia e tsauraginia na polokatsi tana matsapana na Valepolo, ²⁹ mi tana i matana na polokatsi gana na matsapana na Valepolo ia, aia e moloa na belatabu gana na savori-kodoputsa. Mi kelana na belatabu ia aia e savoria na savori-kodokodo ma na sausau na uiti vaga nogo na Taovia e ketsaliginia. ³⁰ Aia e moloa na popo na vulivuli ka gaqira levuga na Valepolo ma na belatabu, me dangaliginia na kô. ³¹ Ma Moses, ma Aaron, mi tugira na dalena ara tu vulia tu lima qira ma tu tuaqira i laona na popo ia ³² pipi kalina ara tu sagemai i laona na Valepolo se ara tu vano tana belatabu, vaga nogo na Taovia e ketsaliginigira. ³³ Ma Moses e vaturikaea na bara polipolia na pakokana na Valepolo ma na belatabu, me tsauraginia na polokatsi tana matsapana na bara. Mi tana, aia e suilavagini saikesalia pipi sui na aqo.

Na Parako i Kelana na Valepolo I Tana e Totu na Taovia

(Tsoko Tinoni 9:15-23)

³⁴ Mi muri, ma na parako e tsunamai me tsavu ponoa na Valepolo ma na mararana angaanga na

Taovia e mararasi poponoa. ³⁵ Me rongona na parako e tsavu poponoa tana nauna ia, te a Moses e tau tango-
mana ke sagebâ i laona na Valepolo. ³⁶ Mi kalina moa na parako ke datoligi tania na Valepolo, ti igira na tinoni ni Israel kara vutia niqira valepolo, ma kara ratsuvano kesa tana nauna segeni. ³⁷ Mi tana tagu po-
pono e totu na parako ia i kelana na Valepolo, igira ara totu moa i tana mara tau goto aligiri na vavano. ³⁸ Tana tagu popono ara liubamai i laona na kaomate ara reia na parakona na Taovia i kelana na Valepolo tana dani, ma na lapina lake e iruiru tana bongi.

AQO MANETABU

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I laona na papi iani ara soaginia ara totu na ketsa ma na vali ara kalea na samasama me pipi na aqo na lotu vaga ara muria i sau igira na tinoni ni Israel, migira goto na vovorona e kalgira na manetabu igira nogo niqira aqo na tagaoviana na aqona na lotu.

Na goko pukuga e totu i laona na papi iani aia nogoria laka God e doulaka saikesa; ma na sasaga e kilia niqira aqo nina tinoni kara muria tana aqona na samasama mi tana mauriqira pipi dani ti kara gini totugoto kalavata i matana "aia na God doulaka saviliu ni Israel."

Ma na tsaqina goko tana papi iani ara donadougina bâ igira na tinoni, ara totu tana lova 19 buto 18, i tana a Iesu e soaginia na rukanina ketsa loki putsikae: "Ko galuvea na kulamu vaga igoe o galuve segenimu."

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na ketsa tana rongona na sausau ma na kodoputsa

Na tabuaqira a Aaron mi tugira na dalena kara manetabu

Na ketsa e votamakalia na totu male ma na kaulinaqu tana vovorona na lotu

Na Dani Tabu na Sese

Na ketsa tana rongona na sasaga laka tana mauri mi tana aqona na samasama

Na Savori-Kodokodo

¹ Na Taovia aia e totu i laona na Valepolo Tabu e soâ a Moses me tsarivania: ² "Ko tsarivanigira na tinoni ni Israel laka niqira aqo kara muritaonia na ketsa girani kalina kara tû na savori-kodoputsa vaniana na Taovia.

"Kalina ti vaga ke kesa ke ngaoa na gini savori-kodoputsa kesa nina omea tuavati, ma nina aqo ke adimaia kesa nina buluka, se kesa nina sipi se kesa nina naniqoti.

³ "Me ti vaga aia ke ngaoa na gini savori-kodokodo kesa nina buluka ma nina aqo ke adimaia kesa na buluka mane me ke tau seko sa tabana konina. Me ke sau i matana na Valepolo i tana e totu na Taovia, rongona na Taovia ke tabea. ⁴ Ma nina aqo na mane ia ke moloa na limana i lovana nina buluka, maia God sauba ke tabea vaga na kodoputsa gana na mani veligiana nina sasi. ⁵ Mi tana nogo aia ke labumatesia nina buluka, migira na manetabu tana duli konina a Aaron kara adia na gabuna ma kara sauvania na Taovia, mi muri ma kara qetu bâ pipi tana vati liligina na belatabu aia e totu i matana na Valepolo. ⁶ Mi muri, ma na mane ia ke paloligia na kokorana nina buluka me ke paria, ⁷ migira na manetabu kara vangaraua na lake i kelana na belatabu ma kara tungia. ⁸ Ma kara

mogira na paparina na buluka tana lake kolu lovana ma na seregana. ⁹ Ma nina aqo goto na tamanina buluka ke vulimalegira na vangalevona mi kaira na aranimuri, me sui ia, maia na manetabu aia e tangolia na aqona na kodoputsa tana dani ia, ke kodo poponogira i kelana na belatabu. Ma na vuruna na omea ara savori vaganana ia e punâ na Taovia me gini laona sosongo.

¹⁰ "Me ti vaga na mane ia ke ngaoa na gini savori kesa nina sipi se kesa nina naniqoti, ma nina aqo ke vilia na manena me ke tau moa seko sa tabana konina.

¹¹ Ke labumatesia i liligina na belatabu, tabana i vava, migira na manetabu kara qetu bâ na gabuna tana vati liligina na belatabu. ¹² Mi kalina na mane ia ke parisuia, maia na manetabu aia e tangolia na aqona na kodoputsa tana dani ia ke mologira sui na paparina tana lake kolu lovana ma na seregana. ¹³ Ma nina aqo goto na tamanina ke vulimalegira na vangalevona mi kaira na aranimuri, maia na manetabu ke saugira vania na Taovia me ke kodo poponogira i kelana na belatabu. Ma na vuruna na omea ara savori vaganana ia e punâ na Taovia me gini laona sosongo.

¹⁴ "Me ti vaga na mane ia ke ngaoa na gini savori-kodoputsa kesa na manu, maia nina aqo ke adia na kulukulu se na kurau. ¹⁵ Ma na manetabu ke adi bâ na manu tana belatabu me ke birukutia na liona, me ke

kodoa na lovana tana belatabu, ma na gabuna ke moloa ke roro tsuna tana liligina na belatabu. ¹⁶ Ke pariligia na todo tana liona kolua na vangana i laona, me ke tsonibagira tana tora ara totu ligisana na belatabu tabana i longa. ¹⁷ Mi muri maia ke tangolikaira na rapona me ke sasia na konina, me ke laka moa na tasasiligiana na rapona, mi muri me ke kodo poponoa tana belatabu. Ma na vuruna na omea ara savori vaganana ia e punâ na Taovia me gini laona sosongo.”

Na Sausau na Uiti

2 Na Taovia e ketsalia a Moses ke tsarivanganana iani vanigira na tinoni ni Israel: “Mi kalina ti vaga ke kesa ke ngaoa na gini savori vaniana na Taovia kesa nina sausau na uiti, ma nina aqo ke giria talu me ke maripu vaga na pulaoa. Me ke molo bâ na oela na olive ma na bulunagai uruuru i konina, ² me ke adi bâ vanigira na manetabu tana duli konina a Aaron. Maia na manetabu aia e tangolia na aqona na kodoputsa tana dani ia, ke adia kesa na kakarona na pulaoa ma na oela, ma na bulunagai uruuru popono, me ke kodogira tana belatabu, ngiti papadana laka ara savorigira sui popono nogo vania na Taovia. Ma na vuruna na omea ara savori vaganana ia e punâ na Taovia me gini laona sosongo. ³ Ma na tsarana na sausau na uiti ia kara aditamaniqira igira na manetabu; me gini lia na omea tabu loki sosongo rongona e talu tana vangana na mutsa ara sauvania na Taovia.

⁴ “Me ti vaga kamu ngaoa na savoriana na sivona brede bibiti, me ke laka na totu na isti i konina. Me dou moa kamu adimaigira na sivona matolu amu aqosiginigira na pulaoa lalo koluginia na oela na olive, se na biskete amu saluvaginigira na uela na olive.

⁵ “Me ti vaga kamu ngaoa na savoriana na brede amu magovosia tana tapala tapetape, ma nimui aqo kamu aqosiginia na pulaoa lalo koluginia na oela na olive me ke tagara na isti i konina. ⁶ Ma kamu gurâ, ma kamu qetutsavua na oela i konina kalina moa kamu tû na gini savori.

⁷ “Me ti vaga kamu ngaoa na savoriana na brede amu paraepania, kamu aqosiginia na pulaoa lalo koluginia na oela na olive. ⁸ Kamu adimaia ngiti nimui savori vania na Taovia, ma kamu sauvanitalua na manetabu, maia ke adivanoa tana belatabu. ⁹ Maia sauba ke adia na turina ngiti papadana laka amu savori poponongoa vania na Taovia, me ke ba kodoa tana belatabu. Ma na vuruna na omea amu savori vaganana ia e punâ na Taovia me gini laona sosongo. ¹⁰ Ma na tsarana na sausau ia gaqira nogo igira na manetabu; me gini lia na omea tabu loki sosongo rongona e talu tana vangana na mutsa amu sauvania na Taovia.

¹¹ “Pipi sui na sausau na uiti amu gini savori vania na Taovia i kelana na belatabu ke laka na totu sa isti i kon-

ina; e tabu saikesa na lalo koluginiana na isti se na bulumitsua sa mutsa amu gini savori vania na Taovia.

¹² Mi tana savoriana na brede amu aqosiginia na uiti amu pitsugira tana kesanina pipitsu pipi ngalitupa, e dou moa ti kamu lalo koluginia na isti se na bulumitsua, ma kamu laka moa na kodoana i kelana na belatabu. ¹³ Kamu molo solo i koniqira pipi sui na sausau na uiti, rongona na solo aia nogo na papadana na vaitasogi God e naukolugamu. Nimui aqo ti kamu molo solona i koniqira pipi sui na omea amu gini savori.

¹⁴ “Mi kalina ti kamu tû na adivaniana na Taovia na sausau na kesanina uiti amu pitsugira, kamu giritalua se kamu kodogira ti kamu saua. ¹⁵ Ma kamu moloa na oela na olive ma na bulunagai uruuru i konina. ¹⁶ Maia na manetabu sauba ke kodoa na turina na uiti ma na oela kolua na bulunagai uruuru popono ngiti papadana laka na amu savori poponoa vania na Taovia.”

Na Sausau Tangomana na Tinoni Kara Ganipatâ na Turina

3 Na Taovia e ketsalia a Moses ke tsarivaganana iani vanigira na tinoni ni Israel: “Mi kalina ti vaga ke kesa ke ngaoa na savoriana kesa nina buluka vaga na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, maia e dou moa ti ke saua na manena se na dakina, me ke tau moa seko sa tabana konina. ² Ma na tinoni ia ke molo bâ na limana tana lovana nina buluka me ke labumatesia i matana na Valepolo i tana e totu na Taovia. Migira na manetabu tana duli konina a Aaron kara adia na gabuna ma kara qetu bâ pipi tana vati liligina na belatabu, ³ ma kara gini savori-kodokodo vania na Taovia na turina vaga girani: pipi sui na seregana e tsavua na vangalevona, ⁴ kaira na piuna ni laona kolu seregana, ma na turina dou bâ na atena. ⁵ Migira na manetabu kara kodogira sui na omea girani tana belatabu i kelana na vangana na savori-kodokodo. Ma na vuruna na omea ara savori vaganana ia e punâ na Taovia me gini laona sosongo.

⁶ “Me ti vaga ke kesa ke gini aqo na sipi se na naniqoti kesa tana nauana na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, me dou moa ti na manena se na dakina, me ke tau moa seko sa tabana konina. ⁷ Me ti vaga ke kesa ke ngaoa na gini savori kesa nina sipi, ⁸ ma nina aqo ke molo bâ na limana tana lovana me ke labumatesia i matana na Valepolo. Migira na manetabu kara adia na gabuna ma kara qetu bâ pipi tana vati liligina na belatabu, ⁹ ma kara gini savori-kodokodo vania na Taovia na turina vaga girani: na seregana, ma na kalina popono ara putsikutia varangisia na sulina gotuna, me pipi sui goto na seregana ara tsavua na vangalevona, ¹⁰ mi kaira na piuna ni laona kolu seregana, ma na turina dou bâ na atena.

¹¹ Ma na manetabu aia e tangolia na aqona na kodop-

utsa tana dani ia, ke ba kodogira na omea sui popono girani tana belatabu ngiti savori-kodokodo vania na Taovia.

¹²“Me ti vaga ke kesa ke ngaoa na gini savori-kodoputsa nina naniqoti, ¹³ maia nina aqo ke molobatalua na limana tana lovana nina naniqoti, mi muri me ke ba labumatesia i matana na Valepolo. Migira na manetabu kara adia na gabuna, ma kara qetu bâ pipi tana vati liligina na belatabu, ¹⁴ mi muri ma kara gini savori-kodokodo vania na Taovia na turina vaga girani: na seregana popono e tsavua na vangalevona, ¹⁵ mi kaira na piuna ni laona kolu seregana, ma na turina dou bâ na atena. ¹⁶ Maia na manetabu ke kodogira sui na omea girani i kelana na belatabu, ngiti savori-kodokodo vaga e sigini ngaoa na Taovia. Igira sui lakalaka na seregana e tamanina nogo na Taovia. ¹⁷ Ke laka goto ke kesa na tinoni ni Israel na ganiana sa serega se na gabuna; iani nogo e kesa na ketsa niqira aqo kara muri kalavatavia na dani ma na dani igira sui popono na tinoni ni Israel atsa moa ti iava kara totu.”

Na Sausau Matena na Sasi Ara Tavongani Tsukia

4 Na Taovia e ketsalia a Moses, ² “Ko bâ mo ko tsarivanigira na toga ni Israel laka ti vaga ke kesa ke tavongani tsukia sa sasi, se ke gini kutsia sa vidaqira nina ketsa na Taovia kalina aia e tau pada mananâ na nauana, ma nina aqo ke murigira na vovorona na ketsa vaga girani.

³ “Ti aia na Mane Tabu Loki segeni nogo e sasi ma na vangamana e gado i koniqira na toga sui, ma nina aqo ia ke sau kesa na buluka mane vaolu me ke tau seko sa tabana konina, me ke gini kodoputsa vania na Taovia na matena nina sasi. ⁴ Maia ke adi bâ na buluka ia i matana na Valepolo, me ke moloa na limana tana lovana, me ke labumatesia i tana i matana na Taovia. ⁵ Mi muri, maia na Mane Tabu Loki ke adia na turina na gabuna na buluka ia me ke sage kolua i laona na Valepolo. ⁶ Mi tana ke lumitsuna na kakauna tana gabu me ke tsirikagini bâ ke vitu kalina i matana na polokatsi e tsautsau i matana na Nauna Tabu Loki. ⁷ Me ke saluvaginitugira na gai ara katsadato vati tana tsukena na belatabu e totu i laona na Valepolo i tana ara kodoa na bulunagai uruuru. Ma na tsarana na gabu ke qetu bâ i tuana na belatabu aia e totu i tano i matana na Valepolo, i tana ara savori-kodoputsa. ⁸ Me ke adia na seregana popono na buluka mane ia, na seregana ara tsavua na vangalevona, ⁹ mi kaira na piuna ni laona kolu seregana, ma na turina dou bâ na atena. ¹⁰ Ma na manetabu ke adia na seregana sui iani me ke kodoa tana belatabu i tana ara savori-kodokodo, vaga nogo aia e naua kalina e kodoa na seregana na omea tuavati ara savoria gana na sausau tangomana na tinoni kara ganiapatâ na turina. ¹¹ Me ke adigira na

kokorana, ma na velesina popono, ma na lovana, ma na tuana, ma na vangalevona kolu tinaena, ¹² me ke adirutsumigira sui tania na vera kesa tana nauna ara balonogoa agana na tsoniana na torana na kodoputsa, mi tana nogo ke ba kodogira. Iani nogo e vaga na savori-kodoputsa matena nina sasi segeni na Mane Tabu Loki.

¹³ “Me ti vaga igira na toga popono ni Israel kara tavongani tsukia sa sasi mara gini kutsia kesa nina ketsa na Taovia kalina ara tau pada mananâ na nauana, ¹⁴ mi kalina tsotsodo ara vasini reigadovia laka ara sasi, mi tana igira na saikolu popono kara tû, ma kara adia kesa na buluka mane vaolu ngiti sausau matena niqira sasi. Kara adi bâ i matana na Valepolo i tana e totu na Taovia; ¹⁵ migira na ida sui tana saikolu kara moloa na limaqira tana lovana, ma kara labumatesinogoa i tana. ¹⁶ Maia na Mane Tabu Loki ke adia na turina na gabuna na buluka ia me ke sage kolua i laona na Valepolo, ¹⁷ mi tana ke lumia na kakauna tana gabu me ke tsirikagini bâ ke vitu kalina i matana na polokatsi. ¹⁸ Me ke saluvaginitugira na gai ara katsadato vati tana tsukena na belatabu aia e totu i laona na Valepolo i tana ara kodoa na bulunagai uruuru. ¹⁹ Mi muri, me ke ba kodogira pipi sui na seregana tana belatabu. ²⁰ Me ke nauvanigotoa na buluka iani na omea atsa vanga aia e nauvania na buluka e gini savori na matena nina sasi segeni, mi tana nauvaganana ia, maia sauba ke tsonimatena niqira sasi na toga, me sauba God ke padalea niqira sasi. ²¹ Mi muri, maia ke adivanoa na buluka ia i taba i tano tania na vera me ke ba kodoa vaga nogo aia e kodoa na buluka e gini savori matena nina sasi segeni nogo ia. Iani nogo e vaga na savori-kodoputsa matena niqira sasi na saikolu popono.

²² “Me ti vaga ia ke kesa na mane tagao ke tavongani tsukia sa sasi me ke gini kutsia kesa nina ketsa na Taovia, maia e tau pada mananâ na nauana, ²³ mi kalina tsotsodo kara tsarivania laka aia e sasi, maia nina aqo ke adimaia kesa na naniqoti mane me ke tau goto seko sa tabana konina. ²⁴ Me ke molo bâ na limana tana lovana me ke ba labumatesia liligina na belatabu, tabana i vava, i tana ara matesigira na omea tuavati gana na savori-kodokodo. Iani nogo e vaga na sausau agana na sese matena nina sasi na mane tagao. ²⁵ Ma na manetabu nina aqo ke lumia na kakauna tana gabuna na naniqoti ia, me ke ba saluvâ tana gai ara katsadato vati tana tsukena na belatabu, me ke qetu bâ na turina i tuana na belatabu. ²⁶ Mi muri, maia ke kodogira sui na seregana i kelana na belatabu, vaga nogo aia e naua kalina e kodoa na seregana na omea tuavati tana sausau tangomana na tinoni kara ganiapatâ na turina. Nina aqo nogo na manetabu ke nauvaganana ia kalina aia ke savori-kodoputsa matena nina sasi na taovia tagao vera, maia God sauba ke padalea nina sasi.

²⁷ “Me ti vaga ke kesa tinoni lê moa ke tavongani tsukia sa sasi me ke gini kutsia kesa nina ketsa na Taovia kalina aia ke tau pada mananâ na nauana, ²⁸ mi kalina tsotsodo ara tsarivanja laka aia e sasi, maia nina aqo ke adimaia ngiti sausau kesa na naniqoti daki me ke tau goto seko sa tabana konina. ²⁹ Me ke molo bâ na limana tana lovana me ke ba labumatesia liligina na belatabu, tabana i vava i tana nogo ara matesigira sailagi na omea tuavati gana na savori-kodokodo.

³⁰ Ma na manetabu ke lumia na kakauna tana gabuna na naniqoti ia, me ke ba saluvâ tana gai ara katsadato vati tana tsukena na belatabu, me ke qetu bâ na turina i tuana na belatabu. ³¹ Mi muri, maia ke pariligia sui na seregana, vaga nogo ara nauvanigira na omea tuavati ara matesigira kalina ara savoria na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, mi muri maia ke ba kodoa tana belatabu rongona na vuruna ke punâ na Taovia me ke gini laona sosongo. Nina aqo nogo na manetabu ke nauvaganana ia kalina ke naua na savori-kodoputsa matena nina sasi na mane ia, me sauba God ke padalea nina sasi.

³² “Me ti vaga ke kesa ke adimaia kesa nina sipi gana na sausau matena nina sasi, maia nina aqo ke adimaia na dakina, me ke tau goto seko sa tabana konina.

³³ Maia ke moloa na limana tana lovana me ke labumatesia liligina na belatabu tabana i vava, i tana nogo ara labugira sailagi na omea tuavati gana na savori-kodoputsa. ³⁴ Ma na manetabu ke lumia na kakauna tana gabuna na sipi ia, me ke saluva bâ tana gai ara katsadato vati tana tsukena na belatabu, me ke qetu bâ na turina i tuana na belatabu. ³⁵ Mi muri, me ke pariligia na seregana popono, vaga nogo ara nauvanigira na sipi ara labugira kalina ara savoria na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, mi muri, maia ke bâ kodoa i kelana na belatabu kolugira sui na vangana na kodoputsa ara gini savori vania na Taovia. Nina aqo nogo na manetabu ke nauvaganana ia kalina ke naua na savori-kodoputsa matena nina sasi na mane ia, me sauba God ke padalea nina sasi.”

Na Vatana na Kibo e Kilia Na Savori-Kodoputsa Mateqira

5 Ma na Taovia e tsarigotoa vaganana iani, “Ti vaga ke kesa kara vailivua ke ba goko tana pede rongona na omea aia e donaginia, maia ke sove na tsarivulgiana na omea e reia se e rongomia, maia e sasi i matana God me sauba ke gadovikedena.

² “Me ti vaga ke kesa ke tau pada mananâ na nauana me ke ba pelea kesa na omea e tau masidi tana vovorona na lotu, vaga na omea tuavati mate, maia e kaulinaqu me tsutsukibo kalina tsotsodo aia e reigadovia na omea e naua.

³ “Me ti vaga ke kesa ke tau pada mananâ na nauana me ke ba pelea kesa na omea naqu e talu tana konina tinoni, atsa moa na omea koegua ia, maia e tsutsukibo kalina tsotsodo e reigadovia na omea e naua.

⁴ “Me ti vaga ke kesa ke vatsakoba moa me atsa moa ti na omea koegua moa e vatsa kalea, maia e tsutsukibo nogo kalina tsotsodo aia e reigadovia na omea e naua.

⁵ “Me ti vaga kesa tinoni ke tsutsukibo, ma nina aqo ke katevulagia nina sasi, ⁶ me ngiti sese matena nina sasi nina aqo ke adimai vania na Taovia kesa na sipi se na naniqoti daki gana na sausau matena nina sasi. Ma na manetabu sauba ke gini savori-kodoputsa matena nina sasi na tinoni ia.

⁷ “Me ti vaga ke kesa ke utugana vania na sauana na sipi se na naniqoti, maia nina aqo ke adimaivania na Taovia ngiti sese matena nina sasi ke ruka moa na kulukulu se ke ruka na kurau, kesa agana na sausau na sese matena nina sasi, me kesa agana na mani savori-kodokodo. ⁸ Maia nina aqo ke adigira mai vania na manetabu, maia na manetabu ke ida ke savoritalua na manu agana na sausau matena na sasi. Ke birua na lina me ke tau moa kutivota, ⁹ me ke tsirikagini bâ na turina na gabuna tana liligina na belatabu. Ma na tsarana na gabuna ke qetu bâ i tuana na belatabu. Aia nogo e vaga na savori-sausau matena na sasi. ¹⁰ Mi muri, maia ke savoria na rukanina manu agana na savori-kodokodo, muri taonia na vovorona na omea ara pedea. Nina aqo nogo na manetabu ke nauvaganana ia kalina ke savori-kodoputsa matena nina sasi na tinoni ia, me sauba God ke padale vania nina sasi.

¹¹ “Me ti vaga ke kesa ke utugana vania na tsodoana ke ruka na kulukulu se ke ruka na kurau, ma nina aqo ke adimaia ke kesa moa kilo na pulaoa agana na savori-sausau na sese matena nina sasi. Me ke laka moa na moloana na oela na olive, se na bulunagai uruuru i konina, rongona aia na savori-sausau matena na sasi, me tau na sausau na uiti. ¹² Aia ke adi bâ vania na manetabu na pulaoa, maia na manetabu ke adia kesa na kakarona ngiti papadana laka aia e saugira popono sui vania na Taovia, maia ke kodoa i kelana na belatabu vaga na sausau na mutsa. Aia nogo e vaga na savori-sausau matena na sasi. ¹³ Nina aqo nogo na manetabu ke nauvaganana ia kalina ke savori-kodoputsa matena nina sasi na tinoni ia, me sauba God ke padale vania nina sasi. Ma na tsarana na pulaoa ke tamanina na manetabu, vaga nogo aia e naua tana sausau na uiti.”

Na Sausau na Volivisu

¹⁴ Ma na Taovia e sauvanigotoa a Moses na vovorona na ketsa girani: ¹⁵ “Ti vaga ke kesa aia ke tau pada mananâ na nauana, me ke padalea na sauana vania

na Taovia na omea nina aqo ke sauva, maia e sasi ma nina aqo ke adimaia kesa na sipi se kesa na naniqoti mane me ke tau goto seko sa tabana konina, ngiti nina sausu na volivisu vaniana na Taovia. Ma na matena ke tsonia ke muri taoninogoa na omea ara pedea tana tagu ia. ¹⁶ Nina aqo ke ponotivisua na matena popono me ke paboginigotoa rukapatu i kelana pipi kesa sangatu. Me ke sauvania na manetabu, maia na manetabu ke gini savori-kodoputsa na omea tuavati na matena nina sasi na mane ia, me sauba God ke padale vania nina sasi.

¹⁷ "Me ti vaga ke kesa ke tau pada mananâ na nauana me ke tavongani tsukia na sasi, me ke gini kutsia kesa vidaqira nina ketsa na Taovia, ma na tinoni vaga ia e tsutsukibo manana ma nina aqo ke sese matena. ¹⁸ Ke adivano vania na manetabu ngiti sese matena nina sasi ke kesa na sipi se na naniqoti mane me ke tau goto seko sa tabana konina. Ma na matena ke tsonia ke muritaoninogoa na omea ara pedea tana tagu ia. Maia na manetabu ke savori-kodoputsa matena nina sasi na mane ia, me sauba God ke padale vania nina sasi. ¹⁹ Aia nogo e vaga na aqona na sausu na volivisu matena nina sasi aia e sasi i matana na Taovia."

6 Ma na Taovia e sauvanigotoa a Moses na vovorona na ketsa girani: ² "Ti vaga ke kesa ke sove na tusuvisu vaniana kesa gana verakolu na Israel nina qolo segeni na mane ia e sauvania ke reitutugu vania moa, se ke komia kesa nina omea, se ke peqoa, ³ se ke gini pero tana rongona nina omea kesa tinoni e nangali oka nogoa, maia e ba tsodoa me gini vatsa laka e tau reia, ma na tinoni e nauvaganana ia e sasi. ⁴⁵ Mi kalina ti kesa tinoni ke gini loaga na sasi vaga girani, ma nina aqo ke tuguvisua na omea aia e adia tana komi, se na peqo, se tana vatsa pero. Mi tana dani nogo ara tsodovolugia laka aia e tsutsukibo, ma nina aqo ke volivisu popono vania na tamanina, me ke paboginigotoa rukapatu i kelana pipi kesa sangatu. ⁶ Me ke adi bâ vania na manetabu ngiti sese matena nina sasi ke kesa na sipi se na naniqoti mane me ke tau goto seko sa tabana konina. Ma na matena ke tsonia ke muri taoninogoa na omea ara pedea tana tagu ia. ⁷ Maia na manetabu ke gini savori-kodoputsa nina omea tuavati na mane ia na matena nina sasi me sauba God ke padale vania nina sasi."

Na Savori Ara Kodo Poponoa

⁸ Ma na Taovia e ketsalia a Moses ⁹ ke tsarivanitugira a Aaron ma na dalena na vovorona na ketsa girani e kalgira na vatana na savori ara kodo poponoa: "Igira na omea ara gini savori-kodokodo kara moloa ke totu na bongi popono i kelana na belatabu, ma na lake ke gagâ saviliu. ¹⁰ Mi muri, ma na manetabu ke sagelia nina polokatsi vovosi laka, ma na polo ni laona, me ke

ba saroligia na tora e totu tana belatabu me ke molot-sunâ liligina na belatabu. ¹¹ Mi muri, maia ke ba oli polona, me ke adia na tora, me ke ba tsonia i taba tania na vera kesa tana nauna ara balonogoa agana na tsoniana na torana na vangana na kodoputsa. ¹² Ma na lake tana belatabu ke gagâ saviliu moa me ke tau goto mate. Me pipi tana matsaraka aia na manetabu nina aqo ke pabo lakena me ke mologira na vangana na savori-kodokodo i kelana, me ke kodogira na seregana ara talu tana sausu tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. ¹³ Ma na lake nina aqo nomoa ke iruiru saviliu tana belatabu, me ke tau goto mate."

Na Sausau na Uiti

¹⁴ Ma na Taovia e tsarigotoa: "Igirani nogo na ketsa e kalgira na sausu na uiti. Nina aqo nogo kesa na manetabu tana puku konina a Aaron ke savorivania na Taovia na sausu na uiti i matana na belatabu. ¹⁵ Maia ke tû me ke adia kesa na kakarona na pulaoa ma na oela, ma na bulunagai uruuru e totu i konina, me ke kodogira tana belatabu vaga na papadana laka ara savorigira sui popono vania na Taovia. Ma na vuruna na omea ara gini savori vaganana ia e punâ na Taovia me gini laona sosongo. ¹⁶⁻¹⁷ Migira na manetabu kara gania na tsarana. Kara aqosiginia na bredi tagara isti konina, ma kara ba gania kesa tana nauna tabu tana pakokana na Valepolo i tana e totu na Taovia. Na Taovia nogo e sauvanigira na manetabu ngiti gaqira tuva tana turina na mutsa ara gini savori vania. Ma na mutsa iani e tabu loki sosongo, vaga nogo igira na savori-sausau matena na sasi, ma na sausu na volivisu. ¹⁸ Mi tana tagu sui ke mai, migira moa na kukuana a Aaron tangomana kara gania na mutsa ia ngiti gaqira tuva kalavata tana mutsa ara sauvania na Taovia. Ma na omea gua moa ti ke pelea na mutsa vaga ia maia sauba ke lia goto na omea tabu."

¹⁹ Ma na Taovia e sauvanigotoa a Moses na vovorona na ketsa iani, ²⁰ tana rongona na tabuana kesa na manetabu tana puku konina a Aaron: "Tana dani nogo ara tabua, ma nina aqo aia ke sauvania na Taovia ngiti savori kesa na kilo na pulaoa ke vaga nogo na dangana ara sauva pipi dani tana sausu na uiti, ke kesa turina tana matsaraka, me ke kesa turina tana ngulavi. ²¹ Ke lalo koluginia na oela me ke magovosia tana tapala tapetape, mi muri me ke gurâ, me ke gini savori vania na Taovia ngiti sausu na uiti, ma na vuruna ke punâ na Taovia me ke gini laona sosongo. ²² Mi tana tagu sui ke mai, me pipi sui na kukuana a Aaron, igira ara tangolia na aqo Mane Tabu Loki, niqira aqo nogo kara savoria na sausu vaga iani. Nina aqo ke kodogira sui saikesa ngiti savori-kodokodo vania na Taovia. ²³ Me pipi sui na sausu na uiti e naua na manetabu ni-

na aqo ke kodogira sui saikesa, me vali goto na gani-ana sa turina.”

Na Savori-Sausau Matena na Sasi

²⁴ Ma na Taovia e moloketsa vania a Moses ²⁵ ke sauvanitugira a Aaron ma na dalena na vovorona na ketsa girani tana rongona na savori-sausau matena na sasi: “Na omea tuavati gana na savori-sausau matena na sasi kara labumatesia liligina na belatabu, tabana i vava, i tana nogo ara labugira sailagi na omea tuavati agana na savori-kodokodo. Na savori iani aia na sausau tabu loki sosongo. ²⁶ Ma na manetabu aia e savoria na omea tuavati ia, ke gania na lakana kesa tana nauna tabu tana pakokana nogo na Valepolo i tana e totu na Taovia. ²⁷ Me ti vaga sa tinoni se sa omea moa ke pelea na velesina na omea tuavati ia, maia sauba ke lia na omea tabu. Me ti vaga na gabuna na omea tuavati ia ke tsiriki bâ i konina sa polo, ma niqira aqo kara ba tsagimalea kesa tana nauna tabu. ²⁸ Me pipi sui moa na popo vatu ara kukiginia na velesina na omea tuavati niqira aqo kara tairutua kalina ke sui na gini aqo, me ti vaga na popo tapala kara gini aqo, ma niqira aqo kara gitsi maledoua ma kara vulia tana kô. ²⁹ Migira moa na mane tana duli konina a Aaron e tangomana vanigira kara gania na savori-sausau iani; rongona aia e tabu loki sosongo. ³⁰ Me ti vaga na turina na gabuna na omea tuavati ia kara adisagea i laona na Valepolo, ma kara gini aqo tana vovorona na suisui matena na sasi, me tabu saikesa vanigira na manetabu na ganiana na lakana; niqira aqo kara kodo poponoa.”

Na Sausau na Volivisu

⁷ Igirani na ketsa e kalgira na sausau na volivisu aia na Taovia e tsarivanja a Moses: “Migirani nogo na vovorona gana na sausau na volivisu, ma na sausau girani ara tabu loki sosongo: ² Igira na omea tuavati agana na sausau na volivisu kara labumatesia liligina na belatabu tabana i vava, i tana nogo ara labugira sailagi na omea tuavati gana na savori-kodokodo, ma na gabuna kara qetu bâ vati tana liligina na belatabu. ³ Kara adiligia na seregana popono ma kara gini savoria tana belatabu: na kalina serega, ma na seregana e tsavua na vangalevona, ⁴ mi kaira ruka na piuna ni laona kolu seregana, ma na turina dou bâ na atena. ⁵ Na manetabu ke ba kodogira tana belatabu vaga na sausau na mutsa vania na Taovia. Aia nogoria e vaga na aqona na sausau na volivisu matena na sasi. ⁶ Migira moa na mane tana vungu manetabu tangomana kara gania na savori-kodoputsa iani, ma kara ba gania kesa tana nauna tabu, rongona na mutsa vaga ia e tabu loki sosongo.

⁷ “Me kesa moa atsa na vovorona na ketsa e kalekaira na savori-sausau matena na sasi, ma na sausau na volivisu: na velesina, gana tuva nogo na manetabu aia e naua na savori-kodoputsa ia. ⁸ Maia goto na kokorana na omea tuavati ara gini savori-kodokodo e tamanina na manetabu aia e naua na savori-kodoputsa ia. ⁹ Pipi sui na sausau na uiti ara bitigira tana umu, se ara magovosigira tana tapala tapetape, se ara paraepanigira, igira sui e tamanina nogo aia na manetabu e savorigira vania God. ¹⁰ Me pipi sui na uiti qoaqoa gana na savorianana, atsa moa ti kara lalo koluginia na oela se ke mamatsa lê, igira sui gaqira sui moa na manetabu tana duli konina a Aaron, ma niqira aqo kara vaituvarigi dou i laoqira segeni.”

Na Sausau Tangomana na Tinoni Kara Ganipata na Turina

¹¹ Ma na Taovia e tsarigotoa vaganana iani: “Migirani nogo na vovorona ara kalea na sausau ara sauvania na Taovia, me tangomana na tinoni kara ganipata na turina. ¹² Ti vaga ke kesa ke ngaoa na nauana kesa na savori gana na soadouana God, ma nina aqo ke saukolua na omea tuavati aia e gini savori-kodoputsa, visana breidi tagara isti konina; ke visana na sivona matolu e aqosiginia na pulaoa lalokoluginia na oela na olive, se ke visana na biskete e saluvaginia na oela na olive, se ke visana na gola e aqosiginia na pulaoa lalokoluginia na oela na olive. ¹³ Me ke paboginigotoa visana na sivona breidi ara aqosiginia na isti. ¹⁴ Ma nina aqo ke saua kesa na breidi tana pipi vatana na breidi ngiti nina vangalaka vania na Taovia; ma na breidi girani gana tuva nogo na manetabu aia e qetu bâ na gabuna nina omea tuavati tana belatabu. ¹⁵ Ma na lakana na omea tuavati kara ganisuinogoa tana dani ara gini savori-kodoputsa; ma kara laka goto na moloana sa turina ke totu tsaulina na matsaraka na dani i muri.

¹⁶ “Me ti vaga kesa tinoni ke savoria na kodoputsa gana na manaliana kesa nina veke aia e naua, se ke savoria tana nina padangao segeni, me tau kilia kara ganisuia tana dani aia e savoria, me ti ke kauvisu turina tangomana moa kara gania tana dani i muri. ¹⁷ Me ti vaga visana na lakana na omea tuavati ke totu moa tsaulina tana tolunina dani, ma niqira aqo kara kodogira sui tana lake. ¹⁸ Me ti vaga kara gania na turina tana tolunina dani, me sauba God ke tau tabea nina sausau na mane ia. Ma nina sausau ia sauba ke tau lelê pelu vania sa omea, rongona e kaulinaqu nogo, masei ti ke gania sa turina e sasi i matana God me sauba ke gadovikedena.

¹⁹ “Me ti vaga na lakana na omea tuavati ia ke pelea sa omea e tau masidi tana vovorona na lotu, ma niqira aqo kara tau gania ma kara kodolea moa tana lake.

“Masei moa e totu male taonia na vovorona na lotu tangomana ke gania na velesina, ²⁰ me ti vaga kesa e kaulinaqu tana vovorona na lotu me ke sanga na gani-ana, ma na tinoni vaga ia kara tsidavaginia tania niqira saikolu igira nina tinoni God. ²¹ Me atsa vaga goto ti kalina kesa ke sanga na ganiana na velesina na omea tuavati ara gini savori-kodoputsa murina aia e pe-lenogoa sa omea e tau male tana vovorona na lotu, atsa moa ti na naqu ia e talu tana konina tinoni se na omea tuavati, ma na tinoni vaga ia kara tsidavaginia tania niqira saikolu igira nina tinoni God.”

²² Ma na Taovia e saugotoa vania a Moses na vovorona na ketsa girani ²³ vanigira na toga ni Israel: “Kara laka saikesa na ganiana sa seregana na buluka, se na sipi, se na naniqoti. ²⁴ Ma na seregana kesa na omea tuavati e mate segenina, se e gati matesia kesa na omea tuavati atsi, kara laka saikesa goto na ganiana, me tau moa seko ti vaga kara gini aqo visana tana omea tavosi. ²⁵ Asei moa ke gania na seregana sa omea tuavati e tugua kara gini savori-kodoputsa vania na Taovia, na tinoni vaga ia kara tsidavaginia tania niqira saikolu igira nina tinoni God. ²⁶ Me atsa moa ti iava kara totu igira na tinoni ni Israel, me vali saikesa vanigira na ganiana na velesina na manu se na omea tuavati kolu gabuna. ²⁷ Masei moa ti ke kutsia na ketsa iani kara tsidavaginia tania niqira saikolu igira nina tinoni God.”

Gaqira Tuva Igira na Manetabu

²⁸ Ma na Taovia e tsarigotoa vania a Moses: ²⁹ “Asei moa ti ke tû na savoriana kesa na sausau tangomana na tinoni kara ganipâtâ na turina, ma nina aqo ke adimaia na turina ngiti nina vangalaka segeni vania na Taovia. ³⁰ Maia ke adimaiginia na limana segeni rongona aia nogo nina sausau na mutsa vania na Taovia. Ke adia na seregana na omea tuavati kolua na arona me ke saugira vaga nina vangalaka segeni vania na Taovia. ³¹ Maia na manetabu nina aqo ke kodogira na seregana tana belatabu, ma na arona kara adigaqira igira na manetabu. ³² Ma na arana madoa ni muri na omea tuavati ke lia gana tuva ³³ na manetabu aia e savoria na gabuna ma na seregana na omea tuavati ia ara gini aqo tana savori-kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipâtâ na turina. ³⁴ Na arona na omea tuavati, ma na arana madoa ni muri kaira niqira vangalaka dou bâ igira na tinoni ni Israel vania na Taovia, maia e sauvanigira na manetabu. Miani nogoria na omea vaga igira na tinoni ni Israel niqira aqo kara sauvanigira na manetabu tana tagu sui ke mai. ³⁵ Maia nogoria na turina na mutsa ara savorivania na Taovia, mara tusuvia a Aaron migira na dalena tana dani ara tabugira mara lia na manetabu. ³⁶ Mi tana dani nogo ia, maia na Taovia e ketsaligira na tinoni ni Israel kara

saua na turina na mutsa vaga girani ara gini savori vania ke lia gaqira tuva na manetabu tana tagu sui ke mai.”

³⁷ Igirani nogo na vovorona ara kalea na aqona na savori-kodokodo, ma na sausau na uiti, ma na savori-sausau matena na sasi, ma na sausau na volivisu, ma na sausau tana dani ara tabugira na manetabu, migira na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipâtâ na turina. ³⁸ Na Taovia e sauvia a Moses na vovorona na ketsa girani tana Vungavunga Sinai tana kaomate, tana dani aia e tsarivanigira na toga ni Israel kara adimai vania niqira sausau.

Na Tabuaqira a Aaron Migira na Dalena

(Binaboli 29:1-37)

8 Ma na Taovia e tsarivanigotoa a Moses, ² “Ko adimaia a Aaron mi tugira na dalena i matana na Valepolo i tana au totu inau, mo ko adimaigira goto na polo na manetabu, ma na oela gana na nina omea, me kesa na buluka mane vaolu gana na savori-sausau matena na sasi, me ke ruka na sipi mane, me ke kesa na kei na bredi tagara isti i konina. ³ Mi muri mo ko soamaigira na alaala na toga popono ma kara saimai sui lakalaka ieni.”

⁴ Maia Moses e naua na omea vaga na Taovia e ketsaliginia ke naua. Mi kalina ara saimai sui nogo na toga popono, ⁵ maia e tsarivaganana vanigira, “Na omea inau au vangaraua na nauana kalina ia aia nogo na Taovia e ketsaliginiau kau naua.”

⁶ Mi tana, ma Moses e aditugira mai a Aaron ma na dalena i mataqira na toga, me lesoviginitugira na kô muritaonia na vovorona na lotu. ⁷ Me sagelivania a Aaron na sote ma na polo sagesage katsi, ma na itai na soripolo. Me sagelivanigotoa na epod, [†] me sorikakai taligua tana bunguna ginia kesa na itai vovosi laka. ⁸ Me moloa na todo tetelo ke tsautsuna i aseasena, me molotsavukaira na Urim ma na Tumim ^{††} i laona. ⁹ Me molokae vania gana kepi tana lovana, me sori bâ na kikiri tabu qolumila i konina, aia nogo na papadana laka ara balonogoa vania na Taovia vaga nogo na Taovia e ketsaliginia ke naua.

¹⁰ Mi muri ma Moses e adia na oela tabu gana na nina omea, me ninaginia na Valepolo i tana e totu na Taovia ma na omea sui i laona, mi tana nauvaganana ia, maia e baloginigira na omea sui vania na Taovia. ¹¹ Me adia na oela me tsirikagini bâ vitu kalina tana belatabu, mi tana vangana sui, ma na popo na vulivuli, ma na tototona, rongona ke baloginigira sui vania na Taovia. ¹² Mi tana, maia e qetu bâ na turina na oela

[†] “na epod” Aia e kesa na vatana na polo e sagelia na manetabu mi tana lapana ara ka totu ruka na vatu ara soaginia na ‘Urim’ ma na ‘Tumim’. ^{††} “na Urim ma na Tumim” Ka soaqira kaira ruka na vatu aia na manetabu e gini aqo na mani tsodovulagiana na omea God e kilia. Migita i dani eni a tau moa donaginia laka ara gini aqo koegua.

tabu i lovana a Aaron, me ninaginia, me baloginia vania na Taovia. ¹³ Me sui ia, maia Moses e adimaitugira na dalena mane a Aaron, me sagelivanitugira na polo sagesage, me soritaligua na itai na soripolo tana bunguqira, me moloa na kepi i tu lovaqira, vaga nogo na omea na Taovia e ketsaliginia ke naua.

¹⁴ Me sui ia, ma Moses e adia na buluka mane vaolu agana na savori-sausau matena na sasi, ma Aaron mi tugira na dalena ara tu moloa tu limaqira i lovana.

¹⁵ Mi muri, ma Moses e labumatesia na buluka ia, me adia na turina na gabuna, me lumia na kakauna i laona, me ulikagini bâ vati tana gai ara katsadato tana tsukena na belatabu, rongona ke baloginia na belatabu ia. Mi tana nauvaganana ia, aia e pungua na belatabu ke gini male, me balovania na Taovia. ¹⁶ Ma Moses e adigira sui na seregana e tsavua na vangalevona, ma na turina dou bâ na atena, mi kaira na piuna ni laona kolu seregana, me ba kodogira sui i kelana na belatabu. ¹⁷ Mi muri, me adia na buluka popono kolu kokorana, ma na velesina, ma na tinaena, me ba kodoa i taba i tano tania na vera, vaga nogo na Taovia e ketsaliginia ke naua.

¹⁸ Mi muri, ma Moses e adia kesa ka vidaqira na sipi mane aia agana na savori-kodokodo, ma Aaron mi tugira na dalena ara tu moloa tu limaqira i lovana. ¹⁹ Ma Moses e labumatesia na sipi, me adia na gabuna me qetu bâ vati tana liligina na belatabu. ²⁰⁻²¹ Me pari kutikutia na sipi, me vulimalegira tana kô na vangalevona ma na aranimuri, me gini savori-kodokodo na lovana, ma na seregana, migira sui na paparina popono na sipi ia i kelana na belatabu, vaga nogo na omea na Taovia e ketsaliginia ke naua. Ma na vuruna na omea ara savori-kodokodo vaganana ia e punâ na Taovia me gini laona sosongo.

²² Mi muri, ma Moses e adimaigotoa na rukanina sipi mane, aia agana na tabuaqira na manetabu, maia Aaron mi tugira na dalena ara tu mologotoa tu limaqira i lovana. ²³ Ma Moses e labumatesia, me adia na turina na gabuna me saluvaginia na rarauna kulina madoa a Aaron, ma na kakau lokina tana limana madoa, ma na kakau lokina tana tuana madoa. ²⁴ Me tû, me adimaitugira goto na dalena mane a Aaron, me saluvagotoa na gabu tana rarauna tu kuliqira madoa, mi tana kakauqira loki i tu limaqira madoa, mi tana kakauqira loki i tu tuaqira madoa. Mi muri, ma Moses e qetu bâ na turina na gabu e kauvisu vati tana liligina na belatabu. ²⁵ Me adigira na seregana popono, ma na kalina serega, ma na seregana e tsavua na vangalevona, ma na turina dou bâ na atena, mi kaira ruka na piuna ni laona kolu seregana, ma na arana madoa ni muri. ²⁶ Me adigotoa kesa na sivona breidi i laona na kei i tana ara totu na breidi tagara isti konina ara sauvaninogoa na Taovia, me kesa na sivona tana breidi ara aqosiginia na pulaoa lalo koluginia na oela, me ke-

sa na biskete, me mologira i kelana na seregana ma na arana madoa ni muri. ²⁷ Me molobagira sui na mutsa girani tana limana a Aaron mi tugira na dalena, mara tu savorigira vaga kesa na vangalaka dou bâ vania na Taovia. ²⁸ Mi tana, ma Moses e adigira tugua na omea girani tania tu limaqira me ba kodogira tana belatabu, i kelana na savori-kodokodo ara savoria gana na tabuaqira na manetabu. Ma na vuruna na omea ara savori-kodokodo vaganana ia e punâ na Taovia, me gini laona sosongo. ²⁹ Me sui ia, ma Moses e adia na arona na sipi ia me sauvania na Taovia vaga kesa na vangalaka dou bâ vania. Maia nogo gana tuva a Moses tana sipi e gini savori gana na tabuaqira na manetabu. Ma Moses e naugira pipi sui lakalaka na omea vaga na Taovia nogo e ketsaliginia ke naua.

³⁰ Ma Moses e adia na turina na oela gana na nina omea, ma na turina na gabu e totu tana belatabu, me tsirikagini bâ i tu koniqira a Aaron ma na dalena mi tana tu poloqira goto. Mi tana nauvaganana ia, maia e tabutugira kolugotoa tu poloqira me gini balotugira tana aqo vaniana na Taovia.

³¹ Me sui ia, me tû a Moses me tsarivaganana iani vania a Aaron mi tugira na dalena, "Kamu tu adia na velesina girani ma kamu tu bâ kukia i matsapana na Valepolo i tana e totu na Taovia, ma kamu tu gania i tana kolua na breidi ara totu i laona na kei i tana ara totu na breidi ma na biskete ara sauva agana na tabuaqira na manetabu, vaga nogo na Taovia e ketsaliginitugamu na nauana. ³² Me ti vaga kara kauvisu visana turina na velesina ma na breidi ma tu nimui aqo kamu tu kodoligigira. ³³ Ma kamu tu laka goto na vanoligi tania na matsapana na Valepolo i laona ke vitu na dani, poi tsau kalina ke tovu popono na aqona na tabuamui vaga na manetabu. ³⁴ Na Taovia nogo e moloketsana vanigita ka naua na omea vaga ia i dani eni, rongona ke gini tanusiligi tu nimui sasi. ³⁵ Me vaga ia ma nimui aqo tugamu kamu tu totu kalavata tana matsapana na Valepolo na dani ma na bongi i laona ke vitu na dani, ma kamu tu naua na omea aia na Taovia e ketsaliginitugamu. Me ti vaga kamu tu tau nauvaganana ia, me sauba kamu tu mate. Aia nogo e vaga na omea na Taovia e moloketsana vaniau inau." ³⁶ Me vaga ia, ma Aaron mi tugira na dalena ara tu naua na omea sui vaga na Taovia e ketsaliginitugira tana mangana a Moses.

A Aaron e Savori-Kodoputsa

9 Mi tana dani murina e sui na aqona na tabuaqira a Aaron mi tugira na dalena vaga na manetabu, ma Moses e soamaitugira a Aaron ma na dalena, kolugira na ida sui tana Israel, kara saimai i matana. ² Maia e tsarivania a Aaron, "Ko adia ke kesa na buluka mane vaolu me ke kesa na sipi mane me ke tau goto seko sa

tabana ka koniqira, mo ko savorikaira vania na Taovia, aia na buluka mane agana na savori-sausau matena na sasi, ma na sipi mane agana na savori-kodokodo. ³ Mi muri, mo ko tsarivanigira goto na toga ni Israel kara adimaia ke kesa na naniqoti mane agana na savori-sausau matena na sasi, me ke kesa na dalena buluka ke kesa moa na ngalitupana, me ke kesa na dale na sipi mane ke kesa goto moa na ngalitupana, agana na mani savori-kodokodo, me ke tau goto seko sa tabana ka koniqira. ⁴ Me ke kesa na buluka mane me ke kesa na sipi mane agana na mani savori-kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. Ma kara savorigira na omea girani vania na Taovia kolua na sausau na uiti ara lalo koluginia na oela. Niqira aqo nogo igira kara naugira na omea vaga girani rongona i dani eni nogo sauba na Taovia ke labavulagia vanigira.”

⁵ Migira ara adimaigira i matana na Valetabu na omea sui vaga nogo a Moses e ketsaliginigira, ma na saikolu popono ara labasai i tana mara samasama vania na Taovia. ⁶ Me tû a Moses me tsarivanigira, “Aia nogo na Taovia e moloketsana vanigamu kamu naugira na omea sui girani, rongona na marara angaanga i tana e totu aia ke labavulagia vanigamu.” ⁷ Maia e pilo bâ konina a Aaron me tsarivania, “Ko bâ tana belatabu mo ko saua na savori-sausau matena na sasi, ma na savori-kodokodo gana na veoligiaqira nimu sasi igoe ma niqira sasi na toga sui. Mi muri ti ko adigira niqira sausau na toga, mo ko savorigira matena niqira sasi, vaga nogo na Taovia e moloketsana vanigo.”

⁸ Ma Aaron e bâ tana belatabu me labumatesia na buluka mane vaolu, aia agana na mani savori-sausau matena nina sasi segeni nogo. ⁹ Mi tugira na dalena ara adimai vania na gabu, maia e lumia na kakauna i laona me saluvaginigira na gai ara katsadato vati tana tsukena na belatabu, ma na turina na gabu e kauvisu e qetu bâ i tuana na belatabu. ¹⁰ Mi muri, maia e kodogira tana belatabu na seregana, na piuna ni laona, ma na turina dou bâ na atena, vaga nogo na omea na Taovia e moloketsana vania a Moses. ¹¹ Maia e adigira na velesina ma na kokorana me ba kodogira i taba i tano tania na vera.

¹² Me labugotoa na omea tuavati agana nina savori-kodokodo segenina aia. Mi tugira na dalena ara adimai vania na gabu, maia e qetu bâ tana vati liligina na belatabu. ¹³ Mi tugira ara tu adiba vania na lovana ma na paparina tavosi, maia e kodogira i kelana na belatabu. ¹⁴ Mi muri me vuligira na vangalevona ma na aranimuri me kodogira tana belatabu i kelaqira na turina tavosi ara gini savori-kodokodo nogo.

¹⁵ Mi murina ia, maia e savorigira niqira sausau na toga. Me adia na naniqoti aia agana na mani savori-sausau matena niqira sasi na toga, me labumatesia me savoria, vaga nogo e naua kalina e savori-sausau

matena nina sasi segeni nogo. ¹⁶ Me adigotoa na omea tuavati agana na mani savori-kodokodo, me savoria muritaoninogoa na vovorona na ketsa. ¹⁷ Maia e savorigotoa na sausau na uiti me adia kesa na kakarona na pulaoa me ba kodoa i kelana na belatabu. Aia na kamagana moa na savori-kodokodo ara naua pipi matsaraka. ¹⁸ Maia e matesikaira na buluka mane ma na sipi mane ara adimaia igira na toga, gana na savori-kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. Mi tugira na dalena ara tu adimai vania na gabu, maia e qetu bâ tana vati liligina na belatabu. ¹⁹ Ma Aaron e molokaea na seregana na buluka mane ma na sipi mane ²⁰ i kelana na arona na omea tuavati, me tseba vanogira sui tana belatabu. Mi tana maia e kodoa na seregana tana belatabu, ²¹ me adikaira na arona ma na arana madoa ni muri me savoridatokaira vaga kesa na vangalaka dou bâ vania na Taovia, vaga a Moses e moloketsana nogo.

²² Mi kalina a Aaron e nausugira nogo na aqona na savori-kodoputsa girani, maia e saukaea na limana i kelaqira na toga me tabugira. Mi muri, maia e tsotso tsuna i lao. ²³ Mi kaira a Moses ma Aaron ara ka duli vano tana Valepolo i tana e totu na Taovia, mi kalina ara ka rutsumai ara ka tabugira na toga, ma na mararana angaanga na Taovia e toravigira na toga popono. ²⁴ Ma na Taovia e tavongani molomaia na lake me ganigira popono na vangana na savori-kodokodo ma na seregana ara totu i kelana na belatabu. Mi kalina igira na toga ara reivaganana ia, migira sui ara gudato mara puka kovoragi tsuna tana kao.

Ka Niqira Sasi a Nadab ma Abihu

10 Mi kaira na dalena a Aaron aia a Nadab ma Abihu, ara ka adia tangokesa na tapala tapetape mara ka vanitsavua na madaova gagâ i laona, kolua na bulunagai uruuru, mara ka savorivania na Taovia na lake e tau na lake tabu, rongona na Taovia e tau ketsalikaira kara ka savorivania. ² Ma na Taovia e tû, me molomaia na lake, me gani matesikaira nogo i tana i matana na Taovia. ³ Mi tana ma Moses e tsarivania a Aaron, “Aia nogoria na omea vaga ia na Taovia e gini goko tana rongona kalina aia e tsaria, ‘Igira sui ara aqo vaniau inau, niqira aqo kara kukuni taniau matena inau au God tabu loki sosongo; me sauba kau saulabatia na susuligaqu i mataqira na tinoni sui migira kara tsonikaeginiau inau.’ ” Maia Aaron e mui lê moa.

⁴ Ma Moses e soamaikaira a Misael ma Elsapan, kaira na dalena na niana a Aaron aia a Usiel, me tsarivanikaira, “Kamu ka mai tsebâ ka koniqira ka tasimui tania na Valepolo Tabu, ma kamu ka ba molokaira i taba i tano tania na vera.” ⁵ Mi kaira ara ka mai mara ka tangoliginikaira nogo ka poloqira mara ka tsebaligi

vanoa ka koniqira tabana i tano tania na vera, vaga nogo a Moses e ketsaliginikaira.

⁶ Mi tana ma Moses e tû me tsarivania a Aaron mi kaira a Eleasar ma Itamar na dalena, "I tugamu kamu tu laka na roku ma na sauvulagiana laka amu tu totu tana melu rongona ka mateaqira kaira. Rongona ti vaga kamu tu nauvaganana ia, me sauba kamu tu mate, ma na Taovia sauba ke kore vania na saikolu popono. Migira sui moa na tinoni ni Israel tugamui verakolu e dou moa ti kara tangitangi tana ka rongoqira kaira ara ka gini mate na lake na Taovia e molomaia me ganikaira. ⁷ Mi tugamu kamu tu laka goto na vanoligi taniana na matsapana na Valepolo kamu tu tau mate, rongona au tabuginitugamu nogo nina oela tabu na Taovia." Me vaga ia mi tugira ara tu muria na omea vaga a Moses e tsaria.

Niqira Vovorona na Aqo Igira na Manetabu

⁸ Ma na Taovia e goko vania a Aaron me tsaria, ⁹ "Igoe mi kaira na dalemui kamu tu laka na sage tana Valepolo i tana au totu inau ti vaga amu tu inuvia na uaeni se na bia. Ti vaga kamu tu nauvaganana ia, me sauba kamu tu mate. Iani nogo kesa na ketsa kamu tu taoni kalavatavia tugamu migira sui tu kukuamui. ¹⁰ Rongona tu nimui aqo nogo tugamu kamu tu sasaga na reigadoviana na omea e kalea God ma na omea e kalgira na tinoni, na omea e male taonia na vovorona na lotu ma na omea e kaulinaqu. ¹¹ Ma tu nimui aqo goto kamu tu sasaniginigira na toga ni Israel pipi sui na ketsa inau au saunogoa vanigamu tana mangana a Moses."

¹² Maia Moses e tsarivania a Aaron mi kaira na dale-na mane ara ka mauri moa, kaira nogo a Eleasar ma Itamar, "I tugamu kamu tu adia na lakana na uiti ara tsaravisu tana mutsa ara gini savorivania na Taovia, ma kamu tu aqosiginia na breidi tagara isti konina, ma kamu tu ba ganigira i ligisana na belatabu rongona na sausau iani e tabu loki sosongo. ¹³ Kamu tu ganigira kesa tana nauna tabu; igira nogoria gamu tuva igoe mi kaira na dalemui ara talumai tana mutsa ara gini savorivania na Taovia. Iani nogo na omea na Taovia e moloketsana vaniau inau. ¹⁴ I tugamu migira tu nimui tamadale e dou moa kamu gania na arona ma na aranimuri igira na omea tuavati na tinoni ara gini savori vaga niqira vangalaka dou bâ vania na Taovia. Migamu kamu ganigira kesa tana nauna e masidi dou taonia na vovorona na lotu. Ara saugira nogo vanitugamu migira na dalemui vaga gamui tuva e talu tana omea igira na toga ni Israel ara nauginia na savori-kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. ¹⁵ Igira kara adimai vanitugamu na aranimuri ma na arona kalina tsotsodo ara savoria na seregana vaga na sausau na mutsa vania na Taovia. Migira nogo

na paparina vaga gira kara lia tugamui tuva i tugamu migira tu dalemui na dani ma na dani, vaga nogo na Taovia e moloketsana."

¹⁶ Ma Moses e veisua tana rongona na naniqoti gana na savori-sausau matena na sasi, mara tsarivania laka ara kodo suinogoa. Me gini kore loki sosongo vanikaira a Eleasar ma Itamar, me veisuakaira, ¹⁷ "La-ka egua ti amu ka tau gania kesa tana nauna tabu na savori-sausau matena na sasi? Aia na omea tabu loki sosongo, ma na Taovia nogo e saua vanikagamu gana na mani veoligiginiana niqira sasi igira na saikolu popono. ¹⁸ Ma na rongona amu ka tau adisagea na gabuna i laona na Valepolo Tabu, ma ka nimui aqo nogo kamu ka gania i laona nogo na Valepolo, vaga nogo inau au moloketsana vanigamu."

¹⁹ Maia Aaron e tsarivania a Moses, "Ko reia, i dani eni igira na toga ara saua niqira savori-sausau matena na sasi, ma niqira savori-kodokodo i matana na Taovia, me atsa moa ara nauvaganana ia minau e gadoviau na rota loki. ?Me ti vaga inau kau ba gania gaqu tuva e talu tana niqira savori-sausau matena na sasi i dani eni, me laka ke reingaoa moa na Taovia? Inau au padâ e tagara." ²⁰ Mi kalina a Moses e rongomia na goko vaga ia, me gini doutugua na tobana.

Na Omea e Vali Ma na Omea E Tau Vali na Gania

(Na Vaolusi Ketsa 14:3-21)

11 Ma na Taovia e tusuvanikaira a Moses ma Aaron na vovorona na ketsa girani ² vanigira na tinoni ni Israel. "I laqira na omea tuavati sui ara mauri tana kao igirani nogo e tau vali vanigamu na gania: ³ igira na omea e masanga ruka na perana tuaqira mara dona na qatavisuana gaqira mutsa, ⁴ me valivanigamu na ganiaqira na kamelo, ma na kadorabo, ma na rabit. Na omea vaga gira ara qatavisuragoa gaqira mutsa me tau moa masanga ruka na perana tuaqira. ⁷ Me valivanigamu goto na gania na bô, rongona na bô, atsa moa ti e masanga ruka na perana tuaqira, mara vô na qatavisuana gaqira mutsa. ⁸ Na vatana na omea mamauri vaga gira kamu laka saikesa na ganiaqira se na peleana goto na matena na koniqira. Igira ara tau masidi tana vovorona na lotu.

⁹ "Igamu kamu ganigira rago pipi sui na vatana tsetse ara tamanina na kakakaqira ma na vidoqira. ¹⁰ Migira moa na omea ara mauri i laona na kô, mara tau tamanina na kakakaqira ma na vidoqira, e vali vanigamu na ganiaqira. ¹¹ Igira na omea mamauri vaga gira ara tau masidi tana vovorona na lotu. Kamu laka saikesa na ganiaqira se na peleana goto na matena na koniqira. ¹² Nimui aqo kamu tau gania sa vidaqira na omea ara mauri i laona na kô mara tau tamanina na kakakaqira ma na vidoqira.

¹³⁻¹⁹ "Ma nimui aqo goto kamu laka na gania sa vidaqira na manu vaga girani: na manuloki, na tei, na

roga bora, ma na roga sere; na tavakea, na manusata, na kaokao; na tsou, na qaro, na oa, na gaova, na garanga, na manganikona, na kitso, ma na kasike.

²⁰ "Igira sui na omea tetelo ara dona na lovo kamu sibi tanigira. ²¹ Igira moa na omea ara dona na tsipu ²² vaga na kipo, na potsokatso, ma na kipo rarauga, e tau valimui na ganiaqira. ²³ Migira sui pipi na omea tetelo tavosi ara tamanina na rapoqira mara dona goto na taqutaqu tana kao, nimui aqo kamu sibi tanigira.

²⁴⁻²⁸ "Masei ti vaga ke pelea moa na matena na omea vaga girani sauba ke kaulinaqu poi tsau tana ngulavi: igira sui na omea tuavati e matolu na perana tuaqira me tau masanga ruka mara tau dona na qatavisuana gaqira mutsa, migira sui goto na omea tuavati e mapou lê na perana tuaqira. Masei ti ke kalagaia na matena na koniqira na omea vaga girani ma nina aqo ke tsagimaledoua na polona, maia sauba ke totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi.

²⁹⁻³⁰ "Na kusikusi, na bogu, na goru, ma na qota, nimui aqo kamu sibi tanigira. ³¹ Masei ti vaga ke pelea moa na matena na konina na omea vaga girani, maia ke totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi. ³² Me ti vaga na matena na koniqira ke puka bâ me ke pelea na omea gua moa, vaga na tapana gai, se na polo, se sa omea ara aqosiginia na kokorana na omea tuavati, se sa lapa, ma nimui aqo kamu lumia na omea ia tana kô, me ke totu kaulinaqu nomoa poi tsau tana ngulavi.

³³ Me ti vaga na matena na konina ke pukatsuna i laona sa popovatu, ma na omea sui ara totu i laona ara gini kaulinaqu, ma nimui aqo kamu tairutua moa na popovatu ia. ³⁴ Me ti vaga kara qetu bâ na kô e totu i laona na popovatu vaga ia i konina sa vatana mutsa e dou na gania, ma na mutsa ia e gini kaulinaqu goto, ma na kô na inu e totu i laona na popovatu ia e kaulinaqu goto. ³⁵ Na omea sui moa e puka bâ na matena i konina kesa na omea vaga girani, ma na omea ia e gini kaulinaqu; me ti na umu ma kamu toroveoa, me ti na kuki ma kamu taitapalia, ³⁶ me ti na vuravura se na tuvuvu, maia e tau gini kaulinaqu, atsa moa ti ara gini kaulinaqu na omea sui tavosi ara pelea na matena na koniqira na omea vaga gira. ³⁷ Me ti vaga na matena kesa vidaqira na omea vaga gira ke puka bâ i koniqira na vatuna na omea agana na tsukatsuka ma na vatuna na omea vaga ia ara tau kaulinaqu, ara totu male dou moa. ³⁸ Me ti vaga na vatuna na omea agana na tsukatsuka ara molonogoa tana kô, vangarau na tsukaaqira me ke kesa na omea mate ke puka me ke pelegira, ma na vatuna na omea tsukatsuka girani ara gini kaulinaqu.

³⁹ "Me ti vaga ke tavongani mate lê sa vidaqira na omea tuavati e dou na gania, masei ke pelea moa na konina maia sauba ke totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi. ⁴⁰ Me ti vaga ke kesa ke gania sa turina na omea tuavati e mate lê vaga ia se ke kalagaia, ma nina

aqo ke tsagimalegira na polona, maia ke totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi.

⁴¹ "Nimui aqo kamu laka goto na gania ke kesa vidaqira na omea mamauri tetelo igira ara dona na vanovano tana kao, ⁴² atsa moa ti ara taqutaqu se ara gini vanovano vati na tuaqira, se ara tamanina e danga na kakauqira. ⁴³ Kamu laka na nau segeniana ma na gini kaulinaqu tana gania kesa vidaqira na omea vaga girani. ⁴⁴ Inau na Taovia nimui God, ma nimui aqo kamu doulaka saviliu, rongona inau au doulaka saviliu. ⁴⁵ Inau nogo na Taovia au adirutsumigamu tania na vera ni Ejipt rongona inau kau gini lia nimui God. Me vaga ia ma nimui aqo igamu kamu doulaka rongona inau au doulaka.

⁴⁶ "Miani nogoria e vaga na ketsa tana rongoqira na omea tuavati, ma na manu, me pipi sui na omea ara mauri i kô mi tasi, ma na omea sui ara liu bamai tana kao. ⁴⁷ Ma nimui aqo kamu parovata ma kamu dona na reigadoviana na omea e male ma na omea e tau male taonia na vovorona na lotu, ma na omea tuavati e dou moa na ganiaqira migira e vali na ganiaqira."

Na Aqona na Suisui Kara Naua na Daki Murina Ara Vasua na Daleqira

12 Ma na Taovia e sauvania a Moses na vovorona na ketsa girani ² vanigira na tinoni ni Israel.

"Kalina kesa na daki ke vasua kesa na dalena mane, ma na daki ia e kaulinaqu tana vovorona na lotu i laona e vitu na dani, vaga nogo kalina aia e reivula. ³ Mi tana alunina dani ma kara paripapadana na baka ia. ⁴ Mi muri me kau ke tolu sangavulu tolu goto na dani ti ke suisui me ke maletugua tania na gabu aia e vanolia; maia ke tau goto pelea sa omea tabu se ke sage i laona na Valepolo Tabu poi tsau kara tovu na danina na suisui.

⁵ "Mi kalina kesa na daki ke vasua kesa na dalena daki, ma na daki ia e kaulinaqu tana vovorona na lotu i laona e sangavulu vati na dani vaga nogo kalina aia e reivula. Me tû tana me kau ke ono sangavulu ono goto na dani ti ke suisui me ke maletugua tania na gabu aia e vanolia.

⁶ "Mi kalina ke suilavaginia nina tagu na suisui matena e vasua kesa na baka mane se kesa na baka daki, maia nina aqo ke adi bâ vania na manetabu tana matsapana na Valepolo i tana e totu na Taovia ke kesa na dalena sipi ke kesa moa na ngalitupana agana na mani savori-kodokodo, me ke kesa na kurau se na kulukulu agana na savori-sausau matena na sasi. ⁷ Ma nina aqo na manetabu ke sauvania na Taovia nina van galaka na daki ia, me ke nauvania na vovorona na suisui me ke gini masidi doutugua i matana na lotu. Aia nogoria na omea vaga nina aqo na daki ke naua muri na kalina ke vasua kesa na dalena.

⁸“Me ti vaga na daki ia e utu vania na sauana kesa na dalena sipi, ma nina aqo ke adia ke ruka na kuluku-lu se ke ruka na kurau, ke kesa agana na mani savori-kodokodo, me ke kesa agana na savori-sausau mate-na na sasi, maia na manetabu ke adigira me ke nauvania na vovorona na suisui me ke gini masidi doutugua na daki ia i matana na lotu.”

Na Ketsa Ara Kalea na Lobogu Tana Kokorana Tinoni

13 Na Taovia e saugotoa vanikaira a Moses ma Aaron na ketsa girani. ²“Ti vaga ke kesa ke tamanina kesa na vora tana kokorana, se kesa na tsope se na tsomo me rerei vaga ti sauba ke lia na mudo, kara adi bâ na tinoni ia i konina na manetabu tana duli konina a Aaron. ³Maia na manetabu ke vilekevania na vorana, me ti vaga ke reia ke sere na vuvuluna, ma na lakana na vora ke qou me ke vanekae polipolia na liligina na vora, maia nogoria na lobogu seko, maia na manetabu ke tsarivulagi vania laka aia e kaulinaqu. ⁴Me ti vaga na vora ia ke sere lê moa me ke tau gani qoua liusia na kokorana polipoli, ma na vuvuluna ke tau rerei vaga ti ke sere, mi tana maia na manetabu ke raia na tinoni ia ke ba totu tabaligi segenina talu tanigira na tinoni tavosi ke vitu na dani. ⁵Mi tana vitunina dani maia na manetabu ke vileketugua, me ti vaga ke reia laka na vora ia ke rerei atsa moa me ke tau goto gani babâ na kokorana, maia sauba ke raia na tinoni ia ke totu tabaligi tugua ke vitu goto na dani. ⁶Mi tana vitunina goto na dani, ma na manetabu sauba ke vileketugua, me ti vaga na vora ia ke tuturiga na mavu me tau goto gani babâ moa na kokorana, maia ke tsarivulagia laka na tinoni ia e totu male taonia na vovorona na lotu; ma na vora ia na vora lê moa. Ma na tinoni ia nina aqo ke tsagimaledoua moa na polona me ke gini totu male. ⁷Mi muri ti vaga na vora ia ke labavisutugua, ma nina aqo na mane ia ke ba labatugua i matana na manetabu. ⁸Ma na manetabu ke vileke doutugua, me ti vaga ke tsodovulagia laka na vora ia e raratsu moa, maia ke tsarivulagi vania laka e kaulinaqu; e tsodoa na mudo.

⁹“Me ti vaga ke kesa ke tsodoa na mudo, kara adi bâ na tinoni ia i konina na manetabu. ¹⁰Ma na manetabu ke vilekedoua, me ti vaga ke reia na vorana e sere kolu vuvuluna me butongoga, ¹¹maia nogoria na lobogu na mudo. †Maia na manetabu ke tsarivulagia vania laka e tau male tana vovorona na lotu; me tau goto kilia ke raia ke ba totu tabaligi talu, rongona e labamaka nogo laka na lobogu seko e totu i konina. ¹²Me ti vaga na lobogu seko ia ke gani babâ me ke liuvia na kokorana popono tû i lovana me tsautsuna i tuana, ¹³maia na manetabu nina aqo ke vileketugua. Me ti vaga ke

† “na mudo” I sau igira na HIBRU ara soaginia na mudo danga na vatana na lobogu. Ma na soa iani e tau kalea moa na lobogu na mudo vaga igita a donaginia i dani eni.

tsodovulagia laka e pale nogo na vora tana kokorana popono, maia sauba ke tsarivania na tinoni ia laka aia e male nogo. Rongona ti vaga na kokorana popono ke palenogoa maia e totu male nogo taonia na vovorona na lotu. ¹⁴Mi kalina tsotsodo ti ke labavisutugua kesa na vora tana kokorana, maia e gini kaulinaqu tugua. ¹⁵Me sauba na manetabu ke vileke doutugua, me ti vaga ke reia kesa na vora e labavisutugua me ganiqoua na kokorana, me sauba ke tsarivania laka aia e kaulinaqu tugua. ¹⁶Mi kalina ti vaga ke mavu nogo na vora ia, me ke pale sere tugua na kokorana, maia nina aqo ke visutugua i konina na manetabu, ¹⁷maia sauba ke vileketugua. Me ti vaga ke reia ke pale sui nogo, maia e tau nogo kaulinaqu, ma na manetabu ke tsarivania laka aia e male dou nogo.

¹⁸“Me ti vaga kesa ke tsope me ke mavu sui nogo, ¹⁹mi muri me ke labatugua kesa na tsomo sere se na tuputupu tsitsi-sere tana nauna i tana e tsope tana idana, maia nina aqo ke ba laba i konina na manetabu. ²⁰Ma na manetabu ke vilekea, me ti vaga na tutupuna ke rerei vaga laka ti ke qou liusia na liligina tana kokorana ma na vuvuluna ke sere, maia sauba ke tsarivania laka aia e kaulinaqu. Aia e kesa na lobogu seko e tuturiga tana tsope. ²¹Me ti vaga na manetabu ke vilekea me ke tsodoa laka e tau sere na vuvuluna, me laka na vora e tau ganiqou liusia na liligina, me sere-sereaga moa na rereina, ma nina aqo na manetabu ke moloa ke totu tabaligi i laona ke vitu na dani. ²²Me ti vaga na tupu ia ke gani babâ moa na kokorana na tinoni ia, me sauba na manetabu ke tsarivania laka aia e kaulinaqu; na lobogu seko e totu i konina. ²³Me ti vaga na tupu ia ke tau oli me ke tau goto gania babâ moa na kokorana, maia na palena lê moa na tsope, ma na manetabu sauba ke tsarivania laka aia e male dou tana vovorona na lotu.

²⁴“Me ti vaga kesa ke gania na lake me ke takevu na kokorana, mi tana nauna e gania na lake e sere se e tsitsi-sere, ²⁵me sauba na manetabu ke vilekea. Me ti vaga ke reia na vuvuluna ke sere tana nauna e gania na lake, ma na vora ke qou liusia na liligina, maia nogoria na lobogu seko e tuturiga tana nauna e gania na lake, ma na manetabu ke tsarivulagia vania laka aia e kaulinaqu. ²⁶Me ti vaga na vuvuluna e tû i laona ke tau sere, ma na vora e tau qou liusia na liligina, me sere-sereaga moa na rereina, ma na manetabu ke moloa ke totu tabaligi i laona ke vitu na dani. ²⁷Mi tana vitunina dani me sauba na manetabu ke vileketugua, me ti vaga aia ke reia laka e gani babâ moa na kokorana, maia nogoria na lobogu seko, ma na manetabu nina aqo ke tsarivulagia vania na tinoni ia laka e kaulinaqu. ²⁸Me ti vaga na tupu ia ke totu atsa vaga moa me tau goto raratsu, me sere-sereaga moa na rereina, maia e tau na lobogu seko. Maia na manetabu ke tsarivulagia vania laka e male dou moa tana vovorona na lotu, rong-

ona aia na palena lê moa tana nauna e gania na lake.

²⁹ “Me ti vaga ke kesa na mane se na daki ke vora na lovana se na ngongoena, ³⁰ ma nina aqo na manetabu ke vilekea. Me ti vaga ke reia laka na vora ia e qou liusia na liligina, ma na vuvuluna ke milamilaga mara tuturiga na tagori, maia nogoria na lobogu seko, ma na manetabu ke tsarivulagia vania na tinoni ia laka aia e kaulinaqu. ³¹ Me ti vaga kalina na manetabu ke vilekea na vora ia, me ke reia laka e tau vaga ti ke qou liusia na liligina, me tau moa mamauriga dou na vuvuluna i laona, maia sauba moa ke moloa na tinoni ia ke totu tabaligi i laona ke vitu na dani. ³² Mi tana vitunina dani ma na manetabu sauba ke vileketugua na vora ia, me ti vaga ke tau goto gani babâ moa, me ke tau milamilaga na vuvuluna i laona, me ke tau goto qou liusia na liligina, ³³ eo, ma na tinoni ia nina aqo ke tsara polipolia tana nauna e totu na vora. Ma na manetabu sauba ke moloa ke totu tabaligi i laona ke vitu goto na dani. ³⁴ Mi tana vitunina dani, ma na manetabu nina aqo ke vileketugua na vora ia, me ti vaga ke reia laka e tau goto gani babâ moa, me ke tau goto vaga ke gani qoua liusia na liligina, maia sauba ke tsarivulagia vania laka aia e totu male nogo tana vovorona na lotu. Nina aqo na tinoni ia ke tsagimaledougira na polona, maia ke maletugua. ³⁵ Me ti vaga na vora ia ke tuturiga visutugua murina ara tsarivaninogoa laka aia e male nogo, ³⁶ mi tana maia na manetabu sauba ke vileketugua. Me ti vaga ke reia laka na vora ia ke gania babâ moa, me tau goto kilia ke lavea laka ti ke reia ke mila na vuvuluna; rongona e labamaka nogo laka na lobogu seko e totu i konina. ³⁷ Me ti vaga na manetabu e padâ laka na vora ia e tau raratsu, me dadato varimauri na vuvuluna i laona, ma na vora ia e mavu nogo, ma na manetabu ke tsarivulagia vania laka aia e maletugua tana vovorona na lotu.

³⁸ “Mi kalina ti vaga kesa na mane se na daki ke totu na tuputupu tana kokorana, ³⁹ ma na manetabu nina aqo ke vilekea na tinoni ia. Me ti vaga ke reia laka igira na tuputupu ara papasaga sere lê moa, maia na kinikiniuga lê moa e tavongani laba tana kokorana na tinoni ia; maia e totu male dou moa tana vovorona na lotu.

⁴⁰⁻⁴¹ “Me ti vaga kesa na mane me ke tagoriligi lê moa na kolina ivuna tana murina lovana se tana nagona lovana, maia e tau gini kaulinaqu. ⁴² Me ti vaga ke labadato kesa na vora tana latina me ke tsitsi-sere, maia nogoria na lobogu seko. ⁴³ Ma na manetabu nina aqo ke vilekea, me ti vaga ke reia na vora ia ke tsitsi-sere, ⁴⁴ ma na manetabu ke tsarivulagia vania laka na lobogu seko e laba tana lovana.

⁴⁵ “Ma na tinoni e tsodoa na mudo nina aqo ke sagelia na polo tataratsi, me ke laka na komuana na ivuna, me ke tangolipoia na mangana me ke gudato, ‘!Au mudo inau, au mudo inau!’ ⁴⁶ Maia e kaulinaqu

tana tagu popono e totu na lobogu seko ia i konina, ma nina aqo ke ba totu tabaligi tania na vera ma na tinoni tavosi.

Na Ketsa Ara Kalegira na Omea Voko

⁴⁷ “Mi kalina ti vaga na voko † ke totu tana polona tinoni, atsa moa ti na polo ia ara aqosiginia na ivuna sipi se na polo vovosi laka, ⁴⁸ se i konina kesa turina moa na polo vovosi laka se na polo ara aqosiginia na ivuna sipi, se na turina na kokorana na omea tuavati, se kesa na omea ara aqosiginia na kokorana na omea tuavati, ⁴⁹ me ti vaga na voko ia e mamaraoga se ke tsitsiagia na rereina, maia nogo na vatana na voko e dona na tavosa bamai me kilia kara tusuvulagia vania na manetabu ke reia. ⁵⁰ Ma na manetabu ke vilekea me ke moloa ke totu tabaligi i laona ke vitu na dani. ⁵¹ Mi tana vitunina dani ma nina aqo ke vileketugua, me ti vaga ke reia na voko ia e tavosa bamai, ma na omea ia e kaulinaqu. ⁵² Ma nina aqo na manetabu ke kodoa, rongona na vatana na voko vaga ia e dona sosongo na tavosa bamai me kilia na kodoligiana tana lake.

⁵³ “Me ti vaga kalina na manetabu ke vilekea me ke reivulagia laka na voko e tau tavosa bamai tana omea ia, ⁵⁴ maia ke ketsaligira kara kotsamaledoua ma kara mololigia i laona ke vitu goto na dani. ⁵⁵ Mi muri, maia ke vileketugua, me ti vaga ke reia laka na voko ia e tau goto oli na rereina, me atsa ti e tau goto tavosa bamai, maia na omea ia e kaulinaqu moa; ma nina aqo ke kodoa, atsa moa ti na voko seko ia e totu tabana i laona se i taba. ⁵⁶ Me ti vaga kalina na manetabu ke vileketugua, me ke reia na vokona e tau nogo labamaka, maia ke ratsiligia na turina na polo se na omea tana e totu na voko. ⁵⁷ Mi muri, ti vaga na voko ia ke labavisu tugua, me ke tuturiga tugua na tavosa bamai, maia na tamanina nina aqo ke kodoa na omea ia. ⁵⁸ Me ti vaga ke kotsâ na omea ia me ke nanga na tuputupuna ma nina aqo ke kotsamaletugua, me sauba ke maletugua tana vovorona na lotu.”

⁵⁹ Miani nogoria e vaga na ketsa e kalea na voko e laba tana polona tinoni, atsa moa ti na polo ara aqosiginia na ivuna sipi se na polo vovosi laka, se i konina kesa turina moa na polo vovosi laka, se na polo ara aqosiginia na ivuna sipi, se kesa tana omea ara aqosiginia na kokorana na omea tuavati, na mani tsodovulagiana laka ti na omea ia e kaulinaqu se tau kaulinaqu tana vovorona na lotu.

Na Suisui Kalina e Mavu Nogo Na Mudona Kesa Tinoni

14 Ma na Taovia e sauvania a Moses ² na vovorona na ketsa vaga girani tana rongona na suisui mu-

† Tana goko HIBRU na ‘mudo’ ma na ‘voko’ e kesa moa na soa ara soaginikaira.

rina kalina e mavu nogo na mudona kesa tinoni. "Tana dani tsotsodo i tana kara katevulagia vania kesa tinoni laka aia e male nogo tania na mudona, ma niqira aqo kara adi bâ i konina na manetabu,³ maia na manetabu ke adirutsumia i taba i tano tania na vera me ke vilekea. Me ti vaga ke reia laka e sui nogo gana lobogu,⁴ ma nina aqo na manetabu ke raia ke adimaia ke ruka na manu ara ka male dou taonia na vovorona na lotu, kolugotoa kesa na tapana na gai na sida, me ke kesa na kolina itai tsitsi, me ke kesa na kokopuna na qoraqora.⁵ Mi muri, ma na manetabu ke ketsaligira kara matesia kesa ka vidaqira na manu i kelana kesa na povovatu i tana e totu na kô maroga ara vasini torea moa tana vuravura.⁶ Mi muri maia ke adia na rukanina manu kolu tapana na gai na sida, ma na kolina na itai tsitsi ma na kokopuna na qoraqora, me ke lumigira i laona na gabuna na manu ara matesinogoa.⁷ Me ke tsirikagini bâ na gabu ke vitu kalina i konina na tinoni aia ara nauvania na suisui, matena e sui nogo gana lobogu seko, mi muri ke tsarivulagia vania laka e male nogo. Me ke moloa na manu mamauri ke lovoli-gi.⁸ Ma na tinoni ia ke bâ me ke tsagimaledougira na polona, me ke tsaraligigira na ivuna sui me ke lesomale dou; maia sauba ke gini totu maletugua tana vovorona na lotu, me ke tangomana tugua ke sage bâ i laona na vera, me tabu vania moa ke sage i laona nina valepolo segeni ke vitu goto na dani.⁹ Mi tana vitunina dani maia ke tsaratugua na lovana, ma na ngolana, ma na vasuna matana, migira sui lakalaka na ivuna tavosi tana kokorana; me ke tsagimalegira na polona me ke leso dou, mi tana ti aia ke gini maletugua tana vovorona na lotu.

¹⁰ "Mi tana alunina dani maia nina aqo ke adimaia ke ruka na dalena sipi mane me ke kesa na dakina me ke kesa moa tu ngalitupaqira, me ke tau seko sa tabana tu koniqira, me ke tolu na kilo na pulaoa lalo koluginia ke labu tolu na dangana na oela na olive.¹¹ Ma na manetabu sauba ke adia na tinoni ia kolugira nina omea sui agana na mani savori me ke bâ i matasapana na Valepolo i tana e totu na Taovia.¹² Mi tana maia na manetabu sauba ke adia kesa ka vidaqira na sipi mane kolua na oela na olive, me ke savoria ngiti sausau na volivisu, vaga kesa na vangalaka dou bâ vania na Taovia me ke lia gana tuva na manetabu.¹³ Mi muri me ke labumatesia na sipi tana nauna tabu i tana ara matesigira na omea tuavati agana na savori-sausau mateqira na sasi ma na savori-kodokodo. Nina aqo nogo ke nauvaganana ia, rongona na sausau na volivisu, vaga goto na savori-sausau mateqira na sasi, igira sui gana tuva na manetabu, mara tabu loki sosongo.¹⁴ Ma na manetabu ke adia na turina na gabuna na sipi me ke molo bâ tana rarauna na kulina madoa, mi tana kakau lokina na limana madoa, mi tana kakau lokina na tuana madoa aia na mane ara

nauvania na vovorona na suisui.¹⁵ Mi muri ma na manetabu ke adia na turina na oela na olive me ke qetu bâ tana perana limana maui segeni nogo ia,¹⁶ me ke lumia kesa na kakauna na limana madoa i laona, me ke tsirikagini bâ ke vitu kalina i tana nogo i matana na Taovia.¹⁷ Me ke adigotoa na turina na oela e totu nogo tana perana limana ma na turina na gabuna sipi, me ke molobavania tana rarauna na kulina madoa, mi tana kakau lokina na limana madoa, mi tana kakau lokina na tuana madoa aia na mane ara nauvania na aqona na suisui.¹⁸ Mi muri maia ke molo bâ i lovana na mane ia na turina na oela e kauvisu tana perana limana. Ke nauvaganana nogo ia ti ke gini naua na aqona na suisui matena na mane ia.

¹⁹ "Mi tana ma na manetabu ke naua na savori-sausau matena na sasi, me ke naugotoa na aqona na suisui matena na mane ia. Mi murina ia, maia ke labumatesia na sipi agana na mani savori-kodokodo,²⁰ me ke savorikolua na sausau na uiti i kelana na belatabu. Ke nauvaganana nogo ia ti ke gini naua na aqona na suisui, ma na mane ia ke gini maletugua taonia na vovorona na lotu.

²¹ "Me ti vaga na mane ia e tau tamani sa omea, me gini utu gana vania ke saua na vangana sui na savori vaga girani, ma nina aqo ke adia kesa moa na dalena sipi mane ke lia nina sausau na volivisu, aia nogo nina vangalaka dou bâ vania na Taovia me ke lia gana tuva na manetabu. Me ke adia kesa moa na kilo na pulaoa lalo koluginia ke labu tolu na dangana na oela na olive, agana na nauana na sausau na uiti.²² Me ke adimaigotoa ke ruka na kulukulu se na kurau, kesa agana na mani savori-sausau matena na sasi, me kesa agana na savori-kodokodo.²³ Mi tana alunina dani maia ke saugira vania na manetabu i matsapana na Valepolo.²⁴ Maia na manetabu ke adia na sipi ma na oela na olive, me ke saugira vaga kesa na vangalaka dou bâ vania na Taovia me ke lia gana tuva na manetabu.²⁵ Ma na manetabu ke labua na dalena sipi ia me ke adia na turina na gabuna, me ke molo bâ tana rarauna na kulina madoa na mane ia, mi tana kakau lokina na limana madoa, mi tana kakau lokina na tuana madoa.²⁶ Ma na manetabu ke qetu bâ na turina na oela tana perana limana maui segeni nogo ia,²⁷ me ke lumia kesa na kakauna na limana madoa tana oela ia, me ke tsirikagini bâ ke vitu kalina i tana nogo i matana na Taovia.²⁸ Me ke molobagotoa na turina oela i tana aia e molonogoa na gabu: tana rarauna na kulina madoa na mane ia, mi tana kakau lokina na limana madoa, mi tana kakau lokina na tuana madoa.²⁹ Ma na turina na oela e totuvisu tana perana limana ke moloa i lovana na mane ia. Nina aqo ke nauvaganana nogo ia ti ke gini naua na aqona na suisui matena na mane ia.³⁰ Mi muri, maia ke savoria kesa ka vidaqira na kulukulu se na kurau,³¹ agana na savori-sausau matena na sasi,

me ke kesa agana na savori-kodokodo, kolua na sausau na uiti. Ke nauvaganana nogo ia ti na manetabu ke gini naua na aqona na suisui matena na mane ia. ³² Iani nogoria na vovorona na ketsa e kalea na tinoni e gadovia na mudo, me utugana vania na sauana na vangana popono na omea e kilia agana na suisui.”

Na Voko i Laona na Vale

³³ Na Taovia e tsarivanikaira a Moses ma Aaron, ³⁴ “Kalina kamu sage tana vera ni Kanaan, i tana nogo inau au vangaraua na sauvaniamui kamu gini tamani na sailagi, ³⁵ me ti vaga ke kesa ke tsodovulagia laka na Taovia e moloa na voko i laona valena maia nina aqo ke bâ i konina na manetabu me ke tsarivulagia vania. ³⁶ Ma na manetabu ke ketsalia na tamanina na vale ia ke adiligigira talu pipi sui lakalaka nina omea tania na valena, ti aia ke bâ me ke vilekea na voko i laona; me ti vaga na tamanina ke tau adiligigira talu nina omea sui, migira ara totuvisu i laona sauba kara kaulinaqu goto. Mi muri ti na manetabu ke ba sage i laona na vale ia, ³⁷ me ke vilekea na voko. Me ti ke reigira visana na tuputupu mamaraoga se tsitsiaga ara tuturiga na ganiana i laona na ponopono, ³⁸ maia ke rutsuligi tania na vale ia, me ke ravekakaia, me ke vongoa i laona ke vitu na dani. ³⁹ Mi tana vitunina dani maia ke visu me ke vileketugua na vale ia. Me ti vaga ke reia na voko ke gani babâ moa, ⁴⁰ maia nina aqo ke raia na tamanina na vale ia ke loqoligigira na vatu voko me ke ba tsoniligigira kesa tana tsavutsavu i taba i tano tania na vera. ⁴¹ Mi murina ia, ma nina aqo ke karimalegira na ponopono i laona na valena, me ke karogira sui na duduna na simente ara puka me ke tsoniligigira kesa tana tsavutsavu i taba i tano tania na vera. ⁴² Me ke adigira na vatu vaolu me ke oliginigira na vatu aia e loqoligigira nogo, me ke adia na simente vaolu me ke proroginitugua na ponopono.

⁴³ “Me ti vaga na voko ke labavisutugua tana vale ia murina kalina ara loqoligigira nogo na vatu seko, mara karimalegira nogo na ponopono mara poro vaolusigira nogo, ⁴⁴ ma na manetabu nina aqo ke bâ me ke reia. Me ti vaga na voko e tavosa babâ moa, ma na vale ia e kaulinaqu. ⁴⁵ Ma nina aqo na tamanina ke toroveo poponoa, me ke karosaigira na vatuna, ma na gaina, ma na duduna na simente, me ke kalagaigira sui vano kesa tana tsavutsavu i taba i tano tania na vera. ⁴⁶ Me ti ke kesa ke ba sage i laona na vale ia kalina ara ravekakaisinogoa, maia ke kaulinaqu poi tsau tana ngulavi. ⁴⁷ Me ti vaga kesa ke ba tsaro se ke mutsagana i laona na vale ia, ma nina aqo ke tsagimalegira na polona.

⁴⁸ “Me ti vaga kalina na manetabu ke mai na vilekeana tugua na vale ia, me ke tau reia na voko ke

labavisutugua murina kalina ara poro vaolusitugua, maia sauba ke tsarivulagia laka na vale ia e tau nogo kaulinaqu, rongona na voko e nangaligi saikesa nogo. ⁴⁹ Magana ke gini sua na vale ia me ke gini male dou tugua, maia na tamanina ke adia ke ruka na manu, me ke visana tapana na gai na sida ma na kokolina na itai tsitsi ma na kokopuna na qoraqora me ke adigira sui vania na manetabu. ⁵⁰ Maia na manetabu ke ba matesia kesa ka vidaqira na manu i kelana kesa na popovatu i tana e totu na kô maroga ara vasini torea moa tana vuravura. ⁵¹ Mi muri, maia ke adigira na tapana na gai na sida, ma na kokopuna na qoraqora, ma na kokolina na itai tsitsi kolua na manu mamauri, me ke lumi tsunagira sui tana gabuna na manu aia e matesinogoa, mi laona goto na kô ara vasini moa torea tana vuravura, me ke tsirikagini bâ tana vale ia ke vitu kalina. ⁵² Mi tana nauvaganana ia, maia ke sua na vale ia kolua na gabuna na manu, ma na kô maroga, ma na manu mamauri, ma na tapana na gai na sida, ma na kokopuna na qoraqora ma na kokolina na itai tsitsi. ⁵³ Mi muri maia ke lovosia na manu mamauri me ke lovovano i taba i tano tania na vera tana poi mangasâ. Ke nauvaganana ia ti ke gini naua na aqona na suisui matena na vale ia, me ke maletugua taonia na vovorona na lotu.

⁵⁴ “Igirani nogo na vovorona na ketsa tana rongogira na mudo; ⁵⁵⁻⁵⁶ na vora, na tsope ma na tsomo; ma na voko tana polo ma na vale. ⁵⁷ Ma na ketsa girani ara vota makalia tana rongona ti kesa na omea ke kaulinaqu se ke totu male taonia na vovorona na lotu.”

Na Omea Tau Male e Rutsu Tana Konina Tinoni

15 Ma na Taovia e sauvaniakaira goto a Moses ma Aaron na vovorona na ketsa girani ² kara muria igira na tinoni ni Israel. “Kalina ti vaga kesa na mane ke tsodoa na saqerebei, ma na mane ia e tau male tana vovorona na lotu, ³ atsa moa ti vaga ke roro na butongo se ke ponotia na sautuna. ⁴ Me ti vaga na mane ia ke totu se ke tsaro konina kesa na nige, ma na nige ia e kaulinaqu. ⁵ Masei ti ke pelelea moa na nige ia, ⁶ se ke totu i konina sa omea e gini totu na mane ia, ma na tinoni ia nina aqo ke tsagimalea na polona me ke leso dou, me totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi. ⁷ Masei ti vaga ke pelelea moa na mane e gadovia na lobogu vaga ia, ma nina aqo ke tsagimalea na polona me ke leso dou, me totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi. ⁸ Me ti vaga na mane e gadovia na lobogu ia ke tsuvelia kesa aia e totu male tana vovorona na lotu, ma nina aqo na tinoni ia ke tsagimalea na polona me ke leso dou, me totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi. ⁹ Me ti vaga na mane ia ke totukae i kelana na omea gana na totukae tana asi, ma na omea na totukae ia e kaulinaqu. ¹⁰ Masei ti ke pelea

moa sa omea na mane ia e gini totu ma na tinoni ia e totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi. Me ti vaga ke kesa ke kalagaia sa omea na mane ia e gini totu, ma nina aqo ke tsagimalea na polona me ke lesomale dou, me totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi. ¹¹ Me ti vaga na mane e gadovia na lobogu vaga ia ke pelea moa sa tinoni tavosi me ke tau vati vulia moa na limana, ma nina aqo na tinoni aia e pelea ke tsagimalegira na polona me ke lesomale dou, me totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi. ¹² Pipi na popovatu na mane ia ke pelea niqira aqo kara tairutua, me ti vaga kesa na popo gai aia ke pelea, ma niqira aqo kara vulimaledoua.

¹³ “Mi murina kalina ke sui na lobogu e gadovia na mane ia, ma nina aqo ke pitu talu ke putsu ke vitu na dani, mi muri ti ke tsagimalea na polona, me ke ba lesomale kesa tana kô vuravura male dou, maia sauba ke maletugua tana vovorona na lotu. ¹⁴ Mi tana alunina dani ma nina aqo na mane ia ke adi bâ ke ruka na kulukulu se na kurau i matana na Valepolo i tana e totu na Taovia me ke saukaira vania na manetabu. ¹⁵ Ma na manetabu ke savoria kesa ka vidaqira vaga na savori-sausau matena na sasi, ma na rukanina ke nauginia na savori-kodokodo. Ke nauvaganana ia ti ke gini naua na aqona na suisui matena na mane ia.

¹⁶ “Mi kalina ti vaga kesa mane ke tavongani rutsu lê na konagana, nina aqo ke lesovimalea na konina popono, me totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi. ¹⁷ Ti ke puka i konina kesa na polo se kesa na omea ara aqosiginia na kokorana na omea tuavati, ma nina aqo ke vulimalea na omea ia, me totu kaulinaqu moa poi tsau tana ngulavi. ¹⁸ Mi murina kara ka vainaugi kaira na mane ma na daki ma ka niqira aqo kara ka lesomale dou, mara ka totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi.

¹⁹ “Mi kalina ti ke laba nina tagu na reivula kesa daki, ma na daki ia e totu kaulinaqu i laona ke vitu na dani. Masei ti vaga ke pelelea moa na daki ia maia e totu kaulinaqu goto poi tsau tana ngulavi. ²⁰ Ma na omea sui aia ke gini totu, se ke gini tsaro tana tagu aia e reivula, igira sui ara kaulinaqu. ²¹⁻²³ Masei ti vaga ke pelelea moa na nigena na daki ia se na omea aia e gini totu, ma nina aqo ke tsagimalea na polona me ke lesomale dou, me totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi. ²⁴ Me ti vaga kesa na mane ke tsarokolua na daki ia tana tagu aia e reivula, ma na mane ia e savunigotoa nina kaulinaqu na daki ia, maia goto e gini kaulinaqu i laona e vitu na dani, ma na nige tana aia e tsaro e kaulinaqu goto.

²⁵ “Ti vaga ke kesa daki ke tavongani reivula visana na dani kalina e tau vati tsau moa nina tagu, se ke reivula babâ moa kalina e sui nina tagu, ma na daki ia e gini kaulinaqu tana tagu popono e vanoli gabu, vaga nogo tana tagu kalina aia e reivula laka. ²⁶ Me ti vaga sa nige aia ke tsaro i konina, se sa omea ke gini totu

tana tagu vaga ia, ma na omea ia e kaulinaqu. ²⁷ Masei ke pelelegira moa na omea ia maia goto e kaulinaqu, ma nina aqo ke tsagimalea na polona me ke lesomale dou; me gini totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi. ²⁸ Mi kalina ke sui na reivula ma nina aqo ke pipitu goto ke vitu na dani, ti aia ke male tugua taonia na vovorona na lotu. ²⁹ Mi tana alunina dani maia ke adia ke ruka na kulukulu se na kurau, me ke ba sauvia na manetabu i matsapana na Valepolo i tana e totu na Taovia. ³⁰ Ma na manetabu sauba ke savoria kesa ka vidaqira agana na savori-sausau matena na sasi, me ke kesa agana na savori-kodokodo, ti ke gini naua na aqona na suisui matena na daki ia.

³¹ “Ka nimui aqo nogo kagamu kamu ka parovatavigira kakai na toga ni Israel tana rongona na naqu vaga ia tana koniqira, ma kara tau ba sage tana niqiva Valepolo Tabu aia e totu i levugaqira ma kara naqugasia. Me ti vaga kara nauvaganana ia, me sauba kara mate.”

³² Igirani nogo na ketsa ara kalea tana rongona kesa mane kalina e tsodoa na saqerebei, se ke rutsumilea na konagana, ³³ mi tana rongona kesa daki kalina aia e reivula, se kalina kesa na mane e matura kolua kesa na daki aia e totu kaulinaqu moa tana vovorona na lotu.

Na Dani Tabu na Sese

16 Na Taovia e goko vania a Moses murina ka mateaqira kaira na dalena mane a Aaron, rongona ara ka gini savoria na lake lê vania na Taovia. ² Me tsarivaganana iani, “Ko tsarivania a Aaron na tasimu ke laka saikesa na tavongani sage bâ tana Nauna Tabu Loki Sosongo i murina na polo katsi. Ke sage bâ tana tagu lelê moa inau kau titivania, rongona i tana nogo inau au totu i laona na parako i kelana na vovongona na Bokisi na Taso. Me ti vaga aia ke petsakoe me ke tavongani sage bâ maia sauba ke mate.

³ “Idavia ke sage bâ tana Nauna Tabu Loki Sosongo ma nina aqo ke adimai talua ke kesa na buluka mane vaolu agana na savori-sausau matena na sasi me ke kesa na sipi mane agana na savori-kodokodo. ⁴ Ke lesomale dou talu, me ke sageligira na polona na manetabu: na polokatsi vovosi laka, ma na polo ni laona, na itai na soripolo, ma gana kepi.

⁵ “Migira na saikolu popono ni Israel kara adimai vania a Aaron ke ruka na naniqoti mane agana na savori-sausau matena na sasi, me ke kesa na sipi mane agana na savori-kodokodo. ⁶ Maia nina aqo ke savori idatalua ke kesa na buluka mane agana na mani kodoputsa mateqira nina sasi segeni nogo ia migira sui i valena. ⁷ Mi muri, maia ke adibakaira na naniqoti mane i matsapana na Valepolo Tabu. ⁸ Mi tana maia ke gini tsonikutsu ruka na vatu, i konina kesa ara kiria na goko vaga iani ‘vania na Taovia’, mi konina kesa ‘vania

a Asasel †. ⁹ Maia Aaron nina aqo ke gini savori-sausau matena na sasi na naniqoti e gado tana tsonikutsu laka nina na Taovia. ¹⁰ Ma na naniqoti e gado tana tsonikutsu laka nina Asasel nina aqo a Aaron ke adimamauri bâ vania na Taovia, mi muri me ke molovanoa vania Asasel i laona na kaomate, agana ke gini kalagailigigira niqira sasi na toga.

¹¹ “Mi kalina a Aaron ke tû na savoriana na buluka mane agana na sese matena nina sasi segeni ia migira sui i valena, ¹² maia ke adia na tapala tapetape, me ke molotsavua i konina na madaova gagâ e adia tana belatabu, me ke ruka na kakarona na bulunagai uruuru laka, me ke adivanogira i laona na Nauna Tabu Loki Sosongo. ¹³ Mi tana, i mataqu inau na Taovia, aia ke ba moloa na bulunagai uruuru tana lake, ma na punguna na bulunagai uruuru ke poisi poponoa na vovongona na Bokisi na Taso, rongona ke gini utu vania na reiana me ke tau mate. ¹⁴ Maia ke adia na turina na gabuna na buluka me ke lumia na kakauna i laona me ke tsirikagini bâ i kelana na vovongona, mi muri me ke tsirikagini ba gotoa ke vitu kalina i matana na Bokisi na Taso.

¹⁵ “Mi murina ia, maia ke matesia na naniqoti gana na savori-sausau matena niqira sasi na toga, me ke adisagea na gabuna i laona na Nauna Tabu Loki Sosongo, me ke tsirikagini bâ tana vovongona, mi matana na Bokisi na Taso vaga nogo na omea e nauginia na gabuna na buluka. ¹⁶ Mi tana nauvaganana nogo ia, ti aia ke gini pungua na Nauna Tabu Loki Sosongo tania na naquqira ma niqira sasi sui na toga ni Israel. Nina aqo aia ke nauvaganana vania na Valepolo, rongona na Valepolo ia e totu i levugana patu-patu na nauna tana ara tototu igira, ma na nauna ia e tau masidi tana vovorona na lotu. ¹⁷ Me ke tû kalina a Aaron ke sage bâ na nauana na aqona na punguana na Nauna Tabu Loki Sosongo me ke tsau kalina aia ke rutsumai, ke laka goto na totu ke kesa i laona na Valepolo. Mi kalina aia ke nausuinogoa na aqona na suisui matena nina sasi segeni nogo, ma niqira sasi goto nina tamadale, ma na saikolu popono, ¹⁸ maia nina aqo ke rutsu tania na Valepolo me ke bâ pungugotoa na belatabu agana na savori-kodokodo. Ke adigotoa na turina na gabuna na buluka mane ma na naniqoti, me ke saluvaginitugira popono na gai ara tu katsadato tana vati tsukena na belatabu. ¹⁹ Me ke lumia na kakauna tana gabu me ke tsirikagini bâ ke vitu kalina tana belatabu. Mi tana nauvaganana ia aia ke punguginia na belatabu tania niqira sasi na toga ni Israel me ke gini totu maletugua.”

† Na rongona na soa a Asasel tana goko Hibu e tau donadoug-inia ke kesa i dani eni; e tau utu ti na soana sa tidao e totu i laona na kaomate.

Na Naniqoti e Kalagaivanoa Niqira Sasi na Toga

²⁰ Ma na Taovia e tsarigotoa, “Kalina a Aaron ke nausuinogoa na aqona na punguana na Nauna Tabu Loki Sosongo kolua na Valepolo popono ma na belatabu, maia nina aqo ke sauvania na Taovia na naniqoti mamauri e gado tana tsonikutsu laka aia nina a Asasel. ²¹ Maia ke molokaekaira na limana i lovana na naniqoti ia me ke katevulagigigira pipi sui lakalaka na omea seko ara naua, ma niqira sasi ma niqira petsakoe igira na toga ni Israel, mi tana nauvaganana ia aia ke molobagira sui tana lovana na naniqoti ia. Mi muri me ke molovania kesa na mane ke tsialigi bâ tana kaomate. ²² Ma na naniqoti ia sauba ke kalagailigigira pipi sui niqira sasi kesa tana nauna mangu lê.

²³ “Mi muri, maia Aaron ke sagetugua i laona na Valepolo, me ke tsoraligigira na polona manetabu aia e sageligira nogo tana idana aia e ba sage tana Nauna Tabu Loki Sosongo, me ke mololegira i tana. ²⁴ Maia ke ba leso kesa tana nauna tabu me ke sageligira tugua na polona segeni. Mi murina ia, ti aia ke rutsu i tano me ke naua na savori-kodokodo matena nina sasi segeni ma niqira sasi na toga sui. ²⁵ Ke kodoa tana belatabu na seregana na omea tuavati agana na savori-sausau matena na sasi. ²⁶ Maia na mane e tsiavanoa na naniqoti vania a Asasel tana kaomate, nina aqo ia ke tsagimalegira na polona me ke lesomale dou ti ke visumaitugua i vera. ²⁷ Kaira na buluka mane ma na naniqoti ara gini aqo tana savori-sausau matena na sasi, ma ka gabuqira ara adivanonogoa i laona na Nauna Tabu Loki Sosongo gana na gini aqo tana veoligiana na sasi, kara adivanokaira i taba tania na vera, ma kara ba kodogira sui na kokorana, ma na lakana, ma na tinaena. ²⁸ Ma na tinoni e kodogira na omea girani nina aqo ke tsagimalegira na polona, me ke lesomale dou, ti ke visumaitugua i vera.”

Na Lokisiana na Dani Tabu na Sese

²⁹ Me goko moa na Taovia me tsaria, “Igirani nogo na vovorona na ketsa niqira aqo kara murigira tana tagu sui ke mai. Tana sangavulunina dani i laona na vitunina vula igira na Israel migira na tinoni ni veratavosi igira ara mauri i laogira, niqira aqo kara tsonivitoaqira segeni ma kara tau goto pelea sa aqo. ³⁰ Mi tana dani nogo ia kara naua na aqona na suisui kara gini tanusi tania niqira sasi, ma kara gini masidi doutugua taonia na vovorona na lotu. ³¹ Ma na dani ia, na dani tabu loki sosongo, na dani i tana igira kara tsonivitoaqira segeni ma kara tau saikesa pelea sa aqo. Na vovorona na ketsa girani niqira aqo kara murigira tana tagu sui ke mai. ³² Maia moa na Mane Tabu Loki, aia ara tabua mara molokaia ke tangolidatoa nina aqo na tamana, aia

moa e ulagana ke naua na aqona na suisui. Me ke sageligira na polona manetabu ³³ me ke pungua na Nauna Tabu Loki Sosongo, kolua na Valepolo popono, ma na belatabu, me ke naua na aqona na suisui mateqira na manetabu migira na toga popono ni Israel. ³⁴ Na vovorona na ketsa girani niqira aqo kara murigira tana tagu sui ke mai. Na aqo tabu iani kara aqosia kesa kalina i laona pipi na ngalitupa na mani veoligiaqira niqira sasi na toga ni Israel.”

Migira ara nauvaganana nogo na Taovia e ketsaliginia a Moses ke naua.

Na Gabu Aia na Omea e Tabu

17 Na Taovia e ketsalia a Moses ² ke sauvania a Aaron ma na dalena migira sui lakalaka na tinoni tana Israel na vovorona na ketsa girani. ³⁴ “Ti vaga kesa na tinoni ni Israel ke labu bamailea i laona na vera se tabana i tano sa nina buluka, se sa nina sipi, se sa nina naniqoti, agana na savori vaniana na Taovia, me ke tau adimaia ieni tana matsapana na Valepolo i tana e totu na Taovia, ma na tinoni ia e sasi sosongo vaga moa ti ke naua na labu tinoni, ma niqira aqo kara tsidavaginia tania niqira saikolu igira nina tinoni God. ⁵ Ma na rongona na ketsa iani, laka tû kalina eni me ke bâ, niqira aqo igira na tinoni ni Israel kara laka goto na matesiana niqira omea tuavati tana nauna tavosi bamai lê. Kara adimaigira vania na manetabu i matsapana na Valepolo i tana e totu na Taovia, mi tana nogo kara matesigira agana na savori-kodoputsa tango mana na tinoni kara ganipatâ na turina. ⁶ Ma na manetabu ke tsirikagini bâ na gabuna tana vati liligina na belatabu e totu i matsapana na Valepolo, me ke kodoa na seregana, rongona na vuruna ke punâ na Taovia me ke gini laona. ⁷ Ma niqira aqo na tinoni ni Israel kara tau goto petsakoe vania na Taovia ma kara ba labugira niqira omea tuavati visana tana nauna bamai lê ma kara savorigira vanigira na tidao. Migira na tinoni ni Israel niqira aqo nogo kara muria na vovorona na ketsa iani tana tagu sui ke mai.

⁸ “Ti vaga ke kesa vidaqira na tinoni ni Israel se ke kesa na tinoni ni veratavosi aia e mauri i laoqira ke savoria kesa na savori-kodokodo, se ke kesa goto na vatana na kodoputsa ⁹ vania na Taovia me ke tau goto naua i matsapana na Valepolo, na tinoni vaga ia kara tsidavaginia tania niqira saikolu igira nina tinoni God.

¹⁰ “Me ti vaga ke kesa vidaqira na tinoni ni Israel, se ke kesa na tinoni ni veratavosi e mauri i laoqira, ke gania na velesi kolu gabu i konina, minau sauba kau piloligi tania, ma kau tsidavaginia tania niqira saikolu igira niq tinoni. ¹¹ Na maurina pipi sui lakalaka na omea mamauri e totu tana gabu, maia nogo na rongona ti inau au moloketsana laka na gabu sui popono kara getu bâ tana belatabu, agana na mani veoligiaqira niqira

ra sasi na tinoni. Na gabu, aia na pukuna na mauri, maia segeni e susuliga na veoligiaqira niqira sasi na tinoni. ¹² Aia nogoria na rongona ti au tsarivanigira na tinoni ni Israel laka igira se sa vidaqira na tinoni ni veratavosi ara mauri i laoqira, kara laka saikesa na gania sa velesi kolu gabu i konina.

¹³ “Me ti vaga sa vidaqira na tinoni ni Israel, se sa tinoni ni veratavosi e mauri i laoqira ke ba rugu, me ke adia sa omea tuavati se sa manu ke tau valiqira na gania, maia nina aqo ke reotsunâ na gabuna tana kao me ke saropunua. ¹⁴ Na maurina pipi sui na omea mamauri e totu tana gabu, maia nogoria na rongona ti au ketsaligira na tinoni ni Israel kara laka na gania sa velesi kolu gabu i konina. Me ti vaga ke kesa ke nauvaganana ia, me sauba kau tsidavaginia tania niqira saikolu niq tinoni.

¹⁵ “Me ti vaga sa tinoni, atsa moa na tinoni ni Israel se sa tinoni ni veratavosi, ke gania na velesina na omea tuavati e mate segenina, se kara gati matesia na omea tuavati atsi, ma nina aqo ke tsagimalea na polona me ke lesomale dou, me ke totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi, mi tana ti aia ke maletugua taonia na vovorona na lotu. ¹⁶ Me ti vaga ke tau nauvaganana ia, maia sauba ke gadovikede.”

Igira na Vatana na Vainaugi e Valina na Nauana

18 Maia na Taovia e tsarivanja a Moses ² ke tsarivanigira na tinoni ni Israel, “Inau nogoria na Taovia nimui God. ³ Kamu laka na muriaqira niqira sasaga igira na tinoni ni Ejipt, i tana amu totu nogo i sau, se niqira sasaga na tinoni ara totu tana kao ni Kanaan i tana inau au adigamu bâ kalina ia. ⁴ Kamu murigira niq ketsa ma kamu naugira na omea sui au ketsaliginigamu. Inau nogo na Taovia nimui God. ⁵ Kamu muridougira niq vali ma niq ketsa au saua vanigamu; me ti kamu nauvaganana ia, me sauba kamu gini mauri. Inau nogo na Taovia.

⁶ “Kamu laka na vainaugi koluana kesa vidaqira na kamamui. ⁷ Kamu laka na paluvangamana na tamamui tana vainaugi koluana na tinamui. Ma kamu laka goto na paluvangamana na tinamui segeni. ⁸ Ma kamu laka goto na paluvangamana na tamamui tana vainaugi koluana kesa vidaqira na tauna tavosi. ⁹ Me vali vanigamu goto na vainaugi koluaqira na vavinemui, se kesa segeni na dalena daki na tamamui se na tinamui, atsa moa ti na baka daki ia kara kutisaigamu i laona kesa moa vale se tagara. ¹⁰ Ma kamu laka goto na vainaugi koluana na dalena daki kesa na dalemui; na omea vaga ia ke paluvangamamui sosongo. ¹¹ Kamu laka goto na vainaugi koluana na dalena daki kesa goto na tauna tamamui rongona aia kesa goto na vavinemui igamu. ¹² Kamu laka na vainaugi koluana na vavinena na tamamui, rongona aia na kamana varavara na

tamamui. ¹³ Kamu laka na vainaugi goto koluana na tasina daki na tinamui, rongona aia na kamana varavara na tinamui. ¹⁴ Kamu laka na vainaugi koluana na tauna na tamamui tetelo; rongona aia goto na kamamui varavara. ¹⁵ Kamu laka goto na vainaugi koluana na tauna na dalemui mane ¹⁶ se na tauna kesa na tasimui mane. ¹⁷ Kamu laka goto na vainaugi koluana kesa na dalena daki se na kukuana kesa na daki aia igoe o vainaugi kolunogoa; e tau utu kara kamaga sai kolugamu, mi tana igamu amu gini tsio. ¹⁸ Kamu laka goto na taugaana kesa na tasina daki na taumui kalina e mamauri moa na taumui.

¹⁹ "Kamu laka goto na vainaugi koluana kesa na daki kalina e laba nina tagu na reivula, rongona tana tagu vaga ia maia e kaulinaqu tana vovorona na lotu. ²⁰ Kamu laka goto na vainaugi koluana na tauna kesa na mane tavosi; rongona sauba ke naua ma kamu gini kaulinaqu tana vovorona na lotu. ²¹ Kamu laka na sauana kesa vidaqira na dalemui agana kara gini kodoputsa vania Molek na god peropero, rongona tana nauvaganana ia igamu amu gini paluvangamana na asana God nimui Taovia. ²² Ke laka goto kesa na mane na vaitsovogi koluana kesa na mane tavosi; God e reisavi sosongolia na sasaga vaga ia. ²³ Ke laka goto kesa na mane se kesa na daki na vainaugi koluana kesa na omea tuavati; na taposasa vaga ia e tau goto tana vovorona na lotu.

²⁴ "Kamu laka goto na nauana sa vatana na sasaga vaga girani ma na gini kaulinaqu tana vovorona na lotu, rongona ara nauvaganana nogo igira na ponotoba, mara gini kaulinaqu igira sui ara totu ida nogo tana kao iani, maia nogo na Taovia e tsialigigira rongona kamu gini sagemai igamu. ²⁵ Niqira sasaga tabaru igira ara sisi loboloboginia na kao popono me gini maresibiga, maia nogo na rongona ti na Taovia e kedeginia na kao ia, ma na kao ia e sove tanigira popono igira na tinoni ara totu ida nogo i laona. ²⁶⁻²⁷ Igira ara naugira na omea maresibiga vaga girani, mara naua me gini kaulinaqu goto na kao ia, migamu nimui aqo kamu laka na reinunu i koniqira. Pipi gamu sui lakalaka, atsa moa ti na tinoni ni Israel se na tinoni ni veratavosi ara totu i laomui, nimui aqo kamu muridougira sui pipi nina vali ma nina ketsa na Taovia, ²⁸ mi tana ti sauba na kao ke gini tau sove tanigamu, vaga e sove tanigira igira na ponotoba ara totu ida nogo i tana. ²⁹ Igamu amu dona nogo laka ase moa ti vaga ke naugira na vatana na omea maresibiga vaga girani, sauba kara tsidavaginia tania niqira saikolu igira nina tinoni God.

³⁰ "Kamu muridougira na ketsa ma na vali inau au saunogoa vanigamu, ma kamu laka goto na reinunu tana niqira omeomea igira na tinoni ara totu idanogo tana kao iani, ma kamu laka na nauana sa vidaqira na omea vaga girani ma na gini kaulinaqu i mataqu inau. Inau nogo na Taovia nimui God."

Na Ketsa Gana na Sasaga Laka Ma na Pedegoto

19 Maia na Taovia e tsarivania a Moses ² ke tsarivanana iani vanigira na saikolu popono tana Israel, "Nimui aqo kamu doulaka vaga nogo inau na Taovia nimui God au doulaka. ³ Pipi kesa vidamui nina aqo ke kukuni tanikaira na tinana ma na tamana, me ke muridoua na ketsa na mango tana Dani na Sabat, vaga nogo inau au moloketsana vanigamu. Inau nogo na Taovia nimui God.

⁴ "Kamu laka na piloligi taniaqu ma na samasama vaniaqira na titinonina na god peropero; ma kamu laka goto na aqosiginiana na tapala na nunuqira na god peropero ma na samasama vaniaqira. Inau nogo na Taovia nimui God.

⁵ "Mi kalina kamu labua kesa nimui omea tuavati agana na mani savori-kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipata na turina, migamu kamu muridougira na vovorona na ketsa inau au saunogoa vanigamu, mi tana ti inau sauba kau tabea nimui sausau. ⁶ Ma nimui aqo kamu gania na velesina na omea tuavati ia tana dani nogo amu labumatesia, se tana dani ngana. Me ti vaga visana na velesina kara tototu moa tsau tana tolunina dani ma nimui aqo kamu kodoligigira, ⁷ rongona ara tau nogo male taonia na vovorona na lotu, me ti vaga ke kesa ke gania, me sauba inau e utu goto kau tabea na adiana nina sausau. ⁸ Masei moa ke gania sauba ke loaga matena, rongona e tau kukuni tania na omea ara balonogoa vaniau, minau sauba kau tsidavaginia tania niqira saikolu igira niqinoni.

⁹ "Mi kalina kamu tsurivia nimui uta ma kamu laka na adiaqira na uiti ara totu tana tsavuna uta, ma kamu laka goto na visubatugua ma na tsakoaqira igira ara kauvisu. ¹⁰ Ma kamu laka goto na visu ma na pitsuaqira na vuana na uaeni ara kauvisu se na tsakoaqira na vuana ara dudu segeni; mologira ma kara totuvisu vanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea migira goto na tinoni ni veratavosi. Inau nogo na Taovia nimui God.

¹¹ "Kamu laka goto na komi, se na peqo se na pero.

¹² Kamu laka na gini vatsa pero na asaqu inau, rongona ti kamu nauvaganana ia mamu gini paluvangamana na asaqu inau. Inau nogo na Taovia nimui God.

¹³ "Kamu laka na peqoleana kesa tinoni se na komiana nina omea. Kamu laka na tangolivisuana na vololina nina aqo kesa tinoni e aqo vanigamu, kamu laka goto na pituana ke tsau tana dani i muri. ¹⁴ Kamu laka goto na asu vaniana na tinoni e mui kulina, se na molo kapusiana kesa na omea tana sautu i tana ke liu ba na tinoni e koko matana rongona ke gini tubulagi i konina. Kamu matagunia inau. Inau nogo na Taovia nimui God.

¹⁵ “Kamu naua na pedegoto kalina kamu tinete; kamu laka na sanga kesa tabana kalina amu pedegira na tinoni ara tau tamani sa omea, se na mataguniaqira igira ara tamani omea danga. ¹⁶ Kamu laka na govula gokopero tana rongona kesa tinoni. Mi kalina ti vaga kesa tinoni ara raqâ tana tinete rongona aia e tsukia kesa na sasi loki, migamu amu tangomana kamu sangâ tana goko e dou kamu ba sangâ. E tau dou kamu mui lê, ma kara pedematesia. Inau nogo na Taovia.

¹⁷ “Kamu laka goto na molotoba vaniana ke kesa, kamu tovoa moa na vaigotosigi koluana rongona kamu gini tau puka tana sasi tana rongona na tinoni vaga ia.

¹⁸ Kamu laka na tangotugu se na reisaviana babâ moa kesa tinoni, nimui aqo kamu galuegira na kulamui vava igamu amu galuve segenimui. Inau nogo na Taovia.

¹⁹ “Kamu muridougira niqû ketsa ma niqû vali. Kamu laka na tamiana kesa vatana segeni na buluka ke tsauvia nimui buluka; laka goto na tsukana ke ruka tavosi na vatana na mutsa i laona kesa moa na uta. Kamu laka na sageliana na polo ara vosiginia ruka tavosi na vatana na terete.

²⁰ “Me ti vaga kesa na mane ke sasi kolua kesa na baka daki tseka aia ara anevaninogoa kesa na mane tavosi mara tau moa vati vutia, se kara tau vati tamivania ke tanusi tania nina totu tseka, me sauba kara kedekaira moa, me utu kara matesikaira rongona na baka daki ia e totu tseka moa. ²¹ Nina aqo moa na mane ia ke adi bâ ke kesa na sipi mane i matsapana na Valepolo i tana au totu inau vaga nina sausau na volivisu, ²² ma na manetabu ke nauginia na aqona na suisui gana na veoligiana nina sasi na mane ia, ma God sauba ke padale vania nina sasi.

²³ “Mi kalina kamu ba sage tana kao ni Kanaan ma kamu tsukagira pipi vatana na gai mutsamutsa, me vali vanigamu na ganiana na vuaqira i laona ke tolu ngalitupa. ²⁴ Mi tana vatinina ngalitupa kamu balovani au inau na vuaqira sui lakalaka na gai mutsamutsa vava nimui sausau na mani soadouaqu inau na Taovia. ²⁵ Mi tana tsegenina ngalitupa migamu kamu ganigira rago gamui vuana gai mutsamutsa. Me ti vaga igamu amu naua na omea sui girani, me sauba pipi sui nimui gai mutsamutsa kara vungu sosongo bâ. Inau nogo na Taovia nimui God.

²⁶ “Kamu laka na ganiana sa velesi kolu gabu i konina. Kamu laka goto na gini aqo pipi vatana na sosolo, na ketso ma na basutidao. ²⁷ Kamu laka na putsiana na ivu tana ruka tabana na rauvilamui, se na tsaraligiana moa sa turina na ngolamui, ²⁸ se na rapuana na kokoramui, se na pariana na konimui na mani sauvulagiana laka amu melu tana rongona na tinoni mate. Inau nogo na Taovia.

²⁹ “Kamu laka na paluvangamaqira na dalemui daki ma na moloaqira kara lia na rebina niqira valetabu na ponotoba; † me ti vaga kamu nauvaganana ia, migamu

goto sauba kamu mololeau inau ma kamu pilo bâ i koniqira na god tavosi, ma na sasi moa ke dangadato i laona na veramui. ³⁰ Kamu muridoua na ketsa na mango tana Sabat, ma kamu kukuni tania na nauna i tana ara samasama vaniau inau. Inau nogo na Taovia.

³¹ “Kamu laka na rageviaqira na tinoni ara dona na basutidao. Me ti vaga kamu nauvaganana ia, me sauba kamu kaulinaqu tana vovorona na lotu. Inau nogo na Taovia nimui God.

³² “Kamu kukuni tanigira na tuqatuqa ma na dakidaki ma kamu padalokigira. Ma kamu kukuni taniau goto inau na Taovia.

³³ “Kamu laka na rotasiaqira igira na tinoni ni veratavosi ara totu i laomui. ³⁴ Kamu naudou vanigira vava nogo igamu amu naudoua vanigira gamui verakolu na Israel, ma kamu galuegira vava nogo igamu amu galuve segenimui. Kamu padatugua laka i sau igamu goto amu rota na totu tsinogo tana vera ni Ejipt. Inau nogo na Taovia nimui God.

³⁵ “Kamu laka na peqoana ke kesa tana gini aqo na tovo omea ara tau mana, vaga tana tovo katsina se na tovo mamava se na tovo dangana. ³⁶ Kamu gini aqo moa na tovo omea ara mana, na tovo katsina manana, na tovo mamava manana, ma na tovo dangana manana. Inau na Taovia nimui God, minau nogo au adirutsumigamu tania na Ejipt. ³⁷ Kamu muridougira sui pipi niqû ketsa ma niqû vali. Inau nogo na Taovia.”

God Ke Kedegira Igira Ara Tau Muria Nina Ketsa

20 Na Taovia e tsarivania a Moses ² ke tsarivanigira na toga ni Israel, “Ti kesa vidamui igamu se sa vidaqira na tinoni ni veratavosi ara totu i laomui ke saua na dalena ke lia agana na mani kodoputsa vaniana Molek na god peropero, ma na saikolu popono kara taimatesiginia na vatu. ³ Me ti vaga ke kesa ke sauvaganana ia sa dalena vania Molek na god peropero, maia e naqugasiasa niqû Valepolo Tabu me paluvangamana na asaqu tabu inau, minau sauba kau piloligi tania ma kau tsidavaginia tania niqira saikolu niqû tinoni. ⁴ Me ti vaga na saikolu popono kara reilea na sasaga e naua na tinoni ia ma kara tau pedea ke mate, ⁵ minau segeniqu nogo sauba kau piloligi tania kolugira nina tamadale popono, me tanigira goto ara muria tana samasama vaniana Molek. Minau sauba kau tsidavaginigira sui tania niqira saikolu niqû tinoni.

⁶ “Me ti vaga ke kesa ke ragevigira na tinoni ara dona na basutidao, minau sauba kau piloligi tania aia, ma kau tsidavaginia tania niqira saikolu niqû tinoni. ⁷ Kamu parovatavi segenimui me ke doulaka nimui

---

† Na daki rebi vaga girani ara totu i laona niqira valetabu na tinoni ponotoba ni Kanaan i tana igira ara samasama vanigira na god peropero mara tutunina laka ara dona na tusumauri. Me ti vaga kara vainaugi kolugira na daki rebi girani me sauba ke lakaga dou na mutsa i laona niqira uta ma niqira omea tuavati kara vasusu dou.

sasaga, rongona inau nogo na Taovia nimui God. ⁸ Kamu muridougira sui niqú ketsa ma niqú vali, rongona inau na Taovia au naua migamu amu gini doulaka.

⁹“Asei moa ti ke vealaginia na tamana se na tinana, ma nimui aqo kamu matesia. Aia segenina nogo e alo- maia gana matemate.

¹⁰“Me ti vaga kesa na mane ke kibogasia na tauna kesa gana verakolu, ma nimui aqo kamu matesikaira sui na mane ma na daki ia. ¹¹ Me ti vaga kesa na mane ke vainaugi kolua kesa vidaqira igira na tauna na tamana maia e paluvangamana na tamana segeni, ma nimui aqo kamu matesikaira sui na mane ma na daki ia. Ara ka alomai segenia ka gaqira matemate. ¹² Me ti vaga kesa na mane ke vainaugi kolua na tauna na dalena mane, ma nimui aqo kamu matesikaira sui na mane ma na daki ia. Ara ka tsio mara ka alomai segenia ka gaqira matemate. ¹³ Me ti kesa na mane ke vainaugi kolua kesa goto na mane, mi kaira sui ara ka naua na omea e maresibiga loki sosongo, ma nimui aqo kamu labumatesikaira sui. Ara ka alomai segenia ka gaqira matemate. ¹⁴ Me ti vaga ke kesa na mane ke taugâ kesa na daki kolugotoa na tinana, ma nimui aqo kamu kodo matesitugira sui, rongona na omea paluvangamaga loki ara tu naua. Na omea vaga ia ke laka saikesa na labadato i laomui. ¹⁵ Me ti vaga kesa na mane ke vainaugi kolua kesa na omea tuavati, ma kamu labumatesikaira sui na mane ma na omea tuavati ia. ¹⁶ Me ti vaga kesa na daki ke tovolea na vainaugi koluana kesa na omea tuavati, ma kamu labumatesikaira sui na daki ia ma na omea tuavati. Kaira ara ka alomai segenia ka gaqira matemate.

¹⁷“Me ti vaga kesa na mane ke taugâ na vavinena segeni, se na dalena daki kesa segeni goto na tauna tamana, ma nimui aqo kamu palu ka vangamaqira i mataqira na toga, ma kamu tsonitsunakaira tania nimui saikolu. Na mane ia e tsiogana, ma nina aqo ke gadovikedena. ¹⁸ Ti vaga kesa na mane ke vainaugi kolua kesa na daki kalina e laba nina tagu na reivula, ma nimui aqo kamu tsonitsunakaira tania nimui saikolu, rongona ara ka kutsia na vali na kaulinaqu tana vovorona na lotu.

¹⁹“Me ti vaga kesa na mane ke vainaugi kolua na tinana tetelo, se na tasina daki na tamana, sauba kara ka gadovikedena rongona ara ka tsio. ²⁰ Me ti vaga ke kesa na mane ke vainaugi kolua na tauna na niana, maia e paluvangamana sosongo na niana, mi kaira na mane ma na daki sauba kara ka gadovikedena; sauba ke utu goto kara ka tamanina sa ka daleqira. ²¹ Me ti vaga kesa na mane ke taugâ na tauna na tasina, me sauba ke utu goto kara ka tamanina sa ka daleqira. Aia e naua na omea e gini kaulinaqu tana vovorona na lotu, me paluvangamana na tasina.

²²“Kamu muridougira pipi sui niqú ketsa ma niqú vali, rongona ke tau tsonilegamu na kao ni Kanaan i

tana inau nogo au adigamu bâ. ²³ Kamu laka na muri- ana niqira lavu igira na tinoni ara mauri i tana. Inau nogo au tsialigigira na ponotoba ara totu i tana rongona igamu kamu gini totuvia niqira kao. Igira ara lavu na nauana na omea seko sui girani, te au gini reisavigira. ²⁴ Minau au vekenogoa vanigamu laka na kao lakataga me vangaga dou sosongo iani ke lia na tamanimui igamu, me sauba nomoa kau tusua vanigamu. Inau nogo na Taovia nimui God, mau vililigigamu tanigira sui na vera tavosi. ²⁵ Me vaga ia, ma kamu parovata, ma kamu dona na reigadoviana na omea tuavati ma na manu ara masidi tana vovorona na lotu, migira ara tau masidi. Kamu laka na ganiana sa omea tuavati se sa manu e vali na ganiana. Inau nogo au tsarivanigamu laka ara valimui na ganiana, me ti vaga kamu ganigira moa me sauba kamu gini kaulinaqu i mataqu inau. ²⁶ Nimui aqo kamu doulaka ma kamu lia niqú tamani segeni moa inau, rongona inau na Taovia minau au doulaka. Inau nogo au vilivotagamu tanigira sui na vera tavosi rongona kamu gini lia niqú tamani segeni moa inau.

²⁷“Me ti vaga kesa na mane se kesa na daki ke basutidao, ma nimui aqo kamu taimatesia. Masei ke nauvaganana ia e alomai segenia gana matemate.”

Niqira Aqo na Manetabu Kara Totu Male Dou

21 Maia na Taovia e ketsalia a Moses ke tsarivaganana vanigira na manetabu tana duli konina a Aaron, “Ke laka goto sa manetabu na nauana kesa na omea ke gini kaulinaqu tana vovorona na lotu, me ke sangâ tana aqona na qilua na konina kesa na kamana kalina ke mate, ² ti vaga e tau na tinana, se na tamana, se na dalena mane, se na dalena daki, se na tasina, ³ se kesa na vavinena e tau vati tauga me totu moa i valena. ⁴ Me ke laka goto na nauana me ke gini kaulinaqu tana mateaqira igira ara kamaga kolua tana vaitaugagi.

⁵“Ke laka goto sa manetabu na tsarana sa tabana na lovana, se na tsaraligiana moa sa turina na ngolana, se na pariana na konina, na mani sauvulagiana laka aia e roku. ⁶ Nina aqo ke totu male dou saviliu, me ke laka goto na paluvangamana na asaqu inau. Aia nogo e savorigira na sausau na mutsa vaniau, maia nogoria na rongona ti e kilia ke totu male dou saviliu. ⁷ Na manetabu ke laka na taugaana kesa na daki rebi, se na daki e reimane nogo, se sa daki e tsonitsunanogoa sa mane; rongona na manetabu nina aqo ke totu male dou saviliu tana aqo vaniaqu inau. ⁸ Niqira aqo na tinoni kara padagadovia laka na manetabu e kesa na tinoni tabu, rongona aia nogo e savorivaniau na sausau na mutsa. Inau nogo na Taovia. Au doulaka mau naua migamu niqú tinoni amu doulaka. ⁹ Me ti vaga kesa na dalena daki na manetabu ke lia na rebi,

maia e paluvangamana na tamana; ma nimui aqo kamu matesia.

¹⁰“Na Mane Tabu Loki ara qetunogoa na oela tabu tana lovana mara tabunogoa gana ke sagelia na polo na manetabu, ma nina aqo ke komudoua na ivuna, me ke tau ratsia na polona, na mani sauvulagiana laka aia e roku. ¹¹⁻¹²Aia ara balovaniau nogo inau, ma nina aqo ke tau naua sa omea ke gini kaulinaqu tana vovorona na lotu, me ke laka goto na naqugasiana niq Valepolo Tabu ma na rutsu taniana na ba sage kesa tana vale i tana e totu na konina kesa tinoni e mate, atsa moa ti na tamana se na tinana segeni nogo ia. ¹³Ma nina aqo ke taugâ kesa na daki siama, ¹⁴me tau na daki tinamate, se na daki e tsonitsunanogoa sa mane, se kesa na daki rebi. Nina aqo nomoa ke taugâ kesa na daki siama ke talumai nogo tana nina duli segeni. ¹⁵Me ti ke tau nauvaganana ia, migira na dalena sauba kara kaulinaqu tana vovorona na lotu. Inau na Taovia minau nogo au vililigia i laoqira na toga ke lia na Mane Tabu Loki.”

¹⁶Ma na Taovia e ketsalia a Moses ¹⁷ke tsarivaganana vania a Aaron, “E tabu vania sa vidaqira na kukuamu igoe aia e seko sa tabana konina, na savori vaniaqu na sausau na mutsa. Na ketsa iani kamu tangolidatoa tana tagu sui ke mai. ¹⁸Ke laka sa tinoni aia e seko sa tabana na konina na mai varangisiana niq belatabu: aia e koko, se e logu, se e viri palepale na ngorana se e tau tovu dou sa turina na konina; ¹⁹se e labe na limana se e matea na tuana; ²⁰se e vogu na gotuna, se e ngetu; se e seko na matana, se e viri voravora na kokorana, se e seko na velenâ. ²¹Me ke laka goto sa vidaqira na kukuana a Aaron na manetabu na mai ma na savori vaniaqu inau sa sausau na mutsa ti vaga ke seko sa tabana na konina. ²²Na mane vaga ia e dou moa ti ke sanga rago na ganiana na mutsa ara gini savori vaniaqu, atsa moa ti na mutsa tabu, se na mutsa e tabu loki sosongo, ²³me rongona aia e seko kesa tabana na konina me tabu vania ke mai varavara tana polokatsi tabu, se ke mai varangisia na belatabu. Nina aqo ke laka na tsairaboana na omea tabu girani, rongona inau na Taovia, minau nogo au naua mara gini lia na omea tabu.”

²⁴Igirani nogo na omea a Moses e tsarivania a Aaron migira na dalena, ma na toga popono tana Israel.

Na Vangana na Sausau Ara Tabu Loki

22 Maia na Taovia e ketsalia a Moses ²ke tsarivaganana vania a Aaron migira na dalena: “Nimui aqo kamu kukuni tanigira na sausau tabu igira na toga ni Israel ara balogira vaniaqu, rongona kamu tau paluvangamana na asaqu tabu. Inau nogo na Taovia. ³Me ti vaga ke kesa vidaqira na kukuamui ke mai varangisigira na sausau tabu igira na toga ni Israel ara balogira

vaniau inau, kalina aia e kaulinaqu me tau vati suisui moa, na tinoni vaga ia e tabu saikesa vania ke aqo goto tana belatabu. Na ketsa iani kamu tangolidatoa tana tagu sui ke mai. Inau nogo na Taovia.

⁴“E tabu vania sa kukuana a Aaron aia e gadovia na lobogu seko tana kokorana, se ke tsodoa na saqerebei, na ganiana kesa na sausau tabu poi tsau kalina ke masidi doutugua taonia na vovorona na lotu. Na manetabu e gini kaulinaqu ti vaga ke pelea sa omea e pelea na konina na tinoni mate, se ti ke tavongani rutsu lê na konagana, ⁵se ti ke pelea kesa na omea tuavati se kesa tinoni e totu kaulinaqu nogo tana vovorona na lotu. ⁶Ti kesa na manetabu e kaulinaqu nogo tana vovorona na lotu, me sauba ke totu kaulinaqu poi tsau tana ngulavi, me valina goto ke ganiana sa sausau tabu poi tsau kalina ke lesomale. ⁷Mi murina kalina ke sù nogo na aso, maia ke maletugua, me tangomana vanitugua ke ganiana na vangana na sausau tabu, igira nogoria gana tuva. ⁸Ke laka goto na ganiana na velesina sa omea tuavati e mate segenina, se kara gati matesia na omea tuavati atsi; rongona ke tau naua me ke gini kaulinaqu i mataqu inau. Inau nogo na Taovia.

⁹“Pipi sui lakalaka na manetabu niqira aqo kara muridougira na vovorona na ketsa girani. Me ti vaga ke tagara, me sauba kara gini tsutsugaqira ma kara mate, rongona ara petsakoe mara tau murigira na ketsa tabu. Inau na Taovia, minau nogo au naua mara gini lia na manetabu.

¹⁰“Migira segeni moa na vungu manetabu tangomana kara sanga na ganiana na omea ara nauginia na sausau tabu; me vali vanigira na tinoni sui tavosi na ganiana, atsa moa ti ke kesa ke mai na lelaviana na manetabu, se ke kesa nina maneaqo. ¹¹Migira moa nina tseka na manetabu, igira aia e voliginigira nina qolo segeni, se kara botsa nogo i valena, tangomana vanigira goto kara sanga na ganiana gana mutsa na manetabu. ¹²Me ti vaga na dalena daki kesa na manetabu ke taugâ kesa na tinoni lê e tau na manetabu, ma na daki ia e valivania na ganiana na vangana na sausau tabu. ¹³Me ti vaga kesa na dalena daki e tinamate, se na savana e tsonitsunâ me tau tamani dalena, maia e visitugua i valena tamana, ma na daki ia tangomana vania ke sanga na ganiana na mutsa na tamana e adia tana nina aqo manetabu. Migira moa na vungu manetabu tangomana kara sanga na ganiana na mutsa vaga ia.

¹⁴“Me ti vaga sa tinoni aia e tau kesa i laoqira na vungu manetabu, maia ke tau padakuti matena talu me ke ganiana na turina na vangana na sausau tabu, ma nina aqo ke volivisia i konina na manetabu na matena popono me ke pabogotoa. ¹⁵Na manetabu kara laka na tsairaboana na sausau tabu ¹⁶tana tavongani tami vaniaqira na tinoni moa soana na ganiana; rongona ti

kara nauvaganana ia, migira ara alomai segenia gaqira kede. Inau na Taovia minau nogo au naua mara gini lia na omea tabu na sausau girani.”

¹⁷ Ma na Taovia e ketsalia a Moses ¹⁸ ke sauvania a Aaron, ma na dalena, migira na toga popono ni Israel na vovorona na ketsa vaga girani. “Kalina ti vaga sa tinoni ni Israel se sa tinoni ni veratavosi e totu i laona na Israel ke tû na savoriana kesa na savori-kodokodo, atsa moa ti vaga aia ke naua agana na manaliana kesa nina veke, se ke sau moa tana nina padangao segeni, ma na omea tuavati ke adimaia ke tau goto seko sa tabana na konina. ¹⁹ Ti vaga God ke tabea na sausau ia, me kilia ke kesa na manena me ke tau goto seko sa tabana na konina. ²⁰ Me ti vaga igamu kamu sauvania na Taovia kesa na omea tuavati e seko sa tabana na konina, me sauba na Taovia e utu ke tabea. ²¹ Mi kalina kesa ke savori vania na Taovia kesa na sausau tango mana na tinoni kara ganipâtâ na turina, atsa moa ti vaga aia ke naua gana na manaliana kesa nina veke, se ke sau moa tana nina padangao segeni, ma na omea tuavati ke adimaia ke tau goto seko sa tabana na konina, ti na Taovia ke tabea. ²² Kamu laka goto na savori vaniana na Taovia kesa na omea tuavati e koko matana, se e logu na tuana, se kara bokalia, se e vora me rutsu na kô tana vorana, se e qatu, se e qaruru. Kamu laka na gini savori-kodoputsa tana belatabu sa vidaqira na omea tuavati vaga gira. ²³ Ti vaga kamu ngaoa na savoriana sa omea tana nimui papada segeni, e dou moa ti kamu savoria kesa na omea tuavati e seko sa tabana na konina, ma na omea tuavati vaga ia e tau moa ulagana kamu savoria gana na manaliana kesa nimui veke. ²⁴ Kamu laka goto na gini sausau vania na Taovia kesa na omea tuavati ti vaga na bogona kara bokalia, se kara rapasia, se kara paria, se kara raqa ratsia. I laona na veramui e tabu vanigamu na savoriana na omea tuavati vaga ia. ²⁵ Me tabu goto na savoriana agana nimui sausau na mutsa sa omea tuavati e seko vaga ia amu adia i konina kesa na tinoni ni veratavosi. Na omea tuavati e seko vaga ia e utu goto God ke tabea.

²⁶⁻²⁷ “Kalina ti ke vasini botsa na dalena kesa na buluka, se kesa na sipi se kesa na naniqoti, kamu moloa ke totu kolutalua na tinana ke vitu na dani, mi muri ti ke ulagana na savoriana gana na sausau na mutsa vaniana na Taovia. ²⁸ Kamu laka na adisaiana na gini kodoputsa kesa moa dani kesa na buluka daki kolu dalena, se kesa na sipi kolu dalena, se kesa na naniqoti kolu dalena. ²⁹ Kalina igamu kamu tû na savori-kodoputsa gana na soadouana na Taovia, ma kamu muridougira na vovorona, me vaga ia ma na Taovia sauba ke tabea; ³⁰ ma kamu ganisua tana dani nogo ia, ma kamu laka goto na moloana sa turina ke tsau tana matsaraka na dani ngana. Inau nogo na Taovia.

³¹ “Kamu muridougira niqû ketsa ma niqû vali inau nogo na Taovia au sauvanigamu. ³² Kamu laka goto na paluvangamana na asaqu tabu; migira na toga popono tana Israel niqira aqo kara padagadovia laka inau au doulaka saikesa. Inau na Taovia minau nogo au naua migamu amu gini doulaka; ³³ minau segeni nogo au adirutsumigamu tania na Ejipt rongona kau gini lia nimui God. Inau nogo na Taovia.”

Igira na Dani Tabu

23 Na Taovia e sauvania a Moses ² na vovorona na ketsa girani ara kalea na muridouana na aqona na dani tabu, kalina igira na toga ni Israel niqira aqo kara labasai na samasama.

Na Dani na Sabat

³ Iani nogo na ketsa e kalea na Dani na Sabat: “Igamu amu tamanina nogo e ono na dani i tana igamu kamu naugira pipi sui nimui aqo, ma kamu padadoua laka tana vitunina dani, aia na Dani na Sabat, na dani na mango. Mi tana dani ia igamu kamu laka goto na peleana sa aqo, ma kamu labasai moa matena na samasama atsa moa ti iava amu totu igamu. Na Dani na Sabat nina nogo na Taovia.”

Na Dani Tabu na Paseka ma na Gani Bredi Tagara Isti Konina

(Tsoko Tinoni 28:16-25)

⁴ Ma na Taovia e tsarigotoa, “Igirani nogo na Dani Tabu nimui aqo kamu saimai na lokisiaqira kalina ke gado niqira tagu. ⁵ Na Dani Tabu na Paseka e tuturiga kalina e sû na aso tana sangavulu vatinina dani tana kesanina vula. ⁶ Mi tana sangavulu tsegenina dani e tuturiga na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti Konina, mi laona ke vitu na dani popono, nimui aqo kamu laka na ganiana na bredi ara aqosiginia na isti. ⁷ Mi tana kesanina dani i laona na uiki ia nimui aqo kamu maisai sui matena na samasama, ma kamu laka goto na peleana sa nimui aqo. ⁸ Mi laona ke vitu na dani kamu savoria nimui sausau na mutsa vania na Taovia. Mi tana vitunina dani ma kamu saimaitugua matena na samasama, ma kamu laka saikesa moa na peleana sa nimui aqo vaga amu lavu na nauana pipi dani.”

Na Kesanina Tsuru tana Uta

⁹⁻¹⁰ Ma na Taovia e tsarigotoa vania a Moses, “Ko tsarivaganana iani vanigira na toga ni Israel: Kalina kamu ba sage i laona na kao na Taovia ke sauvanigamu, ma kamu tsurivigira nimui uiti ganoga vaolu, ma na kesanina tsotsodo na ivogo kamu ivogoa kamu adibavania na manetabu. ¹¹ Maia na manetabu ke sau vaga kesa na vangalaka dou bâ vania na Taovia rongona aia ke gini tabegamu. Ma na sausau ia na manetabu ke

savoria tana dani murina na Sabat. ¹² Mi tana dani nogo amu gini sausau nimui uiti, ma kamu gini savori-kodokodo goto ke kesa na dalena sipi mane e kesa moa na ngalitupana, me ke tau goto seko sa tabana na konina. ¹³ Ma kamu savorikologotoa ke ruka kilo na pulaoa lalo koluginia na oela na olive vaga na sausau na mutsa. Ma na vuruna na sausau vaga ia e punâ na Taovia me gini laona sosongo. Ma kamu saukologotoa kesa na lita na uaeni. ¹⁴ Kamu laka na mavi na ganiana nimui uiti ganoga vaolu, atsa moa ti na qoqoana, se na kokodona, se amu gini aqosibredi, poi tsau kalina kamu adi bâ nimui sausau iani vania God. Ma na ketsa iani niqira aqo igira na kukuamui kara tangolidatoa tana tagu sui ke mai."

Na Dani Tabu na Pipitsu

(Tsoko Tinoni 28:26-31)

¹⁵ Ma na Taovia e tsarigotoa vaganana iani: "Kamu tsokogira ke vitu na uiki popono, ke tû tana dani murina na Dani na Sabat i tana amu sauvania na Taovia nimui ivogo na uiti vaolu. ¹⁶ Mi tana tsege sangavulunina dani, aia na dani i murina na vitunina Dani na Sabat, kamu savorivania na Taovia ke kesa goto nimui sausau na uiti. ¹⁷ Pipi na tamadale tatasa kara adimaia tango ruka na sivona breidi, ma kara gini savorivania na Taovia vaga kesa na vangalaka dou bâ. Pipi sivona kara aqosiginia ke ruka na kilo na pulaoa kolu isti ma kara bitia, ma kara gini savorivania na Taovia vaga na sausau ara aqosiginia na kesanina tsotsodo na tsuri ara naua tana niqira uta na uiti. ¹⁸ Ma na saikolu popono kara saukolua na breidi ke vitu na dalena sipi mane ke kesa moa na ngalitupaqira, me kesa na buluka mane, me ke ruka na naniqoti mane, me ke tagara goto sa vidaqira ke seko sa tabana konina. Ma kara savorigira vania na Taovia ngiti savori-kodokodo, ke vano sai kolua na sausau na uiti ma na sausau na uaeni. Ma na vuruqira na sausau girani ke punâ na Taovia me ke gini laona sosongo. ¹⁹ Ma kamu saugotoa kesa na naniqoti mane gana na savori-sausau matena na sasi, me ke ruka na dalena sipi ke kesa moa ka ngalitupaqira gana na savori-kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipâtâ na turina. ²⁰ Maia na manetabu sauba ke savoria na breidi kolukaira ruka na dalena sipi vaga kesa na vangalaka dou bâ vania na Taovia me ke lia gaqira tuva na manetabu. Ma na savori vaga girani ara lia na omea tabu. ²¹ Mi tana dani ia kamu laka saikesa na peleana sa nimui aqo vaga amu lavu na nauana pipi dani, kamu maisai sui matena na samasama. Ma niqira aqo na kukuamui atsa moa iava i tana kara totu, kara tangolidatoa na vovorona na ketsa iani tana tagu sui ke mai.

²² "Mi kalina kamu tsurivia nimui uta na uiti, kamu laka na adiaqira na uiti ara totu tana tsavuna uta, ma kamu laka goto na visubatugua ma na tsakoaqira igira

ara kauvisu; kamu mologira ma kara totuvisu vanigira na tinoni ara tau tamani sa omea, migira goto na tinoni ni veratavosi. Inau nogo na Taovia nimui God."

Na Dani Tabu na Ngalitupa Vaolu

(Tsoko Tinoni 29:1-6)

²³ Na Taovia e tsarivania a Moses, ²⁴ "Mi tana kesani na dani tana vitunina vula nimui aqo kamu nauginia na dani na mango, mi kalina ke tangi na tavuli, ma kamu saimai matena na samasama. ²⁵ Kamu sauvania na Taovia nimui sausau na mutsa, ma kamu laka na peleana sa nimui aqo vaga amu lavu na nauana pipi dani."

Na Dani Tabu na Sese

(Tsoko Tinoni 29:7-11)

²⁶ Ma na Taovia e tsarigotoa vania a Moses, ²⁷ "Tana sangavulunina dani i laona na vitunina vula aia nogo na dani i tana nimui aqo kamu naua na aqona na suisui matena niqira sasi na toga. Mi tana dani ia kamu laka goto na ganiana sa omea. Kamu saimai matena moa na samasama ma na savoriana na sausau na mutsa vaniana na Taovia. ²⁸ Ma kamu laka goto na peleana sa nimui aqo tana dani ia, rongona aia nogo na dani na manetabu e naua na aqona na suisui matena na sasi. ²⁹ Me ti vaga ke kesa ke gania sa omea tana dani ia, me sauba kara tsidavaginia tania niqira saikolu nina tinoni God. ³⁰ Me ti vaga ke kesa ke naua sa aqo tana dani ia, maia na Taovia segeni nogo sauba ke matesia. ³¹ Ma na vovorona na ketsa iani niqira aqo na kukuamui kara tangolidatoa sailagi atsa moa ti iava tana ara totu. ³² Ke tû kalina ke sù na aso tana siunina dani tana vula ia, me ke tsau bâ kalina ke sù na aso tana sangavulunina dani kamu nauginia na dani na mango, ma kamu laka goto na ganiana sa omea."

Na Dani Tabu na Babale

(Tsoko Tinoni 29:12-40)

³³ Ma na Taovia e tsarigotoa vania a Moses, ³⁴ "Na Dani Tabu na Babale ke tuturiga tana sangavulu tsegenina dani i laona na vitunina vula, mi tana migira na tinoni sui tana Israel kara totu moa i laona na babale ke vitu na dani. ³⁵ Mi tana kesanina dani kamu saimai matena na samasama, ma kamu laka goto na peleana sa nimui aqo. ³⁶ Me pipi dani i laona na uiki iani nimui aqo kamu savoria kesa na sausau na mutsa. Mi tana alunina dani ma kamu mai totusaitugua matena na samasama, ma kamu savorigotoa kesa na sausau na mutsa. Na dani ia na dani na samasama, ma kamu laka goto na nauana sa aqo.

³⁷ "Igirani nogo na dani tabu i tana igamu kamu padalokiginia na Taovia tana mai totusai matena na samasama ma na savoriaqira nimui sausau na mutsa,

ma na savori-kodokodo, ma na sausau na uiti, na kodoputsa, ma na sausau na uaeni, vaga e kilia na nauana tana dani ara titia. ³⁸ Ma na dani tabu girani na kamagana moa na dani na mango pipi tana Sabat, ma na sausau girani na papabona nimui vangalaka amu lavu na sauana, ma na papabona goto nimui sausau gana na manaliana nimui veke, ma na omea amu savorivania na Taovia tana nimui padangao segeni.

³⁹ “Mi kalina kamu tsurivigira sui nogo na vuana nimui uta, nimui aqo kamu lokisia na dani tabu iani i laona ke vitu na dani, tuturiga tana sangavulu tsegeni na dani tana vitunina vula. Ma na kesanina dani aia ke lia na dani na mango. ⁴⁰ Mi tana dani ia kamu adigira visana na vuana gai dou bâ tana nimui gai mutsamutsa, ma kamu adigira goto na gabana na koirou ma na arana gai kolu rauqira, ma kamu tuturiga na lokisiana na dani tabu na mani padalokiana na Taovia nimui God. ⁴¹ Ma kamu lokisia i laona ke vitu na dani. Ma na vovorona na ketsa iani niqira aqo na kukuamui kara tangolidatoa tana tagu sui ke mai. ⁴² Migira sui na toga ni Israel kara totu i laona na babale ke vitu na dani, ⁴³ rongona igira na kukuaqira kara donaginia laka na Taovia nogo e naua ti igira na tinoni ni Israel ara mauri moa tana babale lê kalina aia e adirutsumigira tania na Ejipt. Inau nogo na Taovia nimui God.”

⁴⁴ Tana tsaqina goko vaga nogo girani a Moses e sauvanigira na toga ni Israel na vovorona na ketsa e kalea na muridouana na aqona na dani tabu na mani padalokiana na Taovia.

Na Reitutuguana na Bulu Iruiru

(Binaboli 27:20-21)

24 Ma na Taovia e tsarivania a Moses, ² “Ko ketsaligira na tinoni ni Israel kara adimaia na oela na olive dou liuliu bâ gana na laeti i laona na Valepolo, rongona na bulu ke gini iruiru sailagi. ³ Me pipi tana ngulavi nina aqo a Aaron ke tungigira me ke reitutugua kara iruiru i matana na Taovia tsau tana matsaraka, i tabana i tano na polokatsi e tsautsau i matana na Bokisi na Taso, aia e totu i laona na Nauna Tabu Loki Sosongo. Ma na vovorona na ketsa iani niqira aqo nogo kara muri sailaginia tana tagu sui ke mai. ⁴ Ma nina aqo a Aaron ke reitutugugira na bulu iruiru ara aqosiginia na qolumila laka, me ke reia kara iru sailagi i matana na Taovia.”

Na Bredi Ara Gini Savori Vania God

⁵ Na Taovia e tsarigotoa vania a Moses, “Kamu adia ke sangavulu ruka kilo na pulaoa ma kamu bitia ke sangavulu ruka na bredi. ⁶ Kamu mologira ke ruka tana palatete, ke ono na sivona kesa tete, i kelana na bela ara tsavuginia na qolumila laka e totu i matana

na Taovia. ⁷ Ma kamu mologira ke visana na bulunagai uruuru laka pipi tana palatete, mi muri ma kamu savori vania na Taovia na bulunagai uruuru iani ngiti olina na bredi. ⁸ Me pipi sui tana dani na Sabat tana tagu sui ke mai, migira na manetabu niqira aqo kara moloa na bredi iani i matana na Taovia. Aia niqira aqo kalavata kara nau sailaginia igira na tinoni ni Israel. ⁹ Ma na bredi ia gana tuva nogo a Aaron migira na kukuana, migira kara gania kesa tana nauna tabu, rongona na bredi ia na turina tabu loki sosongo tana mutsa ara gini savorivania na Taovia.”

Gana Kede Kesa Mane e Asu Seko Vania God

¹⁰⁻¹¹ Me totu i tana kesa na mane ka daleqira kesa na mane ni Ejipt ma na daki ni Israel, aia ko Selomit na soana maia na dalena daki a Dibri tana puku konina a Dan. Me kesa dani, ma na mane ia e vaiganigi kolua kesa na tinoni ni Israel. Mi laona ka niqira vaiganigi maia e asu seko sosongo vania God. Mi tana, migira ara tû mara adi bâ i matana a Moses. ¹² Mara moloa i lima qira na mane matali, mara pipitua na Taovia ke tsarivanigira nagua kara nauvania na mane ia.

¹³ Ma na Taovia e goko vania a Moses me tsaria, ¹⁴ “Ko adirutsumia na mane ia tabana i tano tania na veramui. Me pipi sui igira ara rongomia kalina aia e tsonia na asu seko kara moloa na lima qira tana lovana na mani sauvulagiana laka e tsutsukibo manana nomoa, mi muri ti igira na toga popono kara taimatesiginia na vatu. ¹⁵ Mi muri mo ko tsarivanigira na toga sui tana Israel laka ti vaga ke kesa ke asu seko vania God me sauba ke gadovikedena ¹⁶ ma kara taimatesia. Me ti vaga kesa vidaqira na Israel, se sa tinoni ni veratavosi ara mauri tana Israel, ke asu seko vania na Taovia ma niqira aqo na toga popono kara taimatesia.

¹⁷ “Me ti vaga kesa ke naua na labumate, kamu labumatesi gotoa aia. ¹⁸ Me ti vaga kesa ke labumatesia sa omea tuavati e tamanina sa tinoni tavosi, ma nina aqo ke sautuguna. Na maurina kesa ke oliginia na maurina kesa.

¹⁹ “Me ti vaga ke kesa ke bokalia kesa tinoni tavosi, ma na omea vaga aia e naua vania na tinoni tavosi kara nauvanigotoa aia. ²⁰ Ti vaga aia ke kutsia na sulina kesa tinoni, ma kara kutsi vanigotoa na sulina aia; me ti vaga ke dokoli vania na tabana matana kesa tinoni, ma kara dokoli vanigotoa kesa tabana na matana aia; me ti vaga ke lumuvuti vania na livona kesa, ma kara lumuvuti vanigotoa na livona aia. Atsa moa na vatana koegua na boka kesa ke naua vania kesa tinoni tavosi, ma kara nauvaganana vanigotoa aia. ²¹ Masei ti vaga ke labumatesia kesa na omea tuavati, ma nina aqo ke sautuguna, masei ti vaga ke labumatesia kesa tinoni ma kara labumatesigotoa aia. ²² Na vovorona na ketsa iani e totu vanigamu sui igamu na

tinoni ni Israel, me vanigira sui goto na tinoni ni ver-
atavosi ara totu i laomui, rongona inau nogo na Taovia
nimui God.”

²³ Mi kalina a Moses e tsarivaganana sui ia vanigira
na toga ni Israel, migira ara tû mara adirutsumia i
tano na mane ia mara taimatesiginia na vatu. Mi tana
nauvaganana ia migira na tinoni ni Israel ara naua na
omea na Taovia e ketsaliginia a Moses.

Na Vitunina Ngalitupa

(Na Vaolusi Ketsa 15:1-11)

25 Na Taovia e goko vania a Moses tana Vun-
gavunga Sinai me ketsalia ² ke tusuvanigira na
toga ni Israel na vovorona na ketsa girani. “Kalina ti
kamu ba sage tana kao aia na Taovia sauba ke sau-
vanigamu, ma nimui aqo kamu molovania na kao ke
mango pipi tana vitunina ngalitupa. ³ I laona ke ono
na ngalitupa kamu tsukagira rago nimui uta, ma kamu
vasugigira nimui itai na uaeni, ma kamu angunikolugi-
ra na lakana nimui uta. ⁴ Ma na vitunina ngalitupa ke
lia na ngalitupa na mango vania na kao, ma nimui aqo
kamu balovania na Taovia. Kamu laka goto na
tsukaana sa omea tana nimui uta; se na vasugiaqira
nimui uta na uaeni. ⁵ Kamu laka goto na tsuriviana na
vuaqira na omea ara dato segeniqira mamu tau tsuka-
gira, ma kamu laka goto na pitsuana na vuaqira nimui
itai na uaeni amu tau vasugigira, matena aia na ngali-
tupa ia na mango saikesa vania na kao. ⁶ Ma na omea
gua moa ke dato tana nimui kao i laona na ngalitupa
popono ia, sauba nomoa ke palagamu igamu, migira
goto nimui tseka, ma nimui tinoni aqo, migira na
tinoni ni veratavosi ara mauri i laomui, ⁷ migira nimui
omea tuavati papala, migira goto na omea tuavati atsi
ara totu tana nimui uta. Me pipi sui na omea mut-
samutsa kara dato tana nimui kao tana tagu ia e tugua
kamu ganigira.”

Na Ngalitupa na Sauvisu Omea

⁸ Ma na Taovia e tsarigotoa, “Kamu tsokogira ke vitu
kalina ke vitu na ngalitupa, me saisai me vati sangavu-
lu siu na ngalitupa. ⁹ Mi tana sangavulunina dani i
laona na vitunina vula, tana nogo e gado na Dani Tabu
na Sese. Mi tana dani ia kamu moloa ke kesa na mane
ke uvua na tavuli pipi nauna i laona nimui butona kao
popono. ¹⁰ Migamu kamu baloginia na tsege sangavu-
lunina ngalitupa, ma kamu katevulugia laka igira sui
ara loaga tana butona kao popono ara tanusi. Mi
laona na ngalitupa vaga ia, migira sui ara voli kao i
konina kesa tinoni tavosi niqira aqo kara tusuvisua va-
nia na tamanina pukuga se vanigira na kukuana, ma-
sei ti vaga ke aqo tseka vania kesa tinoni ma nina aqo
aia e volia, ke molovisutugua i konina nina tamadale.
¹¹ Kamu laka goto na tsukaana sa mutsa i laona nimui

uta se na tsuriviana ma na mololakaana na uiti ara viri
vovo segeni, se na tsakoana ma na rapasiana na
vuaqira nimui itai na uaeni amu tau vasugigira. ¹² Na
ngalitupa popono ia ke lia na ngalitupa tabu vaniga-
mu; me sauba kamu gania na mutsa ara dato segeni i
laona nimui kao.

¹³ “Mi laona nogo na ngalitupa ia pipi sui tinoni e
tsabiri vania kesa tinoni tavosi nina kao, ma nina aqo
ke adivisutugua nina kao i konina aia e volia. ¹⁴ Me va-
ga ia, mi kalina ti kamu tsabiri kao vania kesa gamui
verakolu, se kamu voli kao i konina, ma kamu reia ka-
mu tau vaipeqogi. ¹⁵ Kamu titia na matena na voli kao
taonia na dangana na ngalitupa tugua na kao ia ke
molovuana ti ke laba tugua na Ngalitupa na Sauvisu
Omea. ¹⁶ Ti vaga ke totu danga moa na ngalitupa ma
na matena na voliana sauba ke dato, me ti vaga ke
tsaurae nogo na ngalitupa, me ke tsuna lê na matena,
rongona igamu amu tau tsabiria na kao, tagara, amu
tsabiria moa na tagu na aqoaqo tana kao ia. ¹⁷ Kamu
laka na peqoaqira gamui verakolu, ma kamu kukuni
tania nimui God rongona inau nogo na Taovia nimui
God.

¹⁸ “Kamu muridougira pipi nina ketsa ma nina vali na
Taovia, me sauba kamu gini totu ravidou i laona nimui
kao. ¹⁹ Tana kao ia sauba kara dato magobu dou pipi
na omea tsukatsuka, me sauba kamu tamanina pipi
sui na omea amu padangaoa na ganiana, ma kamu to-
tu raviravi dou.

²⁰ “Me ke visana sauba kara veisua vaga iani, ‘Ma
nagua sagata sauba igita ka gania tana vitunina ngali-
tupa, ti vaga ka tau aqo uta, ma ka tau tsurivia na
lakana sa omea?’ ²¹ Na Taovia sauba ke tabua na kao
tana ononina ngalitupa, me ke lakaga na mutsa ke
tugugamu na ganiana i laona ke ruka na ngalitupa po-
pono. ²² Mi tana alunina ngalitupa kalina igamu kamu
tsuka vaolugira tugua nimui uta, migamu sauba kamu
ganigira moa na mutsa amu tsurivigira manoga nogo
tana ononina ngalitupa, me sauba ke tugugamu na
ganiana poi ke tsau kalina kara raranga na mutsa amu
tsukavaolugira tana ngalitupa ia.

²³ “Kalina ti kamu tsabiria nimui kao ma kamu tau
moa padâ laka amu tsabiri saikesalia, rongona na kao
ia e tau nimui tamani igamu; nina tamani nogo God,
migamu amu vaga moa ti na tinoni ni veratavosi, ma
God e tamivanigamu kamu gini aqo moa.

²⁴ “Mi kalina ti kesa vidamui ke voli kao i konina kesa
gana verakolu, ma nina aqo ke pada gadovidoua laka
ti vaga na tamanina pukuga ke ngaoa na volivisuana
nina kao me tangomana vania ke naua. ²⁵ Me ti vaga
ke kesa gamui verakolu ke tau tamanina sa omea, me
kilia ke tsabiria nina kao rongona ke gini tamaniqolo
na mauri, ma nina aqo ke kesa na kamana varavara ke
volivisu vania. ²⁶ Me ti vaga na tinoni ia e tagara sa ka-
mana varavara ke volivisu vania nina kao, me tau utu

ti i muri aia segenina ke tamani qolo tugua gana ke gini volivisu segenina. ²⁷ Mi tana ma nina aqo aia ke tusuvania na mane aia e volia na kao i konina, na matena e tugua moa na dangana na ngalitupa na aqoqo e kau ti ke tsau bâ tana Ngalitupa na Sauvisu Omea, mi muri ti nina kao ke visutugua i konina. ²⁸ Me ti vaga aia ke tau tamanina na qolo ke tugua na volivisuginiana nina kao, ma na kao ia sauba ke totu kalavata moa i limana na mane aia e volia i konina tana idana, poi ke tsau bâ tana Ngalitupa na Sauvisu Omea. Mi tana ngalitupa ia ti na kao ia ke visutugua i konina na tamanina pukuga.

²⁹ “Me ti vaga ke kesa ke tsabiria kesa na valena e totu kesa tana verabau ara barapoliginia na vatu, maia e tangomana ke volivisua na vale ia i laona na kesianina moa ngalitupa murina kalina aia e tsabiri vania na mane ia. ³⁰ Me ti vaga aia ke tau goto volivisua tana ngalitupa nogo ia, maia e utu nogo ke volivisua, ma na vale ia e lia nina tamani saikesa nogo na mane aia e volia kolugira goto igira na kukuana; mi tana Ngalitupa na Sauvisu Omea ma na vale ia e utu goto ke visutugua i konina aia e tamanina tana idana. ³¹ Migira na vale ara totu tana vera ara tau barapoliginigira na vatu, kara nauvanigira vaga na uta; igira na tamanina pukuga tangomana kara volivisua, me sauba kara visutugua i koniqira tana Ngalitupa na Sauvisu Omea. ³² Migira moa na Levite tangomana kara volivisua tana tagu moa soana niqira kao tana verabau ara sauvanigira nogo kara aditamaniqira tana idana. ³³ Me ti vaga kesa Levite ke tsabiria kesa na vale e totu i laona kesa vidaqira na verabau girani me tau volivisua, ma nina aqo aia e volia i konina na Levite ke sauvisu lea vania tana Ngalitupa na Sauvisu Omea, rongona na vale ara totu i laona na veraqira na Levite niqira tamani kalavata nogo igira i laoqira na tinoni ni Israel. ³⁴ Ma na kao laka tana e dato dou na buruburu ara totu polipoligira niqira verabau na Levite, kara laka saikesa na tsabiriaqira; niqira tamani kalavata nogo igira.”

Na Sangaaqira Igira Ara Tau Tamanina Sa Omea

³⁵ Ma na Taovia e tsarigotoa, “Me ti vaga ke kesa gamui verakolu e tau saikesa tamani sa omea me utu vanigotoa na tsodo maurina segeni, ma nimui aqo igamu kamu sangâ vaga nogo amu nauvanigira na tinoni ni veratavosi ara mai i veramui, rongona ke gini tangomana na totu koluamui babâ moa. ³⁶ Kamu laka goto na kiliana i konina na qolobotsa, kamu kukuni tania God ma kamu moloa moa aia gamui verakolu ke totu i laomui. ³⁷ Ma kamu laka goto na raiana ke tusuvanigamu na qolobotsa tana qolo aia e kaoni i konimui, ma kamu laka goto na kililokiana na matena na mutsa amu tsabiri vania. ³⁸ Iani nogo na omea au ketsaliginigamu inau na Taovia nimui God inau au adirutsum-

igamu tania na vera ni Ejipt, rongona kau tusuvanigamu na kao ni Kanaan ma kau lia nimui God.

³⁹ “Me ti vaga ke kesa gamui verakolu e totu i laomui, maia ke tau saikesa tamani sa omea, me ke tû me ke tsabiri segenina vanigamu vaga moa ti na tseka, migamu kamu laka na raiana ke aqo mala tseka vanigamu. ⁴⁰ Maia ke totu rago i konimui vaga kesa nimui mane aqo, me ke aqosage vanigamu poi tsau kalina ke laba kesa goto na Ngalitupa na Sauvisu Omea. ⁴¹ Bâ, mi tana tagu ia maia kolugira nina tamadale kara mololegamu ma kara visutugua i koniqira na kamaqira, mi tana niqira kao na mumuaqira. ⁴² Igira na toga sui ni Israel ara niq tseka nogo inau na Taovia, minau nogo au adirutsumigamu tania na vera ni Ejipt; me tabu saikesa na tsonitsekaqira. ⁴³ Kamu laka na rotasiqira sosongo, ma kamu kukuni taniau inau nimui God. ⁴⁴ Me ti vaga kamu kilia na tamani tseka, ma nimui aqo kamu ba voligira i laoqira na verabau ara totu polipoligamu. ⁴⁵ Me tugugotoa kamu voligira ma kara lia nimui tamani igira na tinoni ni veratavosi ara totu i laomui, migira goto na daleqira ara botsa nogo tana nimui kao. ⁴⁶ Me dou moa goto ti kamu mologira kara lia niqira tseka na dalemui, ma kara aqo vanigira tana mauriqira popono. Migamu nimui aqo kamu laka na rotasi sosongoliana kesa gamui verakolu na tinoni ni Israel.

⁴⁷ “Me ti vaga kesa na tinoni ni veratavosi e totu i laomui maia e tamanina nina omea danga, me ke kesa gamui verakolu na Israel ke tau tamanina sa omea, maia ke tû me ke tsabiri segenina mala tseka vania na tinoni ni veratavosi ia, se vania kesa na kamana, ⁴⁸ mi murina kalina ara volinogoa, me tangomana moa sa tasina segeni, ⁴⁹ se sa niana se sa tasina savusavu, se ke kesa segeni na kamana varavara ke volivisua aia; se ti vaga aia ke aqo me ke tsodoa na qolo e tugua ke gini volivisu segenina, me tau utu aia ke voli segenia nina totu tanusi. ⁵⁰ Ma nina aqo ke gokosai talu kolua aia e volia tana idana, ma kara ka tsokosaigira na dangana na ngalitupa tuturiga tana tagu kalina aia e tsabiri segenina, me poi tsau ke laba tugua na Ngalitupa na Sauvisu Omea, ma kara ka titia ke visa na qolo na vovolina na nusileana ke atsa kolua na qolo ara voliginia kesa na tinoni aqo. ⁵¹ Me ti ke kau moa ke danga na ngalitupa me sauba ke danga na qolo ke voliginia nina totu tanusi. ⁵² Me ti vaga ke tsaurae lê nogo na ngalitupa ti ke laba tugua na Ngalitupa na Sauvisu Omea, me sauba ke tau danga na qolo ke tsonia na voliginiana nina totu tanusi. ⁵³ Ma na dangana na qolo ke atsa kolua na qolo e voliginigira igira ara aqo vania i laona kesa na ngalitupa. Ma gana taovia nina aqo ke tau rotasi sosongolia. ⁵⁴ Me atsa moa ti ke tau tangomana na totu tanusi i laona sa vidaqira na sautu vaga girani, mi kalina ke laba tugua na Ngalitupa na Sauvisu Omea ma nina aqo gana taovia ke

moloa aia migira na dalena kara totu tanusi. ⁵⁵ Rongona igira na tinoni ni Israel ara niqu tinoni aqo nogo inau. Minau nogo au adirutsumigira tania na vera ni Ejipt; minau na Taovia nimui God."

Na Peluna na Muriketsa

(Na Vaolusi Ketsa 7:12-24; 28:1-14)

26 Ma na Taovia e tsarigotoa, "Kamu laka na aqosi-aqira na titinonina na god peropero, se na molokaeana na nunuqira, ma na turuvaginiaqira na tuguru vatu, se na vatu kakatsu agana na mani samasama vaniaqira. Inau nogo na Taovia nimui God. ² Kamu lokisigira na dani tabu ma kamu kukuni tania na nauna i tana ara samasama vaniau. Inau nogo na Taovia.

³ "Me ti vaga igamu kamu mauri murigira niqu vali, ma kamu muridougira niqu ketsa, ⁴ minau sauba kau molovanigamu na usa tana tagu laka, me ke lakaga dou na mutsa tana nimui uta, ma kara vua dou nimui gai mutsamutsa. ⁵ Me sauba kara danga sosongo nimui omea tsukatsuka, migamu sauba kamu totu matengana moa na tsuriviana nimui uta na uiti kalina ke laba na tagu na pitsuaqira na vuana na uaeni, me sauba kamu totu matengana moa na pitsuaqira na vuana uaeni kalina ke laba na tagu na tsuka uiti. Ma kamu tamanina na mutsa sui amu ngoa na ganiana, ma kamu totu raviravi dou tana nimui kao.

⁶ "Minau sauba kau moloa na rago i laona na veramui, ma kamu gini maturu dou, ma kamu tau goto matagunia sa omea. Me sauba kau tsialigigira sui lakalaka na omea tuavati atsi veveiga tania nimui kao, me ke tau goto laba sa vailabu loki i laona. ⁷ Migamu, sauba ke managamui na tuliusiaqira gamui gala; ⁸ me sauba kara tsege lelê moa na vidamui kara tango-mana na tuliusiaqira kesa sangatu na gala, ma kara kesa lelê moa sangatu kara tangomana na tuliusiaqira sangavulu na toga. ⁹ Minau sauba kau vangalaka vanigamu ma kau sauvanigamu ke danga na dalemui; ma kau manalia niqu tabana na vaitasogi au naunogo kolugamu. ¹⁰ Me sauba ke danga sosongo nimui mutsa ma kamu gania moa poi kamu tsurivia na uta vaolu, me sauba ke kilia kamu tsonilegira na tsarana na omea amu tsurivia tana idana, rongona ke gini molo mangamanga vanigira na mutsa vaolu. ¹¹ Inau sauba kau totu i levugamui i laona niqu Valepolo Tabu, me utu goto kau piloligi tanigamu. ¹² Ma kau totu kalavata i konimui; ma kau lia nimui God, migamu kamu lia niqu tinoni. ¹³ Inau na Taovia nimui God inau nogo au adirutsumigamu tania na vera ni Ejipt, rongona igamu kamu tau nogo tseka. Minau nogo au adiligia gaqira susuliga igira ara bingi sekologamu mamu gini pidikae tugua."

Na Kedena na Petsakoe

(Na Vaolusi Ketsa 28:15-68)

¹⁴ Ma na Taovia e tsarigotoa, "Ti vaga igamu kamu tau muridougira niqu ketsa, minau sauba kau kedegamu. ¹⁵ Me ti vaga kamu sove na muriqira niqu ketsa ma niqu vali, ma kamu veoa na vaitasogi au naua kolugamu, ¹⁶ minau sauba kau kedegamu. Sauba kau alomaia na rota seko loki ke gadovigamu: vaga na lobogu seko, ma na masagi loki e utugana na taliana, me ke gini koko na matamui, me ke tavongani tsuna lê na konimui. Migamu sauba kamu tsukaragoa nimui uta, me sauba ke taigamu lê, rongona igira gamui gala sauba kara mai ma kara tuliugamu, ma kara ganigira na omea sui igamu amu tsukagira. ¹⁷ Inau sauba kau piloligi tanigamu, migira gamui gala kara tuliugamu lê. Migira ara reisavigamu sauba kara tagaovi kaputigamu. Migamu sauba kamu matagu loki sosongo, ma kamu tavongani tsogo lê kalina ke tau vati takuvigamu moa ke kesa.

¹⁸ "Mi murina kalina kara laba na omea sui vaga girani migamu kamu tau vati rongomangaqu moa inau, me sauba inau kau pabo nimui kede ke vitu goto kalina na sekona. ¹⁹ Eo, sauba kau pukalia nimui kaekae loki; me ke tau goto tumu tsunamai sa usa, ma kara viri mamatsa lê sui nimui kao me ke kakai vaga na tapala. ²⁰ Me pipi sui nimui aqo kakai amu naua sauba ke tau lelê pelugamu, rongona e utu ke lakaga sa mutsa i laona nimui kao, migira nimui gai mutsamutsa e utu kara tamani sa vuaqira.

²¹ "Me ti vaga kamu tobakakai babâ moa vaniau inau ma kamu sove na rongomangaqu, me sauba inau kau pabo gotoa gamui kede ke vitu goto bâ kalina na sekona. ²² Sauba kau molobagira na omea tuavati atsi veveiga kara gati matesigira na dalemui, ma kara matesigira sui goto nimui buluka, migamu sauba kamu tsaurae lê moa kamu mauri, migira sui na sautu i laona na veramui kara totu mangu lê.

²³ "Me ti vaga i murina ara laba na kede sui vaga girani, migamu kamu tau moa vati rongomangaqu goto inau, ma kamu tobaseko vaniau babâ moa, ²⁴ minau goto sauba kau tobaseko vanigamu, ma kau kedegamu ke vitu kalina ke seko liusia bâ na omea au nauvanigamu tana idana. ²⁵ Me ti vaga igamu kamu kutsia nimui tabana na vaitasogi amu naukolouau, minau sauba kau mologira gamui gala kara mai na vailabu kolumui, me ti vaga kamu tovoa na ba toturavi i laona nimui verabau, minau sauba kau moloa ke gadovigamu na lobogu seko loki e utugana na taliana, ma kau livugamu lê i limaqira gamui gala. ²⁶ Sauba kau kukurisia gamui mutsa, ma kara sangavulu na daki kara biti gaqira bredi i laona kesa moa na umu. Mi kalina kara tuvaria, me kilia kara piqe tetelo sosongolia, migamu kamu gania ma kamu tau gini masu.

²⁷ “Me ti vaga i murina ara laba na omea sui vaga girani, migamu kamu tobaseko vaniau babâ moa inau, ma kamu sove na rongomangaqu, ²⁸ me sauba inau goto kau tobaseko vanigamu, mi tana niqu momosatoba loki sauba kau kedegamu ke vitu kalina ke seko liusia bâ na omea au nauvanigamu tana idana. ²⁹ Migamu sauba kamu vitoa seko sosongo ma kamu ganigira na dalemui segeni. ³⁰ Minau sauba kau reisavi sosongoligamu, ma kau toroutsanigira nimui nauna na mani samasama vaniaqira nimui god peropero i kelaqira na tetena, ma kau vui pukaligira sui nimui belatabu gana na savori bulunagai uruuru, ma kau matesigamu, ma kau tsoni bâ na konimui i kelaqira na titinonina nimui god peropero ara tsatsaro lê tana kao. ³¹ Me sauba kau toroutsanigira na veramui, ma kau toroveogira pipi nauna i tana amu samasama, me utu kau tabegira nimui omea amu gini savori-kodoputsa. ³² Sauba kau sekoli poponoa nimui butona kao, mi kalina igira gamui gala kara mai totuvia sauba kara gini beke sosongo na reiana. ³³ Inau kau adia niqu isi ma kau takuvi rasavaginigamu, migamu sauba kamu viri tsogo piriutsa bamai i laona niqira kao na tinoni ni veratavosi. Ma nimui kao segeni ke totu mangu lê, ma nimui verabau kara toroutsu sui. ³⁴⁻³⁵ Mi tana ti nimui kao ke mango rago na tuguqira na ngalitupa igamu amu tau molovania ke mango; maia sauba ke totu mangu lê me ke mango tana tagu popono igamu amu totu tsinogo tana niqira kao igira gamui gala. ³⁶ “Me sauba inau kau naua, migamu amu totu tsinogo sauba kamu gini matagu loki sosongo kalina kamu rongomia na rerekena na rau e uvua na guguri, ma kamu viri tsogo lê. Ma kamu ulo vaga moa kalina ti kara takuvigamu tana tagu na vailabu, me sauba kamu viri puka lê kalina e tagara goto sa gamui gala ke varangisigamu. ³⁷ Sauba kamu vaitsoorigi lê kalina e tagara goto kesa ke takuvigamu, ma kamu tau goto susuliga na vailabugi koluaqira gamui gala. ³⁸ Migamu sauba kamu mate kalina amu totu tsinogo, eo, sauba ke konomi poponogamu niqira kao gamui gala. ³⁹ Migira i laomui kara kauvisu tana niqira kao gamui gala, sauba ke tsutsuna moa na koniqira poi kara mate tana rongona nimui sasi segeni igamu, ma niqira sasi igira na mumuamui. ⁴⁰ “Me sauba kara tû igira na kukuamui ma kara koevlagigira niqira sasi segeni ma niqira sasi na mumuaqira, igira nogoria ara sove na rongomangaqu inau mara tobaseko vaniau, ⁴¹ mara naua minau au gini piloligi tanigira, mau molovanogira kara ba totu tsinogo tana niqira kao gaqira gala. Mi tana susuina, kalina igira na kukuamui kara molotsunali segeniqira i mataqu inau, ma kara sese matena niqira sasi, ⁴² mi tana ti inau sauba kau padavisua niqu vaitasogi au naukolutugira a Jakob, ma Isaak, ma Abraham, ma kau vaolusitugua niqu veke au naua laka kau sau na kao

iani vanigira niqu tinoni. ⁴³ Mi tana idana e kilia kara vanoligi talu na tinoni sui tania na kao ia me ke totu mango rago, ma kara tsonitalua na matena popono niqira sasi, rongona ara sove na muriaqira niqu ketsa ma niqu vali. ⁴⁴ Me atsa moa ke vaga ia, minau sauba kau tau vanoligi saikesa tanigira kalina igira ara totu moa i laona niqira kao gaqira gala, se kau matesiligigira sui, rongona ke tau luvu lê na vaitasogi inau au naua kolugira, minau nogoria na Taovia niqira God. ⁴⁵ Sauba kau vaolusitugua niqu vaitasogi au naua kolugira na mumuaqira, kalina au sauvulagia na susuligaqu loki i mataqira na vera loki sui tana tagu au adirutsumigira niqu tinoni tania na vera ni Ejipt, rongona inau na Taovia kau gini lia niqira God.”

⁴⁶ Igirani nogoria na ketsa ma na vali sui aia na Taovia e sauvania a Moses tana Vungavunga Sinai vanigira na toga ni Israel.

Na Volivisuaqira na Vangalaka Ara Sauvania na Taovia

27 Na Taovia e sauvania a Moses ² na vovorona na ketsa girani vanigira na tinoni ni Israel. “Kalina kara balovania na Taovia kesa tinoni agana na manaliginiana kesa na veke, ma na dangana na qolo gana na tusutuguna na tinoni ia ³⁻⁷ ke muritaoninogoa na matena ara pedia tana tagu ia:

- ti vaga kesa na mane loki, tû tana rukapatu me tsau tana ono sangavulunina ngalitupana: kara tsonia ke 50 tavina siliva
- ti vaga kesa na daki loki: ke 30 tavina siliva
- ti vaga kesa na mane vaolu, tû tana tsegenina me tsau tana rukapatunina ngalitupana: ke 20 tavina siliva
- ti vaga kesa na daki vaolu: ke 10 tavina siliva
- ti vaga kesa na baka mane e tau vati tsaulia na tsegenina ngalitupana: ke 5 tavina siliva
- ti vaga kesa na baka daki e tau vati tsaulia na tsegenina ngalitupana: ke 3 tavina siliva
- ti vaga kesa na mane loki e liusinogoa ono sangavulu ngalitupana: ke 15 tavina siliva
- ti vaga kesa na daki loki e liusinogoa ono sangavulu ngalitupana: ke 10 tavina siliva.

⁸ “Me ti vaga na tinoni e naua na veke vaga iani, me tau tugua ke tsonia na matena popono vaga ara titinogoa, ma niqira aqo kara adimaia na tinoni ia vania na

manetabu, ma na manetabu ke tsunali vania na matena vaga e tugua ke tsonia.

⁹“Me ti vaga na veke ia ke kalea kesa na omea tuavati e ulagana na savori vaniana na Taovia, ma na omea tuavati ia e lia na omea tabu. ¹⁰Maia na mane e naua na veke ia, nina aqo ke tau goto adia sa omea tuavati tavosi ke tuguginia. Me ti vaga ke nauvaganana ia, mi kaira sui na omea tuavati kara ka lia nina nogo na Taovia. ¹¹Me ti vaga na veke ia ke kalea kesa na omea tuavati e tau masidi tana vovorona na lotu, me tau ulagana na savori vaniana na Taovia, ma na mane ia nina aqo ke adi bâ na omea tuavati ia i konina na manetabu. ¹²Maia na manetabu ke vileketalua ti vaga na douna se na sekona, mi muri ti ke titivania na matena, me utu goto ke oli. ¹³Me ti vaga na mane ke ngaoa na volivisuana, ma nina aqo ke tsonia na matena ara titivaninogoa me ke pabogotoa ke visana na qolo.

¹⁴“Me ti vaga ke kesa ke ngaoa na baloana na valena vania na Taovia, maia na manetabu ke vileketalua ti vaga na douna se na sekona, mi muri ti ke titivania na matena, me utu goto ke oli. ¹⁵Me ti vaga aia e balonogoa na valena vania na Taovia ke ngaoa na volivisuana, ma nina aqo ke tsonia na matena ara titivaninogoa me ke pabogotoa ke visana na qolo.

¹⁶“Me ti vaga kesa tinoni ke balovania na Taovia ma turina nina kao, kara titia na matena muritaonia na dangana na vatuna na barli † e tugua kara tsuka tana uta ia, ke sangavulu na tavina siliva na matena pipi rukapatu kilo na barli. ¹⁷Me ti vaga aia ke baloa nina kao ia kalina e vasini moa e sui na Ngalitupa na Sauvisu Omea, me kilia ke tsonia na matena popono. ¹⁸Me ti vaga aia ke baloa nina kao kesa tana tagu i muri, maia na manetabu ke titia na matena muritaonia na dangana na ngalitupa ara kau ti ke laba tugua na Ngalitupa na Sauvisu Omea, me ke tsunali vania na matena. ¹⁹Me ti vaga na mane aia e balonogoa na kao ia ke ngaoa na volivisuana, ma nina aqo ke tsonia na matena me ke pabogotoa. ²⁰Me ti vaga na mane ia ke tau vati volivisua nina kao, ke tû me ke tsabiri vania kesa tinoni tavosi, me utu vanigotoa ke volivisua nina kao. ²¹Mi kalina ke laba tugua na Ngalitupa na Sauvisu Omea, ma na kao ia ke tamanina saikesa nogo na Taovia; me ke lia niqira kao na manetabu.

²²“Ti vaga kesa tinoni ke balovania na Taovia kesa na kao aia e volinogoa i konina kesa tinoni tavosi, ²³ma

† “na barli” Aia na piuna kesa na omea tsukatsuka vaga na raisi ara dona na tinoni na ganiana.

na manetabu ke titivania na matena muritaonia na dangana na ngalitupa ara kau ti ke laba tugua na Ngalitupa na Sauvisu Omea, ma nina aqo na mane ia ke tusua na matena tana dani nogo ia; ma na qolo ia nina nogo na Taovia. ²⁴Mi tana Ngalitupa na Sauvisu Omea na kao ia ke visutugua i konina na tamanina pukuga se i koniqira na kukuana.

²⁵“Na dangana na qolo kara titivanigira pipi na omea ke muritaoninogoa na matena ara pedea tana tagu ia.

²⁶“Me pipi na volati i laoqira na omea tuavati nina nogo na Taovia, me tabu vania kesa tinoni na gini savori tana nina padangaoa segeni, atsa moa ti na dale-na buluka, se na dalena sipi se na dalena naniqoti, ara nina nogo na Taovia. ²⁷Maia moa na volati i laoqira na omea tuavati ara tau masidi tana vovorona na lotu, e dou moa na volivisuana, me kilia na tamanina ke tsonia na matena vaga ara titinogoa me ke pabogotoa. Me ti vaga aia ke tau volivisua, me dou moa ti na manetabu ke tsabiria vania kesa na tinoni tavosi na matena vaga ara titinogoa.

²⁸“Ke laka goto ke kesa na tsabiriana se na volivisuana tugua na omea aia e balo saikesalinogoa †† vania na Taovia, atsa moa ti na tinoni, se na omea tuavati, se na kao. Aia nina tamani saikesa nogo na Taovia. ²⁹Atsa moa ti vaga kesa tinoni ara balo saikesalinogoa vania na Taovia, me utu goto kara volivisua; e kilia nomoa kara matesia.

³⁰“Na sangavulunina turina pipi na omea tsukatsuka me pipi na vuanagai, ara nina nogo na Taovia. ³¹Me ti vaga kesa tinoni ke ngaoa na volivisuana na turina, ma nina aqo ke tsonia na matena vaga ara titinogoa me ke pabogotoa. ³²Mi kalina ti kamu tû na tsokoaqira nimui omea tuavati papala, me pipi na sangavulunina ke tamanina nogo na Taovia. ³³Me tabu vanigotoa na tamanina ke vilivotagira na douna ma na sekona, rongona ke gini sau moa na sekona, se ke adia kesa na omea tuavati tavosi ke tuguginia kesa segeni. Me ti vaga aia ke adia kesa na omea tuavati tavosi ke tuguginia kesa segeni, mi tana mi kaira sui ruka na omea tuavati nina omea sui moa na Taovia, me sauba ke utugana goto na volivisuaqira.”

³⁴Igirani nogo na ketsa aia na Taovia e saubania a Moses tana Vungavunga Sinai vanigira na toga ni Israel.

†† “ara balo saikesalinogoa” Pipi sui na omea ara balo vaganana ia ara nina saikesa nogo na Taovia, me tabu na gini aqo goto i muri; me kilia moa na matesiaqira.

TSOKO TINONI

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I laona na papi e totu na turupatuna niqira vano bamai igira na Israel tana kao mate gana ngongo vati sangavulu na ngalitupa, tû kalina igira ara mololea na Vungavunga Sinai, poi tsau kalina ara ba laba tana votavota taba i longa na kao ni Kanaan i tana God e vekenogoa laka ke tusua vanigira. Ma na soa ia e kalea na maresoa e naua a Moses vanigira na tinoni ni Israel idavia kalina ara tuligi tania na Vungavunga Sinai, mi muri me nau-gotoa i Moab, tabana i longa na Kô Jordan.

Mi ka levugaqira kaira na maresoa kaira, migira na Israel ara vano i Kades Barnea tana votavota taba i ata i Kanaan, mi tana ara ba totu e danga na ngalitupa mara tau moa tangomana na ba sage tana kao ni Kanaan. Mi muri, mara aligiri tugua mara vano tabana i longa na Kô Jordan, mi tana kesa turina na tinoni ara logovera mara totu tana, migira na tivosina ara vangaraua na tulusavu tana kô na vano tana Kanaan.

E danga kalina igira na tinoni ni Israel ara padasavi mara matagu kalina ara tsodoa na rota loki, mara tû mara sove tania God me tanigotoa a Moses aia na mane God e vilia ke lia gaqira ida. Mi laona na turupatu iani e labamaka laka God e galuvegira nomoa nina tinoni, me reitutugugira sailagi atsa moa ti igira ara petsakoe vania mara sove tania, me laka a Moses e totu kakai tana nina aqo vania God me vanigira nina tinoni atsa moa ti visana tagu aia e tau berengiti.

Na Omea Ara Totu Tana na Papi Iani

Igira na Israel ara vangaraua na mololeana na Vungavunga Sinai

a. Na kesanina na tsoko tinoni

b. Visana na ketsa ma na vali

c. Na rukanina Paseka

E tû tana Vungavunga Sinai me tsau i Moab

Na omea ara laba i Moab

Na tsarituguana niqira vavano tû i Ejipt me tsau i Moab

Na parovata idavia kara savu bâ tana Kô Jordan

Na Kesanina na Tsoko Tinoni Ara Nauvanigira na Israel

1 Tana kesanina dani tana rukanina vula i laona na rukanina ngalitupa i murina kalina igira na tinoni ni Israel ara mololea i Ejipt, ma na Taovia e goko vania a Moses i laona nina Valepolo Tabu, tana kaomate ni Sinai. Maia e tsari vaganana vania, ² "Igoe ma Aaron, kagamu kamu ka aqosia ke kesa na tsoko tinoni i laogira na toga ni Israel, murigira na duli ma na vungu. Kamu ka maretunagira na soaqira pipi sui na mane ³ ara tsaulia e rukapatu na ngalitupaqira me liusia, igira e tugugira nogo na sangasage tana alaala na mane vaumate. ⁴ Ma kamu ka vilia ke kesa na taoviana na duli ke talumai i laona pipi na puku ma kara sangakagamu."

⁵⁻¹⁶ Migirani nogo na soaqira na mane ara viligira kara sangakaira a Moses ma Aaron na nauana na aqo iani:

tana puku konina a Ruben ara vilia a Elisur na dalena a Sedeur;

tana puku konina a Simeon ara vilia a Selumiel na dalena a Surisadai;

tana puku konina a Juda ara vilia a Nason na dalena a Aminadab;

tana puku konina a Isakar ara vilia a Netanel na dalena a Suar;

tana puku konina a Sebulun ara vilia a Eliab na dalena a Helon;

tana puku konina a Ephraim ara vilia a Elisama na dalena a Amihud;

tana puku konina a Manase ara vilia a Gamaliel na dalena a Pedasur;

tana puku konina a Benjamin ara vilia a Abidan na dalena a Gideoni;
 tana puku konina a Dan ara vilia a Ahieser na dalena a Amisadai;
 tana puku konina a Aser ara vilia a Pagiél na dalena a Okran;
 tana puku konina a Gad ara vilia a Eliasap na dalena a Deuel;
 tana puku konina a Naptali ara vilia a Ahira na dalena a Enan.

¹⁷ Tugira sangavulu ruka na mane girani ara tu sangakaira a Moses ma Aaron ¹⁸ na soasaiaqira sui lakalaka na saikolu popono tana kesanina dani tana rukani-na vula, mara maretsunagira na soaqira na tinoni sui lakalaka muri duli ma na vungu. Ara tsokosaia mara maretsunâ na soaqira pipi sui lakalaka na mane ara tsaulia rukapatu na ngalitupaqira me liusia, ¹⁹ vaga nogo na Taovia e moloketsana vanigira. A Moses e mare-soaqira na tinoni tana kaomate ni Sinai.

²⁰⁻⁴⁵ Migira na mane e rukapatu na ngalitupaqira me liusia, igira e tugugira kara sangasage tana alaala na mane vaumate ara maretsuna na soaqira muri duli ma na vungu, tuturiga tana puku konina a Ruben aia na idana dalena a Jakob. Ma na dangaqira e vaga iani:
 tana puku konina a Ruben ara 46,500 mane;
 tana puku konina a Simeon ara 59,300 mane;
 tana puku konina a Gad ara 45,650 mane;
 tana puku konina a Juda ara 74,600 mane;
 tana puku konina a Isakar ara 54,400 mane;
 tana puku konina a Sebulun ara 57,400 mane;
 tana puku konina a Epraim ara 40,500 mane;
 tana puku konina a Manase ara 32,200 mane;
 tana puku konina a Benjamin ara 35,400 mane;
 tana puku konina a Dan ara 62,700 mane;
 tana puku konina a Aser ara 41,500 mane;
 mi tana puku konina a Naptali ara 53,400 mane.

⁴⁶ Migira sui saisai na mane e rukapatu na ngalitupaqira me liusia ara 603,550.

⁴⁷ Migira moa na Levite ara tau maresoaqira kolugira na puku tavosi, ⁴⁸ rongona na Taovia e tsarinogoa vania a Moses, ⁴⁹ "Kalina igoe ko tû na maresoaqira na mane e tugugira nogo na sage tana alaala na mane vaumate, mo ko laka moa na maresai koluqira igira na mane tana duli konina a Levi. ⁵⁰ Ma nimu aqo ko molovanigira na Levite kara reitutugua na Valepolo i tana au totu inau, ma na vangana sui i laona. Igira nogo kara kalagaia kolu vangana sui ma kara naua niqira aqo tabu i laona, ma kara vaturikaegira niqira valepolo polipolia. ⁵¹ Me pipi kalina ti vaga igamu kamu tû na vano kesa tana nauna segeni, migira nogo na Levite niqira aqo kara veoa na Valepolo Tabu, ma kara ba vaturikae tugua i tana sauba kamu ba totu. Masei tinoni tavosi ti ke ba liu varangisia na Valepolo Tabu ia, nimui aqo kamu labumatesia. ⁵² Migira na tinoni ni Israel

kara vaturikaea niqira valepolo muritaoninogoa niqira duli babâ, me pipi ma mane tana nina alaala segeni, mi vavana na pulaqena nina duli segeni. ⁵³ Migira na Levite kara vaturikaegira niqira valepolo polipolia na Valepolo Tabu ma kara vangataoa, rongona ke gini tau goto mai varangisia ke kesa, me ke gini tsaia na kore-qu, ma kau redogira na saikolu popono ni Israel."

⁵⁴ Me vaga ia, migira na toga sui ni Israel ara naugira pipi sui na omea na Taovia e raiginia a Moses.

Na Pedean na Nauna i Tana Kara Totu Pipi na Puku

2 Ma na Taovia e goko vanikaira a Moses ma Aaron me tsaria, ² "Kalina igira na toga ni Israel kara vangarua na nauna i tana kara totu, me pipi tinoni tatasa nina aqo ke vaturikaea nina valepolo i vavana na pulaqena nina vungu ma nina duli segeni. Ma kara vaturikaegira polipolia na Valepolo Tabu.

³⁻⁸ "Mi tabana i longa tugira na puku ara totu i vavana niqira pulaqe igira na Juda, kara totu tana niqira alaala i vavana gaqira ida:

tana puku konina a Juda ara 74,600 mane, maia Nason na dalena a Aminadab gaqira ida;
 tana puku konina a Isakar ara 54,400 mane, maia Netanel na dalena a Suar gaqira ida;
 tana puku konina a Sebulun ara 57,400 mane, ma Eliab na dalena a Helon gaqira ida.

⁹ Mi tugira sui saisai na alaala konina a Juda ara 186,400 mane. Me pipi kalina ti kamu tû na vano, migira nogo kara ida na vano.

¹⁰⁻¹⁵ "Mi tabana i ata tugira na puku ara totu i vavana niqira pulaqe igira na Ruben kara totu tana niqira alaala, i vavana gaqira ida:

tana puku konina a Ruben ara 46,500 mane, ma Elisur na dalena a Sedeur gaqira ida;
 tana puku konina a Simeon ara 59,300 mane, ma Selumiel na dalena a Surisadai gaqira ida;
 tana puku konina a Gad ara 45,650 mane, ma Eliasap na dalena a Deuel gaqira ida.

¹⁶ Mi tugira sui saisai na alaala konina a Ruben ara 151,450 mane, ma niqira aqo kara tsari ba i muriqira na Juda.

¹⁷ "Mi ka muriqira na kesanina ma na rukani na alaala ma kara tete tsari bâ igira na Levite kolua niqu Valepolo Tabu. Ma kara ka tsari i muri kaira na tolunina ma na vatinina alaala. Mi kalina ti kara aligiri na vavano, me pipi gira na alaala babâ kara vaitsarimurigi vaga goto.

¹⁸⁻²³ "Mi tabana i tasi tugira na puku ara totu i vavana niqira pulaqe igira na Epraim, kara totu tana niqira alaala i vavana gaqira ida:

tana puku konina a Epraim ara 40,500 mane, ma Elisama na dalena a Amihud gaqira ida;

tana puku konina a Manase ara 32,200 mane, ma Gamaliel na dalena a Pedasur gaqira ida;

tana puku konina a Benjamin ara 35,400 mane, ma Abidan na dalena a Gideoni gaqira ida.

²⁴ Mi tugira sui saisai na alaala konina a Epraim ara 108,100 mane, ma niqira aqo kara tete tsari muriqira na Levite.

²⁵⁻³⁰ “Mi tabana i vava, tugira na puku ara totu i vavana niqira pulaqe igira na Dan, kara totu tana niqira alaala i vavana gaqira ida:

tana puku konina a Dan ara 62,700 mane, ma Ahieser na dalena a Amisadai gaqira ida;

tana puku konina a Aser ara 41,500 mane, ma Pagiel na dalena a Okran gaqira ida;

tana puku konina a Naptali ara 53,400 mane, ma Ahira na dalena a Enan gaqira ida.

³¹ Mi tugira sui saisai na alaala i konina a Dan ara 157,600 mane, migira kara tete tsari i muri tsotsodo.”

³² E saisai na dangaqira na tinoni popono ni Israel i laona niqira alaala babâ mara tsaulia 603,550. ³³ Mara tau maretsunâ na soaqira na Levite kolugira na tinoni tavosi ni Israel vaga nogo na Taovia e ketsaliginia a Moses.

³⁴ Me vaga ia, migira na tinoni ni Israel ara muria na omea na Taovia e ketsaliginia a Moses. Pipi tinoni e vaturikaea nina valepolo i vavana nina pulaqe segeni nogo, mi kalina ara vavano, me pipi tinoni e vano kolua nina duli segeni.

Tugira na Dalena a Aaron

3 Iani nogoria e vaga na tamadale ka koniqira a Aaron ma Moses tana tagu na Taovia e goko vania a Moses tana Vungavunga Sinai. ² A Aaron e tamanitugira vati na dalena mane: tugira a Nadab aia na idana botsa, ma Abihu, ma Eleasar ma Itamar. ³ Tugira ara ninaginitugira na oela tabu, mara tu lia na manetabu, ⁴ mi kaira a Nadab ma Abihu na Taovia e matesikaira tana kaomate ni Sinai kalina ara ka gini savori-sausau vania na Taovia na lake lê e tau tabu. Mara ka tau goto tamani ka daleqira, me vaga ia mi kaira moa a Eleasar ma Itamar ara ka aqo manetabu tana maurina popono a Aaron.

Ara Mologira na Levite Kara Lia Niqira Sasanga na Manetabu

⁵ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, ⁶ “Ko adimaigira na puku konina a Levi ieni i matana a Aaron na manetabu, mo ko molokaegira kara lia gana sasanga aia. ⁷ Igira nogo kara naua na aqo i laona na Valepolo i tana au totu inau, ma kara sangagira na manetabu migira na toga popono tana aqo vaniaqu inau. ⁸ Igira nogo kara reitutuqira pipi na vangana sui niqo Valepolo Tabu, ma kara aqo tuguqira na toga sui tana Israel.

⁹ Ngiti niqira aqo kalavata nogo igira na Levite, aia na sangaana a Aaron ma na dalena. ¹⁰ Mo ko molokaetugira a Aaron ma na dalena ma kara tu naua tu niqira aqo manetabu. Me ti vaga ke kesa ke tavongani tovoa laka ke naua na aqo vaga ia, ma nimui aqo kamu labumatesia.”

¹¹ Me goko tugua na Taovia me tsarivania a Moses, ¹²⁻¹³ “Mi kalina ia, migira na Levite ara lia niqo tamani segeni nogo inau. Tana tagu kalina inau au labumatesigira pipi sui na baka mane botsaida i laoqira na Ejipt, minau au balovaniau segeni pipi na baka mane botsaida i laoqira na Israel, migira goto na daleqira mane botsaida pipi sui na omea tuavati. Mi kalina ia, migira na Levite ara lia nogo na tuguqira na baka mane botsaida tana Israel; ara lia niqo tamani segeni nogo inau. Inau nogo na Taovia.”

Na Maresoaqira Igira na Levite

¹⁴ Mi laona na Kaomate ni Sinai, na Taovia e ketsalia a Moses ¹⁵ ke tsokoa na dangaqira na tinoni tana puku konina a Levi, me ke muri duli ma na vungu me ke maresoaqira pipi na baka mane ara tsaulinogoa kesa na vulaqira me liusia, ¹⁶ maia Moses e nauvanganana ia.

¹⁷ A Levi e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Gerson, ma Kohat ma Merari. ¹⁸ Maia Gerson e tamanikaira ruka na dalena mane: kaira nogo a Libni ma Simeï. ¹⁹ Ma Kohat e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Amram, ma Isar, ma Hebron, ma Usiel. ²⁰ Maia Merari e tamanikaira ruka na dalena mane: kaira nogo a Mali ma Musi. Mi tugira nogo na mumuaqira na vungu ara adidatoa na soa tu koniqira.

²¹ Na duli konina a Gerson e tamanina ruka moa na vungu, na vungu ka koniqira a Libni ma Simeï. ²² Ma na dangana na mane ara maretsunâ na soaqira, igira e tû tana kesa vulaqira me liusia ara tsaulia e 7,500. ²³ Migira tana duli iani kara vaturikaea niqira valepolo i murina na Valepolo Tabu tabana i tasi, ²⁴ maia Eliasap na dalena a Lael aia nogo gaqira taovia. ²⁵ Niqira aqo igira na reitutuqira na Valepolo Tabu, na tsatsavuna ni laona ma na tsatsavuna ni taba, na polokatsi e tsau tsuna tana matsapana na Valepolo, ²⁶ migira na polokatsi ara barapoliginia na pakokana na Valepolo ma na belatabu, ma na polokatsi e tsautsuna tana matsapana na bara ia. Niqira aqo nogo igira na naua na pipi na aqo e kalegira na omea girani.

²⁷ Maia na duli konina a Kohat e tamanina vati na vungu, tugira nogo na vungu tu koniqira a Amram, ma Isar, ma Hebron, ma Usiel. ²⁸ Ma na dangana na mane ara maretsunâ na soaqira igira e tû tana kesa vulaqira me liusia ara tsaulia 8,600. ²⁹ Migira tana duli iani kara vaturikaea niqira valepolo i tabana i ata na Valepolo Tabu, ³⁰ ma Elisapan na dalena a Usiel aia nogo gaqira

taovia. ³¹ Niqira aqo igira na reitutuguana na Bokisi na Taso, na bela tana ara moloa na breidi tabu, na gai na mani molodato bilona bulu iruiru, kaira na belatabu, ma na omea levolevo igira na manetabu ara gini aqo i laona na Nauna Tabu, ma na polokatsi e voroa na mani sage bâ tana Nauna Tabu Loki. Niqira aqo nogo igira na nauana pipi na aqo e kalegira na omea girani.

³² Ma gaqira taovia igira na Levite aia nogo a Eleasar na dalena a Aaron na manetabu. Aia e ida vanigira igira ara tangolia na aqo i laona na Nauna Tabu.

³³ Ma na duli konina a Merari e tamanina ruka moa na vungu, kaira na vungu ka koniqira a Mali ma Musi.

³⁴ Ma na dangana na mane ara maretsunâ na soaqira, igira e tû tana kesa vulaqira me liusia ara tsaulia 6,200.

³⁵ Migira tana duli iani kara vaturikaea niqira valepolo i tabana i vava na Valepolo Tabu, ma Suriel na dalena a Abihail aia nogo gaqira taovia. ³⁶ Niqira aqo igira na reitutuguaqira na pava damadama agana na mani vaturikaeana na Valepolo, ma na qaroqaro, ma na tuguru, ma na tototoqira, me pipi sui na omeana levolevo. Niqira aqo nogo igira na nauana pipi na aqo e kalegira na omea girani. ³⁷ Migira goto kara reitutugugira na tuguruna na bara e polipolia na pakokana na Valepolo Tabu ma na tototoqira, ma na takutina gai tetelo ma na itai gana na mani sorikakaiaqira na polo ara barapoliginia na pakokana.

³⁸ Ma Moses ma Aaron migira na dalena kara tu vaturikaea tu niqira valepolo i matana na Valepolo Tabu tabana i longa. Tu niqira aqo tugira na sage i laona na Nauna Tabu ma na nauana na aqo tabu sui tuguqira na tinoni ni Israel. Me ti vaga ke kesa ke tavongani tovoa laka ke naua na aqo vaga ia, ma niqira aqo kara labumatesia. ³⁹ Ma na dangaqira na mane tana puku konina a Levi, igira e tû tana kesa vulaqira me liusia, igira a Moses e maresoaqira muri duli vaga nogo na Taovia e moloketsana vania, ara saisai mara 22,000.

Igira na Levite Ara Tugugira Igira na Baka Mane Botsaida

⁴⁰ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, "Pipi sui na baka mane botsaida tana Israel ara niqo tamani sui inau. Me vaga ia, ma nimu aqo ko maresoaqira sui pipi na baka mane botsaida tana Israel, igira e kesa na vulaqira me liusia. ⁴¹ Mi muri migoe ko balogira sui na Levite vaniau inau na Taovia, na tuguqira na baka mane botsaida tana Israel; ma niqira buluka na Levite na tuguqira niqira dalena buluka mane botsaida na Israel." ⁴² Ma Moses e rongomangana na Taovia me maretsunâ na soaqira pipi sui na baka mane botsaida tana Israel, ⁴³ igira e kesa na vulaqira me liusia; mara saisai mara tsaulia 22,273.

⁴⁴ Ma na Taovia e tsarivanigotoa a Moses, ⁴⁵ "Mi kalina ia, migoe ko balogira na Levite vaniau ma kara lia

na tamaniqu inau, na tuguqira na daleqira mane botsaida na tinoni ni Israel, mo ko balogira vaniau goto niqira buluka na Levite, na tuguna niqira dalena buluka mane botsaida na Israel. ⁴⁶ Ma na dangana na daleqira mane botsaida igira na Israel ara 273 liusia na dangaqira na Levite. Me vaga ia me kilia igoe ko volivisugira na 273 ara liuliu. ⁴⁷ Me pipi kesa tatasa ko voliginia ke tsege na tavina siliva, taoninogoa na pedemamava ara gini aqo tana tagu ia, ⁴⁸ mo ko saua na qolo iani vanitugira a Aaron ma na dalena." ⁴⁹ Ma Moses e rongomangana na Taovia me adigira ⁵⁰ na 1,365 tavina siliva, ⁵¹ me tusuvanitugira a Aaron ma na dalena.

Niqira Aqo Igira na Levite Tana Duli Konina a Kohat

4 Ma na Taovia e tsarivania a Moses, ² "Ko tsokoa na dangaqira na tinoni tana duli konina a Kohat, ke muri vungu ma na tina babâ, ³ mo ko maresoaqira pipi na mane ke tû tana tolu sangavulu me ke tsau tana tsege sangavulu na ngalitupaqira, igira e tugugira na nauana na aqo i laona na Valepolo i tana au totu inau. ⁴ Ma niqira aqo igira na reitutuguaqira na omea ara tabu loki sosongo.

⁵ "Mi kalina ti vaga igira na tinoni ni Israel kara ngaoa na vano kesa tana naua vaolu, ma tu niqira aqo talu a Aaron ma na dalena kara tu sage bâ tana Valepolo Tabu, ma kara tu aditsunâ na polokatsi e tsautsau i matana na Bokisi na Taso, ma kara tu tsavupoiginia na Bokisi. ⁶ Ma kara tu tsavu kaputiginia kesa sangava na kokorana naniqoti malutsi, ma kara vuresia kesa na polo bora i kelana, mi muri ma kara tsukulaginisage kaira na gai na kalagai.

⁷ "Ma kara tsaboa kesa na polo bora i kelana na bela i tana ara molokaegira na breidi ara savorivania na Taovia, ma kara moloa i konina na peleti, ma na tseu na mani molo bulunagai uruuru, ma na tseu ara gini aqo tana sausau, ma na tosu ara gini aqo tana sausau na uaeni. Ma na breidi goto ke totu sailagi i kelana na bela ia. ⁸ Ma na omea sui girani kara tsaboginia kesa na polo tsitsi, ma kara tsavu kaputiginia kesa sangava na kokorana naniqoti malutsi, mi muri ma kara tsukulaginisage kaira na gai na kalagai.

⁹ "Ma kara adia kesa na polo bora ma kara tsavuginia na gai na molodato buluna gai iruiru, kolu na vangana levolevo, na bilo, na kapi, ma na tosu agana na molotsavuana na oela na olive. ¹⁰ Kara veqodoua na gaina kolu vangana sui kesa tana sangava na kokorana naniqoti malutsi, ma kara molokaegira i kelana kesa na bela na kalagai.

¹¹ "Mi muri, ma kara adia kesa na polo bora ma kara tsaboa i kelana na belatabu qolumila, ma kara tsavu kaputiginia kesa sangava na kokorana naniqoti malutsi, mi muri ma kara tsukulaginisage kaira na gai na kalagai. ¹² Ma kara adigira goto pipi sui na omea lev-

olevo ara gini aqo tana Nauna Tabu ma kara veqodou-gira ginia kesa na polo bora, ma kara tsavu kaputigini-gira kesa sangava na kokorana naniqoti malutsi, ma kara molokaegira i kelana kesa na bela na kalagai.

¹³ Kara adiligia na torana na omea ara gini kodoputsa tania na belatabu, ma kara vuresia kesa na polo tsitsi-bora i kelana. ¹⁴ Ma kara molo bâ i konina pipi sui na vangana na omea levolevo ara gini aqo tana belatabu: na bilo tapala na mani kodoana na bulunagai uruuru i laona, na salili, na savolo, ma na popo. Mi muri ma kara tsavu kaputiginia kesa na sangava na kokorana na naniqoti malutsi, ma kara tsukulaginisage kaira na gai na kalagai. ¹⁵ Mi kalina ke laba na tagu na vano kesa tana nauna vaolu ma Aaron mi tugira na dalena ara tu tsavusuigira nogo na omea tabu, mi tana ti migira na duli konina a Kohat kara mai, ma kara kalagaigira na omea tabu sui girani. Ma niqira aqo moa kara laka saikesa na peleaqira na omea tabu girani, me ti kara pelegira me sauba nomoa kara mate.

“Igirani na omea niqira aqo nogo igira tana duli koni-na a Kohat kara reitutugugira kalina ti vaga kara oli sasana na Valepolo Tabu.

¹⁶ “Maia Eleasar na dalena a Aaron na manetabu nina aqo na reitutuguana na Valepolo popono, ma na oela gana na laeti, na bulunagai uruuru, na uiti gana na sausau, na oela na mani ninina, me pipi sui goto na omea tavosi i laona na Valepolo Tabu igira ara balovaniau nogo inau na Taovia.”

¹⁷ Ma na Taovia e tsarivanikaira a Moses ma Aaron, ¹⁸ “Kalina igira tana duli konina a Kohat kara mai na adiaqira na omea tabu girani, ma ka nimui aqo kagamu kamu ka reitutugugira dou kara tau pelea sa omea tabu, ¹⁹ ma kara tau gini mate. Ma na didiana rongona ke tau laba na omea vaga iani, tugira segeni moa a Aaron ma na dalena, kara sage i laona na Valepolo Tabu ma kara vota aqo vania pipi tinoni tatasa, ma kara pede vania na omea aia ke kalagaia. ²⁰ Me ti vaga igira tana duli konina a Kohat kara sage bâ tana Valepolo Tabu, ma kara reilakaqira na manetabu kalina ara vangaraugira na omea tabu gana na vavano, me sauba nomoa kara mate.”

Niqira Aqo Igira na Levite Tana Duli Konina a Gerson

²¹ Ma na Taovia e tsarigotoa vania a Moses, ²² “Ko tsokoa na dangaqira na tinoni tana duli konina a Gerson, ke muri vungu ma na tina babâ, ²³ mo ko maresoaqira pipi na mane ke tû tana tolu sangavulu me ke tsau tana tsege sangavulu na ngalitupaqira, igira e tugugira na nauana na aqo i laona na Valepolo Tabu i tana au totu inau. ²⁴ Ma niqira aqo nogo igira na kalagaiaqira na omea sui vaga girani: ²⁵ na Valepolo Tabu, na tsatsavuna ni laona, ma na tsatsavuna ni taba, ma na sangava na kokorana na naniqoti ara tsavuginia,

ma na polokatsi e tsautsuna i savuna matsapana, ²⁶ migira na polokatsi ma na itaiqira ara barapoliginia na pakokana polipolia na Valepolo ma na belatabu, migira na polokatsi e tsautsuna tana matsapana na bara ia, me pipi sui na omea levolevo ara gini aqo tana vaturiaqira na omea girani. Niqira aqo nogo igira na nauana pipi na aqona na omea sui girani. ²⁷ Ma tu niqira aqo nogo a Aaron, ma na dalena kara tu reitutugua ti na tinoni tana duli konina a Gerson kara naudoua niqira aqo, ma kara kalagaigira pipi na omea sui ara tu pedevanigira na kalagaiana. ²⁸ Igira nogo na omea niqira aqo igira tana duli konina a Gerson kara naua i laona na Valepolo Tabu; ma kara naua i vavana nina tagao a Itamar na dalena a Aaron na manetabu.

Niqira Aqo Igira na Levite Tana Duli Konina a Merari

²⁹ “Mo ko tsokogotoa na dangaqira na tinoni tana duli konina a Merari, ke muri vungu ma na tina babâ, ³⁰ mo ko maresoaqira pipi na mane ke tû tana tolu sangavulu me ke tsau tana tsege sangavulu na ngalitupaqira, igira e tugugira na nauana na aqo i laona na Valepolo i tana au totu inau. ³¹ Ma niqira aqo igira na kalagaiaqira na pava damadama, na qaroqaro, na tuguru kolu tototoqira gana na Valepolo Tabu, ³² migira goto na tuguru kolu tototoqira, ma na gai tetelo ma na itai gana na mani sorikakaiaqira na polo ara barapoliginia na pakokana na Valepolo Tabu, me pipi sui na omea levolevo ara gini aqo tana vaturiaqira na omea girani. Pipi mane tatavosi nina aqo ke kalagaia na omea na manetabu ara pedevania. ³³ Igira nogo na omea niqira aqo igira tana duli konina a Merari kara naua i laona na Valepolo Tabu; ma kara naua i vavana nina tagao a Itamar na dalena a Aaron na manetabu.”

Na Maresoaqira Igira na Levite

³⁴⁻⁴⁷ Maia Moses ma Aaron, migira na ida i laoqira na saikolu popono, ara naua na omea e ketsaliginigira na Taovia, mara tsokoa na dangaqira na mane sui i laoqira na duli tu koniqira a Kohat, ma Gerson, ma Merari, tugira na dalena a Levi. Mara muri vungu ma na tina babâ, mara maresoaqira pipi na mane, igira e tû tana tolu sangavulu me ke tsau tana tsege sangavulu na ngalitupaqira, igira e tugugira na nauana na aqo i laona na Valepolo Tabu i tana e totu na Taovia. Ma na dangaqira e vaga iani:

tana duli konina a Kohat ara 2,750 mane;
tana duli konina a Gerson ara 2,630 mane;
tana duli konina a Merari ara 3,200 mane.

⁴⁸ Me saisai igira sui mara 8,580 mane. ⁴⁹ Ara maresoana pipi mane tatasa vaga nogo na Taovia e ketsaliginia a Moses; mara pedevania pipi na mane tatasa gana aqo ke naua i laona na Valepolo, ma na omea aia ke kalagaia.

Igira Ara Kaulinaqu i Matana God

5 Ma na Taovia e tsarivania a Moses, ² “Ko ketsaligira na tinoni ni Israel kara railigigira tania na nau-na tana amu vaturikaea nimui valepolo, igira sui e gadovigira na lobogu seko na mudo, se ke rutsu na butongo tana koniqira, migira sui goto ara kaulinaqu rongona ara pelea na konina tinoni mate. ³ Ko railigigira sui na tinoni vaga girani ara kaulinaqu taonia na vovorona na lotu, rongona kara tau naqugasiginia na nauna i tana amu tototu igamu, mi tana goto au totu inau i levugamui igamu niqiu tinoni.” ⁴ Migira na tinoni ni Israel ara rongomangana na Taovia, mara railigigira sui lakalaka igira e gadovigira na lobogu vaga gira tania na nauna tana ara tototu.

Na Tsonimatena na Sasi Ara Naua

5 Na Taovia e ketsalia a Moses ke sauvanigira na tinoni ni Israel na goko tosasaga vaga girani, ⁶ “Kalina ti ke kesa na mane se na daki ke tau muridoua niqiu ketsa inau, me ke tû me ke naua kesa na omea seko vania kesa tinoni tavosi, ⁷ maia nina aqo ke katevulugia nina sasi, me ke tsonia na matena popono, me ke paboginigotoa rukapatu i kelana pipi kesa sangatu, me ke tusuvania na tinoni aia e nauvania na omea seko. ⁸ Me ti vaga na tinoni ia aia e nauvania na omea seko ke mate nogo, me ke tau goto totu ke kesa na kamana varavara tugua aia ke tsonivania na qolo matena nina sasi, ma nina aqo ke sauvania moa na Taovia, me ke aditamanina na mane tabu, me ke saugotoa kesa na sipi mane gana na suisui matena na loana. ⁹ Me ke vaga goto igira na sausau tabu sui na tinoni ni Israel kara sauvaniau inau na Taovia, ke aditamanina nogo aia na manetabu igira ara sauvania tana dani ia. ¹⁰ Pipi sui na omea igira na tinoni kara sauvania kesa na manetabu ke gini savori vaniau inau, ke aditamani na manetabu ia.”

Na Omea Kara Naua Kalina Kesa Mane E Gunurua Laka e Kiboga na Tauna

¹¹ Na Taovia e ketsalia a Moses ¹²⁻¹⁴ ke tsarivaganana iani vanigira na tinoni ni Israel. “Kalina ti vaga ke kesa na mane ke gunurua laka na tauna e ba maturu kolua kesa na mane tavosi, maia ke tau moa dona dou ti na manana, rongona na tauna e naupoia me tagara kesa ke reia. Me tau utu ke kesa na mane ke tavongani gunurua laka na tauna e maturu kolua kesa na mane tavosi kalina aia e tau maturu kolua. ¹⁵ Me ti kalina ke laba na omea vaga ia, ma nina aqo na mane ia ke adi bâ na tauna i matana na manetabu. Me ke adigotoa kesa na kilo na pulaoa na barli ngiti sausau, me ke laka goto na qetu tsavuana na oela na olive i konina, se na moloana na bulunagai uruuru i kelana, rongona na

savori vaga ia nina kesa na mane e gunurua na tauna me ngaoa ke gini adilabatia i malena na manana.

¹⁶ “Ma na manetabu ke soamaia na daki ke mai tû i matana na belatabu. ¹⁷ Ma na manetabu ke qetu tsavua na kô tabu i laona kesa na bilo vatu, me ke karoa visana na kao i laona na Valepolo i tana au totu inau, me ke molotsavua i laona na kô me ke gini vavai. ¹⁸ Me ke nusiligi vania na sosorina na ivuna na daki ia, me ke molo bâ na sausau na pulaoa i limana. Ma na manetabu ke tangolia na bilo e totu na kô vavai i laona, aia nogo e dona ke redo tinoni. ¹⁹ Mi muri, ma na manetabu ke ngasua na daki ia ke tabea na goko na vealagi vaga aia ke tsarivania. Me ke goko vaga iani: ‘Ti vaga igoe o tau kiboga, me sauba ke tau labusaginigo na vealagi kalina ko inuvia na kô iani. ²⁰ Me ti vaga igoe o kibogagamu manana, ²¹ maia na Taovia ke naua ma na soamu ke tangiseko i laoqira nimu tinoni sui. Me ke naua ma na meamu ke kukuperuperu ma na tobamu ke subu. ²² Ma na kô vavai nogo iani ke sage i tobamu me ke gini subu, ma na meamu ke kukuperuperu.’

“Ma na daki ke gokovisu me ke tsaria, ‘Eo, au tami. Na Taovia ke nauvaganana nogo ia.’

²³ “Mi tana, ma na manetabu ke maretsuna na gokona na vealagi ia, me sui me ke vuliligia na marena i laona na bilona na ko vavai. ²⁴ Mi tana idana ke sau na kô ia vania na daki ke inuvia, aia e tau utu ke vavaisi sekolia na tobana me ke sosongo loki, ²⁵ na manetabu ke adiligia na sausau na pulaoa tania na limana na daki, me ke saukaea papadana e baloa vania na Taovia, me ke ba moloa i kelana na belatabu. ²⁶ Mi muri, me ke adia kesa na kakarona na pulaoa me ke kodoa tana belatabu ngiti papadana laka e savori poponoa vania na Taovia. Mi tana susuina maia ke sau na kô vania na daki ke inuvia. ²⁷ Me ti vaga ke kibogagana manana, ma na kô ia sauba ke tsukia me ke gini vatsangi savi sosongo, me ke subu na tobana, me ke gini kukuperuperu na meana. Ma na soana ke tangiseko i laoqira na tinoni. ²⁸ Me ti vaga na daki ia e tau naua sa sasi, me sauba na kô ia ke tau lelê labusaginia, me sauba ke tangomana moa na tamani dalena.

²⁹⁻³⁰ “Iani nogo na ketsa e kalea na mane e masugu me gunurua laka e kiboga na tauna. Kara turuvaginia na daki ia i matana na belatabu, maia na manetabu ke nauvania na omea vaga ia. ³¹ Ma na mane aia na savana na daki ia, e tau gini loaga sa omea, ma na daki moa ia, ti vaga ke manalia laka aia e kiboga, sauba nomoa ke gadovia na rota rongona nina aqo seko e naua.”

Na Vovorona e Kalegira na Nasirite

6 Na Taovia e ketsalia a Moses ² ke sauvanigira na tinoni ni Israel na vovorona vaga girani. “Ti vaga ke kesa na mane se na daki ke naua kesa nina veke gana na lia na Nasirite, † me ke balo segenina vaniau na Taovia, ³ maia nina aqo ke mololea na inu uaeni ma na bia. Me ke laka goto na inuviana na kôna na vuana na uaeni, se na galiana na vuana vaolu se na makedena. ⁴ Mi tana tagu popono aia e vali, ma nina aqo ke tau goto gania ke kesa na omea ke talumai tana itai na uaeni; atsa moa ti na vatuna se na kokorana lê na vuana.

⁵ “Mi tana tagu popono ke vali, ke laka na putsiligiana na ivuna se na tsaraligiana na ngolana. Maia e ngolia na muri kalavataviana na aqona na omea e gini veke tana tagu popono aia e balo segenina vaniau na Taovia, me ke moloa ke rau na ivuna me ke katsi na ngolana. ⁶⁻⁷ Ma na ivuna rau nogo e lia na papadana laka aia e balo segenina vania God, me vaga ia ma nina aqo ke tau gini kaulinaqu tana ba varangisiana na tsaborona tinoni mate, atsa moa ti na tsaborona tamana, se tinana, se kulana, se vavinena. ⁸ Tana tagu popono aia e totu tana vali, maia e balo segenina nogo vaniau na Taovia.

⁹ “Me ti vaga ke tavongani mate kesa tinoni i ligisana aia e balo segenina vaniau, ma na ivuna e gini kaulinaqu nogo, ma nina aqo ke pitu ke vitu na dani, mi muri ti ke putsiligia na ivuna me ke tsarâ na ngolana; mi tana nauvaganana ia ke gini male dou tugua taonia na vovorona na lotu. ¹⁰ Mi tana alunina dani maia ke adimai ke ruka na kulukulu se ke ruka na kurau i matana na Valepolo i tana au totu inau, me ke saukaira vania na manetabu. ¹¹ Ma na manetabu nina aqo ke savoria kesa gana na savori matena na sasi, me kesa gana na savori-kodokodo, na mani suisui matena nina sasi rongona e kutsia na valina kalina aia e ba varangisia na konina tinoni mate. Mi tana dani goto nogo ia, ma na mane ia ke balo visutugua na ivuna, ¹² me ke sausegenina vaolu tugua vaniau na Taovia. Na tagu popono tana idana aia e ba varangisia na konina tinoni mate e tau nogo mana, rongona aia e kaulinaqu nogo. Ma nina aqo goto ke adimaia kesa na dalena sipi ke kesa moa na ngalitupana ngiti sausau na volivisu.

¹³ “Mi kalina kesa na Nasirite ke sui nina tagu na veke, maia nina aqo ke nauvaganana iani: Aia ke bâ tana matsapana na Valepolo Tabu, ¹⁴ me ke sauvania na Taovia ke tolu na omea tuavati me ke tau goto seko sa tabana tu koniqira: ke kesa na dalena sipi mane e

† Na Nasirite aia e kesa e sauvalagja laka e padalokia na aqo vaniana God ginia na nauana kesa na veke laka ke tau inu uaeni se ke kesa goto na vatana inu susuliga, me ke tau goto putsii ivuna me ke tau pelea na konina na tinoni mate.

kesa moa na ngalitupana agana na savori-kodokodo, me ke kesa na dalena sipi daki e kesa moa na ngalitupana gana na savori matena na sasi, me kesa na sipi mane gana na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipâtâ na turina. ¹⁵ Me ke saugotoa kesa na dangana kopeta na breidi e tagara isti konina: na sivona breidi matolu ara aqosiginia na pulaoa ara lalokoluginia na oela na olive, ma na biskete ara gitsi koluginia na oela na olive, me ke paboginigotoa na sausau na uiti ma na uaeni vaga ara pedenogoa.

¹⁶ “Ma nina aqo na manetabu ke saugira pipi sui na omea girani vania na Taovia, me ke savoria na sausau matena na sasi ma na savori-kodokodo. ¹⁷ Me ke gini savoria na sipi mane vania na Taovia gana na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipâtâ na turina, me ke saukolugotoa kesa na dangana na kopeta na breidi; me ke savorigotoa na sausau na uiti ma na uaeni. ¹⁸ Mi matana nogo na Valepolo Tabu aia na Nasirite ke putsiligia na ivuna me ke molo ba gira tana lake i tana ara kodoa na vangana na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipâtâ na turina.

¹⁹ “Mi muri kalina ke magovo nogo na arana na sipi mane, maia ke adikolua kesa na sivona breidi matolu, me kesa na biskete, me ke molobagira tana limana na Nasirite. ²⁰ Mi muri, ma na manetabu ke savorigira vanga kesa na sausau laka vania na Taovia; ma na sausau tabu girani ara lia gaqira tuva na manetabu, paboginia na paparina na arona ma kesa tuana na sipi mane. Mi murina ia, ma na tinoni ia e tau nogo vali vania na inu uaeni.

²¹ “Iani nogo e vaga na vovorona na ketsa e kalegira na Nasirite; me ti vaga ke kesa na Nasirite ke ngaoa na sauana kesa goto na omea segeni paboginia na omea ara pedevaninogoa, maia nina aqo ke tau tagara na manaliana.”

Na Tsaqina Goko Kara Tsaria Na Manetabu Tana Tabu Tinoni

²² Na Taovia e ketsalia a Moses ²³ ke tsarivanitugira a Aaron ma na dalena kara tu gini aqo na tsaqina goko vaga girani tana tabuginiaqira na tinoni ni Israel:

²⁴ “Na Taovia ke tabugamu me ke vangataogamu;

²⁵ Na Taovia ke irovigamu me ke vangalaka vanigamu.

²⁶ Na Taovia ke galuvegamu, me ke tusuvanigamu nina rago.

²⁷ “Me ti vaga kara tu soâ na asaqu inau kalina kara tu tabugira na tinoni ni Israel, minau sauba kau tabugira manana.”

Niqira Sausau Igira na Ida

7 Mi tana dani a Moses e suilavaginia na vaturikaeana na Valepolo i tana e totu na Taovia, maia e adia na oela tabu me ninaginia me tabua kolu-

gira goto na vangana sui i laona, ma na belatabu me pipi sui lakalaka na vangana na mani aqo i konina. ² Mi tana migira na taovia na duli igira na ida i laoqira na puku ni Israel, igira tsotsodo nogo na mane ara tangolinogoa na aqona na maresoaqira na tinoni, ³ ara tû mara adimaigira niqira sausau vania na Taovia: e ono na terê me sangavulu ruka na buluka na aqo, ke kesa na terê vania pipi ruka na ida, me pipi na ida e tango kesa na buluka na aqo. Mara saugira vania na Taovia i matana na Valepolo Tabu. Me sui ia, ⁴ ma na Taovia e tsarivania a Moses, ⁵ “Ko adigira na vangalaka girani mo ko tusugira vanigira na Levite, gana kara gini aqo tana lutsangiana na Valepolo Tabu.” ⁶ Me vaga ia, ma Moses e saugira na terê ma na buluka vanigira na Levite. ⁷ Me tusua ruka na terê me vati na buluka na aqo vanigira na duli konina a Gerson, ⁸ me vati na terê me alu na buluka na aqo vanigira na duli konina a Merari. Me pipi sui lakalaka na aqo ara naua kara naua i vavana nina tagao a Itamar na dalena a Aaron. ⁹ Ma Moses e tau tusua sa terê se sa buluka na aqo vanigira na duli konina a Kohat, rongona na omea tabu ara reitutugua igira, niqira aqo kara kalagaigira tana kokoveqira.

¹⁰ Migira na ida ara adimaigira goto niqira sausau na mani lokisiana na dani na tabuana na belatabu. Mi kalina igira ara mai nogo na sauana niqira vangalaka tana belatabu, ¹¹ ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Ko tsarivanigira laka pipi dani i laona ke sangavulu ruka na dani, ke kesa i laoqira na ida ke sauana nina vangalaka agana na tabuana na belatabu.”

¹²⁻⁸³ Migira ara adimaigira tatasa niqira sausau tana dani vaga girani.

Tana kesianina dani, a Nason na dalena a Aminadab tana puku konina a Juda e adimaia nina sausau.

Tana rukanina dani, a Netanel na dalena a Suar tana puku konina a Isakar e adimaia nina sausau.

Tana tolunina dani, aia Eliab na dalena a Helon tana puku konina a Sebulun e adimaia nina sausau.

Tana vatinina dani, aia Elisur na dalena a Sedeur tana puku konina a Ruben e adimaia nina sausau.

Tana tsegenina dani, aia Selumiel na dalena a Surisadai tana puku konina a Simeon e adimaia nina sausau.

Tana ononina dani, aia Eliasap na dalena a Deuel tana puku konina a Gad e adimaia nina sausau.

Tana vitunina dani, aia Elisama na dalena a Amihud tana puku konina a Epraim e adimaia nina sausau.

Tana alunina dani, a Gamaliel na dalena a Pedasur tana puku konina a Manase e adimaia nina sausau.

Tana siunina dani, aia Abidan na dalena a Gideoni tana puku konina a Benjamin e adimaia nina sausau.

Tana sangavulunina dani, aia Ahieser na dalena a Amisadai tana puku konina a Dan e adimaia nina sausau.

Tana sangavulu kesianina dani, aia Pagiel na dalena a Okran tana puku konina a Aser e adimaia nina sausau.

Tana sangavulu rukanina dani, aia Ahira na dalena a Enan tana puku konina a Naptali e adimaia nina sausau.

Migira sui na sausau pipi vidaqira ara adimaia ara atsa sui saikesa: pipi kesa e tango kesa na popo siliva, e kesa kilo me kesa turina na mamavana, me kesa na bilo siliva e alu sangatu gram na mamavana, taonia na tovomamava ara gini aqo tana tagu ia, mi kaira sui ara dangaliginikaira na pulaoa lalokolua na oela agana na sausau na uiti; me kesa na pileti qolu e kesa sangatu sangavulu kilo na mamavana, ara dangaliginia na bulunagai uruuru; me kesa na buluka mane vaolu, me kesa na sipi mane, me kesa na dalena sipi e kesa moa na ngalitupana tugira agana na savori-kodokodo; me kesa na naniqoti na mani savori matena na sasi; me ruka na buluka mane, me tsege na sipi mane, me tsege na naniqoti; me tsege na dalena sipi e kesa moa na ngalitupaqira agana na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina.

⁸⁴⁻⁸⁸ Me saisai na dangaqira na omea ara adimaia igira na sangavulu ruka na ida agana na tabuana na belatabu, me vaga iani:

- ara sangavulu ruka na popo siliva me sangavulu ruka na bilo siliva, saisai me 28 kilo na mamavaqira;
- me sangavulu ruka na pileti qolu, saisai me 1320 gram na mamavaqira, ara dangaligi- dangaliginigira nigira na bulunagai uruuru;
- me sangavulu ruka na buluka mane, me sangavulu ruka na sipi mane, me sangavulu ruka na dalena sipi e kesa moa na ngalitupaqira, kolugira na sausau na uiti gana na savori-kodokodo;
- me sangavulu ruka na naniqoti na mani savori matena na sasi;
- me rukapatu vati na buluka mane, me ono sangavulu na sipi mane, me ono sangavulu na naniqoti, me ono sangavulu na dalena sipi e kesa moa na ngalitupaqira, agana na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina.

⁸⁹ Mi kalina a Moses e sage bâ tana Valepolo Tabu na goko koluana na Taovia, maia e rongomia na Taovia e gokomai talu i gotuna na vovongona na Bokisi na Taso tana ka levugaqira ruka na angelo.

Na Molokaeana na Bilona Bulu Iruiru

8 Ma na Taovia e goko vania a Moses me tsaria, ²“Ko tsarivania a Aaron laka kalina ti ke molokae-tugira vitu na bilona bulu iruiru tana gai na molokae bulu iruiru, nina aqo ke mologira kara marara bâ i nago.” ³Maia Aaron e rongomangana na Taovia me molokaetugira na bilona bulu iruiru kara marara bâ i nagona na gai na molokae bulu iruiru. ⁴Me tû i gotu me tsautsuna i tuana na gai na molokae bilona bulu iruiru ara aqosiginia na qolumila ara tai tapetapea, taoninogoa na omea na Taovia e tusuvulugia vania a Moses.

Na Baloqira na Levite Tana Aqo Vaniana na Taovia

⁵Ma na Taovia e tsarivania a Moses, ⁶“Igoe ko molovotagira na Levite tanigira na tinoni tavosi ni Israel, mo ko nauvanigira na aqona na suisui. ⁷Mo ko naua vaga iani: ko tsirikagini bâ i koniqira na kô na suisui, mo ko tsarivanigira kara tsarâ na kokoraqira popono, ma kara tsagigira na poloqira. Mi tana ti igira kara totu male i mataqu inau. ⁸Me ke sui, migira kara adimaia kesa na buluka mane vaolu, ma na sausau na uiti, aia nogo na pulaoa ara lalokolua na oela na olive vaga ara pedenogoa; migoe ko adimaigotoa kesa na buluka mane agana na sausau na sese. ⁹Mi tana, migoe ko soamaigira sui na saikolu popono ni Israel, mo ko tsarivanigira na Levite kara ba tû sui tana matsapana na Valepolo i tana au totu inau. ¹⁰Migira na toga ni Israel kara moloa na lima qira tana lova qira na Levite, ¹¹mi tana ti ke tû a Aaron me ke balogira na Levite tana aqo vaniaqu inau vaga kesa na vangalaka dou bâ e talu i lao qira na tinoni ni Israel. ¹²Mi muri migira na Levite kara moloa na lima qira i ka lova qira kaira ruka na buluka mane; ke kesa gana na sausau na sese, me ke kesa agana na savori-kodokodo, kaira na sausau kaira gana na mani sese matena niqira sasi igira na Levite.

¹³“Ko balogira na Levite vaga nogo kesa na vangalaka dou bâ vaniau, mo ko molovania a Aaron migira na dalena kara taovia vanigira. ¹⁴Ko molovotagira vaganana igira na Levite tanigira na tinoni tavosi ni Israel, rongona kara gini lia niq tamani segeni nogo inau. ¹⁵Mi murina kalina igoe ko nausuinogoa vanigira na Levite na aqona na suisui, mo balogira vaniau, mi tana ti ke ulagaqira na tangoliana na aqo i laona na Valepolo Tabu. ¹⁶Inau nogo au viligira kara lia na tuguqira na daleqira mane botsaida igira na Israel, migira ara niq tamani segeni nogo inau. ¹⁷Eo, kalina inau au labumatesigira sui pipi na daleqira mane botsaida igira na Ejipt, minau au balovaniau segeni pipi na baka mane botsaida i lao qira na tamadale popono tana Israel, migira goto na daleqira mane botsaida

pipi sui na omea tuavati. ¹⁸Mi kalina ia, minau au adigira na Levite ngiti tuguqira pipi sui na baka mane botsaida tana Israel, ¹⁹mau molo vataraginigira na Levite tana tu lima qira a Aaron ma na dalena, agana kara gini aqo tana Valepolo Tabu na tuguqira na tinoni ni Israel, ma kara savoria na sausau matena niqira sasi, rongona ke tau gadovigira na toga ni Israel na rota seko loki ti vaga kara mai varangisia na Nauna Tabu.”

²⁰Me vaga ia, ma Moses, ma Aaron, migira sui na toga ni Israel, ara balogira na Levite vaga nogo na Taovia e ketsaliginia a Moses. ²¹Migira na Levite ara tû mara lesomale mara tsagimalegira na poloqira, maia Aaron e balogira vania na Taovia vaga kesa na vangalaka dou bâ. Me nauvanigira goto na aqona na suisui kara gini totu male i matana na Taovia. ²²Migira na toga ara naugira pipi sui na omea na Taovia e ketsaliginia a Moses tana rongogira na Levite. Mi muri, migira na Levite ara sage bâ tana Valepolo Tabu mara naua niqira aqo i vavana a Aaron migira na dalena.

²³Ma na Taovia e tsarivania a Moses, ²⁴“Pipi na Levite e tsaulinogoa rukapatu tsege na ngalitupana, nina aqo ke aqo i laona na Valepolo i tana au totu inau, ²⁵mi kalina ke tsaulia na tsege sangavulunina ngalitupana, mi tana ke sui nina aqo. ²⁶Mi muri, ti vaga aia ke ngaoa, me ke sangagira rago na Levite tavosi na naua na niqira aqo i laona na Valepolo Tabu, me ke tau moa nau segenia kesa na aqo. Aia nogoria ko nauvaganana kalina ko vota aqo vanigira Levite.”

Na Lokisiana na Rukanina Dani Tabu na Paseka

9 Ma na Taovia e goko vania a Moses tana Kaomate ni Sinai tana kesianina vula i laona na rukanina ngalitupa murina kalina igira na tinoni ni Israel ara mololea na Ejipt. Me tsaria, ²³“Tana sangavulu vatini na dani tana vula iani, ke tuturiga kalina ke sû tsotso do na aso, migira na tinoni ni Israel kara lokisia na Dani Tabu na Paseka muritaonigira pipi sui na vovorona ma na ketsana.” ⁴Me vaga ia, maia Moses e tsarivanigira na toga kara lokisia na Dani na Paseka, ⁵mi tana ngulavi na sangavulu vatinina dani tana kesianina vula, migira ara lokisia na Dani Tabu na Paseka, tana Kaomate ni Sinai. Migira na toga ara naugira na omea sui vaga nogo na Taovia e ketsaliginia a Moses.

⁶Mara totu tana visana na mane ara gini kaulinaqu tana vovorona na lotu, rongona ara pelea na konina tinoni mate, me gini vali vanigira na sangâ na lokisiana na Dani Tabu na Paseka tana dani nogo ia. Migira ara ba laba i ka koniqira a Moses ma Aaron, ⁷marâ tsaria, “Igami ami totu kaulinaqu rongona ami pelea na konina tinoni mate. ?Me matena gua te e valivanigami igami na sauana nimami sausau vania na Taovia kolugira na tinoni tavosi tana Israel?”

⁸ Ma Moses e gokovisu vanigira me tsaria, “Kamu pitu poi ke tsau kalina inau kau rongomia sa goko ke talumai konina na Taovia.”

⁹ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, ¹⁰ ke tsarivanigira na toga ni Israel, “Kalina ti vaga ke kesa i laomui igamu se i laoqira na kukuamui kara gini kaulinaqu tana peleana na konina na tinoni mate, se ke totu ao tana vinano, maia e padangaoa moa ke sanga na lokisiana na Dani Tabu na Paseka, ¹¹ me dou moa ti kamu lokisia tana vula i muri, tana ngulavi na sangavulu vatinina dani i laona na rukanina vula. Ma kamu lokisiginia na breidi e tagara isti konina, ma na kusa vavai. ¹² Ma kamu laka goto na molovisuana sa turina na mutsa ke totu tsau tana matsaraka na dani ngana, ma kamu laka goto na kutsiana na suliqira na omea tuavati. Ma kamu muritaonigira pipi sui na vovorona tana lokisiana na Dani Tabu na Paseka. ¹³ Masei ti ke totu male moa tana vovorona na lotu, me tau goto vano ao tana vinano, maia ke tau moa mai sangâ na lokisiana na Dani Tabu na Paseka, na tinoni vaga ia e tau nogo tugua na soaginiana niq tinoni inau, rongona e tau sanga mai na savoriana nina sausau vaniaqu inau tana tagu tititi laka. Nina aqo nomoa aia ke rota matena nina sasi.

¹⁴ “Me ti vaga kesa tinoni ni veratavosi aia e mauri i laomui igamu, me ke ngaoa ke sanga na lokisiana na Dani Tabu na Paseka, maia nina aqo ke muridougira sui na ketsana ma na valina. E kesa moa atsa na ketsa e kalegira na tinoni sui, atsa moa ti na bobotsana ni Israel se na tinoni ni veratavosi.”

Na Parako i Kelana na Valepolo Tabu

(Binaboli 40:34-38)

¹⁵⁻¹⁶ Mi tana dani ara vaturikaea na Valepolo i tana e totu na Taovia, me kesa na parako e tsunamai me tsavu poponoa. Mi tana bongi ma na parako ia e iru vaga na lake. ¹⁷ Mi kalina moa na parako ke datoligi, ti igira na toga ni Israel kara vutikaegira niqira valepolo, ma kara ba vaturikaegira tugua tana nauna i tana ke ba tsuna na parako ia. ¹⁸ Migira na toga ara aligiri na vavano kalina moa ke ketsaligira na Taovia, mi tana nina ketsa goto aia ti igira kara vaturikae tugua niqira valepolo. Mi tana tagu popono e totu na parako ia i kelana na Valepolo Tabu, migira ara totu kalavata moa i tana. ¹⁹ Mi kalina na parako e totu oka i kelana na Valepolo Tabu migira ara rongomangana moa na Taovia mara tau goto aligiri na vavano. ²⁰ Me visana kalina na parako ia e dona ke totu i kelana na Valepolo Tabu e ruka se tolu lelê moa na dani; me atsa moa ti ke oka koegua, migira ara totu dodo se ara vavano muria moa nina pede na Taovia. ²¹ Me visana kalina na parako ia e dona ke totu moa tû tana ngulavi me ke tsau tana matsaraka dani ngana, mi kalina e datoligitugua na parako, migira ara aligiritugua na vavano.

Eo, pipi kalina moa e dato na parako migira ara tû mara vano. ²² Me atsa moa ti vaga ke ruka lelê moa na dani, se ke kesa na vula, se ke kesa na ngalitupa popono, se ke oka bâ, ke totu na parako ia i kelana na Valepolo Tabu, migira na tinoni ni Israel ara totu moa tana mara tau aligiri na vano; mi kalina moa e datoligi na parako ti ara vavano. ²³ Igira ara vaturikaegira niqira valepolo, mara aligiri na vavano taonia moa nina ketsa na Taovia aia e sau tana mangana a Moses.

Na Tavuli Siliva

¹⁰ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, ² “Ko tai tapetapea ke visana na siliva mo ko aqosiginia ke ruka na tavuli, gana na mani soasaiaqira na toga ma na vangarau na aligiri ma na vavano. ³ Mi kalina ti kara ka tangi tatavata kaira ruka sui na tavuli, maia nogo na papadana laka na toga popono kara saikolumai i konimu igoe i matana na Valepolo i tana au totu inau. ⁴ Mi kalina ti vaga ke kesa lelê moa na tavuli ke tangi tatavata, ma na papadana laka igira moa na ida kara mai tupoligo igoe. ⁵ Mi kalina ti vaga ke tangi kesakesa na tavuli, ma na papadana laka igira na puku ara totu tabana i longa kara ida na aligiri ma kara vano. ⁶ Mi tana rukanina kalina ke tangi kesakesa migira na duli ara totu tabana i ata kara aligiri na vavano. Me vaga ia, ma kara uvua ke tangi kesakesa na tavuli kalina ke laba na tagu na mololeana kesa nauna ma na vano, ⁷ me ke tangi tatavata kalina moa kara soasaigira na toga popono. ⁸ Migira segeni moa na dalena a Aaron na manetabu niqira aqo na uviana na tavuli. Ma na vovorona na ketsa iani niqira aqo kara muridatoa tana tagu sui ke mai.

⁹ “Mi kalina ti gamui gala kara mai na vailabu koluaumi i laona nimui kao, migamu kamu uvi kaira sui na tavuli karani gana na vangarauana na vailabu, minau na Taovia nimui God, sauba kau sangagamu ma kau maurisigamu tanigira gamui gala. ¹⁰ Me ke vaga goto pipi tana nimui dani tabu, kalina ke gado nimui Dani Tabu na Vula Vaolu, migira sui goto nimui dani tabu tavosi, igamu kamu uvi kaira sui na tavuli kalina kamu savorigira nimui savori-kodokodo, ma nimui kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. Mi tana ti inau sauba kau sangagamu, inau na Taovia nimui God.”

Igira na Israel Ara Mololea i Sinai

¹¹ Mi tana rukapatunina dani tana rukanina vula i laona na rukanina ngalitupa i murina kalina igira na Israel ara mololea na Ejipt, maia na parako e tsavua na Valepolo i tana e totu na Taovia e datoligi, ¹² migira na toga ara tû mara mololea i Sinai. Mi kalina ara ba tsau tana kaomate ni Paran ma na parako e tsuna me totu tana.

¹³ Mi kalina ara aligiri na vavano, mara muritaonia na omea vaga na Taovia e ketsaliginia a Moses. ¹⁴ Ara ida na vano igira ara totu i vavana na pulaqena na puku konina a Juda tana niqira duli tatavosi babâ, ma Nason na dalena a Aminadab e tagaovigira. ¹⁵ Ma Netanel na dalena a Suar e tagaovigira na puku konina a Isakar, ¹⁶ ma Eliab na dalena a Helon e tagaovigira na puku konina a Sebulun.

¹⁷ Mi tana, mara aditsunâ na Valepolo Tabu, migira tana duli ka koniqira a Gerson ma Merari ara kalagaia mara tsarimuriqira tugira tolu na puku ara ida vano nogo.

¹⁸ Mara tsari bâ igira ara totu i vavana na pulaqena na puku konina a Ruben, tana niqira duli tatavosi babâ, ma Elisur na dalena a Sedeur e tagaovigira. ¹⁹ Maia Selumiel na dalena a Surisadai e tagaovigira na puku konina a Simeon, ²⁰ ma Eliasap na dalena a Deuel e tagaovigira na puku konina a Gad.

²¹ Mi muri migira na Levite tana duli konina a Kohat ara kalagaigira na omea tabu mara aligiri na vavano. Mi kalina ara ba tsau tana rukanina nauna tana kara tototu, migira na Levite igira ara ida vano ara vaturikaenogoa na Valepolo Tabu.

²² Mara tsari bâ igira ara totu i vavana na pulaqena na puku konina a Ephraim tana niqira duli tatavosi babâ, ma Elisama na dalena a Amihud e tagaovigira. ²³ Maia Gamaliel na dalena a Pedasur e tagaovigira na puku konina a Manase, ²⁴ ma Abidan na dalena a Gideoni e tagaovigira na puku konina a Benjamin.

²⁵ Mi muri tsotsodo, ara tsari bâ igira ara totu i vavana na pulaqena na puku konina a Dan, tana niqira duli tatavosi babâ, ma Ahieser na dalena a Amisadai e tagaovigira. ²⁶ Maia Pagiel na dalena a Okran e tagaovigira na puku konina a Aser, ²⁷ ma Ahira na dalena a Enan e tagaovigira na puku konina a Naptali. ²⁸ Mi tana tagu sui moa ti vaga na tinoni ni Israel kara tû na mololeana kesa nauna ma na vano, ma niqira aqo kara vaitsarimurigi vaga nogo ia.

²⁹ Maia Moses e tsarivania na ivana, aia a Hobab na dalena a Jetro na mane ni Midian, "Igami ami vanga-raua kami vano kalea tana nauna na Taovia e tsaria laka sauba ke sau vanigami. Maia e vekenogoa laka sauba kami totu dou i tana. Me vaga ia, me dou ti igoe ko dulikolugami, migami sauba kami pata kolugo na omea na Taovia sauba ke sau vanigami."

³⁰ Maia Hobab e gokovisu me tsaria, "Tagara, inau niqu aqo kau visutugua tana niqu kao segeni koniqira niqu tinoni."

³¹ Ma Moses e tsarivania, "Ko laka kiki na mololeama-mi. Igoe nogo o dona iava tana igami kami vaturikaegira nimami valepolo tana kaomate iani, me dou ti igoe ko idagana sautu vanigami. ³² Me ti vaga igoe ko dulikolugami, migami sauba kami pata kolugo pipi sui na vangelaka na Taovia ke sau vanigami."

Na Toga Ara Aligiri na Vavano

³³ Mi kalina igira na toga ara mololea i Sinai, aia na vungavunga tabu, ara vavano i laona e tolu na dani popono. Migira ara kalagaia nina Bokisi na Taso na Taovia ara idagana sautu vanigira gana kara lavea na nauna i tana kara ba tototu. ³⁴ Me pipi dani kalina igira ara vavano i sautu, ma nina parako na Taovia e totu tana gaqira ngongo dato.

³⁵ Me pipi kalina kara tû na kalagaiana na Bokisi na Taso, ma Moses ke nonginongi vaga iani, "¡Ko tû Taovia, mo ko sarangasigira gamu gala, ma kara viri tsogo bamai igira ara reisavigo!"

³⁶ Me pipi kalina kara mango ma kara molotsunâ na Bokisi na Taso, maia Moses ke tsaria, "Ko visumai Taovia, i koniqira nimu toga ni Israel."

Tana Nauna Ara Soaginia i Tabera

11 Migira na toga ara tuturiga na goko korekore vaniana na Taovia tana rongona na rota loki e gadovigira. Mi kalina na Taovia e rongomigira, maia e kore vanigira me molomaia na lake me iruvi sekolia kesa tabana popono i murina tana nauna i tana ara tototu. ² Migira na toga ara ngangai vania a Moses ke sangagira; maia e nongia na Taovia, me gini mate na lake. ³ Mi tana nauna ia ara soaginia i Tabera † rongona i tana nogo nina lake na Taovia e irudato i laoqira.

A Moses e Viligira Ara Vitu Sangavulu na Ida

⁴ Mara visana goto na tinoni ni veratavosi ara dulikolugira na tinoni ni Israel. Me silovi sosongoligira na ngao gani sabo, migira goto na tinoni ni Israel ara gini goko korekore sosongo mara tsaria: "¡Igita goto a ngaoa ka ganigira ke visana gada sabo! ⁵ I Ejipt igita a tau kuti na ganiana pipi na vatana tsetse igita a padangaoa, ma tau lelê goto tsonia sa qolo na mate-na. ¡Ka padatugua na kiukaba, ma na meleni, ma pipi vatana na parasa igita a ganigira. ⁶ Mi kalina ia ma na susuligada e puka sui nogo. Me tagara nogo sa gada mutsa ka gania, na mana lelê moa igita a totu matengana na ganiana na dani ma na dani!"

⁷ Ma na mana e vaga moa na piuna gai tetelo, me sere milamilaga. ⁸⁻⁹ Maia e viri dudutsuna kolua na kolobu tana bongi tana nauna i tana ara tototu. Mi tana matsaraka migira na tinoni ara liu bamai na tsakoqira, mara gotosigira, se ara lumu rapasigira kara gini lia vaga na pulaoa, mi muri mara kukia, mara buloa me madeve vaga na gola poqa. Me gani vaga moa na breddi ara lalokolua na oela na olive.

¹⁰ Ma Moses e rongomia niqira goko korekore na toga ara naua kalina ara totu tsuputsupu i matana niqira valepolo. Maia e gini padasavi sosongo rongona na

† Na soa Tabera tana goko Hibu e tangi vaga 'e irudato.'

Taovia e kore vanigira, ¹¹ me tû me tsarivania na Taovia, “?Taovia laka egua ti o nausekoli vaniau sosongo vaga ia? ?Megua ti o reisaviau inau? ?Megua ti o molovaniau na aqo na reitutuguaqira na toga popono girani? ¹² !Inau au tau volagira, se kau vasugira! ?Megua ti igoe o ngasuginiau kau kutigira ma kau tabelegira tana limaqu vaga na baka tetelo e tû i Ejipt me tsau bâ tana kao igoe o vekenogoa vanigira na mumuaqira? ¹³ ?Me laka iava tana sauba inau kau tsodoa na sabo ke tugugira na toga vaga girani? Igira ara totu matengana moa na gini ngangai vaniau na sabo. ¹⁴ !Inau kesa lelê moa tinoni, mau tau tango-mana na reitutuguaqira na toga vaga girani; e mama-va vaniau sosongo na aqo ia! ¹⁵ Me ti vaga igoe ko nau-vaganana vaniau ia, me dou bâ ti ko galuveau mo ko matesiligiau moa, ma kau tau goto gini rota na vatsangiana nimu tobaseko vaniau.”

¹⁶ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Ko soasaigira kara vitu sangavulu na mane nonoru igoe o dona laka ara tinoni loki i laoqira na toga, mo ko adimaigira vaniau i matana na Valepolo i tana au totu inau, mo ko tsarivanigira kara mai tû i ligisamu igoe. ¹⁷ Minau kau tsunamai ma kau goko kolugo i tana, me sauba kau adia na turina na susuligana na Tarunga au saunogoa vanigo igoe, ma kau sauvanigira goto igira. Mi tana ti igira kara tangomana na sangaamu igoe na bariana na kalagai mamava na reitutuguaqira na tinoni girani, mo ko gini tau rota sosongo na kalagai segeniana.

¹⁸ Mi kalina ia, migoe ko tsarivanigira na tinoni, ‘Kamu suisui segenimui gana ke matsaraka ke dani; me sauba kamu tamanina gamui sabo agana na kamatsi. Na Taovia e rongominogoa nimui ngangai, mamu tsaria laka e silovigamu sosongo na gani sabo, me laka amu dou bâ kalina amu totu i Ejipt. Eo, mi kalina ia me sauba na Taovia ke tusuvanigamu na sabo, ma nimui aqo nomoa kamu gania. ¹⁹ Igamu sauba kamu ganigira, me tau laka ke kesa moa se ke ruka na dani, se ke tsege, se ke sangavulu, se atsa moa ke rukapatu na dani, ²⁰ tagara, mi laona na vula popono kamu ganigira poi tsau kalina kamu masudoka ma kamu vatsa na ganiana. Sauba ke gini laba vaga ia rongona igamu amu sove tania na Taovia aia e totu ieni i laomui, mamu tsarivania laka ke dou bâ ti kamu tau mololea i Ejipt.’ ”

²¹ Ma Moses e tsarivania na Taovia, “Taovia inau au tagaovigira ara 600,000 na tinoni, migoe o tsaria laka sauba ko tusuvanigira gaqira sabo ke tugugira kesa na vula popono. ²² ?Me atsa moa ti kami labugira sui nimami buluka ma nimami sipi, me laka kara gini masu sui na tinoni? ?Me laka pipi sui na tsetse i laona na tasi sauba ke tugugira?”

²³ Ma na Taovia e gokovisu vania a Moses me tsaria, “?Egua laka o pada igoe laka e kurikuri na limaqu in-

au? !Sauba nomoa ko reia, e utu goto ke oka, ti vaga na omea au tsaria inau kara laba se tagara!”

²⁴ Mi tana, ma Moses e rutsu i tano, me ba tsarivani-gira na toga na omea vaga e tsaria na Taovia. Me soa-maigira vitu sangavulu na ida, me mologira kara tu polipolia na Valepolo Tabu. ²⁵ Ma na Taovia e tsunamai i laona na parako me goko vania a Moses. Me adia na turina na susuligana na Tarunga aia e saunogoa vania a Moses, me sauvanigira goto igira na vitu sangavulu na ida. Mi kalina na Tarunga e totuvigira, migira ara tuturiga na gudato vaga nogo ara naua igira na propete, me tau moa oka sagata.

²⁶ Mara ka ruka i laoqira na vitu sangavulu na ida kaira a Eldad ma Medad, ara ka totuvisu moa, mara ka tau ba sanga na tû koluana a Moses i matana na Valepolo Tabu. Me totuvikaira na Tarunga, mi kaira goto ara ka tuturiga na gudato i laona na nauna i tana ara tototu vaga ara naua igira na propete. ²⁷ Me kesa na borau e ulo tsaku me ba tatamanga vania a Moses ka rongoqira a Eldad ma Medad.

²⁸ Maia Josua na dalena a Nun, aia e sangâ a Moses tû kalina e borau, aia e goko dato me tsarivania a Moses, “!Taovia, ko tongovanikaira!”

²⁹ Ma Moses e gokovisu vania a Josua me tsaria, “?Laka igoe o gini masugu tana rongoqu inau? !Minau au padangaoa ti vaga na Taovia ke saua nina Tarunga vanigira sui lakalaka nina tinoni, ma kara gudato sui vaga ara naua igira na propete!” ³⁰ Mi tana ma Moses migira na vitu sangavulu na ida tana Israel ara tu visu bâ tana nauna i tana igira na tinoni ara tototu.

Na Taovia e Tusuvanigira Gaqira Manu

³¹ Ma na Taovia e tavongani moloa kesa na guguri loki me adimaigira na alaala popono na manu ara talumai i tasi, mara viri lovo liu mai lê i lao e kesa moa na mita tania na kao, mara mai pukatsuna polipoli tana nauna i tana ara tototu igira, ara tsupudato mara tsavua na kao popono na aona e tugua kesa na dani popono na vanovano tabana mi tabana na nauna i tana ara tototu. ³² Me vaga ia, mi tana dani popono ia, mi tana bongi popono, mi tana dani ngana goto, migira na tinoni ara totu matengana moa na tangoliaqira na manu; me pipi tinoni e tsako liusia kesa toga na kilo na dangana. Mara parigira mara molo lenga tadasigira vania na aso polia na nauna i tana ara tototu, rongona na aso ke rangigira ma kara gini makede. ³³ Mi kalina e totu danga moa gaqira sabo, ma na Taovia e kore sosongo vanigira na tinoni me moloa kesa na lobogu seko ke gadovigira. ³⁴ Mi tana nauna ia ara soaginia i Kibrot Hataava, ma na rongona na soa ia “Na Qiluqilu na Kili Kamatsi,” rongona i tana nogo ara qilugira na tinoni ara gini livusuguradi tana rongona na gani sabo.

³⁵ Me tû i tana, migira na tinoni ara aligiritugua mara ba tsau i Haserot, mi tana ara ba vaturikaegira tugua niqira valepolo.

Ko Miriam ma Aaron Ara Ka Taimatana a Moses

12 Me kesa dani, mi kaira ko Miriam ma Aaron ara ka taimatana a Moses rongona e taugâ na daki ni Midian. ² Mara ka tsaria, “?Egua, laka i konina moa a Moses aia na Taovia e dona ke moloa nina goko? ?Me laka e tau goto dona ke moloa nina goko vanikaita goto kaita?” Ma na Taovia e rongomia na omea vaga ara ka tsaria. ³ Ma Moses aia e kesa na mane tsalapo dou sosongo me molotsuna segenina, me tagara goto ke kesa tana barangengo popono ke atsalina aia.

⁴ Ara ka vasini goko sui moa, ma na Taovia e tsarivanitugira a Moses, ma Aaron, ma ko Miriam, “Inau au ngaoa tugamu sui kamu tu mai tana Valepolo i tana au totu inau.” Mi tugira ara tu mai, ⁵ ma na Taovia e tsunamai tana parako i matana na Valepolo Tabu me soakaira, “!Kagamu a Aaron ma ko Miriam kamu ka mai!” Mi kaira ara ka mai varangi i konina, ⁶ ma na Taovia e tsarivanikaira, “!Mi kalina ia, kamu ka rongomia na omea inau kau tsarivanikagamu! Kalina igira na propete ara totu i laomui igamu, minau au laba vanigira tana moro, mau goko vanigira tana bolebole. ⁷ Minau au tau nauvaganana ia kalina au goko kolua a Moses niq maneaqo; inau nogo au molovania ke tagaovigira niq toga popono ni Israel. ⁸ !Me vaga ia, minau au goko kolua vaga moa kalina kesa tinoni e gogoko kolua kesa gana sai dou, mau goko maka dou kolua, tau tana gokolia; maia e reilakana na mararaq! ?Megua vaga kagamu te amu ka tau matagu na taimatana a Moses niq maneaqo?”

⁹ Ma na Taovia e kore vanikaira; mi kalina aia e mololekaira, ¹⁰ ma na parako e datoligi tania na Valepolo Tabu, ma na kokorana popono ko Miriam e tavongani gani poponoa na mudo, me viri sere popono vaga na poke. Mi kalina a Aaron e morosia na mudo e gania na konina popono ko Miriam, ¹¹ maia e tsarivanja a Moses, “Kiki, gaqu taovia igoe, ko laka na moloana ke gadovikagami na rota loki vaga iani rongona ka nimami sasaga bubulega ami ka naua mami ka gini sasi. ¹² Ko laka na tamivaniana ko Miriam ke vaga kesa na baka e mate i tobana tinana, mi kalina e botsa ma na kokorana e vanoligi sui nogo.”

¹³ Maia Moses e ngangaidato vania na Taovia me tsaria, “!Kiki, Taovia, au nongigo ko maurisia ko Miriam!”

¹⁴ Ma na Taovia e gokovisu me tsaria, “?Ti vaga na tamana na daki iani ke tsuvelia na ngorana, me laka e tau nina aqo ke totu vangamâ i laona ke vitu na dani? Me vaga ia mo ko molovanoa ke totuligi tania na naua i tana amu tototu i laona ke vitu na dani popono,

mi muri ti aia tangomana ke visumaitugua i konimui.”

¹⁵ Maia ko Miriam e totu i taba i laona e vitu na dani, migira na toga ara totuvisu moa i tana, poi kalina ara adisagetugua ko Miriam. ¹⁶ Mi muri, migira ara mololea i Haserot, mara ba vaturikaegira niqira valepolo tana kaomate ni Paran.

Na Mane Togatoga

(Na Vaolusi Ketsa 1:19-33)

13 Ma na Taovia e tsarivanja a Moses, ² “Ko vilia tango kesa na ida i laogira tugira na sangavulu ruka puku, mo ko molovanotugira kara tu ba togavia na kao popono i loana na Kanaan, na kao i tana inau sauba kau saua vanigira na tinoni ni Israel.” ³⁻¹⁵ Maia Moses e rongomangana na Taovia, me tû tana kaomate i Paran, aia e molovanotugira na ida tugirani: A Samua na dalena a Sakur tana puku konina a Ruben;

a Sapat na dalena a Hori tana puku konina a Simeon; a Kaleb na dalena a Jepune tana puku konina a Juda; a Igal na dalena a Josep tana puku konina a Isakar; a Hosea na dalena a Nun tana puku konina a Epraim; a Palti na dalena a Rapu tana puku konina a Benjamin;

a Gadiel na dalena a Sodi tana puku konina a Sebulun;

a Gadi na dalena a Susi tana puku konina a Manase; a Amiel na dalena a Gemali tana puku konina a Dan; a Setur na dalena a Mikael tana puku konina a Aser; a Nabi na dalena a Vopsi tana puku konina a Naptali; ma Geuel na dalena a Maki tana puku konina a Gad.

¹⁶ Mi tugirani nogo na mane togatoga a Moses e molovanotugira kara tu togavia na laona na kao popono tana Kanaan. Me tû me olia na soana a Hosea na dalena a Nun me soaginia a Josua.

¹⁷ Mi kalina a Moses e molovanotugira, maia e tsarivanitugira vaga iani, “Kamu tu liu tave bâ tana Negev ma kamu tu bâ tsau tana kao vungavungaga tana Kanaan tabana i ata. ¹⁸ Ma kamu tu tsodovulagia laka na vatana na butona kao koegua aia, me visa na dangana na tinoni ara totu i tana, me laka ara susuliga koegua. ¹⁹ Ma kamu tu ba tsodovulagigotoa ti vaga na kao ia na kao dou se tau dou, me ti vaga igira na tinonina ara totu tana vera tagara baravatuna, se tana vera ara poliginia na vatu. ²⁰ Ma kamu tu tsodovulagigotoa ti na kao lakataga se tagara, me laka ara danga na gai i tana se tagara. Ma kamu laka goto na padaleana na adivisumaiana ke visana na vuaqira na gai ara dato i tana.” Mi tana tagu ia na tagu ara tuturiga nogo mada na vuana uaeni.

²¹ Me vaga ia, mi tugira na mane ara tu liu tave bâ tabana i vava mara togavia na kao popono tû tana kaomate ni Sin i ata, mara tsau bâ i Rehob ligisana na Matana Sautu ni Hamat tabana i vava. ²² Mara tu vano

talua tana Negev mara tu liu bâ talu i tabana i ata na kao mara tu bâ tsau i Hebron i tana ara totu na duli tu koniqira a Ahiman, ma Sesai ma Talmi, igira na kukuaqira na mamatana na mumû ara soagingira na Anakim. Ara ida ara logoa na vera ni Hebron, me vitu na ngalitupa i muri ti igira na Ejipt ara logoa na vera ni Soan. ²³ Mara ba laba tana Poi ni Eskol, mi tana ara kutia kesa lelê moa na vunguna na uaeni, me mamava sosongo na vuana konina me tugua ruka na tinoni kara ka kalagaia tana gogola. Mara advisumaigira goto visana na vuana gai mutsamutsa pui dou. ²⁴ Mi tana nauna ia ara soaginia na Poi ni Eskol † rongona na vunguna na uaeni igira na tinoni ni Israel ara kavia i tana.

²⁵ Mi murina ara tu togavia na kao ia i laona e vati sangavulu na dani, mi tugira na mane togotoga ara tu visubatugua ²⁶ i ka koniqira a Moses ma Aaron, migira sui na alaala popono na tinoni ni Israel ara totu moa i Kades tana kaomate ni Paran. Mara tu tatamangana na omea sui ara tu morosigira, mara tu sauvulagigotoa vanigira na vuana gai ara adimaia. ²⁷ Mara tu tsarivania a Moses, "Tugami ami tu togavi polia na kao popono, mami tu tsodovulagia laka na kao dou tana me dato dou sosongo na mutsa ma na omea levolevo i konina; migirani visana na vuana ami tu adimaigira. ²⁸ Migira na tinoni ara totu i tana ara susuliga tango sosongo, ma niqira verabau ara loki mara barapoliginigira na vatu kakai. Ma na omea e gini seko sosongo goto bâ, igami ami reigira na kukuaqira na mumû ara totu i tana. ²⁹ Igira na Amalek ara totu tana butona tabana i ata na kao ia; migira na Het, ma na Jebus, ma na Amor ara totu tana kao vungavungaga; ma na Kanaan ara totu taonia na liligina Tasi Mediteranean ma na Kô Jordan."

³⁰ Mi kalina igira na toga ara rongomi vaganana ia mara gini matagu mate, mara tsonia danga na goko vania a Moses. Maia Kaleb e kesa nogo na vidaqira na mane togotoga e tû me labua niqira goko me tsaria, "E tugu sosongolia igita ka baginigira kalina ia ma ka tangolia niqira kao; gada susuliga igita e tuguragoa ka tangoliginia."

³¹ Mi tugira na mane ara dulikolua a Kaleb tana togotoga ara tsaria, "Tagara, igita a tau lelê susuliga na baginiaqira; igira na tinoni ni tana ara susuliga sosongo bâ liusigita." ³² Mi tugira ara tu rasavagini ba maia na turupatu peropero i laoqira na tinoni ni Israel tana rongona na kao i tana ara tu ba togavia. Mara tu tsarivaganana, "Na kao i tana e tau na kao dou. E tau lelê danga na mutsa i konina, me tau goto tugua kara gini mauri na tinoni ara totu i tana. Me pipi sui na tinoni ami tu reigira i tana ara katsi sosongo, ³³ mami tu reigotoa na mumû igira na kukuaqira na Anak. Mi kalina ami reigira igira, mami padâ laka igami ami

† Na rongona na soa Eskal tana goko Hibrû 'na vunguna na uaeni.'

tetelo lê pitsu vaga moa ti na kipo, mami padâ laka igira goto ara reigami vaga goto moa ti na kipo."

Na Toga Ara Goko Korekore

14 Mi tana bongi popono na tinoni sui ara ngangaidato tana padasavi loki. ² Mara goko korekore sosongo vanikaira a Moses ma Aaron mara tsaria, "Ke dou sosongo bâ ti vaga kami mate nogo i Ejipt se ieni nogo tana kaomate! ³ ?Rongona gua ti na Taovia e ngaoa ke adibagami tana kao ia? I tana sauba kara matesigami tana vailabu, ma kara laugira na taumami ma na dalemami. Ke dou bâ vanigami ti kami visutugua moa i Ejipt!" ⁴ Me vaga ia, migira ara vaigokovigi mara tsaria, "Ida gita ma ka vilia kesa gada ida segeni ma ka visutugua i Ejipt!"

⁵ Mi tana mi kaira a Moses ma Aaron ara ka tsuporu tsuna tana kao i mataqira na toga sui. ⁶ Mi kaira a Josua na dalena a Nun ma Kaleb na dalena a Jepune kaira nogo ruka na vidaqira na mane togotoga, ara ka ratsia ka poloqira tana melu, ⁷ mara ka tsarivanigira na toga, "Na kao ia ami tu ba togavia aia na kao dou mate sosongo. ⁸ Me ti vaga na Taovia ke tobadou vanigita, me sauba nomoa aia ke adivanogita i tana, me ke sauvanigita na kao mauri me lakataga dou sosongo. ⁹ Ma kamu laka goto na sove tania na Taovia, ma na mataguniaqira na tinoni ara totu i tana. Sauba ke tau lelê kakai vanigita na tulusiaqira. Na Taovia e totu i konida, maia e pukalinogoa gaqira susuliga niqira god ara reitutugugira igira; me vaga ia, migamu kamu laka na matagu." ¹⁰ Migira na saikolu popono ara tau goto tutunina ka niqira goko a Josua ma Kaleb mara area laka kara tai matesiginikaira na vatu, mi tana mara tavongani morosia na mararana loki na Taovia e mararasi poponoa na Valepolo Tabu.

A Moses e Nonginongi Mateqira na Toga

¹¹ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, "Sauba ke oka koegua sagata kara sove taniau igira na tinoni girani? Me ke oka koegua sagata goto kara sove na noruaqu, atsa moa ti ara reiginia na mataqira segeni na valatsatsa danga inau au naua i laoqira? ¹² Eo, sauba inau kau moloa ke liu kesa na lobogu seko i laoqira me ke matesiligigira. Me sauba goto kau naua migoe ko lia na tamaqira na puku ke loki me ke susuliga bâ liusigira igira!"

¹³ Maia Moses e tsarivania na Taovia, "Igoe nogo Taovia o adirutsumigira na tinoni girani tania i Ejipt tana susuligamu loki. Mi kalina igira na tinoni ni Ejipt kara rongomia na omea igoe o naua vanigira nimu tinoni, ¹⁴ me sauba igira kara gini turupatuna vanigira na tinoni ara totu tana kao iani. Ma na tinoni girani ara rongominogoa laka igoe Taovia o totu i konimami, me laka ami reilakamu nogo igoe, ma nimu parako e totu

gamami ngongo dato igami, me laka igoe nogo o idagana sautu vanigami i laona na parako tana dani, mi tana ketsuma na lake iruiru tana bongi. ¹⁵ Mi kalina ia, ti vaga igoe ko labumatesigira sui nimu tinoni, migira na puku tavosi sui ara rongominogoa gamu tangiron-go igoe sauba kara tsaria ¹⁶ laka o labumatesigira lê nimu tinoni tana kaomate rongona e tau tugugo igoe na adiaqira tsau tana kao o vekenogoa laka ko saua vanigira. ¹⁷ Bâ, mi kalina ia Taovia, au nongigo ko sauvulagia vanigami na susuligamu, mo ko naua na omea igoe o vekenogoa vanigami kalina igoe o tsaria, ¹⁸ 'Inau na Taovia, au tau dona na kore tsaku, mau sauvulagia na galuve loki ma na tobalaka vanigira na tinoni, mau padalea niqira sasi ma niqira tobaseko vaniau. Me atsa moa au vaga, me utu kau tau kedegira na daleqira ma na kukuqira tsau tana tolunina ma na vatinina na vataavata na vasusu dato, tana rongona nogo niqira sasi igira na tamaga ma na tinaga.' ¹⁹ Eo, mi kalina ia Taovia, tana nimu galuve loki e vo oli au nongigo ko padalea niqira sasi na tinoni girani, vaga nogo igoe o padale vanigira niqira sasi tû kalina igira ara mololea Ejipt."

²⁰ Ma na Taovia e gokovisu me tsaria, "E dou, minau sauba kau padale vanigira niqira sasi vaga nogo igoe o nongiau. ²¹ Minau au gini vatsa nomoa tana soaqu segeni, me manana vaga nogo na mararaq e dangali tovua na barangengo popono, ²² laka ke tagara goto sa vidaqira na tinoni ara mauri kalina eni ke sage tana kao ia. Igira ara reilakana nogo na mararaq, migira na valatsatsa au naua i mataqira i Ejipt mi laona na kaomate, migira ara tau kuti na tovoleaqu babâ moa mara sove na rongomangaqu inau. ²³ Me utu saikesa kara sanga sage tana kao inau au vekenogoa vanigira na mumuaqira. Eo e tagara lelê goto sa vidaqira igira ara sove taniau tangomana ke sage bâ i tana. ²⁴ Ma na rongona aia Kaleb niq maneago dou e kesa segeni nina sasaga, me totukakai kalavata i koniqu inau, ti inau sauba kau adisagea tana kao aia e togavinogoa, migira na kukuana sauba kara aditamaniqira na kao popono ²⁵ i tana igira na Amalek ma na Kanaan ara totuvia na poina kalina ia. Bâ, me ke matsaraka migamu kamu pilo ma kamu visu bâ i laona na kaomate tana sautu e aro kalea na Mangalonga ni Aqaba."

Na Taovia e Pedegira na Tinoni Tana Rongona Niqira Goko Korekore

²⁶ Ma na Taovia e tsarivanikaira a Moses ma Aaron, ²⁷ "Sauba ke oka koegua sagata kara goko korekore vaniau na tinoni vanga tsutsukibo girani? Inau au qisi nogo na rongomiana niqira goko korekore dangadanga! ²⁸ Mi kalina ia, ko tsarivisu vanigira na goko vaga iani: 'Inau au gini vatsa tana soaqu segeni vaga nogo inau au totu mamauri, laka sauba kau nauvanigamu

vaga saikesa nogo na omea igamu amu nongia i koniqu. Inau nogo na Taovia au goko vaga. ²⁹ Igamu sauba kamu mate, ma na konimui sauba kara viri totu piriutsa bamai tana kaomate. Mi tana rongona nogo igamu amu totu matengana moa na goko korekore vaniaqu inau, ti sauba ke tagara lelê goto sa vidamui igamu e liusinogoa rukapatu na ngalitupana ke sage i laona na kao ia. ³⁰ Inau au veke vanigamu rago nogo laka sauba kamu ba totu tana kao ia, me sauba ke tagara lelê goto sa vidamaui igamu tangomana ke sage ba i tana, mi kaira lelê moa a Kaleb ma Josua.

³¹ Igamu amu tsaria laka sauba kara laugira na dalemui, eo, minau sauba kau adibamaigira na dalemui i laona na kao igamu amu sove tania, mi tana nogo ke lia na veraqira. ³² Migamu sauba kamu mate sui ieni i laona na kaomate. ³³ Migira na dalemui sauba kara liu bamai i laona na kaomate ke vati sangavulu na ngalitupa, na rota matena nimui tobaseko vaniau, poi tsau ke mate aia na susuina tana vataavata i konimui igamu.

³⁴ Eo, sauba kamu rota na sese matena nimui sasi i laona ke vati sangavulu na ngalitupa, ke kesa na ngalitupa popono na matena pipi kesa na dani i laona na vati sangavulu na dani i tana igamu amu togavi polia na kao ia. !Mi tana nogo ti sauba igamu kamu don- aginia laka inau au reisavia nimui sasaga kaekae amu naua vaniau! ³⁵ Inau au gini vatsa laka sauba nomoa kau nauvanigamu na omea iani igamu na tinoni vanga tsutsukibo amu gini totu saisai na veitsari gaqu. Mieni nogo i laona na kaomate sauba pipi kesa vidamui igamu ke mate. Inau nogo na Taovia au tsarivaganana!"

³⁶⁻³⁷ Mi tugira na mane a Moses e molovanotugira kara tu ba togavia na kao ia mara tu adivisumaia na turupatu peropero te e gini tsau e seko na tobaqira na tinoni mara gini goko korekore vania na Taovia, maia na Taovia e redotugira mara tu gini mate na lobogu seko. ³⁸ Mi tu laoqira na sangavulu ruka mane togatoga, i kaira segeni moa a Josua ma Kaleb ara ka kauvisu.

Na Israel Ara Tovia na Bokiana Na Kao ni Kanaan (Na Vaolusi Ketsa 1:41-46)

³⁹ Mi kalina a Moses e tsarivulagia vanigira na toga na goko e tsaria na Taovia, migira ara gini ngangai loki. ⁴⁰ Mi tana matsaraka bongibongi na dani i muri migira ara vangaraua na vano na bokiana na kao vungavungaga mara tsarivanja a Moses, "Igami ami reigadovinogoa laka igami ami sasi i matana na Taovia. Mi kalina ia ami vangaraunogoa na ba sage tana nauna na Taovia e tsarinogoa vanigami."

⁴¹ Maia Moses e tû me tsarivanigira, "Me vaga ia, megua ti amu petsakoe mangana na Taovia kalina ia? !Sauba e utu saikesa kamu tangomana! ⁴² Kamu laka moa na vano. Na Taovia e utu ke dulikolugamu, migira gamui gala sauba kara tuliugamu. ⁴³ Me ti vaga ka-

mu vano nomoa, mi kalina kamu baginigira na Amalek ma na Kanaan, me sauba kamu mate sui tana vailabu. Na Taovia sauba ke tau nogo totu kolugamu, rongona igamu amu sove na rongomangana.”

⁴⁴ Migira ara petsakoe moa, mara tû mara vano tana kao vungavungaga, atsa moa ti nina Bokisi na Taso na Taovia ma Moses goto ara ka totuvisu moa i tana.

⁴⁵ Migira na Amalek ma na Kanaan ara totu i tana ara maiginigira mara tulusigira, mara takuvi tsarigira tsau bâ i Horma.

Na Ketsa Tana Rongona na Kodoputsa

15 Na Taovia e sauvania a Moses ² na vovorona na ketsa vaga girani vanigira na toga ni Israel, “Kali na igamu kamu sage tana kao i tana sauba inau kau sauvanigamu, ³ mamu padangaoa na kodoputsa vaniana na Taovia, ma nimui aqo kamu adia kesa na buluka mane, se kesa na sipi mane, se kesa na naniqoti, ma kamu aqosiginia na savori-kodokodo vania na Taovia, se na kodoputsa gana na manaliana kesa nimui veke, se kesa na sausau amu padangao segenia na savoriana, se na sausau amu lavu nogo na savoriana tana nimui dani tabu; ma na vuruna na sausau girani ke punâ na Taovia me ke gini laona sosongo.

⁴⁵ Me ti vaga aseki ke ngaoa na gini savori-kodokodo kesa nina sipi se nina naniqoti vania na Taovia, ma nina aqo ke adikolugotoa kesa na kilo na pulaoa lalo koluginia kesa na lita na oela na olive ngiti sausau na uiti, kolugotoa kesa na lita na uaeni. ⁶ Me ti vaga kesa ke ngaoa na gini savori kesa nina sipi mane, ma nina aqo ke adikolugotoa ke ruka na kilo na pulaoa lalo koluginia kesa lita me kesa turina na oela na olive ngiti sausau na uiti, ⁷ kolugotoa kesa lita me kesa turina na uaeni. Ma na vuruna na sausau girani ke punâ na Taovia me ke gini laona sosongo. ⁸ Mi ti vaga kesa ke ngaoa na gini savori-kodokodo vania na Taovia kesa nina buluka mane, se ke gini kodoputsa gana na manaliana kesa nina veke, se na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, ⁹ ma nina aqo ke adigotoa ke tolu kilo na pulaoa lalo koluginia ruka na lita na oela na olive, ¹⁰ kolugotoa ke ruka na lita na uaeni. Ma na vuruna na kodoputsa iani ke punâ na Taovia me ke gini laona sosongo.

¹¹ “Ma na omea nogo vaga girani nimui aqo kamu savorigira kolua pipi kesa na buluka mane, se na sipi mane, se na dalena sipi se na naniqoti. ¹² Me ti vaga kamu savorigira ke ruka se ke tolu na omea tuavati, me nimui aqo kamu pabogotoa ke ruka se ke tolu na dangana pulaoa ma na oela na olive ma na uaeni.

¹³ Nina aqo nogo pipi na bobotsana ni Israel ke nauvananana ia kalina ti ke tû na savoriana nina sausau na mutsa, ma na vuruna na sausau ia e siginingaoa na Taovia. ¹⁴ Me ti vaga kesa na tinoni ni veratavosi atsa

moa ke totu tetelo moa kolugamu se ke mauri kalavata i laomui, ke ngaoa na savoriana kesa na sausau na mutsa vaga e siginingaoa na Taovia na vuruna, ma nina aqo ke muritaonia ke kesa moa atsa na vovorona.

¹⁵ Mi tana tagu sui ke mai, ke kesa moa atsa na ketsa e ngoligamu na muriana igamu migira goto na tinoni ni veratavosi ara mauri i laomui. Igamu migira, amu kesa moa na atsa i matana na Taovia; ¹⁶ me kesa moa atsa na ketsa ma na vali e kalegamu igamu me kalgira goto igira.”

¹⁷ Ma na Taovia e tsarigotoa vania a Moses, ¹⁸ “Ko sauvanigira na tinoni ni Israel na vovorona na ketsa girani kara murigira tana kao i tana sauba kau sauvanigira. ¹⁹ Kalina kamu tsurivigira na mutsa amu aqoa tana kao ia ma kamu ganigira, ma kamu mololigigira ke visana vaga nimui vangalaka dou bâ vania na Taovia. ²⁰ Mi kalina kamu biti breki, ma na kesianina sivona amu aqosiginia na uiti vaolu amu tau vati gotsâ moa, nimui aqo kamu savoria vania na Taovia. Ma kamu savori vaganana nogo kalina amu gini savoria na sausau na uiti amu gotsanogoa. ²¹ Mi tana tagu sui ke mai, iani e kesa na vangalaka dou bâ nimui aqo kamu savori vania na Taovia e talu tana nimui breki amu bitia.

²²⁻²³ “Me tau utu ti ke kesa tinoni ke tau pada mananâ i tobana na kutsiana visana na ketsa girani na Taovia e sauvania a Moses, mi tana tagu ke mai, e tau goto utu ti na saikolu popono kara tau muridougira sui na omea na Taovia e ketsaligira tana mangana a Moses.

²⁴ Me ti vaga na sasi ia e laba, migira na saikolu ara tau pada mananâ na nauana, ma niqira aqo kara gini savori-kodokodo kesa na buluka mane, na savori kodokodo vaga e siginingaoa na Taovia na vuruna, kolugotoa na sausau na uiti ma na uaeni, vaga e totu nogo tana vovorona na ketsa. Ma kara paboginigotoa kesa na naniqoti mane ngiti savori matena na sasi.

²⁵ Maia na manetabu ke naua na aqona na suisui mateqira na saikolu popono, minau na Taovia sauba kau padalea niqira sasi, rongona ara tau pada mananâ na nauana, mara adimaigira nogo niqira sausau matena na sasi ngiti sausau na mutsa vaniau na Taovia.

²⁶ Minau sauba kau padalea niqira sasi igira na saikolu popono ni Israel migira na tinoni ni veratavosi ara mauri i laoqira, rongona ara sanga sage sui moa i laona na sasi ia.

²⁷ “Me ti vaga ke kesa moa tinoni maia e tsukia kesa na sasi e tau pada mananâ na nauana, ma nina aqo ke gini savoria kesa na naniqoti daki ke kesa moa na ngalitupana ngiti sausau matena nina sasi. ²⁸ Maia na manetabu ke naua na aqona na suisui tana belatabu na matena nina sasi na tinoni ia, minau sauba kau padalea nina sasi. ²⁹ Me kesa moa atsa na vovorona na ketsa e kalgira igira sui ara tsukia kesa na sasi mara tau pada mananâ na nauana, atsa moa ti na bobot-

sana ni Israel se na tinoni ni veratavosi ara totu i laoqira.

³⁰ “Me ti vaga kesa tinoni maia e tami mananâ na tsukiana kesa na sasi, me atsa moa ti aia na bobot-sana ni Israel se na tinoni ni veratavosi, maia e gini sasi manana nogo ma nimui aqo kamu labumatesia, ³¹ rongona e peâ na mangana na Taovia me tami tana tobana popono na kutsiana nina ketsa. Aia e tsuki segenia gana matemate.”

Na Mane e Kutsia na Ketsa na Mango Tana Dani na Sabat

³² Me kesa dani, kalina igira na tinoni ni Israel ara totu moa tana kaomate, mara tsodoa kesa na mane e tsako lake tana Dani na Sabat. ³³ Mara adi bâ vanikaira a Moses ma Aaron migira na saikolu popono, ³⁴ mara moloa kesa na mane ke matalia, rongona ara tau vati dona maka dou nagua kara nauvania. ³⁵ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Na mane iani nimui aqo kamu matesia; migira na saikolu popono kara taimatesiginia na vatu i tabana i tano tania na nauna i tana amu tototu.” ³⁶ Me vaga ia, ma na saikolu popono ara adivanoa na mane ia i tabana i tano tania na nauna i tana ara tototu, mara taimatesia vaga nogo na Taovia e ketsaliginigira.

Na Omea Momolilo tana Tsukena Polo

³⁷ Ma na Taovia e raiginia a Moses ³⁸ ke tsarivanigira na tinoni ni Israel na goko vaga iani: “Kamu adigira ke visana takutina terete ma kamu vosi moliloo ma kamu tsauragini bâ tana vati tsukena na polomui ma kamu sori bâ kesa na itai bora pipi tana omea momolilo. Igamu nimui aqo kamu naua babâ na omea vaga iani tana tagu sui ke mai. ³⁹ Migira na omea momolilo girani kara ngiti papadana vanigamu, me pipi kalina igamu kamu reigira me sauba kamu padatugugira pipi sui niqo ketsa ma kamu muridougira; mi tana migamu sauba kamu tau goto piloligi taniau ma kamu muria moa na tobamui segeni. ⁴⁰ Igira na omea momolilo vanga girani sauba kara molo papada vanigamu gana kamu muridougira pipi sui niqo ketsa, migamu sauba kamu lia saikesa nogo niqo tinoni inau. ⁴¹ Inau nogo na Taovia nimui God. Inau au adirutsumigamu tania na Ejipt rongona kau lia nimui God. Inau nogo na Taovia.”

Tu Niqira Tsaikore a Kora Ma Datan ma Abiram

16 ¹⁻² Maia Kora na dalena a Isar, aia e kesa na Levite tana duli konina a Kohat, kolutugira a Datan ma Abiram kaira na dalena a Eliab, ma On na dalena a Pelet, me kolugira goto ara 250 na mane tavosi, igira na saikolu popono ara viligira kara lia gaqira ida, ³ ara mai laba ka koniqira a Moses ma Aaron mara tsarivanikaira, “!Kagamu amu ka vano ao

sosongo nogo tana omea amu ka naua! Migira sui na tinoni popono i laona nida saikolu, igira sui lakalaka ara nina nogo na Taovia, ma na Taovia nogo e totu i konida igita sui. ?Megua vaga ti kagamu amu ka molokae segenimui liusigami sui i laona nina saikolu na Taovia?”

⁴ Mi kalina a Moses e rongomi vaganana ia, maia tsu-poru tsuna tana kao me nonginongi. ⁵ Me pidikae tugua, me tsarivania a Kora migira ara tsarimurina, “Ke matsaraka ke dani na Taovia sauba ke sauvulagia vanigita laka asegi gira aia e tamanigira; maia nogo sauba ke tamivania aia kesa e vilinogoa ke mai tu varangisia aia tana belatabu. ⁶⁻⁷ Mi tana matsaraka ke dani migoe migira gamu dulikolu kamu adimaigira nimui bilo tapala na mani kodoana na bulunagai uruuru i laona, ma kamu molotsavua na madaova gagâ ma na bulunagai uruuru i kelaqira, ma kamu adibagira tana belatabu. Mi tana ti sauba ka reigadoviginia laka asegi nomoa i laoda igita na Taovia e vilia. !Migamu saikesa nogo na Levite amu vano ao sosongo nogo tana omea amu naua!”

⁸ Maia Moses e goko babâ moa vania a Kora me tsaria, “!Kamu rorongono dou igamu na Levite! ⁹ ?Amu pada ngatsua igamu laka na omea lê e nauvanigamu na Taovia kalina aia e vililigigamu tanigira na tinoni tavosi tana Israel, me tamivanigamu nogo kamu ba varangisia aia, ma kamu naua nimui aqo tana nina Valepolo na Taovia, ma kamu tû i mataqira na toga ma kamu aqo na tuguqira? ¹⁰ Maia e tamivanigo nogo igoe a Kora, me vanigira na Levite tavosi, kamu tango-lia na aqo loki iani, eo, mi kalina ia migoe o ngaogotoa ko lia na manetabu! ¹¹ Mi kalina igoe o goko korekore vania a Aaron, mi tana migoe migira gamu duli amu sove tanigotoa na Taovia.”

¹² Mi muri ma Moses e vailivukaira a Datan ma Abiram, mi kaira ara ka tsaria, “!Sauba e utu kami ka ba i konimu! ¹³ Igoe nogo o adirutsumigami tania na kao dou ni Ejipt rongona ko gini matesigami ieni tana kaomate. ?Me laka igoe o ngaogotoa ko taovia kaputigami igami? ¹⁴ Igoe o tau saikesa adigami bâ i laona kesa na kao dou, se ko tusuvanigami ke kesa gamami uta na mutsa se na uta na ueni kami gini tamanina, mi kalina ia igoe o tovogotoa laka ko pero bulesigami. !Mi kagami e utu saikesa kami ka ba reigo!”

¹⁵ Maia Moses e kore me tsarivania na Taovia, “Ko laka na tabeana sa niqira sausau kara adi bâ vanigo na mane girani. Inau au tau lelê tsukia sa sasi ke kalea sa vidaqira; mau tau goto vati komia sa nina asi sa vidaqira.”

¹⁶ Maia Moses e pilo bâ i konina a Kora me tsarivania, “Ke dani nogo igoe migira na 250 gamu duli nimui aqo kamu mai laba i matana na Valepolo i tana e totu na Taovia; ma Aaron goto sauba ke totu i tana. ¹⁷ Me pipi kesa vidamui igamu nina aqo ke tatango mai nina bilo

tapala na madaova gagâ i laona, me ke molotsavua na bulunagai uruuru i konina, me ke ba sau tana belatabu.”¹⁸ Me vaga ia migira sui lakalaka na mane ara tatango mai niqira bilo tapala, mara molotsavua na madaova gagâ ma na bulunagai uruuru i koniqira, mara mai tutû i matana na Valepolo Tabu kolukaira a Moses ma Aaron.¹⁹ Mi muri, maia Kora e ba soasaigira na saikolu popono, mara mai tutû aro bâ ka koniqira a Moses ma Aaron i matana na Valepolo Tabu. Me tavongani laba na mararana loki na Taovia i mataqira na saikolu popono,²⁰ ma na Taovia e tsarivanikaira a Moses ma Aaron,²¹ “Kamu ka tu tabaligi tanigira na tinoni girani, minau sauba kau matesiligigira sui kalina tsotsodo nogo ia.”

²² Mi kaira a Moses ma Aaron ara ka tsuporu tsuna tana kao mara ka tsaria, “God, kiki, igoe nogo na uluqira pipi sui lakalaka na mauri. ?Mi kalina ti ke kesa lele moa na tinoni ke tsukia na sasi, me laka e dou igoe ko kore vanigira na toga sui popono?”

²³ Ma na Taovia e tsarivania a Moses,²⁴ “Ko tsarivanigira na tinoni kara ratsuligi tania tu niqira valepolo tugira a Kora, ma Datan, ma Abiram.”

²⁵ Mi muri ma Moses, kolugira sui na ida tana Israel, ara tû mara ala bâ ka koniqira a Datan ma Abiram.

²⁶ Ma Moses e tsarivanigira na toga, “Kamu totu tabaligi tania tu niqira valepolo na tinoni vanga tsutsukibo tu girani, ma kamu laka goto na peleana kesa niqira omea tatamani. Rongona ti vaga kamu nauvaganana ia, me sauba kamu luvu takuti kolugira tana rongona niqira sasi igira.”²⁷ Me vaga ia migira sui ara gatsuligi mara tû tabaligi tania tu niqira valepolo tugira a Kora, ma Datan, ma Abiram. Mi kaira a Datan ma Abiram ara ka rutsumai mara tutû i matana ka niqira valepolo, kolugira ka tauqira ma ka daleqira.²⁸ Maia Moses e tsarivanigira na toga, “Mi kalina nogo ia sauba kamu reia kesa na omea ke laba, mi tana ti kamu gini donaginia laka aia nogo na Taovia e ketsalieu kau naugira na omea sui girani, mau tau naugira tana niq papada segeni.²⁹ Me ti vaga na tinoni girani kara mate vaga nogo na tinoni sui, me ke tau tana rongona laka God e kedegira, mi tana ti sauba kamu donaginia laka na Taovia e tau mologiniau inau.³⁰ Me ti vaga na Taovia ke nauvanigira kesa na omea igamu amu tau vati morosia moa tana maurimui popono, me ke naua me ke tavongani bilolo na kao, me ke konomi poponogira kolugira pipi niqira omea levolevo ara tamanina, ma kara tsuna mamauri tana barangengo na mate, mi tana ti kamu donaginia laka na tinoni girani ara sove manana tania na Taovia.”

³¹ Mi kalina tsotsodo a Moses e goko sui vaga ia, ma na kao i tana ara ka tutû a Datan ma Abiram e tavongani tangiti me bilolo,³² me konomikaira sui kolu ka tauqira ma ka daleqira, kolugira sui goto na vungu konina a Kora ma niqira omea levolevo.³³ Mi tana mi-

gira sui ara viri tsuna mamauri tana barangengo na mate kolu niqira omea tatamani sui. Ma na kao e munu kaputigira mara nanga lê takuti.³⁴ Mi kalina igira na tinoni ni Israel ara totu varangi tana ara rongomigira ara viri gû mara kanga, migira ara tsaria, “!Ida tsaku ma ka tsogo! !Ke tau munugita sui goto na kao!”

³⁵ Mi muri ma na Taovia e molomaia na lake iruiru me ganigira sui na 250 mane igira ara savoria na bulunagai uruuru.

Igira na Bilo Tapala

³⁶ Mi muri ma na Taovia e tsarivania a Moses,³⁷ “Igoe ko tsarivania a Eleasar na dalena a Aaron na manetabu ke ba adiligigira na bilo tapalamila tanigira na mane e gani matesigira nogo na lake, mo ko sarangasigira bâ sa tabana segeni na madaova gagâ ara totu i laoqira, rongona na bilo gira ara tabu.³⁸ Ara gini lia na omea tabu kalina ara saugira vania na Taovia tana belatabu. Me vaga ia, ma kamu adigira niqira bilo tapala na mane ara mate nogo tana rongona niqira sasi, ma kamu tai madevegira, ma kamu aqosiginia na tsatsavuna na belatabu. Ma na omea iani ke lia mala parovata vanigira na tinoni ni Israel.

³⁹ Ma Eleasar e ba adigira na bilo tapala me tai madevegira, me aqosiginia na tsatsavuna na belatabu.

⁴⁰ Maia nogo e lia mala parovata vanigira na tinoni ni Israel rongona ke laka goto ke kesa ti aia e tau na kukuana a Aaron, na mai tana belatabu ma na kodoana na bulunagai uruuru i matana na Taovia. Me ti vaga kesa ke petsakoe me ke nauvaganana ia, me sauba ke mate vaga goto a Kora migira gana sasanga. Ma Eleasar e naua na omea sui vaga gira vaga nogo na Taovia e ketsaliginia tana mangana a Moses.

A Aaron e Didia na Rota Seko Loki Tanigira na Toga

⁴¹ Mi tana dani ngana mara tû igira na saikolu popono mara tai ka mataqira a Moses ma Aaron mara tsaria, “Kagamu nogo amu ka matesigira danga nina tinoni na Taovia.”⁴² Mi kalina ara goko korekore sui vaga ia vanikaira a Moses ma Aaron, mara pilovisu tana Valepolo Tabu mara rei bâ na parako e tsavu poponoa, ma na mararana loki na Taovia e laba tana.⁴³ Mi kaira a Moses ma Aaron ara ka ba tû i matana na Valepolo ia,⁴⁴ me goko na Taovia me tsarivania a Moses,⁴⁵ “!Kamu ka ba tû tabaligi tanigira na toga girani, minau kau matesiligigira sui lakalaka nogo kalina ia!”

Mi kaira ara ka tsuporu tsuna me pelea na kao ka ngoraqira,⁴⁶ maia Moses e tsarivania a Aaron, “Ko adia nimu bilo tapala mo ko vanitsavua i laona na madaova gagâ o adia tana belatabu, mo ko moloa na bulunagai uruuru i kelana na madaova gagâ. Mo ko ulo ba tsaku i laoqira na toga mo ko ba naua na aqona na suisui

mateqira. !Ko tsaku! E labadato nogo na korena na Taovia, me tuturiga nogo na liu na lobogu seko.”⁴⁷ Ma Aaron e rongomangana a Moses, me tû me adia nina bilo tapala me ulo ba tsaku i laoqira na toga ara saikolu i tana. Mi kalina aia e reia laka e tuturiga nogo na laba i koniqira na lobogu seko ia, maia e molot-savua na bulunagai uruuru tana madaova gagâ, me naua na aqona na suilovaqira na toga.⁴⁸ Mi tana me gini totu puka na liuna na lobogu seko loki ia, maia Aaron e tutû i levugaqira na maurina ma na matena.⁴⁹ Ma na dangaqira na tinoni ara mate tana ara 14,700, mara tau tsokosai kolugira igira ara mate tana rongona nina petsakoe a Kora.⁵⁰ Mi kalina e totupuka nogo na liuna na lobogu seko loki ia, ma Aaron e visutugua i konina a Moses i matana na Valepolo Tabu.

Gana Itoro a Aaron

17 Ma na Taovia e tsarivania a Moses,² “Ko tsarivanigira na toga ni Israel kara sauvanigo ke sangavulu ruka na itoro, ke kesa ke talu babâ i koniqira pipi na ida i laoqira na sangavulu ruka na puku. Migoe ko marea na asana pipi na ida tana nina itoro segeni nogo.³ Mi muri mo ko marea na asana a Aaron tana niqira itoro igira na puku konina a Levi.⁴ Mo ko adimaigira i laona na Valepolo i tana au totu inau, mo ko mologira i matana na Bokisi na Taso, i tana nogo inau au lavu na goko koluamu igoe.⁵ Mi tana ma nina itoro aia na mane inau au vilinogoa sauba ke kutsu me ke araga. Mi tana nauvaganana nogo ia ti inau sauba kau vongo kapusiginia niqira goko korekore ara naua vanigo sailagi na tinoni ni Israel girani.”

⁶ Me vaga ia, ma Moses e goko vanigira na tinoni ni Israel, me pipi gaqira ida ara adimai vania gaqira itoro, kesa itoro kesa puku, ara saisai mara sangavulu ruka, ma gana itoro goto a Aaron i laoqira.⁷ Me tû a Moses me adigira sui lakalaka na itoro, me ba mologira i laona na Valepolo Tabu i matana nina Bokisi na Taso na Taovia.

⁸ Mi tana dani i muri, ma Moses e ba sagetugua i laona na Valepolo Tabu me reia gana itoro a Aaron, aia niqira itoro na puku konina a Levi, e kutsu me araga, me latse me tupa na vuana gatsoga i konina.⁹ Maia Moses e tsakosaigira na itoro sui me tusuvulagigira vanigira na toga ni Israel. Migira ara morosia na omea vaga e laba, me pipi na ida e adivisu segenia gana itoro.¹⁰ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Ko molovisua gana itoro a Aaron i matana na Bokisi na Taso. Me ke totu sailagi i tana ngiti parovata vanigira na tinoni vanga petsakoe ni Israel, laka sauba nomoa kara mate ti vaga kara tau mololea niqira goko korekore.”¹¹ Ma Moses e naua na omea vaga nogo na Taovia e ket-saliginia ke naua.

¹² Migira na toga ni Israel ara tsarivania a Moses, “!Alao, sauba nomoa kami mate sui igami! !Sauba nomoa kami nanga lê sui!¹³ Igoe o tsaria laka aseia moa ti ke liu varangisia na Valepolo Tabu sauba ke mate. ?Me vaga ia, me laka igami sui sauba kami mate?”

Gaqira Aqo Igira na Manetabu Ma na Levite

18 Ma na Taovia e tsarivania a Aaron, “Ti vaga igoe, ma na dalemu, migira na Levite kamu nau sasil-ia kesa na aqona i laona niqiu Valepolo Tabu, me sauba ke gadovigamu sui na kedena. Me ti vaga tugamu segeni moa na dalemu, kamu tu nausasilia kesa na omea tana aqo manetabu, mi tugamu segeni moa sauba ke gadovitugamu na kedena.² Ko adimaigira na kamamu, igira tana puku konina a Levi, kara aqo kologo ma kara sangago kalina igoe migira na dalemu amu tu naua tu nimui aqo i laona na Valepolo Tabu.

³ Igira kara naua na aqo igoe ko pedevanigira, ma kara sanga na aqo i laona na Valepolo Tabu, ma kara tau moa tavongani pelegira na omea tabu i laona na Nau-na Tabu se tana belatabu. Me ti vaga kara nauvaganana ia, migamu sui kolu, igoe migira, sauba kamu mate sui.⁴ Igira nogo na Levite kara aqo kolugo ma kara naua niqira aqo i laona na Valepolo Tabu, me ke laka goto sa tinoni tavosi ke sanga aqo kolugo i tana.⁵ Igoe segeni moa migira na dalemu, kamu tu naugira na aqo sui i laona na Nauna Tabu mi tana belatabu, rongona ke tau botsadato tugua na korequ vanigira na tinoni ni Israel.⁶ Inau nogoria au viligira na Levite igira na kamamu igoe, i laoqira na toga ni Israel, mau tusugira vanigo vaga nogo kesa na vangalaka vanigo. Au balogira vaniau inau rongona ke gini ulagaqira na nauana niqira aqo i laona niqiu Valepolo Tabu.⁷ Mi tugamu segeni moa na dalemu, tu nimui aqo kamu tu naua pipi sui na aqo manetabu tana belatabu mi laona na Nauna Tabu Loki Sosongo. Inau au sauvanitugamu na aqo manetabu vaga kesa na vangalaka loki vanitugamu. Me ti vaga sa tinoni tavosi ke mai varangisigira na omea tabu gira, migamu kamu labumatesia.”

Gaqira Tuva na Manetabu

⁸ Ma na Taovia e tsarigotoa vania a Aaron, “Mi kalina ia inau au tusuvanigo nogo pipi sui na vangalaka kara sauvaniau igira na tinoni mara tau gana na mani kodoputsa. Au saugira sui vanigo migira na kukuamu vaga gamui tuva sailagi na dani ma na dani.⁹ Mi laoqira na sausau tabu loki ara tau kodogira tana belatabu, igirani nogo na tamanimui igamu: igira vaga na sausau na uiti, ma na sausau matana na sasi, ma na sausau na volivisu. Migira na omea sui lakalaka kara sauva vaniau vaga kesa na savori tabu loki kara lia sui na tamanimui tugamu, igoe ma na dalemu mane.

¹⁰ Ma nimui aqo kamu ganigira na omea girani i laona kesa na nauna tabu, migira segeni moa na mane kara ganigira; rongona na omea girani na omea tabu.

¹¹ “Ma na kamagana na omea girani, igira sui na vangalaka tavosi ara sauvaniau igira na tinoni ni Israel kara lia goto na tamanimu igoe. Inau au saugira vanigo, me vanigira na dalemu mane ma na dalemu daki, kamu tamanina tana tagu sui ke mai. Migira sui tana nimu tamadale tangomana kara ganigira ti vaga ara totu male taonia na vovorona na lotu.

¹² “Inau au sauvanigamu na turina dou bâ na vuana idaida na omea tsukatsuka ara tsurivia igira na tinoni ni Israel mara sauvaniau pipi ngalitupa: niqira oela na olive, ma na uaeni, ma na uiti. ¹³ Na omea sui girani na tamanimu nogo igoe. Migira sui tana nimu tamadale tangomana kara ganigira ti vaga kara totu male taonia na vovorona na lotu.

¹⁴ “Me pipi sui na omea kara balo saikesalia vania igira na tinoni ni Israel, kara lia sui na tamanimu igoe.

¹⁵ “Migira sui na baka botsaida, se na omea tuavati botsaida igira na Israel kara saugira vania inau, kara lia sui na tamanimu igoe. Ma nimui aqo nomoa ko tamivanigira na tinoni ni Israel kara volivisugira na daleqira mane botsaida, migira goto na daleqira botsaida pipi na omea tuavati ara tau masidi tana vovorona na lotu. ¹⁶ Migira na baka botsaida kara volivisugira kalina kara tsaulia kesa moa na vulaqira, ma na matena ara moloa e tsege moa na tavina siliva muri taoninogoa na matena na omea ara pedea tana tagu ia. ¹⁷ Migira moa na daleqira botsaida na buluka, ma na sipi, ma na naniqoti, ara tau gana na mani volivisuaqira. Ara niqo tamani saikesa nogo inau, gana kamu gini kodoputsa vania. Kamu qetu bâ na gabuqira tana belatabu, ma kamu kodoa na seregaqira vaga kesa na sausau na mutsa, ma na vuruna na sausau ia e sigini dou sosongo vania inau. ¹⁸ Ma na lakaqira gamui nogo igamu, vaga goto na arona ma na arana madoa ni muri tana omea tuavati ara savoria vaga kesa na vangalaka dou bâ vania.

¹⁹ “Inau au sauvanigo, me vanigira na dalemu mane ma na dalemu daki, tana tagu sui ke mai, pipi sui na vangana na vangalaka dou bâ ara sauvaniau igira na tinoni ni Israel. Inau au naua na vaitasogi iani kolugo igoe me kolugira na kukuamu, me utu goto ke taveo kesa dani.”

²⁰ Ma na Taovia e tsarigotoa vania a Aaron, “Migoe sauba ko tau tangolidatoa sa turina na kao i laona na Israel. Rongona inau nogo na Taovia sauba kau tusuvanigo na omea sui o kilia gana na mauri.”

Qaqira Tuva na Levite

²¹ Ma na Taovia e tsarigotoa, “Inau au saunogoa vanigira na Levite pipi na sangavulunina turina na omea

kara sauvaniau igira na tinoni ni Israel. Miani nogo ngiti vovolina niqira aqo na reitutuguana na Valepolo i tana au totu inau. ²² Me tû kalina ia, me vali vanigira na tinoni tavosi tana Israel na liu varangisiana na Valepolo Tabu, rongona kara tau alomai segenia gaqira matemate. ²³ Me tû kalina ia me ke bâ niqira aqo segeni moa na Levite na reitutuguana na Valepolo Tabu ma na tangoliana na aqo popono i laona. Ma na ketsa iani ke totu kalavata vanigira goto na kukuaqira i muri. Migira na Levite sauba kara tau tamanina sa niqira kao pukuga i laona na Israel, ²⁴ matena inau au sauvanigira ngiti gaqira tuva pipi na sangavulunina turina niqira omea ara sauvaniau igira na tinoni ni Israel. Aia nogoria na rongona ti inau au gini tsarivanigira laka sauba ke utu vanigira kara tamanina kesa niqira kao pukuga i laona na Israel.”

²⁵ Ma na Taovia e ketsalia a Moses ²⁶ ke tsarivanigira na Levite: “Kalina ti vaga kamu adia i koniqira na tinoni ni Israel na sangavulunina turina na omea igira ara tusovania na Taovia maia e sauvanigamu, ma nimui aqo igamu kamu sauvisua vania vaga kesa na vangalaka dou bâ na sangavulunina turina pipi sui na omea na tinoni ara saua vanigamu. ²⁷ Ma na vangalaka dou bâ vaga ia sauba na Taovia ke tabea vaga moa kalina aia e tabea niqira sausau na uiti ma na uaeni vaolu igira na tinoni ara sauvania. ²⁸ Mi tana nauvaganana ia, migamu goto sauba kamu saugira nimui vangalaka dou bâ vania na Taovia ara talumai pipi tana sangavulunina turina amu adia i koniqira na tinoni ni Israel. Ma na vangalaka dou bâ iani amu sauvania na Taovia, kamu sauvania a Aaron na manetabu. ²⁹ Kamu saua na turina dou bâ i laoqira na omea igamu amu adia i koniqira na tinoni. ³⁰ Mi kalina kamu gini sausau na turina dou bâ, ma kamu aditamanimui na tsarana, vaga saikesa nogo e naua na mane tamanina na uta, aia e adi nina na tsarana muri na kalina aia e gini savori na turina dou bâ. ³¹ Migamu migira nimui tamadale kamu ganigira rago na tsarana tana nauna moa amu ngoa, rongona aia nogoria ngiti vovolimui na matena nimui aqo i laona na Valepolo Tabu. ³² Me ti vaga kamu sau ida nogoa na turina dou ba vania na Taovia, me utu goto kamu gini loaga ti kamu gania na tsarana. Ma kamu parovata dou kamu laka na tutsavuana na vangalaka tabu ara sauvanigamu igira na tinoni ni Israel ma na ida talu na ganiana sa turina kalina amu tau vati savoria na turina dou bâ vania na Taovia; me ti vaga kamu nauvaganana ia me sauba nomoa kamu mate.”

Na Torana na Buluka Daki Tsitsi

¹⁹ Ma na Taovia e ketsalikaira a Moses ma Aaron ² kara ka sauvanigira na tinoni ni Israel na vovorona na ketsa vaga girani. “Niqira aqo na toga

kara adimai vanikagamu ke kesa na buluka daki tsitsi me ke tau goto seko sa tabana konina, ma kara tau vati gini aqo moa, ³ ma kamu ka ba sauvania a Eleasar na manetabu. Ma kara adi bâ i taba i tano tania na nauna i tana amu tototu, mi tana kara matesia i matana a Eleasar. ⁴ Mi muri, ma Eleasar ke adia na turina na gabuna me ke lumia na kakauna i laona me ke tsirikagini bâ ke vitu kalina tana gana ngongo bâ na Valepolo Tabu. ⁵ Ma na buluka popono, kolu kokorana, ma na lakana, ma na gabuna ma na tinaena, kara kodogira sui i matana na manetabu. ⁶ Mi muri maia ke adia ke kesa na tapana na gai na sida, ma na kokopuna na qoraqora, ma na kokolina na itai tsitsi me ke tsoni bâ gira i laona na lake. ⁷ Mi murina ia maia ke tsagigira na polona, me ke tsalaladoua na konina, mi tana ti aia ke visutugua tana ara tototu; maia ke totu kaulinaqu moa poi ke tsau tana ngulavi. ⁸ Maia goto na mane e kodoa na buluka ia nina aqo ke tsagigira goto na polona me ke tsalaladoua na konina, maia ke totu kaulinaqu goto poi ke tsau tana ngulavi. ⁹ Mi tana, ma kesa na mane e totu male taonia na vovorona na lotu, ke tû me ke karogira na torana na buluka ia, me ke ba mologira kesa tana nauna male i taba tania na nauna i tana ara tototu, ma kara totu manoga nogo i tana vanigira na toga ni Israel agana kara gini aqo tana vangarauana na kô gana na vulimaleginiaqira na omea ara kaulinaqu tana vovorona na lotu, ma na nauana na aqona na suisui matana na sasi. ¹⁰ Maia na mane e karogira na torana na buluka ia aia goto nina aqo ke tsagimalegira dou na polona, me ke totu kaulinaqu goto poi ke tsau tana ngulavi. Ma na vovorona na ketsa iani ke totu kalavata vanigira na tinoni ni Israel tana tagu sui ke mai, me vanigira goto na tinoni ni veratavosi ara totu i laoqira.

Na Ba Varangisiana na Konina Tinoni Mate

¹¹ "Masei ti ke pelea na konina tinoni mate, maia ke totu kaulinaqu i laona ke vitu na dani popono. ¹² Ma nina aqo ke lesovimale segenina tana kô na suisui tana tolunina ma na vitunina dani, mi tana ti aia ke gini male dou tugua. Me ti vaga aia ke tau suisui segenina tana tolunina ma na vitunina dani, maia e totu kaulinaqu moa. ¹³ Masei ti vaga ke pelea moa na konina tinoni mate me ke tau vati suisui segenina moa, maia ke totu kaulinaqu kalavata moa, rongona ara tau vati langoviginia moa na kô na suisui. Maia e naqugasiana na Valepolo na Taovia, ma nimui aqo kamu tsidavaginia na tinoni vaga ia tania niqira saikolu nina tinoni God.

¹⁴ "Me ti vaga ke kesa ke mate i laona kesa na valepolo, masei moa ke totu i laona na valepolo ia kalina e mate na tinoni ia, se ke ba sage i laona tana tagu ia, maia ke totu kaulinaqu i laona ke vitu na dani popono.

¹⁵ Me pipi sui na bilo ma na popo ara totu i laona na valepolo ia ara tau tamani vovongoqira, igira sui goto ara kaulinaqu. ¹⁶ Me ti vaga ke kesa ke pelea na konina na tinoni ara labumatesia, se kesa e tavongani mate segenina i tano, se ti vaga ke kesa ke pelea na sulina tinoni se na qiluna, nina aqo ke totu kaulinaqu i laona ke vitu na dani popono.

¹⁷ "Masei ti ke gini kaulinaqu tana peleana na konina tinoni mate, se na sulina se na qiluna ma nina aqo ke adia na torana na buluka daki tsitsi ara kodonogoa agana na mani veoligiana na sasi, me ke molotsavua i laona kesa na popo me ke paboginia na ko maroga dou. ¹⁸ Mi muri me ke kesa na tinoni aia e totu male taonia na vovorona na lotu, ke adia na kokopuna na qoraqora, me ke lumia tana kô ia, me ke tsirikagini bâ tana valepolo i tana e totu na konina tinoni mate, mi koniqira pipi sui na tinoni ma na omea ara totu i laona. Me ke tsirikagini ba gotoa i konina na mane aia e pelea na sulina, se na konina se na qiluna kesa tinoni e mate segeni se ara labumatesia. ¹⁹ Mi tana tolunina ma na vitunina dani, maia na tinoni e totu male taonia na vovorona na lotu ke tsirikagini bâ na kô ia i konina na tinoni e kaulinaqu. Mi tana vitunina dani maia ke nauvania na suisui, mi muri ma na tinoni ia ke tsagimalegira na polona me ke qetutsavua na kô i konina, mi tana sû na aso maia ke masidi dou tugua tana vovorona na lotu.

²⁰ "Me ti ke kesa e gini kaulinaqu tana vovorona na lotu, me tau goto vati suisui segenina moa, maia e totu kaulinaqu kalavata moa, rongona ara tau vati langoviginia moa na kô na suisui. Maia e totu kolu naqu moa, me naqugasiana na Valepolo na Taovia, ma nimui aqo kamu tsidavaginia na tinoni vaga ia tania niqira saikolu nina tinoni God. ²¹ Nimui aqo kamu tangelikakaia na vovorona na ketsa iani tana tagu sui ke mai. Ma na tinoni aia e tsirikaginina na kô na suisui nina aqo goto ke tsagidougira na polona; masei moa ti vaga ke pelea na kô ia e totu kaulinaqu goto poi ke tsau tana ngulavi. ²² Ma na omea sui moa ti na tinoni e kaulinaqu ke pelegira migira ara kaulinaqu goto, masei goto ti vaga ke pelegira moa na omea gira, maia goto ke totu kaulinaqu poi ke tsau tana ngulavi."

Na Omea Ara Laba i Kades

(Binaboli 17:1-7)

20 Mi tana kesianina vula migira sui na saikolu popono tana Israel ara mai tana kaomate ni Sin, mara vaturikaegira niqira valepolo i Kades. Me mate ko Miriam mara qilua i tana. ² Mi tana nauna ia e tau totu sa kô, migira na toga ara mai tupolikaira a Moses ma Aaron, ³ mara goko korekore vanikaira mara tsaria: "IKe dou sosongo ba vanigami ti vaga kami mate goto igami i matana nina Valepolo na Taovia kolugira na tasimami! ⁴ ?Megua ti kagamu amu ka adigami mai i

laona na kaomate iani? ?Rongona ngatsu amu ka ngaoa igami migira goto nimami omea tuavati kami gini mate sui ieni? ⁵ ?Egua vaga ti amu ka adiligigami tania na Ejipt na mai ieni tana nauna sekoseko lê i tana e utu lelê ke dato sa omea? Mieni e tagara sa uiti, se sa vuana uaeni, se sa vuana gai mutsamutsa pui dou. !Me tau goto totu sa kô na inu!" ⁶ Mi kaira a Moses ma Aaron ara ka tuligi tanigira na toga, mara ka ba tû i matana na Valepolo Tabu. Mara ka tsuporu tsuna tana kao, ma na makana na mararana na Taovia e tavongani laba vanikaira.

⁷ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, ⁸ "Ko bâ mo ko adia na itoro e totu i matana na Bokisi na Taso, migoe maia Aaron kamu ka soasaigira na saikolu popono. Mi tana i mataqira igira sui lakalaka migoe ko goko bâ vania na maragova tabana garia, ma na kô sauba ke bubusu tsunamai i konina. Mi tana nauvaganana nogo ia ti sauba ko naua me ke busu tsunamai na kô tana maragova ia vanigira na toga, me vanigira goto niqira omea tuavati kara inu." ⁹ Ma Moses e bâ me adia na itoro ia vaga nogo na Taovia e raiginia ke naua.

¹⁰ Mi kaira a Moses ma Aaron ara ka soasaigira na saikolu popono i tuana na maragova ia, ma Moses e tsarivanigira, "Kamu rorongongo sui igamu na vanga goko korekore! ?Laka amu ngaoa kami ka adi kô vanigamu tana maragova iani?" ¹¹ Mi tana ma Moses e saukaea na itoro, me ruka kalina e toubaginia na maragova, ma na vuravura loki na kô e bubusu tsunamai, migira na toga sui ma niqira omea tuavati ara inu sui.

¹² Ma na Taovia e tosasaga vanikaira a Moses ma Aaron me tsaria, "Tana rongona nogo i kagamu amu ka tau tutuniqu inau, mamu ka tau sauvulagia na susuligaqu tabu i mataqira na tinoni ni Israel, ti sauba e utu kamu ka ida vanigira na sage tana kao inau au vekenogoa kau sauva vanigira."

¹³ Na omea vaga ia e laba i Meriba † i tana nogo igira na tinoni ni Israel ara goko korekore vania na Taovia, mi tana goto aia e sauvulagi vanigira laka aia e tabu sosongo.

Na Taovia Tsapakae ni Edom e Tongovanigira na Israel Kara Liusavu Tana Nina Kao

¹⁴ Kalina igira na tinoni ni Israel ara totu moa i Kades, maia Moses e molobagira visana na mane i konina na taovia tsapakae ni Edom ma kara tsarivania, "Igami ami adimaia kesa na goko e talu i koniqira na puku ni Israel igira nogo na kamamui igamu. Igoe o don- agininogoa na rota loki ami tsodoa ¹⁵ me laka e koegua igira na mumuamami ara vano i Ejipt, mi tana ami totu e danga na ngalitupa. Migira na tinoni ni Ejipt ara rotasi sosongoligira na mumuamami migami goto,

† Na rongona na soa Meriba tana goko Hibru 'goko korekore.'

¹⁶ migami ami ngangaidato vania na Taovia rongona ke sangagami. Maia e rongomia nimami nonginongi me molovanigami kesa na angelo, maia nogo e adimaurisigami tania na Ejipt. Mi kalina ia migami ami tototu i Kades, kesa na vera tana votavotana nimu butona kao igoe. ¹⁷ Mami nongigo kiki laka ko tamivanigami moa kami liusaviliu bâ i laona nimu kao igoe. Igami migira nimami omea tuavati sauba e utu goto kami soba tania na sautu loki, ma kami liu bâ i laoqira nimu uta na mutsa se nimu uta na uaeni igoe, me sauba e utu goto kami inu tana nimu tuvu. Sauba kami muri kalavatavia moa na sautu loki poi ke tsau kami putsi tania nimu butona kao igoe."

¹⁸ Migira na tinoni ni Edom ara tuguvisua mara tsaria, "Igami ami tau tamivanigamu kamu liusavu bâ i laona na veramami! Me ti vaga kamu tovoa na liusavu bâ, migami sauba kami ala bâ ma kami baginigamu."

¹⁹ Migira na tinoni ni Israel ara tsaria, "Igami sauba kami muri kalavatavia moa na sautu loki, me ti vaga igami se igira nimami omea tuavati kara inuvia ke visana nimui kô igamu, me sauba kami tsoni matena. Ma nimami papada igami, ami ngaoa moa kami liu vano saviliu."

²⁰ Migira na tinoni ni Edom ara tsaria, "Igami ami tau tamivanigamu!" Mara tû mara raqâ kesa niqira alaala na mane vaumate susuliga laka kara baginigira na tinoni ni Israel. ²¹ Mi tana rongona igira na tinoni ni Edom ara tau saikesa tamivanigira na Israel kara savu taligu tana niqira butona kao, te igira na Israel ara pilo mara liu kesa tana sautu segeni.

Na Mateana a Aaron

²² Migira na saikolu popono tana Israel ara mololea i Kades, mara ba laba tana Vungavunga Hor, ²³ tana niqira votavota na Edom. Mi tana ma na Taovia e tsarivanikaira a Moses ma Aaron. ²⁴ "Aia a Aaron e utu ke bâ tsau tana kao inau au vekenogoa laka kau sauvanigira na tinoni ni Israel; aia ke mate nomoa nogo ieni, rongona i kagamu sui amu ka petsakoe mangaqu i Meriba. ²⁵ Migoe a Moses ko adikaira a Aaron ma Eleasar na dalena mo ko dato kolukaira i kelana na Vungavunga Hor, ²⁶ mi tana ko tsoraligia na polona na aqo manetabu i konina a Aaron, mo ko sagelivania a Eleasar na dalena. Maia Aaron sauba ke mate nogo i tana." ²⁷ Maia Moses e naua na omea vaga na Taovia e ketsaliginia ke naua. Mi mataqira na saikolu popono i tugira ara tu dato i kelana na Vungavunga Hor. ²⁸ Ma Moses e tsoraligia na polona na aqo manetabu i konina a Aaron, me sagelivania a Eleasar. Mi tana nogo i kelana na vungavunga e mate a Aaron, mi kaira moa i Moses ma Eleasar ara ka visutsunamai. ²⁹ Mi kalina igira na toga popono ara rongomia laka e mate a Aaron,

migira sui ara tangisia i laona e tolu sangavulu na dani.

Ara Tulusigira na Kanaan

21 Mi kalina na taovia tsapakae ni Kanaan aia e tolu i Arad tabana i ata tana kao ni Kanaan, e rongomia laka igira na tinoni ni Israel ara maimai nogo tana sautu ni Atarim, maia e raqa alaala me baginigira, me laugira visana vidaqira. ² Mi tana igira na Israel ara tû mara naua kesa na veke vania na Taovia mara tsaria: “Ti vaga igoe ko tamivanigami na tulusiaqira na tinoni girani, migami ami gini vatsa vanigo laka sauba kami balo saikesaligira † kolu veraqira vanigo igoe, ma kami toroveogira sui.” ³ Ma na Taovia e rongomia niqira nonginongi me sangagira na tulusiaqira na tinoni ni Kanaan. Migira na Israel ara matesiligigira sui lakalaka na tinoni ni Kanaan, mara toroveogira niqira verabau, mara soaginia tana nauna ia i Horma. ††

Na Muata Tapalamila

⁴ Migira na toga ni Israel ara mololea na Vungavunga Hor, mara liu tana sautu e kale bâ tana Mangalonga ni Aqaba, rongona kara liu polia niqira butona kao igira na Edom. Mi sautu migira na tinoni ara kolae sosongo, mara qisi na vanovano, ⁵ mara tû mara suâ ka mangaqira God ma Moses. Mara goko korekore vanikaira mara tsarivaganana, “?Egua ti amu ka adirutsumigami tania i Ejipt rongona kami gini mai mate i laona na kaomate iani, i tana e tagara lelê sa mutsa se sa kô na inu? !Migami e utu saikesa kami berengiti goto na gani sailaginiana na mutsa sekoseko iani!” ⁶ Mi tana ma na Taovia e molomai i laogira na toga na muata veveiga, mara gatigira danga na Israel mara gini mate. ⁷ Migira na toga ara mai tugua i konina a Moses mara tsaria, “Igami ami sasi loki sosongo kalina ami sua ka mangamui kagamu igoe ma na Taovia. Mi kalina ia migoe ko nongia na Taovia me ke adiligigira tanigami na muata veveiga girani.” Maia Moses e nonginongi mateqira na toga. ⁸ Mi tana ma na Taovia e tsarivania a Moses ke aqosia kesa na muata tapala me ke molokaea i kelana kesa na tuguru, rongona ti vaga ke kesa ke gatia na muata, maia ke moro bâ tana muata tapala me ke mauri. ⁹ Me vaga ia, maia Moses e aqosia kesa na muata tapalamila me tsauraginikaea i kelana kesa na tuguru. Masei moa ti vaga ke gatia na muata, maia ke moro ba moa i konina na muata tapalamila ia me ke mauri.

† “balo saikesaligira” Pipi sui na omea ara balo vaganana ia ara lia saikesa nogo nina na Taovia, me tabu na gini aqo goto i muri; me kilia moa na toroveoaqira. †† Na rongona na soa Horma tana goko Hibru ‘toroveoa.’

Ara Tu tana Vungavunga Hor Mara Ba tana Poi ni Moab

¹⁰ Migira na Israel ara vano babâ moa mara ba vaturikaegira niqira valepolo i Obot. ¹¹ Mi kalina ara mololea i Obot, mara ba vaturikaegira niqira valepolo tana avuna vera ni Abarim tana kaomate tabana i longaga niqira butona kao na Moab. ¹² Mi kalina ara mololea i tana mara ba tototu tana Poi ni Sered. ¹³ Mara mololegoota i tana mara ba tototu tabana i vava na Kô Arnon, tana kaomate tana vovotana niqira kao igira na Amor. Na Kô Arnon aia nogoria niqira votavota na tinoni ni Moab ma na tinoni ni Amor.

¹⁴ Aia nogoria na rongona ti ara gini goko tana rongona mara marea tana *Papina nina Vailabu na Taovia* na goko vaga iani: “ ... na verabau ni Uaheb i laona na tsatsapa ni Supa, mi tana poina; ma na Kô Arnon, ¹⁵ mi tana tudatona na poi, me tsau bâ tana vera ni Ar, me vano kalea niqira votavota igira na Moab.”

¹⁶ Me tû i tana, migira ara vano babâ moa tsau tana nauna ara soaginia Na Tuvu, mi tana ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Ko soasaigira na toga, minau sauba kau sauvanigira gaqira kô.” ¹⁷ Mi tana tagu nogo ia igira na toga ni Israel ara lingena na linge iani:

“Igoe na tuvuu, ke danga dato na kô i laomu;
Migami kami linge vanigo tana mage.

¹⁸ Na tuvuu ara tsaia igira na tinoni lokiloki
ma gaqira ida na toga,
ginia gana itoro na taovia
ma gaqira itoro na vanovano.”

Migira ara mololea tana kaomate mara vano i Matana, ¹⁹ me tû i Matana mara vano kalea i Nahaliel, me tû i Nahaliel mara bâ i Bamot, ²⁰ me tû i Bamot mara vano kalea tana poi tana niqira butona kao igira na Moab, varangisia na Vungavunga Pisga i tana tangomana na moro gaukuti bâ tana kaomate.

Ara Tulusikaira a Sihon ma Og Na Taovia Tsapakae

(Na Vaolusi Ketsa 2:26–3:11)

²¹ Mi muri migira na toga ni Israel ara mologoko bâ vania a Sihon gaqira taovia tsapakae na Amor mara tsaria: ²² “Ami nongigo ko tamivanigami ma kami liu saviliu bâ tana nimu butona kao. Igami migira goto ni-mami omea tuavati sauba e utu goto kami soba tania na sautu loki ma kami liu bâ i laogira nimu uta na mutsa se nimu uta na ueni igoe, me sauba e utu goto kami inu tana nimu tuvuu. Sauba kami muri kalavatavia moa na sautu loki poi ke tsau kami putsu tania nimu butona kao igoe.” ²³ Maia Sihon e tau saikesa tamivanigira na toga ni Israel kara liu taligu tana nina butona kao. Me tû me raqagira nina alaala na mane vaumate me vano i Jahas tana kaomate, mi tana e vailabugi kolugira na Israel. ²⁴ Migira na Israel ara labumatesigigi-

ra danga vidaqira gaqira gala tana vailabugi ia mara ba totuvia niqira kao tû tana Kô Arnon me tave bâ tana Kô Jabok, me tsau i Jaser niqira votavota igira na tinoni ni Amon. ²⁵ Me vaga ia migira na tinoni ni Israel ara laugira niqira verabau sui igira na Amor, kolugotoa i Hesbon me pipi sui na vera tetelo ara polipolia, mara ba totuvia i tana. ²⁶ I Hesbon aia nogo nina verabau pukuga a Sihon niqira taovia tsapakae igira na Amor, aia e vailabugi kolua na taovia tsapakae ni Moab tana idana me laugira pipi sui nina kao me vosa bâ tana Kô Arnon. ²⁷ Aia nogo na rongona ti igira na tinoni ara dona na telinge ara aqosia na linge iani:

“Kamu mai i Hesbon, tana nina verabau a Sihon na taovia tsapakae.

E dou ti kara logo visutugua ma kara aragodoua.

²⁸ Eo, e tû tana verabau ni Hesbon i sau, igira nina mane vaumate a Sihon ara alavano vaga saikesa moa ti na lake;

maru iruvi poponoa na verabau ni Ar tana Moab, mara konomi poponogira igira ara totu tana uluna na Kô Arnon.

²⁹ !Sauba ke seko sosongo vanigamu igamu na tinoni ni Moab!

!Igamu amu samasama vania Kemos na god peropero sauba kamu nangaligi lê sui!

Ma nimui god peropero ia e tamia moa nimui mane kara totu tsinogo bamai tana veratavosi, ma niqira taovia tsapakae na Amor ara laugira sui nimui daki.

³⁰ Mi kalina ia igira na kukuaqira ara mate sui nogo, e tû i Hesbon me tsau bâ i Dibon, me tû i Nasim me tsau bâ i Nopa varangisia i Medeba.”

³¹ Me vaga ia, migira na toga ni Israel ara totuvia niqira butona kao igira na Amor, ³² ma Moses e molovanogira visana na mane togatoga kara ba tsodovulugia tana nauna kara liu ti kara ba bokia na verabau ni Jaser. Migira na Israel ara ba tangolia na verabau ia migira goto na vera tetelo ara totu polipolia, mara tsialigigira na tinoni ni Amor ara totu i tana.

³³ Mi muri migira na Israel ara pilo mara muria na sautu e liu bâ i Basan, maia Og na taovia tsapakae ni Basan e raqagira nina alaala na mane vaumate me baginigira i Edrei. ³⁴ Maia na Taovia e tsarivanja a Moses, “Ko laka na mataguniana a Og na taovia tsapakae ia. Minau sauba kau sangagamu me sauba kamu tangomana na tu liusiana aia migira sui nina tinoni, ma na lauana nina kao. Kamu nauvania aia na omea vaga saikesa nogo amu nauvania a Sihon na taovia tsapakae ni Amor aia e tagao i Hesbon.” ³⁵ Migira na Israel ara labumatesia a Og, migira na dalena, migira sui lakalaka goto nina tinoni, me tau lelê pipidi sa vidaqira, mi muri mara totuvia nina kao.

Na Taovia Tsapakae ni Moab E Vailivumaia a Balaam

22 Migira na tinoni ni Israel ara mololegotoa tana nauna ia, mara ba vaturikaegira niqira valepolo tana poiatsa ni Moab tabana i longa na Kô Jordan me gana ngongo bâ i Jeriko.

² Mi kalina na taovia tsapakae ni Moab, aia nogo a Balak na dalena a Sipor, e rongomia na omea vaga igira na Israel ara naua vanigira na tinoni ni Amor, me laka ara danga sosongo na Israel, ³ maia Balak migira sui lakalaka nina tinoni ara viri matagu loki sosongo. ⁴ Migira na tinoni ni Moab ara tû mara tsarivaganana vanigira niqira ida igira na Midian, “Na alaala loki ia sauba kara suilavaginigami popono, vaga saikesa nogo kalina na buluka e gani suigira popono na buruburu ara dato tana kao.” Vaga ia maia Balak na taovia tsapakae ⁵ e molovanogira visana na mane adigoko kara ba laba i konina a Balaam na dalena a Beor, aia e totu i Petor varangisia na Kô Euprates tana niqira butona kao na Amau. Mara adibavania a Balaam na goko vaga iani e talu i konina a Balak: “Inau a Balak au ngaoa igoe ko dona dou laka e kesa na puku loki na tinoni ara talumai i Ejipt ara mai laba nogo, mara totuvinogoa pipi na nauna sui, mara aregoota kara aditamaniqira nimami kao igami. ⁶ Igira ara danga liusigami bâ igami, me vaga ia mau nongigo ko mai mo ko vealaginigira vaniau. Mi tana, ti sauba ke gini tau ngatsu utu vanigami na tuliusiaqira ma na tsialigiaqira tania nimami butona kao. Inau au donanogoa laka kalina ti vaga igoe ko nongigira na god kesa na omea dou vania kesa tinoni me sauba na tinoni ia ke adia manana, mi kalina ti vaga igoe ko vealaginia kesa, ma ia sauba ke gadovi mananâ na vealagi.”

⁷ Me vaga ia, migira na ida i laqira na Moab ma na Midian ara adia kolugira na vovolina na vealagi, mara bâ i konina a Balaam, mara tsarivanja na omea a Balak e mologinigira kara ba tsarivanja. ⁸ Maia Balaam e tsarivanigira, “Kamu totu rago ieni ke bongi, me ke matsaraka minau kau katevulugia vanigamu na omea sui vaga na Taovia ke tsarivaniau.” Me vaga ia migira niqira ida na Moab ara totu kolua a Balaam tana bongi ia.

⁹ Ma God e mai i konina a Balaam me veisua, “?Laka ase i vaga igira na mane ara totu kolugo?”

¹⁰ Maia Balaam e gokovisu me tsaria, “Na tinoni girani aia nogo a Balak na taovia tsapakae ni Moab e molomaigira kara gini turuputuna vaniau ¹¹ laka kesa na puku na tinoni ara mai talu tana Ejipt, mara totuvinogoa na kao popono. Maia e nongiau inau kau vealaginigira vania, rongona aia ke gini tangomana na tuliusiaqira ma na tsialigiaqira tania nina butona kao.”

¹² Ma God e tsarivanja a Balaam, “Ko laka na vano koluaqira na mane girani, mo ko laka goto na

vealaginiaqira na toga ni Israel, rongona inau nogo au reitutugugira.”

¹³ Mi tana matsaraka dani ngana, maia Balaam e bâ i koniqira na tinoni ara aditurupatu mai talu konina a Balak, me tsarivanigira, “Kamu visu bâ moa i veramui. Na Taovia e tau tamivaniau inau kau tsari murimui.”

¹⁴ Me vaga ia, migira ara visu lê moa mara ba tsarivania a Balak laka aia Balaam e sove na dulikoluqira mai.

¹⁵ Mi tana ma Balak e molovanogira danga bâ na ida mara tinoni loki liusigira igira aia e molovanogira tana idana. ¹⁶ Migira goto ara ba laba i konina a Balaam mara tsarivania, “A Balak na dalena a Sipor e tsarivani-go, ‘!Kiki, a Balaam igoe, ko laka goto na tamivaniana sa omea ke utusigo na mailaba i koniqu inau! ¹⁷ Sauba inau kau tusuvanigo na peluna loki, ma kau naua na omea sui moa igoe ko tsarivaniau kau naua. Kiki, ko mai moa mo ko vealaginigira vaniaiu na tinoni girani.’”

¹⁸ Maia Balaam e tuguvisua niqira goko me tsaria, “Me atsa moa ti vaga aia Balak ke tusuvaniau pipi sui na siliva ma na qolumila ara totu i laona na valena, me utu vaniaiu nomoa inau kau petsakoe mangana na Taovia niq God, e atsa moa ti sa omea tetelo sosongo. ¹⁹ Me dou moa kiki ti kamu totu koluau goto ke bongi, vaga ara naunogoa igira tana idana, rongona inau kau gini rongomigotoa ti vaga na Taovia ke ngaoa na tsarivaniaqu sa omea.”

²⁰ Mi tana bongi ia, ma God e mai i konina a Balaam me tsarivania, “Ti vaga na mane girani ara mai rongona kara nongigo ko dulikolugira, migoe ko vangarau mo ko tsari rago, mo ko muritaoni saikesalia moa na omea inau kau tsarivanigo.” ²¹ Mi tana dani ngana maia Balaam e molokaea na mani totu tana nina asi, me tsarimuriqira igira na tinoni loki ara talumai i Moab.

A Balaam ma Nina Asi

²² Ma God e gini kore rongona a Balaam e sanga tsari. Mi kalina a Balaam e sage tana nina asi me vavano i sautu kolukaira ruka nina maneaqo, ma nina angelo na Taovia e mai totukapu tana sautu i tana aia e liu bâ. ²³ Mi kalina nina asi e morosia na angelo ia e tutû tana kolua nina isi, maia na asi e mololea na sautu ia me liu ba i laona kesa na uta. Ma Balaam e rarusia nina asi me raqa visumaitugua tana sautu. ²⁴ Mi muri ma na angelo e ba tukapu i tana e govikoko na sautu i ka levugaqira ruka na uta na uaeni ma na baravatu ruka tabana. ²⁵ Mi kalina na asi e morosia na angelo maia e ba sudua na ponopono me lumusai kolua na tuana a Balaam. Me tû a Balaam me rarusitugua na asi. ²⁶ Me kesa goto kalina na angelo e ida me ba tukaputugua kesa tana nauna govikoko sosongo i tana e tau tugua kesa ke liu bâ tabana mi tabana. ²⁷ Mi kalina na asi e reitugua na angelo, maia e

tsaro i lao. Me gini kore loki sosongo a Balaam, me adia nina itoro me rarusiginia na asi. ²⁸ Mi tana ma na Taovia e sauvania na asi na susuligana agana ke gini goko, me goko na asi me tsarivania a Balaam, “?Ma nagua seko au nauvanigo inau igoe ti o labuau tolu kalina?”

²⁹ Ma Balaam e gokovisu me tsaria, “!Rongona igoe o bulesiau sosongo inau! Me ti vaga kau tamani isi, me sauba kau labumatesigo nogo.”

³⁰ Ma na asi e gokovisu me tsaria, “?Megua laka inau au tau nimu asi nogo igoe o lavu na sagekae i koniqu tana maurimu popono tsaumai i dani eni? ?Me laka au nauvaganana vanigo nogo ia ke visana kalina tana idana?”

Ma Balaam e tsaria, “Tagara.”

³¹ Mi tana ma na Taovia e tamivania a Balaam ke reilakana na angelo e tutû i tana kolua nina isi. Ma Balaam e puka kovoragi tsuna tana kao. ³² Ma na angelo e veisuâ, “?Rongona gua ti igoe o rarusikakaia nimu asi tolu kalina vaga ia? Minau au gini mai rongona kau tukapusi vanigo na sautu, mo ko tau sanga tsari muriqira igira. ³³ Ma nimu asi igoe e reiau inau me soba tania na sautu tolu kalina. Me ti vaga aia ke tau soba me sauba inau kau labumatesigo nogo igoe, ma kau gaea moa na maurina nimu asi.”

³⁴ Ma Balaam e tsarivania na angelo, “Inau au sasi sosongo. Au tau lelê donaginia laka igoe nogoria o tukapusia na sautu rongona kau gini tau liu bâ. Mi kalina ia ti vaga igoe ko padâ laka e tau dou vaniaiu inau na liu bâ i tana, minau sauba kau visu dodo moa i vera.”

³⁵ Ma na angelo e tsaria, “Ko bâ moa kolugira na tinoni girani, mo ko gini goko moa na omea inau kau tsaria vanigo ko tsaria.” Me vaga ia, ma Balaam e tû me tsari bâ i muriqira.

³⁶ Mi kalina a Balak e rongomia laka e maimai nogo a Balaam, maia e vano na valaleana i Ar, aia kesa na verabau tana Kô Arnon tana votavotana na kao ni Moab.

³⁷ Maia Balak e tsarivania a Balaam, “?Egua vaga igoe ti o tau mai nogo kalina au mologoko bâ vanigo tana kesa nina kalina? ?O pada ngatsua igoe laka e utu inau kau tusuvanigo sa peluna dou?”

³⁸ Ma Balaam e gokovisu me tsaria, “?Megua laka au tau vati mai moa? !Au mai nogo! ?Ma na susuliga gua au tamanina inau? Inau niq aqo saikesa moa na gini goko na omea God e ketsaliau na tsariana.” ³⁹ Ma Balaam e dulikolu vano a Balak i Husot, ⁴⁰ mi tana ma Balak e ba labugira na buluka ma na sipi, me tusugira visana na velesina vania a Balaam migira na ida ara totu kolua.

Na Idana Nina Kategoko a Balaam

⁴¹ Mi tana matsaraka na dani i muri maia Balak e adia a Balaam me dato kolua i Bamot Baal, i tana e tugua ke tû a Balaam me ke moro bâ i koniqira na turi na na toga ni Israel.

23 Mi tana moa a Balaam e tsarivania a Balak, "Ieni nogo ko logovaniau ke vitu na peo, mo ko adi-mai vaniau ke vitu na buluka mane me ke vitu na sipi mane."

² Maia Balak e nauvania na omea vaga a Balaam e tsarivania, mi kaira a Balak ma Balaam ara ka savoria tango kesa na buluka mane ma na sipi mane i kelaqira tatasa pipi na peo. ³ Mi tana e tû a Balaam me tsarivania a Balak, "Igoe ko tû ieni ligisana nimu savori-kodokodo, minau kau vano talu ma kau reia ti vaga na Taovia ke mai tsodoau se tagara. Mi muri ti kau viumai ma kau turupatuna vanigo na omea e tsarivulagi vaniau na Taovia." Maia Balaam e vano segenina i kelana kesa na tetena, ⁴ ma God e mai tsodoa i tana. Ma Balaam e tsarivania, "Inau au totugira nogo vitu na peo, mau savorigira nogo kesa na buluka mane ma na sipi mane i tu kelaqira tatasa."

⁵ Ma na Taovia e tsarivania a Balaam, "Ko visutugua i konina a Balak mo ko ba tsarivania na goko vaga inau au tsarivanigo." ⁶ Me vaga ia ma Balaam e visu me ba reia a Balak e tutu kalavata moa i ligisana nina savori-kodokodo, kolugira sui na ida tana Moab.

⁷ Maia Balaam e katevulagia i mataqira sui na goko God e mologinia:

"Aia Balak na taovia tsapakae ni Moab e soamaiau ieni

talua i Siria, tana vungavunga tabana i longa.

Me tsarivaniau, 'Ko mai mo ko vealaginigira vaniau inau na tinoni ni Israel.'

⁸ ?Me ke koegua inau ti kau vealaginina na omea God e tau nogo vealaginina?

?Se kau kateli vanigira na omea aia God e tau nogo katelia?

⁹ I kelana na maragova loki au tû mau morosigira igira;

I gotu tana tetena au morotsuna mau reigira.

Igira kesa na puku loki na tinoni ara mauri segeniqira;

mara dona nogo laka God e tobadou sosongo vanigira liusigira na vera sui tavosi.

¹⁰ Migira na kukuaqira na Israel ara danga sosongo vaga na papasa,

me utu na tsokoraeanana na dangaqira.

Tamivaniau moa ma kau mate vaga kesa i laoqira ni na tinoni God;

tamivaniau moa ma kau mate tana rago vaga moa igira na tinoni ara totugoto i matana God."

¹¹ Mi tana e tû a Balak me tsarivania a Balaam, "?Ma nagua vaga o nauvaniau igoe? Inau au soamaigo ieni rongona ko vealaginigira gaqu gala, migoe o totu matengana moa na soaduaqira."

¹² Ma Balaam e gokovisu me tsaria, "Inau niqiu aqo moa na tsariana na omea na Taovia e ketsaliginiau kau tsaria."

Na Rukanina Nina Kategoko a Balaam

¹³ Mi muri ma Balak e tsarivania a Balaam, "Ko mai kolua ma ka ka vano kesa tana nauna segeni i tana e tugua igoe ko reigira ke visana moa na tinoni ni Israel. Me tû i tana migoe ko vealaginigira vaniau." ¹⁴ Mi kaira ara ka duli vano kesa tana netana i kelana na Vungavunga Pisga. Mi tana goto ara ka ba totugira vitu na peo, mara ka savorigira kesa na buluka mane ma na sipi mane i kelaqira tatasa pipi na peo.

¹⁵ Maia Balaam e tsarivania a Balak, "Igoe ko tû talu goto ieni ligisana nimu savori-kodokodo, minau kau ba tsodotugua na Taovia tabana garia." Me vano a Balaam.

¹⁶ Ma na Taovia e mai tsodoa a Balaam, me tsarivania, "Ko visutugua i konina a Balak mo ko ba tsarivania na goko vaga inau au tsarivanigo." ¹⁷ Me vaga ia ma Balaam e visu me ba reia a Balak e tutu kalavata moa i ligisana nina savori-kodokodo, kolugira sui na ida tana Moab. Ma Balak e veisua, "?Ma nagua e tsarivanigo na Taovia?" ¹⁸ Maia Balaam e katevulagia i mataqira sui na goko God e mologinia:

"Ko mai igoe a Balak na dalena a Sipor, mo ko rongomidoua na omea inau kau tsaria.

¹⁹ God aia e tau saikesa vaga na tinoni lê me ke dona na peropero;

me vô na oliana nina papada vaga ara naua igira na tinoni.

Ma na omea sui moa aia ke vekea, sauba ke manaligira nomoa;

aia e goko moa, mara laba na omea vaga aia e tsaria.

²⁰ Ma God nogo e ketsaliau kau soadougira na tinoni ni Israel,

mi kalina God e vangalaka vania kesa, me utu vaniau goto inau kau tangolivisua.

²¹ Minau au rei idanogoa laka na omea sui sauba ke laba vanigira na Israel

sauba e utu lelê kara alomaia sa omea seko ke gadovigira.

Na Taovia niqira God aia e totu kolugira sailagi; migira segeniqira nogo ara katevulagia laka aia niqira taovia tsapakae.

²² Aia God nogo e adirutsumigira tania na vera ni Ejipt;

ma na susuligaqira igira e vaga moa na susuligana na buluka mane atsi.

²³ Me tagara goto sa ketso, se sa tabatu, tangomana ke manaligira na puku na tinoni ni Israel. Mi kalina ia migira na tinoni sauba kara gini goko tana rongogira na Israel ma kara tsaria, 'Ikamu reia bâ na omea loki aia God e nauvanigira!'

²⁴ Na puku na tinoni ni Israel e susuliga sosongo vaga moa ti na laeone;

me tau saikesa dona ke mango poi tsau kalina aia ke ngotsia me ke konomia, me ke inuvia na gabuqira igira aia e gati matesigira."

²⁵ Mi tana e tû a Balak me goko bâ vania a Balaam me tsaria, "Me ti vaga igoe o sove na vealaginiaqira na Israel, mo ko mololegoota na soadouqira!"

²⁶ Maia Balaam e gokovisu vania me tsaria, "?Me laka inau au tau tsarivanigo nogo igoe laka niqu aqo nogo inau kau naua pipi sui na omea na Taovia e ketsaligini-au kau naua?"

Na Tolunina Nina Kategoko a Balaam

²⁷ Ma Balak e tsarivania, "Ko mai koluau tugua, minau sauba kau adivanogo ke kesa tana nauna tavosi goto. E tau utu i tana sauba God ke tamivanigo na vealaginiaqira vaniau na tinoni girani." ²⁸ Me vaga ia, maia e adidatoa a Balaam i kelana na Vungavunga Peor i tana e tugua na morotaligu bâ tana kaomate.

²⁹ Ma Balaam e tsarivania a Balak, "Ko totuvaniau ieni kara vitu goto na peo, mo ko adimai vaniau tugua ke vitu na buluka mane me ke vitu na sipi mane." ³⁰ Maia Balak e nauvaganana a Balaam e tsarivania ke naua, me savorigira kesa na buluka mane ma na sipi mane i kelaqira tatasa pipi na peo.

24 Mi tû tana tagu ia ma Balaam e donagadovia laka na Taovia e ngaoa aia ke soadougira na toga ni Israel, te aia e tau goto ngaoa na ba lavegoko i konina God vaga e naunogoa tana idana. Me pilo bâ moa tana kaomate, ² me reigira na tinoni ni Israel ara vaturikaegira niqira valepolo taonia niqira puku babâ. Ma nina Tarunga God e mai totuvia a Balaam, ³ te aia e kategoko vaga iani i mataqira a Balak ma gana sasanga:

"Kamu rongomia niqu tsaqina goko sauba kau tsarivanigamu,

inau a Balaam na dalena a Beor.

Na mataqu inau au reimakaliginia,

⁴ ma na kuliqum au rongomidouginia na omea God e tsaria.

Maia God Susuliga Sosongo e naua mau gini moro tatavata

vaga moa tana bolebole.

⁵ Mau reia niqira valepolo igira na Israel ara rerei dou sosongo,

⁶ mara vaga moa na gai na koirou ara tû pala tete, se vaga na uta ara aqoa ligisana kesa na kô loki.

Ara vaga na gai dou na Taovia segenina nogo e tsukagira,

se ara vaga na gai na sida i ligisana na kô tatave.

⁷ Ma na usa sauba ke tumu sailagi i koniqira na Israel, ma kara tsukagira niqira omea i laona na kao malobu dou sosongo.

Ma niqira taovia tsapakae sauba ke loki liusia bâ a Agag,

maia ke tagaovi kaputigira na vera danga.

⁸ Maia God nogo e adirutsumigira tania na vera ni Ejipt;

ma na susuligaqira igira e vaga moa na susuligana na buluka atsi.

Ara konomigira sui gaqira gala,

maru qorua na suliqira, mara bokugira niqira pipili.

⁹ Igira na Israel ara susuliga vaga moa ti na laeone; mi kalina aia e matura, me utu goto ke kesa ke mala-gai na galisiana.

Masei moa ti ke soadougira na Israel, me sauba God ke soadougoota aia,

masei ti ke vealaginigira na Israel, me sauba God ke vealaginigoota aia."

¹⁰ Maia Balak e kapurukusia na limana tana kore me tsarivania a Balaam, "Inau au soamaigo igoe rongona ko mai vealaginigira gaqu gala, me tolu kalina igoe o soadougira moa igira. ¹¹ !Mi kalina ia, igoe ko baligi, ko visu i veramu! Inau au vekea laka kau sauvanigo na volimu, maia na Taovia segenina nogo e tukapusigo tania na adiana gamu peluna."

¹² Maia Balaam e tsarivania a Balak, "Inau au tsarino-goa vanigira na mane adigoko igoe o molomaigira vaniau inau tana idana, laka ¹³ e atsa moa ti igoe ko tusu-vaniau pipi sui na siliva ma na qolomila ara totu i laona na valemu, me utu vaniau nomoa inau kau peâ nina ketsa na Taovia, ma kau naua sa omea tana niqu papada segeni. Inau sauba kau gini goko moa na omea na Taovia e ketsaliginiau kau tsaria."

Na Susuina Nina Kategoko a Balaam

¹⁴ Maia Balaam e tsarivania a Balak, "Kalina ia inau sauba kau visubatugua i koniqira niqu tinoni segeni, bâ, mi tana idana kau visu, mau ngaoa kau parovatavigo tana rongona na omea igira na tinoni ni Israel sauba kara naua vanigira nimu tinoni igoe tana tagu ke mai." ¹⁵ Mi tana maia e kategoko vaga iani:

"Kamu rongomia niqu tsaqina goko sauba kau tsarivanigamu

inau a Balaam na dalena a Beor.

Na mataqu inau au reimakaliginia,

¹⁶ ma na kuliqum au rongomidouginia na omea God e tsaria,

maia e totu i Gotu Vasau e dangaliginiau na sasaga na donaginia na omea levolevo.

Aia God Susuliga Sosongo e naua mau gini moro tatavata
vaga moa tana bolebole.
17 Mau morosi bâ tana tagu ke mai i muri,
mau reia na puku loki na tinoni ni Israel.
E kesa na taovia tsapakae, aia ke maka vaga moa na
veitugu, sauba ke tukae i laona na puku loki ia.
Sauba aia ke tû i Israel
me ke mai labu pukaligira niqira ida na Moab,
me ke tsogori tsunagira sui na dalena a Set.
18 Maia sauba ke tuliugira sui gana gala i Edom
me ke laua niqira kao me ke aditamanina,
kalina igira na Israel ara totu matengana babâ moa
na managaqira,
19 Migira na Israel sauba kara tsogori pukaligira,
ma kara suilavaginigira goto igira ara kauvisu.”
20 Mi laona nina momoro, ma Balaam e reigira goto
na Amalek, me kategoko vaga iani tana rongoqira:
“Na Amalek, igira kesa na puku na tinoni e susuliga
loki tsapakae liusigira na tinoni tavosi sui,
mi tana susuina migira sauba kara nangaligi lê saike-
sa.”
21 Mi laona nina momoro aia e reigira goto na Ken,
me kategoko vaga iani tana rongoqira:
“Tana nauna i tana amu totu igamu amu totu raviravi
dou,
vaga moa na binuna manu e totu ravi dou i gotu ao i
kelana na maragova.
22 Eo, migamu na Ken sauba kamu seko lê sui
kalina igira na Asiria kara aditsekagamu.”
23 Maia Balaam e kategotoa na tsaqina goko vaga
iani:
“?Asei vaga igira na tinoni ara saimai tabana i vava?
24 Igira na alaala na vanga laulau sauba kara sagevo-
tu talu i Siprus;
ma kara ba sugutigira na Asiria ma na Eber.
Migira goto sauba kara nangaligi lê saikesa.”
25 Mi tana ma Balaam e tû me visu i verana, ma Balak
goto e visu i verana.

Igira na Tinoni ni Israel i Peor

25 Mi kalina igira na Israel ara vaturikaenogoa
niqira valepolo tana Poi ni Akasia, migira na
mane ara tuturiga na vainaugi koluaqira na daki ni
Moab ara totu i tana. 2 Migira na daki girani ara soagi-
ra na mane gira kara ba sanga tana niqira kodoputsa
vania niqira god peropero igira na Moab. Migira na
mane ni Israel ara bâ, mara sanga na ganiana na mut-
sa mara samasama vania na god peropero 3 aia Baal ni
Peor. Ma na Taovia e kore sosongo vanigira, 4 me tsari-
vania a Moses, “Ko adimaigira sui na ida tana Israel,
mo ko kuru tsauraginigira i mataqira na toga ma kara
mate, mi tana ti sauba ke puka na korequ vanigira na

toga ni Israel.” 5 Me tû a Moses me goko vanigira niqi-
ra manepede na toga me tsaria, “Pipi vidamui nina
aqo ke labumatesigira sui na mane i laona nina puku,
igira ara sanga na samasama vaniana Baal ni Peor.”

6 Me kesa na mane i laogira na tinoni ni Israel e tû
me adisagea i valena kesa na daki ni Midian i matana
a Moses migira na saikolu popono, kalina igira ara tan-
gitangi tana matsapana na Valepolo i tana e totu na
Taovia. 7 Mi kalina a Pinehas, na dalena a Eleasar ma
na kukuana a Aaron na manetabu, e reivaganana ia,
maia e tû me mololegira na saikolu, me ba adia kesa
na bao, 8 me tsari ka muriqira na mane ma na daki
tana valepolo, me ba tsonia nina bao me gadovikaira
mara ka mate sui. Mi kalina a Pinehas e nauvaganana
ia, me tavongani puka na lobogu seko e liuvigira na Is-
rael, 9 me matesigira nogo ara rukapatu vati toga na
tinoni.

10 Ma na Taovia e tsarivania a Moses, 11 “Ma na rong-
ona aia Pinehas e nauvaganana ia, ti inau au tau nogo
kore vanigira na toga ni Israel. A Pinehas e tau saikesa
ngaoa na reiana sa tinoni ni Israel ke samasama
vanigotoa sa god peropero, inau segeni moa, maia no-
goria na rongona ti inau au tau matesiligigira sui tana
niqu momosatoba loki. 12 Vaga ia, migoe ko tsarivania
laka kalina ia inau au nauvania kesa niqu veke, maia
sauba ke totu saviliu na dani ma na dani. 13 Aia migira
na kukuana sauba kara tangoli kalavatavia na aqona
na manetabu, rongona aia e tau saikesa ngaoa na
reiana sa tinoni ni Israel ke samasama vanigotoa sa
god peropero, mi tana omea vaga aia e naua, e gini
sese matena niqira sasi na toga.”

14 Ma na asana aia na mane ni Israel ara labumatesia
kolua na daki ni Midia, aia nogo a Simri na dalena a
Salu, aia na ida kesa tana vungu tana puku konina a
Simeon. 15 Ma ko Kosbi na asana na daki ia, maia Sur
na tamana aia e taovia loki vanigira na tinoni i laona
kesa na duli i koniqira na Midian.

16 Ma na Taovia e ketsalia a Moses, 17 “Kamu baginigi-
ra na Midian ma kamu labumatesigira, 18 rongona igira
nogo ara raqa sasiligamu kalina amu totu i Peor, mi
tana rongona goto ko Kosbi aia a Pinehas e labumate-
sia tana tagu kalina na lobogu seko e liu i Peor.”

Na Rukanina Tsoko Tinoni

26 Mi murina kalina e totu puka na lobogu seko
maia na Taovia e tsarivanikaira a Moses ma
Eleasar na dalena a Aaron, 2 “Kamu ka aqosia ke kesa
goto na tsoko tinoni murigira na vungu babâ i laona
na saikolu popono ni Israel, ma kamu ka maretsunagi-
ra na soaqira pipi sui na mane ara tsaulia e rukapatu
ngalitupaqira me liusia, igira e tugugira nogo na san-
gasage tana alaala na mane vaumate.” 34 Mi kaira a
Moses ma Eleasar ara ka nauvaganana e tsaria na

Taovia, mara ka soasaigira pipi sui na mane e vosa vava ia na ngalitupaqira. Mara mai sai sui tana kao atsa i Moab ligisana na Kô Jordan gana ngongo savu i Jeriko.

Migirani nogo na tinoni ni Israel ara talumai tana Ejipt:

⁵ Tana puku konina a Ruben, aia na idana dalena a Jakob: ara totu na duli konina a Hanok, ma Palu, ⁶ ma Hesron ma Karmi. ⁷ Mi tu laoqira na duli tugirani ara tsokosaigira mara tsaulia ara 43,730 na mane. ⁸ Migira na kukuana a Palu aia nogo a Eliab ⁹ mi tugira na dalena, tugira nogo a Nemeuel, ma Datan, ma Abiram. Mi kaira nogo a Datan ma Abiram na saikolu e vilikaira. Mi muri mara ka petsakoe vanikaira a Moses ma Aaron, mara ka ba sage tana nina alaala a Kora kalina igira ara petsakoe mangana na Taovia. ¹⁰ Me tavongani bilolo na kao me konomi poponogira, mara ka mate sui kaira kolua a Kora ma nina alaala kalina na lake e ganigira sui na 250 na mane; igira ara lia vava kesa na parovata vanigira na tinoni toga. ¹¹ Migira moa na dalena mane a Kora ara tau sanga mate tana tagu ia.

¹² Mi tana puku konina a Simeon ara totu na duli konina a Nemeuel, ma Jamin, ma Jakin, ¹³ ma Sera, ma Saul. ¹⁴ Mara tsokosaigira mara tsaulia 22,200 na mane.

¹⁵ Mi tana puku konina a Gad ara totu na duli konina a Sepon, ma Hagi, ma Suni, ¹⁶ ma Osni, ma Eri, ¹⁷ ma Arod, ma Areli. ¹⁸ Mara tsokosaigira mara tsaulia ara 40,500 na mane.

¹⁹⁻²¹ Mi tana puku konina a Juda ara totu na duli konina a Sela, ma Peres, ma Sera, ma Hesron, ma Hamul. Mi kaira a Er ma Onan, ruka na dalena a Juda, ara ka mate nogo tana kao ni Kanaan. ²² Mara tsokosaigira mara tsaulia ara 76,500 na mane.

²³ Mi tana puku konina a Isakar ara totu na duli konina a Tola, ma Pua, ²⁴ ma Jasub, ma Simron. ²⁵ Mara tsokosaigira mara tsaulia ara 64,300 na mane.

²⁶ Mi tana puku konina a Sebulun ara totu na duli konina a Sered, ma Elon, ma Jaleel. ²⁷ Mara tsokosaigira mara tsaulia ara 60,500 na mane.

²⁸ Mi tana puku konina a Josep aia e tamanikaira ruka moa na dalena mane: kaira nogo a Manase ma Epraim.

²⁹ Mi tana puku konina a Manase e totu a Makir na dalena a Manase maia na tamana a Gilead, migira na duli girani na mumuaqira ara talu tana duli konina a Gilead: ³⁰ na duli konina a Ieser, ma Helek, ³¹ ma Asriel, ma Sekem, ³² ma Semida, ma Heper. ³³ Maia Selothead na dalena a Heper e tau tamanina sa dalena mane, na dalena daki moa; ma tu soaqira tugira, ko Mala, ko Noa, ko Hogla, ko Milka, ma ko Tirsas. ³⁴ Mara tsokosaigira mara tsaulia ara 52,700 na mane.

³⁵ Mi tana puku konina a Epraim ara totu na duli konina a Sutela, ma Beker, ma Tahan. ³⁶ Ma na duli konina a Eran na mumuaqira ara talu tana duli konina a

Sutela. ³⁷ Mara tsokosaigira mara tsaulia ara 32,500 na mane.

Igira nogo na duli ara talumai tana kukuana a Josep.

³⁸ Mi tana puku konina a Benjamin ara totu na duli konina a Bela, ma Asbel, ma Ahiram, ³⁹ ma Sepupam, ma Hupam. ⁴⁰ Ma na duli ka konigira a Ard ma Naaman ara talumai tana kukuana a Bela. ⁴¹ Mara tsokosaigira mara tsaulia ara 45,600 na mane.

⁴² Mi tana puku konina a Dan e totu na duli konina a Husim, ⁴³ mara tsokosaigira mara tsaulia ara 64,400 na mane.

⁴⁴ Mi tana puku konina a Aser ara totu na duli konina a Imna, ma Isvi, ma Beria. ⁴⁵ Ma na duli ka konigira a Heber ma Malkiel na mumuaqira ara talu tana duli konina a Beria. ⁴⁶ Maia Aser e tamanina kesa na dalena daki aia ko Sera na asana. ⁴⁷ Mara tsokosaigira mara tsaulia 53,400 na mane.

⁴⁸ Mi tana puku konina a Naptali ara totu na duli konina a Jaseel, ma Guni, ⁴⁹ ma Jeser, ma Silem. ⁵⁰ Mara tsokosaigira mara tsaulia ara 45,400 na mane.

⁵¹ Me saisai na dangaqira na mane popono tana Israel mara tsaulia ara 601,730

⁵² Ma na Taovia e tsarivanja a Moses, ⁵³ "Ko tuvarivotâ na kao i laoqira na puku babâ mo ko muri taonia na dangaqira. ⁵⁴⁻⁵⁶ Tana vota kao ko nauginia na tsonikut-su, mo ko moloa ke loki gaqira tuva igira na puku loki, me ke tetelo gaqira tuva igira na puku tetelo."

⁵⁷ Tana puku konina a Levi ara totu na duli konina a Gerson, ma Kohat, ma Merari. ⁵⁸ I laoqira na kukuqira ara totu na vungu konina a Libni, ma Hebron, ma Mali, ma Musi, ma Kora. A Kohat, aia na tamana a Amram, ⁵⁹ aia e tauga kolua na dalena daki a Levi ko Jokebed na asana, aia e botsa tana Ejipt. Maia ko Jokebed e vasu- vania a Amram ara ka ruka na dalena mane, kaira a Aaron ma Moses, ma na dakina aia ko Miriam. ⁶⁰ maia Aaron e tamanitugira vati na dalena mane, tugira nogo a Nadab, ma Abihu, ma Eleasar, ma Itamar. ⁶¹ Mi kaira a Nadab ma Abihu ara ka mate kalina ara ka savoria na lake e tau male i matana na Taovia. ⁶² Migira na mane sui i laoqira na Levite igira ara tsaulia tana kesa na vulaqira se liusia ara tsokosaigira mara tsaulia ara 23,000. Mara tau molosaia na soaqira kolua na soaqira na tinoni tavosi tana Israel, rongona ara tau tusuvanigira kesa niqira kao i laona na Israel.

⁶³ Migira sui lakalaka na mane tana duli gira, kaira a Moses ma Eleasar ara ka maretsunâ na soaqira sui kalina ara ka naua na aqona na tsokoaqira na toga ni Israel tana kao atsa i Moab, ligisana na Kô Jordan gana ngongo savu i Jeriko. ⁶⁴ Me tau lelê goto mamauri sa vidaqira na tinoni igira kaira a Moses ma Aaron ara ka mare soaqira tana kesianina maresoa ara ka naua i laona na Kaomate ni Sinai. ⁶⁵ Mi tana tagu nogo ia, ma na Taovia e tsarinogoa laka pipi sui gira sauba kara mate sui i laona na kaomate. Me laba vava nogo ia, mi

kaira lelê moa a Kaleb na dalena a Jepune, ma Josua na dalena a Nun ara ka tau mate.

I Tugira na Dalena Daki a Selopehad

27 Mi tugira ko Mala, ma ko Noa, ma ko Hogla, ma ko Milka, ma ko Tirsa tugira nogo na dalena daki a Selopehad na dalena a Heper, ma Heper na dalena a Gilead, ma Gilead na dalena a Makir, ma Makir na dalena a Manase, ma Manase na dalena a Josep. ² Mi tugira na daki tugira ara tu vano mara tu ba tû i mataqira a Moses, ma Eleasar na manetabu, migira na ida, ma na saikolu popono i matana na Valepolo i tana e totu na Taovia mara tu tsarivaganana, ³ “Tu tamamami tugami e mate tana kaomate me tau goto tamani na sa dalena mane ke tangolidatoa nina omea tatamani. Maia e tau goto sangasage tana nina alaala a Kora, igira ara petsakoe mangana na Taovia. Ma tu tamamami tugami e mate tana rongona nina sasi segeni nogo ia. ⁴ ?Me matena gua ke nanga lê tania na Israel na soana tu tamamami tugami rongona moa aia e tau tamanina sa dalena mane? Mi tugami ami tu nongigamu kamu tuvari vanitugami sa butona i laona niqira kao igira na kamana tu tamamami.”

⁵ Maia Moses e adilabatia na omea iani i matana na Taovia, ⁶ ma na Taovia e tsarivania a Moses, ⁷ “Na omea vaga tugira na dalena daki a Selopehad ara tu gini goko aia e goto. E dou ti ko tusuvanitugira sa tu niqira butona kao i laona niqira kao igira na kamana tu tamaqira, ma kara tu adidatoa nina omea tatamani tu tamaqira. ⁸ Mo ko tsarigotoa vanigira na toga ni Israel laka kalina ti vaga ke mate kesa mane maia e tau tamanina sa dalena mane, me dou ti na dalena daki ke tangolidatoa nina omea tatamani. ⁹ Me ti vaga ke tau tamani dalena daki, ma na kulana na mane ia kara tangolidatoa. ¹⁰ Me ti vaga na mane ia ke tau tamani kulana, migira na tasina mane na tamana kara tangolidatoa. ¹¹ Me ti vaga aia ke tau tamani tasina mane se niana, ma na kamana varavara bâ tana vungu ke tangolidatoa, me ke lia vaga nogo nina omea tatamani aia. Migira sui na toga ni Israel niqira aqo kara muridoua na ketsa pukuga iani, vaga nogo inau na Taovia au moloketsana vanigamu.”

Ara Vilia a Josua Ke Tugua a Moses

(Na Vaolusi Ketsa 31:1-8)

¹² Ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Igoe ko dato tana Vungavunga Abarim mo ko morosi taligutia na kao popono i tana inau sauba kau tusua vanigira na toga ni Israel. ¹³ Mi murina kalina ko morosisuia na kao iani, migoe sauba ko mate, vaga nogo e laba vania a Aaron na tasimu, ¹⁴ rongona i kagamu sui amu ka pea mangaqu inau i laona na kaomate ni Sin. Mi kalina igira na toga popono ara taimataqu inau i Meriba, mi-

goe o sove na sauvulagiana na susuligaqu tabu inau i mataqira na toga tana dani ia.” I Meriba na soana na vuravura i Kades tana kaomate ni Sin.

¹⁵ Maia Moses e nonginongi me tsaria, ¹⁶ “Taovia God, igoe na pukuqira sui lakalaka pipi na mauri, inau au nongigo ko vilia ke kesa na mane e ulagana ke tagaovigira na toga ¹⁷ me ke dona na ida vaniaqira tana tagu na vailabu, rongona igira nimu saikolu popono kara tau mala vaga na sipi ara tau tamanina kesa ke reitutugugira.”

¹⁸ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Ko soâ a Josua na dalena a Nun ke mai i konimu, aia na mane nonoru dou, mo ko moloa na limamu i lovana. ¹⁹ Mo ko moloa ke tû i matana a Eleasar na manetabu, migira na saikolu popono, mi tana i mataqira sui ko katevulagia laka aia ke lia na tugumu igoe. ²⁰ Ko sauvania na turina gamu susuliga, rongona na saikolu popono tana Israel kara gini rongomangana. ²¹ Ma Josua nina aqo ke ba na rorongo i konina a Eleasar na manetabu, maia Eleasar ke gini aqo na Urim ma na Tumim † na mani tsodovulagi vaniana na omea inau au kilia. Mi tana nauvaganana nogo ia, ti aia Eleasar sauba ke sau sautu vania a Josua kolugira na toga popono tana Israel i laona pipi sui niqira aqoaqo ara naua.” ²² Ma Moses e nauvaganana nogo na Taovia e ketsaliginia. Me moloa a Josua ke tû i matana a Eleasar na manetabu migira na saikolu popono. ²³ Me vaga nogo na Taovia e tsarivania a Moses ke naua, aia e molokaea na limana i lovana a Josua, me tsarivulagia vanigira na toga sui laka a Josua nogo ke tugua tana nina aqo.

Na Savori Vaga Kara Naua Pipi Dani

(Binaboli 29:38-46)

28 Ma na Taovia e raiginia a Moses ² ke tsar-itugutugu vanigira na tinoni ni Israel laka niqira aqo kara savori vania God pipi tana tagu tititi na sausau na mutsa vaga aia e reingaoa.

³ Maia Moses e goko vanigira na toga me tsaria, “Igirani nogo na vatana na sausau na mutsa nimui aqo kamu adimai vania na Taovia agana na mani savori-kodokodo pipi dani: ke ruka na dalena sipi mane me ke kesa moa ka ngalitupaqira me ke tau goto seko sa tabana ka koniqira. ⁴ Ma na kesanina kamu gini savori tana matsaraka, ma na rukanina tana ngulavi, ⁵ me pipi kesa kamu savori koluginia ke kesa na kilo na pulaoa lalokolua kesa na lita na oela na olive laka. ⁶ Iani nogo na vatana na savori kamu kodo poponoa pipi dani, aia e vaga na kesanina savori-kodokodo ara naua tana Vungavunga Sinai ngiti sausau na mutsa, ma na vuruna e punâ na Taovia me gini laona

† “na Urim ma na Tumim” Na soaqira kaira ruka na vatu aia na manetabu e gini aqo na mani tsodovulagiana na omea God e kilia. Migita i dani eni a tau moa donaginia laka ara gini aqo koegua.

sosongo. ⁷ Me ngiti sausau na uaeni kolua na dalena sipi amu gini savori-kodokodo tana matsaraka, kamu adia kesa na lita na uaeni ma kamu qetu bâ tana belatabu. ⁸ Mi tana ngulavi ma kamu savoria na rukanina dalena sipi, ma kamu nauvaganana goto amu naunogoa tana matsaraka, kamu savori saikolua na sausau na uaeni. Aia e kesa na sausau na mutsa, ma na vuruna na sausau ia ke punâ na Taovia me ke gini laona sosongo.

Na Savori Vaga Kara Naua Pipi Tana Dani na Sabat

⁹ “Mi tana Dani na Sabat, ma kamu gini savori ke ruka na dalena sipi mane ke kesa moa ka ngalitupaqira, me ke tau seko sa tabana ka koniqira, me ke ruka na kilo na pulaoa lalo koluginia na oela na olive ngiti sausau na uiti, ma na sausau na uaeni. ¹⁰ Ma na savori-kodokodo vaga iani kamu nau sailaginia pipi tana Dani na Sabat, na kamagana na savori amu naua pipi dani kolua nina sausau na uaeni.

Na Savori Vaga Kara Naua Pipi Tana Kesanina Dani Tana Vula

¹¹ “Miani na omea kamu sauvania na Taovia agana na savori-kodokodo tana tuturigana pipi na vula: ke ruka na dalena buluka mane me ke kesa na sipi mane, me ke vitu na dalena sipi mane ke kesa moa na ngalitu-paqira, migira sui ke tau goto seko sa tabana koniqira. ¹² Me ngiti sausau na uiti, kamu saua na pulaoa lalokolua na oela na olive vaga iani: ke tolu na kilo na pulaoa kolua pipi na buluka mane; me ke ruka na kilo na pulaoa kolua pipi na sipi mane; ¹³ me ke kesa moa na kilo na pulaoa kolua pipi kesa na dalena sipi. Migira na savori-kodokodo girani igira nogo na sausau na mutsa, ma na vuruna ke punâ na Taovia me gini laona sosongo. ¹⁴ Ma na dangana na uaeni e kilia kamu savoria ke vaga iani: ke ruka na lita na uaeni kolua pipi tatasa na buluka mane, me ke kesa na lita ma na turina ke ba kolua na sipi mane, me ke kesa na lita ke ba kolua pipi tatasa na dalena sipi. Aia nogo e vaga na vovorona na ketsa e kalea na savori-kodokodo pipi tana kesanina dani pipi tana vula i laona na ngalitupa. ¹⁵ Ma na kamagana na savori-kodokodo kamu naua pipi dani kolua nina sausau na uaeni, ma kamu savorigotoa kesa na naniqoti mane na mani savori mate-na na sasi.

Na Savori Kara Naua Tana Dani Tabu na Paseka (Aqo Manetabu 23:5-14)

¹⁶ “Kamu lokisia na Dani Tabu na Paseka na mani padalokiginiana na Taovia tana sangavulu vatinina dani tana kesanina vula. ¹⁷ Mi tana sangavulu tsegenina dani i tana e tuturiga na dani tabu kamu lokisia i laona ke vitu na dani, mi tana tagu popono ia ma

nimui aqo kamu gania moa na breidi e tagara isti i konina. ¹⁸ Mi tana kesanina dani i laona na uiki ia, ma nimui aqo kamu saikolumai matena na samasama, ma kamu laka goto na peleana sa nimui aqo. ¹⁹ Ma kamu saua nimui savori-kodokodo tana dani ia ngiti sausau na mutsa vania na Taovia: ke ruka na buluka mane vaolu, me ke kesa na sipi mane, me ke vitu na dalena sipi mane ke kesa moa na ngalitupaqira, migira sui ke tau seko sa tabana koniqira. ²⁰ Ma na dangana na uiti lalokolua na oela na olive e kilia kamu savoria ngiti sausau na mutsa vania na Taovia ke vaga iani: ke tolu na kilo kolua pipi tatasa na buluka mane, me ke ruka na kilo ke ba kolua na sipi mane, ²¹ me ke kesa na kilo kolua pipi tatasa na dalena sipi. ²² Ma kamu savorigotoa kesa na naniqoti mane ngiti sausau matena na sasi, mi tana nauvaganana ia, igamu kamu naua na aqona na suisui mateqira na toga. ²³ Kamu savorigira na omea girani vaga na kamagana na savori-kodokodo amu naunogoa pipi matsaraka. ²⁴ Mi laona ke vitu na dani kamu savori vaganana ia na sausau na mutsa vania na Taovia, ma na vuruna ke punâ na Taovia me ke gini laona sosongo. Ma kamu saua na savori iani na kamagana na savori-kodokodo amu naua pipi dani kolu nina sausau na uaeni. ²⁵ Mi tana vitunina dani nimui aqo kamu labasai ma kamu samasama, ma kamu laka goto na peleana sa nimui aqo.

Na Savori Vaga Kara Naua Tana Dani Tabu na Pipitsu (Aqo Manetabu 23:15-22)

²⁶ “Mi tana kesanina dani na Dani Tabu na Pipitsu, kalina igamu amu gini savori vania na Taovia na kesanina tsotsodo na pipitsu amu naua tana nimui uta, migamu nimui aqo kamu totusai matena na samasama, ma kamu laka goto na peleana sa aqo. ²⁷ Vaga kesa na savori-kodokodo na vuruna e punâ na Taovia me gini laona sosongo kamu saua na omea girani: ke ruka na buluka mane vaolu, me ke kesa na sipi mane, me ke vitu na dalena sipi mane e kesa moa tu ngalitupaqira, migira sui ke tau goto seko sa tabana koniqira. ²⁸ Ma na dangana na uiti lalokolua na oela na olive e kilia kamu savoria ngiti sausau na uiti e vaga iani: ke tolu na kilo ke ba kolua pipi kesa na buluka mane, me ke ruka na kilo ke ba kolua na sipi mane, ²⁹ me ke kesa na kilo kolua pipi kesa na dalena sipi. ³⁰ Ma kamu savorigotoa ke kesa na naniqoti mane agana na sausau matena na sasi, mi tana nauvaganana nogo ia, ti igamu kamu nauginia na aqona na suisui mateqira na toga. ³¹ Kamu savorigira na omea girani kolua nimui sausau na uaeni, kamagana na savori-kodokodo ma na savori na mutsa amu naunogoa pipi dani.

Na Savori Tana Dani Tabu na Ngalitupa Vaolu

(Aqo Manetabu 23:23-25)

29 “Mi tana kesianina dani tana vitunina vula miga-mu kamu saikolumai matena na samasama, ma kamu laka goto na peleana sa nimui aqo. Mi tana dani ia ma kamu uvigira na tavuli. ² Ma kamu saua nimui savori-kodokodo vania na Taovia, ma na vuruna ke punâ na Taovia me ke gini laona sosongo: kamu adia ke kesa na buluka mane vaolu, ke kesa na sipi mane, me ke vitu na dalena sipi mane me ke tau goto seko sa tabana koniqira. ³ Ma kamu saugotoa na sausau na pulaoa lalo koluginia na oela na olive: ke tolu na kilo na pulaoa ke ba kolua na buluka mane, me ke ruka na kilo kolua na sipi mane, ⁴ me ke kesa na kilo kolua pipi kesa na dalena sipi. ⁵ Ma kamu savori gotoa kesa na naniqoti mane agana na sausau matena na sasi, mi tana nauvaganana nogo ia ti kamu nauginia na aqona na suisui mateqira na toga. ⁶ Kamu savorigira na omea girani na kamagana na savori-kodokodo kolua na sausau na uiti amu naua tana kesianina dani na vula, ma na savori-kodokodo kolua na sausau na uiti ma na uaeni vaga amu naua pipi dani. Ma na vuruna na sausau na mutsa girani ke punâ na Taovia me ke gini laona sosongo.

Na Savori Tana Dani Tabu na Sese

(Aqo Manetabu 23:26-32)

⁷ “Mi tana sangavulunina dani i laona na vitunina vula nimui aqo kamu saikolumai matena na samasama; kamu laka na ganiana sa mutsa, se na peleana sa nimui aqo. ⁸ Kamu saua na savori-kodokodo vania na Taovia, me ke punâ na Taovia na vuruna: kamu adia ke kesa na buluka mane vaolu me ke kesa na sipi mane, me ke vitu na dalena sipi mane me ke kesa moa na ngalitupaqira, me ke tau goto seko sa tabana koniqira. ⁹ Ma kamu saugotoa na sausau na pulaoa lalo koluginia na oela na olive: ke tolu na kilo na pulaoa ke ba kolua na buluka mane, me ke ruka na kilo kolua na sipi mane, ¹⁰ me ke kesa na kilo kolua pipi kesa na dalena sipi. ¹¹ Ma kamu savorigotoa kesa na naniqoti mane agana na sausau matena na sasi, paboginia aia na naniqoti amu savoria tana aqona na suisui mateqira na toga, ma na savori-kodokodo kolua na sausau na uiti ma na uaeni vaga amu naua pipi dani.

Na Savori Tana Dani Tabu na Babale

(Aqo Manetabu 23:33-44)

¹² “Mi tana sangavulu tsegenina dani i laona na vitunina na vula, nimui aqo kamu saikolumai matena na samasama. Kamu lokisia na Dani Tabu na Babale tana padalokiana na Taovia i laona ke vitu na dani ma kamu laka goto na peleana sa nimui aqo. ¹³ Mi tana kesianina

dani, kamu savoria na sausau na mutsa vania na Taovia, ma na vuruna ke punâ na Taovia me ke gini laona sosongo: kamu adia ke sangavulu tolu na buluka mane vaolu, me ke ruka na sipi mane, me ke sangavulu vati na dalena sipi mane me ke kesa sui moa na ngalitupaqira, me ke tau goto seko sa tabana koniqira. ¹⁴ Ma kamu savorigotoa na sausau na pulaoa lalo koluginia na oela na olive: ke tolu na kilo na pulaoa ke ba kolua pipi kesa na buluka mane, me ke ruka na kilo kolua pipi na sipi mane, ¹⁵ me ke kesa na kilo kolua pipi kesa na dalena sipi, kolua na sausau na uaeni vaga ara pedevaninogoa. ¹⁶ Ma kamu savorigotoa kesa na naniqoti mane agana na sausau matena na sese. Kamu savorigira na omea girani na kamagana na savori-kodokodo kolua na sausau na uiti ma na sausau na uaeni vaga amu naua pipi dani.

¹⁷ “Mi tana rukanina dani ma kamu gini savori ke sangavulu ruka na buluka mane vaolu, me ke ruka na sipi mane, me ke sangavulu vati na dalena sipi mane, me ke kesa moa na ngalitupaqira, me ke tau goto seko sa tabana koniqira. ¹⁸⁻¹⁹ Ma kamu savorigira kolua na sausau na uiti ma na uaeni vaga ara pedevaninogoa tana kesianina dani.

²⁰ “Mi tana tolunina dani ma kamu gini savori ke sangavulu kesa na buluka mane vaolu, me ke ruka na sipi mane, me ke sangavulu vati na dalena sipi mane ke kesa sui moa na ngalitupaqira, me ke tau goto seko sa tabana koniqira. ²¹⁻²² Ma kamu savorigira kolua na sausau na uiti ma na uaeni vaga ara pedevaninogoa tana kesianina dani.

²³ “Mi tana vatinina dani ma kamu gini savori ke sangavulu na buluka mane vaolu, me ke ruka na sipi mane, me ke sangavulu vati na dalena sipi mane me ke kesa moa na ngalitupaqira, me ke tau goto seko sa tabana koniqira. ²⁴⁻²⁵ Ma kamu savorigira kolua na sausau na uiti ma na uaeni vaga ara pedevaninogoa tana kesianina dani.

²⁶ “Mi tana tsegenina dani, ma kamu gini savori ke siu na buluka mane vaolu, me ke ruka na sipi mane, me ke sangavulu vati na dalena sipi mane ke kesa moa na ngalitupaqira, me ke tau goto seko sa tabana koniqira. ²⁷⁻²⁸ Ma kamu savorigira kolua na sausau na uiti ma na uaeni vaga ara pedevaninogoa tana kesianina dani.

²⁹ “Mi tana ononina dani, ma kamu gini savori ke alu na buluka mane vaolu, me ke ruka na sipi mane, me ke sangavulu vati na dalena sipi mane ke kesa moa na ngalitupaqira, me ke tau goto seko sa tabana koniqira. ³⁰⁻³¹ Ma kamu savorigira kolua na sausau na uiti ma na uaeni vaga ara pedevaninogoa tana kesianina dani.

³² “Mi tana vitunina dani, ma kamu gini savori ke vitu na buluka mane vaolu, me ke ruka na sipi mane, me ke sangavulu vati na dalena sipi mane ke kesa moa na ngalitupaqira, me ke tau goto seko sa tabana koniqira.

³³⁻³⁴ Ma kamu savorigira kolua na sausau na uiti ma na uaeni vaga ara pedevaninogoa tana kesani dani.

³⁵ "Mi tana alunina dani, ma kamu saikolumai mate-na na samasama, ma kamu laka goto na peleana sa nimui aqo. ³⁶ Kamu savoria kesa na savori-kodokodo vaga na sausau na mutsa vania na Taovia, ma na vurunna ke punâ na Taovia me ke gini laona sosongo: kamu adia ke kesa na buluka mane vaolu, me ke kesa na sipi mane, me ke vitu na dalena sipi mane ke kesa moa na ngalitupaqira, me ke tau goto seko sa tabana koniqira. ³⁷⁻³⁸ Ma kamu savorigira kolua na sausau na uiti ma na uaeni vaga ara pedevaninogoa tana kesani dani.

³⁹ "Igirani nogo na vovorona na ketsa e kalgira na savori-kodokodo, ma na sausau na uiti, ma na sausau na uaeni, ma na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, nimui aqo kamu savorigira vania na Taovia kalina kara gado nimui dani tabu. Migirani goto na papabona na sausau amu naugira gana na manaliana kesa nimui veke, se na sausau amu padangao segenia na savoriana."

⁴⁰ Vaga ia, ma Moses e tsarivulagia vanigira na toga ni Israel na omea sui vaga na Taovia e ketsaliginia.

Na Vovorona Ara Kalgira na Veke

30 Maia Moses e goko vaga iani vanigira na ida tana puku i laoqira na toga ni Israel, me tsaria, ² "Kalina ti kesa na mane ke naua kesa nina veke na sauana kesa nina omea vania na Taovia, se ke gini vatsa laka ke valina kesa na omea, maia ke laka goto na kutsiana nina veke, ma nina aqo nomoa ke naua pipi na omea vaga aia e vekea ke naua.

³ "Mi kalina ti vaga ke kesa na daki vaolu, maia e tototu moa tana valena tamana, ke naua kesa nina veke na sauana kesa nina omea vania na Taovia, se ke gini vatsa laka e valina kesa na omea, ma nina aqo na daki ia ke manalia pipi na omea sui aia e gini vatsa se e gini veke. ⁴ Me ti vaga i muri ma na tamana e rongomia me ke tau tongovania, ma nina aqo na daki ia ke manaliragoa na omea aia e vekea. ⁵ Me ti vaga na tamana ke rongomia me ke tongovania na manaliana na omea e gini veke na nauana, ma na daki ia ke tau nogo ngolia na manaliana. Ma na Taovia sauba ke padale vania moa, rongona na tamana e tongovania na manaliana na omea aia e vekea.

⁶ "Me ti vaga ke kesa na daki tsamu, maia ke padakuti dou na nauana kesa nina veke, se ke tavongani tû moa me ke gini vatsa laka e valina kesa na omea, e dou moa. ⁷ Mi muri ma na daki ia ke tauga. Me ti vaga na savana ke rongomia me ke tau tongovania na manaliana na omea e gini veke na nauana, ma nina aqo na daki ia ke manaliragoa na omea aia e vekea. ⁸ Me ti vaga na savana ke rongomia me ke tongovania na man-

aliana na omea aia e gini veke na nauana, ma na daki ia ke tau nogo ngolia na manaliana. Na Taovia sauba ke padale vania moa.

⁹ "Me ti vaga ke kesa na daki tinamate se na daki e tsonitsunâ na savana, ke tû me ke naua kesa nina veke se ke gini vatsa laka e valina kesa na omea, ma nina aqo ke manalia na omea aia e vekea na nauana.

¹⁰ "Me ti vaga ke kesa na daki tauga maia ke naua kesa nina veke na sauana kesa na omea, se ke gini vatsa laka ke valina kesa na omea, me dou moa. ¹¹ Me ti vaga na savana ke rongomia me ke tau tongovania na manaliana, ma nina aqo na daki ia ke manaliragoa na omea aia e vekea. ¹² Me ti vaga na savana ke rongomia me ke tongovania na manaliana na omea e gini veke na nauana, ma na daki ia ke tau nogo ngolia na manaliana. Na Taovia sauba ke padale vania moa, rongona na savana nogo e tukapusi vania na manaliana nina veke. ¹³ Na savana na daki ia e tamanina na susuliga na tamivaniana sa na tongovianiana na manaliana na veke se na vatsa e naunogoa na tauna. ¹⁴ Me ti vaga na savana ke rongomia laka e naua kesa nina veke me ke tau moa tsarivania kesa na omea, ma nina aqo moa na daki ia ke manalia na omea e gini veke se e gini vatsa. Ma na mane ia e tami moa vania, rongona tana dani kalina e rongomia na omea ia, maia e tau nogo tongokapusi vania. ¹⁵ Me ti vaga kesa tana tagu i muri maia ke tongovania na manaliana nina veke, ma na mane ia ke gadovia na kedena na sasi e naua na tauna tana tau manaliana na omea aia e vekea."

¹⁶ Igirani nogo e vaga na vovorona na ketsa aia na Taovia e saubania a Moses, me kalgira na veke e naua kesa na daki tsamu aia e tototu moa tana valena tamana, se kesa na daki tauga.

Na Israel Ara Vailabu Kolugira na Midian

31 Ma na Taovia e goko vania a Moses me tsaria, ² "Ko kedegira na tinoni ni Midian matena na omea ara naua vanigira na tinoni ni Israel. Mi murina kalina igoe ko nausua ia, me sauba ko mate."

³ Me tû a Moses me tsarivanigira na toga, "Kamu vangaraua na vano na vailabu ma kamu baginigira na Midian, ma kamu kedegira tana rongona na omea igira ara naua vania na Taovia. ⁴ Mi laoqira pipi tatasa na puku tana Israel ko molovanogira tana vailabu tango kesa toga na mane."

⁵ Me vaga ia, migira ara tû mara viligira tango kesa toga na mane ara talu i laoqira pipi na puku, ara saisai mara sangavulu ruka toga na mane ara vangaraua na vano tana vailabu. ⁶ Ma Moses e molovanogira tana vailabu i vavana nina tagao a Pinehas na dalena a Eleasar na manetabu, aia e reitutugugira na tseu tabu ma na tavuli gana na uviana tana vailabu. ⁷ Migira ara bâ mara bokia na Midian, vaga nogo na Taovia e ket-

saliginia a Moses, mara labumatesigira sui na mane,⁸ kolutugira goto tsege na taovia tsapakae ni Midia: tugira nogo a Evi, ma Rekem, ma Sur, ma Hur, ma Reba. Mara labumatesi gotoa a Balaam na dalena a Beor.

⁹ Migira na tinoni ni Israel ara laugira na daki ni Midian ma na daleqira, mara aditamaniqira niqira buluka ma niqira sipi, mara laugira sui niqira omea tatamani,¹⁰ mara mololakena pipi niqira verabau me pipi na nauna i tana ara vaturikaegira niqira valepolo. ¹¹ Igira ara adigira sui na vangana na omea ara laua, kolugira goto na daki ma na baka ma na omea tuavati, ¹² mara adivanogira i mataqira a Moses ma Eleasar ma na saikolu popono na tinoni ni Israel, igira ara tototu tana poiatsa ni Moab tabana bâ na Kô Jordan, gana ngongo savu i Jeriko.

Ara Labavisumai na Alaala Talu Tana Vailabu

¹³ Maia Moses ma Eleasar, migira sui na ida tavosi i laona na saikolu ara aligiri, mara mololea na nauna tana ara tototu mara vano na tsodoaqira na alaala na mane vaumate. ¹⁴ Maia Moses e kore loki sosongo vanigira na mane tagao igira ara ida vanigira na toga ma na sangatu na mane vaumate, ara visumai talu tana vailabu. ¹⁵ Me veisuagira, “?Laka egua ti amu molo maurisigira sui na daki gira? ¹⁶ Kamu padatugua laka igira saikesa nogo na daki ara muria nina totogoko a Balaam, mi Peor ara raqa sasiligira na toga mara petsakoe mangana na Taovia. Maia nogo na omea vanga ia e tsukia te e gini laba na liuna na lobogu seko i laoqira nina tinoni na Taovia. ¹⁷ Bâ, mi kalina ia kamu labumatesigira pipi sui lakalaka na baka mane ma na daki igira ara reimane nogo. ¹⁸ Ma kamu molo maurisigira vanigamu segeni pipi sui na baka daki migira na daki ara totu siama. ¹⁹ Mi kalina ia, pipi gamu sui amu labumatesi tinoni, se amu pele konina tinoni mate, nimui aqo kamu totu i taba tania na nauna tana igita a tototu ke vitu na dani. Mi tana tolunina ma na vitunina dani, igamu kamu naua na aqona na suisui segenimui ma kamu suigira goto na daki amu laugira. ²⁰ Ma nimui aqo ti kamu suigira goto pipi sui lakalaka na polo, ma na omea sui ara aqosiginia na kokorana na omea tuavati, se na ivuna naniqoti, se na tapana gai.”

²¹ Maia Eleasar na manetabu e tsarivaganana vanigira na mane ara talu tana vailabu, “Igirani nogo na vovorona na ketsa na Taovia e sauvania a Moses. ²²⁻²³ Igira na omea sui e tau tangomana kara gâ tana lake, vanga na qolumila, na siliva, na tapalamila, na tapala laka, ma na tini, kamu rangigira moa tana lake ma kara gini male. Migira na omea sui tavosi kamu suimaleginigira na kô agana na suisui. ²⁴ Mi tana vitunina dani nimui aqo kamu tsagimalegira na polomui; mi tana ti igamu kamu gini masiditugua taonia na

vovorona na lotu, mi muri moa ti kamu sage bâ tugua tana nauna igita a tototu.”

Na Votaana na Omea Ara Laua Tana Vailabu

²⁵ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, ²⁶ “Igoe ma Eleasar kolugira na ida tavosi tana saikolu, kamu tsokogira pipi sui lakalaka na omea amu laugira tana vailabu, kolugira goto na daki ma na baka ma na omea tuavati. ²⁷ Ma kamu vota ruka gira na omea sui amu laugira, ke kesa turina vanigira na mane vaumate, me ke kesa turina vanigira na tinoni tavosi tana saikolu. ²⁸ Mi tana gaqira tuva igira na mane vaumate, kamu tangolivisua ngiti soli vania na Taovia ke kesa i laoqira pipi tsege sangatu na tinoni, ma na buluka, ma na asi, ma na sipi, ma na naniqoti. ²⁹ Ma kamu saugira vania a Eleasar na manetabu vanga kesa na vangalaka dou bâ vania na Taovia. ³⁰ Mi tana gaqira tuva na tinoni tavosi, kamu adia ke kesa i laoqira pipi tsege sangvulu na tinoni, ma na buluka, ma na asi, ma na sipi, ma na naniqoti. Ma kamu sauvanigira na Levite igira ara reitutugua nina Valepolo na Taovia.” ³¹ Mi kaira a Moses ma Eleasar ara ka nauvaganana nogo na Taovia e ketsaliginikaira.

³²⁻³⁵ Miani nogo e vanga na dangana na omea sui igira na mane vaumate ara laugira tana vailabu ia: ara 675,000 na sipi ma na naniqoti, me 72,000 na buluka, me 61,000 na asi, me 32,000 na daki siama. ³⁶⁻⁴⁰ Ma gaqira tuva na mane vaumate e vanga iani: ara 337,500 na sipi ma na naniqoti, mi laoqira igira ara adiligia 675 mara gini soli mateqira vania na Taovia; me 36,000 na buluka vanigira na mane vaumate, mi laoqira igira ara adiligia 72, mara gini soli mateqira vania na Taovia; me 30,500 na asi vanigira na mane vaumate, mi laoqira igira ara adiligia 61 mara gini soli mateqira vania na Taovia; me 16,000 na daki siama vanigira na mane vaumate, mi laoqira igira ara adiligia 32 mara gini soli mateqira vania na Taovia. ⁴¹ Ma Moses e sauvania a Eleasar igira na omea ara gini soli vania na Taovia, vanga nogo na Taovia e ketsaliginia ke naua.

⁴²⁻⁴⁶ Ma gaqira tuva na tinoni tavosi tana saikolu e ketsaniatsa vanga moa gaqira tuva igira na mane vaumate: ara 337,500 na sipi ma na naniqoti, me 36,000 na buluka, me 30,500 na asi, me 16,000 na daki siama. ⁴⁷ Mi laoqira nogo na tuva girani, a Moses e adiligia tango kesa tanigira pipi tsege sangavulu na daki siama ma na omea tuavati, vanga nogo na Taovia e ketsaliginia ke naua, me sauvanigira na Levite igira ara reitutugua nina Valepolo na Taovia.

⁴⁸ Igira niqira mane tagao na mane vaumate ara bâ i konina a Moses, ⁴⁹ mara tsarivania, “Gamami taovia igoe, igami ami tsokosaigira sui na mane vaumate igira ara totu i vavana nimami tagao igami, me tau goto nanga sa vidaqira. ⁵⁰ Me vanga ia, migami ami adimaigi-

ra na inilau qolumila, ma na qato, ma na tiabibi, ma na ringi, ma na tsaukuli, ma na liolio pipi kesa vidamami e laugira. Mami saugira vania na Taovia ngiti vovolina na maurimami, rongona aia ke reitutugugami.”⁵¹ Mi tana mi kaira a Moses ma Eleasar ara ka adigira sui na inilau qolumila.⁵² Me saisai niqira omea ara gini sausau igira na mane tagao ma na mamavaqira e varangi ke tsaulia ruka sangatu na kilo.⁵³ Migira na mane vau-mate lê ara aditamaniqira segeni na omea ara laua.⁵⁴ Vaga ia, mi kaira a Moses ma Eleasar ara ka adivanogira na qolumila ara sau igira na mane tagao, i laona na Valepolo Tabu, rongona na Taovia ke gini reitutugugira sailagi na toga ni Israel.

Igira na Puku Ara Totu Tabana i Longa na Kô Jordan
(Na Vaolusi Ketsa 3:12-22)

32 Migira na puku ka koniqira a Ruben ma Gad ara tamanina danga sosongo niqira omea tuavati. Mi kalina igira ara tsodovulagia laka na kao i Jaser mi Gilead e dou sosongo vania na molo omea tuavati i konina,² ara tû mara bâ ka koniqira a Moses ma Eleasar, migira goto na ida tavosi tana saikolu, mara tsarivanigira,³⁻⁴ “Na butona kao i tana na Taovia e sangagita igita na toga ni Israel na totuviana, igira na kao dou sosongo manana vania na molo omea tuavati, ma nimami omea tuavati igami ara danga sosongo. Igira nogo na vera ni Atarot, mi Dibon, mi Jaser, mi Nimra, mi Hesbon, mi Eleale, mi Sibma, mi Nebo, mi Beon.⁵ Migami ami nongigamu kiki kamu sauvanigami na kao iani me ke lia nimami tamani, ma kamu tau goto raigami na savu ma na ba totu tabana na Kô Jordan.”⁶ Ma Moses e gokokakai vanigira igira tana puku ka koniqira a Ruben ma Gad, me tsaria, “?Egua, laka igamu amu ngaoa moa kamu totu ieni kalina igira gamui verakolu na Israel kara vano tana vailabu? ⁷?Amu ngao ngatsua kamu totoposuligira na tinoni ni Israel, ma kara tau gini savu tana Kô Jordan na bâ totuviana na kao aia na Taovia e saunogoa vanigira? ⁸Aia saikesa nogo na omea vaga igira na tamamui ara naua kalina inau au molovanogira tû i Kades Barnea na togavi poliana na kao ia. ⁹Igira ara ba laba tana Poiatsa ni Eskol, mara reia na kao i tana, mi kalina ara visumai mara totoposuligira na toga mara gini matagu na ba sage i laona na kao aia na Taovia e saunogoa vanigira. ¹⁰Ma na Taovia e kore tana dani ia, me naua kesa na veke me tsaria: ¹¹‘Inau au vatsa laka tana rongona igira ara tau totukakai dou i koniqu inau, sauba ke tagara goto sa vidaqira igira na mane e tû tana rukapatunina ngalitupaqira me dato, igira ara rutsumai tania na Ejipt, kara sage tana kao inau au gini veke vanitugira a Abraham ma Isaak ma Jakob.’ ¹²Ma nina goko vaga ia na Taovia e kalgira na mane sui lakalaka, mi kaira segeni moa a Kaleb, na dalena a Jepune ni Kenas, ma Josua na dalena a Nun. I kaira lelê moa ara ka totukakai dou

kalavata i konina na Taovia.¹³ Na Taovia e kore sosongo vanigira na toga, me naua migira ara gini totu tavongana bamai i laona na kaomate e vati sangavulu na ngalitupa, poi tsau kalina ara mate sui lakalaka igira na vatavata ara tau rongomangana aia.¹⁴ Mi kalina eni igamu amu oligira na tamamui, igamu na vatavata vaolu na tinoni sasi, mamu ngaoa moa na alomaiana tugua na korena loki na Taovia i laogira na toga ni Israel.¹⁵ Mi kalina ia, ti vaga igamu na tinoni tana puku ka koniqira a Ruben ma Gad kamu sove na rongomangana na Taovia, maia sauba ke tû me ke piloligitugua tanigira na tinoni girani, ma kara totu sarevo bamai goto i laona na kaomate, migamu nogo sauba kamu gini loaga na mateaqira.”

¹⁶ Mi kalina ara rongomi vaganana ia, migira ara bâ i konina a Moses mara tsarivania, “Ko ida talu ko tamivanigami kami aqosi baraqira nimami sipi, ma kami logo veraqira ma kara totu dou nimami daki ma na baka.¹⁷ Mi muri, ti sauba kami idagana vanigira gamami verakolu na Israel na baginiaqira gamami gala, poi tsau kami ba molosagegira gamami verakolu tana kao sauba kara ba totuvia. Migira nimami daki ma nimami baka kara gini totu ravi dou tana vera kami barapoliginia na vatu, tabaligi tanigira na tinonina na vera girani.¹⁸ Migami sauba e utu kami mavi na visu bâ i veramami, poi tsau kalina igira sui pipi gamami verakolu tavosi kara aditamaniqira na kao ara tuvaria vanigira.¹⁹ Sauba e utu saikesa kami aditanimami sa turina niqira kao tabana bâ na Kô Jordan, rongona igami ami adinogoa gamami tuva ieni tabana i longa na Kô Jordan.”

²⁰ Maia Moses e tsarivanigira, “Ti vaga igamu amu pada mananâ na manaliana na omea amu tsaria, eo, mieni nogo i matana na Taovia kamu vangaraua na vano tana vailabu.²¹ Pipi sui nimui mane vaumate kara ba savu tabana na Kô Jordan, mi tana nina tagao na Taovia kara baginigira gada gala poi tsau na Taovia ke tuliusigira,²² me ke aditamanina niqira kao. Mi murina moa ia ti igamu tangomana kamu visumai ieni, rongona amu manalinogoa na omea amu gini veke vania na Taovia me vanigira igira gamui verakolu na Israel. Mi tana moa ti na Taovia ke tamivanigamu kamu tamani na kao iani i tabana i longa na Kô Jordan.²³ Me ti vaga kamu tau manalia na omea vaga amu vekenogoa, minau au parovativigamu laka sauba kamu sasi loki manana i matana na Taovia. Ma kamu dona dou laka ti vaga kamu tau parovata me sauba ke gadovigamu na kede matena nimui sasi.²⁴ !Me vaga ia, kamu ba logogira rago na veramui, ma kamu aqosi baraqira nimui sipi, sui ia, ma kamu ba sanga tana vailabu vaga amu vekenogoa!”

²⁵ Migira na mane tana puku ka koniqira a Gad ma Ruben ara tsarivania a Moses, “Igoe gamami lokina, sauba kami nauvaganana igoe o raiginigami.²⁶ Migira

na taumami ma na dalemami, ma nimami buluka ma nimami sipi, sauba kara totuvisu ieni tana vera ni Gilead. ²⁷ Migami sui lakalaka ami vangarau sui nogo na vano na vailabu tana asana na Taovia. Igami sauba kami savu tana Kô Jordan ma kami ba vailabu vaga igoe o tsarinogoa."

²⁸ Me tû a Moses me saugira na ketsa girani vanitugira a Eleasar, ma Josua, migira na ida tavosi sui tana Israel: ²⁹ "Me ti vaga igira na mane tana puku ka koniqira a Gad ma Ruben kara vangarau mananâ na savu tana Kô Jordan ma na ba vailabu tana asana na Taovia, me ti vaga igira kara sangagamu dou ma kamu gini tangomana na tuliusiaqira na tinoni ma na lauana niqira kao, mi tana ti igamu kamu sauvanigira na kao tana Gilead kara aditamanigira. ³⁰ Me ti vaga kara tau savu bâ i tabana na Kô Jordan ma kara tau sangagamu tana vailabu, me sauba igira kara adia moa gaqira tuva tana kao ni Kanaan vaga nogo igamu."

³¹ Migira na mane tana puku ka koniqira a Gad ma Ruben ara tû mara tsarivanja a Moses, "Igoe gamami lokina, sauba igami kami nauvaganana na Taovia e raiginigami na nauana. ³² I vavana nogo nina tagao aia, sauba kami liu savu bâ tana kao ni Kanaan ma kami sanga tana vailabu, mi muri ti kami visu ma kami tamanina kalavata na kao ieni tabana i longa na Kô Jordan."

³³ Mi tana e tû a Moses me tuvari vanigira na puku ka koniqira a Gad ma Ruben ma na turina na puku konina a Manase ka niqira butona kao popono kaira a Sihon na taovia tsapakae ni Amor, ma Og na taovia tsapakae ni Basan, sai kolugotoa na vera tetelo ma na kao popono polipoligira. ³⁴ Migira na puku konina a Gad ara logovisugira na vera ni Dibon, mi Atarot, mi Aroer, ³⁵ mi Atrot, mi Sapan, mi Jaser, mi Jogbeha, ³⁶ mi Bet Nimra, mi Bet Haran. ³⁷ Migira na puku konina a Ruben ara logovisua i Hesbon, mi Eleale, mi Kiriataim, ³⁸ mi Nebo, mi Baal Meon, mara olia na soana na vera iani, mi Sibma. Migira na vera ara logovisugira ara molovanigira na soaqira vaolu.

³⁹ Migira na duli konina a Makir na dalena a Manase ara sagelia na kao ni Gilead, mara totuvia, mara tsialigigira na Amor ara totu i tana. ⁴⁰ Me tû a Moses me saua na Gilead vanigira na duli konina a Makir, migira ara ba totu i tana. ⁴¹ Maia Jair tana puku konina a Manase e ba bokigira me tangoligira visana na vera me soaginigira "Na Verana a Jair," ⁴² Maia Noba e ba bokia me tangolia i Kenat migira na vera tetelo ara totu polipolia, me tangomalavuginia i Noba, na soana segeni nogo ia.

Na Soaqira na Nauna I Tana Ara Liu Igira na Tinoni ni Israel

33 Igirani nogo na soaqira na nauna i tana igira na Israel ara vaturikaea niqira valepolo murina kalina ara mololea na vera ni Ejipt, tana niqira puku tatavosi babâ, mi vavana ka niqira tagao kaira a Moses ma Aaron. ² Ma na Taovia e ketsalia a Moses ke maret-suna na soaqira pipi tana nauna i tana igira ara vaturikaea niqira valepolo.

³ Migira na toga ni Israel ara mololea i Ejipt tana sangavulu tsegenina dani tana kesanina vula tana tuturigana na ngalitupa, aia na dani murina na kesanina Paseka. Ma na Taovia e mataligira mara mololea na verabau ni Rameses i mataqira nogo na tinoni ni Ejipt, ⁴ kalina igira na Ejipt ara gini ngongoa na qiluaqira na daleqira mane botsaida, igira aia na Taovia e labumatesigira. Mi tana nauvaganana ia, ma na Taovia e sauvulagia laka aia nogo e susuliga liusigira sui niqira god na Ejipt.

⁵ Migira na toga ni Israel ara mololea i Rameses mara ba vaturikaea niqira valepolo i Sukot. ⁶ Ma na rukanina nauna i tana ara ba tototu, i Etam tana vovosana na kaomate. ⁷ Mara tû i tana mara pilovisutugua i Pi Hahiroth tabana i longa i Baal Sepon, mara ba vaturikaea niqira valepolo varangisia i Migdol. ⁸ Mara mololea i Pi Hahiroth, mara liusavu tana Tasi Tsitsi mara bâ tana kaomate ni Sur; mara vanovano tolu na dani popono te ara vaturikaea niqira valepolo i Mara. ⁹ Mara tû i Mara mara bâ i Elim, i tana ara vaturikaea niqira valepolo, rongona i tana ara totu sangavulu ru-ka na kô tsatsali me vitu sangavulu na gai na koirou.

¹⁰ Mara mololea i Elim, mara ba tototu ligisana na Tasi Tsitsi. ¹¹ Mara ratsu bâ goto mara vaturikaea niqira valepolo tana kaomate ni Sin. ¹² Mi muri mara mololea na kaomate ni Sin mara bâ i Dopka, ¹³ mi muri mai mara ba tototu i Alus. ¹⁴ Mara mololea i Alus, mara mai i Repidim i tana e tagara sa gaqira kô na inu.

¹⁵⁻³⁷ Mara tû i Repidim mara ba tana Vungavunga Hor, mara vaturikaea niqira valepolo tana nauna girani: i laona na Kaomate ni Sinai, i Kibrot Hataava, mi Haserot, mi Ritma, mi Rimon Peres, mi Libna, mi Risa, mi Kehelata, mi tana Vungavunga Seper, mi Harada, mi Makelot, mi Tahat, mi Tera, mi Mitka, mi Hasmona, mi Moserot, mi Bene Jaakan, mi Hor Hagidgad, mi Jotbata, mi Abrona, mi Esiongeber, mi Kades tana kaomate ni Sin, mi tana Vungavunga Hor tana vovosana na kao ni Edom.

³⁸⁻³⁹ Mi tana kesanina dani tana tsegenina vula i laona na vati sangavulunina ngalitupa i murina igira na Israel ara mololea i Ejipt, ma na Taovia e ketsalia a Aaron na manetabu ke dato i kelana na Vungavunga

Hor, mi tana e mate. Mi tana tagu ia ma Aaron e 123 na ngalitupana.

⁴⁰ Maia na taovia tsapakae ni Arad tabana i ata i Kanaan e rongomia laka igira na Israel ara maimai.

⁴¹⁻⁴⁹ Me tû tana Vungavunga Hor me tsau bâ tana poiatsa ni Moab migira na tinoni ni Israel ara vaturikaea niqira valepolo tana nauna girani: i Salmona, mi Punon, mi Obot, mi tana avuna vera ni Abarim i laona na butona kao ni Moab, mi Dibon Gad, mi Almon Diblataim, mi tana Vungavunga Abarim varangisia na Vungavunga Nebo, mi laona na poiatsa ni Moab tabana bâ na Kô Jordan gana ngongo savu i Jeriko, i ka levugaqira i Bet Jesimot ma na Poi ni Akasia.

Na Parovata Idavia na Savu Tana Kô Jordan

⁵⁰ Mi tana i laona na poiatsa ni Moab tabana bâ na Kô Jordan gana ngongo savu i Jeriko, na Taovia e sauania a Moses ⁵¹ na parovata vaga girani vanigira na toga ni Israel: "Kalina ti kamu savu tana Kô Jordan ma kamu ba sage tana kao ni Kanaan, ⁵² ma nimui aqo kamu tsialigigira sui na tinoni ara totuvia na kao ia. Ma kamu toroveogira sui lakalaka niqira titinonina na god peropero ara aqosiginigira na vatu ma na tapala, me pipi sui niqira nauna na samasama. ⁵³ Kamu tangolia na kao ia ma kamu totuvia, rongona inau nogo au sau vanigamu. ⁵⁴ Tana vota kao i laoqira na puku babâ kamu gini aqo na tsonikutsu. Ke loki bâ na butona kao kamu vota vania na puku loki, me ke tetelo na butona kao kamu vota vania na puku tetelo. ⁵⁵ Me ti vaga igamu kamu tau tsialigigira sui na tinoni ara totu ida tana kao ia, me sauba igira ara totuvisu kara rotasigamu vaga kalina kesa na konakona e toroa na matamui se e gadovia na kakatsamui, me sauba kara vailabugi kolugamu. ⁵⁶ Me ti vaga igamu kamu tau tsialigigira sui, minau sauba kau matesiligigamu, vaga nogo inau au vangaraua na matesiligiaqira igira."

Na Votavota na Kao

34 Ma na Taovia e sauania a Moses ² na vovorona na ketsa vaga girani vanigira na toga ni Israel: "Kalina kamu ba sage tana kao ni Kanaan, na kao i tana inau sauba kau sau vanigamu, ma nimui votavota sauba ke vaga iani. ³ Na votavota tabana i ata ke tuturiga tana kaomate ni Sin tana vovosana niqira kao na Edom. Ke tuturiga i longa tana isuna tabana i ata na Tasi Mate. ⁴ Mi tana sauba ke kave i tasi-vava kalea na Matana Sautu ni Akrabim, me ke vano saviliu liusia i Sin me ke ba tsau i Kades Barnea. Mi tana sauba ke votu tave kalea i Hasar Adar, me ke ba saviliu i Asmon, ⁵ me ke pilo ba kalea na poiatsa tana vovosana niqira kao igira na Ejipt, me ke ba sui tana Tasi Mediteranean.

⁶ "Ma na Tasi Mediteranean sauba ke lia na votavota tabana i tasi.

⁷ "Ma na votavota tabana i vava ke tû tana Tasi Mediteranean me ke tsau bâ tana Vungavunga Hor, ⁸ me ke tû i tana me ke vano saviliu tana Matana Sautu ni Hamat. Me ke ba saviliu tsau i Sedad ⁹ mi Sipron, me ke ba sui i Hasar Enan.

¹⁰ "Ma na votavota tabana i longa ke tû i Hasar Enan me ke ba saviliu i Sepam. ¹¹ Mi tana ke tada tsau i Harbel tabana i longa i Ain, me ke ba tana tetena tabana i longa tana Reku Galilii, ¹² me tû tana ke tada muria na Kô Jordan me ke tsau bâ tana Tasi Mate.

"Tugirani nogoria vati na votavota i tana ke vosa bâ nimui kao."

¹³ Mi tana maia Moses e tsarivanigira na toga ni Israel, "Iani nogoria na kao sauba kamu aditanimui tana tsonikutsu, aia na kao na Taovia e tuvarivotâ vanigamu amu tu siu na puku me kesa turina. ¹⁴ Na puku ka koniqira a Ruben ma Gad, ma na turina na puku konina a Manase tabana i longa ara aditamaniqira nogo niqira kao, ¹⁵ tabana i longa na Kô Jordan gana ngongo ba i Jeriko."

Igira Ara Tangolia na Aqo na Votakao

¹⁶ Ma na Taovia e tsarivanja a Moses, ¹⁷ "Kaira nogo a Eleasar na manetabu ma Josua na dalena a Nun sauba kaira nogo kara ka tuvarivotâ na kao vanigira na toga. ¹⁸ Ko adigotoa tango kesa na ida i laoqira na puku kara sangakaira na votakao."

¹⁹⁻²⁸ Igirani nogo na soaqira na mane aia na Taovia e viligira:

tana puku konina a Juda aia e vilia a Kaleb na dalena a Jepune;

tana puku konina a Simeon aia e vilia a Selumiel na dalena a Amihud;

tana puku konina a Benjamin aia e vilia a Elidad na dalena a Kislon;

tana puku konina a Dan aia e vilia a Buki na dalena a Jogli;

tana puku konina a Manase aia e vilia a Haniel na dalena a Epod;

tana puku konina a Epraim aia e vilia a Kemuel na dalena a Siptan;

tana puku konina a Sebulun aia e vilia a Elisapan na dalena a Parnak;

tana puku konina a Isakar aia e vilia a Paltiel na dalena a Asan;

tana puku konina a Aser aia e vilia a Ahihud na dalena a Selomi;

tana puku konina a Naptali aia e vilia a Pedahel na dalena a Amihud.

²⁹ Igirani nogoria na mane aia na Taovia e viligira kara sanga na tuvariana na kao tana Kanaan vanigira na toga ni Israel.

Igira na Verabau Ara Saua Vanigira na Levite

35 Tana poiatsa i Moab tabana bâ na Kô Jordan gana ngongo i Jeriko, i tana nogo na Taovia e goko vania a Moses me tsaria, ² "Igoe ko tsarivanigira na tinoni ni Israel laka i laona na butona kao sauba kara totuvia, niqira aqo kara tuvari vanigira na Levite ke visana na verabau, ma na kao laka tana e dato dou na buruburu ara totu polipoligira. ³ Ma na verabau girani sauba kara aditamaniqira nogo igira na Levite, ma kara totu kalavata nogo i tana. Mi tana kao laka i tana e dato dou na buruburu kara moloa niqira buluka ma niqira omea tuavati tavosi. ⁴ Ma na kao laka ia ke polia na verabau tuturiga tana baravatuna na verabau me ke tave ke 225 sangava na aona, me ke tada ke 225 sangava, me ke votu ke 225 sangava, me ke longa ke 225 sangava. ⁵ Ma na verabau ke totu i levugana patu-patu. ⁶ Ma kamu sauvanigira goto na Levite ke ono na verabau gana na mani tsogoravi, i tana tangomana kesa tinoni ke tsogo bâ ti vaga aia ke tavongani matesia kesa. Ma kamu paboginigotoa ke vati sangavulu ruka na verabau ⁷ kolua niqira kao laka tana e dato dou na buruburu, saisai ma kara vati sangavulu alu niqira verabau igira na Levite. ⁸ Ma na dangana na verabau pipi na puku kara sauvanigira na Levite ke taonia na lokina niqira butona kao."

Na Verabau na Mani Tsogoravi

(Na Vaolusi Ketsa 19:1-13; Josua 20:1-9)

⁹ Ma na Taovia e ketsalia a Moses ¹⁰ ke tsarivaganana vanigira na toga ni Israel: "Kalina kamu savu tabana na Kô Jordan ma kamu sage tana kao ni Kanaan, ¹¹ ma nimui aqo kamu viligira visana na verabau agana na mani tsogoravi, i tana tangomana kesa tinoni ke ba tsogoravi ti vaga aia ke tavongani matesia kesa tinoni kalina aia e tau padâ na matesiana. ¹² Mi tana nogo sauba ke totu popoi tanigira na kamana na tinoni e mate aia e ngaoa na tangotugu. E tau dou kamu matesia na mane ia ti kamu tau ida talu na pedeana i mataqira na toga. ¹³ Kamu viligira ke ono na verabau, ¹⁴ ke tolu kara tu totu tabana i longa na Kô Jordan, me ke tolu kara tu totu i laona na butona kao ni Kanaan. ¹⁵ Mi tugira kara lia niqira vera na mani tsogoravi igira na tinoni ni Israel migira goto na tinoni ni veratavosi igira ara totu tetelo moa i laomui migira ara totu kalavata. Masei moa ti vaga ke tavongani matesia kesa tinoni kalina e tau padâ na matesiana, me tau utu ke tsogo me ke ba taopoi i laona sa vidaqira na verabau girani.

¹⁶⁻¹⁸ "Me ti vaga kesa ke adia na tapala, se na vatu, se na tapana gai, me ke labumatesiginia kesa tinoni, ma ia e tsutsukibo manana tana labumate, ma nimui aqo kamu matesia aia. ¹⁹ Ma na kamana varavara na tinoni e mate ti vaga ke tsodoa na mane e naua na labumate, ma nina aqo ke labumatesia.

²⁰ "Me ti vaga ke kesa ke reisavi sosongolia kesa gana verakolu, me ke surukelia me ke puka i lao me ke mate, se ke taimatesiginia sa omea, ²¹ se ke tupiginia gana kapuruku me ke mate, ma na mane vaga ia e tsutsukibo manana tana labumate, ma nimui aqo kamu matesia aia. Ma na kamana varavara nogo na tinoni e mate, ti vaga ke tsodoa na mane e naua na labumate, ma nina aqo ke labumatesia.

²² "Me ti vaga ke kesa ke tau goto tobaseko vania kesa kulana, me ke tavongani matesia moa kalina aia e tau padâ na matesiana, e tau utu ke surukelilea moa me ke puka se ke tsoni bâ moa kesa na omea i konina ke gadovia me ke mate, ²³ se ke tau momoro me ke tatai, ma na vatu ia ke bâ gadovia kesa tinoni me mate, maia e tau nogo gana gala aia, ²⁴ mi kalina ti ke laba na omea vaganana ia, ma na saikolu kara tinete doua i ka levugaqira na mane e naua na labumate ma na kamana na mane e mate aia e ngaoa na tangotuguna. ²⁵ Niqira aqo na saikolu kara isutuguna na mane e naua na labumate tania na limana na kamana na mane e mate, ma kara molovisua tana verabau na mani tsogoravi i tana aia e tsogo bâ me ba taopoi. Ma ia nina aqo ke totu i tana poi tsau kalina ke mate aia e Mane Tabu Loki tana tagu ia. ²⁶ Me ti vaga na mane aia e tavongani naua na labumate ke mololea na verabau na mani tsogo ravi i tana e ba taopoi, me ke rutsu i tano, ²⁷ me ti vaga aia na kamana na mane e mate ke tsodoa me ke labumate, ma nina sasaga na tangotugu ia e tau lia vaga ti na lamutasi tinoni. ²⁸ Maia na mane e tavongani naua na labumate nina aqo ke totu kalavata tana vera na mani tsogoravi poi tsau kalina ke mate aia e Mane Tabu Loki tana tagu ia, mi murina moa ia, ti aia tangomana ke visutugua i verana. ²⁹ Ma na vovorona na ketsa vaga girani kara totu kalavata vanigamu migira goto na kukuamui iava moa tana nauna igamu kamu totu.

³⁰ "Me ti vaga kesa mane kamu raqâ tana pede rongona amu ngaoa kamu tsodovolagia laka e mana aia e labumate, mi tana e kilia nomoa kara ka ruka se kara danga bâ na tinoni kara vatsa laka ara sanga na reiana, ti kamu pedematesia aia. Me ti vaga ke kesa moa tinoni ke reia kalina aia e naua na labumate, me tau nogo tugua kamu pedematesia. ³¹ Na tinoni e tami mananâ i tobana me labumate kesa tinoni nimui aqo kamu labumatesia nomoa. Kamu laka saikesa na tamivaniana ke tsonia moa na qolo na sulova me ke mauri. ³² Ti vaga kesa na mane ke tsogo bâ kesa tana vera na mani tsogoravi, ma kamu laka goto na tamivaniana

na tsoniqolo rongona ke gini visu i verana kalina e tau vati mate moa aia e Mane Tabu Loki tana tagu ia. ³³ Me ti vaga igamu kamu nauvaganana ia, me sauba kamu sisi loboloboginia na kao i tana amu totu. Na labumate nogo e naua me naqugasiginia na kao, me kilia nomoa kamu matesia na mane aia e naua na lamuta, ti kamu tangomana na salamaleginiana na kao i tana ara lamutasi tinoni i laona. ³⁴ Kamu laka goto na naqugasiana na kao i tana amu totu, rongona inau na Taovia au totu i laomui igamu na tinoni ni Israel.”

Na Dalena Daki a Selopehad Ara Tangolidatoa Nina Kao na Tamaqira

36 Igira na ida tana vungu tana duli konina a Gilead, aia na dalena a Makir ma na tutuana a Manase na dalena a Josep, ara mai laba i konina a Moses migira na ida tavosi. ² Mara tsarivaganana vanigira, “Na Taovia e ketsaliginigo igoe ko tuvarivota na kao i laoqira na toga ni Israel tana gini aqo na tsonikutsu. Me ketsaliginigo goto ko sauva vanitugira na dalena daki a Selopehad na kamamami na kao aia e tamanina. ³ Mo ko padatugua, ti vaga kara tu taugâ kesa na puku tavosi, ma tu niqira kao sauba ke lia nogo nina kao na puku ia, ma na kao o tuvarinogoa vanigami igami sauba ke tsaurae lê. ⁴ Mi kalina ke laba na Ngalitupa na Sauvisu Omea, i tana pipi sui na kao ara tsabirigira nogo, sauba kara tusuvisugira sui vanigira na tamanina pukuga, ma na kao ara tu tamanina tugira na dalena daki a Selopehad sauba ke lia tu niqira tamani tugira na mane ara tu taugagira, me ke paboginia tu niqira kao segeni tugira, me sauba ke nanga saikesa tania nimami puku igami.”

⁵ Mi tana ma Moses e tû me tusuvanigira na toga ni Israel na vovorona na ketsa vaga iani e talumai i konina na Taovia: “Na omea vaga igira tana puku konina a Manase ara tsaria e goto sosongo. ⁶ Mieni nogo na omea na Taovia e ketsalia tana tu rongoqira na dalena daki a Selopehad, ‘E dou moa ti tugira na dalena daki a Selopehad kara tu taugâ sa mane gua moa tugira ara tu ngaoa, ma na mane nogo tana puku i konina tu tamaqira segeni nogo tugira. ⁷ Ma na kao ara tuvarivota vanigira pipi na puku tana Israel e tau dou ke savu bamai tana puku tavosi; pipi tinoni ni Israel nina aqo ke tangolidatoa na kao tana puku konina na tamana segeni nogo ia. ⁸ Pipi na daki e tangolidatoa na turina kao i laona kesa na puku tana Israel, nina aqo ke taugâ kesa na mane tana puku i konina segeni ia. Mi tana nauvaganana ia ti pipi tinoni tana Israel sauba ke tangolidatoa nina kao na mumuana, ⁹ ma na kao sauba ke gini tau dona na savu bamai tana puku tavosi. Pipi tatasa na puku sauba ke tangolidato sailaginia moa nina kao segeni.’”

¹⁰⁻¹¹ Me vaga ia, mi tugira ko Mala, ma ko Tirsa, ma ko Hogla, ma ko Milka, ma ko Noa, tugira na dalena daki a Selopehad, ara tu naua vaga na Taovia e ketsaligininogoa a Moses kara naua, mara tu taugagira na dalena tu niaqira. ¹² Ara tu taugâ i laona na duli tana puku konina a Manase na dalena a Josep, ma tu niqira kao e totu kalavata tana puku konina tu tamaqira.

¹³ Igirani nogo na vovorona na ketsa ma na vali aia na Taovia e tusuvanigira na toga ni Israel me liu konina a Moses tana poiatsa ni Moab tabana bâ na Kô Jordan, gana ngongo savu i Jeriko.

VAOLUSI KETSA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I laona na papi na e totu nina goko a Moses i tana e tsaritugutugua nina ketsa ma nina vali God vanigira na tinoni ni Israel. Na omea iani e laba kalina ara totu tana kao ni Moab, i tana ara mai totu tetelo tana susuina na liu i laona na kaomate, mara vangaraua kara ba sage tana Kanaan ma kara totuvia.

Igirani visana na omea tamani rongona loki bâ ara maretsuna tana papi iani:

1) A Moses e tsaritugutugua na omea loki ara laba i laona vati sangavulu ngalitupa ara putsi nogo. Maia e nongigira na tinoni kara padavisua e koegua God e idagana sautu vanigira i laona na kaomate, me raigira kara rongomangana God ma kara totukakai i konina.

2) A Moses e vaolusigokona vanigira tugua tana rongoqira na Sangavulu Ketsa, me gini goko bâ tana rongona na Kesanina Ketsa, me raiginigira na tinoni kara samasama vania moa na Taovia. Mi muri, maia e vaolusigokona vanigira tugua tana rongoqira na vali kara tagaovia na mauriqira na tinoni ni Israel i laona na kao God e vekea vanigira.

3) A Moses e tsarivanigira tugua na tinoni tana rongona nina vaitasogi God e naukolugira, me raigira kara vaolusia niqira veke na manaliana niqira tabana na vaitasogi ia.

4) Ara molokaea a Josua ke lia na tuguna a Moses me ke ida vanigira nina tinoni God. Mi murina ara lingena na linge na tsonikaeana nina doulaka God, ma Moses e tabugira na puku tana Israel, maia e mate i tana i Moab, tabana i longa na Kô Jordan.

Ma na omea loki bâ tana papi iani laka aia God e galuvegira nina tinoni vivili me vangalaka sosongo vanigira. Niqira aqo igira nina tinoni kara pada sailaginia na omea iani, ma kara galuvea, ma kara rongomangana aia ti kara gini tamanina na mauri ma nina vangalaka sailagi.

Na butona pukuga bâ tana papi iani e totu tana lova 6 buto 4 tsau tana 6, i tana e totu na goko aia Iesu e soaginia na ketsa e loki putsikae bâ liusigira na ketsa sui: "Ko galuvea na Taovia nimu God tana tobamu popono, mi tana tidaomu popono, mi tana susuligamu popono."

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na kesanina nina goko a Moses

Na rukanina nina goko a Moses

a. Igira na Sangavulu Ketsa

b. Igira na ketsa, na vali ma na parovata

Na parovata e kalea na sage bâ i Kanaan

Na vaolusiana na taso

Na susuina nina goko a Moses

Na mateana a Moses

Na Vuresi Makaliana

¹ I laona na papi iani ara totu na goko e tsaria a Moses vanigira na tinoni ni Israel kalina ara totutu moa tana kaomate i tabana i longa na Kô Jordan. Igira ara totu tana Poi Jordan varangisia i Sup, ka gaqira levuga na vera ni Paran kesa tabana, mi tugira na vera ni Topel, mi Laban, mi Haserot, mi Disahab kesa tabana.

² E adigira sangavulu kesa na dani na vanovano tû

tana Vungavunga Sinai tsau bâ i Kades Barnea na liu bâ tana kao vungavungaga ni Edom. ³ Mi tana kesani-na dani i laona na sangavulu kesanina vula, tana vati sangavulunina ngalitupa murina kalina ara mololea i Ejipt, ma Moses e tû me tsaritugutugu vanigira na tinoni pipi sui na omea na Taovia e ketsaliginia ke tsarivanigira. ⁴ Iani e laba i murina kalina na Taovia e tuliusinogoa a Sihon niqira taovia tsapakae igira na Amor, aia e tagao tana vera ni Hesbon, ma Og na

taovia tsapakae ni Basan, aia e tagao tana vera ni Ashtarot mi Edrei. ⁵ Aia tana tagu kalina igira na tinoni ni Israel ara totu i tabana i longa na Kô Jordan tana butona kao ni Moab, ma Moses e tuturiga na votarongona nina ketsa, ma nina vali, ma nina tosasaga aia God e vanigira.

Me tsarivanigira, ⁶ "Kalina igita a tototu moa tana Vungavunga Sinai, ma na Taovia nida God e tsarivanigita, 'Igamu amu totu oka sosongo nogo tana vungavunga iani. ⁷ Me dou kamu vutigira nimui vale-polo, ma kamu ratsu bâ tana niqira kao vungavungaga na Amor, mi tana butona kao sui ara totu polipolia. Kamu vano tana Poi Jordan, tana kao vungavungaga mi tana atsana, tana butona kao i ata, mi tana liligina na Tasi Mediteranean. Kamu ba tsau tana kao ni Kanaan, mi tabana bâ na Vungavunga Lebanon, me tsau bâ tana Kô loki Euprates. ⁸ Igirani popono tana nauna sui girani, igira nogo na kao inau na Taovia au vekenogoa kau sauanitugira na mumuamui tugira a Abraham, ma Isaak, ma Jakob, migira na kukuaqira. Kamu vano ma kamu ba totuvia.' "

A Moses e Viligira na Tinoni Pede

(Binaboli 18:13-27)

⁹ Ma Moses e tsarivanigira na tinoni, "Kalina igita a tototu moa tana Vungavunga Sinai, minau au tsarivanigamu vaga iani, 'Na aqona gana na tagaoviamui e mamava sosongo vaniau. Mau tau tangomana inau kau nau segenia. ¹⁰ Na Taovia nimui God e naua migamu amu danga sosongo vaga nogo na veitugu tana masaoka. ¹¹ !Minau au nongia na Taovia niqira God na mumuamui, ke naua migamu kamu pabo babâ goto ma kamu gini lia na puku loki sosongo, me ke vangalaka sosongo vanigamu vaga aia e vekenogoa! ¹² ?Ma kau naukoeguani sagatâ inau na kalagai segeniana na aqo loki iani gana na gotoliana nimui vaiganigi igamu? ¹³ Kamu viligira i laona pipi nimui puku, kara visana na mane sasaga, kara dona na padagadovi omea, ma kara lavu nogo na pede, minau sauba kau mologira kara reitutugugamu.' ¹⁴ Migamu amu tabea laka na omea iani e dou na nauana. ¹⁵ Me vaga ia, minau au adigira na mane sasaga ma na mane tagao dou igamu amu viligira nogo i laona nimui puku, mau mologira kara reitutugugamu. Visana ara reitutugugira kesa toga na tinoni, visana kesa sangatu, visana tsege sangavulu, me visana sangavulu. Mau viligira goto visana gaqira sasanga i laoqira nimui puku sui.

¹⁶ "Mi tana tagu ia, minau au tsarivanigira, 'Nimui aqo igamu kamu rongomigira na vaiganigi ara labadato i laoqira nimui tinoni. Kamu pede gotolia pipi na vaiganigi, atsa moa ti ke kalgira nimui tinoni segeni, se ke kalgira goto na tinoni ni veratavosi ara totu i laomui igamu. ¹⁷ Kamu laka na sangâ kesa tabana i laona nimui votagoko. Kamu tinete atsalivania moa

pipi tinoni, atsa moa na vatana tinoni koegua ia. Kamu laka goto na mataguniana ke kesa, rongona na votagoko igamu amu naua e talumai i konina God. Me ti vaga kesa na vaiganigi ke utugana vanigamu na votagokona, ma kamu adimaia vaniau inau, minau sauba kau votagokona.' ¹⁸ Mi tana tagu goto ia, minau au saugotoa vanigamu na tosasaga gana pipi vatana na omea tavosi sui nimui aqo kamu naua."

Ara Molovanogira na Mane Togatoga

(Tsoko Tinoni 13:1-33)

¹⁹ Ma Moses e tsarigotoa, "Igita a naua na omea na Taovia nida God e ketsaligita. Migita a mololea na Vungavunga Sinai, ma liu bâ tana kaomate loki me mataguniga, ma vano kalea niqira kao vungavungaga igira na Amor. Mi kalina igita a tsau i Kades Barnea, ²⁰⁻²¹ minau au tsaria, 'Kalina ia igamu amu mai tsau nogo tana niqira kao vungavungaga igira na Amor, aia na kao na Taovia nida God, ma niqira God na mumuada, e sauanigita. Moro bâ. Aia tagaria. Kamu vano ma kamu totuvia vaga aia e ketsaligita. Kamu laka goto na padaruka se na matagu.'

²² "Migamu amu mai i koniqu inau mamu tsaria, 'E dou ka molo idavanogira talu kara visana na mane togatoga kara togavitalua na kao ia, ma kara lavea iava na sautu dou bâ ka muria, ma kara turupatuna vanigita laka na vatana koegua na verabau ara totu i tana.'

²³ "Minau au tabea nimui goko, mau viligira ara sangavulu ruka na mane, kesa i laona pipi puku. ²⁴ Migira ara bâ tana kao vungavungaga ia, mara togavia tsau bâ tana Poi ni Eskol. ²⁵ Migira ara adivisumai vanigita visana na vuana gai ara reia i tana, mara tsarivulagia laka na kao ia na Taovia nida God sauba ke sauanigita, na kao lakataga dou manana.

²⁶ "Migamu amu petsakoe mamu tau ngaoa na muri-ana nina goko na Taovia nimui God, mamu sove na sage bâ tana kao ia. ²⁷ Igamu amu gini goko ngulungulu segenimui mamu tsaria, 'Na Taovia e reisavigita. Aia e adirutsumigita tania i Ejipt rongona moa ke livugita tana limaqira na Amor girani, ma kara labumatesigita. ²⁸ ?Ma na rongona gua ti ka bâ i tana? Igita a matagu. Igira na mane igita a molovanogira kara togavia na veraqira, ara tsarivanigita laka na tinoni ni tana ara susuliga bâ mara katsi liusigita bâ igita, mara totu i laoqira na verabau ara barapoliginigira na vatu me tsaudato bâ tana masaoka. !Mara reigira goto na mumû i tana!'

²⁹ "Minau au tsaria, 'Kamu laka na mataguniaqira na tinoni gira. ³⁰ Na Taovia nimui God sauba ke idagana sautu vanigamu, me ke vailabu tugumui, vaga nogo igamu amu reia e naua i Ejipt ³¹ mi tana kaomate. Mamu reigotoa aia e adidou koeguanigamu tana sautu popono tsaumai tana nauna iani, vaga nogo kesa na

tamaga e kalagaia na dalena.³² Me atsa moa inau au goko vaga vanigamu ia, migamu amu tau goto norua na Taovia,³³ e atsa moa ti aia e idagana sautu vanigamu pipi kalina, gana ke lavea na nauna i tana kamu vaturikaegira nimui valepolo. Eo, aia e idagana sautu vanigamu i laona na ketsuma na lake iruiru tana bongi mi tana parako tana dani.”

Na Taovia e Kedegira na Israel

(Tsoko Tinoni 14:20-45)

³⁴ Ma na Taovia e tsarigotoa, “Na Taovia e rongomisavia nimui goko dangadanga me gini momosa tobana, mi tana, maia e goko kakai me tsaria,³⁵ ‘Tagara goto sa vidamui igamu tana vatavata vanga sasi iani tangomana ke sage bâ tana kao lakataga dou aia inau au vekenogoa vanigira na mumuamui.³⁶ Aia lelê moa a Kaleb na dalena a Jepune sauba ke sage bâ i tana. Aia e totukakai i koniqu inau, minau sauba kau sauania a Kaleb migira na kukuana na kao popono aia e ba togavia.’³⁷ Mi tana rongomui nogo igamu ti na Taovia e kore vaniau goto inau me tsaria, ‘Atsa goto igoe a Moses, me utu goto ko sage bâ tana kao ia.³⁸ Nimu aqo moa ko malagaisia gamu sasanga, aia a Josua na dalena a Nun. Aia nogo sauba ke ida vanigira na Israel na ba totuviana na kao ia.’

³⁹ “Mi muri maia na Taovia e tsarivanigita sui, ‘Igira na dalemui ara boruboru moa kalina eni, mara tau vati dona moa na reigadoviana na omea e goto ma na omea e sasi, migamu amu tsaria laka sauba gamui gala kara laugira tanigamu. Bâ, migira nogoria sauba kara sage bâ tana kao ia, minau kau sau vanigira, migira kara totuvia.⁴⁰ Mi kalina ia, migamu sui kamu pilo ma kamu visubatugua tana kaomate tana sautu e liu bâ tana Mangalonga ni Aqaba.’

⁴¹ “Migamu amu gokovisu mamu tsaria, ‘A Moses, igami ami sasi i matana na Taovia. Mi kalina ia igami sauba kami baginigira na Amor, vaga nogo e ketsaliginigita na Taovia nida God.’ Mi tana me pipi vidamui amu vangaraua gana na vailabu, mamu padâ laka sauba ke lakagana lê na lauana na kao vungavungaga ia.

⁴² “Ma na Taovia e tsarivaniau inau, ‘Ko parovatavigira kara laka na baginiaqira, rongona inau e utu kau totu kolugira, ma gaqira gala sauba kara tuliusigira.’

⁴³ Minau au tsarivanigamu nina goko na Taovia, migamu amu tau ngaoa na rorongo. Amu petsakoe mangana, mi tana nimui kaekae amu tû mamu ala bâ tana kao vungavungaga.⁴⁴ Migira na Amor ara totu tana tetena gira, ara maiginigamu vaga moa na alaala loki na lango na bulumitsua. Mara takuvi tsarigamu tsau bâ i Horma, mi tana ara ba tuliusigamu tana kao vungavungaga ni Edom.⁴⁵ Migamu amu ngangaidato vania na Taovia ke sangagamu, maia e tau ngaoa na rongomiamui, me tau goto boeginigamu.⁴⁶ Me vaga ia, mamu totu oka i Kades.”

Na Tagu Ara Totu i Laona na Kaomate

² Ma Moses e tsarivaganana iani, “Mi muri migita a mololea i Kades, ma visubatugua tana kaomate, taonia na sautu e liu bâ tana Mangalonga ni Aqaba, vaga nogo e ketsaliginigita na Taovia, migita a liu bamai oka sosongo i tana i laona na kao vungavungaga ni Edom.

² “Mi muri ma na Taovia e tsarivaniau inau³ laka igita a liu bamai oka sosongo nogo tana tetena gira, ma nida aqo ka tave bâ tabana i vava.⁴ Maia e ketsaliau kau tsarivanigamu na goko vaga iani: ‘E varangi nogo kamu liu tsapatugu bâ tana kao vungavungaga ni Edom, niqira butona kao igira na kamamui, na kukuana a Esau. Migira sauba kara matagunigamu,⁵ migamu nimui aqo kamu laka na ratsiana na vailabu koluaqira, rongona inau e utu kau sau vanigamu sa turina niqira kao, atsa moa kesa lelê na labu. Na Edom popono inau au saunogoa vanigira na kukuana a Esau.⁶ Me dou moa ti kamu voli mutsa ma na kô i koniqira.’

⁷ “Kamu padavisua e koegua na Taovia nimui God e vangalaka vanigamu tana pipi na omea amu naua. Aia e reitutugugamu kalina igamu amu liu bamai i laona na kaomate loki iani. Maia e totu kolugamu i laona vati sangavulu ngalitupa popono girani, migamu amu tamanina pipi na omea amu kilia.

⁸ “Me vaga ia migita a aligiritugua ma mololea na sautu e tû tana vera ni Elat mi Esiongeber me liu bâ tana Tasi Tsitsi, ma pilo longa-tave kalea i Moab.⁹ Ma na Taovia e tsarivaniau inau, ‘Kamu laka na nauvaniaqira sa omea seko igira na tinoni ni Moab igira na kukuana a Lot, se na ratsiana na vailabu koluaqira. Inau nogo au sau vanigira na verabau ni Ar, me utu goto kau sau vanigamu igamu sa turina niqira kao.’”

¹⁰ I sau e kesa na mamatana na mumû ara soaginigira na Emim ara totu i Ar. Mara katsi vaga na Anakim, igira e kesa segeni goto na mamatana na mumû.¹¹ Vaga goto igira na Anakim, ara soaginigira goto na Repaim tana idana; migira moa na tinoni ni Moab ara soaginigira na Emim.¹² Igira na Hor ara totu ida i Edom, mi muri, mara mai laba igira na kukuana a Esau mara takuviligira, mara matesigira, mara totuvia na veraqira, vaga nogo ara naua igira na Israel i muri kalina ara tsialigigira gaqira gala tania na kao aia na Taovia e sau vanigira.

¹³ “Mi muri, migita a tulusavu tana Kô Sered vaga nogo na Taovia e tsarivanigita ka naua.¹⁴ Tana tagu ia e tolu sangavulu alu nogo na ngalitupa e putsu murina kalina igita a mololea i Kades Barnea. Me pipi sui lakalaka na mane gana na vailabu tana vatavata ia ara mate sui nogo, vaga nogo na Taovia e tsaria ke laba vaga.¹⁵ Ma na Taovia e kore babâ vanigira moa poi tsau kalina aia e matesigira sui lakalaka.

¹⁶ “Mi murina kalina igira ara mate sui nogo, ¹⁷ ma na Taovia e tsarivanigita igita, ¹⁸ I dani eni nogo sauba igamu kamu liusavu taligu tana butona kao ni Moab tana sautu e liu bâ i Ar. ¹⁹ Mi kalina kamu ba laba i tana me sauba kamu totu varangisia niqira kao igira na Amon, migira nogo na kukuana a Lot. Kamu laka goto na nauvaniaqira sa omea seko, se na ratsiana na vailabu koluqira, rongona inau e utu kau sauvanigamu sa turina niqira kao igira inau au saunogoa vanigira.’ ”

²⁰ Ma na butona kao ia ara soaginigotoa niqira butona kao igira na Repaim, na soaqira na tinoni ara totu ida nogo i tana; migira na Amon ara soaginigira na Samsumim. ²¹ Mara katsi sosongo vaga nogo igira na Anakim. Migira na mamatana tinoni susuliga mara danga sosongo bâ. Ma na Taovia e matesigira sui lakalaka rongona aia e ngaoa igira na Amon kara tamanina niqira kao ma kara totuvia. ²² Ma na Taovia e nauvanigira vaga goto igira na Edom igira na kukuana a Esau ara mauri tana kao vungavungaga ni Edom. Aia e matesigira sui na Hor, rongona igira na Edom kara tamanina niqira kao ma kara totuvia, mi kalina ia migira ara tototu moa i tana. ²³ Ma na kao popono e totu liligina na Tasi Mediteranean ara totuvia igira na tinoni ni Krete. Igira ara matesigira na Avim na tamanina pukuga i tana, mara laua niqira kao sui lakalaka tsau bâ tabana i ata na verabau ni Gasa.

²⁴ “Mi kalina igita a liuputsi taninogoa i Moab, ma na Taovia e tsarivanigita, ‘Kalina ia kamu ba tulusavu tana Kô Arnon. Inau au molonogoa i limamui a Sihon ni Hesbon niqira taovia tsapakae na Amor, kolua nina kao popono. Kamu baginia, ma kamu tuturiga na totuviana nina kao. ²⁵ E tû i dani eni me ke bâ inau sauba kau naua migira na tinoni pipi sui tana nauna kara matagunigamu. Igira sui sauba kara gariri tana matagu kalina kara rongomia na soamui.’ ”

Igira na Israel Ara Tulusia A Sihon Na Taovia Tsapakae (Tsoko Tinoni 21:21-30)

²⁶ Ma Moses e pabogokona goto me tsaria, “Mi kalina igita a totu moa tana kaomate ni Kedemot, minau au molo bâ na goko na rago vania a Sihon na taovia tsapakae ni Hesbon mau tsarivania: ²⁷ ‘Ko tamivanigami kami liusavu tana nimu butona kao. Igami sauba kami vano saviliu dou moa, me utu goto kami soba sa tana sautu segeni. ²⁸ Sauba kami tsonimatena na mutsa kami gania ma na kô kami inuvia. Igami ami ngaoa moa kami liu taligu tana nimu butona kao, ²⁹ poi kami ba savu tana Kô Jordan na vano tana kao aia na Taovia nimami God sauba ke sauvanigami. Igira na kukuana a Esau ara totu i Edom, migira goto na Moab ara totu i Ar, ara tamivanigami nogo kami liu taligu tana niqira butona kao.’

³⁰ “Maia Sihon na taovia tsapakae ni Hesbon e tau tamivanigita ka liu taligu tana nina butona kao. Ma na

Taovia nimui God e naua maia a Sihon e gini tsatsarae me petsakoe sosongo, rongona igita ka gini tango mana na tulusiana ma na lauana nina butona kao, na kao aia igita a tototu moa i laona kalina ia.

³¹ “Mi muri ma na Taovia e tsarivaniau ‘Ko reia, inau au naua ma Sihon na taovia tsapakae kolua nina kao popono ara tau goto susuliga i matamui igamu; kamu ba tangolia nina kao ma kamu totuvia.’ ³² Ma Sihon e tsunamai kolugira sui nina alaala mara vailabugi kolugita i ligisana na vera ni Jahas, ³³ ma na Taovia nida God e moloa i limada gita, migita a matesia aia kolugira na dalena, migira sui lakalaka goto nina tinoni. ³⁴ Mi tana tagu goto ia, igita a laugira ma toroutsanigira pipi na vera, ma matesigira sui lakalaka na tinoni, na mane, ma na daki, ma na baka. Ma tau goto moloa ke kesa ke mauri. ³⁵ Igita a laugira niqira buluka ma na omea sui i laona na veraqira. ³⁶ Na Taovia nida God e tamivanigita ka tangoligira pipi sui na vera tû i Aroer tana susuina na poi ni Arnon, ma na verabau i levugana na poi ia, me tsau bâ i Gilead. Me tagara goto sa vera tamani baravatuna ke kakai vanigita. ³⁷ Migita a tau moa ba varangisia niqira butona kao igira na Amon, se tana liligina na Kô Jabok, se tana vera tana kao vungavungaga, se sa tana vera tavosi goto i tana na Taovia nida God e tongo vanigita ka vano.”

Igira na Israel Ara Tulusia A Og Na Taovia Tsapakae (Tsoko Tinoni 21:31-35)

3 Ma Moses e turupatu babâ moa me tsaria, “Mi muri, migita a tave kalea na butona kao ni Basan, mi tana ma Og na taovia tsapakae e rutsumai kolugira nina alaala sui, mara vailabugi kolugita i ligisana na vera ni Edrei. ² Ma na Taovia e tsarivaniau, ‘Kamu laka na mataguniana aia. Inau sauba kau moloa i limamui aia, migira goto nina mane, me pipi sui nina butona kao. Kamu nauvania a Og na omea vaga amu nauvania a Sihon niqira taovia tsapakae na Amor aia e tagao i Hesbon.’

³ “Me vaga ia, ma na Taovia e mologotoa a Og na taovia tsapakae, migira nina tinoni i limada gita, migita a labumatesigira sui lakalaka. ⁴ Mi tana tagu goto ia, migita a tangoligira sui na verana, me tagara lele goto sa vidaqira igita a tau tangolia. E saisai mara ono sangavulu na verabau igita a tangoligira tana butona kao popono ni Argob, i tana e tagao a Og na taovia tsapakae ni Basan. ⁵ Ma na verabau sui girani ara barapoliginigira na baravatu ara dato ao, mara tamanina na matsapakapuqira, ma na gai loki gana na raveginiqira na matsapakapu, mara danga goto na vera tetele ara tau barapologinigira na vatu. ⁶ Igita a toroutsanigira sui na vera, ma matesigira sui lakalaka na mane ma na daki, ma na baka, vaga nogo igita a nauvanigira na vera e tamanina a Sihon na taovia

tsapakae ni Hesbon. ⁷ Migita a laugira niqira buluka ma na omea sui i laona na veraqira.

⁸ “Mi tana tagu goto ia, migita a laua ka koniqira kaira a Sihon ma Og niqira taovia tsapakae igira na Amor, na kao tabana i longa na Kô Jordan, tû tana Kô Arnon me tsau bâ tana Vungavunga Hermon. ⁹ Na Vungavunga Hermon igira na Sidonia ara soaginigo-toa Sirion, migira na Amor ara soaginia Senir. ¹⁰ Migita a laugira pipi sui lakalaka nina butona kao a Og na taovia tsapakae ni Basan: igira nogo na verabau tana poina i kelana na tetena, ma na butona popono na Gilead ma na Basan, me longa tsau bâ tana vera ni Saleka mi Edrei.”

¹¹ A Og na taovia tsapakae aia na susuina na Repaim. Ma na kesina ara aqosiginia na vatu, me sangava ruka na katsina me sangava kesa na damana taoninogoa na totovo ara gini aqo tana tagu ia. E tangomana moa na reiana, e totu i Raba tana niqira verabau igira na Amon.

Igira na Puku Ara Totuvia Tabana i Longa na Kô Jordan (Tsoko Tinoni 32:1-42)

¹² Ma Moses e tsarigotoa. “Mi kalina igita a launogoa na kao ia, minau au sauvanigira na puku ka koniqira a Ruben ma Gad na butona kao tabana i vava na vera ni Aroer i ligisana na Kô Arnon, ma na turina na kao vungavungaga ni Gilead, kolugira goto nina vera tetelo sui. ¹³ Me vania na turina na puku konina a Manase, inau au sau na turina na Gilead ma na Basan popono, i tana e tagaovia a Og tana idana, aia nogoria na butona kao popono i Argob.”

Mi Basan i sau ara donaginia vaga niqira kao igira na Repaim. ¹⁴ Maia Jair tana puku konina a Manase, e laua na butona kao popono ni Argob, aia na Basan tsau bâ tana vovotana i Gesur mi Maaka. Aia e tangomalavuginia na soana segeni igira sui na vera tetelo, mara donaginigira nogo vaga nina vera a Jair tsaumai i dani eni.

¹⁵ Ma Moses e turupatu babâ moa me tsaria, “Mau sau na Gilead vania na duli konina a Makir tana puku konina a Manase. ¹⁶ Me vanikaira na puku konina a Ruben ma Gad inau au sau na butona kao tû i Gilead me tsau bâ tana Kô Arnon. Na levugana na kô ia ka niqira votavota i ata, ma na Kô Jabok ka niqira votavota i vava, i tana goto e tsaumai niqira votavota na Amon. ¹⁷ Ma niqira votavota tabana i tasi e votu me bâ tsau tana Kô Jordan, e tû tana Reku Galilii i vava, me tada tsau bâ tana Tasi Mate i ata, me longa me ba tsau tana tuana na Vungavunga Pisga.

¹⁸ “Mi tana tagu goto ia, minau au goko vanigira vaga iani, ‘Na Taovia nida God e saunogoa vanigamu na kao iani tabana i longa na Kô Jordan kamu totuvia. Mi kalina ia, migira sui nimui mane na vailabu kara adigira niqira sagore, ma kamu molovanogira kara savu taligu tana Kô Jordan idavigira na puku tavosi sui ni Israel,

gana kara sangagira na lauaqira niqira kao. ¹⁹ Igira moa na taumui, ma na dalemui, ma nimui buluka, mau donaginia laka ara danga sosongo nimui buluka, sauba kara totuvisu tana vera girani inau au saunogoa vanigamu. ²⁰ Kamu sangagira igira na kulamui poi tsau kalina kara adia na kao aia na Taovia sauba ke sauvanigira i tabana i tasi na Kô Jordan, me ke tamivanigira kara totu i tana tana rago, vaga nogo aia e nauvanigamu nogo ieni. Mi murina moa ia, ti igamu kamu viumaitugua tana kao iani inau au saunogoa vanigamu.’

²¹ “Mi muri, minau au goko vania a Josua mau tsaria: ‘Igoe o reinogoa pipi sui na omea aia na Taovia nimu God e nauvanikaira a Sihon ma Og, kaira na taovia tsapakae; maia nogo sauba ke nauvaganana goto vanigira pipi sui na taovia tsapakae tavosi i tana igoe sauba ko sugutia niqira kao. ²² Ko laka na mataguniqira, rongona na Taovia nimu God sauba ke vailabu tugumu.’ ”

God e Tau Tamivania a Moses Ke Sage Tana Kao ni Kanaan

²³ Ma Moses e tsarigotoa, “Mi tana tagu goto ia, minau au nonginongi kakai sosongo mau tsaria, ²⁴ ‘Taovia God, inau au dona laka igoe o sauvulagi vaniu na turina lê moa na omea loki ganataga igoe o vangaraua na nauaqira. !E tagara goto sa god i gotu i baragata se i lao i barangengo e tangomana ke naugira na omea loki sosongo vaga igoe o naunogoa!

²⁵ Taovia au nongigo ko tamivaniau moa ma kau tulusavu tana Kô Jordan, ma kau ba reia na kao lakataga dou i tabana kô, migira na kao vungavungaga rerei dou, migira goto na Vungavunga ni Lebanon.’

²⁶ “Mi tana rongomui nogo igamu ti na Taovia e kore vaniau me tau ngaoa na rongomiaqu. Me tsarivaniau moa, !Dou nogo! !Ko laka goto na nongiaqu tugua na omea iani! ²⁷ Ko dato bâ mo ko tû tana tsotsokina na Vungavunga Pisga, mo ko morotave, mo ko morotada, mo ko morolonga, mo ko morovotu. Mo ko morosidoua na omea igoe o reigira, rongona igoe e utu saikesa ko savutaligu tana Kô Jordan. ²⁸ Ko parovavidoua a Josua. Mo ko susuligasia me ke gini malagai, rongona aia nogo sauba ke ida vanigira na tinoni na savu bâ tana kô ia, gana kara totuvia na kao popono i tana igoe o morosigira kalina ia.’

²⁹ “Me vaga ia, migita a totu moa tana poi gana ngongo na vera ni Betpeor.”

A Moses e Raigira na Israel Kara Rongomangana God

4 Mi muri ma Moses e tsarigotoa vanigira na toga, “Kamu muridougira pipi sui na ketsa ma na vali inau au sasaniginigamu kalina eni, me sauba kamu mauri oka, ma kamu tamanina na kao i tana aia na

Taovia niqira God na mumuamui e tusuванigamu.

² Kamu laka goto na paboana se na adiligiana ke kesa tsaqina goko i laoqira na ketsa inau au ketsaliginigamu. Kamu muridougira pipi sui nina ketsa na Taovia nimui God vaga inau au saunogoa vanigamu. ³ Igamu segenimui nogo amu morosia na omea na Taovia e naua tana Vungavunga Peor. Aia e matesigira sui pipi tinoni ara samasama vania Baal i tana, ⁴ migamu moa igamu amu totu kakai konina na Taovia nimui God, amu mamauri moa tsaumai i dani eni.

⁵ "Inau au sasaniginigamu nogo pipi na ketsa ma na vali vaga na Taovia niqiu God e tsarivaniau nogo kau naua. Igamu nimui aqo kamu muridougira kalina kamu ba totu tana kao igamu amu vangaraua na lauana ma na totuviana. ⁶ Kamu muridougira manana, mi tana ti sauba igira na puku tavosi kara reiginia laka igamu amu sasaga loki manana. Mi kalina ti kara rongomigira na ketsa ma na vali sui girani, me sauba kara novo ma kara tsaria, 'Alao! Na puku na tinoni girani ara sasaga sosongo mara donaginigira danga na omea!'

⁷ "E manana sosongo laka e tagara goto sa puku tavosi tana barangengo popono, atsa moa ti ke loki sosongo, ke tamanina sa nina god ke dona ke mai varavara kalina ara nongia ke sangagira, vaga na Taovia nida God e nauvanigita igita. Aia e rongomigita tana tagu sui moa igita a nongia ke sangagita. ⁸ Me tagara goto sa puku tavosi, atsa moa ti ke loki sosongo, ke tamanigira na ketsa ara gotolaka vaga igira na ketsa inau au sasaniginigamu i dani eni. ⁹ !Kamu parovata dou! Reigamu dou kamu tau padalea tana maurimui popono na omea igamu amu morosiginia na matamui segeni. Kamu turupatuna vanigira na dalemui ma na kukuamui ¹⁰ tana rongona na dani igamu amu tutû i matana na Taovia nimui God tana Vungavunga Sinai, kalina aia e tsarivaniau inau, 'Ko soasaigira na tinoni. Inau au ngaoa igira sui kara rongomia na omea inau kau tsaria, rongona kara gini dona na kukuni taniaqu inau tana mauriqira popono, ma kara sasanigira na daleqira na nauvaganana goto ia.'

¹¹ "Kamu turupatu vanigira na dalemui e koegua kalina igamu amu tutû tana tuana na vungavunga e tsavu poponoa na pungu bau matolu ma na lapina lake e irudato tana masaoka. ¹² Kamu turupatu vanigira goto laka e koegua kalina na Taovia e goko vanigamu talu tana lake, mamu rongomia nina goko, mamu tau moa reilakana. ¹³ Mi tana maia e tsarivulagi vanigamu na omea nimui aqo kamu naua gana kamu gini manalia nimui tabana na vaitasogi aia e naukologamu. Nimui aqo kamu muridougira na Sangavulu Ketsa aia e maregira tana ruka na pavavatu. ¹⁴ Na Taovia e ketsali-au inau kau sasaniginigamu pipi sui na ketsa ma na vali aia e ngaoa igamu kamu muridougira tana kao amu vangaraua na lauana ma na totuviana."

Na Parovata Tana Rongona na Samasama Vaniaqira na God Peropero

¹⁵ Ma Moses e goko babâ moa me tsaria, "Mi kalina na Taovia e goko vanigamu talu tana lapina lake tana Vungavunga Sinai, migamu amu tau goto reilakana. Migamu kamu parovata dou, ¹⁶ kamu tau sasi tana aqosiana vanigamu segeni sa titinonina na god peropero, atsa moa ti sa nununa na mane se na daki, ¹⁷ na omea tuavati se na manu, ¹⁸ na omea ara taqutaqu se na tsetse. ¹⁹ Kamu parovata ma kamu tau samasama vanigira na omea igamu amu reia tana masaoka, na aso, na vula, ma na veitugu. Na Taovia nimui God e sauragoa na omea girani vanigira na tinoni tavosi sui gana kara samasama vanigira. ²⁰ Migamu, igamu nogoria na tinoni aia e laumaurisigamu tania i Ejipt, vaga moa ti e lauligigamu tania na iruna na lake loki, rongona e ngaoa kamu lia nina tinoni segeni, migamu amu vaga ia tsaumai i dani eni. ²¹ Mi tana rongomui nogo igamu ti na Taovia nimui God e kore vaniau inau, me gini vatsa vaniau laka e utu kau tulusavu tana Kô Jordan ma kau ba sage tana kao dou aia ke saua vanigamu. ²² Inau sauba kau mate nogo tana kao iani, me utu saikesa kau tulusavu tana Kô Jordan, migamu moa e varangi nogo kamu savu ma kamu totuvia na kao dou i tabana na kô ia. ²³ Kamu parovata dou, ma kamu tau padalea na vaitasogi aia na Taovia nimui God e naukologamu. Kamu rongomangana ma kamu laka goto na aqosiana vanigamu segeni sa vatana goto na titinonina na god peropero, ²⁴ rongona na Taovia nimui God e vaga na lapina lake loki; me tau tamivanigamu kamu samasama vania sa god tavosi.

²⁵ "E atsa moa ti kamu totu oka tana kao ia, ma kamu tamani dalemui ma na kukuamui, ma kamu laka goto na gini sasi tana aqosiana segeni sa nununa na god peropero. Iani na sasi loki i matana na Taovia, me sauba aia ke gini kore sosongo. ²⁶ Inau au soakaira na baragata ma na barangengo kara ka sanga na rongo vataviana na goko inau au naua i dani eni. Me ti vaga igamu kamu petsakoe, me sauba ke tau lelelê oka ma kamu nangaligi lê tania na kao ia. Sauba kamu tau mauri oka tana kao i tabana bâ na Kô Jordan aia e varangi nogo kamu ba totuvia. Igamu sauba kamu nangaligi lê saikesa. ²⁷ Sauba na Taovia ke sarangasigamu i laoqira na puku tavosi, mi tana sauba kara visana lele moa i laomui kara mauri. ²⁸ Mi tana ti sauba kamu aqo vanigira na god peropero ara katsuginia na limana tinoni lê, na god gai ma na god vatu, igira e tau tangomana kara moro, se kara rorongongo, se kara mutsa, se kara sigini gadovi omea. ²⁹ Mi tana ti igamu sauba kamu lalavea na Taovia nimui God, me ti vaga kamu lave mananâ tana tobamui popono, me

sauba kamu tsodoa. ³⁰ Mi kalina igamu kamu totu tana rota, me pipi sui na omea seko girani kara laba vanigamu, mi tana ti igamu sauba kamu pilobatugua i konina na Taovia ma kamu rongomangana. ³¹ Na Taovia nimui God aia na God na galuve; maia sauba e utu ke tsonilegamu, se ke matesiligigamu, se ke padalea na vaitasogi aia segenina nogo e naukolugira na mumuamui.

³² "Kamu vilekevisua tana tagu ni sau, kalina amu tau vati botsa, me ke visu bâ saviliu tsau tana tagu kalina God e vusagira na tinoni tana barangengo. Kamu lavedoua i laona na barangengo popono. ?Laka sa omea loki vaga nogo ia ke laba idanogo i sau? ?Laka ke kesa e rongominogoa sa omea vaga girani? ³³ ?Me laka e totu mamauri moa sa tinoni murina kalina ara rongomia kesa na god e goko vanigira i laona na iruna lake vaga amu rongomia igamu? ³⁴ ?Me laka sa god ke malagai na sage bâ kesa tana veraloki me ke ba lauligigira kesa na puku popono na tinoni tavosi, me ke naua kara lia nina tinoni segeni, vaga nogo aia na Taovia nimui God e nauvanigamu igamu tana Ejipt? Migamu segenimui nogo amu reiginia na matamui kalina God e gini aqo na susuligana loki tana vera ni Ejipt, me mologira na rota seko loki kara gadovigira, me naugira danga na valatsatsa ma na omea ganataga, me tamia kara laba na omea mataguniga loki sosongo i tana. ³⁵ Na Taovia e sauvulagia vanigamu na omea iani, rongona kamu gini donaginia laka aia segenina moa e God, me tagara goto sa god tavosi. ³⁶ Aia e ngaoa ke gini sasanigamu te e tami vanigamu na rongomiana na tatangina nina goko tû i gotu i baragata; mi lao ieni i barangengo aia e tamivanigamu mamu reilakana nina lake tabu, mi laona na lake ia aia e goko vanigamu. ³⁷ Me rongona e galuvegira na mumuamui, te aia e viligamu igamu, mi tana susuligana loki aia segenina nogo e adirutsumigamu tania i Ejipt. ³⁸ Mi kalina igamu amu maimai moa i sautu, maia e tsialigigira na puku tavosi ara susuliga liusigamu bâ igamu, rongona aia ke gini adimaigamu i laona niqira kao igira me ke sauva vanigamu, ma na kao ia amu tamanina moa igamu. ³⁹ Eo, me dou ti i dani eni igamu kamu padatugua na omea iani ma kamu laka goto na padaleana: laka na Taovia aia e God manana i baragata mi barangengo. Aia segenina moa e God me tagara goto ke kesa tavosi. ⁴⁰ Vaga ia ma kamu muridougira pipi sui nina ketsa ma nina vali inau au tusugira vanigamu i dani eni. Me ti kamu nauvaganana ia, me sauba pipi sui na omea kara vano dou vanigamu igamu, migira goto na dalemui kara botsamai i muri. Me sauba kamu mauri oka tana kao aia nogo na Taovia nimui God e tusu-vanigamu kamu tamanina sailagi na dani ma na dani."

Igira na Verabau Gana na Tsogoravi Tabana i Longa na Kô Jordan

⁴¹ Mi muri ma Moses e vililigitugira tolu na verabau tabana i longa na Kô Jordan, kara lia na vera gana na tsogoravi. ⁴² Me ti vaga kesa ke tavongani matesia kesa tinoni aia e tau gana gala maia tangomana ke tso-go bâ me ke toturavi i laona sa tu vidaqira na verabau tugirani, me gini utu vanigira na matesiana. ⁴³ I laona niqira verabau igira na puku konina a Ruben aia e vililigia na verabau ni Beser, tana poiatsa i kelana na tete-na tana kaomate. Mi laona niqira verabau igira na puku konina a Gad aia e vililigia i Ramot tana na butona kao ni Gilead. Mi laona niqira verabau igira na puku konina a Manase aia e vililigia i Golan, tana butona kao ni Basan.

Na Goko Idavia na Sauana Nina Ketsa God

⁴⁴⁻⁴⁶ Igirani nogo na ketsa ma na vali ma na parovata a Moses e sauvanigira na tinoni ni Israel kalina ara mololenogoa i Ejipt, mara mai totu i laona na poi tabana i longa na Kô Jordan, gana ngongo na vera ni Betpeor. Na omea iani e laba i laona na butona kao e tamanina a Sihon niqira taovia tsapakae na Amor, aia e tagao tana vera ni Hesbon tana idana, ma Moses migira na tinoni ni Israel ara tullusia kalina igira ara rut-suligi tania Ejipt. ⁴⁷ Igira ara totuvia nina kao a Sihon, mara totuvigotoa nina kao a Og na taovia tsapakae ni Basan, kaira niqira taovia tsapakae na tinoni ni Amor tabana i longa na Kô Jordan. ⁴⁸ Na kao iani e tû tana vera ni Aroer tana liligina na Kô Arnon, me tave saviliu tsau bâ tana Vungavunga Sirion, aia na Vungavunga Hermon. ⁴⁹ Me adisaigotoa na butona popono tabana i longa na Kô Jordan, me tada tsau bâ tana Tasi Mate, me vosa longa i tuana na Vungavunga Pisga.

Igira na Sangavulu Ketsa

(Binaboli 20:1-17)

5 A Moses e soasaigira sui na tinoni ni Israel me tsarivanigira, "Tinoni ni Israel, kamu rongomigira pipi sui na ketsa inau kau sauvanigamu i dani eni. Kamu sasanigira ma kamu muritaonigira dou. ² I tana Vungavunga Sinai na Taovia nida God e naua kesa na vaitasogi kolugita, ³ me tau kolugira moa igira na tamada, me kolugita goto igita sui a mamauri i dani eni. ⁴ I tana i kelana na vungavunga na Taovia e goko i matada tû i laona na lake. ⁵ Mi tana tagu ia inau au tû i levugamui igamu ma na Taovia, gana kau gini tsaritutugua vanigamu na omea aia e tsaria, rongona igamu amu mataguni sosongolia na lake ia, mamu tau tango-mana kamu dato bâ tana vungavunga.

"Ma na Taovia e tsaria, ⁶Inau na Taovia nimui God, inau nogo au laumaurisigamu tania Ejipt, i tana igamu amu totu tseka.

⁷ "Kamu laka na samasama vaniana sa god tavosi. Inau moa kamu samasama vaniau.

⁸ "Kamu laka na aqosi vaniamui segeni na nununa sa omea i baragata, se i barangengo, se i laona na kô i vavana na barangengo. ⁹ Kamu laka na tsuporu tsuna vaniana na nununa sa god peropero, se na samasama vaniana, rongona inau nogo na Taovia nimui God, me utu goto kau tamivanigamu kamu tamanina sa god tavosi. Minau au molo kede vanigira igira ara reisaviau inau, me vanigira goto na kukuqira tsau bâ tana tolunina ma na vatinina vatavata. ¹⁰ Mau sau ni qu galuve vanigira na toga na vatavata igira ara padaloki au inau mara murigira ni qu ketsa.

¹¹ "Kamu laka na soasekoliana na asaqu, rongona inau na Taovia nimui God sauba kau kede asei ti ke soasekolia na soaqu.

¹² "Kamu muridoua na ketsa na mango tana Dani na Sabat ma kamu laka na aqo tana, vaga nogo inau na Taovia nimui God au moloketsana vanigamu. ¹³ Ara ono na dani i tana igamu kamu naugira nimui aqo sui, ¹⁴ ma na vitunina dani, aia na dani na mango inau au balonogoa vaniau. Mi tana dani ia ke laka goto na aqo ke kesa, atsa moa ti igamu, se igira na dalemui, se nimui tseka, se nimui omea tuavati, se igira goto na tinoni ni veratavosi ara mauri i laona na veramui. Ma nimui tseka kara mango vaga goto igamu. ¹⁵ Kamu padatugua laka igamu amu totu tseka i sau tana vera ni Ejipt, minau na Taovia nimui God au adirutsumigamu tania i tana ginia na susuligaqu loki. Aia nogo na rongona ti inau na Taovia nimui God au ketsaliginigamu kamu muridoua na ketsa na mango tana Dani na Sabat.

¹⁶ "Kamu kukuni tanikaira na tamamui ma na tinamui, vaga nogo inau na Taovia nimui God au ketsaliginigamu, rongona ke gini vano dou pipi na omea sui vanigamu ma kamu gini mauri oka tana kao inau au tusuvanigamu.

¹⁷ "Kamu laka na labumatesi tinoni.

¹⁸ "Kamu laka kiboga.

¹⁹ "Kamu laka na komi.

²⁰ "Kamu laka na keli seko vaniaqira na kulamui.

²¹ "Kamu laka na ngaoana na tauna na kulamui. Laka goto na ngaoana na valena, se nina kao, se nina tseka, nina buluka, nina asi, se sa nina omea koegua moa aia e tamanina.'

²² "Igirani nogo na ketsa na Taovia e sauvanigamu sui igamu kalina amu sai i tuana na vungavunga. I tana aia e goko loki i laona na lake mi tana pungu bau matolu, me saugira na ketsa girani me tagara goto sa ketsa tavosi. Mi muri maia e maretsunagira i konina ruka na pavavatu me sauvaniau inau."

Ara Matagu na Toga

(Binaboli 20:18-21)

²³ Ma Moses e tsarigotoa, "Kalina na lake e tsavu ponoa na vungavunga, mamu rongomia na goko e talu i laona na rodo, migira nimui ida ma na taoviana nimui puku ara tû, mara mai i koniqu inau ²⁴ mara tsaria, 'Ina Taovia nimami God e sauvulaginogoa vanigami gana loki tsapakae ma na mararana loki kalina igami ami rongomia na gokona e talumai i laona na lake! Mi dani eni ami reinogoa laka e tangomana vania moa na tinoni lê ke mauri babâ atsa moa ti vaga God e goko vania. ²⁵ ?Me rongona gua ti igami kami alomaigotoa gamami matemate? Aia na lake loki sosongo ia sauba ke matesigami. Igami sauba kami mate manana nomoa ti vaga kami rongomigotoa na Taovia nimami God ke goko vanigami tugua. ²⁶ ?Me laka e mamauri moa sa tinoni murina kalina aia e rongomia na God mamauri e goko vania talu i laona na lake? ²⁷ Migoe a Moses, ko visubatugua mo ko rongomidoua pipi na omea sui aia na Taovia nida God ke tsaria. Mi muri ti ko visumai mo ko tsarivanigami na omea aia e tsarivanigo. Migami sauba kami rongomia ma kami muridoua.'

²⁸ "Mi kalina na Taovia e rongomia na omea vaga iani, maia e tsarivaniau inau, 'Inau au rongomia na omea ara tsaria na tinoni girani, me goto na omea ara tsaria. ²⁹ !Ke dou sosongo ti vaga igira kara papada vaga nomoa iani pipi tagu! Ma kara padalokiau inau, ma kara murigira pipi sui ni qu ketsa, rongona ke gini vano dou sailagi pipi na omea sui vanigira igira, migira goto na kukuqira. ³⁰ Ko bâ mo ko tsarivanigira kara visusagetugua i laona niqira valepolo. ³¹ Migoe moa a Moses ko totu koluau inau ieni, minau sauba kau tusuvanigo pipi sui ni qu ketsa ma ni qu vali. Ko sasaniginigira na tinoni, rongona igira kara gini muritaonigira i laona na kao aia inau sauba kau sauvanigira.'

³² "Igamu na tinoni ni Israel, kamu donadou laka nimui aqo manana kamu naua pipi na omea aia na Taovia nimui God e ketsaliginigamu. Kamu laka na kutsiana ke kesa goto nina ketsa. ³³ Kamu muridougira sui, rongona ke gini vano dou vanigamu pipi sui na omea, ma kamu gini mauri oka tana kao i tana sauba kamu totuvia."

Na Ketsa Loki Putsikae

6 Ma Moses e turupatu babâ me tsaria, "Igirani nogo na ketsa sui aia na Taovia nimui God e ketsaliau inau kau sasaniginigamu igamu. Kamu muridougira tana kao i tana amu vangaraua na sage bâ i laona ma na totuviana. ² Tana maurimui popono igamu, migira goto na dalemui ma na kukuamui, nimui aqo kamu kukuni loki tania na Taovia nimui God, ma kamu

muridougira pipi sui nina ketsa ma nina vali inau au sauvanigamu i dani eni, rongona kamu gini mauri oka tana kao aia God e sauvanigamu. ³ Igamu sui na tinoni ni Israel, kamu rongomi vatavigira ma kamu muridougira. Me ti vaga kamu nauvaganana ia, me sauba ke gini vano dou vanigamu pipi na omea sui, ma kamu gini lia na puku loki susuliga, ma kamu totu tana kao lakataga dou, vaga nogo na Taovia niqira God igira na mumuamui e vekenogoa vanigamu.

⁴ "Igamu na tinoni ni Israel kamu padatugutugudoua na omea iani: Na Taovia aia segenina moa nida God. ⁵ Ma nimui aqo kamu galuvea na Taovia nimui God tana tobamui popono, mi tana tidaomui popono, mi tana susuligamui popono. ⁶ Ma kamu laka saikesa goto na padaleaqira na ketsa inau au saugira vanigamu i dani eni. ⁷ Kamu sasaniginigira na dalemui. Kamu tsaritugutugugira kalina kamu totu i laona na valemui, mi kalina kamu lela i sautu, kalina kamu mango mi kalina kamu aqoaqo. ⁸ Kamu sorigira tana limamui, mi tana raemui, gana kamu gini papadagira sailagi. ⁹ Kamu maregira tana gai tudato tana matsapana na valemui, mi tana matsapakapuna na veramui."

"Kamu maretsunagira na ketsa ma kamu sorigira tana raemui gana kamu gini papadagira sailagi." (6:8)

Niqira Aqo Igira na Israel Kara Muridougira Pipi Sui na Ketsa

¹⁰ Ma Moses e tsarigotoa, "E vaga nogo na Taovia nimui God e vekenogoa vanitugira na mumuamui, tugiira a Abraham, ma Isaak, ma Jakob, aia sauba ke sauvanigamu na butona kao loki, i tana ara totu manoga nogo na verabau loki, igira igamu amu tau logogira. ¹¹ Ma na vale gira sauba kara dangadato na omea dou i laoqira, igira na omea igamu amu tau molosagegira. Me sauba kara totu goto na tuvu igira igamu amu tau tsaigira, ma na uta na uaeni, ma na gai na olive igira igamu amu tau tsukagira. Mi kalina na Taovia ke adimaigamu tana kao iani, ma kamu tamani na pipi na omea sui amu ngaoa na ganiana, ¹² mi tana ke reigamu manana kamu tau padalea na Taovia aia e laumaurisigamu tania Ejipt, i tana igamu amu totu tseka i sau. ¹³ Kamu kukuni tania na Taovia nimui God, maia segeni moa kamu samasama vania, mi tana asana segeni moa aia kamu aqosigira nimui veke. ¹⁴ Kamu laka goto na samasama vaniaqira na god tavosi, sa vidaqira goto niqira god peropero igira na tinoni ara tototu poligamu. ¹⁵ Me ti vaga kamu samasama vanigira na god peropero gira, ma na korena na Taovia sauba ke tsunamai i konimui vaga na lake me ke ganisuigamu saikesa, rongona na Taovia nimui God aia e tototu kolugamu, maia e tau tamivanigamu kamu samasama vanigira na god tavosi.

¹⁶ "Kamu laka na tovoleana na Taovia nimui God, vagma amu naunogoa i Masa. ¹⁷ Kamu parovata dou ma kamu muridougira pipi sui nina ketsa ma na vali aia na Taovia nimui God e sauvanigamu. ¹⁸ Kamu naua moa na omea aia na Taovia e tsaria e dou me goto, me sauba ke gini vano dou vanigamu pipi na omea sui. Me sauba kamu tangomana na aditamanimui na kao dou aia na Taovia e vekenogoa vanigira na mumuamui, ¹⁹ ma kamu tsialigigira gamui gala vaga aia e vekenogoa.

²⁰ "Sauba ke sau igira na dalemui kara veisuagamu vaga iani, 'Rongona gua ti na Taovia nida God e ketsaligita ka murigira na ketsa sui girani?' ²¹ Mi tana, ma nimui aqo igamu kamu tsarivanigira, 'I sau igami ami tseka vania na taovia tsapakae ni Ejipt, ma na Taovia nogo e laumaurisigami tana susuligana loki. ²² Mi tana matamami segeni nogo igami, ami reia kalina na Taovia e aqosigira na valatsatsa ma na omea mataguniga loki vanigira na tinoni ni Ejipt, ma niqira taovia tsapakae, migira nina mane sasanga. ²³ Aia e nusiligigita tania i Ejipt me adimaigita ieni, me sauvanigita na kao iani, vaga aia e vekenogoa vanigira na mumuada laka ke naua. ²⁴ Mi muri, ma na Taovia nida God e ketsaligita ka muridougira pipi sui nina ketsa ma nina vali, ma ka kukuni tania aia. Me ti vaga igita ka nauvaganana ia, ma na Taovia sauba ke reitutugu sailaginigita, migita sauba ka gini totu dou vaga nogo kalina ia. ²⁵ Me ti vaga ka muri kalavatavia pipi sui na omea God e ketsaliginigita, maia sauba ke reingaogita sosongo.' "

Igira na Israel Nina Tinoni Segeni na Taovia

(Binaboli 34:11-16)

7 Ma Moses e goko babâ me tsaria, "Na Taovia nimui God sauba ke adivanogamu tana kao igamu amu vangaraua na ba totuviana kalina ia, maia sauba ke tsialigigira danga na puku na tinoni tavosi tania na kao popono ia. Mi kalina igamu kamu babâ moa i sautu, maia sauba ke tsialigigira ke vitu na puku na tinoni ara loki bâ mara susuliga bâ liusigamu igamu. Igira nogo na Het, na Gergas, na Amor, na Kanaan, na Peres, na Hivi, ma na Jebus. ² Mi kalina na Taovia nimui God ke mologira na tinoni girani tana limamui igamu ma kamu tuliusigira, ma nimui aqo kamu labumatesigira sui lakalaka. Kamu laka goto na nauana sa vekesai koluaqira, se na gaeaqira. ³ Kamu laka na taugalalo koluaqira, ma kamu laka goto na tamivaniaqira na dalemui na taugalalo koluana sa vidaqira, ⁴ rongona ti kara nauvaganana ia, me sauba igira kara raqaligigira na dalemui tania na Taovia ma kara ba samasama vanigira na god peropero. Me ti vaga ke laba na omea vaga ia, ma na Taovia sauba ke kore vanigamu, me ke matesigamu saviliu. ⁵ Bâ, migamu nimui aqo kamu toroveogira niqira belatabu, ma kamu

tairutugira niqira tuguru vatu tabu, ma kamu kavit-sunagira na nununa niqira god daki ko Asera, ma kamu kodogira na titinonina niqira god peropero. ⁶ Kamu nauvaganana iani, rongona igamu nina tinoni nogo na Taovia nimui God. Aia nogo e viligamu i laoqira na tinoni sui tana barangengo, rongona kamu gini lia nina tinoni segeni nogo aia.

⁷“Na Taovia e galuvegamu me viligamu tau tana rongona laka igamu amu danga liusigira bâ na tinoni tavosi. Tagara, igamu nogo na puku amu tetelo bâ i laoqira na puku na tinoni sui tana barangengo. ⁸ Maia na Taovia e galuvegamu manana nomoa me ngaoa ke manalivanigamu nina veke aia e nauvanigira na mumuamui i sau. Maia nogo na rongona ti tana susuligana loki aia e laumaurisigamu tania na totu tseka vaniana na taovia tsapakae ni Ejipt. ⁹ Me dou ti kamu padatugutugua laka na Taovia nimui God aia segenina moa na God manana. Maia sauba ke manalia nina tabana na vaitasogi e naukolugamu, me ke sauvulagia nina galuve vo oli vanigira na toga na vatavata, igira ara padalokia mara muria nina ketsa. ¹⁰ Maia sauba ke tau goto kisâ na kedeaqira igira ara reisavia. ¹¹ Eo, mi kalina ia, ma nimui aqo kamu muridougira sui na ketsa ma na vali ma na parovata inau au sauvanigamu i dani eni.”

Na Taovia Sauba Ke Vangalaka Vanigira Ara Muriketsa (Na Vaolusi Ketsa 28:1-14)

¹² Ma Moses e goko vaganana iani me tsaria, “Me ti vaga igamu kamu rongomidougira na ketsa girani, ma kamu muri kalavatavigira, ma na Taovia nimui God sauba ke manali babâ nina tabana na vaitasogi aia e naukolugamu, me ke sauvulagigotoa vanigamu nina galuve vo oli, vaga aia e vekenogoa vanigira na mumuamui. ¹³ Aia sauba ke galuvegamu me ke vangalaka sosongo vanigamu, rongona kamu gini pabo babâ, ma kara gini danga na dalemui. Aia sauba ke tabugira nimui uta, ma kara danga gamui mutsa, ma nimui uaeni, ma nimui oela na olive, ma kara danga goto nimui buluka ma nimui sipi. Maia sauba ke sauvanigamu pipi sui na vangalaka girani i laona na kao i tana aia e vekenogoa vanigira na mumuamui laka ke sauvanigamu. ¹⁴ Me sauba ke tagara goto sa puku na tinoni tana barangengo popono ke adia na vangalaka loki vaga igamu. Me ke tagara goto sa vidamui igamu, se sa vidaqira nimui buluka, ke totu mamane. ¹⁵ Na Taovia sauba ke didia tanigamu pipi vatana na lobogu, me utu goto ke molomai vanigamu sa vatana na rota seko loki vaga amu reinogoa i Ejipt. Me sauba nomoa ke molo bâ na rota seko vaga gira ke gadovigira igira sui gamui gala. ¹⁶ Kamu matesiligigira pipi sui na puku na tinoni tavosi aia na Taovia nimui God ke moloa i limamui, ma kamu laka goto na gaeaqira. Kamu laka

saikesa na samasama vaniaqira niqira god peropero, rongona aia sauba ke tsukia gamui matemate.

¹⁷ “Kamu laka goto na tsariana laka na tinoni girani ara danga liusigamu igamu, mamu tau tangomana na tsialigiqira. ¹⁸ Kamu laka na mataguniaqira. Kamu padatugua moa na omea na Taovia nimui God e nauvania na taovia tsapakae ni Ejipt migira nina tinoni. ¹⁹ Kamu padavisugira goto na rota seko loki igira igamu amu reiginia na matamui segeni, migira na valatsatsa ma na omea ganataga, ma na susuligana loki aia na Taovia nimui God e gini laumaurisigamu. Ma na omea vaga girani, aia na Taovia nimui God e naunogoa vanigira na tinoni ni Ejipt, sauba goto ke gini aqo tana matesiaqira igira sui na tinoni amu matagunigira kalina ia. ²⁰ Maia sauba ke naua ma kara viri tsogo saranga bamai, me ke matesigotoa igira ara tango mana na tsogo ma na taopoi.

²¹ “Me vaga ia, migamu kamu laka na mataguniaqira na tinoni girani. Na Taovia nimui God e totu kolugamu; aia na God loki tsapakae, maia segeni moa kamu matagunia. ²² Na Taovia sauba ke kiki rago moa ke tsialigigira na puku na tinoni girani kalina igamu kamu babâ moa i sautu. Me utu kamu matesigira sui lakalaka ke kesa moa kalina, rongona ti vaga kamu nauvaganana ia, me sauba igira na omea tuavati atsi kara pabo babâ, ma kara sekologamu. ²³ Na Taovia sauba ke mologira gamui gala i limamui, me ke sarangasigira poi kara viri mate sui. ²⁴ Aia sauba ke mologira niqira taovia tsapakae tana limamui. Migamu sauba kamu matesigira, ma kara padalegira saikesa. Eo, sauba ke tagara lelê goto ke kesa ke tangomana na utusiamui poi tsau kalina kamu matesigira sui lakalaka. ²⁵ Kamu kodogira sui na titinonina niqira god peropero. Ma kamu laka na ngaoana ma na aditamanimui na siliva ma na qolumila ara inilauginia niqira god peropero. Me ti vaga kamu adigira, me sauba ke tsukia gamui matemate, rongona na Taovia nimui God e reisavigira na omea vaga gira. ²⁶ Kamu laka goto na adisageana i valemui sa vidaqira na titinonina na god peropero girani, me ti kamu naua na omea vaga ia, me sauba ke gadovigamu na vealagi vaga e gadovigira igira. Nimui aqo kamu reisavigira ma kamu peagira na titinonina na god peropero girani, rongona na Taovia e vealaginigira nogo.”

Na Israel Sauba Kara Tamanina na Kao Dou

8 Ma Moses e tsarigotoa, “Kamu muridougira pipi sui na ketsa inau au sauvanigamu i dani eni, rongona kamu gini mauri oka, ma kamu pabo babâ, ma kamu totuvia na kao aia na Taovia e vekenogoa vanigira na mumuamui. ² Kamu padavisua laka e koegua kalina aia na Taovia nimui God e idagana sautu vanigamu tana kaomate i laona vati sangavulu na ngalitupa, me

mologira danga na rota kara gadovigamu gana ke gini tovolegamu, ti aia ke gini donaginia nimui papada, ti vaga kamu murigira manana nina ketsa se tagara.

³ Eo, aia nogo e naua mamu gini vatsangia na vitoa, mi muri maia e sauvanigamu na mana † ke lia gamui mutsa, na mana aia na mutsa vaga igamu migira na mumuamui amu tau vati ganigotoa sa dani. Na Taovia e gini nauvaganana vanigamu ia rongona ke sasaniginigamu laka na tinoni e tau gini mauri na breidi segeni moa, e kiligotoa ke muridougira pipi sui nina tsaqina goko na Taovia. ⁴ Mi laona na vati sangavulu ngalitupa girani, igira na polomui ara tau goto nguta, ma na tuamui ara tau tsono. ⁵ Kamu padatugua laka na Taovia nimui God e tosasaga vanigamu me kedegamu vaga nogo kalina na tamaga e tosasaga vanigira na daleana. ⁶ Me vaga ia, ma kamu naua na omea e ketsaliginigamu na Taovia: kamu mauri muria nina ketsa ma kamu kukuni tania aia.

⁷ “Na Taovia nimui God e adivanogamu kesa tana kao dou, i tana e tave na ko loki, ma na ko tsatsali, ma na vuravura e bubugu rutsumai i laona na poina ma na tetena. ⁸ Mi tana kao ia e dato dou na uiti ma na barli, na vuana na uaeni, ma na gai mutsamutsa, ma na gai na olive, ma na bulumitsua. ⁹ Mi tana migamu sauba e utu goto kamu vitoa, se kamu kiligotoa sa omea. Igira na maragova ni tana e totu na tapala i koniqira, mi koniqira na vungavunga e tangomana kamu tsaia na kapa. ¹⁰ Igamu sauba kamu tamanina pipi sui na omea amu ngaoa na ganiana, me sauba kamu soadoua na Taovia nimui God rongona aia e sauvanigamu na kao dou.”

Na Parovata Ara Kalea Na Padaleana na Taovia

¹¹ Ma Moses e tsarigotoa, “Kamu parovata dou ma kamu laka na padaleana na Taovia nimui God. Kamu laka goto tagara na muriana pipi vidaqira nina ketsa, ma nina vali, ma nina parovata, igira inau au sauvanigamu i dani eni. ¹² Mi kalina kamu tamanina nogo pipi sui na mutsa amu ngaoa na ganiana, ma kamu logosuinogoa na valemui dou, ¹³ ma kara pabo nogo nimui buluka, ma nimui sipi, ma nimui siliva, ma nimui qolumila, me pipi sui goto nimui omea tatanmani, ¹⁴ mi tana kamu parovata dou kamu tau gini kaekae, ma kamu bâ padaleginia na Taovia nimui God aia e laumaurisigamu tania Ejipt i tana amu totu tseka i sau. ¹⁵ Aia nogo e idagana sautu vanigamu kalina amu liu bâ i laona na kaomate dama sosongo me mataguniga, i tana ara totu na muata veveiga ma na kavenaliva. I laona na kao mamatsa lê ia, e tagara saikesa sa kô ke totu i tana, ma na Taovia nogo e naua me vurado vanigamu na kô tana maragova kakai.

† “ha mana” Aia e vaga na vatuna gai sere tetelo, me gani vaga na biskete.

¹⁶ Mi laona goto na kaomate ia, aia e sauvanigamu na mana ngiti gamui mutsa, aia na vatana na mutsa igira na mumuamui ara tau saikesa vati gania. Maia e molo-maigira vanigamu visana na omea utugana ke gini tovolegamu, rongona tana susuina aia ke gini vangalaka vanigamu na omea dou sui. ¹⁷ Me vaga ia, ma kamu laka saikesa na padaana laka tana susuligamui segeni moa ti amu gini tamani omea danga. ¹⁸ Kamu padatugua laka aia nogo na Taovia nimui God e sauvanigamu na susuliga agana kamu gini tamani danga, rongona ke manaliginia nina tabana na vaitasogi aia e naua kolugira na mumuamui tsau mai i dani eni. ¹⁹ Kamu laka saikesa na padaleana na Taovia nimui God, se na pilo bâ i koniqira na god peropero ma na samasama ma na aqo vaniaqira. Me ti kamu nauvaganana ia, minau au parovativigamu i dani eni laka sauba nomoa kamu mate sui. ²⁰ Eo, me ti vaga kamu tau rongomangana na Taovia, me sauba kamu viri mate sui vaga saikesa nogo igira na puku tavosi aia ke matesiligigira kalina igamu kamu babâ moa i sautu.”

Niqira Petsakoe na Tinoni

⁹ Ma Moses e goko babâ moa me tsaria, “!Kamu rorongong igamu na tinoni ni Israel! I dani eni igamu amu varangi nogo kamu savu taligu tana Kô Jordan, ma kamu totuvia na kao ara tamanina igira na puku tavosi ara susuliga liusigamu bâ igamu. Niqira verabau ara loki sosongo, mara tamanina na baravatu ara dato tsau bâ tana masaoka. ² Migira ara tinoni kati mara susuliga; igira na mamatana mumû, mamu rongominogoa ara tsaria laka e tau tangomana ke kesa ke tuliusigira. ³ Mi kalina ia, igamu sauba kamu morosi segenimui laka na Taovia nimui God sauba ke idagana sautu vanigamu vaga na lake iruiru. Maia sauba ke tuliusigira kalina igamu kamu babâ moa i sautu, rongona kamu gini tangomana na tsialigiaqira ma na matesiaqira tsaku lê, vaga aia e vekenogoa.

⁴ “Mi murina kalina na Taovia nimui God ke tsialigigira nogo me ke manga vanigamu, migamu kamu laka na tsariana vanigamu segeni, ‘God e tusuvaniau inau na kao iani rongona e goto niqisasaga.’ Tagara, na Taovia sauba ke tsialigigira na tinoni girani vanigamu, rongona igira e seko niqira sasaga. ⁵ Me tau tana rongona igamu amu dou mamu naua na omea e goto, ti na Taovia e gini tamivanigamu kamu adia niqira kao. Tagara. Aia sauba ke tsialigigira rongona igira e seko niqira sasaga, me rongona goto aia e ngaoa ke manalia nina veke e naukolutugira na mumuamui, tugira a Abraham, ma Isaak, ma Jakob. ⁶ Kamu dona dou laka na Taovia e tau sauvanigamu na kao dou iani tana rongona e goto nimui sasaga. Tagara, igamu amu tinoni tsatsarae sosongo.

⁷“Kamu laka saikesa na padaleana e koegua kalina igamu amu tsaia, me gini momosa tobana na Taovia nimui God i laona na kaomate. E tuturiga tana dani amu mololea i Ejipt, poi e tsau tana dani amu mai laba ieni, igamu amu sove moa tania aia. ⁸ Mi tana Vungavunga Sinai goto igamu amu naua me gini kore na Taovia me momosa loki sosongo na tobana me tugua nomoa ke matesiligigamu. ⁹ Minau au dato bâ tana vungavunga ia, gana kau adikaira na pavavatu i tana aia na Taovia e maretsunagira na gokona na taso aia e naukolugamu. Mau totu i tana vati sangavulu na dani me vati sangavulu na bongi, mau tau goto gania se kau inuvia sa omea. ¹⁰ Mi muri, ma na Taovia e sauvaniau ruka na pavavatu i tana e mareginia na kimana segeni na omea aia nogo e tsarivanigamu talu i laona na lake, tana dani igamu amu saimai i tuana na vungavunga. ¹¹ Eo, mi murina igira vati sangavulu na dani ma na bongi, ma na Taovia e sauvaniau ruka na pavavatu i tana aia e maretsunagira na gokona nina taso.

¹²“Mi muri ma na Taovia e tsarivaniau, ‘Ko tsuna tsaku tania na vungavunga, rongona igira nimu tinoni, igira igoe o adirutsumigira tania Ejipt, ara seko pitsu lê nogo mara sasi loki sosongo. Ara piloligi nogo tania na omea inau au ketsaligira kara naua, mara aqosia kesa na nununa na god peropero vanigira segeni.’

¹³“Ma na Taovia e tsarivaniau goto inau, ‘Inau au donagininogoa laka na tinoni girani ara tsatsarae sosongo. ¹⁴ Migoe ko laka goto na tongovaniaqu. Inau au padâ kau matesiligigira sui, rongona ke gini tagara goto ke kesa ke padagira. Mi muri ti inau sauba kau naua migoe ko lia na tamaqira kesa na puku na tinoni ke loki me ke susuliga bâ liusigira igira.’

¹⁵“Mi tana, minau au pilo mau tsuna tsaku tania na vungavunga, mau tabelekaira ruka na pavavatu i tana God e marea na gokona nina taso. Ma na lapina lake ara lalapi dato moa talu tana vungavunga. ¹⁶ Minau au reia laka amu kutsinogoa na ketsa aia na Taovia nimui God e sauvanigamu, mamu sasi loki nogo tana aqosiana vanigamu segeni kesa na god qolumila tana rereina na buluka mane. ¹⁷ Mi tana nogo i matamui sui igamu, inau au tsonitsunakaira na pavavatu mara ka tarutu. ¹⁸ Mi muri, minau au tao kovoragi kesa goto kalina i matana na Taovia i laona vati sangavulu na dani ma na bongi, mau tau goto gania se kau inuvia sa omea. Inau au nauvaganana ia rongona igamu amu sasi sosongo i matana na Taovia, mamu tsaia me gini momosa loki na tobana. ¹⁹ Minau au matagunia nina momosatoba loki na Taovia, rongona aia e kore loki sosongo me tugua nomoa ke matesiligigamu. Me kesa goto kalina na Taovia e rongomangaqu inau. ²⁰ Ma na Taovia e kore loki sosongo vanigotoa a Aaron me tugua nomoa ke matesia, me vaga ia minau au nonginongi matena goto a Aaron tana tagu ia. ²¹ Minau au tû mau adia na omea e raqa sasiligamu igamu amu

aqosia, aia na buluka mane qolumila, mau tsonisagea i laona na lake. Mi muri mau tapalia mau rutua, mau tsonia na tarutuna tana ko tsatsali e tsunamai tana vungavunga.

²²“Migamu amu tsaigotoa na Taovia nimui God me gini kore loki kalina igamu amu totu i Tabera, mi Masa, mi Kibrot Hataava. ²³ Mi kalina aia e molovanogamu tû i Kades Barnea, me ketsaligamu kamu ba aditamanimui na kao aia e sauvanigamu, migamu amu sove tania, mamu tau norua, mamu tau goto rongomanganana. ²⁴ Eo, tuturiga kalina inau au vasini donaginigamu, migamu amu sove tania moa na Taovia.

²⁵“Me vaga ia, minau au tao kovoragi tugua i matana na Taovia i laona e vati sangavulu na dani ma na bongi, rongona au dona nogo laka aia e padakuti matena nogo ke matesigamu sui. ²⁶ Mau nonginongi vaga iani, ‘Taovia God, ko laka na matesiaqira nimu tinoni segeni, igira na tinoni igoe o laumaurisigira mo adirutsumigira tania na Ejipt tana susuligamu loki. ²⁷ Ko padatugira nimu maneaqo, tugira a Abraham, ma Isaak, ma Jakob, mo ko laka na reiana niqira tsatsarae na tinoni girani, ma niqira tsutsukibo, ma niqira sasi loki ara naua. ²⁸ E tau dou ti igira na tinoni ni Ejipt kara tsaria laka igoe o tau tangomana ko adibagira nimu tinoni tana kao igoe o vekenogoa vanigira. Sauba igira kara tsaria laka igoe o adirutsumibagira nimu tinoni tana kaomate gana moa ko matesigira i tana, rongona igoe o reisavigira. ²⁹ Taovia, ko laka na nauvaganana vanigira, rongona igirani nogo na tinoni igoe o viligira kara lia nimu tamani segeni, mo adirutsumigira tania Ejipt tana susuligamu loki.’ ”

A Moses e Aditugua na Sangavulu Ketsa

(Binaboli 34:1-10)

10 Ma Moses e goko babâ moa me tsaria, “Ma na Taovia e tsarivaniau inau, ‘Ko katsukaira ke ruka goto na pavavatu vaga nogo kaira au tusua vanigo tana idana, mo ko aqosigotoa ke kesa na bokisi gai gana ko molosagekaira i laona. Mo ko datomai i koniqu inau tana vungavunga, ² minau sauba kau maretugua ka koniqira na goko vaga au marenogoa i ka koniqira ruka na pavavatu ida igoe o rutua, mi muri ti ko molokaira i laona na bokisi ia.’

³“Me vaga ia, minau au aqosiginia na gai na akasia kesa na bokisi, mau katsukaira ruka na pavavatu vaga nogo kaira ruka tana idana, mau adidato ba kaira tana vungavunga. ⁴ Mi tana na Taovia e maretsuna tana pavavatu kaira, na goko vaga nogo e marea tana idana, igira nogo na Sangavulu Ketsa aia e sauvanigamu kalina e goko vanigamu tû i laona na lake tana dani igamu amu saimai i tuana na vungavunga. Ma na Taovia e tusuvaniau inau na pavavatu kaira, ⁵ minau au pilo mau visutsunatugua tania na vungavunga. Me vaga nogo na Taovia e ketsaliginiau, inau au

molosagekaira na pavavatu i laona na bokisi au aqosi manogatinogoa, mara ka totu i laona tsaumai i dani eni.”

⁶ Mi kalina igira na tinoni ni Israel ara mololea na tuvu ara tamanina igira na tinoni ni Jaakan, ara vano i Mosera. Mi tana e ba mate a Aaron mara qilua, maia Eleasar na dalena e tugua tamana tana aqo manetabu. ⁷ Me tû i tana mara vano i Gudgoda, mi muri mara vano i Jotbata, i tana e dadanga dou na kô. ⁸ Mi tana tagu nogo igira ara totu moa i tuana na vungavunga na Taovia e viligira na mane tana puku konina a Levi kara reitutugua na Bokisi na Taso, ma kara aqo vania vaga na manetabu, ma kara tabugira na tinoni tana asana aia. Migirani niqira aqo nogo igira tsaumai i dani eni. ⁹ Aia nogo na rongona ti ara tau tuvari vanigira na puku konina a Levi sa butona kao vaga ara naua vanigira na puku tavosi; gaqira tuva dou bâ igira, aia nogoria na aqo manetabu vaniana na Taovia, vaga nogo na Taovia nimui God e vekea.

¹⁰ “Minau au totu tana vungavunga vati sangavulu na dani ma na bongi, vaga au naunogoa tana idana. Ma na Taovia e rongomiau kesa goto kalina, me tabea laka ke tau tugua matesigamu. ¹¹ Mi muri maia e tsarivaniau kau visutsuna ma kau idagana sautu vanigamu, rongona kamu gini aditanimui na kao aia e vekenogoa ke sauvanigira na mumuamui.”

Na Omea God e Kilia

¹² Ma Moses e tsarigotoa, “Mi kalina ia, igamu na tinoni ni Israel, kamu rongomia na omea na Taovia nimui God e ngaoa kamu naua: Kamu samasama vania na Taovia nimui God, ma kamu naua pipi sui na omea aia e ketsaliginigamu. Kamu padalokia, ma kamu aqovania tana kosumui popono, ¹³ ma kamu migira pipi sui nina ketsa, igira inau au saugira vanigamu i dani eni gana ke dousiginia na maurimui. ¹⁴ Na Taovia aia nogo e tamanina na baragata i gotu vasau; ma na barangengo nina goto aia, me pipi sui na omea i laona. ¹⁵ Ma nina galuve na Taovia vanigira na mumuamui e loki sosongo, me gini viligamu igamu, me tau viligira sa puku tavosi. Eo, me tsaumai i dani eni, igamu amu nina tinoni vivili moa aia. ¹⁶ Me vaga ia, me tû kalina ia ma nimui aqo kamu rongomangana na Taovia, ma kamu laka na ngao managamui sosongo. ¹⁷ Na Taovia nimui God e loki tsapakae liusigira pipi sui na god me pipi na susuliga sui. Aia segeni e loki me susuliga, maia moa e tugua na mataguniana. Aia e tau dona ke sangâ moa kesa, maia e vô na adiana na qolona na sanga kesa tabana tana pede. ¹⁸ Aia e isutuguqira na baka tinamate ma na daki tinamate. Maia e galuvegira na tinoni ni veratavosi igira ara totu i laoqira nida tinoni, me sauvanigira goto na mutsa ma na polo. ¹⁹ Me vaga ia, migamu goto kamu galuvegira na

tinoni ni veratavosi, rongona i sau igamu goto amu vaga na tinoni ni veratavosi i laona na Ejipt. ²⁰ Kamu kukuni tania na Taovia nimui God, maia segenina moa kamu samasama vania. Kamu totukakai i konina, mi tana asana segeni moa ia kamu naugira nimui veke.

²¹ Kamu tsonikaea rongona aia segeni moa nimui God, migamu amu morosigininogoa na matamui segeni na omea loki ma na omea ganataga aia e nauvanigamu.

²² Kalina igira na mumuamui ara vano i Ejipt ara vitu sangavulu lelê moa. Mi kalina ia maia na Taovia nimui God e naua migamu amu danga vaga na veitugu tana masaoka.”

Gana Loki Tsapakae na Taovia

11 Ma Moses e tsarigotoa, “Kamu galuvea na Taovia nimui God, ma kamu muri sailaginigira pipi sui nina ketsa, ma nina vali, ma nina parovata. ² Kamu padatugugira na omea danga na Taovia e nau-gira i matamui gana ke gini sasaniginigamu. Igamu segeni nogo amu reigira na omea aia e naugira, me tau igira na dalemui. Amu reinogoa gana loki tsapakae na Taovia ma na susuligana, ³ migira na valatsatsa aia e naugira. Mamu reigotoa na omea aia e nauvania na taovia tsapakae ni Ejipt ma na verana popono. ⁴ Amu reia e koegua kalina na Taovia e suilavaginigira saikesa igira na alaala na mane vaumate ni Ejipt, kolugira niqira ose ma niqira terê, maia e lumigira tana Tasi Tsitsi kalina ara takuvi tsarigamu. ⁵ Igamu amu donagininogoa na omea sui aia na Taovia e nauvanigamu i laona na kaomate idavia kalina amu tau vati labamai ieni. ⁶ Kamu padavisua na omea aia e nauvanikaira a Datan ma Abiram, kaira na dalena a Eliab tana puku konina a Ruben. I mataqira na tinoni sui e tavongani ova na barangengo me konomi poponokaira, kolugira ka niqira tamadale, ka niqira valepolo, migira sui ka niqira maneaqo ma ka niqira omea tuavati. ⁷ Eo, igamu nogo amu reilakana na omea loki sui girani aia na Taovia e naunogoa.

Na Vangalaka e Pitugira Tana Kao God e Vekea Vanigira

⁸ “Kamu muridougira pipi sui na ketsa igira inau au sauvanigamu i dani eni, rongona kamu gini tango-mana na savu taligu tana kô, ma na totuviana na kao igamu amu vangaraua na sage bâ i konina. ⁹ Me sauba kamu mauri oka i laona na kao lakataga me vangaga dou aia na Taovia e vekea ke sauvanigira na mumuamui ma na kukuqira. ¹⁰ Na kao igamu amu vangaraua na ba totuviana, aia e tau vaga na kao ni Ejipt i tana amu totu i sau. I tana, kalina amu tsuka mutsa, mamu rota loki nomoa na tsai sasana na kô ke gini sagemai i laona na uta; ¹¹ ma na kao amu vangaraua na sage bâ i laona kalina ia, ara danga na vungavunga ma na poi i

laona, me malobusi sailaginia na usa. ¹² Na Taovia nimui God e reitutugua na kao iani me mamatania i laona na ngalitupa popono.

¹³ “Me vaga ia, ma kamu muridougira na ketsa inau au sauvanigamu i dani eni; kamu galuvea na Taovia nimui God ma kamu aqo vania moa aia tana tobamui popono. ¹⁴ Me ti vaga kamu nauvaganana ia, maia sauba ke molotsunamaia na usa ke malobusia nimui kao, kalina na kao e kilia tana tagu na tsuka mutsa, tana rongona kara gini danga na mutsa, ma na uaeni, ma na oela na olive vanigamu, ¹⁵ me ke danga goto na buruburu vanigira nimui buluka. Me utu goto ke takuti na mutsa i konimui. ¹⁶ Kamu laka goto na tami segenimui kara raqaligigamu tania na Taovia, gana kamu ba samasama ma kamu aqo vanigira na god peropero. ¹⁷ Me ti vaga kamu nauvaganana, ia, me sauba na Taovia ke kore vanigamu; me ke tangolivisia na usa, ma nimui kao sauba ke mamatsa sosongo ma kara tau dato dou nimui omea tsukatsuka. Me ke tau oka migamu goto kamu mate i tana, atsa moa ti aia na kao e sauvanigamu na Taovia na kao dou.

¹⁸ “Kamu padatugutugugira na ketsa girani ma kamu tangoli kakaigira. Kamu sorigira tana limamui, mi tana raemui, gana kamu gini papadagira sailagi. ¹⁹ Kamu sasaniginigira na dalemui. Kamu tsaritugutugugira kalina amu totu i laona na valemui, mi kalina amu lela i sautu, kalina amu mango, mi kalina amu aqoqo. ²⁰ Kamu maregira tana gai tudato tana matsapana na valemui, mi tana matsapakapuna na veramui. ²¹ Mi tana ti igamu, migira goto na dalemui, sauba kamu mauri oka tana kao aia na Taovia nimui God e vekenogoa ke sauvanigira na mumuamui, me ke oka vaga na masaoka e totu i kelana na barangengo.

²² “Kamu muri kalavatavigira pipi sui nina ketsa inau au saunogoa vanigamu: Kamu galuvea na Taovia nimui God, ma kamu naua pipi sui na omea aia e ket-saliginigamu, ma kamu totukakai i konina aia. ²³ Maia sauba ke tsialigigira sui na puku tavosi ara totu tana kao ia, kalina igamu kamu babâ moa i sautu. Migamu sauba kamu totuvia niqira kao igira na puku tavosi ara loki mara susuliga bâ liusigamu igamu. ²⁴ Me pipi sui na kao igamu kamu liu bâ i konina sauba kara lia nogo nimui tamani igamu. Ma nimui butona kao sauba ke tuturiga tana kaomate i ata, me ke tsau bâ tana Vungavunga Lebanon i vava, me ke tû tana Kô Euprates i longa me ke votu bâ tsau tana Tasi Mediteranean. ²⁵ Me atsa moa ti iava kamu vano i laona na kao popono ia, ma na Taovia nimui God sauba ke naua migira na tinoni kara matagunigamu, vaga nogo aia e vekea, me tagara goto ke kesa ke tangomana na utusi-amui.

²⁶ “Mi dani eni inau au molovanigamu kamu vilivotâ na omea kamu adia: na vangalaka se na vealagi. ²⁷ Na vangalaka ti vaga igamu kamu muridougira nina ketsa

na Taovia nimui God igira inau au sauvanigamu i dani eni. ²⁸ Ma na vealagi ti vaga kamu kutsigira na ketsa girani, ma kamu piloligi ma kamu ba samasama vanigira na god peropero, igira amu tau saikesa samasama vanigira i sau. ²⁹ Mi kalina na Taovia ke adibagamu tana kao i tana amu vangaraua na totuviana, ma nimui aqo kamu dato bâ tana Vungavunga Gerisim ma na Vungavunga Ebal. Mi tana Vungavunga Gerisim kamu katevulagigira na vangalaka aia na Taovia e sauvanigamu. Mi tana Vungavunga Ebal kamu katevulagigira na vealagi. ³⁰ Kaira ruka na vungavunga kaira ara ka totu tabana i tasi na Kô Jordan tana niqira butona kao na Kanaan igira ara totu i laona na Poi Jordan. Kaira ara ka totu pala votu, tau ao tanigira na gai tabu ni More varangisia na vera ni Gilgal. ³¹ Igamu amu vangaraua kalina ia kamu tulusavu bâ tana Kô Jordan, ma kamu totuvia na kao aia na Taovia nimui God e sauvanigamu. Mi kalina kamu launogoa na kao ia ma kamu totuvia, ³² ma kamu laka na padaleana laka nimui aqo nomoa kamu muridougira pipi sui na ketsa ma na vali igira inau au sauvanigamu i dani eni.”

E Kesa Moa na Nauna Agana na Samasama

12 Ma Moses e goko babâ me tsaria, “Igirani nogo na ketsa ma na vali nimui aqo kamu muridougira tana tagu popono kamu totu tana kao aia na Taovia niqira God na mumuamui, e sauvanigamu. ² I laona na kao popono igamu sauba kamu laua, nimui aqo kamu toroutsanigira sui lakalaka pipi sui na nauna i tana igira na tinoni ara samasama vanigira niqira god peropero, mara totu i kelana na vungavunga, mi kelana na tetena, mi vavaqira na gai loki. ³ Kamu vui pukaligira sui niqira bela tabu, ma kamu tairutugira niqira tuguru vatu tabu. Kamu kodogira niqira nununa na god daki ko Asera, ma kamu kavitsunagira sui na titinonina niqira god peropero, rongona kara gini tau saikesa samasama tugua tana nauna gira.

⁴ “Kalina kamu tû na samasama vaniana na Taovia nimui God kamu laka goto na muritaoniana na omea vaga ara naua na tinoni girani kalina ara samasama vanigira niqira god peropero. ⁵ Na Taovia sauba ke vili vanigamu ke kesa moa na nauna i laona nimui butona kao popono, mi tana nogo na tinoni kara maisai i matana ma kara samasama vania. ⁶ I tana goto nogo sauba kamu savorigira nimui sausau gana na savorikodokodo, migira goto na kodoputsa tavosi, ma na sangavulunina turina pipi nimui omea tatamani, ma nimui sausau lê, ma nimui vangalaka amu vekevania na Taovia, migira na kodoputsa amu savorigira tana nimui pandangao segeni, migira na idana botsa i laoqira nimui buluka ma nimui sipi. ⁷ Mi tana nogo i matana na Taovia nimui God aia e vangalaka sosongo vanigamu, igamu migira nimui tamadale sauba kamu mutsa

ma kamu gini mage na omea dou igamu amu aqo matena.

⁸“Mi kalina ke labamai na tagu ia, ma nimui aqo igamu kamu tau naua na omea amu lavu nogo na nauana. Poi tsaumai i dani eni igamu sui amu taonia moa na vatana na samasama koegua moa amu padangaoa na nauana, ⁹ rongona amu tau vati sage tana kao aia na Taovia nimui God ke sauvanigamu, i tana kamu gini tangomana na totu dou tana rago. ¹⁰ Mi kalina kamu tulusavu tana Kô Jordan, ma na Taovia ke molovanigamu kamu totuvia na kao ia, me ke reitutugugamu dou tanigira gamui gala, ma kamu totu dou tana rago, ¹¹ mi tana ti na Taovia sauba ke vilia ke kesa moa nauana i tana kamu bâ samasama vania, mi tana nogo kamu adimaivania pipi sui na omea inau au ketsaliginigamu: igira nimui sausau gana savori-kodokodo, migira goto na kodoputsa tavosi, ma na sangavuluni na turina pipi nimui omea tatamani, ma nimui sausau lê, migira nimui vangalaka amu vekevania na Taovia. ¹² Kamu gini magemage i tana, i matana na Taovia, kolugira na dalemui, migira goto nimui tinoni aqo, migira na Levite ara totu i laona na veramui rongona igira na Levite sauba kara tau tamani segeni sa niqira butona kao. ¹³ Kamu laka goto na tavongani savori-kodoputsa iava moa i tana amu padangaoa; ¹⁴ nimui aqo kamu savorigira ke kesa moa tana nauana i tana aia na Taovia ke vilia i laona niqira butona kao kesa vidaqira na puku i laomui. Mi tana nauana moa ia igamu kamu bâ savori-kodokodo, ma kamu naugira pipi sui na omea inau au ketsaliginigamu kamu naua.

¹⁵“Me tau moa tabu kamu matesigira ma kamu ganigira nimui omea tuavati papala iava moa i tana kamu totu. Igira sui na omea na Taovia e sauvanigamu e tangomana moa kamu ganigira. Igamu sui lakalaka, atsa moa ti amu masidi dou se amu kaulinaqu tana vovorona na lotu, tangomana vanigamu moa kamu ganigira, vaga nogo kalina amu gania na velesina na omea tuavati atsi. ¹⁶ Ma kamu laka saikesa na inuviana na gabuqira; nimui aqo kamu qetutsuna lea tana kao vaga moa na kô. ¹⁷ Migira sui moa na omea amu savorigira vania na Taovia kamu laka na ganiana tana veramui segeni: atsa moa nimui sausau na mutsa, nimui uaeni, se nimui oela na olive, se igira na omea botsaida i laogira nimui buluka ma nimui sipi, migira na vangalaka igamu amu vekevania na Taovia, migira na kodoputsa amu savorigira tana nimui padangao segeni, se ke kesa goto na vatana nimui sausau tavosi. ¹⁸ Igamu migira na dalemui, kolugira goto nimui tinoni aqo, migira na Levite ara totu i laona na veramui, igamu sui kamu ganigira na sausau vaga girani i matana segeni moa na Taovia nimui God, i tana kesa moa nauana gana na samasama aia na Taovia nimui God e vilinogoa. Mi tana nogo igamu nimui aqo kamu gini magemage tana rongogira pipi sui na omea amu

naua. ¹⁹ Mi tana tagu popono kamu totu tana kao iani, ma kamu laka saikesa na padaleana na sangaaqira na Levite.

²⁰“Mi kalina na Taovia nimui God ke ratsu vanigamu goto nimui butona kao, vaga aia e vekenogoa, igamu amu tangomana kamu gania na velesina na omea tuavati tana tagu koegua moa amu padangaoa. ²¹ Me ti vaga na nauana i tana na Taovia e baloa gana na samasama vaniana ke ao sosongo, mamu padangaoa na gani velesina nimui omea tuavati, mamu tangomana moa kamu matesia sa buluka se sa sipi igira na Taovia e sauvanigamu, me dou moa kamu gania na velesina i laona na veramui vaga au tsarinogoa vanigamu. ²² Me pipi sei moa, atsa moa ti e masidi dou, se e kaulinaqu tana vovorona na lotu, e tangomana vania moa ke gania na velesi na omea papala ia, vaga moa kalina aia e gania na velesina na omea tuavati atsi. ²³ Kamu parovata moa kamu laka na ganiana sa velesi e riorio moa, rongona na mauri e totu i laona na gabu, me valimui na ganiana na mauri kolu velesina. ²⁴ Kamu laka na inuviana na gabuna; kamu qetutsuna lea moa tana kao vaga moa na kô. ²⁵ Me ti vaga kamu muridoua na ketsa iani, na Taovia sauba ke reingaogamu, me sauba ke vano dou pipi na omea sui vanigamu me vanigira na kukuamui. ²⁶ Migira moa nimui sausau ma na vangalaka igamu amu vekevania na Taovia, kamu adibagira tana kesa moa nauana na Taovia e baloa gana na samasama vaniana. ²⁷ Mi tana kamu savorigira na sausau gana na kodo poponoana tana nina belatabu na Taovia, migira goto na sausau igira amu gania na velesina mamu qetu bâ na gabuna tana belatabu. ²⁸ Kamu muri kalavatavigira pipi sui na omea inau au ketsaliginigamu, ma kamu naua na omea e goto me dou i matana na Taovia nimui God, mi tana ti sauba ke vano dou pipi na omea sui vanigamu, me vanigira goto na kukuamui.”

Na Parovata Kalea na Samasama Vaniaqira na God Peropero

²⁹ Ma Moses e tsarigotoa, “Na Taovia nimui God sauba ke matesiligigira na puku na tinoni tavosi ara totu tana kalina igamu kamu sage bâ tana niqira kao, me sauba kamu adi tamanimui na kao ia ma kamu totuvia. ³⁰ Mi murina kalina na Taovia ke matesiligigira sui nogo na puku na tinoni tavosi gira, migamu kamu parovata dou kamu tau nautaonia niqira aqoaqo na lotu igira, rongona aia nogo sauba ke tsukia gamui matemate. E tau dou kamu veisua vaga iani, ‘Laka ara naukoeguania igira kalina ara samasama vanigira niqira god peropero, rongona kami gini nautaonigotoa?’ ³¹ Mi kalina igamu kamu samasama vania na Taovia nimui God, kamu laka goto na muritaoniana na omea ara naua na tinoni girani tana samasama vaniaqira

niqira god peropero, rongona kalina igira ara samasama vanigira niqira god, ara naugira danga na vatana na omea maresibiga aia na Taovia e reisavi sosongolia. Me atsa goto na daleqira, mara savorigira i laona na lake i kelana niqira belatabu.

³² "Kamu naua pipi na omea sui inau au ketsaliginigamu; ma kamu laka goto na paboana se na adiligiana sa omea i konina.

13 ¹⁻² "Me ti vaga sa propete se kesa e dona na nusirongona na bolebole ke mai, me ke tovoa ke raqabagamu tana samasama ma na aqo vaniaqira na god peropero igira igamu amu tau goto nogo samasama vanigira i sau, me ke vekevanigamu laka sauba ke laba kesa na valatsatsa se sa omea ganataga, eo, me atsa moa ti vaga na omea aia e vekea ke laba manana, ³ migamu kamu laka na tutunina. Rongona na Taovia nimui God e gini aqo na tinoni vaga ia gana ke tovolegamu igamu, me ke reia laka ti vaga igamu amu galuvea na Taovia tana tobamui popono se tagara. ⁴ Kamu muria na Taovia ma kamu kukuni tania; kamu rongomangana aia ma kamu taonigira ni na ketsa; kamu samasama vania ma kamu totukakai i konina. ⁵ Ma kamu labumatesia asei e dona na nusirongona na bolebole, se sa propete, ke tsarivanigamu kamu piloligi tania na Taovia, aia e laumaurisigamu tania Ejipt i tana igamu amu totu tseka i sau. Na mane vaga ia na mane vanga nau omea seko, me tovoa ke raqaligigamu tania na vatana na mauri aia na Taovia e ketsaligigamu kamu mauri muria. Na mane vaga ia, nimui aqo nomoa kamu labumatesia, rongona kamu gini suilavagini saikesalia na omea seko vaga iani i laomui.

⁶ "E tau utu ti kesa na kulamui segeni nogo, se na dalemui mane, se na dalemui daki, se na taumui galugaluve, se kesa gamui saidou sosongo, ke mai dododo me ke govula gokona vanigamu kamu samasama vanigira na god peropero, igira na god igamu migira na mumuamui amu tau saikesa nogo samasama vanigira. ⁷ Me tau goto gini utu ti kesa vidaqira igira ke mai me ke valogamu kamu samasama vanigira niqira god igira na tinoni ara totu varangisigamu, se niqira god igira ara totu ao tanigamu. ⁸ Migamu kamu laka na tamivaniana ke valogamu. Kamu laka goto na rongomiana. Kamu laka na galuveana se na gaeana, ma na isutuguna. ⁹ !Kamu labumatesia aia! Igamu nogo kamu ida na taiginiana na vatu, mi muri ti kamu taminigira na tinoni tavosi sui kara taigotoa. ¹⁰ !Kamu taimatesia! Aia e tovoa ke raqaligigamu tania na Taovia nimui God aia e laumaurisigamu tania Ejipt, i tana igamu amu totu tseka i sau. ¹¹ Mi tana ti igira na tinoni sui ni Israel kara rongomia na omea vaga ia e laba; me sauba kara gini matagu, me ke tagara goto kesa ke tovoa na nauana tugua na omea seko loki vaga ia.

¹² "Mi kalina igamu kamu ba totu nogo tana vera aia na Taovia nimui God ke sauvanigamu, me tau utu kamu rongomia ¹³ laka visana tinoni vanga tangopeke i laomui kara raqa sasiligira na tinoni ni veraqira, ma kara samasama vanigira na god igira igamu amu tau saikesa samasama vanigira i sau. ¹⁴ Me ti vaga kamu rongomia kesa na gokonisautu vaga ia, ma kamu lavegokona dou. Me ti vaga e mana laka na omea seko ia e laba manana, ¹⁵ ma kamu labumatesigira sui na tinoni ni tana, me pipi sui goto niqira buluka. Ma kamu toroutsani saikesalia na vera ia. ¹⁶ Kamu adimaigira pipi sui niqira omea tatamani igira na tinoni ara totu i tana, ma kamu tsoni tsupulaginigira tana pakokana na vera. Mi muri ma kamu mololakana na vera kolugira pipi sui na omea i laona, vaga kesa na sausau vania na Taovia nimui God. Nina aqo na vera ia ke totu toroutsasaviliu, ma kamu laka saikesa goto na logovisuana. ¹⁷⁻¹⁸ Kamu laka goto na mololakana vanigamu segeni ke kesa goto na omea au ketsaliginigamu kamu sekoli saikesalia, mi tana ti na Taovia ke mololea nina kore loki me ke galuvegamu tugua. Me ti vaga igamu kamu muridoungira pipi sui nina ketsa igira inau au tusu vanigamu i dani eni, ma kamu naua na omea aia e kilia, me sauba na Taovia ke tobalaka vanigamu, me ke naua migamu kamu pabo babâ ma kamu lia na puku loki vaga aia e vekenogoa vanigira na mumuamui."

Na Omea e Tabu Na Nauana Tana Tagu na Melu

14 Ma Moses e goko babâ me tsaria, "Igamu nina tinoni na Taovia nimui God. Me vaga ia, mi kalina ti kamu melu mateqira na tinoni mate, migamu kamu laka na pariana na konimui, se na tsarana na nagona na lovamui vaga ara naua igira na tinoni tavosi. ² Igamu nina tinoni nogo na Taovia nimui God; maia e viligamu i laogira na tinoni sui ara mauri i barangengo kamu lia nina tinoni segeni nogo ia."

Na Omea Mamauri Ara Male Migira Ara Tau Male Tana Vovorona na Lotu

(Aqo Manetabu 11:1-47)

³ Ma Moses e tsarigotoa, "Kamu laka na ganiana sa omea igira aia na Taovia e tsaria ara tau male i matana. ⁴ Igamu tangomana kamu ganigira na omea tuavati vaga girani: na buluka, na sipi, na naniqoti, ⁵ se sa omea tuavati atsi ara totu tana vungavunga, ⁶ me pipi vatana moa na omea tuavati koegua moa e masanga ruka na perana tuaqira, mara dona na qatavisuana gaqira mutsa. ⁷ Kamu laka goto na ganiana sa omea tuavati ti vaga ke tau masanga ruka na perana tuana, me ke tau dona na qatavisuana gana mutsa. Me valivanigamu na ganiaqira na kamelo, na rabit, se na kadorabô. Nimui aqo kamu reigira vaga na omea ara tau male tana vovorona na lotu. Ara qatavi-

su ragoa gaqira mutsa, me tau moa masanga ruka na perana tuaqira. ⁸ Me valivanigamu goto na ganiana na bô. Nimui aqo kamu reigira na bô vaga na omea ara tau male tana vovorona na lotu. E masanga ruka rago na perana tuaqira, mara vô moa na qatavisuana gaqira mutsa. Kamu laka saikesa na ganiana sa omea tuavati vaga girani, se na peleana goto na matana na koniqira.

⁹ “Me tangomana moa kamu ganigira pipi vatana na tsetse ara tamani kakakaqira ma na vidoqira. ¹⁰ Me valivanigamu na ganiaqira pipi na omea mamauri i tasi mi kô ara tau tamani kakakaqira ma na vidoqira; nimui aqo kamu reigira vaga na omea ara tau male tana vovorona na lotu.

¹¹ “Me tangomana vanigamu kamu ganigira pipi sui na vatana na manu ara male tana vovorona na lotu. ¹²⁻¹⁸ Migirani nogo na vatana na manu e valivanigamu na ganiaqira: na manuloki, na tei, na rogabora, na rogasere, na tavakea, na manusata, na kaokao, na tsou, na qaro, na oa, na gaova, na garanga, na manganikona, na kitso ma na kasike.

¹⁹ “Igira sui na omea tetelo ara tamani rapoqira ara tau male tana vovorona na lotu. Kamu laka na ganiaqira. ²⁰ Me tangomana moa kamu ganigira na omea tetelo tavosi ara male tana vovorona na lotu.

²¹ “Kamu laka na ganiana sa omea tuavati e tavongani mate segeni. Tangomana kamu sauvanigira kara ganigaqira igira na tinoni ni veratavosi ara mauri i laomui, se kamu tsabiri bâ vanigira. Migamu amu nina tamani na Taovia nimui God; igamu nina tinoni segeni nogo aia.

“Kamu laka na kukiana sa dalena sipi se na naniqoti tana kô na tsutsuna tinana.”

Na Ketsa e Kalea na Sauana na Sangavulunina Turina na Omea Tatamani

²² Ma Moses e tsarigotoa, “Kamu mololigia e kesa na sangavulunina turina i laona pipi sui na vuana nimui uta pipi ngalitupa. ²³ Mi muri ma kamu vano i tana kesa moa nauna gana na samasama aia na Taovia nimui God e vilinogoa. Mi tana i matana aia, kamu gania nimui sausau na mutsa, ma na uaeni, ma na oela na olive, ma na idanabotsa i laoqira nimui buluka ma nimui sipi. Kamu naua na omea iani rongona kamu gini sasaniana na kukuni sailagi tania na Taovia nimui God. ²⁴ Me ti vaga na nauna gana na samasama e ao sosongo tania na veramui, me utugana vanigamu kamu kalagai bâ nimui sausau popono na sangavulunina turina na mutsa amu tsurivia aia na Taovia e gini vangalaka vanigamu, ma kamu nauvaganana iani: ²⁵ Kamu tsabirigira na lakana nimui mutsa ma na qolona moa kamu adi bâ tana nauna God e balonogoa gana na samasama vaniana. ²⁶ Ma kamu voliginia na omea

koegua moa igamu amu padangaoa, vaga na velesina buluka, na sipi, na uaeni, na bia, mi tana nogo ti igamu, migira nimui tamadale, kamu ganigira ma kamu magemage i matana na Taovia nimui God.

²⁷ “Kamu laka na padaleana na molovaniaqira gaqira tuva igira na Levite ara totu i laona na veramui; igira ara tau tamani segeni sa niqira butona kao. ²⁸ Mi tana susuina pipi tolu ngalitupa, nimui aqo kamu adimaigira na sangavulunina turina nimui omea tsukatsuka sui, ma kamu mololakagira i laona kesa na vale tana veramui. ²⁹ Na mutsa sui girani gaqira nogo igira na Levite, rongona igira ara tau tamani sa butona kao segeni, me gaqira goto igira na tinoni ni veratavosi, ma na baka tinamate, ma na daki tinamate igira ara tototu i laona na veramui. Igira kara mai ma kara adia pipi sui na omea ara ngaoa. Kamu naua na omea iani, ma na Taovia nimui God ke tabugamu pipi tana omea sui kamu naua.”

Na Vitunina Ngalitupa

(Aqo Manetabu 25:1-7)

15 Ma Moses e goko babâ moa me tsaria, “Mi tana susuina pipi vitu ngalitupa, igamu nimui aqo kamu luvusilea niqira kaoni igira ara adiqolo i konimui. ² Kamu nauvaganana iani. Pipi sui vidamui e tusu qolo vania kesa gana verakolu ma nina aqo ke luvusile vania nina kaoni; ke laka goto na tovoana na nongituguna; rongona na Taovia segeni nogo e tsaria laka na kaoni gira kara luvu lê. ³ Me tangomana moa kamu nongituguna na omea e kaoni i konimui kesa tinoni ni veratavosi, migamu kamu laka saikesa na nongituguna sa omea e kaoni i konimui kesa gamui verakolu.

⁴ “Na Taovia nimui God sauba ke vangalaka vanigamu i laona na kao aia e sauvanigamu. Me tagara lelê goto sa vidamui ke tau tamanina na omea e kilia gana na mauri, ⁵ ti vaga igamu kamu rongomangana aia ma kamu muri kalavatavia pipi sui na omea inau au ket-saliginigamu i dani eni. ⁶ Na Taovia sauba ke vangalaka vanigamu vaga aia e vekenogoa. Sauba kara danga na puku tavosi kara kaoni qolo i konimui, migamu moa e utu kamu kaoni qolo i konina ke kesa. Igamu sauba kamu tagaovi kaputigira danga na puku tavosi, me sauba ke tagara goto sa puku tavosi ke tagaovi kaputigamu igamu.

⁷ “Me ti vaga ke kesa na kulamui i laona sa vera tana kao aia na Taovia nimui God e sauvanigamu ke kilia na sasanga, ma kamu laka na matapuku vaniana ma na sove na sangaana. ⁸ Kamu tobalaka vania moa, ma kamu sauania na omea sui moa aia e kilia gana na mauri. ⁹ Kamu laka na sove na tusu omea vaniana rongona amu dona laka na ngalitupana na luvusile kaoni e varangi mai nogo. Kamu laka na tamiana na papada seko vaga ia ke sagemai i laona na tobamui. Me ti vaga kamu sove na sangaana, maia sauba ke ngangaida-

to vania na Taovia rongona igamu amu sove na sangana, mi tana migamu sauba kamu gini loaga i matana na Taovia. ¹⁰ Kamu sauomea vania moa tana tobalaka me tau tana matapuku, ma na Taovia sauba ke tabugamu pipi tana omea sui amu naua. ¹¹ Me pipi sui tana tagu sauba kara totu visana gamui verakolu kara tau tamani sa omea ma kara kilia na sasanga, me vaga ia minau au ketsaliginigamu kamu tobalaka vanigira moa.”

Na Omea Kara Naua Vanigira na Tseka

(Binaboli 21:1-11)

¹² Ma Moses e tsarigotoa, “Me ti vaga ke kesa gamui verakolu, atsa moa na mane se na daki, ke tsabiri segenina vanigamu vaga na tseka, maia ke aqo vanigamu ke ono ngalitupa. Mi tana vitunina ngalitupa, ma nimui aqo kamu molovania ke vano. ¹³ Mi kalina kamu molovisua ma kamu laka na molovisua leana. ¹⁴ Kamu tusuvanidoua na vuana na omea e talumai tana nina vangalaka na Taovia e vanigamu: vaga na sipi, na mutsa, ma na uaeni. ¹⁵ Kamu padavisua laka igamu goto amu totu tseka i Ejipt i sau, ma na Taovia nimui God e laumaurisigamu; maia nogo na rongona ti kalina ia inau au molovanigamu na ketsa iani.

¹⁶ “Me tau utu ti kesa nimui tseka ke tau ngaoa na mololeamui rongona e galuvegamu kolugira nimui tamadale, me padangaoa ke totu kolugamu babâ moa. ¹⁷ Me dou moa ke totu. Ma nimui aqo kamu adi bâ tana matsapana na valemui, mi tana ti kamu ovatia na kulina, na papadana laka aia ke lia nimui tseka tana maurina popono. Kamu nauvani vaganana goto ia nimui daki tseka. ¹⁸ Kalina kamu molovisua kesa nimui tseka ma kamu laka na gini tobaseko vaniana rongona aia e vanoligi tanigamu; aia e aqo vanigamu nogo ono na ngalitupa, mamu voliginia na turina lelê moa na vololina kesa na maneaqo. Kamu naua na omea vaga iani, ma na Taovia nimui God sauba ke tabugamu pipi sui tana omea amu naua.”

Na Idanabotsa na Buluka ma na Sipi

¹⁹ Ma Moses e tsarigotoa, “Kamu mololigigira vania na Taovia nimui God pipi sui na daleqira mane botsaida i laoqira nimui buluka ma nimui sipi. Kamu laka goto na gini aqo sa vidaqira na buluka girani, se kamu putsiligia na ivuna sa vidaqira na sipi girani. ²⁰ Pipi ngalitupa igamu migira nimui tamadale kamu ganigira i matana na Taovia i tana nauna aia e balonogoa gana na samasama. ²¹ Me ti vaga ke seko sa tabana koniqira na omea tuavati gira, kara logu, se kara koko, se ke seko sosongo sa tabana na kokoraqira, ma nimui aqo kamu tau savorigira vania na Taovia nimui God. ²² Na vatana na omea tuavati vaga gira e tangomana moa kamu ganigira i veramui. Migamu sui atsa moa ti amu

masidi dou, se amu kaulinaqu tana vovorona na lotu, tangomana moa kamu sangâ na ganiaqira, vaga moa kalina amu gania na omea tuavati atsi. ²³ Ma kamu laka moa na inuviana na gabuqira, kamu qetutsuna lea moa tana kao vaga moa na kô.”

Na Dani Tabu na Paseka

(Binaboli 12:1-20)

16 Ma Moses e goko babâ me tsaria, “Pipi na ngalitupa tana vula na Abib, nimui aqo kamu lokisia na Dani Tabu na Paseka gana kamu padalokia na Taovia nimui God, rongona i sau e kesa bongi i laona nogo na vula vaga ia, na Taovia e laumaurisigamu tania i Ejipt. ² Kamu vano tana nauna God e balonogoa gana na samasama vaniana, ma kamu labumatesia i tana ke kesa vidaqira nimui sipi se nimui buluka gana na mutsa na Paseka, na mani padalokiana na Taovia nimui God. ³ Mi kalina kamu gania na mutsa iani, ma kamu laka na kamatsiginiana na breidi amu molo isti konina. Mi laona ke vitu na dani popono nimui aqo kamu gania moa na breidi e tagara isti i konina, vaga nogo amu naua kalina amu mololetsakua i Ejipt. Kamu soaginia na breidi vaga iani na breidi na rota, rongona e atsa moa ti kamu mauri oka koegua, kamu gini padavisua na dani amu mololea i Ejipt, aia na vera na rota. ⁴ I laona ke vitu na dani popono ke tau goto tamani isti i laona na valena ke kesa vidamui i laona nimui kao popono. Ma na velesina na omea tuavati amu matesia tana ngulavi na kesanina dani, nimui aqo kamu ganisua tana bongi nogo ia.

⁵⁻⁶ “Kamu labumatesigira na omea tuavati gana na Paseka tana nauna moa na Taovia e balonogoa gana na samasama vaniana, me ke tagara goto sa nauna tavosi i laona na kao aia na Taovia nimui God sauba ke sauvanigamu. Kamu naua na omea iani tana sù na aso, rongona tana tagu vaga nogo ia i sau igamu amu mololea i Ejipt. ⁷ Kamu kukia na velesina ma kamu gania tana nauna na Taovia e balonogoa gana na samasama vaniana. Mi tana matsaraka na dani ngana kamu visutugua i veramui. ⁸ Mi laona tugira ono na dani igamu kamu gania na breidi e tagara isti i konina, mi tana vitunina dani kamu saikolumai tugua gana na samasama vaniana na Taovia nimui God, mi tana dani ia, kamu tau goto pelea sa nimui aqo.”

Na Dani Tabu na Pipitsu

(Binaboli 34:22; Aqo Manetabu 23:15-21)

⁹ Ma Moses e tsarigotoa, “Kamu tsokoa ke vitu na uiki ke tû tana tagu kalina igamu amu tuturiga na tsuriviana nimui uta. ¹⁰ Mi tana ti kamu lokisia na Dani Tabu na Pipitsu na mani padalokiana na Taovia nimui God, ma kamu adimai vania na sausau tana nimui padangao segeni, taonia na dangana na omea aia e

sauvanigamu nogo. ¹¹ Kamu magemage i matana na Taovia kolugira na dalemui, nimui maneaqo, ma na Levite, migira goto na tinoni ni veratavosi, ma na baka tinamate, ma na daki tinamate ara totu i laona na ver-amui. Kamu naua na omea iani tana kesa moa nauna na Taovia e balonogoa gana na samasama vaniana. ¹² Kamu reidoua laka kamu muridougira na ketsa girani; ma kamu laka moa na padaleana laka igamu amu totu tseka goto i Ejipt i sau.

Na Dani Tabu na Babale

(Aqo Manetabu 23:33-43)

¹³ “Mi murina kalina kamu labududusigira sui lakalaka nimui vuana uiti, ma kamu rapasigira sui nimui vuana uaeni, kamu lokisia na Bongi Tabu na Babale ke vitu na dani. ¹⁴ Ma kamu magemage kolugira na dalemui, migira nimui maneaqo, ma na Levite, ma na tinoni ni veratavosi, ma na baka tinamate, ma na daki tinamate, ara tototu i laona na veramui. ¹⁵ Ma kamu vano tana kesa moa nauna na Taovia e baloa gana na samasama vaniana, mi laona ke vitu na dani popono kamu lokisia na Dani Tabu iani gana na padalokiana na Taovia nimui God. Kamu magemage, rongona na Taovia e tabua nimui aqo ma na vuana nimui uta.

¹⁶ “Me pipi sui lakalaka na mane i laoqira nimui puku, niqira aqo kara mai na samasama vaniana na Taovia, ke tolu tagu i laona kesa na ngalitupa, tana kesa moa nauna na Taovia e baloa gana na samasama: tana Dani Tabu na Paseka, na Dani Tabu na Pipitsu, mi tana Dani Tabu na Babale. Me pipi mane ke adimaia nina vangalaka ¹⁷ vaga aia e tangomana ke adimaia, taonia na dangana na omea aia na Taovia nimui God e sauvaninogoa.

Na Aqona na Tinete Gotoli Omea

¹⁸ Ma Moses e tsarigotoa, “Mi laoqira pipi na vera aia na Taovia nimui God ke sauvanigamu, kamu viligira kara visana na tinoni kara naua na tinete, ma kara visana goto na tinoni lokiloki. Migira na tinoni girani niqira aqo kara pede gotoligira na tinoni. ¹⁹ Kara laka na nauana na pede kesa tabana, se na pede tau goto i laona niqira tinete omea; ma kara laka goto na tamiana na adiqolona na sangapede kesa tabana, rongona na omea vaga ia e kokosia na mataqira, atsa moa igira ara sasaga sosongo mara tinoni dou, mara gini naua na votagoko sasi. ²⁰ Nimui aqo igamu kamu pedeatsa ma kamu pedegoto pipi kalina, rongona kamu gini to-tuvia na kao aia na Taovia nimui God ke sauvanigamu, ma kamu mauri oka i tana.

²¹ “Mi kalina igamu kamu aqosi belatabu vania na Taovia nimui God, ma kamu laka na vaturikaeana na nununa ko Asera na god daki i ligisana na belatabu ia.

²² Ma kamu laka goto na turuvaginiana sa tuguru vatu

gana na samasama vaniaqira na god peropero. Na Taovia e reisavi sosongoligira.

17 “Kamu laka na savorivaniana na Taovia nimui God sa nimui buluka se sa nimui sipi e seko sa tabana konina. Na Taovia e reisavia na omea vaga ia.

² “Me ti vaga kamu rongomia i laona na veramui kara visana mane se na daki kara sasi i matana na Taovia nimui God, ma kara tau manalia niqira tabana na vaitasogi aia e naukologira, ³ ma kara ba samasama ma kara aqo vanigira na god tavosi, se na aso, se na vula, se na veitugu, igira sui nogo na omea e tongoa na Taovia. ⁴ Eo, me ti vaga kamu rongomia kara turupatuna sa omea vaga ia, ma kamu lavecokona dou talu. Me ti vaga ke mana laka na omea seko loki vaga ia ke laba tana Israel, ⁵ ma kamu tangolia na tinoni ia, ma kamu adivanao i taba tania na vera, ma kamu taimatesia. ⁶ Me kilia nomoa kara ka ruka se tolu tinoni kara vatsa laka ara sanga na reiana, ti kamu taimatesia. Me ti vaga ke kesa moa tinoni ke sanga na reiana, me tau tugua kamu taimatesia. ⁷ Migira nogo ara sanga na reiana, kara tsonia na kesanina vatu, mi muri ti igira na tinoni tavosi kara sanga na taimatesiana na tinoni ia. Mi tana nauvaganana ia ti kamu gini suilavaginiana na sasi iani.

⁸ “Me tau utu kara visana na gogoko ke kakai sosongo vanigira na tinoni pede ni vera na votagokona, vaga na votagoko tana rongona na labumate pada kuti matena, ma na labumate e tau pada mananâ na nauana, se na vaikavigi, se na vaiganigi tana rongona na kao. Mi kalina ke laba na omea vaga ia, kamu vano tana kesa moa nauna na Taovia nimui God e baloa gana na samasama vaniana, ⁹ ma kamu molo bâ vanigira na manetabu tana puku konina a Levi, ma na manepede e aqo tana tagu ia kara votagokona vanigamu. ¹⁰ Migira sauba kara votagokona, migamu nimui aqo kamu muritaoni saikesalia na omea ara pedea igira. ¹¹ Kamu tabea niqira votagoko, ma kamu muri saikesalia na omea igira ara tsarivanigamu na nauana. ¹² Masei moa ke pet-sakoe mangana na manepede se na manetabu e aqo tana tagu ia, nimui aqo kamu labumatesia. Mi tana nauvaganana ia ti igamu kamu suilavaginiana na omea seko loki ia tania i Israel. ¹³ Mi tana ti igira na tinoni sui kara rongomia na omea vaga ia e laba, ma kara gini matagu, me sauba ke tagara goto ke kesa ke tovoa na nauvaganana goto ia.”

Nina Aqo na Taovia Tsapakae

¹⁴ Ma Moses e tsarigotoa, “Mi murina kalina kamu aditanimui sui nogo na kao aia na Taovia nimui God sauba ke sauvanigamu ma kamu tototu nogo i tana, mi tana ti sauba igamu kamu padangaoa na tamanina sa nimui taovia tsapakae vaga ara tamanina

igira sui na puku tavosi ara totu polipoligamu. ¹⁵ Ma kamu reidoua laka na mane kamu vilia ke lia nimui taovia tsapakae, aia nogo na mane na Taovia e vilia vanigamu. Aia ke kesa na vidamui segeni nogo igamu; kamu laka saikesa na molokaeana sa tinoni ni ver-
atavosi ke lia gamui taovia tsapakae. ¹⁶ Na taovia tsapakae ke laka na tamaniana danga sosongo na ose vanigira nina mane vaumate, me ke laka goto na molo tinoni vano i Ejipt na voli ose, rongona na Taovia e tsarinogoa laka igira nina tinoni kara laka saikesa na visutugua i tana. ¹⁷ Na taovia tsapakae ke laka goto na tamaniana kara danga na tauna, rongona na omea vava gani sauba ke raqa sasilia aia, me ke gini piloligi tania na Taovia; me ke laka goto na tamaniana danga sosongo na siliva ma na qolumila. ¹⁸ Mi kalina aia ke lia nogo na taovia tsapakae, ma nina aqo ke tamanina kesa na papina nina ketsa God vava e totu i koniqira na manetabu tana puku konina a Levi. ¹⁹ Nina aqo ke moloa na papi ia ke totu sailagi i ligisana, me ke tsokoa tana maurina popono, rongona ke gini sasani i konina na padalokiana na Taovia, me ke muri kalavatavidougira pipi sui na ketsa ara marea i laona. ²⁰ Iani ke gini molo papada vania laka aia e tau dou liusigira bâ igira gana verakolu, me ke gini utukapusia na kutsiana nina ketsa na Taovia. Me ti ke nauvaganana ia, maia sauba ke tagao ke danga na ngalitu-pa, migira na kukuana sauba kara tangolidatoa na aqotagao tana Israel i laona ke danga na vatavata kara botsa mai i muri.”

Gaqira Tuva na Manetabu

18 Ma Moses e goko babâ moa me tsaria, “Igira tana puku manetabu i konina a Levi, e utu kara aditamaniqira sa butona kao i laona na Israel; igira kara gini mauri moa na vangana na sausau ma na kodoputsa na tinoni ara savorivania na Taovia. ² Igira kara tau aditamaniqira sa butona kao vava igira na puku tavosi. Gaqira tuva dou bâ igira aia nogoria na aqo manetabu vaniana na Taovia, vava na Taovia e vekenogoa.

³ “Pipi kalina kesa ke tû na savorivaniana na Taovia sa buluka se sa sipi, ma nina aqo ke sauvanigira na manetabu na arana ni nago, na ngongoena, ma na to-bana. ⁴ Mi kalina kara tuvari mutsa, migira kara adia na kesianina tuva na mutsa, ma na uaeni, ma na oela na olive, ma na ivuna sipi. ⁵ Mi laogira pipi sui nimui puku, na Taovia e vilia na puku konina a Levi kara aqo manetabu sailagi vania.

⁶ “Asei Levite moa ke ngaoa e tangomana ke moloa na verana atsa moa iava e talumai i laona na Israel, me ke bâ tana kesa moa nauna na Taovia e baloa gana na samasama vaniana, ⁷ me ke gini aqo manetabu i tana vania na Taovia nina God, vava igira na Levite

tavosi ara aqo nogo i tana. ⁸ Maia ke adigotoa gana tuva vava ara adia igira na manetabu tavosi, me tango-mana ke adigotoa na omea koegua moa kara saumai vania igira na kamana.”

Na Parovata e Kalea na Sasaga Ponotoba

⁹ Ma Moses e tsarigotoa, “Mi kalina kamu mai tana kao aia na Taovia nimui God ke sauvanigamu, kamu laka na taoniana niqira aqo maresibiga na puku tavosi ara totu i tana. ¹⁰ Kamu laka na gini savori-kodoputsa na dalemui i laona na lake i kelana nimui belatabu. Kamu laka goto na tami vaniaqira nimui tinoni kara basutidao, se kara ragevigira igira ara dona na katevulgiana na omea sauba ke laba, ¹¹ se kara gini aqo na tabatu ma na ketso, se kara lavegoko i koniqira igira ara mate nogo. ¹² Na Taovia nimui God e reisavi sosongoligira na tinoni ara naua na omea maresibiga vava gira, maia nogoria na rongona ti aia ke tsialigigira na tinoni girani tania niqira kao kalina igamu kamu babâ moa i sautu. ¹³ Migamu nimui aqo kamu totu kakai kalavata saikesa i konina na Taovia.”

God e Vekea Laka Sauba Ke Molomaia Kesa na Propete

¹⁴ Mi muri, ma Moses e tsaria, “I laona na kao igamu amu vangaraua na totuviana, igira na tinoni ni tana ara muria moa niqira goko igira ara basutidao, migira ara dona na katevulagi omea, ma na Taovia nimui God e tau saikesa tamivanigamu igamu kamu naua na omea vava girani. ¹⁵ Maia sauba ke molomai vanigamu kesa nimui propete vava nogo inau, maia na tinoni nigamu segeni nogo, ma nimui aqo igamu kamu rongomangana.

¹⁶ “Tana dani i sau kalina amu saikolu i tuana na Vungavunga Sinai, migamu segenimui nogo amu nongikakaia na Taovia laka ke tau goto gokolaba vanigamu sa dani, ma kamu tau goto morosia na iruna na lake loki i tana e totu aia, rongona amu matagu sosongo kamu tau gini mate. ¹⁷ Maia na Taovia e tsarivaniau, ‘Na tinoni girani ara goko sasaga sosongo nomoa. ¹⁸ Inau sauba kau molovanigira ke kesa niqira propete vava nogo igoe, maia ke tinoni nigira segeni nogo. Minau sauba kau moloa niqo goko tana mangana, maia sauba ke tsarivulagi vanigira pipi sui na omea au ketsaligira kara naua. ¹⁹ Aia sauba ke goko tana asaqu inau, masei ti ke sove na rongomiana minau sauba kau kede. ²⁰ Me ti vava ke kesa na propete ke tau matagu na gini goko tana asaqu inau kalina inau au tau ketsalia ke nauvaganana ia, se ke gini goko tana asaqira na god peropero, me sauba nomoa ke mate matena.’

²¹ “Migamu sauba kamu veisua segenimui vava iani, ‘?Me laka kami dona koegua igami ti nina goko kesa

propete e talumai manana konina na Taovia se tagara? ²² Ke vaga iani ti kamu reigadoviginia: Ti vaga kesa na propete e goko tana asana na Taovia, me tau laba na omea aia e katea, maia na papadana laka na goko aia e tsaria e tau nina goko na Taovia. Na propete ia e gini goko tana susuligana segeni moa, migamu kamu tau matagunia.”

Na Vera Gana na Mani Tsogoravi

(Tsoko Tinoni 35:9-28; Josua 20:1-9)

19 Ma Moses e goko babâ moa me tsaria, “Mi murina kalina na Taovia nimui God ke matesigira sui na tinoni ara tamanina na kao aia e sauvanigamu, mi murina goto kalina kamu lausuinogoa niqira verabau ma na valeqira, ma kamu totuvinogoa i tana, ²⁻³ migamu nimui aqo kamu vota tolu na butona kao ia, mi laona pipi butona ke totu kesa na verabau e tangomana na tsau tsaku i konina. Mi muri ti vaga kesa na mane ke labumatesia sa tinoni, me sauba tangomana ke tsogo ba tsaku i konina sa vidaqira na verabau tugirani, gana ke totu ravi. ⁴ Me ti vaga ke kesa tinoni ke tavongani matesia kesa tinoni me tau gana gala, kalina aia e tau padâ na matesiana, aia tangomana ke tsogo bâ i konina sa vidaqira na verabau tugirani mi tana ke totu ravi. ⁵ Ka tovoginia, ti vaga kara ka ruka na mane kara ka dulivano i legai na kakavi, me ti vaga kesa ka vidaqira ke kakavi gai me ke tavongani rutsu na lakana nina rarati me ke gadovi matesia gana duli, maia tangomana ke tsogo bâ tsaku i konina sa vidaqira tolu na verabau tugirani, mi tana ke totu ravi. ⁶ Me ti vaga ke totu kesa lelê moa na verabau gana na mani tsogoravi, me tau utu ke ao sosongo, me ke tau tangomana vania ke tsau tsaku, maia na kamana na mane e mate aia e ngaoa na tangotuguna, e tau utu ke ba tsaulia, mi tana nina kore loki ke matesilea kesa na mane dou. Aia e tau matesia na mane ia tana rongona aia gana gala. Tagara. E laba novo moa kalina aia e tau padâ na matesiana. ⁷ Aia nogoria na rongona ti inau au ketsaligamu kamu vililigitugira ke tolu na verabau.

⁸ “Mi kalina na Taovia nimui God ke ratsugotoa na butona nimui kao, vaga nogo aia e tsarinogoa vanigira na mumuamui sauba ke naua, me ke sauvanigamu pipi sui na kao aia e vekea, ⁹ mi tana ma nimui aqo kamu vililigitugira ke tolu goto na verabau gana na mani tsogoravi. Maia na Taovia sauba ke sauvanigamu na kao iani ti vaga igamu kamu naua pipi sui na omea inau au ketsaliginigamu i dani eni, me ti vaga kamu galuvea na Taovia nimui God ma kamu mauri muria nina sasani. ¹⁰ Kamu naua na omea iani, rongona kamu gini tau matesigira lê na tinoni dou ara tau tsukia sa sisi, ma kamu tau gini loaga tana matesileaqira i laona na kao aia na Taovia ke sauvanigamu.

¹¹ “Me ti vaga kesa tinoni ke reisavi sosongolia kesa gana verakolu, me ke pada mananâ i tobana na labumatesiana me ke tû me ke ba labumatesia, mi muri maia ke tsogoravi i konina sa vidaqira na verabau tugirani gana ke totu ravi, ¹² mi tana omea vaga ia, igira nogo na ida i laona na verana segeni na mane e labumate kara tsoni lalavena ma kara adivisumaia i verana, ma kara molo bâ i limana na kamana na mane e mate, aia e tangomana ke tangotuguna, rongona ke gini labumatesia. ¹³ Kamu laka goto na gaeana na mane vaga ia. Kamu adiligia tania i Israel na mane vanga labumate ia, rongona ke gini vano dou vanigamu pipi na omea sui.”

Na Votavota ni Sau

¹⁴ Ma Moses e tsarigotoa, “Kamu laka na ratsuana na papadana niqira votavota igira na kulamui, igira ara molonogoa i sau i laona na kao aia na Taovia nimui God e sauvanigamu.”

Na Parovata e Kalegira na Tinoni Rongovata Tana Pede

¹⁵ Ma Moses e tsarigotoa, “Ti vaga ke kesa moa tinoni ke tsarivulagia i laona na tinete laka e reia kesa mane kalina aia e tsutsukibo, me tau vati tugua moa na manepede ke saukede vania na mane ia. E kilia ke ruka se ke tolu tinoni kara tsaria laka ara sanga na morosiana ti ke gini tangomana na kedean kesa tinoni e tsutsukibo. ¹⁶ Me ti vaga kesa tinoni ke tovoa na sekoliana kesa tinoni tavosi me ke kelipero vania, ¹⁷ ma ka niqira aqo kaira sui kara ka vano tana kesa moa nauna i tana God e baloa gana na samasama, migira na manetabu ma na manepede ara aqo tana tagu ia kara pedekaira. ¹⁸ Igira na mane pede kara vilekedoua na omea ia; me ti vaga kara reigadovia laka kesa ka vidaqira e keli lê manana vania moa gana verakolu, ¹⁹ mi tana ma niqira aqo kara kedeginia na mane e pero na kede vaga nogo aia e padâ na nauvaniana na mane aia e perogana. Mi tana nauvaganana iani ti igamu sauba kamu suilavaginia na omea seko loki iani. ²⁰ Mi muri, migira na tinoni sui kara rongomia na omea vaga ia e laba, me sauba kara gini matagu loki, me ke tagara goto ke kesa ke tovoa na nauana sa omea seko loki vaga ia. ²¹ Tana omea vaga ia, kamu tau goto gaea kesa. Ma na kedena ke vaga iani: na mauri tuguna na mauri, na mata tuguna na mata, na livo tuguna na livo, na kima tuguna na kima, ma na tua tuguna na tua.”

Na Parovata e Kalea na Vailabu

20 Ma Moses e goko babâ moa me tsaria, “Kalina igamu kamu vano na vailabu koluaqira gamui gala, ma kamu reigira niqira terê ma niqira ose, ma niqira alaala na mane vaumate ara danga liusigamu

Na Parovata e Kalegira na Daki Ara Tangoligira tana Vailabu

¹⁰ Ma Moses e tsarigotoa, "Mi kalina na Taovia nimui God ke sangagamu nogo ma kamu tangomana tana vailabu, ma kamu laugira na tinoni, ¹¹ me tau utu ti kesa vidamui ke reia i laogira sa daki rerei dou sosongo, me ke ngaoa na taugaana. ¹² Me dou ko adivanoa i veramu, mi tana na daki ke tsarâ na ivuna, me ke kutia na guguna, ¹³ me ke olia na polona. Nina aqo ke totu i valemui, me ke tangitangi ka mateqira na tamana ma na tinana ke kesa na vula; mi murina ia ti igoe ko taugâ na daki ia. ¹⁴ Mi muri, me ti vaga igoe ko tau reingaotugua, ma nimu aqo ko mololea me ke totu lê tugu. Tana rongona igoe o turuginia moa ke maturu kolugo te e gini utu ko nauvania vaga moa na tseka se ko tsabiria."

Na Parovata e Kalea Nina Tangolidato Omea Na Baka Mane Botsaida

¹⁵ Ma Moses e tsarigotoa, "Ti vaga kesa na mane ke taugâ kaira ruka na daki, mi kaira sui kara ka vasuvania tango kesa na baka mane, maia na kesianina baka mane botsaida ke tau na dalena na daki aia e reingao sosongolia bâ. ¹⁶ Mi kalina na mane ia e papada laka ke vota koeguania nina omea tatamani vanikaira na dalena, me ke laka na galuveana loki bâ na dalena na daki aia e reingao sosongolia bâ, me ke sauvania moa gana tuva aia na baka mane e ida botsa. ¹⁷ Nina aqo nomoa ke sauvania aia na baka mane e ida botsa ke ruka kalina ke pabo tana nina tatamani, atsa moa ti aia e tau na dalena na daki e reingao sosongolia bâ. Ma na mane ia nina aqo nomoa ke tusuvania na dalena e ida botsa manana na tuva e kalea na baka mane botsaida."

Na Parovata e Kalea Na Baka Mane Petsakoe

¹⁸ Ma Moses e tsarigotoa, "Me ti vaga kesa tinoni ke tamanina kesa dalena mane e tsatsarae me petsakoe sosongo, me tau ngaoa na rongomi ka mangaqira kaira tinana ma tamana, atsa moa ti ara ka kedea, ¹⁹ ma ka niqira aqo kaira na tamana ma na tinana kara ka adi bâ i mataqira igira ara ida tana vera i tana aia e totu, ma kara pedea. ²⁰ Kaira kara ka tsarivaganana vanigira, 'Ka dalemami kagami e tsatsarae sosongo me petsakoe ka mangamami, me tau ngaoa na rongomikami. Aia e sekoli sosongolia ka nimami qolo, me inu bubulega.' ²¹ Mi tana ti igira na mane tana verabau ia kara taimatesia, mi tana nauvaganana ia sauba kamu gini suilavaginia na omea seko loki vaga ia. Migira sui na tinoni tana Israel kara rongomia na omea vaga e laba, ma kara gini matagu."

Visana Goto na Vali

²² Ma Moses e tsarigotoa, "Me ti vaga kesa tinoni kara pedematesia rongona e tsutsukibo ma na konina kara tsauraeginia tana gai, ²³ me ke laka moa na tsautsau i tana tsaulia na dani vaolu. Nimui aqo kamu qilua tana dani nogo ia, rongona na kubuna tinoni mate e tsautsau tana gai e alomaia nina vealagi God tana kao. Kamu qilua na konina ia, rongona kamu gini tau naqugasiasa na kao aia na Taovia nimui God ke sauvanigamu.

22 "Ti vaga kamu reia ke tsogo sarevo nina buluka se nina sipi sa gamui verakolu, ma kamu laka na reileana. Kamu adivisua vania na tamanina. ² Me ti vaga na tamanina ke totu ao sosongo, se ti vaga kamu tau donaginia ase i na tamanina, kamu adivanoa i veramui. Mi kalina na tamanina ke mai na laveana, ma kamu tusuvisu vania. ³ Kamu nauvaganana goto ia, ti vaga kamu reia sa asi, se sa polo, se sa omea tavosi goto ke nangalia sa gamui verakolu.

⁴ "Me ti vaga ke puka nina asi se nina buluka kesa gamui verakolu, ma kamu laka na reileana. Kamu sangâ na tatatuana nina omea tuavati me ke gini tû tugu.

⁵ "Igira na daki kara tau sagelia na polona mane, migira goto na mane kara tau sagelia na polona daki. Na Taovia nimui God e reisavigira na tinoni ara naua na omea vaga ia.

⁶ "Me ti vaga kamu ba tsodoa sa binuna manu i kelana sa gai se tana kao, ma na tinana ke tototu moa i laona, atsa moa ti ke parâ na toluna se na dalena, ma kamu laka na adiana na tinana. ⁷ Igamu amu tangomana kamu adigira na dalena, ma kamu moloa ke lovo na tinaqira, rongona kamu gini mauri oka ma kamu tamanina danga na omea.

⁸ "Mi kalina kamu logoa kesa nimui vale vaolu, nimui aqo kamu moloa na ragerage polia i kelana na vale i tana e atsa. Mi muri, ti vaga ke puka ke kesa me ke mate, me utu kamu gini loaga.

⁹ "Kamu laka goto na tsuka sai koluana na itai na ueni ke kesa goto na vatana omea tsukatsuka i laona kesa moa na uta. Ti kamu nauvaganana ia, me tabu vanigamu kamu adivanigamu segeni na vuana na ueni ma na lakana na omea tsukatsuka ia. Nimui aqo kamu tusugira popono vania na Taovia.

¹⁰ "Kamu laka na sorisaikaqira na buluka vavasi ma na asi tana qarikao.

¹¹ "Kamu laka na sageliana na polo ara vosisaiginia na ivuna sipi ma na terete laka.

¹² "Kamu tula tsatsamuna tana vati tsutsukena na polomui."

Na Ketsa e Kalea na Tangopeke I Laona na Tauga

¹³ Ma Moses e tsarigotoa, “Me tau utu ke kesa mane ke taugâ kesa daki, mi muri maia e tau tugua padangaoa, ¹⁴ me botsangia gana goko peropero, me keli vanilea laka aia e tau totu siama kalina aia e taugâ.

¹⁵ “Me ti vaga ke laba na omea vaga iani, mi kaira na tamana ma na tinana na baka daki ia kara ka adi bâ na polo ara ka gini tsabo ka daleqira daki kaira ma na savana tana tagu ara ka maturusai vaolu, gana na papadana laka na daki ia e tau goto vati maturu kolua sa mane, ma kara ka sauvulagia tana tinete vanigira igira ara ida tana vera ia. ¹⁶ Ma na tamana na daki ia ke tsarivanigira, ‘Inau au sauvania na mane iani ke taugâ na dalequ, mi kalina ia aia e tau tugua ngaoa. ¹⁷ Maia e botsangigira danga na goko peropero e kalea na dalequ daki ia, me tsaria laka e reimane nogo kalina aia e tau vati taugâ. Miani nogo na papadana laka na dalequ inau e tau goto vati maturu kolua sa mane. !Kamu morosia na gabu tana polo na tsabonige iani!’ ¹⁸ Mi tana migira na ida tana vera kara tangolia na savana na daki ia ma kara rarusia. ¹⁹ Ma kara kekegotoa ke tsonia kesa sangatu tavina siliva vania na tamana na daki ia, rongona aia e paluvangamana kesa na daki ni Israel. Ma na daki ia ke totu kalavata moa kolua na mane ia, me utu saikesa na mane ia ke tsonitsunâ tana maurina popono.

²⁰ “Me ti vaga nina goko na mane ia ke mana, ma kara tau reia sa papadana laka na baka daki ia e totu siama, ²¹ mi tana migira kara adi bâ i matana na valena tamana, mi tana migira na mane ni verana kara taimatesia. Na daki ia e aqosia na omea vangamaga sosongo i laoqira nida tinoni tana maturusai kolumane nogo kalina e tau vati tauga, mi kalina aia e tototu moa tana valena tamana. Mi tana nauvaganana ia ti igamu sauba kamu suilavaginia na omea seko loki ia.

²² “Me ti vaga kamu tsodoa sa mane ke maturusai kolua na tauna kesa na mane tavosi, ma kami taimatesikaira sui. Mi tana nauvaganana ia ti igamu sauba kamu suilavaginia na omea seko loki ia.

²³ “Me ti vaga kamu tsodoa sa mane i laona sa vera ke maturusai kolua sa daki e vangarau na taugaana sa mane tavosi, ²⁴ migamu nimui aqo kamu adirutsumikaira i tano tania na vera ma kamu taimatesikaira. Na daki ia nina aqo ke mate rongona aia e tau gudato gana kara mai sangâ, atsa moa aia e totu i laona na vera ia me tangomana kara rongomia. Ma na mane ia nina aqo goto ke mate, rongona aia e maturukolua na daki e vangarau tauga. Mi tana nauvaganana ia ti igamu sauba kamu suilavaginia na omea seko loki ia.

²⁵ “Me ti vaga kesa na mane ke vano i legai me ke ba raqâ kesa daki e vangarau na taugaana kesa segeni na mane, ma nimui aqo kamu labumatesia moa na mane ia. ²⁶ Ma kamu laka na nauvaniana sa omea na daki ia, rongona aia e tau naua sa sasi tugua ke gini mate. Ma na omea iani e atsa kolua moa kalina kesa na mane e labumatesia kesa na tinoni segeni. ²⁷ Na mane e ba raqâ na daki ia i legai, me atsa moa ti na daki ke gû gana kara mai sangâ, me rongona na vera e ao sosongo, me tagara ke kesa ke rongomia me ke mai sangâ.

²⁸ “Me ti vaga kamu tsodoa sa mane ke raqâ sa baka daki e tau vati vangarau tauga, ²⁹ ma nina aqo na mane ia ke tsonivania na tamana na baka daki ia ke tsege sangavulu tavina siliva gana na qolo na vuvuti, ma na baka daki ke lia nogo na tauna na mane ia, rongona aia e turuginia ke maturu kolua. Me tau goto tangomana ke tsonitsunâ tana maurina popono.

³⁰ “Ke tagara goto sa mane ke paluvangamana na tamana me ke maturusai kolua sa tauna na tamana.”

Igira e Tabu Vanigira na Sage Bâ I Laoqira Nina Tinoni God

23 Ma Moses e goko babâ me tsaria, “Ke tabu vanigotoa sa mane ara vasia se ara kutiligi vania na meana, ke sage bâ i laoqira igira nina tinoni na Taovia.

² “Ke tabu vanigotoa sa tinoni ara vasu tsamua se igira na kukuana na tinoni vaga ia, atsa moa ke tsau bâ tana sangavulunina vatavata, ke sage bâ i laoqira igira nina tinoni na Taovia.

³ “Ke tabu vanigotoa sa tinoni ni Amon se i Moab, se sa kukuqira goto, atsa moa ke tsau bâ tana sangavulunina vatavata, kara sage bâ i laoqira igira nina tinoni na Taovia. ⁴ Igira nogo ara sove na palamui na mutsa ma na kô kalina igamu amu rutsuligi tania Ejipt, mara volia a Balaam na dalena a Beor, tana verabau ni Petor tana Mesopotamia, ke vealaginigamu. ⁵ Ma na Taovia nimui God e tau rongomia a Balaam; me piloa nina vealagi me ba tana vangalaka, rongona aia e galuvegamu. ⁶ Kamu laka saikesa na sangaqira na puku tavosi girani, se kamu naua ma kara gini tamani omea danga.

⁷ “Kamu laka moa na reisaviaqira igira na Edom. Igira na kamamui segeni nogo igamu. Ma kamu laka goto na reisaviaqira igira na tinoni ni Ejipt rongona i votangana igamu amu totu i laona niqira kao. ⁸ E tuturiga tana tolunina vatavata me bâ, migira na kukuqira tangomana kara sagemai i laoqira nina tinoni na Taovia.”

Na Malesiana na Nauna i Tana Ara Totu Igira na Mane Vaumate

⁹ Ma Moses e tsarigotoa, “Mi tana tagu na vailabu, nimui aqo kamu tau naua sa omea tana nauna i tana amu vaturikaegira nimui valepolo, e dona kamu gini kaulinaqu tana vovorona na lotu. ¹⁰ Me ti vaga kesa mane e tau male rongona aia e bolebole me porisia polona tana bongi, aia nina aqo ke ba totu tabaligi tania na nauna i tana amu tototu. ¹¹ Mi kalina ke varangi na ngulavi, maia nina aqo ke lesomale, mi tana sũ na aso tangomana ke visumaitugua tana naua i tana amu tototu.

¹² “Ma nimui aqo kamu tamanina kesa nauna i tano tania na nauna i tana amu vaturikaegira nimui valepolo, gana na vano tana tabataba. ¹³ Kamu adia ke kesa takutina na gai kolugira gamui sagore rongona kalina kamu ngaoa na vano tana tabataba, kamu gini tsaiqilu ma kamu munuvisitugua. ¹⁴ Kamu reia ke male dou pipi kalina tana nauna i tana amu tototu, rongona na Taovia nimui God e totu kolugamu i tana, gana ke reitutugugamu me ke sangagamu ma kamu gini tango mana na tuliusiaqira gamui gala. Kamu laka goto na nauana sa omea e tau dou me ke reisavia na Taovia me ke gini piloligi tanigamu.”

Visana Goto na Ketsa

¹⁵ Ma Moses e tsarigotoa, “Ti vaga ke kesa na tseka ke tsogo tania gana taovia, me ke mai nongigamu kamu sangã, ma kamu laka na raivisuana. ¹⁶ Aia tango mana ke totu i laona sa nimui vera tana aia e vilia, migamu kamu laka na bingi sekoliana.

¹⁷ “Ke laka goto kesa na tinoni ni Israel, na mane se na daki, ke lia na rebi na valetabu. ¹⁸ Ma kamu laka goto na adivanoana i laona na valena na Taovia nimui God, gana na manaliana kesa nimui veke, sa qolo amu adia tana aqo rebi. Na Taovia e reisavi sosongoligira na rebi na valetabu.

¹⁹ “Kalina kamu tusuqolo se na mutsa, se sa vatana moa na omea vania kesa gamui verakolu, kamu laka goto na nongi papabona kalina aia ke tuguvisua. ²⁰ E dou moa ti kamu nongi papabona tana omea amu tusuvanigira na tinoni ni veratavosi, ma kamu laka moa na nongi papabona tana omea igamu amu tusuvanigira gamui verakolu. Kamu muritaonia na vovorona iani, ma na Taovia nimui God sauba ke tabua pipi sui na omea kamu naua i laona na kao igamu sauba kamu ba totuvia.

²¹ “Mi kalina kamu aqosia sa nimui veke vania na Taovia nimui God, ma kamu laka goto na kisã na manaliana na omea amu vekea. Na Taovia e utu ke padalea nimui veke amu nauvania, me sauba kamu sasi ti kamu tau manalia. ²² Me tau na sasi ti vaga kamu tau

aqosia na veke vania na Taovia, ²³ me ti vaga igamu tana nimui padangao segeni kamu naua kesa na veke, ma nimui aqo nomoa kamu manalia.

²⁴ “Mi kalina kamu liu bâ i laona nina uta na uaeni kesa na tinoni tavosi, e tangomana kamu gania ke visa moa na vuana amu ngaoa, ma kamu laka moa na moloana sa vuana i laona gamui lapa ma na kala-gaivanoana. ²⁵ Kalina goto kamu liu bâ i laona nina uta na sila kesa tinoni tavosi, me tangomana kamu gania ke visa moa na vuana amu pitsulea, ma kamu laka moa na kaviginiana nimui gau.”

Na Tsonitsuna ma na Taugatugua

24 Ma Moses e goko babã moa me tsaria, “Me ti vaga ke kesa na mane ke tauga kolua kesa na daki, mi muri maia ke reia e naua visana na sasaga paluvangamaga, me ke gini tau tugua ngaoa na tauga koluana, maia ke marea kesa na pepana na tsonitsuna me ke sauvania, me ke molovisua i verana. ² Mi muri ti vaga na daki ia ke ba taugã kesa segeni mane, maia goto ke tau reingaoa nina sasaga, ³ me ke tau tugua ngaoa na tauga koluana, maia ke maregotoa na pepana na tsonitsuna me ke sauvania, me ke molovisugotoa i verana, se ti vaga ke mate na rukanina savana, ⁴ ma na kesanina savana ke laka goto na taugaana tugua na daki ia, rongona e kaulinaqu nogo. Me ti vaga aia ke ba taugatugua, ma na omea vaga ia e reisavi sosongolia na Taovia. Migamu kamu laka na nauana na sasi loki sosongo vaga ia i laona na kao aia na Taovia nimui God sauba ke sauvanigamu.”

Visana Goto na Ketsa

⁵ Ma Moses e tsarigotoa, “Mi kalina kesa mane ke tauga vaolu, ma kamu laka na molovanoana tana vailabu, se na molovaniana sa aqo loki tavosi i laona na vera. Maia ke totuligi tania na aqo vaga gira i laona ke kesa na ngalitupa popono, rongona ke gini totu i vera me ke mage kolua na tauna.

⁶ “Mi kalina kamu tusu omea vania kesa tinoni, mamu ngaoa na adiana sa nina omea gana na papadana laka sauba aia ke tuguvisu vanigo na omea igoe o sauvania, migamu kamu laka na ba adiana nina vatu na mani rapasi uiti. Me ti ko nauvaganana ia me sauba ko adiligi tania na omea na vangarau gaqira nina tamadale gana kara gini mauri.

⁷ “Masei ke adipoia kesa na kulana ni Israel me ke raia ke aqo tseka vania, se ke tsabiria mala tseka, ma nimui aqo kamu labumatesia na mane e naua na omea vaga ia. Mi tana nauvaganana ia ti igamu kamu suilavaginia na aqo seko loki vaga ia.

⁸ “Me ti vaga ke gadovigamu na lobogu seko tana kokoramui, ma nimui aqo kamu taoni saikesalia na omea kara tsarivanigamu igira na manetabu tana

puku konina a Levi; ma kamu muridougira na vovorona inau au tusuvanigira. ⁹ Kamu padatugua na omea na Taovia nimui God e nauvania ko Miriam kalina igamu amu mololea i Ejipt.

¹⁰ "Mi kalina kamu sau omea vania kesa tinoni, kamu laka na bâ i valena, ma na adiana nina polo na tsavugotu aia e pada ke sauvanigamu ngiti papadana laka sauba ke tuguvisu vanigamu na omea amu tusuvia. ¹¹ Kamu pipitu moa i tano, ma kamu molovani segenina aia ke adimaia vanigamu. ¹² Ti vaga na tinoni ia ke tau tamanina sa omea, ma kamu laka na moloana ke totu i konimui nina polo na tsavugotu poi ke tsau tana dani ngana. ¹³ Nimui aqo kamu tusuvisua vania pipi tana ngulavi, rongona ke gini popolo kalina ke maturu. Ma na mane ia sauba ke soadougamu, ma na Taovia nimui God sauba ke reingaogamu.

¹⁴ "Kamu laka na peqoana sa tinoni amu volia ke aqo vanigamu, aia e tau tamani sa omea me kilia na sasanga, atsa moa ti aia na tinoni ni Israel nogo, se na tinoni ni veratavosi e totu i laona na veramui. ¹⁵ Pipi dani idavia na sũ na aso, nimui aqo kamu volia nina aqo tana dani ia. Aia e tau tamani qolo me kilia ke adia. Me ti vaga kamu tau volia tana dani ia, maia sauba ke ngangaidato vania na Taovia rongona amu tau volia, me sauba kamu gini sasi i matana God.

¹⁶ "Kamu laka na labumatesiaqira na tamaqira ma na tinaqira na baka tana rongona na tangopeke ara tsukia ka daleqira. Me vaga goto kamu laka na labumatesiaqira na baka tana rongona na sasi ara ka tsukia na tamaqira ma na tinaqira. Pipi tinoni ke mate tana rongona na sasi aia segeni nogo e tsukia.

¹⁷ "Kamu laka na utusiana na pedegoto vanigira na tinoni ni veratavosi ma na baka tinamate. Kamu laka goto na adiana nina polo na tsavugotu kesa na daki tinamate ngiti papadana laka sauba ke tuguvisua na omea aia e adia i konimui. ¹⁸ Kamu padavisua laka igamu goto amu tseka i Ejipt i sau, ma na Taovia nimui God e laumaurisigamu. Aia nogoria na rongona ti inau au sauvanigamu na ketsa iani.

¹⁹ "Mi kalina igamu kamu angunikolugira nimui mutsa mamu tau adigira sui igira amu tsaia, ma kamu laka goto na visu bâ ma na adiaqira. Kamu molovanigira nogo ke lia gaqira na tinoni ni veratavosi, ma na baka tinamate, ma na daki tinamate, rongona ke gini tabugamu na Taovia nimui God pipi sui tana omea kamu naua. ²⁰ Mi kalina igamu kamu pitsugira nimui vuanolive, kamu laka na visu bâ ma na pitsuaqira goto igira na vuana ara totuvisu tana gaina. Kamu molovanigira nogo ke lia gaqira na tinoni ni veratavosi, ma na baka tinamate, ma na daki tinamate. ²¹ Mi kalina kamu tsakosaigira nimui vuana uaeni, ma kamu laka goto na visutugua na pipitsu na rukanina kalina. Igira na vuana uaeni ara totuvisu kamu molovanigira nogo ke lia gaqira igira na tinoni ni veratavosi, ma na baka

tinamate, ma na daki tinamate. ²² Kamu laka saikesa na padaleana laka igamu goto amu totu tseka i Ejipt i sau. Maia nogo na rongona ti inau au sauvanigamu na ketsa iani.

25 "Me ti vaga kara ka ruka na tinoni ni Israel kara ka vano tana tinete gana kara ka gotolia ka niqira vaiganigi, ma kara votâ tana pede laka kesa e goto me kesa e sasi, ² me ti vaga kara pedevania kara rarusia na tinoni e sasi, ma nina aqo na manepede ke tsarivania ke tsaro kovaragi ma kara rarusia. Ma na dangana gana tsari kara rarusiginia ke taonia moa na lokina nina sasi. ³ Ke tsaulia moa vati sangavulu gana tsari ma kamu tau goto liusia. Me ti vaga kamu liusia, mamu paluvangamana na tinoni ia i mataqira na toga. ⁴ "Kamu laka na sori kapusiana na mangana na buluka kalina igamu amu gini aqo tana labududusi uiti. Kamu molovania me ke ganigira visana gana lakana ti ke ngaoa.

Na Omea Ke Naua Aia e Mate na Kulana

⁵ "Ti vaga kara ka ruka na tamakula kara ka totu moa kesa tana butona kao me ke mate kesa ka vidaqira, maia e mate e tau tamani sa dalena mane, ma na tinamatena aia ke tau goto ba taugâ sa mane tana vungu tavosi bamai. Nina aqo nogo na kulana na mane e mate ke taugâ na daki ia. ⁶ Ma na kesianina baka mane ke botsa ka koniqira kaira, sauba kara ka molovania ke lia vaga nogo ti na dalena aia na mane e mate nogo, rongona na vungu i konina ia ke gini pabo babâ tana Israel. ⁷ Me ti vaga na kulana na mane e mate ke sove na taugaana na tinamatena tasina, maia nina aqo na daki ia ke vano i koniqira na ida tana vera me ke tsaria, 'Na kulana na savaqu e tau ngaoa na nauana nina aqo; aia e sove na molovaniana na kulana kesa na dalena, gana ke adidatoa nina vungu i laoqira na tinoni ni Israel.' ⁸ Migira na ida tana vera ia kara soamaia na mane ia ma kara goko vania. Me ti vaga aia ke sove nomoa na taugaana na daki ia, ⁹ maia na tinamatena na kulana ke bâ i konina i mataqira igira na ida tana vera, me ke adiligia kesa gana porotua na kulana savana, me ke tsuve bâ i matana me ke tsaria, 'Iani nogo e vaga na omea e laba vania na mane aia e sove na tusuvianiana na kulana sa dalena gana ke gini tangolidatoa na vungu i konina.' ¹⁰ Ma nina tamadale aia sauba kara donaginia tana Israel vaga 'nina tamadale na mane aia ara tsoraligi vania gana porotua.' "

Visana Goto na Ketsa

¹¹ Ma Moses e tsarigotoa, "Ti vaga kara ka ruka na mane kara ka vailabugi, me ke bâ na tauna kesa ka vidaqira, me ke tovoa ke sangâ na savana tana tangoli gavurukuana na sekona na mane e vailabu kolua na

savana, ¹² ma kamu laka goto na gaeana na daki ia; kamu kavikutiligia na limana.

¹³⁻¹⁴ "Kamu laka na peqo tinoni kalina kamu gini aqo na omea na totovo. ¹⁵ Kamu tovogotolia gana mamava ma na katsina pipi na omea amu tsabiria, rongona kamu gini mauri oka tana kao aia na Taovia nimui God ke sauvanigamu. ¹⁶ Na Taovia e reisavi sosongoligira na tinoni ara dona na peqo.

¹⁷ "Kamu padatugua na omea igira na Amalek ara nauvanigamu kalina igamu amu mololea i Ejipt. ¹⁸ Igira ara tau matagunia God, mara maiginigamu talu i muri kalina igamu amu kolae mamu maluku sosongo, mara matesigira sui igira ara kisa sosongo i muri. ¹⁹ Me vaga ia, mi kalina na Taovia nimui God ke sauvanigamu nogo na kao, migamu kamu totu ravidou tanigira sui gamui gala ara totu poligamu, ma nimui aqo manana nomoa kamu matesigira sui lakalaka pipi na Amalek, rongona ke gini tagara ke kesa ke padagira. !Kamu laka goto na padaleana na nauana na omea iani!"

Na Sausau na Raranga na Uta

26 Ma Moses e goka babâ me tsaria, "Mi murina kalina kamu sage nogo tana kao aia na Taovia nimui God ke tusu vanigamu, ma kamu ba totuvinogoa, ² me pipi sui vidamui igamu nimui aqo kamu molotsavua i laona kesa na kei na lakana ida pipi sui na vatana nimui omea tsukatsuka igamu amu tsurivia tana nimui uta, ma kamu adi bâ tana kesa moa nauna God e baloa gana na samasama vaniana. ³ Ma kamu vano i konina na manetabu e aqo tana tagu ia, ma kamu tsarivania, 'I kalina ia inau au mai na tsarivulagi vaniana na Taovia niqo God laka au sage bâ nogo tana kao aia e vekea ke sauvanigira na mumuada.'

⁴ "Ma na manetabu sauba ke adia i limamui nimui kei na vangalaka, maia ke molokaea i kelana nina belatabu na Taovia nimui God. ⁵ Mi muri, mi matana na Taovia kamu tsaria na goko vaga iani: 'Na kukuvaqu aia na tinoni ni Aramea, maia e pipi verana bamai moa, me tau goto tamanina sa verana pukuga. Maia e tû me adigira nina tamadale me ba totu kolugira i Ejipt. Mi kalina igira ara ba totu i tana mara tau danga sagata, mi muri mara lia kesa na puku loki susuliga. ⁶ Migira na tinoni ni Ejipt ara rotasi sosongoligami mara turginigami kami aqo mala tseka vanigira. ⁷ Te ami tû mami ngangaidato vania na Taovia aia niqira God na mumuamami mami nongia ke sangagami. Maia e rongomia nimami nonginongi me reigira nimami aqo ma na rota loki ara bingi sekoligamu. ⁸ Maia e tû, mi tana susuligana loki e laumaurisigami tania na limaqira na Ejipt. E aqosigira danga na valatsatsa ma na omea ganataga, me naua mara laba danga na omea mataguniga loki. ⁹ Maia e adimaigami ieni me tusua vanigami na kao lakataga dou iani. ¹⁰ Mi kalina ia inau au adi-

mai vanigo Taovia na lakana idaida na kao igoe o tusua vaniau.'

"Mi tana ti igamu kamu molotsuna nimui kei i matana na Taovia nimui God ma kamu samasama vania. ¹¹ Kamu soadoua rongona na omea dou sui aia na Taovia nimui God e tusunogoa vanigamu me vanigira nimui tamadale. Ma kamu tamivanigira na Levite, migira goto na tinoni ni veratavosi ara totu i laomui, kara sangapata kolugamu tana nimui magemage.

¹² "Pipi na tolunina ngalitupa, nimui aqo kamu sau na sangavulunina turina na vuana nimui uta vanigira na Levite, na tinoni ni veratavosi, na baka tinamate, ma na daki tinamate, rongona pipi tana vera sui kara gini tamanitovu gaqira mutsa. Mi kalina kamu nausuia na omea vaga iani, ¹³ kamu tsarivania na Taovia, 'E tagara goto sa turina na sausau tabu na sangavulunina turina niqo omea tsukatsuka ke totuvisu i laona na valequ. Inau au sausuinogoa vanigira na Levite, migira na tinoni ni veratavosi, ma na baka tinamate, ma na daki tinamate, vaga igoe o ketsaliginiau kau naua. Inau au tau petsakoe mangamu, se kau padalea sa nimu ketsa tana rongona na sauana na sangavulunina turina niqo omea tsukatsuka. ¹⁴ Inau au tau goto gania sa turina kalina au totu tana melu matena kesa tinoni e mate; mau tau goto adirutsumia sa turina tania na valequ kalina au kaulinaqu tana vovorona na lotu; mau tau goto savorivanigira na tinoni mate sa turina. Minau au rongomangamu igoe Taovia. Mau naua pipi sui na omea igoe o ketsaliginiau tana rongona na sauana na sangavulunina turina niqo omea tsukatsuka. ¹⁵ Ko moro tsunamai tû tana veramu tabu i baragata mo ko tabugira nimu tinoni ni Israel. Ke tabugotoa na kao lakataga dou aia igoe o sauvanigami, vaga nogo igoe o vekevanigira na mumuamami.' "

Na Israel Igira Nina Tinoni Segeni Nogo na Taovia

¹⁶ Ma Moses e tsarigotoa, "I dani eni na Taovia nimui God e ketsaliginigamu kamu muridougira pipi sui nina ketsa. Me vaga ia, ma nimui aqo kamu muri kalavatavigira tana na tobamui popono. ¹⁷ I dani eni igamu amu tsarivulaginogoa laka na Taovia aia segeni na nogo nimui God. Mamu vekevania kamu rongomangana, ma kamu tangolikakaia pipi sui nina ketsa, ma kamu naua pipi sui na omea aia e ketsaliginigamu. ¹⁸ Mi dani eni goto nogo na Taovia e tabegamu vaga nina tinoni segeni, vaga aia e vekenogoa vanigamu; maia e ketsaliginigamu kamu muridougira pipi sui nina ketsa. ¹⁹ Maia sauba ke naua migamu kamu lia na puku loki liusigira bâ na puku tavosi sui aia e vusagira. Migira kara reia na omea na Taovia e naua vanigamu, ma kara tsonikaea ma kara soalokia na asana. Migamu sauba kamu lia nina tinoni segeni nogo aia, vaga e vekenogoa vanigamu."

Igira Nina Ketsa God Ara Maregira Tana Pavavatu

27 Mi tana ma Moses, kolugira na ida tana Israel, ara tsarivanigira na toga, "Kamu muridougira pipi sui na tosasaga igira inau au sauvanigamu i dani eni. ² Tana dani kalina igamu kamu tulusavu tana Kô Jordan, ma kamu sage bâ tana kao aia na Taovia nimui God ke sauvanigamu, ma nimui aqo kamu papidatogira kara visana na vatu loki, ma kamu tsavuginigira na simente, ³ ma kamu marea i koniqira pipi sui na ketsa girani. Mi kalina kamu sage bâ tana kao lakataga dou aia na Taovia niqira God igira na mumuamui e vekenogoa vanigamu, ⁴ ma kamu totu nogo i tabana na Kô Jordan, ma kamu papidatogira na vatu girani tana Vungavunga Ebal, vaga nogo inau au tsarivanigamu i dani eni, ma kamu tsavuginigira na simente. ⁵ Ma kamu aqosia kesa na belatabu tana nau-
na ia, ginia na vatu amu tau katsuginia sa tapala, ⁶ rongona na belatabu kamu aqosivania na Taovia nimui God kamu aqosiginigira moa na vatu amu tau katsugira. Mi kelana na bela ia igamu kamu savorigira nimui savori-kodokodo, ⁷ mi tana goto nogo kamu savorigira ma kamu ganigira nimui sausau amu tango-
mana na ganipâtâ na turina, ma kamu gini magemage i matana na Taovia nimui God. ⁸ Mi tana vatu amu bulu poponoginia na simente kamu mare makalidoua pipi sui nina ketsa God."

⁹ Mi muri, ma Moses kolugira na manetabu tana puku konina a Levi, ara tsarivanigira na toga sui ni Israel, "Kamu rorongo igamu sui na tinoni ni Israel. I dani eni igamu amu lia nogo nina tinoni na Taovia nimui God. ¹⁰ Vaga ia, ma kamu rongomangana ma kamu muridougira pipi sui nina ketsa igira inau au tusu-
vanigamu i dani eni."

Na Vealagi e Kalegira Igira Ara Petsakoe

¹¹ Mi muri, ma Moses e tsarivanigira na tinoni ni Israel, ¹² "I murina kalina igamu kamu savu taligu nogo tana Kô Jordan, ma na puku girani kara ba tutû tana Vungavunga Gerisim kalina kara tabugira na tinoni: igira nogo na puku konina a Simeon, ma Levi, ma Juda, ma Isakar, ma Josep, ma Benjamin. ¹³ Migirani na puku tavosi girani kara ba tutû tana Vungavunga Ebal kalina kara tsarivulagigira na vealagi: igira nogo na puku konina a Ruben, ma Gad, ma Aser, ma Sebulun, ma Dan, ma Naptali. ¹⁴ Migira na Levite niqira aqo kara tsarilokia na goko girani:

¹⁵ "God ke vealaginia aia ke aqosiginia na vatu, se na gai, se na tapala, sa titinonina na god peropero me ke samasama dodo vania. Na Taovia e reisavi sosongolia na samasama vaniaqira na god peropero.'

"Migira na toga sui kara tuguvisua ma kara tsaria, '!Eo, e dou ke vaga!'

¹⁶ "God ke vealaginia aia ke tau kukuni tanikaira na tamana ma na tinana.'

"Migira na toga sui kara tuguvisua ma kara tsaria, '!Eo, e dou ke vaga!'

¹⁷ "God ke vealaginia aia ke ratsua na papadana nina votavota kesa gana verakolu.'

"Migira na toga sui kara tuguvisua ma kara tsaria, '!Eo, e dou ke vaga!'

¹⁸ "God ke vealaginia aia ke idagana sautu me ke gini liu sasi na tinoni koko.'

"Migira na toga sui kara tuguvisua ma kara tsaria, '!Eo, e dou ke vaga!'

¹⁹ "God ke vealaginia aia ke tovoa na utusiana na pedegoto vaniaqira na tinoni ni veratavosi, ma na baka tinamate, ma na daki tinamate.'

"Migira na toga sui kara tuguvisua ma kara tsaria, '!Eo, e dou ke vaga!'

²⁰ "God ke vealaginia aia ke paluvangamana tamana tana matura koluana sa tauna tamana.'

"Migira na toga sui kara tuguvisua ma kara tsaria, '!Eo, e dou ke vaga!'

²¹ "God ke vealaginia aia ke naugana na omea tuavati.'

"Migira na toga sui kara tuguvisua ma kara tsaria, '!Eo, e dou ke vaga!'

²² "God ke vealaginia aia ke vainaugi kolua kesa na vavinena se na dalena daki kesa goto na tauna tamana.'

"Migira na toga sui kara tuguvisua ma kara tsaria, '!Eo, e dou ke vaga!'

²³ "God ke vealaginia aia ke vainaugi kolua na tarungana.'

"Migira na toga sui kara tuguvisua ma kara tsaria, '!Eo, e dou ke vaga!'

²⁴ "God ke vealaginia aia ke naua na labupoi.'

"Migira na toga sui kara tuguvisua ma kara tsaria, '!Eo, e dou ke vaga!'

²⁵ "God ke vealaginia aia ke tamia na adiqolona gana ke labumatesia kesa na tinoni dou.'

"Migira na toga sui kara tuguvisua ma kara tsaria, '!Eo, e dou ke vaga!'

²⁶ "God ke vealaginia aia ke tau murigira pipi sui nina ketsa ma nina sasani God.'

"Migira na toga sui kara tuguvisua ma kara tsaria, '!Eo, e dou ke vaga!'

God Ke Tabugira Igira Ara Rongomangana

(Aqo Manetabu 26:3-13; Na Vaolusi Ketsa 7:12-24)

28 Ma Moses e goko babâ moa me tsaria, "Me ti vaga kamu rongomangana na Taovia nimui God, ma kamu taoni kalavatavigira pipi sui nina ketsa igira inau au tusu-
vanigamu i dani eni, maia sauba ke naua migamu kamu lia na puku loki liusigira bâ na puku tavosi sui tana barangengo. ² Kamu rongoman-

gana na Taovia nimui God me pipi sui na vangalaka girani sauba kara mai vanigamu:

³“Na Taovia sauba ke tabugira na veramui ma nimui uta.

⁴“Na Taovia sauba ke tabugamu ma kamu tamani danga na dalemui, ma kara danga goto nimui omea tsukatsuka, nimui buluka, ma nimui sipi.

⁵“Na Taovia sauba ke tabugira na lakana nimui uta ma na mutsa igamu amu vangaraua gana na ganiana.

⁶“Na Taovia sauba ke tabugira pipi sui na omea kamu naua.

⁷“Na Taovia sauba ke tuliugira gamui gala i mata-mui nogo igamu. Mi kalina igira kara maiginigamu, me sauba kara liumai kesa moa tana nauna, mi kalina kara tsogo tanigamu, me sauba kara viri tsogo saranga bamai.

⁸“Na Taovia nimui God sauba ke tabugira nimui aqo, me ke dangaliginigira na mutsa nimui vale na molo mutsa. Maia sauba ke tabugamu i laona na kao aia ke tusuvanigamu.

⁹“Ti vaga kamu rongomangana na Taovia nimui God, ma kamu muridougira pipi sui na omea aia e ketsaliginigamu, maia sauba ke naua migamu kamu lia nina tinoni segeni, vaga aia e vekenogoa. ¹⁰ Mi tana ti igira sui na tinoni tana barangengo sauba kara reigadovia laka aia na Taovia e viligamu nogo kamu lia nina tinoni segeni, me sauba igira kara matagunigamu igamu.

¹¹ Na Taovia sauba ke tusuvanigamu kara danga na dalemui, ma na buluka, ma na omea tsukatsuka i laona na kao aia e vekevanigira na mumuamui ke sauvanigamu. ¹² Na Taovia sauba ke sangavia na parako, me ke molotsunamai na usa ke tumu tana taguna, me ke tabugira pipi sui nimui aqo, migamu sauba kamu tamani ke danga, me ke tugua kara kaoni i konimui na puku tavosi, migamu sauba ke tau goto kilia kamu kaoni konina ke kesa. ¹³ Na Taovia nimui God sauba ke naua, migamu sauba kamu ida vanigira na puku sui tavosi, me utu goto kamu reitsari. Me ti vaga igamu kamu muri kalavatavigira pipi sui nina ketsa igira inau au tusuvanigamu i dani eni, migamu sauba kamu susuliga babâ, ma kamu paladato saviliu me utu goto kamu palatsuna. ¹⁴ Migamu nimui aqo kamu tau goto kutsigira nina ketsa na Taovia sa tana omea, se kamu samasama ma kamu aqo vanigira na god peropero.”

God Ke Kedegira Igira Ara Petsakoe Mangana

(Aqo Manetabu 26:14-46)

¹⁵ Ma Moses e tsarigotoa, “Ti vaga igamu kamu petsakoe mangana na Taovia nimui God, ma kamu tau taoni kalavatavigira pipi sui nina ketsa ma nina vali igira inau au tusuvanigamu i dani eni, me sauba na omea seko sui lakalaka girani kara laba vanigamu:

¹⁶“Na Taovia sauba ke vealaginigira na veramui ma nimui uta.

¹⁷“Na Taovia sauba ke vealaginigira na lakana nimui uta, ma na mutsa amu vangaraua gana na ganiana.

¹⁸“Na Taovia sauba ke vealaginigamu me ke tau danga na dalemui, me ke tau dou nimui omea tsukatsuka, ma kara tau danga nimui buluka ma nimui sipi.

¹⁹“Na Taovia sauba ke vealaginigira pipi sui lakalaka na omea igamu kamu naua.

²⁰“Me ti vaga kamu naua na omea seko ma kamu sove tania na Taovia, maia sauba ke vealaginigamu, me ke alomaia na rota seko loki ke gadovigamu, me ke ponopala na tobamui pipi sui tana omea igamu kamu naua, poi tsau kamu toroutsu sui ma kamu nangaligi tsaku saikesa. ²¹ Aia sauba ke molomai vanigamu na lobogu ke muri maurimui poi ke tau goto totu-visu ke kesa tana kao aia igamu amu vangaraua na ba totuviana. ²² Na Taovia sauba ke labuginigamu na lobogu seko, ma kamu viri tsomotsomo ma kamu masagi loki. Maia sauba ke molomaia na aso loki ma na guguri papara kara matesigira nimui omea tsukatsuka. Ma na rota seko loki girani sauba kara totu i konimui poi tsau kalina kamu mate. ²³ Me sauba ke tau goto tumu sa usa, ma nimui kao sauba ke kakai vaga na tapala. ²⁴ Na Taovia sauba moa ke molomaia na papasa loki ke pungu tana kao popono ngiti usa poi tsau kalina kamu toroutsu sui lakalaka.

²⁵“Na Taovia sauba ke tamivanigira gamui gala kara tuliugigamu igamu. Igamu sauba kamu liu bâ kesa moa tana nauna kalina kamu baginigira, mi kalina kamu tsogo tanigira me sauba kamu viri tsogo saranga bamai. Me pipi sui tinoni tana barangengo sauba kara gariri kalina kara reia na omea vaga kara laba vanigamu. ²⁶ Mi kalina igamu kamu mate, migira na manu ma na omea tuavati atsi sauba kara mai ma kara gania na kubumui, me sauba ke tau totuvisu goto ke kesa ke tsialigigira. ²⁷ Na Taovia sauba ke molomai vanigamu na tsope vaga aia e nauvanigira na tinoni ni Ejipt. Ma na kokoramui ke viri voravora, ma na kekevuna na vora kara tsavua na konimui popono me ke mamâ sosongo, me utu goto kara mavu. ²⁸ Na Taovia sauba ke naua me ke nanga na sasagamui; me ke labuginigamu na koko, me ke ponopala na tobamui. ²⁹ Igamu sauba kamu taposasa tana dani male vaga moa na mane koko, me utu goto kamu tangomana na reigadoviana tana kamu liu bâ. Me utu goto kamu tamanina sa peluna dou tana omea kamu naua. Sauba kara bingi sekoligamu moa ma kara komigamu sailagi, me ke tau goto totu ke kesa ke sangagamu.

³⁰“Igamu sauba kamu vangaraua na taugaana kesa na baka daki, me sauba ke kesa segeni na mane ke taugâ. Igamu sauba kamu logovale, me utu saikesa kamu totuvia. Sauba kamu tsukâ nimui uta na uaeni, me utu saikesa kamu gania sa vuana. ³¹ Me sauba kara

labumatesigira nimui buluka i matamui nogo igamu, me utu kamu sangâ na ganiana na velesina. Sauba kara raqaligigira nimui asi i matamui igamu, me utu goto kara tusuvisugira vanigamu. Me sauba kara tusugira nimui sipi vanigira gamui gala, me ke tau goto totu ke kesa ke sangagamu. ³² Mi kalina kamu momoro moa igamu me sauba kara adigira na dalemui mane ma na dalemui daki, ma kara sauvanogira mala tseka tana vera tavosi. Me pipi dani sauba ke kolae lê na matamui na momoro bâ tana matana sautu na pitu-aqira na dalemui kara visumai. ³³ Me sauba ke kesa na puku tavosi igamu amu tau donaginia ke adigira sui nimui omea tsukatsuka, igira igamu amu rota sosongo na tsukaaqira; migamu e utu goto kamu adia sa omea, sauba moa kara bingi sekoligamu ma kara rotasigamu sosongo. ³⁴ Sauba moa kamu reigira na omea seko sui girani ma kamu gini tau nogo sasaga. ³⁵ Na Taovia sauba ke tsavu poponoginia na tuamui na vora loki e tau tamani tatalina, ma na tsope kara dangalia na konimui popono, ke tû tana kolina ivumui, me ke tsautsuna tana perana tuamui.

³⁶ "Na Taovia sauba ke adivanogamu igamu, kolua nimui taovia tsapakae, kesa tana vera tavosi, i tana e atsa moa igamu se igira na mumuamui amu tau goto vati totu i sau. Mi tana igamu sauba kamu aqo vanigira na god peropero ara katsuginigira na gai ma na watu. ³⁷ Migira na tinoni i laoqira na vera i tana sauba na Taovia ke sarangasigamu bâ sauba kara gini beke na reiana na omea seko vaga ara laba vanigamu; ma kara kiataginigamu ma kara tsirigamu.

³⁸ "Igamu sauba kamu tsukagira kara danga na omea, me sauba kamu tsurivia ke tsaurae lê moa, rongona na kipo kara ganisuigira. ³⁹ Me sauba kamu tsukagira rago nimui itai na uaeni ma kamu reitutugugira dou, me utu moa kamu pitsua na vuaqira, se kamu gini aqosi uaeni, rongona na meri sauba kara ganiana na itaiqira. ⁴⁰ Migira na gai na olive sauba kara dato pipi nauna i laona nimui kao, me utu goto kamu tamanina sa oela na olive, rongona sauba kara dudu lê na vuaqira. ⁴¹ Migamu sauba kamu tamanina rago na dalemui mane ma na dalemui daki, me sauba kara nangaligi tanigamu, rongona igira gamui gala sauba kara laugira ma kara adivanogira. ⁴² Migira sui nimui gai ma nimui omea tsukatsuka sauba na nive kara ganisuigira.

⁴³ "Migira na tinoni ni veratavosi ara tototu i laona nimui kao, sauba kara susuliga babâ ma kara paladato liusigamu, migamu sauba kiki rago kamu tsutsuna ma kamu nangalilea gamui susuliga. ⁴⁴ Igira sauba kara tamanina na qolo kara tusuvanigamu igamu, migamu sauba kamu tau tamanina sa qolo gana kamu tusuvanigira igira. Mi tana susuina migira sauba kara tagaovi kaputigamu.

⁴⁵ "Migira sui na rota seko loki girani sauba kara laba i konimui, ma kara totu i konimui poi tsau kalina kamu viri mate sui, rongona amu tau rongomangana na Taovia nimui God, mamu tau muri kalavatavigira pipi sui nina ketsa ma nina vali aia e tusuvanigamu. ⁴⁶ Na rota seko loki girani sauba kara lia na papadana sailagi nina pede God e kalegamu igamu migira na kukuumui. ⁴⁷ Na Taovia e tabugamu nogo pipi tana omea, migamu moa amu tau aqo dou vania tana magemage mi tana tobamui popono. ⁴⁸ Me vaga ia, migamu sauba kamu aqo vanigira gamui gala igira aia na Taovia nimui God sauba ke mologira kara maiginigamu. Migamu sauba kamu vitoa, ma kamu marou, ma kamu malaiole, ma kamu tau goto tamanina sa omea. Ma na Taovia sauba ke bingi sekoligamu kakai poi tsau kamu viri mate sui. ⁴⁹ Na Taovia sauba ke moloa ke maiginigamu kesa na puku tavosi e talu tana vovosana na barangengo, na puku na tinoni igamu amu vuginia niqira goko. Igira sauba kara tsunamai ma kara tsakagamu vaga moa kalina e laugana kesa na manuloki. ⁵⁰ Migira na puku na tinoni mamataguniga igira, mara vô na kukuni taniaqira na tuqatuqa ma na kavekave, mara tau goto gaegira na tinoni vaolu. ⁵¹ Sauba kara ganigira nimui buluka ma nimui omea tsukatsuka, migamu sauba kamu vitoa mate. Me sauba kara tau goto molovisu vanigamu sa mutsa, se sa uaeni, se sa oela na olive, se sa buluka se sa sipi; migamu sauba kamu mate sui. ⁵² Migira sauba kara baginigira pipi sui na vera i laona na kao aia na Taovia nimui God e tusuvanigamu, migira na baravatu kakai dato dou igira igamu amu norugira, sauba kara viri puka sui.

⁵³ "Mi kalina igira gamui gala kara totu polipolia na veramui, migamu sauba kamu gini mate na vitoa, ma kamu ganigira na dalemui aia na Taovia nimui God e tusuvanigamu. ⁵⁴⁻⁵⁵ Me atsa moa ti aia kesa na tinoni dou me botsa taovia nogo, me sauba nomoa ke ngao-gana tana tagu kara totu polipoligamu, me ke ba ganigira goto visana na dalena segeni rongona aia e tau goto tamani sa gana mutsa tavosi. Me utu goto ke palâ sa kulana, se na tauna aia e galuve sosongolia, se sa vidaqira goto na dalena igira ara mamauri moa. ⁵⁶⁻⁵⁷ Me atsa goto ti kesa na daki dou me botsa taovia nogo, me tamani omea danga sosongo, mara kalagaia moa pipi tana nauna aia e ngaoa ke vano, me sauba ke nauvaganana goto ia. Mi kalina igira na gala kara totu polipolia na verana, maia goto sauba ke gini mate na vitoa, me ke ba gani dodoa na dalena e vasini moa botsa, kolua gana ngasingasi na baka. Maia sauba e utu goto ke tuvaria sa turina vania na savana aia e galuve sosongolia, se ke palagira goto na dalena.

⁵⁸ "Me ti vaga igamu kamu tau muri kalavatavigira pipi sui nina totoasaga God ara maretsunagira tana papi iani, me ti vaga kamu tau goto padalokia na asana tabu kukuniga na Taovia nimui God, ⁵⁹ maia sau-

ba ke molomai vanigamu migira goto na kukuamui, na lobogu e tau tamani tatalina, ma na liuna na lobogu seko loki e utu saikesa ke sui. ⁶⁰Maia sauba ke molomai vanigamu tugua igira sui na lobogu seko loki amu reigira i Ejipt, me utu goto kamu douvisutugua. ⁶¹Maia sauba ke molomaigira goto pipi na vatana na lobogu ma na liuna na lobogu seko igira ara tau maretsunagira i laona na papina nina ketsa ma nina tosasaga God iani, migamu sauba kamu viri mate sui. ⁶²Me atsa moa ti igamu kamu danga vaga nogo na veitugu tana masaoka, me sauba kamu tsaurae lê moa kamu mauri, rongona igamu amu tau rongomangana na Taovia nimui God. ⁶³Me vaga nogo na Taovia e gini mage na nauana migamu amu gini tamani dangaga mamu gini pabo babâ, maia sauba ke gini mage goto na sekoliamui ma na matesiligiamui. Me sauba kara vutiligiamu tania na kao igamu amu vangaraua na ba totuviana.

⁶⁴“Na Taovia sauba ke sarangasigamu bâ i laogira na puku tavosi, tû kesa tabana na barangengo me tsau bâ i tabana, mi tana ti sauba kamu aqo vanigira na god peropero ara katsuginigira na gai ma na vatu, na god igamu se igira goto na mumuamui amu tau saikesa samasama vanigira i sau. ⁶⁵Me sauba kamu tau goto tsodoa na rago sa nauana, ma kamu tau tamanina sa veramui segeni; ma na Taovia sauba ke naua ma kamu totu tana padasavi, me ke ponopala na tobamui, ma kamu padâ laka amu seko pitsu nogo. ⁶⁶Me sauba kamu tau dona nagua ke laba, kamu mauri se kamu mate. Na dani ma na bongi sauba kamu totu moa tana matagu loki, ma na mataguniana moa na mate. ⁶⁷Na kosumui sauba kara butu anguanu pipi tana omea sui amu reia. Pipi tana matsaraka sauba kamu amesia moa ke ngulavi tsaku; me pipi tana ngulavi kamu amesia moa ke matsaraka tsaku. ⁶⁸Na Taovia sauba ke molovisugamu i Ejipt tana vaka, atsa moa ti aia e tsarinogoa laka e utu saikesa kamu visutugua i tana. Mi tana igamu sauba kamu tovoa kamu tsabirigamu segeni mala tseka vanigira gamui gala, me ke tau goto ngaoa ke kesa na voliamui.”

Nina Vaitasogi God Kolugira na Israel Tana Kao ni Moab

29 Igirani nogo na gokona na vaitasogi aia na Taovia e ketsalia a Moses ke naukolugira na tinoni ni Israel tana kao ni Moab; migirani sui na papabona na taso aia na Taovia e naukolugira nogo tana Vungavunga Sinai.

²A Moses e soasaigira sui na tinoni ni Israel me tsarivanigira, “Igamu amu morosi segenimui nogo na omea na Taovia e nauvania na taovia tsapakae ni Ejipt, migira nina mane sasanga, ma na verana popono.

³Igamu amu morosinogoa na rota seko loki, na valat-

satsa, ma na omea ganataga loki aia na Taovia e nau-gira. ⁴Me tsaumai i dani eni, maia e tau vati tami-vanigamu kamu padagadovia na omea igamu amu liu nogo i laona. ⁵I laona e vati sangavulu na ngalitupa na Taovia e idagana sautu vanigamu tana kaomate, migira na polomui ara tau nguta, ma gamui porotua ara tau vati takuti. ⁶Igamu amu tau tamanina gamui bre-di, se na uaeni se na bia, ma na Taovia e tusuvanigamu nomoa na omea sui amu kilia gana na mauri, rongona ke gini sasanigamu laka aia nogo na Taovia nimui God. ⁷Mi kalina igita a mailaba tana nauana ieni, kaira a Sihon na taovia tsapakae ni Hesbon ma Og na taovia tsapakae ni Basan ara ka mai na vailabugi kolu-ada igita. Migita a tuliusikaira, ⁸ma laua ka niqira kao, ma tuvari vanitugira na puku tu koniqira a Ruben, ma Gad, ma na turina na puku konina a Manase. ⁹Ma nimui aqo igamu kamu muri kalavatavigira pipi sui na tsaqina goko i laona na taso iani, rongona kamu gini tangomana tana pipi sui na omea kamu naua.

¹⁰“Idani eni igamu amu tutû i matana na Taovia nimui God, igamu sui lakalaka, igira na taoviana nimui puku, ma nimui tinoni lokiloki, migira na mane, ¹¹na daki, ma na baka, migira goto na tinoni ni veratavosi ara totu i laomui mara kavigai mara kalagai kô vanigamu. ¹²Igamu amu mai ieni i dani eni, gana kamu gini sanga na nauana na vaitasogi iani aia na Taovia nimui God sauba ke naukolugamu, ma kamu tabea na muri-ana na gokona, ¹³rongona na Taovia ke gini manalia kalina eni laka igamu nina tinoni nogo aia, maia nimui God, vaga aia e vekenogoa vanigamu igamu mi tugira na mumuamui, a Abraham, ma Isaak, ma Jakob. ¹⁴E tau igamu segeni moa aia na Taovia e naua na taso iani kolugamu. ¹⁵Aia e nauragoa kolugita sui igita a tutû i matana i dani eni, me naukolugira goto na kukuada igira ara tau vati botsamai moa.

¹⁶“Amu padatugua e koegua na maurida kalina igita a totu moa i Ejipt, me koegua na vatsangina kalina igita a liu taligu i laona niqira butona kao na puku tavosi.

¹⁷Igamu amu reinogoa niqira titinonina na god peropero maresibiga ara aqosiginia na gai, ma na vatu, ma na siliva, ma na qolumila. ¹⁸Nimui aqo kamu paravata dou, me ke laka goto sa mane, se sa daki, se sa tamadale, se sa puku i laomui igamu amu tutû ieni i dani eni ke piloligi tania na Taovia nida God, me ke ba samasama vanigira niqira god peropero igira na puku tavosi. Na tinoni vaga ia, sauba ke vaga saikesa na lamuna gai e totu na tabatu i konina ma na gaina e molovuana vavai. ¹⁹Kamu parovata dou ke tagara goto sa vidamui igamu amu totu ieni i dani eni ke rongomia na goko kakai inau au sauvanigamu, me ke pada segenina i tobana laka sauba ke dou vania moa pipi sui na omea, atsa moa ti aia ke petsakoe me ke taonia moa nina papada segeni. Ma na sasaga vaga ia, sauba ke alomaia na mate vanigamu sui atsa moa igira na

tinoni dou se na tinoni seko. ²⁰ Na Taovia e utu saikesa ke padalea na tinoni e nauvaganana ia. Me sauba moa na korena loki na Taovia ke botsadato vaga na lake me ke iruvia, me sauba kara gadovia aia pipi sui na omea seko ara marea i laona na papi iani, poi tsau kalina na Taovia ke matesiligi saikesalia. ²¹ Na Taovia sauba ke tusuvulugia na tinoni ia i mataqira na puku sui tana Israel, me ke moloa na rota seko loki ke gadovia, taonigira na vealagi sui ara totu tana taso ara maregira i laona na papi na ketsa iani.

²² “Mi laona na vatavata kara mai i muri, igira na kukuamui ma na tinoni ni vera tavosi ao, sauba kara reigira na omea seko sosongo ma na rota loki aia na Taovia e molomaia tana nimui kao. ²³ Nimui uta sauba kara totu seko lê, me ke dangaligira na solo ma na papasa mila sisigini seko, ma kamu tau goto tangomana na tsukaana sa omea i laona, me atsa moa igira na buruburu atsi me utu goto kara dato i tana. Nimui kao sauba kara vaga na verabau ni Sodom mi Gomora, mi Adma mi Seboim, igira aia na Taovia e toroutsanigira tana korena loki. ²⁴ Mi tana migira na tinoni sui tana barangengo popono kara veisuâ, ‘?Rongona gua ti na Taovia e nauvaganana ia niqira kao? ?Nagua na rongona nina kore loki sosongo vaga ia na Taovia?’ ²⁵ Ma kara tsarivanigira vaga iani, ‘E laba vaga ia rongona igira nina tinoni na Taovia ara tau manalia niqira tabana na vaitasogi ara naukolua aia niqira God igira na mumuaqira, kalina aia e adirutsumigira tania i Ejipt. ²⁶ Igira ara aqo vanigira na god peropero ara tau goto nogo samasama vanigira i sau, igira aia na Taovia e tongoa kara samasama vanigira. ²⁷ Maia nogo na rongona ti na Taovia e kore vanigira nina tinoni, me molomaia tana niqira kao pipi sui na omea seko loki ara maretsunagira i laona na papi iani. ²⁸ Na Taovia e gini kore loki sosongo, mi tana nina tobamomosa loki aia e vutiligigira tania niqira kao, me tsonivanogira kesa tana vera tavosi, mara tototu moa i tana tsaumai i dani eni.’

²⁹ “Ara visana rago na omea aia na Taovia nida God e molopoigira vanigita. Ma nina Ketsa moa aia e mololabatia, migita migira goto na kukuada nida aqo ka muri sailaginia na dani ma na dani.”

Na Omea Kara Naua Ti Kara Gini Totudoutugua I Matana God

30 Ma Moses e goko babâ me tsaria, “Mi kalina ia, inau au molovanigamu kamu vilivotâ na omea kamu adia, na vangalaka se na vealagi. Mi kalina kara laba vanigamu na omea sui girani ma kamu tototu i laoqira na puku tinoni tavosi i tana na Taovia nimui God ke tsonibagamu, migamu sauba kamu padavisutugua na vivili iani inau au molovanigamu i dani eni. ² Me ti vaga igamu migira na kukuamui kamu pilovisu-

tugua i konina na Taovia, mi tana tobamui popono kamu muridougira nina ketsa igira inau au sauvanigamu i dani eni, ³ mi tana ti na Taovia nimui God ke galuvegamu, me ke advisugamu tugua tania na veraqira na puku tinoni tavosi i tana aia e sarangasibagamu, me sauba aia ke naua migamu kamu tamani danga tugua. ⁴ Me atsa moa ti kamu totu saranga tsau bâ saikesa tana tsuruna na barangengo, maia na Taovia nimui God sauba ke adisaigamu tugua me ke advisumaigamu, ⁵ rongona kamu gini aditamanimui tugua nimui kao i tana ara totu i sau igira na mumuamui. ⁶ Na Taovia nimui God sauba ke vaolusitugua na tobamui igamu, migira goto na kukuamui, ma kamu gini rongomangana, ma kamu galuvea tana tobamui popono, me sauba kamu gini mauri babâ tana kao ia. Me sauba aia ke naua ma kamu tamani omea danga bâ ma kamu pabo bâ liusigira na mumuamui i sau. ⁷ Me pipi sui na vealagi igira inau au tsarivanigamu, aia sauba ke pilo bâ vanigira gamui gala, igira ara reisavigamu mara bingi sekoligamu, ⁸ migamu sauba kamu rongomangana tugua na Taovia, ma kamu taonigira pipi sui nina ketsa, igira inau au sauvanigamu i dani eni. ⁹ Na Taovia sauba ke naua me ke vano dou tugua pipi sui na omea igamu amu naua; me sauba kara danga tugua na dalemui, ma nimui omea tuavati; migira nimui uta sauba kara molovuaqira dou. Maia sauba ke gini magetugua na nauana kamu gini tamani omea danga dou, vaga aia e naua i sau vanigira na mumuamui mara gini tamani omea danga dou. ¹⁰ Ma nimui aqo nomoa igamu kamu rongomangana na Taovia nimui God, ma kamu muridougira pipi sui nina ketsa vaga ara maretsunagira nogo tana papi na ketsa iani, ma kamu pilovisutugua i konina tana tobamui popono.

¹¹ “Na ketsa aia inau au tusuvanigamu i dani eni e tau utugana vanigamu na muridouana, se ke aotsau vanigamu na manaliana. ¹² Aia e tau totu ao i gotu tana masaoka. Me tau goto kilia kamu veisua ma kamu tsaria, ‘?Asei sagata nomoa sauba ke dato bâ i gotu me ke aditsunamaia vanigita, ti ka gini rongomiginia ma ka muriginia?’ ¹³ Ma na ketsa ia e tau goto totu i tabana bâ na kema. Me tau goto kilia kamu veisuâ, ‘?Asei sagata nomoa sauba ke savu bâ tabana na kema, ti ke ba aditaligumaia vanigita, ti ka gini rongomiginia ma ka muriginia?’ ¹⁴ Tagara goto, aia e totu nogo tana tobamui mi tana mangamui, migamu sui amu donagininogoa, mamu gini gogoko nogo tana rongona aia, me vaga ia, ma nimui aqo moa igamu na muridouana.

¹⁵ “Mi dani eni nogo inau au molovanigamu kamu vilivotâ na omea amu ngaoa, na omea dou se na omea seko, na mauri se na mate. ¹⁶ Me ti vaga kamu muridougira nina ketsa na Taovia nimui God, igira inau au sauvanigamu i dani eni, me ti vaga kamu galuvea aia, ma kamu rongomangana, ma kamu taonigira pipi sui

nina ketsa, ma nina vali, ma nina totosasaga, mi tana ti igamu sauba kamu tamani danga dou, ma kamu lia kesa na puku loki. Ma na Taovia nimui God sauba ke vangalaka vanigamu i laona na kao igamu amu vangaraua na ba totuviana. ¹⁷ Me ti vaga kamu petsakoe mangana ma kamu sove na rongomiana, ma kamu tamivanigira kara raqagamu bâ tana samasama vaniqira na god peropero, ¹⁸ me sauba igamu kamu nangaligi sui. Inau au parovatavigamu kalina nogo ia. E utu kamu ba mauri oka i laona na kao ia i tabana bâ na Kô Jordan i tana igamu amu vangaraua na ba totuviana. ¹⁹ Mi kalina ia inau au molovanigamu kamu vilivotâ na omea amu ngaoa, na mauri se na mate, nina vangalaka se nina vealagi God, minau au soakaira na baragata ma na barangengo kara ka sanga na rorongotana vivili amu naua. Kamu vilia na mauri. ²⁰ Kamu galuvea na Taovia nimui God, ma kamu rongomangana, ma kamu totukakai kalavata i konina, mi tana ti igamu migira goto na kukuamui sauba kamu mauri oka tana kao aia e vekenogoa ke tusuvanitugira na mumuamui, tugira nogo a Abraham, ma Isaak ma Jakob.”

A Josua e Lia na Tuguna a Moses

31 Ma Moses e goko babâ vanigira moa na tinoni ni Israel ² me tsaria, “I kalina ia e kesa sangatu rukapatu nogo na ngalitupaqu, me tau nogo tuguau kau lia nimui ida. Ma na Taovia e tsarivaniau goto laka e utu kau savu taligu tana Kô Jordan. ³ Na Taovia nimui God segeni nogo sauba ke idagana sautu vanigamu, me ke toroutsanigira na puku tinoni tavosi ara tototu i tana, rongona igamu kamu gini totuvia niqira kao; ma Josua nogo sauba ke lia gamui ida, vaga nogo na Taovia e tsaria. ⁴ Na Taovia sauba ke nauvanigira vaga e nauvanikaira nogo a Sihon ma Og, kaira niqira taovia tsapakae na Amor, me toroutsani saikesalia ka veraqira. ⁵ Na Taovia sauba ke sangagamu na tuliusiaqira, migamu nimui aqo kamu nauvanigira vaga saikesa nogo na omea au tsaria vanigamu. ⁶ Kamu tukakai ma kamu malagai. Kamu laka na mataguniaqira. Na Taovia nimui God, aia segenina nogo sauba ke totu kolugamu. E utu ke padalegamu se ke tsonilegamu.”

⁷ Mi muri ma Moses e soâ a Josua me tsarivania i mataqira na tinoni sui ni Israel, “Ko tukakai, mo ko malagai. Igoe nogo sauba ko ida vanigira na toga girani gana na lauana na kao aia na Taovia e vekevanigira na mumuaqira. ⁸ Na Taovia segenina nogo sauba ke totu kolugo me ke idagana sautu vanigo. Aia e utu ke padalego se ke tsonilego, me vaga ia mo ko laka na tobakuku se na matagu.”

Kara Tsokoa Popono na Papi na Ketsa Pipi Vitu na Ngalitupa

⁹ Mi tana ma Moses e maretsunâ nina Ketsa God, me sauba vanigira na manetabu tana puku konina a Levi, igira ara reitutugua nina bokisi na taso na Taovia, me vanigira goto igira na ida tana Israel. ¹⁰ Maia e ketsaligira, “Tana susuina pipi vitu ngalitupa kalina ke laba na ngalitupa na luvusi kaoni, kamu tsokolokia na papi na Ketsa iani tana Bongji Tabu na Babale. ¹¹ Kamu tsokovanigira na toga ni Israel kalina kara mai na samasama vaniana na Taovia niqira God tana kesa moa nauna aia e balonogoa gana na samasama. ¹² Kamu soasaigira pipi sui na mane, ma na daki, ma na baka, migira sui goto na tinoni ni veratavosi ara tototu i laona na veramui, rongona kara gini rongomia igira na tinoni sui, ma kara kukuni tania na Taovia nimui God, ma kara muri kalavatavigira nina totosasaga. ¹³ Mi tana nauvaganana ia ti sauba igira na kukuamui, igira ara tau vati rongomia nina Ketsa na Taovia nimui God, sauba kara rongomia, ma kara gini sasanina na kukuni taniana na Taovia tana tagu popono ara totu tana kao i tabana na Kô Jordan, i tana igamu amu vangaraua na ba totuviana.”

Na Susuina Nina Goko na Taovia Vania a Moses

¹⁴ Mi muri ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Igoe, e varangi nogo ko mate. Ko soâ a Josua mo ko adimaia tana Valepolo, rongona kau gini tsarivania na omea ke naua.” Mi kaira a Moses ma Josua ara ka vano tana Valepolo, ¹⁵ ma na Taovia e laba vanikaira tana parako e totu i matsapana na Valepolo.

¹⁶ Ma na Taovia e tsarivania a Moses, “Igoe, o varangi nogo ko mate. Mi murina na mateamu igira na toga sauba kara tau totukakai i koniqu inau, ma kara tau manalia niqira tabana na vaitasogi au naua kolugira. Sauba kara piloligi taniau inau, ma kara ba samasama vanigira niqira god ponotoba igira na tinoni tana kao aia igamu amu vangaraua na sage bâ i konina. ¹⁷ Mi kalina ke laba vaga ia, minau sauba kau kore loki vanigira, ma kau piloligi tanigira, ma kara viri mate sui. Me sauba ke danga na rota seko loki ke gadovigira, mi tana ti igira kara reigadovia laka na omea girani ara lalaba vanigira rongona inau niqira God au tau nogo totu kolugira. ¹⁸ Mi tana tagu ia minau sauba kau sove na sangaaqira, rongona igira ara naua na omea e seko sosongo, mara ba samasama vanigira na god peropero.

¹⁹ “Mi kalina ia, ko maretsunâ na linge iani, mo ko sasaniginigira na toga tana Israel, ma kara lingena, rongona na gokona nogo na linge iani ke kateli vanigira niqura kede e totupitugira. ²⁰ Inau sauba kau adibagira tana kao lakataga dou vaga au vekenogoa vanigira

na mumuaqira. Me sauba kara totu dou i tana, ma kara tamanina pipi sui na mutsa igira ara ngaoa. Me atsa moa ke vaga ia, migira sauba kara piloligi taniau, ma kara ba samasama vanigira na god peropero. Sauba kara sove taniau moa inau, ma kara tau manalia niqira tabana na vaitasogi ara naukoluau, ²¹ mi tana ti sauba ke danga na rota seko loki kara gadovigira. Ma na linge iani sauba kara lilingena sailagi moa, ma na gokona nogo ke kateli vanigira niqiu kede e totupitugira. Mi kalina goto ia, idavia kau adivanogira tana kao aia au vekenogoa kau sauvanigira, inau au dona ida nogo na omea ara padâ.”

²² Mi tana dani nogo ia, ma Moses e maretsunâ na linge ia, me sasaniginigira na tinoni ni Israel.

²³ Mi muri ma na Taovia e gokovania a Josua na dale-na a Nun me tsarivanja, “Ko tukakai mo ko malagai. Igoe nogo sauba ko idagana sautu vanigira na tinoni ni Israel na vano tana kao aia inau au vekenogoa vanigira, minau sauba kau totu kolugo.”

²⁴ Ma Moses e maretsunâ nina Ketsa God i laona kesa na papi, me parovata manana ke tau goto mololea sa tsaqina goko. ²⁵ Mi kalina aia e maresuia, maia e tsarivanigira na manetabu tana puku konina a Levi, igira ara reitutugua nina Bokisi na Taso na Taovia, ²⁶ “Kamu adia na papina nina Ketsa God iani, ma kamu ba moloa i ligisana nina Bokisi na Taso na Taovia nimui God, rongona ke gini totu i tana vaga na papadana nina kede God e totupitugira nina tinoni. ²⁷ Au donagini-gira nogo laka ara tsatsarae mara petsakoe sosongo. Igira ara petsakoe mangana nogo na Taovia tana tagu inau au mamauri moa, me sauba kara petsakoe goto bâ murina kalina kau mate inau. ²⁸ Ko soamaigira i mataqu inau pipi sui nimui ida tana puku migira sui nimui tinoni lokiloki, ma kau gini tsarivanigira na omea girani. Minau sauba kau soakaira na baragata ma na barangengo kara ka lia na rongovata tana omea iani. ²⁹ Au dona ida nogo laka i murina na mateaqu sauba igira na tinoni kara tabaru sosongo ma kara sove tania na omea inau au sasaniginigira. Mi tana tagu ke mai, igira sauba kara tsodorota loki sosongo, rongona ara naua me gini kore loki na Taovia tana nauana na omea aia e tongovanigira.”

Nina Linge a Moses

³⁰ Mi tana i mataqira na toga popono tana Israel ara saimai na rongomiana, ma Moses e tsoko poponoa na gokona na linge iani.

32 “Kagamu na barangengo ma na masaoka, kamu ka rongomia niqiu tsaqina goko, kamu ka rongomi vatavidoua na omea kau tsaria.

² Niqiu sasan sauba ke sangagamu dou vaga kalina na kolobu e pukatsuna tana kao me gini dato dou na buruburu vaolu.

Niqiu goko sauba kara vaga kalina e tumu na usa me malobusia na omea tsukatsuka vaolu.

³ Inau sauba kau tsonikaea na asana na Taovia, migira nina tinoni sauba kara tsarivulagia gana loki tsapakae.

⁴ “Na Taovia aia nogo nimui isutugu susuliga, e doulaka me gotolaka pipi sui tana nina omeomea. Nimui God e gotolaka me mana saviliu; maia e naua moa na omea e mana me goto.

⁵ Migamu moa amu tau totukakai i konina aia me tau ulagamui kamu lia nina tinoni, amu sasi sosongo mamu tinoni vanga peropero.

⁶ ?Egua ti amu nauvaganana vania na Taovia, igamu na tinoni bule manana mamu tau sasaga? Aia na tamamui, maia nogo e aqosigamu, me naua ti amu gini lia na puku loki.

⁷ “Kamu padavisua i sau tana tagu ni sau vasau; ma kamu veisuagira na tamamui kara tsarivanigamu na omea ara laba, kamu veisuagira na tuqatuqa kara turupatuna vanigamu na omea ara laba i sau.

⁸ Aia God Susuliga Sosongo e tusu kao vanigira na puku sui; maia e pedevanigira na nauna i tana kara totu.

Me molovanigira pipi puku tango kesa nina angelo ke reitutugugira,

⁹ migira moa na kukuana a Jakob e vilivani segenina nogo ia.

¹⁰ “Na Taovia e reigira ara liu bamai i laona na kaomate,

i tana e susuliga sosongo na guguri.

Maia nogo e ravisigira me reitutugugira, vaga nogo ti na dalena na matana aia.

¹¹ Vaga na manuloki e sasania na dalena na lovo, mi kalina e reia laka e varangi ke puka, maia e tabedougina na rapona,

me vaga goto na Taovia e tabedougira na Israel mara gini tau puka.

¹² Aia segenina nogo na Taovia e idagana sautu vanigira nina tinoni, me tau goto sangâ sa god ni veratavosi.

¹³ “Aia e tamivanigira kara tagaovigira igira ara totu i kelana na vungavunga,

ma kara gania na omea ara dato i laona na uta.

Mara tsodoa na bulumitsua atsi i laoqira na vatu; ma niqira gai na olive ara molo vuaqira dou tana kao vatuvatuga.

¹⁴ Niqira buluka ma niqira naniqoti e dadanga dou na tsutsuqira;

mara tamanina na sipi, ma na naniqoti, ma na buluka dou liuliu bâ,
ma na uiti ma na uaeni dou liuliu sosongo bâ.

¹⁵ "Igira nina tinoni na Taovia ara tamani omea danga, me atsa moa e vaga ia, migira ara petsakoe mangana moa;

ara mutsa sosongo me gini subu na tobaqira. Igira ara piloligi tania God aia e aqosigira mara sove tania niqira vagamauri susuliga.

¹⁶ Ara samasama vanigira na god peropero, me gini masugu na Taovia;
me gini momosa loki tobana na reiana na omea seko ara naua.

¹⁷ Ara savori-kodoputsa vanigira na god ara tau mana, igira na god vaolu ara tau saikesa donaginigira na mumuaqira,
na god igira na Israel ara tau saikesa goto nogo rongomangaqira.

¹⁸ Ara padalea niqira God, niqira vagamauri susuliga, aia nogo e tusumauri vanigira.

¹⁹ "Mi kalina na Taovia e morosia na omea seko vaga ara naua igira na dalena mane ma na dalena daki, me gini kore loki me sove tanigira.

²⁰ Maia e tsaria, 'Igira na tinoni tsatsarae sosongo ma vanga malapalu girani,
sauba e utu goto kau sangagira,
ma kau reia na omea ke laba vanigira.

²¹ Igira ara murigira na god peropero e tagara soaqira, me gini momosa tobaqu,
mau gini masugu vanigira.

Me vaga ia, minau sauba kau gini aqo kesa na puku tavosi e tagara soana,
migira kara gini kore;
ma kau naua migira kara masugu vanigira na puku na bule.

²² Na korequ sauba ke irudato vaga na lake me ke iruvigira pipi sui na omea tana barangengo. Me ke tsau bâ tana barangengo na mate me ke ganigira na lamuqira na vungavunga.

²³ " 'Inau sauba kau molomai vanigira na rota seko loki e vô ke sui,
ma kau gini aqo pipi sui niqiu pipili gana kau vanasiginigira.

²⁴ Migira sauba kara gini mate na vitoa ma na masagi; ma na lobogu seko loki sosongo.

Me sauba kau molomaigira na omea tuavati atsi kara ganigira,
ma na muata vogata kara gatigira.

²⁵ Na vailabu sauba ke alomaia na mate tana sautuna na veraqira;

ma na omea mataguniga loki sauba ke gadovigira i laona na valeqira.

Na mane ma na daki vaolu sauba kara viri mate sui, me atsa goto igira na baka tetelo se na tuqatuqa sauba ke utu goto kara gaegira.

²⁶ Eo, e tangomana manana kau toroutsanigira saikesa,
rongona ke tagara goto ke kesa ke padagira.

²⁷ Mau tau moa ngaoa igira gaqira gala kara gokokae ma kara tsaria laka igira nogo ara tuliusigira niqiu tinoni,
kalina inau segeniqu nogo au kedegira.'

²⁸ "Na Israel aia e kesa na puku tinoni tau sasaga; ara tau saikesa padagadovia sa omea.

²⁹ Ara tau tangomana kara reigadovia na rongona gua ti gaqira gala ara tuliusigira,
mara tau goto tangomana kara padagadovia na omea vaga ia ara laba.

³⁰ ?Matena gua ti e kesa lelê moa na gala e tango mana na tulusiaqira kesa toga na Israel,
me ruka lelê moa ara ka tangomana na tulusiaqira sangavulu toga?

Rongona na Taovia niqira God e piloligi tanigira; niqira God susuliga tsapakae e sauligigira.

³¹ Igira gaqira gala ara dona segeni nogo laka niqira god igira ara maluku lê,
mara tau saikesa susuliga vaga niqira God igira na Israel.

³² Gaqira gala ara tabaru sosongo vaga nogo igira na Sodom ma na Gomora i sau,
ara vaga saikesa nogo na itai na uaeni ara molo vuaqira vavai ma na tabatu i koniqira,

³³ ara vaga na uaeni ara aqosiginia na tabatu e totu tana muata vogata.

³⁴ "Na Taovia e padavisua na omea ara naua igira gaqira gala;
maia e pipitua moa na tagu dou ti ke kedegira.

³⁵ Na Taovia sauba ke tangotugu me ke kedegira; sauba ke labamai na taguna i tana igira kara puka; me maimai varangi nogo na dani i tana kara mate;

³⁶ Na Taovia sauba ke laumaurisigira nina tinoni me ke galuvegira igira ara aqovania,
kalina ke reia laka ke nanga lê sui nogo gaqira susuliga,
me ke tagara nogo ke kesa ke kauvisu.

³⁷ Mi muri ma na Taovia sauba ke veisuagira nina tinoni,
'Java ara ba liu igira na god susuliga igamu amu norugira ri?

³⁸ Igamu amu palaginigira na seregana nimui savori-kodoputsa,
mamu tusuvanigira na uaeni kara inuvia.

Bâ, mi kalina ia kamu molovanigira igira kara mai sangagamu;
kamu molovanigira igira kara laumaurisigamu.

³⁹ “Inau, inau segeni au God;
me tagara goto sa god tavosi ke mana.
Inau nogo au matesi tinoni, mau maurisi tinoni,
mau bokali tinoni mau tali tinoni,
me tagara goto ke kesa tangomana ke utusia na omea inau au naua.

⁴⁰ E mana manana vaga nogo inau na God mamauri,
au sulukaea na limaqu mau vatsa

⁴¹ laka sauba kau asa vavangâ niqu isi
ma kau reia laka ke laba na pedegoto.
Minau sauba kau tangotugu koniqira gaqu gala
ma kau kedegira igira ara reisaviau inau.

⁴² Tana niqu pipili sauba ke kukudu na gabuqira,
ma niqu isi kau matesiginigira sui igira ara suaman-
gaqu inau.

Me sauba e utu goto kau gaea ase i ke vailabu koluau;
e atsa moa igira ara boka migira ara laugira tana vail-
abu, sauba kara mate sui.’

⁴³ “Igamu na puku tavosi sui, kamu tsonikaegira igira
nina tinoni na Taovia,
rongona aia e kedegira sui igira ara labumatesigira,
me tangotuguqira i koniqira gana gala,
me padalegira niqira sasi igira nina tinoni.”

⁴⁴ Mi kaira a Moses ma Josua ara ka tsokolokia na
linge iani, rongona kara gini rongomia igira sui na
tinoni ni Israel.

Nina Susuina Goko a Moses

⁴⁵ Mi kalina a Moses e sui na sauana nina parovata
God vanigira na tinoni, ⁴⁶ maia e tsaria, “Igamu nimui
aqo kamu muridougira pipi sui na ketsa girani inau au
saunogoa vanigamu i dani eni. Kamu tsaritugutugu
vanigira na dalemui rongona kara gini muri kalavatavi-
gira dou pipi sui nina parovata God. ⁴⁷ Na parovata gi-
rani ara tau na goko kobakoba lê moa. Igira saikesa
nogo na pukuna na maurimui. Kamu muridougira me
sauba kamu gini mauri oka tana kao i tabana na Kô
Jordan, i tana amu vangaraua na ba totuviana.”

⁴⁸ Mi tana dani goto nogo ia ma na Taovia e tsariva-
nia a Moses, ⁴⁹ “Ko vano tana kao vungavungaga ni
Abarim tana butona kao ni Moab, gana ngongo savu
na verabau ni Jeriko. Mo ko dato bâ tana Vungavunga
Nebo mo ko morosia na kao ni Kanaan aia inau au
vangaraua na tusuvaniaqira na tinoni ni Israel. ⁵⁰ Igoe
sauba ko mate i kelana na vungavunga ia, vaga nogo
a Aaron na kulamu e mate i kelana na Vungavunga
Hor, ⁵¹ rongona i kagamu sui amu ka tau tutuniqu
kakai inau, mamu ka paluvangamaqu i mataqira na to-

ga ni Israel kalina igamu amu totu tana kô ni Meriba,
ligisana na vera ni Kades, tana kaomate ni Sin. ⁵² Igoe
sauba ko morosi-aoa moa na kao inau sauba kau
sauvanigira na tinoni ni Israel me utu saikesa vanigo
moa ko sage bâ i laona.”

A Moses e Nongia God Ke Tabugira Na Puku Tana Is- rael

33 Idavia na mateana, ma Moses nina mane vivili
God, e nonginongi mateqira na tinoni tana Is-
rael me tsaria,

² “Na Taovia e talumai tana Vungavunga Sinai;
me dato vaga na aso i kelana na vera ni Edom,
me mararasigira nina tinoni tû tana Vungavunga
Paran.

Mara sangavulu toga na angelo ara totu kolua,
ma na lapina lake iruiru tana limana madoa.

³ Eo, na Taovia e galupegira nina tinoni,
me reitutugudougira igira aia e tamanigira.

Me vaga ia migita ka tsuporu i matana
ma ka muridougira pipi sui nina ketsa.

⁴ Gita ka muria na Ketsa aia Moses e tusuvanigita,
na Ketsa iani aia na omea loki putsikae bâ igita a
tamanina.

⁵ Na Taovia e lia niqira taovia tsapakae igira nina
tinoni ni Israel
kalina igira sui niqira puku ma niqira ida ara
saikolumai sui.”

⁶ Miani na omea a Moses e tsaria tana rongoqira igi-
ra tana puku konina a Ruben:

“Ke tau matemotu na puku konina a Ruben,
atsa moa ti igira ara tau danga.”

⁷ Mi tana rongoqira igira tana puku konina a Juda aia
e tsaria:

“Taovia, ko rongomia niqira ngangaidato vanigo gana
ko sangagira;

ko adisaigira tugua kolugira na puku tavosi.
Taovia ko vailabu tuguqira,
mo ko sangagira tanigira gaqira gala.”

⁸ Mi tana rongoqira igira tana puku konina a Levi aia
e tsaria:

“Taovia, igoe o sauvanigira na Levite nimu maneaqo
dou,

kaira ruka na vatu na Urim ma na Tumim †
gana kara tsodovulagiginia na omea igoe o kilia.

Igoe o tovogira i Masa

mo tsodovulagira niqira sasaga tana kô i Meriba.

† “na Urim ma na Tumim” Ka soaqira kaira ruka na vatu aia na manetabu e gini aqona mani tsodovulagiana na omea God e kilia. Migita i dani eni a tau moa donaginia laka ara gini aqo koegua.

⁹ Igira ara tau goto gaegira na tamaqira ma na tinaqira, na tasiqira ma na daleqira, rongona kara gini totukakai i konimu igoe. Igira ara muridougira nimu ketsa, mara taoni kalavatavia niqira tabana na vaitasogi kolugo.

¹⁰ Igira sauba kara sasaniginigira na tinoni na muri-ana nimu Ketsa; ma kara savori-kodoputsa i kelana nimu belatabu.

¹¹ Taovia, ko sangâ niqira puku ke gini dato susuliga; mo ko tabedoua na aqo kara naua vanigo. Ko tsogori rapasigira sui gaqira gala; ma kara tau goto tukae tugua.”

¹² Mi tana rongoqira igira tana puku konina a Benjamin aia e tsaria:

“Tani nogo na puku na Taovia e galuve sosongolia me reitutugudoua.

Aia e mataligira i laona na dani popono, me totu i levugaqira patupatu.”

¹³ Mi tana rongoqira igira tana puku konina a Josep aia e tsaria:

“Taovia ko vangalaka vania niqira kao, mo ko mal-obusiginia na usa e talu i gotu, ma na kô e talu i vavana na barangengo.

¹⁴ Ko molomaia na aso ke gini mada dou niqira vua-gai,

ma kara gini vungu danga dou pipi tana tagu na vua.

¹⁵ Migira sui niqira tetena ni oka kara lakatana dou na tsuka omea i laona.

¹⁶ Ma niqira kao ke danga dato pipi vatana na omea dou sui i laona,

talu tana nimu vangalaka igoe Taovia o goko i laona na gai iruiru.

Migira na vangalaka girani kara tsunamai i koniqira igira tana puku konina a Josep, rongona aia nogo na ida i laoqira na kulana.

¹⁷ A Josep e susuliga vaga kesa na buluka mane, ma na kakatsana ara vaga na kakatsana kesa na buluka atsi.

Igira na toga tana puku konina a Manase ara vaga nogo kesa na kakatsana,

migira na sangavulu toga tana puku konina a Epraim ara vaga kesa goto na kakatsana.

Me gini kaira na kakatsana karani, aia e sokamuginigira na puku tavosi sui,

me takuviginigira tsau bâ tana vovosana na barangengo.”

¹⁸ Mi tana rongoqira igira tana puku ka koniqira a Sebulun ma Isakar aia e tsaria,

“Ko molovania na puku konina a Sebulun ke gini pabo dou bâ niqira tamani tana tsabiri omea i tasi,

ma niqira tamani igira tana puku konina a Isakar ke pabo babâ i veraqira.

¹⁹ Igira ara soamaigira na tinoni ni veratavosi kara bâ tana niqira vungavunga, i tana ara savorigira na kodoputsa e ulagana. Igira ara tsodoa niqira qolo tana aqo i tasi mi laona na one liligina na tasi.”

²⁰ Mi tana rongoqira igira tana puku konina a Gad aia e tsaria,

“Tsonikaea na Taovia aia e naua me gini loki niqira butona kao.

A Gad e totu pipitu vaga saikesa na laeone e varea kesa na omea tuavati atsi gana ke ngotsia na limana se na lovana.

²¹ Kalina igira na tinoni lokiloki tana Israel ara saimai sui na vota kao,

migira na Gad ara aditamaniqira segeni na butona kao dou liuliu bâ;

igira na butona kao e ulagaqira na ida moa kara tamanina.

Migira ara muridougira pipi sui nina ketsa ma nina vali na Taovia.”

²² Mi tana rongoqira igira tana puku konina a Dan aia e tsaria,

“A Dan aia e kesa na laeone vaolu; aia e tsipudatomai talu i Basan.”

²³ Mi tana rongoqira igira tana puku konina a Naptali aia e tsaria,

“Na Taovia e vangalaka sosongo vania na puku konina a Naptali;

ma niqira butona kao e tû tana reku Galilii me tada.”

²⁴ Mi tana rongoqira igira tana puku konina a Aser aia e tsaria,

“Na Taovia e vangalaka loki sosongo bâ vania na puku konina a Aser liusigira bâ na puku tavosi sui.

Aia kara padalokia bâ i laoqira igira na kulana sui, ma kara danga dou na gai na olive i laona niqira kao.

²⁵ Ma na matsapakapu tapala kara totu kaputigira na veraqira,

ma kara gini totu raviravi dou sailagi.”

²⁶ Mi murina nina nonginongi ma Moses e tsarigo-toa,

“Tinoni ni Israel, e tagara goto sa god ke vaga nimui God,

aia e sage tana mararana loki i gotu tana masaoka me liu i laona na parako gana ke mai sangagamu.

²⁷ God aia nogo e isutugumui sailagi; me tangolikaeginigamu na limana saliu.

Aia e tsialigigira nogo gamui gala kalina igamu amu maimai moa i sautu,

me ketsaligamu kamu matesiligigira sui.
²⁸ Me vaga ia, migamu na kukuana a Jakob sauba kamu totu tana rago,
 ma kamu totu raviravi dou tana kao e danga na mutsa ma na uaeni i laona,
 mi tana na kolobu e talu tana masaoka e malobusia na kao.
²⁹ !Igamu na Israel, kamu magemage dou!
 E tagara goto sa puku tinoni ke atsa kolugamu igamu,
 igamu nogo na puku na Taovia e laumaurisigamu.
 Na Taovia segenina nogo aia nimui tako ma nimui isi, gana ke isutugumui me ke sangagamu kamu gini tangomana.
 Igira gamui gala sauba kara nongigamu kamu galuvegira,
 migamu sauba kamu tsogori tsunaligira.”

Na Mateana a Moses

34 A Moses e tû tana poiatsa ni Moab me dato bâ tana Vungavunga Nebo, tsau bâ i kelana na Vungavunga Pisga tabana i longa na Jeriko. Mi tana na Taovia e tusuvulagi vania na kao popono: na butona kao tana Gilead me tave tsau bâ i Dan, ² niqira butona kao popono na Naptali; niqira butona kao na Ephraim ma na Manase; niqira butona kao na Juda me votu tsau bâ tana Tasi Mediteranean; ³ ma na butona kao tana Juda tabana i ata, ma na poiatsa aia e tû i Soar me tsau bâ i Jeriko, aia na verabau i tana ara danga na koirou i laona. ⁴ Mi muri ma na Taovia e tsarivanja a Moses, “Iani nogo na kao inau au vekenogoa vanitugi-

ra a Abraham, ma Isaak, ma Jakob, laka sauba kau saua vanigira na kukuaqira. Inau au tamivanigo ko morosilea moa, me utu nomoa kau tamivanigo ko ba tsau i tana.”

⁵ Me vaga ia, ma Moses nina maneaqo na Taovia e mate i tana i laona na kao ni Moab, vaga nogo na Taovia e tsaria ke laba vaga. ⁶ Na Taovia e qilua i laona kesa na poi tana Moab, gana ngongo na vera ni Betpeor, me tsaumai i dani eni e tagara goto ke kesa ke donaginia tana nauna saikesa i tana e qilua. ⁷ A Moses e tsaulina kesa sangatu rukapatu na ngalitupana kalina e mate; maia e susuliga dou saikesa moa, ma na matana e moro maka dou goto moa. ⁸ Igira na tinoni ni Israel ara tangisia tolu sangavulu na dani i laona na poiatsa ni Moab.

⁹ Mi murina ia, maia na Taovia e dangaliginia a Josua na dalena a Nun na sasaga loki, rongona a Moses nogo e vilia ke lia na tuguna. Migira na tinoni ni Israel ara rongomangana a Josua, mara muridougira na ketsa aia na Taovia e tusuvanigira tana mangana a Moses.

¹⁰ E tagara saikesa goto sa propete i laona na Israel ke vaga a Moses; na Taovia e goko kolua aia vaga nogo kalina ara ka ruka na tinoni ara ka vaigokovigi. ¹¹ E tagara goto sa propete tavosi ke naugira na valatsatsa ma na omea ganataga danga, vaga igira aia na Taovia e molovanoa a Moses ke ba nauvania na taovia tsapakae ni Ejipt, migira gana sasanga, ma na verana popono. ¹² E tagara goto sa propete tavosi e tango mana ke naugira na omea loki me mataguniga vaga igira e naua a Moses i mataqira sui lakalaka na tinoni ni Israel.

JOSUA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I laona nina papi e totu na turupatuna kalina a Josua, aia na tuguna a Moses, e ida vanigira na tinoni ni Israel, mara ba bokigira na vera sui tana Kanaan. Ara danga na omea loki ara maregira tana papi iani, vaga na savu tana na Kô Jordan, na tangoliana na vera ni Jeriko, ma na vailabu loki i Ai, ma na vaolusiana niqira vaitasogi koluana God. E kesa na butona tana na papi iani ara donadougina bâ igira na tinoni sui. Aia e tsarivaganana ia, "Kalina ia igamu kamu vilia aseï kamu aqo vania ... Inau ma niqo tamadale i tugami sauba kami tu aqo vania moa na Taovia." (24.15)

Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani
 Ara tangoligira na vera tana Kanaan
 Ara votagira na butona na kao babâ
 Igira na puku ara totu i longa ara visutugua tana niqira butona kao
 Nina goko na vaimolo a Josua
 Na tinoni ara vaolusia niqira vaitasogi kolua God i Sekem

God e Ketsalia a Josua Ke Bâ Tangoligira Na Vera Tana Kanaan

1 Mi murina na mateana a Moses, aia nina maneaqo na Taovia, ma na Taovia e goko vania a Josua, aia gana sasanga a Moses, na dalena a Nun.
² Me tsarivania, "A Moses niqo maneaqo inau aia e mate nogo. Migoe ko tû kalina eni, mo ko vangarau segenimu kolugira sui lakalaka na tinoni ni Israel na savu tana Kô Jordan, na vano tana butona kao inau sauba kau sauvanigamu. ³ Me pipi nauna moa i tana igamu sauba kamu liuvia, inau sauba kau sausui lakalaka vanigamu, vaga au vekevaninogoa a Moses.
⁴ Ma nimui votavota sauba ke tû i ata tana kaomate, me ke ba tsau i vava tana Vungavunga Lebanon; me ke tû tana Kô Euprates tabana i longa, me ke liu bâ tana niqira butona kao igira na Het, me ke votu me ke ba tsau tana Tasi Loki ara soaginia na Mediteranean.
⁵ Migoe a Josua, inau au vekevanigo laka tana maurimu popono e tagara lelê goto ke kesa ke tangomana na tuliusiamu igoe tana vailabu. Minau sauba kau totu kolugo igoe vaga nogo au totu kolua a Moses. Eo, sauba kau totu kolugo sailagi; me utu goto kau tsonilego sa dani. ⁶ Ko padakuti matena mo ko malagai, rongona igoe nogo sauba ko lia qaqira ida na tinoni girani kalina kara ba totu tana butona kao iani, aia nogo na kao au vekevanogoa vanigira na mumuaqira. ⁷ Eo, migoe ko padakuti matena moa mo ko malagai dou; ma

nimu aqo ko taoni poponoa na Ketsa aia a Moses niqo maneaqo e saunogoa vanigo. Mo ko laka saikesa goto na mololeana ke kesa na turina, ma ti ko nauvaganana ia, me sauba ko gini tangomana pipi sui tana omea ko naua, atsa moa ti iava ko vano. ⁸ Ma nimu aqo nomoa ko tsokovulagia na papi na Ketsa i mataqira na toga pipi kalina kamu sai na lotu. Mo ko padakakaia i toba-mu na dani ma na bongi, mo ko reidoua laka ko taonidougira pipi sui na omea ara marea i laona. Me ti ko nauvaganana ia, me sauba ko tamaniginia ke danga nimu omea, mo ko gini tangomana pipi tana omea ko naua. ⁹!Ko pada sailaginia moa laka inau au ketsaligo ko padakuti matena mo ko malagai dou! Ko laka goto na matagu se na tobaruka, rongona inau na Taovia nimu God, me sauba kau totu kolugo pipi sui tana nauna i tana ko vano."

A Josua e Ketsaligira na Tinoni Kara Vangaraua na Sage Tana Kanaan

¹⁰ Mi tana ma Josua e tû me ketsaligira na tinoni lokiloki ¹¹ kara liu i laoqira na tinoni sui ara tototu i tana, ma kara tsarivaganana vanigira, "Kamu vangarau manogatia gamui mutsa gana na vavano, rongona e kau moa e tolu na dani me sauba kamu savu tana Kô Jordan, ma kamu totuvia na butona kao aia nogo na Taovia nimui God e sauvanigamu."

¹² Ma Josua e tsarivanitugira na puku konina a Ruben, ma Gad, ma na turina na puku konina a Man-

ase, ¹³“Kamu padatugua nina goko a Moses, aia nina maneaqo na Taovia, kalina aia e tsarivanigamu laka na Taovia nimui God sauba ke vanigamu na butona kao ieni e totu tabana i longa na Kô Jordan ke lia na veramui. ¹⁴Migira na taumui, ma na dalemui, migira goto nimui buluka sui, kara totuvisu sui ieni, migira moa nimui mane vaumate, igira ara tangolia gaqira sagore gana na vailabu, kara ida savu vanigira na kulaqira gana kara sangagira, ¹⁵poi kara totuvia na butona kao popono e totu tabana i tasi na Kô Jordan, aia nogo na kao na Taovia nimui God e saunogoa vanigira. Mi kalina aia na Taovia ke molodougira sui lakalaka na puku ni Israel kara tuturavi kesa tana niqira butona kao dou bâ, migamu sauba kamu visumaitugua, ma kamu totu ieni tana nimui butona kao segeni nogo igamu ieni tabana i longa na Kô Jordan, na kao aia Moses nina maneaqo na Taovia e tusunogoa vanigamu.”

¹⁶Migira ara tuguvisua nina goko a Josua mara tsarivanja, “Eo, igami sauba kami naua pipi sui na omea vage igoe o tsaria vanigami, ma kami vano iava moa i tana igoe ko molovanogami. ¹⁷Me sauba kami rongomangamu dou, vage moa kalina igami ami rongomangana a Moses. !Ma na Taovia nimui God ke totu sailagi kolugo vage moa kalina aia e totu kolua a Moses!

¹⁸Masei moa ti vage ke tau tutunina laka aia God nogo e sauanigo na susuliga gana na tagao, me ke petsakoe me ke tau goto muria nimu ketsa igoe, na tinoni vage ia e dou nomoa ka matesia. !Migoe moa ko padakuti matena mo ko malagai dou!”

A Josua e Molovanokaira Ruka Na Mane Kara Ka Ba Tuvia Na Vera ni Jeriko

2 Mi muri, ma Josua e molovanokaira ruka na mane gana na togatoga ara ka totu i Akasia me tsarivanikaira, “Kamu ka vano dodo ma kamu ka tuvidougira na vera sui tana Kanaan, me putsikae bâ na verabau ni Jeriko.” Mi kaira ara ka tû mara ka vano, mi kalina ara ka ba tsau i Jeriko, mara ka vano na maturu i valena kesa na rebi, aia ko Rahab na soana. ²Mi kalina aia na taovia tsapakae ni Jeriko e rongomia laka visana na mane ni Israel ara mai tana bongi ia tana valena ko Rahab gana na tuviana na verana, ³maia e tû me mologoko vania ko Rahab me tsarivanja, “!Ara ka ruka na mane i laona na valemui igoe ara ka mai na tuviana na vera popono! !Ko raikaira ma kara ka mai ieni!”

⁴⁶Maia ko Rahab e molopoikaira nogo na mane kaira tana e atsa i gotu i kelana na valena me tsavupoiginikaira na tsupu na voivoi aia e molo tsupulaginogoa i tana. Maia ko Rahab e tuguvisua nina goko na taovia tsapakae me tsarivanja, “E mana rago laka ara visana na mane ara mai i valequ, mau tau moa dona iava ara talumai. Mara mololenogoa ieni tana tagu e sù tsotsodo na aso, idavia kalina e tau vati

vongo na banina na vera. Minau au tau goto veisuakaira laka iava ara ka vavano. Mau padâ ti vage kamu tsari tsakutsaku ka muriqira me sauba tango mana kamu ba tsaulikaira moa.” ⁷Mi kalina igira nina mane vaumate na taovia tsapakae ara moro tagara i valena ko Rahab, mara tû mara mololetsakua na vera, mara takuvitsarikaira na mane ni Israel, me vongo na banina na vera. Migira ara lalavekaira moa na mane ni Israel poi kalina ara ba tsau tana nauna i tana e taligu savu na sautu tana Kô Jordan.

⁸Mi kalina ara ka tau vati maturu moa kaira na mane togatoga ni Israel, maia ko Rahab e dato bâ i ka koniqira ⁹me tsarivanikaira, “Inau au donagininogoa laka na Taovia e vanigamu nogo igamu na tinoni ni Israel na butona kao popono ieni. Me pipi na tinonina na vera iani ara gariri rongona ara mataguni sosongoligamu igamu. ¹⁰Igami ami rongominogoa na turupatuna na omea e laba kalina igamu amu mololea i Ejipt. Maia na Taovia e naua me gini mamatsa kuti na Tasi Tsitsi, migamu amu liu lê tana mamatsana. Mami rongomigotoa na mate koegua amu nauvanikaira a Sihon ma Og, kaira ruka niqira taovia tsapakae na Amor ara ka totu tabana i longa na Kô Jordan. ¹¹Eo, mi kalina tsotsodo ami rongomia na turupatu vage gira tana rongomui igamu, migami ami gini matagu loki sosongo; me puka lê gamami malagai. Rongona na Taovia nimui God aia e God i gotu tana baragata, mi lao ieni tana barangengo. ¹²Mi kalina ia ikagamu kamu ka gini vatsa tana asana ka nimui God laka sauba nomoa kamu ka galuvegira igira sui i laona na valena tamaqu, vage nogo inau au galuvekagamu. Me dou ti kamu ka sauaniau kesa na padapada gana kau gini norukagamu. ¹³!Ma kamu ka vekevaniau laka sauba kamu ka gaegira na tamaqu, ma na tinaqu, na tasiqumane ma na tasiqu daki me pipi niqira tamadale! !Kamu ka laka na tamivaniaqira nimui tinoni kara matesigami!”

¹⁴Mi kaira na mane ni Israel ara ka tsarivanja ko Rahab, “!God ke matesikagami ti vage kami ka tau manalia ka nimami veke ami ka nauvanigo! Me ti vage igoe ko tau goto tsarivulagi vania ke kesa na omea kagami ami ka naua ieni, mi kagami goto ami ka vekevanigo laka kalina aia na Taovia ke moloa i limamami igami na Israel na butona kao iani, me sauba i kagami kami ka galuvegamu dou!”

¹⁵Na valena ko Rahab e totu bulu bâ tana baravatu na vera ia. Maia nogo na rongona te e gini tango mana ko Rahab ke molotsuna kaira na mane karani ginia na itai tana ovaova gana na bisi. ¹⁶Me tsarivanikaira, “Kamu ka tsogovano tana kao vungavungaga rongona kara tau tsodokagamu nina mane vaumate na taovia tsapakae. Ma kamu ka ba taopoi i tana ke tolu na dani poi kara visumaitugua igira. Mi murina ia ti kamu ka visutugua i ka veramui.”

¹⁷ Mi kaira na mane ara ka tsarivania ko Rahab, “Eo, sauba kami ka manalia manana na veke igoe o raiginikagami na vekeana. ¹⁸ Miani moa na omea nimu aqo igoe ko naua. Kalina ti vaga igami na Israel kami mai na bokiana na veramu, ma nimu aqo igoe ko soria na polo tsitsi iani tana ovaovana gana na bisi i tana igoe o molotsunakami i konina. Mo ko adigira na tamamu ma na tinamu ma na tasimu, me pipi sui na tinoni i laona na valena tamamu, ma kara mai sai sui ieni tana valemu igoe. ¹⁹ Me ti vaga ke kesa ke rutsu tania na vale iani tana tagu ia me ke mate, sauba ke tau nimami sasi igami, nina sasi segeni nogo ia. Me ti vaga ke kesa i laona na vale iani kolugo igoe ke mate tana tagu ia, maia nimami sasi manana nomoa igami. ²⁰ Me ti vaga igoe ko tatamanga vania ke kesa tana rongona na omea i kagami ami ka naua, mi tana sauba e utu goto kagami kami ka manalivanigo na veke igoe o raiginikagami na nauana.” ²¹ Maia ko Rahab e tabea ka niqira goko me molokaira kara ka vano. Mi kalina ara ka vano nogo kaira, maia e adia na polo tsitsi ara ka sauania, me soria tana ovaova gana na bisi i valena.

²² Mi kaira na mane togatoga ara ka tsogovano tana tetena mara ka ba taopoi i tana. Migira nina mane vaumate na taovia tsapakae ara lalavekaira polipoponoa na kao mangasâ ia i laona e tolu na dani popono, mara tau goto reikaira. Mi muri te ara visutugua i Jeriko. ²³ Mi kalina igira na mane ni Jeriko ara visu sui i vera, mi kaira na mane togatoga ara ka tsunamai talu tana tetena, mara ka ba savu i kô, mara ka visutugua i konina a Josua. Mara ka ba turupatuna vania a Josua pipi sui na omea e laba vanikaira. ²⁴ Mara ka tsarigotoa vania, “E mana sosongo nomoa laka na Taovia e molonogoa i limada igita na butona kao popono ia. Eo, migira sui na tinoni ara mauri tana vera ia ara matagunigita sosongo nogo igita.”

Na Tinoni ni Israel Ara Savu Tana Kô Jordan

3 Mi tana matsaraka dani ngana, maia Josua migira sui na tinoni ni Israel ara mamata bongibongi, mara mololea i Akasia mara vano tana liligina na Kô Jordan, mi tana ara vaturikaea niqira valepolo, mara totu tana poi ke tsau na tagu dou vania na savu bâ tabana. ² Mi tana tolunina dani, migira na tinoni lokiloki ara tû, mara liu bamai i laoqira na toga, ³ mara tsarivanigira, “Kalina ti kamu reitugira na manetabu kara tu kalagaia nina Bokisi na Taso † na Taovia nimui God, mi tana ti igamu kamu aligiri tsaku ma kamu tsari muriqira. ⁴ Igamu amu tau vati tsau moa ieni sa dani, mi tugira nogo sauba kara tu sausautu vanigamu. Ma kamu laka saikesa na ba varangisiana na Bokisi na

† “na Bokisi na Taso” Aia e kesa na bokisi gai ara baru ponoginia na qolumila laka, mara molotsavua i laona kaira ruka na vatu i tana e totu na mamarena na Sangavulu Ketsa.

Taso. Kamu totu ao tetelo ke tugua ke kesa na kilomita na aona.”

⁵ Ma Josua e tû me tsarivanigira na tinoni, “Kamu vangaraudou segenimui, rongona ke dani nogo na Taovia sauba ke aqosia visana na valatsatsa i laomui.”

⁶ Mi muri, maia e goko vanitugira na manetabu me tsarivanitugira, “Itugamu kamu tu adia na Bokisi na Taso ma kamu tu idagana sautu vanigira na toga.” Mi tugira ara tu naua na omea vaga aia e tsarivanitugira.

⁷ Ma na Taovia e tsarivania a Josua, “Na omea inau sauba kau naua i dani eni aia nogo ke naua migoe sauba ko gini loki i mataqira na tinoni sui ni Israel, mi tana ti sauba igira kara reigadoviginia laka inau nogo au totu i konimu goto igoe, vaga moa kalina inau au totu kolua a Moses i sau. ⁸ Mo ko tsarivanitugira goto na manetabu ara tu kalagaia na Bokisi na Taso laka kalina ti kara ba laba i kô, ma kara tu tsotso tsuna i laona, ma kara tuvata i tana.”

⁹ Mi muri ma Josua e tsarivanigira na toga, “Kamu mai eni igamu sui ma kamu rongomia na omea ke tsarivanigamu na Taovia nimui God.” ¹⁰⁻¹¹ Me tsarigotoa vanigira, “Mi kalina igamu kamu babâ moa i sautu, mi tana ti sauba kamu reia na Taovia ke tsialigigira lê i matamui igamu igira na tinoni ni Kanaan, migira goto na Het, ma na Hivi, ma na Peres, ma na Girgas, ma na Amor, ma na Jebus. Mi kalina ti kamu reitugira na manetabu kara tu kalagai savu idâ tana Kô Jordan nina Bokisi na Taso na Taovia, aia e taovia kaputia na barangengo popono, mi tana ti igamu sauba kamu donaginia laka aia na God mamauri e totu manana kolugamu me idagana sautu vanigamu. ¹² Mi kalina ia kamu vilitugira kara tu sangavulu ruka na mane, kesa ke talumai pipi tana puku ni Israel. ¹³ Mi kalina tsotsodo tugira na manetabu ara tu kalagaia nina na Bokisi na Taso na Taovia, aia e taovia kaputia na barangengo popono, kara tu moloa tu tuaqira i laona na kô, me sauba kamu reia na Kô Jordan ke totuvata na tatavena, ma na kô e vovotu mai talu i longa sauba ke totukau lê kesa tana nauna i longa.”

¹⁴⁻¹⁵ Mi tana tagu ia, na tagu e raranga na uta, ma na tagu goto i laona na ngalitupa e dona ke tave na obona na Jordan me ke liuvia na poina. Mi kalina igira na tinoni ara mololea i tana na savu tana Kô Jordan, mi tugira na manetabu ara tu ida vanigira kolua na Bokisi na Taso. Mi kalina tsotsodo tugira na manetabu ara tu kalagaia na Bokisi na Taso ara tu moloa tu tuaqira i laona na kô, ¹⁶ ma na kô e totuvata me totukau lê kesa tana nauna i longa ao i Adam, na vera i ligisana i Saretan. Ma na kô e tavevotu tana Tasi Mate e mamatsa kuti saikesa, migira na tinoni ni Israel ara gini tango mana na savu varangisiana nogo i Jeriko. ¹⁷ Tana tagu popono igira na toga ara savu tana kao mamatsa, mi tugira na manetabu ara tu kalagaia nina Bokisi na Taso na Taovia ara tutû moa tana kao mamatsa i levu-

gana patupatu saikesa na Jordan, poi kalina igira na toga ara savu sui tabana.

Na Vatu Papadana na Dani Ara Liusavu Mamatsa Tana Kô Jordan

4 Mi kalina igira na toga popono ni Israel ara savu sui nogo i tabana na Kô Jordan, ma na Taovia e goko vania a Josua me tsaria, ² “Ko vilitugira kara tu sangavulu ruka na mane, me pipi kesa ke talu konina kesa na puku, ³ mo ko ketsalitugira kara tu adia ke sangavulu ruka na vatu, igira nogo na vatu ara totu tana levugana na Jordan tana nauna saikesa i tana ara tu tû tugira na manetabu. Mo ko tsarivanitugira kara tu kalagaia na vatu ma kara tu ba mologira tana nau na i tana igamu sauba kamu maturu ke bongi.”

⁴ Ma Josua e tû me naua na omea na Taovia e ketsalia ke naua. Me soatugira na sangavulu ruka aia e vilitugira nogo me tsarivanitugira, ⁵ “Kamu tu vano i laona na Kô Jordan idavitugira na manetabu ara tu kalagaia nina Bokisi na Taso na Taovia nimui God. Me pipi tugamu sui kamu tu kalagaia tango kesa na vatu tana kokovemui, pipi kesa vatuna papadana kesa na puku tana Israel. ⁶ Ma na vatu girani aia nogoria sauba kara ngiti papadana vanigira na tinoni ni Israel na omea na Taovia e naua vanigira. Mi tana tagu ke mai i muri, kalina igira na dalemui kara veisuagamu tana rongona na vatu girani, ⁷ migamu sauba kamu tsarivanigira laka na Kô Jordan e totuvata me tau tatave kalina ara kalagaisavua nina Bokisi na Taso na Taovia. Ma na vatu girani sauba kara totu saviliu ngiti papadana vanigira na toga ni Israel na omea na Taovia e naua ieni.”

⁸ Mi tugira na mane ara tu taonia na omea e raiginigira a Josua kara tu naua. Mara tu adia sangavulu ruka na vatu tana levugana na Jordan, pipi kesa vatu na papadana kesa na puku tana Israel, vaga nogo na Taovia e ketsalia a Josua kara tu naua. Mara tu kalagaivanogira mara tu ba molotsunagira tana nauna i tana sauba kara maturu na tinoni. ⁹ Ma Josua e raigira goto visana na tinoni kara molokaegotoa sangavulu ruka na vatu i levugana na Kô Jordan, i tana ara tutû nogo igira na manetabu ara kalagaia nina Bokisi na Taso na Taovia. Ma na vatu girani ara tototu moa i tana tsau mai i dani eni. ¹⁰ Mi tugira na manetabu ara tu tû moa i levugana na Kô Jordan poi ara naua pipi sui na omea aia na Taovia e raiginia a Josua ke tsarivanigira na toga kara naua. Me vaga goto nogo na omea a Moses e ketsalia a Josua tana idana.

Migira na toga ara liu taligu tsaku sosongo tana Kô Jordan. ¹¹ Mi kalina igira na toga popono ara savu taligu sui nogo, mi tana mara tu datomai tania na kô tu-

† Na “vatu” ara gini goko iani ara totu i tana tû tana tagu ara mologira, me tsaumai tana tagu ara marea na papi iani.

gira na manetabu kolua nina Bokisi na Taso na Taovia, mara tu mai ida vanigira tugua na toga. ¹² Migira na mane tana puku tu koniqira a Ruben, ma Gad, ma na turina na puku konina a Manase igira ara adinogoa niqira sagore, ara savu taligu ida nogo vanigira na toga vaga nogo a Moses e tsarivanigira kara naua. ¹³ Ara gana ngongo vati sangavulu toga na mane ara vanga-rau vania na vailabu mara savutaligu bâ tana poina i ligisana i Jeriko. Ma na Taovia e totu kolugira. ¹⁴ Mi tana dani ia, ma na Taovia e molokaeta a Josua i mataqira na tinoni sui ni Israel. Migira sui ara kukuni tanisosongolia tana maurina popono, vaga moa kalina igira ara kukuni tania a Moses.

¹⁵ Ma na Taovia e tsarigotoa vania a Josua ¹⁶ laka ke ketsalitugira na manetabu tugira ara tu kalagaia na Bokisi na Taso kara tu datomai tania na Kô Jordan. ¹⁷ Maia Josua e nauvaganana nogo ia. ¹⁸ Mi kalina tugira na manetabu ara tu tsau i tabana kô me tavevisutugua na obona, me tsipudatotugua tana kabikabina.

¹⁹ Migira na tinoni ni Israel ara savu tana Jordan tana sangavulunina dani tana kesianina vula, mara ba totu i Gilgal tabana i longa i Jeriko. ²⁰ Mi tana, ma Josua e raigira kara molopapigira na sangavulu ruka na vatu igira ara adimaigira talu tana Kô Jordan. ²¹ Maia e tsarivanigira na toga ni Israel, “Tana tagu ke mai i muri, i kalina igira na dalemui kara veisuagamu tana rongona na vatu girani, ²² migamu sauba kamu turupatuna vanigira na omea e laba tana tagu kalina igira na toga ni Israel ara savu taligu mamatsa tana Kô Jordan. ²³ Ma kamu tsarivanigira laka na Taovia nimui God aia nogo e naua me gini mamatsa na kô tana Jordan vanigamu, poi kalina igamu amu savu sui. Me atsa saikesa vaga moa na omea na Taovia e naua tana Tasi Tsitsi ara putsi nogo vati sangavulu na ngalitupa. ²⁴ Eo, kamu sasaniginigira na dalemui na omea girani, rongona na tinoni sui tana barangengo popono kara donaginia na lokina gana susuliga na Taovia, migamu sauba kamu gini kukuni sailagi tania na Taovia nimui God na dani ma na dani.”

5 Bâ, migira sui gaqira taovia tsapakae na Amor igira ara totu tabana i tasi na Kô Jordan, migira sui goto gaqira taovia tsapakae na Kanaan, igira ara totu i liligina na Tasi Mediteranean, ara rongomia na turupatuna laka na Taovia e naua me gini mamatsa lê na kô tana Jordan poi ara savu sui na toga ni Israel i konina. Mara gini matagu loki sosongo, me puka lê rebona gaqira malagai i mataqira na tinoni ni Israel.

Na Taovia e Ketsalia a Josua Ke Paripapadaqira Na Mane ni Israel

² Ma na Taovia e tsarivania a Josua, “Ko aqosigira visana na gau vavanga mo ko paripapadaqira na mane ni Israel.” ³ Ma Josua e aqosigira visana na gau

vavanga vaga nogo na Taovia e ketsalia ke naua, me gini paripapadaqira na mane ni Israel kesa tana nauna ara soaginia Na Tetena na Paripapada. ⁴⁶ Mi sau kalina igira na tinoni ni Israel ara mololea i Ejipt, migira sui na mane ara mauri tana tagu ia ara paripapadaqira nogo. Mi muri, kalina igira na tinoni ni Israel ara taligu i laona na kaomate i laona e vati sangavulu ngalitupa, e tagara goto ke kesa na vidaqira na baka mane kara paripapadaqira. Mi tana susuina na tagu ia, migira na mane sui ara loki tugugira nogo na vailabu kalina ara mololea na Ejipt ara mate sui nogo rongona ara pet-sakoe mangana na Taovia, ma na Taovia e vatsa vanigira laka kara tau goto morosia na kao vuaga dou aia e vekenogoa vanigira na mumuaqira. ⁷ Ma na daleqira nogo na mane girani ara tau saikesa vati paripapadaqira. Maia nogo na vatavata vaolu girani a Josua e paripapadaqira.

⁸ Mi muri kalina ara paripapadaqira sui nogo, migira na toga popono ara tototu dodo moa poi e mavu sui na sasana na papari. ⁹ Ma na Taovia e goko vanitugua a Josua me tsaria, "I dani eni nogo inau au adiligia tanigamu gamui paluvangamâ na totu tseka i Ejipt." Maia nogoria na rongona ti ara soaginia na nauna ia i Gilgal, † me totu moa tsau mai i dani eni.

¹⁰ Mi kalina igira na Israel ara tototu moa i Gilgal tana pona varangisia i Jeriko, mara lokisia na Dani na Paseka tana ngulavi na sangavulu vatinina dani tana vula ia. ¹¹ Mi tana dani ngana maia nogo na kesianina dani i tana igira ara tuturiga na ganiana na mutsa ara dato i tana: na sila kodokodo ma na brede e tagara na isti i konina. ¹² Me tû tana dani ia na mana e tau nogo pukatsuna vanigira na Israel, mara tau nogo ganigotoa. Me tû tana tagu ia, migira ara gania moa na mutsa ara dato tana kao ni Kanaan.

Na Taovia e Molovania a Josua Kesa Gana Sasanga Susuliga

¹³ Me kesa dani, kalina a Josua migira na tinoni ni Israel ara tototu moa varangisia i Jeriko, me tavongani laba vania kesa na mane e tangoli isi me tû i matana. Ma Josua e bâ i konina me veisuâ, "Laka igoe kesa ni mami mane vaumate igami, se kesa gamami gala?"

¹⁴ Ma na mane e tsaria, "Tagara goto. Inau gaqira taovia tagao igira nina alaala na mane vaumate na Taovia, mau vasini moa au mai ieni."

Ma Josua e taokovoragi tana kao tana kukuni tania na tsarivania, "Inau nimu maneaqo Taovia. ?Nagua vaga igoe o ngaoa kau naua inau?"

¹⁵ Maia gaqira taovia tagao igira nina alaala na mane vaumate na Taovia e tsarivania a Josua, "Ko nusiligia

† Ta na goko Hibu na soa Gilgal e rorongongo vaga na goko 'adiligia'.

gamu porotua; rongona na kao i tana o tû kalina ia, na kao tabu." Ma Josua e nauvaganana nogo ia.

Igira na Israel Ara Bokia Na Verabau ni Jeriko

6 Igira na tinoni ni Jeriko ara tû mara vongokakaigira na matsapakapuna na veraqira, mara molo tinonina kara mataligira gana kara gini tau sagemai igira na Israel. Me gini tau tangomana ke kesa ke sage se ke rutsu tania na verabau ia. ² Ma na Taovia e tsarivania a Josua, "Ko reia, inau au molonogoa i limamu igoe na vera popono ni Jeriko, kolugotoa nina taovia tsapakae migira sui nina mane vaumate malagai. ³ Migoe kolugira nimu mane vaumate nimui aqo igamu kamu vanovano polia na verabau ia ke ono na dani, ke kesa kalina i laona kesa na dani. ⁴ Ma kara tu vitu na manetabu kara tu ida vania na Bokisi na Taso, mi tugira sui na vitu kara tu tango kesa na tavuli. Mi tana vitunina na dani igoe kolugira nimu mane vaumate kamu vanovano polia na verabau ia ke vitu kalina, mi kalina igamu kamu nauvaganana ia, mi tugira na manetabu kara tu uviuvia tu niqira tavuli. ⁵ Mi muri, ma kara tu uvi tatavatavia na tavuli ke kesa moa kalina. Mi kalina igamu kamu rongomia kara tu nauvaganana ia, migamu sui na mane kamu gu loki mi gotu na liomui, mi tana ma na baravatuna na verabau ia kara viri tsatsora sui. Mi kalina igamu kamu reia ke laba vaga ia, migamu sui na alaala na mane vaumate kamu ba sage saviliu i laona na vera tana nauna nogo i tana amu tutû."

⁶ Mi muri, ma Josua e soasaigira na manetabu me tsarivanitugira, "Kamu kalagaia na Bokisi na Taso, ma kara tu vitu tu vidamui kara tu tango kesa na tavuli ma kara tu ida vania." ⁷ Mi muri maia e ketsaligira nina mane kara tuturiga na vanovano poliana na vera kolugira na mane vaumate igira aia e viligira nogo kara ida vanitugira na manetabu ara tu kalagaia nina Bokisi na Taso na Taovia.

⁸⁻⁹ Migira sui ara rongomangana a Josua. Mara ida igira na mane vaumate igira aia e viligira nogo gana na vaimatali, mi muriqira igira, mara tsarimai tugira vitu na manetabu ara tu pua tavuli, mara tsari tugira na manetabu ara tu kalagaia na Bokisi na Taso, mi muri tsotsodo e tsarimai kesa goto na alaala na mane vaumate. Mi tana tagu popono ia ara tatangi moa na tavuli. ¹⁰ Ma Josua e tongo vanigira nina mane vaumate na gû, se na tsonianina goto ke kesa na tsaqina goko poi ke tsau kalina aia ke ketsaligira. ¹¹ Mi tana maia Josua e tsarivanigira na alaala na mane girani kara adia nina Bokisi na Taso na Taovia ma kara vanovano polia na verabau ke kesa moa kalina. Mi muri ti kara visumaitugua tana nauna i tana ara tototu ma kara matura tana.

¹²⁻¹³ Mi tana matsaraka bongibongi na dani ngana, ma Josua e mamata bongibongi me tsarivanigira tugua na manetabu ma nina mane vaumate kara vanovano politugua na verabau na rukanina kalina, vaga ara naunogoa tana idana: ara ida igira na mane vaumate igira aia e viligira nogo gana na vaimatali, mara tsari tugira vitu na manetabu ara tu uvi tavuli, mara tsari bâ tugira na manetabu ara tu kalagaia nina Bokisi na Taso na Taovia, mi muri tsotsodo e tsari kesa goto na alaala na mane vaumate. Mi tana tagu popono ia ara tatangi moa na tavuli. ¹⁴ Mi tana rukanina dani iani, migira ara polia na vera kesa goto moa kalina, mi muri mara visutugua tana nauna i tana ara tototu. Mara nauvaganana ia i laona e ono na dani.

¹⁵ Mi tana vitunina dani, migira sui ara mamata tana varangidani, mara vanovano polia na vera ia e vitu kalina, vaga nogo ara naua e ono nogo na dani tana idana, mi tana dani moa ia ti ara polia na vera ia e vitu kalina. ¹⁶ Mi tana vitunina kalina, kalina tugira na manetabu ara tu vangarau na uvi tatavataviana niqira tavuli, ma Josua e tsarivanigira na tinoni: “!Kalina nogo ia kamu gu loki rongona na Taovia e sauvanigamu lê na vera ia! ¹⁷ Kamu toroveo poponoa na vera ia ma na vangana sui i laona me ke ngiti nimui sausau vania na Taovia. Maia moa ko Rahab na rebi kamu gaea kolugira sui goto ara totu i laona na valena, rongona aia e molopoikaira nida mane togatoga. ¹⁸ Migamu kamu laka saikesa na adiana ke kesa goto na omea inau au ketsaligamu kamu sekoligira. Ma ti vaga igamu kamu nauvaganana ia, me sauba kamu alomai vanigita sui na Israel na rota ma na mate. ¹⁹ Migira sui na omea ara aqosiginia na siliva, se na qolumila, se na tapalamila, ma na tapalalaka, kamu mololigigira vania na Taovia. Ma kamu mololakagira sui i laona nina valebisi na Taovia.”

²⁰ Mi kalina a Josua e sui na sauana na parovata vanigira na tinoni, mi tugira na manetabu ara tu uvi tatavatavigira niqira tavuli. Mi kalina tsotsodo ara rongomia na tangina na tavuli migira sui ara gu loki mi gotu na lioqira, ma na baravatuna na verabau ia ara tavongani tsatsora lê. Migira sui na mane vaumate ara dato saviliu tana tetena mara ba sage tana vera mara tangolia. ²¹ Ginia niqira isi ara matesigira sui na tinoni i laona na verabau ia, igira na mane ma na daki, na tinoni vaolu kolugira goto na kavekave ma na tuqatuqa. Mara matesigira sui goto na buluka, ma na sipi, ma na asi.

²² Mi muri ma Josua e tsarivanikaira na mane ara ka vano na tuviana na vera, “Kamu ka vano tana valena ko Rahab na rebi, ma kamu ka adiligimaia ko Rahab migira sui ara totu i laona na valena, vaga nogo i kagamu amu ka vekevania.” ²³ Mara ka bâ kaira, mara ka adiligimaia ko Rahab kolukaira na tamana ma na tinana migira na tasina, migira sui goto ara totu tana

valena. Mara ka adimaigira sui, igira na tamadale popono ma niqira tseka, kara totu ravi dou i ligisana na nauna i tana ara tototu igira na Israel. ²⁴ Mi muri te ara mololakena na verabau ia me iru sui saikesa kolugira na tinoni ma na omea sui i laona. Migira moa na omea ara aqosiginia na qolumila, ma na siliva, ma na tapalamila, ma na tapalalaka, ara adigira mara mololakagira i laona nina valebisi na Taovia. ²⁵ Ma Josua e gaea na maurina ko Rahab migira sui na kamana, rongona aia ko Rahab e molopoikaira na mane togatoga aia a Josua e molovanokaira kara ka tuvua na verabau ni Jeriko. Ma na kukuana ko Rahab ara totu moa tana Israel tsau mai i dani eni.

²⁶ Mi tana tagu ia, maia Josua e parovatavigira kakai na tinoni ni Israel me tsarivanigira: “Asei moa ke tovoa ke logo visutugua na vera ni Jeriko, aia sauba ke totu vangarau moa vania nina kede loki na Taovia.

Masei ke moloa na papakana sauba ke mate na dale na mane ida.

Masei ti ke molokaea na matsapakapuna sauba ke mate na muriti baka.”

²⁷ Ma na Taovia e totu kolua a Josua, ma gana tangirongo e kuvua na vera popono.

Nina Sasi a Akan

7 Migira na tinoni ni Israel ara tau muria nina ketsa na Taovia kara laka na adiana ke kesa goto na omea aia e tongo vanigira kara adia. Me tû kesa na mane a Akan na soana, me petsakoe, me adigira nomoa visana na omea na Taovia e tongoa kara adia. Maia na Taovia e gini kore loki sosongo vanigira na tinoni ni Israel. A Akan aia na dalena a Karmi, ma na kukuana a Sabdi, me totu tana duli konina a Sera, na turina na puku konina a Juda.

² Mi tana tagu ia, ma Josua e molovanotugira visana na mane tû i Jeriko ma kara tu vano i Ai. I Ai e kesa na verabau e totu pala longa vania i Betel, me tau aotania na vera ni Betaven. Ma Josua e ketsalitugira na mane vaganana iani, “Kamu tu vano i Ai ma kamu tu tuvua na vera popono i tana.” Mi kalina tugira ara tu naua na omea e ketsalitugira a Josua kara tu naua, ³ mara tu visumai mara turupatuna vania a Josua mara tu tsaria, “E tau kilia na tinoni sui kara vano na bokiana na vera ni Ai. Ko molobagira moa kara gana ngongo ruka se tolu toga na mane. Ko laka na moloana na alaala popono na mane vaumate na ba vailabu i tana, rongona na vera ia e tau na vera loki sagata.” ⁴ Me vaga ia, ma Josua e molovanogira gana ngongo moa tolu toga na mane ni Israel kara bokia na vera ia. Migira na tinoni ni Ai ara susuliga liusigira mara pilovisu na Israel mara tsogo lê. ⁵ Igira na mane ni Ai ara takuvigira tuturiga tana matsapakapuna na vera ia poi ara ba tsau i Sebarim. Mi tana migira ara matesigira ara gana

ngongo tolu sangavulu ono na mane ni Israel kalina ara tsogo tsuna tana vungavunga. Me tuturiga tana tagu ia migira na mane ni Israel e puka lê na rebona gaqira malagai mara matagu loki.

⁶ Ma Josua migira gaqira ida na Israel ara ratsia na poloqira tana melu loki sosongo, mara tao kovoragi tana kao i matana nina Bokisi na Taso na Taovia, mi tana ara tsaro poi e tsau tana ngulavi, mara tsonia na papasa tana lovaqira na mani sauvulagiana niqira melu. ⁷ Ma Josua e nonginongi tana goko vaga iani, "¡Taovia God! ?Na rongona gua nomoa ti igoe o adisavumai gami tana Kô Jordan? ?Rongona ngatsu ko gini mologami tana limaqira na Amor ma kara matesigami sui saikesa? ?Rongona gua ti igoe o tau tamivanigami kami totuvisu moa i tabana na Kô Jordan? ⁸ ?Ma nagua goto kau tsaria inau Taovia, kalina igira na Israel ara pilovisu sui nogo tanigira gaqira gala? ⁹ !Eo, migira sui na tinoni ni Kanaan, ma na tinoni tavosi sui ara totu i laona na butona kao ia, sauba kara rongomia na omea vaga ia e laba. Me sauba kara mai ma kara tupoligami ma kara matesigami sui lakalaka! ?Migoe ma nagua sauba ko naua gana ko dilaginia na tangisekona na asamu?"

¹⁰ Ma na Taovia e tsarivanja a Josua, "¡Ko tû! ?Rongona gua goto ti o tsatsaro moa tana kao vaganana ia? ¹¹ !Igira na tinoni ni Israel ara sasi nogo! Ara tau manalia niqira tabana na vekesai ara naukoluau inau, aia au ketsaligira inau kara taonia. Migira ara tû mara petsakoe vaniau mara laugira visana na omea inau au ketsaligira na sekoliana. Eo, ara komigira, mi muri mara peropero tana rongoqira na omea igira, mara molopoigira kolugira niqira omea segeni. ¹² Aia nogo na rongona ti ara tau tangomana igira na tinoni ni Israel na tukapusiaqira gaqira gala. !Mara pilovisu lê mara tsogo tanigira rongona igira segeni nogo ara alomaia gaqira kedel! E utu saikesa inau kau totu kolugamu goto poi kalina igamu kamu toroveogira na omea sui lakalaka inau au tongo vanigamu kamu laka na adiana! ¹³ !Migoe ko tû! Mo ko vangaraugira na tinoni na laba i mataqu ke dani. Mo ko tsarivanigira laka inau na Taovia God ni Israel au ngaoa na tsariana na omea iani vanigira: '¡Igamu na tinoni ni Israel inau au tsarinogoa vanigamu laka kamu toroveo poponoo pipi sui na omea i laona na vera ni Jeriko! Migamu amu tau rorongo, mamu molovisugira visana na omea inau au ketsaligamu kamu toroveogira. Mi kalina ia nimui aqo kamu tsoniligigira na omea sui amu komigira, mi muri moa ti igamu kamu tangomana na tukapusiaqira gamui gala.' ¹⁴ Vaga ia, mo ko tsarivanigira laka ke matsaraka igira kara labamai sui lakalaka i mataqu inau, pipi tinoni tana nina puku segeni. Migira tana puku inau sauba kau vililigia sauba kara labamai i mataqu pipi tinoni tana nina duli segeni. Migira tana duli inau sauba kau vililigia sauba kara labamai i mataqu pipi

tinoni tana nina vungu segeni. Migira tana vungu inau kau vililigia sauba kara mai tatasa pipi na mane i laona. ¹⁵ Ma na mane aia inau kau vililigia ma kau tsodoa ara totu i konina na omea komikomi aia nogo sauba kamu kodoa, kolugira goto nina tamadale me pipi sui na omea aia e tamanina, rongona aia nogo e alomaia na vangamâ loki sosongo vanigira na tinoni ni Israel, me tau manalia nina tabana na vaitasogi koluau inau."

¹⁶ Ma Josua e mamata bongibongi tana dani ngana, me soasaigira na sangavulu ruka na puku tana Israel. Me adimaigira i matana na Bokisi na Taso pipi tinoni tana nina puku segeni. Mara tsonikutsu, me gado tana puku konina a Juda. ¹⁷ Mi muri, ma Josua e adisaigira na duli sui tana puku konina a Juda. Ma na kutsu e gado tana duli konina a Sera. Mi muri, me adisaigira na vungu sui tana duli konina a Sera. Ma na kutsu e gado tana nina vungu a Sabdi. ¹⁸ Mi muri me adisaigira sui na mane tana nina vungu a Sabdi, ma na kutsu e gado i konina a Akan, aia na dalena a Karmi, ma na kukuana a Sabdi. ¹⁹ Mi tana e tû a Josua me tsarivanja a Akan, "Dalequ, ko tsarivaniau na manana ieni nogo i matana na Taovia na God ni Israel, mo ko katevulagia nimu sasi. Ko tsarivaniau kalina ia na omea igoe o naua. Mo ko laka goto tovoa na poiana vaniaqu."

²⁰ Me tsaria a Akan, "E manana nomoa. Inau au sasi loki sosongo i matana na Taovia na God ni Israel. Miani e vaga na omea inau au naua. ²¹ I laoqira na omea sui igami ami laugira inau au reingao sosongolia kesa na polo rereidou ni Babilonia, me gana ngongo tsege na kilo na siliva, me kesa na gaigotona na qolumila e liusia kesa na turina na kilo na mamavana. E silovi sosongoliau kau tamanigira te au adigira. Me sauba ko reigira au qilugira i laona niqu valepolo, ma na sili-e e totu i lao tsotsodo."

²² Ma Josua e molovanogira ara visana na mane kara ulo bâ tana nina valepolo a Akan, mara ba reia laka na omea sui aia e adigira e qilugira manana i tana, mara reigotoa na siliva e totu i lao tsotsodo. ²³ Mara adirutsumigira na omea sui gira tania na valepolo mara adigira bâ vania a Josua migira sui na tinoni ni Israel ara totu tana, mara ba molopukaligira i matana nina Bokisi na Taso na Taovia. ²⁴ Ma Josua, kolugira sui na tinoni ni Israel ara tû mara tangolia a Akan, mara adigotoa na siliva ma na polo, ma na gaigotona na qolumila, kolugira sui goto na dalena mane ma na dalena daki a Akan, ma nina buluka, ma nina asi ma nina sipisipi, ma nina valepolo me pipi sui lakalaka na omea tavosi goto aia e tamanina; mara adivanogira tana nauna ara soaginia na Qou na Rota. ²⁵ Ma Josua e tsarivanja a Akan, "¿Rongona gua ti igoe o tsukia me gini gadovigita na rota loki vaga ia? !Mi kalina ia, ma na Taovia segenina nogo sauba ke molorota vanigo igoe!" Mi tana, migira sui na tinoni ara tsakovatu mara taimate-

sia a Akan. Mara taimatesigira sui goto nina tamadale popono mara tungigira kolugotoa pipi nina omea tata mani sui. ²⁶ Mi muri mara tsupulaginia kesa na tsupu loki na vatu i kelana a Akan, ma na tsupu na vatu ia e totu moa i tana tsau mai i dani eni. Aia nogoria na rongona ti tana nauna ia ara soaginia moa na Qou na Rota.

Mi murina na mateana a Akan, ma na Taovia e tau nogo kore loki vanigira na tinoni ni Israel.

Ara Tangolia Mara Sekolia na Vera ni Ai

8 Na Taovia e goko vania a Josua me tsarivania, “Ko adigira sui nimu mane vaumate, ma kamu ba bokia na vera ni Ai na rukanina kalina. Migoe ko malagai mo ko laka na posu. Inau au mologira sui nogo i limamu na taovia tsapakae ni Ai, migira nina tinoni ma nina verabau ma nina kao sauba kamu tamanina igamu. ² Migoe nimu aqo ko nauvania na vera ni Ai ma nina taovia tsapakae na omea vaga igoe o nauvaninogoa na vera ni Jeriko ma nina taovia tsapakae. Mi kalina eni inau au tamivanigamu kamu aditamanimui na omea levolevo sui i laona, ma niqira buluka goto. Ko mologira nimu mane vaumate kara ba taopoi i murina na verabau ia, ma kara totu vangarau vania na bokinovotiana.”

³ Ma Josua e tû me vangarau na vano i Ai kolugira sui nina mane vaumate. E viligira ara tolu sangavulu na toga na mane malagai dou bâ i laoqira nina mane vaumate sui, me molovanogira tana bongi ⁴ me tsarivanigira: “Kamu bâ ma kamu taopoi i tabana bâ na vera, ma kamu laka moa na taopoi ao sosongo. Mi tana kamu totu vangarau vania na bokiana na vera ia. ⁵ Minau kolugira na turina niqo mane vaumate, sauba kami liu bâ i matana na vera. Mi kalina igira na mane ni Ai kara morosigami ma kara rutsumaiginigami, migami sauba kami pilo ma kami tsogo tanigira, vaga nogo igita a naua tana idana. ⁶ Migira sauba kara takuvigami tsau kalina igami kami adigira ao tania na veraqira. Migira sauba kara padâ laka igami ami tsogo manana tanigira vaga nogo igita a naua tana idana. ⁷ Mi kalina igamu kamu reia igami kami nauvaganana ia, mi tana migamu kamu labarutsumai tania na naua i tana amu taopoi ma kamu bokinovotia na verabau ia. Ma na Taovia nimui God sauba ke moloa i limamui nogo igamu. ⁸ Mi kalina ti igamu kamu tangolinogoa na vera ia, ma kamu mololakena vaga nogo na Taovia e ketsaligamu kamu naua. Migirani nogoria na omea nimui aqo igamu kamu taonia.” ⁹ Mi tana, ma Josua e molovanogira, migira ara vano tana niqira nauna na taopoi, mara pipitu i tana. Ma na nauna ia e totu i Ai tabana i tasi, i ka levugaqira na Ai ma na Betel. Mi tana bongi ia ma Josua kolugira nina alaala na mane vaumate ara totuvisu moa tana nauna i tana ara totutu.

¹⁰ Mi tana matsaraka bongibongi na dani ngana e mamata a Josua me soasaigira nina mane vaumate. Maia migira gaqira ida na Israel ara idagana sautu vanigira na vano i Ai. ¹¹ Migira sui na mane vaumate ara totu kolua a Josua ara vano kalea na matsapa loki i matana na vera, mara ba vaturikaegira niqira valepolo tabana i vava, me kesa na qou e vorovotagira igira ma na vera ni Ai. ¹² Ma Josua e adigira ara gana ngongo tsege na toga na mane mara vano taopoi tabana vera i tasi, i ka levugaqira na Ai ma na Betel. ¹³ Migira sui na mane vaumate ara totu vangarau tana sasaqira vania na vailabu, ma na dangana bâ ara totu tabana vera i vava, ma na turina ara totu tabana i tasi. Mi tana bongi ia, ma Josua ma nina alaala ara totu tana Poi ni Jordan. ¹⁴ Mi kalina na taovia tsapakae ni Ai e reigira nina mane vaumate a Josua ara totu tana, maia e taurake. Me tû tsaku me adigira nina mane vaumate sui mara vano kalea na Poi ni Jordan na vailabu koluaqira na tinoni ni Israel i tana nauna saikesa nogo igira ara veilabugi tana idana. Maia e tau moa dona laka gana mate ara totu i murina na verana. ¹⁵ Ma Josua ma nina mane ara malapalu laka igira ara tsogovisu lê mara ulo bâ kalea na kaomate. ¹⁶ Na taovia tsapakae ni Ai e soasaigira sui lakalaka nina mane na takuvitsari muriqira na Israel. Mi kalina igira ara gini boe na takuviana a Josua ma nina alaala, mara vano ao nogo tania niqira verabau. ¹⁷ Eo, pipi sui lakalaka na mane i laona na Ai ara sanga na takuvitsari muriqira na Israel, mara moloa na banina na veraqira e totu sangavi lê, me tau goto totuvisu ke kesa ke matalia.

¹⁸ Mi tana ma na Taovia e tsarivania a Josua, “Ko tusu bâ ginia nimu bao na vera ni Ai, rongona sauba nogo kau moloa i limamu igoe.” Ma Josua e naua na omea e tsarivania na Taovia ke naua. ¹⁹ Mi kalina tsotsodo igira na mane ara taopoi ara reia a Josua e saudatoa na limana, mara tû tsaku migira sui ara ulo ba tsakutsaku mara sage i laona na vera mara tangolia. Mara tsaku sosongo ara mololakena. ²⁰ Mi kalina igira na mane ni Ai ara morovisu, mara morosia na pungu e vulosu dato tana masaoka. Me tagara goto sa nauna vanigira i tana kara tsogo bâ, rongona igira na mane ni Israel ara malapalu na tsogovano tana kaomate ara pilovisu kalina ia, mara baginigira. ²¹ Mi kalina a Josua ma nina alaala ara reia laka gaqira duli tavosi ara adinogoa na vera ni Ai mara mololakena, mi tana igira ara tuturiga na labumatesiaqira na mane ni Ai. ²² Migira na alaala na Israel ara sage nogo i laona na verabau ia ara rutsu tsunamai mara ba sangâ tana vailabu. Me vaga ia migira na mane vaumate ni Israel ara tupoligira popono na mane ni Ai, mara matesigira sui lakalaka. Me tagara goto ke kesa ke pipidi, ara mate sui, ²³ maia moa niqira taovia tsapakae ara tangolimauria, mara adivanoa vania a Josua.

²⁴ Eo, igira na Israel ara labumatesigira sui na mane ni Ai igira ara takutakutsari muriqira tana kaomate. Mi muri mara visutugua i Ai mara labumatesigira sui na tinoni ara totuvisu i tana. ²⁵⁻²⁶ Mi tana tagu popono ia, ma Josua e tau goto molotsunâ nina bao e tsubaginia na vera ni Ai poi ara mate sui na tinoni ni tana. Migira sui na tinonina ni Ai ara mate tana dani ia, ara sangavulu ruka toga na mane ma na daki. ²⁷ Migira na tinoni ni Israel ara aditamaniqira na buluka ma na omea sui ara lau tana vera ia, vaga nogo na Taovia e tamivania a Josua kara naua. ²⁸ Ma Josua e mololakena na vera ni Ai me molo toroutsania. Me totu vaga moa ia tsau mai i dani eni. ²⁹ Me tû me sori tsauraginia na taovia tsapakae ni Ai i kelana kesa na gai me totu tana na dani popono. Mi tana sû na aso, ma Josua e tsarivanigira nina mane, "Kamu aditsunâ na konina tania na gai ma kamu tsonitsunâ i matana na matsapakapuna na vera. Ma na watu loki kamu molo tsupulaginia i kelana." Migira ara naua na omea aia e tsarivanigira kara naua. Ma na tsupuna na watu ia e totu moa i tana tsau mai i dani eni.

A Josua e Tsokoa Nina Ketsa God Vanigira na Toga i Ebal

³⁰ Me tau oka i muri, ma Josua migira na tinoni ni Israel ara dato bâ tana Vungavunga Ebal, ma Josua e ketsaligira visana na mane kara aqosia kesa na belatabu i tana vania na Taovia na God ni Israel. ³¹ Ara aqositaonia na omea vaga a Moses nina maneaqo na Taovia e tsaritutugua vanigira nogo kara naua, me maretsuna nogo tana papi ara soaginia nina ketsa a Moses: "Ma na belatabu ia kamu aqosiginia na watu ara tau katsuginia na tapala." Mi kelana nogo na belatabu ia ara savori-kodokodo vania na Taovia, mara savorigotoa na vatana na sausau tangomana na tinoni kara ganipâtâ na turina. ³² Mi tana, i mataqira sui na toga ni Israel, ma Josua e maretugua na Ketsa tana watu vaga a Moses e naua i sau. ³³ Migira sui na Israel kolugira gaqira ida ma gaqira taovia na malagai migira na tinoni pede, migira goto na tinoni ni veratavosi ara sagelalo i laoqira, ara tutû e ruka tabana nina Bokisi na Taso na Taovia, migira sui ara aro bâ i koniqira na manetabu ara kalagaia. Migira kesa turina na tinoni ara tû tavamuri vania na Vungavunga Gerisim, migira kesa turina ara tû tavamuri vania na Vungavunga Ebal. E vaga nogo na omea aia Moses nina maneaqo na Taovia e ketsaligira kara naua kalina igira na manetabu kara tû na tabuaqira na tinoni. ³⁴ Mi muri ma Josua e tsokolokia na Ketsa popono vanigira na tinoni, kolugotoa na goko na soadou ma na goko na vealagi, vaga saikesa nogo ara marea tana papi na Ketsa. ³⁵ Me pipi na tsaqina goko tana nina ketsa a Moses, aia Josua e tsokovanigira sui na tinoni ara

saikolu tana, kolugira na daki ma na baka, me kolugira goto na tinoni ni veratavosi ara mauri i laoqira.

Igira na Gibeon Ara Peroa a Josua

⁹ E tangi loki sosongo na rongona niqira tango-mana igira na tinoni ni Israel, ma na turupatuna e ba laba i koniqira na taovia tsapakae sui ara totu tabana i tasi na Kô Jordan: igira ara totu i kelana na vungavunga, migira ara totu i tuana na vungavunga, migira sui goto ara totu taonia na poina popono i liligina na Tasi Mediteranean, me vosa bâ i vava i Lebanon; igira nogo niqira taovia tsapakae na Het, ma na Amor, ma na Kanaan, ma na Peres, ma na Hivi, ma na Jebus. ² Igira nogo ara saia niqira alaala na mane vaumate, gana kara vailabugi kolua a Josua migira na tinoni ni Israel.

³ Migira moa na tinoni ni Gibeon, igira na turina na Hivi, ara rongomia na omea e naunogoa a Josua vanikaira na vera ni Jeriko mi Ai, ⁴ mara vorogokona sai laka kara peroa a Josua. Mara bâ mara adigira visana na mutsa mara mologira i laona na kopeta ngutanguta, mara adia na uaeni mara qetutsavua i laona na todo ara tsiparâ, † mara molokaegira i kelana niqira asi. ⁵ Mara sagelia na polo tataratsi, ma gaqira porotua ngutanguta. Ma na bredi ara adia ara mamatsa mara viri voko sui. ⁶ Mi muri, mara vano i Gilgal i tana ara totu igira na Israel, mara tsarivania a Josua migira na mane ni Israel, "Igami ami talumai tana vera ao sosongo. Mami ngaoa igamu kamu naua kesa na vekesai gana na rago kolugami."

⁷ Migira na mane ni Israel ara tsarivanigira, "?Na rongona gua ti igami kami aqosia kesa na vekesai gana na rago kolugamu igamu? E tau utu ti igamu amu talu kesa tana vera varangisigami moa igami."

⁸ Migira ara tsarivania a Josua, "Igami nimu maneaqo nogo igoe."

Ma Josua e veisuagira, "?Masei vaga igamu? ?Miava vaga amu talumai?"

⁹ Mi tana migira ara tavongani botsangia na turupatu vaga iani, "Taovia, igami ami talumai tana vera ao sosongo, rongona ami rongomia ganarongo na Taovia nimu God. Igami ami rongominogoa pipi na omea sui aia e naua i Ejipt, ¹⁰ ma na omea sui aia e naugotoa vanikaira e ruka niqira taovia tsapakae na Amor, ara ka totu tabana i longa na Kô Jordan: aia Sihon na taovia tsapakae ni Hesbon, maia Og na taovia tsapakae ni Basan, kaira ara ka totu i Astarot. ¹¹ Igira gamami tinoni loki me pipi sui na tinoni ara totu tana veramami ara tsarivanigami kami vangaraua visana na mutsa gana na mani mutsa i sautu, ma kami vano ma kami vaitsodogi kolugo igoe. Mara ketsaligami kami tsari-

† Aia e kesa na vata na todo ara aqosiginia na kokorana na omea tavavati mara dona na molo uaeni i laona.

vanigo vaga iani, 'Igami nimu maneaqo nogo igoe. Mami nongigo ko aqosia kesa na vekesai na rago kolugami.' ¹² !Ko morosia bâ gamami bredi! Kalina igami ami mololea i veramami na vaitsodogi kolugo igoe mara papara dou moa. !Mo ko reia kalina ia! Ara mamsa mara viri voko sui. ¹³ Mi kalina igami ami dangaligira na todo na uaeni girani ara vavaolu moa. !Mo ko morosigira bâ kalina ia! Ara viri tapa sui nogo. Ma na polomami ara viri taratsi sui ma gamami porotua ara viri takuti sui rongona ami talu ao sosongo."

¹⁴⁻¹⁵ Mi tana susuina ma Josua migira na tinoni lokiloki na vera ara tutunina na omea ara tsaria igira. Mara tau goto gini boe na veisuana talu na Taovia ti ke tamivanigira se tagara. Migira ara tû mara naua moa kesa na vekesai na rago kolugira na Gibeon, mara tami na adiana visana na mutsa koniqira. † Mara vatsa kara muridoua niqira tabana na vekesai ia.

¹⁶ E putsu tolu moa na dani i murina ara aqosia niqira vekesai kolugira na Gibeon, migira na Israel ara vasini ara rongomia laka e manana nomoa igira ara talu kesa tana vera varangi moa, mara tau talu kesa tana vera ao vaga ara tsaria igira. ¹⁷ Me vaga ia, migira na Israel ara aligiri na vano na laveana iava i tana ara totu, me tolu na dani i muri te ara ba tsau tana verabau tana ara totu na tinoni girani: i Gibeon, mi Kepira, mi Beerot, mi Kiriath Jearim. ¹⁸ Me gini utu nogo vanigira na Israel kara labumatesigira rongona gaqira ida ara aqosinogoa na vekesai gana na rago koluaqira na Gibeon mara gini vatsa tana asana na Taovia na God ni Israel. Mi tana migira na toga sui ni Israel ara gini kore vanigira gaqira ida rongona na omea ara aqosia igira. ¹⁹ Migira na ida ara gokovisu mara tsarivanigira, "Igami ami aqosinogoa kesa na vekesai gana na rago kolugira, mami vatsa tana asana na Taovia na God ni Israel. Mi kalina ia e utugana vanigita nogo ka naua kesa na omea ke sekoligira. ²⁰ Nida aqo nomoa ka mologira kara mauri moa rongona na veke igita a naunogoa; me ti vaga ka tau nauvaganana ia, maia God sauba ke kedegita. ²¹ Mologira moa ma kara mauri, ma kara lia gana na mani kavi lake ma na tore kô vanigita." Iani nogo na omea vaga ara pedea igira gaqira ida.

²² Ma Josua e ketsaligira na tinoni ni Gibeon kara mailaba i matana, me veisuagira, "Rongona gua ti amu perobulesigami igami, mamu tsarivanigami laka igamu amu talu kesa tana vera ao, miava, migamu amu totu varangi lê moa?" ²³ Rongona nogo igamu amu nauvaganana ia ti aia God e kedeginigamu. Nimui tinoni sauba kara tseka sailagi, ma kara lia gana na mani kavi lake ma na tore kô ma na adivanoana tana nina belatabu niqo God."

²⁴ Migira ara tuguvisu mara tsarivania, "Taovia, igami ami nauvaganana ia, rongona ami rongominogoa

† Na papadana ara manalinogoa niqira vekesai gana na rago.

laka e mana nomoa laka na Taovia nimu God e ketsalia a Moses nina maneaqo ke sauvanigamu na kao popono girani, ma kamu labumatesigira sui igira ara mauri i laona. Eo, ami nauvaganana ia, rongona ami matagunigamu sosongo igamu kamu tau labumatesigami sui. ²⁵ Mi kalina ia, igami ami totu nogo i limamu igoe; mo ko nauvanigami moa na omea igoe o pada e goto." ²⁶ Miani nogo na omea a Josua e naua: e reitutugudougira moa me tau tamivanigira na tinoni ni Israel kara labumatesigira. ²⁷ Me atsa moa ti a Josua e reitutugudougira sosongo, maia e mologira moa kara tseka gana na kavi lake ma na kalagai kô vanigira na toga ni Israel me vania nina belatabu na Taovia. Me tsau mai i dani eni migira na Gibeon ara nau babâ na aqo vaga ia tana nauna i tana na Taovia e vilia gana na samasama vaniana.

Igira na Israel Ara Tulusigira na Amor

10 Ma Adonisedek na taovia tsapakae ni Jerusalem e rongomia laka a Josua e tangolinogoa me toroutsania na vera ni Jeriko ma nina taovia tsapakae. Me rongomigotoa laka igira na tinoni ni Gibeon ara sailaka kolugira na Israel mara mamauri nogo i laoqira. ² Igira na tinoni ni Jerusalem ara gini matagu loki sosongo kalina ara rongomia na omea vaga ia e laba, rongona i Gibeon aia e kesa na vera e loki atsa kolugira na verabau sui ara tamanina niqira taovia tsapakae, me loki liusigotoa na vera ni Ai, ma nina tinoni ara tinoni malagai dou mara dona sosongo na vailabu. ³ Maia Adonisedek e mologoko bâ vanitugira a Hoham na taovia tsapakae ni Hebron, ma Piram na taovia tsapakae ni Jarmut, ma Japia na taovia tsapakae ni Lakis, maia Debir na taovia tsapakae ni Eglon, me tsarivanitugira: ⁴ "Kamu tu mai ma kamu tu sangaau inau na vailabu koluaqira na Gibeon, rongona igira na tinoni ni tana ara aqosinogoa na sailaka kolua a Josua migira na tinoni ni Israel." ⁵ Mi tugira tsege niqira taovia tsapakae na Amor, tugira nogo na taovia tsapakae ni Jerusalem, mi Hebron, mi Jarmut, mi Lakis, mi Eglon, ara sai alaala mara ba tupolia na Gibeon mara bokia.

⁶ Mi kalina ara moro vaga igira na mane ni Gibeon, ara tû mara mologoko bâ vania a Josua aia e tototu moa i Gilgal mara tsaria, "Taovia, ko laka na mololea-mami! !Ko mai tsaku nogo kalina ia, mo ko sangagami! !Ko laumaurisigami! !Igira sui na taovia tsapakae na Amor igira ara totu tana kao vungavungaga ara sai alaala mara bokinogoa na veramami!"

⁷ Ma Josua migira nina alaala na mane vaumate popono, kolugira goto igira nina mane malagai susuliga bâ ara aligiri mara mololea i Gilgal. ⁸ Mi tana tagu ia, ma na Taovia e goko vania a Josua me tsaria, "Ko laka saikesa na mataguniaqira igira. Inau au sauvanigo no-

go gamu tangomana. Me sauba ke tagara lelê ke kesa vidaqira igira tangomana ke tuliuisigo.”⁹ Mi tana bongi popono ia ma Josua migira nina alaala na mane vaumate ara vanovano tû i Gilgal mara ba tsau i Gibeon, mara labunovotigira na Amor.¹⁰ Ma na Taovia e naua mara gini matagu na Amor mara viri tsogo saranga bamai kalina ara morosigira ara mai na mane vaumate ni Israel. Migira na Israel ara labumatesigira na Amor i Gibeon, mara takuvitsunagira liu bâ i Bet Horon, mara labugira babâ poi ara ba tsau i Aseka mi Makeda tabana i ata.¹¹ Mi kalina igira na Amor ara tsogo taoni tetena tanigira na mane vaumate ni Israel, ma na Taovia e rasavaginitusunâ na kolina na usa kakai vaga na vatu loki i koniqira poi ara ba tsau i Aseka. Mara danga bâ ara gini mate na kolina na usa kakai ia liuisigira igira na Israel ara labumatesigira.

¹² Mi tana dani ia, kalina na Taovia e saua na tangomana vanigira na mane ni Israel na tuliuisiaqira na Amor, ma Josua e goko vania na Taovia. Mi mataqira na mane ni Israel maia e tsaria,

“Na aso ke totu vata i kelana na Gibeon;

Ma na vula ke tsobo i kelana na Qou i Aijalon.”

¹³ Me laba saikesa vaga nogo ia. Na aso e totuvata ma na vula e tau goto ratsu poi igira na Israel ara labugira sui gaqira gala. Na turupatuna na omea iani ara marea tana *Nina Papi a Jasar*. Na aso e totuvata i levugana na masaoka me tau goto ratsu na dani popono.

¹⁴ E tau goto vati laba sa dani vaga ia i sau, me tû tana dani ia, me tsau mai i dani eni tagara goto, i tana na Taovia e rongomangana kesa na tinoni lê moa. !Na Taovia segeninana nogo e sanga na vailabu tabana koniqira na Israel!

¹⁵ Mi murina ia, ma Josua ma nina alaala na mane vaumate ara visutugua i Gilgal.

A Josua e Tangoligira Tsege Niqira Taovia Tsapakae na Amor

¹⁶ Mi tugira tsege niqira taovia tsapakae na Amor ara tu tsogo mara tu ba taopoi i laona kesa na vatuluma i Makeda.¹⁷ Mara visana nogo nina mane a Josua ara reitsodogira, mara ba tatamanga vania a Josua tana nauna ara tu taopoi tugira.¹⁸ Ma Josua e tsarivanigira, “Kamu bâ ma kamu keli bâ visana na vatu loki ma kamu vongo kapusiginia na matana na vatuluma ia. Ma kamu mologira kara visana na mane matali kara matalia.¹⁹ Migamu segeni kamu laka na totuvisu i tana. Kamu takuvi tsarigira gada gala ma kamu labugira babâ. !Kamu laka saikesa na tami vaniaqira kara ba tsau i veraqira! Na Taovia nimui God e mologira nogo i limamui.”²⁰ Ma Josua migira na mane ni Israel ara labumatesigira, mara visana nomoa i vidaqira ara tangomana kara tsogoravi i laona na baravatuna na veraqira mara tau mate.²¹ Mi murina ia, migira sui nina

mane a Josua ara visumai dou tugua i tana ara tototu i Makeda.

Me tagara goto ke kesa tana nauna popono ia ke malagai na goko suguradi vaniaqira na Israel.

²² Mi muri, ma Josua e tsarivanigira nina mane, “Kamu keliligitugua na vatu tania na matana na vatuluma ia, ma kamu adirutsumitugira mai i mataqu inau tugira tsege na taovia tsapakae tugira.”²³ Migira nina mane ara bâ mara keliligia na vatu tania na matana na vatuluma, mara adirutsumitugira na taovia tsapakae ni Jerusalem, mi Hebron, mi Jarmut, mi Lakis, mi Eglon,²⁴ mara aditugira bâ vania a Josua. Mi muri ma Josua e soagira sui na mane ni Israel kara mai i konina, me ketsaligira nina mane sasanga igira ara dulikolua tana vailabu, kara mai ma kara tsogori vatavia tu lioqira na taovia tsapakae tugira. Migira ara nauvaganana nogo ia.²⁵ Mi muri ma Josua e tsarivanigira goto nina mane sasanga, “Igamu kamu laka na matagu ma na tobaruka. Kamu padakuti matana ma kamu malagai, rongona na omea vaga amu reia e laba ieni aia nogo na omea sauba na Taovia ke nauvanigira sui gamui gala.”²⁶ Mi tana, ma Josua e matesitugira na taovia tsapakae tugira, me ketsaligira nina mane kara sori tsauranginitugira i kelana tsege na gai, mi tana ara tu tsautsau poi tsau tana ngulavi.²⁷ Mi tana sû na aso, ma Josua e ketsaligira tugua nina mane, mara bâ mara adistuna tu koniqira mara tsoni sagevisutugira tugua tana vatuluma nogo i tana tugira ara tu taopoi tana idana. Mara moloa kesa na tsupu na vatu loki i matana na vatuluma ia, ma na tsupu na vatu loki ia e tototu moa i tana.

A Josua e Tangoligira Visana Na Veraqira Igira na Amor

²⁸ Mi tana dani nogo ia, ma Josua e bokia me tangolia na vera ni Makeda me matesia na taovia tsapakae ni tana. Me labumatesigira sui goto na tinoni tana verabau ia; me tau lele goto pipidi ke kesa. Ma na omea e nauvania na taovia tsapakae ni Makeda, e vaga saikesa nogo na omea e nauvania na taovia tsapakae ni Jeriko.

²⁹ Mi murina ia, ma Josua migira nina alaala na mane vaumate ara mololea i Makeda mara vano i Libna mara bokia na vera ia.³⁰ Ma na Taovia e moloa na verabau ia ma nina taovia tsapakae i lima qira na Israel. Migira ara tau lelê goto gaea ke kesa, ara matesigira sui pipi tinoni i laona na vera ia. Ma na omea ara nauvania na taovia tsapakae ni Libna, e vaga saikesa nogo na omea ara nauvania na taovia tsapakae ni Jeriko.

³¹ Mi murina ia, ma Josua ma nina alaala na mane vaumate ara mololea i Libna mara vano i Lakis, mara tupolia na vera ia mara bokia.³² Mi tana rukanina dani na vailabu, ma na Taovia e mologotoa i lima qira na Israel na verabau ni Lakis. Mi tana ara naua vaga saike-

sa nogo ara naua i Libna, ara tau goto gaea ke kesa, ara labumatesigira sui pipi tinoni i laona na verabau ia. ³³ Maia Horam na taovia tsapakae ni Geser ma nina tinoni ara mai goto na sangaaqira na tinoni ni Lakis, maia Josua ma nina mane vaumate ara tuliugigira goto mara tau goto molomaurisia ke kesa vidaqira nina mane a Horam.

³⁴ Mi murina goto ia, ma Josua ma nina alaala na mane vaumate ara mololea i Lakis mara vano i Eglon, mara tupoligotoa na vera ia mara bokia. ³⁵ Mi tana dani nogo ia, migira ara tangolia na vera ia, mara matesigira goto pipi sui na tinoni i tana, vaga nogo ara naua i Lakis.

³⁶ Mi murina ia, ma Josua ma nina alaala na mane vaumate ara mololea i Eglon mara dato bâ tana vungavunga mara ba tsau i Hebron mara bokia, ³⁷ mara tangolia na vera ia. Ara labumatesia na taovia tsapakae ni tana me pipi sui na tinoni i laona na verabau ia, kolugira sui goto na tinoni ara totu tana vera varangi. Ma Josua e pedea kara toroutsani saikesalia na verabau ia, vaga saikesa nogo na omea aia e nauvania na vera ni Eglon. Me tagara lelê kesa sa vidaqira i laona na vera ia ke mauri.

³⁸ Mi tana, ma Josua ma nina alaala na mane vaumate ara pilovisu mara ba bokigotoa na vera ni Debir. ³⁹ Me tangolia na vera ia kolua nina taovia tsapakae migira sui goto na vera ara totu varangisia. Ara labumatesigira sui lakalaka na tinoni ara totu tana. Ma Josua e nauvania na vera ni Debir ma nina taovia tsapakae na omea vaga aia e nauvaninogoa na vera ni Hebron mi Libna kolu ka niqira taovia tsapakae.

⁴⁰ Ma Josua e sugutigira sui lakalaka na vera popono tana, me tuliugigira sui na taovia tsapakae ara totu tana kao vungavungaga, mi tana tutsunana tabana i longa, mi tana tuana na vungavunga tabana i tasi, migira goto tana kao mamatsa tabana i ata. E tau lelê goto gaea ke kesa. E matesigira sui lakalaka. E vaga nogo na omea na Taovia e ketsaligira kara naua. ⁴¹ Eo, a Josua e tuliugigira sui e tû i Kades Barnea tabana i ata, me tsau bâ i Gasa liligina na tasi, mi tana butona kao popono i Gosen tsau bâ i Gibeon tabana i vava. ⁴² Me kesa moa kalina a Josua e labugira sui popono na taovia tsapakae girani me laua niqira butona na kao, rongona na Taovia na God ni Israel e sangagira na Israel tana vailabu. ⁴³ Mi murina ia, ma Josua ma nina alaala na mane vaumate ara visutugua i tana ara totutu i Gilgal.

A Josua e Tulusia a Jabim

11 Mi kalina a Jabin na taovia tsapakae ni Hasor e rongomia na turupatuna gaqira tangomana igira na Israel, maia e mologoko bâ vania a Jobab na taovia tsapakae ni Madon, mi kaira na taovia tsapakae

ni Simron mi Aksap, ² migira na taovia tsapakae ara totu tana kao vungavungaga i vava, mi tana Poi ni Jordan tabana i ata na Reku Galilii, mi tana tuana na vungavunga, migira goto ara totu i liligina na tasi varangisia i Dor. ³ Me mologoko bâ vanigira goto na Kanaan igira ara totu ruka tabana na Kô Jordan, me vanigira na Amor, ma na Het, ma na Peres, migira na Jebus ara totu tana kao vungavungaga, me vanigira goto na Hivi ara totu i tuana na Vungavunga Hermon i laona na kao ni Mispa. ⁴ Igira sui ara mai kolugira niqira mane vaumate popono, na tuqana na alaala na mane vaumate ara danga vaga moa na one i tasi. Mara tamanigotoa danga niqira ose ma niqira terê. ⁵ Igira sui na taovia tsapakae girani ara saia niqira alaala na mane vaumate mara ba totu vangarau tana Masarina Kô Merom gana na vailabugi koluaqira na Israel.

⁶ Ma na Taovia e goko vania a Josua me tsaria, "Ko laka na mataguniaqira igira. Tana tagu vaga nogo iani ke dani, minau sauba kau matesigira sui lakalaka gamui gala i matamui igamu na Israel. Ma nimu aqo igoe ko logusia na tuaqira niqira ose mo ko tungigira sui niqira terê." ⁷ Ma Josua migira nina mane sui ara labunovotigira tana Masarina Kô Merom. ⁸ Na Taovia e sangagira na Israel mara gini tangomana na tuliugigira gaqira gala. Igira na Israel ara labugira mara takuvitavegira tsau bâ i Misrepot Maim mi Sidon, mara takuvilongagira goto tsau bâ tana qou ni Mispa. Na vailabugi e babâ moa vaga ia poi tsau kalina e tagara goto ke kesa gaqira gala ke pipidi. ⁹ Ma Josua e nauvanigira na omea vaga nogo na Taovia e ketsalia ke naua: e logusia na tuaqira niqira ose me tungigira sui niqira terê.

¹⁰ Mi tana ma Josua e pilovisu, me ba bokia i Hasor me tangolia na vera ia, me labumatesia na taovia tsapakae ni tana. (Mi tana tagu ia, ma na verabau ni Hasor e susuliga liusigira popono na veraloki sui ara totu i tana.) ¹¹ Ara matesigira na tinoni sui lakalaka ni tana; me tagara goto ke kesa ke pipidi, mara mololakena na verabau ia.

¹² A Josua e tangoligira sui lakalaka na verabau girani kolu niqira taovia tsapakae, me labumatesigira sui vaga nogo a Moses nina maneaqo na Taovia e ketsalia a Josua ke naua. ¹³ Migira moa na vera ara totu tana tetena igira na Israel ara tau tungigira, mi Hasor moa a Josua e mololakena. ¹⁴ Migira na tinoni ni Israel ara aditamaniqira pipi na omea matega loki kolugira goto na buluka ara tamanina igira na tinoni tana verabau girani, migira moa na tinoni ara matesigira sui lakalaka; me tagara goto ke kesa ke pipidi. ¹⁵ Na Taovia e ida e saugira nina ketsa vania a Moses nina maneaqo, ma Moses e saugira vania a Josua, ma Josua e muridougira. Aia e naudougira pipi sui na omea vaga na Taovia e ketsaliginia a Moses ke naua.

Na Butona Kao Aia Josua E Tangoligira

¹⁶ A Josua e tangoligira sui pipi na butona kao i tana, igira ara totu tana kao vungavungaga, migira tana tuana na vungavunga i vava mi ata, ma na butona kao popono i Gosen, mi tana kao mamatsa tabana i ata, me kolugotoa na Poi ni Jordan. ¹⁷⁻¹⁸ Na butona kao igirani ara tuturiga tana Vungavunga Halak tabana i ata varangisia i Edom, me tave me ba tsau i Baalgad i laona na poi ni Lebanon e pala tabana i ata na Vungavunga Hermon. Ma Josua e vailabugi oka sosongo kolugira na taovia tsapakae tana butona na kao girani, te aia e gini tangomana na labumatesiaqira sui na tinoni me tangoligira na kao popono gira. ¹⁹ Mi Gibeon lelê moa i tana ara totu na Hivi, aia moa kesa na vera e aqosia na goto kolugira na tinoni ni Israel. Migira sui lakalaka na vera tavosi ara tangoligira sui tana vailabu. ²⁰ Na Taovia e naua ma na tobaqira gaqira gala ara momosa loki, mara padakuti matena na vailabugi koluaqira na Israel, rongona na Taovia e pedenogoa kara gini nangaligi saikesa igira; ma na Israel kara labumatesigira sui lakalaka, ma kara tau goto gaea ke kesa. E vaga nogo na omea na Taovia e ketsaliginia a Moses.

²¹ Mi tana tagu ia, ma Josua e vano goto me matesigira na puku na mumû ara soaginigira na Anakim igira ara totu tana kao vungavungaga: i Hebron, mi Debir, mi Anab, migira sui goto tana kao vungavungaga tana Juda ma na Israel. A Josua e matesigira sui lakalaka na tinoni me toroutsani saikesalia na veraqira. ²² Me tagara goto ke kesa vidaqira na Anakim ke totuvisu i laona na kao ni Israel. Ara visana moa ara totuvisu i Gasa, mi Gat mi Asdod.

²³ Ma Josua e tangolia na kao popono i tana vaga nogo na Taovia e ketsaliginia a Moses. Me tû a Josua me sau na kao popono vanigira na Israel kara aditamaniqira, maia e votâ vanigira, me pipi puku ara tamanina niqira butona kao segeni.

Mi tana, migira na tinoni ara mango na nauana na vailabu.

Igira na Taovia Tsapakae Aia Moses e Tulusigira

12 Igira na tinoni ni Israel ara sugutigira sui mara totuvigira nogo na kao popono tabana i longa na Kô Jordan, tuturiga tana Poi ni Arnon, me tave me tsau tana Poi ni Jordan, me tave tsau bâ goto na Vungavunga Hermon. Mara tulusikaira ara ka ruka na taovia tsapakae. ² Maia e kesa ka vidaqira aia nogo a Sihon niqira taovia tsapakae na Amor aia e tagao i Hesbon. Ma nina tagao e adisaikolua na turina na Gilead: tû i Aroer tana vovotana na Poi ni Arnon, mi levgana na poi ia tsau bâ tana Kô Jabok, aia nogo na vovotana niqira kao igira na Amor. ³ Me adisaigotoa na

Poi ni Jordan, tû tana Reku Galilii, me tada tsau bâ i Bet Jesimot tabana i longa na Tasi Mate, me vano kalea na tuana na Vungavunga Pisga.

⁴ Mara tulusigotoa a Og na taovia tsapakae ni Basan, aia e kesa vidaqira na susuina na Repairim; maia e tagao i Astarot mi Edrei. ⁵ Ma nina tagao e adisaigotoa na Vungavunga Hermon, mi Saleka, ma na Basan popono, me tsau bâ tana vovotana i Gesur mi Maaka, kolugotoa na turina popono na Gilead, me ba tsau goto tana nina butona kao a Sihon na taovia tsapakae ni Hesbon.

⁶ A Moses migira na tinoni ni Israel ara tulusikaira na taovia tsapakae karani. Me tû a Moses nina maneago na Taovia, me votâ ka niqira kao kaira vanitugira na puku tu koniqira a Ruben, ma Gad ma na turina na puku konina a Manase, kara tu aditamaniqira.

Igira na Taovia Tsapakae a Josua e Tulusigira

⁷ Ma Josua migira na tinoni ni Israel ara tulusigira pipi na taovia tsapakae sui tana butona na kao popono tabana i tasi na Kô Jordan, tû i Baalgad tana poi ni Lebanon me tsau bâ tana Vungavunga Halak tabana i ata varangisia na Edom. Ma Josua e votavanigira na puku sui na kao girani, me sauvanigira i tana kara totu pukuga. ⁸ Ma na tuva ia e adisaigira popono na kao vungavungaga, ma na kao i tuana na vungavunga tabana i tasi, ma na Poi ni Jordan kolugira na tuana na vungavunga sui, mi tana tutsunana i tabana i longa, mi tana kao mamatsa tabana i ata. Ma na kao iani aia nogo niqira kao igira na Het, ma na Amor, ma na Kanaan, ma na Peres, ma na Hivi, ma na Jebus. ⁹ Igirani nogo na taovia tsapakae igira na tinoni ni Israel ara tulusigira: igira na taovia tsapakae ni Jeriko, mi Ai varangisia i Betel, ¹⁰ mi Jerusalem, mi Hebron, ¹¹ mi Jarmut, mi Laki, ¹² mi Eglon, mi Geser, ¹³ mi Debir, mi Geder, ¹⁴ mi Homa, mi Arad, ¹⁵ mi Libna, mi Adulam, ¹⁶ mi Makeda, mi Betel, ¹⁷ mi Tapua, mi Heper, ¹⁸ mi Apek, mi Lasaron, ¹⁹ mi Madon, mi Hasor, ²⁰ mi Simron Meron, mi Aksap, ²¹ mi Taanak, mi Megido, ²² mi Kedes, mi Jokneam i Karmel, ²³ mi Dor tana liligina na tasi, mi Goiim tana Galilii, ²⁴ mi Tirsia. Igira sui kolu ara tolu sangavulu kesa na taovia tsapakae.

Na Butona Kao Ara Totu Moa Vania na Adiana

13 Mi kalina ia, ma Josua e tuqatuqa sosongo nogo. Ma na Taovia e tsarivania, "Igoe o tuqatuqa sosongo nogo, mara tototu moa danga na butona na kao gana na adiaqira: ² igira sui na butona kao ni Pilistia mi Gesur, ³ me adisaigotoa niqira butona kao popono igira na Avim tabana i ata. Aia nogo na kao tû tana vuravura ni Sihor tana niqira votavota na kao igira na Ejipt, me tave me tsau bâ tana votavota na kao ni Ekron, i tana ara tsaria igira na Kanaan laka niqira

tamani nogo igira; ma niqira taovia tsapakae na Pilistia ara totu i Gasa, mi Asdod, mi Askelon mi Gat, mi Ekron. ⁴ Me totu popono goto moa na butona kao ni Kanaan, mi Meara aia ara tamanina igira na Sidon, me tsau bâ i Apek tana niqira votavota igira na Amor; ⁵ ma niqira butona kao igira na Geba; mi tana Lebanon popono tabana i longa, tû i Baalgad aia e totu tabana i ata na Vungavunga Hermon, me tsau bâ tana Matana Sautu i Hamat. ⁶ Miani e adisaigotoa niqira butona kao popono igira na Sidon igira ara mauri tana kao vungavungaga i levugaqira na Vungavunga Lebanon ma na Misrepot Maim. Inau sauba kau tsialigigira na tinoni sui girani i mataqira na tinoni ni Israel kalina igira ara maimai moa i sautu. Migoe nimu aqo ko votagira na kao girani i laoqira na tinoni ni Israel, vaga nogo inau au ketsaligo ko naua. ⁷ Me vaga ia, ko votagira na kao girani vanigira igira siu na puku tavosi, ma na turina na puku i konina a Manase kara aditamaniqira segeni.”

Ara Votagira na Kao Ara Totu Tabana i Longa Na Kô Jordan

⁸ Na puku tu koniqira a Ruben ma Gad ma na turina na puku i konina a Manase ara tu aditamaniqira nogo na kao aia a Moses nina maneaqo na Taovia e saunogoa vanigira; ma na kao ia e totu tabana i longa na Kô Jordan. ⁹ Ma niqira butona kao igira e tsau bâ i Aroer tana liligina na Poi ni Arnon, ma na verabau i levugana na poi ia, me adisaigotoa na poiloki e totu i kelana tetena tû i Medeba me tsau bâ i Dibon. ¹⁰ Me vano, me ba tsau tana niqira votavota igira na Amon, kolugira sui goto na verabau popono e tagaovigira a Sihon aia niqira taovia tsapakae igira na Amor me tagao i Hesbon. ¹¹ Me adisaigotoa na Gilead, ma na butona kao ni Gesur mi Maaka, ma na Vungavunga Hermon popono, ma na Basan popono goto tsau bâ i Saleka. ¹² Me adisaigotoa na butona tana e tagao a Og, aia na susuina na Repaim aia e tagao nogo i Astarot mi Edrei. A Moses nogo e tuliusigira na tinoni girani me tsialigigira tania na veraqira. ¹³ Migira na Israel ara tau moa tsialigigira na tinoni ni Gesur mi Maaka; igira ara mauri moa i laoqira na Israel poi tsau mai i dani eni.

¹⁴ Ma Moses e tau votavania na puku konina a Levi sa turina kao. Me vaga na Taovia e tsarivaninogoa a Moses laka ngiti gaqira tuva igira, kara adia na turina na omea ara kodoa tana belatabu vania na Taovia na God ni Israel.

Na Butona Kao Ara Sauvania na Puku Konina a Ruben

¹⁵ A Moses e sauvanigira na vungu tana puku konina a Ruben kesa turina kao kara aditamaniqira. ¹⁶ Niqira butona kao igira e tsau bâ i Aroer tana liligina na Poi ni Arnon, ma na verabau i levugana na poi ia, me adisai-

gira bâ goto na poi loki i kelaqira na tetena sui polia i Medeba. ¹⁷ Me adisaigotoa i Hesbon migira na verabau popono tana poiloki i kelana na tetena: igira nogoria i Dibon, mi Bamot Baal, mi Bet Baalmeon, ¹⁸ mi Jahas, mi Kedemot, mi Mepaat, ¹⁹ mi Kiriataim, mi Sibma, mi Seret Sahar i kelana na tetena tetelo e totu tana poina, ²⁰ mi Betpeor, migira na tutsunana na Vungavunga Pisga, mi Bet Jesimot. ²¹ Me adisaikolugira goto igira na verabau popono ara totu tana poiloki i kelana na tetena, ma na nauna popono goto i tana e tagaovia a Sihon niqira taovia tsapakae igira na Amor, aia e tagao i Hesbon. A Moses nogo e tuliusia aia, kolutugira goto na tagaovera ni Midian: tugira nogo a Evi, ma Rekem, ma Sur, ma Hur, ma Reba, ara tu reitutu-gu kao vania a Sihon na taovia tsapakae. ²² I laoqira na tinoni igira na Israel ara labumatesigira aia nogo e kesa a Balaam na dalena a Beor na tinoni e dona na tatada. ²³ Niqira votavota tabana i tasi igira na puku konina a Ruben aia nogo na Kô Jordan. Igira nogo na verabau ma na vera tetelo ara totu i laona na butona kao ia, ara sausuia vanigira na vungu tana puku konina a Ruben kara aditamaniqira.

Na Butona Kao Ara Sauvania na Puku Konina a Gad

²⁴ Ma Moses e saunogoa vanigira na vungu tana puku konina a Gad kesa turina na kao kara aditamaniqira. ²⁵ Ma niqira butona kao igira e adisaia i Jaser migira sui na verabau tana Gilead, ma na turina na kao ni Amon tsau bâ i Aroer, aia e totu pala longa vania i Raba; ²⁶ ma niqira kao igira e tuturiga i Hesbon me tsau bâ i Ramat Mispé mi Betonim, me tû goto i Mahanaim me tsau bâ tana vovotana i Lodebar. ²⁷ Mi laona na Poi ni Jordan e adisaikolugotoa i Bet Haram, mi Betnimra, mi Sukot, mi Sapon, ma na turina goto na kao i tana e tagaovia a Sihon na taovia tsapakae ni Hesbon. Ma niqira votavota igira tabana i tasi aia nogo na Kô Jordan, me tave me tsau bâ tana Reku Galilii. ²⁸ I girani nogo na verabau ma na vera tetelo ara sauvanigira na vungu tana puku konina a Gad kara aditamaniqira.

Na Butona Kao Ara Sauvanigira Na Manase Tabana i Longa

²⁹ A Moses e saunogoa vanigira na vungu tana turina na puku konina a Manase kesa turina na kao kara aditamaniqira. ³⁰ Niqira butona na kao igira e tsau bâ i Mahanaim me adisaia na Basan popono, aia na nauna popono i tana e tagaovia a Og na taovia tsapakae ni Basan, me kolugotoa igira sui ara ono sangavulu na vera tetelo ni Jair i laona na Basan. ³¹ Me adisaigotoa na turina popono na Gilead, me kolugotoa i Astarot mi Edrei, kaira na verabau pukuga i laona na Basan i tana e tagao a Og. Na kao popono girani ara sauvanigira na

turina na vungu igira na kukuana a Makia aia na dale-na a Manase.

³² Iani nogo e vaga nina votakao a Moses tabana i longa i Jeriko ma na Kô Jordan kalina aia e totu moa tana poiatsa i Moab. ³³ Ma Moses e tau moa vota vanigira sa turina kao igira na puku konina a Levi. Aia e tsarivanigira moa laka ngiti gaqira tuva igira, kara adia na turina na omea ara gini savori vania na Taovia na God ni Israel.

Ara Votagira na Kao Tabana i Tasi na Kô Jordan

14 Iani nogo na turupatuna ara vota koeguania na kao ni Kanaan tabana i tasi na Kô Jordan i laoqira na tinoni ni Israel. A Eleasar na manetabu, ma Josua na dalena a Nun, migira sui na tinoni loki tana vungu pipi tana puku ni Israel, igira nogo ara votagira na kao popono i laoqira niqira toga. ² Vaga nogo na omea na Taovia e ketsaliginia a Moses kara naua, ara tsonikutsu † gana kara donaginia ke tavota koegua na butona kao vanigira ara siu me kesa turina na puku ara totu tabana i tasi na Kô Jordan. ³⁴ Aia Moses e vota sui nogoa na kao tabana i longa vanikaira ruka ma kesa turina na puku. Igira na kukuana a Josep ara tavota ruka tana puku: na puku konina a Manase ma na puku konina a Epraim. Maia e tau moa vota sa turina kao vanigira na Levite. Ngiti gaqira tuva igira, ara tusuvanigira visana na verabau kara totuvia, kolugotoa visana na butona poi gana niqira buluka ma niqira sipi. ⁵ Eo, igira na tinoni ni Israel ara tuvarivotâ na kao vaga nogo na Taovia e ketsaliginia a Moses kara naua.

A Josua e Sauvania a Kaleb na Verabau ni Hebron

⁶ Me kesa dani, mara visana na tinoni ara talu tana puku konina a Juda ara mai i konina a Josua i Gilgal. Me kesa na vidaqira igira, aia Kaleb na dalena a Jepune aia kesa na Kenas e tû me tsarivanja a Josua, "Igoe o donagininogoa na omea na Taovia e tsarivanja a Moses nina maneaqo God i Kades Barnea tana ka rongoda kaita. ⁷ Inau e vati sangavulu nogo na ngalitupaqu kalina a Moses nina maneaqo na Taovia e molo-maiaiu inau tû i Kades Barnea na tuviana na kao iani. Minau au adivisuvia na turupatu goto. ⁸ Migira na mane ara dulikoluau inau ara molo matagu vanigira na tinoni. Minau moa e tagara, au muri kalavatavidoua na omea e ketsaliau na Taovia niqû God. ⁹ Mi tana rongona inau au nauvaganana ia, te a Moses e vekevaniaiu laka na dalequ minau sauba manana nomoa kami aditamanimami segeni na kao i tana inau au liuvia. ¹⁰ Mo ko reia kalina ia. E vati sangavulu tsege nogo na ngalitupa e putsi tû kalina e tsaria na Taovia vania a

† "ara tsonikutsu" Kalina ara ngaoa kara donaginia nina kili God, igira ara adigira visana na vatu ara molopapada nogo i koniqira, mara gini tsonikutsu.

Moses na omea vaga ia. Ma na omea ia e laba tana tagu kalina igira na Israel ara tataligu moa tana kao-mate, me tû tana tagu ia me tsau mai i dani eni ma na Taovia e molo maurisiau vaga nogo aia e vekevaniaiu. !Ko morosiaiu bâ inau! E alu sangavulu tsege nogo na ngalitupaqu, ¹¹ mau susuliga dou vaga moa tana tagu kalina a Moses e moloau kau tuvivera. Au susuliga dou moa gana na vailabu se gana goto na aqosiana na aqo tavosi bamai. ¹² Mi kalina ia, ko tusuviaiu na kao vungavungaga aia na Taovia e vekevaniaiu tana tagu ia. Igami ami tsarivanigamu nogo laka e kesa na puku na mumû ara soaginigira na Anakim ara totu i tana i laoqira na verabau loki ara bara polipoonoginia na baravatu kakai. Me tau utu na Taovia sauba ke totu koluau inau, ma kau tangomana na tsialigiqira vaga nogo e tsaria na Taovia."

¹³ Me tû a Josua me tabua a Kaleb na dalena a Jepune me sauvania na verabau ni Hebron ke aditamanina. ¹⁴ Ma na verabau i Hebron ara tamanina moa igira na kukuana a Kaleb na dalena a Jepune na Kenas, rongona aia e muri kalavatavidoua na omea e ketsalia na Taovia na God ni Israel. ¹⁵ Mi tana idana, ma na vera ni Hebron ara soaginia nina vera a Arba. Ma Arba aia kesa e tangi loki liuliu bâ na rongona i laoqira na Anakim.

Mi murina ia, ma na tinoni popono ara totu tana rago me tagara na vailabugi.

Na Butona Kao Ara Sauvania na Puku Konina a Juda

15 Migira na vungu tana puku konina a Juda ara aditamaniqira kesa na butona kao maia e tavota vaga iani:

Na kao ia e tada i ata me tsau bâ tana susuina saikesa na kaomate ni Sin, tana vovotana na Edom. ² Ma na vovotana i ata e tuturiga tû tana susuina i ata na Tasi Mate, ³ me tada bâ goto tû tana Matana Sautu ni Akra-bim me tsau bâ i Sin. Me liu bâ tabana i ata i Kades Barnea, me saviliusia i Hesron me dato bâ i Adar, me pilo kalea i Kaka, ⁴ me liu bâ i Asmon, me taonia na okookona na kô tana niqira votavota na Ejipt, me votu vosa bâ tana Tasi Mediteranean, mi tana nogo e tsau niqira votavota. Ia nogo na votavotana na kao ni Juda tabana i ata.

⁵ Ma na votavota tabana i longa aia nogo na Tasi Mate, me tsau bâ tana matana na Kô Jordan i tana e sai kolua na Tasi Mate.

Ma na votavota i vava e tuturiga i tana, ⁶ me ba tsau i Bet Hogla, me tave bâ goto kesa tana tetena i tana tangomana na tû ma na morotsuna bâ tana Poi Jordan. Me dato bâ tana nauna ara soaginia nina Vatu a Bohan ma Bohan aia kesa na dalena a Ruben, ⁷ me tû tana Qou na Rota me dato bâ i Debir, me pilo tave kalea i Gilgal, aia e mata bâ vania na Matana na Sautu

i Adumim e pala tada vania na qou ia. Me tû tana me liu bâ tana vuravura ni Ensemes, me rutsu laba bâ i Enrogel, ⁸ me dato bâ tana Qou ni Hinom e totu pala tada vania na tetena i tana e totu i Jerusalem niqira verabau igira na Jebus. Ma na votavota ia e dato bâ i kelana saikesa na tetena e totu pala votu vania na Qou ni Hinom tana susuina tabana i vava na Qou ni Repaim. ⁹ Me tû tana, me liu bâ tana Vuravura ni Neptoa, me rutsu laba tana verabau ligisana na Vungavunga Epron. Mi tana te e pilo kalea i Baala se i Kiriati Jearim, ¹⁰ mi tana e variro votu i Baala me kale bâ na kao vungavungaga ni Seir, me vano me liu bâ tabana i vava na Vungavunga Jearim se Kesalon, me tsuna bâ i Beth Semes, me saviliusia i Timna. ¹¹ Mi tana, ma na votavota ia e liu bâ tana tetena e totu pala tave vania i Ekron, me pilo kalea i Sikeron, me saviliusia na Vungavunga Baala, me ba tsau i Jamnia, me ba vosa tana Tasi Mediteranean. ¹² Mi tana e totu niqira votavota tabana i tasi. Mi laona na votavota girani i tana nogo ara totu igira na tinoni tana vungu konina a Juda.

A Kaleb e Tangolikaira na Vera ni Hebron mi Debir

(Tinoni Pede 1:11-15)

¹³ Me vaga nogo na Taovia e ketsalia a Josua, aia e sauvania a Kaleb na dalena a Jepune na turina niqira butona na kao igira na puku konina a Juda. Me aditamantina i Hebron, aia na verabau e tamanina a Arba na tamana a Anak. ¹⁴ A Kaleb e tsialigigira na kukuana a Anak tania na verabau ia, tugira nogo na duli tu koniqira a Sesai, ma Ahiman ma Talmi. ¹⁵ Me tû i tana, maia e vano na labuaqira na tinoni ara totu i Debir. Na verabau iani ara soaginia i sau i Kiriati Seper. ¹⁶ Ma Kaleb e tsaria, "Inau sauba kau sau na dalequ daki aia ko Aksa, ke taugâ aia na mane ke tangomana na tangoliana i Kiriati Seper." ¹⁷ Maia Otniel na dalena a Kenas aia na kulana tetelo a Kaleb, aia nogo e tangomana na tangoliana na verabau ia. Maia Kaleb e tû, me sauvania a Otniel ko Aksa na dalena daki ke taugâ. ¹⁸ Mi tana dani na mutsasai rongona na tauga, maia Otniel e raia na tauna ke ngasua konina na tamana ke sauvania sa butona poi. Mi kalina ko Aksa e tsunaligi tania nina asi, aia Kaleb na tamana e veisuâ, "Egua, laka o ngaosa sa omea i koniqu?" ¹⁹ Maia e gokovisu vania na tamana me tsaria, "Eo, igoe o sauvaniau kesa nogo na butona kao, ma na kao ia e totu tana nauna e mamatsa sosongo." Te aia Kaleb e sauvania na vuravura na kô i kelana na vungavunga, mi tuana na vungavunga.

Igira na Verabau Tana Juda

²⁰ Igirani na kao igira na vungu tana puku konina a Juda ara sauvanigira nogo kara aditamaniqira. ²¹ Igira na verabau ara totu varangisia na votavota ni Edom i

tabana saikesa i ata ara tamanina igira, igira nogo i Kabseel, Eder, Jagur, ²² Kina, Dimona, Adada, ²³ Kedes, Hasor, Itnan, ²⁴ Sip, Telem, Bealot, ²⁵ Hasor, Hadata, Keriote Hesron se Hasor, ²⁶ Amam, Sema, Molada, ²⁷ Hasar Gada, Hesmon, Betpelet, ²⁸ Hasar Sual, Beerseba, Bisiotia, ²⁹ Baala, Iim, Esem, ³⁰ Eltolad, Kesil, Horma, ³¹ Siklag, Madmana, Sansana, ³² Lebaot, Silim, Ain, mi Rimmon: igira sui kolu ara rukapatu siu na verabau, kolu-gira goto na vera tetelo ara totu polipoligira.

³³ Igira na verabau ara totu i tuana na vungavunga, igira nogo i Estaol, Sora, Asna, ³⁴ Sanoa, Enganim, Tapua, Enam, ³⁵ Jarmut, Adulam, Soko, Aseka, ³⁶ Saaraim, Aditaim, Gedera, mi Gederotaim: igira sui kolu ara sangavulu vati na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipoligira.

³⁷ Mi tuana vungavunga ara totu goto na verabau ni Senan, Hadasa, Migdalgad, ³⁸ Dilean, Mispa, Jokteel, ³⁹ Lakis, Boskat, Eglon, ⁴⁰ Kabon, Lamam, Kitlis, ⁴¹ Gederot, Betdagon, Naama, mi Makeda: igira sui kolu ara sangavulu ono na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipoligira.

⁴² Mara totu goto na verabau ni Libna, Eter, Asan, ⁴³ Ipta, Asna, Nesib, ⁴⁴ Keila, Aksib, mi Maresa: migira sui kolu ara siu na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipoligira.

⁴⁵ Me totu goto i Ekron kolugira goto nina vera ma na tsatsapa tetelo, ⁴⁶ migira sui na verabau ma na vera tetelo varangisia i Asdod, tû i Ekron me tsau bâ tana Tasi Mediteranean.

⁴⁷ Mara ka totu goto na verabau ni Asdod mi Gasa, kolugira goto ka niqira vera ma na tsatsapa tetelo, me tsau bâ tana okookona kô tana votavota ni Ejipt ma na liligina na Tasi Mediteranean.

⁴⁸ Mi tana kao vungavungaga ara totu na vera ni Samir, Jatia, Soko, ⁴⁹ Dana, mi Kiriati Seper se Debir, ⁵⁰ Anab, Estemoa, Anim, ⁵¹ Gosen, Holon, mi Giloi: igira sui kolu ara sangavulu kesa na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipoligira.

⁵² Mara totu goto na verabau ni Arab, Duma, Esan, ⁵³ Janim, Bet Tapua, Apeka, ⁵⁴ Humta, Hebron, Sior: igira sui kolu ara siu na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipoligira.

⁵⁵ Migira goto na verabau ni Maon, Karmel, Sip, Juta, ⁵⁶ Jesreel, Jokdeam, Sanoa, ⁵⁷ Kain, Gibea mi Timna: migira sui kolu ara sangavulu na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipoligira.

⁵⁸ Mara tu totu goto na verabau ni Halhul, Betsur, Gedor, ⁵⁹ Maarat, Betanot, mi Eltekon: tugira sui kolu ara tu ono na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipolitugira.

⁶⁰ Mi kaira goto i Kiriati Baal se i Kiriati Jearim, mi Raba: kaira ruka na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipolikaira.

⁶¹ Mi tana kaomate goto ara tu totu na verabau ni Bet Araba, mi Midin, mi Sekaka, ⁶² mi Nibsan, ma na verabau ara soaginia i Solo, mi Engedi: tugira sui kolu ara tu ono na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipolitugira.

⁶³ Migira moa na Jebus, igira ara totuvi idâ i Jerusalem, ara tau tangomana igira na tinoni ni Juda na tsialigiaqira. Migira na Jebus ara tototu moa i tana kolugira na tinoni ni Juda.

Na Butona Kao Ara Sauvanigira na Ephraim ma na Manase i Tasi

16 Na votavota i ata na kao ara sauvanigira na kukuana a Josep e tuturiga tana Kô Jordan varangisia i Jeriko i longa tana vuravura ni Jeriko, me ba tsau tana kaomate. Me tû i Jeriko me dato bâ i laona na kao vungavungaga tsau bâ i Betel. ² Me tû i Betel me vano i Lus, me liu bâ i Atarot Adar, i tana ara totu igira na Arka. ³ Me votu bâ i tasi tana niqira butona igira na Japlet, me ba tsau i Bet Horon i Lao. Me tû i tana, me vano i Geser me ba vosa tana Tasi Mediteranean.

⁴ Kaira na puku ka koniqira a Ephraim ma Manase i Tasi, igira nogo na kukuana a Josep, ara sauvanigira na kao iani kara aditamaniqira.

Niqira Butona Kao na Ephraim

⁵ Iani na butona kao ara sauvanigira na vungu tana puku konina a Ephraim: niqira votavota e tuturiga i Atarot Adar me longa dato bâ tana Bet Horon i Gotu, ⁶ me tû i tana me votu tsau bâ tana Tasi Mediteranean. Mi Mikmetat e totu tabana i vava. Mi tabana i longa na votavota e kekevo bâ kalea i Taanat Silo, me saviliusia me longa me bâ tsau i Janoa. ⁷ Me tû i Janoa me tsuna bâ me ba tsau i Atarot mi Naara, me tsau bâ goto i Jeriko, me ba vosa tana Kô Jordan. ⁸ Na votavota i tasi e tû i Tapua me liu bâ tana kô tetelo i Kana me votu me ba vosa tana Tasi Mediteranean. Iani nogo na kao ara sauvanigira na vungu tana puku konina a Ephraim kara aditamaniqira, ⁹ kolugira goto visana na vera ma na tsatsapa tetelo, igira ara totu tana niqira votavota na Manase mara sauvanigira moa na Ephraim. ¹⁰ Mara tau moa tsialigigira na Kanaan igira ara totu i Geser, me vaga ia, migira na Kanaan ara tototu moa i laoqira na Ephraim tsau mai i dani eni, migira ara turuginigira moa kara aqo mala tseka vanigira.

Niqira Butona Kao na Manase i Tasi

17 Me kesa turina na kao tabana i tasi na Kô Jordan ara sauvanigira visana na vungu ara talu tana puku konina a Manase aia na dalena mane ida a Josep. Ma Makir na tamana a Gilead, aia na dalena mane ida a Manase, maia e kesa na malagai susuliga

manana tana vailabu. Me vaga ia, mara sauvania na Gilead ma na Basan tabana kô i longa na Kô Jordan.

² Ma na kao e totu tabana i tasi na Kô Jordan ara sauvanitugira na vungu ara totuvisu tana puku konina a Manase: tugira nogo na vunga tu koniqira a Abieser, ma Helek, ma Asriel, ma Sekem, ma Heper, ma Semida. Tugirani nogo na kukuana mane a Manase na dalena a Josep, mi tugira nogo ara tu ida tana tu niqira vungu.

³ Maia Selopehad na dalena a Heper, aia na dalena a Gilead, aia na dalena a Makir, aia na dalena a Manase, aia e tau tamanina sa dalena mane, me tamani dalena daki moa. Mi tugirani nogo tu soaqira, aia ko Mala, ko Noa, ko Hogla, ko Milka, ma ko Tirsas. ⁴ Mi tugira ara tu tû mara tu vano i ka koniqira a Eleasar na mane tabu, ma Josua na dalena a Nun, migira goto na tinoni lokiloki, mara tu ba tsarivanigira, "Na Taovia e ketsalinoqoa a Moses ke sauvanigami goto igami kesa turina na kao ke lia nimami tamani, vaga goto e sauvanigira igira na kamamami mane." Me vaga ia, mara sauvanitugira na turina na kao vaga ara sauvanigira na kamaqira mane, vaga nogo na Taovia e ketsalia a Moses ke naua. ⁵ Aia nogo na rongona ti ara sauvanigira na puku konina a Manase sangavulu na butona na kao e pabo bâ na turina ara saunogoa vanigira tana Gilead ma na Basan tabana i longa na Kô Jordan, ⁶ rongona ara sau na kao vanigira igira na kukuana daki a Manase, vaga goto igira na kukuana mane. Ma na kao tana Gilead ara sauvanigira igira na turina tavosi na kukuana a Manase.

⁷ Na butona kao ara tamanina igira na puku konina a Manase e vota bâ tû i Aser me ba tsau i Mikmetat tabana i longa i Sekem. Na votavota e tada me adisaiokolugira goto na tinoni ni Entapua. ⁸ Na kao polipolia i Tapua ara tamanina igira na puku konina a Manase, ma na vera moa i Tapua tana votavota ara tamanina igira na kukuana a Ephraim. ⁹ Me tû i tana, ma na votavota e votu bâ tana kô tetelo i Kana. Migira na verabau ara totu pala tada vania na kô tetelo ia ara tamanina igira na Ephraim, atsa moa e totu tana niqira butona na kao igira na Manase. Ma niqira votavota na Manase e liu bâ i liligina na kô tabana i vava, me ba vosa tana tasi Mediteranean. ¹⁰ Niqira kao igira na Ephraim e totu tabana i ata, ma niqira kao igira na Manase ara totu tabana i vava, ma na Tasi Mediteranean ka niqira votavota tabana i tasi. Niqira kao igira na Aser e totu i tasivava, ma niqira kao igira na Isakar e totu i longavava. ¹¹ Mi laona ka niqira butona na kao kaira na puku konina a Isakar ma Aser, migira na puku konina a Manase ara tamanina i Bet San mi Ibleam, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipolikaira, me kologotoa i Dor aia e totu liligina na tasi, mi Endor, mi Taanak, mi Megido, migira na vera tetelo ara totu polipoligira. ¹² Migira na tinoni ni Manase ara tau tan-

gomana kara tsialigigira na Kanaan ara totu i laoqira na verabau girani, me vaga ia, migira na Kanaan ara tototu kolugira moa na Manase i tana. ¹³ Mi kalina igira na tinoni ni Israel ara danga bâ i tana, mara tau moa tsialigigira sui na Kanaan, mara turugira moa kara aqo vanigira.

Na Ephraim ma na Manase i Tasi Ara Ka Nongi Kao Goto

¹⁴ Mara tû igira na kukuana a Josep, mara ba tsarivania a Josua, “?Rongona gua ti igoe o sauvanigami kesa lelê moa na turina kao kami aditanimami segeni igami? Migami ami danga sosongo nogo rongona na Taovia e tabugami manana.”

¹⁵ Ma Josua e tuguvisua niqira goko me tsaria, “Me ti vaga igamu amu danga sosongo vaga ia, mamu tsaria laka na kao vungavungaga tana Ephraim e tetelo lê sosongo vanigamu, me dou kamu vano tana goana atsi i longa ma kamu kavivera i tana, i laona niqira kao igira na Peres ma na Repaim.”

¹⁶ Migira ara tuguvisua nina goko a Josua mara tsarivania, “Eo, ma na kao vungavungaga ia e tau goto tugumami igami, migira na Kanaan ara totu tana poiatsa ara tamanina niqira terê tapala, igira ara totu i Bet San ma nina vera tetelo ara totu polipolia, migira goto ara totu i laona na Poi ni Jesreel.”

¹⁷ Ma Josua e tsarivanikaira na puku ka koniqira a Ephraim ma Manase i Tasi, “Eo, e mana amu danga sosongo igamu, mamu susuliga sosongo goto. E tau tugua kamu adia kesa moa na tuva. ¹⁸ Ma na kao vungavungaga popono ia sauba ke lia na tanimui. Me atsa moa ti na kao ia e totu tana goana atsi, me tugugamu manana kamu kavivera vaolu i tana, ma kamu aditanimui tû kesa tabana me tsau bâ kesa tabana. Migira na Kanaan igira e atsa moa ti ara tinoni susuliga mara tamani terê tapala, me sauba nomoa igamu kamu tangomana na tsialigiaqira.”

Ara Votagira na Butona Kao Ara Tau Vati Votagira

18 Mi murina kalina ara tangoligira sui nogo na kao, migira na toga popono tana Israel ara saimai sui i Silo, mara molokaea na Valepolo i tana e totu na Taovia. ² Ara kau moa vitu na puku na tinoni ni Israel ara tau vati sauvanigira sa butona kao kara tamanina. ³ Te e tû a Josua, me tsarivanigira na toga ni Israel, “?Ke oka koegua sagata kamu pipitu goto ti kamu bâ ma kamu totuvia na kao aia na Taovia niqira God na mumuamui e saunogoa vanigamu? ⁴ Kamu molomai vaniau kara tolu na mane kara tu talu pipi tana puku, minau sauba kau molovanogira kara liuvia na kao popono, ma kara marea na nununa na butona kao tana ara ngaoa kara aditamanigira. Mi kalina ti ke sui ia, ma kara visumaitugua i koniqu inau. ⁵ Ma na kao gira sauba igita ka votavanigira i laona ke vitu na

lusu; migira na puku konina a Juda kara tototu moa tana niqira butona kao i ata, ma na puku konina a Josep kara tototu moa tana niqira butona kao i vava. ⁶ Migamu kamu mare makalidoua na vovotana igira vitu na lusu, ma kamu adimaivaniau. Minau sauba kau naua na tsonikutsu vanigamu ieni i matana na Taovia nida God. ⁷ Migira moa na Levite sauba e utu kara aditamanigira sa butona kao kolugamu igamu, rongona gaqira tuva igira kara aqo vaga nina manetabu na Taovia. Eo, migira na puku tu koniqira a Gad, ma Ruben, ma na Manase i Longa, igira ara adinogoa na butona kao tabana i longa na Kô Jordan, aia nogo na kao a Moses nina maneaqo na Taovia e saunogoa vanigira.”

⁸ Mi kalina igira na mane ara viligira kara vano na mare nununa na kao ara vangarau sui, maia Josua e tsaritugutugua vanigira, “Kamu vano ma kamu liuvia na kao popono ma kamu mare nununa. Me sui ia, ma kamu visumaitugua i koniqu inau. Mieni nogo i Silo ti inau sauba kau naua na tsonikutsu vanigamu i matana na Taovia nida God.” ⁹ Mara tû na mane gira, mara liuvi poponoa na kao, mara maretsunâ ke tavota koegua na kao ia i laona e vitu na lusu, mara maretsunagotoa na soaqira na vera sui ara totu i tana. Mi muri te igira ara visutugua i konina a Josua tana nauna ara tototu i Silo. ¹⁰ Ma Josua e naua na tsonikutsu na veisuana na Taovia vanigira, mi muri maia e tû, me sauvanigira igira vitu na puku ara kauvisu tana Israel e kesa turina na kao kara aditamanigira.

Na Butona Kao Ara Sauvania na Puku Konina a Benjamin

¹¹ Na butona kao ara tamanina igira na vungu tana puku konina a Benjamin, aia nogo na kesianina na butona kao ara sau. Niqira kao igira e totu ka levugaqira ka niqira kao kaira na puku konina a Juda ma na puku konina a Josep. ¹² Niqira votavota tabana i vava e tuturiga tana Kô Jordan, me dato bâ tana tutsunana e pala tabana i vava na Jeriko, mi tabana i tasi e liu bâ tana kao vungavungaga tsau bâ tana kaomate ni Betaven. ¹³ Ma niqira votavota i tana e liu bâ tana tutsunana tabana i ata i Lus ara soaginigotoa i Betel, me tsuna tada bâ i Atarot Adar tana vungavunga tabana i ata na Bet Horon i Lao. ¹⁴ Na votavota kalina ia e pilo tavosi, e pilo tada tû tabana i tasi na vungavunga ia me kalea bâ i Kiriath Baal se i Kiriath Jearim, aia ara tamanina igira na puku konina a Juda. Iani nogo niqira votavota tabana i tasi. ¹⁵ Ma na votavota i ata e tuturiga tana susuina na Kiriath Jearim, me liu bâ tana Vuvura ni Nepto. ¹⁶ Me tû i tana, me tsuna tada bâ tana tuana na vungavunga i tana tangomana na moro gaukuti bâ tana Qou ni Hinom, tabana i vava tsotsodo na Qou ni Repaim. Mi tana, me liu taligu tada tana

Qou ni Hinom, aia e totu pala tada niqira tetena igira na Jebus, me bâ kalea i Enrogel. ¹⁷ Mi tana, me pilo tave me ba kalea i Ensemes, me ba tsau i Gelilot aia e totu gana ngongo na Matana Sautu ni Adumim. Mi muri ma na votavota e tsuna bâ tana sautu ara soaginia Nina Vatu a Bohan ma Bohan aia e kesa na dalena a Ruben, ¹⁸ me liusavu bâ tabana i vava na tetena i tana tangomana na moro gaukuti bâ tana Poi Jordan. Me liu tsuna bâ tana poi ia, ¹⁹ me liusavu tave bâ tana tetena i Bet Hogla, me ba vosa tana matana Kô Jordan i tana e sai kolua na Tasi Mate. Miani nogo niqira votavota tabana i ata. ²⁰ Ma na Kô Jordan aia niqira votavota tabana i longa. Igirani nogo na votavota na kao igira na vungu tana puku konina a Benjamin ara sauanigira kara aditamanigira.

²¹ Igirani nogo na verabau ara tamanina igira na vungu tana puku konina a Benjamin: i Jeriko, Bet Hogla, Emek Kesis, ²² Bet Araba, Semaraim, Betel, ²³ Avim, Para, Opra, ²⁴ Keparamoni, Opni mi Geba: igira sui kolu ara sangavulu ruka na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipoligira. ²⁵ Migira goto i Gibeon, Rama, Beerot, ²⁶ Mispa, Kepira, Mosa, ²⁷ Rekem, Irpeel, Tarala, ²⁸ Sela, Haelep, Jebus se Jerusalem, Gibeon, mi Kiriat Jearim: igira sui kolu ara sangavulu vati na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipoligira. Igirani nogo na butona kao ara sauanigira igira na vungu tana puku konina a Benjamin kara aditamanigira.

Na Butona Kao Ara Sauvania na Puku Konina a Simeon

19 Na rukanina sasau ara naua e gado i koniqira na vungu tana puku konina a Simeon. Ma niqira butona kao igira e tsau bâ i laona na butona kao ara sauaninogoa na puku konina a Juda. ² E adisaigotoa i Beerseba, Seba, Molada, ³ Hasar Sual, Bala, Esem, ⁴ Eltolad, Betul, Horma, ⁵ Siklag, Bet Markabot, Hasar Susa, ⁶ Bet Lebaot mi Saruhen: igira sui kolu ara sangavulu tolu na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipoligira.

⁷ Mi tugira goto i Ain, mi Rimon, mi Eter, mi Asan: tugira tu vati na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipoligira. ⁸ E adisaigira sui na vera tetelo ara polipoligira na verabau girani poi tsau i Baalat Beer se i Rama tabana i ata. Iani nogo na butona kao ara sauanigira na vungu tana puku konina a Simeon kara aditamanigira. ⁹ Me rongona e loki sosongo na butona kao ara tamanina igira na puku konina a Juda, te ara sau na turina niqira kao vanigira na puku konina a Simeon.

Na Butona Kao Ara Sauvania na Puku Konina a Sebulun

¹⁰ Na tolunina sasau ara naua e gado i koniqira na vungu tana puku konina a Sebulun. Ma na butona kao ara sauanigira igira e tsau bâ i Sarid. ¹¹ Me tû i tana, ma niqira votavota e votu tsau bâ i Mareal, me vataragi bâ i Dabeset mi tana kô tetelo tabana i longa i Jokneam. ¹² Mi tabana bâ i Sarid, e longa bâ me tsau tana vovotana na Kislot Tabor, mi muri me liu bâ i Daberat me dato bâ i Japia. ¹³ Me tû i tana, me longa babâ goto tsau i Gat Heper mi Etkasin, me pilokalea i Nea tana sautu e vano i Rimon. ¹⁴ Mi vava ma na votavota e pilokalea i Hanaton, me ba vosa tana Qou ni Iptahel. ¹⁵ Me adisaikolugotoa i Katat, Nahalal, Simron, Idala, mi Betlehem: igira sui kolu ara sangavulu ruka na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipoligira. ¹⁶ Igirani nogo na verabau ma niqira vera tetelo ara totu i laona na butona kao ia, ara sauanigira na vungu tana puku konina a Sebulun kara aditamanigira.

Na Butona Kao ara Sauvania na Puku Konina a Isakar

¹⁷ Na vatinina sasau ara naua e gado i koniqira na vungu tana puku konina a Isakar. ¹⁸ Niqira butona kao igira e adisaikolugotoa i Jesreel, Kesulot, Sunem, ¹⁹ Harparaim, Sion, Anaharat, ²⁰ Rabit, Kision, Ebes, ²¹ Remet, Enganim, Enhada mi Betpases. ²² Niqira votavota e vataragi bâ goto i Tabor, mi Sahasuma mi Bet Semes, me ba vosa tana Kô Jordan. Migira sui kolu ara sangavulu ono na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipoligira. ²³ Igirani na verabau ma niqira vera tetelo ara totu i laona na butona kao ia, ara sauanigira na vungu tana puku konina a Isakar kara aditamanigira.

Na Butona Kao Ara Sauvania na Puku Konina a Aser

²⁴ Ma na tsegenina sasau ara naua e gado i koniqira na vungu tana puku konina a Aser. ²⁵ Niqira butona igira e adisaikolua i Helkat, Hali, Beten, Aksap, ²⁶ Alam Melek, Amad, mi Misal. Mi tabana i tasi e vataragi bâ i Karmel mi Sihor Libnat. ²⁷ Mi kalina e pilo longa, ma na votavota e ba tsau i Betdagon, me vataragi bâ i Sebulun mi tana Qou ni Iptahel me liu bâ tana sautu i vava e kalea i Betemek mi Neiel. Me tave babâ moa me ba tsau i Kabul, ²⁸ Ebron, Rehob, Hamon, mi Kana, me tsau bâ i Sidon. ²⁹ Mi muri, ma na votavota e pilokalea i Rama, me tsau bâ tana verabau loki i Tire ara barapoliginia na baravatu kakai; mi muri me pilokalea i Hosa, me ba vosa tana Tasi Mediteranean. Me adisaikolugotoa i Mahalab, Aksib, ³⁰ Uma, Apek mi Rehob: migira sui kolu ara rukapatu ruka na verabau, kolugira goto na vera tetelo ara totu polipoligira. ³¹ Igirani nogo

na verabau kolugotoa niqira vera tetelo, ara totu i laona na butona kao ara sauvanigira na vungu tana puku konina a Aser kara aditamaniqira.

Na Butona Kao Ara Sauvania na Puku Konina a Naptali

³² Ma na ononina sasau ara naua, e gado i koniqira na vungu tana puku konina a Naptali. ³³ Niqira votavota igira e tû i Helep, me liu bâ i Saanim tana gaitabu, me bâ i Adaminekeb mi Jamnia, me tsau bâ i Lakum, me ba vosa tana Kô Jordan. ³⁴ Mi tana, ma niqira votavota e pilovotu me bâ tsau i Asnot Tabor, me tû i tana me ba tsau i Hukok, me vataragi bâ i Sebulun tabana i ata, mi Aser tabana i tasi, mi tana Kô Jordan tabana i longa. ³⁵ Migira na verabau loki ara barapoligini-gira na baravatu kakai igira nogo i Sidim, Ser, Hamat, Rakat, Kineret, ³⁶ Adama, Rama, Hasor, ³⁷ Kedes, Edrei, Enhasor, ³⁸ Iron, Migdalel, Horem, Betanat mi Bet Semes: igira sui kolu ara sangavulu siu na verabau, kolugira sui na vera tetelo ara totu polipoligira. ³⁹ Igirani nogo na verabau kolugotoa niqira vera tetelo, ara totu i laona na butona kao ara sauvanigira na vungu tana puku konina a Naptali kara aditamaniqira.

Na Butona Kao Ara Sauvania na Puku Konina a Dan

⁴⁰ Ma na vitunina sasau ara naua, e gado i koniqira na vungu tana puku konina a Dan. ⁴¹ Niqira butona kao igira e adisaikolugira i Sora, Estaol, Irsemes, ⁴² Saalbim, Aijlon, Itla, ⁴³ Elon, Timna, Ekron, ⁴⁴ Elteke, Gibeton, Baalat, ⁴⁵ Jehud, Beneberak, Gatrimon, ⁴⁶ Mejarkon, mi Rakon, kolugotoa na butona kao polia i Jopa. ⁴⁷⁻⁴⁸ Migirani sui na verabau girani, ma niqira vera tetelo ara totu i laona na butona kao, ara tamanina igira na vungu tana puku konina a Dan. Me visana tagu i muri ma gaqira gala ara tangolia niqira kao. Mara tû igira na Dan, mara ba i Lais mara bokia na vera ia mara tangolia, mara labumatesigira sui na tinonina, mara aditamaniqira na vera ia. Mara totuvia i tana, mara tau nogo soaginia i Lais, ara soaginia moa i Dan, tamavuginia na soana a Dan na mumuaqira.

Na Butona na Kao ara Sauvania a Josua

⁴⁹ Mi kalina igira na tinoni ni Israel ara suilavaginino-goa na votakao, ara tû mara sauvania a Josua na dale-na a Nun kesa na turina na kao gana ke tamanina segeni. ⁵⁰ Vaga nogo na omea e ketsalia na Taovia, ara sauvania a Josua na verabau aia segenina nogo e nongia: aia nogo i Timnat Sera tana kao vungavungaga i Epraim. Maia e logotugua na verabau ia me totu i tana.

⁵¹ Ma Eleasar na manetabu, ma Josua na dalena a Nun, migira sui na tinoni lokiloki tana vungu sui tana puku ni Israel, ara saugira na butona kao girani, mara gini aqo na tsonikutsu i Silo i matana na Taovia tana

matsapana na Valepolo. Mi tana ara suilavaginia na aqona na votakao.

Na Vera Agana na Mani Tsogoravi

20 Mi murina ia, ma na Taovia e goko vania a Josua me tsaria, ² "Ko tsarivanigira na tinoni ni Israel kara viligira ke visana na verabau agana na mani tsogoravi, vaga nogo au ketsalia a Moses ke tsarivanigamu tana rongona. ³ Mi kalina ti vaga kesa e tavongani matesia kesa tinoni kalina aia e tau padâ na matesiana, me dona ke vano i tana me ke taopoi tania aia e lalavea rongona e ngaoa na tangotugu. ⁴ Maia tango mana ke tsogo bâ i laona sa verabau girani, me ke ba laba tana sasana pede i matana vera ia, me ke tsar-itugutugua vanigira igira ara ida tana vera ia na omea e laba. Mi muri ti igira kara tamivania ke sage bâ i laona na verabau ia, ma kara vania kesa nauna tana aia ke totu, maia ke totu i tana. ⁵ Me ti vaga aia na mane e ngaoa na tangotugu ke tsarimurina bâ i tana, ma niqira aqo igira na tinonina na verabau ia, kara tau sauligia na mane ia vania na mane e ngaoa na tangotugu. Niqira aqo moa kara reitutugudoua, rongona ke tau mai aia na mane e ngaoa na tangotugu me ke labua, rongona aia e tau padâ na matesiana na mane e mate, me tau goto aqosia tana kore. ⁶ Maia nina aqo ke totu tana verabau ia poi tsau kara pedea i mataqira na toga, me poi goto ke mate aia e Manetabu Loki tana tagu ia. Mi muri moa ti na mane ia tangomana ke visutugua i verana segeni, na vera i tana aia e tsogo tania."

⁷ Me vaga ia, mi tabana i tasi na Kô Jordan, ara vililigitugira tolu na verabau kara lia na vera agana na mani tsogoravi: tugira nogo i Kedes tana Galilii tana kao vungavungaga ni Naptali; mi Sekem tana kao vungavungaga ni Epraim; mi Hebron tana kao vungavungaga ni Juda. ⁸ Mi tabana i longa na Kô Jordan tana tetena tana kaomate tabana i longa na Jeriko, ara vililigitugira goto tolu na verabau: tugira nogo i Beser i laona niqira kao igira na puku konina a Ruben; mi Ramot tana Gilead i laona niqira butona kao igira na puku konina a Gad; mi Golan tana Basan i laona niqira butona kao igira na puku konina a Manase. ⁹ Tugirani nogo na verabau agana na mani tsogoravi ara tu vililigitugira vanigira na tinoni sui tana Israel, me vanigira goto igira na tinoni ni veratavosi ara totu i laoqira. Ti vaga ke kesa ke tavongani matesia kesa tinoni kalina aia e tau padâ na matesiana, tangomana aia ke ba tsogoravi i tana tania na mane e lavea gana na tangotugu; me utu kara matesia poi kara pedea i mataqira na toga.

Niqira Verabau na Levite

21 Igira ara ida tana vungu i laoqira na Levite ara tû mara vano i konina a Eleasar na manetabu, ma Josua na dalena a Nun, migira sui na ida tana vungu pipi tana puku sui tana Israel. ² Mi tana i Silo tana kao ni Kanaan ara tsarivanigira, "Na Taovia e moloket-sa vania a Moses laka igamu kamu sauvanigami goto ke visana na verabau gana kami totu i laona, kolugotoa na kao laka tana e dato dou na buruburu gaqira nimami buluka." ³ Me vaga na Taovia e ketsaligira, migira na tinoni ni Israel ara tû, mara sauvanigira na Levite visana na verabau i laona niqira butona kao segeni, kolugotoa na kao laka i tana e dato dou na buruburu i konina.

⁴ Ma na tsonikutsu ara naua e ida e gado tana vungu i laona na duli konina a Kohat. Migira na vungu girani, na kukuana nogo a Aaron na manetabu, ara sauvanigira sangavulu tolu na verabau tana tu niqira butona kao tugira na puku konina a Juda, ma Simeon ma Benjamin. ⁵ Migira na vungu tavosi tana duli konina a Kohat ara sauvanigira sangavulu na verabau tana tu niqira butona kao tugira na puku konina a Ephraim, ma Dan, ma Manase i Tasi.

⁶ Ma na duli konina a Gerson ara sauvanigira sangavulu tolu na verabau i laona tu niqira butona kao tugira na puku konina a Isakar, ma Aser, ma Naphtali ma Manase i Longa.

⁷ Ma na vungu tana duli konina a Merari ara sauvanigira sangavulu ruka na verabau i laona tu niqira butona kao tugira na puku konina a Ruben, ma Gad, ma Sebulun.

⁸ Igira nogo na verabau ma na kao laka tana e dato dou na buruburu i laona, igira na tinoni ni Israel ara sauvanigira na Levite tana tsonikutsu, vaga nogo na Taovia e ketsalia a Moses kara naua.

⁹ Igirani nogo na soaqira na verabau i laona na butona kao ara tamanina igira na puku konina a Juda ma Simeon ara sauvanigira ¹⁰ na kukuana a Aaron, igira ara totu tana duli konina a Kohat i laona na puku konina a Levi. Igira nogo ara ida na sauvaniaqira na nauna i tana kara totu. ¹¹ Ara sauvanigira na verabau ni Arba aia Arba na tamana a Anak, mi kalina ia ara soaginia na vera ia i Hebron, me totu tana kao vungavungaga tana Juda, kolugotoa na kao laka tana e dato dou na buruburu e totu polipolia. ¹² Ma na lelegaina na verabau ia kolugira goto nina vera tetelo, ara sauvaninogoa a Kaleb na dalena a Jepune ke aditamanina.

¹³ Migirani nogo na verabau ara sauvanigira na kukuana a Aaron na manetabu: i Hebron aia kesa vidaqira na verabau gana na mani tsogoravi, mi Libna, ¹⁴ Jatir, Estemoa, ¹⁵ Holon, Debir, ¹⁶ Ain, Juta, mi Bet Semes, kolugira goto niqira kao laka tana e dato dou

na buruburu: tugira sui kolu ara tu siu na verabau i laona na puku ka koniqira a Juda ma Simeon. ¹⁷ Mi laona niqira butona kao igira na puku konina a Benjamin, ara sauvanigira ara tu vati na verabau: igira nogo i Gibeon, mi Geba, ¹⁸ mi Anatot mi Almon, kolugira goto niqira kao laka tana e dato dou na buruburu.

¹⁹ Igira sui kolu ara sangavulu tolu na verabau, kolugira goto niqira turina na kao laka tana e dato dou na buruburu, ara sauvanigira na manetabu, igira na kukuana a Aaron.

²⁰ Migira na vungu tavosi tana duli konina a Kohat tana puku konina a Levi ara sauvanigira visana na verabau i laona niqira butona kao na Ephraim. ²¹ Ara sauvanigira ara tu vati na verabau: tugira nogo i Sekem ma nina kao laka tana e dato dou na buruburu, tana kao vungavungaga i Ephraim, aia i Sekem e kesa goto na verabau gana na mani tsogoravi, mi Geser, ²² mi Kibsaïm, mi Bet Horon, kolugotoa tu niqira kao laka tana e dato dou na buruburu. ²³ I laona niqira butona kao na puku konina a Dan ara sauvanigira goto ara tu vati na verabau: tugira nogo i Elteke, mi Gibeton, ²⁴ mi Aijalon mi Gatrimon, kolugotoa tu niqira kao laka tana e dato dou na buruburu. ²⁵ Mi laona niqira butona kao na puku konina a Manase i Tasi ara sauvanigira goto e ruka na verabau: kaira nogo i Taanak mi Gatrimon, kolugotoa ka niqira kao laka tana e dato dou na buruburu. ²⁶ Igira na vungu girani tana duli konina a Kohat ara sauvanigira sangavulu na verabau, kolugotoa niqira kao laka tana e dato dou na buruburu.

²⁷ Me kesa goto na alaala tavosi na Levite, igira na duli konina a Gerson, ara sauvanigira e ruka na verabau tana niqira butona kao igira na puku konina a Manase i Longa: kaira nogo i Golan tana Basan, aia kesa goto na verabau gana na mani tsogoravi, mi Beestera, kolugotoa ka niqira kao laka tana e dato dou na buruburu. ²⁸ Mi laona niqira butona kao ara tamanina na puku konina a Isakar, ara sauvanigira ara tu vati na verabau: tugira nogo i Kision, mi Daberat, ²⁹ mi Jarmut, mi Enganim, kolugotoa niqira kao laka tana e dato dou na buruburu. ³⁰ Mi laona niqira butona kao goto igira na puku konina a Aser, ara sauvanigira goto ara tu vati na verabau: tugira nogo i Misal, mi Abdon, ³¹ mi Helkat, mi Rehob, kolugotoa tu niqira kao laka tana e dato dou na buruburu. ³² I laona niqira butona kao igira na puku konina a Naphtali ara sauvanigira ara tu tolu na verabau: i Kedes tana Galilii, aia e kesa goto na verabau gana na totu ravi, kolugotoa nina kao laka tana e dato dou na buruburu, mi Hamot, mi Dor, mi Kartan, kolugotoa tu niqira kao laka tana e dato dou na buruburu. ³³ Migira na vungu tatavosi i laona na duli konina a Gerson ara sauvanigira ara sangavulu tolu na verabau, kolugotoa niqira kao laka tana e dato dou na buruburu.

³⁴ Migira na Levite tavosi, igira nogo tana duli konina a Merari, ara sauvanigira ara tu vati na verabau i laona niqira butona kao igira na puku konina a Sebulun: tugira nogo i Jokneam, mi Karta, ³⁵ mi Dimna mi Nahalal, kolugotoa tu niqira kao laka tana e dato dou na buruburu. ³⁶ Mi laona niqira butona kao na puku konina a Ruben ara sauvanigira goto ara tu vati na verabau, kolugotoa tu niqira kao laka tana e dato dou na buruburu: tugira nogo i Beser, mi Jahas, ³⁷ mi Kedemot, mi Mepaat, kolugotoa tu niqira kao laka tana e dato dou na buruburu. ³⁸ Mi tana niqira butona kao na puku konina a Gad, ara sauvanigira goto e vati na verabau: tugira nogo i Ramot tana Gilead, aia e kesa goto na verabau gana na tsogoravi, kolugotoa nina kao laka tana e dato dou na buruburu, mi Mahanaim, ³⁹ mi Hesbon, mi Jaser, kolugotoa tu niqira kao laka tana e dato dou na buruburu. ⁴⁰ Ara saisai mara sangavulu ruka na verabau ara sauvanigira na duli konina a Merari.

⁴¹⁻⁴² Mi laona na kao popono ara tamanina igira na tinoni ni Israel, ara sauvanigira na Levite ara saisai mara vati sangavulu alu na verabau, kolugotoa na kao laka tana e dato dou na buruburu ara totu polipoligira.

Na Israel Ara Aditamanigira na Kao Sui Gira

⁴³ Me vaga ia, ma na Taovia e sauvanigira na tinoni ni Israel na kao popono vaga aia e vekenogoa vanigira na mumuaqira laka ke sauvanigira. Mi kalina ara tangoli segeniqira nogo, mara ba totuvia i tana. ⁴⁴ Ma na Taovia e sauvanigira na rago tana vera popono, vaga nogo e vekevanigira na mumuaqira. Me tagara lelé goto ke kesa vidaqira igira sui gaqira gala e tangomana na tuliusiaqira na Israel, rongona na Taovia nogo e sauvanigira na Israel na tangomana gana na tuliusiaqira sui gaqira gala. ⁴⁵ Mi tana nauvaganana ia, ma na Taovia e manaligira pipi sui nina veke aia e naunogoa vanigira na tinoni ni Israel.

A Josua e Molovisugira na Puku Ara Totu i Longa

22 Mi muri, ma Josua e soasaigira na tinoni tana puku tu koniqira a Ruben ma Gad ma Manase i Longa. ² Maia e tsarivanigira, "E dou sosongo rongona igamu amu naudoua pipi sui lakalaka na omea aia Moses nina maneaqo na Taovia e ketsaligamu na nauana, mamu muridougira goto pipi sui niq ketsa. ³ Eo, tana tagu popono iani igamu amu tau saikesa sove na sangaqira na kulamui tana puku tavosi. Migamu amu parovota dou sosongo, mamu rongomangana na Taovia nimui God tana omea sui aia e ketsaligamu na nauana. ⁴ Mi kalina ia, vaga nogo aia e vekenogoa vanigamu, ma na Taovia nimui God e saunogoa na rago vanigira na kulamui ni Israel. Me dou kalina ia ti igamu kamu visu i vera tana kao igamu

segeni amu vilia ke lia na tamanimui, na kao tabana i longa na Kô Jordan, aia a Moses nina maneaqo na Taovia e saunogoa vanigamu. ⁵ Kamu totu parovota dou, ma kamu muridougira na ketsa ma na vali sui a Moses e ketsaligamu kamu murigira: kamu galuvea na Taovia nimui God, kamu naugira na omea aia e kilia, ma kamu muridougira nina ketsa sui, kamu totu kakai i konina, ma kamu aqo vania tana tobamui ma na tidaomui popono." ⁶⁻⁸ Ma Josua e tabugira me mologira kara visu i veraqira me tsarivanigira, "Igamu amu visu i veramui kalina ia, kolugira danga nimui omea levolevo, kolugira goto danga na buluka ma na siliva, na qolumila, na tapalamila, na tapalalaka, ma na polo danga sosongo. Kamu vano ma kamu vaivotagi kolugira gamui pukukolu na omea igamu amu laua i koniqira gamui gala."

Igira tana puku tu koniqira a Ruben ma Gad ma Manase ara aqosia kesa na belatabu loki i liligina kô.
(22:9-10)

Aia a Moses e saunogoa na kao tabana i longa na Kô Jordan vania kesa turina na puku konina a Manase, me vanigira na turina tavosi ma Josua e sauvanigira na kao e totu tabana i tasi na Kô Jordan kolugira goto na puku tavosi.

⁹ Mi tana, migira na tinoni tana puku tu koniqira a Ruben, ma Gad, ma Manase i Longa ara mololegira na Israel tavosi i Silo tana kao ni Kanaan, mara aligiri na vano i Gilead tana niqira kao segeni, aia ara aditamanigira nogo vaga na Taovia e ketsaligira tana tagu kalina e mauri moa a Moses.

Na Belatabu Ara Aqosia i Ligisana na Kô Jordan

¹⁰ Mi kalina igira na puku tu koniqira a Ruben, ma Gad, ma Manase i Longa ara mai tsau i Gelilot, mara totu moa tabana i tasi na Kô Jordan, migira ara tû mara aqosia kesa na belatabu loki i tana i liligina kô.

¹¹ Mara visana ara ba tatamanga vanigira na puku tavosi tana Israel mara tsaria, "¡Rorongo igamu! Igira na tinoni tana puku tu koniqira a Ruben, ma Gad, ma Manase i Longa ara aqosia kesa na belatabu i Gelilot, i tabana kô i tasi tana nida tabana nogo igita." ¹² Mi kalina ara rorongo vaga ia, migira na tinoni popono ara saimai sui i Silo, na vano na vailabugi koluaqira na puku ara totu i longa.

¹³ Midavia ia, migira na tinoni ni Israel ara molovanotalua a Pinehas na dalena a Eleasar na manetabu, ke b̄a i koniqira na tinoni tana puku tu koniqira a Ruben ma Gad ma Manase i Longa tana butona kao ni Gilead.

¹⁴ Mara dulikolua a Pinehas ara sangavulu goto na tinoni tataovia, kesa e talu i laona pipi na puku ara totu i tasi, migira tatasa ara ida tana niqira vungu i laoqira na duli. ¹⁵ Mara mai tsau tana butona kao ni Gilead i

koniqira na tinoni tana puku tu koniqira a Ruben, ma Gad ma Manase i Longa, ¹⁶ mara goko tuguqira nina tinoni popono na Taovia mara tsarivanigira, “?Rongona gua ti igamu amu naua na omea seko vaga ia vania na God ni Israel? !Amu aqosia kesa na belatabu vanigamu segeni, mi tana nauvaganana ia, migamu amu piloligi tania na Taovia mamu tau nogo tsarimurina aia! ¹⁷ Kamu padatugua nida sasi igita a naua i Peor, maia na Taovia e kedeginigita igita nina tinoni segeni na lobogu seko. Me tsaumai i dani eni migita a gini rota goto moa tana rongona ia. ?Megua, me laka na sasi ia e tau vati tugua moa? ¹⁸ ?Egua, sauba kamu sove nogo igamu na muriana na Taovia kalina? Me ti vaga igamu kamu sove na rongomangana na Taovia i dani eni, me ke dani nogo sauba aia ke kore vanigira pipi sui na tinoni ni Israel. ¹⁹ Mi kalina ia, ti vaga nimui kao igamu e tau ulagana na samasama vaniana God i laona, me dou ti kamu savumai tugua tabana kô tana nina kao na Taovia i tana e totu nina Valepolo, ma kamu nongia i konimami igami sa butona kao kamu totuvia. Ma kamu laka moa na sove na rongomangana na Taovia nida God ma na raqa sageamami goto igami i laona nimui sasi, tana aqosiana kesa segeni goto na belatabu kamagana nina belatabu na Taovia nida God. ²⁰ Kamu padatugugotoa kalina a Akan na dalena a Sera e sove na muriana nina ketsa na Taovia tana rongona na omea aia e pedea na toroutsaniana; tana tagu ia migira na tinoni popono ni Israel ara gadovikedena na sasi vaga ia. Mamu dona laka e tau a Akan segeni moa e mate tana rongona nina sasi, mara danga goto ara mate kolua.”

²¹ Migira na tinoni tana puku tu koniqira a Ruben, ma Gad, ma Manase i Longa ara tuguvisua niqira goko igira na ida tana vungu koniqira na puku ara totu i tasi mara tsaria, ²² “!Na God Susuliga Sosongo aia nogo e Taovia! !Maia e dona nogo na rongona gua ti igami ami nauvaganana ia, migami ami ngaogotoa igamu kamu donaginia! !Me ti vaga igami ami sove na rongomangana mami tau nogo totu kakai i konina na Taovia, ma kamu laka goto na tamiana vanigami kami mauri babâ moa! ²³ Me ti goto vaga igami ami petsakoe mangana na Taovia, mami aqosia kesa nimami belatabu segeni gana na kodoputsa i kelana, se na gini aqo na sauana na sausau na uiti se na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, mi tana, maia na Taovia segeni nogo ke kedegami. ²⁴ !Me tagara! Igami ami aqosia na belatabu ia, rongona e mamara sosongo na tobamami igami na padaana laka tana tagu ke mai kara tau tû igira na kukuamui igamu ma kara tsarivanigira na kukuamami igami, ‘Iava amu aditami igamu gana na samasama vaniana na Taovia na God ni Israel? ²⁵ Aia e moloa na Kô Jordan ke vorovotagita igita, igamu na tinoni tana puku ka koniqira a Ruben ma Gad, migami. Igamu amu tau no-

go nina tinoni na Taovia.’ Me tau utu kara tû na kukuamui igamu ma kara tongovanigira na kukuamami igami na samasama vaniana na Taovia. ²⁶ Maia nogoria na rongona ti igami ami gini aqosiginia na belatabu ia, me tau gana na kodoputsa se na savoriginiana sa sausau, ²⁷ tagara, agana moa ke lia vaga na padapada vanigira nimami toga igami ma nimui toga igamu, me vanigira goto na vatavata sui i muri bâ, laka igita sui a samasama vanimananâ na Taovia i matana nina Valepolo Tabu kolugira nida sausau kara kodo poponogira, me kolugira na sausau na sese ma na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. Ami nauvaganana ia rongona e tau dou ti na kukuamui igamu kara tsarivanigira na kukuamami igami laka igira ara tau nina tinoni na Taovia. ²⁸ Ma nimami papada igami ti ke laba na omea vaga ia, laka igira na kukuamami tangomana kara tsaria, ‘!Kamu reia! Na mumuamami igami ara aqosia na belatabu ia taoninogoa na rereina nina belatabu na Taovia. Me tau agana na gini savori kodoputsa se na savoriana sa sausau, magana moa ngiti padapada vanigira nimami toga igami ma nimui toga igamu.’ ²⁹ Migami e manana nomoa e utu kami sove tania na Taovia, se kami mololea na tsarimurina aia tana aqosiana kesa na belatabu gana na kodoputsa i kelana se na savoriana na sausau na uiti se na sausau na sese. E utu saikesa igami kami logoa ke kesa goto na belatabu tavosi gana kamaga nina belatabu na Taovia nida God aia e tutû i matana na Valepolo i tana aia e tototu.”

³⁰ Maia Pinehas na manetabu migira sangavulu na mane tataovia ara totu kolua aia, igira nogo ara ida tana vungu i laona na puku ara totu tabana i tasi, ara rongomingaoa na omea ara tsaria igira na tinoni tana puku tu koniqira a Ruben, ma Gad ma Manase tabana i Longa, me gini dou tugua na tobaqira. ³¹ Me tû aia Pinehas na dalena a Eleasar na manetabu me tsarivanigira, “Kalina ia igami ami dona laka na Taovia e totu manana kolugita. Igamu amu tau sove na rongomangana aia, me vaga ia, migamu nogo amu maurisigira na toga ni Israel tania nina kede na Taovia.”

³² Mi tana, maia Pinehas migira na tinoni tataovia ara mololegira na tinoni tana puku ka koniqira a Ruben ma Gad tana kao ni Gilead mara visutugua i Kanaan, mara ba turupatuna vanigira na tinoni ni Israel na omea e laba. ³³ Migira na tinoni ni Israel ara rongomingaoa niqira turupatu, me dou visutugua na tobaqira mara tsonikaeginia na Taovia. Mara tau nogo gini goko tana rongona na vano na vailabu ma na veurusiana na butona kao i tana ara totu na tinoni tana puku ka koniqira a Ruben ma Gad.

³⁴ Migira na tinoni tana puku ka koniqira a Ruben ma Gad ara molosoa vania na belatabu ia mara tsaria, “Na belatabu iani e ngiti padapada vanigita sui laka aia na Taovia e God manana.”

Nina Goko na Vaimolo a Josua

23 Me oka nomoa i muri ti na Taovia e mologira na Israel kara mango na vailabu koluvaqira gaqira gala ara totu polipoligira. Mi tana tagu ia, ma Josua e tuqatuqa sosongo nogo. ² Me tû a Josua, me soasaigira na tinoni sui ni Israel, igira na tinoni loki sui, migira sui ara ida tana duli, migira goto na tinoni pede, ma niqira taovia na mane vaumate, me tsarivanigira, "Kalina ia inau au tuqatuqa sosongo nogo. ³ Igamu amu reinogoa pipi na omea sui aia na Taovia nimui God e nauvanigira na puku tavosi sui girani tana rongomui igamu. Maia na Taovia nimui God e sanga na vailabu tabana konimui igamu. ⁴ Minau au tuvarivotanogoa vanigira pipi sui nimui puku niqira kao igira na puku tavosi ara kauvisu, migira sui goto au tuliusigira nogo tû tana Kô Jordan tabana i longa, me tsau bâ tana Tasi Mediteranean tabana i tasi. ⁵ Ma na Taovia nimui God sauba ke naua migira kara pilovisu lê ma kara tsogo, me sauba aia ke tsialigigira i matamui igamu. Migamu sauba kamu tamanina niqira kao vaga nogo na Taovia nimui God e vekenogoa vanigamu. ⁶ Vaga ia, ma kamu parovata dou, ma kamu muri taonigira sui pipi na omea ara marea i laona na papina nina Ketsa a Moses. Ma kamu laka goto na mololeana ke kesa goto na turina. ⁷ Mi tana nauvaganana ia, ti igamu sauba e utu kamu saikolugira na tinoni girani ara totuvisu i laomui, se kamu soâ na asana niqira god, se na gini aqo na soaqira tana aqosiana na veke, se na samasama ma na tsuporu vaniaqira igira na god peropero. ⁸ Migamu nimui aqo kamu totukakai kalavata moa i konina na Taovia, vaga amu naunogoa tsaumai i dani eni. ⁹ Na Taovia e tsialigigira nogo i matamui igamu igira na puku tavosi susuliga sosongo, me tagara lelê goto ke kesa ke tangomana na tuliusiamui igamu. ¹⁰ Migamu, tangomana moa ke kesa lelê moa na vidamui igamu ke naua, ma kara tsogoligi lê kesa na toga na mane, rongona na Taovia nimui God e vailabu tabana kolugamu igamu, vaga nogo aia e vekevanigamu ke naua. ¹¹ Kamu totu parovata dou ma kamu padalokia na Taovia nimui God. ¹² Me ti vaga igamu kamu tau totukakai i konina na Taovia, ma kamu ba sai kolugira na puku tavosi ara totuvisu moa i laomui ma kamu vaitaugagi, ¹³ ma kamu dona dou laka aia na Taovia nimui God sauba e utu goto ke tsialigigira i matamui na puku tavosi girani. Migira sauba kara lia vaga na taviti kara sogotigamu, se vaga na gai kara labuginia na gotumui, se vaga na itai kokonaga ke toroa na matamui. Maia sauba ke babâ vaga ia, poi tsau ke tagara lelê goto ke kesa vidamui ke totuvisu i laona na kao dou iani aia na Taovia nimui God e saunogoa vanigamu.

¹⁴ "Mi kalina ia, e mai varangi nogo na tagu na mateaqu. Pipi sui vidamui igamu e donaginia i laona na kosuna ma na tidaona, laka na Taovia nimui God e saunogoa vanigamu pipi na omea dou sui aia e vekenogoa vanigamu. Me pipi sui lakalaka na veke aia e naugira, maia e manaligira sui. Me tagara lelê goto ke kesa vidaqira ke tau manalia. ¹⁵ Me vaga saikesa nogo na Taovia e manaligira nogo pipi sui na veke aia e nauvanigamu, me vaga goto sauba aia ke molomaia na omea seko ke gadovigamu ti vaga igamu kamu tau rongomangana. ¹⁶ Me ti vaga igamu kamu tau manalia nimui tabana na vaitasogi aia na Taovia nimui God e ketsaligamu na taoniana, ma kamu tû, ma kamu aqo vanigira na god tavosi ma kamu samasama vanigira, mi tana ti sauba aia na Taovia ke tû, mi tana korena loki ke kedegamu sui, me ke tau oka me tagara lelê goto ke kesa vidamui ke totuvisu tana kao dou iani aia e saunogoa vanigamu."

A Josua e Goko Vanigira na Toga i Sekem

24 Mi muri, ma Josua e soasaigira goto na puku sui tana Israel kara saimai i Sekem. E soagira sui na tinoni loki, migira ara ida tana duli, migira na tinoni pede, ma niqira taovia na mane vaumate ni Israel, mara saimai sui lakalaka i matana God. ² Ma Josua e tsarivanigira na tinoni sui, "Iani e vaga na omea na Taovia na God ni Israel e tsaria: 'I sau nogo igira na mumuamui ara totu i tabana bâ na Kô Euprates, mara samasama vanigira na god tavosi. Maia kesa vidaqira na mumuamui aia nogo a Tera ka tamaqira a Abraham ma Nahor. ³ Minau au adiligia a Abraham na mumuamui tania na kao tabana bâ na Euprates, mau idagana sautu vania i laona na kao popono ni Kanaan. Mau sauvania e danga na kukuana. Mau sauvania a Isaak, ⁴ me vania a Isaak au saukaira a Jakob ma Esau. Mau sauvania a Esau na kao vungavungaga i Edom ke aditamania, ma Jakob na mumuamui migira na dalena ara vano i Ejipt. ⁵ Mi muri, minau au molo bâ kaira a Moses ma Aaron, mau moloa na rota loki vanigira na Ejipt. Mi murina ia, mau adirutsumigamu tania na vera ia. ⁶ Mi kalina au adirutsumigira na mumuamui tania i Ejipt, migira na Ejipt ara takuvi tsarigira tana niqira ose ma niqira terê. Mi kalina igira na mumuamui ara ba tsau tana Tasi Tsitsi, ⁷ mara ngangaidato mai vaniau kau sangagira, minau au moloa na rodo i levugaqira na mumuamui migira na Ejipt. Mau moloa na tasi ke karara tsavugira na Ejipt mara viri lulumi sui. Igamu amu donagininogoa na omea inau au nauvanigira na Ejipt.

"Eo, mi muri migamu amu totu oka sosongo tana kaomate. ⁸ Bâ, mi muri, minau au adimaigamu tana niqira kao na Amor, igira ara totu tabana i longa na Kô Jordan. Migira ara tû mara vailabugi kolugamu, minau

au sangagamu ti amu gini tangomana na tuliusiaqira igira. Migamu amu laua niqira kao, minau au tsogori pukaligira i matamui. ⁹ Mi muri, maia na taovia tsapakae ni Moab, aia Balak na dalena a Sipor e vailabu kolugamu. Maia e mologoko bâ vania a Balaam na dalena a Beor me nongia aia ke vealaginigamu. ¹⁰ Minau au sove na rongomiana a Balaam, te aia e tû me tabugamu, mi tana nauvaganana ia ti inau au laumaurisigamu tania a Balak. ¹¹ Mamu tulusavu tana Kô Jordan, mamu mai tsau i Jeriko. Migira na tinoni ni Jeriko ara vailabugi kolugamu, e vaga goto ara naua igira na Amor, ma na Peres, ma na Kanaan, na Het, na Girgas, na Hivi, ma na Jebus. Minau au sauvanigamu na susuliga mamu gini tangomana na tuliusiaqira sui lakalaka. ¹² Mi matamui nogo igamu inau au naua mara gini tsogo saranga sui gamui gala, minau nogo au tsialigikaira niqira taovia tsapakae na Amor, me tau nimui isi ma nimui parige igamu. ¹³ Inau au sauvanigamu kesa na kao igamu amu tau saikesa aqo i laona, ma na verabau igira igamu amu tau logogira. Mi kalina eni igamu amu tototu nogo i tana, mamu ganigira na vuana na uaeni igamu amu tau tsukâ, ma na vuana na olive tana gai igamu amu tau goto tsukâ.' "

¹⁴ Ma Josua e tsarigotoa vanigira, "Me vaga ia, ma nimui aqo igamu kamu padalokia na Taovia, ma kamu aqo dou vania moa aia, ma kamu totukakai i konina. Kamu tsoniligigira sui na god peropero igira na muamuara ara lavu na samasama vaniaqira tana Mesopotamia mi tana Ejipt, ma kamu aqo vania moa na Taovia. ¹⁵ Me ti vaga igamu amu tau ngaoa na aqo vaniana aia, me dou kamu votâ nimui papada i dani eni ase i igamu sauba kamu aqo vania, igira na god na muamuara ara samasama vanigira tana Mesopotamia se niqira god igira na Amor tana niqira kao igamu amu tototu i dani eni. Minau moa migira na dalequ inau, sauba kami aqo vania moa na Taovia."

¹⁶ Migira na tinoni ara gokovisu mara tsarivania, "E utu saikesa kami mololea na Taovia ma kami aqo vanigotoa sa god tavosi! ¹⁷ Na Taovia nida God e adirutsumigira na tamada migita tania na totu tseka i Ejipt, migita a reigira nogo na valatsatsa loki aia e nau-gira. Maia e reitutugugita iava moa igita a vano i laoqira na puku tavosi i tana igita a liu bâ. ¹⁸ Maia goto nogo na Taovia e tsialigigira i matada igira sui na Amor ara totuvia ieni. Me sauba goto nomoa igami kami aqo vania na Taovia; aia nogo nimami God."

¹⁹ Ma Josua e tsarivanigira na tinoni, "Tau na omea lakagana na aqo vaniana na Taovia, rongona aia segeni moa e tabu loki, me dona ke masugu, me utu ke padalegira nimui sasi. ²⁰ Ma ti kamu mololea aia, ma kamu aqo vanigira niqira god na tinoni ni veratavosi, aia sauba ke piloligi tanigamu me ke kedegamu. Aia sauba ke toroveogamu atsa moa ti aia e dou vanigamu tana idana."

²¹ Migira na tinoni ara tsarivania a Josua, "I Tagara! Igami sauba manana kami aqo vania moa na Taovia."

²² Ma Josua e tsarigotoa vanigira, "Igamu segenimui nogo amu sanga na rongomiana laka igamu amu viliinogoa kamu aqo vania na Taovia."

Migira ara tsaria, "Eo, igami segeni nogo ami sanga na rongomiana."

²³ Ma Josua e tsarivanigira, "Me ti ke vaga ia, ma nimui aqo kamu tsoniligigira sui na nunuqira niqira god na tinoni ni veratavosi igamu amu tamanina, ma kamu pilovisu tugua i konina na Taovia na God ni Israel."

²⁴ Mi muri, migira na tinoni ara tsarivania a Josua, "Eo, igami sauba kami aqo vania moa na Taovia nima-mi God, ma kami rongomangana."

²⁵ Mi tana dani nogo ia, ma Josua e aqosia kesa na taso kolugira na tinoni, mi tana i Sekem aia e sauvanigira visana na ketsa ma na vali kara taonigira. ²⁶ Ma Josua e maregira na ketsa girani i laona na papi nina Ketsa God. Mi muri, maia e vaturia kesa na vatu loki i vavana kesa na gaitabu, aia e tû tana nauna ara samasama vania na Taovia. ²⁷ Me tsarivanigira na toga sui, "Na vatu nogo iani sauba ke lia nida rongovata igita, rongona aia nogo e rongomigira pipi sui na tsaqina goko na Taovia e tsarinogoa vanigita. Maia nogo sauba ke katelivanigamu gana kamu gini tau goto pet-sakoe mangana nimui God." ²⁸ Mi murina ia, te a Josua e molovisugira na tinoni, me pipi tinoni e visutugua tana nina butona kao segeni.

Ka Mateaqira a Josua ma Eleasar

²⁹ Me kesa tana tagu i muri, ma Josua nina maneaqo na Taovia aia na dalena a Nun, e mate kalina e tsaulia kesa sangatu sangavulu na ngalitupana. ³⁰ Mara qilua tana nina butona kao segeni nogo i Timnat Sera tana kao vungavungaga ni Epraim tabana i vava na Vungavunga Gaas.

³¹ Tana tagu popono e mamauri moa a Josua, migira na tinoni ni Israel ara aqo dou vania moa na Taovia. Mi murina na mateana ia, mara aqo dou babâ vania moa na Taovia tana tagu popono ara mamauri moa igira gaqira ida, igira nogo ara sanga na reiana pipi na omea na Taovia e nauvanigira na Israel.

³² Ma na konina goto a Josep, aia igira na tinoni ni Israel ara adimaia talu i Ejipt, ara ba qilua i Sekem, tana turina kao a Jakob e voligininogoa kesa sangatu na tavina na siliva i koniqira na dalena a Hamor na tamana a Sekem. Ma na kao ia ara tangolidatoa igira na kukuana a Josep.

³³ Me mate goto a Eleasar na dalena a Aaron mara qilua i Gibeia, aia na vera tana kao vungavungaga ni Epraim, na vera ia ara sauvaninogoa a Pinehas na dalena.

TINONI PEDE

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I laona na papi iani ara soaginia na papi ara totu visana na turupatuna na omea ara laba kesa tana tagu seko vanigira na tinoni ni Israel, tû tana tagu kalina igira ara tangolia na vera ni Kanaan, me tsau bâ kalina ara turuvaginia kesa niqira taovia tsapakae segeni. Ma na turupatu girani ara kalgira niqira aqo visana na tinoni tangirongo, na mane ma na daki, ara soaginigira na "tinoni pede." Migira visana na vidaqira ara tau na tinoni na votapede, mara taovia tagao vanigira na mane vaumate. Maia Samson, aia e kesa i vidaqira e tangi loki bâ gana rongo. Ma na turupatuna nina omeomea ara maretsunâ tana Lova 13 me tsau tana Lova 16 tana papi iani.

Na sasani loki bâ tana papi iani aia e kalea laka kalina igira na tinoni ni Israel ara totukakai i konina God mara murigira nina ketsa, tana tagu vaga nogo ia ara dona kara mauri dou tana goto ma na rago. Mi kalina ara piloligi tania God mara petsakoe vania, mi tana e laba na tagu seko ma na rota vanigira.

Eo, mi tana papi iani e totu goto kesa na sasani e loki tsapakae goto bâ. Maia nogo laka atsa moa ti vaga na vera popono ara piloligi tania God mara petsakoe vania me gini laba na tagu seko vanigira, maia God e vanga-raua sailagi na maurisiaqira nina tinoni ti vaga igira kara padasavia niqira sasaga seko ma kara pilovisutugua i konina aia.

Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Na omea ara laba tsau tana mateana a Josua

Igira na tinoni pede tana Israel

Na turupatuna visana goto na omea ara laba

Na Puku Ka Koniqira a Juda ma Simeon Ara Ka Tango-lia a Adonibesek

¹ Mi murina na mateana a Josua, migira na tinoni ni Israel ara tû mara veisuâ na Taovia, "Taovia na puku gua tu laomami tugami ke ida ke tû me ke vailabugi kolugira na Kanaan?"

² Ma na Taovia e tsarivanigira, "Ke ida tsotsodo na puku konina a Juda. Inau sauba kau moloa na kao tana limaqira igira."

³ Mi tana migira na tinoni tana puku konina a Juda ara tsarivanigira na tinoni tana puku konina a Simeon, "Igamu kamu dulikolugami, migita sui ka vano sai tana vovotana kao aia God e saunogoa vanigami ma ka vaisangagi na vailabugi koluqira na Kanaan ara totu i tana. Mi muri ti igami goto kami sangagamu igamu na vailabugi tana vovotana kao aia God e sauvanigamu igamu." Mara tami, ⁴ migira sui na mane tana puku ka koniqira Simeon ma Juda ara vaisangagi tana vailabugi ia kolugira na Kanaan. Ma God e sauvanigira na susuliga gana kara tangomana na tulusiaqira na tinoni ni Kanaan migira na Peres, ma na labupukaliaqira goto

ara sangavulu na toga na mane i Besek. ⁵ Mi tana nogo ara ba tsodoa a Adonibesek mara vailabugi kolua i tana. ⁶ Ma Adonibesek e tû me tsogoligi tanigira. Migira ara ulotsari murina mara tangolia, mara kavikutiligi tugira sui na kakauna loki i limana mi tuana goto. ⁷ Mi kalina ara nauvaganana vania ia, maia a Adonibesek e tsaria, "Ara vitu sangavulu na taovia tsapakae inau au kutiligigira nogo na kakauqira loki tana limaqira ma na tuaqira, migira ara tsakosaigira na duduna na mutsa ara puka i vavana niqiu bela na mutsa inau. Mi kalina ia, ma God e nauvaganana vaniau goto inau vaga saikesa nogo na omea inau au nauvanigira goto igira." Mara adivanoa i Jerusalem, mi tana e ba mate.

Na Puku Konina a Juda Ara Tangolikaira Na Jerusalem ma na Hebron

⁸ Migira na mane vaumate tana puku konina a Juda ara bokia na vera ni Jerusalem mara tangolia. Ara labumatesigira sui na tinoni i tana mara mololakena na verabau popono ia. ⁹ Mi muri mara vano na vailabugi kolugira na Kanaan igira ara totu tana kao vungavunga, mi tana vera i tuana na vungavunga, mi

tana kao mamatsa tabana i ata. ¹⁰ Mi tana mara tû mara baginigira na Kanaan ara totu tana verabau ni Hebron, aia na vera ara soaginia i sau i Kiriati Arba. Mi tana ara tuliusigira na duli tu koniqira a Sesai, ma Ahiman, ma Talmi.

A Otniel e Tangolia na Verabau ni Debir

(Josua 15:13-19)

¹¹ Me tû i Hebron, migira na mane vaumate ni Juda ara vano na vailabugi kolugotoa na verabau ni Debir, aia na vera ara soaginia tana tagu ia i Kiriati Seper. ¹² Me kesa vidaqira na mane ni Juda, aia a Kaleb na soana, e tû me tsaria, "Inau sauba kau sau na dalequ daki, aia ko Aksa ke taugâ aia na mane ke tangomana na tangoliana na vera ni Kiriati Seper." ¹³ Maia Otniel na dalena a Kenas aia na kulana tetelo a Kaleb, aia nogo e tangolia na verabau ia. Maia Kaleb e tû me sau ko Aksa na dalena vania a Otniel ke taugâ. ¹⁴ Mi tana dani na mutsasai rongona na tauga, maia Otniel e raia na savana ke ngasua konina na tamana ke sauania ke kesa na kao. Mi kalina ko Aksa e tsunaligi tania nina asi, maia Kaleb na tamana e veisuâ, "Egua, laka o ngaoa sa omea i koniqu?" ¹⁵ Maia e gokovisu vania tamana me tsaria, "Eo, igoe o sauvaniau kesa nogo na kao, ma na kao ia e totu tana nauna e mamatsa sosongo. Te au nongigo ko sauvaniau goto ke kesa na nauna ke totu na maomao na kô." Maia Kaleb e sauvania kesa na vuravura na kô i kelana na vungavunga, me kesa i tuana na vungavunga.

Ka Niqira Tangomana Kaira Na Puku Ka Koniqira a Juda ma Benjamin

¹⁶ Igira na kukuana na tamana na savana a Moses, aia na Ken, ara dulikolugira na tinoni ni Juda, mara tû i Jeriko, aia na verabau i tana e totu danga na gai na niu tsukatsuka, mara bâ kesa tana kao mate tabana i ata i Arad tana Juda. Mi tana ara ba totu i laoqira na Amalek. ¹⁷ Migira na tinoni ni Juda ara vano kolugira na tinoni ni Simeon mara vaisangagi na tuliusiaqira na Kanaan, igira ara totu tana verabau ni Sepat. Ara vealaginia na vera ia, mara vuipukalia me seko saikesa, mara olia na soana mara soaginia i Horma. ¹⁸⁻¹⁹ Ma na Taovia e sangagira na tinoni ni Juda mara aditamaniqira na kao vungavungaga ia. Mara tau moa tangoligira na vera ni Gasa, mi Askelon mi Ekron kolua na vovotana niqira kao ara totu polipoligira. Rongona igira na tinoni ara totu tana vera girani tabana i tasi ara tamanina niqira terê tapala gana na vailabugi, me gini utu vanigira na tinoni ni Juda kara tangomana na tsialigiaqira. ²⁰ Mara sauania a Kaleb na vera ni Hebron, vaga a Moses e pedenogoa vanigira. [†] Maia

† Tana goko Hibu na soa Horma e vaga moa 'vuipukalia'.
†† "vaga a Moses e pedenogoa vanigira." Reia tana nina Papi a Josua 15:13-14.

Kaleb e tsialigigira tania na verabau ia ara tu tolu na duli igira na kukuana nogo a Anak. ²¹ Migira na tinoni tana puku konina a Benjamin ara tau moa tsialigigira na Jebus ara totu i Jerusalem. Migira na Jebus ara totu kolugira babâ moa na tinoni tana puku konina a Benjamin tû nogo tana tagu ia.

Na Puku Ka Koniqira Epraim ma Manase Ara Tangolia na Verabau ni Betel

²²⁻²³ Na puku ka koniqira a Epraim ma Manase ara ka vangaraua na bokiana na verabau ni Betel, aia na vera ara soaginia tana tagu ia i Lus. Maia na Taovia e sangagira. Mara tû mara mologira visana na mane kara liudodo ma kara togotoga i laona na verabau ia. ²⁴ Mi sautu ara tsodoa kesa na mane ni tana e rutsuligi tania na vera ia, mara tangolia mara tsarivania, "Ko tsarivanigami kami liu koegua ti kami tangomana na sage i laona na verabau ia. Ma ti ko tsarivanigami me utu lelê kami nauvanigo sa omea seko." ²⁵ Maia e tû me sausautuna vanigira. Mi tana migira na tinoni ni Epraim mi Manase ara sage i laona na verabau ia mara labumatesigira na tinoni sui lakalaka ara totu i tana. Maia lelê moa na mane ia ma na savana ma na dalena ara tau labutugira. ²⁶ Me kesa tana tagu i murimai, maia na mane ia e ba totu tana niqira kao na Het, me lo-go kesa nina verabau i tana, me soaginigotoa i Lus, ma na soana ia e totu moa me tsaumai i dani eni.

Na Tinoni Igira na Israel Ara Tau Tsialigigira

²⁷ Na puku konina a Manase ara tau tsialigigira na tinoni ara totu i laona na vera ni Bet Sean, mi Taanak, mi Dor, mi Ibleam, mi Megido, migira goto ara totu tana vera varangi; migira na Kanaan ara totu kolugira babâ moa i tana. ²⁸ Mi kalina igira na Israel ara dadanga mara susuliga ara tû mara turugira na Kanaan kara aqo vanigira, mara tau moa tsialigigira sui tania na vera ia.

²⁹ Migira na puku konina a Epraim ara tau goto tsialigigira na Kanaan ara totu tana verabau ni Geser, me vaga ia migira na Kanaan ara totu kolugira babâ moa i tana.

³⁰ Migira na puku konina a Sebulun ara tau goto tsialigigira na tinoni ara totu tana verabau i Kitron mi Nahalal, me vaga ia migira na Kanaan ara totu kolugira babâ moa i tana, migira na Israel ara turuginigira kara aqo lê vanigira.

³¹ Migira na puku konina a Aser ara tau goto tsialigigira na tinoni ara totu tana verabau ni Ako, mi Sidon, mi Alab, mi Aksib, mi Helba, mi Apek mi Rehob. ³² Igira na tinoni ni Aser ara tau tsialigigira na Kanaan ara totu nogo tana, mara mauri lalo kolugira moa.

³³ Migira na puku konina a Neptali ara tau goto tsialigigira na tinoni ara totu tana verabau i Bet Semes

mi Betanat. Migira na tinoni ni Neptali ara totu kolugira moa na Kanaan ara mauri i tana, mara turuginigira moa kara aqo lê vanigira.

³⁴ Igira moa na Amor ara susuliga mara tsiavisugira dato na tinoni tana puku konina a Dan tana kao vungavungaga, mara tau goto tamivanigira kara tsunamai i lao tana poina. ³⁵ Migira na Amor ara totu babâ moa tana vera ni Aijalon, mi Saalbim, mi tana Vungavunga Heres, ma na puku ka koniqira a Epraim ma Manase ara tagaovigira mara turuginigira kara aqo lê vanigira.

³⁶ Niqira votavota na kao igira na Amor e liu tsapatugu dato tû i Akribim me tsau i Sela tabana bâ i vava me dadato saviliu.

Nina Angelo na Taovia e Laba i Bokim

2 Nina angelo na Taovia e mololea i Gilgal me vano i Bokim me ba tsarivanigira na tinoni ni Israel na goko vaga iani, "Inau nogo au adirutsumigamu tania na vera ni Ejipt, mau adivanogamu nogo tana kao aia au veke idanogoa vanigira na mumuamui. Mi tana tagu ia au tsarivanigamu, 'E utu saikesa goto inau kau kutsia niqu tabana na vaitasogi au naua kolugamu. ² Migamu nimui aqo kamu laka saikesa goto na nauana kesa na vaitasogi kolugira na tinoni ara totu tana kao iani. Ma nimui aqo goto kamu toroutsanigira niqira belatabu igira.' Miava, migamu amu tau lele goto naua na omea vaga inau au ketsaligamu. ?Ma nagua moa amu naua? ³ Me vaga ia, mi kalina ia e utu goto inau kau tsialigigira ida talu na tinoni girani vanigamu. Migira sauba kara lia sailagi gamui gala, migamu sauba kara sogotiginigamu moa na samasama vaniaqira niqira god peropero." ⁴ Mi kalina na angelo e tsarivananana vanigira sui ia, migira na tinoni ni Israel ara viri tuturiga na ngangai. ⁵ Maia nogoria na rongona ti ara soaginia na vera ia i Bokim. † Mi tana nogo igira ara savoria niqira kodoputsa vania na Taovia.

Na Mateana a Josua

⁶ A Josua e molovanogira na tinoni ni Israel, me pipi na tinoni tatasa e ba aditamanina kesa butona na kao ia. ⁷ Mi kalina a Josua e mamauri moa, migira na tinoni ni Israel ara aqo dou vania moa na Taovia. Mi murina na mateana a Josua, migira ara nauvaganana babâ moa ia kalina ara mamauri moa igira na tinoni lokiloki igira ara reisegeniqira nogo pipi na omea loki sui aia na Taovia e nauvanigira nogo na tinoni ni Israel. ⁸ Ma Josua aia nina maneaqo na Taovia ma na dalena a Nun e mate kalina aia e tsaulinogoa kesa sangatu sangavulu na ngalitupana. ⁹ Ma na konina ara qilua tana nina butona kao segeni nogo i Timnat Sera tana kao vungavungaga i Epraim tabana i vava na Vungavunga Gaas. ¹⁰ Migira na vatavata i konina a Josua ara mate

† Tana goko Hibru na soa Bokim e vaga moa 'igira ara ngangai.'

sui goto. Migira moa na vatavata e botsamai i muri ara padale saikesalia na Taovia ma na omea sui aia e nauvanigira na tinoni ni Israel.

Igira na Israel Ara Mololea Na Samasama Vaniana na Taovia

¹¹ Mi muri migira na tinoni ni Israel ara sasi i matana na Taovia mara tuturiga na aqo vaniaqira na Baal. ¹² Ara mololea na samasama vaniana na Taovia aia niqira God na mumuaqira, maia na God e adirutsumigira tania na Ejipt, mara tuturiga na samasama vaniaqira visana na god tavosi, igira nogo niqira god igira na tinoni ara totu polipoligira. Ara taotsuporu vanigira na god peropero, ma na Taovia e gini kore sosongo vanigira. ¹³ Ara mololenogoa na samasama vaniana na Taovia mara tû mara aqo vanigira na Baal †† ma na As-tartes. ††¹⁴ Ma na matana igira ara nauvaganana ia te na Taovia e gini kore loki sosongo vanigira na tinoni ni Israel, me tû me tamia kara mai na mane labupoi ma kara labunovotigira, ma kara komia pipi niqira omea sui. Me tamigotoa vanigira gaqira gala ara totu tana vera polipoligira kara susuliga liusigira. Mi tana migira na Israel e utugana sosongo vanigira kara isutuguqira segeni. ¹⁵ Me pipi kalina igira na Israel ara vano tana vailabu ma na Taovia e tau nogo totu tabana kolugira vaga aia e vekea ke nauvanigira. Mi tana migira ara totu moa i laona na rota loki sosongo.

¹⁶ Mi muri ma na Taovia e sauvanigira na tinoni ni Israel visana gaqira ida kara maurisigira tania na limaqira igira na mane vanga labupoi. ¹⁷ Eo, migira na Israel ara tau goto gini boe na rongomangaqira gaqira ida. Na vera ni Israel e tau nogo muria na Taovia, me samasama vanigira moa na god tavosi. Igira na mumuaqira ara muridoua pipi nina ketsa na Taovia, migira moa na vatavata vaolu girani ara mololetsakua na nauvaganana ia. ¹⁸ Me pipi kalina ti vaga na Taovia ke sauvanigira na tinoni ni Israel kesa gaqira ida, mi tana tagu popono kalina aia e mamauri moa, maia na Taovia e sangâ me gini tangomana na laumaurisiaqira nina tinoni tania na limaqira gaqira gala. Na Taovia e galuvegira tugua rongona igira ara kukungu tana rota e bingi sekoligira. ¹⁹ Mi kalina e mate na ida ia, migira na tinoni ara visutugua tana niqira omeomea ni sau, ma niqira sasaga igira e seko liusia bâ na vatavata ida. Igira ara tû mara aqo mara samasama vanigira na god tavosi, mara sove saikesa na mololeana niqira sasaga tabaru ara naua. ²⁰ Mi tana me gini kore loki sosongo na Taovia kolugira na tinoni ni Israel me tsaria, "Na puku na tinoni girani ara kutsia niqira tabana na vaitasogi au naua kolugira mau ketsaliginigira na mu-

†† "Baal" Igira nogo na god mane igira na Kanaan ara samasama vanigira agana ke gini vuaga dou na kao ma na tinoni. ‡ "Ko As-tartes" Igira nogo na god daki igira na Kanaan ara samasama vanigira agana kara sangagira me ke managaqira tana vailabu.

muaqira kara muria. Ma na rongona ara tau rongomangaqu inau, ²¹ ti inau sauba e utu goto kau tsialigigira na puku na tinoni tavosi ara tototu moa tana kao ia kalina a Josua e mate. ²² I koniqira nogo na tinoni girani inau kau gini aqo na mani tovoleaqira niqiu tinoni, ma kau reia ti vaga igira na Israel girani kara muriau vaga nogo ara naua igira na mumuaqira.” ²³ Me vaga ia maia na Taovia e tamivanigira rago na puku na tinoni tavosi kara totuvisu moa tana kao ia. Me tau goto tamivania a Josua ke sugutigira, me tau goto tsialigira tsaku murina na mateana a Josua.

Igira na Puku Tavosi Ara Totuvisu Moa Tana Kao Ia

3 Bâ, ma na Taovia e molovisugira visana na puku na tinoni tavosi kara totu tana kao ia, gana na mani tovoleaqira na tinoni ni Israel, igira ara tau vati donaginia na vailabu vaga ara naua i sau i Kanaan. ² Aia e gini nauvaganana ia rongona ke sasaniginigira pipi tatasa na vatavata na tinoni ni Israel na aqona na vailabu, putsikae bâ igira ara tau vati sanga na vailabu moa sa dani. ³ Igira na tinoni ni vera tavosi aia God e mologira kara totuvisu moa i laogira ara tu tsege na verabau na Pilistia, igira sui na Kanaan, ma na Sidon, ma na Hivi, igira ara totu tana Vungavunga Lebanon, tû tana Vungavunga Baal Hermon me ba tsau tana Matana Sautu i Hamat. ⁴ Tugirani nogo na vera God e molovisugira nogo agana kara lia na mani tovoleaqira na Israel, na mani tsodovulagiana ti vaga kara murigira na ketsa aia na Taovia e sauvanigira nogo na mumuaqira i sau ginia a Moses. ⁵ Me vaga ia, migira na tinoni ni Israel ara logo veraqira i laoqira na Kanaan, ma na Het, ma na Amor, ma na Peres, ma na Hivi ma na Jebus. ⁶ Mara tauga lalo kolugira, mara sanga na samasama vaniaqira niqira god.

A Otniel

⁷ Migira na tinoni ni Israel ara padale saikesalia na Taovia niqira God. Ara sasi i matana aia mara samasama vanigira na nununa lê na Baal ma na Asera. ⁸ Me vaga ia, ma na Taovia e gini kore loki sosongo vanigira na Israel, me tû me molovania na taovia tsapakae aia Kusan Risataim ni Mesopotamia ke tangoligira, me ke tagaovi kaputigira i laona e alu na ngalitupa popono. ⁹ Mi muri migira na Israel ara ngangaidato vania na Taovia, maia e molo bâ vanigira kesa na mane ke maurisigira. Ma na mane ia aia nogo a Otniel, na dalena Kenas, aia na kulana tetelo a Kaleb. ¹⁰ Ma na susuligana na Taovia e totuvia, maia e gini lia gaqira ida na Israel. Ma Otniel e vano tana vailabugi kolua na taovia tsapakae ni Mesopotamia. Ma na Taovia e sangâ a Otniel me gini tangomana na tuliuisiana na taovia tsapakae ni Mesopotamia. ¹¹ Mi tana e

gini laba na rago tana na vera ia i laona e vati sangavulu na ngalitupa. Mi muri ma Otniel e mate.

A Ehud

¹² Migira na tinoni ni Israel ara sasi tugua i matana na Taovia. Ma na rongona nogo ara nauvaganana ia, ti na Taovia e molovania na taovia tsapakae a Eglon ni Moab ke susuliga liusigira na Israel. ¹³ A Eglon e sai alaala i koniqira na Amon ma na Amalek. Mara labupukaligira na Israel mara tangolia i Jeriko, aia na verabau i tana ara tû danga na gai na niu. ¹⁴ Migira na Israel ara totu i vavana nina tagao a Eglon i laona e sangavulu alu na ngalitupa.

¹⁵ Mi muri, migira na Israel ara ngangaidato vania na Taovia, maia e molo bâ vanigira kesa na mane ke maurisigira. Ma na mane ia aia nogo a Ehud, na mane limamauli, maia na dalena a Gera tana puku konina a Benjamin. Igira na tinoni ni Israel ara molovanoa a Ehud ke adivangalaka bâ vania a Eglon na taovia tsapakae ni Moab. ¹⁶ A Ehud e aqosi segenina kesa nina isi vavanga ruka levu, e varangi ke tinaqe ruka buto kakau na katsina. Maia e soria tana tabana madoana me tsavupoiginia na polona sagesage. ¹⁷ Mi muri maia e adigira na vangalaka me vano ke saugira vania a Eglon. Ma Eglon kesa na mane papaquru sosongo. ¹⁸ Mi kalina a Ehud e sausuinogoa na vangalaka vania, maia e tsarivanigira na mane ara sangâ na kalagaiqira kara visu i vera. ¹⁹ Maia e dulikolugira vano. Mi kalina ara ba tsau tana nauna ara totu na titinonina na god peropero varangisia i Gilgal, maia Ehud e pilo me visu bâ tugua i konina a Eglon me tsarivania, “Taovia, au tamanina kesa na turupatu e kalego segeni moa igoe.”

Mi tana ma na taovia tsapakae e tû me ketsaligira nina maneaqo, “Igamu kamu vano, mi kagami kami ka totu segeni.” Migira sui ara tû mara tsuna sui i tano.

²⁰ Mi kalina na taovia tsapakae e tototu segenina moa i laona nina voki na totu bisibisi i gotu na vale tana e atsa, maia Ehud e ba laba i matana me tsarivania, “Inau au adimaia vanigo kesa na turupatu e talumai i konina God.” Mi tana maia na taovia tsapakae e tudato. ²¹ Maia a Ehud e tangoliginia na limana mauli na isi e sorinogoa tana tabana madoa, me tsukulaginia bâ tana tobana na taovia tsapakae. ²² Ma na isi ia e sage popono kolua na tutuana i laona na tobana na taovia tsapakae, ma gana paquru na mane ia e tsavu poponoa na isi. Ma Ehud e tau goto vutiligia na isi ia tania na tobana na taovia tsapakae, me ba rutsulaba i murina i levugana ruka tuana. ²³ Me nauvaganana sui ia a Ehud me rutsu i tano, me vongovisugira na matsapa me ravekakaigira. ²⁴ Me vano. Migira na maneaqo ara visumai mara reigira na matsapa ara ravekakaigira, mara padâ laka na taovia tsapakae e to-

tu moa i laona tana nauna gana na tabataba. ²⁵ Migira ara pipitu oka, mara tau goto dona nagua kara naua. Mi kalina ara reia laka aia e tau goto sangavia na matsapa, migira ara tû mara piuliligia na raravena na bani mara sangavia. Mi tana ara reia niqira taovia e tsaro nogo na matena i kelana na bela i laona na vale.

²⁶ Ma Ehud aia e tsogoligi nogo kalina igira ara pipitu moa. Me liu putsu bâ tana nauna ara totu na titinonina na god peropero, me ba tsogovano saviliu i Seira. ²⁷ Mi kalina aia e ba tsau i tana tana kao vungavungaga i Epraim, maia e uvia nina tavuli me soagira na mane ni Israel kara vano tana vailabu. Maia e ida vanigira mara tsuna tania na vungavunga ia. ²⁸ Me tsarivanigira, “!Kamu tsarimuriqu igamu sui! Aia na Taovia e sauvanigamu nogo na susuligana kamu gini tuliusigira gamui gala igira na Moab.” Migira sui ara tû mara tsarimurina tsuna a Ehud, mara ba tangolia na nauna i tana igira na Moab ara vangaraua na tulusavu tana Kô Jordan; mara tau goto tamivania ke kesa vidaqira ke tulusavu mai. ²⁹ Mi tana dani ia igira ara labumatesigira gana ngongo sangavulu na toga na mane vaumate susuliga bâ i laoqira na Moab; me tagara goto ke kesa vidaqira ke mauri. ³⁰ Mi tana dani nogo ia igira na tinoni ni Israel e managaqira mara tuliusigira sui na Moab. Mi tana e laba tugua kesa na tagu na rago tana vera ia i laona e alu sangavulu na ngalitupa.

A Samgar

³¹ Me laba kesa segeni goto gaqira ida igira na Israel, aia nogo a Samgar na dalena a Anat. Aia goto e laumaurisia na Israel kalina e labumatesigira ara ono sangatu na Pilistia ginia nina gai na tudumi buluka.

Kaira Ko Debora ma Barak

4 Mi murina na mateana a Ehud, migira na tinoni ni Israel ara sasi tugua i matana na Taovia. ² Me vaga ia ma na Taovia e mologira i limana a Jabin, aia e kesa niqira taovia tsapakae igira na Kanaan, maia e tagaovia na verabau i Hasor. A Sisera aia gaqira taovia nina mane vaumate na taovia tsapakae ia, e totu i Haroset. ³ A Jabin e tamanina e siu sangatu nina terê tapala, me tagaovigira na tinoni ni Israel me rotasi sekoligira sosongo i laona e rukapatu na ngalitupa. Mi tana migira na tinoni ni Israel ara tû mara ngangaida-to tugua vania na Taovia ke sangagira.

⁴ Mi tana tagu nogo ia, aia ko Debora na tauna a Lapidot, aia e kesa na propete me aqo vaga nogo kesa na tinoni pede sasaga vanigira na tinoni ni Israel. ⁵ Maia e lavu na totu sailagi i vavana kesa na gai na niu e totu i ka levugaqira na vera ni Rama mi Betel tana kao vungavungaga ni Epraim, migira na tinoni ni Israel ara dona na mai i konina ma na rongomiana nina pedegoko. ⁶ Me kesa dani maia ko Debora e mologoko bâ

vania a Barak na dalena Abinoam e totu tana verabau i Kedes tana Naptali me tsarivania: “Na Taovia na God ni Israel e sauvanigo na ketsa vaga iani: ‘!Ko adigira ke sangavulu toga na mane tana puku ka koniqira a Naptali ma Sebulun, mo ko ida vanigira bâ tana Vungavunga Tabor. ⁷ Inau sauba kau molobâ a Sisera, aia niqira taovia nina alaala na mane vaumate a Jabin ke vailabugi kolugamu tana Kô Kison. Maia sauba ke adibagira nina terê tapala sui ma nina mane vaumate, minau sauba kau sangagamu ma kamu tuliusiginia.’ ”

⁸ Ma Barak e tsarivania, “Eo, sauba kau vano ti vaga igoe ko dulikoluau. Me ti vaga ko tau dulikoluau igoe, minau e utu goto kau vano.”

⁹ Maia ko Debora e tsarivania a Barak, “Eo e dou, inau sauba kau dulikolugo igoe, mo ko laka na padaana laka sauba kara soalokigo igoe rongona nimu tango mana ko naua, rongona na Taovia sauba ke moloa a Sisera tana limana kesa na daki.” Mi tana ma ko Debora e tû me dulikolua a Barak mara ka vano i Kedes.

¹⁰ Ma Barak e soasaigira i Kedes kaira na puku i ka koniqira a Sebulun ma Naptali, mara sangavulu toga na mane ara mai mara tsarimurina. Maia ko Debora e dulikolua a Barak.

¹¹ Mi tana tagu goto ia aia a Heber na Ken e vaturia kesa na valepolo varangisia i Kedes ligisana kesa na gai tabu i Sananim. Aia e vanoliginogoa tanigira na Ken tavosi, igira na kukuana a Hobab na ivana a Moses.

¹² Mi kalina a Sisera e donagininogoa laka a Barak e dato nogo tana Vungavunga Tabor, ¹³ maia e tû me vangaraugira ara siu sangatu nina terê tapala, me soasaigira sui nina mane vaumate i Haroset, me molo vanogira kara bâ tana Kô Kison.

¹⁴ Maia ko Debora e morosigira bâ me tsarivania a Barak, “!Kalina ia, ko ba tsaku! !Na Taovia nogo e ida vanigo! I dani eni nogo aia e sauvanigo na tangomana gana ko tuliusiginia a Sisera.” Mi tana ma Barak e tsuna tsaku tania na Vungavunga Tabor kolugira ara sangavulu toga nina mane. ¹⁵ Mi kalina a Barak migira nina alaala na mane vaumate ara ratsia na vailabugi, me tsaku ma na Taovia e naua me gini ponopala lê na tobana a Sisera kolugira sui nina terê ma nina mane vaumate. Ma Sisera e tû me tsipuligi tania nina terê me tsogo liulê i lao. ¹⁶ Ma Barak e takuvigira na mane vaumate kolugira niqira terê, mara ba tsau saikesa i Haroset. Mi tana maia migira nina mane vaumate ara labumatesigira sui lakalaka nina alaala na mane vaumate a Sisera. Me tagara goto ke kesa ke mauri.

¹⁷ Maia Sisera e tsogo me ba tsau i matana nina valepolo ko Jael na tauna a Heber na Ken, rongona a Jabin na taovia tsapakae ni Hasor e tobalaka kolua a Heber ma nina tamadale. ¹⁸ Maia ko Jael e rutsu tania nina valepolo me ba tsodoa a Sisera me tsarivania, “Ko sagemai Taovia, ko mai i laona niqiu valepolo. Mo ko la-

ka goto na matagu." Maia e tû me sage, maia ko Jael e ba molopoia me tsavuginia kesa na ibe. ¹⁹ Ma Sisera e tsarivania, "Ko sauvaniau kiki na kô. Au marou sosongo." Maia ko Jael e sauvania kesa na bilo na mili-ki maia e inuvia, mi muri maia e tsavupoitugua. ²⁰ Maia Sisera e tsarivania, "Ko bâ mo ko tutû i matsapana na valepolo, me ti vaga ke liumai ke kesa me ke veisuago laka ti ke kesa ke totu ieni, migoe ko tsarivania laka e tagara ke kesa ieni."

²¹ Ma Sisera e kolae sosongo me tsaropuka bâ me matura mate. Maia ko Jael e rutsu i tano me ba adia kesa na vatu me kesa na gai na mani soriginiana na itaina na valepolo, me sage tugua i vale me ba dodo i konina a Sisera. Me adia na gai me moloa tana rauvilana me poguginia na vatu, ma na gai ia e tsuna saviliu i laona na kao. Me mate a Sisera. ²² Mi kalina a Barak e mai na laveana a Sisera, maia ko Jael e ba tsodoa me tsarivania, "Ko mai ieni! Inau sauba kau sauvanigo na mane igoe o lalavea." Maia e tsarimurina sage i vale, mi tana e ba reia a Sisera e tsaro na matena i lao, ma na gai e tsukutsapatugu tana lovana.

²³ Mi tana dani nogo ia, God e tusua na susuliga vanigira na tinoni ni Israel gana kara gini tangomana na tullusiginiana a Jabin na taovia tsapakae ni Kanaan.

²⁴ Migira ara suli babâ na vailabugi koluana a Jabin poi tsau kalina ara matesia.

Ka Niqira Linge Ko Debora ma Barak

5 Mi tana dani nogo ia, mi kaira ko Debora ma Barak aia na dalena Abinoam ara ka teâ na linge iani:

²!Tsonikaea na Taovia!

Igira na Israel ara padakuti matena na vano na vailabu;

migira na tinoni ara tamidou na sangatsari.

³!Kamu rorongogira igira na taovia tsapakae!

!Kamu rorongovata igira sui na tagaovera!

Inau sauba kau linge, ma kau taia niqutuqulu vania niqira God igira na Israel, aia nogo na Taovia.

⁴Taovia, kalina igoe o mololea na vungavunga i Seir, mi kalina igoe o rutsuligi tania na butona na kao i Edom,

ma na barangengo e kasisi popono, ma na usa loki e tumutsuna mai talu tana masaoka.

Eo, na usa loki e taqetu tsuna talu tana parako.

⁵Ma na vungavunga ara viri oloolo takuti i matana na Taovia ni Sinai,

i matana na Taovia aia na God ni Israel.

⁶Tana taguna aia Samgar na dalena a Anat, mi tana taguna ko Jael,

igira ara tavetada ara tau goto dona kara liu tsapatugu tana sautu loki,

igira sui ara liu moa tana sautuligi.

⁷Igira na vera sui ni Israel ara totu mangu lê, eo, ara mangu lê saikesa poi kalina inau ko Debora au mai vaga kesa na tinaqira na tinoni ni Israel.

⁸Mi muri kalina igira na Israel ara vilia visana niqira god vaolu,

mi tana e taratsi tugua na vailabu tana veraqira.

?Mi laoqira ara vati sangavulu na toga na mane ni Israel

me laka ke kesa vidaqira ke adia gana tako se ke kala-gaia nina bao? !Tagara!

⁹Na tobaqu popono inau e totu kolugira gaqira taovia na mane vaumate ni Israel,

me kolugira goto na tinoni ara tami segeniqira dou sosongo na sangatsari.

!Tsonikaea na Taovia!

¹⁰Kamu gini turupatuna bamai igamu amu sage i gotuna na asi sere,

migamu sui goto amu vanovano lê moa pipi nauna tana amu vano.

¹¹!Kamu rorongogira! !Na toga ara galaleleo polia na tuvu mara gini gogoko sosongo tana rongona gana tango-mana na Taovia,

ma gaqira tangomana igira na tinoni ni Israel!

Mi muri ma nina tinoni na Taovia ara ala tsunamai tana matsapana niqira verabau.

¹²Mara tsaria, "Mamata, ko mamata ko Debora!

!Ko mamata mo ko teâ kesa na linge! !Eo, ko mamata!

!Mo ko ida igoe a Barak na dalena a Abinoam, mo ko raqavanogira igira igoe o aditsekagira nogo!

¹³Mi muri migira na tinoni ni Israel ara alatsuna mai i koniqira gaqira ida;

migira nina tinoni na Taovia ara mai i koniqu inau, mara vangaraua na vano na vailabu.

¹⁴Ara talumai i Epraim mara tsuna bâ tana poi, i murina na puku konina a Benjamin migira nina toga.

Gaqira taovia na mane vaumate ara tsunamai talu i Makir,

ma niqira manetagao ara tsunamai talu i Sebulun.

¹⁵Igira na tinoni loki ni Isakar ara mai kolua ko Debora;

eo, igira na Isakar ara mai, ma Barak goto e mai, migira sui na toga ara tsarimurina tsunamai i lao tana poi.

Migira moa tana puku konina a Ruben ara tobatavosi moa;

mara tau tangomana kara pedesaia laka kara tsari se tagara.

¹⁶?Megua igira ti ara totuvisu lê moa tana baraqira na sipi?

?Ara totuvisu matena ngatsu kara rongomigira na mane pitusipi kalina kara soagira niqira sipi?

Eo, ma na puku konina a Ruben ara tobatavosi moa;

mara tau tangomana kara pedesaia laka kara tsari se tagara.

¹⁷ Igira na puku konina a Gad ara totu i ligisana na Kô Jordan tabana i longa, migira na puku konina a Dan ara totuvisu moa tana vaka.

Migira na puku konina a Aser ara totu moa i tabana tasi;

mara totu kalavata moa i one.

¹⁸ Migira moa na tinoni tana puku ka koniqira Sebulun ma Naptali ara bisâ na mauriqira tana vailabu.

¹⁹ I Taanak tana okookona na kô i Megido, igira na taovia tsapakae ara mai mara vailabugi i tana;

eo, igira na taovia tsapakae ni Kanaan ara vailabugi goto i tana,

mara tau lelê tangomana kara lauligia ke kesa goto na turina tetelo na siliva.

²⁰ Migira goto na veitugu ara tû tana masaoka mara sanga na vailabugi,

kalina ara tarari taligu tana masaoka.

Eo, igira goto ara sangâ na vailabugi koluana a Sisera.

²¹ Na tatarina na obona na Kô Kison e salaligigira saikesa,

na susuligana nogo na tatarina na Kô Kison.

!Minau sauba kau butusua ma kau vanovano susuliga!

²² Migira na ose ara uloulo mai tsaku

me kabakutukutu tana kao na tuaqira.

²³ Ma nina angelo na Taovia e tsaria, "Vealaginia na vera ni Meros,

vatsa seko vania, mo ko vealaginigira na tinoni ara totu i laona.

Rongona igira ara tau mai na sangaana na Taovia, ara tau mai sanga na vailabu vaniana aia."

²⁴ Aia ko Jael e dou liuliu bâ i laoqira na daki sui, aia na tauna a Heber na Ken,

eo e dou liuliu bâ i laoqira na daki sui igira ara totu i laona na valepolo.

²⁵ A Sisera e nongia na kô, maia ko Jael e sauvania na miliki;

e adimai vania na lakana miliki i laona kesa na popo barubaru rerei dou mate.

²⁶ Mi kesa tabana limana e tangoliginia kesa na gai na mani soriginiana na itaina na valepolo,

mi tabana na limana kesa na vatu niqira mani pogapoga igira na maneaqo.

E tupiginia a Sisera me tapali saikesalia na tsivina na lovana;

ma na gai e baoginia na lovana me tsuku tsapatugu.

²⁷ E gini tsutsuvarara na tuturuna,

me puka me tsaro i tuana aia.

I tuana nogo ia aia e gini tsutsuvarara na tuturuna me puka;

e puka saikesa i lao me mate pitsu.

²⁸ Na tinana a Sisera e morotsuna tana matsapana na bisibisi;

e tû i murina na polo e tsautsau tana me moro tatavata.

Me veisuâ: "Egua vaga nina terê na dalequ e putsi nogo nina tagu me tau vati labamai moa?"

?Megua vaga nina ose ti e kisâ sosongo na visumai?"

²⁹ Igira visana na daki sasaga ara totu kolua i tana ara tsarivania,

maia segenina goto e tsarivanisegenia nogo danga kalina na goko vaga iani,

³⁰ "Igira ara totuvisu moa rongona kara lavegira na omea kara laua ma kara tuvarivotâ vanigira segeni,

tau utu kara tango kesa se ruka na daki pipi na mane vaumate,

me ke visana na polo e loki sosongo na matena vania a Sisera,

me ke visana na turina na polo ara tula mamaregasia vania na liona na daki taovia."

³¹ !Taovia e dou bâ ti igira sui gamu gala igoe kara mate vaga ia,

migira moa na kulamu igoe kara maka vaga na aso kalina e dato vaolu!

Mi tana e laba na rago tana vera ia i laona e vati sangavulu na ngalitupa.

A Gideon

6 Me kesa goto kalina igira na tinoni ni Israel ara sasi tugua i matana na Taovia, maia e tû me tami-vanigira na tinoni ni Midian kara tagaovi kaputigira i laona e vitu na ngalitupa. ² Migira na Midian ara susuliga liusigira bâ na Israel, migira na tinoni ni Israel ara tû mara ba taopoi tanigira i laona na vatuluma me visana goto tana nauna popoi tana vungavunga. ³ Me pipi kalina igira na Israel kara rasavaginia na piuna niqira omea na tsukatsuka, migira na Midian ara mai kolugira na Amalek migira goto na puku ara totu tana kaomate, mara sugutigira. ⁴ Ara mai mara vaturikaegira niqira valepolo tana niqira kao, mara sekolia niqira omea tsukatsuka sui tsau bâ tabana i ata varangisia i Gasa. Ara laugira goto pipi niqira sipi, ma niqira buluka, ma niqira asi, mara tau goto molovisua ke kesa na omea vanigira na tinoni ni Israel kara gini mauri. ⁵ Igira ara mai kolua niqira alaala na buluka ma niqira valepolo, mara danga vaga moa ti kesa na alaala popono na anelovo. Migira kolugotoa niqira kamelo ara danga

sosongo, me utu na tsokoraeaqira. Ara mai mara liuvia na laona popono niqira lelegai, mara sekoli saikesalia pipi niqira omea sui. ⁶ Me utugana moa vanigira na Israel na utusiaqira.

⁷ Mi muri migira na tinoni ni Israel ara ngangaidato tugua vania na Taovia rongona aia ke sangagira na tukapusiaqira na Midian. ⁸ Maia e molo bâ vanigira kesa na propete ke turupatuna vanigira kesa na goko e talu i konina na Taovia na God ni Israel. Ma na Taovia e tsaria: "Inau nogo au adirutsumigamu tania na totutseka i Ejipt. ⁹ Inau nogo au laumaurisigamu tania na limaqira na Ejipt, me tanigotoa na limaqira igira na tinoni ara vailabugi kolugamu tana kao iani. Inau au tsialigigira ida talu vanigamu igamu, mau sau vanigamu niqira kao kamu tamanina. ¹⁰ Mau tsarivanigamu laka inau nogo na Taovia nimui God, me laka igamu kamu tau goto samasama vanigira niqira god igira na Amor, igira igamu amu totu nogo i laona niqira kao kalina ia. Migamu amu tau nogo rongomangaqu inau."

¹¹ Mi muri ma nina angelo na Taovia e mai tana vera ni Opra me totupuka i vavana kesa na gai tabu e tamanina a Joas, aia na mane tana duli konina a Abieser. Maia Gideon na dalena a Joas e totu popoi tana nauna na rapasi uaeni, mi tana e labududusigira na vatuna na uiti. E totu popoi rongona e tau ngaoa laka igira na Midian kara reia. ¹² Ma nina angelo na Taovia e laba vania i tana me tsarivania, "Na Taovia i konimu, igoe na mane malagai susuliga!"

¹³ Ma Gideon e tsarivania, "Taovia, inau au ngaoa kau veisuago talu kesa na omea. ?Egua vaga te e aqu e labavanigami moa igami na omea seko vaga girani ti vaga na Taovia e totu manana kolugami? ?Miava vaga igira na omea dou sui igira na mumuamami ara turupatuna vanigami nogo, laka na Taovia e naua vanigira kalina aia e adirutsumigira tania i Ejipt? Mi kalina eni e vaga moa ti na Taovia e tsonilegami nogo me mologami kami rota tana limaqira na Midian."

¹⁴ Mi tana ma na Taovia e ketsalia a Gideon me tsarivania, "Ko tû, mi tana susuligamu popono ko vano mo ko laumaurisigira na Israel tania na limaqira na Midian. Inau segeniqu nogo au molovanogo igoe."

¹⁵ Ma Gideon e gokovisu vania na Taovia me tsarivania, "?A Taovia, kau naukoeguania inau ti kau laumaurisigira na Israel? Ma na duli i koniqu inau e tau na duli tangirongo i laona na puku konina a Manase, minau goto na tetelona bâ i laomami gami kesa na tamadale."

¹⁶ Ma na Taovia e tsarivania, "Igoe sauba ko tango mana nomoa, rongona inau nogoria sauba kau sanga go. Igoe sauba ko tsogori pukaligira popono igira na Midian vaga moa ti laka igira popono e kesa lelê moa tinoni."

¹⁷ Ma Gideon e gokovisu me tsarivania, "Taovia, me ti vaga igoe o padâ laka e tuguau manana inau, me dou ti ko sauvaniau ke visana na padapada laka ti igoe manana nomoa na Taovia o goko vaniau se tagara.

¹⁸ Minau au nongigo ko laka goto na vanoligi poi kalina inau kau adimaia na mutsa gana na sausau vanigogo."

Ma na angelo e tsarivania, "E dou, inau sauba kau totu pitugo ieni poi ko visumai igoe."

¹⁹ Maia Gideon e tû me visu i valena, me bâ me mate sia kesa na dalena na naniqoti me kukia, me adigotoa sangavulu na kilo na pulaoa me aqosiginia na bre di e tagara na isti i konina. Mi muri, maia e molosagea na velesina na naniqoti i laona na kopeta me moloa na kona i laona kesa na popo me adibâ vania nina angelo na Taovia aia e tototu moa i vavana na gai tabu ia me saugira vania. ²⁰ Ma na angelo e ketsalia a Gideon me tsarivania, "Ko moloa na velesina na naniqoti ma na bre di i kelana na vatu iani, mo ko qetu bâ na kona i ke laqira." Ma Gideon e naua na omea sui vaga aia e tsarivania ke naua. ²¹ Mi muri ma nina angelo na Taovia e pele bâ na velesina na naniqoti ma na bre di ginia na isuisuna gana itoro. Ma na lake e tavongani irudato tana vatu ia, me ganigira popono na velesina na naniqoti ma na bre di ara totu tana. Mi tana ma na angelo e tavongani nanga lê.

²² Maia Gideon e vasini e donagadovia laka aia nogo nina angelo na Taovia e laba vania. Maia e matagu loki sosongo me tsaria, "Aire kiki Taovia God! !Au vasini reilakana nimu angelo ginia na mataqu segeni inau!"

²³ Ma na Taovia e tsarivania, "Na rago ke totu i konimu. Ko laka na matagu. Sauba e utu ko mate." ²⁴ Ma Gideon e tû me aqosia kesa na belatabu vania na Taovia i tana, me soaginia, "Na Taovia aia nogo na Rago." Ma na belatabu ia e tototu moa i Opra, ara tamanina igira na duli konina a Abieser.

²⁵ Mi tana bongi nogo ia, ma na Taovia e tsarivania a Gideon, "Igoe ko tû mo ko adia nina buluka mane na tamamua, aia e vitu nogo na ngalitupana, mo ko toroveoa nina belataba Baal aia e tamanina na tamamua, mo ko kavitsunâ na titinonina na god ko Asera aia e tutû i ligisana na belatabu ia. ²⁶ Mo ko aqosia kesa na belatabu dou vania na Taovia nimu God i kelana na tsupu na vatuna nina belatabu Baal, mo ko adia na buluka mane ia mo ko kodo poponoginia na tapana na gaina na titinonina ko Asera aia igoe o talanogoa, mo ko gini savori vaniau." ²⁷ Me vaga ia ma Gideon e aditugira ara tu sangavulu nina maneaqo, me bâ me naua na omea vaga na Taovia e tsarinogoa vania ke naua. Aia e mataguni sosongoligira na tinoni i laona na valena tamana migira goto na tinoni tana vera ia na naumalemaleana tana dani, te aia e naupopoia tana bongi.

²⁸ Mi kalina igira na tinonina na vera ia ara mamata bongibongi tana matsaraka na dani ngana mara tsodoa laka nina belatabu Baal ara toroveonogoa, ma na titinonina ko Asera ara kavipukalia, ma na buluka mane ara kodonogoa i kelana kesa na belatabu vaolu ara vasini aqosia moa i tana. ²⁹ Ara vaiveisuagi, “?Asei sagata e naua na omea vaga ia?” Mara lavegokona mara tsodovulagia laka a Gideon na dalena a Joas aia nogo e naua. ³⁰ Te ara tû mara tsarivania a Joas, “!Ko adimaia ieni na dalemu ma kami labumatesia! Rongona aia e toroveoa nina belatabu Baal, me kavitsunâ na titinonina ko Asera e tû i ligisana.”

³¹ Ma Joas e tsarivanigira sui ara taimatana, “?Egua igamu te amu sogogana Baal? ?Megua te amu isutuguna? Asei ti vaga ke gini tû tana rongona aia, sauba ke mate nogo ia ti ke tsau tana matsaraka ke dani. Ti vaga aia Baal e kesa na god, eo ma kamu molovania ke isutuguna segeni. Nina belatabu nogo ia igira ara toroveoa.” ³² Me tuturiga tana tagu ia, aia Gideon ara soaginia a Jerubaal. † Rongona a Joas e tsarivaganana ia, “Molovania Baal ke isutuguna segeni. Aia nogo nina belatabu ara toroveonogoa.”

³³ Mi muri, migira sui na Midian ma na Amalek migira na puku ara totu tana kaomate, ara maisai mara savu tana Kô Jordan, mara vaturikaegira niqira valepolo tana Poi ni Jesreel. ³⁴ Ma nina tarunga na Taovia e totuvia a Gideon, maia e uvia nina tavuli na soaaqira na mane sui tana duli konina a Abieser kara tsarimurina. ³⁵ Mi muri, maia e mologoko bâ vanigira ara totu tana butona na kao i Manase ruka tabana, me soagira kara tsarimurina aia. E mologoko bâ goto vanitugira na puku tu koniqira a Aser, ma Sebulun ma Neptali, migira sui ara mai, mara sai alaala kolugotoa aia.

³⁶ Mi muri ma Gideon e tsarivania God, “Ti vaga igoe o pada mananâ laka ko gini aqoginiau inau tana laumaurisiaqira na tinoni ni Israel, me dou, ³⁷ me sauba inau kau mologira visana na vauvau tana kao i tana ara labududusigira na uiti. Me ti vaga tana matsaraka na kolobu ke porisia na vauvau me ke tau porisia na kao, mi tana inau sauba kau donaginia laka igoe sauba manana ko aqoginiau inau tana laumaurisiaqira na tinoni ni Israel.” ³⁸ Maia saikesa nogo e vaga na omea e laba. Mi kalina a Gideon e mamata tana matsaraka rovorovo na dani ngana, maia e adia na vauvau me lusia, me roro na kolobu ma na kona e tugua ke dangaliginia kesa na popo. ³⁹ Ma Gideon e tsarigotoa vania God, “Ko laka kiki na kore vaniaqu. Ko tamivaniau moa ma kau goko kesa goto kalina. Au nongigo ko tamivaniau ma kau naua ke kesa goto na tovo kolua na vauvau. Mi kalina ia ko moloa na vauvau ke mamatsa, me ke pori na kao.” ⁴⁰ Mi tana bongi ia, ma God e nau saikesa vaganana ia. Mi tana matsaraka na dani

† *Tana goko Hibri na soa Jerubaal e vaga moa 'molovania Baal ke isutuguna segeni.'*

ngana, ma na vauvau e mamatsa saikesa, ma na kao e gini pori popono na kolobu.

A Gideon e Tulusigira na Midian

7 Mi kesa dani, ma Gideon kolugira nina alaala popono na mane vaumate ara mamata tsakutsaku mara ba vaturikaegira niqira valepolo i ligisana nina Vuravura a Harod. Migira na Midian ara tototu tana qou tabana i vava i tuana na Tetena More.

² Ma na Taovia e tsarivania a Gideon, “Na mane ara totu kolugo igoe ara danga sosongo liusia na dangana vaga au kilia inau gana kau mologira na Midian tana limamui. Me tau utu sauba kara padâ laka ara gini tangomana tana susuligaqira segeni igira, me ke tagara inau. ³ Ko tû igoe mo ko tsarivulagia vanigira na tinoni, ‘Ti vaga aseï vidamui ke matagu, me dou bâ ti aia ke visu i vera, migami sauba kami totu ieni tana Vungavunga Gilead.’ ” Vaga ia, mara rukapatu ruka na toga na mane ara visu i vera, mara sangavulu moa na toga ara totuvisu.

⁴ Ma na Taovia e tsaritugua vania a Gideon, “Ara danga sosongo moa nimu mane vaumate. Ko aditsunagira i kô, mi tana inau sauba kau vilivotagira vanigo. Ti vaga inau kau tsarivanigo laka aia na mane vaga ia ke vano kolugo, maia sauba ke tsarimurimu. Me ti vaga kau tsarivanigo laka aia na mane vaga ia ke tau tsarimurimu, maia e utu ke tsari.” ⁵ Ma Gideon e aditsunagira bâ nina mane vaumate i kô, ma na Taovia e tsarivania, “Ko molovotagira igira sui ara lopia na kô ginia na lapiqira vaga na pai, tanigira igira ara tsunaturu mara inu.” ⁶ Ara tolu sangatu na mane ara abeluginia na limaqira na kô te ara inu mala pai. Migira sui tavosi ara tsunaturu mara inu. ⁷ Ma na Taovia e tsarivania a Gideon, “Eo, inau sauba kau laumaurisigamu, ma kau sauvanigamu na susuliga gana kamu gini tulusigira na Midian kolugira ara tolu lelê moa sangatu na tinoni ara inu mala pai i kô. Mo ko tsarivanigira igira sui na mane tavosi kara visu moa i vera.” ⁸ Me vaga ia, ma Gideon e molovisugira i vera igira sui na mane ni Israel, migira lelê moa tolu sangatu ara totuvisu kolua aia. Mara tangolivisugira niqira popovatu ma na tavuli. Migira na Midian ara tototu moa tana nauna ara vaturikaegira niqira valepolo tana qouna i lao.

⁹ Mi tana bongi nogo ia ma na Taovia e ketsalia a Gideon me tsarivania, “Ko tû mo ko ba vailabu kolugira na Midian. Inau sauba kau mologira i limamu igoe. ¹⁰ Me ti vaga igoe ko matagu moa na vailabu koluaqira, mo ko tsuna bâ kalina ia kolua a Pura nimu maneaqo tana ara tototu igira. ¹¹ Me sauba kamu ka rongomia na omea kara tsaria igira, mi tana sauba igoe ko gini malagai na baginiaqira.” Mi kaira a Gideon ma Pura nina maneaqo ara ka tsuna mara ka ba totu

dodo ligisana tana ara tototu igira na Midian. ¹² Mi tana, migira na Midian ma na Amalek, migira goto na puku ara totu tana kaomate, ara viri totu vota bamai i laona na qou popono ia vaga saikesa moa na dangana na alaala popono na anelovo, ma niqira kamelo ara danga vaga moa na vatuna one tabana i tasi.

¹³ Mi kalina a Gideon e laba tana, maia e rongomia kesa na mane e turupatuna nina bolebole vania kesa na kulana. Aia e tsaria, "Inau au bolela laka e kesa na sivona breidi e kabokabo mai tana nauna a tototu igita, me gadovia kesa na valepolo. Ma na valepolo ia e pukatsuna me tsaro saikesa i lao tana kao."

¹⁴ Ma na kulana e tsarivania, "Aia nogoria nina isi na mane ni Israel, aia nogo a Gideon na dalena a Joas! IE utu goto ke tagara! God nogo e sauvania na tango mana na tulusiada igita na Midian ma nida alaala popono na mane vaumate!"

¹⁵ Mi kalina a Gideon e rongomisua na turupatuna nina bolebole na mane ia ma na gua na rongona, maia e tsunaturu me samasama vania na Taovia. Mi muri maia e tû, me visutugua i tana ara tototu igira na Israel me ba tsarivanigira, "Kamu aligiri kalina ia! Na Taovia aia sauba ke sauvanigamu na tangomana na tulusiaqira na alaala popono na mane vaumate ni Midian!" ¹⁶ E votagira igira na tolu sangatu na mane i laona e tolu na alaala, me sauvania pipi mane ke tangolia kesa na tavuli me kesa na popovatu na sulu iruiru i laona. ¹⁷ Maia e tsarivanigira, "Kalina inau kau ba tsau tana liligina na nauna tana ara vaturikaegira niqira valepolo igira, migamu kamu moro tatavata mai i koniqu inau, ma kamu nautaonia na omea inau sauba kau naua. ¹⁸ Mi kalina inau kolugira niqira alaala kami uvigira nimami tavuli, migamu goto kamu uvigira goto nimui tavuli polipoponoa na nauna i tana ara tototu igira, ma kamu gu loki ma kamu tsaria, "Vania na Taovia me vania a Gideon!"

¹⁹ Ma Gideon kolugira kesa sangatu nina mane vaumate ara ba tsau tana liligina na nauna i tana ara tototu igira na Midian kalina e varangi sosongo nogo na levugata, murina tsotsodo kalina igira na mane reitutu tana bongi ia ara vaioligi. Mi tana ara uvia niqira tavuli, mara tupiresegira niqira popovatu ara tangoligira. ²⁰ Mi kaira goto ruka na alaala tavosi ara nauvanana goto ia. Igira sui ara tangolia niqira sulu iruiru tana mauiqira, ma niqira tavuli tana madoaqira mara gugu loki mara tsaria, "Na isi vania na Taovia me vania a Gideon!" ²¹ Me pipi mane e tutû tana sasana polia tana nauna ara tototu igira na Midian, ma na alaala popono gaqira gala ara novo loki mara kanga mara viri tsogo bamai. ²² Mi kalina nina mane vaumate a Gideon ara uvigira babâ moa niqira tavuli, maia na Taovia e naua migira na alaala na gala ara vailabugi segeniqira ginia niqira isi segeni. Ara viri ulo bâ kalea i

Saretan mara ba tsau i Bet Sita, me tsau tana vera ni Abel Mehola varangisia i Tabat.

²³ Mi muri mara soamaigira sui na mane tana puku ka koniqira a Naptali ma Aser, mi kaira sui goto ruka tabana na Manase, mara takuvigira na Midian. ²⁴ Ma Gideon e mologira bâ visana nina mane adigoko tana kao vungavungaga popono tana Ephraim me tsaria, "Kamu tsunamai ma kamu vailabugi kolugira na Midian. Kamu ba tukapusia na Kô Jordan migira sui na okooko na kô tsau bâ i Betbara, ma kamu utusigira na Midian kara tau savu." Migira na mane ni Ephraim ara sai alaala mara ba tukapusia na Kô Jordan migira sui goto na okooko na kô tsau bâ i Betbara. ²⁵ Ara tango likaira ruka gaqira taovia loki na Midian, kaira nogo a Oreb ma Seeb. Mara ba matesia a Oreb tana Vatuna a Oreb, maia a Seeb ara matesia tana nina Vale na Rapasi Uaeni a Seeb. Mara takuvigira babâ moa igira na Midian mara adia ka lovaqira a Oreb ma Seeb mara ba sauvania a Gideon aia e totu tabana i longa na Kô Jordan.

Ara Labugira Sui na Midian

8 Migira na mane ni Ephraim ara tsarivania a Gideon, "Rongona gua ti o tau soagami ma kami sangatsari kalina igoe o vano na vailabugi koluqira na Midian?" Migira ara gini goko korekore sosongo vania a Gideon tana rongona na omea vaga ia.

² Ma Gideon e tû me tsarivanigira, "Na omea inau au tangomana na nauana e tau lelê loki vaga na omea amu naua igamu. Atsa moa ti e rerei tetelo lê na omea amu naua igamu na mane ni Ephraim, miava, maia e loki liusia bâ na omea na duli popono i koniqu inau ami naua. ³ God nogo e moloa i limamui kaira ruka gaqira taovia loki igira na Midian, kaira nogo a Oreb ma Seeb, mamu labumatesikaira. Ma na gua nogo au naua inau ke atsa kolua na omea loki vaga ia amu naua igamu?" Mi kalina aia e tsarivaganana ia, me puka tetelo niqira kore.

⁴ Mi kalina a Gideon kolugira tolu sangatu nina mane vaumate ara maitsau tana Kô Jordan mara tulusavu sui, migira ara kolae sosongo nogo mara vitoa mate.

⁵ Mi kalina ara balaba i Sukot, maia Gideon e tsarivanigira na mane tana vera ia, "Au nongigamu kamu sauvanigira niqira mane vaumate girani ke visana na sivona na breidi. Igira ara kolae seko sosongo nogo, minau au takuvikaira a Seba ma Salmuna kaira na taovia tsapakae ni Midian."

⁶ Migira na tinoni loki ni Sukot ara tsarivania, "Mate na gua ti igami kami sau na mutsa vanigira nimu mane vaumate igoe? Migoe o tau vati tangolikaira moa a Seba ma Salmuna igoe."

⁷ Ma Gideon e tsarivanigira, "Eo, vaga ia me dou moa! Mi kalina na Taovia ke molokaira a Seba ma

Salmuna i limaqu inau, minau sauba kau visumai ma kau ramitsiginigamu na itai kokonaga ma na gai kakaruga au adia tana kaomate!"⁸ Ma Gideon e vano kalea i Penuel, mi kalina e balaba i tana maia e nongigira vaganana goto na tinoni ni tana, migira na tinoni loki ni Penuel ara tsarigotoa na goko vaga igira na Sukot ara tsarivania.⁹ Maia a Gideon e tsarivanigira, "Eo, mi kalina ke managaqu inau ma kau visumaitugua ieni, me sauba kau toroutsani poponoa nimui kusudato igamu!"

¹⁰ Mi kaira a Seba ma Salmuna ara ka totu moa i Karkor kolua na alaala ka niqira mane vaumate. I laona na alaala popono na mane igira ara talu tana duli ara totu tana kaomate, ara kauvisu moa gana ngongo ara 15,000 na mane. Ara 120,000 na mane vaumate ara labumatesigira sui nogo.¹¹ A Gideon e liu bâ i liligina na kaomate, tabana i longa i Noba mi Jogbeha, me labunovotigira na mane vaumate ara totu tana.¹² Mi kaira a Seba ma Salmuna kaira ruka na taovia tsapakae ni Midian, ara ka tsogoligi moa, maia Gideon e takuvitsarikaira me ba tangolikaira, migira sui ka niqira mane vaumate ara viri tsogo saranga bamai sui lakalaka.

¹³ Mi kalina a Gideon e visu talu tana vailabu maia e liu tsapatugu mai i Heres,¹⁴ mi tana e tangolia kesa na borau ni Sukot me torogoko i konina. Ma na borau ia e maretsunagira vania a Gideon na soaqira sui ara vitu sangavulu vitu na mane loki ni Sukot.¹⁵ Mi muri, maia Gideon e vano i koniqira na mane loki ni Sukot me tsarivanigira, "Laka igamu amu padatugua kalina amu sove na sangaqu inau? Mi tana igamu amu tsaria laka e utu kamu saua sa mutsa vanigira niqu mane vaumate kalina ara kolae sosongo, rongona inau au tau vati tangolikaira moa a Seba ma Salmuna. !Bâ, me doua! !Kaira ri karani!"¹⁶ Maia e tû me adia na itai kokonaga ma na gai kakaruga e adinogoa tana kaomate, me ramitsiginigira na tinoni loki sui ni Sukot.¹⁷ Me bâ me toroutsanigotoa na kusudato e totu i Penuel, me labumatesigira sui na mane tana verabau ia.

¹⁸ Mi muri ma Gideon e veisuakaira a Seba ma Salmuna, "E koegua na rerei qira igira na mane amu labumatesigira i Tabor?"

Mi kaira ara ka tsaria, "Igira ara rerei vaga moa na rereimu igoe, pipi gira sui ara rerei vaga moa ti na dalena na taovia tsapakae."

¹⁹ Ma Gideon e tsarivanikaira, "Eo, migira saikesa nogo na tasiq inau, na dalena saikesa nogo na tinaqu segeni inau. Me vaga ia, minau au gini vatsa tana asana na Taovia mamauri, laka ti kagamu amu ka tau nogo labumatesigira igira, me utu goto inau kau labumatesikagamu kamu."²⁰ Maia e tû me raia a Jeter na dalena mane botsaida, me tsarivania, "Ko bâ igoe mo ko labukaira!" Ma na baka mane ia e tau loqorutsumia

nina isi. Aia e matagu sosongo, rongona e borau vaolu moa.

²¹ Mi tana mi kaira a Seba ma Salmuna ara ka tsarivania a Gideon, "Ko mai, migoe segenimu nogo ko labumatesikagami. Na mane nogo ke naua nina aqo na mane." Vaga ia, ma Gideon e tû me labumatesikaira, me adiligigira na inilau ara totu tana lioqira ka niqira kamelo.

²² Mi murina ia, migira na tinoni ni Israel ara tsarivania a Gideon, "Ko lia gamami taovia, igoe ma na dalemu, ma na daleqira na dalemu. Rongona igoe o laumaurisigami tania na lima qira na Midian."

²³ Ma Gideon e tsarivanigira, "Inau e utu saikesa kau lia gamui taovia, ma na dalequ tagara goto. Maia segeni nogo na Taovia God ke lia gamui taovia."²⁴ Me tsarigotoa vanigira, "Au nongigamu kamu tamivaniau ma kau nongia i konimui kesa na omea. Pipi gamu sui lakalaka kamu saugira vaniau na tsaukuli sui igamu amu adigira." Igira na Midian ara molo gaqira tsaukuli qolumila tana kuliqira vaga goto ara naua igira sui na tinoni tavosi ara mauri tana kaomate.

²⁵ Ma na toga popono ara gokovisu vania mara tsaria, "Eo, sauba kami gini mage na sauaqira vanigo igoe." Migira ara tsaboa kesa na polo, me pipi gira sui ara adia na tsaukuli ara laua tana vailabu ara mai, mara mologira i laona na polo ia.²⁶ Migira na tsaukuli qolumila a Gideon e adia i koniqira e varangisia rukapatu na kilo na mamavana. Migirani ara tau goto tsoko kolugira na inilau, ma na liolio ma na polo tsitsibora ara sagelia igira na taovia tsapakae ni Midian, ma na inilau ara totu tana lioqira niqira kamelo.²⁷ A Gideon e aqosia kesa na titinonina na god peropero ginia na qolumila ia, me moloa ke totu i Opra na verana segeni nogo ia. Migira sui na tinoni ni Israel ara piloligi tania God mara bâ i tana mara samasama vania na titinonina na god peropero ia. Maia saikesa nogo e lia na tavi-ti vania a Gideon ma na valena popono.

²⁸ Aia nogo e vaga ti igira na Israel ara tuliusigira na tinoni ni Midian, migira na Midian ara gini tau goto tangomana na saukaeana na lovaqira. Mi tana e laba na rago tana vera ia i laona e vati sangavulu ngalitupa poi kalina e mate a Gideon.

Na Mateana a Gideon

²⁹ A Gideon e visutugua i verana segeni me totu tana.³⁰ Maia e tamanigira ara vitu sangavulu na dalena mane, rongona aia e taugagira danga sosongo na daki.³¹ Me tamanigotoa kesa na daki e tauga lê kolua e totu i Sekem; maia e vasuvania kesa na dalena mane, ma Gideon e soaginia a Abimelek.³² Ma Gideon na dalena a Joas e mate kalina aia e tuqatuqa sosongo nogo, mara qilua tana vatulumana a Joas na tamana i Opra, tana vera e tamanina na duli konina a Abieser.

³³ Mi murina na mateana a Gideon, migira na tinoni ni Israel ara piloligitugua tania God, mara samasama vanigira na Baal. Mara moloa Baalberit ke lia niqira god, ³⁴ mara tau goto nogo aqo vania na Taovia niqira God, aia e laumaurisigira tanigira gaqira gala ara totu poligira. ³⁵ Mara tau lelê goto padalokigira igira tana valena a Gideon rongona pipi na omea dou sui aia e nauvanigira na tinoni ni Israel.

A Abimelek

9 ¹⁻² Ma Abimelek na dalena a Gideon e tû me vano i Sekem, i tana ara totu igira sui na kamana na tinana, maia e raigira kara veisuagira na mane ni Sekem, "Nagua igamu kamu padangaoa bâ? Laka tu-gira sui tu vitu sangavulu na dalena a Gideon kara tu tagaovigamu, se amu ngaoa ke kesa lelê moa? Ma kamu padatugua laka a Abimelek aia na gabumui segeni nogo igamu." ³ Migira na kamana na tinana ia ara vaigokovigi kolugira na mane ni Sekem tana rongona na omea ia tana asana nogo a Abimelek. Migira na mane ni Sekem ara pedea laka kara muria a Abimelek rongona aia na kamaqira nogo igira. ⁴ Mara tû, mara sauvania e vitu sangavulu na siliva ara adia tana nina valetabu Baalberit, mi tana qolo nogo girani a Abimelek e tû me voliginigira kesa na alaala na borau vanga tangopeke kara tsarimurina. ⁵ Maia e adigira mara vano tana valena na tamana i Opra, mi tana i kelana kesa lelê moa na vatu aia e labumatesgira sui vitu sangavulu na tasina, igira sui na dalena a Gideon. Maia lelê moa a Jotam na muritibaka e taopoi, maia moa e tau mate. ⁶ Mi muri, migira sui na mane ni Sekem mi Betmilo ara saikolu, mara ba laba tana gai tabu i Sekem, mi tana nogo ara ninaginia a Abimelek maia e lia gaqira taovia tsapakae.

⁷ Mi kalina a Jotam e rongomia na omea vaga ara naua igira, maia e vano me ba tukae i kelana na Vungavunga Gerisim, me gu loki me tsarivangira, "Kamu rorongoi mai igamu sui na mane ni Sekem, maia God sauba ngatsu ke rongomigamu! ⁸ Iani nogo na omea inau au ngaoa kau tsarivanigamu: E kesa dani igira sui lakalaka na gai ara maisai laka kara vilia kesa gaqira taovia tsapakae. Mara tsarivania na gai na olive, 'Igoe nogo ko lia gamami taovia tsapakae.' ⁹ Ma na gai na olive e gokovisu vanigira me tsaria, 'Egua laka inau kau mololea moa na molovuaqu na mona gana na mani tsonikaeaqira na god ma na tinoni, ma kau lia lê moa gaqira taovia na gai?' ¹⁰ Mi muri, migira na gai ara tsarivania na gai mutsamutsa, 'Ko mai igoe, mo ko lia gamami taovia tsapakae igami.' ¹¹ Ma na gai mutsamutsa e gokovisu vanigira me tsaria, 'Egua laka inau kau mololea na molovuaqu puipui dou sosongo, ma kau lia lê moa gaqira taovia na gai?' ¹² Mi tana migira sui na gai ara tsarivania na itai na ueni, 'Igoe no-

go ko mai mo ko lia gamami taovia tsapakae.' ¹³ Ma na itai na ueni e gokovisu vanigira me tsaria, 'Egua laka inau kau mololea na molovuaqu na ueni aia ara gini mage igira na god ma na tinoni, ma kau lia lê moa gaqira taovia na gai?' ¹⁴ Mi tana migira sui na gai ara tsarivania na gai karukaruga, 'Igoe nogo ko mai, mo ko lia gamami taovia tsapakae.' ¹⁵ Ma na gai karukaruga e gokovisu vanigira me tsaria, 'Eo, ti vaga kamu kili mananâ inau kau taovia tsapakae vanigamu, me dou igamu kamu mai ma kamu totu raviravi tana auauqu. Me ti tagara, ma na lake sauba ke irudato talu tana araqu karukaruga me ke ganigira sui na gai na sida † ni Lebanon.' "

¹⁶ Ma Jotam e goko babâ me tsaria, "Bâ, mi kalina ia kau veisuagamu, 'Egua laka e mana nomoa me maka tana tobamui kalina igamu amu molokaea a Abimelek me lia gamui taovia tsapakae? Me laka amu padamavasia a Gideon mamu reitutugudougira nina tamadale vaga e ulagana na omea loki aia e aqosigira vanigita? ¹⁷ Kamu padatugua laka na tamaqu aia e isutugumui tana vailabu, me bisâ na maurina gana ke laumaurisigamu tania na limaqira igira na Midian. ¹⁸ Eo, mi dani eni, igamu amu sove tanigira sui igira i laona na valena tamaqu. Igamu amu tû, mamu labumatesigira sui ara vitu sangavulu na dalena mane i kelana kesa lelê moa na vatu, tana rongona lelê moa a Abimelek, aia na dalena tamaqu tana nina dakiqo lê moa, maia na kamamui igamu, mamu tû mamu molokaea me lia gamui taovia tsapakae igamu na Sekem. ¹⁹ Bâ, me ti vaga na omea igamu amu naua i dani eni vania a Gideon migira i laona na valena e mana nomoa me maka tana tobamui igamu, me dou, kamu gini mage na totu i vavana a Abimelek, maia Abimelek ke gini mage na tagaoviamui. ²⁰ Me ti ke tagara, ma na lake ke irudato talu i konina a Abimelek me ke ganigira sui lakalaka na mane ni Sekem mi Betmilo. Me ke irudato talu i koniqira na mane ni Sekem mi Betmilo me ke ba ganigotoa a Abimelek." ²¹ Mi tana ma Jotam e tsogoligi me ba totu i Beer rongona e mataguni sosongolia a Abimelek na tasina.

²² A Abimelek e tagaovigira na Israel i laona e tolu na ngalitupa. ²³ Mi muri, ma God e naua mara vaigalagi a Abimelek migira na mane ni Sekem, mara sove goto na rongomangana. ²⁴ Ma na omea sui girani ara laba tana rongona laka a Abimelek migira sui na mane ni Sekem igira nogo ara govula gokona vania laka ke labumatesigira sui vitu sangavulu na dalena mane a Gideon, kara gini sesematena niqira sasi loki ara naua. ²⁵ Vaga ia, migira na mane ni Sekem ara mologira visana na mane tana kelaqira na vungavunga kara taopoisaginia a Abimelek, mara totu matengana na

† "na gai na sida" E kesa na vatana na gaikakai e dato tana vungavunga i Lebanon, mara gini aqo sosongo tana logovale rongona e tau dona na tola tsaku.

komiaqira na tinoni sui ara liu i tana. Mara visana ara ba turupatuna vania a Abimelek na omea vaga ia e la-ba.

²⁶ Mi muri maia Gaal na dalena a Ebed e mai i Sekem kolugira na tasina sui migira na mane ni Sekem ara vataragi i konina aia. ²⁷ Mi tana tagu na pipitsu migira sui ara vano tana niqira uta na uaeni mara pitsugira na vuana, mara tsogori rapasigira gana ke lia na uaeni na inu. Mara sage i laona nina vale niqira god, mi tana ara mutsa mara inu mara gilugana a Abimelek. ²⁸ Ma Gaal e tû i laoqira me tsaria, "Na tinoni gua vaga igita a totu i Sekem? Rongona gua ti igita a aqo vania moa a Abimelek? Laka ase i vaga sagata ngana? Aia na dalena moa a Gideon! Maia Sebul e rongomangana moa aia, ma nagua rongona igita ka aqo vania? Igamu kamu totukakai konina a Hamor na mumuamui, i konina nogo aia e tuturiga nimui duli. ²⁹ Au kili sosongolia laka kau ida vanigira na tinoni girani! Ma kau tsialigia a Abimelek! Ma kau tsarivania, Bâ igoe mo ko pabogira goto ma kara danga nimu mane vaumate, mo ko rutsutsuna mai mo ko vailabu!"

³⁰ A Sebul aia na taovia tagao tana verabau ia e gini kore loki sosongo kalina e rongomia na omea vaga a Gaal e tsaria. ³¹ Maia e tû me mologira visana tinoni kara aditurupatu bâ vania a Abimelek i Aruma ma kara tsarivania, "A Gaal na dalena a Ebed migira na tasina ara mai nogo i Sekem, me utu goto kara tamivanigo ko sage bâ i laona na verabau ia. ³² Mi kalina ia, e dou ti igoe migira nimu mane vaumate kamu tu vano dodo tana bongi ma kamu taopoi tana poina. ³³ Mi tana matsaraka ke dani kamu mamata tsaku kalina e tau vati kala moa na aso ma kamu bokinovotia na verabau ia. Mi muri kalina a Gaal ma nina mane vaumate kara maiginigamu, migamu kamu nauvanigira na omea vaga igamu segenimui nogo amu padâ kamu nauvanigira!"

³⁴ Me vaga ia, ma Abimelek kolugira sui nina mane vaumate ara aligiri dodo tana bongi ia, mara ba taopoi i taba i ligisana i Sekem mara tavota vati tana alaala.

³⁵ Mi kalina a Abimelek migira nina mane vaumate ara reia a Gaal e rutsutsuna mai kolugira nina mane vaumate me mai tutû tana matsapana na verabau ia, migira ara tû tania na nauna ara taopoi mara maiginigira. ³⁶ Maia Gaal e morosigira bâ me tsarivania a Sebul, "Ko morosigira bâ! Visana na mane ara tsunamai talu i kelana na vungavunga gira!"

Maia a Sebul e tsarivania, "Tau na tinoni gira. Na ungaqira lê moa na vungavunga gira."

³⁷ Ma Gaal e tsaritugua, "Ko morosia bâ! E mana saikesa, visana tinoni ara tsuna taonia na tetena na vungavunga, me kesa goto na alaala ara liumai i sautu talu tana nauna e totu niqira gai tabu igira na tinoni ara dona na tatada!"

³⁸ Me tû a Sebul me tsarivania a Gaal, "Iava na mangamu kalina ia aia o gini gokokae sosongo igoe? Igoe nogo o veisuagami rongona gua ti igami kami aqovania moa na mane iani a Abimelek. Igira nogoria na mane igoe o gilugaqira sosongo. Ko tû nogo kalina ia, mo ko ba vailabugi kolugira." ³⁹ Ma Gaal e tû me ida vanigira na mane ni Sekem mara ba vailabugi kolua a Abimelek. ⁴⁰ Ma Gaal e tsogo, ma Abimelek e takuvitsaria. Mara danga sosongo na mane ni Sekem ara viri boka nogo tana matsapana na verabau ia. ⁴¹ A Abimelek e totuvisu moa i Aruma, maia Sebul e tsialigitugira a Gaal ma na tasina tania i Sekem, me tongovanitugira kara tu laka saikesa na totu i tana.

⁴² Mi tana dani i muri, ma Abimelek e rongomia laka igira na tinoni ni Sekem ara vorogokona laka sauba kara vano tana poina ma kara vailabugi kolua aia. ⁴³ Te aia e tû me adigira nina mane vaumate, me votagira tolu tana alaala, mara ba taopoi tana poina, mara pipitugira. Mi kalina e reigira na tinoni ara tsuna tania na verabau ia, maia e tû tania na nauna i tana ara taopoi laka ke labugira. ⁴⁴ Mi kalina a Abimelek ma nina alaala ara uloida tsaku mara ba tukapusia na matsapakapuna na verabau ia, mi kaira ruka na alaala tavosi ara baginigira na tinoni ara totu i laona na poina, mara labumatesigira sui.

⁴⁵ Migira ara vailabugi babâ moa tana dani popono. Ma Abimelek e tangolia na verabau ia, me labumatesigira sui na tinoni i laona, me toroutsani saikesalia na vera popono, me rasavaginia na solo † tana kao popono ia.

⁴⁶ Mi kalina igira na tinoni lokiloki ara totu i laona na kusudato i Sekem ara rongomia e laba na omea vaga ia, ara tû mara ba tsogoravi tana valekakai i laona nina valetabu Baalberit. ⁴⁷ Mara visana ara tatamangana vania a Abimelek laka igira ara saikolu sui i tana. ⁴⁸ Maia e tû me ba dato tana Vungavunga Salmon kolugira nina mane vaumate. Mi tana e adia kesa na rarati me kavikutia kesa na arana gai me kalagaia. Me tsarivani-gira goto nina mane vaumate kara tsaku ma kara nauvaganana goto ia. ⁴⁹ Migira sui na mane vaumate ara kavikutigotoa tango kesa na arana na gai; mara kalagaia mara tsarimurina a Abimelek. Mara molo tsupulaginia na gai polia na buritina na valekakai ia. Me sui, mara mololakena na vale ia kolugira na tinoni ara totu i laona. Migira sui lakalaka na tinoni ara totu i laona na valekakai ia ara mate sui, migira sui kolu ara gana ngongo kesa toga na mane ma na daki.

⁵⁰ Mi muri ma Abimelek e vano i Tebes, maia kolugira nina mane vaumate ara polipoponoa na verabau ia mara tangolia. ⁵¹ Mi tana e totu kesa na kusudato loki sosongo, migira sui pipi na mane ma na daki tana verabau ia kolugira goto gaqira ida ara ulosage i laona.

† Ara rasavaginia na solo gana ke gini utu goto ke dato dou sa omea tsukatsuka tana kao ia.

Mara ravekakaia na matsapana mara dato mara ba totu tana bela i gotu tsotsodo. ⁵² Mi kalina a Abimelek e mai na bokiana na kusudato loki ia, maia e ba tû tana matsapana na kusudato laka ke mololakena. ⁵³ Me kesa na daki e totu i gotu e surukelitsunâ kesa na vatu loki mamava, me gado i lovana a Abimelek, me tapali saikesalia na tsivina lovana. ⁵⁴ Maia Abimelek e tsaku sosongo e soamaia na borau aia e kalagaivania gana sagore na vailabu me ketsalia, “Ko adia nimu isi mo ko labumatesiginiau. Inau au tau ngaoa kara tsaria laka kesa na daki lê e matesiau.” Me bâ na borau ia me baoginia nina isi, me mate a Abimelek.

⁵⁵ Mi kalina igira na tinoni ni Israel ara reia laka e matepitsu nogo a Abimelek, migira ara tû mara visu sui i veraqira.

⁵⁶ Tana nauvaganana ia maia God e sauvania a Abimelek na tuguna na sasi loki sosongo aia e nauvania na tamana kalina aia e labumatesigira ara vitu sangavulu na tasina. ⁵⁷ Ma God e naua, migira sui na mane ni Sekem ara gadoviroti rongona niqira tsutsukibo seko ara naua, vaga saikesa nogo aia a Jotam na dalena a Gideon e kate idanogoa kalina aia e vealaginigira.

A Tola

10 Murina na mateana a Abimelek, maia Tola na dalena a Pua ma na kukuana a Dodo, e tudato i laoqira gana ke suivisugira na Israel. Aia e talumai tana puku konina a Isakar, me totu i Samir tana kao vungavungaga ni Epraim. ² Maia e lia gaqira ida na tinoni ni Israel i laona e rukapatu tolu na ngalitupa. Mi muri me mate a Tola mara qilua i Samir.

A Jair

³ Mi murina a Tola ma Jair e tû tuguna, aia na mane ni Gilead. Maia e ida vanigira na Israel i laona rukapatu ruka na ngalitupa. ⁴ E tamanigira tolu sangavulu na dalena mane, migira ara sage i gotuna tolu sangavulu na asi. Mara tamanigotoa tolu sangavulu na verabau tana kao ni Gilead, me tsaumai i dani eni ara soaginigira na vera girani nina vera a Jair. ⁵ Ma Jair e mate mara qilua i Kamon.

A Jepta

⁶ Me kesa goto kalina igira na tinoni ni Israel ara sasi sosongo tugua i matana na Taovia, mara samasama vanigira na Baal ma na Astartes, migira goto niqira god na Siria, ma na Sidon, ma na Moab, ma na Amon, ma na Pilistia. Ara piloligi tania na Taovia mara mololea na samasama vaniana. ⁷ Me vaga ia, maia na Taovia e kore loki sosongo vanigira na Israel me tû me tamivanigira na Pilistia ma na Amon kara sugutigira. ⁸ I laona sangavulu alu na ngalitupa igira ara bingi sekoli-

gira mara rotasi sosongoligira sui na Israel ara totu tana vera loki ara tamanina igira na Amor tabana i longana na Kô Jordan tana Gilead. ⁹ Migira na Amon ara savu tana Kô Jordan na vailabugi kolugira goto na puku konina a Juda, ma Benjamin, ma Epraim. Migira sui na Israel popono ara totu i laona na rota loki sosongo.

¹⁰ Mi tana migira na tinoni ni Israel ara ngangaidato tugua vania na Taovia mara tsaria, “Taovia, igami ami sasi sosongo i matamu igoe. Rongona igami ami piloligi tanigo igoe nimami God, mami samasama vanigira na Baal.”

¹¹ Ma na Taovia e gokovisu vanigira me tsaria, “Igira na Ejipt, ma na Amor, ma na Amon, ma na Pilistia, ¹² migira goto na Sidon, ma na Amalek, ma na Maon, igira sui ara bingi sekoligamu i sau. Migamu amu ngangaidato vaniau inau. ?Megua mi tana tagu vaga ia laka inau au tau laumaurisigamu tania na limaqira igira? ¹³ Migamu amu piloligi taniau moa, mamu ba samasama vanigira na god tavosi. Me vaga ia me utu goto inau kau laumaurisigamu tugua. ¹⁴ Kamu bâ ma kamu ngangaidato vanigira na god igamu amu viligira nogo. Molo vanigira nogo igira kara laumaurisigamu kalina ti igamu amu totu i laona na rota loki.”

¹⁵ Migira na tinoni ni Israel ara tsarivania na Taovia, “Taovia, igami ami sasi manana nomoa i matamu igoe. Ko nauvanigami na omea igoe o kilia, mo ko sangagami kiki moa mo ko maurisigami i dani eni.” ¹⁶ Migira ara tû mara tsoniligigira pipi sui niqira god peropero, mara samasama tugua vania na Taovia. Mi tana maia na Taovia e galuvevisugira na Israel rongona e reia laka ara totu tana rota loki sosongo.

¹⁷ Migira na mane vaumate ni Amon ara vangaraua na vano tana vailabu mara mai totu tana Gilead. Migira na mane ni Israel ara maisai goto mara ba totu i Mispa tana Gilead. ¹⁸ Mi tana, migira na tinoni ma gaqira ida na puku sui tana Israel ara vaiveisuagi mara tsaria, “?Asei sauba ke raqagita tana vailabugi koluqira na Amon? Me ti vaga ase i moa ke tami na nauvaganana ia, maia nogo sauba ke lia gaqira ida igira na tinoni sui tana Gilead.”

11 A Jepta aia e kesa na mane malagai susuliga ni Gilead, maia na dalena kesa na daki rebi. Ma Gilead goto na asana tamana, ² maia e tamanigotoa visana na dalena mane konina na savana manana. Mi kalina ara tu loki nogo tugira, mara tu turuginia a Jepta ke vanoligi tania na valena tu tamaqira. Mara tu tsarivania, “Igoe e utu goto ko tangolidatoa sa omea i konina tu tamada, rongona igoe na dalena e kesa segeni na daki.” ³ Mi tana, ma Jepta e tû me tsogo tanigira na kulana, me ba totu kesa tana vera ara soaginia i Tob. Mi tana, maia e raqâ kesa na alaala na mane vanga tangopeke, mara dulikolu bamaia.

⁴ Mi kesa tana tagu i muri, migira na Amon ara vangarua na vailabugi koluaqira na Israel. ⁵ Mi kalina ara rongomia na omea vaga ia, migira na tinoni lokiloki tana Gilead ara tû mara vano kara soavisutugua a Jep-tania na vera ni Tob. ⁶ Mara tsarivania, "Ko mai mo ko ida vanigami igoe, rongona ka gini tangomana na labuaqira na Amon."

⁷ Maia Jepta e tsarivanigira, "Igamu amu reisavi sosongoliau nogo inau, mamu turuginiau kau vanoligi tania na valena tamaqu. ?Megua kalina ia, ti amu mai i koniqu inau kalina amu totu tana rota?"

⁸ Migira ara tû mara tsarivania a Jepta, "Eo, mi kalina ia igami ami pilovisumaitugua i konimu igoe, rongona ami ngaoa ko vano kolugami ma ka vailabugi kolugira na Amon, migoe ko lia gamami ida igami sui na tinoni tana Gilead."

⁹ Ma Jepta e tsarivanigira, "Ti vaga igamu kamu adivisua i vera, migita ka vaisangagi na vailabugi koluaqira na Amon, ma na Taovia ke sangagita ma ka tangomana na tuliusiaqira, eo, mi tana ti inau sauba kau lia nimui tagao."

¹⁰ Migira ara gokovisu mara tsarivania, "Igami ami gini vatsa tana asana na Taovia laka sauba kami naua manana na omea vaga igoe o tsaria." ¹¹ Bâ, maia Jepta e tû me tsarimuriqira na mane lokiloki tana Gilead, migira sui na tinoni ara molokaea me lia gaqira tagaovera ma gaqira taovia tana vailabu. Mi Mispa i matana na Taovia, a Jepta e tû me tsaritugua vanigira na toga sui na omea aia e tsari idanogoa vanigira na tinoni lokiloki.

¹² Mi muri ma Jepta e mologira bâ visana na mane adigoko vania na taovia tsapakae ni Amon kara veisuâ vaga iani, "?Na omea seko gua o reisavia i konimami igami ti o sagelinogoa na veramami?"

¹³ Maia na taovia tsapakae ni Amon e gokovisu vanigira nina mane adigoko a Jepta me tsaria, "Kalina igira na tinoni ni Israel ara mololea i Ejipt, migira ara mai mara sugutia niqu kao inau e tû tana Kô Arnon me tsau tana Kô Jabok ma na Kô Jordan. Mi kalina ia, ma nimui aqo igamu kamu sauisua moa niqu kao tana rago."

¹⁴ Ma Jepta e molovisugira bâ nina mane adigoko vania na taovia tsapakae ni Amon, ¹⁵ ma kara tsarivania na goko vaga iani, "E tau saikesa mana laka igira na Israel ara sugutia na kao ni Moab se na kao ni Amon.

¹⁶ Miani moa na omea e laba tana tagu ia: kalina igira na Israel ara mololea i Ejipt, mara liu bâ i laona na kaomate tsau bâ tana Mangalona ni Aqaba, mara mai tsau i Kades. ¹⁷ Mi tana mara molovanogira visana niqira mane adigoko vania na taovia tsapakae ni Edom ma kara nongia ti ke tamivanigira kara liu savu bâ i laona nina kao. Maia na taovia tsapakae ni Edom e tau tamivanigira. Te ara tû mara ngasugotoa na taovia tsapakae ni Moab, maia e tau goto tamivanigira kara

liu savu bâ i laona nina kao. Me vaga ia, migira na Israel ara totuvisu moa i Kades. ¹⁸ Mi muri, mara liu bâ tugua moa i laona na kaomate, mara liu i liligina na butona na kao ni Edom ma na butona na kao ni Moab, poi ara mai tsau i Moab tabana i longa, i tabana bâ na Kô Arnon. Mi tana ara totu, mara tau goto savu bâ tana Kô Arnon, rongona i tana nogo na vovotana na kao ni Moab. ¹⁹ Mi muri, migira na Israel ara molovanogira visana niqira mane adigoko i konina a Sihon, aia niqira taovia tsapakae na Amor i Hesbon, mara nongia ti ke tamivanigira kara liu savu bâ i verana ma kara bâ tana niqira kao segeni. ²⁰ Maia Sihon e tau goto tamivanigira na Israel kara navaganana ia. E tû moa me adisaigira nina alaala na mane vaumate, mara ba totu i Jahas, mi tana ara baginigira na Israel. ²¹ Maia na Taovia na God ni Israel e sangagira na Israel, mara gini tangomana na tuliusiana a Sihon migira nina mane vaumate. Me laba vaga nogoria ia te igira na Israel ara aditamaniqira na butona na kao popono ara totuvia igira na Amor. ²² Mara totuvi poponoa niqira butona na kao na Amor, tû tana Kô Arnon tabana i ata me tsau i Jabok tabana i vava, me tû tana kaomate tabana i longa me tsau tana Kô Jordan tabana i tasi. ²³ Me vaga ia, maia nogo na Taovia na God ni Israel, e tsialigigira na Amor tania niqira kao me gini manga vanigira nina tinoni segeni igira nogo na Israel. ?Megua laka igoe o ngaoa ko adivisutugua na kao ia tanigira? ²⁴ Igamu kamu tangolia moa na omea aia Kemos nimui god igamu e saunogoa vanigamu. Migami, nimami aqo kami tangoligira pipi na omea sui aia na Taovia nimami God e saunogoa vanigami. ²⁵ ?O pada igoe laka o dou liusia bâ a Balak aia na dalena a Sipor na taovia tsapakae ni Moab? ?Me laka a Balak e tovonogoa ke vaitugurugi kolugira na Israel sa dani, se laka ke tovonogoa na vailabugi kolugami igami? ²⁶ I laona e tolu sangatu na ngalitupa igira na Israel ara totuvia moa i Hesbon mi Aroer migira na vera ara totu poligira, migira goto na vera sui ruka tabana na Kô Arnon. ?Megua igamu ti amu tau vati adivisugira kalina e oka vaga nogo? ²⁷ Tagara, inau au tau saikesa nauvanigo sa omea seko. Igoe nogo o sasi rongona o ngaoa na vailabu koluaqu inau. Maia moa na Taovia ke pede. I dani eni nogo aia ke vota ka levugaqira na Israel ma na Amon." ²⁸ Maia na taovia tsapakae ni Amon e tau goto gini boe na rongomiana na turupatu e talumai i konina a Jepta.

²⁹ Mi muri ma nina Tarunga na Taovia e totuvia a Jepta. Maia e tû, me liu bâ tana butona kao ni Gilead mi Manase, me visutugua i Mispa tana Gilead, me vano saviliu tana Amon. ³⁰ Mi tana ma Jepta e vekevania na Taovia me tsaria: "Taovia, ti vaga igoe ko sauvaniau na susuliga ma kau tangomana na tuliusiaqira na Amon, ³¹ minau au vekevanigo laka na ksanina tinoni ke rutsumai tania na valequ, me ke mai valaleau kalina ke

managaqu ma kau visumai tana vailabu, maia nogo na tinoni ia sauba ke lia nimu tamani segeni nogo igoe, minau sauba kau savoria vanigo ngiti kodoputsa."

³² Bâ, ma Jepta e savu tabana na kô ia me ba na vailabugi koluqira na Amon, ma na Taovia e sauvania na susuliga gana ke gini managana. ³³ Maia e labupukaligira sui lakalaka na vera tû i Aroer me tsau tana vera polipolia i Minit, migira sui ara rukapatu na verabau, me tsau bâ i Abel Keramim. Mi tana nogo ara mate danga sosongo na tinoni, migira na Israel ara tulusigira na Amon.

Na Dalena Daki a Jepta

³⁴ Mi kalina a Jepta e visitugua i Mispa verana, maia na dalena daki e rutsumai talu i vale me mai na valaleana, me gavai me rekesia na tsetsê. Aia kesa lelê moa ngiti dalena. ³⁵ Mi kalina a Jepta e morosia na dalena, maia e melu loki sosongo me ratsia na polona me tsaria, "Lao kiki dalequ! Igoe o sekoli sosongolia na tobaqu inau! Rongona gua ti igoe nomoa ke gado i konimu na omea kau gini vatsangisavi inau? Inau au vatsa vaninogoa na Taovia, ma niqû aqo nomoa kau manalia niqû veke au nauvania!"

³⁶ Ma na baka daki ia e tsarivania na tamana, "Tamaqu, me ti igoe o naunogoa nimu veke vania na Taovia, me dou igoe ko nauvaniau moa na omea vaga igoe o vekenogoa vania na Taovia ko naua, rongona aia nogo na Taovia e tangotugumu i koniqira na Amon." ³⁷ Maia e ngasua na tamana me tsaria, "E kesa lelê moa na omea inau au nongia i konimu. Ko mololeau talu moa i laona ke ruka na vula, rongona kau vano kolugira na kulaqu ma kau lela bamai kolugira tana vungavunga, ma kau melu matena sauba kau mate siama." ³⁸ Ma na tamana e tsarivania, "E dou ko vano." Maia e molovania ke vano i laona e ruka na vula popono. Maia na baka daki ia kolugira na kulana ara tu dato i kelana na vungavunga, mara melu loki mara ngangaisia rongona aia sauba ke mate boruboru, me ke tau vati tauga, me tau goto tamani dalena. ³⁹ Me putsi ruka na vula, maia e visumaitugua i konina na tamana. Ma na tamana e nauvania na omea vaga e vekenogoa vania na Taovia, ma na baka daki ia e mate boruboru lê kalina e tau vati donaginia moa sa mane.

Ma na omea iani e lia na pukuna kesa niqira lavu igira na Israel, ⁴⁰ laka igira na daki vaolu, niqira aqo kara vanoligi ke vati na dani i laona pipi ngalitupa, na tangisiana na dalena a Jepta ni Gilead.

A Jepta Migira na Tinoni ni Epraim

12 Migira na mane ni Epraim ara vangarau na vano tana vailabu. Mara savu tana Kô Jordan mara bâ i Sapon mara tsarivania a Jepta, "Rongona gua ti igoe o savu bâ tabana na vailabugi koluqira na

Amon, mo tau soagami igami kami tsari murimu? !Eo, sauba kami tungia na valemu me ke puka tsavugo!"

² Ma Jepta e tsarivanigira, "Inau kolugira niqû tinoni ami vaipetsakoegi loki kolugira na Amon. Mi kalina inau au soagamu kamu mai sangaau, migamu amu tau saikesa mai ma kamu laumaurisiau tania na limaqira igira. ³ Mi kalina inau au reia laka igamu amu sove na mai na sangaaqu, mi tana inau au bisâ na mauriqu mau savu bâ tana niqira vovotana na kao na vailabugi koluqira. Maia na Taovia e sauvaniau na tangomana mau gini tulusigira. Bâ, ma na rongona gua ti igamu amu mai kamu vailabu koluau inau kalina ia?" ⁴ Mi muri ma Jepta e soasaigira sui pipi na mane ni Gilead, mara vailabugi kolugira na Epraim mara tulusigira, rongona igira na Epraim ara tsaigira mara tsarivanigira, "Eo, igamu na Gilead amu posu lê, mamu tsogoligi tanigami igami na Epraim, mamu ba totu tana butona kao ami tamanina igami na Epraim ma na Manase!"

⁵ Migira na Gilead ara tû mara tangoligira pipi nauna tana Kô Jordan tana tangomana kara tulusavu igira na Epraim ma kara tsogo visitugua i veraqira. Mi kalina ti vaga ke kesa vidaqira na Epraim e tovoa ke tsogo, me ke nongigira kara tamivania ke tulusavu me ke vano i tabana, migira na mane ni Gilead kara tû ma kara veisuâ, "Laka na tinoni ni Epraim igoe?" Me ti aia ke tsaria "Tagara," ⁶ migira kara ketsalia ke tsaria na goko "Tsibolet." Me ti vaga aia ke tsaria "Sibolet" rongona e utugana vania ke tsarigadovia na tsaqina na goko ia, migira kara tangolia ma kara labumatesia kesa tana nauna gana na tulusavu tana Kô Jordan. Mi tana tagu ia mara vati sangavulu ruka na toga na mane ni Epraim ara labumatesigira.

⁷ Ma Jepta e tagao tana Israel i laona e ono na ngalitupa. Mi muri maia e mate mara qilua i Gilead na verana segeni nogo.

A Ibsan, ma Elon, maia Abdon

⁸ Mi murina a Jepta, maia Ibsan ni Betlehem e tagao tana Israel. ⁹ Maia e tamanigira ara tolu sangavulu na dalena mane, mara tolu sangavulu na dalena daki. Maia e molovanigira na dalena daki kara taugagira na mane tana duli tavosi, me adigira mai tolu sangavulu na baka daki tana duli tavosi, me molovanigira na dalena mane kara taugagira. Maia Ibsan e ida vanigira na Israel i laona e vitu na ngalitupa. ¹⁰ Mi muri maia e mate mara qilua i Betlehem.

¹¹ Mi murina a Ibsan, maia Elon ni Sebulun e tagao tana Israel i laona e sangavulu na ngalitupa. ¹² Mi muri, maia goto e mate mara qilua i Aijalon tana butona kao ni Sebulun.

¹³ Mi murina a Elon, maia Abdon na dalena Hilel ni Piraton e tagao tana Israel. ¹⁴ Maia e tamanigira ara vati sangavulu na dalena mane, me tolu sangavulu na

kukuana mane, migira ara sagekae i kelana ara vitu sangavulu na asi. Maia Abdon e tagao tana Israel i laona e alu na ngalitupa. ¹⁵ Mi muri maia e mate mara qilua i Piraton tana niqira butona na kao na Epraim, tana kao vungavungaga ara tamanina igira na Amalek.

Na Botsaana a Samson

13 Migira na tinoni ni Israel ara sasi tugua i matana na Taovia, maia na Taovia e mologira na Pilstia kara tagaovigira i laona e vati sangavulu na ngalitupa.

² Mi tana tagu ia e totu i Sora kesa na mane a Manoa na soana. Maia e kesa na mane tana puku konina a Dan. Ma na tauna e totu mamane, me tau tamani dalena. ³ Ma nina angelo na Taovia e labavana na daki ia me tsarivanja, "Igoe o tau nogo tangomana ko tamani dalemu, mi kalina ia sauba ke tau oka mo ko tiana mo ko tamanina kesa na dalemu mane. ⁴ Ko parovata dou mo ko laka na inu uaeni se ke kesa goto na vatana na inu susuliga, laka goto na ganiana kesa na mutsa e vali vanigo na ganiana. ⁵ Mi kalina ke botsa na dalemu, migoe ko laka goto na putsiana na ivuna, rongona tû tana dani aia ke botsa, ma nimui aqo kamu sauva vania God vaga kesa na Nasirite. † Maia nogo-ria sauba ke tuturigâ na aqona na laumaurisiaqira na tinoni ni Israel tanigira na Pilstia."

⁶ Ma na daki ia e tû me ba turupatuna vania na savana me tsaria, "E kesa nina mane God e mailaba i koniqu, maia e rerei mataguniga vaga saikesa moa ti kesa nina angelo God. Minau au tau goto veisuâ iava e talumai, maia e tau goto tsarivulagi vaniau na asana. ⁷ Maia e tsarivaniau moa laka inau sauba kau tiana ma kau vasua ke kesa na baka mane. Me ketsaliau kau laka na inuviana na uaeni se ke kesa goto vatana na inu susuliga, ma kau laka goto na ganiana kesa na mutsa e vali vaniau na ganiana, rongona na baka mane ia sauba ka nida aqo kaita ka sauva vania God me ke lia na Nasirite tana maurina popono."

⁸ Mi tana maia Manoa e nongia na Taovia me tsarivanja, "Kiki, Taovia, ko tamia nina mane God aia o vasini molomaia ke visumaitugua me ke tsarimakali vanikagami nagua kami ka naua vania na baka kalina aia ke botsa."

⁹ Ma God e naua na omea a Manoa e nongia i konina. Me moloa nina angelo ke labavanitugua na daki ia kalina aia e totu moa i laona na uta, ma Manoa na savana e tau totu kolua tana tagu ia. ¹⁰ Te aia e tû me uloba tsaku i konina a Manoa me tsarivanja, "¡Ko reia bân!

† "Na Nasirite" aia e kesa e sauvulagja laka e padalokia na aqo vaniana God ginia na nauana kesa na veke laka ke tau inu uaeni se ke kesa goto na vatana na inu susuliga, me ke tau goto putsiana na ivuna me ke tau pelea na konina na tinoni mate. (Reia tana Tsoko Tinoni 6:1-8.)

Aia na mane ri e labavaniau i noana moa e labavaniau tugua inau kalina ia."

¹¹ Maia Manoa e tû me tsarimurina na tauna. Me ba laba i konina na mane ia me veisuâ "¿Laka igoe nogo-ria na mane o goko kolua na tauqu i noana?"

Ma na mane ia e tsaria, "Eo, inau nogoria."

¹² Mi muri ma Manoa e veisuâ na mane, "¿Kalina ke botsa na baka vaga igoe o katenogoa ma na vatana baka koegua sauba ke lia ma na aqo gua sauba ke naua?"

¹³ Ma nina angelo na Taovia e gokovisu me tsarivanja, "Na taumu nina aqo ke parovata dou me ke taonidoua pipi na omea sui inau au ketsaliginia. ¹⁴ Ke laka na ganiana na vuana e talumai tana itai na uaeni; ke laka goto na inuviana sa uaeni se ke kesa goto na vatana na inu susuliga, me ke laka goto na ganiana sa mutsa e vali vania na ganiana. Eo, ma nina aqo nomoa ke taonidoua pipi na omea sui inau au ketsaliginia."

¹⁵⁻¹⁶ Maia Manoa e tau saikesa donaginia laka aia nina angelo na Taovia e labavana, te e tû me tsarivanja, "Ko laka kiki na mavi na vano. Ko pitukagami kami ka vangarau vanigo talu kesa na naniqoti vaolu mo ko mutsa talu ti ko vano."

Ma na angelo e tsarivanja a Manoa, "Me ti vaga kau totuvisu moa inau, me sauba e utu goto kau gania ka nimui mutsa. Me ti vaga kamu ka ngaoa na vangarauana, me dou ti kamu ka gini savori kodoputsa vania na Taovia." ¹⁷ Ma Manoa e tsarivanja, "Ko tsarivulagi vanikagami na asamu, rongona ami ka ngaoa kami ka soadougo kalina ke laba na manana nimu goko o katea vanikagami."

¹⁸ Ma na angelo e veisuâ a Manoa, "¿Rongona gua ti igoe o ngaoa ko donaginia na asaqu inau? Ma na soaqu inau aia kesa na soa e kukuniga sosongo."

¹⁹ Maia Manoa e bân, me tangolia kesa na qoti vaolu, kolugira goto visana na vatana na uiti, me savorigira i kelana kesa na kusuvatu vania na Taovia aia e aqosigira na valatsatsa.

²⁰⁻²¹ Mi kalina na iruna na lake tana kusuvatu e lapidato i gotu, mi kaira a Manoa ma na tauna ara ka reia nina angelo na Taovia e dadato i gotu i baragata i laona na lapina na lake. Mi tana tagu tsotsodo nogo ia maia Manoa e reigadovia laka na mane ia aia nina angelo manana nomoa na Taovia, ma kaira tauna ara ka taokovoragi tana kao. Mara ka tau goto morosia na angelo ia sa dani.

²² Ma Manoa e tsarivanja na tauna, "¡Aire! Sauba nomoa ka ka mate kaita, rongona kaita ka vasini reilakana God!"

²³ Ma na tauna e tsarivanja, "Me ti vaga na Taovia e ngaoa manana ke matesikaita, me utu nogo aia ke tabea ka nida sausau; me utu goto ke sauvulagigira vanikaita na omea sui girani, se ke katevulagigira vanikaita."

²⁴ Ma na daki ia e vasua kesa na dalena mane, me soaginia a Samson. Ma na baka ia e lokiloki, ma na Taovia e vangalaka sosongo vania. ²⁵ Ma nina Tarunga na Taovia e tuturiga na totuviana kalina aia e totu moa i Mahane Dan i ka levugaqira i Sora mi Estaol.

Kaira a Samson ma na Daki ni Timna

14 Me kesa dani, maia Samson e vano i Timna, mi tana e ba tsodoa kesa na baka daki ni Pilistia.

² Mi kalina a Samson e visutugua i vera, maia e ba reikaira tamana ma na tinana me tsarivanikaira, "Inau au ba tsodoa kesa na baka daki ni Pilistia e totu i Timna, mau reingao sosongolia mau ngaoa kau taugâ. Kamu ka ba adimaia vaniau."

³ Mi kaira na tamana ma na tinana ara ka veisuâ, "Rongona gua ti o ngaoa ko ba adi taumu i koniqira na tinoni ponotoba ni Pilistia? ?Megua, e utu vanigo ko tsodoa sa baka daki i laona nida duli segeni nogo igita, se i laoqira nida tinoni popono igita?"

Ma Samson e tsarivania tamana, "Aia saikesa nogoria na daki au ngaoa inau. Ko ba mo ko adimaia vaniau moa."

⁴ Mi kaira na tamana ma na tinana ara ka tau saikesa donaginia laka aia na Taovia nogo e molo papada vania a Samson ke naua na omea vaga ia, rongona na Taovia nogo e lave sautuna na labuaqira na Pilistia. Mi tana tagu ia migira nogo na Pilistia ara tagaovi kaputigira na Israel.

⁵ Maia Samson e dulikolukaira tamana ma na tinana mara tu vano i Timna. Mi kalina ara tu liu tsapatugu i laoqira na uta na uaeni i tana, maia e rongomia kesa na dalena laeone e ngunguru. ⁶ Ma nina Tarunga na Taovia e tavongani turuvia a Samson me gini susuliga sosongo, me tangolileginia na limana na laeone ia me sasivotâ, vaga moa ti na dalena na naniqoti tetelo lê. Maia e tau goto tsarivulagi vanikaira tamana ma tinana na omea aia e naua.

⁷ Mi muri maia e vano na goko koluana na baka daki ia, me ngao sosongolia moa. ⁸ Me visana na dani i muri, maia Samson e visutugua i Timna ke ba tauga kolua na baka daki ia. Mi kalina e liu bâ tugua i sautu, maia e mololea na sautu loki me soba bâ ke reia na laeone aia e matesinogoa. Me gini beke sosongo na reiana na kakoluna na lango na bulumitsua kolua na lakana na bulumitsua i laona na konina na laeone e mate. ⁹ Aia e raugi bâ na bulumitsua ginia na limana me gania kalina e vavano moa i sautu. Me ba tusu-vanikaira tamana ma tinana na turina na bulumitsua ia mara ka gania. Ma Samson e tau lelê tsarivanikaira laka e adia na bulumitsua ia i laona na konina na laeone e mate nogo.

¹⁰ Mi kalina ara tu ba tsau i vera, maia na tamana Samson e ba sage i laona na valena na baka daki ia,

maia Samson e naua kesa na mutsa sai i tana. E taoninogoa niqira lavu ara dona na nauana igira na mane vaolu kalina ara tauga. ¹¹ Mi kalina igira na Pilistia ara reia a Samson, migira ara molobagira ara tolu sangavulu na mane vaolu kara totu kolua. ¹² Maia Samson e tsarivanigira, "Inau kau naua kesa na lede vanigamu. Mau keriginigamu ke tolu sangavulu sangava na polo vovosi laka, me ke tolu sangavulu na polo sagesage rerei dou, pipi kesa ke tango kesa, ti vaga ase vidamui ke kutsu gadovia na rongona na lede ia, ti ke tsau tana vitunina na dani na susuina na mutsa sai na tauga. ¹³ Ma ti vaga igamu amu tau tangomana na kutsu gadoviana na lede ia, mi tana ti nimui aqo igamu kamu sauvaniau ke tolu sangavulu na sangava na polo vovosi laka, me ke tolu sangavulu na polo sagesage rerei dou."

Migira ara tsarivania, "Ko tsarimai vanigami na lede ia, ma kami rongomia."

¹⁴ Maia e tsarivanigira,

"I laona kesa na omea veveiga e talu mai na omea mutsamutsa;

Mi laona kesa na omea susuliga e talu mai na omea puipui dou."

Mi laona e tolu na dani migira ara tau tangomana na kutsu gadoviana na lede ia.

¹⁵ Mi tana vatinina dani, migira ara tsarivania na tau-na a Samson, "Ko valoa na savamu me ke tsarivulagi vanigami na rongona na lede ia. Me ti vaga ko tau nauvaganana ia, migami sauba kami mololakena na valena tamamu, me ke irusai kolugo goto igoe i laona. ?Egua i kagamu laka amu ka soamaitugami ieni gana moa kamu ka komiginitugami ne?"

¹⁶ Maia na tauna a Samson e bâ i konina me ngangai me tsarivania, "Igoe o tau saikesa galuveau inau! !Eo, o reisaviau saikesa moa! !Igoe o tsarivanitugira na kulaqu kesa na lede mo tau tsarivulagi vaniau na rongona na lede ia!"

A Samson e tsarivania, "Ko reia, inau au tau vati tsarivanikaira moa na tamaqu ma na tinaqu. ?Ma na rongona gua ti kau ida inau kau tsarivulagia vanigo igoe?"

¹⁷ Maia na tauna e ngangai moa tana rongona na omea iani poi e sui na vitunina na dani na mutsa sai na tauga. Mi tana dani nogo ia, maia Samson e tsarivulagivania na rongona na lede ia, rongona e qisi na rongomigokona. Maia na tauna e tû me ba tatananga vanigira na Pilistia. ¹⁸ Me vaga ia, mi tana vitunina dani idavia kalina e tau vati sù na aso, migira na mane tana vera ia ara bâ mara tsarivania a Samson, "Nagua e pui liusia bâ na bulumitsua?

?Ma nagua e susuliga liusia bâ na laeone?"

Ma Samson e gokovisu me tsarivanigira,

"Me ti vaga igamu kamu tau veisupekea na savaqu inau,

Me utu saikesa kamu donaginia na rongona na lede ia."

¹⁹ Ma nina Tarunga na Taovia e tavongani turuvia a Samson me gini susuliga sosongo, maia e vano i Askelon, mi tana e ba labumatesigira ara tolu sangavulu na mane, me tsoraligia na poloqira, me adigira na poloqira sagesage rerei dou, me ba sauvanitugira na mane ara tu kutsu gadovia nina lede. Mi murina ia, maia e visutugua i verana me momosa loki tobana tana rongona na omea e labavania. ²⁰ Mara tû igira na kamana na daki ia mara adia na tauna Samson mara sauвания aia na mane e rongovata vanikaira kalina ara ka tauga kaira.

15 Me kesa tana tagu i murimai, tana tagu e raranga na uiti, maia Samson e vano na tsigoviana na tauna, me adivania kesa na naniqoti vaolu. Mi kalina e ba tsau i valena me tsarivania na tamana na tauna, "Inau au ngaoa kau sage tana vokina na tauqu ma kau matura kolua."

Ma na tamana na daki ia e tau saikesa tamivania ke sage bâ i laona na voki ia. ² Maia e tû moa me tsarivania a Samson, "Inau au pada mananâ laka igoe o reisavinogoa aia, aia nogo na rongona ti inau au adivisua mau sauвания aia gamu duli ke taugâ. Me totu goto kesa na tasina tetelo e rereidou sosongo bâ liusia aia. Aia nogo ko adia igoe ngiti olina na savamu."

³ Ma Samson e tsarivania, "Eo, mi kalina ia me tau saikesa niqu sasi inau, ti nagua moa inau kau nauvanigamu igamu na Pilistia!" ⁴ Maia e tû me ba tangoligira tolu sangatu na pai atsi, me sorisaia na kaliqira ruka babâ me tsukulagini bâ na sulu tana sosorina. ⁵ Mi muri maia e tungigira na sulu me mologira na pai atsi kara vano tana niqira uta na sila na Pilistia. Mi tana nauvaganana ia, maia e tau iruvigira moa na sila ganoga ara pitsugira nogo, me iruvigotoa na sila boruboru ara totu moa tana gaiqira, me iruvisuigotoa niqira uta na olive. ⁶ Mi kalina igira na Pilistia ara lalavea ase i naua na omea vaga ia, mara rongomia laka aia nogoria a Samson e naua tana kore rongona na tamana savana, aia na mane ni Timna, e aditsunâ na savana me tusuvania kesa gana duli nogo a Samson ke taugâ. Bâ, migira na Pilistia ara tû mara ba kodomatesia na daki ia, mara tungigotoa na valena tamana kolugira sui igira ara totu i laona.

⁷ Ma Samson e tsarivanigira, "Eo, maia nogo e vaga na omea amu naua igamu! Inau au gini vatsa laka e utu goto kau mololea poi kalina kau tuguvisu vanigamu na omea amu naua vaniau!" ⁸ Maia e tû me labugira kakai me matesigira na dangana vidaqira. Mi muri, maia e vano me totupoi i laona kesa na vatuluma tana maragova i Etam.

A Samson e Tulusigira na Pilistia

⁹ Migira na Pilistia ara mai mara vaturikaegira niqira valepolo tana Juda mara bokia na vera ni Lehi. ¹⁰ Migira na mane ni Juda ara bâ mara veisuagira, "Rongona gua igamu ti amu maiginigami?"

Migira ara gokovisu mara tsaria, "Igami ami mai rongona kami tangolia a Samson ma kami nauvaganana vania vaga saikesa nogo aia e nauvanigami." ¹¹ Bâ, mi tana migira tolu na toga na mane ni Juda ara tû mara vano tana vatuluma tana maragova ni Etam mara tsarivania a Samson, "Tagara mo tau vati donaginia moa igoe laka igira nogo na Pilistia ara tagaovigita igita? Ma na gua vaga o nauvanigita igoe?"

Maia e gokovisu vanigira me tsaria, "Au nauvaganana vanigira vaga saikesa nogo ara nauvaniau inau."

¹² Migira ara tsaria, "Igami ami mai ieni rongona kami tangoligo ma kami sorigo, ma kami mologo tana lima qira igira."

Ma Samson e tsarivanigira, "Kamu vatsa vaniau talu laka e utu igamu segenimui kamu matesiau."

¹³ Mara tsarivania, "E dou, igami sauba kami sorigo moa, ma kami mologo i lima qira igira. E utu kami labumatesigo." Mi tana migira ara soriginia ruka na ropu vaolu mara adirutsumia tania na vatuluma.

¹⁴ Mi kalina ara ba tsau i Lehi, migira na Pilistia ara reia a Samson mara gû mara viri ulosaimai i konina. Mi tana ma nina Tarunga na Taovia e tavongani totuvia a Samson me gini susuliga sosongo, me qavakutigira na ropu ara soriginia na limana mara dudu lê vaga moa ti na itai ngutanguta. ¹⁵ Maia e reia na sulina na ngongoena kesa na asi e tau oka sagata e mate. Maia e gogoro tsuna me tangolikaea, me labumatesiginigira kesa na toga na mane. ¹⁶ Ma Samson e teâ kesa na linge me tsaria,

"Ginia na sulina na ngongoena kesa na asi inau au labumatesiginigira kesa toga na mane;

Ginia na sulina na ngongoena kesa na asi inau au tsako tsupulaginigira."

¹⁷ Mi murina ia, maia e tsoniligia na ngongoena na asi ia. Mi tana nauna e laba na omea iani ara soaginia i Ramat Lehi. †

¹⁸ Maia Samson e marou sosongo, me gokodato vania na Taovia me tsaria, "Igoe nogo o sauvaniau na susuliga te e gini managaq. Megua laka kalina ia ko moloau kau gini mate na marou ma kara tangoliau igira na alaala na Pilistia ponotoba girani?" ¹⁹ Ma God e sangavia kesa na babana na kao e totu nogo i tana i Lehi, me tavongani vuradato na kô i laona. Ma Samson

† Tana goko Hibrû na soa Ramat Lehi e vaga moa 'Vungavunga Ngongoena Asi.'

e inuvia, me dato tugua na vatsangingao tana konina. Maia nogoria na rongona ti ara soaginia na vuravura ia Hakore. † Ma na vuravura ia e totu moa i Lehi tsaumai i dani eni.

²⁰ Ma Samson e tagao tana na Israel i laona e rukapatu na ngalitupa, tana tagu igira na Pilistia ara tagaovia na veraqira.

A Samson i Gasa

16 Me kesa dani ma Samson e vano i Gasa, aia kesa niqira verabau na Pilistia, mi tana e ba tsodoa kesa na daki rebi me sage i valena me matura kolua. ² Migira na tinoni ni Gasa ara rongomia laka a Samson e totu tana, te ara tû mara ba totupitua na bongi popono tana matsapakapuna vera. Mara totu muimui na bongi popono mara papada segeniqira, "Igita ka pitu poi ke mararamai na dani, mi tana ti ka labumatesia aia." ³ Maia Samson e tsatsaro moa i nige poi tsau moa tana levugata. Mi levugata, maia e tû, me bâ tana matsapakapuna na vera ia, me vutikaea na banina popono, kolua na gai tudatona ruka tabana, ma na raravena goto. Me molokaegira i kokovena me kalagaigira bâ i kelana na tetena e totu palalonga i Hebron.

Kaira a Samson ma ko Delila

⁴ Me kesa tana tagu i murimai, maia Samson e ngao sosongolia kesa na daki ko Delila na soana, maia e totu tana Poi ni Sorek. ⁵ Mi tugira tu tsege na taovia tsapakae ni Pilistia ara tu balaba i konina na daki ia mara tu tsarivanja, "Ko valoa a Samson me ke tsarivanigo na rongona ti aia e susuliga vaga sagata ia, ma kami naukoeguania igami ti kami gini tangomana na tangoliana ma na soriana, me ke gini tau goto susuliga. Mi tugami ami tu vekevanigo laka pipi tu vidamami tugami sauba kami tu sauvanigo tango sangavulu kesa sangatu na tavina na qolo siliva."

⁶ Me bâ ko Delila me tsarivanja a Samson, "Ko tsarivaniau kiki bâ inau laka nagua sagata o gini susuliga vaga ia. ?Me ti vaga kesa ke ngaoa na soriamu me ke naua mo ko gini tau nogo susuliga, me sauba ke naukoeguania ti ke gini tangomana?"

⁷ Ma Samson e gokovisu vania me tsaria, "Ti vaga kara soriginiau ke vitu na itai mamauri moa agana na love parige, minau sauba kau maluku lê vaga goto igira na tinoni sui."

⁸ Bâ, mi tugira na taovia tsapakae ni Pilistia ara tu adimaia vania ko Delila tu vitu na itai mamauri ara gini love parige tugira ara tu tau vati mamatsa moa, maia e soriginia a Samson. ⁹ Ma ko Delila e mologira visana na mane kara totu pipitu kesa tana voki segeni, maia e gû me tsaria, "A Samson! Ara mai igira na Pilistia!" Maia e tû me qavakutigira lê na itai tugira vaga moa

na koteni e takuti tsaku lê kalina e gania na lake. Me vaga ia, migira ara tau moa vati donaginia egua te e gini susuliga sosongo vaga ia.

¹⁰ Maia ko Delila e tsarivanja a Samson, "A Ko reia, igoe o bulesiau lê inau, mo tau moa tsaria na manana vaniau. Ko tsarivaniau kiki moa ke naukoeguania kesa ti ke gini tangomana na soriamu igoe."

¹¹ Maia e tsarivanja, "Ti vaga kara soriginiau na ropu vaolu ara tau vati gini aqo moa, mi tana minau sauba kau maluku lê vaga moa igira na tinoni sui."

¹² Maia ko Delila e bâ me adigira visana na ropu vaolu, me soriginia a Samson me gû, "A Samson! Ara mai igira na Pilistia!" Ma na mane igira ara pipitu moa kesa tana voki segeni. Maia Samson e tû me qavakutigira na ropu tania na limana vaga moa ti na koteni lê.

¹³ Ma ko Delila e tsarivanja a Samson, "Igoe o bulesiau moa inau, mo tau goto vati tsarivaniau sa omea ke mana. Ko tsaridoua vaniau ke naukoeguania kesa ti ke gini tangomana na soriamu."

Maia Samson e tsarivanja, "Ti vaga ko vosigira vitu na viviruna na ivuqu i laona na omea gana na vosipolo, mo ko kakaisiginia na omea gana na kautsi polo, mi tana minau sauba kau maluku lê vaga moa igira na tinoni sui."

¹⁴ Mi kalina a Samson e matura, maia ko Delila e adi-tugira vitu na viviruna na ivuna me vosigira tana omea gana na vosipolo, me kautsiginia na omea na kautsi polo me gû, "A Samson! Ara mai igira na Pilistia!" Ma Samson e mamata me raqapiulia na ivuna tania na omea gana na vosipolo.

¹⁵ Maia ko Delila e tsarivanja, "?Egua ti o tsaria laka o galuveau inau kalina igoe o tau saikesa noruau? Igoe o malabulesiau nogo inau tolu nogo kalina, mo tau moa vati tsarivaniau nagua o gini susuliga sosongo vaga ia." ¹⁶ Maia ko Delila e tau kuti na amiame sailagi vania pipi dani moa, poi kalina a Samson e qisi na rongomiana nina ngangai tana rongona na omea vaga ia, ¹⁷ te aia e tû me tsarivulagi vania na manana. Me tsaria, "Na ivuqu inau ara tau goto vati putsiligia moa sa kalina. Eo, tû tana dani au botsa inau ara sauau vania God vaga kesa na Nasirite. Me ti vaga kau putsia na ivuqu, ma na susuligaqu ke nanga lê, ma kau maluku lê vaga moa igira na tinoni sui."

¹⁸ Mi kalina ia, ma ko Delila e vasini rongomigadovia laka a Samson e tsarivanja na manana, maia e mologoko bâ vanitugira na taovia tsapakae ni Pilistia me tsarivanitugira, "Kamu tu visumaitugua ke kesa goto kalina. Aia a Samson e vasini tsarivaniau moa na manana." Mi tugira ara tu adia tu niqira qolo mara tu mai.

¹⁹ Maia ko Delila e moloa a Samson ke lulunga bâ tana kakabana me matura, maia e soadodoa kesa na mane ke putsiligigira vitu na viviruna na ivuna a Samson. Mi tana maia ko Delila e tuturiga na rotasiana a Samson rongona e nangaligi nogo na susuligana. ²⁰ Mi muri

† Tana goko Hibu na soa Hakore e vaga moa 'Aia kesa e sosoa.'

ma ko Delila e gû me tsaria, “!A Samson! !Ara mai igira na Pilistia!” Ma Samson e mamata me padâ i tobana, “Tangomana inau kau tsogoligi moa vaga au naua pipi kalina.” Maia e pada vaganana ia rongona e tau vati donaginia laka na Taovia e vanoligi taninogoa. ²¹ Migira na Pilistia ara tangolia mara putsuliligia na lakana na matana. Mara adivanoa i Gasa, mara sorikakaiginia na itai tapala mila, mara molovania ke aqo tana rapasiana na uiti i laona na vale sosori. ²² Mi kalina e totu moa i tana ma na ivuna e tuturiga tugua na rudu.

Na Mateana a Samson

²³ Mi tugira na taovia tsapakae ni Pilistia ara saimai na savoriana kesa na kodoputsa loki vania niqira god Dagon, ma kara magemage i matana ia. Mara linge mara tsarivaganana iani, “!Nida god igita e sauvanigita na tangomana na tuliusiana a Samson aia gada gala!” ²⁴⁻²⁵ Mara mutsamutsa mara inu, mi kalina ara inu sosongo nogo mara tuturiga nogo na bule mara tsaria, “Soamaia a Samson me ke lia nida mani sinagi!” Mi kalina ara adirutsumia a Samson tania na vale sosori ara raia ke tsaikia vanigira, mara moloa ke totu ka levugaqira ruka na tugurutina na vale ia. Mi kalina igira na tinoni ara morosi bâ a Samson ara linge na tsonikaeana niqira god mara tsaria: “!Nida god e saunogoa vanigita na tangomana na tuliusiana gada gala, aia nogo e toroutsani poponoa na verada me matesigira nogo danga na vidada!” ²⁶ Ma Samson e tsarivania na baka aia e tangolia na limana me tudumia, “Ko molo bâ na limaqu ma kau pelekaira na tugurutina ara ka tugurukaea na vale iani. Inau au ngaoa kau vataragi bâ ka koniqira.” ²⁷ Mi tana dani ia, ara kapi sosongo i laona na vale ia na mane ma na daki. Mi tugira sui tsege na taovia tsapakae ni Pilistia ara sanga totu goto i tana, mara gana ngongo tolu na toga na mane ma na daki ara totu i kelana na vale ia tana e atsa, mara momorosia a Samson mara raia ke tsaikia vanigira.

²⁸ Mi tana ma Samson e nonginongi me tsaria, “Taovia God ko padavisuau tugua kiki inau. Kiki niqu God, ko sauvisu vaniau na susuligaqu ke kesa goto moa kalina, rongona kau tuguvisua vanigira na omea ara nauvaniau igira na Pilistia ara putsiligikaira na mataqu.” ²⁹ Mi tana, maia Samson e tangolikaira ruka na tugurutina ara tugurukaeginia na vale. Na limana madoa i konina kesa, ma na maulina i konina kesa, me sualaginicaira, ³⁰ me gu loki, “!Moloau kau mate kolugira na Pilistia!” Me suli me sualaginia tana susuligana popono, ma na vale ia e tavui popono me kobigira tugira na taovia tsapakae migira sui goto pipi na tinoni ara totusai i tana. Eo, mi tana mateana a Samson aia e matesigira danga sosongo na tinoni liusia bâ na dangana igira aia e labumatesigira kalina e mamauri moa.

³¹ Migira na tasina kolugira goto na kamana sui ara mai na adiana na konina. Mara adivisua i vera mara ba qilua tana vatulumana a Manoa na tamana, i ka levugaqira na vera ni Sora mi Estaol. A Samson e tagao tana Israel i laona e rukapatu na ngalitupa.

Nina Titinonina na God Peropero a Mika

17 Kesa dani me totu kesa na mane a Mika na soana, maia e totu tana kao vungavungaga tana Epraim. ² Me tû a Mika me tsarivania na tinana, “Kalina ara komia nimu sangavulu kesa sangatu na tavina na qolo siliva, migoe o tû mo vealaginia aia e komia. Inau nogo kesa au rongomigo kalina o naua. Mo ko reia, iani nogo nimu qolo. Inau nogoria au adia.”

Ma na tinana e tsarivania, “!Na Taovia ke tabugo dalequ!” ³ Ma Mika e tû me sauvisua na qolo ia vania na tinana. Maia na tinana e tsaria, “Gana kau utusiginia na vealagi me ke tau gadovia na dalequ, inau segeniqu nogo au sau na tavina siliva girani vania na Taovia. Kau nongia kara kavia kesa na titinonina na god peropero ma kara poro poponoginia na siliva iani. Bâ, mi kalina ia inau sauba kau sauvisutugua vanigo na tavina na qolo siliva.” ⁴ Mi kalina a Mika e sauvisua na qolo vania na tinana, maia na tinana e adigira ruka sangatu na tavina na siliva, me ba saugira vania kesa na mane e aqo tana tapala. Maia e kavia kesa na titinonina na god peropero, me poro poponoginia na siliva ia. Mara moloa ke totu i laona na valena a Mika.

⁵ Me vaga ia, ma Mika e tamanina kesa nina nauna segeni gana na mani samasama. Maia e aqosigira visana goto na titinonina na god peropero, me kesa na epod, † me tû me vilia kesa i laoqira na dalena mane ke lia nina manetabu. ⁶ Mi tana tagu ia e tagara goto kesa ke taovia tsapakae tana Israel. Me pipi tinoni e taonia moa nina papada segeni.

⁷ Mi tana tagu goto ia, me totu kesa na Levite mane vaolu, maia e totu i Betlehem tana Juda. ⁸ Mi kesa dani aia e tû, me mololea i Betlehem na laveana kesa segeni na nauna i tana ke ba totu. Mi kalina aia e vavano moa i sautu, me ba tsau i valena a Mika tana kao vungavungaga tana Epraim. ⁹ Ma Mika e veisua na borau ia, “?Iava o talu igoe?”

Maia e gokovisu vania me tsaria, “Inau kesa na Levite au talumai i Betlehem tana Juda. Minau au lalavea kesa nauna i tana kau ba totu.”

¹⁰ Ma Mika e tsarivania, “Ko totu koluau inau ieni. Mo ko lia niqu mane na sauparovata ma niqu manetabu goto, minau sauba kau sauvanigo ngiti vovolimiu ke sangavulu na tavina na qolo siliva i laona kesa na ngalitupa, kolugotoa ke visana na polomu ma gamu mutsa.” ¹¹ Ma na Levite borau vaolu ia e tami dou na totu

† “Na epod” aia e kesa na vatana polo e sagelia na manetabu mi tana lapana ara ka totu ruka na vatu ara soaginia na ‘Urim’ ma na ‘Tumim’.

koluana a Mika me lia mala dalena nogo. ¹² Ma Mika e molovania ke lia nina manetabu, maia e totu i valena a Mika. ¹³ Ma Mika e tsaria, "Kalina ia inau au donaginia laka sauba na Taovia ke naua me ke dou vaniau pipi na omea rongona e kesa na Levite e lia nogo niq manetabu."

A Mika ma na Puku Konina a Dan

18 Mi tana tagu ia igira na Israel ara tau vati tamanina kesa niqira taovia tsapakae ke tagaovigira. Mi tana tagu goto ia, migira na puku konina a Dan ara lalavea moa kesa na butona kao kara aditamaniqira ma kara totuvia, rongona ara tau vati vota vanigira moa sa butona na kao i laoqira na puku sui tana Israel. ² Te ara tû na tinoni tana puku konina a Dan mara vilitugira tu tsege na tinoni sasaga ni Sora mi Estaol, mara tsarivanitugira kara tu tuvibamaia na kao. Mi kalina ara tu ba tsau tana kao vungavungaga ni Epraim mi tugira ara tu ba totu i valena a Mika. ³ Mi kalina tugira ara tu totu moa i tana, mara tu rongomigadovia na tatangina nina goko na mane vaolu aia na Levite; mara tu pilo bâ i konina mara tu veisuâ, "Nagua o naua ieni igoe? Masei nogo e adimaigo ieni?"

⁴ Maia e gokovisu me tsarivanitugira, "Ami ka goko-sai kagami a Mika maia e voliau inau kau aqo vania vanga nina manetabu."

⁵ Mara tu tsarivania, "Kiki, ko nongia God vanitugami ma kami gini tangomana tana omea ami tu liubamai matena."

⁶ Ma na manetabu e tsarivanitugira, "E tagara goto ke kesa na omea kamu tu gini boe. Na Taovia nogo e matalitugamu tana tu nimui vano bamai."

⁷ Bâ, mi tugira tu tsege na mane tugira ara tu mololea i tana mara tu ba tsau tana vera ni Lais. Mara tu reia laka e koegua na douna na mauriqira na tinoni ni tana, e atsa saikesa vanga nogo na douna niqira mauri igira na Sidon. Ara tinoni tsalapo dou rago, mara totu mui lê, mara tau dona na vaiganigi kolugira na tinoni tavosi, me pipi sui na omea ara kilia ara tamanina mara tau goto noga sa omea. Mara reigotoa laka ara totu ao tanigira na Sidon, mara tau goto dona na patagoko koluaqira na tinonina tavosi vera. ⁸ Mi kalina tugira tsege na mane tugira ara tu visutugua i Sora mi Estaol, ma gaqira verakolu ara veisuatugira nagua ara tu ba tsodoa i tana. ⁹ Mara tu tsarivanigira, "Kamu tû igamu! Ida ka bâ ma ka bokia na vera ni Lais. Ami tu ba morosia na kao ia, mami tu reia laka e dou sosongo bâ. Kamu laka na totu tagara rongona lê ieni. Tsaku! Ka vano saviliu tana vera ia ma ka ba laua niqira kao! ¹⁰ Eo, mi kalina ti kamu balaba i tana, me sauba kamu tsodoa laka igira na tinoni ni tana ara tau goto gunurua laka sauba ke laba vanigira sa omea

seko. E kesa rago na vera loki sosongo i tana, me totu tana pipi na omea e tugua na tobana tinoni ke ngaoa. Maia God e saunogoa vanigamu igamu."

¹¹ Mi kalina ara goko sui na mane gira, mara ono sangatu na mane tana puku konina a Dan ara tû mara vangarau gaqira sagore na vailabu, mara mololea i Sora mi Estaol. ¹² Mara tave mara ba vaturikaegira niqira valepolo tabana i tasi i Kiriati Jearim tana Juda. Maia nogoria na rongona ti ara soaginia na nauna ia na Verana a Dan. ¹³ Me tû i tana mara liu bâ tana kao vungavungaga tana Epraim, mara batsau tana valena a Mika.

¹⁴ Mi tana, mi tugira na mane ara tu vano nogo i votangana na tuvipoliana na vera ni Lais ara tsarivanigira gaqira duli, "Egua igamu laka amu donaginino-goa laka i laona kesa na vale ieni e totu kesa na titinonina na god peropero ara poro poponoginia na siliva? Mi tana goto ara totu visana na titinonina tavosi na god peropero me kesa na epod. Ma nagua amu padâ igamu ka naua igita?" ¹⁵ Mara ba sage i valena a Mika i tana e totu na Levite vaolu, mara goko kolua. ¹⁶ Mi tana tagu ara tu totu moa tugira i vale, migira ono sangatu na mane vaumate tana puku konina Dan, igira ara vangarau na vano tana vailabu, ara tutû tana matsapakapuna na vera ia. Ma na manetabu e tsuna me ba reigira. ¹⁷ Mi kalina e vano ia, mi tugira tsege na mane togotoga ara tu sage saviliu i laona na vale mara tu ba adia na titinonina na god peropero ara poro poponoginia na siliva, migira goto visana na titinonina tavosi na god peropero kolugotoa na epod.

¹⁸ Mi kalina na manetabu e reitugira ara ba sage saviliu i laona na valena a Mika mara tu adia na omea tabu gira, maia e veisuatugira, "Laka nagua vanga amu tu naua tugamu?"

¹⁹ Mara tu tsarivania, "Ko mui lê. Ko laka na goko. Ko mai moa kolugami mo ko lia nimami manetabu ma nimami mane na sauparovata. Laka e tau dou bâ vanigo igoe ko lia na manetabu vanigira na puku sui tana Israel popono, liusia ko manetabu vania nina tamadale kesa moa na mane?" ²⁰ Ma na goko vanga ia e gini laona sosongo na manetabu ia na rongomiana, me adigira na omea tabu sui gira me tsarimuriqira.

²¹ Mara pilo mara tuturiga tugua na vavano i sautu, mara ida na daki ma na baka ma niqira buluka ma niqira omea levolevo sui. ²² Mi kalina igira ara vano ao dodo nogo, maia Mika e soasaigira gana verakolu kara vano ma kara vailabugi kolugira. Mara ba tsauligira na tinoni ni Dan, ²³ mara gulaginigira. Migira na mane ni Dan ara pilovisu mara veisuâ a Mika, "Nagua sagata e laba? Ma nagua rongona na alaala loki sagata ia?"

²⁴ Ma Mika e tsarivanigira, "Nagua ti amu veisuagini-au laka nagua e laba? Migamu nogoria amu adia niq manetabu, mamu laugira niq god igira inau au aqo-

sisegeniqu, mamu tsogo kolugira! ?Ma nagua moa ke totuvisu vaniau inau kau tamanina kalina ia?"

²⁵ Migira na mane ni Dan ara tsarivania, "Ko laka goto na tsariana sa omea, kara tau kore bâ na mane girani ma kara labumatesigo igoe kolugira goto nimu tamadale popono." ²⁶ Mara tû igira mara vano. Ma Mika e reigadovia laka igira ara susuliga liusia bâ aia, te e pilo moa me visutugua i vera.

²⁷⁻²⁸ Mi murina ia, kalina igira na tinoni ni Dan ara adinogoa na manetabu, kolugira goto nina omea a Mika aia e aqosisegenina nogo, ara vano mara ba bokia na vera ni Lais, i tana ara totu na tinoni tsalapo dou rago mara totu mui dodo moa. Ma na vera ia e totu tana poi varangisia i Betrehob. Mara labumatesigira sui na tinoni mara tungia na vera popono. Me tagara goto ke kesa ke sangagira na tinoni ni tana, rongona i Lais e totu ao sosongo tania i Sidon, mara tau goto dona na patagoko koluaqira na tinonina tavosi vera. Migira na mane ni Dan ara logo vaolusitugua na vera ia mara totu i tana. ²⁹ Ara olia na soa i Lais mara soaginia i Dan, ara tamavuginia na soana na mumuaqira a Dan aia kesa na dalena a Jakob. ³⁰ Migira na mane ni Dan ara molokaea na titinonina na god peropero ia ara poroginia na siliva mara samasama vania. Maia Jonatan na dalena a Gersom ma na kukuana a Moses, e aqo manetabu vanigira na puku konina a Dan, migira na kukuana nogo ia ara aqo manetabu babâ moa, poi tsau kalina ara raqa tsekavanogira na tinoni ni Israel. ³¹ Ma na titinonina na god peropero e aqosia a Mika e totu saviliu moa tana tana tagu popono e totu i Silo na Valepolo i tana na tinoni ara mai na samasama vaniana God.

Kesa na Levite ni Ephraim ma na Savana lê

19 Mi tana tagu kalina igira na Israel ara tau vati tamanina niqira taovia tsapakae moa, me totu kesa na Levite kesa tana vera i longa ao tana kao vungavungaga tana Ephraim. Maia e adia kesa na daki ni Betlehem tana Juda ke lia na savana lê. ² Me kesa dani, maia na daki e vaikoregi kolua na mane ia, me tû, me visutugua i valena tamana i Betlehem, me totu i tana i laona e vati na vula. ³ Mi muri maia na mane ia e padâ ke pidikana na daki ia, me ke raia ke visumaitugua i konina. Maia e tû, me adia kesa nina mane aqo me ruka nina asi me vano. Mi kalina ara ba tsau nogo i tana ma na daki ia e adisage bâ na Levite i valena tamana. Me gini mage tobana na tamana na daki na reiana na Levite me soalakadoua. ⁴ Ma na tamana na daki ia e raiginia ke totuvisu, maia e totu kolugira e tolu na dani, me mutsa me matura nogo i tana. ⁵ Mi tana matsaraka na vatinina dani, mi tugira ara tu mamata tsaku mara tu vangaraua laka kara tu vano. Me tû na tamana na daki ia me tsarivania na Levite, "Kamu tu

mutsa rago talu, me ke dou vanitugamu. Ke sauba moa ti kamu tu vano."

⁶ Mi kaira na mane ara ka totupuka tugua i lao mara ka mutsa mara ka inu. Mi muri ma na tamana na daki ia e tsarivania na Levite, "Kiki, ko totuvisu moa ieni ke bongi me ke gini mage tobamu."

⁷ Ma na Levite e tû laka ke vano, ma na tamana na daki ia e raitugua ke totuvisu goto, te aia e matura visutugua i tana kesa goto na bongi. ⁸ Mi tana matsaraka rovorovo na tsegenina dani, ma na Levite e aligiri laka kara tu vano, maia na tamana na daki ia e tsarivania, "Kiki, kamu ganitalua sa omea. Kamu pitu ragoa ke dani dou talu." Mi kaira na mane ara ka totu mara ka mutsa gaqira.

⁹ Mi kalina na mane ia kolua nina daki ma nina maneaqo ara tu aligiri tugua laka kara tu vano, ma na tamana na daki ia e tsarivania, "Reia bâ, e varangi nogo ke bongi kalina ia. E dou bâ ti kamu tu totuvisu moa ieni ke bongi. Mi kalina ia e varangi nogo ke rodo. Kamu tu totu moa ieni me ke gini dou vanitugamu. Me ke matsaraka rovorovo ke dani kamu tu mamata bongibongi ma kamu tu vano i tu veramui."

¹⁰⁻¹¹ Ma na Levite e tau goto ngaoa ke matura visu ke kesa goto na bongi. Maia e tû me adia na savana ma nina maneaqo, me kaira nina asi, ma tu niqira binaboli mara tu vano. E varangi nogo ke bongi kalina ara tu ba tsau varangisia i Jebus, aia nogo i Jerusalem, mi tana e tû nina maneaqo me tsarivania gana taovia, "?Egua ti ka tu tau soba talu ma ka tu matura ieni tana veraqira na Jebus?"

¹²⁻¹³ Ma gana taovia e tsarivania, "E utu ka tu soba tana verabau ieni tana ara tau tamanina na tinoni ni Israel. Sauba ka tu vano saviliu moa ma ka tu ba tsau i Gibe se i Rama ma ka tu eno tana." ¹⁴ Vaga ia, mi tugiara ara tu saviliusinogoa i Jebus mara tu vavano babâ moa, me sù nogo na aso kalina ara tu tsau i Gibe tana niqira butona kao na puku konina a Benjamin. ¹⁵ Mi tana ara tu soba mara tu sage i laona na verabau ia, mara tu ba totupuka tana pakokana na vera ia, me tagara lelê goto ke kesa vidaqira tana vera ia ke soasagetugira i valena.

¹⁶ Mi kalina tugira ara tu totu moa i tana, me kesa na tuqatuqa e liumai tu koniqira talu na aqo tana nina uta. Aia na tinonina na kao vungavungaga ni Ephraim, mi kalina ia aia e totu nogo i Gibe. Migira na tinoni tavosi sui i tana ara talu tana puku konina a Benjamin. ¹⁷ Ma na tuqatuqa ia e moro bâ na Levite e totutu moa tana pakokana na vera me veisuâ, "?Iava vaga o talumai igoe? ?Miava ko vavano?"

¹⁸ Ma na Levite e gokovisu me tsarivania, "Tugami ami tu talumai i Betlehem tana Juda, mi kalina ia mami tu visutugua i tu veramami i longa ao tana kao vungavungaga tana Ephraim. Me tagara goto ke kesa ke soatugami kami tu ba matura i valena. ¹⁹ Au tamanino-

goa na buruburu madeke ka gaqira tu nimami asi, ma na breidi ma na uaeni vanitugami na savaqu ma niqu maneago minau. Me tagara goto tagara sa omea tu konimami."

²⁰ Ma na tuqatuqa ia e tsarivanitugira, "Kamu tu mai i valequ inau. Inau nogo sauba kau reitutugu tugamu. E tau dou kamu tu maturu ieni tana pakokana na vera."

²¹ Maia e adivanotugira i valena, me palakaira tu niqira asi. Mi tugira ara tu vulimalea tu tuaqira mara tu mutsa tu gaqira.

²² Mi kalina tugira ara tu totudou moa i tana, me kesa na alaala na mane ara dona sosongo na nauseko ara talu tana vera ia, mara mai tupolia na valena na tuqatuqa mara tuturiga na labuana na banina na vale. Mara tsarivania na tuqatuqa ia, "¡Ko adirutsumimai vanigami na mane ia aia igoe o adimaia i valemu! ¡Igami ami ngaoa kami sasi kolua!"

²³ Ma na tuqatuqa ia e tsuna i tano me tsarivanigira, "¡Tagara saikesa kulaqu! ¡Kiki, kamu laka na nauana na tangopeke seko loki vaga ia! ¡Na mane eni inau nogo au soamaia i valequ!" ²⁴ ¡Kamu reia! Iani nogo kaira na tauna na mane ia, ma na dalequ daki segeni nogo inau aia e tau vati reia sa mane. Mi kalina ia inau sauba kau aditsunakaira ba vanigamu. Ma kamu nauvanikaira na omea vaga amu kilia. ¡Ma kamu laka na nauvaniana na mane iani na tangopeke seko loki vaga ia!" ²⁵ Migira na mane gira ara sove saikesa na rongomiana na mangana na tuqatuqa ia. Te e tû na Levite me adia na tauna segeni me molotsuna bâ vanigira i tano. Migira ara tangolia mara nauvania na tangopeke seko tana bongi popono, mara tau goto mango poi tsau tana matsaraka.

²⁶ Mi tana matsaraka rovorovo, ma na daki ia e visumai, me puka tsuna tana matsapana na valena na tuqatuqa i tana e totu na savana. Maia e tsatsaro moa i tana tsau kalina e marara male. ²⁷ Mi tana matsaraka ia, ma na savana na daki ia e mamata, mi kalina e sangavia na vale laka ke rutsu me ke vavano, maia e reia na tauna e tsatsaro moa i matana na vale ia, ma na limana laka ke pele bâ na banina. ²⁸ Maia e tsarivania, "¡Ko tû ma ka vano!" Ma na daki ia e tau goto gokovisuvia. Maia e tû me sulukaea na konina me ulutaligusia i kelana nina asi me adivanoa i verana. ²⁹ Mi kalina e batsau i vera, maia e sage saviliu i valena me adia kesa na gau. Me aditsunâ na konina na tauna, me parivotâ e sangavulu ruka na paparina, me sau babâ vanigira tango kesa paparina pipi puku tana Israel. ³⁰ Migira sui ara reivaganana ia ara tsaria, "¡Igami ami tau saikesa vati rongomia sa dani ke laba na omea seko vaga ia! ¡Me tau vati laba sa omea vaga ia tû kalina igira na Israel ara mololea i Ejipt! ¡Nida aqo manana ka naua kesa na omea tana rongona na omea vaga ia! ?Ma nagua vaga sauba ka naua?"

Igira na Israel Ara Vangaraua na Vailabu

²⁰ Mi tana, migira sui lakalaka na tinoni ni Israel tuturiga i Dan tabana i vava me tsau bâ i Beerseba tabana i ata, me tsau bâ goto tana butona na kao i Gilead tabana i longa igira sui ara saikolu mai i Mispa i matana na Taovia. ² Migira sui na ida pipi tana puku tana Israel ara sangalaba tana niqira sai nina tinoni God, kolugira goto ara 400,000 na mane vaumate ara liu moa i lao. ³ Migira na tinoni tana puku konina a Benjamin ara rongomia laka igira sui na puku tavosi tana Israel ara sai sui nogo i Mispa.

Mi tana i Mispa igira na Israel ara veisuâ, "Kamu tsaridoua vanigami nagua e tsukilâ te e laba na omea seko vaga ia." ⁴ Ma na Levite aia nogo ara matesivania na tauna e tû me tsaria, "Inau kolua na tauqu ami ka liu bâ i Gibeana tana butona na kao ni Benjamin rongona kami ka maturu i tana. ⁵ Migira na mane ni Gibeana ara mai mara tupolia na vale ia, mara ngaoa laka kara labumatesiau inau, mara raqâ moa na tauqu mara tangopekea me mate. ⁶ Mi tana minau au tû, mau adia na konina mau parikutsia, mau tuvarivotâ tango kesa na paparina vanigira sangavulu ruka na puku tana Israel. Igira na tinoni girani ara naua kesa rago na sasi loki sosongo i laoda igita. ⁷ Migamu sui amu totu ieni kalina ia igamu na tinoni ni Israel sui moa. ?Ma na gua amu pada e dou ka naua tana rongona na omea seko vaga ia?"

⁸ Migira sui lakalaka ara totu i tana ara tutsau sui mara tsaria, "Igita sui lakalaka atsa moa igira ara totu i laona na valepolo se i laona na vale laka, ke tau lelê goto visu i vera ke kesa vidadada. ⁹ Iani nogoria na omea igita ka naua: igita ka tsonikutsu ma ka viligira kara visana na mane kara ba bokia na vera ni Gibeana. ¹⁰ Kesa na sangavulunina turina i laoqira na mane ni Israel kara adimutsa bâ vanigira na mane vaumate, migira na mane tavosi sui kara bâ ma kara kedegira na Gibeana rongona na omea seko loki vaga ia ara aqosia i laona na Israel." ¹¹ Me vaga ia, migira sui na mane ni Israel ara tobakesa moa tana ngaoana na bokiana na vera ni Gibeana.

¹² Mara ida talu mara mologira visana niqira tinoni kara ba veisuagira na tinoni ni Benjamin, "?Laka na sasi gua amu naua igamu? ¹³ Mi kalina nogo ia, kamu mologira mai vanigami igira na mane seko ni Gilead ara naua na tangopeke seko loki vaga ia, rongona igami kami labumatesiginigira ma kami adiligia na paluvangamâ seko vaga ia tania na Israel." Me tagara, igira na tinoni tana puku konina a Benjamin ara tau goto rongomangaqira igira na Israel tavosi. ¹⁴ Mi tana ara tû igira sui na mane pipi tana vera tana niqira butona na kao na Benjamin, mara saimai sui i Gibeana na vailabugi koluaqira na Israel tavosi. ¹⁵⁻¹⁶ Mi tana dani nogo ia, ara

raqagira ara rukapatu ono toga na mane vaumate talumai pipi tana verabau i laoqira segeni nogo, kologira goto vitu sangatu na mane vaumate lima mauli ni Gibe. Pipi kesa vidaqira e dona ke taiginia nina kuru-paqala kesa moa na kolina na ivu me utu goto ke savi.
¹⁷ Migira sui na sangavulu kesa na puku tavosi tana Israel ara saigotoa niqira alaala ara vati sangatu toga na tinoni vaumate igira ara dona sosongo na gini vailabu na isi ma na bao.

Na Vailabugi Kologira na Puku Konina a Benjamin

¹⁸ Migira na Israel ara vano i Betel tana nauna i tana ara samasama vania God mara veisuâ na Taovia, “?Asei puku ke ba ratsia na veilabu kolugira na Benjamin?”

Ma na Taovia e gokovisu me tsarivanigira, “Na puku konina a Juda ke ida.”

¹⁹ Bâ, mi tana matsaraka na dani ngana, migira na Israel ara aligiri na vano, mara ba totupitu i ligisana na verabau ni Gibe. ²⁰ Ara molo babâ niqira mane vaumate kara tû tana sasaqira ma kara aro bâ tana verabau ia, mara baginigira na mane vaumate ni Benjamin. ²¹ Migira na mane vaumate ni Benjamin ara tsunamaitania i Gibe, mara labumatesigira rukapatu ruka na toga na mane vaumate ni Israel ti e bongi kesa dani. ²²⁻²³ Mi tana migira na Israel ara vano tugua tana nauna tana ara samasama, mara tangitangi i matana na Taovia poi tsau tana ngulavi. Mara veisuâ, “?Egua laka igami kami vanotugua tana vailabugi kologira na kamamami igira na Benjamin?”

Ma na Taovia e tsarivanigira, “Eo.”

Bâ, mi tana migira na mane vaumate ni Israel ara gini malagai tugua, mara mologira niqira mane vaumate kara ba tû tugua tana sasaqira vaga ara naunogoa tana idana. ²⁴ Migira ara ala baginigira tugua na mane vaumate ni Benjamin na rukanina kalina. ²⁵ Migira na Benjamin ara tsunamai tugua tania i Gibe na rukani-na kalina, mara labumatesigira ara sangavulu alu toga niqira malagai susuliga na Israel. ²⁶ Mi tana, migira sui na tinoni ni Israel ara vano tugua i Betel mara tangitangi. Ara totupuka i lao i matana na Taovia mara tau goto gania sa omea poi tsau tana ngulavi. Ara savoria na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipâtâ na turina, mara kodo poponogira visana goto na sausau i matana na Taovia. ²⁷⁻²⁸ Mi tana tagu ia, ma nina Bokisi na Taso na Taovia e totu moa i Betel. Maia Pinehas na dalena a Eleasar na kukuana a Aaron, aia nogo e reitu-tugua. Migira na toga ara veisua tugua na Taovia, “?Egua laka e dou kami vano na vailabugi tugua kologira na kamamami na Benjamin, se kami mololea moa?”

Ma na Taovia e tsarivanigira, “Kamu vailabugi tugua. Ke dani nogo inau sauba kau naua ma kamu gini tangomana na tuliusiaqira.”

²⁹ Bâ, mi tana migira na Israel ara mologira visana niqira mane vaumate kara totupopoi polia i Gibe.

³⁰ Mi tana tolunina dani ara ala baginigira tugua na mane vaumate ni Benjamin, mara mologira tugua niqira mane vaumate tana sasaqira babâ gana na vailabu mara tû aro bâ vania i Gibe, vaga ara naunogoa tana idana. ³¹ Migira na Benjamin ara tsunamaitugua na vailabu, migira na Israel ara pilo laka kara tsogo mara gini raqagira na Benjamin ao tania na veraqira. Vaga ara naunogoa tana idana, igira na Benjamin ara tuturiga na labuaqira visana na mane ni Israel tana nauna mangasâ tana sautu e liu bâ i Betel, mi tana sautu e vano i Gibe. Mara labugira ara gana ngongo tolu sangavulu na mane ni Israel. ³² Migira na Benjamin ara tsaria, “Kalina ia igita a tuliusigira goto vaga igita a naunogoa vanigira tana idana.”

Migira na Israel ara vorogokona idanogoa laka kara malapalu na tsogo ma kara gini raqaligigira ao tania niqira verabau ulo bâ taonia na sautu gira. ³³ Vaga ia, mi kalina igira na alaala loki na mane vaumate ni Israel ara tsogo mara ba sai alaala tugua i Baaltamar, migira sui na mane ara taopoi polia i Gibe e kesa moa kalina ara tû mara viri ulo rutsumai tania na nauna i tana ara taopoi tana kao vatuvatuga polia i Gibe. ³⁴ Mara sangavulu toga na mane malagai susuliga bâ ara vililigigira i laoqira sui na Israel igira nogo ara bokia na vera ni Gibe, ma na vailabugi ia e baribari sosongo ruka tabana. Migira na mane ni Benjamin ara tau saikesa reigadovia laka e varangi nogo kara seko sui nogo igira. ³⁵ Mi tana dani ia, ma na Taovia e sauvanigira na Israel na susuliga agana kara tango-mana na tuliusiaqira niqira mane vaumate na Benjamin. Migira na Israel ara labumatesigira ara 25,100 gaqira gala. ³⁶ Mi tana moa ti igira na Benjamin ara reigadovia laka e tau nogo managaqira.

Aia Nogo e Vaga Niqira Tangomana Igira na Israel

Migira na alaala loki na mane vaumate ni Israel ara tsogo vaga ia tanigira na Benjamin rongona ara norugira na mane ara molopoigira polia na Gibe. ³⁷ Migira ara totu polia na Gibe ara tû mara ulo tsaku bâ i Gibe, mara sage tana verabau ia, mara viri tavota ba-mai i laona, mara labumatesigira igira sui ara totu tana. ³⁸ Migira na alaala loki na mane vaumate ni Israel kolugira na mane ara taopoi ara pedesaigokona idanogoa kesa na padapada, laka kalina ti kara reia na pungu bau ke vulosu dato tana verabau ia, ³⁹ migira na Israel ara totu tana sasana na vailabu niqira aqo kara pilovisu. Mi tana tagu nogo ia, migira na Benjamin ara labumatesigira sui nogo ara tolu sangavulu na mane ni Israel. Migira ara tsarisegeniqira, “Eo, igita a tuliusigira goto vaga igita a naunogoa tana idana.” ⁴⁰ Mi muri ma na padapada na pungu bau e tuturiga na vulosu

dato tana verabau ia. Igira na Benjamin ara morovisu mara gini beke sosongo na reiana na iruna na lake e lapilapi dato i laona na verabau popono. ⁴¹ Mi tana, migira na Israel ara pilovisu ginigira na Benjamin. Migira na Benjamin ara gini matagu loki mara tsogo saranga bamai rongona ara reigadovia laka sauba kara matesigira sui. ⁴² Migira ara tû mara tsogo tanigira na Israel mara ulokalea na kaomate, mara tau goto tangomana kara tsogopoi sa nauna. Rongona na alaala loki na mane vaumate ni Israel ara totu kesa tabana, migira ara tsuna tania na verabau ara baginigira kesa tabana, migira i levuga, mi tana ara labugira. ⁴³ Migira na Israel ara utusigira gaqira gala, mara tau goto mololea na takuviaqira poi ara batsau i Gibeab tabana i longa, mara labumatesigira babâ moa i sautu. ⁴⁴ Mara sangavulu alu toga niqira malagai susuliga bâ igira na Benjamin ara mate tana. ⁴⁵ Migira ara tau mate ara pilo mara ulo bâ tana kao mangasâ kalea na Vatu ni Rimon. Mara tsege na toga ara labumatesigira moa i sautu. Migira na Israel ara takuvigira babâ moa igira ara kauvisu tsau i Gidom, mi sautu ara labumatesigira ruka goto na toga. ⁴⁶ Migira sui kolu ara rukapatu tsege toga na mane ni Benjamin ara matesigira tana dani ia, migira sui na malagai susuliga sui moa.

⁴⁷ Mara ono lelê moa sangatu na mane ara tango mana kara tsogo tana kao mangasâ mara ba tsau tana Vatu ni Rimon, mi tana ara totu popoi i laona e vati na vula. ⁴⁸ Migira na Israel ara pilovisutugua mara baginigira igira na Benjamin ara kauvisu i vera, mara matesigira sui lakalaka na mane ma na daki ma na baka, kolugira goto pipi niqira omea tuavati. Mara tungigira sui lakalaka pipi na vera ara totu tana nauna ia.

Ara Lave Tauqira Igira Ara Maurivisu Tana Puku Konina a Benjamin

21 Tana idana kalina igira na tinoni ni Israel ara saikolu i Mispa, igira ara vatsa mara vekea i matana na Taovia mara tsaria: "Tagara goto ke kesa vida da ke tamivanigira na mane ni Benjamin ke taugâ sa daleda daki." ² Mi kalina ia, igira na tinoni ni Israel ara vano i Betel, mi tana ara totupuka i lao i matana God poi tsau tana ngulavi. Ara melu sosongo mara ngangai loki mara tsaria: ³ "Taovia na God ni Israel, matena gua ti e laba na omea vaga ia? Rongona gua ti igira na puku konina a Benjamin e varangi kara nanga lê taninogoa na Israel?"

⁴ Mi tana matsaraka rovorovo na dani ngana, migira na tinoni ara aqosia kesa niqira belatabu i tana, mara savorigira na vatana na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, me visana goto na savori ara kodo poponoa. ⁵ Mara veisua, "Egua, laka e totu sa alaala i loa qira na puku sui tana Israel e tau sangalaba tana saikolu i matana na Taovia i Mispa?"

Rongona tana tagu nogo ia, igira ara vatsa i matana God laka ti ase i ke tau sangalaba tana sai i Mispa, sauba kara labumatesia. ⁶ Igira na tinoni ni Israel ara gini melu sosongo mateqira na kamaqira igira na puku konina a Benjamin mara tsaria, "I dani eni kesa na puku tana Israel e nangaligi nogo. ⁷ Sauba ka naukoeguania igita ti ka tangomana na adi tauqira igira na mane ni Benjamin ara totuvisu? Migita a vatsanogoa vania na Taovia ma vekea laka e utu goto ka sauvanigira sa daleda daki kara taugâ."

⁸ Mi kalina ara veisua laka ti ara visana na alaala i lao qira na puku ni Israel kara tau sangalaba tana saikolu i Mispa, mara tsodovulugia laka e tagara kesa na mane ni Jabes tana Gilead ke sanga na totu i tana. ⁹ I Mispa, kalina ara soa na soaqira igira na mane vaumate sui, e tagara goto ke kesa mane ni Jabes ke gokovisu. ¹⁰ Mi tana, migira tana saikolu ara tû mara molovanogira ara sangavulu ruka toga niqira malagai susuliga bâ mara ketsaligira, "Kamu vano ma kamu ba labumatesigira na mane sui ara totu i Jabes kolugira goto na daki ma na baka. ¹¹ Kamu labumatesigira sui lakalaka na mane kolugira sui goto igira na daki ara reimane nogo, ma kamu reia moa kamu tau labugira igira na daki vaolu ara tau vati reimane moa." ¹² Mi lao qira na tinoni i Jabes ara tsodogira ara vati sangatu na daki vaolu igira ara tau vati reimane, mara adivanogira tana ara vaturikaegira niqira valepolo i Silo tana butona kao ni Kanaan.

¹³ Mi muri, migira na saikolu popono ara mologoko bâ vanigira na tinoni ni Benjamin ara totu moa tana Vatu ni Rimon, laka ara ngaoa ke sui nogo na vailabugi me ke laba tugua na goto. ¹⁴ Migira na mane ni Benjamin ara visumaitugua, mara sauvanigira tango kesa na baka daki ni Jabes igira ara tau labumatesigira. Me tau moa vati tugugira sui.

¹⁵ Migira na tinoni ara gini padasavi sosongo tana rongoqira igira na tinoni ni Benjamin, rongona aia na Taovia e votâ niqira vaitangoligi sai igira na puku sui tana Israel. ¹⁶ Te ara tû igira gaqira ida tana saikolu ia mara tsaria, "Na gua sauba ka naua ti ka gini tangomana na adi tauqira igira na mane ni Benjamin ara tau vati tamanina tauqira, rongona na daki sui tana puku konina a Benjamin ara mate sui nogo? ¹⁷ E tau saikesa dou vania na Israel ke nangalia kesa vida qira na sangavulu ruka nina puku. Nida aqo nomoa igita ka lavesautuna vania na puku konina a Benjamin ke gini tudatotugua. ¹⁸ Me utu moa ka tamivanigira kara tauqira na daleda daki rongona igita segeni nogo a vatsa kaputinogoa ma tsaria, "Ke seko vaniasei ke tamia kesa na dalena daki ke taugâ kesa na mane ni Benjamin!"

¹⁹ Te ara padatugua laka e varangi nogo ke laba na dani i tana ara lokisia nina dani na Taovia vaga ara naua pipi ngalitupa i Silo. Mi Silo e pala tabana i vava

vania i Betel, me tabana i ata vania i Lebona, me tabana i longa vania na sautu i ka levugaqira i Betel mi Sekem. ²⁰ Mara tû, mara tsarivanigira na mane ni Benjamin, "Kalina ke gado na dani loki ia, migamu kamu vano ma kamu ba taopoi i laoqira na uta na uaeni, ²¹ mi tana kamu matanigira igira na baka daki kalina kara labamai na gavai. Mi kalina ti kamu reia kara labamai igira, migamu kamu rutsumai tsaku tania na uta na uaeni, me pipi gamu sui kamu bâ ma kamu laua tango kesa na taumui i laoqira na baka daki gira, ma kamu visu kolugira tana nimui butona na kao segeni igamu na Benjamin. ²² Me ti vaga na tamaqira se na tasiqira kara mai i konimui ma kara tongogira vanigamu, migamu kamu tsarivaganana vanigira, 'Kamu tamigira dou vanigami moa, rongona igami ami

tau laugira tanigamu tana vailabu agana kara lia na taumami. Eo, ma na rongona goto igamu amu tau saulegira vanigami, me vaganana ia ti igamu amu tau kutsia na vatsa amu gini veke na nauana.'"

²³ Migira na mane ni Benjamin ara nauvaganana ia; pipi kesa vidaqira e vilisegenia kesa na tauna i laoqira na baka daki ara gavai i Silo, mara kalagaivanogira. Mi muri mara visutugua tana niqira butona kao mara logovisutugua na veraqira mara totuvitugua. ²⁴ Mi tana, migira sui na Israel ara saikolu tana ara tû mara tavota, pipi mane e visutugua tana nina puku segeni, mi tana nina tamadale segeni mi tana nina kao segeni.

²⁵ Mi tana tagu nogo ia, migira na Israel ara tau vati tamanina sa niqira taovia tsapakae ke tagaovigira. Pipi tinoni e pede segenia moa na omea ke naua.

RU

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Iani e kesa na turupatu dou sosongo rago tana rongona, aia kesa na daki ni Moab. Maia e mauri kesa tana tagu seko sosongo i tana ara laba danga na vailabu vaga ara marea tana papi ara soaginia Ko Rut e taugâ kesa na mane ni Israel. Mi kalina na mane ia e mate tania, maia ko Rut e sauvulagia nina vainorugi laka kolua ko Naomi na tarungana, ma nina galuve loki vania niqira God igira na Israel. Mi muri, maia e taugatugua i laoqira nogo na puku i konina na savana ida. Mi laona nina taugatugua, maia ko Rut e gini lia na tinakavena a David niqira taovia loki tsapakae bâ igira na Israel.

Igira na turupatu ara maregira i laona na papi ara sauvulagia na omea seko loki God e tamia kara laba vanigira nina tinoni vivili kalina igira ara piloligi tania. Ma nina papi e sauvulagia nina vangalaka loki God e tusuvania kesa na daki ni veratavosi, aia e norukakaia niqira God igira na Israel, me vaga ia maia e gini sangasage i laona nina tinoni nogo God.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Ko Naomi e visutugua i Betlehem kolua ko Rut

Ko Rut e aqo tana nina uta a Boas

A Boas e taugâ ko Rut

A Elimelek ma Nina Tamadale Ara Tu Vano i Moab

1 ¹⁻² I sau oka nogo, tana tagu kalina igira na Israel ara tau vati tamanina kesa niqira taovia tsapakae, e liu kesa na uvirau seko i veraqira. Me kesa na mane a Elimelek na soana, aia na duli konina a Eprat, e mauri i Betlehem tana Juda, maia e aligiri kolua na tauna ko Naomi ma ka daleqira, kaira nogo a Malon ma Kilion, mara tu ba totu oka tetelo tana butona kao ni Moab. Mi kalina ara tu totu i tana, ³ ma Elimelek e mate. Maia ko Naomi e totu segenina kolukaira ruka na dalena mane. ⁴ Mi kaira na baka mane ara ka taugakaira ruka na baka daki ni Moab, kaira nogo ko Orpa ma ko Rut. Mi tana gana ngongo sangavulu na ngalitupa i muri ⁵ mara ka mate goto kaira a Malon ma Kilion. Ma ko Naomi e totu segenina saikesa, me tagara goto sa savana se sa dalena.

Ko Naomi e Visutugua i Betlehem Ma Ko Rut e Dulikolua

⁶ Mi kalina ko Naomi e totu moa i Moab, maia e rongomia laka na Taovia e vangalaka vanigira tugua nina tinoni, me naua ke gini dato dou niqira omea tsukat-suka sui. ⁷ Maia e onioni na mololeana i Moab kolukaira na tarungana na vano tana Juda. Mi sautu ⁸ maia ko Naomi e tsarivanikaira na tarungana, "E dou

kamu ka visu i ka veramui segeni kagamu, ma kamu ka ba totu kolukaira ka tinamui. Ma na Taovia ke dou vanikagamu vaga nogo amu ka dou vaniau inau me vanitugira goto tugira ara tu mate nogo tanigita. ⁹ Ma na Taovia ke naua me ke lakagana vanikagamu na taugatugua ma na tamani ka valemui segeni."

Mi tana, ma ko Naomi e domikaira me vailivukaira. Mi kaira ara ka tuturiga na ngangai, ¹⁰ mara ka tsarivania ko Naomi, "¡Tagara! Ami ka ngaoa nomoa kami ka tsarimurimu igoe tsau i koniqira nimu tinoni."

¹¹ Ma Naomi e tsarivanikaira, "Dalequ kagamu, kamu ka visu nomoa. ?Rongona gua ti amu ka ngaoa na tsarimuriqu inau? ?Egua amu ka pada laka sauba kau tamani dalequ mane tugua ma kamu ka taugâ? ¹² Kamu ka visu moa i ka veramui, rongona inau au kavekave sosongo nogo me tau ulagaqu na taugatugua. Me atsa moa ti au padâ laka e tuguau na taugatugua, ma kau tauga ke bongi ma kau tamanikaira ruka na dalequ mane, ¹³ ?me laka sauba nomoa tango mana kamu ka pipitukaira, ma kamu ka tau goto lave ka savamui poi tsau kalina kara ka loki kaira? Tagara, dalequ, i kagamu amu ka dona nogo laka e tau tango mana ke vaga. Na Taovia e piloligi taniau inau, maia nogo na rongona ti au gini padasavi sosongo tana ka rongomui kagamu."

¹⁴ Mara ka tuturiga tugua na ngangai. Maia ko Orpa e tû me domia na tarungana, me vailivua me aligiri na visutugua i verana. Maia ko Rut e sove saikesa na mololeana ko Naomi. ¹⁵ Maia ko Naomi e tsarivania ko Rut, “Ko Rut igoe, ko reia ko Orpa na logamu e visu nogo i verana i koniqira na kamana segeni ma nina god. Ko bâ mo ko visu kolua.”

¹⁶ Maia ko Rut e tsarivania ko Naomi, “Ko laka na raivisuaqu i vera. Mo ko tamivaniau moa ma kau tsarimurimu. Iava moa ko vano igoe, i tana inau goto kau vano; miava moa ko mauri igoe, inau goto sauba kau mauri. Nimu tinoni igoe kara lia goto niq tinoni, ma nimu God igoe ke lia goto niq God inau. ¹⁷ Iava moa ko mate igoe, i tana inau goto kau mate, mi tana nogo sauba kara qilua. !Au vatsa i matana nimu God igoe, laka e utu goto ke kesa na omea tangomana ke votaau tanigo igoe! Na mate moa ti sauba ke votakaita.”

¹⁸ Mi kalina ko Naomi e reia laka ko Rut e padakuti matena na tsarimurina, maia ko Naomi e tau goto tsaria sa omea.

¹⁹ Mara ka dulivano poi ara ka ba tsau i Betlehem. Mi kalina ara ka ba tsau i vera, ma na vera popono ara gini mage sosongo, migira sui na daki i laona na vera ia ara qenâ mara tsaria, “?Laka ko Naomi manana nogeriana ngana?”

²⁰ Me tsaria ko Naomi, “Kamu laka na soaginiaqu ko Naomi. Kamu soaginiau ko Mara, † rongona na God Susuliga Sosongo e naua te e gini melu sosongo na mauriqu. ²¹ Eo, kalina inau au mololea ieni na vano i Moab, au tamani danga sosongo niq omea, mi kalina ia, ma na Taovia e adivisumaiau lê tagara sa niq omea. ?Vaga ia, ma na rongona gua ti amu soaginiau ko Naomi, kalina na Taovia Susuliga Sosongo e kedeau me molovaniau na rota vaga ia?”

²² Aia nogo e vaga na visumaiana ko Naomi talu i Moab kolua ko Rut na tarungana, aia na daki ni Moab. Mi tana tagu ara ka mailaba i Betlehem, aia tsotsodo nogo na tagu e ganoga na barli †† mara tuturiga na pipitsu.

Ko Rut e Aqo Tana Nina Uta a Boas

2 Maia ko Naomi e tamanina kesa na kamana, a Boas na soana. Aia kesa na tinoni e tamanina levo sosongo nina omea, ma na tinoni nonoru ia, e talu tana duli konina a Elimelek na tauna ko Naomi. ² Me kesa dani, ma ko Rut e tsarivania ko Naomi, “Au nongigo ko tamivaniau ma kau vano kesa tana uta ma kau tsakogira na piuna na barli igira na maneaqo ara tsidavaginilea. Inau au dona nogo laka sauba kau

tsodovulagia ke kesa, maia ke tamivaniau ma kau aqo kolua tana nina uta.”

Ma ko Naomi e tsarivania, “Bâ igoe dalequ.”

³ Me tû ko Rut, me vano kesa tana uta, me tsatsari i muriqira na tinoni ara aqo tana. Me tsakogira na vuanara tsidavaginia igira. Ma na uta i tana e ba tsatsako ko Rut aia nogo nina uta a Boas.

⁴ Me tau oka, maia segenina nogo a Boas e labamai e talu i Betlehem, me soadougira nina tinoni aqo me tsarivanigira, “!Na Taovia ke totu i konimui!” Migira ara tuguvisua mara tsaria, “!Ma na Taovia ke tabugo igoe!”

⁵ Ma Boas e veisua na mane e reitutugugira na tinoni aqo me tsaria, “?Laka ase i vaga na daki vaolu garia?”

⁶ Ma na mane ia e tsaria, “Aia e kesa na daki ni veratavosi e dulikolumaia ko Naomi, mara ka talu i Moab.

⁷ Maia e nongiau laka kau tamivania me ke tsarimuriqira na tinoni aqo, me ke tsakogira na piuna ara tsidavaginia igira. E mailaba ieni tana matsaraka bongibongi me aqoqo, me tau goto mango. Me vasi ni moa e mai mango tetelo me totu auau tana babale.”

⁸ Me bâ a Boas me tsarivania ko Rut, “Ko tamivaniau ma kau sauvanigo ke visana na goko parovata. Ko laka goto na tsatsako i laona sa uta tavosi. Mieni lelê moa kolugira na daki girani ko tsatsako. ⁹ Ko reigira iava tana ara pipitsu igira, mi tana nogo ko totu kolugira. Minau au molo parovata nogo vanigira niq maneaqo girani kara laka na nauana sa omea seko vanigo. Mi kalina ti vaga ko marou me dou ti ko ba inu tana popovatu ara tore manogatinogoa.”

¹⁰ Maia ko Rut e taotsuporu tsuna tana kao, me tsarivania a Boas, “?Egua ti igoe o gini boe sosongo tana rongoqu inau, inau na daki ni veratavosi?”

¹¹ Ma Boas e gokovisu vania me tsaria, “Inau au rongomigira nogo pipi sui na omea igoe o nauvania na kavemu tû kalina e mate tanigo na savamu. Mau donagininogoa e koegua o mololekaira na tamamu ma na tinamu ma na veramu goto, mo mai totu i laoqira na tinoni igoe o tau saikesa donaginigira i sau. ¹² Na Taovia ke sauvanigo na peluna nimu aqo sui igoe o naugira. !Ma na Taovia na God ni Israel, aia igoe o mai totu vataragi i konina, aia nogo ke sauvanigo na matena popono nimu aqo dou!”

¹³ Maia ko Rut e tsarivania, “Igoe o dou sosongo rago vaniau taovia. E tango e gini dou sosongo bâ na tobaqu inau nimu goko laka igoe o tsarivaniau, atsa moa ti inau au tau nogo atsa kolugira nimu tinoni aqo igoe.”

¹⁴ Bâ, mi kalina e tsau tana tagu na mutsa, ma Boas e tsarivania ko Rut, “Ko mai, mo ko adia kesa gamu piqena breidi, mo ko lumia tana uaeni.” Te e mai ko Rut, me totu i lao kolugira na tinoni aqo. Ma Boas e saua bâ vania visana gana sila kodokodo. Maia e mutsa gana tsau kalina e vatsa. Me tsaravisu lê na turina na mutsa. ¹⁵⁻¹⁶ Mutsa sui, maia ko Rut e tû me vano

† Tana goko Hibu na soa ko Naomi e vaga moa 'pui sosongo,' ma na soa Mara e vaga moa 'vava'. †† “na barli” Aia na piuna kesa na omea tsukatsuka vaga na raisi ara dona tinoni na ganiana.

tugua na tsatsako. Mi kalina e vano ia, ma Boas e ket-saligira nina tinoni aqo me tsarivanigira, "Kamu molovania na daki ia ke tsatsako i tana goto ara tsaro na ivogo amu sori manogatigira nogo, ma kamu laka na tongovaniana. Ma kamu loqoligigotoa ke visana tania na ivogo ma kamu molovania ke tsakogira."

¹⁷ Mi tana, maia ko Rut e tsatsako babâ moa tana uta ia poi tsau tana ngulavi. Mi kalina e labududusigira sui na piuna me reia laka e varangi ke tsaulia sangavulu na kilo na mamavana. ¹⁸ Me sungigira me visutugua i vera. Maia ko Rut e sauvulagia vania ko Naomi na kavena na dangana na barli e tsakosaigira tana dani ia. Me sauvanigotoa na turina na mutsa ara tsaravisu tana mutsa na niaso. ¹⁹ Ko Naomi e veisuâ ko Rut, "Iava sagata o tsakogira na dangana vaga sagata girani? Masei tana nina uta o aqo i laona? !Aia God ke soadoua na mane aia e gini boeginigo vaga ia!"

Ma ko Rut e tsarivania ko Naomi laka aia e aqo i laona na uta e tamanina kesa na mane a Boas na soana.

²⁰ Ko Naomi e gokodato me tsaria, "Na Taovia ke soadoua a Boas! Eo, na Taovia e manalia pipi kalina na veke aia e nauvanigira igira ara mamauri moa migira ara mate nogo." Ma ko Naomi e goko babâ moa me tsarivania ko Rut, "Aia na mane ia, aia e kesa ka kamada varavara kaita, maia nogo gana aqo manana ke reitutugukaita."

²¹ Me tsaria ko Rut, "Eo, me tsarivaniau goto kau sangata tsatsako kolugira nina tinoni aqo, poi ke tsau kalina ke sui na tagu na pipitsu."

²² Ma ko Naomi e tsarivania ko Rut, "Eo, dalequ e dou bâ vanigo nomoa ti ko ba aqo kolugira na daki ara aqo tana nina uta a Boas. Rongona ti vaga ko vano aqo i laona nina uta sa tinoni tavosi, me tau utu sauba kara naua sa omea seko vanigo." ²³ Ma ko Rut e tototu moa kolua na tarungana, me pipi dani e vano aqo tana nina uta a Boas kolugira nina daki-aqo, poi e sui na taguna na pipitsu.

Ko Rut ma Boas

3 Kesa tana tagu i muri, maia ko Naomi e tsarivania ko Rut, "Niqu aqo nomoa inau kau lavevanigo ke kesa na savamu, rongona ko gini tamanina na valamusegeni. ² Ko padatugua laka a Boas, aia nina daki-aqo igoe o aqo kolugira, aia ka kamada nogo kaita. Bâ, mo ko rorongou dou. Tana ngulavi ieni nogo sauba a Boas ke aqo tana labududusiaqira na piuna na barli. ³ Igoe ko vano mo ko leso male dou. Ko tsonia na kô sisigini dou, mo ko sagelia na polomu dou bâ. Mo ko bâ tana nauna aia e aqo, mo ko laka na mavi na tû labalaba ke tau reigo, poi tsau kalina aia e sui na mutsa ma na inu. ⁴ Ko morosidoua tana aia ke ba tsaro, mi kalina e matura tatanu, migoe ko ba dodo mo ko

katekaea na polo e gini tsatsavu mo ko tsaro i tutuarana. [†] Maia nogo sauba ke tsarivanigo nagua ko naua."

⁵ Maia ko Rut e tsarivania ko Naomi, "Sauba kau nau-gira na omea sui vaga igoe o tsaria."

⁶ Me tû ko Rut, me vano tana nauna tana ara labududusigira na piuna na barli, me naua na omea vaga e tsarivaninogoa na tarungana. ⁷ Mi kalina a Boas e sui na mutsa ma na inu, me dou sosongo na vavatsangina na konina. Me tû me bâ tana ara tsupulaginigira na ivogo na barli, mi tana e tsaro me matura. Maia ko Rut e ba dodo me katekaea na tsatsavuna me tsaro bâ i tutuarana. ⁸ Mi tana bongi, ma Boas e mamata me pilo, me gini beke sosongo na reiana kesa na daki e tsaro i tutuarana. ⁹ Me veisuâ, "Laka ase i goe?"

Me gokovisu ko Rut me tsaria, "Taovia, inau ko Rut. Ma na rongona igoe nogo kesa na kamaqu varavara, ma nimu aqo nomoa ko reitutuguau inau. Vaga ia mau nongigo ko taugaau."

¹⁰ Ma Boas e tsarivania, "Na Taovia ke soadougou, rongona tana omea vaga o naua igoe kalina ia, o sauvulaginia laka o pada mamavasia na puku liusi bâ kalina o totu kolua na tarungamu. E tugugo rago igoe ko vano mo ko lalavea ke kesa na mane vaolu ke tamani omea danga se ke tau tamani sa omea, me tagara. Igoe o mai nomoa ieni. ¹¹ Ko laka na gini boe sosongo igoe. Ara dona nogo na tinoni sui tana vera ieni laka igoe kesa na daki dou sosongo. Minau sauba kau naua pipi na omea sui igoe o nongia i koniqu. ¹² E mana sosongo rago laka inau na kamamu varavara igoe, ma niqu aqo inau kau reitutugugo. Eo, me totu ieni kesa na mane, maia na kamamu varavara goto bâ igoe liusiau inau. ¹³ Vaga ia, mo ko totu moa ieni tana turina na bongi ieni. Me ke matsaraka ti kau ba reia na mane ia, ma kau veisuâ ti vaga ke tami na reitutugumu se tagara. Me ti ke tami aia, me dou moa. Me ti ke tagara minau au gini vatsa na God mamauri laka inau nogo sauba kau reitutugugo. Bâ, ko tsaro tana poi ke matsaraka."

¹⁴ Maia ko Rut e tsaro rago moa tana tutuarana a Boas. Mi tana matsaraka rovorovo kalina e tau vati dani dou moa, maia ko Rut e mamata idaida nogo, rongona a Boas e tau ngaoa ke kesa ke donaginia laka aia e talu i tana. ¹⁵ Me mamata goto a Boas me tsarivania ko Rut, "Ko tsoraligia nimu polo na tsavugotu mo ko mai tsaboa ieni." Ma ko Rut e nauvaganana ia. Maia Boas e karo vania e gana ngongo rukapatu na kilo na barli, maia e sangâ na sulukaeana tana lovana. Maia ko Rut e sungia me visu i vera. ¹⁶ Mi kalina e mailaba ko Rut i vera, maia na tarungana e veisuâ, "Agoena, egua na omea o ba matena ri?"

[†] "tsaro i tutuarana" Tana niqira lavu igira na Tsiu ni sau, na tsaro i tutuarana kesa aia na papadana na nongi reitutugu i konina.

Ma ko Rut e turupatuna vania pipi sui na omea vaga a Boas e nauvania. ¹⁷ Me tsarigotoa, "Aia e tsarivaniau goto laka e tau dou kau visumai lê i vera, te e gini sauvaniau na barli sui girani."

¹⁸ Ma ko Naomi e tsarivania ko Rut, "Dou, mi kalina ia ko totupitu moa poi kalina ko reia nagua ke laba. Rongona i dani eni a Boas e utu goto ke mango poi kalina ke gotosia na goko tana rongona na omea iani."

A Boas e Taugâ ko Rut

4 Ma Boas e tû me vano tana nauna gana na sai tana matsapakapuna na vera ia, me totupuka i tana. Mi tana tagu tsotsodo ia, e liumai na kamana varavara saikesa a Elimelek, aia na mane a Boas e gini goko nogo tana rongona. Ma Boas e soâ me tsarivania, "Kulaqu igoe ko mai totu i lao koluau ieni." Me mai ia, me totu i lao kolua. ² Me tû a Boas, me soatugira goto ara tu sangavulu na tinoni lokiloki tana vera ia, me nongigira kara tu sanga totu i tana. Mi kalina ara tu totupuka sui i lao, maia Boas e goko me tsarivania na kamana, ³ "Kulaqu ko reia, aia ko Naomi e visumaitugua talu i Moab. Maia e ngaoa ke tsabiria na uta e tamanina a Elimelek ka kamada kaita. ⁴ Te inau au padâ laka e dou ko donaginigotoa igoe na omea vaga aia ko Naomi e padâ na nauana. Mi kalina ia, ti vaga igoe ko ngaoa na voliana na kao ia, me dou ti ko volia kalina eni i mataqira sui na tinoni loki ara totu ieni. Me ti vaga igoe ko sove tania, mo ko tsaridoua moa. Rongona igoe talu ti inau."

Mi tana ma na mane ia e tsaria, "E dou, sauba kau volia."

⁵ Ma Boas e tsarivania, "E dou sosongo, me ti vaga igoe ko volia na kao ia tania ko Naomi, me sauba ko voligotoa ko Rut, aia na tinamate ni Moab, rongona na kao ia ke gini totu i limaqira na vungu konina na mane e mate."

⁶ Me tsaria na mane ia, "Me ti ke vaga ia, mau tau tugua padangaoa inau na voliana, rongona sauba ke utu goto vanigira na dalequ inau kara tangolidatoa na kao ia. E dou bâ ko volia igoe, me ke tagara inau."

⁷ Tana niqira sasaga na tinoni tana tagu ia, tana manaliana na tsabiri omea se na vaioligi na omea tatamani, aia na tinoni e tsabiri omea ke adiligia gana porotua me ke sauâ bâ vania aia e voli omea. Tana nauvaganana ia, migira na Israel ara sauvulagiginia laka ara manalinogoa na omea ara gini goko rongona.

⁸ Mi kalina na mane ia e tsarivania a Boas, "Igoe ko volia," maia e adiligia gana porotua me sauâ bâ vania a Boas. ⁹ Me tû a Boas, me tsarivanigira na tinoni lokiloki migira sui goto ara totu i tana, "Igamu sui lakalaka amu totu ieni i dani eni, amu sangâ na reiana laka inau au volia konina ko Naomi na omea sui e tamani na a Elimelek mi kaira na dalena kaira nogo a Kilion

ma Malon. ¹⁰ Maia goto ko Rut na daki ni Moab aia na tinamatena a Malon, sauba ke lia nogo na savaqu inau. Aia nogo ke vaga ti ke gini totu nina omea tatamani i limaqira igira na vungu konina na mane e mate, ma kara vaitugugi datodato i laoqira nina tinoni mi verana segeni nogo. Igamu saikesa nogo amu sanga na reiana na omea girani i dani eni."

¹¹ Migira na tinoni lokiloki migira sui goto ara totu tana ara tsaria, "Eo, igami nogo ami sanga na reiana na omea girani. Maia na Taovia ke naua ma na savamu ke lia vaga saikesa nogo kaira ko Rasel ma ko Lea, kaira ara ka vasugira danga ka daleqira vania a Jakob. Migoe ko tamanina ke danga nimu omea levolevo tana duli konina a Eprat, me ke tangi loki na rongomu tana Betlehem popono. ¹² Migira sui na dalemu aia na Taovia sauba ke tusuvanigo tana daki vaolu ia, ke gini pabo me ke dato na vungu konimu igoe, me ke lia vaga saikesa nogo na vungu konina a Peres ka daleqira a Juda ma ko Tamar."

A Boas Migira na Kukuana

¹³ Vaga ia, maia Boas e adivanoa ko Rut i valena, ma ko Rut e lia na tauna. Na Taovia e vangalaka vania ko Rut, maia e tiana me vasua kesa na dalena mane.

¹⁴ Migira na daki ni tana ara tsarivania ko Naomi, "ITsonikaea na Taovia! Aia e vangalaka sosongo vanigo me sauvanigo kesa na kukuamu gana ke aragodougo. !Me ke tangi loki na rongona na baka ia i laoqira na Israel popono! ¹⁵ Maia ko Rut na tarungamu e galuve sosongoligo manana. Ma nina aqo aia e naunogoa vanigo, e liusia bâ na aqo tangomana kara tu nauvanigo ti vaga igoe ko tamanitugira ke vitu na dalemu mane. Bâ, mi kalina ia, aia e vasuvanigo nogo kesa na kukuamu, ma na baka ia sauba ke naua me ke gini doutugua tobamu mo ko gini magemage, maia nogo sauba ke adisaemu kalina igoe ko kavekave." ¹⁶ Maia ko Naomi e adia na baka, me tabea me reitutugudoua.

¹⁷ Migira na daki tana vera ia ara soaginia na baka ia a Obed. † Mara tsaribamaia vanigira na toga, "Ko Rut e vasuvania ko Naomi kesa na baka mane."

Ma Obed e lia na tamana a Jese, maia Jese e lia na tamana a David.

¹⁸ Iani nogo e vaga na tsokopuku tû konina a Peres me tsau bâ konina a David:

a Peres na tamana a Hesron;

¹⁹ ma Hesron na tamana a Ram;

ma Ram na tamana a Aminadab;

²⁰ ma Aminadab na tamana a Nason;

ma Nason na tamana a Salmon;

²¹ ma Salmon na tamana a Boas;

ma Boas na tamana a Obed;

---

† Tana goko ni Hibu na soa Obed e tangi vaga na goko 'maneaqo'.

²² ma Obed na tamana a Jese,

ma Jese na tamana a David.

1 SAMUEL

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Tana ara maretsunagira na omea ara laba i laona na Israel, tû tana tagu igira moa na manepede ara tagao tana vera ia, me tsau bâ tana tagu kalina God e tamivanigira kara tamanina kesa niqira taovia tsapakae. Ma na turupatuna na oli iani i laona na mauriqira na tinoni ni Israel e kaletugira bâ ara tu tolu na mane: a Samuel aia na susuina na mane loki i laoqira na manepede; ma Saul aia na kesanina taovia tsapakae tana Israel; ma David, kalina aia e borau moa me tau vati lia na taovia tsapakae. Ma na turupatuna na omea e naua a David e sagelalo kolua na omea ara ka naua kaira a Samuel ma Saul.

Na papada pukuga tana papi iani, vaga e totu goto visana tana papi tavosi i laona na Turupatu Tabu ni Sau, aia nogo laka kalina igira na tinoni ara totukakai i konina God mara muridougira nina ketsa, tana tagu vaga ia mara tangomana pipi tana niqira aqo. Mi kalina igira ara petsakoe mangana God mara sove na muriana nina ketsa, me gini laba na tagu seko vanigira. Na omea iani e labamaka tana nina goko na Taovia vania a Eli na manetabu kalina God e tsarivania: "Inau sauba kau padalokigira igira ara padalokiau, ma kau peagira igira ara peaa" (2:30).

Tana papi iani e totu na turupatuna laka e tavota ruka niqira papada na tinoni ni Israel tana rongona na molokaeana kesa ke lia na taovia tsapakae vanigira. Tû tana idana igira na Israel ara padâ laka God aia segenina nogo niqira taovia tsapakae. Mi muri, migira ara tû, mara nongia na Taovia ke vilivanigira ke kesa niqira taovia tsapakae ke tagaovigira. Mi tana, ma na Taovia e vilia a Saul ke lia na kesanina taovia tsapakae tana Israel. Ma na omea loki putsikae bâ tana turupatu iani, laka na taovia tsapakae kolugira na tinoni sui tana Israel ara totu moa i vavana nina tagao ma nina pedegoto God (2:7-10). Mi vavana nina vali God, niqira aqo igira na tagaovera kara reia laka igira na tinoni sui lakalaka, igira ara tamani danga, kolugira goto igira ara tau tamani sa omea, kara tamanina na omea gana na mauriqira.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani
 A Samuel na manepede tana Israel
 A Saul e lia na taovia tsapakae
 Na tuturigana nina aqotagao a Saul
 A David ma Saul
 Na mateana a Saul kolutugira na dalena

A Elkana ma Nina Tamadale i Silo

1 E totu kesa na mane, a Elkana na asana, maia na puku konina a Ephraim, me totu tana vera ni Rama tana kao vungavungaga ni Ephraim. Maia Elkana na dalena a Jeroham ma na kukuana e Elihu, me talumai tana vungu konina a Tohu, aia kesa na turina na duli konina a Sup. ² Ma Elkana e tamanina ara ka ruka na tauna, aia ko Hana maia ko Penina. Ma ko Penina moa e tamani dalena, maia ko Hana e tau tamanina sa dalena. ³ Me pipi na ngalitupa, a Elkana e mololea i Rama, me vano na samasama ma na savoriana na kodoputsa vaniana na Taovia Susuliga Sosongo i Silo, i tana kaira a Hopni ma Pinehas, kaira na dalena a Eli

ara ka manetabu vania na Taovia. ⁴ Me pipi kalina e Elkana e savoria nina kodoputsa, maia e tuvarivotâ na velesina na omea aia e gini kodoputsa, me sauvania ko Penina kesa na paparina, me tango kesa paparina vanigira tugira sui goto na dalena. ⁵ Me atsa moa ti aia e galuve sosongolia ko Hana, maia e sauvania kesa lelê moa na paparina, rongona na Taovia nogo e tau tamivania ke tamani dalena. ⁶ Maia ko Penina e rotasia me paluvangamana ko Hana, rongona na Taovia e tau tamivania ke tamani dalena. ⁷ Ma na omea vaga ia e laba pipi moa na ngalitupa. Pipi kalina moa ara vano tana valena na Taovia, maia ko Penina ke tsaia moa ko Hana me gini seko sosongo na tobana, maia ke gini ngangai me ke sove goto na ganiana sa omea. ⁸ Mi

tana, ma Elkana ke veisuâ, “?Ko Hana, egua ti o ngangai vaga ia? ?Me laka e gua ti o sove na mutsa? ?Ma nagua o gini melu sosongo pipi kalina? ?Laka o tau padalokiau inau liusia bâ ti vaga ko tamanina ke sangavulu na dalemu mane?”

Kaira ko Hana ma Eli

⁹⁻¹⁰ Me kesa dani, kalina igira ara mutsa sui nogo i laona na valena na Taovia i Silo, maia ko Hana e tû. E melu loki sosongo tobana me ngangai kalina aia e nonginongi vania na Taovia. Mi tana tagu goto ia, ma Eli na manetabu e totu moa tana sasana i ligisana na matsapa. ¹¹ Ma ko Hana e naua kesa nina veke vania na Taovia me tsarivania, “!Taovia Susuliga Sosongo, ko moromai i koniqu inau nimu dakiqo! !Ko morosia niqû rota mo ko padaau kiki! !Mo ko laka kiki goto na padaleaqu! Me ti vaga igoe ko sauvaniau ke kesa na dalequ mane, minau au vekevanigo laka sauba kau baloa vanigo, migoe ko tamanina tana maurina popono, me utu goto kara putsiligia na ivuna.” †

¹² Maia ko Hana e nonginongi babâ oka sosongo vania na Taovia, ma Eli e morosi kalavatavia na mangana. ¹³ Ma ko Hana e nonginongi mui moa; ma na tubena na mangana moa e aligiri me tau goto tangilaba nina goko. Bâ, mi tana ma Eli e pada laka ko Hana e inu uaeni me ulavia. ¹⁴ Ma Eli e tsarivania, “!E tugunogoa nimu sasaga bubulega! !Mololea na inu mo ko sasaga tugua!”

¹⁵ Maia ko Hana e gokovisu vania me tsaria, “Tagara, taovia, au tau bule inau. Mau tau goto inuvia sa uaeni. E kesa moa na omea e ngoli sosongoliau, mau nonginongi mau sangavi poponoa na tobaqu vania na Taovia rongona aia ke sangaau. ¹⁶ Ko laka na padaana laka inau kesa na daki bubulega lê. Inau au nonginongi vaga ia rongona e melu sosongo na tobaqu.”

¹⁷ Ma Eli e tsarivania, “E dou, ko vano tana rago. Maia na God ni Israel ke sauvanigo na omea igoe o nongia i konina.”

¹⁸ Ma na daki ia e tsarivania a Eli, “Au soadougo taovia, mau nongigo ko padaau tana nimu nonginongi.” Maia e tû me vano, me ba mutsa gana, me tau nogo melu tobana.

E Botsa a Samuel Mara Baloa Vania na Taovia

¹⁹ Mi tana matsaraka na dani ngana, maia Elkana mi tugira nina tamadale ara tu mamata bongibongi, mara tu ba samasama vania na Taovia. Mi murina ia, mara tu aligiri na visutugua i tu veraqira i Rama. Ma Elkana e maturu kolua ko Hana na tauna, ma na Taovia e manalivania nina nonginongi ko Hana. ²⁰ Me tiana ko Hana me vasua kesa na dalena mane. Maia e soaginia

† “me utu kara putsiligia na ivuna” Aia na papadana kesa tinoni ara balovania na Taovia. (Reia tana Tsoko Tinoni 6:5)

a Samuel, †† me tsaria, “Aia nogo na baka inau au nongia i konina na Taovia.”

²¹ Me laba tugua na tagu i tana a Elkana ke adia nina tamadale ma kara tu vanotugua i Silo na sauvania na Taovia na kodoputsa vaga e lavu na nauana pipi ngalitupa, ma na manaliana nina veke. ²² Mi tana tagu ia, maia ko Hana e tau sanga tsari. Me tsarivania moa savana, “Ke lua talu na tsutsu na baka iani ti kau adivanoa i valena na Taovia, mi tana aia sauba ke totu tana maurina popono.”

²³ Ma Elkana e tsarivania, “E dou, igoe moa; ko totuvisu moa i vera poi tsau kalina na baka ia ke luâ na tsutsu. Ma na Taovia ke sangago mo ko manalia nimu veke o nauvania.” Vaga ia, mo ko Hana e totuvisu i vera me aragodoua na dalena.

²⁴ Mi kalina na baka ia e luâ nogo na tsutsu, maia ko Hana e adivanoa i Silo, me adikolua kesa na buluka mane e tolu moa na ngalitupana, me sangavulu na kilo na pulaoa, me kesa na bilo na uaeni. Maia Samuel e baka pasa moa kalina na tinana e adivanoa tana valena na Taovia i Silo. ²⁵ Mi murina kalina ara tu labunogoa na buluka mane ia, mara tu adivanoa na baka mane ia i konina a Eli. ²⁶ Maia ko Hana e goko me tsarivania a Eli, “?Taovia igoe, laka o padaau moa inau? Inau nogoria na daki igoe o reiau kalina au tutû ieni, mau nonginongi vania na Taovia. ²⁷ Mi tana dani ia, minau au nongia na Taovia ke sauvaniau na baka iani, maia e tusuvaniau nogo na omea inau au nongia i konina. ²⁸ Bâ, mi kalina ia, inau au mai kau baloa na baka iani vaninogoa na Taovia. Mi laona na maurina popono, sauba na Taovia segenina nogo ke tamanina.”

Mi muri, mi tugira ara tu samasama vania na Taovia i tana.

Nina Nonginongi ko Hana

2 Maia ko Hana e nonginongi vaga iani: “!Na Taovia e dangaliginia na tobaqu na magemage;

mau gini mage sosongo tana rongona na omea aia e nauvaniau!

!Inau au kiataginigira gaqu gala

me gini mage sosongo na tobaqu tana rongona aia God e sangaau.

² “E tagara ke kesa ke tabu loki vaga na Taovia; me tagara ke kesa ke atsalina aia, me tagara goto ke kesa ke reitutugugita dou vaga e naua nida God.

³ Ko laka goto na tsonikae segenimu; ke mui lê na mangamu na tsoniana na goko kaekae.

†† Na rongona na soa Samuel tana goko Hibu ‘na soana God,’ mi tana butona na turupatu iani aia na kamagana na goko Hibu ‘nongia.’

Rongona na Taovia aia na God e donaginigira na omea sui,
maia nogo e pedegira pipi na omea sui ara naua igira na tinoni.

⁴ Niqira parige igira na mane vaumate susuliga ara takutsi lê,

migira ara maluku lê ara susuliga doutugua.

⁵ Migira ara dona na mutsa masu dou tana idana, kalina eni ara mala tsekagira segeni tana aqo rongona na mutsa,

migira ara vitoa tana idana, ara tau nogo vitoa.

Maia na daki mamane e vasunogoa e vitu na dalena, maia na daki e tamanina danga nogo na dalena, kalina eni e utu nogo vania ke tamani baka.

⁶ Na Taovia e dona na matesi tinoni ma na maurisivisu tinoni;

aia e molovanogira na tinoni tana barangengo na mate,

me maurisivisugira tugua igira ara mate nogo.

⁷ Aia nogo e naua ti igira visana ara tau tamanina sa omea, migira visana ara tamani omea danga;

e molotsunaligira visana, me molokaegira visana.

⁸ E adikaegira igira ara tau tamanina sa omea tania niqira mauri sekoseko lê,

me adikaegira goto igira ara kilia na sasanga tania niqira toturota.

Me mologira kara ba totu pala kolugira na dalena na taovia tsapakae,

ma kara totuvia na sasaqira na tinoni loki.

Rongona aia nogo na Taovia e tamanigira na papakana na barangengo;

mi kelaqira nogo igira aia e molokaea na barangengo.

⁹ "Aia e reitutugudoua na mauriqira igira ara totukakai i konina,

migira na vanga tsutsukibo ara tavongani nanga lê i laona na rodo;

rongona e tagara ke kesa tangomana ke naua sa omea tana susuligana segeni.

¹⁰ Na korena na Taovia sauba ke poda tû i gotu i baragata,

me ke matesigira sui gana gala.

Na Taovia sauba ke pedea na barangengo popono;

me sauba ke saua na susuligana vania nina taovia tsapakae,

maia ke naua me ke gini managana aia e vilinogoa."

¹¹ Mi muri ma Elkana e tû me visutugua i verana i Rama, ma na baka mane ia e totuvisu i Silo, me aqo vania na Taovia i vavana a Eli na manetabu.

Ka Niqira Sasaga Tabaru Kaira na Dalena a Eli

¹² Kaira na dalena a Eli e tabaru sosongo ka niqira sasaga. Mara ka tau goto dona na rongomangana na Taovia, ¹³ mara ka tau muria na vovorona e kalea na omea e tugua na manetabu ke nongia i koniqira na tinoni. Rongona kalina ti kesa tinoni e mai ke savoria nina kodoputsa, me kesa nina maneaqo na manetabu ke mai kolua kesa na poka bele tolu. Mi kalina na velesina na omea ara gini savori-kodoputsa ara tau vati magovo moa, ¹⁴ maia ke mai me ke tousage bâ na poka i laona na kuki, me ti sa turina moa ke kau tana poka ia me ke adikaea, maia nogo agana na manetabu. Mara nauvaganana ia vanigira na tinoni sui ni Israel ara mai i Silo na savoriana niqira kodoputsa. ¹⁵ Me visana kalina nina maneaqo na manetabu ke mai kalina ara tau vati kodoa moa na seregana, me ke tsarivania na mane e savoria na kodoputsa, "Ko sauvaniau ke visana na velesina agana na manetabu ke kodosegenia; aia e tau ngaoa ko sauvania na velesina kukuki lê, aia e ngaoa moa na qoqoana."

¹⁶ Me ti vaga na mane e vangaraua nina kodoputsa ke tsaria, "E dou ti ka nautalua na omea e goto ma ka kodotalua na seregana; mi muri moa ti ko adia sa paparina vaga o ngaoa." Ma nina maneaqo na manetabu ke tsaria, "¡Tagara! ¡Ko sauvaniau nogo kalina ia! ¡Ma ti ko tau saua, minau sauba kau adilaulaua moa!"

¹⁷ Na sasi vaga nogo iani ara ka naua kaira ruka na dalena a Eli e seko sosongo i matana na Taovia, rongona ara ka tau saikesa kukuni tania na omea igira na tinoni ara savori vania na Taovia.

A Samuel i Silo

¹⁸ Mi tana tagu ia, maia Samuel na baka e aqo babâ vania moa na Taovia, me sagelia kesa na polo tabu vanga moa na polo ara sagelia igira na manetabu. ¹⁹ Me pipi na ngalitupa aia na tinana ke aqosivania kesa na polo sagesage telelo, me ke adibavania kalina aia ke dulikolua na savana na sauana na savori-kodoputsa vaga e lavunogoa na nauana pipi ngalitupa. ²⁰ Mi tana, maia Eli ke tabukaira a Elkana ma na tauna, me ke tsarivania a Elkana, "Na Taovia ke sauvanigo ke visana goto na dalemu i konina na daki iani, na tuguna aia o balovaninogoa na Taovia."

Mi muri, mi kaira ara ka visutugua i ka veraqira.

²¹ Ma na Taovia e vangalaka manana vania ko Hana, me vasugira goto ara tu tolu na dalena mane mara ka ruka na dalena daki. Maia Samuel na baka e lokiloki i laona na aqo vaniana na Taovia.

A Eli mi Kaira Ruka na Dalena

²² Mi tana tagu ia, ma Eli e tuqatuqa sosongo nogo. Me pipi moa kalina aia e rongomia na omea seko ara

ka naua kaira na dalena vanigira na tinoni ni Israel, me laka kaira ara ka dona goto na matura koluaqira na daki ara aqo i matana na Valepolo i tana e totu na Taovia. ²³Maia Eli e tsarivanikaira, “?Rongona gua ti amu ka naua na omea seko vaga girani? Na tinoni sui ara turupatu vaniau tana rongona na omea seko amu ka naua kagamu. ²⁴!Dalequ kagamu, kamu ka laka goto na nauvaganana ia! !E seko sosongo manana na turupatu ara rasavagini bamaia igira nina tinoni God tana ka rongomui kagamu! ²⁵Ti vaga kesa tinoni ke sasi vania kesa segeni tinoni, ma God tangomana moa ke isutuguna. ?Masei moa tangomana ke isutuguna kesa tinoni e sasi vania na Taovia?”

Mi kaira ara ka tau saikesa rongomangana ka tamaqira, rongona na Taovia e padanogoa laka ke labumatesikaira.

²⁶Ma Samuel e loki babâ tana konina ma na sasagana i matana God mi mataqira na tinoni.

Kesa na Propete e Katemaia na Omea Sauba Ke Laba Vania a Eli ma nina Tamadale

²⁷E kesa na propete e mailaba i konina a Eli me tsarivania, “Iani e vaga nina goko na Taovia e tsarivanigo: ‘Kalina a Aaron na mumuamu migira nina tamadale ara tseka vania na taovia tsapakae ni Ejipt, minau segeniqu nogo au laba vania a Aaron. ²⁸Inau nogo au vilia nina tamadale aia i laoqira na puku sui tana Israel kara lia niqu manetabu, ma kara aqo tana belatabu, ma kara kodoa na bulunagai sisigini dou, ma kara sagelia na epod † kalina ara ngaoa na lavegoko i koniqu inau. Mau moloa ngiti gaqira tuva kara aditamaniqira na savori-kodoputsa ara naua tana belatabu. ²⁹?Egua ti e silovi sosongoligamu na aditanimui goto na savori ma na kodoputsa tavosi au ketsaligira niqu tinoni kara sauvaniau? ?Migoe a Eli, egua ti o padalokikaira na dalemu liusiau bâ inau, mamu tu suguli mutsangamui sosongo, mamu tu gini paquru na galiana na velesina dou bâ na omea ara savori vaniau igira niqu tinoni? ³⁰Inau na Taovia na God ni Israel, au vekevanigamu nogo i sau, laka na vungu ma na duli i konimu igoe kara vaitugugi babâ tana aqo manetabu i mataqu inau. !Mi kalina ia, minau au tsarivanigo e utu goto kau tamivanigamu! Rongona inau sauba kau padalokigira igira ara padalokiau, ma kau peagira igira ara peaa. ³¹Ko rorongo, e mai nogo na tagu i tana inau kau labumatesigira sui lakalaka na mane vaolu tana vungu ma na duli i konimu igoe, me ke tagara goto sa mane i laona nimu vungu tangomana ke mauri tsau kalina ke tuqatuqa. ³²Sauba igoe ko padasavi sosongo, mo ko masugu kalina ko reigira na vangalaka sui inau sauba kau sauvanigira na tinoni

† “na epod” Aia e kesa na polo e sagelia na manetabu, mi tana la-pana ara ka totu ruka na vatu ara soaginia na Urim ma na Tumim.

tavosi tana Israel. Me tagara goto ke kesa i laona na vungu i konimu igoe tangomana ke mauri tsau kalina ke tuqatuqa. ³³Me sauba nomoa kau moloa ke totuvisu ke kesa vidamui ke aqo babâ vaniau moa. Me sauba aia ke rota tana ngangai me ke gini doko na matana me ke tau goto padangaoa na mutsa. Migira sui na kukuamu tavosi sauba kara gini mate na isi vavanga. ³⁴Mi kalina ko reikaira na dalemu a Hopni ma Pinehas kara ka mate i laona kesa moa na dani, maia nogo na papadana vanigo laka sauba kau manalia pipi sui na omea au tsarinogoa vanigo. ³⁵Inau sauba kau vilia ke kesa na manetabu, maia sauba ke totukakai tana nina aqo vaniau, me ke naua pipi sui na omea inau au ngaoa aia ke naua. Me sauba kau sauvania ke danga na kukuana, migira kara aqo sailagi vaniau i matana na taovia tsapakae inau segeniqu nogo au vilia. ³⁶Me ti vaga kara visana na kukuamu kara totuvisu, migira sauba niqira aqo nomoa kara vano i konina na manetabu ia, ma kara nongi qolo ma na mutsa i konina. Ma kara nongigotoa ke tamivanigira kara sangagira na manetabu tana niqira aqo, kara gini tangomana na tamani gaqira mutsa.’”

Na Taovia e Laba Vania a Samuel

3 Mi tana tagu ia, kalina a Samuel na baka e aqo moa vania na Taovia i vavana a Eli, e tau danga sosongo kalina na Taovia ke goko se ke laba vania sa propete. ²Mi kesa bongi, kalina a Eli e varangi nogo ke doko pitsu, maia e matura tana vokina segeni. ³Ma Samuel e matura tana nina voki tabu na Taovia i tana e totu na Bokisi na Taso. †† Mi tana matsaraka rovorovo, kalina na bulu ara iruiru moa, ⁴ma na Taovia e soâ a Samuel. Maia e gokovisu me tsaria, “!Eo, taovia!” ⁵Me tû, me ulo bâ i konina a Eli me tsarivania, “Igoe o soa asaqu, minau au mai.”

Ma Eli e tsarivania, “Inau au tau soago igoe. Ko visu-tugua i nigemu.” Ma Samuel e visu me ba tsarotugua i nigena.

⁶⁻⁷Ma na Taovia e soatugua a Samuel. Ma na baka ia e tau donaginia laka aia na Taovia rongona e tau vati goko kolua na Taovia sa dani. Maia e tû, me ba tugua i konina a Eli me tsaria, “Igoe o soa asaqu, minau au mai.”

Ma Eli e tsarivania, “Dalequ, inau au tau soago; bâ mo ko visutugua i nigemu.”

⁸Ma na Taovia e soa asana a Samuel na tolunina kalina; maia e tu tugua me bâ i konina a Eli me tsarivania, “Igoe o soa asaqu, minau au mai.”

Mi tana ma Eli e vasini donagadovia laka aia nogo na Taovia e soâ na baka ia, ⁹te e tsarivania a Samuel, “Ko visutugua i nigemu. Me ti vaga ko rongomia ke

†† “na Bokisi na Taso” Aia e kesa na bokisi gai ara baru ponoginia na qolumila laka, mara molotsavua i laona kaira ruka na vatu i tana e totu na mamarena na Sangavulu Ketsa.

soatugua na asamu migoe ko tsarivania, 'Ko goko Taovia, inau nimu maneaqo au rongovata.' " Ma Samuel e visutugua i nigena me tsaro.

¹⁰ Ma na Taovia e mai me tû i ligisana, me soa asana tugua vaga e naunogoa tana idana, "¡A Samuel! ¡A Samuel!"

Ma Samuel e gokovisu me tsaria, "Ko goko Taovia, inau nimu maneaqo au rongovata."

¹¹ Ma na Taovia e tsarivania, "Reia, inau au vanga-raunogoa laka kau naua kesa na omea seko sosongo vanigira na tinoni ni Israel, migira sui kara rongomia na turupatuna na omea ia sauba kara novomate. ¹² Mi tana dani nogo ia, inau sauba kau manaligira na omea sui lakalaka inau au vekea kau nauvania na vungu konina a Eli. ¹³ Eo, mau tsarivaninogoa a Eli laka inau sauba kau kedegira saviliu na vungu i konina, rongona aia e donagininogoa laka kaira na dalena ara ka soasekolia na asaqu, maia e tau goto naua sa omea ke gini utusiginikaira. ¹⁴ Me vaga ia, minau au gini vatsa vania na vungu i konina a Eli laka sauba ke tagara goto sa savori se sa kodoputsa sauba tangomana ke veoa niqira sasi loki sosongo vaga ia."

¹⁵ Ma Samuel e tsaro moa i nigena poi tsau tana matsaraka. Mi muri, maia e tû me ba sangavigira na matsapana na valena na Taovia. Me matagu sosongo na ba tsarivulagiania vania a Eli na omea e rongomia i konina na Taovia. ¹⁶ Ma Eli e soâ na baka ia me tsaria, "¡A Samuel dalequ!"

Ma Samuel e tsaria, "Eo, taovia."

¹⁷ Ma Eli e veisuâ, "¿Ma nagua e tsarivanigo na Taovia? Ko laka goto na poivaniaqu sa omea. Sauba God ke kedego kakai ti vaga ko tau tsarivaniau pipi na omea sui aia e tsarivanigo." ¹⁸ Bâ, mi tana ma Samuel e turupatuna vania pipi na omea sui e tsaria na Taovia, me tau goto molopoia sa omea. Ma Eli e tsaria, "Aia nogo e Taovia; maia sauba ke naua na omea e pada e dou vania ke naua."

¹⁹ Mi kalina a Samuel e loloki, ma na Taovia e totu i konina me sangâ, me tagara goto sa nina tsaqina goko ke puka lê. ²⁰ Me vaga ia, migira sui na tinoni tana Israel, tû kesa tabana me tsau kesa tabana, ara donaginia laka a Samuel nina propete manana nomoa na Taovia. ²¹ Ma na Taovia e sauvulagi segenina babâ i Silo, i tana e labanogo vania a Samuel me goko vania. Me pipi kalina a Samuel ke tû na goko, migira na toga sui tana Israel ara rongomi vatavia.

Na Gala Ara Laua na Bokisi na Taso

4 Mi tana tagu ia, migira na Pilistia ara sai alaala, mara vangaraua na vailabu koluvaqira na Israel, migira na Israel ara tû, mara vano na vailabu koluvaqira. Igira na Israel ara ba totu i Ebeneser, migira na Pilistia ara totu i Apek. ² Migira na Pilistia ara baginigi-

ra na Israel, mara vailabu susuliga mara tuliusigira na Israel, mara labumatesigira ara gana ngongo vati toga na mane tana sasana nogo na vailabu. ³ Mi kalina igira ara tau sanga mate tana vailabu ara visumaitugua tana nauna tana ara tototu, migira na tinoni lokiloki tana Israel ara tsaria, "¿Rongona gua ti na Taovia e tamivanigira na Pilistia kara tuliusigita i dani eni? Ida gita ma ka ba adia nina Bokisi na Taso na Taovia i Silo, rongona aia ke dulikolugita me ke maurisigita tanigira gada gala." ⁴ Me vaga ia, migira ara tû, mara molo-vanogira visana mane i Silo kara adimaia nina Bokisi na Taso na Taovia Susuliga Sosongo aia e totu tana sasana na totukae i kelana na rapoqira na angelo. Mi kaira na dalena a Eli, aia Hopni ma Pinehas, ara ka dulikolua na Bokisi na Taso.

⁵ Mi kalina na Bokisi na Taso e mailaba, migira na Israel ara viri gugudato tana magemage, me gini kakanu popono na kao. ⁶ Mi kalina igira na Pilistia ara rongomia na gu loki vaga ia mara tsaria, "¡Kamu rongomia bâ na gu loki vaga sagata ia tana ara totu igira na Hibru! ¿Ma nagua sagata na rongona na leleo loki vaga ia?" Mi kalina ara rongomia laka nina Bokisi na Taso na Taovia e ba tsau i tana ara tototu igira na Hibru, ⁷ migira na Pilistia ara gini matagu loki sosongo mara tsaria, "¡Are, e kesa na god e mai nogo i tana ara totu igira! ¡Sauba ka mate igita! ¡E tau vati laba i sau sa omea vaga ia! ⁸ ¿Masei tangomana ke maurisigita tanigira na god susuliga sosongo vaga gira? Igira nogoria na god ara labumatesigira na Ejipt tana kaomate i sau! ⁹ ¡Ka malagai, igita na Pilistia! Ka vailabu mala mane, e tau dou ka lia niqira tseka igira na Hibru, vaga nogo igira ara lia nida tseka i sau. ¡Bâ, ma ka vailabu mala mane!"

¹⁰ Migira na Pilistia ara vailabu susuliga mara tuliusigira na Israel, migira na Israel ara tsogovisu lê i veraqira. Ara danga sosongo vidaqira ara mate tana dani ia: igira na Pilistia ara labumatesigira ara tolu sangavulu toga na mane vaumate ni Israel. ¹¹ Mara labumatesikaira sui goto a Hopni ma Pinehas kaira na dalena a Eli, mara laua nina Bokisi na Taso God

Na Mateana a Eli

¹² Me kesa na mane tana puku konina a Benjamin e tsogo tania na nauna tana ara vailabugi, me ulovano i Silo, me ba tsau i Silo tana dani nogo ia. Maia e ratsia na polona me karokaona na lovana ngiti papadana laka e melu sosongo. ¹³ Mi kalina e laba ia, maia Eli e totu tana sasana ligisana na matsapakapuna na vera, me pipitu. Aia e pada sosongolia na Bokisi na Taso. Ma na mane ia e sage tana vera me rasavaginia na turupatu ia i laona na vera popono, migira sui ara ngan-gaidato tana matagu. ¹⁴ Ma Eli e rongomia ara leleo loki vaga ia me veisuâ, "¿Nagua sagata e laba te ara

leleo loki vaga ia igira na tinoni?" Ma na mane ia e ulu ba tsaku konina a Eli me turupatu vania. ¹⁵ Mi tana tagu ia, ma Eli e tsaulinogoa e siu sangavulu alu na ngalitupana, me varangi ke doko pitsu na matana. ¹⁶ Ma na mane e tsarivania, "Inau au tsogoligi tania na vailabu mau ulu mai saviliu ieni i dani eni."

Ma Eli e veisuâ, "?Nagua sagata e laba, dalequ?"

¹⁷ Ma na mane adigoko ia e tsarivania a Eli, "Igira na Israel ara tsogoligi tanigira na Pilistia. !Migira ara tso- gori pukaligita seko sosongo! Mara labumatesikaira goto a Hopni ma Pinehas kaira na dalemu igoe, mara laua nina Bokisi na Taso God!"

¹⁸ Mi kalina tsotsodo na mane e katelivania tana rongona na Bokisi na Taso, ma Eli e puka lengatada vi- su tania nina sasana na totu i ligisana na matsapaka- puna na vera. Maia e tuqatuqa nogo me paquru sosongo, mi kalina e puka te e takutsi na liona me mate. Aia e ida vanigira na tinoni tana Israel i laona e vati sangavulu nogo na ngalitupa.

Na Mateana na Tinamatena a Pinehas

¹⁹ Mi tana tagu ia, ma na tarungana a Eli, aia na sa- vana a Pinehas e tiana loki nogo, me varangi nogo ke vasua na dalena. Mi kalina aia e rongomia laka ara launogoa nina Bokisi na Taso God, mara ka mate goto kaira na savana ma na tamana na savana, maia e tavongani vatsangia na dalena, me vasua. ²⁰ Mi kalina e datovia na mate, migira na daki ara sangâ ara tsari- vania, "!Kiki ko malagai! !Igoe o vasua kesa na dalemu mane!" Maia e tau goto gini boe me tau goto gokovi- su. ²¹ Me soaginia na baka mane ia a Ikabod, † ma na rongona na soa ia, "Na susuligana God e baligi tanino- goa na Israel," rongona ara launogoa nina Bokisi na Taso God, mara ka mate nogo kaira na savana ma na tamana na savana. ²² Maia e tsarigotoa, "Na susuli- gana God e baligi taninogoa na Israel rongona nina Bokisi na Taso God ara lauliginogoa."

Na Bokisi na Taso i Laoqira na Pilistia

5 Mi kalina igira na Pilistia ara launogoa na Bokisi na Taso, mara kalagaivanoa tû i Ebeneser me ba tsau i Asdod niqira verabau nogo igira. ² Mara adis- agea i laona nina valetabu niqira god Dagon, mara ba moloa i ligisana na titinonina a Dagon. ³ Mi tana mat- saraka bongibongi dani ngana, ara mai na tinoni ni As- dod mara reia laka na titinonina a Dagon e puka kovoragi tsuna tana kao i matana saikesa na Bokisi na Taso. Mi tana, migira ara sulukaea mara molovisu- tugua tana sasana. ⁴ Mi tana matsaraka bongibongi na dani i muri, mara reia laka na titinoni ia e pukat- sunatugua i matana na Bokisi na Taso, ma na lovana

† Na soa a Ikabod tana goko Hibu e vaga moa 'e tagara susuli- gana.'

kolu kaira ruka na limana ara takutsiligi saikesa, mara puka bâ tana savuna matsapa; ma na konina segeni moa e totuvisu. ⁵ Maia nogo na rongona ti e tsau mai i dani eni, migira nina manetabu a Dagon, migira sui goto ara samasama vania i Asdod, ara tsotso kaonia tana nauna ia, rongona kara tau tsogoria.

⁶ Na Taovia e kedegira kakai na tinoni ni Asdod me molo matagu loki vanigira. E mologira na bogu kara li- uvi poponoa niqira lelegai, migira sui na tinoni ni tana migira goto ara totu tana vera polipolia na verabau ia, e viri tsomo na kokoraqira. ⁷ Mi kalina ara reia e laba- vanigira na omea vaga ia, mara tû mara tsaria, "Niqira God na Israel e kedegita kolugotoa nida god Dagon. E tau dou igita ka tami ke totu babâ moa ieni na Bokisi na Taso ia." ⁸ Te ara tû mara mologoko vanitugira sui tsege na taovia tsapakae ni Pilistia kara tu saimai sui, mara veisuatugira, "?Nagua sauba ka nauvania nina Bokisi na Taso niqira God na Israel?"

Mi tugira ara tu gokovisu mara tu tsaria, "Kamu adi- vanoa i Gat." Migira ara tû mara adivanoa i Gat, i tana e kesa goto niqira verabau igira na Pilistia. ⁹ Mi kalina e ba tsau i tana, maia na Taovia e kedegira goto tana verabau ia, me naua mara gini matagu loki sosongo. Aia e kedegira me viri tsomo na kokoraqira na tinoni sui lakalaka tana verabau ia, na tinoni vaolu migira go- to na tuqatuqa, me tagara goto ke kesa vidaqira ke mamanga. ¹⁰ Migira ara tû mara molovanoa na Bokisi na Taso i Ekron, i tana e kesa goto niqira verabau na Pilistia. Mi kalina e ba tsau i tana, migira na tinoni ara ngangaidato mara tsaria, "!Alao! !Igira ara adimaigo- toa ieni nina Bokisi na Taso na God ni Israel gana ke gini matesigita sui goto igita!" ¹¹ Bâ, mi tana migira ara mologoko bâ vanitugira tugua na taovia tsapakae ni Pilistia mara tsaria, "Kamu tu molovisutugua na Bokisi na Taso ni Israel tana sasana segeni nogo, me ke tau labumatesigami sui kolugira nimami tamadale." Mara viri matagu loki na tinoni sui tana verabau ia, rongona God e kede sekologira sosongo. ¹² Migira goto ara tau mate e savunigira goto na tsomo seko vaga ia, mara ngangaidato vanigira niqira god kara sangagira.

Na Bokisi na Taso e Visutugua Tana Israel

6 Mi kalina nina Bokisi na Taso na Taovia e totu i laoqira na Pilistia e vitu na vula popono, ² migira na tinoni ara soamaigira niqira manetabu ma na mane titidaoga mara veisuagira, "?Nagua vaga ka nauvania nina Bokisi na Taso na Taovia? ?Me ti vaga ka ba molo- visua i tana e totu, ma nagua sauba ka sauvisukolua?"

³ Migira ara tsaria, "Ti vaga amu ngaoa na molovi- suana nina Bokisi na Taso niqira God na Israel, ma nimui aqo ke tau tagara, kamu sauvisukolua kesa na vangalaka vania aia kamu gini tsonimatena nimui sasi. E tau dou na Bokisi na Taso ke visu lê me ke tagara na

vangalaka ke vano kolua. Mi tana nauvaganana moa ia ti kara gini mavu na tsomo tana kokoramui, ma kamu gini tsodovulagiginia na rongona gua ti aia e kedegamu babâ moa vaga ia."

⁴ Migira na tinoni ara veisuagira, "Ma na vangalaka gua sauba kami saubania?"

Migira ara gokovisu mara tsaria, "Kara tsege na nununa qolu na tsomo ma kara tsege na nununa qolu na bogu, taoninogoa na dangaqira na taovia tsapakae ni Pilistia, rongona e kesa moa atsa na rota seko loki e gadovigamu sui kolutugira goto tu tsege nimui taovia tsapakae. ⁵ Nimui aqo kamu aqosigira na nununa na tsomo girani, ma na nununa na bogu ara liuvi sekolia na veramui popono, ma kamu tsonikaea na God ni Israel. Me tau utu aia sauba ke tau nogo kedegamu igamu ma nimui god ma nimui kao. ⁶ E tau dou kamu baribari sosongo vaga e naua na taovia tsapakae ni Ejipt migira sui nina tinoni i sau. Kamu padatugua e koegua kalina God e malabulesigira na Ejipt poi tsau kalina ara tamivanigira na tinoni ni Israel kara vanoligita na Ejipt. ⁷ Vaga ia, ma kamu vangaraua ke kesa na terê vaolu, me ke ruka na buluka amu tau vati gini aqo moa tana raqa terê. Ma kamu sorikaira bâ tana terê ia, ma kamu adiligi tanikaira ka daleqira, ma kamu ba molokaira tana bara. ⁸ Kamu adia nina Bokisi na Taso na Taovia, ma kamu molokaea bâ i kelana na terê ia. Mi ligisana na Bokisi na Taso, kamu mologotoa kesa segeni na bokisi i tana kara totu na nununa qolu, igira amu ngaoa kamu saubania ngiti nimui vangalaka agana na tsonimatena nimui sasi. Ma kamu mololea na terê ia, maia ke vavano segenina tana sautu. ⁹ Mi muri ma kamu morosi taoni bâ tana ke liu. Me ti vaga kamu reia ke vano kale saikesalia na vera ni Bet Semes, maia nogo na papadana laka aia nogoria niqira god na Israel e molovanigita na omea seko sosongo vaga ia. Me ti vaga ke tagara, mi tana sauba igita ka donaginia laka aia e tau molovanigita na rota seko loki ia. Me laba moa tana rongona nina aqo nogo ke laba vaga ia."

¹⁰ Migira ara nauvaganana ia: ara adikaira e ruka na buluka mara sorikaira tana terê, mara molovisua ka daleqira i vera. ¹¹ Ara molo bâ na Bokisi na Taso i kelana na terê, kolugotoa na bokisi na nununa qolu na bogu ma na tsomo i laona. ¹² Mi kaira na buluka ara ka bâ mara ka muri saikesalia na sautu e vano i Bet Semes, mara ka kakanga babâ kalina ara ka vavano, mara ka tau goto soba tania na sautu. Mi tugira na taovia tsapakae ni Pilistia ara tu tsari ka muriqira poi ara ba tsau tana vovotana kao i Bet Semes.

¹³ Mi tana dani ia migira na tinoni ni Bet Semes ara pipitsua na vuana na uiti tana poi, mi kalina ara morodato mara morosi bâ na Bokisi na Taso e maimai i sautu. Mara gini mage loki sosongo. ¹⁴ Na terê ia e maisage i laona nina uta kesa na mane ni Bet Semes, a

Josua na soana, me mai tsobo i ligisana kesa na vatu loki. Migira na tinoni ara talavotâ na terê, mara labumatesikaira na buluka, mara saukaira mala savori-kodokodo vania na Taovia. ¹⁵ Igira na Levite ara idanogo ara adiligia nina Bokisi na Taso na Taovia, kolugotoa na bokisi na nununa qolu i laona, mara molokaekaira i kelana na vatu loki. Mi muri, migira na tinoni ni Bet Semes ara savori-kodokodo mara saugotoa visana vatana segeni na kodoputsa vania na Taovia. ¹⁶ Mi tugira tsege na taovia tsapakae ni Pilistia ara tu morosi kalavatavia na omea ara naua, mi muri mara tu visutugua i Ekron tana dani nogo ia.

¹⁷ Igira na tinoni ni Pilistia ara molo bâ vania na Taovia ara tsege na nununa qolu na tsomo, ngiti vangalaka agana na tsonimatena niqira sasi, taonitugira nogo na verabau ni Asdod, mi Gasa, mi Askelon, mi Gat, mi Ekron. ¹⁸ Mara molobagotoa na nununa qolu na bogu, taonitugira nogo na verabau ara tu tagaovia tugira tsege na taovia tsapakae ni Pilistia, igira na veraloki tamani baravatuna, migira goto na vera e tagara na baravatuna. Ma na vatu loki e totu i laona nina uta a Josua i Bet Semes i tana ara molokaea nina Bokisi na Taso na Taovia, aia e tototu moa i tana vaga na papadana na omea e laba tana tagu ia.

¹⁹ Mi tana maia na Taovia e labumatesigira ara vitu sangavulu na mane ni Bet Semes rongona ara tavongani morosage i laona na Bokisi na Taso. Migira na tinoni ara tangitangi rongona na Taovia e naua mara gini mate na dangana vidaqira.

Na Bokisi na Taso i Kiriati Jearim

²⁰ Mi muri, migira na mane ni Bet Semes ara tsaria, "Asei tangomana ke tû i matana na Taovia na God tabu sosongo vaga iani? Iava tana igita ka ba moloa ti ke vanoligi tanigita?" ²¹ Migira ara tû, mara mologoko bâ vanigira na tinoni ni Kiriati Jearim mara tsaria, "Igira na Pilistia ara sauisunogoa nina Bokisi na Taso na Taovia. Kamu mai ma kamu adia."

7 Migira na tinoni ni Kiriati Jearim ara mai mara kalagaia nina Bokisi na Taso na Taovia, mara adivanao i valena kesa na mane a Abinadab na soana, aia e totu i kelana kesa na tetena. Mara moloa a Eleasar na dalena segeni nogo ia ke manetabu me ke reitugua.

A Samuel e Tagao Tana Israel

² Nina Bokisi na Taso na Taovia e totu oka sosongo i Kiriati Jearim, gana ngongo e rukapatu na ngalitupa. Mi tana tagu popono ia, migira na tinoni ni Israel ara ngangaidato vania na Taovia ke sangagira.

³ Ma Samuel e tû, me tsarivanigira na tinoni ni Israel, "Ti vaga amu ngao mananâ na pilovisubâtugua i konina na Taovia tana tobamui popono, ma nimui aqo ka-

mu tsoniligigira sui niqira god na veratavosi, ma na nununa lê na god daki ko Astarte. Kamu sausegenimui vanisaikesalia na Taovia, maia segeni moa kamu samasama vania, me sauba aia ke laumaurisigamu tania na limaqira igira na Pilistia.”⁴ Mi tana, migira na tinoni ni Israel ara tsoniligigira na nununa a Baal ma ko Astarte, mara samasama vania moa na Taovia.

⁵ Mi muri, maia Samuel e mologoko vanigira na tinoni sui tana Israel kara ba saikolu i Mispa, me tsarivanigira, “Inau sauba kau nongia na Taovia vanigamu i tana.”⁶ Me vaga ia, migira sui ara saikolu i Mispa. Mara soa na kô mara qetua i matana na Taovia ngiti sausau vania, mara tsonivitoaqira segeni tana dani popono ia. Mara tsaria, “Igami ami sasi sosongo nomoa vania na Taovia.” Mi Mispa nogo aia Samuel e molo gotolia niqira vaiganigi igira na tinoni ni Israel.

⁷ Mi kalina igira na Pilistia ara rongomia laka igira na Israel ara saikolu nogo i Mispa, mi tana mi tugira tsege na taovia tsapakae ni Pilistia ara tû, mara tu vano kologira tu niqira alaala na mane vaumate na labuaqira na Israel. Mi kalina igira na Israel ara rongomia na omea vaga ia, ara gini matagu loki sosongo,⁸ mara tsarivania a Samuel, “Ko nongikakaia na Taovia nida God ke maurisigita tania na limaqira na Pilistia.”⁹ Ma Samuel e labua kesa na sipi vaolu, me kodo poponoa vaga na savori-kodokodo vania na Taovia. Mi muri, maia e nongia na Taovia ke sangagira na Israel, ma na Taovia e rongomia nina nonginongi.¹⁰ Mi kalina a Samuel e savoria moa na kodoputsa ia, migira na Pilistia ara alamai ginigira. Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, ma na gokona na Taovia e poda loki tû i gotu i baragata me utusigira. Mara gini matagu loki sosongo mara tavongani taposasa bamai lê mara viri tsogo saranga.¹¹ Migira na Israel ara alatsunamai talu i Mispa mara takuvi tsarigira na Pilistia me varangi kara ba tsau i Betkar, mara labumatesigira babâ moa i sautu.

¹² Mi muri, ma Samuel e adia kesa na vatu, me turuvaginia i ka levugaqira i Mispa mi Sen me tsaria, “Na soana na vatu iani na Vatu na Sasanga, rongona na Taovia aia e sangagita babâ me tsau mai nogo ieni.”¹³ Vaga ia, migira na Israel ara tuliusigira na Pilistia, ma na Taovia e tukapusigira kara tau goto sagemai i laona niqira butona na kao na Israel tana tagu popono a Samuel e tagao tana Israel.¹⁴ Migira sui pipi na vera ara launogoa igira na Pilistia i ka levugaqira i Ekron mi Gat, ara sauisugira tugua vanigira na Israel, me vaga ia, migira na Israel ara advisutugua pipi niqira butona na kao. Mi tana e gini laba na goto ma na rago ka levugaqira na Israel ma na Kanaan.

¹⁵ A Samuel e tagaovigira na Israel tana maurina popono.¹⁶ Mi laona pipi na ngalitupa aia ke tsigovia i Betel, mi Gilgal mi Mispa, mi laogira na vera girani aia ke gotolia niqira vaiganigi na tinoni.¹⁷ Mi muri, ti aia ke visutugua i verana i Rama, mi tana goto ke aqo tana

pede gotoliaqira na tinoni ni Israel. Me logoa i tana kesa na belatabu vania na Taovia.

Na Tinoni Ara Ngaoa Ke Kesa Niqira Taovia Tsapakae

8 Mi kalina a Samuel e tuqatuqa nogo, maia e molokaira ruka na dalena kara ka lia na manepede tana Israel.² A Joel na asana na dalena botsa ida, ma Abija na asana na muritibaka; mi kaira ara ka manepede i Beerseba.³ Mi kaira ara ka tau saikesa naua na aqo dou vaga e naua ka tamaqira; ara ka gini boe moa na kavozolo, mara ka tamigotoa na adiqolona na sanga kesa tabana tana pede.

⁴ Mi tana, migira sui na ida tana Israel ara saimai, mara vano i Rama i konina a Samuel⁵ mara ba tsarivania, “Reia, kalina ia igoe o tuqatuqa nogo, mi kaira na dalemu ara ka tau saikesa muria nimu sasaga dou igoe. Bâ, mi kalina ia, e dou ti ko vilia kesa ke taovia tsapakae vanigami, ma kami gini tamanina nimami taovia tsapakae vaga ara tamanina igira na vera tavosi.”⁶ Maia Samuel e tau saikesa rongomingaoa kalina igira ara tsarivania, “E dou ti ko vilia kesa ke taovia tsapakae vanigami.” Maia e nonginongi vania na Taovia.⁷ Ma na Taovia e tsarivania, “Ko rongomia moa pipi na omea sui kara tsarivanigo na tinoni girani. Rongona e tau igoe ara sove tanigo, inau nogo ara sove taniau mara tau ngaoa kau taovia tsapakae vanigira.⁸ Eo, e tuturiga mai nogo i sau kalina inau au adirutsumigira tania na Ejipt, migira ara piloligi taniau mara ba samasama vanigira na god tavosi; mi kalina ia igira ara nauvanigo goto igoe na omea vaga ara nau sailaginia moa vaniau inau.⁹ Me vaga ia, migoe ko rongomigira rago, mo ko parovatavigira kakai nomoa mo ko vuresi makalivanigira na omea sauba kara nauvanigira igira niqira taovia tsapakae.”

¹⁰ Ma Samuel e goko vanigira na tinoni ara nongia i konina kesa ke taovia tsapakae vanigira, me tsarivulagira vanigira pipi na omea sui aia na Taovia e tsarivaninogoa.¹¹ Ma Samuel e vuresi makalidoua vanigira me tsaria, “Iani nogo sauba ke vaga na omea ke nauvanigamu kalina kamu tamanina kesa nimui taovia tsapakae. Aia sauba ke adigira sui na dalemui mane ma kara aqo vania; visana ke mologira kara aqo tana nina terê na vailabu, visana kara lia na mane gana na sage tana nina ose, migira visana kara ulo ida vanigira nina terê.¹² Me visana sauba ke mologira kara tagaovi kaputigira kesa na toga na mane vaumate, me ke visana kara tagaovi kaputigira tsege sangavulu na mane. Me ke gini aqo visana tana pilokao i laona nina uta, ma kara tsurivia nina omea tsukatsuka, ma kara aqosigira na sagore gana na vailabu ma na vangana nina terê.¹³ Migira na dalemui daki sauba aia ke mologira kara aqosivania na mona sisigini dou, ma kara kukigana, ma kara buloa gana bredi.¹⁴ Aia sauba ke

adiligi tanigamu nimui uta dou bâ, ma nimui uta na uaeni, ma nimui suguna na gai na olive, me ke tusu-vanigira nina mane sasanga. ¹⁵ Maia sauba ke adia na sangavulunina turina nimui sila ma na vuana nimui uaeni, me ke sauvanigira nina mane sasanga, migira goto nina maneaqo tavosi. ¹⁶ Maia sauba ke aditamanina goto nimui tinoni aqo igamu, ma nimui buluka dou bâ, ma nimui asi, me ke mologira kara aqo vania.

¹⁷ Maia sauba ke aditamanina goto na sangavulunina turina nimui sipi. Migamu segenimui goto sauba kamu lia sui nina tseka aia. ¹⁸ Mi kalina ke laba na tagu vaga ia, migamu sauba kamu ngangaidato vania na Taovia tana rongona na omea e nauvanigamu nimui taovia tsapakae, aia igamu segenimui nogo amu vilia, mi tana maia na Taovia e utu lelê ke rongomigamu.”

¹⁹ Migira na toga ara tau goto gini boe na omea a Samuel e tsarivanigira, mara tsaria moa, “!Tagara! Iga-mi ami ngaoa nomoa ke kesa ke taovia tsapakae vanigami, ²⁰ rongona igami kami gini vaga igira na puku tavosi sui, kolua kesa nimami taovia tsapakae segeni ke tagaovigami me ke ida vanigami tana vailabu.” ²¹ Ma Samuel e rongomia pipi sui na omea igira ara tsaria, me tû me ba tsarivania na Taovia. ²² Ma na Taovia e tsarivania a Samuel, “Ko naua moa na omea igira ara kilia, mo ko moloa ke kesa ke taovia tsapakae vanigira.” Mi muri, ma Samuel e tsarivanigira na mane sui ni Israel kara visutugua i veraqira.

A Saul e Tsodoa a Samuel

9 Mi tana tagu ia e totu kesa na mane a Kis na soana, aia e tinoni loki tana verana me tamani qolo sosongo. Maia e talumai tana puku konina a Benjamin; maia na dalena a Abiel ma na tutuana a Seror, me totu tana vungu konina a Bekorat, aia na turina na duli konina a Apia. ² Maia e tamanina kesa na dalena mane, a Saul na asana, aia e kesa na mane vaolu rerei dou sosongo, me katsi liusigira sui goto na mane tavosi ni Israel, me uluvao laka goto na rereina.

³ Me kesa dani me visana nina asi a Kis ara vano ao sosongo mara ba nanga, te aia e tû me tsarivania a Saul, “Ko adia kesa na maneaqo me ke dulikolugo, ma kamu ka ba lavegira na asi gira.” ⁴ Mi kaira ara ka liu tsapatugu bâ tana kao vungavungaga ni Ephraim, mi tana butona kao ni Salisa, mara ka tau tsodogira. Mara ka liu bâ goto tana butona kao ni Saalim, migira na asi ara tagara goto i tana. Mi muri, mara ka liu tsapatugu bâ tana vovotana kao ni Benjamin, mara ka tau goto reigira i tana. ⁵ Mi kalina ara ka ba tsau tana butona kao ni Sup, ma Saul e tsarivania nina maneaqo, “Ida ma ka visu moa i vera, rongona na tamaqu sauba ke gini boe gini kaita liusigira bâ nina asi.”

⁶ Ma nina maneaqo e tsarivania, “!Pitu talu! I laona na vera iani e totu kesa na manetabu ara kukuni

tanosongolia, rongona pipi sui na omea aia e katevulagia ara laba vaga nogo aia e tsaria. Ida ma ka bâ i konina, e tau utu ti aia ke tsarivanikaita iava i tana ka ka ba reigira na asi gira.”

⁷ Ma Saul e veisuâ, “?Ma ti kaita ka bâ i konina, ma nagua sauba ka sauvania? ?E tagara goto sa mutsa ke totuvisu i laona ka nida lapa, me laka o tamanina sa omea i konimu tugua kaita ka ba sauvania?”

⁸ Ma na maneaqo e gokovisu vania me tsaria, “E kesa moa na tavina na siliva i koniqu. Me sauba kau sauvania, mi tana sauba aia ke tsarivulagi vanikaita iava i tana ka ka tsodogira na asi.”

⁹⁻¹¹ Ma Saul e tsarivania, “!E dou! !Ida ma ka vano kaita!” Mi tana mi kaira ara ka tû, mara ka ba sage i laona na vera ia tana e totu na manetabu. Mi kalina ara ka dadato moa tana tetena na vano tana vera ia, mara ka ba tsodogira visana na baka daki ara tsutsuna mai na vano sao kô. Mi kaira ara ka veisuagira na baka daki, “?Laka e totu moa i vera aia na mane momoro?”

Mi tana tagu ia na propete ara soaginia na mane momoro, mi kalina ti ke kesa ke ngaoa na veisuana sa omea i konina God, maia sauba ke tsaria, “Ida ma ka vano i konina na mane momoro.”

¹²⁻¹³ Migira na daki ara tsarivanikaira, “Eo, i tana moa aia. Aia e vasini ba dadato moa. Me ti vaga kamu ka ba tsatsaku me tau utu kamu ka ba tsodoa i matsapana na vera ia. Aia e mai rongona igira na tinoni ara ngaoa kara saua niqira savori tana belatabu i kelana na tetena, me utu kara tuturiga na mutsa poi ke labamai aia me ke tabu talua na vangana na savori. Ma ti kamu ka vano nogo kalina ia, me sauba kamu ka ba tsodongo ti kara tuturiga na mutsa.” ¹⁴ Bâ, mi kaira a Saul ma nina maneaqo ara ka babâ moa i sautu, mi kalina ara ka ba tsau varangisia na matsapana na vera, mara ka reia a Samuel e rutsu tsunamai laka ke vano tana nauna na mani samasama.

¹⁵ Mi tana dani idavia na maiana a Saul, maia na Taovia e tsarivaninogoa a Samuel, ¹⁶ “Ke dani tana tagu vaga nogo kalina ia, inau sauba kau molo bâ vanigo kesa na mane tana puku konina a Benjamin; mau ngaoa igoe ko ninaginia na mona i lovana, me ke lia niqira tagao niqiu tinoni ni Israel, me sauba aia nogo ke laumaurisigira tania na limaqira na Pilstia. Inau au morosinogoa niqira rota niqiu tinoni, mau rongomigotoa niqira ngangaidato vaniau gana kau sangagira.”

¹⁷ Mi kalina a Samuel morosi bâ a Saul e maimai i sautu, ma na Taovia e tsarivania, “Iani nogoria na mane inau au tsarinogoa vanigo. Maia nogo sauba ke tagaovigira niqiu tinoni.” ¹⁸ A Samuel e tutu moa i ligisana na matsapana na vera, ma Saul e ba laba i konina me veisuâ, “?Ko tsarivaniau iava e totu na mane momoro?”

¹⁹ Ma Samuel e tsarivania, "Inau nogoria na mane momoro. Kamu ka ida vano tana nauna na mani samasama. I dani eni au ngaoa i kagamu sui kamu ka mutsa koluau inau. Me ke matsaraka ke dani ti kau nusi vanikagamu na rongona ka nimui veisua, ma kau molokagamu kamu ka vano. ²⁰ Ma na asi gira, igira ara nanga tolu nogo na dani e putsu, kamu ka laka na boeginiaqira. Ara reivolagigira nogo. ?Me laka aseu va-ga ia ara ngao sosongolia igira na toga ni Israel? Igoe nogoria, kolugira na vungu i konina na tamamu."

²¹ Maia Saul e tsarivania, "Inau au talumai tana puku konina a Benjamin, maia na puku ia e tetelo liuliu bâ i laona na Israel, ma na vungu i konina na tamaqu e tau na vungu tangirongo i laona na puku ia. ?Egua ti o goko vaga vaniau inau?"

²² Maia Samuel e adikaira a Saul ma nina maneaqo i laona kesa na voki loki i tana ara totu nogo tolu sangavulu na tinoni igira ara soagira nogo kara sanga na mutsa, me molokaira tana ka sasaqira dou i nago.

²³ Ma Samuel e tsarivania aia e vangarau mutsa, "Ko adimaia na turina na velesina sabo aia inau au tsarino-goa vanigo ko mololigi pituau." ²⁴ Maia na tinoni e vangarau mutsa e adimaia na paparina dou bâ na arana, me ba moloa i matana a Saul. Ma Samuel e tsaria, "¡De! Iani nogo na paparina au mololakâ vanigo. Ko gania. Inau nogo au mololigia agana igoe ko gania kalina ia kolugira na tinoni au vailivugira kara sanga na mutsasai."

Mi tana dani ia, ma Saul e mutsa kolua a Samuel.

²⁵ Mi kalina ara mololea tana nauna na mani samasama mara tsuna bâ tana verabau, migira ara ba vangaraua kesa na nige vania a Saul i kelana na vale i gotu tana e atsa, ²⁶ maia e maturu tana.

A Samuel e Ninaginia A Saul na Mona Tabu

Mi tana matsaraka rovorovo, maia Samuel e ba galisia a Saul me tsarivania, "Ko tû, kalina nogo ia na tagu dou vanigo nogo ko vano." Maia Saul e mamata, ma Samuel e dulikolua tsau bâ tana matsapana na vera.

²⁷ Mi kalina ara tu ba tsau i tana, ma Samuel e tsarivania a Saul, "Ko tsarivania nimu maneaqo ia ke ida bâ talu." Ma na maneaqo ia e mololekaira, ma Samuel e tsarivania a Saul, "Ko pitu talu ieni, minau sauba kau turupatu vanigo na omea God e tsaria."

10 Mi muri, ma Samuel e adia kesa na tosu na oela na olive i laona me qetu bâ i lovana a Saul, me domia me tsarivania, "Na Taovia e ninaginigo na oela iani na papadana igoe ko taovia tsapakae vanigira na tinoni ni Israel. Migoe sauba ko tagaovigira nina tinoni, mo ko laumaurisigira tania na limaqira gaqira gala. Iani nogo ke ngiti papadana vanigo laka na Taovia nogo e viligo ko tagaovigira nina tinoni: ² Kalina igoe ko mololeau i dani eni, migoe sauba ko ba

tsodokaira ruka na mane ligisana na vatulumana ko Ratsel i Selsa tana vovotana kao ni Benjamin. Mi kaira sauba kara ka tsarivanigo laka igira na asi igoe o lave-gira ara tsodogira nogo, mi kalina ia ma na tamamu e tau nogo boeginigira nina asi, maia e boeginigo moa igoe, me totu matengana moa na veisuana, "?Sauba kau naukoegua ti kau reitugua na dalequ?" ³ Mo ko tû tana mo ko vano poi ko ba tsau tana gai tabu i Tabor, mi tana sauba ko tsodotugira goto ara tu tolu na mane ara tu vano na sauana na savori-kodoputsa vania God i Betel. Me kesa tu vidaqira sauba ko reia ke raqatugira tolu na dalena na naniqoti, me kesa ke adi-adi e tolu na bulona na breidi, ma na tolunina ke tangolia kesa na todo na uaeni i laona. ⁴ Mi tugira sauba kara tu soadougo ma kara tu tusuvanigo ke ruka na bulona na breidi, migoe nimu aqo ko adikaira. ⁵ Mi muri, migoe sauba ko ba dato tana nina Tetena God i Gibeia i tana ara totu igira na Pilistia. Mi matana na veraloki ia, sauba igoe ko tsodoa kesa na alaala na propete ara tsunamai, ara talu tana peotabu i kelana na tetena, me kesa na alaala na tinoni ara idavigira mara taia niqira itai tatangi ma na kuku, ma niqira tuquulu, mara uvua niqira uete. Migira na propete ara gagavai mo ko rongomigira kara gini gogokodato tana asana na Taovia. ⁶ Mi tana sauba ke tavongani totuvigo nina tarunga na Taovia, mo ko sangagira na propete na gavai ma na gini goko tana asana na Taovia, me sauba ko vatsangia laka e oli nimu sasaga, mo ko lia vaga kesa segeni tinoni. ⁷ Mi kalina kara laba vanigo na omea girani, migoe ko naua na omea igoe o padâ e dou vanigo na nauana, rongona na Taovia aia nogo sauba ke totu kolugo. ⁸ Migoe ko idavaniau bâ i Gilgal, mi tana sauba kau tsodogo ma kau savorigira visana na savori-kodokodo ma na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. Mi tana ko pipitu i laona ke vitu na dani, poi tsau kalina inau kau ba laba ma kau tsarivanigo nagua goto ko naua."

⁹ Mi kalina a Saul e pilo laka ke mololea a Samuel, ma God e savuania a Saul na sasaga vaolu. Me pipi sui na omea a Samuel e katevania a Saul ara laba sui tana dani nogo ia. ¹⁰ Mi kalina kaira a Saul ma nina maneaqo ara ka ba tsau i Gibeia, me kesa na alaala na propete ara mai tsodoa i sautu. Ma nina tarunga God e tavongani totuvia a Saul, maia e sangagira na gavai ma na gogokodato tana asana na Taovia. ¹¹ Migira na tinoni ara donaginia a Saul i sau ara reia aia e naua na omea vaga ia mara gini vaiveisuagi mara tsaria, "?Nagua vaga e laba vania na dalena a Kis? ?Laka a Saul e lia goto kesa na propete?" ¹² Me kesa na mane e totu tana e veisua, "?Laka aseu vaga na tamaqira igira na propete tavosi gira?" Aia nogo na pukuna na gokotabana, "?Laka a Saul e lia goto kesa na propete?"

† "todo na uaeni" Aia e kesa na vatana na todo ara aqosiginia na kokorana na omea tuavati mara dona na molo uaeni i laona.

¹³ Mi kalina a Saul e sui na gogokodato tana asana na Taovia, maia e bâ tana peotabu e totu i gotu tana tete-na.

¹⁴ Me kesa na niana a Saul e totu tana, maia e reikaira a Saul ma nina maneaqo me veisuakaira, “?Ia-va vaga amu ka talu kagamu?”

Ma Saul e tsarivania, “Kagami ami ka lavgira nima-mi asi. Mi kalina ami ka tau reigira mami ka vano saviliu moa i konina a Samuel.”

¹⁵ Ma na niana a Saul e veisuâ, “?Ma nagua e ba tsarivanikagamu ia?”

¹⁶ Ma Saul e tsarivania, “Aia e tsarivanikagami laka visana tinoni ara tsodogira nogo na asi gira.” Ma Saul e tau moa tsarivulagi vania na niana na omea a Samuel e tsarivania tana rongona aia ke lia na taovia tsapakae.

Ara Molokaea a Saul Ke Lia Niqira Taovia Tsapakae

¹⁷ Ma Samuel e soasaigira na tinoni kara saikolu i matana na Taovia i Mispa ¹⁸ mi tana aia e tsarivanigira, “E vaga iani nina goko na Taovia na God ni Israel, ‘Inau nogo au adirutsumigamu tania na Ejipt, mau laumaurisigamu tania na limaqira na tinoni ni Ejipt, me tanigira sui goto na tinoni ara bingi sekoligamu. ¹⁹ Inau nimui God, inau nogo au laumaurisigamu tanigira pipi sui nimui rota ma na omea utugana vanigamu, eo, mi dani eni igamu amu sove taniau inau, mamu tû mamu nongiau kau sauvanigamu ke kesa nimui taovia tsapakae. E dou moa, mi kalina eni kamu saimai i matana na Taovia pipi tinoni tana nina puku ma nina duli.’”

²⁰ Ma Samuel e mologira pipi na puku kara mai varangi, ma na Taovia e vililigia na puku konina a Benjamin. ²¹ Mi muri, ma Samuel e mologira pipi na duli tana puku konina a Benjamin kara mai i nago, ma na Taovia e vililigia na vungu i konina a Matri. Mi muri, migira sui na mane tana vungu i konina a Matri ara mai i nago, ma na Taovia e vililigia a Saul na dalena a Kis. Migira ara lalavea, mi kalina ara tau nogo reia aia, ²² migira ara tû mara veisuâ na Taovia, “?Laka e tau goto totu ke kesa segeni ieni?”

Ma na Taovia e tsarivanigira, “A Saul ri tagaria, e ba taopoi i laoqira na boli gira.”

²³ Migira ara ulo bâ mara adimaia a Saul, mara mai moloa i mataqira na toga, mi kalina aia e tû i laoqira mara reia laka aia e katsi liusigira bâ na tinoni sui tavosi. ²⁴ Ma Samuel e tsarivanigira na tinoni, “!Iani nogoria na mane aia na Taovia e vilinogoa! Me tagara goto ke kesa vidada gita ke atsalina aia.”

Migira sui na toga ara guloki mara tsaria, “!Ke mauri oka na taovia tsapakae!”

²⁵ Mi tana ma Samuel e vuresi makalivanigira na toga gana susuliga ma nina aqo na taovia tsapakae, mi

muri maia e maretsunagira nina goko sui girani i laona kesa na papi, me moloa na papi ia i laona kesa na nauna tabu. Mi muri, maia e ketsaligira na toga kara visu sui i veraqira. ²⁶ Maia goto a Saul e visutugua i Gibeia verana, me kesa na alaala na mane susuliga aia God e molonogoa na sasaga dou tana tobaqira, ara dulikolua a Saul. ²⁷ Migira visana na tinoni e tabaru niqira sasaga ara tsaria, “?Sauba ke laumaurisi koeguanigita igita na mane iani?” Migira ara peâ moa a Saul mara tau goto adibavania sa vangalaka.

A Saul e Tulusigira na Amon

11 Gana ngongo kesa na vula i muri, ma Nahas na taovia tsapakae ni Amon e raqagira nina mane vaumate, mara maiginia na vera ni Jabes tana butona kao ni Gilead mara tupolia. Migira sui na mane ni Jabes ara tsarivania a Nahas, “Ko naua kesa na vekesai gana na rago kolugami, migami sauba kami tamirago vanigo ko taovia vanigami.”

² Ma Nahas e tsarivanigira, “Eo, sauba inau kau naua kesa na vekesai gana na rago kolugamu, ti vaga igamu kamu tamivaniau kau nauvanigamu talu kesa na omea: Inau sauba kau putsuliligia na matana madoa pipi vidamui, mi tana nauvaganana ia inau kau gini paluvangamaqira na Israel popono.”

³ Migira na tinoni loki ni Jabes ara tsarivania, “Ko molovanigami talu ke vitu na dani, ma kami mologira nimami mane adigoko kara liu i laona na Israel popono. Me ti vaga ke tagara goto ke kesa ke ngaoa na sangaamami, mi tana ti igami kami molo segenimami i limamu igoe.”

⁴ Migira niqira mane adigoko ara ba laba i Gibeia i tana e totu a Saul. Mi kalina na mane adigoko ara turupatuna na omea ia vanigira na tinoni, migira ara padasavi loki sosongo mara tuturiga na ngangai. ⁵ Ma Saul e vasini moa e visumai talu tana nina uta kolugira nina buluka na aqo, maia e rongomigira ara viri ngangai me veisuagira, “?Nagua sagata e laba? ?Egua te ara viri ngangai sui na tinoni?” Migira ara turupatuna vania na omea vaga igira na mane adigoko ni Jabes ara tsarivanigira. ⁶ Mi kalina a Saul e rongomia na omea vaga ia, ma nina tarunga God e totuvia, maia e kore loki sosongo. ⁷ Me tû, me adikaira ruka nina buluka na aqo, me parivotakaira, me mologira visana nina mane adigoko kara kalagaia na paparina, ma kara liu i laona na kao popono ni Israel, ma kara parovatavigira na tinoni vaga iani: “!Asei vidamui moa ti ke tau tsari ka muriqira kaira a Saul ma Samuel tana vailabu, me sauba kara nauvaganana vania iani nina buluka!”

Mi kalina na tinoni ara rongomia na goko vaga ia, migira ara mataguni sosongolia na Taovia. Mi tana, migira sui lakalaka ara saimai, me tagara goto ke kesa vidaqira ke totuvisu. ⁸ Maia Saul e soasaigira i Besek: mi-

gira sui kolu ara gana ngongo 300,000 na mane ni Israel, mara 30,000 na mane ni Juda. ⁹ Mara tsarivanigira na mane adigoko ni Jabes, "Kamu tsarivanigira nimui tinoni laka idavia na niasovota ke dani, igami sauba kami laumaurisigamu." Mi kalina igira na tinoni ni Jabes ara rongomia na goko vaga ia, mara mage loki sosongo, ¹⁰ mara tsarivania a Nahas, "Eo, ke dani nogo sauba igami kami molo segenimami i limamu igoe, mo ko nauvanigami nagua moa igoe o pada ko naua."

¹¹ Mi tana bongi nogo ia, maia Saul e votagira nina mane vaumate i laona e tolu na alaala, mi tana matsaraka rovorovo dani ngana, migira ara ulo ba tsaku tana ara totu igira na Amon, mara labugira. Mi kalina e tsau tana niasovota, migira ara labumatesigira sui nogo. Migira moa visana vidaqira na Amon ara tau mate, mara viri tsogo saranga bamai, pipi kesa vidaqira e tsogo segenina.

¹² Mi tana, migira na toga ni Israel ara tsarivania a Samuel, "Iava igira na tinoni ara tsaria laka a Saul e tau tugua ke lia nida taovia tsapakae? !Ko molomaigira i limamami igami, ma kami labumatesigira!"

¹³ Ma Saul e tsaria, "Tagara ke tau mate ke kesa i dani eni, rongona i dani eni nogo aia na Taovia e laumaurisia na Israel." ¹⁴ Ma Samuel e tsarivanigira, "Ida gita ma ka vano sui i Gilgal, ma ka tabetugua a Saul vaga nida taovia tsapakae." ¹⁵ Bâ, migira sui ara vano i Gilgal, mi tana i matana na Taovia ara tsarivulagitugua laka ara tabea a Saul vaga niqira taovia tsapakae. Mara tû mara savorigira na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, maia Saul kolugira na tinoni sui ni Israel ara magemage loki.

Nina Goko Parovata a Samuel Vanigira na Toga

12 Mi muri, maia Samuel e tû, me goko vanigira na tinoni ni Israel me tsaria, "Inau au naunogoa na omea igamu amu nongia i koniqu. Inau au molonogoa vanigamu kesa nimui taovia tsapakae ke tagaovigamu. ² Me tû kalina ia me ke bâ, aia nogo ke ida vanigamu. Minau au tuqatuqa mau senge nogo, mi kaira ruka na dalequ mane ara ka totu kolugamu. Inau au ida vanigamu nogo tuturiga kalina au vavaolu moa me tsau mai i dani eni. ³ Bâ, mieni inau. Me ti vaga inau au nausekoli vanigamu nogo sa omea, mi kalina nogo ia igamu kamu tsari malemalea vaniau i matana na Taovia, mi matana goto nimui taovia tsapakae aia na Taovia e vilinogoa. ?Bâ, me laka inau au tavongani aditamaniqu nina buluka se nina asi ke kesa? ?Me laka au peqoa se au bingi sekolia ke kesa vidamui? ?Me laka sa dani au taminogoa kau adiqolona na sanga kesa tabana tana pede? Me ti vaga inau au naunogoa sa vidaqira na omea vaga girani, me dou kamu tsarivaniau kalina ia, minau sauba kau tuguisu vanigamu na omea au adinogoa."

⁴ Migira na toga ara gokovisu vania mara tsaria, "Tagara, igoe o tau vati peqogami, se ko bingi sekoligami; mo tau goto tavongani aditanimu sa nina omea ke kesa."

⁵ Ma Samuel e tsarivanigira, "Na Taovia ma na taovia tsapakae aia e vilinogoa ara ka sanga na rorongoi dani eni, laka igamu nogo amu tsaria laka amu tau reia sa omea seko kau naua vanigamu."

Migira ara tsaria, "Eo, na Taovia nogo aia e sangâ na rongomiana nimami goko."

⁶ Ma Samuel e goko babâ moa me tsarivanigira, "Na Taovia aia segenina nogo e vilikaira a Moses ma Aaron i sau, maia goto nogo e adirutsumigira na mumuamui tania na Ejipt. ⁷ Mi kalina ia, ma kamu totu dodo moa, minau kau goko matamui i matana na Taovia, ma kau kateli vanigamu tana rongona nina aqo loki aia na Taovia e naugira, gana aia ke maurisiginigamu migira goto na mumuamui. ⁸ Mi kalina a Jakob kolugira nina tamadale ara vano i Ejipt, migira na tinoni ni Ejipt ara bingi sekoligira. Migira na mumuamui ara ngangaidato vania na Taovia ke sangagira, maia e molokaira a Moses ma Aaron kara ka ba sangagira. Mi kaira nogo ara ka adirutsumigira tania na Ejipt, mara ka mai mologira tana kao iani. ⁹ Migira na tinoni ara padale saikesalia na Taovia niqira God. Bâ, maia e tû, me tamivanigira na Pilistia ma na taovia tsapakae ni Moab, maia goto a Sisera aia na taovia tagao vanigira nina mane vaumate a Jabin na taovia tsapakae ni Hator, kara vailabu kolugira na mumuamui ma kara tulusigira. ¹⁰ Mi muri, mara ngangaidato vania na Taovia rongona aia ke sangagira, mara tsarivania, 'Taovia, igami ami sasi sosongo nomoa rongona ami piloligi tanigo igoe, mami ba samasama vanigira na titinonina a Baal ma ko Astarte. Ami nongigo Taovia ko laumaurisigami tanigira gamami gala, migami sauba kami samasama vanigo moa igoe!' ¹¹ Maia na Taovia e molovanigira a Gideon, mi muri a Barak, mi muri a Jephta, mi muri tsotsodo inau. Me pipi kesa tu vidamami tugami ami tu laumaurisigamu tania na limaqira gamui gala, migamu amu gini totu tana goto ma na rago. ¹² Mi kalina amu reia laka a Nahas na taovia tsapakae ni Amon e vangaraunogoa ke maiginigamu, migamu amu tû, mamu tsarivaniau, 'Igami ami ngaoa ke kesa nimami taovia tsapakae ke tagaovigami.' Mi tana migamu amu sove tania na Taovia nimui God ke taovia tsapakae vanigamu.

¹³ "Bâ, miani nogo nimui taovia tsapakae amu vili segenimui; aia igamu segeni nogo amu nongia God ke sauvanigamu. Eo, mi kalina ia, ma na Taovia e saunogoa vanigamu. ¹⁴ Me ti vaga igamu kolugotoa nimui taovia tsapakae, kamu kukuni tania na Taovia nimui God ma kamu totukakai i konina, ma kamu aqo vania, ma kamu rongomangana aia, ma kamu muridougira nina ketsa, me sauba ke dou vanigamu na omea sui.

¹⁵ Me ti vaga igamu kamu tau rongomangana na Taovia ma kamu tau murigira nina ketsa, maia sauba ke piloligi tanigamu kolugotoa nimui taovia tsapakae. ¹⁶ Me vaga ia, ma kamu tutu moa i tana amu totu, me sauba kamu reia na omea loki na Taovia sauba ke naua. ¹⁷ ?Amu dona laka e tau na tagu na usa kalina ia ne? Me atsa moa ti e tau na tagu na usa, minau sauba kau nongia na Taovia ke molotsunamai na quluqulu ma na usa loki. Mi kalina kamu reia ke laba vaga ia, migamu sauba kamu reigadovia laka amu sasi loki sosongo vania Taovia, kalina igamu amu nongia aia ke molovanigamu ke kesa segeni ke taovia tsapakae vanigamu.”

¹⁸ Mi tana ma Samuel e nonginongi, mi tana dani nogo ia na Taovia e molomaia na quluqulu ma na usa loki. Migira sui na toga ara mataguni sosongolikaira na Taovia ma Samuel, ¹⁹ mara tû mara tsarivania a Samuel, “Kiki taovia, ko nongia na Taovia nimu God ke galuvegami ma kami tau mate. Kalina ia, igami ami reigadovia laka ami pabogotoa bâ nimami sasi tavosi sui kalina ami nongia aia ke moloa ke kesa ke taovia tsapakae vanigami.”

²⁰ Ma Samuel e tsarivanigira, “Kamu laka moa na matagu. Atsa moa ti igamu amu naua na omea seko sosongo vaga ia, ma kamu laka moa na piloligi taniana na Taovia, ma kamu aqovania moa tana tobamui popono. ²¹ Ma kamu laka goto na pilo bâ i koniqira na god peropero; igira e utu saikesa kara sangagamu se kara maurisigamu, rongona igira ara tau mana. ²² Na Taovia e gini vatsa me vekenogoa laka e utu goto ke piloligi tanigamu, rongona tana nina padangao segeni nogo ia te aia e viligamu mamu lia nina tinoni segeni. ²³ Minau, e utu saikesa kau sasi i matana na Taovia ma kau mololea na nonginongi vaniamui igamu. E utu. Sauba nomoa kau sasanigamu babâ moa na muriana na omea e goto me ulagana kamu naua. ²⁴ Kamu rongomimangana na Taovia, ma kamu aqodou vania tana tobamui popono. Kamu padavisutugua na omea loki sosongo aia e naugira nogo vanigamu. ²⁵ Me ti vaga igamu kamu totu matengana na sasi babâ moa, maia sauba ke tû me ke matesigamu sui kolugotoa nimui taovia tsapakae.”

Ara Vailabugi Kolugira na Pilistia

13 A Saul e ... † na ngalitupana kalina aia e lia na taovia tsapakae, maia e taovia tsapakae tana Israel i laona e ... †† me ruka na ngalitupa. ² Maia Saul e viligira moa tolu na toga na mane vaumate. E tangelivisugira ara ruka na toga vidaqira kara totu kolua aia i Mikmas mi tana kao vungavungaga ni Betel, me

† Na dangana koegua na ngalitupana a Saul kalina aia e lia na taovia tsapakae e nanga tana niqira mamare igira na Hibru. †† “me ruka na ngalitupa” Aia e tau na totovusina na dangana na ngalitupa a Saul e taovia tsapakae tana Israel.

molovanogira i Gibeia e kesa na toga na mane kolua a Jonatan na dalena, tana niqira butona kao na puku konina a Benjamin. Migira sui na mane tavosi, a Saul e molovisugira lê i vera.

³ Ma Jonatan ma nina alaala ara baginigira na Pilistia i Geba, mi tana aia e labumatesia niqira taovia tagao na mane vaumate. Ma na turupatuna ia e saranga bama i laoqira na Pilistia. Ma Saul e tû, me mologira nina mane adigoko kara uvia niqira tavuli i laona na vera popono, ma kara soagira na Hibru kara mai sangagira na vailabu. ⁴ Migira ara turupatuna vanigira na tinoni sui tana Israel laka a Saul e labumatesinogoa niqira taovia tagao na mane vaumate ni Pilistia, me laka igira na Pilistia ara reisavi sosongoligira. Aia nogoria na rongona ti igira na tinoni ara tami kara mai sangâ a Saul i Gilgal.

⁵ Migira na Pilistia ara saia niqira alaala agana kara labuginigira na Israel. Igira ara tamanina e tolu sangavulu toga na terê gana na vailabu, mara ono toga na mane gana na sage tana ose, ma niqira mane vaumate ara danga vaga moa na one i tasi. Igira ara vano i Mikmas tabana i longa i Betaven, mara vaturikaegira niqira valepolo i tana. ⁶ Mi kalina igira na Israel ara reia na alaala loki vaga ia ara maiginigira, ara gini matagu loki sosongo, mara tû mara tsogo mara ba taopoi i laoqira na vatuluma ma na baba loki tana maragova, mi levugaqira na vatu loki, mi laoqira na qilu loki ma na tuvua ara totu tana nauna ia. ⁷ Mara visana vidaqira ara savu bâ tabana na Kô Jordan, tana vovotana na kao ni Gad mi Gilead.

Maia Saul e totuvisu moa i Gilgal, migira na tinoni ara totu kolua i tana ara matagu loki mara gagariri. ⁸ Ma Saul e pipitua a Samuel i laona e vitu na dani, vanga nogo a Samuel e ketsalia ke naua, ma Samuel e tau vati mailaba moa i Gilgal. Mi tana, migira na tinoni ara tuturiga na vanoligi taniana a Saul. ⁹ Maia Saul e tû me tsarivanigira, “Kamu adimai vaniau inau na vangana na savori-kodokodo, ma na vangana goto na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina.” Maia e tû, me ba sau na savori-kodokodo, ¹⁰ mi kalina tsotsodo aia e suilavagania na savori-kodokodo, maia Samuel e labamai. Ma Saul e ba valalea me soalakâ.

¹¹ Ma Samuel e veisuâ, “?Ma nagua vaga o naua igoe?”

Ma Saul e gokovisu vania me tsaria, “Kalina inau au reigira na tinoni ara tuturiga nogo na vanoligi taniaqu, migoe goto o tau mailaba tana tagu igoe o titia; migira na Pilistia ara sai alaala nogo i Mikmas, ¹² bâ, mi tana minau au pada vaganana iani i tobaqu, ‘Igira na Pilistia sauba kara maiginiau ieni i Gilgal, minau au tau vati nongia na Taovia ke sangaau.’ Te au pada laka e dou kau savoria na kodoputsa vania na Taovia.”

¹³ Ma Samuel e tsarivania, “Na omea bubulega manana igoe o naua. Igoe o tau muria na ketsa na Taovia nimu God e molovanigo. Rongona ti vaga igoe ko ron-

gomangana aia, maia ke tamivanigo igoe migira goto na kukuamu kara botsamai i murimu, igamu kamu tagao saviliu tana Israel. ¹⁴ Mi kalina ia, migoe e utu nogo ko tagao babâ moa. Rongona igoe o petsakoe vania na Taovia, ma na Taovia sauba ke lavea ke kesa segeni na mane aia nogo ke vilia, me ke moloa ke lia na taovia tsapakae vanigira nina tinoni.”

¹⁵ Ma Samuel e tû, me mololea i Gilgal me vano i Gibeaa tana niqira vovotana kao igira na Benjamin.

Ma Saul e tsokogira na tinoni ara totuvisu kolua, mara gana ngongo moa ono sangatu na mane vau-mate. ¹⁶ Maia Saul ma Jonatan na dalena, migira ka niqira mane vaumate ara tototu moa i Geba tana vovotana kao ni Benjamin; migira na Pilistia ara tototu i Mikmas. ¹⁷ Migira na mane vaumate ni Pilistia ara tavota tolu tana alaala, mara tû mara rutsu tania na nauna tana ara tototu, kara ba labunovotigira na Israel: kesa na alaala e vano kalea i Opra tana butona kao ni Sual, ¹⁸ me kesa e vano kalea i Bet Horon, ma na tolunina e vano kalea tana votavota tana ara tû mara morotsuna bâ tana Poi ni Seboim, mi tana kaomate.

¹⁹ Mi tana tagu ia, me tagara goto ke kesa i laona na Israel ke gini aqo na tapala na mani aqosiana na vangana na vailabu, rongona igira na Pilistia ara padakuti matena kara utusigira na Hibru na nauana na aqo vanga ia, rongona kara tau aqosi segenia niqira isi ma niqira bao. ²⁰ Me vanga ia, ma niqira aqo igira na tinoni ni Israel kara vano i koniqira na Pilistia pipi kalina ti kara ngaoa na asaaqira niqira omea na pilokao, ma niqira gau na ovukao, ma niqira rarati ma niqira gau kekevo. ²¹ Ma na matena agana na voliginiana na asa vavangaliana na rarati, ma na aqosidoutuguana na gai gana na tudumi buluka, e kesa moa na tavina tetelo na siliva, me ruka na tavina na siliva na matena na asaaqira na omea na pilo kao ma na gau na ovukao. ²² Vanga ia, mi tana dani na vailabu ia me tagara goto ke kesa vidaqira igira na mane vaumate ni Israel ke tangolia sa isi se sa bao, kaira segeni moa a Saul ma Jonatan.

²³ Migira na Pilistia ara molovanoa kesa niqira alaala na mane vaumate kara tukapusia na matana sautu e liuputsi i Mikmas.

Nina Malagai a Jonatan

14 Me kesa dani maia Jonatan e tsarivania na borau aia e kalagaivania gana sagore, “Ida kaita ma ka savu i tabana tana ara totu igira na Pilistia.” Ma Jonatan e tau goto tsarivulagiva vania a Saul na tamana, ² aia e totu moa i vavana kesa na gai mutsamutsa i Migron e tau ao tania i Gibeaa; mara gana ngongo ono sangatu na mane vaumate ara totu kolua i tana. ³ Ma Ahija e totu goto i tana me sagelia na epod aia na polona na manetabu, maia na dalena a Ahitub

na kulana a Ikabod, ma Ahitub aia na dalena Pinehas ma na kukuana a Eli nina manetabu na Taovia i Silo. Migira sui na mane ara tau moa donaginia laka a Jonatan e vanotanigira nogo.

⁴ Mi tana matana na sautu na liuputsi i Mikmas, i tana nina aqo a Jonatan ke liu bâ ti ke ba tsau i tana ara tototu igira na Pilistia, ara ka totu ruka tuqana na vatu tsokitsoki, kesa e tû i tabana na sautu, me kesa i tabana. Kesa ara soaginia Boses, me kesa ara soaginia Sene. ⁵ Kesa e totu tabana i vava na matana na sautu, me aro bâ vania i Mikmas, me kesa e totu tabana i ata, me aro bâ vania i Geba.

⁶ Ma Jonatan e tsarivania nina borau, “Ida kaita ma ka ka savu i tabana tana ara tototu igira na Pilistia ponotoba. Sauba ngatsu na Taovia ke sangakaita; rongona e tagara kesa na omea tangomana ke utusiginia na Taovia na sauana vanikaita na susuliga gana na tangomana, atsa moa ti igita a tsaurae lê moa.”

⁷ Ma nina borau e tsarivania, “Nagua sui moa igoe o ngaoa na nauana, inau goto sauba kau sangago.”

⁸ Ma Jonatan e tsaria, “E doua. Kaita ka savu bâ, ma ka ka tamivanigira moa na Pilistia kara reikaita. ⁹ Ma ti vanga igira kara tsarivanikaita laka ka ka pitugira kara mai i ka konida, mi kaita sauba ka tû moa i tana ma ka ka pitugira kara mai. ¹⁰ Ma ti igira kara tsarivanikaita ka bâ i koniqira, mi tana mi kaita ka bâ moa i koniqira, rongona aia nogoria ke lia na papadana laka na Taovia e ngaoa ke sauvanikaita na susuliga gana ka ka tuliugira.”

¹¹ Me vanga ia, mara ka tamivanigira moa na Pilistia kara reikaira. Migira na Pilistia ara tsaria, “!Morosia bâ! !Ara visana na Hibru ara rutsu tsunamai tania na baba i tana ara taopoi!” ¹² Mi muri migira ara soakaira a Jonatan ma nina borau mara tsarivanikaira, “Kamu ka datomai ieni. Igami ami ngaoa kami goko kolukagamu.”

Ma Jonatan e tsarivania nina borau, “Ko tsarimuriqu inau. Na Taovia e saunogoa vanigira na Israel na susuliga gana na tuliugira na Pilistia.” ¹³ Ma Jonatan e taqutaqu me dato bâ, ma nina borau e tsarimurina. Mi kalina ara ka ba tsau i gotu ma Jonatan e labugira na Pilistia me tsoni pukaligira i lao, ma nina borau e labumatesigira. ¹⁴ Mi tana kesianina na vailabu mate ara ka naua kaira a Jonatan ma nina borau, kaira ara ka labumatesigira ara rukapatu na mane kesa moa tana butona tetelo. ¹⁵ Migira sui na Pilistia ara totu polipoli tana nauna ia ara viri matagu loki; migira goto na alaala na vanga labunovoti tinoni ma na mane vau-mate ara totuvisu tana ara tototu, ara matagu loki sui mara gagariri; me kakanu popono na kao, migira ara viri tsogo saranga bamai.

Na Israel Ara Tulusigira na Pilistia

¹⁶ Migira nina mane to gatoga a Saul i Gibeá tana vovotana kao ni Benjamin, ara moro bâ mara reigira na Pilistia ara viri ulo saranga bamai. ¹⁷ Maia Saul e tsarivanigira nina mane, "Kamu tsokogira sui na mane vaumate, ma kamu tsodovulagia asei aia e tau totu ieni." Migira ara nauvaganana ia, mara tsodovulagia laka a Jonatan ma nina borau aia e kalagaia gana sagore, ara ka tagara i tana. ¹⁸ Maia Saul e tsarivania a Ahija na manetabu, "Ko adimaia ieni na epod." Mi tana dani ia ma Ahija e tangolia na epod i mataqira na tinoni ni Israel. ¹⁹ Mi kalina a Saul e gogoko moa kolua na manetabu ia, ma na gû ma na gala leleo e loki babâ moa i tana ara totu igira na Pilistia, maia Saul e tsarivania, "Tagara nogo na taguna na veisuana na Taovia." ²⁰ Mi tana, ma Saul kolugira nina mane vaumate ara ala bâ na vailabu koluaqira na Pilistia, migira na Pilistia ara totu matengana moa na vailabugi segeniqira, rongona e bulesigira na matagu mara gini tau nogo dona nagua ara naua. ²¹ Migira visana na Hibru, igira ara sanga tabana kolugira na Pilistia mara ba totu kolugira nogo i tana ara totutu, ara tû mara visumaitugua i ka koniqira a Saul ma Jonatan, mara sangakaira na vailabu. ²² Mara visana ara taopoi tana tete na ni Ephraim, mi kalina ara rongomia laka ara viri tso go saranga igira na Pilistia, migira goto ara mai sanga na takuviaqira na Pilistia, ²³ mara vailabugi babâ moa tana sautu poi ara ba tsau tabana bâ i Betaven. Mi tana dani nogo ia, ma na Taovia e maurisigira na Israel.

Na Omea Ara Laba i Murina na Vailabu

²⁴ Mi tana dani ia, migira na Israel ara maluku sosongo mara mate na vitoa, rongona a Saul e vatsa nogo me ketsaligira vaga iani: "Na Taovia ke redoa asei moa ti ke gania sa omea i dani eni poi kalina kau tangotuguqu koniqira gaqu gala." Vaga ia, mi tana dani ia e tagara goto sa vidaqira ke gania sa omea. ²⁵ Igira sui ara maitsau kesa tana goana atsi, mara reia e danga sosongo na bulumitsua pipi tana nauna. ²⁶ Mi kalina ara sage bâ i tana mara reia ara lakaga sosongo na bulumitsua mara viri roro lê, me tagara goto ke kesa vidaqira ke gania, rongona igira sui ara matagunia moa nina vatsa e naua a Saul. ²⁷ Maia Jonatan moa e tau rongomia kalina na tamana e vatsa me vealaginigira na tinoni; maia e bâ me adia nina itoro me touginia na valena na bulumitsua, me lumi bâ i laona me gania. Mi tana, maia e gini vatsangingao tugua. ²⁸ Me kesa vidaqira na mane e tsarivania, "Igami sui ami maluku sosongo rongona ami vitoa mate, ma na tamamu igoe e vatsa vanigami me tsaria, 'Na Taovia ke redoa asei moa ke gania sa omea i dani eni.'"

²⁹ Ma Jonatan e tsarivania, "Na omea seko manana na tamaqu e naua vanigira nida tinoni! Kamu morosiau au bâ inau, au susuliga dou visutugua rongona au gania visana na bulumitsua! ³⁰ Ke dou sosongo bâ ti vaga i dani eni igira nida tinoni kara ganigotoa visana na mutsa ara laua kalina ara tulusigira gada gala. !Me ti vaga kara nauvaganana nogo ia, me ke danga sosongo bâ na Pilistia kara labumatesigira!"

³¹ Mi tana dani nogo ia, migira na Israel ara vailabugi kakai kolugira na Pilistia tû i Mikmas me tsau bâ i Aijalon, mara tulusigira. Mi tana, migira na Israel ara maluku seko sosongo rongona ara vitoa mate, ³² te ara ulo ba tsaku tana omea ara launogoa i koniqira gaqira gala, mara adigira visana na sipi ma na buluka, mara matesigira, mara ganiqoqoa na velesina. ³³ Mara visana ara ba tatamanga vania a Saul mara tsaria, "Ko morosigira bâ, na tinoni girani ara sasi i matana na Taovia rongona ara gania na velesina sabo kolu gabu konina."

Ma Saul e gudato vanigira me tsaria, "Igamu amu sasi manana nomoa! Kamu kelimaia kesa na vatu loki ieni i koniqu inau." ³⁴ Maia e ketsaligira goto: "Kamu liu bamai i laoqira na tinoni, ma kamu tsarivanigira sui kara adimaigira ieni niqira sipi ma niqira buluka. Kara mai matesigira ma kara ganigira ieni; ma kara laka goto na sasi vania na Taovia na ganiana na velesina sabo kolu gabuna konina." Mi tana bongi ia migira sui ara adimaia niqira buluka ma niqira sipi mara matesigira i tana. ³⁵ Maia Saul e logoa i tana kesa na belatabu vania na Taovia, maia nogo na kesanina belatabu aia e logoa.

³⁶ Ma Saul e tsarivanigira nina mane vaumate, "Ida gita ma ka baginigira na Pilistia ke bongi, ma ka matesigira sui lakalaka me ke tau goto pipidi ke kesa, ma ka laua niqira omea sui poi kalina ke dato na aso."

Migira ara tsarivania, "E dou. Igoe moa."

Ma na manetabu e tsaria, "Ka veisua talu God nagua aia e padâ."

³⁷ Ma Saul e veisua God, "Laka e dou moa inau kau baginigira na Pilistia? Laka sauba ko sangagami igoe ma kami gini tangomana?" Ma God e tau goto gokovisu vania tana dani ia. ³⁸ Te e tû a Saul me tsaria, "Kamu mai sui ieni igamu na tinoni loki, ma ka lalavea na sasi gua nomoa igita a naua i dani eni. ³⁹ Inau au gini vatsa na Taovia mamauri aia e sangagira na Israel mara gini tangomana, laka asei e naua na sasi iani sauba nomoa ke mate, atsa moa ti aia Jonatan na dalequ inau." Mi tana me tagara goto ke kesa vidaqira ke tsaria sa omea. ⁴⁰ Mi muri, maia Saul e tsarivanigira, "Igamu sui lakalaka kamu tû i tabana ia, mi kagami a Jonatan kami ka tû ieni."

Migira ara tsarivania, "E dou. Igoe moa."

⁴¹ Ma Saul e goko tugua vania na Taovia na God ni Israel me veisua, "Taovia, rongona gua ti o tau gokovisu

vaniau i dani eni? Taovia na God ni Israel, au nongigo ko gokovisu vaniau kalina ia tana vatu tabu karani. Me ti vaga e kesa ka vidamami kagami Jonatan se inau, e tsukia na omea iani, mo ko sauvulugia tana Urim, me ti e kesa vidaqira na tinoni ni Israel e tsukia na omea iani, mo ko sauvulugia tana Tumim. † Me gado i ka koniqira a Jonatan ma Saul; migira na toga ara mamanga lê i laona na omea ia. ⁴² Ma Saul e tsaria, "Mi kalina ia, ma kamu tsonikutsu ka matemami kagami a Jonatan na dalequ minau." Me gado i konina a Jonatan. ⁴³ Ma Saul e veisuâ a Jonatan, "?Ma nagua vaga o naua igoe?"

Ma Jonatan e tsarivania, "Inau au ganividana kesa na turina tetelo na bulumitsua au touginia na itoro au tangolia. Inau nogo ieni. E dou vaniau moa kau mate."

⁴⁴ Ma Saul e tsarivania, "!God ke labumatesiau inau ti ko tau mate igoe a Jonatan!"

⁴⁵ Migira na tinoni ara tsarivania a Saul, "?Laka a Jonatan aia e tangomana tana vailabu me gini managaqira na Israel, sauba nomoa ke mate? !Tagara! IE utu saikesa! Igami ami gini vatsa na Taovia mamauri laka e utu goto ke puka ke kesa na kolina ivuna i lovana. Rongona na omea aia e naua i dani eni, aia nogo God e sangâ te e managana." Mi tana goko vaganana ia, migira na tinoni ara maurisia a Jonatan me gini tau mate.

⁴⁶ Mi murina ia, maia Saul e tau goto takuvigira tugua na Pilistia, migira ara visutugua tana niqira butona kao segeni.

Nina Aqotagao a Saul ma Nina Tamadale

⁴⁷ Mi kalina a Saul e tukakai nogo tana nina aqotagao tana Israel, maia e vailabu kolugira sui ganagala pipi tana nauna: e vailabu kolugira na tinoni ni Moab, mi Amon, mi Edom, migira na taovia tsapakae ni Soba, migira goto na Pilistia. Maia e tangomana iava moa i tana e ba vailabu. ⁴⁸ Aia e vailabu malagai sosongo me tuliusigira sui, atsa goto moa igira na tinoni ni Amalek. Maia e laumaurisigira na Israel tania na lima qira igira sui ara maiginigira.

⁴⁹ Ara tu tolu na dalena mane a Saul: aia Jonatan, ma Isvi ma Malkisua. Mara ka ruka na dalena daki, aia ko Merab na idana, ma ko Mikal na tumurina. ⁵⁰ Ko Ahinoam aia na tauna a Saul ma na dalena a Ahimaas; maia Abner aia e taovia vanigira nina mane vaumate, aia na kulana nogo na dalena a Ner na niana. ⁵¹ A Kis na tamana a Saul ma Ner na tamana a Abner kaira na dalena a Abiel.

⁵² Mi tana maurina popono a Saul e vailabu susuliga kolugira na Pilistia. Aia nogo na rongona te pipi kalina moa aia ke tsodoa kesa na mane susuliga me ke mala-

† "Urim...Tumim" Na soaqira kaira ruka na vatu aia na manetabu e gini aqo na mani tsodovulagiana na omea God e kilia. Migita i dani eni a tau moa donaginia laka ara gini aqo koegua.

gai dou, aia e aloti bâ i konina me ke sage tana nina alaala na mane vaumate.

Ara Vailabugi Kolugira na Amalek

15 Ma Samuel e tsarivania a Saul, "Na Taovia e molomaiau inau kau ninaginigo na oela mo ko lia niqira taovia tsapakae igira nina tinoni ni Israel. Mi kalina ia, migoe ko rongomia na omea na Taovia Susuliga Sosongo ke tsarivanigo. ² Aia e ngaoa ke kedegira na tinoni ni Amalek rongona na mumuaqira nogo igira ara tongo vanigira na Israel na liu tsapatugu bâ i laona na veraqira kalina ara talumai i Ejipt. ³ Ko bâ, mo ko labugira na Amalek, mo ko toroutsani saikesalia pipi sui niqira omea. Ko labumatesigira sui lakalaka na mane, ma na daki, ma na baka, migira goto na meomeo; migira goto na buluka ma na sipi, ma na kamelo ma na asi."

⁴ Maia Saul e soasaigira nina alaala i Telem me tsokosaigira: igira ara tsaulia 200,000 na mane vaumate ni Israel, mara 10,000 ara talumai tana Juda. ⁵ Mi muri, maia migira nina mane vaumate ara vano kalea na verabau ni Amalek, mara ba totupoï tana ovona kô. ⁶ Aia e mologoko bâ vanigira na Ken, igira na mumuaqira ara dou vanigira na Israel kalina ara talumai i Ejipt i sau me tsarivanigira: "Kamu vanoligi tanigira na Amalek, rongona inau kau gini tau labumatesigamu kolugira igira." Bâ, migira na Ken ara tû, mara vanoligi.

⁷ Maia Saul e vailabu kolugira na Amalek tuturiga i Havila me tsau bâ i Sur tabana i longa na Ejipt, me tuliusigira. ⁸ Maia e tangolia me adimaurisia a Agag na taovia tsapakae ni Amalek, me labumatesigira pipi sui na tinoni ni tana. ⁹ Maia Saul migira nina mane vaumate ara gaea moa na maurina a Agag, mara tau goto labumatesigira na sipi dou bâ ma na buluka, migira goto na daleqira dou bâ na buluka ma na sipi, ma na omea dou tavosi sui. Ara toroutsanigira moa na omea tagara rongona se na omea e tau loki na matena.

Na Taovia e Sove Tania a Saul

¹⁰ Ma na Taovia e tsarivania a Samuel, ¹¹ "Inau au padasavi sosongo rongona au vilia a Saul ke lia na taovia tsapakae; aia e piloligi taniau nogo inau, me tau muria na omea inau au ketsalia ke naua." Ma Samuel e kore sosongo, mi tana bongi popono ia e ngangaidato vania na Taovia. ¹² Mi tana matsaraka rovorovo na dani ngana, aia e tû me ba lavea a Saul. Maia e rongomia laka a Saul e vano nogo i Karmel na vaturikaeana kesa na kusu na mani tsonikae segenina, mi muri me vano i Gilgal. ¹³ Ma Samuel e ba laba i konina a Saul, ma Saul e soalakâ me tsarivania, "!Na Taovia ke tabugo igoe a Samuel! Inau au naunogoa na omea na Taovia e ketsaliginiau kau naua."

¹⁴ Ma Samuel e veisuâ, “?Megua vaga ti au rongomi-gira ara tatangi moa na buluka ma na sipi?”

¹⁵ Ma Saul e gokovisu vania me tsaria, “Igira nogo niqu mane inau ara laugira i koniqira na Amalek. Ara mololakagira na sipi ma na buluka dou bâ agana na savori-kodoputsa vaniana na Taovia nimu God, migira na omea sui tavosi igami ami toroutsanigira sui saikesa.”

¹⁶ Ma Samuel e ketsalia a Saul, “Ko mui, minau kau tsarivanigo nina goko na Taovia e tsarivaniau nogo i bongi.”

Ma Saul e tsaria, “E dou. Ko tsarivaniau.”

¹⁷ Ma Samuel e tsarivania, “Atsa moa ti igoe o tau padaloki segenimu, migoe nogo o taovia vanigira na puku sui tana Israel. Na Taovia nogo e viligo igoe ko lia niqira taovia tsapakae na tinoni ni Israel, ¹⁸ maia goto nogo e ketsaligo ko toroutsanigira sui igira na tinoni vanga tsutsukibo ni Amalek. Me tsarivanigo ko vailabu susuliga poi tsau ko matesigira sui lakalaka. ¹⁹ ?Rongona gua ti igoe o tau rongomangana na Taovia? ?Megua ti o tsaku sosongo na lauaqira niqira omea levolevo igira na Amalek? Mi kalina o nauvaganana ia, migoe o naua na omea e seko sosongo i matana na Taovia.”

²⁰ Ma Saul e gokovisu vania me tsaria, “Minau au rongomangana nomoa na Taovia. Aia nogo e ketsaliau kau vano, te au vano inau, mau adivisumaia a Agag, mau labumatesigira sui na Amalek. ²¹ Migira moa niqu mane inau ara tau labumatesigira na sipi ma na buluka dou bâ ara laugira; mara adimaigira moa ieni i Gilgal na mani savori-kodoputsa vaniana na Taovia nimu God.”

²² Maia Samuel e tsarivania, “?Laka nagua e reingaoa bâ na Taovia: na rongomangana, se na sausau ma na savori-kodoputsa? E dou bâ na rongomangana na Taovia liusia bâ na savori vaniana na sipi dou bâ. ²³ Ma na peamangana aia e seko sosongo vaga moa niqira sasi na tinoni basutidao, ma na padaloki segenimu e seko sosongo vaga moa na samasama vaniaqira na god peropero. Ma na rongona nogo igoe o sove na nauana na omea na Taovia e ketsaligo ko naua, maia goto e sove tanigo igoe vaga na taovia tsapakae.”

²⁴ Ma Saul e tsaria, “Eo, inau au sasi manana nomoa. Inau au petsakoe vania na Taovia mau tau naua na omea aia e ketsaliau kau naua, mau tau goto muria na omea igoe o tsarivaniau kau naua. Minau au matagunigira moa niqu mane vaumate, mau muria moa na omea igira ara kilia. ²⁵ Mi kalina ia inau au nongigo ko padalea niqu sasi, mo ko visu koluau i Gilgal, rongona kau gini samasama vania na Taovia.”

²⁶ Ma Samuel e tsaria, “Inau e utu saikesa nogo kau visu kolugo igoe rongona o sove na muriana na omea na Taovia e ketsaligo ko naua, mi kalina ia aia e sove tanigo goto igoe vaga na taovia tsapakae ni Israel.”

²⁷ Mi tana, ma Samuel e pilo laka ke vano, ma Saul e tangolikakaia na polona tsavugotu me taratsi. ²⁸ Ma Samuel e tsarivania, “I dani eni nogo na Taovia e ratsiligi tanigo igoe nimu aqotagao vanigira na Israel, me saunogoa vania kesa aia e mane dou liusigo bâ igoe. ²⁹ Niqira God loki igira na Israel aia e utu saikesa ke pero se ke olia nina papada. Aia e tau na tinoni, me tau dona ke olia nina papada.”

³⁰ Ma Saul e tsarivania, “Eo, inau au sasi manana. Migoe ko kukuni taniau moa i mataqira gaqira ida niqu tinoni migira sui tana Israel. Mo ko visu koluau moa rongona kau gini samasama vania na Taovia nimu God.” ³¹ Mi tana ma Samuel e tû, me visu kolua a Saul i Gilgal, ma Saul e samasama vania na Taovia i tana.

³² Ma Samuel e ketsaligira, “Kamu adimaivaniau ieni a Agag na taovia tsapakae.” Ma Agag e mailaba i konina me matagu me gariri me pada segenina i tobana, “!Na mate na omea seko sosongo nomoa!” ³³ Ma Samuel e tsarivania, “Vaga nogo nimu isi igoe e naua mara gini tau tamani daleqira danga sosongo na daki, me vaga goto kalina ia sauba na tinamu igoe ke tagara goto sa dalena.” Maia e tû, me tsapi kotsokotsoa a Agag i matana na belatabu i Gilgal.

³⁴ Mi muri, ma Samuel e vano i Rama, ma Saul na taovia tsapakae e visutugua i Gibeia verana. ³⁵ Mi tana tagu popono e mauri a Samuel e tau goto reilakana na taovia tsapakae; maia e tangisia moa. Ma na Taovia moa e padasavi sosongolia rongona e vilia a Saul te aia e lia na taovia tsapakae tana Israel.

A Samuel e Ninaginia a David na Oela

16 Ma na Taovia e tsarivania a Samuel, “?Sauba ke oka koegua sagata igoe ko tangisia moa a Saul? Inau au sove taninogoa vaga niqira taovia tsapakae na Israel. Mi kalina ia, ko tû mo ko dangaliginia nimu tosu na oela na olive, mo ko adia mo ko vano i Betlehem i konina kesa na mane a Jese na asana, rongona inau au vilinogoa kesa i tu laqira na dalena aia ke lia na taovia tsapakae.”

² Ma Samuel e veisuâ, “?Me laka sauba kau naukoeguania inau? !Rongona ti vaga a Saul ke rongomia na omea vaga ia, maia sauba ke labumatesiau inau!”

Ma na Taovia e gokovisu vania me tsaria, “Ko adia ke kesa na dalena buluka, mo ko tsaria laka igoe o vano i tana na mani savori-kodoputsa vaniana na Taovia. ³ Ko soagotoa a Jese ke mai tana kodoputsa ia, minau nogo sauba kau tsarivanigo nagua ko naua. Migoe sauba ko ninaginia na oela aia na mane inau kau sauvulagi vanigo.”

⁴ Ma Samuel e naua na omea na Taovia e tsarivaninogoa ke naua, me tû me vano i Betlehem. Mi kalina aia e ba laba, migira na ida tana vera ia ara mai

valalea tana matagu mara veisuâ, “?Laka igoe o mai tsigovigami tana goto?”

⁵ Maia e tsaria, “Eo. Inau au mai kau savori-kodoputsa vania na Taovia. E dou igamu sui kamu lesu ma kamu oli, ma kamu mai koluau.” Me tsarivanigotoa a Jese mi tugira na dalena mane kara tu vangarau segeniqira goto, ma kara tu ba sanga tana savori-kodoputsa.

⁶ Mi kalina ara tu labamai tugira, ma Samuel e morosi bâ a Eliab aia na dalena a Jese, me pada segenina i tobana, “Na mane iani aia e tutû i matana na Taovia, tau utu aia nogo na mane na Taovia e vilinogoa.” ⁷ Ma na Taovia e tsarivanja a Samuel, “Ko laka na gini boe na morosiana na katsina ma na rereidouna aia. Inau au sove tania moa aia, rongona inau au tau dona na moro vaga igamu na tinoni lê. Na tinoni lê e morosia moa na rereina tinoni, minau au moro bâ i laona tobana.”

⁸ Mi muri, ma Jese e soâ a Abinadab, me adi bâ i konina a Samuel. Ma Samuel e tsaria, “Tagara, na Taovia e tau goto vilia aia.” ⁹ Ma Jese e adimaigotoa a Sama. Ma Samuel e tsaria, “Tagara goto, na Taovia e tau goto vilia aia.” ¹⁰ Ma Jese e nauvaganana ia poi tsau kalina e adilatitugira tu vitu na dalena mane vania a Samuel. Ma Samuel e morositugira me tsarivanja a Jese, “Tagara goto, na Taovia e tau goto vilia ke kesa tu vidaqira tugirani.” ¹¹ Mi muri, ma Samuel e veisuatugua a Jese, “?Me laka sa dalemu goto sa nauna?”

Ma Jese e gokovisu me tsarivanja, “Eo, e kesa goto, aia na muritibaka, maia e totu tana bara me reitutugugira na sipi.”

Ma Samuel e tsarivanja, “Ko bâ mo ko soamaigotoa aia. E utu ka mavi ka savoria na kodoputsa vania God poi tsau kalina aia ke mailaba ieni.” ¹² Ma Jese e mologoko mara ba soamaia a David. Maia a David na borau uluvao laka, me susuliga dou, ma na matana e moro maka dou. Mi tana ma na Taovia e tsarivanja a Samuel, “!Aia saikesa nogo inau au vilia, migoe ko tû mo ko ninaginia na oela tabu!” ¹³ Ma Samuel e adia na tosu na oela me ninaginia a David i mataqira igira sui na tasina. Mi tana tagu tsotsodo ia, ma nina tarunga na Taovia e totuvia a David, me totu kalavata kolua tû tana dani ia me babâ. Me sui ia, ma Samuel e visu-tugua i Rama.

A David i Laona na Valena a Saul

¹⁴ Nina tarunga na Taovia e vanoligi taninogoa a Saul, ma na Taovia e moloa kesa na tidao seko ke rotasia. ¹⁵ Migira nina maneaqo ara tsarivanja, “Igami ami donagininogoa laka God e mologinia kesa na tidao seko ke rotasigo. ¹⁶ Vaga ia, migoe taovia ko tamivanigami, ma kami ba lavea kesa na mane ke dona na taiana na itai tatangi. Mi kalina ti vaga na tidao seko ke

totuvigo igoe, ma na mane ia ke taia nina itai tatangi, migoe sauba ko douvisutugua.”

¹⁷ Ma Saul e tû me ketsaligira, “Kamu ba lavemaia ke kesa na mane ke dona dou na taiana na itai tatangi, ma kamu adimaia ieni vaniau.”

¹⁸ Me kesa nina mane sasanga e tsaria, “Inau au reinogoa kesa e dona sosongo na taiana na omea vaga ia, aia na dalena a Jese na mane ni Betlehem. Maia e malagai dou me mane vaumate susuliga, me rereidou sosongo me dona sosongo na goko dou. Ma na Taovia e totu i konina.”

¹⁹ Mi tana, ma Saul e tû me molovanogira visana nina mane adigoko i konina a Jese kara ba tsarivanja, “A Saul e nongigo ko molo ba vania a David na dalemu, aia e reitutugugira na sipi.” ²⁰ Ma Jese e molovanoa a David vania a Saul kolua kesa na naniqoti vaolu, me kesa na asi e kalagaia danga na bulona na breidi me kesa na dangana na todo loki na uaeni. ²¹ Ma David e mailaba nogo i konina a Saul me aqo vania. Ma Saul e reingao sosongolia, me vilia ke lia nina borau gana na mani kalagaiana gana sagore. ²² Mi muri ma Saul e mologoko bâ vania a Jese me tsarivanja, “Inau au reingao sosongolia a David. Ko tamivanja me ke totu koluau nogo ieni me ke aqo vaniau.” ²³ Me tû tana tagu ia me bâ, pipi kalina ti vaga God ke molomaia na tidao seko ke totuvia a Saul, ma David e tsaku ke adia nina itai tatangi me ke taivania. Ma na tidao seko ke mololea a Saul, me ke douvisutugua.

A Goliat e Vaitovogi Kolugira na Israel

17 Igira na Pilistia ara saikolu na vailabu i Soko, kesa na vera tana Juda; mara ba tototu kesa tana nauna ara soaginia i Epes Damim, ka gaqira levuga i Soko mi Aseka. ² Ma Saul migira na mane vaumate ni Israel ara saikolu goto mara ba tototu tana Poi ni Ela, mi tana ara vangaraua na vailabu koluaqira na Pilistia. ³ Migira na Pilistia ara tu palatete tana sasaqira i kelana kesa na tetena, migira na Israel kesa tana tetena segeni, me kesa na qou e vorovotagira.

⁴ Me kesa na mane a Goliat na soana, aia na mane ni Gat, e rutsumai tana ara tototu igira na Pilistia rongo-na ke vaitovogi kolugira na Israel. Aia e varangi ke sangava kesa tabailima na katsina, ⁵ ma na aseasena e poroginia na tako tapalamila, ma na tako ia e gana ngongo tsege sangavulu vitu kilo na mamavana, me kesa na kepi tapalamila i lovana. ⁶ Ma na tuana e poropoi ginigotoa na tako tapalamila, me kalagaia kesa na bao tapalamila tana kokovena. ⁷ Ma nina bao e varangi ke labuvati na matoluna, ma na mangana na bao ia e gana ngongo vitu na kilo na mamavana. Me kesa na mane vaumate e idaida vania me kalagaia gana tako na vailabu. ⁸ Ma Goliat e tû, me gulaginigira bâ na Israel me tsaria, “?Nagua sagata vaga amu naua

i tana igamu? ?Amu tu palatete gana na vailabu ne? !Inau kesa na Pilistia, migamu nina tseka moa a Saul! Kamu vilia ke kesa na mane i laomui me ke mai vailabu koluau inau. ⁹ Me ti vaga aia ke tangomana me ke labumatesiau inau, migami sauba kami lia nimui tseka; ma ti inau kau tangomana ma kau labumatesia aia, migamu sauba kamu lia nimami tseka igami. ¹⁰ Mi kalina nogo ia, inau kau tovogamu igamu na mane vaumate ni Israel. !Kamu molomai vaniau ke kesa nimui mane ma kami ka vailabugil!" ¹¹ Mi kalina a Saul migira nina mane vaumate ara rongomia na goko vaga ia, mara matagu loki sosongo.

A David e Bâ i Tana Ara Tototu a Saul Migira Nina Mane Vaumate

¹² A David aia na dalena a Jese na mane ni Eprat i Betlehem tana Juda. Ara tu alu na dalena mane a Jese, mi tana tagu e taovia tsapakae a Saul maia Jese e tuqatuqa sosongo nogo. ¹³ Tugira tolu na dalena mane ida ara tu vano na sangaana Saul tana vailabu. A Eliab aia na dalena botsa ida, ma na rukanina a Abinadab, ma na tolunina aia Sama. ¹⁴ Ma David aia nogo na muriti baka. Mi kalina tugira tolu na kulana loki ara tu totu kolua moa a Saul, ¹⁵ me visana kalina a David e dona ke mololea na valena a Saul, me ke visutugua i Betlehem ke reitutugugira nina sipi na tamana.

¹⁶ Pipi matsaraka me pipi ngulavi i laona e vati sangavulu na dani, aia Goliat e tau kuti na tsaiaqira moa na Israel.

¹⁷ Me kesa dani ma Jese e tsarivania a David, "Ko adigira ke sangavulu na kilo na sila kokodo girani, me ke sangavulu goto na sivona breidi, mo ko vano tsaku tu koniqira na kulamu tugira i tana ara tototu igira na mane vaumate. ¹⁸ Mo ko adigira goto ke sangavulu na piqena na miliki kakai girani, mo ko ba saugira vania gaqira taovia na mane vaumate. Mo ko ba morositugira na kulamu ti ara tu mauri dou moa se tagara, mo ko adivisumai vaniau sa omea na papadana laka o ba reitugira manana, me laka ara tu mauri dou moa. ¹⁹ A Saul mi tugira na kulamu igoe, migira na mane vaumate tavosi ni Israel ara totu tana Poi ni Ela mara vailabugil kolugira na Pilistia."

²⁰ Maia David e mamata bongibongi tana matsaraka na dani ngana, me mologinia kesa segeni na mane ke reitutugugira na sipi. Maia e adigira na mutsa me vano vaga nogo a Jese e ketsaliginia ke naua. Maia e ba tsau i tana ara tototu kalina tsotsodo igira na Israel ara aligiri na ba tû palatete tana niqira sasana na vailabu, mara naua na gû na vailabu. ²¹ Migira na Pilistia migira na Israel ara totu tana sasaqira na vailabu, mara tutû vaiarovigi. ²² Maia David e ba mologira na mutsa i konina na mane nina aqo na reitutugu mutsa, me ulo bâ tana sasana na vailabu me ba saviliu i tu koniqira na

kulana tugira, me veisuatugira ti vaga ara tu mauri dou se tagara. ²³ Mi kalina aia e gogoko moa vanitugira na kulana, maia Goliat e mai tugua i nago, me tsai-gira tugua na Israel vaga e naunogoa tana idana. Ma David e rongomia na omea aia e tsaria. ²⁴ Mi kalina igira na Israel ara morosi bâ a Goliat ara viri matagu loki mara tsogo. ²⁵ Mara tsaria, "!"Kamu reia bâ! !Rongomia na omea e tsaria na mane ia! Maia Saul na taovia tsapakae e vekenogoa laka ke saupeluna loki vania na mane ke tangomana na labumatesiana a Goliat, maia e vekegotoa laka sauba ke saovania na dalena daki ke taugâ, me ke tau goto aditakesi tana valena popono na tamana."

²⁶ Ma David e veisuagira na mane ara totu i ligisana tana, "!"Ma na peluna gua sauba ke adia aia na mane ke tangomana na labumatesiana na Pilistia ia, me ke nusiligia gaqira vangamâ igira na Israel? ?Asei vaga soana na Pilistia ponotoba iani aia e ngaoa ke tovolegira nina mane vaumate na God mamauri?" ²⁷ Mi tana, migira ara tsarivania na omea na taovia tsapakae e vekea ke nauvania na mane aia ke tangomana na labumatesiana a Goliat.

²⁸ Ma Eliab, na kulana loki a David, e rongomia kalina a David e goko kolugira na mane gira, maia e kore vania a David me tsarivania, "!"Nagua sagata o naua ieni igoe? ?Masei e reitutugugira nimu sipi? !Dalena tidao igoe! !O mai moa ieni gana ko morosia na vailabu!"

²⁹ Ma David e veisuâ kulana, "!"Ma nagua seko au naua inau? ?Me laka e tau ulagaqu kau veisua sa omea?" ³⁰ Me pilo bâ i konina kesa segeni na mane me veisuâ vaga moa ia, me pipi kalina moa aia e veisuâ kesa, migira ara tsarivania kesa moa atsa na omea.

³¹ Migira visana na mane ara rongomia na omea a David e tsaria, mara ba tatamanga vania a Saul, maia Saul e soa bâ a David ke mai i konina. ³² Ma David e tsarivania a Saul, "!"E tau goto tugua ke kesa ke matagunia na Pilistia iani! Inau nogo sauba kau bâ ma kau vailabu kolua."

³³ Ma Saul e tsarivania, "!"Tagara! ?Laka sauba ko naukoeguania igoe ti ko labua aia? !Igoe o baka moa, maia e mane vaumate nogo tana maurina popono!"

³⁴ Ma David e tsaria, "!"Taovia, inau nogo niqo aqo na reitutuguaqira nina sipi na tamaqu. Me pipi kalina ti vaga kesa na laeone se kesa na pai atsi ke gatia me ke adivanoa kesa na dalena sipi, ³⁵ minau au ulotsari murina mau labua, mau laumaurisia na dalena sipi ia. Me ti vaga na laeone se na pai atsi ia ke pilovisumai i koniqu inau, minau au ligotia mau labumatesia. ³⁶ Inau au labumatesigira danga nogo na laeone ma na pai atsi, mi kalina ia sauba kau nauvaganana vanigotoa na Pilistia ponotoba iani, aia e tovolegira nina mane vaumate na God mamauri. ³⁷ Na Taovia e maurisiau nogo tanigira na laeone ma na pai atsi; maia sauba ke maurisiau goto tania na Pilistia iani."

Ma Saul e tsarivania, "E dou, ko bâ igoe ma na Taovia ke totu i konimu." ³⁸ Maia e tû, me sauvania a David gana omea na vailabu: e sagelivania gana tako tapalamila, me moloa gana kepi tapalamila i lovana a David. ³⁹ Ma David e sori bâ nina isi a Saul tana tako tapala ia, me tovoa laka ke vanovano, me tau goto tangomana. Me tsarivania a Saul, "Inau au tau nogo lavu na sageliana na omea vaga girani ma na gini vailabu." Maia e tsoraligigira sui. ⁴⁰ Me adia moa nina gai na reitutugu sipi, me ba tsakoa e tsege na vatu momolilo madao dou tana ovona kô, me mologira i laona nina todo. E vangaraua nina kurupaqala, me vano na tsodoana a Goliat.

A David e Tulusia a Goliat

⁴¹ Maia na Pilistia e tuturiga na ba varangi i konina a David, ma na borau e kalagaia gana tako e idaida vania. Me maimai varangi nogo, ⁴² mi kalina a Goliat e morosidoua a David maia e reipea sosongolia, rongona aia e borau moa me rerei dou sosongo, me tsitsiaga na ngorana. ⁴³ Maia e tsarivania a David, "Gana nagua na gai ia? O padâ igoe laka na pai inau?" Me vealaginia a David tana asana nina god. ⁴⁴ Maia e tsaia a David me tsarivania, "Ko mai ieni, ma kau saua na konimu vanigira na manu ma na omea tuavati atsi kara ganigaqira."

⁴⁵ Ma David e tsarivania, "Igoe o maiginiau inau kolu isi ma na bao, minau au baginigo igoe tana asana na Taovia Susuliga Sosongo, aia niqira God igira na mane vaumate ni Israel, igira nogo igoe o totu matengana moa na tovoleaqira. ⁴⁶ Mi dani eni nogo na Taovia sauba ke mologo igoe tana limaqu inau. Minau sauba kau tuliusigo igoe ma kau kurikutia na lovamu. Ma kau saua na koniqira na mane vaumate ni Pilistia vanigira na manu ma na omea tuavati atsi kara ganigaqira. Mi tana ti na barangengo popono ke donaginia laka igira na tinoni ni Israel ara tamanina kesa niqira God, ⁴⁷ migira sui ara totu ieni sauba kara reia laka na Taovia e tau kilia na isi se na bao ke maurisiginigira nina tinoni. Rongona na vailabu iani nina nogo na Taovia, maia sauba ke mologamu sui lakalaka tana limamami igami."

⁴⁸ Ma Goliat e aligiri tugua na maiginiana a David, ma David e ulo tsakutsaku kalea na nauna i tana ara tû palatete igira na mane vaumate ni Pilistia, me ke vailabu kolua a Goliat. ⁴⁹ Maia e segia gana todo me adikaea kesa na vatu, me taiginia a Goliat. Ma na vatu ia e gado saikesa tana papatona raena, me tapalia na tsivina lovana, maia Goliat e puka kovoragi tsuna tana kao. ⁵⁰ !Maia nogoria e vaga kalina a David e labupukalia a Goliat me matesiginia kesa na kurupaqala ma na vatu, me tau na isi! ⁵¹ Ma David e ulo bâ i

konina, me adirutsumia nina isi a Goliat tania na basana, me kurikutiginia na lovana me matesia.

Mi kalina igira na Pilistia ara reia laka e mate nogo niqira malagai susuliga bâ, migira ara viri tsogo sui. ⁵² Migira na mane ni Israel mi Juda ara gugu loki mara ulo tsarimuriqira, mara takuvigira poi ara ba tsau i Gat mi tana matsapakapuna na vera ni Ekron. Migira na Pilistia ara viri boka, mara puka babâ moa tana sautu e vano i Saaram, me ba tsau i Gat mi Ekron. ⁵³ Mi kalina igira na Israel ara visumai na takuviaqira na Pilistia, ara aditamanigira pipi sui na omea tana niqira sasana na tototu. ⁵⁴ Ma David e tangolikaea na lovana a Goliat me adivanoa i Jerusalem, ma gana sagore moa a Goliat e ba mololakagira tana nina valepolo segeni.

A Abner e Adi Bâ a David i Matana a Saul

⁵⁵ Kalina a Saul e reia a David e vano na vailabu koluana a Goliat, maia e veisuâ a Abner aia gaqira taovia nina mane vaumate me tsaria, "Abner, laka ase i vaga na dalena ngana?"

Me gokovisu a Abner me tsaria, "Taovia, au tau saikesa donaginia inau."

⁵⁶ Ma Saul e ketsalia, "Ko bâ, mo ko veisuadoua ase i na dalena ia."

⁵⁷ Mi kalina a David e visumaitugua tana nauna ara tototu murina aia e labumatesinogoa a Goliat, ma Abner e adivanoa i konina a Saul. Ma David e tatatsaua moa na lovana a Goliat. ⁵⁸ Ma Saul e veisuâ, "Borau igoe, ase i vaga na dalena igoe?"

Ma David e gokovisu me tsarivania, "Inau na dalena a Jese nimu maneaqo aia na mane ni Betlehem."

18 Mi kalina a Saul e goko sui vania a David, ma Jonatan na dalena a Saul e mailaba i konina me padaloki sosongolia a David, me galuvea vaga moa aia e galuve segenina. ² A Saul e tangolivisia moa a David, me totu kolua tû tana dani ia, me tau goto tamivania ke visu i verana. ³ Ma Jonatan e gini vatsa ke kulaga dou saviliu kolua a David rongona e galuve sosongolia. ⁴ Maia e tsoraligia na polona sagesage, me tusuvania a David, kolugira goto nina tako tapalamila, ma nina isi, ma nina parige, ma na sosorina na polona. ⁵ Ma David e tangomana pipi tana omea a Saul e ketsalia ke naua, me vaga ia ma Saul e mologinia ke lia niqira taovia nina mane vaumate, mara gini mage sosongo igira sui na tinoni, migira goto nina mane sasanga a Saul.

A Saul e Masugu Sosongo Vania a David

⁶ Mi kalina igira na mane vaumate ara visumai tugua i vera murina a David e labumatesia a Goliat, migira na daki pipi tana vera i laona na Israel ara rutsu tania na veraqira na valaleana a Saul na taovia tsapakae. Mara lingena na linge na mage, mara gavai mara rekesia

niqira tsetsê mara taia niqira itai tatangi. ⁷ Ara mage sosongo, mi laona niqira linge ara tsaria, "A Saul e matesigira na toga, maia David sangavulu na toga." ⁸ Ma Saul e tau saikesa rongomingaoa na goko vaga ia, me gini kore loki sosongo. Maia e tsaria, "Eo, ara tsaria laka a David e matesigira sangavulu na toga, minau na toga moa. !E tau utu igira kara tû ma kara moloa aia ke tuguau inau me ke lia qaqira taovia tsapakae!" ⁹ Me vaga ia, maia e masugu sosongo vania a David, me tuviâ tuturiga tana dani ia.

¹⁰ Mi tana dani ngana, maia God e tamivania na tidao seko ke totuvitugua a Saul, maia e goko bubulega i laona na valena vaga moa ti na mane bule. Ma David e tatairagoa moa nina itai tatangi vaga e lavu nogo na nauana pipi dani, ma Saul e totu tana me tangolia kesa na bao. ¹¹ Me tsarisegenina, "Inau sauba kau bao vataraginia bâ tana ponopono." Maia e tsoni bâ na bao ia i konina a David e ruka kalina, maia David e tsaku e tsipuligi me savilaginia.

¹² Ma Saul e matagunia a David rongona na Taovia e totu nogo i konina a David, me mololenogoa a Saul. ¹³ Te a Saul e adiligia a David tania nina aqo i konina ia, me molovania ke ida vanigira ara kesa toga na mane vaumate. Ma David e raqagira nina alaala na mane vaumate tana vailabu, ¹⁴ maia e tangomana pipi kalina tana omea sui aia e naua, rongona na Taovia nogo e totu i konina. ¹⁵ Mi kalina a Saul e reia laka e tango-mana babâ moa a David, maia e mataguni sosongoligotoa bâ. ¹⁶ Migira sui i laona na Israel ma na Juda ara padalokia a David rongona aia e ida dou sosongo vanigira.

A David e Taugâ na Dalena a Saul

¹⁷ Mi muri ma Saul e tsarivania a David, "Iani nogo ko Merab na dalequ daki ida, me sauba kau sau vanigo ko taugâ ti vaga igoe ko vekevaniau laka sauba ko aqo vaniau vaga kesa niqiu mane vaumate malagai, mo ko sangau tana nina vailabu na Taovia." Mi tana nauaganana nogo ia, ma Saul e padâ laka igira na Pilistia kara labumatesia a David, me ke tau kilia aia ke nau-segenina.

¹⁸ Ma David e tsaria, "Asei vaga inau migira na kamaqu, ti kau taugâ na dalena na taovia tsapakae?"

¹⁹ Mi kalina e tsau tana tagu laka a Saul ke sau ko Merab vania a David, maia e tû me sauania kesa segeni na mane, aia Adriel ni Mehola.

²⁰ Mi tana tagu goto ia, maia ko Mikal na rukanina dalena daki a Saul e vaingaogi kolua a David. Mi kalina a Saul e rongomi vaganana ia, maia e gini mage sosongo. ²¹ Maia e tsarisegenina, "Inau sauba kau sau ko Mikal vania a David ke taugâ; maia sauba ke lia gana taviti, ma kara labumatesia igira na Pilistia." Bâ, maia na rukanina kalina a Saul e tsarivania a

David, "Inau sauba kau sauanigo na dalequ ko taugâ." ²² Ma Saul e ketsaligira nina mane sasanga kara goko kolusegenia a David ma kara tsarivania, "Na taovia tsapakae e reingao sosongoligo igoe, migira goto nina mane sasanga; mi kalina nogo ia na tagu dou vanigo ko taugâ na dalena daki."

²³ Migira ara bâ, mara tsarivulagi vania a David na omea iani, maia e tsarivanigira, "Na omea loki sosongo na taugaana na dalena na taovia tsapakae, me tau saikesa ulagana na tinoni tau tamani sa omea ma na tinoni tagara rongona vaga inau."

²⁴ Migira nina mane sasanga ara visu i konina a Saul, mara turupatu vania na omea a David e tsaria, ²⁵ maia Saul e ketsaligira kara visutugua i konina a David ma kara tsarivania, "E kesa moa na omea na taovia tsapakae e ngaoa i konimu igoe ngiti vovolina na qolona na tauga, ko labumatesigira ke kesa sangatu na mane ni Pilistia, mo ko adivisuvania na turina na kokoraqira vaga na tangotugu i koniqira gana gala." Iani nogo e vaga nina vangarau a Saul vania David gana kara labumatesiginia igira na Pilistia. ²⁶ Migira nina mane sasanga a Saul ara ba turupatuna vania a David na omea a Saul e tsaria, ma David e gini mage sosongo ke lia na tauna na dalena na taovia tsapakae. Me idavia kara titia na dani na mutsa sai na tauga, ²⁷ ma David migira nina mane ara vano mara labumatesigira ara ruka sangatu na Pilistia. Maia e adimai-gira na turina na kokoraqira vania na taovia tsapakae me ba tsokogira i matana, rongona aia ke gini tamivania ke taugâ na dalena. Me vaga ia, ma nina aqo nomoa a Saul ke sau ko Mikal na dalena vania a David ke taugâ.

²⁸ Ma Saul e reigadovidoua laka na Taovia e totu manana i konina a David, me laka ko Mikal na dalena goto e galuve sosongolia a David. ²⁹ Mi tana, ma Saul e mataguni sosongolia bâ a David, me mologalana tana maurina popono.

³⁰ Me pipi kalina igira na mane vaumate ni Pilistia kara mai na vailabu, ma David e tangomana sosongo liusigira bâ igira sui nina mane sasanga tavosi a Saul. Mi tana nauaganana ia, me gini tangi loki sosongo bâ gana rongo a David.

A Saul e Rotasi Sosongolia a David

19 Ma Saul e tû, me tsarivania a Jonatan na dalena me vanigira sui nina mane sasanga, laka aia e voroganamate a David. Maia Jonatan e galuve sosongolia a David, ² me tû me ba tsarivulagi vania a David, "Na tamaqu inau e area na labumatesiamu igoe. Kiki ko parovata dou ke matsaraka ke dani. Mo ko ba taopoi sa naua tana ko popoi dou mi tana nogo ko totu. ³ Minau sauba kau vano ma kau ba tû i ligisana na tamaqu varangisia i tana o taopoi igoe, ma

kau gini goko vania tana rongomu. Me ti vaga kau rongomia sa goko ke tsaria, minau sauba kau ba tsarivulagia vanigo."

⁴ Ma Jonatan e bâ konina na tamana me tsonikaea a David me tsarivania, "Taovia, ko laka na nauana sa omea seko vania a David nimu maneaqo. Aia e tau saikesa nauvanigo sa omea seko. Tagara, mi tana omea sui aia e naua, e sanga sosongoliginigo moa igoe. ⁵ Aia e bisâ na maurina kalina e labumatesia a Goliat, mi tana nina aqo nogo aia ti na Taovia e gini tangomana tana vailabu me gini managaqira na Israel. Mi kalina o morosia na omea aia e naua, migoe o gini mage sosongo. ?Megua kalina ia ti o ngaoa na labumatesiana tagara rongona lê a David aia na mane tsalapo dou e tau naua sa omea seko?"

⁶ Mi tana ma Saul e tabedoua na omea vaga a Jonatan e tsarivania, me tû me vekea tana asana na Taovia laka e utu goto ke labumatesia a David. ⁷ Bâ, ma Jonatan e soâ a David me turupatuna vania pipi sui na omea e tsaria na tamana; mi muri, maia e adivanoa a David i konina a Saul. Me tû tana dani ia, maia David e aqo vanitugua na taovia tsapakae vaga e naunogoa tana idana.

⁸ Me tau oka i muri, me kesa na vailabu kolugira na Pilistia e botsa laba tugua. Ma David e baginigira me tuliusigira saikesa, migira ara viri tsogovisu lê.

⁹ Me kesa dani ma na Taovia e moloa na tidao seko ke totuvitugua a Saul. Maia e tototu moa i valena ma nina bao tana limana. Ma David e totu goto nogo i tana, me tataivania nina itai tatangi. ¹⁰ Ma Saul e tovoa laka ke bao vataraginia a David tana ponoponona na vale, ma David e tsaku e tsipuligi me savilaginia, ma na bao e ba toka lê tana ponopono. Ma David e tsogo me ba taopoi i valena.

¹¹ Mi tana bongi nogo ia, ma Saul e molovanogira visana na mane kara ba tuvua na valena a David, ma kara labumatesia tana matsaraka na dani ngana. Ma ko Mikal na tauna a David e parovatavia me tsarivania, "Ti vaga igoe ko tau tsogoligi tana bongi nogo iani, me ke dani sauba ko mate igoe." ¹² Maia ko Mikal e tû, me molotsunâ a David ginia na itai tana ovaova gana na bisi, maia e tsogoligi me ba taopoi. ¹³ Mi muri, maia e adia na titinonina na god tana vale ia, me tsarovaginia i nigena a David, me molo bâ gana lulunga ara aqosiginia na ivuna na naniqoti, me tsavupoiginia na polo na tsavunige. ¹⁴ Mi kalina igira nina mane a Saul ara mai laka kara tangolia a David, maia ko Mikal e tsarivanigira laka a David e lobogu loki sosongo. ¹⁵ Ma Saul e raivisugira tugua kara bâ, ma kara morosia a David ginia na mataqira segeni. Me ketsaligira vaganana, "Kamu kalagaia kolu nigena ma kamu adimaia ieni, minau nogo sauba kau labumatesia." ¹⁶ Migira ara sage bâ i valena, mara reia na titinonina na god na vale tana nigena a David, mi vavana na lovana e totu

na lulunga ara aqosiginia na ivuna na naniqoti. ¹⁷ Ma Saul e veisuâ ko Mikal, "?Egua ti o perobulesiau inau, mo tamivania me vano lê gaqu gala?"

Maia ko Mikal e gokovisu vania me tsaria, "Rongona aia e tsarivaniau laka sauba ke labumatesiau inau ti vaga kau tau sangâ me ke tsogoligi."

¹⁸ Ma David e tsogovano i konina a Samuel i Rama, me turupatu vania pipi sui na omea a Saul e nauvania. Mi muri, mi kaira a David ma Samuel ara ka vano i Naiot mara ka ba totu i tana. ¹⁹ Ma Saul e rongomia laka a David e totu i Naiot tana Rama. ²⁰ Te aia e tû, me molovanogira visana nina mane kara ba tangolia. Mi tana, migira ara ba reigira kesa na alaala na propete ara gagavai, mara gogokodato tana asana na Taovia, maia nogo a Samuel e ida vanigira. Ma nina tarunga God e totuvigira nina mane a Saul, migira ara tuturiga goto na gavai ma na gokodato tana asana na Taovia.

²¹ Mi kalina a Saul e rongomia e laba na omea vaga ia, maia e molovanogira goto visana nina mane adigoko. Migira goto ara ba sangagoto na gavai ma na gokodato tana asana na Taovia. Maia Saul e molovanogira goto visana na mane adigoko na tolunina kalina, me kesa moa atsa na omea e labavanigira goto. ²² Mi muri, maia segenina goto a Saul e aligiri na vano i Rama. Mi kalina aia e ba tsau tana tuvua loki i Seku, maia e veisuagira na tinoni ara totu tana iava vaga ara ka totu kaira a Samuel ma David. Migira ara tsarivania laka i kaira ara ka totu i Naiot. ²³ Mi kalina e babâ moa i sautu, ma nina tarunga God e datovigotoa a Saul, maia e tuturiga na gavai ma na gokodato tana asana na Taovia; me nau babâ moa poi e ba tsau i Naiot. ²⁴ Me tsoraligia na polona me gavai me gokodato tana asana na Taovia i matana a Samuel, me tsaro malaiole tana dani popono ma na bongi popono. Iani nogo e vaga na pukuna na gokolia ara tsaria, "?Me laka e lia goto na propete a Saul?"

A Jonatan e Sangâ a David

20 Mi tana, ma David e tsogoligi tania i Naiot tana Rama, me visutugua i konina a Jonatan. Maia e veisuâ a Jonatan, "?Nagua nomoa au naua inau? ?Na sasi loki gua sagata au tsukia inau? ?Na omea seko gua inau au nauvania na tamamu igoe te aia e area na labumatesiaqu vaga ia?"

² Ma Jonatan e gokovisu vania me tsaria, "!E utu saikesa ko mate igoe! Na tamaqu e tsari idanogoa vaniau pipi sui na omea aia e naua, atsa moa na omea loki se na omea tetelo, me utu goto ke poivaniau inau na omea vaga ia. !Ma na omea iani e tau saikesa mana!"

³ Ma David e tsarivania, "Na tamamu igoe e donagininogoa laka igoe o galuve sosongoliau inau, me padanogoa laka ke tau tsarivulagi vanigo igoe na

omea aia e padâ ke nauvaniau inau, rongona igoe ko tau gini padasavi sosongo. !Inau au gini vatsa vanigo tana asana na Taovia mamauri laka inau au tau nogo totu ao tania na mate!"

⁴ Ma Jonatan e tsarivania, "Ko tsarivaniau moa na omea igoe o ngaoa kau naua, me sauba inau kau naua."

⁵ Ma David e tsarivania, "Ke dani nogo sauba ke gado na Danina na Vula Vaolu, minau niqû aqo nomoa kau ba sangamutsa kolua na taovia tsapakae. Me ti ke dou moa vanigo igoe, minau kau vano ma kau ba taopoi i legai poi ke tsau tana ngulavi ke danina. ⁶ Me ti vaga na tamamu ke tau reiau i sasaqu tana bela na mutsa, migoe ko tsarivania laka au nongigo nogo igoe kau vano tsaku i Betlehem veraqu, rongona na tagu vanigira nogo niqû tamadale popono inau kami savori-kodoputsa i tana, vaga igami ami lavu na nauana pipi ngalitupa.

⁷ "Me ti vaga aia ke tsaria, 'E dou moa,' eo, minau sauba kau mauri. Me ti vaga aia ke gini kore, mi tana igoe sauba ko donaginia laka aia e padakuti matena nomoa ke labumatesiau inau. ⁸ Kiki, ko naua moa na omea iani vaniau, mo ko manali sailaginia moa nimu veke tabu o naunogoa vaniau. !Me ti e mana laka au sasi manana inau, migoe segenimu nogo ko labumatesiau! ?Na rongona gua goto ko adiau bâ i konina na tamamu me ke labumatesiau?"

⁹ Ma Jonatan e tsarivania, "!Ko laka goto na padavaganana ia! ?Me ti vaga kau donaginia laka na tamaqu e padakuti matena laka ke sekoligo igoe, me laka inau kau tau tsarivulagia vanigo?"

¹⁰ Ma David e veisuâ, "?Masei moa sauba ke tsarivulagia vaniau inau ti kau gini dona laka na tamamu e goko korekore vanigo tana rongoqu inau?"

¹¹ Ma Jonatan e tsarivania, "Ida kaita ma ka vano tana poina tagaria." Bâ, mi kaira ara ka dulivano. ¹² Mi tana, ma Jonatan e tsarivania a David, "!Na Taovia na God ni Israel aia nogo ke lia ka nida rongovata! Tana tagu vaga nogo iani ke dani mi kedanina goto, sauba inau kau torogoko i konina na tamaqu. Me ti aia ke tobadou vanigo, minau sauba kau mologokona bâ vanigo.

¹³ Me ti vaga aia e area moa na sekoliamu, ma na Taovia ke labumatesiau inau ti kau tau tsarivulagia vanigo, ma kau aqosi sautuna vanigo gana ko gini tso-goligi. !Ma na Taovia ke totu kolugo vaga nogo aia e totukolua na tamaqu i sau! ¹⁴ Me ti vaga inau kau mamauri moa, migoe ko padatugua moa nimu veke tabu o nauvaniau mo ko galuveau; me ti vaga kau mate inau, ¹⁵ mau nongigo ko sausailaginia vanigira niqû tamadale inau na galuve atsa vaga goto o sauvaniau. Mi kalina na Taovia ke toroutsani saikesaligira igira sui gamu gala, ¹⁶ ma ka nida vekeasai kaita ke totu kalavata babâ moa, me ke tau goto taveo. Me ti vaga ke taveo lê ma na Taovia sauba ke kedego igoe."

¹⁷ Me kesa goto kalina a Jonatan e raia a David ke vekevania laka sauba ke galuvea, rongona a Jonatan e galuvea a David vaga saikesa nogo aia e galuve segenina. ¹⁸ Mi muri, ma Jonatan e tsarivania, "Ke dani nogo ke laba na Danina na Vula Vaolu, me sauba aia ke tau reigo nogo igoe i sasamu tana bela na mutsa. ¹⁹ Me kedanina sauba ke seko sosongo bâ tobana aia ti vaga ke tau goto reigo i tana. Me vaga ia, me dou ti ko vi-subatugua i tana igoe o ba taopoi nogo tana idana, mo ko totu popoi i murina na tsupu na vatu i tana. ²⁰ Minau sauba kau gini vanavana bâ i tana ke tolu na pipili, migira kara padâ laka au sasanigado. ²¹ Mi muri, minau sauba kau raiginia niqû borau ke vano me ke ba lavegira. Me ti vaga igoe ko rongomia kau tsarivania, 'Na pipili gira ara puka i tabana mai ieni, ko bâ mo ko adimaigira vaniau,' miani nogo na papadana laka igoe sauba ko mauri me tangomana ko rutsulaba mai. Inau au gini vatsa na Taovia mamauri laka sauba ke tau laba vanigo sa omea seko igoe. ²² Ma ti ko rongomia inau kau tsarivania niqû borau, 'Na pipili gira ara puka tabana bâ,' mi tana igoe ko tû mo ko tsogoligi, rongona na Taovia nogo e mologo ko vanoligi. ²³ Ma ka nida vekeasai kaita, na Taovia nogo sauba ke reia laka sauba nomoa kaita ka muri sailaginia."

²⁴ Bâ, ma David e vano me ba taopoitugua tana poina ia. Mi tana Danina na Vula Vaolu, maia Saul na taovia tsapakae e mailaba tana mutsa sai, ²⁵ me ba totupuka nogo tana sasana segeni tavamuri vania na ponoponona na vale. Maia Abner e totu i ligisana aia, ma Jonatan e totu aro bâ i konina. Ma na sasana a David e mangamanga lê. ²⁶ Mi tana dani ia, ma Saul e tau goto tsaria sa omea, rongona e padâ i tobana, "Ngatsu ke laba vania sa omea, me gini tau male i matana God." ²⁷ Mi tana dani ngana, na dani murina na Danina na Vula Vaolu, ma na sasana a David e totu mangamanga lê moa, ma Saul e tû me veisuâ a Jonatan, "Egua vaga ti a David e tau mai sanga tana mutsa sai i noa, mi dani eni me tau goto mai?"

²⁸ Ma Jonatan e gokovisu me tsarivania, "Aia e mai ngasuau inau laka kau tamivania ke vano i Betlehem. ²⁹ Aia e tsarivaniau, 'Kiki, ko tamivaniau moa kau vano, rongona igira na kamaqu ara lokisia na danina na savori-kodoputsa i veraqu, ma na kulaqu loki e ketsaliau kau ba sangatotu i tana. Me ti vaga igoe na kulaqu manana inau, mo ko tamivaniau moa ma kau ba reigira na kamaqu.' Aia nogoria na rongona ti o tau reia ke totu i sasana tana nimu bela na mutsa."

³⁰ Ma Saul e kore sosongo vania a Jonatan me tsarivania, "!Igoe na dalena nao! !Eo, mi kalina ia au donadouginingo saikesa inau, laka o totu tabana kolua saikesa a David, mo paluvangamamu segeni igoe kolugotoa na tinamu! ³¹ ?Laka o tau vati padagadovia igoe laka tana tagu popono ke mamauri moa a David, migoe tagara lelê ko tau lia na taovia tsapakae tana

butona momoru iani? !Ko bâ nogo kalina ia, mo ko adimaia a David ieni, nina aqo nomoa ke mate!"

³² Ma Jonatan e veisuâ tamana, "Ma nagua rongona ti ke mate aia? ?Laka nagua e nausekolia ngana?"

³³ Mi kalina a Saul e rongomi vaganana ia, maia e langâ nina bao me baoginia a Jonatan laka ke matesiginia, mi tana ma Jonatan e vasini padagadovia laka na tamana e padakuti matena nomoa ke labumatesia a David. ³⁴ Ma Jonatan e kore loki sosongo me tû tsakutania na bela, me tau goto gania sa omea tana dani popono ia, aia na rukanina dani tana Vula Vaolu. Maia e melu loki sosongo tana rongona a David, rongona a Saul e pea sosongolia vaga ia. ³⁵ Mi tana matsaraka na dani ngana, ma Jonatan e tû, me vano tana poi i tana ke ba tsodoa a David vaga ara ka pedesainogoa. Maia e dulikolua kesa na borau vaolu, ³⁶ me tsarivania, "Inau sauba kau gini vanavana niqû pipili, migoe ko ulo bâ mo ko adivisumaigira." Ma na borau ia e ulo, ma Jonatan e gini vanavana nina pipili me liusia aia. ³⁷ Mi kalina na borau e ba tsau tana nauna i tana e ba puka nina pipili, maia Jonatan e gu bâ vania me tsaria, "Na pipili ri e puka tabana bâ! ³⁸ !Ko laka na tutu lê moa i tana! !Ko ba tsaku!" Ma na borau ia e tangolikaea na pipili me visutsaku i konina gana taovia, ³⁹ maia e tau saikesa padagadovia na rongona na omea girani; mi kaira segeni moa a Jonatan ma David ara ka donaginia. ⁴⁰ Ma Jonatan e saugira gana sagore vania na borau ia, me raiginia ke adivisugira i vera.

⁴¹ Mi murina kalina e vano nogo na borau ia, ma David e labamai tana murina na tsupu na vatu gira, me tsuna tuturu me tsuporu tsuna tana kao tolu kalina. Kaira sui a David ma Jonatan ara ka ngangai mara ka vaidomigi; ma David e ngangai loki bâ liusia a Jonatan. ⁴² Mi muri, ma Jonatan e tsarivania a David, "Aia God ke totu i konimu. Mi tana rongona ka nida vekesai kaita ka naunogoa i matana na Taovia, ma na Taovia segeni nogo aia ka nida rongovata igoe minau, migira na kukuamu igoe ma na kukuaqu inau." Mi muri, ma David e vano, ma Jonatan e visutugua i vera.

A David e Tsogo Tania a Saul

21 Me tû a David, me vano i Nob i konina a Ahimelek na manetabu. Ma Ahimelek e tsunamai na valaleana a David me matagu me gariri me veisuâ, "Egua vaga ti o mai segenimu ieni igoe?"

² Ma David e gokovisu me tsarivania, "Na taovia tsapakae nogo e molomaiau, me tsarivaniau laka kau tau goto tsarivania ke kesa tana na rongona na omea aia e molomaiginiau kau naua. Mau tsarivanigira niqû mane kara ba tsodoau i tana nauna inau au tsarivanigira nogo. ³ ?Mi kalina ia, nagua tangomana ko sauvaniau? Ko vaniau ke tsege na sivona na bredi, se sa omea moa ko tamanina igoe."

⁴ Ma na manetabu ia e gokovisu vania me tsaria, "Inau au tau tamanina sa bredi lê; na bredi tabu moa i koniqu. Igoe tangomana ko adigira moa ti vaga igira nima maneaqo igoe ara tau vasini maturu kolua moa sa daki."

⁵ Ma David e tsarivania, "Alao! Migira niqû mane vaumate ara male i matana God pipi kalina ami vano tana vailabu lê moa. ?Megua ti kara tau male kalina eni tana tagu ami vano kesa tana omea e tamani rongona loki?"

⁶ Me vaga ia, ma na manetabu e sauvania a David visana na sivona na bredi tabu, rongona ngiti bredi i konina igira moa na sivona na bredi ara sauvainogoa God tana belatabu, mara vasini moa oliginigira na bredi papara vaolu.

⁷ Ma kesa nina maneaqo a Saul, aia Doeg na asana ma na mane ni Edom, e totu goto i tana tana dani ia rongona ke naua nina savori vania na Taovia.

⁸ Ma David e tsarivania a Ahimelek, "Laka o tamani na sa bao se sa isi tangomana ko sauvaniau inau? Nina rarai na taovia tsapakae e naua mau gini tsaku sosongo, mau gini tau tamani taguna kau adia niqû isi se sa gaqu sagore."

⁹ Ma Ahimelek e tsarivania, "Inau au tamanina moa nina isi a Goliat na Pilistia aia igoe nogo o labumatesia tana Poi ni Ela. Tana e totu i murina na polo tabu, mara veqoginia na polo. Me ti vaga igoe ko ngaoa mo ko adia moa, aia lelê moa ngiti sagore ieni."

Ma David e tsaria, "Ko adimaia vaniau moa. !E tagara goto ke kesa na isi ke dou vaga ia sa nauna!"

¹⁰ Ma David e mololea i tana, me tsotsogo babâ moa tania a Saul. Me vano i konina a Akis na taovia tsapakae ni Gat. ¹¹ Ma nina mane sasanga segeni nogo a Akis na taovia tsapakae ara tsarivania, "Laka e tau a David iani, aia e taovia tsapakae tana nina butona vera segeni? Iani nogoria na mane ara patsâ igira na daki tana linge kalina ara gavai mara tsaria, 'A Saul e matesigira na toga, maia David e matesigira sangavulu na toga.'"

¹² Ma niqira goko ia e gadovi saikesalia a David, me gini mataguni sosongolia a Akis na taovia tsapakae ni Gat. ¹³ Mi kalina igira nina mane sasanga na taovia tsapakae ara totu varangisia moa tana e totu a David, maia e tovoatugua laka e bubulega, me naua vaga moa na mane bule kalina igira ara tovoa laka kara tangolia; me maretsotsi bamai tana matsapakapuna na verabau ia, ma na bubuena e sarara tsuna tana ngolana. ¹⁴ Bâ, ma Akis e tsarivanigira nina mane sasanga, "Kamu morosia bâ! E bule manana na mane ia! ?Egua ti kamu adimaia vaniau inau? ¹⁵ ?Laka e tau vati tugu na mane bule vaga ia tana vera iani? ?Egua ti kamu adimai vaniau ke kesa goto me ke malabulesiau inau kolua nina nau omea bubulega ia laona na valequ?"

Ara Matesigira na Manetabu

22 A David e tsogoligi tania na verabau ni Gat, me vano kesa tana vatuluma i ligisana na vera ni Adulam. Mi kalina igira na kulana migira sui tana vale na na tamana ara rongomia laka aia e totu i tana, migira ara tû mara ba totu kolua i tana. ² Mara saikolu mai goto i konina a David igira na tinoni ara bingi sekoligira, migira ara gini loaga na kaoni, migira goto e gini seko tobaqira visana na omea, migira sui ara gana ngongo vati sangatu na mane, maia David e lia gaqira ida.

³ Ma David e mololea i tana me vano i Mispa tana Moab, me tsarivania na taovia tsapakae ni Moab, "Kiki, ko tamivanikaira na tamaqu ma na tinaqu kara ka mai totu kolugo ieni, poi tsau kalina inau kau tsodovulagia na omea God sauba ke nauvaniau." ⁴ Me vaga ia, ma David e molokaira na tamana ma na tinana i konina na taovia tsapakae ni Moab, mara ka totu i tana tana tagu popono a David e totu popoi i laona na vatuluma.

⁵ Mi muri, ma Gad na propete e mailaba i konina a David me tsarivania, "Ko laka goto na totu ieni. Ko tû mo ko vano tsaku tana butona kao ni Juda." Bâ, ma David e mololea i tana me vano tana legai atsi ni Heret.

⁶ Me kesa dani a Saul e totu i Gibeá, me totupuka i vavana kesa na gai tabu i kelana na tetena, ma na bao i limana, migira sui nina mane sasanga ara tupolia. Me kesa e tsarivania a Saul laka ara vasini tsodoa moa a David kolugira nina alaala. ⁷ Maia e tû me tsarivanigira nina mane sasanga, "¡Kamu rorongó igamu na mane ni Benjamin! ?Egua amu padâ laka sauba a David ke sauvanigamu sui ke visana na butona kao kolugira goto visana na uta na uaeni, me ke mologamu ma kamu lia niqira ida igira nina mane vaumate? ⁸ ?Laka aia nongoria na rongona ti amu gini vorogaqumate inau? Me tagara goto ke kesa vidamui ke tsarivaniau laka na dalequ segeni nogo inau e totu tabana kolua a David. ¡Me tagara goto ke kesa vidamui ke gini boeginiau inau, se ke tsarivaniau laka a David, aia e kesa niq mane segeni nogo inau, tana tagu tsotsodo nogo iani e lavea kesa nina tagu dou i tana ke labumatesiau inau, ma na dalequ segeni nogo aia e tsovula gokona vania!"

⁹ Maia Doeg e tutû kolugira nogo nina mane sasanga a Saul i tana, maia e tsarivania a Saul, "Inau au morosia a David kalina aia e vano i Nob konina a Ahimelek na dalena a Ahitub. ¹⁰ Mau rongomia kalina a Ahimelek e veisuâ na Taovia tana rongona a David. Mi muri, maia e sauvania a David visana na mutsa me sauvanigotoa nina isi a Goliat na Pilistia."

¹¹ Mi tana, maia Saul e mologira nina maneaqo kara ba soamaia a Ahimelek na manetabu, kolugira sui na

kamana igira ara manetabu goto i Nob, kara mai i konina. ¹² Mi kalina ara mailaba maia Saul e tsarivania a Ahimelek, "¡Ko rorongó igoe a Ahimelek!"

Ma Ahimelek e tsarivania, "Tani nogo inau taovia."

¹³ Ma Saul e veisuâ, "¿Rongona gua ti kagamu a David amu ka vorogaqumate inau? ¿Ma na rongona gua goto igoe o sauvania na mutsa me kesa na isi, mo lavegoko i konina God tana rongona aia? ¡Eo, mi kalina ia maia e piloligi taniau saikesa nogo inau, me pitua moa kesa nina tagu dou i tana ke labumatesiau inau!"

¹⁴ Ma Ahimelek e tsarivania a Saul, "¡A David aia e kesa nimu mane sasanga dou sosongo! Maia e totukakai kalavata i konimu. Me taugâ goto na dalemu daki segeni nogo igoe, me ida dou vanigira nimu mane matali, migira sui na tinoni i laona na valemui igoe ara kukuni loki tania. ¹⁵ Eo, inau au veisuâ God tana rongona aia, me tau laka aia na kesianina kalina au naua. Mi tana rongona na vorogamumate igoe, e tau dou ko kelivaniau inau taovia, se vania ke kesa goto i laogira na kamaqu. ¡Inau au tau saikesa donaginina sa omea ke kalea na omea vaga ia!"

¹⁶ Ma na taovia tsapakae e tsarivania, "A Ahimelek, igoe kolutugira sui na kamamu sauba nomoa kamu tu mate." ¹⁷ Mi muri, maia e tsarivanigira moa na mane matali ara tutû i ligisana, "¡Kamu labumatesigira igira nina manetabu na Taovia! Igira nogo ara totu tabana konina a David, mara dona rago laka aia e tsogoligi nogo, mara tau moa tsarivulagia vaniau." Migira na mane matali ara sove na langaana na lima qira ma kara labugira igira nina manetabu na Taovia. ¹⁸ Mi tana ma Saul e tsarivania a Doeg, "¡Igoe nogo ko labumatesigira!" Maia Doeg e tû me labumatesigira sui lakalaka. Mi tana dani nogo ia, maia e labumatesigira ara alu sangavulu tsege na manetabu igira ara dona kara sagelia na epod. ¹⁹ Mi muri, ma Saul e ketsalia ke vano i Nob aia na veraqira na manetabu, me ke labumatesigira sui lakalaka na tinoni ni tana: na mane ma na daki, migira na baka ma na meomeo, ma niqira buluka ma na asi ma niqira sipi, maia e bâ me labumatesigira sui.

²⁰ Maia moa a Abiatar, kesa na dalena mane a Ahimelek e tangomana na tsogoligi, me ba tsau i tana e totu a David. ²¹ Maia e turupatu vania a David e koegua kalina a Saul e labumatesigira nina manetabu na Taovia. ²² Ma David e tsarivania, "Eo, kalina inau au morosia a Doeg e totu tana tana dani ia, minau au padanogoa i tobaqu laka sauba aia ke ba tatamanga gaqu i konina a Saul. Me vaga ia, minau nogo kiki au gini loaga tana mateaqira igira sui na kamamu igoe. ²³ Migoe ko totu koluau moa inau mo ko laka goto na matagu. Aia Saul e ngaorogoa ke labumatesikaita sui moa kaita, me ti vaga igoe ko totu i koniqu inau me sauba ko totu raviravi dou."

A David e Maurisia na Vera ni Keila

23 A David e rongomia laka igira na Pilistia ara bokia na vera i Keila, mara komigira na sila ara vasini moa ara pitsugira. ² Maia David e tû me veisuâ na Taovia, “?Laka o ngaoa kau bâ ma kau labugira na Pilistia?”

Ma na Taovia e gokovisu vania me tsaria, “Eo, ko labugira mo ko maurisia na vera ni Keila.”

³ Migira nina mane a David ara tsarivania, “!Alao! !Ami matagu sosongo nogo igami ieni tana Juda; me sauba ke seko sosongo bâ ti vaga igita ka vano i Keila ma ka vailabu kolugira niqira alaala popono na mane vaumate na Pilistia!” ⁴ Me tû a David me veisuatugua na Taovia, ma na Taovia e tsarivania, “Ko vano moa, mo ko bokia na vera ni Keila, rongona inau nogo sauba kau sauvanigo na susuliga agana ko gini tango mana na tuliusiaqira na Pilistia.” ⁵ Mi tana, ma David migira nina mane vaumate ara vano i Keila, mara baginigira na Pilistia. Ara labumatesigira danga na vidaqira mara laua niqira buluka. Maia nogo e vaga kalina a David e maurisia na vera ia.

⁶ Mi kalina a Abiatar na dalena a Ahimelek e tsogo me ba totu kolua a David i Keila, maia e adigotoa na epod.

⁷ Ma Saul e rongomia laka a David e vano i Keila maia e tsaria, “God e molonogoa a David i limaqu inau. Ma David e sogoti segenina nogo rongona aia e vano i laona na vera e tamanina na baravatuna kolua na matasapakapu kakai.” ⁸ Mi tana ma Saul e soasaigira nina alaala kara vano na vailabu, kara ala bâ i Keila ma kara tupoligira a David ma nina mane vaumate.

⁹ Mi kalina a David e rongomia laka a Saul e vorogokona na utusiana, maia e tsarivania a Abiatar na manetabu, “Ko adimaia ieni na epod.” ¹⁰ Mi muri ma David e tsaria, “Taovia igoe na God ni Israel, inau au vasini moa au rongomia laka a Saul e vorogokona na mai ieni i Keila, me ke toroutsania tana rongoqu nogo inau nimu maneaqo. ¹¹ ?Laka sauba igira segeni nogo na tinoni ni Keila kara livuleau inau i limana a Saul? ?Me laka a Saul sauba ke mai manana nomoa vaga nogo au rongomia inau? !Taovia na God ni Israel, au nongigo ko gokovisumai vaniau!”

Ma na Taovia e gokovisu vania a David me tsaria, “A Saul sauba manana ke mai.”

¹² Ma David e veisuatugua, “?Me laka sauba igira na tinoni ni Keila kara moloau inau migira goto niqu mane vaumate i limana a Saul?”

Ma na Taovia e tsarivania, “Eo, sauba nomoa kara nauvaganana ia.”

¹³ Bâ, ma David migira nina mane vaumate, igira sui ara gana ngongo ono sangatu na mane, ara tsaku sosongo ara mololea i Keila, mara vano kara lavea sa

nauna i tana kara taopoi. Mi kalina a Saul e rongomia laka a David e tsogoligi taninogoa i Keila, maia e tau goto bâ i tana.

A David Tana Kao Vungavungaga

¹⁴ A David e totu popoi tana kao vungavungaga i laona na kaomate ligisana i Sip. Ma Saul e tovokakaia moa pipi kalina moa laka ke tsodoa a David, ma God e tau moloa a David i limana aia. ¹⁵ Ma David e matagu rongona a Saul e lavea me ngaoa moa na matesiana.

Mi tana tagu nogo ia, ma David e totu moa i Hores, i laona na kaomate i ligisana na vera ni Sip. ¹⁶ Ma Jonatan na dalena a Saul, e ba laba i konina a David i tana, me malagaisia ke gini norukakaia moa laka God sauba ke reitutugua. ¹⁷ Me tsarivania, “Ko laka na matagu. A Saul na tamaqu inau, e utu nomoa ke tangomana na labuamu igoe. Aia e donagininogoa laka igoe nogo sauba ko lia na taovia tsapakae ni Israel, me laka inau sauba kau rukanina i konimu igoe.” ¹⁸ Mi kaira ara ka vaolusitugua ka niqira veke i matana na Taovia laka kara ka vaitangoligi ruka tabana. Ma David e totuvisu moa i Hores, ma Jonatan e visutugua i verana.

¹⁹ Me visana na tinoni ni Sip ara vano i konina a Saul i Gibeana mara tsarivania, “A David e taopoi i Hores tana nimami butona kao igami, i kelana na Vungavunga Hakila, tabana i ata tana kaomate ni Judea. ²⁰ Taovia, igami ami donagininogoa laka igoe o ngao sosongolia na tangoliana a David; me vaga ia, me dou ti ko mai tana nimami butona kao igami, migami nogo kami sangago na tangoliana.”

²¹ Ma Saul e tsarivanigira, “!Na Taovia ke tabugamu rongona igamu amu dou sosongo vaniau inau! ²² Kamu visutugua ma kamu lavedoua iava tsotsodo i tana e totu aia, me laka ase i nogo e ba reia. Inau au rongomia laka aia e lave liliuna sosongo. ²³ Kamu ba lavedoua tana nauna tsotsodo e ba taopoi, ma kamu laka na tagara kamu adivisu gokona i koniqu inau. Mi muri, minau sauba kau dulikolugamu, me ti vaga aia ke totu moa tana nimui butona kao igamu, me sauba moa kau ruguvi labatia, atsa moa ti e kilia inau kau lavea tana kao popono ni Juda.”

²⁴ Migira ara tû mara mololea i tana mara visutugua i Sip idavia a Saul. Ma David migira nina mane ara totu moa tana kaomate ni Maon, kesa tana qou mangu lê tabana i ata tana kaomate ni Judea. ²⁵ Ma Saul migira nina mane vaumate ara aligiri na vano na laveana a David. Maia David e rongomia laka igira ara maiginia, te aia e tû, me vano kesa tana tetena vatuvatuga tana kaomate ni Maon, mi tana e ba taopoi. Mi kalina a Saul e rongomi vaganana ia, maia e takuvitsaria a David.

²⁶ Ma Saul migira nina alaala ara totu kesa tabana na tetena, ma David ma nina alaala ara totu kesa tabana.

Igira ara gini mavi sosongo kara tsogoligi tania a Saul ma nina alaala, rongona ara mai varangisigira nogo, me varangi nogo kara tangoligira. ²⁷ Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, me kesa na mane adigoko e maitsau i konina a Saul me tsarivania, “!Ko visumai tsaku nogo kalina ia! !Igira na Pilistia ara sagemaitugua tana nida butona kao!” ²⁸ Ma Saul e mololea na takuviana a David, me vano na vailabu koluqira na Pilistia. Aia nogo na rongona te ara soaginia tana nauna ia na Tetena na Tavota. ²⁹ Ma David e tû me mololea i tana, me vano tana butona kao ni Engedi, mi tana e ba taopoi.

A David e Gaea na Maurina a Saul

24 Mi kalina a Saul e visumai tana vailabu kolugira na Pilistia, mara turupatuna vania laka a David e totu tana kaomate ligisana i Engedi. ² Ma Saul e adigira e tolu na toga na mane vaumate susuliga bâ tana Israel, mara vano na lavaeana a David ma nina mane, tabana i longa tana maragova ara soaginia na Maragovana na Naniqoti Atsi. ³ Maia Saul e maitsau kesa tana vatuluma varangisia na baraqira na sipi ligisana na sautu, me sage i laona me ba tabataba. Mi murina bâ i laona vasau na vatuluma nogo ia i tana saikesa nogo ara taopoi a David migira nina mane. ⁴ Migira ara tsarivania, “!E tagu dou vanigo nogo igoe kalina ia! Na Taovia e tsarivanigo nogo laka aia sauba ke moloa gamu gala i limamu, me tamivanigo ko nauvania na omea gua moa igoe o padâ ko nauvania.” Ma David e tû me taqutaqu bâ i konina a Saul, me putsiligivania kesa turina na polona sagesage, maia Saul e tau saikesa donaginia. ⁵ Mi tana, ma David e tuturiga na padasavi, ⁶ maia e tsarivanigira nina mane, “!Aia na Taovia ke mataliau ma kau tau nauvania sa omea seko niqu taovia, aia na Taovia e vilinogoa ke lia na taovia tsapakae! !Niqu aqo kau tau goto nauvania sa omea seko, rongona aia nogo na taovia tsapakae na Taovia e vilinogoa!” ⁷ Maia David e tongokapusi vanigira nina mane kara laka na labumatesiana a Saul.

Ma Saul e tû, me mololea na vatuluma ia, me tuturiga tugua na vano babâ i sautu. ⁸ Me rutsu goto a David me tsarimurina a Saul me soâ, “!Taovia!” Ma Saul e pilovisu, maia David e tsuporu tsuna tana kao tana kukuni ⁹ me tsarivania, “?Rongona gua ti igoe o rongomigira moa niqira goko na tinoni ara tsaria laka inau au ngaoa na sekoliamu? ¹⁰ Mo reisegenimu nogo igoe laka kalina moa ia i laona na vatuluma iani na Taovia e mologo igoe tana limaqu inau. Visana niqu mane vaumate inau ara raiginiau kau labumatesigo, minau moa au galuvego igoe mau tsaria laka e utu kau nauvanigo sa omea seko, rongona igoe nogo aia na Taovia e viligo ko lia na taovia tsapakae. ¹¹ !Ko reia tamaqu, ko reimaia bâ na turina na polomu sagesage iani i limaqu! Inau au tangomana nogo kau labumate-

sigo, mau tau nomoa labumatesigo, mau putsikutia moa na turina na polomu iani. Au nauvaganana ia rongona igoe ko donaginia laka inau au tau sove tani-go igoe, mau tau goto padâ kau sekoligo. Migoe moa o ruguviau mo ngaoa na labuaqu, atsa moa ti inau au tau nauvanigo sa omea seko. ¹² !Na Taovia moa ke pedea ase i ka vidada e sasi! Maia nogo ke kedego igoe tana rongona na omea o nauvaniau, minau moa sauba e utu goto kau pelego igoe. ¹³ !Igoe o donanogoa na gokolia ni sau ara tsarivaganana iani, ‘Igira moa na tinoni seko ara dona na nauana na omea e seko.’ Me vaga ia, me utu vaniau inau kau nauvanigo sa omea seko. ¹⁴ ?Masei vaga aia na taovia tsapakae ni Israel e tovoa na labumatesiana? ?Ma nagua sagata e takuvia? !Na pai mate, tagara ma na ngutu lê! ¹⁵ Na Taovia nogo sauba ke pede, me ke votavanikaita ase i ka vidada nomoa e sasi. Maia ke vilekea na omea iani, me ke isutuguqu inau, me ke maurisiau tania na limamu igoe.”

¹⁶ Mi kalina a David e goko sui nogo, ma Saul e veisuâ, “?A David dalequ, laka igoe nogoria o goko?” Maia e tuturiga na ngangai. ¹⁷ Mi muri, maia e tsarivania a David, “E goto saikesa na omea o tsaria igoe, minau nomoa au sasi! !Igoe o dou sosongo nogo vaniau, minau moa au sasi vanigo igoe! ¹⁸ Mi dani eni nogo igoe o sauvulagia nimu galuve loki vaniau, rongona o tau labumatesiau inau, atsa moa na Taovia e moloau nogo i limamu igoe. ¹⁹ ?Asei sagata e dona ke tangolia ganagala, mi muri me ke mololetugua me ke tau seko-lia? !Na Taovia ke tabugo igoe rongona na omea o naunogoa vaniau i dani eni! ²⁰ Mi kalina ia, inau au donamaka laka igoe nogo sauba ko lia na taovia tsapakae, mo ko tagaovi kaputia na Israel popono. ²¹ Mo ko vekevaniau moa tana asana na Taovia laka sauba ko gaegira na kukuaqu inau ke gini tau nanga lê na soaqu inau, ma na soana na vungu i koniqu inau kara tau goto padale saikesalia.” ²² Ma David e vekevania laka sauba ke nauvaganana ia.

Mi muri, ma Saul e visu i verana, ma David ma nina mane vaumate ara visutugua tana nauana i tana ara taopoi.

Na Mateana a Samuel

25 Mi tana tagu nogo ia me mate a Samuel. Migira sui na tinoni ni Israel ara saimai mara tangisia. Mi muri, mara ba qilua i Rama tana verana segeni.

A David ma ko Abigail

Mi murina na mateana a Samuel, maia David e vano tana kaomate ni Paran. ²³ Me totu goto i tana kesa na mane tana duli i konina a Kaleb, a Nabal na soana, maia e totu tana vera ni Maon, me tamani kao i ligisana na vera ni Karmel. Maia e tamani omea danga sosongo, ara tolu toga nina sipi, me kesa toga nina

naniqoti. Ma ko Abigail na tauna aia na daki e dou sosongo na rereina me sasaga sosongo, ma na mane ia e matapuku sosongo me laksikore lê.

Mi tana tagu ia, ma Nabal e putsiligia na ivuqira nina sipi i Karmel. ⁴ Ma David, aia e totu moa i laona na kaomate, e rongomia laka a Nabal e totu i tana. ⁵ Me tû me molovanotugira ara tu sangavulu na mane vaolu me ketsalitugira vaga iani, "Kamu tu vano i Karmel ma kamu tu ba lavea a Nabal ma kamu tu soadoua tana asaqu segeni nogo inau. ⁶ Ma kamu tu tsarivanja a Nabal, 'Na rago ke totu i konimu igoe mi koniqira goto nimu tamadale, migira sui goto igoe o tamanigira. ⁷ Aia e rongomia laka igoe o totu ieni mo putsiligia na ivuqira nimu sipi. Maia e ngaoa igoe ko gini donaginia laka igira nimu mane pitusipi ara totu kolugami nogo igami, mami tau goto nauvangira sa omea seko. Mi tana tagu popono igira ara totu kolugami i Karmel, migami ami tau goto komia sa niqira omea. ⁸ Ko veisuagira, migira segeni nogo sauba kara tsarivanigo. Ami tu mai moa kami tu mango tetelo, ma David e nongigo igoe ko adilakatugami moa. Kiki, ko sauvanitungami i tugami nimu mane aqo nagua moa igoe o tangomana na sauana, me vanigotoa a David na kulumu galugaluve.' "

⁹ Mi kalina ara tu ba laba tugira nina mane a David, mara tu tsaria na omea girani vania a Nabal tana asana nogo a David. Mi muri, mi tugira ara tu pipitua moa nagua aia ke tsaria. ¹⁰ Ma Nabal e tuguvisua niqira goko me tsarivanigira, "A David? Laka ase i vaga ia? Au tau vati donaginia moa inau na mane ia! Tana butona kao iani ara totu danga sosongo nogo na tseka ara tsogoligi tania niqira taovia! ¹¹ Inau e utu saikesa kau adia niqû breði ma na kô, ma na velesina niqû buluka au matesigira nogo vanigira na mane ara aqo vaniau, ma kau ba sauvanigira igira na mane au tau donaginia iava ara talumai!"

¹² Mi tugira nina mane a David ara tû mara tu visu-tugua i konina, mara tu turupatuna vania na omea a Nabal e tsarivanitungira. ¹³ Maia David e ketsaligira, "Kamu tangolia nimui isi!" Migira sui ara nauvaganana ia. Maia goto a David e tangolia nina isi, me vano kolugira ara gana ngongo vati sangatu nina mane vaumate, me molovisugira ara ruka sangatu kara reitutugua niqira omea levo.

¹⁴ Me kesa nina maneaqo a Nabal e ba laba i konina ko Abigail na tauna a Nabal me tsarivanja, "Laka o rongominogoa igoe? A David e molomaigira visana nina mane adigoko ara talumai tana kaomate, laka kara soadoua nimami taovia, maia e peagira moa. ¹⁵ Migira na mane girani ara dou sosongo vanigami igami; ara tau goto naua sa omea seko vanigami, mi tana tagu popono kalina igami ami totu kolugira tana kaomate ia, migira ara tau goto komia sa nimami omea. ¹⁶ Mara reitutugugami dou sosongo na dani ma na bongi tana

tagu popono ami totu kolugira na reitutuguaqira nimami sipi. ¹⁷ Kiki ko padatugua na omea iani mo ko pedea nagua ko naua. E tau utu na omea vaga ia ke seko vania nimami taovia, migira sui tana valena. !Aia e tobakakai sosongo, me tau goto ngaoa na rongomiana sa tinoni tavosi!"

¹⁸ Ma ko Abigail e tû tsaku, me adisaigira ruka sangatu na sivona breði, me ruka na dangana na todo na uaeni i laona, me tsege na sipi ara kodo manogatino-goa, me sangavulu vitu kilo na sila kodokodo, me kesa sangatu na vunguna na vuana uaeni makede, me ruka sangatu na veqo na gola, me molokaegira i gotuna nina asi. ¹⁹ Mi muri, maia e tsarivanigira nina maneaqo, "Igamu kamu ida, minau sauba kau tsari bâ i murimui." Me tau goto tsaria sa omea vania na savana.

²⁰ Maia e sagekae i kelana nina asi, mi kalina e poli bâ tana kalekuna na sautu kesa tabana na tetena, me tavongani ba tsodoa a David ma nina mane vaumate ara maimai nogo i sautu. ²¹ Ma David e vasini moa e tsaria, "Rongona gua au gini bule inau na reitutugua nina omea tatamani na mane ia tana kaomate iani? !E tagara goto sa nina omea kami komi vania, maia nogo e vaga na vovoliqû e voliginiau rongona inau au dou vania aia! ²² !Aia God ke labumatesiau inau ti kau tau labumatesigira sui lakalaka na mane girani ti ke tsau tana matsaraka!"

²³ Mi kalina ko Abigail e morosi bâ a David, maia e tsunaligi tsaku tania nina asi, me tsonitsuna segenina tana kao ²⁴ i tuana a David me tsarivanja, "Kiki taovia, ko rongomiau moa! Ko tamivaniau moa inau ke gadoviau na kedena nina sasi na mane ia. ²⁵ !Kiki, ko laka saikesa na gini boe nina goko a Nabal na tinoni vanga kore! Aia saikesa nogo e manalia na soana, na bule! † Minau au tau totu i tana kalina ara ba laba nimu maneaqo igoe taovia. ²⁶ Na Taovia nogo e tangolivisua na limamu mo gini tau dona na tangotugumu segeni ma na labumatesiaqira gamu gala. Mi kalina ia, inau au vatsa vanigo tana asana na Taovia mamauri, laka igira gamu gala migira sui goto ara ngaoa na labuamu igoe, sauba kara vaga nogo a Nabal. ²⁷ Kiki taovia, ko tabedoua na adiana na vangalaka girani inau au adigira mai vanigo, mo ko palaginigira nimu mane vaumate. ²⁸ Kiki taovia, ko padalea niqû sasi ti vaga au nauvanigo nogo sa omea seko. Na Taovia sauba ke naua migoe ko lia na taovia tsapakae migira goto na kukuamu i murimu, rongona nogo igoe o vailabu vania tana nina vailabu, me utu goto ko naua sa omea seko tana maurimu popono. ²⁹ Me ti vaga ke kesa ke takuvigo igoe me ke area na matesiamu, ma na Taovia nimu God sauba ke reitutugugo, vaga nogo kesa na mane e reitutugudou sosongolia kesa nina omea

† Na rongona na soa Nabal tana goko Hïbru 'na bule.'

matega loki sosongo. Migira gamu gala igoe, sauba aia ke tsoniligigira vaga kalina kesa na mane e tsonia na vatu tana nina kurupaqala. ³⁰ Mi kalina na Taovia ke manalivanigo na omea dou sui aia e vekenogoa vanigo igoe, me ke molokaego mo ko lia na taovia tsapakae tana Israel, ³¹ mi tana e utu goto ko gini melu se ko gini padasavi loki rongona o matesi tinoni tagara rongona, se o tangotugu matemtu segeni. Eo, mi kalina na Taovia ke vangalaka sosongo vanigo, migoe kiki ko laka saikesa na padaleaqu inau."

³² Ma David e tsarivania, "Tsonikaea na Taovia na God ni Israel, aia e molomaigo i dani eni ko mai tsodoau inau! ³³ Inau au soadoua God rongona igoe na daki sasaga, mi tana rongona na omea igoe o nauvaniau i dani eni o utusiginiau na nauana na sasi loki na labumatesi tinoni ma na tangotuguqu segeni. ³⁴ Na Taovia nogo e tangolivisia na limaqu inau ti au tau nauvanigo sa omea seko. !Mau gini vatsa nomoa tana asana na God mamauri ni Israel, laka ti vaga ko tau mai tsaku nogo igoe na valaleaqu inau, migira sui lakalaka nina mane a Nabal kara mate sui nogo ti ke tsau ke matsaraka!" ³⁵ Mi muri ma David e tami dou na adiana na omea aia e adimai vania me tsarivania, "Ko visutugua i veramu, mo ko laka na gini boe. Sauba moa kau naua na omea igoe o nongia i koniqu."

³⁶ Maia ko Abigail e tû me visutugua i konina a Nabal, aia e totu moa i valena me vangaraua na mutsa loki sosongo e ulagana moa na taovia tsapakae. E ulavia na inu susuliga, me goko kia me mage sosongo, ma ko Abigail e tau goto tsarivania sa omea poi e tsau tana matsaraka na dani ngana. ³⁷ Mi murina kalina aia e sasaga tugua, maia e turupatuna vania pipi sui na omea e laba. Ma Nabal e gini novo loki sosongo, me tau goto bubutu na kosuna, me gini labe lê na konina. ³⁸ Me gana ngongo sangavulu na dani i muri, maia na Taovia e labua a Nabal me mate.

³⁹ Mi kalina a David e rongomia laka e mate nogo a Nabal maia e tsaria, "Tsonikaea na Taovia! Aia e tango-tuguqu nogo i konina a Nabal rongona aia e goko peapea vaniau inau, maia na Taovia e tangolivisia na limana nina maneaqo ke tau naua sa omea seko. Na Taovia nogo e kedea a Nabal tana rongona nina sasi."

Mi muri ma David e mologoko vania ko Abigail laka e ngaoa ke taugâ. ⁴⁰ Migira nina maneaqo a David ara vano i Karmel i konina ko Abigail mara tsarivania, "A David e molomaigami kami adigo igoe mo ko ba lia na tauna." ⁴¹ Ma ko Abigail e tsuporu tsuna tana kao me tsaria, "Inau nina daki aqo, ma niqu aqo nogo kau vulimalea na tuaqira nina maneaqo aia." ⁴² Maia e tû tsaku me sagekae tana nina asi. Mara tu tsege nina daki aqo segeni ara dulikolua, mara vano kolugira nina maneaqo a David, me ba lia na tauna.

⁴³ A David e tauganogoa ko Ahinoam ni Jesreel, mi kalina ia, maia ko Abigail e lia goto na tauna. ⁴⁴ Ma

Saul e turunogoa ko Mikal na dalena daki aia e tauga idanogoa a David, ke taugâ a Palti na dalena a Lais ni Galim.

A David E Gaetugua na Maurina a Saul

26 Visana na mane ni Sip ara mailaba i konina a Saul i Gibeon mara tsarivania laka a David e taopoi tana Vungavunga Hakila tana vovotana na kaomate tana Judea. ² Ma Saul e tû me vano tsaku kolugira e tolu na toga na mane vaumate susuliga bâ ni Israel, migira ara vano na laveana a David tana kaomate ni Sip, ³ mara ba totu ligisana na sautu i kelana na Vungavunga Hakila. Maia David e totu moa tana kaomate, mi kalina aia e rongomia laka a Saul e mai na laveana, ⁴ maia e molovanogira visana na mane togatoga mara ba tsodovulagia laka a Saul e totu manana nomoa i tana. ⁵ Maia David e tu tsaku me ba saviliu tana nauna i tana ara ka matura a Saul ma Abner na dalena a Ner, aia niqira taovia tagao nina mane vaumate a Saul. Me ba reia a Saul e matura pala sage bâ, migira nina mane matali ara matura polia.

⁶ Mi muri, ma David e veisuakaira a Ahimelek na Het, ma Abisai na kulana a Joab, ma ko Seruia ka tinaqira, me tsaria, "Laka ase i ka vidamui kagamu ke muriau inau na vano tana e totu a Saul?"

Maia Abisai e tsarivania, "Inau nogo."

⁷ Mi tana bongi nogo ia, mi kaira a David ma Abisai ara ka laba tana e totu a Saul migira nina mane vaumate, mara ka reia a Saul e matura i levugaqira, ma nina bao e vaturia gana ngongo i lovana. Maia Abner ma na alaala popono na mane vaumate ara matura polipolia. ⁸ Ma Abisai e tsarivania a David, "Ko reia, tana bongi eni nogo aia God e mologira gamu gala tana limamu igoe. Kalina ia me dou ti ko tamivaniau ma kau adia nina bao segeni nogo a Saul me ke kesa moa kalina kau bao susuvaginia kolu lovana tana kao me ke tau goto kilia ke ruka kalina!"

⁹ Ma David e tsarivania, "Tagara! Ko laka na sekoliana! Na Taovia nogo sauba ke kedea ase i moa ke sekolia nina taovia tsapakae aia segeni nogo e vilia." ¹⁰ Ma David e goko babâ moa me tsaria, "Tana asana na Taovia mamauri, inau au dona nogo laka na Taovia aia segenina nogo sauba ke labumatesia a Saul, se ke mate kesa tana vailabu, se kalina ke tsau nogo tana nina tagu na mate. ¹¹ Na Taovia ke tangolivisia na limaqu ma kau tau sekolia na taovia tsapakae aia nogo na Taovia e vilia! Ida ma kaita ka adia moa nina bao ma nina tosu na kô ma ka ka vano." ¹² Me tû a David, me adia nina bao ma nina tosu na kô ara ka totu i ligisana na lovana a Saul, mi kaira a David ma Abisai ara ka vano. E tagara goto ke kesa ke mamata, se ke reikaira, se ke donaginia na omea e laba. Igira sui

lakalaka ara maturu mate, rongona na Taovia nogo e moloa kara maturu mate vaga ia.

¹³ Ma David e savutaligu i tabana na qou ia, me ba dato i kelana na tetena, tana e ao tetelo me diditania na nauna tana e totu a Saul. ¹⁴ Mi tana, maia e gu bâ vanigira nina alaala a Saul me vania a Abner me tsaria, “!A Abner! ?Laka o rongomiau igoe?”

Ma Abner e veisuâ, “?Laka asei sagata e gugu loki vaga ia me gini mamata na taovia tsapakae?”

¹⁵ Me gokovisu a David me tsaria, “?A Abner, laka o tau na mane tangirongo loki bâ tana Israel igoe? ?Megua ti igoe o tau reitutugudoua gamu taovia aia na taovia tsapakae? !Ko reia, e kesa e vasini sage bâ moa i tana amu tototu igamu, me laka ke labumatesia gamu taovia! ¹⁶ !A Abner, igoe o tau saikesa naudoua nimu aqo! Inau au vatsa tana asana na Taovia mamauri laka igamu sui e ulagana nomoa kamu mate, rongona igamu amu tau reitutugudoua gamui taovia, aia na Taovia e vilinogoa ke lia na taovia tsapakae. !Kamu reia! ?Iava nina bao na taovia tsapakae? ?Miava nina tosu na kô e totu i ligisana lovana?”

¹⁷ Ma Saul e rongomigadovia na tatangina nina goko a David me veisuâ, “?A David dalequ, laka igoe nogoria o goko?”

Ma David e tsaria, “Eo, taovia.” ¹⁸ Me tsarivanigotoa, “?Taovia, rongona gua ti igoe o takuviau moa inau nimu maneaqo? ?Nagua seko au naua inau? ?Ma na sasi loki gua sagata au tsukia inau? ¹⁹ Taovia, ko rongomimaia na omea inau kau tsarivanigo. Ti vaga aia nogo na Taovia e naua ti igoe o gini reisaviau inau, tangomana kau savori-kodoputsa vania me ke gini pilo tobana. Me ti igira moa na tinoni lê ara naua na omea iani, ma na Taovia ke redogira. Rongona igira ara tsialigiau nogo inau tania nina kao na Taovia, mau vano totu kesa tana butona momoru i tana ara raigini-au kau samasama vanigira moa na god tavosi. ²⁰ Ko laka na tamivaniaqira kara matesiau i laona kesa na kao tavosi tana e tau totu na Taovia. ?Rongona gua ti na taovia tsapakae ni Israel e mai na labuana na ngutu lê vaga inau? ?Rongona gua ti aia e ruguvi labatiau vaga moa na manu atsi?”

²¹ Ma Saul e gokovisu vania me tsaria, “Inau au sasi manana. !A David dalequ ko visumai! E utu goto kau sekoligo tugua, rongona igoe nogo o gaea na mauriqu i bongi eni. !Inau au vaga saikesa nogo na bule! !Au naua moa na omea e tabaru seko!”

²² Ma David e tsarivania, “Taovia, iani nogo nimu bao. Ko molomaia ke kesa nimu mane ke taligumai me ke adivisua vanigo. ²³ Na Taovia aia e saupeluna vanigira igira ara dou me goto niqira sasaga. Mi dani eni aia nogo e mologo igoe tana limaqu inau, minau au tau moa ngaoa na sekoliamu, rongona na Taovia e viligo nogo igoe ko taovia tsapakae. ²⁴ !Ke vaga saikesa nogo inau au gaea na maurimu igoe i dani eni, maia na

Taovia ke nauvaganana vaniau goto inau, me ke maurisiau tania pipi na omea seko sui!”

²⁵ Ma Saul e tû me tsarivania a David, “!Dalequ, God ke tabugo! !Igoe sauba ko tangomana i laona pipi na omea sui ko naua!”

Ma David e tû me vano, ma Saul e visutugua i verana.

A David i Laoqira na Pilistia

27 Ma David e pada segenina i tobana vaga iani, “Tau utu kesa dani sauba a Saul ke tangomana na labumatesiaqu inau. Me dou bâ vaniau ti kau tso-govano i Pilistia ma kau gini totu raviravi dou. Mi tana ti a Saul ke mololea na laveaqu inau i laona na Israel.” ² Mi tana, ma David e aligiri tsaku kolugira ara ono sangatu nina mane, mara vano saviliu i konina a Akis na dalena a Maok na taovia tsapakae ni Gat. ³ Mi tana nogo i Gat, a David migira nina mane kolugotoa niqira tamadale ara ba totu. Kaira sui goto na tauna a David ara ka totu kolua i tana, aia ko Ahinoam ni Jesreel, ma ko Abigail na tinamatena a Nabal ni Karmel. ⁴ Mi kalina a Saul e rongomia laka a David e tsogovano i Gat, maia tau nogo tovoa na laveana.

⁵ Ma David e tsarivania a Akis, “Ti vaga igoe na kulaqu dou inau, mo ko tamivaniau ke kesa na vera tetelo i tana kau ba totu. E tagara kesa na rongona kau totu kolugo inau tana nimu vera pukuga igoe taovia.”

⁶ Bâ, maia Akis e savuania na vera ni Siklag, maia nogoria na rongona ti tû tana tagu ia me bâ, migira na taovia tsapakae ni Juda ara tamanina na vera ni Siklag. ⁷ Ma David e totu tana Pilistia i laona e sangavulu ono na vula.

⁸ Mi tana tagu ia, ma David migira nina mane vaumate kara baginigira na tinoni ni Gesur, mi Girsi, mi Amalek, igira ara totu oka nogo tana butona kao ia. Me ke labunovotigira babâ poi e ba tsau i Sur, me vano saviliu me tsau i Ejipt. ⁹ Ke labumatesigira sui na mane ma na daki, me ke laua niqira sipi, ma niqira buluka, ma niqira asi, ma niqira kamelo, ma na poloqira goto. Mi muri maia ke visutugua i konina a Akis. ¹⁰ Maia a Akis ke veisuâ, “?Iava tana o ba labunovotigira kalina ia?” Maia David ke tsarivania laka aia e vano nogo tana butona kao ni Juda tabana i ata, se tana niqira votavota na duli konina a Jerameel, se tana niqira votavota igira na Ken. ¹¹ A David ke labumatesigira sui lakalaka na mane ma na daki, rongona aia e tau ngaoa ke kesa ke mauri me ke visubâ i Gat, me ke turupatuna laka nagua manana nomoa aia kolugira nina mane vaumate ara ba naua i tana. Maia nogo e vaga na omea e naua a David tana tagu popono aia e totu i Pilistia. ¹² Maia Akis e tutunina moa a David me tsarisegenina, “Igira nina tinoni segeni ni Israel ara

reisavi sosongolia aia. Me vaga ia, maia sauba ke aqo vaniau moa inau tana maurina popono."

28 Me kesa tana tagu i murimai, migira na Pilistia ara saia niqira alaala mara vangarau na labuaqira na Israel, maia Akis e tsarivanja a David, "Ko padagadovidoua igoe laka nimui aqo igoe kolugira nimu mane vaumate, kamu vailabu tana niqo tabana inau."

² Ma David e tsarivanja, "Eo. Inau nimu maneaqo nogo igoe, migoe segenimu nogo sauba ko reia na omea tangomana inau kau naua."

Ma Akis e tsarivanja, "E dou! Minau sauba kau mologo ko lia gaqu reitutugu kalavata."

A Saul e Lavegoko i Konina Kesa Aia e Dona Ke Goko Vanigira Igira Ara Mate Nogo

³ Mi tana tagu ia, ma Samuel e mate nogo, migira sui tana Israel ara tangisia, mara qilunogoa i Rama tana verana segeni. Ma Saul e turugira nogo kara vanoligi sui tania na Israel igira ara dona na tatada, migira goto ara dona na goko koluaqira igira ara mate nogo.

⁴ Migira na alaala na mane vaumate ni Pilistia ara saimai mara totu i ligisana na vera ni Sunem; ma Saul e adisaigira goto na mane vaumate ni Israel, mara ba totu i kelana na Vungavunga Gilboa. ⁵ Mi kalina a Saul e reigira bâ niqira mane vaumate na Pilistia, maia e matagu loki sosongo, ⁶ me veisuâ na Taovia nagua sauba ke naua. Ma na Taovia e tau saikesa gokovisu vania atsa moa tana bolebole, se tana gini aqo kaira na vatu tabu na Urim ma na Tumim, se tana mangaqira na propete. ⁷ Mi muri, maia Saul e ketsaligira nina mane sasanga, "Kamu ba lavevaniau sa daki aia ke dona na goko koluaqira na tinoni ara mate nogo, minau kau ba lavegoko i konina."

Migira ara tsarivanja, "E kesa na daki vaga ia e totu i Endor."

⁸ Me tû a Saul, me sagelia visana na polo tavosi gana kara tau reigadoviginia, mi muri kalina e rodo nogo, maia kolukaira ruka nina mane ara tu ba reia na daki ia. Maia e tsarivanja na daki, "Ko lavegoko vaniau inau i koniqira na tidao, mo ko tsarivaniau nagua sauba ke laba. Ko soamaia na tidaona na tinoni inau kau soa soana vanigo."

⁹ Ma na daki ia e tsarivanja, "Igoe o dona nogo e utu ke tagara, na omea vaga a Saul na taovia tsapakae e naunogoa, laka aia e turuginigira sui igira ara dona na tatada, migira goto ara dona na goko koluaqira igira ara mate nogo, kara vanoligi tania na Israel. ?Me vaga ia, ma na rongona gua ti igoe o tovoa na sogotiaqu inau ma kara gini labumatesiau?"

¹⁰ Mi tana ma Saul e vatsa me tsarivanja, "Tana asana na Taovia mamauri inau au vekevanigo igoe laka sauba ko tau adikedena rongona o naua na omea iani."

¹¹ Ma na daki e veisuâ, "Masei ia igoe o ngaoa kau soavisua vanigo?"

Maia e tsaria, "A Samuel."

¹² Mi kalina na daki e reia a Samuel, maia e ara loki me tsarivanja a Saul, "?Rongona gua ti o perobulesiau vaga ia? !Igoe nogoria a Saul na taovia tsapakae!"

¹³ Ma Saul e tsarivanja, "!Ko laka na matagu! ?Nagua o reia?"

Ma na daki e tsarivanja, "Inau au reia na tidaona kesa na tinoni e datomai talu tana kao."

¹⁴ Ma Saul e veisuâ, "?Me laka e koegua vaga na rereina?"

Ma na daki e tsarivanja, "E kesa na tuqatuqa e datomai, maia e sagelia kesa na polo tsavugotu katsi."

Mi tana, ma Saul e donagininogoa laka aia nogo a Samuel, maia e tsuporu tsuna tana kukuni tania.

¹⁵ Ma Samuel e tsarivanja a Saul, "?Rongona gua ti o mai bulesiau inau mo soavisuau tugua?"

Ma Saul e tsarivanja, "!Inau au totu tana rota loki sosongo! Igira na Pilistia ara mai kara vailabu koluau, ma God e piloligi taniau nogo. Aia e tau saikesa goto gokovisu vaniau, atsa moa tana mangaqira na propete se tana bolebole. Aia nogoria na rongona ti au soago igoe, mau ngaoa ko tsarivaniau nagua kau naua."

¹⁶ Ma Samuel e tsarivanja, "?Rongona gua ti o soaau inau kalina na Taovia e piloligi tanigo nogo igoe me lia gamu gala? ¹⁷ Na Taovia e manalinogoa vanigo na omea aia e tsarivanigo tana mangaqu inau: aia e adiligi tanigo nogo nimu aqo taovia tsapakae me sauvaninogoa a David na tugumu igoe. ¹⁸ Igoe o tau rongomangana na Taovia, mo tau toroutsani saikesaligira na Amalek me pipi niqira omea sui ara tamanina. Aia nogoria na rongona ti na Taovia e nauvanigo na omea vaga iani kalina ia. ¹⁹ Maia sauba ke livugo igoe kolugira na mane vaumate ni Israel tana limaqira na Pilistia. Me ke dani nogo igoe kolukaira ruka na dalemu sauba kamu tu tsarimuriqu inau, ma na Taovia sauba ke livugira goto na mane vaumate ni Israel i limaqira na Pilistia."

²⁰ Mi tana tagu tsotsodo ia, ma Saul e pukatsuna tana kao me tsaro katsikatsi, e gini matagu loki tana rongona na omea vaga a Samuel e vasini moa tsarivanja. Me maluku sosongo na konina rongona e tau goto gania sa omea tana dani popono ia me tsau tana bongi. ²¹ Ma na daki ia e bâ i konina, me reia laka aia e matagu sosongo, me tsarivanja, "Kiki taovia, inau au bisâ na mauriqu na nauana na omea igoe o nongia i koniqu inau. ²² Mi kalina kiki ia, ko naua moa na omea inau kau nongigo. Ko tamivaniau ma kau vangarau vanigo ke visana gamu mutsa. Ma nimu aqo ko mutsa dou rongona ko gini susuliga tugua na vanovano i sautu."

²³ Ma Saul e sove me tsaria, "E utu goto kau gania sa omea." Mi kaira goto nina mane sasanga ara ka raig-

inia ke mutsa. Mi tana susuina maia e tami, me tû tania na kao me totukae i nige. ²⁴ Ma na daki ia e tû tsaku me ba labua kesa na dalena buluka aia e pala manogatinogoa. Mi muri, maia e adia visana na pulaoa me buloa visana na bredi tagara isti i laona. ²⁵ Ma ia e adimaivania a Saul mi kaira nina mane sasanga, mara tu mutsa tu gaqira. Mi tana bongi nogo ia mi tugira ara tu visutugua i vera.

Igira na Pilistia Ara Sove Tania a David

29 Igira na Pilistia ara adisaigira sui niqira alaala na mane vaumate i Apek, migira na Israel ara totu tana vuravura i tana Poi ni Jesreel. ² Mi tugira tsege na taovia tsapakae ni Pilistia ara tu alamai kolu-gira tu niqira alaala, visana na alaala ara kesa sangatu na mane vaumate i laona, me visana ara kesa toga na mane vaumate i laona; ma David migira nina mane ara alamai i muri kolua a Akis na taovia tsapakae. ³ Migira gaqira taovia na mane vaumate ni Pilistia ara reigira mara veisuâ a Akis, “?Nagua vaga ara naua ieni igira na Hibru girani?”

Ma Akis e tsarivanigira, “Iani nogo a David, aia e kesa nina mane sasanga a Saul na taovia tsapakae ni Israel. Aia e totu oka tetelo koluau nogo inau. Me tû tana dani aia e mai totu koluau inau, minau au tau goto tsodoa ke naua sa omea ke sasi.”

⁴ Mi tana, migira gaqira taovia na mane vaumate ni Pilistia ara kore vania a Akis mara tsarivania, “Ko raivisua na mane ia, me ke visu bâ tana vera igoe o sauvaninogoa. Laka na tamivaniana ke sangagita tana vailabu; e tau utu aia sauba ke pilo me ke labuvisugita tana tagu na vailabu. ?Laka aia e tau lavesautuna moa agana ke gini reingaotugua gana taovia tana matesiqira nida mane vaumate igita? ⁵ ?Me laka e tau a David iani, aia na mane igira na daki ara te lingena kalina ara gavai mara tsaria, ‘A Saul e matesigira na toga, maia David e matesigira sangavulu na toga?’”

⁶ Mi tana ma Akis e tû, me soâ a David me tsarivania, “Inau au gini vatsa tana asana na God mamauri ni Israel laka igoe o mana vaniau sosongo nomoa; ma kau mage moa inau na tamivaniamu na dulikoluaqu tana vailabu. Inau au tau goto vati tsodoa sa omea sasi ko naua igoe tû tana dani o mai totu i koniqu inau. Mi tugira moa na taovia tsapakae tavosi ara tu tau ngaoa ko mai sangagami tana vailabu. ⁷ Vaga ia, me dou ko visu moa i vera tana rago, mo ko laka moa na nauana sa omea kara tu reisaviginigo igoe.”

⁸ Ma David e tsarivania a Akis, “?Na omea seko gua au naua inau taovia? ?Me ti vaga igoe o tsarinogoa laka o tau tsodoa sa omea ke sasi i koniqu tû tana dani inau au tuturiga na aqo vanigo igoe, me rongona gua ti e utu vaniau inau kau dulikolugo igoe niq taovia tsapakae, ma kau labugira gamu gala?”

⁹ Ma Akis e tsarivania, “Eo, e mana. Mi mataqu inau igoe e dou sosongo nimu sasaga vaga moa ti kesa ni na angelo God. Mi tugira moa na taovia tsapakae tavosi ara tu tongo vanigo igoe ko laka na muriamami tana vailabu. ¹⁰ Me vaga ia, ke matsaraka ke dani, migamu sui amu tsogo tania a Saul mamu mai i koniqu inau, ma nimui aqo kamu mamata tsaku ma kamu vanoligi taninogoa i eni ti ke marara male.”

¹¹ Bâ, ma David migira nina mane ara aligiri tsaku tana matsaraka na dani ngana, mara visutugua i Pilistia, migira na mane vaumate ni Pilistia ara vano na vailabu i Jesreel.

Na Vailabugi Koluaqira na Amalek

30 Me tolu na dani i muri, kalina a David migira nina mane ara visulabatugua i Siklag, mara mai reia laka igira na Amalek ara labunovotigira nogo na Juda tabana i ata, mara bokia na vera ni Siklag mara tungi poponoo, ² mara tangoligira sui na daki; mara tau moa labumatesia ke kesa, ara adisuigira moa kolu-gira kalina ara vano. ³ Mi kalina a David migira nina mane ara reivaganana ia, laka na veraqira ara tungisuinogoa, ma na tauqira ma na daleqira ara adivanogira sui, ⁴ mi tana, migira ara tuturiga na ngangai loki, mara tau goto kuti poi tsau kalina e nanga lê na mamagoqira. ⁵ Migira na Amalek ara adivanokaira goto ko Ahinoam ma ko Abigail, kaira na tauna a David.

⁶ Maia David e totu tana rota loki sosongo, rongona igira sui nina mane e seko sosongo na tobaqira mara ngaoa laka kara taiginia na vatu. Ara gini kore rongona ara nanga nogo na daleqira. Ma na Taovia nina God e sauvania a David na susuliga, me gini malagai tugua. ⁷ Maia e tû me tsarivania a Abiata na manetabu, aia na dalena a Ahimelek, “Ko adimai vaniau na epod.” Ma Abiatar e adibavania. ⁸ Ma David e tû me veisuâ na Taovia, “?Egua laka e dou moa kau ba takuvigira na tinoni vanga tangopeke gira? ?Me laka sauba kau tangomana moa na tangoliaqira?”

Ma na Taovia e tsarivania, “Ko bâ mo ko takuvigira. Migoe sauba ko tangoligira igira, mo ko laumaurisigira goto na daki ma na baka ara aditsekagira.”

⁹ Mi tana, ma David kolugira ono sangatu nina mane ara tuturiga na takuviaqira na Amalek. Mi kalina ara ba tsau tana masarina kô i Besor, mi tana ara totuvisu visana vidaqira. ¹⁰ Igira ara kolae sosongo mara tau tangomana kara savu i tabana na masarina na kô ia. Me vaga ia, ma David kolugira moa vati sangatu nina mane ara vano babâ moa. ¹¹ Mi sautu, migira na mane ara dulikolua a David ara ba tsodoa kesa na baka mane ni Ejipt e totu segeni, mara adibavania a David. Mara palâ na mutsa ma na kô, ¹² me visana goto na vuana gai mutsamutsa makede, me ruka na vunguna na vuana uaeni makede. Mi kalina aia e mutsa gana,

me gini susuliga visutugua na konina, rongona e tau nogo gania sa omea se ke inuvia sa kô i laona e tolu na dani popono. ¹³ Mi tana, ma David e veisuâ na baka ia, “?Laka aseï vaga gamu taovia igoe, miava vaga o talu mai?”

Ma na baka ia e tsarivania, “Inau na Ejipt, ma nina tseka kesa na Amalek. Gaqu taovia e mololeau ieni rongona au lobogu, me tolu nogo na dani au totu ieni. ¹⁴ Igami ami ba labunovotigira nogo na Keret tana butona kao ni Juda tabana i ata, ma niqira butona kao goto igira na duli konina a Kaleb, mami mololakena na vera ni Siklag.”

¹⁵ Ma David e veisuâ, “?Igoe tangomana ko idagana vaniau na vano i koniqira na tinoni vanga tangopeke gira?”

Maia na baka e tsaria, “Eo, au tangomana ti vaga igoe ko vekevaniau talu tana asana God laka sauba ko tau labumatesiau se ko livuleau i limana gaqu taovia.”

¹⁶ Maia e ida vania a David mara ka ba tsau tana ara totu igira na Amalek.

Migira ara totu tavota bamai, mara mutsa mara inu mara gavai, mara gini mage sosongo rongona na omea danga ara laugira tana Pilistia mi tana Juda. ¹⁷ Mi tana matsaraka rovorovo na dani ngana, ma David e baginigira me vailabu kolugira poi e tsau tana ngulavi. Me tagara goto ke kesa vidaqira ke pipidi, migira segeni moa ara vati sangatu na borau vaolu ara sage tana kamelo mara tsogoligi. ¹⁸ Maia David e laumaurisigira pipi sui na daki ma na baka, me adivisugira na omea sui lakalaka igira na Amalek ara laugira nogo, kolugotoa kaira ruka na tauna segeni nogo aia. ¹⁹ Me tau goto nanga sa omea. A David e adivisugira sui na daleqira mane ma na daleqira daki igira na mane vaumate, me pipi sui niqira omea ara laua igira na Amalek. ²⁰ Me adisaigira goto niqira sipi ma niqira buluka; migira nina mane ara tudumigira tana sautu, mara tsaria, “!Igirani sui nina omea nogo a David!”

²¹ Mi muri, ma David e visutugua i tana ara totu igira ara ruka sangatu na mane ara kolae sosongo mara totuvisu moa tana masarina kô ni Besor. Migira ara tû, mara mai valalea a David migira nina mane, ma David e bâ i koniqira me goko dou vanigira. ²² Migira visana vidaqira na mane ara tsarimurina a David ara mata-puku, me tabaru sosongo niqira sasaga mara tsaria, “Igira ara tau sanga kolugita tana vailabu, me utu ka sauvanigira sa omea igita a laugira. Kara adia moa na tauqira ma na daleqira ma kara vano.”

²³ Ma David e tsarivanigira, “!Kulaqu gamu, e utu kamu nauvaganana ia kolua na omea na Taovia e sauvanigita nogo! Aia e reitutugugita me sauvanigita na tangomana na tulusiaqira na Amalek. ²⁴ !E tagara ke kesa ke tabekolugamu na omea amu tsaria igamu! E dou igita ka votagira na omea igita a adia ma ka tango atsa: igira ara totuvisu kolugira nida omea levo,

kara adia kesa moa atsa na tuva kolugamu igamu amu vano tana vailabu.” ²⁵ Ma David e vaturia na ketsa ia vanigira na Israel, me tû nogo tana dani ia, migira ara tuturiga na muriana, mara muri babâ me tsau mai i dani eni.

²⁶ Mi kalina a David e visumaitugua i Siklag, maia e saua na turina na omea ara laua vanigira na kulana igira ara ida tana Juda, me saugira kolua na goko iani, “Tani na vangalaka vanigamu ara talumai tana omea ami laua tanigira gana gala na Taovia.” ²⁷ Aia e sauvanigira goto na tinoni ni Betel, me vanigira na tinoni ni Rama tana butona kao ni Juda tabana i ata, me vanigira goto na tinoni tana vera ni Jatir, ²⁸ mi Aroer, mi Sipmot, mi Estemoa, ²⁹ mi Rakal, me vanigira tana duli i konina a Jerameel me vanigira na Ken, ³⁰ me vanigira goto na tinoni tana vera ni Horma, mi Borasan, mi Atak, ³¹ mi Hebron. Me tusuvangalaka vanigira na vera sui i tana aia kolugira nina mane vaumate ara liuvinogoa.

Na Mateana a Saul mi Tugira na Dalena

(1 Turupatu Dato 10:1-12)

31 Migira na Pilistia ara tû mara bâ na vailabugi koluaqira na Israel tana Vungavunga Gilboa.

Mara danga sosongo na Israel ara labumatesigira i tana, migira visana ara tau mate ara viri tsogo sui kolutugira a Saul ma na dalena. ² Migira na Pilistia ara ba tsaugira mara labumatesitugira na dalena a Saul, tugira nogo a Jonatan, ma Abinadab ma Malkisua.

³ Mara ba saisaigana a Saul, ma nina pipili kesa vidaqira e ba gado i konina, me gini boka seko sosongo.

⁴ Ma Saul e tsarivania nina borau aia e kalagaia gana sagore, “Ko langâ nimu isi mo ko labumatesiginiau, rongona igira na ponotoba ni Pilistia girani kara tau tsego poliau ma kara labumatesiau.” Ma na borau ia e matagu sosongo na nauvaganana ia. Mi tana ma Saul e tû, me adisezenia nina isi me puka bâ segeni i konina. ⁵ Mi kalina na borau ia e reia laka a Saul e mate nogo, maia goto e puka bâ segeni i konina nina isi, me mate kolua a Saul. ⁶ Aia nogo e vaga na mateana a Saul mi tugira tolu na dalena, maia goto na borau e kalagaia gana sagore; migira sui lakalaka nina mane vaumate a Saul ara mate sui tana dani ia. ⁷ Mi kalina igira na Israel ara totu tana Poi ni Jesreel mi tana Kô Jordan tabana i longa, ara rongomia laka igira na mane vaumate ni Israel ara tsogo sui, ma Saul mi tugira na dalena ara tu mate nogo, mi tana migira sui ara tû mara mololea na veraqira mara tsogoligi. Mi muri, migira na Pilistia ara mai mara totuvia na veraqira.

⁸ Mi tana dani murina na vailabu ia, migira na Pilistia ara vano na tsoraligiana na omea levo i koniqira na Israel ara mate tana vailabu, mi tana ara ba tsodoa na konina a Saul mi tugira tolu na dalena ara tu tsaromate tana Vungavunga Gilboa. ⁹ Ara kuria na lovana a

Saul mara tsoraligia gana tako tapalamila, mi muri, mara mologira visana niqira mane adigoko kara ba turapatuna vanigira niqira god peropero ma niqira tinoni i laona na Pilistia popono, laka e mate nogo a Saul. ¹⁰ Mara adia gana sagore a Saul mara ba moloa i laona nina vale tabu na god ko Astarte, mara pogakaea na konina tana baravatuna na verabau ni Bet San.

¹¹ Mi kalina igira na tinoni ni Jabes tana Gilead ara rongomia na omea vaga ia igira na Pilistia ara nauva-

nia a Saul, ¹² mara tû igira niqira mane malagai susuliga bâ, mara alavano i Bet San tana bongi popono ia. Mara ba aditsunâ na konina a Saul mi tugira na dalenatania na baravatuna na vera ia, mara adivisutugira i Jabes, mi tana ara ba kodotugira. ¹³ Mi muri, mara adia tu suliqira mara qilugira i vavana kesa na gai tabu, mara tsonivitoaqira segeni i laona e vitu na dani popono.

2 SAMUEL

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

aia na papabona moa . Mi tana papi iani e totu na turupatuna tana tagu a David e taovia tsapakae, ma na idana tsotsodo e ida e tagaovi kaputia na Juda tabana iata (Lova 1-4), mi muri, me tagaovi kaputia na butona na momoru popono, kolugotoa na Israel tabana i vava (Lova 5-24). E vuresi makalia laka e koegua vaga a David, rongona aia e ngaoa ke pabo babâ na verana me ke kakaisia nina aqotagao, te e gini rota na vailabu koluqira na gala: igira visana i laoqira gana verakolu segeni nogo, migira goto na tinoni ni veratavosi. E labavulagia i laona na turupatu iani laka a David aia kesa na mane e tutunina kakai me padaloki sosongolia God, me dona sosongo goto na raqasaiaqira nina tinoni kara totukakai kalavata i konina. Me labavulagigotoa laka visana kalina aia e dona na tsogori pukaliaqira na tinoni, me tamigotoa na nauana na sasi loki sosongo rongona ke muria na tobana segeni me ke paboginia nina tangisoa. Mi kalina a Natan nina propete na Taovia e adikae vania nina sasi, maia David e tau tiapoia, me koevulagia nina sasi, me tabea moa na kede koegua aia God ke saovania. Igira na tinoni ni Israel ara padaloki sosongolia na maurina ma nina aqoaqo a David, mi murina kalina igira ara totu tana rota loki mara amesi sosongolia kara tamanina goto kesa na taovia tsapakae, mara ngaoa aia ke "kesa na dalena a David" papadana ke kesa ke usuli saikesalia na sasagana aia.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Taguna a David e tagaovi kaputia na Juda

Taguna a David e tagaovi kaputia na Israel popono

- a. Na tuturigana nina aqo
- b. A David ma ko Batseba
- c. Na rota loki ma na omea utugana
- d. Na susuina nina aqo

A David e Rongomia na Mateana a Saul

1 Mi murina na mateana a Saul, maia David e visumai talu tana vailabu i tana e tangomana i koniqira na Amalek, me totu i Siklag i laona e ruka na dani. ² Mi tana dani ngana, me kesa na mane e maitsau i tana, talu tana nauna i tana e totu nina valepolo a Saul. Maia e ratsia na polona, me moloa na papasa i lovana gana ke gini sauvulagia laka aia e melu sosongo. Me ba laba i konina a David, me tsuporu tsuna tana kao i matana tana kukuni. ³ Maia David e veisua na mane ia, "¿Laka iava vaga o talumai igoe?"

Maia e tsarivanja, "Inau au tsogoligi tania niqira naua na tototu igira na Israel."

⁴ Ma David e tsaria, "¿Laka nagua e laba? Ko turupatumai vaniau."

Maia e gokovisu vania a David me tsaria, "Nimami mane vaumate ara viri tsogo tania na vailabu, mara danga sosongo na vidamami ara mate. Mi kaira goto a Saul ma Jonatan na dalena ara ka mate goto."

⁵ Ma David e veisuâ, "¿E koegua vaga ti o dona igoe laka ara ka mate kaira a Saul ma Jonatan?"

⁶ Ma na mane e gokovisu me tsaria, "Inau au totu nogo i kelana na Vungavunga Gilboa, mau reia a Saul e gini tsotso varara nina bao, mau reigotoa laka igira na gala ara sage tana ose kolugira niqira terê ara maimai varangi nogo i konina. ⁷ Mi muri, maia Saul e pilomai me reiau inau, me soaau. Minau au tsarivanja, 'Eo, taovia.' ⁸ Maia e veisua laka ase i inau, minau au tsarivanja laka inau kesa na Amalek. ⁹ Mi tana maia e tsarivaniau, '!Ko mai ieni mo ko labumatesiau! Inau au bo-ka seko sosongo nogo, me varangi nogo kau mate.'

¹⁰ Minau au tû mau ba varangi i konina mau labumatesia, rongona au dona nogo laka sauba ke puka lê moa me ke mate. Mi muri minau au adiligia nina kepi taovia i lovana ma na bore i limana, mau adimaigira vanigo taovia."

¹¹ Ma David e ratsia na polona tana melu loki, migira sui lakalaka goto nina mane ara totu kolua ara nauvanana goto. ¹² Mara melu mara tangitangi mara tsoni

vitoaqira segeni poi tsau tana ngulavi tana ka rongoqira a Saul ma Jonatan, mi tana rongona goto ara danga sosongo na Israel, igira nina tinoni nogo na Taovia, ara mate tana vailabu.

¹³ Ma David e veisuâ na borau aia e aditurupatu mai vania, “?Laka na ava vaga igoe?”

Maia e gokovisu vania me tsaria, “Inau na Amalek, mau totu moa i veramu igoe.”

¹⁴ Ma David e veisuagotoa, “?Egua vaga igoe ti o tau matagu na labumatesiana na taovia tsapakae aia nogo na Taovia e vili segeni nogo?” ¹⁵ Mi tana, ma David e soamaia kesa nina mane me ketsalia, “!Ko labumatesia!” Ma na mane ia e labua na Amalek ia me mate, ¹⁶ ma David e tsarivania na Amalek, “Igoe segenimu nogo o tsukia te e laba vanigo na omea iani. Eo, igoe nogo o kede segenimu kalina o tsarivulagia laka igoe nogo o labumatesia na taovia tsapakae, aia nogo na Taovia e vili segeni nogo.”

A David e Tangisikaira a Saul ma Jonatan

¹⁷ Ma David e teâ kesa na linge na tangitangi tana ka rongoqira a Saul ma Jonatan na dalena, ¹⁸ me moloket-sa kara sasaniginigira na tinoni sui tana Juda. Ma na linge iani ara maretsunanogoa tana Nina Papi a Jasar.

¹⁹ “!I kelana na tetena ni Israel ara ka ba mate kaira gada ida loki!

!Mara puka lê sui igira nida mane vaumate malagai!

²⁰ Kamu laka na ba tsarivulagianana tana vera ni Gat, se tana sautu loki i Askelon.

Kara tau gini mage igira na daki ni Pilistia; ma kara tau magemage loki na daleqira daki igira na ponotoba.

²¹ “!Ke tau goto tumu sa usa se ke puka sa kolobu i kelaqira na tetena ni Gilboa;

me ke tau goto vovo dato sa omea i laona nina uta! Rongona niqira tako igira na malagai ara tsaro lê tana vangamâ;

mara tau kiki nogo ninaginia na oela nina tako a Saul.

²² Nina pipili a Jonatan e vo savi, ma nina isi a Saul e tau goto gaea kesa, ara ka labu pukaligira igira na mane susuliga, mara ka matesigira na gala.

²³ “A Saul ma Jonatan, ara padalokikaira mara galuvekaira sosongo;

kaira ara ka totusai tana mauri, mara ka totusai goto tana mate;

kaira ara ka tsaku liusigira bâ na manuloki, mara ka susuliga liusigira bâ na laeone.

²⁴ “!Igamu na daki ni Israel kamu tangisia a Saul!

Aia e sageli vanigamu na polo sagesage tsitsi-marara loki matena

me inilauginigamu na vatu angaanga ma na qolumila.

²⁵ “Igira na mane vaumate malagai ara puka nogo, ara mate sui tana vailabu.

Maia goto a Jonatan e tsaro mate lê tana tetena.

²⁶ “!Au ngangaisi sosongoligo igoe Jonatan na kulaqu; au padaloki sosongoligo igoe!

Migoe o galuve sosongoliau, loki liusia bâ niqira galuve na daki.

²⁷ “Igira na mane vaumate malagai ara puka nogo, ma gaqira sagore ara viri tsaro bamai lê.”

Ara Molokaea a David Ke Lia na Taovia Tsapakae Tana Juda

2 Mi murina ia, ma David e veisuâ na Taovia, “?Laka igoe o ngaoa kau visutugua tana Juda?”

Ma na Taovia e gokovisu me tsarivania, “Eo.”

Ma David e veisuagotoa, “?Miava tana kau bâ?”

Ma na Taovia e tsarivania, “Ko bâ i Hebron.” ² Maia David e tû me vano i Hebron kolukaira ruka na tauna: kaira ko Ahinoam na daki ni Jesreel, ma ko Abigail na tinamatena a Nabal, aia na daki ni Karmel. ³ Maia e adigira goto igira nina mane kolugira goto niqira tamadale, mara ba totu tana vera polipolia i Hebron. ⁴ Mi muri, migira na tinoni ni Juda ara mai i Hebron, mara ninaginia a David na oela maia e lia na taovia tsapakae tana Juda.

Mi kalina a David e rongomia laka igira na tinoni ni Jabes tana Gilead ara qilunogoa a Saul, ⁵ maia e molo-vanogira visana na mane kara bâ i tana kolua na goko iani: “Na Taovia ke tabugamu rongona igamu amu sauvulagia laka amu padalokia a Saul nimui taovia tsapakae, mamu qiludoua. ⁶ Mi kalina ia, maia na Taovia segenina nogo ke doulaka vanigamu me ke mana vanigamu. Minau goto sauba kau dou vanigamu rongona na omea dou igamu amu naua. ⁷ !Kamu tukakai ma kamu malagai dou! A Saul nimui taovia tsapakae e mate nogo, migira na tinoni ni Juda ara ninaginiau na oela mau lia nogo niqira taovia tsapakae.”

A Isboset e Lia na Taovia Tsapakae Tana Israel

⁸ A Abner na dalena a Ner, niqira taovia tagao igira nina mane vaumate a Saul, aia e tsogo kolunogoa a Isboset na dalena a Saul, mara ka ba savu nogo tana Kô Jordan mara ka vano i Mahanaim. ⁹ Mi tana ma Abner e tû me molokaea a Isboset ke lia na taovia tsapakae tana butona vera ni Gilead, mi Aser, mi Jesreel, mi Epraim mi Benjamin, mi laona na Israel popono. ¹⁰ A Isboset e vati sangavulu na ngalitupana kalina aia e lia

na taovia tsapakae tana Israel, me tagao i laona e ruka na ngalitupa.

Migira moa na puku i konina a Juda ara totu kalavata i konina a David, ¹¹ maia David e tagao i Hebron tana Juda i laona e vitu ngalitupa me kesa turina.

Na Vailabu i Ka Gaqira Levu na Israel ma na Juda

¹² Ma Abner migira nina mane sasanga a Isboset ara mololea i Mahanaim, mara vano tana verabau ni Gibeon. ¹³ Maia Joab, aia na dalena ko Seruia, kolugira goto visana nina mane sasanga a David, ara ba tsodogira kesa tana maomao. Mi tana migira sui ara totupuka i lao, kesa alaala kesa tabana na maomao ia me kesa alaala ara totu i tabana. ¹⁴ Ma Abner e tû me tsarivanja a Joab, "Ida kaita ma ka viligira ke visana nida mane vaolu tana ka nida alaala segeni, ma kara vaitovogi na gini vailabu na isi."

Ma Joab e tsaria, "E doua. Ida ma ka naua."

¹⁵ Bâ, mara tû igira sangavulu ruka na mane tana puku ni Benjamin, mara mai tana asana a Isboset na dalena a Saul, mara vailabugi kolugira sangavulu ruka nina mane a David. ¹⁶ Me pipi kesa vidaqira e tangolia na lovana gana vailabu kolu, me tsukulagini bâ nina isi i katsarana, me vaga ia, mi tugira sui rukapatu vati na mane ara tu puka sui kesa moa kalina mara tu mate. Bâ, mi tu tana dani ia mara soaginia na nauna ia tana Gibeon "Na Poi na Isi."

¹⁷ Mi tana e taratsi kesa na vailabu loki, migira nina mane a David ara tuliusia a Abner migira na Israel.

¹⁸ Mi tugira tolu na dalena ko Seruia ara tu totu tana: tugira nogo a Joab, ma Abisai ma Asahel. Maia Asahel e dona ke ulo tsaku vaga moa kesa na dia † atsi, ¹⁹ me tuturiga na takuviana a Abner, me ulo goto bâ saikesa i konina. ²⁰ Ma Abner e morovisu me tsaria, "?Laka a Asahel nogoria igoe?"

Maia e gokovisu me tsaria, "Eo."

²¹ Ma Abner e tsarivanja, "!Mololea na takuviaqu inau! Ko ulotsari murina sa vidaqira na mane vaumate gira mo ko laua na omea i konina aia." Ma Asahel e takuvi tsaria babâ moa. ²² Me kesa goto kalina a Abner e tsarivanja, "Mololea na takuviaqu inau! ?Rongona gua ti o turuginiau inau kau labumatesigo? !Me ti vaga kau matesigo igoe, me sauba e utu goto inau kau laba i matana a Joab na kulamu!" ²³ Ma Asahel e tau goto mololea na takuvi tsariana a Abner; bâ, ma Abner e sulaginivisia nina bao me baoginia na tobana a Asahel me rutsu laba saikesa i gotuna. Ma Asahel e pukatsuna i lao me mate saikesa, migira sui ara liu mai tana nauna ia ara tutû mara tau goto aligiri.

²⁴ Mi kaira moa a Joab ma Abisai ara ka takuvi tsaria a Abner, mi tana sù na aso kaira ara ka ba tsau tana

† "na dia" Aia e kesa na vatana na tuavati ara totu tana vera bisi i mao, mara dona na tsotso kakai kalina ara ulo.

tetena ni Ama, aia e totu tabana i longa i Gia tana sautu e liu bâ tana kaomate ni Gibeon. ²⁵ Migira na mane tana puku konina a Benjamin ara mai mara to-tupolia a Abner, mara tû palatete tana sasaqira i kelana kesa na tetena. ²⁶ Ma Abner e tû me gu bâ vania a Joab me tsaria, "?Laka sauba ka ka vailabu saviliu babâ moa kaita? ?Laka o tau reigadovia igoe ti vaga kaita ka nauvaganana babâ moa ia me sauba ke seko sosongo nomoa? Migami gamu verakolu segeni moa igoe. ?Me sauba ke oka koegua sagata ti ko ketsaligira nimu mane kara mololea na takuviamami igami?"

²⁷ Ma Joab e gokovisu me tsarivanja, "Inau au gini vatsa tana asana na God mamauri, laka ti igoe ko tau nogo gokokapusia, migira ni qu mane inau sauba kara takuvigamu babâ moa poi ke tsau tana matsaraka ke dani." ²⁸ Mi tana, ma Joab e uvua nina tavuli vaga na papadana vanigira nina mane kara laka goto na takuviaqira na Israel; bâ, mi tana e sui na vailabugi.

²⁹ Ma Abner kolugira nina mane ara ala liu bâ tana poi Jordan tana bongi popono; mara tulusavu tana Kô Jordan, mara vanovano babâ moa tana matsaraka popono na dani i muri, te ara ba labavisutugu i Mahanaim.

³⁰ Mi kalina a Joab migira nina mane ara mololea na takuviaqira, mara tsodovulagia laka ara sangavulu siu moa na vidaqira ara mate, mara tau moa tsokosai kolua a Asahel. ³¹ Migira nina mane a David ara matesigira ara 360 nina mane a Abner ara talu tana puku konina a Benjamin. ³² Ma Joab migira nina mane ara ba adia na konina a Asahel, mara ba qilua tana vatulumana na tamana i Betlehem. Mi muri migira ara alavano tana bongi popono, mi tana matsaraka rovorovo te ara ba tsau tugua i Hebron.

3 Ma na vailabugi e babâ oka sosongo i ka levugaqira na alaala na mane vaumate ara sanga tabana tana vungu konina a Saul, migira ara sanga tabana konina a David. Ma David e susuliga babâ moa, migira ara sanga tabana tana vungu konina a Saul ara maluku babâ.

Igira na Dalena a David

² Ara tu ono na dalena mane a David ara tu botsa vaitsarimurigi kalina a David e totu moa i Hebron: tugira nogo a Amnon na kesianina dalena ma na tinana aia ko Ahinoam ni Jesreel; ³ ma Sileab, na rukanina ma na tinana aia ko Abigail na tinamatena a Nabot ni Karmel; ma na tolunina a Absalom, ma na tinana aia ko Maaka na dalena a Talmi na taovia tsapakae ni Gesur; ⁴ na vatinina a Adonija, ma na tinana aia ko Hagit; na tseginina a Sepatia, ma na tinana aia ko Abital; ⁵ ma na ononina a Iream, ma na tinana aia ko Eglai. Tugira sui na dalena mane tugirani ara tu botsa sui i Hebron.

A Abner e Ba Sanga Tabana Konina a David

⁶ Mi kalina e babâ moa na vailabugi i ka levugaqira nina alaala a David, ma na alaala ara sanga tabana tana vungu konina a Saul, me tangiloki babâ ganarongo a Abner i laoqira igira ara muria a Saul.

⁷ Mi kesa dani ma Isboset na dalena a Saul e tû me kelivania a Abner laka aia e maturu kolua kesa vidaqira na savana lê a Saul, aia ko Rispa na soana, na dalena a Aia. ⁸ Me gini kore loki sosongo a Abner kalina e rongomia na goko vaga ia, me gudato me tsarivania a Isboset, “?O pada igoe laka na pai ni Juda inau? E tu mai nogo tana tuturigana, minau au totukakai sailagi i konina a Saul na tamamu migira goto na tasina ma na kulana, minau nogo au maurisigo igoe tania na limana a David. !Mi dani eni migoe o tû mo keli vaniau laka au sasi kolua kesa na daki! ⁹⁻¹⁰ Na Taovia e veke vaninogoa a David laka sauba aia ke adiligia na susuligana na aqotagao tania a Saul migira na dalena, me ke molokaea a David ke lia na taovia tsapakae kaputikaira sui na Israel ma na Juda, ke tû kesa tabana butona momoru me ke tsau bâ i tabana. Mi kalina ia, God nogo ke labumatesiau inau ti vaga inau kau tau manalivania na omea aia e vekea!” ¹¹ Mi tana, ma Isboset e tau goto tsonia sa tsaqina goko rongona e mataguni sosongolia a Abner.

¹² Ma Abner e tû me molovanogira visana nina mane adigoko i konina a David aia e totu moa i Hebron gana ke tsarivania, “?Asei sauba ke tagaovi kaputia na butona kao popono iani? E dou ti kaita ka patagokona sai, minau sauba kau sangago mo ko tangolia na Israel popono.”

¹³ Ma David e tsaria, “E dou! Inau sauba kau patagokona sai kolugo, me kesa moa na omea au ngaoa i konimu: laka nimu aqo igoe ko adimai vaniau ko Mikal na dalena a Saul kalina ko mai reiau.” ¹⁴ Ma David e molovanogira goto visana na mane adigoko kara ba laba i konina a Isboset ma kara tsarivania, “Ko molovisumai vaniau ko Mikal na tauqu, aia au voligininogoa na turina na kokoraqira kesa sangatu na mane ni Pilistia gana kau taugâ.” ¹⁵ Ma Isboset e tû me ba adiligia ko Mikal tania a Paltiel na tauna, aia na dalena a Laïs. ¹⁶ Ma Paltiel e ngangai me tsarimurina ko Mikal poi e ba tsau tana vera ni Bahurim. Mi tana ma Abner e tsarivania, “Ko visu moa i vera.” Maia e visu.

¹⁷ Ma Abner e liu bâ i koniqira igira na ida tana Israel me tsarivanigira, “E oka sosongo nogo igamu amu ngaoa a David ke lia nimui taovia tsapakae. ¹⁸ Ma na tagu dou saikesa vanigamu nogo kalina ia. Kamu padatugua laka na Taovia e tsaria na goko vaga iani: ‘Inau sauba kau gini aqo a David niqû maneaqo ti kau laumaurisigira niqû tinoni ni Israel tania na lima qira

na Pilistia, migira sui gaqira gala tavosi goto.’” ¹⁹ Ma Abner e ba goko vanigira goto na tinoni tana puku konina a Benjamin, mi muri maia e vano i Hebron ke tsarivania a David na omea igira na tinoni ni Benjamin mi Israel ara tabenogoa na nauana.

²⁰ Mi kalina a Abner kolugira ara rukapatu nina mane ara mai tsau i konina a David, maia David e naua kesa na mutsasai kolugira. ²¹ Mara mutsa sui ma Abner e tû me tsarivania a David, “Kalina nogo ia inau sauba kau vano ma kau soasaigira na tinoni sui ni Israel ma kara tamivanigo ko lia niqira taovia tsapakae. Mi tana migoe sauba ko adia na omea o ngaoa, mo ko tagaovi kaputia na butona momoru popono.” Ma David e moloa a Abner ke visu tana rago, me ke tau goto labavania sa omea seko.

A Joab e Labumatesia a Abner

²² Tau oka i muri maia Joab kolugira goto nina mane sasanga a David ara visumai talu tana vailabu, mara adimaia kolugira danga na omea ara laugira tana vailabu. Mi tana tagu ia, ma Abner e tau nogo totu kolua a David i Hebron, rongona a David e molovanonogoa tana rago. ²³ Mi kalina a Joab ma nina mane ara labamai i vera, ma Joab e rongomia laka a Abner e mai na tsigoviana a David na taovia tsapakae, me laka a David e molovanonogoa tana rago. ²⁴ Bâ, ma Joab e kore me tû me vano i konina na taovia tsapakae me tsarivania, “?Nagua vaga o naua igoe? A Abner e maitsau nogo i konimu. ?Me rongona gua ti igoe o tamivania ke vano lê vaga ia? ²⁵ !Igoe o dona nogo laka aia e gini mai ieni rongona moa ke perobulesigo, me ke donaginia pipi na omea igoe o naua me pipi tana nauna o vano!”

²⁶ Mi kalina a Joab e mololea na valena a David, maia e molovanogira visana na mane adigoko kara adivisumaia a Abner. Migira ara ba tsodoa tana tuvu i Sira mara adivisumaia; maia David e tau saikesa donaginia na omea ara naua igira. ²⁷ Mi kalina a Abner e maitsau tugua i Hebron, ma Joab e adi bâ segenina ligisana na matsapakapuna na vera, vaga moa ti e ngaoa laka ke goko kolusegenia, mi tana maia e adia nina isi me touginia na tobana, me matesiginia a Abner rongona aia nogo e labumatesia a Asahel na kulana. ²⁸ Mi kalina a David e rongomia na omea vaga ia e laba, maia e tsaria, “Na Taovia e donagininogoa laka inau kolugira goto niqû tinoni, igami ami tau gini loaga na mateana a Abner. ²⁹ !Ma na kedena ke gado i konina a Joab ma nina vungu popono! !I laona pipi na vatavata ke bot-samai sauba ke kesa na mane i laona na vungu i konina aia ke tsodoa na saqere vora, se na mudo, se ke labe lê me ke tugua moa na nauana niqira aqo na daki, se ke mate tana vailabu, se ke tau tugua gana mutsa!” ³⁰ Maia nogo e vaga kalina kaira a Joab ma Abisai na kulana ara ka tangotugu i konina a Abner rongona

aia e labumatesia a Asahel ka kulaqira tana vailabu i Gibeon.

Ara Qilua a Abner

³¹ Mi muria maia David e ketsalia a Joab migira goto nina mane kara ratsivotâ na poloqira, ma kara sagelia na polo baubau † papadana na padasavi, ma kara tangisia a Abner. Mi tana vano na veiqilu ma David na taovia tsapakae segenina nogo e tsatsari bâ i murina na tsatsaborona. ³² Mara qilua a Abner i Hebron, ma na taovia tsapakae e tangitangi loki tana qiluna a Abner, migira sui goto na toga ara nauvaganana goto ia. ³³ Ma David e teâ kesa na linge na tangitangi vania a Abner me tsaria:

“?Laka e ulagamu igoe a Abner ko mate vaga na bule?

³⁴ !Na limamu ara tau goto sorisaikaira,

Mara tau goto sorisaikaira na tuamu;

Mo mate vaga moa kesa na tinoni ara labua igira na tinoni vanga labupoi!”

Mi tana migira na toga ara tuturiga tugua na tangitangi.

³⁵ Mi tana dani popono ia, migira na tinoni ara raiginia a David laka ke mutsa, maia David e gini vatsa me tsaria, “!God ke labumatesiau inau ti kau gania sa omea ti ke sui na dani i dani eni!” ³⁶ Migira sui ara rongomia a David e goko vaga ia, mara rongomingaoa, mara reingaogotoa pipi sui na omea a David e naugira. ³⁷ Migira sui nina toga a David migira goto na toga sui tana Israel ara padagadovia laka na taovia tsapakae e tau sangasage i laona na mateana a Abner. ³⁸ Ma na taovia tsapakae e tsarivanigira nina mane sasanga, “?Laka igamu amu tau reigadovia laka i dani eni nogo e mate kesa na ida loki tana Israel? ³⁹ Atsa moa ti inau na taovia tsapakae God e vilinogoa, minau goto au vatsangia na maluku i dani eni, rongona ka niqira sasaga tabaru kaira na dalena ko Seruia ara ka ngoliginau sosongo inau. !Na Taovia segenina nogo ke kedekaira na vanga labumate kaira, vaga nogo e tugua na omea kaira ara ka naua!”

Ara Matesia a Isboset

4 Mi kalina a Isboset na dalena a Saul e rongomia laka ara labumatesinogoa a Abner i Hebron, maia e matagu loki sosongo, migira sui na tinoni tana Israel e pono na tobaqira rongona ara tau donaginia nagua sauba ke laba. ² Mi tana tagu ia ara ka ruka nina mane sasanga a Isboset ara ka ida vanigira kesa na alaala na labunovoti tinoni, kaira nogo a Baana ma Rekab, na dalena a Rimon ni Beerot tana puku i konina a Benjamin. Migira na Beerot ara tsokosaigira vaga kesa go-

to na turina na puku i konina a Benjamin. ³ Migira na tinoni ara totu ida nogo i Beerot ara tsogovano i Gittaim i sau, mi tana nogo ara totu tsau mai i dani eni.

⁴ Me kesa goto na kukuana a Saul aia nogo a Mepiboset na dalena a Jonatan, me tsege moa na ngalitupana kalina ara ka mate kaira a Saul ma Jonatan. Mi kalina na turupatuna ka mateaqira e talumai tana verabau ni Jesreel, maia na daki e kutia na baka ia e tulongikaea laka ke tsogo kolua; mi kalina aia e gini mavi moa na tsogo me pukalia me gini labe.

⁵ Mi kaira a Rekab ma Baana ara ka aligiri na vano tana valena a Isboset, mara ka ba tsau i tana gana ngongo na niaso vota kalina a Isboset e mango. ⁶ Ma na daki e reitutugu matsapa e parâ na matura kalina aia e labududusigira na uiti me matura toto, te ara ka tangomana kaira a Rekab ma Baana na sage dodo bâ i vale. ⁷ Mi kalina ara ka totu nogo i laona na vale, mara ka ba sage i laona nina voki na matura a Isboset i tana aia e tsaro me matura mate, mara ka ba labumatesia. Mi muri mara ka kurikutiligia na lovana mara ka adia, mi tana bongi popono ia kaira ara ka liu tsapatugu bâ tana Poi Jordan. ⁸ Mara ka ba tsau i Hebron, mara ka ba sau na lovana a Isboset vania a David na taovia tsapakae mara tsarivania, “De, iani nogo na lovana a Isboset na dalena a Saul gamu gala, aia e tovoa laka ke labumatesigo igoe. Mi dani eni nogo na Taovia e tamivanigo ko tangotugumu i konina a Saul migira na kukuana.”

⁹ Ma David e tsarivanikaira, “!Inau au gini vatsa tana asana na Taovia mamauri, aia nogo e maurisiau tanigira pipi na omea seko sui! ¹⁰ Aia na mane e adigoko mai vaniau i Siklag, me turupatuna vaniau na mateana a Saul, e padâ laka aia e adimai vaniau sa turupatu dou. Minau au tangolia mau tsarivanigira kara matesia. !Aia nogo na vovolina au sauvania tana rongona nina turupatu dou aia! ¹¹ !Me sauba ke seko sosongo goto bâ vanikaira na mane seko karani ara ka labumatesia kesa na mane dou e mamaturu rago tana valena segeni! !Mi kalina ia inau sauba kau tangotuguna aia i ka konimui nogo kagamu rongona amu ka labumatesia aia, me sauba kau adiligikagamu tania na barangengo!”

¹² Ma David e tû me ketsaligira nina mane vaumate kara labumatesikaira a Rekab ma Baana, migira ara kuri kutiligia ka lima qira ma ka tua qira, mara tsauraginikaegira i ligisana na maomao i Hebron. Mi muri, mara adia na lovana a Isboset mara ba qilua tana vatulumana a Abner i tana i Hebron.

A David e Lia na Taovia Tsapakae Tana Israel ma na Juda

(1 Turupatu Dato 11:1-9; 14:1-7)

5 Mi muri, migira sui lakalaka na puku tana Israel ara ba laba i konina a David i Hebron mara tsarivania, “!Igami sui na gabumu nogo igoe. ² I votangana,

† “na polo baubau” Aia na vatana na polo ara sagelia na papadana na melu ma na padasavi.

kalina a Saul e taovia tsapakae moa vanigita, migoe nogo o raqagira na toga ni Israel mara vano tana vailabu, maia na Taovia e vekevanigo nogo laka igoe sauba ko ida vanigira nina tinoni mo ko tagaovigira.”³ Mi tana, migira sui na ida tana Israel ara mai i Hebron i matana a David na taovia tsapakae. Mara nausaia niqira veke i matana God, laka aia David ke tagaovigira migira kara muridoua nina goko. Mara tû, mara ninaginia a David na oela, maia e lia na taovia tsapakae tana Israel.⁴ Ma David e tolu sangavulu nogo na ngalitupana kalina aia e lia na taovia tsapakae, me tagao i laona e vati sangavulu ngalitupa.⁵ E totu talu i Hebron, mi tana e tagaovi kaputia na Juda i laona e vitu na ngalitupa me ono na vula, mi muri me ba totu i Jerusalem, mi tana e tagaovi kaputia na Israel ma na Juda popono i laona e tolu sangavulu tolu ngalitupa.

⁶ Me kesa dani maia David na taovia tsapakae e aligiri kolugira nina mane, mara ba bokia na verabau ni Jerusalem. Migira na Jebus, igira nogo ara totuvia i tana, ara padâ laka a David e utu ke tangomana na lauana niqira verabau, mara tû mara tsarivania, “Igoe e utu lelê ko sagemai ieni; atsa moa ti igira na koko ma na logu tangomana moa kara tukapusigo.”⁷ Ma David e ba sage nomoa me laua niqira valekakai i Sion ara barapoliginia na vatu, me tû tana tagu ia me bâ na vera ia ara soaginia na “Verana a David.”

⁸ Mi tana dani ia, ma David e tsarivanigira nina mane, “?Laka visana vidamui igamu amu reisavi sosongoligira na Jebus vaga goto inau, me ke tsau tana labumatesiaqira? Me ti vaga ia, ma kamu liu sage bâ tana sautu na ala kô, ma kamu baginigira na koko ma na logu igira.” Iani nogo na pukuna niqira gokolia ara tsaria, “Na koko ma na logu e utu kara sagemai tana valena na Taovia.”

⁹ Mi murina kalina aia e launogoa niqira valekakai ara barapoliginia na vatu, maia David e ba totuvia me soaginia “Na Verana a David.” Ma David e logoa kesa na verabau polia na valekakai ia tuturiga tana nauna tana ara atsaniana tabana i longa na tetena.¹⁰ Ma David e dato susuliga babâ rongona na Taovia God Susuliga Sosongo e totu i konina.

¹¹ Aia Hiram na taovia tsapakae ni Tire e molovanogira visana nina mane adigoko i konina a David; me sauvania danga na kubuna na gai na sida, † kolugira goto na mane kamoda ma na mane katsuvatu, kara ba logovania kesa na valena.¹² Mi tana, ma David e donagadovia laka na Taovia nogo e molovania ke taovia tsapakae kaputia na Israel popono, me naua me gini susuliga bâ na verana tana rongoqira nina tinoni segeni nogo ia.

¹³ Mi muri, kalina aia e mololea i Hebron me ba totu i Jerusalem, ma David e taugagira goto visana na daki, me adigira goto visana na savana lê me tamanigira visana goto na dalena mane ma na dalena daki.¹⁴ Migirani nogo na soaqira na dalena ara botsa vania a David i Jerusalem: a Samua, ma Sobab, ma Natan, ma Solomon,¹⁵ ma Ibhar, ma Elisua, ma Nepeg, ma Japia,¹⁶ ma Elisama, ma Eliada ma Elipelet.

A David e Tulusigira na Pilistia

(1 Turupatu Dato 14:8-17)

¹⁷ Kalina igira na Pilistia ara rongomia laka ara molokaea a David me lia nogo na taovia tsapakae kaputia na Israel popono, migira ara tû mara aligiri na ba tangoliana. Mi kalina a David e rongomi vaganana ia, aia e tû me vano tana nauna ara barapoliginia na vatu.¹⁸ Migira na Pilistia ara tsau nogo tana Poi ni Repaim mara totuvia.¹⁹ Ma David e veisuâ na Taovia, “?Egua laka igoe o ngaoa kau baginigira na Pilistia? ?Me laka igoe sauba ko mologira i limaqu inau?”

Ma na Taovia e gokovisu vania David me tsaria, “!Eo, ko baginigira! Inau nogo sauba kau mologira i limamu igoe!”

²⁰ Mi tana, ma David e tû, me vano i Baal Perasim me tulusigira na Pilistia i tana. Me tsaria, “Na Taovia e aqoginiau inau ti au gini liu tsapatugu i levugaqira gaqu gala vaga moa kalina e tave na obo.” Aia na rongona ti ara soaginia tana nauna ia i Baal Perasim.^{††21} Mi kalina igira na Pilistia ara viri tsogo mara mololegira i tana na titinonina niqira god peropero, ma David migira nina mane ara kalagailigira.

²² Me tau oka i muri, migira na Pilistia ara visumaitugua tana Poi ni Repaim mara totuvitugua.²³ Me kesa goto kalina a David e lavgoko i konina na Taovia, ma na Taovia e tsarivania, “Laka na baginiaqira ieni. Ko poli bâ i tabana, mi tana ko vangaraua na baginiaqira i ligisaqira na gaina na balsam.^{‡24} Mi kalina ti ko rongomia na kukutuna na alaala loki ara maimai i kelaqira na gai girani, mi tana ti igoe ko tû mo ko baginigira na Pilistia, rongona inau nogo sauba kau idaida vanigo na tulusiaqira na alaala popono na mane vaumate ni Pilistia.”²⁵ Ma David e naua moa na omea vaga na Taovia e ketsaliginia, me gini tango mana na tsiavisuaqira na Pilistia tû i Geba me tsau bâ i Geser.

Ara Adivanoa i Jerusalem na Bokisi na Taso

(1 Turupatu Dato 13:1-14; 15:25-16:6, 43)

6 Me kesa goto kalina aia David e soasaigira nina mane vaumate susuliga bâ tana Israel, ma na

† “na gai na sida” Aia e kesa vatana na gaikakai e dato tana vungavunga i Lebanon, mara gini aqo sosongo tana logovale rongona e tau dona na tola tsaku.

†† Na soa Baal Perasim tana goko Hibru e vaga moa ‘Na Taovia na Liutsapatugu.’ ‡ “na gai na balsam” Aia e kesa vatana na gai e dato tana kaomate me kokonaga na gaina, ma na oela tana vuana ara gini tali tinoni.

dangaqira e tsaulia tolu sangavulu toga na mane, ² maia e vano kolugira i Baala tana Juda kara ba adivi-sumaia nina Bokisi na Taso God, i tana e totu na asana na Taovia Susuliga aia e totukae tana sasana i kelana na rapoqira na angelo. ³ Ara ba adia tana valena a Abinadab e totu i kelana na tetena, mara molokaea kesa tana terê vaolu. Mi kaira a Usa ma Ahio na dalena a Abinadab, ara ka matalia na terê ia, ⁴ maia Ahio e idaida. ⁵ Ma David migira sui na Israel ara totu kolua ara gagavai mara lilinge tana susuligaqira popono gana na tsonikaeana na Taovia. Mara taigira niqira itai tatangi, ma niqira tuqulu, ma niqira kuku, mara rekesia niqira tsetsê.

⁶ Mi kalina igira ara maitsau tana nauna ara labududusigira nina uiti a Nakon, migira na buluka ara raqa terê ara tubulagi, maia Usa e tsaku e tabekaea na Bokisi na Taso ke tau puka. ⁷ Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, ma na Taovia God e kore loki vania a Usa me labumatesia rongona aia e tavongani pele bâ na Bokisi na Taso. Ma Usa e mate nogo i tana ligisana na Bokisi na Taso, ⁸ maia nogoria na rongona ti e tû tana tagu ia me bâ mara soaginia tana nauna ia i Peres Usa. † Me gini momosa sosongo tobana a David rongona na Taovia e kedea a Usa tana nina kore loki.

⁹ Mi muri, ma David e matagunia na Taovia me tsaria, “?Sauba kau naukoeguania inau ti kau adi bâ na Bokisi na Taso i Jerusalem kalina e vaga ia?” ¹⁰ Mi tana e padâ ke tau goto adivanoa i Jerusalem; ti aia e tû moa me sobaligi tania na sautu me adivanoa i valena a Obed Edom, aia kesa na tinoni ni Gat. ¹¹ Mi tana nogo e totu na Bokisi na Taso i laona e tolu na vula, maia na Taovia e vangalaka sosongo vania a Obed Edom ma nina tamadale.

¹² Maia David na taovia tsapakae e rongomia laka tana rongona nogo na Bokisi na Taso e totu i valena a Obed Edom te aia na Taovia e vangalaka sosongo vania ma nina tamadale migira sui na omea aia e tamanina. Te e tû a David me vano na adiana na Bokisi na Taso tania na valena a Obed, me ke adivanoa i Jerusalem tana magemage loki. ¹³ Mi kalina igira na mane ara kalagaia na Bokisi na Taso ara idaida ono moa na tsakutua, maia David e ketsaligira kara tû tugua ma kara pitu kalina aia e gini savori-kodoputsa kesa na buluka mane me kesa na dalena buluka ara pala manogatinogoa vania na Taovia. ¹⁴ Ma David e gini tivi kesa na sangava na polo vovosi laka, me gavai tana susuligana popono tana tsonikaeana na Taovia. ¹⁵ Mi tana, maia migira sui lakalaka na Israel ara adivanoa na Bokisi na Taso i Jerusalem, mara gugudato tana magemage mara uviuvia niqira tavuli.

¹⁶ Mi kalina ara adisagea na Bokisi na Taso i laona na verabau ia, maia ko Mikal na dalena a Saul e totu i

† Na soa Peres Usa tana goko Hibu e vaga moa ‘gana kedea Usa.’

valena me morotsuna bâ tana ovaovana na bisi, me morosia a David na taovia tsapakae e gagavai me tsipudato tana gavai tabu, ma ko Mikal e parâ na muta na reiana. ¹⁷ Migira ara adia na Bokisi na Taso mara ba moloa tana sasana i laona na Valepolo i tana aia David e vangarau manogati vaninogoa. Mi muri, maia e savorigira vania na Taovia na savori-kodokodo, ma na sausau tangomana na tinoni kara ganipâtâ na turina. ¹⁸ Mi kalina a David e savorigira sui nogo na kodoputsa, maia e tû me tabugira na tinoni tana asana na Taovia Susuliga, ¹⁹ me tuvari mutsa vanigira sui. Pipi na mane ma na daki ni Israel ara tango kesa sivona breidi, me kesa na paparina na velesina buluka kodokodo, me visana goto na vuana uaeni makede. Mi tana, migira sui ara visutugua i veraqira.

²⁰ Mi muri, kalina a David e visu i valena ke ba reigira nina tamadale, maia ko Mikal e tsuna mai na valaleana me tsarivanja, “!Na taovia tsapakae ni Israel e tsonikae segenina manana nomoa i dani eni! !Aia e tivi lê moa vaga moa na bule me tau vangamâ i mataqira niqira daki aqo igira nina mane sasanga!”

²¹ Ma David e gokovisu vania me tsaria, “Inau au gavai na mani padalokiana na Taovia, aia e viliau inau na olina nogo na tamamu igoe migira nina vungu, me naua kau lia niqira ida nina tinoni ni Israel. Me sauba nomoa kau gavai babâ moa na mani padalokiana na Taovia, ²² ma sauba kau paluvangamaqu segeni babâ moa, migoe moa sauba ko reipeaau, migira na baka daki girani igoe o gini goko sauba kara padalokiau inau!”

²³ Maia ko Mikal na dalena a Saul e tau goto tamani sa dalena tsau kalina e mate.

Nina Goko a Natan Vania a David

(1 Turupatu Dato 17:1-15)

7 Kalina a David na taovia tsapakae e totuvinogoa na valena vaolu, ma na Taovia e tusuvania kesa na tagu na mango rago tanigira sui gana gala. ² Ma na taovia tsapakae e goko vania a Natan na propete me tsaria, “!Ko reia, inau au totuvia kesa na vale dou ara aqosiginia na gai na sida, ma nina Bokisi na Taso God e totu moa i laona kesa na valepolo lê!”

³ Ma Natan e tsarivanja a David, “Ko bâ mo ko naua moa na omea o padâ i tobamu, rongona na Taovia nogo e totu kolugo.” ⁴ Bâ, mi tana bongi nogo ia, ma na Taovia e tsarivanja a Natan, ⁵ “Ko bâ mo ko tsarivanja a David niqo maneaqo, laka inau na Taovia au tsarivanja, ‘E tau igoe ko logovaniau na valequ i tana kau totu inau. ⁶ E tû tana tagu inau au laumaurisigira na tinoni ni Israel tania i Ejipt me tsau mai i dani eni, minau au tau nogo totu i laona sa vale tabu dou; au totu moa i laona na valepolo lê mau dulikolugira pipi tana nauna igira ara vano. ⁷ Me pipi tana nauna inau au vano kolugira na tinoni ni Israel, minau au tau goto veisuâ ke

kesa vidaqira na ida igira inau nogo au viligira, laka na rongona gua ti igira ara tau vati logovaniau moa sa vale tabu kara aqosiginia na gai na sida.'

⁸ "Me vaga ia, migoe ko ba tsarivania a David niq u maneao laka inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au tsarivania, 'Inau nogo au adiligigo igoe tania nimu aqo na reitutugu sipi i laona na poina, mau molokaego ko tagaovigira niq u tinoni ni Israel. ⁹ Minau au totu kolugo igoe pipi sui tana nauna i tana o liu, mau tuliusigira pipi sui gamu gala kalina igoe o maimai moa i sautu. Me sauba inau kau naua me ke tangiloki bâ na rongomu liusigira na taovia loki sui tana barangengo. ¹⁰⁻¹¹ Mau vilinogoa na nauna i tana kara totu igira niq u tinoni ni Israel, me sauba kara totu kalavata i tana me ke tau goto tangomana ke kesa ke bingi sekologira, me utu goto kara maiginigira igira na tinoni vanga tangopeke seko vaga ara naua i sau. Inau au vekevanigo laka sauba kau tuliusigira sui gamu gala ma kau sauvanigo kara danga na kukuamu. ¹² Mi kalina ko mate igoe ma kara qilugo kolugira na muamu, minau sauba kau molokaea kesa na dalemu segeni nogo igoe ke lia na taovia tsapakae, me sauba kau vaturikakaia na verana. ¹³ Maia nogoria sauba ke logo vaniau kesa niq u valetabu, minau sauba kau naua ma nina puku taovia tsapakae ke totu saviliu na dani ma na dani. ¹⁴ Inau sauba kau lia na tamana, maia sauba ke lia na dalequ. Me ti kalina aia ke sasi, minau sauba kau kedea vaga nogo na tamaga e kedea na dalena. ¹⁵ Me utu goto kau mololea na galuveana aia vaga au nauvania a Saul, aia inau au molotsunâ rongona igoe ko gini lia na taovia tsapakae. ¹⁶ Me sauba na kukuamu kara vaitugugi babâ, ma kau naua ma na veramu ke totukakai saviliu. Ma nimu puku taovia sauba e utu goto ke sui.' "

¹⁷ Ma Natan e ba turupatuna vania a David pipi sui lakalaka na omea aia God e katevulagi vania.

Nina Nonginongi a David na Soadouana God

(1 Turupatu Dato 17:16-27)

¹⁸ Mi tana, ma David na taovia tsapakae e tû me ba sage i laona na Valepolo i tana e totu na Taovia, me totupuka i lao me nonginongi vaga iani, "Taovia God, e tau saikesa ulagaqu inau migira goto niq u tamadale na omea igoe o naunogoa vaniau. ¹⁹ Mi kalina ia, migoe Taovia God, o nauvaniau kesa na omea loki sosongo bâ; igoe o naugotoa na veke kalgira na kukuagu i laona ke danga na ngalitupa kara mai. !Migoe Taovia God o tamivaniau inau na tinoni lê kau reia na omea iani! ²⁰ !Ma nagua goto tangomana kau tsarivanigo! Igoe o donadouginau nogo inau nimu maneao. ²¹ Igoe nogo o kilia mo tamia na nauvaniaqu na omea loki sui girani gana moa ko sasaniginiau inau. ²² !Taovia God igoe nogo o loki tsapakae! E tagara goto ke kesa ke atsa kolugo igoe; migami ami dona

sailagi nogo laka igoe segeni moa o God. ²³ Me tagara goto ke kesa na puku tavosi i lao eni ke atsa kolua na Israel, aia nogo igoe o laumaurisia tania na totu tseka mo naua migira ara lia nimu tinoni segeni nogo igoe. Me gini tangiloki gamu rongo tana barangengo popono rongona na omea loki ma na omea ganataga sui igoe o naunogoa vanigira. Igoe o laumaurisigira nimu tinoni tania i Ejipt, mo tsialigigira na puku tavosi sui ma niqira god peropero, kalina igira nimu tinoni ara maimai moa i sautu. ²⁴ Igoe nogo o viligira na Israel kara lia sailagi nimu tinoni segeni, migoe Taovia o lia nogo niqira God.

²⁵ "Mi kalina ia Taovia God, ko manali sailaginia na veke igoe o naua tana rongoqu inau migira na kukuagu, mo ko naugira na omea sui igoe o tsarinogoa laka sauba ko naua. ²⁶ Me sauba ke tangiloki na rongomu, migira na tinoni kara tsarisailaginia, '!Na Taovia Susuliga Sosongo aia nogo e God kaputia na Israel popono!' Me sauba ko naua ma niq u puku taovia tsapakae ke totukakai na dani ma na dani. ²⁷ !Taovia Susuliga Sosongo, igoe na God ni Israel! Inau au gini malagai na nonginongi vanigo vaga iani, rongona igoe nogo o saulabatigira vaniau inau nimu maneao na omea sui girani, mo tsarinogoa vaniau laka sauba ko naua migira na kukuagu kara tangolidatoa babâ na aqo taovia tsapakae.

²⁸ "Igoe Taovia God, igoe nogo o God; mara mana sui pipi nimu goko, migoe nogo o vekevaniau na omea dou sosongo vaga girani. ²⁹ Minau au nongigo igoe ko vangalaka vanigira na kukuagu gana kara gini totu dou sailagi i matamu igoe. Eo, Taovia God, igoe nogo o vekevaniau na omea girani, ma nimu vangalaka sauba ke totu sailagi i koniqira na kukuagu inau na dani ma na dani."

Gana Tangomana a David Tana Vailabu

(1 Turupatu Dato 18:1-17)

8 Me kesa tana tagu i muri, ma David e baginigira tugua na Pilistia me tuliusigira, me tangolia niqira kao.

² Mi muri maia e tuliusigira goto na Moab. Me ketsaligira kara tsaro tana kao i laona ke tolu palatete. Me labumatesigira sui ara totu i laona ruka na palatete, me molo maurisigira igira i laona na tolunina palatete. Migira ara ba totu i vavana nina tagao a David, mara tsoni takesi vania.

³ Mi muri ma David e tuliusigotoa na taovia tsapakae ni Soba tana Siria, aia nogo a Hadadeser na dalena a Rehob, kalina a Hadadeser e vano ke tangolivisua na butona kao ligisana na uluna na Kô Euprates. ⁴ Ma David e tangoligira vitu toga nina mane sage tana ose a Hadadeser, me rukapatu toga nina mane vaumate ara liu lê i lao. Maia e tangoli visugira na ose vaga e

tugua moa kara raqagira kesa sangatu na terê, me logusigira sui na ose tavosi.

⁵ Mi kalina igira na Siria ni Damaskus ara molovanoa kesa na alaala na mane vaumate kara ba sangâ a Hadadeser na taovia tsapakae, maia David e baginigira goto me labumatesigira ara rukapatu ruka toga na mane. ⁶ Mi muri, maia e mologira nina mane vaumate kara totu babâ i laona niqira butona kao popono igira na Siria, migira goto na Siria ara totu i vavana nina tagao a David mara tsonitakisi vania. Na Taovia nogo e naua maia David e gini susuliga na tulusiaqira gana gala pipi moa tana nauna. ⁷ Ma David e laugira sui na tako qolumila ara kalagaia igira nina mane sasanga a Hadadeser me adivanogira i Jerusalem. ⁸ Me adigotoa danga na tapalamila ni Beta mi Berotai, kaira ruka na verabau e tagaovi kaputikaira a Hadadeser.

⁹ Mi kalina a Toi na taovia tsapakae ni Hamat e rongomia laka a David e tuliusinogoa nina alaala popono na mane vaumate a Hadadeser, ¹⁰ maia e tû me molovanoa a Joram na dalena ke ba reia a David na taovia tsapakae me ke tsonikaea tana rongona aia e tulusia a Hadadeser, rongona kaira nogo a Hadadeser ma Toi ara ka vaigalagi mara ka vailabugi danga nogo kalina. Ma Joram e adimai vania a David ngiti vangalaka danga na omea ara aqosiginia na qolumila ma na siliva ma na tapalamila. ¹¹ Ma David na taovia tsapakae e adigira, me balogira sui vania na Taovia, kolugira goto na siliva ma na qolumila aia e laugira tana veratavosi aia e tangoligira sui nogo ¹² i Edom, mi Moab, mi Amon, mi Pilistia, mi Amalek, me kolugotoa na turina na omea e laugira tania a Hadadeser.

¹³ Me tangiloki goto bâ ganarongo a David kalina aia e visumai na vailabu i tana e matesigira ara sangavulu alu toga na Edom tana Qou ni Solo. ¹⁴ Maia e mologira nina mane vaumate kara totu babâ moa i laona na Edom popono, migira na tinoni ni tana ara totu i vavana nina tagao a David. Ma na Taovia nogo e naua maia David e gini susuliga na tulusiaqira gana gala pipi moa tana nauna.

¹⁵ A David e tagaovi kaputia na Israel popono me tovoa pipi kalina ke pedegoto me ke pedeatsa vanigira nina tinoni. ¹⁶ Maia Joab na dalena ko Seruia e taovia tagao vanigira na mane vaumate; ma Jehosapat na dalena a Ahilud aia e reitutugugira na papi tana ara maretsunagira pipi sui na omea ara laba; ¹⁷ mi kaira a Sadok na dalena a Ahitub ma Ahimelek na dalena a Abiatar ara ka manetabu; ma Seraia aia nogo na mane mamare tana valena na taovia tsapakae; ¹⁸ ma Benaia na dalena a Jehoiada aia e tagaovigira nina mane matali segeni a David, mi kaira na dalena segeni nogo a David ara ka manetabu. †

† "mi kaira na dalena a David ara ka manetabu" Tana Kesa Turupatu Dato 18:17 ara marea laka kaira 'ara ka tangolia na aqo loki i vavana ka tamaqira.'

Kaira A David ma Mepiboset

⁹ Me kesa dani, ma David e veisuâ, "¿Laka e mamauri moa ke kesa tana vungu konina a Saul? Me ti vaga ke mamauri moa ke kesa, minau au ngaoa kau sauvulagi niq doulaka vania tana rongona nogo a Jonatan."

² Me totu i tana kesa niqira maneaqo na vungu i konina a Saul, a Siba na soana, mara ketsalia ke ba laba i konina a David. Maia David e veisuâ, "¿Laka igoe nogo a Siba?"

Ma Siba e gokovisu vania me tsaria, "Eo, taovia inau nimu maneaqo."

³ Ma David e veisuâ, "¿Laka e mamauri moa kesa tinoni tana vungu konina a Saul kau sauvulagi vania niq doulaka vaga au vekenogoa vania God laka kau naua?"

Ma Siba e gokovisu vania me tsaria, "E kesa lelê moa na dalena a Jonatan. Maia e logu na tuana."

⁴ Ma na taovia tsapakae e veisuatugua, "¿Miava vaga ia?"

Ma Siba e tsaria, "Aia e totu i Lodebar tana valena a Makir na dalena a Amiel." ⁵ Bâ, ma na taovia tsapakae e mologira visana kara ba soamaia.

⁶ Mi kalina a Mepiboset na dalena a Jonatan ma na kukuana a Saul e mailaba, maia e tao tsuporu i matana a David tana kukuni. Ma David e tsarivania, "¡Mepiboset!" Maia e tsaria, "Eo taovia, inau nimu maneaqo."

⁷ Ma David e tsaria, "Ko laka na matagu. Inau sauba kau tobalaka vanigo tana rongona nogo a Jonatan na tamamu. Inau sauba kau sauvisu vanigo pipi sui na butona kao e tamanina a Saul na kukuamu, migoe sauba ko sanga mutsa sailagi tana niq bela na mutsa."

⁸ Ma Mepiboset e tsuporu tsuna tugua me tsaria, "¿Asei gana lakana ieni inau ti igoe o dou vaga sagata vaniau inau nimu maneaqo?"

⁹ Mi muri ma na taovia tsapakae e soâ a Siba, aia nina maneaqo a Saul, me tsarivania, "Inau au saugira vania a Mepiboset aia na kukuana gamu taovia, pipi sui na omea e tamanina a Saul ma nina tamadale. ¹⁰ Migoe, migira na dalemu, migira sui goto nimu maneaqo sauba kamu aqouta vania a Mepiboset aia na dalena gamu taovia, ma kamu adimai vania na lakana amu tsurivia. Maia Mepiboset segenina nogo sauba ke sanga mutsa sailagi tana niq bela na mutsa." Maia Siba e tamanigira ara sangavulu tsege na dalena mane me rukapatu nina maneaqo.

¹¹ Ma Siba e gokovisu vania me tsaria, "E dou taovia, inau sauba kau naua pipi sui na omea igoe o ketsaliginiau."

Me tû tana tagu ia, maia Mepiboset e sanga mutsa tana nina bela na mutsa na taovia tsapakae, vaga saikesa nogo ti aia kesa na dalena na taovia tsapakae. ¹² Ma Mepiboset e tamanina kesa na dalena mane na borau vaolu, aia Mika na soana. Migira sui tana nina tamadale a Siba ara lia nina maneago a Mepiboset. ¹³ Me vaga ia, ma Mepiboset aia e labe sui kaira ruka na tuana, e ba totu kalavata i Jerusalem, me sanga mutsa sailagi tana nina bela na mutsa na taovia tsapakae.

A David e Tulusigira na Amon ma na Siria

(1 Turupatu Dato 19:1-19)

10 Me kesa tana tagu i muri, ma Nahas na taovia tsapakae ni Amon e mate, maia Hanun na dale na e lia na taovia tsapakae. ² Ma David e tsaria, "Niqu aqo nomoa inau kau sauvulagia niqu tobalaka vania a Hanun, vaga nogo a Nahas na tamana e nauvaniau." Mi tana, ma David e molovanogira visana nina mane adigoko kara bâ i konina a Hanun, ma kara tsarivanja laka aia David e gini melu na rongona na mateana na tamana.

Mi kalina ara ba tsau i Amon, ³ migira na tinoni lokiloki ni Amon ara tû mara tsarivanja niqira taovia tsapakae, "Laka o padâ igoe tana rongona nomoa a David e padalokia na tamamu te aia e molomaigira na mane girani kara mai tsarivanigo laka a David e gini melu na rongona na mateana na tamamu? !Tagara saikesa! !Aia e molomaigira ieni gana kara togavia nida verabau, mi muri ti aia ke mai me ke tangolia!"

⁴ Mi tana, ma Hanun e tangoligira nina mane adigoko a David, me tsaraligia kesa tabana na ngolaqira, me putsikutia na poloqira sagesage gana ngongo na bunguqira, mi muri maia e molovisugira. ⁵ Migira ara gini vangamâ loki sosongo na visutugua i vera. Mi kalina a David e rongomia e laba na omea vaga ia, maia e mologoko bâ vanigira kara ba totu moa i Jeriko, ma kara laka goto na labavisumaitugua i vera poi tsau kalina ke tu tugua na ngolaqira.

⁶ Mi kalina igira na Amon ara reigadovia laka igira nogo ara tsukia te a David e lia gaqira gala, bâ, migira ara tû mara voligira rukapatu toga na mane vaumate ni Siria ara talu i Betrehob mi Soba, mara sangavulu ruka toga na mane ni Tob, maia goto na taovia tsapakae ni Maaka kolugira kesa toga nina mane. ⁷ Mi kalina a David e rongomia e laba na omea vaga ia, maia e tû me molovanoa a Joab migira na alaala popono nina mane vaumate kara baginigira. ⁸ Migira na Amon ara ala tsunamai mara ba tû tana sasaqira babâ tana matana na vera ni Raba niqira verabau pukuga, migira na Siria ma na mane ni Tob mi Maaka ara bâ mara tû tana sasaqira babâ tana kao mangasâ.

⁹ Mi kalina a Joab e reigadovia laka igira na gala sauba kara maiginia i nago mi tabana i muri goto, te aia e

tû, me viligira igira na mane vaumate susuliga bâ ni Israel, me mologira tana sasaqira babâ kara tû aro bâ i koniqira na Siria. ¹⁰ Maia e mologira nina mane vaumate tavosi i vavana nina tagao a Abisai na kulana, maia e mologira kara tû aro bâ i koniqira na Amon. ¹¹ Maia Joab e tsarivanja a Abisai, "Ti vaga ko reigira na Siria kara tuliusiau inau, migoe ko mai mo ko sangaau inau, me ti vaga igira na Amon kara tuluisigo igoe, minau sauba kau bâ ma kau sangago igoe. ¹² !Ko susuliga mo ko malagai! Ida kaita ma ka ka vailabu susuliga mateqira ka nida tinoni me vanigira goto nina verabau nida God. !Me ke laba na omea vaga e kilia na Taovia!"

¹³ Maia Joab migira nina mane ara babâ moa i sautu laka kara baginigira na Siria, migira na Siria ara pilovisu mara tsogo lê. ¹⁴ Mi kalina igira na Amon ara reigira na Siria ara viri tsogovisu lê vaga ia, migira goto ara tû, mara tsogo tanigotoa a Abisai mara visubatugua tana niqira verabau. Mi tana ma Joab e mololea na vailabu koluaqira na Amon, me visutugua i Jerusalem.

¹⁵ Mi kalina igira na Siria ara reigadovia laka igira na Israel ara tuliusigira nogo, mi tana, migira ara soasigira sui niqira alaala na mane vaumate. ¹⁶ Ma Hadadeser na taovia tsapakae e molovanogira visana na mane adigoko kara ba soamaigira na Siria ara totu tana Kô Euprates tabana i longa, migira ara mai i Helam i vavana nina tagao a Sobak niqira taovia tagao nina mane vaumate a Hadadeser na taovia tsapakae ni Soba. ¹⁷ Mi kalina a David e rongomi vaganana ia, maia e tû, me soasigira sui na alaala na mane vaumate ni Israel, mara savu tabana na Kô Jordan, mara alavano i Helam i tana igira na Siria ara tû tana sasaqira aro bâ vanigira. Me tuturiga na vailabu, ¹⁸ migira na Israel ara takuvi visugira na alaala na mane vaumate ni Siria. Ma David kolugira nina mane ara labumatesigira vitu sangatu na mane ni Siria ara tagaovi terê, me vati sangavulu toga na mane ara sage tana ose, mara bokaligotoa a Sobak gaqira taovia tagao igira na gala, maia e ba mate tana sasana nogo na vailabu. ¹⁹ Mi kalina igira na taovia tsapakae ara aqo vania a Hadadeser ara reigadovia laka na Israel ara tuliusigira nogo, migira ara tû, mara mololea a Hadadeser, mara aqosia na goto kolugira na Israel mara ba totu i vavana niqira tagao. Me tû tana tagu ia, migira na Siria ara matagunia na sangaaqira goto na Amon.

A David ma ko Batseba

11 Mi kalina e sui nogo na tagu na bisi me tuturiga na papara, tana tagu vaga nogo i laona na ngalitupa igira na taovia tsapakae ara lavu na vano tana vailabu, ma David e molovanoa a Joab kolugira nina mane sasanga migira na mane vaumate ni Israel; ara

bâ mara tulusigira na Amon mara tupolia na verabau ni Raba. Ma David e totuvisu moa i Jerusalem.

² Me kesa dani tana varangi ngulavi, ma David e tû tania na nigena, me dato i kelana na valena tana e atsa. Mi kalina e liu bamai i tana, maia e morosia kesa na daki e lesu i kô. Ma na daki ia e rerei dou sosongo.

³ Maia e tû, me molovanoa kesa nina mane adigoko ke ba lavevulagia ase i daki vaga ia, maia e ba tsodovulagia laka na daki ia ko Batseba na dalena a Eliam ma na tauna a Uria na Het. ⁴ Ma David e mologira visana nina mane adigoko kara ba adimaia; migira ara ba adimai vania, ma David e matura kolua. Maia ko Batseba e vasini lelê moa e sui na nauana na aqona na suisui murina na reivula. Mi muri, ma na daki ia e visutugua i valena. ⁵ Mi muri kalina aia e donaginisegenina nogo laka e tiana, maia e mologoko bâ vania a David me tsarivania.

⁶ Maia David e tû me mologoko vania a Joab me tsarivania; "Ko moloa a Uria na Het ke mailaba i koniqu." Bâ, ma Joab e molovanoa a Uria i konina a David. ⁷ Mi kalina a Uria e ba tsau i vera, ma David e veisuâ ti vaga a Joab migira nina alaala na mane vaumate ara mamauri dou moa, me laka e koegua na vavanona na vailabu. ⁸ Mi muri maia e tsarivania a Uria, "Dou, mi kalina ia igoe ko vano i valemu mo ko ba mango tetelo." Ma Uria e tû me mololea i tana, ma David e sauvanoa i valena kesa na vangalaka. ⁹ Ma Uria e tau goto vano i valena; me ba matura moa tana matsapakapuna na valena na taovia tsapakae kolugira nina mane matali na taovia tsapakae. ¹⁰ Mi kalina a David e rongomia laka a Uria e tau goto vano i valena, maia e soâ me veisuâ, "?Igoe o vasini visumai moa murina o molole okanogoa na valemu, ma na rongona gua ti o tau ba tsau talu i valemu?"

¹¹ Ma Uria e gokovisu vania me tsaria, "Igira na mane ni Israel mi Juda ara totu moa tana vailabu, ma na Bokisi na Taso e totu kolugira goto; maia a Joab gaqu taovia tagao kolugira nina mane sasanga ara totutu sui moa tana nauna mangasâ. ?Me ke koegua vaga ti kau visutugua i valequ inau ma kau ba mutsa ma kau inu, ma kau matura kolua na tauqu? Inau au vatsa tana asana God mamauri mi tana asamu goto igoe laka e utu goto kau navaganana ia!"

¹² Bâ, ma David e tsarivania, "Me ti e vaga ia, me dou ko totuvisu talu ieni i dani eni, mi ke dani moa ti inau kau molovanogo." Mi tana ma Uria e totuvisu i Jerusalem tana dani ia mi tana dani ngana goto. ¹³ Ma David e soâ ke ba mutsa me ke inu kolua, tsau e ulavia na uaeni. Mi tana bongi goto ia ma Uria e tau goto visu i valena; maia e bâ moa tana vokiçira igira na mane matali valena na taovia tsapakae, mi tana e tsaro, me gini tsatsavu nina polo na tsatsavu me matura.

¹⁴ Tana matsaraka na dani ngana, ma David e marea kesa na leta vania a Joab me sauvania a Uria ke adiba-

vania. ¹⁵ Mi laona na leta ia e tsarivaganana iani: "Ko moloa a Uria ke totu i nagona tsotsodo na alaala i tana e susuliga dou bâ na vailabu, mi muri migoe ko sugavisu tania mo ko moloa kara labumatesia." ¹⁶ Me vaga ia, kalina a Joab migira nina alaala ara totupolia na verabau ia, maia e moloa a Uria tana nauna i tana aia e donaginia laka ara susugumai sosongo igira na gala. ¹⁷ Niçira alaala na mane vaumate igira na gala ara tsunamai tania na verabau ia mara vailabugi kolugira nina alaala a Joab; mara mate visana vidaçira nina mane sasanga a David, maia goto a Uria e mate.

¹⁸ Mi muri ma Joab e sauvanoa na turupatuna vania a David na omea e laba tana vailabu, ¹⁹ me parovatavia na mane adigoko vaga iani, "Kalina igoe ko ba tsarivania na taovia tsapakae pipi na omea sui e laba tana vailabu, ²⁰ me tau utu sauba aia ke gini kore sosongo me ke veisuago, 'Rongona gua ti igamu amu ba varangisi sosongolia na verabau ia na vailabu koluaçira igira? ?Amu tau padagadovia igamu laka igira sauba kara tû tana baravatuna na vera ia ma kara vanasiginigamu niçira pilipili? ²¹ ?Egua laka amu tau goto padatugua igamu ara naukoeguania kalina ara labumatesia a Abimelek na dalena a Gideon? Na omea vaga ia e laba i Tebes, i tana e kesa na daki e tû i gotu tana baravatuna na vera me tsonitsunâ kesa na vatu loki me matesiginia. ?Me vaga ia, rongona gua ti amu ba varangi sosongo i ligisana na baravatuna na vera ia? Me ti vaga na taovia tsapakae ke veisuago na omea vaga iani, migoe ko tsarivania, 'Ma Uria nimu mane sasanga ara labumatesigotoa.' "

²² Bâ, ma na mane adigoko ia e tû me vano i konina a David me tsarivania na omea vaga a Joab e ketsaliginia ke tsarivania. ²³ Maia e tsaria, "Igira gada gala ara susuliga liusigami mara rutsu tsunamai tania niçira verabau mara mai vailabugi kolugami tana mangasana, migami ami takuvi-visugira tugua tsau tana matsapakapuna na verabau ia. ²⁴ Mi muri migira ara tû tana baravatuna na vera ia mara vanasiginigami niçira pilipili, me visana nimu mane sasanga igoe taovia ara mate; me mate goto a Uria nimu mane sasanga."

²⁵ Ma David e tû me tsarivania na mane adigoko ia, "Ko bâ tsarivania a Joab ke laka na gini padasavi sosongo, rongona e utu nogo igita ka dona idanogoa ase i sauba ke mate tana vailabu. Mo ko tsarivania moa ke vailabu susuliga bâ tana verabau ia, poi tsau kalina aia ke tangolia."

²⁶ Mi kalina ko Batseba e rongomia laka e mate na savana maia e tangisia. ²⁷ Mi kalina e sui nogo nina tagu na melu ko Batseba, ma David e mologoko bâ vania laka ke mai totu i valena; maia e lia na tauna me vasuvania kesa na dalena mane. Ma na Taovia e tau saikesa reingoa na omea e naua a David.

A Natan e Totosasaga vania a David Ma David e Padasavia Nina Sasi

12 Na Taovia e molovanoa a Natan na propete ke ba laba i konina a David. Ma Natan e tû me ba tsarivania a David, "Ara ka ruka na mane ara ka totu sui moa i laona kesa na vera loki; me kesa ka vidaqira e tamani omea danga sosongo, me kesa e tau tamani sa omea. ² Ma na mane e tamani omea danga e tamanigira goto danga nina buluka ma nina sipi, ³ ma ia na mane e tau tamani sa omea e tamanina e kesa lelê moa nina dalena sipi aia e volia. Maia e reitutugudou sosongolia, me loki i laona na valena kolugira na dalena. Aia e palaginia visana gana mutsa segeni, me tamivania ke inu tana nina bilo, me tulangikaea me moloa i kakabana. Eo, na dalena sipi ia e vaga saikesa moa ti na dalena daki vania. ⁴ Me kesa dani e kesa gana sulunga e maitsau i valena na mane tamani omea danga. Maia na mane tamani omea danga e tau saikesa ngaoa na labuana sa nina sipi segeni gana ke vangarau mutsa vania; maia e bâ me adia nina dalena sipi aia na mane e tau tamani sa omea me kuki vania gana sulunga."

⁵ Mi tana ma David e kore vanisosongolia na mane tamani omea danga ia me tsaria, "Inau au gini vatsa tana asana na Taovia mamauri laka aia na mane e nauvaganana ia nina aqo nomoa ke mate! ⁶ Mi tana rongona aia e naua na omea seko sosongo vaga ia, ma nina aqo ke volivisua ke vati kalina na dangana na omea aia e adinogoa."

⁷ Mi tana e tû a Natan me tsarivania a David, "Igoe nogoria na mane ia. Miani nogoria e vaga na goko na Taovia na God ni Israel e tsarivanigo: Inau nogo au mologo igoe ko taovia tsapakae tana Israel, mau laumaurisigo tania na limana a Saul. ⁸ Mau saunogoa vanigo na valena migira goto na tauna sui; mau molokaego igoe ko taovia tsapakae kaputia na Israel ma na Juda. Me ti vaga igoe o padâ laka e tau vati tugugo moa, minau tangomana moa kau pabo vanigo goto ke ruka goto kalina na dangana. ⁹ ?Megua igoe ti o petsakoe vaniau vaga ia, mo tau murigira niq ket-sa? ?Megua ti o naua na omea seko sosongo vaga ia? !Igoe nogo o nausautuna te ara labumatesia a Uria tana vailabu; mo molovanigira na Amon kara matesia, mi muri migoe o tû mo adigotoa na tauna! ¹⁰ Mi kalina ia, i laoqira pipi sui na vatavata kara botsamai, kara visana na kukuamu igoe sauba ke gadovigira na mate seko, rongona igoe o petsakoe vaniau inau, mo adia na tauna a Uria. ¹¹ Minau au gini vatsa vanigo laka sauba nomoa kau naua me ke kesa i laona nimu tamadale segeni nogo igoe ke molorota loki vanigo. Me sauba ko reilakana kalina inau kau adiligigira tanigo na tau-mu ma kau saugira vania sa mane tavosi; maia sauba

ke tsaro kolugira tana dani male. ¹² Igoe o naupopoia nimu sasi, minau sauba kau naua ma na omea iani ke laba i malena i mataqira sui na Israel."

¹³ Ma David e tsaria, "Inau au sasi loki manana nomoa i matana na Taovia."

Maia Natan e tsarivania, "Na Taovia e padalenogoa nimu sasi. Me sauba igoe e utu goto ko mate. ¹⁴ Mi tana rongona nogo igoe o pea sosongolia na Taovia mo naua na omea seko vaga iani, me sauba na dalemu ia ke mate." ¹⁵ Mi muri, ma Natan e tû me visutugua i verana.

Aia e tulangikaea na dalena sipi ia me moloa i kakabana, me vaga saikesa moa ti na dalena vania. (12:13)

E Mate na Dalena a David

Na Taovia e naua me gini lobogu loki na baka aia na tauna a Uria e vasuvaninogoa a David. ¹⁶ Ma David e nongia God ke gini douvisutugua na baka. Maia e sove saikesa na ganiana sa omea, me pipi bongi aia e sage tana vokina me tsaro lê i lao tana bongi popono. ¹⁷ Migira nina maneaqo tana valena ara bâ i konina mara tovoa laka kara tatatuua, maia e sove kakai me sove goto na ganiana sa mutsa kolugira. ¹⁸ Me putsi kesa na uiki maia na baka e mate, migira nina maneaqo a David ara matagu na tsarivulagi vaniana. Mara tsarisegeniqira, "Kalina na baka ia e mamauri moa, ma David e tau goto gokovisu vanigita kalina igita a goko vania. ?Me sauba ka tsarikoeguania vania laka e mate nogo na dalena? !Me ti vaga ka tsarivania me tau utu aia ke naua sa omea ke gini sekoli segenina!"

¹⁹ Mi kalina a David e morosigira ara goko gagasa i laoqira segeni, maia e padagadovinogoa laka e mate nogo na baka ia. Maia e veisuagira, "?Laka e mate nogo na baka ia?"

Migira ara tsarivania, "Eo, e mate nogo."

²⁰ Mi tana, ma David e tû tania na kao, me ba lesa, me tsipadoua na ivuna, me oli polona. Mi muri maia e vano i laona na valena na Taovia me samasama vania. Mi kalina e visumaitugua i valena, maia e nonogana me ganiana kalina ara saubania. ²¹ Migira nina maneaqo ara tsarivania, "Ami tau saikesa padagadovia igami na omea vaga iani. Kalina na baka ia e mamauri moa, migoe o ngangai mo sove na mutsa; mi kalina tsotsodo e mate na baka ia, migoe o tû mo mutsa!"

²² Ma David e tsarivanigira, "Eo, e mana, inau au vitoa mau ngangai kalina e mamauri moa, rongona au pada laka na Taovia sauba ke galuveau, me ke tau tamivania na baka ia ke mate. ²³ ?Mi kalina ia aia e mate nogo, ma na rongona gua ti kau vitoa inau? ?Laka tangomana inau kau maurisivisua na baka ia? Me kesa dani inau goto sauba kau vano tana nauna e

vano aia, maia moa e utu goto ke visumaitugua i koniqu inau."

E Botsa a Solomon

²⁴ Mi muri ma David e ba vere a ko Batseba na tauna. Maia e matura kolua, ma ko Batseba e tiana me vasu- vania a David kesa na dalena mane, maia David e soaginia a Solomon. Ma na Taovia e galuve sosongolia na baka mane ia, ²⁵ me ketsaliginia a Natan na propete ke soaginia na baka ia a Jedidia, [†] rongona na Taovia e galuve sosongolia.

A David e Tangolia na Vera ni Raba

(1 Turupatu Dato 20:1-3)

²⁶ Mi tana tagu ia ma Joab e babaginia moa na vera ni Raba niqira verabau pukuga na Amon, me varangi nogo ke tangolia. ²⁷ Maia e tû me mologira visana nina mane adigoko kara ba turupatu vaganana vania a David "Inau au bokinogoa na Raba mau tangolinogoa na uluna gaqira kô na inu. ²⁸ Mi kalina ia e dou ti ko soasaigira na turina nimu alaala na mane vaumate ara totuvisu moa i vera, mo ko maiginia na vera ia migoe segenimu nogo ke tangolia. Kau tau ba tangolia inau, ma kara gini tsonikaeau inau." ²⁹ Bâ, ma David e soasaigira nina alaala na mane vaumate, mara ba bokia na vera ni Rama mara tangolia. ³⁰ Ma David e adiligia na kepi qolumila e totu i lovana na titinonina a Molek niqira god na Amon, ma na mamavana ia e gana ngongo tolu sangavulu tsege na kilo, me kesa na vatu loki matena e totu i laona. Ma David e adia na kepi qolu ia me moloa i lovana segeni. Maia e adigira goto danga sosongo na omea e lautania na verabau ia, ³¹ me adigira goto na tinonina na verabau ia, me mologira kara aqovania tana soa, ma na tapala na pilokao ma na rarati, me turuginigira kara aqosi briki. Maia e nauvanigira vaga goto igira na tinonina na vera tavosi sui tana Amon. Mi muri, maia migira nina mane ara visutugua i Jerusalem.

A Amon ma ko Tamar

13 Ma Absalom na dalena a David e tamanina kesa na tasina daki, aia ko Tamar na soana. Maia e tsamu me daki laka sosongo. Maia Amon kesa segeni goto na dalena a David e ngao sosongolia ko Tamar. ² Aia e gini rota sosongo na ngaoana te e gini lobogu rongona e utu vania na adiana, rongona ko Tamar e siama moa mara tau tamivania ke goko kolua sa mane. ³ Ma Amon e tamanina kesa na kulana dou sosongo, a Jonadab na soana, aia na dalena a Sama na kulana a David maia e dona sosongo na nausautu levolevo. ⁴ Ma Jonadab e tsarivania a Amon, "Igoe na

[†] Na rongona na soa Jedidia tana goko Hibu e vaga moa 'nina tinoni galugaluve na Taovia.'

dalena na taovia tsapakae, megua vaga ti e pipi moa na dani au reigo o melu sosongo vaga ia? ?Nagua vage e laba vanigo?"

Ma Amon e tsarivania, "Inau au gini rota sosongo na ngaoana ko Tamar na tasina a Absalom na kulaqu savusavu."

⁵ Ma Jonadab e tsarivania, "Me dou ko liu vaga iani ti ko gini tangomana. Ko gini malapalu laka o lobogu loki mo ko ba tsaro i nigemu. Mi kalina na tamamu ke mai na reiamu mo ko tsarivania, "Kiki ko nongia ko Tamar na tasiqiu ke mai palaau. Au ngaoa aia ke mai me ke vangaraua na mutsa ieni i mataqu gana kau reiginia, maia segenina goto ke palaau.'" ⁶ Me vaga ia, ma Amon e gini malapalu laka e lobogu loki me ba tsaro i nigena.

Mi kalina a David na taovia tsapakae e ba tsigovia, maia Amon e tsarivania, "Kiki, ko tamivania ko Tamar ke mai me ke aqosivaniau ke visana na bredi tetelo ieni i mataqu. Mi muri maia segenina nogo ke palaau."

⁷ Maia David e mologoko ba vania ko Tamar aia e totu i laona na valena na taovia tsapakae me tsaria: "Ko vano tana valena a Amon mo ko vangarau vania ke visana gana mutsa." ⁸ Maia e tû me bâ i tana me reia a Amon e tsaro i nigena. Maia ko Tamar e adia na turina na pulaoa, me aqosiginia visana na bredi tetelo i matana a Amon. Mi muri maia e kodogira na bredi ⁹ me adimaigira vania gana ke ganigira. Maia Amon e sove. Me tsarivania ko Tamar, "Ko railigigira sui ma kara vano." Migira sui ara vanoligi tania na vale ia. ¹⁰ Mi muri maia e tsarivania ko Tamar, "Ko adimaigira na bredi tetelo ieni i nigequ, migoe segeni nogo ko palaau." Ma ko Tamar e tû me adigira na bredi tetelo me ba palâ. ¹¹ Mi kalina aia e saugira vania a Amon maia e tangolikakaia me tsarivania, "I!Ko mai tsaro koluau i nigequ!"

¹² Maia ko Tamar e tsaria, "I!Tagara! !Tasiqiu ko laka na turuginiaqu na nauana na omea paluvangamaga vaga ia! Na omea vaga ia e sasi seko sosongo na nauana tana Israel! ¹³ ?Me sauba ke koegua sagata ti inau kau liu tugua i mataqira na tinoni? Migoe, sauba ko paluvangamamu saikesa i laona na Israel. Kiki, ko ba goko kolua na taovia tsapakae, mau dona laka sauba aia ke tamiau inau vanigo." ¹⁴ Maia Amon e tau goto ngaoa na rongomangana; ma na rongona aia e susuliga liusia ko Tamar, maia e tsoni pukalia i nige me tan- gopekea.

¹⁵ Mi muri, maia Amon e tavongani reisavi sosongolia ko Tamar, ma nina reisavi e loki sosongo liusia bâ nina galuve e gini ngao sosongoliginia tana idana. Maia e tû me ketsalia, "I!Ko baligi!"

¹⁶ Maia ko Tamar e tsarivania, "I!Tagara! !Ti vaga ko tsialigiau vaga ia, maia na nauvaganana ia ke sasi liusia bâ na omea o vasini nauvaniau moa!"

Maia Amon e tau saikesa ngaoa na rongomangana; ¹⁷ me soasagea kesa nina maneaqo segeni me tsarivania, "IKo adiligia na daki ieni tania na mataqu inau! IKo tsonitsunâ i tano mo ko ravekakaia na bani!"

¹⁸ Ma na maneaqo ia e tsonitsunâ i tano me ravekakaia na bani.

Aia ko Tamar e sagelia kesa na polona sagesage kati tamani inilauna i konina, rongona tana tagu ia ma na polo vaga ia ara sagelia igira na daleqira daki na taovia tsapakae ara tau vati tauga. ¹⁹ Aia e tû me karot savua na papasa i lovana me ratsia na polona sagesage kati, me tsavupoiginia na limana na matana, me ngangai me vanoligi. ²⁰ Mi kalina a Absalom na tasina e morosia maia e veisuâ, "Laka a Amon e tangopekego? Kiki tasiqo, ko laka na gini melu sosongo. Aia na tasimu savusavu, me vaga ia ko laka goto na ba tsarivulagi vaniana ke kesa tana rongona na omea iani." Maia ko Tamar e ba totu i valena a Absalom, me melu loki sosongo me totu segenina.

²¹ Mi kalina a David na taovia tsapakae e rongomia e laba na omea vaga ia, maia e kore loki sosongo. ²² Ma Absalom e reisavi sosongolia a Amon rongona e tangopekea ko Tamar na tasina, me tû tana dani ia maia e tau goto goko kolua.

A Absalom e Tangotugu

²³ Mi murina e ruka na ngalitupa, tana tagu ara putsiligia na ivuqira nina sipi a Absalom i Baal Hasor i ligisana na vera ni Epraim, maia Absalom e soabagira sui igira na dalena mane na taovia tsapakae kara ba laba i tana. ²⁴ Maia e tû me vano i konina a David na taovia tsapakae me tsarivania, "Taovia, ara putsiligino goa na ivuqira niqo sipi. Laka igoe kolugira nimu mane sasanga sauba kamu mai ma kamu sanga totu tana niqo kavomutsa?"

²⁵ Ma na taovia tsapakae e tsarivania, "Tagara dalequ. Sauba ke molo gamu rota loki sosongo ti vaga igami sui kami bâ." Ma Absalom e amigokona vania, maia na taovia tsapakae e tau goto tamivania, me raia moa ke vanoligi.

²⁶ Ma Absalom e tsarigoto, "E dou, me ti e vaga ia mo ko tamivania moa a Amon na tasiqo ke mai."

Ma na taovia tsapakae e veisuâ, "Rongona gua o ngaoa aia ke bâ?" ²⁷ Maia Absalom e amigokona babâ moa poi kalina a David e tamivania a Amon migira sui na dalena mane tavosi goto kara vano kolua a Absalom.

Mi tana maia a Absalom e vangaraua kesa na kavomutsa loki, ²⁸ me ketsaligira nina maneaqo vaga iani: "Kamu matania a Amon, ma kamu reia kalina aia ke inuvi suinogoa ke danga na ueni, mi kalina inau kau ketsaligamu, migamu kamu labumatesia. Kamu laka goto na matagu. Inau segeniqo nogo kau adikedena.

!Kamu malagai ma kamu laka goto na padaruka na nauana!" ²⁹ Bâ, migira nina maneaqo a Absalom ara muria nina goko mara labumatesia a Amon. Migira sui na dalena tavosi a David ara sage tana niqira asi mara tsogoligi.

³⁰ Mi kalina igira ara maimai moa i sautu me visana tinoni ara tsarivania a David: "IA Absalom e labumatesigira sui na dalemu, me tau goto totuvisu sa vidaqira!" ³¹ Maia na taovia tsapakae e gini melu loki sosongo me tû tania na sasana na totukae, me ratsia na polona me tsonitsuna segenina tana kao. Migira na maneaqo ara totu kolua i tana ara ratsigotoa na poloqira. ³² Maia Jonadab na dalena a Sama na kulana a David e tsarivania, "Taovia, ara tau labumatesigira sui na dalemu. Maia segeni lelê moa a Amon e mate. Na omea vaga nogo ia e padakuti matena a Absalom na nauana tû kalina a Amon e tangopekea ko Tamar na tasina. ³³ Vaga ia, mo ko laka na tutunina na turupatu laka igira sui na dalemu ara mate; a Amon segeni moa e mate."

³⁴ Ma Absalom aia e tû me tsogoligi.

Mi tana tagu nogo ia, maia na mane matali vera e morosia kesa na alaala loki ara liu katsara taligu tana sautu e tsunamai tû i Horonaim. Maia e tû tsaku, me ba tsarivania na taovia tsapakae na omea e vasini reia.

³⁵ Ma Jonadab e tsarivania a David, "Na dalemu nogo igoe igira ara maimai, vaga au tsarivanigo nogo inau."

³⁶ Mi kalina tsotsodo a Jonadab e sui na tsoniana na goko ia, migira na dalena a David ara sagemai i vale; ara tuturiga na ngangai, ma David migira sui nina mane sasanga ara ngangai loki goto bâ.

³⁷⁻³⁸ Maia Absalom e tsogovano i konina na taovia tsapakae ni Gesur, aia a Talmai na dalena a Amihud, me ba totu i tana tolu na ngalitupa. Ma David e tangisi oka sosongolia a Amon na dalena; ³⁹ mi kalina e padalenogoa na mateana a Amon, maia e kili sosongolia ke reitugua a Absalom na dalena.

A Joab e Lavesautuna Vania A Absalom Ke Visumaitugua

14 Ma Joab e donagininogoa laka a David na taovia tsapakae e pada sosongolia moa a Absalom, ² te aia e mologoko bâ vania kesa na daki sasaga sosongo e totu i Tekoa. Mi kalina aia e mailaba i konina, maia Joab e tsarivania, "Ko gini malapalu laka igoe o roku; ko sagelia na polo baubau papadana na melu, mo ko laka goto na tsipadouana na ivumu. Ko nauvaganana laka ti igoe kesa na daki e melu oka sosongo. ³ Mi muri mo ko bâ i konina na taovia tsapakae mo ko tsarivania na omea vaga inau kau ketsaliginigo." Mi tana ma Joab e tsarivania na goko gua ke ba tsaria.

⁴ Ma na daki ia e tû me vano i konina na taovia tsapakae, me ba tao tsuporu tana kao tana kukuni, me tsarivania, “!Kiki taovia, ko sangaau!”

⁵ Maia e veisuâ, “?Laka nagua o ngaoa igoe?”

Ma na daki ia e gokovisu me tsarivania, “Inau na daki tinamate lê. E mate nogo na savaqu. ⁶ Taovia, inau au tamanikaira ruka na dalequ mane, me kesa dani kaira ara ka vaikoregi sosongo i laona na uta, i tana e tagara ke kesa ke lauvotakaira, me kesa ka vidaqira e labumatesia na kulana. ⁷ Mi kalina ia, taovia, migira sui na kamaqu ara kore sosongo vaniau, mara ketsaliau kau sauligia na dalequ vanigira kara labumatesia rongona aia e labumatesia na kulana. Me ti igira kara nauvanana ia, me sauba ke tagara goto sa dalequ mane ke totuvisu, me ke adidatoa nina tamani na tamana, ma na soana savaqu sauba ke nanga lê tania na barangengo.”

⁸ Ma na taovia tsapakae e tsarivania, “Ko visu moa i veramu, minau nogo sauba kau moloketsa vanigira kara tau pelea na dalemu.”

⁹ Ma na daki ia e tsarigotoa, “Taovia, na omea moa igoe ko naua, minau ma niqu tamadale ke gadovigami na kedena, me ke tau gadovigo igoe ma nimu tamadale.”

¹⁰ Ma na taovia tsapakae e tsarivania, “Me ti vaga ke kesa ke tsarivanigo sa omea, mo ko adimai vaniau inau, minau kau reia laka ke tau goto rotasigo tugua.”

¹¹ Ma na daki e tsaria, “Kiki taovia, ko nonginongia na Taovia nimu God, rongona aia na kamaqu aia e ngaoa na tangotuguna na dalequ ke tau naua sa sasi loki bâ tana labumatesiana na rukanina goto na dalequ mane.”

Ma David e gini vatsa me tsaria, “Inau au vekevanigo tana asana na Taovia mamauri, laka e utu goto ke kesa na kolina ivuna na dalemu ke puka tsuna tana kao.”

¹² Ma na daki e tsarigotoa, “Kiki taovia, ko tamivaniau moa kau tsarigotoa kesa moa na omea.”

Maia e tsaria, “E dou.”

¹³ Ma na daki ia e tsarivania, “?Rongona gua ti igoe o naua na omea seko loki vaga ia vanigira nina tinoni God? Igoe o tau nogo tamivania na dalemu segeni nogo ke visumai tania na totu tsinogo, me vaga ia migoe o kede segenimu nogo tana omea o vasini tsaria.

¹⁴ Igita sui sauba ka mate; igita a vaga saikesa na kô ara qetua tana kao, me utu goto kara sauvisutugua. Atsa moa God, maia goto e tau dona ke maurisivisugira na tinoni tania na mate, ma na taovia tsapakae tangomana moa aia ke lavesautuna na adivisumaiana kesa e totu tsinogo. ¹⁵ Mi kalina ia inau au gini mai kau tsarivanigo na omea iani igoe niqu taovia tsapakae, rongona igira na tinoni ara molomatagu vaniau, te inau au tsarisegeniqu laka kau mai goko vanigo, matena au norugo igoe ko naua na omea inau au nongia i konimu. ¹⁶ Minau au pada laka igoe sauba ko rongomi-

au moa mo ko maurisiau tania na limana aia e tovoa laka ke labumatesikagami na dalequ minau, me ke adiligikagami tania na kao aia God e sauvanigira nina tinoni. ¹⁷ Mau tsarisegeniqu goto laka nimu veke nogo igoe taovia sauba ke naua ma kau gini toturavi dou, rongona na taovia tsapakae e vaga saikesa nogo nina angelo God me tangomana aia ke vilivotâ na omea e dou ma na omea e seko. !Ma na Taovia nimu God ke totu kolugo!”

¹⁸ Ma na taovia tsapakae e tsarivania, “Inau sauba kau veisuga kesa na veisua, migoe nimu aqo nomoa ko tsarivaniau na manana popono.”

Ma na daki e tsaria, “Taovia, ko veisuaa moa na omea o padâ.”

¹⁹ Maia e veisuâ, “?Laka a Joab e mologinigo igoe ko mai tsarivaniau na omea iani?”

Ma na daki ia e gokovisu vania me tsaria, “Taovia inau au vatsa tana asana na God mamauri mi tana soamu goto igoe, laka e utu kau tiapoî vanigo na omea igoe o veisuaginiau. Aia nogoria a Joab nimu mane sasanga e tsarivaniau na omea kau naua ma na goko gua kau mai tsarivanigo. ²⁰ Maia e naua moa gana ke gotoliginia na omea iani. Migoe taovia o sasaga loki sosongo vaga kesa nina angelo God, mo donaginia pipi sui na omea ara laba.”

²¹ Me kesa dani i muri, maia na taovia tsapakae e tsarivania a Joab, “Inau au tabenogoa na nauana na omea igoe o ngaoa. Ko bâ mo ko adivisumai ieni a Absalom na borau vaolu.”

²² Ma Joab e tsonitsuna segenina tana kao i matana a David tana kukuni me tsarivania, “!God ke tabugo, taovia! Mi kalina ia inau au donaginia laka igoe o padalokiau inau rongona o tabea niqo nono.” ²³ Mi muri maia e tû me vano i Gesur me adivisumaia a Absalom i Jerusalem. ²⁴ Ma na taovia tsapakae e moloketsana nomoa laka kara tau tamivania a Absalom ke totu i laona na valena na taovia tsapakae. Maia e tsaria, “Inau au tau saikesa ngaoa kau reilakana tugua.” Me vaga ia ma Absalom e totu moa i laona na valena segeni me tau goto ba laba i matana na taovia tsapakae.

Ara ka Vaigotosigi Kaira a David ma Absalom

²⁵ Me tagara goto ke kesa i laona na Israel popono ke rereidou vaga a Absalom; me tau goto seko sa tabana na konina tû tana lovana me tsau tana perana tuana.

²⁶ Ma na ivuna e matolu sosongo, me kilia ke putsiligia kesa kalina i laona pipi ngalitupa, kalina e katsi me mamava sosongo. Na ivuna e dona ke liusia ruka na kilo na mamavana tana nina tovo mamava na taovia tsapakae. ²⁷ Maia Absalom e tamanitugira tolu na dale-na mane me kesa na dalena daki ko Tamar na soana, aia kesa na daki uluvao laka.

²⁸ Ma Absalom e totu i Jerusalem i laona e ruka na ngalitupa me tau goto reilakana na taovia tsapakae. ²⁹ Mi muri maia e mologoko bâ vania a Joab ke mai i konina, rongona aia e ngaoa ke nongia a Joab ke ba me ke gokotuguna vania na taovia tsapakae; ma Joab e sove na mai i konina. Ma Absalom e mologoko bâ vanitugua, maia Joab e sove goto na mai. ³⁰ Mi tana ma Absalom e tû me tsarivanigira nina maneaqo, "Reia, nina uta a Joab e totu ligisana niqû uta inau, me visana na barli † ara dato i laona. Kamu bâ ma kamu molo lakena." Migira ara bâ, mara tungia na uta ia.

³¹ Ma Joab e tû me vano i valena a Absalom me veisuâ, "Rongona gua ti nimu mane aqo ara ba tungia niqû uta inau?"

³² Ma Absalom e gokovisu vania me tsaria, "Rongona igoe o sove na mai kalina inau au mologoko bâ vanigo. Inau au ngaoa igoe ko vano i konina na taovia tsapakae mo ko veisuâ vaganana iani tana rongoqu inau, 'Rongona gua ti inau au mololea i Gesur mau visumai ieni? Ke dou bâ vaniau nogo ti vaga kau totuvisu moa i tana.' " Ma Absalom e goko babâ moa me tsarivania, "Inau au ngaoa ko gotoli gokona vaniau gana kau ba reiginia na taovia tsapakae, me ti vaga inau au sasi manana nomoa, me dou moa ti aia ke labumatesiau."

³³ Bâ, ma Joab e tû me vano konina a David na taovia tsapakae me ba tsarivania na omea vaga a Absalom e tsarivaninogoa. Ma na taovia tsapakae e mologoko bâ vania a Absalom ke mai i konina, ma Absalom e mai me tao tsuporu tana kao i matana. Ma na taovia tsapakae e soalakâ me domia.

A Absalom e Vorogokona na Sekoliana a David

15 Mi muri, maia Absalom e volivani segenina kesa na terê me visana na ose, me voligira goto tsege sangavulu na mane gana kara dulikolua. ² Pipi tana matsaraka rovorovo, maia ke mamata idaida me ke ba totu i ligisana na sautu tana matsapakapuna na verabau ia. Me pipi kalina kesa tinoni ke liumai i tana e sulungana bâ i konina na taovia tsapakae laka aia ke gotolivanja kesa na omea ara sekoli vania, mi tana a Absalom ke soamaia me ke veisuâ, "Iava vaga o talumai igoe?" Mi kalina na mane ia ke tsarivania a Absalom laka na puku koegua ia, ³ maia Absalom ke tsarivania, "Reia, na omea o tsaria igoe ara mana mara goto, me tau moa totu kesa na tuguna na taovia tsapakae ke pede gotolivanigo." ⁴ Maia ke tsarigotoa, "Kiki, ti inau nogo kau manepede! Mi tana ti vaga ke kesa ke tamanina kesa na omea ara sekoli vania se ke ngaoa kesa na omea, tangomana ke mai i koniqû inau, minau kau pede gotolivanja." ⁵ Mi kalina na mane ia ke

† "na barli" Aia na piuna kesa na omea tsukatsuka vaga na raisi ara dona tinoni na ganiana.

mai varangisia a Absalom laka ke tsuporu tsuna i matana, maia Absalom ke tangolia me ke tatatuua me ke domia. ⁶ Ma Absalom e nauvaganana ia vanigira pipi na Israel ara mai na laveana na pedegoto i konina na taovia tsapakae, mi tana nauvaganana ia maia e alogira kara totu tabana i konina.

⁷ Putsi vati na ngalitupa, ma Absalom e vano konina a David na taovia tsapakae me tsarivania, "Taovia, ko tamivaniau kau vano i Hebron, mi tana kau ba manalia niqû veke au vekenogoa vania na Taovia. ⁸ Kalina au totu moa i Gesur tana Siria, minau au vekevania na Taovia laka ti vaga aia ke adivisau tugua i Jerusalem, minau sauba kau ba samasama vania i Hebron."

⁹ Ma na taovia tsapakae e tsarivania, "Ko vano tana rago." Bâ, ma Absalom e tû me vano i Hebron. ¹⁰ Mi tana maia e molovanogira visana nina mane adigoko pipi sui tana puku i laona na Israel ma kara tsarivanigira na tinoni, "Kalina ti kamu rongomia na tatangina na tavuli, mi tana migamu kamu gugudato ma kamu tsaria, 'A Absalom e lia nogo na taovia tsapakae i Hebron!' " ¹¹ Mara ruka sangatu na mane a Absalom e soagira kara dulikolua tû i Jerusalem na vano i Hebron; migira ara tau saikesa donaginia nina papada popoi a Absalom, mara tsarimurina moa tana tobadou. ¹² Mi kalina aia e savorigira na kodoputsa, ma Absalom e molovanogira visana na mane kara bâ tana vera ni Gilo ma kara soamaia a Ahitopel, aia kesa nina mane na sauparovata a David na taovia tsapakae. Maia goto e sanga tabana i konina, me vaga ia ma nina vorogoko na sekoliana na taovia tsapakae e susuliga babâ ma na dangana na tinoni ara tsarimurina a Absalom ara pabo babâ moa.

A David e Tsogoligi Tania Jerusalem

¹³ Kesa na mane adigoko e mai tatamanga vania a David me tsaria, "Igira na Israel ara ba totu tabana kolua a Absalom."

¹⁴ Maia David e tû me tsarivanigira sui nina mane sasanga igira ara totu kolua i Jerusalem, "Nida aqo moa gita ka vanoligi saviliu tania ieni ti vaga igita a ngaoa ka savilaginia na limana a Absalom! Tsaku! Ke tau mai tsaku me ke tangoligita me ke labumatesia pipi tinoni tana verabau iani!"

¹⁵ Migira ara gokovisu vania mara tsaria, "Eo taovia, igami nimu maneaqo igoe, me sauba kami naua moa na omea igoe o pedea." ¹⁶ Bâ, ma na taovia tsapakae e tû me vano kolugira nina tamadale sui migira nina mane sasanga. Migira moa ara sangavulu na savana lê aia e molovisugira kara reitutugua na valena.

¹⁷ Mi kalina na taovia tsapakae kolugira nina tinoni sui ara aligiri na mololeana na verabau ia, mara ba tû i matana na susuina na vale tana vera. ¹⁸ Migira sui nina mane sasanga ara tû i ligisana a David kalina igira nina

mane matali ara liuputsi bâ i matana. Migira goto ono sangatu na mane ara tsarimurina tû i Gat, ara liuputsi bâ goto i matana, ¹⁹ ma na taovia tsapakae e tsarivania a Itai aia gaqira ida, “?Egua ti amu dulikolugami igami? E dou bâ ti kamu visu ma kamu totu kolua nimui taovia tsapakae vaolu. Igamu na tinonina na ver- atavosi, mamu totu tsinogo tania na veramui segeni. ²⁰ Mamu vasini moa mai totu ieni, bâ, ma na rongona gua ti inau kau raigamu ma kamu gini rota na liu ba- mai koluaqu? Inau au tau saikesa dona iava kau vano. Ko visu moa i vera kolugira nimu tinoni ma na Taovia ke dou vanigo me ke totu sailagi i konimu.”

²¹ Ma Itai e gokovisu vania me tsaria, “Taovia, inau au gini vatsa vanigo tana asana na Taovia, laka inau sauba kau tsarimurimu sailagi iava moa i tana igoe ko vano, atsa moa ti na mauri se na mate.”

²² Ma David e tsarivania, “E dou! !Ko ida!” Bâ, ma Itai e vano kolugira sui nina mane ma niqira tamadale sui. ²³ Migira sui na tinoni ara viri ngangai loki kalina ara morosia a David e vanoligi kolugira nina alaala. Na taovia tsapakae e liusavu bâ tana masarina kô ni Kidron, migira sui nina mane ara tsarimurina mara vano kalea na kaomate.

²⁴ Ma Sadok na manetabu e totu tana, migira goto na Levite ara totu kolua mara kalagaia na Bokisi na Taso. Mara molotsunâ i lao, mara tau goto adikaetugua poi tsau kalina igira sui na tinoni ara dulikolua a David ara mololea na verabau. Maia Abiatar na mane tabu e totu kolugira goto i tana. ²⁵ Mi muri, ma na taovia tsapakae e tsarivania a Sadok, “Ko adivisutugua i vera na Bokisi na Taso. Me ti vaga au totu dou i matana na Taovia, me sauba kesa dani ti aia ke tamivaniau na visumai ma na reiana tugua na Bokisi na Taso ma na nauna i tana ara mololakâ. ²⁶ Me ti vaga au tau totu dou i matana aia, me dou moa, maia moa ke nauvaniau na omea aia e padâ.” ²⁷ Me tsarigotoa vania a Sadok, “Reia, ko adikaira a Ahimaas na dalemu ma Jonatan na dalena a Abiatar, ma kamu tu visutugua i vera tana rago. ²⁸ Minau sauba kau pipitu moa tana matarukana na Kô Jordan i ligisana na kaomate poi tsau kalina kau rongomia sa turupatu ke talumai i konimu igoe.” ²⁹ Me vaga ia, mi kaira a Sadok ma Abiatar ara ka adivisu- tugua na Bokisi na Taso i Jerusalem mara ka ba totuvi- sutugua i tana.

³⁰ Ma David e tû me ngangai kalina e dato bâ tana Vungavunga Olive; maia e gini vanovano lê moa na tu- ana, me tsavupoia moa na lovana na papadana na melu. Migira sui ara tsarimurina ara tsavugotoa na lo- vaqira mara ngangai. ³¹ Mi kalina a David e rongomia laka a Ahitopel goto e sanga tabana i konina a Absalom maia David e nonginongi me tsaria, “!Kiki Taovia, ko piloa nina goko parovata a Ahitopel me ke lia na goko bubulega!”

³² Mi kalina a David e ba tsau tana kelana na tetena i tana nogo e totu kesa na sasana na samasama, maia Husai ni Arka, aia na kulana dou sosongo a David, e ba tsodoa, me ratsia na polona me moloa na papasa tana lovana. ³³ Ma David e tsarivania, “Ti vaga igoe ko du- likoluau, me utu goto ko sangaginiau sa omea dou. ³⁴ Me tau utu ko sangadouau inau ti vaga ko visutugua i vera, mo ko ba tsarivania a Absalom laka o ngaoa ko aqodou vania vaga nogo o aqodou vania a Saul na tamana i sau. Mi tana ko tovoa na tukapusiana pipi sui nina goko parovata a Ahitopel. ³⁵ Mi kaira na manetabu a Sadok ma Abiatar kara ka totu goto i tana. Migoe nimu aqo ko tsarivanikaira pipi sui na omea o rongomia i laona na valena na taovia tsapakae. ³⁶ Mi kaira a Ahimaas ma Jonatan ka daleqira ara ka totu kolugira goto i tana, migoe ko molokaira kara ka mai turupatuna vaniau pipi sui na omea e laba.”

³⁷ Bâ, ma Husai na kulana a David e visutugua i vera tana tagu tsotsodo e mailaba a Absalom.

A David ma Siba

16 Mi kalina a David e putsu tania na neta, mi tana e ba tsodoa a Siba aia nina maneaqo a Mepi- boset. A Siba e adimaikaira ruka na asi ara ka lutsangi- gira ruka sangatu na sivona bredi, me kesa sangatu na vunguna na vuana gai makede, me kesa sangatu na vuana gai mada, me kesa na todo loki na uaeni i laona. ² Maia David na taovia tsapakae e veisuâ, “?Nagua va- ga sauba ko nauginigira na omea sui vaga girani?”

Ma Siba e tsarivania, “Na asi karani e vanigira nimu tamadale kara sage i ka kelaqira, ma na bredi ma na vuana gai girani gaqira nogo nimu mane kara ganigi- ra, ma na uaeni gana kara inuvia kalina kara kolae na liu i laona na kaomate.”

³ Ma na taovia tsapakae e veisua goto, “?Miava e totu a Mepiboset na kukuana a Saul gamu taovia?”

Maia Siba e tsarivania, “Aia e totu moa i Jerusalem rongona aia e padakuti matena laka igira na Israel kara sauvisu vania nina tamani a Saul na mumuana.”

⁴ Ma na taovia tsapakae e tsarivania a Siba, “Pipi sui lakalaka na omea e tamanina a Mepiboset nimu tamani nogo igoe.”

Ma Siba e tsaria, “Inau nimu maneaqo. !Au amesia laka kau dou sailagi i matamu igoe taovia!”

A David ma Simei

⁵ Mi kalina a David na taovia tsapakae e ba tsau i Bahurim, mi tana, ma Simei kesa na kamana a Saul ma na dalena a Gera e mai valalea, me tsonigira danga na gokoseko vania a David kalina aia e maimai moa i sautu. ⁶ Maia Simei e tuturiga na usavatuqira a David migira nina mane sasanga, atsa moa ti igira nina mane sasanga kolugira goto nina mane matali ara

tupolia a David. ⁷ Maia Simei e gokoseko vania me tsaria, “!Ko baligi! !Ko baligi! !Na vanga labumate igoe! !Na vanga tangopeke seko igoe!” ⁸ Igoe o launogoa na verana a Saul, mi kalina ia maia na Taovia e kedego rongona igoe o labumatesigira ara danga sosongo tana vungu i konina a Saul. !Ma na Taovia e sau na veramu vania a Absalom na dalemu, mi kalina ia migoe o seko pitsu nogo, na vanga labumatesi tinoni igoe!”

⁹ Ma Abisai na dalena ko Seruia e tsarivania na taovia tsapakae, “?Rongona gua ti igoe o tamivania na pai iani ke gokoseko vanganana vanigo? !Ko tamivaniau moa ma kau ba kavikutia na lovana!”

¹⁰ Ma na taovia tsapakae e tsarivanikaira a Abisai ma Joab na kulana, “Na omea iani e tagara sa ka nimui rongona kagamu na gini goko. ?Ti vaga aia e gokoseko vaga vaniau inau, maia e naua rongona na Taovia e ketsalia te e naua, masei tangomana ke veisuâ rongona gua ti aia e nauvaganana ia?” ¹¹ Ma David e tû me tsarivania a Abisai migira sui goto nina mane sasanga, “?Na dalequ segeni nogo e tovoa na labumatesiaqu; ma na rongona gua ti igamu amu gini novo nina goko na mane ni Benjamin iani? Na Taovia nogo e tsarivania ke gokoseko vaniau; bâ, ma kamu mololea moa ma kamu tamivania moa ke naua. ¹² Tau utu ngatsu na Taovia ke morosia ni qu rota, me ke sauvaniau nina vangalaka ke oliginia nina goko seko e tsonia na mane ia.” ¹³ Maia David ma nina alaala ara liu babâ moa i sautu. Ma Simei e tsarimuriqira moa me liu gaqira ngongo tana tetena; maia e gokoseko babâ vanigira, me usavatuqira me rasavagini bâ na kao i koniqira. ¹⁴ Ma na taovia tsapakae kolugira nina alaala ara kolae sosongo kalina ara ba tsau tana Jordan, mi tana ara ba totu mara mango.

A Absalom i Jerusalem

¹⁵ Ma Absalom kolugira sui na Israel ara totu kolua ara ba sage i Jerusalem, maia goto a Ahitopel e duli kolugira. ¹⁶ Mi kalina a Husai na kulana dou sosongo a David e ba tsodoa a Absalom, maia e gudato me tsaria, “!Ke mauri oka na taovia tsapakae! !Ke mauri oka na taovia tsapakae!”

¹⁷ Ma Absalom e veisuâ a Husai, “?Laka aia nogoria e vaga ia nimu tobadou vania a David na kulamu? ?Megua ti o tau dulikolua?”

¹⁸ Ma Husai e gokovisu vania me tsaria, “Tagara, inau au tabana kolua moa aia na Taovia e vilia, migira goto na tinoni girani migira sui goto na Israel. Minau sauba kau totu kolugo nogo igoe. ¹⁹ ?Me laka ase moa kau aqovania inau ti ke tagara igoe na dalena ni qu taovia? I sau inau au aqo dou vania na tamamu, mi kalina ia sauba kau aqo dou vanigo goto igoe.”

²⁰ Mi muri, ma Absalom e pilobâ i konina a Ahitopel me tsarivania, “?Mi kalina ia, igita a laba sui nogo ieni, ma nagua o padâ igoe e dou ka naua?”

²¹ Ma Ahitopel e tsarivania, “Ko bâ mo ko matura kolugira na savana lê na tamamu, igira aia e molovisu-gira kara reitutugua na valena. Mi tana nauvaganana ia ti igira sui tana Israel sauba kara donaginia laka igoe o naua me gini reisavi sosongoligo na tamamu, migira ara tsarimurimu kara gini malagai dou bâ.”

²² Mi tana, migira ara bâ mara molokaea kesa na valepolo vania Absalom i kelana na valena na taovia tsapakae tana e atsa, mi mataqira na tinoni sui a Absalom e sage i laona na valepolo ia me ba matura kolugira na savana lê na tamana.

²³ Mi tana tagu ia, pipi sui na goko parovata aia a Ahitopel e tsaria ara tabegira vaga moa ti na goko girani ara talumai i konina God; mi kaira sui moa a David ma Absalom ara ka murigira.

A Husai e Raqa Sasilia a Absalom

17 Me tau oka i muri, maia Ahitopel e tsarivania a Absalom, “Ko tamivaniau ma kau viligira kara sangavulu ruka toga na mane, me ke bongi ma kau ba takuvia a David. ² Inau sauba kau utusia kalina aia e kolae me maluku lê. Maia sauba ke matagu, migira sui nina mane sauba kara viri tsogoligi. Minau sauba kau labumatesia moa na taovia tsapakae, ³ mi muri ma kau adivisumaigira i konimu igoe igira sui nina mane, vaga moa kalina kesa na daki tauga vaolu e mai i konina na savana. Igoe o ngaoa na labumatesiana kesa lelê moa na mane, migira sui na tinoni tavosi kara mauri.” ⁴ Maia Absalom migira sui na ida tana Israel ara rongomingaoa nina totogoko iani a Ahitopel.

⁵ Ma Absalom e tsaria, “Kalina ia kamu ba soamaia a Husai, ma ka rongomia nagua aia ke tsaria.” ⁶ Mi kalina a Husai e mailaba, ma Absalom e tsarivania, “Iani nogo e vaga na totogoko a Ahitopel e naua vanigami. ?Laka e dou vanigita ka muria? Me ti ko padâ igoe e tau dou, mo ko tsarivanigami nagua ka naua.”

⁷ Maia Husai e gokovisu vania a Absalom me tsaria, “Na totogoko vaga a Ahitopel e sauvanigo kalina ia e tau saikesa dou. ⁸ Igoe o donadou nogo laka aia David na tamamu migira nina mane ara mane vailabu susuliga sosongo, mara veveigâ sosongo vaga moa kesa na bea daki kalina ara lauligitania na dalena. Na tamamu igoe e sasaga sosongo tana vailabu mi tana bongi aia e tau dona ke totu kolugira nina mane. ⁹ Mi kalina nogo ia, e tau utu aia ke taopoi i laona sa vatuluma se sa nauna segeni. Mi kalina tsotsodo ti vaga a David ke tû, me ke labugira nimu mane igoe, migira sui moa kara rongomia na turupatuna sauba kara tsaria laka nimu mane igoe ara pukavisu lê. ¹⁰ Mi tana, me atsa moa ti kesa na mane malagai dou sosongo bâ me ke vô

matagu vaga na laeone, me sauba nomoa ke matagu loki, rongona pipi sui tana Israel popono ara don-
agininogoa laka na tamamu igoe e mane vaumate tangirongo, me laka igira goto nina mane ara dona na
vailabu susuliga. ¹¹ Minau au padâ laka ke dou bâ ti vaga igoe ko soasaigira sui na Israel tû kesa tabana na
butona vera me tsau kesa tabana, ma kara danga vaga na vatuna one i tasi, mi muri migoe segenimu nogo
ko ida vanigira tana vailabu. ¹² Me sauba igita ka ba tsodoa a David iava moa tana ke totu, ma ka
labunovoti idanogoa ti aia ke donaginia na omea e laba. Maia kolugira nina mane sauba ke tau goto pipidi
sa vidaqira. ¹³ Me ti vaga aia ke tsogopoi i laona kesa na verabau, migira sui nida tinoni sauba kara adimaia
na itai ma kara raqa pukalia na verabau ia tana qou i lao. Me ke tagara goto ke kesa lelê na vatuna ke kauvi-
su i kelana na tetena.”

¹⁴ Maia Absalom migira sui na Israel ara tsaria, “Nina totogoko a Husai e dou liusia bâ nina totogoko a Ahi-
topel.” Na Taovia e pede idanogoa laka kara tau muria nina totogoko sasaga a Ahitopel, rongona ke gini laba-
vania a Absalom na omea seko loki.

Ara Parovatavia a David Maia e Tsogoligi

¹⁵ Mi muri ma Husai e ba turupatuna vanikaira a Sadok ma Abiatar kaira na manetabu na totogoko va-
ga aia e sauvania a Absalom migira goto na ida tana Israel, ma na totogoko vaga e sauvanigira goto a Ahi-
topel. ¹⁶ Ma Husai e tsarigotoa, “!Kamu ka aligiri tsaku! Ma kamu ka mologoko bâ vania a David ke laka na to-
tu tana bongi ia tana matarukana na Kô Jordan i ligisana na kaomate, ma nina aqo nomoa ke savu
tsaku tabana kô rongona kara tau tangolia aia migira sui goto nina mane, ma kara labumatesigira.”

¹⁷ Mi kaira a Jonatan na dalena a Abiatar ma Ahimaas na dalena a Sadok ara ka pipitu nogo tana vuravura ni
Enrogel varangisia i Jerusalem, rongona ara ka tau ngaoa na tinoni tana verabau kara reikaira. Ma nina
aqo kesa na baka daki aqo ke vano pipi kalina me ke turupatuna vanikaira na omea ara laba, mi muri ti
kaira kara ka ba tatamanga vania a David na taovia tsapakae. ¹⁸ Me kesa dani, kesa na baka mane e ba
tavongani tsodokaira, me ba tsarivania a Absalom. Bâ, mi kaira ara ka tsogo tsaku mara ka ba taopoi i valena
kesa na mane i Bahurim. Ma na mane ia e tamanina kesa na tuvu i ligisana na valena, mi kaira ara ka ba
tsuna i laona. ¹⁹ Ma na tauna na mane ia e adia na tsat-savuna, me ba tsavupoia na mangana na tuvu ia, me
rasavagini bâ na vatuna sila i kelana rongona kara tau reigadoviginia. ²⁰ Migira nina mane sasanga a Absalom
ara mai tsau tana vale ia mara veisuâ na daki, “?Laka iava kaira a Ahimaas ma Jonatan?”

Ma na daki ia e tsarivanigira, “Ara ka ba savu nogo i kô.”

Migira na mane ara lalavekaira mara tau goto tsodokaira, mi tana migira ara tû, mara visutugua i
Jerusalem. ²¹ Mi kalina ara vano sui nogo igira, mi kaira a Ahimaas ma Jonatan ara ka dato mai tania na tuvu
ia, mara ka ba tatamanga vania a David na taovia tsapakae. Mara ka katevania na omea a Ahitopel e
vorogokona na nauvaniana mara ka tsaria, “Tsaku mo ko savu tabana kô.” ²² Bâ, ma David migira nina mane
ara aligiri na savu tana Kô Jordan, mi kalina e vovomai na dani mara savu sui nogo igira.

²³ Mi kalina a Ahitopel e reia laka ara tau nogo muria nina totogoko, maia e tû me sage tana nina asi me vi-
sutugua i verana segeni. Me aragogira nina omea sui, mi muri maia e tû me ba ligoti segenina. Mara ba qilua
tana ara qilugira nina vungu.

²⁴ Mi kalina a Absalom migira na Israel ara ba savu tana Jordan maia David e ba tsau nogo tana vera ni
Mahanaim. ²⁵ Ma Absalom e moloa a Amasa ke lia gaqira taovia tagao nina mane vaumate na tuguna a
Joab. Maia Amasa na dalena a Jeter na Ismael; ma na tinana aia nogo ko Abigail na dalena daki a Nahas ma
na kulana ko Seruia na tinana a Joab. ²⁶ Maia Absalom migira nina mane ara ba vaturikaea niqira valepolo
tana butona kao ni Gilead.

²⁷ Mi kalina a David e ba tsau nogo i Mahanaim, mara tu mai na valaleana tugira a Sobi na dalena a Na-
has ni Raba tana Amon, ma Makir na dalena a Amiel ni Lodebar, maia goto a Barsilai ni Rogelim tana Gilead.
²⁸⁻²⁹ Ara tu adimaigira na bilo ma na popovatu ma na nigeqira, me visana goto na mutsa vania a David migi-
ra nina mane: na uiti, na barli, na lakana na sila ara rapasinogoa ma na sila kodokodo, na pini, na bulumit-
sua, na lakana miliki, ma na krim, me visana goto na sipi. Rongona igira ara donanogoa laka a David migira
nina mane kara vitoa, ma kara marou mate, ma kara kolae na liu i laona na kaomate.

Ara Tulusia a Absalom Mara Labumatesia

18 A David na taovia tsapakae e soasaigira sui nina mane, me votababagira tana alaala na toga ma
na sangatu, me mologira nina mane sasanga kara tagaovigira. ² Mi muri maia e molovanogira i laona e
tolu na alaala, kolutugira a Joab, ma Abisai na kulana a Joab, ma Itai ni Gat, pipi kesa tu vidaqira e tagaovia ke-
sa na alaala. Ma na taovia tsapakae e tsarivanigira nina mane, “Inau segeniqu nogo sauba kau dulikoluga-
mu.”

³ Migira ara tsarivania, “Igoe ko laka goto na mai kolugami. E tau gua vanigira na gala ti vaga igami ka-
mi pilovisu ma kami tsogo, se atsa moa ti vaga kara labumatesigira na turina vidamami; migoe o rongoga

loki liusigira bâ sangavulu toga na vidamami igami. Me dou bâ ti vaga igoe ko totuvisu moa ieni i vera mo ko sausasanga bâ vanigami."

⁴ Ma na taovia tsapakae e tsarivanigira, "E dou moa, sauba kau muria na omea vaga amu pedenogoa igamu." Mi muri, maia e bâ, me tû ligisana na matsapakapuna na vera ia kalina igira nina mane ara alatsuna tania na vera tana alaala na toga ma na sangatu. ⁵ Ma ia David e parovatavitugira a Joab, ma Abisai ma Itai, me tsarivaganana iani: "Tana rongoqu nogo inau, au nongitugamu kamu tu laka na nauvaniana sa omea seko aia Absalom na mane vaolu." Migira sui na alaala na mane vaumate ara rongomia kalina a David e moloa na ketsa iani vanitugira nina mane sasanga.

⁶ Migira nina mane vaumate a David ara vano tana nauna mangasâ, mara ba na vailabugi koluaqira na Israel i laona na legai atsi ni Epraim. ⁷ Migira nina mane a David ara tuliusigira na Israel; ara labusekoligira sosongo, mara rukapatu toga na Israel ara mate tana dani ia. ⁸ Ma na vailabugi aia e vairasavigi bamai i laona na butona popono na momoru, mara danga bâ ara mate i laona na legai atsi liusigira bâ igira ara mate tana vailabu.

⁹ Ma Absalom e sage kesa tana asi, mi sautu e tavongani tsodogira visana nina mane a David. Mi kalina a Absalom e liu bâ i vavana kesa na gai loki, ma na ivuna e kau tana arana na gai ia. Ma nina asi e ulovano saviliu segenina, ma Absalom e tsautsau moa tana masao-ka. ¹⁰ Me kesa vidaqira nina mane a David e reia me ba tsarivulagia vania a Joab, "Taovia, inau au morosia a Absalom e tsautsau tana arana kesa na gai loki!"

¹¹ Ma Joab e tsarivania, "Me ti o reivaganana ia, me matena gua o tau matesi saviliua? Me ti vaga ko matesinogoa, minau nogo sauba kau tusuvanigo ke sangavulu tavina na siliva me kesa gamu beleti."

¹² Ma na mane ia e gokovisu me tsaria, "Atsa moa ti igoe ko sauvaniau ke kesa toga tavina na siliva, me utu goto kau pelea na dalena na taovia tsapakae. Igitu sui a rongominogoa kalina na taovia tsapakae e ketsalitugamu igoe ma Abisai ma Itai me tsarivaganana iani, "Tana rongoqu nogo inau, au nongitugamu kamu tu laka na nauvaniana sa omea seko aia Absalom na mane vaolu." ¹³ Me ti vaga inau kau petsakoe mangana na taovia tsapakae ma kau labumatesia a Absalom, ma na taovia tsapakae sauba ke rongomi nomoa na omea iani, rongona ara turupatuna vania pipi na omea sui ara laba, migoe sauba e utu lelê ko isutuguqu inau."

¹⁴ Ma Joab e tsaria, "E utu goto kau pitu." Maia e tû me aditugira tolu na bao me baoginia na aseasena a Absalom kalina aia e mamauri moa me tsautsau tana gai loki ia. ¹⁵ Mi muri mara tu sangavulu nina mane vaumate a Joab ara tupolia a Absalom mara tu labumatesipitsua.

¹⁶ Maia Joab e ketsaligira kara uvia na tavuli gana na suilavanginiana na vailabu, migira nina mane vaumate ara moloa na takuviaqira na Israel mara visumai.

¹⁷ Ara aditsunâ na konina a Absalom, mara ba tsonia i laona kesa na qilu loki i laona na legai atsi, mara tsavuginia kesa na tsupu na vatu loki. Mi tana, migira sui na Israel ara viri tsogo, pipi kesa vidaqira e ulovano tana verana segeni.

¹⁸ Mi tana tagu e mauri moa a Absalom aia e logo vanisegenina kesa na kusuvatu tana nauna ara soaginia Nina Poi na Taovia Tsapakae, rongona e tau tamani sa dalena mane ke gini tamavu dato. Maia e tamavuginia na soana segeni, me tsau mai i dani eni ara soaginia Nina Kusu a Absalom.

Ara Tsarivulagia Vania a David Na Mateana a Absalom

¹⁹ Mi muri, ma Ahimaas na dalena a Sadok e tsarivania a Joab, "Ko tamivaniau moa ma kau ulo bâ i konina na taovia tsapakae kolua na turupatu dou laka aia na Taovia e maurisinogoa tania na limaqira gana gala."

²⁰ Ma Joab e tongovania me tsaria, "Tagara, rongona e tagara sa turupatu dou ko adivania i dani eni. Ke kesa dani segeni ti ko vano me tau i dani eni, rongona e mate na dalena na taovia tsapakae." ²¹ Mi muri, maia Joab e tsarivania kesa nina tseka aia na mane ni Kus, "Ko bâ igoe mo ko tsarivania na taovia tsapakae na omea vaga o morosinogoa." Ma na tseka ia e tsuporu me ulo vano.

²² Maia Ahimaas e amigokona me tsaria, "Inau au tau gini boe nagua ke laba; kiki igoe ko tamivaniau goto kau aditurupatu vano."

Maia Joab e veisuâ, "Dalequ, rongona gua ti igoe o ngaogotoa ko vano? E utu goto ko adia sa peluna na omea iani."

²³ Ma Ahimaas e tsaritugua, "Atsa moa ti nagua ke laba, inau au ngaoga moa kau vano."

Ma Joab e tsarivania, "Vaga ia mo ko vano." Bâ, ma Ahimaas e ulotsuna tana sautu e liu bâ tana Poi Jordan, me tau oka me ba liusia na tseka ia e ida vano.

²⁴ Mi tana dani ia, ma David e totu i lao tana mangamanga ka gaqira levuga na matsapakapuna na vera tabana i laona mi tabana i taba. Me kesa na mane matali e ba tukae i kelana na bela tana mani sage bâ tana matsapakapuna na baravatu; maia e moro bâ me reia kesa na mane e uloulo segenina mai. ²⁵ Maia e goko tsuna bâ vania na taovia tsapakae me tsarivulagivania. Ma na taovia tsapakae e tsaria, "Ti vaga aia segenina, maia e adimaia kesa na turupatu dou." Ma na mane ia e ulomai varangi sosongo nogo.

²⁶ Mi muri, ma na mane matali e reia kesa segeni goto na mane e ulomai segenina, maia e gokotsuna bâ me tsarivania na mane reitutugu matsapakapu, "Reia bâ! E kesa goto na mane e uloulo mai!"

Ma na taovia tsapakae e tsaria, "Aia goto e adimaia kesa na turupatu dou."

²⁷ Ma na mane matali e tsaria, "Inau au reia laka na kesanina mane e ulo mai e vaga moa nina ulo a Ahimaas."

Ma na taovia tsapakae e tsaria, "Maia na mane dou, me adimaia kesa na turupatu dou."

²⁸ Ma Ahimaas e goko magemage vania na taovia tsapakae me tsaria, "E dou nogo na omea sui." Me tsonitsuna segenina tana kao i matana me tsaria, "Tsonikaea na Taovia nimu God, aia e sauvanigo na tangomana i koniqira na mane ara sove tania nimu tagao igoe taovia!"

²⁹ Ma na taovia tsapakae e veisuâ, "?Laka e mamauri moa a Absalom na mane vaolu ia?"

Ma Ahimaas e gokovisu vania me tsaria, "Taovia, kalina a Joab nimu mane sasanga e molomaiau inau, minau au rongomia kesa na galaleleo loki sosongo mau tau moa donaginia nagua e laba."

³⁰ Ma na taovia tsapakae e tsarivania, "Ko ba tû talu tagaria." Maia e bâ me tû i tana.

³¹ Mi muri, me mailaba goto aia na tseka ni Kus me tsarivania na taovia tsapakae, "Taovia, inau au adimai vanigo kesa na turupatu dou! Idani eni nogo na Taovia e sauvanigo na tangomana i koniqira igira ara sove tania nimu tagao igoe!"

³² Ma na taovia tsapakae e veisuâ, "?Laka e mamauri moa a Absalom na mane vaolu ia?"

Ma na tseka e gokovisu vania me tsaria, "Au amesia laka na omea e laba vania aia ke labagoto vanigira sui gamu gala taovia, migira sui goto ara sove tanigo."

³³ Ma na taovia tsapakae e gini melu loki sosongo. Me ba dato tana voki i kelana na matsapakapu me tangitangi. Mi kalina e dadato bâ, me ngangai me tsaria, "Dalequ kiki! Dalequ a Absalom! A Absalom na dalequ! Ke dou ba kiki ti vaga inau kau mate, me ke tagara igoe dalequ! A Absalom dalequ!"

A Joab e Totosasaga Vania a David

19 A Joab e rongomia laka a David na taovia tsapakae e ngangai me tangisia a Absalom. ² Me vaga ia, ma na magemage matana na tangomana e pilo me lia na melu vanigira sui nina mane a David tana dani ia, rongona ara rongomia laka na taovia tsapakae e tangisia na dalena. ³ Migira ara visumai mui lê moa i laona na verabau, vaga moa ti kesa na alaala na mane vaumate ara gini vangamâ rongona ara tsogo lê tania na vailabu. ⁴ Ma na taovia tsapakae e tsavupoia na matana me ngangai loki me tsaria, "Kiki, dalequ! Dalequ a Absalom! A Absalom na dalequ!"

⁵ Ma Joab e tû me sage bâ i valena na taovia tsapakae me tsarivania, "Idani eni nogo igoe o paluvangamaqira nimu mane, igira na mane ara maurisigo

igoe, migira goto na dalemu mane ma na dalemu daki, ma na taumu migira goto na savamu lê, ⁶ rongona igoe o galuvegira igira ara reisavigo mo reisavigira igira ara galuvego! Mi tana, migoe o saumakalia laka o tau saikesa padalokigira nimu mane sasanga migira nimu mane vaumate. Au reigadovigotoa laka ke dou bâ vanigo igoe ti vaga a Absalom ke mauri i dani eni migami sui kami mate. ⁷ Bâ, mi kalina ia ko tû, mo ko ba goko ragorago vanigira nimu mane. Minau au gini vatsa tana asana na Taovia, laka ti igoe ko tau nauvananana ia, me sauba ke tagara goto ke kesa lelê na vidadqira ke totu kolugo ti ke tsau ke matsaraka. Ma na omea vaga ia ke seko sosongo liuliu bâ tanigira na omea seko sui igoe o gini rota tana maurimu popono." ⁸ Mi tana, ma na taovia tsapakae e tû, me ba totu i lao ligisana na matsapakapuna na verabau ia. Mi kalina igira nina mane ara rongomia laka aia e totu nogo i tana, migira sui lakalaka ara saimai i konina.

A David e Visutugua i Jerusalem

Mi tana tagu ia migira sui na Israel ara viri tsogo, pipi kesa vidaqira e ulovano tana verana segeni. ⁹ Mi laona na Israel popono ara tuturiga na gini vaigokovigi i laonqira segeni mara tsaria, "Aia nogo a David na taovia tsapakae e maurisigita tanigira gada gala, me laumaurisigita tania na limaqira na Pilistia, mi kalina ia maia e tsogo tania a Absalom me mololea na verada. ¹⁰ Ma Absalom, aia igita a vilia ke lia nida taovia tsapakae ara ba matesinogoa tana vailabu. Megua ti e tau ba tovoa ke kesa na soavisumaiana a David na taovia tsapakae?"

¹¹ Na turupatuna na omea ara tsaria igira na Israel e ba laba nogo i konina a David na taovia tsapakae. Maia e molovanokaira a Sadok ma Abiatar na manetabu, kara ka ba veisuagira igira na ida tana Juda, "?Egua ti igamu kamu tumuri tsotsodo na sangaana na taovia tsapakae me ke visutugua i valena? ¹² Igamu na kamaqu segeni nogo inau ma na gabuqu. Egua ti igamu amu tumuri tsotsodo vaga ia na adivisuaqu inau?"

¹³ Ma David e tsarivanikaira goto kara ka tsarivania a Amasa, "Igoe goto kesa na kamaqu. Ke tû i dani eni me ke bâ, inau au mologo igoe ko tagaovigira niqu mane vaumate na tuguna a Joab. Maia God ke labumatesiau inau ti kau tau naua!" ¹⁴ Ma nina goko vaga ia a David ara rongomingao sosongolia igira sui na tinoni tana Juda, mara mologokona bâ vania ke visumai kolugira sui nina mane sasanga.

¹⁵ Maia na taovia tsapakae e aligiri me visu, mi kalina e mai tsau nogo tana Kô Jordan, migira na mane ni Juda, igira ara mai nogo i Gilgal laka kara adisavua i kô, ara mai valalea. ¹⁶ Mi tana tagu goto ia, maia Simeitana duli konina a Benjamin na dalena a Gera ni Bahurim e ba tsaku goto tana Jordan na valaleana a

David na taovia tsapakae. ¹⁷ Mara dulikolua ara kesa toga na mane tana puku konina a Benjamin. Ma Siba, niqira maneaqo igira nina tamadale a Saul, aia e mai kolugira goto ara sangavulu tsege na dalena mane me rukapatu nina maneaqo, mara maitsau nogo tana Kô Jordan idavia na taovia tsapakae. ¹⁸ Igira ara tulusavu i kô gana kara adisavuginigira nina alaala na taovia tsapakae, ma kara naua na omea sui moa aia e ngaoa kara naua.

A David e Tobalaka Vania a Simeï

Mi kalina na taovia tsapakae e vangaraua na tulusavu, maia Simeï e mai me tsonitsuna segenina i matana aia, ¹⁹ me tsaria, "Kiki, taovia, ko padalea na omea seko au nauvanigo tana dani o mololea i Jerusalem. Mo ko laka goto na padadatoana babâ. ²⁰ Taovia, inau au donanogoa laka inau au sasi nomoa, maia nogoria na rongona ti inau na kesanina tana puku tabana i vava au mai na valaleamu igoe taovia i dani eni."

²¹ Maia Abisai na dalena ko Seruia e gokodato me tsaria: "A Simeï, nina aqo nomoa ke mate rongona e gokoseko vania na taovia tsapakae aia na Taovia e vilinogoa."

²² Ma David e tsarivanikaira a Abisai ma Joab na kulana, "?Maseï e veisuakagamu i kagamu? I dani eni nogo i kagamu amu ka lia gaqu gala inau. Inau nogo au taovia tsapakae tana Israel kalina ia, me tagara goto ke tau mate sa tinoni ni Israel i dani eni." ²³ Me pilobâ i konina a Simeï me tsarivania, "Inau au vekevanigo laka e utu goto kara labumatesigo."

A David e Tobalaka Vania a Mepiboset

²⁴ Mi muri, ma Mepiboset na kukuana a Saul e mai goto na valaleana na taovia tsapakae. Maia e tau goto vulimalea na tuana, se ke aragodoua na ngolana, se ke tsagimalegira na polona, tuturiga tana tagu aia na taovia tsapakae e mololea i Jerusalem tsau kalina aia e visumai doutugua. ²⁵ Mi kalina a Mepiboset e mailaba tû i Jerusalem na valaleana na taovia tsapakae, maia na taovia tsapakae e tsarivania, "?A Mepiboset, egua ti o tau dulikoluaau vano igoe?"

²⁶ Maia e gokovisu vania me tsaria, "Taovia, igoe o donanogoa laka inau au logu. Inau au tsariragoa vania a Siba niq maneaqo ke vangaraua niq asi rongona kau sage i konina ma kau dulikolugo, maia e sove na nauana. ²⁷ Mi muri maia e ba pero gaqu i matamu igoe taovia, migoe o vaga saikesa nina angelo God, bâ, mo ko nauvaniau moa na omea o padâ igoe ke dou. ²⁸ Iga-mi sui i laona na valena tamaqu e ulagana nomoa ko matesigami sui igoe taovia, minau moa o galuveau mo tamivaniau kau ba sanga na mutsa tana nimu bela na

mutsa. E tau goto tuguau kau nongigotoa sa vangalaka i konimu igoe taovia."

²⁹ Ma na taovia tsapakae e tsarivania, "Ko laka goto na tsariana sa omea. Inau au pedenogoa laka kagamu a Siba sauba kamu ka tamanipata tana nina omea tatamani a Saul."

³⁰ Ma Mepiboset e tsarivania, "Ko molovania moa a Siba ke tamanigira na omea sui. E tuguau nogo inau rongona igoe taovia o visumai doutugua i vera."

A David e Tobalaka vania a Barsilai

³¹ Maia Barsilai ni Gilead e mai goto tû i Rogelim na dulikolu savuana na taovia tsapakae tana Kô Jordan. ³² Ma Barsilai e tuqatuqa sosongo nogo, me tsaulinogoa e alu sangavulu na ngalitupana. Maia e tamani omea danga sosongo, mi kalina na taovia tsapakae e totu moa i Mahanaim, maia nogo a Barsilai e saumut-sa vania. ³³ Ma na taovia tsapakae e tsarivania, "Mai mo ko dulikoluaau vano i Jerusalem, minau sauba kau reitutugugo."

³⁴ Maia Barsilai e tsarivania, "Inau e utu nogo kau mauri oka. ?Me vaga ia, ma na rongona gua kau dulikolu vanogo igoe taovia i Jerusalem? ³⁵ Inau au tsaulinogoa e alu sangavulu na ngalitupaqu, me tagara goto sa omea ke dou vaniau kalina ia. Au tau nogo tangomana kau ganigadovia sa mutsa se kau inu-uvigadovia sa inu, me utu vaniau goto kau rongomigadovia na lioqira igira ara dona na linge. Sauba kau ngoligo lê moa igoe taovia. ³⁶ E tau goto ulagaqu ko sauvaniau na peluna loki vaga ia. Bâ, minau sauba moa kau dulikolugo bâ tetelo moa tabana bâ na Kô Jordan. ³⁷ Mi muri, mo ko tamivaniau kau visu i veraqu ma kau ba mate i ligisana ka qiluqira na tamaqu ma na tinaqu. Iani nogo a Kimham na dalequ, maia nogo sauba ke aqo vanigo; ko adi bâ i konimu taovia, mo ko nauvania moa na omea igoe o padâ ke dou."

³⁸ Ma na taovia tsapakae e tsarivania, "E dou, inau sauba kau adia a Kimham na tugumu igoe, ma kau nauvania pipi sui na omea igoe o ngaoa kau nauvania. Ma kau nauvanigo goto igoe pipi sui na omea o nongia i koniqu." ³⁹ Ma David migira sui nina mane ara tû mara savu tabana na Kô Jordan. Mi tana ma David e domia a Barsilai me tabua, ma Barsilai e visutugua i verana.

Igira na Juda ma na Israel Ara Vaiganigi Tana Rongona na Taovia Tsapakae

⁴⁰ Mi kalina na taovia tsapakae e savu nogo kolugira na mane sui ni Juda ma na turina na mane ni Israel, maia e vano me ba tsau i Gilgal, maia Kimham e dulikolugotoa. ⁴¹ Mi muri, migira sui na Israel ara ba laba i konina na taovia tsapakae mara tsarivania, "?Taovia, rongona gua ti igira na kulamami na mane ni Juda ara

adiligigo tanigami, mara dulikolugo igoe ma nimu tamadale, migira goto nimu mane na savu tana Kô Jordan?"

⁴² Migira na mane ni Juda ara gokovisu mara tsaria, "Igami ami nauvaganana ia rongona na taovia tsapakae aia e kesa nogo na vidamami gami. ?Bâ, me rongona gua ti kamu gini kore igamu? Aia e tau goto volia sa gamami mutsa se ke sauvanigami sa omea."

⁴³ Migira na Israel ara tsaria, "Igami na Israel ami sangavulu na puku, me vaga ia mami gini tamani rongona i konina a David na taovia tsapakae sangavulu kalina liusigamu igamu, atsa moa ti aia e kesa nogo na vidamui igamu. ?Rongona gua ti igamu amu peagami? !Kamu laka na padaleana laka igami nogo ami ida tsotsodo na gini goko tana rongona na adivi-sumaiana na taovia tsapakae!"

Migira na mane ni Juda ara gini livusuguradi sosongo liusigira bâ na mane ni Israel.

A Seba e Raqaligigira na Tinoni Tania a David

20 Mi Gilgal e totu kesa na mane e tabaru sosongo nina sasaga, aia Seba na dalena Bikri tana puku konina a Benjamin. Aia e tû me uvua nina tavuli me gudato, "Igita a tau nogo tamani rongona konina a David, me utu goto ka tsarimurina. !Ida gita mane ni Israel ma ka visutugua i vera!" ² Bâ, migira na Israel ara tû mara mololea a David mara vano kolua a Seba, migira moa na mane ni Juda ara totu kalavata kolua a David mara muria tû tana Kô Jordan me tsau i Jerusalem.

³ Mi kalina a David e labavisutugua i valena i Jerusalem, maia e aditugira na sangavulu na savana lê aia e molovisutugira kara tu reitutugua na valena, me ba molotugira i limaqira na mane matali i laona kesa na vale. Maia e sauvanitugira pipi na omea ara tu kilia gana na mauri, me tau moa ba matura kolutugira. Mi tugira ara tu totu kalavata moa i tana tana tu mauriqira popono vaga moa ti na daki tinamate.

⁴ Ma na taovia tsapakae e tsarivania a Amasa, "Ko soasaigira na mane ni Juda me kedanina nogo ko visumai kolugira ieni." ⁵ Ma Amasa e tû me vano ke soamaigira, me tau moa visumai tana tagu na taovia tsapakae e piti vania. ⁶ Te e tû na taovia tsapakae me tsarivania a Abisai, "A Seba sauba ke molorota loki vanigita liusia bâ a Absalom. Ko adigira niqû mane mo ko ba takuvia a Seba, ke tau ba totuvigira visana na verabau tamani baravatuqira me ke tsogopoi tanigita."

⁷ Bâ, migira nina mane a Joab, migira goto nina mane matali na taovia tsapakae, kolugira sui goto na mane vaumate ara mololea i Jerusalem kolua a Abisai mara ba takuvia a Seba. ⁸ Mi kalina ara ba tsau tana vatu loki i Gibeon, mi tana ma Amasa e mai tsodogira. Maia Joab e sagelia gana sagore na vailabu kolua kesa na isi

e totu tana basana e sori bâ tana nina beleti. Mi kalina aia e aligiri laka ke ba tsodoa a Amasa ma nina isi ia e rutsu lê tania na basana. ⁹ Ma Joab e tsarivania a Amasa, "Ogua kulaqu?" Me tangolia na ngolana tana limana madoa laka ke domia. ¹⁰ Maia Amasa e tau dilâ nina isi a Joab e tangolia tana limana maui, maia Joab e tsukulagini bâ tana tobana a Amasa, ma na tinaena ara rutsutsuna tana kao. Maia e matepitsu saviliu, ma Joab e tau goto kilia ke labugotoa ti ke mate.

Mi muri, mi kaira a Joab ma Abisai na kulana ara ka takuvi babâ moa a Seba. ¹¹ Me kesa nina mane a Joab e mai me tû ligisana na konina a Amasa me gudato, "Igira sui ara totu tabana ka koniqira a Joab ma David kara muria a Joab!" ¹² Ma na konina a Amasa e tsaro saikesa i levugana na sautu me tsavu poponoa na gabu. Maia nina mane a Joab e reia laka igira sui ara tu kaukau moa i tana, te aia e tû me raqaligia na konina tania na sautu me ba moloa i laona na uta, me tsavuginia kesa na polo na tsatsavu. ¹³ Mi kalina ara adiligia na konina tania na sautu, migira sui na tinoni ara tsarimurina a Joab na takuviana a Seba.

¹⁴ Maia Seba e liu tsapatugu bâ tana niqira votavota igira sui na puku tana Israel me ba tsau tana verabau ni Abel Bet Maaka, migira sui tana duli konina a Bikri ara saimai mara tsarimurina i laona na verabau ia.

¹⁵ Migira nina mane a Joab ara rongomia laka a Seba e totu i tana, bâ, migira ara ba totu polia na verabau ia. Ara ovudatoa na kao tana baravatuna na vera ia tabana i tano, mara tuturiga goto na tsaiiana na tuana na baravatu gana ke gini puka i lao. ¹⁶ Mi tana, me kesa na daki sasaga sosongo tana vera ia e tukae tana baravatuna na vera me gugu tsunamai me tsaria, "Rorongo! !Kamu rorongo! Kamu ba tsarivania a Joab ke mai ieni; inau au ngaoa kau goko kolua." ¹⁷ Ma Joab e tû me ba i konina na daki ia, ma na daki e veisuâ, "Laka a Joab nogoria igoe?"

Maia e gokovisu me tsaria, "Eo, inau nogoria."

Ma na daki e tsarivania, "Taovia, ko rongomiau."

Ma Joab e tsarivania, "Bâ igoe, inau au rorongo."

¹⁸ Ma na daki e tsarivania, "I sau ara lavu na tsariana na goko vaga iani, 'Kamu bâ i Abel mi tana kara votagoko vanigamu.' Maia nogo e vaga na omea ara naua. ¹⁹ Na veramami igami na vera tangirongo loki, migami ami totu tana rago mami totukakai kalavata i konina na God ni Israel. ?Ma na rongona gua ti igoe o tovoa laka ko veoa na veramami? ?Laka igoe o ngaoa ko toroutsania na omea e tamanina na Taovia?"

²⁰ Maia Joab e gokovisu me tsaria, "E utu saikesa kau toroutsania se kau veoa nimui verabau igamu!" ²¹ E tau saikesa mana. Aia moa na mane ara soaginia a Seba na dalena a Bikri, aia e talumai tana kao vungavungaga ni Ephraim, aia e raqaligigira na tinoni tania a David na taovia tsapakae. Aia lelê moa na mane au kilia ka-

mu molomai vaniau, me sauba kau vanoligi tania na verabau ieni.”

Ma na daki ia e tsarivania, “E doua. Sauba kami tsonikaoni bâ vanigo tana baravatu na lovana a Seba.”²² Mi muri, ma na daki ia e bâ i koniqira na tinoni tana verabau ia me tsarivulagia vanigira na omea aia e vangarau na nauana. Migira ara tabea, mara kurikutia na lovana a Seba, mara tsonikaonia bâ na baravatu vania a Joab. Ma Joab e uvua nina tavuli vaga na papadana vanigira nina mane kara mololea na verabau ia, mara visu sui i veraqira. Ma Joab e visutugua i Jerusalem i konina na taovia tsapakae.

Nina Mane Sasanga a David

²³ Aia Joab e taovia tagao vanigira na mane vaumate ni Israel; ma Benaia na dalena a Jehoiada e taovia vanigira nina mane matali a David; ²⁴ ma Adoniram e taovia vanigira igira na maneaqo rarai; ma Jehosapat na dalena a Ahilud e taovia vanigira igira ara maret-sunagira pipi sui na omea e laba; ²⁵ ma Seva aia nina mane mamare na taovia tsapakae; mi kaira a Sadok ma Abiatar ara ka manetabu. ²⁶ Ma Ira ni Jair aia e kesa goto nina manetabu a David.

Ara Matesigira na Kukuana a Saul

21 Mi tana tagu e taovia tsapakae a David e liu na uvirau seko sosongo i laona e tolu na ngalitupa popono. Ma David e tû me veisuâ na Taovia tana rongona na omea vaga ia e laba. Ma na Taovia e tsarivania, “Aia Saul migira nina tamadale ara gini loaga na labumate; igira nogo ara labumatesigira na tinoni ni Gibeon.”² Migira na tinoni ni Gibeon ara tau na Israel; igira e kesa na alaala tetelo moa na Amor ara vekenogoa na Israel kara reitutugugira, maia Saul e tovoa laka ke labumatesigira sui rongona e padalokigira moa na tinoni ni Israel mi Juda. ³ Maia David e soasaigira na tinoni ni Gibeon me tsarivanigira, “?Laka nagua amu ngaoa kau nauvanigamu? Au ngaoa kau tsonimatena na omea seko igira na Israel ara nauvanigamu, migamu kamu gini soadougira tugua nina tinoni na Taovia.”

⁴ Migira ara gokovisu vania mara tsaria, “Nimami vaiganigi kolua a Saul ma nina tamadale e tau tugua ke gini goto na siliva se na qolumila, migami ami tau goto ngaoa kami labumatesia sa tinoni ni Israel.”

Ma David e veisuagira, “?Ma nagua moa amu padâ kau nauvanigamu?”

⁵ Migira ara tsarivania, “Maia Saul e ngaoa laka ke veligigami saikesa, me ke tau goto kauvisu sa vidamami sa nauna moa tana Israel. ⁶ Ami ngaoa ko molomai-gira i limamami kara tu vitu na kukuana mane a Saul, migami nogo kami ligoti tsauraginitugira i matana na

Taovia i Gibea, na verana nogo a Saul aia na taovia tsapakae na Taovia God e vilinogoa.

Ma na taovia tsapakae e tsarivanigira, “E dou. Sauba kau molotugira i limamui.”

⁷ Ma David e gaea moa na maurina a Mepiboset na dalena a Jonatan ma na kukuana a Saul, rongona ka niqira vekesai tabu ara ka naua kaira a David ma Jonatan. ⁸ Aia e tû me adikaira a Armoni ma Mepiboset, kaira ruka na dalena ko Rispa na dalena daki a Aia, e vasuvania a Saul; me aditugira goto tu tsege na dalena mane ko Merab na dalena daki a Saul, aia e vasutugira vania a Adriel na dalena a Barsilai ni Mehola. ⁹ Ma David e molotugira i limaigira na tinoni ni Gibeon, migira nogo ara ligoti tsauraginitugira tana vungavunga i matana na Taovia. Mi tugira sui ara tu mate kesa lelê moa kalina. Ara matesitugira tana tuturigana na tagu na pipitsu, kalina ara pitsugira na barli.

¹⁰ Mi tana, maia ko Rispa kesa na savana lê a Saul ma na dalena a Aia, e adia na polo matolu me aqosiginia kesa na babale vanisegenia tana maragova i tana ara moloa tu koniqira tugira na tinoni mate. Maia e tototu moa i tana tû tana tuturigana na tagu na pipitsu me tsau kalina e tumuligira na usa. Mi laona na dani aia e totu matengana na tsialigiaqira na manu tania tu koniqira, mi tana bongi aia e reitutugugira tanigira na omea tuavati atsi.

¹¹ Mi kalina a David e rongomia na omea e naua ko Rispa, ¹² maia e vano me adia ka suliqira a Saul ma Jonatan na dalena i koniqira na tinoni ni Jabes tana Gilead. Igira nogo ara komia ka koniqira tana pakoka i levugana na vera ni Bet San, i tana igira na Pilistia ara tsauraginikaea ka koniqira tana dani ara labumatesia a Saul tana Vungavunga Gilboa. ¹³ Ma David e adia ka suliqira a Saul ma Jonatan mi tugira goto ara tu vitu na mane ara vasini moa ligoti tsauraginitugira. ¹⁴ Mi muri, mara ba qilua ka suliqira a Saul ma Jonatan tana vatulumana nogo a Kis na tamana a Saul, i Sela tana butona kao ni Benjamin, mara naua pipi na omea vaga na taovia tsapakae e ketsaligira kara naua. Mi muri, maia God e rongomitugua niqira nonginongi vania na veraqira.

Na Vailabugi Koluqira na Mumu ni Pilistia

(1 Turupatu Dato 20:4-8)

¹⁵ Mi muri bâ, me taratsi kesa goto na vailabugi ka levugaqira na Pilistia ma na Israel, ma David kolugira nina mane ara ba na vailabugi koluqira na Pilistia. Me kesa tana vailabu maia David e kolae sosongo. ¹⁶ Me kesa na mumû, a Isbibenob na soana, aia e kalagaia kesa na bao tapalamila gana ngongo tolu me kesa turina na kilo na mamavana, maia e soria i bunguna kesa na isi vaolu, me padâ ke tangomana na labumatesiana a David. ¹⁷ Maia Abisai na dalena ko Seruia e mai me sangâ a David, me baginia na mumû ia me labu-

matesia. Mi tana migira nina mane a David ara raiginia a David ke vekevanigira laka e utu goto ke tsarimuriqira tana vailabu. Mara tsarivania, "Igoe nimami vataragi igami na Israel, mami tau goto ngaoa ko mate tanigami."

¹⁸ Mi murina ia, me taratsi goto kesa na vailabugi koluqira na Pilistia i Gob, mi tana vailabu ia maia Sibekai ni Husa e labumatesia kesa na mumû a Sap na soana.

¹⁹ Me taratsi kesa goto na vailabugi koluqira na Pilistia i Gob, mi tana vailabu ia maia Elhanan na dale na a Jair ni Betlehem e labumatesia a Goliat ni Gat, ma nina bao aia e varangi ke labuvati na matoluna.

²⁰ Mi muri mai, me kesa segeni goto na vailabugi e taratsi i Gat i tana e totu kesa na mumû aia e ngao vailabu sosongo. Maia e tamani ono na kakauna tana ruka limana, mara ono goto tana kaira sui ruka tuana.

²¹ Aia e tsaigira na Israel, me tû a Jonatan aia na dale na a Sama na kulana a David, me ba labumatesia.

²² Mi tugirani sui vati na mumû girani tu kukuqira na mumû ni Gat, mara tu mate sui i lima qira a David migira nina mane vaumate.

Nina Linge na Tangomana a David

(Linge 18)

22 Mi kalina na Taovia e laumaurisia a David tania na limana a Saul migira goto gana gala tavosi, maia David e teâ na linge iani vania na Taovia:

² Na Taovia aia nogo ni qu reitutugu, aia nogo ni qu baravatu kakai.

³ Ni qu God aia nogo e reitutuguau, mi konina nogo ia inau au totu raviravi dou. Aia e dilaau vaga moa na tako; maia nogo e isutuguqu me ravisiau.

Aia nogoria ni qu vagamauri; e reitutuguau me maurisiau tanigira na tinoni vanga tangopeke seko.

⁴ Inau au soâ na Taovia, maia e laumaurisiau tania na lima qira gaqu gala. !Tsonikaea na Taovia!

⁵ Na panuna na mate ara polipoliau; ma na panuna na lualua ara karara tsavuu.

⁶ Na sosorina na mate ara virigi poliau, ma na qilu e mangamanga nogo me totu pituu.

⁷ Mi laona ni qu rota inau au soâ na Taovia; au ngangaidato vania ni qu God rongona aia ke sangau.

Mi laona nina valetabu aia e rongomia na tatangina na lioqu; maia e rongomi vatavia ni qu ngangaidato vania.

⁸ !Mi tana, ma na barangengo e kakanu me olaola takuti;

ma na pukuqira na masaoka ara viri kakasisi rongona God e kore loki sosongo!

⁹ Na pungu bau e ngusu rutsumai tana babana na isuna,

ma na iruna na lake loki ma na madaova gagâ ara rutsu tana mangana.

¹⁰ E ratsivotâ na masaoka me tsunamai, kolu parako bau i vavana na tuana.

¹¹ Aia e gini lovo tsaku tana rapona na angelo; me gini vanovano na rapona na guguri.

¹² Maia e gini popolo popono moa na rodo; ma na parako matolu na usa e totu polipolia,

¹³ mi tana mararana na makana ara botsamai na kirapina na angaanga.

¹⁴ Mi tana, ma na gokona na Taovia aia e totu tana parako, e poda loki vaga na vivisa, mara rongomia na tatangina na liona aia e God Susuliga Sosongo.

¹⁵ Maia e gini vanavana nina pipili me sarangasigira gana gala; me naua me kirapi na angaanga me gini tsia tsogoligira.

¹⁶ Na pakokana na mao rodo e mamatsa kuti lê, ma na papakana na barangengo e totu labalaba lê kalina aia na Taovia e taimataqira gana gala, me goraragira tana nina kore loki.

¹⁷ Tû i gotu na Taovia e tatango tsunamai i lao me tangoliau,

me raqakaeau tania na mao rodo.

¹⁸ Aia e laumaurisiau tania na lima qira susuliga igira gaqu gala,

me tanigira sui goto igira ara reisaviau igira nogoria ara susuliga liusiau inau.

¹⁹ Mi kalina inau au totu moa i laona na rota loki migira ara maiginiau,

maia segeni nogo na Taovia e reitutuguau.

²⁰ Aia e sangaau mau gini tanusi tania na rota; maia nogo e laumaurisiau rongona e reingao sosongoliau.

²¹ Na Taovia e sauvaniau na peluna rongona au naua na omea e goto i matana;

maia e soadouau rongona e male dou ni qu sasaga.

²² Inau au muridoua nina ketsa na Taovia; mau tau goto piloligi tania ni qu God.

²³ Inau au muritaonigira pipi sui nina vali; mau tau goto petsakoe mangana.

²⁴ Maia e donagininogoa laka au tau tsukia sa sasi, me laka inau au parovatavi segeni qu kau tau naua sa omea seko.

²⁵ Maia nogo na rongona ti aia e gini tusua vaniau na peluna rongona inau au naua na omea e goto i matana,
maia e donaginiau laka e male dou niq̄u sasaga inau.

²⁶ Taovia, igoe o mana vanigira igira ara mana vanigo, mo dou saviliu vanigira igira e doulaka niq̄ira sasaga.

²⁷ Igoe o sauvulagia nimu sasaga male vanigira igira ara sasaga male i matamu,
mo reisavigira igira e tabaru niq̄ira sasaga.

²⁸ Igoe o maurisigira igira ara totu palatsuna, mo molotsunaligira igira ara sasaga kaekae.

²⁹ Eo Taovia, igoe nogo niq̄u marara; igoe nogo o mararasiligia na rodo e totu i tobaqu.

³⁰ Igoe o malagaisiau agana kau gini susuliga na baginiaqira gaqu gala,
mo susuligiasiau agana kau tsipu kaoniginia niq̄ira bara.

³¹ !Na God iani e gotolaka pipi nina aqo aia e naua, ma nina tsaqina goko sui ara mana saikesa!
Aia e vaga saikesa nogo ti na tako vanigira igira sui ara ba totu raviravi i konina.

³² Na Taovia aia segenina moa e God; God segeni moa aia nida isutugu.

³³ Aia nogo na God e sangaau ti au gini susuliga; maia nogo e mataliau te au gini liu dou tana sautu.

³⁴ Me naua na tuaqu kara tsotso kakai dou vaga moa na tuana na dia;

me adiravisiau bâ tana kelana na vungavunga.

³⁵ Aia e sasaniginiau na omea sui gana na vailabu, rongona kau gini tangomana na gini vanavana na parige susuliga bâ.

³⁶ Taovia igoe nogo o reitutuguau mo maurisiau; migoe o sangaau me gini tangiloki gaqu rongo.

³⁷ Igoe nogo o mangâ na sautu vaniau tana kau liu bâ,
me gini tau tsotso terere na tuaqu.

³⁸ Inau au takuvigira gaqu gala mau tangoligira; mau tau goto mango poi tsau kalina au labupukaligira sui.

³⁹ Au labupukaligira me utu goto vanigira kara tû; ara viri pukatsuna sui i tuaqu.

⁴⁰ Igoe nogo o sauvaniau na susuliga gana na vailabu te au gini tangomana na tuliusiaqira gaqu gala.

⁴¹ Igoe nogo o naua mara tsogo lê taniau igira gaqu gala;
mau labumatesigira igira sui ara reisaviau.

⁴² Igira ara lavea kesa ke sangagira, me tagara lelê ke kesa ke maurisigira;

mara ngangaidato vania na Taovia, maia e tau goto rongomia niq̄ira nonginongi.

⁴³ Inau au tsogori rapasigira, migira ara rapa vaga saikesa ti na papasa lê;
mau tsogorigira lê vaga moa ti na boko tana sautu.

⁴⁴ Igoe o maurisiau tania na limaqira niq̄u tinoni vanga livusuguradi,
mo kakaisitugua niq̄u tagao kaputigira na puku tavosi danga;

migira na tinoni inau au tau vati donaginigira moa, igira goto ara totu sui moa i vavana niq̄u tagao inau.

⁴⁵ Igira na tinoni ni veratavosi ara tsuporu i mataqu; mi kalina ara rongomia niq̄u goko migira ara rongomangaqu.

⁴⁶ E viri puka lê sui gaqira susuliga,
mara gariri lê kalina ara rutsu tania niq̄ira baravatu kakai.

⁴⁷ !Na Taovia aia e totu mamauri manana! !Tsonikaea aia niq̄u reitutugu!

!Katevulagia gana loki tsapakae God susuliga aia e maurisiau!

⁴⁸ Aia e sauvaniau na tangomana na tuliusiaqira igira gaqu gala;

maia e mologira danga na puku tavosi i limaqu inau,

⁴⁹ me maurisiau tania na limaqira gaqu gala.

Eo Taovia, igoe nogo o sangaau te au gini tangomana na tuliusiaqira gaqu gala,

mo isutuguqu tanigira na tinoni vanga tangopeke seko.

⁵⁰ Maia nogoria na rongona ti inau au gini tsonikaego i laoqira na puku tavosi sui;

mau teâ na linge na tsonikaeamu.

⁵¹ God e saua na tangomana loki sosongo vania nina taovia tsapakae;

me sauvulagia nina galuve vò oli vania aia e vilinogoa,

me vaninogoa a David migira na kukuana na dani ma na dani.

Na Susuina Nina Goko a David

23 Aia David na dalena a Jese, aia na mane God e naua me gini tangiloki gana rongo, aia nina God a Jakob e vilinogoa ke lia na taovia tsapakae, maia nogoria e teagira na linge rorongou dou sosongo vanigira na Israel. Migirani nogo na susuina nina goko a David:

² Nina Tarunga Tabu na Taovia e goko tana mangaqu inau;

ma nina goko e totu nogo tana tutubena na mangaqu.

³ Aia na God ni Israel e goko nogo;

maia segeni nogo niq̄ira reitutugu igira na Israel e tsarivaniau:

“Kalina kesa na taovia tsapakae e dona na gini tagao na pedegoto,
me naua nina aqotagao tana kukuni tania God,
⁴ aia nogo e vaga na mararana na aso kalina e tau parakoga tana matsaraka,
me vaga goto na usa e malobusigira na buruburu mara dato dou.”

⁵ Maia saikesa nogo ke vaga kalina God ke tabugira na kukuau,
rongona aia e naua kesa na taso saliu koluau,
na vekesai e utu saikesa goto ke tavota,
ma na veke ia e utu goto ke oli.
Aia moa e vaga na omea au kilia inau;
maia nogo ke lia niq tangomana,
maia God sauba manana nomoa ke naua me ke laba vaga ia.

⁶ Migira ara peamangana God ara vaga saikesa na itai kokonaga ara tsoniligigira lê;
me tau goto tangomana ke kesa ke tangoliginigira na limana lê.

⁷ Masei ti vaga ke ngaoa na tangoliaqira, nina aqo nomoa ke tangoliginigira na tapala se na bao;
migira sauba kara iru sui saikesa.

Igira Nina Mane Vaumate Tangirongo a David

(1 Turupatu Dato 11:10-41)

⁸ Igirani nogo na soaqira igira nina mane vaumate tangirongo a David: na ksanina aia nogo a Joseb Basebet ni Takemon, maia nogo tu gaqira ida “Tugira na Tolu”; aia e baogingira nina bao mara gini mate alu sangatu na mane kesa moa kalina.

⁹ Ma na rukanina i tu laoqira “Tugira na Tolu” e tangiloki tu soaqira, aia nogo a Eleasar na dalena a Dodo tana duli konina a Aho. Me kesa dani aia e totu kolua a David kalina aia e tsaigira na Pilistia ara saimai gana kara vailabu. Migira na Israel ara pukavisu lê,
¹⁰ maia Eleasar moa e tukakai dou me vailabugi kolugira na Pilistia, poi tsau kalina e gavuruku me kade kakai na kakauna, me tau tangomana ke tapoka nina isi. Mi tana dani ia, e mana loki sosongo gana na Taovia tana vailabu. Mi kalina e sui nogo na vailabu, migira na Israel ara visu bâ tana nauna i tana e totu a Eleasar mara ba tsoraligia na tako i koniqira igira ara mate i tana.

¹¹ Ma na tolunina i tu laoqira “Tugira na Tolu” e tangiloki tu soaqira, aia a Sama na dalena a Agee ni Harar. Migira na Pilistia ara saimai nogo i Lehi i tana e totu kesa na uta na pini. Migira na Israel ara tsogo tanigira na Pilistia, ¹² maia moa a Sama e tukakai dou i laona na uta ia me tukapusia, me labumatesigira na Pilistia. Mi tana dani ia, e mana loki sosongo goto gana na Taovia tana vailabu.

¹³ Mi kalina e varavara nogo na tagu na pipitsu, mara tu tolu i laoqira “Igira na Tolu Sangavulu” ara tu vano tana vatuluma i Adulam i tana e totu a David, migira na alaala na Pilistia ara tototu moa tana Poi i Repaim.
¹⁴ Mi tana tagu ia, ma David e totu moa i kelana kesa na tetena ara barapoliginia na vatu, me kesa na alaala na Pilistia ara totuvia na vera ni Betlehem. ¹⁵ Ma David e pada sosongolia na verana me tsaria, “!Ke dou sosongo kiki, ti ke kesa ke ba saomai vaniau na kô tana tuvu e totu i ligisana na matsapakapuna na vera ni Betlehem!” ¹⁶ Mi tugira tolu na mane vaumate susuliga tangirongo ara tu aligiri mara tu liu tsapatugu bâ i levugaqira i tana ara tototu igira na Pilistia, mara tu ba saoa na kô tana tuvu ia, mara tu advisumaia vania a David. Maia David e sove na inuviana; me adia moa me qetu lea vaga na sausau vania na Taovia, ¹⁷ me tsaria, “!Taovia, e utu saikesa kau inuvia na kô iani! !Me ti vaga kau inuvia, me ke vaga saikesa moa laka ti inau au inuvia tu gabuqira na mane tugirani ara tu bisâ tu mauriqira!” Bâ, maia e sove saikesa na inuviana na kô ia.

Igirani nogo tu niqira aqo malagai tugira tolu na mane vaumate tangirongo tugirani.

¹⁸ Maia Abisai na kulana a Joab, maia ko Seruia nogo ka tinaqira, aia nogo e ida vanigira “Igira na Tolu Sangavulu Tangirongo.” Aia e baoginigira nina bao mara gini mate tolu sangatu na mane, maia e gini tangiloki rago na rongona i laoqira “Igira na Tolu Sangavulu.”
¹⁹ Aia nogo e tangiloki bâ gana rongo i laoqira “Igira na Tolu Sangavulu” me lia gaqira ida, me tau moa tangiloki na rongona ia vaga tu rongoqira “Tugira na Tolu.”

²⁰ Ma Benaia na dalena a Jehoiada ni Kabseel aia goto kesa na mane vaumate tangirongo; maia e naugira danga na aqo malagai, me labumatesikaira goto ruka niqira mane vaumate susuliga bâ igira na Moab. Me kesa dani tana tagu na bisi loki kalina e puka na snou, † maia e ba tsuna i laona kesa na qiluloki me labumatesia kesa na laeone e totu i laona. ²¹ Maia e labumatesigotoa kesa na mane ni Ejipt aia e paquru me katsi sosongo, me tangolia kesa na bao loki. Ma Benaia e tû me labuginia nina tila, me lauligitsakua na bao tania na limana na mane ni Ejipt me labumatesiginia.
²² Igira nogo nina aqo malagai a Benaia aia e kesa i laoqira “Igira na Tolu Sangavulu.” ²³ Aia e tangiloki rago na rongona, me tau moa tangiloki vaga tu rongoqira “Tugira na Tolu.” Ma David e moloa a Benaia ke taovia vanigira nina mane matali segeni.

²⁴⁻³⁹ Igirani nogo na soaqira igira na tavosina i laoqira “Igira na Tolu Sangavulu”:
a Asahel na kulana a Joab,
ma Elhanan na dalena a Dodo ni Bethlehem,

† “na snou” Visana tana vera tana tagu na bisi loki na usa e dona ke kakolu, me sere vaga moa na poke kalina e tumu me tsavua na kao popono.

mi kaira a Sama ma Elika ni Harod,
 ma Heles ni Pelet,
 ma Ira na dalena a Ikes ni Tekoa,
 ma Abieser ni Anatot,
 ma Mebunai ni Husa,
 ma Salmon ni Aho,
 ma Maharai ni Netopa,
 ma Heleb na dalena a Baana ni Netopa,
 ma Itai na dalena a Ribai ni Gibeana tana Benjamin,
 ma Benaia ni Piraton,
 ma Hidai ni tana poi ligisana i Gaas,
 ma Abialbon ni Araba,
 ma Asmavet ni Bahurim,
 ma Eliaba ni Saalbon,
 migira na dalena a Jasen,
 ma Jonatan,
 ma Sama ni Harar,
 ma Ahiam na dalena a Sarar ni Harar,
 ma Elipelet na dalena a Ahasbai ni Maaka,
 ma Eliam na dalena a Ahitopel ni Gilo,
 ma Hesro ni Karmel,
 ma Paarai ni Arab,
 ma Igal na dalena a Natan ni Soba,
 ma Bani ni Gad,
 ma Selek ni Amon,
 ma Naharai ni Beerot, aia nina mane kalagai sagore a
 Joab,
 mi kaira a Ira ma Gareb ni Jatir,
 ma Uria na Het.
 Igira sui kolu ara tolu sangavulu vitu na mane vau-
 mate tangirongo.

A David e Naua na Tsokotinoni

(1 Turupatu Dato 21:1-27)

24 Na Taovia e kore vanigira tugua na Israel, me naua ma David e alomaia na rota loki vanigira. Ma na Taovia e tsarivania David, "Ko bâ mo ko tsokogira sui na tinoni tana Israel mi tana Juda." ² Maia David e tû me ketsalia a Joab aia gaqira ida nina mane vau-
 mate me tsarivania, "Ko vano kolugira nimu mane sasanga, ma kamu liu i koniqira pipi sui na puku tana Israel, ke tû kesa tabana tana nida butona momoru igita, me ke tsau bâ i tana e vosa, ma kamu tsokogira sui na tinoni. Minau au ngaoa kau donaginina ke visa vaga na dangaqira."

³ Maia Joab e tsarivania na taovia tsapakae, "Taovia, aia na Taovia nimu God ke naua, migira na tinoni ni Israel kara pabo kesa sangatu kalina liusia bâ na dangana vaga ara totu nogo kalina eni, me ke laba na omea iani tana maurimu nogo igoe. ?Ma na rongona gua goto ti igoe taovia o ngaoa na nauana na omea vaga iani?" ⁴ Maia na taovia tsapakae e tau rorongon, me ketsalia nomoa a Joab ma nina mane sasanga kara naua na omea aia e raiginigira kara naua. Migira ara

tû, mara mololea na valena na taovia tsapakae, mara vano na tsokoaqira na tinoni ni Israel.

⁵ Migira ara ba tulusavu tana Kô Jordan, mara ba vaturikaea niqira valepolo i Aroer tabana i ata, tana verabau e totu i levugana na poi tana butona kao ni Gad. Me tû tana migira ara tave bâ i Jaser, ⁶ mara vano goto i Gilead mi Kades tana niqira butona kao igira na Het. Mi muri, mara ba tsau i Dan, mara tû i Dan mara votu bâ goto i Sidon. ⁷ Mi muri, mara ba tada i Tire na verabau ara barapoliginia na vatu, mi koniqira niqira verabau sui igira na Hivi ma na Kanaan, mi tana susuina mara ba tsau i Beerseba tana Juda tabana i ata. ⁸ Mi kalina ara liuvi tovusinogoa na butona momoru ia, migira ara visumaitugua i Jerusalem, murina siu na vula me rukapatu na dani. ⁹ Mara ba tsarivulagi vania na taovia tsapakae na dangaqira popono na mane e tugugira nogo kara sangâ tana vailabu: ara 800,000 tana Israel, mara 500,000 tana Juda.

¹⁰ Mi kalina a David e nau suinogoa na tsokotinoni, maia e tuturiga na padasavi, me tû me tsarivania na Taovia, "Inau nogo au tsukia kesa na sasi loki sosongo tana nauana na omea iani! Kiki Taovia, inau au naua kesa na omea bubulega sosongo, mau nongigo ko padalea moa niqu sasi."

¹¹⁻¹² Maia na Taovia e tsarivania a Gad, aia nina propete a David, "Ko bâ mo ko tsarivania a David laka inau au molovania ara tu tolu na omea, maia ke vilia ke kesa i tu laoqira. Minau sauba kau nauvania na omea aia nogo e vilia." Mi tana matsaraka na dani ngana, kalina e mamata nogo a David, ¹³ ma Gad e ba laba i konina, me tsarivulagi vania na goko vaga na Taovia e tsarinogoa, me veisuâ, "?Nagua o ngaoa? ?Ke tolu na ngalitupa ke liu na uvirau i laona nimu butona kao? ?Se i laona ke tolu na vula popono ko tsogo tanigira gamu gala? ?Se i laona ke tolu na dani popono na Taovia ke moloa na lobogu seko ke liuvia na veramu popono? Bâ, mi kalina ia, migoe ko papada dou, mo ko tsarivaniau na omea gua o ngaoa inau kau ba tsarivania na Taovia."

¹⁴ Ma David e tsarivania a Gad, "Inau e ponopala saikesa na tobaqu! Mau tau moa ngaoa igira na tinoni lê kara kededeau. Molovania moa na Taovia aia segeni nogo ke kededeau, rongona aia moa e dona sosongo na galuve." ¹⁵ Mi tana, maia na Taovia e moloa kesa na lobogu loki seko sosongo ke gadovigira na tinoni ni Israel, e tuturiga tana matsaraka me babâ poi tsau tana tagu aia nogo e titia. Tû kesa tabana na momoru ia me tsau kesa tabana, ara vitu sangavulu toga na tinoni ara gini mate. ¹⁶ Mi kalina nina angelo na Taovia e vangarua laka ke toroutsani saikesalia na Jerusalem, ma na Taovia e pilotoba tugua tana kedeaqira na tinoni, me tsarivania nina angelo, "Ko laka! E tugunogoa!" Mi tana tagu ia, ma na angelo e tutû i ligisana nina nauna na mani labududusi uiti a Arauna aia na Jebus.

¹⁷ Ma David e morosia na angelo aia e labumatesigira na tinoni, me tsarivania na Taovia, "Taovia, inau nogo au tsukia na sasi iani. Inau moa au sasi. ?Ma na tinoni girani na omea seko gua ara naua igira? E dou bâ ti ko kedeau moa inau migira niqû tamadale."

¹⁸ Mi tana dani nogo ia, ma Gad na propete e tû me ba laba i konina a David me tsarivania, "Ko tû mo ko vano tana nina nauna na labududusi uiti a Arauna, mi tana ko logoa kesa na belatabu vania na Taovia." ¹⁹ Ma David e rongomangana na Taovia me vano vaga nogo a Gad e tsarivania. ²⁰ Maia Arauna e morotsuna me reia bâ na taovia tsapakae kolutugira nina mane sasanga ara tu dato bâ i konina. Maia e ba tao tsuporu tsuna tana kao i matana a David ²¹ me veisuâ, "?Taovia, egua vaga ti o mai ieni?"

Ma David e gokovisu vania me tsaria, "Inau au mai kau volia nimu nauna gana na labududusi uiti, ma kau logoa ieni kesa na belatabu vania na Taovia gana na utusiginiana na lobogu seko loki ia."

²² Ma Arauna e tû me tsaria, "Taovia ko adia moa, mo ko savori vania na Taovia na omea gua moa igoe o ngaoa. Migirani nogo na buluka gana ko gini savori-kodoputsa i kelana na belatabu; migirani goto na tapana gai ara sorisavua i lioqira na buluka ma na pava gana na labududusi uiti kara lia nimu lake." ²³ Maia Arauna e saugira na omea sui girani vania na taovia tsapakae me tsarivania, "Aia na Taovia nimu God ke tabedoua nimu sausau."

²⁴ Ma na taovia tsapakae e tsarivania, "Tagara, inau niqû aqo nomoa kau sauvanigo na matena popono. Inau e utu vaniau kau saovania na Taovia niqû God na savori au adi lea mau tau volia." Maia e saovania a Arauna tsege sangavulu na tavina siliva na matena na nauna gana na labududusi uiti ma na buluka gira. ²⁵ Mi muri, maia e logoa kesa na belatabu vania na Taovia i tana, me savorigira na savori-kodokodo ma na savori tangomana na tinoni kara ganipâtâ na turina. Na Taovia e rongomia nina nonginongi a David. Mi tana, ma na lobogu seko loki e gadovigira na Israel e sui lê.

1 TAOVIA TSAPAKAE

Na Vuresi Makaliani Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Tana ara turupatuna babâ tana rongona niqira aqo igira na taovia tsapakae tana Israel, ma na turupatu ia e tururiga mai nogo i laona kaira ruka nina papi Me tangomana ke tavota tolu tana butona na turupatu tana papi iani:

- 1) kalina a Solomon e adidatoa nina aqo a David na tamana, me lia na taovia tsapakae tana Israel ma na Juda, ma na turupatuna na mateana a David,
- 2) na turupatu tana rongona nina aqotagao a Solomon ma na omea sui aia e naugira, me putsikae bâ goto tana rongona nina aqo loki sosongo na logoana na Vale Tabu i Jerusalem;
- 3) ma na turupatu tana rongona kalina e tavota ruka na vera me pipi butona e tamanina nina taovia tsapakae segeni, ma niqira aqo igira na taovia tsapakae tsau mai tana levugana na siu sangavulu ngalitupa idavia na botsaana a Iesu Kristo.

Mi laona kaira ruka na papi igita a reia laka kalina kesa na taovia tsapakae migira sui nina tinoni ara totukakai i konina God mara muridoua na gokona, tana tagu vaga ia e totu na goto ma na rago i laona na veraqira. Mi kalina igira ara petsakoe vania God mara piloligi tania, mara ba samasama vanigira na god peropero, mi tana e laba na tagu seko vanigira. Migira sui na taovia tsapakae ara tagao tana Israel ara sasi sui mara raqa sasiligira niqira tinoni. Migira moa visana na taovia tsapakae ara tagao tana Juda ara tagao dou, me visana ara raqa sasiligira moa niqira tinoni.

Me putsikae bâ i laona e totu na turupatu tana rongogira igira nina propete na Taovia, igira nogo na mane ara malagai na goko tana asana God mara gini parovatavigira na tinoni kara laka na samasama vaniaqira na god peropero ma kara laka goto na peamangana God. Me tangi loki bâ na asana a Elija ma na turupatuna nina vaipetsakoegi kolugira nina manetabu Baal, aia kesa na god peropero (Lova 18).

Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Na susuina nina aqotagao a David

A Solomon e lia na taovia tsapakae

Nina aqotagao a Solomon

a. Na tuturigana nina aqotagao

b. Na logoana na Vale Tabu

c. Na susuina nina aqotagao

E tavota ruka na vera

a. Niqira petsakoe igira na puku tana Israel

b. Igira na taovia tsapakae ni Juda mi Israel

c. A Elija na Propete

d. A Ahab na taovia tsapakae ni Israel

e. A Jehosapat ni Juda ma Ahasia ni Israel

Kalina e Tuqatuqa Nogo a David Na Taovia Tsapakae

1 Mi kalina, e tuqatuqa sosongo nogo a David, me atsa moa ti igira nina maneaqo kara pologinia na polo na tsatsavu maia e tau goto vatsangia ke papara na konina. ² Te igira nina tinoni sasanga ara tsarivania, "Taovia, ko tamivanigami ma kami ba lavea ke kesa na

daki vaolu ke mai totu kolugo eni me ke aragodougo. Maia nogo ke tsaro kolugo igoe gana ke gini paparasi-go." ³ Me tamidou a David, te igira ara tû mara bâ i laona na Israel popono na laveana kesa na daki vaolu. Mi Sunem ti ara ba reia kesa na baka daki ko Abisag na soana, aia e rereidou sosongo mara adi bâ vania na taovia tsapakae. ⁴ Maia ko Abisag na daki laka dou

sosongo, me mai me totu kolua na taovia tsapakae me aragodoua. Maia a David e tau goto vano sasi kolua.

A Adonija e Ngao Segenina Ke Taovia Tsapakae

⁵ A Absalom na idana dalena a David e mate sui nogo, maia Adonija na rukantina ka daleqira a David ma ko Hagit. Aia na mane uluvao laka sosongo me ngao sosongolia ke tugua na tamana me ke lia na taovia tsapakae. Maia e tû me vangaraugira visana na terê na vailabu ma nina ose, me viligira ara tsege sangavulu nina mane susuliga kara dulikolua. ⁶ Ma na tamana e rei lea me tau goto veisuâ matena gua aia e nauvanana ia. ⁷ Maia Adonija e bâ me goko kolua a Joab na dalena ko Seruia, me goko kolugotoa a Abiatar na manetabu, mi kaira sui ara ka tabevania nina papada. ⁸ Mi tugira moa a Sadok na manetabu, ma Benaia na dalena a Jehoiada, ma Natan na propete, ma Simeï, ma Rei, migira goto nina mane matali a David, ara tu tau sanga na tabeana nina papada a Adonija.

⁹ Ma kesa dani, ma Adonija e tû me naua kesa na savori-kodoputsa na sipi ma na buluka mane ma na dalena buluka paquru dou tana kelana kesa na vatu ara soaginia na Vatu Muata i ligisana na vuravura ni Enrogel. Maia e soamaigira sui igira na dalena mane tavosi a David na taovia tsapakae, migira goto nina mane sasanga na taovia tsapakae igira ara talu tana puku konina a Juda, kara mai ma kara sanga na ganina na turina na omea ara gini kodoputsa. ¹⁰ Maia e tau goto vailivutugira a Solomon na tasina savusavu, se a Natan na propete, se a Benaia, se igira goto nina mane matali na taovia tsapakae.

Ara Molokaea a Solomon Ke Lia na Taovia Tsapakae

¹¹ Maia Natan e tû me ba reia ko Batseba na tinana a Solomon me veisuâ, “?Laka o tau vati rongomia moa igoe laka a Adonija na dalena ko Hagit e molokae segenina me lia nogo na taovia tsapakae? !Maia David na taovia tsapakae e tau lelê goto donaginia laka aia e naua na omea vaga ia! ¹² Me ti vaga igoe o ngaoa kamu ka tau mate kagamu igoe ma Solomon na dalemu, mo ko nau saikesalia na omea inau sauba kau tsaria vanigo. ¹³ Kalina tsotsodo nogo ia ko vano saviliu i konina a David na taovia tsapakae mo ko veisuâ vaganana ni, ?Taovia, laka igoe o tau vati vatsa moa vaniau tana asana na Taovia laka a Solomon na dalequ inau aia nogo ke tugugo igoe me ke lia na taovia tsapakae? ?Me koegua vaga ti a Adonija e ba lia goto na taovia tsapakae?” ¹⁴ Me goko babâ moa a Natan me tsarivania, “Mi kalina igoe ko gogoko kolua moa a David na taovia tsapakae, minau sauba kau sage bâ ma kau tabevanigo nimu turupatu igoe.”

¹⁵ Maia ko Batseba e vano me ba reia na taovia tsapakae aia e tsatsaro i nigena. Maia e tuqatuqa

sosongo nogo, maia ko Abisag na baka daki ni Sunem e aragoa. ¹⁶ Maia ko Batseba e tsuporu i matana na taovia tsapakae, maia David e veisuâ, “?Nagua o ngaoa igoe?”

¹⁷ Ma ko Batseba e gokovisu me tsarivania, “Taovia, igoe o gini vatsa vaniau nogo tana asana na Taovia nimu God laka a Solomon na dalequ ke lia na taovia tsapakae na tugumu igoe. ¹⁸ Mi kalina ia aia Adonija e molokae segenina me lia nogo na taovia tsapakae, migoe o tau lelê goto donaginia laka aia e naua na omea vaga ia. ¹⁹ Maia e naunogoa kesa na savori-kodoputsa danga na buluka mane ma na sipi ma na dalena buluka paquru dou, me soamaigira sui na dalemu igoe, maia goto a Abiatar na manetabu, ma Joab niqira taovia na alaala nimu mane vaumate kara ba sanga na mutsa kuluana, maia moa a Solomon na dalemu e tau vailivua ke ba sanga. ²⁰ Taovia, igira sui na tinoni ni Israel ara pitugo igoe ko tsarivulagi vanigira laka aseï manana ia sauba ke tugugo igoe me ke lia na taovia tsapakae. ²¹ Me ti vaga igoe ko tau nauvanana ia, mi kalina tsotsodo igoe ko mate me sauba kara matesikagami inau ma na dalequ.”

²² Maia ko Batseba e gogoko moa kalina a Natan e ba laba tana valena na taovia tsapakae. ²³ Mara tsarivania na taovia tsapakae laka a Natan na propete e mailaba i tana, ma Natan e sage bâ tana voki me tsuporu tsuna i matana na taovia tsapakae. ²⁴ Me tsarivania, “?Taovia, laka igoe o tsarivulaginogoa laka aia Adonija ke tugugo igoe me ke lia na taovia tsapakae? ²⁵ Mi dani eni nogo aia e vano me naua kesa na savori-kodoputsa danga na buluka mane ma na sipi ma na dalena buluka paquru dou. Me soatugira sui na dalemu mane, ma Joab niqira taovia na alaala nimu mane vaumate, maia goto a Abiatar na manetabu, mi kalina ia mi tana igira ara mutsamutsa kolua mara gugu loki mara tsaria, !Ke mauri oka a Adonija nida Taovia Tsapakae!” ²⁶ Maia e tau saikesa goto vailivuu inau, taovia, se a Sadok na manetabu, ma Benaia, ma Solomon. ²⁷ ?Me laka igoe taovia o tabenogoa na omea sui vaga girani, mo tau lelê goto tsarivanigira nimu tinoni sasanga laka aseï ke tugugo me ke lia na taovia tsapakae?”

²⁸ Mi tana, ma David na taovia tsapakae e tsaria, “Kamu soâ ko Batseba me ke sagemaitugua.” Maia e sagemai me tû i matana. ²⁹ Ma David e tsarivania ko Batseba, “Inau au vekevanigo tana asana na Taovia mamauri, aia nogo e maurisiau tanigira na omea seko sui ara gadoviau inau, ³⁰ laka i dani eni nogo sauba kau manalia na veke au naunogoa vanigo tana asana na Taovia na God ni Israel, laka aia nogo a Solomon na dalemu igoe ke tuguau inau me ke lia na taovia tsapakae.”

³¹ Ma ko Batseba e tsuporu tsuna me tsaria, “!Ke mauri oka niqu taovia aia David na taovia tsapakae na dani ma na dani!”

³² Mi tana, ma David na taovia tsapakae e soamaitugira a Sadok ma Natan ma Benaia. Mi kalina ara tu mailaba i konina ³³ maia e tsarivanitugira, “Kamu tu adigira niqu mane sasanga kolutugamu, ma kamu tu molovania a Solomon na dalequ ke sage i gotuna niqu asi, ma kamu dulikolu tsuna bâ tana kô vuravura i Gihon. ³⁴ Mi tana ti kaira a Sadok ma Natan kara ka ninaginia na oela me ke lia na taovia tsapakae ni Israel. Mi muri ma kamu uvia na tavuli ma kamu gugudato ma kamu tsaria, “!Ke mauri oka a Solomon na taovia tsapakae!” ³⁵ Ma kamu dulikoluvisumaia ieni kalina aia ke mai totu tana niqu sasana na totukae inau. Maia sauba ke tuguau inau me ke lia na taovia tsapakae, rongona aia nogo au vilinogoa inau ke tagao vanigira popono na Israel ma na Juda.”

³⁶ Ma Benaia e tsarivania, “Sauba ke laba vaga nogo o tsaria igoe, maia na Taovia nimu God aia nogo ke manalia. ³⁷ Au nongia na Taovia God aia e totu kolugo igoe taovia, ke totu goto konina a Solomon, maia ke naua me ke tangi loki goto bâ nina aqotagao a Solomon liusia nimu aqotagao igoe.”

³⁸ Vaga ia, mi tugira a Sadok, ma Natan, ma Benaia, migira nina mane matali na taovia tsapakae ara tu molokaea a Solomon i kelana nina asi a David na taovia tsapakae, mara tu dulikolua mara tu vano i tana kô vuravura ni Gihon. ³⁹ Mi tana a Sadok e adia na tosu na oela na olive i laona, aia e adinogoa tana valepolo i tana e totu na Taovia, me tû me ninaginia a Solomon. Mara uvia na tavuli migira sui na tinoni ara gugudato mara tsaria, “!Ke mauri oka a Solomon na taovia tsapakae!” ⁴⁰ Migira sui ara tsarimurina visutugua mara gugudato tana magemage mara taia niqira itai tatangi, mara galaleleo loki me tugua ke gini kakasisi popono na kao.

⁴¹ Me varangi nogo kara sui na mutsa a Adonija migira sui aia e soamaigira kara sanga na mutsa koluana, kalina igira ara rongomia na leleo loki. Mi kalina a Joab e rongomia na tatangina na tavuli maia e veisugira, “?Ma nagua rongona na galaleleo loki vaga sagata e laba i laona na verabau ia?” ⁴² Me tau vati goko sui moa a Joab, ma Jonatan na dalena a Abiatar na manetabu e mailaba i koniqira. Ma Adonija e tsarivania, “Ko sagemai ieni. Igoe kesa na mane dou, me tau utu ko adimai vanigami kesa na turupatu dou.”

⁴³ Ma Jonatan e gokovisu me tsarivania, “Tagara taovia, aia a David na taovia tsapakae e molokaenogoa a Solomon ke tugua me ke lia na taovia tsapakae.

⁴⁴ Maia e molovanotugira a Sadok, ma Natan, ma Benaia, migira nina mane matali kara dulikolua. Mi tugira ara tu molokaea i kelana nina asi segeni nogo a David na taovia tsapakae. ⁴⁵ Mara tu dulikoluvanoa tana kô

vuravura ni Gihon, mi tana mi kaira a Sadok ma Natan ara ka ninaginia na oela maia a Solomon e lia nogo na taovia tsapakae. Mi muri mara visutugua i laona na verabau, mara gugudato tana magemage migira na tinoni sui ara galaleleo loki sosongo. Maia nogoria na galaleleo ia igamu amu vasini rongomia. ⁴⁶ Mi kalina ia maia Solomon e lia nogo na taovia tsapakae. ⁴⁷ Me kesa goto bâ na omea, igira nina mane sasanga na taovia tsapakae ara bâ sage i valena, mara tsuporu vania a David na taovia tsapakae mara tsarivania, ‘Na Taovia nimu God ke naua me ke tangiloki bâ na rongona a Solomon liusigo igoe, ma nina aqotagao a Solomon ke dou bâ liusia nimu aqo igoe.’ Mi tana ma David na taovia tsapakae e totu moa i nige me tsuporu tana samasama ⁴⁸ me nonginongi vaga iani, ‘Ka tsonikaea na Taovia na God ni Israel, rongona i dani eni nogo aia e molokaea kesa na dalequ ke tuguau inau me ke lia na taovia tsapakae, me tamivaniau kau mauri tsau kalina au reiginia na mataqu segeni nogo!’”

⁴⁹ Mi tana migira na tinoni ara totukolua a Adonija tana mutsa ara viri matagu, mara tû sui, mara vano pipi kesa tana nina sautu segeni. ⁵⁰ Ma Adonija e mataguni sosongolia a Solomon, te aia e ba sage i laona na Valepolo i tana e totu na Taovia, me tatango kakai tana gai tutû tana tsukena na belatabu. ⁵¹ Mara bâ visana mara turupatuna vania a Solomon laka aia Adonija e mataguni sosongolia, me laka e ba tatango kakai tana gai tudato tana tsukena na belatabu me tsaria, “Ke vatsa vaniau talu a Solomon na taovia tsapakae laka ke tau labumatesiau.”

⁵² Ma Solomon e tsaria, “Me ti vaga ke goto manana nina sasaga vaniau inau, me utu lelê goto kau pelea ke kesa na kokolina na ivuna tana lovana; me ti vaga aia ke tau mana vaniau, me sauba nomoa ke mate.” ⁵³ Maia Solomon e molovanogira visana kara adiamai a Adonija. Migira ara bâ mara adiamai a Adonija tania na belatabu. Maia Adonija e mailaba me tsuporu tsuna i matana na taovia tsapakae. Maia na taovia tsapakae e tsarivania, “E dou, mi kalina ia ko visu i veramu.”

Na Susuina Nina Totosasaga a David Vania a Solomon

2 Mi kalina a David e varangi nogo ke mate, maia e soâ a Solomon na dalena, me sauvania na susuina nina tosasaga. ² Me tsarivania, “E varavara nogo kau mate inau. Igoe ko malagai mo ko padakuti matena, ³ mo ko naua pipi na omea sui na Taovia nimu God ke ketsaligo na nauana. Mo ko murigira dou pipi sui nina ketsa ma nina vali aia, vaga ara marea tana nina ketsa a Moses, rongona ke gini managamu igoe pipi tana omea sui ko naua, me pipi tana nauna sui i

† “na tsukena na belatabu” Tana vati tsukena na belatabu ara tudato na gai tetelo ara rerei vaga moa na gonana na buluka. Ti vaga asei ke bâ tatango tana me utu moa kara matesia.

tana ko vano. ⁴ Me ti vaga igoe ko rongomangana dou na Taovia, ma na Taovia sauba ke manalia na veke aia e nauvaniau inau kalina e tsarivaniau, 'Ti vaga igira na dalemu kara parovata dou ma kara totukakai i koniqu inau tana tobaqira popono mi tana tidaoqira popono, me sauba ke kesa tana nimu puku igoe ke adidato babâ na aqotagao tana Israel.'

⁵ "Miani goto e kesa na omea. Igoe o padatugua na omea a Joab e nauvaniau kalina aia e matesikaira gaqira taovia na mane vaumate ni Israel, kaira nogo a Abner na dalena a Ner, ma Amasa na dalena a Jeter. Mo padatugugotoa laka aia e labumatesikaira lêt tana tagu e sui nogo na vailabu, e tangotuguqira igira kaira ara ka labumatesigira tana tagu na vailabu. Mi kalina eni e ngoli sosongoliau na omea ara ka naua kaira, mau gini rota loki tana rongona ka niqira sasi. ⁶ Mo dona segenimu nogo nagua ko naua. Mo ko laka moa na tamiavania aia ke tavongani mate lêt, nimu aqo nomoa igoe ko labua ti ke mate.

⁷ "Eo, mo ko galuvegira moa na dalena mane a Barsilai ni Gilead mo ko reitutugudougira, rongona igira nogo ara dou sosongo vaniau inau kalina au tsogo tania a Absalom na tasimu.

⁸ "Me totu goto a Simei na dalena a Gera, tana vera ni Bahurim tana puku konina a Benjamin. Aia e vatsa seko sosongo vaniau tana dani inau au vano i Mahanaim, mi kalina aia e mai tsodoau tana Kô Jordan, minau au vatsa vania tana asana na Taovia laka inau sauba e utu kau labumatesia. ⁹ Migoe ma nimu aqo ko tau reilea me ke vano lêt aia. Igoe na mane sasaga mo dona segenimu nogo nagua ko naua, nimu aqo nomoa ti ko matesia."

Na Mateana a David

¹⁰ Mi muri, me mate a David, mara qilua tana verabau ara soaginia na Verana a David. ¹¹ Aia e taovia tsapakae tana Israel i laona e vati sangavulu na ngalitupa, me tagao i Hebron e vitu na ngalitupa, mi Jerusalem e tolu sangavulu tolu na ngalitupa. ¹² Mi tana ma Solomon e adia na sasana tamana me lia na taovia tsapakae, me pukuga kalavata nina aqotagao.

Na Mateana a Adonija

¹³ Me kesa dani a Adonija na dalena ko Hagit e vano i konina ko Batseba na tinana a Solomon. Ma ko Batseba e veisua, "Egua igoe laka o mai tsigoviau tana tobalaka?"

Ma Adonija e tsarivanja, "Eo, ¹⁴ inau au ngaoa kau nongia kesa na omea i konimu igoe."

Maia ko Batseba e tsaria, "Me laka nagua o ngaoa?"

¹⁵ Maia Adonija e tsarivanja, "Igoe o dona nogo laka inau nomoa nogo kau lia na taovia tsapakae, migira sui na tinoni ni Israel ara pada vaganana goto ia. Me

tau nogo laba vaga ia. Ma na tasiqiu aia nogo e lia na taovia tsapakae me tagara inau, rongona na Taovia nogo e kilia ke vaga ia. ¹⁶ Mi kalina ia inau au ngaoa kau nongia kesa na omea i konimu. Mo ko laka goto na tongovaniaqu."

¹⁷ Maia ko Batseba e veisuâ. "Ma nagua vaga ngana?"

Ma Adonija e tsarivanja, "Inau au nongigo ko bâ i konina a Solomon na taovia tsapakae mo ko nongivaniau kesa na omea konina, rongona au dona laka e utu vania ke tongovanigo sa omea. Ko nongia ke tamiavaniau ma kau adia ko Abisag na baka daki ni Sunem me ke lia na tauqu."

¹⁸ Maia ko Batseba e tsarivanja, "E doua, inau sauba kau ba goko tugumu vania na taovia tsapakae."

¹⁹ Me tû ko Batseba me vano konina na taovia tsapakae ke turupatu vania tana rongona na omea a Adonija e nongia i konina. Mi kalina aia e sage bâ, maia na taovia tsapakae e tû me soadoua na tinana me tsuporu vania. Mi muri, maia e ba totu i lao tana nina sasana na totukae me ketsaligira kara adimaigotoa kesa na mani totukae ma kara moloa tana madoana. Maia ko Batseba e ba totukae i konina. ²⁰ Ma ko Batseba e tsarivanja a Solomon, "E kesa na goko tetelo au ngaoa kau tsarivanigo. Migoe ko laka kiki na tongovaniaqu."

Maia e tsaria, "Ma nagua ngana koni? Inau e utu kau tongovanigo."

²¹ Ma ko Batseba e tsarivanja, "Ko tamivanja a Adonija na tasimu ke adia ko Abisag me ke lia na tauna."

²² Ma na taovia tsapakae e veisuâ, "Nagua rongona ti igoe o veisuaau kau tamia ko Abisag vania a Adonija? Ti vaga mo ko nongigotoa niqiu sasana na totukae kau sauvania; rongona aia nogo na tasiqiu loki, mi kaira a Abiatar na manetabu ma Joab na dalena a Seruia kaira ara ka tabana kolua aia." ²³ Mi tana ma Solomon e tû me vatsa tana asana na Taovia me tsaria, "God ke labumatesiau nomoa inau ti vaga a Adonija ke tau mate i dani eni nogo rongona aia e nongia i koniqu na omea vaga ia! ²⁴ Na Taovia nogo e molokaeau kau totu kalavata tana nina sasana na totukae a David na tamaqu; maia e manalinogoa nina veke laka ke sauvaniau na aqotagao, inau migira na dalequ kara datomai i muri. !Minau au gini vatsa na Taovia mamauri laka a Adonija sauba nomoa ke mate i dani eni!"

²⁵ Mi tana maia Solomon na taovia tsapakae e ketsalia a Benaia, maia e vano me labumatesia a Adonija.

Gana Kede a Abiatar ma na Mateana a Joab

²⁶ Mi muri ma Solomon na taovia tsapakae e tsarivanja a Abiatar na manetabu, "Ko visu saikesa tugua i veramu i Anatot. E ulagana nomoa ko mate igoe, me utu moa kau mologo ko mate kalina ia, rongona igoe no-

go o reitutugua nina Bokisi na Taso † na Taovia kalina igoe o totu kolua a David na tamaqu, mo sanga na rotapata koluana pipi sui tana nina rota.”²⁷ Mi tana ma Solomon e suilavaginia a Abiatar tania nina aqo manetabu vania na Taovia, mi tana nauvaganana ia, e gini manalia na omea na Taovia e tsarinogoa i Silo tana rongona a Eli na manetabu migira na kukuana.

²⁸ Ma Joab e rongomia na omea e laba vaga ia. Maia e kesa e tabea tabana konina a Adonija, me tau konina a Absalom. Maia e tsogovano i laona na Valepolo i tana e totu na Taovia, me ba tatango kakai tana gai e tutû tana tsukena na belatabu.²⁹ Mi kalina a Solomon e rongomia laka a Joab e tsogovano tana Valepolo na Taovia me totu ligisana na belatabu, ma Solomon e mologoko bâ vania a Joab me veisuâ rongona gua te aia e tsogo bâ tana belatabu. Ma Joab e mologoko visu me tsaria laka aia e gini tsogo bâ konina na Taovia rongona aia e mataguni sosongolia a Solomon. Mi tana ma Solomon e raia a Benaia ke ba labumatesia a Joab.³⁰ Maia Benaia e vano tana Valepolo i tana e totu na Taovia me tsarivania a Joab, “Na taovia tsapakae e ketsaligo ko rutsumai i tano.”

Ma Joab e tsaria, “Tagara. Ieni nogo kau mate inau.”

Ma Benaia e visutugua konina na taovia tsapakae me tsarivania na goko vaga a Joab e tsarinogoa.

³¹ Ma Solomon e tsarivania a Benaia, “Ko bâ mo ko nauvaganana nogo na omea e tsaria a Joab. Ko labumatesia mo ko qilua. Mi tana me sauba ke tau goto ngoliau inau migira goto na kukuana sui a David, kesa na loa tana rongona na omea e naua a Joab kalina aia e matesikaira lê ruka na mane dou.³² Na Taovia sauba ke kedea a Joab rongona na labumate aia e naua ma David na tamaqu e tau donaginia kalina e nauvaganana ia. A Joab e labumatesikaira ruka na mane dou ara ka dou liusia bâ aia: kaira nogo a Abner gaqira taovia na mane vaumate ni Israel, ma Amasa gaqira taovia na mane vaumate ni Juda.³³ Ma na kede tana rongogira na labumate kaira sauba ke gadovia a Joab ma na kukuana na dani ma na dani. Ma na Taovia sauba ke sau sailaginia na tangomana vanigira na kukuana a David igira ara adidatoa nina aqotaovia.”

³⁴ Me tû a Benaia me ba sage i laona na Valepolo i tana e totu na Taovia me labumatesia a Joab, me ba qilua i verana segeni ligisana na kaomate.³⁵ Maia na taovia tsapakae e moloa a Benaia ke lia gaqira taovia loki na mane vaumate na tuguna a Joab, me moloa a Sadok na manetabu ke adia na sasana a Abiatar.

Na Mateana a Simeï

³⁶ Mi muri ma na taovia tsapakae e mologoko vania a Simeï ke mailaba i konina me tsarivania, “Igoe ko lo-

† “na bokisi na Taso” Aia e kesa na bokisi gai ara baru ponoginia na qolumila laka, mara molotsavua i laona kaira ruka na vatu i tana e totu na mamarena na Sangavulu Ketsa.

goa kesa na valemu segeni ieni i Jerusalem. Mi tana nogo ko totu kalavata, mo ko laka goto na vanoligi tania na verabau.³⁷ Me ti vaga igoe ko mololea na verabau ia mo ko vano liusia na okookona i Kidron migoe sauba manana ko mate, ma nimu sasi segeni nogo igoe.”

³⁸ Ma Simeï e tsarivania, “E dou moa taovia. Inau sauba kau muria na omea vaga igoe o tsaria.” Maia e bâ me totu oka sosongo i Jerusalem.

³⁹ Me tolu ngalitupa i muri, ara ka ruka nina tseka a Simeï ara ka tsogovano i konina na taovia tsapakae ni Gat, aia a Akis na dalena a Maaka. Mi kalina a Simeï e rongomia laka kaira ara ka totu i Gat,⁴⁰ maia e tû me vangaraua nina asi me sagekae i kelana me vano i konina a Akis na taovia tsapakae ni Gat rongona ke lavekaira ruka nina tseka. Maia e ba reikaira me adivisukaira i vera.⁴¹ Mi kalina a Solomon e rongomia laka a Simeï e nauvaganana ia,⁴² maia e mologoko bâ vania ke mailaba i konina me tsarivania, “?Laka inau au tau raiginigo ko gini vatsa tana asana na Taovia laka ko tau goto mololea i Jerusalem? Mau parovatavigo nogo laka ti ko nauvaganana ia migoe sauba manana ko mate. ?Me laka igoe o tau tabea niqu goko mo tau tsaria laka sauba ko rongomangaqu?⁴³ ?Megua ti igoe o kutsia nimu veke o nauvaniau mo sove na muriana niqu ketsa?⁴⁴ Igoe o donaduginigira nogo igira sui na omea seko o nauvania a David na tamaqu. Ma na Taovia sauba ke kedego tana rongona na omea vaga gira.⁴⁵ Ma na Taovia sauba ke vangalaka vaniau inau, maia ke naua ma na verana a David ke totu pukuga kalavata i matana aia.”

⁴⁶ Mi tana ma na taovia tsapakae e tû me ketsalia a Benaia, maia e vano me labumatesia a Simeï. Mi kalina ia maia Solomon e totu kalavata segeni i laona nina aqotagao.

A Solomon e Nongia God Ke Tusuvania na Sasaga Loki (2 Turupatu Dato 1:3-12)

3 A Solomon e bâ me vaigokovigi kolua na taovia tsapakae ni Ejipt, mara ka vaitabegi tana rongona aia ke taugâ na dalena daki. Me adimaia ke mauri kolua tana nina Verabau a David, poi tsau kalina ke suilavaginia na logoana na valena segeni, ma na Vale Tabu goto, ma na baravatu polia i Jerusalem.² Mi tana tagu ia ara tau vati logoa moa kesa na vale tabu vania na Taovia, te igira na tinoni ara savoria moa niqira kodoputsa tana belatabu ara totu bamai danga tana nauna.³ Maia Solomon e padaloki sosongolia na Taovia me muridougira goto pipi nina tosasaga a David na tamana, maia goto e lavu babâ moa na savori-kodoputsa ma na kodoana na bulunagai uruuru i kelaqira na belatabu bamai lê.

⁴ Me kesa tana dani ma Solomon e tû na vano i Gibeon laka ke naua na savori-kodoputsa i tana, rong-

ona i tana nogo e totu na belatabu pukuga. Mi tana goto nogo a Solomon e savorinogoa na sangatu ma na sangatu na savori-kodokodo i votangana. ⁵ Mi tana bongi nogo ia ma na Taovia e laba vania a Solomon tana bolebole me veisuâ, “?Laka nagua igoe o ngoa inau kau sauvanigo?”

⁶ Ma Solomon e gokovisu vania me tsaria, “Taovia igoe o galuve sosongolia a David na tamaqu ma nimu maneaqo igoe, rongona aia e dou nina sasaga me totukakai sailagi i konimu me mana vanigo pipi kalina. Migoe o sauba bâ vania nimu galuve loki e vo oli. Mo saugotoa vania kesa na dalena mane, mi dani eni aia e adia na sasana na tamana tana aqotagao. ⁷ Eo, igoe nogo Taovia God, o moloau kau tû tuguna na tamaqu na lia na taovia tsapakae, atsa moa ti inau au mane vaolu sosongo moa, mau tau vati dona moa na aqona na tagaovera. ⁸ Mi kalina eni au totu nogo i laoqira na tinoni igira igoe nogo o viligira kara lia nimu tinoni segeni nogo igoe, ma na tinoni girani ara viri danga sosongo me gini utu na tsokoraeaqira. ⁹ Vaga ia, minau au nongigo Taovia ko tusuvaniau moa na sasaga loki agana na tagaoviginaqira dou nimu tinoni tana pedegoto ma na padagadoviana na omea e dou ma na omea e seko. ?Rongona ti vaga inau kau tau tamanina na sasaga loki vaga ia, me sauba ke koegua goto ti inau kau gini tangomana na tagaovidouaqira nimu tinoni ara danga vaga sagata gira?”

¹⁰ Me gini laona sosongo na Taovia rongona a Solomon e nongia i konina na omea vaga ia. ¹¹ Me tsarivania, “Ma na rongona igoe o nongiau kau vanigo na sasaga loki agana na mani tagaoviginaqira na toga tana gotolaka, me tau agana igoe segenimu ko gini mauri oka se ko gini tamani omea danga segeni, se ko nongiau gaqira matemate gamu gala, ¹² me vaga ia minau sauba kau nauvanigo na omea igoe o nonginogoa i koniqu. Sauba kau sauvanigo na sasaga loki ma na padagadovi omea ke liusia na sasagaqira igira sui ara totu ida nogo se igira sui goto sauba kara bot-samai i murimu igoe. ¹³ Me sauba kau sauvanigo goto na omea igoe o tau nongia i koniqu: tana maurimu popono sauba igoe ko tamanina ke danga na omea levolevo ma kara padalokigo liusigira bâ na taovia tsapakae tavosi sui. ¹⁴ Me ti vaga igoe ko rongomanguaqu inau, mo ko muridougira pipi sui niqu ketsa ma niqu vali vaga e naua a David na tamamu, minau sauba kau mologo ko mauri oka.”

¹⁵ Mi kalina a Solomon e mamata te e vasini padagadovia laka God nogo e goko vania tana bolebole. Te aia e tû me vano i Jerusalem, me ba tû i matana nina Bokisi na Taso na Taovia, me savorigira na savori-kodokodo ma na vatana na sausau ara dona na tinoni kara ganipatâ na turina. Mi muri maia e aqosia kesa na mutsa sai vanigira sui nina mane sasanga.

A Solomon e Pedekaira Ruka na Rebi

¹⁶ Me kesa dani mara ka ruka na rebi ara ka mai i matana a Solomon na taovia tsapakae. ¹⁷ Kesa ka vidaqira e tsaria, “Taovia, inau ma na daki iani ami ka totu i laona kesa moa na vale. Minau au vasua kesa na dalequ mane kalina na daki iani e totu goto i tana. ¹⁸ Me putsu ruka dani inau au vasua na dalequ, ma na daki iani e vasugotoa kesa na dalena mane. Mi kagami segeni moa ami ka totu i laona na vale ia me tagara goto ke kesa ke totu kolukagami. ¹⁹ Me kesa tana bongi aia e pilo bâ me tsaro vatavia na dalena me mate. ²⁰ Mi tana bongi ia maia e tû, me mai adia na dalequ e tsaro i ligisaqu kalina inau au matura moa me adia bâ i nigena. Mi muri maia e moloa na baka mate i nigequ inau. ²¹ Mi tana matsaraka dani ngana, kalina inau au mamata mau vangarau laka kau palâ na dalequ, te au reia laka aia e mate nogo. Mau morosidoua, mau reia laka e tau na dalequ inau.”

²² Ma na daki tavosi e tsaria, “!Tagara! !Na baka mmauri aia na dalequ inau, maia na baka mate na dalemu igoe!”

Ma na daki e goko ida e tsaria, “!Tagara saikesa! !Na baka mate na dalemu nogo igoe, ma na baka mmauri na dalequ inau!”

Mara ka vaipetsakoegi vaganana ia i matana na taovia tsapakae.

²³ Maia Solomon na taovia tsapakae e tsarivanikaira, “Mi kagamu sui moa amu ka tsaria laka na baka mmauri laka ka dalemui, ma na baka mate amu ka vaikeligi ase e tamanina.” ²⁴ Maia e ketsalia kesa nina maneaqo ke adimaia kesa na isi. ²⁵ Mi kalina nina maneaqo e adimai vania na isi, maia a Solomon e tsarivania, “Ko tsapivotâ i levuga na baka mmauri mo ko sauvanikaira kara ka tango kesa tabana.”

²⁶ Ma na tinana manana na baka ia, e galuve sosongolia na baka tana tobana popono me tsarivania na taovia tsapakae, “!Taovia, ko laka kiki na matesiana na baka! !Ko sauvania moa aia!”

Maia e tau na tinana manana na baka e tsaria, “Ko laka goto na sauana vania ke kesa ka vidamami kagami; ko bâ igoe mo ko tsapivotâ i levuga.”

²⁷ Mi tana ma Solomon e tsarivania nina maneaqo, “!Ko laka na matesiana na baka! Ko sauvania na kesanina na daki rongona aia nogo na tinana manana.”

²⁸ Mi kalina igira na toga ni Israel ara rongomia nina votagoko e naua a Solomon tana pede, migira ara kukuni loki sosongo vania rongona ara reigadovia laka God nogo e sauvania na sasaga loki agana na votagoko laka tana pede.

Igira Nina Mane Sasanga a Solomon

4 Maia Solomon e taovia tsapakae kaputia na Israel popono, ² migirani nogo nina mane sasanga:

Aia Asaria na dalena a Sadok aia nogo na manetabu loki;

³ mi kaira a Elihorep ma Ahija, kaira na dalena a Sisa, kaira nogo nina mane mamare na taovia tsapakae; ma Jehosapat na dalena a Ahilud aia e reitutugugira na papi i tana ara maretsunagira na omea e laba tana vera;

⁴ ma Benaia na dalena a Jehoiada aia gaqira taovia na mane vaumate;

ma kaira a Sadok ma Abiatar kaira na manetabu;

⁵ mia Asaria ma dalena a Natan aia gaqira taovia igira na taovia tagao butona na momoru;

ma Sabud na manetabu ma na dalena a Natan, aia nina mane na sauparovata na taovia tsapakae;

⁶ ma Ahisar aia e reitutugugira na tinoni aqo i valena na taovia tsapakae;

Ma Adoniram na dalena a Abda aia gaqira taovia igira nina mane rarai na taovia tsapakae.

⁷ Ma Solomon e viligira goto ara sangavulu ruka na mane kara taovia tagao butona na momoru tana Israel. Igira nogo niqira aqo kara adimutsa ke talu i laona pipi butona na momoru i tana igira ara tangolia, ma kara adimaia vania na taovia tsapakae migira sui ara i valena. Pipi kesa vidaqira na sangavulu ruka nina aqo ke adimutsa mai kesa vula i laona kesa na ngalitu-pa. ⁸ Migirani nogo na soaqira igira na sangavulu ruka na taovia tagao ma na soaqira na butona na momoru i tana ara reitutugugira:

A Benhur: tana kao vungavungaga ni Epraim;

⁹ a Bendeker: igira na verabau ni Makas, mi Saalbim, mi Bet Semes, mi Elon, mi Bet Hanan;

¹⁰ a Benhesed: igira na verabau ni Arubot mi Soko mi tana vera sui tana Heper;

¹¹ a Benabinadab, aia e taugâ ko Tapat na dalena daki a Solomon: aia e reitutugua na vovotana na kao popono i Dor;

¹² a Baana na dalena a Ahilud: igira sui na verabau ni Taanak, mi Megido, mi tana vovotana kao popono ligisana i Bet Sean, mi ligisana na vera ni Saretan, tabana i ata na vera ni Jesreel, me tsau bâ tana verabau ni Abel Mehola ma na verabau ni Jokmeam;

¹³ a Bengeber: na verabau ni Ramot tana Gilead, migira na vera tetelo sui tana Gilead ara tamanina igira na duli konina a Jair, aia kesa na kukuana a Manase, ma na vovotana kao ni Argob tana Basan, igira sui kolu ara ono sangavulu na vera loki, ara barapoliginigira na baravatu kakai, mara ravekakaiginia na matsapakapuqira na takutina na tapalamila.

¹⁴ a Ahinadab na dalena a Ido: na butona na momoru ni Mahanaim;

¹⁵ a Ahimaas aia e taugâ ko Basemat aia goto kesa na dalena daki a Solomon: aia e tangolia na butona na momoru ni Naptali;

¹⁶ a Baana na dalena a Husai: na vovotana na kao tana Aser ma na vera ni Bealot;

¹⁷ a Jehosapat na dalena a Parua: aia e tangolia na butona na momoru ni Isakar;

¹⁸ a Simei na dalena a Ela: na butona na momoru ni Benjamin;

¹⁹ a Geber na dalena a Uri: aia e tangolia na butona na momoru ni Gilead, i tana kaira a Sihon gaqira taovia tsapakae na Amor ma Og na taovia tsapakae ni Basan ara ka tagaovia tana idana.

Me totu kesa segeni goto maia e taovia tagao kaputigira na vera sui tana Juda popono.

E Vuaga Dou Sosongo Nina Aqotagao

A Solomon

²⁰ Migira na tinoni ni Juda mi Israel ara danga vaga moa na vatuna na one i tasi; igira sui ara mutsa masu mara inu dou mara magemage. ²¹ A Solomon e tagaovi kaputigira popono na puku tavosi sui tû tana Kô Euprates me tsau bâ i Pilistia mi tana vovosana na Ejipt. Migira sui na tinoni tana vera gira ara sau niqira takisi vania, mara totu i vavana nina tagao a Solomon tana maurina popono.

²² Ma na dangana na omea gana na mutsa e kilia a Solomon i laona kesa moa na dani e tsege toga na lita na pulaua laka me sangavulu toga lita na pulaoa mila; ²³ ma sangavulu na buluka papala, me rukapatu na buluka ara totu mara mutsa segeni i laona na bara, me kesa sangatu na sipisipi, me paboginigotoa tolu na vatana na dia, † kolu kokoroko goto.

²⁴ Maia Solomon e tagaovi kaputigira popono na vera sui lakalaka tabana i tasi na Kô Euprates, e tuturiga i Tinsa tana Euprates, me vosa bâ tana verabau ni Gasa tabana i tasi. Pipi sui na taovia tsapakae tana vera tabana i tasi na Kô Euprates ara totu i vavana nina tagao moa aia, maia e totu dou kolugira moa tana rago igira sui na vera ara totu varangi. ²⁵ Mi tana tagu popono e mamauri a Solomon, migira sui lakalaka na tinoni tana Juda mi tana Israel ara mauri tsoni tavamuri saikesa, me pipi sui na tamadale ara tamani segeni niqira uta na uaeni ma niqira vuagai mutsamutsa.

²⁶ A Solomon e tamanigira e vati sangavulu toga na ose gana na raqa terê, migira ara totu babâ i laona tango kesa na vokiqira segeni, me tamanigira goto e sangavulu ruka toga na ose agana na mani vano tana

† "na dia" Aia e kesa vatana na tuavati ara totu tana vera bisi i mao, mara dona na tsotso kakai kalina ara ulo.

vailabu. ²⁷ Mi tugira na sangavulu ruka nina taovia tagao butona momoru, pipi kesa i vidaqira i laona na vula ara titivania, nina aqo aia ke adimutsa bâ vania a Solomon na taovia tsapakae, vanisegenia ia me vanigira sui goto igira ara mai sangâ na mutsa i valena. Mi tugira ara tu tau goto kuti na adimaiana na omea igira ara kilia. ²⁸ Me pipi na taovia tagao butona momoru nina aqo ke adigotoa na barli † ma na buruburu makede, me ke ba moloa tana ara totu igira na ose ara raqa terê migira na ose agana na vano tana vailabu.

²⁹ Ma God e sauvaninogoa a Solomon na sasaga loki ma na padagadovi omea ma na dona liuliu bâ, tau tangomana na tsarituguana. ³⁰ Me vaga ia, ma Solomon e sasaga loki liusigira sui na mane sasaga ni Longa ma na mane sasaga ni Ejipt. ³¹ Aia e sasaga loki liusigira na tinoni sui: e sasaga liusia a Etan tana duli konina a Esra, ma tugira na dalena a Mahol, aia Heman ma Kalkol ma Darda, ma gana tangirongo a Solomon e kuvia na vera taligu sui. ³² Aia e botsangigira tolu toga na gokotabana me teagira ara liusia kesa toga na linge. ³³ Me gini goko sasaga tana rongoqira na gai ma na omea sui e dato tana kao e tû tana gai na sida †† ni Lebanon me tsau tana itai e dato segeni tana buriti na vale. Me gini goko goto tana rongoqira na omea tuavati, ma na manu ma na omea ara tere tana kao, ma na tsetse. ³⁴ Migira sui na taovia tsapakae polia na barangengo ara rongomia tana rongona a Solomon e sasaga loki sosongo mara molovanogira visana niqira tinoni kara bâ i konina ma kara rongomi vatavia.

A Solomon E Vangarua na Logoana Na Vale Tabu

(2 Turupatu Dato 2:1-18)

5 Maia Hiram na taovia tsapakae ni Tire aia e kula-ga dou sosongo kolua a David tana idana, mi kalina aia e rongomia laka a Solomon e tugua a David na tamana me lia nogo na taovia tsapakae, maia e tû me molovanogira visana nina mane tabegoko na tuguna aia kara ba laba i konina a Solomon. ² Ma Solomon e mologoko visu bâ vania a Hiram: ³ “Migoe e don-aginginogoa laka tana rongoqira nogo na vailabugi ara tau kuti na laba, ma David na tamaqu e vano sailagi na vailabugi koluaqira gana gala tana vera ara totu polia na verana aia. Maia e gini tau tangomana vania ke logoa kesa na vale tabu gana na samasama vaniana na Taovia nina God poi tsau kalina na Taovia e sauvania na tangomana na tuliusiaqira gana gala sui. ⁴ Mi kalina eni na Taovia niq God e moloa na rago tana vera ara totu polia na veraqu. Me tagara goto kesa gaqu gala me tau goto laba kesa na omea seko ke sekolia na veraqu. ⁵ Na Taovia e vekenogoa vania a David na tamaqu

† “na barli” Aia na piuna kesa na omea tsukatsuka vaga na raisi ara dona tinoni na ganiana. †† “na gai na sida” Aia e kesa vatana na gaikakai e dato tana vungavunga i Lebanon mara gini aqo sosongo tana logovale rongona e tau dona na tola tsaku.

me tsarivania, ‘Na dalemu igoe aia sauba kau molokaea me ke lia na taovia tsapakae i murimu igoe, maia nogo sauba ke logoa kesa na valetabu vaniau.’ Mi kalina ia nogo inau au padâ laka sauba kau logoa na valetabu ia agana na samasama vaniana na Taovia niq God. ⁶ Te inau au ngasugo ko mologira ke visana nimu mane kara vano i Lebanon ma kara kavitsuna vaniau na gai na sida ara totu i tana. Migira niq mane inau sauba kara aqosai kolugira, minau sauba kau voligira nimu mane igoe na vatana moa na vovoli koegua igoe ko pedea. Vaga igoe o donadounogoa, laka igira niq mane inau ara tau dona dou na kavigai vaga igira nimu mane igoe ara dona na nauana.”

⁷ Maia Hiram e gini mage loki sosongo tobana kalina e rongomia nina goko a Solomon me tsaria, “!I dani eni inau au tsonikaea na Taovia rongona aia e sauvania a David kesa na dalena mane e sasaga loki vaga ia ke lia na tuguna me ke taovia tsapakae vanigira na tinoni toga vaga ia!” ⁸ Mi muri ma Hiram e moloturu-patu bâ vania a Solomon me tsaria, “Nimu goko igoe e labamai nogo i koniq, me sauba kau naua na omea igoe o nongiau. Inau sauba kau vangaraugira vanigo na aru ma na gai na sida ni Lebanon. ⁹ Migira niq mane sauba kara adivotugira na gai gira tû i Lebanon me ke tsauvotu i tasi. Mi tana migira kara vosi tsoroqira ma kara tsobolaginigira i tasi ma kara ba mologira tana nauna igoe o pedea. Mi tana, ti igira niq mane inau kara nusigira, migira nimu mane igoe kara reitugugira. Mi tana nimu tabana igoe, inau au nongigo moa ko saumutsa vanigira niq tinoni inau.”

¹⁰ Me vaga ia, ma Hiram e sauvania a Solomon igira na kubuna na aru ma na gai na sida ni Lebanon, na dangana vaga aia e kilia. ¹¹ Me pipi ngalitupa ma Solomon e sauvania a Hiram 500 kilo na uiti, me 4,000 lita na oela na olive laka ke palaginigira nina tinoni.

¹² Ma na Taovia e manalia nina veke me sauvania a Solomon na sasaga loki. Ma na rago e totu ka laoqira a Hiram ma Solomon, mi kaira ara ka naua kesa na vekeasai gana na rago.

¹³ Ma Solomon na taovia tsapakae e turugira ara 30,000 na mane i laona na Israel popono kara aqo tana kavigai, ¹⁴ maia e moloa a Adoniram ke reitugugira. Maia e molovotagira kara tolu na alaala, mara 10,000 i laona pipi kesa na alaala, mara vaioligi tana aqo, kesa na alaala kara vano aqo kesa vula i Lebanon, mi muri ma kara visumai i vera mango ruka vula. ¹⁵ Ma Solomon e mologira ara 80,000 na mane kara vano tana kao vungavungaga kara kavi vatu, kolugira ara 70,000 na mane gana na kalagai, ¹⁶ me mologira ara 3,300 na mane igira gaqira aqo kara reitugugira ma kara tsaritugua vanigira na vavanona niqira aqo.

¹⁷ Mi tana nina rarai a Solomon na taovia tsapakae migira ara katsu atsanigira na vatu loki dou sosongo agana na papakana na Vale Tabu. ¹⁸ Ka niqira

maneaqo nogo kaira a Solomon ma Hiram kolugira goto na mane ni Biblos ara vaisangagi na katsuaqira na vatu ma na kaviaqira na gai agana na logoana na Vale Tabu.

A Solomon e Logoa na Vale Tabu

6 Vati sangatu alu sangavulu na ngalitupa i murina kalina igira na tinoni ni Israel ara mololea i Ejipt, mi tana vatinina ngalitupa a Solomon e tagao tana Israel, mi tana rukanina na vula, na vula ara soaginia Siv, † mi tana nogo ti a Solomon e tuturiga na aqo na logoana na Vale Tabu. ² Ma na laona na Vale Tabu ia e sangava sangavulu tolu tabailima na katsina, me sangava vati tabailima na damana, me sangava ono tinaqe ono labu tsege na datona. ³ Ma na kovokovo i matana na Vale Tabu e sangava ruka tinaqe ruka labu tsege na mangasana, me sangava vati tabailima na damana, ma na damana e atsa kolunogoa na damana na Vale Tabu. ⁴ Mara mologira visana na ovaova gana na bisibisi tana poponona na Vale Tabu, mara sai lê tabana i tano mara dama dou i laona. ⁵ Mara logo vataragi bâ tana ponopono i murina, me ruka tabana goto, kesa na vale e tolu na vatabela i laona, me pipi bela e sangava kesa tinaqe kesa na datona. ⁶ Pipi na voki tana vatabela i lao e sangava kesa tinaqe kesa na damana, ma na vatabela i levuga e sangava kesa tinaqe tolu labu tsege na damana, ma na vatabela i gotu tsotsodo e sangava kesa tabailima labutsege na damana. Ma na ponoponona na Vale Tabu pipi kesa tana vatabela e madeve lê liusia na ponoponona na vatabela i lao, rongona na voki ke gini vataragi tana ponopono me ke gini tau kilia na moloana na gogo i konina.

⁷ Migira na vatu ara logoginia na Vale Tabu ara vangarau manogatigira nogo i tana ara katsugira, rongona kara tau rongomia na kukutuna na tupi ma na rarati, se ke kesa goto na vatana na tapala gana na aqo, kalina ara logoa na Vale Tabu.

⁸ Na matsapana na kesanina vatabela i lao e totu tabana i ata na Vale Tabu, me tamanina na sasana na tsotsodato bâ tana rukanina ma na tolunina na vatabela. ⁹ Mi kalina a Solomon e logosuia na Vale Tabu, maia e aqosia na belobelo taligu i gotu, na gogo ma na pava damadama e nauginigira na gai na sida ni Lebanon. ¹⁰ Ma na tolu na vatabela tabana i taba na Vale Tabu, ara logo vataragi bâ tana ponopono pipi kesa na vatabela e sangava kesa tinaqe kesa na datona, mara tugutasai bâ kolugira na gogo na gai na sida ni Lebanon.

¹¹ Ma na Taovia e tsarigotoa vania a Solomon, ¹² "Ti vaga igoe ko muridougira pipi sui niqû ketsa ma niqû

† *Siv aia na soa igira na Tsiu ara molovania na kesanina vula vaolu e dato murina na 10 na April tana tsotsoko dani vaga igita a muria i dani eni.*

vali, minau sauba kau nauvanigo na omea au vekenogoa vania a David na tamamu. ¹³ Sauba inau kau totu i laoqira niqû tinoni ni Israel i laona nogo na Vale Tabu iani igoe o logoa, me utu goto kau vanoligi tanigira." ¹⁴ Me vaga ia, ma Solomon e sui na logoana na Vale Tabu.

Na Vangana i Laona na Vale Tabu

(2 Turupatu Dato 3:8-14)

¹⁵ Ma na ponopono tabana i laona na vale ara poroginia na pava damadama ara nauginia na gai na sida ni Lebanon, ma na pakokana ara belaginia na aru. ¹⁶ Me kesa na voki ara soaginia na Nauna Tabu Loki Sosongo ara aqosia i laona na Vale Tabu tabana i muri. Aia e sangava vati tabailima na katsina, mara vorovotaginia na pava damadama na gai na sida, tû tana pakoka i lao me tsau dato tana belobelo taligu i gotu. ¹⁷ Ma na voki e totu i matana na Nauna Tabu Loki Sosongo aia e sangava siu na katsina. ¹⁸ Migira na pava damadama ara inilau poponoginia na nunuqira na bilo ma na latsena gai ara kavitaonia. Ma na ponopono tabana i laona ara poro poponoginia na pava damadama na gai na sida rongona kara tau totu labalaba lê na vatu ara aqosiginia na ponopono.

¹⁹ Mi laona na Vale Tabu tabana i muri ara aqosia kesa na voki, i tana kara moloa ke totu nina Bokisi na Taso na Taovia. ²⁰ Maia na voki ia e sangava vati tabailima na katsina, me sangava vati tabailima na damana, me sangava vati tabailima na datona, mara tsavugini poponoa na qolumila laka. Ma na belatabu ara tsavuginia na pava damadama na gai na sida. ²¹ Ma na laona na Vale Tabu ara ponoti poponoginia na qolumila, ma na tseni qolumila ara molo ulutaligua tana matsapana na voki tabu, ma na voki ia ara ponoti poponoginigo-toa na qolumila. ²² Ma na laona na Vale Tabu ara ponoti poponoginia na qolumila kolugotoa na belatabu i laona na Nauna Tabu Loki Sosongo.

²³ Migira ara aqosikaira ruka na nununa na angelo †† ara nauginia na gai na olive, mara molokaira tana Nauna Tabu Loki Sosongo, me pipi kesa ka vidaqira e sangava ruka tinaqe ruka na katsina. ²⁴⁻²⁶ Kaira sui na nunuqira na angelo e kesa moa atsa ka lokiqira ma ka rereiqira. Pipi kesa ka vidaqira e tamanina ruka na rapona, me pipi rapona e sangava kesa tinaqe kesa na katsina, me vaga ia ma na katsina na rapona kesa ka vidaqira e tû kesa tabana na isuisuna me tsau kesa tabana e sangava ruka tinaqe ruka. ²⁷ Mara molokaira ara ka tû pala i laona na Nauna Tabu Loki Sosongo, me kaporaka ka rapoqira, ma na isuisuna ka rapoqira i levuga ara ka vaipelegi, mi kaira goto e ruka na rapoqira tavosi tabana mi tabana ara ka pelea na ponopono.

†† *"na nununa na angelo" Aia na papadana gana Loki Tsapakae God, maia e totu sailagi i laoqira nina tinoni.*

²⁸ Mi kaira na nunuqira na angelo karani ara baru ponoginia na qolumila.

²⁹ Ma na ponoponona i laona na voki loki mi laona goto na voki tabu ara inilau poponoginia na nunuqira na angelo, ma na gai na koirou, ma na latsena gai ara kavitsongira. ³⁰ Ma na pakoka goto i laona na vale ara tsavu poponoginia na qolumila.

³¹ Mi tana nauna na liusage tana Nauna Tabu Loki Sosongo ara moloa kesa na matsapa loki e tamanina ruka na banina ara aqosiginia na gai na olive; mi gotu tana matsapa ia ara kepia. ³² Ma na banina na matsapa ara inilau poponoginia na nunuqira na angelo, ma na gai na koirou ma na latsena gai. Migira sui na bani ma na nunuqira na angelo, ma na gai na koirou ara baruginipononoa na qolumila. ³³ Ma na gai tudato na matsapana na voki loki ara aqosiginia na gai na olive. ³⁴ Ma na matsapa ia e tamanina ruka na bani bubuni ara aqosiginia na gai na aru, ³⁵ mara inilau poponoginikaira na nunuqira na angelo, ma na gai na koirou ma na latsena gai, mara baru atsanidouginigira na qolumila.

³⁶ Mara aqosia kesa na pakoka i matana na Vale Tabu ma na bara ara poliginia ara aqosiginia na vatu ma na gai na sida. E kesa vata papi tolu na vatu me bâ kesa na tapana matolu na gai na sida, mi muri me bâ goto na rukanina vata papi tolu na vatu, me bâ goto kesa na tapana matolu na gai na sida, me babâ vaga poi e sui na bara poliana na pakoka ia.

³⁷ Ara tuturiga na moloana na papakana na Vale Tabu tana rukanina vula, aia na vula ara soaginia Siv, tana vatinina ngalitupa a Solomon e tagao tana Israel. ³⁸ Mara suilavagini saikesalia na logoana na Vale Tabu tana alunina vula, aia na vula ara soaginia Bul, † tana sangavulu kesianina ngalitupa a Solomon e tagao tana Israel. Me vaga ia, ma Solomon e adia e vitu na ngalitupa popono na logosuiana na Vale Tabu.

Na nununa na Vale Tabu e logoa a Solomone. (6:38)

Ara Logoa Na Valena a Solomon

7 Ma Solomon e logogotoa kesa na valena segeni, maia e adia e sangavulu tolu na ngalitupa na logoana.

²³ Aia e ida tsotsodo e logoa kesa na voki loki ara soaginia Na Voki na Legai ni Lebanon. †† Ma na voki loki ia e sangava rukapatu ruka na katsina, me sangava sangavulu kesa na damana, me sangava ono tinaqe ono labu tsege na datona. Me tolu na palatete na

† Bul aia na soa igira na Tsiu ara molovania na kesianina vula vaolu e dato tana murina na 4 na Oktoba tana tsotsoko dani vaga igita a muria i dani eni. †† "na Voki na Legai ni Lebanon" Aia e kesa na voki loki e totu i laona na valena na taovia tsapakae mara soaginvaganana ia rongona i laona na voki ia ara ponotiginia na gai na sida ni Lebanon.

tuguru na gai na sida, mi laona pipi na palatete ara tû sangavulu tsege na tuguru, ma na gogo na vale ara tsaro ulutaligu i kelaqira. Ma na belobelo taligu i gotu ara aqosiginia na pava damadama na gai na sida e totu i gotuna na gogo, migira na gogo ara tsaro i kelana na tuguru palatete. ⁴ Me tolu na palatete na ovaova gana na bisibisi ara totu tana buriti ruka tabana. ⁵ Me pipi na matsapa e kesa moa na atsa na lokiqira ma na damaqira, me pipi na ovaova gana na bisibisi e kesa goto atsa na lokiqira ma na damaqira. Mi tugira tolu na palatete na ovaova gana na bisibisi ruka tana na buriti ara totu vaiarovigi.

⁶ Mara aqosia kesa goto na voki loki ara soaginia na Voki na Tuguru, maia e sangava sangavulu kesa na katsina me sangava ono tinaqe ono labu tsege na damana. Me totu kesa na kovokovo i matana.

⁷ Ma na Vokina Nina Sasana na Totukae na Taovia, aia ara soaginigotoa na Voki na Pede, i tana a Solomon e totu kalina aia e pede tinoni, ara ponotiginia na pava damadama na gai na sida tû tana pakoka i lao, me tsau dato tana gaso i gotu.

⁸ Ma na valena segeni a Solomon aia e totu i murina na Voki na Pede, ara logoa vaga nogo igira na vale tavosi. Me logogotoa kesa na vale vaga goto ia vania na tauna, aia na dalena daki na taovia tsapakae ni Ejipt.

⁹ Igira sui na vale girani ara aqosiginigira na vatu laka tû tana papakana me tsau dato tana ragebogu. Ma na vatu girani ara vangarau manogatigira nogo tana nauna i tana ara katsugira, mara katsu atsanigira dou i gotu mi lao, mi tabana mi tabana. ¹⁰ Migira na vatu loki agana na pakapaka ara vangarau manogatigira nogo tana nauna i tana ara katsugira, me visana vidaqira e sangava kesa tinaqe ono labu tsege na katsiqira, me visana e sangava ruka na katsiqira. ¹¹ Mi kelaqira na vatu loki gira, ara molo bâ goto visana na vatu ara katsu atsanigira saikesa nogo, kolugira goto na gai na sida gana na gogo. ¹² Mi tugira sui na valena a Solomon, ma na voki loki i laona na Vale Tabu, ma na kovokovo i matana na Vale Tabu ara tamani sui na ponopono ara aqosiginia na vatu ma na gai na sida. E kesa vata papi tolu na vatu me bâ kesa na tapana matolu na gai na sida, me babâ saviliu poi e sui.

Gana Aqo a Huram

¹³ A Solomon na taovia tsapakae e mologoko bâ vania kesa na mane, a Huram na soana aia e totu tana verabau i Tire, ma na mane iani e dona sosongo na gini katsu omea levo na tapalamila. ¹⁴ Ma na tamana ia na mane ni Tire me mate nogo. Maia goto e dona sosongo tana gini katsu omea levo na tapalamila. Ma na tinana e talu tana puku konina a Naptali. A Huram e sasaga sosongo me totu oka nogo tana nina aqo na

katsu omea levo. Aia e tabea nina soso a Solomon na taovia tsapakae ke lia na mane reitutugu tana gini aqo na tapalamila.

E Ruka na Tuguru Tapalamila

(2 Turupatu Dato 3:15-17)

¹⁵ A Huram e aqosikaira ruka na tuguru tapalamila, pipi kesa e sangava vati na katsina, me sangava ruka tinaqe tsege labu tsege na taliguna, me turu-vaginikaira tabana mi tabana tana matana na Vale Tabu. ¹⁶ Me aqosikaira goto ruka na inilau tapalamila, pipi kesa e sangava kesa tinaqe kesa na datona, agana na molokaekaqira i kelana kaira na tuguru tapalamila. ¹⁷ Mi gotu tsotsodo ka kelaqira na tuguru kaira ara inilauginia na nununa na tseni vovosi, ¹⁸ mara ka ruka na palatete na nununa na vuanagai ara aqosiginia na tapalamila.

¹⁹ Mi kaira na inilau tapalamila ara aqositaonia na nununa na latsena vulevule, me sangava kesa na datona, ²⁰ mara molokaekaira tana nauna popolilo i gotuna na nununa na tseni. Me ruka sangatu na nununa na vuanagai ara moloa i laona e ruka na palatete polikaira na inilau tapalamila.

²¹ A Huram e turuvaginikaira na tuguru tapalamila kaira i matana na Vale Tabu; aia e tû tabana i ata ara soaginia Jakin, † maia e tû tabana i vava ara soaginia Boas. ††²² Mi kaira na inilau tapalamila ara aqositaonia na nununa na latsena na vulevule ara ka totu ka kelaqira kaira na tuguru.

Mi tana me sui na aqona na tuguru kaira.

Na Taqi Tapalamila

(2 Turupatu Dato 4:2-5)

²³ A Huram e aqosigotoa kesa na taqi momolilo ginia na tapalamila. Aia e sangava kesa tinaqe kesa na qilouna, me sangava ruka tinaqe ruka na damana i laona, me sangava ono tinaqe tsege na taliguna. ²⁴ Me polipoponoa na liligina na taqi ara moloa e ruka na palatete na nununa na bilo tapalamila ara aqosi kolunogoa na taqi. ²⁵ Ma na taqi ia ara molokaea i gotuna na nunuqira ara sangavulu ruka na buluka mane ara aqosiginigira na tapalamila, tolu ara tu arotada, tolu ara tu arotave, me tolu ara tu arolonga, me tolu ara tu arovotu. ²⁶ Ma na liligina na taqi ia e labuvati na matoluna. Ma na mangana polipolia na taqi ia e vaga moa na mangana na bilo, me tapenu vaga moa na latsena na vulevule. Mi laona na taqi ia tangomana ke totu vati sangavulu toga na lita na kô.

Na Terê Tapalamila

²⁷ Maia a Huram e aqosigira goto ara sangavulu na nununa na terê ginia na tapalamila; me pipi na terê e mataguni sangava na katsina, me mataguni sangava na damana, me tinaqe tsege labu tsege na datona. ²⁸ Ma na liligina pipi na terê ara aqosiginia na pava damadama, ²⁹ mi tana pava nogo gira ara totu na nunuqira na laeone ma na buluka mane, ma na angelo; mi tana gai tudato i gotuna mi vavana na nunuqira na laeone ma na buluka mane ara inilauginia na nununa na omea viruviru ara patsuga bâ i konina. ³⁰ Me pipi na terê e tamanina e vati na uili tapalamila, kolu kesa na tapana na tapalamila katsi e tangolisai kaira ruka na uili. Mi tana vati na tsukena ara moloa na tapalamila gana na tugurukaeana kesa na popo; ma na tuguru girani ara inilauginia na nununa na omea viruviru ara patsuga bâ i konina. ³¹ Mi kelana e totu na sasana gana na moloana na popo. E katsadato tinaqe ruka labu kesa i kelana na terê, me labu sangavulu kesa na tsunaana i laona. Mara barupoliginia na nununa na omea ara aqosigira. ³² Ma na uili gira ara tinaqe tolu na datoqira; mara totu i vavana na pava damadama. Migira, kolugotoa na tapala katsi gana na tangolisaiana na uili, ara aqosikolonogoa na terê. ³³ Ma na uiliqira ara vaga nogo na rereina na uiliqira na terê na vailabu; ma na uili popono ara aqosiginia na tapalamila. ³⁴ Mara totu goto vati na tuguru, kesa i vavana pipi na tsukena na terê mara aqosikolonogoa na terê. ³⁵ Mi kelana pipi na tuguru e totu kesa na tapana damadama na tapalamila e tinaqe kesa na damana. Na tuguruna ma na pava damadama ara aqosikolonogoa na terê. ³⁶ Migira na tuguru ma na pava damadama ara inilauginigira na nununa na angelo, ma na laeone, ma na gai na koirou, pipi sui moa tana nauna e mangamanga, mara barupoliginia na nununa na omea viruviru ara aqosigira. ³⁷ Aia nogoria ara aqosivaganana gira ara sangavulu na terê. Igira sui ara kesianiatsa na lokiqira ma na rereiqira.

³⁸ Ma Huram e aqosigira goto ara sangavulu na popo loki, kesa popo kesa terê. Me pipi na popo girani e mataguni sangava na damana i laona, me tangomana ke totu 800 lita na kô i laona. ³⁹ Maia e molotugira tsege na terê i tabana i ata na Vale Tabu, me tsege e molotugira tabana i vava. Ma na taqi e moloa ke totu tana tsuruna tabana i longa i ata.

Igirani na Soaqira na Omea Ara Moloa I Laona na Vale Tabu

(2 Turupatu Dato 4:11-5:1)

⁴⁰⁻⁴⁵ Maia Huram e aqosigira goto na kuki ma na savolo ma na popo. Mi tana aia e suilavaginia na aqo a Solomon na taovia tsapakae e molovania ke naua na

† Na soa Jakin e rorongo vaga na goko HIBRU 'aia (God) e vaturia.'

†† Na soa Boas e rorongo vaga na goko HIBRU 'ginia na susuligana (God).'

vangana nina Vale Tabu na Taovia. Migirani nogo na omea aia e aqosigira:

kaira ruka na tuguru katsi,
mi kaira ruka na inilau tapalamila e rerei vaga na popo i ka kelaqira na tuguru katsi kaira,
na inilau na nununa na tseni vovosi polia na inilau tapalamila kaira,
mara vati sangatu na nununa na vuanagai ara aqosiginia na tapalamila, mara mologira ruka tana palatete, kesa sangatu i laona e kesa na palatete polia na inilau tapalamila,
mara tu sangavulu na nununa na terê,
mara tu sangavulu na popo loki,
me kesa na taqi,
Mara sangavulu ruka na nununa na buluka mane ara tabekaea na taqi,
migira goto na kuki ma na savolo ma na popo.

Migirani sui na vangana na Vale Tabu aia Hiram e aqosivania a Solomon na taovia tsapakae, igira sui e aqosigira ginia na tapalamila angaanga. ⁴⁶ Na taovia tsapakae e ketsaligira kara nauvania na omea sui girani tana nauna nogo tana ara aqosigira na omea levolevo tapala i ka levugaqira i Sukot mi Saretan i laona na Poi ni Jordan. ⁴⁷ Ma Solomon e tau goto tovoa na mamavaqira na omea sui girani ara aqosiginia na tapalamila rongona ara danga sosongo vaga sagata ia, me vaga ia, me tau goto dona kesa e koegua na mamavaqira.

⁴⁸ A Solomon e raigira goto kara aqosiginigotoa na qolumila na vangana i laona na Vale Tabu: na belatabu, ma na bela i tana ara savoria na bredivania God, ⁴⁹ mi tugira tu sangavulu na gai qolumila na mani molodatoana na bilona bulu iruiru ara tû i matana na Nauna Tabu Loki Sosongo, ara tu tsege tabana i ata mara tu tsege tabana i vava; ma na latsena gai ma na na bilo gana na molotsavuana na bulu iruiru i laona, ma na kapi, ⁵⁰ ma na bilo, ma na gai na matesiana na bulu iruiru, na popo, ma na tseu na molotsavuana na bulunagai uruuru, ma na tapala gana na karoginiana na madaova gagâ; ma na tapala gana na sasaina na matsapana na Nauna Tabu Loki Sosongo, migira goto na matsapana na Vale Tabu. Ma na vangana sui girani ara aqosiginigira moa na qolumila.

⁵¹ Mi kalina a Solomon na taovia tsapakae e suilavagini poponoa na aqona na Vale Tabu, maia e mololakagira i laona na voki gana na mani mololakâ omea i laona na Vale Tabu pipi sui lakalaka na omea aia a David na tamana e balovaninogoa na Taovia, igira nogo na siliva ma na qolumila migira goto visana na omea levolevo tavosi.

Ara Adisagea na Bokisi na Taso I Laona na Vale Tabu

(2 Turupatu Dato 5:2–6:2)

8 Mi muri maia Solomon na taovia tsapakae e mologoko vanigira pipi sui na ida tana puku ma na duli tana Israel popono, kara saimai sui lakalaka i matana aia i Jerusalem, rongona kara adivanoa nina Bokisi na Taso na Taovia tû i Sion na Verana a David, ma kara ba moloa i laona na Vale Tabu. ² Migira sui lakalaka ara saimai sui tana tagu e laba na Dani Tabu na Babale tana vula ara soaginia Etanim. ³ Mi kalina ara labamai sui nogo igira na tinoni lokiloki, migira na manetabu ara tû mara tsebakea na Bokisi na Taso, ⁴ mara kalagaivanoa i laona na Vale Tabu. Migira na Levite ma na manetabu ara adivanogotoa na Valepolo tana e totu na Taovia me pipi sui na vangana, mara ba moloa i laona na Vale Tabu. ⁵ Ma Solomon na taovia tsapakae kolugira na toga sui ni Israel ara saikolumai i matana na Bokisi na Taso, mara gini savori-kodoputsa na sipi ma na buluka, mara danga sosongo me utu na tsokoraeaqira. ⁶ Mi muri, migira na manetabu ara kalagaisagea na Bokisi na Taso i laona na Vale Tabu mara ba moloa tana Nauna Tabu Loki Sosongo, i ka vavaqira kaira na nununa na angelo. ⁷ Ma na tatakatsina ka rapoqira ara tsavu poponoa na bokisi mi kaira goto na gai ara kalagaiginia. ⁸ Mi kaira na gai kaira ara ka katsi sosongo, me tangomana moa na morosiana ka isu-isuqira ti vaga na ba tû i matana tsotsodo na Nauna Tabu Loki Sosongo, me tagara goto sa nauna segeni. Ma na gai na kalagai kaira ara ka tototu moa i tana me tsau mai i dani eni. ⁹ Me tagara goto sa omea tavosi ke totu i laona na Bokisi na Taso, kaira moa na pavavatu aia Moses e molosagekaira i laona kalina aia e totu tana Vungavunga Sinai, tana tagu kalina na Taovia e naua na vaitasogi kolugira na tinoni ni Israel kalina igira ara mololea na Ejipt.

¹⁰ Mi kalina igira na manetabu ara rutsu tania na Vale Tabu, me tavongani tsunamai na parako marara e gini marara na mararana angaanga na Taovia, me dangali poponoa na Vale Tabu, ¹¹ me toravia na mataqira na manetabu mara tau goto tangomana na sagevisu i laona na Vale Tabu ma na nauana niqira aqo tabu.

¹² Mi tana ma Solomon e nonginongi me tsaria:

“Igoe nogo Taovia o moloa na aso tana masaoka, migoe o vili segenimu goto ko totu i laona na parako ma na rodo pulipuli.

¹³ Mi kalina ia inau au logosuinogoa vanigo kesa na valemu rereidou sosongo, na nauna i tana igoe ko totu kalavata na dani ma na dani.”

† Etanim aia na soana na vula tû tana levugana na September me tsau tana levugana na October.

A Solomon e Goko Vanigira na Toga

(2 Turupatu Dato 6:3-11)

¹⁴ Mi kalina igira na toga ara tutû moa i tana, maia Solomon na taovia tsapakae e pilo bâ i koniqira, me nongia God ke tabugira. ¹⁵ Maia e tsaria, “!Tsonikaea na Taovia na God ni Israel! Aia e manalinogoa nina veke e nauvania a David na tamaqu kalina e tsaria, ¹⁶ ‘Tuturiga tana tagu inau au adirutsumigira niqu tinoni tania na Ejipt, minau au tau vati vilia moa ke kesa na vera i laona na kao popono tana Israel i tana kara logo vaniau kesa na valetabu i tana kara mai samasama vaniau. Migoe moa a David inau au viligo ko tagaovigira niqu tinoni gira.’”

¹⁷ Ma Solomon e goko babâ me tsaria, “Aia nogo a David na tamaqu, e padanogoa laka ke logoa kesa na valetabu agana na samasama vaniana na Taovia na God ni Israel, ¹⁸ ma na Taovia e tsarivania, ‘Eo, e dou sosongo igoe o ngaoa ko logo vaniau inau kesa niqu valetabu, ¹⁹ migoe moa e utu saikesa ko logoa. Maia moa na dalemu, na dalemu segeni nogo igoe, aia nogo sauba ke logoa niqu vale tabu.’

²⁰ “Ba, mi kalina ia, ma na Taovia e manalinogoa nina veke. Minau au tugunogoa na tamaqu mau lia na taovia tsapakae tana Israel, mau logosuinogoa na Vale Tabu agana na samasama vaniana na Taovia na God ni Israel. ²¹ Mau mologotoa kesa na nauna i laona na Vale Tabu agana na moloana na Bokisi na Taso i tana ara ka totu kaira na pavavatu na vaitasogi aia na Taovia e naua kolugira na mumuada kalina aia e adirutsumigira tania na Ejipt.”

Nina Nonginongi a Solomon

(2 Turupatu Dato 6:12-42)

²² Mi tana, mi mataqira na toga sui ma Solomon e bâ me tû i matana na belatabu me abedatoa na limana, ²³ me nonginongi me tsarivaganana, “!Igoe Taovia God ni Israel, e tagara goto sa god ke vaga igoe ke totu i gotu i baragata se i lao ieni i barangengo! Igoe o manalidoua nimu tabana na vaitasogi o naua kolugira nimu tinoni, mo saua nimu galuve vanigira kalina igira ara rongomangamu dou igoe tana tobaqira popono. ²⁴ Migoe o manalinogoa na veke igoe o nauvania a David na tamaqu. Eo, mi dani eni ara manatovu nogo pipi sui na tsaqina goko igoe o tsarivania. ²⁵ Mi kalina ia, Taovia God ni Israel, inau au nongigo ko manaligotoa kesa segeni goto nimu veke o nauvania na tamaqu, kalina igoe o tsarivania, ‘Pipi kalina sauba ke kesa nogo vidaqira na kukuamu igoe ke adidatoa babâ nimu aqotagao me ke lia na taovia tsapakae tana Israel, ti vaga igira kara rongomangaqu dou inau vaga nogo igoe o naua.’ ²⁶ Mi kalina ia, igoe na God ni Israel, ko naua ma kara manatovu sui pipi na omea igoe o

vekenogoa vania a David na tamaqu ma nimu maneaqo dou igoe.

²⁷ “?Me laka sauba igoe God ko totu manana nomoa ieni i barangengo? ?Ti vaga na lokina na baragata popono ke tau tugugo igoe, me ke koegua ti sauba ke tugugo na Vale Tabu inau au logoa vanigo? ²⁸ Taovia niqu God, inau nimu maneaqo. Au nongigo ko rongomia niqu nonginongi, mo ko sauvaniau na omea inau au nongia i konimu i dani eni. ²⁹ Ko reitutugudoua na Vale Tabu iani na dani ma na bongi, na nauna iani igoe nogo o vilia ke lia gana na mani samasama vaniamu. Mo ko rongomiau pipi kalina ti kau aromai vania nimu Vale Tabu ma kau nonginongi vanigo. ³⁰ Ko rongomia niqu nonginongi ma niqira nonginongi goto igira nimu tinoni pipi kalina ti vaga igira kara aromai vania na nauna iani ma kara nonginongi vanigo. Tû tana veramu i baragata ko rongomigami mo ko padalegira ni-mami sasi.

³¹ “Mi kalina ti vaga kara keli vania kesa tinoni laka aia e naua kesa na omea seko vania kesa kulana, ma kara adimaia i matana nimu belatabu i laona na Vale Tabu iani, rongona ke vatsa laka aia e tau tsukia na sasi ara keliginivania, ³² migoe Taovia, tû i baragata ko rongomia mo ko vilekedoua niqira sasaga nimu tinoni aqo, mo ko kedeo vaga e ulagana aia e tsukia na sasi, mo ko nusilea aia e tinoni dou me tau tsukia sa sasi.

³³ “Mi kalina ti vaga kara tû igira gaqira gala ma kara tulusigira nimu toga ni Israel rongona ara sasi i matamu igoe, mi muri, ti vaga igira kara pilotoba tugua, ma kara mai i matamu igoe tana Vale Tabu iani, ma kara nongigo ko padalea niqira sasi, ³⁴ migoe tû i baragata ko rongomia niqira nonginongi, mo ko padalea niqira sasi igira nimu tinoni ni Israel, mo ko adivisumaigira tugua tana kao igoe o saunogoa vanigira na mumuaqira.

³⁵ “Mi kalina igoe ko tongo kapusia na usa rongona igira nimu tinoni ara sasi i matamu, mi muri, kalina ti kara padasavi ma kara arobatugua vania na Vale Tabu iani, ma kara molotsunali segeniqira, ma kara nonginongi vanigo, ³⁶ migoe tû i baragata ko rongomia niqira nonginongi, mo ko padale vania nina sasi na taovia tsapakae, ma niqira sasi igira na toga ni Israel, mo ko sasanigira na nauana na omea e goto i matamu igoe. Mi muri, ti igoe Taovia, ko moloa ke tumu na usa tana nimu kao igoe, aia o saunogoa vanigira nimu tinoni kara tamanina sailagi.

³⁷ “Mi kalina ti vaga ke liu na uvirau tana veramami, se na liuna na lobogu, se na paparana na guguri ke rangi sekoligira na uta, se kara laba na alaala popono na kipo ma kara gani matesigira na omea tsutsuka sui, se kara laba gaqira gala nimu tinoni ma kara sekoligira, se ke gadovigira na lobogu seko se na masagi loki, ³⁸ migoe ko rongomia niqira nonginongi. Mi kalina ti vaga ke kesa i laogira nimu tinoni ni Israel se na toga

popono kara reigadovia laka ara sasi ma kara padasavi, ma kara aromai vania nimu Vale Tabu ma kara abedatoa na lima qira tana nonginongi vanigo, ³⁹ migoe ko rongomia niqira nonginongi. Tû tana veramu i baragata ko rongomia niqira nonginongi, mo ko padalea niqira sasi, mo ko sangagira. Igoe segeni moa o donaginia nina papada e totupopoi i laona tobana pipi tinoni, mo ko nauvania pipi tinoni vaga e ulagana na omea aia e naua, ⁴⁰ rongona igira nimu tinoni kara gini tangomana na rongomangamu dou tana tagu popono ara totu tana kao igoe o saunogoa vanigira na mumuaqira.

⁴¹⁻⁴² "Me ti vaga kesa na tinoni ni veratavosi aia e totu kesa tana vera ao sosongo, ke rongomia gamu tangirongo ma na omea loki sui igoe o aqosigira i laoqira nimu tinoni segeni nogo, maia ke mai me ke sangâ na samasama vaniamu ma na nonginongi tana Vale Tabu iani, ⁴³ migoe Taovia, ko tabegotoa nina nonginongi na tinoni vaga ia. Tû i gotu i baragata tana o mauri igoe, ko rongomia nina nonginongi mo ko nauvania na omea aia e ngasuginigo ko nauvania, rongona ti igira na toga sui tana barangengo popono kara gini donaginigo, ma kara gini rongomangamu, vaga nogo ara naua igira nimu tinoni ni Israel. Mi tana sauba kara gini donaginia laka na Vale Tabu iani inau au logoa, i tana nogoria e dou kara mai na tinoni sui ma kara samasama vanigo igoe.

⁴⁴ "Mi kalina ti vaga igoe ko ketsaligira nimu tinoni kara vano na vailabugi koluaqira gaqira gala, mi tana tagu vaga goto ia, ti vaga kara tû ma kara nonginongi vanigo, miava moa tana ara totu ti kara aromai kalea na verabau iani aia igoe o vilinogoa, ma na Vale Tabu iani inau au logo vanigo, ⁴⁵ migoe ko rongomia niqira nonginongi. Tû i gotu i baragata ko rongomia niqira nonginongi, mo ko sangagira ke gini managaqira.

⁴⁶ "Mi kalina ti vaga igira nimu tinoni kara sasi i matamu igoe, me tagara goto ke kesa ke tau dona na naua na sa sasi, me ti vaga tana koremu loki igoe ko tami vanigira gaqira gala kara tuliusigira ma kara raqa tsekagira bâ kesa tana vera segeni, atsa moa ti na vera ia ke ao sosongo, ⁴⁷ migoe ko rongomia moa niqira nonginongi nimu tinoni. Me ti vaga tana vera ao nogo ia i tana igira ara totu tseka, kara tû ma kara pilotoba ma kara nonginongi vanigo, ma kara koevulagia i matamu na lokina niqira sasi ma niqira tsutsukibo ara naua, migoe Taovia ko rongomia niqira nonginongi. ⁴⁸ Me ti vaga i laona na vera ao ia, igira nimu tinoni kara padasavi ma kara pilotoba manana, ma kara aromai kalea na kao iani igoe nogo o saua vanigira na mumuamami, ma na verabau iani igoe o vilinogoa, ma na Vale Tabu iani inau au logoa vanigo, ⁴⁹ mi tana ko rongomia niqira nonginongi. Tû tana veramu i gotu i baragata ko rongomigira mo ko galuvegira. ⁵⁰ Ko padale vanigira pipi sui niqira sasi ma niqira petsakoe

ara naua vanigo, mo ko naua migira gaqira gala kara tobadou vanigira. ⁵¹ Igira ara nimu tinoni segeni nogo igoe, mo adirutsumigira tania na Ejipt, i laona na umu romaroma.

⁵² "Taovia God inau au nongigo tana nimu galuve ko irovigira dou nimu tinoni ni Israel kolua gaqira taovia tsapakae, mo ko rongomia niqira nonginongi tana tagu sui moa ti vaga kara nongigo ko sangagira. ⁵³ Igoe nogo o vilivotagira i laoqira na tinoni sui kara lia nimu tinoni segeni, vaga nogo igoe o katevulagia tana mangana a Moses, nimu maneaqo kalina igoe o adirutsumigira na mumuamami tania na Ejipt."

Na Susuina Nina Nonginongi a Solomon

⁵⁴ Mi kalina a Solomon e nonginongi sui vania na Taovia, maia e tudato i matana na belatabu, tana naua na aia e tsuna tuturu me abedatoa na limana vania God. ⁵⁵ Me goko dato me nongia God ke vangalaka vanigira sui igira ara saikolu i tana. Me tsarivaganana, ⁵⁶ "Tsonikaea na Taovia aia e saua nina rago vanigira nina tinoni, vaga aia e vekenogoa ke naua. Aia e manaligira sui nogo na veke e naua ginia na mangana a Moses nina maneaqo. ⁵⁷ Maia na Taovia nida God ke totu i konida, vaga nogo aia e totu kolugira na mumuada; me ke laka goto na mololeada se na tsonikidada. ⁵⁸ Maia ke naua migita ka rongomangana sailagi, rongona ka gini tangomana pipi kalina na mauri vaga nogo aia e ngaogita ka mauri, ma ka muridougira pipi sui na ketsa ma na vali aia e sauvanigira nogo na mumuada. ⁵⁹ Maia na Taovia nida God ke padatugua pipi kalina na nonginongi iani ma na omea girani inau au nongia i konina. Maia ke galuvegira sailagi na tinoni ni Israel ma niqira taovia tsapakae tana omea sui igira ara kilia pipi dani tana mauriqira. ⁶⁰ Me vaga ia ti igira na puku tavosi sui tana barangengo popono kara donaginia laka na Taovia aia segeni e God, me tagara goto sa god tavosi. ⁶¹ Migamu nina tinoni nogo ia, ma nimui aqo kamu totukakai kalavata i konina na Taovia nida God, ma kamu muridougira pipi sui nina ketsa ma nina vali, vaga nogo igamu amu naua i dani eni."

Na Tabuana na Vale Tabu

(2 Turupatu Dato 7:4-10)

⁶² Mi muri, maia Solomon na taovia tsapakae migira na toga sui ara totu tana ara savorigira na kodoputsa vania na Taovia. ⁶³ Aia e savorigira ara 22,000 na buluka, me 120,000 na sipi vaga na sausau tangomana na tinoni na ganipatâ na turina. Me vaga ia, ma na taovia tsapakae kolugira sui nina toga ara tabua na Vale Tabu. ⁶⁴ Mi tana dani nogo ia, maia e tabugotoa na levugana na pakoka e totu i matana na Vale Tabu, mi muri maia e savori-kodokodo tana nauna nogo ia, me saugotoa na savori na uiti, ma na paparina serega na

buluka ma na sipi gana na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. Aia e nauvaganana ia rongona na belatabu tapalamila e tetelo lê, me tau tugua na sausau danga sosongo vaga gira.

⁶⁵ Mi tana i matana na Vale Tabu ia, ma Solomon migira na toga sui ni Israel ara lokisia na Dani Tabu na Babale i laona e vitu na dani popono. Mara sai danga sosongo na tinoni tû tana Matana Sautu i Hamat tabana i vava, me tsau bâ tana vovotana na Ejipt tabana i ata. ⁶⁶ Mi tana alunina dani, ma Solomon e votagira na toga kara visu i veraqira. Migira sui ara tsonikaea na taovia tsapakae mara visu i veraqira tana magemage rongona na vangalaka sui aia na Taovia e sauvania a David nina maneaqo, migira nina tinoni ni Israel.

God e Laba Vanitugua a Solomon

(2 Turupatu Dato 7:11-22)

9 Mi kalina a Solomon e logosuia na Vale Tabu ma na valena segeni, me pipi gira sui na omea aia e ngaoa na logoana, ² ma na Taovia e laba vanitugua vaga e nauvania i Gibeon tana idana. ³ Ma na Taovia e tsarivania, "Inau au rongominogoa nimu nonginongi. Mau baloa na Vale Tabu iani igoe o logoa vaga na nau na i tana na tinoni kara mai sailagi na samasama vaniau. Inau sauba kau matalia ma kau reitutugu sailaginia. ⁴ Me ti vaga igoe ko aqodou vaniau tana sasaga goto ma na tobalaka vaga nogo e naua a David na tamamu, mo ko muridougira niqû ketsa mo ko naugira pipi sui na omea inau au ketsaliginigo ko naua, ⁵ minau sauba kau manalia na veke au nauvania a David na tamamu, kalina inau au tsarivania laka igira na kukuana nogo ia kara tagao sailagi tana Israel. ⁶ Me ti vaga igoe migira na kukuamu kamu mololea na muriaqu inau, ma kamu petsakoe ma kamu tau murigira na ketsa ma na vali inau au molovanigamu nogo, ma kamu tû ma kamu samasama vanigira na god tavosi, ⁷ mi tana minau sauba kau tsialigigira niqû tinoni ni Israel tania na kao inau au saunogoa vanigira. Me sauba kau vanoligi tanigotoa na Vale Tabu iani aia au vasini baloa ke lia na nauna i tana kara mai samasama vaniau igira na tinoni. Migira na tinoni pipi tana nauna sui sauba kara gilugamu igamu na Israel ma kara peagamu lê. ⁸ Na Vale Tabu iani sauba kara toroutsania migira sui ara liu tavetada ieni sauba kara novo loki ma kara gini beke ma kara veisuâ, 'Laka nagua sagata na rongona ti na Taovia e nauvaganana vania na kao iani ma na Vale Tabu iani?' ⁹ Migira na tinoni sauba kara gokovisu ma kara tsarivaganana, 'Rongona nogo igira ara tsonikidana na Taovia niqira God, aia e adirutsumigira na mumuaqira i sau tania i Ejipt. Mara tû mara tavongani pilo bâ vanigira na god tavosi mara samasama vanigira. Maia nogoria na

rongona ti na Taovia e moloa ke labavanigira na omea seko vaga gira.' "

Nina Vekesai a Solomon Kolua a Hiram

(2 Turupatu Dato 8:1-2)

¹⁰ A Solomon e adia e rukapatu na ngalitupa na logosuiana na Vale Tabu ma na valena segeni. ¹¹ Maia Hiram na taovia tsapakae ni Tire e sau lea vania a Solomon na gai na sida ni Lebanon ma na aru ma na qolumila sui vaga aia e ngaoa vania nina aqo. Mi kalina e sui na aqo ia, ma Solomon na taovia tsapakae e tusu lea vania a Hiram e rukapatu na vera tana vovotana na kao ni Galilii. ¹² Mi kalina a Hiram e ba reigira na vera gira, maia e sove tanigira. ¹³ Me mai konina a Solomon me tsarivania, "¡Kulaqu, laka e vaga lê nogoria na vera igira o saugira vaniau igoe!" Maia nogoria na rongona te ara soaginia tana nauna ia i Kabul † tsau mai i dani eni. ¹⁴ Ma Hiram e saunogoa vania a Solomon liusia vati toga na kilo na mamavana na qolumila.

Visana goto na Omea e Naua a Solomon

(2 Turupatu Dato 8:3-18)

¹⁵ A Solomon na taovia tsapakae e gini aqo nina mane rarai na logoana na Vale Tabu ma na valena segeni, ma na atsaniana na qouna tabana i longa na verabau, ma na logoana na baravatuna na verabau ia. Me gini aqo goto igira tana logovisuana tugua na verabau ni Hasor, mi Megido, mi Geser. ¹⁶ Na taovia tsapakae ni Ejipt e bokia i sau na vera ni Geser me tangolia, me matesigira sui lakalaka na tinonina me mololakena na verabau ia. Mi muri maia e sauvania na dalena ngiti vangalaka na tauga kalina aia e taugâ a Solomon, ¹⁷ maia Solomon e logo visutugua na vera ia. Ma Solomon e aqoginigira goto nina mane rarai na logo visuana na vera ni Bet Horon i Lao, ¹⁸ mi Baalat mi Tamar tana legai mangu ni Juda, ¹⁹ migira goto na vera i tana e mololakagira nina omea levolevo, migira goto na vera i tana ara totu nina ose ma nina terê, me pipi sui goto na omea aia e ngaoa na logoana i Jerusalem, mi Lebanon, miava moa i laona na vera sui i tana aia e tamanina. ²⁰⁻²¹ Migira nina maneaqo rarai a Solomon igira nogo na kukuaqira na tinoni ni Kanaan igira na Israel ara tau matesigira i sau kalina ara laua niqira kao. Igira nogo na Amor, ma na Het, ma na Peres, ma na Hivi ma na Jebus, ma na kukuaqira igira ara aqo tseka babâ moa me tsaumai i dani eni. ²² Ma Solomon e tau malatsekagira na tinoni ni Israel. E mologira kara lia nina mane vaumate, ma gaqira taovia nina mane vaumate, ma na mane tagaovi terê, ma na mane sage tana ose na vailabu.

† Na soa Kabul tana goko Hibru e tangi vaga 'tau tugua sa omea'.

²³ Me mologira ara 550 nina mane sasanga kara tagaovigira na maneaqo rarai, igira ara naua na aqo vaga e pedea a Solomon kara naua.

²⁴ Mi kalina na tauna a Solomon, aia na dalena na taovia tsapakae ni Ejipt, e mololea na Verana a David, me ba totu tana vale aia Solomon e logo vaninogoa, mi murina ia, ma Solomon e atsanina na qouna tabana i longa na verabau ia, me logovera goto tana.

²⁵ Me tolu kalina i laona kesa na ngalitupa ma Solomon e savorigira tana belatabu aia e logo vaninogoa na Taovia na savori-kodokodo ma na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. Me kodogotoa na buluna na gai uruuru vania na Taovia. Mi tana maia e suilavaginia na logoana na Vale Tabu.

²⁶ Ma Solomon e kavigira danga na vaka i Esiongeber aia e totu i ligisana i Elat, tana liligina na Mangalonga ni Aqaba tana kao ni Edom. ²⁷ Maia Hiram e molo bâ gira visana nina mane ara dona sosongo na aqo tana vaka mara lavu na liu tana nauna ia, kara aqo kolugira nina mane na vaka a Solomon.

²⁸ Mara votu mara bâ i Opir tana ara tsaia na qolumila, mara adivisumai vania a Solomon e liusia e sangavulu vati toga na kilo na qolumila.

Na Daki Taovia ni Seba e Mai Na Tsigoviana a Solomon (2 Turupatu Dato 9:1-12)

10 Ma na daki taovia ni Seba e rongomia gana tangirongo a Solomon, maia e tû me aligiri na vano i Jerusalem, rongona e ngaoa ke tovolea nina sasaga a Solomon me ke veisuaginia visana na torogoko utugana. ² Maia e adigira ara danga sosongo nina tinoni aqo ara dulikolua, migira goto na kamelo ara lutsangigira na papasa sisigini, ma na vatu angaanga loki matena ma na tsupu loki na qolumila. Mi kalina e mai laba i konina a Solomon, maia na daki taovia ni Seba e veisuâ a Solomon pipi na torogoko vaga aia e pada ke veisuaginia. ³ Maia Solomon e tuguvisugira sui pipi ni na torogoko aia na daki taovia e veisuaginia. Me tagara goto kesa na omea ke utugana vania na nusirongona. ⁴ Ma na daki taovia ni Seba e rongomia nina goko sasaga sosongo a Solomon, me reigotoa na valena loki aia e logoa. ⁵ Me morosigira sui na mutsa ara totu tana nina bela na mutsa, ma na sasaqira tana ara totu igira nina mane sasanga, ma niqira aqo ara naua ma na poloqira ara sagelia igira ara aqo tana valena, migira goto ara aqo tana adimutsa mai vaniana tana tagu na mutsa sai, ma na kodoputsa dangadanga aia e savorigira i laona na Vale Tabu. Maia e gini beke me datokesa na mamagona na reiaqira na omea vaga girani. ⁶ Maia e tû me goko vaga vania a Solomon me tsaria, "Ina omea sui inau au rongomia kalina au totu moa i veraqu tana rongomu igoe ma nimu sasaga loki ara mana sui lakalaka! ⁷ Mau tau moa vati tutunina inau poi kalina au mailaba ieni mau reig-

inia na mataqu segeni. Ma na omea au rongomia ara turupatuna vaniau e tsaurae lê moa, ma nimu sasaga loki ma na vangana nimu tamani ara danga sosongo liusia bâ na omea igira ara gini turupatuna vaniau. ⁸ !E dou sosongo rago nomoa vanigira na taumu igoe! !Me dou sosongo goto vanigira nimu tinoni aqo igira ara totu kolugo sailagi, mara rongomi sailaginia pipi nimu goko sasaga o tsaria! ⁹ !Tsonikaea na Taovia nimu God! Aia e sauvulagia laka aia e reingaogo igoe te e mologinigo ko lia gaqira taovia tsapakae na tinoni ni Israel. Mi tana rongona e totu saviliu nogo nina galuve vanigira na Israel, te aia na Taovia e mologinigo mo lia gaqira taovia tsapakae, rongona igoe ko gini vaturia na goto ma na pedelaka i laoqira nimu toga."

¹⁰ Mi tana, maia e saugira vania a Solomon na vangalaka aia e adimainogoa: e liusia e vati toga na kilo na qolumila, ma na tsupu loki na papasa sisigini dou ma na vatu angaanga loki matena. Ma na dangana na papasa sisigini dou vaga e saua na daki taovia ni Seba vania a Solomon na taovia tsapakae, a Solomon e tau vati adia na dangana vaga ia konina kesa sa dani.

¹¹ Migira nina vaka a Hiram, igira ara adivisumai na qolumila talu i Opir, ara adigotoa na tsupu loki kesa na vatana na gai e dou vania na gini katsu omea levo, ma na vatu angaanga loki matena. ¹² Maia Solomon e gini aqo na gai girani na nauginiana na mani tatango i laona na Vale Tabu mi laona na valena segeni goto ia, me aqosiginigotoa na itai tatangi ma na tuqulu vanigira ara dona na taiana. Ma na vatana na gai dou sosongo vaga ia e utu goto na reiana tugua sa dani.

¹³ Ma Solomon na taovia tsapakae e sauvania na daki taovia ni Seba pipi na omea sui aia e nongia i konina. Me paboginigotoa danga na vangalaka tavosi vaga aia e lavu na nauana. Mi muri, ma na daki taovia ia kolugira nina tinoni ara dulikolumaia ara tû mara visutugua i Seba.

Nina Tamani Danga a Solomon (2 Turupatu Dato 9:13-29)

¹⁴ Mi laona pipi ngalitupa a Solomon e tau kuti na adiana gana ngongo rukapatu tolu toga na kilo na qolumila, ¹⁵ me paboginigotoa na qolo aia e adia tana takisi koniqira na mane kavolo, ma na qolo botsa koniqira na tinoni tsabiri, ma na koluqolo ara sauvania igira na taovia tsapakae tana Arabia, migira sui goto na taovia tagao butona na momoru pipi sui tana nauana babâ i tana aia e tagaovi kaputia.

¹⁶ Ma Solomon e aqosigotoa ruka sangatu na tako loki, me pipi kesa ara baruginia e varangisia e vitu kilo na qolumila. ¹⁷ Me aqosigira goto e tolu sangatu na tako tetelo dodo, me pipi kesa ara baruginia e varangisia e ruka kilo na qolumila. Maia e mololakagira na tako sui girani i laona na voki ara soaginia na Voki na Legai ni Lebanon.

¹⁸ Maia e aqosigotoa kesa na sasana na totukae e loki sosongo. Ma na turina e baruginia na livona na elepani ma na turina e barunginia na qolumila laka saikesa. ¹⁹⁻²⁰ Ma na sasana na totukae ia e tamanina e ono na mani tsotsokae bâ i konina, mi tana isuisuna pipi na mani tsotso tabana mi tabana ara moloa kesa na nununa na laeone. Me tugira sui kolu ara tu sangavulu ruka na nununa na laeone. Mi tabana i murina na sasana na totukae ara moloa na nununa na lovana na buluka mane, mi liligina na limana ruka tabana ara moloa na nununa na laeone. Me tau goto vati totu i laona sa vera loki kesa na sasana na totukae vaga iani.

²¹ Igira sui pipi nina tseu na inu a Solomon ara aqosiginia na qolumila, migira sui na vangana gana na mutsa ara totu i laona na Voki na Legai ni Lebanon ara aqosiginigira na qolumila laka. Mara tau goto aqosiginia sa omea na siliva rongona tana taguna e taovia tsapakae a Solomon ara tau padalokia na siliva. ²² Me tamanigira goto danga na vaka ara dona na votu i mao ao, mara votu kolugira nina vaka a Hiram. Me pipi tolu ngalitupa igira nina vaka a Solomon ara visumai, mara adimaivania na qolumila, ma na siliva, ma na livona na elepani, me ruka vatana na tsuatsua.

²³ Maia Solomon e tamani omea danga sosongo me sasaga loki liusigira sui lakalaka na taovia tsapakae tavosi. ²⁴ Migira sui na tinoni i laona na barangengo popono ara ngaoa laka kara mai i konina a Solomon na rongomiana nina goko sasaga sosongo aia God e sauvaninogoa. ²⁵ Me pipi gira igira ara mai na rongomi vataviana ara adimai vania na vangalaka, igira nogo na omea ara aqosiginia na siliva ma na qolu, ma na polo sagesage rereidou, ma na sagore gana na vailabu, ma na papasa sisigini dou, me visana goto na ose ma na asi. Me laba babâ vaga ia i laona pipi na ngalitu-pa.

²⁶ Ma Solomon e pabogira na dangana nina terê ma nina ose gana na vailabu. E tamanigira ara sangavulu vati sangatu na terê, me sangavulu ruka toga na ose. Visana vidaqira e mologira kara totu i Jerusalem, me visana e mologira bamai tana verabau tavosi. ²⁷ Mi tana tagu popono a Solomon e tagao ma na siliva ara danga moa vaga na vatu lê, ma na gai na sida ni Lebanon ara danga vaga moa na gai lê bamai i tuana na vungavunga tana Juda. ²⁸ Migira nina maneaqo na taovia tsapakae ara tagaovia na aqona na voliaqira na ose i Musri mi Silisia, ²⁹ ma na terê ara talumai i Ejipt. Ma na matena kesa na terê e ono sangatu tavina na siliva, me kesa na ose e kesa sangatu tsege sangavulu tavina na siliva. Mara tagaovigotoa na aqona na tsabiriaqira vanigira niqira taovia tsapakae na Het ma na Siria ma na matena ara kilia e atsa kolua na matena ara voliginia tana idana.

A Solomon e Piloligi Tania God

11 A Solomon e ngao daki sosongo me adigira danga na daki ni veratavosi. Mi murina kalina aia e tauga nogoa na dalena daki na taovia tsapakae ni Ejipt, e taugagira goto visana na daki ni Het, ma na daki ni Moab, mi Amon, mi Edom, mi Sidon goto. ² Maia Solomon e taugagira moa na daki ni veratavosi atsa moa na Taovia e moloketsa vanigira nogo na Israel kara laka na taugalalo i laoqira na tinoni vaga gira, rongona kara tau tubulaginigira ma kara gini piloligi tania ia ma kara samasama vanigira na god tavosi. ³ A Solomon e taugagira ara vitu sangatu na daleqira daki na taovia tsapakae, me tamanigotoa e tolu sangatu na savana lê. Tana rongogira nogo igira ti aia Solomon e gini piloligi tania God, ⁴ mi kalina aia e tuqatuqa nogo igira ara tangomana nogo na raqaana tana samasama vaniaqira niqira god igira na veratavosi. Maia Solomon e tau nogo totu kalavata i konina na Taovia nina God vaga aia David na tamana e naua. ⁵ Aia e samasama vania ko Astarte niqira god daki na Sidon, me vania a Molek na god marasibiga ni Amon. ⁶ Ma Solomon e naua na omea e sasi i matana na Taovia, me tau mana vania vaga nogo a David na tamana e naua. ⁷ Mi kelana na vungavunga e pala tabana i longa vania i Jerusalem, aia e logoa kesa na vale gana na samasama vaniana Kemos, na god marasibiga ni Moab, me kesa na vale goto na mani samasama vaniana a Molek na god marasibiga ni Amon. ⁸ Maia e logogira goto visana na vale na mani samasama i tana igira na tauna ni veratavosi kara vano na kodoana na bulunagai uruuru ma kara savoria na kodoputsa vanigira niqira god segeni.

⁹⁻¹⁰ Me atsa moa ti na Taovia na God ni Israel e laba vaninogoa a Solomon e ruka kalina me ketsalia ke laka na samasama vaniaqira na god tavosi, maia Solomon e tau moa rongomangana na Taovia, me piloligi tania moa aia. Mi tana maia na Taovia e kore sosongo vania a Solomon ¹¹ me tsarivania, "Tana rongona nogo igoe o tû mo kutsi mananâ nimu vekesai o naukoluau mo tau murigira niqu ketsa, minau au vekevanigo laka sauba kau aditsunago igoe tania nimu aqo taovia tsapakae, ma kau sauvia kesa vidaqira igira nimu mane sasanga. ¹² Mi tana rongona moa a David na tamamu, te e gini tagara kau tau naua na omea iani kalina igoe o mamauri moa, me sauba kau naua nomoa tana tagu kalina ke lia na taovia tsapakae na dalem. ¹³ Me utu moa kau adiligi popono tania na dalem na aqotagao; sauba kau molovania aia ke tagaovia moa kesa puku tana rongona a David niqu maneaqo dou, mi tana rongona goto na Jerusalem, aia na verabau au vilinogoa ke lia niqu tamani segeni inau."

Igira Gana Gala a Solomon

¹⁴ Mi tana ma na Taovia e naua, maia Hadad aia kesa tana puku taovia tsapakae ni Edom e vaigalagi kolua a Solomon. ¹⁵⁻¹⁶ Tana tagu ida nogo kalina a David e tuliusigira na Edom, maia Joab na taovia tagao vanigira na alaala nina mane vaumate e vano i Edom na qilu-aqira na tinoni ara mate i tana. Ma Joab ma niqira mane ara totuvisu i Edom i laona e ono na vula, mi tana tagu ia igira ara matesigira na mane sui lakalaka i laona na Edom, ¹⁷ maia moa a Hadad me visana nina maneaqo na tamana igira goto na mane ni Edom ara tsogovano i Ejipt. Mi tana tagu ia, ma Hadad e baka tetelo moa. ¹⁸ Igira ara mololea i Midian mara ba tsau i Paran, mi tana mara visana goto na mane ara tsarimuriqira. Mi muri migira ara vano i Ejipt mara ba laba i konina na taovia tsapakae. Maia nogo e sauvania a Hadad kesa turina kao me kesa na vale, me sauvanigotoa visana na mutsa. ¹⁹ Mi tana ma Hadad e lia gana sai dou sosongo na taovia tsapakae ni Ejipt, maia na taovia tsapakae e tû me sau na togana vania a Hadad ke taugâ, aia na tasina ko Tapenes na daki taovia. ²⁰ Ma na daki ia e vasuvania a Hadad kesa na dalena mane a Genubat na soana, maia na daki taovia e kutisaikolugira na dalena na taovia tsapakae.

²¹ Mi kalina a Hadad e totu moa i Ejipt me rongomia laka a David e mate nogo, me mate goto a Joab aia na taovia tagao vanigira na mane vaumate, maia Hadad e bâ me tsarivanja na taovia tsapakae, “Ko tamivaniau inau ma kau visutugua i veraqu segeni.”

²² Ma na taovia tsapakae e veisuâ a Hadad, “?Egua, laka nagua moa inau au tau vati sauvanigo moa igoe ti o ngaoa na visutugua i veramu?”

Ma Hadad e gokovisu vania na taovia tsapakae me tsaria, “Tagara goto. Ko tami moa vaniau ma kau vano.” Ma Hadad e visutugua i Edom na verana segeni.

Mi kalina aia e lia na taovia tsapakae ni Edom maia e vaigalagi sailagi kolugira na Israel.

²³ Ma God e naua, maia a Reson na dalena a Eliada e vaigalagi goto kolua a Solomon. A Reson e tsogo tania gana taovia aia a Hadadeser na taovia tsapakae ni Soba, ²⁴ me lia gaqira ida kesa na alaala na mane tau muriketsa. Ma na omea vaga ia e laba tana tagu murina a David e tuliusia a Hadadeser me labumatesigira goto igira na Siria ara sanga tabana kolua a Hadadeser. Maia Reson kolugira nina alaala ara vano mara ba totu i Damaskus, i tana igira nina mane ara molokaea me lia na taovia tsapakae ni Siria. ²⁵ Maia e vaigalagi goto kolugira na Israel tana maurina popono a Solomon.

Nina Veke God Vania a Jeroboam

²⁶ Me kesa goto na mane e lia gana gala a Solomon na taovia tsapakae, aia nogo a Jeroboam aia kesa nina mane sasanga nogo a Solomon maia na dalena a Nebat ni Sereda tana Epraim. Maia ko Serua na tinana e tinamate nogo. ²⁷ Iani nogoria e vaga na turupatuna ka niqira vaikoregi kaira a Solomon ma Jeroboam.

A Solomon e atsaniana na qou tabana i longa i Jerusalem me arago douvisutugua tana e seko na baravatuna na verabau ia. ²⁸ Ma Jeroboam aia e kesa na mane vaolu madodo sosongo, mi kalina a Solomon e reia laka a Jeroboam e malobu sosongo tana aqo, maia e moloa ke reitutugugira sui na maneaqo rarai tana ka niqira butona na kao kaira na puku konina a Manase ma Epraim. ²⁹ Me kesa dani, kalina a Jeroboam e mololea i Jerusalem me vavano i sautu, maia Ahija na propete ni Silo e tsodosegenia i sautu tana nauna mangasâ. ³⁰ Ma Ahija e tsoraligia na polona sagesage vaolu aia e sagelia, me ratsivotâ e sangavulu ruka na taratsina, ³¹ me tsarivanja a Jeroboam, “Ko adia ke sangavulu nimu taratsina, rongona na Taovia na God ni Israel e tsarivanigo nogo, ‘Inau sauba kau aditsunâ a Solomon tania nina aqo taovia tsapakae, minau kau molovanigo igoe ko tagaovigira ke sangavulu na puku.

³² Me ke kesa moa na puku sauba ke totuvisu vania a Solomon, tana rongona nogo a David niqiu maneaqo dou, mi tana rongona goto na Jerusalem, aia na verabau au vilinogoa i laona na kao popono ni Israel ke lia niqiu tamani segeni inau. ³³ Minau sauba kau naua na omea vaga ia rongona a Solomon e piloligi taniau, me ba samasama vanigira niqira god na veratavosi: igira nogo ko Astarte niqira god daki igira na Sidon; ma Kemos niqira god igira na Moab; maia Molek niqira god igira na Amon. Ma Solomon aia e tau goto rongomangaqu inau, me naua na omea e seko i mataqu, me tau goto murigira niqiu ketsa ma niqiu vali vaga a David na tamana e naua. ³⁴ Me sauba e utu kau adiligi popono tania a Solomon nina aqotagao, ma kau tamivania ke taovia tsapakae poi tsau kalina ke mate. Me sauba kau nauvaganana ia tana rongona a David niqiu maneaqo dou, aia au vilinogoa maia e muridougira pipi sui niqiu ketsa ma niqiu vali. ³⁵ Minau sauba kau adiligia na aqotagao tania na dalena a Solomon, ma kau molovanigo igoe ko tagaovigira ke sangavulu na puku, ³⁶ me sauba ke kesa lele moa na puku kau molovisu vania na dalena a Solomon, rongona ke kesa na kukuana a David ke tangolidatoa na aqo na tagaoviana na vera ni Jerusalem, aia nogo na verabau inau au vilinogoa laka i tana nogo kara samasama vaniau. ³⁷ Migoe a Jeroboam, sauba kau molokaego mo ko lia na taovia tsapakae tana Israel, mo ko tagaovi kaputigira na vera sui moa igoe o ngaoa. ³⁸ Me ti vaga igoe ko

rongomangaqu dou saikesa inau, mo ko mauri muria niqu ketsa, mo ko naua na omea e dou i mataqu vaga e naua a David niqu maneaqo, minau sauba kau totu kolugo sailagi. Minau nogo sauba kau molokaego ko lia na taovia tsapakae tana Israel, ma kau mologira na kukuamu kara adidatoa na aqo tagao i murimu igoe, vaga nogo au nauvania a David. ³⁹ Mi tana rongona moa nina sasi e tsukia a Solomon, ti inau sauba kau kedegira na kukuana a David, me utu moa ke ba saviliu.' "

⁴⁰ Mi tana ma Solomon e tovoa laka ke labumatesia a Jeroboam, maia Jeroboam e tsogo bâ i konina a Sisak na taovia tsapakae ni Ejipt, me totu i tana poi tsau kalina e mate a Solomon.

Na Mateana a Solomon

(2 Turupatu Dato 9:29-31)

⁴¹ Migira sui lakalaka na omea tavosi e naua me tsaria a Solomon ma nina sasaga loki, ara maretsunagira sui i laona na papi ara soaginia *Na Turupatuna Ni-na Aqoaqo a Solomon*.⁴² Aia e taovia tsapakae i Jerusalem, me tagaovi kaputia na Israel popono i laona e vati sangavulu na ngalitupa. ⁴³ Maia Solomon e mate mara qilua tana Verana a David, maia Rehoboam na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

Niqira Petsakoe Igira na Puku Ara Totu Tana Israel

(2 Turupatu Dato 10:1-19)

12 Ma Rehoboam e tû me vano i Sekem, i tana igira sui lakalaka na tinoni ni Israel tabana i vava ara saikolu laka kara molokaega me ke lia niqira taovia tsapakae. ² Mi kalina a Jeroboam na dalena a Nebat, aia e vano i Ejipt na tsogo tania a Solomon na taovia tsapakae, e rongomia na turupatu iani, maia e tû me mololea i Ejipt me visumaitugua tana Israel. ³ Migira na tinoni tana puku tabana i vava ara mologoko bâ vania a Jeroboam ke mai laba i koniqira. Maia e dulikolugira mara vano sui i konina a Rehoboam mara tsarivania, ⁴ "A Solomon na tamamu e molo kalagai mamava sosongo vanigami. Me ti vaga igoe ko naua me ke gini malamala tetelo vanigami igami me ke gini lakagana na mauri vanigami, migami sauba kami totu dou i vavana nimu tagao igoe."

⁵ Ma Rehoboam e tsarivanigira, "Kamu visumaitugua ieni i murina tolu na dani, mi tana inau sauba kau votâ niqu papada vanigamu." Me vaga ia, migira ara tavota mara visu i veraqira.

⁶ A Rehoboam na taovia tsapakae e soasaigira na tinoni lokiloki, igira nogo ara aqo vania a Solomon na tamana vaga nina mane na sauparovata me veisuagira, "Laka nagua amu padâ igamu e tugua inau kau tsarivanigira na tinoni girani?"

⁷ Migira ara tuguvisua mara tsaria, "Ti vaga igoe ko ngaoa na aqo dou manana vaniaqira na tinoni girani, me dou ko votadoua kesa nimu goko laka vanigira vaga e tugua igira kara rongomingaoa, migira sauba kara aqo dou vanigo sailagi."

⁸ Ma Rehoboam e sove na rongomangaqira na tinoni lokiloki, me tû me bâ i koniqira na tinoni vaolu, igira gana vata nogo ia ara lia nina mane na sauparovata kalina ia. ⁹ Me veisuagira, "Laka nagua amu padâ igamu e tugua kau tsarivanigira na tinoni girani igira ara nongiau laka kau sangagira me ke gini malamala tetelo vanigira gaqira kalagai?"

¹⁰ Migira ara tuguvisua mara tsaria, "Miani nogoria na omea ko tsarivanigira: 'Na kakau ririqu inau aia e loki liusia bâ na bunguna na tamaqu!' ¹¹ Mo ko tsarigotoa vanigira, 'Eo, na tamaqu e moloa na kalagai mamava vanigamu; minau sauba kau paboa me ke mamava goto bâ. !Aia e rarusiginigamu na gue, minau sauba kau rarusiginigamu na itai kokonaga!'"

¹² Putsi tolu na dani, maia Jeroboam migira sui na tinoni ara visutugua i konina a Rehoboam na taovia tsapakae vaga aia e tsarivanigira nogo. ¹³ Maia na taovia tsapakae e tau muria na omea vaga ara tsarivania igira na tinoni lokiloki, me tû me ba goko kakai sosongo vanigira na tinoni, ¹⁴ vaga nogo igira na tinoni vaolu ara tsarivania ke naua. Maia e tsarivanigira, "Eo, e mana, na tamaqu e moloa na kalagai mamava sosongo vanigamu; minau sauba kau paboa me ke mamava goto bâ. !Aia e rarusiginigamu na gue, minau sauba kau rarusiginigamu na itai kokonaga!" ¹⁵ E gini laba vaga ia, rongona ke gini mana na goko e tsaria na Taovia vania a Jeroboam na dalena a Nebat ginia na propete Ahija ni Silo. Me vaga ia, ma na taovia tsapakae e tau muria na omea vaga igira na toga ara nongia i konina.

¹⁶ Mi kalina igira na toga ara reia laka na taovia tsapakae e tau nogo ngaoa na rongomiaqira, migira ara tû mara gugû mara tsaria, "Igita ka tau goto totu tabana kolua a David ma nina vungu! ?Nagua nogo ara nauvanigita igita? !Ida igita na tinoni ni Israel ma ka visutugua i verada! !Molovania a Rehoboam me ke reitutugu segenina!"

Mi tana migira na tinoni ni Israel ara sove saikesa tania a Rehoboam, ¹⁷ mara molovania ke taovia tsapakae vanigira segeni moa igira na tinoni ara totu tana butona na kao ni Juda.

¹⁸ Mi muri, maia Rehoboam na taovia tsapakae e molovania a Adoniram, aia e reitutugugira na mane rarai, ke vano i koniqira na Israel, migira ara tû mara taimatesia. Mi kalina a Rehoboam e rongomia e laba na omea vaga ia, maia e tû tsaku me sage tana nina terê me tsogovano i Jerusalem. ¹⁹ Me tuturiga tana tagu ia, migira na tinoni ara totu tana Israel tabana i

vava ara tavotaligi saikesa tania nina puku taovia konina a David.

²⁰ Mi kalina igira sui na tinoni ni Israel ara rongomia laka a Jeroboam e visumai talu i Ejipt, migira ara soâ ke mai sanga totu tana niqira sai igira na tinoni, mara molokaea me lia niqira taovia tsapakae igira na Israel. Migira lelê moa na puku konina a Juda ara totu kalavata i vavana niqira tagao igira na kukuana a David.

Nina Kategoko a Semaia

(2 Turupatu Dato 11:1-4)

²¹ Mi kalina a Rehoboam e mai tsau nogo i Jerusalem, maia e soasaigira ara 180,000 na mane vaumate susuliga bâ i ka laogira na puku ka koniqira a Juda ma Benjamin. Aia e padâ laka ke vano na vailabugi, me ke tangoli visutugua na susuliga gana na tagaovi kaputi-aqira tugua na puku ni Israel igira ara totu tabana i vava. ²² Ma God e tû me tsarivanja a Semaia na propete ²³ ke bâ me ke goko vaga iani vania a Rehoboam migira sui na tinoni tana puku ka koniqira a Juda ma Benjamin: ²⁴ "Kamu laka goto na labuaqira igira na Israel na tasimui segeni. Igamu sui lakalaka kamu visu moa i veramui. Rongona na omea vaga ia e laba, tana niquri kili nogo inau te e laba." Migira sui ara rongomangana na Taovia mara visu lê sui i veraqira.

A Jeroboam e Piloligi Tania na Taovia

²⁵ Maia Jeroboam na taovia tsapakae ni Israel e vaturi visutugua na vera ni Sekem tana kao vungavungaga ni Epraim, me totu i tana. Mi muri me mololea i tana me vaturi visutugua na vera ni Penuel. ²⁶⁻²⁷ Me pada segenina i tobana, "Mi kalina ia ti vaga igira niquri tinoni kara vano sailagi moa i Jerusalem, ma kara savoria niqira kodoputsa vania na Taovia i laona na Vale Tabu i tana, me sauba tau utu ti ke oli niqira papada ma kara visutugua konina a Rehoboam na taovia tsapakae ni Juda, ma kara labumatesiau inau."

²⁸ Mi murina aia e papada vaga ia, maia e tû me aqosikaira ruka na dalena buluka qolu me tsarivanigira nina tinoni, "E oka sosongo nogo igamu amu vano i Jerusalem na samasama. !Mi kalina ia, ma kamu reia igamu na tinoni ni Israel, i karani nogo nimui god, mi kaira nogo ara adirutsumigamu tania na Ejipt!" ²⁹ Me molokaea kesa na dalena buluka qolu i Betel, me kesa i Dan. ³⁰ Me vaga ia migira na tinoni ara sasi, mara bâ na samasama i Betel mi Dan. ³¹ Ma Jeroboam e logogira visana goto na nauna gana na samasama i kelaqira visana na tetena, me viligira ara visana na manetabu i laogira na tamadale igira ara tau na puku konina a Levi.

³² Ma Jeroboam e titia kesa na dani tabu ke gado tana sangavulu tsegenina dani tana alunina vula, vaga na dani tabu ara naunogoa tana Juda. Mi kelana na be-

latabu i Betel aia e savorigira na kodoputsa vania na buluka qolu aia nogo e aqosia, me mologira goto i Betel visana na manetabu kara naua niqira aqo na samasama tana nauna aia e logo manogatigira nogo. ³³ Mi tana sangavulu tsegenina dani tana alunina vula, na dani aia segenina nogo e moloa, maia e vano i Betel me savoria na kodoputsa tana belatabu na lokisiana na dani loki aia e titinogoa vanigira na toga ni Israel.

God e Toroutsania na Belatabu i Betel

13 Mi tana nina rarai nogo na Taovia, me kesa na propete ni Juda e vano i Betel, me ba laba i tana kalina tsotsodo a Jeroboam e tû i matana na belatabu me laka ke savoria na kodoputsa. ² Mi tana nina rarai goto na Taovia, maia na propete e tû me gokodato bâ vania na belatabu me tsaria, "Belatabu, igoe na belatabu, iani nogo e vaga na omea e tsaria na Taovia: Kesa na baka aia sauba kara soaginina a Josia, sauba ke botsa tana puku konina a David. Mi kelamu nogo igoe sauba aia ke labumatesigira na manetabu ara aqo tana niqira belatabu na ponotoba mara savoria na kodoputsa i kelamu, maia sauba ke tû me ke kodogira na sulina tinoni i kelamu nogo igoe." ³ Maia na propete e goko babâ moa me tsarigotoa, "Na belatabu iani sauba ke viri toroutsania popono ma na torana sauba ke viri pirirarasa bamai. Mi tana ti igoe ko donaginina laka na Taovia e goko tana mangaqu inau."

⁴ Mi kalina a Jeroboam na taovia tsapakae e rongomia na goko vaga ia, me tusu bâ na limana konina na propete ia me ketsaligira, "!Kamu tangolia na mane ia!" Mi tana tagu tsotsodo nogo ia ma na limana na taovia tsapakae e tatakatsi saviliu me utugana vanigotoa ke bunivisua. ⁵ Mi tana ma na belatabu e tavongani toroutsania popono, ma na tora ara totu i kelana na belatabu ia ara viri pirirarasa bamai, vaga nogo na omea na propete e katenogoa tana asana na Taovia. ⁶ Ma na taovia tsapakae e tsarivanja na propete, "!Ko nonginongi vaniau kiki inau vania na Taovia nimu God, mo ko nongia ke naua me ke gini douvisutugua na limaqu!"

Maia na propete e nongia na Taovia, ma na limana na taovia tsapakae e douvisutugua. ⁷ Mi tana, maia na taovia tsapakae e tsarivanja na propete, "Ko mai ma kaita ka vano i valequ inau, mo ko mutsa gamu. Minau sauba kau voligo rongona na omea igoe o nauvaniau."

⁸ Ma na propete e tsarivanja, "Atsa moa ti vaga igoe ko sauvaniau na turina popono nimu tamani, me utu saikesa kau vano kolugo se kau mutsa se kau inu kolugo. ⁹ Maia nogo na Taovia e ketsaliau kau laka goto na galiana se na inuviana sa omea, ma kau laka goto na liuvitugua i valequ tana sautu inau au liumai nogo i konina." ¹⁰ Me vaga ia, maia e tau goto liuvisu tana

sautu e liumai nogo i konina, me liuvisu kesa tana sautu segeni.

Kesa na Propete Tuqatuqa ni Betel

¹¹ Mi tana tagu nogo ia me totu i Betel kesa na propete tuqatuqa. Migira na dalena ara mai i konina mara turupatu vania na omea aia na propete ni Juda e naua i Betel tana dani ia, ma na omea e tsarivanja a Jeroboam na taovia tsapakae. ¹² Maia na propete tuqatuqa e veisuagira, “?Miava aia e liu bâ kalina e visu?” Migira ara tsarivanja tana e liu bâ na propete ia, ¹³ maia e raigira kara vangarau vania nina asi. Mara nauvaganana ia, maia e sagekae tana nina asi, ¹⁴ me tsarimurina na propete ni Juda, me ba tsodoa kalina aia e tototu i vavana kesa na gai loki. Me veisuâ, “?Laka igoe nogoria na propete e talumai i Juda?”

Ma na mane ia e tsarivanja, “Eo, inau nogoria.”

¹⁵ Maia na propete tuqatuqa e tsarivanja, “Ko mai ma kaita ka vano i valequ inau, mo ko mutsa koluau.”

¹⁶ Maia na propete ni Juda e tsaria, “Inau e utu vaniau kau visu kolugo i vera ma kau sage i valem. Me utu goto kau gania sa omea se kau inu kolugo ieni, ¹⁷ rongona na Taovia nogo e ketsaliau kau laka goto na gania se na inuviana sa omea, ma kau laka goto na liuvisu i vera tana sautu au liumai nogo i konina.”

¹⁸ Maia na propete tuqatuqa ni Betel e tsarivanja, “Inau goto kesa na propete atsa vaga goto igoe, mi tana nina ketsa nogo na Taovia ti kesa na angelo e mai me tsarivaniau laka kau dulikoluvisugo i valequ ma kau palago na breidi ma na kô.” Ma na propete tuqatuqa ia e peropero moa.

¹⁹ Me vaga ia, maia na propete ni Juda e visutugua i vera kolua na propete tuqatuqa ia me ba mutsa kolua. ²⁰ Mi kalina ara ka tototu moa tana bela na mutsa ma nina goko na Taovia e labamai i konina na propete tuqatuqa, ²¹ maia e gudato me tsarivanja na propete ni Juda, “Na Taovia e tsaria laka igoe o petsakoe vania mo tau nogo naua na omea aia e ketsaligo ko naua. ²² Migoe o tû mo visutugua i vera mo ba mutsa tana nauna aia e tongo vanigo. Mi tana rongona igoe o nauvaganana ia, me sauba ko mate, ma na konimu e utu kara qilua tana vatulumaqira na mumuamu.”

²³ Mi kalina ara ka mutsa sui, maia na propete tuqatuqa e vangarau vania na propete ni Juda kesa na asi, ²⁴ maia e sagekae i konina me vano. Mi sautu, e ba tsodoa kesa na laeone, ma na laeone ia e gati matea. Ma na konina e tsatsaro lê i sautu, ma na asi ma na laeone ara ka tutû moa i ligisana. ²⁵ Mara visana na mane ara liumai i tana mara reia na konina e tsatsaro lê i sautu, ma na laeone e tutû varangisia. Migira ara vano saviliu i Betel mara ba turupatuna na omea ara reia i sautu.

²⁶ Mi kalina na propete tuqatuqa e rongomia na turupatu vaga ia, maia e tsaria, “!Aia nogoria na propete e petsakoe vania na Taovia me tau muria nina ketsa! Ma na Taovia nogo e moloa kesa na laeone ke gati mate-sia, vaga nogo na Taovia e tsaria sauba ke laba vaga vania.” ²⁷ Mi muri, maia e tsarivanigira na dalena, “Kamu vangarau vaniau niqû asi.” Migira ara nauvaganana ia. ²⁸ Maia e sagekae i konina nina asi me vano, me ba reia na konina na propete e tsatsaro lê tana sautu, mi kaira na asi ma na laeone ara ka tutû moa i ligisana. Ma na laeone e tau goto gania na konina me tau goto ngaoa na gatiana na asi. ²⁹ Maia na propete tuqatuqa e sulukaea na konina, me moloa i gotuna nina asi, me advisutugua i Betel na tangisiana ma na qilua. ³⁰ Maia e ba qilua tana nina vatuluma segeni nogo, maia migira goto na dalena ara tangisia mara tsaria, “!Vaikiki kulaqu, kulaqu kiki igoe!” ³¹ Mi kalina ara qilua sua aia, maia na propete tuqatuqa e tsarivanigira na dalena, “Kalina kau mate inau, au ngaoa kamu qilua tana vatuluma iani, ma kamu moloa na koniku inau i ligisana na konina aia. ³² Ma na tsaqina na goko vaga nogo na Taovia e ketsalia aia ke vealaginia na belatabu i Betel, migira goto pipi na naua gana na samasama tana vera sui i laona na Samaria, sauba manana nomoa kara laba vaga aia e katevulagia.”

Nina Sasi Loki Sosongo a Jeroboam

³³ Ma Jeroboam na taovia tsapakae ni Israel e tau goto mololea na nauana na sasaga tabaru, me tavongani viligira babâ moa visana na manetabu i laoqira na tamadale bamai lê moa kara aqo tana belatabu aia nogo e logogira. Maia e molokaegira mara lia manetabu ase moa e ngaoa ke lia na manetabu. ³⁴ Ma na sasi iani aia na sasi loki sosongo, maia nogo e tsukia te e gini puka popono nina aqotagao, mara gini matemotu igira nina tamadale sui.

Na Mateana na Dalena Mane a Jeroboam

14 Mi tana tagu ia, maia a Abija na dalena mane a Jeroboam na taovia tsapakae e lobogu loki sosongo. ² Ma Jeroboam e tû me tsarivanja na tauna, “Ko tû mo ko naua kesa na omea ma kara gini tau reigadoviginigo, mo ko vano i Silo i tana e totu a Ahija na propete, aia nogo e tsarivaniau laka kau lia na taovia tsapakae tana Israel. ³ Ko adibavania ke sangavulu gana sivona breidi, me ke visana gana breidi puipui, me kesa na tosu na bulumitsua. Mo ko ba veisuâ nagua sauba ke laba vania ka daleda, maia sauba ke tsarivulagia vanigo.”

⁴ Maia e tû, me vano i Silo tana valena a Ahija. Ma Ahija e tuqatuqa sosongo nogo me koko goto na matana. ⁵ Ma na Taovia nogo e tsarivanja laka aia na

tauna a Jeroboam sauba ke mai me ke veisuâ tana rongona na dalena e lobogu loki. Ma na Taovia nogo e tsarivania a Ahija na omea aia ke tsarivania.

Mi kalina na tauna a Jeroboam e ba laba, me gini malapalu laka aia e kesa segeni na tinoni. ⁶ Mi kalina a Ahija e rongomia laka kesa e sagemai i matsapa, maia e tsaria, "Ko sagemai. Inau au donaginigo nogo laka igoe na tauna a Jeroboam. ?Rongona gua ti igoe o malapalu laka igoe o kesa segeni tinoni? Inau au tamani-na kesa na turupatu seko vanigo. ⁷ Ko visu bâ mo ko turupatuna vania a Jeroboam laka iani nogo na omea na Taovia na God ni Israel e tsarivania: 'Inau segeniqu nogo au viligo i laoqira na tinoni sui mau molokaego igoe ko tagaovigira niqiu tinoni ni Israel. ⁸ Inau au adiliginogoa na aqotagao tanigira na kukuana a David mau sau vanigo nogo igoe. Migoe o tau vaga a David niqiu maneaqo, aia e totukakai kalavata i koni-qu, me muridougira pipi sui niqiu ketsa, me naua moa na omea e goto i mataqu. ⁹ Igoe o tsukigira na sasi loki sosongo bâ liusigira igira ara tagao ida vanigo igoe. Igoe o tsonikidaqu inau, mo tsaiau me gini momosa loki na tobaqu tana rongona o aqosiginigira na tapala na titinonina na god peropero ma na nununa na omea lê gana na samasama vaniaqira. ¹⁰ Mi tana rongona nogo igoe o naugira na omea vaga gira, ti inau sauba kau moloa na omea seko loki ke gado i koniqira nimu puku taovia, ma kau labumatesigira sui lakalaka igira na kukuamu mane, tû tana baka me tsau tana tinoni loki. Sauba kau salaligigira sui vaga moa kalina ara boroligia na tae na buluka. ¹¹ Asei moa i laona nimu tamadale igoe ke mate i laona na verabau, me sauba igira na paî kara gania na koniqira, masei moa ke mate tana poi mangasâ sauba igira na manusata kara gania na koniqira. Inau nogoria na Taovia au tsaria na omea iani.' "

¹² Ma Ahija e goko babâ vania na tauna a Jeroboam me tsaria, "Kalina ia ko visutugua i veramu. Mi kalina tsotsodo igoe ko sage bâ i laona na vera, maia na dalemu mane ia sauba ke mate. ¹³ Migira sui lakalaka na tinoni ni Israel sauba kara tangisia ma kara qiludoua, rongona aia lelê moa i laoqira sui nina tamadale a Jeroboam e dou i matana na Taovia na God ni Israel. ¹⁴ Ma na Taovia sauba ke molokaeka ke kesa segeni na taovia tsapakae vanigira na Israel, maia sauba ke matesigira sui lakalaka na puku taovia konina a Jeroboam. ¹⁵ Na Taovia sauba ke kedegira na Israel, ma na Israel sauba ke sese vaga moa na gaugau e tû tana tsatsalina na kô. Maia sauba ke vutiligigira na tinoni ni Israel tania na kao dou iani aia e saunogoa vanigira na mumuaqira, me sauba ke sarangasigira bâ i tabana bâ na Kô Euprates, tana rongona igira ara tsaia me gini momosa loki na tobana tana aqosiaqira na titinonina na god daki ko Asera. ¹⁶ Na Taovia sauba ke piloligi tanigira na Israel rongona a Jeroboam e sasi i matana

na Taovia me raqa sasiligira goto na tinoni ni Israel mara puka sui tana sasi."

¹⁷ Maia na tauna a Jeroboam e visutugua i Tirsia. Mi kalina tsotsodo e sage bâ i valena, ma na baka ia e mate pitsu. ¹⁸ Migira sui na tinoni ni Israel ara tangisia mara qilua, vaga nogo na Taovia e katevulagia tana mangana nina maneaqo a Ahija na propete.

Na Mateana a Jeroboam

¹⁹ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Jeroboam na taovia tsapakae e naugira, migira na vailabu danga aia e naugira, me koegua na vavanona nina aqotagao, ara maretsunagira sui i laona na papi ara soaginia *Na Turupatuna Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.²⁰ A Jeroboam e taovia tsapakae i laona e rukapatu ruka na ngalitupa. Maia e mate mara qilua, maia Nadab na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Rehoboam na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Turupatu Dato 11:5-12:15)

²¹ A Rehoboam na dalena a Solomon e vati sangavulu kesa nogo na ngalitupana kalina aia e lia na taovia tsapakae tana Juda. Maia e tagao i Jerusalem i laona e sangavulu vitu na ngalitupa. I Jerusalem aia nogo na verabau aia na Taovia e vilinogoa i laona na butona kao popono ni Israel, laka i tana nogo kara samasama vania. Ma na tinana a Rehoboam aia nogo ko Naama ni Amon.

²² Migira na tinoni ni Juda ara sasi loki sosongo i matana na Taovia mara tsaia me gini momosa loki bâ na korena vanigira liusia bâ na omea seko sui igira na mumuaqira ara naunogoa. ²³ Ara aqosigira danga na sasana gana na mani samasama vaniaqira na god peropero, mara vaturikaegira visana na tuguru vatu ma na nununa ko Asera gana kara samasama vanigira i kelana na tetena mi vavaqira na auna na gai. ²⁴ Ma na omea seko liuliu bâ, ara totu visana na mane ma na daki ara aqosia niqira aqo na rebi tana nauna tana ara samasama igira na tinoni ponotoba. Migira na tinoni ni Juda ara nautonia pipi na omea paluvangamaga ara naua igira na tinoni aia na Taovia e tsialigigira tania na kao ia kalina igira na Israel ara maimai moa i sautu laka kara sagemai i laona na kao ia.

²⁵ Mi tana tsegenina ngalitupa nina aqo tagao a Jeroboam, maia Sisak na taovia tsapakae ni Ejipt e mai me bokia na Jerusalem. ²⁶ E laugira pipi sui na omea lokimatena i laona na na Vale Tabu ma na valena na taovia tsapakae, kolugira goto na tako qolumila aia a Solomon e aqosigira. ²⁷ Maia a Rehoboam na taovia tsapakae e aqosigira visana na tako tapalamila na tuguqira na tako qolu ara laugira, me mololakagira i koniqira na mane reitutugu matsapa na valena kara

reitutugugira. ²⁸ Me pipi kalina aia na taovia tsapakae e tû na vano lotu i laona na Vale Tabu, migira na mane matali ara kalagaigira bâ na tako, mi muri mara ba molovisugira tana vokiqira segeni.

²⁹ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia a Rehoboam na taovia tsapakae e naugira, ara maretsunagira sui i laona na papi ara soaginia *Na Turupatuna Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Juda*.³⁰ Mi tana tagu popono ia, mi kaira a Rehoboam ma Jeroboam ara ka vaigalagi saviliu. ³¹ Ma Rehoboam e mate mara qilua tana vatulumagira na taovia tsapakae tana Verana David, maia Abija na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Abija na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Turupatu Dato 13:1–14:1)

15 Mi tana sangavulu alunina ngalitupa nina aqo tagao a Jeroboam na taovia tsapakae ni Israel, maia Abija e lia na taovia tsapakae tana Juda, ² maia e tagao i Jerusalem i laona e tolu na ngalitupa. Ma na tinana aia ko Maaka na dalena a Absalom. ³ Maia e naugira na sasi loki atsa vaga moa e naua na tamana, me tau totu kakai kalavata i konina na Taovia nina God vaga a David na mumuana loki e naua. ⁴ Mi tana rongona nogo a David ti aia na Taovia nina God e molovania a Abija kesa na dalena mane ke tangolidatoa nina aqo tagao i Jerusalem, ma na Jerusalem ke gini totu pukuga kalavata. ⁵ Na Taovia e naua na omea vaga ia rongona a David e naua na omea e dou i matana aia, me tau goto peâ sa nina ketsa, me ngiti sasi e naua aia lelê moa tana rongona a Uria na Het. ⁶ Na vaigalagi e tuturiga ka levugaqira kaira a Rehoboam ma Jeroboam e vavano babâ goto tana maurina popono a Abija. ⁷ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Abija e naugira, ara maretsunagira sui i laona na papi ara soaginia *Na Turupatuna Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Juda*.

⁸ Ma Abija e mate mara qilua tana Verana a David, maia Asa na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Asa na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Turupatu Dato 15:16–16:6)

⁹ Mi tana rukapatunina ngalitupa nina aqo tagao a Jeroboam na taovia tsapakae ni Israel, a Asa e lia na taovia tsapakae tana Juda, ¹⁰ maia e tagao i Jerusalem i laona e vati sangavulu kesa na ngalitupa. Ma na kavena aia ko Maaka na dalena daki a Absalom. ¹¹ A Asa e naua moa na omea e dou i matana na Taovia, vaga nogo e naua a David na mumuana. ¹² Maia e tsialigigira sui tania na verana pipi sui na mane ma na daki rebi ara aqo tana nauna ara samasama igira na ponotoba, me adiligigira goto na titinonina na god peropero ara

aqosia igira ara ida vania. ¹³ Me aditsunâ ko Maaka na kavena tania nina sasana na totukae vaga na tinana na tamana a Asa, rongona aia e aqosia kesa na titinonina marasibiga ko Asera na god daki. Ma Asa e kavitsunâ na titinoni ia me kodoa tana Poi ni Kidron. ¹⁴ Me atsa moa a Asa e tau toroutsanigira sui pipi niqira naua na mani samasama igira na ponotoba, maia e totukakai nomoa i konina na Taovia tana maurina popono. ¹⁵ Maia e bâ me mologira i laona na Vale Tabu igira sui na omea aia na tamana e sauvaninogoa God, kolugira goto na omea ara aqosiginia na qolumila ma na siliva aia segenina nogo e sauvania God.

¹⁶ A Asa na taovia tsapakae ni Juda, ma Baasa na taovia tsapakae ni Israel ara vaigalagi tana tagu popono kaira ara ka tangolia na aqo tagao. ¹⁷ Ma Baasa e sage i laona na Juda me tuturiga na logoana na vera ni Rama gana ke gini utusiginia na sautu na mani liu tsunasage tana Juda. ¹⁸ Mi tana ma Asa na taovia tsapakae e tû me adigira sui na siliva ma na qolumila ara totuvisu i laona na Vale Tabu ma na valena segeni goto, me mologira visana nina mane sasanga kara bâ i Damaskus ma kara saugira vania a Benhadad na taovia tsapakae ni Siria, aia na dalena a Tabrimon ma na kukuana a Hesion, ma kara tsarivaganana vania iani, ¹⁹ “E dou ti vaga kaita ka ka aqosai vaga ara ka naua kaira ka tamada i sau. Ko tamidoua na adiana na siliva ma na qolumila girani au sau ngiti niqo vangaalaka vanigo. Mi kalina ia migoe ko kutia nimu aqosai o naunogoa kolua a Baasa na taovia tsapakae ni Israel, rongona aia ke gini adiligigira nina mane vaumate tania niqo butona na kao inau.”

²⁰ Maia Benhadad e tabea nina goko a Asa me mologira na taovia tagao na mane vaumate kolugira niqira alaala kara bâ na bokiaqira visana na vera tana Israel. Mara tangoligira i Ijon, mi Dan, mi Abel Bet Maaka, ma na nauna varangisia na Reku ni Galilii ma na butona kao popono ni Naptali. ²¹ Mi kalina a Baasa na taovia tsapakae e rongomia e laba na omea vaga ia, maia e mololea na logoana na vera i Rama me visutugua i Tirsas.

²² Mi muri maia Asa na taovia tsapakae e moloketsa vanigira na vera popono tana Juda, laka igira sui lakalaka na tinoni kara vaisangagi na kalagailigiana tania i Rama igira na vatu ma na pava aia Baasa e gini aqo tana logoana na vera ia. Ma Asa e gini aqo na omea girani na logoana na vera ni Mispa, mi Geba goto aia kesa na verabau tana butona na kao ni Benjamin.

²³ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Asa na taovia tsapakae e naugira, ma nina aqo malagai ma na vera aia e logogira, ara maretsunagira sui i laona na papi ara soaginia *Na Turupatuna Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Juda*.²⁴ Mi kalina aia e tuqatuqa nogo, me gadovia kesa na lobogu tana tua-

na me gini logu. Ma Asa e mate mara qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae tana Verana a David, maia Jehosapat na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Nadab na Taovia Tsapakae Tana Israel

²⁵ Mi tana rukanina ngalitupa nina aqo tagao a Asa na taovia tsapakae tana Juda, maia Nadab na dalena a Jeroboam e lia na taovia tsapakae tana Israel. Maia e tagao i laona e ruka na ngalitupa. ²⁶ Vaga saikesa nogo e naua na tamana tana idana, aia e sasi sosongo i matana na Taovia me ida seko vanigira na Israel mara gini puka sui tana sasi.

²⁷ Ma Baasa na dalena e Ahija tana puku konina a Isakar, e voroganamate a Nadab me labumatesia kalina a Nadab ma nina alaala na mane vaumate ara tupolia na verabau ni Gibeton tana Pilistia. ²⁸ Ma na omea vaga ia e laba i laona na tolunina ngalitupa nina aqotagao a Asa na taovia tsapakae tana Juda. Mi tana, ma Baasa e tugua a Nadab me lia na taovia tsapakae tana Israel. ²⁹ Maia e tuturiga saviliu me matesiaqira na tinoni sui i laona nina vungu popono a Jeroboam. Vaga na omea e tsarinogoa na Taovia tana mangana nina maneaqo a Ahija na propete ni Silo, ara matesigira sui lakalaka na tinoni i laona nina vungu a Jeroboam, me tagara goto ke kesa ke pipidi. ³⁰ Me laba na omea vaga ia tana rongona a Jeroboam e tsaia me gini momosa loki na tobana na Taovia na God ni Israel, tana nina sasi danga aia e naugira me tsukia migira Israel ara gini puka goto tana sasi.

³¹ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Nadab e naugira ara maretsunagira sui i laona *Na Turupatuna Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.³² Mi kaira a Asa na taovia tsapakae ni Juda ma Baasa na taovia tsapakae ni Israel ara ka vaigalagi tana tagu popono kaira ara ka tangolia na aqotagao.

A Baasa na Taovia Tsapakae tana Israel

³³ Mi tana tolunina ngalitupa nina aqotagao a Asa na taovia tsapakae tana Juda, maia Baasa na dalena a Ahija e lia na taovia tsapakae kaputia na Israel popono, me tagao i Tirsa i laona e rukapatu vati na ngalitupa. ³⁴ Vaga saikesa nogo e naua a Jeroboam na taovia tsapakae tana idana, aia goto a Baasa e sasi i matana na Taovia me ida seko vanigira na Israel mara gini puka sui tana sasi.

16 Ma na Taovia e goko vania a Jehu na propete aia na dalena a Hanani me ketsalia ke ba tsarivanja a Baasa na goko vaga iani, ² "Tana idana igoe o tau saikesa vaga sa omea, minau nogo au molokaego igoe ko ida vanigira niqunoni ni Israel. Mi kalina ia migoe o naua na sasi loki vaga nogo e naua a Jeroboam, mo ida seko vanigira niqunoni mara gini pu-

ka sui tana sasi. Ma niqira sasi igira e tsaia me gini momosa loki na tobaqu inau, ³ me vaga ia, minau sauba kau matesigo igoe migira sui lakalaka nimu vungu, vanga nogo au naunogoa vania a Jeroboam. ⁴ Asei moa i laona nimu vungu igoe ke mate i laona na verabau, igira na pai sauba kara gania na koniqira, masei moa ke mate tana poi mangasâ sauba igira na manusata kara gania na koniqira."

⁵ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Baasa e naugira, ma nina aqo malagai sui, ara maretsunagira sui i laona na papi ara soaginia *Na Turuptauna Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.⁶ Ma Baasa e mate mara qilua i Tirsa, ma Ela na dalena e tugua tamana tana nina aqo tagao. ⁷ Ma na goko aia na Taovia e molovania a Jehu na propete kalgira a Baasa ma nina vungu, e molobâ vanigira rongona nogo na sasi danga a Baasa e naugira i matana na Taovia. Aia e tsaia me gini momosa loki na tobana na Taovia, me tau moa tana rongona na sasi aia e tsukia, vaga saikesa nogo e naua a Jeroboam na taovia tsapakae tana idana, mi tana rongona goto aia e matesigira sui lakalaka na tinoni i laona nina vungu a Jeroboam.

A Ela na Taovia Tsapakae tana Israel

⁸ Mi tana rukapatu ononina ngalitupa nina aqotagao a Asa na taovia tsapakae tana Juda, maia Ela na dalena a Baasa e lia na taovia tsapakae tana Israel, me tagao i Tirsa i laona e ruka moa na ngalitupa. ⁹ Ma Simri, aia e kesa vidaqira igira nina mane sasanga na taovia tsapakae me reitutugugira na turina popono nina terê. Maia e tû me voroganamate a Ela na taovia tsapakae. Me kesa dani i Tirsa, ma Ela e bâ me inubule i valena a Arsa aia e reitutugua na valena na taovia tsapakae. ¹⁰ Ma Simri e sage bâ tana vale ia me labumatesia a Ela, mi muri maia e tugua me lia na taovia tsapakae. Ma na omea vaga ia e laba i laona na rukapatu vitunina ngalitupa nina aqotagao a Asa na taovia tsapakae tana Juda.

¹¹ Mi kalina tsotsodo a Simri e lia na taovia tsapakae, maia e tû, me labumatesigira sui na tinoni i laona nina vungu a Baasa. Me tau goto pipidi kesa na mane i laogira na kamana ma na kulana. ¹² Me vaga ia, ma Simri e labumatesigira sui lakalaka na tinoni i laona nina vungu a Baasa vaga nogo e tsari idanogoa na Taovia tana mangana a Jehu na propete, laka sauba ke laba vania a Baasa ma nina vungu. ¹³ Tana rongona nogo kaira a Baasa ma Ela na dalena ara ka samasama vanigira na god peropero, mi tana rongona goto ara ka raqa sasiligira na Israel mara gini puka sui tana sasi, te e gini tsaia na korena na Taovia na God ni Israel. ¹⁴ Migira sui lakalaka na omea tavosi goto aia Ela e naugira, ara maretsunagira sui i laona na papi ara soaginia *Na*

Turupatuna Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel.

A Simri na Taovia Tsapakae tana Israel

¹⁵ Mi tana rukapatu vitunina na ngalitupa nina aqotagao a Asa na taovia tsapakae tana Juda, maia Simri e totu i Tirsa me tagaovi kaputia na Israel popono i laona e vitu lelê moa na dani. Mi tana tagu ia, migira na alaala na mane vaumate ni Israel ara poli pononogoa na verabau ni Gibeton tana Pilistia. ¹⁶ Mi kalina igira ara rongomia laka a Simri e voroganamate na taovia tsapakae me labumatesinogoa, mi tana tagu tsotsodo nogo ia igira ara tû, mara molokaea a Omri niqira taovia na mane malagai ke lia na taovia tsapakae tana Israel. ¹⁷ Ma Omri migira sui nina alaala na mane vaumate ara mololea i Gibeton mara vano na bokiana na verabau ni Tirsa. ¹⁸ Mi kalina a Simri e morosia laka ara tangolinogoa na vera ia, maia e ba sage i laona na voki i levugana tsotsodo na valena, me mololakena na vale maia e iru kolua na vale. ¹⁹ Vaga saikesa nogo a Jeroboam e nau idanogoa, aia goto e naua na omea seko i matana na Taovia tana sasi aia segeni e tsukigira, me idagana goto vanigira na tinoni ni Israel mara gini puka sui tana sasi. ²⁰ Migira sui lakalaka na omea tavosi goto aia Simri e naugira, kolugotoa na turupatuna nina voroganamate a Ela, ara maretsunagira sui i laona na papi ara soaginia *Na Turupatuna Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel.*

A Omri na Taovia Tsapakae tana Israel

²¹ Migira na tinoni ni Israel ara tavota ruka: visana vidaqira ara ngaoa a Tibni na dalena a Ginat ke lia na taovia tsapakae, migira visana ara ngaoa a Omri. ²² Mi tana susuina, migira ara sanga tabana konina a Omri e mana gaqira. Maia Tibni e mate, ma Omri e lia na taovia tsapakae. ²³ Me vaga ia, mi laona na tolu sangavulu kesianina ngalitupa nina aqotagao a Asa na taovia tsapakae tana Juda, maia Omri e lia na taovia tsapakae tana Israel, me tagao i laona e sangavulu ruka na ngalitupa. Mi laona e ono na ngalitupa aia e totu i Tirsa, ²⁴ mi muri me voliginia na tetena ni Samaria e ono na toga na tavina na siliva i konina kesa na mane ara soaginia a Semer. Mi tana maia Omri e logoa kesa na vera loki i kelana na tetena ia, me barapoliginia na baravatu kakai me soaginia i Samaria, tangomalavuginia a Semer aia e tamanina na tetena ia tana idana. ²⁵ Ma Omri e naua na sasi loki bâ i matana na Taovia liusigira sui igira ara tagao idavanja. ²⁶ Vaga saikesa nogo e naua a Jeroboam tana idana, aia goto e tsaia me gini momosa loki na tobana na Taovia na God ni Israel, tana rongona nogo nina sasi segeni aia, me raqa sasiligira goto na tinoni ni Israel mara gini puka sui tana sasi, mara samasama vanigira na god peropero.

²⁷ Migira sui lakalaka na omea tavosi goto aia Omri e naugira, ma nina aqo malagai sui, ara maretsunagira sui i laona na papi ara soaginia *Na Turupatuna Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel.*²⁸ Ma Omri e mate mara qilua i Samaria, ma Ahab na dalena e tugua tamana tana nina aqotagao.

A Ahab na Taovia Tsapakae tana Israel

²⁹ Mi tana tolu sangavulu alunina ngalitupa nina aqotagao a Asa na taovia tsapakae tana Juda, maia Ahab na dalena a Omri e tugua tamana me lia na taovia tsapakae tana Israel, me tagao i Samaria i laona e rukapatu ruka na ngalitupa. ³⁰ Maia Ahab e naua na sasi loki bâ i matana na Taovia liusigira sui lakalaka igira ara tagao idavanja. ³¹ Me tau tugua aia ke reinunu moa na nauana na sasi vaga e naunogoa a Jeroboam na taovia tsapakae; maia e tû me naulusia bâ me ba taugâ ko Jesebel na dalena daki a Etbaal na taovia tsapakae ni Sidon, me sanga na samasama vania Baal. ³² E logoa kesa na valetabu vania Baal i Samaria, me aqosigotoa kesa na belatabu vania me molosagea ke totu i laona na valetabu ia. ³³ Me molokaegotoa kesa na nununa ko Asera na god daki. Maia e naugira goto danga bâ na omea e tsaia me gini momosa loki na tobana na Taovia na God ni Israel, liusigira na omea ara naua igira sui lakalaka na taovia tsapakae ni Israel ara idavanja. ³⁴ Mi tana tagu e taovia tsapakae a Ahab, maia Hiel ni Betel e logo visutugua na vera ni Jeriko. Mi kalina aia e moloa na papakana na vera ni Jeriko, mi tana e mate a Abiram na dalena mane botsa ida. Mi kalina e molokaea na matsapakapuna na vera me mate goto a Segub na muritibaka, vaga nogo e kate idanogoa na Taovia tana mangana a Josua na dalena a Nun.

A Elija ma na Tagu na Uvirau

17 Me kesa dani, maia Elija na propete ni Tisbe tana Gilead e bâ me tsarivanja a Ahab na taovia tsapakae, "Tana asana na Taovia na God mamauri ni Israel aia inau au aqo vania, inau au tsarivanigo laka e utu goto ke puka na kolobu se ke tumu goto na usa i laona ke ruka se ke tolu na ngalitupa ke mai poi tsau kalina inau kau tsaria ke tumu."

² Mi muri maia na Taovia e tsarivanja a Elija, ³ "Ko tû mo ko mololea na nauna iani mo ko vano tabana i longga, mo ko taopoi i ligisana na masarina na Kô Kerit, tabana i longga na Jordan. ⁴ Ma na masarina na kô nogo ia sauba ko inu, minau au ketsaligira nogo visana na kaokao kara adi bâ vanigo gamu mutsa i tana."

⁵ Ma Elija e rongomangana na Taovia me tû me ba totu i ligisana na masarina na Kô Kerit. ⁶ Maia e inuvia na kô tana masarina ia, me gania na breidi ma na kamatsina igira na kaokao ara adimai vania pipi tana

matsaraka ma na ngulavi. ⁷ Me tau oka i muri ma na masarina na kô ia e mamatsa takuti rongona e tau tumu sa usa.

A Elija Maia na Daki Tinamate ni Sarepat

⁸ Mi muri ma na Taovia e tsarivania a Elija, ⁹ "Mi kalina ia igoe ko tû, mo ko vano i Sarepat varangisia i Sidon, mo ko totu i tana. Inau au ketsalinogoa kesa na daki tinamate e totu i tana ke palago igoe." ¹⁰ Me tû a Elija me vano i Sarepat. Mi kalina e ba tsau tana matsapana na verabau ia, mi tana e reia kesa na daki tinamate e lave lake. Ma Elija e tsarivania, "Goena ko sao gaqu kô ma kau inu." ¹¹ Mi kalina e aligiri na daki na vano sao kô, maia Elija e goko bâ vania me tsaria, "Mo ko tatangomai vaniau goto sa pigena bredi."

¹² Ma na daki ia e tsarivania, "Tana asana nogo na Taovia mamauri aia nimu God, inau au gini vatsa laka au tau tamanina sa bredi. E kesa lelê moa na kakarona tetelo na pulaoa e totuvisu tana popo, me kesa lelê moa na kukuduna tetelo na oela tana tosu. Minau au mai ieni na lave lake, ma kau visu i vera ma kau bitia kesa moa na bredi tetelo vanikagami dalequ minau. Aia na susuina saikesa ka gamami mutsa kami ka gania, mi muri ma kami ka pitua moa na mate."

¹³ Ma Elija e tsarivania, "Ko laka goto na gini boe. Ko bâ moa mo ko aqosia na mutsa vaga o tsaria. Mo ko ida ko aqositalua kesa na sivona bredi tetelo mo ko adimai vaniau, mi muri ti igoe ko aqosigotoa ke visana vanikagamu dalemu. ¹⁴ Rongona na Taovia aia na God ni Israel e goko me tsarivaganana, 'Na pulaoa i laona na popo e utu ke sui saikesa, ma na oela i laona na tosu e utu ke kora pitsu, poi ke tsau tana dani inau na Taovia kau molomaitugua na usa.'" ¹⁵ Ma na tinamate ia e tû me vano, me naua na omea vaga e tsaria a Elija. Mi tugira ara tu tamanina tu gaqira mutsa e tugugira gana ke danga na dani. ¹⁶ Me vaga saikesa nogo na Taovia e vekenogoa vania a Elija, na pulaoa ia e tau sui saikesa i laona na popo, ma na oela e tau kora pitsu i laona na tosu.

¹⁷ Me kesa tana tagu i murimai, ma na dalena mane na daki tinamate ia e lobogu loki, me loki babâ nina lobogu me mate. ¹⁸ Ma na daki tinamate e tsarivania a Elija, "?Igoe nina maneaqo God, egua ti o nauvananana vaniau? ?Laka o gini mai ieni na kateli vaniana God niqû sasi inau, ma na nauana goto me ke gini mate na dalequ?"

¹⁹ Ma Elija e tsarivania na daki, "Ko adimaivaniau na dalemu." Ma Elija e adia na baka tania na limana tinana, me kalagaidatoa tana voki i gotu i tana e totu aia, me tsarovaginia tana nige. ²⁰ Maia e nonginongi dato me tsaria, "?Taovia niqû God, egua ti o nauvania na daki tinamate iani na omea seko melumeluga vaga ia? !Aia e tobadou sosongo me reitutugudouau inau,

mi kalina eni, migoe o tû mo matesivania na dalena!"

²¹ Mi tana e tû a Elija, me ba tsaro kovoragi i konina na baka tolu kalina, me nonginongi vaga iani, "!Taovia niqû God, ko maurisivisia na baka iani!" ²² Ma na Taovia e rongomia nina nonginongi a Elija, ma na baka e tuturiga na magomago laba tugua.

²³ Ma Elija e aditsunatugua na baka tana voki i lao, me ba tusuvania na tinana me tsarivania, "!Ko reia, e mauritugu na dalemu!"

²⁴ Ma na daki tinamate e goko me tsarivania, "!Eo, mi kalina ia inau au donaginia laka igoe nogo nina maneaqo God, ma na Taovia e goko manana tana mangamu igoe!"

A Elija Migira Nina Propete Baal

18 Me kesa tana tagu i muri, i laona na tolunina ngalitupana na uvirau, ma na Taovia e tsarivania a Elija, "Ko vano mo ko ba laba i matana a Ahab na taovia tsapakae, minau sauba kau naua me ke tumutugua na usa." ² Mi tana ma Elija e tû me aligiri na vano.

Mi tana tagu nogo ia ma na uvirau tana Samaria e seko tana e vota me visu. ³ Mi tana ma Ahab e soamaia a Obadia, aia nogo e reitutugua na valena na taovia tsapakae. Ma Obadia e tinoni dou me tutunina kakai na Taovia, ⁴ mi kalina ko Jesebel e labumatesigira nina propete na Taovia maia a Obadia e molopoigira kesa sangatu na propete i laona e ruka na vatuluma, me votaruka gira i laona e ruka na alaala, tsege sangavulu i laona kesa na alaala, me tusuvanigira na mutsa ma na kô na inu. ⁵ Ma Ahab e tsarivania a Obadia, "Ida kaita ma ka ba morosigira pipi sui na vuravura ma na ovona na kô i laona na kao popono. Tau utu ti ka ba tsodoa na buruburu ke tugugira na ose ma na asi ma kara gini mauri, ma kara tau mate lê ke visana vidaqira." ⁶ Mara ka vota iava tana butona na kao ke liu bâ kesa me ke togavi vidana, mi kaira ara ka tû, mara ka liu bâ tavosi nauna.

⁷ Mi kalina a Obadia e vavano moa i sautu mi tana e ba tavongani tsodoa a Elija. Maia e reigadovia saviliu me tsuporu tsuna i matana me veisuâ, "?Laka a Elija manana nogoria igoe?"

⁸ Ma Elija e tsaria, "Eo, a Elija nogoria inau. Ko vano igoe mo ko ba tsariavana a Ahab nimu taovia tsapakae laka inau ieni."

⁹ Ma Obadia e tsarivania, "Laka na sasi gua au naua inau ti o moloau tana mate me ke labumatesiau a Ahab na taovia tsapakae? ¹⁰ Tana asana nogo na Taovia mamauri aia nimu God, au vatsa laka na taovia tsapakae e tsonilalavemu sosongo igoe i laona pipi sui na vera tana barangengo popono. Me pipi kalina na taoviana kesa tana vera ke tsarivania laka igoe o tau totu i laona na verana aia, ma Ahab e raia na taovia ia

ke vatsa laka ara tau manana reilakamu igoe i laona na verana. ¹¹ ?Megua kalina ia laka o ngaoa igoe inau kau ba tsarivania a Ahab laka igoe ieni? ¹² ?Ma ti vaga kalina inau kau vano ma nina tarunga na Taovia ke adivanogo igoe sa nauna segeni i tana kagami kami ka tau dona, me ke gua? Mi muri, kalina inau kau ba tsarivania a Ahab laka igoe o totu ieni, me ke mai aia me ke tau reigo ieni, me sauba aia ke labumatesiau inau. Mo ko padatugua igoe laka inau au tutunina kakai na Taovia tumai nogo tana bakaqu. ¹³ ?Me laka o tau vati rongomia moa igoe kalina ko Jesebel e labumatesigira nina propete na Taovia, minau au molopoigira e kesa sangatu na propete i laona e ruka na vatuluma, mara tsege sangavulu i laona kesa, mau palagira na mutsa ma na kô? ¹⁴ ?Me koegua vaga igoe ti o raiginiau inau kau bâ kau tsarivania na taovia tsapakae laka igoe ieni? !Maia sauba ke labumatesiau manana ia!”

¹⁵ Ma Elija e tsarivania, “Tana asana na Taovia ma-mauri aia inau au aqo vania, au vekevanigo laka i dani eni nogo sauba inau kau ba laba i matana na taovia tsapakae.”

¹⁶ Mi tana ma Obadia e vano i konina a Ahab na taovia tsapakae me ba turupatu vania. Me tû saviliu a Ahab me vano na reiana a Elija. ¹⁷ Mi kalina a Ahab e rei bâ a Elija maia e tsarivania, “!Eo, igoe nogoria na mane o tsukia danga sosongo bâ na omea seko loki i laona na Israel!”

¹⁸ Ma Elija e tsarivania, “Inau au tau tsukia sa omea seko i laona na Israel. Igoe nogo, kagamu tamamu. Igoe o peamangana na Taovia mo tau murigira nina ketsa, mo samasama i mataqira na titinonina Baal.

¹⁹ Mi kalina ia ko ketsaligira sui lakalaka na tinoni ni Israel kara saimai i koniqu inau tana Vungavunga Karmel, ma kara mai goto igira na 450 nina propete Baal, ma na 400 nina propete ko Asera na god daki, igira e kutigira ko Jesebel na daki taovia.”

²⁰ Me vaga ia, ma Ahab e mologoko vanigira na tinoni sui tana Israel, migira goto nina propete Baal, kara saimai sui tana Vungavunga Karmel. ²¹ Ma Elija e ba tû i mataqira na toga me tsarivanigira, “?Ke oka koegua sagata nomoa ti ke totu kalavata sa nauna nimui papada? !Ti vaga na Taovia aia nogo na God manana, ma kamu samasama vania aia; me ti vaga Baal aia e god ma kamu samasama vania aia!” Mi tana migira na toga sui ara tau goto tsonia sa tsaqina goko.

²² Mi muri ma Elija e tsarigotoa vanigira, “Inau lelê moa kesa au totu ngiti nina propete na Taovia, migira ara 450 nina propete Baal. ²³ Eo, mi kalina ia igamu kamu adimaia ieni ke ruka na buluka mane; ma kamu moloa ke kesa vanigira nina propete Baal, ma kara matesia ma kara parivotâ ma kara molokaea i kelana na tsupu na gai, ma kamu laka moa na molo lakena. Minau sauba kau adia na rukanina buluka ma kau nauvaganana goto ia. ²⁴ Mi muri migira nina propete

Baal kara nongia niqira god, minau kau nonginongi vania na Taovia. Maia sauba ke tuguvisu ginia na lake nina nonginongi, aia nogoria e God manana.”

Migira sui ara tabea nina goko a Elija mara viri guda-to.

²⁵ Mi muri ma Elija e goko vanigira nina propete Baal me tsarivanigira, “Rongona igamu amu danga sosongo vaga ia, me dou igamu kamu ida talu kamu adia kesa ka vidaqira na buluka mane karani ma kamu vangaraua. Ma kamu nonginongi vania nimui god, ma kamu laka moa na mololakena na gai.”

²⁶ Mara adimai vanigira kesa na buluka mane, migira ara vangaraua mara nonginongi vania Baal poi tsau tana niaso vota. Mara gugudato mara tsaria, “Baal, ko rongomigami!” Mara gavai polipolia na belatabu ara logonogoa i tana. Mara tau goto rongomia sa omea.

²⁷ Mi tana niaso vota, maia Elija e tuturiga na gilu gaqira me tsaria: “!Kamu guloki goto bâ! !Aia nogoria e god! !Tau utu ngatsu ke nanangaga lê se ke vano tana tabataba, se tau utu ke vano lela sa nauna! !Se tau utu ngatsu ke mamaturu moa me kilia igamu kamu ba galisia!” ²⁸ Migira na propete ara gudato loki goto bâ, mara adia na gau ma na isi mara gini parisegeniqira poi tsau kalina e viri riorio na kokoraqira, vaga nogo ara lavu na nauana taonia na vovorona niqira lotu.

²⁹ Mara sagulepo mara vevo babâ moa vaga ia poi tsau tana niaso ngulavi; me tau goto gokovisu kesa vanigira, mara tau goto rongomia sa omea.

³⁰ Mi muri ma Elija e tsarivanigira na toga, “Kamu mai varangi i koniqu.” Migira sui ara gatsu mai mara tu polipolia. Maia e tuturiga na aragovisuana na peotabu vania na Taovia aia igira ara toroveonogoa. ³¹ Maia e adigira sangavulu ruka na vatu papadana tugira sangavulu ruka na puku tana Israel ara tamavuginitugira na dalena a Jakob, aia nogo na mane na Taovia e molovania na soa Israel ke lia na soana. ³² Ma na vatu nogo girani aia e gini arago visutugua na belatabu agana na samasama vaniana na Taovia. Me tsai polipolia kesa na qou e tugua kara dangaliginia ke sangavulu vati na lita na kô. ³³ Mi muri maia e molokaea na lake i kelana na belatabu, me parivotâ na buluka me molokaea i kelana na gai. Me tsarivanigira, “Kamu adimaia ke vati na dangana na popo loki na kô ma kamu ba qetua i kelana na sausau ma na gai gira.” Migira ara nauvaganana ia. ³⁴ Maia e tsarivanigira, “Kamu naugotoa.” Migira ara naua. Me tsarivanigira tugua, “Bâ kesa goto kalina.” Migira ara naugotoa. ³⁵ Ma na kô ia e sarara tsuna polia na belatabu me danga dato i laona na qou.

³⁶ Mi kalina e tsau na taguna na kodoputsa tana ngulavi, ma na propete Elija e ba tû i matana na belatabu me nonginongi me goko vaga iani, “Taovia, igoe tu niqira God a Abraham ma Isaak ma Jakob, au nongigo ko sauvulagia kalina ia laka igoe nogo na God ni Is-

rael, me laka inau nogo nimu maneaqo mau naua na omea sui girani tana nimu rarai nogo igoe. ³⁷ Ko rongomiau Taovia mo ko tuguvisu vaniau niqo nonginongi, rongona na tinoni girani kara gini donaginia laka igoe nogo na Taovia mo God manana, mo ngaoa ke pilo na tobaqira ma kara visutugua i konimu igoe."

³⁸ Mi tana, ma na Taovia e molotsunamaia na lake, me gani poponoa na sausau ma na gai ma na vatu, me putsalia na kao, me mamatsali poponoa na kô i laona na qou ia. ³⁹ Mi kalina igira na toga ara reia na omea vaga ia, mara puka kovoragi tana kao mara tsaria, "!"Na Taovia aia e God manana; na Taovia segenina moa e God!"

⁴⁰ Ma Elija e ketsaligira, "Kamu tangoligira sui nina propete Baal, ma kamu reia ke tau goto tsogo ke kesa!" Migira na toga ara tangoligira sui lakalaka ma Elija e adigira bâ tana Kô Kison, mi tana e bâ labumatesigira sui.

E Sui na Tagu na Uvirau

⁴¹ Mi muri ma Elija e tsarivania a Ahab na taovia tsapakae, "Kalina ia ko vano mo ko mutsa gamu. Inau au rongomia na usa e aleale mai varangi nogo." ⁴² Mi kalina a Ahab e vano na mutsa gana, maia Elija e dato kelana na Vungavunga Karmel, mi tana e tsunatuturu me tsuporu ma na lovana e pelea na tuturuna. ⁴³ Me tsarivania nina maneaqo, "Ko vano mo ko morovotu i mao."

Ma nina maneaqo e vano me visumai me tsarivania, "Inau au tau reia sa omea." Me vitu laka kalina a Elija e ketsalia ke bâ me ke moro. ⁴⁴ Mi tana vitunina kalina aia nina maneaqo e visumai me tsarivania a Elija, "Inau au morosia kesa na parako bau tetelo e loki vaga moa na limana tinoni e labadato mai tana tasi."

Ma Elija e ketsalia nina maneaqo, "Ko vano i konina a Ahab na taovia tsapakae mo ko tsarivania ke sage tana nina terê me ke visu tsaku i vera rongona ke tau utusia na usa."

⁴⁵ Me tau lelê oka, ma na parako bau e tsavu poponoa na masaoka me tumu loki na usa. Ma Ahab e sagekae tana nina terê me visutugua i Jesreel. ⁴⁶ Na susuligana na Taovia e totuvia a Elija; maia e tû me sorikakaia na polona i bunguna me ulo ida vania a Ahab tsau bâ i Jesreel.

A Elija Tana Vungavunga Sinai

19 Ma Ahab e turupatuna vania ko Jesebel na tana na omea sui a Elija e naugira nogo, me laka e matesi koeguanigira nina propete Baal. ² Maia ko Jesebel e mologoko bâ vania a Elija me vatsa me tsaria: "Kara labumatesiau igira na god ti tana tagu vaga nogo iani ke dani kau tau nauvanigo na omea vaga igoe o naunogoa vanigira na propete." ³ Maia Elija e gini

matagu sosongo, me tû me tsogo. Maia e dulikolua nina maneaqo mara ka vano i Beerseba tana Juda.

Mi tana maia Elija e ba moloa ke totu nina maneaqo, ⁴ maia segeni e vanovano babâ kesa na dani popono i laona na legai mangu. Me kolae sosongo te e totupuka i vavana kesa na gai, me ngaonogoa laka ke mate. Me nongia na Taovia me goko vaga: "!"E tuguau sosongo nogo Taovia! !E dou ti kau mate moa!"

⁵ Mi muri maia e tsaropuka i vavana na gai me maturu. Me tavongani labamai kesa na angelo me pelea, me galisia me tsarivania, "!"Ko mamata mo ko mutsa!"

⁶ Maia e moro bamai me reia kesa na sivona na bredi ma na tosu na kô varangisia na lovana. Maia e tû, me mutsa me inu. Sui, me tsaropuka tugua me maturu.

⁷ Me visumai nina angelo na Taovia, me galisia na rukanina kalina me tsarivania, "!"Ko tû, mo ko mutsa gamu, rongona e totu ao sosongo vanigo moa na naua tana o sulungana." ⁸ Ma Elija e tû me mutsa me inu.

Ma na mutsa e gania e sanga sosongolia, me tugua aia ke gini vanovano ke vati sangavulu na dani, me ke vati sangavulu na bongi poi ke ba tsau tana vungavunga tabu ni Sinai. ⁹ Ma Elija e tû me bâ kesa tana vatuluma, me totu tana tana bongi ia. Ma na Taovia e tavongani laba vania me tsaria, "!"A Elija laka nagua o nanaua ieni igoe?"

¹⁰ Maia e gokovisu me tsaria, "Taovia God Susuliga Sosongo inau au aqo sailagi vanigo igoe, igoe segeni lelê moa. Migira moa na tinoni ni Israel ara kutsia niqira vaitasogi ara naunogoa kolugo igoe, mara toroveogira sui nimu belatabu, mara labumatesigira sui goto nimu propete. !Minau segeniqu moa kesa au totuvisu, mi kalina ia migira ara ngaogotoa na labumatesiaqu inau!"

¹¹ Ma na Taovia e tsarivania a Elija, "Ko rutsu me ko ba totu i mataqu inau i gotu bâ tana kelana na vungavunga." Mi muri ma na Taovia e liu putsu i matana a Elija. Me molomaia na guguri loki sosongo me tsoragira na vungavunga me tapaligira na vatumarao, ma na Taovia e tau moa totu i laona na guguri loki ia. Me totu puka na guguri loki, me tavongani kasi na vuluge loki, ma na Taovia e tau goto totu i laona na vuluge ia. ¹² Mi murina na vuluge me botsa na lake loki, ma na Taovia e tau goto totu i laona na lake ia. Mi murina na lake loki, me loso mai kesa na bisibisi tetelo lê.

¹³ Mi kalina a Elija e rongomia ia, maia e tsaku e adia na polona me tsavuginia na matana, me rutsu i tano me ba tû i matana na vatuluma. Mi tana e rongomia kesa na tatangina goko e tsarivania, "!"A Elija, laka nagua o nanaua ieni igoe?"

¹⁴ Maia e gokovisu me tsaria, "Taovia God Susuliga Sosongo, inau au aqo sailagi vanigo igoe, igoe segeni lelê moa. Migira na tinoni ni Israel ara kutsia niqira vaitasogi ara naunogoa kolugo igoe, mara toroveogira sui nimu belatabu, mara labumatesigira sui goto nimu

propete. !Minau segeniqu moa kesa au totuvisu. Mi kalina ia migira ara ngaogotoa na labumatesiaqu inau!"

¹⁵ Ma na Taovia e tsarivania, "Ko visutugua tana kau-mate varangisia i Damaskus, mo ko ba sage i laona na verabau ia mo ko ba ninaginia na oela a Hasael me ke lia na taovia tsapakae tana Siria; ¹⁶ mo ko ba ninaginia a Jehu na dalena a Nimsi maia ke lia na taovia tsapakae tana Israel, mo ko ba ninaginigotoa a Elisa na dalena a Sapat ni Abel Mehola, maia ke tugugo igoe tana nimu aqo propete. ¹⁷ Asei moa ke taopoi me ke savilaginia na mangana nina isi a Hasael, sauba a Jehu ke labumatesia. Masei moa ke taopoi me ke savilaginia na mangana nina isi a Jehu me sauba a Elisa ke labumatesia. ¹⁸ Me sauba ke vitu lelê moa na toga na tinoni ni Israel kau mologira kara mauri, igira nogoria ara totukakai i koniqu inau, mara tau sanga na tsu-poru vaniana Baal, se na domiana na titinonina."

Na Viliana a Elisa

¹⁹ Me tû a Elija me vano, me ba tsodoa a Elisa e pipilo kao. E gini aqo kesa na alaala na buluka: ara sangavulu kesa na duli na buluka ara idaida, maia e gini pilokao na sangavulu rukanina na duli. Ma Elija e adiligia nina polo na tsavugotu, me tsavunginia bâ a Elisa. ²⁰ Ma Elisa e tû me mololegira nina duli na buluka aqo, me ulo tsarimurina a Elija me tsarivania, "Ko tamivaniau ma kau ba vailivukaira talu na tamaqu ma na tinaqu, mi muri ti kau visumai ma kau tsarimurimu igoe."

Ma Elija e tsarivania, "E dou moa, ko bâ igoe. Inau au tau tongo vanigo."

²¹ Mi tana ma Elisa e visutugua i koniqira nina duli na buluka aqo, me labumatesigira me kodogira. E gini soqoilake na tapana gai ara sorisavua i lioqira na buluka aqo. Maia e tuvaria na velesina vanigira nina tinoni aqo mara gani gaqira. Mi muri, maia e tû me tsarimurina a Elija, vaga nina sasanga tana aqo.

Igira na Israel Ara Vailabugi Kolugira na Siria

20 A Benhadad na taovia tsapakae ni Siria e saigira sui nina alaala na mane vaumate, mara sangagotoa ara tolu sangavulu ruka na taovia tsapakae tavosi kolugira niqira ose ma ka niqira terê. Mara ba totupolia na vera ni Samaria, mara vangaraua na bokiana. ² Ma Benhadad e mologira visana nina mane adigoko kara ba tsarivania a Ahab na taovia tsapakae ni Israel na goko vaga iani, "A Benhadad e ketsaligo igoe ³ ko laka tagara na sau lê vaniana nimu siliva ma nimu qolumila kolugira sui na taumu ma na dalemu susuliga bâ."

⁴ Ma Ahab e tuguvisua nina goko me tsaria, "Kamu bâ, ma kamu tsarivania a Benhadad na taovia

tsapakae laka inau au tamidou vania aia ke tamaniau inau me pipi sui na omea inau au tamanina."

⁵ Mi muri migira na mane adigoko ara visutugua i konina a Ahab mara tsarivania, "A Benhadad na taovia tsapakae e tsarivanigo na omea iani: 'Inau mologoko bâ vanigo nogo laka igoe ko saumai vaniau nimu siliva ma nimu qolumila, kolugira sui na taumu ma na dalemu. ⁶ Mi kalina ia, sauba kau mologira niqo mane sasanga kara lalave bamai i laona na valemu igoe ma na valeqira nimu mane sasanga, ma kara adigira nagua sui moa ara padangaoa na adiana. Migira sauba kara ba laba i tana ke dani tana tagu vaga nogo iani."

⁷ Ma Ahab na taovia tsapakae e soasaigira sui na ida tana vera me tsarivanigira, "Kamu reia bâ, na mane iani e ngaoa na toroutsaniada igita. Me mologokomai vaniau me ketsaliau kau sau lea bâ vania igira sui na tauqu ma na dalequ, ma niqo siliva ma niqo qolumila, minau au tamivania moa."

⁸ Migira na tinoni lokiloki kolugira na toga sui ara tsarivania a Ahab, "Ko laka na gini boe nina goko aia, mo ko laka saikesa na tamivaniana."

⁹ Mi tana ma Ahab e tsarivanigira nina mane adigoko a Benhadad, "Kamu bâ ma kamu tsarivania nimui taovia tsapakae laka tana kesianina nina nono inau au tamiragoa vania, ma na omea aia e nongia i koniqu kalina ia e utu saikesa kau tamivania."

Migira na mane adigoko ara vano mara visumaitugua kolua kesa segeni goto nina goko ¹⁰ a Benhadad vania a Ahab: "E dou moa! Minau sauba kau bâ kolugira ke danga niqo mane vaumate ma kami ba toroutsani saikesalia nimu verabau ia, migira niqo mane vaumate kara karoa tango kesa na kakarona na torana na veramu tana limaqira kalina kara visumai. !Minau au vatsa laka ti kau tau nauvananana ia migira na god kara labumatesiau!"

¹¹ Ma Ahab na taovia tsapakae e tuguvisua nina goko me tsaria, "Kamu bâ ma kamu tsarivania a Benhadad laka kesa na mane vaumate manana e dona ke goko kaekae i murina moa kalina e managana tana vailabu, me tau tana idana."

¹² Ma Benhadad e rongomia nina tuguna goko a Ahab kalina aia, migira na taovia tsapakae tavosi ara sangâ, ara inuina i laona niqira valepolo. Maia e tû me ketsaligira nina mane kara vangaraua na ba bokiana na verabau ia. Migira ara aligiri mara ba tutû tana sasaqira.

¹³ Mi tana tagu goto ia me labamai kesa na propete me bâ i konina a Ahab na taovia tsapakae me tsarivania, "Na Taovia e tsarivaganana vanigo, !Ko laka na mataguniana na tuqana na alaala loki na mane vaumate vaga gira! Minau sauba kau sauvanigo na tango mana me ke gini managamu i dani eni, mi tana nogo

sauba igoe ko gini donaginia laka inau nogoria na Taovia.' "

¹⁴ Ma Ahab e veisua na propete, "Masei sauba ke idagana vanigami na vailabu?"

Ma na propete e tsarivania, "Na Taovia e tsaria laka igira nogo na mane vaumate vaolu ara totu i vavaqira na taovia tagao butona na momoru igira nogo kara idagana."

Ma na taovia tsapakae e veisuagotoa, "Me sauba ase ke tagaovigira na alaala loki kara tsarimai i muri?"

Ma na propete e tsarivania, "Migoe nogoria."

¹⁵ Mi tana maia na taovia tsapakae e soasaigira na mane vaumate vaolu igira ara totu i vavaqira na taovia tagao butona na momoru, migira sui kolu ara 232 na mane. Mi muri maia e soasaigira goto na alaala popono na mane vaumate ni Israel, migira sui kolu ara vitu na toga na mane.

¹⁶ Mara tuturiga na baginiaqira tana niaso vota, kalina aia a Benhadad, migira na tolu sangavulu ruka na taovia tsapakae tavosi, ara inu bubulega i laona niqira vale polo. ¹⁷ Migira na mane vaumate vaolu ara ida tsuna tania na vera. Maia Benhadad e molovanogira visana na mane kara togotoga, mara visumai igira mara turupatu vania laka kesa na alaala na mane vaumate ara rutsumai taninogoa i Samaria. ¹⁸ Maia e ket-saligira nina mane vaumate me tsaria, "Kamu tangoli maurisigira atsa moa ti igira ara sulungana mai na vailabu se na nongiana na goto."

¹⁹ Migira na mane vaumate vaolu ara idaida, mara tsari igira na alaala popono na mane vaumate ni Israel. ²⁰ Me pipi kesa vidaqira na mane ni Israel e labumatesia na mane ni Siria aia e vailabu kolua. Migira na Siria ara viri tsogo sui, migira na Israel ara takuvitsari paraparagira. Aia moa a Benhadad e sage tana nina ose, me tsogopoi kolugira goto visana nina mane ara sage tana ose na vailabu. ²¹ Mi kalina e mailaba a Ahab na taovia tsapakae, maia goto e sanga na lauaqira na ose ma na terê, mara labusekolugira sosongo na Siria.

²² Mi muri ma na propete e visutugua i konina a Ahab na taovia tsapakae ni Israel me tsarivania, "Ko visu mo ko ba vangaraugira dou tugua igira na alaala nimu mane vaumate, mo ko padadoua na omea gua sauba kamu naua, rongona na taovia tsapakae ni Siria sauba ke maiginigamu tugua tana ngalitupa vaolu."

Igira na Siria Ara Maiginigira Tugua na Israel

²³ Migira nina mane sasanga a Benhadad na taovia tsapakae ni Siria ara mai i konina mara tsarivania, "Igira na god ni Israel igira na god na vungavunga, aia nogoria na rongona ti igira na Israel ara gini tuliusigita igita. Me ti vaga tana poina igita ka vailabugi kolugira me sauba ke managada. ²⁴ Mi kalina ia iani ko nauvanana: Ko adiligigira igira na tolu sangavulu ruka na

taovia tsapakae tania na sasaqira tana vailabu, mo ko oliginigira na taovia tagao na mane vaumate kara totu tana sasaqira. ²⁵ Mi muri mo ko soasaigira na alaala na mane vaumate ma na dangaqira ke atsa kolua na dangaqira igira ara sanga tana vailabu i votangana me tau managaqira, ma na ose ma na terê ke danga vaga goto igira i votangana. Migita ka baginigira na Israel tana poina, mi kalina ia ti sauba igita ka tuliusigira."

Ma Benhadad e tami me muria moa na omea ara pedea igira. ²⁶ Mi tana ngalitupa vaolu kalina e tuturiga na tagu na papara, maia Benhadad e soasaigira nina mane vaumate me vano kolugira i Apek i tana kara vailabugi kolugira tugua na Israel. ²⁷ Ara maisai goto igira na mane vaumate ni Israel mara vangaraugira niqira sagore; mara aligiri mara tavota ruka tana alaala, mara ba totu gana ngongo ba saikesa tana ara totu igira na Siria. Migira na Israel ara vaga saikesa moa ti ruka na alaala tetelo lê na naniqoti, i mataqira na tuqana na alaala loki na mane vaumate ni Siria ara totuvi poponoa na nauna i tana.

²⁸ Me kesa na propete e ba laba i konina a Ahab na taovia tsapakae ni Israel me tsarivania, "Iani nogo e vaga na omea e tsaria na Taovia, 'Ma na rongona nogo igira na Siria ara tsaria laka inau na god na vungavunga mau tau na god na poina, minau sauba kau sauvanigo na susuliga gana na tuliusiaqira gira na tuqana vigo niqira alaala loki na mane vaumate. Mi tana ti igoe migira nimu tinoni kamu gini donaginia laka inau nogoria na Taovia.' "

²⁹ Mi laona e vitu na dani migira na Siria ma na Israel ara totu vaiarovigi tana niqira nauna tatavosi. Mi tana vitunina dani mara tuturiga na vailabugi, migira na Israel ara labumatesigira e kesa sangatu na toga na mane vaumate ni Siria. ³⁰ Migira ara tau mate tana vailabu ara tsogovano tana verabau ni Apek, mi tana ma na baravatuna na verabau ia e tavui tsavugira ara rukapatu vitu na toga na Siria.

Ma Benhadad goto e tsogo bâ tana verabau ia, me ba totu popoi i laona kesa na voki i murina kesa na vale. ³¹ Migira visana nina mane sasanga ara bâ i konina mara tsarivania, "Igami ami rongomia laka igira na taovia tsapakae ni Israel ara dona sosongo na galuve tinoni. Ko tamivanigami ma kami gini pipisi na polo baubau, † ma kami virigipolia na ropu tana liomami ma kami ba laba i matana na taovia tsapakae ni Israel, me tau utu aia sauba ke gaea na maurimu igoe." ³² Ma Benhadad e tami, ti igira ara vano mara gini pipisi na polo baubau mara virigipolia na ropu tana lioqira mara ba laba i konina a Ahab mara tsarivania, "Nimu maneaqo a Benhadad e nongigo ko gaea na maurina."

† "na polo baubau" Aia na vatana na polo ara sagelia na padana na melu ma na padasavi.

Ma Ahab e gokovisu vanigira me tsaria, “?Laka e ma-mauri moa a Benhadad? !Dou! Aia e vaga saikesa ti na tasiqiu inau!”

³³ Mi kalina ara rongomia laka a Ahab e tsonia na goko “tasiqiu” me tsaku ara laua na goko ia mara tsaria, “!Eo, ma na tasimu nogo igoe a Benhadad!”

Ma Ahab e ketsaligira, “Kamu bâ ma kamu adimaia vaniau.” Mi kalina a Benhadad e mailaba, maia Ahab e soâ ke sage kolua tana nina terê. ³⁴ Ma Benhadad e tsarivania, “Inau sauba kau tusuvisugira vanigo igoe na vera aia na tamaqu e laugira tania na tamamu, mau tamivanigo ko logogira visana nimu vale na tsabiri i Damaskus vaga nogo na tamaqu inau e naua i Samaria.”

Ma Ahab e tsarivania, “Eo, ma na rongona igoe o vekevaniau na omea vaga ia, minau sauba kau mologo ko mauri.” Mi kaira ara ka naua kesa ka niqira veke-sai gana na rago, maia Ahab e moloa a Benhadad ke vano moa.

Na Propete e Taimatana a Ahab

³⁵ Tana nina rarai na Taovia me tû kesa i laoqira nogo na alaala na propete me ketsalia kesa gana kamaga ke labua. Maia e sove. ³⁶ Te aia e tsarivania, “Rongona o sove na muriana nina ketsa na Taovia, mi kalina tsotsodo igoe ko mololea ieni, kesa na laeone sauba ke gati matesigo.” Mi kalina tsotsodo aia e aligiri me vano, me laba kesa na laeone me gati matesia na mane ia.

³⁷ Mi muri ma na propete ia e bâ me tsarivania kesa segeni goto na mane, “!Ko labuau inau!” Ma na mane ia e tami, me davakakaia na propete me boka. ³⁸ Ma na propete e veqoginia na polo na lovana gana kara gini tau reigadovia, me vano me tutû i liligina na sautu, me pitua na taovia tsapakae ni Israel ke liu putsu. ³⁹ Mi kalina na taovia tsapakae e liumai tana nauna ia, maia na propete e soâ me tsarivania, “Taovia, inau au sanga moa na vailabu tana bigu kalina kesa na mane vaumate e adimaia vaniau kesa na gala aia e tangolia, me tsarivaniau, ‘Ko reitutugudoua na mane iani; me ti vaga aia ke tsogo, migoe sauba ko mate, se ko tsonia ke tolu na toga na tavina siliva.’ ⁴⁰ Mi kalina inau au gini boe na nauana visana na omea tavosi, ma na mane ia e tsogo.”

Ma na taovia tsapakae e tsarivania, “Igoe o katevulagi segenimu nogo gamu kede, me sauba igoe ko tsonia na matena.”

⁴¹ Ma na propete e nusiligia na polo tania na lovana, mi tana ma na taovia tsapakae e reigadovi saviliua laka aia e kesa nogo vidaqira igira na propete. ⁴² Ma na propete e tsarivania na taovia tsapakae, “Iani e vaga nina goko na Taovia, ‘Tana rongona nogo igoe o taimvania me tsogo lê na mane aia au ketsaligira na mate-

siana, me sauba igoe ko mate tuguna aia, ma nimu mane vaumate kara mate tuguqira na mane vaumate ni Siria ara tsogo.’ ”

⁴³ Me melu loki na tobana na taovia tsapakae, me padsavi loki sosongo, me visutugua i verana i Samaria.

Nina Uta na Uaeni a Nabot

21 Mi Jesreel i ligisana nogo na valena a Ahab na taovia tsapakae e totu kesa na uta na uaeni e tamanina kesa na mane a Nabot na soana. ² Mi kesa dani, ma Ahab e tsarivania a Nabot, “Ko tamivaniau ma kau aditamaniqu nimu uta na uaeni igoe; aia e totu varangisinogoa na valequ mau ngaoa na kao ia rongona kau aqosia niqiu uta segeni i laona. Sauba kau tuguginia kesa na uta na uaeni dou goto bâ, se ti vaga ko ngaoa, me sauba kau tusuvanigo na matena vaga e tugua.”

³ Ma Nabot e gokovisu vania me tsaria, “Inau au tangolidatoa na uta na uaeni ieni i koniqira na mumuaqu. !E utu saikesa kau tamivanigo ko aditamanimu!”

⁴ Ma Ahab e visutugua i valena, me melu loki sosongo me kore tana rongona na omea a Nabot e tsarivania. Maia e bâ i nigena me pilo aro bâ tana bengebenge me sove goto mutsa. ⁵ Ma ko Jesebel na tauna e bâ i konina me veisuâ, “?Laka nagua sagata o gini melu sosongo vaga ia igoe? ?Me rongona gua ti o sove na mutsa?”

⁶ Ma Ahab e tsarivania, “!Tana rongona nogo na omea a Nabot e tsarivaniau. Inau au veisuâ laka kau volia nina uta na uaeni, se ti vaga aia ke ngaoa, ma kau tuguginia kesa segeni na uta na uaeni, maia e tsarivaniau laka e utu saikesa kau aditamaniqu!”

⁷ Maia ko Jesebel e tsarivania, “?Megua, laka na taovia tsapakae igoe se tagara? Ko tû tania nigemu, mo ko mutsa me ke dou tugua na tobamu. !Inau sauba kau lave sautuna ko gini tamanina nina uta na uaeni a Nabot!”

⁸ Mi muri maia e tû, me ba maregira visana na leta, me moloa na soana a Ahab i koniqira, me bulutiginigira nina marepapadana a Ahab, me sauvanogira vanigira na ida ma na tinoni lokiloki sui ni Jesreel. ⁹ Miani nogo na goko e marea i laona na leta ia, “Kamu titia kesa na dani na vitoa ma kamu soasaigira na tinoni, ma kamu molovania a Nabot ke totu i nago tsotsodo. ¹⁰ Ma kamu adikaira ruka na mane vanga tangopeke ma kara ka bâ i matana a Nabot ma kara ka keli vania laka aia e goko seko loki vania God me vanigotoa na taovia tsapakae. Mi muri ma kamu raqaligia a Nabot tania na verabau ma kamu taimatesia.”

¹¹ Migira na ida ma na tinoni lokiloki ni Jesreel ara naua vaga nogo e ketsaligira a Jesebel kara naua.

¹² Mara tû, mara titia kesa na dani na vitoa, mara soasaigira na tinoni, mara molovania a Nabot ke totu i na-

go tsotsodo. ¹³ Mi kaira na mane vanga tangopeke ara ka tû i mataqira sui na tinoni ara saikolu tana, mara ka keli vania a Nabot laka aia e gokoseko loki vania God me vanigotoa na taovia tsapakae, mi tana igira ara raqaligia tania na verabau mara taimatesia. ¹⁴ Mara mologoko bâ vania ko Jesebel laka ara taimatesinogoa a Nabot.

¹⁵ Mi kalina ko Jesebel e rongomia na turupatu ia, me ba saviliu konina a Ahab me tsarivania, "A Nabot e mate nogo. Mi kalina ia ko tû mo ko ba aditamanimu na uta na uaeni aia e tau tamivanigo na voliana."

¹⁶ Maia Ahab e tû saviliu me bâ laka ke aditamanina na uta na uaeni ia.

¹⁷ Mi muri ma na Taovia e tsarivania a Elija na propete ni Tisbe, ¹⁸ Ko tû mo ko bâ i konina a Ahab na taovia tsapakae ni Samaria. Sauba ko ba tsodoa e totu i laona nina uta na uaeni a Nabot, laka ke aditamantina. ¹⁹ Mo ko tsarivania laka inau na Taovia au tsarivania 'Me laka i murina na labumatesi tinoni mo ngao-gotoa ko aditamanimu nina kao?' Mo ko tsarigotoa vania laka ieni nogo e vaga na omea inau au tsarivania: 'Tana nauna saikesa nogo i tana igira na pai ara lopia na gabuna a Nabot, mi tana nogo sauba igira na pai sauba kara lopigotoa na gabumu igoe.'

²⁰ Mi kalina a Ahab e reia a Elija maia e tsarivania, "Me laka o mai tsodoau tugua igoe gaqu gala?"

Ma Elija e tsarivania, "Eo, rongona igoe o totu matengana moa na nau sailaginiana na omea e sasi i matana na Taovia. ²¹ Me vaga ia ma na Taovia e tsarivanigo, 'Inau sauba kau moloa na omea seko loki ke gadovigo igoe. Sauba kau matesigo igoe, migira sui goto na mane i laona nimu vungu, ke tû tana tinoni vaolu me ke tsau tana tuqatuqa. ²² Sauba kau nauvania nimu vungu igoe vaga saikesa nogo au nauvania a Jeroboam aia na dalena a Nebat, me vaga goto nina vungu a Baasa na dalena a Ahija, rongona igoe goto o tsatia me gini momosa loki na tobaqu tana rongona o raqa sasiligira na tinoni ni Israel mara gini puka tana sasi.' ²³ Mi tana rongona ko Jesebel, na Taovia e tsaria laka igira na pai sauba kara gania na konina i laona na verabau ni Jesreel. ²⁴ Masei vidaqira moa igira na kamamu igoe kara mate i laona na verabau iani, sauba na pai kara gania na koniqira, masei moa ke mate tana poi mangasâ, sauba na manusata kara gania na koniqira."

²⁵ Me tagara goto ke kesa ke totu matengana moa na nau sailaginiana na omea e sasi i matana na Taovia vaga nogo e naua a Ahab, maia moa ko Jesebel na tau-na e voti sautuna vania te e naugira. ²⁶ Aia e naugira danga sosongo na sasi paluvangamaga, me samasama goto vanigira na nununa na god peropero vaga ara naua igira na Amor, igira nogo na Taovia e tsialigigira idanogoa tania na kao ieni kalina igira na tinoni ni Israel ara maimai moa i sautu.

²⁷ Mi kalina a Elija e goko vaga sui ia, ma Ahab e rat-sia na polona me tsoraligia, me sagelia na polo baubau. Me sove na mutsa, me matura kolua na polo baubau na papadana na padasavi, me totu moa tana melu ma na padasavi.

²⁸ Ma na Taovia e tsarivania a Elija na propete, ²⁹ "Laka o tau reia igoe a Ahab e molotsunali segenina i mataqu inau? Eo, mi tana rongona nogo e nauvaganana ia, ti inau sauba kau tau moloa na rota seko loki ke gado i konina i laona na maurina; mi tana maurina moa na dalena ti inau sauba kau moloa na rota seko loki ke gadovigira nina vungu a Ahab."

A Mikaia na Propete e Parovatavia a Ahab

(2 Turupatu Dato 18:2-27)

22 I laona e ruka na ngalitupa popono e totu moa na rago i ka levugaqira na Israel ma na Siria, ² mi tana tolunina ngalitupa aia Jehosapat na taovia tsapakae ni Juda e ba tsigovia a Ahab na taovia tsapakae ni Israel.

³ Ma Ahab e veisuagira nina mane sasanga, "Amu tau dona igamu laka i Ramot tana Gilead nida nogo igita, migita a totu mui moa ma tau naua sa omea ma ka adivisua tania na limana na taovia tsapakae ni Siria?" ⁴ Ma Ahab e veisuâ a Jehosapat, "Egua, laka igoe sauba ko vano koluau na bokiana na vera ni Ramot?"

Ma Jehosapat e tsarivania, "Eo, au tabana kolugo nogo inau migira goto niqumane vaumate, migira sui goto niqumane ose. ⁵ Me dou ti kaita ka lavigokona talu konina na Taovia."

⁶ Te e tû a Ahab me soasaigira ara gana ngongo vati sangatu na propete me veisuagira, "Laka e dou inau kau vano na bokiana na vera ni Ramot se tagara?"

Migira ara tsarivania, "Ko bâ mo ko bokia. Sauba na Taovia ke sauvanigo na susuliga gana ko gini tango-mana na tuliusiaqira."

⁷ Ma Jehosapat e veisuâ a Ahab, "Laka e tau goto totu sa propete tugua kaita ka veisuâ me ke tsarivanikaita nagua e padâ na Taovia?"

⁸ Ma Ahab e tsarivania, "E kau kesa moa, aia nogo a Mikaia na dalena a Imla. Maia au reisavi sosongolia inau, rongona e tau lelê dona ke katevulagi vaniau sa omea dou. Aia e katesailaginia moa na omea e seko."

Ma Jehosapat e tsarivania, "E, igoe ko laka na tsarivaganana ia!"

⁹ Me tû a Ahab me soâ kesa nina mane sasanga me tsarivania ke bâ me ke tsarivania a Mikaia ke mai tsaku kalina nogo ia.

¹⁰ Mi kaira sui ruka na taovia tsapakae ara ka sagelia ka niqira polo na taovia, mara ka ba totu tana sasana na totukae, i tana nauna na mani labududusiana na uiti, i tabana i tano tana matsapakapuna na verabau ni Samaria. Migira sui na propete ara katevulagi niqira

papada i ka mataqira kaira. ¹¹ Me kesa i laoqira na propete aia Sedekia na dalena a Kenaana, e aqosigira visana na gona † tapala me tsarivania a Ahab, "Iani nogo na omea na Taovia e tsarivanigo, 'Igirani nogo na gona tapala girani sauba ko labuginigira na Siria, ma kara mate sui lakalaka.'" ¹² Migira sui goto na propete tavosi ara tsarigotoa kesa moa atsa na omea. Ara tsaria, "Ko baginigira na Ramot, migoe sauba ke man-agamu. Na Taovia sauba ke sauvanigo na susuliga gana na tuliuginiaqira igira."

¹³ Mi kalina igira na propete ara gogoko moa vania na taovia tsapakae, maia gana sasanga na taovia tsapakae aia e moloa ke vano na soamaiana a Mikaia e mailaba i konina a Mikaia me tsarivania, "Igira sui na propete tavosi ara katevania na taovia tsapakae laka aia sauba ke tangomana, ma nimu aqo igoe ko bâ mo ko sanga tsarivaganana goto ia."

¹⁴ Ma Mikaia e tsarivania, "Inau au gini vatsa tana asana na Taovia mamauri laka sauba kau tsaria moa na omea vaga aia na Taovia ke tsarivaniau!"

¹⁵ Mi kalina a Mikaia e mailaba i matana na taovia tsapakae maia Ahab e veisuâ, "?A Mikaia, egua laka e dou vanikami kami ka ba bokia na vera ni Ramot se tagara?"

Ma Mikaia e goko laulela lê me tsaria, "!Eo, kamu ka bâ ma kamu ka bokia! Sauba kamu ka tangomana. Na Taovia sauba ke sangakamu ma kamu ka tangomana."

¹⁶ Ma Ahab e tsarivania, "!Kalina igoe o goko vaniau tana asana na Taovia, mo ko goko mana! ?Me ke visa sagata goto kalina kau tsarivanigo na omea vaga ia?"

¹⁷ Ma Mikaia e tsarivania, "Inau au reigira na mane ni Israel ara viri totu saranga bamai tana tetena, vaga moa ti na alaala na sipi e tagara kesa ke reitutugugira. Me tsaria na Taovia, 'Na mane girani e tagara kesa ke tagaovigira; mologira kara visu i veraqira tana rago.'" "

¹⁸ Ma Ahab e tsarivania a Jehosapat, "?Laka inau au tau tsarivanigo nogo igoe laka na mane iani e tau lelé dona ke katevulagi vaniau sa omea dou? !Aia e kate-sailaginia moa na omea e seko!"

¹⁹ Ma Mikaia e goko babâ me tsarivania a Ahab, "!Kalina ia, igoe ko rongomidoua na omea e tsaria na Taovia! Inau au morosia na Taovia e totu tana nina sasana na totukae i baragata, kolugira nina angelo sui ara tutû i ligisana. ²⁰ Ma na Taovia e tû me veisua, '?Masei sauba ke bâ me ke perobulesia a Ahab, rongo-na ke bâ i Ramot mi tana kara labumatesia?' Migira visana na angelo ara tsaria kesa na omea, migira visana ara tsaria e kesa segeni na omea, ²¹ poi tsau e mai kesa na angelo me tû i matana na Taovia me tsarivania, 'Inau nogo sauba kau vano ma kau perobulesia aia.' ²² Ma na Taovia e veisuâ, '?Laka ko naukoeguania?'

† "na gona" Tana niqira sasaga igira na Tsiu, na saukaeana na gona na buluka se na nanigoti na papadana na susuliga ma na tangomana tana vailabu.

Ma na angelo e tsarivania, 'Inau sauba kau vano ma kau naua migira sui nina propete a Ahab kara viri gokopero sui.' Ma na Taovia e tsarivania, 'Doua, ko bâ moa mo ko peroa. Migoe sauba ko tangomana.' "

²³ Ma Mikaia e goko babâ me tsaria, "Mi kalina ia, mo ko reia na omea vaga ia e laba nogo. Na Taovia e naua migira sui nimu propete ara katevanigo moa na omea pero. !Maia segeni nogo e pedea laka sauba ke laba na omea seko vanigo!"

²⁴ Mi muri maia Sedekia na propete e bâ i konina Mikaia me davâ, me veisuâ, "?Laka ingisa nogo nina tarunga na Taovia e mololeau inau, me ba goko vanigo igoe?"

²⁵ Ma Mikaia e gokovisu vania me tsaria, "Sauba igoe ko tsodovulagia kalina ko ba tsogopoi i laona kesa na voki i murina na vale."

²⁶ Mi muri ma Ahab na taovia tsapakae e ketsalia kesa nina mane sasanga me tsarivania, "Ko tangolia a Mikaia mo ko adivanoa i konina a Amon na taovia tagao na vera, mi konina goto a Joas na dalena na taovia tsapakae. ²⁷ Mo ko tsarivanikaira kara ka tsonia tana vale sosori, ma kara ka palaginia moa na breidi ma na kô poi tsau kalina inau kau labavisumai talu tana vailabu."

²⁸ Ma Mikaia e tsaria, "!Me ti vaga igoe ko mauri mo ko labavisumaitugua tana vailabu, mi tana e mana laka na Taovia e tau goko tana mangaqu inau!" Me tsarigotoa, "!Kamu rorongono dou igamu sui na tinoni!"

Na Mateana a Ahab

(2 Turupatu Dato 18:28-34)

²⁹ Mi muri, mi kaira a Ahab na taovia tsapakae ni Israel ma Jehosapat na taovia tsapakae ni Juda ara ka vano moa na bokiana na vera ni Ramot tana Gilead.

³⁰ Ma Ahab e tsarivania a Jehosapat, "Kalina kaita ka vano tana vailabu, inau sauba kau olia na poloqu gana kara gini tau reigadoviau, migoe moa ko sagelia nimu polo na taovia." Mi tana maia na taovia tsapakae ni Israel e olia na polona gana kara gini tau reigadovia, me vano tana vailabu.

³¹ Ma na taovia tsapakae ni Siria e ketsaligira igira na tolu sangavulu ruka na taovia tagao tana terê kara baginia moa na taovia tsapakae ni Israel, me ke tagara goto ke kesa segeni. ³² Mi kalina igira na taovia tagao ara reia a Jehosapat ara tsaria, "!Aia nogoria na taovia tsapakae ni Israel!" Mara pilo mara baginia. Mi kalina aia e kanga dato, ³³ mi tana ara reigadovia laka aia e tau na taovia tsapakae ni Israel, migira ara pilovisu lê mara mololea na takuviana. ³⁴ Me kesa na mane vau-mate ni Siria e vanavana tavongana moa, ma nina pipili e ba gadovia a Ahab i vavana na abeabena i tana ara ka sai na tako tapala e sagelia gana na didila i muri mi nago. Me kanga dato me tsarivania na mane e

tagaovia nina terê, “!Au boka inau! !Ko piloa na terê ma ka rutsuligi tania na vailabu!”

³⁵ Mi kalina e tango lokiloki bâ na vailabu, mara susuabeabea i laona nina terê aia Ahab na taovia tsapakae me tutû aro bâ i koniqira na Siria. Ma na gabuna na bokana e rorotsuna me dangali poponoa na laona nina terê. Mi tana ngulavi maia e matepitsu. ³⁶ Mi kalina e varangi ke sù na aso, me labadato na goko i laoqira na mane vaumate ni Israel, “!Pipi tinoni ke visutugua tana verana segeni mi tana nina kao segeni!”

³⁷ Aia nogo e vaga na mateana a Ahab na taovia tsapakae. Ara adia na konina mara ba qilua i Samaria. ³⁸ Ara adia nina terê mara ba tsagi maledoua tana maomao ni Samaria, i tana igira na pai ara lopia na gabuna, migira na rebi ara lesu i laona, vaga nogo na omea na Taovia e tsaria ke laba.

³⁹ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Ahab na taovia tsapakae e naugira, kolugira goto na turupatuna na valena ara baruginia na livona na elepani, migira sui goto na verabau aia e logogira, ara maretsunagira sui i laona na papi ara soaginia *Na Turupatuna Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.⁴⁰ Mi murina na mateana a Ahab, maia a Ahasia na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Jehosapat na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Turupatu Dato 20:31–21:1)

⁴¹ Mi tana vatinina ngalitupa nina aqotagao a Ahab na taovia tsapakae tana Israel, maia Jehosapat na dalena a Asa e lia na taovia tsapakae tana Juda ⁴² kalina e tolu sangavulu tsege moa na ngalitupana. Maia e tagao tana Jerusalem i laona e rukapatu tsege na ngalitupa. Ma na tinana aia nogo ko Asuba na dalena daki a Silhi. ⁴³ Vaga saikesa nogo e naua a Asa na tamana tana idana, maia goto a Jehosapat e naua moa na omea e dou me goto i matana na Taovia; ma na rongona aia goto e tau toroveogira na nauna i tana ara samasama igira na ponotoba, ti igira na tinoni ara sa-

vorio babâ moa na kodoputsa, mara kodoa na bulunagai uruuru i tana. ⁴⁴ Ma Jehosapat nogo e naua na vaigotosigi koluana na taovia tsapakae ni Israel.

⁴⁵ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Jehosapat e naugira, ma gana susuliga loki ma gana malagai tana vailabu, ara maretsunagira sui i laona na papi ara soaginia *Na Turupatuna Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Juda*.⁴⁶ Aia e tsialigigira pipi sui na mane ma na daki rebi ara aqo tana niqira peotabu igira na ponotoba tû tana dani e mamauri a Asa na tamana. ⁴⁷ Mi tana tagu ia e tagara sa taovia tsapakae tana butona kao ni Edom, maia na taovia tsapakae ni Juda e vilia kesa gana sasanga maia e tagao i tana. ⁴⁸ Ma Jehosapat na taovia tsapakae e aqosigira visana na vaka loki gana na vano tana momoru ao laka kara vano na adi qolumila i Opir. Mara ba toga lê i Esiongeber mara tau goto votu. ⁴⁹ Mi muri, maia Ahasia na taovia tsapakae ni Israel e tsarivanja a Jehosapat, “Ko tamivanigira niqumane aqo inau kara aqo kolugira nimu maneaqo tana vaka.” Ma Jehosapat e tau tamivanigira. ⁵⁰ Ma Jehosapat e mate mara qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae tana Verana a David, maia Jehoram e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Ahasia na Taovia Tsapakae tana Israel

⁵¹ Mi tana sangavulu vitunina ngalitupa nina aqotagao a Jehosapat na taovia tsapakae tana Juda, maia Ahasia na dalena a Ahab e lia na taovia tsapakae tana Israel, me tagao i Samaria i laona e ruka na ngalitupa. ⁵² Aia e sasi i matana na Taovia, me muria tu niqira sasaga a Ahab na tamana, ma ko Jesebel na tinana, maia goto a Jeroboam na taovia tsapakae, tugira nogo ara tu raqa sasiligira na tinoni ni Israel mara gini puka sui tana sasi. ⁵³ Maia e samasama me aqo vania a Baal, vaga saikesa nogo e naua na tamana tana idana, maia nogo e tsaia me gini momosa loki na tobana na Taovia na God ni Israel.

2 TAOVIA TSAPAKAE

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I laona na e gini goko babâ na turupatuna na omea ara laba i ka laoqira na Israel ma na Juda. Na turupatu iani e tuturiga tana e vosa bâ na turupatu tana . Ma na papi iani tangomana ke tavota ruka:

1) Na turupatuna na omea ara laba i laona kaira na Israel ma na Juda tû tana levugana na ngalitupa siu sangatu B.C. tsau bâ kalina ara toroveoa na Samaria, maia nogoria na susuina gana susuliga na taovia tsapakae ni Israel tana ngalitupa 722 B.C.

2) Na turupatuna na omea ara laba i laona na Juda, tuturiga kalina e puka na Israel, me tsau bâ kalina a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilon e tangolia me toroutsani saikesalia na vera ni Jerusalem tana ngalitupa 586 B.C. Ma na papi iani e ba sui tana turupatuna nina aqotagao a Gedalia na taovia tagao tana Juda i vavaqira na Babilonia, ma na turupatuna kalina ara maurisia a Jehoiatsin na taovia tsapakae ni Juda tania na vale sosori i Babilon.

Mara laba na omea seko loki vaga ia i ka laoqira na Israel ma na Juda, rongona niqira taovia tsapakae kolugotoa niqira toga, ara tau totukakai i konina na Taovia, mara sasi i matana. Kalina igira na Babilonia ara toroveoa na Jerusalem mara aditsekagira danga na tinoni ni Juda vano i Babilon, aia e kesa na omea loki sosongo bâ e laba i laona na mauriqira igira na Israel.

Ma na propete e tangi loki bâ gana rongo tana aia nogo a Elisa, na tuguna a Elija.

Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

E tavota ruka na vera

- a. Nina aqo a Elisa na propete
- b. Niqira aqo igira na taovia tsapakae tana Juda ma na Israel
- c. Ara toroutsania na vera ni Samaria

Niqira aqotagao na taovia tsapakae tana Juda

- a. Tû konina a Hesekia tsau bâ konina a Josia
- b. Nina aqotagao a Josia
- c. Igira na susuina na taovia tsapakae tana Juda
- d. Ara toroutsania na vera ni Jerusalem

A Elija ma Ahasia na Taovia Tsapakae

1 Mi murina na mateana a Ahab na taovia tsapakae ni Israel, migira na tinoni ni Moab ara sove tanigira na Israel kara tagaovigira.

² Mi tana tagu ia, ma Ahasia na taovia tsapakae ni Israel e puka talu i gotu tana nauna e atsa i kelana na valena i Samaria, me gini boka loki sosongo. Maia e tû me molovanogira visana nina mane adigoko kara ba veisuâ a Baalsebub, niqira god na Ekron, aia e kesa na verabau tana Pilistia, laka ti vaga aia sauba ke douvisutugua se tagara. ³ Me kesa nina angelo na Taovia e ket-salia a Elija na propete ni Tisbe, ke ba tsodogira nina mane adigoko a Ahasia na taovia tsapakae me ke veisuagira, “?Laka na rongona gua ti amu vano na

lavegoko i konina a Baalsebub, niqira god na Ekron? ?Rongona amu pada ngatsua laka e tau totu sa god tana Israel, ne? ⁴ Kamu bâ ma kamu tsarivania na taovia tsapakae laka na Taovia e tsarivania, ‘!Igoe e utu goto ko tuligi tania na nigemu tana o tsaro, me sauba nomoa ko mate!’ ”

Ma Elija e bâ me naua moa na omea na Taovia e ket-salia ke naua. ⁵ Mi tana, migira nina mane adigoko na taovia tsapakae ara tû mara visutugua i konina. Maia e veisuagira, “?Laka na rongona gua ti amu visumai tsaku vaga ia?”

⁶ Migira ara tsarivania, “Kalina igami ami vavano moa, mi sautu, mami ba tsodoa kesa na mane maia e raivisugami kami tsarivanigo igoe laka na Taovia e tsaria, ?Laka na rongona gua ti o molovanogira nimu

mane adigoko kara ba veisuâ a Baalsebub, niqira god na Ekron? Rongona o pada ngatsua laka e tau totu sa god tana Israel, ne? !Igoe e utu goto ko tuligi tania na nigemu tana o tsaro; me sauba nomoa ko mate! "

⁷ Maia na taovia tsapakae e veisuagira, "Laka e reerei koegua na mane ia?"

⁸ Migira ara tsarivania, "Aia e sagelia na polo e aqosiginia na kokorana na omea tuavati, ma na itai na sori polona e aqosiginigotoa na kokorana na omea tuavati."

Maia na taovia tsapakae e gokodato me tsaria, "Aia nogoria a Elija!"

⁹ Mi tana maia e molovanoa kesa nina mane sasanga kolugira ara tsege sangavulu na mane vaumate kara ba adimaia a Elija. Maia na mane sasanga ia e ba tsodoa a Elija e tototu i kelana kesa na tetena me tsarivania, "Igoe nina mane God aia na taovia tsapakae e ketsaligo ko tsunamai."

¹⁰ Ma Elija e gokovisu me tsarivania, "Me ti vaga inau kesa nina mane God, ma na lake ke tsunamai talu i gotu me ke matesigo igoe, migira sui goto nimu mane vaumate!" Mi tana e tavongani tsuna mai na lake me matesia na mane sasanga ia, kolugira sui lakalaka nina mane vaumate.

¹¹ Mi muri, maia na taovia tsapakae e molovanogotoa e kesa segeni nina mane sasanga, kolugira ara tsege sangavulu na mane vaumate. Maia goto e dato bâ me tsarivania a Elija, "Igoe nina mane God, aia na taovia tsapakae e ketsaligo ko tsunamai nogo kalina ia!"

¹² Ma Elija e gokovisu me tsarivania, "Ti vaga inau nina mane God, ma na lake ke tsunamai talu i gotu me ke matesigo igoe, migira sui goto nimu mane vaumate!" Mi tana goto e tavongani tsunamai nina lake God, me matesia na mane sasanga ia, migira sui goto nina mane vaumate.

¹³ Me kesa goto kalina na taovia tsapakae e molovanoa kesa nina mane sasanga kolugira ara tsege sangavulu na mane vaumate. Maia na mane sasanga e dato bâ i kelana na tetena, me ba puka tsuna i matana a Elija me tsarivania, "Igoe nina mane God, ko galuveau inau migira goto niqumane vaumate! Mo ko gaekikia moa na maurimami!"

¹⁴ "Mi kaira sui na mane sasanga tavosi kolugira ka niqira mane vaumate ara mate sui nogo tana lake e talu i gotu; !minau kiki moa ko galuveau!"

¹⁵ Ma nina angelo na Taovia e tsarivania a Elija, "Ko tû mo ko dulikolu tsunâ, mo ko laka goto na matagu." Ma Elija e dulikolua na mane sasanga mara ka ba laba i konina na taovia tsapakae,

¹⁶ ma Elija e tsarivania, "Iani nogo na omea e tsarivanigo na Taovia, !Tana rongona nogo igoe o molovanogira nimu mane adigoko kara ba lavegoko i konina aia Baalsebub, niqira god na Ekron, vaga moa ti e

tagara sa god tana Israel ko ba lavegoko i konina, migoe sauba e utu ko douvisutugua; me sauba nomoa ko mate! "

¹⁷ Maia Ahasia e mate, vaga nogo na Taovia e katenogoa tana mangana a Elija. Ma Ahasia e tau goto tamanina sa dalena mane, me vaga ia ma Joram na tasina e tugua, me lia na taovia tsapakae tana rukania ngalitupana nina aqotagao a Jehoram na dalena a Jehosapat, na taovia tsapakae tana Juda.

¹⁸ Migira sui lakalaka na omea tavosi a Ahasia na taovia tsapakae e naugira, ara maretsunagira sui i laona *Na Turupatuna Niqira Aqoqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel.*

Na Taovia e Adidatoa a Elija i Baragata

² Me labamai nogo na tagu i tana na Taovia ke moloa kesa na viru loki me ke adidatoginia a Elija i baragata. Mi kaira a Elija ma Elisa ara ka aligiri na vano i Gilgal. ² Mi sautu ma Elija e tsarivania a Elisa, "Kalina ia, migoe ko totu moa ieni; minau, na Taovia e ketsaliau kau vano i Betel."

Ma Elisa e tsarivania, "Inau au gini vatsa na asana na Taovia mamauri ma na soamu goto igoe laka e utu saikesa inau kau mololego igoe." Me vaga ia, mi kaira ara ka vano sui i Betel.

³ Me kesa na alaala na propete ara totu i tana, ara bâ i konina a Elisa mara veisuâ, "Egua o dona nogo igoe laka i dani eni nogo sauba na Taovia ke adiligia nimu taovia tanigo?"

Ma Elisa e tsarivanigira, "Eo, inau au donagininogoa. Kamu laka goto na gini goko."

⁴ Mi muri ma Elija e tsarivania a Elisa, "Kalina ia migoe ko totu moa ieni; minau, na Taovia e ketsaliau kau vano i Jeriko."

Ma Elisa e tsarivania, "Inau au gini vatsa na asana na Taovia mamauri ma na soamu goto igoe, laka e utu saikesa inau kau mololego." Me vaga ia, mi kaira ara ka vano sui i Jeriko.

⁵ Me kesa na alaala na propete ara totu goto i tana ara bâ i konina a Elisa mara veisuâ, "Egua, o dona nogo igoe laka i dani eni nogo sauba na Taovia ke adiligia nimu taovia tanigo?"

Ma Elisa e tsarivanigira, "Eo, inau au donagininogoa. Kamu laka goto na gini goko."

⁶ Mi muri ma Elija e tsarivanitugua a Elisa, "Kalina ia migoe ko totu moa ieni; minau, na Taovia e ketsaliau kau bâ tana Kô Jordan."

Ma Elisa e tsarivania, "Inau au gini vatsa na asana na Taovia mamauri ma na soamu goto igoe, laka e utu saikesa inau kau mololego." Me vaga ia, mi kaira ara ka vavano babâ, ⁷ mara tsege sangavulu i laoqira na propete ara tsari ka muriqira bâ tsau tana Kô Jordan. Mi kaira a Elija ma Elisa ara ka ba tû i liligina na kô, mi-

gira na tsege sangavulu na propete ara tû ao tetelo tanikaira. ⁸ Mi muri, ma Elija e tsoraligia na polona tsavugotu, me bunia, me pisatsunâ tana kô. Ma na kô ia e tavota ruka, me mangamanga i levuga, mi kaira a Elisa ara ka liusavu bâ i tabana tana kao mamatsa. ⁹ Mi kalina ara ka ba tsau i tabana kô, ma Elija e tsarivania a Elisa, "Ko tsarivaniau talu inau na omea o ngaoa kau nauvanigo igoe idavia na Taovia ke adiligiau."

Maia Elisa e tsarivania, "Au nongigo ko tamivaniau kau tangolidatoa na susuligamu popono, mo ko pabogotoa vaniau ke gini tuguau kau lia na tugumu igoe."

¹⁰ Ma Elija e tsarivania, "Na omea igoe o nongia i koniqu inau e kakai sosongo vaniau na sauana. Migoe sauba ko adia nomoa ti vaga ko morosiau inau kalina na Taovia ke adiligiau tanigo; me ti vaga igoe ko tau morosiau, me sauba e utu goto ko adia."

¹¹ Mi kaira ara ka goko vanovano moa i sautu; me tavongani laba kesa na terê iruiru igira na ose iruiru ara raqâ, me mai tsoho i ka levugaqira, ma na Taovia e moloa kesa na viru loki me adidatoginia a Elija i baragata. ¹² Ma Elisa e reia na omea vaga e laba, me ngangaidato vania a Elija, "Tamaqu kiki, tamaqu! Igoe niqira isutugu na Israel! O vano kiki nogo kalina ia!" Me tû tana tagu ia, maia e tau goto morositugua a Elija.

Me melu loki sosongo a Elisa me ratsivotâ na polona tsavugotu. ¹³ Mi muri, maia e tsakokaea na polona tsavugotu a Elija e pukalia, me pilovisu, me ba tutû i liligina na Kô Jordan. ¹⁴ Me pisatsunâ i kô na polona tsavugoto a Elija me tsaria, "?Laka iava e totu na Taovia nina God a Elija?" Mi muri me pisatsunatugua i kô, ma na kô e tavota ruka, maia e liusavu visutugua tana mamatsana. ¹⁵ Migira na tsege sangavulu na propete ni Jeriko ara morosia mara tsaria, "!Na susuligana loki a Elija e totu nogo i konina a Elisa!" Migira ara bâ na valaleana mara tao tsuporu i matana, ¹⁶ mara tsarivania, "Igami sui ami totu ieni, ami tsege sangavulu na mane susuliga. Ko tamivanigami ma kami vano na laveana nimu taovia. Tau utu ngatsu nina tarunga na Taovia ke kalagaivanoa, me ke ba moloa i kelana kesa na vungavunga, se i laona kesa na qou sa nauna gira."

Ma Elisa e gokovisu vanigira me tsaria, "Tagara, kamu laka na vano."

¹⁷ Migira ara amiami poi kalina a Elisa e tamivanigira kara vano. Migira sui na tsege sangavulu na propete ara aligiri na ba laveana a Elija, ara tsuna mara dato tana vungavunga i laona e tolu na dani popono, mara tau goto tangomana na tsodoana. ¹⁸ Mi muri, migira ara visutugua i konina Elisa, aia e pipitugira moa i Jeriko, maia e tsarivanigira, "?Laka inau au tau tsarino-goa vanigamu kamu laka na vano?"

Visana na Valatsatsa a Elisa e Naugira

¹⁹ Migira visana na mane ni Jeriko ara ba laba i konina a Elisa mara tsarivania, "Vaga o dona nogo igoe taovia, na vera iani na vera dou sosongo, ma na kô moa e seko, aia nogo ti igira nimami daki ara gini reobaka."

²⁰ Ma Elisa e ketsaligira, "Kamu molotsavua na solo i laona kesa na bilo vaolu, ma kamu adimai vaniau." Migira ara adimai vania, ²¹ maia e adia me vano i tana e vuradato na kô, me tsonitsunâ na solo i laona me tsaria, "Iani nogoria na omea e tsaria na Taovia: 'Inau au naua ma na kô e lia nogo na kô laka dou saikesa, me utu goto ke naua ma kara gini mate na tinoni, se kara gini reobaka igira na daki.'" ²² Me tû tana tagu ia me bâ, ma na kô ia e dou laka saikesa, vaga nogo a Elisa e katea.

²³ Ma Elisa e tû me mololea i Jeriko me vano i Betel. Mi sautu visana na baka mane ara rutsu mai talu kesa tana vera mara gilugana, mara gugudato mara tsarivania, "!Ko baligi igoe na lovalati!"

²⁴ Ma Elisa e pilovisu me vusuligira kakai, me vealaginigira tana asana na Taovia. Mi tana, me ruka na pai atsi daki ara ka rutsu labamai talu tana legai atsi, mara ka gati ngotsingotsigira ara vati sangavulu ruka vidaqira na baka mane.

²⁵ Ma Elisa e vano me ba totu i kelana na Vungavunga Karmel, me kesa tana tagu i muri, maia e visutugua i Samaria.

Na Vailabu Loki i Ka Levugaqira Na Israel ma na Moab

3 Mi tana sangavulu alunina ngalitupana nina aqo-tagao a Jehosapat na taovia tsapakae tana Juda, maia Joram na dalena a Ahab e lia na taovia tsapakae tana Israel. Maia e tagao i Samaria i laona e sangavulu ruka na ngalitupa. ² Maia goto e sasi i matana na Taovia, me tau moa seko vaga kaira na tamana se ko Jesebel na tinana. Maia e tû, me raqatsunâ na titinoni na Baal aia na tamana e aqosia gana na samasama vaniana.

³ Me atsa moa e nauvaganana ia, maia e naua vaga e nau idanogoa a Jeroboam na dalena a Nebat. Maia e raqa sasiligira na Israel tana sasi, me tau goto kuti na nauvaganana ia.

⁴ Maia Mesa na taovia tsapakae ni Moab e tamanigira danga sosongo na sipi, mi laona pipi ngalitupa aia e saua ngiti voli takisi vania na taovia tsapakae ni Israel e 100,000 na dalena sipi, ma na ivuqira goto 100,000 na sipi. ⁵ Mi kalina e mate a Ahab na taovia tsapakae ni Israel, maia Mesa e sove tanigira na Israel kara tagaovigira goto. ⁶ Te e tu tsaku a Joram me soasaigira sui nina mane vaumate, mara mololea i Samaria. ⁷ Me mologoko bâ vania a Jehosapat na taovia tsapakae ni

Juda me tsarivaganana vania: “Na taovia tsapakae ni Moab e sove taniau inau. ?Egua, laka igoe sauba ko sangaau inau na vailabu koluana aia?”

Maia Jehosapat e tsarivania, “Eo, inau sauba kau sangago. Inau, migira niqu mane vaumate ma niqu ose, nimu tamani nogo igoe. ⁸ ?Laka iava o ngaoa ka liu bâ kaita kalina ka ka baginia aia?”

Ma Joram e tsarivania, “Igita ka liu taligu bâ tana kaomate ni Edom.”

⁹ Me vaga ia, mi tugira na taovia tsapakae ni Israel mi Juda mi Edom ara tu aligiri na vano na vailabu. Mi kalina ara vano nogo i laona e vitu na dani, me kora saikesa gaqira kô, me tagara goto sa duduvina ke totuvisu vanigira na mane vaumate, migira goto niqira omea tuavati ara kalagaia gaqira boli. ¹⁰ Ma Joram na taovia tsapakae ni Israel e tû me tsaria, “!Alao, sauba ka mate sui igita! !Na Taovia nogo e mologita i limana na taovia tsapakae ni Moab!”

¹¹ Ma Jehosapat e veisua, “?Laka e totu ieni sa propete ma ka ba veisuâ nagua e padâ na Taovia?”

Me tû kesa nina mane sasanga a Joram me tsaria, “A Elisa na dalena a Sapat e totu ieni. Aia nogo e sangâ a Elija i sau.”

¹² Ma Jehosapat e tsaria, “Eo, aia nogo e kesa na propete manana.” Mi tana, mi tugira tolu na taovia tsapakae ara tu bâ i konina a Elisa.

¹³ Mi kalina ara tu ba laba i matana, ma Elisa e tsarivania a Joram, “?Rongona gua kau sangago igoe? Ko bâ mo ko lavegoko i koniqira na propete i kaira na tamamu ma na tinamu ara ka lavegoko i koniqira.”

Ma Joram e tsarivania, “!Tagara! Aia nogo na Taovia e molotugami tana limana na taovia tsapakae ni Moab.”

¹⁴ Ma Elisa e tsarivania, “Minau au vatsa tana asana na Taovia mamauri aia au aqovania, laka e utu saikesa kau sangago igoe ti vaga inau kau tau kukuni tania Jehosapat na taovia tsapakae ni Juda ¹⁵ Bâ, mi kalina ia kamu adimai vaniau kesa e dona na taiana na itai tatangi.”

Mi kalina na mane ia e taia nina itai tatangi, ma na susuligana na Taovia e mai totuvia a Elisa, ¹⁶ maia e tsaria, “!Iani e vaga na omea e tsaria na Taovia: ‘Kamu tsaigira na qou loki tana ovo mamatsa popono iani.

¹⁷ Me atsa moa ti kamu tau reia ke tumu sa usa, se ke mai sa guguri, me sauba kamu reia na ovona na kô iani ke dangadato na kô i laona, migamu, migira goto nimui buluka ma nimui omea tuavati sui ara kalagaigira gamui boli, sauba kamu tamanina sui gamui kô na inu.’” ¹⁸ Ma Elisa e goko babâ me tsarivanigira, “Ma na omea iani, na omea lakagana lê vania na Taovia na nauana. Maia sauba ke saugotoa vanigamu na susuliga gana na mani tulusiginiqira na Moab. ¹⁹ Migamu sauba kamu tangoligira sui lakalaka niqira verabau dou sosongo ara barakaputigira nogo; me sauba kamu kavitsunagira sui niqira vuagai, ma kamu utuka-

pusigira pipi sui niqira kô vuravura, ma kamu tsonit-savua na vatu i laona niqira uta lakataga kara seko sui lakalaka.”

²⁰ Mi tana matsaraka na dani ngana, tana tagu nogo na savoriana na kodoputsa na matsaraka, ma na kô e tavongani tave mai talu tabana i Edom me tsavu poponoa na kao.

²¹ Mi kalina igira na Moab ara rongomia laka tugira na taovia tsapakae ara tu maiginigira, migira sui lakalaka na mane tangomana kara tangoli isi tû tana tinoni loki me tsau tana tinoni vaolu sosongo, ara soa-saigira mara ba totu tana sasaqira tana vovotana niqira kao. ²² Mi kalina ara mamata tana matsaraka na dani ngana, ma na aso e sinaria na kô, me naua ma na kô e rerei tsitsiaga vaga moa na gabu. ²³ Mara tsaria, “!Na gabu nogoria! E tau utu tugira tolu na alaala na mane vaumate tugira kara tu vailabugi ma kara tu vai-matesigi. !Ida gita ma ka ba laua niqira omea sui ara totuvisu tana niqira valepolo!”

²⁴ Mi kalina ara ba tsau i tana, migira na Israel ara tû mara baginigira poi tsau ara tsogoligi sui. Migira na Israel ara takuvi tsarigira, mara labumatesigira na mane ni Moab, ²⁵ mara toroutsanigira niqira verabau. Mi kalina ara liu taligu kesa tana kao lakataga, me pipi gira na Israel e adia kesa na vatu me tsoni bâ i laona na uta, poi kalina ara tsavu poponoa pipi na uta; mara utukapusigotoa na kô vuravura mara kavitsunagira niqira vuagai sui. Maia lelê moa na verabau pukuga ni Kir Heres e totuvisu, migira ara tangoli kurupaqala ara bâ mara tupolia mara bokia.

²⁶ Mi kalina na taovia tsapakae ni Moab e reigadovia laka e utu ke tangomana tana vailabu ia, maia e adigira ara vitu sangatu na mane ara gini vailabu na isi, mara tovoa laka kara ba voka i levugaqira gaqira gala, ma kara tsogovano i verana na taovia tsapakae ni Siria, mara tau tangomana. ²⁷ Te aia e tû me adia na dalena mane botsaida, aia laka ke tugua tamana vaga na taovia tsapakae, me ba savoria i kelana na baravatuna na verabau, vaga na kodoputsa vania niqira god na Moab. Mi kalina igira na Israel ara reia e nauvangana ia, mara gini matagu loki, mara vanoligi tania na vera ia mara visutugua tana niqira butona kao segeni.

A Elisa e Sanga Kesa na Daki Tinamate E Tau Tamanina Sa Omea

4 Na tinamatena kesa na mane i laona na alaala na propete e bâ i konina a Elisa me tsarivania, “!Taovia, na savaqu e mate nogo! Migoe o donaginino-goa laka aia e kukuni sosongo tania God, mi kalina ia na mane aia na savaqu e kaoni i konina, e mai laka ke aditsekakaira na dalequ ngiti tuguna nina kaoni na savaqu.”

² Ma Elisa e veisuâ, “?Laka nagua sauba kau nauvanigo? Ko tsarivaniau nagua moa o tamanina.”

Maia e tsarivania, “Tagara, au tau goto tamanina sa omea, e kesa lelê moa na tosu tetelo na oela na olive.”

³ Ma Elisa e tsarivania, “Ko bâ i koniqira gamu verakolu, mo ko nongia ke danga na tosu kobakoba. ⁴ Mi muri, migoe mi kaira na dalemu kamu tu sage i laona tu valemui, ma kamu tu vongoa na matsapa, ma kamu tu tuturiga na qetutsavuana na oela i laoqira na tosu gira. Mi kalina ke danga tsiriri kesa, ma kamu tu moloa kesa tabana segeni.”

⁵ Ma na daki ia e bâ, me sage i valena kolukaira ruka na dalena mane, me vongoa na matsapa, me adia nina tosu tetelo na oela na olive i laona. Mi kaira na dalena ara ka adimaigira vania na tosu kobakoba, ma ia e qetutsavua na oela i laoqira. ⁶ Mi kalina ara tu dangalisuigira na tosu gira, maia na daki e veisuakaira na dalena laka ti kara totu goto visana tosu kobakoba. Me kesa ka vidaqira na dalena e tsarivania, “Tagara, aia nogoria na susuina.” Mi tana tsotsodo me tau goto rô na oela na olive. ⁷ Maia na daki e visutugua i konina a Elisa na propete me turupatu vania na omea e laba, ma Elisa e tsarivania, “Dou, mi kalina ia ko bâ, mo ko tsabiria na oela na olive ia, mo ko tuguginia nina kaoni na savamu i konina na mane ia, me sauba goto ke tsaravisu na qolo ke tugutugamu igoe ma kaira na dalemu kamu tu gini mauri.”

A Elisa ma na Daki ni Sunem e Tamani Omea Danga

⁸ Me kesa dani, ma Elisa e aligiri na vano i Sunem, mi tana vera ia e totu kesa na daki e tamani omea danga sosongo. Maia e nongia a Elisa ke ba sanga mutsa i valena. Me tû tana dani ia me bâ, me pipi kalina a Elisa e vano i Sunem, maia e ba sanga mutsa i valena na daki ia. ⁹ Me kesa dani na daki ia e tsarivania na savana, “Inau au pada mananâ laka na mane aia e mai ieni danga kalina me sanga kaita na mutsa, aia nogo e kesa na mane tabu. ¹⁰ Me dou ti kaita ka aqosivania kesa na vokina tetelo i laona na vale i gotu, mi laona ka moloa kesa na nige, me kesa na bela na mamare, me kesa na mani totu i lao, me kesa na laeti, maia ke gini dona na totu rago ma na mango ti kalina aia ke mai na tsigovikaita.”

¹¹ Me kesa dani, kalina a Elisa e visutugua i Sunem, maia e ba dato tana vokina ara aqosivania me mango i tana. ¹² Me tsarivania a Gehasi nina mane aqo ke ba soamaia na daki ia. Mi kalina na daki ia e mailaba i matana, ¹³ maia Elisa e tsarivania a Gehasi, “Kalina ia igoe ko veisua vaganana ia, ‘Igoe o rota sosongo kiki na aragovanikagami na omea sui. ?Ma nagua kau nauvanigo inau na tuguna nimu rota? ?Egua o ngaoa kau ba goko ka tugumui kagamu savamu konina na taovia

tsapakae, se i konina niqira taovia tagao igira na mane vaumate?’ ”

Maia e gokovisu me tsarivania, “Tagara, inau au totu i laoqira niq tinoni segeni, me tuguau nogo.”

¹⁴ Ma Elisa e veisuâ a Gehasi nina maneaqo, “?Laka nagua o padâ igoe kau nauvania na daki dou iani?”

Ma Gehasi e tsarivania, “Eo, au dona moa laka aia e tau tamanina sa dalena ma na savana e tuqatuqa goto nogo.”

¹⁵ Ma Elisa e tsarivania, “Ko bâ mo ko tsarivania na daki ia ke visumaitugua ieni.” Me mai na daki me tutû moa i savuna matsapa. ¹⁶ Ma Elisa e tsarivania, “Tana tagu vaga nogo iani tana ngalitupa i gotu, migoe sauba ko tulangia kesa na dalemu mane.”

Maia na daki e tsarivania a Elisa, “!Igoe nogo nina maneaqo God, ko laka kiki na gokopero vaniaqu inau!”

¹⁷ Me laba vaga saikesa nogo e katea a Elisa. Tana gana ngongo na tagu vaga ia tana ngalitupa vaolu, ma na daki ia e vasua kesa na dalena mane.

¹⁸ Mi kalina e baka pasa nogo na baka ia, me kesa dani tana tagu na pipitsu, maia e sangatsari kolua tamana migira nina maneaqo tana uta. ¹⁹ Me tavongani ngangai dato na baka me tsarivania na tamana, “!E sosongo loki lovaqu! !E sosongo loki lovaqu!”

Maia na tamana e tsarivania kesa nina maneaqo, “Ko kalagaivano vania na tinana na baka iani.” ²⁰ Ma na maneaqo e kalagaivisua na baka vania na tinana, maia na tinana e tulangia poi tsau tana niaso, mi tana me matepitsu na baka. ²¹ Maia na tinana e kalagaidatoa tana nina voki a Elisa, me ba tsarovaginia i nigena, me rutsu na daki, me vongovisua na matsapa. ²² Me tû, me ba soâ na savana me tsarivania, “Ko moloa kesa nimu maneaqo ke adimaivaniau kesa na asi. Au ngaoa kau ba reia a Elisa na propete, me sauba kau visumai tsaku, e utu goto kau oka.”

²³ Ma na savana e veisuâ, “?Rongona gua ti o ngaoa na vano i dani eni? I dani eni e tau na Dani na Sabat, se na Danina na Vula Vaolu.” †

Maia na daki e tsarivania, “Me atsa moa, au ngaonomoa kau vano.” ²⁴ Maia e ba sagekae i kelana na asi, me ketsalia na maneaqo me tsarivania, “Ko raia na asi ke vano tsaku me ke laka goto na kisâ, poi tsau kalina inau kau tsarivanigo.” ²⁵ Maia e aligiri me vano saviliu tana Vungavunga Karmel, i tana nogo e totu a Elisa.

Mi kalina a Elisa e morosia e maimai ao moa i sautu, maia e tsarivania a Gehasi nina maneaqo, “!Ko morosia bâ, na daki ni Sunem ria e maimai! ²⁶ Ko ba tsaku i konina mo ko veisuâ, ?Egua laka o mauridou igoe? ?Me laka ara ka mauri dou goto kaira na savamu ma na dalemu?’ ”

† “Dani na Sabat...Danina na Vula Vaolu” Ara padâ laka tana dani tabu loki vaga nogo gira, na tagu dou vania na ba lavegoko i konina kesa na propete.

Ma na daki ia e tsarivania a Gehasi laka ara tu mauridou sui, ²⁷ mi kalina moa e mailaba i konina a Elisa ma ia e taotsuporu i matana, me tatango kakai tana tuana. Ma Gehasi e vangaraua laka ke surukeliligia na daki ia, ma Elisa e tsarivania, “Mololea. ?O tau reigadovia igoe laka e melu sosongo tobana? Ma na Taovia e tau lelê goto vati tsarivaniau na omea e laba vania.”

²⁸ Ma na daki e tsarivania a Elisa, “Taovia, igoe nogo o tsarivaniau laka sauba kau tamanina kesa na dalequ mane. ?Me laka au tau tsarivanigo ko laka na peroleaqu?”

²⁹ Ma Elisa e pilo bâ i konina a Gehasi me tsarivania, “!Ko tsaku! Ko adia niq u itoro mo ko vano. Ko laka goto na mango ma na goko vaniana ase i moa ko tsodoa, me ti vaga ke kesa ke goko vanigo, igoe ko laka goto na gokovisu vaniana. Ko ba saviliu i valena na daki iani, mo ko moloa niq u itoro tana konina na baka e mate.”

³⁰ Ma na daki e tsarivania a Elisa, “!Inau au gini vatsa na asana na Taovia mamauri ma na soamu goto igoe, laka inau e utu saikesa kau mololego!” Te a Elisa e tû, me tsarimurina. ³¹ Maia Gehasi e idavano nogo, me ba sage tana vale, me ba moloa nina itoro a Elisa tana konina na baka, me tau lelê goto laba sa papadana tetelo na mauri i konina na baka. Maia e tû, me ba tsodoa a Elisa i sautu me tsarivania, “Na baka ia e tau goto mamata.”

³² Mi kalina e ba tsau a Elisa, maia e sage segenina i laona na voki, me reia na baka mane e tsatsaro na matena i nigena. ³³ Me vongoa na matsapa me nonginongi vania na Taovia. ³⁴ Mi muri, maia e tsaro kovoragi i kelana na baka mane, me moloa na mangana tana mangana na baka ia, ma na matana tana matana na baka, ma na limana tana limana goto na baka mane ia. Mi kalina aia e tsaro kovoragi moa i kelana na baka mane, ma na konina na baka e tuturiga na papara visutugua. ³⁵ Ma Elisa e tukae, me liu bamai i laona na voki ia, mi muri, me visutugua i konina na baka me tsaro kovoragi tugua i kelana. Ma na baka mane e tsipe e vitu kalina, me morotugua na matana. ³⁶ Ma Elisa e soâ a Gehasi me tsarivania ke soamaia na tinana na baka. Mi kalina e mailaba, ma Elisa e tsarivania, “De, na dalemu ri iani, ko adia.” ³⁷ Maia e tsuporu i tuana a Elisa, ma na matana e pelea na kao; mi muri, maia e tû, me adia na dalena me vano.

Ara Ka Ruka Goto na Valatsatsa

³⁸ Me kesa dani a Elisa e visutugua i Gilgal. Mi tana tagu ia, ma na uvirau e liuvi poponoa na butona kao ia. Mi kalina a Elisa e sasanigira kesa na alaala na propete, maia e tsarivania a Gehasi ke adia kesa na kuki loki, me ke ba moloa tana lake, me ke aqosia na supusupu vanigira. ³⁹ Me kesa vidaqira e vano tana uta

laka ke sae kusa. Me reigira visana na vuana itai atsi, me tsakosaigira na dangana vaga e tugua ke kalagaia. Me adimaigira i vera, me paritetelogira, me vanitsavugira i laona na kuki na supusupu, me tau moa donaginia na vatana vuana itai gua gira. ⁴⁰ Me magovo, mara tuvarivanigira na mane kara gania, mi kalina ara ganividana mara ganisavia, mara gudato vania a Elisa, “!Na tabatu i konina ia!” Migira ara sove sui na ganiana. ⁴¹ Ma Elisa e nongigira kara adimai vania visana raisi, me qetutsavua na raisi i laona na kuki me tsaria, “Kamu tangatugua na supusupu vanigira ma kara gania.” Mi kalina ia e gani dou, me tagara goto sa omea seko i laona.

⁴² Me kesa dani segeni, me kesa na mane e talumai i Baal Salisa, me adimaigira vania a Elisa rukapatu sivona bredi ara aqosiginia na barli † ara adia tana kesianina pipitsu tana ngalitupa ia, me visana goto na vunguna sila e vasini pitsugira. Ma Elisa e ketsalia nina maneaqo ke adigira, me ke palaginigira na alaala popono na propete ara totu kolua i tana. ⁴³ Maia na maneaqo e veisuâ a Elisa, “?Egua, kau nau koeguania inau ti kara gini masu kesa sangatu na mane, ia e vaga na dangana?”

Ma Elisa e tsarivania, “Ko bâ moa mo ko palaginigira moa, rongona na Taovia nogo e tsaria laka sauba kara gania ma kara gini masu, me ke tsaravisu lê na turina.” ⁴⁴ Me vano na maneaqo me palaginigira. Migira sui ara sanga na ganiana ara masu sui, me tsaravisu lê na turina vaga e tsarinogoa na Taovia.

E Douvisutugua Gana Lobogu a Naaman

5 A Naaman, aia niqira taovia tagao na mane vau-mate ni Siria, maia na taovia tsapakae ni Siria e kukuni tania, me padaloki sosongolia, rongona na Taovia e sauvania a Naaman na susuliga mara gini tangomana tana vailabu igira na Siria. Aia na malagai susuliga sosongo, me rongona moa e gadovia na mudo. ² Me kesa kalina, kalina igira na Siria ara bâ na vailabu koluaqira na Israel, mara ba laua kesa na baka daki tetelo ni Israel, maia e lia nina daki aqo na tauna a Naaman. ³ Me kesa dani maia na baka daki ia e tsarivania gana taovia, “!Inau au amesi sosongolia ti vaga aia a Naaman ke bâ i konina na propete e totu i Samaria! Na propete ia e dona ke maurisia tania gana lobogu.” ⁴ Mi kalina a Naaman e rongomia na goko vaga ia, maia e vano i konina na taovia tsapakae, me turupatu vania na omea na baka daki e tsaria. ⁵ Maia na taovia tsapakae e tsarivania, “Dou, ko bâ i konina na taovia tsapakae ni Israel mo ko vania na leta iani.”

Mi tana ma Naaman e aligiri na vano, me adia e tolu sangavulu toga na tavina na siliva, me ono toga na

† “na barli” Aia na piuna kesa na omea tsukatsuka vaga na raisi ara dona tinoni na ganiana.

tavina na qolumila, me sangavulu goto na polo rerei dou sosongo. ⁶ Me adivanoa na leta ia vania na taovia tsapakae ni Israel, miani nogo na goko e totu i laona na leta ia: "Na mane aia e sauvanigo na leta iani, aia nogo a Naaman kesa niqu maneao. Au nongigo igoe ko maurisia tania na mudo e totu i konina." ⁷ Mi kalina na taovia tsapakae ni Israel e tsokoa na leta ia, maia e tû, me ratsia na polona tana kore me tsaria, "Laka egua vaga na taovia tsapakae ni Siria e padavianiau inau kau maurisia na mane iani? Laka e padâ ia laka God inau, mau tamanina na susuliga agana na maurisi tinoni ma na matesi tinoni? !Reia, aia e ngaoa moa ke tsai korequ inau!"

⁸ Mi kalina e Elisa na propete e rongomia na omea e laba vaga ia, maia e mologoko bâ vania na taovia tsapakae ni Israel me veisuâ; "Laka na rongona gua o gini padasavi sosongo igoe? !Ko molomai vaniau inau na mane ia, minau kau sauvulagi vania laka e totu kesa na propete tana Israel!"

⁹ Mi tana ma Naaman e tû me vano kolugira nina ose ma nina terê, me ba tsobo tana matsapana valena a Elisa. ¹⁰ Ma Elisa e molovanoa nina maneao ke ba tsarivania a Naaman ke ba su tsuna ke vitu kalina tana Kô Jordan, me sauba ke mauri tania nina lobogu. ¹¹ Ma Naaman e kore loki sosongo, me vano me tsaria, "Inau au padâ laka aia ke rutsutsunamai i koniqu inau, me ke nonginongi vania na Taovia nina God, me ke tusumaia moa na limana tana mudoqu inau, me ke mavu! ¹² Me laka kaira na Kô Abana ma na Kô Parpar tana Damaskus, ara ka tau dou liusigira sui na kô tana Israel? !Mi kaira moa tangomana kau leso i ka laogira ma kau mauri tania gaqu lobogu!"

¹³ Migira nina maneao ara bâ i konina mara tsarivania, "Taovia, ti vaga na propete ke tsarivanigo ko naua kesa na omea e utugana, me sauba nomoa igoe ko naua. ?Me laka nagua e gini utu vanigo kalina ia ko bâ mo ko leso vaga aia e ketsaliginigo, mo ko gini mauri?" ¹⁴ Te a Naaman e vano tana Kô Jordan, me sutsuna i laona e vitu kalina vaga nogo a Elisa e ketsalia ke naua, maia e gini male dou saikesa tania nina lobogu. Ma na kokorana e nana dou saikesa vaga moa na kokorana na baka tetelo. ¹⁵ Mi tana, ma Naaman e vitutugua i konina a Elisa, kolugira sui nina mane me tsarivania, "Kalina ia inau au dona dou laka e tagara goto sa god tavosi tana barangengo popono, maia lele moa na God ni Israel; me dou moa taovia ko tamia na adiana niqu vangalaka inau au sauvanigo."

¹⁶ Ma Elisa e gokovisu vania me tsaria, "Tana asana na Taovia mamauri aia inau au aqo vania, au vatsa laka e utu kau tami na adiana sa nimu vangalaka."

Ma Naaman e turuginia laka ke adia nomoa, maia e sove saikesa. ¹⁷ Ma Naaman e tsarivania, "Ti vaga igoe ko tau tami na adiana niqu vangalaka, mo ko tamivaniau moa inau kau adigira visana na baeke na kao

tugua kara ka kalagaia ruka na asi ma kau adivanoa i veraqu, † rongona tuturiga kalina ia me bâ, inau sauba kau tau goto naua sa kodoputsa se sa savori-kodokodo vania sa god tavosi, me vania moa na Taovia. ¹⁸ Me kesa moa na omea au amesia inau, laka na Taovia ke padaleau kalina kau naua niqu aqo na dulikoluana bâ niqu taovia tsapakae na vano samasama tana nina vale tabu a Rimon niqira god na Siria. !Ma na Taovia sauba manana nomoa ke padaleau!"

¹⁹ Ma Elisa e tsarivania, "Dou, ko bâ tana rago." Ma Naaman e aligiri me vano.

Ma Naaman e tau vati vano ao moa, ²⁰ maia Gehasi nina maneao a Elisa e pada segenina i tobana, "Niqu taovia e tami lê vania a Naaman ke vano, me sove tania na omea aia e saovania! Tana asana na Taovia mamauri, inau sauba kau takuvitsaria ma kau adigira visana na omea i konina." ²¹ Maia e tû, me takuvitsaria a Naaman. Mi kalina a Naaman e morovisu me reia kesa na mane e ulotsarimai i murina maia e tsiputsuna tania nina terê me ba valalea me veisuâ, "Laka na omea seko gua e laba?"

²² Ma Gehasi e tsarivania, "Tagara. Niqu taovia e molomaiau kau tsarivanigo laka ara ka ruka vidaqira na alaala na propete ara ka totu tana kao vungavungaga ni Epraim ara ka vasini labamai, maia e ngaoa igoe ko sauvanikaira ke tolu toga na tavina siliva me ke ruka na polo rerei dou sosongo."

²³ Ma Naaman e tsarivania, "Eo, ko adia kiki ke ono toga na tavina na siliva." Me turuginia a Gehasi ke adigira, me molotsavugira na siliva i laona e ruka na baeke, me saugira kolua e ruka na polo rerei dou sosongo vanikaira ruka nina mane aqo, me molo-vanokaira kara ka ida i sautu vania a Gehasi. ²⁴ Mi kalina ara ka ba tsau tana tetena tana e totu a Elisa, ma Gehasi e adikaira ruka na baeke tanikaira na maneao, me kalagaikaira bâ i vale. Mi muri, me ketsalivisukaira tugua nina maneao a Naaman. ²⁵ Maia e sagevisutugua i vale, ma Elisa e veisuâ, "Laka iava o talu igoe?"

Ma Gehasi e tsarivania, "Au tau goto talu sa nauna inau taovia."

²⁶ Ma Elisa e tsarivania, "Egua, o pada ngatsua igoe laka au tau reigo inau, kalina a Naaman e tsiputsuna tania nina terê me ba valalego? !Ma na tagu kalina ieni e tau na taguna na adiana na qolo ma na polo, na uta na olive ma na uaeni, na sipi ma na buluka, se igira na maneao! ²⁷ !Mi kalina ia, ma na lobogu e gadovia a Naaman, sauba ke gadovigo igoe. Migoe, migira sui goto na kukuamu, sauba kamu tamanina sailagi na lobogu ia!"

† "na kao...kau adivanoa i veraqu" Tana tagu ia, migira na tinoni ara tutunina laka tangomana moa kara samasama vania kesa na god tana nina kao segeni moa ia.

Mi kalina tsotsodo a Gehasi e mololea i tana, ma na lobogu ia e savu i konina, ma na kokorana e tavongani sere popono, vaga moa na snou. †

Na Adikaeana na Lovana Rarati e Puka i Kô

6 Me kesa dani migira na alaala na propete aia a Elisa e reitutugugira, ara mai i konina mara tsarivania, “!Na nauna i tana igita a totu e tau nogo tugugita! 2 Ko tamivanigami ma kami vano tana Jordan ma kami kavitsunagira ke visana na gai, agana na logoana goto kesa na vera i tana ka totu.”

Ma Elisa e tsarivanigira, “E doua.”

3 Me kesa vidaqira e raia a Elisa ke dulikolugira; maia e tami, 4 me dulikolugira. Mi kalina ara ba laba tana Jordan, mara tuturiga na aqo. 5 Mi kalina aia kesa vidaqira e kakavi, me tavongani rutsu na lovana na rarati me siditsuna i laona na kô. Ma na mane ia e gudato vania a Elisa me tsaria. “?Taovia, laka sauba nagua kau naua inau? !Na rarati ia e tau niqiu, au nongia moa inau, ma niqiu aqo kau sauvisua!”

6 Ma Elisa e veisuâ, “?Laka iava tana e pukatsuna?”

Ma na mane ia e sautugutugu vania na nauna tana e puka, ma Elisa e kavia kesa na arana gai, me tsonit-sunâ i tana e puka na lovana na rarati, ma na lovana na rarati ia e tavongani tsobokae. 7 Ma Elisa e ketsalia na mane ia, “Ko adikaea.” Ma na mane e gogoro tsuna i kô me adikaea.

Ara Tulusigira na Mane Vaumate ni Siria

8 Me kesa dani maia na taovia tsapakae ni Siria e ngaoa na vailabu koluaqira na Israel. Me vaigokovigi kolugira nina mane sasanga, mara vilia na nauna tana kara ba vaturikaea niqira valepolo. 9 Ma Elisa e mologoko bâ vania na taovia tsapakae ni Israel, me parovatavia ke laka na ba varangi i tana, rongona igira na Siria ara totupitunogoa i tana. 10 Me tû na taovia tsapakae ni Israel me parovatavigira na tinoni ara totu tana vera ia, migira ara totu parovata. Ma na omea iani e laba danga tetelo nogo kalina.

11 Ma na taovia tsapakae ni Siria e gini padasavi sosongo tana rongona na omea vaga ia. Me tû, me soasaigira sui nina mane sasanga me veisuagira, “?Laka asei vidamui igamu e sanga tabana konina na taovia tsapakae ni Israel?”

12 Me kesa vidaqira e tsarivania, “Taovia, e tagara goto ke kesa. Maia nogo a Elisa na propete e tsarivania na taovia tsapakae ni Israel na omea sui o tsaria atsa moa ti igoe o tsaripopoia i laona nimu voki segeni.”

13 Maia na taovia tsapakae e ketsaligira, “Kamu lave-maia iava e totu aia, minau sauba kau ba tangolia.”

† “na snou” Visana tana vera tana tagu na bisi loki na usa e dona ke kakolu me ke sere vaga moa na poke kalina e tumu me tsavua na kao popono.

Mi kalina e rongomia laka a Elisa e totu i Dotan, 14 maia e molovanoa kesa na alaala loki na mane vaumate i tana, kolugira na ose ma na terê. Mara ba tsau i tana tana bongi, mara polipoponoa na vera ia. 15 Mi tana matsaraka na dani ngana, ma nina mane aqo a Elisa e mamata, me rutsu i tano, me reigira na alaala na mane vaumate ni Siria kolua niqira ose ma niqira terê ara polipoponoa na vera. Me visubatugua i konina a Elisa me tsaria, “!Are taovia, sauba ka mate gita! ?Laka nagua sauba ka naua?”

16 Ma Elisa e tsarivania, “Ko laka na matagu. Igita bâ tana nida tabana a danga liusigira igira.” 17 Mi muri, maia e nonginongi me tsaria, “!Taovia, ko sangavia na matana, mo ko tamivania ke moro!” Ma na Taovia e rongomia nina nonginongi, maia nina maneaqo a Elisa e morodato, me reia na tabana na tetena e gini popoi popono na ose ma na terê ara iru vaga na lake mara totu polipolia a Elisa.

18 Mi kalina igira na Siria ara baginigira na Israel, maia Elisa e nonginongi me tsaria, “!Taovia, ko dokolia na mataqira na tinoni girani!” Ma na Taovia e rongomia nina nonginongi me dokolia na mataqira. 19 Mi muri, maia Elisa e ba laba i koniqira me tsarivanigira, “Igamu amu liu sasi; na vera iani e tau na vera igamu amu lavea. Kamu muriau inau, me sauba kau ida vanigamu bâ i konina na mane aia igamu amu lalavea.” Ma Elisa e adivanogira i Samaria.

20 Mi kalina tsotsodo igira ara sage i laona na ver-abau ia, ma Elisa e nonginongi me tsaria, “Taovia, ko sangavitugua na mataqira ma kara morotugua.” Ma na Taovia e rongomia nina nonginongi; maia e naua me morotugua na mataqira, mara reia laka igira ara totu saikesa nogo i laona na vera ni Samaria.

21 Mi kalina aia na taovia tsapakae ni Israel e reigira na Siria, maia e veisuâ a Elisa, “?Egua taovia, kau labumatesigira? ?Ne, kau labumatesigira?”

22 Ma Elisa e tsarivania, “Tagara. ?Laka kamu matesigira igira igamu amu tangoligira tana vailabu? Kamu sauvanigira moa na mutsa ma na inu, ma kamu tamivanigira kara visutugua i konina niqira taovia tsapakae.” 23 Mi tana, maia na taovia tsapakae ni Israel e vangaraua kesa na kavomutsa loki vanigira; mi muri, kalina igira ara sui na mutsa ma na inu, maia e molovisugira tugua i konina na taovia tsapakae ni Siria. Me tû tana tagu ia, migira na Siria ara tau goto mai labunovotia na kao ni Israel.

Igira na Gala ara Ba Totukapusia na Vera ni Samaria

24 Me kesa tana tagu i muri, ma Benhadad na taovia tsapakae ni Siria e raqagira nina alaala popono na mane vaumate, mara baginigira na Israel, mara ba totu polipoponoa na verabau ni Samaria. 25 Ma na rongona igira na Siria ara totukapusia na verabau ia, te e

gini laba na uvirau loki sosongo i laona, mara tsabirig-
inia alu sangavulu na tavina siliva na matena kesa lelē
moa na lovana asi, me tsege na tavina siliva na mate-
na ruka sangatu na gram na taena kulukulu. †

²⁶ Me kesa dani, kalina na taovia tsapakae ni Israel e
liuputsi bâ tana baravatuna na verabau, mi tana me
kesa na daki e gudato vania me tsaria “!Taovia, ko san-
gaau!”

²⁷ Maia na taovia tsapakae e tsarivania, “?Ti vaga na
Taovia ke tau sangago igoe, ma kau sangago koegua
inau, au tau goto tamanina sa uiti se sa uaeni kau
palaginigo? ²⁸ ?Me laka nagua seko e laba vanigo
igoe?”

Ma na daki ia e tsarivania, “Ko reia na daki iani, aia e
tsarivaniau laka kami ka ganitalua na dalequ inau, mi
muri ti kami ka ganigotoa na dalena aia tana dani
ngana. ²⁹ Me vaga ia, mi kagami ami ka kukia na dale-
qu inau mami ka ganinogoa. !Mi tana dani ngana,
minau au tsarivania na daki ia laka kami ka gania na
dalena aia, maia e molopoia!”

³⁰ Mi kalina na taovia tsapakae e rongomia na goko
vaga ia, maia e tû, me ratsia na polona tana padasavi,
migira na tinoni ara totu varangisia i tana, ara reia laka
e sagelia na polo baubau †† i vavana na polona. ³¹ Ma
na taovia tsapakae e gokodato me tsaria, “!God ke
labumatesiau inau ti kau tau kutinogoa na liona a Elisa
i dani eni!” ³² Mi tana, maia e molovanoa kesa nina
mane adigoko ke ba soamaia a Elisa.

Mi tana tagu ia, ma Elisa e totu moa i valena kolugira
visana na tinoni lokiloki ara mai na lelaviana. Mi kalina
e tau vati labamai moa na mane adigoko, ma Elisa e
tsarinogoa vanigira na tinoni lokiloki ara totu kolua i
tana, “!Reia bâ, na mane vanga labumate ia e moloma-
ia kesa ke labumatesiau inau! Kamu rorongu, kalina ni-
na mane adigoko ke labamai ieni, kamu vongoa na
matsapa ma kamu laka na tamivaniana ke sage mai.
Maia na taovia tsapakae sauba kamu reia ke maimai
varangi i murina.” ³³ Me gogoko moa a Elisa, me laba-
mai nogo na taovia tsapakae me tsarivania, “!Aia nogo
na Taovia e naua te e gini laba na omea seko vaga iani
i laoda igita! ?Ma na rongona gua goto kau pituginia
na Taovia ke sangagita?”

7 Ma Elisa e gokovisu vania me tsaria, “!Ko rongo-
mia na omea e tsaria na Taovia! Tana tagu vaga
nogo ia ke dani, igamu sauba kamu volia ke tolu na ki-
lo na uiti dou bâ, se ke ono na kilo na barli ke kesa lelē
moa na tavina siliva na matena.”

² Ma nina mane adigoko na taovia tsapakae e tsari-
vania a Elisa, “!E utu saikesa ke laba vaga ia, atsa moa
ti na Taovia aia segenina nogo ke moloa ke tumu na
usa kalina nogo ia!”

† “na taena na kulukulu” Na goko iani e tau ngatsu utu kara soa
oliginia kesa na vatana na parasa atsi. †† “na polo baubau” Aia ke-
sa vatana na polo ara sagelia na papadana na melu ma na padasavi.

Ma Elisa e tsarivania, “Dou, sauba nomoa ko reia ke
laba vaga nogo ia, migoe moa e utu lelē ko sanga na
gania na sa piqena.”

Igira na Mane Vaumate ni Siria Ara Mololea na Vera ni Samaria

³ Mi tana tagu ia, mara tu vati na mane mudo ara tu
totu i taba i tano tana matsapakapuna na verabau ni
Samaria, mi tugira ara tu vaigokovigi mara tu tsaria,
“?Egua, sauba ka tu tototu moa ieni poi tsau kalina ka
tu mate tugita? ⁴ E tagara sa rongona ka tu bâ i laona
na verabau, rongona sauba ka tu mate na vitoa i tana;
me ti vaga ka tu tototu moa ieni me sauba goto moa
ka tu mate. Me vaga ia, ida ma ka tu vano tana nauna
ara tototu igira na Siria; me ti vaga kara gaea tu mauri-
da, me sauba ka tu mauri, me ti vaga kara labumatesi-
tugita me sauba nogoria ka tu mate.” ⁵ Bâ, mi kalina e
tuturiga na rovo, mi tugira ara tu ba kalea i tana ara
tototu igira na Siria, mi kalina ara tu ba tsau tana nau-
na ia, mara tu reia laka e mangu popono, tagara goto
ke kesa ke totuvisu i tana. ⁶ Na Taovia nogo e naua, mi-
gira na Siria ara rongomia na tatangina na omea vaga
saikesa nogo ti kalina na alaala loki na mane vaumate
ara maimaiginigira i sautu, kolua niqira ose ma niqira
terê, migira na Siria ara padâ laka na taovia tsapakae
ni Israel nogo e voligira na Het migira goto na taovia
tsapakae ni Ejipt kolugira niqira mane vaumate kara
baginigira. ⁷ Vaga ia, mi tana ngulavi rovo nogo ia, mi-
gira na Siria ara viri tsogo sui, mara gini boe moa na
mauriqira segeni, mara mololegira sui niqira valepolo,
niqira ose, ma niqira asi, ma na omea sui i laona na
nauna tana ara tototu.

⁸ Mi kalina tugira vati na mane mudo ara tu ba tsau i
liligina na nauna ia, mara tu ba sage i laona kesa na
valepolo, mara tu gania mara tu inuvia na omea ara
totu i tana, mara tu tsakogira na siliva ma na qolu ma
na polo ara tu reia i tana, mara tu vano mara tu ba
molopoigira; mi muri mara tu visumaitugua, mara tu
sage i laona kesa segeni goto na valepolo, mara tu ba
naua kesa goto moa atsa na omea. ⁹ Mi muri, mara tu
vaigokovigi tugua mara tu tsaria, “!E tau dou ka tu
nauvaganana ia! Tugita a tu tamanina nogo kesa rago
na turupatu dou, me ti vaga ka tu gini mui lê moa, ma
ka tu pitua ke matsaraka ti ka tu tsarivulagia, me sau-
ba nomoa kara kedetugita. !Ida ma ka tu vano nogo
kalina ia, ma ka tu ba tsarivulagia vanigira nina mane
sasanga na taovia tsapakae!” ¹⁰ Mi tana, mara tu molo-
letugua tana nauna ara tsogotania igira na Siria, mara
tu visutugua i Samaria, mara tu gu bâ vanigira na
mane matali tana matsapakapuna na vera, mara tu
tsaria, “!I tugami ami tu vano tana niqira nauna na to-
totu igira na Siria, mami tu tau goto reia se kami tu
rongomia ke kesa i tana; migira na ose ma na asi ara

tau goto nusigira, ma niqira valepolo ara totu dou saikesa moa.”

¹¹ Migira na mane matali ara rasavagini bamaia na turupatuna, ma na turupatu ia e ba laba tana valena na taovia tsapakae. ¹² Me bongi moa, maia na taovia tsapakae e tuligi tania na nigena me tsarivanigira nina mane sasanga, “!Inau sauba kau tsarivanigamu na omea ara vangaraua na nauana igira na Siria! Igira ara dona nogo laka na uvirau e gadovigita igita, bâ, migira ara mololea na nauna tana ara tototu mara ba taopoi kesa tana nauna segeni. Rongona ara padâ laka igita sauba ka rutsu tania nida verabau na lave gada mutsa, mi tana ti igira kara tangolimaurisigita ma kara tangoligotoa na verada.”

¹³ Me kesa vidaqira nina mane sasanga e tsarivania, “Igira na tinoni ara totu tana verabau iani ara pitua moa na mate, vaga moa igira ara mate sui nogo. Ida ma ka molovanogira ke visana nida mane kolugira ke tsege na ose ara totuvisu, ma ka gini tsodovulagia nagua e laba.” ¹⁴ Mara viligira visana na mane, ma na taovia tsapakae e molovanogira i laona e ruka na terê, me ketsaligira kara bâ ma kara tsodovulagia na omea e laba vanigira na mane vaumate ni Siria. ¹⁵ Ma na mane girani ara vano, mara ba tsau tana Kô Jordan, mi tana sautu popono ara reigira moa na polo ma na omea levolevo igira na Siria ara tsidavaginigira kalina ara tsogo. Mi muri, mara visutugua i vera, mara ba turupatuna vania na taovia tsapakae. ¹⁶ Migira na tinoni ni Samaria ara ulo rutsu tsaku, mara ba laba tana naua i tana ara vaturikaegira niqira valepolo igira na Siria, mara aditamaniqira na omea sui ara totu i tana. E laba vaga nogo na omea na Taovia e kate idanogoa, laka ke tolu na kilo na uiti dou bâ se ke ono na kilo na barli kara tsabiriginia ke kesa lelê moa na tavina siliva na matena.

¹⁷ Na taovia tsapakae ni Israel e moloa nina mane sasanga, aia nogo e totu kolua kalina e goko vania a Elisa i noana, ke tagao tana matsapakapuna na verabau ia. Migira na tinoni ara tsogori rapasia me mate, vaga e kate idanogoa a Elisa kalina na taovia tsapakae e ba reia. ¹⁸ Ma Elisa e tsarivaninogoa na taovia tsapakae laka tana tagu vaga nogo ia tana dani i muri, sauba kara tsabiria ke tolu kilo na uiti dou bâ, se ke ono kilo na barli, ke kesa lelê moa na tavina siliva na matena. ¹⁹ Ma na mane sasanga e gokovisu vania a Elisa me tsaria, “!E utu saikesa ke laba vaga ia, atsa moa ti na Taovia segenina nogo ke moloa ke tumu na usa kalina nogo ia!” Ma Elisa e tsarivania, “Dou, sauba nomoa ko reia ke laba vaga nogo ia, migoe moa e utu lelê ko sanga na ganiana sa piqena.” ²⁰ Maia saikesa nogo e vaga na omea e laba vania, igira na tinoni ara tsogori rapasia tana matsapakapuna na verabau, me mate.

Na Daki ni Sunem e Visumaitugua I Konina a Elisa

8 A Elisa e tsari idanogoa vania na daki ni Sunem, aia nogo e mate na dalena maia Elisa e maurisivi-sutugua, laka sauba na Taovia ke moloa na uvirau tana kao popono i laona ke vitu na ngalitupa, me laka e dou ti aia kolugira nina tamadale kara mololea i tana, ma kara ba totu kesa tana nauna segeni. ² Maia na daki ia e muria nina goko a Elisa, me vano kolugira nina tamadale, mara ba totu tana Pilstia e vitu na ngalitupa.

³ Mi tana susuina na vitunina ngalitupa, ma na daki ia e visumaitugua tana Israel, me vano saviliu i konina na taovia tsapakae laka ke nongia ke sauvisuvania na valena ma nina kao. ⁴ Mi kalina e ba laba i tana, me reia na taovia tsapakae e gogoko kolua a Gehasi nina mane aqo a Elisa; aia na taovia tsapakae e ngaoa ke rongomia na turupatuqira na valatsatsa e naugira a Elisa. ⁵ Mi kalina a Gehasi e tuturupatu moa vania na taovia tsapakae laka e koegua kalina a Elisa e maurisivisia kesa na tinoni mate, ma na daki ia e mailaba i matana na taovia tsapakae, me nongia ke tusuvisu vania na valena ma nina kao. Ma Gehasi e tsarivania na taovia tsapakae, “!Taovia, iani nogoria na daki, miani goto nogoria na dalena mane aia Elisa e maurisi visua tania na mate!” ⁶ Ma na taovia tsapakae e nongia na daki ke tsaritugutugua vania na omea e laba vania, maia e turupatuna vania. Mi tana, ma na taovia tsapakae e soâ kesa nina mane sasanga, me tsarivania ke sauvisu vanitugua na daki ia pipi nina omea sui aia e tamanina tana idana, kolugotoa na matena na omea tsukatsuka sui ara dato tana nina uta, e tû tana dani aia e mololea nina kao me tsau mai i dani eni.

A Elisa ma Benhadad

⁷ Aia Elisa e vano i Damaskus tana tagu kalina a Benhadad na taovia tsapakae ni Siria e lobogu loki. Mi kalina na taovia tsapakae e rongomia laka a Elisa e totu i tana, ⁸ maia e tsarivania a Hasael aia kesa nina mane sasanga, “Ko adia kesa na vangalaka mo ko ba tusuvania na propete, mo ko nongia ke veisuâ na Taovia ti vaga sauba kau douvisutugua se tagara.” ⁹ Mi tana, maia Hasael e tû, me lutsangigira vati sangavulu na kamelo pipi sui na vatana na omea dou bâ tana Damaskus, me aligiri na vano i konina a Elisa. Mi kalina a Hasael e ba laba i konina a Elisa maia e tsarivania, “Aia nimu maneago a Benhadad na taovia tsapakae e molomaiu kau veisuago igoe laka ti aia sauba ke dou visutugua tania nina lobogu se tagara.”

¹⁰ Ma Elisa e tsarivania, “Na Taovia e sauvulagia vaniau laka aia sauba nomoa ke mate; migoe ko bâ, mo ko tsarivania laka sauba aia ke douvisutugua.” ¹¹ Mi tana, ma Elisa e vusulikakaia a Hasael poi tsau kalina aia e

vangama mate. Ma Elisa e tavongani ngangai loki.
¹² Ma Hasael e veisuâ, “?Rongona gua ti o ngangai vanga taovia?”

Ma Elisa e tsarivania, “Rongona au donagininogoa na omea seko sosongo igoe sauba ko naua vanigira na tinoni ni Israel. Igoe sauba ko mololakena na veraqira ara barapoliginia na vatu, mo ko labumatesigira sui niqira mane vaolu, mo ko pisa matesigira sui na daleqira tetelo, mo ko puta ovatia na tobaqira na daki titiana.”

¹³ Ma Hasael e veisuâ, “?Laka ke koegua sagata ti kau tamanina na susuliga agana kau naua na omea loki vaga gira? !Minau na tinoni le moa!”

Ma Elisa e tsarivania, “Na Taovia nogo e sauvulagi vaniau laka igoe sauba ko lia na taovia tsapakae tana Siria.”

¹⁴ Mi muri, maia Hasael e mololea a Elisa, me visu-tugua i konina a Benhadad, ma Benhadad e veisuâ, “?Laka nagua e ba tsarivanigo a Elisa?”

Ma Hasael e tsarivania, “Aia e tsarivaniau laka sauba nomoa ko douvisutugua igoe.” ¹⁵ Mi tana dani ngana, ma Hasael e adia kesa na pulaqeti, me lumia tana kô, me ponotiginia na isuna ma na nangana na taovia tsapakae poi tsau kalina aia e matepitsu.

Ma Hasael e tugua a Benhadad tana nina aqo na taovia tsapakae tana Siria.

A Jehoram na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Turupatu Dato 21:1-20)

¹⁶ Mi tana tsegenina ngalitupana nina aqotagao a Joram na dalena a Ahab aia e taovia tsapakae tana Israel, ma Jehoram na dalena a Jehosapat e lia na taovia tsapakae tana Juda, ¹⁷ kalina aia e tolu sangavulu ruka na ngalitupana, me tagao i Jerusalem i laona e alu na ngalitupa. ¹⁸ Ma na tauna a Jehoram aia nogo na dalena daki a Ahab, maia Jehoram e aqosia moa na omea vaga ara naua igira na vungu konina a Ahab, me nau-taonia moa niqira sasaga tabaru igira na taovia tsapakae tana Israel. Maia goto e sasi i matana na Taovia, ¹⁹ me atsa moa aia e nauvaganana ia, ma na Taovia e tau goto ngaoa na toroutsaniana na Juda, rongona aia e veke vaninogoa a David nina maneaqo laka igira na kukuana nogo sauba kara adidatoa babâ nina aqotagao.

²⁰ Mi kalina e taovia tsapakae a Jehoram, migira na Edom ara tû, mara tavota tanigira na Juda, mara vilia kesa segeni ke lia niqira taovia tsapakae. ²¹ Mi tana ma Jehoram e aligiri kolugira sui nina terê na vano i Sair, mi tana nogo igira na mane vaumate ni Edom ara ba tupoligira. Mi tana bongi nogo ia, ma Jehoram migira nina mane tagao tana terê ara tangomana na tsogoligi, migira sui nina mane vaumate ara viri tsogovisu sui i veraqira. ²² Me tû tana tagu ia, migira na Edom ara to-tu tavota tanigira na Juda. Mi tana tagu vaga goto ia,

migira na tinoni tana verabau ni Libna ara tavota goto tanigira na Juda.

²³ Migira sui lakalaka na omea tavosi goto a Jehoram e naugira ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoqo Igira na Taovia Tsapakae Tana Juda*.²⁴ Ma Jehoram e mate, mara qilua tana vatu-lumaqira na taovia tsapakae tana Verana a David, maia a Ahasia na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Ahasia na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Turupatu Dato 22:1-6)

²⁵ Mi tana sangavulu rukanina ngalitupana nina aqotagao a Joram na dalena a Ahab vaga na taovia tsapakae tana Israel, ma Ahasia na dalena a Jehoram e lia na taovia tsapakae tana Juda, ²⁶ kalina e rukapatu ruka moa na ngalitupana, me tagao i Jerusalem i laona e kesa moa na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Atalia na dalena daki a Ahab na taovia tsapakae ma na kavena a Omri na taovia tsapakae ni Israel. ²⁷ Ma na rongona a Ahasia e vaitangoligi kolua a Ahab rongona e taugâ na dalena, maia e sasi goto i matana na Taovia, vaga nogo ara naua igira tana vungu konina a Ahab.

²⁸ Maia Ahasia e sai alaala kolua a Joram na dalena a Ahab, mara bâ i Ramot tana Gilead, na vailabu koluana a Hasael na taovia tsapakae ni Siria. Mi tana ma Joram e boka tana vailabu. ²⁹ Maia e tû, me visutugua tana verabau ni Jesreel, ke ba totu i tana poi tsau kalina ke mavu na bokana, maia Ahasia e ba tsigovia a Joram i tana.

A Elisa e Tabua a Jehu Me Lia na Taovia Tsapakae Tana Israel

9 Mi tana tagu ia ma Elisa na propete e soamaia i konina kesa na propete vaolu me tsarivania, “Ko vangaraua na vano i Ramot tana Gilead. Mo ko adia na tosu na oela na olive iani, ² mi kalina ko ba tsau i tana, mo ko lavea a Jehu na dalena a Jehosapat ma na kukuana a Nimsi. Mi kalina ko sage i vale, mo ko soa rutsumia a Jehu tanigira igira ara totu kolua i tana, mo ko adi bâ kesa tana voki tavosi tana kamu ka totu segeni. ³ Mi tana ko qetua na oela na olive iani tana lo-vana mo ko tsarivania, ‘Na Taovia nogo e tsaria laka aia e ninaginigo ko lia na taovia tsapakae tana Israel.’ Mi muri ko molole tsakua i tana.”

⁴ Me tû na propete vaolu me vano i Ramot, ⁵ mi tana e ba reigira niqira taovia na mane vaumate ara saikolu i laona kesa na vale. Maia e tsaria “Taovia, inau au adimaia kesa na turupatu vanigo.”

Ma Jehu e veisuâ, “?Laka ase vidamami igami o gokovania igoe?”

Maia na propete vaolu e tsaria, "Igoe nogoria taovia." ⁶ Mi kaira ara ka rutsuligi tanigira, mara ka bâ kesa tana voki tavosi, maia na propete vaolu e qetua na oela na olive tana lovana a Jehu me tsarivania, "Aia na Taovia na God ni Israel e tsarivaganana iani: 'Inau au tabugo igoe ko lia na taovia tsapakae vanigira niqutini ni Israel. ⁷ Nimu aqo igoe ko matesia gamu taovia aia na taovia tsapakae, aia na dalena a Ahab, rongona kau kedeginia ko Jesebel aia e matesigira niqutini propete ma niqutini maneaqo tavosi goto. ⁸ Igira sui na vungu i konina a Ahab migira goto na kukuana kara mate sui; me sauba kau matesigira sui pipi na mane tana vungu i konina ia, na tinoni vaolu kolugira goto na tinoni loki. ⁹ Inau sauba kau nauvanigira vaga au naunogoa vanikaira na vungu i ka koniqira a Jeroboam ma Baasa kaira na taovia tsapakae ni Israel. ¹⁰ Mi kalina ke mate ko Jesebel me utu kara qilua na konina; sauba na pai kara mai ma kara gania na konina tana butona kao ni Jesreel.'" Mi muri kalina e tsarivaganana sui ia, maia na propete vaolu e molole tsakua na voki ia me tsogoligi.

¹¹ Maia Jehu e visutugua i koniqira na alaala na mane ara totu kolua i tana, migira ara veisuâ, "Egua e dou na omea sui? Laka nagua e ngaoa i konimu na mane bule ngana?"

Ma Jehu e tsaria, "Amu dona nogo igamu nina omeomea na mane ia, ma nina goko."

¹² Migira ara tsaria, "Tagara, ami tau dona! Ko tsarivanigami na omea aia e tsarivanigo!"

Ma Jehu e tsaria, "Aia e tsarivaniau laka na Taovia e tsaria: 'Inau nogo au tabugo igoe ko lia na taovia tsapakae tana Israel.'" "

¹³ Migira ara lovetû mara vuresia na pologira tana kelana na mani tsotsodato vania a Jehu ke tsotso i konina, mara uvigira na tavuli, mara gugudato mara tsaria, "A Jehu e lia nogo na taovia tsapakae!"

Ara Matesia a Joram na Taovia Tsapakae Tana Israel.

¹⁴⁻¹⁵ Mi muri, ma Jehu e voroganamate a Joram na taovia tsapakae, aia e totu i Jesreel ke talia na bokana, e boka tana tagu na vailabu i Ramot koluana a Hasael na taovia tsapakae ni Siria. Me vaga ia, me tû a Jehu, me tsarivanigira na mane ara totu kolua i tana, "Ti vaga igamu amu tabana koluau manana inau me ke laka goto kesa na rutsuligi tania na Ramot, ma na ba parovataviaqira na tinoni ni Jesreel." ¹⁶ Mi muri, maia e sage tana nina terê me aligiri na vano i Jesreel. Ma Joram e tau moa vati mavu na bokana, maia Ahasia na taovia tsapakae ni Juda e totu goto i tana, e mai rongona na tsigoviana aia.

¹⁷ Maia na mane matali, aia e tutû i kelana na kusudato i Jesreel, e morosi bâ a Jehu migira nina mane ara maimai varangi nogo. Maia e gudato me

tsaria, "Inau au morosia kesa na alaala loki e maimai i sautu!"

Ma Joram e tsaria, "Kamu molovanoa kesa na mane sage tana ose ke ba lavegokona i koniqira, ti vaga igira na kulada se gada gala."

¹⁸ Maia na mane adigoko e ba valalea a Jehu me tsarivania, "Na taovia tsapakae e ngaoa ke dona ti vaga igamu amu mai tana rago."

Ma Jehu e tsarivania, "Tau nimu aqo igoe ko donaginia! Ko mai mo ko tsarimuriqutini."

Maia na mane matali i kelana na kusudato e tatananga vania na taovia tsapakae laka na mane adigoko ia e ba tsau nogo i konina na alaala ia me tau goto visumai. ¹⁹ Ma na taovia tsapakae e molovanogotoa kesa segeni na mane adigoko, maia e ba veisuâ a Jehu e kesa moa atsa na veisua. Ma Jehu e tsaritugua vania, "Tau nimu aqo igoe ko donaginia! Ko mai mo ko tsarimuriqutini."

²⁰ Me kesa goto kalina na mane matali e tatamanga vania na taovia tsapakae, laka na mane adigoko e ba tsau i konina na alaala ia me tau goto visumai. Me tsarigotoa, "Maia gaqira ida na alaala ia e tagaovi bubulegasia nina terê, vaga saikesa moa e naua a Jehu!"

²¹ Maia Joram e ketsaligira, "Kamu vangaraua niqutini terê inau." Migira ara naua vaga e tsaria, maia Joram kolua a Ahasia ara ka sage i kelana tango kesa ka niqutini terê mara ka ba na tsodoana a Jehu. Mi kaira ara ka ba tsodoa tana uta e tamanina a Nabot tana idana.

²² Mi tana, ma Joram e veisuâ a Jehu, "Laka igoe o mai tana rago?"

Ma Jehu e tsaria, "Egua ti ke totu na rago kalina ara nau babâ moa na basutidao ma na samasama vaniaqira na god peropero, aia nogo ko Jesebel na tinamu igoe e tuturigâ?"

²³ Ma Joram e kangadato me tsaria, "Ahasia igoe, aia a Jehu e tau nogo tabana kolukaita kaita!" Me pilovisua nina terê laka ke tsogo. ²⁴ Ma Jehu e naria nina parige tana susuligana popono, ma na pipili e ba toka tana gotuna a Joram me sage saviliu bâ tana kosuna. Ma Joram e puka tana nina terê me mate saviliu. ²⁵ Ma Jehu e tsarivania a Bidkar nina mane sasanga, "Ko adia na konina, mo ko ba tsonia tana uta e tamanina a Nabot tana idana. Ko padatugua igoe kalina i kaita ka sage tana ose ma ka tsari bâ i murina a Ahab na tamana a Joram, maia na Taovia e tsarivaganana iani vania a Ahab: ²⁶ 'Inau au morosia kalina ara labumatesia a Nabot kolugira na dalena mane i noa. Minau au vatsa laka sauba kau kedego goto igoe tana uta goto moa ieni.'" Ma Jehu e ketsalia nina mane sasanga, "Ko adia na konina a Joram mo ko ba tsonia i laona na uta e tamanina a Nabot tana idana, rongona ke gini manatovu na omea e vekenogoa na Taovia."

Ara Matesia a Ahasia na Taovia Tsapakae Tana Juda

²⁷ Mi kalina a Ahasia na taovia tsapakae tana Juda e reia na omea e laba vaga ia, maia e tsogo tana nina terê me ba kalea na vera ni Bet Hagan, ma Jehu e takuvitsaria. E ketsaligira nina mane me tsaria, “!Kamu vanasigotoa aia!” Migira ara vanasiginigotoa niqira parige i laona nina terê, kalina aia e dato i Gur varangisia na vera ni Ibleam. Aia e berengiti babâ poi e ba tsau i tana verabau ni Megido, mi tana e ba mate pitsu. ²⁸ Migira nina mane sasanga ara adivisua na konina i Jerusalem tana nina terê, mara ba qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae tana Verana a David.

²⁹ A Ahasia e lia na taovia tsapakae tana Juda tana sangavulu kesianina ngalitupa a Joram na dalena a Ahab e taovia tsapakae tana Israel.

Ara Matesia ko Jesebel na Daki Taovia

³⁰ Mi kalina a Jehu e laba i Jesreel, maia ko Jesebel e rongominogoa na omea e laba vaga ia, me tolea na matana, me aragodoua na ivuna, me ba tutû tana ovana na bisi i laona na valena, me morotsuna i sautu.

³¹ Mi kalina a Jehu e sagemai tana matsapakapuna na vera ia, maia ko Jesebel e gudato me tsariavana, “!Igoe nogo a Simri! † !Igoe na vanga labumate! ?Rongona gua ti o mai ieni?”

³² Ma Jehu e morodato bâ i konina me gudato, “?Laka ase i tabana koluau inau?” Mi tugira ruka tolu na mane sasanga tana valena na daki taovia ara tu moro bâ i konina. ³³ Ma Jehu e tsarivanitugira “!Kamu tu tsonitsunamaia na daki ia!” Mi tugira ara tu tangolia ko Jesebel, mara tu tsonitsunâ, ma na gabuna e viri tsiriki bamai tana bengebenge me dangaligira goto na ose. Ma Jehu e gini tete kolua nina ose ma nina terê i kelana ko Jesebel, ³⁴ me ba sage i laona na valena na daki taovia, me mutsa gana i tana. Mi muri moa ti aia e tsaria, “Kamu adia na daki seko ma kamu ba qilua, rongona aia na dalena daki na taovia tsapakae.” ³⁵ Migira na mane ara vano laka kara ba qilua na konina ko Jesebel, mara tau ba reia sa omea, na tsivina lovana moa ma na sulina limana ma na tuana. ³⁶ Mi kalina ara visu mara turupatuna vania a Jehu na omea ara reia, maia Jehu e tsaria, “Aia e vaga nogo na omea e tsarinogoa na Taovia laka sauba ke laba, kalina aia e goko tana mangana a Elija nina maneaqo me tsaria: ‘Igira na pai sauba kara gania na konina ko Jesebel tana butona kao ni Jesreel. ³⁷ Ma na konina sauba ke tarape bamai i tana vaga saikesa moa na tae, mi tana ke tau goto tangomana ke kesa ke reigadovia laka aia ko Jesebel.’ ”

† “a Simri” Aia e kesa niqira taovia na mane vaumate ni Israel e labumatesia kesa na taovia tsapakae ni Israel. (Reia tana 1 Taovia Tsapakae 16:8-12)

Ara Matesigira Sui na Kukuana a Ahab

10 Ara vitu sangavulu na kukuana a Ahab na taovia tsapakae ara totu i laona na verabau ni Samaria.

Ma Jehu e marea kesa na leta me saua vanigira na taovia tagao tana verabau ia, me vanigira goto na tinoni lokiloki, migira ara reitutugugira na kukuana a Ahab. Miani nogo e vaga na goko aia e marea tana leta ia: ² “Igamu nogo amu reitutugugira na kukuana na taovia tsapakae, mamu tamanina nimui terê, ma nimui ose, ma nimui vangana na vailabu, migira goto na vera ara barapoliginigira na baravatu kakai. E dou, me vaga ia, kalina tsotsodo kamu tsokosua na leta iani, ³ ma nimui aqo kamu vilia kesa i laoqira na kukuana na taovia tsapakae, aia e ulagana bâ ke lia na taovia ma kamu molokaea, maia nogo ke lia nimui taovia tsapakae, migamu kamu isutuguna tana vailabu.”

⁴ Migira na taovia tagao tana Samaria ara gini matagu loki sosongo mara tsaria, “!Alao! Mi kaira a Joram ma Ahasia kaira na taovia tsapakae, mara ka tau goto tangomana na tuliasiana a Jehu. ?Me sauba ka naukoeguania igita ti ka tuliusia aia?” ⁵ Mi tana, maia na mane matali valena na taovia tsapakae, maia goto na mane tagao tana vera, kolugira goto na tinoni lokiloki sui, migira na mane ara reitutugugira na baka, ara mologoko bâ vania a Jehu mara tsaria, “Igami nimu maneaqo moa igoe, mami vangaraunogoa na nauana na omea igoe ko tsarivanigami kami naua. Me utu goto kami molokaea kesa ke lia na taovia tsapakae; ko nauvanigami moa na omea igoe o padâ ke dou bâ.”

⁶ Ma Jehu e marevisutugua kesa na leta vanigira me tsaria: “Ti vaga igamu amu tabana koluau inau, mamu vangarau moa na muriana niqiu ketsa, ma kamu adimai vaniau ieni i Jesreel na lovaqira sui na kukuana a Ahab na taovia tsapakae tana tagu vaga nogo kalina ia ke dani.”

Migira na vitu sangavulu na kukuana na taovia tsapakae ara mologira tana lima qira na tinoni lokiloki ni Samaria kara kutigira. ⁷ Mi kalina na leta ia e ba laba i koniqira, migira ara tû, mara matesigira sui lakalaka igira vitu sangavulu na kukuana a Ahab, mara molosagea na lovaqira tana kopeta, mara saugira bâ vania a Jehu i Jesreel.

⁸ Mi kalina ara mai tsarivanja a Jehu laka na lovaqira igira na kukuana a Ahab ara adimaigira nogo, maia e ketsaligira kara ba papigira ke ruka na tsupu tana matsapakapuna na verabau, ma kara mologira i tana, poi ke tsau tana matsaraka na dani ngana. ⁹ Mi tana matsaraka, aia e ba tana matsapakapu me tsarivanigira na tinoni ara totu i tana, “Inau nogoria kesa au vorogana-mate a Joram na taovia tsapakae mau labumatesia; me tau nimui sasi igamu. ?Masei sagata e matesigira

sui girani? ¹⁰ Ma na omea iani e laba vaga nogo ia, ke gini manatovu na omea e kate idanogoa na Taovia tana rongogira na kukuana a Ahab, laka sauba kara laba manana. Mi dani eni ma na Taovia e manalia na omea e vekenogoa tana mangana a Elija nina propete." ¹¹ Mi muri, ma Jehu e matesigira sui lakalaka igira na kamana tavosi a Ahab ara totu i Jesreel, migira sui goto nina mane sasanga, ma na kulana varavara, migira goto na manetabu; me tagara lelê goto ke kesa vidaqira ke pipidi.

Ara Matesigira Sui na Kamana a Ahasia

¹² Ma Jehu e mololea i Jesreel me vano i Samaria. Mi sautu, kesa tana nauna ara soaginia "Niqira Nauna na Tototu Igira na Mane Pitusipi," ¹³ maia e ba tsodogira visana na kamana a Ahasia na taovia tsapakae ni Juda me veisuagira, "?Laka ase i vaga igamu?"

Migira ara tsarivania, "Igami na kamana a Ahasia. Mami vavano i Jesreel na tsigoviaqira na dalena ko Jessebel na daki taovia, migira sui goto na vungu konina na taovia tsapakae." ¹⁴ Ma Jehu e ketsaligira nina mane, "!Kamu adimaurisigira!" Migira ara tangoligira, maia e ba matesigira i ligisana kesa na qilu loki e totu i tana. Igira sui kolu ara vati sangavulu ruka na tinoni, me tagara goto ke kesa vidaqira ke pipidi.

Ara Matesigira Goto Igira Sui na Kamana a Ahab Ara Totuvisu

¹⁵ Ma Jehu e aligiri me vanotugua, mi sautu e ba tsodoa a Jonadab na dalena a Rekab. Ma Jehu e soadoua me tsarivania, "?Laka igoe o tobadou vaniau vaga inau au tobadou vanigo igoe?"

Ma Jonadab e tsaria, "Eo."

Ma Jehu e tsarivania, "Ti vaga ko goko mana mo ko saumaia na limamu." Maia Jehu e tangolidatoa tana ni na terê, ¹⁶ me tsaria, "Ko mai koluau inau mo ko reisegenimu laka inau au madodo sosongo tana aqo vaniana na Taovia." Mara ka duli vano i Samaria. ¹⁷ Mi kalina ara ka ba tsau i tana, ma Jehu e labumatesigira sui lakalaka na kamana a Ahab, me tau goto gaea ke kesa. Maia nogoria na omea na Taovia e kate idanogoa vania a Elija laka sauba ke laba vaga.

Ara Matesigira Sui Igira Ara Samasama Vania Baal

¹⁸ Ma Jehu e soasaigira sui lakalaka na tinoni ni Samaria me tsarivanigira, "Aia Ahab na taovia tsapakae e aqo tetelo moa vania na god Baal, minau sauba kau aqo dou liusia bâ aia. ¹⁹ Kamu soasaigira sui igira nina propete Baal, migira sui goto ara samasama vania, migira sui nina manetabu. Ke tau nanga ke kesa. Inau sauba kau savoria kesa na kodoputsa loki vania Baal, masei vidamui ke tau sanga laba i tana, minau sauba kau matesia." Ma Jehu e perogira moa

rongona aia e padanogoa laka ke labumatesigira sui igira ara samasama vania Baal. ²⁰ Mi muri, ma Jehu e ketsaligira, "!Kamu titia kesa dani na samasama na mani padalokiana Baal!" Migira ara titia na danina, ²¹ maia Jehu e mologoko bâ vanigira na vera sui tana Israel. Migira sui ara dona na samasama vaniana Baal ara mai; me tau goto totuvisu kesa. Igira sui lakalaka ara ba sage i laona nina vale tabu Baal, mara dangadato i laona tû kesa tabana me tsau kesa tabana. ²² Mi muri, ma Jehu e ketsalia na manetabu e reitutugugira na polo tabu ke aditsunamaigira na polo tabu, me ke sauvanigira igira ara samasama tana. ²³ Mi murina ia, maia segeni nogo a Jehu e sage i laona na vale tabu kolua a Jonadab na dalena a Rekab, me tsarivanigira na tinoni ara totu tana, "Kamu reia kara totu moa igira ara samasama vania Baal, me ke laka goto na sage mai sa vidaqira igira ara samasama vania na Taovia." ²⁴ Mi muri, mi kaira a Jehu ma Jonadab ara ka sage mara ka savoria na kodoputsa ma na savori-kodokodo vania Baal. Maia e moloidagira ara alu sangavulu na mane kara totupitu i tano tana vale tabu me ketsaligira: "!Nimui aqo igamu kamu matesigira sui lakalaka na tinoni girani; masei vidamui ke tamivania ke kesa ke tsogo maia nogo sauba ke mate!"

²⁵ Mi kalina tsotsodo a Jehu e suilavaginia na sauana na kodoputsa, maia e ketsaligira na mane matali migira na mane sasanga, "!Kamu sage bâ ma kamu labumatesigira sui lakalaka; ma kamu laka goto na tamivania ke kesa ke tsogopoi!" Migira ara sage bâ mara langâ niqira isi mara matesigira sui lakalaka, mara raqatsunâ na koniqira i tano. Mi muri, migira ara ba sage goto tana voki i levugana patupatu na vale tabu, ²⁶ mara aditsunamaia na tuguru tabu e totu i tana mara kodoa. ²⁷ Me vaga ia mara toroutsania na tuguru tabu ma na vale tabu, maia e lia a vale na tabataba, me totu vaga moa ia tsaumai i dani eni.

²⁸ Aia nogoria e vaga kalina a Jehu e matesiligira sui igira ara samasama vania Baal i laona na Israel. ²⁹ Maia e nautaonia moa na sasi e naua a Jeroboam na taovia tsapakae, aia e raqa sasiligira na Israel mara samasama vanigira na buluka qolu aia nogo e vaturikaegira i Betel mi Dan. ³⁰ Maia na Taovia e tsarivania a Jehu, "Igoe o naugira sui lakalaka na omea au ketsaligo ko nauvanigira na kukuana a Ahab. Me vaga ia, minau au vekevanigo laka igira na kukuamu igoe, ke tsau bâ tana vatinina vatavata, sauba kara lia na taovia tsapakae tana Israel." ³¹ Ma Jehu e tau moa muridoua nina ketsa na Taovia na God ni Israel tana tobana popono; me muria moa nina sasaga a Jeroboam aia e raqa sasiligira na Israel mara viri puka tana sasi.

Na Mateana a Jehu

³² Mi tana tagu nogo ia, ma na Taovia e tuturiga na sauligiana vanigira na tinoni tavosi na turina na kao ni Israel. Maia Hazael na taovia tsapakae ni Siria e laua na butona popono na kao ni Israel, ³³ tû tabana i longa na Kô Jordan, me tsau bâ i ata tana vera ni Aroer tana Kô Arnon, me kolugotoa na butona kao tana Gilead ma na Basan, i tana ara totu igira na puku konina a Gad, ma Ruben, ma Manase i Longa.

³⁴ Migira sui lakalaka na omea tavosi a Jehu e naugira, kolugira goto nina aqo malagai, ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.³⁵ Me mate a Jehu mara qilua i Samaria, maia Jehoahas na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae. ³⁶ A Jehu e tagao i Samaria vaga na taovia tsapakae tana Israel i laona e rukapatu alu na ngalitupa.

Ko Atalia na Daki Taovia Tana Juda

(2 Turupatu Dato 22:10-23:15)

11 Mi kalina tsotsodo ko Atalia na tinana a Ahasia na taovia tsapakae e rongomia laka ara matesia na dalena, maia e moloketsa kara labumatesigira sui lakalaka na tinoni tana valena na taovia tsapakae. ² Maia lelê moa a Joas na dalena a Ahasia ara tau matesia. Aia e varangi nogo kara matesigotoa kolugira na tasina, me rongona moa aia ko Jehoseba na tinana tetelo e laumaurisia, aia nogo na dalena daki a Jehoram na taovia tsapakae ma na tasina savusavu a Ahasia. Maia e adia a Joas na baka kolugotoa na daki e kutia, me ba molopoikaira kesa tana voki i laona na Vale Tabu, rongona ke tau reia ko Atalia me ke matesia. ³ Mi laona e ono na ngalitupa, maia ko Jehoseba e reitugudoua na baka mane ia, me molopoia i laona na Vale Tabu tana tagu popono e tagao ko Atalia na daki taovia.

⁴ Mi tana vitunina ngalitupa ma Jehoiada na manetabu e mologoko bâ vanigira niqira taovia igira na mane mataliana na taovia tsapakae, ma na mane matali valena na taovia tsapakae, me tsarivanigira kara mai sai sui i laona na Vale Tabu. Mi tana maia e raigira kara vatsa vania laka sauba kara sangâ tana omea aia e vangaraua na nauana. Me saulabatia vanigira a Joas na dalena a Ahasia na taovia tsapakae, ⁵ me ketsaligira vaga iani: "Kalina kamu mai na aqo tana dani na Sabat, migamu kamu tavota tolu tana alaala. Visana vidamui kara matalia na valena na taovia tsapakae; ⁶ ma kara visana kara totu pitua na Matsapakapu Sur, ma kara visana kara totu pitua na matsapakapu ia i muriqira na mane matali tavosi. ⁷ Mi kaira ruka na alaala ara sui aqo tana Sabat, kara ba totu pitua na Vale Tabu gana kara reitutuginia na

taovia tsapakae. ⁸ Nimui aqo igamu kamu matalia a Joas na taovia tsapakae kolua na isi tana limamui, ma kamu dulikolua iava moa tana aia ke vano. Masei moa ke mai varangisigamu kamu labumatesia."

⁹ Migira na mane sasanga ara muria nina totogoko a Jehoiada, mara adimaigira niqira mane i matana aia, igira ara vasini sui aqo tana Sabat, kolugira goto igira ara vangaraua na vano aqo. ¹⁰ Ma Jehoiada e tû, me adigira na bao ma na tako e tamanina a David i sau, mara totu moa i laona na Vale Tabu, me tusuvanigira nina mane sasanga. ¹¹ Maia e mologira babâ na mane kolua niqira isi kara totu polipolia na Vale Tabu gana kara reitutugua na taovia tsapakae. ¹² Mi muri, ma Jehoiada e adirutsumia a Joas i tano, me moloa gana kepi na taovia tsapakae i lovana, me sauvania na papi na vavanona nina aqo na taovia tsapakae. Mi muri, maia e ninaginia a Joas na oela tabu, me katevulagia laka aia e lia nogo na taovia tsapakae. Migira na tinoni ara tapotapo, mara gugudato mara tsaria, "Ke mauri oka a Joas na taovia tsapakae!"

¹³ Mi kalina ko Atalia na daki taovia e rongomia na galaleleo loki vaga ia ara naua igira na mane matali ma na tinoni, maia e tû me vano tsaku tana Vale Tabu i tana ara saisui igira na toga. ¹⁴ Maia e moro bâ, me reia na taovia tsapakae vaolu e tutû i ligisana na tuguru i matana na Vale Tabu, i tana nogo ara lavu na tû igira na taovia tsapakae. Migira na mane sasanga ma na mane uvitavuli ara totu polipolia, migira na toga sui ara gugudato tana mage mara uvi tavuli. Maia ko Atalia e ratsia na polona tana padasavi loki me gudato me tsaria, "Na tinoni girani ara tau nogo tabana kolua inau! Ara tau nogo totu tabana koniqu inau!"

¹⁵ Ma Jehoiada e ketsaligira niqira taovia na mane vaumate: "Kamu raqaligi bâ na daki ia i levugaqira na mane matali ara tu palatete, ma kamu matesia ase i moa ke tovoa na laumaurisiana." Aia e goko vaga ia rongona e tau ngaooa kara matesia ko Atalia i matana na Vale Tabu. ¹⁶ Migira ara tangolia ko Atalia, mara liu bâ tana niqira matsapa na tsunasage igira na ose, mara adivanoa i valena, mi tana ara ba labumatesia.

Nina Aqo a Jehoiada

(2 Turupatu Dato 23:16-21)

¹⁷ Ma Jehoiada na manetabu e naua kesa na vaitasogi kolua na Taovia ma na taovia tsapakae migira na toga, laka igira kara lia nina toga na Taovia; me naugotoa kesa na vaitasogi tana asana a Joas na taovia tsapakae migira nina tinoni. ¹⁸ Mi muri, migira na tinoni ara vano tana nina vale tabu Baal mara ba toroutsani tsunâ; mara tala kotsokotsogira na belatabu, migira goto na tinoni ara totu tana, mara labumatesia a Matan aia nina manetabu Baal i mataqira na belatabu.

Ara tala kotsokotsogira na belatabu migira goto na titi-nonina Baal. (11:18)

Ma Jehoiada e mologira visana na mane matali kara matalia na Vale Tabu, ¹⁹ mi muri, maia migira na mane sasanga, migira na mane mataliana na taovia tsapakae, ma na mane matali valena na taovia tsapakae, ara dulikolua na taovia tsapakae tû tana Vale Tabu me tsau bâ tana valena segeni, mara tsari igira na toga sui. Ma Joas e sage bâ tana niqira matsapa na tsunasage igira na mane matali, me ba totu tana nina sasana na totukae. ²⁰ Migira sui na toga ara magemage loki, ma na vera popono ia e totu tana rago murina ara matesia ko Atalia tana valena segeni.

²¹ Ma Joas e lia na taovia tsapakae tana Juda kalina e vitu moa na ngalitupana.

A Joas na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Turupatu Dato 24:1-16)

12 Mi tana vitunina ngalitupa nina aqotagao a Jehu na taovia tsapakae tana Israel, ma Joas e lia na taovia tsapakae tana Juda, me aqotagao i Jerusalem i laona e vati sangavulu na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Sibia na daki ni Beerseba. ² Mi laona na maurina popono maia Joas e naua moa na omea e dou i matana na Taovia, rongona aia nogo a Jehoiada na manetabu e sau tosasaga dou vania. ³ Me atsa moa e vaga ia, ma na rongona e tau toroveogira na nauna i tana ara samasama igira na ponotoba, ti igira na tinoni ara tau kuti na vano i tana ma na savoriana niqira kodoputsa, ma na kodoana na bulunagai ururu.

⁴ Ma Joas e soasaigira na manetabu, me ketsaligira kara mololakagira dou na qolo ara sau igira na tinoni kalina ara mai na kodoputsa i laona na Vale Tabu, igira sui na qolo ara sau na matena na kodoputsa kolugotoa na qolo ara sau tana vangalaka. ⁵ Me pipi na manetabu nina aqo ke reitutugudoua na qolo ara sau igira aia e aqo vanigira, ma na qolo nogo ia kara gini aqo tana vaolusiana na nauna tana e seko na Vale Tabu.

⁶ Mi tana rukapatu tolunina ngalitupa nina aqotagao a Joas, migira na manetabu ara tau goto vati vaolusia sa nauna tana e seko na Vale Tabu. ⁷ Mi tana, maia Joas e soamaia a Jehoiada kolugira goto na manetabu tavosi me veisuagira, “?Laka egua ti amu tau vati vaolusia moa na Vale Tabu? Bâ, me tû kalina ia me ke bâ, me utu goto ke totu i konimui igamu na qolo igira na tinoni ara sau; nimui aqo kamu sauanigira kara gini aqo igira na mane kara vaolusitugua na nauna tana e seko na Vale Tabu.” ⁸ Migira na manetabu ara tabea na goko vaga ia, mara tamigotoa laka igira kara tau goto naua na aqo na vaolusiana na Vale Tabu.

⁹ Mi tana, ma Jehoiada e adia kesa na bokisi, me aqosia kesa na ovaova tana vovongona, me moloa na bokisi ia i ligisana na belatabu tana tabana madoa kalina o sage bâ tana Vale Tabu. Migira na manetabu igira niqira aqo na pitu matsapa, ara molosagea i laona na bokisi ia pipi sui na qolo ara sau igira na tinoni ara mai na samasama. ¹⁰ Me pipi kalina ti ke dangadato na qolo i laona na bokisi ia, mi kaira nina mane mamare na taovia tsapakae ma na Mane Tabu Loki ara ka mai, mara ka tsokosaigira na qolo, mara ka molosagegira i laona na todo mara ka sorikakaigira.

¹¹ Mi kalina ara ka maretsunagira sui nogo na dangana na qolo, mara ka sau na siliva vanigira na mane ara reitutugua na aqona na vaolusiana na Vale Tabu, migira nogo kara voliginigira igira ara aqo tana kamoda, ¹² mi tana aqosi simente, mi tana katsu vatu, mi tana voliaqira goto na tiba ma na vatu ma na omea tavosi sui ara kilia, agana na vaolusiana na Vale Tabu. ¹³ Mara tau goto gini aqo na qolo ia tana voliginiaqira na tseu siliva, na popo, na tavuli ma na gai na matesi bulu iruiru, se sa omea tavosi ara aqosiginia na siliva se na qolumila. ¹⁴ Tagara. Ara gini aqo moa na qolo ia tana voliginiaqira na maneaqo ma na omea levolevo ara kilia tana niqira aqo. ¹⁵ Migira na mane ara tagaovia na vavanona na aqo ia, ara aqo dou manana mara tau goto dona na peqo, te e tau goto kilia kara lavea i koniqira laka ara gini aqo koegua na qolo ia. ¹⁶ Migira moa na qolo na tinoni ara sau tana volivisu matena na tsutsukibo, mi tana na sausau na sese matena na sasi ara tau molosagea i laona na bokisi ia; niqira tamani nogo igira na manetabu.

¹⁷ Mi tana tagu nogo ia, maia Hasael na taovia tsapakae ni Siria e ba bokigotoa na verabau ni Gat me tangolia; mi muri maia e padâ ke ba bokia na vera ni Jerusalem. ¹⁸ Ma Joas na taovia tsapakae tana Juda e adigira sui lakalaka na sausau tugira a Jehosapat, ma Jehoram ma Ahasia, tugira ara tu tagao ida vania, ara tu balovaninogoa na Taovia, maia e paboginigotoa nina sausau segeni, ma na qolo mila sui e totu i laona na Vale Tabu mi laona na valena segeni nogo, me sauanogira sui ngiti vangalaka vania a Hasael na taovia tsapakae. Mi tana ma Hazael e visu lê kolugira nina mane vaumate tania na vera ni Jerusalem.

¹⁹ Migira sui lakalaka na omea tavosi a Joas na taovia tsapakae e naugira, ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia ***Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Juda.***

²⁰⁻²¹ Migira nina mane sasanga a Joas na taovia tsapakae ara voroganamate, mi kaira ruka ka vidaqira, kaira nogo a Josakar na dalena a Simeat ma Jehosabad na dalena a Somer, ara ka matesia a Joas tana vale ara logoa tana nauna ara atsaniana tabana i longa na Jerusalem, tana sautu e tsuna bâ i Sila. Mara qilua na konina tana vatulumaqira na taovia tsapakae tana Ver-

ana a David. Ma Amasia na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Jehoahas na Taovia Tsapakae Tana Israel

13 Mi tana rukapatu tolunina ngalitupa nina aqo-tagao a Joas na dalena a Ahasia vaga na taovia tsapakae tana Juda, ma Jehoahas na dalena a Jehu e lia na taovia tsapakae tana Israel, me tagao i Samaria i laona e sangavulu vitu na ngalitupa. ² Aia goto e sasi i matana na Taovia, me raqa sasiligira na tinoni ni Israel tana sasi, vaga saikesa nogo e naua a Jeroboam aia e taovia tsapakae idanogo vania; me tau goto mololea na nauana nina sasaga tabaru. ³ Mi tana, ma na Taovia e kore loki sosongo vanigira na Israel, me tami sailagi vanikaira a Hasael na taovia tsapakae ni Siria ma Benhadad na dalena kara ka tuliusigira na Israel tana vailabu. ⁴ Mi muri, ma Jehoahas e nonginongi vania na Taovia ma na Taovia e rongomia nina nonginongi, rongona e reia laka na taovia tsapakae ni Siria e bingi sekoligira na Israel. ⁵ Maia na Taovia e tû, me molo-vanigira na Israel kesa gaqira ida susuliga, maia nogo e maurisigira tanigira na Siria. Me vaga ia, ti igira na Israel ara gini totu dou rago tugua tana veraqira, vaga saikesa nogo ara totu tana idana. ⁶ Migira ara tau goto mololea na nauana na sasi vaga aia Jeroboam na taovia tsapakae e idagana vanigira na Israel, mara naua babâ moa, mara tamia moa na titinonina ko Asera na god daki ke tototu moa i Samaria.

⁷ Ma Jehoahas e tau goto kauvisu sa nina alaala na mane vaumate, migira moa ara tsege sangavulu na mane sage tana ose, me sangavulu nina terê, ma sangavulu na toga na mane vaumate ara liu i lao, rongona na taovia tsapakae ni Siria e matesigira sui lakalaka na turina popono, me tsogori velagira bamai vaga moa ti na papasa lê.

⁸ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Jehoahas e naugira, kolugira goto nina aqo malagai, ara maret-sunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.⁹ Maia e mate mara qilua i Samaria, maia a Jehoas na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Jehoas na Taovia Tsapakae Tana Israel

¹⁰ Mi tana tolu sangavulu vitunina ngalitupa nina aqotagao a Joas na taovia tsapakae tana Juda, maia Jehoas na dalena a Jehoahas e lia na taovia tsapakae tana Israel, me tagao i Samaria i laona e sangavulu ono na ngalitupa. ¹¹ Maia goto e sasi sosongo i matana na Taovia, me muritaonia moa nina nauseko a Jeroboam na taovia tsapakae aia e raqa sasiligira na Israel tana sasi. ¹² Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Jehoas e naugira, kolugotoa nina aqo malagai tana vailabu koluana a Amasia na taovia tsapakae tana Ju-

da, ara maret-sunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.¹³ Ma Jehoas e mate mara qilua tana vatulumagira na taovia tsapakae i Samaria, maia na dalena aia nogo a Jeroboam na Rukanina e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

Na Mateana a Elisa

¹⁴ Ma Elisa na propete e lobogu loki sosongo, me kesa dani kalina e varangi nogo ke mate, maia Jehoas na taovia tsapakae ni Israel e ba tsigovia. Me ngangai me tsarivania, “!Tamaqu, Tamaqu! !Igoe nogo gamami susuliga igami na Israel!”

¹⁵ Ma Elisa e ketsalia, “Ko bâ mo ko adimaia kesa na parige me ke visana na pipili.” Ma Jehoas e tû me ba adimaigira, ¹⁶ maia Elisa e tsarivania ke vangaraua na vanavana. Ma na taovia tsapakae e naua vaga a Elisa e tsarivania ke naua, ma Elisa e moloa na limana i gotuna na limana na taovia tsapakae. ¹⁷ Me tsarivania ke sangavia na ovana bisi e mata bâ vania na Siria, maia e nauvaganana ia. Ma Elisa e ketsalia, “!Ko naria nimu parige mo ko vanavana!” Mi kalina tsotsodo na taovia tsapakae e vanavana ma na propete e tsaridatoa, “Igoe nogo nina pipili na Taovia, na pipili nogo ia na Taovia ke gini aqo ti ke gini tangomana tana vailabu koluaqira na Siria. Migoe sauba ko vailabugi kolugira na Siria i Apek poi tsau kalina ko tuliusigira saikesa.”

¹⁸ Mi muri, ma Elisa e tsarivania na taovia tsapakae ke adigira goto visana na pipili, me ke tou tsunaginia na kao. Maia na taovia tsapakae e tou tsunaginia na kao na pipili e tolu moa kalina, mi muri me mango. ¹⁹ Ma Elisa e gini kore loki sosongo, me tsarivania na taovia tsapakae, “Nimu aqo ko tou tsunaginia na kao ke tsege se ke ono kalina, na papadana laka sauba ko tangomana na tuliusiaqira saikesa na Siria. Bâ, mi kalina ia, migoe sauba ko tuliusigira ke tolu lelê moa kalina.”

²⁰ Me mate a Elisa mara qilua.

I laona pipi na ngalitupa igira visana na alaala na Moab ara tau kuti na mai ma na bokiana na kao ni Israel. ²¹ Me kesa dani, kalina igira na tinoni ara vavano na qiluana kesa tinoni e mate, mara reia kesa na alaala na Moab e maimai, mara tsaku ara tsonisagea na konina na tinoni mate ia tana vatulumana a Elisa, mara viri tsogoligi. Mi kalina tsotsodo na konina na tinoni mate ia e ba gadovia na sulina a Elisa, maia e maurivisu-tugua me tudato.

Na Vailabu Ka Levugaqira na Israel ma na Siria

²² Aia Hasael na taovia tsapakae ni Siria e bingi sekoligira na Israel tana tagu popono e tagao a Jehoahas, ²³ ma na Taovia e tobadou nomoa vanigira na Israel me galuvegira. Me tau moa tamivanigira na Siria

kara toroutsanigira, maia e sangagira moa tana rongona na vaitasogi aia e naunogoa kolutugira a Abraham ma Isaak ma Jakob. Aia e tau lelê goto padalegira nina tinoni.

²⁴ Mi kalina e mate a Hasael na taovia tsapakae ni Siria, maia Benhadad na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae. ²⁵ Mi muri, ma Jehoas na taovia tsapakae ni Israel e tuliusia a Benhadad tolu kalina, me tangolivisugira tugua na verabau aia nogo a Benhadad e laugira tana tagu e aqotagao a Jehoahas na tamana a Jehoas.

A Amasia na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Turupatu Dato 25:1-24)

14 Tana rukanina ngalitupa nina aqotagao a Jehoas na dalena a Jehoahas vaga na taovia tsapakae tana Israel, ma Amasia na dalena a Joas e lia na taovia tsapakae tana Juda, ² kalina e rukapatu tsege moa na ngalitupana, maia e tagao i Jerusalem i laona e rukapatu siu na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Jehoadin, na daki ni Jerusalem nogo. ³ Ma Amasia e naua moa na omea e goto i matana na Taovia, me tau moa usuli saikesalia a David na mumuana. Aia e naua moa na omea vaga nogo e naua a Joas na tamana. ⁴ Ma na rongona aia goto e tau toroveogira na nauna i tana ara samasama igira na ponotoba, ti igira na tinoni ara tau kuti na vano i tana na savoriana niqira kodoputsa, ma na kodoana na bulunagai uruuru.

⁵ Mi kalina e pukuga kalavata nogo na susuligana nina aqotagao, ma Amasia e tû, me kede matesigira sui igira na mane sasanga ara matesia a Joas na tamana. ⁶ Me tau moa matesigira na daleqira, me taonia moa na omea na Taovia e ketsalinogoa tana nina Ketsa a Moses: "Laka na matesiana na tamana na baka tana rongona na sasi ara tsukia igira na dalena; laka goto na matesiaqira na baka tana rongona na sasi e tsukia na tamaqira; pipi tinoni ke mate tana rongona nina sasi aia segeni nogo e tsukia."

⁷ Maia Amasia e labumatesigira ara sangavulu toga na mane vaumate ni Edom tana Poi ni Solo; maia e tangolia na verabau ni Sela tana vailabu, me olia na soana me soaginia i Jokteel, aia nogo na soa ara soaginia tsau mai i dani eni.

⁸ Mi muri, ma Amasia e molovanogira visana nina mane adigoko, kara bâ i konina a Jehoas na taovia tsapakae tana Israel ma kara tsarivanja, "Mai igoe, ma ka vaitovogi tana vailabu!" ⁹ Ma Jehoas e tuguvisu vania nina goko me tsaria, "Kesa dani e totu kesa na gai kokonaga tetelo tana Vungavunga ni Lebanon, maia e tû me mologoko bâ vania na gai na sida † me tsaria: 'Ko saumaia na dalemu daki me ke taugâ na dalequ

† "na gai na sida" Aia e kesa vatana na gaikakai e dato tana vungavunga i Lebanon mara gini aqo sosongo tana logovale rongona e tau dona na tola tsaku.

mane.' Me kesa na omea tuavati atsi e liu putsi tana, me tsogoritsunâ na gai kokonaga tetelo ia. ¹⁰ Bâ, mi-goe a Amasia, o tuliusigira nogo na Edom, mo gini kaekae sosongo. E tugugo nogo ko gini vatsa tana gamu tangirongo, mo ko totu dodo moa i veramu. ?Rongona gua goto ti o ngaoa na ratsiana kesa na vailabu i tana sauba igoe ko puka lê kolugira nimu tinoni?"

¹¹ Ma Amasia e sove na rongomiana, te e tû a Jehoas na taovia tsapakae ni Israel, me aligiri kolugira nina mane na vano na vailabu koluana a Amasia i Bet Semes tana Juda. ¹² Mi tana, migira na Israel ara tuliusia nina alaala na mane vaumate a Amasia, migira sui ara viri tsogovisu lê i veraqira. ¹³ Maia Jehoas e tango-lia a Amasia, mi kalina ara ba tsau i Jerusalem, mara toroveoa na baravatuna na verabau ia, tû tana Matsapakapu Epraim, me tsau bâ tana Matsapakapu Tsuruna na Bara, ma na aona e varangi ke kesa sangatu na sangava. ¹⁴ Maia Jehoas e adigira sui lakalaka na siliva ma na qolumila aia e reigira i tana, migira sui goto na vangana na vale tabu, migira goto pipi sui na omea loki matena i laona na valena na taovia tsapakae, me kalagaivisugira i Samaria. Me raqa tsekagira goto visana na tinoni.

¹⁵ Migira sui lakalaka na omea tavosi a Jehoas e naugira, kolugotoa nina aqo malagai tana vailabu koluana a Amasia na taovia tsapakae ni Juda, ara maret-sunagira sui tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.¹⁶ Ma Jehoas e mate mara qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae i Samaria, maia na dalena aia nogo a Jeroboam na Rukanina e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

Na Mateana a Amasia na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Turupatu Dato 25:25-28)

¹⁷ A Amasia na taovia tsapakae tana Juda e mauri goto sangavulu tsege na ngalitupa murina na mateana a Jehoas na taovia tsapakae tana Israel. ¹⁸ Migira sui lakalaka na omea tavosi a Amasia e naugira ara maret-sunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.

¹⁹ Mara voroganamate a Amasia i Jerusalem, te aia e tû me tsogovano tana verabau ni Lakis, migira ganagala ara tsarimurina bâ i tana mara ba labumatesia.

²⁰ Mara adia na konina mara molokaea tana ose mara adivisumaia i Jerusalem, mara ba qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae tana Verana a David.

²¹ Migira na tinoni ni Juda ara molokaea a Usia na dalena a Amasia kalina aia e sangavulu ono moa na ngalitupana ke tugua tamana tana aqo na taovia tsapakae.

²² Murina na mateana na tamana, maia a Usia e lauvitutugua na vera ni Elat me logo vaolutugua.

A Jeroboam na Rukanina e Lia na Taovia Tsapakae Tana Israel

²³ Tana sangavulu tsegenina ngalitupa nina aqotagao a Amasia na dalena a Joas vaga na taovia tsapakae tana Juda, maia Jeroboam na dalena a Jehoas e lia na taovia tsapakae tana Israel, me tagao i Samaria i laona e vati sangavulu kesa na ngalitupa.

²⁴ Aia goto e sasi i matana na Taovia, me muritaonia nina aqo seko a Jeroboam na dalena a Nebat, aia e raqa sasiligira na Israel tana sasi. ²⁵ Maia e tangoli visutugua na butona kao popono ara tamanina i sau igira na Israel, tû tana Matana Sautu i Hamat tabana i vava, me tsau bâ tana Tasi Mate tabana i ata. Maia nogoria na omea na Taovia na God ni Israel e vekenogoa tana mangana nina maneaqo a Jona na propete, aia na dalena a Amitai ni Gat Heper.

²⁶ Maia na Taovia e reia na rota loki sosongo e gadovigira na Israel; me laka e tagara lelê goto ke kesa ke sangagira. ²⁷ Ma na Taovia e tau goto tsaria laka sauba ke toroveo poponoa na Israel, te aia e tû, me moloa a Jeroboam na Rukanina ke laumaurisigira tania na limaqira gaqira gala.

²⁸ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Jeroboam na Rukanina e naugira, kolugira goto nina malagai tana vailabu, ma na turupatuna e koegua kalina aia e tangolikaira tugua na vera ni Damaskus mi Hamat vanigira na Israel, ara maretsunagira sui tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.²⁹ Ma Jeroboam e mate, mara qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae, ma Sekaria na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Usia na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Turupatu Dato 26:1-23)

15 Tana rukapatu vitunina ngalitupa nina aqotagao a Jeroboam na Rukanina aia e taovia tsapakae tana Israel, aia a Usia na dalena a Amasia e lia na taovia tsapakae tana Juda, ² kalina aia e sangavulu ono moa na ngalitupana, maia e tagao i Jerusalem i laona e tsege sangavulu ruka na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Jekolia na daki ni Jerusalem nogo. ³ Aia e muritaonia nina aqo dou na tamana, me naua moa na omea e dou i matana na Taovia. ⁴ Ma na rongona goto e tau toroveogira na nauna i tana ara samasama igira na ponotoba, ti igira na tinoni ara tau kuti na vano i tana ma na savoriana niqira kodoputsa, ma na kodoana na bulunagai uruuru.

⁵ Na Taovia e moloa na mudo ke laba tana kokorana a Usia, me totu i konina tana maurina popono. Maia e vano totu segenina kesa tana vale, ma Jotam na dalena e tagaovia na vera tana asana na tamana.

⁶ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia a Usia e nau-gira, ara maretsunagira tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Juda*.⁷ Ma Usia e mate, mara qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae tana Verana a David, ma Jotam na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Sekaria na Taovia Tsapakae Tana Israel

⁸ Tana tolu sangavulu alunina ngalitupa nina aqotagao a Usia na taovia tsapakae tana Juda, maia Sekaria na dalena a Jeroboam na Rukanina e lia na taovia tsapakae tana Israel, me tagao i Samaria i laona e ono moa na vula. ⁹ Aia e naua vaga saikesa ara naua igira ara tagao ida vania, me sasi i matana na Taovia. E muritaonia moa nina sasaga tabaru a Jeroboam na dalena a Nebat, aia e raqa sasiligira na tinoni ni Israel tana sasi. ¹⁰ Me tû a Salum na dalena a Jabes me vorogana-mate a Sekaria na taovia tsapakae, me ba matesia i Ibleam, me molokae segenina vaga na taovia tsapakae.

¹¹ Migira sui lakalaka na omea tavosi a Sekaria e nau-gira ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.

¹² Mi tana nogo e gini manatovu na veke e naua na Taovia vania a Jehu kalina e tsarivania, "Igira na kukua-mu igoe ke tsau tana vatinina vatavata sauba igira nogo kara lia na taovia tsapakae tana Israel."

A Salum na Taovia Tsapakae Tana Israel

¹³ Tana tolu sangavulu siunina ngalitupa nina aqotagao a Usia na taovia tsapakae tana Juda, ma Salum na dalena a Jabes e lia na taovia tsapakae tana Israel, maia e tagao i Samaria i laona e kesa lelê moa na vula.

¹⁴ Ma Menahem na dalena a Gadi e tû i Tirsas me vano i Samaria, me ba labumatesia a Salum, me molokae segenina vaga na taovia tsapakae. ¹⁵ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Salum e naugira, kologotoa na turupatuna kalina aia e voroganamate a Sekaria, ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.¹⁶ Mi kalina a Menahem e mololea i Tirsas, me vavano i sautu me ba tsau tana verabau ni Tapua me toroveo saikesalia, me matesigira sui na tinoni ara totu i laona, mi tana butona vera popono polipolia i Tapua, rongona igira ara sove tania aia ke lia niqira taovia tsapakae. Maia e tobaovatigira goto na daki titiana.

A Menahem na Taovia Tsapakae Tana Israel

¹⁷ Mi tana tolu sangavulu siunina ngalitupa nina aqo tagao a Usia na taovia tsapakae tana Juda, ma Menahem na dalena a Gadi e lia na taovia tsapakae tana Israel, maia e tagao i Samaria i laona e sangavulu na ngalitupa. ¹⁸ Maia goto e sasi i matana na Taovia tsau

tana dani na mateana, me muritaoni saikesalia moa nina aqo seko a Jeroboam na dalena a Nebat, aia e raqa sasiligira na Israel tana sasi. ¹⁹ Maia Tiglat Pileser na taovia tsapakae tana Asiria e mai bokia na Israel, me tû a Menahem me sauania e tolu sangavulu vati toga kilo na siliva gana ke gini tabana kolua me ke sanga na kakaisiana nina aqotagao. ²⁰ A Menahem e adia na qolo ia i koniqira na tinoni tamani levo tana Israel, tana rongona aia e turuginiqira pipi kesa vidaqira kara sauania tango tsege sangavulu tavina na siliva. Mi tana ma Tigla Pileser e mololea i tana me visutugua tana verana segeni.

²¹ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Menahem e naugira ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.²² Maia e mate mara qilua, ma Pekahia na dale-na e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Pekahia na Taovia Tsapakae Tana Israel

²³ Mi tana tsege sangavulunina ngalitupa nina aqotagao a Usia na taovia tsapakae tana Juda, maia Pekahia na dalena a Menahem e lia na taovia tsapakae tana Israel, me tagao tana Samaria i laona e ruka na ngalitupa. ²⁴ Aia goto e sasi i matana na Taovia, me muritaonigotoa nina aqo seko a Jeroboam na dalena a Nebat, aia e raqa sasiligira na Israel tana sasi. ²⁵ Me tû a Peka na dalena a Remalia, aia e kesa gaqira taovia nina mane vaumate a Pekahia, kolugira goto ara tsege sangavulu na mane ni Gilead, mara voroganamate a Pekahia, mara ba labumatesia i laona na valena segeni i Samaria, maia a Peka e molokae segenina vaga na taovia tsapakae.

²⁶ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Pekahia e naugira ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.

A Peka na Taovia Tsapakae Tana Israel

²⁷ Mi tana tsege sangavulu rukanina ngalitupa nina aqotagao a Usia na taovia tsapakae tana Juda, ma Peka na dalena a Remalia e lia na taovia tsapakae tana Israel, me tagao i Samaria i laona e rukapatu na ngalitupa. ²⁸ Maia e sasi goto i matana na Taovia, me muritaonigotoa nina aqo seko a Jeroboam na dalena a Nebat, aia e raqa sasiligira na Israel tana sasi.

²⁹ Mi tana tagu a Peka e taovia tsapakae, maia Tigla Pileser, na taovia tsapakae ni Asiria, e mai tangoligira na verabau ni Ijon, mi Abel Bet Maaka, mi Janoa, mi Kedes, mi Hasor, migira goto na butona kao ni Gilead mi Galilii, mi Naptali, me aditsekavanogira na tinoni i Asiria.

³⁰ Mi tana rukapatunina ngalitupa nina aqotagao a Jotam na dalena a Usia vaga na taovia tsapakae tana

Juda, maia Hosea na dalena a Ela e voroganamate a Peka na taovia tsapakae, me ba labumatesia, mi muri maia e tû me molokae segenina vaga na taovia tsapakae. ³¹ Migira sui lakalaka na omea tavosi e nau-gira a Peka ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.

A Jotam na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Turupatu Dato 27:1-9)

³² Mi tana rukanina ngalitupa nina aqotagao a Peka na dalena a Remalia vaga na taovia tsapakae tana Israel, ma Jotam na dalena a Usia e lia na taovia tsapakae tana Juda, ³³ kalina e rukapatu tsege moa na ngalitupana, maia e tagao i Jerusalem i laona e sangavulu ono na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Jerusa na dalena daki a Sadok. ³⁴ Maia e muritaoni saikesalia moa nina aqo dou a Usia na tamana, me naua moa na omea e dou i matana na Taovia. ³⁵ Maia e tau moa toroveogira niqira nauna na samasama igira na ponotoba, ti igira na tinoni ara tau kuti na vano i tana ma na savoriana niqira kodoputsa ma na kodoana na bulunagai uruuru. Maia nogo a Jotam e aqosia na Matsapakapu na Vale Tabu tabana i vava.

³⁶ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Jotam e nau-gira, ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Ju-da*.³⁷ Tana tagu nogo a Jotam e taovia tsapakae, ma na Taovia e tuturiga na molovanoaqira kaira a Resin na taovia tsapakae ni Siria ma Peka na taovia tsapakae ni Israel kara ka ba bokia na Juda. ³⁸ Ma Jotam e mate mara ba qilua tana vatulumagira na taovia tsapakae tana Verana a David, maia Ahas na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Ahas na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Turupatu Dato 28:1-27)

16 Mi tana sangavulu vitunina ngalitupa nina aqotagao a Peka na dalena a Remalia vaga na taovia tsapakae tana Israel, ma Ahas na dalena a Jotam e lia na taovia tsapakae tana Juda, ² kalina e rukapatu moa na ngalitupana, me tagao i Jerusalem i laona e sangavulu ono na ngalitupa. Aia e tau muritaonia nina aqo dou a David na kukuana; me naugira moa na omea e tau goto i matana na Taovia nina God, ³ me muritaonia moa niqira aqoseko igira na taovia tsapakae tana Israel. E naua me tsau tana gini savori-kodokodo na dalena segeni nogo vanigira na titinoni lê, ma na tovtuguana na omea marasibiga ara naua igira na tinoni aia na Taovia e tsialigigira i sau tania na kao ia, kalina igira na Israel ara maimai moa i sautu. ⁴ Me pipi tana nauna i tana ara samasama igira na tinoni ponotoba, mi kelaqira na tetena, mi vavana pipi

na gai auau, pipi tana nauna vaga nogo gira aia Ahas e savori-kodoputsa, me kodo bulunagai uruuru.

⁵ Mi kaira a Resin na taovia tsapakae ni Siria ma Peka na taovia tsapakae ni Israel ara ka baginia na Jerusalem, mara ka ba totukapusia, mara ka tau moa tangomana na tuliusia a Ahas. ⁶ Mi tana tagu tsotso-do ia, maia na taovia tsapakae ni Edom e tangoli visu-tugua na verabau ni Elat, me tsialigigira sui na tinoni ni Juda ara totu i tana. Migira na Edom ara totuvia i Elat, mara tototu moa i tana tsaumai i dani eni. ⁷ Ma Ahas e molovanogira visana nina tinoni kara bâ i konina a Tiglat Pileser na taovia tsapakae ni Asiria ma kara tsarivania, "Inau kesa nimu maneaqo manana. Ko mai mo ko laumaurisiau tania ka limaqira kaira na taovia tsapakae ni Siria mi Israel, i kaira ara ka maiginiau nogo inau." ⁸ Ma Ahas e molosaigira na siliva ma na qolumila sui ara totu tana Vale Tabu mi laona na valena segeni nogo, me sauanogira ngiti vangalaka vania na taovia tsapakae ni Asiria. ⁹ Maia Tiglat Pileser e tabea na omea e nongia a Ahas i konina, me tû, me aligiri kolugira nina mane vaumate mara ba bokia i Damaskus, mara tangolia na verabau ia, mara labuamatesia a Resin na taovia tsapakae, mara aditsekanogira na tinoni i Kir.

¹⁰ Mi kalina a Ahas na taovia tsapakae e vano i Damaskus na ba tsooana a Tiglat Pileser, mi tana maia e morosia na belatabu ara aqosia i tana. Maia e maretaonia na rereina, me tsau tana pipi sui na omea tetelo babâ ara totu i konina, me sauvisu vania a Uria na manetabu. ¹¹ Maia Uria e aqosia kesa na belatabu vaga saikesa nogo na rereina ia, me suilavagininogoa te e visu labamai a Ahas. ¹² Mi kalina aia e visumai talu i Damaskus, ma Ahas e reia ara aqosisuinogoa na belatabu ia, ¹³ mi tana maia e ba savori-kodoputsa na omea tuavati ma na uiti i kelana, me qetu bâ i konina na sausau na uaeni, me tsirika bâ i konina na gabuna na omea tuavati ara matesigira gana na vatana na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. ¹⁴ Ma na belatabu ni sau aia ara aqosiginia na tapalamila mara balovaninogoa na Taovia, aia e totu i ka levugaqira na belatabu vaolu ma na Vale Tabu. Ma Ahas e tû me ba adiligira tana nauna ia, me ba moloa tabana i vava nina belatabu vaolu. ¹⁵ Mi muri, maia e ketsalia a Uria: "Ko gini aqo niqû belatabu loki inau na gini savori-kodokodo tana matsaraka, ma na savori uiti tana ngulavi, igira nogo nina savori-kodokodo ma nina sausau na uiti na taovia tsapakae, ma niqira sausau igira goto na tinoni, kolugotoa niqira sausau na uaeni. Mo ko qetutsavua i konina ia na gabuqira pipi na omea tuavati ara gini savori-kodokodo. Mo ko moloa ke totu aia na belatabu ara aqosiginia na tapalamila vaniau inau kau pedea nagua kau nauginia." ¹⁶ Maia Uria e naua moa na omea vaga na taovia tsapakae e ketsalia ke naua.

¹⁷ Maia Ahas na taovia tsapakae e veogira goto na terê tapalamila ara gini aqo i laona na Vale Tabu, me adiligigira na popo sui ara totu i kelaqira; maia e adiligigotoa na taqi tapalamila e totu i tu gotuqira tugira sangavulu ruka na nununa na buluka tapalamila, me ba molokaea i kelana kesa na vatu. ¹⁸ Mi tana rongona aia e ngaoa ke gini dou tobana na taovia tsapakae ni Asiria, te a Ahas e adiligigotoa na sasana na totukae na taovia tsapakae i laona na Vale Tabu, me vongo kapusia nina matsapa segeni na taovia tsapakae gana nina mani sage i laona na Vale Tabu.

¹⁹ Migira sui lakalaka na omea tavosi a Ahas na taovia tsapakae e naugira ara maretsunagira nogo i laona na papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Juda*.²⁰ Ma Ahas e mate mara qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae tana Verana a David, maia a Hesekia na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Hosea na Taovia Tsapakae Tana Israel

17 Mi tana sangavulu rukanina na ngalitupa nina aqotagao a Ahas na taovia tsapakae tana Juda, ma Hosea na dalena a Ela e lia na taovia tsapakae tana Israel, me tagao i Samaria i laona e siu na ngalitupa. ² Aia e sasi goto i matana na Taovia, me tau moa seko vaga sagata igira na taovia tsapakae ara tagao ida vania tana Israel. ³ Maia Salmaneser na taovia tsapakae ni Asiria e mai na vailabu koluana a Hosea me tuliusia. Me pipi ngalitupa nina aqo a Hosea ke voli takisi vania Salmaneser. ⁴ Me kesa tana ngalitupa ma Hosea e molovanogira visana nina mane adigoko kara ba nongia a So na taovia tsapakae ni Ejipt ke sangâ, me tû tana tagu ia maia Hosea e tau goto volia na takisi vanigira na Asiria vaga e naua pipi ngalitupa. Mi kalina a Salmaneser e rongomi vaganana ia, maia e tû me tangolia a Hosea me molosagea tana vale sosori.

E Puka na Vera ni Samaria

⁵ Mi muri, ma Salmaneser kolugira nina mane vaumate ara sage i laona na kao popono ni Israel, mara ba totukapusia na vera ni Samaria. Mi tana tolunina ngalitupa igira ara totupolia na vera ia, ⁶ maia nogo tana siunina ngalitupa nina aqotagao a Hosea, maia na taovia tsapakae ni Asiria e tangolia na vera ni Samaria, me aditsekagira bâ na Israel tana Asiria, me mologira visana vidaqira tana verabau ni Hala, me visana i ligisana na Kô Habor tana butona na vera ni Gosan, me visana tana verabau tana Media.

⁷ Me gini puka na vera ni Samaria tana rongona igira na Israel ara sasi sosongo i matana na Taovia niqira God, aia nogo e laumaurisigira i sau tania na limana na taovia tsapakae ni Ejipt, me adirutsumigira tania i Ejipt. Migira ara bâ mara samasama vanigira na god

tavosi,⁸ mara muritaonia moa niqira lavu na tinoni ponotoba, igira nogo aia na Taovia e tsialigigira kalina igira nina tinoni segeni ara maimai moa i sautu, mara tabegotoa na lavu vaga igira na taovia tsapakae ni Israel ara vaturia i laoqira.⁹ Igira na tinoni ni Israel ara naugira moa na omea na Taovia niqira God e reisavia. Pipi tana veraqira ara logogira na peotabu vaga nogo igira na ponotoba, e tû tana tsatsapa tetelo me tsau tana vera loki bâ.¹⁰ Mi kelaqira pipi sui na tetena, mi vavaqira pipi sui na gai auau ara vaturikaegira na tuguru vatu, ma na titinonina na god daki ko Asera,¹¹ mara kodoa na bulunagai uruuru tana pipi na belatabu ponotoba, vaga saikesa nogo ara naua igira na tinoni aia na Taovia e tsialigigira nogo tania na kao ia. Migira ara tsaia me gini momosa loki tobana na Taovia tana rongona niqira sasaga tabaru ara naua,¹² mara petsakoe mara tau muria nina ketsa na Taovia kara laka na samasama vaniaqira na titinonina na god peropero.

¹³ Maia na Taovia e molovanogira visana nina mane adigoko ma na propete, kara ba parovatavigira na Israel ma na Juda vaga iani: "Kamu piloligi tanigira nimui sasaga tabaru ma kamu muridougira niqiu ketsa vaga au saunogoa vanigira na mumuamui i sau, mau sauvanigamu goto tana mangaqira niqiu maneaqo igira na propete."¹⁴ Migira ara sove goto na rongomangana; mara baribari vaga saikesa nogo ara naua igira na mumuaqira ara tau norukakaia na Taovia niqira God.¹⁵ Mara sove na muriaqira nina totokoe, mara tau goto manalia niqira tabana na vaitasogi aia e naua kolugira na mumuaqira, mara pea saikesalia nina goko parovata. Ara samasama vanigira na god peropero, mara gini lia na tinoni peropero, mara murigira moa niqira lavu igira na puku tinoni tavosi ara totu poligira, mara petsakoe mara tau muria nina ketsa na Taovia kara laka na reinunu i koniqira igira.¹⁶ Ara kutsigira pipi sui nina ketsa na Taovia niqira God, mara tû, mara aqosikaira ruka na buluka mane tapala gana kara samasama vanikaira; mara aqosigotoa kesa na nununa na god daki ko Asera, mara samasama vanigira goto na veitugu, mara aqovania na god Baal.¹⁷ Ara saugira na daleqira mane ma na daleqira daki ngiti savori-kodokodo vanigira niqira god na ponotoba; mara lavegoko i koniqira igira ara dona na goko vaniaqira igira ara mate nogo, mi koniqira goto igira ara dona na tatada, rongona laka ti igira kara tsarivulagia vanigira na omea sauba ke laba, mara totu matengana moa na nauana na omea e sasi loki i matana na Taovia, mara gini tsaia na korena.¹⁸ Na Taovia e kore loki sosongo vanigira na Israel, me tsialigigira sui tania i matana, migira moa na puku konina a Juda ara kauvisu.

¹⁹ Migira goto na tinoni ni Juda ara tau goto muria nina ketsa na Taovia niqira God; mara nautaoonia moa na

lavu ara tabea igira na tinoni ni Israel.²⁰ Mi tana ma na Taovia e tû, me sove tanigira sui na Israel, me kedegira kakai me saugira bâ i limaqira gaqira gala kara rotasigira, poi tsaumai tana susuina aia e tsialigigira saikesa tania i matana.

²¹ Mi murina aia na Taovia e votaligigira nogo na Israel tanigira na Juda, migira na Israel ara tû, mara vilia a Jeroboam na dalena a Nebat ke lia niqira taovia tsapakae. Ma Jeroboam e naua migira ara piloligi sui tania na Taovia, maia e idagana vanigira na nauana na sasaga seko loki bâ.²² Migira ara muria moa a Jeroboam, mara nau babâ moa pipi sui na sasi vaga aia e naugira,²³ poi tsau e kore loki sosongo na Taovia me tsialigigira tania i matana, vaga saikesa nogo aia e parovatavigira tana mangaqira nina maneaqo igira na propete, laka sauba aia ke naua. Me vaga ia, mara aditsekagira na tinoni ni Israel, mara adivanogira i Asiria, mi tana ara tototu tsaumai i dani eni.

Igira na Asiria Ara Totuvia i Israel

²⁴ Maia na taovia tsapakae ni Asiria e adigira na tinoni tana verabau ni Babilon, mi Kut, mi Iva, mi Hamat, mi Separvaim, me ba mologira kara totuvigira na verabau tana Samaria, † tuguqira na tinoni ni Israel igira ara aditsekavanogira nogo. Igira ara aditamaniqira na verabau girani mara totu i tana.²⁵ Mi kalina igira ara vasini ba totu moa i tana, mara tau samasama vania na Taovia, te aia e molobagira visana na laeone kara ba gati matesigira visana vidaqira.²⁶ Ara ba turupatu vania na taovia tsapakae ni Asiria, laka igira na tinoni ara ba totuvigira na verabau tana Samaria ara tau donaginia nina ketsa na god ni tana, te aia na god ia e molobagira visana na laeone kara ba gati matesigira.²⁷ Mi tana, maia na taovia tsapakae e ketsaligira: "Kamu molovisua ke kesa vidaqira na manetabu igita a aditsekanogoa; ma kamu ketsalia ke visutugua i tana, ke gini sasanigira na tinoni nina ketsa na god na vera ia."²⁸ Me vaga ia, me kesa na manetabu ni Israel aia ara aditseka tania i Samaria, e visutugua me ba totu i Betel, maia nogo e sasanigira na tinoni na samasama vaniana na Taovia.

²⁹ Migira na tinoni ara totuvia na Samaria ara katsugira babâ moa niqira titinonina na god peropero segeni, mara molokaegira tana belatabu igira na Israel ara aqosigira nogo. Me pipi na alaala tatavosi ara katsugira niqira titinoni i laona pipi na verabau i tana ara totu.³⁰ Migira na tinoni ni Babilon ara aqosigira na titinonina na god Sukot Benot; migira na tinoni ni Kut ara aqosigira na titinonina na god Nergal; migira na tinoni ni Hamat ara aqosigira na titinonina na god Asima;³¹ migira na tinoni ni Iva ara aqosigira na titinonina

† *Tana idana i Samaria na soana moa niqira verabau pukuga igira na Israel. Mi kalina ara mai na Asiria mara soaginia i Samaria na butona kao popono i tana.*

kaira na god Nibas ma Tartak; migira na tinoni ni Separvaim ara gini savori-kodoputsa na daleqira vanikaira Adramelek ma Anamelek kaira nogo niqira god. ³² Migira na tinoni girani ara samasama vanigotoa na Taovia, mara viligira goto i laoqira segeni pipi moa vatana tinoni, gana kara aqo manetabu tana niqira nauna na mani samasama igira na ponotoba, ma kara savori-kodoputsa vanigira i tana. ³³ Me vaga ia, migira ara samasama vania na Taovia, mara samasama vanigotoa niqira god segeni, vaga saikesa nogo ara lavu na nauana tana vera i tana ara talumai.

³⁴ Migira ara adidatogira moa niqira lavu ni sau me tsaumai i dani eni. Mara tau nogo samasama vania na Taovia, mara tau goto murigira nina ketsa ma nina vali vaga aia e sauanigira na kukuana a Jakob, aia e soaginigotoa a Israel. ³⁵ Na Taovia e naukologira nogo i sau kesa na vaitasogi me ketsaligira: "Kamu laka na samasama vaniaqira na god tavosi; ma kamu laka goto na tsuporu vaniaqira, se na aqo vaniaqira ma na sauana na kodoputsa vaniaqira. ³⁶ Nimui aqo moa igamu kamu rongomangaqu inau na Taovia, inau nogo au adirutsumigamu tania i Ejipt ginia na susuligaqu loki ma gaqu mana; me vaga ia ma nimui aqo nogo igamu kamu tsuporu vaniau inau, ma kamu savori-kodoputsa vaniau. ³⁷ Ma kamu muridougira sui pipi niqiu ketsa ma niqiu vali inau au maretsunagira nogo vanigamu. Kamu laka saikesa na samasama vaniaqira na god tavosi, ³⁸ ma kamu laka goto padalea na vaitasogi inau au naunogoa kolugamu. ³⁹ Nimui aqo nomoa igamu kamu rongomangaqu inau nimui Taovia ma nimui God, minau sauba kau laumaurisigamu tania na lima qira gamui gala." ⁴⁰ Bâ, ma na tinoni girani ara sove na rorongo, mara murigira babâ moa niqira lavu ni oka.

⁴¹ Me vaga ia, ma na tinoni girani ara samasama vaninogoa na Taovia, mara samasama vanigotoa niqira titinonina na god peropero; migira goto na daleqira ma na kukuaqira ara nau babâ kesa moa atsa na omea tsau mai i dani eni.

A Hesehia na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Turupatu Dato 29:1-2; 31:1)

18 Mi tana tolunina ngalitupa nina aqotagao a Hosea na dalena a Ela vaga na taovia tsapakae tana Israel, maia Hesehia na dalena a Ahas e lia na taovia tsapakae tana Juda ² kalina e rukapatu tsege na ngalitupana, me tagao i Jerusalem i laona e rukapatu siu na ngalitupa. Ma na tinana, aia ko Abija na dalena daki a Sekaria. ³ Aia e muritaoni saikesalia nina aqo dou a David na mumuana, me naua moa na omea e dou i matana na Taovia. ⁴ E toroutsanigira na nauna tana ara samasama igira na ponotoba, me tapaligira na tuguruvatu, me kavitsunagira na nununa na god daki ko Asera. Me tairutugotoa na muata tapalamila

aia e aqosia a Moses i sau, mara soaginia Nehustan. Me tsaumai tana tagu ia, migira na tinoni ni Israel ara lavu moa na kodoana na bulunagai uruuru na mani tsonikaeana. ⁵ Ma Hesehia e norukakaia na Taovia na God ni Israel; me tau goto totu kesa ke atsalina aia i laoqira na taovia tsapakae sui tana Juda ara tagao i murina aia, se igira ara tagao ida vania. ⁶ Aia e totukakai i konina na Taovia me tau goto peamangana aia, me manaligira sui lakalaka na vali aia na Taovia e sauaninogoa a Moses. ⁷ Me vaga ia, maia na Taovia e totu i konina, me gini tangomana pipi sui tana omea aia e naugira. E sove na muriana nina tagao na taovia tsapakae ni Asiria, me sovegotoa na aqo vaniana. ⁸ E tuliusigira na Pilistia tsau bâ i Gasa ma na butona kao popono polipolia na vera ia, tû tana tsatsapa tetelo me tsau bâ tana verabau loki.

⁹ Mi tana vatinina ngalitupa nina aqotagao a Hesehia aia nogo na vitunina nangalitupa nina aqotagao a Hosea na taovia tsapakae tana Israel, ma Salmeneser na taovia tsapakae tana Asiria e bokia na Israel, me ba totukapusia na verabau ni Samaria. ¹⁰ Mi tana tolunina ngalitupa ara totukapusia na verabau ni Samaria vaga ia, ma na Samaria e puka saikesa; ma na omea vaga ia e laba tana ononina ngalitupa nina aqotagao a Hesehia, ma na siunina ngalitupa nina aqotagao a Hosea. ¹¹ Maia na taovia tsapakae ni Asiria e aditsekagira bâ na Israel tana Asiria, me mologira visana vidaqira tana verabau ni Hala, me visana i ligisana na Kô Habor tana butona na kao ni Gosan, me visana i laoqira na verabau tana Media.

¹² E gini puka na verabau ni Samaria rongona igira na Israel ara tau rongomangana na Taovia niqira God, mara kutsia niqira tabana na vaitasogi aia e naua kolugira, mara tau nogo murigira nina ketsa a Moses aia nina maneaqo na Taovia. Ara sove saikesa na rorongo mara sove goto na muriketsa.

Igira na Asiria Ara Molo Matagu Vanigira na Jerusalem

(2 Turupatu Dato 32:1-19; Isaia 36:1-22)

¹³ Mi tana sangavulu vatinina ngalitupa nina aqotagao a Hesehia, maia Senakerib na taovia tsapakae ni Asiria e baginigira na verabau sui tana Juda ara barapoliginia na vatu me tangoligira. ¹⁴ Maia Hesehia e mologoko bâ vania a Senakerib kalina aia e totu i Lakis me tsaria, "Inau au sasi manana; ko mololea kiki igoe na labuamami, minau sauba kau voliginigo na omea sui moa igoe o padangaoa kau sauanigo." Maia Senakerib e mologoko visubâ vania a Hesehia, me nongia ke sauania ke sangavulu toga kilo na siliva, me kesa toga kilo na qolumila. ¹⁵ Ma Hesehia e sauania igira sui lakalaka na siliva ara totu i laona na Vale Tabu, mi laona na valena segeni; ¹⁶ me pokatiligira goto na qolumila ara baruginigira na banina na Vale Tabu, ma na qolumila goto aia segeni nogo e barugini-

gira na gai tudato pipi tana matsapa, me saugira sui lakalaka vania a Senakerib. ¹⁷ Maia na taovia tsapakae ni Asiria e tû, me molovanogira na belena na alaala loki na mane vaumate kara tû i Lakis, ma kara baginia a Hesehia i Jerusalem; maia e molotugira tolu nina mane sasanga dou bâ kara tu ida vanigira. Mi kalina ara ba laba i Jerusalem, mara ba totuvia na sautu i tana igira na tinoni vosipolo ara aqo i liligina na sautu na kô ara tsaia gana ke alatsunamai na kô e talu kesa tana maomao i longa. ¹⁸ Mi muri, migira ara mologoko bâ vania a Hesehia ke mailaba i mataqira, ma Hesehia e molotugira tolu nina mane sasanga kara tu vano: tugira nogo a Eliakim na dalena a Hilikia, aia e reitutugua na valena na taovia tsapakae; ma Sebna, aia nina mane mamare; maia Joa na dalena a Asap, aia e reitutugugira na omea sui ara maretsunagira. ¹⁹ Me kesa tu vidaqira na manetagao ni Asiria e tsarivanitugira: "Kamu tu bâ ma kamu tu tsarivania a Hesehia laka na taovia tsapakae ni Asiria aia e mologoko bâ vania me tsaria: "Laka ta nagua moa o tsotsovata igoe a Hesehia ti o padâ laka sauba ke managamu? ²⁰ ?Se o padâ igoe laka na goko lê vaga ia ke susuliga liusia bâ na sasaga loki tana vailabu ma na alaala loki na mane vaumate? ?Laka asei nomoa o padâ igoe sauba ke sangago na tukapusiaqira na Asiria? ²¹ Igoe o padâ laka aia na taovia tsapakae ni Ejipt ke sangago, ma na papada vaga ia e vaga saikesa moa ti ko adia kesa na ade ngiti gamu itoro, sauba ke tabokuboku lê me ke toroa na limamu. Maia saikesa nogoria e vaga na taovia tsapakae ni Ejipt kalina ti vaga kesa ke vataragi bâ i konina."

²² Me goko babâ moa aia na manetagao ni Asiria, me tsaria "Se laka sauba ko tsarivaniau laka o norua na Taovia nimu God ke sangago? Migoe nogo a Hesehia o toroutsanigira nina peotabu ma nina belatabu na Taovia, kalina o ketsaligira na tinoni tana Juda mi Jerusalem kara samasama vania i konina kesa moa belatabu, aia nogo na belatabu igoe o aqosia i Jerusalem. ²³ Bâ, mi kalina ia, minau sauba kau keriginigo igoe tana asana na taovia tsapakae ni Asiria. Sauba kau tusuvanigo ke ruka toga na ose, ti vaga igoe ko tangomana na tsodoana ke ruka toga na mane ara dona na sagekae tana ose. ²⁴ Igoe o tau goto susuliga na tuliuisiana ke kesa vidaqira nina mane sasanga palatsuna bâ niq tu taovia tsapakae, mo pipitugira moa na Ejipt kara molomai vanigo niqira terê ma niqira mane sage tana ose gana kara mai sangago. ²⁵ ?Mo padagotoa igoe laka na Taovia e tau sangaau inau te au gini tangomana na bokiana ma na toroutsaniana nimu butona kao? Ma na Taovia segenina nogo e ketsaliginiau inau kau bokia ma kau toroutsania."

²⁶ Mi muri, mi tugira a Eliakim ma Sebna ma Joa ara tu tsarivania na manetagao ia, "Ko goko vanitugami tana goko ni Aram moa. I tugami ami tu rongomigadovia moa. Mo ko laka moa na goko vanitugami

tana goko Hibru, rongona igira sui lakalaka na tinoni ara tototu i kelana tana baravatu ara rorongovata."

²⁷ Maia e gokovisu vanitugira me tsaria, "Laka amu tu padâ tugamu laka niq tu taovia tsapakae e molomai kau tsarigira na omea sui girani vanitugamu segeni lelê moa tugamu ma tu nimui taovia tsapakae? Tagara. Inau au goko kalegira goto igira ara totukae i kelana na baravatu, migira nogo sauba kara gania na taeqira, ma kara inuvia na mimiqira, atsa vaga nogo i tugamu sauba kamu tu naua."

²⁸ Mi tana, maia na manetagao ia e tû, me gokodato tana goko Hibru me tsaria, "Kamu rongomia na omea aia na taovia tsapakae ni Asiria e tsarivanigamu! ²⁹ Aia e parovatavigamu kamu laka na tamivaniana a Hesehia ke perobulesigamu. Aia Hesehia e utu lelê vania ke laumaurisigamu igamu. ³⁰ Kamu laka na tamivaniana ke valogamu gana kamu vataragi bâ i konina na Taovia. Kamu laka goto na padaana laka na Taovia sauba ke laumaurisigamu, me ke utusia nimami alaala na mane vaumate igami na Asiria na mai na tangoliana nimui verabau. ³¹ Kamu laka na rongomiana a Hesehia. Aia na taovia tsapakae ni Asiria e ketsaligamu kamu rutsuligi sui tania nimui verabau, ma kamu molo segenimui i limaqu inau. Me ti vaga kamu nauvanaganana ia, me sauba igami kami tamivanigamu kamu ganigira na vuana uaeni tana nimui itai na uaeni segeni nogo, ma na vuana nimui vuagai mutsamutsa tana nimui gaina segeni, ma kamu inuvia na kô tana nimui tuvuvu segeni, ³² poi tsau kalina na taovia tsapakae ni Asiria ke ba mologamu kesa tana vera segeni. Ma na vera ia e varangi atsa kolua na vera amu tamanina nogo kalina ia. I tana ara totu na uta na uaeni gana na inu, ma na uta na uiti gana na aqosi bredi; mi tana kao goto nogo ia ara totu na gai na olive, ma na oela na olive, ma na bulumitsua. Me ti vaga kamu naua moa na omea aia e ketsaliginigamu, me sauba e utu kamu mate, sauba moa kamu mauri. Kamu laka saikesa na tamivaniana a Hesehia ke malabulesigamu tana padaana laka na Taovia sauba ke laumaurisigamu. ³³ ?Laka sa niqira god sa puku tavosi e tangomana nogo na laumaurisiaqira nina tinoni tania na limana na taovia tsapakae ni Asiria? ³⁴ ?Me laka iava kalina ia igira niqira god na Hamat ma na Arpad? ?Mia-va niqira god igira na Separvaim, ma na Hena, ma na Iva? ?Me laka sa god e maurisnogo na Samaria? ³⁵ ?Mingisa nogo amu reia sa vidaqira niqira god na vera sui girani e tangomana na laumaurisiaqira nina tinoni tania na limana nimami taovia tsapakae igami? ?Me vaga ia, megua ti amu padâ igamu laka na Taovia e tangomana ke laumaurisia na Jerusalem?"

³⁶ Migira sui na toga ara tototu mui moa, vaga nogo e tsarivanigira a Hesehia kara naua; mara tau goto tsonia sa tsaqina goko. ³⁷ Mi tana, mi tugira a Eliakim, ma Sebna, ma Joa, ara tu ratsivotâ tu poloqira tana

padasavi, mara tu vano mara tu ba turupatuna vania a Heseikia na omea vaga aia na manetagao ni Asiria e tsaria.

A Heseikia e Nongia a Isaia Nagua e Dou Ke Naua
(Isaia 37:1-7)

19 Mi kalina tsotsodo a Heseikia na taovia tsapakae e rongomia tu niqira goko tugira, maia e ratsiv-otâ na polona tana padasavi, me sagelia na polo baubau papadana na melu, me vano tana nina Vale Tabu na Taovia. ² Me molovanotugira a Eliakim, aia e reitutugu valena, ma Sebna aia nina mane mamare, migira ara manetabu oka nogo, kara tu ba laba i konina a Isaia na propete aia na dalena a Amos. Mi tugira ara tu sageligotoa na polo baubau papadana na melu. ³ Miani nogo e vaga na goko aia e ketsalitugira kara tu ba turupatuna vania a Isaia: "I dani eni nogo na dani na rota loki vanigita; aia God e kedegita me palu-vangamada. Igita a vaga saikesa nogo na daki e vat-sangia na dalena, me tau moa susuliga ke vasua. ⁴ Na taovia tsapakae ni Asiria e molomaia kesa nina mane sasanga loki gana ke goko peapea vania na God mamurai. Maia na Taovia nimu God ke rongomia niqira goko peapea igira, me ke kedegira igira ara tsonia na goko vaga ia. Mo ko nongia God ke galuvegira igira na tsarana ara kauvisu i laoqira nida tinoni kara pitsa tania na mate tana vailabu."

⁵ Mi kalina a Isaia e rongomia nina goko a Heseikia na taovia tsapakae, ⁶ maia e mologokovisu vania me tsaria: "Na Taovia e tsarivanigo ko laka na tamivaniaqira na Asiria kara molo matagu vanigo tana niqira goko kaekae ara gini tsaria laka God e tau tangomana ke laumaurisigo igoe. ⁷ Na Taovia nogo sauba ke naua maia na taovia tsapakae ni Asiria sauba ke rongomia moa kesa na goko ni sautu, maia ke tutunina, me ke tavongani visutugua i verana segeni, mi tana ti kara ba labumatesia."

Igira na Asiria Ara Molo Matagu Tugua Vanigira i Jerusalem
(Isaia 37:8-20)

⁸ Aia na manetagao ni Asiria e rongomia laka nina taovia tsapakae e mololenogoa i Lakis, me ba vailabu kolugira igira na Libna aia na verabau e totu varangi; te e tû aia me ba torogoko i konina. ⁹ Me tau oka i muri, migira na Asiria ara rongomia laka aia Tiraka na taovia tsapakae ni Sudan e raqanogoa kesa na alaala na mane vaumate ni Ejipt, mara maimai nogo na vailabu koluqira. Mi kalina a Salmanesar na taovia tsapakae ni Asiria e rongomia na goko vaga ia, maia e tû, me marea kesa na leta me molovanoa vania a Heseikia na taovia tsapakae tana Juda, ¹⁰ me tsarivania, "Aia na god igoe o norukakaia e tsarivanigo laka igoe

sauba e utu lelê ko puka tana limaqu inau, mo ko laka na tamivaniana aia ke perobulesigo lê. ¹¹ Migoe o rongominogoa na omea vaga aia na taovia tsapakae ni Asiria e nauvanigira nogo pipi na verabau i tana aia e padâ ke toroutsanigira. ?Megua, o padâ igoe laka tagara ke tau laba vanigo vaga goto ia? ¹² Igira na mu-muaqu inau ara toroutsanigira nogo na verabau ni Gosan, mi Haran, mi Resep, mara labumatesigira sui na tinoni ni Beteden igira ara totu i Telasar, me tau lelê goto tangomana sa vidaqira niqira god ke laumaurisigira. ¹³ ?Me laka iava ara tu totu kalina eni tugira na taovia tsapakae ni Hamat, mi Arpad, mi Separvaim, mi Hena, mi Iva?"

¹⁴ Maia Heseikia e adia na leta i koniqira na mane adigoko, me tsokoa. Mi muri, me bâ i laona na Vale Tabu me moloa na leta ia i matana na Taovia, ¹⁵ me nonginongi me tsaria, "Taovia na God ni Israel, igoe o totu tana sasamu na totukae i kelana na rapoqira na angelo, migoe segeni moa o God, mo tagaovi kaputi-gira na vera sui tana barangengo popono. Igoe nogo o volâ na barangengo ma na masaoka. ¹⁶ Mi kalina ia Taovia, ko morosia na omea e laba vanigami. Ko rongomigira na omea sui aia Senakerib e tsaria gana ke tsaiginigo igoe na God mamurai. ¹⁷ Taovia, igami sui lakalaka ami donagininogoa laka igira na taovia tsapakae ni Asiria ara toroutsanigira nogo danga na puku na tinoni tavosi me totu mangu lê niqira kao, ¹⁸ mara kodogira sui lakalaka niqira god rongona ara tau saikesa na god manana, igira na titinoni gai ma na vatu lê ara aqosiginia moa na limana tinoni. ¹⁹ Mi kalina ia, Taovia nimami God, ko laumaurisigami tania na limaqira na Asiria, mi tana ti igira na puku sui tana barangengo popono sauba kara donaginia laka igoe segeni moa Taovia o God mana."

A Isaia e Mologoko Ba Vania na Taovia Tsapakae
(Isaia 37:21-38)

²⁰ Mi muri, maia Isaia e mologoko bâ vania a Heseikia laka na Taovia e rongominogoa nina nonginongi, ²¹ miani nogo na omea vaga e tsaria na Taovia tana rongona a Senakerib, "Igoe a Senakerib, na verabau ni Jerusalem e kiataginigo me gilugamu. ²² ?Masei sagata nomoa igoe o peâ mo tsiria? Igoe o tau saikesa kukuni taniau, inau na God tabu loki ni Israel. ²³ Igoe o molo-maigira nimu mane adigoko kara koesegeniqira i mataqu inau na Taovia, ma kara katelivaniau laka igoe, kolugira sui nimu terê, amu tangoligira sui na vungavunga katsi bâ tana Lebanon. Migoe o gini goko kaekae goto laka i tana nogo o kavitsunagira na gai na sida katsi liuliu bâ, ma na gai na aru kakai dou liuliu bâ, me laka o ba tsau nogo i levugana patupatu na goana atsi. ²⁴ Mo gini goko kaekae goto laka igoe nogo o tsaigira na tuvuu i laoqira na vera tavosi mo inuvia na kona, me laka igoe nogo o naua me gini mamatsa

takuti na Kô Nile kalina igira nimu mane vaumate ara tulusavu i laona.

²⁵ “?Egua, laka o tau moa vati rongomia laka inau nogo au vangarau oka nogo na omea girani te ara laba? Mi kalina ia, minau au manalitovugira sui nogo. Inau nogo au sauvanigo igoe na susuliga gana na toroutsaniaqira na verabau ara poliginigira na baravatu kakai, ma kara viri totu tsuputsupu bamai na tapana na vatuqira. ²⁶ Migira na tinoni ara totu i tana ara tau saikesa tamanina sa susuligaqira; ara viri matagu moa me ponopala na tobaqira. Ara vaga saikesa moa na buruburu tana uta, se na buruburu ara dato lê i kelana vale, mi kalina e votu na guguri papara talu i longa me puasalaligigira sui.

²⁷ “Minau au donagininogoa pipi sui lakalaka na omea tana rongomu igoe, ma na omea sui o naua, me pipi sui tana nauna igoe o liu bâ. Mau donaginigotoa nimu momosatoba vaniau. ²⁸ Inau au rongominogoa na turupatuna nimu momosatoba ma nimu kaekae igoe, mi kalina ia, inau sauba kau kautiginia na salili na isumu, ma kau moloa na takutina na tapala tana mangamu, ma kau raqavisugo tana sautu igoe o liu-mai nogo i konina.”

²⁹ Mi muria, ma Isaia e tsarivania a Hesehia na taovia tsapakae, “Tana ngalitupa nogo iani, mi tana ngalitupa vaolu goto, igamu e utu kamu tsukâ sa omea, sauba kamu gania moa na mutsa ara dato atsi i legai. Mi tana ngalitupa i gotu bâ, i tana moa ti igamu sauba kamu tangomana na tsuka omea levo ma na tsuriviaqira, ma kamu tsuka na itai na uaeni ma kamu pitsugira na vuaqira. ³⁰ Migira na tinoni ni Juda, igira ara matepitsa tana vailabu, sauba kara mauri dou vaga saikesa nogo na omea tsukatsuka e tsuna ao dou na lamuqira i laona na kao, mara molo vuaqira danga. ³¹ Me sauba nomoa kara matepitsa visana tinoni ara totu i Jerusalem mi tana Vungavunga Sion, rongona na Taovia nogo e padakuti matena ke gini laba na omea vaga ia.

³² “Miani nogoria na omea na Taovia e tsarinogoa tana rongona na taovia tsapakae ni Asiria: ‘Aia sauba e utu saikesa ke tangomana na sagemai i laona na verabau iani, se ke gini vanavana bâ goto sa nina pipili i tana. Me ke tagara goto sa nina mane vaumate kolua nina tako ke mai varangisia na verabau iani, me utu goto sa gai na vovou kara tangomana na molodatoana i konina. ³³ Maia sauba ke liuvisutugua tana sautu i tana aia e liumai nogo i konina, me ke tau goto sage i laona na verabau iani. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani. ³⁴ Inau sauba kau isutuguna na verabau iani, ma kau reitutugudoua tana rongoqu segeni nogo inau, mi tana rongona goto na veke au nauvaninogoa a David niq maneaqo.’”

³⁵ Mi tana bongi nogo ia, me kesa nina angelo na Taovia e vano tana nauna i tana ara vaturikaea niqira

valepolo igira na Asiria, me labumatesigira ara 185,000 na mane vaumate. !Mi tana matsaraka rovorovo na dani ngana, ma na koniqira ara viri tsaro uluvaileqo, migira sui lakalaka ara matepitsu nogo! ³⁶ Mi kalina a Senakerib na taovia tsapakae ni Asiria e reivaganana ia, maia e mololea i tana me visutugua i Nineve. ³⁷ Me kesa dani, kalina aia e ba na samasama i laona nina vale tabu a Nisrok nina god, mara ka tû kaira a Adramelek ma Sareser, kaira na dalena nogo aia, mara ka ba labumatesiginia ka niqira isi, mi muri, mara ka tsogovano tana butona momoru ni Ararat. Me kesa segeni goto na dalena, aia a Esaradon, e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

E Lobogu Loki a Hesehia me Douvisutugua

(Isaia 38:1-8, 21-22; 2 Turupatu Dato 32:24-26)

20 Mi tana tagu vaga nogo ia, ma Hesehia na taovia tsapakae e lobogu loki sosongo, me varangi nogo ke mate. Ma Isaia na propete aia na dalena a Amos e ba reia me tsarivania, “Na Taovia e tsarivanigo laka nimu aqo nomoa igoe ko mololakagira pipi sui nimu omea, rongona igoe sauba e utu ko douvisutugua tania nimu lobogu. Mo ko vangaraua moa na mate.”

² Ma Hesehia e pilo bâ tana bengebenge me nonginongi me tsaria, ³ “Taovia, ko padatugua laka inau au totukakai i konimu igoe mau aqo dou vanigo, mau tovo sailaginia na naudouana moa na omea igoe o ngaoa kau naua.” Mi tana maia e ngangai loki sosongo.

⁴ Ma Isaia e tû, me mololea na taovia tsapakae. Mi kalina aia e tau vati taligu bâ i levugana na pakokana valena na taovia tsapakae, ma na Taovia e ketsalia ⁵ ke visutugua i konina a Hesehia gaqira taovia tsapakae igira nina tinoni na Taovia, me ke tsarivania, “Inau na Taovia nina God a David na mumuamu, au rongominogoa nimu nonginongi mau reinogoa na kô na mata-mu. Inau sauba kau maurisigo, mi tana tolunina dani igoe sauba ko tû, mo ko vano i laona na Vale Tabu.

⁶ Inau sauba kau tamivanigo ko mauri goto i laona ke sangavulu tsege na ngalitupa. Minau nogo sauba kau laumaurisigo igoe, ma na verabau ni Jerusalem goto, tania na limana na taovia tsapakae ni Asiria. Me sauba kau reitutugu babâ moa na verabau iani tana rongoqu segeni nogo inau, mi tana rongona goto na veke au nauvaninogoa a David niq maneaqo.”

⁷ Mi muri, maia Isaia e tsarivanigira nina maneaqo na taovia tsapakae kara paoa na vuana kesa na gai me ke rapa, ma kara molo bâ tana tsopena, me ke gini douvisutugua. ⁸ Mi tana ma Hesehia e veisuâ a Isaia, “?Laka na papada gua sauba ke sauvulagi vaniau laka e mana nomoa na Taovia sauba ke maurisiau inau, mi tana tolunina dani kau tangomana nogo na vano tana Vale Tabu?”

⁹ Ma Isaia e gokovisu me tsarivania, “Aia nogo na Taovia sauba ke sauvanigo kesa na padapada gana ke sauvulagi laka aia sauba ke manalivanigo na omea e vekenogoa. ?Mi kalina ia, igoe ko tsarimai vaniau nagua o kilia, laka na auauna na aso ke tavongani bâ i nago ke sangavulu na tsakutua, se ke tavongani ratsu-visu i muri ke sangavulu na tsakutua?”

¹⁰ Ma Hesehia e gokovisu vania me tsaria, “!E laka-gana lê na nauana ma na auauna na aso ke ratsu bâ i nago ke sangavulu na tsakutua! E dou ko naua me ke ratsuvisu i muri ke sangavulu na tsakutua.”

¹¹ Ma Isaia e nonginongi vania na Taovia, ma na Taovia e naua ma na auauna na aso e tavongani ratsu-visu i muri e sangavulu na tsakutua tana mani tsot-sodato aia nogo a Ahas na taovia tsapakae e logoa.

Igira na Mane Adigoko ni Babilonia

(Isaia 39:1-8)

¹² Mi tana tagu goto vaga ia, maia na taovia tsapakae ni Babilonia, a Merodak Baladan na asana, aia na dale-na a Baladan, e rongomia laka a Hesehia e lobogu loki sosongo, mi tana maia e molovanogira visana nina mane adigoko kara ba sauvania kesa nina leta ma nina vangalaka. ¹³ Ma Hesehia e soalakagira na mane adigoko girani, me sauvulagia vanigira pipi sui nina omea tatamani, igira nina siliva, ma nina qolumila, ni-na papasa ma nina kô sisigini dou, migira sui lakalaka goto nina vangana na vailabu. Me tagara lelê goto sa omea i laoqira nina voki na mololaka omea, se sa nau-na goto i laona na verana popono, ke tau sauvulagia vanigira kara morosia. ¹⁴ Mi muri, maia Isaia na propete e bâ i konina a Hesehia me veisuâ, “?Me laka iava vaga ara talumai na mane girani, ma nagua ara mai tsarivanigo igoe?”

Ma Hesehia e tuguvisua me tsaria, “Igira ara talumai i Babilonia, aia e kesa na vera ao sosongo.”

¹⁵ Ma Isaia e veisuagotoa, “?Me laka nagua ara ba reia i laona na valemu igoe?”

Ma Hesehia e tsarivania, “Igira ara reigira pipi sui lakalaka na omea. Me tagara lelê goto sa omea i laoqira ni qu voki na mani mololakâ omea kau tau sauvanigira kara reia.”

¹⁶ Mi tana, ma Isaia e tsarivania na taovia tsapakae, “Na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria laka ¹⁷ na tagu e maimai nogo i tana pipi sui na omea igira na mumuamu ara mololakagira tsaumai i dani eni, sauba kara adivanogira sui lakalaka i Babilonia. Me ke tagara lelê goto sa omea ke totuvisu ieni. ¹⁸ Me sauba kara adit-sekavanogira visana vidaqira igira na kukuamu manana igoe, ma kara vasigira gana kara aqo tana valena na taovia tsapakae ni Babilonia.”

¹⁹ Ma Hesehia e padagadovia na rongona na goko vaga ia, laka sauba ke totu moa na rago ma na goto i laona na verana tana maurina popono, mi tana, maia

e tsarivania a Isaia, “Na goko vaga igoe o sauvaniau me talu i konina na Taovia, aia e dou vaniau sosongo nomoa.”

A Hesehia e tsaia na mao qilomoti me aqosia na sautuvania na kô i tana ke liu ti ke ba tsau i Jerusalem. (20:20)

Na Susuina Nina Aqotagao a Hesehia

(2 Turupatu Dato 32:32-33)

²⁰ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Hesehia na taovia tsapakae e naugira, migira sui nina aqo malagai, ma na turupatuna e koegua aia e tsaia na sautu i vavana kao, i tana ke liu na kô ti ke ba tsau i laona na verabau, igira sui lakalaka ara maretsunagira nogo i laona na papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Juda*.²¹ Me mate a Hesehia, ma Manase na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Manase na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Turupatu Dato 33:1-20)

21 Maia Manase e sangavulu ruka moa na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e tsege sangavulu tsege na ngalitupa. Ma na tinana, aia ko Hepsiba. ² Maia e muritaonigira na omea marasibiga ara naua igira na puku tinoni tavosi aia na Taovia e tsialigigira i sautania na kao ia kalina igira nina tinoni ara maimai moa i sautu, ma Manase e sasi sosongo i matana na Taovia. ³ Maia e logovisugira tugua niqira nauna na mani samasama igira na ponotoba tana nauna nogo a Hesehia na tamana e toroutsanigira sui nogo; me logogira na belatabu agana na samasama vaniana Baal, me aqosigira goto na titinonina na god daki ko Asera, vanga saikesa nogo a Ahab na taovia tsapakae ni Israel e naunogoa. Ma Manase e samasama vanigira goto na veitugu. ⁴ Maia e logogira goto visana na belatabu vanigira na ponotoba i laona saikesa nogo na Vale Tabu, tana nauna nogo aia na Taovia e tsaria laka i tana nogo kara ba samasama vania aia. ⁵ Mi tana kaira ruka na pakokana na Vale Tabu aia e logogira goto visana na belatabu agana na samasama vaniaqira na veitugu. ⁶ Maia Manase e gini kodoputsa na dalena segeni vaga na savori-kodokodo. E dona na basutidao ma na aqotidao, me ba lavegoko i koniqira igira ara dona na tatada rongona kara tsarivulagia na omea sauba ke laba, mi koniqira goto igira ara dona na goko vaniaqira igira ara mate nogo. Maia e sasi loki liuliu goto bâ i matana na Taovia, me tsaia me gini momosa loki na tobana. ⁷ Maia e adia na titinonina na god daki ko Asera, me ba moloa i laona na Vale Tabu, i tana nauna nogo na Taovia e tsarivanikaira nogo a David

ma Solomon aia na dalena: "Ieni nogo i Jerusalem, tana Vale Tabu iani, aia nogo na nauna inau au vilinogoa i laoqira na butona kao sui ara tamanina igira na sangavulu ruka na puku tana Israel, ke lia na nauna i tana kamu mai samasama vaniau inau. ⁸ Me ti vaga igira na tinoni ni Israel kara muridougira pipi sui niqu vali, ma kara manali poponoa na Ketsa aia a Moses niqu maneaqo e saunogoa vanigira, mi tana, minau sauba e utu kau tamia kara tsialigigira tania na kao inau au saunogoa vanigira na mumuaqira." ⁹ Migira na tinoni tana Juda ara tau goto rongomangana na Taovia, maia Manase e raqa sasiligira mara naugira na sasi loki goto bâ, liusigira na sasi sui ara naua igira na puku tavosi sui aia na Taovia e tsialigigira i sau tania na kao ia, kalina igira nina tinoni ara maimai moa i sautu.

¹⁰ Mi tana mangaqira nogo na propete igira nina maneaqo, aia na Taovia e tsarivaganana, ¹¹ "Aia Manase na taovia tsapakae tana Juda e naugira na omea marasibiga seko sosongo, liusigira bâ na omea ara naua igira na tinoni ni Kanaan; me kolugotoa nina titinonina na god peropero gira aia e gini raqa sasiligira na tinoni ni Juda tana sasi. ¹² Me vaga ia, minau na Taovia God ni Israel, sauba kau moloa kesa na vatana na rota seko loki sosongo ke gadovia na Jerusalem ma na Juda popono, rongona ti pipi sei ke rongomia na turupatuna na omea vaga ia e laba, sauba ke novo loki sosongo. ¹³ Inau sauba kau kede a na Jerusalem vaga au naunogoa vania na Samaria, me vaga goto au nauvania a Ahab na taovia tsapakae ni Israel migira sui na kukuana. Sauba kau tsapua na Jerusalem ma kara maleligi sui saikesa na tinonina, vaga moa na peleti ara vulimalea mara mamatsalia, mara kovoragini lakâ. ¹⁴ Me sauba kau tsoniligigira na tinoni ara matepitsa tana vailabu, ma kau mologira tana lima qira gaqira gala, migira nogo kara tuliusigira ma kara tamanina niqira kao. ¹⁵ Minau sauba kau naua na omea vaga ia vanigira niqu tinoni rongona igira ara sasi i mataqu, mara tsaia me gini momosa loki na tobaqu, e tû nogo tana tagu kalina igira na mumuaqira ara rutsuligi tania na Ejipt me tsaumai i dani eni."

¹⁶ Maia Manase e labumatesigira ara danga sosongo na tinoni dou, me gini dangadato na gabu tana sautu popono ni Jerusalem. Me naua na omea vaga ia, me gini pabogotoa nina raqa sasiliaqira na tinoni ni Juda tana samasama vaniaqira na god peropero, me naua migira sui ara sasi i matana na Taovia.

¹⁷ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Manase e naugira, kolugira goto na sasi loki sui aia e naugira, ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Juda*.¹⁸ Ma Manase e mate mara qilua tana vatuluma i laona nina uta na taovia tsapakae, nina uta nogo a Usa, maia Amon

na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Amon na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Turupatu Dato 33:21-25)

¹⁹ Maia Amon e rukapatu ruka na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e ruka moa na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Mesulemet, na dalena daki a Harus ni Jotba. ²⁰ Aia e usuli saikesalia a Manase na tamana, me sasi sosongo i matana na Taovia; ²¹ me nautaonia moa nina aqoaqo seko na tamana, me samasama vanigira na titinonina na god peropero aia nogo na tamana e samasama vanigira. ²² Aia e sove tania na Taovia niqira God na mumuana, me peagira sui nina ketsa na Taovia.

²³ Migira nina mane sasanga nogo a Amon ara voroganamate, mara ba labumatesia i laona na valena segeni. ²⁴ Mi muri, migira na tinoni ni Juda ara labumatesigira igira ara labumatesia a Amon, mara molokaea a Josia na dalena ke taovia tsapakae.

²⁵ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Amon e naugira, ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Juda*.²⁶ Mara qilua a Amon tana vatuluma tana nina uta a Usa, ma Josia na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Josia na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Turupatu Dato 34:1-2)

22 Ma Josia e alu moa na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e tolu sangavulu kesa na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Jedida na dalena daki a Adania ni Boskat. ² Ma Josia e naua moa na omea e dou i matana na Taovia; me muritaonia na omea e naua a David na mumuana, me muridougira manana pipi sui nina ketsa God.

Ara Tsodovulagia na Papi na Ketsa

(2 Turupatu Dato 34:8-28)

³ Mi tana sangavulu alunina ngalitupa nina aqotagao a Josia na taovia tsapakae, maia e molovanoa nina mane mamare a Sapan, na dalena a Asalia, ma na kukuana a Mesulam, ke bâ tana Vale Tabu me ketsalia: ⁴ "Ko bâ i konina a Hilkia na Mane Tabu Loki, mo ko adia na mamarena na dangana na qolo igira na manetabu ara matali matsapa na Vale Tabu ara adia i koniqira na tinoni ara mai na samasama. ⁵ Mo ko tsarivanja ke saugira na qolo ia vanigira na mane ara reitugua na aqona na vaolusiana na Vale Tabu. Niqira aqo kara voliginigira ⁶ igira ara aqo tana kamoda mi tana aqosi simente, ma na voliaqira na tiba ma na vatu

ara kilia agana na vaolusiana na Vale Tabu. ⁷ Migira na mane ara tagaovia na vavanona na aqo ia ara aqo dou manana, mara tau goto dona na peqo, te e tau kilia kara lavea i koniqira laka ara gini aqo koegua na qolo ia.”

⁸ Mi kalina a Sapan e adibavania a Hilikia nina turupatu na taovia tsapakae, ma Hilikia e tsarivania laka aia e ba tsodoa na papi na Ketsa i laona na Vale Tabu. Ma Hilikia e sauvania na papi ia, ma Sapan e tsokoa. ⁹ Mi muri, maia e visutugua i konina na tsovia tsapakae me tsarivania: “Igira nimu maneaqo ara adigira nogo na qolo ara totu i laona na Vale Tabu, mara ba sauvanigira na mane ara tagaovia na vavanona na vaolusiana na Vale Tabu.” ¹⁰ Mi muri, me tsarigotoa, “Iani nogo kesa na papi aia Hilikia e sauvaniau.” Maia e tsokovania na taovia tsapakae.

¹¹ Mi kalina na taovia tsapakae e rongomia na goko i laona na papi ia, maia e ratsivotâ na polona tana padasavi. ¹² Me tû me ketsalitugira a Hilikia na manetabu, ma Ahikam na dalena a Sapan, ma Akbor na dalena a Mikaia, ma Sapan nina mane mamare na taovia tsapakae, ma Asaia nina mane sasanga, me tsarivanitugira ¹³ “Kamu tu vano ma kamu tu ba lavegoko i konina na Taovia vaniau, me vanigira sui goto na tinoni tana Juda, tana rongona na sasani vaga ara marea tana papi iani. Na Taovia e kore sosongo vanigita rongona igira na mumuada ara tau saikesa naua moa na omea ara totu i laona na papi iani e ketsaligira kara naua.”

¹⁴ Mi tana mi tugira a Hilikia, ma Ahikam, ma Akbor, ma Sapan ma Asaia ara tu ba lavegokona i konina kesa na daki, ko Hulda na asana, aia e kesa na propete e totu i laona na butona vaolu na vera ni Jerusalem. Ma na tauna aia a Salum, na dalena a Tikva ma na kukuana a Harhas, aia nogo e reitutugugira na polona na vale tabu. Mi tugira ara tu tsaritugutugua vania na omea vaga ara laba, ¹⁵ maia ko Hulda e tsarivanitugira kara tu adivisugoko vania na taovia tsapakae ma kara tu tsarivania ¹⁶ na omea e tsaria na Taovia: “Inau sauba kau kede na vera ni Jerusalem migira sui nina tinoni, vaga nogo ara marea tana papi aia na taovia tsapakae e vasini tsokoa. ¹⁷ Igira ara reisaviau mara savori-kodoputsa vanigira na god tavosi, me tsaia me gini momosa loki na tobaqu tana rongona na omea sui igira ara naua. Maia nogoria na rongona te e gini momosa loki na tobaqu vania na Jerusalem, me utu goto ke bisi lê na korequ. ¹⁸ Ma kamu tu tsarivaganana iani vania na taovia tsapakae aia e molomai tugamu, laka inau na Taovia God ni Israel au tsarivania: Igoe o rongominogoa na omea ara marea i laona papi ia, ¹⁹ mo gini padasavi sosongo nogo, mo molotsunali segenimu i mataqu inau, mo ratsivotâ na polomu mo ngan-gai, kalina igoe o rongomia laka kau kede koeguania inau na Jerusalem migira nina tinoni. Inau sauba kau

naua me ke mataguniga loki sosongo na rereina na Jerusalem, migira na tinoni sauba kara gini aqo na asana Jerusalem tana vealaginiaqira na tinoni. Minau au rongominogoa nimu nonginongi, ²⁰ ma na kede inau au vangaraunogoa laka ke gadovia na Jerusalem, sauba ke tau nogo laba poi tsau tana murina na mateamu igoe. Minau sauba kau mologo igoe ko mate tana rago.”

Mi tugira ara tu adivisua vania a Josia na taovia tsapakae na goko iani.

A Josia e Vuigira Sui Niqira Nauna na Samasama Igira na Ponotoba

(2 Turupatu Dato 34:3-7, 29-33)

23 Ma Josia na taovia tsapakae e soasaigira sui lakalaka na tinoni lokiloki ni Juda mi Jerusalem, ² migira sui lakalaka ara vano tana Vale Tabu, kolugira goto na manetabu ma na propete, migira sui goto na toga, igira ara tamani danga migira goto ara tau tamani sa omea. Mi mataqira sui, aia na taovia tsapakae e tsokovulagia na papi popono na taso aia ara ba tsodoa i laona na Vale Tabu. ³ Maia e tudato i ligisana niqira tuguru na taovia tsapakae, me naua kesa na vaitasogi kolua na Taovia, laka aia ke rongomangana dou, me ke muridougira nina ketsa ma nina vali tana tobana mi tana tidaona popono, me ke manaligira sui na aqona na vaitasogi vaga ara maregira i laona na papi ia. Migira sui goto na toga ara totu i tana ara vekea laka kara manalidoua niqira tabana na vaitasogi.

⁴ Mi muri, ma Josia e ketsalia a Hilikia na Mane Tabu Loki migira sui nina manetabu sasanga, migira goto na mane matali ara pitumatsapa na Vale Tabu, kara ba aditsunamaigira sui i tano tania na Vale Tabu, igira sui lakalaka na omea ara gini aqo tana samasama vaniana Baal, me vania na god daki ko Asera, me vanigira na veitugu. Maia na taovia tsapakae e kodogira sui na omea levolevo girani i tabana i tano na verabau varangisia na Poi ni Kidron, me sui ia, maia e ketsaligira kara adivanoa na toraqira i Betel. ⁵ Maia e suilavaginigira tana niqira aqo igira na manetabu igira na taovia tsapakae tana Juda ara tabugira gana kara savori-kodoputsa tana na niqira belatabu na ponotoba ara totu i laqira na verabau sui tana Juda, me visana goto tana nauna varangisia i Jerusalem, igira sui na manetabu ara savori-kodoputsa vania Baal, me vania na aso, ma na vula, ma na veitugu, migira sui goto na omea ara totu tana masaoka. ⁶ Maia e adiligia tania na Vale Tabu na titinonina na god daki ko Asera, me adi bân i tano tania na verabau tana Poi ni Kidron, mi tana e kodoa, me taia na madaovana tsau kalina e lia na papasa lê, me ba rasavaginigira tana qilululu na vera. ⁷ Maia e toroutsanigira niqira voki igira na mane rebi ara totu polipolia na Vale Tabu. Mi tana nogo igira na

daki ara vosigira na polo ara gini aqo tana samasama vaniana ko Asera. ⁸ Maia e adimaigira i Jerusalem igira sui na manetabu ara totu tana verabau sui tana Juda, maia e tangopekegira na belatabu sui ara totu tana butona kao popono i tana igira ara savori kodoputsa. Maia e toroutsangira goto na belatabu ara balovanigira na naniqoti tidao ara totu varangisia na matsapakapu, a Josua e aqosia kalina aia e taovia tagao tana verabau ia, ma na matsapakapu ia e totu tabana mauli vania na matsapakapu loki kalina o sage ba tana verabau ia. ⁹ Mara tau tamivanigira na manetabu girani kara aqo tana Vale Tabu, mara tamivanigira moa kara sanga na ganiana na breidi e tagara isti i laona igira na tinoni ara sauvanigira na manetabu tavosi.

¹⁰ Maia Josia e tangopekegotoa i Topet, niqira nauna na mani samasama igira na ponotoba tana Qou ni Hinom, rongona ke gini tagara goto ke kesa ke gini savori-kodokodo na dalena mane se na dalena daki vania na god Molek. ¹¹ Maia e adiligigira goto na ose igira na taovia tsapakae tana Juda ara balovaninogoa gana na mani samasama vaniana na aso, me kodogira goto na terê ara gini aqo tana samasama ia. Igirani ara mololakagira tana pakokana na valetabu, varangisia na matsapakapu e tau ao tania na valena a Natan Melek aia e kesa na mane sasanga loki tana valena na taovia tsapakae. ¹² Ma Josia e vui tsunagira goto na belatabu igira na taovia tsapakae tana Juda ara aqosigira tana kelana na valena a Ahas na taovia tsapakae, kolugira goto na belatabu aia Manase na taovia tsapakae e aqosigira mara totu tana ruka na pakokana na Vale Tabu; maia e tala kotsokotsogira, me ba tsonigira tana Poi ni Kidron. ¹³ Ma Josia e tangopekegira goto na belatabu aia a Solomon na taovia tsapakae e logogira tabana i longa na Jerusalem, mi tabana i ata na Vungavunga na Olive, agana na samasama vaniaqira na titinonina marasibiga ko Astarte na god daki ni Sidon, ma Kemos na god ni Moab, ma Molek na god ni Amon. ¹⁴ Maia Josia e tairutugira goto na tuguru vatu, me kavitsunâ na titinonina na god daki ko Asera, mi tana nauna tana ara tukae igira aia e tsavuginia na sulina tinoni mate.

¹⁵ Ma Josia e toroutsanigotoa na nauna na mani samasama e totu i Betel, aia nogo a Jeroboam na dale na a Nebat e logoa, aia e raqa sasiligira na Israel tana sasi. Ma Josia e toroveo tsunâ na belatabu, me taitapaligira na vatuna, tsau kalina ara lia na papasa lê; me kodogotoa na titinonina na god daki ko Asera. ¹⁶ Mi muri, ma Josia e moro bamai, me reigira visana na vatuluma tana tetena ia; me mologinigira na tinoni kara ba adirutsumigira na suliqira na tinoni mate ara totu i laona, maia e kodogira i kelana na belatabu ia. Mi tana nauvaganana ia, maia e tangopekea na belatabu, vaga saikesa nogo aia na propete e katevulagi idanogoa, idavia na bongi tabu kalina a Jeroboam na taovia

tsapakae e tutû i ligisana na belatabu. Ma Josia e moro bamai goto, me reia na vatulumana kesa na propete, aia e kate idanogoa laka sauba kara laba na omea girani. ¹⁷ Me veisua: “?Laka ase i na vatulumana ngana?”

Migira na tinoni ni Betel ara gokovisu vania mara tsaria, “Aia nogoria na vatulumana na propete e talumai tana Juda, me katevulagi idanogoa na omea girani igoe o nauvania na belatabu iani.”

¹⁸ Ma Josia e ketsaligira, “Kamu moloa ke totu vaga nogo ia. Laka goto na peleana na sulina.”

Me vaga ia, migira ara tau pelea na sulina ia, mara tau goto pelea na sulina na propete e talumai tana Samaria.

¹⁹ A Josia e toroutsanigira sui niqira nauna na samasama igira na ponotoba, igira nogo na taovia tsapakae ni Israel ara logogira i laona pipi na verabau tana Israel, mara tsaia me gini momosa loki na tobana na Taovia. Me nauvanigira pipi sui na belatabu girani na omea vaga nogo aia e naua i Betel. ²⁰ Me matesigira sui lakalaka na manetabu ponotoba tana belatabu i tana igira ara naua niqira aqo, me kodogira na sulina tinoni mate i kelana pipi sui na belatabu. Mi muri, maia e visutugua i Jerusalem.

A Josia e Lokisia na Dani Tabu na Paseka

(2 Turupatu Dato 35:1-19)

²¹ Maia Josia na taovia tsapakae e moloketsa vanigira na toga, kara lokisia na Dani Tabu na Paseka tana padalokiana na Taovia niqira God, vaga nogo ara marea tana papi na taso. ²² Me tagara goto sa vidaqira na taovia tsapakae tana Israel mi tana Juda ke lokisi vaganana ia na Dani Tabu na Paseka, tû kalina igira na mane pede ara tagao tana veraqira. ²³ Mi kalina moa ia, tana sangavulu alunina ngalitupa nina aqotagao a Josia, te ara lokisia na Dani Tabu na Paseka i Jerusalem.

Visana Goto na Oli e Naugira a Josia

²⁴ Maia Josia e matesigira goto igira sui ara dona na goko vaniaqira igira ara mate nogo, migira goto ara dona na tatada ma na katevulagiana na omea sauba ke laba i muri, me toroutsanigira sui na nununa na god peropero na vangatao na vale, migira sui goto na titinonina na god peropero tavosi, ma na vangana goto niqira mani samasama igira na ponotoba ara totu bamai i laona na vera ni Jerusalem mi tana Juda popono, gana aia ke gini manaligira na ketsa sui ara maregira tana papi aia Hilkia na Mane Tabu Loki e tsodoa i laona na Vale Tabu. ²⁵ Idavia a Josia e tagara goto ke kesa na taovia tsapakae ke aqodou vaga aia vania na Taovia tana tobana popono, mi tana papadana ma na susuligana popono, me ke muri po-

ponoa nina Ketsa a Moses; mi murina ia me tau goto totu ke kesa na taovia tsapakae ke aqodou vaga ia.

²⁶ Me tau moa vati puka nina momosatoba loki na Taovia vanigira na Juda tana rongona na omea seko e naugira a Manase na taovia tsapakae. ²⁷ Ma na Taovia e tsaria, "Inau sauba kau nauvanigira na Juda na omea inau au naunogoa vanigira na Israel: sauba kau tsialigigira na tinoni ni Juda tania na mataqu, ma kau sove tania na Jerusalem na verabau aia inau au vilinogoa, ma na Vale Tabu aia na nauna inau au tsarinogoa i tana kara ba samasama vaniau."

Na Susuina Nina Aqotagao a Josia

(2 Turupatu Dato 35:20-36:1)

²⁸ Igira sui lakalaka na omea tavosi aia Josia na taovia tsapakae e naugira, ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo na Taovia Tsapakae Tana Juda*.²⁹ Mi tana tagu a Josia e taovia tsapakae, maia Neko na taovia tsapakae tana Ejipt e raqâ nina alaala na mane vaumate, mara bâ tana Kô Euprates ke ba sangâ na taovia tsapakae ni Asiria. Maia Josia e tovoa laka ke utusigira na mane vaumate ni Ejipt i Megido, mi tana aia e mate tana vailabu. ³⁰ Migira nina mane sasanga ara tsebakaea na konina a Josia i laona kesa na terê mara adivisutugua i Jerusalem, mi tana nogo ara qilua tana vatulumagira na taovia tsapakae.

Migira na tinoni ni Juda ara vilia a Joahas na dalena nogo a Josia mara ninaginia na oela maia e lia na taovia tsapakae.

A Joahas na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Turupatu Dato 36:2-4)

³¹ Aia Joahas e rukapatu tolu na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e tolu moa na vula. Ma na tinana, aia nogo ko Hamutal, na dalena daki a Jeremia ni Libna. ³² Maia e muritaonia moa niqira sasaga na mumuana, me sasi loki i matana na Taovia. ³³ Me sui nina aqotagao a Joahas kalina a Neko na taovia tsapakae ni Ejipt e aditsekâ i Ribla tana butona kao ni Hamat, me turugira na Juda kara tusu takesi vania ke 3,400 kilo na siliva, me tolu sangavulu vati kilo na qolumila. ³⁴ Maia Neko na taovia tsapakae e molokaea a Eliakim aia e kesa goto na dalena a Josia vaga na tuguna a Josia, me olia na soana me soaginia a Jehoiakim. Ma Neko na taovia tsapakae e adivanoa a Joahas i Ejipt, maia e ba mate i tana.

A Jehoiakim na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Turupatu Dato 36:5-8)

³⁵ Ma Jehoiakim na taovia tsapakae e aditakesi i koniqira nina tinoni, taonia na dangana nina tamani

pipi tinoni, gana ke gini tsodo qolona na takesi vaga na taovia tsapakae ni Ejipt e kilia kara sauvania.

³⁶ A Jehoiakim e rukapatu tsege na ngalitupana kalina aia e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e sangavulu kesa na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Sebida, na dalena daki a Pedaia ni Ruma. ³⁷ Maia goto a Jehoiakim e muritaonia niqira aqoseko igira na mumuana, me sasi loki i matana na Taovia.

24 Mi kalina a Jehoiakim e taovia tsapakae, ma Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia e ba bokia na Juda, mi laona e tolu na ngalitupa e turuginia a Jehoiakim ke aqo i vavana nina tagao aia; mi muri, maia Jehoiakim e sove goto na nauana. ² Maia na Taovia e molovanogira na alaala na mane vaumate ni Babilonia, mi Siria, mi Moab, mi Amon, kara baginia a Jehoiakim, ma kara ba toroustania na Juda, vaga nogo na Taovia e kate idanogoa tana mangaqira igira na propete laka na omea vaga ia aia nogo sauba ke naua. ³ Me laba vaga ia tana nina pede nogo na Taovia, gana ke gini tsialigi saikesaligira na tinoni ni Juda tania na matana, tana rongogira sui na sasi aia Manase na taovia tsapakae e naugira, ⁴ me putsikae bâ tana rongona aia e labumatesigira danga sosongo na tinoni dou. Maia na Taovia e utu goto ke padalevania nina sasi a Manase tana rongona e naua na omea vaga ia.

⁵ Migira sui lakalaka na omea tavosi a Jehoiakim e naugira, ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Juda*.⁶ Ma Jehoiakim e mate, ma Jehoiatsin na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

⁷ Na taovia tsapakae ni Ejipt migira nina mane vaumate ara tau goto rutsuligi tania na Ejipt, rongona tana tagu ia aia na taovia tsapakae ni Babilonia e tagaovi kaputigira sui na butona kao ara tamanina igira na Ejipt, tû tana Kô Euprates me tsau bâ tana niqira votavota na Ejipt tabana i vava.

A Jehoiatsin na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Turupatu Dato 36:9-10)

⁸ Maia Jehoiatsin e sangavulu alu na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e tolu moa na vula. Ma na tinana, aia nogo ko Nehusta na dalena daki a Elnatan ni Jerusalem. ⁹ Maia Jehoiatsin e muritaonia nina aqoseko na tamana, maia goto e sasi loki i matana na Taovia.

¹⁰ Tana tagu nogo aia Jehoiatsin e aqotagao, migira nina mane sasanga a Nebukadnesar ara raqâ niqira alaala na mane vaumate, mara baginia na Jerusalem mara ba totukapusi poponoa. ¹¹ Mi kalina igira ara totukapusi vaganana ia, maia Nebukadnesar segenina nogo e mailaba i Jerusalem. ¹² Mi tana maia Jehoiatsin e tavongani seseada kolua na tinana, migira na dale-

na, ma nina mane sasanga, migira goto na maneaqo tana valena, mara molo segeniqira tana lima qira na Babilonia. Mi tana alunina ngalitupana nina aqotagao a Nebukadnesar, maia e aditseka a Jehoiatsin ¹³ me adivanogira i Babilonia pipi sui na omea loki matena i laona na Vale Tabu mi laona na valena na taovia tsapakae. E vaga saikesa nogo e kate idanogoa na Taovia, maia Nebukadnesar e tairutugira sui na omea levolevo qolumila aia a Solomon na taovia tsapakae e aqosigira nogo, agana na gini aqo i laona na Vale Tabu. ¹⁴ Ma Nebukadnesar e aditsekagira sui na tinoni ni Jerusalem, kolugira sui na dalena na taovia tsapakae, migira sui goto na tinoni lokiloki, migira sui kolu ara sangavulu toga na tinoni. Me aditsekagira goto igira sui na mane ara sasaga sosongo tana aqo, kolugira goto igira ara aqo tana tapala, migira lele moa na tinoni sekona le e mologira kara totuvisu tana Juda.

¹⁵ Ma Nebukadnesar e aditseka a Jehoiatsin i Babilon, kolugotoa na tinana, migira na tauna, ma nina mane sasanga, migira goto na tinoni lokiloki tana Juda.

¹⁶ Maia Nebukadnesar e aditsekagira ba i Babilonia igira sui na mane tangirongo, migira sui kolu ara vitu toga na tinoni, mara kesa toga igira na mane ara sasaga sosongo tana aqo, kolugira goto igira ara aqo tana tapala, migira sui lakalaka na mane ara susuliga me tugugira nogo na sanga vano tana vailabu.

¹⁷ Ma Nebukadnesar e molokaea a Matania, aia na niana a Jehoiatsin, me lia na taovia tsapakae tana Juda, me olia na asana me soaginia a Sedekia.

A Sedekia na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Turupatu Dato 36:11-12; Jeremia 52:1-3a)

¹⁸ Maia Sedekia e rukapatu kesa na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e sangavulu kesa na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Hamutal na dalena a Jeremia ni Libna. ¹⁹ Ma Sedekia e sasi sosongo i matana na Taovia i gotu, vaga saikesa nogo a Jehoiakim e naunogoa.

²⁰ Maia na Taovia e gini kore loki sosongo vanigira na tinoni ni Jerusalem ma na Juda, me tsialigigira tania i matana.

E Puka na Verabau ni Jerusalem

(2 Turupatu Dato 36:13-21; Jeremia 52:3b-11)

25 Maia Sedekia e tu, me sove tania a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia. Mi tana maia Nebukadnesar e mai kolugira nina mane vaumate, me baginia na vera ni Jerusalem tana sangavulunina dani i laona na sangavulunina vula, tana siunina ngalitupana nina aqotagao a Sedekia. Migira ara ba vaturikaea niqira valepolo tabana i tano na verabau, mara molokaegira na gai na vovou polia na baravatu-

na, ² mara totukapusia babâ poi e tsau tana sangavulu kesianina na ngalitupana nina aqotagao a Sedekia. ³ Mi tana siunina dani i laona na vatinina vula tana ngalitu-pa moa ia, kalina e seko liuliu ba na uvirau, migira na tinoni ara tau goto tamanina sa omea kara gania, ⁴ mara viri tapa goto na baravatuna na verabau ia. Me atsa moa igira na Babilonia ara totukapusia na verabau ia, ma Sedekia kolugira nina mane vaumate ara tangomana moa na tsogopoi tana bongi. Ara tsogo rutsu tana matsapakapu e totu ka levugaqira ruka na baravatu varangisia nina uta na taovia tsapakae, mara tsogo kalea na Poi ni Jordan. ⁵ Migira na mane vaumate ni Babilonia ara takuvi tsaria a Sedekia, mara ba tangolia tana poiatsa varangisia i Jeriko, migira sui nina mane vaumate ara tsogoligi tania. ⁶ Mara adivanoa a Sedekia i konina a Nebukadnesar na taovia tsapakae, aia e totu tana verabau ni Ribla, mi tana maia Nebukadnesar e molokede vania. ⁷ Ara labumatesigira na dalena a Sedekia i matana nogo ia, mi muri, ma Nebukadnesar e ketsaligira kara putsuli rutsumi vania na matana a Sedekia, mara soriginia na itai tapala, mara adivanoa i Babilon.

Ara Toroutsania na Vale Tabu

(Jeremia 52:12-33)

⁸ Mi tana vitunina dani i laona na tsegenina vula tana sangavulu siunina ngalitupana nina aqotagao a Nebukadnesar na taovia tsapakae tana Babilonia, ma Nebusaradan, aia nina mane na sauparovata na taovia tsapakae ma gaqira taovia tagao na mane vaumate, e ba sage i Jerusalem. ⁹ Aia e mololakena na Vale Tabu, ma na valena na taovia tsapakae, ma na valeqira sui igira na tinoni tangirongo tana Jerusalem, ¹⁰ migira nina mane vaumate ara ba vui pukaligira na baravatuna na verabau ia. ¹¹ Mi muri, ma Nebusaradan e adivanogira i Babilonia igira sui na tinoni ara totuvisu i laona na verabau ia, kolugira na mane ara sasaga sosongo tana aqo mara totuvisu moa i tana, migira goto ara ba sanga tabana koniqira na Babilonia. ¹² Maia e molovisugira kara totu moa tana Juda igira visana na tinoni ara tau saikesa tamanina sa omea, mara tau goto tamanina sa kao, me mologira kara aqo tana niqira uta na uaeni, ma niqira uta tavosi goto ara vano tania igira na tamanina.

¹³ Migira na Babilonia ara tai rutugira na tuguru tapalamila migira na terê ara totu i laona na Vale Tabu, kolugotoa na belena na taqi loki tapalamila, mara adivanogira sui na tapalamila i Babilon. ¹⁴ Mara adivanogira goto na savolo, ma na omea na mani molosageana na tora ara gini aqo tana malesiana na belatabu, ma na gai na matesi bulu iruiru, migira na popo gana na mani molotsavuana na gabuna na omea tuavati ara gini savori-kodoputsa, migira goto na popo ara gini aqo na kodoana na buluna gai uruu-

ru, migira sui goto na omea tapalamila tavosi ara gini aqo i laona na Vale Tabu. ¹⁵ Mara adivanogira sui lakalaka na omea ara aqosiginia na qolumila se na sili-va, kolugira goto na popo tetelo ma na omea agana na molosageana na madaova gagâ. ¹⁶ Migira na omea tapalamila sui aia nogo a Solomon na taovia tsapakae e aqosigira vania na Vale Tabu, i kaira ruka na tuguru loki, migira na terê, maia na belena taqi loki. Ara mamavaqira. ¹⁷ Mi kaira ruka na tuguru loki e kesa moa atsa ka rerei qira: pipi kesa ka vidaqira e sangava vati na datona, kolua na inilau tapalamila i kelana tsotsodo, aia e tinaqe tsege labu tsege na datona. Me polipoponoa na inilau ia ara inilauginia na nununa na vuanagai momolilo tapalamila.

Ara Adivanogira na Tinoni ni Juda i Babilon

(Jeremia 52:24-27)

¹⁸ Maia goto a Nebusaradan, aia gaqira taovia tagao igira na mane vaumate ni Babilon, e aditsekutugira a Seraia na Mane Tabu Loki, ma Sepania na manetabu aia e mai ruka i vavana na Mane Tabu Loki, mi tugira goto tolu na mane matali Vale Tabu. ¹⁹ Mi tana verabau ia aia e adia gaqira taovia tagao na mane vaumate, mi tugira tsege nina mane na sauparovata segeni nogo na taovia tsapakae ara tu totu moa i laona na verabau, ma gana sasanga aia gaqira taovia loki na mane vaumate aia nogo e reitutugugira na mamarena na omea sui e kalea na vailabu, migira goto ara ono sangavulu na mane tangirongo tavosi. ²⁰ Maia Nebusaradan e adivanogira vania na taovia tsapakae tana Babilonia, aia e totu tana verabau ni Ribla, ²¹ tana butona kao ni Hamat. Mi tana nogo aia na taovia tsapakae e ramitsigira me labumatesigira.

Me vaga ia, mara adivanogira na tinoni ni Juda tania niqira kao, mara ba tsonitsekagira tana vera tavosi.

Gedalia na Taovia Tagao Tana Juda

(Jeremia 40:7-9; 41:1-3)

²² Maia Nebukadnesar na taovia tsapakae tana Babilonia e molokaea a Gedalia, na dalena a Ahikam ma na kukuana a Sapan, ke lia na taovia tagao tana Juda, me moloa aia ke reitutugugira igira ara tau aditsekagira bâ i Babilonia. ²³ Mi kalina gaqira taovia igira na

mane vaumate ni Juda, kolugira niqira alaala ara totu popoi, ara rongomia na omea vaga ia, migira ara mai mara sai alaala kolua a Gedalia i Mispa. Mi tugirani nogo niqira taovia na mane vaumate, aia a Ismael na dalena a Netania, ma Johanan na dalena a Karea, ma Seraia na dalena a Tanhumet ni Netopa, ma Jesania ni Maaka. ²⁴ Maia Gedalia e tsarivanigira, "Inau au vatsa vanigamu laka e tagara sa rongona kamu matagunigira na mane lokiloki tana Babilonia. Kamu totu rago tana kao iani, ma kamu aqo vania na taovia tsapakae ni Babilonia, me pipi sui na omea sauba ke dou vanigamu."

²⁵ Bâ, mi tana vitunina vula tana ngalitupa nogo ia, maia Ismael, na dalena a Netania ma na kukuana a Elisama, aia e kesa vidaqira i laona na puku taovia, e vano i Mispa kolutugira sangavulu nina mane, mara baginia a Gedalia mara labumatesia. Mara labumatesigira goto igira na Israel ma na Babilonia ara totu kolua i tana. ²⁶ Mi muri, migira sui lakalaka na Israel igira ara tamani danga, migira ara tau tamanina sa omea, kolugira goto niqira taovia na mane vaumate, ara tû mara mololea i tana, mara vano sui i Ejipt, rongona ara matagunigira na Babilonia.

Ara Maurisia a Jehoiatsin Tania na Vale Sosori

(Jeremia 52:31-34)

²⁷ Mi tana ngalitupa i tana aia Evilmerodak e lia na taovia tsapakae tana Babilonia, maia e tobalaka dou vania a Jehoiatsin na taovia tsapakae ni Juda, me adirutsumia tania na vale sosori. Ma na omea vaga ia e laba tana rukapatu vitunina dani i laona na sangavulu rukanina vula tana tolu sangavulu vitunina ngalitupa murina ara moloa a Jehoiatsin tana vale sosori. ²⁸ A Evilmerodak e tobadou sosongo vania, me molokaea tana sasana paladato bâ liusigira sui na taovia tsapakae tavosi ara totu kolua tana Babilonia. ²⁹ Me vaga ia, mara tamivania a Jehoiatsin ke olia na polona gana na totu tana vale sosori, me ke sagelia na polo dou, me ke sanga mutsa tana nina bela na mutsa na taovia tsapakae tana maurina popono. ³⁰ Me pipi dani tana maurina popono, a Evilmerodak e sauvania na qolo ke tugua na voliginiana na omea sui aia e kilia vania na maurina.

1 TURUPATU DATO

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

I ka laoqira kaira na papi ara adidatoa na omea ara marenogoa i laoqira na papi ma , me tavosi tetelo nomoa na rongona na omea ara gini goko. Ara ka ruka na omea ara ka tamani rongona loki bâ i laona na turupatuna niqira aqoaqo igira na taovia tsapakae tana Israel vaga ara marea tana :

1) Na sauvulagiana laka atsa moa ti na rota loki sosongo e gadovikaira na vera ni Israel mi Juda, maia God e gini aqo na omea sui girani gana ke manaliginigira na omea aia e gini veke vanigira nina tinoni. Maia na tinoni e marekaira na papi e ngaoa ke sangaginigira na tinoni na noruana God laka aia sauba manana ke manalia na omea aia e vekenogoa vanigira, aia nogo ti aia e adidatoginia tana rongona ka niqira aqo tangirongo loki kaira a David ma Solomon. Me adidatogotoa tu niqira aqo dou ara tu naua tugira a Jehosapat, ma Hesehia ma Josia, ma niqira sasaga igira ara totu kakai babâ moa i konina God.

2) Na tsaritugutuguana tana e tuturiga na samasama vaniana God i laona na Vale Tabu i Jerusalem, me put-sikae bâ na vavanona niqira aqo igira na manetabu ma na Levite tana aqona na samasama. Mi laona na mamare iani e laba vaga moa ti a David e botsangia na aqona na logoana na Vale Tabu ma na vavanona na lotu, atsa moa ti a Solomon nogo e logoa na Vale Tabu.

Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Na soaqira na vasusudato

Na Mateana a Saul

Nina aqotagao a David

a. Na rota loki ara gadovia ma na omea loki aia e naugira

b. Na vangarau vania na logoana na Vale Tabu

Tu Konina a Adam Me Tsau Bâ Konina a Abraham

(Tuturigana 5:1-32; 10:1-32; 11:10-16)

1 A Adam aia na tamana a Set,
ma Set na tamana a Enos,
a Enos na tamana a Kenan,
² ma Kenan na tamana a Mahalalel,
ma Mahalalel na tamana a Jared.
³ Ma Jared na tamana a Enok,
ma Enok na tamana a Metusela;
a Metusela na tamana a Lamek,
⁴ a Lamek na tamana a Noa.
Ma Noa e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira a Sem, ma Ham ma Japet.

⁵ Mi tugirani nogo na dalena a Japet: a Gomer, ma Magog, ma Madai, ma Javan, ma Tubal, ma Mesek, ma Tiras, tugira nogo na mumuaqira na tinoni ara totu tana vera ara tangomalavuginia tu soaqira.

⁶ Migira na kukuana a Gomer igira nogo na tinoni ni Askenas, mi Ripat, mi Togarma.

⁷ Migira na kukuana a Javan igira nogo na tinoni ni Elisa, mi Spain, mi Siprus, mi Rodes.

⁸ Mi tugirani nogo na dalena a Ham: a Kus, ma Ejipt, ma Libia ma Kanaan, igira nogo na mumuaqira na tinoni ara totu tana vera ara tangomalavuginia tu soaqira.

⁹ Migira na kukuana a Kus igira nogo na tinoni ni Seba, mi Havila, mi Sabta, mi Raama, mi Sabteka.

Migira na kukuana a Raama, igira nogo na tinoni ni Seba ma Dedan.

¹⁰ A Kus na tamana a Nimrod, aia na kesanina malagai tangirongo tana barangengo.

¹¹ Igira na kukuana a Ejipt igira nogo na tinoni ni Lidia, mi Anam, mi Lehab, mi Naptu,

¹² mi Patrus, mi Kaslu, mi Krete igira nogo na mumuaqira igira na Pilistia.

¹³ Mi kaira na dalena a Kanaan, kaira nogo a Sidon, aia na idana dalena, ma Het, kaira na mumuaqira na tinoni ara totu tana vera ara tangomalavuginia ka soaqira.

¹⁴ Maia goto a Kanaan na mumuaqira igira na Jebus, na Amor, na Girgas,
¹⁵ na Hivi, na Arka, na Sini,
¹⁶ na Arvad, na Semar, ma na Hamat.

¹⁷ Mi tugirani nogo na dalena a Sem: a Elam, ma Asur, ma Arpaksad, ma Lud, ma Aram, ma Us, ma Hul, ma Geter, ma Mesek, tugira nogo tu mumuaqira na tinoni ara totu tana vera ara tangomalavuginia tu soaqira.

¹⁸ Ma Arpaksad na tamana a Sela;
 ma Sela na tamana a Eber.

¹⁹ Ma Eber e tamanikaira ruka na dalena mane: aia na kesianina ara soaginia a Peleg, † na rongona tana tagu e mamauri moa ia ti ara tavota igira na tinoni tana barangengo,

ma na rukanina dalena aia nogo a Joktan.

²⁰ Migira na kukuana a Joktan igira nogo na tinoni ni Almodad, mi Selep, mi Hasarmavet, mi Jera,

²¹ mi Hadoram, mi Usal, mi Dikla,

²² mi Ebal, mi Abimael, mi Seba,

²³ mi Opir, mi Havila, mi Jobab.

²⁴ Miani nogo e vaga na vungu e talu tana duli tû konina a Sem me tsau bâ konina a Abram: a Sem, ma Arpaksad, ma Sela, ²⁵ ma Eber, ma Peleg, ma Reu, ²⁶ ma Serug, ma Nahor, ma Tera, ²⁷ ma Abram aia ara soaginigotoa a Abraham.

Igira na Kukuana a Ismael

(Tuturigana 25:12-16)

²⁸ A Abraham e tamanikaira moa ruka na dalena mane: kaira nogo a Isaak ma Ismael. ²⁹ Mi tugira na dalena a Ismael tugira nogo a Nebaiot, ma Kedar, ma Adbeel, ma Mibsam, ³⁰ ma Misma, ma Duma, ma Masa, ma Hadad, ma Tema, ³¹ ma Jetur, ma Napis, ma Kedema.

³² Ma Abraham e tamanigotoa kesa na savana lê aia ko Ketura na soana, maia e vasuvania ara tu ono na dalena mane: a Simran, ma Joksan, ma Medan, ma Midian, ma Isbak, ma Sua. Ma Joksan e tamanikaira ruka na dalena mane: kaira a Seba ma Dedan. ³³ Ma Midian e tamanitugira tsege na dalena mane: a Epa, ma Eper, ma Hanok, ma Abida, ma Elda.

Igira na Kukuana a Esau

(Tuturigana 36:1-19)

³⁴ A Isaak na dalena a Abraham aia e tamanikaira ruka na dalena mane, kaira nogo a Esau ma Jakob. ³⁵ Mi tugira na dalena mane a Esau, tugira nogo a Elipas, ma Reuel, ma Jeus, ma Jalam ma Kora. ³⁶ Mi tugira na dalena mane a Elipas, tugira nogo a Teman, ma Omar, ma Sepi, ma Gatam, ma Kenas, ma Timna ma Amalek. ³⁷ Mi tugira na dalena mane a Reuel, tugira nogo a Nahat, ma Sera, ma Sama, ma Misa.

Igira Ara Ida na Totu i Edom

(Tuturigana 36:20-30)

³⁸⁻⁴² Igira ara ida na totuviana i Edom igira nogo na kukuqira na dalena a Seir:

A Lotan, aia na mumuaqira na duli ka koniqira a Hori ma Homam. Ma Lotan e tamanina kesa na vavinena, ko Timna na asana.

Ma Sobal, aia na mumuaqira na duli tu koniqira a Alvan, ma Manahat, ma Ebal, ma Sepi, ma Onam.

Ma Sibeon, e tamanikaira ruka na dalena mane, kaira nogo a Aia ma Ana. Ma Ana na tamana a Dison, ma Dison na mumuaqira na duli tu koniqira a Hamran, ma Esban, ma Itran, ma Keran.

Ma Eser, aia na mumuaqira na duli tu koniqira a Bilan, ma Saavan ma Jaakan.

Ma Disan, aia na mumuaqira na duli ka koniqira a Us ma Aran.

Na Taovia Tsapakae ni Edom

(Tuturigana 36:31-43)

⁴³⁻⁵⁰ Tugirani nogo na taovia tsapakae ara vaitugugi na tagaoviana na vera ni Edom, kalina ara tau vati tamani taovia tsapakae igira na Israel:

A Bela na dalena a Beor ni Dinaba

a Johab na dalena a Sera ni Bosra

a Husam tana butona kao ni Teman

a Hadad na dalena a Bedad ni Avit aia nogo e tuliusigira na Midian tana vailabu tana kao ni Moab

a Samla ni Masreka

a Saul ni Rehobot-i-Kô

a Baal Hanan na dalena a Akbor

ma Hadad ni Pau ma na tauna, aia ko Mehetabel, na dalena a Matred ma na kukuana a Mesahab.

⁵¹ Mi kalina e mate a Hadad, mi tugirani nogo na tinoni loki ara tu tagaovia na vera ni Edom: tugira nogo a Timna, ma Alva, ma Jetet, ⁵² ma Oholibama, ma Ela, ma Pinon, ⁵³ ma Kenas, ma Teman, ma Mibsar, ⁵⁴ ma Magdiel ma Iram.

Igira na Kukuana a Juda

2 Ma Jakob e tamanitugira sangavulu ruka na dalena mane: tugira nogo a Reuben, ma Simeon, ma Levi, ma Juda, ma Isakar, ma Sebulun, ² na Dan, ma Josep, ma Benjamin, ma Naptali, ma Gad ma Aser.

³ Ma Juda e tamanitugira tsege na dalena mane. Ara tu tolu ara tu botsa konina ko Batsua ni Kanaan: tugira nogo a Er, ma Onan, ma Sela. Ma Er na idana dalena e tabaru sosongo nina sasaga, ma na Taovia e tû me labumatesia. ⁴ Mara ka ruka ara ka botsa konina ko Tamar na savana na dalena, kaira nogo a Peres ma Sera.

† Na soa Peleg tana goko Hibru e tangi vaga moa 'tavota.'

⁵ Ma Peres e tamanikaira ruka na dalena mane, kaira a Hesron ma Hamul. ⁶ Ma Sera na kulana e tamanitugira tsege na dalena mane: a Simri, ma Etan, ma He-man, ma Kalkol ma Darda. ⁷ Ma Akan † na dalena a Karmi, aia e kesa na kukuana a Sera, aia nogo e alo-maia na rota seko loki e gadovigira na tinoni ni Israel kalina aia e aditamanina na omea ara balovaninogoa God.

⁸ Ma Etan e tamani kesa lele moa na dalena mane, aia nogo a Asaria.

Igirani Nogo na Vungu Tana Duli Konina a David na Taovia Tsapakae

⁹ A Hesron e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Jerameel, ma Ram ma Kaleb.

¹⁰ Ma na vungu e talu tana duli konina a Ram me tsau bâ konina a Jese e vaga iani: a Ram, ma Aminadab, ma Nason aia e kesa na tinoni tangirongo i laona na puku konina a Juda, ¹¹ ma Salmon, ma Boas, ¹² ma Obed ma Jese.

¹³ Ma Jese e tamanitugira vitu na dalena mane: tugira nogo a Eliab, ma Abinadab, ma Sama, ¹⁴ ma Netanel, ma Radai, ¹⁵ ma Osem, ma David. ¹⁶ Maia Jese e tamanikaira goto ruka na dalena daki, kaira ko Seruia ma ko Abigail.

Maia ko Seruia na dalena a Jese e vasutugira tolu na dalena mane: tugira a Abisai, ma Joab ma Asahel.

¹⁷ Ma ko Abigail na rukanina dalena daki ia, e taugâ a Jeter kesa na kukuana a Ismael, mara ka tamanina kesa lele moa ka daleqira mane, a Amasa na soana.

Igira na Kukuana a Hesron

¹⁸ A Kaleb na dalena a Hesron e taugâ ko Asuba, mara ka tamanina kesa lele moa ka daleqira daki, aia ko Jeriot na soana. Maia e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Jeser, ma Sobab, ma Ardon. ¹⁹ Mi murina na mateana ko Asuba, maia Kaleb e taugagotoa ko Eprat, mara ka tamanina kesa lele moa ka daleqira mane, a Hur na soana. ²⁰ Ma Uri aia nogo na dalena a Hur, ma Besalel aia na kukuana.

²¹ Mi kalina e ono sangavulu nogo na ngalitupana a Hesron, maia e taugâ na dalena daki a Makir, na vavinenana a Gilead. Mara ka tamanina kesa lele moa ka daleqira mane, a Segub na soana. ²² Maia Segub e tamanina kesa lele goto moa na dalena mane, a Jair na soana. Ma Jair e tagaovigira rukapatu tolu na verabau tana butona kao ni Gilead. ²³ Mara ka tû kaira na taovia tsapakae ni Gesur mi Aram, mara ka tangoligira ono sangavulu na vera i laona na Gilead, kolukaira goto na vera tetelo ni Jair mi Kenat, migira goto na vera tetelo

† A Akan na asana vaga e totu tana Josua 7:1. Mi tana niqira mare tabu na Hibu ara soaginia a Akar, ma na rongona na goko Akar 'na rota seko loki.'

ara totu varangisigira. Igira sui na tinoni ara totu tana vera girani igira nogo na kukuana a Makir na tamana a Gilead. ²⁴ Mi murina na mateana a Hesron, maia Kaleb na dalena nogo ia e taugâ ko Eprat na tinamatena na tamana. Mara ka tamanina kesa lele ka daleqira mane, a Asur na soana. Aia nogo e vaturia na vera ni Tekoa.

Igira na Kukuana a Jerameel

²⁵ Ma Jerameel na idana dalena a Hesron e tamanitugira tsege na dalena mane: tugira nogo a Ram na idana dalena, ma Buna, ma Oren, ma Osem ma Ahija. ²⁶⁻²⁷ Ma Ram e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Maas, ma Jamin ma Eker. Ma Jerameel e adia kesa goto na daki tavosi, aia ko Atara na soana, mara ka tamanina kesa lele moa ka daleqira mane, a Onam na soana. ²⁸ Ma Onam e tamanikaira ruka na dalena mane: kaira nogo a Samai ma Jada, maia Samai e tamanigotoa ara ka ruka na dalena mane, kaira nogo a Nadab ma Abisur.

²⁹ Ma Abisur e taugâ kesa na daki ko Abihail na soana, mara ka tamanikaira ruka ka daleqira mane, kaira a Aban ma Molid. ³⁰ Ma Nadab na kulana a Abisur e tamanikaira ruka na dalena mane: kaira a Seled ma Apaim. Maia Seled e mate me tau tamanina sa dalena mane. ³¹ Ma Apaim aia na tamana a Isi, ma Isi na tamana a Sesan, ma Sesan na tamana a Alai.

³² Ma Jada na kulana a Samai e tamanikaira ruka na dalena mane, kaira a Jeter ma Jonatan. Maia Jeter e mate me tau tamanina sa dalena mane. ³³ Ma Jonatan e tamanikaira ruka na dalena mane, kaira nogo a Pelet ma Sasa. Migirani sui lakalaka na kukuana nogo a Jerameel.

³⁴ Ma Sesan e tau tamanina sa dalena mane, igira moa na dalena daki. Maia e tamanigotoa kesa nina mane aqo, na mane ni Ejipt a Jara na soana. ³⁵ Ma Sesan e sauvania a Jara kesa vidaqira na dalena daki ke taugâ. Mara ka tamanina kesa ka daleqira mane, a Atai na asana. ³⁶ Na vungu tu konina a Atai me tsau bâ konina a Elisama e vaga iani: a Atai, ma Natan, ma Sabad, ³⁷ ma Eplal, ma Obed, ³⁸ ma Jehu, ma Asaria, ³⁹ ma Heles, ma Eleasa, ⁴⁰ ma Sismai, ma Salum, ⁴¹ ma Jekamia ma Elisama.

Visana goto na Kukuana a Kaleb

⁴² A Mesa aia na idana dalena a Kaleb ma na kulana a Jerameel. Ma Mesa na tamana a Sip, ma Sip na tamana a Maresa, ma Maresa na tamana a Hebron. ⁴³ Ma Hebron e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Kora, ma Tapua, ma Rekem ma Sema. ⁴⁴ Ma Sema na tamana a Raham ma na kukuana a Jorkeam. Maia Rekem, na kulana a Sema, aia nogo na tamana a Samai, ⁴⁵ maia Samai na tamana a Maon, ma Maon na tamana a Betsur.

⁴⁶ Ma Kaleb e tamanigotoa kesa na savana lê, ko Epa na soana, maia e vasuvia ara tu tolu na dalena mane: tugira nogo a Haran, ma Mosa ma Gases. Ma Haran e tamanina kesa na dalena mane, a Gases goto na soana.

⁴⁷ Me kesa na mane a Jadaï na soana e tamanitugira ono na dalena mane: tugira nogo a Regem, ma Jotam, ma Gesan, ma Pelet, ma Epa ma Saap.

⁴⁸ Maia Kaleb e tamanigotoa kesa na savana lê, aia ko Maaka na soana, maia e vasuvia e ruka na dalena mane, kaira a Seber ma Tirana. ⁴⁹ Mi muri, me tamanigotoa ruka na dalena mane: kaira a Saap aia e vaturia na vera ni Madmana; ma Seva aia e vaturikaira na vera ni Makbena mi Gibeaa.

Ma Kaleb e tamanigotoa kesa na dalena daki, ko Ak-sa na soana.

⁵⁰ Migirani goto na kukuana a Kaleb. A Hur na idana ka daleqira a Kaleb ma ko Eprat. Maia Sobal na dalena a Hur e vaturia na vera ni Kiriati Jearim, ⁵¹ ma Salma na rukanina dalena e vaturia na vera ni Betlehem, ma Harep na tolunina dalena e vaturia na vera ni Betgader.

⁵² Maia Sobal, aia e vaturia na vera ni Kiriati Jearim, maia nogo na mumuaqira na tinoni ni Haroe, ma na turina na tinoni ara totu i Menuhot, ⁵³ ma na mumuaqira goto na duli girani ara totu i Kiriati Jearim: igira na Itra, ma na Put, ma na Sumat, ma na Misra. Migira goto na tinoni i laona kaira na verabau ni Sora mi Estaol na tinonina goto nogo na duli girani.

⁵⁴ Ma Salma aia e vaturia na vera ni Betlehem, aia nogo na mumuaqira na tinoni ni Netopat, mi Atrot Bet Joab, migira na Sor aia e kesa nogo ka vidaqira kaira ruka na duli tana Manahat.

⁵⁵ Mi tugirani na duli na mane mamare ara tu totu tana vera ni Jabes: tugira nogo na Tira, na Simea, ma na Suka. Tugira na Ken sui moa tugira, mara tu tau-galalo kolugira na Rekab.

Igira na Dalena a David

3 ¹⁻³ Tugirani nogo na dalena mane a David na taovia tsapakae ara tu botsa kalina aia e totu moa i Hebron:

Na kesianina a Amon, aia na dalena ko Ahinoam ni Jesreel,

na rukanina a Daniel, aia na dalena ko Abigail ni Karmel,

na tolunina a Absalom, aia na dalena ko Maaka, na dalena daki a Talamai na taovia tsapakae ni Gesur, ma na vatinina a Adonija, aia na dalena ko Hagit, ma na tsegenina a Sepatia, aia na dalena ko Abital ma na oninina a Iream, aia na dalena ko Eglâ.

⁴ Mi tugira sui ono na dalena tugirani ara tu botsa sui moa i Hebron tana tagu aia a David e tagao i tana i laona e vitu na ngalitupa me kesa turina.

Maia e tagao goto i Jerusalem i laona e tolu sangavulu tolu na ngalitupa, ⁵ mara danga goto na dalena mane ara botsa vania i tana.

Ko Batseba na tauna, aia na dalena a Amiel, e vasuvia ara tu vati na dalena mane: a Simea, ma Sobab, ma Natan ma Solomon.

⁶ Maia e tamanitugira goto siu na dalena mane tavosi: tugira nogo a Ibar, ma Elisua, ma Elpelet, ⁷ ma Noga, ma Nepeg, ma Japia, ⁸ ma Elisama, ma Eliada, ma Elpelet. ⁹ Igirani sui na dalena a David, maia e tamanigira goto visana i koniqira igira na savana lê. Me kesa lelê moa na dalena daki, aia nogo ko Tamar.

Igira na Kukuana a Solomon

¹⁰ Igirani nogo na soaqira babâ na kukuana a Solomon na taovia tsapakae:

A Solomon na tamana a Rehoboam,

ma Rehoboam na tamana a Abija,

ma Abija na tamana a Asa,

ma Asa na tamana a Jehosapat,

¹¹ ma Jehosapat na tamana a Jehoram,

ma Jehoram na tamana a Ahasia,

ma Ahasia na tamana a Joas,

¹² ma Joas na tamana a Amasia,

ma Amasia na tamana a Usia,

ma Usia na tamana a Jotam,

¹³ ma Jotam na tamana a Ahas,

ma Ahas na tamana a Hesekia,

ma Hesekia na tamana a Manase,

¹⁴ ma Manase na tamana a Amon

ma Amon na tamana a Josia.

¹⁵ Ma Josia e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Johanan ma Jehoiakim, ma Sedekia, ma Joahas.

¹⁶ Ma Jehoiakim e tamanikaira ruka moa na dalena mane; kaira nogo a Jehoiatsin ma Sedekia.

Igira na Kukuana a Jehoiatsin

¹⁷ Igirani nogo na kukuana a Jehoiatsin na taovia tsapakae, aia igira na Babilonia ara aditsekavanoa i veraqira. Ma Jehoiatsin e tamanitugira vitu na dalena mane: tugira nogo a Sealtiel, ¹⁸ ma Malkiram, ma Pedaia, ma Senasar, ma Jekamia, ma Hosama, ma Nedabia. ¹⁹ Maia Pedaia e tamanikaira ruka na dalena: kaira nogo a Serubabel ma Simei. Ma Serubabel e tamanikaira goto ruka na dalena mane, kaira nogo a Mesulam ma Hanania, me kesa na dalena daki, aia ko Selomit. ²⁰ Mi muri, maia e tamanitugira goto tsege na dalena mane: tugira nogo a Hasuba, ma Ohel, ma Berekia, ma Hasadia ma Jusab Hese.

²¹ Maia Hanania e tamanikaira ruka na dalena mane, a Pelatia ma Jesaia. Maia Jesaia na tamana a Repaia, ma Repaia na tamana a Arnan, ma Arnan na tamana a Obadia, ma Obadia na tamana a Sekania. ²² Maia Sekania e tamanina kesa lele moa na dalena mane, aia a Semaia, mara tu tsege na kukuana: tugira nogo a Hatus, ma Igal, ma Baria, ma Nearia ma Sapat. ²³ Ma Nearia e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Elioenai, ma Hiskia ma Asrikam. ²⁴ Ma Elioenai e tamanitugira vitu na dalena mane: tugira nogo a Hodavia, ma Eliasib, ma Pelaia, ma Akub, ma Johanan, ma Delaia, ma Anani.

Igira na Kukuana a Juda

4 Igirani nogo visana na kukuana a Juda: a Peres, ma Hesron, ma Karmi, ma Hur, ma Sobal. ² Maia Sobal na tamana a Reaia, ma Reaia na tamana a Jahat, ma Jahat ka tamaqira a Ahumai ma Lahad, kaira nogo na mumuaqira na tinoni ara totu i Sora.

³⁴ Ma Hur aia na idana ka daleqira kaira a Kaleb ma ko Eprat. Ma Hur migira na kukuana ara vaturia na vera ni Betlehem. Ma Hur e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Etam, ma Penuel ma Eser. Ma Etam e tamanigotoa tolu na dalena mane: a Jesreel, ma Isma ma Idbas, me kesa lele moa na dalena daki, aia ko Haselelponi. Ma Penuel nogo e vaturia na verabau ni Gedor, ma Eser e vaturia na verabau ni Husa.

⁵ Ma Asur, aia e vaturia na vera ni Tekoa, e tamanikaira ruka na tauna, kaira nogo ko Hela ma ko Naara. ⁶ Mi kaira a Asur ma ko Naara ara ka tamanitugira vati ka daleqira: tugira a Ahusam, ma Heper, ma Temeni, ma Haahastari, ⁷ Mi kaira a Asur ma ko Hela ara ka tamanitugira tolu ka daleqira mane: tugira nogo a Seret, ma Isar, ma Etnan.

⁸ A Kos ka tamaqira kaira a Anub ma Sobeba, maia na mumuaqira na duli konina a Aharel na dalena a Harum.

⁹ Me totu kesa na mane a Jabes na soana, aia e tangirongo loki ba i laona nina vungu. Maia na tinana e soaginia a Jabes, † rongona e gini vatsangisavi sosongo kalina e vasua. ¹⁰ Ma Jabes e nonginongi vania na God ni Israel me tsaria, "Taovia God ko vangalaka vaniau, mo ko sauvaniau ke danga niq butona kao. Mo ko totu kalavata koluau mo ko didia taniau pipi sui na omea e dona ke molorota vaniau." Maia God e sauvania a Jabes na omea aia e nongia i konina.

Na Soaqira Goto Visana na Vungu Tavosi

¹¹ A Kaleb na kulana a Suha, e tamanina kesa lele moa na dalena mane, aia a Mehira. Ma Mehira na tamana a Eston. ¹² Ma Eston e tamanitugira tolu na dalena mane: a Betrapa, ma Pasea, ma Tehina. Ma

† Na soa Jabes tana goko Hibu e tangi vaga moa 'vatsangi savi.'

Tehina e vaturia na verabau ni Nahas. Ma tu kukuqira na mane tugirani ara totu sui i Reka.

¹³ Maia Kenas e tamanikaira ruka na dalena mane, a Otniel ma Seraia. Ma Otniel e tamanigotoa ka ruka na dalena mane, kaira a Hatat ma Meonotai. ¹⁴ Ma Meonotai na tamana a Opra.

Ma Seraia na tamana a Joab, aia e kavia na poi i tana ara soaginia na Poi na Tinoni Sasaga tana Aqosi Omea Levolevo. Ara soagini vaganana ia rongona na tinoni sui tana poi ia ara dona sosongo na katsu omea levolevo.

¹⁵ A Kaleb na dalena a Jepune e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Iru, ma Ela ma Naam. Maia Ela na tamana a Kenas.

¹⁶ Ma Jehalelel e tamanitugira vati na dalena: tugira nogo a Sip, ma Sipa, ma Tiria ma Asarel.

¹⁷⁻¹⁸ Ma Esra e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Jeter, ma Mered, ma Eper, ma Jalon. Ma Mered e taugâ ko Bitia aia e kesa na dalena na taovia tsapakae ni Ejipt, mara ka tamanina kesa ka daleqira daki, aia ko Miriam, me ruka goto ka daleqira mane, kaira nogo a Samai ma Isba. Ma Isba e vaturia na vera ni Estemoa. Ma Mered e taugagotoa kesa na daki tana puku konina a Juda, mara ka tamanitugira tolu ka daleqira: tugira nogo a Jered, aia e vaturia na vera ni Gedor; ma Heber, aia e vaturia na vera ni Soko; ma Jekutiel, aia e vaturia na vera ni Sanoa.

¹⁹ Ma Hodia e taugâ na tasina a Naham. Tana ka kukuqira nogo kaira e tuturiga na duli konina a Garm, igira ara totu tana vera ni Keila, ma na duli konina a Maakat, igira ara totu tana vera ni Estemoa.

²⁰ Ma Simon e tamanitugira vati na dalena mane: tugira a Amon, ma Rina, ma Benhanan ma Tilon.

Ma Isi e tamanikaira ruka na dalena mane: kaira nogo a Sobet ma Bensohet.

Igira na Kukuana a Sela

²¹ Ma Sela aia nogo e kesa vidaqira na dalena a Juda. Migirani nogo na dalena a Sela: a Er aia e vaturia na vera ni Leka; ma Laada aia e vaturia na vera ni Maresa; migira goto tana duli ara aqo tana vosipolo mara totu i Bet Asbea; ²² ma Jokim migira na tinoni ara totu i Koseba; ma Joas ma Sarap, kaira ara ka taugâ na daki ni Moab, mi muri mara ka ba totu i Betlehem. Na mamarena na tsokopuku girani ara totu mai nogo tu i sau vasau. ²³ Igira sui na tinoni girani niqira aqo moa na katsu popovatu vania na taovia tsapakae, mara totu i ka laoqira na vera ni Netaim mi Gedera.

Igira na Kukuana a Simeon

²⁴ Ma Simeon e tamanitugira tsege na dalena mane: tugira nogo a Nemuel, ma Jamin, ma Jarib, ma Sera ma Saul. ²⁵ Ma Salum aia na dalena a Saul, ma Mibsam

na dalena a Salum, ma Misma na dalena a Mibsam.
²⁶ Me tû konina a Misma ma na duli e babâ konina a Hamuel, ma Sakur, ma Simei. ²⁷ Ma Simei e tamanigira ara sangavulu ono na dalena mane me ono na dalena daki, migira moa na kulana ara tau tamanina danga na daleqira, maia nogo na rongona ti igira tana na puku konina a Simeon ara gini tau pabo sosongo vaga igira tana puku konina a Juda.

²⁸ Me tsau bâ tana tagu a David e taovia tsapakae, migira na kukuana a Simeon ara totuvia na vera girani: i Beerseba, mi Molada, mi Hasarsual, ²⁹ mi Bila, mi Essem, mi Tolad, ³⁰ mi Betuel, mi Horma, mi Siklag, ³¹ mi Bet Markabot, mi Hasarsusim, mi Betbiri, mi Saaraim. ³² Migira ara totuwigotoa ara tu tsege na vera tavosi: i Etam, mi Ain, mi Rimon, mi Token mi Asan, ³³ migira goto na vera tetelo ara totu polipoligira, me tsau bâ tana vera ni Baalat taba i tasi i ata. Migirani nogo na mamarena niqira vungu ma na nauna i tana ara totu.

³⁴⁻³⁸ Migirani nogo na soaqira na mane ara ida tana niqira duli:

a Mesobab, ma Jamlek, ma Josa na dalena a Amasia, ma Joel,

ma Jehu na dalena a Josibia, ma Josibia na dalena a Seraia, ma Seraia na dalena a Asiel,

ma Elioenai, ma Jaakoba, ma Jesohaia, ma Asaia, ma Adiel, ma Jesimiel, ma Benaia,

ma Sisa aia na dalena a Sipi, ma Sipi na dalena a Alon, ma Alon na kukuana a Jedaia, ma Simri, ma Semaia.

Ma na rongona nogo na vungu i koniqira ara danga babâ moa, ³⁹ te ara vano mara totuvi poponoa na butona kao tabana i tasi, me tsau bâ tana isuisuna na vera ni Gerar tana poi tabana i longa, na laveana sa nau na dou i tana kara mutsamutsa niqira sipi. ⁴⁰ Mara tsodogira danga na nauna i tana e dato magobu dou na buruburu kesa tana poi mangasâ, tana e mangu mara tau goto dona na tinoni na liu bâ. Igira moa na kukuana a Ham ara totuvinogoa i tana i sau.

⁴¹ Ma na omea vaga ia e laba tana tagu kalina a Heskia e taovia tsapakae tana Juda. Ara sagelia na vera ni Gerar mara matesigira sui na tinoni ni tana, mara toroutsanigira niqira valepolo. Mara aditamaniqira na vera ia, mara ba totu saikesa i tana rongona e danga dou na buruburu vanigira niqira sipi. ⁴² Migira goto ara tsege sangatu na tinoni tana puku konina a Simeon ara vano tana Edom tabana i longa. Mi tugira na dalena a Isi ara tu ida vanigira: tugira nogo a Pelatia, ma Nearia, ma Repaia ma Usiel. ⁴³ Ara ba matesigira sui lakalaka na Amalek ara kauvisu tana Edom. Me tû tana tagu ia migira ara totu saviliu nogo i tana.

Igira na Kukuana a Ruben

5 A Ruben aia na idana dalena a Jakob. Mi tana rongona a Ruben e sasi kolua kesa na tauna lê na

tamana, te na omea sui nina aqo ke tangolidatoa rongona aia na idana dalena a Jakob, ara tangolidatoa igira na dalena a Josep. ² Me atsa moa ti a Josep e adidatoa nina omea sui na tamana, ma na puku konina a Juda e susuliga liusia aia, mi konina nogo ia e talu kesa na taovia tagao e tagaovigira pipi sui na puku tavosi. ³ A Ruben, aia na idana dalena a Jakob, e tamanitugira vati na dalena mane: tugira a Hanok, ma Palu, ma Hesron ma Karmi.

⁴⁶ Mi tugirani nogo na kukuana a Joel tana vatavata babâ: a Semaia, ma Gog, ma Simei, ma Mika, ma Reaia, ma Baal, ma Beera. Maia Tiglat Pileser na taovia tsapakae ni Asiria e tangolia a Beera, aia e kesa vidaqira na ida tana puku, me aditsekavanoa i Babilon.

⁷ Tana mamarena na tsokopuku ara totu na asaqira igira ara ida tana duli i laona na puku konina a Ruben: a Jeiel, ma Sekaria, ⁸ ma Bela, aia na dalena a Asas ma na kukuana a Sema tana duli konina a Joel. Ma na duli iani ara totu i Aroer mi laona na butona kao tû i Aroer me tsau bâ i Nebo tabana i vava mi Baal Meon. ⁹ Mara danga sosongo niqira buluka tana kao ni Gilead, te ara ba totuwigotoa na kao tabana i longa tsau tana kaomate i tabana mai na Kô Euprates.

¹⁰ Mi tana tagu e taovia tsapakae a Saul, maia na puku konina a Ruben ara baginigira na Hagar, mara labumatesigira, mara ba totuvia niqira kao tana Gilead tabana i longa.

Igira na Kukuana a Gad

¹¹ Na puku konina a Gad ara totuvia na nauna e pala tave vania niqira kao na puku konina a Ruben tana butona na kao ni Basan, me vosa bâ i Saleka tabana i longa. ¹² A Joel aia nogo e ida vanigira sui, me tsari a Sapam, mara ka tsari kaira a Janai ma Sapat tana Basan. ¹³ Mara tu vitu goto tu kulaqira tavosi ara tu ida i laoqira: tugira nogo a Mikael, ma Mesulam, ma Seba, ma Jorai, ma Jakan, ma Sia ma Eber. ¹⁴ Igira na kukuana a Abihail na dalena a Huri. Mara tsokovisu vaganana iani na mumuaqira: a Huri na dalena a Jaroa; ma Jaroa na dalena a Gilead; ma Gilead na dalena a Mikael; ma Mikael na dalena a Jesisai; ma Jesisai na dalena a Jado; ma Jado na dalena a Bus. ¹⁵ A Ahi na dalena a Abdiel ma na kukuana a Guni, aia nogo e ida tu koniqira na duli tugirani. ¹⁶ Igira ara totuvia na butona kao ni Basan mi Gilead, i laona pipi na vera i tana, me pipi sui goto tana nauna i Saron i tana e totu na kao laka tana e dato dou na buruburu gaqira mutsa na buluka. ¹⁷ Ma na mamarena na tsokopuku girani ara maregira nogo kalina a Jotam e taovia tsapakae tana Juda ma Jeroboam e taovia tsapakae tana Israel.

Niqira Alaala na Mane Vaumate Igira na Puku Tabana i Longa

¹⁸ Mi tana puku tu koniqira a Ruben, ma Gad, ma na Manase Tabana i Longa, ara 44,760 niqira mane vaumate, igira sui ara dona dou sosongo na gini vailabu na tako ma na isi ma na parige. ¹⁹ Migira ara vano na vailabu koluaqira na Hagar i Jetur, mi Napis mi Nodab. ²⁰ Migira ara vataraginia niqira amesi konina God mara nongia ke sangagira, ma God e rongomia niqira nonginongi me sangagira, me gini managaqira na tuliusiaqira na Hagar migira sui goto ara sai alaala kolugira. ²¹ Mara laua i koniqira gaqira gala ara 50,000 na kamelo, me 250,000 na sipi, me 2,000 na asi, mara aditsekagira goto ara 100,000 na tinoni. ²² Mara mate-sigira goto danga sosongo gaqira gala, rongona na vailabu ia nina kili nogo God. Migira ara ba totuvia na butona kao ia poi tsau tana tagu igira na Asiria ara aditsekavanogira. †

Igira na Manase Tabana i Longa

²³ Migira na Manase Tabana i Longa ara danga sosongo, mara ba totuvia na butona kao tana Basan me vosa tave tsau i Baal Hermon, mi Senir mi tana Vungavunga Hermon. ²⁴ Migirani nogo na tinoni lokiloki tana niqira duli: a Eper, ma Isi, ma Eliel, ma Asriel, ma Jeremia, ma Hodavia, ma Jadiel. Igira sui ara mane vaumate susuliga sosongo, mara ida tana niqira duli, me tangiloki na rongoqira.

Ara Aditsekagira na Puku Ara Totu Tabana i Longa

²⁵ Migira na tinoni ara tau totukakai i konina niqira God igira na mumuaqira, mara tû mara piloligi tania aia mara ba samasama vanigira niqira god na puku tavosi, igira nogo aia God e tsialigigira tania na kao ia. ²⁶ Mi tana, maia God e naua ma Pul na taovia tsapakae ni Asiria, aia ara soaginigotoa a Tiglat Pileser, ke bân me ke bokia na veraqira. Maia e tuliusigira me aditsekavanogira na puku tu koniqira a Ruben, ma Gad, ma na Manase Tabana i Longa, me ba mologira kara totu pukuga i Hala, mi Habor, mi Hara, mi liligina goto na Kô Gosan.

Igira Tana Duli Konina a Levi

6 A Levi e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Gerson, ma Kohat ma Merari.

² Ma Kohat e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Amram, ma Isar, ma Hebron, ma Usiel.

† "tsau tana tagu na Asiria ara aditsekavanogira" Tana gana ngongo 733 B.C. igira na Asiria ara tangolia na Israel tabana i vava, ma niqira butona kao goto tabana i longa na Kô Jordan, mara aditsekagira na tinoni (reia tana 2 Taovia Tsapakae 15:29).

³ Ma Amram e tamanikaira ruka moa na dalena mane: a Aaron ma Moses, me kesa lelê na dalena daki aia nogo ko Miriam.

A Aaron e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Nadab, ma Abihu, ma Eleasar ma Itamar.

⁴⁻¹⁵ Igirani nogo na kukuana a Eleasar tana vatavata babâ:

a Eleasar na tamana a Pinehas,
ma Pinehas na tamana a Abisua,
ma Abisua na tamana a Buki,
ma Buki na tamana a Usi,
ma Usi na tamana a Seraia,
ma Seraia na tamana a Meraiot,
ma Meraiot, na tamana a Amaria,
ma Amaria na tamana a Ahitub,
ma Ahitub na tamana a Sadok,
ma Sadok na tamana a Ahimaas,
ma Ahimaas na tamana a Asaria,
ma Asaria na tamana a Johanan,
ma Johanan na tamana a Asaria, aia nogo e Mane Tabu Loki i laona na Vale Tabu aia a Solomon na taovia tsapakae e logoa i Jerusalem,
ma Asaria na tamana a Amaria,
ma Amaria na tamana a Ahitub,
ma Ahitub na tamana a Sadok,
ma Sadok na tamana a Salum,
ma Salum na tamana a Hilkia,
ma Hilkia na tamana a Asaria,
ma Asaria na tamana a Seraia,
ma Seraia na tamana a Jehosadak, aia nogo a Nebukadnesar na taovia tsapakae e aditsekâ kolugira goto na tinoni sui tana Juda mi Jerusalem.

Visana goto na Kukuana a Levi

¹⁶ Vaga ara marenogoa, a Levi e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira a Gerson, ma Kohat ma Merari.

¹⁷ Mi tugira sui ara tu tamanigotoa tu daleqira mane. A Gerson aia ka tamaqira a Libni ma Simeï, ¹⁸ ma Kohat aia tu tamaqira a Amram, ma Isar, ma Hebron ma Usiel; ¹⁹ ma Merari ka tamaqira a Mali ma Musi.

²⁰ Mi tugirani nogo na kukuana a Gerson tana vatavata babâ: a Libni, ma Jahat, ma Sima, ²¹ ma Joa, ma Ido, ma Sera, ma Jeaterai.

²² Tugirani nogo na kukuana a Kohat tana vatavata babâ: a Aminadab, ma Kora, ma Asir, ²³ ma Elkana, ma Ebiasap, ma Asir, ²⁴ ma Tahat, ma Uriel, ma Usia, ma Saul.

²⁵ Ma Elkana e tamanikaira ruka na dalena mane, kaira a Amasai ma Ahimot. ²⁶ Migirani na kukuana a Ahimot tana vatavata babâ: a Elkana, ma Sopai, ma Nahat, ²⁷ ma Eliab, ma Jeroham, ma Elkana.

²⁸ Ma Samuel e tamanikaira ruka na dalena mane: kaira nogo a Joel na idana dalena, ma Abija na tumurina.

²⁹ Mi tugirani na kukuana a Merari tana vatavata babâ: a Mali, ma Libni, ma Simeï, ma Usa, ³⁰ ma Simea, ma Hagia ma Asaia.

Igira Niqira Aqo Kara Raqa Linge Tana Vale Tabu

³¹ Mi tugirani nogo na mane aia David na taovia tsapakae e molotugira kara tu raqa linge tana nauna na samasama i Jerusalem, murina ara adimaia na Bokisi na Taso [†] i tana. ³² Ara vaioligi na linge tana Valepolo tana e totu na Taovia, poi e tsau kalina a Solomon na taovia tsapakae e logoa na Vale Tabu i Jerusalem. ³³ Igirani nogo na asaqira na mane niqira aqo na raqa linge.

Tana duli konina a Kohat: aia Heman na dalena a Joel e raqa linge tana kesianina alaala. Mara tsokovisu vaganana iani na vungu i laona na duli konina a Joel me visu me ba tsau konina a Jakob: a Heman, ma Joel, ma Samuel, ³⁴ ma Elkana, ma Jeroham, ma Eliel ma Toa, ³⁵ ma Sup, ma Elkana, ma Mahat, ma Amasai, ³⁶ ma Elkana, ma Joel, ma Asaria, ma Sepania, ³⁷ ma Tahat, ma Asir, ma Ebiasap, ma Kora, ³⁸ ma Isar, ma Kohat, ma Levi, ma Jakob.

³⁹ Ma Asap aia e raqa linge tana rukanina alaala. Mara tsokovisu vaganana iani na vungu i laona na duli konina ia me visu me ba tsau konina a Levi: a Asap, ma Berekia, ma Simea, ⁴⁰ ma Mikael, ma Baaseia, ma Malkia, ⁴¹ ma Etni, ma Sera, ma Adaia, ⁴² ma Etan, ma Sima, ma Simeï, ⁴³ ma Jahat, ma Gerson, ma Levi.

⁴⁴ Ma Etan tana duli konina a Merari e raqa linge tana tolunina alaala. Mara tsokovisu vaganana iani na vungu i laona na duli konina ia, me visu me ba tsau konina a Levi: a Etan, ma Kisi, ma Abdi, ma Maluk, ⁴⁵ ma Hasabia, ma Amasia ma Hilkia, ⁴⁶ ma Amsi, ma Bani, ma Semer, ⁴⁷ ma Mali, ma Musi, ma Merari, ma Levi.

⁴⁸ Migira gaqira sasanga na Levite tavosi ara mologira kara naua na aqo tavosi sui i laona na nauna na samasama.

Igira na Kukuana a Aaron

⁴⁹ Maia moa a Aaron, migira goto na dalena ma na kukuana niqira aqo na sauana na bulunagai uruuru ma na kodoputsa ara kodoa i kelana na belatabu. Igira goto nogo niqira aqo kara reitutugua pipi sui na aqona na samasama i laona na Nauna Tabu Loki Sosongo, ma na savoriana na sausau na sese mateqira niqira sasi na tinoni ni Israel. Mara naua na aqo sui gi-

[†] "na Bokisi na Taso" Aia e kesa na bokisi gai ara baru ponoginia na qolumila laka, mi laona ara molotsavua kaira ruka na vatu i tana e totu na mamarena na Sangavulu Ketsa.

rani taonia na vovorona na omea aia Moses nina maneaqo God e maregira. ⁵⁰ Tugirani nogo tu soaqira na dalena ma na kukuana a Aaron: a Eleasar, ma Pinehas, ma Abisua, ⁵¹ ma Buki, ma Usi, ma Serahia, ⁵² ma Meraiot, ma Amaria, ma Ahitub, ⁵³ ma Sadok, ma Ahimaas.

I Tana Ara Totu Igira na Levite

⁵⁴ Iani nogo na butona kao ara saunogoa vanigira na kukuana a Aaron tana duli konina a Kohat. Migira nogo ara adia na kesianina tuva tana kao ara sauvanigira na Levite. ⁵⁵ Ara tusuvanigira na verabau i Hebron tana butona kao ni Juda, kolugotoa na kao laka ara totu polipolia i tana e dato dou na buruburu. ⁵⁶ Mara sauvania a Kaleb na dalena a Jepune na tsatsapa tetelo, migira na uta polipolia na verabau ia. ⁵⁷⁻⁵⁹ Tugirani nogo na verabau agana na mani tsogoravi ^{††} ara sauvanigira na kukuana a Aaron: i Hebron, mi Jatir, mi Libna, mi Estemoa, mi Hilen, mi Debir, mi Asan, mi Bet Semes, kolugira goto na kao laka i tana e dato dou na buruburu. ⁶⁰ Mi tana nina butona kao na puku konina a Benjamin ara sauvanigira na vera tugirani kolugira goto na kao laka i tana e dato dou na buruburu: i Geba, mi Alemet, mi Anatot. Mi tugira sui kolu ara tu sangavulu tolu na vera ara sauvanigira kara totuvia. ⁶¹ Mi muri mara tsonikutsu mateqira na vungu tavosi i laona na duli konina a Kohat, mara sauvanigira sangavulu na vera tana niqira butona kao na puku konina a Manase Tabana i Tasi.

⁶² Me vanigira na vungu i laona na duli konina a Gerson ara sauvanigira sangavulu tolu na vera tana tu niqira butona kao na puku tu koniqira a Isakar, ma Aser, ma Naptali, ma Manase Tabana i Longa tana Basan. ⁶³ Mara sangavulu ruka na vera tana tu niqira butona kao na puku tu koniqira a Ruben, ma Gad ma Sebulun, ara sauvanigira na vungu i laona na duli konina a Merari. ⁶⁴ Ara nauvaganana nogo igira na tinoni ni Israel kalina ara sau vera vanigira na Levite i tana kara ba totu, kolugira goto na kao laka ara totu polipolia na vera girani. ⁶⁵ Ara tsonikutsu matena te ara saugira na vera sui girani tana tu niqira butona kao na puku tu koniqira a Juda, ma Simeon, ma Benjamin.

⁶⁶ Mara sauvanigira visana vidaqira na vungu tana duli konina a Kohat visana na vera agana na mani toturavi kolugira goto na kao laka i tana e dato dou na buruburu tana niqira butona kao igira na puku konina a Epraim: ⁶⁷ i Sekem na vera agana na tsogoravi tana tetena ni Epraim, mi Geser, ⁶⁸ mi Jokmeam, mi Bet Horon, ⁶⁹ mi Aijalon, mi Gat Rimon. ⁷⁰ Mi tana niqira butona kao na Manase Tabana i Tasi ara sauvanigira

^{††} "na vera agana na mani tsogoravi" Ti vaga kesa ke tavongani labumatesia kesa tinoni, maia e dona ke vano i laona kesa vidaqira na verabau girani me ke taopoi tania aia e lavea rongona e ngaoa na tangotugu (reia tana Josua 20:1-9).

na vera ni Aner mi Bileam, kolugira goto na kao laka ara totu polipolikaira i tana e dato dou na buruburu.

⁷¹ Mara sauanigira na vungu tana duli konina a Gerson na vera girani, kolugira goto na kao laka ara totu polipoligira i tana e dato dou na buruburu:

I laona niqira butona kao na Manase Tabana i Longa ara saua: i Golan tana Basan, mi Astarot.

⁷² Mi tana niqira butona kao na puku konina a Isakar ara saua: i Kedes, mi Daberat, ⁷³ mi Ramot mi Anem.

⁷⁴ Mi tana niqira butona kao na puku konina a Aser ara saua: i Masal, mi Abdon, ⁷⁵ mi Hukok mi Rehob.

⁷⁶ Mi tana niqira butona kao na puku konina a Naptali ara saua: i Kedes tana Galilii, mi Hamon mi Kiriataim.

⁷⁷ Migira na vungu ara kauvisu tana duli konina a Merari ara sauanigira na vera girani kolugira goto na kao laka ara totu polipoligira i tana e dato dou na buruburu:

Tana niqira butona kao na puku konina a Sebulun ara saua: i Rimono, mi Tabor.

⁷⁸ Tana niqira butona kao na puku konina a Ruben, tabana i longa na Kô Jordan tabana ba vania i Jeriko ara saua: i Beser tana na netana, mi Jasa, ⁷⁹ mi Kedemot mi Mepaat.

⁸⁰ Mi tana niqira butona kao na puku konina a Gad ara saua: i Ramot tana Gilead, mi Mahanaim, ⁸¹ mi Hesbon mi Jaser.

Igira na Kukuana a Isakar

7 A Isakar e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Tola, ma Pua, ma Jasub ma Simron.

² Ma Tola e tamanitugira ono na dalena mane: tugira nogo a Usi, ma Repaia, ma Jeriel, ma Jamai, ma Ibsam ma Semuel. Tugira sui ara tu ida tana vungu i laona na duli konina a Tola, mara tu mane vaumate tangirongo. Mi tana tagu e taovia tsapakae a David, ma na kukuaqira ara tsaulinogoa e 22,600 na tinoni.

³ Ma Usi e tamanina kesa lelê moa na dalena mane, aia nogo a Israhia. Ma Israhia e tamanitugira vati na dalena mane, tugira nogo a Mikael, ma Obadia, ma Joel, ma Isia, mi tugira sui ara tu ida tana tu niqira vungu. ⁴ Mara tu tamani danga sosongo tu tauqira ma tu daleqira, maia nogo te igira tu kukuaqira ara gini tangomana na sauana 36,000 na mane kara ba sangasage tana alaala na mane vaumate.

⁵ Mi tana niqira mamare na tsokopuku igira sui lakalaka na vungu tana puku konina a Isakar ara maretsunâ na soaqira ara 87,000 na mane igira e tugugira na sangasage tana alaala na mane vaumate.

Igira Ka Kukuaqira a Benjamin ma Dan

⁶ A Benjamin e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Bela, ma Beker, ma Jediael.

⁷ Ma Bela e tamanitugira tsege na dalena mane: tugira nogo a Esbon, ma Usi, ma Usiel, ma Jerimot, ma Iri. Mi tugira sui ara ida tana vungu i laona na duli ia, mi tugira sui ara tu mane vaumate tangirongo goto. Mi laona tu kukuaqira ara totu 22,034 na mane igira e tugugira kara sangasage tana alaala na mane vaumate.

⁸ Ma Beker e tamanitugira siu na dalena mane: tugira nogo a Semira, ma Joas, ma Elieser, ma Eleoenai, ma Omri, ma Jeremot, ma Abia, ma Anatot, ma Alemet. ⁹ Mi tana niqira mamare na tsokopuku na kukuaqira pipi tana niqira vungu ara tsokoa e tsaulina 20,200 na mane igira e tugugira kara sangasage tana alaala na mane vaumate.

¹⁰ A Jediael e tamanina kesa lelê moa na dalena mane, aia nogo a Bilan. Ma Bilan e tamanitugira vitu na dalena mane: tugira nogo a Jeus, ma Benjamin, ma Ehud, ma Kenaana, ma Setan, ma Tarsis, ma Ahisahar.

¹¹ Tugira nogo ara tu ida tana vungu i laona na duli, mi tugira sui ara tu mane vaumate tangirongo goto. Mi laona na kukuaqira ara tsokogira ara 17,200 na mane igira e tugugira kara sangasage tana alaala na mane vaumate. ¹² Mi kaira a Supim ma Hupim ara ka totu goto tana puku iani.

Ma Dan e tamanina kesa lelê moa na dalena mane, aia a Husim.

Na Kukuana a Naptali

¹³ A Naptali e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Jasiel, ma Guni, ma Jeser, ma Salu. Igira nogo na kukuana ko Bilha. †

Igira na Kukuana a Manase

¹⁴ Ma Manase e tamanikaira ruka na dalena mane i konina na tauna lê na daki ni Aramea, kaira nogo a Asriel ma Makir. Ma Makir na tamana a Gilead. ¹⁵ Ma Makir nogo e lavedaki vanikaira a Hupim ma Supim. Ma ko Maaka aia na vavinena a Makir. Ma na rukanina na dalena mane a Makir, aia nogo a Selothead, maia e tamanigira moa visana na dalena daki.

¹⁶ Ma na tauna a Makir ko Maaka goto na soana, e vasukaira ruka na dalena mane, ma ka soaqira a Peres ma Seres. Ma Peres e tamanikaira ruka na dalena mane, kaira nogo a Ulam ma Rakem. ¹⁷ Ma Ulam e tamanina kesa lelê moa na dalena mane, a Bedan na soana. Igirani nogo na kukuana a Gilead na dalena a Makir ma na kukuana a Manase.

¹⁸ Maia ko Hamoleket na vavinena a Gilead e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Isod, ma Abieser ma Mala. ¹⁹ Ma Semida e tamanitugira vati na

† Ko Bilha e kesa na tauna le a Jakob, ma ka tinaqira kaira a Dan ma Naptali.

dalena mane: tugira nogo a Ahian, ma Sekem, ma Liki ma Aniam.

Igira na Kukuana a Epraim

²⁰ Igirani nogo na kukuana a Epraim tana vatavata babâ: a Sutela, ma Bered, ma Tahat, ma Eleada, ma Tahat, ²¹ ma Sabad, ma Sutela. Mara ka ruka goto na dalena mane a Epraim, kaira a Eser ma Elead, i kaira ara matesikaira kalina ara ka tovoa na komiana niqira buluka na tinoni ara totu pukuga i Gat. ²² Ma Epraim ka tamaqira e tangisikaira danga na dani, migira na kamana ara mai na vereana. ²³ Mi muri, maia e matu-rukolu tugua na tauna, maia e tiana me vasua kesa na dalena mane. Mara ka soaginia a Beria † rongona na omea seko e laba i laona ka niqira tamadale.

²⁴ Ma Epraim e tamanigotoa kesa na dalena daki aia ko Seera na soana. Aia nogo e vaturigira na vera ara totu tana Bet Horon i Gotu ma na Bet Horon i Lao, mi Usen mi Seera.

²⁵ Ma Epraim e tamanitugua kesa goto na dalena mane, a Repa na soana, mi tugirani nogo na kukuana aia: a Resep, ma Tela, ma Tahan, ²⁶ ma Ladan, ma Amihud, ma Elisama, ²⁷ ma Nun ma Josua.

²⁸ Migirani nogo na butona kao igira ara tamanina mara totuvia: i Betel migira na vera polipolia, me vosa bâ i Naaran tabana i longa, mi Geser tabana i tasi, migira goto na vera polipolia. Mi kolukaira goto na ver-abau ni Sekem mi Aia, migira goto na vera polipolikaira.

²⁹ Migira na kukuana a Manase ara tagaovigira na verabau ni Bet Sean, mi Taanak, mi Megido mi Dor, migira na vera polipoligira.

Migira sui tana nauna girani i tana nogo ara totu igira na kukuana a Josep aia na dalena a Jakob.

Igira Kukuana a Aser

³⁰ Igirani nogo na kukuana a Aser. A Aser e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Imna, ma Isva, ma Isvi, ma Beria; me kesa lelê moa na dalena daki, aia ko Sera.

³¹ Maia Beria e tamanikaira ruka na dalena mane, kaira nogo a Heber ma Malkiel. Maia Malkiel nogo e vaturia na verabau ni Birsait.

³² Ma Heber e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Japlet, ma Somer, ma Hotam; me kesa lelê moa na dalena daki, aia ko Sua.

³³ Ma Japlet e tamanigotoa tolu na dalena mane: tugira nogo a Pasak, ma Bimal ma Asvat.

³⁴ Ma Somer na kulana a Japlet e tamanitugira tolu na dalena mane; tugira nogo a Roga, ma Jehuba, ma Aram.

³⁵ Ma Hotam aia kesa goto na kulana a Japlet e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Sopa, ma Imna, ma Seles ma Amal.

³⁶ Mi tugirani nogo kukuana a Sopa: a Sua, ma Harneper, ma Sual, ma Beri, ma Ira, ³⁷ ma Beser, ma Hod, ma Sama, ma Silsa, ma Itran, ma Beera.

³⁸ Mi tugirani nogo na kukuana a Jeter: a Jepune, ma Pispas ma Ara. ³⁹ Mi tugirani na kukuana a Ula: a Ara, ma Haniel, ma Risia.

⁴⁰ Igira sui girani na kukuana nogo a Aser. Igira ara ida tana niqira vungu, mara mane vaumate susuliga, mara tinoni tangirongo. Mi laona na mamarena niqira tsokopuka ara totu na soaqira 26,000 na mane igira e tugugira kara sangasage tana alaala na mane vaumate.

Igira na Kukuana a Benjamin

8 A Benjamin e tamanitugira tsege na dalena mane: a Bela na idana dalena, ma Asbel na rukanina, ma Ahara na tolunina, ² ma Noha na vatinina, ma Rapa na tsegenina.

³ Mi tugirani na kukuana a Bela: a Adar, ma Gera, ma Abihud, ⁴ ma Abisua, ma Naaman, ma Ahoa, ⁵ ma Gera, ma Sepupan, ma Huram.

⁶⁻⁷ Mi tugirani na kukuana a Ehud: tugira a Naaman, ma Ahija, ma Gera. Tugira nogo ara tu ida vanigira na vungu ara totu i Geba, mara turugira kara mololea i tana mara ba totu i Manahat. Ma Gera nogo aia ka tamaqira a Usa ma Ahihud e adivanogira.

⁸⁻⁹ Ma Saharaim e tamanikaira ruka na tauna, aia ko Husim ma ko Baara, me tsonilekaira sui. Mi muri, kalina aia e ba totu i Moab, maia e taugagotoa ko Hodes, mara ka tamanitugira vitu ka daleqira mane: tugira nogo a Jobab, ma Sibia, ma Mesa, ma Malkam, ¹⁰ ma Jeus, ma Sakia, ma Mirma. Mi tugira sui ka daleqira ara tu lia sui na ida tana vungu tu koniqira.

¹¹ Ma Saharaim e tamanikaira ruka goto na dalena mane konina ko Husim: kaira nogo a Ahitub ma Elpaal.

¹² Ma Elpaal e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Eber, ma Misam, ma Samed. Maia nogo a Samed e vaturikaira na verabau ni Ono, mi Lod, migira goto na vera tetelo ara totu polipolikaira.

Igira na Puku Konina a Benjamin i Gat mi Aijalon

¹³ Kaira a Beria ma Sema ara ka ida vanigira na vungu ara totuvia na verabau ni Aijalon, mara tsialigigira na tinoni ara totu tana verabau ni Gat. ¹⁴ Migirani nogo na kukuana a Beria: a Ahio, ma Sasak, ma Jeremot, ¹⁵ ma Sebadia, ma Arad, ma Eder, ¹⁶ ma Mikael, ma Ispa, ma Joha.

† Na soa Beria tana goko Hibu e tangi vaga e laba na omea seko.'

Igira na Puku Konina a Benjamin i Jerusalem

¹⁷ Tugirani na kukuana a Elpaal: a Sebadia, ma Mesulam, ma Hiski, ma Heber, ¹⁸ ma Ismerai, ma Islia ma Jobab.

¹⁹ Mi tugirani na kukuana a Sime: a Jakim, ma Sikri, ma Sabdi, ²⁰ ma Elienai, ma Siletai, ma Eliel, ²¹ ma Adasia, ma Beraia ma Simrat.

²² Mi tugirani na kukuana a Sasak: a Ispan, ma Eber, ma Eliel, ²³ ma Abdon, ma Sikri, ma Hanan, ²⁴ ma Hania, ma Elam, ma Antotija, ²⁵ ma Ipdeia ma Penuel.

²⁶ Mi tugirani na kukuana a Jeroham: a Samserai, ma Seharia, ma Atalia, ²⁷ ma Jaaresia, ma Elia, ma Sikri.

²⁸ Tugirani nogo na tinoni lokiloki ara tu ida tana vungu ara totu i Jerusalem.

Igira na Puku Konina a Benjamin i Gibeon mi Jerusalem

²⁹ A Jeiel aia nogo e vaturia na verabau ni Gibeon me ba totu i tana. Ma ko Maaka na tauna. ³⁰ Ma Abdon aia nogo na idana ka daleqira. Migirani goto ka daleqira tavosi: a Sur, ma Kis, ma Baal, ma Ner, ma Nadab, ³¹ ma Gedor, ma Ahio, ma Seker, ³² ma Miklot aia na tamana a Simea. Migira na kukuaqira ara totu i Jerusalem varangisigira moa igira na vungu tavosi tana niqira duli.

Na Vungu Konina a Saul

³³ Maia Ner na tamana a Kis, ma Kis na tamana a Saul na taovia tsapakae. Ma Saul e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Jonatan, ma Malkisua, ma Abinadab, ma Esbaal. ^{†34} Ma Jonatan na tamana a Meribaal ^{††} aia na tamana a Mika.

³⁵ Ma Mika e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Piton, ma Melek, ma Tarea ma Ahas. ³⁶ Ma Ahas na tamana a Jehoda, ma Jehoda tu tamaqira a Alemet, ma Asmavet ma Simri. Ma Simri aia na tamana a Mosa, ³⁷ ma Mosa na tamana a Binea. Ma Binea na tamana a Rapa, ma Rapa na tamana a Eleasa, ma Eleasa na tamana a Asel.

³⁸ Ma Asel e tamanitugira ono na dalena mane: a Asrikam, ma Bokeru, ma Ismael, ma Searia, ma Obadia ma Hanan. ³⁹ Ma Esek na kulana a Asel e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Ulam, ma Jeus, ma Elipelet.

⁴⁰ Migira sui na dalena mane a Ulam ara mane vau-mate tangirongo mara dona sosongo goto na gini vanavana na parige. Igira sui kolu na dalena ma na kukuana mane a Ulam ara kesa sangatu tsege san-

[†] A Esbaal aia na soa ara soaginia a Isboset tana papi 2 Samuel 2:8, me visana goto tana butona i laona na 2 Samuel. ^{††} A Meribaal aia na soa ara soaginia a Mepiboset tana papi 2 Samuel 4:4, me visana goto tana butona i laona na 2 Samuel.

gavulu. Igira na tinoni ara totu na soaqira ieni igira sui na puku konina a Benjamin.

Na Tinoni ni Israel Ara Visu Tania na i Babilonia

9 Igira sui na tinoni ni Israel ara maretsunâ na soaqira muritaonia niqira vungu i laona kesa na papi ara soaginia *Niqira Papi Igira na Taovia Tsapakae Tana Israel*.

God e tamivanigira na Babilonia kara aditseka-vanogira na tinoni ni Juda i Babilon na matena niqira sasi. ² Igira na tinoni ara tangoli aqo tana Israel ara ida na visu tana niqira kao ma na veraqira kolugira goto na manetabu, ma na Levite, migira ara aqo tana Vale Tabu. ³ Migira na tinoni i laoqira na puku tu koniqira a Juda, ma Benjamin, ma Ephraim, ma Manase ara ba totu i Jerusalem.

⁴⁶ Migira ara 690 na vungu tana puku konina a Juda ara totu i Jerusalem.

Migira na kukuana a Peres na dalena a Juda ara moloa a Utai na dalena a Amihud ma na kukuana a Omri ke lia gaqira ida. Kaira a Imri ma Bani, kaira goto na mumuana a Peres.

Migira na kukuana a Sela na dalena a Juda ara moloa a Asaia aia e tinoni loki nogo tana nina vungu, ke lia gaqira ida.

Migira na kukuana a Sera na dalena a Juda ara moloa a Jeuel ke lia gaqira ida.

⁷⁸ Migirani nogo na tinoni tana puku konina a Benjamin ara totu i Jerusalem:

a Salu na dalena a Mesulam, ma Mesulam na dalena a Hodavia, ma Hodavia na dalena a Hasenua; ma Ibneia na dalena a Jeroham; ma Ela na dalena a Usi ma na kukuana a Mikri; ma Mesulam na dalena a Sepatia, ma Sepatia na dalena a Reuel, ma Reuel na dalena a Ibnia.

⁹ Migira sui kolu ara 956 na vungu tana puku konina a Benjamin ara totu i tana. Migira sui na mane e totu na soaqira ieni igira nogo ara ida tana niqira vungu.

Igira na Manetabu Ara Totu i Jerusalem

¹⁰⁻¹² Igirani nogo na manetabu ara totu i Jerusalem: a Jedaia, ma Jehoiarib, ma Jakin

ma Asaria na dalena a Hilikia aia na ida i laona na Vale Tabu, mi tugirani nogo na mumuana a Asaria: a Mesulam, ma Sadok, ma Meraiot ma Ahitub;

ma Adaia na dalena a Jeroham, mi karani nogo na mumuana a Adaia: a Pasur ma Malkia;

ma Maasai na dalena a Adiel, mi tugirani nogo na mumuana a Maasai: a Jasera, ma Mesulam, ma Mesilemit ma Imer.

¹³ Igira sui kolu ara 1,760 na manetabu ara ida tana niqira vungu. Migira sui ara dona dou sosongo na nauana pipi sui na aqo i laona na Vale Tabu.

Igira na Levite Ara Totu i Jerusalem

¹⁴⁻¹⁶ Igirani nogo na Levite ara totu i Jerusalem:

A Semaia na dalena a Hasub, mi karani nogo na mumuana a Semaia: a Asrikam ma Hasabia tana duli konina a Merari;

ma Bakbakar, ma Heres ma Galal;
ma Matania na dalena a Mika, mi karani nogo na mumuana a Matania: a Sikri ma Asap;

ma Obadia na dalena a Semaia, mi karani nogo na mumuana a Obadia: a Galal ma Jedutun;

ma Berekia na dalena a Asa ma na kukuana a Elkana, aia e totu tana butona kao ara tamanina igira na tinoni ni Netopa.

Igira na Mane Matali Vale Tabu Ara Totu i Jerusalem

¹⁷ Migirani nogo na mane matali Vale Tabu ara totu i Jerusalem: a Salum, ma Akub, ma Talmon ma Ahiman. Ma Salum nogo e ida tu laoqira. ¹⁸ Me tsau bâ tana tagu ia, migira nogo na tinoni tana niqira duli kara pitumatsapa tabana i longa tana matsapakapu tana e sage na taovia tsapakae. Mi sau niqira aqo kara mataligira na matsapakapu tana nauna ara tototu igira na Levite.

¹⁹ Maia Salum na dalena a Kore ma na kukuana a Ebi-asap, kolugira goto na kulana tavosi tana duli konina a Kora, niqira aqo kara matalia na matsapana na Valepolo i tana e totu na Taovia, vaga nogo ara naua igira na mumuaqira i sau kalina igira ara reitutugua na nauna i tana e tototu na Taovia. ²⁰ Ma Pineas na dalena a Eleasar aia na kesanina e tangolia na aqo ieni i sau. Ma na Taovia e totu i konina aia.

²¹ Ma Sekaria na dalena a Meselemia aia goto kesa na mane gana aqo na mataliana na matsapana na Valepolo i tana e totu na Taovia.

²² Igira sui kolu ara 212 na mane ara viligira kara mataligira na matsapakapuna na vera. Ara maretsunâ nogo na soaqira taonigira na vera tetelo i tana ara totu. Kaira nogo a David na taovia tsapakae ma Samuel na propete ara ka moloa na aqo loki iani i sau vanigira na mumuaqira. ²³ Migira ma na kukuqira ara tangolidatoa na aqona na mataliaqira na matsapakapuna na Vale Tabu. ²⁴ Mara tu vati na matsapakapuna na Vale Tabu, kesa e totu tabana i vava, me kesa tabana i ata, me kesa tabana i longa, me kesa tabana i tasi, me pipi kesa tana matsapakapu e totu kesa gaqira ida na mane matali e reitutugua. ²⁵ Migira na kamaqira na mane matali, igira ara totu tana vera tetelo gira, niqira aqo kara sangagira tana aqo na mataliana ma Vale Tabu, ma kara vaioligi pipi vitu na dani. ²⁶ Mi tugira vati gaqira taovia igira na mane matali matsapakapu, na Levite sui moa tugira, me ngolitugira goto na reituguaqira na voki i laona na Vale Tabu ma na vangana

sui ara totu i laona. ²⁷ Mi tugira ara tototu varangisia moa na Vale Tabu, rongona tu niqira aqo nogo kara tu matalia na Vale Tabu ma kara tu sangavia na matsapana pipi tana matsaraka.

Igira na Levite Tavosi

²⁸ Migira visana na Levite tavosi niqira aqo kara reitugugira na omea levolevo gana na gini aqo tana samasama. Ma kara matanigira dou kalina kara adirutsumigira, mi kalina kara molovisugira pipi kalina ara gini aqo sui. ²⁹ Migira goto visana na Levite niqira aqo kara reitutugugira na vangana sui tavosi na Vale Tabu, migira goto na pulaoa ma na uaeni ma na oela na olive, ma na bulunagai uruuru ma na papasa sisigini dou. ³⁰ Migira moa na manetabu niqira aqo kara lalogira na papasa sisigini dou.

³¹ Maia kesa na Levite, a Matitia na soana, aia na idana dalena a Salum tana duli konina a Kora, nina aqo ke vangaraugira na sausau bitibiti. ³² Migira na tinoni tana duli konina a Kohat niqira aqo kara vangaraugira na bredi tabu †† vania na Vale Tabu pipi tana Dani na Sabat.

³³ Mara visana na tamadale tana vungu i laoqira na Levite niqira aqo kara reitutugua na linge tana Vale Tabu. Migira ara ida tana tamadale girani na valeqira ara totu tana vale varangisia na Vale Tabu, mara tau goto tangolia sa aqo tavosi rongona kara gini totu vangarau sailagi vania na aqo na linge na dani ma na bongi.

³⁴ Ma na mane sui girani ara ida tana vungu koniqira na Levite taonia na vasusudato tû mai nogo i koniqira na mumuaqira. Migira nogoria ara totu kalavata i Jerusalem.

Na Mumuana ma na Kukuana a Saul

(8:29-38)

³⁵ A Jeiel aia nogo e vaturia na verabau ni Gibeon me ba totu i tana. Ma ko Maaka na tauna. ³⁶ Ma Abdon aia nogo na idana ka daleqira. Mi tugirani goto ka daleqira tavosi: a Sur, ma Kis, ma Baal, ma Ner, ma Nadab, ³⁷ ma Gedor, ma Ahio, ma Sekaria, ³⁸ ma Miklot aia na tamana a Simea. Migira na kukuqira ara totu i Jerusalem varangisigira moa igira na vungu tavosi tana niqira duli.

³⁹ Maia Ner na tamana a Kis, ma Kis na tamana a Saul na taovia tsapakae. Ma Saul e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Jonatan, ma Malkisua, ma Abinadab, ma Esbaal. ⁴⁰ Ma Jonatan na tamana a

† "na sausau bitibiti" Igira nogo na bredi tapetape ara aqosiginia na pulaoa ma na oela na olive ara bitia, mi muri mara savorigira vania God (reia tana Aqo Mane Tabu 2:4-6). †† "na bredi tabu" Igira nogo sangavulu ruka na sivona bredi ara mologira kesa tana bela i laona na Vale Tabu pipi tana Dani na Sabat ngiti sausau vania God (reia tana Aqo Mane Tabu 24:5-9). ‡ A Esbaal aia na soa ara

Meribaal † aia na tamana a Mika. ⁴¹ Ma Mika e tamani-tugira vati na dalena mane: tugira nogo a Piton, ma Melek, ma Tarea, ma Ahas. ⁴² Ma Ahas na tamana a Jara, ma Jara tu tamaqira a Alemet, ma Asmavet, ma Simri. Ma Simri aia na tamana a Mosa. ⁴³ Ma Mosa na tamana a Binea, ma Binea na tamana a Repaia, ma Repaia tamana a Eleasa, ma Eleasa na tamana a Asel.

⁴⁴ Ma Asel e tamani-tugira ono na dalena mane: tugi-ra nogo a Asrikam, ma Bokeru, ma Ismael, ma Searia, ma Obadia ma Hanan.

Na Mateana a Saul

(1 Samuel 31:1-13)

10 Migira na Pilistia ara tû, mara ba na vailabugi kolu-aqira na Israel tana Vungavunga Gilboa. Mara danga sosongo na Israel ara labumatesigira i tana, migira moa visana ara tau mate, migira kolutugira goto a Saul ma na dalena ara viri tsogo sui. ² Migira na Pilistia ara ba tsauligira mara labumatesitugira na dalena a Saul, tugira nogo a Jonatan, ma Abinadab ma Malkisua. ³ Mara ba saisaigana a Saul, ma nina pipili kesa vidaqira e ba gado i konina me gini boka seko sosongo. ⁴ Ma Saul e tsarivania nina borau aia e kala-gaia gana sagore, “Ko langâ nimu isi mo ko labumate-siginiau, rongona igira na ponotoba ni Pilistia girani kara tau tsego poliau ma kara labumatesiau.” Ma na borau ia e matagu sosongo na nauvaganana ia. Mi tana ma Saul e tû, me adisejenia nina isi me puka bâ segeni i konina. ⁵ Mi kalina na borau ia e reia laka a Saul e mate nogo, maia goto e puka bâ segeni i konina nina isi, me mate kolua a Saul. ⁶ Aia nogo e vaga na mateana a Saul mi tugira tolu na dalena, me tagara goto sa kukuana a Saul ke adidatoa nina aqotagao. ⁷ Mi kalina igira na Israel ara totu tana Poi ni Jesreel ara rongomia laka igira na mane vaumate ni Israel ara tsogo sui, ma Saul mi tugira na dalena ara tu mate nogo, mi tana migira sui ara tû, mara mololea na veraqira, mara tsogoligi. Mi muri, migira na Pilistia ara mai mara totuvia na veraqira.

⁸ Mi tana dani murina na vailabu ia, migira na Pilistia ara vano na tsoraligiana na omea levo i koniqira na Israel ara mate tana vailabu, mi tana ara ba tsodoa na konina a Saul mi tugira tolu na dalena ara tu tsaromate tana Vungavunga Gilboa. ⁹ Ara kuria na lovana a Saul mara tsoraligia gana tako, mi muri, mara mologira visana niqira mane adigoko kara ba turupatuna vanigira niqira god peropero ma niqira tinoni i laona na Pilistia popono laka e mate nogo a Saul. ¹⁰ Mara adia gana sagore a Saul mara ba moloa i laona kesa niqira valetabu, mara pogakaea na lovana i laona nina

soaginia a Isboset tana papi 2 Samuel 2:8, me visana goto tana butona i laona na 2 Samuel. † A Meribaal aia na soa soaginia a Mepiboset tana papi 2 Samuel 4:4, me visana goto tana butona i laona na 2 Samuel.

valetabu niqira god Dagon. ¹¹ Mi kalina igira na tinoni ni Jabes tana Gilead ara rongomia na omea vaga igira na Pilistia ara nauvania a Saul, ¹² mara tû igira niqira mane malagai susuliga bâ mara ba aditsunâ na konina a Saul mi tugira na dalena, mara advisutugira i Jabes. Mara qilutugira i tana i vavana kesa na gaitabu, mara tsoni vitoaqira segeni i laona e vitu na dani popono.

¹³ Ma Saul e mate tana rongona aia e tau tsotsovata i konina na Taovia. Me tau murigira dou nina ketsa na Taovia; me tovoa moa laka ke basugira na tidaoqira na tinoni mate gana kara tsarivania nagua ke naua, ¹⁴ me tau ba lavegoko i konina na Taovia. Mi tana ma na Taovia e labumatesia a Saul, me sauvania a David, aia na dalena a Jese, na susuliga agana na aqotagao.

A David e Taovia Tsapakae Tana Israel ma na Juda

(2 Samuel 5:1-10)

11 Igira sui lakalaka na puku tana Israel ara ba laba i konina a David i Hebron mara tsarivania, “Igami sui na gabumu nogo igoe. ² I votangana, kalina a Saul e taovia tsapakae moa vanigita, igoe nogo o raqagira na toga ni Israel mara vano na vailabu, maia na Taovia nimu God e vekevanigo nogo laka igoe sauba ko idavanigira nina tinoni mo ko tagaovigira.” ³ Mi tana, migira sui na ida tana Israel ara mai i Hebron i matana a David na taovia tsapakae. Mara tû mara nau-saia niqira veke i matana God, laka aia David ke tagaovigira migira kara muridoua nina goko. Mi muri mara ninaginia a David na oela, maia e lia na taovia tsapakae tana Israel, vaga nogo na Taovia e vekenogoa tana mangana a Samuel.

⁴ Mi muri, ma David na taovia tsapakae e aligiri kolu-gira sui na Israel, mara ba bokia na verabau ni Jerusalem. Mi tana tagu ia ara soaginia na vera ia Jebus, migira na Jebus igira ara totuvia idâ na kao ia ara tototu moa i tana. ⁵ Migira na Jebus ara tsarivania a David laka aia sauba e utu saikesa ke tangomana na sage i laona na verabau ia, maia David e ba sage nomoa me tangolia niqira valekakai i Sion ara barapoliginia na vatu, me tû tana tagu ia ara soaginia na vera ia na “Verana a David”. ⁶ Ma David e tsaria, “!Aia ke ida ke matesia kesa na Jebus sauba aia nogo ke lia na taovia tagao vanigira sui na alaala na mane vaumate!” Ma Joab, aia na dalena ko Seruia, aia nogo e ida na matesiana kesa na Jebus, te aia e lia gaqira taovia tagao. ⁷ Mi tana rongona nogo a David e ba totu i laona na valekakai ia, te ara soaginia na “Verana a David”. ⁸ Ma David e logo visutugua na turina na verabau ia, tuturiga tana nauna ara atsaniana tabana i lona na tetena, ma Joab e logovisua na turina tavosi. ⁹ Ma David e dato susuliga babâ rongona na Taovia Susuliga Sosongo e totu i konina.

Nina Mane Vaumate Tangirongo a David

(2 Samuel 23:8-39)

¹⁰ Igirani nogo na soaqira igira nina mane vaumate tangirongo a David. Igira kolugira goto na tinoni sui tana Israel ara sangâ a David me gini lia na taovia tsapakae, vaga nogo na Taovia e veke idanogoa. Migirani nogo ara sangâ a David te e gini dato susuliga na verana.

¹¹ Na kesanina aia nogo a Jasobeam tana duli konina a Hakmon, maia nogo tu gaqira ida "Tugira na Tolu". Aia e baoginigira nina bao mara gini mate tolu sangatu na mane kesa moa kalina. ¹² Ma na rukanina i tu laoqira "Tugira na Tolu" e tangiloki tu soaqira, aia nogo a Eleasar na dalena a Dodo tana duli konina a Aho.

¹³ Aia e sanga tabana kolua a David tana vailabu kolu-aqira na Pilistia i Pas Damim. Maia Eleasar e totu i laona kesa na uta na barli † kalina igira na Israel ara tuturiga na tsogo, ¹⁴ maia migira nina tinoni ara tu kakai i levugana na uta ia mara vailabugi kolugira na Pilistia. Ma na Taovia e sangâ me gini managana.

¹⁵ Me kesa dani, ara tu tolu tu vidaqira na tolu sangavulu na mane vaumate susuliga bâ ara tu vano i konina a David aia e totu tana vatu loki varangisia kesa na vatuluma i Adulam, migira na alaala na Pilistia ara tototu moa tana Poi ni Repaim. ¹⁶ Mi tana tagu ia, ma David e totu i kelana kesa na tetena ara barapoliginia na vatu, me kesa na alaala na Pilistia ara totuvia na vera ni Betlehem. ¹⁷ Ma David e pada sosongolia na verana me tsaria, "Ke dou sosongo kiki ti ke kesa ke ba saomai vaniau na kô tana tuvu e totu i ligisana na matsapakapuna na vera ni Betlehem!" ¹⁸ Mi tugira tolu na mane vaumate susuliga bâ tugira ara tu rongomia kalina a David e goko vaganana ia, mara tu aligiri na vano mara tu liu tsapatugu bâ i levugaqira na Pilistia ara tototu i tana, mara tu ba saoa na kô tana tuvu ia mara tu adivisumai vania a David. Ma David e sove na inuviana; me adia moa me qetu lea vaga na sausau vania na Taovia, ¹⁹ me tsaria, "E utu saikesa kau inuvia na kô iani! Me ti vaga kau inuvia, me ke vaga saikesa moa laka ti inau kau inuvia tu gabuqira na mane tugirani ara tu bisâ tu mauriqira!" Bâ, maia e sove saikesa na inuviana na kô ia. Igirani nogo tu niqira aqo malagai tugira tolu na mane vaumate tangirongo tugirani.

²⁰ Maia nogo a Abisai na kulana a Joab e ida vanigira "Igira na Tolu Sangavulu Tangirongo." Aia e baoginigira nina bao mara gini mate tolu sangatu na mane me gini tangiloki na rongona i laoqira "Igira na Tolu Sangavulu." ²¹ Aia nogo e tangiloki bâ gana rongo i laoqira "Igira na Tolu Sangavulu" me lia gaqira ida, me tau moa tangiloki na rongona aia vaga tu rongoqira "Tugira na Tolu."

† "na barli" Na piuna kesa na omea tsukatsuka vaga na raisi ara dona tinoni na ganiana.

²² Ma Benaia na dalena a Jehoiada ni Kabseel aia goto kesa na mane vaumate tangirongo; maia e naugira danga na aqo malagai, me labumatesikaira goto ruka niqira mane vaumate susuliga bâ igira na Moab. Me kesa dani, tana tagu na bisi loki kalina e puka na snou, †† maia e ba tsuna i laona kesa na qilu loki me labumatesia kesa na laeone e totu i laona. ²³ Maia e labumatesigotoa kesa na mane ni Ejipt aia e paquru me katsi sosongo e liusia e sangava kesa na katsina, me tangolia kesa na bao loki sosongo. Ma Benaia e tû me labuginia nina tila, me lauligitsakua nina bao tania na limana na mane ni Ejipt, me labumatesiginia. ²⁴ Igirani nogo nina aqo malagai a Benaia aia e kesa i laoqira "Igira na Tolu Sangavulu." ²⁵ Aia e tangiloki rago na rongona i laoqira "Igira na Tolu Sangavulu," me tau moa tangirongo loki vaga tu rongoqira "Tugira na Tolu." Ma David e moloa a Benaia ke taovia vanigira nina mane matali segeni.

²⁶⁻⁴⁷ Igirani nogo na soaqira na mane vaumate tavosi e tangiloki goto na rongoqira:

a Asahel, na kulana a Joab,
 ma Elhanan na dalena a Dodo ni Betlehem,
 ma Samot ni Harod,
 ma Heles ni Pelet,
 ma Ira na dalena a Ikes ni Tekoa,
 ma Abieser ni Antot,
 ma Sibekai ni Husa,
 ma Ilai ni Aho,
 ma Maharai ni Netopa,
 ma Heled na dalena a Baana ni Nitopa,
 ma Itai na dalena a Ribai ni Gibeana tana Benjamin,
 ma Benaia ni Piraton,
 ma Hurai ni tana poi ligisana i Gaas,
 ma Abiel ni Arba,
 ma Asmavet ni Bahurim,
 ma Eliaba ni Saalbon,
 ma Hasem ni Gison,
 ma Jonatan na dalena a Sagee ni Harar,
 ma Ahiam na dalena a Sakar ni Harar,
 ma Elipal na dalena a Ur,
 ma Heper ni Mekera,
 ma Ahija ni Pelon,
 ma Hesro ni karmel,
 ma Naarai na dalena a Esbai,
 ma Joel na kulana a Natan,
 ma Mibar na dalena a Hagri,
 ma Selek ni Amon,
 ma Naharai ni Beerot, aia nina mane kalagai sagore a Joab,
 mi kaira a Ira ma Gareb ni Jatir,
 ma Uria na Het,

†† "na snou" Visana tana vera tana tagu na bisi loki na usa e dona ke kakolu, me sere vaga moa na poke kalina e tumu me tsavua na kao popono.

ma Sabad na dalena a Alai,
 ma Adina na dalena a Sisa aia e kesa na tinoni lokiloki
 tana puku konina a Ruben, kolua nina alaala segeni
 ara tolusangaulu na mane vaumate
 ma Hanan na dalena a Maaka,
 ma Jossapat ni Mitan,
 ma Usia ni Astera,
 mi kaira a Sama ma Jeiel ni Aroer, kaira na dalena a
 Hotam,
 mi kaira a Jediael ma Joha ni Tis, kaira na dalena a
 Simri,
 ma Eliel ni Mahava,
 mi kaira a Jeribai ma Josavia kaira na dalena a El-
 naam,
 ma Itma ni Moab,
 mi tugira a Eliel, ma Obed ma Jaasiel ni Soba.

Igira na Benjamin Ara Ida Na Tsarimurina a David

12 Mi kalina a David e totu moa i Siklag, i tana aia
 e ba tsogopoi tania a Saul na taovia tsapakae,
 mara mai saikolua a David danga na mane vaumate
 ara dona sosongo na aqona na vailabu. ² Igira nogo na
 tinoni tana puku konina a Benjamin, maia nogo nina
 puku goto a Saul. Igira ara dona sosongo na gini vana-
 vana na pipili ma na gini tatai na kurupaqala atsa moa
 tana limaqira madoa se na mauliqira. ³⁻⁷ Migira ara to-
 tu i vavana ka niqira tagao a Ahieser ma Joas, kaira na
 dalena a Semaa ni Gibeaa.

Migirani nogo na soaqira na mane vaumate girani:
 kaira a Jesiel ma Pelet, kaira na dalena a Asmavet,
 mi kaira a Beraka ma Jehu ni Anatot,
 ma Ismaia ni Gibeon, aia e kesa na mane vaumate
 tangirongo maia e kesa goto na ida i laoqira "Igira na
 Tolu Sangavulu,"

mi tugira a Jeremia, ma Jahasiel, ma Johanan ma Jos-
 abad ni Gedera,

mi tugira a Elusai, ma Jerimot, ma Bealia, ma Se-
 maria, ma Sepatia ni Harip,

mi tugira a Elkana, ma Isia, ma Asarel, ma Joeser ma
 Jasobeam tana duli konina a Kora,

mi kaira a Joela ma Sebadia ni Gedor, kaira na dalena
 a Jeroham.

Igira Na Gad Ara Tsarimurina a David

⁸ Igira nogo na soaqira igira na mane vaumate tan-
 girongo mara dona sosongo na aqona na vailabu ara
 talu tana puku konina a Gad, mara mai sai alaala kolu-
 gira nina mane vaumate a David, kalina aia e totu moa
 tana tetena ara barapoliginia na vatu i laona na kao-
 mate. Na mane girani ara dona sosongo na gini vail-
 abu na tako ma na bao, ma na mataqira ara rerei
 mataguniga vaga moa ti na laeone, mara ulo tsaku
 sosongo vaga moa ti na dia † ara mauri tana vun-

gavunga. ⁹⁻¹³ A Eser aia nogo gaqira taovia, me tsari-
 mai a Obadia, me tsari a Eliab, me tsari a Mismana,
 me tsaria a Jeremia, me tsari a Atai, me tsari a Eliel, me
 tsari a Johanan, me tsari a Elsabad, me tsari a Jeremia,
 me tsari a Makbanai.

¹⁴ Visana vidaqira na mane girani tana puku konina a
 Gad ara taovia oka nogo vanigira kesa toga na mane
 vaumate, migira visana ara vasini moa ara taovia vani-
 gira kesa sangatu na mane vaumate. ¹⁵ Mi laona na ke-
 sanina vula kesa tana ngalitupa, tana tagu kalina na
 Kô Jordan e tave loki na obona me tsipudato ruka ta-
 bana na kabikabina na kô, migira ara savu bâ, mara
 tsiatsogoligira na tinoni ara totu tana poina na kô
 kaira sui tabana i longa mi tasi.

Igira Na Benjamin ma na Juda Ara Tsarimurina a David

¹⁶ Me kesa dani, migira kesa na alaala na mane tana
 puku ka koniqira a Benjamin ma Juda ara tû mara ba
 laba i konina a David tana tetena tana ara barapolig-
 inia na vatu. ¹⁷ Ma David e ba valalegira me tsaria, "Ti
 vaga igamu amu mai ieni rongona amu ngao mananâ
 kamu sangaau inau, me dou, au tamivanigamu kamu
 mai totu kolugami ieni. Me ti vaga igamu amu padâ na
 peroaqu moa inau ma na livuaqu i lima qira gaqu gala,
 me atsa moa ti inau kau tau tovoa na sekoliamui iga-
 mu, maia nogo niqira God na mumuada sauba ke don-
 aginia na omea amu naua, maia nogo ke kedegamu."

¹⁸ Ma nina Tarunga Tabu God e totuvia kesa vidaqira,
 a Amasai na soana, aia nogoria sauba ke lia niqira
 taovia tagao i muri "Igira na Tolu Sangavulu", maia e
 goko dato me tsaria,

"!A David na dalena a Jese, igami nimu tinoni nogo
 igoe!

!Na rago ke totu i konimu igoe, mi koniqira sui igira
 ara sangago!

Rongona God nogo e sanga tabana konimu igoe."

Mi tana ma David e soalakagira, me molokaegira kara
 lia na mane tagao tana nina alaala na mane vaumate.

Igira Na Manase Ara Tsarimurina a David

¹⁹ Migira visana na mane vaumate tana puku konina
 a Manase ara ba sanga tabana konina a David kalina a
 David e alavano kolugira na Pilistia na ba vailabu kolu-
 ana a Saul na taovia tsapakae. Maia David e tau moa
 vano sangagira na Pilistia, rongona niqira taovia
 tsapakae na Pilistia ara matagunia ke tau tû me ke
 sauligigira bâ i limana a Saul aia nina taovia tana
 idana, me vaga ia migira ara raia ke visutugua i Siklag.
²⁰ Migirani nogo tu soaqira na mane vaumate ni Man-
 ase ara tu ba sangâ tabana konina a David kalina aia e
 visumai i Siklag: tugira nogo a Adna, ma Josabad, ma

† "na dia" E kesa na vatana na omea tuavati ara totu tana vera
 bisi i mao mara dona na tsotso kakai dou kalina ara ulo.

Jediael, ma Mikael, ma Josabad, ma Elihu, ma Siletai. Mi Manase tu veraqira nogo, tugira sui na mane tugirani ara tu taovia tagao vanigira nogo na toga na mane vaumate. ²¹ Mi kalina ia, mi tugira ara tu mai sanga tabana konina David maia e molotugira kara tu taovia tagao vanigira nina mane vaumate, rongona tugira sui lakalaka ara tu mane vaumate tangirongo nogo. Mi muri bâ, kalina a David e lia nogo na taovia tsapakae tana Israel, mi tugira ara tu lia goto niqira taovia na alaala na mane vaumate ni Israel. ²² Me varangi nogo ke pipi na dani, ara tau kuti na mai visana goto na mane tavosi, mara sangasage i laona nina alaala na mane vaumate a David, me vaga ia, me tau lele oka mara danga sosongo bâ nina mane vaumate.

Na Mamarena na Dangaqira Nina Mane Vaumate a David

²³⁻³⁷ Mi kalina a David e totu moa i Hebron, mara danga sosongo na mane vaumate tamani sagore ara sangasage tana nina alaala na mane vaumate, gana kara sanga na molokaeana a David ke lia na taovia tsapakae na tuguna a Saul, vaga e vekenogoa na Taovia. Iani nogo e vaga na dangaqira:

Igira na Juda: ara 6,800 na mane ara tamani tovu niqira tako ma niqira bao;

migira na Simeon: ara 7,100 na mane vaumate ara dona dou na aqona na vailabu;

migira na Levi: ara 4,600 na mane;

migira ara tsarimurina a Jehoiada na kukuana a Aaron: ara 3,700 na mane;

migira na kamana a Sadok aia kesa na mane vaolu e malagai sosongo tana vailabu: ara 22 na tinoni lokiloki;

migira na Benjamin, nina puku segeni nogo a Saul: ara 3,000 moa na mane, rongona na dangana na tinoni tana puku konina a Benjamin ara totukakai moa i konina a Saul;

migira na Ephraim: ara 20,800 na mane ara tangirongo i laona niqira duli segeni;

migira na Manase Tabana i Tasi: ara 18,000 na mane ara viligira kara ba molokaea a David ke lia na taovia tsapakae;

migira na Isakar: ara 200 na mane tagao, kolugira na mane ara totu i vavana niqira tagao ma na mane tagao girani ara dona dou na pedeana na omea kara naua igira na Israel, mi tana tagu gua e dou vania na nauana;

migira na Sebulun: ara 50,000 na mane ara lavu nogo tana vailabu, mara tamaninogoa pipi moa vatana na vangana na vailabu mara padakuti matena moa na sangaana a David;

migira na Naptali: ara 1,000 na taovia tagao kolugira 37,000 na mane ara tangolinogoa niqira tako ma niqira bao;

migira na Dan: ara 28,600 na mane ara dona dou na aqona na vailabu;

migira na Aser: ara 40,000 na mane ara totu vangarau matena na vano tana vailabu;

Mi tugira na puku tabana i longa na Kô Jordan, tugira na Ruben, ma na Gad ma na Manase Tabana i Longa: ara 120,000 na mane ara dona na gini aqo pipi moa vatana na vangana na vailabu.

³⁸ Igira sui lakalaka na mane vaumate girani ara totu vangarau matena na vailabu, ara vano sui i Hebron, rongona ara padakuti matena nogo kara molokaea a David ke lia na taovia tsapakae kaputia na Israel popono. Migira sui lakalaka na tinoni tavosi goto tana Israel e kesa moa niqira papada laka a David ke lia niqira taovia tsapakae. ³⁹ Mara ba totu kolua a David i laona e tolu na dani, mi tana ara gania na mutsa mara inuvia na inu ara vangarau manogatinogoa vanigira igira gaqira verakolu. ⁴⁰ Me tu bâ i vava vasau tana puku tu koniqira a Isakar, ma Sebulun ma Naptali, na tinoni ara mai kolugira na asi, ma na kamelo, ma na buluka ara lutsangigira na mutsa, vaga na pulaoa, na gola, ma na vuana uaeni makede, ma na uaeni gana na inu ma na oela na olive. Mara adimaigotoa na buluka ma na sipi agana na matesiana ma na ganiana, rongona e laba na magemage loki i laona na kao popono ni Israel.

Ara Adiligia na Bokisi na Taso Tania i Kiriath Jearim

(2 Samuel 6:1-11)

13 A David na taovia tsapakae e gokovigira sui nina mane sasanga, igira ara tagao vanigira kesa toga na mane vaumate migira goto ara tagao vanigira kesa sangatu na mane vaumate. ² Mi muri maia e tsarivulagi vanigira na toga sui tana Israel vaga iani, "Ti vaga igamu kamu tami, me ti vaga goto nina kili aia na Taovia nida God, me dou ti igita ka molovanogira visana na mane adigoko kara bâ i koniqira na kulada ara totu i laona na Israel popono, mi koniqira goto na manetabu ma na Levite ara totu tana veraqira, ma kara raigira kara mai sai sui ieni kolugita. ³ Mi muri ti sauba ka vano ma ka ba adimaia nina Bokisi na Taso God, rongona igita a tau saikesa padalokia tû tana tagu e taovia tsapakae a Saul." ⁴ Me laoqira sosongo na tinoni na rongomiana na goko vaga ia, migira sui ara tabedoua.

⁵ Me vaga ia, maia David e soasaigira sui lakalaka na toga ni Israel, tû tana votavota na kao ni Ejipt tabana i ata, me tsau tana Matana Sautu i Hamat tabana i vava, gana kara vano i Kiriath Jearim ma kara ba adivisumaia i Jerusalem nina Bokisi na Taso na Taovia. ⁶ Ma David e aligiri kolugira nina toga mara vano i Baala, aia nogo i

Kiriati Jearim tana butona kao ni Judea, na ba adiana nina Bokisi na Taso God, i tana e totu na asana na Taovia aia e totukae tana sasana i kelana na rapoqira na angelo. ⁷ Mara ba laba tana valena a Abinadab, mara adirutsumia na Bokisi na Taso, mara molokaea i kelana kesa na terê vaolu. Mi kaira a Usa ma Ahio ara ka matalia na terê ia, ⁸ maia David migira na toga sui ara gagavai tana susuligaqira popono gana na tsonikaeana God. Ara lilinge, mara taigira niqira itai tatangi, ma niqira kuku, mara rekesia niqira tsetsê mara uvia niqira tavuli.

⁹ Mi kalina igira ara maitsau i Kidron tana nauna ara labududusi uiti, migira na buluka ara raqa terê ara tubulagi, maia Usa e tsaku e tabekaea na Bokisi na Taso ke tau puka. ¹⁰ Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, ma na Taovia e kore loki vania a Usa me labumatesia rongona aia e tavongani pele bâ na Bokisi na Taso. Ma Usa e mate nogo i tana i matana God ¹¹ maia nogoria na rongona ti e tû tana tagu ia me bâ mara soaginia tana nauna ia i Peres Usa. † Me gini momosa sosongo tobana a David rongona na Taovia e kedea a Usa tana nina kore loki.

¹² Mi muri, ma David e matagunia God me tsaria, “?Sauba kau naukoeguania inau ti kau adi bâ na Bokisi na Taso kalina e vaga ia?” ¹³ Mi tana, ma David e padâ ke tau goto adivanoa na Bokisi na Taso i Jerusalem. Me ba moloa moa tana valena kesa na mane ni Gat a Obed Edom na soana. ¹⁴ Mi tana nogo e totu na Bokisi na Taso i laona e tolu na vula, maia na Taovia e vangalaka sosongo vania nina tamadale a Obed Edom migira sui na omea aia e tamanina.

Na Omea e Naua a David i Jerusalem

(2 Samuel 5:11-16)

14 A Hiram na taovia tsapakae ni Tire e molovanogira visana nina mane adigoko i konina a David, me sauvania danga na kubuna na gai na sida, †† kolugira goto na mane katsuvatu ma na kamoda, kara ba logovania kesa na valena. ² Mi tana, maia David e dona gadovia laka na Taovia nogo e molovania ke taovia tsapakae kaputia na Israel popono, me naua me gini paladato bâ gana susuliga tana rongoqira nina tinoni segeni nogo aia.

³ Mi tana i Jerusalem, ma David e taugagira goto visana na daki, me tamanigira goto visana na dalena mane ma na dalena daki. ⁴ Migirani nogo na soaqira na dalena ara botsa vania a David i Jerusalem: a Samua, ma Sobab, ma Natan, ma Solomon, ⁵ ma Ibhar, ma Elisua, ma Elpelet, ⁶ ma Noga, ma Nepeg, ma Japia, ⁷ ma Elisama, ma Beeliada, ma Elipelet.

† Na soa Peres Usa tana goko Hibrû e vaga moa 'gana kede a Usa.' †† “na gai na sida” E kesa vatana na gaikakai e dato tana vungavunga i Lebanon, mara gini aqo sosongo tana logovale rongona e tau dona na tola tsaku.

A David e Tulusigira na Pilistia

(2 Samuel 5:17-25)

⁸ Mi kalina igira na Pilistia ara rongomia laka ara molokaea a David me lia nogo na taovia tsapakae kaputia na Israel popono, migira ara tû mara aligiri na ba tangoliana. Mi kalina a David e rongomi vaganana ia, maia e tû kolugira nina mane vaumate me ba tsodogira i sautu. ⁹ Migira na Pilistia ara tsau nogo tana Poi ni Repaim mara labunovotigira na tinoni ni tana, mara tuturiga na komiaqira niqira omea levo. ¹⁰ Ma David e veisuâ God, “?Egua, laka igoe o ngaoa kau baginigira na Pilistia? ?Me laka sauba ko mologira i limaqu inau?”

Ma na Taovia e gokovisu vania me tsaria, “!Eo, ko baginigira! !Inau nogo sauba kau mologira i limamu igoe!”

¹¹ Mi tana, ma David e baginigira i Baal Perasim ‡ me tulusigira. Me tsaria, “Na Taovia e aqoginiau inau ti au gini liu tsapatugu i levugaqira gaqu gala vaga moa kalina e tave na obo.” Aia na rongona ti ara soaginia tana nauna ia i Baal Perasim. ¹² Mi kalina igira na Pilistia ara viri tsogo migira ara mololegira i tana na titinonina niqira god peropero, ma David e ketsaligira nina tinoni kara kodogira sui.

¹³ Me tau oka i muri, migira na Pilistia ara visumaitugua tana poina, mara tuturiga tugua na komiana niqira omea levelevo na tinoni. ¹⁴ Me kesa goto kalina a David e lavegoko tugua i konina God, ma God e tsarivania, “Laka na baginiaqira ieni. Ko poli bâ i tabana, mi tana ko vangaraua na baginiaqira i ligisaqira na gai na balsam †† ara totu tana. ¹⁵ Mi kalina ti ko rongomia na kukutuna na tuaqira na alaala loki ara maimai i kelaqira na gai girani, mi tana ti igoe ko tû mo ko baginigira na Pilistia, rongona inau nogo sauba kau idaida vanigo na tulusiaqira na alaala popono na mane vaumate ni Pilistia.” ¹⁶ Ma David e naua moa na omea vaga God e ketsaliginia, me gini tangomana na tsiavisuaqira na Pilistia tû i Gibeon me tsau bâ i Geser. ¹⁷ Ma gana tangirongo a David e kuvia pipi sui na naua, maia na Taovia e naua, migira na puku tavosi sui ara gini mataguni sosongolia a David.

Ara Vangarautugua na Adimaiana na Bokisi na Taso

15 A David e logogira visana na vale vanisegenia i laona na Verana a David. Maia e vangaraugotoa kesa na nauna tana ke totu nina Bokisi na Taso God, me molokaea kesa na valepolo vania i tana. ² Mi muri maia e tsaria, “Igira moa na Levite niqira aqo kara kalagaia na Bokisi na Taso rongona igira lelê moa na Taovia e viligira nogo kara kalagaia ma kara aqo sailaqi

‡ Na soa Baal Peresim tana goko Hibrû e vaga moa 'Na Taovia na Liutsapatugu.' †† “na gai na balsam” E kesa vatana gai e dato tana kaomate me kokonaga na gaina, ma na oela tana vuana ara gini tali tinoni.

vania aia.”³ Me vaga ia, ma David e soagira na toga ni Israel kara saimaitugua i Jerusalem gana kara gini adimaia na Bokisi na Taso tana nauna aia e vangarau manogativaninogoa.⁴ Mi muri, maia e soamaigira goto na kukuana a Aaron migira na Levite.⁵⁻¹⁰ Igirani nogo na soaqira na manetabu ma na Levite ara sanga mai tana sai ia:

ara 120 tana duli konina a Kohat, kolua a Uriel gaqira ida;

mara 220 tana duli konina a Merari, kolua a Asaia gaqira ida;

mara 130 tana duli konina a Gerson, kolua a Joel gaqira ida;

mara 200 tana duli konina a Elisapan, kolua a Semaia gaqira ida;

mara 80 tana duli konina a Hebron, kolua a Eliel gaqira ida;

mara 112 tana duli konina a Usiel, kolua a Aminadab gaqira ida.

¹¹ Ma David e soamaikaira na manetabu a Sadok ma Abiatar, kolutugira goto ono na Levite tugirani: a Uriel, ma Asaia, ma Joel, ma Semaia, ma Eliel ma Aminadab.

¹² Ma David e tsarivanigira na Levite, “Igamu nogo gaqira ida igira tana duli na Levite. E dou igamu migira sui goto gamui sasanga na Levite tavosi kamu lesomale gana ke gini ulagamui na adimaiana nina Bokisi na Taso na Taovia na God ni Israel tana nauna inau au vangarau manogativaninogoa.¹³ Ma na rongona igamu na Levite amu tau bâ kamu sanga na kalagaiana na Bokisi na Taso tana idana, te na Taovia nida God e kedegami igami tana rongona ami tau samasama dou vania vaga e ulagana kami nau.”

¹⁴ Mi muri, migira na manetabu ma na Levite ara vangarau dou segeniqira gana na kalagaimaiana nina Bokisi na Taso na Taovia God ni Israel.¹⁵ Migira na Levite ara kalagaiginia ruka na gai katsi tana kokoveqira, vaga nogo na Taovia e ketsalinogoa tana mangana a Moses.

¹⁶ Ma David e ketsaligira gaqira ida na Levite kara viligira goto kara visana na Levite kara linge ma kara gini sinagi niqira itai tatangi ma kara rekesia niqira tsetsê tana magemage.¹⁷⁻²¹ Me vaga ia, migira ara viligira na Levite girani kara rekesia niqira tsetsê: a Heman na dalena a Joel, ma Asap na dalena a Berekia ma na kamana a Joel, ma Etan na dalena a Kusaia tana duli konina a Merari. Mara viligira goto na Levite girani kara sangagira ma kara taia niqira itai tatangi e tangi tsepi: igira nogo a Sekaria, ma Jaasiel, ma Semiramot, ma Jehiel, ma Uni, ma Eliab, ma Maaseia ma Benaia. Mara viligira na Levite girani kara taia na itai tatangi e tangi maququ: a Matitia, ma Elipelehu, ma Mikneia, ma Asasia mi kaira na mane matali vale tabu, kaira a Obed Edom ma Jeiel.

²² Rongona aia Kenania e dona sosongo na linge ti ara vilia aia ke lia gaqira ida igira na alaala na Levite tana linge.²³⁻²⁴ Mara vilikaira a Berekia ma Elkana, kolukaira goto a Obed Edom ma Jehia kara tu matalia na Bokisi na Taso. Mara vilitugira goto na manetabu tugirani kara uvia na tavuli i matana na Bokisi na Taso: tugira nogo a Sebania, ma Josapat, ma Netanel, ma Amasai, ma Sekaria, ma Benaia ma Elieser.

Ara Adivanoa na Bokisi na Taso i Jerusalem

(2 Samuel 6:12-22)

²⁵ Mi tana, ma David migira na tinoni lokiloki tana Israel ma gaqira taovia na mane vaumate, ara vano sui tana magemage loki tana valena a Obed Edom kara ba adia na Bokisi na Taso.²⁶ Mara gini kodoputsa vitu na buluka mane me vitu na sipisipi, gana God ke sangaginigira na Levite kalina kara kalagaia na Bokisi na Taso.²⁷ Ma David e sagelia na polo vovosi laka, migira sui goto ara linge maia goto a Kenania gaqira ida, migira sui goto na Levite ara kalagaia na Bokisi na Taso, igira sui ara sagelia na polo sere laka. Ma David e sageligotoa kesa na epod.^{†28} Mi tana migira sui lakalaka na Israel ara tsarimurina na Bokisi na Taso vano i Jerusalem, mara gugu dato tana magemage, mara uvi tavuli, mara rekesia niqira tsetsê, mara taigotoa niqira itai tatangi.

²⁹ Mi kalina ara adisagea na Bokisi na Taso i laona na verabau ia, maia ko Mikal na dalena a Saul e totu i valena me morotsuna bâ tana ovaovana na bisi me morosia a David na taovia tsapakae e gagavai me tsipudato tana magemage, ma ko Mikal e parâ na muta na reiana.

16 Migira ara adia na Bokisi na Taso mara ba moloa tana sasana i laona na valepolo i tana aia David e vangarau manogativaninogoa. Mi muri, mara savorigira vania God na savori-kodokodo ma na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina.² Mi kalina a David e savorigira sui nogo na kodoputsa, maia e tû, me tabugira na tinoni tana asana na Taovia,³ me tuvaria na mutsa vanigira sui. Pipi na mane ma na daki ni Israel ara tango kesa sivona breidi, me kesa na paparina na velesina buluka kodokodo, me visana na vuana ueni makede.

⁴ Ma David e viligira visana na Levite kara totu sailagi i matana na Bokisi na Taso ma kara tau kuti na samasama vaniana na Taovia na God ni Israel, ma na soadouana ma na tsonikaeana.⁵ Me vilia a Asap ke lia gaqira ida, ma Sekaria gana sasanga. Mi tugira a Jeiel, ma Semiramot, ma Jehiel, ma Matitia, ma Eliab, ma Benaia, ma Obed Edom ma Jeiel kara tu taigira na itai tatangi. Ma nina aqo a Asap ke rekesia na tsetsê,⁶ mi kaira a Benaia ma Jahasiel na mane tabu kara ka uvi-

† “na epod” Aia e kesa na vatana na polo e sagelia na manetabu.

sailaginia na tavuli i matana na Bokisi na Taso. ⁷ Mi tana dani nogo ia ma David e mologinia a Asap migira gana sasanga na Levite tavosi kara tagaovia na linge na tsonikaeana na Taovia.

Na Linge na Tsonikaeana na Taovia

(Linge 105:1-15; 96:1-13; 106:1, 47-48)

⁸ Soadoua na Taovia, katevulagia gana loki tsapakae; tsarivanigira na puku tavosi sui na omea aia e naugira.

⁹ Linge na tsonikaeana na Taovia; katevulagigira na omea dou sui aia e naugira nogo.

¹⁰ !Ka gini mage loki igita tana rongona igita nina tinoni nogo aia!

¹¹ Igita ka ba laba i konina na Taovia rongona aia ke sangagita;

ma ka totu sailagi i matana.

¹²⁻¹³ Igamu na kukuana a Jakob aia nina maneaqo na Taovia,

migamu goto na kukuana a Israel na mane aia nogo God e vilia,

kamu padatugugira na valatsatasa loki God e aqosigira,

ma nina pedelaka aia e naua.

¹⁴ Na Taovia aia nogo nida God;

ma nina ketsa ara kalgira na tinoni sui tana barangengo popono.

¹⁵ Kamu laka na padaleana na vaitasogi God e naua kolugita,

maia e naua gana ke totu kalavata saviliu,

¹⁶ aia nogo na vaitasogi e naukolua a Abraham ma nina veke e nauvania a Isaak.

¹⁷ Na Taovia e naua kesa na vaitasogi kolua a Jakob, ma na vaitasogi ia sauba ke totu kalavata saviliu.

¹⁸ Maia e tsarivania, "Inau sauba kau sauvanigo na kao ni Kanaan,

maia sauba ke lia nimu tamani segeni."

¹⁹ Igira nina tinoni God e tsaurae lê na dangaqira, mara labavô i laona na kao ni Kanaan.

²⁰ Ara liu bamai moa tû kesa tana vera mara ba kesa tana vera tavosi,

me tû tana verana kesa na taovia tsapakae, mara bâ i konina kesa segeni.

²¹ Mi tana tagu popono ia, ma God e tau tamivania ke kesa ke bingi sekoligira;

maia e parovatavigira na taovia tsapakae me tsarivanigira,

²² "Kamu laka na sekoliaqira igira niqu tinoni inau au viligira;

ma kamu laka saikesa goto na peleaqira igira niqu propete."

²³ !Linge vania na Taovia igamu na momoru taligu!

Pipi dani kamu katevulagia laka aia nogo e maurisigita.

²⁴ Katevulagia gana loki tsapakae vanigira na puku sui pipi tana vera,

ma kamu turupatuna vanigira na toga sui na omea loki aia e naugira.

²⁵ Na Taovia e loki tsapakae, me ulagana sosongo nomoa igita ka tsonikaea;

aia nogo igita ka kukuni loki tania liusigira bâ na god tavosi sui.

²⁶ Ma niqira god igira na puku tavosi sui na nununa lê moa na gai ara katsua,

maia moa nida Taovia igita aia nogo e vusâ na baragata.

²⁷ Na Taovia e loki tsapakae me tangiloki na rongona; na susuligana aia ma na magemage e dangali poponoa nina Vale Tabu.

²⁸ Tsonikaea na Taovia igamu na toga sui tana barangengo,

tsonikaea gana loki tsapakae ma na susuligana.

²⁹ Soadatoa na asana tabu na Taovia;

adimaia nimui sausau ma kamu sage i laona nina Vale Tabu,

³⁰ migamu sui tana barangengo popono kamu gariri i matana aia.

Aia nogo e vaturikakaia na barangengo, me utu goto ke ratsu bamai.

³¹ !Kara ka magemage kaira na barangengo ma na masaoka!

Katevulagi vanigira na puku tavosi sui laka God aia segeni moa e taovia tsapakae.

³² Kara viri leleo takuti na tasi loki me pipi sui lakalaka na omea ara mauri i laona;

ma kara magemage igira na uta ma na omea sui i laogira.

³³ Migira sui goto na gai i laona na legai atsi kara gudato tana magemage i matana na Taovia, kalina aia ke mai na tagaoviana na barangengo.

³⁴ Soadoua na Taovia rongona aia segeni e dou sosongo;

ma nina galuve e totu saviliu.

³⁵ Kamu tsarivania, "God nimami vagamauri, ko maurisigami,

ko adisaigami mo ko adivisugami tania na totu i laogira na puku tavosi,

rongona kami gini soadougo,

ma kami tsonikea na asamu tabu."

³⁶ !Tsonikaea na Taovia na God ni Israel!

!Tsonikaea kalina nogo ia mi tana dani ma na dani!

Mi tana migira na toga sui ni Israel ara tsaria, "Amen" mara tsonikaea na Taovia.

Na Samasama i Jerusalem mi Gibeon

³⁷ Ma David e moloa a Asap kolugira gana sasanga igira na Levite tavosi kara ida kalavata tana aqona na samasama ara naua pipi dani i Jerusalem tana nauana i tana e totu na Bokisi na Taso. ³⁸ Me mologotoa a Obed Edom na dalena a Jedutun kolugira ara ono sangavulu alu na mane tana nina duli segeni nogo ia kara sangagira. Mi kaira a Hosa ma Obed Edom ara ka tagaovia na aqona na mataliaqira na matsapakapu.

³⁹ Maia Sadok na manetabu kolugira gana sasanga na manetabu tavosi ara totu moa i Gibeon, mara tagaovia na aqona na samasama vania na Taovia tana nauna na mani samasama i tana nogo. ⁴⁰ Me pipi tana matsaraka ma na ngulavi niqira aqo nogo igira kara kodogira na savori-kodokodo i kelana na belatabu, taoninogoa na omea ara marea tana papi na Ketsa aia na Taovia e sauvanigira na Israel. ⁴¹ Mi kaira a Heman ma Jedutun ara ka totu kolugira goto i tana, kolugira goto visana ara viligira nogo gana kara lingena na tsonikaeana na Taovia rongona nina galuve vo oli.

⁴² Mi kaira nogo a Heman ma Jedutun ara ka tagaovigira igira ara uvi tavuli migira ara rekesi tsetsê, migira sui goto na omea tatangi tavosi ara gini sinagi kalina ara lingena na tsonikaeana God. Migira na mane tana duli konina a Jedutun igira nogo ara tagaovia na aqona na mataliaqira na matsapakapu.

⁴³ Me sui ia, migira sui ara visutugua i veraqira, maia David goto e vano i valena me ba totu kolugira nina tamadale.

Nina Goko a Natan Vania a David

(2 Samuel 7:1-17)

17 Me kesa dani kalina a David na taovia tsapakae e vasini moa totuvia na valena vaolu, e molo-goko vania a Natan na propete ke mai laba i konina me tsarivania, "Iko reia, inau au totuvia na vale dou ara aqosiginia na gai na sida, ma nina Bokisi na Taso God e totu moa i laona kesa na valepolo lê!"

² Ma Natan e tsarivania a David, "Ko bâ mo ko naua moa na omea o padâ i tobamu, rongona God nogo e totu kolugo."

³ Bâ, mi tana bongi nogo ia, ma God e gokovania a Natan me tsaria, ⁴ "Ko bâ, mo ko tsarivania a David niq maneaqo, laka inau na Taovia au tsarivania, 'E tau igoe ko logovaniau na valequ i tana kau totu inau. ⁵ E tû tana tagu inau au laumaurisigira na tinoni ni Israel tania i Ejipt me tsaumai i dani eni, minau au tau nogo totu i laona sa valetabu dou, au totu moa i laona na valepolo lê, mau dulikolugira pipi tana nauna igira ara vano. ⁶ Me pipi tana nauna inau au vano kolugira na tinoni ni Israel, minau au tau goto vati veisua ke kesa vidaqira na ida igira inau nogo au viligira, laka na

rongona gua ti igira ara tau vati logovaniau moa sa valetabu kara aqosiginia na gai na sida.'

⁷ "Me vaga ia, migoe ko ba tsarivania a David niq maneaqo laka inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au tsarivania, 'Inau nogo au adiligigo igoe tania nimu aqo na reitutugu sipi i laona na poina, mau molokaego ko tagaovigira niq tinoni ni Israel. ⁸ Minau au totu kolugo igoe pipi sui tana nauna i tana o liu, mau tulusigira pipi sui gamu gala kalina igoe o maimai moa i sautu. Me sauba inau kau naua me ke tangiloki bâ na rongomu liusigira na taovia loki sui tana barangengo. ⁹⁻¹⁰ Mau vilinogoa na nauna i tana kara totu igira niq tinoni ni Israel, me sauba kara totu kalavata i tana, me ke tau goto tangomana ke kesa ke bingi sekoligira, me utu goto kara maiginigira igira na tinoni vanga tangopeke seko vaga ara naua i sau. Inau au vekevanigo laka sauba kau tulusigira sui gamu gala ma kau sauvanigo kara danga na kukuamu. ¹¹ Mi kalina ko mate igoe ma kara qilugo kolugira na mu-muamu, minau sauba kau molokaea kesa na dalemu segeni nogo igoe ke lia na taovia tsapakae, me sauba kau vaturikakaia na verana. ¹² Maia nogoria sauba ke logovaniau kesa niq valetabu, minau sauba kau naua ma nina puku taovia tsapakae sauba ke totu saviliu na dani ma na dani. ¹³⁻¹⁴ Inau sauba kau lia na tamana, maia sauba ke lia na dalequ. Me utu goto kau mololea na galuveana aia, vaga au nauvania a Saul, aia inau au molotsunâ rongona igoe ko lia na taovia tsapakae. Minau sauba kau moloa ke tagaovigira sailagi niq tinoni ma na veraqu. Ma nina puku taovia sauba e utu goto ke sui.' "

¹⁵ Ma Natan e turupatuna vania a David pipi sui lakalaka na omea aia God e katevulagi vania.

A David e Soadoua God

(2 Samuel 7:18-29)

¹⁶ Mi tana ma David na taovia tsapakae e tû me ba sage i laona na Valepolo i tana e totu na Taovia, me totupuka i lao me nonginongi vaga iani, "Taovia God e tau saikesa ulagaqu inau migira niq tamadale na omea igoe o naunogoa vania. ¹⁷ Mi kalina ia, migoe o naugira danga bâ goto na omea; mo naugotoa na veke kalgira na kukuqu i laona ke danga na ngalitu-pa ke mai. Migoe Taovia God, o goko vania vaga moa ti inau na tinoni loki sosongo. ¹⁸ !Ma nagua goto tangomana kau tsarivanigo! Igoe o donadouginau nogo inau nimu maneaqo, migoe o padalokiau nomoa. ¹⁹ Igoe nogo o kilia mo tamia na nauvaniaqu na omea sui girani, mo tsarivulagi vania laka sauba ke koegua gaqu loki tsapakae tana tagu ke mai i muri. ²⁰ Taovia, e tagara goto ke kesa ke atsa kolugo igoe; migami ami dona sailagi nogo laka igoe segeni moa o God. ²¹ Me tagara goto ke kesa na puku tavosi i lao eni ke atsa kolua na Israel, aia nogo igoe o laumaurisia tania na

totu tseka, mo naua migira ara lia nimu tinoni segeni nogo igoe. Me gini tangiloki gamu rongo tana barangengo popono rongona na omea loki ma na omea ganataga sui igoe o naunogoa vanigira. Igoe o laumaurisigira nimu tinoni tania i Ejipt, mo tsialigigira na puku tavosi sui kalina igira nimu tinoni ara maimai moa i sautu. ²² Migoe nogo o viligira na Israel kara lia sailagi nimu tinoni segeni, migoe Taovia o lia nogo niqira God.

²³ “Mi kalina ia Taovia God, ko manali sailaginia na veke igoe o naua tana rongoku inau migira na kukuaqu, mo ko naugira na omea sui igoe o tsarinogoa laka sauba ko naua. ²⁴ Me sauba ke tangiloki na rongomu, migira na tinoni kara tsari sailaginia, ‘Na Taovia Susuliga Sosongo aia nogo e God kaputia na Israel popono.’ Me sauba ko naua ma niqu puku taovia tsapakae ke totukakai na dani ma na dani. ²⁵ Inau au gini malagai na nonginongi vanigo vaga iani igoe niqu God, rongona igoe nogo o saulabatigira vaniau inau nimu maneaqo na omea sui girani, mo tsarinogoa vaniau laka sauba ko naua migira na kukuaqu sauba kara tangolidatoa babâ na aqo taovia tsapakae. ²⁶ Igoe Taovia o God, migoe nogo o vekevaniau na omea dou sosongo vaga girani. ²⁷ Minau au nongigo igoe ko vangalaka vanigira na kukuaqu gana kara gini tudou sailagi i matamu igoe. Eo Taovia, igoe o vangalaka nogo vanigira, ma nimu vangalaka sauba ke totu sailagi i koniqira na dani ma na dani.”

Gana Tangomana a David Tana Vailabu

(2 Samuel 8:1-18)

18 Me kesa tana tagu i muri, ma David e baginigira tugua na Pilistia me tuliusigira. Me tangolia niqira verabau ni Gat migira sui goto na vera tetelo ara totu polipolia. ² Maia e tuliusigira goto na Moab, mara totu i vavana nina tagao mara tsonitakesi vania.

³ Mi muri, ma David e baginia a Hadadeser na taovia tsapakae ni Soba tana Siria, varangisia na butona kao ni Hamat, rongona tana tagu ia a Hadadeser e ngaoa laka ke tangolia na butona kao popono e totu ligisana na uluna na Kô Euprates. ⁴ Ma David e ba laugira kesa na toga nina terê, me tangoligira vitu toga na mane sage tana ose, mara rukapatu toga na mane vaumate ara liu lê i lao. Maia e tangolivisugira na ose vaga e tugua moa kara raqagira kesa sangatu na terê, me logusigira sui na ose tavosi.

⁵ Mi kalina igira na Siria ni Damaskus ara molovanoa kesa na alaala na mane vaumate kara ba sangâ a Hadadeser na taovia tsapakae, maia David e baginigira goto me labumatesigira ara rukapatu ruka toga na mane. ⁶ Mi muri, maia e mologira nina mane vaumate kara totu babâ i laona niqira butona kao popono igira na Siria, migira goto na Siria ara totu i vavana nina tagao a David mara tsonitakesi vania. Na Taovia nogo

e naua maia David e gini susuliga na tuliusiaqira gana gala pipi moa tana nauna. ⁷ Ma David e laugira sui na tako qolumila ara kalagaia igira nina mane sasanga a Hadadeser me adivanogira i Jerusalem. ⁸ Me adigotoa danga na tapalamila i Tibhat mi Kun, kaira ruka na verabau aia nogo a Hadadeser e tagaovi kaputikaira. Mi muri kalina e taovia tsapakae a Solomon maia e gini aqo na tapalamila girani na aqosiginiana na taqi, migira na tuguru loki, ma na vangana tapalamila na Vale Tabu.

⁹ Mi kalina a Toi na taovia tsapakae ni Hamat e rongomia laka a David e tuliusinogoa nina alaala popono na mane vaumate a Hadadeser, ¹⁰ maia e tû me molovanoa a Joram na dalena ke ba reia a David na taovia tsapakae me ke tsonikaea tana rongona aia e tulusia a Hadadeser, rongona kaira nogo a Hadadeser ma Toi ara ka vaigalagi mara ka vailabugi danga nogo kalina. Ma Joram e adimai vania a David ngiti vangalaka danga na omea ara aqosiginia na qolumila, ma na siliva, ma na tapalamila. ¹¹ Ma David na taovia tsapakae e adigira me balogira sui vania na Taovia, kolugira goto na siliva ma na qolumila aia e laugira tana veraqira na puku tavosi aia e tangoligira sui nogo: i Edom, mi Moab, mi Amon, mi Pilistia mi Amalek.

¹² Ma Abisai, aia na dalena ko Seruia, e tuliusigira na Edom tana Qou ni Solo me labumatesigira sangavulu alu toga na vidaqira. ¹³ Maia e mologira nina mane vaumate kara totu babâ i laona na Edom popono, migira na tinoni ni tana ara totu i vavana nina tagao a David. Na Taovia nogo e naua maia David e gini susuliga na tuliusiaqira gana gala pipi moa tana nauna.

¹⁴ Ma David e tagaovi kaputia na Israel popono, me tovoa pipi kalina ke pedegoto me ke pedeatsa vanigira nina tinoni. ¹⁵ Maia Joab na kulana a Abisai e taovia tagao vanigira na mane vaumate; ma Jehosapat na dalena a Ahilud e reitutugugira na papi tana ara maretsunagira pipi sui na omea ara laba; ¹⁶ mi kaira a Sadok na dalena a Ahitub ma Ahimelek na dalena a Abiatar ara ka manetabu; ma Seraia aia nogo na mane mamare tana valena na taovia tsapakae; ¹⁷ ma Benaia na dalena a Jehoiada e taovia vanigira nina mane matali segeni a David, migira na dalena segeni nogo a David na taovia tsapakae ara ka tangolia na aqo loki i vavana na tamaqira.

A David e Tuliusigira na Amon ma na Siria

(2 Samuel 10:1-19)

19 Me kesa tana tagu i muri, ma Nahas na taovia tsapakae ni Amon e mate, maia Hanun na dalena e lia na taovia tsapakae. ² Ma David e tsaria, “Niqu aqo nomoa inau kau sauvulagia niq tobalaka vania a Hanun, vaga nogo a Nahas na tamana e nauvaniau.” Mi tana, ma David e molovanogira visana nina mane adigoko kara ba i konina a Hanun, ma kara tsarivanja

laka aia David e gini melu na rongomiana na mateana na tamana.

Mi kalina ara ba tsau i Amon mara ba laba i konina a Hanun na taovia tsapakae, ³ migira na tinoni lokiloki ni Amon ara tû mara tsarivania niqira taovia tsapakae, “?Laka o padâ igoe tana rongona nomoa a David e padalokia na tamamu, te aia e molomaigira na mane girani kara mai tsarivanigo laka a David e gini melu na rongomiana na mateana na tamamu? !Tagara saikesa! !Aia e molomaigira ieni gana kara togavia nida kao popono, mi muri ti aia ke mai me ke tangolia!”

⁴ Mi tana, ma Hanun e tangoligira nina mane adigoko a David, me tsaraligia na ngolaqira, me put-sikutia na poloqira sagesage gana ngongo na bun-guqira, mi muri maia e molovisugira. ⁵ Migira ara gini vangamâ loki sosongo na visutugua i vera. Mi kalina a David e rongomia e laba na omea vaga ia, maia e mologoko bâ vanigira kara ba totu moa i Jeriko, ma kara laka goto na laba visumaitugua i vera poi tsau kalina ke tû tugua na ngolaqira.

⁶ Mi kalina igira na Amon ara reigadovia laka igira nogo ara tsukia te a David e lia gaqira gala, ma Hanun na taovia tsapakae e tû kolugira nina tinoni, mara saua e tolu sangavulu vati na kilo na siliva gana na voli terê migira na mane sage tana terê i koniqira na Mesopotamia i Longa, mi tana veraqira goto igira na Siria i Maaka mi Soba. ⁷ Migira na tolu sangavulu ruka toga na terê kolugira goto nina mane vaumate na taovia tsapakae ni Maaka ara mai mara tototu varangisia i Medeba. Migira sui goto na Amon ara mai talu tana niqira verabau sui mara vangarau matena na vailabu.

⁸ Mi kalina a David e rongomia e laba na omea vaga ia, maia e tû me molovanoa a Joab migira na alaala popono nina mane vaumate kara baginigira. ⁹ Migira na Amon ara ala tsunamai mara ba tû tana sasaqira babâ tana matana vera ni Raba niqira verabau pukuga, migira na taovia tsapakae tavosi ara mai gana na sangaaqira ara ba totu goto tana sasaqira tana kao mangasâ.

¹⁰ Mi kalina a Joab e reigadovia laka igira na gala sauba kara maiginia i nago mi tabana i muri goto, te aia e tû me viligira igira na mane vaumate susuliga bâ ni Israel, me mologira tana sasaqira babâ kara tû aro bâ i koniqira na Siria. ¹¹ Maia e mologira nina mane vaumate tavosi i vavana nina tagao a Abisai na kulana, maia e mologira kara tû aro bâ i koniqira na Amon. ¹² Maia Joab e tsarivania a Abisai, “Ti vaga ko reigira na Siria kara tuliusiau inau, migoe ko mai mo ko sangaau inau, ma ti vaga igira na Amon kara tuliusigo igoe, minau sauba kau bâ ma kau sangago igoe. ¹³ !Ko susuliga mo ko malagai! Ida kaita ma ka ba vailabu susuliga mateqira ka nida tinoni, me vanigira goto ni-

na verabau nida God. Me ke laba na omea vaga e kilia na Taovia.”

¹⁴ Maia Joab migira nina mane ara babâ moa i sautu laka kara baginigira na Siria, migira na Siria ara pilovisu mara tsogo lê. ¹⁵ Mi kalina igira na Amon ara reigira na Siria ara viri tsogovisu lê vaga ia, migira ara tû mara tsogo tanigotoa a Abisai mara visubatugua tana niqira verabau. Mi muri ma Joab e visutugua i Jerusalem.

¹⁶ Mi kalina igira na Siria ara reigadovia laka na Israel ara tuliusigira nogo, mi tana migira ara soamaigira na mane vaumate ni Siria tana Kô Euprates tabana i longga, mara mologira kara totu i vavana nina tagao a Sobak, aia na taovia tagao vanigira nina alaala na mane vaumate a Hadadeser na taovia tsapakae ni Soba. ¹⁷ Mi kalina a David e rongomi vaganana ia, maia e tû, me soasaigira sui na alaala na mane vaumate ni Israel, mara savu i tabana na Kô Jordan, maia e mologira kara tû tana sasaqira babâ ma kara tû aro bâ i koniqira na Siria. Mi tana e tuturiga na vailabu, ¹⁸ migira na Israel ara takuvi visugira na alaala na mane vaumate ni Siria. Ma David kolugira nina mane vaumate ara labumatesigira ara vitu toga na mane adi terê ni Siria mara vati sangavulu toga na mane vaumate ara liu lê i lao. Mara labumatesigotoa a Sobak niqira taovia tagao na mane vaumate ni Siria. ¹⁹ Mi kalina igira na taovia tsapakae ara totu i vavana nina tagao a Hadadeser ara reigadovia laka igira na Israel ara tuliusigira nogo, migira ara tû mara mololea a Hadadeser, mara aqosia na goto kolua a David, mara ba totu i vavana nina tagao aia. Me tû tana tagu ia, migira na Siria ara tau saikesa ngaoa na sangaaqira goto igira na Amon.

A David e Tangolia na Vera ni Raba

(2 Samuel 12:26-31)

20 Mi kalina e sui nogo na tagu na bisi me tuturiga papara, tana tagu vaga nogo ia i laona na ngalitunga, igira na taovia tsapakae ara lavu na vano tana vailabu, maia Joab e aligiri me raqâ nina alaala na mane vaumate mara ba liuvia na kao ni Amon; maia David e totuvisu moa i Jerusalem. Migira ara ba totupolia na verabau ni Raba, mara bokia, mara toroutsani saikesalia. ² Mi kalina a David e ba laba i tana maia e adiligia na kepi qolumila e totu i lovana na titinoni na a Molek niqira god na Amon, ma na mamavana ia e gana ngongo tolu sangavulu vati na kilo. Mi tana kepi taovia ia e totu kesa na vatu e loki matena, maia David e adia me molo bâ tana nina kepi taovia segeni. Me adigira goto danga sosongo na omea ara lautania na verabau ia. ³ Maia e adigira goto na tinonina na verabau ia, me mologira kara aqovana tana soa, ma na tapala na pilokao ma na rarati. Maia e nauvanigira vaga goto igira na tinonina na vera tavosi sui tana Amon. Mi muri, maia migira nina mane ara visutugua i Jerusalem.

Na Vailabugi Koluqaqira na Mumu ni Pilistia

(2 Samuel 21:15-22)

⁴ Mi muri bâ, me taratsi kesa goto na vailabu koluqaqira na Pilistia i Geser. Mi tana ma Sibekai ni Husa e labumatesia kesa na mumû a Sipai na soana, mara gini pukavisu lê igira Pilistia.

⁵ Me tau oka me labatugua kesa na vailabugi loki koluqaqira na Pilistia, mi tana vailabu ia maia Elhanan na dalena a Jair e labumatesia a Lami na kulana a Goliath na mumû ni Gat, ma nina bao aia e varangi ke labuvati na matoluna.

⁶ Mi muri mai, me kesa segeni goto na vailabugi e taratasi i Gat, mi tana e laba goto kesa na mumû aia e tamani e ono na kakauna tana ruka limana, mara ono goto tana kaira sui ruka tuana. Aia nogo na kukuqaqira na mumû ni sau oka nogo. ⁷ Aia e tsagira na Israel, me tû a Jonatan aia na dalena a Sama na kulana a David me ba labumatesia.

⁸ Mi tugirani tolu na mumû tugirani, ara tu mate i lima qira a David migira nina mane vaumate, mi tugira sui na kukuqaqira na mumû ni Gat.

A David e Naua na Tsoko Tinoni

(2 Samuel 24:1-25)

21 Maia Satan e ngaoa ke alomaia na rota vanigira na tinoni ni Israel, te aia e tû me moloa i tobana a David na padangao sosongoliana na tsokoana na dangaqira na tinoni popono tana Israel. ² Ma David e tû me ketsalia a Joab migira nina mane sasanga me tsarivanigira: "Kamu liu tana Israel popono, ke tû kesa tabana tana nida butona momoru igita me ke tsau bâ i tana e vosa, ma kamu tsokogira sui na tinoni. Minau au ngaoa kau donaginia ke visa vaga na dangaqira."

³ Ma Joab e tsarivania a David, "Aia na Taovia ke naua migira na tinoni ni Israel kara pabo kesa sangatu kalina liusia bâ na dangana vaga ara totu nogo kalina eni! Taovia, igira sui na tinoni girani nimu maneaqo nogo igoe. ?Ma na rongona gua goto ti igoe o ngaoa na nauana na omea vaga iani? ?Matena gua o ngaoa ko tsukia ma kara gini sasi na tinoni sui tana Israel?"

⁴ Maia na taovia tsapakae e tau rorongong me ketsalia nomoa a Joab ke naua na omea aia e raiginia ke naua. Ma Joab e aligiri me liuvi poponoa na kao ni Israel, mi muri maia e visutugua i Jerusalem. ⁵ Me ba laba i konina a David na taovia tsapakae me tsarivulagi vania na dangaqira popono na mane e tugugira nogo kara sangâ tana vailabu: ara totu 1,100,000 tana Israel, mara 470,000 tana Juda. ⁶ Me rongona a Joab e tau nogo reingaoa na ketsa na taovia tsapakae e molovania, te aia e tau goto tsokoa na dangaqira na mane ara totu tana puku ka koniqira a Levi ma Benjamin.

⁷ Ma God e reisavi sosongolia na omea vaga ia, te aia e tû me kedegira na Israel. ⁸ Ma David e tsarivania God, "Inau nogo au tsukia kesa na sasi loki sosongo tana nauana na omea iani! Kiki Taovia, inau au naua kesa na omea bubulega sosongo, mau nongigo ko padalea moa niqû sasi."

⁹ Mi muri, maia na Taovia e tsarivania a Gad aia nina propete a David, ¹⁰ "Ko bâ mo ko tsarivania a David laka inau au molovania ara tu tolu na omea, maia ke vilia ke kesa i tu laoqira. Minau sauba kau nauvania na omea aia nogo e vilia."

¹¹ Ma Gad e bâ i konina a David, me tsarivulagi vania na goko vaga na Taovia e tsarinogoa me veisuâ, "Nagua o ngaoa? ¹² ?Ke tolu na ngalitupa ke liu na uvirau i laona nimu butona kao? ?Se i laona ke tolu na vula popono ko tsogo tanigira gamu gala? ?Se i laona ke tolu na dani popono na Taovia ke labuginigo nina isi, me ke moloa na lobogu seko ke liuvia na veramu, me ke gini aqo nina angelo na moloana na mate i laona na vera popono ni Israel? Bâ, mi kalina ia ko tsarivania na omea gua o ngaoa inau kau ba tsarivania na Taovia."

¹³ Ma David e tsarivania a Gad, "Inau e ponopala saikesa tobaqu! Mau tau moa ngaoa igira na tinoni lê kara kedeadu. Molovania moa na Taovia aia segeni nogo ke kedeadu, rongona aia moa e dona sosongo na galuve."

¹⁴ Mi tana maia na Taovia e moloa kesa na lobogu loki seko sosongo ke gadovigira na tinoni ni Israel, mara vitu sangavulu toga na tinoni ara gini mate. ¹⁵ Mi muri, ma na Taovia e molovania kesa na angelo laka ke bâ toroutsani saikesalia na Jerusalem, maia e pilotoba tugua me tsarivania nina angelo, "Ko laka! !E tugunogoa!" Mi tana tagu ia, ma na angelo e tutû i ligisana nina nauna na mani labududusi uiti a Arauna aia na Jebus.

¹⁶ Ma David e morodato me reia na angelo e tutû i ka levugaqira na baragata ma na barangengo, me tangelia kesa na isi na limana, me vangaraua na toroutsani ana na Jerusalem. Mi tana ma David, migira sui lakalaka goto na tinoni lokiloki, ara sagelia na polo baubau papadana laka ara padasavia niqira sasi, mara tao tsu-poru, ma na mataqira e pelea na kao. ¹⁷ Ma David e nonginongi me tsaria, "God, inau nogo au tsukia na sasi iani. Inau nogo au ketsaligira kara liu na tsoko tinoni. ?Ma na tinoni girani na omea seko gua ara naua igira? Taovia niqû God, ko kedeadu moa inau migira goto niqû tamadale, mo ko gaekikia moa na mauriqira nimu tinoni."

¹⁸ Maia nina angelo na Taovia e tsarivania a Gad ke bâ me ke ketsalia a David ke ba logoa kesa na belatabu vania na Taovia tana nina nauna na mani labududusi uiti a Arauna. ¹⁹ Ma David e rongomangana na Taovia me muria nina ketsa me vano, vaga

nogo a Gad e tsarivania. ²⁰ Mi tana dani ia maia Arauna mi tugira vati na dalena ara tu labududusi uiti tana niqira nauna na mani labududusi uiti, mi kalina ara tu reia na angelo ia, mi tugira na dalena ara tû mara tu tsogopoi. ²¹ Mi kalina tsotsodo a Arauna e reia a David na taovia tsapakae e mamai varangi nogo, maia e mololea na nauna na mani labududusi uiti, me ba tao tsuporu, ma na matana e pelea na kao. ²² Ma David e tsarivania, “Ko tsabiri vaniau nimu nauna na mani labududusi uiti, rongona inau kau logoa i tana kesa na belatabu vania na Taovia, gana ke utusiginia na lobogu seko loki ia. Minau sauba kau sauvanigo na matena popono.”

²³ Ma Arauna e tsarivania, “Taovia ko adia moa, mo ko nauginia moa na omea igoe o padavania. Migirani nogo na buluka gana ko gini savori-kodoputsa i kelana na belatabu, mo ko adigotoa na pava gana na labududusi uiti girani ma kara lia nimu lake, ma na uiti iani gana na savori vaniana na Taovia. Inau au sau lê vanigo na omea sui lakalaka girani.”

²⁴ Maia na taovia tsapakae e tsaria, “Tagara, niq aqo nomoa inau kau sauvanigo na matena popono. Inau e utu vaniau kau sauvania na Taovia na omea igoe o tamanina mau tau voligira inau.” ²⁵ Maia e sauvania a Arauna ono sangatu na tavina na qolumila na matena nina nauna gana na labududusi uiti. ²⁶ Maia e logoa kesa na belatabu i tana vania na Taovia, me savorigira na savori-kodokodo ma na savori tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. Maia David e nonginongi, ma na Taovia e rongomia nina nonginongi, me molotsunamai na lake talu i gotu ke ganisuigira na savori-kodokodo ara totu i kelana na belatabu.

²⁷ Ma na Taovia e tsarivania na angelo ke molovisua nina isi tana lapana, maia na angelo e rongomangana. ²⁸ Ma David e reigadovia tana omea vaga ia e laba, laka na Taovia e rongomia nina nonginongi, me tû tana tagu ia, maia e savorigira na savori-kodoputsa i kelana na belatabu tana nina nauna na mani dudusi uiti a Arauna. ²⁹ Ma na Valepolo i tana e totu na Taovia aia nogo a Moses e aqosia tana kaomate, ma na belatabu i tana ara kodogira na savori-kodokodo ara ka tototu moa tana nauna na mani samasama i Gibeon tana tagu ia; ³⁰ ma David e utuvania ke bâ i tana me ke lavegoko i konina God rongona e mataguni sosongolia na isi e totu i konina nina angelo na Taovia.

22 Me vaga ia ma David e tsaria, “Tana nauna nogo ieni sauba ke totu nina Valetabu na Taovia God. Mieni goto nogo sauba ke totu na belatabu i tana igira na tinoni ni Israel kara savorigira na savori-kodokodo.”

Na Aqona na Vangarau Logo Vale Tabu

² Aia David na taovia tsapakae e moloketsa vanigira sui lakalaka igira na tinonina na veratavosi ara totu tana kao ni Israel kara saisui i matana, maia e moloaço vanigira. Mara visana vidaqira ara vangarau-gira na vatu gana na logo Vale Tabu. ³ Maia e sauvanigira na tsupu loki na tapala laka agana kara aqosiginigira na nila ma na omea na tangolisaiginiana na matsapa gai, ma na dangana sosongo na tapalamila e tau tangomana kesa ke donaginia e koegua gana mamava. ⁴ Maia e gotosigokona kolugira na tinoni ni Tire mi Sidon kara adimai vania ke danga na kubuna na gai na sida. ⁵ Maia David e pada vaganana iani, “Na Vale Tabu aia a Solomon na dalequ sauba ke logoa, nina aqo ke rereidou sosongo bâ ma kara padalokia igira sui tana barangengo popono. Maia Solomon na mane vaolu sosongo moa, me tau vati dona dou na aqo, me vaga ia minau nogo kau vangarau manogativania na omea sui.” Mi tana, maia David e tû, me vangarau manogativigira danga na vangana na mani logoana na Vale Tabu idavia na mateana.

⁶ Maia e soamaia a Solomon na dalena ke mailaba i matana, me ketsalia ke logoa kesa na valetabu vania na Taovia na God ni Israel. ⁷ Ma David e tsarivania, “Dalequ goe, inau au ngao sosongolia laka kau logoa kesa na valetabu tana tsonikaeana na Taovia niq God. ⁸ Maia na Taovia e goko vaniau nogo me tsaria. Igoe o matesigira danga sosongo na tinoni, mo sanga vailabu i laoqira danga goto na vailabu loki. Mi tana rongona nogo na labumate danga igoe o naugira, ti inau na Taovia au tau tamivanigo igoe ko logo valetabu vaniau. ⁹ Minau sauba kau sauvanigo kesa na dalemu mane, maia sauba ke tagao tana rago laka, rongona inau sauba kau sauvania na rago kolugira sui gana gala. Maia sauba ko soaginia a Solomon, † rongona tana taguna nina aqotagao aia, inau sauba kau saua na rago vanigira na tinoni ni Israel ma kara toturavi dou. ¹⁰ Maia nogo sauba ke logovaniua kesa niq valetabu. Maia sauba ke lia na dalequ, minau sauba kau lia na tamana. Ma nina pukutaovia sauba ke adidato sailaginia na aqotagao tana Israel.”

¹¹ Maia David e goko babâ vania a Solomon me tsaria, “Mi kalina ia, dalequ igoe, na Taovia nimu God ke totu kolugo, maia ke manalivanigo nina veke e naua laka aia ke sangago mo ko gini tangomana na logoana kesa na valetabu vania. ¹² Maia na Taovia nimu God ke sauvanigo na papadagado ma na sasaga loki gana ko gini tagaovidoua na Israel muritaoninogoa nina Ketsa. ¹³ Me ti vaga igoe ko muridougira sui lakalaka pipi nina ketsa ma nina vali aia na Taovia e

† Na soa Solomon e talu tana goko Hibiru ‘Salom,’ ma na rongona na goko ia ‘na rago ma na totu raviravi dou.’

sauvaninogoa a Moses laka kara muria igira na Israel, migoe sauba ko tangomana. Ko padakuti matena mo ko norua na Taovia, mo ko laka goto na tamivaniana sa omea ke molo matagu vanigo. ¹⁴ Tana niqo aqo loki segeni nogo inau, au vangarau manogatigira sui nogo e liusia e 3,400 tani na mamavana na qolumila, me liusigotoa 34,000 tani na siliva gana na gini aqo tana logo Vale Tabu. Me totu manoga goto na dangana na tapalamila ma na tapala laka e utu na tsokoraeaqira. Mau molo manogatigira nogo na gai ma na vatu, me kilia igoe ko lave papabona goto ke danga bâ. ¹⁵ Migoe o tamanigira nogo ara danga sosongo nimu tinoni aqo. Ara totu danga dou igira kara aqo tana katsuvatu, mi tana molopapi vatu mi tana gini aqo kamoda, mara danga sosongo goto na mane ara sasaga sosongo tana gini aqosi omea levolevo ¹⁶ na qolumila, ma na siliva, ma na tapalamila ma na tapala laka. Bâ, mi kalina ia igoe ko tuturiga na aqo, maia na Taovia ke totu kolugo.”

¹⁷ Ma David e moloketsa vanigira sui na tinoni lokiloki tana Israel kara sangâ a Solomon tana aqo iani.

¹⁸ Me tsarivanigira, “Na Taovia nimui God aia e totu sailagi kolugamu, me saunogoa vanigamu na rago tana pipi sui nimui tabana. Aia e tamivaniau mau gini tangomana na sugutiaqira sui na tinoni ara totuvia na kao iani, mi kalina eni igira ara totu i vavana nimui tagao igamu ma nina tagaogotoa na Taovia. ¹⁹ Bâ, mi kalina ia kamu bâ ma kamu aqovania na Taovia nimui God tana tobamui popono mi tana tidaomui popono. Kamu tuturiga na logoana na Vale Tabu gana kamu molosagea i laona nina Bokisi na Taso na Taovia, migira sui goto na omea tabu ara gini aqo tana samasama vaniana.”

23 Mi kalina a David e tuqatuqa sosongo nogo, maia e molokaea a Solomon na dalena ke lia na taovia tsapakae tana Israel.

Niqira Aqo Igira na Levite

² Ma David na taovia tsapakae e soasaigira sui lakalaka na tinoni lokiloki tana Israel migira sui goto na manetabu ma na Levite. ³ Maia e tsokogira sui na Levite tû tana tolu sangavulu na ngalitupaqira me bâ. Ma na dangaqira igira sui kolu e tsaulia tolu sangavulu alu na toga. ⁴ Mi muri ma David e viligira rukapatu vati toga vidaqira kara tagaovia na aqona na Vale Tabu, mara ono toga kara reitutugugira na papi tana ara maretsunagira pipi na omea ara laba, ma kara pedegotolia niqira vaiganigi na tinoni, ⁵ mara vati na toga niqira aqo kara mataligira na matsapakapu, mara vati goto na toga niqira aqo kara tsonikaea na Taovia ginia na taiana niqira omea tatangi aia nogo na taovia tsapakae e sauvanigira agana nogo na tsonikaeginiana na Taovia.

⁶ Ma David e votagira na Levite i laona e tolu na alaala taoninogoa niqira duli: igira nogo na duli tû koniqira a Gerson, ma Kohat ma Merari.

⁷ Ma Gerson e tamanikaira ruka na dalena mane: kaira nogo a Ladan ma Simei. ⁸ A Ladan e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Jehiel, ma Setam, ma Joel, ⁹ tugira nogo na ida tana duli konina a Ladan. A Simei e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Selomot, ma Hasiel ma Haran. ¹⁰⁻¹¹ Ma Simei e tamanitugira vati na dalena mane: e ida a Jahat, me tsari a Sina, me tsari a Jeus, me tsari a Beria. Mi kaira a Jeus ma Beria ara ka tau tamanina danga ka kukuaqira, me vaga ia mara tsokosaikaira vaga ti kaira kesa moa na duli.

¹² A Kohat e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Amram, ma Isar, ma Hebron, ma Usiel. ¹³ Ma Amram na idana dalena, aia nogo ka tamaqira a Aaron ma Moses. Ma Aaron migira na kukuana igira nogo God e balogira gana kara reitutugugira sailagi pipi sui na omea tabu, ma kara kodoa na bulunagai uruuru tana tagu na samasama vaniana na Taovia, ma kara aqo vania ma kara tabugira na tinoni tana asana nogo aia. ¹⁴ Mi kaira na dalena mane a Moses aia nina maneaqo God, ara tsokosaikaira kolugira na Levite.

¹⁵ A Moses e tamanikaira ruka na dalena mane, kaira nogo a Gersom ma Elieser. ¹⁶ Maia nogo a Sebuël e ida vanitugira na dalena a Gersom. ¹⁷ Ma Elieser e tamanina kesa moa na dalena mane, a Rehabia na soana, ma Rehabia e tamanigira danga sosongo na kukuana.

¹⁸ Maia Isar na rukanina dalena mane a Kohat e tamanina kesa moa na dalena mane, a Selomit na soana, maia nogo na ida tana duli. ¹⁹ Ma Hebron na tolunina dalena mane a Kohat e tamanitugira vati na dalena mane: tugira a Jeria, ma Amaria, ma Jehasiel ma Jekameam. ²⁰ Ma Usiel aia na vatinina dalena mane a Kohat e tamanikaira ruka na dalena mane, kaira nogo a Mika ma Isia.

²¹ Ma Merari e tamanikaira ruka na dalena mane, kaira nogo a Mali ma Musi. Ma Mali e tamanigotoa ruka na dalena mane, kaira nogo a Eleasar ma Kis. ²² Bâ, maia Eleasar e mate me tau goto tamanina sa dalena mane, na dalena daki moa. Migira na dalena daki ara taugagira na tasiqira savusavu, igira na dalena a Kis. ²³ Maia a Musi na rukanina dalena mane a Merari e tamanitugira tolu na dalena mane, tugira nogo a Mali, ma Eder ma Jeremot.

²⁴ Igirani nogo na kukuana a Levi tana niqira duli ma niqira vungu, me pipi gira sui ara maretsuna na soaqira. Me pipi gira na kukuana aia, tu tana rukapatu na ngalitupaqira me bâ ara sanga tana aqo i laona nina Vale Tabu na Taovia.

²⁵ Ma David e tsaria, “Na Taovia na God ni Israel e saunogoa na rago vanigira nina tinoni, maia segenina nogo sauba ke totu sailagi i Jerusalem. ²⁶ Me vaga ia,

me tau goto kilia igira na Levite kara kalagai bamaia na Valepolo i tana e totu na Taovia, migira sui goto na omea levolevo ara gini aqo tana samasama.”²⁷ Ma na susuina nina aqo a David e naua idavia na mateana, aia e maretsunâ na soaqira igira sui na Levite ara tsaulia rukapatu na ngalitupaqira kara sanga aqo tana Vale Tabu,²⁸ me molovanigira kara tangoligira na aqo girani: kara sangagira na manetabu igira na kukuana a Aaron tana aqo na samasama i laona na Vale Tabu, ma kara reitutugugira na pakokana na Vale Tabu migira na voki i laona, ma kara malesigira pipi sui na omea tabu;²⁹ kara reitutugugotoa na breidi ara savoria vania God, ma na pulaua ara gini aqo tana savori, migira na breidi tapetape tagara isti i laona, migira na sausau kodokodo, ma na pulaua ara lalo kolugotoa na oela na olive; ma niqira aqo goto kara tovoa na mamavana ma na dangana pipi sui na omea ara savoria tana Vale Tabu;³⁰ ma kara tsonikaea ma kara soalokia na Taovia pipi tana matsaraka ma na ngulavi;³¹ me pipi goto tana tagu ara kodogira niqira sausau na tinoni vania na Taovia tana dani na Sabat, mi tana Dani Tabu na Vula Vaolu, migira goto tana dani tabu tavosi. Mara pedegotoa na dangana na Levite kara sanga na aqosiana na aqo vaga iani pipi dani. Ara mologira na Levite kara nau sailaginia na aqona na samasama vaniana na Taovia.³² Niqira aqo goto kara reitutugua na Valepolo tana e totu na Taovia ma nina Vale Tabu, ma kara sangagira na kamaqira igira na manetabu na kukuana a Aaron tana samasama i laona na Vale Tabu.

Na Aqo Ara Molovanigira na Manetabu

24 Igirani nogo na alaala na kukuana a Aaron. A Aaron e tamanitugira vati na dalena mane: tugira nogo a Nadab, ma Abihu, ma Eleasar ma Itamar.² Mi kaira a Nadab ma Abihu ara ka mate idavia ka tamaqira, mara ka tau goto tamani ka daleqira. Bâ, mi kaira moa a Eleasar ma Itamar ka kulaqira, ara ka lia na manetabu.³ Ma David e molovotagira na kukuana a Aaron tana alaala babâ taoninogoa niqira aqo. Mara ka sangâ tana aqo ieni kaira a Sadok na kukuana a Eleasar, ma Ahimelek na kukuana a Itamar.⁴ Ara votagira na kukuana a Eleasar i laona sangavulu ono na alaala, migira na kukuana a Itamar i laona alu moa na alaala; ara pede vaganana ia rongona ara dangâ na mane ara ida tana vungu i laoqira na kukuana a Eleasar.⁵ Mi tana rongona ara totu nogo visana ka kukuqira kaira sui a Eleasar ma Itamar ara tagao tana Vale Tabu mara ida tana lotu, te igira ara gini aqo na tsonikutsu tana votaaoqo vaniaqira.⁶ Migira nogo ka kukuqira a Eleasar ma Itamar ara vaioligi tana tsonikutsu iani. Mi muri, maia Semaia na dalena a Netanel, aia e kesa niqira mane mamare na Levite e maretsunâ na soaqira. Ma na taovia tsapakae, migira

nina mane sasanga, ma Sadok na manetabu, ma Ahimelek na dalena a Abiatar, migira goto na ida tana vungu manetabu mi tana vungu na Levite, igira sui ara sanga na moro ma na rorongu.

⁷⁻¹⁸ Na kesanina tsonikutsu e gado tana vungu konina a Jehoiarib,

na rukanina tana vungu konina a Jedaia, na tolunina tana vungu konina a Harim, na vatinina tana vungu konina a Seorim, na tsegenina tana vungu konina a Malkija, na ononina tana vungu konina a Mijamin, na vitunina tana vungu konina a Hakos, na alunina tana vungu konina a Abija, na siunina tana vungu konina a Jesua, na sangavulunina tana vungu konina a Sekania, na sangavulu kesanina tana vungu konina a Eliasib, na sangavulu rukanina tana vungu konina a Jakim, na sangavulu tolunina tana vungu konina a Hupa, na sangavulu vatinina tana vungu konina a Jesebeab, na sangavulu tsegenina tana vungu konina a Bilga, na sangavulu ononina tana vungu konina a Imer, na sangavulu vitunina tana vungu konina a Hesir, na sangavulu alunina tana vungu konina a Hapises, na sangavulu siunina tana vungu konina a Petaia, na rukapatunina tana vungu konina a Jeheskel, na rukapatu kesanina tana vungu konina a Jakin, na rukapatu rukanina tana vungu konina a Gamul, na rukapatu tolunina tana vungu konina a Delaia, ma na rukapatu vatinina tana vungu konina a Maasia.

¹⁹ Igirani nogo na mane ara maretsunâ na soaqira kara naua niqira aqo i laona na Vale Tabu vaga nogo na Taovia God ni Israel e molovania a Aaron na mu-muaqira.

Na Soaqira na Levite

²⁰ Igirani goto na soaqira na ida tana vungu konina a Levi ara tau vati mare soaqira moa:

a Subael i laoqira na dalena a Amram;

a Jedeia i laoqira na dalena a Subael;

²¹ a Isia aia na ida i laoqira na dalena a Rehabia;

a Selemot tana vungu konina a Isar;

²² a Jahat i laoqira na dalena a Selomit;

²³ mara tu vati i laoqira na dalena a Hebron: tugira nogo a Jeria na idana botsa, ma Amaria, ma Jehasiel ma Jekameam;

²⁴ a Mika i laoqira na dalena a Usiel;

ma Samir i laoqira na dalena a Mika;

²⁵ ma Isia na kulana a Mika;

ma Sekaria i laoqira na dalena a Isia;

²⁶ mara tu tolu i laoqira na dalena a Merari: tugira nogo a Mali, ma Musi ma Jaasia.

²⁷ ma Jaasia e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Soham, ma Sakur, ma Ibri. ²⁸⁻²⁹ A Mali e tamanikaira ruka na dalena mane, kaira nogo a Eleasar ma Kis. Ma Eleasar e tau tamanina sa dalena mane, maia moa a Kis e tamanina e kesa lelê na dalena mane, a Jerameel na soana. ³⁰ Ma Musi e tamanitugira tolu na dalena mane: tugira nogo a Mali, ma Eder ma Jeremot.

Migirani nogo na vungu i laoqira na Levite.

³¹ Igira ara ida pipi tana vungu kolugotoa kesa na tasiqira tetelo ara vaisangagi na tsonikutsu matena na votaana niqira aqo, vaga nogo na kamaqira igira na manetabu na kukuana a Aaron ara naua. Ma David na taovia tsapakae, ma Sadok, ma Ahimelek, migira na ida pipi tana vungu manetabu ma na Levite ara sanga na moro ma na rorongu.

Igira ara Raqa Linge Tana Vale Tabu

25 A David na taovia tsapakae kolugira goto niqira ida na Levite, igira nogo ara vilitugira na duli tugirani i laoqira na Levite kara tu ida tana aqona na samasama: tugira nogo na duli konina a Asap, ma Heman ma Jedutum. Niqira aqo girani kara katevulagia na gokona God tana taiana na itai tatangi ma na rekesia na tsetsê. Migirani nogo na soaqira na tinoni ara viligira kara ida tana samasama, kolugotoa na vatana na aqo ke naua pipi kesa na alaala:

² Tugira vati na dalena mane a Asap: a Sakur, ma Josep, ma Netania ma Asarela. Tugira ara tu totu i vavana nina tagao a Asap, aia gana aqo ke katevulagia na gokona God kalina ti vaga na taovia tsapakae ke ketsalia ke naua.

³ Tugira ono na dalena mane a Jedutum: tugira nogo a Gedalia, ma Seri, ma Jesaia, ma Simeï, ma Hasabia ma Matitia. Mara tu aqo i vavana nina tagao tu tamaqira mara tu katevulagia na gokona God tana taiana na itai tatangi, mara tu lingena na tsonikaeana ma na soadouana na Taovia.

⁴ Mara tu sangavulu vati na dalena a Heman: igira nogo a Bukia, ma Matania, ma Usiel, ma Sebuël, ma Jerimot, ma Hanania, ma Hanani, ma Eliata, ma Gidalti, ma Romamti Eser, ma Josbekasa, ma Maloti, ma Hotir, ma Mahasiot. ⁵ God e sauvania a Heman aia nina propete na taovia tsapakae igira sangavulu vati na dalena mane me tolu goto na dalena daki vaga nogo aia e vekevaninogoa, gana kara pada mamavasiginia a Heman. ⁶ Mi tugira sui na dalena a Heman ara tu rekesia tu niqira tsetsê, mara tu taigira na itai tatangi, i laona na Vale Tabu i vavana nina tagao tu tamaqira. Mi tugira nogo a Asap, ma Jedutum ma Heman ara tu naua tu niqira aqo i vavana nina ketsa na taovia tsapakae.

⁷ Migira sui rukapatu vati na mane girani, kolugira goto na Levite tavosi ara sangagira, ara sasaga sosongo tana niqira aqo mara dona sosongo na linge. Migira sui kolu ara 288 na mane.

⁸ Ara tsonikutsu matena na vota aqo vanigira sui, igira na tinoni vaolu ma na tinoni ganoga, igira ara aqo oka nogo migira goto ara vasini moa tuturiga.

⁹⁻³¹ Migira na 288 na mane girani ara votagira taonia niqira vungu babâ i laona e rukapatu vati na alaala, mara sangavulu ruka i laona pipi kesa na alaala, kolua kesa ke ida vanigira.

Na kesianina tsonikutsu e gado konina a Josep tana vungu konina a Asap;

na rukanina konina a Gedalia;

na tolunina konina a Sakur;

na vatinina konina a Seri;

na tsegenina konina a Netania;

na ononina konina a Bukia;

na vitunina konina a Asarela;

na alunina konina a Jesaia;

na siunina konina a Matania;

na sangavulunina konina a Simeï;

na sangavulu kesianina konina a Usiel;

na sangavulu rukanina konina a Hasabia;

na sangavulu tolunina konina a Sebuël;

na sangavulu vatinina konina a Matitia;

na sangavulu tsegenina konina a Jerimot;

na sangavulu ononina konina a Hanania;

na sangavulu vitunina konina a Josbekasa;

na sangavulu alunina konina a Hanani;

na sangavulu siunina konina a Maloti;

na rukapatunina konina a Eliata;

na rukapatu kesianina konina a Hotir;

na rukapatu rukanina konina a Gidalti;

na rukapatu tolunina konina a Mahasiot;

ma na rukapatu vatinina konina a Romamti Eser.

Igira na Mane Matali Vale Tabu

26 Igirani nogo na alaala na mane matali Vale Tabu. Tana duli konina a Kora ara moloa a Meselemia na dalena a Kore tana vungu konina a Asap.

² Ma Meselemia e tamanitugira vitu na dalena mane: a Sekaria na idana dalena, mara tu tsari a Jediael, ma Sebadia, ma Jatniel, ³ ma Elam, ma Jehohanan ma Eliehoenai.

⁴ Mi tugira goto na dalena mane a Obed Edom: A Semaia na idana dalena, mara tu tsari a Jehosabad, ma Joa, ma Sakar, ma Netanel, ⁵ ma Amiel, ma Isakar ma Peuletai.

⁶⁻⁷ Ma Semaia na idana dalena a Obed Edom e tamanitugira ono na dalena mane: tugira nogo a Otni, ma Repael, ma Obed, ma Elsad, ma Elihu, ma Semakia. Mi tugira sui na mane tugirani ara mane tan-

girongo i laona tu niqira vungu rongona ara sasaga loki tana niqira aqo; mi kaira a Elihu ma Semakia ara ka sasaga sosongo goto ba.

⁸ Iqira sui ara talu tana vungu konina a Obed Edom ara ono sangavulu ruka na mane ara donadougina na nauana na aqo iani.

⁹ Mi laona na vungu konina a Meselemia ara sangavulu alu na mane ara donadougina na nauana na aqo iani.

¹⁰ Tana duli konina a Merari, a Hosa aia e tamanitugira vati na dalena mane: a Simri, aia na tamana e moloa ke lia na ida atsa moa aia e tau na idana dalena, ¹¹ ma Hilkia, ma Tebalia ma Sekaria. Migira sui kolu ara sangavulu tolu na tinoni tana vungu konina a Hosa ara lia na mane matali Vale Tabu.

¹² Ara votagira na mane matali Vale Tabu tana alaala muritaonia niqira vungu, mara moloa qo vanigira i laona na Vale Tabu vaga nogo iqira na Levite tavosi.

¹³ Me pipi na vungu atsa moa ara danga se ara tau danga na tinoni i laona, ara tsonikutsu gana kara donaginia na matsapakapu gua pipi vidaqira nina aqo ke matalia. ¹⁴ Na tsonikutsu matena na matsapakapu tabana i longa e gado konina a Selemia, ma na matsapakapu tabana i vava e gado konina a Sekaria na dalena, aia kesa na mane e dona sosongo na sauparovata. ¹⁵ Mara molovania a Obed Edom ke matalia na matsapakapu tabana i ata, migira na dale-

na kara mataligira na voki na mani mololaka omea. ¹⁶ Mara molovanikaira a Supim ma Hosa kara ka matalia na matsapakapu tabana i tasi, ma na matsapakapu ni Saleket tana sautu dato. Mara vota tagu vanigira kara vaioligi na nauana na aqona na matali matsapakapu, ke sui kesa me ke ba kesa. ¹⁷ Mi tabana i longa ara tu ono na mane matali ara tu aqo pipi dani, mi tabana i vava ara tu vati, mi ata ara tu vati. Mara tu vati goto na mane matali kara tu matalikaira pipi dani na voki na mani mololaka omea, ruka kesa voki me ruka kesa voki. ¹⁸ Mi ligisana na kovokovo tabana i tasi ara tu vati na mane matali ara tu tû i ligisana na sautu, mara ka ruka goto ara ka tû i matana na kovokovo nogo ia. ¹⁹ Iani nogo e tavota vaga gaqira aqo na mane matali tana duli ka koniqira a Kora ma Merari.

Igirani Goto visana na Aqo Tavosi Tana Vale Tabu

²⁰ Migira visana na Levite tavosi niqira aqo na reitugua na valebisi i laona na Vale Tabu, migira goto na voki na mani mololaka qira na vangalaka ara balogira vania God. ²¹ Maia a Ladan, aia e kesa vidaqira na dalena a Gerson, aia na mumuaqira iqira visana alaala, kolugotoa na vungu konina a Jehiel na dalena nogo ia. ²² Mi kaira ruka na dalena tavosi a Ladan, a Setam ma Joel, ara ka reitugua na valebisi i laona na Vale Tabu migira na voki na mani mololaka omea.

²³ Ara moloa qo goto vanigira tu kukuaqira a Amram, ma Isar, ma Hebron ma Usiel.

²⁴ Ma Sebuél tana duli konina a Gerson na dalena a Moses, aia e taovia vanigira iqira ara reitugua na valebisi i laona na Vale Tabu. ²⁵ Mi konina a Elieser na kulana a Gersom, aia Sebuél e kamaga kolua a Selomit. A Elieser na tamana a Rehabia, ma Rehabia na tamana a Jesia, ma Jesia na tamana a Joram, ma Joram na tamana a Sikri, ma Sikri na tamana a Selomit. ²⁶ Maia Selomit migira na tinoni tana nina vungu niqira aqo na reitugua qira pipi sui na vangalaka aia David na taovia tsapakae e balovaninogoa God, ma niqira vangalaka goto iqira ara ida tana vungu, mi tana duli, migira goto gaqira taovia na mane vaumate. ²⁷ Migira ara adigira visana na omea ara laugira tana vailabu, mara balogira gana na gini aqo tana Vale Tabu. ²⁸ Ma Selomit migira nina vungu niqira aqo na reitugua qira pipi sui na omea ara balonogoa gana na gini aqo tana Vale Tabu, kolugira goto na vangalaka ara tu saua tugira a Samuel na propete, ma Saul na taovia tsapakae, ma Abner na dalena a Ner, ma Joab na dale-

Niqira Aqo na Levite Tavosi

²⁹ Mi laoqira na kukuana a Isar, ara vilia a Kenania migira na dalena kara reitugua na mamarena pipi sui na omea ara maretsunanogoa, ma kara gotolia niqira vaiganigi iqira na tinoni ni Israel.

³⁰ Mi laoqira na kukuana a Hebron, ara vilia a Hasabia kolugira kesa toga vitu sangatu na kamana, iqira sui lakalaka ara mane tangirongo, mara mologira kara reitugugira na omea sui e kalea na lotu me kalea na vera tana turina popono na Israel e totu tabana i tasi tana Kô Jordan. ³¹ Ma Jeria aia e ida vanigira sui na kukuana a Hebron. Tana vati sangavulunina ngalitupa e taovia tsapakae a David, ara lalavegira na mane vaumate i laoqira na kukuana a Hebron, ti ara ba tsodogira visana na mane vaumate tangirongo ara totu i Jaser tana butona kao ni Gilead. ³² Ma David na taovia tsapakae e viligira goto ruka toga vitu sangatu na ida tangirongo tana vungu i laoqira na kamana a Jeria, me mologira kara reitugugira na omea sui e kalea na lotu, me kalea na vera, tana turina popono na Israel tabana i longa tana Kô Jordan, tana tu niqira butona kao na puku tu koniqira a Ruben ma Gad ma Manase Tabana i Longa.

Iqira Ara Tagao Vanigira na Mane Vaumate

²⁷ Iani nogo na soaqira babâ iqira ara ida pipi tana vungu ma na duli tana Israel, migira goto niqira mane sasanga ara sangagira na tagaoviana na vavanona na aqo vania na taovia tsapakae. Pipi vula i laona na ngalitupa ara vaioligi na alaala, mi laona pipi

alaala ara rukapatu vati toga na mane ara aqo i vavana aia e taovia tagao vanigira tana vula ia.

²⁻¹⁵ Migirani nogo na soaqira na mane ara tagao pipi tana vula:

Tana kesianina vula: a Jasobeam na dalena a Sabdiel, aia nogo e kesa tana duli konina a Peres, na turina na puku konina a Juda.

Tana rukanina vula: a Dodai na kukuana a Ahohi, ma Milkot nogo gana sasanga aia.

Tana tolungina vula: a Benaia na dalena a Jehoiada na manetabu; aia nogo e ida vanigira "Na Tolu Sangavulu," ma Amisabad na dalena e tugua tamana tana nina aqotagao tana alaala iani.

Tana vatinina vula: a Asahel na kulana a Joab, ma Sebadia na dalena a Asahel e tugua tamana tana nina aqo.

Tana tsegenina vula: a Samut na kukuana a Isar.

Tana ononina vula: a Ira na dalena a Ikes ni Tekoa.

Tana vitunina vula: a Heles aia kesa na Epraim ni Pelon.

Tana alunina vula: a Sibekai ni Husa, aia e kesa vidaqira i laona na duli konina a Sera, na turina na puku konina a Juda.

Tana siunina vula: a Abieser ni Anatot tana niqira butona kao na puku konina a Benjamin.

Tana savugavulunina vula: a Maharai ni Netopa, aia e kesa vidaqira i laona na duli konina a Sera.

Tana sangavulu kesianina vula: a Benaia ni Piraton tana niqira butona kao na puku konina a Epraim.

Mi tana sangavulu rukanina vula: a Heldai ni Netopa, aia nogo kesa na kukuana a Otoniel.

Igira Ara Ida Pipi tana Puku ni Israel

¹⁶⁻²² Igirani nogo na soaqira na mane ara tagaovigira pipi na puku tana Israel:

a Elieser na dalena a Sikri e tagao tana puku konina a Ruben;

a Sepatia na dalena a Maaka e tagao tana puku konina a Simeon;

a Hasabia na dalena a Kemuel e tagao tana puku konina a Levi;

a Sadok e tagao tana puku konina a Aaron;

a Elihu, aia e kesa na kulana a David na taovia tsapakae, e tagao tana puku konina a Juda;

a Omri na dalena a Mikael e tagao tana puku konina a Isakar;

a Ismaia na dalena a Obadia e tagao tana puku konina a Sebulun;

a Jeremot na dalena a Asriel e tagao tana puku konina a Naptali;

a Hosea na dalena a Asasia e tagao tana puku konina a Epraim;

a Joel na dalena a Pedaia e tagao tana puku konina a Manase i Tasi;

a Ido na dalena a Sekaria e tagao tana puku konina a Manase i Longa;

a Jaasiel na dalena a Abner e tagao tana puku konina a Benjamin;

a Asarel na dalena a Jeroham e tagao tana puku konina a Dan.

²³ Mi kalina a David na taovia tsapakae e naua na tsoko tinoni, maia e tau adia na soaqira na tinoni tu tana rukapatu ngalitupaqira me tsuna, rongona na Taovia e vekenogoa laka aia ke naua migira na tinoni ni Israel kara danga vaga saikesa moa na veitugu tana masaoka. ²⁴ Maia Joab aia na dalena ko Seruia, e tuturiga moa na tsoko tinoni, me tau moa suilavaginia. God e kedegira na Israel rongona ara naua na tsoko tinoni iani, me vaga ia mara tau maretsunagira na dangana popono na tinoni i laona nina papi na marmare soa a David na taovia tsapakae.

Igira Ara Reitutugua Nina Omea Levolevo na Taovia Tsapakae

²⁵⁻³¹ Igirani nogo na soaqira igira niqira aqo na reitutugua nina omea levo na taovia tsapakae:

A Asmavet na dalena a Adiel e reitutugugira nina voki na mololaka omea na taovia tsapakae;

a Jonatan na dalena a Usia e reitutugugira na voki na mololaka omea na vera;

a Esri na dalena a Kelub e reitutugugira na mane aqouta;

a Simeini Rama e reitutugugira na uta na uae ni;

a Sabdi ni Sepam e reitutugugira na voki tana ara mololaka na uae ni;

a Baal Hana ni Geder e reitutugugira na gai na olive ma na gai mutsamutsa ara totu i tuana na vungavunga tabana i tasi;

a Joas e reitutugua na aqo na mololakaana na oela na olive;

a Sirtai ni Saron e reitutugugira na buluka ara totu tana kao dou i Saron;

a Sapat na dalena a Adlai e reitutugugira na buluka ara totu i laqira na poi;

a Obil aia na Ismael e reitutugugira na kamelo;

a Jedeia ni Meronot e reitutugugira na asi; ma Jasis aia na Hagar e reitutugugira na sipi ma na naniqoti.

Nina Mane Sauparovata a David

³² Maia Jonatan na niana a David na taovia tsapakae e dona dou sosongo na sauparovata me sasani loki. Maia kolugotoa a Jehiel na dalena a Hakmoni kaira ara ka tagaovia niqira sasani igira na dalena na taovia tsapakae. ³³ Ma Ahitopel aia nina aqo na sauparovata

vania na taovia tsapakae, ma Husai na Arka aia nogo na kulana dou sosongo na taovia tsapakae ma nina mane gana na parovativiana. ³⁴ Mi murina na mateana a Ahitopel, mi kaira a Abiatar ma Jehoiada, aia na dalena a Benaia, ara ka lia nina mane na sauparovata. Ma Job nogo e lia na taovia tagao vanigira nina mane vaumate na taovia tsapakae.

A David e Goko Matena na Logo Vale Tabu

28 Ma David e ketsaligira sui na mane tagao tana Israel kara maisai sui i Jerusalem. Me vaga ia, migira sui na mane tagao pipi tana puku, migira ara reitugugira na aqona na vera, migira na ida tana duli, migira ara reitugugira na omea tatamani ma na buluka e tamanina na taovia tsapakae migira na dale-na, kolugira goto igira sui na mane sasanga tana vale-na na taovia tsapakae, migira ara ida vanigira na mane vaumate, migira goto na mane tangirongo ara maisai sui i Jerusalem.

² Ma David e tû i mataqira me tsarivanigira, "Igamu gaqu verakolu, kamu rongomiau. Inau au ngaoa kau logoa kesa na vale kakai dou i tana ke gini toturavi dou nina Bokisi na Taso na Taovia nida God. Inau au vangarau manogatigira nogo danga na vangana gana na logoana kesa na valetabu na mani padalokiginiana na Taovia, ³ maia e tau moa tamivaniau kau logoa, rongona inau au mane vaumate mau matesigira danga sosongo na tinoni. ⁴ Na Taovia na God ni Israel e viliau nogo inau, migira goto na kukuaqu, kami tagaovi sailaginia na Israel. Maia e vilia na puku konina a Juda ke ida vanigira na puku sui, mi laoqira nogo na Juda aia e vilia nina vungu na tamaqu inau. Mi laona na vungu popono ia aia nogo e padangaoa ke adiau inau me ke molokaeau kau lia na taovia tsapakae kaputia na Israel popono. ⁵ Maia e sauvaniau danga na dalequ mane, mi laoqira igira sui aia e vilia a Solomon ke tagaovi kaputia na Israel, nina vera nogo na Taovia.

⁶ "Ma na Taovia e tsarivaniau, 'A Solomon na dalem, aia nogo sauba ke logoa niqû Vale Tabu. Inau au vilinogoa aia ke lia na dalequ, minau sauba kau lia na tamana. ⁷ Minau sauba kau naua ma gana susuliga taovia tsapakae ke totu sailagi ti vaga aia ke murigira dou babâ niqû ketsa ma niqû vali sui vaga aia e naunogoa kalina eni.'

⁸ "Bâ, mi kalina ia igamu niqû tinoni, i matana nogo nida God, mi matana na saikolu popono na tinoni ni Israel a totu ieni, igita nina tinoni na Taovia, inau au ketsaligamu kamu muridougira pipi sui na omea na Taovia nida God e ketsaligita nogo na nauana, gana igamu kamu tamanina babâ na kao dou iani, ma kamu molovanigira na kukuamui kara tangolidato sailaginia."

⁹ Mi tana ma David e gokovania a Solomon me tsaria, "Dalequ igoe, nimu aqo nomoa ko padalokia nina God na tamamu, mo ko tamia na aqo dou vania tana tobamu popono mi tana papadamu popono. Aia e donaginia pipi sui nida papada ma nida kili igita. Me ti vaga igoe ko vataragi i konina aia, maia sauba ke tabego; me ti vaga igoe ko piloligi tania, maia sauba ke piloligi sailagi tanigo goto igoe. ¹⁰ Mo ko donadou laka aia nogo na Taovia e viligo nogo igoe ko logovania nina Vale Tabu. Mi kalina ia, ko bâ mo ko naua, mo ko padakuti matena dou."

¹¹ A David e sauvania a Solomon na totovona gana na logoana na Vale Tabu migira sui goto na vale kara totu polia, migira goto na voki gana na mololakâ omea, migira sui goto na voki tavosi, ma na nauna tana ke lia na Nauna Tabu Loki Sosongo. ¹² Me tsarivanigotoa pipi na omea e padagira i tobana tana rongogira na pakokana na Vale Tabu migira goto na voki ara totu poligira, mi tana rongogira goto na voki gana na mololakaaqira na vangana na Vale Tabu ma na vangalaka ara balonogoa vania na Taovia. ¹³ Ma David e tsarivanigotoa nina papada tana rongona ke vota koeguania na aqo na manetabu ma na Levite ma na vavanona niqira aqo i laona na Vale Tabu, ma na reitugugira na vangana sui ara gini aqo tana Vale Tabu.

¹⁴ Me tsaritugutugu vania ke visa na dangana na siliva ma na qolumila kara gini aqo tana aqosiana na vangana girani, ¹⁵ vania pipi na bilona bulu ma na gai na molodato na bilona na bulu iruiru, ¹⁶ migira na bela ara aqosiginia na siliva, migira goto pipi na bela qolumila tana kara mologira na sivona breddi kara savori vania God. ¹⁷ Maia e tsaritugutugu vanigotoa ke visa na dangana na qolumila laka kara gini aqo tana aqosiaqira na poka, ma na besini, ma na tosu, me ke visa na dangana na siliva ma na qolumila kara aqosiginigira na popo, ¹⁸ me ke visa na dangana na qolumila laka kara aqosiginia na belatabu i tana kara kodoa na bulu na gai uruuru, ma na aqosiginiana na terê gana na moloana ka nunuqira ruka na angelo ara ka tatakatsinia ka rapoqira i kelana nina Bokisi na Taso na Taovia. ¹⁹ Ma David e tsaria "Na omea sui girani na limana segeni nogo na Taovia e maretsunaginigira na totovona maia e saumai vaniau kau gini aqo."

²⁰ Mi muri ma David e tsarivania a Solomon na dale-na, "Ko susuliga dou mo ko padakuti matena na nauana na aqo iani. Ko tuturiga na aqosiana, mo ko laka goto na tamivaniana sa omea ke utusigo. Na Taovia God aia inau au aqo vania, sauba ke totu kolugo. Aia sauba e utu goto ke mololego, me sauba ke totu kolugo poi tsau kalina ko suilavaginia na logoana nina Vale Tabu. ²¹ Migira na manetabu ma na Levite au vota vanigira nogo na aqo kara naua i laona na Vale Tabu. Migira na maneago ara dona sosongo pipi vata na aqo ara ngao sosongolia kara sangago igoe, migira sui go-

to na tinoni ma niqira ida ara pitugo moa igoe ko tsarivanigira na omea kara naua."

Na Vangalaka Ara Saua Gana na Logoana na Vale Tabu

29 Mi tana, ma David na taovia tsapakae e katevulagiala i mataqira na toga sui ara saikolu i tana: "Aia Solomon na dalequ, aia nogo God e vilinogoa, ma ia e mane vaolu sosongo me tau vati dona dou na aqo. Me loki sosongo na aqo aia sauba ke naua, rongona na vale iani e tau na valena kesa na taovia tsapakae Iê, na Vale Tabu vaninogoa na Taovia God. ² Au tovokakakia na vangarauaqira danga na vangana agana na logoana na Vale Tabu: na qolumila, na siliva, na tapalamila, na tapala laka, na tiba, ma na vatu loki matena, ma na vatu mamarega gana na inilau, ma na dangana na pavavatu. ³ Mau paboginigotoa na siliva ma na qolumila tana niqumamani segeni nogo inau rongona au padaloki sosongolia nina Vale Tabu God. ⁴ Mau sauliusia 100,000 kilo na qolumila laka, me 240,000 kilo na siliva laka gana na inilauaqira na ponoponona na Vale Tabu ⁵ ma na inilauaqira goto na omea sui kara aqosia igira na mane sasaga tana aqosi omea levolevo. ?Bâ, mi kalina ia, asei goto tangomana ke gini vangalaka sa nina omea vania na Taovia?"

⁶ Mi tana, migira sui na ida tana duli mi tana puku, migira goto na taovia tagao vanigira na mane vau-mate, migira ara reitutugua nina omea tatamani na taovia tsapakae ara tamiseqeni qira kara saua ⁷ na omea sui girani agana na gini aqo i laona na Vale Tabu: ke 170,000 kilo na qolumila, me 340,000 kilo na siliva, me 620,000 kilo na tapalamila, me liusigotoa 3,400,000 kilo na tapala laka. ⁸ Migira ara tamanina na vatu loki sosongo matena ara saugira kara moloa i laona nina valebisi na Vale Tabu, aia nogo a Jehiel tana duli na Levite i konina a Gerson e reitutugua. ⁹ Igira na tinoni ara tamidou na sauvianiana na Taovia na omea sui girani, mara gini mage rongona e danga sosongo na omea ara sau. Maia goto a David na taovia tsapakae e gini mage loki sosongo.

A David e Tsonikaea God

¹⁰ Mi mataqira na toga sui ara saikolu i tana, a David na taovia tsapakae e tsonikaea na Taovia. Maia e tsaria, "Igoe na Taovia nina God a Jakob na mumuamami, e ulagana kami tsonikae sailaginigo na dani ma na dani! ¹¹ Igoe o loki putsikae mo susuliga sosongo, mo marara loki, mo doulaka saikesa, mo taovia loki i gotu vasau, rongona pipi sui na omea i baragata mi barangengo nimu tamani nogo igoe, migoe o taovia tsapakae mo tagaovi kaputigira na omea sui. ¹² Pipi sui na tamani levo ma na tangirongo ara talumai moa i konimu igoe; igoe nogo o tagaovigira pipi sui na omea tana gamu susuliga loki mi tana nimu mana; migoe

moa tangomana ko naua me ke tangirongo me ke susuliga asei moa igoe o ngaoa. ¹³ Mi kalina ia, igami ami soadougo igoe nimami God mami tsonikaea na asamu tabu.

¹⁴ "Masei inau, masei igira niqumamani tinoni, ke ulagami igami na sauana sa omea vanigo? Rongona na omea sui ara talumai sui moa i konimu igoe, migami ami sauvisu vanigo moa na omea igoe o tamaninogoa. ¹⁵ Taovia, igoe o donaginogoa laka igami ami totu tsinogo moa i lao eni vaga nogo igira na mumuamami i sau. Na maurimami e liu putsu tsaku sosongo vaga moa ti na auau Iê, me utu kami tangomana na tsogotania na mate. ¹⁶ Taovia nimami God, igami ami adisaimai gira sui nogo na vangana levolevo agana na logoana kesa na valetabu na mani tsonikaeana na asamu tabu, ma na omea sui girani ara talumai moa i konimu, migira sui nimu tamani goto nogo igoe. ¹⁷ Inau au dona laka igoe o tovolea na tobaqira pipi sui na tinoni, mo reingaogira moa igira e gotolaka niqira sasaga. Mi tana niqumamani gotolaka inau au gini mage na sauana na omea sui girani vanigo, mau reigotoa laka igira nimu tinoni ara saimai ieni ara gini mage sosongo goto na sauvianiamu niqira vangalaka. ¹⁸ Taovia igoe tu niqira God a Abraham ma Isaak ma Jakob na mumuamami, au nongigo ko naua migira nimu tinoni kara padalokigo ma kara rongomangamu sailagi vaga ara naunogoa i dani eni, ma kara totukakai saviliu i konimu. ¹⁹ Ko sauvia a Solomon na dalequ na kili sailaginiana na muriaqira tana tobana popono pipi sui nimu ketsa ma nimu vali, me ke logoa na Vale Tabu inau au vangarau manogati vaninogoa na vangana sui."

²⁰ Mi muri, ma David e ketsaligira na toga me tsaria, "Igamu sui kamu tsonikaea na Taovia nimu God!" Mi tana, migira sui lakalaka na toga ara saikolu i tana ara tsonikaea na Taovia niqira God na mumuaqira, mara tao tsuporu i matana na Taovia mi matana goto na taovia tsapakae.

²¹ Mi tana dani i muri, migira ara adimaigira kesa toga na buluka mane, me kesa toga na sipi mane, me kesa toga goto na dalena sipi, mara gini savori-kodoputsa tana belatabu, kolugotoa niqira sausau na uani. Mi muri mara sauvianigira na tinoni kara gania na turina. ²² Bâ, mi tana dani ia, migira ara mage loki sosongo taguna ara mutsamutsa mara inu i matana na Taovia.

Mara tû mara katevulagitugua na rukanina kalina laka a Solomon aia niqira taovia tsapakae. Mi tana asana na Taovia ara ninagina a Solomon ke lia niqira tagao, mara ninagotoa a Sadok ke lia niqira manetabu. ²³ Me vaga ia, maia Solomon e adia nina sasana na totukae a David na tamana aia na Taovia segeni nogo e vaturia. Maia e lia na taovia tsapakae dou sosongo, migira sui na puku tana Israel ara rongomangana. ²⁴ Migira sui

lakalaka na tinoni lokiloki ma niqira tagao na mane vaumate, migira sui goto na dalena tavosi a David ara vekea laka kara totukakai kalavata i konina a Solomon vaga niqira taovia tsapaka. ²⁵ Ma na Taovia e naua me gini tangiloki gana rongo a Solomon i laona na Israel popono, me naugotoa ma Solomon e gini loki tsapaka liusigira bâ na taovia tsapaka sui ara tagao idanogo tana Israel.

Na Mateana a David

²⁶ A David na dalena a Jese e tagaovi kaputi poponoa na Israel ²⁷ i laona e vati sangavulu na ngalitupa: i Hebron e vitu na ngalitupa, mi Jerusalem e tolu sangavu-

lu tolu na ngalitupa. ²⁸ Maia David e mate kalina e tuqatuqa sosongo nogo, me tamani levo sosongo migira na tinoni sui ara padalokia, maia a Solomon na dalena e tugua na tamana tana nina aqo taovia tsapaka. ²⁹ Ma na turupatuna nina aqo a David na taovia tsapaka tû tana tuturigana me tsau tana susuina ara maretsunanogoa tana tu niqira papi tugi-ra tolu na propete, a Samuel, ma Natan, ma Gad. ³⁰ I laona na papi girani e totu na mamarena na vavanona nina aqotagao ma na susuligana loki, migira sui lakalaka na omea ara laba vania aia, me vania na vera ni Israel, me vanigira sui goto na puku tavosi ara totu polipolia.

2 TURUPATU DATO

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

e tuturiga i tana e vosa bâ , me tuturiga kolua na turupatuna nina aqotagao a Solomon na taovia tsapakae poi tsau tana mateana. Ma Rehoboam na dalena a Solomon e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae kaputia na Israel popono. Mi muri, mara maretsunâ na turupatuna kalina a Jeroboam e raqagira na puku tabana i vava mara tavotaligi tania nina tagao a Rehoboam. Me tû tana tagu kalina ara tavota vaga ia, mara maretsunâ moa na turupatuna tana rongoqira moa na taovia tsopakae tana Juda, poi tsau kalina e puka na vera ni Jerusalem tana ngalitupa 586 B.C.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina aqotagao a Solomon

- a. Na tuturigana nina aqo
- b. Ara logoa na Vale Tabu
- c. Na susuina nina aqo

Ara tavota igira na puku tabana i vava

Igira na taovia tsapakae tana Juda

E puka na vera ni Jerusalem

A Solomon e Nonginongi Matena na Sasaga Loki

(1 Taovia Tsapakae 3:1-15)

1 A Solomon, aia na dalena a David na taovia tsapakae, e tangoli kalavatavia na aqotagao tana vera ni Israel, ma na Taovia nina God e vangalaka vania me naua me gini susuliga tsapakae.

2 Ma Solomon na taovia tsapakae e molo ketsa vanigira sui na taovia tagao, igira ara tagaovigira na alaala na toga ma na sangatu na mane vaumate, migira sui ara tagao tana vera, migira sui goto na ida tana vungu, migira sui lakalaka na tinoni tavosi goto, **3** me ket-saligira kara tsarimurina vano tana nauna gana na samasama i Gibeon. Ara vano i Gibeon rongona i tana nogo e totu na Valepolo i tana e totu na Taovia, aia na Valepolo a Moses nina maneaqo na Taovia e vaturikaea tana kaomate. **4** Maia na Bokisi na Taso e totu i Jerusalem tana valepolo aia David na taovia tsapakae e vaturikaea kalina e adimaia na Bokisi ia tania i Kiriath Jearim. **5** Ma na belatabu tapalamila e aqosia a Besalel na dalena a Uri ma na kukuana a Hur, e totu goto i Gibeon i matana na Valepolo i tana e totu na Taovia. Ma Solomon na taovia tsapakae migira sui lakalaka na tinoni ara ba samasama vania na Taovia i tana. **6** Mi matana nogo na Valepolo ia na taovia tsapakae e savorigira vania na Taovia na kodoputsa i kelana na be-

latabu tapalamila; me matesigira kesa toga na omea tuavati, me kodo poponogira i kelana.

7 Mi tana bongi nogo ia, ma na Taovia e laba vania a Solomon me veisuâ, “?Laka nagua igoe o ngaoa inau kau sauvanigo?”

8 Ma Solomon e tuguvisua me tsaria, “Taovia igoe o galuve sosongolia a David na tamaqu, mi kalina ia igoe o tamivaniau inau kau tugua aia tana nina aqo taovia tsapakae. **9** Taovia God, au nongigo ko manalia na veke igoe o naunogoa vania na tamaqu. Migoe nogo o moloau inau kau taovia tsapakae kaputigira na tinoni ara danga sosongo vaga ia me tau tangomana kesa na tsokoraeqira. **10** Me vaga ia, me dou ti ko sauvaniau na sasaga loki ma na donalevo au kilia gana kau tagaovidouginigira. ?Rongona ti vaga inau kau tau tamanina na sasaga loki vaga ia, me sauba ke koegua goto ti inau kau gini tangomana na tagaovidouaqira nimu tinoni ara danga vaga sagata igira?”

11 Ma God e tsarivania a Solomon, “Rongona igoe o nongia na omea vaga ia i koniqu inau, mo tau nongiau na omea gana ko gini tamani omea levo, se na qolo danga, se gamu tangirongo, se na mateaqira gamu gala, se agana igoe segenimu ko gini mauri oka, mo nongiau moa kau vanigo na sasaga loki ma na donalevo agana na mani tagaoviginiaqira niqiu tinoni, igira nogo inau au mologo igoe ko taovia tsapakae vanigira,

¹² me vaga ia minau sauba kau sauvanigo na sasaga loki ma na donalevo. Ma kau pabogotoa, ma kau sauvanigo kara danga bâ nimu omea tatamani, ma nimu qolo, ma gamu tangirongo, ma kara danga liusia bâ na omea ara tamanina igira na taovia tsapakae ara tagao ida vanigo, se igira sui goto sauba kara mai i murimu igoe.”

Gana Susuliga ma Nina Omea Danga a Solomon

(1 Taovia Tsapakae 10:26-29)

¹³ Mi muri, ma Solomon e mololea na nauna na mani samasama i Gibeon, tana e totu na Valepolo i tana e totu na Taovia, me visutugua i Jerusalem. Mi tana aia e tagaovi kaputia na Israel popono. ¹⁴ Maia e pabogira na dangana nina terê, ma nina ose gana na vailabu. E tamanigira ara sangavulu vati sangatu na terê, me sangavulu ruka toga na ose gana na vailabu. Me visana vidaqira e mologira kara totu i Jerusalem, migira sui na tavosina e mologira bamai visana tana ver-abau tavosi. ¹⁵ Mi tana tagu popono e tagao a Solomon, ma na siliva ma na qolumila ara danga vaga moa na vatu lê i Jerusalem, ma na gai na sida † ara danga vaga moa ti na gai lê bamai. ¹⁶ Migira nina maneaqo na taovia tsapakae ara tagaovia na aqona na voliaqira na ose ara talumai i Musri mi Silisia, ¹⁷ ma na terê ara talumai i Ejipt. Mara tsabirigira na ose ma na terê vanigira niqira taovia tsapakae na Het ma na Siria. Ma na matena kesa terê e ono sangatu tavina na siliva, me kesa na ose e kesa sangatu tsege sangavulu tavina na siliva.

A Solomon e Vangaraua na Logoana Na Vale Tabu

(1 Taovia Tsapakae 5:1-18)

2 Ma Solomon na taovia tsapakae e padâ ke logoa kesa na valetabu i tana kara samasama vania na Taovia, me ke logogotoa kesa na valena segeni. ² Maia e mologira ara vitu sangavulu toga na mane kara aqo tana kalagaiqira na vangana gana na logovale, mara alu sangavulu toga na mane kara aqo tana katsuvatu. Ma kara tolu na toga ono sangatu na mane niqira aqo kara tagaovia na vavanona na aqo.

³ Ma Solomon e moloa kesa nina mane adigoko ke bâ i konina a Hiram na taovia tsapakae ni Tire na nongiana ke sauania ke visana na kubuna na sida vaga nogo e sauania a David na tamana kalina aia e logoa na valena segeni. Me ke tsarivania, ⁴ “Inau au vangaraua na logoana kesa na valetabu gana na tsonikaeana na Taovia niqû God. Ma na valetabu ia sauba ke lia na nauna tabu i tana inau, migira niqû tinoni, kami mai na kodoana na bulunagai uruuru na mani samasama vaniana aia. Mi tana goto, ti sauba

† “na gai na sida” Aia e kesa vatana na gaikakai e dato tana vungavunga i Lebanon mara gini aqo sosongo tana logovale rongona e tau dona na tola tsaku.

igami kami sausailagi vania na sausau na bredi tabu, ma kami savorigira na savori-kodokodo pipi tana mat-saraka ma na ngulavi, mi tana Dani na Sabat, mi tana Dani na Vula Vaolu, migira goto visana tana dani tabu tavosi na mani padalokiana na Taovia nimami God. Maia nogo God e ketsaligami igami na Israel kami nausailagini vaganana ia. ⁵ Inau au padâ na logoana kesa na valetabu loki sosongo, rongona nimami God igami e loki tsapakae liusigira na god tavosi sui. ⁶ ?Me laka aseï nomoa tangomana ke logoa sa valetabu vania God, kalina e atsa moa ti na baragata e loki sosongo maia e tau goto tugua aia? ?Masei gana lakana inau ti ke ulagaqu na logo vaniana God kesa na valetabu, maia lelê moa kesa na nauna na mani kodoana na buluna gai uruuru vaniana? ⁷ Mi kalina ia, minau au nongigo ko molomai vaniau ke kesa na mane e sasaga tana gini aqo na qolumila, na siliva, na tapalamila ma na tapalalaka, na polo bora, na polo tsitsibora ma na polo tsitsi laka. Aia sauba ke aqo kologira igira na maneaqo ni Juda mi Jerusalem, igira ara dona na katsu omea levo, aia a David na tamaqu e viligira nogo. ⁸ Inau au donagininogoa laka igira nimu maneaqo igoe ara dona sosongo na kavigai, bâ, mo ko sauviau igoe ke visana na gai na sida ma na gaikakai tavosi goto ni Lebanon. Minau au vangaraunogoa kau molobagira visana niqû mane kara sangagira nimu mane igoe ⁹ ma kara manogatigira ke danga dou na tiba, rongona na valetabu inau au padâ na logoana sauba ke loki sosongo me ke rereidou liliu bâ. ¹⁰ Minau sauba kau sauvanigira nimu maneaqo igoe ke ruka toga tani na uiti, me ke ruka toga tani na barli, †† me ke vati sangatu toga lita na uaeni, me ke vati sangatu toga lita na oela na olive.”

¹¹ Ma Hiram e tugua nina leta a Solomon me tsarivania, “Tana rongona nogo na Taovia e galuve sosongoligira nina tinoni, te aia e molokaego igoe ko lia niqira taovia tsapakae. ¹² !Tsonikaea na Taovia na God ni Israel, aia e volâ na baragata ma na barangengo! Maia e sauania a David na taovia tsapakae kesa na dalena mane e sasaga sosongo, me dangali tovua na papadagado ma na donapeke, maia e vangaraua kalina ia na logoana kesa na valetabu vania na Taovia, me kesa goto na valena segeni. ¹³ Minau au molobavanigo kesa na mane e sasaga sosongo tana aqosi omea levolevo, a Hiram na soana. ¹⁴ Na tinana aia na daki tana puku konina a Dan, ma na tamana na tinoni ni Tire. Ma Hiram e donadoua na aqosiana na omea levo tana qolumila, na siliva, na tapalamila, na tapalalaka, na vatu, na gai, na polo bora, na polo tsitsibora, na polo tsitsi laka, ma na polo vovosi laka. Maia e dona sosongo goto na aqosiana pipi vatana na maregoba, me ke nau-taonia na nununa pipi sui na omea ara tsarivania ke

†† “na barli” Aia na piuna kesa na omea tsukatsuka vaga na raisi ara dona tinoni na ganiana.

naua. Ko moloa aia ke aqo kolugira nimu mane ara sasaga tana aqosi omea levolevo, me kolugira goto igira ara aqo i sau vania a David na tamamu. ¹⁵ Bâ, mi kalina ia, migoe ko saumai vanigami na uiti, na barli, na ueni, ma na oela na olive vaga igoe o vekenogoa. ¹⁶ Migami sauba kami kavitsuna na gai na sida tana vungavunga ni Lebanon, na dangana vaga igoe o ngaoa, ma kami sorisaigira tana tsoro, ma kami tsobolaginigira i tasi tsau bâ i Jopa. Bâ, mi tana ti igoe ko adigira bâ i Jerusalem.”

E Tuturiga na Aqo na Logoana na Vale Tabu

(1 Taovia Tsapakae 6:1-38)

¹⁷ A Solomon na taovia tsapakae e naua na tsokotoni ke gini donaginia ara visa na tinoni ni veratavosi ara totu tana kao ni Israel, vaga nogo na tsokotoni e naua a David na tamana. Me tsodovulagia laka ara 153,600 na tinoni ni veratavosi ara totu i tana. ¹⁸ Maia e mologira 70,000 kara aqo tana kalagaimaiana na vangana na logoana na valetabu, mara 80,000 kara aqo tana katsuvatu tana vungavunga, me viligira 3,600 kara tagaovia na vavanona na aqo girani.

3 Ma David aia na tamana a Solomon, e vangarau manogatinogoa na sasana tana kara logoa na Vale Tabu. Ma na nauna ia e totu nogo i Jerusalem tana Vungavunga Moria, tana nauna i tana na Taovia e labavania a David, maia goto nina nauna na labududusi uiti a Arauna na Jebus. Maia Solomon na taovia tsapakae e tuturiga na logoana na valetabu ² tana rukanina vula i laona na vatinina ngalitupa aia e taovia tsapakae. ³ Na Vale Tabu aia Solomon na taovia tsapakae e logoa e sangava sangavulu tolu tabailima na katsina, me sangava vati tabailima na damana. ⁴ Na kovokovo i matana na Vale Tabu e dama atsakolu saikesalia na Vale Tabu, e sangava vati tabailima na damana, me sangava rukapatu vitu na datona. Ma na laona na kovokovo ia ara poro poponoginia na qolumila laka. ⁵ Ma na voki loki i laona na Vale Tabu ara tsavu poponoginia na pava damadama na gaina sida, mara poropoponoginia na qolumila laka, mara inilauginia na nununa na gai na koirou ma na tseni vovosi. ⁶ Ma na taovia tsapakae e inilauginia na Vale Tabu na vatu rereidou loki matena, ma na qolumila e talu mai i Parvaim. ⁷ Maia e gini aqo na qolumila ia na poroginiana na ponoponona na Vale Tabu, na gaso, ma na gai tudato tana matsapa, migira goto na bani. Migira na maneaqo ara katsugira na nununa na angelo tana bengebenge na vale. ⁸⁻⁹ Maia na voki i laona bâ aia ara soaginia na Nauna Tabu Loki Sosongo e sangava vati tabailima na katsina, me sangava vati tabailima na damana, me dama atsakolu saikesalia na Vale Tabu. Mara gini aqo 20,000 kilo na qolumila tana tsavuana na ponopono tana Nauna Tabu Loki Sosongo; me 570 gram na qolumila ara gini aqosi nila, mara tsavu po-

ponoginigira goto na qolumila na poponona na voki tana vatabela i gotu.

¹⁰ Na taovia tsapakae e ketsaligira goto nina maneaqo kara aqosiginia na tapala ke ruka na nununa na angelo ma kara tsavuginikaira na qolumila, ma kara molokaira tana Nauna Tabu Loki Sosongo, ¹¹⁻¹³ mara ba molokaira kara ka tû pala ma kara ka pilo aro i matsapa. Mi kaira sui ara ka tamani tango ruka ka rapoqira, me pipi kesa ka rapoqira e sangava kesa tinaqe kesa na katsina, me kaporaka ka rapoqira, ma na isuisuna ka rapoqira i levuga ara ka vaipelegi, mi kaira goto ruka ka rapoqira tavosi tabana mi tabana ara ka pelea na ponopono, ma na damana ka rapoqira ara kaporaka taligu e varangi ke sangava vati tabailima na damana. ¹⁴ Ma na polo katsi e tsautsau tana matsapana na Nauna Tabu Loki Sosongo ara vosiginia na polo mamarega bora, tsitsibora, me tsitsi laka, mara vosi bâ goto na nununa na angelo i konina.

Kaira Ruka na Tuguru Tapalamila

(1 Taovia Tsapakae 7:15-22)

¹⁵ Ma na taovia tsapakae e aqosigotoa ara ka ruka na tuguru, me pipi kesa ka vidaqira e sangava vitu tinaqe ono labu tsege me kesa turina mita na datona, me vaturikaira i matana na Vale Tabu. Me pipi kesa e tamani na na inilau i kelana e sangava kesa tinaqe kesa na datona. ¹⁶ Mi gotu tsotsodo ka kelaqira na tuguru kaira ara inilauginia na nununa na tseni vovosi me kesa sangatu na nununa na vuanagai ara aqosiginia na tapalamila. ¹⁷ Mara vaturikaira na tuguru karani tabana mi tabana na matsapana na Vale Tabu: na tuguru e tû tabana i ata ara soaginia Jakin, † maia e tû tabana i vava ara soaginia Boas. ††

Na Vangana na Vale Tabu

(1 Taovia Tsapakae 7:23-51)

4 Ma Solomon na taovia tsapakae e aqosigotoa kesa na belatabu tapalamila, e sangava vati tabailima tugira sui vati tabana, me sangava ruka tinaqe ru-ka labu tsege na mita na datona. ² Maia e aqosigotoa kesa na taqi momolilo e sangava kesa tinaqe kesa mita na qilouna, me sangava ruka tinaqe ruka mita na damana i laona, me sangava ono tinaqe tsege mita na taliguna. ³ Me poliponono na liligina na taqi ia ara papidato kaira ruka na palatete na inilau. Ma na inilau gira ara aqosi taoniginia na nunuqira na buluka mane, mara katsusai kolunogoa na taqi ia. ⁴ Ma na taqi ia ara molokaea i gotuna na nunuqira ara sangavulu ruka na buluka mane ara aqosiginigira na tapalamila, tolu ara tu arotada, tolu ara tu arotave me tolu ara tu arolonga me tolu ara tu arovotu. ⁵ Ma na liligina na taqi ia e

† Na soa Jakin e tatangi vaga na goko Hibrû 'aia God e vaturia.'

†† Na soa Boas e tatangi vaga na goko Hibrû 'ginia na susuligana God.'

labuvati na matoluna. Ma na mangana polipolia na taqi ia e vaga moa na mangana na bilo, me tapenu vanga moa na latsena na vulevule. Mi laona na taqi ia tangomana ke totu gana ngongo ono sangavulu toga lita na kô. ⁶ Mara aqosigira goto sangavulu na popo, tsege kara mologira tabana i ata na Vale Tabu me tsege tabana i vava. Mara gini aqo na popo girani tana tsalalana na paparina na omea tuavati ara gini savori-kodoputsa. Ma na kô i laona na taqi loki ia vanigira na manetabu gana niqira mani vulivuli.

⁷⁻⁸ Mara aqosigira goto ara sangavulu na gai qolumila, gana na mani molokaeana na bilo na bulu iruiru vanga nogo ara lavu na nauana, me sangavulu goto na bela, mara mologira tana voki loki i levugana na Vale Tabu, tsege na gai gana na mani molokaeana na bilo na bulu iruiru me tsege na bela kesa tabana, me tsege kesa tabana. Mara aqosigira goto kesa sangatu na popo qolumila.

⁹ Mara aqosigotoa kesa na pakoka i tabana i laona vanigira na manetabu, me kesa goto na pakoka tabana i taba. Ma na bani gira tana matsapa ka levugaqira na pakoka kaira ara tsavu poponoginigira na tapalamila. ¹⁰ Mara moloa na taqi i ligisana na tsuru tabana i longa na Vale Tabu.

¹¹⁻¹⁶ Ma Hiram e aqosigira goto na kuki, na savolo ma na popo. Mi tana e suilavaginia na aqosiaqira na omea sui aia e vekevania a Solomon na taovia tsapakae vania na Vale Tabu. Migirani nogo na omea aia e aqosigira:

Ruka na tuguru katsi

Ruka na inilau ara ka rerei vaga na popo i ka kelaqira na tuguru katsi kaira

Na inilau na nununa na tseni vovosi polikaira na inilau ara ka totu i ka kelaqira na tuguru

Vati sangatu na nununa na vuanagai ara aqosiginia na tapalamila mara mologira ruka tana palatete polikaira na inilau tapalamila

Sangavulu na nununa na terê

Sangavulu na popo loki

Kesa na taqi

Sangaulu ruka na nununa na buluka mane ara tu tabekaea na taqi

Migira goto na kuki, na savolo ma na poka.

Migirani sui lakalaka na omea girani aia Hiram e aqosiginigira moa na tapalamila angaanga, vania a Solomon na taovia tsapakae agana na gini aqo tana ni na Vale Tabu na Taovia.

¹⁷ Ma na taovia tsapakae e aqosigira na omea sui girani tana kao tsitsi tana ka gaqira levuga i Sukot mi Sereda tana Poi Jordan. ¹⁸ Ara danga sosongo vaga ia na omea ara aqosiginigira na tapalamila, te e gini tau tangomana kesa ke tovoa e koegua na mamavana na tapalamila popono ara gini aqo tana aqosiaqira na omea sui girani.

¹⁹ Ma Solomon e aqosiginigotoa na qolumila na vangana i laona na Vale Tabu: na belatabu, migira na bela i tana ara savori bredi vania God; ²⁰ mi tugira na gai qolumila laka na mani molokaeana na bilo na bulu iruiru ke iru i matana na Nauna Tabu Loki Sosongo, vanga igira ara vorogokona nogo; ²¹ migira na latsena gai na mani inilau, na bilo gana na molotsavuana na bulu iruiru ma na kapi; ²² na gai na matesiana na bulu iruiru, na popo, ma na tseu na mani molotsavuana na bulunagai uruuru, ma na tapala gana na karoginiana na madaova gagâ. Ma na omea sui vaga girani ara aqosiginigira moa na qolumila laka. Migira na matsapa tabana i tano na Vale Tabu migira na matsapa tana Nauna Tabu Loki Sosongo ara poro poponoginigira goto na qolumila.

5 Mi kalina a Solomon na taovia tsapakae e suilavaginia pipi sui na aqona na Vale Tabu, maia e tû me mololakagira i laona na voki gana na mani mololakâ omea i laona na Vale Tabu pipi sui lakalaka na omea aia a David na tamana e balo vaninogoa na Taovia, igira nogo na siliva ma na qolumila, migira goto visana na omea levolevo tavosi.

Ara Adisagea na Bokisi na Taso i Laona na Vale Tabu

(1 Taovia Tsapakae 8:1-9)

² Mi muri, maia Solomon na taovia tsapakae e mologoko vanigira sui pipi na ida tana puku ma na duli tana Israel popono, kara saimai sui lakalaka i Jerusalem, rongona kara adivanoa nina Bokisi na Taso na Taovia, tû i Sion na Verana David, ma kara ba moloa i laona na Vale Tabu. ³ Migira sui lakalaka ara saimai sui tana tagu e laba na Dani Tabu na Babale. ⁴ Mi kalina ara labamai sui nogo igira na tinoni lokiloki, migira na Levite ara tû mara tsebakaea na Bokisi na Taso, ⁵ mara kalagaivanoa tana Vale Tabu. Migira na manetabu ma na Levite ara adivanogotoa na Valepolo i tana e totu na Taovia me pipi sui na vangana, mara ba mologira i laona na Vale Tabu. ⁶ Ma Solomon na taovia tsapakae kolugira na toga sui ni Israel, ara saikolu mai i matana na Bokisi na Taso mara gini savori-kodoputsa danga sosongo na sipi ma na buluka, me utu na tsokoraeaqira. ⁷ Mi muri, migira na manetabu ara kalagaisagea na Bokisi na Taso i laona na Vale Tabu, mara ba moloa tana Nauna Tabu Loki Sosongo i ka vavaqira kaira na nununa na angelo. ⁸ Ma na katsina ka rapoqira ara tsavu poponoa na Bokisi kolukaira goto na gai ara kalagaiginia. ⁹ Ma na gai kaira ara ka katsi sosongo, me tangomana moa na morosiana ka isuisuqira ti vaga na ba tû i matana tsotsodo na Nauna Tabu Loki Sosongo, me tagara goto sa nauna segeni. Ma na gai na kalagai kaira ara ka tototu moa i tana me tsau mai i dani eni. ¹⁰ Me tagara goto sa omea tavosi ke totu i laona na Bokisi na Taso, kaira moa na pavavatu aia Moses e molosagekaira i laona

kalina aia e totu tana Vungavunga Sinai, tana tagu kalina na Taovia e naua kesa na vaitasogi kolugira na tinoni ni Israel kalina igira ara mololea i Ejipt.

¹¹ Mi muri, migira sui na manetabu ara totu i tana, atsa moa ara tavosi alaala, ara naua na vovorona na suisui vania na nauana niqira aqo tabu. ¹² Migira na Levite tu niqira aqo na raqa linge: tugira a Asap, ma Heman, ma Jedutum, kolugira na tinoni tana niqira vungu, igira sui ara sagelia na polo vovosi laka. Mara tutû ligisana na belatabu tabana i longa kolua niqira tsetsê ma niqira itai tatangi, mara totu kolugira goto i tana ara kesa sangatu me rukapatu na manetabu ara uvia niqira tavuli. ¹³ Mara linge kolua na tatangina na tavuli ma na tsetsê me visana goto na omea tatangi tavosi, mara tsonikaea na Taovia, mara tsaria:

“Tsonikaea na Taovia, rongona aia e dou laka, Ma nina galuve e totu saviliu.”

Mi kalina igira na manetabu ara rutsu tania na Vale Tabu e tavongani tsunamai na parako marara e gini marara na mararana anganga na Taovia, ¹⁴ me gini utu vanigira na manetabu na nauana babâ niqira aqo na samasama.

A Solomon e Goko Vanigira na Toga

(1 Taovia Tsapakae 8:12-21)

6 Mi muri ma Solomon na Taovia Tsapakae e nonginongi me tsaria, “Taovia igoe o vili segenimu ko totu i laona na parako ma na rodo pulipuli.

² Mi kalina ia inau au logosuivanigo nogo kesa na valemu rereidou sosongo, na nauna i tana igoe ko totu kalavata na dani ma na dani.”

³ Migira sui na toga ni Israel ara tutû moa i tana. Ma na taovia tsapakae e pilo bâ i koniqira me nongia God ke tabugira. ⁴ Maia e tsaria, “!Tsonikaea na Taovia na God ni Israel! Aia e manalinogoa nina veke e nauvania a David na tamaqu kalina aia e tsarivania, ⁵ ‘Tuturiga tana tagu inau au adirutsumigira niqiu tinoni tania na Ejipt me tsau mai i dani eni, minau au tau goto vilia moa sa verabau i laona na kao popono tana Israel i tana kara logovaniau kesa na valetabu, i tana kara mai samasama vaniau, mau tau goto vati vilia ke kesa ke ida vanigira niqiu tinoni ni Israel. ⁶ Mi kalina ia, inau au vilia na Jerusalem vaga na nauna i tana sauba kara mai samasama vaniau, migoe, a David, ko tagaovigira niqiu tinoni.’ ”

⁷ Ma Solomon e goko babâ me tsaria, “Aia nogo a David na tamaqu e padanogoa laka ke logoa kesa na valetabu agana na samasama vaniana na Taovia na God ni Israel, ⁸ ma na Taovia e tsarivania, ‘Eo, e dou sosongo igoe o ngaoa ko logovaniau kesa na valetabu, ⁹ migoe moa e utu saikesa ko logoa. Maia moa na

dalemu, na dalemu segeni nogo igoe, sauba aia ke logoa niqiu valetabu.’

¹⁰ “Ba, mi kalina ia, ma na Taovia e manalinogoa nina veke. Minau au tugunogoa na tamaqu mau lia na taovia tsapakae tana Israel, mau logosuivanigo na Vale Tabu agana na samasama vaniana na Taovia na God ni Israel. ¹¹ Mi tana nogo inau au molonogoa na Bokisi na Taso i tana ara ka totu kaira na pavavatu na vaitasogi aia na Taovia e naua kolugira na toga ni Israel.”

Nina Nonginongi a Solomon

(1 Taovia Tsapakae 8:22-53)

¹² Mi muri, i mataqira na toga sui a Solomon e bâ me tû i matana na belatabu me abedatoa na limana me nonginongi. ¹³ Ma Solomon e aqosia kesa na pava damadama tapalamila gana nina mani tukae, me moloa i levugana patupatu na pakoka. Na pava ia e sangava kesa tinaqe kesa mita gira sui vati tabana, me tinaqe tsege labu tsege mita na datona. Ma Solomon e dato bâ i konina, me tsuna tuturu i mataqira na tinoni sui ni Israel me abedatoa na limana kalea na baragata.

¹⁴ Maia e nonginongi me tsarivaganana, “Igoe Taovia na God ni Israel, e tagara goto sa god ke vaga igoe ke totu i gotu i baragata se i lao ieni i barangengo. Igoe o manalidoua nimu tabana na vaitasogi o naua kolugira nimu tinoni, mo sauva nimu galuve vanigira kalina igira ara rongomangamu dou igoe tana tobaqira popono. ¹⁵ Migoe o manalinogoa na veke o nauvania a David na tamaqu; eo, mi dani eni ara manatovu nogo pipi sui na tsaqina goko igoe o tsarivania. ¹⁶ Mi kalina ia, Taovia na God ni Israel, inau au nongigo ko manaligotoa e kesa segeni goto nimu veke o nauvania na tamaqu kalina igoe o tsarivania, ‘Pipi kalina sauba ke kesa nogo vidaqira na kukuamu igoe ke adidatoa babâ nimu aqotagao me ke lia na taovia tsapakae tana Israel, ti vaga igira kara muridoua niqiu Ketsa vaga nogo igoe o naua.’ ¹⁷ Mi kalina ia, igoe Taovia na God ni Israel, ko naua ma kara manatovu pipi sui na omea igoe o veke vaninogoa a David nimu maneaqo.

¹⁸ “?Me laka sauba igoe God ko totu manana nomoa ieni i barangengo i laoqira na tinoni? ?Me ti vaga na lokina na baragata popono ke tau tugugo igoe, me ke koegua ti sauba ke tugugo na Vale Tabu inau au logovanigo nogo? ¹⁹ Taovia niqiu God, inau nimu maneaqo. Au nongigo ko rongomia niqiu nonginongi, mo ko sauvaniau na omea inau au nongia i konimu i dani eni. ²⁰ Ko reitutugudoua na Vale Tabu iani na dani ma na bongi. Igoe o vekenogoa laka tana nauna nogo iani kara samasama vanigo igira na tinoni, me vaga ia mo ko rongomiau pipi kalina ti vaga inau kau aromai vania nimu Vale Tabu iani ma kau nonginongi vanigo. ²¹ Ko rongomia niqiu nonginongi ma niqira nonginongi goto igira nimu tinoni ni Israel kalina igira kara aromai vania na nauna iani ma kara nonginongi vanigo. Tû tana

veramu i baragata ko rongomigami mo ko padalegira nimami sasi.

²² “Mi kalina ti vaga kara keli vania kesa tinoni laka aia e naua kesa na omea seko vania kesa kulana, ma kara adimaia i matana nimu belatabu i laona na Vale Tabu iani rongona ke vatsa laka aia e tau tsukia na sasi ara keligini vania, ²³ migoe Taovia, tû i baragata ko rongomia mo ko vilekegira nimu tinoni aqo mo ko kedea vaga e ulagana aia e tsukia na sasi mo ko nusilea aia e tinoni dou me tau tsukia sa sasi.

²⁴ “Mi kalina ti vaga kara tû igira gaqira gala ma kara tuliusigira nimu toga ni Israel rongona ara sasi i matamu igoe, mi muri, ti vaga igira kara pilotobatugua ma kara mai i matamu igoe tana Vale Tabu iani, ma kara nongigo ko padalea niqira sasi, ²⁵ migoe tû i baragata ko rongomia niqira nonginongi, mo ko padalea niqira sasi igira nimu tinoni ni Israel, mo ko adivisumaigira tugua tana kao igoe o saunogoa vanigira me vanigira goto na mumuaqira.

²⁶ “Mi kalina ti vaga igoe ko tongo kapusia na usa rongona igira nimu tinoni ara sasi i matamu, mi muri kalina ti kara padasavi ma kara arobatugua vania na Vale Tabu iani, ma kara molotsunali segeniqira ma kara nonginongi vanigo, ²⁷ migoe Taovia tû i baragata ko rongomia niqira nonginongi, mo ko padale vanigira niqira sasi igira nimu maneaqo na tinoni ni Israel, mo ko sasanigira na nauana na omea e goto i matamu igoe. Mi muri, ti igoe Taovia ko moloa ke tumumai na usa tana nimu kao iani, na kao igoe o saunogoa vanigira nimu tinoni kara tamanina sailagi.

²⁸ “Mi kalina ti vaga ke liu na uvirau tana veramami, se na liuna na lobogu, se na paparana na guguri ke rangi sekoligira na uta, se na alaala popono na kipo kara gani matesigira na omea tsukatsuka sui, se kara laba gaqira gala ma kara sekoligira nimu tinoni, se ke gadovigira na lobogu seko se na masagi loki, ²⁹ migoe ko rongomia niqira nonginongi. Mi kalina ti vaga ke kesa i laoqira nimu tinoni ni Israel se na toga popono kara reigadovia laka ara sasi ma kara padasavi ma kara aromai vania nimu Vale Tabu ma kara abedatoa na lima qira tana nonginongi vanigo, ³⁰ migoe ko rongomia niqira nonginongi. Tû tana veramu i baragata ko rongomia niqira nonginongi mo ko padalea niqira sasi. Igoe segeni moa o donaginia nina papada e totu popoi i laona na tobana tinoni, mo ko nauvania pipi tinoni vaga e ulagana na omea aia e naua, ³¹ rongona igira nimu tinoni kara gini kukuni tanigo, ma kara rongomangamu dou tana tagu popono ara totu tana kao igoe o saunogoa vanigira na mumuaqira.

³² “Mi kalina ti vaga ke kesa na tinoni ni veratavosi aia e totu kesa tana vera ao sosongo me ke rongomia gamu tangirongo, me laka igoe o susuliga sosongo mo vangarau pipi kalina moa na sangaaqira nimu tinoni, maia ke mai me ke nonginongi vanigo tana

Vale Tabu iani, ³³ migoe ko tabegotoa nina nonginongi na tinoni vaga ia. Tû i gotu i baragata tana o mauri igoe, ko rongomia nina nonginongi mo ko nauvania na omea aia e ngasuginigo ko nauvania, me vaga ia ti igira na toga sui tana barangengo popono kara gini donaginigo ma kara gini rongomangamu, vaga nogo ara naua igira nimu tinoni ni Israel. Mi tana ti sauba kara gini donaginigotoa laka na Vale Tabu iani inau au logoa, i tana nogoria e dou kara mai na tinoni sui ma kara samasama vanigo igoe.

³⁴ “Mi kalina ti vaga igoe ko ketsaligira nimu tinoni kara vano na vailabugi koluaqira gaqira gala, mi tana tagu vaga goto ia ti kara tû ma kara nonginongi vanigo, miava moa tana kara totu ti kara aromai vania na verabau iani aia igoe o vilinogoa ma na Vale Tabu iani inau au logovanigo, ³⁵ migoe ko rongomia niqira nonginongi. Tû i gotu i baragata ko rongomia niqira nonginongi mo ko sangagira me ke gini managaqira.

³⁶ “Mi kalina ti vaga igira nimu tinoni kara sasi i matamu igoe, me tagara goto ke kesa ke tau dona na nauana sa sasi, me ti vaga tana koremu loki igoe ko tami vanigira gaqira gala kara tuliusigira ma kara raqa tsekagira bâ kesa tana vera segeni, atsa moa ti na vera ia ke ao sosongo, ³⁷ migoe ko rongomia niqira nonginongi nimu tinoni. Me ti vaga tana vera ao nogo ia i tana igira ara totu tseka, kara tû ma kara pilotoba ma kara nonginongi vanigo, ma kara koevulagia i matamu na lokina niqira sasi ma niqira tsutsukibo ara naua, migoe Taovia, ko rongomia niqira nonginongi. ³⁸ Me ti vaga i laona na vera ao ia igira nimu tinoni kara padasavi ma kara pilotoba manana, ma kara nonginongi vanigo igoe kalina kara aromai kalea na kao iani igoe nogo o sauvanigira na mumuamami, ma na verabau iani igoe o vilinogoa, ma na Vale Tabu goto iani inau au logoa vanigo, ³⁹ mi tana migoe ko rongomia niqira nonginongi. Me tû tana veramu i gotu i baragata, ko rongomigira mo ko galuvegira, mo ko padale vanigira pipi sui niqira sasi nimu tinoni.

⁴⁰ “Mi kalina ia, migoe niqo God, ko morosigami mai mo ko rongomia nimami nonginongi ami sauvanigo tana nauna iani. ⁴¹ Ko tu tukae nogo kalina ia, igoe Taovia God, me kolua na Bokisi na Taso aia na papadana na susuligamu, ko sagemai i laona na Vale Tabu mo ko totu ieni na dani ma na dani. Ko tabugira sui nimu manetabu tana niqira aqo sui, migira sui goto nimu toga kara gini magemage tana rongona nimu doulaka vanigira. ⁴² Taovia God, ko laka saikesa na sove taniana na taovia tsapakae igoe o vilinogoa. Mo ko padatugua na galuve loki igoe o galuveginia a David nimu maneaqo.”

Na Tabuana na Vale tabu

(1 Taovia Tsapakae 8:62-66)

7 Mi kalina a Solomon na taovia tsapakae e nonginongi sui, ma na lake e talu i baragata e tsunamai me gani poponogira na omea ara gini kodoputsa, ma na mararana angaanga na Taovia e dangali poponoa na Vale Tabu. ² Me rongona na marara angaanga ia e dangali poponoa na Vale Tabu me toravia na mataqira na manetabu, te ara gini tau goto tangomana na sage bâ i laona na Vale Tabu. ³ Mi kalina igira na toga ni Israel ara reia na lake e tsunamai talu i baragata ma na marara e dangali poponoa na Vale Tabu, migira ara viri puka kovoragi tsuna tana kao, mara samasama vania God mara tsonikaea tana rongona nina doulaka ma nina galuve vo oli. ⁴ Mi muri, maia Solomon migira na toga sui ara savorigira na kodoputsa vania na Taovia. ⁵ Maia e savorigira ara 22,000 na buluka, me 120,000 na sipi vaga na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. Mi tana, maia migira sui na toga ara tabua na Vale Tabu. ⁶ Migira na manetabu ara tutû tana sasaqira tana ara molovanigira, migira na Levite ara tû aro bâ i koniqira, mara tsonikaeginia na Taovia tana taiana niqira omea tatangi aia David na taovia tsapakae e manogatinogoa vanigira, mara lilinge mara tsaria, "Nina Galuve aia e Totu Saviliu!" taoninogoa na aqo e molovanigira a David. Migira na manetabu ara uvia niqira tavuli migira na toga sui ara tutû i tana. ⁷ Ma Solomon e tabua na levugana na pakoka e totu i matana na Vale Tabu, mi muri maia e savorigira na savori-kodokodo tana nauna nogo ia, migira goto na sausau na uiti ma na paparina serega na omea tuavati gana na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. Aia e nauvaganana ia rongona na belatabu tapalamila ia aia nogo e aqosia e tetelo lê, me tau tugua na sausau danga sosongo vaga gira. ⁸ Mi tana ma Solomon migira na toga sui ni Israel ara lokisia na Dani Tabu na Babale i laona e vitu na dani popono. Mara maisai i tana danga sosongo na tinoni tû tana Matana Sautu i Hamat tabana i vava, me tsau bâ tana vovotana na Ejipt tabana i ata. ⁹ Mi laona e vitu na dani migira ara lokisia na tabuana na belatabu, mara lokisigotoa na Dani Tabu na Babale i laona e vitu goto na dani. Mi tana susuina dani mara naua kesa na sai loki gana na suilavaginiana na dani loki ia, ¹⁰ mi tana dani i muri, aia nogo na rukapatu tolunina dani tana vitunina vula, ma Solomon e votagira na toga mara visu i veraqira. Migira ara gini magemage tana rongona na vangalaka danga aia na Taovia e sauvania a David, ma Solomon migira nina tinoni ni Israel.

God e Labavanitugua a Solomon

(1 Taovia Tsapakae 9:1-9)

¹¹ Mi kalina a Solomon e logosuia na Vale Tabu ma na valena segeni, me mologira na vangana sui i ka laoqira, ¹² ma na Taovia e labavanitugua tana bongi, me tsarivania, "Inau au rongominogoa nimu nonginongi, mau vilinogoa na Vale Tabu iani ke lia na nauna i tana kara savori-kodoputsa vaniau. ¹³ Me ti vaga kalina kau tangolivisia na usa se kau mologira na kipo kara gani-gira na omea tsukatsuka sui, se kau moloa kesa na lobogu seko ke gadovigira niqiu tinoni, ¹⁴ me ti vaga igira kara nonginongi vaniau ma kara padasavi mate-na niqira sasi, ma kara piloligi tanigira niqira nauseko ara lavu na nauana, mi tana ti inau sauba kau rongomigira tû i baragata, ma kau padale vanigira niqira sasi, ma kau naua me ke douvisutugua niqira kao. ¹⁵ Inau sauba kau matalia na Vale Tabu iani, ma kau vangaraua na rongomiana pipi sui niqira nonginongi kara mai saua ieni, ¹⁶ rongona inau nogo au vilia mau baloa na nauna iani i tana kara mai samasama vaniau sailagi. Eo, inau nogo sauba kau matalia ma kau reitutu-gu sailaginia. ¹⁷ Me ti vaga igoe ko aqodou manana vaniau vaga nogo e naua a David na tamamu, mo ko muridougira niqiu ketsa, mo ko naugira pipi sui na omea inau au ketsaliginigo ko naua, ¹⁸ minau sauba kau manalia na veke au nauvania a David na tamamu kalina au tsarivania laka igira na kukuana nogo ia sauba kara tagao sailagi tana Israel. ¹⁹ Bâ, me ti vaga igoe migira nimu tinoni kamu petsakoe ma kamu tau murigira na ketsa ma na vali inau au molonogoa vanigamu, ma kamu tû ma kamu samasama vanigira na god tavosi, ²⁰ mi tana, minau sauba kau tsialigigamu tania na kao au saunogoa vanigamu, me sauba kau vanoligi tanigotoa na Vale Tabu iani inau au vasini moa baloa ke lia na nauna i tana kara mai samasama vaniau igira na tinoni. Migira na tinoni pipi tana nauna sui sauba kara gilugana ma kara tsiria na Vale Tabu iani. ²¹ "Kalina ieni, igira ara kukuni tanisosongolia na Vale Tabu iani, mi kalina ti ke laba na tagu seko vaga ia, migira sui ara liu tavetada ieni sauba kara gini novo loki ma kara veisuâ, 'Laka egua sagata na Taovia te aia e nauvaganana vania na kao iani ma na Vale Tabu iani?' ²² Migira na tinoni sauba kara tsaria, 'Rongona nogo igira ara tsonikidana na Taovia niqira God, aia nogo e adirutsumigira na mumuaqira tania na Ejipt i sau. Migira ara tû mara pilo bâ i koniqira na god tavosi mara samasama vanigira. Maia nogoria na rongona ti na Taovia e moloa na omea seko loki vaga ia ke gadovigira.' "

Visana Goto na Omea e Naua a Solomon

(1 Taovia Tsapakae 9:10-28)

8 A Solomon e adia e rukapatu na ngalitupa na logosuiana na Vale Tabu ma na valena segeni. ²Ma ia e logo vaolusigira goto na verabau aia Hiram e sauvaninogoa, me mologira visana na Israel kara ba totuvigira. ³Aia e laugira na butona kao ni Hamat mi Soba, ⁴me barapoliginia na vatu na verabau ni Palmira tana kao mate. Me logo vaolusigira sui tugua na verabau tana Hamat gana na mololakaaqira niqira omea levolevo. ⁵Ma Solomon e logo vaolusigira goto na verabau girani: Bet Horon i Gotu ma Bet Horon i Lao, kaira na verabau ara barapoliginikaira na vatu, mara vongo kapusiginia na tapala ka matsapaqira, ⁶na verabau ni Baalat, migira sui na verabau i tana aia e mololakagira nina na omea levolevo, migira goto na verabau i tana e mologira nina ose ma nina terê. Me tangomana na suilavaginiaqira pipi sui na omea aia e padanogoa na logoana i Jerusalem, mi Lebanon, mia-va moa i laona na vera sui i tana aia e tagaovi kaputigira. ⁷⁻⁸Ma Solomon e adigira igira sui na kukuvaqira na tinoni ni Kanaan igira na Israel ara tau matesigira i sau kalina ara laua niqira kao, kara lia nina maneaqo rarai: igira nogo na Het, na Amor, na Peres, na Hivi, ma na Jebus, ma na kukuvaqira igira ara aqo tseka babâ moa me tsaumai i dani eni. ⁹A Solomon e tau moa malatsekagira na tinoni ni Israel. E mologira mara lia nina mane vaumate, ma gaqira taovia nina mane vaumate, ma na mane tagaovi terê, ma na mane sage tana ose na vailabu. ¹⁰Me mologira ara 550 kara tagaovigira na maneaqo rarai ara naua na aqo vaga e pedea a Solomon kara naua.

¹¹Ma Solomon e adivanoa na tauna aia na dalena na taovia tsapakae ni Ejipt, tania na Verana a David, me ba moloa kesa tana valena segeni aia e logovaninogoa. Me tsaria, "E tau dou aia ke totu tana valena a David na taovia tsapakae, rongona pipi moa na nauna i tana e liu bâ na Bokisi na Taso, na nauna ia e lia na nauna tabu saikesa."

¹²Ma Solomon e savorigira na kodoputsa vania na Taovia tana belatabu aia e logonogoa i matana na Vale Tabu. ¹³Mi tana nogo aia e savorigira na savori-kodokodo taonia na vovorona tana nina ketsa a Moses vania pipi na dani tabu: na Sabat, na Dani na Vula Vaolu, mi tugira tolu na dani loki i laona na ngalitupa, na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti Konina, na Dani Tabu na Pipitsu, ma na Dani Tabu na Babale. ¹⁴Maia e vota aqo vanigira na manetabu i laona pipi dani, migira goto na Levite igira ara sangagira na manetabu na linge ma na nauana niqira aqo, muritaonigira nogo na vovorona aia David na tamana e mologira nogo. Maia e vota aqo goto vanigira na mane matali valetabu tana alaala babâ, tana mataliana pipi na matsapakapu, mu-

ritaonigira nogo nina ketsa a David aia nina mane God. ¹⁵Migira ara muridou saikesaligira pipi na omea sui aia David e ketsaligira na manetabu ma na Levite kara naua kalea na reitutuguaqira na vale gana na mololakâ omea, migira goto visana na aqo tavosi.

¹⁶Me vaga ia, migira ara aqosigira sui lakalaka nogo na omea e padâ a Solomon na nauana. Tû tana molo papakana nina Vale Tabu na Taovia, me tsau kalina ara logosuia, e vano dou pipi sui na aqona. Mi tana me sui na aqo na logoana na Vale Tabu.

¹⁷Mi muri, ma Solomon e tû me vano i Esiongeber mi Elat tana liligina na Mangalonga ni Aqaba tana kao ni Edom. ¹⁸Maia Hiram na taovia tsapakae ni Tire e molobavania visana nina vaka i vavana niqira tagao igira nina mane ara dona dou na aqo tana vaka. Mara votu kolugira nina mane na vaka a Solomon mara bâ i Opir, mara adivisumai vania a Solomon e liusia e sangavulu tsege toga na kilo na qolumila.

Na Daki Taovia ni Seba e Mai Na Tsigoviana a Solomon

(1 Taovia Tsapakae 10:1-13)

9 Ma na daki taovia ni Seba e rongomia gana tangirongo a Solomon, maia e tû me aligiri na vano i Jerusalem, rongona e ngaoa ke tovolea nina sasaga a Solomon me ke veisuaginia visana na torogoko utugana. Maia e adigira ara danga sosongo nina tinoni aqo ara dulikolua, migira goto na kamelo ara lutsangigira na papasa sisigini, ma na vatu angaanga loki matena, ma na tsupu loki na qolumila. Mi kalina e mailaba i konina a Solomon, maia na daki taovia ni Seba e veisuâ a Solomon pipi na torogoko vaga aia e padâ ke veisuaginia. ²Maia Solomon e tuguvisugira sui pipi nina torogoko aia na daki taovia e veisuaginia. Me tagara goto ke kesa na omea ke utugana vania na nusirongona. ³Ma na daki taovia ni Seba e rongomia nina goko sasaga sosongo a Solomon, me reigotoa na valena loki aia e logoa. ⁴Maia e morosigira sui na mutsa ara totu tana nina bela na mutsa, ma na sasaqira tana ara totu igira nina mane sasanga, ma niqira aqo ara naua ma na poloqira ara sagelia igira ara aqo tana valena, migira goto ara adimutsa mai vaniana tana tagu na mutsa sai, ma na kodoputsa dangadanga aia e savorigira i laona na Vale Tabu. Maia e gini beke, me datokesa na mamagona na reiaqira na omea vaga girani.

⁵Maia e tû me goko vaga vania a Solomon me tsaria, "I!Na omea sui inau au rongomia kalina au totu moa i veraqu tana rongomu igoe ma nimu sasaga loki ara mana sui lakalaka! ⁶Mau tau moa vati tutunina inau poi tsau kalina au labamai ieni mau reiginia na mataqu segeni. Ma na omea au rongomia ara turupatuna vaniau e tsaurae lê moa, ma nimu sasaga loki ma na vangana nimu tamani ara danga sosongo liusia bâ na omea igira ara gini turupatuna vaniau. ⁷!E dou

sosongo rago nomoa vanigira na taumu igoe! !Me dou sosongo goto vanigira nimu tinoni aqo igira ara totu kolugo sailagi, mara rongomi sailaginia pipi nimu goko sasaga o tsaria!⁸ !Tsonikaea na Taovia nimu God! Aia e sauvulagia laka e reingaogo igoe te e molokaego ko lia na taovia tsapakae mo ko tagao tana asana nogo aia. Mi tana rongona e totu saviliu nogo nina galuve nimu God vanigira nina tinoni ni Israel me ngaoa ke pukuga kalavata na veraqira, te aia na Taovia e molokaego igoe mo gini lia gaqira taovia tsapakae rongona igoe ko gini vaturia na goto ma na pedelaka i laoqira nimu toga.”

⁹ Mi tana, maia e saugira vania a Solomon na vangalaka aia e adimainogoa: e liusia e vati toga na kilo na qolumila, ma na tsupu loki na papasa sisigini dou ma na vatu angaanga loki matena. Me tau goto vati totu sa nauna na vatana na papasa sisigini dou vaga e sau na daki taovia ni Seba vania a Solomon na taovia tsapakae.

¹⁰ Migira ka niqira mane na vaka a Hiram ma Solomon igira ara adivisumai na qolumila talu i Opir, ara adigotoa na tsupu loki kesa na vatana na gai e dou vania na gini katsu omea levo, ma na vatu angaanga loki matena. ¹¹ Maia Solomon e gini aqo na gai girani na nauginiana na mani tsotsodato i laona na Vale Tabu mi laona na valena segeni goto ia, me aqosiginigotoa na itai tatangi ma na tuqulu vanigira ara dona na taiana. Ma na vatana na gai dou sosongo vaga ia ara tau vati reia sa dani tana kao ni Juda.

¹² Ma Solomon na taovia tsapakae e sauvania na daki taovia ni Seba pipi na omea sui aia e nongia i konina. Me paboginigotoa danga na vangalaka tavosi na tuguqira na vangalaka aia na daki taovia e adimai vania. Mi muri, ma na daki taovia ia kolugira nina tinoni ara dulikolumaia ara tû mara visutugua i Seba.

Nina Tamani Danga a Solomon

(1 Taovia Tsapakae 10:14-25)

¹³ Mi laona pipi ngalitupa ma Solomon e tau kuti na adiana gana ngongo rukapatu tolu toga na kilo na qolumila, ¹⁴ me paboginigotoa na qolo aia e adia tana takesi koniqira na mane kavozolo, ma na qolo botsa koniqira na tinoni tsabiri. Migira na taovia tsapakae ni Arabia, migira sui goto na taovia tagao butona na momoru babâ tana kao ni Israel ara adimai vania na siliva ma na qolumila. ¹⁵ Ma Solomon e aqosigotoa ruka sangatu na tako loki, me pipi kesa ara baruginia e varangisia e vitu kilo na qolumila. ¹⁶ Me aqosigira goto e tolu sangatu na tako tetelo dodo, me pipi kesa ara baruginia e varangisia e tolu kilo na qolumila. Maia e mololakagira na tako sui girani i laona na voki ara soaginia na Voki na Legai ni Lebanon. †

¹⁷ Maia na taovia tsapakae e aqosigotoa kesa na sasana na totukae e loki sosongo. Ma na turina e

baruginia na livona na elepani ma na turina e baruginia na qolumila laka saikesa. ¹⁸ Mara ono na mani tsotsodato bâ i konina na sasana na totukae, me totu goto kesa na bela tetelo gana na molokae tuana mara tsavu poponoginia na qolumila, mi tabana mi tabana na sasana na totukae ara ka totu na mani molo vataragini limana, mi liligina na limana ruka tabana ara moloa na nununa na laeone. ¹⁹ Mara mologotoa sangavulu ruka na nununa na laeone kesa tabana me kesa tabana pipi ono na mani tsotsodato. Me tau goto vati totu i laona sa vera loki ke kesa na sasana na totukae vaga ia.

²⁰ Migira sui pipi nina tseu na inu a Solomon ara aqosiginia na qolumila, migira sui na vangana gana na mutsa ara totu i laona na Voki na Legai ni Lebanon ara aqosiginigira na qolumila laka. Mara tau goto aqosiginia sa omea na siliva rongona tana taguna e taovia tsapakae a Solomon ara tau padalokia na siliva. ²¹ Me tamanigira goto danga na vaka ara dona na votu i mao ao, mara votu kolugira nina vaka a Hiram. Me pipi tolu ngalitupa igira nina vaka a Solomon ara visumai, mara adimai vania na qolumila, ma na siliva, ma na livona na elepani, me ruka na vatana na tsuatsua.

²² Maia Solomon e tamani omea danga sosongo, me sasaga loki liusigira sui lakalaka na taovia tsapakae tavosi. ²³ Migira sui na taovia tsapakae ni barangengo ara mai i konina a Solomon, na rongomiana nina goko sasaga sosongo aia God e sauvainogoa. ²⁴ Me pipi kesa vidaqira e adimai vania a Solomon nina vangalaka, igira nogo na omea ara aqosiginia na siliva ma na qolumila, ma na polo sagesage rereidou, ma na sagore gana na vailabu, ma na papasa sisigini dou, me visana goto na ose ma na asi. Me laba babâ vaga ia i laona pipi na ngalitupa.

²⁵ Ma Solomon na taovia tsapakae e tamanigotoa vati toga na voki tana e mologira nina ose ma nina terê, me sangavulu ruka toga na ose. Visana vidaqira e mologira kara totu i Jerusalem, migira sui tavosi aia e mologira bamai visana tana verabau tavosi. ²⁶ Maia e taovia loki kaputigira sui na taovia tsapakae, tû tana Kô Euprates me tsau bâ tana Pilistia mi tana vovotana na Ejipt. ²⁷ Mi tana tagu popono a Solomon e tagao, ma na siliva ara danga moa vaga na vatu lê i laona Jerusalem, ma na gai na sida ni Lebanon ara danga vanga moa na gai lê bamai i tuana na vungavunga tana Juda. ²⁸ Ma Solomon e voligira na ose talumai i Musri me pipi sui goto tana vera tavosi.

† “Na Voki na Legai ni Lebanon” Aia e kesa na voki loki e totu i laona na valena na taovia tsapakae mara soagini vaganana rongona i laona na voki ia ara ponotiginia na gai na sida ni Lebanon.

Na Mateana a Solomon

(1 Taovia Tsapakae 11:41-43)

²⁹ Migira sui lakalaka na omea tavosi e naua a Solomon tû tana tuturigana me tsau tana susuina ara maretsunagira nogo tolu tana papi, tugira nogo *Na Turupatuna Nina Aqoqo a Natan na Propete*, ma *Nina Kategoko a Ahija ni Silo*, ma *Nina Momoro a Ido na Propete*, i tana e totu goto na mamarena nina aqotagao a Jeroboam na taovia tsapakae ni Israel. ³⁰ A Solomon e taovia tsapakae i Jerusalem, me tagaovi poponoa na Israel i laona e vati sangavulu na ngalitupa. ³¹ Maia e mate mara qilua tana Verana a David, maia Rehoboam na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

Niqira Petsakoe Igira na Puku Ara Totu tana Israel Tabana i Vava

(1 Taovia Tsapakae 12:1-20)

10 Ma Rehoboam e tû me vano i Sekem, i tana igira sui lakalaka na tinoni ni Israel tabana i vava ara saikolu laka kara molokaea me ke lia niqira taovia tsapakae. ² Mi kalina a Jeroboam na dalena a Nebat, aia e vano i Ejipt na tsogo taniiana a Solomon e rongomia na turupatu iani, maia e tû me mololea i Ejipt me visumaitugua tana Israel. ³ Migira na tinoni tana puku tabana i vava ara mologoko bâ vania a Jeroboam ke mailaba i koniqira. Maia e dulikolugira mara vano sui i konina a Rehoboam mara tsarivania, ⁴ "A Solomon na tamamu e molo kalagai mamava sosongo vanigami. Me ti vaga igoe ko naua me ke gini malamala tetelo vanigami me ke gini lakagana na mauri vanigami, migami sauba kami totu dou i vavana nimu tagao igoe."

⁵ Ma Rehoboam e tsarivanigira, "Kamu visumaitugua ieni tana tolunina dani, mi tana ti inau sauba kau votâ niq papada vanigamu." Me vaga ia, migira ara tavota mara visu i veraqira.

⁶ Ma Rehoboam na taovia tsapakae e soasaigira na tinoni lokiloki igira nogo ara aqo vania a Solomon na tamana vaga nina mane na sauparovata me veisuagira, "Laka nagua amu padâ igamu e tugua inau kau tsarivanigira na tinoni girani?"

⁷ Migira ara tuguvisua mara tsaria, "Ti vaga igoe ko tobadou vanigira na tinoni girani, mo ko votadou kesa nimu gokolaka vanigira vaga e tugua igira kara rongomingaoa, migira sauba kara aqo dou vanigo sailagi."

⁸ Ma Rehoboam e sove na rongomangaqira na tinoni lokiloki, me tû me bâ i koniqira na tinoni vaolu, igira gana vatavata nogo ia mara lia nina mane na sauparovata kalina ia. ⁹ Me veisuagira, "Laka nagua amu padâ igamu e tugua inau kau tsarivanigira na

tinoni girani, igira ara nongiau laka kau sangagira me ke gini malamala tetelo vanigira gaqira kalagai?"

¹⁰ Migira ara tuguvisua mara tsaria, "Miani nogoria na omea ko tsarivanigira: '!Na kakau ririkiq inau aia e loki liusia bâ na bunguna na tamaqu!' ¹¹ Mo ko tsarigo-toa vanigira, 'Eo, na tamaqu e moloa na kalagai mamava vanigamu, minau sauba kau paboa me ke mamava goto bâ. !Aia e rarusiginigamu na gue, minau sauba kau rarusiginigamu na itai kokonaga!'"

¹² Putsi tolu na dani, maia Jeroboam migira sui na tinoni ara visutugua i konina a Rehoboam na taovia tsapakae vaga aia e tsarivanigira nogo. ¹³ Maia na taovia tsapakae e tau muria na omea vaga ara tsarivania igira na tinoni lokiloki, me tû me ba goko kakai sosongo vanigira na tinoni, ¹⁴ vaga nogo igira na tinoni vaolu ara tsarivania ke naua. Maia e tsarivanigira, "Eo e mana, na tamaqu e moloa na kalagai mamava sosongo vanigamu, minau sauba kau paboa me ke mamava goto bâ. !Aia e rarusiginigamu na gue, minau sauba kau rarusiginigamu na itai kokonaga!" ¹⁵ E gini laba vaga ia, rongona ke gini mana na goko na Taovia e tsarivania a Jeroboam na dalena a Nebat ginia na propete Ahija ni Silo. Aia nogoria na rongona ti na taovia tsapakae e tau muria na omea vaga igira na toga ara nongia i konina.

¹⁶ Mi kalina igira na toga ara reia laka na taovia tsapakae e tau nogo ngaoa na rongomiaqira, migira ara tû mara gugû mara tsaria, "Igit ka tau goto totu tabana kolua David ma nina vungu! ?Nagua nogo ara nauvanigita igita? !Ida igita na tinoni ni Israel ma ka visutugua i verada! !Molovania a Rehoboam me ke reitugua segenina!"

Mi tana, migira na tinoni ni Israel ara sove saikesa tania a Rehoboam ¹⁷ mara molovania ke taovia tsapakae vanigira segeni moa igira na tinoni ara totu tana butona kao ni Juda.

¹⁸ Mi muri, maia Rehoboam na taovia tsapakae e molovanoa a Adoniram, aia e reitutugugira na mane rarai, ke vano i koniqira na Israel, migira ara tû mara taimatesia. Mi kalina a Rehoboam e rongomia e laba na omea vaga ia, maia e tû tsaku me sage tana nina terê me tsogovano i Jerusalem. ¹⁹ Me tuturiga tana tagu ia, migira na tinoni ara totu tana Israel tabana i vava ara tavotaligi saikesa tania na puku taovia konina a David.

Nina Kategoko a Semaia

(1 Taovia Tsapakae 12:21-24)

11 Mi kalina a Rehoboam e maitsau nogo i Jerusalem, maia e soasaigira ara kesa sangatu ala sangavulu toga na mane vaumate susuliga bâ i ka laoqira na puku ka koniqira a Juda ma Benjamin. Aia e padâ laka ke vano na vailabu, me ke tangoli visutugua na susuliga gana na tagaovi kaputiaqira tugua na

puku ni Israel tabana i vava. ² Ma na Taovia e tû me tsarivania a Semaia na propete ³ ke bâ me ke goko vanga iani vania a Rehoboam migira sui na tinoni tana puku ka koniqira a Juda ma Benjamin: ⁴ “Kamu laka goto na labuaqira igira na Israel na tasimui segeni. Igamu sui lakalaka kamu visu moa i veramui. Na omea vanga ia e laba tana niqû kili nogo inau te e laba.” Migira sui ara rongomangana na Taovia mara tau goto vano na vailabugi koluana a Jeroboam.

A Rehoboam e Molo Baravatuqira Visana na Verabau

⁵ A Rehoboam e totuvisu i Jerusalem me molo baravatuqira na verabau girani tana Juda ma na Benjamin: ⁶ Betlehem, Etam, Tekoa, ⁷ Betsur, Soko, Adulam, ⁸ Gat, Maresa, Sip, ⁹ Adoraim, Lakis, Aseka, ¹⁰ Sora, Aijalon, ma Hebron. ¹¹ Maia e barapoliginigira kakai na vatu, me moloa kesa na taovia tagao vania pipi kesa na verabau girani, mi laona pipi gira sui aia e mologira na mutsa, na oela na olive, ma na uaeni, ¹² migira goto na tako ma na bao. Mi tana nauvaganana ia ti aia Rehoboam e tangolikakaia na Juda ma na Benjamin.

Igira na Manetabu ma na Levite Ara Mai tana Juda

¹³ Tana butona kao popono ni Israel, igira na manetabu ma na Levite ara tû mara tada bâ i Juda. ¹⁴ Migira na Levite ara mololea niqira kao dou tana e dato dou na buruburu, ma niqira kao tavosi goto, mara bolivano i Juda mi Jerusalem, rongona a Jeroboam na taovia tsapakae ni Israel migira na dalena ara tau tamivanigira kara aqo vanga nina manetabu na Taovia. ¹⁵ Ma Jeroboam e tû me viligira visana nina manetabu segeni kara aqo tana nauna niqira mani samasama igira na tinoni ponotoba, ma kara samasama vanigira na tidao migira na titinonina na god peropero aia e katsugira taonia na nununa na buluka mane. ¹⁶ Mi laoqira na puku sui tana Israel visana vidaqira ara ngao mananâ kara samasama vania na Taovia na God ni Israel, te ara tû mara tsarimuriqira vano na Levite i Jerusalem, rongona kara gini tango mana na savori-kodoputsa vania na Taovia niqira God na mumuaqira. ¹⁷ Miani nogoria te e gini susuligasitugua na vera ni Juda, mi laona e tolu na ngalitupa ara aqodou vania a Rehoboam na dalena a Solomon, mara muria ka niqira sasaga dou a David ma Solomon.

Na Vungu Konina a Rehoboam

¹⁸ A Rehoboam e taugâ ko Mahalat, aia na dalena daki a Jerimot, ma Jerimot ka daleqira kaira a David ma ko Abihail na dalena daki a Eliab ma na tutuana a Jese. ¹⁹ Mi kaira ara ka tamanitugira tolu ka daleqira: tugira a Jeus, ma Semaria, ma Saham. ²⁰ Mi muri, maia e taugagotoa ko Maaka aia na dalena daki a Absalom, mi kaira ara ka tamanitugira vati ka daleqira mane: tugira

nogo a Abija, ma Atai, ma Sisa, ma Selomit. ²¹ Igira sui kolu ara sangavulu alu na tauna a Rehoboam mara ono sangavulu na tauna lê, me tamanigira rukapatu alu na dalena mane me ono sangavulu na dalena daki. Mi laoqira sui na tauna manana migira goto na tauna lê aia e galuvelokia bâ ko Maaka, ²² me reingao liuliu bâ a Abija na dalena mane ko Maaka liusigira sui na dalena tavosi, me vilia aia ke tugua tana nina aqo taovia tsapakae. ²³ Ma Rehoboam e sasaga te e vota aqo vanigira sui na dalena mane, me mologira kara ba totu pipi tana verabau ara barapoliginigira na vatu i laona na Juda ma na Benjamin popono. Maia e sauvanigira na omea sui ara kilia vania na mauriqira me molovanigira goto danga na tauqira.

Igira na Ejipt Ara Bokia na Juda

(1 Taovia Tsapakae 14:25-28)

12 Mi kalina e pukuga kalavata me susuliga nogo nina aqo taovia tsapakae a Rehoboam, maia migira sui lakalaka nina toga ara tû mara mololea na muriana nina Ketsa na Taovia. ² Mi tana tsegenina ngalitupa nina aqotagao a Rehoboam e laba vanigira na kedena niqira petsakoe vania na Taovia. Maia Sisak na taovia tsapakae ni Ejipt e mai bokia na vera ni Jerusalem ³ kolugira kesa toga ruka sangatu na terê, me ono sangavulu toga na mane sage tana ose, mara danga sosongo na mane vaumate me utu na tsokoraqira, kolugira goto na mane vaumate ni Libia, mi Sukot mi Sudan. ⁴ Maia e laugira na verabau tana Juda ara barapoliginigira na vatu, me ba tsau i Jerusalem.

⁵ Me tû a Semaia na propete me bâ i konina a Rehoboam na taovia tsapakae migira goto na tinoni lokiloki tana Juda, igira ara maisai sui i Jerusalem na tso-go taniaa a Sisak. Ma Semaia e tsarivanigira, “Iani nogoria e vanga nina goko na Taovia vanigamu: ‘Igamu amu sove taniau inau, me vanga ia minau goto au sove tanigamu igamu, mau livugamu tana limana a Sisak.’”

⁶ Maia na taovia tsapakae migira na tinoni lokiloki ara molotsunali segeniqira mara tsaria, “Na omea e naua na Taovia e gotolaka saikesa.”

⁷ Mi kalina na Taovia e reia laka ara nauvaganana ia, maia e goko vanitugua a Semaia me tsaria, “Rongona igira ara molotsunali segeniqira vanga ia, minau sauba e utu goto kau matesiligigira sui. Mi kalina ti a Sisak ke baginigira me sauba kara visana nomoa kara pitsa tania na mate. E utu kau tamia ke gadovikakaia na Jerusalem na susuligana popono niqû momosatoba vanigira, ⁸ ma Sisak sauba ke tuliusigira nomoa, me ke turugira kara aqovania aia, mi tana ti igira kara donaginia na omea e tavosi ka levugaqira na aqovaniaqu inau ma na aqovaniaqira na taovia tagao ni barangen-go.”

⁹ Ma Sisak na taovia tsapakae e mai i Jerusalem, me laugira pipi sui na omea loki matena i laona na Vale

Tabu ma na valena na taovia tsapakae, kolugira goto na tako qolumila aia Solomon e aqosigira. ¹⁰ Ma Rehoboam e aqosigira visana na tako tapalamila na tuguqira na tako qolu ara laugira, me mololakagira i koniqira na mane reitutugu matsapa na valena kara reitutugugira. ¹¹ Me pipi kalina aia na taovia tsapakae e tû na vano lotu i laona na Vale Tabu, migira na mane matali ara kalagaigira bâ na tako, mi muri mara ba molovisugira tugua tana vokiqira segeni. ¹² Mi tana rongona a Rehoboam e molotsunali segenina i matana na Taovia, te nina momosatoba loki na Taovia e tau sekoli saikesalia, ma na mauriqira na tinoni tana Juda e vano doutugua.

Na Mateana a Rehoboam

¹³ Ma Rehoboam e tagao kalavata i Jerusalem, me pabo babâ gana susuliga. Aia e vati sangavulu kesa na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae, me tagao i laona e sangavulu vitu na ngalitupa i Jerusalem aia nogo na verabau na Taovia e vilia i laoqira na vera sui tana Israel vaga nogo na nauna i tana kara ba samasama vania. Ma na tinana a Rehoboam aia ko Naama na daki ni Amon. ¹⁴ A Rehoboam e naua moa na omea tabaru sosongo, rongona e tau goto tovoa ke donaginia nina kili na Taovia.

¹⁵ Migira na omea a Rehoboam e naugira tû tana tuturigana me tsau tana susuina, ara maretunagira sui i ka laoqira na papi ara soaginicaira *Na Turupatuna nina Aqoaqo a Semaia na Propete* ma *Na Turupatuna nina Aqoaqo a Ido na Propete*. Mi kaira a Rehoboam ma Jeroboam ara ka vaigalagi sailagi moa. ¹⁶ Ma Rehoboam e mate mara qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae tana Verana a David, maia Abija na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Abija e Vailabugi Kolua a Jeroboam

(1 Taovia Tsapakae 15:1-8)

13 Mi tana sangavulu alunina ngalitupa nina aqo-tagao a Jeroboam na taovia tsapakae tana Israel, maia Abija e lia na taovia tsapakae tana Juda, ² me tagao i Jerusalem i laona e tolu na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Mikaia na dalena daki a Uriel ni Gibeia.

E taratsi kesa na vailabu i ka levugaqira a Abija ma Jeroboam. ³ Ma Abija e raqagira 400,000 na mane vaumate, ma Jeroboam e baginia kolugira 800,000 goto na mane vaumate.

⁴ Mi kaira na alaala na mane vaumate karani ara ka ba vaitsodogi tana kao vungavungaga ni Epraim. Ma Abija na taovia tsapakae e dato tana Vungavunga Semaraim me gudato vania a Jeroboam migira na Israel me tsaria: "Kamu rongomiau inau! ⁵ ?Egua, laka igamu amu tau vati donaginia moa laka na Taovia na God ni

Israel e naunogoa kesa na vaitasogi kolua a David me utu goto ke taveo, maia e moloa a David migira na kukuana kara taovia tsapakae kaputia na Israel na dani ma na dani? ⁶ Ma Jeroboam na dalena a Nebat e tû, me sove tania a Solomon nina taovia tsapakae. ⁷ Mi muri, maia Jeroboam e soasaigira na alaala na borau vanga tangopeke, mara turuginia a Rehoboam na dalena a Solomon ke naua na omea igira ara raiginia kalina a Rehoboam e borau vaolu moa me tau vati susuliga na tukapusiaqira. ⁸ Bâ, mi kalina ia migamu amu padâ laka sauba kamu tangomana na tuliusiana na susuliga tsapakae aia na Taovia e tusunogoa vanigira na kukuana a David. Migamu amu tamanina kesa na alaala loki na mane vaumate, mara totu kolugamu goto na nunuqira na buluka mane qolumila aia Jeroboam e aqosigira kara lia nimui god. ⁹ Migamu amu tsialigigira nina manetabu na Taovia, igira na kukuana a Aaron, mamu tsialigigira goto na Levite. Ma na tuguqira igira igamu amu viligira visana segeni na manetabu vaga nogo ara naua igira na puku tavosi. Masei tinoni moa ti ke mai kolua ke kesa nina buluka mane, se ke vitu nina sipi, maia tangomana nogo ke lia na manetabu vanigira nimui god peropero.

¹⁰ "Migami ami aqo vania moa na Taovia nida God mami tau goto sove tania aia. Migira na manetabu na kukuana nogo a Aaron ara aqosi babâ moa niqira aqo tabu, migira na Levite ara sangagira. ¹¹ Me pipi tana matsaraka ma na ngulavi ara savori vania God na savori-kodokodo, ma na sausau na bulunagai uruuru, mara moloa niqira sausau na bredi tana bela qolumila laka, me pipi tana ngulavi ara tungigira na bulu ara totunogo i kelana na gai qolumila. Migami ami naua moa na omea aia na Taovia e ketsaliginigami, migamu moa amu sove taninogoa aia. ¹² God segenina nogo e totu kolugami igami me idavanigami, migira nina manetabu ara totu goto ieni kolugira niqira tavuli, mara vangarau na uvialigira ti kami bâ na vailabugi koluamui igamu. !Igamu na tinoni ni Israel, kamu laka na vailabugi koluana na Taovia aia niqira God igira na mumuamui! !Igamu e utu saikesa kamu tangomana!"

¹³ Ma Jeroboam e molovanogira nogo visana nina mane vaumate kara ba tû i muriqira na mane vaumate ni Juda, ma kara labunovotigira, me mologira nina mane vaumate tavosi kara tû aro bâ i mataqira. ¹⁴ Migira na mane vaumate ni Juda ara moro polipoli mara reia laka igira na Israel ara mai tu polipoligira nogo. Mara ngangai dato vania na Taovia ke sangagira, migira na manetabu ara uvigira niqira tavuli. ¹⁵ Mi tana, migira na mane vaumate ni Juda ara gu loki, maia Abija e raqagira mara baginigira na Israel; ma God nogo e tuliusia a Jeroboam ma nina alaala na mane vaumate ni Israel. ¹⁶ Migira na Israel ara viri tsogo tanigira na Juda, ma God e tamivanigira na Juda kara susuliga liusigira. ¹⁷ Ma Abija migira nina mane vaumate ara labu

sekoligira sosongo na Israel, mara viri pukamate tsege sangatu toga niqira mane vaumate dou bâ igira na Israel. ¹⁸ Mi tana migira na tinoni ni Juda ara tangomana na tuliisiaqira na Israel, rongona ara vataragi i konina na Taovia aia niqira God na mumuaqira.

¹⁹ Ma Abija e takuvi tsarigira nina mane vaumate a Jeroboam, me tangoligira visana nina verabau: tugira nogo i Betel, mi Jesana, mi Epron, migira na tsatsapa tetelo babâ ara totu i tu ligisaqira. ²⁰ Ma Jeroboam e tau goto tangoli visutugua gana susuliga tana tagu popono e tagao a Abija. Mi tana susuina ma na Taovia e labua a Jeroboam me mate.

²¹ Ma Abija e ratsu goto bâ gana susuliga aia. Me tamanina sangavulu vati na tauna, mara rukapatu ruka na dalena mane me sangavulu ono na dalena daki. ²² Migira sui lakalaka na omea tavosi a Abija e tsarigira me naugira ara maretsunagira sui i laona na papi ara soaginia *Na Turupatuna Nina Aqoaqo a Ido na Propete.*

A Asa e Tulusigira na Mane Vaumate ni Sudan

14 Ma Abija na taovia tsapakae e mate mara qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae tana Verana a David. Ma Asa na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae, mi vavana nogo nina tagao a Asa ti igira na tinoni sui tana vera ia ara totudou tana rago i laona e sangavulu na ngalitupa. ² Ma Asa e nau-gira moa na omea e goto me dou i matana na Taovia nina God. ³ Me toroutsanigira niqira belatabu igira na tinoni ni veratavosi ma niqira nauna na mani samasama igira na ponotoba, me boku rokorokogira sui na tuguru vatu, me kavi tsunagira goto na nununa ko Asera na god daki. ⁴ Maia e ketsaligira na tinoni ni Juda kara naudoua nina kili na Taovia niqira God na mumuaqira, ma kara muridougira goto nina sasani ma nina ketsa. ⁵ Mi tana rongona nogo aia e toroutsanigira niqira nauna na mani samasama igira na ponotoba ma niqira belatabu gana na savoriana na bulunagai uruuru ara totu pipi sui tana verabau ni Juda, ti e gini totu na rago tana verana ia tana tagu aia e tagao. ⁶ Mi tana tagu ia maia e barapoliginigira na vatu na verabau sui tana Juda, mi laona e danga tetelo na ngalitupa e tau goto laba sa vailabu, rongona na Taovia e molovania na tagu na rago. ⁷ Ma Asa e tsarivanigira na tinoni ni Juda, "Ida gita ma ka kakaisiginigira na baravatu nida verabau girani, ma ka logogira visana na kusudato loki, ma na matsapakapuqira na vera e tugua kara rave kakaisiginigira na takutina na tapala katsi. Igita a tamanina moa na kao iani rongona igita a naua nina kili na Taovia nida God. Aia e reitugugita, me ravisigita pipi tabana." Bâ, migira ara logovera babâ moa, me vano dou na mauriqira. ⁸ Ma Asa na taovia tsapakae e tamanigira 300,000 na mane

vaumate ni Juda, kolua niqira tako ma niqira bao, mara 280,000 na mane ni Benjamin, kolugotoa niqira tako ma niqira parige. Migira sui lakalaka ara mane vaumate malagai susuliga, mara dona sosongo na aqona na vailabu.

⁹ Me kesa na mane ni Sudan, a Sera na asana, e ba bokia na Juda kolugira kesa na mamau na mane, me tolu sangatu na terê, mara mai tsau i Maresa. ¹⁰ Ma Asa e aligiri na vailabu koluana a Sera, mi kaira sui ruka na alaala ara ba tutû tana sasaqira ruka tabana tana Poi ni Sepata ligisana i Maresa. ¹¹ Ma Asa e nonginongi vania na Taovia nina God me tsaria, "Taovia, e tagara goto ke kesa ke dona vaga igoe na sangaqira na tinoni maluku lê na tuliisiaqira na tinoni susuliga. Mo ko sangagami kalina ia igoe Taovia nimami God, rongona igami ami vataragi moa i konimu igoe, mi tana asamu nogo igoe ti igami ami mai na vailabugi koluaqira na tuqana na alaala loki na mane vaumate girani. Taovia igoe nogo nimami God, ko laka na tamivaniaqira na tinoni lê kara tulusigo igoe."

¹² Me vaga ia, ma na Taovia nogo e tulusigira na mane vaumate ni Sudan kalina a Asa migira na mane vaumate ni Juda ara baginigira. Migira na Sudan ara viri tsogo, ¹³ ma Asa kolugira nina alaala ara takuvi tsarigira poi tsau i Gerar, mara matesigira sui lakalaka na mane vaumate ni Sudan me tau goto pipidi ke kesa; rongona aia nogo na Taovia migira nina mane vaumate ara labu sekoligira sosongo. Migira na mane ni Juda ara laugira danga sosongo niqira omea. ¹⁴ Mi muri, mara ba toroutsanigira goto na verabau ara totu polipolia i Gerar, rongona na tinoni ni tana ara mataguni sosongolia na Taovia. Mara laugira sui na omea i laoqira na verabau gira mara aditamaniqira danga sosongo na omea. ¹⁵ Mara baginigira goto na nauna i tana ara totu na mane pitusipi, mara laugira danga goto na sipi ma na kamelo. Mi muri mara visutugua i Jerusalem.

Nina Aqo Dou a Asa

15 Nina Tarunga God e totuvia a Asaria na dalena a Obed, ² maia e tû me ba tsodoa a Asa na taovia tsapakae, me tsarivania, "Iko rongomiau inau igoe a Asa na taovia tsapakae, migamu sui goto na toga ni Juda mi Benjamin! Na Taovia e totu kolugamu kalina igamu amu totu kolua aia. Me ti vaga igamu kamu lavemananâ aia, maia sauba ke tamivanigamu kamu tsodoa, me ti vaga igamu kamu piloligi tania maia goto sauba ke tsonikidamui. ³ Kesa tana tagu i sau igira na Israel ara tau tamanina na God mana, me tagara sa niqira manetabu ke sasanigira, mara tau goto muria sa ketsa. ⁴ Bâ, mi kalina e laba vanigira na omea seko, migira ara pilo bâ i konina na Taovia na God ni Israel. Mara lalavea aia mara ba tsodoa. ⁵ Mi tana tagu

goto ia, e tau dou na liu bamai sosongo rongona ara totu piriutsa na tinoni ma na omea sui pipi tana vera. ⁶ Ara tû igira ara totu kesa tana butona kao mara bingi sekoligira igira ara totu kesa tana butona kao tavosi, mara tû kesa tana verabau mara bingi sekoligira igira ara totu kesa tana verabau tavosi, rongona God nogo e alomai vanigira pipi vata na rota loki ke gadovigira. ⁷ Migamu nimui aqo nomoa kamu totukakai ma kamu tau goto papadaruka, rongona na aqo ia igamu amu naua sauba ke pelugamu.”

⁸ Mi kalina a Asa e rongomia na kategoko e katea a Asaria na dalena a Obed, maia e gini malagai. Me tû me adiligigira sui na titinonina na god peropero ara totu i laona na kao ni Juda mi Benjamin, migira sui goto na titinonina na god peropero ara totu i laoqira na verabau aia e tangoligira tana kao vungavungaga ni Epraim. Me logo vaolutugua nina belatabu na Taovia aia e tû tana pakokana na Vale Tabu.

⁹ Ma Asa e tû me soasaigira na tinoni sui tana Juda ma na Benjamin kolugira goto na Epraim ma na Manase ma na Simeon igira ara mololea na veraqira segeni mara mai totu nogo tana nina butona kao, rongona ara reigadovia laka na Taovia e totu kolua aia. ¹⁰ Ara saimai sui i Jerusalem tana tolunina vula i laona na sangavulu tsegenina ngalitupa e taovia tsapakae a Asa. ¹¹ Mi tana dani ia, ara gini savori-kodoputsa vania na Taovia na omea ara laugira tana vailabu: ara vitu sangatu na buluka me vitu toga na sipi. ¹² Mara tû mara naua kesa na vaitasogi kolua God, mara vekea laka kara samasama vania na Taovia niqira God na mumuaqira tana tobaqira ma na tidaoqira popono; ¹³ masei moa ke tau samasama vania aia sauba ke mate, atsa moa ti e tinoni vaolu se e tinoni loki, na mane se na daki. ¹⁴ Mara gokodato mara vatsa tana asana na Taovia laka kara manalia niqira vaitasogi koluana, mara gugû mara uviuvi tavuli. ¹⁵ Migira sui lakalaka na tinoni tana Juda ara magemage rongona ara naua na vaitasogi ia tana tobaqira popono. Ara reingao sosongolia na samasama vaniana na Taovia, maia e tabedougira me sauvanigira na rago tabana mi tabana.

¹⁶ Ma Asa na taovia tsapakae e aditsunâ ko Maaka na kavena tania na sasana vaga na tinana na taovia tsapakae, rongona aia e aqosia kesa na titinonina maresibiga na god daki ko Asera. Ma Asa e tû me kavitsunâ na titinoni ia, me tala mesimesia, me sogoi lake na na tapana tana Poi ni Kidron. ¹⁷ Me atsa moa ti a Asa e tau toroutsanigira sui niqira nauna na samasama igira na ponotoba ara totu bamai tana kao ia, maia e totukakai moa i konina na Taovia tana maurina popono. ¹⁸ Me mololakagira i laona na Vale Tabu pipi sui na omea levolevo aia Abija na tamana e balonogoa vania God, kolugira goto na omea ara aqosiginia na qolumila ma na siliva aia segenina nogo

e balogira. ¹⁹ Me tau goto taratsi sa vailabu poi tsau tana tolu sangavulu tsegenina na ngalitupana nina aqotagao aia.

Na Susuina Nina Aqotagao a Asa Na Taovia Tsapakae (1 Taovia Tsapakae 15:17-22)

16 Mi tana tolu sangavulu ononina ngalitupa nina aqotagao a Asa na taovia tsapakae tana Juda, maia Baasa na taovia tsapakae tana Israel e ba sage i laona na Juda me tuturiga na moloana na baravatuna na verabau ni Rama, gana ke gini utusiginia na sautu na mani liu tsunasage tana Juda. ² Mi tana, ma Asa na taovia tsapakae e tû, me adigira sui na siliva ma na qolumila ara totu i laona na vokibisi tana Vale Tabu mi tana valena segeni goto, me mologira visana nina mane adigoko kara bâ i Damaskus ma kara saugira vania a Benhadad na taovia tsapakae ni Siria, ma kara tsarivaganana vania iani, ³ “E dou ti vaga kaita ka ka aqosai vaga ara ka naunogoa kaira ka tamada i sau. Ko tamidoua na adiana na siliva ma na qolumila girani au sauvanigo ngiti vangalaka. Mi kalina ia e dou ti igoe ko kutia nimu aqosai kolua a Baasa na taovia tsapakae tana Israel, rongona aia ke gini adiligigira nina mane vaumate tania niq butona kao inau.”

⁴ Maia Benhadad e tabea nina goko a Asa me molovanogira niqira taovia tagao na mane vaumate kolugira niqira alaala kara bâ ma kara bokigira na vera tana Israel. Mara tangoligira i Ijon mi Dan, mi Abel Bet Maaka, migira sui na verabau tana Naptali i tana ara mololakagira niqira omea levolevo. ⁵ Mi kalina a Baasa na taovia tsapakae e rongomia e laba na omea vaga ia, maia e mololea na molo baravatuna na vera i Rama me vanoligi. ⁶ Mi muri, maia Asa na taovia tsapakae e soasaigira na mane sui tana Juda me moloketsa vanigira kara vaisangagi na kalagailigiaqira na vatu ma na pava aia Baasa e gini aqo i Rama, mara gini aqo na bara poliginiaqira na verabau ni Geba mi Mispa.

⁷ Mi tana tagu nogo ia, ma Hanani na propete e vano i konina a Asa na taovia tsapakae me tsarivania, “Tana rongona nogo igoe o vataragi konina na taovia tsapakae ni Siria mo tau vataragi konina na Taovia nimu God, te igira nina mane vaumate na taovia tsapakae ni Israel ara vanoligi lê tanigo igoe. ⁸ ?Me laka igira na Sudan ma na Libia ara tau ngatsu tamanina niqira alaala loki na mane vaumate kolugira goto danga niqira terê ma niqira mane sage tana ose kalina igira ara maiginigo i votangana? Me rongona igoe o vataragi konina na Taovia tana tagu ia, maia e sauvanigo nogo na susuliga gana ko tuliuginigira. ⁹ Na Taovia e tau goto kuti na mataniana na barangengo popono, gana ke gini sau na susuligana vanigira igira ara totukakai i konina. Migoe o bâ, mo naua na omea bubulega, me vaga ia me tû i dani eni me ke bâ migoe sauba ko totu sailagi moa i laona na vailabu.” ¹⁰ Ma na

goko vaga nogo iani e tsaia na tobana a Asa me gini kore loki vania a Hanani na propete, me tangolia me soriginia na itai tapala. Mi tana tagu nogo ia maia Asa e tuturiga na malabulesiaqira visana tinoni.

¹¹ Migira sui lakalaka na omea e naua a Asa tû tana tuturigana nina aqotagao me tsau tana susuina ara maretsunagira sui i laona na papi ara soaginia *Na Turupatuna Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Juda ma na Israel*. ¹² Mi tana tolu sangavulu siunina ngalitupa e taovia tsapakae a Asa, e gadovia kesa na lobogu seko tana tuana me gini logu; me atsa moa e vaga ia maia e tau goto pilo bâ i konina na Taovia me ke nongia ke sangâ, me bâ i koniqira moa na mane tatali. ¹³ Mi murina e ruka na ngalitupa maia e mate, ¹⁴ mara ba qilua kesa tana vatuluma aia segenina nogo e katsua tana vatu i laona na Verana a David. Mara tsoni bâ na papasa sisigini dou ma na oela sisigini dou tana konina, gana na vangarauana vania na qiluluqilu, mara soqoia kesa na lake loki agana na tangisiana na mateana.

A Jehosapat e Lia na Taovia Tsapakae

17 A Jehosapat e tugua a Asa na tamana tana nina aqo taovia tsapakae, me padakuti matena na tukapusiaqira na Israel. ² E mologira visana nina mane vaumate kara ba totu pipi tana verabau ni Juda tana ara barapoliginigira na vatu, me visana goto tana vera tavosi i laona na Juda, migira goto na verabau aia Asa e laugira tana butona kao ni Ephraim. ³ Na Taovia e vangalaka vania a Jehosapat rongona e muridoua nina sasaga na tamana vaga aia e naua tana tuturigana nina aqotagao, me tau samasama vania Baal. ⁴ Maia e aqo vania moa nina God na tamana, me muridougira nina ketsa God, me tau usulia niqira sasaga igira na taovia tsapakae tana Israel. ⁵ Na Taovia e kakaisia nina aqotagao a Jehosapat kaputia na Juda popono, migira sui na tinoni ara padaloki sosongolia mara adimai vania niqira vangalaka, me gini tamani omea danga sosongo. ⁶ Maia e padalokia moa na aqo vaniana na Taovia, me toroutsanigira sui niqira nauna na samasama igira na ponotoba, ma na nununa na god daki ko Asera ara totu tana Juda.

⁷ Mi tana tolunina na ngalitupa nina aqotagao a Jehosapat, maia e molovanotugira tsege nina mane sasanga kara tu ba sasanigira na tinoni pipi sui tana verabau i laona na Juda: tugirani nogo a Benhail, ma Obadia, ma Sekaria, ma Netanel ma Mikaia. ⁸ Mara tu siu goto na Levite, me ruka na manetabu, ara tu tsarimuriqira. Tugirani nogo na Levite: a Semaia, ma Netania, ma Sebadia, ma Asahel ma Semiramot, ma Jehonatan, ma Adonija, ma Tobija ma Tobadonija; mi kaira na manetabu kaira nogo a Elisama ma Jehoram. ⁹ Ara tu adia nina papi na Ketsa na Taovia, mara tu liu

na sasaniginiaqira na tinoni i laona pipi sui na vera tana Juda.

Gana Loki Tsapakae a Jehosapat

¹⁰ Ma na Taovia e naua migira sui na veraloki ara totu polipolia na Juda ara mataguni sosongolia na vailabu koluana a Jehosapat na taovia tsapakae. ¹¹ Migira visana na Pilistia ara adimai vania a Jehosapat danga sosongo na siliva ma na vangalaka tavosi goto, migira visana na Arab ara adimai vania 7,700 na sipi me 7,700 na naniqoti. ¹² Me vaga ia ma Jehosapat e dato susuliga babâ. Mi laona na Juda popono aia e logogira na valekakai ara barapoliginigira na vatu, me visana na verabau, ¹³ i tana aia e molo tsupulaginigira nina omea danga.

Mi Jerusalem nogo aia e mologira kara totu igira nina mane sasanga malagai bâ, ¹⁴ taoninogoa niqira vungu babâ. Ma Adna aia niqira taovia tagao igira na mane vaumate tana vungu konina a Juda, mara 300,000 na mane vaumate i vavana nina tagao. ¹⁵ Ma na rukanina i vavana aia, aia nogo a Jehohanana, kolugira ara 280,000 na mane vaumate, ¹⁶ ma na tolunina aia nogo a Amasia na dalena a Sikri, kolugira ara 200,000 na mane vaumate. Maia Amasia e sausegenina i sau tana aqo vaniana na Taovia. ¹⁷ Ma niqira taovia tagao igira na mane vaumate tana vungu konina a Benjamin aia nogo a Eliada, maia goto e kesa na mane vaumate tangirongo me taovia vanigira 200,000 na mane vaumate ara gini vailabu na tako ma na parige. ¹⁸ Ma na rukanina i vavana aia, aia nogo a Jehosabad kolugira 180,000 na mane vaumate ara tangoli manogatinogoa niqira vangana na vailabu. ¹⁹ Ma na mane girani ara aqo vania na taovia tsapakae i Jerusalem, maia e mologira goto visana segeni na mane vaumate tana verabau tavosi tana Juda igira ara barapoliginigira nogo na vatu.

A Mikaia na Propete e Parovativia a Ahab

(1 Taovia Tsapakae 22:1-28)

18 Mi kalina a Jehosapat na taovia tsapakae tana Juda e tamanina nogo na omea danga sosongo me tangi loki gana rongo, maia e anevania kesa na dalena segeni nogo ia kolua kesa na dalena daki a Ahab na taovia tsapakae tana Israel. ² Me putsi visana na ngalitupa, ma Jehosapat e vano tana verabau ni Samaria na Ielaviana a Ahab. Ma Ahab e labumatesigira danga sosongo na sipi ma na buluka me aqosia kesa na kavomutsa loki na mani tsonikaeana a Jehosapat migira ara dulikolumaia. Mi tana ma Ahab e tovoa na raiana a Jehosapat ke sangâ aia na ba bokiana na verabau ni Ramot tana Gilead. ³ Maia e veisua a Jehosapat, "Egua, laka sauba igoe ko vano kolua na bokiana na verabau ni Ramot?"

Ma Jehosapat e tuguvisua me tsaria, "Eo, au tabana kolugo nogo inau migira goto niq̄u mane vaumate. Sauba kami sai alaala kolugo igoe." ⁴ Mi muri, maia e tsarigotoa, "Me dou ti kaita ka ka lavegokona talu konina na Taovia."

⁵ Te e tû a Ahab me soasaigira ara gana ngongo vati sangatu na propete me veisuagira, "Nagua amu padâ igamu, laka e dou inau kau vano na bokiana na verabau ni Ramot se tagara?"

Migira ara tsarivania, "Ko bâ mo ko bokia. Sauba na Taovia ke sauvanigo na susuliga gana ke gini managamu."

⁶ Ma Jehosapat e veisua a Ahab, "Laka e tau goto totu sa propete e tugua kaita ka veisua maia ke tsarivanikaita nagua e padâ na Taovia?"

⁷ Ma Ahab e tuguvisua me tsaria, "E kau kesa moa, aia nogo a Mikaia na dalena a Imla. Maia au reisavi sosongolia inau, rongona e tau lelê dona ke katevaniau sa omea dou; aia e kate sailaginia moa na omea e seko."

Ma Jehosapat e tsarivania, "E, igoe ko laka na tsarivaganana ia!"

⁸ Me tû a Ahab me soâ kesa nina mane sasanga me ketsalia ke bâ me ke tsarivania a Mikaia ke mai tsaku kalina nogo ia.

⁹ Mi kaira sui ruka na taovia tsapakae ara ka sagelia ka niqira polo na taovia, mara ka ba totu tana ka sasaqira na totukae, tana nauna na mani labu dudusiana na uiti aia e totu i tabana i tano tana matsapakapuna na verabau ni Samaria, migira sui na propete ara mai mara katevulagia niqira papada i ka mataqira kaira. ¹⁰ Me kesa i laoqira na propete aia Sedekia na dalena a Kenaana, e aqosigira visana na gona † tapala me tsarivania a Ahab, "Iani nogo na omea na Taovia e tsarivanigo, 'Igirani nogo na gona tapala girani sauba ko labuginigira na Siria, migira kara mate sui lakalaka.'"

¹¹ Migira sui goto na propete tavosi ara tsarigotoa kesa moa atsa na omea, "Ko baginigira na Ramot, migoe sauba ke managamu. Na Taovia sauba ke sauvanigo na susuliga gana na tuliusiginiaqira igira."

¹² Mi kalina igira na propete ara gogoko moa vania na taovia tsapakae, maia gana sasanga na taovia tsapakae, aia e moloa ke vano na soamaiana a Mikaia e ba laba i konina a Mikaia me tsarivania, "Igira sui na propete tavosi ara katevania na taovia tsapakae laka aia sauba ke managana, ma nimu aqo igoe ko bâ mo ko sanga na tsarivaganana goto ia."

¹³ Ma Mikaia e tsarivania, "Inau au gini vatsa tana asana na Taovia mamauri laka sauba kau tsaria moa na omea aia God nogo ke tsarivaniau!"

† "na gona" Tana niqira sasaga igira na Tsiu na saukaeana na gona (kakatsana) na buluka se na nanigoti na papadana na susuliga ma na tangomana tana vailabu.

¹⁴ Mi kalina a Mikaia e mailaba i matana na taovia tsapakae, maia Ahab e veisua, "Mikaia, egua, laka e dou vanikami kami ka ba bokia na Ramot se tagara?"

Ma Mikaia e goko laulela lê me tsaria, "Eo, kamu ka bâ ma kamu ka bokia! Sauba kamu ka tangomana. Na Taovia sauba ke sangakamu ma kamu ka tangomana."

¹⁵ Ma Ahab e tsarivania, "Kalina igoe o goko vaniau tana asana na Taovia, mo ko goko mana! Me ke visa sagata goto kalina inau kau tsarivanigo na omea vaga iani?"

¹⁶ Ma Mikaia e tsarivania, "Inau au reigira na mane ni Israel ara viri totu saranga bamai tana tetena, vaga moa ti na alaala na sipi e tagara kesa ke reitutugugira. Ma na Taovia e tsaria, 'Na mane girani e tagara kesa ke tagaovigira; mologira kara visu i veraqira tana rago.'"

¹⁷ Ma Ahab e tsarivania a Jehosapat, "Laka inau au tau tsarivanigo nogo igoe laka na mane iani e tau lelê dona ke katevaniau sa omea dou? Aia e kate sailaginia moa na omea e seko!"

¹⁸ Ma Mikaia e goko babâ me tsarivania a Ahab, "Mi kalina ia, igoe ko rongomidoua na omea e tsaria na Taovia! Inau au morosia na Taovia e totu tana nina sasana na totukae i baragata kolugira sui nina angelo ara tutû i ligisana. ¹⁹ Ma na Taovia e veisua, 'Masei sauba ke bâ me ke perobulesia a Ahab, rongona aia ke bâ i Ramot mi tana kara labumatesia?' Migira visana na angelo ara tsaria kesa na omea, migira visana ara tsaria e kesa segeni na omea, ²⁰ poi tsau e mai kesa na angelo me tû i matana na Taovia me tsarivania, 'Inau nogo sauba kau vano ma kau perobulesia aia.' Ma na Taovia e veisua, 'Laka ko naukoeguania?' ²¹ Ma na angelo e tsarivania, 'Inau sauba kau vano ma kau naua migira sui nina propete a Ahab kara viri gokopero sui.' Ma na Taovia e tsarivania, 'Doua, ko bâ moa mo ko peroa. Migoe sauba ko tangomana.'

²² "Mi kalina ia, mo ko reia na omea nogo ia e laba nogo. Na Taovia e naua migira sui nimu propete igoe ara katevanigo moa na omea e pero. !Maia segeni nogo e pedea laka sauba ke laba na omea seko vanigo!"

²³ Mi tana, maia Sedekia na propete e bâ i konina a Mikaia me davâ me veisua, "Laka ingisa nogo nina tarunga na Taovia e mololeau inau, me ba goko vanigo igoe?"

²⁴ Ma Mikaia e gokovisu me tsaria, "Sauba igoe ko tsodovulagia kalina ko ba tsogopoi i laona kesa na voki i murina na vale."

²⁵ Mi tana, ma Ahab na taovia tsapakae e ketsalia kesa nina mane sasanga me tsarivania, "Ko tangolia a Mikaia mo ko adivanoa i konina a Amon na taovia tagao na vera, mi konina goto a Joas na dalena na taovia tsapakae. ²⁶ Mo ko tsarivanikaira kara ka tsoni bâ tana vale sosori, ma kara palaginia moa na bredi ma na kô, poi tsau kalina inau kau labavisumai talu tana vailabu."

²⁷ Ma Mikaia e tsaria, “!Ma ti vaga igoe ko mauri mo ko labavisumaitugua talu tana vailabu, mi tana e mana laka na Taovia e tau goko tana mangaqu inau!” Maia e tsarigotoa “!Kamu rorongou dou igamu sui na tinoni!”

Na Mateana a Ahab

(1 Taovia Tsapakae 22:29-35)

²⁸ Mi muri, mi kaira a Ahab na taovia tsapakae ni Israel ma Jehosapat na taovia tsapakae ni Juda ara ka vano moa na bokiana na verabau ni Ramot tana Gilead. ²⁹ Ma Ahab e tsarivania a Jehosapat, “Kalina kaita ka vano tana vailabu, inau sauba kau olia na poloqu gana kara gini tau reigadoviau, migoe moa ko sagelia nimu polo na taovia.” Mi tana, maia na taovia tsapakae ni Israel e olia na polona gana kara gini tau reigadovia, me vano tana vailabu.

³⁰ Ma na taovia tsapakae ni Siria e ketsaligira igira na taovia tagao tana terê kara baginia moa na taovia tsapakae ni Israel, me ke tagara goto ke kesa segeni. ³¹ Mi kalina igira ara reia a Jehosapat, mara padâ laka aia nogo a Ahab na taovia tsapakae ni Israel, mara pilovisu sui mara baginia. Ma Jehosapat e kanga dato, ma na Taovia God e sangâ, me naua mara gini pilovisu lê, ³² rongona kalina igira na taovia tagao tana terê ara reigadovia laka aia e tau na taovia tsapakae ni Israel, mara mololea na takuviana. ³³ Me kesa na mane vau-mate ni Siria e vanavana tavongana moa, ma nina pipili e ba gadovia a Ahab i vavana na abeabena i tana ara ka sai na tako tapala e sagelia gana na didila i muri mi nago. Me kanga dato me tsarivania na mane e tagaovia nina terê, “!Au boka inau! !Ko piloa na terê ma ka rutsuligi tania na vailabu!” ³⁴ Mi kalina e tango lokiloki bâ na vailabu, mara susu abeabea a Ahab i laona nina terê, me tutû aro bâ i koniqira na Siria. Mi tana sù na aso maia e matepitsu.

A Jehu e Taimatana a Jehosapat

19 A Jehosapat na taovia tsapakae e visu mamauri moa i Jerusalem tana valena segeni. ² Ma Jehu na propete, aia na dalena a Hanani, e ba valalea na taovia tsapakae me tsarivania, “?Laka o padâ igoe e dou na ba sangaqira igira na vanga nauseko ma na ba bulu tabana koniqira igira ara reisavia na Taovia? Ma na omea o naua igoe e alomaia vanigo na korena na Taovia. ³ Me atsa moa o nauvaganana ia, migoe o naugotoa visana na omea e dou. Igoe nogo o adiligigira sui na nununa na god daki ko Asera aia igira na tinoni ara samasama vania, mo tovo manana na muri-ana nina kili God.”

Nina Aqo Dou a Jehosapat

⁴ Me atsa moa aia Jehosapat na taovia tsapakae e to-tu pukuga i Jerusalem, maia e dona na vano pipi kalina

i laoqira na tinoni, e tû i Beerseba tabana i ata me tsau bâ tana vovosana na vera vungavungaga ni Epraim tabana i vava, gana ke soavisugira na tinoni ma kara pilovisutugua i konina na Taovia niqira God na mu-muaqira. ⁵ Maia e mologira na manepede pipi tana verabau tana Juda igira ara barapoliginigira na vatu, ⁶ me parovatavigira vaga iani: “Kamu parovata dou kalina kamu votapede; rongona igamu amu tau naua nimui aqo na votapede tana susuligana kesa tinoni, mi tana susuligana moa na Taovia, maia nogo e totu kolugamu kalina kamu naua nimui aqo na votapede. ⁷ Kamu kukuni dou tania na Taovia, ma kamu aqo parovata dou, rongona na Taovia nida God e utu goto ke berengiti na reiana na peqo tana votapede se na sanga kesa moa tabana, se na adiqolona na sanga kesa tabana.”

⁸ Mi laona na Jerusalem goto a Jehosapat e mologira visana na Levite, ma na manetabu, me visana goto na tinoni lokiloki, kara votapede tana asana na Taovia tana omea e kalea na kutsiana nina Ketsa na Taovia, se na vaiganigi i laoqira na tinonina nogo na verabau ia. ⁹ Maia e parovatavigira vaga iani: “Nimui aqo igamu kamu naudoua nimui aqo tana kukuni taniana na Taovia, ma kamu rongomangana aia pipi tana omea kamu naua. ¹⁰ Pipi kalina igira gamui verakolu ara adimai vanigamu kesa na omea ara ngaoa kamu gini votapede vanigira, atsa moa ti e kalea na labumate, se na kutsiana na ketsa se na vali, ma nimui aqo igamu kamu parovatavigira talu kara sasaga koegua tana tagu na pede rongona kara tau sasi i matana na Taovia. Ma ti vaga igamu kamu tau nauvaganana ia, me sauba na korena loki God ke gadovigamu migira sui goto gamui verakolu. Me ti vaga kamu naudoua moa nimui aqo, me utu kamu sasi. ¹¹ Ma Amaria na Mane Tabu Loki, aia nogo ke taovia vanigamu pipi tana votapede e kalea na lotu, ma Sebadia na taovia tagao tana Juda aia na dalena a Ismael ke taovia vanigamu tana votapede e kalea na vera. Migira na Levite niqira aqo kara sangagamu. !Kamu malagai tana nimui aqo, ma na Taovia ke totu koniqira igira e goto niqira sasaga!”

Na Vailabu Koluaqira na Edom

20 Me kesa tana tagu i muri, migira na mane vau-mate ni Moab mi Amon, kolugira goto gaqira kamaga igira na Meun, ara ba bokia na Juda. ² Migira visana na mane adigoko ara mai mara tatamanga vania a Jehosapat na taovia tsapakae: “E kesa na alaala loki na mane vau-mate ni Edom ara maimai talu tabana bâ na Tasi Mate na maiginiamu igoe. Igira ara tangelinogoa na Hasason Tamar.” I Hasason Tamar e kesa goto na soa ara soaginia na vera ni Engedi. ³ Ma Jehosapat e gini matagu loki me nongia na Taovia ke sangâ. Mi muri, maia e moloketsa vanigira na tinoni tana kao

popono ni Juda kara tsonivitoaqira segeni. ⁴ Na tinoni pipi tana verabau ni Juda ara mai tsaku i Jerusalem kara ba nongia na Taovia ke sangagira, ⁵ migira kolugira goto na tinoni ni Jerusalem nogo ara saikolu sui tana pakokana vaolu na Vale Tabu. Ma Jehosapat na taovia tsapakae e ba tutû i mataqira, ⁶ me nonginongi dato me tsaria, "Taovia igoe niqira God na mumuamami, igoe o tagao i baragata kaputigira na puku tinoni sui tana barangengo popono. Migoe o susuliga sosongo me tagara goto ke kesa ke tangomana na tukapusiamu. ⁷ Igoe nogo nimami God. I sau kalina igira nimu tinoni ni Israel ara maimai moa i sautu, migoe o tsialigigira na tinoni ara totuvi idanogoa ieni, mo sau na kao iani vanigira na kukuana a Abraham na kulamu igoe ke lia niqira tamani sailagi. ⁸ Me tû tana tagu ia, migira nimu tinoni ara tototu moa ieni mara logoa kesa na valetabu agana na mani tsonikaeamu igoe, mara tsaria, ⁹ "Ti vaga ke gadovigami ke kesa na rota seko loki gana igoe ko kedeginigami, vaga na vailabu, se na liuna na lobogu loki, se na uvirau, mi tana ti igami kami mai ma kami tû i matana nimu Vale Tabu iani i tana nogo igami ami samasama vanigo, ma kami ngangai dato vanigo i laona nimami rota loki, mami norugo ko rongomigami mo ko laumaurisigami."

¹⁰ "Mi kalina ia, migira na tinoni ni Amon, mi Moab mi Edom ara maimaiginigami nogo. Eo, kalina igira na mumuamami ara rutsuligi tania i Ejipt, migoe o tau goto tamivanigira kara sage i laona niqira kao igira, te igira na mumuamami ara ba liu polia moa na veraqira mara tau goto toroutsanigira. ¹¹ Mo ko reigira kalina ia na omea ara naua, ngiti tuguvisuana nimami dou vanigira, igira ara mai matena na tsialigiamami igami tania na kao igoe nogo o sauvanigami. ¹² !Igoe nogo nimami God! Ami nongigo ko kedegira, rongona igami ami tau saikesa susuliga i mataqira igira na tuqana na alaala loki na mane vaumate vaga ia ara maimaiginigami. Igami ami tau dona nagua kami naua, mami norugo moa igoe ko sangagami."

¹³ Migira sui lakalaka na mane ni Juda, kolugira goto na tauqira ma na daleqira, ara tutû moa i matana na Vale Tabu. ¹⁴ Ma nina Tarunga na Taovia e mai totuvia kesa na Levite e totu i laoqira na toga, aia nogo a Jahasiel na dalena a Sekaria, ma Sekaria na dalena a Benaia, ma Benaia na dalena a Jeiel, ma Jeiel na dalena a Matania, aia e kesa na Levite tana duli konina a Asap. ¹⁵ Ma Jahasiel e tû me tsaria, "Igoe taovia loki, migamu sui goto na tinoni ni Juda mi Jerusalem kamu rorongo. Na Taovia e tsarivanigamu kamu laka goto na tobaruka se na mataguniana na tuqana na alaala loki vaga ia, rongona na vailabu ia e tau nimui igamu, nina nogo God. ¹⁶ Me ke dani nogo kamu baginigira kalina igira ara dadatomai tana matana sautu i Sis. Igamu sauba kamu ba tsodogira tana e vosa na poi varangisia na kaomate ni Jeruel. ¹⁷ Migamu sauba ke tau kilia kamu

naua sa omea tana vailabu iani. Kamu tu babâ moa tana sasamui ma kamu pipitu; me sauba kamu reia laka na Taovia nogo sauba ke sauvanigamu na tango mana. Igamu na tinoni ni Juda mi Jerusalem, kamu laka goto na tobaruka se na matagu. !Kamu vano moa tana vailabu, ma na Taovia sauba ke totu kolugamu!"

¹⁸ Mi tana, ma Jehosapat e tsuporu tsuna ma na matana e pelea na kao, migira sui lakalaka goto na tinoni ara tsuporu tsuna mara samasama vania na Taovia. ¹⁹ Migira na Levite tana duli ka koniqira a Kohat ma Kora ara tudato, mi gotu na lioqira ara tsonikaea na Taovia na God ni Israel.

²⁰ Mi tana matsaraka rovorovo na dani ngana, migira na tinoni ara vangaraua na vano tana kaomate ni Tekoa. Mi kalina igira ara aligiri na vano, ma Jehosapat e tû me tsarivanigira, "Igamu na mane ni Juda mi Jerusalem kamu rorongo! Kamu vataraginikakaia nimui vainoru i konina na Taovia nimui God, me sauba kamu tukakai. Kamu tutunina dou na omea igira nina propete na Taovia ara tsarinogoa vanigamu me sauba kamu gini tangomana." ²¹ Mi tana, ma na taovia tsapakae e vaigokovigi kolugira na toga me veisuagira niqira papada, mi muri, maia e ketsaligira visana na tinoni ara dona na raqa linge kara sagelia na poloqira katsi agana na dani tabu, ma kara ida vanigira igira na mane vaumate ma kara linge, "Tsonikaea na Taovia! !Nina galuve aia e totu saviliu!"

²² Mi kalina igira ara tuturiga moa na linge, ma na Taovia e naua migira na mane vaumate ara maimai na bokiana na Juda ara viri matagu lê sui. ²³ Migira na Amon ma na Moab ara baginigira na Edom mara matesigira sui lakalaka, mi muri mara vailabugi segeni mara vaimatesigi sui. ²⁴ Mi kalina igira na mane vaumate ni Juda ara ba laba tana kusudato e totu tana kaomate, ara moro taligu bâ mara reigira igira sui lakalaka gaqira gala ara viri tsatsaro na mateqira tana kao. Tau goto tangomana vania ke kesa ke tsogoligi.

²⁵ Ma Jehosapat migira nina alaala na mane vaumate ara ratsu bâ i koniqira, rongona kara aditamaniqira niqira omea levo, mara ba reigira ara danga sosongo niqira buluka, ma na mutsa, ma na polo, me visana goto na omea tavosi loki matena. Mara aqo i laona e tolu na dani popono na tsakosiaqira na omea sui girani, ma na rongona e danga sosongo na omea tana te ara gini tau tangomana na adisuiaqira. ²⁶ Mi tana vatinina dani migira sui lakalaka ara saikolu tana Poi ni Beraka mara tsonikaea na Taovia tana rongona pipi sui na omea loki aia e naugira. Maia nogo na rongona te ara soaginia na poi ia "Beraka." ^{†27} Ma Jehosapat e raqagira nina alaala na mane vaumate mara visutugua i Jerusalem tana magemage, rongona na Taovia e tuliusigira nogo gaqira gala. ²⁸ Mi kalina ara ba tsau

† Na rongona na soa Beraka tana goko Hibrû 'tsonikae'.

tana verabau ni Jerusalem migira ara ba sage saviliu tana Vale Tabu kolua na tatangina na itai tatangi ma na tavuli. ²⁹ Mi kalina igira na puku tavosi ara rongomia e koegua kalina na Taovia e tuliusigira gaqira gala na Israel, migira sui lakalaka ara gini matagu loki sosongo. ³⁰ Me vaga ia, ma Jehosapat e aqosia nina aqotagao tana rago, rongona God e molovania ke mango na vano tana vailabu.

Na Susuina Nina Aqotagao a Jehosapat

(1 Taovia Tsapakae 22:41-50)

³¹ A Jehosapat e lia na taovia tsapakae tana Juda kalina e tolu sangavulu tsege na ngalitupana. Maia e tagao i Jerusalem i laona e rukapatu tsege na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Asuba na dalena daki a Silhi. ³² Me vaga saikesa nogo e naua a Asa na tamana tana idana, maia goto a Jehosapat e naua moa na omea e dou me goto i matana na Taovia, ³³ maia e tau vati toroveogira sui moa na nauna i tana ara samasama igira na ponotoba. Migira na tinoni ara tau vati pilobadou moa i konina niqira God na mumuaqira, ma kara samasama vania tana tobaqira popono.

³⁴ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Jehosapat e naugira, tû tana tuturigana nina aqotagao me tsau tana susuina, ara maretsunagira sui tana papi ara soaginia *Nina Aqoaqo a Jehu na Dalena a Hanani*, ma na papi ia na turina moa na papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel*.

³⁵ Me kesa tana tagu ma Jehosapat na taovia tsapakae tana Juda e naua kesa na vekesai kolua a Ahasia na taovia tsapakae tana Israel, aia e dona sosongo na nauana na omea tabaruga. ³⁶ Mi Esiongeber i kaira ara ka aqosigira na vaka loki agana na vano tana momoru tavosi ao. ³⁷ Me tû a Elieser na dalena a Dodavahu ni Maresa me ba parovatavia a Jehosapat me tsarivania, "Tana rongona nogo igoe o naua kesa na vekesai kolua a Ahasia, ti aia na Taovia sauba ke toroutsanigira na omea kagamu amu ka aqosigira." Migira na vaka sui ara ba toga tana tseve, mara tsotsobo saviliu i tana.

21 Ma Jehosapat e mate mara ba qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae tana Verana a David, maia Jehoram e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Jehoram na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 8:17-24)

² Ara tu ono na kulana a Jehoram na dalena a Jehosapat na taovia tsapakae tana Juda, tugira nogo: a Asaria, ma Jehiel, ma Sekaria, ma Asariahu, ma Mikael ma Sepatia. ³ Maia tu tamaqira e sauanitugira danga sosongo na qolumila, ma na siliva, migira goto danga na omea loki matena, me moloa pipi kesa vidaqira ke

reitutugua kesa na verabau ara barapoliginia na vatu i laona na Juda. Bâ, me rongona aia Jehoram na idana botsa, ma Jehosapat e moloa ke tugua tana nina aqo taovia tsapakae. ⁴ Mi kalina e pukuga kalavata nogo nina aqotagao a Jehoram, maia e tû me matesigira sui lakalaka na kulana, migira goto visana na mane lokiloki tana Israel.

⁵ Ma Jehoram e lia na taovia tsapakae kalina e tolu sangavulu ruka na ngalitupana, me tagao i Jerusalem i laona e alu na ngalitupa. ⁶ Maia e muritaonia moa niqira sasaga tabaru igira na taovia tsapakae tana Israel, vaga e naugotoa a Ahab tana idana, rongona a Jehoram e taugâ kesa na dalena daki a Ahab. Maia Jehoram e sasi i matana na Taovia, ⁷ me atsa moa aia e nauvaganana ia, ma na Taovia e tau goto ngaoa na toroutsaniana na puku taovia konina a David, rongona nina vaitasogi e naunogoa kolua a David i tana e vekevania a David laka igira na kukuana sauba kara tangolidato babâ nina aqotagao.

⁸ Mi kalina e taovia tsapakae a Jehoram, migira na Edom ara tû mara tavota tanigira na Juda, mara vilisegenia kesa niqira taovia tsapakae. ⁹ Me vaga ia, ma Jehoram migira nina mane sasanga ara aligiri na vano tana niqira terê na bokiana na Edom. Mi kalina ara ba tsau tana, migira na mane vaumate ni Edom ara ba tupoli kapusigira, mi tana bongi nogo ia, ma Jehoram ma nina alaala ara tangomana na tsogoligi. ¹⁰ Me tû tana tagu ia, migira na Edom ara tavota saikesa tanigira na Juda me tsaumai i dani eni. Mi tana tagu goto moa ia, migira na tinoni tana verabau ni Libna ara tavotaligi tanigira goto na Juda, rongona a Jehoram e piloligi tania na Taovia, aia niqira God na mumuana. ¹¹ Maia e bâ me logogira goto visana na nauna niqira mani samasama igira na ponotoba tana kao vungavungaga tana Juda, me raqa sasiligira na tinoni tana Juda mi Jerusalem mara sasi i matana na Taovia.

¹² Me tû aia Elija na propete me sauvania a Jehoram kesa na leta, me tsarivaganana iani, "Na Taovia nina God a David na mumuamu sauba ke kedego igoe, tana rongona o tau muritaonia nina aqo dou na tamaumu a Jehosapat na taovia tsapakae, se nina aqo dou goto na tutuamu a Asa na taovia tsapakae. ¹³ Migoe o tû mo taonia moa niqira aqo seko igira na taovia tsapakae tana Israel, mo raqa sasiligira na tinoni tana Juda mi Jerusalem mara gini tau nogo totukakai konina God, vaga saikesa nogo e naua a Ahab migira sui goto ara adidatoa na aqotagao i murina aia, mara raqa sasiligira na tinoni ni Israel mara gini tau nogo totukakai konina God. Migoe o labumatesitugira goto na kulamu, tugira ara tu mane dou liusigo igoe. ¹⁴ Mi tana rongona igoe o nauvaganana ia, ma na Taovia sauba ke kedegira kakai nimu tinoni, migira goto na dalemu ma na taumu, me ke toroutsanigira pipi sui nimu omea tatamani. ¹⁵ Migoe segenimu sauba ko gini rota

loki kesa na lobogu seko ke gadovia na tinaemu, me sauba ke seko babâ vanigo poi tsau kalina ke rutsula-ba na tinaemu.”

¹⁶ Mi tana tagu ia, migira visana na Pilistia ma na Arab ara totu varangisia na nauna i tana ara totuvia igira na Sudan i tasi taligu. Ma na Taovia e tû, me raigira kara ba vailabugi kolua a Jehoram. ¹⁷ Migira ara vano mara ba bokia na Juda, mara aditamaniqira na vangana na valena na taovia tsapakae, mara aditseka-gira sui lakalaka na tauna na taovia tsapakae migira sui goto na dalena mane, maia lelê moa a Ahasia na muritibaka ngiti dalena e totuvisu.

¹⁸ Mi murina ara laba na omea sui vaga girani, ma na Taovia e moloa kesa na lobogu seko ke gadovia na tinaena a Jehoram na taovia tsapakae. ¹⁹ Mi laona e varangi ruka na ngalitupa popono ma na lobogu ia e ratsu babâ na sekona poi tsau e gini mate tana rota loki sosongo. Migira nina toga ara tau goto soqoia sa lake loki na papadana na tangisiana vaga ara naua vanigira na mumuana.

²⁰ Ma Jehoram e lia na taovia tsapakae kalina e tolu sangavulu ruka na ngalitupana me tagao i Jerusalem i laona e alu na ngalitupa. Me tagara goto ke kesa ke gini melu kalina aia e mate. Mara qilua na konina tana Verana a David, me tau moa tana vatulumaqira na taovia tsapakae.

A Ahasia na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 8:25-29; 9:21-28)

22 Migira visana na Arab ara ba labunovotigira, mara matesigira sui na dalena mane a Jehoram na taovia tsapakae, maia lelê moa a Ahasia na muritibaka ara tau matesia. Me vaga ia migira na tinoni ni Jerusalem ara molokaea a Ahasia ke lia na taovia tsapakae na tuguna tamana. ^{2,3} Ma Ahasia e lia na taovia tsapakae kalina e rukapatu ruka moa na ngalitupana, me tagao i Jerusalem i laona e kesa lelê moa na ngalitupa. Ma Ahasia e muritaonigotoa niqira aqo seko na tamadale konina a Ahab na taovia tsapakae, rongona ko Atalia na tinana aia na dalena a Ahab na taovia tsapakae ma na kukuana daki a Omri na taovia tsapakae tana Israel, aia nogo e sau totogoko vania me raqa sasilia te e gini puka tana sasi. ⁴ Maia Ahasia e sasi sosongo i matana na Taovia, rongona i murina na mateana na tamana, migira visana tinoni tavosi tana vungu konina a Ahab na taovia tsapakae ara lia nina mane sauparovata, mara raqa sasilia me gini tsodoa gana matemate. ⁵ Maia e muria moa niqira totogoko igira, me tû me sai alaala kolua a Joram na taovia tsapakae ni Israel tana vailabu koluana a Hasael na taovia tsapakae ni Siria. Ma niqira alaala na mane vaumate ara vailabugi i Ramot tana Gilead, ma Joram e boka tana vailabu ia. ⁶ Maia e tû me visutugua tana verabau ni Jesreel, mi tana laka ke ba totu poi tsau kalina

ke mavu na bokana, maia Ahasia e ba tsigovia a Joram i tana.

⁷ God nogo e moloa a Ahasia ke ba tsigovia a Joram, rongona ke tsodoginia gana matemate. Kalina a Ahasia e totu moa i tana, mi kaira a Joram ara ka vano na tsodoana kesa na mane a Jehu na soana, na dalena a Nimsi, aia nogo na mane na Taovia e vilia ke toroutsania na puku taovia konina a Ahab. ⁸ Mi kalina a Jehu e vavano na kedeaqira na puku taovia konina a Ahab, maia e ba tsodogira na alaala na tinoni lokiloki tana Juda, migira goto na daleqira na kulana a Ahasia igira ara dulikolumaia a Ahasia na tsigoviana a Joram. Ma Jehu e matesigira sui lakalaka. ⁹ Migira nina mane a Jehu ara lalavea a Ahasia, mara ba tsodoa e taopoi i Samaria. Mara adivanoa i konina a Jehu mara matesigotoa aia. Mara qilua nomoa na konina rongona ara kukuni tania na tutuana aia a Jehosapat na taovia tsapakae aia e aqo dou vania na Taovia tana tobana popono.

Me tagara lelê goto ke kesa i laona na vungu konina a Ahasia ke totuvisu me ke tangolidatoa na aqona na tagaovera.

Ko Atalia na Daki Taovia Tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 11:1-3)

¹⁰ Mi kalina tsotsodo ko Atalia na tinana a Ahasia na taovia tsapakae e rongomia laka ara matesia na dalena, maia e tû me moloketsa kara ba labumatesigira sui lakalaka na tinoni tana valena na taovia tsapakae tana Juda. ¹¹ Ma Ahasia e tamani kesa na vavinena savusavu, ko Jehoseba na soana, maia e taugâ kesa na manetabu a Jehoiada na soana. Ma ko Jehoseba e tû me laumaurisi popoia a Joas aia e kesa na vidaqira na dalena mane a Ahasia. Aia e ba adiligia a Joas tanigira na kulana tavosi e varangi kara labumatesigira, me ba molopoia kesa tana voki i laona na Vale Tabu kolugotoa na daki e kutia. Mi tana rongona aia e molopoi vanganana ia, te e gini tangomana na maurisiana a Joas tania na mate tana limana ko Atalia. ¹² Mi laona e ono ngalitupa, tana tagu popono e tagao ko Atalia na daki taovia, ma Joas e totu popoi moa i tana.

Ara Tsonitsunâ ko Atalia Tania Nina Aqotagao

(2 Taovia Tsapakae 11:4-16)

23 Mi tana vitunina ngalitupa ma Jehoiada na manetabu e padâ laka e tugunogoa kara molokaea a Joas ke taovia tsapakae. Maia e mologoko bâ vanitugira tsege niqira taovia na mane vaumate kara tu mailaba i konina ma kara tu vorogokona sai: i tugira nogo a Asaria na dalena a Jeroham, ma Ismael na dalena a Jehohanan, ma Asaria na dalena a Obed, ma Maaseia na dalena a Adaia, ma Elisapat na dalena a Sikri. ² Mara tu liuvi poponoa pipi sui na verabau

tana Juda, mara tu soasaigira na Levite, migira sui goto na ida tana duli, mara dulikoluvisu i Jerusalem.

³ Migira sui ara maisai i laona na Vale Tabu, mi tana ara ba naua kesa na vaitasogi kolua a Joas na dalena na taovia tsapakae. Ma Jehoiada e tû me tsarivanigira, "Iani nogoria na dalena na taovia tsapakae aia e vasini moa e mate! Maia nogo ke taovia tsapakae kalina ia, vaga nogo na Taovia e vekevanigira igira na kukuana a David kara tangolidato babâ na aqotagao. ⁴ Miani nogo na omea vaga sauba igita ka naua. Kalina igira na manetabu ma na Levite kara mai na nauana niqira aqo tana dani na Sabat, migamu kamu tavota tolu tana alaala. Ke kesa na alaala ke mataligira na matsapakapuna na Vale Tabu, ⁵ me ke kesa ke matalia na valena na taovia tsapakae, ma na tolunina alaala ke totupitua na Matsapakapu Pukuga. Migira sui lakalaka na toga kara maisai sui tana pakokana na Vale Tabu. ⁶ Me ke tagara goto ke kesa ke sage i laona na Vale Tabu, migira lelê moa na manetabu ma na Levite ara naua niqira aqo. Igira e ulagaqira nomoa kara sage i tana rongona ara tinoni tabu. Migira sui na tinoni tavosi niqira aqo kara muridoua nina totosasaga na Taovia ma kara totu moa i tano. ⁷ Migira na Levite kara tu polia ma kara matalia na taovia tsapakae kolua niqira isi ara langâ, migira nogo kara dulikolua na taovia tsapakae iava moa i tana aia ke liu bâ. Masei moa ti ke tovoa na sage bâ i laona na Vale Tabu sauba kara matesia."

⁸ Migira na Levite ma na toga ni Juda ara naugira na omea sui a Jehoiada e ketsaligira kara naua. Ma Jehoiada e tau tamivanigira igira e sui nogo niqira aqo tana Sabat kara visu i veraqira, me vaga ia, mara saikolu sui i tana igira ara vasini sui aqo, kolugira goto igira ara vangarau moa na vano aqo. ⁹ Ma Jehoiada e sauvanigira nina mane sasanga na bao ma na tako e tamanina a David i sau, mara totu moa i laona na Vale Tabu. ¹⁰ Maia e mologira babâ na mane kolua niqira isi kara tu polipolia na Vale Tabu gana kara reitutugua na taovia tsapakae. ¹¹ Mi muri, ma Jehoiada e adirutsumia a Joas i tano, me molovania gana kepi taovia tsapakae i lovana, me sauvania na papi na vavanona nina aqo na taovia tsapakae. Me vaga ia, ma Joas e lia na taovia tsapakae, ma Jehoiada na manetabu migira na dalena ara ninaginia a Joas na oela, migira sui lakalaka na toga ara gugudato mara tsaria, "Ke mauri oka a Joas na taovia tsapakae!"

¹² Mi kalina ko Atalia e rongomia na galaleleo loki vaga ia ara naua na tinoni mara tsonikaea na taovia tsapakae, mi tana maia e tû me vano tsaku tana Vale Tabu i tana ara saisui igira na toga. ¹³ Maia e moro bâ me reia na taovia tsapakae vaolu e tutû tana matsapana na Vale Tabu, i ligisana na tuguru i tana ara lavu na tû igira na taovia tsapakae, migira niqira taovia na mane vaumate kolugira igira niqira aqo na uvitavuli ara tu polipolia. Me rongomigira na toga sui ara

gugudato tana magemage mara uvitavuli, migira ara raqa linge kolua niqira omea tatangi ara ida vanigira na tinoni tana tsonikaeana. Maia ko Atalia e ratsia na polona tana padasavi loki me gudato me tsaria, "Na tinoni girani ara tau nogo tabana koluau inau! Ara tau nogo totu tabana koniqu inau!"

¹⁴ A Jehoiada e tau ngaoa kara matesia ko Atalia i matana na Vale Tabu, te aia e ketsaligira niqira taovia na mane vaumate me tsaria: "Kamu raqaligi bâ na daki ia i levugaqira na mane matali ara tû palatete, ma kamu matesia ase moa ke tovoa na laumaurisiana."

¹⁵ Migira ara tû mara tangolia ko Atalia, mara adivanoa tana matsapakapuna niqira mani tsunasage igira na ose i matana na valena na taovia tsapakae, mi tana ara ba labumatesia.

Nina Aqo a Jehoiada

(2 Taovia Tsapakae 11:17-20)

¹⁶ Mi muri, ma Jehoiada na manetabu e naua kesa na veke laka aia segeni, ma na taovia tsapakae, migira sui goto na toga, kara lia nina tinoni na Taovia. ¹⁷ Mi muri, mara tû, mara vano tana nina valetabu Baal mara ba toroutsanitsunâ. Mara tala kotsokotsogira na belatabu migira goto na titinonigira na god peropero ara totu i tana, mara labumatesia a Matan aia nina manetabu Baal i mataqira na belatabu. ¹⁸ Ma Jehoiada e mologira visana na manetabu ma na Levite kara tagaovia na aqo tana Vale Tabu, ma kara naua na aqo vaga a David na taovia tsapakae e pedenogoa vanigira, ma kara kodogotoa na savori-kodoputsa vania na Taovia vaga nogo ara marea tana nina Ketsa a Moses. Migira goto nogo kara ida tana linge ma na lokisiana na dani loki. ¹⁹ Ma Jehoiada e mologira goto visana na mane matali kara mataligira na matsapakapuna na Vale Tabu gana ke gini tau sagemai ase moa e kaulinaqu tana vovorona na lotu.

²⁰ Migira sui niqira taovia na mane vaumate, ma na tinoni lokiloki, migira na mane sasanga, kolugira sui lakalaka goto na toga, ara tsarimurina a Jehoiada na dulikoluana na taovia tsapakae tû tana Vale Tabu me tsau bâ tana valena segeni. Ara sage bâ tana matsapakapu loki, ma na taovia tsapakae e ba totu tana nina sasana na totukae. ²¹ Migira sui na toga ara magemage loki, ma na vera popono ia e totu moa tana rago murina ara matesia ko Atalia.

A Joas na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 12:1-16)

24 Ma Joas e lia na taovia tsapakae tana Juda kalina e vitu moa na ngalitupana, me tagao i Jerusalem i laona e vati sangavulu na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Sibia na daki ni Beerseba. ² Maia e naua moa na omea e dou i matana na Taovia tana

tagu popono kalina a Jehoiada e mamauri moa. ³ Ma Jehoiada e vilivania a Joas ara ka ruka na tauna, mi kaira ara ka vasuvania visana na dalena mane ma na dalena daki.

⁴ Kesa tana tagu i muri, ma Joas e padâ ke vaolusia tana e seko na Vale Tabu. ⁵ Maia e ketsaligira na manetabu ma na Levite kara liu pipi tana verabau tana Juda ma kara adia na qolo i koniqira na tinoni sui ke tugua gana na vaolusiana na Vale Tabu pipi ngalitupa. Ma Joas e tsarivanigira kara aqo tsaku, migira na Levite ara kisa sosongo, ⁶ mi tana aia e soâ a Jehoiada gaqira ida me veisuâ, “?Rongona gua ti igoe o tau raigira na Levite ma kara vano na aditakesi tana Juda mi Jerusalem, vaga nogo a Moses nina maneaqo na Taovia e raigira na tinoni kara sau, gana na aragoana na Valepolo tana e totu na Taovia?”

⁷ Migira nogo na tinoni ara tsarimurina ko Atalia aia na daki seko sosongo, ara sekolia na Vale Tabu, mara gini aqo danga sosongo na omea levolevo tabu tana samasama vaniana Baal.

⁸ Na taovia tsapakae e ketsaligira na Levite kara aqosia kesa na bokisi, agana na molosageana niqira vangalaka na tinoni, ma kara ba moloa tana matsapakapuna na Vale Tabu. ⁹ Mara mologoko vano i laona na Jerusalem ma na Juda popono vanigira na tinoni sui lakalaka kara adimai vania na Taovia niqira qolo na takesi, vaga nogo a Moses nina maneaqo God e pedevanigira kalina ara totu moa tana kaomate.

¹⁰ Ma na omea vaga ia e laoqira sosongo na toga ma niqira ida, mara adimaigira niqira qolo na takesi mara dangaliginia na bokisi ia. ¹¹ Me pipi dani igira na Levite ara adivanoa na bokisi ia vania nina mane sasanga na taovia tsapakae aia nina aqo ke reitutugua. Me pipi kalina ke dangadato na bokisi ia, mi kaira nina mane mamare na taovia tsapakae ma na tuguna na Mane Tabu Loki kara ka adiligigira na qolo e totu i laona, ma kara ka ba molovisitugua na bokisi tana sasana. Mi tana nauvaganana nogo ia mara adigira danga sosongo na qolo.

¹² Mi kaira na taovia tsapakae ma Jehoiada ara ka sau na qolo vanigira igira ara tagaovia na vavanona na vaolusituguana na Vale Tabu, mara voliginigira na mane katsuvatu, na kamoda, migira ara aqo tana tapala agana na vaolusiana tana e seko na Vale Tabu.

¹³ Migira sui lakalaka na maneaqo ara aqo kakai sosongo, mara vaolusia na Vale Tabu me rerei vaga saikesa moa kalina ara vasini logovaolua, me kakai dou. ¹⁴ Mi kalina e sui niqira aqo na vaolusiana na Vale Tabu, ma na qolumila ma na siliva ara tsaravisu ara sauvanikaira na taovia tsapakae ma Jehoiada, agana na aqosiginiaqira na popo me visana goto na vangana tavosi na Vale Tabu.

E Oli me Tabaru Nina Sasaga a Joas

Mi tana tagu popono e mamauri moa a Jehoiada, migira na tinoni ara tau kuti na savoriana na kodoputsa tana Vale Tabu. ¹⁵ Mi kalina a Jehoiada e tuqatuqa sosongo nogo me tsaulina kesa sangatu tolu sangavulu na ngalitupana, maia e mate. ¹⁶ Mara ba qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae tana Verana a David, rongona a Jehoiada e aqo dou sosongo vanigira na tinoni ni Israel, me vania God, me vanigotoa na Vale Tabu.

¹⁷ Mi murina na mateana a Jehoiada, migira na ida tana Juda ara raia a Joas na taovia tsapakae ke rongomangaqira igira. ¹⁸ Me vaga ia, migira na tinoni ara mololea na ba samasama i laona nina Vale Tabu na Taovia, aia niqira God na mumuaqira, mara tuturiga tugua na samasama vaniaqira na titinonina na god peropero ma na titinonina goto na god daki ko Asera. Mi tana rongona niqira sasi loki vaga girani ara naua te e gini kore loki sosongo na Taovia vanigira na Juda ma na Jerusalem. ¹⁹ Ma na Taovia e molovanogira nina propete kara ba parovatavigira ma kara visumaitugua i konina aia, migira na tinoni ara sove saikesa naorongongo. ²⁰ Mi muri, ma nina tarunga God e totuvia a Sekaria na dalena a Jehoiada na manetabu. Maia e ba tukae i tana e tangomana na tinoni kara morosia, me gudato me tsaria, “!Na Taovia God nogo e veisugamu rongona gua ti igamu amu tau muridougira nina ketsa, migamu segenimui nogo amu alomaia na rota seko loki ke gadovigamu! !Igamu amu piloligi tania na Taovia, me vaga ia maia goto e piloligi tanigamu!”

²¹ Ma Joas na taovia tsapakae e sanga tana vorogana-mate a Sekaria, mi tana nina ketsa nogo na taovia tsapakae migira na tinoni ara taimatesia a Sekaria tana pakokana na Vale Tabu. ²² Na taovia tsapakae e padale saikesalia nina aqo dou a Jehoiada na tamana a Sekaria e nauvania, me matesia a Sekaria na dalena. Mi kalina a Sekaria e varangi ke mate, maia e gokodato me tsaria, “!Na Taovia nogo ke reia na omea igoe o naua me ke kedeginigo matena!”

Na Susuina Nina Aqotagao a Joas

²³ Mi kalina e varangi ke sui na ngalitupa ia, migira na mane vaumate ni Siria ara ba vailabu kolugira na Juda ma na Jerusalem, mara matesigira pipi sui lakalaka na tinoni lokiloki, mara adivisugira i Damaskus danga sosongo na omea ara laugira tana vailabu. ²⁴ Ara tau lelê danga igira na mane vaumate ni Siria, ma na Taovia nogo e tamivanigira mara gini tuliusigira na alaala loki bâ na mane vaumate ni Juda, rongona igira na tinoni ni Juda ara piloligi tania na Taovia aia niqira God na mumuaqira. Mi tana nauvaganana ia, ti aia Joas e adia na kedena nina sasi. ²⁵ Maia e boka loki

sosongo, mi kalina igira gana gala ara tavamuri, mara ka ruka nina mane sasanga segeni nogo ara ka voroganamate, mara ka ba matesipitsua i nigena, ara ka gini tangotugu rongona aia e labumatesia a Sekaria na dalena a Jehoiada na manetabu. Mara qilua a Joas tana Verana a David me tau tana vatulumaqira na taovia tsapakae. ²⁶ Kaira ara ka voroganamate a Joas i karani nogo: a Sabad na dalena ko Simeat na daki ni Amon ma Jehosabad na dalena ko Simrit na daki ni Moab. ²⁷ Mi laona na papi ara soaginia **Na Pabogokona na Papi na Taovia Tsapakae** ara maretsuna na turupatu tana rongogira na dalena mane a Joas, migira na kategokona tana rongona na vaitsarigana, ma na mamarena e koegua kalina aia e vaolusitugua na Vale Tabu. Ma Amasia na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Amasia na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 14:2-6)

25 A Amasia e lia na taovia tsapakae kalina e rukapatu tsege na ngalitupana, me tagao i Jerusalem i laona e rukapatu siu na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Jehoadin ni Jerusalem. ² Maia e naua moa na omea e goto i matana na Taovia, me tau moa nau madodosidoua. ³ Mi kalina e pukuga kalavata nogo gana susuliga, maia e pedematesikaira nina mane sasanga kaira ara ka matesia a Joas na tamana. ⁴ Me tau moa matesigira ka daleqira, me taonia moa na omea na Taovia e ketsalinogoa tana nina Ketsa a Moses: "Laka na matesiaqira na tinaga ma na tamaga tana rongona na sasi ara tsukia igira ka daleqira, laka goto na matesiaqira na baka tana rongona na sasi ara tsukia na tamaqira ma na tinaqira; pipi tinoni ke mate tana rongona nina sasi aia segeni nogo e tsukia."

Na Vailabu Koluqira na Edom

(2 Taovia Tsapakae 14:7)

⁵ A Amasia na taovia tsapakae e soasaigira na mane sui tana Juda ma na Benjamin, me votagira tana alaala taonia niqira duli babâ, me mologira na mane sasanga kara taovia vanigira na alaala na toga ma na sangatu na mane vaumate. Igira sui lakalaka na mane e tû i koniqira igira ara tsaulinogoa e rukapatu na ngalitu-paqira me dato, migira sui kolu ara 300,000. Igira sui ara mane vaumate susuliga, mara vangarau manoga nogo na vano sanga tana vailabu, mara dona sosongo nogo na gini vailabu na bao ma na tako. ⁶ Me voligira goto 100,000 na mane vaumate ni Israel ma na mateqira e tsaulia gana ngongo 3,400 kilo na tavina siliva. ⁷ Me kesa na propete e ba laba i konina na taovia tsapakae me tsarivanja, "Ko laka na adiaqira na mane vaumate ni Israel girani tana vailabu. Na Taovia e tau nogo totu tabana kolugira na mane girani ara talu

tana Israel tabana i vava. ⁸ Igoe o padâ laka igira sauba kara naua mo ko gini susuliga tana vailabu, me tagara, aia nogo God sauba ke naua migira gamu gala sauba kara tuliugira, rongona God segeni moa e tamani susuliga agana ke sangago se ke tamivanigira gamu gala kara tuliugira."

⁹ Ma Amasia e veisuâ na propete, "?Me sauba kegua vaga igira na siliva inau au voliginigira nogo?"

Maia na propete e tuguvisua me tsaria, "!Na Taovia tangomana moa ke sauviusvanigo ke danga liusia bâ aia!" ¹⁰ Mi tana, ma Amasia e molovisugira i veraqira igira na mane vaumate aia e voligira nogo. Migira ara tû mara visutugua i veraqira, mara kore loki sosongo vanigira na tinoni ni Juda.

¹¹ Me malagai tugua a Amasia, me tû me raqagira nina mane vaumate, mara bâ tana Poi ni Solo. Mi tana ara ba vailabugi mara matesigira sangavulu toga na mane vaumate ni Edom, ¹² mara tangoli maurisigira goto ara sangavulu toga. Mara adidatogira bâ tana kelana na maragova tana verabau ni Sela, mara tsonit-sunagira tana keokeo me viri rapa sui na koniqira tana vatu i tuana na maragova.

¹³ Mi tana tagu goto nogo ia migira na mane vaumate ni Israel igira a Amasia e tau tamivanigira kara sangatsari tana vailabu ara tû, mara baginigira na verabau tana Juda i ka levugaqira na Samaria ma na Bet Horon, mara matesigira tolu toga na mane, mara laugira danga niqira omea.

¹⁴ Mi kalina a Amasia e visu na tuliusiaqira na Edom, maia e adigira goto na titinonina niqira god peropero na Edom me vaturikaegira, me samasama vanigira me kodovanigira na bulunagai uruuru. ¹⁵ Ma na omea iani e tsaia na korena na Taovia, maia e tû me molovanoa kesa na propete ke ba laba i konina a Amasia. Ma na propete e veisuâ, "?Laka na rongona gua te igoe o samasama vanigira niqira god na veratavosi, igira ara tau lelê tangomana na maurisiaqira niqira tinoni tania na limamu igoe?"

¹⁶ Mi tana, ma Amasia e kutia nina goko na propete me tsaria, "?Laka ingisa nogo igami ami mologo igoe ko lia na mane sauparovata vania na taovia tsapakae? !Ko mui, ti tagara ma kau matesigo inau!"

Maia na propete e mui me tsaria moa, "Kalina ia inau au dona laka God e padakuti matena nogo na matesiamu igoe, rongona igoe o naugira na omea sui girani, mo sove na muriana niqu goko parovata."

Na Vailabugi Koluqira na Israel

(2 Taovia Tsapakae 14:8-20)

¹⁷ Ma Amasia na taovia tsapakae tana Juda migira nina mane sauparovata ara vorogaqira mate na Israel. Mi muri, maia e mologoko vano vania a Jehoas na taovia tsapakae tana Israel, aia na dalena a Jehoahas ma na kukuana a Jehu, me tsaia ke gini momosa to-

bana me ke ngaoa na vailabu. ¹⁸ Ma Jehoas e tuguvisu vania nina goko me tsaria, "Kesa dani e totu kesa na gai kokonaga tetelo tana Vungavunga ni Lebanon, maia e tû me mologoko bâ vania kesa na gai na sida me tsaria: 'Ko saumaia na dalemu daki me ke taugâ na dalequ mane.' Me kesa na omea tuavati atsi e liu putsu tana, me tsogoritsunâ na gai tetelo ia. ¹⁹ Bâ, migoe a Amasia, o tuliugira nogo na Edom mo gini kaekae sosongo, mi kalina ia, minau au parovatavigo ko totu dodo moa i veramu. ?Rongona gua goto ti o ngaoa na ratsiana kesa na vailabu i tana sauba igoe ko puka lê kolugira nimu tinoni?"

²⁰ Ma Amasia e sove na rorong. Nina kili nogo God kara tuliugira a Amasia rongona aia e samasama vanigira na titinonina niqira god peropero na Edom. ²¹ Me vaga ia, ma Jehoas na taovia tsapakae ni Israel e tû me vano na vailabugi koluana a Amasia na taovia tsapakae ni Juda. Mara ka ba vaitsodogi i Bet Semes tana Juda, ²² migira na Israel ara tuliugira na Juda, migira sui na mane vaumate ni Juda ara viri tsogovisu lê i veraqira. ²³ Ma Jehoas e tangolia a Amasia me adivanoa i Jerusalem. Mi tana, maia e toroveoa na baravatuna na verabau ia, tû tana Matsapakapu Epraim me tsau bâ tana matsapakapu tana tsuruna na baravatu, ma na aona e varangi ke kesa sangatu na sangava. ²⁴ Maia e laugira na qolumila ma na siliva ara totu i laona na Vale Tabu, migira goto na vangana na Vale Tabu ara reitutugugira igira na kukuana a Obed Edom, migira goto pipi sui na omea loki matena i laona na valena na taovia tsapakae, me raqa tsekagira goto visana na tinoni, me visutugua i Samaria.

²⁵ Ma Amasia na taovia tsapakae tana Juda e mauri goto e sangavulu tsege na ngalitupa murina na mateana a Jehoas na taovia tsapakae tana Israel. ²⁶ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia a Amasia e naugira tû tana tuturigana nina aqotagao me tsau bâ tana susuina, ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia ***Niqira Aqoqo na Taovia Tsapakae tana Juda ma na Israel.*** ²⁷ Me tuturiga kalina a Amasia e piloligi tania na Taovia, mara visana ara voroganamate i Jerusalem. Maia e tsogovano tana verabau ni Lakis, migira gana gala ara tsarimurina moa mara ba labumatesia i tana. ²⁸ Mara kalagai visutugua na konina i Jerusalem tana ose, mara ba qilua tana vatulumagira na taovia tsapakae tana Verana a David.

A Usia na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 14:21-22; 15:1-7)

26 Migira sui na tinoni tana Juda ara vilia a Usia na dalena a Amasia kalina aia e sangavulu ono moa na ngalitupana ke tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae. ² Mi murina na mateana a Amasia, maia Usia e tû me lauvitutugua na vera ni Elat me logo vaolutugua.

³ Ma Usia e lia na taovia tsapakae kalina e sangavulu ono moa na ngalitupana, me tagao tana Jerusalem i laona tsege sangavulu ruka ngalitupa. Ma na tinana, aia ko Jekolia na daki ni Jerusalem. ⁴ A Usia e muritaonia nina aqo dou na tamana, me naua moa na omea e dou i matana na Taovia. ⁵ Mi tana tagu popono e mauri a Sekaria, aia nogo e sauparovata vania a Usia, te a Usia e gini kukuni tania na Taovia me aqodou manana vania, ma God e vangalaka vania.

⁶ Ma Usia e tû me vano na vailabu koluaqira na Pilistia. Maia e toroveoa tu baravatuqira tugira na verabau ni Gat, mi Jamnia mi Asdod, me logogira visana na verabau ara barapoliginigira na vatu ligisana i Asdod, mi laona goto na butona kao popono ni Pilistia. ⁷ Ma God e sangâ te e gini tangomana na tuliugira na Pilistia, migira na Arab ara totu i Gurbaal, migira goto na Meun. ⁸ Migira na Amon ara voli takesi vania a Usia, me pabo babâ gana susuliga me gini tangiloki gana rongong tsau bâ tana Ejipt.

⁹ Ma Usia e kakaisigira na baravatuna na vera ni Jerusalem tana logoqira na kusudato tana Matsapakapu Tsuruna Vale, mi tana Matsapakapu na Poi, mi tana tsuruna tana e kaleku na baravatu. ¹⁰ Me logogira goto visana na kusudato ara barapoliginigira na vatu tana poi mangasâ, me tsaigira goto danga na tuvuvu, rongona e tamanigira danga sosongo na alaala na buluka i tuana na tetena tabana i tasi mi laona na poi. Me rongona aia e reingaoa na aqo uta, te e raigira nina tinoni kara tsukagira na uta na uaeni tana kao vungavungaga, ma kara aqosigotoa visana niqira utavosi tana kao lakatana i tana.

¹¹ Maia Usia e tamanina kesa nina alaala loki na mane vaumate ara vangarau manoga nogo na vano tana vailabu. Mara votagira na mane vaumate gira tana alaala babâ, taonia na mamarena na soaqira ara ka reitutugua kaira a Jeiel ma Maaseia, kaira nina mane mamare a Usia. Mi kaira a Jeiel ma Maaseia ara ka aqo i vavana nina tagao a Hanania aia e kesa vidaqira nina mane sasanga na taovia tsapakae. ¹² Mara 2,600 niqira taovia na mane vaumate. ¹³ Mi vavaqira igira ara 307,500 na mane vaumate ara dona na vailabu susuliga, gana kara sangaginia na taovia tsapakae na tuliugira gana gala. ¹⁴ Ma Usia e sauvanigira nina mane vaumate na tako, ma na bao, ma na kepi tapala, ma gaqira tako tapala ara sagelia, na parige ma na pipili, ma na vatu gana na gini tatai tana kurupaqala. ¹⁵ Mi Jerusalem igira visana na mane ara sasaga sosongo tana aqosiana na omea vaolu, ara aqosigira visana na omea gana na gini vanavana ma na gini tatai na vatu loki tû tana kusudato ma na tsuruna na baravatuna na verabau. Ma gana tangirongo a Usia e kuvia pipi tana nauna sui, me gini susuliga sosongo rongona God nogo e sangâ.

Na Taovia e Kedea a Usia Tana Rongona Nina Kaekae

¹⁶ Mi kalina e dato bâ gana susuliga a Usia na taovia tsapakae, maia e gini kaekae sosongo me gini puka lê rebona gana susuliga. Maia e tovolea na Taovia nina God, me tû me vano tana Vale Tabu na kodoana na bulunagai uruuru i kelana na belatabu agana na kodo bulunagai uruuru. ¹⁷ Ma Asaria kologira alu sangavulu na manetabu susuliga malagai, ara tsarimurina bâ na taovia tsapakae ¹⁸ kara ba tongo vania. Mara tsarivania, "Igoe a Usia! E tau nimu aqo igoe na kodoana na bulunagai uruuru vania na Taovia. Igira moa na manetabu na kukuana a Aaron ara tabugira gana kara naua na aqo iani. Ko vanoligi tania na nauna tabu iani. Igoe o sasi sosongo i matana na Taovia God, me utu goto aia ke padalokigo kalina ia."

¹⁹ Ma Usia e tû moa i laona na Vale Tabu liligina na belatabu i tana ara kodoa na bulunagai uruuru, me tatangolia moa na tseu na mani kodo bulunagai uruuru. Mi kalina e rongomia ara goko vaganana ia, maia e gini kore loki sosongo vanigira na manetabu, mi tana tagu tsostsodo nogo ia ma na lobogu seko na mudo e tavongani labarutsu tana raena a Usia. ²⁰ Mi kalina a Asaria migira na manetabu tavosi ara reia na mudo e laba tana raena na taovia tsapakae mara turuginia ke rutsuligi tsaku tania na Vale Tabu. Ma Usia e rutsuligi tsaku sosongo rongona e reigadovia laka na Taovia e kedenogoa.

²¹ Me tû tana tagu na lobogu seko ia e gadovia a Usia na taovia tsapakae me tsau kalina e mate, aia e kaulinaqu tana vovorona na lotu me valivania ke sagevisu i laona na Vale Tabu. E ba totu moa kesa tana valena segeni, ma Jotam na dalena e olia tamana tana tagaovera.

²² Ma Isaia na propete, aia na dalena a Amos, e maretsunagira pipi sui lakalaka na omea tavosi aia a Usia na taovia tsapakae e naugira tana tagu aia e aqotagao. ²³ Me mate a Usia mara ba qilua tana qiluliquira na taovia tsapakae, mi tana rongona aia e mudo te ara tau qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae. Ma Jotam na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Jotam na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 15:32-38)

27 A Jotam e lia na taovia tsapakae kalina e rukapatu tsege na ngalitupana, me tagao i Jerusalem i laona e sangavulu ono na ngalitupa. Ma na tinana, aia ko Jerusa na dalena daki a Sadok. ² Ma Jotam e naua moa na omea e goto i matana na Taovia, vaga nogo e naua na tamana; me tau moa usulia tana nina sasi na ba kodoana na buluna gai uruuru tana Vale Tabu. Migira na toga ara sasi babâ moa.

³ Maia nogo a Jotam e logoa na matsapakapuna na Vale Tabu tabana i vava, me aqo loki sosongo goto na logovaolusiana na baravatuna na verabau tana butona na Jerusalem ara soaginia i Opel. ⁴ Mi tana vungavunga gira i laona na Juda aia e logogira visana na verabau, mi laona na legai atsi aia e logogira goto visana na valekakai ma na kusudato. ⁵ Maia e vailabugi kolua na taovia tsapakae ni Amon ma nina mane vaumate, me tangomana na tuliusiaqira. Mi muri, maia e raigira na Amon kara voli takesi vania pipi ngalitupa i laona e tolu ngalitupa: kara sau ke 3,400 kilo na siliva, ke 1,000 tani na uiti, me ke 1,000 na tani na barli. ⁶ Ma Jotam e dato babâ gana susuliga rongona pipi tana omea aia e naua e rongomangana dou na Taovia. ⁷ Migira sui lakalaka na omea tavosi a Jotam e naugira i laona nina aqotagao, ma nina vano tana vailabu, ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia **Niqira Aqoqo na Taovia Tsapakae tana Israel ma na Juda.**⁸ E rukapatu tsege na ngalitupana a Jotam kalina aia e lia na taovia tsapakae, me tagao i Jerusalem i laona e sangavulu ono na ngalitupa. ⁹ Mi muri maia e mate, mara ba qilua tana Verana a David, ma Ahas na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Ahas na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 16:1-4)

28 A Ahas e lia na taovia tsapakae kalina e rukapatu moa na ngalitupana, me tagao i Jerusalem i laona e sangavulu ono na ngalitupa. Maia e tau saikesa muria nina aqo dou a David na mumuana, me naugira moa na omea e tau goto i matana na Taovia, ² me muritaonia moa niqira aqoseko igira na taovia tsapakae tana Israel. Maia e aqosiginigira na tapala na titinonina Baal, ³ me kodoa na bulunagai uruuru tana Poi ni Hinom, me naua me tsau tana gini savori-kodokodo na dalena segeni nogo vanigira na titinonina na god peropero, na nau taoniana na omea marasibiga vaga ara naua igira na tinoni aia na Taovia e tsialigigira i sau tania na kao ia, kalina igira na Israel ara maimai moa i sautu. ⁴ Me pipi tana nauna i tana ara samasama igira na tinoni ponotoba, mi kelaqira na tetena, mi vavaqira pipi na gai auau, a Ahas e savori-kodoputsa, me kodoa na bulunagai uruuru.

Na Vailabu Koluqira na Siria ma na Israel

(2 Taovia Tsapakae 16:5)

⁵⁶ Me rongona a Ahas na taovia tsapakae e sasi sosongo vaga ia, ti aia na Taovia nina God e tamivania na taovia tsapakae ni Siria ke tuliusia a Ahas, me ke aditsekagira i Damaskus danga sosongo na tinoni ni Juda. Ma na Taovia e tamigotoa vania na taovia tsapakae tana Israel, aia a Peka na dalena a Remalia, ke tuliugigotoa a Ahas, me ke matesigira 120,000 na

mane vaumate malagai bâ tana Juda i laona kesa moa na dani. Na Taovia niqira God na mumuaqira e tamia ke laba na omea vaga ia, rongona igira na tinoni tana Juda ara piloligi tania aia. ⁷ Maia kesa na mane vaumate ni Israel a Sikri na soana, e labumatesitugira a Maaseia na dalena a Ahas, ma Asrikam aia e reitugua na valena na taovia tsapakae, ma Elkana aia nogo na rukanina i vavana na taovia tsapakae. ⁸ Me atsa moa igira na Juda gaqira verakolu, migira na mane vaumate ni Israel ara tangoli tsekagira 200,000 na daki ma na baka mara adivanogira tana Samaria, kolugotoa danga sosongo na omea levo ara laugira i tana.

A Oded na Propete

⁹ Me totu i Samaria kesa nina propete na Taovia, a Oded na soana. Maia e ba tsodogira igira na mane vaumate ni Israel ara vivisu kolugira na tinoni ni Juda ara aditsekagira kalina e varangi kara sage bâ i laona na verabau, me tsarivanigira, "Na Taovia niqira God igira na mumuamui e kore sosongo vanigira na Juda te aia e tamivanigamu kamu tuliusigira. Bâ, mi kalina ia aia e rongominogoa laka igamu amu labumatesigira lê tana momosatoba loki. ¹⁰ Mi kalina ia, mamu padâ kamu naua migira na mane ma na daki ni Jerusalem mi Juda kara lia nimui tseka. ?Egua laka igamu amu tau dona laka igamu goto amu naugira na omea e sasi i matana na Taovia nimui God? ¹¹ !Kamu rongomiau inau! Na tinoni girani igamu amu aditsekagira, igira na kulamui ma na tasimui nogo igamu. Kamu mologira kara visutugua i veraqira, ti ke tagara, ma na Taovia ke kedegamu tana korena loki."

¹² Mi tugira vati i laoqira na tinoni lokiloki tana Israel tabana i vava, tugira nogo a Asaria na dalena a Jehohanana, ma Berekia na dalena a Mesilemot, ma Jehiskia na dalena a Salum, maia Amasa na dalena a Hadlai ara tu reisavigotoa na omea ara naua igira na mane vaumate. ¹³ Mara tu tsarivanigira, "Kamu laka na adimaiaqira ieni igira na tinoni amu aditsekagira! Igita a sasi nogo i matana na Taovia, ma tsainogoa na korena me tugua nomoa aia ke kedegita. Mi kalina ia, migamu amu ngaogotoa kamu naua kesa na omea ke paboginia nida sasi igita." ¹⁴ Mi tana, migira na mane vaumate ara mologira na tinoni ara aditsekagira migira goto na omea levo ara laugira tana vailabu, i limaqira na tinoni lokiloki ma na toga sui ara saimai i tana.

¹⁵ Mi tugira a Asaria, ma Berekia ma Jehiskia ma Amasa ara tû, mara adigira na omea levolevo ara laugira, mara tuvarivanigira na tinoni ara aditsekagira na polo ma gaqira porotua kara sagelia, mara sauvanigira na mutsa ma na inu vaga e tugugira, mara molo bâ na oela na olive tana bokaqira. Mara molokaegira tana asi igira ara tau susuliga na vanovano lê, mara adivisugira sui lakalaka tana butona kao ni Juda, mara bâ mologi-

ra i Jeriko aia na verabau tana ara danga na koirou. Mi muri, migira na Israel ara visutugua i Samaria.

A Ahas e Nongi Sasanga i Koniqira na Siria

(2 Taovia Tsapakae 16:7-9)

¹⁶⁻¹⁷ Igira na Edom ara tuturigatugua na labunovotiana na Juda mara aditsekagira danga na tinoni. Mi tana, me tû a Ahas na taovia tsapakae me nongia a Tiglat Pileser na taovia tsapakae ni Asiria ke mai sangâ. ¹⁸ Mi tana tagu moa ia, migira na Pilistia ara ba labunovotigira goto na vera tabana i tasi tana tuaqira na tetena, mi tana Juda tabana i ata. Mara tangolitugira na verabau ni Bet Semes, mi Aijalon, mi Gederot, mi tugira goto na verabau ni Soko, mi Timna mi Gimso kolugira niqira vera tetelo, mara ba totu saviliu i tana. ¹⁹ Na Taovia e alomaia na rota seko vaga ia vanigira na Juda tana rongona nogo a Ahas na taovia tsapakae e ida seko sosongo vanigira nina tinoni me peamangana na Taovia. ²⁰ Ma Tiglat Pileser ni Asiria e mai rago i konina, me tukapusia moa me tau sangâ. ²¹ Mi tana, ma Ahas e tû me adigira sui na qolumila ara totu tana Vale Tabu, mi tana valena segeni, mi laona na valeqira goto igira na tinoni lokiloki, me sauvanogira ngiti vangalaka vania na taovia tsapakae ni Asiria. Me atsa moa e nauvaganana ia maia Tiglat Pileser e tau lele sangâ.

Igira Nina Sasi a Ahas

²² Mi laona nina rota loki ma Ahas e sasi liuliu goto bâ i matana na Taovia. ²³ Maia e savori-kodoputsa vanigira niqira god na Siria igira ara tuliusinogoa aia. Me tsaria, "Igira niqira god na Siria ara sanga sosongoligira na taovia tsapakae ni Siria, me vaga ia inau goto sauba kau kodoputsa vanigira, rongona kara gini sangaau goto inau." Mi tana rongona aia e naua na omea vaganana ia, te e gini seko vanisegenia me vanigira sui goto nina tinoni. ²⁴ Maia e adigira sui goto na vangana na Vale Tabu me tairutugira sui. Me vongoa na Vale Tabu, me ba vaturikaegira na belatabu pipi sui tana nauna i laona na Jerusalem. ²⁵ Mi laoqira pipi na verabau ma na vera tetelo i laona na Juda, aia e logogira na nauna gana na kodoana na bulungai ururu vanigira niqira god peropero na tinoni ni veratavosi. Mi tana nauvaganana ia maia e alomaia i konina segeni na korena loki na Taovia niqira God igira na mumuana.

²⁶ Migira sui lakalaka na omea tavosi a Ahas e naugira, tû tana tuturigana nina aqotagao me tsau tana susuina, ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia ***Na Turupatuna Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Juda ma na Israel.*** ²⁷ Ma Ahas na taovia tsapakae e mate mara ba qilua i Jerusalem, me tau tana vatulumaqira na taovia tsapakae. Ma Hesekia na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Hesehia na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 18:1-3)

29 Ma Hesehia e lia na taovia tsapakae tana Juda kalina e rukapatu tsege na ngalitupana, me tagao i Jerusalem i laona e rukapatu siu na ngalitupa. Ma na tinana, aia ko Abija na dalena daki a Sekaria. ² Maia e muritaonia nina aqodou a David na mumuana, me naua moa na omea e dou i matana na Taovia.

Ara Pungua na Vale Tabu

³ Mi tana kesanina vula tana ngalitupa murina a Hesehia e lia na taovia tsapakae, maia e sangavitugugira na matsapakapuna na Vale Tabu, me aqosi vaolusigira tugua. ⁴ Maia e soasaigira kesa na alaala na manetabu ma na Levite tana pakokana na Vale Tabu tabana i longga, ⁵ me goko vanigira i tana. Me tsaria, "Igamu na Levite kamu naua na vovorona na suisui, ma kamu pungua me ke gini maletugua nina Vale Tabu na Taovia aia niqira God igira na mumuamui. Kamu adiligitania na Vale Tabu pipi sui lakalaka na omea e bausia. ⁶ Igira na mumuada igita ara tau nogo totukakai i konina na Taovia nida God mara naua moa na omea e tau dou i matana. Ara sove tania mara piloligi tania na nauna i tana aia e totu. ⁷ Mara vongo kapusigira na matsapana na Vale Tabu, mara matesigira na laeti, mara tau kodoa na bulunagai uruuru se kara savorigira na savori-kodokodo i laona nina Vale Tabu na God ni Israel. ⁸ Mi tana rongona nogo na omea vaga ia, ma na Taovia e gini kore loki sosongo vanigira na tinoni tana Juda mi Jerusalem, ma na omea aia e naunogoa vanigira ara gini beke mara gini matagu na tinoni sui. Migamu segenimui nogo amu donagininogoa na omea sui girani. ⁹ Igira na tamada ara mate nogo tana vailabu, migira na tauda ma na daleda ara aditsekavanogira nogo.

¹⁰ "Mi kalina ia inau au padâ kau naua kesa na vaitasogi kolua na Taovia na God ni Israel, gana ke gini tau goto kore vanigita igita. ¹¹ Dalequ gamu, kamu laka goto na kisâ. Igamu nogo aia na Taovia e viligamu kamu kodoa na bulunagai uruuru vania ma kamu raqagira na toga tana samasama vaniana." ¹²⁻¹⁴ Igirani nogo na soaqira na Levite ara saikolu i tana:

Kaira a Mahat na dalena a Amasai, ma Joel na dalena a Asaria tana duli konina a Kohat

Kaira a Kis na dalena a Abdi, ma Asaria na dalena a Jehalelel tana duli konina a Merari

Kaira a Joa na dalena a Simna, ma Eden na dalena a Joa tana duli konina a Gerson

Kaira a Simri ma Jeuel tana duli konina a Elisapan
Kaira a Sekaria ma Matania tana duli konina a Asap
Kaira a Jehuel ma Simei tana duli konina a Heman

Mi kaira a Semaia ma Usiel tana duli konina a Jedutun.

¹⁵ Ma na mane girani ara tû mara soasaigira gaqira aqokolu igira na Levite tavosi, migira sui ara naua na vovorona na suisui gana kara gini male me ke ulagaqira na nauana niqira aqo tabu. Mi muri, vaga nogo na taovia tsapakae e ketsaligira kara naua, ara tuturiga na punguana na Vale Tabu ke gini maletugua taoninogoa nina Ketsa na Taovia. ¹⁶ Migira na manetabu ara sage i laona na Vale Tabu kara ba pungua, mara kalagailigira i tano tana pakokana na Vale Tabu na omea sui lakalaka ara kaulinaqu i matana na lotu. Migira na Levite ara adigira mara ba tsonigira sui tana poi ni Kidron.

¹⁷ Ara tuturiga na aqo ia tana kesanina dani i laona na kesanina vula, mi tana alunina dani ara suilavagini saikesalia, kolugotoa na kovokovo i matana na Vale Tabu. Mi muri, mara aqo i laona alu goto na dani tsau tana sangavulu ononina na dani tana vula ia, na vangarauana na Vale Tabu vania na samasama.

Ara Tabutugua na Vale Tabu

¹⁸ Migira na Levite ara vano i konina a Hesehia na taovia tsapakae, mara tsarivulagi vania na vavanona niqira aqo "Igami ami suilavagininogoa na punguana na Vale Tabu popono, kolugotoa na belatabu agana na savori-kodoputsa, ma na bela gana na sauana na bredi tabu, migira sui goto niqira vangana babâ. ¹⁹ Mami adivisumaigira goto pipi sui na vangana na Vale Tabu aia Ahas na taovia tsapakae e tsoniligira kalina aia e piloligi tania God, migami ami balogira vaolutugua, mara totu sui i matana nina belatabu na Taovia."

²⁰ Mi tana ma Hesehia na taovia tsapakae e tû tsaku, me soasaigira na tinoni lokiloki tana verabau ia, mara vano sui tana Vale Tabu. ²¹ Mara adigira vitu na buluka mane, me vitu na sipi mane me vitu na dalena sipi, me vitu na naniqoti mane, gana na sausau na sese mateqira niqira sasi igira i laona nina tamadale na taovia tsapakae, migira sui na tinoni tana Juda, ma na mani punguana na Vale Tabu. Ma na taovia tsapakae e ketsaligira na manetabu igira na kukuana a Aaron, kara savorigira na omea tuavati girani vaga na kodoputsa i kelana na belatabu. ²² Migira na manetabu ara ida talu ara matesigira na buluka mane, mi muri mara matesigira na sipi mane, mi muri bâ mara matesigira goto na dalena sipi, mara adia na gabuqira mara tsirika bâ tana belatabu. ²³ Mi muri tsotsodo mara adigira na naniqoti mane i matana na taovia tsapakae ma na tinoni ara mai na samasama, migira sui ara moloa na limaqira tana gotuqira na naniqoti. ²⁴ Mi muri, migira na manetabu ara matesigira goto na naniqoti mara qetu bâ na gabuqira i kelana na belatabu ngiti savori gana na sese, na mani sese mateqira niqira sasi na

tinoni sui, rongona na taovia tsapakae e ketsaligira nogo kara naua na savori-kodokodo ma na sausau na sese mateqira na tinoni sui tana Israel.

²⁵ Ma na taovia tsapakae e murigira na omea na Taovia e ketsaliginia a David na taovia tsapakae tana ka mangaqira a Gad nina propete na taovia tsapakae, ma Natan na propete; me mologira na Levite kara tû babâ tana Vale Tabu kolugira niqira tsetsê ma niqira itai tatangi ma niqira uete, ²⁶ igira na omea vaga nogo a David e gini aqo i sau. Migira na manetabu ara tutû goto i tana kolugira niqira tavuli. ²⁷ Ma Hesekia e moloketsa vanigira kara tuturiga na savori-kodokodo; mi kalina ara tuturiga na savoriaqira, migira na toga ara linge na tsonikaeana na Taovia, mara uvigira niqira tavuli mara taigira niqira omea tatangi sui. ²⁸ Migira sui ara totu i tana ara sanga na samasama, me babâ moa na linge ma na tatangina na omea tatangi poi tsau ara kodogira sui na savori-kodokodo. ²⁹ Mi muri, ma Hesekia na taovia tsapakae migira sui lakalaka na toga ara tsuna tuturu mara samasama vania God. ³⁰ Ma na taovia tsapakae, migira na tinoni lokiloki, ara tsarivanigira na Levite kara linge vania na Taovia na linge na tsonikae ara ka maregira kaira a David ma Asap na propete. Mi tana, migira sui lakalaka ara linge tana magemage loki kalina ara tsuna tuturu mara samasama vania God.

³¹ Ma Hesekia e tû me tsarivanigira na toga, "Igamu amu totu male nogo taonia na vovorona na lotu, bâ, mi kalina ia kamu adimaigira na vangana gana na kodoputsa na mani soadouana na Taovia." Migira ara rongomangana mara visana vidaqira ara pabogotoa niqira omea tuavati gana na savori-kodokodo. ³² Ara adimaigira vitu sangavulu na buluka mane, me kesa sangatu na sipi mane, me ruka sangatu na dalena sipi ngiti savori-kodokodo vania na Taovia; ³³ mara adimaigotoa ono sangatu na buluka mane me tolu toga na sipi gana na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. ³⁴ Migira na manetabu ara tau danga mara gini tau tangomana na matesisuiqira na omea tuavati, migira na Levite ara ba sangagira poi tsau kalina e sui na aqo ia, mara visana goto na manetabu tavosi ara naua na suisui ti kara male me ke gini ulagaqira na nauana na aqo na lotu. Igira na Levite ara madodo bâ na nauana na suisui liusigira na manetabu. ³⁵ Niqira aqo nogo na manetabu na sauana na savori-kodokodo, ma na reitutuguana goto na aqona na kodoana na seregana na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, ma na qetuana na uaeni ara saukolua na savori-kodokodo tana belatabu.

Me vaga ia me tuturiga tugua na aqona na samasama i laona na Vale Tabu. ³⁶ Ma Hesekia na taovia tsapakae migira na toga sui ara gini mage sosongo, rongona God nogo e sangagira te ara nautsakua na aqo sui girani.

Ara Vangaraua na Lokisiana na Dani Tabu na Paseka

30 ¹⁻³ Migira na tinoni ara tau tangomana na lokisiana na Dani Tabu na Paseka tana taguna nogo tana kesanina na vula, rongona ara tau danga na manetabu ara naua na suisui me ke gini ulagaqira na nautuguana niqira aqo tabu, mara tau goto danga na tinoni ara maisai i Jerusalem. Me vaga ia, ma Hesekia na taovia tsapakae, migira nina mane sasanga, kolugira goto na tinoni ni Jerusalem ara tabea kara lokisia na Dani Tabu na Paseka tana rukanina na vula. Maia na taovia tsapakae e mologoko bâ vanigira na tinoni sui tana Israel ma na Juda, me mareleta vanigira goto tana puku ka koniqira a Epraim ma Manase, me soagira kara saimai sui tana Vale Tabu i Jerusalem ma kara lokisia na Dani Tabu na Paseka tana padalokiana na Taovia na God ni Israel. ⁴ Maia na taovia tsapakae migira na toga ara gini mage niqira vorogokosai, ⁵ me vaga ia, migira ara soagira sui lakalaka na Israel, tû i Dan tabana i vava, me tsau bâ i Beerseba tabana i ata, kara maisai sui i Jerusalem, ma kara lokisia na Dani Tabu na Paseka vaga nogo ara marea tana papi na Ketsa. Rongona e oka sosongo nogo ara tau mai na tinoni danga gana kara lokisia na dani tabu ia. ⁶ Mi tana, migira na mane adigoko ara tû, mara liuvia na Juda ma na Israel popono kolua nina leta na taovia tsapakae migira nina mane sasanga, vaga nogo na taovia tsapakae e ketsaligira. Miani nogo na goko e totu i laona na leta ia:

"Igamu na tinoni ni Israel, igamu amu matepitsa taninogoa na limaqira na Asiria. Mi kalina nogo ia e dou ti kamu pilovisitugua i konina na Taovia aia tu niqira God a Abraham ma Isaak ma Jakob, rongona aia ke gini pilovisumaitugua i konimui goto igamu. ⁷ Kamu laka saikesa na usuliaqira na mumuamui migira goto na Israel gamui verakolu igira ara piloligi tania na Taovia niqira God. Me vaga amu donagininogoa, aia e kedegira kakai sosongo. ⁸ Kamu laka na baribari sosongo vaga ara naua igira, migamu kamu rongomangana moa na Taovia. Kamu mai tana Vale Tabu ni Jerusalem, aia na Taovia nimui God e balo saviliua, ma kamu samasama vania rongona ke gini puka na korena vanigamu. ⁹ Me ti vaga igamu kamu pilovisitugua konina na Taovia, mi tana ti igira ara aditsekagira na kamamui sauba kara galuegira ma kara tamivanigira kara visutugua i veraqira. Na Taovia nimui God aia e doulaka me dona sosongo na galuve, me ti vaga igamu kamu pilovisitugua i konina ia, maia sauba ke tabegamu tugua."

¹⁰ Migira na mane adigoko ara liu bamai pipi tana verabau tana niqira butona kao na puku ka koniqira a Epraim ma Manase, me tsau bâ tabana i vava tana puku konina a Sebulun, migira na tinoni ara kiatagini-

gira moa mara tsirigira. ¹¹ Me atsa moa ara nauvaganana ia, mara visana nomoa tana puku tu koniqira a Aser ma Manase ma Sebulun ara tamisegeniqira na mai i Jerusalem. ¹² Ma God e aqo i laoqira goto na tinoni tana Juda, me naua me gini kesa moa atsa niqira papada laka kara muridoua nina ketsa na taovia tsapakae migira nina mane sasanga, muritaoninogoa nina goko na Taovia.

Ara Lokisia na Dani Tabu na Paseka

¹³ Ara danga sosongo na tinoni ara saikolu i Jerusalem tana rukanina vula, gana kara lokisia na Bongi Tabu na Bredi Tagara Isti Konina. ¹⁴ Migira ara adiligigira sui lakalaka na belatabu ara gini aqo i laona na Jerusalem gana na savori-kodoputsa ma na kodoana na bulunagai uruuru, mara ba tsonigira sui tana poi ni Kidron. ¹⁵ Mi tana sangavulu vatinina dani na vula ia, mara matesigira na dalena sipi vania na kodoputsa na Paseka. Migira sui na manetabu ma na Levite igira ara tau vati masidi dou taonia na vovorona na lotu ara gini vangamâ loki, mara tû mara naua na suisui ti kara gini male i matana na Taovia, ma kara tangomana na savoriaqira na savori-kodokodo i laona na Vale Tabu. ¹⁶ Mara ba totu tana sasaqira i laona na Vale Tabu taoninogoa na vovorona tana papi nina Ketsa a Moses nina maneaqo God. Migira na Levite ara sauvanigira na manetabu na gabuqira na omea tuavati ara gini kodoputsa, migira ara tsirikaginia na belatabu. ¹⁷ Me rongona ara danga sosongo na tinoni ara tau vati male taonia na vovorona na lotu, te e gini vali vanigira na matesiaqira na dalena sipi gana na gini kodoputsa tana Paseka, te igira nogo na Levite ara naua vanigira, mara balogira na dalena sipi vania na Taovia. ¹⁸ Mara danga goto i laoqira na puku tu koniqira a Ephraim, ma Manase, ma Isakar, ma Sebulun ara tau vati naua na vovorona na suisui ti kara male me ke ulagaqira na nauana na aqo na lotu, mara sangâ nomoa na ganiana na mutsa na Paseka atsa moa e vali vanigira. Ma Hesekia e nonginongi mateqira me tsaria: ¹⁹ "Taovia igoe niqira God na mumuamami, au nongigo tana nimu doulaka ko padale vanigira niqira sasi igira ara samasama vanigo tana tobaqira popono atsa moa ti igira ara tau masidi dou taonia na vovorona na lotu." ²⁰ Ma na Taovia e rongomia nina nonginongi a Hesekia; me padale vanigira na tinoni niqira sasi, me tau nauvanigira sa omea ke sekoligira. ²¹ Mi laona e vitu na dani, igira sui na tinoni ara saikolu i Jerusalem ara lokisia tana magemage loki na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti Konina, me pipi dani igira na Levite ma na manetabu ara tsonikaea na Taovia tana susuligaqira popono. ²² Ma Hesekia e tsonikaeigira na Levite tana rongona ara naudoua niqira aqo na ida vaniaqira na tinoni tana samasama vaniana na Taovia.

Putsi e vitu na dani i tana ara savorigira na kodoputsa tana tsonikaeana na Taovia niqira God na mu-muaqira, ²³ migira sui ara pedesaia laka kara lokisigotoa ke vitu goto na dani. Me vaga ia, mara lokisigotoa tana magemage i laona e vitu goto na dani. ²⁴ Ma Hesekia na taovia tsapakae e sauvanigira na tinoni kesa toga na buluka mane me vitu toga na sipi gana kara matesigira ma kara ganigira, migira nina mane sasanga ara sauvanigira goto kesa toga na buluka mane me sangavulu toga na sipi. Mara danga sosongo na manetabu ara naua na vovorona na suisui ti kara male me ke gini ulagaqira na nauana niqira aqotabu. ²⁵ Mi tana, migira sui ara magemage, igira na tinoni ni Juda, ma na manetabu, ma na Levite, migira na tinoni ara talumai i vava, migira goto na tinoni ni veratavosi ara totu pukuga nogo tana Israel ma na Juda. ²⁶ Ma na verabau ni Jerusalem e dangalitovua na magemage loki, rongona e tau goto vati laba sa omea vaga ia tû tana tagu e taovia tsapakae a Solomon aia na dalena a David. ²⁷ Migira na manetabu ma na Levite ara nongia na Taovia ke tabugira na tinoni. Mi tana verana segeni nogo i gotu i baragata, maia God e rongomia niqira nonginongi me tabedougira.

A Hesekia e Vaolusitugua na Maurina na Lotu

31 Mi murina kalina e sui na lokisiana na dani loki ia, migira sui na tinoni ni Israel ara liu bamai pipi sui tana na verabau i laona na Juda, mara tairutugira na tuguruvatu, mara kavi tsunagira na titinonina na god daki ko Asera, mara toroutsanigira na belatabu ma niqira nauna tana ara samasama igira na ponotoba. Mara ba nauvaganana goto moa ia i laona na Juda popono, mi tana butona kao ni Benjamin, mi Ephraim, mi Manase; mi muri migira sui ara visutugua i veraqira.

² Mi tana maia Hesekia na taovia tsapakae e vota aqo vanigira na manetabu ma na Levite, me pipi kesa e tangolia nina turina aqo segeni, gana na savoriana na savori-kodokodo, ma na kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, ma na sangaana na samasama i laona na Vale Tabu, ma na tsonikaeana ma na soadouana na Taovia pipi tana matsapakapuna na Vale Tabu. ³ Mi laoqira nina alaala na sipi segeni nogo ma nina buluka, a Hesekia e saulegira na omea tuavati agana na savori-kodokodo pipi tana matsaraka ma na ngulavi, me gana goto na mani savoriaqira tana Dani na Sabat, mi tana Dani na Vula Vaolu, me visana goto tana dani tabu tavosi ara maretsunagira nogo tana nina papi na Ketsa na Taovia.

⁴ Ma na taovia tsapakae e ketsaligira goto na tinoni ni Jerusalem kara tusu gaqira mutsa ma na omea levolevo vanigira na manetabu ma na Levite, rongona kara gini tangomana na sauana na mauriqira popono

tana taoniana pipi na vovorona nina Ketsa na Taovia. ⁵ Mi kalina tsotsodo e tangi tana vera taligu na gokona na ketsa ia, migira na tinoni ni Israel ara tû mara adimaigira niqira vangalaka na sila dou bâ, ma na uaeni, ma na oela na olive, ma na bulumitsua, migira goto visana na omea mutsamutsa tana niqira uta, mara adimaigotoa na sangavulunina turina pipi niqira omea tatamani. ⁶ Me pipi sui na tinoni ara totu tana verabau babâ tana Juda ara adimaigotoa na sangavulunina turina niqira buluka ma niqira sipi, mara adimaigira goto danga na vangalaka igira ara balo vaninogoa na Taovia niqira God, mara mai molo tsupulaginigira i tana. ⁷ Ara tuturiga na angunimaigira na vangalaka girani tana tolunina vula, mara suilavaginina na molo tsupulaginigira tana vitunina vula. ⁸ Mi kalina a Heseikia na taovia tsapakae migira nina mane sasanga ara reigira na omea danga vaga ia igira na tinoni ara saumaigira, mara gini tsonikaea na Taovia mara tsonikaegira goto na tinoni ni Israel. ⁹ Na taovia tsapakae e gini goko vanigira na manetabu ma na Levite tana rongogira na vangalaka girani, ¹⁰ me tû a Asaria na Mane Tabu Loki aia na kukuana a Sadok, me tsarivania, "Eo, tû kalina igira na tinoni ara tuturiga na adimaigira niqira vangalaka tana Vale Tabu me tugugami sosongo na mutsa gana na ganiana, me tsaravisu goto na dangana. Na Taovia e vangalaka manana nomoa vanigira nina tinoni maia nogo na rongona te e gini tsaravisu na dangana vaga ia." ¹¹ Ma na taovia tsapakae e ketsaligira kara vangarau-gira visana na voki gana na mani mololaka omea levo i laona na Vale Tabu ¹² ma kara mololakagira sui na vangalaka ma na sangavulunina turina niqira omea na tinoni ara saua. Migira ara vilia kesa na Levite a Konania na soana ke reitutugugira na voki gira, mara moloa a Simeï na kulana ke lia gana sasanga. ¹³ Mara vilitugira goto ara tu sangavulu na Levite kara tu aqo i ka vavaqira kaira: tugira nogo a Jehiel, ma Asasia, ma Nahat, ma Asahel, ma Jerimot, ma Josabad, ma Eliel, ma Ismakia, ma Mahat, ma Benaia. Ma na omea sui girani ara naua moa tana ka niqira rarai a Heseikia na taovia tsapakae ma Asaria na Mane Tabu Loki. ¹⁴ Mara moloa a Kore na dalena a Imna na Levite, aia nina aqo na mataliana na Matsapakapu Tabana i Longa na Vale Tabu, ke reitutugugira me ke tuvarigira na vangalaka igira na tinoni ara sauania na Taovia. ¹⁵ Me pipi tana verabau tavosi goto i tana ara totu igira na manetabu, mara visana na Levite ara sangâ a Kore tana aqo iani: tugira nogo a Eden, ma Miniamin, ma Jesua, ma Semaia, ma Amaria ma Sekania. Migira nogo ara tuvaria na mutsa vanigira na manetabu taonia niqira alaala na aqo, ¹⁶ me tau muri duli. Ara adigaqira tuva pipi na mane tû tana tolu sangavulu ngalitupaqira me dato, igira nogo ara tangolia na aqona pipi dani i laona na Vale Tabu taonia na vatana na aqo gua igira ara naua.

¹⁷ Mara vota aqo vanigira na manetabu muritaonia niqira duli, ma niqira aqo na Levite igira ara tsaulinogoa rukapatu ngalitupa me dato, taonia niqira alaala na aqo. ¹⁸ Ara maretsunagira sui lakalaka na soaqira kolugira na tauqira ma na daleqira, migira goto ara totu vataragi i koniqira, rongona e kilia kara totuvangarau sailagi na aqosiana niqira aqotabu tana tagu moa soana. ¹⁹ Mi laogira igira na manetabu ara totu tana verabau ara sauanigira na kukuana a Aaron, se i laogira na kao laka i tana e dato dou na buruburu ara totu polipolia na verabau girani, ara totu visana na mane sasaga niqira aqo na tuvarimutsa vanigira sui na mane i laogira na vungu manetabu, me vanigira sui goto na Levite ara maretsunanogoa na soaqira.

²⁰ Mi laona na Juda popono, a Heseikia na taovia tsapakae e naua moa na omea e goto me dou i matana na Taovia nina God. ²¹ Maia e gini tangomana rongona e lavea moa nina kili God pipi sui tana aqo aia e nauvania na Vale Tabu se tana muriana na Ketsa, me nauginigira sui tana tobana popono.

Igira na Asiria Ara Molo Matagu Vanigira na Jerusalem
(2 Taovia Tsapakae 18:13-37; 19:14-19, 35-37; Isaia 36:1-22; 37:8-38)

32 Mi murina na omea sui girani kalina aia Heseikia na taovia tsapakae e aqodou sosongo vania moa na Taovia, maia Senakerib na taovia tsapakae ni Asiria e tû me ba bokia na Juda. Maia e ba totu kapusi-gira na verabau ara barapoliginigira na vatu, me ketsaligira nina mane vaumate kara tupi ovatigira na baravatu ma kara sage bâ i laogira na verabau gira. ² Mi kalina a Heseikia e reia laka a Senakerib e vangaraua na baginiana goto na Jerusalem, ³⁴ maia migira nina mane sasanga ara vorogokona kara kutiligia na kô e li-umai i tabana i tano na verabau ia, agana kara utusigira na Asiria na adi gaqira kô kalina kara mai varangisia i Jerusalem. Migira na mane sasanga ara raqagira kesa na alaala loki na tinoni mara vano na ba utusiana pipi na kô vuravura, rongona ke gini tagara goto sa kô ke tsatsali tave mai i koniqira. ⁵ Mi muri, maia e tû me vaolusitugua tana e seko na baravatu, me logoa kesa na kusudato i kelana, me aqosigotoa kesa na baravatu i taba i tano. Maia e vaolusigotoa na titibana ara vaturia tana nauna i tana ara pamusia tabana i longa tana Verana a David. Me aqosigira goto danga na bao ma na tako. ⁶ Maia e mologira sui lakalaka na mane ni Jerusalem i vavana niqira tagao igira niqira taovia na mane vaumate, me ketsaligira kara maisai sui tana pakoka mangasâ tana matsapakapuna na verabau. Me tsarivanigira, ⁷ "Kamu padakuti matena dou ma kamu tukakai, ma kamu laka goto na mataguniana na taovia tsapakae ni Asiria, se igira na mane vaumate aia e raqamaigira. Migita a tamanina kesa aia e susuliga li-uluiu bâ liusia a Senakerib. ⁸ A Senakerib e tamanina moa na susuligana na tinoni lê, migita a tamanina na

susuligana na Taovia nida God ke sangagita me ke vailabu tuguda." Ma nina goko vaga e tsonia a Hesehia na taovia tsapakae e malagaisiginigira nina tinoni.

⁹ Me kesa tana tagu i muri, kalina a Senakerib ma nina alaala na mane vaumate ara tototu moa i Lakis, maia e tû me mologoko bâ vania a Hesehia migira na tinoni ni Juda igira ara totu kolua i Jerusalem me tsaria: ¹⁰ "Inau, a Senakerib na taovia tsapakae ni Asiria, au veisuagamu laka nagua amu gini vataragi i konina igamu, ti amu tototu moa i Jerusalem kalina igami ami totu poligamu vaga ia. ¹¹ A Hesehia e tsarivanigamu laka na Taovia nimui God sauba ke laumaurisigamu tania na susuligamami igami, maia a Hesehia e perobulesigamu moa igamu, rongona kamu gini mate na vitoa ma na marou. ¹² Maia nogo e toroutsanigira sui nina peotabu ma na nina belatabu na Taovia, mi muri me ketsaligira na tinoni tana Juda mi Jerusalem kara ba samasama ma kara kodoa na bulunagai uruuru i konina kesa moa na belatabu. ¹³ ?Laka igamu amu tau vati donaginia moa na omea inau migira na mumuaqu ami nauvanigira na tinoni tavosi sui? ?Me laka ara tangomana igira niqira god na puku tavosi na laumaurisiaqira niqira tinoni tania na limana na taovia tsapakae ni Asiria? ¹⁴ ?Me laka i ngisa nogo sa vidaqira igira niqira god na veratavosi e tangomana ke laumaurisigira nina tinoni tania na limaqira na taovia tsapakae ni Asiria? ?Me laka amu padâ nimui God igamu ke tangomana na laumaurisiamui kalina ia? ¹⁵ Me vaga ia, ma kamu laka na tamivaniana a Hesehia ke perobulesigamu, me ke raqa sasiligamu vaga ia. !Kamu laka saikesa na tutunina aia! Me tagara goto sa god sa puku tavosi ke tangomana na laumaurisiaqira nina tinoni tania na limaqu inau se tanigotoa na limaqira na mumuaqu. !Me vaga ia, miani nimui God iani e utu saikesa vania nomoa ke tangomana na laumaurisiamui igamu!"

¹⁶ Migira na mane sasanga ni Asiria ara tsaria na omea seko sosongo goto bâ tana ka rongogira na Taovia God ma Hesehia nina maneaqo na Taovia. ¹⁷ Ma na leta aia Senakerib na taovia tsapakae ni Asiria e marea e gini pea sosongolia na Taovia na God ni Israel. Me tsaria, "Niqira god igira na puku tavosi ara tau tangomana na laumaurisiaqira niqira tinoni tania na limaqu inau, maia goto nina God a Hesehia sauba e utu goto ke tangomana na laumaurisiaqira nina tinoni tania na limaqu inau." ¹⁸ Migira na mane sasanga ni Asiria ara goko dato tana goko Hibru vanigira na tinoni ni Jerusalem ara tototu i kelana na baravatuna na verabau, agana kara gini molomatagu vanigira rongona ke gini lakagana vanigira na tangoliana na verabau ia. ¹⁹ Migira ara goko gana na God ni Jerusalem atsa vaga nogo ara nauvanigira niqira god na tinoni tavosi, igira na titinoni lê moa na god peropero ara aqosiginia moa na limana tinoni.

²⁰ Mi tana, mi kaira a Hesehia na taovia tsapakae ma Isaia na propete na dalena a Amos ara ka nonginongivaniania God mara ka ngangai dato vania rongona aia ke sangagira. ²¹ Ma na Taovia e rongomigira me molomaia kesa na angelo ke matesigira nina mane vaumate ma nina mane sasanga na taovia tsapakae ni Asiria. Mi tana, maia na taovia tsapakae e paluvangamana me visutugua i Asiria. Me kesa dani kalina aia e totu i laona nina valetabu nina god, migira visana na dalena mane segeni nogo aia ara ba matesiginia niqira isi.

²² Mi tana nauvaganana ia, ma na Taovia e laumaurisia a Hesehia na taovia tsapakae migira na tinoni ni Jerusalem, tania na susuligana a Senakerib na taovia tsapakae ni Asiria, me tanigira goto gaqira gala tavosi. Maia e mologira nina tinoni kara totu tana rago kolugira sui igira na vera tavosi ara totu polipoligira. ²³ Mara danga sosongo na tinoni ara mai i Jerusalem, mara adimaigira niqira sausau vania na Taovia, ma na vangalaka vania a Hesehia. Me tû tana tagu ia me bâ, migira na puku tavosi sui ara padaloki sosongolia a Hesehia.

E Lobogu Loki a Hesehia

(2 Taovia Tsapakae 20:1-3, 12-19; Isaia 38:1-3; 39:1-8)

²⁴ Me gana ngongo tana tagu vaga ia, maia Hesehia na taovia tsapakae e lobogu loki sosongo me varangi nogo ke mate. Maia e nonginongi, ma na Taovia e molo papada vania laka aia sauba ke douvisutugua tania gana lobogu. ²⁵ Ma Hesehia e kaekae sosongo me tau goto soadoua na Taovia tana rongona aia e maurisia tania nina lobogu, migira na Juda ma na Jerusalem ara gini rota loki matena ia. ²⁶ Mi tana susuina ti aia Hesehia migira na tinoni ni Jerusalem ara molotsunali segeniqira, maia na Taovia e tau nogo kedegira na tinoni poi tsau murina na mateana a Hesehia.

Nina Tamani Danga ma Nina Loki Tsapakae A Hesehia

²⁷ Ma Hesehia na taovia tsapakae e tamani omea danga sosongo, me pipi sui na tinoni ara padalokia aia. Maia e logogira visana na voki na mani mololakâ omea, mi tana e molo tsupulaginigira nina qolumila, nina siliva, nina vatu angaanga loki matena, nina papasa sisigini dou, nina tako, migira sui goto na omea tavosi loki matena aia e tamanina. ²⁸ Me logogira goto visana na vale gana na mololakaaqira nina sila, nina uaeni, ma nina oela na olive; ma na barana nina buluka; ma na nauna i tana ara toturavi nina sipi. ²⁹ Ma na kamagana goto na omea sui girani, God e sauvania a Hesehia danga na sipi ma na buluka, me danga sosongo goto nina omea tatamani, te aia e logogira goto danga na verabau. ³⁰ Maia nogo a Hesehia e vongo kapusia na nauna tana e vuradato na Vuravura ni Gihon, me tsaia na sautu gana ke alavotumaiginia na

kô i laona na baravatuna na Jerusalem. Ma Hesehia e tangomana tana pipi sui na omea e naugira, ³¹ me atsa moa kalina igira na mane tabegoko na tuguna na taovia tsapakae ni Babilonia ara mai na laverongona na omea loki e laba tana kao ia, ma God e molovania a Hesehia ke muria nina papada segeni rongona ke tovoa me ke donaginia nina omeomea.

Na Susuina Nina Aqotagao a Hesehia

(2 Taovia Tsapakae 20:20-21)

³² Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Hesehia na taovia tsapakae e naugira ma nina aqodou vania na Taovia ara maretsunagira nogo tana papi ara soaginia *Nina Momoro a Isaia na Propete na Dalena a Amos* ma na papi goto ara soaginia *Niqira Aqoaqo na Taovia Tsapakae tana Juda ma na Israel*.³³ Ma Hesehia e mate mara ba qilua tana vatulumaqira na taovia tsapakae tabana i gotu. Migira sui lakalaka na tinoni tana Juda mi Jerusalem ara padaloki sosongolia kalina aia e mate. Maia Manase na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Manase na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 21:1-9)

33 Ma Manase e sangavulu ruka moa na ngalitu-pana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e tsege sangavulu tsege na ngalitupa. ² Maia Manase e sasi loki sosongo i matana na Taovia, me muritaonigira na omea marasibiga vaga ara naua igira na tinoni tana puku tavosi, igira aia na Taovia e tsialigira i sau tania na kao ia kalina igira nina tinoni ara maimai moa i sautu. ³ Maia e logovisugira tugua niqira nauna na mani samasama igira na ponotoba tana nauna nogo a Hesehia na tamana e toroutsanigira sui nogo; maia e logogira na belatabu agana na mani samasama vaniana Baal, me aqosigira goto na titinonina na god daki ko Asera, me samasama vanigira goto na veitugu. ⁴ Maia e logogira goto visana na belatabu vanigira na ponotoba i laona saikesa nogo na Vale Tabu, tana nauna nogo aia na Taovia e tsaria laka i tana nogo kara ba samasama sailagi vania aia. ⁵ Mi tana kaira ruka na pakokana na Vale Tabu aia e logogira goto visana na belatabu agana na samasama vaniaqira na veitugu. ⁶ Maia Manase e gini kodoputsa na dalena segeni vaga na savorikodokodo tana Poi ni Hinom. E dona goto na basutidao ma na aqotidao, me ba lavegoko goto i koniqira igira ara dona na moro rongona kara tsarivulagia na omea sauba ke laba, mi koniqira goto igira ara dona na goko vaniaqira igira ara mate nogo. Maia e sasi loki liuliu goto bâ i matana na Taovia, me tsaia me gini mosa loki na tobana. ⁷ Maia e adia na titinonina na god daki ko Asera, me ba moloa i laona na Vale Tabu, i

tana nauna nogo na Taovia e tsarivanikaira nogo a David ma Solomon na dalena: "Ieni nogo i Jerusalem, tana Vale Tabu nogo iani, aia nogo na nauna inau au vilinogoa i laoqira na butona kao sui ara tamanina igira na sangavulu ruka na puku tana Israel, ke lia na nauna i tana kamu mai samasama vaniau inau. ⁸ Me ti vaga igira na tinoni ni Israel kara muridougira pipi sui niquri vali, ma kara manali poponoa na Ketsa aia a Moses niquri maneaqo e saunogoa vanigira, mi tana, minau sauba e utu kau tamia kara tsialigigira tania na kao inau au saunogoa vanigira na mumuaqira." ⁹ Maia Manase e raqa sasiligira na tinoni mara naugira na sasi loki goto bâ, liusigira na sasi sui ara naua na puku tavosi sui igira aia na Taovia e tsialigigira nogo i sau tania na kao ia, kalina igira nina tinoni ara maimai moa i sautu.

A Manase e Padasavi Mateqira Nina Sasi

¹⁰ Me atsa moa aia na Taovia e parovatavigira a Manase migira nina tinoni, migira ara tau moa ngaoa na rorongono. ¹¹ Me vaga ia, ma na Taovia e tamivanigira niqira taovia tagao na mane vaumate ni Asiria kara ba bokia na Juda. Migira ara tangolia a Manase mara kautiginia na salili na konina, mara moloa na itai tapala tana limana ma na tuana, mara adivanoa i Babilon. ¹² Mi tana nina rota loki aia e molotsunali segenina, me pilo bâ i konina na Taovia nina God, me nongia ke sangâ. ¹³ Ma God e tabea nina nonginongi a Manase me tamivania ke visu i Jerusalem me ke tagao-tugua. Mi tana omea vaga nogo iani te e gini dona maka nomoa a Manase laka na Taovia nogo e God manana.

¹⁴ Mi murina e laba na omea vaga ia, ma Manase e vaolusitugua na baravatu e pala i tano tabana i longa na Verana a David, tû tana poi varangisia na Vuravura ni Gihon me tave bâ tsau tana Matsapakapu na Tsetse, me polia na nauna ara soaginia Opel. Maia e mologotoa kesa niqira taovia tagao na mane vaumate kolua nina alaala i laona pipi sui na verabau ara barapoligigira na baravatu kakai tana Juda. ¹⁵ Me adiligigira tania na Vale Tabu na titinonina niqira god na veratavosi ma na nununa na god daki ko Asera aia segenina nogo e mologira i tana, migira goto niqira belatabu na ponotoba ara totu i kelana na tetena i tana e tû na Vale Tabu migira visana goto tana nauna tavosi i Jerusalem; maia e adigira na omea sui girani me ba tsoniligigira i tabana i tano na verabau. ¹⁶ Maia e vaolusigotoa na belatabu i tana ara samasama vania na Taovia, me savorigira i kelana na belatabu ia na kodoputsa ara tangomana na tinoni na ganipataana na turina, ma na kodoputsa na mani soadouana God. Me ketsaligira na tinoni sui tana Juda kara samasama vania moa na Taovia na God ni Israel. ¹⁷ Me atsa moa ti igira na

tinoni ara nau babâ moa na savori-kodoputsa tana nauna tavosi agana na samasama, mara savorigira vania moa na Taovia.

Na Susuina Nina Aqotagao a Manase

(2 Taovia Tsapakae 21:17-18)

¹⁸ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Manase e naugira, ma nina nonginongi e nauvania nina God, ma niqira goko na propete igira ara goko vania tana asana na Taovia na God ni Israel, ara maretsunagira sui nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo na Taovia Tsapakae tana Israel*.¹⁹ Ma na gokona nina nonginongi na taovia tsapakae me koegua God e tuguisu vania, ma na turupatuna nina sasi sui aia e naugira tana idana kalina aia e tau vati pilotoba, igira na omea tabaruga aia e naugira, migira na nauna niqira mani samasama igira na ponotoba migira na nununa na god daki ko Asera aia e aqosigira, migira goto na titinonina na god peropero aia e samasama vanigira, ara maretsunagira sui nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo igira na Propete*.²⁰ Ma Manase e mate mara qilua tana valena segeni, ma Amon na dalena e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Amon na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 21:19-26)

²¹ Maia Amon e rukapatu ruka na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e ruka moa na ngalitupa. ²² A Amon e usuli saikesalia a Manase na tamana me sasi sosongo i matana na Taovia, me samasama vanigira na titinonina na god peropero igira nogo na tamana e samasama vanigira tana idana. ²³ Aia e tau moa vaga na tamana, rongona e tau molotsuna segenina me ke pilo bâ i konina na Taovia; maia e sasi liuliu goto bâ liusia na tamana.

²⁴ Migira nina mane sasanga nogo a Amon ara voroganamate, mara ba labumatesia i laona na valena segeni. ²⁵ Mi muri, migira na tinoni ni Juda ara labumatesigira igira ara labumatesia a Amon, mara molokaea a Josia na dalena ke taovia tsapakae.

A Josia na Taovia Tsapakae Tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 22:1-2)

34 Ma Josia e alu moa na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e tolu sangavulu kesa na ngalitupa. ² Maia e naua moa na omea e dou i matana na Taovia; me muritaonia na omea e naua a David na mumuana, me muridougira manana pipi sui nina ketsa God.

A Josia e Toroutsania Niqira Nauna Na Mani Samasama Igira na Ponotoba

³ Mi tana alunina ngalitupa nina aqo tagao a Josia, kalina aia e borau vaolu moa, maia e tuturiga nogo na samasama vania nina God a David na mumuana. Mi murina vati na ngalitupa maia e tuturiga na toroutsaniaqira na nauna tana ara samasama igira na ponotoba, migira na nununa na god daki ko Asera, migira sui tavosi goto na titinonina na god peropero. ⁴ Mi matana nogo ia, igira nina maneaqo ara tairutugira na belatabu i tana ara samasama vania Baal, mara toroveogira goto na belatabu agana na kodoana na bulunagai uruuru ara totu varangisigira. Mara tai rutugira goto na nununa na god daki ko Asera migira sui tavosi goto na titinonina na god peropero, mi muri mara ba rasavaginia na papasaqira i kelana na qilugira na tinoni ara kodoputsa vanigira. ⁵ Maia Josia e kodogira na suliqira na manetabu ponotoba i kelana na belatabu i tana ara lavu na samasama. Mi tana nauana na omea sui girani, aia e punguginigira na vera sui tana Juda mi Jerusalem mara gini totu male doutugua taonia na vovorona na lotu. ⁶ Maia e naugotoa kesa moa atsa na omea i laogira na verabau ma na nauna i tana ara toroutsanigira tana Manase, ma na Epraim, ma na Simeon, me tsau bâ tana Naptali tabana i vava. ⁷ Mi laona na butona kao popono tana Israel tabana i vava aia e tairutugira na belatabu ma na nununa na god daki ko Asera, me tai rapasigira na titinonina na god peropero mara lia vaga saikesa na papasa, me tai kotsokotsogira pipi sui na belatabu agana na kodoana na bulunagai uruuru. Mi muri, maia e tû me visutugua i Jerusalem.

Ara Tsodovulagia na Papi na Ketsa

(2 Taovia Tsapakae 22:3-20)

⁸ Mi tana sangavulu alunina ngalitupa nina aqotagao a Josia, murina aia e pungusuia na vera me gini maletugua na kao ma na Vale Tabu, maia Josia na taovia tsapakae e molovanotugira tolu na mane kara tu vaolusitugua nina Vale Tabu na Taovia God: tugira nogo a Sapan na dalena a Asalia, ma Maaseia na taovia tagao i Jerusalem, ma Joa na dalena a Joakas aia nina aqo na maretsunaaqira na omea ara laba. ⁹ Ma na qolo sui igira na Levite ara matali matsapa ara adigira i laona na Vale Tabu, ara ba saugira sui vania a Hilikia na Mane Tabu Loki. Na qolo girani ara sauva igira na tinoni ni Epraim, mi Manase, migira sui ara totu tana Israel tabana i vava, migira goto na tinoni ni Juda, mi Benjamin, mi Jerusalem. ¹⁰ Mi muri ma Hilikia e sauva na qolo girani vanitugira na mane niqira aqo na tagaoviana na vavanona na aqona na vaolusituguana na Vale Tabu, gana kara tu sauva vanigira ¹¹ na mane kamoda

ma na mane logovale, agana na voliaqira na vatu ma na tiba ara kilia gana na vaolusiaqira tugua na vale sui igira na taovia tsapakae tana Juda ara mologira kara totu mangu lê mara seko. ¹² Migira na mane ara naua na aqo ia ara aqo dou manana mara tau goto dona na peqo. Mara tu vati na Levite ara tagaovia na vavanona niqira aqo: tugira nogo a Jahat ma Obadia tana duli konina a Merari, ma Sekaria ma Mesulam tana duli konina a Kohat. Mi tugira sui na Levite tugirani ara dona sosongo na taiaqira na omea tatangi. ¹³ Migira visana na Levite tavosi ara tagaovia na aqona na kala-gaiaqira na vangana sui, ma na reitutuguaqira na maneaqo tana pipi vata na aqo; migira visana goto na Levite ara maretsunagira na omea ara laba, se ara aqo vaga na mane matali.

¹⁴ Mi kalina ara adirutsumia na qolo ia tania na voki na mani mololakâ omea, maia Hilkia e tsodovulagia ni na papi na Ketsa na Taovia, aia nogo na Ketsa God e sauvaninogoa a Moses i sau. ¹⁵ Maia e tû me tsarivania a Sapan, "Inau au ba tsodovulagia na papi na Ketsa ieni i laona na Vale Tabu." Maia a Hilkia e sauvania a Sapan na papi ia, ¹⁶ ma Sapan e adivanoa i konina na taovia tsapakae. Me tsarivania, "Igami ami naugira nogo pipi sui lakalaka na omea igoe o ketsaliginigami. ¹⁷ Migami ami adigira nogo na qolo ara totu i laona na Vale Tabu, mami sauvanigira nogo na maneaqo migira ara tagaovia niqira aqo." ¹⁸ Mi muri ma Sapan e tsarigotoa, "Iani nogo kesa na papi a Hilkia na manetabu e sauvaniau." Mi tana ma Sapan e tsokovulagia vania na taovia tsapakae.

¹⁹ Mi kalina a Josia na taovia tsapakae e rongomia na omea a Sapan tsokoa tana papi ia, maia e ratsivotâ na polona tana padasavi, ²⁰ me tû me ketsalitugira a Hilkia, ma Ahikam na dalena a Sapan ma Abdon na dalena a Mikaia, ma Sapan aia na mane mamare, ma Asaia nina mane sasanga na taovia tsapakae me tsarivanitugira: ²¹ "Kamu tu vano ma kamu tu ba lavgoko konina na Taovia vaniau inau me vanigira sui goto na tinoni ara totuvisu moa tana Israel ma na Juda, tana rongona na sasani vaga ara marea tana papi iani. Na Taovia e kore sosongo vanigita igita, rongona igira na mumuada ara tau muria nina goko na Taovia, mara tau saikesa nautaonia na omea ara marea i laona na papi iani."

Na viviruna na Papi na Ketsa. (34:15)

²² Mi tana nina rarai na taovia tsapakae, maia Hilkia kolutugira ganaduli ara tu vano, mara tu ba lavgoko i konina kesa na daki, ko Hulda na soana, aia e kesa na propete e totu tana butona vaolu na vera ni Jerusalem. Ma na tauna na daki ia, aia a Salum na dalena a Tikva ma na kukuana a Harhas, aia nogo e reitutugugira na polona na Vale Tabu. Mi tugira ara tu tsaritutugu vania

na omea vaga ara laba, ²³ maia ko Hulda e tsarivanitugira kara tu adivisugoko vania na taovia tsapakae ma kara tu tsarivania ²⁴ na omea e tsaria na Taovia: "Inau sauba kau kedeginia na vera ni Jerusalem migira sui na tinonina na vealagi vaga nogo ara maregira tana papi ara vasini tsokovulagi vania na taovia tsapakae. ²⁵ Igira ara reisaviau mara savori-kodoputsa vanigira na god tavosi, me tsaia me gini momosa loki na tobaqu tana rongona na omea sui igira ara naua. Maia nogoria na rongona ti e gini momosa loki na tobaqu vania na Jerusalem, me utu goto ke bisi lê na korequ. ²⁶ Ma kamu tu tsarivaganana iani vania na taovia tsapakae aia e molomaitugamu kamu tu lavgoko i koniqu, laka inau na Taovia God ni Israel au tsarivania: Igoe o rongominogoa na omea ara marea i laona na papi ia, ²⁷ mo gini padasavi sosongo nogo, mo molotsunali segenimu i mataqu inau, mo ratsivotâ na polomu mo ngangai kalina igoe o rongomia laka sauba kau kede koeguania inau na Jerusalem migira na tinoni i laona. Minau au rongominogoa nimu nonginongi, ²⁸ ma na kede inau au vangaraunogoa laka ke gadovia na Jerusalem, sauba ke tau nogo laba poi tsau tana murina na mateamu igoe. Minau sauba kau mologo igoe ko mate tana rago."

Ma Hilkia mi tugira ganaduli ara tu adivisua na goko iani vania a Josia na taovia tsapakae.

A Josia e Vekea Ke Rongomangana na Taovia

(2 Taovia Tsapakae 23:1-20)

²⁹ Ma Josia na taovia tsapakae e soasaigira sui lakalaka na tinoni lokiloki tana Juda mi Jerusalem, ³⁰ migira sui ara dulikoluvanoa a Josia tana Vale Tabu, kolugira na manetabu ma na Levite, migira sui goto na toga, igira ara tamani danga migira goto ara tau tamani sa omea. Mi mataqira sui, aia na taovia tsapakae e tsokovulagi vanigira na papi popono na taso aia ara tsodovulagia i laona na Vale Tabu. ³¹ Maia e tudato i ligisana niqira tuguru na taovia tsapakae me naua kesa na veke vania na Taovia laka aia ke rongomangana dou, me ke muridougira nina Ketsa ma nina vali tana tobana mi tana tidaona popono, me ke manaligira sui na aqona na vaitasogi vaga ara maregira i laona na papi iani. ³² Maia e raigira na tinoni tana puku konina a Benjamin migira sui goto ara totu i Jerusalem kara vekea kara manalidoua niqira tabana na vaitasogi. Me vaga ia, migira na tinoni ni Jerusalem ara muridoua na omea e kalea na vaitasogi ara naukolua niqira God na mumuaqira. ³³ Ma Josia na taovia tsapakae e toroutsanigira sui na tinonina marasibiga na god peropero ara totu tana butona kao popono ara tamanina igira na tinoni ni Israel, mi tana maurina popono, aia e ketsaligira nina tinoni kara aqovania moa na Taovia niqira God na mumuaqira.

A Josia e Lokisia na Dani na Paseka

(2 Taovia Tsapakae 23:21-23)

35 Ma Josia na taovia tsapakae e lokisia na Dani Tabu na Paseka i Jerusalem tana padalokiana na Taovia; mi tana sangavulu vatinina dani na kesianina vula ara matesigira na omea tuavati vania na dani loki ia. ² Maia e vota aqo vanigira na manetabu kara naua i laona na Vale Tabu, me tsovulagira kara naudoua niqira aqo. ³ Maia e goko goto vanigira na Levite, igira nogo niqira aqo na sasanaiqira na tinoni ni Israel mara tabugira kara aqo vania moa na Taovia me tsaria, "Kamu molo kalavatavia na Bokisi tabu na Taso i laona na Vale Tabu aia nogo a Solomon na taovia tsapakae na dalena a David e logoa. Mi kalina ia, e utu goto kamu kalagai bamaia, ma nimui aqo igamu kamu aqovania na Taovia nimui God migira nina tinoni ni Israel. ⁴ Kamu ba totu tana sasamui i laona na Vale Tabu taonia nimui duli babâ, me taonigotoa na aqo ara ka vota vanigamu kaira a David na taovia tsapakae ma Solomon na dalena, ⁵ migamu segenimui nogo kamu pedea tana kamu tutû gana kamu gini tangomana na sangaaqira pipi kesa na tamadale tana Israel. ⁶ Igamu nogo nimui aqo kamu matesigira na dalena sipi ma na naniqoti gana na Dani na Paseka. Kamu reia kamu masidi dou taonia na vovorona na lotu, ma kamu vanga-raugira na vangana na kodoputsa kara gini tango-mana igira gamui kamaga na Israel na muridouaqira nina goko aia na Taovia e sauvaninogoa a Moses."

⁷ Mi laoqira nina omea tatamani segeni nogo, aia Josia na taovia tsapakae e sauvanigira na tinoni ara tolu sangavulu toga na sipi ma na dalena sipi ma na naniqoti vaolu me tolu toga na buluka mane gana kara gini savori-kodoputsa tana Dani na Paseka. ⁸ Migira goto nina mane sasanga ara sau niqira vangalaka vanigira na toga ma na manetabu ma na Levite kara gini aqo. Mi tugira ara tu reitutugua na vavanona na aqo tana Vale Tabu, tugira nogo a Hilkiã na Mane Tabu Loki, ma Sekaria ma Jehiel, ara tu sauvanigira na manetabu ruka toga ono sangatu na dalena sipi ma na naniqoti vaolu, me tolu sangatu na buluka mane agana na mani kodoputsa tana dani loki ia. ⁹ Mi tugira gaqira ida igira na Levite, tugira nogo a Konania, ma Semaia ma Netanel na kulana, ma Hasabia, ma Jeiel, ma Josabad, ara saugira ara tsege toga na dalena sipi ma na naniqoti vaolu, me tsege sangatu na buluka mane vanigira na Levite kara gini savori-kodoputsa.

¹⁰ Mi kalina e manoga nogo pipi sui na omea vania na Dani na Paseka, migira na manetabu ma na Levite ara ba totu tana sasaqira babâ vaga nogo e ketsaligira na taovia tsapakae. ¹¹ Mi kalina ara matesigira sui nogo na dalena sipi ma na naniqoti, migira na Levite ara koratiligia na kokoraqira. Mi muri, migira na manetabu ara adia na gabuqira mara tsirika bâ i kelana na be-

latabu. ¹² Mi muri bâ, mara tuvarivota vanigira na tinoni, taonia na alaala na vungu tamadale, igira na omea tuavati agana na savori-kodokodo, rongona kara gini savorigira taoninogoa na omea ara marea tana nina papi na Ketsa a Moses. ¹³ Migira na Levite ara kodogira na vangana na kodoputsa na Paseka muritaonia na vovorona niqira ketsa, mara kukigira na vangana na savori tabu, mara quragira tana popo tutû, mara tsaku ara tuvari votagira na velesina na omea tuavati vanigira na tinoni. ¹⁴ Me sui ia, migira na Levite ara tuvari qaqira segeni, mara tuvarigotoa vanigira na manetabu, rongona igira na manetabu igira na kukuana a Aaron, ara aqo babâ moa poi tsau tana bongi na kodoaqira na omea tuavati ara kodo poponogira ma na seregana na omea ara gini kodoputsa. ¹⁵ Migirani nogo na soaqira igira na Levite tana duli konina a Asap igira ara taigira na omea tatangi ara totu nogo tana sasaqira vaga a David na taovia tsapakae e ketsaliginigira: tugira nogo a Asap, ma Heman, ma Jedutun nina propete na taovia tsapakae. Migira na mane matali tana matsapakapuna na Vale Tabu e tau kilia kara mololea niqira aqo, rongona igira nogo na Levite tavosi ara vangarau vanigira niqira vangana na kodoputsa na Paseka. ¹⁶ Me vaga ia, mara naugira sui nogo tana dani ia na omea sui lakalaka gana na samasama vaniana na Taovia, ma na lokisiana na Dani Tabu na Paseka, ma na savori-kodokodo i kelana na belatabu, vaga nogo e ketsaligira a Josia na taovia tsapakae kara naua. ¹⁷ Mi laona e vitu na dani popono, igira sui na tinoni ni Israel ara totu i Jerusalem ara lokisia na Dani Tabu na Paseka ma na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti i Konina. ¹⁸ Me tuturiga i murina na mateana a Samuel na propete me mai, ma na Dani Tabu na Paseka ara tau goto vati lokisi vaganana ia sa dani. Me tagara goto sa vidaqira igira na taovia tsapakae ara tagao idavania a Josia kara lokisi vaganana ia na Dani Tabu na Paseka vaga e naua a Josia na taovia tsapakae, migira goto na manetabu ma na Levite, ma na toga sui ni Juda, mi Israel, mi Jerusalem, ¹⁹ tana sangavulu alunina ngalitupana nina aqotagao a Josia.

Na Susuina Nina Aqotagao a Josia

(2 Taovia Tsapakae 23:28-30)

²⁰ Mi murina a Josia na taovia tsapakae e nausua na omea girani vania na Vale Tabu, ma Neko na taovia tsapakae ni Ejipt e raqâ nina alaala na mane vaumate mara ba vailabu i Karkemis tana Kô Euprates, ma Josia e tovoa laka ke ba utusia; ²¹ maia Neko e mologoko bâ vania a Josia me tsaria, "Na vailabu iani au naua inau e tau kalego igoe na taovia tsapakae ni Juda. Inau au tau mai kau vailabugi kolugo igoe, au mai moa gana kau vailabugi kolugira gaqu gala, ma God nogo e tsarivani-au kau tsaku. Ma God aia e tabana koluau inau, bâ, mi-

goe ko laka goto na mai na utusiaqu inau rongona ke tau matesigo aia." ²² Maia Josia e padakuti matena ke vailabugi kolua, me sove na rongomiana na omea God e tsarivania tana mangana a Neko na taovia tsapakae, me tû me olia na rereina mara gini tau reigadoviginia me sangasage tana vailabu tana poiatsa ni Megido.

²³ Mi laona na vailabu ma nina pipili kesa na mane ni Ejipt e ba gadovia a Josia na taovia tsapakae. Maia e ketsaligira nina maneaqo "!"Kamu adiligiau inau! !Au boka loki seko sosongo!" ²⁴ Migira ara tsebaligia tania nina terê, mara molosagea kesa goto tana nina terê tavosi e totu nogo i tana, mara adivanoa i Jerusalem. Mi tana nogo e ba mate mara qilua tana vatulumagira na taovia tsapakae. Migira sui lakalaka na tinoni tana Juda mi Jerusalem ara tangisia na mateana.

²⁵ Ma Jeremia na propete e teâ kesa gana linge na tangitangi a Josia na taovia tsapakae. Me gini lia na lavu tana Israel vanigira ara raqa linge, igira na mane na daki, kara lingena na linge iani kalina ara tangisia aia. Ma na gokona na linge ia ara maretsunagira tana papi na tangitangi.

²⁶ Migira sui lakalaka na omea tavosi aia Josia e naugira, nina aqodou vaniana na Taovia, ma nina muridouaqira nina Ketsa, ²⁷ ma na turupatuna nina aqoaqo tû tana tuturigana me tsau tana susuina, ara maretsunagira sui nogo tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo na Taovia Tsapakae tana Israel ma na Juda.*

A Joahas na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 23:30-35)

36 Migira na tinoni ni Juda ara vilia a Joahas na dalena a Josia mara ninaginia na oela me lia na taovia tsapakae i Jerusalem. ² Ma Joahas e rukapatu tolu na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e tolu lelê moa na vula. ³ Maia Neko na taovia tsapakae ni Ejipt e adit-sunâ a Joahas tania nina aqo taovia tsapakae i Jerusalem, me turugira na tinoni ni Juda kara sauvania 3,400 kilo na siliva, me 34 kilo na qolumila ngiti takesi. ⁴ Ma Neko e molokaea a Eliakim kulana a Joahas ke lia na taovia tsapakae tana Juda, me olia na soana me soaginia a Jehoiakim. Maia Neko e adivanoa a Joahas i Ejipt.

A Jehoiakim na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 23:36-24:7)

⁵ Ma Jehoiakim e rukapatu tsege na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e sangavulu kesa na ngalitupa. Maia e sasi sosongo i matana na Taovia nina God. ⁶ Ma Nebukadnesar na taovia tsapakae tana Babilonia e ba bokia na Juda, me tangolia a Jehoiakim, me soriginia na itai tapala me adivanoa i Babilonia. ⁷ Ma Nebukad-

nesar e adigira visana na vangana na Vale Tabu me ba mologira i laona na valena segeni i Babilon. ⁸ Migira sui lakalaka na omea a Jehoiakim e naugira, kolugira goto na omea marasibiga ma na omea tabaruga aia e naugira, ara maretsunagira sui tana papi ara soaginia *Niqira Aqoaqo Igira na Taovia Tsapakae tana Israel ma na Juda.* Ma Jehoiatsin e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

A Jehoiatsin na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 24:8-17)

⁹ Ma Jehoiatsin e sangavulu alu moa na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e tolu lelê moa na vula me sangavulu na dani. Maia goto e sasi i matana na Taovia. ¹⁰ Mi kalina e sui nogo na tagu na bisi me tuturiga na para, ma Nebukadnesar na taovia tsapakae e aditseka-vanoa a Jehoiatsin i Babilonia, me adivanogira goto pipi sui na omea loki matena i laona na Vale Tabu. Mi muri, ma Nebukadnesar e molokaea a Sedekia na nina a Jehoiatsin ke lia na taovia tsapakae tana Juda mi Jerusalem.

A Sedekia na Taovia Tsapakae tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 24:18-20; Jeremia 52:1-3a)

¹¹ Maia Sedekia e rukapatu kesa na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e sangavulu kesa na ngalitupa. ¹² Maia goto e sasi i matana na Taovia, me tau ngaoa na molotsuna segenina i matana a Jeremia na Propete me ke rongomia kalina aia e katevania nina goko na Taovia.

E Puka na Verabau ni Jerusalem

(2 Taovia Tsapakae 25:1-21; Jeremia 52:3b-11)

¹³ Maia Sedekia e tû me sove tania a Nebukadnesar na taovia tsapakae, aia nogo e raia ke gini vatsa na asana God laka aia sauba ke totukakai i konina. Ma Sedekia e baribari sosongo me sove saikesa na pilovisutugua i konina na Taovia na God ni Israel. ¹⁴ Migira sui na ida tana Juda, ma na manetabu, migira sui lakalaka goto na tinoni, ara piloligi tania na Taovia, mara reinunu tana niqira aqo seko igira na puku tavosi ara totu lalo i laoqira, mara tû mara samasama vanigira na titinonina na god peropero, mara sisiloboloboginia na Vale Tabu aia God e balo vanisegenia i Jerusalem. ¹⁵ Maia na Taovia niqira God na mumuaqira e tau kuti na molomai vaniaqira visana na propete kara parovatavigira nina tinoni rongona aia e galuve sosongoligira, me galuvegotoa nina Vale Tabu. ¹⁶ Migira ara tsirigira moa nina mane adigoko God, mara peâ nina goko, mara kiataginigira nina propete, me babâ vaga ia poi tsau e poda loki na kore-

na God vanigira nina tinoni, me gini tau goto tango-mana vanigira kara baria.

¹⁷ Mi tana, ma na Taovia e mologinia na taovia tsapakae ni Babilonia ke baginigira. Maia e matesigira na mane vaolu sui tana Juda, atsa moa goto igira ara totu i laona na Vale Tabu. Me tau goto gaea ke kesa, tinoni vaolu se tinoni loki, na mane se na daki, tinoni lobogu se tinoni mauri dou. Aia God e mologira sui lakalaka i limana moa aia. ¹⁸ Maia na taovia tsapakae ni Babilonia e tû me laugira sui na vangana na Vale Tabu ma na vangana na vokibisi i laona na Vale Tabu, ma nina omea tatamani sui na taovia tsapakae migira nina mane sasanga, me adivanogira sui lakalaka i Babilonia. ¹⁹ Maia e tungia na Vale Tabu, me vui pukalia na baravatuna na verabau ni Jerusalem, me tungigira sui na valeqira na tinoni tataovia kolugira sui na omea ara tamanina. ²⁰ Migira ara matepitsa tana vailabu ia na taovia tsapakae ni Babilonia e boliligigira bâ i verana, mi tana igira ara aqotseka vania me vanigira na dalena poi tsau tana tagu e laba kesa na taovia tsapakae ni Persia me tuliusia na taovia tsapakae ni Babilon. ²¹ Me gini laba vaga ia rongona ke gini manatovu na omea na Taovia e katemai idanogoa tana mangana na propete Jeremia. Aia e goko vaga iani:

“Sauba na veraqira ke totu mangu lê i laona ke vitu sangavulu na ngalitupa, gana kara gini sese matena niqira petsakoe rongona ara tau muria na ketsa na mango tana Sabat.” †

A Sirus e Ketsaligira na Tsiu Kara Visutugua i Jerusalem

(Esra 1:1-4)

²² Mi tana kesanina ngalitupa a Sirus e taovia tsapakae tana Persia, ma na Taovia e manalia na omea vaga aia e kate idanogoa tana mangana a Jeremia na propete. Na Taovia e molo papada i tobana a Sirus ke marea na ketsa iani, ma kara tetevagini gokona malemale i laoqira na toga sui pipi sui tana vera aia e tagaovi kaputia: ²³ “Iani nogo e vaga na omea e ketsaliginigamu a Sirus na taovia tsapakae ni Persia. Na Taovia na God ni Gotu, aia nogo e molovaniau inau kau tagaovi kaputia na barangengo popono, me molo aqo goto vaniau kau logovania kesa nina valetabu i Jerusalem tana Juda. Mi kalina ia, migamu sui nina tinoni God kamu tû, ma kamu visu bâ i tana, ma na Taovia nimui God ke totu i konimui.”

---

† “na mango tana Sabat” Reia tana papi ara soaginia Na Aqo Manetabu, 25:1-7.

ESRA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Na papi ara soaginia aia na papabona na turupatu e tuturiga tana papi . Tana papi e totu na mamarena kalina igira na gala ara tuliusigira na Israel mara aditsekagira vano i Babilonia, mara sekolia na vera ni Jerusalem, mara toroutsania na Vale Tabu. Mi tana papi e totu na turupatuna kalina a Esra kolua kesa na alaala na tinoni ni Israel ara mololea i Babilonia mara visumai tana Juda, mara logovaolua na Vale Tabu i Jerusalem, mara tuturiga tugua na samasama vaniana God i laona.

Ma na papi iani e vota tolu tana butona:

- 1) A Sirus na taovia tsapakae ni Persia e tamivanigira visana na tinoni ni Israel ara totu tsinogo i Babilon kara visutugua tana Juda.
- 2) Ara logovaolua na Vale Tabu i Jerusalem mara balotugua, mara tuturiga tugua na lotu vaniana God i laona.
- 3) Putsi visana na ngalitupa, me kesa goto na alaala na Israel ara visutugua i Jerusalem, maia Esra gaqira ida. A Esra aia e kesa na tinoni sasaga loki tana rongona nina Ketsa God, me sanga sosongoligira na tinoni na vaolusiana niqira mauri ma niqira aqo na lotu, vaga ara adidatoa i koniqira na mumuaqira.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na kesanina alaala ara visu tania na totu tsinogo

Ara logovisua na Vale Tabu mara balotugua

A Esra e visu kolugira goto visana na tsinogo

Sirus e Ketsaligira na Juda Kara Visutugua i Jerusalem

¹ Tana kesanina ngalitupa a Sirus e taovia tsapakae tana Persia, maia na Taovia e manalia na omea e kate idanogoa tana mangana a Jeremia na propete. E molopapada i tobana a Sirus ke maretsuna na ketsa iani, ma kara ba tsokoa vanigira na toga sui pipi tana nauna i tana aia e tagaovi kaputia.

² Iani nogo e vaga na gokona na ketsa e marea a Sirus na taovia tsapakae ni Persia. "Na Taovia na God ni Gotu, aia nogo e molovaniau inau kau tagaovi kaputia na barangengo popono, me moloaqqo goto vaniau kau logovania kesa nina valetabu i Jerusalem tana Juda. ³ Maia God ke totu kolugamu igamu sui nina tinoni. Igamu nimui aqo nomoa kamu visutugua i Jerusalem, ma kamu logovisutugua nina Vale Tabu na Taovia na God ni Israel, aia nogoria na God ara samasama vania i Jerusalem. ⁴ Migamu na tinoni tavosi amu totu tana vera i tana ara totu tsinogo igira na Israel, nimui aqo kamu sangagira tana tusuana vanigira na omea ara kilia tana siliva, ma na qolu, ma na mutsa, ma na omea tuavati agana na lutsangiana gaqira boli, migira goto na vangana na mani savoriana i laona nina Vale Tabu God i Jerusalem."

⁵ Mi tana, migira na ida i laoqira na duli tana puku ka koniqira a Juda ma Benjamin, migira na manetabu ma na Levite, migira sui goto aia God e molopapada i tobaqira kara naua, ara tû mara vangaraua kara visutugua i Jerusalem. ⁶ Migira sui na tamani vera ara sangagira mara tusulea vanigira danga sosongo na omea: vaga na vangana na valeqira ara aqosiginia na siliva, na qolumila, ma na mutsa, ma na omea tuavati agana na lutsangiana niqira boli, me visana goto na omea loki matena, migira goto na vangana na mani savoriana i laona nina Vale Tabu God i Jerusalem.

⁷ Ma Sirus e tusuvisu vanigira goto igira sui na popo ma na bilo aia Nebukadnesar e lauligigira tania na Vale Tabu, kalina aia e veoa na vera ni Jerusalem me ba mologira i laona niqira valetabu nina god segeni.

⁸ Maia Sirus e saugira vania a Mitredat, aia e reitugua nina valebisi na taovia tsapakae, maia e maret-sunâ na dangaqira pipi sui na omea me tusuvisu a Sesbasar, aia na taovia tagao tana Juda. ⁹⁻¹⁰ Ma na dangaqira e vaga iani:

ara 30 na popo qolumila agana na sausau

1,000 na popo siliva agana na sausau

29 na popo tavosi

30 na popo qolumila tetelo

410 na popo siliva tetelo
 ma 1,000 na vangana tavosi na Vale Tabu
¹¹ Migira sui kolu ara 5,400 na popo qolumila ma na siliva ma na omea tavosi a Sesbasar e adia kalina aia migira na tinoni ni Israel igira ara totu tsinogo i Babilon ara visutugua i Jerusalem.

Na Soaqira Igira na Israel Ara Visutugua i Jerusalem
 (Nehemia 7:4-73)

2 Mara danga sosongo na vidaqira igira ara totu tsinogo ara mololea na butona momoru ni Babilonia, mara visutugua i Jerusalem mi tana Juda, pipi kesa e visu bâ tana verana segeni. Igira ara totu tsinogo i Babilonia, tuturiga nogo tana tagu aia Nebukadnesar na taovia tsapakae e aditsekagira vano i tana. ² Ma gaqira ida i tugira nogo a Serubabel, ma Josua, ma Nehemia, ma Seraia, ma Releaia, ma Mordekai, ma Bilsan, ma Mispar, ma Bigvai, ma Rehum, ma Baana.

Miani nogo na mamarena na duli ni Israel, kolua na dangaqira i laona pipi na duli igira ara visutugua i Jerusalem:

³⁻²⁰ tana duli konina a Paros ara 2,172 mane
 tana duli konina a Sepatia ara 372 mane
 tana duli konina a Ara 775 mane
 tana duli konina a Pahat Moab, igira ka kukuaqira a Jesua ma Joab, ara 2,812 mane
 tana duli konina a Elam ara 1,254 mane
 tana duli konina a Satu ara 945 mane
 tana duli konina a Sakai ara 760 mane
 tana duli konina a Bani ara 642 mane
 tana duli konina a Bebai ara 623 mane
 tana duli konina a Asgad ara 1,222 mane
 tana duli konina a Adonikam ara 666 mane
 tana duli konina a Bigvai ara 2,056 mane
 tana duli konina a Adin ara 454 mane
 tana duli konina a Ater, aia ara soaginigotoa a Heskia, ara 98 mane
 tana duli konina Besai ara 323 mane
 tana duli konina a Jora ara 112 mane
 tana duli konina a Hasum ara 223 mane
 mi tana duli konina a Gibar ara 95 mane.

²¹⁻³⁵ Migira na mumuaqira ara totuvigira na vera girani i sau ara sangavisu goto tana Juda:

i Betlehem ara 123 mane
 i Netopa ara 56 mane
 i Anatot ara 128 mane
 i Asmavet ara 42 mane
 i Kiriath Jearim, mi Kepira, mi Beerot ara 743 mane
 i Rama mi Geba ara 621 mane
 i Mikmas ara 122 mane
 i Betel mi Ai ara 223 mane
 i Nebo ara 52 mane
 i Magbis ara 156 mane
 i kesa segeni na Elam ara 1254 mane

i Harim ara 320 mane
 i Lod, mi Hadid mi Ono ara 725 mane
 i Jeriko ara 345 mane
 mi Senaa ara 3,630 mane.

³⁶⁻³⁹ Miani na mamarena na duli manetabu igira ara visu tania na totu tsinogo:

tana duli konina a Jedaia, igira na kukuana a Jesua, ara 973 mane

tana duli konina a Imer ara 1,052 mane
 tana duli konina a Pasbur ara 1,247 mane
 tana duli konina a Harim ara 1,017 mane.

⁴⁰⁻⁴² Migira tana duli na Levite ara visu tania na totu tsinogo:

tana duli ka koniqira a Jesua ma Kadmiel, igira na kukuana a Hodavia, ara 74 mane
 igira na mane linge tana Vale Tabu, igira na kukuana a Asap, ara 128 mane
 igira na mane matali Vale Tabu, igira na kukuaqira a Salum, ma Ater, ma Talmon, ma Akub, ma Hatita, ma Sobai, ara 139 mane.

⁴³⁻⁵⁴ Mara visumai goto na maneaqo i laona na Vale Tabu, igira ara totu tana duli koniqira:

a Siha, ma Hasupa, ma Tabaot,
 ma Keros, ma Siaha, ma Padon,
 ma Lebana, ma Hagaba, ma Akub,
 ma Hagab, ma Samlai, ma Hanan,
 ma Gidel, ma Gahar, ma Reaia,
 ma Resin, ma Nekoda, ma Gasam,
 ma Usa, ma Pasea, ma Besai,
 ma Asna, ma Meunim, ma Nepisim,
 ma Bakbuk, ma Hakupa, ma Harhur,
 ma Baslut, ma Mehida, ma Harsa,
 ma Barkos, ma Sisera, ma Tema,
 ma Nesia ma Hatipa.

⁵⁵⁻⁵⁷ Migira goto na duli koniqira nina maneaqo a Solomon igira ara visu tania na totu tsinogo:

a Sotai, ma Hasoperet, ma Peruda,
 ma Jaala, ma Darkon, ma Gidel,
 ma Sepatia, ma Hatil, ma Pokeret ma Hasebaim, ma Ami.

⁵⁸ Me saisai migira sui kolu na kukuaqira na maneaqo tana Vale Tabu ma nina maneaqo a Solomon ara tsaulia e 392.

⁵⁹⁻⁶⁰ Mara 652 mane tana duli tu koniqira a Delaia, ma Tobia, ma Nekoda ara visumai goto talu tana vera ni Tel Mela, mi Tel Harsa, mi Kerub, mi Adan mi Imer; mara tau moa donadoua laka ti vaga igira na kukuaqira manana na Israel se tagara.

⁶¹⁻⁶² Ma na duli manetabu tu koniqira a Habaia, ma Hakos, ma Barsilai ara tau nogo tsodoa sa mamarena ke sauvulagia laka ase ni nomoa na mumuaqira. Ma na mumuaqira na duli manetabu konina a Barsilai e taugâ kesa na daki tana duli konina a Barsilai ni Gilead, maia e adia na soana na duli konina na tamana

na tauna. Mi tana rongona nogo ara tau tangomana kara tsodoa ase i vaga na mumuaqira, te ara tau nogo tamivanigira kara naua niqira aqo manetabu. ⁶³ Maia gaqira tagao butona momoru igira na Juda e tongo vanigira na ganiana na mutsa ara savori vania God, poi tsau kalina kara tsodoa kesa na manetabu loki e dona na gini aqo na Urim ma na Tumim. †

⁶⁴⁻⁶⁷ Me saisai migira sui kolu na mane ni Israel ara visutugua i veraqira ara tsaulia 42,360 kolugira goto:

ara 7,337 niqira mane ma daki aqo
me 200 na mane ma na daki ara dona na gini sinagi na itai tatangi
me 736 na ose
me 245 na liana na ose ma na asi
me 435 na kamelo
ma 6,720 na asi.

⁶⁸ Mi kalina na tinoni girani ara visu labatugua tana nina Vale Tabu na Taovia i Jerusalem, mara visana vidaqira na ida tana duli ara gini vangalaka na omea igira segeni ara padangaoa na sauana na mani sangâ tana logovisuana tugua na Vale Tabu tana sasana nogo ni sau. ⁶⁹ Me pipi kesa e tusua na dangana vaga e tugua ke tusuvania na aqo ia, migira sui saisai mara tsaulia e 500 kilo na qolumila, me 2,800 kilo na siliva, me 100 polo na manetabu.

⁷⁰ Migira sui na manetabu, ma na Levite, migira goto visana tinoni tavosi, ara ba totu i laona se i varangisia na verabau ni Jerusalem; migira na tinoni linge, ma na mane matali valetabu, ma na maneaqo tana valetabu ara ba totu tana vera varangi; migira sui na Israel tavosi ara ba totuvia na vera i tana ara totu na mumuaqira tana idana.

Ara Tutturiga Tugua na Samasama Vaniana God

3 Mi tana vitunina vula migira na tinoni ni Israel ara totupuka sui nogo tana niqira vera babâ. Mi muri mara saikolumai sui i Jerusalem, ² ma Josua na dalena a Jehosadak, ma nina alaala na manetabu, ma Serubabel na dalena a Sealtiel kolugira sui goto na kamana, ara logovisitugua nina belatabu aia na God ni Israel, rongona kara gini tangomana na savoriana na savori-kodokodo i kelana taonia na vovorona ara marea tana nina Ketsa a Moses, aia nina maneaqo God. ³ Me atsa moa ti ara matagunigira na tinoni ara totuvinogoa na kao ia, migira na Israel ara tû mara logovisua nomoa na belatabu tana nauna ara logonogoa i sau. Mara tuturiga tugua na savoriana na kodoputsa vaga ara lavu na nauana pipi matsaraka me pipi ngulavi. ⁴ Mara lokisia na Dani Tabu na Babale taonia na vovorona na ketsa; me pipi dani ara savorigira na kodoputsa vaga e kilinogoa tana dani ia; ⁵ mara savorigotoa na savori-

† “na Urim ma na Tumim” Ka soaqira kaira ruka na vatu aia na manetabu e gini aqo na mani tsodovulagiana na omea God e kilia. Migita i dani eni a tau moa donaginia laka ara gini aqo koegua.

kodokodo agana na lokisia na Dani Tabu na Vula Vaolu, me pipi tana tagu sui goto ara saikolu na mani samasama vaniana na Taovia, migira sui goto na sausau ara padangao segeni na savoriana vania na Taovia. ⁶ Me atsa moa ti igira na toga ara tau vati tuturiga moa na logo visutugua na Vale Tabu, migira ara tuturiga nomoa na nauana na savori-kodokodo vaniana na Taovia tana kesianina dani tana vitunina vula.

Ara Tutturiga na Logovisuana Tugu Na Vale Tabu

⁷ Maia Sirius na taovia tsapakae ni Persia e tamino-goa vanigira na tinoni ni Israel kara voligira na gai na sida †† i Lebanon. Me vaga ia, migira na tinoni ara sauqolo agana na voliginiaqira igira ara dona na katsu vatu, ma na mane kamoda, mara molokolu na mutsa, ma na inu, ma na oela na olive, gana kara saugira bâ i Tire mi Sidon na mani voliaqira na gai na sida ni Lebanon, ma kara raqa votugira i tasi tsau bâ i Jopa.

⁸ Bâ, migira ara tuturiga aqo tana rukanina vula tana ngalitupa i murina kalina igira ara visumai sui nogo tana nauna i tana ara logo idanogoa na Vale Tabu i Jerusalem i sau. Maia Serubabel, ma Josua, migira sui goto gaqira verakolu tavosi, migira na manetabu, ma na Levite, migira sui lakalaka na mane ara visumaitugua i Jerusalem ara sangâ tana aqo ia. Mara mologira na Levite, igira sui ara tsaulinogoa rukapatu ngalitupaqira se liusia, kara tagaovia na aqona na logovisuana na Vale Tabu. ⁹ Maia Jesua na Levite kolugira na dalena mane ma na kamana, ma Kadmiel kolugira na dalena mane, igira tana duli konina a Hodavia, ara aqopata na tagaoviana na aqona na logovisuana na Vale Tabu. Migira na Levite tana duli konina a Henadad ara sangagira goto.

¹⁰ Mi kalina ara tuturiga na moloana na papakana na Vale Tabu, migira na manetabu ara sagelia na poloqira sagesage katsi, mara tu palatete tana sasaqira, mara tangolia na tavuli tana lima qira, migira na Levite tana duli konina a Asap ara tutû goto i tana kolua na tsetsê tana lima qira. Mara tsonikaea na Taovia taoninogoa na vovorona ara adidatoa tû tana taguna a David na taovia tsapakae. ¹¹ Ara linge na tsonikaeana na Taovia mara gini gokovisu na tsaqina goko vaga iani:

“Na Taovia e dou sosongo, ma nina galuve vanigira na Israel e totu saviliu me vo oli.”

Migira sui ara linge mi gotu na lioqira mara tsonikaea na Taovia, rongona e tuturiga nogo na aqo na molo papakana na Vale Tabu. ¹² Mi laoqira ara totu dangana na manetabu tuqatuqa, ma na Levite, ma na taoviana na duli ara morosinogoa na kesianina Vale Tabu, mi kalina ara reia ara moloa na papakana na Vale Tabu vaolu migira sui ara ngangai mara tangitangi. Migira na tinoni

†† “na gai na sida” E kesa na vatana na gai kakai e dato tana vungavunga i Lebanon, mara gini aqo sosongo tana logovale rongona e tau dona na tola tsaku.

tavosi sui ara totu goto i tana ara gudato tana magemage. ¹³ Me tau goto tangomana ke kesa ke rongomigadovia ka gaqira levuga na gugû tana magemage ma na ngangai, rongona na galalelelo vaga ara naua e loki me tangi ao sosongo.

Visana Ara Utusia na Logovisuana Na Vale Tabu

4 Migira gaqira gala igira na tinoni ni Juda mi Benjamin ara rongomia laka igira na Tsiu ara visumaitugua tania na totu tsinogo ara tuturiga nogo na logovisuana nina Vale Tabu na Taovia na God ni Israel. ² Bâ, migira ara tû mara ba reia a Serubabel migira goto na ida tana duli mara tsaria, "Kamu tamivanigami kami sangagamu na logo visutuguana na Vale Tabu. Rongona igami ami samasama vanigotoa na God igamu amu samasama vania, mami savori-kodoputsa vanigotoa aia, tuturiga tana tagu aia Esaradon na taovia tsapakae tana Asiria e mologami kami mai totu ieni."

³ Maia Serubabel, ma Josua, migira na ida tana duli ara tsarivanigira, "Igami ami tau kilia igamu kamu mai sangagami na logo visutuguana nina Vale Tabu na Taovia nimami God. Igami segenimami nogo sauba kami logovisua, vaga saikesa nogo a Sirius na taovia tsapakae ni Persia e ketsaliginigami kami naua."

⁴ Mi tana, migira na tinoni ara totuvi idanogoa na kao ia, ara tovoa laka kara totoposuligira na tinoni ni Israel ma kara gini mololea na logoana na Vale Tabu. ⁵ Mara tû, mara volidodogira goto visana tinoni loki tana Persia rongona kara gini sangagira na tukapusia na aqo ia. Mara nauvaganana baba moa ia tana tagu popono a Sirius e taovia tsapakae, me tsau bâ kalina a Darius e olia a Sirius me lia na taovia tsapakae tuguna.

Ara Tovogotoa na Utusiana na Logovisuana na Verabau ni Jerusalem

⁶ Mi tana tuturigana nina aqotagao a Serkses, ara tû igira gaqira gala na Israel ara totu tana Juda mi Jerusalem, mara mare bâ vania a Serkses kesa na leta na petsuru gaqira na Tsiu.

⁷ Mi muri bâ goto, kalina a Artaserkses e lia na taovia tsapakae tana Persia, mi tugira a Bislam, ma Mitredat, ma Tabeel, ma tu niqira alaala ara mare bâ vania a Artaserkses kesa goto na leta na petsuru. Ma na leta ia ara marea tana goko Aram, ma kara olitalua tana goko ni Persia ti kara tsokoa vania na taovia tsapakae.

⁸ Maia goto a Rehum, na taovia tagao butona momoru, ma Simsai nina mane mamare, kaira ara ka maregotoa kesa na leta vania a Artaserkses tana rongona na vera ni Jerusalem. Miani nogo e vaga na goko ara ka marea tana leta ia:

⁹ "Vanigo na taovia tsapakae ni Persia. Inau a Rehum na taovia tagao butona momoru, maia Simsai na mane mamare, migira ka gamami sasanga, migira na manepede, migira goto na tinoni lokiloki tavosi, igami ami talumai i Erek, mi Babilon, mi Susa tana kao ni Elam, ami marea na leta iani vanigo. ¹⁰ Migira goto na tinoni tavosi igira aia Asurbanipal na taovia tsapakae susuliga tangisoa e adiligigira tania na veraqira, mara ba totu i Samaria, me visana goto tana naua tana butona momoru tana Kô Euprates Tabana i Tasi, [†] igira goto ara tobasai kolugami tana mareana vanigo na leta iani.

¹¹ "Igoe a Artaserkses na taovia tsapakae, igami nimu maneaqo ami totu tana Kô Euprates Tabana i Tasi, ami ngaoa kami tsarivanigo kesa na omea.

¹² "Igami ami ngaoa igoe taovia tsapakae ko donaginia laka igira na Tsiu igira ara mai ieni talu tana nimu butona momoru tavosi igoe, ara totuvinogoa i Jerusalem mara ngaoa kara logo visutugua na vera vanga tsutsukibo ia. Migira ara tuturiga nogo na paka tuguana na baravatuna, me varangi nogo kara suilavaginia.

¹³ Taovia Tsapakae igoe, ti vaga kara logo visutugua na verabau ia, ma kara suilavagini saikesalia na pakaana na baravatuna, me sauba na tinoni girani kara mololea na tsonitakesi vanigo, me sauba ke tsuna lê na dangana nimu qolo. ¹⁴ Mi kalina ia, rongona igoe o dou sosongo vanigami, te ami tau ngaoa kami reia ke laba na omea vaga ia, bâ, maia nogoria na rongona ti igami ami tsarivaganana iani vanigo, ¹⁵ laka ke dou bâ ti ko ketsaligira visana nimu mane mamare kara lavedoua i laona niqira mamare na mumuamu. Me ti ko nauvaganana ia, me sauba ko tsodovolugia laka igira na tinoni tana verabau ia, ara kaekae mara petsakoe sosongo me kakai sosongo na tagaoviaqira, me laka tû nogo i sau igira ara molorota vanigira sosongo na taovia tsapakae migira na taovia tagao butona momoru. Maia nogoria na rongona ti e gini toroutsu popono na verabau ia. ¹⁶ Migami ami pada laka ti vaga kara logo visutugua na verabau ia, ma kara suilavaginia na papakana na baravatuna, mi tana, migoe Taovia, sauba ko tau nogo tangomana na tagaoviaqira na tinoni tana butona momoru tana Kô Euprates Tabana i Tasi."

¹⁷ Mi kalina na taovia tsapakae ni Persia e tsokoa na leta ia maia e tuguvisuginia na goko vaga iani: "Vanitugamu a Rehum, na taovia tagao butona momoru, ma Simsai na mane mamare, migamu sui ka niqira mane sasanga igamu amu totu tana Samaria mi tana turina popono na kao tana Kô Euprates Tabana i

[†] "na butona momoru tana Kô Euprates Tabana i Tasi" Kalina na taovia tsapakae ni Persia e tagaovia na Juda, ma na Juda aia e kesa na turina moa na butona momoru loki tana Kô Euprates Tabana i Tasi ara tamanina igira na Persia.

Tasi, au tuguvisua tu nimui leta amu tu marenogoa vaniau.

¹⁸“Na leta i tugamu amu tu saumaia vaniau ia, ara olia mara tsokonogoa vaniau inau. ¹⁹Minau au ketsaligira nogo visana niqumane mamare kara lavedoua i laona niqira mamare na mumuaqu, mara ba tsodovulagia laka e mana nomoa laka e tû nogo i sau igira na tinoni ni Jerusalem ara kaekae mara petsakoe mangana na taovia tsapakae. E mana saikesa laka igira na tinoni vanga tsutsukibo ara dangali poponoa moa na vera ia. ²⁰I sau nogo ara visana na taovia tsapakae susuliga ara tagaovi kaputia na butona momoru popono tana Kô Euprates Tabana i Tasi, mara adia danga na vatana na qolo na takesi koniqira na tinoni. ²¹Me vaga ia, migamu nimui aqo kamu ketsaligira na tinoni girani kara mololetalua na logo visutuguana na verabau ia poi tsau kalina inau kau tamivanigira tugua. ²²Ma kamu nautsakua na omea iani, e tau dou kara aqo babâ moa, me ke gini seko vaniau inau.”

²³Mi kalina tsotsodo ara tsokoa na leta iani e talumai i konina a Artaserkses mi kaira a Rehum, ma Simsai, kolugira goto ka niqira mane sasanga, ara tû mara vano tsaku i Jerusalem, mara turuginigira na Tsiu kara mololea na logo visutuguana na verabau ia.

²⁴Me totupuka nogo na aqona na logovisuana na Vale Tabu poi tsau tana rukanina ngalitupa nina aqotagao a Darius na taovia tsapakae tana Persia.

Ara Tutturiga Tugua na Logoana Na Vale Tabu

5 Mi tana tagu goto ia mara ka ruka na propete, kaira nogo a Hagai ma Sekaria na dalena a Ido, ara ka tuturiga na gini goko tana asana na God ni Israel vanigira na Tsiu ara totu tana Juda mi Jerusalem.

²Mi kalina kaira a Serubabel na dalena a Sealtiel ma Josua na dalena a Jehosadak ara ka rongomia ka niqira goko na propete kaira, mara ka tuturiga saviliu na logovisuana na Vale Tabu i Jerusalem, mi kaira goto na propete ara ka sangakaira.

³Mi tana tagu nogo ia maia Tatenai, na taovia tagao butona momoru tana Kô Euprates Tabana i Tasi, ma Setar Bosenai, migira sui ka niqira mane sasanga ara mai i Jerusalem mara veisuagira na tinoni: “?Laka aseï nomoa e moloketsana vanigamu na logoana ma na sauvangana na Vale Tabu iani?” ⁴Mara veisuagira goto na soaqira igira sui na mane ara sanga na logovisuana na Vale Tabu. ⁵Maia God e mataligira igira gaqira ida na Tsiu, me naua migira na tinoni lokiloki ni Persia ara pedea laka kara tau goto naua sa omea vanigira poi tsau kalina kara mamare vania a Darius, ma kara rongomia na omea gua aia ke marevisua vanigira. ⁶Iani nogo e vaga na omea ara tatamanga vania niqira taovia tsapakae:

⁷“Vanigo igoe a Darius gamami taovia tsapakae. Igami ami amesia ke dou vanigo na omea sui.

⁸“Taovia igami ami padâ laka e dou ti vaga igoe ko donaginia laka igami ami vano tana butona momoru tana Juda, mami ba tsodonogoa laka ara aqo nogo tana logovisuana nina Vale Tabu na God loki tsapakae, mara logoginia na vatu loki, mara tibaginigira na gai tana ponopono. Mara aqo parovata sosongo me gini vavano tatavata dou sosongo babâ moa.

⁹“Mi tana migami ami veisuagira gaqira ida na toga laka aseï nomoa e tamivanigira kara logovisua ma kara sauvangana na Vale Tabu. ¹⁰Mami veisuagira goto na soaqira rongona kami gini tangomana na tsarivulgiana vanigo laka aseï igira ara tagao tana aqo iani.

¹¹“Migira ara gokovisu mara tsaria, ‘Igami nina maneaqo nogo na God ni baragata mi barangengo, mami logo visutugua na Vale Tabu aia kesa na taovia tsapakae susuliga ni Israel e logonogoa me sauvangana tana idana e putsï nogo danga na ngalitupa.

¹²Ma na rongona igira na mumuamami igami ara tsaïa me gini kore na God ni Baragata, te aia e tû me tamivania a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia, aia na puku taovia ni Kaldea, ke tuliusigira. Maia Nebukadnesar e bâ me toroutsania na Vale Tabu me aditsekavanogira na tinoni i Babilonia. ¹³Mi tana kesianina ngalitupa nina aqotagao a Sirius na taovia tsapakae ni Babilonia, maia Sirius e moloketsana na logovisuana tugua na Vale Tabu. ¹⁴Maia e tû me sauvisugira sui na vangana na Vale Tabu ara aqosiginia na qolumila ma na siliva, igira aia a Nebukadnesar e lauligigira tania na Vale Tabu i Jerusalem me ba mologira i laona na valetabu i Babilon. Maia Sirius e mologira na vangana sui na Vale Tabu girani i limana kesa na mane a Sesbasar na soana, na mane aia e vilinogoa ke taovia tagao tana butona momoru tana Juda. ¹⁵Ma na taovia tsapakae e tsarivania ke bâ me ke logo visutugua na Vale Tabu tana sasana i tana ara logonogoa i sau, me ke molovisugira na vangana sui i laona. ¹⁶Bâ, maia Sesbasar e mai me moloa na papakana; me tuturiga nogo tana tagu ia ma na aqo na logovisuana na Vale Tabu ia e vavano babâ moa tsau mai kalina ia, me tau moa vati sui.’

¹⁷“Mi kalina ia, ti vaga ke dou vanigo igoe Taovia, mo ko mologira ke visana nimu mane mamare kara bâ lavedoua i laona niqira mamare na taovia tsapakae i Babilon, ma kara tsodovulaginia ti e mana se tagara laka a Sirius e moloketsana na logo visutuguana na Vale Tabu i Jerusalem. Mi muri ti igoe ko mamare visumai vanigami, mo ko tsarivulagia na gua nimu papada tana rongona na logovisuana na Vale Tabu se tagara.”

Ara Tsodovulagia Nina Mamare a Sirius

6 Bâ, maia Darius na taovia tsapakae e moloketsana vanigira visana nina mane mamare kara ba lalavedoua i laona niqira mamare na taovia tsapakae igira ara mololakagira i Babilon. ² Migira ara ba tsodovulagia kesa na papi e totu tana verabau ni Ekbatana tana butona momoru ni Media, miani nogo e vaga na omea ara marea tana papi ia: ³“Tana kesianina ngalitupa nina aqo tagao a Sirius na taovia tsapakae, a Sirius e moloketsana laka kara logo visutugua na Vale Tabu i Jerusalem, vaga nogo na nau-na agana na mani savori kodoputsa ma na savori-kodokodo. Ma na Vale Tabu nina aqo ke sangava sangavulu tolu tabailima na datona, me ke sangava sangavulu tolu tabailima na damana. ⁴ Migira na ponopono kara aqosi vaganana iani: ke kesa na tapana gai i kelana pipi tolu na palatete na vatu, me ke baba saviliu poi ke sui. Migira nogo ara aqo tana nina valebisi na taovia tsapakae niqira aqo kara voligira na vangana sui agana na logovisuana na Vale Tabu ia, ma kara voligira goto na maneaqo. ⁵ Migira sui goto na vangana na Vale Tabu ara aqosiginia na qolumila ma na siliva, igira aia a Nebukadnesar e lauligigira tania na Vale Tabu i Jerusalem me adivanogira i Babilon, niqira aqo kara ba molovisugira tana sasaqira manana i laona na Vale Tabu i Jerusalem.”

A Darius e Moloketsana Kara Aqo Babâ

⁶ Mi kalina a Darius e tsokosua na mamare tana papi e marea a Sirius i sau, maia e mamare bâ vanigira tugua me tsaria: “Vanikagamu a Tatenai, na taovia tagao butona momoru tana Kô Euprates Tabana i Tasi, ma Setar Bosenai, migira ka nimui mane sasanga tana Kô Euprates Tabana i Tasi. “Inau au tsarivanigamu kamu totuligi tania na Vale Tabu ia, ⁷ ma kamu laka goto na utusiana na aqona. Kamu molovania na taovia tagao butona momoru ni Juda migira gaqira tinoni lokiloki igira na Tsiu kara logotugua nina Vale Tabu God tana sasana ni sau. ⁸ Mi kalina ia inau au ketsaligamu goto igamu kamu sanga-gira tana logo visutuguana. Ma na matena pipi sui na omea ara gini aqo, ma na vovoliqira goto na maneaqo, kamu adia tana na qolo na takesi aia na taovia tsapakae e adia i koniqira na tinoni ara totu tana Kô Euprates Tabana i Tasi, ma kamu sautsakua vanigira, rongona ke gini tau tubulagi na aqo. ⁹ Me pipi dani ke laka goto tagara, igamu nimui aqo kamu sauvanigira na manetabu i Jerusalem na omea gua moa kara tsarivanigamu laka ara kilia: vaga na buluka mane vaolu, na sipi, ma na dalena sipi gana na savori-kodokodo vania na God ni Baragata, ma na uiti, na solo, na ueni,

ma na oela na olive. ¹⁰ Kamu nauvaganana ia rongona kara gini tangomana na savoriana na kodoputsa vaga e ulagana na God ni Baragata, ma kara nongia niqira God ke tabuau inau migira goto na dalequ. ¹¹ Minau au moloketsana goto laka ti vaga aseï ke tau muria na ketsa iani, kara raqatsunâ kesa na gogo gai tana valena, ma kara katsuvavangâ kesa isuisuna, mi muri ma kara baoginia na konina. Ma na valena kara nauginia na tsupu na kutso. ¹² Ma na God aia e vilinogoa i Jerusalem ke lia na nauna i tana kara samasama vania, ke tsogori pukalia sa taovia tsapakae se sa puku tavosi ti vaga aia ke peâ na ketsa iani, me ke tovoa na toroutsaniana na Vale Tabu e totu i Jerusalem. Inau nogo a Darius au moloa na ketsa iani. Ma nimui aqo manana nomoa igamu kamu muridoua.”

Ara Baloa na Vale Tabu

¹³ Mi kalina kaira a Tatenai na taovia tagao butona na momoru, ma Setar Bosenai, migira goto ka niqira mane sasanga ara tsokoa na leta iani, mara tû mara nautaoni saikesalia na omea vaga nogo na taovia tsapakae e ketsaliginigira. ¹⁴ Migira gaqira ida na Tsiu ara madodo dou tana ka niqira rarai kaira a Hagai ma Sekaria na propete, me gini vano tsaku dou na aqona na logovisuana na Vale Tabu. Migira ara aqo babâ moa poi tsau ara suilavaginia na logovisuana na Vale Tabu vaga e ketsaliginigira nogo na God ni Israel, mi tugira goto a Sirius, ma Darius, ma Artaserkses tugira nogo na taovia tsapakae tana Persia. ¹⁵ Ara suilavaginia na aqona popono na Vale Tabu ia tana tolunina dani tana vula Adar i laona na ononina ngalitupa nina aqotagao a Darius na taovia tsapakae. ¹⁶ Mi tana, migira na toga ni Israel, na manetabu, ma na Levite, migira sui goto ara visumai tania na totu tsinogo, ara gini mage loki na baloana na Vale Tabu. ¹⁷ Mi kalina ara tû na baloana na Vale Tabu mara savorigira e kesa sangatu na buluka mane, me ruka sangatu na sipi, me vati sangatu na dalena sipi vaga na savori-kodoputsa, me sangavulu ruka na naniqoti gana na sausau matena na sasi, kesa vania pipi na puku tana Israel. ¹⁸ Mara vota aqo vanigira na manetabu ma na Levite i laona na Vale Tabu i Jerusalem, taoninogoa na vovorona ara maregira tana nina papi a Moses.

Na Dani Tabu na Paseka

¹⁹ Migira na tinoni ara visutugua tania na totu tsinogo ara lokisia na Dani Tabu na Paseka tana sangavulu vatinina dani i laona na kesianina vula tana ngalitupa i muri. ²⁰ Igira sui na manetabu ma na Levite ara suisui segeniqira mara totumale taonia na vovorona na lotu. Migira na Levite ara matesigira na omea tuavati gana na mani kodoputsa tana Dani na Paseka na tuguqira igira sui na tinoni ara visumai nogo, ma na manetabu,

migira segeniqira goto. ²¹ Mara sanga goto na ganiana na savori igira sui na tinoni ni Israel ara visumai nogo tania na totu tsinogo, migira sui goto ara mololenogoa niqira sasaga ponotoba na tinoni ni veratavosi ara totuvinogoa na kao ia, mara mai na samasama vaniana na Taovia God ni Israel. ²² Mi laona e vitu na dani popono migira ara gini magemage na lokisiana na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti Konina. Ara gini mage loki sosongo rongona na Taovia e naua ma na taovia tsapakae ni Asiria e tobadou vanigira, me sangagira tana niqira aqo na logo visutuguana nina Vale Tabu aia na God ni Israel.

A Esra e Ba Laba i Jerusalem

7 Me putsi nogo danga na ngalitupa i muri, tana tagu kalina aia Artaserkses e taovia tsapakae i Persia, e totu goto kesa na mane a Esra na soana. Maia e tsokovisugira na mumuana me ba tsau i konina a Aaron na Mane Tabu Loki. Me vaga iani:

A Esra na dalena a Seraia,
 ma Seraia na dalena a Asaria,
 ma Asaria na dalena a Hilkia,
² ma Hilkia na dalena a Salum,
 ma Salum na dalena a Sadok,
 ma Sadok na dalena a Ahitub,
³ ma Ahitub na dalena a Amaria,
 ma Amaria na dalena a Asaria,
 ma Asaria na dalena a Meraiot,
⁴ ma Meraiot na dalena a Seraia,
 ma Seraia na dalena a Usi,
 ma Usi na dalena a Buki,
⁵ ma Buki na dalena a Abisua,
 ma Abisua na dalena Pinehas,
 ma Pinehas na dalena a Eleasar,
 ma Eleasar na dalena a Aaron.

⁶⁷ Aia Esra e kesa na mane e sasani loki me sasaga sosongo tana rongona na Ketsa aia na Taovia na God ni Israel e saunogoa vania a Moses. Maia na taovia tsapakae e sauvania a Esra pipi na omea sui aia e nongia i konina, rongona na Taovia nina God e totu i konina. Mi tana vitunina ngalitupa nina aqotagao a Artaserkses, ma Esra e mololea i Babilonia me vano i Jerusalem, kolua kesa na alaala popono na Israel, kolugira goto na manetabu, ma na Levite, ma na mane ara taia na itai tatangi i laona na Vale Tabu, ma na mane matali valetabu ma na maneaqo. ⁸⁹ Igira ara mololea i Babilonia tana kesanina dani i laona na kesanina vula. Ma God e sangagira mara ba tsau i Jerusalem tana kesanina dani i laona na tsegenina vula. ¹⁰ Maia Esra e saua na maurina popono gana ke gini sasanidoua nina Ketsa na Taovia me ke mauri muria, me ke sasaniginigira na tinoni tana Israel na muriana pipi sui nina ketsa ma nina vali na Taovia.

A Artaserkses e Mamare Vania a Esra

¹¹ Ma Artaserkses e marea na leta iani vania a Esra, aia na manetabu ma na mane sasani loki, me dona dou sosongo tana rongona na vali ma na ketsa aia na Taovia e saunogoa vanigira na Israel:

¹² "Inau a Artaserkses na taovia tsapakae, au mare bâ vanigo a Esra na manetabu, ma na mane sasani loki tana rongona nina Ketsa na God ni Baragata.

¹³ "Kalina ia inau au moloketsana laka igira sui na tinoni ni Israel, migira goto na manetabu ma na Levite, igira ara totu i laoqira na vera sui inau au tamanina, ti vaga kara ngaoa na visutugua i Jerusalem, me dou kara tamivanigira kara dulikolugo igoe. ¹⁴ Inau, kolutugira vitu niqo mane sasanga, au molovanogo igoe ko ba mo ko lavedoua i laoqira na tinoni sui ara totu i Jerusalem mi tana Juda popono, ti vaga igira ara muridoua nina Ketsa nimu God, vaga ara marea tana papi e totu i konimu igoe. ¹⁵ Migoe sauba ko adigotoa na sausau na qolumila ma na siliva inau migira niqo mane sasanga ami kilia kami sauvania na God ni Israel, aia nina Vale Tabu e totu i Jerusalem. ¹⁶ Mo ko adigira gotoa pipi sui na sausau na siliva ma na qolumila igoe o adia i koniqira na tinoni i laona na butona momoru popono ni Babilon, migira goto na sausau igira na tinoni ni Israel ma niqira manetabu ara saugira gana nina Vale Tabu niqira God i Jerusalem.

¹⁷ "Migoe nimu aqo ko gini aqo sasaga na qolo girani mo ko voligira na buluka mane, ma na sipi mane, ma na dalena sipi, ma na uiti, ma na uaeni, mo ko savorigira tana belatabu tana Vale Tabu i Jerusalem. ¹⁸ Me ti vaga ke kauvisu na turina na siliva ma na qolumila, me dou moa ti igoe migira gamu verakolu kamu voliginia na omea gua moa amu padâ, taonia nina kili nimui God. ¹⁹ Ma nimu aqo ko sauvania God i Jerusalem igira sui na vangana na Vale Tabu ara saunogoa vanigo gana na gini aqo tana Vale Tabu. ²⁰ Ma na omea sui gua moa goto o kilia gana na Vale Tabu, tangomana moa ko ba adia tana nina valebisi na taovia tsapakae.

²¹ "Mi kalina ia inau au moloketsana vanigira sui na mane ara aqo tana valebisi tana butona momoru tana Kô Euprates Tabana i Tasi: Nimui aqo kamu sautsakua vania a Esra, aia na manetabu ma na tinoni sasani loki tana rongona nina Ketsa na God ni Baragata, pipi sui na omea aia ke nongia i konimui, ²² tsau bâ tana 3,400 kilo na siliva, me 10,000 kilo na uiti, me 2,000 lita na uaeni, me 2,000 lita na oela na olive, ma na dangana na solo vaga e tugua. ²³ Ma nimui aqo kamu parovata dou manana ma kamu sauvania a Esra pipi sui na omea aia na God ni Baragata e nongia gana nina Vale Tabu. E tau dou kamu gini matapuku tana omea girani, ma God ke gini kore vaniau inau me vanigira go-

to na dalequ kara tagao i muriqu. ²⁴ Igamu, inau au tongo kakai vanigamu kamu nongia sa qolona na takesi i koniqira na manetabu, migira na Levite, migira ara taia na itai tatangi, migira na mane matali, ma na maneaqo, masei moa goto ke aqo i laona na Vale Tabu iani.

²⁵ “Migoe a Esra, ko gini aqo na sasaga loki aia nimu God e saunogoa vanigo, mo ko viligira ke visana na tinoni tataovia ma na manepede kara tagaovigira na tinoni sui ara totu tana Kô Euprates Tabana i Tasi, igira ara mauri muria nina ketsa nimu God. Ma nimu aqo ko sasaniginigira igira ara tau vati donaginia na Ketsa iani. ²⁶ Masei moa ti ke peâ nina ketsa nimu God, se na vali inau a Artaserkses na taovia tsapakae au mologira, na tinoni vaga ia, nimu aqo nogo ko kedetsakua: ko matesia, se ko tsonitsekâ, se ko adiligiania pipi sui nina omea tatamani sui, se ko tsoni bâ tana vale sosori.”

A Esra e Tsonikaea God

²⁷ Ma Esra e tsaria, “!Tsonikaea na Taovia niqira God na mumuada! Aia nogo e naua ma na taovia tsapakae e gini tamidou na padalokisiana vaga ia nina Vale Tabu na Taovia i Jerusalem. ²⁸ Ma God e sanga sosongoliau, me naua, me gini tobadou vaniau aia na taovia tsapakae, migira nina mane sasanga, migira sui goto nina tinoni lokiloki susuliga; maia na Taovia niq God e susuligiasiau, mau gini tangomana na soasaiaqira na ida tana duli tana Israel, ma na dangana vidaqira ara tami kara dulikoluau na visutugua i Jerusalem.”

Igira Ara Visumai Tania na Totu Tsinogo

8 Iani nogo na soaqira na ida tana duli i koniqira igira ara totu tsinogo i Babilonia, mara visutugua i Jerusalem kolua a Esra, kalina a Artaserkses e taovia tsapakae:

²⁻¹⁴ A Gersom tana duli konina a Pinehas
 ma Daniel tana duli konina a Itamar
 ma Hatus na dalena a Sekania, tana duli konina a David
 ma Sekaria tana duli konina a Paros, kolugira ara 150 mane tana nina duli igira e totu na mamarena na mu-muaqira
 ma Eliehoenai na dalena a Serahia, tana duli konina a Pahat Moab kolugira ara 200 mane
 ma Sekania na dalena a Jahasiel, tana duli konina a Satu, kolugira ara 300 mane
 ma Ebed na dalena a Jonatan, tana duli konina a Adin, kolugira ara 50 mane
 ma Jesaia na dalena a Atalia, tana duli konina a Elam, kolugira ara 70 mane
 ma Sebadia na dalena a Mikael, tana duli konina a Sepatia, kolugira ara 80 mane

ma Obadia na dalena a Jehiel, tana duli konina a Joab, kolugira ara 218 mane
 ma Selomit na dalena a Josipia, tana duli konina a Bani, kolugira ara 160 mane
 ma Sekaria na dalena a Bebai, tana duli konina a Bebai, kolugira ara 28 mane
 ma Johanan na dalena a Hakatan, tana duli konina a Asgad, kolugira ara 110 mane
 mi tugira a Elipelet, ma Jeuel ma Semaia, tana duli konina a Adonikam, kolugira ara 60 mane. migira ara visumai kesa tana tagu i muri bâ
 mi kaira a Utaï ma Sakur, tana duli konina a Bigvai, kolugira ara 70 mane.

A Esra e Lavegira na Levite Gana na Aqo tana Vale Tabu

¹⁵ Minau au soasaigira na alaala popono ligisana na kô e liu bâ tana vera ni Ahava, mi tana ami ba tototu i laona e tolu na dani. Mi tana mau reivulagia laka ara totu rago visana na manetabu i laona na alaala, me tagara sa Levite. ¹⁶ Mau tû mau mologoko bâ vanigira siu na ida kara maitsau i koniqu: igira nogo a Elieser, ma Ariel, ma Semaia, ma Elnatan, ma Jarib, me kesa goto na Elnatan, ma Natan, ma Sekaria, ma Mesulam, mara ka ruka na tarai, kaira a Joiarib me kesa segeni goto na Elnatan. ¹⁷ Minau au molovanogira i konina a Ido, aia e ida tana saikolu i Kasipia, gana kara ba nongia aia ma gana sasanga igira na maneaqo tana Vale Tabu, kara molomai vanigami visana na mane kara aqo vania God i laona na Vale Tabu. ¹⁸ Ma God e sanga sosongoliau inau, me naua migira ara molomaia vanigami kesa na Levite tana duli konina a Mali, a Serebia na asana, aia e kesa na mane e sasaga sosongo tana aqo, kolugira ara sangavulu alu na dalena mane ma na kulana. ¹⁹ Mara molomai kaira goto a Hasabia ma Jesaia tana duli konina a Merari, kolugira ara rukapatu ka kamaqira. ²⁰ Mara molomaigira goto ara 220 na maneaqo tana Vale Tabu, igira na mu-muaqira aia David na taovia tsapakae kolugira nina mane sasanga ara viligira nogo i sau kara sangagira na Levite tana niqira aqo. Mara maretsunâ na soaqira sui.

A Esra Migira na Tinoni Ara Tsonivitaogira Segeni Mara Nonginongi

²¹ Mi tana, i liligina na Kô Ahava, inau au goko vanigira na tinoni mau tsaria, “E dou ti igita ka tsonivitoada segeni, ma ka molotsunali segenida i matana God, ma ka nongia ke idagana sautu vanigita, me ke vangataogita kolugira goto na daleda migira sui nida omea tatamani.” ²² Au gini tsarivaganana ia rongona au vangamâ na nongiana na taovia tsapakae ke moloa kesa na alaala na mane vaumate sage tana ose kara

dulikolugami, ma kara vangataogami tanigira na gala tana tagu kalina kami vano i sautu, rongona inau au tsarinogoa vania na taovia tsapakae laka nimami God igami e galuvegira igira ara norua, me reisavia me kedea ase i moa ke piloligi tania aia. ²³ Bâ, mami tû, mami tsonivitoamami segeni, mami nongia God ke vangataogami, maia e rongomia nimami nonginongi.

Na Vangalaka Ara Sauvania na Vale Tabu

²⁴ Mi laoqira gaqira ida na manetabu inau au vilikaira a Serebia ma Hasabia, kolutugira ara tu sangavulu goto na vidaqira. ²⁵ Mi muri, mau tovogira na siliva ma na qolumila tana omea na tovo mamava, kolugira goto na vangana na Vale Tabu igira aia na taovia tsapakae, migira nina mane na sauparovata, ma nina mane lokiloki, migira goto na tinoni ni Israel ara saunogoa gana na gini aqo tana Vale Tabu, mau mologira sui i limaqira na manetabu tugirani. ²⁶⁻²⁷ Migirani nogo na omea inau au sauvanitugira:

ara 25 na tani na siliva
me 100 na bilo ma na popo siliva, me 70 kilo na mamavaqira
me 3,400 kilo na qolumila
me 20 na popo qolumila, me 8.4 kilo na mamavaqira
me ruka na popo tapalamila laka, ma ka mateqira kaira e atsa kolua na mateqira na popo qolumila.

²⁸ Minau au tsarivanigira, "Igamu, inau au balogamu nogo vania na Taovia aia niqira God na mumuamui, mau balovanigotoa na omea sui girani ara aqosiginia na siliva ma na qolumila igira na tinoni ara sauvania muria niqira pandangao segeni. ²⁹ Kamu reitutugudougira na omea girani poi kamu ba tsau tana Vale Tabu. Mi tana, i laona na voki qira nogo na manetabu, kamu ba tovogotoa na mamavaqira, ma kamu mologira tana lima qira igira gaqira ida na manetabu ma na Levite, migira goto gaqira ida na toga ni Israel ara totu i Jerusalem." ³⁰ Bâ, migira na manetabu ma na Levite ara adidougira na siliva ma na qolumila, ma na vangana na Vale Tabu, gana kara adivanogira tana Vale Tabu i Jerusalem.

Ara Visutugua i Jerusalem

³¹ Mi tana sangavulu rukanina dani i laona na kesani na vula ami tû mami mololea na Kô Ahava na vano i Jerusalem. Maia nimami God e dulikolugami, me isutugumami tanigira gamami gala migira sui goto ara dona na labanovoti tinoni i sautu. ³² Mi kalina ami ba tsau nogo i Jerusalem, mami mango talu i laona e tolu na dani. ³³ Mi tana vatinina dani, migami ami ba sage tana Vale Tabu, mami tovogira tugua tana omea na tovo mamava na siliva ma na qolumila, ma na vangana na Vale Tabu, mi muri mami mologira i limana a Mere-mot na manetabu aia na dalena a Uria. Mi tugira a

Eleasar na dalena a Pinehas, me ruka na Levite, kaira a Josabad na dalena a Jesua, ma Noadia na dalena a Binui ara tu totu kolugotoa i tana. ³⁴ Mara tsokogira pipi sui lakalaka na omea gira, mara tovogotoa na mamavaqira tana omea na tovo mamava, mara maret-sunagira sui popono tana tagu nogo ia.

³⁵ Migira sui lakalaka na tinoni ara visumai tania na totu tsinogo tana Babilonia ara adimaigira niqira omea tuavati gana kara gini kodoputsa vania na God ni Israel. Migira ara savoria ara 12 na buluka mane, papadana ara 12 na puku tana Israel, me 96 na sipi mane, me 77 na dalena sipi; mara savorigotoa ara 12 na naniqoti gana na suisui matena niqira sasi. Migira na omea tuavati sui girani ara gini kodoputsa vania na Taovia. ³⁶ Mara adigotoa nina leta na taovia tsapakae e sua vanigira, mara ba sua vania na taovia tagao butona momoru tana Kô Euprates Tabana i Tasi migira nina mane sasanga. Migira ara tsokoa na leta ia, mara sangadougira na tinoni na aragovisuana na Vale Tabu.

A Esra e Rongomia Laka Ara Visana Ara Taugagira na Daki Tau na Tsiu

9 Mi murina kalina ara nausuinogoa na omea girani, mara visana gaqira ida na tinoni ni Israel ara mai i koniqu inau, mara tatamanga vaniau laka igira na tinoni, ma na manetabu, ma na Levite, ara tau totu tabaligi tanigira na tinoni tavosi ara totu varangisigira, mara muria moa niqira lavu seko igira na tinoni ponotoba tana Amon, ma na Moab, ma na Ejipt, ma na Kanaan, ma na Het, ma na Peres, ma na Jebus, ma na Amor. Mara naua kesa moa atsa na omea marasibiga vaga ara naua igira na tinoni girani. ² Igira na mane na Tsiu ara taugagira na daki ponotoba, mi tana nauvaganana ia mara naqugasiginia na saikolu popono nina tinoni tabu God. Migira nogoria na ida ma na tinoni lokiloki ara idagana vanigira nogo na tinoni tana nauvaganana ia. ³ Mi kalina inau au rongomia na omea vaga iani, mau gini beke, mau padasavi loki sosongo, mau tû mau ratsia na poloqu, mau vutia na ivuqu ma na ngolaqu, mau totu puka i lao tana melu. ⁴ Mau totu moa tana, mau tangitangi poi e tsau na tagu na savori-kodoputsa tana ngulavi. Migira na tinoni ara dona sui nogo laka na Taovia e dona ke kore vanigira igira ara sasi, ti ara matagu loki mara saimai i tana au tototu inau.

⁵ Mi kalina e tsau nogo na taguna na savori-kodoputsa tana ngulavi, minau au tû tania na nauna i tana au totu mau tangitangi, ma na poloqu tataratsi ia e totu moa i koniqu. Mau tsunaturu tana nonginongi, mau saukaea na limaqu vania na Taovia niq God. ⁶ Mau tsaria, "Kiki niq God, inau au vangama loki sosongo na morodato bâ i matamu. Nimami sasi ara tsupudato mara liusia na lovamami, mara dato suâ na baragata.

⁷ Me tuturiga tana taguqira na mumuamami i sau me tsau mai nogo i dani eni, igami nimu tinoni ami sasi loki sosongo i matamu. Mi tana rongona nogo nimami sasi, ti igami, kolugira nimami taovia tsapakae, migira nimami manetabu, ami puka nogo tana lima qira na taovia tsapakae ponotoba, mara labumatesigami, mara laugira nimami omea, mara aditsekagami. Ara paluvangamamami sosongo, me babâ vaga ia tsau mai nogo i dani eni. ⁸ Mi kalina ia, kesa tana tagu tete-lo moa, migoe Taovia nimami God, o tobalaka sosongo vanigami, mo tamivanigira visana vidamami kami put-si tania na totu tseka, mami mai totu raviravi dou i Jerusalem nimu vera tabu. Eo, igoe o nusiligigami tania na totu tseka, mo vaolusia na maurimami. ⁹ Igami ami totu tseka rago, migoe o tau moa mologami kami totu tseka kalavata. Igoe nogo o naua, te igira na taovia tsapakae ni Persia ara tobadou vanigami, mara tamivanigami na visumai ma na logo visutuguana nimu Vale Tabu aia e toroutsa saikesa nogo, ma kami totu raviravi dou ieni tana Juda mi Jerusalem.

¹⁰ “?Kiki niqû God, ma nagua sagata nomoa tango-mana kami tsarivanigo kalina ia? Igami ami peagira tugua na ketsa ¹¹ igoe o sauvanigami nogo tana mangaqira igira na propete nimu maneaqo. Migira ara parovatavigami idanogoa laka na kao i tana sauba kami totuvia e tau saikesa na kao male i matamu igoe, rongona igira na tinoni ara totu i laona ara dangaliginia moa na sasaga marasibiga tû kesa tabana me tsau bâ kesa tabana. ¹² Migira ara tongo vanigami saikesa na tauga lalo koluaqira na tinoni girani, se na sangaaqira ke gini dou na mauriqira, ti vaga kami ngaoa na gini mage na totuviana na kao ia, ma kami tangolidatoa sailagi vanigira na kukuamami. ¹³ Me atsa moa ti igoe o kedegami tana rongona nimami sasi ma na omea ami nausekolia, migami ami donagininogoa laka igoe nimami God o tau kedegami atsalina na loki na nimami sasi, mo tamivanigami moa na mauri tani-ana na totu tseka. ¹⁴ ?Me ti ke vaga ia, me ke koegua ti igami kami peagira tugua nimu vali ma kami ba tauga lalo kolugira na tinoni vanga tsutsukibo girani? Me ti vaga kami nauvaganana ia, me sauba ko kore loki sosongo vanigami, mo ko matesiligigami saikesa, me ke tau goto totuvisu ke kesa. ¹⁵ Taovia God ni Israel, igoe o goto laka, mo tami nomoa kami mauri. Igami ami katevulagi vanigo laka ami sasi manana; me tau saikesa ulagamami na mai totu i matamu.”

Na Vorogoko Gana na Suilavaginiana na Tauga Lalo

10 Mi kalina a Esra e tsuporu tsuna vaga ia tana nonginongi i matana na Vale Tabu, me ngangai loki me koevulagigira na sasi girani, me kesa na alaala loki na Israel, na mane, ma na daki, ma na baka, ara mai tu polipolia mara ngangai loki sosongo. ² Mi tana

ma Sekania na dalena a Jehiel, tana duli konina a Elam e tû, me tsarivania a Esra, “Eo, e mana saikesa laka igami ami pea mangana God kalina ami tauga lalo kolugira na daki ponotoba, me atsa moa e vaga ia, me tau utu ke douvisutugua na Israel. ³ Mi kalina ia, ma nimami aqo kami naua kesa na veke tabu ma kami vatsa vania God laka sauba kami railigigira na daki ponotoba gira kolugira na daleqira. Me sauba nomoa kami naua na omea igoe migira sui ara padalokisia nina ketsa God ara tsarivanigami kami naua. Igami sauba kami naumananâ na omea sui e ketsaliginigami nina Ketsa God. ⁴ Ma nimu aqo nogo igoe a Esra na gotosiana na omea iani. Migami sauba kami tobasai kologo. Bâ, mo ko tu tsaku moa mo ko manalia.”

⁵ Maia Esra e tû me raigira na ida i laoqira na manetabu ma na Levite, migira sui na Israel, kara vatsa vania God na nauana na omea vaga e pedenogoa a Sekania. ⁶ Mi muri, maia Esra e tû tania i matana na Vale Tabu, me ba sage i laona nina voki a Jekohanana na dalena a Eliasib, mi tana e totu me tangitangi tana bongi popono matena niqira sasi igira ara visu tania na totu tsinogo. Maia e tau goto gania se ke inuvia sa omea.

⁷ Maia e mologoko bâ tana Jerusalem, mi tana Juda popono me tsaria laka igira sui na tinoni ara visumai nogo tania na totu tsinogo, niqira aqo kara saimai sui i Jerusalem, ⁸ tana niqira ketsa nogo igira gaqira ida na toga. Me ti vaga ke kesa ke tau laba i laona e tolu na dani, me sauba kara adiligi tania pipi sui nina omea tatamani, ma kara tsialigia tania niqira saikolu nina tinoni God. ⁹ Mi tana tolunina dani aia na rukapatunina dani i laona na siunina vula, igira sui na mane ara totu tana butona kao ni Juda mi Benjamin ara saimai tana pakokana na Vale Tabu. Mara gariri sui tana matagu na rongomiana nina goko a Esra, ma na rongona goto e tumu loki sosongo na usa tana dani ia.

¹⁰ Ma Esra na manetabu e tû i mataqira me tsarivanigira. “Eo, igamu amu tau nogo muria nina vali God mamu tauga lalo kolugira na daki ni veratavosi, mamu pabo babâ na sasi i laona na Israel. ¹¹ Bâ, mi kalina ia, kamu koevulagigira nimui sasi vania na Taovia aia niqira God na mumuamui, ma kamu naua moa na omea ke dou i matana aia. Kamu totu tabaligi saikesa tanigira na tinoni ni veratavosi ara mauri i laona nida kao, ma kamu tsonilegira na taumui na daki ni veratavosi.”

¹² Migira na tinoni ara gugû mara tsaria, “Igami sauba nomoa kami naua na omea gua moa igoe o tsaria. ¹³ Me utu moa kami tangomana na suilavaginiana na omea iani i laona ke kesa se ke ruka na dani rongona igami ami danga sosongo ami sangasage i laona na sasi ia. Me tumu loki sosongo vaga ia na usa me utu vanigami kami tutû moa i tano. ¹⁴ Ko tamivanigira moa nimami tinoni lokiloki kara totuvisu i Jerusalem na tugumami igami, ma kara pede gokona na omea iani.

Migira sui ara tauga lalo kolugira na daki ni veratavosi kara mai tana tagu kara titia kolugira na ida ma na manepede ni veraqira, gana kara gotolia na sasi ia. Me ti kami nauvaganana ia, me sauba ke puka na korena God tana rongona nimami sasaga tabaru vaga ia.”

¹⁵ Migira sui lakalaka ara tabea na papada iani, mi kaira moa a Jonatan na dalena a Asahel ma Jaseia na dalena a Tikvah ara ka tau tabea, mi kaira a Sabetai na Levite, ma Mesulam ara ka tobasai kolukaira.

¹⁶ Mi kalina igira na tinoni ara visutaninogoa na totu tsinogo ara tabea na papada iani, bâ, me tû a Esra na manetabu me viligira visana mane i laoqira na ida pipi tana duli, me maretsunâ na soaqira. Mi tana kesanina dani i laona na sangavulunina vula ara tuturiga na lalaveaqira na mane ara tauga lalo kolugira na daki ni veratavosi. ¹⁷ Ara aqo i laona e tolu na vula ti ara suilavaginia na aqo ia.

Na Soaqira na Mane Ara Tauga Lalo Kolugira na Daki ni Veratavosi

¹⁸ Igirani nogo na soaqira igira na mane ara tauga lalo kolugira na daki ni vera tavosi:

Igira na Manetabu, ara maretsunagira muri duli:

Tana duli konina a Jesua migira na kulana, igira na dalena a Jehosadak: tugira nogo a Maaseia, ma Elieser, ma Jarib, ma Gedalia. ¹⁹ Ara tu vekea laka kara tsonit-sunâ tu tauqira, mara tu savoria kesa na sipi mane ngiti kodoputsa matena niqira sasi.

²⁰ Tana duli konina a Imer: kaira a Hanani ma Sebadia.

²¹ Tana duli konina a Harim: tugira a Maaseia, ma Elia, ma Semaia, ma Jehiel, ma Usia.

²² Tana duli konina a Pasur: tugira nogo a Elioenai, ma Maaseia, ma Ismael, ma Netanel, ma Josabad, ma Elasa.

²³ ***Igira na Levite:***

Tugira a Josabad, ma Simei, ma Kelaia aia ara soaginigotoa a Kelita, ma Petahia, ma Juda, ma Elieser.

²⁴ ***Igira ara taia na itai tatangi mara linge:***

Aia moa a Eliasib.

Na Mane Matali Vale Tabu:

Tugira a Salum, ma Telem, ma Uri

²⁵ ***Migira na mane tavosi tana Israel ara tauga lalo kolugira na daki ni veratavosi:***

Tana duli konina a Paros: tugira a Ramia, ma Isia, ma Malkia, ma Mijamin, ma Eleasar, me kesa segeni na Malkia, ma Benaia.

²⁶ Tana duli konina a Elam: tugira a Matania, ma Sekaria, ma Jehiel, ma Abdi, ma Jeremot, ma Elia.

²⁷ Tana duli konina a Satu: tugira a Elioenai, ma Eliasib, ma Matania, ma Jeremot, ma Sabad, ma Asisa.

²⁸ Tana duli konina a Bebai: tugira a Jehohanan, ma Hanania, ma Sabai, ma Atlai.

²⁹ Tana duli konina a Bani: tugira a Mesulam, ma Maluk, ma Adaia, ma Jasub, ma Seal, ma Jeremot.

³⁰ Tana duli konina a Pahat Moab: tugira a Adna, ma Kelal, ma Benaia, ma Maaseia, ma Matania, ma Beselel, ma Binui, ma Manase.

³¹⁻³² Tana duli konina a Harim: tugira a Elieser, ma Isia, ma Malkia, ma Semaia, ma Simeon, ma Benjamin, ma Maluk, ma Semaria.

³³ Tana duli konina a Hasum: tugira a Matenai, ma Matata, ma Sabad, ma Elipelet, ma Jeremai, ma Manase, ma Simei.

³⁴⁻³⁷ Tana duli konina a Bani: tugira a Maadai, ma Amram, ma Uel, ma Benaia, ma Bedeia, ma Keluhi, ma Vania, ma Meremot, ma Eliasib, ma Matania, ma Matenai, ma Jaasu.

³⁸⁻⁴² Tana na duli konina a Binui: tugira a Simeia, ma Selemia, ma Natan, ma Adaia, ma Maknadebai, ma Saisai, ma Sarai, ma Asarel, ma Selemia, ma Semaria, ma Salum, ma Amaria, ma Josep.

⁴³ Mi tana duli konina a Nebo: tugira a Jeiel, ma Matitia, ma Sabad, ma Sebina, ma Jadaï, ma Joel, ma Benaia.

⁴⁴ Ma na mane sui girani ara tauga lalo kolugira na daki ni veratavosi. Mara tsonitsunagira, mara mololigigira kolu daleqira.

NEHEMIA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Tana idana nina papi e totusai kolua nina papi i laona kesa moa na papi. Ma na turupatu i laona nina papi na papabona goto na omea ara marea tana papi . Ma na papi iani e tavota tolu tana butona babâ:

- 1) Na taovia tsapakae ni Persia e moloa a Nehemia ke taovia butona momoru tana Juda, ma Nehemia e visu-tugua i Jerusalem, me soasaigira na Juda kara sanga na vaolusia na baravatuna na vera ni Jerusalem.
- 2) A Esra e tsokovulagia nina Ketsa God i mataqira na toga, migira ara padasavi matena niqira sasi.
- 3) Na turupatuna nina aqo tagao a Nehemia kalina aia e taovia butona momoru tana Juda. Na turina loki tana papi iani e kalea nina vataragi kakai a Nehemia konina God ma nina nonginongi.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

A Nehemia e visutugua i Jerusalem

Ara logotugua na baravatuna na verabau ni Jerusalem

A Esra e tsokoa na Ketsa i mataqira na toga, migira ara vaolusia niqira vaitasogi kolua God

Na turupatuna nina aqo a Nehemia

- 1 Iani e vaga na turupatuna na omea sui e naua a Nehemia na dalena a Hakalia.

A Nehemia E Gini Boe Sosongo na Jerusalem

Tana vula na Kislev † i laona na rukapatunina ngalitu-pa e taovia tsapakae a Artaserkses i Persia, minau a Nehemia au totu moa i Susa, aia na verabau pukuga. ² Mi tana tagu moa ia, ma Hanani aia kesa na kulaqu segeni nogo inau, e talumai tana Juda kolua kesa na alaala na mane, minau au veisuagira tana rongona na verabau ni Jerusalem, mi tana rongoqira goto gamami verakolu na Tsiu igira ara visu tania na totu tsinogo i Babilonia. ³ Migira ara tsarivaniau, "Igira ara visu i veraqira tania na totu tsinogo i Babilonia ara toturota sosongo, migira na tinoni tavosi ara totu tana vera polipoligira ara reipeagira sosongo. Ma na baravatuna na vera ni Jerusalem ara viri totu toroutsu tsuna moa i lao, mara tau goto vati aqosi vaolugira na matsapakapuna tu kalina ara tungigira."

⁴ Mi kalina inau au rongomi vaganana ia, mau gini melu sosongo mau totupuka i lao mau ngangai. Mi laona visana na dani e ngoli sosongoliau na melu mau tau goto gania sa omea. Mau nonginongi vania God mau tsaria, ⁵ "I Taovia God ni Baragata! Igoe o loki tsapakae, migami sui ami kukuni loki tanigo. Migoe o

† "na vula na Kislev" Aia na siunina vula tana niqira tsoko vula igira na Tsiu, me vaga moa tana November se na December tana nida tsoko vula igita.

dona na manaliana sailagi nimu tabana na vaitasogi o naua kolugira igira ara galuvego mara naua na omea o ketsaliginigira. ⁶ Taovia, ko morosiau mo ko rongomia niqu nonginongi au nauvanigo na dani ma na bongi, tana rongoqira na tinoni ni Israel igira nimu tinoni aqo. Inau au koevulagia laka igami na tinoni ni Israel ami sasi manana i matamu. Eo, igami sui na mu-muaqu minau, ami sasi sui nogo. ⁷ Igami ami naugira moa na omea ara seko sosongo i matamu igoe, mami tau naugira na omea igoe o ketsaliginigami na nauana. Mami tau goto murigira na ketsa ma na vali o sauvanigami nogo tana mangana a Moses nimu maneaqo. ⁸ Mi kalina ia, ko padatugua na omea o tsarivanja a Moses kalina igoe o tsaria, 'Ti vaga igamu na tinoni ni Israel kamu piloligi taniau, minau sauba kau sarangasigamu bamai i laoqira na puku tavosi. ⁹ Me ti vaga kamu pilo visumaitugua i koniqu inau ma kamu naugira na omea inau au ketsaliginigamu nogo, minau sauba kau adivisugamu tugua i tana inau au vilinogoa ke lia na nauna na mani samasama vaniaqu, atsa moa ti amu totu saranga bamai tsau bâ tana vovosana na barangengo.'

¹⁰ "Taovia, igami nimu maneaqo igoe, ma nimu tinoni segeni. Igoe nogo o laumaurisigami tana susuligamu loki. ¹¹ Mi kalina ia, ko rongomia niqu nonginongi inau, ma niqira nonginongi igira sui goto nimu maneaqo tavosi igira ara ngaoa kara tsonikaego. Mi dani eni ko

sauvaniau na tangomana kalina kau vano i matana na taovia tsapakae, mo ko naua me ke galuveau.”

Mi tana tagu ia, inau nina mane adi uaeni na taovia tsapakae.

A Nehemia e Vano i Jerusalem

2 Murina vati na vula, me kesa dani kalina a Ar-taserkses na taovia tsapakae e mutsagana, inau au adibavania gana uaeni. Maia e tau vati reiau moa sa dani kau melu vaga ia, ² te aia e veisuaau, “?Egua igoe ti o moro melumeluga vaga sagata ia? Igoe o tau goto lobogu, me tau utu ngatsu ko gini boe sosongo sa omea.”

Minau au gini novo loki sosongo ³ mau tsarivania, “!Ko mauri oka igoe na Taovia Tsapakae! ?Egua ti kau tau gini melu kalina au rongomia laka na verabau i tana ara qilugira na mumuaqu e totu toroutsu popono ma na lake e gani sekoligira na matsapakapuna?”

⁴ Ma na taovia tsapakae e veisuaau, “?Ma nagua o ngaoga kau nauvanigo?”

Minau au nonginongi tsaku vania na God ni Baragata, ⁵ mi muri mau tsarivania na taovia tsapakae, “Ti vaga igoe Taovia o galuveau manana mo ko tabea niqunono, mo ko tamivaniau kau vano tana Juda, tana verabau i tana ara qilugira na mumuaqu, rongona kau logovisutugua na verabau ia.”

⁶ Ma na taovia tsapakae, aia e totu kolu na tauna tana bela na mutsa, e tabea niqunono. Me tsarivaniau, “E dou moa. ?Me ke oka koegua ko ba totu tana Juda? ?Me ke ngisa o padâ ko visumai?” Minau au tsarivania ke oka koegua kau ba totu, mi tana tagu gua au padâ kau visumai.

⁷ Mi tana au nongia ke maregira ke visana na leta kau sauvanigira na taovia tagao butona momoru tana Kô Euprates Tabana i Tasi, [†] me ke tsarivanigira kara tamivaniau kau liu bâ tana Juda. ⁸ Mau nongigotoa ke marea kesa na leta vania a Asap, aia e reitutugugira na goana na taovia tsapakae, me ke tsarivania ke sauvaniau na tiba gana igira na matsapakapuna na valeqira na mane matali valetabu, ma gana goto na baravatu na verabau, ma na vale i tana inau kau ba totu i laona. Ma na taovia tsapakae e sauvaniau na omea sui vaga au nongia i konina, rongona God nogo e totu koluau.

⁹ Ma na taovia tsapakae e mologira visana gaqira tagao na mane vaumate kolu kesa na alaala popono na mane sage tana ose kara dulikoluau, minau au tû mau vano tana Kô Euprates Tabana i Tasi. Mi tana au ba sauva nina leta na taovia tsapakae vanigira na taovia tagao butona momoru. ¹⁰ Mi kaira a Sanbalat ni Bet

[†] “na butona momoru tana Kô Euprates Tabana i Tasi” Kalina na taovia tsapakae ni Persia e tagaovia na Juda, ma na Juda aia e kesa na turina moa na butona momoru loki tabana i tasi na Kô Euprates ara tamanina igira na Persia.

Horon, ma Tobia kesa na tinoni lokiloki tana butona momoru ni Amon, ara ka rongomia laka e mai nogo kesa rongona ke sangagira na tinoni ni Israel, mi kaira ara ka tau saikesa rongomingaoa.

¹¹ Minau au ba tsau i Jerusalem, mi laona e tolu na dani popono ¹² au tau goto tsarivania ke kesa na omea God e molonogoa i laona tobaqu kau nauvania na Jerusalem. Mi muri, me kesa tana levugata au tû mau soagira visana gaqu aqokolu kara dulikoluau mami vano. Me ngiti omea tuavati ami adia aia moa na asi inau au sagekae i kelana. ¹³ Me bongibongi moa kalina inau au mololea na verabau mau liu tsapatugu bâ tana Matsapakapu Na Poiatsa tabana i tasi, mau tada bâ mau saviliusia na Vuravura Na Vualoki mau ba tsau tana Matsapakapu Na Tsoni Kutso. Mi kalina au liu bâ, mau matania tana nauna ara viri tapa na baravatuna na verabau migira na matsapakapu e gani sekoligira na lake. ¹⁴ Mi muri mi tabana i longa na verabau, au tave bâ tana Matsapakapu Na Vuravura ma nina Mao-mao Na Taovia Tsapakae. Ma na asi au sagekae i kelana e tau tsodoa sa mangamanga i laogira na tapana na baravatu tangomana ke liu bâ, ¹⁵ me vaga ia mau tsuna bâ tana poiatsa ni Kidron mau vileke babâ na baravatu. Mi muri mau liuvitugua tana nauna i tana au liumai nogo, mau sagetugua i laona na verabau tana Matsapakapu Na Poiatsa.

¹⁶ Me tagara goto sa vidaqira na tinoni lokiloki ni tana ke donaginia iava au vano se nagua au naua. Mau tau moa vati tsaria sa omea vania sa vidaqira gaqu verakolu na Tsiu, sa manetabu, se sa ida, se sa tinoni lokiloki, se ke kesa aia sauba ke sanga tana aqo ia. ¹⁷ Mi kalina ia, minau au tû mau tsarivanigira, “Kamu reia nida rota igita rongona e totu toroutsu popono na Jerusalem, mara puka tsuna nogo na matsapakapuna. Ida gita ma ka arago visutugua na baravatuna na verabau ma ka suilavaginia gada vangamâ.” ¹⁸ Mau tsarigotoa vanigira e koegua kalina God e totu koluau me sangaau, ma na omea sui na taovia tsapakae e tsarivaniau.

Migira sui ara tsaria, “!Ida gita ma ka tuturiga na logovisuana tugua!” Mi tana igira ara vangaraua na tuturiga na aqo.

¹⁹ Mi kalina tugira a Sanbalat, ma Tobia, me kesa na tinoni ni Arab, a Gesem na soana, ara tu rongomia na omea ami vangaraua na nauana, mi tugira ara tu ki-ataginigami mara tu tsaria, “?Nagua vaga ia amu naua igamu? ?Laka amu padâ tana nauvaganana ia ma kamu gini susuliga na tuliuisiana na taovia tsapakae?”

²⁰ Minau au gokovisu mau tsaria, “Aia na God ni Baragata sauba ke sangagami, migami nina maneaqo sauba kami tuturiga nomoa na aragovisutuguana na baravatu iani. Na verabau ni Jerusalem e tau nimui tamani igamu, migira na mumuamui ara tau goto totu tana

vera iani i sau. Me vaga ia mamu tau tamani rongona na gini goko sa aqo ieni.”

Ara Aragovisutugua na Baravatuna Na Vera ni Jerusalem

3 Iani nogo e vaga kalina ara aragovisutugua na baravatuna na verabau. A Eliasib na Manetabu Loki kolua nina alaala na manetabu ara aragovisutugua na baravatu ligisana na Matsapakapu Na Sipi, mara balovania na Taovia, mi muri mara aqosi vaolusigira tugua na matsapakapu mara turuvaginikaegira tana sasaqira. Mi muri mara vaolusigotoa na baravatu tsau tana Kusu Na Sangatu Mane Togatoga ma nina Kusu a Hananel. Me sui ia, mara balogotoa na turina na baravatu iani vania God.

² Migira na mane ni Jeriko ara aragovisutugua kesa butona ligisaqira na manetabu.

Ma Sakur na dalena a Imri kolua nina alaala ara aragovisutugua kesa goto butona.

³ Ma na duli konina a Hasenaa ara aragovisutugua na Matsapakapu Na Tsetse. Mara molovisugira tana sasaqira igira na gogo ma na matsapakapu, mara molobagira na tapala gana na ravekakaiginiana na matsapakapu.

⁴ A Meremot, aia na dalena a Uria ma na kukuana a Hakos, kolua nina alaala ara aragovisutugua kesa goto butona tuturiga tana Matsapakapu na Tsetse.

Mi ligisana aia, a Mesulam, na dalena a Berekia ma na kukuana a Mesesabel, e aragovisutugua kesa goto butona.

Mi ligisana goto ia, ma Sadok na dalena a Baana e aragovisugotoa kesa butona.

⁵ Migira na mane ni Tekoa ara aragovisutugua kesa goto butona i ligisana ia, migira moa na mane loki tangirongo tana vera ia ara sove saikesa na nauana na aqo ara molovanigira igira ara tagaovia na aqo ia.

⁶ Mi kaira a Joiada na dalena a Pasea ma Mesulam na dalena a Besodeia kolua ka niqira alaala ara ka aragovisutugua na Matsapakapu Jesana. Mara molovisugira tana sasaqira igira na gogo ma na matsapakapu, mara molobagira na tapala gana na ravekakaiginiana na matsapakapu.

⁷ Me tû tana maia Melatia ni Gibeon, ma Jadon ni Meronot, migira na mane ni Gibeon mi Mispa, igira ara totu i vavana na taovia tagao butona momoru tana Kô Euprates Tabana i Tasi, igira ara aragovisutugua kesa goto butona.

⁸ Mi ligisaqira igira, maia Usiel na dalena a Haraia, aia e dona sosongo na gini aqosi omea levo na qolumila, kolua nina alaala ara aragovisutugua kesa goto butona.

Ma Hanania, aia e dona na aqosiana na kô sisigini dou, kolua nina alaala ara aragovisutugua kesa goto butona, tsau bâ tana Baravatu Damadama.

⁹ Ma Repaia na dalena a Hur, aia e tagaovia kesa turina na vera ni Jerusalem, e aragovisutugua kesa butona kolua nina alaala.

¹⁰ Ma Jedaia na dalena a Harumap, kolua nina alaala, e aragovisutugua kesa butona ligisana na valena segeni nogo ia.

Ma Hatus na dalena a Hasabneia, kolua nina alaala, ara aragovisutugua kesa na butona ligisana a Jedaia.

¹¹ Mi ligisana a Hatus, mi kaira a Malkia na dalena a Harim ma Hasub na dalena a Pahat Moab ara ka aragovisugotoa kesa butona kolugotoa na Kusudato Na Umu.

¹² Ma Salum na dalena a Halohe, aia e tagaovia na rukanina turina na vera ni Jerusalem, e aragovisugotoa kesa na butona. Migira na dalena daki ara sangâ goto tana aqo ia.

¹³ Ma Hanun migira na tinoni tana verabau ni Sanoa ara aragovisutugua na Matsapakapu na Poiatsa. Ara molovisugira na matsapakapu tana sasaqira, mara molobagira na tapala gana na ravekakaiginiaqira, mara aragovisua na baravatu e ruka sangatu rukapatu sangava na aona, tsau bâ tana Matsapakapu na Tsoni Kutso.

¹⁴ Ma Malkia na dalena a Rekab, aia e tagaovia na butona vera ni Bet Hakerem, e aragovisutugua na Matsapakapu Na Tsoni Kutso. Me molovisutugua na matsapakapu tana sasana, me molobagira na tapala gana na ravekakaiginiana na matsapakapu ia.

¹⁵ Ma Salum na dalena a Kolhose, aia e tagaovia na butona vera ni Mispa, e vaolusitugua na Matsapakapu na Vuravura. Me aqosia na kovokovo i kelana, me molobagira na tapala gana na ravekakaiginiana. Me tû tana Maomao ni Sela maia e aragovisutugua na baravatu ligisana nina uta na taovia tsapakae, tsau bâ tana sautu tsuna talumai tana Verana a David.

¹⁶ Me tû tana Verana a David, ma Nehemia na dalena a Asbuk, aia e tagaovia na turina na butona vera ni Betsur, e aragovisutugua kesa goto butona tsau bâ tana Vatulumana a David, ma na maomao, ma na valeqira na mane vaumate.

Igira na Levite Ara Aqo Tana Baravatu

¹⁷ Girani nogo na soaqira na Levite ara aragovisutugua na butona babâ na baravatu:

a Rehum na dalena a Bani e aragovisua kesa butona kolua nina alaala na Levite ligisana tana e aqo a Nehemia;

mi ligisana aia, a Hasabia aia e tagaovia kesa turina na butona vera ni Keila, e aragovisutugua kesa butona kolugira na Levite tana nina butona vera;

¹⁸ mi ligisana aia, ma Bavai na dalena a Henadad, aia e tagaovia na rukanina turina na butona vera ni Keila, e aragovisutugua kesa butona kolua nina alaala na Levite;

¹⁹ ma Eser na dalena a Jesua, aia e tagao i Mispa, kolua nina alaala, e aragovisutugua kesa butona ligisana na nauna i tana e aqo a Bavai, i matana na vale tana ara mololakagira na vangana na vailabu, me ba tsau tana kalekuna na baravatu;

²⁰ me tû tana kalekuna na baravatu maia Baruk na dalena a Sabai e aragovisutugua kesa goto butona, tsau bâ tana matsapana na valena a Eliasib na Mane Tabu Loki;

²¹ ma Meremot na dalena a Uria ma na kukuana a Hakos e aragovisutugua tû gana ngongo i matsapana na valena a Eliasib me tsau bâ tana e vota na valena.

Igira na Manetabu Ara Aqo Tana Baravatu

²² Igirani nogo na manetabu ara aragovisutugua na butona babâ na baravatu.

Igira na manetabu ara totu polia na Jerusalem ara aragovisutugua na baravatu i ligisana tana e aqo a Meremot;

²³ mi kaira a Benjamin ma Hasub ara ka aragovisua na butona i matana ka valeqira segeni;

ma Asaria, dalena a Maaseia ma na kukuana a Anania, e aragovisutugua na butona e totu i matana na valena segeni;

²⁴ ma Binui na dalena a Henadad e aragovisutugua na butona tû tana valena a Asaria me tsau bâ tana tsukena na baravatu;

²⁵⁻²⁶ ma Palal na dalena a Usai e aragovisutugua na butona e tuturiga tana tsukena na baravatu gana ngongo na kusudato tana rukanina vatabela na valena na taovia tsapakae mi ligisana niqira pakoka na mane matali;

me tû i tana, ma Pedaia na dalena a Paros e aragovisutugua kesa goto na butona tsau bâ tana isuisuna tabana i longa ligisana na Matsapakapu Na Kô ma na kusudato agana na mataliana na Vale Tabu. Ma na butona iani e totu i Opel, i tana ara totu na valeqira igira na maneaqo tana Vale Tabu.

Igira Goto Visana Ara Aqo Tana Baravatu

²⁷ Migira na mane ni Tekoa ara aragovisutugua na rukanina gaqira butona, tû gana ngongo na kusudato loki agana na mataliana na Vale Tabu, me tsau bâ tana baravatu ligisana i Opel.

²⁸ Me tû i tana me kesa na alaala na manetabu ara aragovisua kesa goto butona, me liu bâ tabana i vava tû tana Matsapakapu na Ose, pipi kesa vidaqira e aragovisutugua i matana na valena segeni.

²⁹ Ma Sadok na dalena a Imer e aragovisua na butona i matana na valena segeni.

Ma Semaia na dalena a Sekania, aia e reitutugua na Matsapakapu Tabana i Longa, e aragovisutugua na butona ligisana na valena a Sadok.

³⁰ Mi kaira a Hanania na dalena a Selemia, ma Hanun, na ononina dalena a Salap, kaira ara ka aragovisutugua kesa butona ligisana tana e aqo a Semaia. Iani na rukanina butona ara ka aragovisua.

Ma Mesulam na dalena a Berekia e aragovisutugua na butona e totu i matana na valena segeni.

³¹ Ma Malkia, aia e dona sosongo na gini aqosi omea levo na qolumila, e aragovisutugua na butona tû tana matana na valena a Mesulam, tsau bâ tana vale i tana ara aqo igira na maneaqo tana Vale Tabu migira na mane tsabiri, gana ngongo na Matsapakapu na Mane Reitutugu, ligisana na voki tabana i gotu tana tsukena na baravatu i longa-vava.

³² Migira ara aqo tana gini aqosi omea levo na qolumila, migira goto na mane tsabiri ara aragovisua na susuina butona, tû tana voki tana tsukena na baravatu me tsau bâ tana Matsapakapu na Sipi.

A Nehemia e Tulusigira Igira Ara Utusia Nina Aqo

4 Mi kalina a Sanbalat e rongomia laka igami na Tsiu ami tuturiga na aragovisutugua na baravatu, maia e kore loki sosongo me tuturiga na gilugamami. ² Mi mataqira gana duli migira na alaala na mane vaumate ni Samaria aia Sanbalat e tsaria, “?Nagua vaga ara naua igira na Tsiu labelabeaga gira? ?Laka ara padâ kara aragovisutugua na verabau ia? ?Egua ara pada ngatsua laka tana sauana na savori-kodoputsa kara tangomana na suilavaginiana kesa moa na dani na aqo ia? ?Laka tangomana kara adia na vatu tana tsupu na kutso e ganinogoa na lake ma kara vaolusiginia na bara ia?”

³ Ma Tobia e totu tana i ligisana a Sanbalat me tsaria, “?Na baravatu koegua vaga kara aqosia igira? !Maia e atsa moa na pai atsi me tangomana moa ke vuitsunâ i lao!”

⁴ Minau au nonginongi mau tsaria, “!Niqu God, ko rongomigira bâ na tinoni girani ara tsiri sekologami sosongo! Ko moloa ke gadovisu tana lovaqira segeni niqira giluloseko. Mo ko tamivanigira na tinoni tavosi kara lausua niqira omea tatamani, ma kara aditseka-gira bâ kesa tana veratavosi. ⁵ Ko laka saikesa na padaleana na omea seko ara nauvanigami, mo ko laka goto na padalevanigira niqira sasi, rongona ara goko peagami sosongo igami ami rota na aqo tana baravatu.”

⁶ Bâ, mami aqo babâ moa na aragovisuana na baravatu, me tau oka mami pakadatoa tsau ba nogo tana

levugana na bara, rongona na tinoni ara madodo sosongo tana aqo.

⁷ Ma Sanbalat, ma Tobia, migira na tinoni ni Arabia, mi Amon, mi Asdod, ara rongomia laka e vano dou sosongo na aqona na aragovisuana na baravatuna na Jerusalem, me laka na ovaova tana baravatu ara pono sui nogo, te igira ara gini kore loki sosongo. ⁸ Bâ, migira sui ara tû mara vorosai gokona kara ba bokia na Jerusalem me ke gini ponopala na tobamami. ⁹ Migami ami tû mami nonginongi vania nimami God mami mologira na mane kara mataligami tanigira gamami gala na bongi ma na dani.

¹⁰ Migira na tinoni ni Juda ara lingena kesa na linge mara tsaria:

“Igami ami kolae sosongo na kalagai mamava; Ara danga sosongo na tapana vatu na adiligiana. ?Ke koegua ti kami aqo tana baravatu i dani eni?”

¹¹ Igira gamami gala ara padâ laka e utu kami reigira se kami donaginia na omea ara vangaraua na nauana poi tsau kara mai novotigami, ma kara matesigami, ma kara utusiginia nimami aqo. ¹² Migira visana na Tsiu ara totu i laoqira gamami gala ara tau kuti na mai ma na parovataviamami tana rongona na omea ara vorogokona igira gamami gala. ¹³ Mi tana, minau au tû mau sauvanigira na tinoni na isi, ma na bao, ma na parige, mau molo babâ pipi tinoni kara tû tana sasaqira muria niqira vungu segeni i murina na baravatu pipi tana nauna e tau vati sui na aqona.

¹⁴ Minau au reigira na tinoni ara gini boe sosongo, mau tsarivanigira me vanigira goto gaqira ida ma niqira tinoni lokiloki, “Kamu laka na mataguniaqira gada gala. Kamu pada tugutugua laka nida Taovia aia e loki tsapakae me mataguga sosongo, migamu kamu malagai na vailabu mateqira gamui verakolu, ma na dalemui, ma na taumui, ma na valemui.” ¹⁵ Migira gamami gala ara rongomia laka ami tsodovulaginogoa na omea ara vorogokona, mara reivulagigotoa laka God e utusigira na nauana na omea ara vorogokona nogo. Mi muri migami sui ami visutugua tana aqo na aragovisu tuguana na baravatu.

¹⁶ Me tuturiga tana tagu ia me bâ, migira na turina moa niqu mane ara aqoaqo, ma na turina ara sagelia gaqira sagore, mara tangolia niqira bao, ma na tako, ma na parige, mara tutû vangerau. Migira gamami ida ara sangadou sosongoligira na tinoni ¹⁷ ara aqo tana aragovisuana na baravatu. Me atsa moa igira ara kala-gaia na vangana na aqo ara gini aqo kesa moa na lima-qira, mara tangoliginia gaqira sagore kesa tabana na lima-qira. ¹⁸ Migira sui goto ara pakâ na baravatu ara soria niqira isi tana bunguqira. Maia na mane nina aqo na uvi tavuli kalina ti vaga kara mai gamami gala, aia e tutû i ligisaqu inau. ¹⁹ Mau tsarigotoa vanigira na toga ma niqira tinoni lokiloki ma gaqira ida, “E tavota ao sosongo na aqo migita a totu vaiaomangagi tana

baravatu. ²⁰ Me ti vaga kamu rongomia ke tangi na tavuli, ma nimui aqo igamu kamu mai totu poliau inau. Aia nida God sauba nogo ke isutuguda.” ²¹ Bâ, me pipi dani tuturiga tana matsaraka rovorovo poi tsau kalina kara maka na veitugu tana bongi, kesa turina vidadamami ara aqoaqo tana baravatu, me kesa turina ara tutû kolua niqira bao.

²² Mi tana tagu ia, minau au tsarivanigira na tinoni ara tagaovia na aqo laka niqira aqo igira migira goto niqira sasanga kara totuvisu moa i Jerusalem tana bongi, rongona kara gini reitutugua na verabau tana bongi ma kara aqo tana dani. ²³ Atsa moa tana bongi minau au tau goto tsoraligia na poloqu, migira goto gaqu totu kolu, ma niqu mane aqo, ma niqu mane matali. Mami tau goto mololegira gamami sagore.

A Nehemia e Sangagira Igira Ara Tau Tamani Sa Omea

5 Kesa tana tagu i muri mara danga vidaqira na tinoni, na mane ma na daki, ara tuturiga na gikigoko vanigira gaqira verakolu na Tsiu. ² Visana ara tsaria, “Igami ara danga sosongo na dalemami, mami kilia na mutsa kami gini mauri.”

³ Me visana segeni ara tsaria, “Migami ami kaoni qolo i koniqira visana gamami verakolu gana kami voliginia gamami mutsa ti kami gini tau mate na vitoa. Migira ara tsarivanigami laka ti igami kami tau tuguvisua nimami kaoni, migira sauba kara aditamaniqira nimami uta na mutsa ma nimami uta na uaeni tuguna nimami kaoni.”

⁴ Me visana segeni goto ara tsaria, “Igami ami kaoni qolo gana kami voli takesi vania na taovia tsapakae matena nimami uta na mutsa ma nimami uta na uaeni. ⁵ Migami ami kesa moa atsa na kokora kolugira gamami verakolu. ?Laka na dalemami igami ara tau atsa kolugira na daleqira igira? Migami e kilia kami tsonitsekagira na dalemami. Mami tsabirigira nogo mala tseka visana na dalemami daki. Me utu nogo kami naua sa omea rongona igira ara adiligi tanigami nogo pipi nimami uta na mutsa ma nimami uta na uaeni.”

⁶ Mi kalina au rongomia na goko vaga ia mau gini kore loki sosongo, ⁷ mau vilekesegenia i tobaqu nagua kau naua. Te au tû mau tai mataqira na ida ma na tinoni lokiloki mau tsaria, “!Igamu amu bingi sekoligira na kulamui!”

Mau soamaigira sui na vilekeana na omea iani, ⁸ mau tsaria, “Eo, igita a aqo loki sosongo nogo na volivisuaqira gada verakolu, igira ara tsabirivanogira nogo tana vera tavosi. !Mi kalina ia, migamu segeni nogo amu turugira na kulamui segeni kara tsabiri segeniqira vanigamu!” Mi tana migira na ida ara mui lê mara tau goto dona nagua kara tsaria.

⁹ Mi muri mau tsarigotoa, “!E sasi nomoa na omea amu naua igamu! Nimui aqo kamu matagunia God ma kamu naua na omea e goto. Me ti kamu nauvaganana ia, me sauba kamu utusigira gada gala na gilugada.

¹⁰ Minau migira gaqu totukolu ma niqū maneaoqo, igami ami taminogoa vanigira na tinoni kara kaoni qolo ma na mutsa i konimami. Mi kalina ia, me dou ti igita ka laka goto na nongituguna niqira kaoni. ¹¹ Kamu matesigira sui lakalaka niqira kaoni atsa moa ti na qolo, se na mutsa, se na uaeni, se na oela na olive. Ma kamu tusuvisu vanigira niqira uta na mutsa, ma niqira uta na uaeni, ma niqira gai na olive, ma na valeqira.”

¹² Migira na ida ara tsaria, “Eo, e dou nomoa kami nauvaganana igoe o tsaria. Sauba kami sauvisugira niqira omea tatamani, me utu goto kami nongivisua na tuguna na omea ara kaoni i konimami.”

Minau au tū mau soamaigira na manetabu, mi tana au ketsaligira na ida kara vatsa i mataqira na manetabu laka kara manalia niqira veke ara vasini moa naua. ¹³ Mau tū mau tsoraligia na polo au sageli taligua i bunguqu † mau tiduvâ. Mau tsaria, “God sauba ke tiduvâ vaganana iani aseï vidamui ti vaga ke tau manalia nina veke. Sauba aia ke adiligiti tanigamu na valemui ma na omea sui amu tamanina, ma kamu tau goto tamanina sa omea.”

Migira sui ara totu i tana ara tsaria, “!Amen! !E dou, moloa ke laba vaga nogo ia!” Mara tsonikaea na Taovia. Migira na ida ara manali mananâ niqira veke.

Nina Vangalaka a Nehemia

¹⁴ I laona e sangavulu ruka na ngalitupa, tana tagu popono inau au taovia tagao tana Juda, e tū tana rukapatunina ngalitupa e taovia tsapakae a Artaserkses me tsau tana tolu sangavulu rukanina ngalitupa nina aqo tagao, atsa moa inau migira na kamaqu, ami tau goto adia sa qolo na matena niqū aqo tagao gana na voliginiana gamami mutsa. ¹⁵ Migira sui na taovia tagao butona momoru ara aqo ida vaniau inau ara bingi sekoligira sosongo na tinoni, mara adia i koniqira vati sangavulu na tavina siliva kesa dani gana na mutsa ma na uaeni. Ma niqira maneaoqo ara bingi sekoligira goto na tinoni. Minau au tau nauvaganana ia, rongona au kukuni tania God. ¹⁶ Au moloa na susuligaqu popono tana aqo na aragovisuana na baravatu, mau tau goto aditamaniqu sa turina kao goto. Migira sui goto niqū maneaoqo ara sangau tana aragovisuana na baravatu ia. ¹⁷ Me pipi kalina moa ara kesa sangatu tsege sangavulu na tinoni Tsiu kolugira gaqira ida ara sanga mutsa tana niqū bela na mutsa, mau tau goto tsokogira igira ara laba i koniqu talumai pipi tana vera

† “na polo au sageli taligua i bunguqu” I sau e tagara lapana tana poloqira tinoni, mara dona na molosageaqira na omea tetelo i laona na polo ara sageli taligua i bunguqira. Mi kalina ara tiduvâ aia nogo na papadana laka ara nanga sui nogo na omea ara totu i laona.

polipoli. ¹⁸ Me pipi dani au vangaraua kesa na buluka mane, me ono na sipi dou bâ, me danga goto na kokoroko, gana na palaaqira. Mi murina pipi sangavulu na dani, mau sauvanigira goto na uaeni dou. Minau au donaginia moa na mamavana niqira kalagai na tinoni, me vaga ia mau tau goto nongia i koniqira na qolo vaga na taovia tsapakae e tsarivanigira kara tusuvaniau na matena niqū aqotagao.

¹⁹ Niqū God, au nongigo ko padatugutugua na aqo sui iani inau au nauvanigira na tinoni girani, mo ko saupeluna vaniau.

Ara Vorogokona na Matesiana a Nehemia

6 Mi tugira a Sanbalat, ma Tobia, ma Gesem, migira visana goto gamami gala, ara rongomia laka ami aragovisu suinogoa na baravatu, me laka e tau goto kauvisu sa ovaova i konina, atsa moa ti ami tau vati molovisugira moa na bani tana mani sagemai tana matsapakapu gira. ² Bâ, mara ka tū kaira a Sanbalat ma Gesem mara ka mologoko mai vaniau laka kau ba vaitsodogi kolukaira kesa tana vera tana Poiatsa ni Ono. Mau dona moa laka ara ka peroau, mara ka ngaoa moa na labuaqu. ³ Minau au mologokovisu vanikaira mau tsaria, “Inau au naua kesa na aqo loki sosongo me gini utugana vaniau kau ba laba i tana. Me utu goto kau mololea ke takuti lê na aqo au naua, rongona moa kau ba tsodokagamu i tana.”

⁴ Me vati kalina ara ka saumaivaniau kesa moa atsa na goko, me pipi kalina inau au saubavanikaira kesa goto moa atsa na gokovisu.

⁵ Mi muri ma Sanbalat e molomaia kesa nina maneaoqo kolua na tsegenina leta, me tau moa bulua na leta ia, papadana laka ti aseï moa ke reia me ke tsokoa. ⁶ Miani e vaga na goko e totu i laona na leta ia: “A Gesem e tsarivaniau laka na goko e liubamai i laoqira na tinoni ara totu polipoligita laka igoe migira na Tsiu amu padâ kamu livusuguradi, maia nogo na rongona ti amu aragovisuginia na baravatu. Me tsarigotoa laka o pada ko molokae segenimu mo ko lia na taovia tsapakae, ⁷ me laka o vangaraunogoa kara visana na propete kara katea laka igoe o taovia tsapakae tana Juda. Me sauba kara visana kara ba tatamangana vania na taovia tsapakae, aia na rongona au pada ke dou ti kaita kaka goko sai talu tana rongona na omea iani.”

⁸ Minau au molovisu goko vania mau tsaria, “E tau goto mana sa omea igoe o tsaria. Igoe nogo o tavongani botsangia na omea sui girani.”

⁹ Ara nauvaganana ia rongona ara ngaoa kara moloamatagu vanigami ma kami gini mololea na aqo. Minau au nonginongi mau tsaria, “!Au nongigo Taovia God ko susuligasiau kalina ia!”

¹⁰ Mi tana tagu ia, au vano na tsigoviana a Semaia, aia na dalena a Delaia ma na kukuana a Mehetabel. A

Semaia e tototu moa i laona na valena. Maia e tsarivaniau, "E dou kaita kaka ba totu poi tana Nauna Tabu i laona na Vale Tabu ma kaka ravekakaia na bani, rongona ara maimai nogo na labuamu igoe. I laona moa sa bongi girani igira sauba kara mai labugo."

¹¹ Minau au gokovisu mau tsaria, "Tau na vatana tinoni kau dona na tsogopoi inau. ?Laka o padâ igoe kau tovoa na maurisi segeniqu tana ba taopoi i laona na Vale Tabu? E utu saikesa kau naua."

¹² Mi kalina au padatugua nina goko a Semaia, mau padagadovia laka God e tau goko vania a Semaia, mi kaira moa a Tobia ma Sanbalat ara ka volidodoa ke sau na parovata iani vaniau. ¹³ Ara ka volia rongona ke gini molomatagu vaniau, ma kau gini sasi na ba sage tana Nauna Tabu rongona kara ka sekoliginia na soaqu ma kara ka paluvangamaqu.

¹⁴ Minau au tû mau nonginongi, "Niqu God, ko padatugua na omea ara ka naua kaira a Tobia ma Sanbalat mo ko kedekaira, maia goto na daki ia ko Nodia migira sui goto na propete tavosi ara tovoa laka kara molomatagu vaniau."

E Sui na Aqo na Aragovisuana Na Baravatu

¹⁵ Ami suilavagini poponoa na aqo tana baravatu ia i murina tsege sangavulu ruka na dani, tana rukapatu tsegenina dani i laona na vula ara soaginia Elul. ¹⁶ Mi kalina igira gamami gala tana vera polipoli ara rongomia na omea iani, me puka lê rebona pipi na omea sui ara tsaria, rongona ara reigadovia laka God nogo e sangagami te ami gini suilavaginia na aqo ia.

¹⁷ Mi tana tagu popono ia, migira na ida tana Juda igira ara totu i Jerusalem, ara tau kuti na mareleta bâ vania a Tobia. ¹⁸ Mara danga nogo na tinoni tana Juda ara totu tabana kolua aia, rongona a Tobia e taugâ na dalena daki a Sekania na dalena a Ara. Ma Jehohanana na dalena e tauga gotoa na dalena daki a Mesulam na dalena a Berekia. ¹⁹ Migira na tinoni ara mai goko malemale i mataqu tana rongona na omea dou sui aia Tobia e naugira, mi muri mara ba tatamanga vania aia na omea sui au tsaria inau. Maia Tobia e tau kuti na sau leta vaniau moa agana ke tovoa na molomatagu vaniaqu.

7 Mi kalina ia ami suilavagininogoa na aragovisutuguana na baravatu, mami turuvaginigira nogo na matsapakapu tana sasaqira, mami vota aqo nogo vanigira sui na mane matali valetabu, migira kara lingenana na linge tabu, migira goto na Levite sui tavosi. ² Mi tana mau tû, mau molokaira ruka na mane kara ka tagaovia na verabau ni Jerusalem: kaira nogo a Hanani na kulaqu segeni nogo inau, ma Hanania, aia gaqira taovia tagao na mane vaumate ara totu i Jerusalem. A Hanania aia kesa na tinoni nonoru sosongo, me kukuni tania God, me tagara goto ke ke-

sa ke atsalina aia. ³ Mau tsarivanikaira, "Kamu ka laka tamia kara sangavigira na matsapakapu i Jerusalem poi tsau ke papara nogo na aso, migira na mane matali niqira aqo kara vongogira ma kara rave kakaisigira idavia kara sui aqo tana su na aso. Ma kamu ka viligira ke visana na mane matali i laogira na tinoni ara totu i Jerusalem, pipi kesa ke matalia nina butona segeni polia na valena segeni."

Na Mamarena na Soaqira Igira Ara Visumai Tania na Totu Tsinogo (Esra 2:1-70)

⁴ I Jerusalem e kesa na vera loki sosongo, mara tsaurae lê moa na tinoni ara totuvia, mara tau vati lo-gogira ke danga na vale. ⁵ Ma God e molopapada vaniau laka kau soasaigira na tinoni sui, kolugira gaqira ida ma na tinoni lokiloki, ma kara maretsuna na soaqira sui na tinoni muri vungu. Mi kalina au nauvaganana ia mau tsodovulagia kesa na papi i tana ara maretsuna na soaqira igira sui ara ida tsotsodo ara visumai tania na totu tsinogo. Migirani nogo na omea au tsodovulagia i laona na papi ia:

⁶ Ara danga sosongo na vidaqira igira ara totu tsinogo tana Babilonia ara mololea na butona momoru ni Babilon, mara visutugua i Jerusalem mi tana Juda, pipi kesa e visutugua tana nina verabau segeni. Tutturiga tana tagu aia Nebukadnesar na taovia tsapakae e adivanogira i Babilonia, migira ara totu tsinogo moa i tana. ⁷ Ma gaqira ida i tugira nogo a Serubabel, ma Jesua, ma Nehemia, ma Asaria, ma Raamia, ma Nahamani, ma Mordekai, ma Bilsan, ma Misperet, ma Bigvai, ma Nehum, ma Baana.

⁸⁻²⁵ Mieni nogo na mamarena na duli ni Israel, kolua na dangaqira na mane i laona pipi na duli igira ara visutugua tania na totu tsinogo:

tana duli konina a Paros ara 2,172

tana duli konina a Sepatia ara 372

tana duli konina a Ara ara 652

tana duli konina a Pahat Moab, igira ka kukuaqira a Jesua ma Joab, ara 2,818

tana duli konina a Elam ara 1,254

tana duli konina a Satu ara 845

tana duli konina a Sakai ara 760

tana duli konina a Binnui ara 648

tana duli konina a Bebai ara 628

tana duli konina a Asgad ara 2,322

tana duli konina a Adonikam ara 667

tana duli konina a Bigvai ara 2,067

tana duli konina a Adin ara 655

tana duli konina a Ater, aia ara soaginigotoa a Hesekia, ara 98

tana duli konina Hasum ara 328

tana duli konina a Besai ara 324

tana duli konina a Harip ara 112

mi tana duli konina a Gibeon ara 95.
²⁶⁻³⁸ Mara visu goto igira na mumuaqira ara totuvigira na vera girani i sau:
 i Betlehem mi Netopa ara 188
 i Anatot ara 128
 i Bet Asmavet ara 42
 i Kiriath Jearim, mi Kepira, mi Beerot ara 743
 i Rama mi Geba ara 621
 i Mikmas ara 122
 i Betel mi Ai ara 123
 i kesa segeni na Nebo ara 52
 i kesa segeni na Elam ara 1254
 i Harim ara 320
 i Jeriko ara 345
 i Lod, mi Hadid mi Ono ara 721
 mi Senaa ara 3,930.
³⁹⁻⁴² Miani na mamarena na duli manetabu:
 tana duli konina a Jedaia, igira na kukuana a Jesua, ara 973
 tana duli konina a Imer ara 1,052
 tana duli konina a Pasbur ara 1,247
 tana duli konina a Harim ara 1,017.
⁴³⁻⁴⁵ Migira tana duli na Levite:
 tana duli ka koniqira a Jesua ma Kadmiel, igira na kukuana a Hodavi, ara 74
 igira na mane linge tana Vale Tabu, igira na kukuana a Asap, ara 148
 igira na mane matali Vale Tabu, igira na kukuaqira a Salum, ma Ater, ma Talmon, ma Akub, ma Hatita, ma Sobai, ara 138.
⁴⁶⁻⁵⁶ Mara visumai goto na maneaqo tana Vale Tabu, igira ara totu tana duli koniqira:
 a Siha, ma Hasupa, ma Tabaoth,
 ma Keros, ma Sia, ma Padon,
 ma Lebana, ma Hagaba, ma Salmi,
 ma Hanan, ma Gidel, ma Gahar,
 ma Reaia, ma Resin, ma Nekoda,
 ma Gasam, ma Usa, ma Pasea,
 ma Besai, ma Meunim, ma Nepusesim,
 ma Bakbuk, ma Hakupa, ma Harhur,
 ma Baslit, ma Mehida, ma Harsa,
 ma Barkos, ma Sisera, ma Tema,
 ma Nesia ma Hatipa.
⁵⁷⁻⁵⁹ Migira goto na duli koniqira nina maneaqo a Solomon:
 a Sotai, ma Soperet, ma Perida,
 ma Jaala, ma Darkon, ma Gidel,
 ma Sepatia, ma Hatil, ma Pokeret ma Hasebaim, ma Amon.
⁶⁰ Me saisai migira sui kolu na kukuaqira na maneaqo tana Vale Tabu ma nina maneaqo a Solomon ara tsaulia 392.
⁶¹⁻⁶² Mara 642 mane tana duli tu koniqira a Delaia, ma Tobia, ma Nekoda ara visumai goto talu tana vera ni

Tel Mela, mi Tel Harsa, mi Kerub, mi Adon mi Imer; mara tau moa donadoua laka ti vaga igira na kukuaqira manana na Israel se tagara.

⁶³⁻⁶⁴ Me tugira na duli manetabu tu koniqira a Hobaia ma Hakos ma Barsilai ara tau nogo tsodoa sa mamarena ke sauvulagia laka aseini nomoa na mumuaqira. Na mumuaqira na duli manetabu konina a Barsilai e taugâ kesa na daki tana duli konina a Barsilai ni Gilead, mi muri maia e adia na soana na duli i konina na tamana na tauna. Mi tana rongona nogo ara tau tangomana kara tsodoa aseini vaga na mumuaqira, te ara tau nogo tamivanigira kara naua niqira aqo manetabu. ⁶⁵ Maia gaqira tagao butona momoru igira na Juda e tongovanigira na ganiana na mutsa ara savorivania God poi tsau kara tsodoa kesa na manetabu loki e dona na gini aqo na Urim ma na Tumim. †

⁶⁶⁻⁶⁹ Me saisai migira sui kolu na mane ni Israel ara vitugua i veraqira ara tsaulia 42,360 kolugira goto:
 ara 7,337 niqira mane ma na daki aqo
 me 245 na mane ma na daki ara dona na gini sinagi na itai tatangi
 me 736 na ose
 me 245 na liana na ose ma na asi
 me 435 na kamelo
 me 6,720 na asi.

⁷⁰⁻⁷² Mara danga vidaqira na toga ara sanga na sauqolona na aragovisuana na Vale Tabu. Na taovia tagao butona na momoru e saua e 8 kilo na qolumila, me 50 na popo qolumila, me 530 na polo sagesage katsi vanigira na manetabu. Migira na ida tana duli ara saua e 168 kilo na qolumila, me 1,250 kilo na siliva. Migira na toga ara saua e 168 kilo na qolumila, me 140 kilo na siliva, me 67 na polo sagesage katsi vanigira na manetabu.

⁷³ Migira na manetabu, ma na Levite, ma na mane matali valetabu, migira ara taia na itai tatangi, me danga goto vidaqira na tinoni lê ma na maneaqo i laona na valetabu, igira sui na bobotsana ni Israel nogo, ara totuvigira sui na vera tetelo ma na verabau tana Juda.

A Esra e Tsokovulagia Na Papi na Ketsa Vanigira na Toga

8 Mi tana vitunina vula igira na tinoni ni Israel ara totuvisuinogoa na veraqira babâ. Mi tana kesani na dani tana vula ia, migira sui ara saikolu mai i Jerusalem, tana pakoka ligisana na Matsapakapu na Kô. Mara nongia a Esra na manetabu aia e sasaga sosongo tana rongona na Ketsa na Taovia e tusuvanigira na tinoni ni Israel tana mangana a Moses, laka aia ke adimaia na papi na Ketsa. ² Bâ, me tû a Esra me adi

† "na Urim ma na Tumim" Ka soaqira ruka na vatu aia na manetabu e gini aqo na mani tsodovulagiana na omea God e kilia. Migita i dani eni a tau moa donaginia laka ara gini aqo koegua.

bâ na papi ia tana nauna i tana ara sai nogo na tinoni, igira sui na mane, ma na daki, migira goto na baka e tugugira nogo kara padagadovi omea. ³ Mi tana pakokana ia, i ligisana na matsapakapu, a Esra e tsokovulagia na Ketsa vanigira na toga, tuturiga tana matsaraka me tsau bâ tana niaso vota, migira sui lakalaka ara rongovata dou saikesa.

⁴ Ma Esra e tukae i kelana kesa na belabela gai ara aqosi vaninogoa agana na tagu ia. Mi ligisana tana madoana aia, ara tû a Matitia, ma Sema, ma Anaia, ma Uria, ma Hilkia, ma Maaseia; mi tana maulina ara tû a Pedaia, ma Misael, ma Malkija, ma Hasum, ma Hasbadana, ma Sekaria, ma Mesulam.

⁵ Mi kalina a Esra e tukae i kelana na bela ia liusigira na tinoni, migira sui ara moro tatavata bâ i konina. Mi kalina tsotsodo e sangavia na papi na Ketsa ia, migira sui ara tupidi. ⁶ Ma Esra e tsaria, "Isonikaea na Taovia na God loki tsapakae!"

Migira sui na toga ara saudatoa na limaqira, mara tsaria, "Amen! Amen!" Mara tsunatuturu me pelea na kao na lovaqira mara samasama vania na Taovia.

⁷ Mi muri mara tu tugua tana sasaqira, migira na Levite girani ara vuresi makalia na Ketsa vanigira: igira nogo a Jesua, ma Bani, ma Serebia, ma Jamin, ma Akub, ma Sabetai, ma Hodia, ma Maaseia, ma Kelita, ma Asaria, ma Josabad, ma Hanan, ma Pelia. ⁸ Mara olia na gokona nina Ketsa God mara nusirongona vanigira tana niqira goko segeni nogo rongona kara gini padagadovidoua.

⁹ Mi kalina igira na toga ara rongomia na goko e totu tana Ketsa, migira sui lakalaka ara tuturiga na ngangai. Bâ, mi tana ara tû a Nehemia na taovia tagao butona momoru, ma Esra na manetabu, aia e sasaga sosongo tana rongona na Ketsa, ma na Levite igira ara vuresi makalinogoa na Ketsa vanigira, mara tsarivanigira na toga, "Na dani iani na dani tabu loki vania na Taovia nimui God, kamu laka na melu se na ngangai. ¹⁰ Mi kalina ia, kamu visu sui i veramui, ma kamu naua na mutsa sai. Kamu palagira na mutsa ma na uaeni igira ara tau tamani ke tugugira. I dani eni na dani tabu loki vania nida Taovia, me vaga ia ma kamu laka goto na melu. Nina mage nogo na Taovia ke lia na susuligamui."

¹¹ Migira na Levite ara liu bamai i laoqira na toga mara ragsia na tobaqira mara tsarivanigira kara laka goto na melu tana dani tabu loki vaga ia. ¹² Bâ, mi tana igira sui ara visutugua i veraqira, mara magemage, mara mutsa mara inu, mara votagira na omea ara tamanina vanigira na kulaqira tavosi, rongona ara padagadovidoua na omea ara tsokonogoa vanigira.

Na Dani Tabu na Babale

¹³ Mi tana dani ngana, migira na ida tana duli, kolugira na manetabu ma na Levite, ara vano i konina a Esra kara gini sasania na vavanona na Ketsa. ¹⁴ Mara tsodovulagia laka na Ketsa, aia na Taovia e sauvania a Moses, e ketsaligira na tinoni ni Israel kara totu ke vitu dani i laona na babale tana Dani Tabu na Babale. ¹⁵ Mi tana migira ara tû, mara mologoko bamai tana Jerusalem popono, mi tana vera loki ma na vera tetelo sui, mara tsarivanigira na toga, "Kamu ba dato tana tetena gira, ma kamu adimaigira na arana na aru, ma na olive, ma na koirou, me ke visana goto na gai tavosi, gana na aqosi babale vaga nogo na omea ara marea tana papi na Ketsa."

¹⁶ Bâ, migira na toga ara adimaigira na arana gai mara aqosiginia na babale i kelana na valeqira i gotu tana e atsa, mi tana pakokana na valeqira, mi tana pakokana na Vale Tabu, mi tana pakoka i ka ligisaqira na Matsapakapu na Kô ma na Matsapakapu ni Epraim. ¹⁷ Migira sui na tinoni ara visumai tania na totu tsinogo ara aqosia niqira babale mara totuvigira. Miani nogo na kesanina kalina ara naua na omea vaga ia tû tana tagu murina na mateana a Josua na dalena a Nun, migira na toga sui ara magemage loki sosongo. ¹⁸ Me pipi dani tû tana kesanina dani me tsau bâ tana susuina dani, ara tsokoa kesa turina na gokona nina Ketsa God. Ara lokisia na dani tabu ia i laona e vitu na dani, mi tana alunina dani ara naua kesa na lotu sai na mani suilavaginiana na Dani Tabu ia, vaga ara marenogoa i laona na papi na Ketsa.

Na Tinoni Ara Koevulagigira Niqira Sasi

⁹ Mi tana rukapatu vatinina dani tana vula nogo ia, migira na toga ni Israel ara saimai sui mara tsoni vitoaqira segeni, agana kara sauvulagia laka ara padasavi mananâ mateqira niqira sasi. Mara sagelia na polo baubau, mara moloa na papasa i lovaqira na papadana niqira padasavi.

² Ara mololenogoa niqira sasaga ponotoba igira na tinoni ni veratavosi. Mara tû mara koevulagigira niqira sasi ara naua igira segeni, ma niqira sasi na mumuaqira. ³ Mi laona e tolu na aso popono ara tsokoa vanigira nina Ketsa na Taovia niqira God. Mi laona e tolu goto na aso igira ara koevulagigira niqira sasi, mara samasama vania na Taovia niqira God.

⁴ Ara aqosia kesa na bela na tukae vanigira na Levite, mi tana ara tu ba tukae tugira a Jesua, ma Bani, ma Kadmiel, ma Sebania, ma Buni, ma Serebia, me kesa goto na Bani, ma Kenani. Mara tu nonginongi dato vania na Taovia niqira God.

⁵ Mi muri mara visana na Levite ara soagira na tinoni kara mai lotu vania God: tugira nogo a Jesua, ma Kad-

miel, ma Bani, ma Hasabneia, ma Serebia, ma Hodia, ma Sebania ma Petahia. Mara tu tsaria:

“!Kamu tû ma kamu tsonikaea na Taovia nimui God na dani ma na dani!

Na tinoni sui kara tsonikaea na asana tabu, atsa moa ti ke tagara goto sa nina tsonikae na tinoni ke ulagana.”

Na Nonginongi na Koevulagiana Niqira Sasi

⁶ Mi muri ma Esra e nonginongi vaga iani:

“Taovia igoe segeni moa o Taovia; igoe nogo o volâ na baragata migira na veitugu tana masaoka.

Migoe goto o aqosigira na momoru ma na tasi, me pipi na omea sui ka laoqira, mo tusu mauri vanigira sui.

Migira na angelo ni gotu ara tsuporu i matamu, mara samasama vanigo.

⁷ Igoe, Taovia God, o vilia a Abram mo adiligia tania na vera ni Ur tana Babilonia; mo olia na soana mo soaginia a Abraham.

⁸ Mo reia laka aia e totukakai i konimu igoe, mo naua kesa na vaitasogi kolua.

Mo vekea laka ko tusu vania niqira kao igira na Kanaan,

ma niqira kao goto igira na Het, ma na Amor, ma niqira kao igira na Peres, ma na Jebus ma na Girgas,

ke lia na kao i tana kara totu igira na kukuana.

Mi kalina ia migoe o manalia nimu veke, rongona igoe o mana saviliu.

⁹ “Igoe o morosia niqira rota na mumuamami tana Ejipt;

mo rongomia niqira ngangai dato vanigo ko sangagira tana Tasi Tsitsi.

¹⁰ Migoe o naugira na valatsatsa ma na omea ganataga gana ko tsogori tsunaliginia na taovia tsapakae ni Ejipt,

ma nina mane sasanga ma na tinoni sui ni verana, rongona igoe o donagininogoa ara bingisekoli koeganigira nimu tinoni.

Mi tana o sauvulagiana na susuligamu vanigira na tinoni sui,

ma gamu tangirongo e totu tsaumai i dani eni.

¹¹ Mo goko me gini tavota na tasi me mamatsa vanigira nimu tinoni kara liu i laona, mo adisavugira tana kao mamatsa.

Migira na gala ara takuvigira nimu tinoni ara viri lulum sui i laona na maorodo,

vaga saikesa moa na vatu kalina e puka tana tasi loki.

¹² Mi laona na dani male igoe o moloa na parako ke idagana sautu vanigira,

mi tana bongi o moloa na lake ke mararasia niqira sautu.

¹³ Mi tana Vungavunga Sinai igoe o tsunamai talu i baragata,

mo goko vanigira nimu tinoni,

mo sauvanigira na ketsa dou ma na parovata laka.

¹⁴ Migoe o raiginigira kara pada mamavasia nimu Dani na Sabat,

mo sauvanigira nimu ketsa tana mangana a Moses nimu mane aqo.

¹⁵ “Mi kalina igira ara vitoa, migoe o tusu vanigira na breidi ni baragata,

mi kalina ara marou migoe o tusu vanigira na kô e vurarai tana maragova.

Mo tsarivanigira kara totuvia na kao i tana igoe o vekenogoa ko tusua vanigira.

¹⁶ Migira na mumuamami ara kaekae mara tsatsarae sosongo,

marasove na muriaqira nimu ketsa.

¹⁷ Eo, ara sove saikesa na rongomangamu; mara padalegira na omea sui igoe o naua;

marapadalegira goto na valatsatsa loki o aqosia gana ko sangagira.

Mi tana niqira kaekae nogo igira te ara tû mara vilia kesa gaqira ida

ke adivisugira tugua i Ejipt tana ara totu tseka tana idana.

Migoe na God o dona na padaleaqira na sasi ara naua igira na tinoni,

o dou laka mo dona sosongo na galuve, mo kisa lê na kore.

Nimu galuve e loki sosongo me vô sui; mo tau tsonikidaqira saikesa na mumuamami.

¹⁸ !Migira ara tû mara aqosia kesa niqira god peropero tana nununa na buluka

maratsaria laka aia nogoria na god e adirutsumigira tania i Ejipt!

!Eo, ara pea sosongoligo manana nomoa Taovia!

¹⁹ Atsa moa igira ara navaganana ia, migoe o tau mololegira i laona na kaomate,

rongona nimu galuve e loki sosongo.

Mo tau goto adiligiana na parako se na lake

e sausautu vanigira i tana kara liu bâ tana dani ma na bongi.

²⁰ Mi laona nimu doulaka igoe o vota vanigira na omea niqira aqo kara naua;

mo palaginigira na mana † mo tusugotoa na kô vanigira kara inu.

²¹ Mi laona e vati sangavulu na ngalitupa ara liu i laona na kaomate

igoe o sauvanigira na omea sui ara kilia;

† “na mana” Aia e vaga na vatuna gai sere tetelo, me gani vaga moa na biskete.

ma na poloqira ara tau goto taratsi
ma na tuaqira ara tau goto tsono se kara sosongo.

²² “Migoe o tamivanigira kara tuliusigira danga na puku tavosi ma na veraqira na taovia tsapakae, igira nogo na vera ara totu tana vovosana niqira kao. Mara sugutia na kao ni Hesbon, i tana e tagao a Sihon,

ma na kao ni Basan, i tana e taovia tsapakae a Og.

²³ Mo sauvanigira danga na daleqira vaga saikesa nogo na veitugu tana masaoka,

mo tamivanigira kara laua niqira kao gaqira gala ma kara totuvia,

aia na kao o vekenogoa ko sauvanigira na mumuaqira.

²⁴ Ara sugutia na kao ni Kanaan;

migoe o tuliusigira na tinoni ara totu i tana.

Mo sauvanigira nimu tinoni na susuliga agana kara nauginia na omea gua moa ara pada segenia na nauana

vaniaqira na tinoni ma na taovia tsapakae tana Kanaan.

²⁵ Migira nimu tinoni ara tangoligira na vera loki tamani baravatuna,

ma na kao lakataga, migira na vale e danga na omea levelevo dou i laoqira,

ma na tuvu na kô ara tsai manogatinogoa,

ma na gai na olive, ma na gai mutsamutsa, ma na uta na uaeni.

Mara gania moa pipi na omea ara ngaoa mara gini paquru;

me gini laoqira sosongo pipi sui na omea dou igoe o tusuvanigira.

²⁶ “Migira nimu tinoni ara sove tanigo moa mara peamangamu;

maro pilo tavamuri vania nimu Ketsa.

Ara labumatesigira na propete igira ara sauparovata vanigira

gana kara pilovisu tugua i konimu igoe.

Me pipi kalina moa igira ara peago,

²⁷ bâ, migoe o tamivanigira gaqira gala kara tangoligira nimu tinoni ma kara tagaovigira.

Mi laona niqira rota loki igira ara ngangai dato vanigo ko sangagira.

Me tû i baragata igoe o rongomia niqira nonginongi.

Mi tana nimu galuve loki o molo bâ vanigira visana gaqira ida susuliga

kara laumaurisigira tania gaqira gala.

²⁸ Mi kalina ara totu tugua tana rago, migira ara tû mara sasi tugua,

migoe o tamivanigira tugua gaqira gala kara tangoligira.

Mi kalina ara padasavia niqira sasi mara nongigo ko maurisigira,

me tû i baragata igoe o rongomia niqira nonginongi, me pipi kalina moa tana nimu galuve loki igoe o laumaurisigira tugua.

²⁹ Igoe o parovatavigira kara muridougira nimu tosasaga,

mi tana niqira kaekae igira ara sove moa tanigira nimu ketsa,

atsa moa ti tana muriana nimu Ketsa igoe e totu na sautuna na mauri.

Ara tobakakai sosongo mara tsatsarae sailagi, mara sove moa na rongomangamu.

³⁰ E danga nogo na ngalitupa igoe o berengiti na parovataviaqira.

Mo mologira nimu propete kara goko vanigira,

migira nimu tinoni ara tau goto rorongo,

te igoe o tami vanigira na puku tavosi kara tangoligira.

³¹ Me loki sosongo moa nimu galuve vanigira,

te o tau tsonikidaqira se ko matesiligigira,

rongona igoe God o tobalaka mo galuve sosongoligira.

³² “!God, nimami God, igoe o loki tsapakae saikesa!

!O mataguniga loki, mo susuliga sosongo!

Migoe o manali saikesalia na vaitasogi igoe o naukolugami.

Mi kalina ia igami ami totu tana rota loki,

mami nongigo ko padagami mo ko sangagami.

Tuturiga tana tagu kalina na taovia tsapakae ni Asiria e bingi sekoligami,

me poi tsau kalina eni, igami ami rota loki sosongo.

Nimami taovia tsapakae, ma nimami ida, migira na manetabu, ma na propete,

ma na mumuamami, migira sui goto nimami tinoni ami rota loki sosongo.

!Ko padatugua kiki na rota loki ami vatsangia igami!

³³ Igoe o tamani rongona sosongo nomoa ko kedeginigami;

migoe o tobalaka vanigami atsa moa ti igami ami sasi i matamu.

³⁴ Igira na mumuamami, ma nimami taovia tsapakae, ma gamami ida, migira goto na manetabu

igira sui ara tau nogo muria nimu Ketsa.

Igoe o parovatavigira kara muridougira nimu ketsa ma nimu vali,

migira ara sove nomoa na rorongo.

³⁵ Tana nimu vangalaka loki igoe o sangagira nimami taovia tsapakae kara tagaovidougira nimu tinoni,

kalina igira ara totu moa i laona na kao dama lakataga igoe o saunogoa vanigira;

migira ara tau goto tangomana kara piloligi tania niqira sasi ma kara aqo vanigo.

³⁶ Mi kalina ia igami ami totu tseka moa i laona na kao igoe o sauvanigami, tana kao lakataga nogo iani e sauvanigami gamami mutsa.

³⁷ Ma na vuana sui nimami kao nimami aqo kami tusuvanigira moa na taovia tsapakae igira igoe o mologira kara tagaovi kaputigami rongo-na nimami sasi.

!Migira ara nauvanigami igami ma nimami omea tuavati na omea gua moa igira ara padangaoa, migami ami totu i laona na rota loki manana!"

Na Tinoni Ara Vekea Laka Kara Muridoua Nina Ketsa God

³⁸ Mi tana rongona ara laba na omea seko sui girani, te igami na tinoni ni Israel, ami naua kesa na veke tabu mami maretsunâ na gokona. Migira gamami ida, ma nimami Levite, ma nimami manetabu ara mare soaqira i konina mara moloa na bubulutina i konina gana na kakaisiana na gokona.

10 Ma na kesanina tinoni e mare soana i konina, aia nogo a Nehemia na dalena a Hakalia, mi muri ma Sedekia e mare soana. Migira sui goto na tinoni girani ara mare soaqira i konina:

²⁻⁸ *Igira na Manetabu:*

a Seraia, ma Asaria, ma Jeremia, ma Pasbur, ma Amaria, ma Malkija, ma Hatus, ma Sebania, ma Maluk, ma Harim, ma Meremot, ma Obadia, ma Daniel, ma Gineton, ma Baruk, ma Mesulam, ma Abija, ma Mijamin, ma Maasia, ma Bilgai ma Semaia.

⁹⁻¹³ *Igira na Levite:*

a Jesua na dalena a Asania, ma Binui tana duli konina a Henadad, ma Kadmiel, ma Sebania, ma Hodia, ma Kelita, ma Pelaia, ma Hanan, ma Mika, ma Rehob, ma Hasabia, ma Sakur, ma Serebia, ma Sebania, ma Hodia, ma Bani, ma Beninu.

¹⁴⁻²⁷ *Igira na Ida i laoqira na tinoni:*

a Paros, ma Pahat Moab ma Elam, ma Satu, ma Bani, ma Buni, ma Asgad, ma Bebai, ma Adonija, ma Bigvai, ma Adin, ma Ater, ma Hesekia, ma Asur, ma Hodia, ma Hasum, ma Besai, ma Harip, ma Anatot, ma Nebai, ma Magpias, ma Mesulam, ma Hezir, ma Mesesabel, ma Sadok, ma Jadua, ma Pelatia, ma Hanan, ma Anaia,

ma Hosea, ma Hanania, ma Hasub, ma Halohes, ma Pilha, ma Sobek, ma Rehum, ma Hasabna, ma Maaseia, ma Ahia, ma Hanan, ma Anan, ma Maluk, ma Harim, ma Baana.

Na Gokona na Vekesai

²⁸ "Igami sui na tinoni ni Israel, ma na manetabu, ma na Levite, ma na mane matali Vale Tabu, migira ara gini sinagi na itai tatangi tana Vale Tabu, migira ara aqo i laona na Vale Tabu, migira sui goto ara muria nina Ketsa God mara tsidavagini segeniqira tanigira na tinoni ponotoba ara totu i laona nimami kao, kolugira goto na taumami migira sui na dalemami ara loki tugua kara padagadovi omea, ²⁹ igami ami sai kolugira gamami ida, mami naua kesa na veke tabu, laka igami sui sauba kami mauri muria nina Ketsa God, aia na Ketsa God e saunogoa vanigami tana mangana a Moses nina maneaqo; me laka kami muridougira pipi sui na omea na Taovia, nimami Taovia, ke ketsaliginigami; ma kami muridougira goto pipi sui nina vali ma nina kili. Me ti vaga kami tau manalia nimami veke iani, me dou moa God ke redogami.

³⁰ "Sauba kami tau goto taugâ kolugira na tinoni ni veratavosi ara totu tana nimami kao.

³¹ "Me ti vaga igira na tinoni ni veratavosi kara adimaia na mutsa, se sa omea tavosi goto, gana kara tsabiria i konimami tana Dani na Sabat se sa dani tabu tavosi goto, me sauba e utu goto kami volia i koniqira.

"Mi laona pipi vitu na ngalitupa e utu goto kami aqo tana nimami kao, mi tana tagu goto ia sauba kami luvusilea niqira kaoni na tinoni ara loaga i konimami.

³² "Me pipi ngalitupa igami tatasa sauba kami saua tango tsege kilo na siliva na mani sangâ na voliana na vangana na Vale Tabu: ³³ igira nogo na bredi tabu, ma na uiti agana na sausau na uiti pipi dani, ma na omea tuavati agana na kodoputsa pipi dani, migira na sausau tabu gana na Dani na Sabat, na Dani Tabu na Vula Vaolu, migira goto na dani tabu tavosi, me visana goto na sausau tabu, ma na sausau matena niqira sasi na tinoni ni Israel, me pipi sui goto na omea ara kilia vania na aqo tana Vale Tabu.

³⁴ "Igami sui na toga, ma na manetabu, ma na Levite, sauba kami tsonikutsu pipi ngalitupa gana na tsodovulagiana asei duli kara lave lake agana na savori-kodoputsa vania na Taovia nimami God, vaga e ketsaligami i laona na papi na Ketsa.

³⁵ "Me pipi ngalitupa sauba kami adivanoa tana Vale Tabu ngiti sausau na idana na mutsa kami tsurivia, ma na kesanina vuana kara mada tana nimami gai mutsamutsa.

³⁶ "Me pipi na baka mane botsaida i laomami, sauba kami adivanoa i laona na Vale Tabu ma kami saua

vanigira na manetabu, mi tana, vaga e ketsaliginigami na Ketsa, sauba kami balovania God. Ma kami balogira goto pipi sui na daleqira botsaida nimami buluka, ma nimami sipi, ma nimami naniqoti.

³⁷ “Me sauba kami adivanigira goto na manetabu i laona na Vale Tabu na kesianina pipitsu na uiti ami pitsua pipi ngalitupa, migira goto nimami sausau na uaeni, ma na oela na olive, me pipi sui vatana na vua na gai mutsamutsa.

“Mi kalina igira na Levite kara mai i veramami na tsakosaiaqira na sangavulunina turina pipi na vuana nimami uta, me sauba kami sauragoa vanigira. ³⁸ Na manetabu tana duli konina a Aaron sauba kara dukolugira na Levite kalina kara ba tsakosaigira na sangavulunina turina niqira omea tsukatsuka igira na tinoni. Mi muri migira na Levite kara adia na sangavulunina turina i laoqira na omea sui ara sau na tinoni vanigira, ma kara ba mololakâ i laoqira na voki gana na mololakâ omea levolevo tana Vale Tabu, agana na gini aqo i laona na Vale Tabu. ³⁹ Migira na tinoni ni Israel kolugira na Levite sauba kara adivanogira na sausau na uiti, ma na uaeni, ma na oela na olive, i laoqira na voki gana na mololakâ omea levolevo i tana ara totu na vangana na Vale Tabu mi tana goto ara totu na voki qira igira na manetabu, ma na mane matali valetabu, migira ara linge tana Vale Tabu.

“Me utu goto kami mololea na aragoana na valena nimami God.”

Na Soaqira Igira na Tinoni Ara Totu I Jerusalem

11 Mi tana tagu ia, migira na ida ara totu sui i Jerusalem. Migira na tinoni tavosi ara tsonikutsu na viliana ke kesa na tamadale i laoqira pipi sangavulu na tamadale, kara totu kalavata tana vera tabu ni Jerusalem. Migira sui na tamadale tavosi kara ba totu tana veraqira tatavosi. ² Migira na toga ara tsonikaegira igira ara tamisegeniqira na ba totu i Jerusalem. ³ Me vaga ia, migira na tinoni ni Israel, ma na manetabu, ma na Levite, ma na maneaqo i laona na valetabu, migira na kukuqira nina maneaqo a Solomon, ara ba totu i laona niqira kao tana veraqira segeni.

Migirani nogo na soaqira na tinoni lokiloki i laona na butona momoru ni Juda igira ara totu i Jerusalem:

⁴ Tana puku konina a Juda ara ka ruka na tinoni lokiloki, kaira nogo a Ataia ma Maaseia. Ma Ataia aia na dalena a Usia ma na kukuana a Sekaria. Migira visana goto na mumuana tugira nogo a Amaria, ma Sepatia, ma Mahalalel, i tugirani na kukuana sui moa a Perez na dalena a Juda.

⁵ Ma Maaseia, aia na dalena a Baruk ma na kukuana a Kolhose. Migira visana goto na mumuana tugira nogo a Hasaia, ma Adaia, ma Joiarib, ma Sekaria, i tugi-

rani na kukuana sui moa a Sela kesa goto na dalena a Juda.

⁶ Mi laoqira na kukuana a Perez ara 468 na tinoni tangirongo ara totu i Jerusalem.

⁷⁻⁹ Mi tana puku konina a Benjamin ara tu totu tugira a Salu, ma Gabai ma Salai, ma Joel, ma Juda. A Salu aia na dalena a Mesulam ma na kukuana a Joed. Migira visana goto na mumuana i tugira nogo a Pedaia, ma Kolaia, ma Maaseia, ma Itiel, ma Jesaia. Mi kaira a Gabai ma Salai na kamana varavara a Salu. Me saisai migira sui ara 928 tinoni tana puku konina a Benjamin ara totu i Jerusalem. Ma Joel na dalena a Sikri aia gaqira ida, maia Juda na dalena a Hasenua aia na rukanina i vavana a Joel.

¹⁰ Mi laoqira na manetabu igira ara totu i Jerusalem: tugira nogo a Jedaia na dalena a Joiarib, ma Jakin, ¹¹ ma Seraia, na dalena a Hilkia ma na kukuana a Mesulam. Migira visana goto na mumuana i tugira nogo a Sadok, ma Meraiot, ma Ahitub, aia nogo na Mane Tabu Loki. ¹² Me saisai migira sui ara 822 tinoni i laona na duli iani ara aqo i laona na Vale Tabu.

Ma Adaia na dalena a Jeroham ma na kukuana a Pelalia. Migira visana goto na mumuana i tugira nogo a Amasai, ma Sekaria, ma Pasur, ma Malkia. ¹³ Me saisai migira sui ara 242 tinoni tana duli iani ara ida i laona niqira vungu.

Ma Amasai, na dalena a Asarel ma na kukuana a Asai. Mi karani nogo na mumuana a Amasai, kaira a Mesilemot, ma Imer. ¹⁴ Mi laona na duli iani ara 128 na mane vaumate tangirongo. Ma gaqira taovia igira na mane vaumate aia nogo a Sabdiel na dalena a Hagedolim.

¹⁵ Mi laoqira na Levite, igirani nogo ara totu i Jerusalem: a Semaia, na dalena a Hasub ma na kukuana a Asrikam. Ma na mumuana aia kaira nogo a Hasabia ma Buni.

¹⁶ Mi kaira a Sabetai ma Josabad, ruka na ida loki i laoqira na Levite ara ka reitutugua na aqona na Vale Tabu i tano.

¹⁷ Ma Matania, na dalena a Mika ma na kukuana a Sabdi tana duli konina a Asap. Tana tagu na lotu i laona na Vale Tabu, ma Matania nogo e tagaovigira igira niqira aqo na linge na soadouana God.

Ma Bakbukia, aia nina sasanga a Matania.

Ma Abda, na dalena a Samua ma na kukuana a Galal, tana duli konina a Jedutun.

¹⁸ Me saisai migira sui ara 284 na Levite ara totu tana vera tabu ni Jerusalem.

¹⁹ Mi laoqira na mane matali valetabu kaira a Akub ma Talmon ara ka totu i Jerusalem kolugira ara 172 ka kamaqira.

²⁰ Migira na tinoni tavosi ni Israel, ma na manetabu, ma na Levite tavosi, ara totu tana niqira kao segeni i laoqira na vera tavosi sui tana Juda. ²¹ Migira na mane

aqo tana Vale Tabu ara totu tana turina na Jerusalem ara soaginia i Opel, mara aqo i vavana ka niqira tagao a Siha ma Gispa.

²² A Usi gaqira tagao na Levite aia na dalena a Bani ma na kukuana a Hasabia e totu goto i Jerusalem. Mi kaira na mumuana aia kaira nogo a Matania ma Mika, me totu tana duli konina a Asap, aia na duli gana aqo na taiana na itai tatangi tana tagu na lotu i laona na Vale Tabu. ²³ Aia David na taovia tsapakae e vaturigira nogo i sau na vovorona e kalgira igira na duli babâ kara vaioligi na ida tana raqa linge tana Vale Tabu pipi dani.

²⁴ Ma Petahia na dalena a Mesesabel tana duli konina a Sera ma na puku konina a Juda aia e totu i Persia gana na sauparovata vania na taovia tsapakae tana omea sui e kalgira na tinoni ni Israel.

Na Veraqira Igira na Juda ma na Benjamin

²⁵ Me danga na tinoni ara totu tana vera ligisana niqira uta segeni. Migira tana puku konina a Juda ara totu tana verabau ni Kiriath Arba, mi Dibon, mi Jekabseel, mi tana vera tetelo i ligisaqira. ²⁶ Migira goto visana ara totu tana verabau ni Jesua, mi Molada, mi Betpelet, ²⁷ mi Hasarsual, mi Beerseba, mi tana vera tetelo i ligisaqira. ²⁸ Mara visana ara totu tana verabau ni Siklag, mi Mekona mi tana vera tetelo i ka ligisaqira kaira, ²⁹ mi Enrimon, mi Sora, mi Jarmut, ³⁰ mi Sanoa, mi Adulam mi tana vera tetelo i ligisaqira. Mara totu goto i Lakis, mi tana uta varangi, mi Aseka ma na vera tetelo polipolia. Me vaga ia, migira na tinoni tana puku konina a Juda ara totu tana butona kao i ka gaqira levuga i Beerseba tabana i ata, ma na Poi ni Hinom tabana i vava.

³¹ Migira na tinoni tana puku konina a Benjamin ara totu i Geba, mi Mikmas, mi Ai, mi Betel, mi tana vera tetelo i ligisaqira. ³² Mara visana ara totu i Anatot mi Nob, mi Anania, ³³ mi Hasor, mi Rama, mi Gitaim, ³⁴ mi Hadid, mi Seboim, mi Nebalat, ³⁵ mi Lod, mi Ono, mi tana Poi na Tinoni Sasaga tana Aqosi Omea Levolevo. ³⁶ Migira visana na alaala na Levite igira ara totu tana niqira butona kao na puku konina a Juda tana idana, ara mologira kara ba totu kolugira na tinoni tana puku konina a Benjamin.

Na Soaqira na Manetabu ma na Levite

12 Ara danga na manetabu ma na Levite ara visumai tania na totu tsinogo i Babilonia, mara visutugua i Jerusalem kolukaira a Serubabel na dalena a Sealtiel, ma Jesua na Mane Tabu Loki.

²⁷ Migirani nogo na soaqira na manetabu: a Seraia, ma Jeremia, ma Esra, ma Amaria, ma Maluk, ma Hatu, ma Sekania, ma Rehum, ma Meremot,

ma Ido, ma Ginetoi, ma Abija, ma Mijamin, ma Maadia, ma Bilga, ma Semaia, ma Joarib, ma Jedaia, ma Salu, ma Amak, ma Hilkia, ma Jedaia.

Ma na manetabu girani ara ida i laoqira igira sui na manetabu tana tagu kalina a Jesua e Mane Tabu Loki.

⁸ Migirani tu soaqira na Levite ara tu tagao tana linge na soadouana God: tugira nogo a Jesua, ma Binui, ma Kadmiel, ma Serebia, ma Juda, ma Matania.

⁹ Mi kaira a Bakbukia, ma Uno, migira na kulaqira na Levite, ara sai alaala gana na lingena na linge na goko-visu.

Igira na Kukuana a Jesua na Mane Tabu Loki

¹⁰ A Jesua na tamana a Joiakim; ma Joiakim na tamana a Eliasib; ma Eliasib na tamana a Joiada; ¹¹ ma Joiada na tamana a Jonatan; ma Jonatan na tamana a Jadua.

Igira na Ida Tana Puku Manetabu

¹²⁻²¹ Mi kalina a Joiakim e Mane Tabu Loki, migirani nogo na manetabu ara ida tana duli manetabu: a Meraia tana duli konina a Seraia ma Hanania tana duli konina a Jeremia ma Mesulam tana duli konina a Esra ma Jehohanan tana duli konina a Amaria ma Jonatan tana duli konina a Maluki ma Josep tana duli konina a Sebania ma Adna tana duli konina a Harim ma Helkai tana duli konina a Meraiot ma Sekaria tana duli konina a Ido ma Mesulam tana duli konina a Gineton ma Sikri tana duli konina a Abija ma Piltai tana duli ka koniqira a Miniamin ma Moadia ma Samua tana duli konina a Bilga ma Jehonatan tana duli konina a Semaia ma Matenai tana duli konina a Joarib ma Usi tana duli konina a Jedaia ma Kalai tana duli konina a Salai ma Eber tana duli konina a Amok ma Hasbabia tana duli konina a Hilkia ma Netanel tana duli konina a Jedaia.

²² Tana tagu ara vaimurigi tana aqo Mane Tabu Loki tugira a Eliasib, ma Joiada, ma Jonatan ma Jadua, ara maretsuna na soaqira sui igira na ida tana vungu manetabu, ma na vungu i koniqira na Levite. Mara suilavaginia na maresoa ia tana tagu e taovia tsapakae a Darius ni Persia.

²³ Migira moa gaqira ida na vungu i koniqira na Levite ara maretsuna na soaqira tsau mai moa tana tagu a Jonatan na kukuana a Eliasib e Mane Tabu Loki.

Ara Vota Aqo Vanigira na Levite Tana Vale Tabu

²⁴ I vavana tu niqira tagao tugira a Hasabia, ma Serebia, ma Jesua, ma Binui, ma Kadmiel, ara votagira na Levite tana alaala babâ. Me pipi kalina ara ka ruka na alaala ara ka vaisangagi na linge na tsonikaeana ma na soadouana God, taonia nina ketsa a David na taovia tsapakae aia nina mane God.

²⁵ Mi tugira na mane matali Vale Tabu, a Matania, ma Bakbukia, ma Obadia, ma Mesulam, ma Talmon ma Akub, tu niqira aqo kara tu reitutugugira na voki gana na mololakâ omea levolevo ligisaqira na matsapakapuna na Vale Tabu.

²⁶ Ma na tinoni girani ara mauri tana tagu kalina e Mane Tabu Loki a Joiakim na dalena a Jesua ma na kukuana a Jehosadak, ma Nehemia e taovia tagao butona momoru, ma Esra e manetabu aia e sasaga sosongo tana omea sui e kalea nina Ketsa God.

A Nehemia e Baloa na Baravatuna Na Verabau Vania God

²⁷ Mi kalina e sui nogo na aqona na aragovisutugua na baravatuna na vera ni Jerusalem, ara saikolu sui na tinoni gana kara baloa na baravatu ia vania God. Mara soamaigira sui na Levite atsa moa e ao koegua i tana ara totu, gana kara gini sanga na lokisiana na dani ia tana linge na soadou ma na taiana na itai tatangi ma na rekesiana niqira tsetsê. ²⁸ Me vaga ia, migira na Levite igira niqira aqo na raqa linge ara saimai talu tana vera polipolia i Jerusalem, mi tana vera polia i Netopa, ²⁹ mi Betgilgal, mi Geba, mi Asmavet. ³⁰ Migira na manetabu ma na Levite ara naua na aqona na suisui vanigira segeni, me vanigira na toga, mara pungua na baravatuna na verabau kolu matsapakapuna.

³¹ Minau au soasaigira na ida sui tana Juda kara mai totu i kelana na baravatu, mau votagira ruka tana alaala loki kara alapolia na verabau ia na soadouana God.

Na kesanina alaala ara poli bâ tabana madoa i kelana na baravatu mara ba kalea na Matsapakapu na Tsoni Kutso. ³² Ara ida igira ara linge, me tsari a Hosasia, mara tsari goto kesa turina vidaqira na ida tana Juda. ³³⁻³⁵ Mi muriqira girani ara tu tsari bâ na manetabu ara uvi tavuli: tugira nogo a Asaria, ma Esra, ma Mesulam, ma Juda, ma Benjamin, ma Semaia, ma Jeremia. Me tsarimai goto a Sekaria, na dalena a Jonatan ma na kukuana a Semaia. Migira visana goto na mumuana tugira nogo a Matania, ma Mikaia, ma Sakur tana duli konina a Asap. ³⁶ Me visana goto na tinoni tana duli konina a Sekaria ara tu tsarimurina aia, tugira nogo a Semaia, ma Asarel, ma Milalai, ma Gilalai, ma Maai, ma Netanel, ma Juda, ma Hanani. Mi tugira sui ara

kalagaia na vangana na omea na sinagi, na vatana na sinagi vaga e naua a David na taovia tsapakae i sau, aia nina mane God. Maia nogo a Esra na mane sasani sasaga e raqâ na alaala iani tana vavano. ³⁷ Mi kalina ara ba tsau tana Matsapakapu na Vuravura ara liu dato bâ tana mani tsotso dato tana Verana a David, mara saviliusia na valena a David, mara visutugua tana baravatu tana Matsapakapu na Kô, tabana i longa na verabau.

³⁸ Ma na rukanina alaala ara soadoua God ara liu tabana mauri i kelana na baravatu, minau nogo au tsari kolugira kesa turina popono na tinoni. Mami liu putsî bâ tana Kusudato na Umu tsau bâ tana Baravatu Dama. ³⁹ Me tû tana mami saviliusigira na Matsapakapu Epraim, ma na Matsapakapu Jesana, na Matsapakapu na Tsetse, ma nina Kusudato a Hananel, ma na Kusudato na Sangatu, ma na Matsapakapu na Sipi. Mami ba sui ligisana na matsapakapuna na Vale Tabu.

⁴⁰ Bâ, mi kaira sui ruka na alaala ara ka linge na soadouana God ara ba totu nogo tana sasaqira i laona na Vale Tabu.

Minau goto au sage kolua niqû alaala na tinoni lokiloki, ⁴¹ kolutugira goto na manetabu tugirani ara uvi tavuli: a Eliakim, ma Maaseia, ma Miniamin, ma Mikasia, ma Elioenai, ma Sekaria, ma Hanania. ⁴² Mara tu tsari tugira a Maaseia, ma Semaia, ma Eleasar, ma Usi, ma Jehohanan, ma Malkija, ma Elam, ma Eser. Maia Jesrahia e ida vanigira igira ara linge, mara linge mi gotu na lioqira.

⁴³ Mi tana dani ia ara savorigira danga na kodoputsa, migira na tinoni sui ara mage loki sosongo, rongona God nogo e naua mara gini magemage loki vaga ia. Migira na daki ma na baka ara sanga goto tana mage loki ia, ma na gala leleo ara naua e tugua kara rongomia igira na tinoni tana vera ao.

Igira na Toga Ara Sangadougira Na Manetabu ma na Levite

⁴⁴ Mi tana tagu nogo ia, mara viligira visana na mane kara reitutugugira na voki gana na mololakâ omea, i tana ara mologira na vangalaka igira na tinoni ara sauvania na Vale Tabu, kolugotoa na sangavulunina turina tana kesanina niqira tsuri na mutsa, ma na kesanina pipitsu na vuana gai mada pipi ngalitupa. Ma na mane girani gaqira aqo goto kara bâ tana uta ligisaqira na verabau sui ma kara tsakogira niqira vangalaka na tinoni vanigira na manetabu ma na Levite vaga nogo e ketsaligigira nina Ketsa God. Migira na toga sui tana Juda ara reingao sosongoligira na manetabu ma na Levite, ⁴⁵ rongona ara naudoua na aqona na suisui ma na aqo na lotu tavosi goto vaga nogo God e ketsaliginigira kara naua. Migira goto na mane ara taia na itai tatangi ma na mane matali Vale

Tabu ara naudoua niqira aqo taonia na vovorona ara ka marea kaira a David ma Solomon na dalena. ⁴⁶ Tû tana taguna a David na taovia tsapakae ma Asap i sau nogo, migira na mane gana na taiana na itai tatangi ara raqagira na tinoni tana linge na tsonikaeana ma na soadouana God. ⁴⁷ Mi tana taguna a Serubabel, mi tana taguna goto a Nehemia, pipi sui na tinoni ni Israel ara adimaia niqira vangalaka pipi dani, mara saugira vanigira igira ara gini sinagi na itai tatangi ma na mane matali Vale Tabu. Mara adimaigira goto niqira vangalaka dou bâ vanigira na Levite, migira na Levite ara tuvari votagira na turina dou bâ i laoqira na vangalaka girani vanigira na manetabu vaga nogo ara marea tana papi na Ketsa.

A Nehemia e Vaolusia na Aqona na Lotu

13 Mi tana tagu ia kalina ara saikolu na tinoni, migira na Levite ara tsokovulagia vanigira na marena nina Ketsa a Moses mara tsodovulagia na butona na mamare i tana e tsaria laka laka na tamivaniaqira na tinoni ni Amon mi Moab na sangasage tana alaala nina tinoni God, ² rongona igira ara sove na sau mutsa ma na kô vanigira na Israel kalina ara rutsuligi tania i Ejipt, mara ba tusuqolo vania a Balaam gana aia ke vealaginigira na Israel, maia nimami God e piloa na vealagi me lia na vangalaka vanigira. ³ Mi kalina igira na tinoni ni Israel ara rongomia na gokona na vali iani, ara tû mara tsialigigira sui na tinoni ni veratavosi tania niqira saikolu.

⁴ Ma Eliasib na manetabu, aia e tagao tana reituguaqira na voki gana na mololakâ omea i laona na Vale Tabu, e oka nogo e kulaga kolua a Tobia. ⁵ Maia e tamivania a Tobia ke totuvia kesa na voki loki gana na mololakaaqira niqira vangalaka na tinoni, ma na mutsa, ma na buluna gai uruuru, ma na vangana na Vale Tabu, ma na vangalaka vanigira na manetabu, migira na sangavulunina turina niqira omea tsukatsuka, ma niqira uaeni, ma niqira oela na olive, na tinoni ara sauvanigira nogo na Levite, me vanigira goto na mane ara gini sinagi na itai tatangi tana Vale Tabu, migira na mane matali valetabu.

⁶ Mi kalina e laba na omea vaga ia, minau a Nehemia au tau totu i Jerusalem, rongona tana tolu sangavulu rukanina ngalitupa e taovia tsapakae a Artaserkses i Babilonia, inau au visu bâ i konina gana kau turupatuna vania na omea au naua. Mi murina visana tagu mau nongia na taovia tsapakae ke tamivaniau ma kau visutugua i Jerusalem. ⁷ Mi kalina au labamai mau gini novo loki sosongo na rongomiana laka a Eliasib e tamivaninogoa a Tobia ke totuvia kesa na voki i laona na Vale Tabu. ⁸ E momosa loki tobaqu, mau tû, mau tsonitsunagira i tano pipi sui nina omea a Tobia. ⁹ Mau moloketsa vanigira kara pungua na voki ia taonia na

vovorona na lotu, ma kara molovisugira na vangana na Vale Tabu i laona kolugira na sausau na uiti ma na bulunagai uruuru.

¹⁰ Mara tatamanga vaniau goto laka igira na mane ara gini sinagi na itai tatangi i laona na Vale Tabu, migira visana goto na Levite, ara mololenogoa i Jerusalem mara visutugua tana niqira kao segeni, rongona igira na tinoni ara tau sauvanigira na omea ke tugua kara gini mauri. ¹¹ Mau taimataqira igira ara reitugua na Vale Tabu rongona ara tau reitugutugudoua. Mau soavisumaigira na Levite migira ara dona na gini sinagi na itai tatangi, mau mologira kara aqotugua tana Vale Tabu. ¹² Mi tana migira na toga ni Israel ara tuturiga tugua na adimaiaqira tana na vokina na mololakâ omea na Vale Tabu niqira vangalaka na sangavulunina turina niqira omea tsukatsuka, ma na uaeni, ma na oela na olive. ¹³ Mau viligira visana na mane kara reitugugira na voki girani: tugira nogo a Selemia na manetabu; ma Sadok aia e sasani loki tana rongona na Ketsa; ma Pedaia na Levite. Mau mologotoa a Hanan na dalena a Sakur ma na kukuana a Matoria ke lia gaqira sasanga. Au dona nogo laka e tugua kau norutugira na mane tugirani kara tu naudoua tu niqira aqo na tuvari omea vanigira gaqira aqokolu.

¹⁴ Migoe niqû God, ko padatugugira na omea sui girani inau au nauvania nimu Vale Tabu ma na gotoliana na aqona na samasama i laona.

¹⁵ Mi tana tagu ia, minau au morosigira goto na tinoni ni Juda ara tsogori rapasigira niqira vuana uaeni tana Dani na Sabat. Me visana ara lutsangigira niqira omea tsukatsuka, niqira kô na uaeni, ma na vuana uaeni, ma na vuana na gai mutsamutsa me danga goto na omea tavosi i gotuna niqira asi, mara adivanogira i Jerusalem. Minau au parovativigira kakai kara tau goto tsabiria sa niqira omea tana Dani na Sabat. ¹⁶ Me visana mane ni Tire igira ara totu nogo i Jerusalem, ara adi tsetse me danga goto na omea tavosi agana na tsabiri vaniaqira na tinoni ni Israel tana Dani na Sabat. ¹⁷ Mau taimataqira igira na ida i laoqira na Tsiu mau tsaria, “!Kamu reia bâ na omea seko amu naua! Amu tau saikesa padalokia na Dani na Sabat, mamu naua me gini lia vaga moa ti na dani lê. ¹⁸ Miani saikesa nogo e vaga na omea ara naua igira na mumuamui i sau ti God e kedegira me toroutsania na verabau iani. !Me tagara! Migamu amu tamivanigira moa na tinoni kara sekolia babâ na Dani na Sabat, te e gini kore loki babâ God vanigita igita na Israel.”

¹⁹ Bâ, minau au moloketsana vanigira kara vongo kapusigira na matsapakapuna na verabau tana su na aso tana ngulavi na bongi tsege, † ma kara tau goto sangavigira poi kalina ke su na aso tana Dani na Sabat. Mau mologira visana niqû mane kara totu pitugira na

† “na su na aso” Niqira tsoko dani igira na Tsiu e tuturiga tana su na aso.

matsapakapu, ma kara matanigira na tinoni kara tau adiamai sa omea i laona na verabau tana Dani na Sabat. ²⁰ Me kesa se ruka moa kalina igira na mane ara tsabiri omea levolevo ara mai tana bongi tsege mara maturu tabana i tano na baravatu pituana kara sangavigira na matsapakapu tana matsaraka na Sabat.

²¹ Mau tû mau parovatavigira mau tsaria, "E tagara sa nimui rongona kamu mai pitu dani i tano. Kamu baligi. Me ti kau reia kamu tovogotoa na nauvaganana ia minau sauba kau tangoligamu." Me tû tana tagu ia me bâ, mara tau goto visumai tana Dani na Sabat. ²² Mau ketsaligira na Levite kara suisui segeniqira, ma kara ba mataligira na matsapakapu, rongona na Dani na Sabat ke lia na dani tabu manana.

Niqu God, ko padaau goto tana rongona na aqo iani inau au nauvanigo, mo ko galuveau tana nimu galuve vo oli.

²³ Mi tana tagu goto ia mau tsodovulagigotoa laka ara danga sosongo vidaqira na mane na Tsiu ara taugalalo kolugira nogo na daki ni Asdod, mi Amon, mi Moab. ²⁴ Ma na turina popono na daleqira ara gini goko tana goko ni Asdod, se visana tana goko tavosi, mara tau saikesa dona kara gini goko nimami goko segeni igami. ²⁵ Mau taimataqira na mane girani, mau vealaginigira, mau ramitsigira, mau raqavutia na ivuqira. Mi muri mau ketsaligira kara gini vatsa na asana God laka igira se na daleqira kara tau goto taugalalo kolugira na tinoni ni veratavosi. ²⁶ Mau tsaria, "Igira

nogo na daki ponotoba ara tubulaginia a Solomon na taovia tsapakae i sau me gini puka tana sasi. A Solomon e loki tsapakae liusigira bâ na taovia tsapakae tana vera sui. Maia God e galuve sosongolia me naua me lia na taovia tsapakae tana Israel popono, me tagara, maia e puka nomoa i laona na sasi vaga iani. ²⁷ ?Egua, amu padâ laka igami goto kami reinunu i konimui ma kami petsakoe mangana nida God tana taugalalo koluaqira na daki ponotoba?"

²⁸ A Joiada aia na dalena a Eliasib na Mane Tabu Loki e tamivania kesa na dalena mane ke taugalalo kolua na dalena daki a Sanbalat ni Bet Horon. Minau au ketsalia a Joiada ke vanoligi tania i Jerusalem.

²⁹ Niqu God, ko padatugua laka e koegua igira na mane girani ara naqugasiasa na aqo manetabu, mara sekolia na taso igoe o naukolugira na manetabu ma na Levite.

³⁰ Mi tana mau tû, mau suigira na toga tania pipi sui na omea ni veratavosi e savunigira; mau votadoua niqira aqo igira na manetabu ma na Levite, rongona pipi vidaqira ke donaginia gana aqo ke naua. ³¹ Mau mologira visana kara adilake mai tana tagu titi gana na kodoputsa, migira na tinoni kara adimaigira goto na kesanina lakana niqira omea tsukatsuka, ma na kesanina vuana ara mada tana niqira gai mutsamutsa.

Kiki God, ko padatugugira sui na omea girani, mo ko tobadou vaniau.

ESTA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I laona nina papi e totu na turupatuna na omea ara laba vanigira na tinoni ni Israel tana tagu kalina ara totu i vavana niqira tagao igira na Persia. Ma ko Esta aia kesa na daki ni Israel me lia na tauna na taovia tsapakae ni Persia. Mi tana nina malagai loki aia e maurisigira nina tinoni ni Israel tania na limaqira gaqira gala ara vorogaqira mate. Ma na papi iani e tsarimakalia na tuturigana ma na rongona niqira dani tabu na Purim igira na Tsiu.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani
 Ko Esta e lia na daki taovia
 A Haman e vorogaqira mate igira na Tsiu
 Ara matesia a Haman
 Igira na Tsiu ara tuliusigira gaqira gala

Ko Vasti na Daki Taovia e Petsakoe Mangana a Serkses na Taovia Tsapakae

1 ¹⁻² Tana tagu kalina a Serkses e taovia tsapakae tana Persia, maia e totu i Susa nina verabau pukuga, me tagaovi kaputigira ara 127 na butona momoru, e tû i India me vano saviliu tsau bâ i Sudan.

³ Mi laona na tolunina ngalitupa nina aqo tagao a Serkses aia e aqosia kesa na kavomutsa loki vanigira nina mane sasanga migira na taovia tana gavumane. Migira na mane vaumate ni Persia mi Media ara sanga totu goto i tana, kolugira igira na taovia tagao ma na tinoni lokiloki pipi tana butona momoru. ⁴ Mi laona e ono na vula popono aia e sauvulagi vanigira na vangana sui na valena ara rerei dou sosongo mara uluvao laka.

⁵ Mi murina ia, ma na taovia tsapakae e aqosia kesa segeni goto na kavomutsa vanigira pipi sui na mane ara totu tana verabau pukuga i Susa, igira ara tamani omea danga, migira goto ara tau tamanina sa omea. Ma na kavomutsa ia e adia kesa na uiki popono, mara naua tana pakokana nogo na valena na taovia tsapakae. ⁶ Mi tana nauna i tana ara aqosia na kavomutsa ia ara pakaginia na vatu sere, ma na vatu tsitsi, na davi ma na vatu bora angaanga. Mara inilauginia na polokatsi bora me sere mara soriginigira bâ na itai tsitsibora tana ringi siliva tana tuguru vatu. Mara moloa tana pakoka ia na bela na totu ara aqosiginia na qolumila ma na siliva. ⁷ Migira sui na inu ara qetugira bâ moa tana bilo qolumila, me tau goto ruka vidaqi-

ra ke atsa na rereina, ma na taovia tsapakae e gini vangalaka vanigira na uaeni dou e totu i valena. ⁸ Mara tau goto pede vanigira ke koegua na dangana na uaeni kara inuvia, rongona na taovia tsapakae e moloketsana vanigira nina tinoni aqo laka pipi sui tinoni ke adia ke visa moa na dangana na inu vaga aia e ngaoa.

⁹ Mi tana tagu goto nogo ia, i laona na valena na taovia tsapakae, aia ko Vasti na daki taovia e aqosigotoa kesa na kavomutsa vanigira na daki.

¹⁰ Mi tana vitunina dani nina kavomutsa, maia na taovia tsapakae e inuina me gini mage na uaeni, me tû me soatugira vitu nina maneaqo segeni nogo ia, tugira nogo a Mehuman, ma Bista, ma Harbona, ma Bigta, ma Abagta, ma Setar, ma Karkas. ¹¹ Me tsarivanitugira kara tu ba adimaia ko Vasti na daki taovia rongona e ngaoa ke sagelivania gana kepi na daki taovia, me ke sauvulagia na rereidouna vanigira nina mane sasanga, migira sui goto aia e vailivugira mai tana kavomutsa, rongona ko Vasti aia e rereidou sosongo. ¹² Mi kalina tugira na maneaqo ara tu ba tsarivania ko Vasti na daki taovia nina ketsa na taovia tsapakae, maia e sove na mai. Ma na omea iani e tsaia me gini momosa loki na tobana na taovia tsapakae.

¹³ Me tû a Serkses me soamaigira nina mane sauparovata rongona nina lavu nogo na taovia tsapakae ke lavegoko i koniqira na mane sasaga tana tabana na ketsa ma na gotosi vera. Me tsarivanigira tana rongona nina sove na mai aia ko Vasti, me nongigira kara tsarivania nagua ke nauvania na daki taovia

ia muria na vovorona na ketsa na vera. ¹⁴ Mi tugira aia e lavu na soamaiaqira sailagi kara tu sauparovata vania tugira nogo a Karsena, ma Setar, ma Admata, ma Tarsis, ma Meres, ma Marsena, ma Memukan, tu vitu na mane lokiloki ni Persia mi Media ara tu tangolia na butona aqo loki bâ tana vera ia. ¹⁵ Maia e tsarivanitugira na mane tugirani, "Inau, a Serkses na taovia tsapakae, au molovanogira niqo maneaqo kara ba i konina ko Vasti na daki taovia ma kara soamaia, maia e sove na rongomangaqu. ?Ma nagua ara marea i laona na ketsa ni verada laka ka naua vania na daki vanga ia?"

¹⁶ Mi tana ma Memukan e tsarivania na taovia tsapakae migira nina mane sasanga: "Aia ko Vasti na daki taovia e tau peago moa igoe taovia kalina e nauvaganana ia, aia e peagami goto igami nimu mane sasanga, me peagira goto pipi sui lakalaka na mane tana vera sui igoe o tagaovi kaputigira! ¹⁷ Eo, pipi sui na daki i laona na veramu sauba kara reipeagira na savaqira kalina tsotsodo kara rongomia laka na daki taovia e pea mangamu igoe. Migira sauba kara tsaria, 'A Serkses na taovia tsapakae e ketsalia ko Vasti na daki taovia ke mailaba i matana, maia e sove.' ¹⁸ Mi kalina na tauqira igira na tinoni lokiloki tana Persia mi Media kara rongomia nina omeomea ko Vasti, migira sauba kara tsaritsakua vanigira na savaqira tana rongona na omea ia ti ke bongi tana dani ia. Migira sui na daki pipi tana nauna sauba kara tau nogo kukuni tania na savaqira, migira na mane sauba kara kore sailagi moa vanigira na tauqira. ¹⁹ Me ti vanga ke dou vanigo igoe taovia, mo ko moloketsana tana soamu segeni nogo igoe laka ko Vasti ke laka saikesa goto na mailaba i matana na taovia tsapakae. Mo ko ketsaligira kara maretsunâ na ketsa iani me ke totu saviliu tana vovorona na ketsa ni Persia mi Media, rongona ke gini tau tangomana ke kesa na oliana. Mi muri, mo ko vilia ke kesa segeni na daki dou goto bâ aia ke adia na sasana ko Vasti vanga na daki taovia. ²⁰ Mi kalina na gokona nimu ketsa igoe ke liuvi poponoa na butona momoru igoe o tagaovi kaputia, mi tana ti igira sui na daki kara kukuni tanigira dou manana na savaqira, atsa moa igira ara tamani omea danga se igira ara tau tamanina sa omea."

²¹ Ma na taovia tsapakae migira gana sasanga ara rongomingaoa na omea iani, maia na taovia tsapakae e nauvaganana nogo na omea a Memukan e tsaria. ²² E tû, me mologoko bâ vanigira na tinoni sui pipi tana butona momoru i tana aia e tagaovi kaputia, me marea tana niqira goko segeni, mi tana vatana niqira mamare segeni nogo, me moloketsana laka pipi sui na mane nina aqo ke taovia tana valena segeni.

Ko Esta e Lia na Daki Taovia

2 Mi muri bâ e atsa moa e puka nogo nina kore na taovia tsapakae, maia e padavisua moa ko Vasti ma na omea e naua te aia e tsonitsunâ. ² Mi tana mara tû visana nina mane na sauparovata na taovia tsapakae igira aia e norugira bâ, mara tsarivania, "Egua ti ko tau tsoni lalavena mo ko tsodogira ke visana na daki siama rereidou? ³ E tugua igoe ko viligira kara visana nimu mane sasanga i laona pipi na butona momoru i tana igoe o tagaovi kaputigira, mo ko ketsaligira kara adimaigira ieni i Susa nimu verabau pukuga tana nimu lumana daki pipi sui na daki siama rereidou. Mo ko mologira tana limana a Hegai nimu maneaqo segeni nogo aia nina aqo na reitutuguaqira nimu daki, ma kara sauvanigira na oela ma na omea sui ara kilia gana na aragodouana na kokoraqira. ⁴ Mi tana ti igoe ko adia na baka daki gua igoe o reingao sosongolia bâ, mo ko molokaea ke lia na daki taovia na tuguna ko Vasti."

Ma na taovia tsapakae e padâ laka na omea vanga igira ara tsaria e dou maia e taonia niqira papada.

⁵ Mi tana tagu nogo ia e totu i Susa kesa na Tsiu a Mordekai na soana, aia na dalena a Jair tana puku konina a Benjamin, ma Jair na dalena a Simeï, maia Simeï na dalena a Kis. ⁶ Mi tana tagu kalina a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilon e aditsekavanoa a Jehoiatsin na taovia tsapakae ni Juda tania i Jerusalem, kolua kesa na alaala igira ara laugira, maia goto a Mordekai i laoqira. ⁷ Maia e tamani kesa na tasina savusavu, ko Esta na asana, ma na soana tana goko Hïbru ko Hadasa; aia na baka daki rereidou sosongo me loki magobu dou. Mi tana tagu ara ka mate kaira na tinana ma na tamana, ma Mordekai e tabea me reitutugua vanga nogo ti na dalena segeni.

⁸ Mi kalina na taovia tsapakae e molosuïnogo nina ketsa vaolu ia, mara danga na baka daki ara adimaigira i Susa, ma ko Esta goto i laoqira. Maia ara mologotoa i valena na taovia tsapakae tana nina reitutugu a Hegai, aia nogo na mane nina aqo na reitutugua na lumaqira na daki. ⁹ Ma Hegai e reingao sosongolia ko Esta, me tau goto kisâ na nauvaniana ko Esta na arago kokora, me palaginia na mutsa dou bâ. Me molovania ke totu tana nauna dou bâ i laona na lumaqira na daki, me mologira ara tu vitu na baka daki ara vilitugira tana valena na taovia tsapakae kara tu aqo vania.

¹⁰ A Mordekai e parovatavi idanogoa ko Esta rongona ke laka na tsarivulagi vaniana ke kesa laka aia na daki na Tsiu. ¹¹ Me pipi dani ma Mordekai e tau kuti na liu tavetada i matana na pakokana na lumaqira na daki, gana ke gini donaginia laka e koegua nogo ko Esta ma nagua sauba ke laba vania.

¹² Ma na aqo na aragoduana na kokoraqira na daki gira e adia kesa na ngalitupa popono. I laona e ono na vula ara gitsiginigira na oela na mira, mi laona e ono goto vula ara gitsiginigira na mona sisigini dou. Mi murina ia, me pipi sui na baka daki kara adivanogira tatasa i konina a Serkses na taovia tsapakae. ¹³ Mi kalina ti vaga kesa na baka daki ke mololea na lumaqira na daki rongona kara adivanoa tana valena na taovia tsapakae, me tangomana vania ke sagelia na vatana na polo koegua moa aia e ngaoa na sageliana. ¹⁴ Ma kara adivanoa i tana tana ngulavi, mi tana matsaraka na dani ngana ma kara ba moloa kesa tana luma tavosi tana nina reitutugu a Saasgas, aia kesa nina maneaqo segeni goto na taovia tsapakae aia nina aqo na reitutuguaqira na tauna lê na taovia tsapakae. Ma na daki ia e utu goto ke visutugua i matana na taovia tsapakae poi tsau na taovia tsapakae ke padangaoa me ke soâ na asana ti aia ke ba labatugua i konina.

¹⁵ Me tsau nogo nina tagu ko Esta na vano i konina na taovia tsapakae. Maia ko Esta na dalena daki a Abihail ma na tasina savusavu a Mordekai, ma Mordekai e tabe vaganana nogo ti na dalena segeni nogo ia; me pipi sui moa na tinoni ara morosingaoa na rereina ko Esta. Mi kalina e labamai nina tagu ko Esta na ba laba i konina na taovia tsapakae, ma Hegai, aia na maneaqo e reitutugua na lumaqira na daki, e pedevania na vatana polo aia e ngaoa ke sagelia. ¹⁶ Me vaga ia, mi tana vitunina ngalitupa e taovia tsapakae a Serkses, tana sangavulunina vula, na vulana Tebet, ara adivanoa ko Esta i konina a Serkses na taovia tsapakae. ¹⁷ Ma na taovia tsapakae e reingao sosongolia bâ ko Esta liusigira sui na daki tavosi, me tagara goto ke kesa na baka daki tavosi ke dou i matana vaga aia. Maia e moloa na kepi taovia tana lovana me molokaea ke daki taovia na tuguna ko Vasti. ¹⁸ Mi muri, ma na taovia tsapakae e aqosia kesa na kavomutsa loki gana na padalokiana ko Esta, me soamaigira sui nina mane sasanga, migira goto ara aqo tana gavumane. Me tsarivanigira nina tinoni sui kara mango tana dani ia, me tuvari vanigira na vangalaka vaga e ulagana kesa na taovia tsapakae.

A Mordekai e Maurisia na Taovia Tsapakae

¹⁹ Mi tana tagu goto ia, ma Serkses na taovia tsapakae e molokaea a Mordekai ke tangolia kesa na aqo loki tana tagaovera. ²⁰ Maia ko Esta e tau vati tsarivulagi vania ke kesa laka aia na Tsiu. A Mordekai nogo e tongovania ke tsarivulagia, maia e rongomangana tana omea iani, vaga nogo e lavu na rongomangana kalina e baka daki tetelo moa me totu i vavana nina reitutugu aia.

²¹ Mi kalina a Mordekai e tangolinogoa na aqo loki tana tagaovera, mi kaira a Bigtana ma Teres, kaira ru-

ka na maneaqo ka niqira aqo na mataliana na matsapana nina voki na taovia tsapakae, ara ka gala vania a Serkses, mara ka vorogokona na labumatesiana.

²² Ma Mordekai e rongomidodoa na omea iani, me ba tatamanga vania ko Esta na daki taovia, maia ko Esta e tû me ba turupatu vania na taovia tsapakae na omea aia Mordekai e tsodovulagia. ²³ Ma na taovia tsapakae e lalavedoua ti vaga ke mana na goko ia, me tsodovulagia laka na omea ia e mana, mi tana maia e tû me moloketsana kara tsauraginikae kaira a Bigtana ma Teres tana gai na ligo mara ka mate. Ma na taovia tsapakae e moloketsana kara maretsunâ na omea iani tana nina papi na mani maretsuna omea levolevo ara laba i laona na verana.

A Haman e Vorogokona Ke Matesiligigira na Tsiu

3 Me kesa tana tagu i muri, ma Serkses na taovia tsapakae e molokaegotoa kesa na mane a Haman na soana, aia na dalena a Hamedata, ma na kukuana a Agag, ke tagao na rukanina i vavana na taovia tsapakae. ² Maia na taovia tsapakae e moloketsana laka pipi sui nina mane sasanga niqira aqo kara kukuni tania a Haman tana tsuporu vaniana. Migira sui lakalaka ara navaganana ia, maia lelê moa a Mordekai e sove na tsuporu vaniana a Haman. ³ Migira nina mane sasanga tavosi na taovia tsapakae ara veisuâ a Mordekai rongona gua ti aia e tau muria nina ketsa na taovia tsapakae. ⁴ Me pipi dani ara raiginia ke naua, maia e tau goto ngaoa na rongomiaqira. Maia e tsaridoua vanigira, "Inau na Tsiu, me utu saikesa goto kau tsuporu tsuna vania a Haman." Me vaga ia, migira ara ba tatamanga vania a Haman na omea e tsaria a Mordekai rongona ara ngaoa kara reia ti vaga a Haman ke tamivania a Mordekai ke navaganana babâ moa ia se tagara. ⁵ Me gini seko loki tobana a Haman kalina e rongomia laka a Mordekai e sove na tsuporu vaniana, ⁶ me laka a Mordekai e kesa nogo vidaqira na Tsiu, mi tana maia e padâ ke tau kede segenia moa a Mordekai, me vorogokona ke matesiligigira pipi sui na Tsiu tana Persia popono.

⁷ Mi tana sangavulu rukanina ngalitupa nina aqotagao a Serkses na taovia tsapakae, tana kesianina vula, na vulana Nisan, a Haman e ketsaligira kara naua na tsonikutsu (na "purim" ara soaginia) gana kara tsodovulagiginia na dani ma na vula i tana kara manalia nina vorogoko a Haman. Mara pedea kara naua tana sangavulu tolunina dani tana sangavulu rukanina vula, na vulana Adar.

⁸ Me vaga ia, ma Haman e ba tsarivania na taovia tsapakae, "E kesa na mamatana tinoni ara totu saranga bamai i laona na butona momoru popono i tana igoe o tagaovi kaputia. Migira ara murigira na vatana lavu ara tau goto atsa kolua niqira lavu na

tinoni tavosi. Mara tau goto taonigira na ketsana na veramu, me ti vaga igoe ko tamivanigira kara totu babâ moa me utu goto kara sangago kesa tana omea ke gini vano dou na aqo i laona na veramu. ⁹ Me ti vaga ke dou vanigo igoe taovia, mo ko moloketsana kara labumatesigira sui lakalaka. Me ti vaga igoe ko nauvaganana ia, minau au vekevanigo laka sauba kau molosagea ke liusia 340,000 kilo na siliva i laona nimu valebisi gana ko gini aqo tana tagaoviginiana na veramu.”

¹⁰ Mi kalina na taovia tsapakae e rongomi vaganana ia maia e tû me adiligia nina ringi tana kakauna, aia na ringi e gini aqo na moloana na bulupapadana tana mamarena nina ketsa, me tusu vania a Haman gaqira gala na Tsiu, aia na dalena a Hamedata, ma na kukuana a Agag. ¹¹ Ma na taovia tsapakae e tsarivania a Haman, “Igira sui lakalaka na tinoni ma niqira qolo au moloa i limamu igoe. Igoe moa ko pedea na omea gua moa ko nauvanigira.”

¹² Me vaga ia, mi tana sangavulu tolunina dani tana kesanina vula, ma Haman e soasaigira nina mane mamare na taovia tsapakae, me ketsaligira kara marea na omea aia ke tsarivanigira tana pipi vatana goko ma na mamare ara gini aqo i laona na butona momoru popono e tagaovi kaputia na taovia tsapakae, ma kara tusu bâ vanigira sui na tagaovera, ma na taovia tagao butona momoru, ma na tinoni lokiloki. Mara marea tana asana a Serkses na taovia tsapakae, mara bulupapadana ginia nina ringi. ¹³ Migira na tinoni agana na aditurupatu ara adivanoa na turupatu iani pipi tana butona momoru i tana e tagaovi kaputia na taovia tsapakae. Mi tana mamare ia e totu na goko vaga iani: “I laona ke kesa lelê moa na dani, tana sangavulu tolunina dani na vulana Adar, nimui aqo kamu labumatesigira sui lakalaka na Tsiu igira ara totu tana nimu butona momoru babâ, na tinoni vaolu ma na tuqatuqa, na daki ma na baka, ma kamu laka goto na gaeaqira, ma kamu aditamanimui niqira omea tatamani. ¹⁴ Ma na gokona na ketsa iani nimui aqo kamu tsarivulagi vanigira na tinoni pipi sui tana butona momoru, rongona kara gini vangaraunogoa na labumatesiaqira na Tsiu ti ke labamai na dani ia.”

¹⁵ Tana nina ketsa na taovia tsapakae na gokona na ketsa ia ara tsokovolugia vanigira na tinoni sui tana verabau pukuga ni Susa, migira na tinoni aditurupatu ara aditurupatu vano tana butona momoru sui. Mi kaira na taovia tsapakae ma Haman ara ka totupuka i lao mara ka inu bubulega kalina e viri ponopala na tobaqira na tinoni sui tana verabau popono ni Susa.

A Mordekai e Nongia Nina Sasanga Ko Esta

4 Mi kalina a Mordekai e rongomia na omea e laba, maia e ratsia na polona tana melu, me sagelia na

polo baubau papadana na melu, me ulia na tora tana lovana me ngangai loki sosongo, me liu i laona na verabau popono, ² poi e mai tsau i matana na valena na taovia tsapakae. Me tau moa sage bâ i vale, rongona e tabu vaniasei e sagelia na polo baubau ke sage i laona na valena na taovia tsapakae. ³ Mi laoqira pipi sui na butona momoru, iava moa i tana ara rongomia nina ketsa na taovia tsapakae, na ngangai loki moa e laba i laoqira na Tsiu. Igira ara tsoni vitoaqira segeni, mara melu mara tangitangi, me varangi igira popono ara sagelia na polo baubau papadana na melu mara gini uliuli na tora.

⁴ Mi kalina igira nina dakiaqo ko Esta ma nina maneaqo segeni nogo na taovia tsapakae ara ba turupatu vania na omea e naua a Mordekai, maia ko Esta e gini melu sosongo tobana. Te e tû, me tusupolo bâ vania a Mordekai gana ke sagelia na olina na polo baubau, ma Mordekai e sove. ⁵ Mi tana ma ko Esta e soâ a Hatak, aia kesa vidaqira na maneaqo aia na taovia tsapakae e vilinogoa ke lia nina maneaqo nogo ko Esta, me tsarivania ke bâ i konina a Mordekai me ke veisuâ nagua e laba, ma na rongona gua ti aia e nauvaganana ia. ⁶ Ma Hatak e bâ i konina a Mordekai tana pakokana na verabau i matana na valena na taovia tsapakae. ⁷ Ma Mordekai e turupatu vania a Hatak na omea sui ara laba vania, me tsarivanigotoa tana rongona na qolo a Haman e vekea laka ke molosage bâ tana nina valebisi na taovia tsapakae ti vaga kara labumatesigira sui lakalaka na Tsiu. ⁸ Maia e tusu vania a Hatak kesa na rauna na mamarena na ketsa e marea na Haman, aia ara tusu bamai nogo i laona na verabau popono ni Susa, i tana e totu na ketsa na labumatesiaqira na Tsiu. Maia e tsarivania ke ba tusu vania ko Esta, me ke vota rongona vanidoua, me ke nongia ko Esta ke bâ i konina na taovia tsapakae me ke ngasua ke gaegira na tinoni ni verana.

⁹ Ma Hatak e visu bâ konina ko Esta, me turupatuna vania na omea a Mordekai e tsaria. ¹⁰ Mi kalina ko Esta e rongomia, maia e tû me ketsalia a Hatak ke visutugua i konina a Mordekai, me ke ba tsarivaganana vania iani:

¹¹ “O dona nogo igoe laka ti vaga ase moa, atsa moa na mane se na daki, maia ke tavongani sage bâ i laona nina voki na taovia tsapakae kalina aia e tau vati mologoko bâ vania moa ke mailaba i konina, ma na tinoni vaga ia sauba nomoa kara labumatesia. Aia nogoria e vaga na vovorona na ketsa. Me pipi sei moa, e tû i koniqira nina mane na sauparovata na taovia tsapakae, me tsau bâ i koniqira na tinoni lê sui pipi tana butona momoru, migira sui ara donagininogoa na ketsa iani. Me ti moa vaga na taovia tsapakae ke adia nina itoro qolumila, me ke tusu bâ i konina kesa, mi tana moa ti kara gaea na maurina na tinoni ia. Me putsi nogo kesa na vula popono tû kalina na taovia

tsapakae e mologokomai vaniau kau ba laba i matana.”

¹² Mi kalina a Mordekai e rongomia nina goko ko Esta, ¹³ maia e molo bâ vania na goko parovata iani: “Ko tau padâ laka tana rongona moa igoe o totu tana valena na taovia tsapakae ti o gini totu raravi dou tanigira na Tsiu tavosi. ¹⁴ Me ti vaga igoe ko vongo mangamu moa tana tagu vaga iani, me sauba na sasanga vanigira na Tsiu ke talumai kesa tana nauna segeni ma kara gini mauri igira, migoe moa sauba ko mate, mi tana ti sauba ke sui saikesa na vungu konina na tamamu. !Me tau utu ngatsu ti aia nogo na rongona ti igoe o gini lia na daki taovia tana tagu vaga iani!”

¹⁵ Maia ko Esta e mologoko visu bâ vania Mordekai me tsaria, ¹⁶ “E dou. Ko bâ, mo ko soasaigira pipi sui na Tsiu ara totu i Susa; ma kamu tsoni vitoamui segeni ma kamu nonginongi vaniau inau. Kamu laka goto na ganiana se na inuviana sa omea i laona ke tolu na dani me ke tolu na bongi. Migira niqo dakiqo minau sauba kami navaganana goto ia. Mi murina ia, ti inau sauba kau ba laba i konina na taovia tsapakae, atsa moa ti tana navaganana ia au tau taonia na vovorona nina ketsa. Me ti vaga kau mate rongona au kutsia nina ketsa me dou moa.”

¹⁷ Mi tana, ma Mordekai e vano, me ba naua pipi sui na omea vaga ko Esta e tsarivania ke naua.

Ko Esta e Soakaira a Serkses Ma Haman tana Mut-sakolu

5 Tana tolunina dani na vitoa ko Esta e sagelitugua nina polo na daki taovia, me ba sage tana pakokana na valena na taovia tsapakae, me tû arokalea na vokina. Ma na taovia tsapakae e tototu tana nina sasana na totukae, me totu aro bâ i matana valena. ² Mi kalina na taovia tsapakae e morosi bâ ko Esta na daki taovia e tutû i tano, maia e reingao sosongolia, me tusu bâ i konina gana itoro qolumila. Mi tana ma ko Esta e datomai me pelea na isuisuna gana itoro. ³ Ma na taovia tsapakae e veisuâ, “?Egua ko Esta? Ko tsarivaniau moa inau nagua o ngaoa, minau sauba kau sauva vanigo, atsa moa ti vaga ke kesa na turina popono na butona momoru inau au tagaovi kaputia.”

⁴ Ma ko Esta e gokovisu me tsaria, “Ti vaga ke dou vanigo igoe taovia, inau au nongikagamu igoe ma Haman kamu ka mai ke bongi tana mutsa tetelo inau au vangaraua vanikagamu.”

⁵ Mi tana ma na taovia tsapakae e ketsalia a Haman ke mai tsaku rongona kara ka gini dulivano tana mutsa e vangaraua ko Esta. Me vaga ia, mi kaira na taovia tsapakae ma Haman ara ka vano tana mutsa e vangaraua ko Esta. ⁶ Mi kalina e inuina ueni mi tana na taovia tsapakae e tsarivania ko Esta, “Ko Esta na daki

taovia, e dou ti ko tsarivulagi vaniau na omea igoe o ngaoa i koniq, me sauba igoe ko tamanina. Inau sauba kau manalia nimu nono, e atsa moa ti igoe ko nongiau na turina popono na vera inau au tamanigira.”

⁷ Maia ko Esta e gokovisu me tsaria, ⁸ “Taovia, ti vaga au dou i matamu igoe, mo ko tamia ko manalivaniau niqo nono, minau au nongikagamu tugua igoe ma Haman kamu ka mai goto ke dani tana mutsa sauba kau vangaraua vanikagamu. Mi tana ti sauba kau tsarivanigo na omea inau au ngaoa.”

A Haman e Vorogokona na Matesiana A Mordekai

⁹ Mi kalina a Haman e mololea i tana ara mutsamutsa, maia e mage sosongo me dou na kokorana. Mi kalina e reia a Mordekai e tototu i matana na valena na taovia tsapakae, me tau goto tû se ke sauvulagia laka aia e kukuni tania kalina aia e liu puts, mi tana me gini galasi sosongolia na tobana a Haman na reiana.

¹⁰ Maia e berengiti moa me visu i valena. Mi tana maia e soamaigira gana saidou i valena, me nongigotoa ko Seres na tauna ke sanga totu kolugira. ¹¹ Mi mataqira sui aia e gini goko kaekae tana rongona na omea danga aia e tamanina, ma na dalena mane danga sosongo, me laka na taovia tsapakae e padalokia me molokaea tana aqo loki, me tinoni loki liusigira sui igira nina mane sasanga tavosi na taovia tsapakae. ¹² Me goko babâ moa a Haman me tsaria, “Maia ko Esta na daki taovia e tau naua na mutsakolu ia vania sa tinoni tavosi, me vanikagami segeni lelê moa na taovia tsapakae minau, maia e soavisukagami tugua tana mutsa ke dani. ¹³ Eo, ma na omea loki manana nomoa vaniau inau na omea vaga girani. Bâ, mi kalina lelê moa au rei bâ a Mordekai na Tsiu e tototu moa tana pakoka i matana na valena na taovia tsapakae, mi tana ma na omea dou sui girani ara tau nogo lia sa omea vaniau.”

¹⁴ Mi tana, ma na tauna migira sui gana saidou ara totu kolua ara tsarivania, “Me vaga ia me dou ti ko vaturikaea sa gai na ligo ke rukapatu ruka mita na datona. Me ke matsaraka ke dani migoe ko bâ mo ko nongia na taovia tsapakae ke tamivanigo na tsauraginikaeana a Mordekai i konina me ke mate, mi tana ti ke gini dou tugua na tobamu na vano tana mutsa ia.”

Ma Haman e padâ laka na omea iani e dou na nauana, me tû me ketsaligira kara vaturikaea kesa na gai na ligo i tana.

Na Taovia Tsapakae e Tsonikaea A Mordekai

6 Mi tana bongi nogo ia, ma na taovia tsapakae e tau tangomana ke maturu, te e ketsalia nina mane mamare ke adimai vania na papi i tana e totu na mamarena na omea sui ara laba pipi tana vera sui aia

e tagaovigira, me ke tsokovulagi vania. ² Ma na turina e tsokovania e adisai kolugotoa tana tagu kalina a Mordekai e adilatata i malena na vorogokona na matesiana na taovia tsapakae, aia nogo na vorogoko ara ka naua kaira a Bigtana ma Teres, kaira ruka nina maneaqo segeni nogo na taovia tsapakae ara ka matalia na vokina. ³ Ma na taovia tsapakae e veisuâ, “?Nagua igita a nauvaninogoa a Mordekai ngiti peluna vania tana rongona aia e naua na omea dou iani?”

Migira nina maneaqo ara tuguvisu vania mara tsaria, “Igita a tau vati nauvanigotoa sa omea.”

⁴ Ma na taovia tsapakae e veisuagoto, “?Me laka sa niqumane sasanga inau i laona na valequ?”

Mi tana tagu tsotsodo ia ma Haman e vasini sagemai tana pakokana na vale; aia e mai na nongiana na taovia tsapakae ke tamivania na tsauraginiana a Mordekai tana gai na ligo aia e vangarau manogatinogoa. ⁵ Mi tana migira nina maneaqo na taovia tsapakae ara tsarivania, “A Haman nogo ieni me pitua na reiamu igoe.”

Ma na taovia tsapakae e tsaria, “Kamu tsarivania ke sagemai.”

⁶ Me vaga ia, ma Haman e sagemai, ma na taovia tsapakae e tsarivania, “E totu kesa na mane inau au padangao sosongolia kau tsonikaea. ?Ma nagua o padâ igoe kau nauvania na mane ia?”

Ma Haman e papada segenina i tobana, “?Me laka aseigoto bâ iani e ngao sosongolia na taovia tsapakae ke tsonikaea? Minau nogoria.”

⁷ Mi tana maia e tuguvisua nina goko na taovia tsapakae me tsaria, “Ko moloketsana kara adimaia na polona taovia tsapakae vania na mane ia, aia nogo na polokatsi igoe segenimu nogo o sagelia. Mo ko moloketsana goto kara inilaua nimu ose segeni nogo igoe. ⁹ Mi muri ti ko ketsalia kesa vidaqira nimu tinoni lokiloki aia e dato liuliu bâ, ke sagelivania na polona na mane ia, me ke molodatoa i gotuna na ose, me ke idaida vania me ke tangolia na itaina nina ose, me ke liu bâ tana pakokana na verabau. Mi kalina kara ka vavano, maia ke gugû me ke tsaria, “!Kamu reia aia nogo e vaga kalina na taovia tsapakae e tsonikaea kesa tinoni aia e padalokia!”

¹⁰ Mi tana, ma na taovia tsapakae e tsarivania a Haman, “!E dou! Ko tsaku mo ko ba adimaigira na polo ma na ose, mo ko nauvania a Mordekai na Tsiu pipi sui lakalaka na omea girani igoe nogo o vasini tsarivulugia. Sauba ko morosia a Mordekai ke tototu moa i matana valequ.”

¹¹ Me tû a Haman e ba adia na polo, me ba sagelivania a Mordekai. Me adivanigotoa na ose, ma Mordekai e sagekae i konina, ma Haman e tudumi taligua tana pakokana na verabau, me gugudato vanigira na tinoni kalina ara ka vavano me tsaria, “!Kamu reia aia

nogo e vaga kalina na taovia tsapakae e tsonikaea kesa tinoni aia e padalokia!”

¹² Mi muri, ma Mordekai e visutugua tana pakoka i matana na valena na taovia tsapakae, ma Haman e visutaku sosongo i valena, me tsavupoia na matana tana vangamâ. ¹³ Maia e ba tsarivania na tauna migiragana saidou pipi sui na omea ara laba vania. Mi tana ma na tauna migira na kulana sasaga ara tsarivania, “Igoe o tuturiga nogo na nangaliana gamu susuligavania a Mordekai. Aia na Tsiu, me utu ko tangomana igoe na tuliusiana. Maia sauba nomoa ke tuliusigo igoe.”

Ara Matesia a Haman

¹⁴ Mi kalina ara gogoko moa igira, migira nina maneaqo na taovia tsapakae ara labamai kara adivano tsakua a Haman tana nina mutsakolu ko Esta.

7 Me vaga ia, mi kaira na taovia tsapakae ma Haman ara ka vanotugua na mutsa koluana ko Esta ² na rukanina kalina. Mi kalina na taovia tsapakae e inuinu ueni, maia e veisuatugua ko Esta, “?Igoe ko Esta na daki taovia, nagua o ngaoa i koniqu kalina ia? Ko tsarivaniau inau me sauba nomoa kau sauvanigo. Inau sauba kau tusuvanigo atsa moa ti vaga sa turina popono na butona momoru i tana inau au tagaovi kaputia.”

³ Ma ko Esta na daki taovia e tuguvisua me tsaria, “Ti vaga o padalokiau manana igoe taovia me ke dou vanigo moa, minau au nongigo ko tamivaniau kau mauri inau migira goto niqumane tinoni. ⁴ Minau migira niqumane tinoni ara tsabirigami nogo gana kara labumate-sigami. Me ti vaga na tsabiri tsekagami moa, minau sauba kau mui lê moa, ma kau tau goto bulesigo igoe tana rongona ia. !Migira ara vangaraunogoa laka kara matesiligigami sui saikesa!”

⁵ Maia Serkses na taovia tsapakae e veisuâ ko Esta na daki taovia, “?Masei sagata e padâ laka ke naua na omea vaga ia? ?Miava e totu na mane ia?”

⁶ Ma ko Esta e tuguvisua me tsaria, “!Gamami gala, aia e sauligigami, aia nogo a Haman na mane seko iani!”

Ma Haman e moro tatavata bâ i ka koniqira na taovia tsapakae ma na daki taovia tana matagu loki. ⁷ Me gini momosa loki tobana na taovia tsapakae, me tû tania na bela na mutsa me rutsu i tano, me bâ tana uta e polia na valena. Maia Haman e reigadovia laka na taovia tsapakae e padakuti matena nogo laka ke kedea tana rongona na omea ia, maia e totuvisu i vale, rongona ke nongia ko Esta na daki taovia me ke gaea na maurina. ⁸ Ma Haman e vasini moa tsonitsuna segenina tana nina bela na totu ko Esta rongona ke nongia ke gaea na maurina, maia na taovia tsapakae e visumaitugua i laona na voki talu tana uta. Me reia a

Haman e tsaro tana, maia e gu loki me tsaria, “?Laka na mane iani sauba ke raqâ na daki taovia iani i mataqu, mi laona na valequ segeni nogo inau?”

Ma na taovia tsapakae e vasini moa goko sui vaga ia, migira nina mane aqo segeni nogo na taovia tsapakae ara mai mara sagavusai konina a Haman mara tsavupoia na lovana. ⁹ Mi tana, me kesa vidaqira nina maneaqo, aia Harbona na asana, e tsaria, “Eo, ma Haman e vano ao sosongo nogo me vaturikaenogoa kesa na gai na ligo i matana valena rongona ke gini tsauraginia a Mordekai i konina, aia nogo na mane e katevanigo gamu matemate igoe taovia mo gini mauri. !Me rukapatu ruka mita na datona na gai ia!”

Ma na taovia tsapakae e ketsaligira, “!Bâ, ma kamu tsauraginia a Haman i konina!”

¹⁰ Me vaga ia, mara ba tsauraginia a Haman tana gai na ligo aia segeni nogo e vaturikaea, gana ke tsauraginia a Mordekai i konina. Mi tana me gini bisitugua na korena na taovia tsapakae.

Ara Tsarivanigira na Tsiu Kara Isutuguqira Segeni

8 Mi tana dani nogo ia ma Serkses na taovia tsapakae e tusuvania ko Esta na daki taovia pipi sui nina omea levolevo a Haman, aia gaqira gala na Tsiu. Maia ko Esta e tsarivulagi vania na taovia tsapakae laka a Mordekai na kamana nogo aia, me tû tana dani ia me bâ, ma na taovia tsapakae e tamivania a Mordekai na ba laba i matana. ² Mi tana ma na taovia tsapakae e tû me loquligi tania na kakauna segeni na ringi e gini bulupapadana, aia nogo na ringi e adivisua i konina a Haman, me tusuvania a Mordekai. Ma ko Esta e molovania a Mordekai ke reitugugira nina omea levolevo a Haman.

³ Mi muri, maia ko Esta e goko vanitugua na taovia tsapakae, me tsonitsuna segenina i tuana me ngangai, me nongikakaia laka aia ke naua sa omea gana ke utusiginia na mate aia Haman na kukuana a Agag e vangaraua ke nauvanigira na Tsiu. ⁴ Ma na taovia tsapakae e saukaea nina itoro qolumila, ma ko Esta e tutsau me tsaria, ⁵ “Me ti vaga ke dou vanigo igoe taovia, mo galuveau manana inau, mau nongigo kiki ko maregotoa ke kesa na leta gana na utusiginiana nina ketsa a Haman, igira na ketsa aia na dalena a Hamedata ma na kukuana a Agag e tusua gana na matesiligiqira na Tsiu popono i laoqira na butona momoru sui tana igoe o tagaovi kaputigira. ⁶ ?Me ti ke tagara me sauba kau berengiti koegua inau na reiana na rota loki vaga ia sauba ke laba vanigira niqu tinoni, ma kara matesigira sui na kamaqu segeni inau?”

⁷ Mi tana, ma Serkses na taovia tsapakae e tsarivanikaira ko Esta na daki taovia ma Mordekai na Tsiu, “Kamu ka reia, inau ligoti matesinogoa a Haman tana rongona nina vorogaqira mate na Tsiu, mau tusu-

vaninogoa ko Esta pipi sui nina omea tatamani. ⁸ Ma na ketsa ara marea tana asana na taovia tsapakae mara bulutigininogoa nina omea na bulupapadana e utu saikesa goto ke taveo. Mau tami nomoa vanikagamu kamu ka mamare vanigira na Tsiu na omea gua moa i kagamu amu ka padâ na mareana; ma kamu ka marea tana asaqu inau ma kamu ka bulutiginia niqu omea na bulupapadana.”

⁹ Na omea iani e laba tana rukapatu tolunina dani tana tolunina vula, na vulana Sivan. Ma Mordekai e soasaigira nina mane mamare na taovia tsapakae, me tsarivanigira kara mareleta vanigira na Tsiu, migira goto na taovia tagao butona momoru, ma na tinoni aqo tana gavumane, migira na tinoni lokiloki sui i laona e 127 na butona momoru tû i India me tsau bâ i Sudan. Mara maregira na leta girani vania pipi na butona momoru tana niqira goko segeni ma niqira vatana mamare segeni, mara marevanigira goto na Tsiu tana niqira goko ma na vatana niqira mamare segeni. ¹⁰ Ma Mordekai e tsarivanigira kara maregira na leta gira tana asana a Serkses na taovia tsapakae, me bulutiginigira nina omea na bulupapadana na taovia tsapakae, me sauvanigira igira na mane ara sage tana ose ara dona na ulo tsaku sosongo ara totu tana nina vale na molo ose na taovia tsapakae, kara ba tusugira babâ pipi tana butona momoru.

¹¹ Mi laona na leta girani ara tsaria laka na taovia tsapakae e tamivanigira nogo na Tsiu pipi tana verabau kara sai alaala na mani isutuguqira segeni tanigira igira ara ngaoa na labumatesiaqira kolua na tauqira ma na daleqira. Me tamivanigira na Tsiu kara labuvigira igira atsa moa tana vera mi tana butona momoru koegua ara talumai, ma kara labumatesigira tsau bâ tana susuina na tinoni ma kara laua niqira omea levolevo. ¹² Ma na ketsa iani kara manalia i laona na Persia popono tana dani tsotsodo ara titia gana kara labumatesigira na Tsiu, tana sangavulu tolunina dani na Adar, aia na sangavulu rukanina vula. ¹³ Niqira aqo kara katevulagia na omea iani vaga kesa nina ketsa na taovia tsapakae, migira na tinoni sui pipi tana butona momoru kara rongomia, rongona kara gini tamani tagu igira na Tsiu na vangarauana na tangotuguqira segeni tanigira gaqira gala kalina ke labamai na dani ia. ¹⁴ Me vaga ia mi tana nina ketsa na taovia tsapakae, igira na mane adigoko ara sagekae tana nina ose na taovia tsapakae mara vano tsaku sosongo. Ma na mareana ketsa ia ara pogakae gotoa tana verabau pukuga i Susa.

¹⁵ Ma Mordekai e tû me mololea na valena na taovia tsapakae, me sagelia na polo na taovia tsapakae e boara me sere, ma na polo na tsavugotu ara vosiginia na terete vovosi laka tsitsibora, ma na kepi qolumila rereidou sosongo i lovana. Me pipi sui tana nauna i laona na Susa e tangidato moa na gû na magemage. ¹⁶ Migi-

ra goto na Tsiu ara magemage me malamala tugua na tobaqira, rongona ara padâ laka e mana nogo gaqira. ¹⁷ Mi laona pipi na verabau ma na butona momoru, ia-va moa ara tsokovulagia nina mamare na taovia tsapakae, igira na Tsiu ara mango na aqo mara naua na mutsasai, mara magemage. Mi tana tagu ia ara danga na tinoni tau Tsiu ara sangasage i laoqira na Tsiu rongona ara matagunigira.

Na Tsiu Ara Matesigira Gaqira Gala

⁹ Me labamai na sangavulu tolunina dani na Adar, i tana e gado na ketsa e marea a Haman laka kara matesiligigira na Tsiu. Ma na omea ia e pilotugua, migira na Tsiu ara tû mara matesiligigira gaqira gala. ² Mi laona pipi na verabau tana Persia i tana ara totu na Tsiu, igira ara sai alaala gana kara baginigira igira ara area na sekoliaqira. Ma na tinoni pipi sui tana nauna ara viri matagunigira na Tsiu me tagara goto ke kesa ke tovoa na tû vaniaqira. ³ Eo, igira sui lakalaka na tinoni lokiloki, igira na taovia tagao butona momoru, kolugira igira ara sanga tana aqo na tagaovera, migira na tuguna na taovia tsapakae, igira sui popono ara sangagira na Tsiu rongona ara matagunia a Mordekai. ⁴ Migira na tinoni sui tana Persia popono ara don-aginginogoa laka a Mordekai e lia nogo na mane loki i laona nina aqotagao na taovia tsapakae, me dato babâ moa gana susuliga. ⁵ Me vaga ia, migira na Tsiu ara tangomana kara naua na omea gua moa ara ngaoa kara nauvanigira gaqira gala, mara tû mara ba labumatesiginigira niqira isi.

⁶ Mi laona na Susa segeni moa aia na verabau puku-ga, igira na Tsiu ara labumatesigira tsege sangatu na mane, mara laugira niqira omea tatamani. ⁷⁻¹⁰ Mi laoqira na tsege sangatu mane girani ara tu totu goto tugira tu sangavulu na dalena mane a Haman aia na dalena a Hamedata ma gaqira gala na Tsiu. Mi tugirani nogo tu soaqira na dalena a Haman: a Parsadata, ma Dalpon, ma Aspata, ma Porata, ma Adalia, ma Aridata, ma Parmasta, ma Arisai, ma Aridai, ma Vaisata. Mara tau moa laua sa niqira omea levelevo.

¹¹ Mi tana dani nogo ia ara ba turupatu vania na taovia tsapakae na dangana na tinoni ara labumatesigira i Susa. ¹² Mi tana maia e tsarivanja ko Esta na daki taovia, "I laona na Susa segeni moa igira na Tsiu ara labumatesigira nogo tsege sangatu na mane, kolutu-gira goto tugira sangavulu na dalena mane a Haman. !Alao, ma nagua sagata goto kara naua tana butona momoru babâ! ?Ma nagua goto o ngaoa kalina ia? Igoe sauba ko adia na omea o ngaoa. Ko tsarivaniau na omea gua goto o ngaoa, migoe sauba ko adia."

¹³ Ma ko Esta e tuguisua me tsaria, "Ti vaga ke dou vanigo igoe taovia, mo ko tamivanigira goto na Tsiu ara totu i Susa kara nautugua ke dani na omea vaga

ara naua i dani eni. Mo ko moloketsana kara tsauraginikaea tu koniqira na sangavulu na dalena mane a Haman tana gai na ligo." ¹⁴ Ma na taovia tsapakae e moloketsana vanigira kara naua na omea iani, ma na gokona na ketsa iani ara tsokovulagia i laona na verabau ni Susa. Migira na Tsiu ara ba adia tu koniqira na sangavulu na dalena mane a Haman, mara tsauraginikaetugira i malena. ¹⁵ Mi tana dani ngana, aia na sangavulu vatinina dani na Adar, migira na Tsiu ni Susa ara sai alaala tugua, mara ba labumatesigira goto tolu sangatu na mane i laona na verabau ia. Mi tana dani goto ia ara tau laua sa niqira omea.

¹⁶ Migira sui goto na Tsiu ara totu pipi tana butona momoru babâ ara sai alaala, mara isutuguqira segeni. Mara labumatesigira 75,000 gaqira gala, igira na tinoni ara reisavigira. Mara tau moa laua sa niqira omea.

¹⁷ Na omea iani e laba tana sangavulu tolunina dani na Adar. Mi tana dani ngana, aia na sangavulu vatinina dani, igira na Tsiu ara tau naua sa labumate, mara moloa ke lia na dani na mango, ma na magemage, ma na mutsasai. ¹⁸ Migira moa na Tsiu ara totu i Susa ara moloa na sangavulu tsegenina dani ke lia na dani na mango, rongona igira ara labumatesigira gaqira gala tana sangavulu tolunina ma na sangavulu vatinina dani, mara mango moa tana sangavulu tsegenina dani. ¹⁹ Miani nogo na rongona ti igira na Tsiu ara totu tana vera tetelo babâ ara lokisia na sangavulu vatinina dani tana vula na Adar vaga niqira dani na magemage ma na mango, ma na vaituvarigi na vangalaka na mutsa, migira moa ara totu tana verabau ara lokisia na sangavulu tsegenina dani.

Na Lokisiana na Dani na Purim

²⁰ A Mordekai e maretsunagira na omea sui girani me tusuvanoa na mamarena vanigira na Tsiu sui i laona na Persia popono, igira ara totu varangi, migira goto ara totu ao. ²¹ me tsarivanigira kara lokisia i laona pipi ngalitupa na sangavulu vatinina ma na sangavulu tsegenina dani na Adar vaga nogo na dani na mango ma na magemage. ²² Karani nogo ruka na dani i tana igira na Tsiu ara matesiligigira gaqira gala; iani nogo na vula i tana na tagu na melu loki ma na padasavi e oli me lia na tagu na magemage loki. Mara tsarivanigira kara lokisia na papadana kaira na dani karani tana mutsasai ma na vaituvarigi na vangalaka na mutsa, ma kara palagira goto igira ara tau tamanina sa omea. ²³ Me vaga ia migira na Tsiu ara tabea nina goko a Mordekai, me gini lia na lavu vanigira pipi ngalitupa na lokisiana kaira ruka na dani karani.

²⁴ A Haman na dalena a Hamedata, aia na kukuana a Agag, ma gaqira gala na Tsiu, e tsonikutsu (se na "Purim" vaga ara soaginia igira) gana ke puku kalavatavia na dani gua i tana kara matesigira na Tsiu,

me ke suilavaginigira saikesa. ²⁵ Maia ko Esta e vano i konina na taovia tsapakae, maia na taovia tsapakae e marea kesa na leta laka na voromate e naua a Haman vanigira na Tsiu ke gadovisu i konina segeni, me laka a Haman migira sui na dalena mane kara tsauraginikae-gira tana gai na ligo. ²⁶ Maia nogoria na rongona ti ara soaginia na dani na mango ia na Dani na Purim. Mi tana rongona nina leta a Mordekai, ma na rongona goto na omea sui ara laba vanigira, ²⁷ ti igira na Tsiu ara moloa na ketsa iani vanigira segeni, me vanigira goto na kukuaqira, masei tinoni moa ke lia na Tsiu, laka i karani ruka na dani i laona pipi ngalitupa niqira aqo kara lokisikaira taonia na omea e maretsuna a Mordekai. ²⁸ Mara pedegotoa laka pipi na tamadale i laoqira na Tsiu tana vatavata sui ke mai, i laona pipi butona momoru, me pipi na verabau, niqira aqo kara padatugua na Dani na Purim, ma kara lokisia tana tagu sui ke mai.

²⁹ Mi muri, ma ko Esta na daki taovia, na dalena a Abihail, kolua a Mordekai na Tsiu, e maregotoa kesa na leta e kalea na lokisiana na Dani na Purim, mi tana nauvaganana ia ma na daki taovia e kakaisia bâ na omea e mare idanogoa a Mordekai. ³⁰ Ma na leta ia ara ka marea vanigira pipi sui lakalaka na Tsiu, mara ka tusuvanoa na mamarena i laoqira pipi sui na 127 butona momoru tana Persia. Ma na goko tana leta ia e vaga iani: "Kalina ia migamu kamu totu raviravi dou tana rago. ³¹ Mami ka ketsaligamu igamu, migira goto

na kukuamui, kamu lokisia na Dani na Purim tana taguna laka, vaga nogo igamu amu muria na ketsa e kalea na tagu na vitoa ma na ngangai. Mami ka padakuti matena kamu lokisia atsa moa nagua ke laba. I kagami nogo a Mordekai ma ko Esta na daki taovia ami ka moloa na ketsa iani vanigamu sui." ³² Nina ketsa iani ko Esta aia e gini kakaisidoua bâ na vovorona e kalea na lokisiana na Dani na Purim, mara maretsunâ nina goko tana papi i tana ara maretsunagira na omea sui ara laba tana vera.

Ka Gaqira Tangirongo Kaira a Serkses ma Mordekai

10 A Serkses na taovia tsapakae e raigira na tinoni sui ara totu i tasi taligu pipi tana nauna i tana aia e tagaovi kaputigira, kolugira goto igira ara totu i longa, kara aqo vania. ² Migira sui lakalaka na omea loki ma na omea dou na taovia tsapakae e naugira, kologotoa na turupatuna popono kalina aia e molokaea a Mordekai, ara maretsunagira sui tana niqira papi na taovia tsapakae ni Persia mi Media. ³ A Mordekai na Tsiu, aia na rukanina i vavana a Serkses na taovia tsapakae. Migira na Tsiu gana verakolu ara padaloki sosongolia mara reingaoa, rongona a Mordekai e aqo kakai gana ke sangaginigira nina tinoni, ma kara gini totu raviravi dou tana rago, migira sui goto na kukuaqira.

JOB

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I laona nina papi e totu na turupatuna kesa na mane dou aia e gadovia na rota loki sosongo. Ara viri mate sui na dalena, mara nanga sui goto pipi nina omea tatamani. Me kesa na lobogu seko e gadovia na kokorana popono. Me gini melu loki sosongo a Job, mi tana ara tu mai laba i konina tu tolu na kulana, mara tu goko koluginia tana rongona na vatsangisavi ma na rota loki e gadovia.

Mi tugira na kulana a Job ara tangolidatoa na papada vaga ara lavu na muriana igira sui na tinoni tana Israel tû mai nogo i sau. Migira ara padâ laka God e dona na saupeluna vanigira igira e dou niqira sasaga. Me ti vaga God ke tamivania kesa tinoni ke gadovia na rota loki, ma na papadana laka aia e tsukia na sasi, ma God e ngaoa ke tosasaga vania me ke gini goto tugua nina sasaga. Me vaga ia, mi tugira na kulana a Job ara raia ke mololegira nina sasi ti vaga God ke tobadou vanitugua. Maia Job e donagininogoa laka aia e mane dou, me gotolaka nina sasaga i matana God, me tau goto tsukia sa sasi, me tau moa donaginia matena gua ti God e pede sosongoli vaganana ia. Maia Job e tau goto suga tania nina tutuni, me tau goto matagu na nongikakaiana God ke sauvulagi vania na rongona gua ti aia e kede sosongoli vaganana ia. A Job e ngao sosongolia laka ke totudoutugua i matana God mi mataqira na tinoni.

Ma God e tau goto tuguvisu vania sa nina goko a Job, me sauvulagi vania moa na susuligana ma nina sasaga loki segeni nogo ia. Mi kalina a Job e rongomia God e tsarivaganana ia, me gini padasavi sosongo tana rongona nina goko suguradi e nauvania God.

Mi tana susuina, ma God e sauvanitugua a Job danga bâ nina omea, me liusigotoa bâ na omea e tamanina tana idana. Ma God e tai tu mataqira na kulana a Job rongona ara tu tau padagadovia na rongona na rota loki e gadovia a Job. Mi tana papi iani God e gini sauvulagia laka e utugana saikesa vania na tinoni na padagadoviana nina omeomea God, rongona aia segeni lelê moa e God, ma nina dona aia e liusi sosongolia bâ nina dona na tinoni.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na sangavi goko

A Job mi tugira na kulana

— a Job e goko suguradi vania God

— na kesanina na vaigokovigi

— na rukanina na vaigokovigi

— na tolunina na vaigokovigi

— na tsonikaeana na sasaga loki

— na susuina nina goko a Job

Na Taovia e tuguvisua nina goko a Job

Nina goko e Eliu

Na Taovia e tuguvisua nina goko a Job

Na vongo goko

God ma Satan Ara Ka Vaigokovigi Tana Rongona a Job

1 Kesa dani me totu kesa na mane a Job na asana, aia e totu tana vera ni Us. Aia e mane dou sosongo, me totu parovata dou me tau goto naua sa omea ke sasi. Me samasama sailagi moa vania God,

me muridougira pipi sui nina goko. ² Mara tu vitu na dalena mane mara tu tolu na dalena daki. ³ Me tamanigira vitu toga na sipi, me tolu toga na kamelo, me kesa toga na buluka, me tsege sangatu na asi. Mara danga sosongo goto na tinoni ara aqo vania,

maia Job na mane tamani omea danga liuliu bâ tana kao popono tabana i Longa.

⁴ Mi tugira na dalena mane a Job ara tu lavu na vaioligi pipi kalina tana aqosi kavomutsa. Mi kalina ti vaga kesa tu vidaqira ke aqosi kavomutsa maia ke soa maitugira goto na kulana ma na vavinena kara tu mai sanga tana kavomutsa. ⁵ Mi tana matsaraka na dani i murina pipi na kavomutsa, maia Job ke mamata bongibongi me ke ba savori-kodoputsa mateqira pipi na dalena, rongona ke gini naua na suisui tu mateqira. Aia e nauvaganana sailagi ia rongona e padâ vaga iani, "E tau utu ti igira na dalequ kara totu tana sasi tana goko seko vaniana God i laona na tobaqira."

⁶ Me kesa tana dani kalina igira na angelo ara mailaba i matana God, maia goto Satan e totu i laoqira. ⁷ Ma na Taovia e veisuâ Satan, "¿Laka iava o talumai igoe?"

Ma Satan e gokovisu me tsaria, "Inau au liu bamai moa mau polia na barangengo popono."

⁸ Ma na Taovia e veisuâ, "¿Me laka igoe o reia a Job niqu maneaoqo? E tagara goto ke kesa tana barangengo popono ke tinoni dou vaga ia, me ke dona na totu parovata rongona ke tau tsukia sa sasi. Aia e samasama sailagi vaniau, me muridougira pipi sui niqu goko."

⁹ Ma Satan e tsaria, "¿Me laka a Job sauba ke samasama vanigo moa igoe ti vaga ke tau pelua sa omea? ¹⁰ Igoe o reitutu sailaginia aia, migira goto nina tamadale, me pipi na omea sui aia e tamanigira. Mo vangalaka vanisosongolia, mo tusuvania danga nina omea tuavati tugua kara dangalia na kao popono. ¹¹ !Mi kalina ia, ti vaga igoe ko adiligi vania pipi sui nina omea tatamani, me sauba ko reia aia ke tû me ke soa sekoligo me ke taimatamu!"

¹² Ma na Taovia e tsarivania Satan, "Eo, e dou moa, ma na omea sui lakalaka aia e tamanina inau au mologira sui i limamu igoe. Ma na konina segeni a Job ko laka na peleana." Maia Satan e tû me vano.

Satan e Tovelea a Job

¹³ Me kesa dani kalina tugira na dalena a Job ara tu kavomutsa tana valena tu tasiqira loki, ¹⁴ me kesa na mane adigoko e ulomai tsaku i konina a Job me tsaria, "Kalina igami ami gini aqo na buluka na pilokao tana uta, migira na asi ara mutsamutsa tana nauna varangi tana e dato dou na buruburu. ¹⁵ Mara tavongani labamai na alaala ni Sabea mara komigira sui lakalaka. Mara labumatesigira sui nimu maneaoqo. Inau lelê moa au tangomana na tsogomauri mau gini mai kau tsarivulagia vanigo."

¹⁶ Me tau vati goko sui moa aia, me labamai goto kesa na maneaoqo me tsaria, "Na angaanga e matesigira sui lakalaka na sipi kolugira na mane ara reitutuugugi-

ra. Inau lelê moa au tangomana na tsogomauri mau gini mai kau tsarivulagia vanigo."

¹⁷ Me tau vati goko sui moa aia, me labamai goto kesa na maneaoqo me tsaria, "Ara tu tolu na alaala popono na Kaldea ara maiginigami mara laugira sui lakalaka nimu kamelo, mara matesigira pipi sui nimu tinoni aqo. Inau lelê moa au tangomana na tsogomauri mau gini mai kau tsarivulagia vanigo."

¹⁸ Me tau vati goko sui moa aia, me labamai goto kesa na maneaoqo me tsaria, "Kalina tugira sui na dalemu ara tu mutsamutsa tana valena aia na dalemu loki, ¹⁹ me kesa na guguri loki e tavongani talumai tana kaomate, me vui pukalia na vale tana ara totu me kobi matesigira sui. Minau lelê moa au tangomana na tsogomauri mau gini mai kau tsarivulagia vanigo."

²⁰ Mi tana e lovoatû a Job me ratsia na polona tana melu, me tsara koakoa na lovana, me tsuna e labusagi tana kao. ²¹ Me tsaria, "Inau au tau nogo botsa kolua sa omea, me sauba kau tau goto mate kolua sa omea. Na Taovia nogo e sau omea vaniau, mi kalina ia, maia nogo e adivisugira sui taniau. !Tsonikaea na asana tabu!"

²² Me atsa moa ti na omea seko sui vaga gira ara labavania a Job, maia Job e tau goto gini sasi tana keliseko vaniana God.

Satan e Tovoletugua a Job

2 Me kesa tana dani kalina igira na angelo ara mailaba tugua i matana God, maia goto Satan e totu i laoqira. ² Ma na Taovia e veisuâ Satan, "¿Laka iava o talumai igoe?"

Ma Satan e gokovisu me tsaria, "Inau au liu bamai moa mau polia na barangengo popono."

³ Ma na Taovia e veisuâ, "¿Me laka igoe o reia a Job niqu maneaoqo? E tagara goto ke kesa tana barangengo popono ke tinoni dou vaga ia, me ke dona na totu parovata rongona ke tau tsukia sa sasi. Aia e samasama sailagi vaniau, me muridougira pipi sui niqu goko. Migoe moa o turuginiau laka kau tamivani-go mo ko tavongani sekoli vania na maurina, me atsa moa ti o navuani vaganana ia maia Job e totukakai babâ moa i koniqu inau."

⁴ Ma Satan e tsarivania, "Eo, ma na tinoni e ngaoa ke mauri, sauba ke tamia moa kara adiligi vania pipi sui nina omea rongona e gini vaga ke mauri. ⁵ Mi kalina ia, ti vaga igoe ko sekoli vania na kokorana, me sauba ko reia laka aia ke tû me ke soa sekoligo me ke taimatamu!"

⁶ Ma na Taovia e tsarivania Satan, "Eo, e dou moa, kalina ia inau au molonogoa i limamu igoe, mo ko laka moa na labumatesiana."

⁷ Mi tana ma Satan e tû me mololea i tana e totu na Taovia, me naua ma na vora ara viri botsa tana koko-

rana popono a Job. ⁸ Ma Job e vano me ba totu tana tsavutsavu i tana ara tsoni kutso, me rugia kesa na tapana na popovatu me kariginia na vorana. ⁹ Ma na tauna e ba reia me tsarivania, “?Egua, laka igoe o totukakai babâ moa i konina God ne? ?Megua ti o tau vealaginia moa God mo ko mate?”

¹⁰ Me gokovisu a Job me tsarivania. “!O goko bubulega moa igoe! Kalina God e sauvanigita na omea dou, migita a gini mage na adiana. ?Megua igita ti ka vait-sarigana kalina aia e molovanigita na rota?” Me atsa moa ti na rota loki sui ara gadovia a Job, maia e tau goto tsonia sa tsaqina goko seko ke kalea God.

Ara Tu Mailaba i Konina a Job Tugira na Kulana

¹¹ Mi kalina tugira tolu na kulana a Job ara tu rongomia laka na rota loki sosongo e gadovia a Job, ara tu padâ laka kara tu ba vereaa. Tugira nogo a Elipas ni Teman, ma Bildad ni Sua, maia Sopar ni Naama. ¹² Mi kalina ara tu maimai ao moa, mara tu morosi bâ a Job mara tu tau reigadovia. Mi kalina ara tu dona laka aia nogoria, mara tututriga na ngangai, mara tu tangitan-gi, mara tu ratsia tu poloqira tana melu, mara tu rasav-aginidatoa na papasa i tu lovaqira. ¹³ Mi muri, mara tu totu puka kolua i lao tana kao, mara tu totu i tana e vitu na dani me vitu na bongi, mara tu tau goto tsonia sa tsaqina goko rongona ara tu kadangaginia na rota loki sosongo e gadovia.

A Job e Vealaginia na Dani Tana Aia e Botsa

3 Mi tana susuina na vitunina dani maia Job e goko tugua me vealaginia na dani tana aia e botsa. Me tsaria:

²⁻³ “!Igoe God ko vealaginia na dani i tana inau au bot-sa;

ma na bongi i tana e tianaau na tinaqu!

⁴ Niqu God ko naua na dani ia me ke lia na rodo.

Ko laka saikesa goto na padavisuana na dani vaga ia; mo ko laka goto tamivania na marara ke mararasia.

⁵ Ko nauginia moa na dani na ponopala ma na rodo pulipuli;

mo ko tsavupoiginia na parako, mo ko koko ponotia na aso me ke tau goto sinaria.

⁶ Ko saluvaligia na bongi ia tania na tsoko ngalitupa, mo ko laka na tamiana kara tsokovisu tugua.

⁷ !E dou bâ ti na mane ma na daki kara tau magemage tana bongi ia, ma kara tau goto tiana na daki!

⁸ Ko tsarivanigira igira ara dona na solopoke, migira goto ara dona na tagaoviana na Leviatan, † kara vealaginia na dani ia.

⁹ Ko tongovania na veitugusidani me ke tau datomai;

† “na Leviatan” Aia kesa na tuqana vigo na omea mamauri ni tasi

mo ko tongovania na bongi ia me ke tau goto amesia ke vovomai na dani.

¹⁰ Ko vealaginia na bongi ia rongona aia e tamivaniau mau botsa i konina, mau gini gadovi rota ma na melu loki.

¹¹ “?Megua nogo ti au tau mate i laona tobana tinaqu, se kau mate saviliu nogo kalina au vasini botsa?

¹² ?Egua tinaqu ti aia e tulangiau?

?Megua ti e tsutsuau?

¹³ Ti vaga kau mate nogo tana tagu ia, minau kau totu rago nogo kalina ia tana vera na mango,

¹⁴ kolugira igira na taovia tsapakae ma na tagaovera, igira ara logovisugira i sau na valeqira na tinoni tataovia;

¹⁵ se kolugira igira na tinoni lokiloki ara dangaliginia na valeqira na qolumila ma na siliva;

¹⁶ se kolugira na baka ara vasubutogira.

¹⁷ I laona na qilu igira na tinoni vanga tsutsukibo ara mololenogoa niqira nausasi,

migira ara kolae tana aqo ara tsodoa na mango.

¹⁸ Me atsa vaga goto igira ara totu tana vale sosori mara gini mage na tsodoana na rago,

ma na totu tania na gu loki ma na gorara tinoni.

¹⁹ Igira sui lakalaka ara totu i tana, igira e tangi loki gaqira rongo, migira na tinoni lê,

kolugira goto na tseka ara totu tanusi tanigira gaqira taovia.

²⁰ “?Megua ti igoe God o molovania na tinoni ke mauri babâ moa tana rota?

?Megua ti o tamivanigira kara reia na mararana na dani igira ara totu tana melu loki?

²¹ Igira ara totupitua na mate me tau lelê labamai; ara lalave sosongolia liusia na laveana kesa na moi e totu popoi tana kao.

²² Igira e utu kara magemage poi tsau kalina kara mate ma kara qilugira.

²³ God nogo e poia vanigira na omea ke laba tana tagu i muri,

me totu kapusigira pipi moa tana nauna.

²⁴ Ngiti gaqu mutsa inau, na ngangai moa,

me utu goto kau mololea na kukungu.

²⁵ Pipi sui na omea inau au kadangaginigira mau matagunigira igira sui ara labamai vaniau.

²⁶ Au tau goto dona na totu tana goto, mau tau goto dona na mango,

ma niqu rota e tau goto tamani susuina.”

Na Kesanina na Vaigokovigi

(4:1–14:22)

4 Me tû a Elipas na mane ni Teman me tsarivania a Job,

²“Igoe a Job, laka sauba ko tau gini kore ti vaga inau kau goko vanigo?

E utu vaniau goto kau totu mui babâ moa.

³Ko reia, igoe o sasanigira rago na tinoni danga, mo kakaisigira igira ara maluku.

⁴Mi kalina igoe o reia kesa e kolae, me maluku, me tubulagi, mo tû mo ba vereia, ma nimu goko o malagaisiginia me gini tu tugua.

⁵Eo, mi kalina ia me laba nimu tagu igoe na totu tana rota loki, me gini seko tobamu, me utu vanigo na bariana.

⁶Igoe o tau kuti na samasama vaniana God, me goto-laka nimu sasaga tana maurimu popono.

Me vaga ia, me tuguragoa ko norua God me ke sangago.

⁷“Mi kalina ia igoe ko papada dou, mo ko soamaia na asana kesa tinoni igoe o dona e gotolaka nina sasaga me gadovia na rota loki.

⁸Inau au reigira na tinoni ara qari kaona na uta na sasi, mara rasavagini bamaia na vatuna na tsutsukibo; mi kalina ia, migira ara tsurivia moa na lakana na tsutsukibo ma na nauseko.

⁹Ma na korena God e mai vaga moa na tulonga loki me matesiginigira.

¹⁰Igira na vanga tsutsukibo ara ngunguru mara kakanga loki vaga moa na laeone, maia God e muisigira me bokua na livoqira.

¹¹Mara viri mate lê vaga moa na laeone kalina e tau tsodoa sa omea ke matesia me ke gania, mara viri saranga bamai na dalena.

¹²“Me kesa tana tagu, me kesa e goko gagasa mai tana kuliq, me tangi tetelo sosongo, me varangi nogo ke utu vaniau na rongomigadoviana na omea e tsaria.

¹³Maia e laba vaniau tana bongi, me toro butosia niq maturu.

¹⁴Mau gini novo mate, mau matagu loki, me gagariri popono na kokoraqu.

¹⁵Me kesa na omea e mai pelea na ngoraqu. me tû na kolina na ivuqu tana matagu.

¹⁶Mau rei bâ ragoa kesa na omea e tutû i tana; mau moro ba kakai i konina, mau tau moa tango-mana na reigadoviana laka nagua vaga ia.

Mi laona na mui kutukutu tana bongi mau rongomia kesa e goko me tsaria:

¹⁷?Laka tangomana ke kesa ke totugoto i matana God,

se ke male saviliu i matana Aia e volâ?

¹⁸God e tau goto norudougira nina maneaqo,

me atsa moa ti igira goto nina angelo, maia e tsodovulagigotoa na sasi i laoqira.

¹⁹?Megua igoe o padâ laka God ke norudoua na tinoni aia e aqosiginia moa na kao lê, me dona ke mate tsaku vaga moa kalina ara pelea moa na bebe maia e tavongani mate lê?

²⁰E tau utu kesa tinoni ke mauri dou tana matsaraka, me ke tavongani labanovo vania na mate ti ke tsau tana ngulavi.

²¹Ma kara adiligi tania pipi na omea sui aia e tamani-na; maia e mate lê me tau goto moa vati tamani sasagana.”

5 E goko babâ moa a Elipas me tsaria, “Bâ, ko sosoa igoe a Job, mo ko reia ti vaga kesa ke mai me ke sangago.

?Laka e totu sa angelo tugua igoe ko nongia me ke mai sangago?

²Kaira na tobakore ma na masugu ara ka dona na matesiaqira igira ara tau sasaga.

³Inau au reia na tinoni bubulega me vaga moa ti aia e totu raviravi dou i laona na valena, mau nongia God ke ketsoa na valena, maia e naua me tavongani taveo lê.

⁴Ma na dalena e utu goto kara tsodoa sa nauna i tana kara totu raviravi dou; me tagara goto ke kesa ke isutuguqira tana tinete.

⁵Na tinoni ara vitoa sauba kara gania nina omea tsukatsuka,

atsa moa na omea ara dato i laoqira na itai kokona-ga,

migira ara marou sauba kara gini masugu nina omea levolevo danga aia e tamanina.

⁶Igita a dona nogo laka na sasi ma na rota e utu kara ka vovodato tana kao vaga na omea tsukatsuka.

⁷!Tagara! Na tinoni segeni nogo e alomai na rota me gadovisezenia, vaga saikesa na vividina na lake e lovodato talumai nogo i laona na lake.

⁸“Me ti vaga inau kau gadovirota vaga igoe, me sauba kau pilo bâ i konina God ma kau sauvulagi vania na omea e rotasiau.

⁹E utu vanigita na padagadoviana na omea loki aia e naugira,

ma na omea ganataga aia e tau kuti na nauana.

¹⁰Aia e molomaia na usa me tumulia na kao me malobusiginigira na uta.

¹¹Eo, aia God nogo e molokaegira igira ara totu palat-suna, me veregira igira ara tangitangi.

¹²⁻¹³ Aia e pualasia niqira aqo seko ara vangarau na nauana igira na tinoni vanga valovalo, me sogotigira igira na tinoni ara sasaga loki i laona nogo na omea ara vorogokona na nauana, rongona kara gini tau tangomana na manaliana na omea ara vorogokona nogo.

¹⁴ Me atsa moa ti tana niaso vota, migira ara tataposasa bamai vaga moa ti i laona na rodo pulipuli.

¹⁵ Maia God e sogogaqira tania na mate igira ara tau tamanina sa omea;

me laumaurisigira igira ara kili sasanga tania na li-maqira igira ara bingi sekoligira.

¹⁶ Eo, me vaga ia migira ara tau tamanina sa omea ara dona kara amesia God ke sangagira, me ke muisigira igira na vanga tsutsukibo.

¹⁷ “!Ke mage aia na tinoni God e totoasaga vania! Me vaga ia, migoe ko laka na gini momosatoba kalina God Susuliga Sosongo ke totoasaga vanigo.

¹⁸ Igita a dona laka ti vaga God ke bokalia kesa, maia nogo sauba ke talivania na bokana; na limana nogo ia e labuginigo, ma na limana goto nogo ia sauba ke taliginigo.

¹⁹ Pipi moa tana tagu aia sauba ke didia tanigo na omea seko, me ke gini tau sekoligo sa omea;

²⁰ mi kalina ke laba na uvirau loki, maia sauba ke palago mo ko gini mauri, mi tana vailabu loki, maia sauba ke reitutugugo mo ko gini tau mate.

²¹ God sauba ke laumaurisigo tanigira igira ara dona na botsangi goko pero; mo ko gini tau matagu kalina ke laba vanigo sa omea seko.

²² Tana tagu na vailabu loki, mi tana liuna na uvirau, God nogo sauba ke reitutugugo, migoe ko totu rago mo ko kiakia, me utu goto ko matagunigira na omea tuavati atsi kara sekoligo.

²³ Na uta sui ko qarikaoqira sauba ke tagara goto sa vatu ko reia i koniqira; me utu lelê goto ke gatigo sa omea tuavati atsi.

²⁴ Me sauba igoe ko totu dou rago i laona nimu valepolo;

mi kalina ko moro bâ i koniqira nimu sipi, me sauba ko reigira kara totu raviravi dou moa.

²⁵ Ma na dalemu ma na kukuamu sauba kara danga sosongo

vaga saikesa nogo na rauqira na buruburu tana kao.

²⁶ Migoe sauba ko mate kalina ko tuqatuqa sosongo nogo,

vaga nogo kalina e ganoga na uiti mara anguni sagegira tana nauna na mani dudusi uiti.

²⁷ A Job igoe, e oka nogo igami ami lalave rongona na omea vaga girani,

mami tsodovulagia laka ara mana nomoa.

Mi kalina ia ma nimu aqo nogo igoe ko rongomi vatagira mo ko tabedougira.”

6 Me goko a Job me tsaria,

² “Ti vaga kamu tovogira tana omea na tovo mamava na rota sui ara gadoviau ma na sosongo au vat-sangia,

³ me sauba kara mamava liusigira bâ na one i tasi, maia nogoria na rongona ti inau au tsonigira na tsaqina goko sagulepo lê girani.

⁴ Nina pipili nogo na God Susuliga Sosongo e vanasi lobatiginiau,

ma na tabatu e totu tana pipili e liuvia na koniqu pono.

God nogo e molo palatetegira nina omea mamataguniga kara maiginiau.

⁵ “E gini dou na tobana na asi kalina aia e gani gana buruburu,

me totu dodo na buluka kalina e qatâ gana buruburu makede.

⁶ ?Eo, masei nomoa ke ngaoa na ganiana na mutsa e maqui me tagara na solo i konina?

?Me laka na seserena na toluna e gani vaga sa omea?

⁷ Ma na tobaqu inau e tau saikesa padangaoa na ganiana na mutsa vaga ia,

me pipi sui moa vatana na mutsa au ganigira ara sekolia moa na tobaqu.

⁸ “?Megua vaga God ti e tau sauvaniau na omea au nongia i konina?

?Megua ti e tau rongomia niqu nonginongi?

⁹ !Me ke dou bâ moa ti vaga God ke labumatesiau!

¹⁰ Me ti vaga inau kau donanogoa laka God sauba ke nauvaganana vaniau ia,

minau sauba kau tsipu lekaleka tana mage atsa moa ti au vatsangisavi loki.

Inau au donagininogoa laka God aia e tabu loki sosongo;

mau tau goto dona kau pea mangana,

ma kau sove na nauana na omea aia e kilia.

¹¹ ?E sui saikesa nogo na susuligaqu, megua ti au mauri babâ moa?

?Ma na rongona gua ti au mauri babâ moa kalina e tagara nogo sa omea dou kau amesigotoa?

¹² ?Me laka na vatu se na tapala mila na koniqu inau? Tagara saikesa.

¹³ Inau au tau nogo tamanina sa susuliga tugua kau gini sanga segeniqu;

me tagara goto sa nauna i tana kau pilo bâ ma kau tsodoa na sasanga.

¹⁴“Mi tana tagu na rota loki vaga ni, au kilia kara visana na kulaqu dou kara mai totu koluau, atsa moa ti inau au piloligi tania na God Susuliga Sosongo se tagara.

¹⁵Bâ, migamu na kulaqu, amu peroau lê vaga moa na ko tsatsali e tavongani mamatsa buto lê kalina e tau tumu na usa.

¹⁶Tana tagu na bisi loki ma na snou, † migira na ko tsatsali ara gini kakai buto lê,

¹⁷mi kalina e labatugua na tagu na papara, me tavongani nanga lê na snou, ma na okookona na kô ara totu mamatsa lê.

¹⁸Me visana kalina igira na tinoni ara mololea na ver-aqira na vano kesa tana vera segeni, ara dona kara liu tana kaomate kolua niqira kamelo ara kalagaia gaqira lutsa.

Mi kalina ti ke tagara gaqira kô, mara mololea na sautu loki mara rurugu bamai na lave kô, mara tova mara viri mate lê.

¹⁹⁻²⁰Igira na Seba ma na Tema ara dona goto na nau-vaganana ia.

Ara amesia laka kara tsodoa sa kô tana kaomate ma kara inu niqira kamelo, mara gini padasavi sosongo kalina ara reia ara mamatsa takuti na okooko na kô.

²¹Tana niqu papada inau, igamu amu vaga nogo na okooko na kô mamatsa lê, eo, amu reia na rota loki e gadoviau inau, mamu gini sugavisu lê tana matagu.

²²?Me laka inau au nongigamu nogo kamu sauvaniau sa vangalaka, se kamu volidodoa ke kesa rongona ke mai me ke sangaau

²³se kamu laumaurisiau tania kesa gaqu gala, se tania na limana kesa aia e bingi sekoliau?

²⁴“Bâ, kamu sasaniau igamu; ma kamu katelimai vaniau niqu sasi.

Minau sauba kau totu mui rago, ma kau rongomi vatavigamu.

²⁵Ti vaga na omea amu tsaria ke mana, minau sauba kau tutunina, eo, migira na omea amu tsaria igamu ara tau saikesa liu tana sasaga.

²⁶Igamu amu padâ laka na tsaqina goko inau au tsonigira tana niqu rota loki na goko lovolovo lê.

?Me ti ke vaga ia, me matena gua amu ngaogotoa kamu tosasaga vaniau tana rongona niqu goko vaga ia?

²⁷!Me vaga moa ti igamu amu naua na tsoni daisi mateqira na baka tinamate, ma na tsabiriaqira gamui saidou rongona kamu gini tamani qolo danga!

²⁸“Mi kalina ia, kamu morosiau mai inau. E utu lelê goto kau perogamu.

²⁹Kamu mololea na goko dangadanga ma na tsoniana na tsaqina goko e tau mana.

Ma kamu laka goto na kedeaqu inau, rongona inau au tau naua sa omea ke sasi.

³⁰?Megua, amu padâ igamu laka inau na tinoni vanga peropero, mau vô na reigadoviana na omea e goto ma na omea e sasi?”

7 Ma Job e goko babâ moa me tsaria, “Na maurina tinoni i lao eni e vaga saikesa moa ti na mauri tana rarai,

mi tana aqo kakai pipi kalina,

²me vaga saikesa goto na tseka e rota loki na aqo tana aso

me ngao sosongolia ke totu raviravi;

me vaga moa goto kesa na mane aqoqolo e totupitua na vovina.

³Na vula ma na vula au tau lelê dona nagua au totu vania;

na bongi ma na bongi au totu vania moa na rota.

⁴Mi kalina au tsaro laka kau maturu, me vaga moa ti e katsi sosongo na bongi;

au pilopilo sailagi moa na bongi popono mau amesia ke tsaku na dani.

⁵Na koniqu e dangali poponoa na meri;

me viri palepale na kokoraqu,

ma na butongo e viri rutsu tana voraqu.

⁶Ara liu tsaku sosongo na bongiqu, me varangi nogo kau mate,

mau tau nogo amesia laka sauba kau douvisutugua.

⁷“Niqu God, ko padatugua laka na mauriqu e kurikuri lê vaga moa ti na magomago;

me utu goto kau dona na magemage tugua.

⁸Igoe o morosiau kalina ia, me sauba e utu lelê goto ko reiau tugua.

Me ti vaga igoe ko lalaveau, me utu ko reilakaqu rongona inau kau nanga nogo.

⁹⁻¹⁰Kalina na tinoni e mate me utu goto ke visumaitugua,

vaga saikesa moa na parako e lovoligi me vano; migira sui ara donaginia ara padale saikesalia.

¹¹“!Tagara! !E utu goto kau totu mui!

Au kore sosongo me dato na tae i tobaqu.

Ma niqu aqo nomoa kau goko.

† “na snou” Visana tana vera tana tagu na bisi loki na usa e dona ke lakolu me ke sere vaga moa na poke, kalina e tumu me tsavua na kao popono.

¹² ?Na rongona gua ti igoe o totu pituau sosongo vanga ia?

?O pada ngatsua laka inau au vanga kesa na tuqana vigo na omea mamauri e totu i laona na tasi? †

¹³ Mi kalina inau au padâ kau tsaro me ke gini bisiniqu sosongo,

¹⁴ migoe o totoposuliginiau na bolebole, ma na omea mamataguniga au bolegira tana bongi, ¹⁵ poi tsau kalina inau kau padâ laka ke dou bâ moa ti kara ligotiau ma kau mate,

liusia bâ na mauri babâ moa tana koniqu marasibiga vanga ia.

¹⁶ Inau au qisi nogo na mauri.

Ko mololeau moa, mo ko laka goto na molorota vaniaqu, rongona na mauriqu e tau nogo katsi.

¹⁷ “?Egua vanga na tinoni ti igoe o padaloki sosongolia? ?Megua ti o gini boe sosongo na omea aia e naugira?

¹⁸ Migoe o vilekea nina sasaga pipi tana matsaraka, mo tau goto kuti na tovoleana pipi kalina.

¹⁹ ?Sauba ke ngisa ti ko moroligi tetelo me ke gini mangamanga vaniau na konomiana na lu-luvequ?

²⁰ ?Egua laka na sasi au naugira inau ara sekoligo igoe na vanga tuvi tinoni?

?Megua ti inau au lia nimu omea na sasanigado? ?Me matena gua ti inau au ngoli sosongoligo igoe?

²¹ ?Me laka e utu vanigo ko padale vaniau niqu sasi mo ko luvusile vaniau na omea seko au naugira? Ke tau nogo oka minau sauba kau totu i laona na qiluqu,

migoe sauba ko lalaveau, me utu goto ko reilakaqu rongona inau kau nanga nogo.”

8 Mi tana e sui nina goko a Job, me tû a Bildad ni Sua me tsarivaganana iani,

² “?Sauba ke ngisa ti ko mololea na tsoniana nimu goko lovolovo lê vanga gira?

³ God Susuliga Sosongo e utu saikesa ke piloa na pede mana me ke pede sekoliginia sa tinoni; aia e nau saikesalia moa na omea e gotolaka.

⁴ Migira na dalemu igoe, e tau utu kara sasi i matana God, aia nogo na rongona ti aia e gini kedeginigira vanga e ulagana.

⁵ Me dou ti kalina nogo ia igoe ko nongia na God Susuliga Sosongo ke galuvego.

⁶ Me ti vanga ke gotolaka manana nimu sasaga, mo totumale saviliu i matana, maia God sauba ke mai me ke sangago,

† “na tuqana vigo na omea mamauri e totu i laona na tasi” Tana niqira tutugunu na tinoni ni sau ara gini turupatu laka na tuqana na omea mamauri ara totu i laona na tasi, me kilia na reitutuguaqira sosongo rongona kara tau tsogo ma kara ba sekoligira na omea levo.

me ke aragovisu vanigo tugua na valemu.

⁷ Maia sauba ke tusuvanigo tugua ke danga sosongo bâ nimu omea me ke liusia bâ na omea o tamanina tana idana.

⁸ “Au nongigo ko padatugua na sasaga loki ara tamanina igira na tinoni loki ni sau; mo ko vilekedoua na manana vanga e totu i laona niqira sasaga igira na mumuada.

⁹ Na maurida igita e kurikuri lê, migita a tau lelê donaginia sa omea; ma liu putsu i barangengo vanga moa na auau lê e vano putsu me nanga.

¹⁰ Me dou ti ko tamivanigira na mane sasaga ni sau kara sasanigo; mo ko rongomi vatavidoua na omea igira ara tsarivanigo:

¹¹ “E tau tangomana na gaugau ke vovo dato tana nauna e tagara na kô; me utu goto na tsodoana tana nauna e tagara na bokoboko.

¹² Me ti vanga na kô ke mamatsa lê, migira na gaugau sauba kara ida kara ruase lê kalina ara boruboru moa, me ke tau vati tugua na kaviana ma na nauginiana sa omea.

¹³ Migira na tinoni ara tau tutunina God ara vanga saikesa moa na gaugau; mi kalina ara padalea God me gini nanga lê saikesa niqira amesi.

¹⁴ Ara norua moa kesa na laolao lê e logoa na komitsi ke tangoligira.

¹⁵ ?Me ti vanga kara vataragi tana valena komitsi, me laka sauba ke tangoligira?

?Me ti vanga kara tatango bâ i konina kesa na laolao, me laka aia sauba ke sangagira na tukakai?

¹⁶ Igira na tinoni vanga nauseko ara vovodato vanga moa na buruburu i laona na aso papara,

mara viri poko bamai pipi nauna i laona na uta,

¹⁷ ma na lamuqira ara tatango kakai tana vatu.

¹⁸ Me ti vanga kesa ke vutiligigira,

me sauba ke tau goto dona kesa laka ara totu i tana tana idana.

¹⁹ Eo, e mana, igira sui ara sove tania God e kurikuri lê niqira tagu na mage.

Mi kalina kara mate ma kara mai visana ma kara adia na sasaqira.

²⁰ “Maia God e utu ke sove tania sa tinoni e totugoto i matana,

se ke sangagira na tinoni vanga tsutsukibo.

²¹ Maia sauba moa ke tamivanigo mo ko donatugua na kiakia ma na gudato tana mage,

²² me ke paluvangamaqira igira ara reisavigo igoe,

ma na valeqira igira na tinoni vanga tsutsukibo sauba kara viri nangaligi lê.”

9 Ma Job e tugua nina goko a Bildad me tsaria,
2 “Eo, inau au rongomigira sui nogo na omea vanga gira.

Me ke naukoeguania kesa ti ke tangomana na totu-goto i matana God kalina aia ke pede tinoni?

3 ?Me ke naukoeguania kesa ti ke tangomana na vaiganigi koluana?

Me ti vanga God ke veisuâ kesa na toga nina torogoko, me tau tangomana na tinoni na tuguvisuana ke kesa.

4 God aia e sasaga loki me susuliga sosongo bâ; me tau ulagana sa tinoni ke tû me ke suamangana.

5 Me utu goto ke tsari idatalua vania ke kesa, ti aia ke ratsuligigira na vungavunga,

me ke toroutsanigira tana nina momosatoba loki.

6 God nogo e molovania na vuluge me keselia na kao; me kasiligira na tuguru vatu ara tangolikakaia na barangengo.

7 Maia e tangomana ke tongo vania na aso me ke tau labadato,

ma na veitugu ma kara tau mokemoke tana bongi.

8 God segeni moa e tatakatsinia na baragata, me tsotsokae i kelaqira na panu loki.

9 God nogo e tsauginigira na veitugu tana masao-ka,

igira na Buru, ma na Sagetolu, ma na Perotala.

10 E utu igita ka padagadovigira se ka tsokoraegira na omea loki ma na omea ganataga danga sosongo aia e naugira.

11 “God e liu saviliu mai, minau au tau reilakana.

12 Maia e adigira na omea aia e ngaoa ke adia, me utu goto kesa ke tongo vania;

me tau goto malagai kesa na veisuana, ‘Goena laka nagua o naua?’

13 Na korena God e vô ke sui.

Maia nogo e bingi rusaginigira gana gala igira ara sangâ Rahab na vua loki ni tasi kalina aia e ngaoa na tukapusiana.

14 ?Me vanga ia, ma na tsaqina goko koegua tangomana kau tuguvisuginia nina goko God?

15 Me atsa moa ti e maka i laona tobaqu laka au tau sasi,

me utu nomoa kau tuguvisu vania nina goko; ma niqû aqo moa kau nongia ke galuveau me ke vaniau na pedegoto.

16 Me atsa moa ti aia ke tamivaniau na goko, me utu nomoa kau tutunina laka aia sauba ke rongomi vataviau.

17 Aia nogo e molomaia na legai loki ke rarusiau me gini viri boboto na koniqu popono, me tau lelê tamani sa rongona.

18 Maia e tangoliau kakai, me gini utu vaniau na magomago dou;

me gini seko babâ moa na mauriqu.

19 ?Me laka kau tovoa na rarai? ?Na raiana God?

?Se laka kau raqâ tana pede? ?Laka tangomana kesa ke raia me ke vano?

20 Me atsa moa ti e maka i laona na tobaqu laka au tau sasi,

ma niqû tsaqina goko sui kau tsaria sauba kara tau moa goto i matana, maia sauba ke kedeginiau moa.

21 Me atsa moa ti e maka i laona na tobaqu laka au tau sasi,

minau au tau nogo gini boe ti ke mana se tagara. Au qisi nogo na mauri.

22 Me atsa moa ti igita a sasi se a tau sasi, ma God sauba ke matesigita sui lakalaka moa.

23 Kalina kesa na tinoni dou ke tavongani novotia na mate,

ma God e kiataginia.

24 God e molonogoa na barangengo tana lima qira na tinoni vanga tsutsukibo.

Maia e naua me gini koko sui na mataqira na manepede.

?Me ti vanga God e tau naua na omea vanga ia, masei moa e naua?

25 “Na bongiqu inau ara vano tsaku sosongo, me tau goto dou sa vidaqira.

26 Na mauriqu e vavano tsaku sosongo me otso vanga moa kesa na roko e vavano tsaku sosongo, me tsaku vanga moa na manuloki kalina e lovtosunaginia kesa gana omea ke gana.

27 Ti vanga kau kiaqumu ma kau tovoa kau padaleginigira niqû rota au vatsangia,

28 mi tana ara viri pidivisutugua gaqu vatsangisavi, rongona au donagininogoa laka igoe God, o padavaniau laka inau na tinoni sasi.

29 ?Me ti vanga igoe o padavaniau nogo laka inau na tinoni sasi, ma nagua goto kau gini ngongoragi mate na na isutuguqu segeni?

30 Me tagara goto sa vatana sopu ke tugua na vuli-maleana niqû sasi.

31 God e tsonitsunaau i laona na qilû na mani tsoni kutso,

migira goto na poloqu ara gini vangamâ goto tana rongoqu inau.

32 Me ti vanga ke tinoni lê moa God, me tau utu inau kau tuguvisu vania nina goko;

ma kami ka bâ kolu tana tinete na gotosiana ka nima-mi vaiganigi.

33 Me tau goto totu ke kesa tugua ke nauvanikami na pedegoto God minau.

³⁴ Me ti vaga God ke adiligia na gai i limana aia e rarusiginiau,
me ke mololea na molo matagu vaniaqu inau,
³⁵ mi tana ti inau kau tau goto matagu na tsaridou vaniana na omea sui ara ngoliau,
rongona au dona segeniqu nogo i tobaqu laka au tau sasi."

10 Ma Job e goko babâ moa me tsaria,
"Inau au qisi nogo na mauri.
Sauba kau tû moa ma kau adilabatigira na omea sui ara ngoliau.
² God, inau au nongigo ko laka goto na kedeau lê.
Ko tsarimaidou vaniau laka na kibo gua au tsukia inau.
³ ?Me laka e goto vanigo igoe na rotasiana ma na pea sekoliana
kesa aia igoe segenimu nogo o aqosia?
Mi kalina o reia na omea ara naua igira na vanga tsut-sukibo, me laka e goto vanigo ko kiaqumu lê vanigira moa?
⁴ ?Me laka nimu pede igoe e atsa kolua na pede ami naua igami na tinoni?
⁵ ?Me laka na maurimu igoe e kurikuri vaga goto na maurimami igami?
⁶ ?Me ti ke tau vaga ia, ma na matena gua ti igoe o ketse vulagigira pipi sui niqû sasi,
mo adikaegira pipi sui na omea seko au naugira?
⁷ Migoe o donagininogoa laka au tau tsukia sa sasi, me laka e tagara goto sa tinoni tangomana ke laumaurisiau tania na limamu igoe.

⁸ "Na limamu nogo igoe o aqosiginia na koniqu, mo molovaniau na rerei, mi kalina ia ma na limamu goto nogo igoe o sekoliginiau.
⁹ Mo ko padatugua laka igoe nogo o aqosiginiau na kao.
?Megua ti o ngaoa na rapasiaqu ma kau lia visutugua na kao?
¹⁰ Igoe nogo o aqosiau mau gini mauri i laona na tobana tinaqu.
¹¹ Igoe nogo o molosaia na koniqu kolu velesi ma na ulaula tana suliqu,
mo tsavusaiginia na lasi ma na kokora.
¹² Igoe nogo o galuveau ti o sauvaniau na mauri.
mo aragodouau te au gini mauri.
¹³ Mi kalina ia, inau au donaginia laka tana tagu popono ia
migoe o vorogokona popoi na sekoliaqu inau.
¹⁴ Igoe o totu matengana moa na tuvuaqu laka ti vaga inau kau tsukia sa sasi,
mi tana ti igoe ko gini tamani rongona na sove na padale vaniaqu niqû sasi.

¹⁵ Mi kalina ti vaga inau kau puka tana sasi, mi tana migoe o tau kuti na kateli vaniaqu sailagi inau,
me ti vaga inau kau naua na omea e goto me dou i matamu igoe, me tau moa peluau sa omea.
Minau au paluvangamaqu mau totu sailagi moa tana rota.
¹⁶ Me ti vaga inau kau tangomana kesa tana omea, migoe o tsoni lalavequ vaga moa na laeone kalina aia e lalavea kesa gana omea ke gania,
mo dona goto na gini aqo na valatsatsa na mani sekoliginiaqu inau.
¹⁷ Igoe o pabovaniau sailagi moa niqû rota;
ma nimu tobamomosa loki vaniau e dato me dato babâ,
mo tau kuti na voro manogati vaniaqu gaqu matemate.

¹⁸ "?Niqû God, matena gua ti o tamivaniau nogo mau gini botsa?
Ke dou bâ vaniau ti vaga kau mate nogo i tobana tinaqu, me ke tau goto reiau ke kesa.
¹⁹ Na talu i tobana tinaqu ma na vano saviliu tana qilu,
ke dou sosongo bâ, me ke vaga moa ti au tau nogo tuturiga na mauri.
²⁰ God, igoe o dona nogo laka na mauriqu e tau nogo katsi.
Me vaga ia me dou ti ko mololeau ma kau mango tetelo talu
²¹ idavia kau mate ma kau vano tana nauna i tana e rodo pulipuli
me ke utu goto na visu,
²² tana vera na rodo ma na ungangana na mate,
i tana e tau dona ke totugoto sa omea,
me ngiti mararana na rodo pulipuli moa."

11 Ma Sopar, aia na mane ni Naama, e rongomia kalina a Job e goko, maia e tû me tsarivanja,
²³ "?Igoe a Job o tsonigira danga sosongo na goko, mi tana nauvaganana ia o pada ngatsua laka ke naua migami kami gini padâ laka igoe o mane dou sosongo me goto nimu sasaga?
?O padâ igoe laka tana nimu tsaqina goko peapea o tsonia ke naua migami kami gini tau tangomana na tsariana sa omea, ne?
Minau moa e utu lele goto kau totu mui. Sauba nomoa kau tuguvisugira nimu goko.
⁴ Migoe o tsaria laka na omea sui o tsarigira aramana;
me laka igoe o totumale saviliu i matana God.
⁵ !Ke dou sosongo manana ti vaga God ke tuguvisu vanigo nimu goko igoe!
⁶ Mi tana ti aia ke sauvulagi vanigo laka ara danga sosongo na tabana na sasaga loki;

me laka ara totu popoi goto na omea danga ara aot-sau vania nina dona na tinoni lê.

Me dou ti ko dona laka na kede God e kedeginigo e tau loki atsa kolua na sasi igoe o naua.

⁷“Me laka e tugugo igoe na tsodovulagiana i tana e vosâ gana loki ma gana susuliga God?

⁸Maia e dato ao liusia na baragata, me utu sosongo vanigo igoe na tsauliana.

Maia e tsuna ao liusia na barangengo na mate, me utu sosongo goto vanigo na donaginiana.

⁹Gana Loki God e katsi liusia na barangengo, me dama liusia na tasi.

¹⁰?Ti vaga God ke tangolia kesa me ke raqa bâ tana pede, masei tangomana ke tongo vania?

¹¹God e donaginigira rago laka asegi gira na vanga tangopeke;

me morosigotoa pipi sui na omea seko ara naua.

¹²E utu ko reia sa asi atsi ke vasua kesa na dalena tinoni,

me atsa vaga goto e utu ko reia kesa na tinoni bule ke lia na tinoni sasaga.

¹³“A Job igoe, ko pilo gotosia na tobamu, mo ko nongia God ke galuvego me ke sangago.

¹⁴Me ti vaga igoe o naua sa omea ke sasi, me dou ti ko mololea na nauana,

mo ko laka goto na tamivaniana na sasaga tabaru ke totu tana valemua.

¹⁵Me ti vaga ko nauvaganana ia, me sauba ke goto dou tugua na tobamu, mo ko dona na magemage, mo ko totu raviravi dou, me utu goto ko matagunia sa omea.

¹⁶Mi tana ti ko padalegira pipi sui na omea ara ngoligo kalina ia,

vaga moa igira na obo loki ara tatari votu i sau, mara vano putsu me tau nogo padatugua ke kesa.

¹⁷Ma na maurimu sauba ke maka liusia na mararana na aso tana niaso vota,

migira sui na rota o vatsangia vaga moa ti o totu i laona na rodo tana bongi,

sauba igira sui kara oli, ma kara maka vaga moa ti i laona na dani male.

¹⁸⁻¹⁹Ma God sauba ke reitutugugo dou. Migoe sauba ko totu raviravi dou tana mo ko noru sailaginia aia.

Mi kalina ti ko matura me sauba ko matura dou rongona e tagara goto sa omea ko matagunia.

Ma na tinoni danga sauba kara mai i konimu ma kara nongigo ko sangagira.

²⁰Me sauba igira na vanga tsutsukibo kara lalavea iava tana kara ba taopoi tania na korena God, me utu lelê kara ba tsodoa sa nauna.

Mi tana igira kara totu pitua moa na mate.”

12 Ma Job e tuguviusua nina goko a Sopar me tsaria,

²“!Eo, igamu segeni lelê moa amu sasaga loki, mi kalina kamu mate, ma na sasaga loki sauba ke mate kolugamu goto!

³Minau goto au sasaga vaga nogo igamu; ma nimui sasaga igamu e tau liusia niqum sasaga inau. Migira na tinoni sui ara donagininogoa na omea sui amu tsaria.

⁴“Eo, mi kalina ia, migira goto gaqu duli dou ara ki-ataginiau moa, atsa moa ti e goto dou niqum sasaga, mau totu male i matana God.

Mi sau ma God aia e dona na rongomiana niqum nonginongi.

⁵Migamu e tagara ngatsu sa omea ke sekoligamu, ti amu gilugaqu moa inau, mamu tû mamu labua kesa aia e varangi lê nogo ke puka.

⁶Eo, migira na tinoni komikomi, migira goto ara peamangana God, ara totu dou rago tana valeqira, ma na susuligaqira segeni e lia ngiti niqira god.

⁷“Migamu amu tsarivaniau, e dou ti ko bâ nongigira na omea tuavati, ma na manu ni gotu, ma na tsetse ni tasi, ma kara sasanigo.

⁸Se ti ko ngaoa mo ko ba veisuagira na omea sui ara mauri tana kao, ma na tsetse i tasi, migira goto kara sasanigo gana ko gini sasaga.

⁹?Laka asegi nomoa i laoqira na omea sui girani ke tau donaginia laka na limana God segeni nogo e aqosigira?

¹⁰Na mauriqira na tinoni sui, me pipi sui goto na omea mamauri God e volagira, ara totu sui moa tana limana aia.

¹¹“Na mangada e dona na gani vidana na mutsa ti ke gani dou se tagara.

Me vaga goto na kulida, e dona ke rorongovata me ke vilekea na goko ti ke goto se tagara.

¹²⁻¹³Igira na tuqatuqa ara tamani ragoa na sasaga loki,

maia segeni moa God e tamanina na sasaga loki kolu susuligana.

Migira na tuqatuqa ara donaragogotoa na padagadovi omea;

ma God segeni moa e tamanina na pukuna pipi sui na dona,

ma na omea gua moa ti aia ke ngaoa na aqosiana, me tangomana vania moa ke aqosia.

¹⁴?Mi kalina ti God ke toroveoa sa omea, masei tangomana ke logo visutugua?

?Me ti vaga God ke tsonisagea kesa tana vale sosori, masei tangomana ke ba aditsunâ?

¹⁵Ma ti vaga God ke tangoli kapusia na usa, me gini laba na tagu na mamatsa, mi kalina ti vaga aia ke sangavitugua na uluna na kô, me tavetugua na obo.

¹⁶“God e susuliga sosongo, me mana sailagi moa gana;

mara totu sui i limana aia igira ara dona na perobulesi tinoni, migira sui goto ara tutunina niqira goko pero.

¹⁷Maia e adiligia niqira sasaga loki igira na tagao vera, me naua mara viri bubulega na tinoni pede.

¹⁸Aia e adiligi tanigira gaqira susuliga na taovia tsapakae;

me sageli vanigira na polona tinoni lê.

¹⁹Me paluvangamaqira na manetabu, me aditsunâ gaqira susuliga na tinoni lokiloki.

²⁰Aia e muisia na mangaqira igira na tinoni nonoru, me adiligia na sasaga loki tanigira na tuqatuqa.

²¹Me paluvangamaqira na mane tagao me pukali vanigira gaqira susuliga igira na tagaovera.

²²Aia e moloa na marara ke mararasia tana nauna e rodo pulipuli, me mololabatigira i malena na omea ara totu popoi tana rodo.

²³Maia nogo e naua mara gini susuliga mara tangirongo na veraloki, mi muri maia e bâ me tuliusigira me toroveogira tugua.

²⁴Me adiligia na sasagaqira igira na taovia na vera me naua mara liu bubulega bamai lê,

²⁵mara tataposasa bamai i laona na rodo mara tapulepule bamai lê vaga moa na tinoni e inu me bule.

13 “Pipi sui na omea amu tsaria igamu, au rei idanogoa inau.

Eo, au donaginigira sui lakalaka.

²Ma na omea sui amu donaginia, inau goto au donaginia.

Mamu tau lelê goto sasaga liusiau inau.

³Inau au tau ngaoa na vaimangabarigi koluamui babâ moa igamu.

Au ngaoa moa na isutuguqu segeni i konina God Susuliga Sosongo.

⁴Igamu amu dona moa na gini bulesi tinoni nimui goko peropero;

mamu vaga saikesa nogo na mane tatali e vô na tatali.

⁵!Ke dou bâ ti kamu tau tsarigotoa sa omea, mi tana ti kara gini padâ na tinoni laka igamu amu sasaga loki sosongo!

⁶“Kamu rorongovata kalina inau kau isutuguqu segeni.

⁷?Megua vaga ti amu totu matengana moa na peropero?

?Mamu pada ngatsua laka nimui tsaqina goko peropero nogo kamu sangaginia God?

⁸?Egua amu padâ laka kamu sanga tabana konina God

ma kamu isutuguna aia kalina e ngaoa na tineteaqu inau?

⁹?Me ti vaga God ke vilekea na laomui igamu, me laka sauba ke tsodoa sa omea dou?

?Egua amu pada ngatsua laka tangomana kamu bulesia God vaga nogo amu bulesigira na tinoni?

¹⁰Me atsa moa ti kamu pada popoia moa i laona tobamui na omea vaga ia,

maia sauba ke taimatamui nomoa,

¹¹ma kamu vatsangia na susuligana loki ma kamu gini matagu mate.

¹²Ma nimui goko tabana amu tsaria ara tau lelê tamani sa rongona,

ara vaga moa na papasa lê, ma na kao tsitsi e taqarusa lê.

¹³Kamu totu mui dodo moa ma kamu tamivaniau kau goko,

me atsa moa ti nagua ke laba vaniau, minau e utu goto kau totu mui.

¹⁴“Eo, au tau goto matagu. Au vangarau nogo kau goko vania God,

me ti vaga kau mate, me dou vaniau moa.

¹⁵Me atsa moa ti vaga God ke labumatesiau, mi konina aia segeni lelê moa au dona kau vataragi,

Maia nogoria na rongona ti niq aqo kau isutuguqu segeni i matana aia.

¹⁶Me ti vaga inau kau tau matagu na goko vaniana God,

me sauba ti aia ke reigadovia laka au tau tsukia sa sasi,

me ke galuveau tugua me ke maurisiau.

Rongona e tagara sa tinoni vanga nausasi ke malagai na ba tû i matana God.

¹⁷Mi kalina ia kamu rongomigira niq tsaqina goko kau tsaritutu vanigamu.

¹⁸Inau au vangarau nogo kau isutuguqu segeni, rongona au dona nogo laka e goto niq sasaga.

¹⁹?Masei tangomana ke goko mataqu me ke katevulagi vaniau laka inau au sasi?

Me ti vaga ke totu kesa, minau au vangarau nogo na totu mui dodo ma na pituana moa na mate.

²⁰“God au nongigo ko tamivaniau me ke ruka moa na omea kau veisuago,

me sauba kau tau goto tovoa na taopoi taniamu.

²¹Kiki ko mololea na kedeaqu, ma na molomatagu vaniaqu.

²²“Igoe God ko ida talu ko goko, minau sauba kau tuguvisu vanigo.

Se ko tamivaniau inau kau ida na goko, migoe ko tuguvisu vaniau.

²³?Nagua gira niqu sasi? ?Ma na omea seko gua au naugira?

?Ma na tsutsukibo gua nogo au naua ti o kekeginiau?

²⁴“?Me rongona gua ti o poivaniau na matamu, vaga moa ti inau kesa gamu gala?

²⁵?Me laka e ulagana ko molo matagu vania na rau-rau lê e puasalâ na guguri, se ko takuvia kesa na rau makede lê?

²⁶“Igoe o keli loki sosongo vaniau, mo kateli vaniau goto na omea au naugira kalina inau au tinoni vaolu moa.

²⁷Mo soriginia na tuaqu na itai tapala; mo tuvigira pipi sui niqu tsakutua, mo vilekegotoa na maleaau.

²⁸Igami na tinoni ami dona kami tavusa vaga moa na kubu tolatola, ma kami nguta lê vaga moa na polo kalina e gania na mosu.”

14 Ma Job e goko baba moa me tsaria, “Eo, igami na tinoni e kurikuri lê na maurimami i lao eni.

Me tuturiga kalina e vasugami na tinamami, me gadovigami pipi na vatana na rota.

²Ami vaga moa na tsitsi e tavuresi tana matsaraka, me tavongani matsela lê tana ngulavi, mami nangaligi tsaku vaga moa na auau lê.

³?Megua igoe God, ti o vilekea moa nina sasaga kesa e totu sekona lê vaga ia, mo ko raqâ moa tana pede?

⁴Me tagara goto sa omea male tangomana ke talumai i konina sa omea e tau male vaga na tinoni.

⁵Igoe nogo o titivania na okana na maurina, ma na dangana na vula sauba aia ke mauri tsaulina, me tau goto tangomana kesa ke olia na omea igoe o titinogoa.

⁶Me dou ti ko moroligi tania, me ke mango tetelo tana susuina na maurina, vaga moa na maneaqo e gini mage na mango kalina e sui nina aqo tana ngulavi.

⁷“Ma na gai ara kavitsunâ e dona ke kutsu vaolu na vasuna tana tuturina me ke mauritugua.

⁸Me atsa moa ti kara tuturiga nogo na tola na lamuna,

ma na tuturina ke mate nogo i laona na kao,

⁹me ti vaga na kô i tana, maia sauba ke kutsutugua vaga moa ti na gai dato vaolu.

¹⁰Mi kalina e mate na tinoni mi tana nogoria e sui vania.

?Maia e mate, me laka iava ia kalina?

¹¹“Vaga moa na kô ara tau nogo vuvura mai, migira na reku ara mamatsa buto lê,

¹²me vaga goto na tinoni ara mate nogo, e utu goto kara mauritugua.

Me poi tsau ke sui na barangengo, me utu goto kara mamata, se kara galisigira tania niqira matura.

¹³“Ke dou sosongo bâ vaniau inau ti vaga igoe ko molopoiau tana barangengo na mate; mo ko tami moa vaniau kau ba totu raviravi tana poi tsau kalina ke luba na koremu, mo ko titia na tagu i tana ko padavisuau tugua.

¹⁴?Me ti vaga ke mate na tinoni, me laka tangomana aia ke maurivisutugua?

Minau sauba nomoa kau berengiti ma kau pipitu moa, poi ke sui niqu tagu na rota.

¹⁵Mi tana tagu nogo ia, ti sauba igoe ko soaau inau, minau kau gokovisu vanigo, mo ko gini mage na reiaqu inau nimu omea vovola.

¹⁶Mi tana ti igoe ko matanigira rago pipi sui niqu tsakutua,

mo ko tau nogo padavisugira niqu sasi.

¹⁷Sauba ko padalegira vaniau, mo ko tsavupoigira i laona na todo.

¹⁸“Au morosigira na omea sui ara totu i laona na barangengo,

mau reia laka igira sui lakalaka ara dona kara sui lê. Igira na vungavunga ara dona kara tatsora lê, ma na maragova kara ratsuligi tania na sasaqira.

¹⁹Ma na susuligana na kô ke tuatsuna tana vatu loki, me kiki rago kara nanga lê, ma na usa loki ke salaligia na kao popono.

Mo vaga nogoria igoe God, kalina igira na tinoni ara padâ laka ara totu dou nogo,

migoe o tû mo veoligi vanigira niqira amesi vania na mauriqira.

²⁰Igoe o susuliga liusia na tinoni, mo raia ke vanoligi saikesa;

mi kalina aia e mate, me rerei seko na ngorana.

²¹Mi muri ti vaga igira na tinoni kara tsonikaegira na dalena, maia e utu goto ke donaginia,

me ti vaga kara paluvangamaqira na dalena, me utu goto kesa ke ba tsarivulagi vania.

²²Aia e pada saikesalia moa na sosongo e vatsangia tana kokorana,
ma na melu loki e ngolia na tobana.”

Na Rukanina na Vaigokovigi

(15:1-21:34)

15 Mi tana e sui nina goko a Job, me tû a Elipas me tsarivania,

²“!A Job, inau au pada laka igoe nogo kesa o sasaga loki!

?Megua ti o tsonigira na goko kobakoba lê vaga gira ara tau tamani sa rongona?

³Tagara sa tinoni sasaga loki ke dona na tsoniana na goko vaga igoe o gini goko,
se ke gini isutuguna segeni na tsaqina goko tagara rongona lê vaga gira.

⁴Me ti vaga na tinoni kara rongomia nimu tsaqina goko bubulega vaga gira,
me sauba igira kara tau goto kukuni tania God;
me tagara goto ke kesa ke ngaoa na lotu vaniana.

⁵Nimu sasaga tabaru nogo igoe e labavulagia tana nimu goko bubulega o tsonia;
migoe o tovoa moa laka ko poia na sasagamu tana nimu tsaqina goko sasaga.

⁶Me tau nogo kilia inau kau kedego;
igira nogo pipi sui nimu tsaqina goko segeni ara kede segenigo.

⁷“?Megua, o pada ngatsua laka igoe nogoria na kesanina tinoni e botsa i barangengo?

?Mo totu nogo igoe ti God e aqosigira na vungavunga?

⁸?Me laka igoe o sanga na rongomiana kalina God e vorogokona na omea aia e vangaraua na aqosiana?

?Me laka igoe segeni moa o sasaga loki?

⁹Me tagara goto sa omea ko donaginia igoe kami tu tau donaginigotoa tugami.

¹⁰Mi tugami ami tu sasanigotoa na sasaga loki i koniqira na tinoni sasaga e senge nogo na ivuqira,
igira na tinoni ara botsa ida bâ vania na tamamu igoe.

¹¹“God e ngaoa ke bisilia nimu rota. ?Megua ti o sove tania moa?

I tugami ami tu goko ragorago vanigo tana asana God.

¹²?Megua te e gini seko tobamu mo gini vusulitugami tana kore vaga ia?

¹³?Megua ti o kore vania God mo tatamanga gana?

¹⁴“?Me laka tangomana sa tinoni ke totu male saviliu tana maurina,

me ke totugoto saikesa i matana God?

¹⁵Maia God me tau goto dona ke norugira nina angelo;

rongona igira na angelo mara tau goto totu male saviliu i matana aia.

¹⁶Ma na tinoni aia e inuvia na nauseko ngiti gana kô,
me seko pitsu bâ nina sasaga, me tabaru sui pipi nina omeomea.

¹⁷“Migoe a Job ko rorongo vata dou kalina ia, minau kau tsarivulagia na omea au donaginia.

¹⁸Igira nogo na tinoni sasaga loki ara sasaniginiau na manana

vaga nogo igira ara sasaniania i koniqira na tamaqira,
mara tau goto molopoia sa omea.

¹⁹Igira ara totu segeniqira i laona niqira kao,
me tagara goto sa tinoni ni veratavosi ke totu i laoqira, me ke raqaligigira tania God.

²⁰“Ma na tinoni vanga tsutsukibo aia e dona na bingi sekoliaqira na tinoni tavosi,
sauba ke totu moa tana rota tana maurina popono.

²¹Na leleona na omea mamataguniga ke tatangi loki tana kulina,

migira na tinoni labupoi kara baginia kalina aia e padâ laka e totu raviravi dou.

²²Me ke tagara goto sa omea ke sangâ na tsogo tani-ana na rodo,

maia e pada sailaginia moa laka e kesa na isi e totu pitua sa nauna me ngaoa na labumatesiana,
²³me laka igira na manusata ara tao pitua aia gana kara gania na konina.

Maia e donaginigotoa laka na rodo e totu pitunogoa;

²⁴me gini ponopala sosongo tobana, me vat-sangisavi, me gini matagu loki bâ,
vaga moa kalina e dona laka kesa na taovia tsapakae susuliga e vangaraunogoa na vailabugi koluana.

²⁵“Aia nogoria ke vaga gana kede ke totu pitua na tinoni

aia e langa limana na labuginiana God,
me pea sekolia Aia e Susuliga Sosongo.

²⁶⁻²⁷Ma na tinoni vaga ia e kaekae manana me tsatsarae sosongo;

me adikaea gana tako, me ulo bâ laka ke vailabugi kolua God.

²⁸“Migira na verabau aia e tangoligira,
ma na vale ara tsogo tania na tamanina maia e laugira,

sauba kara toroutsa sui lakalaka tana vailabu.

²⁹Maia sauba e utu ke tamanigira oka nina omea tatamani;

me tagara goto sa omea aia e tamanigira kara totu saviliu.

Me atsa goto na nununa, maia goto sauba ke nanga lê,

³⁰ me sauba ke utu goto vania ke taopoi tania na rodo.

Aia sauba ke vaga moa na gai e ganisua na lake na arana,

ma na guguri e puasala bamaia na latsena.

³¹ Me ti vaga aia ke bubulega sosongo me ke norugira moa na omea kobakoba lê kara sangâ tana maurina,

me sauba na omea kobakoba lê nogo ke ngiti gana peluna.

³² Me ke tau vati tsau mai moa gana tagu na mate, maia sauba ke matsele lê nogo,

vaga moa na arana gai matemate e matsele lê na rauna, me utu goto ke marao douvisutugua.

³³ Maia sauba ke vaga moa na itai na uaeni ara dudu lê na vuana boruboru;

me ke vaga goto na gai na olive ara dudu lê na latse-na.

³⁴ “Migira ara tau tutunina God sauba kara tau goto tamanina sa kukuqira,

ma na lake sauba ke ganisua na valeqira igira ara lavu na voli dodo tinoni

rongona kara gini sangagira tana nauana na omea seko.

³⁵ Ma na tinoni vaga gira ara dona sosongo na vorogokona manoga na tangopeke ma na nauana na omea e seko;

ma na perobulesi tinoni moa e dangali poponoa na tobaqira.”

16 Mi tana e tû a Job, me tuguvisua nina goko a Elias me tsaria,

² “E oka sosongo nogo inau au rongomigira na goko vaga girani.

Eo, ma na goko na vere tinoni amu sauvaniau amu paboginia moa niqû rota inau.

³ ?Megua igamu, sauba kamu goko babâ moa me ke utu ke sui?

?Me laka nagua e sekoligamu te amu goko babâ moa vaga ia?

⁴ Me ti vaga igamu kamu totu tana rota vaga inau au totu i konina kalina ia, minau kau mauri dou vaga moa igamu kalina ia,

me tangomana moa inau kau tsarivanigamu na omea sui vaga amu tsarivaniau inau,

ma kau lengulengu lovaqu vanigamu goto,

ma kau lumiginigamu na obona niqû tsaqina goko.

⁵ Me tangomana vaniau goto kau kakaisiginigamu niqû totokoe,

ma kau goko babâ moa gana kau vereginigamu.

⁶ “Me tagara goto sa goko kau tsaria e dona ke sangaginiau,

me ti vaga kau totu mui, me tau goto gini bisi niqû rota.

⁷ “God igoe nogo o adiligi poponoa na susuligaqu inau;

mo tamia kara labumatesigira sui na dalequ.

⁸ Igoe nogoria o molo galaqu inau mau gini qarosaga mau suli lê,

migira na kulaqu ara reia igoe o nauvaganana vaniau ia,

mara padâ laka igoe o kedeau tana rongona au tsut-sukibo.

⁹ Eo, God e kore loki sosongo vaniau me sasi votaau; me vusuliau tana tobakore.

¹⁰ Na toga ara masingerungeru vaniau;

mara sagavusai i koniqû, mara davâ na ngoraqu.

¹¹ God nogo e moloau i limaqira na tinoni vanga tsut-sukibo.

¹² Tana idana minau au totu dou rago,

maia God e mai me tangolia na lioqu, me lumu raspasiau,

me moloau kau lia nina omea na sasanigado.

¹³ Maia e vanasi poliginiau nina pipili,

me gini taratsi na tobaqu, me viri rutsu na tinaequ,

me atsa moa ti God e reivaganana ia, maia e tau lele goto galuveau.

¹⁴ E totu matengana na bokaliaqu babâ moa;

me maiginiau vaga moa kesa na mane vaumate e gini bule na matesi tinoni.

¹⁵ Tana idana ara padalokiau igira na tinoni, mi kalina ia minau au totu sekoseko lê mau vangamâ,

mau sagelia moa na polo baubau papadana na melu.

¹⁶ Au ngangai babâ moa poi tsau kalina e tsitsi me kubi na mataqu, me rerei seko sosongo na ngoraqu.

¹⁷ Minau au dona laka au tau vati naua moa sa omea kau sekoliginigira na tinoni tavosi,

ma niqû nonginongi e male dou i matana God.

¹⁸ “Eo kiki igoe na barangengo ko laka na saro poiana na gabuqu kalina kau mate,

mo ko laka goto na tamivaniana niqû nono tana rongona na pedegoto ke puala lê.

¹⁹ Minau au dona nogo laka e totu i baragata kesa aia e dona ke isutuguqu inau,

me ke sanga tabana koluau.

²⁰ Aia e dona ke goko tuguqu vania God,

kalina au ngangai babâ moa i matana.

²¹ Mau norua ke ngongoragi matequ inau i konina God,

vaga moa kalina kesa tinoni e ngongoragi sosongo matena na kulana.

²² Na bongiqu ara vano putsi nogo, me sauba ke tau oka, minau kau liu tana sautu i tana e tau goto tangomana vania kesa ke visumaitugua.”

17 Ma Job e goko baba moa me tsaria, “Inau au seko pitsu nogo, me varangi nogo kau mate,

ma na qilu segeni moa e totu pituau.

² Igira sui ara totu poliau ara tsiri sosongoliau, me utugana vaniau na nauana sa omea, mau totu kiki moa, mau momoro.

³ Niqu God, igoe o dona nogo laka inau au tsaria na manana,

ti au nongigo ko tabevaniau ni qu tsaqina goko, rongona e tagara goto ke kesa ke sangâ na tabevaniau ni qu tsaqina goko au tsaria.

⁴ Igoe nogo o vongo kapusia niqira papada gana kara gini tau dona na padagadovi omea, mi kalina ia mo ko laka goto na tamivaniaqira kara tsego poliau inau.

⁵ I laona kesa na gokotabana ni oka ara gini goko laka ti vaga kesa na mane e sauligigira na kulana tana rongona na qolo,

mara gini tsodorota igira na dalena segeni nogo.

⁶ Mi kalina ia migira na tinoni ara gini aqo na tsaqina na gokotabana vaga ia tana rotasiginiaqu inau; mara mai mara tsuvelia na ngoraqu.

⁷ Au melu loki sosongo mau ngangai me varangi nogo ke gini koko na mataqu, ma na limaqu ma na tuaqu ara vaga moa na pidi.

⁸ Igira ara padâ laka e goto sosongo nogo niqira sasaga, ara morosiau mara gini novo mate, mara tû, mara kede sosongoliau vaga moa ti inau au tinoni sasi sosongo.

⁹ Eo, igira ara padâ laka e gotolaka nogo niqira sasaga,

ara gini livu suguradi sosongo laka e mana saikesa nomoa na omea ara tsaria.

¹⁰ Me ti vaga igira sui kara mai tû i mataqu inau, minau sauba kau tau lele goto tsodovulagia ke kesa i laoqira ke sasaga loki.

¹¹ “Na bongiqu ara vano putsi nogo; ma na omea sui inau au padâ na nauana ara puka lê sui.

Me tagara goto sa omea dou kau amesigotoa.

¹² Minau au totu moa tana rodo, migira gaqu duli ara tsarivaniau, ‘Tagara. Igoe o totu nogo tana marara.’

Mara tsarigotoa, ‘Ko laka na gini boe sagata, e varangi nogo ke dani male.’

Minau au donaginia laka au tototu moa i laona na rodo.

¹³ Mau amesia moa kau tsuna tana barangengo na mate,

mi tana sauba kau tsaro ma kau matura i laona na rodo.

¹⁴ Me sauba kau tsarivania na qiluqu, ‘Igoe nogo na tamaqu,’

me vanigira na meri ara ganiau, ‘Igamu nogo na tinaqu ma na vavinequ.’

¹⁵ ?Me sauba nagua goto kau amesia inau?

?Masei tugua ke tsarivaniau inau laka sauba kau douvisutugua?

¹⁶ Mi kalina inau kau ba tsuna tana barangengo na mate,

ma ni qu amesi e utu goto ke dulikoluau bâ i tana.”

18 Mi tana e sui nina goko a Job, me tû a Bildad me tsarivaganana iani:

² “?Igoe a Job, sauba ke ngisa ti ko vongoa na manga-mu igoe?

E dou bâ ti ko totu mui moa mo ko rongovata, mi tugami moa kami tu goko vanigo.

³ ?Egua igoe ti o padâ laka i tugami ami tu tau sasaga vaga moa na buluka?

⁴ Migoe o rotasi segenimu moa tana nimu momosatoba loki vaga ia.

?Me laka tana rongona moa nimu tobamomosa igoe me ke gini totu mangu lê na barangengo?

?Me laka sauba God ke ratsugira na vungavunga gana ke gini douvisutugua na tobamu igoe?

⁵ “Nina laeti kesa tinoni vanga tsutsukibo sauba moa kara uvi matesia;

me utu goto ke irutugua,

⁶ me ke rodo saviliu moa i laona na valena.

⁷ Kalina e mauri dou maia e dona ke tsotso kakai, mi kalina ia maia e tutubulagi moa, igira nina vorogoko segeni nogo ara tubulaginia me gini puka.

⁸ E liu bâ i laona na vugo me sogotia na tuana;

⁹ ma na pidipidi e kautia na bobouna tuana me tangolikakaia.

¹⁰ Gana taviti e totu popoi tana kao,

ma gana pidipidi ara molovania tana matana sautu.

¹¹ “Na omea mamataguniga ara totupitua pipi moa tana nauna,

mara takuvitsaria.

¹² I sau aia e tamani omea danga, mi kalina ia e gini rota na vitoa;

ma na toroutsu loki e tototu pitua.

¹³ Na lobogu seko e gania na kokorana popono,

me naua ma na limana ma na tuana ara viri mabulu sui.

14 Mara tsialigia tania na valena i tana e totu raviravi dou,
 mara raqa bâ i matana na Taovia na Mate.
 15 Mi kalina ti vaga ke mate aia, me sauba ke tagara goto sa dalena ke totuvia na valena.
 Ma kara mai na tinoni tavosi ma kara rasavagini ba-maia na papasa mila tana valena,
 rongona kara matesiginia na naquna na lobogu seko ia,
 mi muri migira nogo kara mai ma kara totuvia na valena.
 16 Migira sui na lamuna ma na arana popono ara viri matsele sui mara makede.
 17 Migira na tinoni sui ara padale saikesalia gana tangirongo,
 me tagara goto ke kesa ke padavisutugua.
 18 Ara tsialigia tania na vera na mauri,
 ke baligi tania na marara, me ke ba totu tana vera na rodo.
 19 Me tau lele goto pipidi sa kukuana,
 se ke mauri sa nina tinoni.
 20 Me tû i tana e dato na aso me tsau bâ tana e sû,
 migira sui lakalaka ara rongomia na omea seko vaga ia e laba vania,
 ara gini novo mate mara gariri tana matagu.
 21 Aia nogoria e vaga na omea e totu pitua na tinoni vanga tsutsukibo,
 migira sui goto ara tau lelê gini boe tana rongona God."

19 Mi tana e sui nina goko a Bildad, me tû a Job me tsaria,
 2 "Egua vaga ti igamu amu totu matengana moa na labuginiaqu nimui tsaqina goko?
 3 E danga nogo kalina igamu amu televolevo seko vaniau,
 mamu tau lele goto gini vangamâ na tsogori pukali-aqu inau.
 4 ?Me atsa moa ti vaga ke mana laka inau au naua sa omea ke sasi,
 ma nagua e sekoliginigamu tugamu?
 5 Eo, amu padâ laka igamu amu dou bâ liusia inau,
 mamu reigira na rota seko ara gadoviau,
 mamu gini keli vaniau laka inau na tinoni vanga tsutsukibo.
 6 ?Megua laka amu tau moa reigadovia laka God nogo e naua na omea vaga ia?
 Aia nogo e molovaniau gaqu taviti agana kau gini sogo i laona.
 7 Minau au nongikakaia laka ke mololea na rotasiaqu lê vaga ia,
 maia e tau lele goto rongomiau, me ke nauvaniau na pedegoto.

8 Ma God nogo e tukapusi vaniau niqû na sautu, me gini tagara sa nauna i tana kau liu inau;
 maia e rodosigira pipi sui niqû sautu.
 9 Me adiligigira sui lakalaka pipi na omea au tamani-gira,
 me naua me gini tangi seko na soaqu i laoqira na tinoni.
 10 E labupolipoliau, mau gini seko pitsu saikesa,
 me vutiligi taniau pipi sui niqû amesi,
 me molovaniau kau totu pitua moa na mate.
 11 God e kore sosongo vaniau,
 me nauvaniau vaga moa ti inau gana gala.
 12 Maia e mologira nina alaala na mane vaumate mara maiginiau;
 mara tsaia na kabi polia na valequ.
 13 "God e naua migira na tasiqû mara viri vanoligi taniau sui;
 minau au mala vaga moa ti na tinoni labavô i laoqira igira ara donadouginau.
 14 Migira goto na kamaqu ma gaqu duli dou ara viri vanoligi taniau sui.
 15 Igira sui ara lavu na mai sanga mutsa i valequ ara padaleau saikesa nogo;
 migira niqû daki aqo ara nauvaniau vaga moa ti inau na tinoni labavô, se na tinoni ni veratavosi.
 16 Mi kalina ti kau soâ kesa niqû tinoni aqo, maia e tau lelê gokovisumai vaniau,
 me atsa moa ti inau kau goko dou vania,
 maia e utu goto ke galuveau me ke ngaoa na mai sangaaqu.
 17 Ma na tauqu e utu goto ke berengiti na siginiana na vuruna na mamagoqu,
 migira na tasiqû segeni nogo ara sove goto na mai varangisiaqu.
 18 Mi kalina ara reiau na baka ara peaa moa mara ki-ataginiau.
 19 Migira na kulaqu varavara ara reisavi sosongoliau,
 migira sui au galuve lokigira ara tû mara gati visuau moa.
 20 Na kokoraqu sui ara tsautsau lê moa tana suliqu;
 me tugunogoa kau mate, mau tau moa dona egua ti au tau vati mate.
 21 "!"Migamu na kulaqu, kamu galuveau kiki! Na limana nogo God e labu pukaliginiau.
 22 ?Migamu egua ti amu totu matengana moa na labuaqu goto vaga nogo God e nauvaniau?
 ?Laka amu tau vati vatsa moa na rotasiaqu inau?
 23 "!"Ke dou sosongo nomoa ti vaga ke kesa ke padavisugira sui pipi niqû tsaqina goko
 me ke maretsunagira i laona kesa na papi!

²⁴ Se ke adia kesa na gau me ke pariginigira tana vatu,
mi tana kara totu kalavata saviliu.
²⁵ Minau au donagininogoa laka niq Vagamauri e to-
tu i gotu
mi tana susuina maia sauba ke mai me ke isutuguqu.
²⁶ Mi murina kalina na lobogu seko ke ganisuinogoa
na kokoraqu,
ma kau mamauri moa tana koniqu iani, minau sauba
nomoa kau reilakana God.
²⁷ Na mataqu segeni nogo kau reiginia aia, me tau
goto kesa segeni,
aia nogo na omea inau au amesia tana tobaqu po-
pono.
²⁸ Migamu amu tsarivaganana, 'Nagua ka tu naua
tugita ti ka tu rotasi sosongolia?'
Mamu tsarigotoa, 'Gana lobogu aia e pukuga mai no-
go i laona na tobana segeni.'
²⁹ Bâ, mi kalina ia, igamu nogo nimui aqo kamu mata-
gunia na isi,
aia nogo na isi e adimaia na korena God matena na
sasi,
mi tana ti sauba kamu donaginia laka e totu manana
kesa aia e dona ke saua na pedegoto."

20 Mi tana ma Sopar e tû me tsaria,
² "A Job, nimu goko igoe e sekoli sosongolia na
tobaqu
me siloviau na tuguvisuana.
³ Ma nimu goko sui igoe o tsaria o gini palu tu vanga-
mamami manana tugami,
minau au dona rago na omea kau tsarivisu vanigo.
⁴ "Migoe o dona dou sosongo nogo laka e tu mai no-
go tana tuturigana
kalina God e moloa na kesianina tinoni tana
barangengo,
⁵ me tagara nogo sa tinoni vanga tsutsukibo ke dona
na magemage oka.
⁶ Tangomana aia ke dato susuliga me ke suâ na
masaoka,
me ke pelea na parako na lovana,
⁷ maia sauba moa ke nangaligi lê vaga moa na pa-
pasa.
Migira sui ara donaginia i sau sauba kara tsaria, 'La-
ka iava e liu bâ aia?'
⁸ Maia sauba ke nangaligi lê vaga moa na bolebole
tana bongi,
ma kara tau goto reitugua.
⁹ Me sauba ke nangaligi tania na nauna i tana aia e
totu i sau;
¹⁰ migira na dalena sauba kara tuguvisua na omea aia
e komia i koniqira na tinoni ara tau tamanina sa omea.
¹¹ E vaolu sosongo rago na konina me susuliga,

me sauba moa ke tau oka me ke lia lê na papasa.

¹²⁻¹³ "Na tinoni vanga tsutsukibo e padangao sosongo-
lia na nauseko me tau goto ngaoa na mololeana,
vaga moa kalina kesa e padangaoa na ganiana na
mutsa puipui,
me moloa i vavana na lapina gana ke gini totu oka na
puina.
¹⁴ Mi laona na tobana na mutsa puipui aia e gania e
oli me vavai,
vaga moa na vavaina na omea ara dona na gini
tabatu tinoni.
¹⁵ Maia na tinoni vanga tsutsukibo e mumutaligira sui
na omea levolevo aia e komigira;
God e adivisugira sui atsa moa ti ara totu nogo i
laona tobana.
¹⁶ Ma nagua sui moa aia na tinoni vanga tsutsukibo e
konomigira,
migira ara vaga saikesa nogo ti na tabatu vania;
mara matesia vaga moa ti nina veiga kesa na muata
vogata.
¹⁷ Ma na tinoni ia e padâ laka sauba ke gini
magemage
me ke gini totudou na omea aia e komigira.
¹⁸ Me sauba moa aia ke mololegira na omea sui e gini
rota tana aqo mateqira;
me ke tau goto tamani taguna na gini magemage ni-
na omea levolevo sui,
¹⁹ rongona aia e bingi sekoligira na tinoni ara tau
tamanina sa omea me sove na sangaaqira,
me laugira lê na vale igira na tinoni tavosi ara rota na
logoaqira.
²⁰ Me utu goto ke vatsa na nauana na susugu.
²¹ Mi kalina e mutsa gana, me tau goto dona ke molo-
visua sa piqena.
Bâ, mi kalina ia ma nina omea tatamani sui ara nanga
lê sui.
²² Tana tagu tsotsodo aia e gini magemage nina
omea dangadanga,
me sauba kara nangaligi sui tania, me ke tau goto
tamanina sa omea.
²³ !Molovania ke gania pipi na omea sui aia e padan-
gaoa!
God sauba ke kedeginia nomoa tana nina momosato-
ba loki.
²⁴ Me ke molomaigira visana gana gala kolua niqira isi
tapala ma niqira parige tapalamila.
Me ti vaga na mane ia ke saviginia na isi tapala,
me sauba na pipili tapalamila ke tsuku tsapatugu
tana kokorana,
²⁵ me ke katsa laba tabana.
Mi kalina aia ke reia na gabu e roro tana pipili maia
ke matagu mate.

²⁶ Me pipi sui lakalaka na omea aia e tamanina sauba kara viri seko takuti;

ma na lake ara tau soqoiginia na limana tinoni ke iruvia aia kolugira sui nina tamadale.

²⁷ Na baragata sauba ke adilabatigira i malena nina sasi na mane ia,

ma na barangengo sauba ke tatamanga gana.

²⁸ Na korena God sauba ke obotigira pipi sui lakalaka nina omea tatamani.

²⁹ "Aia nogo ke vaga na kede e totupitugira na tinoni vanga tsutsukibo, na kede aia God e pede manogatinogoa vanigira."

21 Me sui nina goko a Sopar, me goko tugua a Job me tsaria,

² "Kamu rorongomai kalina inau kau goko vanigamu, aia moa na omea au nongia i konimui ngiti vereaqu.

³ Kamu tamivaniau ma kau goko talu, mi kalina kau goko sui mi tana ti kamu galeau babâ moa ti vaga amu padangaoa.

⁴ "Egua igamu amu padâ laka inau au vaiganigi kolua sa tinoni lê moa? Tagara saikesa.

Au nauvania moa God, me gini seko tobaqu rongona aia e tau tuguisu vaniau sa niqu goko.

⁵ Kamu moromai i koniqu. ?Laka e tau tugua kamu gini beke, ma kamu ponoti mangamui?

⁶ Mi kalina inau au papada tana rongoqira na omea ara laba vaniau, mau novo mate, mau gagariri tana matagu.

⁷ "Megua nogo God te e tamivanigira na tinoni seko mara mauri oka mara tamani omea danga?

⁸ Mara danga na daleqira ma na kukuaqira, mara reigira babâ poi tsau kalina ara loki.

⁹ Ara totu raviravi dou i laona na valeqira, me tagara sa omea kara matagunia.

Ma God e tau goto molomaia sa omea seko ke gadovigira.

¹⁰ Eo, me pipi sui niqira buluka ara vasusu dato, mara tau goto dona kara vasusu mate.

¹¹ Ma na daleqira ara ulo bamai mara sisinagi vaga moa ti na dalena sipi,

¹² mara gagavai muria na tatangina na itai tatangi ma na uete.

¹³ Mara mauri babâ moa tana rago tana mauriqira popono

mara mate dodo moa mara tau goto vatsangia sa rota.

¹⁴ "Migira na vanga tsutsukibo ara tsarivaganana vania God, '!Ko mololegami, ma kami totu segeni!

Ami tau goto ngaoa kami donaginia na omea igoe o pedevania na maurimami.'

¹⁵ Mara tsarigotoa, 'Masei vaga Aia e Susuliga Sosongo ti igami kami rongomangana?

?Me laka nagua ke pelugita ti vaga igita ka lotu vania?'

¹⁶ Mara koesegeniqira laka tana gaqira susuliga segeni nogo te e gini managaqira,

minau moa e utu saikesa vaniau kau tabea na omea vaga ara pada igira.

¹⁷ "Me laka e visa nogo kalina God e sekolivanja na maurina kesa na tinoni vanga tsutsukibo?

?Me laka sa vidaqira e tsodonogoa sa omea seko loki? ?Me laka God e kedenogoa sa vanga tsutsukibo tana

nina kore loki,

¹⁸ me uvi salalea vaga moa ti na rau makede e puasala na guguri,

se na papasa e lovosaginia na tulonga loki?

¹⁹ "Migamu amu tsaria, 'God e kedeginia na baka tana rongona nina sasi na tamana.'

Minau au padâ laka na tsaqina goko vaga ia e tau goto.

Ke dou bâ ti vaga God ke kedegira igira segeni nogo ara naua na tsutsukibo,

mi tana ke gini labamaka laka aia e kedegira tana rongona niqira sasi segeni nogo igira.

²⁰ Molo vanigira nogo igira na vanga nauseko ke gadovigira segeni na kedena niqira nauseko, ma kara vatsangia na korena God Susuliga Sosongo.

²¹ ?Mi kalina ti vaga ke vano putsu nogo na maurina kesa tinoni,

me laka aia sauba ke boeginigira moa na dalena?

²² ?Laka tangomana kesa tinoni ke sasanian God sa omea,

maia segeni nogo e pedegira igira na angelo ni gotu?

²³⁻²⁴ "Au reigira ara visana tinoni ara mamauri dou moa tana mauriqira popono;

ara totu tana magemage me tau goto ngoligira sa omea,

mara palaginia na koniqira gana mutsa dou poi tsau kalina ara mate.

²⁵ Me visana ara tau saikesa dona na magemage tana mauriqira popono,

ara mauri mara mate tana tobamelu.

²⁶ Migira sui lakalaka ara mate mara vano tana qilu, ma na meri e dangali poponoa na koniqira.

²⁷ "Inau au donaginigamu laka amu pada moa na sekoliaqu.

²⁸ Amu veisuâ vaga ni, 'Mi kalina ia laka iava nogo e ba liu na valena na tinoni tangirongo, aia na mane ri e tau kuti na nausailaginiana na omea seko?'

²⁹ ?Megua, laka igamu amu tau nogo goko kolugira na tinoni ara liu tavetada?

?Me laka amu tau rongomia niqira tatamanga ara adivisumaia?

³⁰ ?Mi tana dani aia God ke kore me ke pedegira na tinoni,

megua ti e gaegira pipi kalina moa na tinoni vanga tsutsukibo?

³¹ ?Masei tangomana ke taimatana na tinoni vanga tsutsukibo,

me ke labuvisuginia tana rongona pipi sui na omea seko aia e naugira?

³² Mi kalina aia e mate mara kalagaivanoa tana qiluqilu,

mara matalidou sosongolia na qiluna,

³³ ma na toga na tinoni ara alavano na sangâ na qiluna,

ma na kao goto e punu malamala lea moa na konina.

³⁴ "!"Migamu amu tovoa moa laka kamu vereginiau nimui tsaqina goko tau sasaga!

!Me pipi sui lakalaka nimui tugugoko amu naua igira na perona sui moa!"

Na Tolunina na Vaigokovigi

(22:1-27:23)

22 Me goko sui a Job, me tû a Elipas ni Teman me tsaria,

² "Laka e tangomana sa tinoni ke sangâ God kesa tana aqo

atsa moa ti aia e sasaga loki sosongo?

³ ?Me laka e pelua God Susuliga Sosongo sa omea tana rongona nogo e gotolaka nimu sasaga igoe?

?Se laka nimu sasaga dou igoe o sangaginia aia?

⁴ Me tau nomoa tana rongona laka igoe o kukuni tania God

ti aia e gini totosasaga kakai vanigo me kedeginigo.

⁵ Tagara, mi tana rongona moa igoe o tsukigira danga sosongo na sasi,

ma na omea tabaruga sui o naugira.

⁶ E tau ngatsu utu ti igoe o sove na tusuqolo vaniana kesa na kulamu aia e kilia na sasanga i konimu,

poi ke sauvanigo talu na polona popono ngiti papadana laka sauba ke tuguisu vanigo nimu qolo,

me gini tau totuisu vania sa polona gana na tsavuginiana na konina.

⁷ Igoe o tongoa na kô vanigira ara kolae mara marou, mo sove goto na palaaqira igira ara vitoa.

⁸ Igoe o gini aqo na susuligamu ma gamu tangirongo na tangoli visuginiana na kao popono.

⁹ Igoe o tau moa sove na sangaaqira na daki tinamate,

mo ba peqogira goto na baka tinamate.

¹⁰ Maia nogo na rongona ti na taviti ara totu polipoligo gana ko gini sogo i laona

me tavongani dangaligo na matagu loki.

¹¹ Eo e rodo popono nogo me gini utugana vanigo na moro,

me taveligo na obo.

¹² "A Job, ko morodato mo ko reigira na veitugu ara totu i gotu vasau,

maia God e totu paladato bâ i baragata,

me morotsuna mai i koniqira.

¹³ Migoe o tû mo veveisua moa, ?Nagua nogo e dona God?

?Maia e totu popoi tana parako, me sauba ke koegua ti aia ke pede gotosigita?

¹⁴ Na parako matolu e didia me gini utu vania na moro,

kalina aia e liu bamai i kelana na masaoka.'

¹⁵ "?"Megua igoe a Job laka o padakuti matena moa na liu babâ moa

i tana ara lavu na liu bâ igira na tinoni vanga tsutsukibo?

¹⁶ Me atsa moa ti e tau vati tsau mai moa niqira tagu na mate,

migira sui popono e salaligigira sui nogo na obo.

¹⁷ Tana idana migira nogoria ara sove tania God mara tsarivania, !"Ko mololegami, ma kami totu segenimami!"

Mara tsarigotoa, ?Laka nagua vaga na God Susuliga Sosongo tangomana ke nauvanigita igita?"

¹⁸ Maia segenina nogo God e naua ti igira ara gini tamani omea levelevo danga.

Minau moa e utu kau padagadovia niqira papada igira na tinoni vanga tsutsukibo.

¹⁹ Igira na tinoni dou ara gini magemage, migira e male dou na tobaqira ara kiakia,

kalina ara reigira na vanga tsutsukibo ara gadovikede.

²⁰ Mara tsaria, 'Pipi sui niqira omea tatamani igira na vanga tsutsukibo ara toroutsu sui,

ma na omea ara kauvisu na lake e ganigira sui lakalaka.'

²¹ "Mi kalina ia, me dou ti igoe a Job ko naua na vaigotosigi koluana God;

mo ko mololea na nauvaniana vaga ti aia gamu gala. Me ti vaga igoe ko nauvaganana ia, me sauba ko douvisutugua.

²² Ko tabedougira na omea aia e sasaniginigo;

ma nina tsaqina goko sui ko mololakagira i tobamu.

²³ Eo, ma nimu aqo nomoa ko totu palatsuna mo ko pilovisu bâ i konina God,

mo ko tsidavaginigira sui lakalaka na sasaga tabaru tania na valemu.

- ²⁴ Ko tsoniligigira sui nimu qolumila,
ma nimu qolumila laka ni Opir i laona na kô tatave.
²⁵ Mo ko tamivania moa na God Susuliga Sosongo ke lia ngiti nimu qolumila,
ma nimu siliva angaanga.
²⁶ Mi tana nogo ti sauba igoe ko tsodovulagia laka God nogo na pukuna nimu magemage,
mo ko totu dou i matana.
²⁷ Mi kalina ti ko nonginongi, maia sauba ke rongomia nimu nonginongi,
migoe sauba ko gini mage na manaliana na omea o gini veke na nauana,
²⁸ mo ko tangomana pipi sui tana omea o ngaoa na nauana,
ma na marara sauba ke mararasi sailaginia nimu sautu.
²⁹ Igoe o dona nogo laka God e dona ke molotsunali-gira na vanga kaekae
me ke molokaegira igira ara totu palatsuna.
³⁰ Maia God sauba ke maurisigo igoe ti vaga o totu male saikesa i matana,
ma na omea o naugira ara goto dou sui.”

- 23** Mi tana e sui nina goko a Elipas, me goko tugua a Job, me tsaria,
² “E seko sosongo babâ moa na tobaqu mau tau goto kuti na livusuguradi vaniana God;
me atsa moa ti au navaganana ia, maia e tau goto mololea na bingiginiaqu na limana.
³ !Ke dou sosongo nomoa ti vaga kau donaginia iava tana kau ba tsodoa,
ma kau ba tû i matana!
⁴ Mi tana ti inau kau sogogaqu segeni,
ma kau adilabatigira i matana pipi sui na omea au gini livusuguradi.
⁵ Mau ngao sosongolia kau donaginia nagua aia sauba ke tsarivaniau,
me ke tuguvisu koeguania niqu goko.
⁶ ?Me laka God sauba ke gini aqo na susuligana loki tana vaiganigi koluaqu inau?
Tagara, aia sauba ke rorongovata moa kalina inau kau goko.
⁷ Inau e goto dou niqu sasaga; me tau utu ti kami ka vairongomigi dou kagami God;
mi tana ti aia sauba ke vota dou vaniau laka au tau saikesa naua sa omea seko.

⁸ “Minau au lalavea God i Longa, maia e tau totu i tana;
mau lalave gotoa i Tasi, mau tau lelê goto tsodoa i tana.
⁹ God e nauragoa nina aqo i vava mi ata,

minau moa au tau lelê reilakana.

- ¹⁰ Maia God e donaginigira sui pipi niqu tsakutua;
me ti vaga aia ke tovoleau, me sauba nomoa ke tsodovulagia laka au totu male saviliu moa.
¹¹ Inau au murigotosidoua nomoa na sautu aia e vilivaniau,
mau tau lele goto soba tania ma kau liu bâ tabana se tabana.
¹² Mau nausailaginia moa na omea God e ketsaligini-au na nauana;
mau murigira moa na omea aia e padangaoa, mau tau goto murigira niqu padangao segeni.

¹³ “Aia e tau goto dona ke olia nina papada. Me tagara goto ke kesa tangomana ke tukapusi vania,
se ke tongo vania na nauana na omea aia e padangaoa na nauana.
¹⁴ Aia sauba ke manalia nomoa na omea e pedemanogati vaniau nogo;
mara danga sosongo goto na omea aia e padâ na nauaqira.
¹⁵ Maia nogoria na rongona ti inau au matagu loki mau gagariri i matana aia.
¹⁶⁻¹⁷ Aia nogo God Susuliga Sosongo e adipukali vaniau gaqu malagai.
Maia saikesa nogo God, me tau na rodo, e naua mau gini matagu loki vaga ia,
me atsa moa ti na rodo pulipuli e tsavua na mataqu mau gini koko.”

- 24** Me goko baba moa a Job me tsaria,
“?Megua God ti aia e tau titia na tagu i tana ke tinedougira na tinoni,
me ke naua na pedegoto vanigira igira ara aqodou vania?

- ² “Na tinoni seko ara dona na tavongani ratsuana na votavota rongona ke gini dama bâ niqira kao;
mara komia niqira sipi na tinoni tavosi mara molosagegira i laona niqira bara na sipi segeni.
³ Mara lauvanigira niqira asi na baka tinamate,
mara tangoligotoa nina buluka kesa na daki tinamate poi tsau kalina aia ke tsonia na matena popono nina kaoni.
⁴ Ara surukeliligigira igira ara tau tamanina sa omea mara turugira kara tsogo ma kara ba taopoi.

⁵ “Me vaga ia, migira ara vaga kiki moa na asi atsi mara lalave bamaia nagua kara gania i laona na kaomate mamatsa lê;
me tagara goto sa nauna tavosi i tana kara ba tsodoa na mutsa vanigira na daleqira.
⁶ Me kilia kara ba aqo tana niqira uta na tinoni tavosi,

ma kara pitsua na vuana uaeni i laona niqira uta na uaeni igira na tinoni vanga tsutsukibo.

⁷ Mi tana bongi ma kara maturu lê, rongona e tagara sa omea kara gini tsatsavu me ke gini papara na koniqira.

⁸ Me porisigira lê na kô na usa e sarara tsuna mai talu tana vungavunga, me tagara sa valeqira mara ba kapitsa bamai moa tana babana vatu agana kara gini totu raviravi.

⁹ “Migira na tinoni vanga nauseko ara ba laugira na baka tinamate tania na tinaqira, mara tû, mara adigotoa na daleqira igira ara tau tamanina sa omea ngiti tuguna niqira kaoni.

¹⁰ Migira na tinoni ara tau tamanina sa omea ara vano lê moa me tagara sa polo ke tsavua na koniqira; Mi kalina ara ba tsakosaigira na uiti i laona niqira uta na tinoni vanga nauseko, migira ara aqo vitoa lê moa.

¹¹ Mi kalina ara gotsa niqira olive gana na oela, mara rapasia niqira vuana uaeni gana na inu, migira segeniqira ara gini rota na marou.

¹² Mi laoqira na veraloki igira ara boka mara ngari mate ara ngangaidato vania God ke sangagira, maia God e tau goto gini boe na rongomiana niqira nonginongi.

¹³ “Mara totu goto visana tinoni igira ara sove tania na marara, mara tau lele goto donaginia, se kara liu bâ i tana aia e idagana vanigira.

¹⁴ Mi tana matsaraka bongibongi maia na mane labupoi e mamata tsaku me vano na labumatesiaqira igira ara tau tamanina sa omea, mi tana bongi maia e tû me vano goto na komi.

¹⁵ Ma na mane vanga kiboga e pipitua kalina ke sû na aso ti ke ba tsaro kolua na tauna kesa na mane tavosi, me tsavupoia na matana rongona ke gini tau reigadoviginia ke kesa.

¹⁶ Mi tana bongi migira na mane komikomi ara ba ratasia na valeqira na tinoni tavosi, mara sage i laona mara komia niqira omea levo, mi tana dani male migira ara ba taopoi tania na marara.

¹⁷ Igira ara matagunia na liu tana mararana na dani, vaga nogo na tinoni tavosi ara matagunia na liu tana rodo.

Ara reingaoa moa na totu tana rodo pulipuli.

¹⁸ “Migamu amu tsarivaniau moa, ‘Igira na vanga tsutsukibo e taveligira popono na obo, maia God e ketsogira niqira kao;

ke gini tau goto bâ ke kesa na aqo tana nina uta na uaeni.

¹⁹ Kalina e dato na aso, ma na paparana e rangia na lavo me tsaku e nanga lê.

Me vaga goto na barangengo na mate, aia e lauligi tsaku lea na tinoni vanga nauseko.

²⁰ Me atsa moa ti na tinana segeni nogo ia, maia e tau nogo padavisua; ma na meri ara ganisuia na konina, ma nina nauseko ara puka lê sui vaga moa na gai ara kavia me puka lê.’

²¹ “Eo, e gini laba vaga vania ia, rongona aia e mala-pekegira sosongo na daki tinamate, me tau goto galuvegira na daki ara tau tamani daleqira.

²² Tana susuligana segeni nogo aia God e adipukaliginigira na tinoni tangirongo; mi tana nina aqo moa God, mara gini mate na tinoni vanga tsutsukibo.

²³ Me tau utu God ke tamivanigira kara totu bibiu dou, me ke tau laba vanigira sa omea seko; maia e tuvigira pipi kalina moa.

²⁴ Me atsa moa ti ara tinoni tangirongo kalina ia, me ke tau oka me sauba kara mate vaga goto igira na tinoni sui;

vaga nogo kalina e ganoga na uiti ma na tinoni ara pitsuligigira sui.

²⁵ ?Me ti ke tau laba vaga ia, masei tangomana ke sauvulagia laka inau au pero, me tagara rongona lê niqo goko au tsaria?”

25 Mi tana e sui nina goko a Job, me gokatugua a Bildad me tsaria,

² “Ma God aia e susuliga sosongo manana; ma niqira aqo na tinoni sui kara kukuni tania; aia e tagaovia na verana i gotu tana rago.

³ ?Me laka tangomana kesa ke tsokoraegira na ange-lo ara aqo vania aia?

?Me laka e totu sa nauna i tana e tau mararasia na mararana God?

⁴ ?Me laka tangomana kesa ke gotolaka saikesa nina sasaga me ke male saviliu i matana God?

⁵ Mi matana aia, me atsa moa ti na vula maia e tau goto maka, migira na veitugu mara tau goto male saviliu.

⁶ Me atsa vaga goto na tinoni, aia e vaga moa meri lê me utugana vanigotoa ke totu male saviliu i matana God.”

26 Mi tana e sui nina goko a Bildad, me goko tugua a Job me tsaria,

²“!Eo, igoe nogo a Bildad, nimu goko o gini o sangadou sosongolia nomoa kesa aia e maluku lê me tau nogo susuliga!

³!Mo sauania na goko sasaga vaga ia, mo pata koluginigotoa nimu donalevo kesa na tinoni bubulega vaga inau!

⁴?Masei o padâ igoe laka sauba ke rongomigira pipi nimu tsaqina goko?

?Masei e molovanigo igoe na papada ti o gini goko vaga ia?

⁵“Ma na tidaoqira igira ara mate ara gagariri tana matagu i laona na kô loki i vavana na barangengo.

⁶Ma na barangengo na mate e totu malemale lê moa vania God; me tau goto tsavua sa omea ke gini utugana vania God na morosiana.

⁷God nogo e taporatsania popono na masaoka, me tsauraginikaea na barangengo tana nauna e mangamanga lê.

⁸Ma God goto nogo e dangaliginigira na kô na parako, mara mamava me tongo vanigira kara botsa.

⁹Me molopoia na vula i murina na parako.

¹⁰Maia nogo e pedea tana ke ba vosa na tasi, na nauna i tana e tavota na marara tania na rodo.

¹¹Mi kalina God e kore, migira na vungavunga sui ara viri kakasisi takuti tana matagu.

¹²Mi tana susuligana loki aia e beatasia na tasi, mi tana nina donalevo e tsogori pukaliginia na susuligana Rahab, aia na tuqana vigo na omea mamauri ni tasi.

¹³Ma na mamagona lê moa God e gini uviligigira na parako, me gini totu malemale na masaoka.

Ma na limana e labuginia na tuqana vigo na omea mamauri ia, aia e tovoa na tsogoligi.

¹⁴Ma na omea vaga gira ara sauvulagi vanigita na turina lê moa gana susuliga God, e vaga moa ti nina gagasa lê moa igita a rongomia. ?Masei tangomana ke padagadovia e loki koegua manana nomoa gana susuliga God?”

27 Ma Job e goko babâ moa me tsaria, ²“Inau au gini vatsa tana asana God Susuliga Sosongo,

aia nogo e tongo vaniau na pedegoto, me naua me gini seko sosongo na mauriqu,

³laka tana tagu popono God ke tamivaniau moa na mauri,

⁴ma na mangaqu e utu saikesa ke tsaria sa na omea ke seko,

ma na lapiqu e utu saikesa ke tsaria sa goko ke pero.

⁵Me utu saikesa goto kau tsaria laka e mana tu nimui goko tugamu;

me poi tsau tana dani kau mate inau sauba moa kau livusuguradi tana rongona au tau tsukia sa sisi.

⁶Me sauba e utu goto kau kuti na tsariana laka e gotolaka niqû sasaga; mau maka saikesa i laona tobaqu.

⁷“Mau amesia laka igira sui lakalaka ara tukapusiau mara labuginiau niqira goko kara gadovikedede vaga nogo igira na vanga tsutsukibo e tau goto niqira sasaga.

⁸?Migira ara tau tutunina God mara tau dona na aqo vaniana, nagua goto sauba kara amesia kalina God ke suilavaginia na mauriqira?

⁹?Mi kalina ti vaga ke gadovigira na rota loki ma kara ngangaidato vania God ke sangagira, me laka aia sauba ke rongomigira?

¹⁰?Me laka tana mauriqira gira ara gini magemente na totu koluana God Susuliga Sosongo ma na nonginongi sailagi vaniana?

¹¹“Mi kalina ia, ma kamu tu tamivaniau inau ma kau sasani tugamu e koegua na lokina gana susuliga God, ma kau tsaritutugu vanitugamu na omea aia na God Susuliga Sosongo e vangaraunogoa na nauana.

¹²Me tagara, e tau kiligotoa inau kau tsaria sa omea, rongona tugamu amu tu dona segenimui nogo.

?Me vaga ia megua tugamu ti amu tu tsaria danga na goko tagara rongona lê vaga ia?

¹³“Eo, e vaga nogo na kede God Susuliga Sosongo e vangaraunogoa ke kedeginigira igira na vanga tsutsukibo ara bingisekoli tinoni.

¹⁴Kara tamanina danga rago na daleqira mane, me sauba moa kara mate sui tana tagu na vailabu; ma na daleqira ara totuvisu kara tau saikesa goto tamanina na mutsa ke tugugira na ganiana.

¹⁵Migira ara matepitsa tana vailabu sauba moa kara gini mate na lobogu, migira na tinamateqira sauba e utu goto kara tangisigira.

¹⁶Me atsa moa ti igira na tinoni vanga tsutsukibo ara tamanina danga sosongo niqira siliva me ke utu na tsokoraeaqira,

me ke danga na poloqira me ke utu kara sageligira sui,

¹⁷me sauba kara visana na mane dou kara sagelia na poloqira,

ma na mane e goto niqira sasaga kara adia niqira siliva.

¹⁸Ma na vale ara logoa igira na vanga tsutsukibo ara tau lele kakai,

ara vaga moa na laolao e logoa na komitsi,

se na babale ara logoa tana uta.
¹⁹ Me kesa lelê moa tana bongi kalina igira kara ba matura,
 maia nogo na susuina na reilakana pipi sui niqira omea tatamani,
 rongona kalina kara mamata tana matsaraka, me sauba kara lave tagara gira.
²⁰ Na matagu loki sauba ke novotigira vaga moa kalina e tavongani tave na obo loki;
 ma na viru tana bongi sauba ke virusaginigira;
²¹ ma na guguri votu sauba ke uvi salaligigira tania na valeqira;
²²⁻²³ maia sauba ke tau lelê galuvegira,
 me ke guvisala ba moa i koniqira, me ke gaelaginigira kalina kara tovoa na tsogoligi tania na susuligana.”

Na Tsonikaeana na Sasaga Loki

28 Ma Job e goko baba moa me tsaria,
 “Igira na tinoni ara tsaia na baba loki i laona na kao
 agana na laveana na siliva ma na qolumila,
 mara aqosigotoa na sasana tana kara kodogira ke gini vanoligi na papasa lê,
 me ke totu moa na lakana na qolumila ma na siliva.
² Mara lavegotoa na tapala i laona na kao,
 mara kodo rapasia na vatu agana na tsodoana ti vaga na tapalamila ke totu i laona.
³ Ara tungia niqira bulu, mara liuvia na laona popono na kao i lao vasau i tana e rodo pulipuli,
 mara lavegira na vatu e totu na tapalaka i laona.
⁴ Ma na omea vaga ia ara tau dona na aqosiana tana nauna varangisia tana ara totu na tinoni.
 Ara aqosia moa i longa vasau i tana e tau liu sa tinoni.
 Migira segeniqira moa ara totu i tana,
 mara soría na ropu katsi agana niqira mani dato tsuna kalina ara aqo i laona na qou loki ia.
⁵ Na tinoni ara aqosi uta i kelana na kao,
 mi vavana na kao ia, ara rapasigira na vatu mara pilo bamaia na kao,
 me ke vaga moa ti na lake e liu i laona.
⁶ Mi laoqira nogo na vatu ara totu tana, ara totu na vatu bora angaanga,
 mi tana papasana nogo e totu na qolumila.
⁷ Me tagara goto sa manuloki ke donaginia na sautu e liu bâ i tana,
 se sa manusata ke dona na lovo gaukuti ba i konina.
⁸ Me tagara goto sa laeone, se sa omea atsi veveiga tavosi,
 ke dona na liu bâ i koniqira na sautu mangu lê vaga gira.
⁹ “Na tinoni ara tsaigira na maragova kakai sosongo,
 mara tsai tsoragira na tuaqira na vungavunga.
¹⁰ Mi kalina igira ara puta ovatia na maragova,

mi tana ara ba reigira danga na vatu angaanga loki matena.
¹¹ Mara tsatsai poi ara ba tsau i tana e vura datomai na kô,
 mara adimaigira tana mararana na omea loki matena ara tsodogira i tana.
¹² ?Ma na sasaga loki iava nomoa tangomana ka ba tsodoa?
 ?Miava i tana tugua ka ba sasania na padagadovi omea?
¹³ “Na sasaga loki e utu saikesa na tsodovulagiana i koniqira na tinoni lê;
 me tagara goto ke kesa ke donaginia laka e koegua na douna popono.
¹⁴ Ma na maona na kema ma na tasi,
 ara tsaria laka na sasaga loki ara tau nogo tsodoa i tana.
¹⁵⁻¹⁹ Me ti vaga kesa ke ngaoa na voliana na sasaga loki,
 ma na qolumila ma na siliva ara tau tugua na voliginiana.
 Na vatu angaanga loki matena, ma na tseu qilasi,
 ara tau goto matega loki atsa kolua aia.
 Ma na matana davi dou bâ, ma na qolumila laka saikesa,
 ara tau goto vati tugua na voliginiana na sasaga loki.
²⁰ “?Me laka iava nomoa na uluna na sasaga loki?
 ?Miava tana ka ba sasania na padagadovi omea?
²¹ E tagara goto sa omea mamauri tangomana ke reilakana.
 Me atsa moa goto ti sa manu e lolovo i gotu me tagara goto.
²² Ma na barangengo na mate e tsarivaganana goto,
 ‘Minau goto au rongomia na goko lovolovo lê tana rongona na sasaga loki, mau tau moa reilakana.’
²³ “Maia moa God e donaginia na sautuna,
 Ma na nauna i tana e totu na sasaga loki.
²⁴ Rongona aia segeni moa e morosi poponoa na barangengo,
 Me reigira pipi sui na omea ara totu i vavana na masaoka.
²⁵ Kalina God e sauvania na guguri na susuligana,
 Me titivania i tana ke vosa bâ na damama na tasi;
²⁶ Mi kalina God e pedevania iava tana ke tumu bâ na usa,
 Miava tana ke poda na vivisa,
²⁷ Mi tana nogo aia e reia na sasaga loki, me tovovania na douna,
 Me reingaoa me molovania ke totu kalavata.
²⁸ Ma God e tû me tsarivaganana vanigira na tinoni,

'Ti vaga kamu ngaoa kamu tamanina na sasaga loki, ma nimui aqo kamu kukuni tania na Taovia. Me ti kamu ngaoa kamu dona na padagadovi omea, ma nimui aqo kamu piloligi tania pipi na nauseko.'"

A Job e Padavisua Nina Totu Dou Tana Idana

29 Ma Job e tuturiga tugua na goko me tsaria,
² "Ke dou sosongo vaniau nomoa ti vaga na mauriqu inau ke vaga tugua tana idana kalina God e reitutuguau dou!
³ Tana tagu ia ma God e totu sailagi koluau inau, me mararasia niq u sautu kalina au liu i laona na rodo.
⁴ Eo, au padavisua moa kalina au mane vaolu moa, ma God e kulaga dou sosongo vaniau me reitutugudoua na valequ popono.
⁵ Aia God Susuliga Sosongo e totu koluau tana tagu ia,
 migira sui na dalequ ara totu polipoliau.
⁶ E dadanga dou na tsutsuqira niq u buluka ma niq u naniqoti,
 ma niq u gai na olive ara viri kutsudato atsa moa ara dato tana kao vatuvatuga.
⁷ Me pipi kalina ara totu saisai igira na tinoni lokiloki tana matsapana na veraloki,
 minau au ba totu tana sasaqu i laoqira,
⁸ migira na tinoni vaolu ara tu tabaligi kalina ara reiau au mai,
 migira na tinoni lokiloki ara tutu moa tana kukuni taniaqu.
⁹ Eo, migira gaqira ida na toga ara totu muimui kalina inau au tuturiga na goko,
¹⁰ me atsa moa igira na tinoni tangirongo mara mui lè goto.

¹¹ "Igira sui ara morosia na omea inau au naua, mara rongomia na omea inau au tsaria,
 ara gini tsonikaeau.

¹² Mi kalina igira na tinoni ara tau tamanina sa omea ara ngangaidato vaniau, minau au sangagira;
 mau sangagira goto na baka tinamate igira e tagara kesa ke sangagira.

¹³ Migira ara totu tana rota loki me varangi kara seko pitsu ara reia niq u sasanga mara gini tsonikaeau,
 mau sangagira goto na daki tinamate na totu bibiu dou.

¹⁴ Pipi kalina moa inau au naugira na omea dou me gotolaka.

¹⁵ Mau lia vaga moa ti na mataqira na tinoni koko, ma na tuaqira na tinoni logu.

¹⁶ Mau vaga goto na tamaqira na tinoni ara tau tamanina sa omea,
 mi tana pede inau au sogogaqira na tinoni inau au tau donaginigira.

¹⁷ Mau adipukalia gaqira susuliga igira na vanga rotasi tinoni,
 mau laumaurisigira gaqira lamuta tania na limaqira.

¹⁸ "Mau amesia moa laka kau mauri oka, ma kau mate dodo moa i laona valequ.

¹⁹ Au vaga saikesa moa na gai na kô e malobusi sailaginia na lamuna,
 ma na kolobu e porisia na arana tana bongi popono.

²⁰ Na tinoni sui ara tau kuti na tsonikaeau,
 ma na susuligaqu e dato vaolu babâ moa.

²¹⁻²² "Kalina inau au saua niq u totogoko vanigira na toga, migira ara totu mui moa,
 mara rongomi vatavigira dou na omea au tsaria. Ma niq u tsaqina goko ara sage i laona na tobaqira, vaga saikesa moa na kukuduna na usa e tsuna me sage i laona na kao.

Mi kalina inau au goko sui, migira ara tau lele goto tamanina sa goko kara paboginia.

²³ Migira sui lakalaka ara gini mage niq u tsaqina goko,
 vaga moa na tamanina na uta ara gini magemage na usa murina na aso papara.

²⁴ Mi kalina inau au goko dou vanigira na tinoni ara tau nogo padâ kesa ke galuvegira,
 mi tana e gini pidi na tobaqira, mara gini mala-gaitugua.

²⁵ mau votavanigira na omea kara naua,
 mau ida vanigira vaga moa kesa na taovia tsapakae e ida vanigira nina mane vaumate,
 mau veregira vaga moa kesa e veregira igira ara tangisia kesa na kulaqira."

A Job e Gini Goko tana Rongoqira na Rota Ara Gadovia

30 Ma Job e tsarigotoa,
 "Eo, mi kalina ia migira na tinoni vaolu ara tû mara gilugaqu!

Ma na tamaqira nogo igira ara tinoni sekoseko lè, me utu kau tamivanigira kara sangagira niq u pai na mataliaqira niq u sipi.

² Igira ara matemateaga lè, me tau lelè tugugira na nauvaniaqu sa niq u aqo.

³ Ara tau saikesa tamanina sa omea, mara vitoa mate, mara ba qatagira moa na lamuna gai makede tana nauna mamatsa lè.

⁴ Ara vutikaegira na omea ara dato lè tana kaomate mara ganigira,
 me atsa moa goto ti na lamuna gai vavai mara ganigotoa kolu rauna.

⁵ Mi kalina ti ara mailaba varangi kesa tana vera, migira na tinoni ni tana ara tsiagira,
 mara gulaginigira vaga moa ti na mane komi.

⁶ Mara ba totu ravi i laona na vatuluma,

ma na baba ara tsaigira tana maragova.
 7 Ara viri leleo vaga moa na omea tuavati atsi i laona na kaomate,
 mara vaikapitsigi i vavaqira na gai tetelo ara dato i tana.

8 !Igira na alaala na tinoni sekoseko lê, me tau goto tugua na soaginiaqira sa omea!
 Mara tsialigigira lê tania na veraqira.

9 "Mi kalina ia, migira nogo ara mai mara kiataginiau inau;
 mau lia niqira omea na molokia ma na gilua.

10 Igira ara reipeaau inau;
 mara pada laka ara dou bâ liusiau,
 mi kalina ara mai varangi i koniqu, mara tsuvelia na ngoraqa.

11 Me rongona God nogo e molotsunaliau vaga ia,
 mau gini tau goto susuliga,
 ti igira ara gini tau matagu na sekoliau.

12 Na alaala na mane tsaikore girani ara vangaraua na sekoliginiau inau,

mara mai kaleau saviliu inau mara tsialigiau;
 13 Ara ponoti vaniau niq sautu me gini utu vaniau kau tsogo;

mara pabovaniau goto bâ niq rota,
 me tagara goto kesa ke utusigira.

14 Ara maiginiau vaga moa na alaala na mane vau-mate kalina ara ba bokia kesa na verabau mara sage i laona,
 mara vunua vataviau.

15 E ngoli sosongoliau na matagu;
 ma gaqu tangirongo e nangaligi sui vaga moa kalina na guguri e puasalaligigira lê na rau matemate,
 migira sui niq omea tatamani ara viri nanga lê sui vaga moa na kolina na guguri e lovosagini lea na parako.

16 "Mi kalina kiki ia minau au totu vania moa na mate,
 e tagara nogo sa tatalina na rota e gadoviaua.

17 Mi tana bongi ma na suliqu sui lakalaka ara viri sosongo;
 ma na vatsangisavi e gitsiau me tau goto ngaoa ke totupuka.

18 God e tatavaniau na liona na poloqu,
 me buni lokulokugira na poloqu sui.

19 Aia nogo God e tsonitsunaau i laona na bokoboko,
 mau lia vaga moa na papasa lê ma na tora.

20 "Eo niq God, inau au ngangaidato vanigo, migoe o tau lele tuguvisu vaniau niq goko;
 mi kalina inau au nonginongi vanigo, migoe o tau goto boeginiau.

21 O tau lele galuveau, mi tana susuligamu popono o rotasi sosongoliau moa.

22 Mo tamivania na guguri me puasalaligiau;
 mo kabokelisiau bamai i laona na qalina na koburu loki.

23 Eo, inau au dona nogo laka igoe o vangaraunogoa na matesiaqu,
 ma na moloaqa bâ i tana sauba kara totu igira na tinoni sui.

24 ?Megua igoe ti o ba tsangagotoa aia na tinoni e seko pitsu nogo,
 aia e tau nogo tugua sa omea me totu matengana moa na nongi galuve?

25 ?Me laka inau au tau ngangai kolugira na tinoni ara totu tana rota,

mau tau galuvegira igira ara kili sasanga?
 26 Mi kalina inau au amesia laka ke dou na mauriqu,
 me laba vaniau na rota,
 mi kalina au pitua na marara, me labamai vaniau moa na rodo pulipuli.

27 Inau au gini seko pitsu na padasavi ma na sosongo;
 me pipi dani moa e tau kuti na gadoviaua na rota.

28 Na vatsangisavi moa e naua me gini bora na kokora-raq, me tau tana rongona e rangiau na aso;
 au totu malemale i levugaqira na toga mau ngasugira kara sangaau.

29 Tana niq rota loki inau au ngangai vaga moa ti na pai atsi se na tsou.

30 Mau gini popogo popono na masagi, me borabora-ga na kokoraqu.

31 Mi tana nauna i tana au rongomia na tatangina na magemage tana idana,
 au rongomia moa na tangitangi ma na ngangai kalina ia."

A Job e Totu Matengana na Tsariana Laka Aia e Tau Tsukia sa Sasi

31 Ma Job e goko babâ goto me tsaria,
 "Inau au naua kesa na veke mau gini vatsa laka e utu saikesa vaniau kau moro ngaongao tana baka daki.

2 ?Me laka nagua vaga na God Susuliga Sosongo aia e totu i gotu ke nauvanigita
 agana na mani voliginiada tana rongona nida sasaga?

3 Aia nogo e moloa na taguseko ma na toroutsu ke gadovigira igira ara sasi.

4 Ma God e donaginigira nogo pipi sui na omea au naugira;
 me reigira pipi sui niq tsakutua.

5 "Inau au vatsa laka au tau saikesa malapalusia ke kesa,
 mau tau saikesa goto tovoa na perobulesiaqira na tinoni tavosi.

⁶ Me ti vaga God ke tovoginiau na omea na tovomamava manana,
me sauba nomoa ke reiginia laka inau au tau tsukia sa sasi.

⁷ Me ti vaga inau au piloligi taninogoa na sautu dou, se au tami segeniqu vania na tabotabo ke raqa pukaliau,

se ti vaga kaira na limaqu ara ka gini bau na sasi,
⁸ mi tana me dou moa ti vaga God ke tamivanigira na tinoni tavosi
kara vutiligigira ma kara ganigira na omea sui au tsukagira nogo.

⁹ “Me ti vaga au gini tubulagi tana rereina na tauna kesa gaqu verakolu,
mau totu popoi, mau pipitua i tano tana matsapana na valena,

¹⁰ mi tana, me dou moa ti vaga na tauqu inau ke aqosi gana mutsa kesa na mane tavosi
me ke ba maturu i nigena.

¹¹ Na tinoni e tsukia na vatana na kibokibo vaga ia e tugua nomoa na kede matesiana.

¹² Na vatana na sasi vaga ia e vaga saikesa moa ti na lake loki e gani poponoa na tinoni ia.

Me ti vaga inau au tsukinogoa sa sasi vaga ia, me dou moa ti na lake ke gani matesiau,
me ke kodogira sui goto na omea au tamanigira.

¹³ “I sau kalina e kesa vidaqira niq tu tinoni aqo e tû me taimataqu inau,
minau au rongomi vatavidoua, mau nauvania na omea e goto.

¹⁴ ?Me ti vaga inau kau tau nauvaganana ia, me sauba nagua tangomana kau tsarivanja God kalina aia ke mai na pedeaqu?

¹⁵ Maia nogo God e volaau inau i tobana tinaqu,
maia goto nogo e volagira igira niq tu tinoni aqo i tobana tinaqira.

¹⁶ “Inau au tau saikesa sove na sangaaqira igira ara tau tamanina sa omea;
mau tau goto dona kau reilegira igira na daki tinamate e utugana vanigira na tsodoana sa omea,

¹⁷ se kau reilegira na baka tinamate kara totu vitoa kalina inau au mutsa gaqu.

¹⁸ Tana mauriqu popono inau au tau kuti na reituguaqira.

¹⁹ “Mi kalina au reia kesa e tau tamanina sa omea,
me utugana vania na voli polona,

²⁰ minau au tû mau sauvania na polo ara aqosiginia na ivuna sipi
e talumai tana niq tu bara na sipi segeni nogo inau.
Mi tana aia e tsonikaeginiau tana tobana popono.

²¹ “Me ti vaga au peqonogoa sa baka tinamate,
rongona au dona nogo laka sauba ke gini mana moa gaqu tana tinete,

²² mi tana me dou moa ti kara kavikutigira na limaqu,
ma kara loqoligigira na sulina na kokovequ.

²³ Me rongona inau au matagunia nina kede God,
me gini utu lelê vaniau na nauana na omea seko vanga ia.

²⁴⁻²⁵ “E mana rago laka inau au aqo kakai mau gini tamani omea danga,
mau tau moa gini kaekae ma kau tsotsovata tana omea danga au tamanigira.

²⁶⁻²⁷ Mi kalina au reia na aso e sina maka sosongo tana parako,
ma na vula e rereidou sosongo kalina e datomai tana saipono,

me tau goto siloviau ma kau ngaoa na samasama vanikaqira,
ma kau domia na limaqu tana kukuni tanikaqira.

²⁸ Ma na tinoni e tsukia sa vatana na sasi vaga ia e tugua nomoa na kede matesiana,
rongona e tiatarâr na God Susuliga Sosongo.

²⁹ “Minau au tau gini mage kalina au reia ara rota igira gaqu gala,
se ke gini laoqu kalina e gadovigira kesa na omea seko,

³⁰ mau tau goto gini sasi tana nongiana God ke kede matesigira.

³¹ Pipi sui lakalaka na tinoni ara aqo vaniau ara donaginia
laka inau au soalakagira pipi kalina igira na tinoni labavô.

³² Mau soamaigira na tavetadana kara sagemai i valequ,
rongona au tau padangaoa kara eno sesere lê i levugana vera.

³³ “Igira na tinoni tavosi ara tovoa laka kara tiapoia na sasi ara naua,
minau e utu saikesa kau tiapoia na omea seko au tsukia.

³⁴ Mau tau goto gini matagu tana rongona niqira goko dangadanga ara tsaria na tinoni
ma kau gini totu mui ma kau taopoi i laona na valequ.

³⁵ “?Me laka e tagara kesa ke ngaoa na rongomiana na omea inau au tsaria?

Inau au gini vatsa laka pipi sui na tsaqina goko au tsarigira ara mana sui.

!Ke dou sosongo ti vaga God Susuliga Sosongo ke tugovisu vaniau!

Me ti vaga God ke maretsunagira na omea aia e reia i koniqu
me dou ti ke sauvaniau na mamarena ma kau reia,
³⁶ mi tana minau kau kaveria tana kokovequ
ma kau molokaea i lovaqu vaga moa kesa gaqu kepi
taovia.

³⁷ Ma kau ba tû i matana God vaga moa na dalena ke-
sa na taovia tsapakae,
ma kau tsarivulagi vania pipi sui na omea au naugira.

³⁸ “Me ti vaga inau au kominogoa nina kao kesa mau
ba aqoa gaqu uta i konina,

³⁹ mau ganigira na omea au tsukagira tana kao ia au
tau volia,

maia na tamanina pukuga e gini mate na vitoa,
⁴⁰ me dou moa ti kara mate lê tana kao igira sui na pi-
uqira na uiti ma na barli inau au rasavaginigira,
ma kara dato tsavugira na itai kokonaga ma na bu-
ruburu seko.”

Mi tana e sui nina tsaqina goko a Job.

Nina Goko a Elihu

(32:1–37:24)

32 Bâ, mi kalina tugira a Elipas, ma Bildad, ma
Sopar, ara tu reia laka e utu nogo a Job ke
mololea na gini goko tana rongona laka aia e gotolaka
i matana God, mi tana mi tugira ara tu tau goto tovoa
na tuguvisu vaniana nina goko, mara tu mui lê moa.
² Maia e kesa na mane vaolu e totu varangi i tana, me
rorongomigira kalina ara gogoko. Aia Elihu na asana,
na dalena a Berakel, ma na kukuana a Bus, maia na
duli konina a Ram. A Elihu e gini kore sosongo kalina e
rongomia a Job e tsarisegenina laka aia moa e gotola-
ka, maia God e tagara. ³ Maia e kore goto vanitugira
tolu na kulana a Job, rongona tugira ara tu tau tango-
mana na tuguvisudouana nina goko, me gini laba va-
ga moa laka ti God e sasi. ⁴ Ma Elihu aia e kesa na
mane vaolu sosongo, maia e totu mui moa tana kuku-
ni poi tsau kalina ara tu goko sui talu tugira. ⁵ Mi kalina
aia e reia laka tugira tolu ara tu tau nogo tangomana
na tuguvisudouana nina goko a Job, maia e momosa
tobana, ⁶ me tû me tuturiga na goko me tsariva-
ganana iani,

“Inau na mane vaolu moa, migamu amu tinoni loki
nogo,
maia nogoria na rongona ti inau au gini pada matagu
na tsariana vaniamui na omea au padâ i tobaqu.

⁷ Au padasegeniqu laka igamu amu tinoni loki, mamu
sasaga sosongo nogo,
me tugugamu nogo na votagoko sasaga.

⁸ Maia segenina moa nina Tarunga Tabu na God
Susuliga Sosongo

e dona ke tusuvanigira na tinoni na sasaga loki.

⁹ Me tau moa tana rongona gana loki na tinoni ke
naua ti ke gini sasaga sosongo,
se ke sangaginigira na reigadoviana na omea e goto
me dou.

¹⁰ Me vaga ia, mi kalina ia au ngaoa igamu kamu ro-
rongovata kalina inau kau goko;
me dou ti kamu tamivaniau kau tsarivanigamu na
omea au padâ.

¹¹ “Inau au berengiti sosongo kalina au rongomigamu
amu gogoko vania a Job,
mau pipitu moa kalina amu lalavea na goko sasaga
koegua kamu tsarivania.

¹² Inau au totu mui dodo moa mau rongomigamu
kalina amu terevia na tuguvisuana nina goko a Job,
mamu tau tangomana na sauvulagiana laka a Job no-
go e sasi.

¹³ ?Megua ti amu tsaria laka amu tsodovulaginogoa
na sasaga loki?

Ma nina aqo moa God ke tsarivisu vania a Job rongo-
na igamu amu terevilea.

¹⁴ Maia Job e goko vanigamu igamu, me tau goko va-
niau inau,
me ti aia ke goko vaniau inau, me utu saikesa kau
tsarivania na goko vaga amu tsarivania igamu.

¹⁵ “Migoe a Job ko rongomiau kalina ia. Tugira ara tu
terevia na tuguvisu vaniamu nimu goko,
mara tu tau goto tamanina sa tsaqina goko kara tu
tsarivanigo.

¹⁶ ?Me laka e dou kau pipitu babâ moa inau kalina tu-
gira ara tu totu mui lê nogo vaga ia,
mara tu tau nogo dona nagua kara tu tsaria?

¹⁷ Tagara, kalina ia minau segeniqu nogo kau gokovi-
su vanigo,
ma kau tsarivanigo na omea au pada i tobaqu.

¹⁸ E silovi sosongoliau na goko
me utu goto kau tangoli visugira niq tsaqina goko.

¹⁹ Me ti vaga kamu tau tamivaniau kau goko,
me sauba inau kau tavongani subu ma kau botsa, va-
ga moa na todo na uaeni e danga na uaeni vaolu i
laona.

²⁰ Niqu aqo nomoa kau goko ti ke gini rago na to-
baqu.

²¹ Me utu nomoa kau sanga kesa tabana i laona na
vaiganigi vaga ia;

me utu goto kau valoginia ke kesa.

²² Inau au tau saikesa dona na valo tinoni,
me ti vaga kau nauvaganana ia, me sauba God ke
tsaku sosongo ke kedEAU.”

33 Me goko babâ e Elihu me tsaria,

“Mi kalina ia, igoe a Job ko rongomi vatavigira dou pipi sui niq tsaqina goko kau tsaria.

² Au vangaraunogoa laka kau tsarivanigo na omea au pada i tobaqu.

³ Pipi niq tsaqina goko ara talu tana tobalaka, mara mana saikesa.

⁴ Nina Tarunga Tabu nogo God e aqosiau me tusuvarniau na mauri.

⁵ “Me ti vaga ke tau utu vanigo mo ko tuguvisumai vaniau niq goko.

Bâ, me dou ti ko vangaraugira na goko sauba ko tsaria.

⁶ Igoe minau, kaita ka kesa moa atsa i matana God, maia e aqosiginikaita sui moa na kao.

⁷ Me vaga ia me tagara sa nimu rongona igoe na mataguniaqu inau; e utu inau kau bingi sosongoligo igoe.

⁸ “Miani nogo nimu goko vaga inau au rongomia igoe o tsaria:

⁹ Inau au tau saikesa tsukia sa kibo; mau tau goto nausasia sa omea.

inau au totu male saikesa nogo i matana God, me tagara sa sasi i koniqu.

¹⁰ Ma God moa e lave sautuna na sekoliaqu, me nauvaniau vaga moa ti inau kesa gana gala.

¹¹ Me soriginia na itai tapala na tuaqu, me tuvigira pipi sui niq aligiri au naua.’

¹² “Ko rorongou dou igoe a Job, tana goko vaga igoe o tsaria e tau goto.

Aia God e loki me sasaga liuliu bâ liusigira na tinoni sui.

¹³ ?Megua igoe ti o taimatana God, mo tsarivaganana iani,

‘E utu saikesa aia ke tuguvisu vaniau sa niq goko?’

¹⁴ Me atsa moa ti vaga God ke goko me ke goko dangakalina,

me utu vanigita tinoni na rongomi gadovidouana na omea aia e tsaria.

¹⁵ Mi tana bongi kalina ara maturu na tinoni, maia God e goko vanigira tana bolebole.

¹⁶ Tana bolebole vaga nogo ia maia e sangaviginia na kuliqira,

ma nina goko parovata e gini molo matagu vanigira.

¹⁷ God e nauvaganana ia rongona kara gini mololea niqira sautu sasi,

me ke suilavagini vanigira niqira kaekae.

¹⁸ Maia e tau tamivanigira kara gini mate na isi, me laumaurisigira tania na mate.

¹⁹ “God e dona ke tosasaga vania na tinoni tana molomaiana na lobogu ke gadovia,

me ke gini vatsangisavi tana konina popono.

²⁰ Na tinoni e lobogu loki e sibi tobana me tau goto ngaoa na mutsa,

atsa moa ti vaga na mutsa gani dou sosongo.

²¹ Ma na konina e qarqarosaga, me kakatsa lê na sulina;

²² me varangi nogo ke ba tsuna tana barangengo na mate.

²³ “Me tau utu ke kesa i laoqira na toga nina angelo God

ke mai sangaa, me ke sauvulagi vania na omea nina aqo ke naua.

²⁴ Me ke goko tuguna vania God me ke tsaria,

‘!Ko nusilea na tinoni iani,

mo ko laka na tamivaniana ke tsuna bâ tana barangengo na mate!

Miani nogo na qolo agana na mani suilovana.’

²⁵ Bâ, mi tana ti na konina na tinoni ia ke dato magobu dou, me ke susuliga visutugua.

²⁶ Mi kalina aia ke nonginongi, ma God sauba ke tabea nina nonginongi,

maia ke gini mage na totu i matana God ma na samasama vaniana.

Ma God sauba ke molo gotosi vanitugua nina omea sui.

²⁷ Mi mataqira na toga maia ke tû me ke tsarivanana, Inau au sasi i matana God.

Mau tau naua sa omea ke goto, maia God e gaea nomoa na mauriqu.

²⁸ Me tangolivisuau te au tau gini tsuna tana barangengo na mate,

mau totu mamauri moa.’

²⁹ “Eo, God e naubaba moa na omea sui vaga girani danga kalina,

³⁰ rongona ke tangoli visuginia na tinoni me ke tau mate,

me ke gini magementa na totu mamauri baba moa.

³¹ “Mi kalina ia, migoe a Job ko rongomidoua na omea inau kau tsaria;

ko totu mui mo ko tamivaniau kau goko.

³² Me ti vaga ko tamanina sa nimu goko o ngaoa na tsariana, me dou moa ti ko tsaria minau kau rorongou;

rongona au ngao sosongolia kau makalia i mataqira na toga sui laka igoe o tau naua sa sasi.

³³ Me ti vaga ko tau tamanina sa nimu goko, me dou ko totu mui moa mo ko rorongou,

minau kau sasanigo ke koegua ti ko lia na tinoni sasaga.”

34 Mi muri maia Elihu e goko vaganana iani vanigira na toga me tsaria:

² "Igamu na mane sasaga sosongo mamu dona levo na omea,

kamu rongomia na omea inau kau tsaria vanigamu.

³ Na mangana tinoni e dona ke ganividana na mutsa ti ke gani dou se tagara,

me vaga goto na kulina tinoni e dona ke rongomi-gadovia laka e mana se e tau mana na omea e tsaria kesa tinoni.

⁴ Igita nogo nida aqo kalina ia ka vilekedoua na goko sui igita a rongomia,

ma ka pedea nagua e mana se e tau mana.

⁵ Ma Job segenina nogo e tsarivaganana iani, 'Inau au gotolaka i matana God,

maia God nogo e sove na sauvaniaqu na pedegoto;

⁶ me atsa moa ti e gotolaka niqu sasaga, migira ara tsaria moa laka au tinoni vanga pero,

me atsa moa goto ti au dona laka au tau tsukia sa sasi, minau au boka seko sosongo nomoa.'

⁷ "Megua igamu, laka amu reinogoa sa mane ke vaga iani a Job ni?

Aia e tau lelê dona na kukuni tania God.

⁸ Aia e reingaoa moa na totu koluaqira na tinoni sasi, ma na liu bamai koluaqira na tinoni vanga nauseko.

⁹ Rongona aia segeni e tsaria na goko iani, 'E tau lelê pelua sa tinoni na totugoto i matana God.'

¹⁰ "Bâ, ma kamu rongomiau inau, igamu na tinoni amu dona na padagadovi omea!

Aia God Susuliga Sosongo e tau saikesa dona ke naua sa omea ke sasi,

¹¹ Aia e saupeluna vanigira na tinoni taonia niqira aqo ara naua,

me nauvania pipi tinoni tatasa vaga e ulagana nina sasaga.

¹² Eo, e mana nomoa aia God Susuliga Sosongo e tau dona ke naua sa omea ke sasi;

me utu saikesa goto ke tavongani pede sekolia sa tinoni.

¹³ ?Me laka God e adia gana susuliga i konina kesa segeni?

?Laka aseï nomoa e molovania aia ke tangoli kaputia na barangengo popono?

¹⁴ Me ti vaga God ke adivisutugua na magomago na mauri,

¹⁵ mi tana ti igira sui lakalaka na tinoni sauba kara mate,

ma kara lia visutugua na kao.

¹⁶ "Mi kalina ia igoe a Job ko rorongomai ti vaga igoe o sasaga.

¹⁷ ?Laka tangomana kesa, aia e reisavia na pedegoto, ke tagaovi gotosigira na tinoni?

?Mo padâ laka e tugugo igoe na kedeanã God, aia e gotolaka me susuliga sosongo?

¹⁸ God moa e dona ke kedegira na taovia tsapakae ma na tagaovera sui

kalina igira ara tau naudoua niqira aqo se ara tsut-sukibo.

¹⁹ Me tau dona ke sanga kesa tabana moa i koniqira igira na tagaovera,

se ke padalokigira bâ igira ara tamani omea danga liusigira igira ara tau tamanina sa omea, rongona aia nogo e volagira na tinoni sui lakalaka.

²⁰ Na tinoni e dona ke tavongani laba vania na mate tana bongi.

God nogo, me tau na limana tinoni, e labu pukaligira na tinoni mara nanga lê sui,

atsa moa ti e tangiloki na rongoqira.

²¹ Aia e momorosia pipi sui niqira tsakutua na tinoni.

²² Me tagara goto sa rodo pulipuli e tugua i tana kara ba taopoi tania God igira na tinoni vanga nauseko.

²³ God e tau kilia ke titivania sa tinoni na tagu gua aia ke ba laba i matana tana pede.

²⁴ Mi kalina aia e ngaoa ke aditsunagira na tagaovera tania niqira aqo,

maia e tau goto kilia ke lave tugutugu talua laka ti e dou niqira sasaga se tagara, rongona aia e donaginigira sui nogo.

Maia e dona ke aditsunagira moa me ke molokaegira na tinoni tavosi kara tugugira.

²⁵ Tana rongona e donagininogoa na omea sui igira ara naua,

ti aia e labu pukaligira me tsogori rapasigira tana bongi.

²⁶ Aia e kedegira malemale na tinoni sasi i tana e tugua na tinoni sui kara reigira,

²⁷ rongona igira ara petsakoe mara tau nogo muria aia,

marã peagira pipi sui nina ketsa.

²⁸ Mara rotasi sosongoligira goto na tinoni ara tau tamanina sa omea,

ti igira ara gini ngangaidato vania God ke sangagira, maia e rongomia niqira nonginongi.

²⁹ "Me ti vaga God ke tau goto padangaoa na naua na sa omea, me laka tangomana kesa ke vaitsarigana?

?Me ti vaga aia ke poia na ngorana, masei sauba ke reilakana?

Maia segenina moa e reitutugu kaputigira na tinoni ma na vera sui,

³⁰ kara gini tau tangomana igira na tinoni vanga nau-seko na tangoliana na aqo tagaovera, ma na raqa sasiliaqira na tinoni.

³¹ "Migoe a Job, laka o koevulagigira nogo vania God nimu sasi,

⁹ mi tana nogoria God e gini sauvulagi vanigira niqira sasi ma niqira kaekae.

¹⁰ Maia e sangavia na kuliqira kara gini rongomia nina goko parovata,

me ketsaligira kara piloligi tania niqira nauseko.

¹¹ Me ti vaga kara rongomangana God ma kara aqo dou vania,

me sauba kara totu tana rago tana mauriqira popono, ma kara tamani omea danga.

¹² Me ti ke tagara, me sauba kara gini mate na isi, eo, sauba nomoa kara mate rongona ara tau sasaga.

¹³ “Migira ara piloligi tania God ara totu matengana moa na korekore sailagi,

me atsa moa ti vaga kalina God ke kedegira, migira ara tau dona na nongiana ke sangagira.

¹⁴ Mara dona moa na nauana na sasaga tabaruga i mataqira na tinoni

mara gini mate kalina ara tinoni vaolu moa.

¹⁵ Aia God e dona ke sasaniginigira na tinoni tana rota e gadovigira,

me gini aqo niqira vatsangisavi na sangaviginiana na mataqira.

¹⁶ “Migoe a Job, o rota loki sosongo kalina ia, me varangi nogo ko mate.

Ma God e ngao mananâ ke maurisigo,

me ke tamivanigo na totu raviravi dou tana rago;

me ke tusuvanigo ke danga gamu mutsa dou, me ke tagara goto sa omea seko ke gadovigo.

¹⁷ Bâ, mi kalina ia, igoe o gadovikedede tana rongona na omea seko igoe o tsukigira.

¹⁸ !Me ke reigo dou! Ko laka na tamivaniana nimu mosatoba ke tubulaginigo mo ko gini tsonia na goko pea kalea God;

se na tamani omea danga ke raqa sasiligo.

¹⁹ Sauba e utu ke pelugo sa omea na ngangaidato vania God ke sangago,

me atsa moa goto ti ko tovoa tana susuligamu popono,

maia e utu goto ke didia tanigo gamu vatsangisavi.

²⁰ Mo ko laka goto na amesiana na bongi ke mai, rongona tana bongi nogo ara dona laba na omea ara toroveoa na veraqira na tinoni sui.

²¹ Ko parovata dou mo ko laka goto na pilo bâ tana nauseko;

rongona na rota God e molomaia vanigo aia e naua gana ke dilaginigo mo ko tau puka tana sasi.

²² “Ko padatugua na lokina gana susuliga God;

aia nogo na tarai loki liusigira na tarai sui lakalaka.

²³ Me tau tangomana kesa ke pedevania God na omea aia ke naua,

se ke keli vania me ke tsaria, ‘Igoe nogo God o naua na omea e tau goto.’

²⁴ Tagara, igira na tinoni ara tsonikae sailaginia moa God tana rongona na omea dou sui aia e naugira; migoe goto nimu aqo ko tsonikaea aia.

²⁵ Pipi gita sui lakalaka a reigira nogo na omea aia e naugira;

ma tau moa padagadovidougira.

²⁶ Ma tau goto tangomana ka donagini poponoa gana loki tsapakae,

se ka tsokoa na dangana na ngalitupana.

²⁷ “God nogo e adidatoa i gotu na kô,

me lia na usa te e tumu tsunamai.

²⁸ Me moloa na usa ke talumai tana parako

me ke tumuligira na mamatana tinoni sui.

²⁹ Me tagara kesa ke donaginia laka e koegua na parako te ara tavota bamai,

se koegua te e poda na quluqulu tana masaoka i tana e totu God.

³⁰ Me moloa na angaanga ke kirapi bamai tana masaoka,

me marara tsuna saviliu tana pikana na maorodo.

³¹ Maia nogo e nauvaganana ia te e palaginigira na toga

mara gini tamanina danga gaqira mutsa.

³² Na limana nogo aia e raqaginigira na angaanga, me ketsaligira kara ba gadolaka tana nauna aia e pede manogatinogoa vanigira.

³³ Kalina e poda na quluqulu maia na papadana laka sauba ke laba na legai loki,

migira goto na daula ara sauvulagia laka sauba ke mai na koburu.”

37 Ma Elihu e tsarigotoa,

“Mi kalina au morosia e mai na tulonga loki ma na kosuqu e butubutu anguangu sosongo.

² Kamu rongomia igamu sui na tatangina na liona God,

e vaga moa na podaana na vivisa e rutsumai tana mangana.

³ Maia e moloa na angaanga ke kirapi taligu tana masaoka,

tû kesa tabana na barangengo me tsau bâ kesa tabana.

⁴ Mi muri me tangi loki na liona God e podamai tana quluqulu,

me viri kirapi bamai na angaanga.

⁵ Mi tana nina ketsa nogo God ti ara gini laba na omea ganataga sui,

na omea loki sosongo me tau tangomana vanigita ka padagadovigira.

⁶ Aia e ketsalia na snou ke puka me ke tsavua na barangengo popono,

me molomaia na tuqana na usa loki.
⁷ Mi kalina aia e nauvaganana ia, me utusiginigira na tinoni na nauana niqira aqo, rongona e ngaoa na tinoni sui kara donaginia laka aia nogo e naua te e laba na omea vaga ia,
⁸ mara viri tsoyoravi igira sui goto na omea tuavati atisi.
⁹ Na gugurina na tulonga loki e talu mai i ata, ma na bisi loki e palamai i vava.
¹⁰ Ma na mamagona God e naua mara gini tavongani kakai buto lê na kô loki.
¹¹ Aia e dangaliginigira na kô na usa na parako matolu, ma na angaanga e kirapi bamai talu tana parako.
¹² Ara vano bamai tana nina kili God vanigira, mara muria pipi sui na omea aia e ketsaligira kara naua pipi nauna i laona na barangengo popono.
¹³ Mi kalina God e moloa na usa ke lesovia na barangengo, me visana kalina aia e naua na mani kedeginiaqira na tinoni, me visana kalina gana ke gini sauvulagia nina tobagoto vanigira.
¹⁴ “Ko rorongongo igoe a Job mo ko totu mui talu sa tagu tetelo, mo ko padavisugira na omea loki ganataga sui God e aqosigira.
¹⁵ ?Laka igoe o donaginia e naukoeguania God kalina aia e moloketsa vanigira na angaanga mara gini kirapi mai talu tana parako?
¹⁶ ?Me laka igoe o donaginia e koegua ti igira na parako ara tsautsau lê tana masaoka, igirani sui nina aqo nogo God e naugira tana sasagana loki?
¹⁷ Tagara goto, migoe o dona moa na gini rota lê na papara kalina na guguri ni ata e gadovikakaia na momoru.
¹⁸ God e taporatsania na masaoka i gotu me bulukaea tana sasana, me gini totu kalavata i tana. ?Me laka igoe nogo o sangâ God na aqosiana?
¹⁹ E dou ti igoe ko tsaritutugu vanigami nagua kami tsarivania God; rongona e ponopala lê na tobamami igami, mami tau saikesa dona nagua kami tsarigotoa.
²⁰ “?Me ti vaga God ke dona laka au ngaoa na goko koluana, me laka sauba aia ke ngaoa na goko koluaqu inau? ?Rongona gua ti inau kau gini nausautuna vania God na mani sekoliginiaqu?
²¹ “Reia bâ, na guguri e salamalea na masaoka, me gini sina maka na aso,

me utugana vanigita na moro bâ i konina.
²² Migita a morosia bâ kesa na marara milamila e datomai i vava, ma na makana loki God e toravigita, me gini utugana vanigita na moro bâ i konina.
²³ Gana susuliga God e loki sosongo me gini utu vanigita na ba varangisiana; mara gotolaka sui mara mana saikesa pipi sui nina votagoko e nauvanigira na tinoni.
²⁴ Aia nogoria na rongona ti igira na tinoni sui lakalaka ara matagunia aia; maia e tau lelê boeginigira igira ara koesegeniqira laka ara sasaga sosongo nogo.”

Na Taovia e Gokovisu Vania a Job

38 Mi kalina e goko sui a Elihu, ma na Taovia e gokomai vania a Job i laona na guguri loki me tsaria,
² “?Asei gana lakana igoe a Job ti o labuginia nimu tsaqina goko kobakoba lê tau sasaga na omea inau au ngaoa na nauana?
³ Ko tû mo ko goko mala mane, mo ko vangarua na tuguvisuana na goko inau sauba kau veisuaginigo.
⁴ ?Laka iava nogo o totu igoe kalina inau au vusâ na barangengo?
 Me ti vaga igoe o sasaga sosongo, me dou ti ko tsarimai vaniau laka au nau koeguania kalina au vusâ.
⁵ ?Masei nomoa e pedea ke koegua vaga na lokina? ?Masei e tatakatsinia na itai na totovo me tovo taligutiginia?
 ?Me laka o dona ginia igoe?
⁶ ?Ma nagua e tabedatogira na tuguru vatu ara tangoli kakaia na barangengo?
 ?Masei e pakâ na tsutsuvatuna?
⁷ Mi kalina ara reivaganana ia, migira na veitugu ara gini magemage mara linge kolu, migira sui goto na angelo i gotu ara gudato tana magemage.
⁸ “?Ko tsarimai vaniau igoe laka ase i nogo e vongo kapusia na matsapana na tasi loki, kalina e botsa dato tana tuturigana na barangengo?
⁹ Inau nogo au tsavu kapusiginia na tasi na parako, mau poropoiginia na rodo pulipuli.
¹⁰ Mau vorovotâ na votavota vania na tasi, vaga moa ti na bara e bara kaputia,
¹¹ mau tsarivania na tasi, 'I tana nogo ko vosa. !Mo ko laka goto na liusiana!
 Mieni nogo kara vosa na kararana na panumu susuliga.’

¹² “?Migoe a Job, laka i laona na maurimu popono igoe,
 o dona na ketsaliana me ke vovomai na dani?
¹³ ?Me laka igoe nogo e raiginia na dani male ke mararasia na barangengo,
 ma kara gini totu malemale igira na vanga tsutsukibo ara taopoi tana rodo?
¹⁴ Na mararana na aso tana matsaraka e naua mara gini totu malemale na omea sui,
 mara gini labamaka na vungavunga ma na poiatsa.
¹⁵ Na rodona na bongi e dou sosongo vanigira na vanga tsutsukibo i tana ara gini tangomana na nauana niqira aqo seko,
 ma na mararana na dani male e utusiginigira na nauana niqira aqo seko.
¹⁶ “?Me laka o ba tsau nogo igoe tana vuravura i laona na maorodo na tasi?
 ?Me laka o ba sanga liu nogo igoe tana pakokana na kema?
¹⁷ ?Me laka ke kesa nogo ke tusuvulagi vanigo igira na matsapakapu
 ara vongo kapusiginia na barangengo na mate?
¹⁸ ?Me laka igoe o donaginia e koegua na lokina na barangengo?
 Ko tsarimai vaniau ti vaga igoe ko dona.
¹⁹ “?Me laka o dona igoe iava e talumai na marara, miava na uluna na rodo pulipuli?
²⁰ ?Tangomana igoe ko tusuvulagia iava ka niqira votavota kaira,
 se ko molovisukaira tugua i tana ara ka pukugamai?
²¹ !E utu igoe ko voginia matena igoe o tuqatuqa nogo,
 mo totu nogo i tana kalina inau au vusâ na barangen-
 go!
²² “?Me laka o ba sage nogo igoe i laona na voki i tana inau au mololakagira na snou ma na kakoluna na usa kakai?
²³ Inau nogo au molo vangaraugira i tana, agana tana tagu kalina ke laba na rota ma na vailabu loki.
²⁴ ?Megua laka igoe o ba tsau nogo i tana e datomai na aso,
 se tana nauna i tana e bisimai na guguri votu?
²⁵ “?Asei nomoa e tsaia na mangamanga i tana e liu tsunamai na usa loki,
 me malesi vania nina sautu na angaanga te e poda na vivisa?
²⁶ ?Masei e moloa na usa ke tumu i tana e tau totu sa tinoni?
²⁷ ?Masei e porisigira na kao mamatsa ma na kao makede ara kilia na malobu

ti kara gini rudu vaolu tugua na buruburu?
²⁸ ?E tau utu ngatsu ti kara ka tamani ka tamaqira na usa ma na kolobu?
²⁹ ?Me laka aseï ka tinaqira na bisi loki ma na kolobuna na usa kakai,
³⁰ te ara gini kakai vaga na vatu na kô tatave,
 me gini kakai buto lê na kelana na tasi?
³¹ “?Me laka tangomana igoe ko sorisaigira kesa na palatete na veitugu
 ma kara totu saisai kesa moa tana nauna i gotu tana masaoka?
 ?Se ko nusigira kesa na palatete na veitugu ma kara viri totu votavota bamai?
³² ?Me tangomana igoe ko mataligira na veitugu,
 mo ko pedevanigira iava tana kara totu, me ngisa kara laba, i laona kesa na uvi?
³³ ?Me laka o donaginia igoe na vovorona agana na mani tagaoviginiaqira na omea ara totu tana masaoka,
 mo ko titivanigira na aqo gua kara nauvania na barangengo?
³⁴ “?Tangomana igoe ko gudato mo ko ketsalia ke tû na parako na usa,
 me ke tumu tsunamai na usa me ke porisigo?
³⁵ ?Me ti vaga igoe ko ketsalia na angaanga ke tarari tana masaoka,
 me laka aia ke tû me ke tsarivanigo, ‘E dou moa taovia’?
³⁶ ?Masei nogo e tsarivulagi vania na komeo ti e gini dona laka sauba ke tave na obo?
 ?Se aseï nogo e tsarivania na kiukiu ti e dona laka sauba ke tumu na usa?
³⁷ ?Masei nogo bâ e sasaga sosongo me tugu ke tsokoraegira na parako,
 me ke qeogira me ke gini tareo tsunamai na usa,
³⁸ aia e dona ke kakaisia na papasa me ke gini pako-
 ka?
³⁹ “?Laka igoe nogo o tsodoa na mutsa kara gania igi-
 ra na laeone,
 ma kara gini masu tania niqira vitoa igira na dalena laeone,
⁴⁰ kalina ara totu popoi i laona na pokopoko,
 mara kenavia gaqira omea kara gania?
⁴¹ ?Me laka aseï nogo e palagira na kaokao na mutsa kalina igira ara lovo bamai vitoa lê,
 ma na daleqira ara ngangaidato vaniau laka kau pala-
 gira?”
39 Ma na Taovia e goko goto vania a Job me tsaria,
 “?Laka igoe o donaginia e ngisa ara botsa igira na naniqoti atsi ara totu tana vungavunga?

?Me laka o momoro igoe kalina ara vasusu igira na dia atsi?

²⁻³?Me laka o dona igoe e visa na vula ara totu i to-bana

tinaqira igira na dalena naniqoti ma na dia atsi?

Me laka o donagotoa igoe tana tagu gua ara vatsan-gia na daleqira?

⁴Mi laona na goana atsi igira na daleqira ara lokiloki mara susuliga;

mara tsidaligi tania na tinaqira, mara tau goto vi-sumai i koniqira.

⁵“?Masei nogo e tamivanigira na asi atsi kara muria niqira papada segeni?

?Masei nogo e nusiligia na sosoriqira, me tamivanigi-ra kara rurugu bamai?

⁶Inau nogo au sauvanigira na kaomate ke lia na ver-aqira,

mau tamivanigira kara mauri tana kao atsa e totu na solo konina.

⁷Mara totu ao sosongo tania na leleona na veraloki, me tau goto tangomana ke kesa ke ladogasigira, ma kara lia nina mani aqo.

⁸Ara liu bamai moa i kelana na vungavunga, mara lalave gaqira buruburu kara gania.

⁹“?Egua igoe a Job, o pada laka sauba ke tami sa bu-luka atsi me ke aqo vanigo?

?Me laka aia ke tami na ba totu i laona nimu vale na buluka tana bongi?

¹⁰?Me tangomana ko soria na itai i konina sa vidaqira mo ko naua me ke aqo vanigo tana pilokao?

?Se ke raqâ na gau na ovu tavugi tana nimu uta?

¹¹?Me laka tangomana ko norua na susuligana loki aia,

me ke nauvanigo nimu aqo loki vaga gira?

¹²?Me laka aia nomoa o padavania ke angunimai vanigo na vuana nimu uta ganoga,

me ke ba mologira goto nimu vatuna uiti tana nauna na mani dudusi uiti?

¹³“!Reia na vatana na manu ara soaginia na ostris, † e rereidou sosongo na ivuna ma na rapona, maia e tau moa dona ke galuvegira na dalena vaga e naua na tsou.

¹⁴Na ostris e mologira nina toluna kara totu lê tana kao,

rongona na guguvuna na kao ke paragira.

¹⁵Me tau goto gini boe ti na tuana tinoni ke tsogori botsaligira,

se na omea atsi kara butuligira.

¹⁶Me vaga moa ti ara tau na toluna segeni nogo aia,

† “na ostris” Aia e kesa na vatana na manu tua katsi e dona na va-vano tsaku sosongo tana kao me vo moa na lovo dato i gotu ao.

me tau lelê gini boe laka nina rota tana vasusu e puala lê.

¹⁷Minau nogoria au nauvania te aia e gini bubulega, mau tau goto tusuvania na sasaga loki.

¹⁸Me atsa moa ti inau au nauvani vaganana ia, mi kalina aia e tuturiga na ulu,

maia e dona ke ulu tsaku sosongo, liusigira na ose kolugira igira ara sage i koniqira.

¹⁹“?Me laka igoe nogo a Job, o nauvanigira na ose mara gini susuliga sosongo,

mo tusuvanigira na ivuqira katsi murina lioqira?

²⁰?Migoe nogo o nauvanigira ti ara gini dona na tsipu mala kipo,

mara gini molo matagu vanigira na tinoni tana niqira ngusu ara naua me tangi loki na isuqira?

²¹Ara gini kaekae na susuligaqira, ma na guguna na tuaqira ara asikaeginia na kao,

mara ulu tsapatugu bâ i laona na vailabu tana susuli-gaqira popono..

²²Ara tau goto dona na mataguniana sa omea, me tau goto tangomana sa isi ke sugarivisugira.

²³Ma gaqira sagore na mane ara sage tana ose ara viri rereke, mara angaanga takuti i laona na aso.

²⁴Mi kalina igira na ose ara rongomia na tatangina na tavuli, me gini kaso na tobaqira;

mara gini tau tangomana kara tu dodo, ara ulovano saviliu.

²⁵Me pipi kalina e tangi na tavuli, migira ara ngusu loki goto;

ara sigininogoa na vuruna na vailabu loki idavia kara ba varangisia,

mara rongomigira gaqira taovia tagao na mane vau-mate kalina ara soalagini vanigira niqira mane.

²⁶“?Me laka na roga e sasani i konimu igoe te e gini dona na lovo,

me kaporakasia na rapona me sautadâ tabana i ata?

²⁷?Me laka na manuloki e pitugo igoe ko ketsalia ti ke ba logo binuna i gotu ao i kelana na vungavun-ga?

²⁸Aia e aqosia na valena i kelana na maragova i gotu ao,

ma na tsotsokina e lia nina mani taopoi.

²⁹Mi tana nogo aia e tû me matani bamaigira ti ke visana na omea ke labugira me ke ganigira, me atsa moa ti kara totu ao, maia e morosigira moa.

³⁰Iava moa i tana e totu na kubuqira na omea mate, mi tana ara saimai na manuloki, ma na daleqira tetelo ara gini mage na mutsuana na gabuqira.”

40 Ma na Taovia e tsarigotoa:

²“A Job, inau na God Susuliga Sosongo, migoe o livusuguradi sosongo vaniau.

Mi kalina ia minau au pitugo moa igoe. ?Sauba ko tuguvisu vaniau niq u goko se tagara?”

³ Ma Job e gokovisu vania na Taovia me tsaria:

⁴“?Inau au tau sa rongona tinoni, ma nagua goto tangomana kau gini gokovisu vanigo Taovia?

Me sauba kau tau goto tovoa na tsariana sa omea vanigo.

⁵ Inau au gini kokonogoa danga sosongo na omea, me tau goto tuguau kau tsarigotoa sa omea.”

⁶ Mi laona na viru loki ma God e tû me gokovisu vania a Job me tsaria:

⁷“Ko tû nogo kalina ia, mo ko goko mala mane, mo ko tuguvisu vaniau na omea inau kau veisuagini-go.

⁸?Me laka igoe o ngaoa ko tovoa na tsodoana laka inau au vô na pedegoto,

me laka inau au sasi migoe segenimu moa o goto?

⁹?Me laka igoe o susuliga atsa koluau inau?

?Me laka na tatangina na liomu e dona ke poda loki vaga na lioqu inau?

¹⁰ Me ti ke vaga ia, migoe ko adia na sasaqu inau, mo ko gini popolo gamu tangisoa ngiti inilau, mo ko totu palakae liusigira na tinoni sui.

¹¹ Mo ko morotsuna bâ i koniqira igira na vanga kaekae;

mo ko qetu tsuna vanigira na koremu mo ko pukaliginia niqira kaekae.

¹² Eo, ko moro bâ i koniqira mo ko tsogori tsunaligira; mo ko bingi rutugira igira na vanga tsutsukibo i tana nogo ara totu.

¹³ Ko munugira sui lakalaka tana kao;

ma na barangengo na mate ke poia na mataqira.

¹⁴ Mi tana ti inau saikesa nogo na kesanina kau ida na tsonikaeamu igoe a Job,

ma na tsariana laka igoe segenimu nogo e managamu mo tangomana.

¹⁵ “Mo ko reia bâ na Behomot, aia na tuqana vigo na omea atsi.

Inau nogo au volâ aia, mau volago goto igoe.

Maia e gani gana buruburu vaga na buluka.

¹⁶ !E patsotso takuti na konina aia, me susuliga sosongo!

¹⁷ Ma na kalina e tudato vaga moa na gai na sida, ma na potena tuana ara kakai takuti.

¹⁸ Na sulina ara kakai vaga moa na tapalamila, ma na tuana ara vaga moa na takutina na tapalalaka katsikatsi.

¹⁹ “!Maia saikesa nogo e susuliga liuliu bâ i laoqira na omea tuavati sui inau au volagira!

Inau nogo au aqosia, te inau segeniq u moa au tangomana kau adipukalia gana susuliga.

²⁰ Ma na buruburu na mani palaginiana ara viri dato i kelana tetena

i tana ara sisinagi bamai igira na omea tuavati atsi.

²¹ Aia e tsatsaro i vavana na gai kokonaga, me taopoi i laoqira na vuluvulu tana bokoboko.

²² Na gai kokonaga ma na gai melu ara dato liligina na kô

e tabegara na araqira mara ravisiginia.

²³ Maia e tau matagu kalina e tatave loki na kô me tsaro dodo rago moa kalina na Kô Jordan e tatari me tsirikia na matana.

²⁴ ?Masei tangomana ke dokolivania na matana me ke tangolia?

?Se ke kautsiginia na salili na tsotsouna?”

41 Ma na Taovia e gogoko babâ moa me tsaria, “?Me laka tangomana igoe ko kautsiginia na salili aia Leviatan na tuqana vigo na omea mamauri ni tasi,

se ko soriginia na itai na lapina?

²?Laka tangomana ko tsukulaginia na itai tana tso-touna,

se ko karagiginia na salili na ngongoena?

³?Me laka sauba aia ke ngasugo ko galuvea, mo ko tamivania me ke vano lê?

⁴?Me laka sauba aia ke naua kesa na vekesai kolugo, me ke vekea laka sauba ke aqo vanigo tana maurina popono?

⁵?Laka tangomana igoe ko ladogasia vaga kalina o nauvania kesa nimu manu,

se ko soriginia na itai, migira na dalemu daki kara gini sisinagi?

⁶?Me laka igira na mane tsabiri kara gini vaipetsakoe-gi tana molo matena?

?Me laka sauba kara putsu kutikutia ti kara tsabiria?

⁷?Laka tangomana ko baoa ma kara viri katsa gamu bao i konina,

se ko baolobia na lovana?

⁸ Bâ, ko tovovidana na tangoliana, maia sauba ke iri, mi tana ti ko vatsangia na susuligana,

me utu goto ko padalea, mo ko ngaotugua na tovoana.

⁹ “Me ti vaga kesa ke reilakana moa na Leviatan, me sauba ke kaso tobana me ke tavongani mateluvu lê.

¹⁰ Me ti vaga ke bâ kesa me ke tsaia, maia sauba ke kore.

?Masei nomoa ke malagai na ba tû i matana?

¹¹ ?Masei tangomana ke baginia aia me ke mauri moa?
Tagara kesa tana barangengo popono tangomana ke naua.

¹² “Ko rorongō igoe, minau kau votadou vanigo tana rongona na tuana aia Leviatan,
ma gana susuliga, ma na rereina na konina.

¹³ Tau tangomana kesa ke ratsiligi vania gana polo na tsavugotu,
se ke tailobia gana sagore e sagelia.

¹⁴ ?Masei nomoa tangomana ke mangangasi vania na mangana,
i tana ara viri tû na livona mamataguniga?

¹⁵ Ma na kakana tana gotuna ara viri tutû palatete vaga na tako ara bulusaigira, mara kakai vaga na watu.

¹⁶ Me pipi kesa e tuguta bâ kolua kesa i ligisana,
me atsa moa ti na magomago me tau goto tango-
mana ke liu tana ka gaqira levuga.

¹⁷ Igira sui ara totu bulusai kakai
me tau goto tangomana sa omea ke raqa votagira.

¹⁸ Mi kalina aia e tsipe, ma na angaanga e kirapi mai,
ma na matana e maka vaga moa na aso kalina e dato vaolu.

¹⁹ Na lapina lake e rutsumai tana mangana,
ma na vividina ara viri rarasa bamai.

²⁰ Ma na pungu e rutsuligi talu i laona na isuna,
vaga moa na punguna na buruburu ara kodoa i va-
vana na kuki.

²¹ Mi kalina aia e manganga ma na mamagona e gini gâ na lake;
ma na iruna e rutsulaba tana mangana.

²² Me matai sosongo na liona,
migira sui ara tsodoa aia ara gini matagu loki sosongo.

²³ Me tau goto maluku sa tabana na kokorana;
e kakai popono vaga moa na tapala laka.

²⁴ Ma na tobana e kakai pitsu
vaga saikesa moa na watu na asa gau.

²⁵ Mi kalina aia ke tû, me atsa moa na tinoni susuliga bâ,
migira goto ara matagu mate;
me labe lê na koniqira popono.

²⁶ Me tau goto tangomana sa isi kara tou bokaliginia;
se sa bao, se sa pipili kara baoginia.

²⁷ Mi matana aia, ma na tapala laka e malutsi lê vaga moa na rau na buruburu makede.
ma na tapalamila e maluku lê vaga moa na gai tolato-
la.

²⁸ Me tagara goto sa pipili tangomana ke molo matagu vania me ke gini tsogo aia;
migira goto na watu ara taiginia ara vaga moa ti na tapurina tetele lê na buruburu makede.

²⁹ Mi matana aia na tubi e vaga lê moa ti kesa na rau na buruburu makede.

maia e kiataginigira lê moa kalina na tinoni ara langâ mara tsonia niqira bao.

³⁰ Ma na vidona tana tobana ara vaga moa na tatsile-
na vavanga na popovatu;
me pipi tana nauna aia e liu ma na vidona e dona ke qaria na kao.

³¹ Mi kalina aia e su tsuna i tasi, maia na tasi e aligiri me vulodato,
me pupuega vaga moa kalina e totopo na kô.

³² Me molovisua i murina na burorona angaanga, me sere vaga saikesa moa na sengena na tuqatuqa.

³³ Me tagara goto sa omea tana barangengo popono ke atsa kolua;
aia nogo e kesa na omea vovola e vô saikesa na matagu.

³⁴ Aia e morosi peagira na omea sui atsa moa ti igira na omea tuavati vanga kaekae;
me taovia kaputigira pipi sui lakalaka na omea tuavati atsi.”

42 Me tû a Job me gokovisu vania na Taovia me tsaria,

² “Taovia inau au dona nogo laka igoe o Susuliga Sosongo,

mo naugira na omea sui moa o padangaoa na naua-
na,
me tau goto tangomana kesa ke tongo vanigo.

³ Mo veisuaginiau laka e koegua inau ti au tau matagu na labuginiana niq tsaqina goko bubulega na omea igoe o ngaoa na nauana,
kalina inau au tau lelê dona sa omea.

Eo, inau au gini goko na omea au tau saikesa don-
aginia,
igira na omea ganataga loki e utugana vaniau inau na padagadoviana.

⁴ Migoe o tsarivaniau kau rorongō vata kalina igoe ko goko,
ma kau tovoa na tuguvisuana na omea igoe o veisuaginiau.

⁵ Tana idana, inau au donaginigo moa igoe tana omea au rongomia i koniqira na tinoni tavosi ara tsaria vaniau,

mi kalina ia, minau au reilakamu ginia na mataqu segeni.

⁶ Me vaga ia, minau au gini vangamâ loki tana rongona na omea sui inau au tavongani tsarigira,
mau padasavi sosongo, mau gini uliuli na papasa ma na tora,
na papadana laka au pilotoba nogo.”

Na Taovia e Goko Vanitugira Na Kulana a Job

⁷ Mi murina kalina na Taovia e goko sui vania a Job, maia e tsarivania a Elipas, "Inau au kore sosongo vanigo igoe me vanikaira goto ruka gamu duli, rongona i tugamu amu tu tau tsaria sa goko mana tana rongoqu inau vaga e naua a Job niqu maneaqo. ⁸ Me dou ti kalina ia kamu tu adimaia vania a Job ke vitu na buluka mane me ke vitu na sipi mane, ma kamu tu savorigira vaga na kodoputsa tu matemui segeni. Maia Job sauba ke nonginongi tu matemui, minau sauba kau rongomia nina nonginongi, ma kau gini tau palu tu vanga mamui tana rongona tu nimui sasaga bubulega amu tu naua. I tugamu amu tu tau tsaria sa goko mana tana rongoqu inau vaga e naua a Job."

⁹ Mi tana, mi tugira a Elipas, ma Bildad, ma Sopar ara tu bâ mara tu naua na omea vaga na Taovia e raiginitugira na nauana, ma na Taovia e rongomia nina nonginongi a Job.

¹⁰ Mi murina kalina a Job e nonginongi sui tu mateqira tugira gana duli, ma na Taovia e naua me gini tamani omea danga tugua, me pabovanigotoa ruka kalina na dangana na omea vaga aia e tamanigira nogo tana idana. ¹¹ Migira sui lakalaka na tasina mane ma na tasina daki a Job migira goto na kulana ni sau ara mai na tsigoviana mara sanga na mutsa koluana i

valena. Ara goko dou vania mara vereea tana rongoqira pipi na rota aia na Taovia e molomai vania. Me pipi girasui tatasa ara sauvania visana na qolo ma na siraku qolu.

¹² Me tû tana, ma na Taovia e vangalaka dou sosongo bâ vania a Job, mi tana susuina na maurina ma Job e tamani omea danga liusia bâ tana idana. Aia e tamanina sangavulu vati toga na sipi, me ono toga na kamelo, me ruka toga na buluka, me kesa toga na asi. ¹³ Maia e tamanigotoa vitu na dalena mane me tolu na dalena daki. ¹⁴ Maia e soaginia na dalena daki botsaida ko Jemima, ma na rukanina ko Kesia, ma na muritibaka ko Keren Hapuk. ¹⁵ Me tagara goto sa daki tavosi i laona na barangengo popono ke dou na rereina, vaga tu rereiqira tugira na dalena daki a Job. Maia tu tamaqira e vota vanitugira tu gaqira tuva tana tangolidatoana niqira omea tatamani, atsa kolutugira goto na dalena mane.

¹⁶ Maia Job e mauri babâ goto kesa sangatu vati sangavulu na ngalitupa, me reigira na kukuana migira goto na daleqira na kukuana. ¹⁷ Mi muri maia e mate kalina e tuqatuqa seko sosongo nogo.

---

† Na rongona na soa ko Jemima tana goko Hibriu 'kulukulu'; ma na rongona na soa ko Kesia 'kasia,' aia e kesa na vatana na papasa sisigini dou; ma na rongona na soa ko Keren Hapuk 'na botso e totu na omea na tole i laona.'

LINGE TABU

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Na papi ara soaginigotoa aia nogoria na papi i tana ara totu niqira linge tabu ma niqira nonginongi igira na tinoni ni Israel, mara totu i laona na Papi na Mamare Tabu. Me tau kesa moa tinoni, me tau i laona kesa moa na tagu ara maregira na linge tabu girani. I laona e danga sosongo na tagu, igira na tinoni ni Israel ara tsakosaigira babâ, mara gini aqo kalina ara tû na lotu vania God. Mi murimai moa ti ara molosagegira i laona niqira Papi na Mamare Tabu.

Mi laoqira na linge tabu ma na nonginongi girani, ara totu visana agana na mani lotu tana tsonikaeana ma na samasama vaniana God. Visana agana na nongiana God ke sangagira, me ke reitutugugira, me ke maurisigira. Visana na nongiana rongona ke padalea niqira sasi. Visana na lingena na soadouana God rongona nina van-galaka vanigira, ma na nongiana laka ke kedegira gaqira gala. Ara visana vidaqira na nonginongi girani ara kalea kesa moa tinoni, mara visana ara kalegira na tinonina na vera popono. Visana ara adilabatia nina papada popoi kesa tinoni, migira visana ara adilabatia niqira kili ma niqira vavatsangi igira sui nina tinoni God.

A Iesu goto e gini aqo na linge tabu tana sasani tinoni mi tana nonginongi, vaga ara marea tana Turupatu Tabu Vaolu tana rongona a Iesu Kristo. Maia nogoria na rongona ti na Papi na Linge Tabu e gini lia na papi na nonginongi ara padaloki sosongolia bâ igira na tinoni Kristiano tû mai tana tuturigana.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani Igira sui kolu ara 150 na Linge Tabu, mara votagira tsege tana papi vaga iani:

Papi Kesa Linge
Papi Ruka Linge
Papi Tolu Linge
Papi Vati Linge
Papi Tsege Linge

PAPI KESA

(Linge 1–41)

Na Magemage Manana

1 Ke mage aia na tinoni
e sove tania na muriana niqira totokoe igira na tinoni seko,
me tau muria niqira sasaga igira na tinoni sasi,
se e tau goto dona ke sangatotu i laona niqira sai igira ara peâ na mangana God.

² Na tinoni dou vaga ia, e tsodoginia nina magemage tana muriana nina Ketsa na Taovia, †

me tau kuti na padaana i tobana na dani ma na bongi.

³ Aia e vaga moa ti kesa na gai e vovodato i ligisana na ko tsatsali,

me gini molo vuana dou tana tagu laka,
me tau goto dona ke matsese lê na rauna.

Maia na tinoni vaga ia e tangomana sailagi pipi tana aqo sui e naua.

⁴ Migira na tinoni seko ara tau goto dona kara nauvanana ia;

igira ara vaga ti na rau matemate lê, e mai na guguri me lovosaginigira lê.

⁵ Igira na tinoni sasi sauba God ke kedegira, ††
me ke molovotagira ‡ tanigira nina tinoni segeni nogo God.

† “nina Ketsa na Taovia” Ara soaginigotoa na ‘Tora’. E kaletugira tsege na papi idaïda i laona niqira Mamare Tabu igira na Hïbru.

†† “God ke kedegira” Tana dani na Pede Loki. ‡ “ke molovotagira” Na tinoni sasi e utu vanigira kara tamanipata kolugira na tinoni dou tana magemage na mauri saliu.

⁶ Na Taovia aia e mataligira me reitutugugira igira e gotolaka niqira sasaga, migira na tinoni seko ara muria moa na sautu e kalea na mate saliu.

Aia na Taovia Tsapakae God e Vilinogoa

2 ?Rongona gua ti igira na puku tavosi sui ara vorogokona sai na kore loki?

?Egua vaga ti igira na toga ara naua niqira vorogoko tagara rongona lê?

² Igira na taovia tsapakae ni lao eni ara tû, mara vangarau segeniqira nogo, migira sui na tagao ara vorogokona sai na tukapusiana na Taovia, ma na tukapusiana goto na taovia tsapakae aia e vilinogoa.

³ Mara tsarivaganana, "Ida gita ma ka nusiligia tanigita na sosorina ka niqira tagao kaira ara ka soriginigita."

⁴ Ma na Taovia, aia e totu tana sasana i baragata, e kiataginigira, me gilugaqira.

⁵ Mi muri maia e tû, me parovatavigira tana korena loki, me molo matagu loki sosongo vanigira tana nina mossa.

⁶ Me tsarivaganana vanigira, "Inau segeniqu nogo au turuvaginia aia au vilia ke lia na taovia tsapakae, mi Sion † nogo tana niq vungavunga tabu au molo- vania ke totu."

⁷ Me goko aia na taovia tsapakae ia, me tsaria, "Inau sauba kau katevulagigira na omea sui aia na Taovia e tsarinogoa vaniau.

Aia e tsarivaganana vaniau, 'Igoe nogo na dalequ; mi dani eni nogo inau au lia na tamamu.

⁸ Ko nongia i koniqu, minau sauba kau tusugira vanigo na puku tavosi sui; ma na barangengo popono sauba ke lia nimu tamani igoe.

⁹ Me sauba ko tairutuginigira na itoro tapala; mo ko rutugira ma kara tarutu vaga saikesa nogo na popo vatu.' "

¹⁰ Kalina ia, ma kamu rongomidoua niq goko parovata iani, igamu sui na taovia tsapakae; kamu pukudoua na sasani iani, igamu na tagao sui tana barangengo:

¹¹ Kamu aqo vania moa na Taovia tana kukuni loki.

¹² Kamu gariri ma kamu tsuporu i matana; ke tau tavongani labadato tsaku na korena, me ke tavongani novotigamu lê na mate.

† "mi Sion" Aia na vungavunga i tana e totu na Vale Tabu.

Eo, kara mage igira sui ara dona na ba totu raviravi i konina aia.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Tana Matsaraka Rongona God Ke Sangâ

3 !Taovia, ara danga sosongo bâ gaqu gala, mara danga sosongo ara tsonikidaqu!

² Igira ara goko mara tsarivaganana iani tana rongoku,

"Sauba God e utu lelê ke sangaa."

³ Migoe saikesa moa Taovia, o vaga gaqu tako; o sangaau mau gini tangomana, mo malagaisiau mau gini tukakai.

⁴ Au nongia na Taovia ke sangaau, me tû tana nina vungavunga tabu †† aia e rongomiau.

⁵ Au tsaro mau maturu, maia na Taovia e reitutuguau tana bongi popono.

⁶ Inau au tau matagunigira na toga gaqu gala, igira ara tupoliau tabana mi tabana.

⁷ !Taovia ko mai! !Niqu God, ko maurisieu! Ko kedegira sui gaqu gala, mo ko pualasilea gaqira susuliga gana na sekoligini-aqu.

⁸ Na tangomana e talumai i konimu igoe Taovia, migoe ko tû mo ko vangalaka vanigira nimu toga.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Tana Ngulavi Rongona God Ke Sangâ

4 !Niqu God, igoe nogo o isutuguqu! Mi kalina ti kau nongigo, migoe ko rongomia niq nonginongi.

Kalina inau au totu i laona na rota, migoe nogo o sangaau.

Mi kalina eni au nongigo ko rongomia niq nonginongi.

² ?Sauba ke oka koegua sagata kamu tsiriau lê igamu na tinoni?

?Me ke oka koegua sagata kamu padalokigira igira na omea tagara rongona; ma kamu gini boe moa na muriana na omea peropero lê?

³ Padatugudoua laka na Taovia aia e viligira nogo igira e goto niqira sasaga kara lia nina tinoni segeni, maia nogoria e rongomiau inau kalina au soâ.

⁴ Kamu gariri tana matagu ma kamu mololea na nauana na sasi;

†† "nina vungavunga tabu" Aia nogo na Vungavunga Sion i Jerusalem i tana e totu na Vale Tabu ma na valena na taovia tsapakae.

ma kamu pada mamavasia na omea iani,
kalina kamu tsaro mui i nigemui.
⁵ Savoria nimui vangalaka dou vania na Taovia,
mi konina nogo aia, kamu vataraginia nimui tutuni.

⁶ Ara danga sosongo rago ara nonginongi vaga iani:
“!Taovia ko tusumaia vanigami ke danga bâ na van-
galaka.

Mi tana nimu galuve ko moromai i konimami!”

⁷ Eo, ma na magemage dou igoe o saunogoa vaniau
aia e loki liusi sosongolia bâ na mage ara tamanina
igira,
kolu pipi sui niqira lakana na mutsa ma na uaeni.

⁸ Kalina inau au tsaro, mau dona na maturu saviliu;
rongona igoe segeni moa Taovia o vangataoau dou
sosongo.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Reitu- tugua

5 Taovia, ko rongomia niq tsaqina goko,
mo ko rongomigotoa niq ngangaidato vanigo.

²!Ko rongomiau kalina au nongigo ko sangaau,
igoe niq God ma niq taovia tsapakae!

Au nonginongi vanigo Taovia;

³ migoe o rongomia na tatangina na lioqu tana mat-
saraka.

Mi kalina e dato na aso inau au saua niq savori vani-
go,
mau tû mau pipitugo.

⁴ God, igoe o tau saikesa reingaoa na aqo seko ara
dona na nauana igira na tinoni;
mo tau goto tamia ke kesa na omea seko ke totu i
matamu.

⁵ E seko sosongo vanigo na reiaqira na tinoni vanga
kaekae;

mo reisavi sosongoligira sui na tinoni vanga nauseko.

⁶ Igoe o tsogori pukaligira sui na tinoni vanga per-
opero,
mo pea sosongoligira igira na lapiruka, migira na
vanga tangopeke seko.

⁷ Eo, mi tana rongona moa nimu galuve loki igoe,
te e gini tau utu vaniau na mai i laona na valemui;
ma na samasama i laona na Valemui Tabu
ma na tsuporu vaniamu tana kukuni loki.

⁸!Taovia, ara totu danga sosongo gaqu gala!
Igoe ko ida vaniau ma kau dona na muriana na omea
igoe o kilia;
ko gotolia vaniau na sautu tana kau liu.

⁹ Nagua sui moa ti kara tsaria igira gaqu gala me utu
saikesa vaniau kau tutunina;

igira ara kilia moa na raqasasili tinoni.
Na mangaqira e gini mabulu na pero,
me dangaligira na tabatu na mate.

¹⁰ Migoe God, ko tusuvanigira na matena niqira tsut-
sukibo;

me ke gadovisu segeni i koniqira na omea seko ara
vangaraua na nauana.

Ko tsialigigira tania na matamu rongona na sasi dan-
ga ara tsukia,
mara petsakoe loki vanigo igoe.

¹¹ Kara gini magemage igira sui ara tuturavi dou i
konimu igoe;

kara lilinge sailagi tana mage loki.

Ko reitutugugira dou igira ara padalokia na asamu;
matena tana rongomu nogo igoe ti igira ara gini
dona na mage loki manana.

¹² Rongona igoe Taovia o vangalaka vanigira igira ara
muridoua na gokomu;
ma nimu galuve e dilagira vaga nogo ti na tako.

Na Nonginongi tana Tagu na Rota

6 !Taovia ko laka na kore ma na goko kakai vaniaqu!
!Ko laka na kedeaqu tana nimu momosatoba!

²!Au maluku sosongo nogo Taovia; ko galuveau!
Ko sangaau ma kau susuliga tugua; e labe nogo na
koniqu popono,

³ ma na tidaoqu goto e rota loki sosongo.
?Taovia, sauba ke oka koegua sagata ko pipitu ti ko
mai sangaau?

⁴ Taovia ko mai tsaku mo ko maurisiau;
tana nimu galuve ko laumaurisiau tania na mate.

⁵ Rongona i laona na barangengo na mate † e tagara
lelê ke kesa ke dona na padavisuamu.

Me tagara ke kesa ke dona na tsonikaeamu i tana.

⁶ Au gini kolae sosongo na melu;
pipi tana bongi na nigequ e gini kudo popono niq
ngangai;
ma gaqu lulunga e gini pori popono na kô na
mataqu.

⁷ E kakai sosongo vaniau na momoro;
me viri kubi popono na mataqu tana rota na ngangai
rongona na omea ara naua vaniau igira gaqu gala.

⁸!Kamu baligi taniau igamu na tinoni seko!
Na Taovia e rongominogoa niq ngangai.

⁹ E rongomiau kalina au ngangaidato vania rongona
aia ke sangaau,
maia e tabedoua niq nonginongi.

† “na barangengo na mate” Igira na tinoni ni sau ara padâ laka na
tinoni sui kalina ara mate ara tsuna sui kesa tana nauna i pikana na
barangengo i tana ara totu mui saviliu tana rodo ma na papasa.

¹⁰ Migira gaqu gala, sauba ke ponopala lê na tobaqira rongona e tau managaqira;
me sauba kara tavongani vangamâ loki ma kara sug-
avisu lê.

Na Nongiana God Rongona na Pedegoto

7 Taovia niqu God, inau au mai i konimu, rongona igoe ko reitutuguau.
Ko isutuguqu mo ko laumaurisiau tanigira igira sui ara takuviau.

² Kara tau mai vaga na laeone ma kara tangoliau ma kara kalagaiu vano kesa tana nauna i tana ke tau totu kesa ke isutuguqu.
Mi tana kara qoru rapasiau.

³⁴ Eo, igoe niqu Taovia mo niqu God, ti vaga inau au naua ke kesa na omea seko vaninogo kesa tinoni,
se ti vaga inau au tavongani keli lê vania kesa kulaqu, se au tavongani labulea kesa gaqu gala tagara sa rongona,

eo, me ti vaga au naumananâ na omea vaga gira,
⁵ !mi tana, me dou moa ti igoe ko tamivanigira gaqu gala
kara takuviau ma kara tangoliau,
ma kara tsoni pukaliau i lao ma kara labumatesiau,
ma kara moloau kau tsaro mate lê tana kao!

⁶ !Ke botsalaba na koremu Taovia!
Ko tukae, mo ko tukapusia niqira momosatoba igira gaqu gala.

Ko taurake segenimu mo ko sogogaqu inau.
Na pedegoto saikesa moa aia nogo igoe o kilia.

⁷ Me vaga ia, mo ko adisaigira pipi sui lakalaka na toga ma kara totu poligo,
migoe ko tagaovi kaputigira popono tû tana sasamu i gotu vasau.

⁸ Igoe nogo na taoviana na pedegoto vanigira na matana na tinoni.

Igoe Taovia ko sangaau me ke gini managaqu, rongona igoe o donagininogoa laka inau au tau tsukia sa sasi.

⁹ Igoe nogo God o gotolaka,
mo pede gotosia pipi na papada ma na kili ara totu popoi i laona na tobamami.

Ko utusia niqira sasaga tabaru igira na tinoni sasi,
mo ko saupeluna vanigira na tinoni e goto na tobaqira.

¹⁰ God aia nogo e reitutuguau;
maia e maurisigira igira e goto na tobaqira.

¹¹ God aia e gotolaka tana nina pede,
me kedegira pipi dani igira na vanga tsutsukibo.

¹² Ti vaga igira kara tau olia niqira sasaga,

me sauba God ke asâ nina isi me ke vavanga.
E narinogoa nina parige me vangaraua na suiana.

¹³ Me adimanogatigira nogo gana sagore e totu na omea agana na ketso tinoni i konina,
me matanigira nogo nina pipili iruiru.

¹⁴ Kamu reia bâ niqira omeomea na tinoni vanga tsut-sukibo gira;

igira nogo ara nausautuna na nauseko mara dona sosongo na goko valoalo.

¹⁵ Ma na taviti ara moloa laka kara gini sogo na tinoni tavosi i laona,

migira segeni nogo ara ba sogo i laona.

¹⁶ Me vaga ia, migira ara gini gadovikede segeni tana rongona niqira nauseko segeni nogo.

Ma na kore loki igira ara naua e kidivisu me gadovigira segeni.

¹⁷ Au soadoua na Taovia tana rongona e gotolaka nina pede.

Au lingena na tsonikaeana na Taovia aia e Susuliga Sosongo.

Gana Tangirongo God Ma Gana Loki na Tinoni Lê

8 !Taovia igoe nogo nimami Taovia!
E tangi loki na rongomu polia na barangengo popono.

Ma niqira tsonikaeamu igira na tinoni e labadato i gotu tana baragata,

² mara lingena igira na baka pasa migira goto na baka tetelo.

Igoe o totu bibiu dou tanigira sui gamu gala.

Mo utusia ase ti vaga aia ke tovoa na tukapusiamu.

³ Kalina inau au morodato i gotu tana masaoka aia igoe nogo o aqosia,

mau reigira na vula ma na veitugu igoe nogo o mologira tana sasaqira,

⁴ ?ma nagua sagata aia na tinoni ti igoe o ba padaloki sosongoli vaganana ia;
maia ma na tinoni lê moa, migoe o reitutugudou sosongolia vaga ia?

⁵ Migoe nogo o aqosia aia, gana ke totu palatsuna vanigo segeni moa igoe.

Migoe o molokaea kolu mararana ma gana tangisoa.

⁶ Migoe o viliginia aia ke tagaovi kaputigira na omea sui igoe o aqosigira.

Mo molokaea ke ida vanigira pipi na omea vovola sui;
⁷ igira na sipi ma na buluka, migira goto na omea tuavati atsi sui;

⁸ igira na manu ma na tsetse
ma na omea mamauri sui i laona na tasi.

⁹!Taovia igoe nogo nimami Taovia!
E tangi loki na rongomu polia na barangengo po-
pono.

Na Soadouana God Rongona E Gotolaka Nina Pede

9 Tana tobaqu popono sauba kau tsonikaego
Taovia.

Sauba kau tau kuti na turupatuna bamai igira na
omea loki sui igoe o naugira.

² Sauba kau linge tana mage na matemu igoe.
Sauba kau lilinge ma kau tsonikaego igoe God Susuli-
ga Sosongo.

³ Kalina igira gaqu gala ara reigo igoe o labamai, ara
pilo mara tsogovisu sui;
ara puka tsuna i lao mara viri mate sui.

⁴ Igoe o totu tana nimu sasana na totukae, mo saua
na pede gotolaka;
migoe nogo o sogogaqu inau.

⁵ Igoe o kedegira na tinoni ponotoba,
mo matesigira na tinoni vanga tsutsukibo;
me sauba ke tagara goto ke kesa ke padavisugira.

⁶ Igira gamami gala ara nanga saviliu nogo;
igoe o toroveoa popono niqira verabau,
ma na tinoni sui ara padalegira saikesa nogo.

⁷ Ma na Taovia aia e taovia tsapakae na dani ma na
dani;
me turuvagininogoa nina sasana na totukae gana na
pede tinoni.

⁸ Aia e tagaovia na barangengo tana nina gotolaka;
me pedegira na puku sui kolua nina pede gotolaka.

⁹ Na Taovia aia niqira raravi igira ara bingi sekoligira,
maia niqira nauna agana na tsogoravi kalina ti ke la-
ba na tagu seko.

¹⁰ Igira ara donaginigo Taovia, sauba kara norugo,
rongona e utu vanigo igoe ko tsonilegira igira ara mai
i konimu.

¹¹ !Linge na tsonikaeana na Taovia, aia nogo e tagao i
Sion!
!Katevulagia vanigira na puku sui na omea aia e nau-
gira!

¹² God e padagira moa igira ara rota;
me tau goto padalea niqira ngangaidato ara nauva-
nia,
me kedegira igira ara rotasigira.

¹³ !Ko galuveau Taovia!
Ko reigira na rota sui ara tsukivaniau igira gaqu gala.
Ko laumaurisiau tania na mate Taovia,

¹⁴ ma kau ba tû i mataqira na toga ni Jerusalem,

ma kau katevulagi vanigira na omea vaga inau au
tsonikaeginigo.

Sauba kau gini magemage tana rongona igoe o lau-
maurisiau inau.

¹⁵ Na tinoni ponotoba ara tsaia na qilu,
migira segeni nogo ara puka i laona.

Ara moloa niqira taviti,
migira segeni nogo ara ba sogo i laona.

¹⁶ Na Taovia e sauvulagi segenina tana nina pede go-
tolaka,
migira na tinoni vanga tsutsukibo ara sogo i laona
niqira aqo seko igira segeni nogo ara naua.

¹⁷ Na mate aia saikesa moa e totupitugira igira sui na
tinoni vanga nauseko,
migira sui goto ara sove tania God.

¹⁸ Igira ara kilia na sasanga sauba e utu kara totu
sekona lê sailagi moa.

Ma niqira amesi igira ara tau tamanina sa omea sau-
ba e utu ke puala lê saviliu.

¹⁹ !Ko tukae Taovia! !Ko laka na tamivaniaqira na
tinoni kara suamangamu lê moa!

Ko vaturigira na tinoni ponotoba i matamu mo ko
pedegira.

²⁰ Ko naua ma kara matagunigo igoe Taovia,
ma kara donaginia laka igira na tinoni lê moa.

Na Nonginongi Gana na Pedegoto

10 ?Rongona gua ti igoe o ba totu ao vaga sagata
ia Taovia?

?Egua vaga ti o taopoi tanigami kalina e ngoligami na
rota?

² Ara kaekae sosongo nomoa igira na tinoni vanga
tsutsukibo,
mara rotasigira na tinoni ara tau tamanina sa omea.
Ko sogotigira i laona na taviti igira segeni nogo ara
aqosia.

³ Na tinoni vanga tsutsukibo e gini kaekae na omea
seko aia e padâ i tobana;
ma na tinoni vanga susugu e goko seko me sove
tania na Taovia.

⁴ Na tinoni vanga tsutsukibo aia e tau dona ke
boeginia na Taovia;
mi tana nina kaekae e pada i tobana laka e tagara sa
God.

⁵ Na tinoni vanga tsutsukibo e tangomana rago pipi
tana omea sui aia e naua.

Maia e tau lelê padagadovigira nimu pedelaka igoe
Taovia;
me peagira lê igira gana gala.

⁶ E goko segenina me tsarivaganana,
 "Sauba nomoa e utu kau puala lê inau;
 Me sauba e utu goto ke sekoliau sa omea."
⁷ I laona na mangana aia e danga moa na gokoseko,
 na pero, ma na gorara tinoni;
 mi vavana na lapina e totu na goko vavanga ma na
 goko saisai.

⁸ E dona ke taopoi bamai i laona na vera,
 me area na labumatesiaqira na tinoni e dou niqira
 sasaga.
 E tuvigira igira e reia laka e utu vanigira kara sanga
 segeniqira;
⁹ me pipitu i laona nina nauna na mani taopoi vaga
 moa ti na laeone.
 E totu pitugira na tinoni ara tau tamanina sa omea,
 ti ke sogotigira tana nina taviti me ke raqaligigira.

¹⁰ Na susuligana loki nogo aia e liusiginigira na
 tasagana;
 me tsogori rapasigira.
¹¹ Aia na tinoni vanga tsutsukibo e goko segenina me
 tsarivaganana,
 "E tau lelê gini boe God na omea vaga gira!
 !Aia e maturukapusinogoa na matana, me sauba e
 utu lelê vania ke morosiau inau!"

¹² !Taovia ko tû mo ko kedegira na tinoni vanga tsut-
 sukibo girani!
 !Laka na padaleaqira igira ara rota!
¹³ ?Nagua e padâ na tinoni vanga tsutsukibo aia te e
 peâ God
 me tsari segenina i tobana, "E utu lelê God ke kedeau
 inau"?

¹⁴ Eo, migoe Taovia o morosiragoa na omea vaga aia
 e naua.
 Mo donaginigotoa na vatsangisavi ma na rota e
 gadovigira na tinoni dou,
 migoe o gini boe sailagi na sangaaqira.
 Na tinoni e utu vania ke sanga segenina, aia nogoria
 e molo segenina i limamu igoe;
 migoe nogo o sangagira sailagi igira e utu kara sanga
 segeniqira.

¹⁵ Ko adipukalia na susuligaqira na tinoni vanga tsut-
 sukibo
 ma na tinoni vanga nauseko;
 mo ko kedegira tana rongona na omea seko ara naua
 poi ke tsau kalina kara tau naugotoa.

¹⁶ Na Taovia aia nogo e taovia tsapakae saviliu na dani
 ma na dani.
 Migira sui ara dona na samasama vaniaqira na god
 tavosi

sauba kara tavongani nangaligi lê tania nina kao aia.

¹⁷ Migoe Taovia sauba ko rongomia niqira nonginongi
 igira ara totu palatsuna;
 me sauba igoe ko malagaisigira.
¹⁸ Me sauba ko rongomigotoa niqira ngangaidato igi-
 ra na baka tinamate, migira ara bingisekoligira;
 migoe segenimu nogo sauba ko sogogaqira,
 ti ke gini utugana vanigira na tinoni lê na molo
 matagu goto vaniaqira.

Na Vataragi Kakai i Konina na Taovia

11 Inau au norukakaia na Taovia rongona aia ke
 ravisiau.
 Mamu bule rago igamu ti amu tsarivaganana vaniaua
 iani,
 "Ko lovoligi bâ tana vungavunga vaga kesa na manu,
² rongona igira na tinoni vanga tsutsukibo ara tû tana
 rodona,
 mara nari manogatinogoa niqira parige mara mata-
 nia niqira pipili,
 rongona kara vanasiginigira na tinoni dou.
³ Me tau saikesa tangomana vania sa tinoni dou ke
 naua sa omea
 kalina ara taveo lê vaganana na omea sui lakalaka."

⁴ Ma na Taovia aia e totu rago i laona nina valetabu;
 me tamanina nina sasana na totu i baragata.
 E morosigira na tinoni pipi tana nauna sui
 me donaginia na omea sui igira ara naua.
⁵ Aia e vilekegira na douna ma na sekona tana atsa;
 me reisavi sosongoligira igira ara dona moa na sekoli
 tinoni.

⁶ Maia nogoria te aia e naua me gini tumu tsunamai
 na madaova gagâ
 ma na papasa mila iruiru i koniqira na tinoni vanga
 tsutsukibo;
 me kedeginigira na guguri papara.
⁷ Na Taovia aia e gotolaka me reingaoa na omea e
 dou me goto;
 migira ara naudou vaganana ia sauba kara totu saila-
 gi i matana aia.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Sangâ

12 !Taovia ko mai mo ko sangagami!
 E tagara goto sa tinoni dou ke totuvisu;
 me tau goto tangomana na tsodoana sa tinoni ke go-
 to nina sasaga.
² Igira sui lakalaka ara vaiperogi moa;
 mara gini vaivalogi moa niqira goko puipui.
³ !Ko tû Taovia, mo ko muisia na lapiqira puipui!

Ko vongo kapusia na mangaqira igira ara gini goko kaekae mara tsarivaganana ia,
⁴“Tana nida tsaqina goko segeni nogo igita a adia na omea igita a ngaoa.

Eo, me sauba nomoa ka tsariragoa na omea igita a ngaoa na tsariana,
 me utu lelê ke kesa ke tongo vanigita.”

⁵Ma na Taovia e tû me tsaria, “Eo, mi kalina ia inau sauba kau mai,
 rongona ara bingi sekoligira igira ara tau tamanina sa omea,

marā kukungu tana rota igira ara kilia na sasanga.
 Minau sauba kau ravisigira ma kara gini totu dou vāga ara amesi sosongolinogoa ke laba vanigira.”

⁶Nina veke sui na Taovia ara mana saviliu.
 Ara vāga moa na siliva
 ara kukia vitu kalina tana lake romaroma me male.

⁷⁻⁸Igira na tinoni vāga tsutsukibo ara totu pipi tana nauna sui,
 migira na tinoni sui lakalaka ara padalokia moa na omea e seko.
 Migoe Taovia ko ravisigami dou pipi kalina,
 mo ko maurisigami tanigira na tinoni seko vāga gira.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Sangâ

13 ?Laka sauba ke oka koegua sagata ko padaleau igoe Taovia?

?Egua, laka ko padaleau saviliu?

?Me ke oka koegua sagata goto ko taopoi taniau?

²?Me ke oka koegua sagata e kilia inau kau vatsangia na rota tana tidaoqu,
 me ke melu loki na tobaqu na dani ma na bongi?
 ?Me ke oka koegua sagata goto igira gaqu gala kara tuliusiau?

³Ko moromai i koniqu Taovia niqu God, mo ko rongomia niqu nonginongi.

Ko turuvaginivisia na susuligaqu, rongona kau tau mate lê.

⁴Mo ko laka goto na tamivaniaqira gaqu gala kara tsaria, “Reia bā, igita a tuliusia aia.”

Ko laka goto na tamivaniaqira kara gini magemage kalina e managaqira mara sugutiau.

⁵Minau au noru kalavatavia nimu galuve vo oli;
 me sauba nomoa kau gini magemage tana rongona igoe sauba ko laumaurisiau.

⁶Sauba kau lilinge vanigo Taovia,
 matena igoe o dou sosongo vaniau.

Na Tinoni Sui Ara Sasi

(Linge 53)

14 Igira na bule ara tsarisegenia i tobaqira,
 “E tagara sa God.”

Eo, igira sui ara seko pitsu nogo,
 me seko saviliu pipi niqira sasaga;
 me tagara goto sa vidaqira ke naua sa omea ke goto.

²Ma na Taovia aia e totu tana sasana i gotu,
 me morotsuna i koniqira na mamatana tinoni sui,
 ti vāga ke reigira kara visana i laoqira kara sasaga,
 ma kara samasama vania.

³Migira sui lakalaka ara viri liu sasi sui moa;
 pipi gira sui ara atsa sui tana seko.
 E tagara goto ke kesa vidaqira ke naua na omea ke goto,
 eo, e tagara goto ke kesa lelê.

⁴Te e tû na Taovia me veisia,
 “?Me laka ara tau vati sasaga moa igira na tinoni vāga nauseko girani?

E lia vāga moa ti ngiti gaqira mutsa na sekoliaqira niqu tinoni inau,
 mara tau saikesa dona na nonginongi vaniaqu inau.”

⁵Me sauba igira kara matagu loki ma kara gariri,
 rongona God aia nogo e totu kolugira igira ara rongomangana.

⁶Na tinoni vāga nauseko ara tovoa laka kara utusia nina aqo na tinoni palatsuna,
 ma na Taovia aia segeni nogo e sogogana.

⁷Inau au amesi sosongolia ke talu mai i Sion ke kesa aia ke laumaurisigira na tinoni ni Israel.

!Eo, me sauba kara mage loki sosongo igira na toga ni Israel
 kalina aia na Taovia ke naua me ke dou visutugua niqira mauri!

Na Omea God e Kilia Na Tinoni Ke Naua

15 ?Taovia aseini nomoa e ulagana ke sage bā i laona nimu Vale Tabu?

?Masei nomoa e ulagana ke samasama vanigo i Sion tana nimu vungavunga tabu?

²Aia moa na tinoni e rongomangana God pipi tana omea sui,
 me nau sailaginia na omea e goto.

Ma nina tsaqina goko ara mana mara male sui,

³me vō na keli pero.

Maia e tau naua kesa na omea ke seko vanigira na kulana,

me tau goto dona ke govula gaqira goko bamai igira gana verakolu.

⁴ Aia e peagira igira God e sove tanigira nogo, me padalokigira igira ara rongomangana na Taovia. Me manalia pipi kalina na omea aia e vekea na nauana, atsa moa ti ke tsodoa na rota i laona.

⁵ E tamiqolo vanigira na tinoni tavosi, me tau nongi papabona kalina igira ara tuguvisu vania nina golo.

Me tau goto tami ke adiqolona na sanga kesa tabana tana pede, me ke keliseko vanigira na tinoni dou.

Eo, na tinoni aia e naudou vaganana ia, sauba ke dona na tukakai saviliu.

Na Nonginongi na Noruana God

16 Au norugo igoe God ko reitutuguau. Minau kau totu ravi dou i konimu.

² Au goko vania na Taovia mau tsaria, "Igoe nogo niq Taovia.

Ma na omea dou sui inau au tamanina ara talumai sui i konimu igoe."

³ Ara doulaka saikesa igira ara totukakai i konina na Taovia.

Me gini mage loki na tobaqu inau na totu koluaqira na tinoni vaga gira.

⁴ Migira moa ara viri ulo bâ i koniqira na god tavosi mara alomai vanigira segeni danga na rota. Minau sauba ke utu saikesa vaniau kau sangapata kolugira tana niqira savori kodoputsa; me sauba e utu goto kau samasama vanigira niqira god.

⁵ Taovia, igoe saikesa moa gaqu tuva, mo tusuvaniau na omea sui au kilia vania na mauriqu.

Migira na omea sui kara labamai vaniau i muri ara totu sui nogo tana limamu igoe.

⁶ !Ara dou sosongo nomoa nimu vangalaka gira igoe o sauvaniau!

!Eo, ara dou manana nomoa!

⁷ Au tsonikaego Taovia, rongona igoe o mataliau dou. Me atsa moa ti tana bongi migoe o tagaovia na papadaqu.

⁸ Au pada sailaginigo moa Taovia.

Igoe o totu varangisiau, me tagara goto sa omea tangomana ke sekoliau.

⁹ Maia nogoria na rongona ti e gini dou sosongo na tobaqu mau gini magemage, mau totu raviravi dou i konimu igoe.

¹⁰ Rongona igoe nogo o dilaau mau gini savi tania na susuligana na mate.

Me sauba e utu vanigo ko tsonilea vania na verana na mate kesa aia e totukakai i konimu.

¹¹ Igoe sauba ko tusuvulagi vaniau na sautu e vano kalea na mauri.

Igoe o totu varangisiau me gini danga tovu niq magemage, ma niq mage na totu i matamu igoe e utu goto ke sui.

Nina Nonginongi na Tinoni e Male Dou na Tobana

17 Taovia ko rongomivatavia niq ngangaidato vanigo tana rongona na pedegoto.

Ko boeginiau kalina au nongigo ko sangaau.

Ko tû mo ko rongomia niq nonginongi, rongona e tagara goto ke kesa na gokopero e dona ke rutsu i mangaqu.

² Sauba ko pedegotosiau moa, rongona igoe nogo o donaginia na omea e gotolaka.

³ Igoe nogo o donaginia na laona na tobaqu.

Igoe o mai nogo i koniqu tana bongi, mo vilekegira sui niq sasaga.

Mo tau goto tsodoa ke kesa na omea seko i laoqu.

⁴ Au tau goto tsonia ke kesa na goko ke seko vaga ara naua igira visana.

Inau au muridougira pipi sui nimu ketsa, mau tau goto muria niqira sautu igira na tinoni vanga momosatoba.

⁵ Au muri sailaginia nimu sautu igoe, mau tau lelê soba tania.

⁶ Au nonginongi dato vanigo igoe niq God, rongona au dona laka sauba ko rongomia niq nonginongi.

Ko aromai i koniqu, mo ko rongomigira niq tsaqina goko.

⁷ Ko saulabatia vanigami nimu galuve loki mo ko maurisigami.

I ligisamu nogo igoe ami totu raviravi dou tanigira gamami gala.

⁸ Ko reitutuguau vaga igoe o reitutugua na lakana matamu.

Ko molopoiau tana auauna na rapomu, †

⁹ kara tau sekoliau igira na tinoni vanga tsutsukibo.

† "tana auauna na rapomu" Na papadana laka God e reitutugugira nina tinoni me aragogira dou.

Igira gaqu gala ara ngaoa na matesiaqu ara totu poli-
au.

¹⁰ Mara tau goto galuveau mara goko kaekae
sosongo.

¹¹ Ara tupoliau nogo kalina eni, iava moa i tana ti kau
pilo bâ;

mara lalave sautuna na raqa tsunaaqu.

¹² Ara pituau vaga moa ti na laeone veveiga,
mara ngaoa moa kara ngotsiau.

¹³ !Taovia ko mai tsaku!

Ko butogira gaqu gala me ke tau lelê managaqira.
Ma nimu isi ko maurisiginiau tania na limaqira na
tinoni vanga tsutsukibo.

¹⁴ Ko maurisiau tania na limaqira igira ara tamanina
na omea sui ara kilia i lao eni.

E dou ti ko kedeginigira na rota vaga igoe o vangarau
manogatinogoa vanigira,

me ke gini tugugira goto igira na daleqira,
me ke kauvisu goto visana turina vanigira na daleqira
tetelo i muri.

¹⁵ Minau kiki moa sauba kau morosilakamu igoe,
rongona au tau naua sa omea ke sasi.

Mi kalina inau kau mamata, me sauba ke dangatovu i
tobaqu na magementa na totu i matamu igoe.

Nina Linge a David Matena Aia e Managana

(2 Samuel 22:1-51)

18 !Au galuve sosongoligo Taovia!
Igoe nogo na susuligaqu.

² Na Taovia aia nogo niqu reitutugu,
aia nogo niqu baravatu kakai.
Niqu God aia nogo e reitutuguau,
mi konina nogo aia inau au totu raviravi dou.

Aia e dilaau vaga moa na tako,
maia nogo e isutuguqu me ravisiau.

³ Inau au ngangaidato vania na Taovia,
maia e laumaurisiau tania na limaqira gaqu gala.
!Tsonikaea na Taovia!

⁴ Na sosorina na mate ara virigi poliau,
ma na panuna na lualua ara karara tsavuau.

⁵ Na sosorina na mate ara virigi poliau,
ma na qilu e manganga nogo me totu pituau.

⁶ I laona niqu rota inau au ngangaidato vania na
Taovia.

Au ngangaidato vania niqu God rongona aia ke san-
gaa.

Mi laona nina vale tabu, aia e rongomia na tatangina
na lioqu.

Me rongomivatavia niqu ngangaidato vania.

⁷ Mi tana, ma na barangengo e kakanu loki me olaola
takuti.

Ma na pukuqira na masaoka ara viri kakasisi,
rongona nogo God e kore loki sosongo.

⁸ Na pungu bau e ngusu rutsumai tana babana isuna.
Na iruna na lake loki ma na madaova gagâ ara rutsu
tana mangana.

⁹ E ratsi ovatia na masaoka me tsunamai,
kolu parako bau i vavana tuana.

¹⁰ E gini lovo tsaku tana rapona na angelo,
me gini vanovano na rapona na guguri.

¹¹ E gini popolo popono moa na rodo,
ma na parako na usa matolu e totu polipolia.

¹² Ma na kolina na usa kakai vaga na vatu ma na lap-
ina na lake

ara talumai i laona na angaanga e ida vania,
mara tsulu tsapatugu tana parako bau.

¹³ Mi tana, ma na gokona na Taovia aia e totu tana
parako,

e poda loki vaga na vivisa;
mara rongomia na tangina na liona
aia e God Susuliga Sosongo.

¹⁴ Maia e gini vanavana nina pipili me sarangasigira
gana gala,
me naua me kirapi na angaanga me gini tsia tsogoli-
gira.

¹⁵ Na pakokana na maorodo e mamatsa kuti lê,
ma na pikana na barangengo e totu labalaba lê,
kalina igoe Taovia o taimataqira gamu gala,
mo goraragira tana nimu momosa loki.

¹⁶ Aia na Taovia e tû i gotu me tatango tsunamai i lao
me tangoliau,
me raqakaeau tania na mao rodo.

¹⁷ E laumaurisiau tania na limaqira susuliga igira
gaqu gala

me tanigira sui goto igira ara reisaviau
igira nogoria ara susuliga liusiau inau.

¹⁸ Kalina inau au totu moa i laona na rota loki, migira
ara maiginiau,
maia segeni nogo na Taovia e reitutuguau.

¹⁹ Aia e sangaau mau gini tanusi tania na rota,
maia e laumaurisiau rongona e reingao sosongoliau.

²⁰ Na Taovia e sauvaniau na peluna rongona au naua
na omea e goto i matana,

maia e soadouau rongona e male dou niqu sasaga.

²¹ Inau au muridoua nina ketsa na Taovia.

Mau tau goto piloligi tania niqu God.

²² Au muritaonigira pipi sui nina vali,
mau tau goto petsakoe mangana.

²³ Maia e donagininogoa laka inau au tau tsukia sa sasi,
 mau parovatavi segeniqu kau tau naua sa omea e seko.

²⁴ Maia nogo na rongona ti aia e gini tusuvaniau na peluna,
 rongona inau au naua na omea e goto i matana;
 ma na rongona goto aia e donagininogoa laka e male dou ni qu sasaga inau.

²⁵ Taovia, igoe o mana vanigira igira ara mana vanigo.
 Mo dou saviliu vanigira igira e doulaka niqira sasaga.

²⁶ Igoe o sauvulagia nimu sasaga male vanigira igira ara sasaga male i matamu.

Mo reisavigira igira e tabaru niqira sasaga.

²⁷ Igoe o maurisigira igira ara totu palatsuna.
 Mo molotsunaligira igira ara sasaga kaekae.

²⁸ Eo Taovia, igoe nogo ni qu marara.

Niqu God, igoe nogo o mararasiligia na rodo e totu i tobaqu.

²⁹ Igoe o malagaisiau agana inau kau gini susuliga na baginiaqira gaqu gala.

Mo susuligiasiau gana kau tsipu kaoniginia niqira bara.

³⁰ !Na God iani ara gotolaka pipi sui nina aqo aia e naugira!

!Ma nina tsaqina goko sui ara mana saikesa!
 Aia e vaga saikesa nogo ti na tako vanigira igira sui ara ba totu raviravi i konina.

³¹ Na Taovia aia segenina moa e God.

God segeni moa aia nida isutugu.

³² Maia nogo na God e sangaau inau te au gini susuliga,
 maia nogo e mataliau te au gini liu dou tana sautu.

³³ Me naua na tuaqu kara tsotso kakai dou, vaga moa na tuana na dia, †
 me adiravisiau bâ tana kelana na vungavunga.

³⁴ Aia e sasaniginiau na omea sui gana na vailabu,
 rongona kau gini tangomana na gini vanavana na parige susuliga bâ.

³⁵ Igoe nogo Taovia o reitutuguau mo maurisiau.

Igoe o sangaau me gini tangi loki gaqu rongo,
 ma na susuligamu e tangoliau mau gini totu raviravi dou.

³⁶ Igoe nogo o mangâ na sautu vaniau tana kau liu bâ,
 me gini tau tsotso terere na tuaqu.

³⁷ Inau au takuvigira gaqu gala mau tangoligira,
 mau tau goto mango poi tsau kalina au labupukaligira sui.

³⁸ Au labupukaligira me utu vanigira goto kara tû,
 mara viri pukatsuna sui i tuaqu.

³⁹ Igoe nogo o sauvaniau na susuliga gana na vailabu te au gini tangomana na tuliisiaqira gaqu gala.

⁴⁰ Igoe nogo o naua mara gini tsogo lê taniau igira gaqu gala,

mau labumatesigira igira sui ara reisaviau.

⁴¹ Ara lavea kesa ke sangagira, me tagara lelê ke kesa ke sanga na maurisiaqira.

Ara ngangaidato vania na Taovia, maia e tau goto rongomia niqira nonginongi.

⁴² Inau au tsogori rapasigira,

migira ara rapa vaga saikesa ti na papasa lê na guguri e uvisalagira bamai lê.

Au tsogorigira lê vaga moa ti na boko tana sautu.

⁴³ Igoe o maurisau tania na limaqira na tinoni vanga livusuguradi,

mo molokaeau mau gini tagaovi kaputigira na puku danga.

Migira na tinoni inau au tau vati donaginigira moa, igira goto ara lia sui moa ni qu tinoni inau.

⁴⁴ Igira na tinoni na puku tavosi ara mai tsuporu i mataqu,

mi kalina ara rongomia ni qu goko migira ara tû mara rongomangaqu.

⁴⁵ E viri puka lê sui gaqira susuliga,

maru gariri lê kalina ara rutsu tania niqira baravatu kakai.

⁴⁶ !Na Taovia aia e totu mamauri manana! !Tsonikaea aia ni qu reitutugu!

Katevulagia gana loki tsapakae God aia e maurisau.

⁴⁷ Aia e sauvaniau na tangomana na tuliisiaqira igira gaqu gala,

maia e mologira danga na puku tavosi i limaqu inau,

⁴⁸ me maurisau tania na limaqira gaqu gala.

Eo Taovia, igoe nogo o sangaau te au gini tangomana na tuliisiaqira gaqu gala,

mo isutuguqu tanigira na tinoni vanga tangopeke seko.

⁴⁹ Maia nogoria na rongona ti inau au gini tsonikaego i laoqira na puku sui;

mau teâ na linge na tsonikaeamu.

⁵⁰ God e saua na tangomana loki sosongo vania nina taovia tsapakae,

me sauvulagia nina galuve e vo oli vania aia e vilinogoa,

vaninogoa a David migira na kukuana na dani ma na dani.

† "na dia" Aia e kesa na vatana na omea tuavati ara totu tana vera bisi i mao, mara dona na tsotso kakai dou kalina ara ulo.

Na Omea Vovola Sui Ara Sauvulagia Gana Loki
Tsapakae God

19 !Na masaoka e katevulagia gana loki tsapakae God!
 !I tana nogo e totu maka saikesa na omea vaga aia e aqosinogoa!
² Pipi kesa dani e katevulagia na omea iani vania na dani ke mai i muri.
 Me pipi na bongi e tsaritutugua vania na bongi ke mai i muri.
³ Mara tau goto gini aqo sa turupatu se sa tsaqina goko, me tau goto tangilaba sa omea.
⁴ mara rongomisua nomoa tsau tana vovosana na barangengo.
 God e logoa tana masaoka kesa na vale vania na aso,
⁵ maia na aso e labadatoma tana matsaraka vaga na mane tauga vaolu e magemage me rutsu tania na valena,
 me vaga goto kesa na mane susuliga e silovia na vaipunigi tana ulo.
⁶ Aia e tuturiga tana kesa tabana na masaoka,
 me ba savu taligu tabana.
 Tagara goto ke kesa na omea tangomana ke popoi tania na paparana.

Nina Ketsa na Taovia

⁷ Nina ketsa na Taovia e gotolaka;
 me saua vanigita na susuliga vaolu.
 Nina goko na Taovia ara mana sui,
 mara saua na sasaga loki vanigira ara tau sasaga kati.
⁸ Igira nina ketsa na Taovia ara goto sui,
 mara gini magemage igira ara muridougira.
 Nina ketsa sui na Taovia ara maka saikesa,
 mara mararasia na papadana na tinoni.
⁹ Na kukuni tania na Taovia aia na sasaga e dou,
 me sauba ke totu babâ saviliu na dani ma na dani.
 Ma nina pede na Taovia ara mana;
 mara goto sui pipi kalina.
¹⁰ Ara dou putsikae liusia bâ na qolumila laka;
 mara pui liusia bâ na puina na bulumitsua.
¹¹ I koniqira nogo na ketsa girani au adi sasani inau
 nimu maneaqo;
 ma na peluna loki e pitugira igira ara muridougira.
¹² ?Masei nomoa tangomana ke rei malesaginigira
 pipi nina sasi segeni?
 !Ko vulimalesiau Taovia tanigira niqo sasi ara totu popoi!
¹³ Ko maurisiau tanigira goto igira niqo sasi au tamia
 manana na nauana.
 Mo ko laka na tamivaniaqira kara tagaoviau goto.

Mi tana nogo ti ke gini gotolaka niqo sasaga,
 ma kau totu tanusi tania na sekona na sasi.

¹⁴ Au nongigo Taovia, ko tamidoua na adiaqira pipi
 niqo tsaqina goko ma niqo papada ma kara dou sui i
 matamu.

!Taovia, igoe nogo niqo reitutugu mo niqo vagamauri!

Na Nonginongi Tana Rongona Na Tangomana Tana
Vailabu

20 !Na Taovia ke rongomia nimu nonginongi kalina
 igoe ko totu i laona na rota!
 !Ma nina God a Jakob aia nogo ke reitutugugo! ² Aia
 nogo ke sangago tû tana nina Vale Tabu,
 me ke saua bâ vanigo nina sasanga tû i Sion.
³ Maia nogo ke tabedougira pipi sui nimu sausau,
 me ke reingaogira pipi nimu kodoputsa.
⁴ Ke saua vanigo na omea sui o kilia,
 me ke naua me ke gini managamu pipi sui tana omea
 igoe o ngaoa na nauana.
⁵ Mi tana ti igita sui ka gudato tana magemage mate-
 na e managamu igoe,
 ma ka lokisiginia nimu tangomana tana tsonikaeana
 nida God.
 God aia nogo ke tusuvanigo na omea sui igoe o non-
 gia i konina.

⁶ Mi kalina eni au donaginia laka na Taovia nogo e
 tusua na tangomana vania nina taovia tsapakae aia
 segeni e vilinogoa;
 me rongomia nina nonginongi tû i gotu tana nina
 baragata tabu,
 mi tana susuligana nogo ia, ti aia e tusuvania na tan-
 gomana loki sosongo.
⁷ Visana ara vataraginia gaqira susuliga tana niqira
 terê na vailabu,
 mara visana tavosi tana niqira ose,
 migita a norua moa na susuligana na Taovia nida
 God.
⁸ Na vatana na tinoni vaga igira, sauba kara tubulagi
 ma kara puka lê,
 migita sauba ka tukae ma ka tsotsovata kakai.

⁹ Taovia ami nongigo ko tusuvania na taovia tsapakae
 na tangomana,
 mo ko rongomigami kalina kami soago ko sangaga-
 mi.

Na Tsonikaeana God Rongona na Tangomana

21 Taovia, e mage sosongo aia na taovia tsapakae
 rongona igoe o tusuvania na susuligamu.
 Maia e magemage loki rongona igoe o sangâ me gini
 managana.

² Igoe o tusuvania na omea aia e kilia i tobana, mo sauvania na omea sui aia e nongia i konimu.

³ O mai i konina kolua nimu vangalaka loki sosongo, mo molokaea i lovana gana kepi qolumila.

⁴ Aia e nongigo ke mauri, migoe o sauvania na mauri, na mauri oka me tagara ke tau sui.

⁵ E loki tsapakae rongona igoe nogo o sangâ, igoe nogo o sauvania gana tangirongo ma gana susuliga loki.

⁶ Ma nimu vangalaka igoe ara totu kalavata i konina na dani ma na dani.

Me gini dangatovu tobana na magemage na totu i matamu igoe.

⁷ Na taovia tsapakae aia e norukakaia moa na Taovia Susuliga Sosongo.

Ma na rongona na Taovia e galuve sailaginia vaganana ia,

ti aia sauba ke gini totu ravi dou pipi kalina.

⁸ Na taovia tsapakae sauba ke tû me ke tangoligira sui gana gala.

Eo, sauba ke tangoligira sui lakalaka igira ara tobaseko vania.

⁹ Mi kalina ti vaga aia ke labamai me sauba ke kologira sui tana lake loki.

Na Taovia sauba ke konomigira tana korena, ma na lake sauba ke ganisugira.

¹⁰ Me ke tagara lelê goto sa vidaqira igira na kukuaqira ke pipidi, sauba na taovia tsapakae ke labumatesigira sui lakalaka.

¹¹ Igira ara nauragoa niqira gokosai, mara vorogokona laka kara labua, me utu moa ke managaqira.

¹² Sauba aia ke tû me ke vanasiginigira nina pipili, me ke naua ma kara pilo ma kara tsogoligi.

¹³ !Ami tsonikaego Taovia tana rongona na susuligamu loki!

Eo, sauba kami linge ma kami tsonikaea na susuligamu.

Na Ngangaidato Tana Tagu na Rota Ma na Linge na Tsonikaeana God

22 ?Niqu God, niq God, † egua sagata kiki ti o tsonileau?

Inau au ngangai savosavo bâ i konimu, ?megua ti o tau sangaau?

² Tana dani popono au soago igoe niq God,

migoe o tau lelê goto tugua niq nonginongi; mi tana bongi mau tau goto mango na sosoa.

³ Migoe o Tabu Sosongo, mo totukae tana sasamu. Migoe nogo aia igira na tinoni ni Israel ara tsonikaea.

⁴ Igira na mumuamami ara vataraginia niqira vainoru i konimu;

ara norukakaigo igoe, migoe o maurisigira.

⁵ Ara soago, migoe o didia tanigira na omea seko; mara norugo igoe, mara tau paluvangamaqira lê.

⁶ !Minau moa au tau nogo lia vaga sa tinoni, au vaga saikesa moa ti na meri lê, migira sui na tinoni ara peaaui lê mara tsiri sosongoli-au!

⁷ Igira sui ara morosiau mara gilugaqu; mara lualapi vaniau mara lengulengu lovaqira.

⁸ Mara tsarivaganana vaniau, "Igoe o vataragi i konina na Taovia.

?Megua aia ti e tau laumaurisigo?

?Me ti vaga na Taovia e galuvego manana, megua aia ti e tau sangago?" ††

⁹ Taovia, igoe nogoria o aragoau i tobana tinaqu tsau kalina au botsa vaolu,

mo reitutuguau kalina au tsutsu moa i konina tinaqu.

¹⁰ Eo, tû tana dani au botsa vaolu, inau au vataragi saikesa moa i konimu igoe;

migoe saikesa moa niq God pipi kalina.

¹¹ !Vaga ia, mo ko laka saikesa goto na vano ao tani-aqu!

Na omea seko ara totu varangisiau nogo me tagara goto ke kesa ke sangaau.

¹² Ara danga sosongo gaqu gala, ara totu polipoliau vaga moa ti na alaala na buluka mane;

vaga saikesa moa ti na alaala na buluka mane momosa ni Basan.

¹³ Ara ngunguru loki mara manganga vaga moa ti na laeone

ara viri tsiputsaka mara ngotsiau.

¹⁴ E nanga lê sui na susuligaqu inau, vaga moa ti na kô e nara lê tana kao.

Ara viri tapiu sui na suliqu tania na sasaiqira; ma na kosuqu e rono lê vaga moa ti na kadele kalina e iru.

¹⁵ Ma na lioqu e mamatsa lê vaga moa ti na papasa, ma na lapiqu e bulukakai kolua na baragata na managaqu.

Igoe o mololeau vania na papasana na mate.

† "Niqu God" Iani na goko a Iesu e tsaritugua kalina aia e tsautsau tana gai ulutaligu (Mat 27:46; Mrk 15:34)

†† Na goko tana buto iani igira na Tsiu ara tsarivania a Iesu kalina aia e tsautsau tana gai ulutaligu (Mat 27:43)

¹⁶ Eo, kesa na alaala na tinoni seko tsaikore ara tupoli-
au;

vaga moa ti na alaala popono na pai atsi ara mai
sagavisai i koniqu;
mara lobatia na limaqu ma na tuaqu.

¹⁷ Ara lalaba lê sui na suliqu.

Migira gaqu gala ara moro tatavata mai i koniqu
mara vusuliau.

¹⁸ Ara tsonikutsu tana daisi mateqira na poloqu
mara tuvarivotagira i laoqira segeni.

¹⁹ !Migoe Taovia ko laka kiki na totu ao taniaqu!

!Ko mai tsaku mo ko isutuguqu!

²⁰ Ko maurisiau tania niqira isi;

mo ko lauligia na mauriqu tanigira na pai atsi girani.

²¹ Ko laumaurisiau tania na mangaqira na laeone gi-
rani;

e maluku lê na koniqu tana reiana na kakatsaqira na
buluka atsi girani.

²² Sauba kau katevulagi vanigira niq toga na omea
sui igoe o naugira;
me sauba kau tsonikaego i laona niqira saikolu ma
kau tsaria:

²³ “!Kamu soalokia na Taovia igamu sui nina tinoni!

!Migamu sui na kukuana a Jakob kamu tsonikaeal

!Migamu na toga ni Israel, kamu samasama vania!

²⁴ Aia e tau dona ke reilea se ke peâ na rota e gadovi-
gira na tinoni ara tau tamanina sa omea;

me tau goto dona ke piloligi tanigira.

Aia e rongomigira kalina ara soâ ke sangagira.”

²⁵ I laona na saikolu popono inau sauba kau
tsonikaego igoe mateqira na omea loki igoe o naugira;
mi mataqira sui igira ara mai samasama vanigo
sauba inau kau savoria na kodoputsa vaga au
vekenogoa.

²⁶ Igira ara tau tamanina sa mutsa sauba nomoa kara
mutsa masu;

migira ara lalavea na Taovia sauba kara soalokia.

!Kara mauri tana magemage na dani ma na dani!

²⁷ Igira na puku sui sauba kara padatugua na Taovia.

Me pipi tana nauna sui tana barangengo sauba kara
pilovisumai i konina aia;

migira na mamatana sui na tinoni sauba kara
samasama vania moa aia.

²⁸ Na Taovia aia segeni moa e taovia loki tsapakae,
me tagaovi kaputigira na puku na tinoni sui lakalaka.

²⁹ Migira sui pipi na tinoni vanga kaekae sauba kara
tsuporu vania moa aia;

migira sui pipi tinoni ara dona mate sauba kara tao
tsuporu i matana.

³⁰ Migira sui na vatavata kara botsamai i muri sauba
kara aqovania ia.

Eo, sauba kara gini turupatuna tana rongona na
Taovia vanigira sui kara botsamai i muri.

³¹ Me sauba kara tsarivanigira igira ara tau vati botsa
moa:

“Na Taovia aia nogo e maurisigira nina tinoni.”

Kesa na mane pitusipi e tudumigira bâ nina sipisipi
tana maomao na ko maroga. (23:1-2)

Na Taovia Aia Nogo Nida Reitutugusipi

23 Na Taovia aia nogo niq reitutugusipi;
me pipi sui na omea au kilia mau adia.

² Aia e tamivaniau kau tsaro ma kau mango i laona na
uta i tana e marao dou rago na buruburu,
me tudumiau bâ tana maomao na ko maroga.

³ Aia e vaolusia na susuligaqu.

Me tudumiau bâ tana sautu goto vaga aia e
vekenogoa.

⁴ Atsa moa ti inau kau liu i laona na rodo pulipuli,

me sauba e utu goto kau matagu,

rongona igoe nogo Taovia o totu koluau.

Ma gamu itoro ma nimu bao igoe o reitutuguginiau.

⁵ Igoe o vangarau manogatia na mutsa vuruga laka
vaniau,

i mataqira sui gaqu gala;

mo soalakaau mala tinoni loki,

mo dangalia niq bilo me danga tsiriri.

⁶ Au dona laka igoe sauba ko dou kalavata vaniau mo
ko galuveau tana mauriqu popono;

mi laona na valemu segeni nogo igoe Taovia,

i tana kau totu saviliu na dani ma na dani.

God Aia na Taovia Tsapakae Loki

24 Na barangengo migira sui pipi na vangana i
laona nina omea nogo na Taovia;

migira sui goto ara mauri i laona ara nina nogo aia.

² Aia e logoa na barangengo tana mao rodo,
me vaturia na tsutsuvatuna tana levugana na kema.

³ ?Laka aseï nomoa e ulagana ke dato bâ tana nina
vungavunga na Taovia?

?Maseï e tugua ke sage bâ tana nina Vale Tabu?

⁴ Igira moa e male dou niqira sasaga ma niqira papa-
da,

mara tau samasama vanigira na god peropero,

mara tau goto dona kara naua na veke peropero lê.

⁵ Igira nogo na Taovia sauba ke vangalaka vanigira
me ke maurisigira;

God sauba ke adilabatia laka ara tinoni dou mara tau
sasi.

⁶ Igira nogoria na vatana na tinoni vaga gira, ara dona na lalaveana God, ma na mailaba i matana nina God a Jakob.

⁷ Sangavigira na matsapakapu, sangavigira na banina na matsapa saliu, me ke sagemai na taovia tsapakae loki.

⁸ ?Masei aia na taovia tsapakae loki vaga ia? Aia nogo na Taovia e susuliga me putsikae sosongo, aia nogo na Taovia e tangomana tana vailabu.

⁹ Sangavigira na matsapakapu, sangavigira na banina na matsapa saliu, me ke sagemai na taovia tsapakae loki.

¹⁰ ?Masei aia na taovia tsapakae loki vaga ia? !Na Taovia aia e tangomana tana vailabu aia nogoria na taovia tsapakae loki!

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Matalia Me Ke Reitutugua

25 Vanigo Taovia inau au saudatoa niq nonginongi.

² Igoe nogo niq God, minau au noru saikesaligo. !Ko laka na tamiana kara paluvangamaqu lê; mo ko laka na tamivaniaqira gaqu gala kara gini mage rongona igira ara tuliusiau inau!

³ E utu ke paluvangamaqira igira ara norugo igoe, migira moa ara tsaku sosongo na sove taniamu, e dou ti ko paluvangamaqira.

⁴ Taovia ko sasaniau nimu sautu, mo ko saulabatigira vaniau.

⁵ Ko sasaniau ma kau gini dona na mauri muriana nimu sautu mana, rongona igoe nogo niq God, mo vagamauriau. Minau au norugo sailagi.

⁶ Taovia ko padatugua nimu doulaka ma nimu galuve vo oli, aia na galuve o sauvulagia tû i sau nogo.

⁷ Mo ko laka goto na padatuguaqira niq sasi au naua kalina au tinoni vaolu moa.

!Tana nimu galuve vo oli ma nimu tobalaka ko padaau Taovia, rongona igoe o dou sosongo!

⁸ Rongona na Taovia aia e gotolaka me dou saviliu, te e sasanigira na tinoni sasi na liu tana sautu dou.

⁹ E mataligira bâ tana sautu goto igira ara palatsuna, me sasanigira na muriana nina kili.

¹⁰ Pipi sui nina sautu na Taovia ara pukuga tana manana ma na galuve, vanigira ara manalia niqira vaitasogi ara naukolua aia,

mara muridougira nina ketsa.

¹¹ Taovia, ko padatugua nimu veke o naua, mo ko padalegira niq sasi, rongona ara danga sosongo nogo.

¹² Igira ara dona na kukuni tania na Taovia, sauba aia ke sasanigira na sautu kara muria.

¹³ Me sauba kara tau goto kuti na tamaniana na omea levo, migira na daleqira kara tangolidatoa niqira kao i muri.

¹⁴ Na Taovia e kulaga dou sosongo kolugira igira ara kukuni tania, me kakaisia nina vaitasogi aia e naua kolugira.

¹⁵ Au lave sailaginia moa na sasanga i konina na Taovia, maia e tukapusia na tuaqu tania niqira taviti ara molovaniau.

¹⁶ Taovia ko pilomai i koniqu mo ko galuveau, rongona inau au totu segeniqu mau maluku sosongo.

¹⁷ Ko nusiligigira taniau gaqu boe ara ngoliau, mo ko maurisiau tanigira sui na rota ara gadovia.

¹⁸ Ko reia niq melu ma niq rota, mo ko padalegira sui niq sasi.

¹⁹ Ko morosigira ara danga sosongo gaqu gala, migira ara reisavi sosongoliau.

²⁰ Ko isutuguqu mo ko maurisiau.

Mo ko laka na tamivaniaqira kara tuliusiau lê, rongona inau au mai kau totu ravi i konimu.

²¹ Niq sasaga dou ma niq sasaga goto igira nogo kara tangoliau, rongona inau au vataraginia niq vainoru i konimu moa igoe Taovia.

²² !God, ko maurisigira nimu toga ni Israel tania pipi sui niqira rota!

Nina Nonginongi Kesa na Tinoni Dou

26 Taovia ko saulabatia laka inau au tau sasi, rongona au naua moa na omea e goto i mata-mu, mau noru kalavatavigo igoe.

² Ko vilekea na laoqu mo ko tovoleau Taovia; ko pedea na laona na sasagaqu ma na papadaqu.

³ Nimu galuve vo oli e mataliau, me tudumiau sailagi tana sautuna na manana.

⁴ Au tau dona na dulikoluaqira na tinoni e tabaru niqira sasaga.

Mau tau goto dona kau naua sa omea kolugira na tinoni vanga malapalu.

⁵ Au reisavi sosongolia na dulikoluqira na tinoni seko,
mau sove tanigira na tinoni vanga tsutsukibo.

⁶ Taovia, inau au vulia na limaqu kau gini sauvulagia laka inau au tinoni dou mau tau sasi,
mau sanga na samasama poliana nimu belatabu.

⁷ Au lingena na linge tabu na soadouamu mau katevulagia pipi sui nimu aqo loki igoe o naugira.

⁸ Au reingao sosongolia na vale i tana o totu igoe Taovia,
na nauna i tana e totu na mararamu.

⁹ Ko laka na matesiaqu saisai koluqira na tinoni sasi; ko gaeau moa tania na kede e totupitugira na tinoni vanga vailabumate,

¹⁰ igira ara tau kuti na nauana na omea e seko, mara lavu pipi kalina moa na adiqolona na tangopeke.

¹¹ !Minau moa au naua pipi kalina na omea e goto; me vaga ia, me dou ti igoe Taovia ko galuveau mo ko maurisiau!

¹² Na tuaqu ara tukakai nogo tana sautu atsa; mi laona niqira saikolu igira nimu tinoni inau au tsonikaego igoe Taovia.

Kesa na Nonginongi na Tsonikae

27 Na Taovia aia nogo niq marara ma na pukuna niq sasanga.

?Masei goto sauba kau matagunia?

Na Taovia nogo aia e reitutuguau tanigira pipi sui na omea seko.

?Masei kau matagunigotoa?

² Kalina igira na tinoni seko ara mai saisai gaqu mara tovoa laka kara matesiau,
migira ara tubulagi lê mara viri puka sui.

³ E atsa moa ti vaga igira na alaala popono na mane vaumate kara tupoliau,
me utu lelê goto kau matagu.

Me atsa moa ti igira gaqu gala kara saisai gaqu, minau sauba kau norukakaia moa God.

⁴ E kesa moa na omea au nongia i konina na Taovia; e kesa lelê moa na omea au kilia;
aia nogoria laka kau totu saviliu moa tana na valena na Taovia tana mauriqu popono.

Mi tana kau reia na douna na Taovia,
ma kau nongia ke sauvulagia vaniau na sautu i tana kau liu.

⁵ I laona na tagu na rota aia sauba ke ravisiau.

Aia sauba ke moloau kau totu raviravi dou i laona nina Vale Tabu,
me ke molokaeau ma kau totu dou i kelana na vatu loki.

⁶ Me vaga ia, minau sauba kau tangomana na tuliusiaqira gaqu gala ara totu poliau.

Mi tana gu loki ma na magemage, inau sauba kau savori-kodoputsa vania i laona nina Vale Tabu;
me sauba kau lilinge ma kau tsonikaea na Taovia.

⁷ !Ko rongomiau Taovia kalina inau kau gudato vanigo!

!Ko galuveau mo ko rongomia niq nonginongi!

⁸ Kalina igoe o goko mo tsaria, "Ko mai mo ko samasama vaniau,"

minau au gokovisu vanigo mau tsaria, "Eo Taovia, sauba kau bâ.

Au kili sosongolia kau reilakana na matamu.

⁹ !Ko laka goto na totu popoi taniaqu!"

Ko laka na kore vaniaqu;

ma na tsialigiaqu lê inau nimu maneaqo.

Igoe nogo o sangaau tû i sau nogo;

vaga ia, mo ko laka goto na mololeaqu ma na tsonikidaqu,

igoe nogo niq God ma niq vagamauri.

¹⁰ Atsa moa ti kaira na tamaqu ma na tinaqu kara ka tsonikidaqu,

ma na Taovia aia sauba nomoa ke aragoau.

¹¹ Ko sasaniau Taovia, ma kau donaginia na omea vanga igoe o ngaoa kau naua,

mo ko idagana vaniau bâ tana sautu atsa dou, rongona ara danga sosongo gaqu gala.

¹² Ko laka na mololeaqu i limaqira gaqu gala, igira ara keliseko vaniau mara area na sekoliaqu.

¹³ Inau au tutunina laka sauba kau reilakana na douna na Taovia kalina au mamauri moa i lao eni.

¹⁴ Ka norukakaia moa na Taovia.

Ka tutunina, ma ka malagai.

Eo, ka noru saikesalia moa na Taovia.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Sangâ

28 Taovia igoe nogo niq reitutugu, minau au ngangaidato vanigo.

!Ko rongomia niq nonginongi!

Ti vaga igoe ko tau goto tugumaia niq nonginongi, minau sauba kau lia vaga moa igira ara ba tsuna tana barangengo na mate.

² Ko rongomiau kalina kau ngangaidato vanigo rongona ko sangaau,

mi kalina goto ti kau abedato bâ na limaqu kalea nimu Vale Tabu.

³ Ko laka na kede sekoliaqu kolugira na tinoni vanga tsutsukibo,
me kolugira goto igira ara nausasi,
igira ara dona moa na goko puipui vanigira na kulaqira,
mi laona na tobaqira e totu moa na tobaseko.

⁴ Ko kedegira matena na omea vaga ara naua,
me matena goto niqira sasi ara tsukia.
!Ko kedegira tana rongona pipi sui niqira sasaga tau dou ara naua!

Eo, ko tusuvanigira na omea e tugua kara gini vatsa.

⁵ Ara tau lelê gini boe tana rongona na aqo God e naugira nogo,
se tana rongona na omea aia e aqosigira.
Me vaga ia, maia sauba ke kedegira
me ke matesiligira saikesa.

⁶ Tsonikaea na Taovia,
rongona aia e rongomiau kalina au ngangaidato vania laka ke sangaau.

⁷ Na Taovia e reitutuguau me isutuguqu sailagi;
minau au noru saikesalia.
Maia e sangaau me naua mau gini totu tana magemage;
minau au tsonikaea tana linge na magemage dou.

⁸ Na Taovia e reitutugugira nina tinoni;
maia e isutuguna me maurisia nina taovia tsapakae vivili.

⁹ Ko maurisigira nimu tinoni Taovia,
mo ko vangalaka vanigira igira igoe o tamanigira.
Ko lia gaqira reitutugu dou,
mo ko aragodougira na dani ma na dani.

Na Gokona na Taovia e Tangi i Laona na Legai Loki

29 Tsonikaea na Taovia igamu sui na dalena God,
tsonikaea gana loki tsapakae ma na susuligana.

² Tsonikaea na asana tabu na Taovia;
tao tsuporu vania na Taovia kalina aia ke labamai.

³ Na gokona na Taovia e kuvia na maorodo;
na gokona God Susuliga e poda loki vaga na quluqu-lu,

ma na ileilena na gokona e quluvia na kema popono.

⁴ Na gokona na Taovia e maququ putsikae tana susuligana loki.

⁵ Na gokona na Taovia e kidigira na gai na sida, †
tsau tana gai na sida ni Lebanon.

⁶ Maia e naua migira na vungavunga ni Lebanon ara tsipukae vaga saikesa moa ti na dalena buluka,

† "na gai na sida" E kesa na vatana na gaikakai e dato tana vungavunga i Lebanon, mara gini aqo sosongo tana logovale rongona e tau dona na tola tsaku.

ma na Vungavunga Hermon e tsipuleka vaga moa ti na buluka mane vaolu.

⁷ Na gokona na Taovia e naua me kirapi na angaanga.

⁸ Ma na gokona e naua me gini kakanu popono na legai mangu;

na Taovia e kanulia na legai mangu ni Kades.

⁹ Na gokona na Taovia e birugira na gai loki,
me rusia na rauqira mara viri dudu sui.

Migira sui ara totusai i laona na Vale Tabu ara gudato mara tsaria,
"!Tsonikaea God!"

¹⁰ Na Taovia e tagaovi kaputia na maorodo;
maia e taovia tsapakae na dani ma na dani.

¹¹ Na Taovia e saua na susuligana vanigira nina tinoni,
me saugotoa nina rago vanigira.

Kesa na Nonginongi na Soadouana God

30 Au tsonikaeo Taovia rongona igoe nogo o maurisiau,

mo tau tamivanigira gaqu gala kara tseqo poliau.

² Taovia niqo God, au ngangaidato vanigo ko sangaau,

migoe o maurisiau,

³ mo tangolivisuau tania na qilu.

E varangi nogo kau puka tana qouna na mate,
migoe o sogogaqu mau gini mauri.

⁴ Lingena na tsonikaeana na Taovia,
igamu sui na tinoni amu galuvea.

Padatugugira na omea dou sui God e naunogoa vanigamu,

ma kamu soadoua.

⁵ Nina kore e vô ke totu oka,
ma nina galuve moa e dona ke totu saviliu.

Ke rutsu na kô i matada tana bongi,
mi tana matsaraka ma na mage ke visutugua i toba-da.

⁶ Tana idana inau au pada laka au tukakai nogo te au tsarisegeniqu,

"Inau sauba e utu goto kara tuliusiau."

⁷ Migoe nogo Taovia o dou vaniau.

Mo didikapusiau dou vaga moa ti na vungavunga kakai.

Mi muri mo tû mo taopoi taniau,
minau au gini matagu loki.

⁸ Inau au soago Taovia;

mau ngasugo kakai rongona ko sangaau mau tsaria:

⁹ "Laka nagua sauba igoe ko tamaniginia tana rongona na mateaqu?"

?Laka nagua ke pelugo tana rongona na vanoauq
tana qilu?

?Laka igira ara mate nogo tangomana kara
tsonikaego igoe?

?Me laka e tugua igira kara gini goko tana rongona
nimu doulaka saviliu igoe?

¹⁰!Taovia ko rongomiau, mo ko galuveau!
!Taovia ko mai mo ko sangaau!"

¹¹Igoe o olinogoa niqū tangitangi me gini lia na linge
ma na gavai;

migoe o adiligi taniau niqū melu
mo pologiniau na magemage.

¹²Vaga ia, me sauba e utu saikesa vaniau kau totu
mui lē;

sauba nomoa kau linge ma kau tsonikaego igoe.
Taovia igoe nogo niqū God,
me sauba kau soadougo na dani ma na dani.

Na Nonginongi na Norukakaiana God

31 Taovia inau au mai kau toturavi i konimu.
Ko laka na tamivaniaqira gaqu gala kara liusiau
lê.

!Igoe nogo na God na gotolaka;
mau nongigo ko maurisiau!

²!Ko rongomiau mo ko maurisiau tsaku!
Ko lia vaga niqū mani toturavi,
niqū baravatu kakai gana kau gini mauri tanigira
gaqu gala.

³Eo, igoe nogo o reitutuguau mo isutuguqu.
Ko mataliau mo ko tudumiau vaga igoe o vekenogoa
vaniau.

⁴Ko sautuligiau tania na taviti ara molomanogati va-
niau nogo;

ko ravisiau me ke tau gadoviau sa omea seko.

⁵Tana limamu igoe au livua na tidaou. †

Sauba nomoa ko maurisiau Taovia;
rongona igoe nogo na God o mana saviliu.

⁶Igoe o reisavigira igira ara samasama vanigira na
god peropero.

Minau au norugo moa igoe.

⁷Sauba ke laoqu sosongo ma kau gini magemage lo-
ki

tana rongona nimu galuve vo oli.

Igoe nogo o morosigira niqū rota,
mo donaginigira na omea seko ara laba vaniau.

⁸Igoe o tau goto tamivanigira gaqu gala kara tangoli-
au;

mo tamivaniau kau liu bamai iava moa tana kau
ngaoa na liu.

⁹Ko galuveau Taovia,
rongona inau au totu i laona na rota loki.
Na mataqu ara gini qisi nogo na ngangai loki;
minau au seko pitsu saikesa nogo kiki.

¹⁰Au kolae sosongo nogo tana rongona e ngoliau na
melu loki;

ma niqū ngangai aia nogo e kukurisia na mauriqu.
Au gini maluku tana rongona pipi na omea seko ara
gadoviau,
me tsau tana suliqu goto ara viri maluku lē sui.

¹¹Igira sui lakalaka gaqu gala ara reisaviau,
migira sui gaqu verakolu ara gilugaqu;
migira sui ara donadouginau ara matagunia moa;
mi kalina ara tsodoau i sautu, mara tsogoligi taniau.

¹²Igira sui lakalaka ara padaleau popono, vaga saike-
sa moa ti au mate oka nogo.

Minau au vaga saikesa nogo ti na omea e seko lē ara
tsoniliginogoa.

¹³Au rongomigira danga gaqu gala ara viri gagasa
polipoliau,
mau gini matagu loki sosongo.
Ara vorogokona sai laka kara labumatesiau.

¹⁴Minau au norugo moa igoe niqū Taovia;
mau tsaria, "Igoe nogo niqū God."

¹⁵Igoe nogo o reitutuguau sailagi;
ko maurisiau tanigira gaqu gala,
me tanigira goto igira ara rotasi sosongoliau.

¹⁶Taovia, tana nimu galuve ko moromai i koniqu inau
nimu tinoni;

mo ko maurisiau tana nimu galuve vo oli.

¹⁷Inau au soago Taovia;
ko laka na tamivaniaqu ke paluvangamaqu lē.

Igira moa na tinoni vanga tsutsukibo igira nogo ke
paluvangamaqira,

ma kara tsuna dodo i lao tana barangengo na mate.

¹⁸Ko muisigira igira na vanga peropero
igira sui ara dona na molokae segeniqira ma na goko
peapea,

mara tsirigira na tinoni e gotodou niqira sasaga.

¹⁹!Ara dou sosongo rago nomoa na omea dou
igoe o mololakâ vanigira ara kukuni tanigo!
Na tinoni sui lakalaka ara donaginia laka igoe o dou
sosongo,

mo reitutugugira dou igira ara norugo.

²⁰Igoe o molopoigira dou tana nauna raviravi dou i
konimu igoe,

tania niqira vorogoko sai na tinoni.

Mo mologira kesa tana nauna raravi dou,
popoi tania niqira gokotsiri gaqira gala.

²¹!Tsonikaea na Taovia!

† Na tuturigana na buto 5 a Iesu e tsaria idavia na mateana (Luka 23:46).

!Aia e sauvulagi vaniau nina galuve loki kalina igira gaqu gala ara tupoliau mara ngaoa na labumatesiaqu!

²² Inau au matagu loki mau tsaria i tobaqu, "Igoe o tsialigiau nogo tania na matamu." Me tagara. Igoe o rongomia moa niqu ngangaidato vanigo, kalina inau au nongigo ko sangaau.

²³ Galuvea na Taovia igamu sui nina tinoni. Na Taovia e reitutugugira igira sui ara totukakai i konina, me kedegira na tinoni vanga kaekae vaga nogo e tugua na matana niqira sasaga ara naua.

²⁴ Migamu kamu tukakai ma kamu malagai, igamu sui amu norua na Taovia.

God e Dona Ke Padalea Nina Sasi na Tinoni e Pilo Tobana

32 Kara mage igira God e padale vanigira nogo niqira sasaga seko, migira e tanusi nogo niqira sasi.

² Ke mage na tinoni aia na Taovia e tau keli vania laka e naua sa omea e seko, me male tanigira pipi sui na vatana na pero.

³ Kalina inau au tau vati koevulagia moa niqu sasi, ma na koniqu popono e gini maluku sosongo na ngangai tana dani popono.

⁴ Na dani ma na bongi o kedeau moa Taovia; ma na susuligaqu popono e vanoligi sui, vaga moa na kolobu e mamatsa tsaku lê tana paparana na aso.

⁵ Te au tû mau koevulagia i matamu niqu sasi; mau tau goto tiapoigira niqu sasaga seko. Au tsaria moa vania na Taovia, "Taovia au koevulagigira niqu sasi i matamu."

Migoe o nusiligigira taniau pipi sui niqu sasi.

⁶ Vaga ia, migira sui na tinoni ara totukakai i konimu igoe,

e dou kara dona na nongiamu tana tagu na rota; mi kalina ti ke tavongani tave na obo loki na rota, me sauba ke utu vania ke tsauligira.

⁷ Taovia igoe nogo niqu mani taopoi.

Me sauba igoe ko maurisiau tania na omea seko sui. Au lilinge dato vanigo rongona igoe nogo o maurisiau,

mo reitutuguau dou.

⁸ Ma na Taovia e tsarivaniau, "Inau sauba kau sauvulagi vanigo na sautu i tana igoe ko liu bâ;

minau nogo sauba kau sasanigo ma kau mataligo.

⁹ Migoe ko laka goto na bubulega vaga gira na ose se na asi, igira ara tau sasaga, me kilia moa kara tagaoviginigira kesa na itai ara so-ria i manqaqira, ti kara gini vano tana ke pedevanigira na tamanina kara bâ."

¹⁰ Igira na tinoni vanga tsutsukibo sauba nomoa kara tsodo rota,

migira moa ara norua na Taovia ara totu raviravi dou tana nina galuve vo oli.

¹¹ Kamu magemage ma kamu linge igamu e goto nimui sasaga,

tana rongona na omea dou sui na Taovia e naugira. !Eo, kamu gudato tana mage igamu sui amu rongomangana aia!

Kesa na Linge na Tsonikae

33 Igamu sui amu totugoto nogo i matana na Taovia kamu gudato tana magemage, rongona na omea dou sui aia e naunogoa vanigamu. Kamu soalokia igamu sui amu ronqomanqana dou.

² Taia nimui tuqulu ma kamu soadoua na Taovia. Linge vania tana itai tatangi.

³ Linge na linge vaolu vania aia. !Taidoua nimui itai tatangi, ma kamu gudato tana magemage!

⁴ Nina goko na Taovia ara mana sui; me tugua ka norugira dou pipi nina aqo sui.

⁵ Na Taovia e reingaoa na omea e dou me gotolaka; ma nina galuve vo oli e dangaliginia na barangengo.

⁶ E moloketsa moa na Taovia me vusaginia na baragata, me goko moa mara laba na aso ma na vula ma na veitugu.

⁷ Maia e sarosaigira na tasi sui kesa moa tana nauna; me vongo kapusia na kema ke totu dodo i laona nina bara.

⁸ !Na barangengo popono ke kukuni tania na Taovia! !Migira sui pipi na mamatana tinoni tana barangengo kara padalokia!

⁹ Mi kalina aia e goko me botsalaba na barangengo; e moloketsa moa aia mara botsalaba na omea sui.

¹⁰ Na Taovia e tabarusia niqira pede na puku tavosi sui.

Aia nogo e tongo kapusigira me gini utu vanigira kara tangomana

na nauana na omea ara vangaraua na nauana.

¹¹ Migira moa nina pede na Taovia ara totukakai na dani ma na dani;

ma na omea aia e padagira ara totu saviliu babâ.

¹² Ke mage aia na puku na tinoni i tana ara tamivania God ke Taovia vanigira.

!Eo kara mage igira sui na tinoni God e viligira nogo kara lia nina tinoni segeni!

¹³ Na Taovia e tû i gotu me morotsuna mai me reigira pipi na mamatana tinoni sui lakalaka.

¹⁴ E tû tana sasana na totukae me morotsuna i koniqi-
ra

igira sui ara mauri i barangengo.

¹⁵ Aia e botsangia pipi sui niqira papada me donaginigira pipi na omea sui ara naua.

¹⁶ Igira na taovia tsapakae ni lao eni ara tau dona kara gini tangomana tana susuligaqira moa niqira alaala na mane vaumate;

migira na mane vaumate ara tau dona ke gini mana-
gaqira tana susuligaqira segeni moa igira.

¹⁷ Igira na ose na vailabu ara tau lelê tamani segeni kesa na susuliga agana na gini tangomana tana vailabu;

atsa moa ti ara susuliga sosongo me tau moa tugugira kara laumaurisigira na tinoni.

¹⁸ Na Taovia e mataligira igira ara kukuni tania, mara norua nina galuve vo oli.

¹⁹ E lauvisugira tania na mate; me maurisigira tana tagu na uvirau.

²⁰ Igita a norukakaia na Taovia; aia nogo e reitutugugita me sangagita.

²¹ Igita a gini magemage tana rongona nogo aia; ma norukakaia na asana tabu.

²² Taovia, nimu galuve vo oli ke totu sailagi i konimami

rongona igami ami norugo moa igoe.

Na Tsonikaeana God Tana Rongona Aia e Dou Sosongo

34 Inau sauba kau soadou sailaginia na Taovia; ma na mangaqu sauba ke tau goto kuti na tsonikaeana.

² Eo, sauba kau tsonikaea rongona na omea dou sui aia e naugira.

!Kara rorong ma kara gini magemage igira sui ara bingi sekoligira!

³!Kamu sangapata koluau na tsonikaeana na Taovia; igita sui kolu ka tsonikaea na asana!

⁴Inau au soâ na Taovia maia e rongomiau, me adiligi taniau pipi sui niqu matagu.

⁵ Igamu sui kamu moro bâ i konina na Taovia, ma kamu gini mage,

me sauba e utu goto kamu gini vangamâ.

⁶ Igira e tagara kesa ke sangagira ara soâ na Taovia, maia e rongomigira;

me maurisigira tania pipi sui niqira rota.

⁷ Nina angelo na Taovia e totu kolugira igira ara kukuni tania na Taovia,

me laumaurisigira.

⁸ Kamu tovoa ma kamu reisegenimui laka e dou manana na Taovia.

Ara mage igira ara totu raviravi i konina.

⁹ Kukuni tania na Taovia igamu sui lakalaka nina tinoni,

rongona igira sui ara kukuni tania aia ara tamanina na omea sui ara kilia.

¹⁰ Atsa moa na laeone, mara dona goto kara noga ma kara vitoa lê;

migira moa ara rongomangana na Taovia, e utu goto kara noga sa omea dou.

¹¹ Kamu mai i koniqu igamu na tinoni vaolu, ma kamu rongomi vatavia niqu goko, minau kau sasaniginigamu na pada mamavasiana na Taovia.

¹² ?Egua, laka amu ngaoa ke dou na maurimui?

?Laka amu kilia na mauri katsi ma na magemage sailagi?

¹³ Ti vaga ia, ma nimui aqo kamu mololea na turupatu seko

ma na goko peropero.

¹⁴ Piloligi tania na nauseko ma kamu naua moa na omea e dou;

mi tana tobamui popono kamu ngongoragi matena moa na totu tana goto ma na rago.

¹⁵ Na Taovia e mataligira igira e goto niqira sasaga, me rongomigira kalina ara ngangaidato vania;

¹⁶ me tukapusigira igira ara naua na omea e seko, rongona kalina ti kara mate, ma kara padalegira tsaku.

¹⁷ Igira e goto dou niqira sasaga ara soâ na Taovia, maia e rongomigira, me laumaurisigira tania pipi sui na rota e gadovigira.

¹⁸ Na Taovia e totu varangisigira igira e ponopala na tobaqira;

me maurisigira igira ara padâ laka e utu vanigira nogo kara lia sa omea.

¹⁹ Na tinoni dou e gadovia danga na rota,

ma na Taovia e maurisia tanigira sui;

²⁰ na Taovia e reitutugudou saikesalia,

me tagara goto ke tau takutsi ke kesa na sulina.

²¹ Igira na vanga tsutsukibo sauba kara gini mate na tsutsukibo;

Migira ara reisavigira lê na tinoni e goto dou niqira sasaga sauba God ke kedegira.

²² Ma na Taovia aia sauba ke maurisigira nina tinoni; me utu ke kedegira igira ara ba totu raviravi i konina.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Sangâ

35 !Taovia, ko tukapusigira igira ara tukapusiau, mo ko vailabu kolugira igira ara vailabu koluau inau!

² Ko adia gamu tako ma gamu sagore mo ko mai isutuguqu.

³ Ko saukaea nimu bao ma nimu kilekile, mo ko tukapusigira igira ara takuviau. Mo ko veke vaniau laka sauba nomoa ko maurisiau inau.

⁴ !Ko utusigira igira ara tovoa laka kara labumatesiau inau;

ko naua me ke paluvangamaqira lê!
!Migira ara vorogokona na labuaqu inau, kara sugavisu lê me ke ponopala na tobaqira!

⁵ !Kara vaga moa na rau matemate lê e lovosaginia na guguri

kalina ke tû nina angelo na Taovia me ke tsialigigira!

⁶ !Ma na sautu tana kara liu ke rodo me ke madali, kalina nina angelo na Taovia ke takuvigira!

⁷ Ara tau lelê tamanina sa niqira rongona mara tû mara tavongani molovaniau gaqu taviti, mara tsaia na qilu e qou gana kau puka i laona.

⁸ Ma na mate sauba ke tavongani gadovigira kalina igira ara tau padâ; sauba kara sogo segeni i laona niqira taviti ara molovaniau, ma kara puka tana qou loki ara tsaia vaniau ma kara mate i laona.

⁹ Mi tana ti inau kau gini mage tana rongona na omea e naua na Taovia, me sauba kau gini magemage rongona aia e maurisiau.

¹⁰ Mi tana tobaqu popono sauba kau tsarivania na Taovia,

“?Taovia aseï nomoa ke vaga igoe?

Igoe o maurisigira ara maluku tania na limaqira igira ara susuliga liusigira; migira ara tau tamanina sa omea tania na limaqira igira ara rotasigira.”

¹¹ Igira na tinoni seko ara tû mara tavongani keli vaniau lê

tana rongona na tsutsukibo inau au tau donaginia.

¹² Ara tuguvisu vaniau na seko tuguna na omea dou au naua,

me gini ponopala saikesa na tobaqu.

¹³ Minau au tau nauvaganana vanigira ia. Tagara.

Mi kalina igira ara lobogu, minau au roku, mau tsoni vitoaqu segeni.

Au ulutsuna na lovaqu mau nonginongi kakai vanigira,

¹⁴ vaga moa kalina au nonginongi vania kesa na kulaqu se kesa na tasiq.

Au liubamai kiki moa tana melu

vaga moa kalina kesa e roku rongona e mate na tinana.

¹⁵ Kalina inau au totu moa i laona na rota, migira sui ara gini mage,

maras saikolumai mara gilugaqu.

Migira goto na tinoni inau au tau donaginigira ara totu matengana na lumuaqu.

¹⁶ Igira ara gilugaqu babâ moa,

maras vusuliau tana kore.

¹⁷ ?Me laka ke oka koegua sagata ko momoro lê moa igoe Taovia?

!Ko mai mo ko laumaurisiau tania na limaqira igira ara sekoliau,

ko maurisiau tanigira na laeone girani!

¹⁸ Mi tana ti sauba inau kau soadougo i laona niqira saikolu nimu tinoni; ma kau tsonikaego i mataqira igira sui.

¹⁹ Ko laka na tamivaniaqira gaqu gala, igira na vanga pero,

kara mage rongona ara tuliusiau inau.

Ko laka na tamivaniaqira igira ara reisaviau lê tagara sa rongona kara kiataginiau tana niq rota.

²⁰ Ara tau goto dona kara tsonia sa goko laka; ara dona moa na botsangiana pipi vatana na goko pero kalgira na tinoni ara tobarago.

²¹ Ara tû mara gudato mara keli vaniau, mara tsarivaganana,

“!Lelê, ami reia na omea igoe o naua!”

²² Eo, migoe nogo Taovia o reinogoa na omea iani.

!Vaga ia, mo ko laka na totu mui Taovia; ko laka goto na totu ao taniaqu vaga sagata ia!

²³ Ko aligiri Taovia mo ko isutuguqu;

ko tsaku niq God mo ko sogogaqu.

²⁴ Taovia igoe o gotolaka saikesa,

me vaga ia mo ko sauvulagia laka inau na tinoni dou mau tau sasi;

mo ko laka na tamivaniaqira gaqu gala kara gini mage matena ara tuliusiau.

²⁵ Ko laka goto na tamivaniaqira kara goko ma kara tsarisegeniqira vaga iani,
 “!Dou! !E laba vaninogoa na omea igita a kilia!
 !Reia! !Igita a matesinogoa!”

²⁶ Migoe Taovia ko naua, ma kara luvu lê igira ara gini mage tana rongona na rota e gadoviau inau,
 me ke ponopala lê na tobaqira,
 migira ara koesegeniqira mara tsaria laka ara dou bâ liusiau inau,
 igoe ko naua, me ke tsavugira popono na vangamâ me ke paluvangamaqira.

²⁷ Migira moa ara ngaoa laka ke managaqu inau, kara tû ma kara gudato tana magemage ma kara tsari sailaginia,
 “!E loki tsapakae manana na Taovia!
 Aia e gini mage na reiana kalina e managana nina tinoni aqo.”

²⁸ Mi tana nogo ti sauba inau kau katevulagia laka igoe Taovia o gotolaka,
 ma kau tsonikaego sailagi na dani popono.

E Tabaru Nina Sasaga na Tinoni

36 Na sasi e totu pukuga me aqoaqo i laona na to-bana na tinoni vanga tsutsukibo;
 maia e reisavia God me tau dona na kukuni tania. ² Mi tana rongona nogo aia e padaloki segenina vaga ia,
 te e gini padâ laka God tagara ke tau tsodovulagia ni-na sasi me ke kedeginia.
³ Nina goko ara seko sui, me dangatovu na pero i laona;
 e tau lelê naua sa omea sasaga se sa omea dou.
⁴ Mi kalina aia e tsaro i nigena me totu matengana moa na pada manogatiana na omea seko sauba aia ke naua;
 me tau lelê goto naua sa omea ke dou,
 me tau goto dona na sove tania pipi na omea e seko.

God Aia e Doulaka Saviliu

⁵ Taovia nimu galuve vo oli e dato e suâ na baragata; ma nimu sasaga mana e vosadato tana masaoka.
⁶ Nimu gotolaka e dato ao vaga ti na vungavunga; ma nimu pedegoto e vaga moa na maona na mao rodo i tasi.
 Na tinoni me pipi na omea mamauri sui ara totu dou i limamu igoe.
⁷ !Igoe God, e loki tsapakae nomoa nimu galuve vo oli!

Migami sui nimu tinoni ami dona kami ba totu ravi-ravi i vavana na rapomu igoe.

⁸ Mami gania na mutsa dangadanga vaga igoe o vangaraua vanigami;
 mo tamia vanigami kami inu tana ko loki e talumai tana nimu doulaka segeni igoe.

⁹ Igoe nogo na uluna na mauri sui.
 Mi tana rongona nimu marara igoe ti igami ami reig-inia na marara.

¹⁰ Ko laka goto kuti na galuveaqira babâ igira ara don-aginigo
 mo ko naudou vanigira igira ara totugoto i matamu igoe.

¹¹ Mo ko laka goto na tamivaniaqira igira na tinoni vanga kaekae kara tsogori pukaliau,
 se igira na tinoni vanga tsutsukibo kara tsialigiau lê.

¹² Ko reia iava tana ara puka bâ igira na tinoni seko.
 Mi tana nogo ara tsatsaro, me utu goto kara tango-mana na tukae tugua.

Na Omea Ara Totupitugira na Tinoni Seko ma na Tinoni Dou

37 Laka na boeginiana niqira sasaga tabaru igira na tinoni vanga tsutsukibo;
 laka goto na masugu vaniaqira igira ara naua na omea e sasi.
² Igira sauba kara tavongani nangaligi lê vaga na buruburu makede e nanga lê;
 sauba kara mate lê vaga moa na rauna na omea tsukatsuka e rara lê.

³ Migamu kamu norua moa na Taovia ma kamu naua na omea e dou;
 me sauba kamu mauri oka tana kao mi tana kamu toturavi dou,
 me ke tagara sa omea seko tangomana ke sekoligamu.

⁴ Lalavea nimui magemage i laona moa na Taovia, maia sauba ke tusuvanigamu na omea sui amu kilia.

⁵ Sausegenimui vania na Taovia;
 norukakaia moa aia, maia sauba ke sangagamu.

⁶ Sauba ke naua me ke maka saikesa nimui sasaga gotolaka,
 vaga nogo na makana na aso tana niaso vota.

⁷ Kamu totu dodo i matana na Taovia, ma kamu pipitu tsau kalina aia ke sangagamu;
 laka na gini boe tana rongoaqira igira ara tamani omea danga,
 se igira ara tangomana na nauana pipi kalina na omea seko ara botsangi segenia i tobaqira.

⁸ Laka goto na kore ma na momosatoba;
na omea vaga gira e tsukivanigita moa na puka tana
sasi.

⁹ Migira moa ara norukakaia na Taovia sauba kara
tamanina na kao,
migira na tinoni vanga tsutsukibo sauba kara tsialigi-
gira lê.

¹⁰ E utu ke oka ma kara nanga lê igira na tinoni vanga
tsutsukibo;
migamu sauba kamu lalavegira me utu goto kamu
tsodovulagigira.

¹¹ Migira moa na tinoni ara totu palatsuna sauba kara
tamanina na rago.
ma kara totu magemage tana kao lakataga ma na ra-
go.

¹² Na tinoni vanga tsutsukibo e vorogokona na seko-
liana na tinoni dou,
me vusulia tana kore.

¹³ Ma na Taovia e kiataginigira moa igira na tinoni
vanga tsutsukibo,
matena aia e dona manoga nogo laka na tinoni vaga
ia sauba ke tau oka ma kara mate.

¹⁴ Igira na tinoni vanga tsutsukibo ara langanogoa
niqira isi mara naria niqira parige,
na mani labuaqira igira ara tau tamanina sa omea,
migira ara kilia na sasanga,
ma na labutsapiaqira igira e goto niqira sasaga.

¹⁵ Me sauba ke pilovisu niqira isi segeni me ke matesi-
gira,
ma niqira parige ke tabokuboku lê.

¹⁶ Na omea tetelo lê e tamanina kesa na tinoni dou,
e dou bâ liusia niqira tamani levo na tinoni vanga
tsutsukibo.

¹⁷ Rongona na Taovia sauba ke adiligia na susuligaqi-
ra igira na tinoni vanga tsutsukibo,
me ke reitutugudougira na tinoni dou.

¹⁸ Eo, na Taovia e reitutugudougira igira ara rongo-
mangana,
ma niqira kao sauba kara tamanina sailagi na dani
ma na dani.

¹⁹ Me sauba e utu goto kara dona na rota kalina ke la-
ba na tagu seko;
me sauba kara tamanina na mutsa ke tugugira tana
tagu na uvirau.

²⁰ Migira na tinoni vanga tsutsukibo sauba kara mate;
migira ara gala vania na Taovia sauba kara tavongani
dudu lê vaga moa ti na tsitsi atsi.

Eo, sauba kara nangaligi lê vaga moa ti na pungu na
lake.

²¹ Na tinoni vanga tsutsukibo e kaoni omea me vô na
tuguvisuana;
maia moa na tinoni dou e dona na gini galuve tinoni
nina omea.

²² Igira moa aia na Taovia e soadougira sauba kara
tamanina na kao,
migira aia e tobaseko vanigira sauba ke tsialigigira lê.

²³ Na Taovia e tudumia na tinoni tana sautu tana ke
liu
me reitutugugira igira ara dou i matana.

²⁴ Me ti vaga kara puka, me sauba e utu vanigira kara
tsaro saikesa,
rongona na Taovia sauba ke tatatuugira ma kara tu
tugua.

²⁵ Minau au tuqatuqa nogo kalina eni, mau mauri oka
sosongo nogo,
mau tau moa vati reia laka na Taovia ke dona na
tsonileana ke kesa na tinoni e dou nina sasaga,
se igira na dalena kara dona na nongi mutsa bamai. E
utu.

²⁶ Pipi kalina moa aia e dona na gini vangalaka nina
omea,
me tamidou vanigira kara kaoni qolo i konina,
me gini dou sosongo tobana tana rongoqira na dale-
na.

²⁷ Kamu piloligi tania na omea seko ma kamu naua
moa na omea e dou;

mi tana ti sauba igira na kukuamui kara mauri dou
sailagi tana rago;

²⁸ rongona na Taovia e reingao sosongolia na omea e
goto,
me utu sosongo vania ke mololegira nina tinoni ara
rongomangana dou.

Aia e reitutugugira saviliu na dani ma na dani,
ma na kukuaqira igira na tinoni vanga tsutsukibo
sauba aia ke tsialigigira saikesa.

²⁹ Igira na tinoni e gotolaka niqira sasaga sauba kara
tamanina na kao,
ma kara mauri kalavata i laona na dani ma na dani.

³⁰ Nina tsaqina goko kesa tinoni dou ara sasaga,
mara dona kara mana saviliu.

³¹ Maia e puku kalavatavia nina ketsa God i laona na
tobana
me utu goto ke liuligi tania.

³² Na tinoni vanga tsutsukibo e dona na tuviana na
tinoni dou

me ngaoa ke labumatesia;

³³ ma na Taovia e utu ke mololea na tinoni dou vania
na susuligana gana gala,

se ke tamia kara pedematea kalina ara raqâ tana pede.

³⁴ Norukakaia na Taovia ma kamu muridougira nina ketsa sui;
maia sauba ke padalokigamu me ke tusuvanigamu na kao,
migamu sauba kamu reia kalina aia ke tû me ke tsialigigira igira na tinoni vanga tsutsukibo.

³⁵ Inau au donagininogoa kesa na mane vanga tsutsukibo e dona sosongo na sekoli tinoni;
maia e dato liusigira bâ na tinoni sui vaga saikesa nogo ti kesa na gai na sida i Lebanon. †

³⁶ Mi muri tau oka, minau au liu i tana, maia e tau nogo totu tana;
au lalavea tana, mau tau saikesa reilakana.

³⁷ Reia kesa na tinoni dou, morosia kesa aia e gotolaka nina sasaga;
aia segeni moa e totu tana rago kolugira na tinoni tavosi
mara danga na kukuana.

³⁸ Migira na tinoni sasi sauba kara mate sui,
migira sui na kukuaqira kara luvu takuti.

³⁹ Na Taovia e maurisigira igira na tinoni ara totugoto i matana
me reitutugudougira tana tagu na rota.

⁴⁰ Aia e sangagira me maurisigira;
me laumaurisigira tanigira na tinoni vanga tsutsukibo rongona ara dona kara vano totu raviravi i konina aia.

Nina Nonginongi Kesa Na Tinoni e Gadovia na Rota

38 !Taovia, ko laka na kedeaqu tana koremu!

² Igoe o bokaliginiau nimu pipili;
mo surukeliginiau na limamu mau puka.

³ Rongona nogo na koremu igoe,
ti inau au gini vatsangi savi loki sosongo.
Na kokoraqu popono e gadovia na lobogu matena niqû sasi.

⁴ Inau au gini lulumi tana obona niqû sasi;
ara ngoliau me mamava sosongo vaniau na kalagaiaqira.

⁵ Rongona nogo inau au bubulega sosongo,
te ara gini mabulu mara sigini seko sosongo na voraqu.

⁶ Au gogovagi tsuna i lao, mau taquruquru;
mau gini totu moa na ngangai na dani popono.

⁷ Inau au masagi loki ma na koniqû e papara vaga na lake,
me varangi nogo kau mate.

⁸ Inau au seko pitsu mau taquruquru saikesa nogo;
e melu sosongo na tobaqu, mau gini kukungu na vatsangi savi.

⁹ Taovia igoe o dona ida nogo na omea sui inau au kilia;
mo rongomigira nogo pipi sui niqû kukungu.

¹⁰ Na kosuqu e butubutu loki, mau tau nogo susuliga,
ma na mataqu e pasapasa lê sui nogo.

¹¹ Migira na kulaqu ma gaqu verakolu ara sove na mai varangisiau,
rongona inau au vora seko.
Me atsa goto igira na kamaqu mara totuligi taniau sui.

¹² Igira ara ngaoa na matesiaqu ara tsoni tavitiqû.
Migira ara ngaoa na sekoliaqu ara gokona kara tso-
gori pukaliau saikesa,
mara tau goto kuti na vorogokona sai na sekoliaqu.

¹³ Minau au vaga moa na tinoni e mui na kulina, me utu vania na rorongo.

Mau vaga goto na tinoni e bulu na lapina, me utu vania na goko.

¹⁴ Au vaga saikesa moa ti kesa na tinoni e tau dona ke gokovisu
rongona e utu vania na rorongo.

¹⁵ Minau au norugo sailagi moa Taovia.

Migoe niqû Taovia ma niqû God sauba ko rongomia niqû nonginongi.

¹⁶ Ko laka na tamivaniaqira gaqu gala kara gini mage kalina ara reia inau au rota.

Ko laka goto na tamivaniaqira kara vaitsari gaqu kalina au puka.

¹⁷ E varangi saikesa nogo kau puka,
mau tau nogo kuti na vatsangi savi sosongo.

¹⁸ Au koevulagia niqû sasi,
mau gini padasavi loki sosongo.

¹⁹ Igira moa gaqu gala ara mauri dou rago mara susuliga sosongo.

Mara danga ara reisaviau lê tagara sa rongona.

²⁰ Igira ara tuguvuginia na seko na omea dou inau au naua,
mara reisaviau rongona inau au tovoa na nauana na omea e goto.

²¹ !Taovia, ko laka na tsoniligiaqu!

!Niqû God, ko laka na totu ao taniau!

²² !Ko sangaau kalina nogo ia, rongona igoe niqû Taovia ma niqû vagamauri!

† "na gai na sida" Reia tana 29:5.

Nina Ngangaidato Kesa Tinoni Aia E Ngoli Sosongolia
na Rota

39 Inau au goko mau tsarivaganana,
“Inau sauba kau parovata dou sosongo tana
rongoqira na omea inau kau naua,
me sauba kau tau goto tamivania na lapiqu ke
raqaau ma kau puka tana sasi.
Sauba kau tau goto tsaria sa omea
kalina kara totu varangi igira na tinoni seko.”
² Eo, au totu mui dodo rago moa, mau tau goto tso-
nia sa tsaqina goko.
?Ma nagua vaniau?
Ma niqû rota e loki babâ moa,
³ me bingi sosongoliau na matagu.
Au papada sosongo me seko babâ moa na tobaqu;
me gini utu vaniau goto na bariana te au tû mau
veisuâ na Taovia:
⁴ “?Taovia sauba ke oka koegua sagata kau mauri in-
au?
?Kengisa sauba kau mate?
Ko tsarimai vaniau ke oka koegua ti ke laba na
susuina na mauriqu.”
⁵ !Igoe nogo o kukurisia vaganana ia na mauriqu in-
au!
I matamu igoe na mauriqu inau e lia mala omea lê
moa.
E mana saikesa nomoa laka pipi sui na tinoni mamau-
ri ara vaga lê moa kesa na guguvina tetelo lê na
guguri,
⁶ ma na vavanona e vaga lê moa ti na auau lê.
Na omea sui aia e gini boe sosongo na nauaqira ara
puala lê sui.
Aia e tsakosaigira na vangana sui na omea levolevo,
me tau lelê goto donaginia laka aseï nomoa ke adita-
manina.
⁷ ?Vaga ia, ma nagua goto kau pitua inau Taovia?
Minau au noru kalavatavigo moa igoe.
⁸ Ko nusiligigira taniau pipi sui niqû sasi,
mo ko laka na tamivaniaqira na tinoni bubulega kara
gilugaqu.
⁹ Sauba kau totu mui lê moa, ma kau tau goto tsonia
sa tsaqina goko,
rongona igoe nogo o naua te e gini gadoviau na rota
vaga ia inau.
¹⁰ !Ko laka goto na labuaqu vaga ia!
E varangi nogo kau gini mate gaqu davadava o tsoni-
vaniau igoe.
¹¹ Igoe o kedea na tinoni matena nina sasi tana
taimatana,
mo sekoligira nina omea levolevo aia e padalokigira
sosongo, vaga moa ti ke ganigira na mosu.

!Manana saikesa nomoa, na tinoni aia e vaga lê moa
kesa na guguvina tetelo lê na guguri!

¹² Ko rongomia niqû nonginongi Taovia,
mo ko rongomi vatavia niqû ngangaidato vanigo.
Ko laka na ponotiana na kulimu kalina inau au nongi-
go ko sangaau.
Rongona inau au nimu tinoni totogoro moa igoe kesa
tana tagu tetelo lê moa,
vaga nogo igira na mumuaqu i sau.
¹³ Ko mololeau ma kau totu segeniqu rongona kau gi-
ni tamanina na tagu tana kau totu magemage
idavia kau mate ma kau tagara nogo inau.

Kesa na Linge na Tsonikae

40 Au pipitu sosongolia na Taovia ke sangaau;
maia e gogoro tsuna me rongomia niqû nongi-
nongi.
² Me tû me raqadatoau tania na qiluna na mate,
me tanigotoa na bilolona na kao.
E molokaea na tuaqu tana vatu
mau tsotso tana kakaina.
³ Aia e sasaniau kesa na linge vaolu,
na linge na mani tsonikaeana na Taovia nida God.
Migira na dangana sauba kara reia na omea vaga
iani, ma kara gini totu parovata,
me sauba ti igira goto kara dona na noruana na
Taovia.
⁴ Ara mage igira ara norudou mananâ na Taovia,
igira ara tau pilo bâ i koniqira na titinonina na god
peropero,
se kara dona na sangapata koluaqira igira ara
samasama vanigira.
⁵ !Igoe nogo o Taovia mo nimami God mo naugira
vanigami danga na omea;
me tagara goto ke kesa ke atsa kolugo igoe!
Igoe nogo o naumanogati vanigami danga na omea
dou sosongo.
!Me utugana saikesa vaniau kau tsaritutugugira sui,
rongona igira ara danga seko sosongo!
⁶ Taovia, igoe o tau kilia na kodoputsa ma na sausau;
mo tau goto nongia laka kara savori-kodokodo vani-
go na omea tuavati tana belatabu,
na mani sese mateqira na sasi.
Tagara, migoe o sauvaniau na kuliqu gana kau ron-
gomiginigo,
⁷ te inau au goko mau tsaria vanigo, “Ieni inau;
na omea igoe o kilia kau naua ara totu sui nogo i
laona na papi na Ketsa.
⁸ !Niqu God, au gini mage manana na nauana na
omea igoe o kilia!

Mau tangoligira kakai nimu ketsa tana tobaqu popono.”

⁹ Igoe Taovia o dona nogo laka i laona niqira lotusai nimu tinoni,

inau au tau goto kuti na katevulagiana vaniaqira na turupatu dou laka igoe nogo o suivisugami.

¹⁰ Au tau goto molopoia i tobaqu segeni na turupatu dou ia laka igoe nogo o suivisugami.

Au katevulagia pipi kalina laka igoe o doulaka saviliu mo ngaoa moa ko sangagami.

I laona niqira lotusai nimu tinoni inau au tau totu mui tana rongona nimu doulaka saviliu ma nimu galuve vo oli.

¹¹ Taovia inau au dona dou nomoa laka sauba e utu ko mololegoota na galuveaqui.

Nimu galuve vo oli ma nimu tobalaka saviliu, sauba kara ka tangoliau sailagi.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Sangâ (Linge 70)

¹² !Inau e danga sosongo na omea seko ara totupoliau,

eo, ara danga sosongo me utu na tsokoraeeqira! Niqu sasi ara poropoliau sosongo, me utugana vaniau kau moro;

ara danga liusigira na kolina na ivuqu i lovaqu, mau tau saikesa goto malagai.

¹³ !Taovia, ko mai tsaku mo ko maurisiau!

¹⁴ Ko utusigira igira ara tovoa laka kara labumatesiau inau

mo ko naua me ke ponopala lê na tobaqira.

Ko naua migira sui ara gini mage rongona inau au totu moa tana rota

kara sugavisu me ke paluvangamaqira lê.

¹⁵ Igira ara totu matengana na gilugagu inau kara gini vangamâ loki matena e tau managaqira.

¹⁶ Migira sui ara mai totu raviravi i konimu igoe ke dou na tobaqira ma kara gini magemage.

Migira sui ara soadougo rongona igoe o maurisigira, kara tau kuti na tsariana, “!E loki sosongo nomoa na Taovia!”

¹⁷ Inau au maluku lê mau tau tamanina sa omea, migoe Taovia, o tau moa padaleau.

!Igoe niqu vagamauri mo niqu God, ko mai kiki tsaku mo ko sangaau!

Nina Nonginongi Kesa Na Tinoni Lobogu

41 Kara mage igira ara dona na sangaqira na tinoni ara tau tamani sa omea;

rongona kalina ke gadovigira na rota, ma na Taovia sauba ke sangagira.

² Na Taovia sauba ke vangataogira me ke aragoa na mauriqira,

me ke naua ma kara mage na totu tana kao aia e sau vanigira,

me utu goto ke tsonilegira ma kara ota lê i limaqira gaqira gala.

³ Na Taovia sauba ke sangagira kalina ti kara lobogu, me ke naua ma kara mauri dou tugua.

⁴ Minau au tsarivaganana, “Au sasi vanigo Taovia, migoe ko galuveau mo ko maurisiau.”

⁵ Igira gaqu gala ara keli seko vaniau, mara tsaria, “?Sauba kengisa ti ke mate ia ma ka gini padale saikesalia?”

⁶ Kalina igira ara mai na tsigoviaqu mara tsonia moa na goko kobakoba lê.

Ara tsakosaigira na turupatu peropero tana rongoqu inau,

mi muri mara vano mara gini goko gaqu bamai pipi tana nauna sui.

⁷ Igira sui ara reisaviau ara gini gagasa tana rongoqu inau,

maru gini aqo na papada laka ke laba vaniau sa omea seko liuliu bâ.

⁸ Mara tsarivaganana, “Aia e tango sosongo nomoa, me utu vanigotoa ke dou.”

⁹ Maia goto na kulaqu dou bâ aia au noru saikesalia, maia e mutsapata koluau, sui, me tû me gativisuau.

¹⁰ Ko galuveau Taovia, mo ko naua ma kau susuliga doutugua,

ma kau tuguvisu vanigira gaqu gala na omea seko vaga ara nauvaniau.

¹¹ Me ke utu vanigira goto kara tuliusiau inau, mi tana ti inau kau reigadoviginia laka igoe Taovia o tobadou vaniau nomoa inau.

¹² Igoe sauba ko sangaau rongona inau au naua na omea e goto,

me sauba ko tamivaniau ma kau totu sailagi i matamu.

¹³ !Tsonikaea na Taovia, aia niqira God na Israel!

!Tsonikaea kalina eni, mi tana dani ma na dani tagara ke tau sui!

!Amen, Amen!

PAPI RUKA

(Linge 42–72)

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Aia e Totu Tsinogo

42 Vaga moa na dia † e kili sosongolia ke tsodoa kesa na ko vuravura bisibisi dou, aia saikesa nogo au vaga inau, au kili sosongolia goto kau tsodogo igoe niqú God.

² Au marou tana rongomu igoe na God na mauri. ?Sauba kengisa nomoa ti kau bâ ma kau reilakana na matamu?

³ Na dani ma na bongi inau au ngangai moa, ma na kô na mataqu e lia gaqu mutsa; pipi kalina moa ara veisuaau igira gaqu gala mara tsaria, “?Laka iava e totu nimu God igoe?”

⁴ E seko manana nomoa na tobaqu kalina au padavisugira na omea ara laba i sau, kalina au dulikolugira na toga mami bâ tana valena God

mau idana sautu vanigira kalina ami vavano i tana, migira na toga ara magemage mara lilinge mara gudato tana tsonikaeana God.

⁵ ?Megua vaga inau ti au melu sosongo vaga ia kalina?

?Megua vaga ti e ponopala sosongo na tobaqu? Sauba kau noru saikesalia moa niqú God, ma kau tsonikaetugua aia niqú vagamauri ma niqú God.

⁶⁻⁷ Iani tana vera i tana au totu tsinogo kalina ia e melu loki sosongo na tobaqu, ma niqú papada e pilovisitugua i konina niqú God. Aia nogo e molovanigira na panu loki na rota kara karara tsavua na tidaoqu, ma na qulututuna ke kuviau, vaga kalina na tatarina na sasavu e talu i kelana na Vungavunga Hermon ma na Vungavunga Misar, me tuavata tsuna bâ tana Kô Jordan.

⁸ Na Taovia ke sauvulagi vaniau nina galuve vo oli i laona na dani male, rongona ti inau kau gini tangomana na linge tana bongi, ma na lotu vaniana God aia na pukuna na mauriqu.

⁹ Au tû, mau tsarivanja God aia e reitutuguau, “?Matena gua te o padaleau igoe?”

?Egua vaga ti niqú aqo moa inau kau tsodorota babâ vaga ia tana niqira tobaseko ara naua vaniau igira gaqu gala?”

¹⁰ Ara bingiginiau sosongo niqira goko peapea, mara totu matengana moa na veisuaqu sailagi, “?Laka iava e totu nimu God igoe?”

¹¹ ?Megua vaga inau ti au melu sosongo vaga ia? ?Megua vaga ti e ponopala sosongo na tobaqu? Sauba kau noru saikesalia moa niqú God, ma kau tsonikaetugua aia niqú vagamauri ma niqú God.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Aia e Totu Tsinogo

(Na Tugutana na Linge 42)

43 !Niqú God kiki, ko sauvulagia laka inau au tau sasi, mo ko isutuguqu tania na limaqira igira ara peago igoe, ko maurisiau tanigira na tinoni vanga pero migira na tinoni seko!

² Igoe nogo o reitutuguau.

?Megua vaga ti o mololeau kalina ia?

?Megua vaga ti niqú aqo inau kau tsodorota babâ moa vaga ia, tana niqira tobaseko ara nauvaniau igira gaqu gala?

³ Ko saumaia vaniau na mararamu ma nimu mana; igira nogo kara tudumiau ma kara adivisuaau bâ i Sion tana nimu vungavunga tabu, mi tana nimu Vale Tabu i tana o totu sailagi igoe.

⁴ Mi tana ti sauba inau kau ba tû i matana nimu belatabu igoe niqú God, igoe nogo na pukuna niqú magemage. Me sauba kau taia niqú itai tatangi ma kau lingena na tsonikaeamu, igoe God mo niqú God.

⁵ ?Megua vaga inau te au melu sosongo vaga ia? ?Megua ti e ponopala sosongo na tobaqu? Sauba kau noru saikesalia moa niqú God, ma kau tsonikaetugua, aia niqú vagamauri ma niqú God.

Na Tinoni ni Israel ara Nongia God Ke Reitutugugira

44 Igira nogo na mumuamami ara turupatuna vanigami, tana rongona na omea loki igoe God o naugira tana taguqira igira, tana dani ara putsí oka nogo. Eo, ami rongomiginia na kulimami segeni,

† “na dia” Reia tana 18:33.

² laka igoe segenimu nogo o tsialigigira na tinoni ponotoba
mo turuvaginigira nimu toga tana niqira kao.
Me laka igoe o kedegira na puku tavosi,
mo naua mara gini pabo babâ nimu tinoni segeni igoe.

³ Igira ara tau sugutia na vera ia tana gini vailabu niqira isi;
me tau gini managaqira tana susuligaqira segeni moa igira. Tagara.

Igoe nogo o galuve sosongoligira,
mo mararasigira, mo totu kolugira,
mo sangaginigira nimu mana ma na susuligamu segeni nogo te e gini managaqira.

⁴ Igoe nogo niq taovia tsapakae mo niq God;
igoe o naua mara gini tangomana nimu toga,

⁵ mi tana gamu susuliga nogo igoe ti igami ami tuliusiginigira gamami gala.

⁶ Au tau lelê goto norua niq parige
se niq isi segeni kara ka maurisiau,

⁷ migoe saikesa nogo o maurisigami tanigira gamami gala,
mo tuliusigira igira ara reisavigami.

⁸ Sauba kami tau goto kuti na tsonikaeamu
ma na soadouamu na dani ma na dani.

⁹ Mi kalina eni igoe o sove tanigami tugua mo tami vanigira gamami gala kara tuliusigami;
mo tau nogo totu i laoqira nimami alaala na mane vailabu igami.

¹⁰ Igoe o naua mami tsogo tanigira lê gamami gala,
migira ara tû mara laugira lê nimami omea levo.

¹¹ Igoe nogo o tamigami vanigira te ara labumatesigami mala sipi.

Mo sarangasigami mami gini tsogo saranga bamai tana vera tavosi ao.

¹² Mo tû mo tsabirigami igami nimu tinoni segeni,
mo kilia na qolo tetelo lê kara voliginigami,
vaga saikesa moa ti igami na omea lê mami tau tugua sa omea i matamu igoe.

¹³ Migira ara totu tana vera i ligisamami ara reia na omea vaga igoe o naua vanigami,
mara tsirigami mara kiataginigami lê.

¹⁴ Igoe nogo o naua vanigami te ara gini gilugamami lê i laoqira na puku tavosi sui,
mara lenglengu lovaqira vanigami mara tsirigami.

¹⁵ Minau au totu sailagi moa tana vangamâ;
ma niq vangamâ e tsavau popono

¹⁶ kalina au rongomia niqira goko tsiri ma niqira goko peapea
ara naua vaniau igira gaqu gala migira sui goto ara reisaviau.

¹⁷ Na omea sui vaga girani ara laba vanigami,
atsa moa ti igami ami tau padalego igoe,
mami tau kutsia nimami tabana na vaitasogi igoe o naua kolugami.

¹⁸ Migami ami tau piloligi tanigo igoe,
mami tau goto petsakoe vanigo ma kami sove na muriana nimu ketsa igoe. Tagara goto.

¹⁹ Migoe o tû mo mololegami kami totu segeni i laoqira na omea tuavati atsi;
mo tsavuginigami na rodo pulipuli.

²⁰ Me ti vaga igami kami mololenogoa na samasama vaniamu igoe nimami God,
ma kami tû ma kami nonginongi vania sa god tavosi,
²¹ migoe sauba ko donaginia nomoa,
rongona igoe nogo o donaginigira na omea sui ara totu popoi i laona na tobana tinoni.

²² Mi tana rongomu segeni nogo igoe te ara labumatesigami pipi kalina,
mara naua vanigami vaga saikesa nogo ti na sipi ara vangaraua na labumatesiaqira.

²³ !Ko mamata Taovia! ?Egua te o mamaturu moa?
!Ko tû! !Ko laka na sove tanigami saikesa!

²⁴ ?Egua ti o taopoi tanigami vaga ia?
!Ko laka na padaleamami tana nimami rota ma nima-mi vatsangi savi!

²⁵ Igami ami puka mami taquruquru saikesa nogo tana kao;
ami tsaro seko lê tana papasa.

²⁶ !Ko mai mo ko sangagami!
!Tana nimu galuve vo oli ko maurisigami!

Gana Linge na Tauga Na Taovia Tsapakae

45 Na tsaqina na goko laka ara labadato tana papadaqu,
kalina inau au têt gana linge na taovia tsapakae.
Na lapiqu e vaga saikesa moa ti nina peni na mani mamare kesa na tinoni e dona sosongo na mamare.

² Igoe o rerei dou bâ liusigira na mane sui.
Igoe kesa e tangi dou laka nimu goko
ma God e soadougo pipi kalina.

³ Ko kautsikakaia na basana nimu isi igoe taovia tsapakae susuliga sosongo.
E laba maka takuti na makana gamu tangirongo.

⁴ !Sage tana nimu ose mo ko bâ kolu susuligamu mo ko gini tangomana tana vailabu,
rongona ko gini isutuguna me ke gini tukakai na pedegoto ma na pedemana!
Na susuligamu nogo ke sangago me ke gini managamu na tuliusiaqira gamu gala.

⁵ Nimu pipili sui ara viri vavanga,
mara rutua na kosuqira gamu gala.
Migira na puku tavosi sui ara viri puka lê i tuamu.

⁶ Na veramu tana o taovia tsapakae, aia God nogo e
tusua vanigo,
sauba ke totu saviliu na dani ma na dani.
Igoe o tagaoviginigira nimu tinoni tana gotolaka
saikesa.

⁷ Igoe o reingaoa na omea e goto mo reisavia na
omea e seko.
Aia nogoria na rongona ti aia God nimu God e viligini-
go igoe

me ninaginigo na oela na mage
liusigira sui na taovia tsapakae tavosi.

⁸ Na vuruna na bulunagai ma na ko sisigini dou ara
viri sigini tana polomu.

O gini mage na rongomiana na tatangina na tuqulu
ara taivanigo i laona na vale taovia
i tana ara baruginia na omea sere e talu tana livona
na elepani.

⁹ I laona na alaala na baka daki ara totu i matamu
igoe ara totu na daleqira igira na taovia tsapakae.

Mi tana tabana madoa nimu sasana totu igoe e tutû
na daki taovia
me gini inilau na qolumila laka.

¹⁰ Igoe nina aneane na taovia tsapakae, ko rongomi
vatavia na goko kau tsarivanigo,
ko padalegira nimu tinoni segeni ma na valena tama-
mu.

¹¹ Mi tana ti na taovia tsapakae ke reingaoa na
rereimu dou;
aia nogo nimu taovia, ma nimu aqo igoe ko kukuni
tania.

¹² Igira na tinoni ni Tire sauba kara adimai vanigo
niqira vangalaka;
migira na tinoni tamani omea danga sauba kara
saugotoa niqira omea levolevo vanigo
rongona ara ngaoa igoe ko gini padalokiginigira.

¹³ !Maia na dalena daki na taovia tsapakae aia e totu
moa i laona na vokina, me dou sosongo bâ na rereina!
Na polona ara vosiginia na terete qolumila.

¹⁴ E sagelia na polo mamarega levolevo mara tudumi
vanoa i matana na taovia tsapakae,
mara tsarimurina visana goto na daki tsamu igira no-
go ganaduli.

¹⁵ Tana magemage loki igira ara mai
mara sage tana valena na taovia tsapakae.

¹⁶ Igoe niq taovia tsapakae sauba ko tamanigira ke
danga na dalemu mane

gana kara gini adidatoa na puku taovia i koniqira na
mumuamu igoe,
migoe nogo sauba ko mologira ma kara tagaovi ka-
putia na barangengo popono.

¹⁷ Mi tana linge iani au tea vanigo inau
sauba ke totu kalavata gamu tangirongo na dani ma
na dani tagara ke tau sui.

Migira na tinoni sui lakalaka sauba kara tsonikaego
igoe tana tagu sui moa ke bâ me ke bâ.

God e Totu i Konida

46 God aia nogo nida raravi ma na susuligada,
e totu varangisigita me vangaraua na sangaada
tana tagu na rota.

² Vaga ia, me sauba e utu goto igita ka matagu,
atsa moa ti vaga na barangengo ke kasisi popono,
ma na vungavunga kara luvu takuti i laona na mao
rodo.

³ Me atsa moa ti vaga na tasi ke ngusudato me ke
karara na panu
me ke kasiligira na vungavunga ma kara tatsora.
Me atsa moa migita e utu goto ka matagu.

⁴ Tana verana God, mi tana valena tabu God aia e
Taovia Susuliga Sosongo,
e totu kesa na ko loki
e saua na mage dou vanigira sui ara totu i tana.

⁵ Ma God aia e totu pukuga tana vera loki ia, me gini
utu ke taveo.

Mi tana matsaraka rovorovo maia sauba ke mai me
ke sangâ.

⁶ Migira na puku tavosi ara viri matagu loki sosongo,
ma na veraqira igira na taovia tsapakae sui ara viri
taveo popono.

Nina goko God e poda loki, ma na barangengo po-
pono e nangaligi lê.

⁷ Aia na Taovia Susuliga Sosongo e totu i konida igita.
Nina God a Jakob aia nogo e ravisigita.

⁸ Mai ma kamu reigira na omea sui e naugira na
Taovia.

Kamu morosigira na omea ganataga sui aia e naugira
tana barangengo.

⁹ Aia e tukapusigira na vailabu loki sui ara laba pipi
nauna tana barangengo.

E bokugira na parige, me kutsigira na bao,
ma na tako sui e kodogira tana lake.

¹⁰ Me tsarivaganana, "Kamu mololea na vailabugi, ma
kamu donaginia laka inau nogo God,
mau loki tsapakae i laoqira na puku sui,
mau loki tsapakae kaputia na barangengo popono."

¹¹ Aia na Taovia Susuliga Sosongo e totu i konida igita;

nina God a Jakob aia nogo e ravisigita.

God e Tagaovi Kaputia Na Barangengo Popono

47 !Igamu na tinoni sui kamu taporía na limamui, ma kamu gudato vania God tana linge na mage!

² Rongona na Taovia Susuliga Sosongo e kukuniga sosongo, me taovia tsapakae kaputia na barangengo popono.

³ Aia nogo e sangagita ti igita a gini tangomana kaputigira na toga me naua migita a gini tagao kaputigira na puku tavosi sui.

⁴ Aia nogo e vilivanigita na kao tana igita a totu konina, migita a gini kaekae na tamaniana, igita nina tinoni aia e galuvegita dou sosongo.

⁵ God e dato ke ba totu tana nina sasana na totukae i gotu.

Ara gudato tana mage mara uvigira na tavuli.

⁶ !Lingena na tsonikaeana nida God, lingena na tsonikaeana nida taovia tsapakae!

⁷ !God aia nogo e taovia tsapakae kaputia na barangengo popono, ka linge vania ma ka tsonikaea!

⁸ God e totukae tana nina belatabu me tangoli kaputigira na puku sui.

⁹ Igira niqira tagao na puku tavosi sui ara viri labasai kolugira nina tinoni nina God a Abraham.

Aia e susuliga sosongo bâ liusigira pipi sui lakalaka na alaala na malagai; maia segeni e taovia loki tsapakae.

I Sion Nogo na Verana God

48 Na Taovia e loki me ulagana kara tsonikae sosongolia bâ i laona nina verabau nida God, tana nina vungavunga tabu.

² I Sion nina vungavunga God e datoga sosongo me dou sosongo bâ na rereina;

na verana na taovia tsapakae loki e moloa na magemage loki vania na barangengo popono.

³ Mi laona na vera ia ara totu na valekakai, ma God e sauvulaginogoa laka i tana nogo na tinoni kara ba totu raviravi dou.

⁴ Igira na taovia tsapakae sui lakalaka ara viri saikolu mai

laka kara bokia na vungavunga Sion.

⁵ Mi kalina ara mailaba mara reilakana, mara novo mate;

mará gini matagu loki mara tsogoligi sui.

⁶ Mi tana ara viri gagariri mara vatsangia na rota loki, vaga saikesa nogo na daki kalina e varangi ke vasua kesa na baka,

⁷ me vaga goto kalina na vaka ara tsodoa na legai loki mara likelike bamai.

⁸ Igita a rongominogoa na omea God e naua, mi kalina eni igita a reilakana nogo i laona na verana nida God, aia na Taovia Susuliga Sosongo;

maia nogo sauba ke reitutugu kalavatavia na vera ia na dani ma na dani tagara ke tau sui.

⁹ I laona nimu Vale Tabu igoe God, igami ami padatugua na galuvenu vo oli.

¹⁰ Migira sui na tinoni pipi tana nauna sui ara tsonikaego igoe,

ma gamu tangirongo e liuvia na barangengo popono.

Igoe o gini tagao na pedegoto.

¹¹ !Kara gini magemage na toga sui ni Sion!

Pipi sui nimu pede igoe o naua ara mana sui.

!Kara gini magemage igira ara totu i laoqira na verabau ni Juda!

¹² Igamu nina tinoni God, kamu polia na vera ni Sion ma kamu tsokogira sui pipi na kusu ara vaturigira i tana;

¹³ kamu reigira dou na baravatuna na vera ia, ma kamu vilekegira dou na valekakai ara totu i laona, rongona kamu gini turupatuna vanigira na vatavata kara botsamai i muri bâ;

¹⁴ ma kamu tsarivanigira,

“Aia nogoria e God nida God e totu saviliu na dani ma na dani;

aia nogo sauba ke tudumigita tana tagu sui ke bâ me ke bâ.”

E Bubulega na Tinoni e Tsotsovata Tana Nina Omea Danga

49 !Igamu na tinoni sui kamu rongomia na omea iani!

Rongovata igamu na toga pipi sui tana nauna,

² ke tû tana tinoni loki me tsau tana tetelona, igira ara tamani omea danga kolugira goto igira ara tau tamanina sa omea.

³ E maka sosongo na omea inau au padâ i tobaqu na tsariana.

Sauba kau gini goko na tsaqina na goko sasaga.

⁴ Me sauba kau tsarivanigamu ke visana na gokotabana.

ma kau nusirongoqira vanigamu kalina au taia na itai tatangi.

⁵ Inau au tau dona kau matagu tana tagu seko kalina ara tupoliau igira gaqu gala,
⁶ igira ara tsotsovata segeni tana niqira omea levolevo danga
 mara gini kaekae tana niqira tamani danga.
⁷ Na tinoni aia segeni e tau tangomana ke suivisu segenina;
 me tau goto tangomana vania ke tsonimatena vania God rongona na maurina,
⁸ rongona na qolo na tsonimatena na maurina tinoni e loki seko sosongo bâ.
 Me atsa moa ti ke danga sosongo na qolo ke tsonia, me utu goto ke tugua
⁹ na maurisiana tania na qilu, me ke mauri sailagi babâ moa.

¹⁰ Reia, na tinoni sasaga maia goto e dona goto ke mate,
 atsa vaga goto igira na tinoni bubulega migira ara tau sasaga.
 Igira sui sauba kara molovisua niqira omea levolevo ara tamanina ke totu vanigira na kukuaqira.
¹¹ Ma na qilugira i tana nogo na veraqira saviliu.
 I tana kara totu sailagi na dani ma na dani, atsa moa ti tana idana igira ara tamanina niqira kao segeni.
¹² Gana tangirongo kesa tinoni e tau tangomana ke didia me ke tau gadovia na mate.
 Aia sauba nomoa ke mate vaga goto igira sui pipi na omea mamauri lê.

¹³ Reia na omea e gadovigira igira ara noru segeniqira moa,
 ma na omea e totupitugira igira ara totukae tana vangana niqira omea levolevo danga,
¹⁴ na matemate e totupitugira vaga moa na sipi ara totupitua na matesiaqira,
 ma na Mate aia nogo sauba ke lia niqira reitutugu. Migira nogo na tinoni e goto niqira sasaga sauba kara tagaovi kaputigira,
 ma na koniqira igira ke ratsa tsaku lê i laona na barangengo na mate ao tania na veraqira.
¹⁵ Ma God sauba aia ke suivisuau inau, me ke laumaurisiau tania na susuligana na mate.

¹⁶ Laka na gini tobaseko kalina amu reia kesa tinoni e tamanigira danga nina omea levolevo, me papabo babâ moa nina tamani.
¹⁷ E utu saikesa vania ke adigira kalina aia ke mate; nina omea levolevo e utu kara dulikolua kalina aia ke tsuna i laona na qilu.
¹⁸ Atsa moa ti vaga kesa tinoni aia e gini dou sosongo tobana rongona na douna nina mauri i lao eni,

mara gini tsonikaea rongona aia e tangomana sosongo pipi tana omea sui e naua,
¹⁹ maia goto sauba ke sangapata kolugira na guana ma na guana sui na totu tana mate,
 i tana na rodo ke totu sailagi na dani ma na dani, me utu ke sui.
²⁰ Gana tangirongo kesa tinoni e tau tangomana ke didia me ke tau gadovia na mate;
 aia sauba nomoa ke mate vaga goto igira sui pipi na omea mamauri lê.

Na Samasama Vaga e Ulagana i Matana God

50 God na Taovia Susuliga aia nogo e goko; me soagira sui na tinoni tana barangengo popono,
 e tû tana e dato na aso me vosa bâ tana e sû.
² Na mararana God e talumai tû i Sion, aia na verabau e dou laka na rereina.
³ Nida God e maimai, me tau mai muimui lê; na lake loki e liu i matana, ma na legai loki e totu polipolia.
⁴ Aia e soakaira na gotu ma na lao kara ka mai reia kalina aia ke pedevotagira nina tinoni.
⁵ Me tû me tsarivaganana, "Kamu adimaigira i mataqu igira sui niqu tinoni, igira ara naua niqira vaitasogi koluau mara pukuginia niqira kodoputsa ara savoria vaniau."
⁶ Na baragata e katevulagia laka God aia e gotolaka, maia segenina nogo e ulagana ke pede tinoni.
⁷ Ma God e tsaria, "Rorongong mai igamu niqu tinoni, minau kau goko vanigamu; sauba kau kateli vanigamu igamu na Israel. Inau nogo God nimui God.
⁸ Inau au tau gini totokoe vanigamu tana rongona nimui sausau ma na savori-kodokodo amu savorigira sailagi vaniau. Tagara.
⁹ Mau tau goto kilia igira nimui buluka mane se nimui naniqoti ara totu tana nimui bara.
¹⁰ Pipi sui na omea tuavati ara totu i laona na legai igira ara niqu tamani sui inau, migira sui goto na buluka ara totu tana toga ma na toga na tetena.
¹¹ Migira sui na manu atsi ara niqu tamani goto inau, migira sui goto pipi na omea mamauri ara viri totubamai.
¹² "Eo, me ti vaga inau kau dona na vitoa, me sauba e utu inau kau nongi mutsa i konimui igamu, rongona na barangengo popono ma na vangana sui i laona igira sui lakalaka niqu omea nogo inau.

¹³ ?Egua amu pada ngatsua laka inau au gania na vesina na buluka,
se au inuvia na gabuqira na naniqoti?
¹⁴ Kamu soadouau moa inau nimui God ngiti nimui savori-kodoputsa vaniaqu,
ma kamu manalidougira nimui veke sui amu nauvaniau inau na Taovia Susuliga Sosongo.
¹⁵ Kamu soaau tsaku kalina ti ke laba vanigamu sa omea seko,
minau sauba kau maurisigamu,
mi tana nauvaganana ia, ti igamu kamu gini tsonikaeau manana inau.”

¹⁶ Me tû God me tsarivanigira igira na vanga tsutsukibo,
“?E koegua igamu ti na mangamui e tsokogira lê niqum ketsa?
?Megua vaga ti amu gini vaigokovigi lê tana rongona niqum vaitasogi inau au naua kolugamu?
¹⁷ Migamu amu reisavia moa kalina inau au totosasaga vanigamu,
mamu sove tanigira niqum ketsa.
¹⁸ Mamu lia moa na kulaqira pipi sui na tinoni komikomi amu tsodogira,
mamu liupata kolugira na tinoni vanga kiboga.

¹⁹ “Na mangamui e tau goto kuti na goko seko.
Ma na lapimui e botsangia danga na goko pero.
²⁰ Amu tototu, mamu keli lê vanigira na tasimui segeni,
mamu adikaea pipi niqira sasi.
²¹ Igamu nogo amu naugira na omea sui vaga girani,
minau au tau lelê goto tsaria sa omea vanigamu,
Migamu amu padâ laka inau au vaga moa igamu.
Eo, mi kalina eni inau kau totosasaga kakai vanigamu ma kau adilabati vanigamu i malena nimui sasi.

²² “Kamu rorongomai igamu amu peâ na mangaqu inau,
se kau tau tû ma kau matesigamu sui,
me ke tau goto tangomana ke kesa ke laumaurisigamu.
²³ Aia e soadouau ngiti savori-kodoputsa, aia nogo e tsonikaeau manana,
minau sauba manana kau maurisigira pipi gira sui ara rongomangaqu.”

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Padalegira Nina Sasi

51 Ko galuveau Taovia niqum God tana nimu galuve vo oli.
!Tana rongona nogo nimu galuve loki ko veoligigira niqum sasi!
² !Ko vulimaleau saikesa tanigira sui niqum tsutsukibo,

mo ko malesiau tania niqum sasi!

³ Au reigadovigira niqum sasi,
ma niqum sasi au naugira ara totu sailagi i mataqu.
⁴ Taovia inau au sasi vanigo, igoe segeni moa au sasi vanigo,
mau naua na omea e seko i matamu.
Vaga ia, me ulagamu nomoa igoe ko pedeau inau;
mo naudoua nomoa igoe kalina o kedeau.
⁵ Inau au tinoni sasi nogo tû tana dani au botsa,
tumai nogo tana tagu au totu i tobana tinaqu mau tinoni sasi nogo.

⁶ Igoe o kilia na tinoni kara mana me ke goto dou na tobaqira;
me vaga ia, minau au nongigo ko dangaliginia na tobaqu nimu sasaga loki.
⁷ Ko adiligi taniau niqum sasi, me sauba kau male;
ko vulimaleau me sauba kau sere maka saikesa vaga moa na snou. †
⁸ Ko tamivaniau ma kau rongomia na tatangina na magemage loki;
me atsa moa ti vaga igoe o tsogori rapasiau mau taquruquru saikesa nogo,
minau sauba kau dona nomoa na magemage tugua.
⁹ Ko vongo kapusia na matamu ko tau reigira niqum sasi,
mo ko veoligigira popono niqum tsutsukibo.

¹⁰ Niqum God, ko naua me ke maletugua na tobaqu.
Ko vaolusia na tidaoqu ma kau totukakai i konimu.
¹¹ Ko laka kiki na tsonikidaqu
ma na tongo vaniaqu nimu Tarunga Tabu.
¹² Ko molovisua i tobaqu na mage rongona igoe o suivisua nogo;
mo ko naua ma kau madodo na rongomangamu.
¹³ Mi tana ti inau kau madodo na sasaniaqira na tinoni sasi na muriaqira nimu ketsa,
migira kara tû ma kara pilovisumai i konimu igoe.

¹⁴ Ko gaea na mauriqu igoe niqum God, mo ko maurisiau,
me sauba inau kau gini mage na katevulagiana laka igoe nogo o gotolaka saikesa.
¹⁵ Taovia ko sangavia na mangaqu
minau sauba kau tsonikaego sailagi.
¹⁶ Igoe o tau nogo kilia na tinoni kara savori-kodoputsa vanigo.
Me ti vaga inau kau nauvanigo na savori-kodokodo,
migoe e utu goto ko reingaoa.
¹⁷ Ngiti niqum kodoputsa aia nogoria niqum molotsunali segeniqu i matamu igoe niqum God;

† “na snou” Visana tana vera tana tagu na bisi loki na usa e dona ke kakolu me sere vaga moa na poke kalina e tumu me tsavua na kao popono.

me utu igoe ko sove tania kesa aia e molotsunali segenina me pilotoba tanigira nina sasi.

¹⁸ Niqu God ko tobadou vania na vera ni Sion mo ko sangâ;
ko logo visutugua na baravatuna na vera ni Jerusalem.

¹⁹ Mi tana nogo ti sauba igoe ko reingaogira nimami kodoputsa,
ma nimami savori-kodokodo vanigo;
migami sauba kami savorigira na buluka mane tana nimu belatabu.

Nina Pede God ma Nina Vangalaka

52 ?Rongona gua ti igoe na tinoni loki o gini goko kaekae
tana rongona na omea seko o naua vanigira nina tinoni God?

² Tana dani popono igoe o totu matengana moa na vorogokona na sekoliaqira na tinoni tavosi;
na lapimu e vavanga vaga na risa.

Mo tavongani botsangia na gokopero pipi kalina.

³ O padalokia bâ na omea seko liusia na omea dou,
ma na peropero liusia na manana.

⁴ !Na vanga pero igoe, mo dona sosongo na sekolig-
iniaqira na tinoni nimu tsaqina goko peropero!

⁵ Vaga ia, ma God sauba ke sekoli pitsugo saviliu;
aia sauba ke tangoligo me ke raqaligigo tania na valem;

me ke adiligigo tania na barangengo na mauri.

⁶ Igira na tinoni e gotodou niqira sasaga sauba kara reia e laba vanigo na omea vaga gira, ma kara gini matagu loki;

mi muri ma kara tû ma kara kiataginigo ma kara tsarivaganana,

⁷ "Reia bâ na mane iani, aia e tau norua God laka aia ke ravisia,

maia e norua moa laka tana nina omea levolevo danga e tugunogoa,
me padâ laka i laona nogo nina tsutsukibo ke totu ravidou."

⁸ Minau au vaga saikesa moa ti kesa na gai na olive †
aia e vovodato i laona na valena God;
au norukakaia na galuvena God aia e vo oli na dani ma na dani.

⁹ Inau sauba kau soadougo sailagi igoe niqu God tana rongona na omea sui igoe o naugira;
mi mataqira nimu toga sui
sauba inau kau katevulagia laka igoe o dou sosongo.

† "na gai na olive" Tana niqira papada na Tsiu na gai na olive na papadana na tamani omea danga ma na toturavi dou.

Na Tinoni Sui Ara Sasi

(Linge 14)

53 Igira na bule ara tsarisegenia i tobaqira,
"E tagara sa God."

Igira sui ara seko pitsu nogo,
me seko saviliu pipi niqira sasaga;
me tagara goto ke kesa vidaqira ke naua sa omea ke goto.

² God aia e totu tana sasana i gotu, me morotsuna i koniqira na mamatana tinoni sui,
ti vaga ke reigira kara visana i laoqira kara sasaga,
ma kara samasama vania.

³ Migira sui lakalaka ara piloligi tania God,
pipi gira sui ara atsa sui tana seko.
E tagara goto ke kesa vidaqira ke naua na omea ke goto,
eo, e tagara goto ke kesa lelê.

⁴ Te e tû na Taovia me veisua, "Me laka ara tau vati sasaga moa igira na tinoni seko girani?

E lia vaga moa ti ngiti gaqira mutsa na sekoliaqira niqu tinoni inau,
mara tau saikesa dona na nonginongi vaniaqu."

⁵ Me sauba igira kara viri matagu loki,
na matagu vaga e tau vati gadovigira moa kesa dani,
rongona God sauba ke sarangasia na suliqira igira gaqira gala nina tinoni segeni.

God e sove tanigira saikesa nogo igira,
maia nogoria te e gini managaqira na Israel na tuli-
siaqira.

⁶ Inau au amesi sosongolia laka ke kesa ke talumai i Sion

maia ke laumaurisigira na tinoni ni Israel.

!Sauba kara mage loki sosongo nomoa igira na tinoni ni Israel
kalina God ke naua me ke dou visutugua niqira mauri!

Kesa Tinoni e Nongia God Ke Reitutugua Tanigira Gana Gala

54 !Niqu God, tana susuligamu ko maurisiginiau;
mi tana susuligamu loki ko isutuguqu!

² !Niqu God ko tabea niqu nonginongi;
mo ko rongomidoua niqu tsaqina goko!

³ Igira na mane kaekae ara maiginiau;
migira na vanga sekoli tinoni ara tovoa laka kara labumatesiau,
mara tau goto dona kara boeginia God.

⁴ Ma God aia nogo e sangaau.

Na Taovia aia nogo e isutuguqu.
⁵ God ko gini aqo niqira sasaga tabaru gaqu gala ma na kedena ke gadovisu i koniqira segeni.
 Igoe nogo ko matesigira rongona igoe o doulaka saviliu vaniau.

⁶ Sauba kau gini mage na savori-kodoputsa vanigo, igoe niq Taovia;
 ma kau soadougo rongona igoe o dou sosongo.
⁷ Igoe nogo o laumaurisiau tanigira pipi sui na omea seko ara gadoviau,
 minau au reia kalina igoe o tuliusigira igira sui gaqu gala.

Nina Nonginongi Kesa na Tinoni Aia na Kulana e Sauligia

55 !Igoe niq God ko rongomia niq nonginongi; laka na pilo taniau niq ngangaidato vanigo!
² Rongomiau mo ko tuguvisu vaniau niq goko; inau au gini seko pitsu nogo na omea seko danga ara ngoliau.
³ Mau gini matagu mate niqira goko rarara igira gaqu gala,
 ma niqira galaleleo igira na tinoni vanga tsutsukibo. Ara tsukivaniau me gadoviau danga na rota; mara kore sailagi vaniau moa mara reisaviau.

⁴ Au matagu mate, me parikukutsi na kokoraqu tana mataguna na mate.
⁵ E mamara sosongo na tobaqu tana matagu mau gariri;
 na matagu loki e labusekoliau popono nogo.
⁶ Au kili sosongolia ti kau tamanina na rapoqu vaga na kulukulu,
 rongona kau gini lovoligi ma kau tsodoa sa nauna i tana kau mango rago.
⁷ Kau tangomana na lovoligi ao sosongo ma kau bâ totu sa tana legai mangu.
⁸ I tana sauba kau tsodotsakua sa nauna i tana kau ba totu raviravi
 tania na vona na guguri ma na legai loki.
⁹ !Taovia ko virisia niqira goko igira gaqu gala!

Au reia niqira kore loki ma niqira galagugû na tinoni danga i laona na verabau,
¹⁰ na dani ma na bongi ara polipolia na vera ia, mara dangaliginia na omea seko ma na sasi loki ara naua.
¹¹ Na mate e totu pipi sui tana nauna, ma na vaitsogoritsunagi ma na vaibulesigi e dangali poponoa na sautu i laona na vera.

¹² Ti vaga kesa gaqu gala ke gilugaqu, me sauba inau kau berengiti moa;

me ti vaga kesa aia e reisaviau ke goko kaekae vaniau,
 me tau utu vaniau kau taopoi tania.
¹³ Migoe nogo gaqu duli, ma gaqu aqo kolu, ma na kulaqu dou sosongo,
 igoe nogo o naua vaniau na omea seko vaga ia.
¹⁴ Tana idana kaita ka dona na vaigokovigi sai dou, ma na samasama sai i laona na Vale Tabu.
¹⁵ !Au amesia na mate ke tavongani novotigira gaqu gala
 kalina e tau vati tsau niqira tagu na mate;
 ma kara tsuna mamauri i laona na barangengo na mate!
 Na seko e totu popono i laona na valeqira mi laona na tobaqira.

¹⁶ Minau au soâ na Taovia God laka aia ke sangaau, maia sauba nomoa ke maurisiau.
¹⁷ Tana matsaraka mi tana niaso mi tana ngulavi bongi †
 au tatamanga mau kukungu dato vania, maia sauba ke rongomia na tatangina niq goko.
¹⁸ Maia sauba ke sangaau ma kau gini tangomana tana vailabu au naua,
 rongona ara danga sosongo gaqu gala ara saisai gaqu.
¹⁹ God aia e tagao tû mai nogo tana tuturigana tsot-sodo,
 maia sauba ke rongomiau me ke tsogoripukalia gaqira susuliga igira,
 rongona ara sove na oliana niqira sasaga, mara tau goto dona na mataguniana aia.
²⁰ Aia gaqu duli dou sosongo tana idana aia nogo e tû me sugutigira na kulana;
 me veogira goto nina veke aia e naua kolugira tana idana.
²¹ Nina tsaqina goko ara pui dou,
 mi laona na tobana e totu moa na reisavi tinoni; ma nina tsaqina goko ara malutsi liusia bâ na oela, mara vavanga saikesa nogo vaga moa ti na isi vavanga.

²² Mololakagira na omea sui ara ngoligo i limana na Taovia,
 maia sauba ke isutugumu;
 aia e utu ke tamia na tinoni e goto niqira sasaga kara pukavisu lè.

²³ Migoe God sauba ko tsonibagira na vanga labu-matesi tinoni ma na vanga pero, ma kara ba puka tana qiluqira
 kalina na turina popono na mauriqira e totu moa.

† Pipi dani tana matsaraka mi tana niaso mi tana ngulavi bongi niqira tagu na nonginongi nogo igira na Tsiu.

Minau moa sauba kau noru saikesaligo moa igoe.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni E Norua God

56 Niqu God ko galuveau,
rongona ara mai saisai gaqu;
igira gaqu galu ara rotasiau sailagi.

²Tana dani popono ara saimai igira ara reisaviau
rongona kara sekoliau.

Mara danga sosongo ara vailabu koluau inau.

³Mi kalina inau au matagu,
minau au vataraginia niqu vainoru i konimu igoe
Taovia Susuliga Sosongo.

⁴Au norukakaia moa God mau tau matagu;
au tsonikaea rongona na omea aia e vekenogoa vani-
au.

?Me vaga ia, ma na seko gua tangomana kesa na
tinoni lê moa ke nauvaniau inau?

⁵!Tana dani popono igira gaqu gala ara tovokakaia na
rotasiaqu;

pipi kalina moa ara totu matengana na lave sautuna
na sekoliaqu!

⁶Ara totusai tana nauna gana na taopoi
mara tuvia pipi na omea sui inau au naugira,
mara pada laka kara labumatesiau.

⁷!Ko kedegira niqu God, na matena niqira nauseko
ara naua;
ma na koremu ko tuliusiginigira na tinoni vaga gira!

⁸Igoe o donagininogoa laka e ponopala sosongo na
tobaqu;

mo reia kalina e rutsu na kô i mataqu.

?Me laka o tau maretsunagira nogo i laona nimu papi
igoe?

⁹Tana dani ti kau soago,
migo sauba ko tsialigigira gaqu gala ma kara tsogo
sui.

Minau au dona nogo laka God aia e totu tabana
koniqu inau

¹⁰aia nogoria na Taovia au tsonikaea rongona nina
veke e naua vaniau.

¹¹I konina nogo ia inau au tsotsovata, me sauba e utu
kau matagu.

?Me vaga ia, ma na seko gua tangomana kesa na
tinoni lê moa ke nauvaniau inau?

¹²Eo, niqu God sauba kau savori vanigo na omea au
vekenogoa vanigo;

sauba kau saua vanigo niqu savori na soadou,

¹³rongona igoe nogo o laumaurisiau tania na mate,
mo sangaau dou mara gini tau tangomana na tuliusi-
aqu igira.

Aia nogoria ti inau au gini dona na liu bâ dou i mata-
mu igoe niqu God,

tana mararamu o mararasiginigira igira ara mauri.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Sangâ

57 Ko galuveau kiki niqu God, ko galuveau,
rongona inau au mai kau toturavi i konimu.
Tana auauna na rapomu † igoe inau kau toturavi
poi tsau ke puka na legai loki. ††

²Inau au ngangaidato vania God Susuliga Sosongo,
vania God aia e sauvaniau na omea sui au kilia.

³Aia e totu i baragata sauba ke rongomia niqu nongi-
nongi me ke maurisiau;
maia nogo sauba ke tuliusigira igira ara bingi sekoli-
au.

God sauba ke tusuvulagi vaniau nina galuve vo oli ma
nina doulaka saviliu.

⁴Ara totu poliau igira gaqu gala,
vaga saikesa moa ti na laeone veveiga.
Na livoqira ara vaga moa na bao ma na pipili;
ma na lapiqira ara vaga na isi vavanga.

⁵Niqu God, ko saulabatia tana masaoka laka igoe o
loki tsapakae,

ma na mararamu ke tsavu poponoa na barangengo.

⁶Igira gaqu gala ara tsoninogoa niqira vugo gana
kara sogotiginiau;

minau au totu popono nogo i laona na melu.

Igira ara tsaia na qilu tana niqu sautu,
migira segeniqira nogo ara puka i laona.

⁷!Minau au noru saikesaligo moa niqu God;
me sauba kau linge ma kau tsonikaego!

⁸!Mamata igoe na tidaoqu!

!Mamata goto kagamu niqu itai tatangi ma niqu
tuqulu!

Minau sauba kau galisigotoa na aso.

⁹Sauba kau soadougou igoe Taovia i laoqira na puku
tavosi sui.

Sauba kau tsonikaego i laoqira na tinoni toga.

¹⁰Nimu galuve vo oli e dato me suâ na baragata;
ma nimu doulaka e peledatoa na masaoka.

¹¹Niqu God ko saulabatia tana masaoka laka igoe o
loki tsapakae,

ma na mararamu ke tsavu poponoa na barangengo.

**Na Nongiana God Rongona Ke Kedegira na Tinoni
Vanga Tsutsukibo**

58 ?Egua igamu na tinoni tagao, laka igamu amu
dona na votagoko laka?

?Me laka igamu amu pedeginigira na tinoni sui tana
pedegoto laka?

† "Tana auauna na rapomu" Reia tana 17:8. †† "na legai loki" Na
papadana kesa na omea seko sauba ke laba.

²!Tagara saikesa! I laona tobamui amu padagira moa na omea seko sauba kamu naugira, mamu sekoli sosongoligira na tinoni i laona na vera.

³Na tinoni vanga nauseko ara liu sasi tana mauriqira popono;

tû tana dani ara botsa ara dona moa na tsoniana na gokopero.

⁴E dangaligira popono na tabatu na mate vaga moa ti na muata vogata;

mara ponotia na kuliqira vaga moa kesa na muata kuli mui,

⁵maia e utu vania ke rongomia na tatangina nina goko na tinoni aia e dona na tangoliana lê na muata me utu ke gatia,

se ke rongomia nina linge kesa tinoni titidaoga aia e sasaga sosongo.

⁶Niqu God ko tû mo ko bokua na livoqira na laeone veveiga girani.

⁷Kara nangaligi lê vaga moa na kô kalina e nara bamai me nanga lê tana kao;

kara mate lê vaga moa na buruburu ara tsogoria tana sautu.

⁸Kara nanga lê vaga moa na kena e nanga lê kalina e molo bangona tana kao. †

Ma kara vaga goto kesa na baka e mate nogo i laona na tobana tinana,

maia e tau lelê goto reilakana na aso.

⁹Kalina igira kara tau nogo padâ, ma God sauba ke tsaku sosongo me ke vutiligigira lê,

vaga moa kalina na tinoni e vutiligigira na buruburu seko.

Mi tana nina momosatoba loki God, aia sauba ke uviligigira lê

kalina igira ara mamauri moa.

¹⁰Migira na tinoni e goto niqira sasaga sauba kara gini magemage

kalina kara reia God e kedegira na tinoni sasi;

sauba kara vulia na tuaqira tana gabuqira na tinoni vanga tsutsukibo.

¹¹Igira na toga sauba kara tsarivaganana,

“Igira na tinoni e goto niqira sasaga ara adipeluna manana konina God;

eo, e mana saikesa laka God e totu manana, maia e pedegira na tinoni sui tana barangengo.”

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona Kara Tau Labua

59 !Niqu God ko maurisiau tania na limaqira gaqu gala;

† “na kena e nanga lê kalina e molo bangona tana kao” Niqira pada na tinoni ni sau laka e mate lê na kena kalina e molo bangona tana kao.

ko isutuguqu tanigira igira ara ngaoa na labumatesiaqu!

²!Maurisiau tanigira na tinoni seko gira; ko laumaurisiau tanigira igira na vanga matesi tinoni!

³!Reigira bâ! Igira ara tû mara pipitu nogo rongona kara labumatesiau;

igira na alaala na tinoni seko sosongo ara saikolumai nogo rongona kara tangoliau.

Me tau tana rongona sa niqu sasi inau se kesa na omea tau goto au naunogoa,

⁴me tau goto tana rongona ke kesa niqu sasi inau au naua Taovia,

ti igira ara gini aligiri tsaku na mai vailabugi koluau.

⁵!Ko tû tsaku, Taovia God Susuliga Sosongo, ko mai mo ko sangaau;

igoe na God ni Israel igoe segeni ko reigira igira!

!Ko mamata, mo ko kedegira na tinoni ponotoba girani;

mo ko laka goto na gaeaqira na tinoni vanga tabaru vaga gira!

⁶Igira ara labavisumai tana ngulavi,

mara ngunguru bamai vaga saikesa moa ti na alaala na pai i laona na verabau.

⁷Rongomia bâ niqira goko peapea ma niqira goko vavanga ara tsonia.

Na lapiqira e vaga saikesa moa ti na isi i laona na mangaqira,

mara pada ngatsua laka e tau rongomigira moa ke kesa.

⁸Migoe Taovia o kiataginigira moa;

mo tsirigira sui na tinoni ponotoba.

⁹Minau au noru kalavatavia na susuligamu igoe;

rongona igoe nogo niqu God o niqu mani totu ravi-ravi inau.

¹⁰Niqu God e galuveau maia sauba ke mai i koniqu;

maia ke tamivaniau ma kau reia kalina ke tuliusigira sui gaqu gala.

¹¹Niqu God, ko laka na labumatesiaqira,

rongona ti vaga kara mate, me sauba niqu tinoni kara padalegira saikesa.

Sarangasigira moa ginia na susuligamu mo ko tuliusigira,

igoe nogo Taovia gamami tako igami.

¹²Na sasi e totu sailagi moa tana tutubena na mangaqira;

pipi gira sui lakalaka niqira tsaqina goko ara tsonia ara sasi sui moa.

!Migoe ko naua migira kara sogo segeni i laona niqira kaekae!

Rongona nogo ara dona sosongo na vatsa seko ma na goko peropero,

¹³ te e dou igoe ko matesiligigira tana koremu loki; mo ko matesiligigira saikesa.

Mi tana nogo ti igira sui lakalaka na tinoni kara don-
aginia

laka igoe nogo God o tagao popono i laona na Israel, migoe nogo o tagaovi kaputia na barangengo po-
pono.

¹⁴ Igira gaqu gala ara visumai tana ngulavi, mara viri kokongo bamai vaga na pai i laona na ver-
abau,

¹⁵ ara vaga saikesa moa na pai ara kuviraru bamai rongona ara lave mutsa, mara ngunguru loki sosongo ti vaga kara tau tsodoa na mutsa ke tugugira.

¹⁶ Minau sauba kau lingena tana rongona na susuligamu igoe, niqû God, me pipi tana matsaraka inau sauba kau gini linge loki tana rongona nimu galuve vo oli.

Igoe nogo niqû mani tsotsovata mo ravisiau tana tagu e gadoviau na rota.

¹⁷ Igoe nogo na susuligaqu, me sauba kau lingena na tsonikaeamu.

God nogo aia niqû mani toturavi, God nogo e sauvaniau nina galuve vo oli.

Kesa Niqira Nonginongi Igira na Israel Kalina e Tau Managaqira

60 God igoe o sovetanigami nogo, migoe nogoria o naua te e gini tau managamami; o kore sosongo vanigami nogo, mi kalina eni ami ngasugo ko pilovisumai i konimami.

² Igoe segenimu nogo o naua me kasisi na kao, me gini tangiti;

mi kalina eni e dou ti igoe ko mavusia na bokana, rongona e varangi nogo ke toroutsa popono.

³ Igoe segeni nogo o naua vanigami igami nimu tinoni te ami gini rota loki sosongo; mami gini tapulepule bamai vaga moa ti ami inu ma-
mi bule.

⁴ Igoe o parovatavigira nogo igira ara kukuni tanigo, rongona ke tau gadovigira niqira bao igira gaqira gala.

⁵ Ko rongomia nimami nonginongi, mi tana susuligamu loki ko laumaurisigami igami nimu tinoni galugaluve.

⁶ Ma God aia e tû tana nina Vale Tabu me tsariva-
ganana,

"Inau au tangomana sui nogo, me sauba kau votâ na kao ni Sekem,

ma kau tuvarivotâ na Poi ni Sukot vanigira niqû tinoni.

⁷ I Gilead niqû nogo inau, mi Manase goto; i Epraim gaqu kepi tapala, mi Juda gaqu itoro na taovia tsapakae.

⁸ Mi Moab ke lia niqû popo na vulivuli, mi tana Edom sauba kau tsonidatoa gaqu porotua, na papadana laka inau nogo au tamanina i tana. Me mana nogo gaqu tana vailabugi koluqira na Pilstia, mau gini gudato tana magemage."

⁹ ?Niqû God, laka aseï nomoa sauba ke adiau bâ i laona na verabau ara poliginia na baravatu kakai? ?Maseï sauba ke tudumiau bâ i Edom?

¹⁰ ?Egua laka igoe o sove tanigami manana nomoa igami?

?Me laka tagara ko tau goto dulikolugira nimami alaala na malagai?

¹¹ Ko sangagami na tukapusiaqira gamami gala, rongona nina sasanga na tinoni lê aia e tau lelê lia sa omea.

¹² Me ti vaga igoe God ko totu tabana kolugami iga-
mi, me sauba ke managamami; rongona igoe nogo sauba ko tuliusigira igira gamami gala.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Reitu- tugua

61 !Niqû God ko rongomia niqû ngangaidato vani-
go;

mo ko rongomi vatavia niqû nonginongi!

² !Au totu ao tania na veraqu, me ponopala sosongo na tobaqu, mau soago igoe ko sangaau!

Ko adiau bâ kesa tana nauna i tana kau totu raviravi dou,

³ rongona igoe nogo niqû reitutugu, o susuliga mo sugutigira gaqu gala.

⁴ Tamivaniau moa ma kau ba totu i laona nimu Vale Tabu tana mauriqu popono; ma kau tsodoa na nauna raviravi dou i vavana na rapomu igoe. †

⁵ Igoe God o rongominogoa niqû veke au naua vani-
go,

mo tusunogoa vaniau na omea vaga ara tamanina igira ara kukuni tanigo igoe.

⁶ !Ko paboa na maurina na taovia tsapakae;

† "na rapomu" Iani e kalengatsua na Bokisi na Taso e totu tana Nauna Tabu Putsikae i laona na Vale Tabu i Jerusalem. Mi kelana na Bokisi ia e totu ka nunuqira ruka na angelo. Aia nogo e vaga nina sasana na totukae God i barangengo.

me ke mauri babâ ke oka me ke oka!
⁷ Ko naua maia ke tagao saviliu i matamu igoe niqu God;
 mo ko reitutugua tana nimu galuve vo oli ma nimu doulaka saviliu.

⁸ Vaga ia, minau sauba kau lingena sailagi na tsonikaeamu,
 kalina au sauvanigo pipi dani na omea inau au vekenogoa vanigo.

Na Linge na Noruana God

62 Au pitu saikesalia moa God laka aia ke maurisiau;
 mi konina segeni moa aia au tsotsovata.
² Aia segeni moa e reitutugua me maurisiau;
 maia moa nogo e isutuguqu,
 me utu goto kara tulisiau igira.
³ Sauba ke oka koegua sagata igamu kamu tsipu bâ i konina kesa
 ma kamu tsoni pukalia,
 vaga moa ti aia e kesa na bara tolatola lê?
⁴ Migamu amu ngaoa moa laka kamu aditsunâ tania nina sasana totukae;
 mamu gini mage moa na tsoniana na goko peropero.
 Tana mangamui lê igamu amu soadougina,
 mi laona na tobamui amu vealaginia moa.
⁵ Minau au pitua moa God ke sangaau,
 rongona i konina nogo aia au vataraginia niqu amesi.
⁶ Aia segenina moa e reitutugua me maurisiau;
 maia moa nogo e isutuguqu,
 me utu goto kara tuliusiau igira.
⁷ God segenina moa e maurisiau me molokaeau;
 maia segenina moa niqu reitutugu susuliga;
 maia nogo niqu mani toturavi.
⁸ Igamu niqu tinoni kamu noru sailaginia moa God.
 Katevulagia vania aia pipi na omea sui e ngoligamu,
 rongona aia nogo nida mani totu raviravi.
⁹ Na tinoni sui lakalaka ara vaga saikesa moa ti na guguvina tetelo lê moa na magomago;
 igira sui tû tana lokina me tsau tana tetelona e tau lelê goto tugugira sa omea.
 Molokaegira tana omea na tovomamava, ma gaqira mamava e tau goto tugua sa omea;
 ara malamala lê liusia na malamalana kesa na guguvina tetelo na mamagona tinoni.
¹⁰ Laka na vataraginia nime amesi tana tangopeke seko;
 laka goto na amesiana kamu tamaniginia sa omea tana komi;

me atsa moa ti vaga ke pabo babâ moa na vangana nimui omea tatamani, migamu kamu laka saikesa na tsotsovata i koniqira.

¹¹ E danga kalina inau rongominogoa God e goko me tsarivaganana,
 "Inau segeniqu nogo au tamanina na susuliga,
¹² ma niqu galuve vanigira na tinoni e vo oli."
 Eo, igoe segenimu moa Taovia o saupeluna vanigira pipi tinoni
 taonia nina aqo dou aia e naugira.

Nina Nonginongi Kesa e Silovia Na Morosiana God

63 God igoe nogoria niqu God, minau e silovi sosongoliau na reiamu igoe.
 Na koniqu popono e amesigo moa igoe;
 ma na tidaoqu e gini marou tana rongomu,
 vaga saikesa moa ti na kao mamatsa lê,
 me tagara sa kô ke malobusia,
 na tidaoqu e gini marou tana rongomu igoe.
² Ko tamivaniau ma kau ba reigo tana nimu Vale Tabu,
 ko tamivaniau ma kau reilakana na susuligamu ma na mararamu.
³ Na galuvenu vo oli e dou liusia bâ na mauri,
 maia nogoria ti inau sauba kau gini tsonikaego sailagi.
⁴ Sauba kau tau kuti na soadouamu tana mauriqu popono,
 ma kau abedato vanigo na limaqu tana nonginongi.
⁵ Na tidaoqu sauba ke masu vaga tana dani na kavomutsa,
 me sauba kau gini mage na lingena vanigo na linge na tsonikaeamu.
⁶ Mi kalina au tsaro i nigequ, mau padavisugo;
 mi tana bongi popono inau au padago moa igoe,
⁷ rongona igoe nogo o tau kuti na sangaqu sailagi.
 Minau au totu raviravi dou i konimu,
 vaga na dalena kokoroko i vavana na rapona tinana,
 mau linge tana magemage.
⁸ Inau au tatango kakai i konimu,
 ma na limamu igoe e ravisiau.
⁹ Migira ara tovoa laka kara labumatesiau inau,
 sauba kara ba tsuna i laona na barangengo na mate.
¹⁰ Sauba kara mate tana vailabu loki migira na pai atsi kara gania na koniqira.
¹¹ Ma na taovia tsapakae sauba ke gini magemage rongona igoe nogo God o sangâ te e gini managana.
 Migira sui ara naua niqira veke tana asana God sauba kara tsonikaea aia,
 ma na mangaqira igira na vanga peropero sauba God ke vongogira saikesa.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni E Nongia God Ke Reitungua

64 !Niqu God ko rongomia niqu nonginongi inau au totu i laona na rota loki!

!Au matagunigira gaqu gala, mau nongigo ko maurisiau ma kau tau mate!

² Ko reitunguau dou ma kau mauri tania niqira togigokosai ara naua igira na tinoni vanga tsutsukibo, me tanigira goto na alaala na tinoni seko.

³ Igira ara asa vavangâ na lapiqira vaga moa ti na isi; mara matania niqira tsaqina goko na keliseko vaga moa ti na pipili.

⁴ Mara taopoi mara vanasigira igira e goto niqira sasaga, ara tau goto matagu, mara tavongani vanasigira lê.

⁵ Ara gini vaimalagaisigi segeniqira niqira vorogokosai na nauseko;

maru gini togigokona laka iava tana igira kara molokapusia niqira taviti.

Mara tsarivaganana, "Masei nomoa sauba ke reigita?"

⁶ Ara vorogokona sai laka kara naua na omea seko mara tsaria,

"Igita a botsangia na nauana kesa na tsutsukibo loki sosongo."

Eo, na papada e totu popoi i laona na tobana tinoni e kakai sosongo nomoa na padagadoviana.

⁷ Ma God sauba aia ke vanasiginigira nina pipili, me sauba kara tavongani boka tsaku lê.

⁸ Sauba nomoa ke matesiligigira matena niqira tsaqina gokoseko vaga ara tsonia;

migira sui kara reigira sauba kara lengulengu lovaqira vanigira.

⁹ Migira sui lakalaka na tinoni sauba kara matagu loki,

sauba kara padavisua na omea loki God e naugira, ma kara gini turupatuna bamai.

¹⁰ Migira sui na tinoni e goto niqira sasaga sauba kara gini magemage rago

tana rongona na omea loki aia na Taovia e naugira.

Me sauba kara ba totu raviravi dou i konina aia;

igira sui na tinoni dou sauba kara tsonikaea.

Na Linge na Tsonikaeana Ma na Soadouana God

65 Igoe God e ulagamami sosongo nomoa ti kami tsonikaego i Sion,

ma kami manaligira na veke ami naua vanigo,

² rongona igoe o rongomigira manana nimami nonginongi.

Igira na tinoni sui sauba kara labamai i matamu igoe,

³ tana rongona niqira sasi ara tsukia.

Ma nimami sasi igami ara bingi sekoligami, migoe o padalegira vanigami moa.

⁴ Kara mage igira igoe o viligira nogo; igira igoe o adigira kara totu i laona nimu Vale Tabu. Sauba igami kami gini mage loki sosongo tana rongoqira na omea dou sosongo igoe o tusu-vanigami i laona na valemu, i tana nimu Vale Tabu.

⁵ Igoe o rongomia nimami nonginongi mo sangagami te ami gini tangomana.

God igoe nogo o maurisigami.

Migira na toga pipi tana nauna sui polia na barangengo popono, me savu taligu tabana na tasi ao ara norugo sui moa igoe.

⁶ Tana susuligamu nogo igoe o turuvaginigira na vungavunga tana sasaqira,

mo saulabatiginia gamu mana loki sosongo.

⁷ Igoe nogo o beatasia na kukutuna na tasi loki ma na leleona na kararana na panu; ma niqira galagugû na tinoni.

⁸ Na barangengo popono e kadangaginia na omea loki sosongo vaga igoe o naugira.

Migira na tinoni sui e tû kesa tabana na barangengo me bâ tsau kesa tabana, ara reigira mara gudato tana magemage.

⁹ God igoe o aragodou sosongolia na kao mo molo-maia na usa ke malobusia;

mo naua me gini lia na kao lakataga.

Igoe o dangaliginigira na vuravura na kô; mo tusu-vanigami nogo na omea tsukatsuka sui kami tsukâ tana kao.

Miani nogo e vaga nimu aqo igoe Taovia:

¹⁰ Igoe o molomaia na usa me tumulia na tavugi tana uta,

me malobusiginia na kao,

kara gini kutsu ma kara dato dou na volana vaolu na omea tsukatsuka.

¹¹ !Tana nimu galuve loki igoe o saua vanigami na mutsa lakaga dou sosongo!

Pipi sui tana nauna tana igoe o liu ara totutovu na omea dou sui.

¹² Na sipi ma na buluka ara mutsamutsa tana e dato dou na buruburu,

ma na uta danga ara viri dato dou tana tetena mara gini magemage loki.

¹³ Na sipi ara dangalia na poi popono;

mi tana qouna e tovusi poponoa na uta na uiti.

Eo, igira na omea sui lakalaka ara gudato mara lilinge tana magemage.

Mi tana qouna e tovusi poponoa na uta na uiti. (65:13)

Na Linge na Tsonikaeana Ma na Soadouana God

66 !Igamu sui na toga kamu gudato vania God tana magemage!

²!Lingena na tsonikaeana na asana tabu; katevulagia gana tangirongo!

³Tsarivania God, "!"Ara loki sosongo manana na omea sui igoe o naugira!

Eo, e loki sosongo nomoa na susuligamu, aia na rongona ti igira gamu gala ara taotsuporu i matamu tana matagu.

⁴Igira sui na tinoni tana barangengo popono ara samasama vanigo; ara lingena na tsonikaeamu igoe, mara lingena na tsonikaeana na asamu."

⁵Mai ma kamu reigira na omea sui God e naugira, nina aqo loki aia e naugira i laoqira na tinoni.

⁶Aia e olia na mao me lia na kao mamatsa; migira na mumuada ara liusavu lê tana mamatsana. Mi tana ti igita a gini magemage mateqira na omea loki vaga God e naugira.

⁷Aia e tagao kalavata saviliu ginia na susuligana tsapakae, me morosigira dou na omea sui ara naua igira na puku sui.

Vaga ia ma kara laka na kaekae igira ara sove na rongomangana.

⁸Tsonikaea nida God igamu na puku na tinoni sui; me ke tangilaba i malena na tatangina nimui tsonikaeana.

⁹Aia nogo e mologita ka mauri me tau tamia vanigita ka puka lê.

¹⁰Igoe God o tovolegami nogo; vaga na siliva kalina ara kukia tana lake rongona ke gini male,

aia goto e vaga kalina igoe o tovolegami igami.

¹¹O tamivanigami kami sogo i laona na taviti, mo molokaea na kalagai mamava tana kokovemami.

¹²Mo tû mo tamivanigira gamami gala kara tso-gorigami lê; migami ami liu i laona na lake ma na obo loki.

Bâ, mi kalina eni igoe nogo o adigami bâ kesa tana nauna raviravi.

¹³Me sauba inau kau adigira bâ na savori-kodokodo i laona na valemui;

ma kau savori vanigo na omea inau au vekenogoa vanigo.

¹⁴Sauba kau sauvanigo na omea au tsarinogoa laka kau saua vanigo

kalina au totu i laona na rota loki.

¹⁵Sauba kau savori vanigo na sipi agana na mani kodoana tana belatabu; ma kau gini kodoputsa na buluka mane ma na nanig-oti, ma na punguna na kodoputsa ia sauba ke vulosudato tana masaoka.

¹⁶Igamu sui na tinoni amu kukuni tania God kamu mai ma kamu rorongo, minau sauba kau tsarivulagia vanigamu na omea sui aia e naunogoa vaniau inau.

¹⁷Au ngangaidato vania laka aia ke sangaau; mau lingena na tsonikaeana.

¹⁸Me ti vaga inau kau tau koevulagigira niqo sasi, ma na Taovia e utu lelê goto ke rongomiau.

¹⁹Ma God e rongomiau manana nomoa inau; maia e rongomi vatavia niqo nonginongi.

²⁰Au tsonikaea God rongona aia e tau sove na rongomiana niqo nonginongi, me tau goto tongo vaniau nina galuve vo oli.

Kesa na Linge na Soadouana God

67 Igoe God ko galuvegami mo ko vangalaka vanigami,

mi tana nimu galuve ko irovigami,

²mi tana nogo ti igira sui tana barangengo popono kara donaginia na omea o kilia igoe;

migira sui na puku kara donaginia laka o ngaoa manana na maurisiaqira.

³!Na tinoni sui kara tsonikaego igoe nimami God; igira sui lakalaka na tinoni kara tsonikaego!

⁴Eo, igira sui na puku kara magemage ma kara lilinge, rongona igoe o tagaovigira na tinoni sui tana gotolaka,

mo mataligira pipi na mamatana tinoni tana barangengo popono.

⁵!Na tinoni sui kara tsonikaego igoe nimami God; igira sui lakalaka na tinoni kara tsonikaego!

⁶E manana sosongo laka God nida God e vangalaka vanigita;

te e gini lakaga dou na mutsa i laona nida uta.

⁷God e vangalaka manana vanigita; me dou ti igira na tinoni sui tsau bâ tana vovosana na barangengo kara kukuni tania aia.

Kesa na Linge na Tsonikaeana God Rongona Aia e Mataligira Dou Nina Tinoni

68 God e tavrake me sarangasigira gana gala.

Migira sui ara reisavia aia ara viri tsogoligi sui.
² Aia e tû me tsialigigira lê
 vaga moa kalina na guguri e lovosaginilea na pungu-
 na lake,
 migira na vanga tsutsukibo ara nanga tsaku lê i
 matana God,
 vaga moa na kadele e rono lê kalina e parâ na lake.
³ Igira na tinoni e gotodou nogo niqira sasaga ara gi-
 ni magemage na tû i matana God;
 me dou na tobaqira mara gudato tana magemage.
⁴ Linge vania God, lingena na tsonikaeana na asana;
 vangaraua na sautu vania aia e totukae i kelana na
 parako.
 !Na Taovia nogo na asana, migamu kamu gini mage
 na tû i matana!
⁵ God aia e totu i laona nina Vale Tabu,
 me aragogira na baka tinamate me reitutugugira na
 daki tinamate.
⁶ Aia e tusua na vale kara tamanina igira ara totu
 segeniqira,
 me nusigira ara totu sosori me mologira kara totu
 magemage tana kao lakataga.
 Migira ara sove tania God, sauba kara totu saviliu
 moa tana kaomate.
⁷ Kalina igoe God o idavanigira nimu toga,
 mo raqâ na alaala mo liu taligu tana kaomate,
⁸ e gini kakanu popono na barangengo, ma na
 masaoka e tumuli tsunamai na usa,
 rongona nogo e mai na God ni Sinai, na God ni Israel.
⁹ Igoe nogo Taovia o moloa ke tumutsuna na usa
 dou,
 mo gini malobusitugua nimu kao pura.
¹⁰ Mi tana nauna nogo ia migira nimu tinoni ara logoa
 na veraqira;
 mi tana nimu galuve loki igoe o kutigira na tinoni ara
 tau tamanina sa omea.
¹¹ Ma na Taovia e sau nina ketsa vanigira,
 migira danga na daki ara adibamaia na turupatuna
 mara tsaria,
¹² “!Igira na taovia tsapakae ma niqira alaala na mane
 malagai ara viri tsogoligi sui!”
 Migira na daki ara totuvisu moa i vera ara tuvarivota-
 gira na omea sui na mane ara laua tana vailabu:
¹³ igira visana na nunuqira na kulukulu ara baro po-
 pono ginia na siliva,
 ma na rapoqira e pilapila tana qolumila laka.
 ?Megua vaga ti visana vidamui igamu amu tototu lê
 tana baraqira na sipi tana tagu popono na vailabu?

¹⁴ Mi kalina aia na God Susuliga Sosongo e takuvi
 rasavaginigira na taovia tsapakae tana Vungavunga
 Salmon,
 maia e moloa na snou † ke tsuna i tana.

¹⁵ !Mi Basan aia e kesa tuqana na vungavunga loki
 me tamanina danga sosongo na tsotsokina i gotu!
¹⁶ ?Ma na rongona gua ti tû i kelana na tsotsokimu
 igoe o reipeâ na vungavunga aia God e vilinogoa laka
 ke totu i tana?
 !Eo, na Taovia nogo sauba ke totu saviliu i tana!

¹⁷ Na Taovia e mai nogo talu i Sinai,
 kolugira nina malagai ara totu i laona na toga ma na
 toga niqira terê susuliga gana na vailabu,
 me ba sage i laona na nauna tabu.

¹⁸ Maia e dato bâ i gotu vasau,
 me adigira kolua danga na tinoni aia e laugira tana
 vailabu;
 me adigira goto danga na vangalaka igira nogo na
 tinoni ara sove tania ara saubania.
 Eo, na Taovia God sauba ke totu i tana.

¹⁹ Tsonikaea na Taovia,
 aia e kalagaigira gada kalagai mamava na dani ma na
 dani,
 aia nogo nida God e maurisigita.

²⁰ Nida God igita aia na God e maurisigita;
 Maia nogo na Taovia nida Taovia,
 aia e laumaurisigita nogo tania na mate.

²¹ Me sauba manana nomoa God ke tû me ke resea
 na lovaqira gana gala,
 migira sui goto ara tau kuti na nauana babâ moa
 niqira sasaga tabaru.

²² Na Taovia e tsarinogoa, “Sauba inau nogo kau adivi-
 sugira gamui gala tania i Basan;

ma kau adivisugira tania na mao rodo na kema,

²³ mi tana ti igamu kamu gini tsotso i laona na
 gabuqira igira,

ma nimui pai kara lopilopia na gabuqira poi kalina
 kara masu tania.”

²⁴ Niqû God ma niqû taovia tsapakae, igira na tinoni
 sui ara reia kalina igoe o tangomana vaga ia,
 mo visumai tana magemage loki,
 mo sage bâ i laona nimu Vale Tabu.

²⁵ Igira na alaala na linge ara idaida i nago,
 migira ara uvi riga mara taigira na omea tatangi ara
 maimai i muri,
 mi levuga buto igira na baka daki ara rerekesia niqira
 tsetsê.

²⁶ Migira sui ara gugû mara tsaria,
 “!Tsonikaea God i laona niqira saikolu nina tinoni;

† “snou” Reia tana 51.7.

tsonikaea na Taovia igamu sui na kukuana a Jakob!"
²⁷ Ara idaida igira na puka konina a Benjamin, aia na puku tetelo bâ i laoqira,
 mara tsari igira na ida tana puku konina a Juda kolu-gira niqira alaala,
 mara tsarimai igira na ida tana puku ka koniqira a Sebulun ma Naptali.

²⁸ Niqu God, ko saulabatia na susuligamu, aia na susuligamu igoe o gini aqo tana suivisuamami igami.

²⁹ I laona nogo nimu Vale Tabu i Jerusalem igira na taovia tsapakae sui ara adibâ vanigo niqira vangalaka.

³⁰ Taovia ko tû mo ko taimataqira na Ejipt, igira na omea tuavati atsi ara mauri i laona na gaugau; ko taimataqira na puku tavosi sui, igira na alaala na buluka mane kolu daleqira,
 poi tsau kalina igira sui kara mai tao tsuporu i mata-mu ma kara tusulea vanigo niqira siliva.

!Sarangasigira igira na tinoni ara padangaoa moa na nauana na vailabu loki!

³¹ Igira na taovia tsapakae ni Ejipt sauba kara mologi-ra visana na tinoni loki na tuguqira
 ma kara bâ i Jerusalem;
 migira na Sudan sauba kara abedatoa na limaqira tana nonginongi vaniana God.

³² Linge vania God igamu na vera loki sui tana barangengo,

kamu lingena na tsonikaeana na Taovia,
³³ vania aia e dona ke liu i kelana na masaoka, tana masaoka ni sau nogo.

Rongomia aia kalina e gû me tangi loki sosongo na lina.

³⁴ Katevulagia na susuligana loki God; aia e tagaovi kaputigira igira na Israel, ma na susuligana loki e totu tana masaoka.

³⁵ !E kukuniga sosongo niqira God na Israel kalina aia e talumai i laona nina Vale Tabu!
 Maia e tusua na susuligana loki vanigira nina toga sui.

!Tsonikaea God!

Nina Ngangaidato Kesa Tinoni Rongona God Ke Sangâ

69 !Niqu God ko savokaeau!
 Na mao e vosadato mai nogo i lioqu.

² Au lulumi nogo i laona na boko mate, i tana e tagara nogo sa kao kakai;
 mau totu nogo i laona na mao rodo, me varangi sosongo kau lulumi tana panu loki.

³ Inau au kolae sosongo nogo na sosoa, me kara nogo na lioqu.

E kade nogo na mataqu,
 kalina au pipitugo igoe ko sangaau.

⁴ Ara danga liusia bâ na kolina na ivuqu igira ara reisaviau lê moa tagara sa rongona.
 Migira gaqu gala ara tsonia danga na gokopero tana rongoqu;
 ara susuliga sosongo igira mara area na labumatesi-aqu inau.

Ara tû mara raiau kau tusuvisua vanigira na omea au tau komia.

⁵ Niqu God, igira sui niqu sasi ara tau goto popoi tango;
 migoe o dona nogo laka inau na tinoni bubulega lê moa.

⁶ !Laka na tamivaniaqu kau paluvangamaqira igira ara norugo dou igoe,

igoe Taovia God Susuliga Sosongo!
 !Laka goto na tamivaniaqu kau naua ma kara gini vangama lê igira ara samasama vanigo igoe,
 igoe na God ni Israel!

⁷ Tana rongomu nogo igoe te ara gini goko peapea vaniau inau,
 mau gini vangamâ sosongo.

⁸ Mau lia vaga moa ti na tinoni labavô i laoqira na tasiqiu,
 mau mala tinoni ni vera tavosi i laomami igami kesa vale.

⁹ Ma na padalokiana na Valemu Tabu igoe niqu God, e iru nomoa i laoqu vaga saikesa nogo na lake;
 ma na goko peapea vaga ara peaginigo igira, ara gadovisumai i koniqu inau.

¹⁰ Inau au tsoni vitoaqu segeni mau molotsunali segeniqu i matamu igoe,
 migira na tinoni ara peaaui lê moa.

¹¹ Au sagelia na polo na roku,
 migira ara kiataginiau moa.

¹² Ara tû mara vaitsari gaqu bamai tana sautu loki,
 migira goto na tinoni ara inubule ara tavongani têt linge tana rongoqu inau.

¹³ Minau moa Taovia sauba kau nonginongi vanigo babâ moa,

migoe niqu God ko tuguvisua niqu nonginongi kalina moa igoe ko pedea.

Tana nimu galuve loki au ngasugo ko rongomia niqu nonginongi,
 rongona igoe o mana saviliu mo vekenogoa laka sauba ko maurisiau.

¹⁴ Ko savokaeau ma kau tau lulumi tana boko mate; laumaurisiau tania na limaqira gaqu gala,
 me tania na maona na kô loki.

¹⁵ Ko laka na tamiana ke tave tsavuuu na obo loki;

mo ko laka na tamiana kau lulumi tana mao rodo se kau tsoku i laona na qilu.

¹⁶ !Rongomiau Taovia rongona igoe o dou sosongo ma nimu galuve e vo oli!

!Tana nimu galuve loki ko pilovisumai i koniqu inau!

¹⁷ Laka na taopoi taniaqu inau nimu maneaqo.

!Au totu saikesa kiki i laona na rota loki ko rongomiau kalina ia!

¹⁸ Ko mai i koniqu mo ko maurisiau; laumaurisiau tanigira gaqu gala.

¹⁹ Igoe o dona nogo niqira gokopea ara nauvaniau, ara paluvangamaqu mara tau kukuni taniau; mo donaginigira pipi sui gaqu gala.

²⁰ Niqira gokopea ara sekoliau pitsu me gini ponopala saikesa na tobaqu.

Au amesia laka ke kesa ke galuveau, me tagara ke kesa,

me ke kesa ke vereau, mau tau goto tsodoa ke kesa.

²¹ Mi kalina au vitoa, migira ara palaginiau na tabatu; kalina au marou, mara sauvaniau na ko vavai.

²² Eo, migoe ko naua ma niqira mutsakolu ke sekoligira lê;

mi kalina ti kara gania na turina na mutsa ara gini kodoputsa,

me ke lia nogo gaqira taviti.

²³ !Ko dokolia na mataqira ma kara koko sui!

!Ko naua me ke viri maluku sui na gotuqira!

²⁴ Na koremu loki ke poda laba vanigira; ma nimu tobamomosa ke takuvigira.

²⁵ Ma kara totu mangu lê na nauna i tana ara totu niqira mane malagai;

me ke tau goto totuvisu mamauri ke kesa i laona niqira valepolo.

²⁶ Ara rotasigira igira igoe o kedegira nogo; mara gini gogoko tana rongona niqira rota igira igoe nogo o bokaligira.

²⁷ Ko maretsunâ na turupatuna pipi sui lakalaka niqira sasi;

mo ko laka na tamivaniaqira kara sangapata na totu i laona na veramu igoe.

²⁸ Ko veoligia na soaqira tania na papi na mauri; mo ko laka goto na tamiana kara marea na soaqira kolua na soaqira igira nimu tinoni igoe.

²⁹ Inau au totu moa i laona na rota me ponopala saikesa na tobaqu.

!Migoe niqu God ko savokaeau mo ko maurisiau!

³⁰ Minau sauba kau linge ma kau tsonikaea niqu God; sauba kau katevulagia gana tangirongo, ma kau soadoua sailagi.

³¹ Na omea vaga ia e dou sosongo bâ i matana God liusia na savori vaniana na buluka,

liusia bâ na gini savori-kodoputsa vaniana na buluka mane ganoga nogo.

³² Mi kalina igira na tinoni ara bingi sekoligira kara reia e laba vaga ia,

me sauba kara gini magemage loki sosongo.

Migira goto ara samasama vania God sauba ke gini pidi na tobaqira.

³³ Rongona na Taovia e rongomi vatavigira igira ara kilia na sasanga,

me utu ke padalegira nina tinoni ara totu moa i laona na vale sosori.

³⁴ Tsonikaea God igamu sui na omea mamauri amu totu i baragata mi barangengo mi laona na tasi.

³⁵ Sauba God ke maurisia nomoa na Jerusalem, me ke logovisugira tugua na vera sui tana Juda.

Migira nina tinoni segeni nogo aia sauba kara mauri i tana ma kara tamanina na kao;

³⁶ migira na kukuaqira nina tinoni aqo sauba kara tangolidatoa babâ na kao ia,

migira sui ara padalokia God sauba kara mauri dou i tana.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Sangâ

(Linge 40:13-17)

70 !Niqu God ko maurisiau!

!Taovia ko sangaau kalina ia!

² Ko utusigira igira ara tovoa laka kara labumatesiau inau,

mo ko naua me ke ponopala lê na tobaqira.

Ko naua migira sui ara gini mage rongona inau au totu moa tana rota

kara sugavisu sui me ke paluvangamaqira lê.

³ Migira ara totu matengana na gilua gaqu inau, kara gini vangamâ loki kalina ara reia laka e tau managaqira.

⁴ Migira sui ara mai i konimu igoe,

ke dou na tobaqira ma kara gini magemage.

Migira sui ara soadougo rongona igoe o maurisigira, kara tau kuti na tsariana, "Nida God aia e loki sosongo nomoa!"

⁵ Inau au maluku lê mau tau tamanina sa omea; niqu God ko mai tsaku.

!Taovia igoe nogo niqu vagamauri, ko mai tsaku mo ko sangaau!

Nina Nonginongi Kesa na Tuqatuqa

71 Taovia, inau au gini mai rongona kau totu ravi-ravi dou i konimu;

ko laka saikesa na tamiana kara tuliusiau lê.

² Ko sangaau mo ko tangotuguqu, rongona igoe nogo o gotolaka saikesa.

!Ko rongomi vataviau mo ko maurisiau!
³ Ko didisiau, mo ko lia niqū mani toturavi
 i tana kau bā totu raviravi,
 rongona igoe nogo o ravisiau mo isutuguqu.

⁴ Niqu God ko laumaurisiau tania na limaqira na
 tinoni vanga tsutsukibo,
 mi tania na susuligaqira na tinoni sasi migira na van-
 ga sekoli tinoni.

⁵ Taovia God i konimu nogo au vataraginia niqū ame-
 si;

tū kalina au tinoni vaolu minau au molo kalavatavia
 niqū vainoru i konimu igoe.

⁶ Tana mauriqu popono au vataragi i konimu segeni
 moa igoe;
 migoe nogo o reitutuguau tū tana dani au botsa.
 Minau sauba kau tsonikaego sailagi.

⁷ Danga na tinoni ara morosia na omea ara laba vani-
 au inau,
 mi tana nogo igira ara gini dona laka igoe nogo o
 susuliga mo ravisiau.

⁸ Tana dani popono inau au tsonikaego igoe
 mau katevulagia gamu loki tsapakae.

⁹ Ko laka saikesa na tsonileaqu kalina eni rongona in-
 au au tuqatuqa sosongo nogo;
 mo ko laka goto na vano taniaqu kalina eni rongona
 inau au maluku sosongo nogo.

¹⁰ Igira gaqu gala ara ngaoa laka kara labumatesiau;
 mara vorogokona sai na sekoliaqu.

¹¹ Ara tū mara tsarivaganana, "Kamu reia bā ia, God e
 vanoligi taninogoa.

Ida gita ma ka takuvia ma ka tangolia.
 E tagara nogo ke kesa ke laumaurisia tanigita."

¹² !Ko laka goto na totu ao sosongo taniau vaganana
 igoe niqū God;

niqū God ko mai tsakutsaku mo ko sangaau!

¹³ Ko naua migira ara ngaoa laka kara sugutiau inau
 ke tau nogo managaqira ma kara mate lê sui.
 Migira ara tovoa na sekoliaqu,
 igoe ko naua ma kara seseada me ke paluvanga-
 maqira lê.

¹⁴ I konimu segeni moa igoe, inau sauba kau
 vataraginia niqū amesi;

sauba kau tsonikaego babā moa igoe.

¹⁵ Me sauba kau tau kuti na gini turupatuna tana
 rongona nimu doulaka saviliu;

mi tana dani popono sauba kau gini goko moa na
 douna nimu sasaga igoe o maurisiginiau,
 atsa moa ti e utu vaniau moa na padagadoviana.

¹⁶ Sauba kau tsonikaea na susuligamu igoe Taovia
 God;

sauba kau katevulagia nimu doulaka, nimu segeni
 igoe.

¹⁷ Igoe nogo o sasaniau tū kalina au tinoni vaolu,
 minau au tau goto mololea na tsarivulagiana babā
 moa

na rongogira pipi nimu aqo dou sosongo igoe o nau-
 gira.

¹⁸ !Mi kalina eni inau au tuqatuqa pitsu nogo, me sen-
 ge sui nogo na ivuqu,

migoe niqū God ko laka na vano taniaqu!
 Ko totu kalavata koluau kalina inau au katevulagia na
 susuligamu ma na lokimu
 vanigira na vatavata sui kara botsamai i muri.

¹⁹ Nimu gotolaka igoe God e dato e suā na masaoka.
 Igoe nogo o naugira danga na omea loki sosongo bā;
 me tagara goto kesa ke vaga igoe.

²⁰ Migoe nogo o molomaia vaniau danga na rota ma
 na omea seko,

migoe goto nogo sauba ko aragovisuau tugua,
 me sauba ko didia taniau na vano tana qilu.

²¹ Igoe sauba ko paboa niqū tangirongo me ke loki
 babā,

me sauba ko vereau tugua.

²² Inau sauba manana kau tsonikaego tana taiana
 vanigo niqū itai tatangi.

Kesa na vatana niqira itai tatangi igira na Israel. (71:22)

Sauba kau tsonikaea nimu doulaka tsapakae igoe
 niqū God.

Tana niqū itai tatangi nogo inau, sauba kau gini linge
 vanigo igoe
 na God ni Israel igoe o tabu loki manana.

²³ Inau sauba kau guloki tana magemage kalina kau
 taia vanigo niqū itai tatangi;
 mi tana tobaqu popono sauba kau lilinge vanigo,
 rongona igoe nogo o laumaurisiau.

²⁴ Eo, tana dani popono inau sauba kau gini turupatu-
 na tana rongona nimu gotolaka tsapakae igoe,
 rongona igira ara tovoa laka kara sekoliau inau
 e tau lelê managaqira me paluvangamaqira lê.

Na Nongiana God Ke Gini Dou Nina Aqo Aia na Taovia Tsapakae

72 God ko sasania na taovia tsapakae me ke gini
 dona na pedegoto;

ko patakoluginia nimu pedegoto segeni nogo igoe,
² rongona aia ke pede gotosiginigira nimu tinoni,
 me ke tagaovidouginigira igira ara bingi sekoligira.

³ Ko naua me ke peluga sosongo na vuana niqira aqo
 tana vera ia,
 ma kara vatsangia na douna nimu gotolaka.

⁴ Ko sangâ na taovia tsapakae me ke isutuguqira igira ara tau tamanina sa omea;

me ke sangagira igira ara kilia na sasanga,
me ke tuliusigira igira ara bingi sekoligira.

⁵ Migira nimu tinoni igoe kara samasama vanigo tana tagu popono kalina e sina na aso

me marara na vula tana tagu tagara ke tau sui.

⁶ Ko sangâ me ke dou nina sasaga na taovia tsapakae,

ke dou vaga moa ti na usa e tumutsuna tana poi popono

me gini malobu dou na kao.

⁷ Tana maurina aia, ke gini dato varimauri na pedegoto ma na rago

poi ke rodo saikesa na mararana na vula.

⁸ Ke tagaovidougira nina tinoni ke tû kesa tabana na tasi me ke tsau bâ kesa tabana,

ke tû tana Kô Loki Euprates me ke tsau bâ tana vovosana na barangengo.

⁹ Migira na tinoni ara totu tana kaomate sauba kara tsuporu tsuna i matana aia;

migira gana gala sauba kara puka kovoragi tsuna tana kao.

¹⁰ Migira na taovia tsapakae ni Spain mi tasi taligu, sauba kara sauva vania niqira vangalaka;

migira na taovia tsapakae ni Arabia mi Etiopia sauba kara adimai vania niqira sausau.

¹¹ Eo, igira sui lakalaka na taovia tsapakae sauba kara ba tsuporu i matana;

migira na tinoni sui sauba kara aqo vania.

¹² Aia e laumaurisigira na tinoni ara tau tamanina sa omea kalina igira ara ngangaidato vania,

migira goto ara kilia na sasanga me tagara ke kesa ke sangagira.

¹³ E galuegira igira ara maluku lê mara totu sekona lê;

me aragoa niqira mauri igira e tagara kesa ke sangagira.

¹⁴ E laumaurisigira tania na limaqira igira ara bingi sekoligira mara rotasigira;

rongona aia e padaloki sosongolia na mauriqira igira.

¹⁵ !Ke mauri oka na taovia tsapakae!

!Kara tusuvania na qolumila e talumai i Arabia;

ma kara nongia God vania pipi kalina,

ma nina vangalaka God ke totu saviliu i konina!

¹⁶ Mi tana nina kao nogo ia kara dato danga sosongo na sila,

migira na vungavunga ke tsavugira popono na omea tsukatsuka,

ma kara lakaga dou vaga tana kao lakataga i

Lebanon.

Migira na tinoni kara viri danga pipi tana vera, vaga moa na buruburu e dangalia na lelegai popono.

¹⁷ Kara tsonikaea na asana na taovia tsapakae; ma kara tau goto padalea na dani ma na dani; ma gana tangirongo ia ke totu kalavata vaga moa na aso.

Migira na tinoni pipi tana vera sui kara tsonikaea ma kara nongia God ke vangalaka vanigira vaga nogo aia e vangalaka vania na taovia tsapakae.

¹⁸ !Tsonikaea na Taovia na God ni Israel!

Aia segeni moa e naugira na omea dou sui lakalaka.

¹⁹ !Tsonikaea na asana tabu na dani ma na dani!

Ma na mararana loki ke dangali poponoa na barangengo.

!Amen, Amen!

²⁰ Iani nogo na susuina nina nonginongi a David na dalena a Jese.

PAPI TOLU

(Linge 73–89)

Nina Pedegoto God

73 God aia e dou manana vanigira nomoa na Israel, me vanigira goto igira e male na tobaqira.

² Inau, e varangi nogo kau tubulagi ma kau puka; me varangi nogo ke nangaligi lê niqutu.

³ Rongona inau au masugu vanigira na tinoni kaekae kalina au reia e vano dou pipi na omea vanigira na tinoni vanga tsutsukibo.

⁴ Igira ara tau goto vatsangia na sosongo; ara susuliga mara mauri dou.

⁵ Ara tau vatsangia na rota vaga e gadovigira na tinoni tavosi;

me tau goto laba vanigira na omea seko vaga e laba vanigira visana.

⁶ Me vaga ia, migira ara sagelia na kaekae vaga moa ti gaqira liolio,

maru gini tsatsavu na momosatoba vaga moa ti na poloqira;

⁷ pipi na vata sui na nauseko e rutsumai talu tana tobaqira,

maru tau kuti na lave sautuna na aqosiana na tsutsukibo.

⁸ Ara kiataginigira na tinoni tavosi maru goko seko vanigira;

ara kaekae maru vorogokona sailagi na bingi sekoli-aqira na tinoni tavosi.

⁹ Ara tsonia na gokoseko e kalea God i baragata;

mara padaloki segeniqira, mara raigira na tinoni sui tana barangengo popono kara rongomangaqira.

¹⁰ Ara nauvaganana ia, migira goto nina tinoni God ara tû mara pilo bâ i koniqira, mara tutunina tsaku na omea sui moa igira ara tsaria.

¹¹ Mara tsarivaganana, "Sauba God e utu ke don-
aginia;

aia e totu i Gotu Vasau e utu ke tsodovulagia."

¹² Aia saikesa nogo e vaga niqira sasaga igira na vanga tsutsukibo.

Ara tamaninogoa danga niqira omea, mara tau kuti na adipapabona.

¹³ Inau au parovatavi segeniqu mau totu male, mau tau goto tsukia sa sasi.

?Ma nagua e peluau?

¹⁴ God igoe nogo o naua mau gini rota loki tana dani popono;

me pipi tana matsaraka igoe o kedeau.

¹⁵ Me ti vaga inau kau tsonia na goko kaekae vaga igira ara tsonia,

mi tana ma niq sasaga ke tau nogo ulagana nina sasaga kesa nimu tinoni igoe.

¹⁶ Au tovokakaia na padagadoviana na omea iani, mau tau nogo tangomana, e kakai sosongo vaniau,

¹⁷ poi tsau kalina au ba sage i laona nimu Vale Tabu igoe.

Mi tana moa ti inau au padagadovia na omea vaga sauba ke laba vanigira na tinoni vanga tsutsukibo.

¹⁸ !Eo, igoe sauba ko tû mo ko mologira tana nauna e madali sosongo,

mo ko naua ma kara puka ma kara mate!

¹⁹ Sauba ke gadovigira na mate seko, ma kara nanga tsaku lê.

²⁰ Igira ara vaga moa na bolebole e nanga tsaku lê tana matsaraka;

mi kalina igoe Taovia o aligiri na tû, migira sui ara viri nangaligi lê.

²¹ Mi kalina e vavai sosongo na tobaqu

mara seko sui niq vavatsangi,

²² mi tana inau au bule mau vaga moa ti na omea tuavati e tau tamani sasagana;

mau tau goto padagadovigo igoe.

²³ Minau au totu varangisigo sailagi moa igoe, ma na limamu o tangoliginiau.

²⁴ Ma nimu tosasaga o tudumiginiau tana sautu goto,

mi tana susuina, migoe sauba ko adiau bâ i konimu ma kau totu kolugo tana mararamu i baragata.

²⁵ ?Masei goto kau norua i baragata ti ke tagara igoe?

?Me ti kau totu kolugo nogo igoe, ma nagua goto kau reingaoa tana barangengo?

²⁶ Atsa moa ti kaira na koniqu ma na tidaoqu kara ka tau nogo susuliga, migoe nogo God o lia na susuligaqu; migoe saikesa moa au kiligo.

²⁷ Igira ara piloligi tanigo igoe, sauba manana kara nanga lê sui.

Migoe sauba ko matesigira sui igira ara tau totu kakai i konimu.

²⁸ !Minau moa e dou sosongo bâ vaniau na totu varangisiamu igoe niq God,

ma na totu raviravi dou i konimu igoe niq Taovia ma niq God,

ma na katevulgiana na omea dou sui igoe o naugira!

Na Nonginongi Tana Tagu Ara Rota Loki Igira na Israel

74 ?God rongona gua ti igoe o piloligi tanigami vanga ia?

?Egua igoe, laka sauba ko kore sailagi vanigira moa nimu tinoni?

² Ko padatugugira nimu tinoni, igira igoe nogo o viligira i sau,

igira igoe segenimu o suivisugira tania na totu tseka kara gini lia nimu puku segeni.

Mo ko padatugugotoa na Vungavunga Sion i tana igoe o totu i sau.

³ Liu bâ i tana, mo ko reigira na omea sui ara toroutsa sui nogo;

igira nogo gamami gala ara sekoligira sui lakalaka na omea levelevo i laona na Vale Tabu.

⁴ Migira gamu gala ara viri gudato i laona nimu Vale Tabu;

mara turuvaginia niqira pulaqe i tana vaga na padana laka e managaqira.

⁵ Ara kavigira sui na tuguruna na valemu vaga moa ti ara kavia na gai lê.

⁶ Niqira rarati ma niqira molo ara taitapaliginigira sui na pava damadama.

⁷ Mara tungigotoa nimu Vale Tabu;

mara tangopekea na nauna i tana igira nimu tinoni ara samasama vanigo.

⁸ Mara ngaogotoa kara tsogori rapasigami ma kami rapa saikesa;

mara tungigira pipi sui na peo tabu ara totu i laona na veramami.

⁹ Me tau goto totuvisu kesa na papadana laka igami ami nimu tinoni igoe;

me tagara goto sa propete ke totuvisu,

me tau goto dona kesa ke ngisa ti ke sui na laba na omea vaga ia.

¹⁰ ?God, sauba ke oka koegua igira gamami gala kara kiataginigo igoe?

?Se laka kara totu matengana sailagi moa na soa sekoliana na asamu igoe?

¹¹ ?Megua igoe ti o sove na sangaamami igami?
?Rongona gua ti o bunivisua na limamu?

¹² Migoe nogo God o taovia tsapakae vanigami tû mai nogo tana tuturigana tsotsodo,
mo sogogamami nogo danga sosongo kalina.

¹³ Na limamu susuliga igoe o sarovotaginia na tasi mo tapalia na lovaqira igira na tuqana na omea ma-
mauri ara totu i laona na tasi;

¹⁴ mo tairutugira na lovana Levaitan, aia na tuqana vi-
go na vua

ma na konina o palaginigira na omea tuavati ara totu i laona na goana atsi.

¹⁵ Igoe nogo o aqosigira na ko vuravura ma na ko tsatsali;

migoe o korasigira mara mamatsa lê na ko loki.

¹⁶ O aqosia na dani ma na bongi;
mo molo kalavatavikaira na aso ma na vula tana ka sasaqira;

¹⁷ migoe o molovania tana ke vosa na barangengo;
mo moloa na taguna na bisi ma na taguna na papara.

¹⁸ Mo ko padatugugotoa Taovia laka igira gamu gala ara totu matengana moa na kiataginiamu lê,
igira ara tau tutunimu, mara peago moa.

¹⁹ Migami nimu tinoni ami tau tangomana kami nau-
segenia sa omea.

!Migoe ko laka mololegami tana limaqira gamami gala;

laka goto padalegami igami nimu tinoni igira ara ro-
tasigami sosongo!

²⁰ Padatugua na vaitasogi igoe o naunogoa kolugami.
Ko reia, na tangopeke seko e totu nogo pipi tana nau-
na e rodo i laona na veramami.

²¹ Laka na tamiana kara paluvangamaqira lê igira ara
bingi sekoligira nogo;

mo ko sangagira igira ara tau tamanina sa omea,
migira goto e tagara kesa ke sangagira, migira kara
gini tsonikaego.

²² !God, ko tû mo ko isutugumu segeni!

Padatugua laka igira na tinoni ara tau tutunimu igoe
ara totu matengana moa na kiataginiamu tana dani
popono.

²³ Mo ko laka goto na rongomileana niqira gû ara
naua tana tobakore igira gamu gala,
niqira galaleleo sailagi ara naua igira ara tau totu ta-
bana kolugo igoe.

Nina Aqo God na Pede Tinoni

75 !Igami ami soadougo igoe nimami God,
ami soadougo manana!
Ami katevulagia na lokimu igoe,
mami gini goko tana rongoqira na omea dou laka
igoe o naugira.

² Maia God e goko me tsarivaganana,
"Tana tagu inau au titinogoa,
i tana nogo sauba inau kau tû ma kau pedegira na
tinoni sui tana pede atsa.

³ Me atsa moa ti vaga igira pipi na omea mamauri sui
kara gariri,
ma na barangengo ke kakasisi popono,
minau sauba kau tangolikakaia na pukuna me ke totu
kalavata moa.

⁴ Mau tsarivanigira igira na tinoni vanga tsutsukibo
laka kara tau goto kaekae;

⁵ mau tsarigotoa vanigira kara mololea na koe-
segeniqira."

⁶ Na pedegoto e tau talumai i longa se i tasi,
se i vava se i ata,

⁷ maia nogo God nina aqo na pede,
maia sauba ke kedegira visana, me ke nusigira
visana.

⁸ Na Taovia e tangolia kesa na tseu
na uaeni susuliga na korena e totu i laona.
Maia e qetua, migira sui lakalaka na tinoni vanga
tsutsukibo ara inuvia;

ara inuvi korasia me tau lelê goto totuvisu sa
kukuduna.

⁹ Minau e utu saikesa kau mololea na gini goko babâ
tana rongona nina God a Jakob,
se na gini linge na tsonikaeana.

¹⁰ God aia sauba ke kutivanigira na susuligaqira igira
na tinoni vanga tsutsukibo,
me ke naua me ke dadato babâ gaqira susuliga igira
na tinoni e goto niqira sasaga.

Na Linge na Tsonikaeana God Tana Rongona e Managana

76 Igira ara totu tana vera ni Juda igira ara don-
aginia God.

Ma na asana e tangiloki tana Israel popono.

² Maia e tamanina na verana i Jerusalem;
me totu i gotu tana Vungavunga Sion.

³ Mi tana nogo e bokua niqira parige igira na gala,
ma niqira tako ma niqira isi, eo, me pipi sui goto niqi-
ra omea levolevo gana na vailabu.

⁴ !God, igoe o loki tsapakae sosongo!

Me tangiloki na rongomu kalina igoe o labavisumai talu tana vungavunga

i tana igoe o tuliusigira gamu gala.

⁵ Mo lauligia tanigira niqira mane vaumate susuliga pipi niqira omea levelevo ara laua tana vailabu, mi kalina ia, migira sui ara mate pitsu sui nogo, me puala lê sui gaqira susuliga.

⁶ Mi kalina igoe nina God a Jakob o tû mo goraragira, migira sui niqira ose kolugira ara sage koniqira ara viri puka mara mate lê sui.

⁷ Migoe moa Taovia igira na tinoni sui ara kukuni tani-go sosongo.

Mi kalina igoe o kore loki me tau goto tangomana kesa ke baria.

⁸ Tû i gotu i baragata igoe o sauvulagia nimu pedegoto vanigira na tinoni sui.

Ma na barangengo e gini matagu loki sosongo me totu mui lê,

⁹ kalina igoe o tû na vota makaliana na gokona nimu pedegoto, ma na maurisiaqira igira ara bingi sekoligira ieni i barangengo.

¹⁰ Niqira momosatoba nogo igira gamu gala e tsukilâ, te ara gini tsonikaego igira nimu tinoni; migira moa ara tau mate tana vailabu sauba kara lokisigira nimu dani tabu igoe.

¹¹ Tusuvania na Taovia nimui God na omea igamu amu veke vaninogoa; adimai vania nimui vangalaka igamu sui na puku amu totu varangi.

Kamu kukuni tania God,

¹² aia e molotsunaligira na tinoni taovia vanga kaekae me molo matagu sosongo vanigira na taovia loki tsapakae ni lao eni.

Na Ngangaidato Vania God Tana Tagu na Rota

77 Inau au ngangaidato vania God; au ngangaidato maia e rongomiau.

² I laona niqû rota, minau au nongia na Taovia; mi tana bongi popono au abedatoa na limaqu tana nonginongi, me tagara sa omea tangomana ke vereau.

³ Mi kalina inau au padâ God, mau ngangai i laona na tobaqu;

mi kalina au totu mui mau papada, me ponopala lê na tobaqu.

⁴ Aia e tongovaniau na maturu mau mamata moa na bongi popono;

au padasavi sosongo me gini utugana vaniau na goko.

⁵ Au padavisugira na tagu ni sau

mau padavisugira goto na ngalitupa ara putsî oka nogo.

⁶ Tana bongi popono au totu tû moa mau papada sosongo;

au totu mui mau papada mau veisua segeniqu vaga iani:

⁷ “?Laka sauba nomoa na Taovia ke sove tanigita savil-iu?

?Me laka sauba e utu saikesa ke reingaogita tugua?

⁸ ?Laka aia e tau nogo galuvegita?

?Me laka e tau nogo ngaoa na manaliana nina veke e naua vanigita?

⁹ ?Me laka God e padalenogoa na saugaluve vaniada?

?Me laka nina kore e oligininogoa na aqona nina galuve?”

¹⁰ Mi muri minau au tsaria, “Ma na omea inau au gini rota loki bâ na padaana e vaga iani:

laka God e tau nogo susuliga.”

¹¹ Taovia, sauba kau padatugugira nimu aqo loki igoe o naugira nogo;

me sauba kau padavisugira na omea loki ganataga sui igoe o aqosigira nogo i sau.

¹² Sauba kau papada tana rongoqira pipi sui lakalaka na omea igoe o naugira;

sauba kau totu mui ma kau padatugugira pipi nimu aqo loki sui.

¹³ Pipi na omea igoe God o naugira ara tabu sui.

Me tagara goto sa god ke loki atsa kolugo igoe.

¹⁴ Igoe nogo na God o aqosigira na valatsatsa;

mo sauvulagia gamu susuliga i laoqira na puku na tinoni sui.

¹⁵ Tana susuligamu loki nogo igoe o laumaurisigira nimu tinoni,

igira nogo ka kukuaqira kaira a Jakob ma Josep.

¹⁶ Kalina igira na ko loki ara reigo igoe God, migira ara matagu sosongo,

ma na maorodo na tasi e gariri tana matagu.

¹⁷ Migira na parako ara tumuli tsunamaia na usa;

ma na quluqulu e poda tana masaoka,

ma na angaanga e kirapi me liu pipi nauna.

¹⁸ Ma na maququna nimu quluqulu e liu ao sosongo, ma na kirapina na angaanga e angavi poponoa na barangengo;

me kakanu na barangengo popono.

¹⁹ Igoe o liu tsapatugu i laona na panu;

mo savu bâ i laona na maorodo na tasi

me tau tangomana kesa ke reia na maleamu.

²⁰ Migoe o tudumigira nimu tinoni toga vaga nogo e

kesa e reitutugudougira nina sipi,

mo molokaira a Moses ma Aaron kara ka ida vanigira.

Aia God Migira Nina Tinoni

78 Igamu niqú tinoni, kamu rongomidoua na omea inau sauba kau sasaniginigamu,

ma kamu rongomi vatavia na omea sauba kau tsaria.
² Inau sauba kau gini aqo na tsaqina na gokolia tana sasaniamui,

ma kau vuresia vanigamu na omea ara totu popoi tû i sau nogo,

³ igira na omea igita a rongomigira nogo ma don-
 aginigira,
 na omea vaga igira na tamada ara turupatuna vanigi-
 ta nogo.

⁴ Migita ka laka na poiaqira tanigira na daleda;
 ka turupatuna vanigira na vatavata kara botsamai i
 muri
 tana rongona gana susuliga loki na Taovia, migira na
 omea loki aia e naugira,
 ma na omea ganataga sui aia e aqosigira nogo.

⁵ Aia e tusugira nina ketsa vanigira na tinoni ni Israel,
 ma na vovorona nina vali vanigira na kukuana a
 Jakob.

Maia e raigira na mumuada
 kara sasanigira na daleqira na vovorona nina ketsa,
⁶ rongona ti na vatavata i muri kara donaginigira go-
 to,
 mi muri bâ migira goto kara sasaniginigira goto na
 daleqira.

⁷ Mi tana nauvaganana nogo ia, ti sauba igira kara gi-
 ni molo kalavatavia niqira vainorugi i konina God
 ma kara gini tau padalea na omea vaga aia e aqosigi-
 ra nogo,
 ma kara muridougira pipi kalina na vovorona nina
 ketsa.

⁸ Mi tana ti igira kara tau gini usuligira na mumuaqi-
 ra,
 igira na alaala na vanga petsakoe ma na livusuguradi,
 igira nogo ara tau vataragini kakaia niqira vainorugi
 konina God
 mara tau goto dona kara totukakai i konina.

⁹ Mi tana tagu e laba na vailabu, migira niqira alaala
 na mane vaumate na Epraim
 ara viri tsogovisu lê kolua niqira parige ma niqira pip-
 ili.

¹⁰ Mara tau goto manalia niqira tabana na vaitasogi
 ara naua kolua God;
 mara sove goto na muriana nina ketsa.

¹¹ Ara padalegira sui na omea aia e aqosigira,
 migira goto na valatsatsa ara reia aia e naugira.

¹² I mataqira nogo na mumuaqira God e aqosigira na
 valatsatsa,
 tana poiatsa ni Soan tana kao ni Ejipt.

¹³ Aia e sarovotâ na tasi me tudumigira mara liu ma-
 matsa i laona;

maia e naua ma na tasi e totukakai tabana mi tabana
 vaga moa ti na ponopono na vale.

¹⁴ Mi tana dani maia e mataliginigira kesa na parako,
 mi tana bongi popono kolua na mararana na lake.

¹⁵ Aia e tapaligira na maragova i laona na kaomate,
 me tusuvanigira na kô e talumai tana maragova, va-
 ga moa ti e maodato tana kao.

¹⁶ Maia e naua ma na ko e tavongani vuramai talu
 tana maragova
 me tatave vaga moa ti na ko loki.

¹⁷ Ma na tinoni gira ara sasi babâ moa i matana God,
 mi laona na kaomate ara petsakoe vania God Susuli-
 ga Sosongo.

¹⁸ Igira ara tû mara tovolea God
 mara turuginia ke sauva vanigira na vatana na mutsa
 koegua igira ara kilia.

¹⁹ Ara goko levolevo vania God mara tsarivaganana,
 “?Egua laka e tangomana vania God ke tusulea
 vanigita na mutsa tana kaomate vaga ieni?”

²⁰ Eo, me mana rago nomoa laka aia e toubâ na
 maragova
 me tabusi tsunamai na kô,
 ?me laka egua, e tangomana goto ia ke palaginigita
 na breidi,
 me ke sauvanigira goto nina toga na velesina sabo?”

²¹ Mi kalina na Taovia e rongomigira nina tinoni ara
 goko vaganana ia, maia e kore,
 me tû me kodoginigira na lake,
 ma na korena e loki goto bâ vanigira,

²² rongona igira ara tau saikesa tutunina God,
 mara tau goto tutunina laka aia e ngaoa na laumau-
 risiaqira.

²³ Mi tana maia e goko bâ vania na masaoka i gotu,
 me ketsalia ke ova na matsapana;

²⁴ maia e sautsunamai gaqira mutsa kara gania,
 aia nogoria na mana e talumai i gotu.

²⁵ Me vaga ia, migira ara gania gaqira mutsa na ange-
 lo,

maia God e tusua vanigira na dangana vaga ara kilia.

²⁶ Maia e naua me mai kakai na guguri votu,
 mi tana susuligana goto ia e sualaginikaea na guguri
 e palamai i ata;

²⁷ maia e molomaia vanigira nina tinoni danga na
 manu,

vaga na dangana na vatuna na one i tasi;

²⁸ mara viri lovopuka polipolia niqira valepolo.

²⁹ Migira na tinoni ara tû mara adigira, mara ganigira
 mara masu;

aia God e tusuvanigira na dangana vaga igira ara
 padangaoa.

³⁰ Mi kalina igira ara sugulimutsangaqira
 mara mutsamutsa moa,
³¹ ma God e kore loki vanigira
 me labumatesigira niqira mane susuliga bâ,
 igira nogo niqira mane vaolu sosongo igira na Israel.
³² Me atsa moa ti igira na tinoni ara reilakana na
 omea danga God e nauvanigira,
 migira ara totu matengana na sasi babâ moa;
 me atsa moa ti ara reigira goto na valatsatsa aia e
 naua i mataqira, migira ara tau lelê norua aia.
³³ Me vaga ia, ma God e suilavagini lea vanigira niqira
 dani
 vaga saikesa moa kesa na guguvina tetelo na mago-
 mago,
 me tavongani me gadovigira na mate tau vangarau.
³⁴ Me pipi kalina God e matesigira visana vidaqira,
 mi tana migira na toga ara pilovisumaitugua i konina,
 mara padasavigira niqira sasi mara nonginongi kakai
 vania God.
³⁵ Mara padavisutugua laka tana idana aia nogo God
 niqira reitutugu,
 maia na God Susuliga Sosongo aia nogo niqira vaga-
 mauri.
³⁶ Me pipi sui niqira tsaqina goko ara tsaria, na per-
 ona segeni moa;
 e tagara kesa lelê na omea igira ara tsaria ke mana.
³⁷ Ara tau totukakai i konina aia;
 mara tau goto manalia niqira tabana na vaitasogi ara
 naukolua.
³⁸ Ma God aia e galuegira nomoa nina tinoni.
 Me padale vanigira niqira sasi
 me tau kede sekoligira.
 Me danga sosongo kalina aia e berengiti kolugira
 me tangolivisutugua na korena me tau kore vanigira.
³⁹ Rongona aia e donagadovia laka igira na tinoni lê
 moa,
 ara vaga saikesa moa na guguri e bisimai me tau oka
 me nanga lê tugua.
⁴⁰ !E danga sosongo kalina igira ara petsakoe vania
 tana kaomate;
 me gini melu tobana!
⁴¹ Na dani ma na dani igira ara tau goto kuti na tov-
 oleana God,
 mara molorota vania aia na God Tabu Loki ni Israel.
⁴² Igira ara padale saikesalia na susuligana loki,
 ma na dani i tana aia e laumaurisigira tania na limaqi-
 ra gaqira gala,
⁴³ me naugira na omea loki ganataga ma na valatsat-
 sa
 tana poi ni Soan tana kao ni Ejipt.

⁴⁴ Mi tana ma God e naua migira na ko loki ara lia na
 gabu,
 migira sui na tinoni tana Ejipt ara gini tau tamani kô
 gana na inu.
⁴⁵ Me mologira na kulikuli kara viri dangali poponoa
 na veraqira ma kara gati sekoligira,
 ma na qori kara sekolia niqira kao.
⁴⁶ Me mologira na kipo kara ganisua niqira omea
 tsukatsuka,
 ma kara sekolia niqira lelegai popono.
⁴⁷ Aia e matesiginia na kolina na usa kakai niqira itai
 na uaeni,
 ma na bisi loki niqira gai mutsamutsa.
⁴⁸ Ma na kolina na usa kakai e matesiginigotoa niqira
 buluka,
 ma na angaanga e matesiginia niqira sipi.
⁴⁹ Aia e galasi sosongolia me momosa loki tobana,
 me poda na korena, me moloa na rota loki ke gadovi-
 gira,
 mara mai vaga moa ti na alaala na angelo na mate.
⁵⁰ Aia e tau goto dona ke baria na korena
 se ke gaea na mauriqira,
 maia e tû me labuginigira na rota seko loki.
⁵¹ Aia e labumatesigira sui na daleqira mane botsaida
 i laoqira pipi na tamadale tana Ejipt popono.
⁵² Mi muri maia e tudumi rutsumigira nina tinoni
 tania na Ejipt
 vaga moa ti kesa na mane reitutugu sipi,
 me mataligira tana laona na kaomate.
⁵³ Aia e idagana sautu vanigira, mara tau goto mata-
 gunia sa omea;
 migira moa gaqira gala, aia e naua me kokoponotigi-
 ra na tasi, mara viri mate sui.
⁵⁴ Me adibagira nina tinoni tana nina kao tabu,
 tana vungavunga aia segenina nogo e laua.
⁵⁵ Maia e tsialigigira na tamanina nogo i tana,
 kalina igira nina tinoni ara maimai moa i sautu,
 me tuvarivotâ niqira kao i laoqira na puku ni Israel,
 me saua na valeqira kara tamanina igira nina tinoni
 nogo ia.
⁵⁶ Me atsa moa na Taovia e naua vanigira vaga ia,
 migira ara petsakoe vania God Susuliga Sosongo
 mara tovolea babâ moa.
 Migira ara tau nogo muria nina ketsa,
⁵⁷ mara petsakoe mara tau mana vania, vaga saikesa
 nogo ara naua igira na tamaqira i sau,
 niqira omeomea e vaga moa na pipili kekevo, me utu
 na noruaqira.
⁵⁸ Na peona niqira god peropero ara gini tsaia na ko-
 rena God
 kolugira goto niqira titinonina na god peropero, me
 gini momosa loki bâ na tobana God.

⁵⁹ Ma God e gini kore loki sosongo kalina e reia na omea vaga ia,
me sove saikesa tanigira nina tinoni.

⁶⁰ Maia e tû, me vanoligi saikesa tania nina valepolo i Silo,
na vera i tana aia e mauri i konida i sau.

⁶¹ Me tamivanigira gada gala kara laua tanigita na Bokisi na Taso, †
aia nogo na papadana na susuligana ma gana loki tsapakae God.

⁶² Aia e tobaseko vanigira nina tinoni segeni nogo ia te e tamivanigira gaqira gala kara tû ma kara labumatesigira.

⁶³ Igira niqira mane vaolu ara viri mate sui tana vailabu,

ma niqira daki vaolu e tagara kesa ke taugagira.

⁶⁴ Migira na manetabu ara viri mate sui tana isi,
migira na tinamateqira ara tau tamivanigira kara tangisigira.

⁶⁵ Mi tana susuina, maia na Taovia e mamata me tû vaga moa ti aia e vasini mamata tania na maturu;
e vaga saikesa moa kesa na mane susuliga e ulavia na uaeni.

⁶⁶ Ti aia e tû me tsialigigira saikesa igira gana gala,
me paluvangamaqira saviliu.

⁶⁷ Me sove tanigira moa igira na kukuana a Josep,
me tau goto viligira na puku konina a Epraim.

⁶⁸ Maia e tû moa, me ba viligira na puku konina a Juda,
ma na Vungavunga Sion aia nogo e reingao sosongolia bâ.

⁶⁹ Mi tana nogo aia e logoa nina Vale Tabu vaga nogo na verana i baragata;
me aqosia ke totukakai vaga nogo na barangengo aia e totu kakai na dani ma na dani.

⁷⁰ Maia e vilia a David nina maneaqo;
me adiligia tania nina bara na sipi,

⁷¹ i tana nogo aia e reitutugugira nina alaala na sipi,
me moloa ke lia na taovia tsapakae tana Israel,
niqira reitutugu dou igira nina tinoni God.

⁷² Maia David e reitutugudougira rago me tau padaloki segenina,
me taovia dou sosongo vanigira.

Igira na Israel Ara Nongia God Ke Maurisigira

79 God igoe, igira na tinoni ponotoba ara mai mara totuvinogoa na veramu.

Mara tangopekea nimu Vale Tabu,
mara toroutsani poponoa na Jerusalem.

² Mara labumatesigira nimu tinoni, mara molovanigira na manusata kara gania na koniqira,
ma na koniqira nimu maneaqo ara lia gaqira mutsa na omea tuavati atsi.

³ Ara reoa na gabuqira nimu tinoni igoe vaga moa ti na kô lê,
me naravia na Jerusalem popono,
me tagara lelê ke kesa ke totuvisu me ke qilugira igira ara mate.

⁴ Igira sui na puku tavosi ara totu poligami ara peagami
mara kiataginigami mara tsirigami.

⁵ ?Taovia kiki igoe, laka sauba nomoa ko kore vanigami saviliu?

?Egua laka na koremu ke iru babâ moa vaga na lake?

⁶ Ko piloa na koremu me ke ba gado i koniqira na puku tavosi igira ara tau donaginigo,
i koniqira na tinoni ara tau dona kara lotu vanigo.

⁷ Rongona igira nogo ara labumatesigira nimu tinoni igoe;
mara toroutsania na veramu.

⁸ Mo ko laka na kedeamami igami tana rongona niqira sasi ara naua igira na mumuamami.

Ko galuvegami kalina nogo ia,
rongona igami ami seko pitsu nogo.

⁹ Nimami God ko sangagami mo ko maurisigami;
ko laumaurisigami mo ko padale vanigami nimami sasi,

rongona ke gini tangiloki na soamu igoe.

¹⁰ ?Ara gua vaga igira na puku tavosi te ara tû mara veisuagami igami,

“?Laka iava e totu nimui God igamu?”

Taovia, ko tamivanigami ma kami reia kalina igoe ko kedegira na puku tavosi
tana rongona ara reoa na gabuqira nimu maneaqo.

¹¹ Rongomi vatavia niqira kukungu igira ara totu sosori,

ma na susuligamu loki ko nusiginigira igira ara pedematesigira nogo.

¹² Taovia, ko tuguvisu vanigira igira na puku tavosi ke vitu kalina

tana rongona pipi sui niqira goko peapea ara naua vanigo.

¹³ Mi tana ti igami sui nimu toga igoe, igami na sipina nimu bara,

sauba kami soadougo sailagi,

ma kami tsonikaego na dani ma na dani.

Na Nongiana God Ke Turuvagini Visutugua na Veraqira

80 Taovia, igoe niqira Reitutugusipi igira na Israel,
ko rongomigami;
igoe o matalidougira nimu sipi, ko rongomigami.

† “Bokisi na Taso” Aia e kesa na bokisi gai ara baru poponoginia na qolumila laka, mara molotsavua i laona kaira na vatu i tana e totu na mamarena na Sangavulu Ketsa.

Igoe o totu tana sasamu na totukae i kelana na rapoqira na angelo,

² ko sauvulagi segenimu vanigira na puku tu koniqira a Epraim, ma Benjamin ma Manase.
!Ko sauvulagi vanigami gamu susuliga;
mai mo ko laumaurisigami!

³!God, igoe ko adivisugami!
!Ko galuvegami, me sauba kami mauri!

⁴?Taovia God Susuliga Sosongo, sauba ke oka koegua sagata goto ko kore
mo ko sove na rongomiana niqira nonginongi nimu tinoni?

⁵ Igoe o sauvanigami na rota ke lia gamami mutsa, ma na dangana na bilo na kô na matamami kami inuvia.

⁶ Mo tamivanigira na puku tavosi ara totu poligami kara laua nimami kao;
migira gamami gala ara tsirigami lê.

⁷!Ko adivisugami, God Susuliga Sosongo!
!Sauvulagi vanigami na galuvemu, me sauba igami kami gini mauri!

⁸ Taovia igoe nogo o tû mo vutiligia kesa na itai na uaeni † tania na vera ni Ejipt,
mo tsialigigira na puku tavosi tamanina kao,
mo bâ tsukâ na itaina uaeni ia tana niqira kao igira.
⁹ Igoe o arago maledoua kesa na nauna i tana ke dato dou;
ma na lamuna e tatango tsuna ao tana kao, me liuvia na kao popono.

¹⁰ Na auauna e ausigira na vungavunga sui;
e tamumurau me ausigira goto na gaina sida †† loki.

¹¹ Ma na arana e tabegara me tsavua na kao popono e tsau bâ tana Tasi Mediteranean kesa tabana me tsau saviliu tana Kô Euprates kesa tabana.

¹²?Me rongona gua ti igoe o vuipukalia na baravatu ara polia nimu uta?

Mo ko reia, kalina ia igira sui ara liu bâ i tana ara komia moa na vuana uaeni i laona;

¹³ ma na bô atsi ara viri tsogori pukalia na gaina,
migira na omea tuavati atsi ‡ ara gania na vuana.

¹⁴!Ko pilovisumai i konimami igoe God Susuliga Sosongo!

!Tû i gotu i baragata ko morosisigami i lao eni,
mai mo ko maurisigira nimu tinoni!

¹⁵ Ko mai mo ko maurisia nimu itai na uaeni igoe nogo o tsukâ,
na volana vaolu igoe nogo o aragodou sosongolia,

† "na itai na uaeni" Na papadana nogo igira na tinoni ni Israel.

†† "na gai na sida" Reia tana 29:5. ‡ "na bô atsi...ma na omea tuavati atsi" Na papadana igira gaqira gala na Israel.

me gini dato varimauri.

¹⁶!Igira gamami gala ara kavi pukalia mara soqoi lakena,

ko tû igoe mo ko kore vanigira mo ko matesigira!

¹⁷ Ko aragogira mo ko isutuguqira nimu puku igoe nogo o viligira,

igira na puku igoe o naua mara gini susuliga.

¹⁸ Me sauba e utu goto igami kami piloligi tanigo tugua;
ko maurisigami, migami sauba kami tsonikae sailaginigo.

¹⁹ Taovia God Susuliga Sosongo, ko adivisugami.
Ko sauvulagia vanigami na galuvemu, me sauba igami kami gini mauri.

Kesa na Linge Gana Tana Dani Loki

81 !Gudato tana mage vania God aia nogo gada sasanga;

linge na tsonikaeana nina God a Jakob!

² Tuturiga na uviriga ma ka rekesi tsetsê,
ka taidougira nida itai tatangi ma nida tuqulu.

³ Ka uvia na tavuli tana nida dani loki,
kalina e dato na vula vaolu, mi tana saipono.

⁴ Iani nogo e vaga na ketsa vanigira na tinoni ni Israel,

ma na parovata e talumai i konina nina God a Jakob.

⁵ Aia e moloa vanigira na tinoni ni Israel kara muria kalina aia e bokia na vera ni Ejipt.

Au rongomia na tatangina na liona kesa au voginia e goko me tsarivaniau:

⁶ "Inau nogo au sulutsunâ na kalagai mamava tania na kokovemui;

mau adiligia na tsupu na vatu amu tabeleginia na limamui.

⁷ Mi kalina igamu amu totu tana rota mamu soaau,
minau au tû mau maurisigamu.

Tana niqu nauna na mani taopoi i laona na tulonga,
inau au rongomia nimui nonginongi.

Mau tovolegamu tana kô vuravura i Meriba.

⁸ Igamu niqu tinoni, kamu rongomia niqu goko parovata.

!Igamu na Israel, ti vaga kamu tami moa kiki na rongomiaqu!

⁹ Kamu laka saikesa goto na samasama vaniana ke kesa na god segeni.

¹⁰ Inau na Taovia nimui God,

minau nogo au adirutsumigamu tania na vera ni Ejipt.

Kamu manganga, minau kau kala na mutsa ma kau moloa i laona na mangamui.

¹¹ “Migira niqû tinoni ara sove na rongomiaqu;
eo, igira na Israel ara sove na rongomangaqu.
¹² Me vaga ia, minau au tamivanigira moa kara muria
na tobaqira segeni,
ma kara naua na omea sui moa igira segeni ara
padangaoa.
¹³ !Ti vaga niqû tinoni kara rongomiau moa inau;
ma kara naua na omea inau au ketsaligira kara naua!
¹⁴ Minau kau tau goto kisâ na bingi sekoliaqira gaqu
gala
ma na tuliusiaqira sui.
¹⁵ Mi tana ti igira sui ara reisaviau inau kara tao tsu-
poru i mataqu tana matagu;
ma gaqira kede ke totu saviliu me ke tau goto sui na
dani ma na dani.
¹⁶ Migamu moa sauba kau palaginigamu na uiti dou
laka,
ma kamu gini vatsa na ganiana na bulumitsua.”

God Aia na Tagao Loki Tsapakae

82 Aia God nogo e tagaovia na totogoko i laona
niqira saikolu i baragata;
mi laona niqira saikolu igira na god aia e sauvulagia
nina papada me tsarivanigira:
² “!Igamu nimui aqo ti kamu molole saikesalia na
pede riu;
ma na bulu bâ koniqira na tinoni vanga tsutsukibo!
³ Kamu isutuguqira igira ara tau tamanina sa omea,
migira goto na baka tinamate;
ma kamu pede atsaligira igira ara kilia na sasanga,
migira goto e tagara kesa ke sangagira.
⁴ Kamu laumaurisigira tania na limaqira na tinoni
vanga nauseko.

⁵ “!E pono nomoa na tobamui igamu, mamu tau dona
sa omea!
Igamu amu liu saikesa moa i laona na rodo,
ma na pedegoto e nanga taninogoa na barangengo.
⁶ Minau au tsaria laka ‘Igamu na god,
eo, igamu sui na dalena nogo na God Susuliga
Sosongo.’
⁷ Me sauba nomoa igamu kamu mate vaga nogo igira
sui na tinoni lê;
ma na maurimui sauba ke tamani susuina vaga nogo
na mauriqira pipi sui na tinoni taovia.”

⁸ God, ko mai mo ko tagaovia na barangengo;
rongona igoe nogo o tamanigira na puku na tinoni
sui lakalaka.

Na Nonginongi Rongona God Ke Tulusigira Gaqira Gala Igira na Israel

83 !God, ko laka na mui lê moa;
ko laka na totudodo ma na tû mui lê moa!

² !Reigira bâ gamu gala! Ara viri aligiri takuti;
migira sui ara tobaseko vanigo ara sove na rongo-
mangamu igoe.
³ Ara naudodoa moa niqira vorogoko tana rongona
na sekoliaqira nimu tinoni igoe;
ara vorogokona sai na sekoliaqira igira igoe o retu-
tugugira.
⁴ Ara tû mara tsarivaganana, “Ida gita, ma ka ba
toroutsania na puku ia,
me ke nanga saikesa i tobaqira na tinoni na pa-
padana na Israel.”

⁵ Igira na vera sui ara tamisai
mara vorogokona na sekoliamu igoe Taovia;
⁶ igira nogo na tinoni ni Edom migira na Ismael;
na tinoni ni Moab migira na Hagri;
⁷ na tinoni ni Gebal, mi Amon mi Amalek,
mi Pilistia mi Tire.
⁸ Ma na Asiria goto ara sangapata kolugira,
na tinoni sui girani ara sanga tabana koniqira na
kukuana a Lot.

⁹ Taovia ko tû, mo ko nauvanigira na omea vaga o
nauvanigira na Midian,
me vaga o nauvanikaira a Sisera ma Jabin tana Kô Ki-
son.
¹⁰ Igoe o tuliugira i Endor,
ma na koniqira ara viri ratsa lê tana kao.
¹¹ Mo ko nauvanigira gaqira ida na omea vaga o nau-
vanikaira a Oreb ma Seeb;
ko tûliusigira sui gaqira tagao vaga o naua vanikaira
a Seba ma Salmuna,
¹² kaira ara ka tû mara ka tsarivaganana, “Ida gita, ma
ka aditamanida na kao tana e tamanina God.”

¹³ God ko sarangasigira vaga moa ti na papasa lê,
vaga goto na rau matemate lê e lovosaginia na
guguri.
¹⁴ Me ke vaga na lake e iruvia na lelegai popono,
ma na vungavunga e gania na lake,
¹⁵ ko vaga goto igoe, ko tsialigigira ginia nimu tulon-
ga loki,
mo ko totoposuligira ginia nimu guguri loki.
¹⁶ Taovia ko paluvangamaqira babâ moa,
poi tsau kalina kara donaginia na susuligamu igoe.
¹⁷ Ko tuliugira, mo ko naua ma kara matagu loki
saviliu;
ma kara gini mate tana vangamâ.
¹⁸ Mi tana ti kara gini donaginia laka igoe segeni moa
o Taovia,
mo taovia loki tsapakae kaputia na barangengo po-
pono.

Na Ngao Sosongoliana Na Sage i Valena God

84 !Inau au padaloki sosongolia nimu Vale Tabu, igoe Taovia Susuliga Sosongo!
²!Mau kili sosongolia kau ba totu i tana!
 E siloviau sosongo laka kau ba totu i laona nina Vale Tabu na Taovia.
 Tana tobaqu popono inau au linge tana magemage vania aia na God mamauri.
³Migira goto na manubau, mara dona na logoana na binuqira,
 migira na pikapikamasanga, mara tamanina na valeqira segeni tana nimu Vale Tabu;
 mara mololaka na daleqira tetelo ligisana nimu belatabu,
 igoe Taovia Susuliga Sosongo, niqiu taovia tsapakae mo niqiu God.
⁴Ara mage sosongo nomoa igira ara mauri i laona nimu Vale Tabu,
 mara lingena sailagi na tsonikaeamu igoe.
⁵Ara gini mage sosongo igira ara tsotsovata kakai i konimu igoe,
 igira e silovigira sosongo na liu tana sautu e vano kalea na Vungavunga Sion.
⁶Mi kalina igira ara liu tsapatugu bâ tana qou matsa ni Baka,
 ma na ko vuravura e tavongani vura dato i tana;
 me tumu na usa tana matsaraka mara gini dangadanga na maomao na kô.
⁷Migira ara susuliga babâ moa kalina ara vanovano i sautu;
 mi kalina kara ba tsau i Sion mi tana ti sauba kara reia God, aia e God loki liusigira na god sui.
⁸Igoe Taovia God Susuliga Sosongo, ko rongomia niqiu nonginongi.
 Igoe nina God a Jakob ko rongomi vataviau.
⁹God, ko vangalaka vania nimami taovia tsapakae, aia na taovia tsapakae igoe o vilinogoa.
¹⁰Kesa lelê moa na dani na totu i laona nimu Vale Tabu igoe
 e dou liusia bâ kesa na toga na dani na totu kesa tana nauna segeni;
 kau reingaoa bâ na totu moa i matsapana na valena niqiu God,
 liusia bâ na totu i laona na valeqira na tinoni vanga tsutsukibo.
¹¹Na Taovia aia nogo nida reitutugu, ma nida taovia tsapakae loki bâ,
 aia nogo e vangalaka vanigita me padalokigita.
 Me tau goto dona ke tongoa kesa na omea dou vanigira igira ara naua na omea e goto i matana.

¹²!Taovia Susuliga Sosongo, ara mage manana igira ara norukakaigo igoe!

Na Nongiana God Ke Douvisutugua na Vera

85 Taovia igoe o galuve sosongolia nimu kao;
 mo naua migami na Israel ami douvisutugua.
²Igoe o padale vanigira nogo niqira sasi igira nimu tinoni,
 mo veoligi vanigira pipi sui niqira nauseko ara naua.
³Mo tau nogo kore vanigira,
 mo mololenogoa nimu momosatoba vanigira.
⁴Ko adivisugami tugua, igoe God nimami vagamauri,
 mo ko laka goto na reisaviamami.
⁵?Egua, laka sauba ko kore saviliu vanigami moa?
 ?Me laka nimu momosatoba ke tau goto sui?
⁶Ko naua migami sauba kami tukakai tugua,
 migami nimu tinoni sauba kami gini tsonikaeaginigo.
⁷Taovia ko sauvulagia vanigami nimu galuve vo oli,
 mo ko sangagami ma kami gini mauri.
⁸Inau sauba kau rongomi vatavia na omea God ke tsarivaniau.
 Aia e vekea laka sauba ke saua na rago vanigita igita nina tinoni segeni,
 ti vaga igita ka tau visutugua tana sautu sasi a muria i sau.
⁹Aia e vangaraunogoa laka ke maurisigira igira ara kukuni tania,
 maia sauba ke totu kalavata kolugita i laona na verada.
¹⁰Mi tana tagu ia, sauba igira na tinoni kara dona na vaigaluvegi ma na vaitabegi;
 me ke gotodou niqira sasaga, ma kara totu tana rago.
¹¹Niqira sasaga mana na tinoni ke talu i lao me ke ba tsau dato i gotu;
 ma nina gotolaka God ke tû i gotu me ke morotsuna mai i lao.
¹²Eo, na Taovia sauba ke paboa nida tamani igita,
 ma kara lakaga dou sui nida uta.
¹³Na gotolaka ke idaida vania na Taovia
 me ke vangaraua na sautu vania.

Na Nonginongi Tana Tagu na Rota

86 Taovia ko rongomiau mo ko sangaau,
 rongona au maluku sosongo me tagara kesa ke sangaau.
²Laumaurisiau tania na mate, rongona inau au to-tukakai i konimu;
 ko laumaurisiau rongona inau nimu tinoni aqo mau norugo manana igoe.

³ Igoe nogoria niq u God, me vaga ia me dou ti ko galuveau;

minau au nonginongi vanigo tana dani popono.

⁴ Taovia ko naua me ke mage na tobaqu inau nimu tinoni aqo,

rongona niq u nonginongi e dato i konimu.

⁵ Igoe o dou sosongo vanigami, mo padalegira moa nimami sasi,

me loki sosongo nomoa nimu galuve vo oli vanigira sui ara nongigo.

⁶ Taovia ko rongomia niq u nonginongi;

mo ko rongomiau kalina kau ngangaidato vanigo ko sangaau.

⁷ Kalina au totu tana rota loki minau au soago igoe, rongona au dona laka sauba ko rongomia niq u nonginongi.

⁸ E tagara goto sa god ke tsauligo igoe Taovia, e tagara goto ke kesa ke naugira na omea vaga igoe o naugira.

⁹ Igira sui na puku na tinoni igoe o aqosigira, sauba kara mailaba i matamu ma kara tao tsuporu sui vanigo,

ma kara tsonikaea gamu loki tsapakae.

¹⁰ Igoe o susuliga sosongo mo aqosigira na omea dou sui;

migoe segenimu o God.

¹¹ Ko sasaniau Taovia na omea vaga igoe o ngaoa inau kau naua,

minau sauba kau rongomangamu dou manana.

Ko sasaniau na aqo dou vaniamu tana susuligaqu popono.

¹² Me sauba inau kau tsonikaego tana tobaqu popono Taovia niq u God,

ma kau katevulagia gamu loki tsapakae na dani ma na dani.

¹³ !E loki sosongo nomoa nimu galuve vo oli vaniau! Igoe nogo o laumaurisiau tania na qilu.

¹⁴ Niq u God, igira na tinoni kaekae ara tau goto kuti na mai sailagi na sekoliaqu;

e kesa na alaala popono igira na vanga sekoli tinoni ara tovoa laka kara labumatesiau inau, migira ara tau goto dona kara boeginigo igoe.

¹⁵ Migoe Taovia o tobalaka sosongo mo God na galuve,

mo berengiti sailagi mo mana saviliu.

¹⁶ Ko pilomai i koniq u mo ko galuveau;

ko susuligasiau mo ko maurisiau, rongona inau au aqo dou vanigo vaga saikesa nogo e nauvanigo na tinaqu.

¹⁷ Taovia ko sauvulagimaia kesa na papadana nimu galuve vaniau;

mi tana ti igira sui ara tobaseko vaniau kara gini vangamâ

kalina kara reia laka igoe nogo o vereau mo sangaau.

Na Linge na Tsonikaeana Na Vera ni Jerusalem

87 Maia na Taovia e logoa nina verabau i kelana na vungavunga tabu;

² maia e padalokia na verabau ni Jerusalem liusigira bâ na vera tavosi sui tana Israel.

³ Igoe nina verabau God ko rongomigira na omea dou rago aia e tsaria tana rongomu igoe:

⁴ "Kalina inau kau maretsuna na soaqira igira na puku sui ara rongomangaqu inau,

me sauba inau kau adisagekaira goto na Ejipt ma na Babilon;

migira sui na tinoni ni Pilistia, mi Tire, mi Sudan, sauba kau tsokosaigira goto kolugira na tinonina na Jerusalem."

⁵ Mi tana rongona i Sion, sauba kara tsaria laka aia nogo niqira vera pukuga na puku sui, maia nogo na Taovia Susuliga Sosongo sauba ke vaturikakaia.

⁶ Aia na Taovia sauba ke maretsuna na soaqira pipi sui lakalaka na mamatana tinoni,

me ke tsaria laka igira sui na Jerusalem sui moa.

⁷ Migira kara gavai ma kara lilinge ma kara tsaria, "I Sion nogo e talumai pipi sui nida omea dou."

Nina Ngangaidato Kesa Rongona God Ke Sangâ

88 Taovia God niq u vagamauri, inau au ngangaidato vanigo tana dani popono,

mi tana bongi goto minau au mailaba i matamu igoe.

² !Ko rongomia niq u nonginongi;

mo ko tabea niq u ngangaidato vanigo rongona ko sangaau!

³ Na rota danga sosongo ara puka tsavuuu, me varangi nogo kau mate.

⁴ Inau au vaga saikesa nogo igira sui ara ngari mate; au tau saikesa nogo susuliga.

⁵ Ara tsonileau nogo i koniqira igira ara mate; mau vaga saikesa moa igira ara lamutasigira, mara

tsaro nogo i laona na qiluqira, igira igoe o padale saikesaligira nogo, me utu saikesa vanigo goto ko sangagira.

⁶ Igoe o tsonitsunaau nogo tana qilu i lao vasau, tana qou i tana e rodo pulipuli.

⁷ Ma na koremu loki e kobiau, minau au tsaro rapa i vavana na panuna.

⁸ Igoe nogo o tsukivanigira na kulaqu te ara gini tsonileau;

migoe goto o naua te ara gini sibi taniau.
 Ara vongo kaputiau me utu vaniau kau tsogo;
⁹ ma na mataqu ara pasa lê nogo tana rongona na ro-
 ta loki e gadoviau.
 Pipi na dani au soago Taovia
 mau abedato vanigo na limaqu tana nonginongi.

¹⁰ ?Megua laka igoe o dona na nauvalatsatsa vanigira
 igira ara mate nogo?

?Me laka igira ara mate nogo, ara dona kara maurivi-
 sutugua ma kara tsonikaego igoe?

¹¹ ?Me laka igira ara totu nogo tana qilu ara dona na
 gini goko tana rongona nimu galuve vo oli?

?Se laka ara gini goko tana rongona nimu doulaka
 igoe i laoqira igira ara mate sui nogo?

¹² ?Me laka igira ara totu tana nauna rodo-rodo vaga
 ia, kara dona na reiaqira na valatsatsa igoe o naugira?

?Migira ara mate mara padalegira saikesa nogo, laka
 ara dona na reilakana nimu galuve laka igoe?

¹³ Taovia inau au soago ko sangaau;
 pipi tana matsaraka inau au nonginongi vanigo.

¹⁴ ?Taovia, rongona gua ti o sove taniau inau?

?Egua ti o piloligi taniau vaga ia?

¹⁵ Me tuturiga kalina inau au tinoni vaolu, me gadovi-
 au na rota loki me varangi saikesa nogo kau mate;
 mau gini vatsangi savi sosongo nogo tana ngongoli-
 na na kede igoe o naua vaniau.

¹⁶ Nimu momosatoba loki e bingi rapasiau;
 migoe o labusekoliau mau gini seko pitsu popono.

¹⁷ Tana dani popono igira ara virupoliau vaga moa na
 obo;
 ara tupoliau mara saisai gaqu.

¹⁸ Migoe o naua migira goto na kulaqu varavara ara
 gini vanoligi taniau sui,
 ma na rodo pulipuli aia moa ngiti gaqu duli inau.

Niqira Linge Ara Naua Kalina e Seko na Veraqira

89 Taovia, inau sauba kau lingena sailagi tana rong-
 ona nimu galuve vo oli;
 ma kau katevulagia na manana nimu doulaka saviliu
 na dani ma na dani.

² Mau donaginigotoa laka nimu galuve sauba ke totu
 saviliu,

ma na manana nimu doulaka ke totu pukuga kalava-
 ta vaga na masaoka i gotu.

³ Taovia igoe nogo o tsaria, "Inau au naunogoa kesa
 na vaitasogi kolua na mane inau au vilinogoa;
 au gini veke nogo vania a David niq maneaqo mau
 tsarivania,

⁴ Inau sauba kau molokaea kesa na kukuamu igoe,
 maia ke adidatoa nimu aqo taovia tsapakae;
 ma kau vaturia nimu bela taovia, me ke totu saviliu
 na dani ma na dani.' "

⁵ Igira sui i gotu ara linge mateqira na omea loki sui
 igoe o aqosigira;

migira na angelo i gotu ara lingena tana rongona
 nimu doulaka saviliu Taovia.

⁶ Me tagara goto ke kesa i gotu ke atsa kolugo, igoe
 Taovia;

me tagara lelê goto sa vidaqira igira ara totu i gotu
 kara kesaniatsa kolugo igoe.

⁷ Igira sui ara kukuni tanigo sosongo i laona niqira
 saikolu;

igira sui ara kadangaginigo manana igoe.

⁸ Taovia God Susuliga Sosongo, e tagara goto ke kesa
 ke tsaulina na susuligamu igoe;

me pipi sui tana omea igoe o mana saviliu Taovia.

⁹ Igoe o tagaovi kaputia na susuligana na tasi loki;
 mo beatasia kalina e karara loki na panuna.

¹⁰ Igoe o tsogori rapasia Rahab, aia na tuqana vigo na
 omea loki, mo labumatesia;

mi tana susuligamu loki igoe o tuliusiginigira gamu
 gala.

¹¹ Na baragata nimu tamani nogo igoe, ma na
 barangengo goto;

migoe nogo o volâ na barangengo migira na omea
 sui i laona.

¹² Igoe o aqosia na turina i vava ma na turina i ata;
 mi kaira na Vungavunga Tabor ma na Vungavunga
 Hermon ara ka linge vanigo tana magemage.

¹³ !O susuliga tsapakae nomoa igoe!

!E loki tsapakae manana gamu susuliga!

¹⁴ Igoe o palakae mo tagaovigira na tinoni tana goto-
 laka ma na pedegoto;

ma nimu galuve vo oli ma gamu mana saviliu ara
 labamaka i laoqira pipi sui na omea igoe o naugira.

¹⁵ !Ara mage sosongo igira na tinoni ara linge na
 tsonikaeamu igoe Taovia,

mara mauri i laona na mararana nimu galuve!

¹⁶ Tana rongomu nogo igoe, ti igira ara gini totu
 magemage tana dani popono,

mara soalokigo tana rongona nimu galuve loki vani-
 gira.

¹⁷ Igoe nogo na pukuna na susuligamami,
 mi tana nimu galuve, igoe o naua migami ami gini
 tangomana.

¹⁸ Igoe nogo Taovia o vilia vanigami aia kesa ke reitu-
 tugugami;

igoe na God Tabu ni Israel, igoe nogo o tusuvanigami
 gamami taovia tsapakae.

Nina Veke God Vania a David

¹⁹ I laona kesa na moro i sau nogo igoe o tsariva-
 ganana vanigira nimu tinoni:

“Inau au sanganogoa aia kesa na mane vaumate susuliga;
 mau tusuvaninogoa na sasana na totukae aia e kesa au vilinogoa i laoqira na toga.
²⁰ Au molokaenogoa niqû maneaqo a David aia ke lia na taovia tsapakae kalina inau au ninaginia na oela tabu.
²¹ Ma na susuligaqû sauba ke totu sailagi i konina, ma gaqû susuliga sauba ke sangâ me ke tukakai.
²² Migira gana gala sauba e utu lelê kara tangomana na tukapusiana;
 migira na tinoni vanga tsutsukibo sauba ke utu sosongo vanigira kara tuliusia aia.
²³ Sauba kau tsogori rapasigira igira ara tau gana tabana kolu aia,
 ma kau labumatesigira sui igira ara tobaseko vania.
²⁴ Sauba kau galuvea ma kau totu kalavata kolua; sauba kau sangâ maia ke gini tangomana sailagi.
²⁵ Sauba kau pabovania na verana me ke tû tana Tasi Mediteranean me ke vosa bâ tana Kô Euprates.
²⁶ Maia sauba ke tsarivaganana vaniau, ‘Igoe nogo na tamaqû ma niqû God; igoe niqû reitutugu ma niqû vagamauri.’
²⁷ Eo, inau sauba kau nauvania maia ke lia vaga na dalequ botsaida,
 me ke loki liusigira pipi na taovia tsapakae sui.
²⁸ Sauba kau galuve sailaginia, ma niqû vaitasogi au naukolua sauba ke totu saviliu me utu goto ke sui.
²⁹ Ma nina puku taovia tsapakae nogo ia, sauba ke tukakai vaga moa na masaoka
 migira moa na kukuana aia sauba kara tau kuti na lia taovia tsapakae.
³⁰ “Ma ti vaga igira na kukuana ia kara sove tania niqû ketsa
 ma kara tau mauri muria na omea inau au ketsaligira,
³¹ ma kara tau goto gini boe na rongomiaqira niqû totokoe,
 ma kara tau murigira niqû vali,
³² mi tana minau sauba kau kedegira tana rongona niqira sasi ara naua;
 me sauba kau ramitsigira kakai matena na omea seko sui igira ara tsukia.
³³ Me atsa moa ti igira kara nauvaganana ia, minau sauba e utu kau mololegoota na galuveana a David
 se kau tau manalia niqû veke au nauvania.
³⁴ Eo, sauba e utu goto kau kutsia na vaitasogi au naukolua,
 se kau tangolivisia ke kesa turina na omea au gini vekevaninogoa.

³⁵ “Niqû veke au naunogoa tana asaqû tabu e utu goto kau olia;
 sauba e utu goto kau perolea a David.
³⁶ Migira na kukuana aia sauba kara vaitugugi datodato,
 minau sauba kau reitutugu sailaginia na verana vaga nogo na sinana na aso e sina kalavata me vo sui.
³⁷ Ma na verana ia sauba ke totukakai sailagi vaga nogo na vula e sina sailagi i gotu tana masaoka, me sauvulagia vanigira na tinoni sui laka niqû goko inau ara mana saviliu.”

Ara Tangitangi Rongona Igira na Gala Ara Tuliusia na Taovia Tsapakae

³⁸ Mi kalina ia, migoe o kore sosongo vania na taovia tsapakae igoe o vilinogoa;
 mo tû mo vanoligi tania mo sove saikesa tania.
³⁹ Igoe o kutsia nimu tabana na vaitasogi o naukolua nimu maneaqo,
 mo tsonia bâ tana boko gana kepi taovia.
⁴⁰ Mo toroveogira na barana na verana, mo toroutsanigira pipi sui nina vale kakai.
⁴¹ Migira sui ara liu i tana ara komigira nina omea levolevo;
 migira sui ara totu tana vera varangi ara reivaganana ia mara kiataginia.
⁴² Igoe o sangagira gana gala mara gini tangomana na tuliusiana aia,
 me gini dou sosongo na tobaqira igira.
⁴³ Igoe o parusigira sui nina isi vavanga maia e gini tau managana tana vailabu.
⁴⁴ Igoe o adiligi sui vaninogoa na papadana gana tangisoo,
 mo tsonitsuna i lao nina sasana na totukae.
⁴⁵ O nauvania maia e tuqatuqa tsaku lê kalina aia e tau vati tsau moa gana tagu ke tuqatuqa,
 mo paluvangamana saikesa.
⁴⁶ ?Taovia, laka sauba ko taopoi saviliu nomoa igoe?
 ?Sauba ke oka koegua sagata na koremu ke iru vaga na lake?
⁴⁷ !Ko padatugua laka e kurikuri lê na mauriqu;
 mo ko padatugugoota laka igoe nogo o aqosigami, migami ami tinoni lê sui moa mami dona mate!
⁴⁸ ?Me laka aseï tangomana ke mauri saviliu me ke tau mate?
 ?Me ke koegua vaga na tinoni ti ke tongo segenina me ke tau vano tana qilu?
⁴⁹ ?Taovia, laka iava kalina ia na papadana nimu galuve vo oli igoe o sauvanigami i sau?
 ?Me laka iava ara totu igira na veke igoe o naugira vania a David?

⁵⁰ Laka na padaleana laka inau nimu maneaqo ara gokotsiri vaniau, mau gini vatsangisavi niqira goko seko dangadanga ara tsonivaniau igira na tinoni ponotoba.

⁵¹ !Taovia, igira gamu gala ara vaitsirigana na taovia tsapakae igoe o vilinogo!

Ara gokotsiri vania moa pipi tana nauna tana aia e liu bâ.

⁵² !Tsonikaea na Taovia na dani ma na dani!

!Amen, Amen!

PAPI VATI

(Linge 90–106)

God e Totu Saliu Ma na Maurina Tinoni e Kukuri Lê Moa †

90 Taovia, igoe nogo nimami raravi na dani ma na dani.

² Idavia o aqosigira na vungavunga, mo vusâ na barangengo ma na vangana sui i laona, migoe o God saviliu nogo, me sauba ko God na dani ma na dani.

³ Igoe nogo o ketsaligira na tinoni kara visutugua i tana ara talu, kalina igoe o tsarivaganana iani,

“Igamu na dalena tinoni kamu visutugua tana kao.”

⁴ I matamu igoe, na toga na uvi ara vaga moa ti e kesa lele moa na dani;

mara vaga moa ti na dani i noa, aia e labamai me nanga lê tugua,

e vaga moa ti e kesa turina tetelo lê moa na bongi.

⁵ Igoe o adiligigami vaga moa ti na tatarina na obo; na maurimami e nanga lê tsaku vaga moa ti na bolebole.

Mami vaga moa na buruburu e vovodato tana matsaraka,

⁶ mi laona na dani e dato me molo latsena dou, mi tana ngulavi e matsele me tavongani mate lê.

⁷ Igoe o labuginigami na koremu loki; mami gini matagu sosongo tana rongona nimu momosatoba loki.

⁸ Igoe o morosigira sailagi nimami sasi, atsa goto moa igira nimami sasi ara totu popoi, migoe o morosigira sui.

⁹ Ma nimu kore loki nogo igoe, e kutsibuto lea na maurimami igami; me gini nangaligi tsaku vaga moa ti na gagasa lê.

† Na soana na Linge iani tana goko Hibrû e vaga iani: Kesa Nina Nonginongi a Moses Aia Nina Maneaqo God.

¹⁰ E vitu sangavulu lele moa na ngalitupa igami ami dona na mauri tsaulina, se e alu sangavulu na ngalitupa ti vaga kami tango-suli.

Mi laoqira ami tsodoa moa na vatsangisavi ma na rota;

na mauri e tau oka me sui lê, migami ami nangaligi lê.

¹¹ ?Masei bâ e vatsanginogoa na susuligana popono na koremu igoe?

?Masei e donaginia na matagu loki nimu momosatoba e dona ke alomaia?

¹² Vaga ia, mo ko sasanigami ma kami gini pada-gadovia laka e kurikuri lê moa na maurimami, ma kami gini sasaga.

¹³ ?Ke oka koegua sagata goto ke totu nimu momosatoba vanigami?

!Taovia ko galuvegami igami nimu tinoni aqo!

¹⁴ Pipi tana matsaraka ko dangaliginigami nimu galuve vo oli,

ma kami gini dona na mage ma na linge pipi dani tana maurimami popono.

¹⁵ Kalina ia ko tusuvanigami na magemage loki ke atsalina na melu loki igoe o moloa vanigami nogo tana idana,

i laoqira na ngalitupa danga igami ami totu moa tana rota.

¹⁶ Ko tamivanigami igami nimu tinoni aqo kami reilakana nimu aqo loki igoe o naugira;

mo ko tamivanigira goto na kukuamami kara reilakana na susuligamu loki.

¹⁷ Taovia nimami God, ami nongigo ko vangalaka vanigami.

Ko sangagami ma kami gini tangomana tana omea sui ami naugira.

God Aia e Reitutugugita

91 Aia moa e dona na ba toturavi i konina na Taovia,

ma na totu kalavata i vavana nina reitutugu aia e Susuliga Sosongo,

² aia moa e tugua ke tsarivaganana vania, “Taovia igoe nogo o isutuguqu mo reitutuguau.

Igoe niqû God; minau au norugo.”

³ Aia sauba ke ravisigo tanigira pipi sui na vatana na taviti ara totu popoi,

me tanigira goto na lobogu seko sui.

⁴ Aia sauba ke tsavupoiginigo na rapona, migoe sauba ko totu raviravi dou i laona nina reitutugu aia;

ma nina doulaka na Taovia sauba ke lia gamu tako me ke isutugumu.

⁵ Me utu goto ko matagunia sa omea ke sekoligo tana bongi,
se sa omea seko ke tavongani gadovigo tana dani,
⁶ se na lobogu seko e dona ke laba tana rodo,
se na rota seko loki e dona ke matesi tinoni tana dan-
imale.

⁷ Me atsa moa ti ke kesa na toga kara puka ma kara mate i ligisamu,
ma kara sangavulu na toga kara mate polipoligo,
me utu nomoa ke kesa na omea seko ke sekoligo
igoe.

⁸ Sauba igoe ko morosiginia na matamu segeni nogo na kede ke gadovigira na tinoni vanga tsutsukibo.

⁹ Igoe o dona na ba totu raviravi i konina na Taovia,
mo tamivania aia e Susuliga Sosongo ke reitutugugo.

¹⁰ me vaga ia, me utu goto ke kesa na omea seko loki ke gadovigo,

me ke tagara goto sa rota seko ke ba varangisia na valemu.

¹¹ Rongona God sauba ke ketsaligira nina angelo kara reitutugugo

iava moa tana igoe ko vano.

¹² Me sauba igira kara pailaginigo na limaqira rongona na tuamu ke tau gado tana vatu.

¹³ Migoe sauba ko tsogorigira lê na laeone ma na muata,
igira na laeone veveiga ma na muata vogata.

¹⁴ God e tsaria, "Inau sauba kau maurisigira igira ara galuveau,

ma kau reitutugudougira igira ara donaginia laka inau nogo niqira Taovia.

¹⁵ Mi kalina ti igira kara nongiau kau sangagira,
minau sauba kau sangagira;

me ti vaga ke gadovigira na rota, minau sauba kau totu i koniqira.

Sauba kau laumaurisigira ma kau molokaegira.

¹⁶ Me ngiti peluna vanigira, inau sauba kau mologira ma kara mauri oka;
inau nogo sauba kau maurisigira."

Kesa na Linge na Tsonikaeana God

92 Taovia, e ulagana sosongo nomoa kami soadougogo,

ma kami linge na tsonikaeamu igoe God Susuliga Sosongo,

² ma kami tsarivulagia pipi tana matsaraka na douna nimu galuve vo oli,

ma nimu doulaka pipi tana bongi,

³ tana tatangina na itai tatangi
ma na leleuna na tuqulu.

⁴ Au gini mage na reiaqira na omea loki igoe o naugira Taovia;
mi tana rongona nogo na omea igoe o naugira,
ti inau au gini linge vanigo tana mage.

⁵ !Taovia ara loki sosongo nomoa na omea igoe o naugira!

!Ma nimu papada ara vano ao sosongo bâ!

⁶ Ma na omea vaga ia, aia na tinoni bule e utugana vania ke donaginia;

ma na tinoni tau sasaga e utu goto vania ke pada-gadovia.

⁷ Me atsa moa ti igira na vanga tsutsukibo kara vovodato vaga moa ti na buruburu lê,

migira na vanga nauseko kara tamani levo,
me sauba nomoa ko matesiligira sui lakalaka,

⁸ rongona igoe nogo Taovia o loki tsapakae saviliu na dani ma na dani.

⁹ Migami ami dona nogo laka igira gamu gala igoe sauba nomoa kara mate,

me sauba ko sarangasigira na tinoni vanga tsutsukibo.

¹⁰ Igoe o naua minau au gini susuliga vaga moa na buluka atsi;

igoe o vangalaka sosongo vaniau, minau au gini mage loki.

¹¹ Au reilakana kalina igoe o tuliusigira gaqu gala,
mau rongomia niqira kakanga igira na vanga tsutsukibo.

¹² Migira na tinoni ara totugoto i matana God, sauba kara dato magobu dou vaga nogo na gai na niu tana kao dou;

ma kara katsi vaga na gai na sida † ni Lebanon.

¹³ Ara vaga moa na gai ara tsukagira i laona na valena na Taovia,

mara dato magobu i laona nina Vale Tabu nida God.

¹⁴ Me atsa moa ti vaga ke sui nogo niqira tagu na vua,
mara vua babâ moa,

mara susuliga me marao dou na rauqira.

¹⁵ Mi tana nogo e sauvulagia laka na Taovia e gotolaka,

aia nogo e reitutuguau, me tagara goto ke kesa na omea ke seko i konina.

God Aia na Taovia Tsapakae

93 Na Taovia aia nogo e taovia tsapakae.

E susuliga sosongo me tangiloki na rongona.

Aia nogo e vaturikakaia na barangengo,
me utu goto ke ratsu bamai.

² Taovia kalina ara tau vati tuturiga moa na omea sui,
migoe o totu ida nogo.

† "na gai na sida" Reia tana 29:5.

mo taovia tsapakae tû nogo tana tuturigana.

³ Taovia, e poda loki na kararana na panu tana kema; me manunu loki sosongo na tatangina.

⁴ Migoe Taovia o susuliga sosongo i gotu i baragata, susuliga liusia bâ na kararana na baro i levugana na kema, susuliga liusia bâ na panuna na tasi.

⁵ Taovia, nimu ketsa ara totu saviliu, ma nimu Vale Tabu igoe e tabu loki sosongo, na dani ma na dani.

God Aia Nogo e Pedegira na Tinoni Sui

94 !Taovia igoe nogo na God o dona na kede tinoni; ko tû mo ko saulabatia na koremu!

² !Igoe nogo o pedegira na tinoni sui; ko tû mo ko kedegira na tinoni vanga kaekae vaga e ulagaqira!

³ ?Sauba ke oka koegua goto kara magemage igira na vanga tsutsukibo?

?Laka sauba ke oka koegua Taovia?

⁴ ?Sauba ke oka koegua goto kara kaekae igira na tinoni vanga nauseko ma kara gini goko kaekae matena na omea seko ara naua?

⁵ Ara tsogori rapasigira nimu tinoni igoe Taovia; mara bingi sekoligira igira o tamanigira.

⁶ Ara labumatesigira na daki tinamate migira goto na baka tinamate, mara lamutasigira na tinoni ni veratavosi igira ara totu i laomami igami.

⁷ Mara tû, mara tsarivaganana, "Na Taovia e tau lele morosigami; na God ni Israel aia e tau goto boeginigami igami."

⁸ ?Niqu tinoni igamu, egua sagata ti amu bubulega vaga ia?

?Me sauba kengisa ti kamu sasaga?

⁹ ?God aia e aqosia na kulida, me laka e utu vania ke rorongong?

?Maia e aqosia na matada, me laka e utu vania ke moro?

¹⁰ ?Aia e tosasaga vanigira na puku sui, me laka ke tau goto kedegira?

?Aia nogo e taraigira na tinoni sui lakalaka, me laka e tau lele sasaga aia?

¹¹ Na Taovia e donagininogoa niqira papada na tinoni; me laka ara lovolovo le moa, tau tamani sa rongona dou.

¹² !Taovia, e dou sosongo vania na tinoni igoe o tosasaga vania, maia igoe o sasaniginia na muriana nimu ketsa!

¹³ Tinoni vaga ia igoe o moloa ke mango rago tania na tagu na rota, poi tsau kalina kara tsaia na qilu i tana kara puka igira na vanga tsutsukibo.

¹⁴ Na Taovia sauba e utu ke mololegira nina tinoni; me utu goto ke tsonilegira igira aia e tamanigira.

¹⁵ Mi laoqira na vale na pede sauba kara pede gotosigira tugua na tinoni, migira sui e goto niqira sasaga sauba kara muria na omea ara pedea.

¹⁶ ?Me laka ase e isutuguqu inau tanigira na vanga tsutsukibo gira?

?Masei e sangaau na tukapusiaqira na vanga nauseko gira?

¹⁷ Me ti vaga na Taovia ke tau nogo sangaau inau, me ke oka nogo kau tsaro i laona na qilu.

¹⁸ Au tsaria, "Au puka nogo"; migoe Taovia o tatatuau ginia nimu galuve vo oli.

¹⁹ Me pipi kalina e ponopala na tobaqu me ngoliau danga na omea, migoe o vereau mau gini magemage tugua.

²⁰ Igoe o sove tanigira na tinoni pede ara dona na pedeseke, igira ara pilosekolia na ketsa dou tsavuginia niqira pedeseke,

²¹ igira ara vorogokona na sekoliaqira na tinoni dou, mara pedematesigira igira ara tau tsukia sa sasi.

²² Maia na Taovia e isutuguqu inau; ma niqu God e reitutuguau.

²³ Aia nogo sauba ke kedegira tana rongona niqira tsutsukibo ara naua igira, me ke matesigira matena niqira sasi; na Taovia nida God sauba ke tû me ke labumatesigira sui.

Kesa na Linge na Tsonikaeana God

95 !Kamu mai ma ka tsonikaea na Taovia! Ida ma ka linge tana mage vania God aia e reitutugugita!

² Ka tû i matana ma ka soadoua, ka linge tana mage ma ka tsonikaea.

³ Rongona na Taovia aia e God susuliga sosongo, maia e taovia tsapakae susuliga liusigira pipi sui na god tavosi.

⁴ Aia e tagaovi kaputia na barangengo popono, e tû i lao vasau, me tsau dato tana vungavunga i gotu vasau.

⁵ Na tasi nina nogo na Taovia rongona aia nogo e aqosia; ma na kao goto rongona aia segenina nogo e vusâ.

⁶ !Mai, ma ka tsuporu ma ka samasama vania; ka tsunatuturu i matana na Taovia aia e aqosigita!

⁷ Aia nida God, migita a nina tinoni, maia e reitu-tugugita,
me palagita vaga moa ti kesa nina alaala na sipi.

I dani eni kamu rongomia na omea aia e tsaria,
⁸ "Igamu kamu laka goto na baribari,
vaga ara naua igira na kukuamui i sau i Meriba,
me vaga goto tana dani tana kaomate i Masa.

⁹ I tana igira ara tovoleau inau,
atsa moa ti ara reilakana nogo na omea loki inau au
naua vanigira.

¹⁰ I laona e vati sangavulu ngalitupa inau au qisi tani-
gira na tinoni girani.

Mau tsaria, "Igira ara petsakoe sosongo,
mara sove na muriaqira niq u ketsa!"

¹¹ Mau gini kore loki sosongo, mau vatsa vanigira
mau tsaria:

'Sauba ke utu saikesa vanigamu kamu sage tana kao
i tana inau au padâ kau mologamu kamu ba mango!'

„

God na Taovia Loki Tsapakae

(1 Turupatu Dato 16:23-33)

96 !Lingena na linge vaolu vania na Taovia!
!Linge vania na Taovia igamu na momoru taligu!

² !Linge vania na Taovia ma kamu tsonikaea!
Pipi dani kamu katevulagia laka aia nogo e maurisigi-
ta.

³ Katevulagia gana loki tsapakae vanigira na puku sui,
ma kamu turupatuna vanigira na toga sui na omea
loki aia e naugira.

⁴ Na Taovia e loki tsapakae, me ulagana sosongo
nomoa igita ka tsonikaea;
aia nogo igita ka kukuni loki tania liusigira bâ na god
tavosi

⁵ Ma niqira god igira sui na puku tavosi na nununa lê
moa na gai ara katsua,
maia moa nida Taovia igita aia nogo e vusâ na bara-
gata.

⁶ Na Taovia e loki tsapakae me tangi loki na rongona;
na susuligana aia ma na rereidouna ara labamaka
popono i laona nina Vale Tabu.

⁷ Tsonikaea na Taovia igamu na toga sui tana
barangengo,
tsonikaea gana loki tsapakae ma na susuligana.

⁸ Soadatoa na asana tabu na Taovia;
adimaia nimui sausau ma kamu sage i laona nina
Vale Tabu.

⁹ !Samasama vania na Taovia tana tobamale,
migamu sui tana barangengo popono kamu gariri i
matana aia!

¹⁰ Ma kamu katevulagia vanigira na puku tavosi sui la-
ka "!"God aia segeni moa e taovia tsapakae!

Aia nogo e vaturikakaia na barangengo, me utu goto
ke ratsu bamai;
me sauba aia nogo ke pedegira na tinoni sui tana
pedegoto."

¹¹ !Kara ka magemage kaira na barangengo ma na
masaoka!

!Kara viri leleo takuti na tasi loki me pipi sui lakalaka
na omea ara mauri i laona;

¹² kara magemage igira na uta ma na omea sui i lao-
qira!

Migira sui goto na gai i laona na legai kara gudato
tana mage,

¹³ rongona na Taovia e mai nogo na pedeana na
barangengo.

Maia sauba ke pedegira na tinoni sui tana barangen-
go
tana pedegoto ma na pedelaka.

God Aia na Tagao Loki Tsapakae

97 !Na Taovia e taovia tsapakae! !Igoe na barangen-
go ko gini magemage!

!Migamu goto na momoru sui ni tasi kamu mage loki!

² Na parako ma na rodo ara polipolia;
maia e tagaovigira na tinoni sui tana gotolaka ma na
manana.

³ Na lake iruiru e idaida vania,
me iruvigira sui gana gala ara totu polipolia aia.

⁴ Nina angaanga e mararasi poponoa na barangen-
go;

ma na barangengo e reia me gariri loki.

⁵ Migira na vungavunga ara rono lê vaga moa na
kadele kalina e iru,

i matana na Taovia aia e tagaovia na barangengo po-
pono.

⁶ Na baragata e katevulagia laka aia e gotolaka saike-
sa,

migira sui na puku na tinoni ara reivulagia gana loki
tsapakae.

⁷ Migira sui ara samasama vanigira na god peropero
kara paluvangamaqira lê;

rongona igira sui na god tavosi ara palatsuna i
matana na Taovia mara tsuporu vania.

⁸ Igira na tinoni ni Sion ara gini magemage,
migira sui na verabau tana Juda ara gini mage loki
sosongo

tana rongoqira nimu pedegoto igoe Taovia.

⁹ Taovia Susuliga Sosongo, igoe nogo o tagaovi ka-
putia na barangengo popono;
migoe o loki liusigira bâ pipi sui na god tavosi.

¹⁰ Na Taovia e galuvegira igira ara reisavia na sasaga seko;

maia e reitutugudoua na mauriqira nina tinoni; me laumaurisigira tania na susuligaqira na tinoni vanga tsutsukibo.

¹¹ Na marara e mararasigira na tinoni dou, ma na magemage e dangaligira igira e goto niqira sasaga.

¹²!Kamu mage igamu sui amu totugoto i matana na Taovia, kamu padatugua na omea sui aia e naugira, ma kamu soadoua na asana tabu!

God Aia e Tagaovi Kaputia Na Barangengo

98 !Lingena na linge vaolu vania na Taovia; rongona aia nogo e naugira na omea loki!

Tana nina mana segeni mi tana susuligana tabu aia e gini managana.

² Na Taovia nogo e katevulagia laka e managana; me sauvulagia na susuligana loki vanigira na puku sui.

³ E manalinogoa nina veke e nauvanigira na toga ni Israel

ma nina galuve vanigira e totu kalavata me vô ke oli. Migira na tinoni pipi tana nauna sui ara reia kalina e managana nida God.

⁴!Igamu sui tana barangengo popono, kamu gudato vania na Taovia tana magemage; kamu tsonikaea me ke tangidato nimui linge na magemage!

⁵!Linge na tsonikaeana na Taovia!
!Taigira na itai tatangi!

⁶ Uvigira na riga ma kara tangi na tavuli, gudato tana mage vania na Taovia aia nogo nida taovia tsapakae.

⁷!Igoe na tasi loki, me pipi sui lakalaka na omea ara mauri i laomu, kamu viri leleo takuti; migoe na barangengo, migira na tinoni sui ara mauri i laomu kamu lilinge!

⁸ Igamu na ko loki sui kamu tapotapo; migamu sui na tetena, kamu linge kolu tana magemage i matana na Taovia,

⁹ rongona aia e mai nogo na pedeana na barangen-go.

Maia sauba ke pedegira na tinoni sui tana barangen-go tana pedegoto ma na pedelaka.

God Aia na Taovia Loki Tsapakae

99 Na Taovia aia nogo e taovia tsapakae; migira na tinoni sui ara gariri i matana.

Aia e totu tana nina sasana na totukae i kelana na rapoqira na angelo,

me gini kakasisi popono na barangengo.

² Na Taovia e susuliga sosongo i Sion; me loki tsapakae kaputigira na puku sui.

³ Migira na tinoni sui sauba kara tsonikaea na lokina ma gana tangirongo na asana tabu.
!Aia segeni e tabu loki!

⁴ Taovia Tsapakae Susuliga, igoe o reingaoa na omea e goto;

migoe nogo o turuvaginia na pedegoto ma na pedelaka i laomami igami na Israel;

⁵!Tsonikaea na Taovia nida God; samasama vania i matana nina sasana na totukae!
!Aia segeni e tabu loki!

⁶ Mi kaira a Moses ma Aaron ara ka lia nina manetabu,

ma Samuel aia kesa e dona na nonginongi vaniana; tugira ara tu soâ na Taovia maia e rongomia tu niqira nonginongi.

⁷ Na Taovia e totu i laona kesa na parako loki me goko vanigira nina tinoni; migira ara murigira na ketsa ma na vali aia e tusua vanigira.

⁸ Taovia niqû God, igoe o rongomia niqira nonginongi nimu tinoni;

mo sauvulagia vanigira laka igoe nogo na God na galuve mo dona na padaleana niqira sasi, atsa moa ti igoe o kedegira tana rongona niqira sasi.

⁹!Tsonikaea na Taovia nida God; samasama vania tana nina vungavunga tabu!
Na Taovia nida God aia segeni e tabu loki.

Kesa na Linge na Tsonikaeana God

100 !Igamu sui na momoru taligu, kamu linge vania na Taovia ma kamu tsonikaea!

²!Samasama vania na Taovia tana magemage; mailaba i matana kolua nimui linge na magemage!

³ Laka saikesa goto na padaleana laka na Taovia aia e God.

Aia nogo e aqosigita, me tamanigita; igita a nina tinoni, ma nina sipi nogo aia.

⁴ Sage bâ i laona nina Vale Tabu, mi tana kamu soadoua ma kamu tsonikaea. Kamu soadoua ma kamu tsonikaea na asana.

⁵ E dou manana na Taovia ma nina galuve e vo sui, maia e mana saviliu na dani ma na dani.

Nina Veke Kesa na Taovia Tsapakae

101 Taovia sauba kau teâ kesa na linge tana rongona nimu galuve ma nimu pedegoto, ma kau lingenana vanigo.

² Me sauba kau tovoa ke gotodou pipi kalina niqusasaga.

?Migoe Taovia ke ngisa ti ko mai mo ko sangaau?

Inau sauba kau tovoa ke male dou niqusasaga i laona na valequ,

³ me utu goto kau tamivania sa omea seko ke totu i laona.

Au reisavi sosongolia niqira omeomea igira ara piloligi tania God;

mau tau goto ngaoa kara sage i valequ.

⁴ Me sauba kau sove tania pipi na papada e tau goto, mau tau goto ngaoa kau sanga i laona kesa na omea e seko.

⁵ Sauba kau suilavaginia nina guguri aia e vaitsari gaqira popoi na tinoni tavosi;

me utu goto kau berengiti kolua na tinoni vanga kaekae me dona moa na padaloki segenina.

⁶ Sauba kau tabedougira igira ara totukakai konina God,

ma kau tamivanigira kara totu koluau i laona na valequ.

Migira e gotodou niqira sasaga,

sauba kau tamivanigira kara aqo vaniau.

⁷ Sauba ke tagara goto sa tinoni e dona na pero ke totu i laona na valequ;

me utu kau tamivania sa tinoni vanga malapalu ke mai totu i mataqu inau.

⁸ Me pipi dani moa sauba kau tau kuti na matesiaqira igira na vanga tsutsukibo ara totu i laona na verada; ma kau tsialigigira pipi sui na tinoni vanga naseko tania nina verabau na Taovia.

Nina Nonginongi Kesa na Tinoni Vaolu e Ngolia na Rota Loki

102 !Taovia ko rongomi vatavia niqunonginongi, ko rongomiau inau au ngangaidato vanigorongona ko sangaau!

² !Kalina inau au totu i laona na rota loki, migoe ko laka na piloligi taniaqu!

!Ko rongomi vataviau,

mo ko tuguvisu tsakua niqunonginongi kalina kau soago!

³ Na mauriqu e vaga moa na punguna lê na lake; e dato me tau oka me nangaligi lê; ma na koniqu e papara vaga moa na lake.

⁴ Na kosuqu e mamatsa lê vaga moa na buruburu makede;

ma na tobaqu e tau nogo padâ na mutsa.

⁵ Au rota mau kukungu loki;

e tsuna sui nogo na kokoraqu, mau suli lê moa.

⁶ Mau vaga moa na manu atsi i laona na kaomate, mau vaga moa goto na tei e totu i laona na vera mangu ara vanotaninogoa.

⁷ Au tsaro mamata;

mau vaga moa kesa na manu e totu segenina i kelana kesa na vale.

⁸ Tana dani popono ara tsiriau moa igira gaqu gala; migira ara peaa ara gini vatsa seko na soaqu.

⁹⁻¹⁰ Tana rongona nogo na koremu ma nimu mosatoba loki vaniau igoe,

ti na tora e lia gaqu mutsa,

ma na kô na mataqu e lalokoluginia gaqu kô na inu. Migoe o tangoliau mo tsoniligiau.

¹¹ Na mauriqu e kurikuri lê vaga moa na auau tana ngulavi;

mau vaga moa na buruburu makede lê.

¹² Migoe moa Taovia o taovia tsapakae na dani ma na dani;

migira na vatavata sui sauba kara padavisugo sailagi.

¹³ Me sauba ko tû mo ko galuvetugua na vera ni Sion; e labamai nogo na tagu na galuveana aia;

kalina ieni nogo na tagu dou vania na sangaana.

¹⁴ Igira nimu tinoni aqo igoe ara padalokia i Sion, atsa moa aia e taveo popono nogo;

mara galuvea moa, atsa moa ti e totu toroutsasaike-sa.

¹⁵ Igira na puku sui sauba kara kukuni tania na Taovia; migira sui na taovia tsapakae tana barangengo sauba kara matagunia na susuligana.

¹⁶ Mi kalina na Taovia ke logovisutugua na vera ni Sion,

mi tana sauba ke saulabatia gana loki tsapakae.

¹⁷ Me ke rongomitugua niqira nonginongi nina tinoni, igira aia e mololegira nogo mara totu moa tana seko.

¹⁸ Maretsunâ vanigira na vatavata sauba kara bot-samai i muri na omea na Taovia e naugira nogo, rongona kara gini tsonikaegotoa igira ara tau vati botsa moa.

¹⁹ Na Taovia e totu tana sasana tabu i gotu, me morotsuna mai i lao tana barangengo.

²⁰ Aia e rongominogoa niqira kukungu igira ara totu tana vale sosori,

me nusigira lê igira ara pede vanigira nogo laka kara matesigira.

²¹ Maia nogoria na rongona ti kara katevulagia na asana na Taovia i Sion,
ma kara tsonikaea i Jerusalem,
²² kalina igira na puku sui kara saikolumai i tana,
ma kara samasama vania na Taovia.

²³ Aia nogo na Taovia e naua ti e gini maluku sosongo na koniqu kalina au tinoni vaolu moa;
aia nogo e kukurisia na mauriqu.
²⁴ Niqu God ko laka mavi na adiligiaqu kalina ia,
inau au tau vati tuqatuqa moa.

Taovia igoe o totu saviliu na dani ma na dani;
²⁵ i sau nogo igoe o vusâ na barangengo,
ma na limamu segeni nogo o aqosiginia na baragata.
²⁶ Migira na omea sui, sauba kara nangaligi lê kesa dani,
migoe moa sauba ko totu saviliu;
eo, sauba kara nguta lê igira sui vaga moa na polo.
Migoe sauba ko tsoniligigira lê vaga moa na polo ngutanguta,
me sauba kara nanga lê sui.
²⁷ Migoe o totu atsa vaga saviliu moa,
ma na maurimu e utu goto ke sui.
²⁸ Migira na dalemami igami sauba kara totu bibiu dou,
migira sui na kukuamami sauba kara totu raviravi dou
i vavana nimu reitutugu igoe.

Nina Galuve God

103 !Na tidaoqu ke tsonikaea na Taovia!
!Ma na tobaqu popono ke tsonikaea na asana tabu!

² Na tidaoqu ke soalokia na Taovia,
ma kau laka goto na padaleana laka aia e dou sosongo vaniau.

³ Aia e padalegira pipi sui niqû sasi me maurisiau tanigira pipi sui gaqu lobogu.

⁴ Aia e maurisiau tania na qilu,
me dangaliginiau na galuvena e vo oli.

⁵ Aia e dangaliginia na mauriqu na omea dou,
rongona kau gini vaolu babâ, ma kau susuliga vaga moa na manuloki.

⁶ Na Taovia e gotolaka i laona pipi nina aqo,
me pedegoto tabana koniqira igira ara bingi sekoligira.

⁷ Me saulabati vania a Moses na omea aia e pada manogatinogoa ke naua.

Me tamivanigira na tinoni ni Israel kara reilakaqira na omea loki aia e naugira.

⁸ Na Taovia e doulaka me dona sosongo na galuve,
e kisa rago na kore me totu saviliu nina galuve vo oli.

⁹ Aia e tau dona ke katelivisu vanigita sailagi moa nida sasi;
me vô ke kore saviliu.

¹⁰ E tuguragoa aia ke kedegita, maia e tau moa kedegita,
se ke tangotugu matena igita a sasi vania.

¹¹ E loki sosongo nina galuve na Taovia vanigira ara kukuni tania,
e loki vaga nogo na aona e tû i lao tana kao me tsaudato i gotu vasau tana masaoka.

¹² Aia e tsoniligigira ao saikesa nida sasi,
e vaga moa na aona e tû tana e dato na aso me tsaubâ i tana e sû.

¹³ Me vaga na tamaqira na baka e galuvegira na dale-na,
me vaga goto na Taovia e galuvegira igira sui ara kukuni tania.

¹⁴ Aia e donaginia na omea gua aia e aqosiginigita,
me padavisua laka igita na kao lê moa.

¹⁵ Ma na maurida igita e vaga moa ti na buruburu lê.
Igita a vovodato vaga moa ti na tsitsi atsi;

¹⁶ me mai na guguri me gadovia me tavongani dudu lê

me tagara goto ke kesa ke dona na reiana tugua.

¹⁷ Ma nina galuve vo oli na Taovia e totu saviliu vanigira igira ara kukuni tania,

ma nina doulaka e totu saviliu vanigira na vatavata ma na vatavata,

¹⁸ igira ara manalia niqira tabana na vaitasogi kolua-na God,
mara muridougira pipi sui nina ketsa.

¹⁹ Na Taovia e vaturia nina sasana na totukae i gotu i baragata;

maia e taovia tsapakae kaputigira na omea sui.

²⁰ Kamu tsonikaea na Taovia igamu sui na angelo susuliga,

igamu amu rongomangana aia,
mamu muridougira nina ketsa.

²¹ !Kamu tsonikaea na Taovia igamu na omea susuliga sui ni gotu,

migamu sui goto nina tinoni aqo amu naua na omea aia e kilia!

²² Kamu tsonikaea na Taovia igamu sui na omea mauri aia e aqosigamu, mamu totu pipi tana nauna sui i tana aia e tagao.

!Na tidaoqu ke tsonikaea na Taovia!

Na Tsonikaeana God Aia e Volagira na Omea Sui

104 !Na tidaoqu ke tsonikaea na Taovia!
!Taovia niqû God, igoe o loki tsapakae!
Migoe o taovia loki tsapakae me tangi loki na rongomu;

² mo gini tsatsavu popono na marara.
Igoe nogo o vuresia na baragata vaga moa ti na vale-
polo,

³ mo logoa na valemu i kelana na ko loki i gotu.
O gini aqo na parako mala vaga nimu terê,
mo sagekae i kelana na rapona na guguri.

⁴ Ma na guguri e lia nimu mane adigoko
ma na kirapina na angaanga e lia vaga ti nimu
maneaqo.

⁵ Igoe o vaturikakaia na barangengo,
me utu goto ke ratsu bamai.

⁶ Mo tsavuginia na kema vaga kesa na polo sagesage
katsi,

ma na kô o tsavuginigira popono na vungavunga.

⁷ Mi kalina igoe o railigigira na ko loki, migira ara tso-
go,

ara viri tsogoligi tsaku kalina ara rongomigo igoe o
soalaginia vanigira nimu ketsa.

⁸ Ara viri liu katsara tsuna tabana na vungavunga
mara bâ totu tana qou,
tana nauna igoe o vangarau manogatinogoa vanigi-
ra.

⁹ Igoe o vota vanigira na nauna i tana kara totu,
mo tongo vanigira kara laka na saviliusiana,
mo nauvanigira vaga ia rongona kara tau tsavutugua
na barangengo popono.

¹⁰ Igoe o mologira na bugu kara viri vuradato i laona
na poi popono,
migira na kô loki kara tave tana qou i levugaqira na
vungavunga.

¹¹ Igira nogo ara lia gaqira kô na inu igira na omea tu-
avati atsi;

migira na asi atsi ara inu me gini malobu na lioqira.

¹² Mi kelaqira na gai ara totu varangi i tana,
igira na manu ara aqosia na binuqira, mara tao mara
lilinge.

¹³ Tû i gotu igoe o molomaia na usa ke tumuligira na
vungavunga,
ma na barangengo o dangali poponoginia nimu van-
galaka igoe.

¹⁴ Igoe o naua me gini dato na buruburu me lia gaqi-
ra mutsa na buluka,

mara dato goto na volana na omea tsukatsuka vani-
gira na tinoni kara tsukâ,

rongona igira kara gini tamanina gaqira mutsa,

¹⁵ ma niqira uta na uaeni gana kara gini magemage,
ma niqira oela na olive gana ke gini angaanga dou na
kokoraqira,

ma gaqira bredi kara gini susuliga.

¹⁶ Ma na usa e tumutsuna dou i koniqira na gai na si-
da † ni Lebanon

igira nina gai segeni nogo na Taovia, aia nogo e tsuk-
agira.

¹⁷ I kelaqira nogo igira na manu ara aqosia na binuqi-
ra;

migira na tsou ara tamani binuqira i kelaqira na gai
na aru.

¹⁸ Igira na naniqoti atsi ara mauri tana vungavunga
dato,

migira na pai atsi ara totu popoi tana babana vatu.

¹⁹ Igoe o aqosia na vula ke votagira na tagu babâ i
laona pipi na ngalitupa;

ma na aso e donaginia na tagu tana aia ke sû.

²⁰ Igoe o aqosia na bongi, mi laona na rodo
pipi sui na omea tuavati atsi ara viri laba rutsumai.

²¹ Migira na laeone vaolu ara ngunguru loki kalina ara
lave gaqira,

ara lavebamaia gaqira mutsa aia God nogo e saua
vanigira.

²² Mi kalina e dato na aso, migira ara visutugua tana
babaqira

mara tsaro rago i tana.

²³ Migira na tinoni ara tû mara vano na nauana niqira
aqo,

mara aqo babâ poi e tsau tana ngulavi.

²⁴ !Taovia, ara danga sosongo na omea igoe o aqosi-
gira!

!Tana nimu sasaga loki nogo igoe o aqosiginigira
mara dangali tovua na barangengo!

²⁵ Na kema igoe o aqosia, e loki me dama sosongo,
ara loki mara tetelo na omea ara mauri i laona,
me utu kesa ke tsokoraegira.

²⁶ Igira na vaka danga ara liu bamai i laona,
ma Leviatan e oloolo me tsipubamai i laona,
aia na tuqana vigo na tsetse loki igoe nogo o aqosia.

²⁷ Igira sui lakalaka ara norugo moa igoe
ko tusuvanigira gaqira mutsa tana tagu igira ara
ngaoa.

²⁸ Migoe nogo o sauvanigira gaqira mutsa, migira ara
gania;

o palagira mara mutsa masu.

²⁹ Mi kalina igoe o piloligi tanigira, migira ara matagu;
mi kalina igoe o adiligia niqira magomago, migira ara
mate lê

mara visutugua tana kao tana nogo ara talu.

³⁰ Mi kalina moa igoe o sauvanigira na magomago
migira ara mauri,

migoe o vaolusia na maurina na barangengo.

† "na gai na sida" Reia tana 29:5.

³¹ !Gana loki tsapakae na Taovia ke totu saviliu na dani ma na dani!

!Maia na Taovia ke gini mage na morosiaqira na omea sui aia e aqosigira!

³² Aia e morotsunamai moa, me kakasisi popono na barangengo;
e pele bâ gira lê moa na vungavunga, me viri vulo-sudato na pungu loki.

³³ Inau sauba kau linge vania na Taovia tana mauriqu popono;
pipi dani tana mauriqu sauba kau linge na tsonikaeana niq God.

³⁴ Ke gini laona sosongo aia na rongomiana niq linge,

rongona aia nogo na pukuna niq magemage.

³⁵ Kara nanga tania na barangengo igira sui na tinoni seko;

ma kara mate igira sui na vanga tsutsukibo.

!Tsonikaea na Taovia igoe na tidaoqu!

!Tsonikaea na Taovia!

God Migira Nina Tinoni

(1 Turupatu Dato 16:8-22)

105 Soadoua na Taovia,
katevulagia gana loki tsapakae;

tsarivanigira na puku sui na omea aia e naugira.

² Linge na tsonikaeana na Taovia;

katevulagigira na omea dou sui aia e naugira nogo.

³ Ka gini mage loki igita, tana rongona igita a nina tinoni nogo aia;

migira sui goto ara samasama vania kara gini magemage loki.

⁴ Igita ka bâ i konina na Taovia rongona aia ke sangagita;

ma ka totu sailagi i matana.

⁵⁻⁶ Igamu na kukuana a Abraham aia nina maneaqo na Taovia;

migamu goto na kukuana a Jakob na mane aia God e vilia;

kamu padatugugira na valatsatsa loki God e aqosigira,

ma nina pedelaka aia e naua.

⁷ Na Taovia aia nogo nida God;

ma nina ketsa ara kalgira na tinoni sui tana barangengo popono.

⁸ Aia sauba ke padatugu sailaginia moa na vaitasogi e naua kolugira i sau,

ma nina veke sauba kara totu kalavata saviliu vanigira na toga ma na toga na vatavata.

⁹ Me sauba ke manalia nina vaitasogi aia e naua kolua a Abraham,

ma nina veke e naua vania a Isaak.

¹⁰ Na Taovia e naua kesa na vaitasogi kolua a Jakob, ma na vaitasogi ia sauba ke totu kalavata saviliu.

¹¹ Maia e tsarivania, "Inau sauba kau sauvanigo na kao ni Kanaan,
maia sauba ke lia nimu tamani segeni."

¹² Igira nina tinoni God e tsaurae lê na dangaqira; mara labavô i laona na kao ni Kanaan.

¹³ Ara liubamai moa, tû kesa tana vera mara bâ kesa tana vera tavosi,
mara tû tana verana kesa na taovia tsapakae, mara bâ i konina kesa segeni.

¹⁴ Mi tana tagu popono ia, ma God e tau tamivania ke kesa ke bingi sekoligira;

maia e parovatavigira na taovia tsapakae me tsarivanigira,

¹⁵ "Kamu laka na sekoliaqira igira niq tinoni inau au viligira;

ma kamu laka saikesa goto na peleaqira igira niq propete."

¹⁶ Mi kalina na Taovia e naua me liu na uvirau tana veraqira i Kanaan

me adiligi tanigira pipi sui gaqira mutsa,

¹⁷ maia e tû, me moloa a Josep aia ara tsabiria mala tseka,

ke idavano i Ejipt.

¹⁸ Ara soriginia na tuana a Josep na itai tapala,

ma na liolio tapala ara kurua tana liona,

¹⁹ me bâ vâ vâ ia poi tsau kalina ara laba na omea sui vâ vâ aia e katevulagigira ida nogo,

ma na gokona na Taovia e sauvulagia laka na omea aia Josep e tsaria ara mana sui.

²⁰ Mi muri, ma na taovia tsapakae ni Ejipt e mologira nina maneaqo kara ba nusilea a Josep,

aia nogo niqira taovia na puku tavosi e nusilea tania na vale sosori.

²¹ Maia e moloa ke taovia loki tana verana,

me ke tagaovi kaputigira nina tamani sui,

²² me ke ida vanigira igira nina mane sasanga na taovia tsapakae

me ke tosasaga vanigira igira nina mane na sauparovata vania na taovia tsapakae.

²³ Mi muri bâ, ma Jakob goto e vano i Ejipt

me ba totu kalavata i tana.

²⁴ Ma na Taovia e molovanigira nina tinoni kara dangana daleqira,

me naua migira ara susuliga liusigira gaqira gala.

²⁵ Maia nogo e naua ti igira na Ejipt ara reisavigira nina tinoni,

mara perobulesigira sosongo.

²⁶ Mi muri, maia e molo bâ vanigira a Moses nina maneaqo, ma Aaron aia e vilinogoa.

²⁷ Mi kaira nogo ara ka gini aqo na susuligana God, mara ka naugira danga na valatsatsa tana Ejipt.

²⁸ God e moloa na rodo ke tsavua na vera popono, migira na tinoni ni Ejipt ara petsakoe moa mara sove na rongomangana.

²⁹ E olia niqira ko loki me lia na gabu me matesigira sui niqira tsetse.

³⁰ Ma na qori ara dangalia na vera popono, me tsau bâ tana valena na taovia tsapakae, ara bâ danga goto i laona.

³¹ Ma God e moloketsa mara laba danga na lango ma na ngitsu, mara viri vururu i laona na vera popono.

³² Ngiti usa aia e molotsunamaia na kolina na usa kakai kolu angaanga tana veraqira;

³³ e sekoli vanigira popono pipi niqira uta na ueni kolu niqira gai mutsamutsa sui, me bokugira sui lakalaka pipi na gai ara totu i tana.

³⁴ Aia e moloketsa, mara laba danga sosongo na kipo, me utu na tsokoraeqira;

³⁵ migira ara ganigira pipi sui lakalaka na rauna na omea tsukatsuka tana vera ia; mara ganigira goto na mutsa sui ara tsukagira.

³⁶ Aia e matesigira sui na baka mane botsaida i laoqira na tamadale sui tana Ejipt.

³⁷ Mi muri, maia e adirutsumigira na tinoni ni Israel tania na Ejipt; migira ara anguniligigira na siliva ma na qolumila, me pipi gira sui ara mauri dou mara susuliga rago.

³⁸ Migira na Ejipt ara matagunigira sosongo, mara gini mage moa kalina igira na Israel ara vanoligi tanigira.

³⁹ God e moloa na parako ke didisigira nina tinoni tana dani, mi tana bongi ma na lake e mararasi vanigira na sautu.

⁴⁰ Igira ara nono gaqira i konina, maia e molovanigira gaqira manubau; me sauvanigira na mutsa e talu i gotu kara gania ma kara gini vatsa.

⁴¹ Aia e toua na maragova, ma na kô e bubusu tsunamai, me sarara me mao popono tana kaomate vaga moa ti kesa na ko loki.

⁴² E padavisua nina veke tabu aia e nauvaninogoa a Abraham nina maneaqo.

⁴³ Ti aia e gini adirutsumigira nina tinoni vivili, migira ara lilinge mara gugû loki tana magemage.

⁴⁴ Maia e tû, me tusulea vanigira niqira kao igira na tinoni tavosi,

me tamivanigira kara aditamanigira niqira uta.

⁴⁵ Aia e nauvanigira vaga ia ti igira nina tinoni kara gini muridougira pipi sui nina ketsa ma nina vali.

!Tsonikaea na Taovia!

God e Doulaka Vanigira Nina Tinoni

106 !Tsonikaea na Taovia!
Soadoua na Taovia rongona aia e dou sosongo;
ma nina galuve e totu saviliu.

² ?Asei nomoa tangomana ke tsarivulagia pipi na omea loki sui aia e naugira nogo?
?Masei sagata e tugua ke tsonikaea vaga e ulagana?

³ Kara mage igira ara muridougira nina ketsa, mara madodo pipi kalina na nauana na omea e goto.

⁴ Taovia ko padaau goto inau, kalina igoe ko sangagira nimu tinoni;
mo ko maurisiau goto inau kalina ko maurisigira igira.

⁵ Ko tamivaniau ma kau reia na douna niqira mauri igira nimu tinoni vivili,
ma kau sangapata kolugira tana niqira magemage,
ma niqira tobamage igira na tinoni igoe o tamanigira.

⁶ Igami ami sasi vaga nogo ara naua igira na mumuamami;
ami tsutsukibo mami sasaga seko.

⁷ Kalina igira na mumuamami ara totu i Ejipt ara tau saikesa padagadovia na aqo loki sui igoe o naugira;
mara padalegira nogo na tagu danga i tana igoe Taovia o sauvulagia vanigira nimu galuve.

Mi tana Tasi Tsitsi igira ara tû, mara petsakoe mangana moa aia e Susuliga Tsapakae.

⁸ Maia e laumaurisigira nomoa, vaga nogo aia e vekenogoa,
rongona ke gini sauvulagia na susuligana loki.

⁹ Aia e ketsalia na Tasi Tsitsi me mamatsa takuti;
me idavigira na toga mara liusavu tana kao mamatsa.

¹⁰ Aia e maurisigira tanigira igira ara reisavigira;
me laumaurisigira tania na limaqira gaqira gala.

¹¹ E saivisutugua na tasi me lumigira sui gaqira gala,
me tagara lelê goto sa vidaqira ke mauri.

¹² Mi tana, migira nina tinoni ara gini tutunina nina veke aia e naua vanigira,
mara tû, mara linge na tsonikaeana.

¹³ Me tsaku sosongo ara padalegira na omea aia na Taovia e naua vanigira,
mara muria na tobaqira segeni;
mara tau pitua nina totokoe na Taovia.

¹⁴ Mi tana kaomate igira ara kili sosongolia kara mutsa masu;

te ara tû mara tovolea God;
¹⁵ maia e sauvanigira na omea igira ara nongia i koni-
na,
me mologotoa kesa na lobogu seko sosongo ke
gadovigira.

¹⁶ Mi tana i laona na kaomate, igira ara masugu
vanikaira a Moses ma Aaron,
kaira nina maneaqo tabu na Taovia.

¹⁷ Mi tana e tavongani manganga kesa na qiluloki
tana kao,
me konomi poponoa a Datan,
me qilupoitugira a Abiram ma nina tamadale;
¹⁸ me tavongani botsa na lake i koniqira igira gaqira
dulikolu,
me kodogira popono na tinoni vanga tsutsukibo gira.

¹⁹ Mi kalina igira ara totu moa i Sinai,
mara aqosia kesa na buluka qolu me lia niqira god;
mara tû mara samasama vania na god peropero ia;
²⁰ mara padalokia na nununa lê na omea tuavati e
dona na gani buruburu,
liusia bâ na padalokiana gana loki tsapakae God.

²¹ Mara padalea na God aia e laumaurisigira
ginia nina aqo e nauginia na susuligana loki i Ejipt.

²² !Na omea loki sosongo nomoa aia e aqosigira i
tana!

!Na omea ganataga sosongo nomoa aia e naugira
tana Tasi Tsitsi!

²³ Mi kalina God e tsaria laka sauba aia ke pedemate-
sigira nina tinoni,
maia Moses nina maneaqo vivili e tû, me tongo vania
God,
me tangolivisu vania na korena ke tau pedematesigi-
ra.

²⁴ Mi muri, migira ara sove tania na kao lakataga dou,
rongona igira ara tau tutunina nina veke God e naua
vanigira.

²⁵ Ara tototu moa i laona niqira valepolo mara goko
ngulungulu,
mara tau ngaoa na rongomi vataviana na Taovia.

²⁶ Te e tû na Taovia, me vatsa vanigira
laka aia ke matesigira lê i laona na kaomate,

²⁷ me ke sarangasigira na kukuaqira i laoqira na
tinoni ponotoba,
me ke molovanigira kara bâ mate tana vera tavosi.

²⁸ Mi muri, i Peor, igira nina tinoni God ara sanga na
samasama vaniana Baal,
mara gania na omea ara gini savori-kodoputsa vani-
gira na nununa lê na god peropero.

²⁹ Mi tana nauvaganana ia migira ara tsaiginia na ko-
rena na Taovia,

me gini botsadato i laoqira kesa na lobogu loki seko
sosongo.

³⁰ Me tû a Pinehas, me kedegira igira ara naua na sasi
vaga ia,

me gini totupuka na lobogu seko loki e gadovigira.

³¹ Me tû nogo tana tagu ia, migira na tinoni ni Israel
ara padalokia a Pinehas tana rongona nina aqo ia,
me sauba kara tau kuti na padalokiana babâ vaga ia
tana tagu sui ke mai i muri.

³² Mi tana ko vuravura ni Meriba igira na toga ara
tsaigotoa na korena na Taovia,

me gini seko vania a Moses tana rongogira igira.

³³ Niqira sasaga ara naua e galasi sosongolia na to-
bana Moses,

me gini gokotsonitsaku sosongo me tau papada talu
ti ke goko.

³⁴ Igira ara tau matesigira sui na tinoni ponotoba
vaga na Taovia e ketsaligira kara naua,

³⁵ mara tauga lalo kolugira moa

mara muria moa niqira sasaga ponotoba.

³⁶ Mara tû nina tinoni God, mara samasama vanigira
niqira god peropero,

mi tana nauvaganana ia ti ara alomai segenia gaqira
matemate.

³⁷ Ara gini kodoputsa na daleqira mane ma na daleqi-
ra daki

vanigira na god peropero ni Kanaan.

³⁸ Ara matesigira na daleqira boruboru,
ma na kao e gini bau popono na gabuna na lamuta.

³⁹ Mi tana rongona ara nauvaganana ia, mara gini tau
nogo totumale i matana God.

Ara muria moa na kilinauseko i tobaqira segeni,
mara tau goto totukakai konina God.

⁴⁰ Vaga ia, ma na Taovia e kore vanigira nina tinoni;
e galasi sosongolia na reiana niqira sasaga.

⁴¹ Me tû, me molobagira tana lima qira na tinoni
ponotoba,

migira gaqira gala ara tagaovi kaputigira.

⁴² Gaqira gala ara bingi sekologira,
mara nautsekagira.

⁴³ Danga kalina na Taovia e laumaurisigira nina tinoni,
migira ara petsakoe babâ vania moa,
mara puka babâ moa tana sasi.

⁴⁴ Maia na Taovia e rongomigira nomoa kalina igira
ara ngangaidato vania,
me galuegira tana niqira rota.

⁴⁵ Tana rongogira nogo igira, ti aia e gini padavisua
na taso e naukologira,

mi tana nina galuve loki ti aia e mololetugua na seko-
liaqira.

⁴⁶ Me naua me gini pilo na tobaqira igira ara bingi sekoligira nina tinoni mara galuvegira tugua na Israel.

⁴⁷ Taovia nimami God, ko maurisigami, mo ko adivisugami tania na totu i laoqira na puku tavosi, ma kami visutugua tana nimami kao segeni nogo, rongona kami gini soadougo, ma kami tsonikaea na asamu tabu.

⁴⁸ !Tsonikaea na Taovia na God ni Israel; ka tsonikaea kalina ia mi tana dani ma na dani! Ida gita sui lakalaka ma ka tsaria, "!Amen!"

!Tsonikaea na Taovia!

PAPI 5

(Linge 107–150)

Na Tsonikaeana God Rongona Aia e Doulaka

107 "!"Ka soadoua na Taovia, rongona aia e dou; ma nina galuve e totu saviliu!"

² Pipi gamu sui aia e maurisigamu nogo kamu tsaritugutugua na tsaqina goko iani na mani tsonikaeana na Taovia.

Aia nogo e laumaurisigamu tania na limaqira gamui gala,

³ me adivisugamu talu tana vera tavosi, i longa mi tasi, i ata mi vava.

⁴ Visana vidamui ara sarevo bamai lê tana kaomate i tana e tau liu bâ sa sautu, mara tau tangomana na tsodoana kesa na vera tana kara totu.

⁵ Igira ara vatsangia na vitoa ma na marou mara padâ laka sauba nomoa kara seko nogo.

⁶ Mi laona niqira rota migira ara tû mara ngangaidato vania na Taovia,

maia e maurisigira tania na rota loki e gadovigira.

⁷ Maia e idagana sautu vanigira mara gini liu tana sautu goto,

maraba laba kesa tana verabau i tana nogo kara ba totu.

⁸ Niqira aqo nomoa igira kara soadoua na Taovia tana rongona nina galuve vo oli, mi tana rongoqira goto na omea dou sui aia e nauvanigira.

⁹ Aia e naua mara vatsa na inu igira ara marou, me masuliginigira na mutsa dou igira ara vitoa.

¹⁰ Visana e pono saikesa na tobaqira mara totu moa tana rodo, mara rota i laona na vale sosori i tana ara soriginigira na itai tapala,

¹¹ rongona ara petsakoe mara tau ngaoa na muriana nina ketsa na God Susuliga Sosongo, mara sove tania nina tosasaga aia e nauvanigira.

¹² Ara aqo kakai me gini maluku sosongo na koniqira; mi kalina ara puka me tagara nogo ke kesa ke sanga-gira.

¹³ Mi laona niqira rota loki vaga ia, migira ara tû mara ngangaidato vania na Taovia, maia e maurisigira tania na rota loki e gadovigira.

¹⁴ Me adirutsumigira tania na totu ponotoba sosongo ma na totu tana rodo, me kabakutigira na itai tapala ara soriginigira.

¹⁵ Niqira aqo nomoa igira kara soadoua na Taovia tana rongona nina galuve vo oli, mi tana rongoqira goto na omea dou sui aia e nauvanigira.

¹⁶ Aia e taitapaligira na matsapa ara aqosiginigira na tapalamila, me taimitsigira na tapala sui ara raveginigira na matsapa.

¹⁷ Visana ara bule, mara rota tana rongona niqira sasi ara naua,

mi tana rongona goto niqira sasaga tabaru; ¹⁸ me sibi na tobaqira na ganiana na mutsa me varangi sosongo nogo kara mate.

¹⁹ Mi laona niqira rota loki vaga ia, migira ara tû mara ngangaidato vania na Taovia, maia e maurisigira tania na rota loki e gadovigira.

²⁰ Maia e goko moa, migira ara gini susuliga visutugua, me maurisigira tania na qilu.

²¹ Ma niqira aqo nomoa kara soadoua na Taovia tana rongona nina galuve vo oli, mi tana rongoqira goto na omea dou sui aia e nauvanigira.

²² Ma niqira aqo goto kara soadoua kolua niqira savori-kodoputsa, mi laona niqira linge na magemage kara katevulagigira na omea sui aia e naugira.

²³ Mara visana ara aqo tana vaka mara liu bamai i mao

maraba tsodoa na mauriqira i laona na tasi.

²⁴ Mara reigira na omea na Taovia e naugira, na omea loki sui aia e naugira i laona na mao rodo.

²⁵ Aia e goko moa, me mai na guguri loki me karara na panu.

²⁶ Ma na vaka ara tsoni tana panu mara dato i gotu, mara tsuna mara labusagi i laona na mao.

Migira na mane na vaka ara matagu mate me vane gaqira poqa.

²⁷ Mara tapulepule bamai vaga moa ti ara inu bule, mara tau goto dona nagua kara naua ti kara maurisiginia na vaka.

²⁸ Mi laona niqira rota loki vaga ia ara ngangaidato vania na Taovia, maia e maurisigira tania na rota loki e gadovigira.

²⁹ E pukalia na susuligana na legai loki, me beatasia na tasi.

³⁰ Ara gini mage loki rongona e beata tugua na tasi, ma na Taovia e adigira bâ tana manga i tana ara susulungana.

³¹ Ma niqira aqo nomoa igira kara soadoua na Taovia tana rongona nina galuve vo oli, mi tana rongogira goto na omea dou sui aia e nauvanigira.

³² Ma niqira aqo goto kara katevulagia gana loki tsapakae i laona niqira saikolu na tinoni, ma kara tsonikaea i matana niqira totusai igira gaqira ida.

³³ Na Taovia e naua, ma na ko loki ara tavongani mamatsa lê, me tongo vanigira na ko vuravura mara tau tsatsali votu.

³⁴ Aia e olia na kao lakataga me gini lia na kaomate, me utu ke dato sa omea i konina, rongona niqira tsutsukibo ara naua igira na tinoni ara totu i tana.

³⁵ Aia e olia na kaomate mara maodato na kô i konina, mi tana kao mamatsa ara vuradato na kô.

³⁶ Aia e tamivanigira igira ara vitoa kara ba totu i tana, migira ara bâ mara logo veraqira i tana.

³⁷ Ara aqoa niqira uta, mara tsukâ niqira itai na uaeni, mara pitsugira na vuana danga sosongo.

³⁸ Aia e vangalaka sosongo vanigira nina tinoni, migira ara tamanina e danga na daleqira; mara pabo babâ goto niqira alaala na buluka.

³⁹ Mi kalina igira gaqira gala ara tuliusigira nina tinoni God mara paluvangamaqira,

marâ bingi sekoligira sosongo mara totu tana rota, ⁴⁰ mi tana, ma na Taovia e tû me pea sosongoligira gaqira ida igira gaqira gala,

me naua mara viri sarevo bamai lê tana kaomate i tana e tau liu sa sautu.

⁴¹ Maia e laumaurisigira tania niqira totu rota igira ara kilia na sasanga,

me naua migira na daleqira ara pabo babâ vaga moa ti na sipi.

⁴² Igira na tinoni e gotodou niqira sasaga ara reia e labâ na omea vaga ia, me gini dou sosongo na tobaqira,

migira na vanga tsutsukibo ara totu mui lê moa.

⁴³ Igamu na tinoni amu sasaga, e dou kamu padatugutugugira na omea girani, ma kamu katevulagia laka nina galuve na Taovia e vo oli.

Kesa Tinoni e Nongia God Ke Sangâ Na Tukapusiaqira Gana Gala

(Linge 57:7-11; 60:5-12)

108 !Inau au noru saikesaligo moa niqû God!
!Me sauba kau linge ma kau tsonikaego!

!Mamata igoe na tidaoqu!

² !Mamata goto kagamu niqû itai tatangi ma niqû tuqulu!

Me sauba inau kau galisigotoa na aso.

³ Sauba kau soadougo igoe Taovia i laoqira na puku sui.

Ma kau tsonikaego i laoqira na tinoni sui.

⁴ Nimu galuve vo oli e dato me suâ na baragata; ma nimu gotolaka e peledatoa na masaoka.

⁵ Niqû God ko saulabatia tana masaoka laka igoe o loki tsapakae,

ma na mararamu e tsavu poponoa na barangengo.

⁶ Ko rongomia niqû nonginongi,

mi tana susuligamu loki ko laumaurisigira nimu tinoni igira igoe o galuve sosongoligira.

⁷ Ma God aia e tû tana nina Vale Tabu me tsarivaganana,

"Inau au tangomana nogo,

me sauba kau votâ na kao ni Sekem,

ma kau tuvarivotâ na poi ni Sukot vanigira niqû tinoni.

⁸ I Gilead niqû nogo inau, mi Manase goto;

I Epraim gaqu kepi tapala,

mi Juda gaqu itoro na taovia tsapakae.

⁹ Mi Moab ke lia niqû popo na vulivuli,

mi tana Edom sauba kau tsonidatoa gaqu porotua, na papadana laka inau nogo au tamanina i tana.

Me sauba kau gudato tana magemage rongona e managaqu tana vailabugi kolugira na Pilistia."

¹⁰ ?Niqû God, laka aseï nomoa sauba ke adiau bâ i laona na verabau ia ara poliginia na baravatu kakai?

?Maseï sauba ke tudumiau bâ i Edom?

¹¹ ?Egua laka igoe o sove tanigami manana nomoa igami?

?Me laka e utu goto ko dulikolugira nimami alaala na mane vaumate na vano tana vailabu?

¹² Ko sangagami na tukapusiaqira gamami gala, rongona nina sasanga na tinoni lê e tau lelê lia sa omea.

¹³ Me ti vaga God ke totu tabana kolugita igita, me sauba ke managada,
rongona aia nogo sauba ke tulusigira igira gada gala.

Nina Ngangaidato Kesa Tinoni i Laona Nina Rota

109 !Inau au tsonikaego igoe niq God; migoe ko laka na totu mui lê moa!

² Igira na tinoni vanga tsutsukibo ma na vanga pero ara maiginiau inau.

Ara tsaria danga na gokopero tana rongoqu inau,
³ mara tsonigira goto danga na gokoseko tana rongoqu,

mara tavongani maiginiau lê tagara sa rongona.

⁴ Igira ara reisaviau, atsa moa ti inau au galuvegira dou

mau nonginongi vanigira.

⁵ Ara tuguisu vaniau moa na omea seko na tuguna na omea dou inau au nauvanigira,
minau au galuvegira, migira ara reisaviau.

⁶ Taovia e dou ti ko vilia ke kesa na manepede e dona na pedeseke ke pedea gaqu gala,
mo ko naua me ke kesa gana gala segeni nogo ia ke tû me ke kelivania.

⁷ !Kara vilekea nina sasaga ma kara tsodovulagia laka aia nogo e tsutsukibo manana;
me atsa moa nina nonginongi maia goto ke lia vaga ti na sasi!

⁸ !Ma na maurina ia ke varangi nogo ke tsau tana susuina;
me ke kesa segeni ke adia na sasana tana nina aqo!

⁹ !Migira na dalena kara tinamate,
ma na tauna ke totu tinamate lê goto!

¹⁰ !Migira na dalena kara tau tamanina sa valeqira,
ma kara nono gaqira moa;
ma kara tsialigigira goto tania na nauna sekoseko i tana ara totu!

¹¹ Ma na tinoni aia e kaoni i konina ke tû, me ke adiligi tania pipi nina omea tatamani sui,
migira na tinoni tavosi aia e tau donaginigira kara aditamaniqira na omea sui aia e aqo matena.

¹² Me ke tagara goto ke kesa ke dou vania,
se ke reitutugugira dou igira na baka tinamate aia e mate tanigira.

¹³ Migira sui na kukuana kara viri mate sui,
ma na asana kara padale saikesalia igira na vatavata kara botsamai i muri.

¹⁴ Maia na Taovia ke padatugugira na sasi sui ara naua igira na mumuana
me ke tau goto padalegira na sasi e tsukia na tinana.

¹⁵ !Na Taovia ke pada sailaginia moa niqira sasi igira,
ma na asa qira gaqu gala kara nangaligi saikesa nogo tania na papadaqira na tinoni!

¹⁶ Na mane ia e tau saikesa padâ na galuveaqira na tinoni;
e rotasigira moa me labumatesigira igira ara tau tamani omea,
migira ara kilia na sasanga, migira e tagara kesa ke sangagira.

¹⁷ !Aia e dona sosongo na vealaginiaqira na tinoni, me dou ti kara vealaginigotoa aia!

!Aia e tau ngaoa ke vangalaka vanigira na tinoni tavosi, me ke laka goto kesa na vangalaka vaniana!

¹⁸ !Aia e lavu sosongo na gokoseko vaga moa aia e lavu na sagelipolo;

ma nina gokoseko segeni aia kara sage tana kokorana vaga moa ti na kô,
mi tana sulina goto vaga moa ti na oela!

¹⁹ Kara tsavuginia vaga moa ti na polo,
ma kara totu polipolia sailagi vaga moa ti na itai na sori polona.

²⁰ !Taovia aia nogo ko kedegira vaganana igira gaqu gala,

igira ara tsonia na gokoseko sosongo kaleau inau!

²¹ Migoe moa Taovia niq God, ko sangaa vaga igoe o vekenogoa,

mo ko laumaurisiau tana rongona nimu galuve vo oli.

²² Inau au tau tamanina sa omea mau kilia na sasanga,

mau rota sosongo i laona na tobaqu.

²³ Me varangi kau nanga lê vaga moa na auau tana ngulavi e tsaku me nanga lê;

mau vaga moa na gonegone e tavâ na guguri.

²⁴ Au vitoa sosongo me gini maluku na koniqu me labe lê na tuturuqu,

mau suli lê moa.

²⁵ Mi kalina igira na tinoni ara morosiau, mara ki-ataginiau moa,
mara lengulengu lovaqira vaniau.

²⁶ !Ko sangaa Taovia niq God,
mi tana nimu galuve vo oli ko maurisiau!

²⁷ Ko naua migira gaqu gala kara gini donaginia laka igoe nogoria o vagamaurisiau inau.

²⁸ Molo vanigira kara gokoseko vaniau inau, migoe moa ko padalokiau.

Ko naua me ke tau managaqira igira ara rotasiau,
mi tana ke gini mage na tobaqu inau nimu tinoni aqo.

²⁹ Ko paluvangamaqira igira gaqu gala;
na vangamâ ke tsavugira popono vaga moa ti gaqira polo sagesage.

³⁰ Inau sauba kau gokodato ma kau soadoua na Taovia.

Sauba kau tsonikaea i laona niqira saikolu nina tinoni,

³¹ rongona aia nogo e isutuguna na tinoni e tau tamanina sa omea me laumaurisia tanigira ara pedematesia.

Na Taovia ma na Taovia Tsapakae Aia e Vilinogoa

110 Na Taovia e tsarivania niqû taovia:
 “Ko totu ieni tana madoaqu,
 poi tsau kalina kau tsogori tsunagira gamu gala ma kara tseka vanigo.”

² Sauba na Taovia ke tû i Sion me ke pabovanigo gamu susuliga, me ke tsaria:

“Igoe ko tagaovi kaputigira gamu gala.”

³ Mi tana dani igoe ko labugira gamu gala, migira nimu tinoni sauba kara sangago lê. Vaga nogo na kolobu tana matsaraka bongibongi igira nimu borau sauba kara mai i konimu tana vungavunga tabu.

⁴ Na Taovia e vatsa nogo me utu goto ke olia nina veke.

Aia e tsarivaganana:
 “Igoe o manetabu saviliu
 vaga nogo a Melkisedek.”

⁵ Na Taovia e totu nogo tana madoamu, mi kalina aia ke kore loki, me sauba ke tuliusigira igira sui na taovia tsapakae.

⁶ Maia sauba ke kedegira na puku tavosi, ma na kubuqira na tinoni mate kara viri tsaro i tana ara vailabu.

Aia nogo ke tuliusigira na taovia tsapakae sui tana barangengo popono.

⁷ Ma na taovia tsapakae aia, sauba ke inuvia na kô e tsatsali tave ligisana na sautu, aia nogo ke gini susuliga me ke managana.

Na Tsonikaeana na Taovia

111 !Tsonikaea na Taovia!

Tana tobaqu popono sauba kau soadoua na Taovia i laona niqira saikolu igira nina tinoni.

² !Ara dou sosongo nomoa na omea na Taovia e aqosigira!

Migira sui ara gini magemage na adiaqira, ara ngaoa kara padagadovigira dou bâ.

³ Ma na omea sui aia e aqosigira ara sauvulagia laka aia e loki tsapakae, me kukuniga sosongo, me gotolaka saviliu.

⁴ Na Taovia e ngaoa igita ka tau padalegira nina aqo loki aia e naugira;

maia e tobalaka vanigita me galuvegita.

⁵ Aia e sau gaqira mutsa igira ara kukuni tania;

me utu saikesa ke padalea nina vaitasogi e naua kolugira.

⁶ Aia e sauvulaginogoa na susuligana vanigira nina toga, kalina e tusuvanigira niqira kao igira na tinoni ni veratavosi.

⁷ Aia e gotolaka me mana saviliu tana omea sui e aqosigira.

Migira sui pipi nina ketsa e ulagada sosongo igita ka norugira.

⁸ Igira nina ketsa God ara totu kalavata saviliu, rongona ara talumai tana nina gotolaka ma nina mana saviliu.

⁹ Aia nogo e laumaurisigira nina tinoni, me naua kesa na vaitasogi saliu kolugira.

!Aia segeni e tabu loki me susuliga tsapakae!

¹⁰ Na kukuni tania na Taovia aia nogoria na sautu agana na lia tinoni sasaga.

Mara sasaga manana igira sui ara muridougira nina ketsa.

!Maia nogo ka tsonikaea na dani ma na dani!

Nina Magemage Kesa na Tinoni Dou

112 !Tsonikaea na Taovia!
 Ke mage aia na tinoni e kukuni tania na

Taovia, me gini mage na muriana nina ketsa sui.

² Ma na dalena na tinoni dou sauba kara lia tinoni loki tana veraqira;

migira sui na kukuana aia sauba kara soalokigira.

³ Ma nina tamadale sauba kara tamani omea levo, ma nina tamani aia sauba ke pabo babâ na dani ma na dani.

⁴ Na marara e maka tana rodo vanigira na tinoni e dou niqira sasaga,

igira ara dona na galuve ma na sangaaqira na tinoni tavosi, me goto niqira sasaga i matana God.

⁵ Ke mage na tinoni e vangalaka me dona na gini sangatinoni nina qolo,

me goto pipi kalina nina sasaga i laona nina aqo.

⁶ Na tinoni dou vaga ia sauba e utu ke puka lê tana nina aqo;

migira na tinoni sauba kara pada sailaginia moa.

⁷ Me utu ke matagu kalina ke rongomia e laba na omea seko.

Rongona e kakai sosongo nina tutuni, me noru saikesalia moa na Taovia.

⁸ E tau goto dona ke padasavi se ke matagu, rongona aia e dona nogo laka sauba e utu ke mana-gaqira igira gana gala.

⁹ Aia e vangalaka sosongo vanigira ara kilia na sasanga,
ma nina aqo galuve e utu goto ke sui.
Maia sauba ke tinoni loki tana verana,
migira na toga sui sauba kara padalokia.

¹⁰ Migira na tinoni vanga tsutsukibo ara reivaganana ia, mara gini kore sosongo;
mara vusulia tana tobamomosa, mi muri mara ba nanga lê;
mara tau goto adia na omea ara amesia kara tamani-na.

Na Linge na Tsonikaeana na Taovia Rongona Aia e Dou Sosongo

113 !Tsonikaea na Taovia!

!Igamu nina tinoni aqo na Taovia
kamu tsonikaea na asana!

² !Soadoua na asana na Taovia i dani eni,
mi tana dani ma na dani!

³ Ke tû tana e dato na aso, me ke tsau bâ tana e sû,
kamu tsonikaea na asana na Taovia.

⁴ Na Taovia e tagaovi kaputigira na mamatana tinoni sui;
ma na mararana e tsaudato i gotu vasau tana masauka.

⁵ Me tagara goto ke kesa ke atsa kolua na Taovia nida God.

Aia e totu i gotu ba vasau,

⁶ me gogoro tsuna

ke reigira na omea sui i gotu mi lao.

⁷ E tatatuugira tania na papasa igira ara tau tamanina sa omea;

me sulukaegira tania niqira rota loki igira ara kilia na sasanga,

⁸ me naugira kara dulisai kolugira na tinoni taovia,
igira ara taovia tagao vanigira nina tinoni.

⁹ Maia e galuvea na daki tauga e mamane, me sauva-
nia danga na dalena;

me gini mage sosongo na daki ia i laona na valena.

!Tsonikaea na Taovia!

Na Linge na Bongji Tabu na Paseka

114 Kalina igira na toga ni Israel ara mololea i Ejipt,
kalina igira na kukuana a Jakob ara mololea
niqira kao na tinoni ni veratavosi,

² mi tana ma na Juda ara lia nina tinoni tabu na Taovia,
ma na Israel ara lia nina tamani segeni nogo aia.

³ Ma na Tasi Tsitsi e morosia na omea vaga ia, me tû
me tsogoligi;

ma na Kô Jordan e tavongani tsobo lê na tatarina.

⁴ Na vungavunga ara viri tsiputsaka vaga moa na naniqoti;

migira na tetena ara viri tsipubamai vaga moa na dalena sipi.

⁵ ?Nagua e laba vanigo ti o gini tsogoligi igoe na Tasi Tsitsi?

?Migoe na Kô Jordan e gua vaga ti e tavongani tsobo lê na tatarimu?

⁶ ?Migamu na vungavunga egua vaga ti amu tsiputsaka vaga moa na naniqoti?

?Migamu na tetena egua vaga ti amu tsipubamai vaga moa na dalena sipi?

⁷ Igoe na barangengo, ko kasisi i matana na Taovia,
aia nina God a Jakob,

⁸ aia nogo e oligira na nauna vatuvatuga mara lia na mao qilomoti na kô,

mi tana maragova ara bugudato mai na vuravura.

E Kesa Moa na God Manana

115 Taovia e ulagana igami kami tsonikaego igoe segeni moa, me tau igami,
rongona nimu galuve e vo oli, migoe o mana saviliu vanigami.

² ?Egua vaga ti igira na puku tavosi ara veisuagita mara tsaria,

“?Laka iava e totu nimui God igamu?”

³ Ma nida God igita e totu i baragata;
me naugira na omea sui aia e padangaoa.

⁴ Ma niqira god igira ara aqosiginigira na siliva ma na qolumila,

ma na limana tinoni nogo ara aqosiginigira.

⁵ Ara tamaniragoa na mangaqira, me utu kara goko,
ma na mataqira, me utu kara gini moro.

⁶ Ara tamaniragoa na kuliqira, me utu kara gini rorongogo,

ma na isuqira, me utu kara siginigadoviginia sa omea.

⁷ Ara tamanina na limaqira, me utu kara tapogadoviginia sa omea;

ma na tuaqira, me utu kara gini vanovano;
me utu goto ke tangilaba sa niqira goko.

⁸ Migira sui ara aqosigira na titinonina na god peropero mara norugira,
kara usuligira nogo na god peropero igira segeni nogo ara aqosia.

⁹ Migamu na toga ni Israel kamu norua moa na Taovia.

Aia nogo e sangagamu me reitutugugamu.

¹⁰ Kamu norua na Taovia, igamu sui nina manetabu God.

Aia nogo e sangagamu me reitutugugamu.

¹¹ Kamu norua na Taovia, igamu sui amu samasama vania aia.

Aia nogo e sangagamu me reitutugugamu.

¹² Na Taovia e padatugugita me sauba ke vangalaka vanigita;

maia sauba ke tabugira sui nina toga ni Israel, migira sui goto nina manetabu God.

¹³ Aia sauba ke vangalaka vanigira sui ara kukuni tania,

tû tana tinoni loki me tsau bâ i koniqira na tetelona.

¹⁴ !Na Taovia ke tusuvanigamu na dalemui igamu, migira goto na kukuamui!

¹⁵ !Me ke tabugamu na Taovia

aia e aqosia na baragata ma na barangengo!

¹⁶ Na baragata nina segeni moa na Taovia, ma na barangengo e sauvanigira na tinoni kara tamanina.

¹⁷ Igira ara mate nogo ara tau nogo dona na tsonikaeana na Taovia,

ara tsuna nogo tana vera na totu mui lê.

¹⁸ Migita a mamauri moa, nida aqo ka soadoua aia i dani eni mi tana dani ma na dani.

!Tsonikaea na Taovia!

Kesa Mane e Putsi Tania na Mate Me Soadoua God

116 Au galuvea na Taovia rongona aia e rongomiau;

me rongomi vatavigira niqu nonginongi.

² Aia e rongomiau

pipi kalina au ngangaidato vania.

³ Na sosorina na mate ara totu polipoliau;

ma na papadana na qiluqilu e koviau popono; me ngoli sosongoliau na matagu ma na padasavi.

⁴ Te au tû, mau ngangaidato vania na Taovia mau tsaria,

“!Taovia au ngasugo ko maurisiau!”

⁵ Na Taovia e doulaka me mana saviliu.

Eo, nida God igita e dona sosongo na galuve tinoni.

⁶ Na Taovia e reitutugugira igira e tagara kesa ke sangagira;

mi kalina igira ara tovoa laka kara sekoliau inau, maia e laumaurisiau.

⁷ Ko mango rago igoe na tidaoqu, rongona aia na Taovia e dou sosongo vaniau.

⁸ Na Taovia e maurisiau tania na mate; maia nogo e saluvaligia na kô na mataqu,

me utusigira gaqu gala na tuliusiaqu.

⁹ Me vaga ia, minau au dona na liu i matana na Taovia tana verana na mauri.

¹⁰ Au tutunina babâ moa na Taovia, atsa moa ti au tsaria,

“Inau au seko pitsu nogo.”

¹¹ Me atsa moa goto kalina au matagu sosongo mau tsaria,

“E tagara nomoa kiki ke kesa kau noru kalavatavia inau.”

¹² ?Ma na omea gua tugua kau sauvania na Taovia rongona aia e dou sosongo vaniau?

¹³ Sauba kau savori vania na sausau na uaeni na mani soadouana rongona aia e maurisiau.

¹⁴ Mi laona nogo niqira saikolu igira nina tinoni sauba inau kau sauvania na omea au vekenogoa vania.

¹⁵ !E gini padasavi sosongo na Taovia kalina e mate kesa nina tinoni!

¹⁶ Taovia inau nimu tinoni aqo;

mau aqo vanigo vaga nogo na tinaqu e naua.

Migoe nogo o maurisiau tania na mate.

¹⁷ Me sauba kau savori vanigo na kodoputsa na mani soadouamu

ma kau saudatoa niqu nonginongi vanigo.

¹⁸⁻¹⁹ I mataqira nimu tinoni sui,

tana savuna matsapana nimu Vale Tabu i Jerusalem, sauba kau manalia na omea au vekenogoa vanigo.

!Tsonikaea na Taovia!

Na Linge na Tsonikaeana na Taovia

117 !Tsonikaea na Taovia igamu na puku sui!
!Tsonikaea igamu pipi sui na mamatana tinoni!

² E loki sosongo nina galuve na Taovia, maia e mana saviliu vanigita.

!Tsonikaea na Taovia!

Na Nonginongi na Soadouana God Rongona na Tangomana tana Vailabu

118 Soadoua na Taovia rongona e dou aia, ma nina galuve e totu saviliu.

² Igira na tinoni ni Israel kara tsaria,

“Nina galuve e totu saviliu.”

³ Migira nina manetabu God kara tsaria,

“Nina galuve e totu saviliu.”

⁴ Migira sui goto ara kukuni tania na Taovia kara tsaria,

“Nina galuve e totu saviliu.”

⁵ I laona niqû rota loki inau au ngangaidato vania na Taovia,
maia e rongomiau me laumaurisiau.

⁶ Na Taovia e totu i koniqu, me utu kau matagu.
?Me vaga ia ma nagua tangomana ke kesa ke nauvaniau?

⁷ Na Taovia e totu tabana koluau inau me sangaau,
me sauba kau reia kalina aia ke tuliusigira gaqu gala.

⁸ E dou bâ na noruana na Taovia,
liusia na noruaqira na tinoni lê.

⁹ E dou bâ na noruana na Taovia,
liusia na noruaqira na tinoni taovia.

¹⁰ !Ara danga rago gaqu gala ara tupoliau;
mi tana susuligana nogo na Taovia inau au labumatesigira sui!

¹¹ Igira ara tupoliau tabana mi tabana;
!mi tana susuligana nogo na Taovia inau au labumatesigira sui!

¹² Ara viri vururu poliau vaga moa ti na lango na bulumitsua,
mara viri iru tsaku lê vaga moa kalina ara tungia na itai kokonaga,
mi tana susuligana nogo na Taovia inau au tango mana na labumatesiaqira sui.

¹³ Igira gaqu gala ara surukelïau,
me varangi sosongo nogo kara tuliusiau.
Maia nogo na Taovia e tû me sangaau;

¹⁴ na Taovia nogo e sangaau te au gini malagai mau susuliga;
maia nogo e laumaurisiau.

¹⁵ Kamu rongomigira nina tinoni God,
ara gudato tana mage i laona niqira valepolo rongona e managaqira.

Mara tsaria, “!Na susuligana loki na Taovia e naua te e gini laba na omea vaga ia!

¹⁶ !Na susuligana nogo na Taovia e sangagita,
migita a gini tangomana tana vailabu!”

¹⁷ Inau e utu goto kau mate; sauba kau totu mamauri moa,
ma kau katevulagigira na omea sui e naua na Taovia.

¹⁸ Aia e kede sosongoliau,
me tau moa tamivaniau kau mate.

¹⁹ !Sangavi vaniau na matsapana na Vale Tabu,
minau sauba kau sage i laona ma kau soadoua na Taovia!

²⁰ Iani nogo na matsapana na Taovia;
migira segeni moa na tinoni ara totugoto i matana God tangomana kara sage i laona.

²¹ Au tsonikaego Taovia matena igoe o rongomia niqû nonginongi, mo maurisiau.

²² Na vatu igira na mane logovale ara tsoniligilea aia tsotsodo e lia na vatu tamani rongona pukuga bâ vanigira sui.

²³ !Na Taovia nogo e naua te e gini laba vaga ia,
me gini dou sosongo vanigita na reiana!

²⁴ !I dani eni nogo na dani i tana e managana na Taovia,

ida gita ma ka lilinge ma ka magemage!

²⁵ !Ko maurisigami Taovia, ko maurisigami!
!Taovia ko sangagami, ma kami gini tangomana!

²⁶ !Aia God ke soadoua aia e mai tana asana na Taovia!

Tû tana nina Vale Tabu na Taovia igami ami soadougo.

²⁷ Na Taovia aia nogo e God; maia e dou sosongo vanigita.

Kamu tangolia na gabana gai tana limamui ma kamu liu polia na belatabu.

²⁸ Igoe niqû God, minau sauba kau soadougo.
Igoe niqû God, me sauba kau tsonikaego.

²⁹ Soadoua na Taovia rongona e dou aia,
ma nina galuve e totu saviliu.

Nina Ketsa na Taovia

119 Kara mage igira e goto saikesa niqira sasaga,
mara mauri muria nina ketsa na Taovia.

² Kara mage igira ara muridougira nina ketsa,
mara rongomangana tana tobaqira popono.

³ Mara tau dona na nauana sa omea seko;
mara muridoua nina sautu na Taovia.

⁴ Taovia igoe o tusuvanigami nogo nimu ketsa,
mo raiginigami kami muridougira.

⁵ !Inau au amesi sosongolia laka kau totukakai tana muridouaqira pipi sui nimu tosasaga!

⁶ Ti vaga inau kau pada sailaginigira pipi sui nimu ketsa,

me sauba e utu kau paluvangamaqu.

⁷ Sauba kau tsonikaego tana tobagoto,
kalina au sasia tana rongona nimu pede gotolaka.

⁸ Inau sauba kau muridougira sui nimu ketsa;
migoe ko laka saikesa na vanoligi taniaqu.

Na Muridouaqira Nina Ketsa na Taovia

⁹ ?Ke naukoeguania kesa na tinoni vaolu ti ke gini male dou nina sasaga?

Tana muridouaqira moa pipi nimu ketsa igoe.

¹⁰ Tana tobaqu popono inau au tovokakaia laka kau aqo dou vanigo igoe;

ko laka na tamivaniaqu kau liuligi tanigira nimu ketsa.

¹¹ Inau au puku kalavatavigira nogo nimu ketsa i laona tobaqu, rongona kau gini tau naua kesa na omea ke seko i matamu.

¹² Taovia inau au tsonikaego; migoe ko sasaniau nimu sautu.

¹³ Sauba kau tsaritugutugugira pipi na ketsa igoe o saugira nogo vanigami.

¹⁴ E laoqu sosongo nomoa na muriana nimu ketsa, liusia bâ na tamani omea levo danga.

¹⁵ Sauba kau padalokigira nimu tosasaga; ma nimu sasani sauba kara totu sailagi i mataqu.

¹⁶ Au reingao sosongoligira nimu ketsa; me utu goto kau padalegira.

Na Magemage Tana Muridoua qira Nina Ketsa na Taovia

¹⁷ Taovia ko tobadou vaniau inau nimu tinoni aqo, minau kau gini mauri ma kau muridougira pipi sui nimu goko.

¹⁸ Ko sangavia na mataqu, ma kau reiginigira na omea dou sui ara totu i laona nimu ketsa.

¹⁹ Inau au mauri i lao eni kesa tana tagu tetelo moa; vaga ia, mo ko laka na molopoi vaniaqu nimu ketsa.

²⁰ Pipi kalina moa e silovi sosongolia na tobaqu tana rongona au ngao sosongolia kau donaginigira nimu pede goto.

²¹ Igoe o tosasaga vanigira ara kaekae; ko vealaginigira igira ara sove na muriaqira nimu ketsa.

²² Ko didia taniau niqira goko tsiri ma niqira goko peapea, rongona inau au muridougira nimu ketsa.

²³ Atsa moa ti igira na tagaovera ara vorogokona na labuaqu, minau sauba kau tau kuti na pada sailaginiana nimu ketsa igoe.

²⁴ Au gini mage sosongo na rongomiana nimu tosasaga igoe, igira nogo ara sauparovata vaniau.

Na Padakuti Matena na Muriana Nina Ketsa na Taovia

²⁵ Au tsaro sekoseko lê i laona na papasa; igoe ko tatatuau vaga igoe o vekenogoa.

²⁶ Au koevulagi vanigo nogo na omea sui au naugira, migoe o rongomiau;

ko sasaniau na muriana nimu sautu.

²⁷ Ko sangaau ma kau gini padagadovigira nimu ketsa, ma kau padatugutugugira na omea dou sui igoe o naugira.

²⁸ E ngoli sosongoliau na melu; ko kakaisiau vaga igoe o vekenogoa.

²⁹ Ko sangaau ma kau tau liu tana sautu sasi, mi tana nimu galuve loki ko sasaniginiau nimu ketsa.

³⁰ Au vili segeniqu nogo laka kau totukakai i konimu; mau pada sailaginia moa nimu pedegoto.

³¹ Taovia, inau au murigira nogo na omea o sasaniginiau, migoe ko laka na tamivaniaqira kara paluvangamaqu lê.

³² Sauba kau tau goto kisâ na muriaqira nimu ketsa, rongona igoe nogo sauba ko mararasia na tobaqu ma kau gini padagadovigira dou bâ.

Na Nonginongi Matena Na Padagadovi Omea

³³ Taovia ko sasaniau tana rongogira nimu ketsa, minau sauba kau muridougira pipi kalina.

³⁴ Ko vuresi makalia nimu ketsa vaniau, minau sauba kau muridoua; sauba kau muridoua tana tobaqu popono.

³⁵ Ko tudumiau tana sautuna nimu ketsa, rongona i tana nogo au gini mage sosongo na totu.

³⁶ Ko moloa i tobaqu na padangaoana na muriaqira nimu ketsa, liusia bâ na tamani omea danga.

³⁷ Ko sangaau ma kau tau gini boe na omea ara tau tamani rongona;

migoe ko galuveau vaga o vekenogoa.

³⁸ Ko manalia nimu veke igoe o naunogoa vaniau inau nimu tinoni aqo.

na veke vaga o nauvanigira igira ara rongomangamu.

³⁹ Ko maurisiau tania niqira goko tsiri au kadangagini sosongolia;

ma nimu pedegoto igoe ara dou sosongo nomoa.

⁴⁰ Au ngao mananâ kau muridougira nimu ketsa; mi tana nimu gotolaka igoe ko vaolusia na mauriqu.

Na Noruana Nina Ketsa na Taovia

⁴¹ Taovia ko sauvulagi vaniau nimu galuve, mo ko maurisiau vaga igoe o vekenogoa.

⁴² Mi tana ti inau kau gini tangomana na tuguvisuana niqira goko igira ara goko peapea vaniau, rongona inau au norugira nimu goko igoe.

⁴³ Sangaau ma kau dona na tsoniana na goko mana pipi kalina, rongona au vataraginia niq amesi tana nimu pedegoto igoe.

⁴⁴ Sauba kau muri sailaginia nimu ketsa, na dani ma na dani.

⁴⁵ Me tau tangomana sa omea ke utusiau, rongona au tovoa pipi kalina moa na muriaqira nimu ketsa.

⁴⁶ Minau sauba kau tau goto gini vangamâ

na katevulagiaqira nimu ketsa vanigira na taovia tsapakae.

⁴⁷ Au gini mage sosongo na muriaqira nimu ketsa, rongona au reingao sosongoligira.

⁴⁸ Au pada mamavasigira mau padalokigira nimu ketsa;

me sauba kau tau kuti na padatugutuguaqira nimu totosasaga.

Na Pada Mamavasiana Nina Ketsa na Taovia

⁴⁹ Ko padatugua nimu veke o nauvaniau inau nimu tinoni aqo;

i tana nogo au vataraginia niqū amesi.

⁵⁰ Mi laona niqū rota loki, maia nogo e vereau rongona nimu veke aia nogo e maurisiau.

⁵¹ Igira na tinoni vanga kaekae ara tsiriau sailagi moa, minau au tau goto mololea na muriana nimu ketsa.

⁵² Taovia, kalina inau au padavisugira nimu pedegoto ni sau,

e gini pitudugua na tobaqu.

⁵³ Mi kalina au reigira na vanga tsutsukibo ara kutsigira nimu ketsa,

me galasiau sosongo inau.

⁵⁴ Tana mauriqu kurikuri ni lao eni,

inau au teagira na linge tana rongoqira nimu ketsa.

⁵⁵ Mi tana bongi au padago moa igoe Taovia, mau padavisua nimu ketsa.

⁵⁶ Au muridougira nimu ketsa,

aia nogoria te e gini magemage na tobaqu.

Na Padangaoana Nina Ketsa na Taovia

⁵⁷ Taovia, igoe segeni moa au kilia inau; mau vekevanigo laka sauba kau muridougira nimu ketsa sui.

⁵⁸ !Tana tobaqu popono au nongigo ko galuveau vaga o vekenogoa!

⁵⁹ Au vilekegira niqū sasaga, mau vekea laka kau murigira nimu totosasaga igoe.

⁶⁰ Me utu goto kau kisâ, sauba kau tsaku sosongo nomoa

na muriaqira nimu ketsa.

⁶¹ Igira na vanga tsutsukibo ara molomanogati vaniau nogo gaqu taviti kau sogo i laona, minau au tau moa padalea nimu ketsa.

⁶² Tana levugata inau au mamata, mau tsonikaego tana rongona nimu pede gotolaka.

⁶³ Au dulikolugira igira sui ara kukuni tanigo, mara muridougira nimu ketsa.

⁶⁴ Taovia nimu galuve vo oli e dangali poponoa na barangengo;

ko sasaniau ma kau donaginigira nimu ketsa sui.

Nina Ketsa na Taovia Ara Sanga Sosongoligira na Tinoni

⁶⁵ Taovia, igoe o manalinogoa nimu veke o nauvaniau, mo dou sosongo vaniau inau nimu tinoni aqo.

⁶⁶ Ko tusuvaniau na sasaga loki ma na donalevo, rongona au norugira nimu ketsa.

⁶⁷ Tana idana kalina igoe o tau vati kedeadu, minau au muria moa na sautu sisi,

mi kalina eni inau au muridounogoa nimu goko.

⁶⁸ !Igoe o dou sosongo mo galuve sosongoliau!

Ko sasaniau nimu ketsa.

⁶⁹ Igira na tinoni vanga kaekae ara tsonia danga na goko pero tana rongoqu inau, minau au muridougira moa nimu totosasaga tana tobaqu popono.

⁷⁰ Igira na tinoni girani ara tau lelê sasaga, minau moa au tsodoa gaqu magemage tana muriana nimu ketsa.

⁷¹ E dou sosongo vaniau kalina igoe o kedeadu, rongona i tana nogo au gini sasani na muridouaqira nimu ketsa.

⁷² Ma na ketsa igoe o sauvaniau, e tamani rongona loki vaniau liusia na qolu sui tana barangaengo popono.

Nina Ketsa na Taovia e Goto Saviliu

⁷³ Igoe nogo o aqosiau mo reitutuguau; ko mararasia na tobaqu ma kau gini sasanigira dou nimu ketsa.

⁷⁴ Igira ara kukuni tanigo sauba kara gini mage sosongo kalina kara morosiau inau, rongona au norukakaia nimu veke igoe.

⁷⁵ Taovia au donaginia laka nimu votapede sui ara gotolaka saikesa, me laka o kedeadu rongona igoe o mana sosongo vaniau.

⁷⁶ Nimu galuve vo oli ke vereau, vaga o vekenogoa vaniau inau nimu tinoni aqo.

⁷⁷ Ko galuveau, minau sauba kau mauri, rongona au padalokia nimu ketsa.

⁷⁸ Ko paluvangamaqira igira na tinoni vanga kaekae ara keliseko vaniau; minau moa sauba kau padatugutugugira nimu totosasaga.

⁷⁹ Ko naua migira sui ara kukuni tanigo mara donaginigira nimu ketsa, kara mai i koniqu inau.

⁸⁰ Ko sangaau ma kau muridougira saikesa nimu ketsa, ma kau tau paluvangamaqu lê.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Maurisia Tanigira Gana Gala

⁸¹ Taovia, au kolae sosongo na pituamu ko mai mo ko maurisiau;

mau vataraginia niq amesi tana nimu tsaqina goko igoe.

⁸² Na mataqu ara qisi nogo na pituana na omea igoe o vekenogoa,

mau veisuago, “?Laka sauba ke ngisa ti ko mai sangaau inau?”

⁸³ Inau au sekopitsu lê vaga moa ti na todo † purapura na uaeni ara tsoniliginogoa;

mau tau moa vati padalegira nimu ketsa.

⁸⁴ ?Me sauba ke oka koegua sagata inau kau pipitu?

?Me ke ngisa ti sauba ko kedegira igira ara rotasiau inau?

⁸⁵ Na tinoni vanga kaekae, igira ara tau dona na muri-ana nimu ketsa,

igira nogo ara tsai manogatinogoa na qilu agana kau puka i laona.

⁸⁶ Igira sui nimu ketsa igoe e tugu sosongolia kami norugira kakai;

migira moa na tinoni kaekae ara rotasiginiau niqira goko pero.

!Migoe Taovia ko mai mo ko sangaau!

⁸⁷ E varavara nogo kara tangomana na labumatesi-aqu,

minau au tau goto mololea na muriaqira nimu ketsa.

⁸⁸ Tana nimu galuve vo oli ko gaea na mauriqu, rongona kau gini muridougira nimu ketsa.

Na Tutunina Kakai Nina Ketsa na Taovia

⁸⁹ Taovia, nimu tsaqina goko igoe sauba ke totu saviliu na dani ma na dani;

aia e totu kalavata nogo i gotu i baragata.

⁹⁰ Mo mana saviliu vanigira pipi sui na vatavata na tinoni;

migoe nogo o vaturia na barangengo tana sasana, mi tana nogo e totu kalavata.

⁹¹ Igoe nogo o ketsaligira na omea sui te igira ara totu kalavata tsaumai nogo i dani eni,

rongona na omea sui ara aqo vanigo moa igoe.

⁹² Ti vaga nimu ketsa igoe ke tau nogo lia na pukuna niq magemage,

me tau utu ti kau gini mate nogo na rota loki ara gadoviau.

⁹³ Minau sauba e utu saikesa kau padalegira nimu to-tosasaga,

rongona igira nogo igoe o maurisiginiau inau.

† “na todo na uaeni” Aia na oliolina na goko ‘wineskin’, maia e kesa na vatana todo ara aqosiginia na kokorana na omea tuavati mara dona na molo tsavuana na uaeni i laona.

⁹⁴ !Inau nimu nogo igoe, ko maurisiau!

Au tovokakainogoa na muridouaqira nimu ketsa.

⁹⁵ Igira na tinoni vanga tsutsukibo ara tuviau laka kara labumatesiau, minau sauba kau padagira kakai moa nimu ketsa igoe.

⁹⁶ Au dona laka e tagara goto ke kesa na omea e dona ke dou saviliu, ma nimu ketsa moa igoe e dou saviliu.

Na Padalokiana Nina Ketsa na Taovia

⁹⁷ !Taovia au reingao sosongolia nimu ketsa!

Mau papadâ moa tana dani popono.

⁹⁸ Nimu ketsa e totu koluau pipi kalina, aia nogo te au gini sasaga sosongo liusigira bâ igira gaqu gala.

⁹⁹ Inau au padagadovia dou bâ liusigira pipi sui gaqu tarai,

rongona inau au padatugutugugira dou nimu toto-sasaga.

¹⁰⁰ Au sasaga loki liusigira na tuqatuqa, rongona au muridougira nimu ketsa igoe.

¹⁰¹ Inau au sove saikesa tanigira pipi sui na aqo seko, rongona au ngaoa kau muridoua nimu tsaqina goko igoe.

¹⁰² Au tau goto rongomilegira nimu to-tosasaga, rongona igoe segeni moa gaqu tarai inau.

¹⁰³ !Ara pui sosongo nomoa nimu tsaqina goko igoe ara pui liusia bâ na bulumitsua!

¹⁰⁴ Au adia na sasaga loki tana nimu ketsa nogo igoe, maia nogoria na rongona te au gini reisavigira pipi na vatana na aqo seko.

Na Marara e Talumai Tana Nina Ketsa na Taovia

¹⁰⁵ Nimu tsaqina goko igoe e vaga moa na laeti e ida vaniau,

ma na marara e sausautu vaniau.

¹⁰⁶ Inau au vekenogoa mau gini vatsa, laka sauba kau muridougira nimu to-tosasaga igoe.

¹⁰⁷ Taovia, inau au rota loki sosongo nomoa; ko maurisiau babâ vaga igoe o vekenogoa.

¹⁰⁸ Taovia, ko tabedoua niq nonginongi na soadoua-mu au sauvanigo,

migoe ko sasaniau na muridouaqira nimu ketsa.

¹⁰⁹ Pipi kalina moa inau au vangaraua na bisaana na mauriqu,

mau tau vati padalea moa nimu ketsa.

¹¹⁰ Igira na vanga tsutsukibo ara molomanogati vaniau nogo gaqu taviti kau sogo i laona,

minau au tau vati kutsigira nimu ketsa igoe.

¹¹¹ Igira sui nimu ketsa ara niq tamani saviliu nogo inau,

eo, igira nogo te e gini magemage na tobaqu.

¹¹² Au padanogoa kau muridougira sailagi nimu ketsa poi tsau tana dani kau mate.

Na Totu Raviravi Dou i Laona Nina Ketsa na Taovia

¹¹³ Inau au reisavi sosongoligira igira ara tobaruka vanigo igoe Taovia, mau padalokia nimu ketsa.

¹¹⁴ Igoe moa o isutuguqu mo reitutuguau; minau au vataraginia niq u amesi tana nimu veke igoe.

¹¹⁵ Kamu baligi taniau igamu na tinoni vanga nau-seko.

Minau sauba kau muridougira nina ketsa niq u God.

¹¹⁶ Ko kakaisiau ma kau gini susuliga vaga igoe o vekenogoa, minau sauba kau gini mauri.

!Ko laka na tamiana ke puala lê niq u amesi!

¹¹⁷ Ko tangoliau, minau sauba kau totu raviravi dou, ma kau gini boe sailagi na muriaqira nimu ketsa.

¹¹⁸ Igoe o sove tanigira igira sui ara tau murigira nimu ketsa; me puala lê sui niqira vorogokona na perobulesi tinoni.

¹¹⁹ Tana nimu papada igoe, igira sui na vanga tsutsuk-ibo ara vaga moa na kutso lê, vaga ia, minau au padalokigira moa nimu tosasaga igoe.

¹²⁰ Au matagunigo igoe; mau mataguni sosongoligira goto nimu pedelaka.

Na Muridouaqira Nina Ketsa na Taovia

¹²¹ !Inau au naua moa na omea e goto me dou; migoe ko laka na mololeaqu i limaqira gaqu gala!

¹²² !Ko vekevaniau laka sauba ko sangaau inau nimu tinoni aqo;

mo ko laka na tamivaniaqira na tinoni vanga kaekae kara bingi sekoliau!

¹²³ Au qisi nogo na pituamu ko mai mo ko maurisiau tanigira gaqu gala,

mo ko manali vaniau na omea igoe o vekenogoa.

¹²⁴ Tana nimu galuve vo oli ko galuveau,

mo ko sasaniginiau nimu ketsa.

¹²⁵ Inau nimu tinoni aqo nogo igoe; ko mararasia na tobaqu

rongona kau gini padagadoviginigira nimu sasani.

¹²⁶ Taovia, e laba nogo na tagu tana e dou igoe ko naua kesa na omea,

rongona igira na tinoni ara sove na muriana nimu ketsa.

¹²⁷ Minau moa au reingao sosongoligira nimu ketsa liusia na qolumila, me liusigotoa bâ na qolumila laka.

¹²⁸ Aia nogoria na rongona ti inau au muridougira pipi sui nimu tosasaga, mau reisavigira pipi sui na sautu sasi.

Na Padangaoana na Muriana Nina Ketsa na Taovia

¹²⁹ Nimu sasani igoe ara doulaka saikesa; minau au murigira sui tana tobaqu popono.

¹³⁰ Na nusirongona nimu sasani igoe e dona ke mararasigira, me ke tusua na sasaga loki vanigira igira ara tau sasaga katsi.

¹³¹ E gini ova na mangaqu tana amesiaqira nimu ketsa igoe.

¹³² Ko pilomai i koniq u mo ko galuveau, vaga nogo igoe o nauvanigira igira sui ara galuvego.

¹³³ Ko sangaau vaga igoe o vekenogoa ma kau tau puka lê,

ko laka na tamivaniana na kilinauseko ke tagaovia.

¹³⁴ Ko maurisiau tanigira ara bingi sekoliau, ma kau gini tangomana na muridouaqira nimu ketsa.

¹³⁵ Ko totu varangisiau mo ko sasaniau nimu ketsa.

¹³⁶ Au rota na ngangai me rutsu na kô na mataqu vaga moa kalina e tave na ko loki, rongona igira na tinoni ara tau muridoua nimu ketsa.

Nina Ketsa na Taovia e Goto Saviliu

¹³⁷ Taovia igoe o gotolaka, ma nimu ketsa sui ara goto saviliu.

¹³⁸ Ara mana mara goto sui igira na ketsa igoe o sauvanigami.

¹³⁹ Na momosatoba e iru i tobaqu vaga moa ti na lake,

rongona igira gaqu gala ara tau gini boe na rongomi-aqira nimu tsaqina goko igoe.

¹⁴⁰ !E mana sosongo nomoa nimu veke igoe!

!Minau au padaloki sosongolia!

¹⁴¹ Inau tau sa rongona tinoni mara peaa u lê, mau tau moa rongomilegira nimu sasani.

¹⁴² Nimu gotolaka sauba ke totu saviliu, ma nimu ketsa e mana sailagi.

¹⁴³ E ngoliau na rota ma na padasavi, migira moa nimu ketsa igoe te e gini magemage na tobaqu.

¹⁴⁴ Nimu tosasaga ara goto saviliu; ko sangaau ti kau padagadovigira, ma kau gini mauri.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Sangâ

¹⁴⁵ !Taovia, tana tobaqu popono au nongigo; ko rongomiau minau sauba kau muridougira nimu ketsa!

¹⁴⁶ Au ngangaidato vanigo,

ko maurisiau, minau sauba kau muri kalavatavigira
nimu ketsa.

¹⁴⁷ Kalina e tau vati dato moa na aso, minau au ngan-
gaidato vanigo ko sangaau;
au vataraginia niqum amesi tana nimu veke igoe o
naunogoa vaniau.

¹⁴⁸ Tana bongi popono au tsaro mamata moa,
rongona kau padatugutugua moa nimu tosasaga.

¹⁴⁹ !Taovia, tana nimu galuve vo oli ko rongomiau;
ko galuveau mo ko aragodoua na mauriqu!

¹⁵⁰ Ara maimai varangi nogo igira ara area na labu-
matesiaqu inau,
igira ara tau saikesa muria nimu ketsa igoe.

¹⁵¹ Migoe moa Taovia o totu varangisiau,
me pipi sui nimu ketsa ara totu pukuga kalavata.

¹⁵² I sau nogo inau au donaginigira nimu tosasaga;
me laka igoe o naugira kara totu kalavata na dani ma
na dani.

Nina Ngangaidato Kesa Rongona God Ke Sangâ

¹⁵³ Ko morosia niqum rota mo ko maurisiau,
rongona inau au tau goto reilea nimu ketsa.

¹⁵⁴ Ko isutuguqu mo ko laumaurisiau;
ko maurisiau vaga igoe o vekenogoa.

¹⁵⁵ Igira na vanga tsutsukibo sauba e utu kara tsaulia
na mauri saliu,
rongona ara tau murigira nimu ketsa.

¹⁵⁶ !Ma nimu galuve igoe Taovia e loki sosongo;
ko galuveau mo ko laumaurisiau!

¹⁵⁷ Atsa moa ti ara danga sosongo gaqu gala ara bingi
sekoliau,
minau au tau goto terevia na muridouaqira nimu ket-
sa igoe.

¹⁵⁸ Mi kalina au reigira igira ara piloligi tanigo, mau
reisavigira sosongo
rongona ara sove na muriaqira nimu ketsa igoe.

¹⁵⁹ Ko reia Taovia, inau au padaloki sosongoligira
nimu tosasaga.

!Migoe tana nimu galuve vo oli ko maurisiginiau!

¹⁶⁰ Nimu ketsa igoe e pukuga tana manana,
ma nimu pede gotolaka sui ara totu saviliu.

Na Padalokiana Nina Ketsa na Taovia

¹⁶¹ Migira na tinoni taovia ara labuau lê tagara rongo-
na,
minau au kukuni tanisosongolia moa nimu ketsa
igoe.

¹⁶² Au gini mage loki sosongo inau tana rongoqira
nimu veke,
vaga saikesa nogo kalina kesa e tsodovulagia kesa na
moi e danga na qolo i laona.

¹⁶³ Inau au reisavi sosongoligira pipi sui na goko pero,
mau reingao sosongolia moa nimu ketsa igoe.

¹⁶⁴ E vitu kalina i laona kesa na dani inau au soadougo
tana rongoqira nimu pede gotolaka.

¹⁶⁵ Igira ara padalokia nimu ketsa ara totu dou tana
rago,
me tagara goto ke kesa na omea tangomana ke
tubulaginigira.

¹⁶⁶ Taovia inau au pitu sosongoligo igoe ko maurisiau,
mau naua na omea igoe o ketsaliginiau.

¹⁶⁷ Inau au muridougira nimu sasani;
mau padalokigira tana tobaqu popono.

¹⁶⁸ Au muridougira nimu ketsa ma nimu tosasaga;
migoe segeni nogo o reigira na omea sui inau au
naua.

Nina Nonginongi Kesa Rongona God Ke Sangâ

¹⁶⁹ !Taovia, ko tamia ke laba i konimu niqum ngangaida-
to rongona ko sangaau!

Ko mararasia na tobaqu vaga igoe o vekenogoa.

¹⁷⁰ !Ko rongomia niqum nonginongi,
mo ko maurisiau vaga igoe o vekenogoa!

¹⁷¹ Sauba kau tsonikaego sailagi,
rongona igoe o sasaniginiau nimu ketsa.

¹⁷² Sauba kau linge tana rongona nimu ketsa,
rongona igira sui nimu ketsa ara gotolaka.

¹⁷³ Ko totu vangarau pipi kalina na sangaau,
rongona inau au muridougira nimu ketsa.

¹⁷⁴ !Taovia, au pitu sosongolia laka igoe ko laumaurisi-
au!

Au tsodovulagia na magemage i laona nimu ketsa.

¹⁷⁵ Ko sauaniau na mauri, ma kau gini tsonikaego;
ma nimu tosasaga kara sangaau.

¹⁷⁶ Au sarevo bamai vaga moa ti na sipi e nanga;
vaga ia, migoe ko mai mo ko laveau inau nimu tinoni
aqo,
rongona inau au tau saikesa padalegira nimu ketsa.

Nina Nonginongi Kesa Rongona God Ke Sangâ

120 Kalina au totu i laona na rota loki,
minau au ngangaidato vania na Taovia,
maia e rongomiau.

² Au nonginongi vaga iani: "Ko maurisiau Taovia,
tanigira igira na vangapero ma na vanga bulesi
tinoni."

³ ?Igamu na vangapero laka nagua sauba God ke
nauvanigamu?

?Me sauba ke kedegamu koegua?

⁴ !Kolugira nogo nina pipili vavanga kesa na malagai,
me kolugotoa na madaova romaroma!

⁵ Na totu i laomui igamu e seko sosongo atsa vaga
moa ti na totu i Mesek,
se i laoqira na tinoni ni Kedar. †

⁶ !Au totu oka sosongo nogo

i laoqira na tinoni ara reisavia na mauri tobarago!
 7 Mi kalina inau au gini goko tana rongona na rago, migira ara ngaoa moa na vailabu.

Na Taovia Aia Nogo Nida Reitutugu

121 ?Inau au morodato tana vungavunga; me laka iava sauba ke talumai aia ke sangaau?
 2 Na Taovia aia e aqosia na baragata ma na barangen-go aia nogo sauba ke sangaau inau.

3 E utu ke tamivanigo ko tubulagi; aia nimu reitutugu me totu mamata sailagi.

4 Eo, aia niqira reitutugu na Israel e tau dona ke varivari matana se ke maturu.
 5 Na Taovia aia nogo sauba ke mataligo; aia e totu kalavata i ligisamu gana ke reitutugugo.
 6 Me utu ke sekoligo na aso tana dani, mi tana bongi na vula tagara goto.

7 Na Taovia sauba ke didia tanigo pipi sui na omea seko; me ke reitutugua na maurimu.
 8 Aia sauba ke mataligo kalina ko vano mi kalina ko visumai i dani eni mi tana dani ma na dani.

Na Tsonikaeana na Vera ni Jerusalem

122 Au gini mage sosongo kalina au rongomia ara tsarivaniau, "Ida ma ka vano tana valena na Taovia."
 2 !Mi kalina ia, migita a mai sage nogo i laona na matsapana na vera ni Jerusalem!

3 I Jerusalem aia nogo na verabau ara arago visutugua me totu na gotolaka ma na tobarago i laona.
 4 Mi konina nogo ia ara kalemaia igira na duli sui ni Israel, igira nina tinoni nogo na Taovia, rongona e totu nogo i laona na mamarena nina ketsa na Taovia laka i tana nogo kara soadoua.
 5 Mi tana goto nogo ara totukae igira na taovia tsapakae ni Israel na pedeaqira niqira tinoni.

6 Ka nonginongi rongona na rago ke totu tana Jerusalem, ma ka tsaria: "Igira ara padalokigo igoe kara tamani-na ke danga niqira omea dou.

† "Mesek...Kedar" Kaira ruka na butona vera ara ka totu ao, migira na Tsiu ara padâ laka igira na tinoni ara totu i tana ara tinoni atsi.

7 Ma na rago ke totu i laona nimu baravatu, migira sui nimu tinoni kara totu bibiu dou tana valeqira."

8 Tana rongoqira nogo igira na kamaqu ma na kulaqu, ti inau au gini tsarivanja na Jerusalem: "Ina rago ke totu i konimu!"

9 Mi tana rongona na valena na Taovia nida God minau au nonginongi vanigo ko gini totu dou sailagi.

Kesa Tinoni e Nongia God Ke Galuvea

123 Taovia au morodato i konimu, i gotu i tana igoe o totu mo taovia.
 2 Vaga nogo na maneaqo e tau kuti na moro bâ sailagi moa i konina gana taovia, me vaga na dakiaqo e moro bâ sailagi moa i konina gana daki taovia, me vaga goto igami sauba kami moro bâ sailagi moa i konimu igoe na Taovia nimami God, poi tsau kalina igoe ko galuvegami.

3 Ko galuvegami Taovia, ko galuvegami; ami kolae nogo na rongomiana niqira goko peapea igira na tinoni tavosi.

4 Ara tsiri sekoligami oka sosongo nogo igira ara tamani omea danga, mara peagami igira na vanga kaekae.

God Aia Nogo e Reitutugugira Nina Tinoni

124 ?Sauba kegua vaga ti na Taovia ke tau nogo totu tabana konida igita? !Israel, ko gokovisu mai!

2 "Ti vaga na Taovia ke tau nogo totu tabana i konida igita kalina igira gada gala ara mai na labuada,
 3 mi tana ti igira kara konomigita mamauri tana niqira momosatoba loki ara nauvanigita;
 4 ma na obona na ko loki ke adivotugita, me ke tsavugita popono,
 5 ma na tatarina ke virugita me ke lumigita."

6 Ida gita ma ka soadoua na Taovia, aia e tau tamivanigira gada gala kara labugita ma ka mate sui.

7 Igita a tsogoligi tanigira vaga moa na manu kalina e lololigi tania nina taviti na mane na rugu; me takuti lê niqira taviti, migita a tsogoligi lê.

8 Na Taovia aia e aqosia na baragata ma na barangen-go, aia nogo e sangagita.

God e Aragogira Dou Nina Tinoni

125 Igira ara norua na Taovia ara vaga moa na Vungavunga Sion,
aia e utu lelê ke olaola, me utu goto ke ratsubamai.
² Na Taovia e mataligira dou nina tinoni,
me vaga igira na vungavunga ara viri totu polipolia na Jerusalem,
vaga goto na Taovia aia e totu polipoligira nina tinoni,
i dani eni mi tana dani ma na dani.
³ Igira na vanga tsutsukibo e utu kara tagaovikaputi sailaginia na veraqira na tinoni e goto niqira sasaga.
Me ti vaga kara nauvaganana ia, me tau utu igira segeni goto na tinoni dou kara naua na omea e seko.
⁴ Taovia ko naudou vanigira igira e dou niqira sasaga,
mara muridougira nimu ketsa.
⁵ Mi kalina igoe ko tû na kedeaqira na vanga tsutsukibo,
mo ko kedegira goto igira ara sove na muriana nimu sautu.

!Na rago ke totu i Israel!

Igira na Israel Ara Nongia God Ke Sangagira

126 !Kalina na Taovia e adivisugita mai i Jerusalem,
e vaga moa ti igita a bolebole lê!
² !Igita a kiakia sosongo, ma lilinge tana mage!
Mi tana migira na puku tavosi ara gini goko tana rongoda mara tsaria,
“Na Taovia e naua na omea loki sosongo vanigira igira.”
³ !Eo, na omea loki manana nomoa aia e nauvanigita tana tagu ia,
migita a gini magemage sosongo!
⁴ Taovia, ko adivisugami mai tana veramami,
ke vaga nogo kalina e tumu na usa me tavetugua na kô tana ovo mamatsa.
⁵ Igira ara tsutsuka tana ngangai,
sauba kara tsuri tana magemage.
⁶ Igira ara ngangai kalina ara tsukâ niqira omea tsukatsuka,
sauba kara lilinge ma kara magemage kalina kara angunigira mai na lakana niqira uta.

Na Tsonikaeana God Tana Rongona Nina Doulaka

127 Ti vaga na Taovia ke tau sangâ na logovale,
ma niqira aqo igira ara logovale e puala lê;
me ti vaga na Taovia ke tau reitutugua na vera,
ma niqira aqo igira ara matali vera e puala lê goto.
² E tagara sa rongona na aqo kakai matena na mauri,

na tû matsaraka bongibongi ma na liusiana na tagu na maturu tana bongi.

Rongona na Taovia e tusu lê omea vanigira ara galuvea kalina igira ara maturu.

³ Na tamani baka aia nogo na vangalaka e talumai i konina na Taovia;

igira nogo nina sausau manana God vanigita.

⁴ Igira na dalena mane kesa tinoni e tamanigira kalina aia e vaolu moa,

ara vaga na pipili tana limana kesa na malagai.

⁵ Ke mage aia na mane e tamanigira danga nina pipili vaga ia.

Sauba igira kara sangâ me ke managana kalina aia ke tsodogira gana gala tana sasana na pede.

God e Saupeluna Vanigira Ara Rongomangana

128 Ara mage igira ara kukuni tania na Taovia,
mara mauri murigira nina ketsa.

² Na aqo na limamu sauba ko tsodoginia na maurimu;

me sauba ko gini magemage mo ko tamanina na omea danga.

³ Ma na taumu sauba ke vaga na itai na ueni vuaga i laona na valemu,

migira na dalemu sauba kara tutû polia nimu bela na mutsa vaga moa na vasuna na olive.

⁴ Eo, sauba na Taovia ke vangalaka vaganana vania na mane aia e kukuni tania.

⁵ !Na Taovia ke tabugo tû i Sion!

Mo ko reia nina dato dou na vera ni Jerusalem pipi dani tana maurimu popono.

⁶ !Ko mauri oka mo ko reigira na kukuamu!

!Na rago ke totu i Israel!

Igira na Israel Ara Nongia God Ke Kedegira Gaqira Gala

129 Igoe Israel, ko tsarivanigami laka e koegua vaga ti igira gamu gala ara rotasigo moa,
tuturiga kalina igoe o vavaolu moa.

² “Tû kalina inau au vavaolu moa

igira gaqu gala ara rotasi sosongoliau,
mara tau lelê susuliga liusiau.

³ Ara ramitsia na gotuqu me viri kukubuabua vaga moa na rereina na tavugi ara ovua tana uta.

⁴ Maia na Taovia, aia e gotolaka sosongo,
e laumaurisiau tania na mauri tseka.”

⁵ Igira sui ara reisavia Sion
ke tau managaqira ma kara sugavisu lê.
⁶ Igira sui kara vaga saikesa moa na buruburu e
vovodato lê i kelana na vale,
e tau vati dato loki me makede lê;
⁷ e tagara goto ke kesa ke tsakogira,
se ke ivogogira me ke adilakagira.
⁸ Me tagara goto ke kesa ke liu bâ i tana me ke tsaria
vanigira na goko vaga iani:
"Na Taovia ke vangalaka vanigamu.
Igami ami soadougamu tana asana na Taovia."

Kesa Tinoni e Nongia God Ke Sangâ

130 I laona niqû rota loki au ngangaidato vanigo
Taovia.
²!Taovia ko rongomia niqû nonginongi;
ko rongomiau kalina au ngangaidato vanigo ko san-
gaau!
³?Ti vaga igoe ko tsokogira sui nimami sasi,
me sauba aseï ke ulagana na ba tû i matamu igoe?
⁴ Migoe o padalegira moa nimami sasi,
rongona o ngaoa igami kami kukuni tanigo.

⁵ Au pitu sosongolia na Taovia ke sangaau,
mau norukakaia moa nina tsaqina goko.
⁶ Au amesia na Taovia ke sangaau,
liusia niqira amesi igira na mane matali tana bongi
kalina ara pitu sosongolia ke vovomai tsaku na dani.

⁷ Igamu na tinoni ni Israel, kamu norukakaia na
Taovia,
rongona nina galuve e vo oli,
maia e padangao sailaginia ke maurisigira nina
tinoni.
⁸ Eo, sauba ke maurisigira nina tinoni ni Israel
tanigira pipi sui niqira sasi.

Na Noruana God

131 Taovia, inau au mololenogoa niqû sasaga
kaekae
mau tau nogo padaloki segeniqu.
Mau tau goto gini boe kau donaginigira na omea loki
sui,
se na omea ara aotsau liusia na sasagaqu.
² Tagara, inau au totu dodo moa me rago na tobaqu,
vaga saikesa moa na baka tetelo kalina e tsaro dodo i
limana tinana.
Na tobaqu inau e totu rago dodo vaga goto ia.
³!Igamu na Israel, kamu norukakaia na Taovia,
i dani eni mi tana dani ma na dani!

Na Tsonikaeana na Vale Tabu

132 Taovia, ko laka na padaleana a David

migira sui na rota loki aia e tsodonogoa.
² Taovia, ko padavisua na omea aia e vekea
me gini vatsa vanigo igoe nina God Susuliga a Jakob,
kalina aia e tsarivaganana,
³ "Sauba kau tau goto sage i valequ se kau tsaro i
niqequ;
⁴ sauba kau tau goto mango se kau maturu,
⁵ poi tsau kalina kau aqosivania sa valena na Taovia,
tana ke totu nina God Susuliga a Jakob."

⁶ I Betlehem nogo ami rongomia tana rongona na
Bokisi na Taso,
mami ba tsodovulagia i laona nina kao a Jearim.
⁷ Mami tsarivaganana, "Ida ma ka vano tana valena
na Taovia;
ida ma ka ba samasama vania i matana nina sasana
na totukae."

⁸ Taovia, ko tû, mo ko sagemai tana nimu Vale Tabu
kolua na Bokisi na Taso,
aia na papadana na susuligamu igoe,
mo ko totu sailagi ieni na dani ma na dani.
⁹ Migira nimu manetabu kara nau sailaginia na omea
e goto i matamu;
migira nimu toga sui kara gudato vanigo tana
magemage.

¹⁰ Taovia, tana rongona nogo a David nimu maneaqo,
ko laka na piloligi tania na taovia tsapakae igoe o
vilinogoa.
¹¹ Igoe o naua kesa na veke vania a David mo vatsa,
ma na veke ia sauba e utu goto ko veoa.
Igoe o tsarivaganana iani, "Inau sauba kau molokaea
kesa vidaqira na dalemu igoe ke lia na taovia
tsapakae,
maia nogo ke adidatoa na aqotagao i murimu igoe.
¹² Me ti vaga igira na dalemu kara manalia niqira ta-
bana na vaitasogi au naukolugamu,
ma kara muridoua niqû ketsa au tusunogoa vanigira,
ma na daleqira goto igira sauba kara tugugo igoe
tana lia sailagi na taovia tsapakae."

¹³ Na Taovia e vilinogoa i Sion;
me ngaoa ke lia na verana tana ke totu.
Aia e tsarivaganana:

¹⁴ "Teni nogo na nauna au vilinogoa,
mienï nogo sauba kau totu saviliu na dani ma na
dani.

¹⁵ Inau sauba kau tusuvania Sion na omea sui e kilia
gana ke gini mauri;
me sauba kau masuliginigira na mutsa igira nina
tinoni ara tau tamani sa omea.

¹⁶ Sauba kau tabugira nina manetabu i laona pipi sui
niqira aqo ara naua,

migira sui nina tinoni sauba kara linge ma kara guda-to tana magemage.

¹⁷ Mieni nogo sauba kau vaturia kesa na kukuana a David ke taovia tsapakae loki; ma na puku i konina aia sauba kara tangolidatoa nina aqotagao.

¹⁸ Inau sauba kau paluvangamaqira popono igira gana gala, ma kau naua ma gana susuliga ke pabo babâ me ke totu kakai saviliu.”

Na Mauri Tobasai Tana Rago

133 !E dou sosongo rago na rereina kalina igira nina tinoni God ara mauri tobasai tana rago!

² E vaga moa ti na oela loki matena ara qetua i lovana a Aaron me sarara tsuna tana ngolana, me porisia na liona na polona sagesage katsi.

³ Me vaga goto na kolobu tana Vungavunga Hermon me puka i kelaqira na tetena i Sion. I tana nogoria na Taovia e vekevanigira laka sauba kara tamanina na mauri saliu.

Na Linge Vania God Tana Ngulavi

134 Mai ma kamu tsonikaea na Taovia, igamu sui nina tinoni aqo, igamu amu aqo vania i laona nina Vale Tabu tana bongi.

² !Abedatoa na limamui tana nonginongi i laona na Vale Tabu

ma kamu tsonikaea na Taovia!

³ !Na Taovia aia e vusâ na baragata ma na barangengo, ke tû i Sion me ke tabugamu!

Kesa na Linge na Tsonikaeana na Taovia

135 !Tsonikaea na Taovia!

Tsonikaea na asana igamu nina tinoni aqo na Taovia, ² igamu amu tutû i laona na valena na Taovia, i laona nina Vale Tabu nida God.

³ Tsonikaea na Taovia rongona aia e dou sosongo; lingena na tsonikaeana na asana rongona aia e tobal-aka vanigita.

⁴ Na Taovia e vilivani segenia a Jakob, migira na Israel kara lia nina tinoni segeni aia.

⁵ Au donagininogoa laka e loki manana nida Taovia, aia e loki liusigira pipi sui na god.

⁶ Maia e aqosigira na omea sui moa aia e padangaoa i baragata mi barangengo, i laona na tasi mi tana maorodo i lao vasau.

⁷ Aia nogo e naua mara tû na parako na legai loki talu tana vovosana na barangengo; e naua me botsa na angaanga i laona na usa loki, me molomaia na guguri e talu i tana aia e molo-lakanogoa.

⁸ Mi Ejipt aia e labumatesigira sui na daleqira mane botsaida i laqira na tinoni ma na omea tuavati sui.

⁹ Mi tana goto aia e aqosigira danga na valatsatsa ma na omea ganataga, ke kedeginia na taovia tsapakae kolugira sui goto ni-na mane sasanga.

¹⁰ Aia e toroutsanigira danga na puku tavosi, me matesigira danga na taovia tsapakae susuliga.

¹¹ Igira nogo a Sihon, niqira taovia tsapakae na Amor, ma Og, aia na taovia tsapakae ni Basan, migira sui lakalaka na taovia tsapakae ni Kanaan.

¹² Aia e adia niqira kao igira me sauvanigira nina tinoni, vanigira igira na Israel kara tamanina.

¹³ Taovia, sauba kara tau kuti na katevulagiana sailagi laka igoe nogo o God manana; migira na vatavata sui sauba kara padavisugo moa igoe.

¹⁴ Na Taovia sauba ke isutuguqira nina tinoni; aia sauba ke galuvegira nina tinoni ara aqovania.

¹⁵ Igira niqira god na puku tavosi ara aqosiginigira moa na siliva ma na qolumila; ma na limana tinoni nogo ara aqosiginigira.

¹⁶ Ara tamanina rago na mangaqira, me utu kara goko, ma na mataqira, me utu kara gini moro.

¹⁷ Ara tamanina na kuliqira, me utu kara gini rorongo, me tau goto tangomana kara magomago.

¹⁸ !Migira sui ara aqosigira mara norugira, kara lia vaga saikesa nogo na titinonina na god per-opero ara aqosi segeniqira nogo igira!

¹⁹ !Tsonikaea na Taovia igamu na tinoni ni Israel; tsonikaea aia igamu nina manetabu God!

²⁰ !Tsonikaea na Taovia, igamu na Levite; tsonikaea aia igamu sui amu samasama vania!

²¹ Tsonikaea na Taovia i Sion, mi Jerusalem goto na verana.

!Tsonikaea na Taovia!

Kesa na Linge na Soadouana God

136 Soadoua na Taovia, rongona e dou aia, ma nina galuve e totu saviliu.

² Soadoua aia e loki tsapakae bâ liusigira pipi sui na god;

rongona nina galuve e totu saviliu.
³ Soadoua aia e susuliga putsikae bâ liusigira pipi sui na taovia;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

⁴ Aia segeni moa e dona ke aqosi valatsatsa loki;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

⁵ Mi tana nina sasaga loki nogo aia e aqosiginia na baragata;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

⁶ E ovukaea na barangengo tana maorodo;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

⁷ Aia e volakaira na aso ma na vula;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

⁸ Na aso ke tagaovi kaputia na dani;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

⁹ Ma na vula migira na veitugu kara tagaovi kaputia na bongi;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

¹⁰ Aia e labumatesigira na daleqira mane botsaida igira na Ejipt;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

¹¹ Aia e adirutsumigira na toga ni Israel tania i Ejipt;
 rongona nina galuve e totu saviliu;

¹² tana susuligana nogo na limana aia e nauginia,
 rongona nina galuve e totu saviliu.

¹³ Aia e sarovotâ na Tasi Tsitsi;
 rongona nina galuve e totu saviliu;

¹⁴ maia e ida vanigira nina toga mara liu tsapatugu bâ i konina;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

¹⁵ Maia e lumia na taovia tsapakae ni Ejipt kolugira ni na alaala na mane vaumate;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

¹⁶ Aia e ida vanigira nina toga mara liu tana kaomate;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

¹⁷ Aia e labumatesigira na taovia tsapakae susuliga;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

¹⁸ Maia e labumatesigira goto na taovia tsapakae tangirongo;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

¹⁹ Aia nogo a Sihon, niqira taovia tsapakae igira na Amor;
 rongona nina galuve e totu saviliu;

²⁰ maia a goto a Og na taovia tsapakae ni Basan;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

²¹ Me adia niqira kao igira me sauvanigira nina tinoni;
 rongona nina galuve e totu saviliu;

²² me tusulea niqira kao vania Israel nina tinoni aqo ia;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

²³ Aia e tau padalegita kalina igira ara tuliusigita;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

²⁴ Maia e laumaurisigita tania na limaqira gada gala;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

²⁵ Aia e palagira pipi na omea mamauri sui;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

²⁶ Soadoua God aia e totu i baragata;
 rongona nina galuve e totu saviliu.

Niqira Linge na Melu Igira na Israel Kalina Ara Totu Tsinogo

137 I liligina na ko loki ni Babilon igita a totu i lao, ma ngangaisia i Sion.

² Tana araqira nogo na gaimelu i tana igita a tsauringinikaegira nida itai tatangi.

³ Igira ara raqa tsekagita ara raigita ka linge vanigira; mara tsarivaganana vanigita:
 "Kamu lingena vanigami kesa na linge ni Sion."

⁴ ?Me ke koegua igita ti ka lingena na linge na Taovia ieni tana niqira kao na veratavosi?

⁵ !Ti kau padalego Jerusalem, ke mate na limaqu madoa me ke gini utu goto na tiana na itai tatangi!

⁶ !Ke bulu nomoa na lapiqu tana baragatana mangaqu ti kau padalego Jerusalem, ti kau tau padalokigo liusigira niqumagemage sui!

⁷ Taovia, ko padatugua na omea ara naua igira na tinoni ni Edom tana dani ara tangolia na Jerusalem. Ko padatugua na goko vaga igira ara totu matengana na tsariana,
 "Vuipukalia aia me ke toroutsasikesa!"

⁸ Igoe Babilon ko rorongu, sauba kara toroutsanigo igoe. Ke mage aia e tangotugumami igami me ke labuvisugo tana rongona na omea seko igoe o naua vanigami igami,

⁹ me ke adigira na dalem boruboru me ke pisagira tana vatu.

Kesa na Nonginongi na Soadouana God

138 Taovia, au soadougo tana tobaqu popono; mau tsonikaego i mataqira na angelo.

² Au tsuporu vanigo i matana nimu Vale Tabu, mau tsonikaea na asamu rongona igoe o mana vaniau ma nimu galuve e vo oli; mo sauvulagia vaniau laka na asamu igoe, migira sui nimu ketsa, ara loki tsapakae.

³ Mi kalina inau au soago, migoe o rongomiau; ma na susuligamu nogo igoe o susuligasiginia na tidaoqu.

⁴ Taovia, igira sui na taovia tsapakae tana barangengo ara rongomia na omea igoe o tsaria, me sauba kara tsonikaeginigo.

⁵ Sauba kara linge tana rongoqira na omea sui o aqosigira, rongona na mararamu igoe e loki tsapakae.

⁶ E atsa moa ti igoe o paladato bâ i gotu vasau, migoe o arago sosongoligira nomoa igira ara totu palatsuna,

migira ara kaekae e tau tangomana vanigira kara taopoi tanigo igoe.

⁷ Atsa moa ti e gadoviau na rota danga, migoe o maurisiau.

Igoe o sugaria niqira momosatoba gaqu gala, mi tana susuligamu o laumaurisiau.

⁸ Taovia, au dona laka sauba ko manaligira na omea sui igoe o vekenogoa vaniau, rongona nimu galuve e totu saviliu. Ko sulavaginia na aqo igoe o tuturiga nogo i laona tobaqu.

God e Donagira na Omea Sui

139 Taovia, igoe o vilekeau, mo donaginiau popono nogo.

² Igoe o donaginigira sui na omea inau au naua; o totu ao moa mo padagadovigira nomoa pipi niq papada.

³ Igoe o reiau moa ti kau aqo se kau mango; mo donaginigira nogo pipi sui niq aqoaqo.

⁴ Atsa moa ti au tau vati goko moa, migoe o dona idanogoa na omea sauba kau tsaria.

⁵ Igoe o totu pipi nauna polipoliau inau; mi tana susuligamu igoe o reitutuguau.

⁶ Ma nimu dona igoe tana rongoqu inau e vano ao bâ, e ao tanisongolia bâ na omea e tugua kau pada-gadovia inau.

⁷ ?Laka iava tangomana inau kau ba tsogopoi tanigo igoe?

?Miava tangomana inau kau taopoi tania na mata-mu?

⁸ Ti vaga kau tsogodato i baragata, migoe o totu nogo i tana; me ti vaga kau ba tsaro tana barangengo na mate, migoe o totu nogo i tana.

⁹ Me ti vaga kau lovoligi ao liusia tana e dato na aso, se kau ba totu kesa tana nauna ao sosongo i tana e sũ na aso,

¹⁰ migoe o totu nogo i tana gana ko idagana sautu vaniau,

mo totu nogo i tana rongona ko gini sangaa inau.

¹¹ Me ti vaga kau ngasua na rodo pulipuli ke poiau, se na marara e totu poliau ke oli me ke lia na bongi,

¹² eo, me atsa moa ti na rodo pulipuli maia e tau lele rodo vanigo igoe,

ma na bongi aia e marara maka saikesa vaga moa ti na dani.

Na rodo pulipuli ma na mararana na dani ara ka ke-saniatsa moa i matamu igoe.

¹³ Igoe nogo o aqosigira pipi na turina na koniqu inau,

mo molosaigira i laona na tobana tinaqu.

¹⁴ !Au tsonikaego mau kukuni tanigo Taovia rongona igoe o aqosiau dou sosongo,

migira sui na omea igoe o aqosigira ara dou sui!

Migoe o donaginiau popono.

¹⁵ Mi kalina na suliqu ara tuturiga moa na sai i tobana tinaqu,

mau lokiloki popoi moa i tana,

migoe o donagininogoa laka inau au totu i tana,

¹⁶ mo reiau kalina au tau vati botsa moa.

Idavia kalina au tau vati botsa moa,

migoe o maretsunagira sui nogo i laona nimu papi na dani igoe o pedevaniau kau mauri tsaulia.

¹⁷ !God, e utugana sosongo vaniau kau tsaulia nimu papada igoe;

ara danga sosongo vaga sagata ia!

¹⁸ Me ti vaga kau tsokosaigira, me sauba kara danga liusia na vatuna na one.

Mi kalina kau mamata tania na matura, minau kau totu kolugo moa igoe.

¹⁹ !Niq God, au kili sosongolia laka igoe ko labu-matesigira na tinoni vanga tsutsukibo!

!Au amesi sosongolia laka igira na tinoni vanga tangopeke seko kara mololeau inau!

²⁰ Igira ara goko tangopeke seko tana rongomu igoe; mara soasekolia na asamu.

²¹ !Taovia, inau au reisavi sosongoligira igira ara reisavigo igoe!

!Mau pea sosongoligira igira ara petsakoe vanigo igoe!

²² Inau au reisavi sosongoligira nomoa tana tobaqu popono,

rongona gamu gala igoe ara lia vaga goto ti gaqu gala inau.

²³ Ko vilekeau igoe niq God, mo ko donaginia na sasagaqu;

ko tovoleau, mo ko tsodovulagigira popono na papadaqu.

²⁴ Mo ko reia ti vaga ke totu moa na seko i laoqu, mo ko mataliau ma kau muria na sautuna na mauri saliu.

Kesa Tinoni e Nongia God Ke Reitutugua

140 Taovia, ko maurisiau tanigira na tinoni seko; ko laumaurisiau tanigira na tinoni vanga tangopeke seko.

² Igira ara vorogokona sailagi moa na nauana na omea seko, mara tsaikore sailagi.

³ Na lapiqira e vaga moa na muata e dona na gati-matesi tinoni; ma niqira tsaqina goko ara gini sekoli tinoni, vaga moa na muata vogata e totu na tabatu i konina.

⁴ Taovia, ko maurisiau tania na limaqira na tinoni vanga tsutsukibo; ko laumaurisiau tanigira na tinoni vanga tangopeke seko,

igira ara vorogokona na tsogori pukaliaqu.

⁵ Igira na tinoni kaekae ara vangaraunogoa vaniau gaqu taviti;

ara molo kapusia niqira pidipidi tana kau liu bâ, mara matalogoa niqira taviti gana kau sogo i laona.

⁶ Minau au tsarivania na Taovia, "Igoe nogo niqu God."

!Taovia, ko rongomia niqu ngangaidato vanigo rongona igoe ko sangaau!

⁷ Taovia niqu God, igoe nogo o susuliga na sogogaqu, mi tana tagu na vailabu igoe nogo o dilaau.

⁸ Taovia, ko laka na tamivaniaqira na vanga tsutsukibo na aiana na omea ara kilia; mo ko laka goto na tamivaniaqira ke managaqira tana omea ara vorogokona.

⁹ Ko laka na tami ke managaqira igira gaqu gala; mo ko naua ma na omea seko igira ara ngaoa na nauvaniaqu inau, ke kidivisu me ke gado i koniqira segeni.

¹⁰ Ko naua ma na vatu romaroma ke puka bâ i koniqira;

ma kara tsonitsunagira i laona na qilu loki ma kara tau lelê goto rutsu tania.

¹¹ Ko laka goto na tamiana ke managaqira igira ara dona na keliseko;

mo ko naua me ke kesa na omea seko ke gadovigira na vanga tsaikore ma kara mate.

¹² Taovia, inau au donanogoa laka igoe o isutuguqira igira ara tau tamanina sa omea, mo aqosia na pedegoto vanigira igira ara kilia na sasanga.

¹³ Igira e gotodou niqira sasaga sauba kara tsonikaego; me sauba kara totu sailagi i matamu igoe.

Na Nonginongi na Ngulavi

141 !Taovia, au soago, ko tsaku mo ko sangaau kalina ia!

Ko rongomi vataviau kalina kau soago.

² Ko adidoua niqu nonginongi vaga moa na pungu na bulunagai uruuru, ma na limaqu au abedatoa vanigo vaga moa na savori-kodoputsa tana ngulavi.

³ Taovia, ko reitutugudoua na mangaqu, mo ko mataligira dou niqu goko.

⁴ Ko didia taniau na nauana na omea seko ma na sangasage i laona niqira sasaga tabaru igira na tinoni seko.

Mo ko laka goto na tamivaniaqu kau sangapata tana niqira kavomutsa.

⁵ E dou moa ti vaga kesa na tinoni dou ke kedeau me ke tosasaga vaniau tana galuve,

minau moa e utu saikesa kau tamivanigira na tinoni vanga nauseko kara tsonikaeau, rongona inau au nonginongi sailagi vania God ke kedegira tana rongona niqira sasaga tabaru.

⁶ Mi kalina kara tangoligira igira niqira tagao ma kara tsonitsunaligira tana maragova, mi tana ti igira na toga kara donaginia laka nina goko na Taovia ara mana sui.

⁷ Ma na suliqira kara viri totu piriutsa bamai tana mangana na qilu, vaga moa na takutina gai ara tala mesimesigira.

⁸ Minau au norugo babâ moa igoe niqu Taovia ma niqu God

mau mai kau totu ravidou i konimu.

!Migoe ko laka saikesa na tamivaniaqira kara matesiau!

⁹ Ko tukapusia na taviti ara molomanogati vaniau nogo,

ma niqira pidipidi ara moloa igira na vanga nauseko.

¹⁰ Migira na vanga tsutsukibo kara sogo segeni i laona niqira taviti, minau moa kau liusavi tania.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Sangâ

142 Au ngangaidato vania na Taovia rongona aia ke sangaau;

mau amiami tsai vania.

² Au tsarivulagi vania pipi sui na omea ara ngoliau; migira goto na rota sui ara gadovia.

³ Mi kalina e varavara nogo kau pukavisu lê,

maia e dona sui nogo niq u omeomea.
Tana sautu tana sauba kau liu inau,
igira gaqu gala ara molopoia vaniau gaqu taviti.
4 Mi kalina au moro bamai i ligisaqu,
mau tau nogo reia ke kesa ke sangaau,
tagara goto ke kesa ke reitutuguau,
se ke boeginiau.

5 Taovia au ngangaidato vanigo ko sangaau;
Taovia igoe nogo niq u reitutugu;
igoe segeni moa au ngaoa kau tamanina tana mauri
ni lao eni.

6 Rongomivatavia niq u ngangaidato vanigo ko san-
gaau,
rongona inau au seko pitsu nogo.
Laumaurisiau tanigira gaqu gala;
igira ara susuliga liusiau nogo inau.

7 Ko adiligi taniau na rota loki ara bingi sekoliginiau;
mi tana ti inau kau tsonikaego i laona niqira saikolu
nimu tinoni,
tana rongona igoe o dou sosongo vaniau.

Nina Nonginongi Kesa Tinoni Rongona God Ke Sangâ

143 !Taovia, au nongigo ko rongomia niq u nongi-
nongi!

!Tana nimu gotolaka ko rongomia niq u ngangaidato
vanigo;
mi tana nimu doulaka ko gokovisu vaniau!

2 Laka kiki na raqaqu tana pede inau nimu tinoni
aqo,
rongona e tagara kesa ke tau sasi i matamu igoe.

3 Aia gaqu gala e takuviau
me tsogori pukaliau saikesa.
Maia e tsonisageau tana rodo pulipuli,
mau vaga saikesa nogo igira ara mate oka nogo i sau
vasau.

4 Me vaga ia, me varavara nogo kau pukavisu lê,
mau seko pitsu saikesa nogo.

5 Inau au padavisugira na dani ara vano putsu nogo;
mau papada tana rongogira na omea sui igoe o
aqosigira;
mau pukugira sui i tobaqu na omea igoe o naugira
nogo.

6 Inau au abedatoa na limaqu vanigo tana nonginon-
gi;
ma na tidaoqu e gini marou tana rongomu igoe vaga
saikesa moa na kao mamatsa lê.

7 !Taovia, kalina nogo ia ko tugumai vaniau niq u goko!
E puka lê sui nogo niq u amesi.
Ko laka goto na taopoi taniaqu,

kau tau vaga igira ara ba tsuna nogo tana barangen-
go na mate.

8 Pipi tana matsaraka ko molopapada vaniau tana
rongona nimu galuve vo oli,
rongona i konimu nogo igoe au vataraginia niq u
vainoru.

Niq u nonginongi ara datolaba i konimu igoe;
ko tusuvulagi vaniau na sautu kau muria.

9 Taovia, au bâ i konimu rongona igoe ko reitutuguau;
ko laumaurisiau tanigira gaqu gala.

10 Igoe nogo niq u God;
ko sasaniau na nauana na omea igoe o kilia kau
naua.

Ko tobadou vaniau, mo ko mataliau tana sautu dou.

11 Taovia ko laumaurisiau vaga igoe o vekenogoa;
mi tana nimu galuve ko maurisiau tanigira na rota lo-
ki ara gadovia.

12 Tana rongona nogo nimu galuve vaniau igoe, ko
labumatesigira gaqu gala,
mo ko toroutsanigira sui igira ara bingi sekoliau,
rongona inau nimu tinoni aqo nogo inau.

**Kesa na Taovia Tsapakae e Soadoua God Rongona e
Managana tana Vailabu**

144 !Tsonikaea na Taovia aia e reitutuguau!
Aia nogo e sasaniau na aqona na vailabu,
me vangarauau na vano tana vailabu.

2 Aia nogo e reitutuguau me isutuguqu,
me ravitiau me vagamaurisiau,
mi konina nogo aia au totu raviravi dou.
Maia e mologira na puku sui tana limaqu inau.

3 ?Taovia, nagua sagata na tinoni ti igoe o ba padaloki
sosongoli vaganana ia?

?Maia na tinoni lê moa, egua ti o gini boe sosongo
tana rongona ia?

4 Aia e vaga moa ti kesa na guguvina lê na guguri;
ma na bongina ara vaga moa na auau lê, ara laba
mara nangaligi tsaku.

5 Taovia, ko ratsia na masaoka me ke ova, mo ko
tsunamai;
ko pelegira lê moa na vungavunga, me sauba ke viri
vulosudato na pungu loki.

6 Ko naua me ke kirapi na angaanga mo ko sarangasi-
gira gamu gala.

Ko gini vanavana nimu pipili ma kara viri tsogoligi sui.

7 Ko sautsuna mai na limamu,
mo ko raqakaeau tania na ko mao sosongo, mo ko
maurisiau;
laumaurisiau tania na limaqira na tinoni ni veratavosi
girani,

⁸ igira ara tau lelê dona na tsariana sa goko mana, me atsa moa ti kara vatsa mara peropero moa.

⁹ Niqu God, sauba kau lingena vanigo kesa na linge vaolu;
sauba kau gini sinagi vanigo na itai tatangi ma kau linge vanigo.

¹⁰ Igoe o sangagira na taovia tsapakae sui mara gini tangomana tana vailabu,
mo laumaurisia a David nimu maneaqo.

¹¹ Maurisiau tanigira gaqu gala seko sosongo;
mo ko laumaurisiau tania na limaqira na tinoni ni ver-
atavosi,
igira ara tau lelê dona na tsariana sa goko mana,
me atsa moa ti kara vatsa mara peropero moa.

¹² Ko naua migira na dalemami mane vaolu
kara vaga moa na gai tsukatsuka ara dato susuliga.
Migira goto na dalemami daki kara vaga moa na
tuguru ara katsu lelevoa,
mara turuvaginigira tana tsuru i valena na taovia loki.

¹³ Mo ko naua migira nimami vale na mololaka mutsa
kara danga tovu pipi vatana na mutsa i laona.
Migira nimami sipi kara tau kuti na botsa na vaoluna
ma kara danga babâ.

¹⁴ Migira goto nimami buluka kara vasugira ke danga
na daleqira,
ma kara tau goto vasusu seko se kara reolea na dale-
qira.

Me ke tau goto laba na ngangai na rota i laona nima-
mi sautu loki.

¹⁵ !Ke mage aia na puku i tana ara laba na omea dou
vaga girani!
!Kara mage igira na tinoni aia God nogo niqira Taovia!

Kesa na Linge na Tsonikaeana God

145 Sauba kau tsonikaego sailagi igoe niqu God
ma niqu taovia tsapakae;

ma kau soadougo na dani ma na dani.

² Pipi dani moa sauba kau soadougo,
ma kau soalokia na asamu na dani ma na dani.

³ Na Taovia e loki tsapakae me ulagana kara tsonikae
sosongolia,
ma gana loki tsapakae e utu na padagadoviana.

⁴ Taovia, pipi na vatavata na tinoni sauba kara katevu-
lagia vania na vatavata ke botsamai i muri
na omea loki sui igoe o naugira.

⁵ Sauba kara gini gogoko tana rongona gamu loki
tsapakae ma gamu tangirongo,
minau sauba kau padavisugira na omea dou sui igoe
o naugira nogo.

⁶ Migira na tinoni sui sauba kara gini gogoko tana
rongoqira na omea loki susuliga igoe o naugira,
minau sauba kau katevulagia gamu loki tsapakae.

⁷ Sauba igira kara gini gogoko bamai tana rongoqira
pipi sui nimu aqo galuve,
ma kara lilinge tana rongona igoe o doulaka.

⁸ Na Taovia e doulaka, me dona sosongo na galuve,
e kisâ rago na kore me totu saviliu nina galuve vo oli.

⁹ Aia e tobadou vanigira na tinoni sui,
me ngongoragi mateqira na omea sui aia e aqosigira.

¹⁰ Taovia, pipi sui na omea igoe o vusagira sauba kara
tsonikaego,
migira sui nimu toga sauba kara soadougo.

¹¹ Sauba kara gini goko tana rongona gana loki
tsapakae na veramu,
ma kara katevulagia na susuligamu loki.

¹² rongona i tana ti igira sui na tinoni kara donaginia
na omea loki putsikae igoe o naugira,
ma na mararana tsapakae na veramu.

¹³ Igoe o taovia tsapakae saviliu,
mo tagaovi kaputigira na tinoni sui na dani ma na
dani.

Na Taovia e manaligira na omea sui aia e vekea,
mara dou saviliu pipi na omea sui aia e naugira.

¹⁴ Aia e sangagira igira ara totu tana rota;
me tatatuugira igira ara puka.

¹⁵ Igira na omea mamauri sui ara moro bâ i konimu
igoe,
migoe o tusuvanigira na mutsa ara kilia gana kara gi-
ni mauri.

¹⁶ Igoe o vangalaka sosongo vanigira na tinoni sui
mo vanigira na omea e tugugira sui.

¹⁷ Na Taovia e gotolaka pipi tana omea aia e naua,
ma na omea sui aia e naua e aqosigira tana galuve.

¹⁸ Aia e totu varangisigira igira ara nongia,
igira ara soa mananâ tana tobaqira popono.

¹⁹ Aia e tusule vanigira igira ara kukuni tania na omea
sui ara nongia i konina;
me rongomia niqira ngangaidato vania me maurisigi-
ra.

²⁰ Na Taovia e reitutugugira igira sui ara galuvea,
me sauba ke matesigira na vanga tsutsukibo.

²¹ Minau sauba kau tau kuti na tsonikaeana na Taovia;
migira sui lakalaka goto na omea vovola kara
tsonikaea na asana tabu na dani ma na dani.

Na Tsonikaeana God Aia na Vagamauri

146 !Tsonikaea na Taovia!
!Igoe na tidaoqu ko tsonikaea na Taovia!

² Sauba kau tsonikaea tana mauriqu popono;
sauba kau linge vania niq God pipi dani tana mauriqu popono.

³ Laka na vataraginiana nimui vainoru i koniqira gamui ida ni lao eni,
rongona e tau tangomana sa tinoni lê ke maurisigamu.

⁴ Kalina kara mate, kara visutugua tana kao;
mi tana dani ia pipi sui niqira vorogoko sauba kara sui lê.

⁵ Ke mage na tinoni aia e norua nina God a Jakob ke sangâ,

me tsotsovata moa i konina na Taovia nina God,
⁶ aia e aqosia na baragata ma na barangengo ma na tasi,

me pipi sui na omea i laoqira.
Na Taovia e manaligira pipi sui nina veke,
⁷ me saua na pedegoto vanigira igira ara bingi sekoligira,
me palagira igira ara vitoa.

Na Taovia e nusigira igira ara totu tana vale sosori,

⁸ me naua mara moro na koko.
Maia e tatatuugira igira ara puka;
me reingaogira nina tinoni igira e goto niqira sasaga.
⁹ Na Taovia e reitutugugira igira na veratavosi ara mai totu i verada;
me sangagira na daki tinamate kolu daleqira,
me pualasia niqira vorogoko igira na vanga tsutsukibo.

¹⁰ Na Taovia aia nogo e taovia tsapakae saviliu.
Nimui God nogo igamu na Sion sauba ke tagao saviliu na dani ma na dani.

!Tsonikaea na Taovia!

Na Tsonikaeana God Aia E Susuliga Sosongo

147 !Tsonikaea na Taovia!

E dou igita ka linge ma ka tsonikaea nida God.
Eo, e goto me ulagana sosongo ka tsonikaea.
² Na Taovia e vaturi visutugua na vera ni Jerusalem,
me adivisugira tugua na Israel ara totu tsinogo.
³ Aia e veregira igira e ngoligira na melu,
me talia na bokaqira.

⁴ Aia nogo e pedea na dangaqira na veitugu,
me molo soana pipi kesa vidaqira.
⁵ E loki tsapakae me susuliga sosongo nida Taovia;
ma nina sasaga loki e utu na tsarituguana.
⁶ Na Taovia e sulukaegira igira ara palatsuna;
me tsogori rapasigira tana kao igira na vanga tsutsukibo.

⁷ Kamu lingena na soadouana na Taovia;
kamu taia na itai tatangi vania nida God.

⁸ E vuresia na parako i gotu tana masaoka,
me molomaia na usa ke tumulia na barangengo,
me naua mara gini dato dou na buruburu tana tete-na.

⁹ Aia e palagira na omea tuavati sui
me kutigira na dalena kaokao kalina ara nongigaqira.

¹⁰ Na Taovia e tau vataraginiana nina magemage i koniqira na ose susuliga,
se i koniqira na mane vaumate malagai. Tagara.

¹¹ Maia e gini mage moa na reiaqira na tinoni ara kukuni tania,
migira ara norua nina galuve vo oli.

¹² !Tsonikaea na Taovia igoe Jerusalem!
!Migoe Sion ko tsonikaea nimu God!

¹³ Aia nogo e ravekakaisigira sui na matsapamu,
me vangalaka vanigira nimu tinoni.

¹⁴ Aia e moloa na goto tana vovotana nimu kao,
me masuliginigo gamu mutsa laka.

¹⁵ Aia e moloa nina goko me liuvi tovirusia na barangengo,
ma na omea aia e ketsalia ara laba tsaku lê.

¹⁶ Aia e moloa na snou ke tsunamai
me ke tsavua na barangengo popono.

¹⁷ !Aia e moloa ke tsunamai na kolina na usa kakai vanga moa na kubakuba;
me tagara goto ke kesa ke baria na bisina!

¹⁸ Maia e moloketsa moa me rapa lê na aesi e kakaisia na kô;
me molomaia na guguri, ma na kô e tsatsali tave-tugua.

¹⁹ Aia e moloa nina goko vanigira nina tinoni,
ma nina ketsa ma nina totosasaga vanigira na Israel.

²⁰ Maia e tau goto nauvaganana ia vanigira na puku tavosi,
tagara, igira ara tau donaginigira nina ketsa.

!Tsonikaea na Taovia!

Na Omea Sui i Gotu mi Lao Kara Tsonikaea God

148 !Tsonikaea na Taovia!

Tsonikaea na Taovia igamu sui amu totu i gotu vasau.
² Tsonikaea igamu sui nina angelo,
migamu sui goto nina alaala na malagai susuliga ni gotu.

³ Tsonikaea kagamu na aso ma na vula;
tsonikaea igamu na veitugu amu mokemoke.

⁴ Tsonikaea igamu amu totu i gotu vasau, migamu goto na kô sui amu totu i kelana na masao-ka.

⁵ !Igira sui lakalaka kara tsonikaea na asana na Taovia!

Rongona aia nogo e ketsalia ti igira ara botsamai;

⁶ mi tana nina ketsa moa aia, migira ara gini totu kalavata saviliu tana sasaqira, me utu goto kara petsakoe vania.

⁷ Tsonikaea na Taovia igamu sui tana barangengo, igamu na tuqana vigo na omea loki i laona na tasi me pipi na maorodo na kema;

⁸ na angaanga ma na kolina na usa kakai, na snou ma na parako, migamu goto na guguri susuliga amu murigira nina ketsa.

⁹ Tsonikaea igamu na tetena ma na vungavunga, na vuagai mutsamutsa sui ma na goana atsi;

¹⁰ migamu sui na omea tuavati, na ladogana ma na atsina, ma na omea amu tere tana kao ma na manu.

¹¹ Tsonikaea na Taovia igamu sui na taovia tsapakae migamu na toga sui, migamu goto na tinoni taovia ma na tagaovera tavosi sui tana barangengo;

¹² na baka daki ma na borau, na tuqatuqa ma na kavekave, migamu goto na baka pasa.

¹³ !Igira sui lakalaka kara tsonikaea na asana na Taovia!

Rongona na asana aia e loki liusigira bâ na soa sui tavosi; ma gana loki tsapakae e dato ao liusia na barangengo ma na baragata.

¹⁴ Aia e galuve sosongoligira nina tinoni ni Israel, me vaturikakaia na veraqira, rongona ti igira sui nina tinoni kara tsonikaea.

!Tsonikaea na Taovia!

Kesa na Linge na Tsonikaeana na Taovia

149 !Tsonikaea na Taovia!

Linge na linge vaolu vania na Taovia.

Tsonikaea i laona niqira saikolu igira nina tinoni.

² !Kamu gini magemage igamu na Israel, rongona God nogo e aqosigamu;

kamu gini mage loki igamu na toga ni Sion, tana rongona nimui taovia tsapakae!

³ Tsonikaea na asana ma kamu gavai vania; taigira na kuku ma na itai tatangi tana tsonikaeana.

⁴ Na Taovia e reingao sosongoligira nina tinoni; E molokaegira igira ara palatsuna mara gini tango-mana tana vailabu.

⁵ Kara gini magemage nina tinoni God rongona e managaqira tana vailabu,

kara linge tana magemage na bongi popono.

⁶ Kara gudato kalina ara tsonikaea God, kolua na isi vavanga tana limaqira,

⁷ gana kara tuliusiginigira na puku tavosi sui, ma kara kedegira na tinoni i laoqira;

⁸ kara soriginigira na itai tapala niqira taovia tsapakae;

ma niqira ida tana barina na itai tapala;

⁹ ma kara kedegira na puku tavosi sui vaga nogo God e ketsaligira kara naua.

Iani nogo e vaga niqira tangomana igira nina tinoni God.

!Tsonikaea na Taovia!

!Tsonikaea na Taovia!

150 !Tsonikaea na Taovia!

!Tsonikaea God i laona nina Vale Tabu!

!Tsonikaea gana susuliga i gotu i baragata!

² Tsonikaea tana rongoqira na omea loki sui aia e naugira.

Tsonikaea gana loki tsapakae.

³ Tsonikaeginia na uvi tavuli.

Tsonikaeginia na tai itai tatangi ma na tuqulu.

⁴ Tsonikaeginia na tai kuku ma na gavai.

Tsonikaeginia na tai itai tatangi ma na uvi uete.

⁵ Tsonikaeginia na rekesiana na tsetsê.

Tsonikaeginia na tatangina loki na valaqe.

⁶ !Tsonikaea na Taovia igamu sui na omea mamauri!

!Tsonikaea na Taovia!

GOKO TABANA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Tana papi e totu sai na sasanina tana rongona na omea e dou ma na omea e seko, ma na sasani na lotu, tana gini aqo na gokolia ma na goko tabana. Na turina popono na goko girani e kalea nina omeomea na tinoni pipi dani. E tuturiga tana goko parovata vaga iani, "Ti vaga ko ngaoa ko donalevo, ma nimu aqo ko ida talu ko kukuni tania na Taovia." (1:7) Mi muri e gini goko na omea e dou ma na omea e tau dou i matana God, me gini goko goto na omea e kalea na sasagana tinoni ma na kukuni taniaqira na tinoni tavosi.

E danga na gokolia kurikuri i laona e katevulagigira niqira papada igira na tarai ni Israel i sau e kalea na omea sauba ke naua kesa tinoni sasaga loki. Visana na goko ara kalea na vaigaluvegi na tamadale, visana ara kalea na aqo kavogolo, mara visana ara kalea na kukuni tana aqo sai koluvaqira na tinoni tavosi, mara visana ara kalea na omea ke naua kesa tinoni gana na tagaovidouana na maurina segeni. Me gini goko sosongo tana rongogira na sasaga dou vaga na totu palatsuna, na berengiti, ma na kukuni taniaqira na tinoni ara tau tamanina sa omea, ma na mana saviliu vaniaqira na kulamu.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani
 Na tsonikaeana na sasaga loki
 Nina goko tabana a Solomon
 Nina goko a Agur
 Visana goto na gokolia

Na Sasani Loki i Laona na Goko Tabana

¹ Tana papi iani ara totu nina goko tabana a Solomon, na dalena a David ma na taovia tsapakae ni Israel.

² Na goko tabana girani kara sangaginigita na reigadoviana na sasaga loki ma na tosasaga dou, ma na padagadoviana na rongona pukuga na goko e totu i laona na gokolia. ³ E tangomana kara sasaniginigita na totu sasaga, ma na nauana na omea e gotolaka i matana God, ma na pede goto ma na pede atsa. ⁴ Me tangomana goto kara sangagira na tinoni ara tau sasaga katsi kara sasaga, me ke sasaniginigira na tinoni vaolu kara dona na vilivotadouana na omea kara naua. ⁵ Ma na goko tabana girani tangomana kara pabogotoa niqira donalevo igira na tinoni ara sasaga loki nogo, me ke sau sautu vanigira igira ara sasani loki nogo, ⁶ rongona kara gini padagadovia na rongona ara totu popoi i laoqira na goko tabana, mi tana niqira gokolia igira na tinoni sasaga loki.

Na Totosasaga Vaniaqira Na Tinoni Vaolu

⁷ Ti vaga ko ngaoa ko donalevo, ma nimu aqo ko ida talu ko kukuni tania na Taovia. Igira na tinoni bule ara

tau padalokia na sasaga loki, mara sove na sasaniginiana.

⁸ Dalequ, ko rongomivatavidoua na omea ara ka tsarivanigo kaira na tamamu ma na tinamu. ⁹ Ka niqira sasani kaira sauba ke sangago ko gini lia na tinoni dou, vaga moa kalina igoe o moloa kesa na inilau tana lovamu, se gamu liolio, gana ko gini rerei dou bâ.

¹⁰ Dalequ, kalina igira na tinoni vanga nausasi kara molo tabotabo vanigo, migoe ko laka na tamisegenimu vaniaqira. ¹¹ Me ti vaga igira kara tsarivanigo, "Iko mai, ma ka lavea sa tinoni ka labumatesia! Iida ma ka ba taopoi i sautu, mi kalina ke labamai sa tinoni ma ka labumatesia! ¹² Ika tangoli novotia ma ka matesia, vanga nogo na mate e tavongani novoti tinoni me ba tsuna tana barangengo na mate. ¹³ Iida ma ka ba komigira pipi vatana na omea matega loki, ma ka dangaliginigira na valeda na omea igita a laua! ¹⁴ Ko mai kolugami, migita sui sauba ka vaituvarigi na omea igita ka komia."

¹⁵ Dalequ, ko laka na duli koluvaqira na tinoni vaga igira. Ko totuligi tanigira. ¹⁶ Na tinoni vaga gira e silovi sosongoligira moa na nauana na omea e seko. Igira ara totu vangarau sailagi moa vania na labumate.

¹⁷ Kalina e momoro na manu me utu ko tangomana na

vugoana, ¹⁸ migira na tinoni vaga gira ara molo gaqira taviti segeni, me sauba kara sogo i laona ma kara mate. ¹⁹ Me ke vaga goto vanigira na tinoni vanga tangopeke ma na vanga komi, sauba nomoa kara gini mate niqira tangopeke ma niqira komi.

Na Sasaga Loki e Sosoa

²⁰ !Rorongo! Na Sasaga Loki e sosoa tana sautuna na vera mi tana nauna gana na tsabiri omea, ²¹ e gu loki tana matsapakapuna na verabau, miava goto i tana ara saikolu na tinoni me tsaria:

²² "Igamu na tinoni bule! ?Ke oka koegua sagata kamu ngaoa na totu bule? ?Me ke oka koegua sagata goto kamu totu matengana moa na tsiriana na donalevo? ?Me ke ngisa vaga ti kamu sasaga? ²³ Kamu rorong kalina inau kau taimatamui; inau sauba kau sauvanigamu na tosasaga dou ma kau pata kolugamu na omea inau au donaginia. ²⁴ Inau au sosoagamu, mau nongigamu kamu mai, migamu amu sove na rorong. Mamu tau goto boeginiau. ²⁵ Igamu amu sove tania pipi sui niq totosasaga mamu tau tamivaniau inau kau gotoligamu. ²⁶ Me vaga ia, mi kalina igamu kamu tsodorota, inau sauba kau kiataginigamu. Eo, sauba kau gilugamui inau kalina na matagu loki ke gadovigamu ti vaga na legai loki, ²⁷ me ke labamai vanigamu na rota loki vaga moa na viru migamu kamu totu moa tana sosongo ma na vatsangisavi. ²⁸ Mi tana ti igamu kamu soaau inau kau mai sangagamu minau e utu kau mai. Igamu sauba kamu laveau inau pipi nauna, me sauba e utu kamu tsodoau. ²⁹ Igamu amu reisavia na donalevo me pipi moa kalina amu sove goto na rongomangana na Taovia. ³⁰ Igamu amu sove saikesa tania niq totosasaga, mamu tau ngaoa na rorong kalina au tovoa kau gotoligamu. ³¹ Me vaga ia, me sauba kamu adia gamui peluna, ma nimui omeomea segeni nogo ke naua ma kamu gini lobogu. ³² Na tinoni tau sasaga ara mate rongona ara sove tania na sasaga loki. Migira na tinoni ara padâ laka ara dona nogo pipi na omea sui ara vaga moa na tinoni bule. Ma na papada vaga ia sauba ke toroutsanigira saikesa. ³³ Masei moa ke rongomiau inau sauba ke totu raviravi dou tana rago me tagara goto sa rongona ke gini matagu."

Na Peluna na Sasaga Loki

² Dalequ, ko pukudoua na omea inau au sasaniginigo, mo ko laka saikesa na padaleana na omea au tsarivanigo na nauana. ² Ko rongomidoua na omea e tusu sasaga vanigo, mo ko tovoa na padagadoviana. ³ Eo, igoe ko nongia i koniqu na donalevo; mo ko nongikakaiau na sasaga gana ko gini morogado. ⁴ Ko madodo na laveana vaga moa ti o lave siliva se na moi. ⁵ Me ti vaga ko nauvaganana ia, migoe sauba ko pada-

gadovia na rongona na kukuni tania na Taovia, me sauba ko tangomana na donaginia God. ⁶ Aia nogo na Taovia e sau na sasaga loki; mi konina segeni moa ia e talumai na donalevo ma na padagado. ⁷ Aia e sangagira me reitutugira igira e gotolaka niqira sasaga mara vo peqo. ⁸ Aia e reitutugugira igira ara naua na pede atsa vanigira na tinoni tavosi, me mataligira igira ara aqo dou vania.

⁹ Me ti vaga igoe ko rongomiau inau, migoe sauba ko donaginia na omea e dou, me goto, ma na pede atsa. Me sauba ko donaginia na omea nimu aqo ko naua. ¹⁰ Igoe sauba ko sasaga loki, mo ko gini mage nimu donalevo. ¹¹ Nimu morogado ma nimu padagado igoe sauba kara ka reitutugugo, ¹² ma kara ka dilago tania na nauana na omea e sasi. Sauba kara ka tsidavaginigira tanigo na tinoni ara tsovula gokona na omea seko, ¹³ igira na tinoni ara mololenogoa na mauri gotolaka gana kara mauri tana rodona na sasi, ¹⁴ mara gini mage tana nauana na omea e sasi. ¹⁵ Na tinoni vaga gira e tau saikesa goto niqira sasaga, me utu na noruaqira.

¹⁶ Migoe tangomana ko sove tania sa daki vanga ngaosasi aia e tovoa ke valogo ko sasi kolua tana nina goko valovalo, ¹⁷ aia e tau nogo totu kalavata kolua na savana segeni me padalea nina veke tabu na tauga e naua. ¹⁸ Me ti vaga igoe ko vano tana valena aia, me vaga moa ti o tataonia na sautu e vano tana mate. ¹⁹ Me tagara goto ke kesa ti ke vano na tsigoviana sa daki vaga ia ke tangomana na visumai. Me utu vanigotoa ke taonivisutugua na sautu na mauri. ²⁰ Eo, migoe dalequ, ti vaga ko sasaga, me sauba ko muria moa niqira omeomea na tinoni dou, me ke gotolaka pipi nimu sasaga. ²¹ Igira moa e gotolaka niqira sasaga sauba kara tangolidatoa na kao iani ma kara totuvia. ²² Ma God sauba ke tsialigigira na tinoni seko tania na kao, me ke vutiligigira na vanga nausasi vaga moa na buruburu seko ara vutiligigira tania na uta.

Na Totosasaga Vaniaqira Na Mane Vaolu

³ Dalequ, ko laka na padaleana na omea au sasaniginigo inau. Ko pada sailaginia moa na omea inau au tsarivanigo na nauana. ² Ti vaga ko muridoua niq sasani, me sauba ko mauri oka me ke dou na maurimu. ³ Ko laka saikesa na mololeana ma totukakai konina God ma na nauana na aqo galuve vaniaqira na tinoni. Ko virigi polikaira tana liomu na sasaga dou karani; mo ko maretsunakaira i laona na kosumu. ⁴ Me ti vaga ko nauvaganana iani, me sauba igoe ko totu dou i matana God mi mataqira na tinoni.

⁵ Ko norukakaia na Taovia tana tobamu popono. Mo ko laka saikesa na vataraginiana nimu papada tana omea igoe o padâ laka o donagininogoa. ⁶ Ko padatugua na Taovia pipi tana omea igoe o naua, me

sauba aia ke tusuvanigo na sautu goto tana ko liu bâ.
⁷ Ko laka saikesa na padaana laka igoe o sasaga sosongo; ko rongomangana moa na Taovia mo ko sove na nauana na omea e sasi. ⁸ Me ti vaga ko nauvaganana ia, me sauba ke vaga na sinagore dou e mavusia na bokamu me bisilia na sosongo. ⁹ Ko padalokia na Taovia tana savori vaniana na omea e dou bâ i laona pipi sui na omea ara dato tana nimu uta. ¹⁰ Me ti ko nauvaganana ia, me sauba nimu vale na molomut-sa kara danga dato na mutsa i laona, ma nimu taqina na molo uae ni sauba ke danga tsiriri na uae ni i laona.

¹¹ Dalequ, kalina na Taovia ke tosasasaga vanigo, ko rongomi vatavidoua, vaga na parovata vanigo. ¹² Na Taovia e tosasasaga vanigira igira aia e galuvegira, vaga kalina na tamaga e tosasasaga vania kesa na dale-na aia e reingao sosongolia. ¹³ Ke mage aia na mane e sasaga loki, me dona na papadagado. ¹⁴ Na sasaga vaga ia e pelu loki liusia bâ na siliva, me dou liusia bâ na qolumila. ¹⁵ E dou liusia bâ na vatu angaanga loki matena; me tagara goto sa omea ko kilia igoe ke at-salina aia. ¹⁶ Na sasaga loki e sangago mo gini mauri oka, mo gini tamani omea danga, me gini tangi loki gamu rongo. ¹⁷ Na sasaga loki tangomana ke naua me ke gini dou na maurimu, me ke tudumigo mo ko liu dou i laona. ¹⁸ Aia e vaga na gai na mauri vanigira igira ara vataragi i konina, me dou vanigira igira ara tango kakai sailagi i konina.

¹⁹ Na Taovia e vusâ na barangengo tana nina sasaga loki;

mi tana nina donalevo aia e moloa na masaoka tana sasana.

²⁰ Nina sasaga loki nogo e naua mara gini tave na kô, me moloa na parako na usa ke tumulia na barangengo.

²¹ Dalequ, ko tangoli kalavatavia nimu sasaga loki ma nimu morogado. Ko laka saikesa na tamiana kara ka vanoligi tanigo. ²² Sauba kara ka tusumauri vania na tidaomu, ma kara ka lia na inilau vania na konimu.

²³ Migoe tangomana ko liu dou tana nimu sautu me utu saikesa goto ko tubulagi. ²⁴ Me utu goto ko matagunia sa omea kalina ko vano na maturu, me sauba ko maturu tatanu i laona na bongi popono. ²⁵ Sauba ko tau goto kadanginia na omea seko ara labanovo, se na rota e gadovigira na tinoni vanga tsutsukibo. ²⁶ Na Taovia sauba ke reitutugugo dou. Aia e utu ke taminiganigo ko puka tana taviti.

²⁷ Pipi kalina ke tau utu vanigo, ko sangagira igira ara kili sasanga. ²⁸ Ko laka saikesa na tsarivaniana na kulamu ke pipitu poi tsau ke dani ti vaga o tangomana nogo ko sangâ i dani eni. ²⁹ Ko laka goto na vorogokona segeni sa omea ke gini sekologinia na kulamu, aia e totu i ligisamu me norugo igoe. ³⁰ Ko laka na vaimangabarigi koluana ke kesa tana omea e tagara rongona kalina aia e tau nauvanigo sa omea seko.

³¹ Ko laka na masugu vaniaqira na tinoni vanga tan-gopeke seko se ko padâ na reinunu i koniqira, ³² rongona na Taovia e reisavigira na tinoni ara naua na omea seko, me galuvegira igira e gotolaka niqira sasaga.

³³ Na Taovia e vealaginia na valeqira na tinoni vanga tsutsukibo, me tabua na valeqira igira e gotolaka niqira sasaga. ³⁴ Aia e reisavigira igira ara padaloki segeniqira, me tobalaka vanigira igira ara totu palat-suna. ³⁵ Na tinoni sasaga loki sauba kara padalokigira, migira na tinoni bule sauba kara paluvangamaqira.

Na Peluna na Sasaga Loki

4 Igamu na dalequ, kamu rongomia na omea au sasaniginigamu inau na tamamui. Kamu puku kalavatavia niqigoko me sauba kamu tamanina na papadagado. ² Na omea inau au sasaniginigamu ara dou sui, me vaga ia ma kamu laka goto na padaleaqira. ³ Kalina au baka tetelo lê moa inau, inau lelê moa ngiti ka daleqira mane kaira na tamaqu ma na tinaqu, ⁴ aia na tamaqu e sasaniau me tsarivaniau, "Ko padatugutugua na omea au tsarivanigo inau, mo ko laka saikesa na padaleana. Ko nautaonia na omea au tsarivanigo inau, me sauba ko mauri dou. ⁵ !Ko lavea na sasaga loki ma na morogado! Ko laka na padaleana se na rongomileana na omea au tsarivanigo inau. ⁶ Ko laka na tsidavaginiana na sasaga loki, maia sauba ke dilago; ko galuvea, maia sauba ke reitutugugo dou. ⁷ Na sasaga loki aia na omea dou liuliu bâ na adiana. Atsa moa na omea gua moa ko adia, ma na sasaga loki nina aqo ke ida. ⁸ Ko padalokia na sasaga loki, maia sauba ke naua me ke gini tangiloki gamu rongo. Ko pada mamavasia, maia sauba ke naua ma kara padalokigo igoe. ⁹ Aia sauba ke lia gamu inilau dou sosongo vaga na kepi ara moloa i lovana na taovia tsapakae."

¹⁰ Dalequ, ko rongomiau inau. Ko pada mamavasia na omea inau au tsarivanigo, me sauba ko gini mauri oka. ¹¹ Inau au sasaniginigo na sasaga loki ma na sautu goto gana na mauri. ¹² Me ti vaga ko muridoua na sautu iani, me tagara goto sa omea tangomana ke utusigo, me sauba e utu goto ko tubulagi. ¹³ Nimu aqo ko pada sailaginia na omea igoe o sasaniania i koniqu. Nimu sasani aia nogo na maurimu, ma nimu aqo ko reitutugudoua. ¹⁴ Ko laka na liu bâ i tana ara vano igira na tinoni vanga nauseko. Mo ko laka na reinunu i koniqira na tinoni vanga tsutsukibo. ¹⁵ !Ko laka saikesa na nauvaganana ia! !Ko totuligi tania na omea seko! Ko sove tania, mo ko taonia moa na sautu goto. ¹⁶ Igi-ra na tinoni vanga tsutsukibo e utu kara maturu poi tsau kalina kara naua kesa omea seko. Ara tsaro mamata poi tsau kalina kara nauvania ke kesa sa omea seko. ¹⁷ Na tsutsukibo ma na tangopeke seko ara lia vaga ti gaqira mutsa ma na inu.

¹⁸ Na sautu ara muria igira e gotolaka niqira sasaga e vaga nina dato na aso, e marara babâ poi tsau kalina e marara male. ¹⁹ Ma niqira sautu igira na vanga tsut-sukibo e rodo vaga moa na rodo tana bongi. Igira ara puka, mara tau goto tangomana na reiana na omea ara tubulagi i konina.

²⁰ Dalequ, ko puku kalavatavigira na omea au tsarivanigo inau. Mo ko rongomidougira niq tsaqina goko. ²¹ Ko laka saikesa na tamivaniaqira kara nanga lê tanigo. Ko padatugutugugira mo ko molo kalavatavigira i kosumu. ²² Igira nogo niq tsaqina goko sauba kara tusumauri vania ase i padagadovigira me ke gini totu dou. ²³ Ko parovata dou tana nimu papada; rongona nimu papada ara tagaovia na maurimu. ²⁴ Ko laka saikesa na tsariana sa omea e tau mana. Mo ko laka saikesa goto na pero ma na tsoniana sa goko e tau goto. ²⁵ Ko moro goto bâ moa tana sautu igoe o muria, mo ko laka na moro bamai. ²⁶ Ko vangaraudoua na omea ko naua, ma nagua sui moa ko naua sauba kara vano goto. ²⁷ Ko tsidavaginia na omea seko, mo ko liu goto moa tana sautu. Ko laka goto na soba taniana na sautu goto.

Na Parovata e Kalea na Kiboga

5 Dalequ, ko rorongo vata dou, ko rongomigira niq sasaga loki inau ma niq morogado. ² Mi tana ti sauba ko parovata tana omea sui ko naua, ma nimu goko sauba ke sauvulagia laka igoe o donalevo. ³ Na tutubena mangana na tauna kesa mane segeni e tau utu ke pui vaga na bulumitsua, ma nina goko kara malutsi liusia bâ na oela na olive, ⁴ mi kalina e sui, ma ia e vavaisia moa na tobamu mo gini vatsangisavi vaga moa ti na isi e baoo na kosumu. ⁵ Aia sauba ke raqa tsunago bâ tana barangengo na mate; ma na sautu aia e muria e vano kalea na mate. ⁶ Aia e tau goto muria na sautu na mauri, me soba tania moa, me tau goto reigadovia na omea e laba vania.

⁷ Dalequ, ko rongomiau inau, mo ko laka saikesa na padaleana na omea au tsarivanigo. ⁸ !Ko totuligi saikesa tania na vatana na menivale vaga ia! !Ko laka goto na ba varangisiana na matsapana valena! ⁹ Me ti vaga ko navaganana ia, me sauba ke gini tangi seko na asamu, migira na tinoni tavosi kara adia nimu tangisoa, migoe sauba ko mate i limaqira igira na tinoni ara vô na galuve kalina o tinoni vaolu moa. ¹⁰ Eo, igira na tinoni ni veratavosi sauba kara adia pipi sui na omea o tamanina, ma na omea igoe o aqo kakai mate na sauba ke tamanina sa tinoni tavosi. ¹¹ Sauba na lobogu ke gania na konimu mo ko suli lê moa. Mi kalina ko ngari mate, sauba ko tsaro i nigemu mo ko kukungu, ¹² mo ko tsaria, "Inau au bule manana. ?Matena gua au kaekae sosongo mau reisavia kalina ara tosasaga vaniau? ¹³ Inau au sove na rongomiaqi-

ra gaqu tarai, mau tau goto gini boe na omea ara tsaria. ¹⁴ Mi kalina ia minau au seko pitsu nogo, me paluvangamaqu i mataqira na saikolu popono."

¹⁵ Ko totu kakai dou konina na taumu segeni mo ko galuvesegenia moa aia. ¹⁶ Ti vaga ko tamani baka i koniqira na daki tavosi, sauba e utu kara nauvanigo sa omea dou. ¹⁷ Igira na dalemu e dou kara loki ma kara sangago segeni moa igoe, me tau igira na tinoni tavosi. ¹⁸ Me vaga ia, igoe ko gini mage na totu kolua-na na taumu aia na baka daki o taugâ kalina igoe o mane vaolu. ¹⁹ Aia e rereidou me dou sosongo nina sasaga. Aia e galuve sosongoligo, migoe ko galuvea mo ko pada sailaginia. Ko gini mage na malopona na konina. ²⁰ ?Dalequ, rongona gua ko ba saua nimu galuve vania sa daki tavosi? ?Rongona gua ti o reingaoa bâ na tauna sa mane tavosi? ²¹ Na Taovia e morosigira pipi sui na omea igoe o naua. Maia e matanigo iava moa ko vano. ²² Nina sasi na tinoni vanga tsutsukibo ara vaga moa na taviti. Maia e sogo tana vugona nina sasi segeni. ²³ Me mate rongona e tau dona na tagaovi segenina. Nina bule segeni nogo sauba ke raqavanoa tana qiluna.

Visana Goto na Parovata

6 ?Dalequ, laka igoe o tavongani veke lê ko tuguvania nina kaoni kesa tinoni ti vaga aia ke utu vania na nauana? ² ?Me laka igoe o gini kara tana nimu goko segeni, mo sogo i laona na veke lê o tavongani naua? ³ Me ti ko navaganana ia dalequ, migoe o totu moa tana limana na mane ia. Miani nogo na omea ko naua gana ko gini tanusi tania: ko ba tsaku moa i konina aia, mo ko nongia ke nusiligigo. ⁴ Migoe ko laka goto na mango se na maturu. ⁵ Ko gini rutsuligi tsaku tania na taviti ia, vaga moa kalina kesa na omea tuavati atsi e tsogoligi tania na mane na rugu se na manu e savilaginia na taviti ara molovania.

⁶ Na tinoni gato e dou kara sasania niqira omeomea na loa. ⁷ Igira ara tau tamani sa gaqira ida, se gaqira taovia, se niqira tagao, ⁸ migira ara madodo nomoa na mololaka gaqira mutsa tana tagu na papara, vangarau vania na tagu na bisi. ⁹ ?Ke oka koegua sagata ke tsatsaro lê i nigena aia na tinoni gato? ?Me ke ngisa sagata ti ke tangomana na tû? ¹⁰ Aia e tsaria, "Inau sauba kau maturu tetelo moa. Sauba kau bunia na limaqu ma kau mango tetelo." ¹¹ Mi kalina e maturu aia, ma nina omea levolevo sui ara nangaligi tania, vaga moa ti na tinoni komikomi e komi sui gira.

¹² Igira na tinoni tabaru ma na vanga tsutsukibo ara liu bamai moa na rasavaginiana na goko peropero. ¹³ Ara dona sosongo na kirapi mataqira, ma na galigirisi tuaqira, ma na gini saupadapada tana kakauqira, gana kara perobulesiginigo. ¹⁴ Mi laona na tobaqira ara lave sautuna moa na omea seko, mara dona moa

na tsaikore pipi tana nauna. ¹⁵ Mi tana rongona na omea vaga iani ti na rota seko sauba ke gadovi novotigira, me ke utu goto na talimaurisiaqira.

¹⁶ Ara tu vitu na sasagana tinoni aia na Taovia e reisavi sosongolia. Tugira nogo:

¹⁷ na vanga kaekae,

na lapi vanga pero,

na lima e labumatesigira na tinoni tsalapo,

¹⁸ na papada e botsangi omea seko,

na tua e vano tsaku sosongo na laveana na omea seko,

¹⁹ na goko peropero tana tinete,

ma na tsaikore i laoqira na kulaga.

Na Parovata e Kalea na Kiboga

²⁰ Dalequ, ko naua na omea e tsarivanigo na tamamu, mo ko laka na padaleana na omea e sasaniginigo na tinamu. ²¹ Ko pada sailaginia ka niqira goko, mo ko puku kalavatavigira i laona na kosumu.

²² Na omea ara ka sasaniginigo kaira sauba ke ida vanigo kalina igoe ko vano i sautu, me ke reitutugugo tana bongi, me ke sauparovata vanigo i laona na dani. ²³ Ka niqira tosasaga kaira ara vaga na sulu e mararasia na sautu vanigo. Ma ka niqira goko parovata ara ka sasaniginigo na sasaga ko muria tana maurimu. ²⁴ Me sauba ke sangago na totuligi taniaqira na daki seko, me tania niqira goko tsonitabo na tauna na mane tavosi. ²⁵ Ko laka na tami na rereidouna ke molo tabotabo vanigo; mo ko laka goto na sogo tana nina katemata vanigo. ²⁶ Tangomana kesa mane ke paroginia kesa na daki rebi na matena kesa moa sivona bredi, me ti vaga aia ke kiboga me sauba ke sekolia na maurina popono.

²⁷ ?Laka tangomana ko tabelea na lake gagâ tana aseasemu me ke tau gania na polomu? ²⁸ ?Me laka tangomana ko tsotso tana madaova gagâ me ke tau gania na tuamu? ²⁹ Eo, me sauba ke seko vanigo goto kalina ti ko ba matura kolua na tauna kesa na mane tavosi. Sauba nomoa ko gini tsodorota. ³⁰ Na tinoni ara tau reisavia na mane e komi mutsa rongona e vitoa; ³¹ me atsa moa e vaga ia, me ti kara tangolia, ma nina aqo ke tuguvisua ke pabo vitu kalina na dangana, me tugua ke gini suilavaginigira pipi sui na omea e tamanina i valena. ³² Ma na mane e naua na kiboga e tau tamanina sa tongana. Aia e sekoli segenina saikesa. ³³ Me sauba kara gilugana ma kara rarusia; me ke paluvangamana sailagi. ³⁴ Na mane tauga e dona sosongo na kore kalina e masugu, me utu goto ke gaea kesa kalina ke tangotugu. ³⁵ Aia sauba ke sove na tangoliana sa qolo na tsutsukibo ara sauvania; me atsa moa ti ke danga koegua me utu goto ke bisilia nina kore.

7 Dalequ ko padatugutugugira niq tsaqina goko inau, mo ko laka saikesa na padaleana na omea au ketsaligo na nauana. ² Ko naua na omea inau au ketsaliginigo me sauba ko mauri oka. Ko taoni parovatavidoua niq tosasaga vaga moa igoe o reitutugudoua na matamu segeni. ³ Ko tangoli kalavatavigira niq sasani; mo ko maretsunagira tana kosumu. ⁴ Ko padalokia na sasaga loki vaga moa ti na vavinemu, ma na morogado vaga moa ti gamu sai dou sosongo. ⁵ Mi kaira nogo sauba kara ka sangago na totuligi taniaqira niqira menivale na mane tavosi, me tanigira goto na daki ara dona na goko tsonitabo.

Na Daki Seko Sosongo

⁶ Kesa dani kalina inau au momoro tsuna tana ovaovana bisi tana valequ, ⁷ mau reigira danga na mane vaolu ara liu tavetada i sautu mara tau vati sasaga gana ngongo sa omea, mau morosia kesa i laoqira e tau saikesa sasaga. ⁸ Aia e tataonia na sautuna na vera varangisia na tsuruna i tana e totu kesa na daki seko. Me liu bâ varangisia na valena, ⁹ tana ngulavi murina kalina e rodo nogo. ¹⁰ Ma na daki ia e mai me tsodoa; aia e sagelia na polona na daki rebi me vangaraua na valoana na mane ia. ¹¹ Ma na daki e dona sosongo na goko loki me vô na vangamâ, me tau goto dona na totu dodo i valena. ¹² Pipi tagu moa e liu bamai tana sautu loki, se e pipitu tana tsuruna na sautu, se tana nauna agana na tsabiri. ¹³ Aia e bâ me kasoa na mane vaolu ia, me domia, me moro tatavata bâ i matana me tsaria, ¹⁴ "Inau au naunogoa niq savori kodoputsa i dani eni, me totu i valequ na velesi e talu tana kodoputsa ia. ¹⁵ Te inau au rutsumai na laveamu igoe. !Au ngao sosongolia kau reigo, mi kalina ia au tsodogo! ¹⁶ Inau au tsavuginia na nigequ na polo katsi mamarega rereidou ni Ejipt, ¹⁷ mau tsoni bâ na papasa sisigini dou i konina. ¹⁸ !Ko mai! Ma ka matura sai tana bongi popono. Sauba ka gini mage na vaikoligi. ¹⁹ Na savaqu inau e tau totu i vera. Aia e vano kesa tana vera ao. ²⁰ Me adia danga sosongo na qolo i konina me utu ke visumai tsaku, sauba aia ke ba totu ke ruka na uiki." ²¹ Me vaga ia maia e tsonitabo vania na mane ia ginia nina goko valovalo, me gini tamisegenina vania. ²² Ma na mane ia e tavongani dulikoluvanoa i valena, vaga moa ti na buluka ara raqavanoa tana nauna tana kara labumatesia, se vaga na pai e kapi tana taviti, ²³ maia e tau donaginia laka na bao sauba ke baoa na kosuna. Aia e vaga moa na manu e lovo sage tana vugo me tau saikesa dona laka na maurina e totu tana mate. ²⁴ Mi kalina ia na dalequ, ko rongomiau inau. Ko puku kalavatavidougira na omea au tsarivanigo. ²⁵ Ko laka na tamivaniana sa daki vaga ia ke naua me ke gini pidi na kosumu mo ko tsari tsagaga i murina. ²⁶ Aia nogo na pukuna niqira toroutsu danga na mane, me alo-

maia gaqira mate danga sosongo nogo na tinoni, me tau tangomana na tsokoraeaqira. ²⁷ Mi ti vaga ko vano tana valena, migoe o taonia na sautuna na barangengo na mate. Aia nogo na sautu gaukuti varangi gana na mate.

Na Tsonikaeana na Sasaga Loki

8 Kamu rorongou dou! Na Sasaga Loki e sosoa, ma na papadagado e goko dato mai.
² Aia e tutû i kelana na tetena liligina na sautu, mi tana ara labasai na sautu.
³ Aia e tû tana nauna na sage bâ tana verabau, i liligina nogo na matsapakapuna, me sosoa me tsaria:
⁴ "Inau au veisuagamu igamu pipi sui na mamatana tinoni tana barangengo.
⁵ ?Laka igamu amu tau vati ganoga moa? Bâ, ma kamu sasani gana kamu gini ganoga.
 ?Laka igamu amu bubulega moa? Bâ, ma kamu sasania na tamani sasaga.
⁶ Kamu rongomigira dou niqû goko dou laka. Igira sui na omea au tsarivanigamu inau ara goto.
⁷ Mara mana sui na omea inau au tsaria. Au reisavi sosongoligira na gokopero.
⁸ Pipi sui lakalaka na goko au tsaria inau ara mana, me tagara goto sa niqû goko ke tau mana se ke raqa sekolia ke kesa.
⁹ Pipi na omea sui ara maka dou vania na tinoni e dona na morogado, me maka dou vanigotoa aia e sasani dou.
¹⁰ Kamu vilia na sasani ma na donalevo i koniqa inau, rongona niqû goko inau ara dou liusia bâ na siliva ma na qolumila laka.
¹¹ "Inau nogo na Sasaga Loki, mau dou liusia bâ na vatu angaanga; me tagara goto sa omea kamu kilia ke dou atsa koluau inau.
¹² Inau na Sasaga Loki, mau tamanina na morogado ma na donalevo, mau vilivotagira dou na omea sui.
¹³ Aia e kukuni tania na Taovia e reisavigira na omea seko; inau au reisavi sosongolia na kaekae ma na koe-segeni, na sasaga tabaru ma na goko peropero.
¹⁴ I koniqa nogo inau ara totu na sasaga loki ma na papadagado, na morogado ma na susuliga.
¹⁵ Au sangagira na taovia tsapakae kara gini tagao dou, migira na tagaovera gana kara vaturiginia na ketsa dou.

¹⁶ Pipi sui na tagaovera tana barangengo ara tagao tana niqû sasanga inau, atsa moa ti na tinoni lokiloki ma na tinoni tataovia.
¹⁷ Inau au galuvegira igira ara galuveau; masei moa ti vaga ke laveau inau, me tangomana ke tsoodoau.
¹⁸ I koniqa inau ara totu sui na omea tatamani, ma na tangi soa, ma na mauri dou, ma na tangomana, mau ngaoa kau tuvarigira vanigamu.
¹⁹ Eo, na omea amu adia i koniqa inau ara dou liusia bâ na qolumila laka ma na siliva laka saikesa.
²⁰ Inau au liu tana sautu na gotolaka; mau muria moa na sautu na pedegoto,
²¹ mau vangalaka vanigira igira ara galuveau, mau dangaliginia na valeqira na omea loki matena.
²² "Na Taovia e vusaau nogo i oka, idavigira na omea sui.
²³ Aia e aqosiau inau tana idana tsotsodo, idavia na volaana na barangengo.
²⁴ Au botsa nogo inau ti e laba na kema, kalina e tau vati vuradato moa sa kô tatave.
²⁵ Au botsa nogo inau ti ara laba na vungavunga, idavia na tetena kara totu tana sasaqira.
²⁶ Au botsa nogo inau ti God e aqosia na barangengo ma na utana, me idavigotoa e aqosia na kesianina kakarona na kao.
²⁷ Au totu nogo i tana inau kalina aia e moloa na masaoka tana sasana, me molovania i tana ke vosa na tuana na parako i mao,
²⁸ mi kalina aia e molokaegira na parako tana masao-ka, me sangavia me gini vuradato na kema loki,
²⁹ me moloketsa vania na mao na tasi ke tau nusudato liusia i tana aia e titivania ke vosa. Au totu nogo i tana inau, ti aia e pakaa na tsutsuvatuna na barangengo.
³⁰ Inau au totu i ligisana, vaga nogo nina maneaqo, mau tau kuti na molomage vaniana pipi dani, me gini laoqu na totu sailagi i matana aia,
³¹ mau gini magemage na reiana na barangengo, ma na morosiaqira na tinoni ara totu i laona.
³² "Mi kalina ia, igamu na tinoni vaolu, kamu rongomiau inau. Kamu naua na omea au tsarivanigamu, me sauba kamu gini mage.
³³ Kamu muridoua na omea inau au sasaniginigamu. Kamu sasaga, ma kamu laka na tsonileana sa tsaqina.
³⁴ Ke mage na tinoni e rongomangaqu inau, aia e totu sailagi tana matsapana na valequ,

me pipitu gana ke rongomia na omea kau tsarivania.
³⁵ Na tinoni e tsodoau inau e tsodogotoa na mauri,
 ma na Taovia sauba ke reingaoa.
³⁶ Ma na tinoni e tau tsodoau inau, e sekoli segenina
 moa;
 me ti vaga ke kesa ke reisaviau inau, tinoni vaga ia e
 reingaoa moa na mate."

Na Sasaga Loki ma na Sasaga Bubulega

9 Na Sasaga Loki e logonogoa na valena, me vatu-
 rigira vitu na tuguruna. ² Aia e manogatigira nogo
 na vangana na kavomutsa, e labua kesa nina buluka,
 me vangaraua nina uaeni, me tsaboa na rau, me
 moloa na mutsa i kelana. ³ Me molovanogira nina
 dakiaqo kara gudato tana nauna dato liuliu bâ i levu-
 gana na verabau ma kara tsaria: ⁴ "I!Kamu sagemai iga-
 mu na tinoni amu tau sasaga!" Me vania na tinoni
 bubulega aia e tsaria, ⁵ "Ko mai mo ko gania niqumut-
 sa, mo ko inuvia na uaeni inau au tore manogatio-
 goa. ⁶ Ko mololea nimu sasaga bubulega me sauba ko
 mauri. Mo ko muritaonia na sautu i tana ara liu igira
 na tinoni sasaga."

⁷ Ti vaga igoe ko tosasaga vania kesa na tinoni
 vanga kaekae, maia sauba ke soasekoligo moa. Me ti
 vaga ko tosasaga vania kesa na tinoni vanga nau-
 seko, maia sauba ke bokaligo. ⁸ Ko laka saikesa na to-
 tosasaga vaniana na tinoni kaekae; rongona sauba aia
 ke reisavigo matena. Me ti vaga igoe ko tosasaga va-
 nia kesa na mane sasaga, maia sauba ke padalokigo
 matena. ⁹ Na omea sui gua moa ko tsarivania kesa na
 mane sasaga sauba ke naua me ke gini sasaga bâ. Ma
 na omea gua moa ko tsarivania kesa na tinoni e goto-
 laka nina sasaga, sauba ke paboa moa nina donalevo.

¹⁰ Ti vaga o ngaoa ko sasaga loki ma nimu aqo ko ida
 talu ko kukuni tania na Taovia. Me ti vaga ko ngaoa ko
 dona na padagado dou ma nimu aqo ko ida talu ko
 donaginia God aia e tabu loki. ¹¹ Na sasaga loki sauba
 ke paboa na ngalitupa tana maurimu. ¹² Ti vaga igoe
 ko tamanina na sasaga loki, me sauba ke pelugo
 sosongo, me ti vaga igoe ko sove tania, me sauba igoe
 segenimu nogo ke gadovigo na rotana.

¹³ Na sasaga bubulega e vaga moa na daki tau
 sasaga e sugulimangana me vô vangamâ. ¹⁴ Aia e toto-
 tu tana matsapana valena, se kesa tana nauna dato li-
 uliu bâ i laona na vera, ¹⁵ me gugu bâ vanigira na
 tinoni ara liu putsu, igira ara gini boe moa niqira aqo
 segeni, me tsarivanigira: ¹⁶ "I!Kamu sagemai igamu na
 tinoni amu tau sasaga!" Me vania na tinoni bubulega
 aia e tsaria, ¹⁷ "Na kô komikomi e pui dou bâ, ma na
 breidi komikomi e gani dou sosongo bâ." ¹⁸ Igira gana
 lamuta ara tau donaginia laka na tinoni ara vano i
 valena aia ara vano kalea na mate, me laka igira sui

ara sage bâ nogo i tana ara tsuna bâ saviliu nogo tana
 barangengo na mate.

Nina Goko Tabana a Solomon

10 Igirani nogo nina goko tabana a Solomon. Aia e
 tsaria:

Na baka sasaga aia e naua ma na tamana e gini
 kaekae tana rongona; maia na bubulegana e alomaia
 moa na melu loki vania tinana.

² Na qolo o tsodoa tana peqo sauba ke tau sauvani-
 go sa peluna dou, me ti vaga ke goto nimu sasaga me
 sauba ke maurisigo tania na mate.

³ Na Taovia e utu ke tamivanigira na tinoni dou kara
 vitoa, me sauba ke tongo nomoa vanigira na tinoni
 vanga tsutsukibo na adiana na omea igira ara kilia.

⁴ Ti vaga ko gato me sauba e utu ko tamanina sa
 omea, me ti vaga ko aqo kakai me sauba ko tamani
 omea danga.

⁵ Na tinoni sasaga e angukolugira na vuana nina
 omea tsukatsuka kalina ara raranga; e paluvangama-
 ga sosongo na matura lê tana tagu na raranga na uta.

⁶ God e tabugira igira e goto niqira sasaga. Ma nina
 goko na mane vanga tsutsukibo e tsavupoia moa nina
 ngaosekoli tinoni.

⁷ Kalina kara mate na tinoni dou, me sauba na tinoni
 sui kara gini mage na padavisuaqira; migira na tinoni
 vanga tsutsukibo sauba ke tau oka ma kara padalegira
 saikesa.

⁸ Na tinoni sasaga e tami dou na rorongo kalina ara
 tosasaga vania. Maia na tinoni e dona moa na goko
 bubulega sauba ke seko pitsu lê.

⁹ Na tinoni e goto nina sasaga e totu raviravi dou,
 maia na tinoni e tau goto nina sasaga sauba nomoa
 kara tsodovulagia.

¹⁰ Na tinoni e kirapi matana e tsukia moa na omea
 seko, masei e taimatana tinoni tana galuve aia e aqo
 matena na rago.

¹¹ Nina goko kesa na tinoni dou ara vaga na kô e
 tusumauri, ma nina goko na tinoni vanga tsutsukibo e
 tsavupoia moa nina ngaosekoli tinoni.

¹² Na reisavi tinoni e suludatoa na vaiganigi, ma na
 galuve e tsavupoia pipi sui na omea seko ara nauva-
 nia.

¹³ Na tinoni sasaga e tsonia na goko sasaga, ma na
 tinoni bubulega e tugua kara rarusia.

¹⁴ Na tinoni sasaga e madodo na sasani rongona ke
 paboginia nina donalevo, mi kalina igira na tinoni
 bubulega ara goko ma na vaiganigi e tau nogo totu
 ao.

¹⁵ Nina omea levolevo e tamanina kesa tinoni e dilâ
 vaga moa na verabau ara poliginia na baravatu kakai,
 maia e tau tamanina sa omea sauba ke seko pitsu lê.

¹⁶ Na vovolina nina aqo dou na tinoni e goto nina sasaga aia nogo na mauri; ma na vovolina nina aqo seko na tinoni vanga tsutsukibo e raqa babâ moa tana sasi.

¹⁷ Aia e tami na rorong kalina ara totosasaga vania sauba ke mauri, maia e sove na rongomiana na toto-sasaga sauba ke liu sasi.

¹⁸ Na tinoni e molopoia nina reisavi e dona moa na tsoniana na goko peropero. Masei e tseba gokona bamai na omea seko e bule manana.

¹⁹ Kalina o goko sosongo, mo tsaku sosongo goto na puka tana sasi. Me ti vaga ko sasaga, me sauba ko totu mui lê moa.

²⁰ Nina goko na tinoni dou ara vaga moa na siliva laka; ma nina papada sui kesa na vanga tsutsukibo ara tau saikesa tamani sa rongona.

²¹ Nina goko na tinoni dou e dona ke sangaginigira danga na tinoni, migira na tinoni bubulega ara gini mate rongona ara tau sasaga.

²² Nina vangalaka nogo na Taovia ti o gini tamani omea danga. Me atsa moa ti ko suli goto bâ tana aqo kakai, me utu goto ko gini tamani ke danga bâ nimu omea.

²³ Na tinoni bubulega e gini mage na nauana na omea e tau goto. Ma na tinoni sasaga aia e gini mage na nauana na omea e goto.

²⁴ Na tinoni vanga tsutsukibo sauba ke adia na omea e mataguni sosongolia bâ, maia e goto nina sasaga e adia pipi sui na omea e ngaoa.

²⁵ Me mai na legai loki, me tavaliligia na tinoni vanga tsutsukibo, ma na tinoni e goto nina sasaga e totu raviravi dou sailagi.

²⁶ Ko laka saikesa na nongiana sa tinoni gato ke nauvanigo sa omea; aia sauba ke rotasigo vaga moa na rokete e parâ na mangamu, se na punguna lake e tserea na matamu.

²⁷ Ko rongomangana na Taovia me sauba ko mauri oka. Igira na vanga tsutsukibo ara mate ida nogo kalina e tau vati tsau moa niqira tagu na mate.

²⁸ Nina amesi na tinoni e goto nina sasaga e tusuvania na mage, migira na tinoni vanga tsutsukibo e utu kara amesia sa omea dou ke laba vanigira.

²⁹ Na Taovia e reitugua na tinoni e goto nina sasaga, me tabarusia aia e naua na omea e sasi.

³⁰ Igira na tinoni e goto niqira sasaga sauba kara totu raviravi dou sailagi tana veraqira, migira na vanga tsutsukibo sauba ke tau tangomana vanigira na totu dodo sa nauna.

³¹ Aia e goto nina sasaga e dona na gini goko na sasaga loki, ma na lapina aia e dona moa na goko seko sauba ke mui lê.

³² Igira na tinoni e goto niqira sasaga ara tsonia moa na goko galuve pipi kalina, migira na vanga tsutsukibo

ara tsotsoni sailaginia moa na goko ara dona na sekoli tinoni.

11 Na Taovia e reisavigira igira ara dona na gini aqo na tovomamava peqopeqo. Aia e reingaogira moa igira ara gini aqo na tovomamava manana.

² Igira na tinoni kaekae sauba ke tau oka ma kara paluvangamaqira. Mara sasaga manana igira ara molotsunali segeniqira.

³ Nina sasaga dou segeni nogo na tinoni e goto nina sasaga ara matalia bâ tana sautu dou. Migira e utu na noruaqira e tabarusigira niqira sasaga seko segeni.

⁴ Na tamani omea danga e utu ke pelugo tana dani kalina ke laba vanigo na mate, ma nimu sasaga goto moa tangomana ke maurisigo.

⁵ Nina sasaga gotolaka kesa tinoni dou e sangâ na liu dou tana sautu goto, ma na tinoni vanga tsutsukibo e alomai segenia gana matemate.

⁶ Nina sasaga gotolaka nogo e laumaurisia na tinoni dou, maia na tinoni e utu na noruana e sogo segenina nogo i laona nina kili omea danga.

⁷ Kalina e mate kesa tinoni vanga tsutsukibo, ma nina kili omea danga e mate kolugotoa. Migira na omea danga aia e norugira tana maurina ara nangaligi lê saikesa.

⁸ Igira na tinoni e goto niqira sasaga ara totu tsida tania na rota; me pilo na rota me ba gadovigira igira na vanga tsutsukibo.

⁹ Kalina ara goko igira na tinoni ara tau tutunina God, ma niqira goko ara sekoliginigira moa na tinoni tavosi, ma niqira goko sasaga igira na tinoni dou ara sangaginigira na tinoni.

¹⁰ Kalina e managaqira igira na tinoni e goto niqira sasaga, ma na verabau popono ara gini magemage, mi kalina e mate kesa na vanga tsutsukibo, migira na tinoni sui ara gû tana magemage.

¹¹ Kalina e goto niqira sasaga igira na tinoni i laona kesa na verabau me gini tangi gana rongo na verabau ia, ma niqira tsaqina goko tabaru igira na vanga tsutsukibo ara toroutsaniginia na veraqira.

¹² Aia e goko peagira moa na tinoni tavosi e tau nomoa sasaga. Me ti vaga igoe ko sasaga, me sauba ko totu mui lê moa.

¹³ Na tinoni e dona na tsebagoko bamai e dona ke katea na omea popoi e rongomia konina kesa kulana, ma na tinoni nonoru e dona ke tiapoia vanigira na tinoni tavosi na omea aia e rongomia.

¹⁴ Na vera e dona ke puka ti vaga e tagara ke kesa ke tagaovidoua. Me ti vaga kara totu danga na mane sauparovata tana vera ia, me sauba ke totu vataragi dou.

¹⁵ Ti vaga ko tavongani veke lê vania kesa na tinoni tavosi laka sauba igoe ko tuguvania nina kaoni ti vaga aia ke utu vania, me sauba igoe ko gini padasavi i

muri. Ke dou bâ ti vaga ko tau sangasage i laona na omea vaga ia.

¹⁶ Na tinoni ara tsonikaea na daki e dou nina sasaga, mara paluvangamana na daki e seko nina sasaga.

Na tinoni gato e utu ke tamani sa qolo, ma na tinoni vanga tangopeke e dona ke laua danga na omea.

¹⁷ Kalina igoe o galuvea kesa tinoni tavosi mo galuve segenimu goto. Me ti vaga igoe o sekoligira na tinoni tavosi, mo sekoli segenimu goto.

¹⁸ Igira na tinoni vanga tsutsukibo e tau saikesa pelu sa niqira aqo, me ti vaga igoe ko naua moa na omea e goto, me sauba nomoa ko adia na peluna nimu aqo.

¹⁹ Masei tinoni e padakuti matena na nauana na omea e goto, aia sauba ke mauri, masei moa e padakuti matena na nauana na omea e sasi, maia sauba ke mate.

²⁰ Na Taovia e reisavigira na tinoni ara padaseko sailagi, me galuvegira igira ara naua na omea e goto i matana aia.

²¹ Igoe ko dona dou laka God sauba ke kedegira igira na tinoni vanga nauseko, me ke maurisigira igira e goto niqira sasaga.

²² Na rereidouna kesa na daki e tau sasaga, e vaga moa na ringi qolumila e inilauginia na isuna na bô.

²³ Na omea koegua moa ara ngaoa igira na tinoni dou e dona ke peluginigira goto na tinoni tavosi; mi kalina igira na vanga tsutsukibo ara adia na omea ara ngaoa, migira na tinoni sui ara gini kore.

²⁴ Visana tinoni ara dona na gini vangalaka niqira qolo, me atsa moa ti ara nauvaganana ia ma niqira qolo e pabo babâ moa, mara visana ara gini matapuku niqira qolo, me atsa moa ti ara tau gini vangalaka me tsaurae lê nomoa niqira qolo.

²⁵ Ko gini vangalaka nimu omea, me sauba igoe ko tamani omea danga. Ko sangagira na tinoni tavosi, migira goto sauba kara sangago.

²⁶ Na tinoni ara vealaginia na mane e molopoia nina uiti me pipitua kalina ke dato na matena ti ke tsabiria, mara tsonikaea aia e tsabiri vanigira nina uiti.

²⁷ Ti vaga igoe ko aqo kalea moa na omea e dou, me sauba na tinoni kara padalokigo, me ti vaga igoe ko lalavea moa na omea e seko, ma na omea seko nogo sauba ko adia.

²⁸ Igira ara tsotsovata moa tana niqira omea tatamani sauba kara puka lê, migira e goto niqira sasaga, sauba kara dato magobu dou vaga moa na gai e marao dou na rauna.

²⁹ Aia na mane e tau reitutugudoua nina tamadale segeni sauba kara nanga lê pipi sui nina omea.

Migira na tinoni bubulega, sauba kara rota na aqo sailagi vaniaqira na tinoni sasaga.

³⁰ Na vuana na sasaga gotolaka aia nogo na mauri, ma na vuana na tangopeke seko aia nogo na mate.

³¹ Igira e dou niqira sasaga ara adinogoa na peluna tana mauriqira i lao eni, mo ko dona dou laka igira na tinoni vanga tsutsukibo ma na vanga nausasi, sauba nomoa kara gadovikede.

12 Asei moa aia e padalokia na donalevo e ngaoa kara tsarivulagi vania kalina aia e liu sasi. Me bule manana nomoa aia e rongomisavia kalina ara tosasaga vania.

² Na Taovia e reingaogira igira na tinoni dou, me kedegira igira ara vorogokona na nauseko.

³ Na tinoni vanga tsutsukibo e utu ke totu pukuga dou sa nauna, migira moa e goto niqira sasaga ara dona na totu kakai dou.

⁴ Na daki dou e saumage vania na savana; ma na daki seko e paluvangamana savana e vaga moa ti na vora tsukâ e liu i laona na sulina.

⁵ Na tinoni e goto nina sasaga e pada sailaginia na nauana na omea e goto vanigira na tinoni tavosi; ma na vanga tsutsukibo e ngaoa moa na perobulesi tinoni.

⁶ Niqira tsaqina goko na tinoni vanga tsutsukibo ara lia moa gana na mani labumate, ma niqira tsaqina goko na tinoni e goto niqira sasaga ara laumaurisigini-gira igira ara totu tana rota.

⁷ Igira na tinoni vanga tsutsukibo sauba kara mate-siligigira saikesa me ke tau goto kauvisu sa kukuaqira, ma na vungu moa i koniqira na tinoni e goto niqira sasaga sauba kara tukakai babâ.

⁸ Ti vaga ko tinoni sasaga me sauba kara tsonikaego; me ti vaga ko bubulega me sauba kara reipeago moa.

⁹ E dou bâ ti ko tinoni lê moa mo ko aqo matena na maurimu, liusia ti o gini malapalu laka o tinoni loki mo gini rota na vitoa.

¹⁰ Na tinoni dou e reitutugudougira nina omea tuavati, ma na tinoni vanga tsutsukibo e rotasigira moa nina omea tuavati.

¹¹ Na mane e aqo kakai tana kao e tamanina danga gana mutsa, me bule manana na tinoni e sekolilea nina tagu tana aqo tagara rongona, me tau pelua sa omea.

¹² Na tinoni vanga tsutsukibo ara totu matengana moa na laveana sa omea seko kara naua, migira e goto niqira sasaga ara tukakai tana omea e goto.

¹³ Na tinoni vanga tsutsukibo e sogo i laona nina tsaqina goko segeni, ma na tinoni e goto nina sasaga e tsidavagini segenina tanigira na omea seko.

¹⁴ Na tinoni e adipeluna taonia moa na omea e tsaria ma na omea aia e naua; pipi tinoni sauba ke adia na peluna vaga e ulagana nina sasaga.

¹⁵ Igira na tinoni tau sasaga ara pada sailaginia laka e goto nogo niqira sasaga. Migira na tinoni sasaga ara tamidou na rongomiaqira igira ara tosasaga vanigira.

¹⁶ Kalina e kore kesa tinoni bule maia e sauvulagit-sakua laka e kore. Ma na tinoni sasaga e tau goto gini boe kalina ara peâ.

¹⁷ Kalina kesa tinoni e tsarivulagia na manana tana tinete, me sauba ke laba na pedegoto, me ti vaga na tinoni ke peropero moa me sauba ke tau goto na pede.

¹⁸ Na tinoni e tau papada dou talu ti ke tsonia na goko, ma nina goko e vaga moa na isi e sage ao i laona na tobaqira na tinoni tavosi, ma na goko ara tsoni sasagâ e dona ke ragsia na tobana tinoni.

¹⁹ Na goko peropero e kurikuri nina mauri, ma na goko mana e dona ke totu sailagi.

²⁰ Igira ara vorogokona na omea seko ara totu vangarau vania na omea seko ke labanovo vanigira, migira ara aqo vania moa na omea dou sauba kara tsodoa na magemage.

²¹ E tagara goto sa omea seko ke laba vanigira na tinoni e goto niqira sasaga, migira na vanga tsutsukibo ara totu vangarau sailagi vania moa na omea seko.

²² Na Taovia e reisavi sosongoligira igira na vanga peropero, me reingaogira igira ara manalia na omea ara vekea.

²³ Na tinoni sasaga ara tau gini mavi na gini goko na omea ara donaginia, migira na tinoni bule ara gogoko sosongo mara gini sauvulagia laka ara tau sasaga.

²⁴ Aia e dona na aqo kakai sauba ke managana, maia e gato sauba ke lia niqira mane rarai na tinoni tavosi.

²⁵ Na tinoni aia e gini boe sosongo kesa na omea e utu ke mage, me ti vaga kesa kulana ke goko dou vania me sauba ke mage tugua na tobana.

²⁶ Na tinoni e goto nina sasaga e dona na sausautu dou vania na kulana, ma niqira sautu igira na vanga tsutsukibo e dona moa na raqasasili tinoni.

²⁷ Ti vaga kesa na tinoni ke gato na vano na vanasi manu maia e utu saikesa ke vanasia sa manu, maia moa na tinoni e madodo na aqo kakai sauba ke adia na omea danga.

²⁸ Na sasaga gotolaka aia na sautu na mauri; ma na sasaga tabaru aia na sautu na mate.

13 Na baka sasaga e rongomidoua kalina na tamana e tosasaga vania, ma na tinoni vanga koesegeni e tau saikesa tamia kara tosasaga vania.

² Igira na tinoni dou sauba kara adipeluna na omea ara tsaria, migira ara dona moa na pero ara gini vitoa moa na ngao sekoli tinoni.

³ Aia e parovata dou tana omea e tsaria sauba ke dilaginia na maurina. Ma na tinoni vanga tsonivô e sekoli segenina na maurina.

⁴ Me atsa moa na tinoni gato ke ngao sosongolia kesa na omea, me utu saikesa ke adia. Aia moa na tinoni e dona na aqo kakai sauba ke adia pipi sui na omea e ngaoa.

⁵ Na tinoni e goto nina sasaga e reisavia na goko pero, ma na tinoni vanga tsutsukibo e sulugoko moa me paluvangamaqira na tinoni.

⁶ Na sasaga gotolaka e dilagira igira ara totu tsalapo; ma na sasaga tabaru aia nogo niqira matemate igira na tinoni vanga sasi.

⁷ Visana tinoni ara malapalu laka ara tamani omea danga sosongo, mara tau saikesa tamanina sa omea. Mara visana ara malapalu laka ara tau tamanina sa omea, migira ara tamani omea sosongo.

⁸ Na tinoni tamani omea danga nina aqo ke gini aqo nina qolo gana ke dilaginia na maurina, me tagara ke kesa ke ngaoa na tangopekeana na tinoni e tau tamanina sa omea.

⁹ Na tinoni e gotolaka nina sasaga, e vaga na sulu e iru maka, maia e tabaru nina sasaga e vaga na sulu e matemateaga lê na iruna.

¹⁰ Na koesegeni e tsukia moa na vaiganigi. Mara sasaga loki manana igira ara tami na rongomi tosasaga.

¹¹ Ti vaga ke lakagana lê vanigo na tsodo qolo, me sauba ko nangalitsakua. Me ti vaga ko aqo kakai sosongo tana tsodo qolo, me sauba ko tamani danga babâ.

¹² Kalina kesa tinoni e amesi sosongolia ke tamanina kesa na omea me tau adia me gini melu sosongo tobana. Me ti vaga ke tsodoa na omea e amesia maia sauba ke gini magemage loki.

¹³ Ti vaga igoe ko sove tania na tosasaga dou, mo gini sekoli segenimu moa; me ti vaga ko muria me sauba ke dou vanigo.

¹⁴ Niqira sasani igira na tinoni sasaga loki ara vaga na vuravura tana e talumai na mauri; sauba kara sangago mo ko gini totu tsida kalina na maurimu e totu tana seko.

¹⁵ Na tinoni sui ara kukuni tania na tinoni sasaga, ma na tinoni e tau tugua na noruana aia e liu nogo tana sautu na mate.

¹⁶ Na tinoni sasaga ara papada ida talu ti ara aqosia kesa na omea, migira ara bule ara gogoko sosongo sailagi, mara gini sauvulagia laka ara tau sasaga.

¹⁷ Igira na mane adigoko ara dona moa na pero ara alomaia moa na vaiganigi, migira na mane adigoko ara vô na pero ara alomaia na rago.

¹⁸ Asei e tau ngaoa kara tosasaga vania sauba ke tau tamanina sa omea me ke paluvangamana segeni. Masei aia e tami kara tosasaga vania sauba na tinoni tavosi kara pada mamavasia.

¹⁹ E dou sosongo nomoa kalina o adia na omea igoe o kilia! Ma na tinoni bule e tau ngaoa na piloligi tani-ana nina nauseko.

²⁰ Ti vaga ko duli kolugira sailagi moa na tinoni sasaga loki, me sauba ko sasaga loki. Me ti vaga ko to-

tu kolugira moa na tinoni ara tau sasaga me sauba ko tau kuti na tsooana na rota.

²¹ Na omea seko e tsarimuriqira sailagi moa igira na tinoni sasi, migira e gotolaka niqira sasaga sauba kara adia na peluna niqira sasaga dou.

²² Kalina ke mate kesa na tinoni dou me sauba igira na kukuana kara adidatoa nina omea levolevo, ma niqira omea tatamani igira na tinoni sasi sauba ke totu vanigira igira e goto niqira sasaga.

²³ E lakaga dou na mutsa i laona niqira uta na tinoni tau tamanina sa omea, migira na tinoni e tau goto niqira sasaga ara mai mara lausuia niqira omea tsukatsuka.

²⁴ Me ti vaga ko tau kedea na dalemu kalina aia e tau rongomangamu, migoe o tau galuve mananâ. Me ti vaga igoe o galuve mananâ, me sauba ko tosasasaga vania.

²⁵ Aia na tinoni e gotolaka nina sasaga e dona ke mutsa masu sailagi, maia na vanga tsutsukibo e vitoa sailagi moa.

14 Na daki sasaga e dona na aragodouana na valena, ma na daki bubulega e sekolilegira moa pipi omea tana valena.

² Na tinoni e goto nina sasaga e kukuni tania na Taovia; maia e tau goto nina sasaga e peâ moa na Taovia.

³ Nina kaekae na tinoni bule e naua me gini gogoko sosongo; ma niqira goko na tinoni sasaga e dilagira me gini dou na mauriqira.

⁴ Ti vaga ke tagara sa nimu buluka mane gana na raqaana nimu omea na qarikao, me sauba ke tagara goto sa mutsa ke totu i laona nimu vale na molomut-sa, me ti vaga ko tamanina nimu buluka, me sauba ke danga na mutsa ke totu i laona nimu vale na molo-mut-sa.

⁵ Na tinoni e dona na goko mana, sauba ke goko mana sailagi moa tana tinete, ma na tinoni e tau dona na goko mana sauba ke tsoni sailaginia moa na goko peropero.

⁶ Na tinoni vanga padaloki segenina e tau saikesa tangomana ke sasaga loki, ma na tinoni sasaga e lakagana lê vania na paboana nina donalevo.

⁷ Ko totu tabaligi tanigira na tinoni bubulega, igira e utu kara sasanigo sa omea dou.

⁸ ?Rongona gua ti e gini sasaga na tinoni sasaga loki? Rongona aia e donaginigira popono nogo na omea sauba ke naua. ?Ma na rongona gua ti e gini tau sasaga na tinoni bule? Rongona e tavongani padâ moa laka e dona nogo pipi na omea sui.

⁹ Igira na tinoni bubulega ara tau lelê gini boe ti vaga ara naua na sasi, migira na tinoni dou ara ngaoa kara padale vanigira niqira sasi.

¹⁰ Nina mage kesa tinoni nina mage segeni nogo ia, ma nina melu kesa tinoni nina melu segeni, me tau tangomana ke kesa ke patakolua tana nina mage ma nina melu.

¹¹ Na valena kesa tinoni dou sauba ke tukakai moa, ma na valena kesa tinoni vanga nauseko sauba ke toroutsu popono.

¹² Visana tinoni ara pada laka ara murinogoa na sautu goto, maia e raqabagira moa tana sautu na mate.

¹³ Na kiakia e tangomana ke tsavupoia na melu. Mi kalina ti ke nangaligi na magemage, ma na melu e totuvisu moa.

¹⁴ Na tinoni seko sauba kara adia na omea e ulagana niqira sasaga seko. Ma na tinoni dou sauba kara adia na peluna niqira aqo dou.

¹⁵ Na tinoni e tau sasaga sauba ke tavongani tutuni-na moa pipi na omea e rongomia, maia na tinoni sasaga sauba ke matanidoua pipi nina tsakutua.

¹⁶ Na tinoni sasaga e parovata sosongo rongona ke gini totuligi tania na omea seko, maia e tau sasaga e tau dona na parovata me tau goto gini boe ti e dou se e tau dou na omea aia e naua.

¹⁷ Na tinoni e dona na kore tsaku e naua danga na omea bubulega, maia na tinoni sasaga e dona na berengiti.

¹⁸ Na tinoni ara tau sasaga ara adia na peluna na omea bubulega ara naua, migira na tinoni sasaga ara paboa babâ niqira donalevo.

¹⁹ Igira na tinoni seko sauba kara tsuporu tsuna vanigira na tinoni dou, ma kara nongia na sasanga i koniqira.

²⁰ E tagara goto ke kesa ke padalokia na tinoni e tau tamanina sa omea, atsa moa ti na kulana segeni nogo, maia na tinoni tamanina danga e tamanina danga na kulana.

²¹ Aia e dona na peaqira na tinoni tavosi e tinoni sasi sosongo, me dou vania aia kesa e dona na vangalaka vaniaqira igira ara tau tamanina sa omea.

²² ?Laka ara tau liu sasi igira ara vorogokona na omea seko? Migira na tinoni sui ara norugira mara kukuni tanigira igira ara vorogokona na omea dou.

²³ Ko aqo matena me sauba igoe ko adia na vangana na maurimu; me ti vaga ko totu lê mo ko gogoko moa, me sauba e utu ko tamanina sa omea.

²⁴ Na tinoni ara sasaga loki ara adia na peluna niqira sasaga loki, migira na tinoni bubulega ara adia na peluna niqira sasaga bubulega.

²⁵ Kalina kesa na tinoni e goko mana tana tinete, me utu na manepede ke pede matesia kesa tinoni e tau tsukia na sasi; me ti vaga aia ke peropero moa, maia e sauligigira na tinoni.

²⁶ Aia e kukuni tania na Taovia e totu kakai, maia kolugira sui nina tamadale ara totu raviravi dou.

²⁷ ?Laka igoe o ngaoa ko tsogo tania na mate? Na kukuni tania na Taovia aia nogo na vuravura na kô na mauri.

²⁸ Gana tangirongona kesa na taovia tsapakae e taonia moa na dangaqira na tinoni aia e tagaovigira, me ti vaga kara tsaurae lê moa nina tinoni, maia e utu lelê ke tangi gana rongona.

²⁹ Aia e tau dona na kore tsaku e sauvulagia laka e sasaga, maia e dona na kore tsaku, e gini sauvulagia laka e bubulega.

³⁰ Na tinoni e rago dou na tobana e naua me gini mauri dou na konina, ma na masugu e vaga na vora tsukâ e gania na sulina tinoni.

³¹ Me ti vaga ko bingi sekoligira na tinoni ara tau tamanina sa omea, migoe o peâ God aia e aqosigira; me ti vaga o tobadou vanigira igira ara kili sasanga, migoe o gini tsonikaea God.

³² Igira na tinoni tsutsukibo ara alomai vanigira segeni gaqira toroutsu tana omea seko ara naua, ma niqira sasaga dou igira na tinoni dou e dilagira tana dani na mate.

³³ Na sasaga loki e totu i laona pipi niqira papada na tinoni sasaga; migira na bule ara tau saikesa donagadovia nagua na rongona na sasaga loki.

³⁴ Me ti vaga na tinoni i laona kesa na veraloki ke gotolaka niqira sasaga, me sauba ke gini tangiloki gana rongo na vera ia, ma na sasi e alomaia moa gaqira vangamâ na tinoni sui ara totu i laona.

³⁵ E gini dou tobana na taovia tsapakae kalina e reia kesa nina maneaqo e aqo sasaga; me kore vanigira igira ara tau aqo dou mara paluvangamana.

15 Na tugugoko laka e bisilia na kore, ma na goko vavanga e tsukia me gini loki bâ na vaikoregi.

² Mi kalina ara goko igira na tinoni sasaga, e naua migira na tinoni ara rongomia ara gini padalokia na donalevo, ma na mangaqira na tinoni tau sasaga ara lua moa na goko bubulega.

³ Na Taovia e morosigira na omea sui ara laba pipi moa tana nauna, me matanigira na tinoni sui atsa moa ti na douna se na sekona.

⁴ Na goko laka e dona na tusumauri, ma na goko vavanga e dona moa na sekoliana na tobana tinoni.

⁵ Aia e tau sasaga e sove na rongomiana nina tokoe na tamana; me sasaga manana na tinoni e tami-doua na rongomiana nina tosasasaga na tamana.

⁶ Igira e gotolaka niqira sasaga ara tamanina danga na omea dou i laona na valeqira, migira na tinoni vanga tsutsukibo ara nangalilea niqira omea tatamani sui kalina ke labamai na tagu na rota.

⁷ Igira nogo na tinoni sasaga ara sarangasi bamaia na donalevo, me tau igira na tinoni bule.

⁸ Na Taovia e rongomingaoa niqira nonginongi igira na tinoni dou, me reisavia niqira kodoputsa igira na tinoni vanga tsutsukibo.

⁹ Na Taovia e reisavia niqira omeomea igira na tinoni vanga nauseko, me galuvegira igira ara naua moa na omea e goto.

¹⁰ Na tinoni e tau muria na sautu goto sauba nomoa ke gadovia na kede loki; maia e tau tami kara tosasaga vania sauba ke mate.

¹¹ ?Me ti vaga na Taovia e donaginigira nogo na omea sui ara laba tana barangengo na mate, me ke koegua vaga ti kesa tinoni ke tangomana na molopoiana nina papada tania God?

¹² Na tinoni vanga koesegeni ara tau ngaoa kesa ke tosasaga vanigira; mara tau saikesa goto lave sasaga i koniqira igira ara sasaga liusigira.

¹³ Kalina na tinoni ara mage ara dona na kiaqumu, mi kalina e ngoligira na melu, mara moro kesukesuga.

¹⁴ Igira na tinoni sasaga ara padangaoa kara sasani babâ moa, migira na tinoni tau sasaga e gini masu lê na tobaqira niqira sasaga bubulega.

¹⁵ Igira ara tau tamanina sa omea e kilia kara ngongoragi sosongo tana mauriqira popono, migira e malamala na tobaqira ara dona na magemage sailagi.

¹⁶ E dou bâ vanigo ti vaga ko tau tamanina sa omea mo ko dona moa na kukuni tania na Taovia, liusia bâ ti ko tamani omea danga mo ko totu moa i laona na rota.

¹⁷ E dou bâ vanigo na gani kusa lê kolugira na tinoni o galuvegira, liusia bâ na gani velesina buluka i tana e totu na vaireisavigi.

¹⁸ Na kore tsaku e tsukila moa na vaikoregi, ma na berengiti e alomaia na rago.

¹⁹ Na sautu tana e liu na tinoni gato e dangalia moa na itai kokonaga, ma na sautu i tana e liu na tinoni e goto nina sasaga e male me mangasâ dou.

²⁰ Na baka sasaga e naua me gini mage na tamana. Ma na baka bule segeni moa e dona ke reisavia na tinana.

²¹ Na tinoni ara tau sasaga ara gini mage na nauana niqira sasaga bubulega, migira ara sasaga sauba kara nau sailaginia moa na omea e goto.

²² Ko pukudougira na tosasasaga sui ara sauvanigo, me sauba ke gini managamou tana nimu aqo; me ti vaga ko tau pukugira dou, me sauba e utu saikesa ke managamou.

²³ !E gini mage manana na tinoni kalina e tsonia na tsaqina goko laka tana tagu laka!

²⁴ Na tinoni sasaga e liu tana sautu e dato bâ vania na mauri, me tau tana sautu e tsuna kalea na mate.

²⁵ Na Taovia sauba ke toroveoa na valeqira igira na tinoni vanga koesegeni, me ke reitutugudoua nina omea tatamani kesa na daki tinamate.

²⁶ Na Taovia e reisia niquira papada tabaruga na tinoni, me reingaoa kalina ara goko ragorago.

²⁷ Ti vaga igoe ko tovoa na adiana na qolobotsa tana peqo, me sauba ko alomai moa na rota vania nimu tamadale. Mo ko laka saikesa tamia na adiana na qolo na sasanga kesa tabana tana pede, me sauba ko gini mauri oka bâ.

²⁸ Igira na tinoni dou ara papada talu ti ara tuguvisu goko. Migira na tinoni vanga nauseko ara tugugoko tsaku, mara gini tsukia moa na vaiganigi.

²⁹ Na Taovia e rongomingaoa niqira nonginongi igira na tinoni dou, me rongomilea moa niqira nonginongi igira na vanga tsutsukibo.

³⁰ Kalina o morosia kesa e kiaqumu me gini mage na tobamu, mo gini vatsangingaoa kalina o rongomia na turupatuna kesa na omea dou.

³¹ Ti vaga igoe ko rongomi vatavidoua kalina ara tosasaga vanigo, migoe o sasaga.

³² Me ti vaga o sove na rongomiana kalina ara tosasaga vanigo, migoe o sekoli segenimu moa. Me ti vaga ko tabedoua na tosasaga, me sauba ko gini sasaga bâ.

³³ Na kukuni tianana na Taovia aia nogo na sautuna na sasaga loki. Ma nimu aqo nogo igoe ko totu palatsuna, ti vaga o ngaoa na tinoni kara padalokigo.

16 Tangomana igita ka vangaroudoua i tobada na omea sauba ka naua, me kilia nomoa God ke tamivanigita, ti ka tangomana na nauana.

² E tau utu ti ko pada laka ara goto sui pipi na omea o naugira, ma na Taovia nogo e pedegira pipi nimu omeomea.

³ Ko mologira nimu aqo i limana na Taovia, me sauba igoe ko tangomana kalina ko naugira.

⁴ Pipi sui lakalaka na omea na Taovia e aqosigira e tamani gana rongona segeni; migira na vanga tsutsukibo e totu pitugira nogo gaqira kede.

⁵ Na Taovia e reisivigira igira sui na vanga koesegeniqira; me sauba e utu saikesa ke tamivanigira kara tsogo tania na kede e totu pitugira.

⁶ Ko tobalaka mo ko tukakai, me sauba God ke padalegira nimu sasi. Ko kukuni tania na Taovia, me sauba ke tagara goto sa omea seko ke laba vanigo.

⁷ Mi kalina igoe o dou i matana na Taovia, ma God e sangago igoe, mo gini totu tana rago kolugira na tinoni tavosi, migira goto gamu gala.

⁸ E dou bâ ti ko tamanina ke tsaurae lê moa na omea o adia tana nimu aqo segeni, liusia na tamani omea danga o adia tana peqo.

⁹ E tangomana ko vangarau idatalua i tobamu na omea sauba ko naua, maia God nogo sauba nomoa ke tagaovia nimu aqo.

¹⁰ Na taovia tsapakae e goko tana susuligana God; ma nina votagoko ara goto saviliu.

¹¹ Na Taovia e ngaoa na tinoni kara gini aqo na tovo-mamava ma na tovo sangava manana, ma kara tau peqo tana tsabiri.

¹² Igira na taovia tsapakae e utu kara tamia na omea seko, rongona tana sasaga gotolaka nogo e gini vataragi na susuligana niqira aqotagao.

¹³ Na taovia tsapakae e reingaogira igira ara tsonia moa na goko mana, me galuvegira igira ara gini goko moa na omea e goto.

¹⁴ Ti vaga na taovia tsapakae ke kore vania ke kesa, me tau utu ke pedematesia. Ma na tinoni sasaga e tovoa pipi kalina ke ragosia na tobana gana taovia.

¹⁵ Me ti vaga na taovia tsapakae ke tobadou me ke reingaoa kesa tinoni, me sauba ke vangalaka vania, vaga moa kalina na parako e adimaia na usa me malobusia na kao, mara gini dato varimauri na omea tsukatsuka.

¹⁶ E dou bâ, eo e dou liuliu bâ na tamani sasaga loki ma na donalevo, liusia na tamani qolumila ma na sili-va.

¹⁷ Igira na tinoni dou ara muria na sautu e tsidavaginia na omea seko; masei e matanidoua i tana e liu bâ, aia e dilâ na maurina.

¹⁸ Na kaekae e dona ke toroutsani tinoni, ma na koesegeni e alomaia gana paluvangamâ.

¹⁹ E dou bâ na totu palatsuna ma na tau tamani omea, liusia na lia kesa vidaqira na vanga koesegeni ma na ba sanga na adiaqira na omea ara laua tanigira na tinoni tavosi.

²⁰ Ko puku kalavatavia na omea ara sasaniginigo, me sauba ke managamu; ko norua na Taovia me sauba ko magemage.

²¹ Na tinoni sasaga me ganoga e dona na padagado-viana na omea e dou ma na omea e seko. Mi kalina aia e goko, migira na tinoni ara rongomingaoa na omea aia e tsaria.

²² Na Sasaga Loki aia na vuravura na mauri vanigira na tinoni sasaga, me puala lê moa na sasaniginiaqira na tinoni tau sasaga.

²³ Igira na tinoni sasaga ara papada talu ti ara goko; migira na tinoni ara gini rongomingaoa na omea ara tsaria.

²⁴ Na goko laka ara vaga moa na bulumitsua, e pui na ganiana, me sangâ ke gini mauri dou na konina tinoni.

²⁵ Na sautu igoe o pada laka e goto e tau utu ke raqa sasiligo bâ tana mate.

²⁶ Pipi tinoni aqo e dona nogo laka ti vaga aia ke tau ngongoragi na aqo kakai, me sauba ke vitoa, aia nogo na rongona te e gini aqo kakai.

²⁷ Igira na tinoni vanga nauseko ara lave sautuna moa gana kara sekoliginigira na tinoni tavosi; ma niqira tsaqina goko ara papara vaga na lake.

²⁸ Na tinoni vanga tsutsukibo ara dona sosongo na tseba gokona na omea e tau mana, ma niqira sulu-goko ara veoginia na sailaka.

²⁹ Igira na tinoni vanga tangopeke seko ara dona sosongo na pero bulesiaqira na kulaqira, mara idagana vanigira tana sautu e tau goto.

³⁰ Ko parovata dou i koniqira igira na tinoni ara dona na kia langisi ma na matakuru vanigo; i tobaqira ara padanogoa na nauana na omea seko.

³¹ Na mauri oka gana peluna aia na tinoni e gotolaka nina sasaga; ma na senge e ngiti gana kepi marara.

³² Na tinoni e vò na kore tsaku e dou liusia bâ na tinoni e susuliga loki. Ma na tinoni e tangomana na tagaovi segenina, e dou liusia bâ na tinoni e suli me tangomana na tangoliana kesa na vera popono.

³³ Na tinoni e tsonikutsu rongona ke donaginia na omea God e kilia, maia God segenina moa e dona na pedeana na omea ke laba.

17 E dou bâ na gani bredi mamatsa lê tana rago, liusia na sanga kavomutsa i laona kesa na vale i tana e dangadato na vaiganigi.

² Na maneaqo sasaga sauba ke susuliga liusia na dalena mane gana taovia aia e paluvangamana sailagi moa na tamana, mi kalina ke mate gana taovia ma na maneaqo sasaga ia sauba ke sangâ na adidatoana na turina nina omea tatamani kolugira na dalena segeni nogo gana taovia.

³ Na tinoni ara dona na tovoana na qolumila ma na siliva tana lake, ma na Taovia aia e tovoa na kosuna tinoni.

⁴ Igira na tinoni vanga nauseko ara gini mage na rongomiana pipi na vorogoko seko, migira na tinoni vanga peropero ara rongomingaoa moa na goko peropero.

⁵ Ti vaga ko kiataginigira na tinoni ara tau tamanina sa omea, migoe o peagotoa God aia e aqosigira. Me sauba ko gadovikede ti vaga ko gini mage tana rongona nina rota kesa tinoni.

⁶ Igira na tuqatuqa ara gini kaekae tana rongona na kukuqira, vaga goto igira na baka ara gini kaekae na tamaqira.

⁷ Na tinoni dou e tangiloki gana rongona e vò na goko peropero, maia na bule e tau dona na tsariana sa tsaqina goko ke mana.

⁸ Visana tinoni ara tutunina laka na voli dodo tinoni e dona ke aqo mala sinagore; tangomana moa kara nauginia pipi vata na omea.

⁹ Ti vaga ko ngaoa kara padalokigo na tinoni tavosi, ma nimu aqo ko padale vanigira talu na omea seko ara nauvanigo. Na pada datoana sailagi moa na omea seko ara nauvanigo na tinoni tavosi e dona ke veoa na sailaka.

¹⁰ Ti vaga ko ngaoa na totosasaga vaniana kesa tinoni sasaga, me tugua ke kesa moa kalina ko goko vania maia sauba ke padagadovinogoa. Me ti vaga ko ngaoa na totosasaga vaniana kesa na bule, me kilia nomoa ko rarusia kesa sangatu kalina ti ke sasaga.

¹¹ Na mate sauba ke labanovo vaga na mane adigoko vò gae tinoni vanigira na vanga tsutsukibo, igira ara dona moa na tsaikore sailagi.

¹² Ti vaga kara komi vania na bea daki kesa na dale-na, migoe ko tavongani ba vaitsodogi kolua i sautu, ma na bea daki ia sauba ke ngotsi sekoligo. Me vaga goto kalina kesa na bule e totu matengana na nauana nina aqo bubulega, migoe ko tavongani ba vaitsodogi i sautu, maia sauba nomoa ke labu sekoligo.

¹³ Ti vaga igoe ko dona moa na tuguvisuana na omea dou ginia na omea seko, me sauba nimu tamadale kara totu sailagi moa tana rota.

¹⁴ Na tuturigana na vaiganigi e vaga moa kalina e vasini tuturiga moa na taratsi na pinu; nimu aqo ko ponotitsakua ke gini tau taratsi loki bâ.

¹⁵ Na kedean kesa na tinoni e tau sasi, se na moloana ke totu tanusi kesa na vanga tsutsukibo, kaira sui na sasaga vaga ia ara ka seko i matana God.

¹⁶ E tau lelê pelu vania sa bule na tsoniqolo gana na voli sasani, rongona aia e tau saikesa tamanina sa tongana dou ke gini lausasani.

¹⁷ Na kulaga manana ara dona na vaigaluvegi sailagi. Ma na tamatasi laka ara dona na vaisangagi tana tagu na rota.

¹⁸ Na tinoni tau sasaga moa sauba ke tavongani vekea laka ke tuguvania nina kaoni kesa tinoni tavosi kalina e dona nogo laka e utu vania na tuguvisuana.

¹⁹ Na padangaoana na nausasi e vaga moa na reingaoana na tsaikore. Me ti vaga igoe ko molonago sailagi, migoe o lalavea moa na vaiganigi.

²⁰ Asei moa ke padâ me ke gini goko sailagi moa na omea seko, tinoni vaga ia ke laka goto na amesiana ke tsodoa sa omea dou, sauba ke tsodoa moa na rota loki.

²¹ Na baka e naua pipi kalina moa na omea bubulega e molo melu ma na padasavi vania na tamana. ²² Na totu tana mage e naua mo gini mauri dou. Ma na totu sailagi moa tana melu e vaga ti na lobogu e liu i laona na sulina tinoni.

²³ Kalina igira na tinonipede vanga tsutsukibo ara tami dodoa na adiqolona na sanga kesa tabana tana pede, me utu ke gini laba sa pede goto.

²⁴ Na tinoni sasaga e aqo kalea na sasaga laka, ma na mataqira na tinoni bule ara arokalea moa na vovosana na barangengo.

²⁵ Na baka bubulega e alomai moa na melu ma na padasavi vanikaira na tamana ma na tinana.

²⁶ E tau saikesa dou na turuginiana kesa tinoni e tau naua sa sasi ke tsoni qolona na keke; me seko sosongo goto na kedeleana na tinoni dou.

²⁷ Na tinoni sasaga e tau goko pipi kalina. Maia e dona na padagadovi omea e vô na kore tsaku. ²⁸ Me atsa moa ti na tinoni bule, me sauba kara padâ laka aia e sasaga loki, ti vaga aia e totu mui rago me vongoa na mangana.

18 Igira ara tau dona na aqopata koluaiqira na tinoni tavosi ara pada segeniqira moa; me sauba kara tau tabea na omea igira na tinoni tavosi sui ara dona laka e goto.

² Na tinoni bule e tau saikesa gini boe ti aia ke pada-gadovia sa omea se tagara; e ngaoa moa na tinoni tavosi kara padâ laka aia e sasaga sosongo nogo.

³ Na sasi ma na vangamâ ara ka vano sai. Me ti vaga igoe ko nangalia gamu tangirongo, me sauba na tinoni kara peago lê moa.

⁴ Nina tsaqina goko kesa tangomana ke lia na uluna na sasaga loki, me ke mao vaga na kema, me ke maroga dou vaga moa na ko tsatsali.

⁵ E tau goto ko sanga tabana konina na tinoni vanga tsutsukibo, mo ko tongoa na pede goto vania na tinoni e tau naua sa sasi.

⁶ Kalina kesa na tinoni bule e tsaia na vaimangabari-gi, maia e lave sautuna moa na rarusiana.

⁷ Mi kalina e goko kesa na bule, maia e toroutsani segenina moa; me sogo segeni tana tavitina nina goko.

⁸ Na tseba goko e pui dou sosongo, ma ngao sosongolia igita na konomiana!

⁹ Na tinoni gato e seko atsa kolua na tinoni aia e dona na toroutsaniaqira lê na omea levolevo.

¹⁰ Na Taovia e vaga moa na kusudato susuliga, i tana tangomana kara ba totu raviravi igira e gotolaka niqira sasaga. ¹¹ Migira na tinoni ara tamanina danga niqira omea ara pada laka niqira omea tatamani nogo e dilagira, vaga moa na baravatu kakai e dato ao polipolia kesa na verabau.

¹² E utu goto kara kukuni tania kesa tinoni e tau dona na totu palatsuna; maia na tinoni vanga koesegeni e mumuria moa na sautu gana na toroutsana.

¹³ Ko rorongu talu ti ko tuguvisu goko. Me ti vaga ko tau nauvaganana ia, migoe o bule manana mo pea tinoni moa.

¹⁴ Nimu kilimaui tangomana ke sangaginigo kalina igoe ko lobogu. ?Me ti vaga igoe o pada laka e tagara rongona vanigo nogo na mauri me ke koegua vaga goto ti ko gini mauri doutugua?

¹⁵ Na tinoni sasaga ara padangao sailaginia moa na paboana niqira sasani.

¹⁶ ?Laka igoe o ngaoa na ba goko koluana kesa na tinoni tangirongo? Ko adi bâ vania sa vangalaka me sauba ke lakagana vanigo na ba goko koluana.

¹⁷ Na tinoni e ida na goko tana tinete e vaga moa e goto na omea aia e tsaria, poi tsau kalina kesa segeni e mai me tuturiga na vilekeana nina goko.

¹⁸ Ti vaga kara ka ruka na tinoni susuliga kara ka vaimangabari-gi tana tinete, ma na tsonikutsu moa tangomana ke gotolia na gogoko ia.

¹⁹ Ko sangâ na kulamu maia sauba ke dilago, vaga moa na baravatu kakai e dilâ kesa na verabau, me ti vaga igoe ko vaikoregi kolua, maia sauba ke vongo vanigo na matsapana valena.

²⁰ Ti vaga kara dou nimu goko, ma na tobamu goto sauba ke dou. ²¹ Ma na omea igoe o tsaria e tango-mana ke maurisigira se ke matesigira na tinoni; me vaga ia ma nimu aqo ko tabedoua moa na vuana pipi nimu tsaqina goko.

²² Ti vaga ko taugâ kesa na daki dou, me sauba ko gini magemage; aia e sauvulagia laka na Taovia e tobadou vanigo.

²³ Kalina kesa na tinoni e tau tamanina sa omea ke nono gana, me kilia nomoa ke goko tana kukuni, mi kalina na tinoni tamani omea danga ke gokovisu vania, maia e goko rara moa vania.

²⁴ Visana vatana na kulaga ara vô na totu oka, mara visana vatana ara totu kalavata, liusia bâ niqira tobasai igira na tamatasi manana.

19 E dou bâ vania na tinoni e tau tamani omea me gotolaka nina sasaga, liusia bâ na tinoni bule e dona moa na tsoni goko peropero.

² E tau dou ko aqo loki na nauana kesa na omea ti vaga ko tau dona ko aqosi koeguania; na nauksaku sosongoliana na aqo e tau sangago na naudouana.

³ Visana tinoni ara sekoli segeniqira tana niqira sasaga bubulega, mi muri mara tû mara kelikae vania na Taovia.

⁴ E lakagana lê vania kesa tinoni e tamani omea danga na tsodoana gana sai vaolu, me kakai vania aia e tau tamanina sa omea ke tangolivisugira igira ara saidou kolua tana idana.

⁵ Ti vaga igoe ko goko pero tana tinete, me sauba ko gadovikedena, me utu goto ko tangomana na tsogotaniana.

⁶ Ara danga na tinoni ara tovoa kara dou i mataqira na tinoni tangirongo; me pipi sui tinoni e ngaoa ke saidou kolugira igira ara dona na tusuleana niqira omea tatamani.

⁷ Igira na kulana manana kesa tinoni e tau tamanina sa omea ara reisavia. Migira sui goto gana saidou ara vanoligi tania. Me atsa moa ti ke tovokakaia na laveaqira, me utu goto ke tsodogira.

⁸ Ko galuve segenimu mo ko madodo na sasaniana pipi sui na omea tangomana ko sasaniana; mo ko puku kalavatavia i tobamu na omea o sasaniana me sauba igoe ko gini tamani omea danga.

⁹ E tagara goto ke kesa aia e dona na peropero tana tinete tangomana ke tsogo tania na kede; aia e totu vaninogoa na mate.

¹⁰ Igira na tinoni bule e tau ulagaqira kara tamani omea danga, migira na tseka e tau ulagaqira kara tagao vanigira na tinoni tataovia.

¹¹ Na tinoni sasaga e dona ke tangolivisia nina kore, me ke padalea moa ti vaga kesa ke nauvania sa omea ke sasi. Miani nogo kara padalokiginia igira na tinoni tavosi.

¹² Nina kore na taovia tsapakae e vaga moa nina kanga na laeone, me ti vaga na tobana ke dou vania ke kesa maia e vaga na usa e malobusia na uta.

¹³ Na baka bubulega e dona ke korasia gana lapa na tamana. Na daki tauga sugulimangana e vaga moa na kô e tau kuti na kukudu.

¹⁴ Kesa tinoni tangomana ke tangolidatoa na vale ma na qolo ka koniqira tamana ma tinana, ma na Taovia moa e tangomana ke sauvania kesa na daki sasaga ke taugâ.

¹⁵ Ko gato ti vaga igoe ko ngaoa; ko matura babâ moa, me sauba ko vatsangia na vitoa.

¹⁶ Ko muridougira nina ketsa God me sauba ko mauri oka; me ti vaga igoe ko sove na muriaqira, me sauba ko mate tsaku.

¹⁷ Kalina igoe o tusu omea vanigira igira ara tau tamanina sa omea, e vaga moa ti o tusu omea vania na Taovia, ma na Taovia nogo sauba ke volivisugo.

¹⁸ Ko totokoe dou vanigira na dalemu kalina igira ara baka vaolu me dou vanigira moa na sasani. Me ti vaga ko tau nauvaganana ia, me vaga moa ti igoe o sanga-gira na sekoliana na mauriqira segeni.

¹⁹ Ti vaga kesa ke dona na kore tsaku, ko molovania ke adia na peluna nina kore tsaku. Me ti vaga igoe ko ba sangâ na tinoni vaga ia kesa kalina, me sauba ke kilia ko sanga babâ moa.

²⁰ Ti vaga ko tamia na rongomi tosasaga mo ko madodo na sasani, me sauba kesa dani igoe ko sasaga loki.

²¹ Tangomana igira na tinoni kara vangarau na naua-na pipi vata na omea, ma na omea moa e kilia na Taovia sauba ke laba.

²² Na ulaula e paluvangamaga sosongo; igira na tinoni ara tau tamanina sa omea ara dou liusigira bâ igira na vanga peropero.

²³ Ko rongomangana na Taovia, me sauba ko mauri oka, mo ko gini mage, mo ko totu raviravi dou tania na omea seko.

²⁴ Visana tinoni ara gato sosongo tsau tana molosage mutsa tana mangaqira segeni.

²⁵ Na koesegeni nina aqo ke gadovikede, rongona ti igira na tinoni tau sasaga katsi kara reia kesa e nauvaganana ia, me sauba kara adi sasani i konina. Me ti va-

ga igoe o sasaga, me sauba ko tamidoua kalina ara tosasaga vanigo.

²⁶ Ti vaga kesa na baka ke rotasia na tamana, me ke tsialigia na tinana tania na valena, maia e paluvangamana nina tamadale popono.

²⁷ Dalequ, ti vaga ko mango na sasani, me sauba ke tau oka mo ko padalegira sui na omea igoe o don-aginigira nogo.

²⁸ E utu ke laba sa pedelaka kalina e totu kesa tinoni aia e sanga goko tana tinete e padakuti matena moa na sekoliana kesa tinoni tavosi. Ma na mangaqira na vanga tsutsukibo ara konomingaoa na omea seko.

²⁹ Na kede e totupitugira na vanga pea tinoni, ma na rararusi tana gotuqira na tinoni bule.

20 Na inu sosongo e naua migoe o gini goko loki mo tsonigira danga na goko bubulega. Eo, na omea bubulega manana na inubule.

² Ko matagunia kesa na taovia tsapakae vanga kore vaga moa ti ko matagunia nina kanga kesa na laeone kalina e kore; me ti vaga igoe o tsaia te e gini kore, migoe o alomai segenia gamu matemate.

³ Pipi moa na tinoni bule tangomana ke tsukia na manga vaibarigi; me sauba kara padalokia aia e dona na totuligi saikesa tania na vaiganigi.

⁴ Ti vaga kesa tinoni e gato sosongo na tsukaana nina uta tana taguna laka, me sauba e utu goto ke tsurivia sa lakana.

⁵ Nina papada kesa tinoni ara vaga na kô e totu i laona na tuvou qilou ao sosongo, maia moa e dona na papadagado e tangomana ke karuligigira.

⁶ Ara danga na tinoni ara tsaria laka ara galuve sosongoligira na kulaqira. ?Masei tangomana ke tsodoa kesa aia e nauvaganana manana vanigira na kulana?

⁷ E dou manana vanigira na baka kalina ti vaga e gotolaka nina sasaga na tamaqira me naua moa na omea e dou.

⁸ Kalina na taovia tsapakae e totu tana sasana na pede, e dona ke vilitsagira na douna tania na sekona.

⁹ ?Laka tangomana vania kesa ke tsaria, "Inau au mololegira sui nogo niqu sasi, me maka dou saikesa i laona tobaqu?"

¹⁰ Na Taovia e reisavigira na tinoni ara gini aqo na tovo mamava ma na tovo sangava peqopeqo.

¹¹ Atsa moa na baka tetelo, maia goto e sauvulagi segenina tana omea aia e naua; migoe tangomana ko reigadovitsakua ti vaga e dou me goto nina sasaga.

¹² Na Taovia e tusuvanigita na matada gana na momoro, ma na kulida gana na rorongu.

¹³ Ti vaga igoe ko mamaturu moa na tagu popono, me sauba ko tau tamanina sa omea. Ko aqo kakai me sauba ko tamanina ke danga gamu mutsa.

¹⁴ Na tinoni e vovoli e gini goko sosongo pipi kalina laka e dato sosongo na matena na omea levo, mi muri maia e bâ me gini goko kaekae tana rongona ara molotsuna vania na matena na omea aia e volia.

¹⁵ Ti vaga igoe ko donaginia manana na omea igoe o gogoko matena, migoe o tamanina na omea e dou liusia bâ na qolumila se na vatu angaanga loki matena.

¹⁶ Asei moa e bule manana me ke tavongani vekea laka ke tuguvania nina kaoni kesa tinoni tavosi kalina aia e dona nogo laka sauba ke utugana vania na tuguvisuana, e dou kara adia nina omea tatamani segeni ngiti papadana laka sauba ke tugua nina kaoni na tinoni ia.

¹⁷ Na omea igoe o adia tana peqo e gani dou vaga moa na mutsa laka, me utu ke oka me ke vaga moa ti na one e dangadato i laona na mangamu.

¹⁸ Ko lavea na tosasaga dou, me sauba ko gini tangomana tana omea sui ko naua; ko laka na tavongani tû moa ma na vano tana vailabu ti vaga ko tau vanga-rau dou talu.

¹⁹ Na tinoni e tsebagoko sailagi e utu saikesa ke poia sa omea. Ko totu tabaligi tanigira igira na tinoni ara gogoko sosongo.

²⁰ Ti vaga igoe ko vealaginikaira na tamamu ma na tinamu, na maurimu sauba ke sui lê vaga moa na laeti e tavongani mate i laona na rodo.

²¹ Ti vaga kesa tinoni ke gini mavi sosongo na adida-toana ka niqira omea tatamani na tamana ma na tinana kalina kaira ara ka mamauri moa, ma na omea gira e utu ke pelu dou vania.

²² Ko laka na ngaoana na tuguvisuana na omea seko ara nauvanigo na tinoni tavosi. Ko norua moa na Taovia maia sauba ke gotolia vanigo.

²³ Na Taovia e reisavigira igira na tinoni ara gini aqo na tovo mamava ma na tovo sangava peqopeqo.

²⁴ Na Taovia e pede kalavatavinogoa nida sautu. ?Me sauba ke naukoeguania kesa ti ke gini padagadovia na vavanona na maurina segeni?

²⁵ Ko papada dou talu ti ko baloa sa nimu omea vania God. E tau dou ko tavongani baloa, mi muri ti ko gini padasavi matena.

²⁶ Na taovia tsapakae sasaga sauba ke tsodovulagia ase e naua na tangopeke, me sauba nomoa ke kedea, me ke tau goto gaea.

²⁷ Na Taovia e mararasia na papadada, me sangagita na reigadoviana nagua e dou ma nagua e seko; me utu goto ka taopoi tanigita segeni.

²⁸ Kesa na taovia tsapakae sauba ke totu kakai tana nina aqotagao ti vaga aia ke tagaovidougira nina tinoni, me ke goto me ke atsa nina pede.

²⁹ Igita a reingaoa na susuligana na tinoni vaolu, ma kukuni tania na tuqatuqa ivu sengesenge.

³⁰ Visana kalina e kilia ka gini vatsangisavia sa omea talu ti ke gini oli nida omeomea.

21 Na Taovia e tagaovia nina papada kesa na taovia tsapakae vaga saikesa nogo kalina aia e tagaovia nina tave na kô.

² E tau utu ko pada igoe laka e goto pipi sui na omea o naugira, me dou ti ko padatugua moa laka na Taovia e pedego taonia nimu omeomea.

³ Ko naua moa na omea e goto me dou, aia nogo e reingaoa na Taovia, liusia bâ na savori kodoputsa vaniana.

⁴ Na tinoni vanga tsutsukibo e tagaovigira niqira padaloki segeniqira ma niqira koesegeni, ma na omea iani e sasi manana.

⁵ Ko vangarau dou i tobamu talu na omea ko naua, migoe sauba ko tamanina ke danga na omea; me ti vaga ko tavongani nau tsakutsakua moa, me sauba ko tau tamanina na omea ke tugugo.

⁶ Na qolo igoe o adia tana peqo e tau oka me nanga lê, me dona ke raqavanogo tana taviti na mate.

⁷ Igira na vanga sekoli tinoni ara alomai segenia gaqira matemate; ara sove na nauana na omea e goto.

⁸ Na tinoni sasi e liu tana sautu kekevo; ma na tinoni tsalapo e naua na omea e goto.

⁹ E dou bâ na totu segeni i gotu i kelana na vale tana e atsa, liusia bâ na pata vale koluana na taumu aia e dona na sugulimanga sailagi.

¹⁰ Igira na tinoni vanga tsutsukibo e silovigira sailagi moa na nauana na omea seko; ara tau goto dona kara galuvea ke kesa.

¹¹ Kalina ara kedea kesa tinoni aia e padaloki segenina moa, me atsa moa na tinoni e tau sasaga katsi kalina e reia ara nauvani vaganana ia, me sauba ke adi sasani i konina. Mi kalina ara sasanina kesa e sasaga nogo, me sauba ke pabo goto bâ nina donalevo.

¹² God e gotolaka saikesa, maia e donaginia na omea sui ara naua i laona na valeqira igira na vanga tsutsukibo, maia sauba nomoa ke toroutsanigira saikesa.

¹³ Ti vaga igoe ko sove na rongomiana niqira ngangaidato vanigo igira na tinoni ara tau tamanina sa omea, me sauba e utu goto kara rongomigo igira na tinoni tavosi kalina ko ngangaidato vanigira kara sangago.

¹⁴ Ti vaga ke kesa ke kore vanigo, me dou ti ko tusudodoa vania nimu vangelaka gana ke bisiliginia na tobana.

¹⁵ Kalina e laba na pedegoto, migira na tinoni dou ara gini mage, migira na tinoni vanga nauseko ara gini matagu loki.

¹⁶ Na mate e totupitua moa ase e liuligi tania na sautu na sasaga goto.

¹⁷ Na tinoni e padangao sosongolia moa na tamani omea danga, ma na uaeni, ma na mutsa dou loki matena, me sauba e utu saikesa ke tamani qolo.

¹⁸ Na tinoni vanga tsutsukibo ara alomai vanigira segeni na rota atsa vaga nogo na rota ara tovoa na rotasiginiqira na tinoni dou.

¹⁹ E dou bâ na totu segeni i laona na kaomate liusia na totu koluana na daki vanga kore sailagi me gokona moa pipi na omea.

²⁰ Na tinoni sasaga loki e tamani omea danga i laona na valena, ma na tinoni bubulega e tsonilegira tsaku sosongo nina qolo kalina tsotsodo aia e adia.

²¹ Ti vaga kesa ke gotolaka nina sasaga me ke dona na galuve tinoni, maia sauba ke gini mauri oka; migira na tinoni tavosi sauba kara kukuni tania.

²² Kesa na tinoni sasaga loki, e tangomana ke laua na verabau ara matalia igira na tinoni susuliga, me ke toroveogira sui na baravatuna i tana igira ara norua kara totu vataragi.

²³ Ti vaga igoe ko ngaoa na totu tabaligi tania na vaiganigi ma nimu aqo ko parovata dou tana omea ko tsaria.

²⁴ Na tinoni vanga peapea e kaekae sosongo me padaloki segenina moa, me naua pipi nina aqo tana koesegeni.

²⁵ Na tinoni gato aia e sove aqo e matesi segenina moa; ²⁶ me totu matengana moa na padaana na omea e ngaoa ke tamanina. Ma na tinoni e gotolaka nina sasaga e gini vangalaka nina omea, me tau dona na gese.

²⁷ Na Taovia e reisavia niqira kodoputsa igira na tinoni vanga tsutsukibo, me putsikae bâ kalina ara savori vania tana tobaseko.

²⁸ E utu kara tutunina nina goko kesa e dona na goko pero tana pede, mara tabea nina goko kesa aia e dona na vilekedouana talu na omea ti e goko.

²⁹ Na tinoni vanga tsutsukibo e gini malapalu laka aia e dona nogo pipi na omea, ma na tinoni e goto nina sasaga e papada dou talu ti e naua kesa na omea.

³⁰ Atsa moa ti ko sasaga loki, mo ko donalevo sosongo, mo ko dona goto na morogado, me utu moa kara pelugo na omea dou sui girani ti vaga na Taovia ke tau totu tabana kolugo igoe.

³¹ E tangomana ko vangaraugira nimu ose gana na vailabu, maia na Taovia segeni moa e dona ke tusua na tangomana.

22 E dou bâ ko ngaoa kara padalokigo na tinoni tavosi, liusia bâ na kiliana na tamani omea danga.

² Na Taovia nogo e aqosigira na tinoni sui, igira ara tamani omea danga migira goto ara tau tamanina sa omea.

³ Igira na tinoni sasaga ara reigadovia kalina e maimai na omea seko mara tovoa na tsidavaginiana, maia e vo papada sauba ke liu saviliu bâ i laona, mi muri moa ti aia ke padasavi.

⁴ Ko kukuni tania na Taovia, mo ko totu palatsuna, migoe sauba ko tamanina danga na omea, ma kara padalokigo na tinoni tavosi, me sauba ko mauri oka.

⁵ Ti vaga ko padalokia na maurimu, ma nimu aqo ko totu tabaligi tania na taviti ara dona na sogotiaqira na vanga tsutsukibo tana sautu.

⁶ Ko taraia na dalemu gana ke gini dou nina sasaga, maia sauba ke padatugutugua tana maurina popono na omea igoe o sasaniginia.

⁷ Igira na tinoni tau tamani omea ara lia niqira tseka igira na tinoni tamani omea levo. Ko kaoni qolo me sauba ko lia nina tseka aia o kaoni i konina.

⁸ Asei ke tsukâ na vatuna na sasaga tabaru sauba ke tsurivia moa na rota loki, mi tana sauba ke sui vania nina bingisekoli tinoni.

⁹ Ko vangalaka vanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea mo ko pata kolugira gamu mutsa. Maia God sauba ke tusu peluna vanigo.

¹⁰ Ko tsialigigira na tinoni vanga padaloki segeniqira, mi muri ti sauba ke tau laba sa vaimangabarigi, ma na vaikoregi, ma na soasekoli tinoni.

¹¹ Masei ti vaga ke totu male i matana God, me ke dou sailagi nina goko, ma na taovia tsapakae sauba ke lia na kulana.

¹² Na Taovia e matania pipi vata na papadagado dou, me tukapusia niqira goko igira na vanga peropero.

¹³ Na tinoni gato e tototu moa i vale me tsaria, "E tau utu ke kesa na laeone ke totu pituau i tano, me ti vaga kau rutsu tania na valequ me sauba ke gati matesiau."

¹⁴ Na kiboga aia e vaga kesa na qililua ara puka i laona igira aia na Taovia e kore vanigira.

¹⁵ Niqira lavu nogo na baka tetelo na nauana na omea bubulega, me ti vaga ko rarusigira me sauba kara mololea na nauana.

¹⁶ Ti vaga ko tusu vangalaka vanigira na tinoni tamani omea levo, se ko bingi sekoligira igira ara tau tamanina sa omea rongona moa o ngaoa ko tamani omea danga, me sauba igoe segenimu goto nogo ko tau saikesa tamanina sa omea.

Tolu Sangavulu na Goko Sasaga

¹⁷ Rorongo dou, minau sauba kau sasaniginigo na omea igira na tinoni sasaga loki ara tsaria. Ko sasanidoua niqira goko, ¹⁸ me sauba ke gini dou toba-mu ti vaga ko tangomana na padatutuguaqira ma na tsaritutuguaqira vanigira na tinoni tavosi. ¹⁹ Inau au ngaoa igoe ko vataragina nimu vainoru i konina na Taovia, aia nogo na rongona ti sauba kau tsarivanigo na omea girani kalina ia. ²⁰ Inau au maretsuna vanigo nogo ara tolu sangavulu na goko sasaga. Mi laoqira e totu na gokona na tosasaga ma na donalevo, ²¹ kara sasaniginigo na omea e goto me mana, rongona ko gi-

ni tangomana na tuguvisudouana niqira goko igira ara molomaigo.

-1-

²² Ko laka na komiaqira na tinoni ara tau tamanina sa omea; mo ko laka na bingi sekoliaqira igira ara kili sasanga tana tinete. ²³ Na Taovia segeni nogo sauba ke goko tuguqira igira, me ti vaga ke kesa ke sekoligira maia sauba ke sekoligotoa aia.

-2-

²⁴ Ko laka na dulisai koluaqira igira ara dona na kore tsaku. ²⁵ E tau utu ti ko reinunu tana niqira sasaga, mo ko sogo tana taviti ia.

-3-

²⁶ Ko laka na tavongani gini veke laka igoe sauba ko tuguvisu vania nina kaoni kesa tinoni tavosi kalina o dona rago laka sauba ke utu vanigo na tuguana. ²⁷ Me ti vaga ko tau tangomana goto igoe na tuguvisuana, me sauba kara adiligi tanigo nimu omea sui tsau bâ tana nigemu.

-4-

²⁸ Ko laka saikesa na ratsuana na papadana na vovotana kao ara moloa igira na mumuamu i sau.

-5-

²⁹ ?Laka o donaginia kesa e madodo sosongo tana nina aqo? Maia sauba kara norua ke aqo vania na taovia tsapakae, me tagara ke tau aqo moa vanigira na tinoni lê.

-6-

23 Kalina igoe ko tû na mutsa koluana sa tinoni loki tangirongo, mo ko padadoua laka aseini tinoni vaga ia. ² Me ti igoe ko lavu na mutsaloki, ma nimu aqo ko berengiti. ³ Mo ko tau ulaula sosongo tana rongona na mutsa dou aia e tusuvanigo, rongona e tau utu aia ke tovoa moa na valoamu.

-7-

⁴ Ko sasaga mo ko laka na rotasi segenimu sosongo tana lave qolo. ⁵ Nimu qolo tangomana ke nangaligi tsaku lê vaga moa ti e tamani rapona vaga na manuloki me gini lovoligi.

-8-

⁶ Ko laka na ba mutsa tana nina bela kesa na mane e matapuku, se na gini ulaula sosongo tana rongona na mutsa dou aia e tusuvanigo. ⁷ Aia na vatana tinoni e pada sailaginia moa na matana na mutsa. Mi kalina

aia ke tsarivanigo; "Bâ igoe mo ko adigotoa ke visana," me tau moa mana nina goko. ⁸ Me sauba igoe ko mutalia moa na omea o gania, me ke puala lê sui pipi nimu goko puipui o tsonikaeginia.

-9-

⁹ Ko laka na gini rota na goko sasaga vaniana na tinoni bule; e utu saikesa ke padagadovia.

-10-

¹⁰ Ko laka saikesa na ratsuana na papadana na vovotana kao ni sau, se na lauana na butona kao ara tamanina na baka tinamate. ¹¹ Na Taovia nogo niqira isutugu susuliga, me sauba ke goko tuguqira tana tinete.

-11-

¹² Ko rongomi vatavidoua gamu tarai, mo ko mado-do na sasaniana pipi sui na omea ara sasaniginigo.

-12-

¹³ Ko laka na matagu na sau totosasaga vaniana kesa na baka. Na rarusi baka tana totosasaga dou e utu ke gini mate. ¹⁴ Mi tana nauvaganana ia ti igoe ko gotosidougina na maurina.

-13-

¹⁵ Dalequ, ti vaga igoe ko lia na tinoni sasaga, minau sauba kau gini mage loki. ¹⁶ Ma kau gini kaekae kalina kau rongomigo igoe ko gini goko na goko sasaga loki.

-14-

¹⁷ Ko laka na masugu vaniaqira na tinoni vanga nausasi; mo ko kukuni tani sailaginia moa na Taovia tana maurimu popono. ¹⁸ Me ti vaga ko nauvaganana ia, me sauba na omea dou moa ke pitugo tana tagu ke mai.

-15-

¹⁹ Ko rorong dalequ, ko sasaga mo ko papada doua na omea ko naua tana maurimu. ²⁰ Ko laka na dulisai koluaqira igira ara inu uaeni sosongo se ara mutsa loki sosongo. ²¹ Igira ara dona moa na inu sosongo ma na mutsa loki sosongo sauba kara gini tau tamanina sa omea. Me ti vaga igoe ko totu matengana moa na mutsa ma na matura, me sauba e utu lelê ke oka mo ko sagelia na polo tataratsi.

-16-

²² Ko rongomangana na tamamu; ti vaga ke tagara ia migoe e utu ko botsa. Mi kalina ke kavekave na tina-mu, ko laka na peana.

²³ Ko madodo na laveana na manana, ma na sasaga loki, ma na donalevo, ma na papadagado. Igira nogo na omea loki vanigo me tau dou ti ko tsoniligigira lê.

²⁴ Na tamana kesa na tinoni e gotolaka nina sasaga e tamani rongona dou ke gini magemage. Igoe tango mana ko gini kaekae kesa na dalemu e sasaga loki.

²⁵ Ko naua ma kara ka gini kaekae tana rongomu kaira na tamamu ma na tinamu, me ke gini mage ka tobaqira kaira ara ka vasugo.

-17-

²⁶ Dalequ ko puku kalavatavia na omea inau au tsarivanigo, mo ko reia na mauriqu inau mo ko muritaonia. ²⁷ Na rebi ma na daki vanga kiboga, igira ara vaga na taviti na mate. ²⁸ Ara pipitugo goto igoe vaga moa na tinoni komikomi, rongona ke gini pabo babâ na dan-gaqira igira ara raqagira nogo tania niqira tauga.

-18-

²⁹ ?Asei e totu tana rota? ?Masei e totu tana melu? ?Asei e dona na gogoko sosongo me gini tsukia na vaiganigi? ?Asei e dona na goko korekore sailagi? ?Asei e tavongani viri voravora na kokorana? ?Me laka ase e tsitsi na matana? ³⁰ Igira nogo ara totu matengana na inu uaeni sosongo, mara ngaoa kara tovolea moa pipi na vatana na inu vaolu. ³¹ Ko laka na tamivaniana na uaeni ke tubulaginigo, atsa moa e tsitsi maka dou me totopo i laona na tseu, me dou vania na liomu. ³² Tana matsaraka na dani ngana sauba igoe ko vatsangisavi vaga moa ti e gatigo na muata vogata. ³³ Me sauba ke onaona na matamu, mo ko tau tangomana na papada dou se na goko maka. ³⁴ Sauba ko vatsangia vaganana laka ti igoe o tsotsobo tana kema, me parago na mumuta, mo kulelu tana tuguruna na vaka e tsoni tana panu loki. ³⁵ Migoe sauba ko tsaria, "E gadoviau ngatsu sa omea inau. E tau utu ngatsu kara labuau, mau tau moa padatugua nagua e laba. ?Rongona gua ti au tau tangomana na mamata? Sauba kau tû ma kau ba inu tugua."

-19-

24 Ko laka na masugu vaniaqira na tinoni vanga nauseko, mo ko laka na kiliana na kulaga kolu-aqira. ² Igira ara pada sailaginia moa na sekoli tinoni; eo, me pipi kalina moa ke manganga na mangaqira ma nina aqo nomoa ke vatsangisavi ke kesa.

-20-

³ Na tinoni e tamanina na sasaga loki ma na papadagado, sauba ke logoa na valena dou ma kara totu dou nina tamadale. ⁴ Ma na mane vaga ia, e tangomana ke voligira danga na omea rereidou loki matena me ke mologira i laona na valena.

-21-

⁵ Na tamani sasaga loki e dou liusia bâ na tamani susuliga; eo, na tinoni e donalevo e dou liusia bâ na tinoni susuliga. ⁶ Nimu aqo ko vorogokona dou talu idavia ko vano tana vailabu, me ti vaga kara danga kara sausautu vanigo, migoe sauba nomoa ke man-agamu.

-22-

⁷ Na goko sasaga loki e kakai sosongo vania na tinoni bule na padagadoviana. Aia e tau tamanina sa goko dou ke tsaria kalina igira na tinoni ara gogoko tana rongona na omea e tamani rongona loki.

-23-

⁸ Ti vaga igoe ko pada sailaginia moa na nauana na omea seko, me sauba kara soaginigo na tinoni vanga tsuki gogoko. ⁹ E sasi nomoa na vorogokona na nauana na omea seko. Eo, ma na tinoni sui ara reisavigira igira ara dona moa na peaaqira na tinoni tavosi.

-24-

¹⁰ Ti vaga igoe ke ponopala tobamu tana tagu na rota loki, migoe o maluku manana.

-25-

¹¹ Ti vaga kara pedematesia kesa tinoni dou e tau tsukia sa sasi, migoe ko laka matagu na ba laumaurisiana. ¹² Me tau utu ko tsaria laka e tagara sa nimu rongona na nauvaganana vaniana ia, ma God nogo e dona me pedea nimu omeomea. Aia e mamatanigo sailagi; me donaginigo. Maia sauba ke saupeluna vanigo taonia na omea igoe o naua.

-26-

¹³ Dalequ, ko gania na bulumitsua rongona aia na mutsa dou, me pui dou na lakana i laona na mangamu. ¹⁴ Mo ko dona dou laka na sasaga loki e dou vanigotoa na tidaomu. Ko adia na sasaga loki me sauba na omea dou moa ke pitugo tana tagu ke mai.

-27-

¹⁵ Ko laka na usuliaqira igira na vanga tsutsukibo ara vorogokona na komiana nina omea na tinoni e goto nina sasaga, se na lauligiana na valena. ¹⁶ Me atsa moa ti kesa tinoni dou ke puka danga kalina, maia e tango mana sailagi moa ke tû tugua; migira na tinoni vanga tsutsukibo ara toroutsa saikesa kalina e gadovigira na rota loki.

-28-

¹⁷ Ko laka na gini mage kalina o reia gamu gala e tsodoa na rota loki, mo ko laka goto na gini mage kalina o reia e tubulagi. ¹⁸ E tau dou na Taovia ke reia kalina igoe ko kiataginina na tinoni ia me ke tobaseko vanigo igoe, me ke tau nogo kedeaa gamu gala.

-29-

¹⁹ Ko laka na gini boe sagata niqira sasaga na tinoni vanga nauseko; mo ko laka goto na masugu vaniaqira. ²⁰ Rongona na tinoni vanga nauseko e tagara sa omea dou ke pitua tana tagu ke mai.

-30-

²¹ Dalequ ko kukuni tania na Taovia, mo ko padalokia na taovia tsapakae. Ko laka na totusai koluqira igira na tinoni ara sove tanikaira, ²² rongona kaira sauba kara ka tsaku na molomaiana na rota loki ke gadovigira na tinoni vanga gira. ?Masei tangomana ke pada-gadovia na rota loki aia God se na taovia tsapakae ara ka dona na molomaiana?

Visana Goto na Goko Sasaga

²³ Igira na tinoni sasaga ara tsarigotoa na omea girani:

E tau goto vania kesa na manepede ke naua na pede kesa tabana. ²⁴ Ti vanga ke kesa tinoni e sasi manana mara raqâ tana tinete, maia na manepede ke tsarivania, "Igoe o tau tsukia sa sasi," me sauba igira na tinoni sui kara vealaginina, ma kara reisavia na manepede vanga ia. ²⁵ Migira moa na manepede ara dona na kedeaqira na tinoni ara sasi, sauba kara gini mauri dou ma na tinoni sui kara padalokigira.

²⁶ Na tugugoko mana aia na papadana na kulaga manana.

²⁷ Ko vangarautalua nimu kao, mo ko aqoa nimu uta, mi muri moa ti ko logo valemu.

²⁸ Ko laka na keligana ke kesa i laona na tinete ti vanga o tau tamani sa rongona dou, se ko perogana kesa tinoni e tau naua sa sasi. ²⁹ Ko laka na tsariana, "Inau sauba kau nauvani saikesalia na omea vanga aia e nauvaniau. Sauba kau tangotugu."

³⁰ Inau au liu i laona nina uta na mutsa ma nina uta na uaeni kesa tinoni gato me bubulega. ³¹ Ara dangadato na itai kokonaga i laona, mara dato katsi sosongo na buruburu seko. Me tatsora popono na baravatu e totu polipoligira. ³² Inau au morosia na omea iani, mau lave rongona, mau gini sasania kesa na sasani dou i konina: ³³ Bâ ko maturu toto mo ko maturu tatanu ti vanga ko ngaoa. Ko bunia na limamu mo ko mango tetelo, ³⁴ mi kalina igoe ko maturu, ma

na tau tamani omea sauba ke maiginigo vanga moa kesa na mane komikomi kolua gana sagore.

Visana Goto Nina Goko Tabana A Solomon

25 Igirani goto visana nina goko tabana a Solomon ara maretsunagira igira na mane mamare ara aqo tana valena a Heseikia na taovia tsapakae ni Juda.

² Igita a padalokia God tana rongona na omea aia e molopoia; migita a padalokiginigira na taovia tsapakae tana rongona na omea ara nusirongona dou vanigita.

³ E utu saikesa ko donaginina na omea e padâ na taovia tsapakae; nina papada ara liusigita gita, vanga moa na datona na masaoka ma na maona na kema.

⁴ Adiligia na bau tania na siliva, ma na tinoni aia e dona na aqosi omea levolevo, sauba ke gini tango-mana na aqosiginiana kesa na omea rereidou sosongo. ⁵ Adiligi tania na taovia tsapakae na tinoni e dona na sauparovata seko, me sauba na taovia tsapakae ke tagao goto me ke gini susuliga na verana.

⁶ Kalina ko ba tû i matana na taovia tsapakae mo ko laka na tsonikae segenimu, se na ba totu tana sasaqira na tinoni tangirongo. ⁷ E dou bâ ti ko totu palamuri talu, ma kara mai tsarivanigo "Kulaqu ko dato mai ieni," liusia kara tsarivanigo ko tusuvania kesa tinoni tangirongona bâ na sasamu, mi tana ti ko gini vangamâ i laoqira na toga.

⁸ Ko laka na gini mavi na ba tatamanga tana tinete tana rongona kesa na omea igoe o reia. ?Me ti vanga i muri ke kesa segeni goto na tinoni gana na gokotugu ke manalia laka igoe o goko sasi, ma nagua sauba ko naua igoe?

⁹ Ti vanga igoe me ke kesa gamu verakolu ke tavosi ka nimui papada tana rongona kesa na omea, me dou ti kamu ka gotoli segeninogoa kagamu, mo ko laka goto na ba katevulagiana bamai na omea e tsarivanigo kesa tinoni e norugo. ¹⁰ E tau dou ti vanga na tinoni tavosi kara rongomia laka igoe o tau dona na molopoiana na omea ara tsarivanigo, ma kara paluvangamamu. Me ti ko nauvaganana ia me sauba ke tangi seko sailagi na soamu.

¹¹ Na goko o vuresi makalidoua tana taguna laka e vanga moa na inilau ara aqosiginia na qolumila, mara baruginia na siliva.

¹² Kesa na parovata dou e saua kesa tinoni sasaga vania kesa e tamidou na rongomiana, aia e dou liusia bâ na ringi qolumila se na inilau angaanga ara aqosiginia na qolumila laka.

¹³ Kesa na mane adigoko e dona na tsarimakaliana dou na omea gana taovia e mologinia ke ba turupatuna, na tinoni vanga ia e molomage vania gana taovia, e vanga moa kalina na tinoni e gini mage na inu ko bisi i laona na aso papara tana tagu na pipitsu.

²² E pui dou sosongo na rongomiana na tsebagoko. Ma ngao sosongolia igita na konomiana.

²³ Na tinoni e goko dou me tsavuginia moa na omea seko e pada i tobana, aia e vaga moa kesa na kuki ara aqosiginia na kao tsitsi lê, mara tsavuginia na siliva gana ke gini rereidou.

²⁴ Na tinoni vanga malapalu e molopoia nina reisavi tana goko puipui. ²⁵ Sauba rago kara tatangi dou nina goko, mo ko laka moa na tutunina, rongona i laona tobana e danga dato na reisavi. ²⁶ E tovoa ke poia nina reisavi, me sauba nomoa na tinoni sui kara reigadovia na omea seko aia e naua.

²⁷ Igira na tinoni ara molo gaqira taviti na tinoni tavosi ara sogo segeniqira i laona. Migira ara kabo kelisia na vatu sauba ke gadovigira segeni.

²⁸ E kilia nomoa ko reisavi mananâ kesa ti ko sekoliginia nimu goko peropero. Na goko malapalu e dona moa na sekoli tinoni.

27 Ko laka saikesa na goko kaekae tana rongona na omea sauba ko naua ke dani. Igoe o tau donaginia nagua sauba ke laba ka gaqira levuga i kalina ia me ke dani.

² Ko molovanigira na tinoni tavosi kara tsonikaego, atsa goto igira na tinoni ni veratavosi; migoe moa ko laka saikesa na tsonikae segenimu.

³ Na mamavana na vatu ma na one poripori e tau mamava vaga na mamavana na rota ara tsukia igira na tinoni bubulega.

⁴ Na kore ma na momosatoba loki ara ka dona rago na sekoli tinoni, mara ka tau sekoli tinoni vaga na masugu.

⁵ E dou bâ na tosasaga malemale vania kesa tinoni liusia ti ko molovania ke padâ laka igoe o tau saikesa boeginia.

⁶ Kalina kesa gamu saidou e molorota vanigo tana tosasaga aia e ngaoa moa ke sangaginigo. !Mi kalina kesa gamu gala ke kulakula kolugo, ma nimu aqo igoe ko parovata dou!

⁷ Kalina igoe o masu nogo sauba ko sove tania na bulumitsua, mi kalina ti vaga ko vitoa, me atsa moa na mutsa vavai maia goto e pui dou moa.

⁸ Na tinoni e vanoligi tania na verana e vaga moa na manu e lovoligi tania na binuna.

⁹ Na ko sisigini dou ma na oela sisigini dou ara ka naua me gini mage dou na tobamu. Ma na rota ara nauvanigo na tinoni tavosi ara tapalia na kosumu.

¹⁰ Ko laka na padaleaqira gamu saidou, se igira gana saidou na tamamu. Me ti kalina ke gadovigo na rota mo ko laka na ba nongiana na kulamu aia e totu ao ke sangago; na tinoni e totu varangisigo nogo e tangomana ke sangago dou bâ liusia aia na kulamu segeni e totu ao tanigo.

¹¹ Dalequ, ko sasaga minau kau gini magemage; mi kalina ti vaga kesa ke goko gaqu, minau sauba kau dona moa nagua kau tuguvisuginia nina goko.

¹² Igira na tinoni sasaga ara reigadovia kalina e maimai na omea seko mara tovoa na tsidavaginiana, maia e vo papada sauba ke liu bâ saviliu i laona, mi muri moa ti aia ke padasavi.

¹³ Asei moa e bule manana me ke tavongani vekea laka ke tuguvania nina kaoni kesa tinoni tavosi kalina e dona nogo laka e utu vania na tuguvisuana, e dou kara adia nina omea tatamani segeni ngiti papadana laka sauba ke tugua nina kaoni na tinoni ia.

¹⁴ Mi kalina igoe o guloki na galisiana gamu saidou tana matsaraka bongibongi me vaga moa ti igoe o vealaginia.

¹⁵ Na daki tauga sugulimangana e vaga moa na kô e tau kuti na kukudu kalina e tumu na usa. ¹⁶ ?Me sauba ko naukoeguania ti ke gini mui na mangana? ?Laka o tovonogoa ko utusia na guguri, se ko tangoliginia na limamu na kakarona na oela?

¹⁷ Na tinoni ara dona kara vaisasanigi segeni, vaga moa na tapala e asâ na tapala.

¹⁸ Ko aragodoua nimu gai mutsamutsa, me sauba ko gania na vuana. Kesa na maneaqo e reitutugudoua gana taovia sauba gana taovia ke padalokia.

¹⁹ Na nununa na matamu segeni nogo igoe o reia i laona na kô, ma na omea o padâ i tobamu e tsarivulugia na vatana tinoni koegua vaga igoe.

²⁰ Atsa moa ti kara mate danga na tinoni me utu ke kapi tana barangengo na mate, me vaga goto na tobana tinoni e utu ke vatsa na kiliana na omea levolevo.

²¹ Na lake e tovoa na qolumila ma na siliva, me vaga goto nogo ia tangomana kara tovoginia nina sasaga kesa tinoni ti vaga e dou se tagara.

²² Atsa moa ti ko rarusia kesa na tinoni bule poi tsau ke ngari mate, me utu nomoa ko rarusiligi vania nina sasaga bubulega.

²³ Ko reitutugoudougira nimu sipi ma nimu buluka, ²⁴ rongona na tamani omea levolevo e tau dona ke totu kalavata. Me atsa goto na puku taovia e tau dona ke totu saviliu. ²⁵ Kalina ko reia ke dato katsi na buruburu tana nimu kao, ma nimu aqo ko kavikutia mo ko molo-lakâ, rongona ke lia gaqira mutsa nimu omea tuavati kalina e rudu vaolu na buruburu. ²⁶ Igoe tangomana ko gini vosi polo na ivuna nimu sipi, mo ko voliginia na kao na qolo o adia kalina o tsabirigira visana nimu naniqoti. ²⁷ Migira na turina nimu naniqoti sauba kara tusu miliki vanigo igoe ma nimu tamadale me vanigira goto nimu daki aqo.

28 Igira na tinoni vanga tsutsukibo ara dona na tsogo kalina e tau takuvigira kesa, ma na tinoni e gotolaka nina sasaga e malagai vaga na laeone.

² Mi kalina e sasi popono kesa na puku, ma niqira tagao sauba kara puka vaimurigi. Ma na puku e tamanina kesa na tagao sasaga me dona na pada-gadovi omea, na puku vaga ia sauba ke susuliga me ke tukakai.

³ Kalina kesa tinoni tangirongo e bingi sekoligira na tasagana, e vaga moa na usarau e sekoligira na omea tsukatsuka.

⁴ Ti vaga igoe o tau gini boe na muriana na ketsa, migoe o totu tabana i koniqira na tinoni vanga tsutsukibo; me ti vaga ko muridoua na ketsa, migoe o tukapusigira na tinoni vaga gira.

⁵ Igira na tinoni vanga nauseko ara tau saikesa don-aginina nagua na pedegoto, migira moa ara samasama vania na Taovia ara padagadovidoua.

⁶ E dou bâ ti ko tau tamanina sa omea mo ko vô na peqo, liusia ti vaga ko tamani omea danga sosongo mo ko dona moa na peqo.

⁷ Na mane vaolu e taonidoua na ketsa aia e sasaga. Me ti vaga aia ke dulisai kolua kesa na alaala na vanga tangopeke me sauba ke paluvangamana na tamana.

⁸ Me ti vaga igoe o gini tamani omea danga tana kiliqolo botsa danga i koniqira igira ara kaoni i konimu, me sauba nimu omea tatamani kara vano sui konina kesa aia e tinoni dou me dona na vangalaka vaniaqira igira ara tau tamanina sa omea.

⁹ Me ti vaga ko tau muridoua na ketsa, ma God sauba ke rongomisavia nimu nonginongi.

¹⁰ Me ti vaga ko raqa sasilia kesa e goto nina sasaga tana nauana na omea e seko, me sauba igoe ko sogo tana nimu taviti segeni.

Ma na tinoni tsalapo sauba ke adi peluna loki nina aqo dou.

¹¹ Igira na tinoni ara tamani omea danga ara pada sailaginia laka ara sasaga loki, ma na tinoni e tau tamanina sa omea me dona nomoa na morogado, aia e morosigadovidoua bâ na laona niqira sasaga na tinoni vaga gira.

¹² I kalina e tagao kesa na tinoni dou mara magemage na tinoni sui, mi kalina e tagao kesa na tinoni seko, ma na tinoni sui ara taopoi.

¹³ Sauba e utu saikesa ko tangomana sa omea i laona na maurimu ti vaga igoe ko tovoa na molopoiana nimu sasi. Ko tsarivulagigira mo ko mololegira; mi muri ti God sauba ke galuvego.

¹⁴ Ko rongomangana sailagi na Taovia migoe sauba ko mage. Ti vaga igoe o tsatsarae, me sauba ke seko vanigo.

¹⁵ Ti vaga kesa na tinoni seko e tagao me bingi sekoligira igira ara tau tamanina sa omea, maia e vaga moa kesa na laeone veveiga se na bea e singosingo bamai.

¹⁶ Kesa na tinoni tagao e tau sasaga sauba ke bingi sekoligira moa na tinoni. Maia moa na tinoni e reisavia na peqo sauba ke tagao oka.

¹⁷ Na tinoni vanga labumate e tsai tsaku sosongolia na qiluna segeni. Me ke laka goto ke kesa na ba utusiana.

¹⁸ Ke goto nimu sasaga me sauba igoe ko totu ravi. Me ti vaga e tau goto nimu sasaga, me sauba ko tsodoa ke danga na utu.

¹⁹ Na tinoni e madodo na aqoana gana uta, sauba ke tamanina danga gana mutsa. Migira na tinoni ara sekolilea moa na tagu sauba kara tau tamani sailagi sa omea.

²⁰ Igira e goto dou niqira sasaga sauba ke dou goto na mauriqira. Me ti vaga igoe ko gini mavi sosongo na tamani omea danga, me sauba God ke kedego.

²¹ Na sanga kesa tabana tana pede e tau na omea dou. Mara visana na manepede ara naua na pedesasi rongona ara ngao sosongolia na adiana na qolo na pede kesa tabana, atsa moa ti ke tetelo lê moa na qolo kara tusuvania.

²² Igira na tinoni vanga matapuku ara gini boe sosongo kara tamani omea danga, mara tau moa reigadovia laka e varangi nogo ke gadovigira na tagu seko.

²³ Ko totosasaga vania kesa tinoni, mi muri maia sauba ke reingao sosongoligo liusia bâ ti ko goko puipui vania.

²⁴ Asei e komikaira na tamana ma na tinana, mi muri ke tsaria, "Au tau sasi inau", aia e atsa kolugira sui na tinoni vanga nauseko.

²⁵ Na matapuku e tsukia moa na vaiganigi. Me dou sosongo bâ aia e dona na noruana na Taovia.

²⁶ Na omea bubulega sosongo na taoniana moa nimu papada segeni. Ko parovata, mo ko dona na taoniana niqira sasani igira na tinoni ara sasaga loki liusigo.

²⁷ Ko vangalaka vanigira igira ara tau tamanina sa omea, migoe sauba ko gini tamani sailagi. Me ti vaga ko morosilea moa aia e tau tamanina sa omea mo ko sove na sangaana, me sauba kara danga tinoni kara goko seko vanigo.

²⁸ Igira na tinoni dou ara dona na taopoi kalina kesa tinoni seko e tagao. Mi kalina aia e puka tsuna tania na aqo tagao, migira na tinoni e gotolaka niqira sasaga sauba kara tû tugua ma kara tangolika na aqo tagao.

29 Ti vaga igoe ko tsatsarae babâ moa pipi kalina kara totosasagago, me kesa dani sauba ko toroutsa me ke utu saikesa vanigo ko douvisutugua.

² Kalina e tagao kesa na tinoni e gotolaka nina sasaga, migira nina tinoni ara totu tana mage. Mi kali-

na kesa na tinoni vanga tsutsukibo e tagao, migira ni-na tinoni ara totu moa tana rota.

³ Ti vaga igoe ko padalokia na sasaga loki, me sauba na tamamu ke gini kaekae tana rongomu.

Na tinoni e voligira na rebi e sekoligira lê danga nina golo.

⁴ Kalina kesa na taovia tsapakae e tovoa pipi kalina ke goto nina votapede, ma na verana ia sauba ke susuliga, me ti vaga aia ke gini boe moa na tsodoqolo, maia sauba ke toroutsania na verana.

⁵ Ti vaga igoe ko goko puipui moa vanigira gamu verakolu, migoe o molo manogatia kesa na taviti vanigo segeni.

⁶ Na tinoni vanga nauseko e sogo tana nina sasi segeni, ma na tinoni e goto nina sasaga e totu tanusi, me lilinge tana magemage.

⁷ Na tinoni dou e gini boe pipi kalina ke laba na pedegoto vanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea, maia na tinoni seko e utu ke padagadovia na sasaga vaga ia.

⁸ Igira na tinoni ara dona na peaaqira na tinoni tavosi ara asia moa na tobaqira na tinoni sui tana verabau popono. Migira ara sasaga ara dona kara ragosia na vera.

⁹ Mi kalina kesa na tinoni sasaga e vaimangabarigi kolua kesa na bule, maia na bule e kiakia moa, me goko loki me tsonia na gokoseko.

¹⁰ Igira na vanga lamutasi tinoni ara reisavigira na tinoni dou, migira e gotolaka niqira sasaga ara ngaoo laka na tinoni sui kara totu dou.

¹¹ Na tinoni bubulega e sauvulagia i malena nina kore, ma na tinoni sasaga e berengiti me dona na tangolitoba.

¹² Ti vaga kesa na tinoni tagao e dona na tabeana na turupatu peropero, me sauba igira sui nina mane sasanga kara dona moa na pero.

¹³ Na Taovia e tusuvanigira na tinoni sui na mataqira gana na momoro, igira ara tau tamanina sa omea, migira goto ara bingi sekoligira.

¹⁴ Ti vaga kesa na taovia tsapakae ke isutuguqira na tinoni ara tau tamanina sa omea, maia sauba ke tangoli oka nina aqotagao.

¹⁵ Na tosasaga ma na saukede e dou na nauvani-aqira na baka rongona kara gini sasaga. Me ti vaga kesa na baka e muri tobana segeni sailagi, maia sauba ke naua ma na tinana ke gini vangamâ nina omeomea.

¹⁶ Kalina na tinoni seko ara tangolia na aqotagao, ma na sasaga tabaru e pabo babâ i laona na veraqira. Na tagaovera seko vaga gira sauba kara tau goto tagao oka, migira na tinoni e gotolaka niqira sasaga sauba kara reia kalina ke puka lê na susuligaqira.

¹⁷ Ti vaga igoe ko dona na kedeanana na dalemu, me sauba ke dou nina omeomea, migoe sauba ke gini mage na tobamu na reiana.

¹⁸ Me ti vaga God ke tau goko vanigira na tinoni tana mangaqira na propete, migira na tinoni kara taonia moa niqira papada segeni. !E dou manana vania na tinoni e madodo na taonidouana nina ketsa God!

¹⁹ E utu ko tangomana na gotoliana kesa nimu maneaqo tana goko lê vaniana moa. Aia sauba ke padagadoviragoa me utu moa ke rorongu.

²⁰ E tau utu na sangaana kesa tinoni e tau sasaga me ke gini sasaga, me kakai sosongo na sangaana na tinoni e dona moa na tsonigoko tsaku me tau papada talu.

²¹ Me ti vaga igoe ko tusuvania nimu maneaqo pipi na omea aia e ngaoo tû kalina e tetelo, me sauba ke ngaogotoa ke adidatoa nimu omea tatamani kolugira na dalemu kalina igoe ko mate.

²² Na tinoni e dona na kore tsaku e tsukia danga na vaikoregi ma na vaiganigi.

²³ Na tinoni e koesegenina moa sauba ke totu palatsuna, ma na tinoni e totu palatsuna sauba kara padalokia.

²⁴ Asei e sanga komi kolua na mane komikomi aia e lia gana gala segeni. Ti vaga ke tsarivulagia na manana tana tinete, me sauba kara kedea, me ti vaga ke poia na manana, maia God nogo sauba ke kedea.

²⁵ Me ti vaga ko gini boe sosongo na omea ara pada-vanigo na tinoni tavosi, me sauba ke lia gamu taviti, me ti vaga igoe ko norua moa na Taovia, me sauba ko totu raviravi dou.

²⁶ Ara danga na tinoni ara dona na goko valovalo vaniana na tinoni tagao gana aia ke gini reingaogira, mi konina lelê moa na Taovia tangomana ko adia na pede gotolaka.

²⁷ Igira na tinoni e goto niqira sasaga ara reisavigira na vanga tsutsukibo, ma na vanga tsutsukibo ara reisavigira igira e goto niqira sasaga.

Visana Nina Tsaqina Goko a Agur

30 Igirani nogo nina goko a Agur na dalena a Jake vanikaira a Itiel ma Ukal. Aia e tsarivaganana iani:

² "Inau au tau na tinoni manana rongona au tau dona na papada vaga na tinoni. Mau tau saikesa goto dona na papadagado vaga na tinoni. ³ Inau au tau sasaga loki, mau tau saikesa goto donaginia God.

⁴ ?Laka ase i dato nogo i baragata me visu tsunamaitugua? ?Laka ase i nogo e tangoliginia limana na guguri? ?Se e veqoginia na polo na kô? ?Se e molo kalavatavia na vovotana na barangengo? ?Masei na asana ia, masei na asana na dalena? Ko tsarivaniau inau ti vaga igoe o dona.

⁵“God e manalia pipi sui na veke aia e naugira. Me dilagira na tinoni ara ba toturavi i konina, vaga nogo na tako e dilâ na mane vaomate tana tagu na vailabu. ⁶ Me ti vaga igoe ko ba koea laka God e tsaria kesa na omea kalina aia e tau saikesa tsaria, maia sauba ke taimatamu, me ke sauvulagia laka igoe na vanga peropero.”

Visana Goto na Goko Tabana

⁷ Niqu God e ruka na omea au ngaoa kau veisuago talu idavia kau mate: ⁸ ko sangaau ma kau tau dona na goko peropero, mo ko laka na tamivaniaqu kau tamani omea danga sosongo, se kau tau saikesa tamanina sa omea. Me vaga ia, minau au nongigo ko tusuvaniau gaqu mutsa vaga e tuguau moa. ⁹ Ti vaga inau kau tamani omea danga sosongo, me tau utu kau tia tagarago ma kau tsaria, “?Laka ase i vaga God?” Se ti vaga kau tau tamanina sa omea, me tau utu kau komi ma kau gini paluvangamamu igoe niqu God.

¹⁰ Igoe ko laka saikesa na ba keligana kesa na maneaqo konina gana taovia. Me ti ko nauvaganana ia, maia sauba ke vealaginigo mo ko gini rota matena.

¹¹ Visana tinoni ara dona na vealaginiaqira na tamaqira, mara tau dona na soadouana na tinaqira.

¹² Visana tinoni ara pada laka ara tobamale kalina igira ara tau saikesa male i matana God.

¹³ Visana tinoni ara pada laka ara tinoni dou sosongo, eo, ara padaloki segeniqira sosongo.

¹⁴ Mara visana tinoni na livoqira ara vavanga vaga na isi ma na gau, gana kara ganigira na tinoni ara tau tamani, migira ara kili sasanga, ma kara gini nangaligi tania na barangengo.

¹⁵ Na tinoni vanga susugu e vaga nogo na ripe e tau vatsa na inu gabu, me tsari sailaginia moa “!Ko palaau!”

Ara vati na omea ara tau dona kara masu:

¹⁶ na barangengo na mate,
na daki e tau tamani dalena,
na kao mamatsa e ngao usa,
ma na lake e iru me utu na tsi matesiana.

¹⁷ Asei e gilugana na tamana, se e peâ na tinana kalina e kavekave, e tugua kara molovanigira na manusa-ta kara gania, se na kaokao atsi kara putsuli vania na matana.

¹⁸ Ara vati na omea e utu sosongo vaniau inau na padagadoviana:

¹⁹ na manuloki e lovo tana masaoka,
na muata e tere i kelana na maragova,
na vaka e tsotsobo i kelana na tasi,
ma na mane ma na daki ara ka vaingaogi.

²⁰ Iani nogo e vaga nina omeomea na daki e sekolia nina tauga: aia e kiboga gana, mi muri me ba lesoma-le me tsaria, “!Inau au tau naua sa omea ke sasi!”

²¹ Ara vati na omea na barangengo segenina nogo e utu na bariana:

²² kesa na tseka kalina aia e lia na taovia tsapakae,
na bule kalina aia e tamanina pipi na omea e ngaoa na ganiana,

²³ kesa na daki ara sove tania tana idana, mi muri ma-ia e bâ me tauga,

ma na daki tseka kalina aia e sugutia na sasana gana taovia.

²⁴ Ara vati na omea mamauri tana barangengo ara tetelo sosongo mara sasaga sosongo:

²⁵ Na loa: igira ara maluku lê, mara dona na mololakâ gaqira tana tagu na papara.

²⁶ Na kadorabo: igira goto ara tau susuliga, mara dona na aqosi valeqira i laoqira na vatu.

²⁷ Na kipo: igira ara tau tamani taovia tsapakae, mara dona moa na duli tana alaala loki.

²⁸ Na tataigila: tangomana ko tangolia kesa tana perana kimamu, me tangomana ko reigira goto tana valeqira na taovia tsapakae.

²⁹ Ara vati na omea ara rereidou sosongo kalina ara vanovano:

³⁰ na laeone, aia e susuliga bâ liusigira sui na omea tuavati me tau goto matagunia ke kesa;

³¹ na naniqoti,
na kokoroko mane e moro kaekae kalina e vanovano,
ma na taovia tsapakae kalina e tutû i mataqira nina toga.

³² !Ti vaga igoe o lavu na bubulega ma na tsonikae segenimu, ma na vorogokona na omea seko, e dou ti ko totu dodo talu mo ko papada! ³³ Ti vaga igoe ko virua na miliki, me sauba ko tamanina na lakana miliki. Me ti vaga igoe ko labuvania na isuna kesa tinoni, me sauba ke rutsu na gabu. Me ti vaga igoe ko tsaikore, me sauba ke laba na vaiganigi.

Na Totosasaga Vania Kesa Na Taovia Tsapakae

31 Igirani nogo nina goko na tinana a Lemuel na taovia tsapakae e tsarivania na dalena:

² “Igoe kiki na dalequ galugaluve segeni nogo inau, ma na vuana niqu nonginongi. ?Nagua kau tsarivani-go? ³ Ko laka na moloana na susuligamu popono tana gini sinagi na daki, mo ko laka na gini paro daki nimu qolo popono; na nauvaganana ia e pukaligira nogo danga na taovia tsapakae. ⁴ A Lemuel dalequ, ko rorongou dou. Igira na taovia tsapakae kara laka na inu uaeni, se na ngao sosongoliana na inu papara. ⁵ Kalina igira ara inu sosongo, ara gini padaleginia na ketsa na vera, mara tau naua na pedegoto vanigira na tinoni ara kili sasanga. ⁶ Na inu papara gaqira moa igira ara varangi mate, me vanigira goto igira ara totu tana padasavi loki. ⁷ E dou moa igira kara inu ma kara padaleginia niqira totu rota ma niqira melu.

⁸“Ko goko tuguqira igira e tau tugugira kara goko mateqira segeni. Ko isutuguqira igira ara tau tango-mana kara sanga segeniqira. ⁹ Ko goko tuguqira na tinoni vaga gira, migoe ko lia na tinoni pede gotolaka. Ko isutuguqira na tinoni ara tau tamanina sa omea migira goto ara kili sasanga.”

Na Daki Tauga Madodo Dou

¹⁰!E kakai sosongo nomoa na tsodoana sa daki ke madodo dou ko taugâ! Na daki vaga ia ti vaga na vutiana me ke loki sosongo nomoa na matena!

¹¹ Na savana sauba ke noru saikesalia rongona aia e madodo sosongo na tsodoana na omea levo gana na mauri.

¹² Mi tana maurina popono na daki vaga ia, aia e naudou vanisongolia na savana me tau dona ke naua kesa na omea ke sekolia.

¹³ E vô goto ke mango me aqo pipi kalina moa tana vosi polo.

¹⁴ Aia e vano ao sosongo na adi mutsa mai i verana, vaga nogo ara naua niqira vaka na adi mutsa igira na mane tsabiri.

¹⁵ Aia e mamata bongibongi gana ke vangarau mutsa vanigira nina tamadale, me ke vota aqo vanigira nina dakiaqo.

¹⁶ Aia e lave kao me volia, ma na qolo aia e adia tana nina aqo e voliginigira na volana uaeni, me tsukâ kesa nina uta na uaeni.

¹⁷ Aia e madodo dou sosongo tana aqo, me susuliga na limana.

¹⁸ Aia e dona ke reigadovia na douna pipi sui na omea aia e aqosia, me aqo babâ moa tsau tana bongi.

¹⁹ Aia e aqosi segenia nina terete me vosi segenia nina polo.

²⁰ Aia e vangalaka sosongo vanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea migira goto ara kilia na sasanga.

²¹ Aia e tau gini boe kalina e laba na tagu na bisi loki rongona igira nina tamadale ara tamanina nogo na polo papara.

²² Aia e aqosigira na tsatsavuna nige me sagelia na polo tsitsibora vovosi laka.

²³ Na tinoni sui ara donadougina na savana ia, aia e kesa nogo vidaqira na tinoni lokiloki tana verana.

²⁴ Maia e vosigira na polo ma na itaina, me ba tsabirigira vanigira na tinoni ara tamani vale na tsabiri.

²⁵ E daki susuliga mara kukuni tania igira na tinoni tavosi, maia e tau goto dona na mataguniana nagua sauba ke laba tana tagu ke mai.

²⁶ Kalina e goko maia e tsonia moa na goko sasaga, me pipi sui nina totoasaga e naua moa tana galuve.

²⁷ Aia e madodo sailagi tana aqo, me matanidoua na omea e kilia nina tamadale.

²⁸ Igira na dalena ara soadoua, ma na savana e tsonikaea.

²⁹ Aia e tsaria, “Danga na daki tauga ara daki dou, migoe bâ o dou liusigira sui lakalaka.”

³⁰ Na omea e raqâ na matana tinoni danga kalina e tau mana, ma na rereidouna na konina tinoni e dona goto ke nangaligi lê, maia moa na daki e kukuni tania na Taovia e ulagana kara tsonikaea.

³¹ Me ulagana nomoa kara sauvania na peluna nina aqo dou sui aia e naugira. Eo, e tugu mananâ pipi tinoni kara tsonikaea.

NA SASANI SASAGA

Na Vuresi Makaliana Na Omea E Totu Tana Papi Iani

I laona na papi iani ara soaginia ara totu nina papada kesa na Mane Sasaga. Na mane iani aia e pada sosongolia i tobana laka na maurina tinoni e kurikuri sosongo me tsunadato sailagi moa. Maia e tovogotoa na pada-gadoviana na rongona na omea tau goto ma na ngangao lê e dangalia na tobana tinoni, me utugana moa vania. Mi tana susuina maia e tsaria, "Na mauri e tau lelê tamani sa rongona." Me utu goto vania ke padagadovia nina omeomea God aia e tagaovi kaputia na maurina pipi tinoni. Me atsa moa ti aia e pada vaganana ia, maia e parovatavigira nomoa na tinoni kara aqo kakai, ma kara gini mage dou nina vangalaka God e sauvanigira tana mauriqira.

Me danga na omea tana nina papada na Mane Sasaga ia e vaga moa ti aia e tsilagira moa pipi na omea sui, ma na melu e ngoli sosongolia na tobana. Ma na rongona e totu na papi iani i laona na Mamare Tabu e sau vulugia laka na tutuni tana Mamare Tabu e dona ke adisagegotoa na papada melumeluga ma na tobaruka. Mara danga na tinoni e gini dou visutugua na tobaqira kalina ara morosia na nunuqira segeni tana goko e totu i laona na papi na , mara gini tsodovulugia laka e kesa moa na Mamare Tabu i tana ara totu na papada melumeluga vaga girani, mara totu goto na papada na noruana nina galuve God, aia nogo te e gini tamani rongona loki manana nomoa na maurina tinoni.

Na Mauri e Tau Lelê Tamani Sa Rongona

¹ Igirani nogo nina goko na Mane Sasaga, aia na dalena a David, maia e taovia tsapakae i Jerusalem.

² Aia e tsaria laka e tagara sa omea ke tamani rongona. Eo, na mauri e tau lelê tamani sa rongona, na omea sui e tagara sa rongona. ³ Tana maurina popono na tinoni e totu matengana moa na nauana na aqo kakai, ma nagua na peluna vania? ⁴ Na vatavata ara maimai ma na vatavata ara vavano, ma na barangengo aia e totu atsa vaga moa ia. ⁵ Ma na aso e dadato moa, me sù goto moa, me visutugua i tana e botsa datomai me tuturiga tugua. ⁶ Na guguri e tû i ata me tave i vava, me liu polipoli me visutugua i vava i tana e tuturiga. ⁷ Me pipi sui na kô ara tavevotu sui moa i tasi, me tau goto gini danga na tasi. Ma na kô e visutugua i tana e vuramai, me tuturiga vaolutugua na tave. ⁸ Me pipi na omea sui e danga moa na vatsangi savi i laona, na vatsangi savi loki sosongo e utu na tsaritugua. Na matada e tau dona ke vatsa na momoro, ma na kulida e tau dona ke vatsa na rorongo. ⁹ Na omea sui ara laba nogo i sau, sauba kara labamai tugua. Ma na omea sui ara aqosinogoa i sau, sauba kara aqositugua. Me tau goto laba vaolu sa omea tana

barangengo popono. ¹⁰ Mara tsaria, "IReia bâ, ieni e kesa na omea vaolu!" Me tagara, na omea ia e laba nogo i sau, i sau vasau nogo kalina a tau vati botsa moa igita. ¹¹ Me tagara ke kesa vidada igita ka padatugua na omea ara laba nogo i sau, me tagara goto ke kesa ke mai i muri ke padatugua na omea ara laba i dani eni.

Na Omea na Mane Sasaga e Tsodovulugia Tana na Maurina

¹² Inau na Mane Sasaga, mau taovia tsapakae i Jerusalem vanigira na tinoni sui tana Israel. ¹³ Minau au padakuti matena nogo laka sauba kau lalavea ma kau vilekedougira pipi sui na omea igira na tinoni ara naua i laona na barangengo iani.

Mau reigadovia laka God e molonogoa na kalagai mamava tana kokoveda igita. ¹⁴ Au reinogoa pipi sui na omea ara laba ieni i barangengo, mau tsarivanigamu laka igira sui ara tau saikesa tamani sa rongona. E vaga moa ti na takuvi guguri. ¹⁵ E utu ko gotolia na omea e kekevo nogo; me utu goto ko tsokogira na omea ti ara tau totu.

¹⁶ Minau au tsarisegeniqu, "Eo, inau au lia nogo na mane tangirongo, mau sasaga loki liusigira bâ igira sui ara tagao i Jerusalem idaviau inau. Mau padagadovia nagua na sasaga loki ma nagua na donalevo." ¹⁷ Mau

padakuti matena kau sasania ma kau donaginia nagua e gini tavosi i ka levugaqira na donalevo ma na tau padagadovi omea, na sasaga loki ma na sasaga bubulega. Mau tsodovulagia laka na omea vaga girani, e vaga goto moa ti na takuvi guguri. ¹⁸ Ti vaga ko sasaga sosongo, me sauba ke danga sosongo gamu kalagai; me ti vaga ko paboa nimu donalevo, me sauba ko pabogoto bâ nimu rota.

2 Mau padagotoa laka kau mauri tana magemage, ma kau lalavea nagua manana nomoa na mage. Mau ba tsodovulagia laka na omea vaga ia e tau lelê goto tamani sa rongona. ² Mau tsodoa moa laka na kikiakia e tau na omea sasaga, ma na magemage e tau nauvanigo sa omea ke dou. ³ Ma na tobaqu e silovia na laveana babâ moa na sasaga loki, mau padâ kau tovoa na inu uaeni ti ke gini dou na koniqu ma kau mauri tana mage, mau padâ laka i tana nogo ti kau tsodovulagia nagua e dou vania na tinoni na nauana tana tagu kurikuri na maurina i barangengo iani.

⁴ Au naugira nogo danga na omea loki. Au logogira danga na valequ segeni mau tsukagira danga niqû uta na uaeni. ⁵ Au aqosigira na uta loki, mau tsukagira pipi sui na vatana na gai mutsamutsa i laoqira; ⁶ mau tsai-gira visana na maoutu gana ke tave na kô me ke malobusigira niqû uta. ⁷ Au voligira danga niqû tseka, mara visana goto na tseka ara botsa i laona na valequ. Au tamanigira e danga bâ na buluka ma na sipi, liusigira sui igira ara mauri ida vaniau i Jerusalem. ⁸ Au adigira goto danga sosongo na siliva ma na qolumila talu tana niqira valebisi na taovia tsapakae tana vera tavosi sui i tana inau au tagaovi kaputigira. Migira na mane ma na daki ara linge mara sinagi vaniau, mau tamanigira goto na daki danga sosongo, me pipi sui na omea e gini mage kesa tinoni na tamaniana.

⁹ Eo, gaqu rongo inau e tangiloki sosongo, loki liusigira bâ igira sui ara mauri ida vaniau i Jerusalem, ma niqû sasaga loki e totu saviliu moa i koniqu. ¹⁰ Pipi sui na omea inau au ngaoa, mau adia. Au tau lelê goto tiatarâ ke kesa na mage, mau gini kaekae na omea sui au aqo matena, miani nogo e ngiti peluna vaniau tana rongona niqû aqo loki. ¹¹ Mi muri, mau padagira na omea sui au aqosinogoa, ma na rota sui au tsodoa tana nauqira, mau reigadovia laka igira sui ara tau lelê tamani sa rongona. E vaga moa ti na takuvi guguri, e tau lelê goto tamani sa rongona. ¹² Maia na taovia tsapakae aia e dona moa ke naua na omea atsa vaga goto ara naua igira na taovia tsapakae ara ida vania.

Mi tana, minau au tuturiga na lalaveana nagua manana na sasaga loki, ma na sasaga tabaru ma na sasaga bubulega. ¹³ Eo, mau dona rago nogo laka "Na sasaga loki e dou liusia bâ na sasaga bubulega, vaga nogo na marara e dou liusia bâ na rodo. ¹⁴ Migira na tinoni sasaga loki ara dona kara morosia iava tana ara va-

vano, migira na tinoni bubulega e tagara." Mau dona goto moa laka e kesa atsa moa na omea e pipitugita sui lakalaka. ¹⁵ Mau pada segeniqu goto, "Inau sauba ke gadoviau na mate, vaga goto nogo igira na bubulegana. ?Me ti ke vaga ia, ma nagua na peluna vaniau niqû sasaga loki? Tagara. E tagara saikesa sa peluna vaniau." ¹⁶ E tagara goto ke kesa ke padavisugira na tinoni sasaga loki ara mate nogo, me tagara goto ke kesa ke padavisugira na tinoni bubulega. Mi tana tagu ke mai, migita sui sauba kara padalegita goto. Igita sui sauba ka mate, atsa moa ti a tinoni sasaga loki se ti a tinoni bubulega. ¹⁷ Me vaga ia, mau tuturiga na reisa-viana na mauri, rongona pipi sui na omea i laona e alomai vaniau moa na rota. Igira sui lakalaka ara tau lelê tamani sa rongona; inau au tatakivi lea moa na guguri.

¹⁸ Me tagara goto ke kesa na omea inau au aqo matena mau tamanina ke tamani rongona vaniau, rongona au dona nogo laka sauba e kilia kau molovisu vania moa aia sauba ke tuguau ke tamanina. ¹⁹ Ngatsu aia ke tuguau ke tinoni sasaga loki, se ke tinoni bubulega. ?Masei nomoa ke dona? Maia sauba ke tû, me ke aditamanina pipi sui niqû omea inau au aqo matena tana sasaga loki i barangengo iani. Ma na omea vaga ia e tau lelê tamani sa rongona. ²⁰ Mi tana, minau au tuturiga na padasaviana rongona au aqo kakai sosongo vaga ia. ²¹ Na tinoni e gini ngongoragi na gini aqo na sasagana loki, ma nina donalevo, ma nina padagado tana aqo ti ke gini tamanina nina omea levolevo danga. Mi muri, kalina aia ke mate, me sauba ke molovisugira na omea sui popono vanigira igira ara tau rota na aqo matena. !Ma na omea vaga ia e tau saikesa goto, me tau tamani sa rongona! ²² Aia e aqo kakai me gini rota sosongo na lave sautuna na maurina. ?Me laka nagua e pelua tana nauvaganana ia? ²³ I tana maurina popono aia, pipi sui lakalaka na omea e naugira ara tau lelê pelua sa omea. Ara moloboe vania moa, ma gana rota. Me atsa moa tana bongi, ma na papadana e tau dona ke mango. Na omea vaga gira, na aqo tagara rongona lê sui moa.

²⁴ Ma na omea ke dou bâ e tugua na tinoni ke naua, aia nogo ke mutsa me ke inu me ke gini mage na omea aia e aqomatena. Me atsa moa ti e vaga ia, minau au reia laka na omea sui girani ara talumai sui goto i konina God. ²⁵ ?Rongona ti vaga God ke tau sangagita, me sauba ka naukoeguania igita ti ka mutsa ma ka mage? ²⁶ Aia God nogo e sau na sasaga loki, ma na donalevo, ma na magemage vanigira ara dou i matana aia. Me molovanigira na tinoni sasi kara aqo loki ti kara tamani omea levo, mi muri, ma na peluna niqira aqo igira, sauba God ke sauvanigira igira ara dou i matana aia. Na omea sui lakalaka girani e utugana na padagadoviana. E vaga lê moa ti na takuvi guguri.

**Pipi na Omea e Tamanina
Gana Tagu**

3 Pipi sui na omea ara laba i laona na barangengo iani ara laba tana tagu God e titi vanigira nogo.
² Na tagu na botsa ma na tagu na mate, na tagu na tsutsuka ma na tagu na tsatsai.
³ Na tagu na labumate ma na tagu na tatali, na tagu na veo vale ma na tagu na logoana.
⁴ Na tagu na melu ma na tagu na magemage, na tagu na tangitangi ma na tagu na gavai.
⁵ Na tagu na vaingaogi ma na tagu na tau vaingaogi, na tagu na vaidomigi ma na tagu na tau vaidomigi.
⁶ Na tagu na tsodo omea ma na tagu na nangali omea, na tagu na mololakâ omea ma na tagu na tsonileana.
⁷ Na tagu na ratsileana na polo ma na tagu na tulaana, na tagu na totu mui ma na tagu na goko.
⁸ Na tagu na vaigaluvegi ma na tagu na vaireisavigi, na tagu na vailabu ma na tagu na rago.
⁹ ?Ma nagua moa na peluna vanigita tana rongona nida aqo sui? ¹⁰ Inau au morosigira na aqo mamava aia God e molovanigita ka naua. ¹¹ Aia e titia na tagu dou vania pipi sui na omea. Maia goto e moloa i toba-da na kili gana ka donaginia na omea sauba kara laba i muri, me utu nomoa vanigita ka padagadovidougira popono na aqo sui God e naua tû tana tuturigana me tsau tana susuina. ¹² Mi tana, minau au padagadovia laka na omea dou bâ e tugua igita ka naua, aia nogo na totu tana mage ma na naudouana pipi sui nida aqo i laona na maurida popono. ¹³ E dou ti igita sui ka mutsa ma ka inu ma ka gini mage na vuana nida aqo, mi-ani goto nina vangalaka God vanigita.
¹⁴ Mau dona goto laka pipi sui na omea aia God e naua, sauba ke totu saviliu. E utu goto ka pabo bâ ke kesa na omea i konina, me utu goto ka adiligi tania ke kesa goto na omea i konina. Ma God e nauvaganana ia, rongona igita ka gini kukuni tania aia. ¹⁵ Na omea sui ara laba kalina eni nogo, se sauba moa kara laba, igira sui lakalaka ara laba sui nogo i sau. God e moloa ke kesa moa atsa na omea kara labavisu babâ moa.

**Na Omea Tau Goto i Laona
na Barangengo**

¹⁶ Mau reigadovigotoa inau, laka i laona na barangengo iani igita a tsodoa moa na omea seko i tana e tugua ke totu na omea e dou me goto i matana God. ¹⁷ Minau au tsarisegeniqu, "God sauba ke pedegira sui na tinoni dou ma na tinoni seko, rongona pipi sui na omea kara laba, me pipi sui na omea na tinoni kara naua, sauba kara laba tana tagu God e titinogoa vanigira." ¹⁸ Mau padagotoa i tobaqu, "Aia God e totov-

olegira moa na tinoni, ke gini sauvulagia vanigira laka igira ara kesa moa atsa kolugira na omea mamauri tavosi sui. ¹⁹ Rongona e kesa saikesa moa atsa na omea e tototu pitugira na tinoni migira goto na omea mamauri sui. Na mate e totupitugira sui moa. E kesa moa atsa na guguri ara gini magomago igira sui, me vaga ia, ma na tinoni ara tau dou liusia bâ na omea tu-avati sui. Rongona na mauri e tau lelê tamani sa rongona vanigira sui. ²⁰ Migira sui ara vano kalea kesa moa na nauna, aia nogo na kao. Igira sui ara talumai tana kao, me sauba igira sui goto kara visutugua tana kao. ²¹ ?Masei e donaginia ti vaga na tidaoqira na tinoni ke dato i gotu kalina kara mate, ma na tidaoqira na omea mamauri tavosi ke tsuna lê i laona na kao?" ²² Mi tana, minau au reigadovia laka na omea dou bâ e tugua igita ka naua, aia nogo ka gini mage na omea igita a aqo matena. Me tagara goto ke kesa na omea e tugua ka naua. Me tagara goto sa sautu vanigita gana ka donaginia nagua sauba ke laba vanigita murina na matea-da.

4 Mi muri, minau au morosigira tugua pipi sui na omea tau goto ara tau kuti na laba i laona na barangengo. Au reigira na tinoni seko ara tsogori tsunaligira na kulaqira, migira ara ngangai savosavo, me tagara ke kesa ke sangagira. Eo, e tagara kesa ke malagai na tû me ke sangagira, rongona igira ara bingi sekoligira ara tamanina na susuliga tana niqira tabana. ² Me vaga ia, minau au gini masugu vanigira igira ara mate nogo; igira ara totu dou bâ liusigira igira ara mamauri moa. ³ Mara dou liuliu goto bâ igira ara tau vati botsa, mara tau reia na omea seko ara laba i laona na barangengo.

⁴ Mau morosigotoa kesa segeni na vatana na sasaga e tau goto. Danga na tinoni ara aqo kakai sosongo gana kara tangomana. Ara nauvaganana ia, rongona ara reia na kulaqira e tangiloki gaqira rongo mara tamani levo, mara gini ngongoragi sosongo na tsauli-aqira. Ma na vatana na sasaga bubulega vaga ia e tau saikesa tamani sa rongona. E vaga moa ti na takuvi guguri. ⁵ Mara tsaria laka ti vaga ke kesa ke gato me ke totu lê moa me ke gini mate na vitoa, na tinoni vaga ia na bule manana nomoa. ⁶ Eo, me tau utu ngatsu ti ke mana, me dou bâ ke tsaurea lê moa nimu tamani migoe ko totu moa tana rago, liusia bâ ko gini boe na aqo kakai pipi kalina vaga moa kesa tinoni e tovokakia na tangoliana na guguri.

⁷ Me kesa segeni goto na sasaga inau au reia i laona na mauri, mau tau padagadovidoua na rongona. ⁸ E totu kesa na mane, maia e totu segeni. Me tagara dalena, me tagara goto sa kamana, maia e gini boe na aqo loki pipi kalina, me tau nomoa gini vatsa na omea levolevo aia e tamanina. ?Eo, mi tana rongona nomoa asei aia e gini rota sosongo na aqo kakai vaga ia, me gini tongo vanisegenina ke magemage? Ma na omea

vaga iani aia goto e tau tamani sa rongona, ma na vatana na mauri vaga ia e tau saikesa dou.

⁹ Ruka ara ka dou liusia bâ kesa, rongona tana aqopata ara ka tangomana na aqo dou bâ. ¹⁰ Me ti vaga kesa ka vidaqira ke puka, me sauba ke kesa ke tatatuua. Me ti vaga aia e totu segeni ke puka, me sauba ke seko vania, rongona e tagara ke kesa ke tatatuua. ¹¹ Me ti vaga ke bisi, ruka tangomana kara ka matura sai ma kara ka vaiparagi. ?Mo ko naukoeguania ti ke papara dou na konimu ti vaga igoe o totu segenimu moa? ¹² Me ti vaga ke kesa moa tinoni, me tangomana ke kesa segeni ke tuliusia aia. Me ti vaga kara ka ruka tinoni, tangomana kaira kara ka vaisangagi me ke utu vania kesa segeni ke tuliusikaira. Ma na mili ara miliginia tolu na paqana, e tau tangomana ke takuti tsaku.

¹³ Me kesa na mane vaolu, maia e tau lelê tamanina sa omea me sasaga sosongo moa, aia e dou liusia bâ kesa na taovia tsapakae tuqatuqa aia e bule me sove na rorongo kalina ara totokoe vania, ¹⁴ atsa moa aia ke tû tana vale sosori me ke bâ lia na taovia tsapakae, se ke botsa sekona lê i laona na vera i tana aia e lia na taovia tsapakae. ¹⁵ Minau au papada goto tana rongogira pipi sui na tinoni ara mamauri moa i laona na barangengo, mau reia i laogira e kesa na mane vaolu aia sauba ke adia na sasana na taovia tsapakae. ¹⁶ Me atsa moa ti ke utu na tsokoraeaqira na tinoni aia ke taovia kaputigira, mi kalina aia ke mate, me ke tagara goto ke kesa ke padavisugira na omea loki aia e naugira. Na omea vaga ia e tau lelê tamani sa rongona. E vaga moa ti na takuvi guguri.

Laka na Tsaku na Aqosiana Nimu Veke

5 Nimu aqo ko parovata dou kalina ko vano i laona na Vale Tabu. E dou bâ na vano na sasani i tana, liusia na savoriana lê moa na sausau vaga ara naua igira na tinoni bule, igira ara tau dona kara reivotâ na omea e goto ma na omea e sasi. ² Migoe, ko papada talu ti ko goko, mo ko laka tsaku na aqosiana nimu veke vania God. Aia e totu i gotu i baragata, migoe o totu i lao i barangengo, me vaga ia, mo ko laka na tsarivaniana ke danga sosongo na tsaqina goko. ³ Ti vaga ko gini boe sosongo danga na omea, me sauba ke danga sosongo goto na omea seko ko bolea. Me ti ko goko sosongo, me sauba ke danga sosongo na goko bubulega ko tsonia. ⁴ Mi kalina ti ko aqosia kesa nimu veke vania God, ma nimu aqo ko manalitsakua. Aia e tau reingaogira na bule. Ko naudoua moa na omea igoe o vekea na nauana. ⁵ E dou bâ ti ko tau saikesa aqosia kesa na veke, liusia na aqosiana na veke ma na tau manaliana i muri. ⁶ Ko laka na tamivaniana nimu tsaqina goko segeni kara raqago bâ tana

sasi, mo ko bâ i muri mo ko tsarivaniana nina manetabu God laka igoe o tau padadou talua ti o naua na veke ia. ?Rongona gua ko tsaia God me ke gini kore vanigo? ?Ma na rongona gua goto ti ko tamivaniana aia ke sekoli-vanigo na omea igoe o aqo matena? ⁷ Atsa moa ti ke danga nimu bolebole, se ti ke danga na aqo tau tamani rongona ko naua, me atsa moa goto ti ko goko dangadanga, ma nimu aqo nomoa igoe ko kukuni tania God.

Na Mauri e Tau Lelê Tamanina Sa Rongona

⁸ Ko laka na gini beke kalina ko reia na tinoni tagao ara bingi sekoligira na tinoni ara tau tamanina sa omea, mara tau aqosia na pedegoto vanigira, mara tongo vanigira goto na omea ara kilia vania na mauriqira. Pipi tinoni tagao e totu kesa e loki liusia aia me isutuguna, mara totu visana ara loki liusikaira mara isu ka tuguqira goto.

⁹ Na vuana na kao, niqira tamani na tinoni sui, ma na taovia tsapakae goto e sangâ na gini mauri na vuana.

¹⁰ Me ti vaga igoe ko padaloki sosongolia na qolo, me sauba e utu ko gini vatsa; me ti vaga ko ngao sosongolia ko tamani danga, me sauba ke utu nomoa ko adigira na omea sui o kilia. Na omea vaga ia e tau saikesa tamanina sa rongona. ¹¹ Me ti vaga ke pabo bâ na omea o tamanina, me sauba kara danga bâ goto kara sangâ na ganiana. ?Ma nagua na peluna vanigo igoe na tamani omea danga? Ngiti peluna vanigo aia moa na donaginiana laka o tamani danga. ¹² Na maneaqo lê atsa moa ti ke masu dou se ke tau masu dou, maia e dona ke matura dou rago tana bongi. Maia na mane e tamani danga, ara danga sosongo na omea ara ngolia, me gini totu mamata saviliu na bongi popono.

¹³ Miani e kesa na omea seko loki inau au morosigotoa i laona na barangengo: na tinoni ara mololakâ niqira qolo gana kesa tagu i muri kalina kara ngaoa na gini aqo, ¹⁴ mi muri me laba na tagu seko me nanga sui niqira qolo, mara tau goto tamanina sa qolo ke totuvisu vanigira na daleqira. ¹⁵ Kalina igita a botsamai i barangengo, migita a malaiole lê, mi kalina igita ka mololea na barangengo, me sauba ka visu malaiole lê goto. Me atsa moa ti vaga igita ka aqo loki sosongo, me sauba ke tagara goto ke kesa na omea tangomana ka adikolugita kalina ka mate. ¹⁶ !Ma na omea vaga ia e tau saikesa goto! Igita sauba ka vano vaga moa kalina igita a mai. ?Eo, igita a aqo loki sosongo matena na tangoliana na guguri, ma nagua na peluna vanigita? ¹⁷ Igita a mauri moa i laona na rodo, ma na melu, ma na padasavi, ma na kore, ma na lobogu.

¹⁸ Iani nogo na omea inau au tsodovulagia: laka na omea dou liuliu bâ e tugua kesa tinoni ke naua, aia no-

go ke mutsa me ke inu me ke gini mage na peluna nina aqo i laona na tagu kurikuri aia God e molovania ke mauri; iani moa na omea e totu vania pipi tinoni. ¹⁹ Me ti vaga God ke sauvania kesa tinoni ke tamanina danga nina qolo ma nina omea levolevo, me tamivania ke gini mage, ma na tinoni vaga ia, nina aqo ke soadoua God me ke gini magemage na peluna nina aqo. Aia nogo nina vangalaka God e sauvania. ²⁰ Mi tana rongona nogo God e tamivania ke mage dou tana maurina, me sauba aia ke tau gini boe sagata laka e kurikuri lê moa na mauri.

6 Miani e kesa segeni goto na omea seko loki inau au morosia i laona na barangengo iani, me ngoli sosongoligira na tinoni: ² God e dona ke tamivania kesa tinoni ke tamanina danga nina qolo, ma nina omea levolevo, me ke tangiloki gana rongono, me ke tau goto tagara vania sa omea. Mi muri, maia God e tau tamivania ke gini mage na omea e tamanina. Me molovania kesa segeni tinoni ke aditamanina me ke gini mage. Na omea vaga ia e tau saikesa goto me tau lelê tamanina sa rongona. ³ Me ti vaga kesa tinoni ke tamanina kesa sangatu na dalena maia ke mauri okaoka, me atsa moa ke mauri oka koegua, me ti ke tau dona na mage i laona na maurina, ma kara tau qiludoua kalina ke mate, mi tana, minau au tsaria laka kesa na baka aia e mate nogo i tobana tinana te e botsa e dou liusia bâ na tinoni vaga ia. ⁴ E tau lelê pelu vania na baka ia ti ke botsa; rongona aia e ba nanga lê saviliu i laona na rodo i tana ara padale saikesalia. ⁵ Me atsa moa ti e tau reilakana na mararana na dani se ke tau donaginia e koegua vaga na mauri, ma na baka ia e ba tsodongoa na mango saliu. ⁶ Maia e dou liusia bâ na mane e mauri oka me tau tsodo mage tana maurina, atsa moa ti vaga aia e mauri ruka toga na ngalitupa. ?Me laka kaira sui sauba kara ka tau vano moa kesa tana nau-na?

⁷ Na tinoni e aqosia pipi sui nina aqo agana moa ke gini tamani gana mutsa, maia e tau lelê dona ke vat-sangia na masu. ⁸ ?Laka tana omea gua e gini dou bâ na maurina na mane sasaga loki liusia na maurina na tinoni tau sasaga? ?Me ti vaga kesa na tinoni sekona lê ke donadoua na tagaoviana na maurina segeni, ma nagua na peluna vania? ⁹ Eo, e tau lelê tamani sa rongona. E vaga moa ti na takuvi guguri. E dou bâ ti ke gini mage dou na tobamu tana omea igoe o tamaninogoa, liusia na kili sailaginia moa na omea tavosi goto.

¹⁰ Pipi sui na omea ara laba i dani eni ara pedenogoa i sau te ara laba, migita sui a donanogoa laka e tau tugua kesa ke vaimangasuguradigi kolua kesa aia e susuliga liusia bâ aia. ¹¹ Ti vaga ke danga sosongo na tsaqina goko ko tsaria, me sauba ke danga sosongo goto bâ na tsaqina goko tagara rongona lê ko tsonia. ?Ma nagua na peluna vanigo igoe? ¹² ?Masei tinoni nomoa tangomana ke donaginia nagua e dou bâ va-

nia i laona nina mauri kurikuri e tau tamani rongona? Na maurina tinoni e liu tsaku vaga moa ti na auau lê? ?Masei tangomana ke donaginia nagua sauba ke laba i laona na barangengo i murina na mateana?

Visana Papada Tana Rongona Na Maurina Tinoni

7 Na tangidouna na soamu aia e dou liusia bâ na ko sisigini dou loki matena; ma na dani na mateamu aia e dou liusia bâ na dani tana igoe o botsa.

² E dou bâ na vano tana vale i tana ara tangitangi, liusia bâ na vano tana vale i tana ara aqosia na mutsakolu, rongona igira ara mauri moa e dou ti kara pada tugutugua moa laka na mate e totupitugita sui.

³ Na padasavi e dou liusia bâ na kiakia; e dona rago ke melusia na matamu, me naua mo gini padagadovi omea dou bâ.

⁴ Aia e pada sailaginia moa na mage e bule manana. Ma na tinoni sasaga aia e padagotoa na mate.

⁵ E dou bâ ti igira na tinoni sasaga loki kara totosasaga vanigo, liusia ti igira na tinoni bubulega kara tsonikaego.

⁶ Mi kalina e kiakia na tinoni bule na liona e tangidato vaga moa kalina e kiringedengede na itai kokonaga i laona na lake. E tau saikesa tamani sa rongona.

⁷ Mi kalina ti kesa na mane sasaga e peqogira na tinoni tavosi, maia goto e aqo vaga moa ti na tinoni bule. Me ti vaga ko tamia na adiqolona na tangopeke, mi tana migoe o sekoli segenimu saikesa.

⁸ Na susuina kesa na omea e dou liusia bâ na tuturigiana. Ma na berengiti e dou liusia bâ na kaekae.

⁹ Ko laka tsaku na kore; rongona na kore e dona ke vasu i laona na tobana na tinoni bule.

¹⁰ Mo ko laka na veisuaana, "?Rongona gua ti ara dou sosongo bâ na omea sui tana tagu putsu?" Aia e tau na veisua sasaga.

¹¹ Pipi sui moa na tinoni mamauri nina aqo ke sasaga; na tamani sasaga loki aia e dou vanigo vaga moa ti na tamani omea danga, ¹² maia sauba ke reitugugou dou vaga moa na qolo tangomana ke nauvanigo. Ma na sasaga loki e dona goto ke ravisigo, iani nongoria na vuana na donalevo.

¹³ Ko padatugua na omea God e naunogoa. ?Asei tangomana ke gotolia na omea God e kekevosia? ¹⁴ Mi kalina e laba na tagu dou vanigo, ko mage, mi kalina ke mai na tagu na rota, ko pada moa laka God aia nogo e saukaira sui na mage ma na rota; me utu saikesa vanigo igoe ko donaginia nagua sauba ke labamai i muri.

¹⁵ Na mauriqu inau e tau tamani rongona, me atsa moa ti e vaga, mi laona na mauriqu au reigira nogo pipi sui na omea. Au reigira visana tinoni dou ara mate kalina ara tinoni vaolu moa, migira visana na tinoni seko ara mauri oka sosongo. ¹⁶ Me vaga ia, ko laka na

tovoana ko lia tinoni dou sosongo se ko sasaga sosongo. ?Rongona gua ti ko gini rotasi segenimu?

¹⁷ Mo ko laka goto na tovoana ko lia tinoni vanga tsutsukibo se ko bubulega sosongo. ?Rongona gua ti ko mate kalina e tau vati tsau moa nimu tagu? ¹⁸ E dou bâ ti ko totu moa ka levugaqira, me ti vaga igoe ko dona na kukuni tania God, me sauba ko tangomana pipi tana omea sui ko naua.

¹⁹ Na sasaga loki e dona ke sangadoua bâ na tinoni me ke gini susuliga, liusia tu susuligaqira tu sangavulu na manetagao i laona kesa na verabau.

²⁰ Me tagara goto sa tinoni i barangengo tangomana ke nau sailaginia moa na omea e goto, me ke tau goto dona na tsukiana sa sasi.

²¹ Ko laka na tutunina pipi sui na goko kara tsaria na tinoni. E tau utu ngatsu ko rongomia kesa nimu maneaqo ke goko peago, ²² migoe o dona segenimu nogo laka igoe goto o goko peagira na tinoni tavosi danga kalina.

²³ Minau au gini aqo niqo sasaga loki na tovoaqira na omea sui girani. Mau padakuti matena laka kau sasaga loki, maia e ao tsau vaniau. ²⁴ ?Sauba ke naukoeguania ke kesa ti ke tangomana na tsodovulgiana nagua na rongona na mauri? Aia e utugana sosongo vanigita igita, me kakai sosongo na pada gadoviana. ²⁵ Minau au tovokakaia na sasani ma na padagadovi omea; mau padakuti matena laka kau tsodoa na sasaga loki ma kau donaginia na rongona na omea ara laba, ma kau gini reigadovia laka e tau saikesa pelu na tsutsukibo ma na sasaga bubulega.

²⁶ Mau tsodovulgia laka na daki e seko vaniau liusia bâ na mate. Nina kili aia e vaga moa na vugo gana ke sogotiginigo; ma na limana e kasoginigo sauba ke tangoli kakaigo vaga moa ti na itai tapala. Aia moa na mane e dou i matana God tangomana ke tsogo tania na daki vaga ia, migira na tinoni sasi ara dona kara ba sogo tana nina taviti. ²⁷ Eo, e tsaria na Mane Sasaga, au kiki rago moa mau tsodovulagigira na omea girani kalina au lave rongona na omea ara laba. ²⁸ Mau lavegotoa ti kara visana goto na rongona tavosi na omea ara laba, mau tau goto tsodoa ke kesa. Eo, e kesa lelê moa na mane inau au tsodoa i laoqira na toga e tugua kau kukuni tania, mau tau goto tsodoa sa daki. ²⁹ Iani moa na omea inau au sasani mananâ: laka kalina God e aqosigira na tinoni, maia e aqosia ke dou me ke goto na sasagaqira, migira moa ara tabarusi segenia na sasagaqira.

8 Aia moa na tinoni e sasaga loki manana e donaginia na rongona na omea levolevo. Na sasaga loki e dona ke olia na matana tinoni me ke kiaqumu, me ke tau goto moro kesukesuga.

Ko Rongomangana na Taovia Tsapakae

² Ko rongomangana na taovia tsapakae, rongona God nogo e vilia ke tangolia na aqotagao. ³ Aia tango mana ke naua na omea sui aia e padangaoa. Me vaga ia, ko laka na gini mavi na petsakoe vaniana aia, atsa moa ti vaga o tau reingaoa na omea aia e ketsaliginigo ko naua. ⁴ Nina goko na taovia tsapakae e mamava sosongo, me tau goto tugua ke kesa ke labuvisia nina goko. ⁵ Me ti vaga igoe ko rongomangana, mi tana migoe o totu raviravi dou, ma na tinoni sasaga e dona ke nau koeguania, mi tana tagu koegua goto ke naua. ⁶ E totu rago na tagu dou ma na sautu dou gana na naua na pipi na omea, migita moa e ponopala lê na tobada, ⁷ rongona e tagara sa vidada igita ke donaginia nagua sauba ke laba, me tagara goto ke kesa tangomana ke tsarivulagi idanogoa vanigita. ⁸ E tau goto tangomana ke kesa ke tongo kapusia na mate, se ke pede segenia na dani na mateana. Aia nogoria kesa na vailabu e utu na taopoi tania; migira nida sasaga tabaru sui ara tau goto tangomana kara sangagita na tsidavaginiana na dani ia.

Na Tinoni Vanga Tsutsukibo Ma na Tinoni e Gotolaka Nina Sasaga

⁹ Inau au morosigira na omea sui girani kalina au padatugugira na omea ara laba tana barangengo iani, i tana ara visana lelê moa ara tamani susuliga loki, migira na tinoni tavosi sui ara rota i vavaqira igira. ¹⁰ Eo, au reinogoa kalina ara qilua kesa na tinoni vanga tsutsukibo, mi kalina na tinoni ara visu na qilua, mara tsonikaea i laona saikesa nogo na vera i tana aia e aqosia nina tangopeke. Ma na sasaga vaga ia e tau goto tamani sa rongona.

¹¹ ?Rongona gua ti e lakagana lê vanigira na tinoni na nausasi? Rongona God e tau dona na kedeaqira tsaku na tinoni ara nauvaganana ia. ¹² E tau utu kesa tinoni sasi ke naua na sasi loki kesa sangatu kalina me ke mamauri moa. Eo, au dona rago laka ara tsarivanana iani: "Ti vaga igoe ko rongomangana God, me pipi na omea sui sauba kara dou vanigo, ¹³ me utu moa ke laba sa omea dou vanigira na tinoni vanga tsutsukibo. Na mauriqira igira e vaga moa na auau lê, me sauba kara mate kalina ara tinoni vaolu moa, rongona ara sove na rongomangana God." ¹⁴ Bâ, ma na goko vaga ia e tau saikesa mana. Ko morosia moa na omea ara laba i laona na barangengo: e danga kalina igira na tinoni dou e gadovigira na kedena niqira sasi na tinoni seko, migira na tinoni seko ara adia na pelu na niqira aqo dou ara naua igira na tinoni dou. Ma na omea vaga iani, inau au tsaria laka e tau saikesa goto tamanina sa rongona.

¹⁵ Te inau au tutunina laka e dou vania moa na tinoni ke magemage, rongona ngiti mage aia e dona ke tsodoa tana maurina i lao ieni, aia moa na mutsa ma na inu ma na totu tana mage. Iani moa na omea e dou vania ke naua kalina aia e aqoaqo tana tagu na mauri aia God e sauvania i laona na barangengo iani.

¹⁶ Mi kalina inau au tovoa laka kau sasaga loki ma kau padagadovia na omea ara laba i laona na barangengo, mau reivulagia laka e atsa moa ti ko totu mamata na bongi ma na dani, ¹⁷ me utu goto ko tangomana na padagadoviana na omea God e naua. Me atsa moa goto ko tovokakai koeguania, me sauba e utu saikesa ko tsodovulagia. Me atsa moa goto ti vaga kesa tinoni sasaga loki bâ ke tsaria laka e donagininogoa, me tagara, maia goto e tau lelê donaginia.

9 E oka sosongo nogo inau au padakakaia tana rongoqira na omea sui vaga girani, mau reigadovia laka aia God nogo e tagaovi kaputigira pipi sui niqira omeomea na tinoni sasaga loki migira e gotolaka niqira sasaga, atsa moa tana niqira vaigaluvegi ma niqira vaireisavigi. Me tagara goto ke kesa ke donaginia nagua e totupitua tana tagu ke mai. ² Aia goto e kesa na omea e tau tamanina sa rongona, rongona e kesa moa atsa na omea e totupitugira na tinoni e gotolaka niqira sasaga migira na vanga tsutsukibo, na tinoni dou migira na tinoni seko, igira ara dou i matana God migira ara tau dou, igira ara sau na savori vania God migira ara tagara. Eo, igira na tinoni dou migira na tinoni seko, e kesa moa atsa na omea e pitugira. Igira ara tsaku lê na aqosi veke migira ara kadangaginia na aqosi veke, e kesa goto moa atsa na omea e pitugira. ³ Iani nogo na omea e tau goto tana barangengo iani, laka e kesa moa atsa na omea e totupitugira na tinoni sui. Na omea seko ma na sasaga bubulega ara dangaliginia moa na tobaqira na tinoni tana mauriqira popono, mi muri me tavongani mai novotigira na mate. ⁴ Masei e totu mamauri moa i lao iani, e tugua ke totu na amesi i tobana; rongona kesa na pai mamauri e dou liusia bâ na laeone mate. ⁵ Eo, igira na tinoni ara mauri ara dona laka sauba kara mate kesa dani, migira ara mate nogo ara tau nogo dona sa omea. Me utu goto ke pelugira sa omea. Na tinoni tavosi ara padalegira saikesa nogo. ⁶ Niqira galuve, ma niqira reisavi, ma niqira tobamasugu, ara mate sui kolugira. Me utu saikesa kara sangapata goto i laona ke kesa na omea ke laba i laona na barangengo iani.

⁷ Bâ, migoe ko gania moa gamu mutsa, mo ko inuvia gamu uaeni, me ke gini mage dou na tobamu. Na omea vaga ia e dou moa i matana God. ⁸ Ko sagelia na polo dou mo ko tsonia na ko sisigini dou tana ivumu. ⁹ Ko gini mage na mauri koluana na daki igoe o galuvea tana tagu popono o totu tana mauri tau tamani rongona aia God e sauvanigo tana barangengo iani.

Aia moa ngiti peluna vanigo tana rongona nimu aqo o naua ma nimu rota sui o vatsangia pipi na dani tau tamani rongona tana maurimu i lao eni. ¹⁰ Na omea sui o naua ko naudougira, rongona tana barangengo na mate i tana igoe o kalea e tagara na aqo se na papada, me tagara goto na padagadovi omea se na sasaga loki.

¹¹ Me kesa goto na omea inau au tsodovulagia, laka i laona na barangengo iani igira ara dona sosongo na ulu tsaku e tau pipi tagu ke managaqira tana vaitovogi tana ulu, migira ara malagai susuliga e tau goto pipi tagu ke managaqira tana vailabu. Migira na tinoni sasaga loki e tau pipi tagu kara tsodoa na mauriqira, migira na tinoni ara donalevo e tau pipi tagu kara tamanina na omea danga, migira goto ara dona sosongo na aqo e tau pipi tagu kara tangoli aqo loki. Na tagu seko e dona ke laba moa vania pipi tinoni.

¹² Migoe e utu saikesa ko donaginia na taguna na mateamu. Vaga moa na manu kalina ara sogo tana taviti, me vaga goto kalina na tsetse ara sogo tana vugo, migita goto na tinoni sauba ka sogo kesa tana tagu seko kalina igita a tau saikesa padâ.

Na Sasaga Loki Ma na Sasaga Bubulega

¹³ Au reigotoa kesa segeni goto nina aqo na sasaga loki i laona na barangengo. ¹⁴ E totu kesa na vera tetele, mara tau danga na tinoni ara totu i laona. Me kesa dani e mai kesa na taovia tsapakae susuliga me bokia na vera ia. E tupolia me vangaraua na toroutsaniana na baravatuna na vera ia. ¹⁵ Mi tana e totu kesa na mane aia e tau tamani sa omea, mi tana nina sasaga loki maia e maurisia na vera ia tania gaqira gala. Mi muri me tagara lelê goto ke kesa ke padavisua nina aqo na mane ia. ¹⁶ Minau au tsaria nomoa laka na sasaga loki e susuliga liusia bâ na susuligana tinoni, migira na tinoni ara dona moa na peaana nina sasaga loki kesa na tinoni e tau tamanina sa omea, mara tau goto ngaoa na rongomiana na omea aia e tsaria. ¹⁷ E dou bâ na rongomi vataviana nina goko ragorago na tinoni sasaga loki, liusia nina goko gugû kesa na manetagao e tagaovigira na alaala na bule. ¹⁸ Na sasaga loki e dou liusia bâ na sagorena na vailabu, me kesa lelê moa na tinoni sasi tangomana ke toroutsania danga na omea dou.

10 Na lango mate i laona na ko sisigini dou e naua me gini seko popono na vuruna na kô ia, me vanganana goto kesa lelê moa na sasaga bubulega e dona ke pualasilea na sasaga loki bâ.

² Na tinoni sasaga e lavu na nauana na omea e goto, ma na tinoni bubulega e lavu na nauana na omea e sasi. ³ Me atsa moa ti na tinoni bubulega ke liu i sautu,

maia e tau goto sasaga, migira na tinoni sui ara reigadovitsakua laka aia e bubulega.

⁴ Ti vaga gamu taovia ke kore loki vanigo, migoe ko laka moa na mololeana nimu aqo; nina kore loki ia sauba ke totupuka lê ti vaga igoe ko totu mui dodo moa.

⁵ Miani e kesa na vatana na omea tau goto inau au morosia i laona na barangengo, aia nogoria kesa na sasi ara tsukia igira na tinoni tagao. ⁶ Ara molokaegira na tinoni bubulega tana sasaqira na taovia, mara molotsunagira lê igira na tinoni tamani levo. ⁷ Au reigira na tseka ara sage tana ose, kalina igira na tinoni tataoviaga ara liu lê i lao vaga moa na tseka.

⁸ Me ti vaga igoe ko tsaia kesa na qilu, me sauba igoe nogo ko pukatsuna i laona; me ti vaga ko ratsia kesa na ponopono, me sauba na muata ke gatigo.

⁹ Me ti vaga ko aqo tana katsu vatu, ma na vatu nogo sauba ke bokaligo. Me ti vaga igoe ko tala gai, ma na gai nogo ia sauba ke bokaligo. ¹⁰ Me ti vaga ke paru nimu rarati mo ko tau asâ, me sauba ko aqo kakai sosongo kalina ko gini aqo. Ma na tinoni sasaga loki, aia e ida talu e vangaraua na omea sauba ke naua.

¹¹ ?Me ti vaga igoe ko dona na tangolileana na muata, ma nagua na peluna vanigo nimu dona na tangolimuta, ti vaga ko tamivania na muata ke gatigo? ¹² Tana nina goko sasaga nogo na tinoni sasaga loki ara gini padalokia igira na tinoni. Ma na tinoni bubulega e toroutsani segenia tana nina tsaqina goko segeni. ¹³ E tuturiga kolu goko bubulega lê moa, me ba tsau tana goko tabaru bubulega saikesa. ¹⁴ Ma na tinoni bule e tau goto dona ke mango na goko.

E tagara sa tinoni ke donaginia na omea gua sauba ke laba tana tagu ke mai, me tau goto tangomana ke kesa ke tsarivulagia vanigita na omea gua sauba ke laba i murina na mateada.

¹⁵ Aia segeni moa e bule me tau goto donaginia na sautuna na verana, sauba ke gini rota lê moa na aqo.

¹⁶ E seko sosongo vania kesa na momoru kalina nina taovia tsapakae e baka boruboru moa, migira nina tinoni tagao ara dona moa na mutsa ma na inu na bongi popono. ¹⁷ Me dou sosongo nomoa vania kesa na momoru kalina nina taovia tsapakae e tinoni ganoga me dona ke votagoko laka, migira nina tinoni tagao ara dona na mutsa tana tagu na mutsa nogo, mara tagaovi segeniqira dou, mara tau dona na inu bubulega.

¹⁸ Kalina kesa na mane e gato sosongo me tau tsiparâ na valena, me sauba ke ova popono, me ke tau oka me ke tavui lê sui moa.

¹⁹ Na mutsa dou e naua mo gini magemente, ma na inu uaeni e naua me gini dou tugua na tobamu, eo, me utu nomoa ko tamani kaira sui ti vaga igoe ko tau tamani qolo.

²⁰ Ko laka na vaitsarigana na taovia tsapakae, atsa moa ti ko padamuia moa i laona na tobamu. Mo ko laka goto na vaitsarigaqira na tinoni tamani omea danga, atsa moa ti vaga igoe o naua kalina o totu segeni i laona nimu voki na matura. E tau utu kesa na manu ke adia na turupatuna, me ke ba tatamanga vanigira na omea igoe o tsaria.

Nina Aqo Kesa na Mane Sasaga Loki

11 Ko moloa nimu qolo ke aqo vanigo tana vera tavosi i mao, me kesa dani sauba ko dona na adipapabona. ² Ko laka na moloana nimu qolo popono ke aqo vanigo kesa moa tana nauna, ko moloa nimu qolo ke danga tana nauna tavosi, rongona igoe o tau dona na vata na seko gua sauba ke laba vanigo i laona na barangengo iani.

³ Miava moa ti ke puka bâ na gai, mi tana nogo sauba ke tsaro. Mi kalina e danga na kô i laona na parako, me dona ke tumu na usa. ⁴ Ti vaga ko pipitua moa ke puka na guguri me ke dani laka, me utu saikesa ko tsukâ ke kesa na omea, me utu goto ko tsurivia sa gamu mutsa. ⁵ Aia God nogo e aqosigira na omea sui lakalaka, me utu saikesa vanigo ko padagadovia nagua aia e naua, vaga moa goto e utu ko padagadovia e tuturiga koegua na mauri vaolu i laona na tobana kesa na daki tiana. ⁶ Ko tsukagira nimu omea levolevo tana matsaraka mi tana ngulavi goto. E utu igoe ko donaginia ti kesa nimu uta ke dato dou liusia bâ kesa segeni nimu uta, se ti kara ka dato dou kaira sui.

⁷ Eo, na mararana na dani na omea dou sosongo nomoa, me gini laona na matada na reiana na aso.

⁸ Me ti vaga igoe ko mauri oka, me dou ti ko mage i laona na maurimu popono. Me atsa moa ti ke oka koegua ko mauri, mo ko laka moa na padaleana laka sauba ko totu oka sosongo bâ tana mate. Me tagara goto ke kesa na omea ke laba i muri ke tamani rongona.

Na Totosasaga Vaniaqira Na Tinoni Vaolu

⁹ Igoe tinoni vaolu, ko gini mage nimu datovaolu. Ke mage tobamu kalina igoe o vavaolu moa. Ko nauragoa na omea sui o padangaoa na nauana, mo ko muria na omea e kilia na tobamu. Mo ko laka moa na padaleana laka God sauba nomoa ke pedego taonia na omea sui igoe o naugira.

¹⁰ Ko laka na tamivaniana ke kesa na omea ke moloboe vanigo se ke rotasigo lê. E utu vanigo ko tinoni vaolu savilliu.

12 Me vaga ia, e dou ti kalina igoe o tinoni vaolu moa ko padatugua nimu God aia e aqosigo,

idavia kara laba vanigo na dani seko i tana sauba igoe ko tsaria, "Au tau goto gini mage na mauri." ² Mi tana tagu ia sauba ke rodo vanigo na mararaqira na aso, ma na vula ma na veitugu, ma na parako na usa e utu goto ke vanoligi tanigo. ³ Ma na kimamu ara ka reitugugogo kalina ia, sauba kara ka gagariri lê, ma na tuamu ara ka susuliga kalina ia, sauba kara ka labe lê. Ma na livomu sauba kara tau danga i mangamu gana na dakumi mutsa, ma na matamu kara ka pasa lê, mo ko tau nogo moro maka dou. ⁴ Na kulimu sauba kara ka mui lê, mo ko tau goto rongomia sa leleo i tano. Me sauba ko tau goto rongomidoua na tatangina na kaukae kalina ara goli niu, ma na ileilena kalina ara taia na itai tatangi. Mi tana bongi kalina igoe ko maturu, e atsa moa ti ke tangi tetelo lê moa kesa na manu, migoe sauba ko rongomia mo ko gini mamata. ⁵ Eo, sauba ke kakai vanigo na dato ao, mo ko kadangaginia na vanovano. Na ivumu sauba ke sere; me sauba ke kakai vanigo goto na tû ma na vanovano segeni. Me pipi sui nimu vavatsangi ni sau kara nanga lê tanigo.

Igita sui a vano kalea tana vera na mango saliu, migira na tinoni sauba kara tangisia na mateada. ⁶ Na itai siliva sauba ke tavongani takuti lê, ma na laeti qolumila sauba ke puka me ke tarese; ma na itai tana tuvu sauba ke takuti, ma na popovatu gana na sao kô sauba ke tarutu lê. ⁷ Na konida sauba ke visutugua tana kao, ma na tidaoda sauba ke visutugua i konina God aia e saunogoa vanigita tana idana.

⁸ E tau tamani rongona, e tau tamani rongona, e tsaria na Mane Sasaga. Eo, igira sui ara tau lelê tamani sa rongona.

E Kesa Segeni e Marea na Turina Iani

⁹ Ma na rongona na Mane Sasaga ia e sasaga loki, ti aia e sasaniginigira babâ moa na tinoni na omea aia e donaginia. E vilekegira na gokotabana sui, me lave rongoqira ti kara mana se tagara. ¹⁰ Ma na Mane Sasaga ia e tovogotoa ke tsodoa na gokona na ragosi toba, ma na goko sui aia e maregira ara mana sui.

¹¹ Niqira gokolia igira na mane sasaga loki ara vaga na gai ara katsu vavangâ, aia igira na mane reitutugusipi ara adia gana na matali sipi. Migira na gokotabana ara molosaigira ara dona kara totu kalavata vaga nogo na nila ara poga kakaigira. God, aia nida Reitutugusipi igita sui, maia nogo e saugira sui vanigita.

¹² Dalequ, e kesa segeni goto na omea e dou ko parovata konina. Na mamare papi e utu ke sui, ma na sasani loki sosongo e dona ke sekoligo lê.

¹³ Mi tana susuina, e kesa lelê moa na omea au ngaoa kau tsarivanigo: Ko kukuni tania God, mo ko taonigira sui nina ketsa, aia nogo na rongona te God e gini aqosigira na tinoni. ¹⁴ Ma God sauba nomoa ke pedegita tana rongona pipi sui na omea igita a naua, atsa moa ti na omea dou se na omea seko, me atsa goto moa ti na omea igita a naupopoia.

LINGE NA GALUVE

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I laona na papi iani ara maregira visana na linge na galuve kesa na mane e nauvania kesa na daki, ma na daki ia e tuguvisu vania na mane. Ma na papi iani ara soaginigotoa rongona visana ara padâ laka a Solomon nogo e maregira na linge girani.

Ara danga tana papi i laona na Mamare Tabu ara gini gokolia laka na Israel nina daki God. Mi kalina igira na Tsiu ara tsokoa na papi iani, ara padâ e sauvulagia nina galuve loki God vanigira na Israel, ma niqira galuve loki na Israel vania God. Mi kalina igira na Kristiano ara tsokoa na papi iani, ara padâ e sauvulagia nina galuve loki a Iesu Kristo vania na saikolu na lotu, ma nina galuve loki na saikolu na lotu vania a Iesu Kristo.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na kesanina linge
Na rukanina linge
Na tolunina linge
Na vatinina linge
Na tsegenina linge
Na ononina linge

1 Na linge dou liuliu bâ e marea a Solomon.

Na Kesanina Linge

Na Daki

² Ko laka kiki na kuti na domiaqu;
rongona nimu galuve vaniau e dou liusia bâ na uaeni.

³ E sigini dou sosongo na vurumu;
ma na tatangina na soamu e dou sosongo vaniau vanga moa kalina ara qetua na ko sisigini.

!Aia nogo na rongona ti ara ngao sosogoligo goto igira na daki tavosi!

⁴ Ko adiau moa inau ma ka ka tsogoligi;
ko adiau i laona nimu voki mo ko lia niqu taovia tsapaka.

Mi kaita sauba ka gini magemage na totu sai.

Igoe o galuve sosongoliau,
mi kaita ka ka gini mage manana.

Ka nida mage e dou liusia bâ na gini mage na inu uaeni.

!Aia nogo na rongona ti igira sui na daki ara ngao sosogoligo igoe!

⁵ Kamu rorongo mai igamu na daki ni Jerusalem.
Inau e bora rago na kokoraqu, mau rereidou sosongo nomoa.

Au bora vaga saikesa na valepolo tana kaomate ni Kedar,

mau rereidou vaga saikesa nogo na polokatsi ara tsauraginia tana valena a Solomon.

⁶ Kamu laka moa na reipeaaqu rongona e bora na kokoraqu,

na aso moa e rangiau te e gini bora na kokoraqu.

Igira na tasiqiu ara kore sosongo vaniau mara turuau kau ba aqo i laona na uta na uaeni.

Mau tau goto tamani sa tagu kau arago kikia na koniqu segeni.

⁷ Migoe niqu udu, ko tsarivaniau,

?Iava tana sauba igoe ko adivanogira nimu sipi kara gania na buruburu?

?Miava tana sauba kara ba toturavi kalina ke papara na aso tana niaso vota?

?Me rongona gua te e kiligotoa kau ba lavego i laoqira niqira sipi igira na mane pitusipi tavosi?

Na Mane

⁸ ?Igoe niqu udu o rerei dou sosongo liusigira na daki sui, laka o tau vati donaginia moa na nauna ia?

Ko bâ mo ko muria na maleaqira na sipi,
mo ko ba mologira nimu dalena naniqoti kara mutsamutsa

i ligisaqira niqira valepolo igira na mane pitusipi.

⁹ Eo, igoe niqu udu o rerei dou laka ma gamu inilau ara rerei dou saikesa,

vaga moa na inilau ara inilauginigira na ose ara raqâ nina terê na taovia tsapakae ni Ejipt.

¹⁰ Ma na ngoramu e rereidou sosongo kolua gamu tsaukuli,
ma na liomu kolua gamu liolio ara aqosiginia na vatu angaanga.

¹¹ Migami sauba kami aqosi vanigo gamu inilau qolumila
ma kami baruginia na siliva.

Na Daki

¹² Niqu taovia tsapakae e tsaro i nigena,
me siginia na vuruna niqu sede.

¹³ Niqu udu e vaga moa na veveqona na papasa sisigini dou
e tsaro tana aseasequ.

¹⁴ Niqu udu e vaga saikesa moa na tsitsi sisigini dou
ara viri taporatsa i laona na uta na uaeni i Engedi.

Na Mane

¹⁵ !Na vanga rerei dou nomoa na rereimu igoe niqu udu;
me mauri manana nomoa na matamu!

Na Daki

¹⁶ !Na vanga uluvao laka nomoa na rereimu igoe niqu udu galugaluve;
eo, igoe o rerei dou manana nomoa!

Na buruburu marao dou sauba ke lia ka nigeda.

¹⁷ Ma na gai na sida sauba ke lia na gogona ka valeda,
ma na aru ke lia na gasona.

2 Inau kiki au vaga moa na tsitsi atsi ni Saron,
vaga kesa na vulevule i laona na qouna.

Na Mane

² Vaga kesa na vulevule e dato i laoqira na itai kokonaga,
aia saikesa nogo e vaga niqu udu inau i laoqira na daki sui.

Na Daki

³ Vaga kesa na gai na gaviga i laoqira na gai sui tana goana,
bâ, maia saikesa nogo niqu udu galugaluve i laoqira na mane vaolu sui.

Mau gini mage sosongo na totu raviravi tana auauna na gai ia,

ma na vuana e puisi sosongolia na lioqu.

⁴ Maia e adisageau tana nina vale na kavomutsa me tsavu poponoginiau nina galuve.

⁵ Niqu udu galugaluve au gini maluku sosongo na padangaoamu igoe.

Ko palaginiau kiki na vuana uaeni makede ma na vuana na gaviga

ma kau gini susuliga visutugua.

⁶ Niqu udu e moloa na limana maui i vavana na lovaqu,

ma na madoana e kasoginiau.

⁷ Igamu na daki ni Jerusalem kamu vatsa vaniau,
tana asaqira na dia ma na omea tuavati atsi ara dona sosongo na ulo tsaku,
laka sauba kamu tau goto adikaegokona na vainaugi poi kalina ke tsau segeni gana tagu.

Na Rukanina Linge

Na Daki

⁸ Inau au rongomia na tatangina na liona niqu udu.
Aia e ulo gaukuti mai tana vungavunga.

⁹ Niqu udu e vaga kesa na dia vaolu e dona sosongo na ulo tsaku.

E mai tutû nogo i buriti na valequ,
me morosage tana ovaovana bisi.

¹⁰ Me goko vaniau.

Na Mane

Niqu udu galugaluve kiki ko tsunamai mo ko dulikoluau.

¹¹ E sui nogo na tagu na bisi, me tau nogo tumu na usa,

¹² mara taporatsa sui nogo na tsitsi.

E tsau nogo na tagu na linge,
mara viri tangi na kulukulu polia na verada.

¹³ Na vuaqira na gai mutsamutsa ara tuturiga nogo na mada,

mara latse nogo na itai na uaeni, ma na vuruqira e liuvi poponoa na kao.

Niqu udu galugaluve kiki ko tsunamai mo ko dulikoluau.

¹⁴ Igoe o vaga saikesa na kulukulu e taopoi tana tagerena na maragova.

Kiki, ko rutsu mai mo ko tamivaniau kau reia na ngoramu uluvao laka,
ma kau rongomia nina tangi laka na liomu.

¹⁵ Tangoligira na pai atsi tetelo,

e tau dou kara ba sekolia na uta na uaeni rongona ara latse nogo.

Na Daki

¹⁶ Aia niqu mane nogo inau, minau nina daki nogo aia.

Aia e palagira nina sipi i levugaqira na vulevule.

¹⁷ Idavia ke votu na uniko

me ke nanga lê na rodona na bongi,

igoe niqu udu galugaluve ko visumai kiki,

vaga moa na dia vaolu e ulo tsaku tana vungavunga ni Beter.

3 Pipi tana bongi kalina au maturu,
 au bolea moa aia au ngao sosongolia.
 Au lalave bamaia, mau tau goto ba tsodoa.
² Au liu bamai i laona na sautu loki
 ma na pakokana na verabau.
 Au lalave bamaia aia au ngao sosongolia.
 Au momoro bamai rago mau tau goto tsodoa.
³ Migira na mane matali ara matalia na verabau ara
 morosiau.
 Minau au tû mau veisuagira, “?Laka amu tau reikikia
 niqu udu inau?”
⁴ Mi kalina tsotsodo au mololegira igira mau ba
 tsodoa.
 Mau tangoli kakaia, mau tau goto tamivania ke vano,
 poi tsau kalina au adivanoa i valena tinaqu,
 i laona nogo nina voki aia e vasuau.
⁵ Igamu na daki ni Jerusalem kamu vatsa vaniau
 tana asaqira na dia ma na omea tuavati atsi ara dona
 sosongo na ulo tsaku,
 laka sauba kamu tau goto adikae gokona na vainaugi
 poi tsau ke tsau segeni gana tagu.

Na Tolunina Linge

Na Daki

⁶ ?Nagua vaga ia e maimai talu tana kaomate
 vaga moa na kakoluna na pungu,
 me sigini dou vaga moa na bulunagai uruuru ma na
 mira,
 me pipi sui na vatana na sede ara dona na tsabiriana
 igira ara tsabiri omea levo?
⁷ !Reia bâ! Kesa na sasana na totukae dou sosongo
 ara kalagaimaia,
 maia nogo a Solomon e totukae i kelana;
 mara ono sangavulu na mane vaumate ara du-
 likolumaia,
 igira na mane vaumate susuliga liuliu bâ tana Israel.
⁸ Igira sui lakalaka ara dona sosongo na gini vailabu
 na isi,
 me danga nogo kalina ara sangâ tana vailabugi loki.
 Me pipi vidaqira e tango kesa nina isi,
 mara totu vangarau pitugira na gala kara tau maigini-
 gira tana bongi.
⁹ A Solomon na taovia tsapakae ara kalagaimaia tana
 nina sasana na totukae tamani valena
 ara aqosiginia na gai laka.
¹⁰ Na tuguruna ara poroginia na siliva,
 ma na valena ara tsavuginia na polo ara tula ma-
 maregasiginia na terete qolu.
 Ma na mani totukae ara tsavuginia na polo tsitsibora,
 ara vosi valakasidoua igira na daki ni Jerusalem.
¹¹ Igamu na daki ni Sion, kamu mai ma kamu reia a
 Solomon na taovia tsapakae.

Aia e sagelia gana kepi taovia aia na tinana e molo-
 vaninogoa i lovana
 tana nina dani na mutsasai na tauga,
 aia nogo na dani na mage loki vania.

Na Mane

4 Na vanga rerei dou nomoa na rereimu igoe niqu
 udu;
 me mamauriga manana nomoa na matamu i murina
 na polo o tsavuginia na ngoramu.
 Ma na ivumu ara gavai vaga moa na alaala na
 naniqoti
 ara tsipu lekaleka tsuna tana tetena ni Gilead.
² Migira na livomu ara sere maka vaga moa na sipi
 ara vasini moa putsia na ivuqira mara tsagi malegira.
 Me tau goto nanga sa vidaqira;
 ara totu dou sui saikesa.
³ Ma na tutubena mangamu ara ka tsitsi dou vaga
 moa na polo tsitsi marara;
 mara ka rerei dou rago kalina igoe o goko.
 Ma na ngoramu e maka dou saikesa i murina na polo
 o tsavuginia na matamu.
⁴ Ma na liomu e rereidou vaga moa nina kusudato a
 David,
 kolua gamu liolio vaga moa ti kesa na toga gaqira
 tako na mane vaumate ara tsauragini polia na liomu.
⁵ Ma na tsutsumu kaira ara ka vaga moa ruka na dia
 batso
 ara ka mutsamutsa i laoqira na vulevule.
⁶ Igoe o vaga kesa na vungavunga i tana ara totu
 danga na bulunagai sisigini dou.
 Mi tana inau sauba kau ba totu poi tsau kalina ke vo-
 tumai na unikô
 me ke nanga lê na rodona na bongi.
⁷ !Na vanga rerei dou nomoa na rereimu igoe niqu
 udu;
 me tagara goto sa tuputupu bau tana kokoramu!
⁸ Igoe niqu aneane galugaluve ko dulikoluau,
 mi kaita ka tsuna tania na Vungavunga Lebanon.
 Ko tsuna mai tû i kelana na Vungavunga Amana,
 ma na Vungavunga Senir ma na Vungavunga Her-
 mon,
 i tana ara totu igira na laeone ma na kusi atsi.
⁹ Niqu udu galugaluve o reseas na kosuqu.
 Mi kalina au reia na matamu
 ma na liolio o sagelia
 me sekolia na papadaqu.
¹⁰ Nimu galuve e naua mau gini mage loki sosongo,
 igoe na kosuqu popono ma na tauqu.
 Ma nimu galuve e dou liusia bâ na uaeni;
 ma nimu sede e sigini dou liusigira bâ pipi na papasa
 sisigini dou.
¹¹ Niqu udu galugaluve,

nimu goko e rorongou dou sosongou vaniau,
vaga moa na puina na bulumitsua
ma na tsetserena na miliki tana mangaqu;
ma na polomu ara sigini dou vaga moa na siginina na
gai ni Lebanon.

¹² Igoe na kosuqu popono ma niqu aneane,
igoe o vaga kesa na uta ara barapoliginia na vatu me
totu totongo,

me kesa na vuravura tabu e totu i laona.

¹³⁻¹⁴ Mi tana ara dato magobu dou na gai tsukatsuka
sui.

Visana na gai e gani dou na vuaqira,
mara visana ara sigini dou.

Visana ara aqosiginia na sede sisigini dou,
mara visana ara tsonia tana mutsa me gini pui dou.
Visana ara aqosiginia na inilau mamarega levolevo,
mara visana ara aqosiginia na bulunagai uruuru,
me danga goto na vatana na ko sisigini dou.

¹⁵ Igoe o vaga na vuravura na kô e lesoviginia na uta,
ma na okookona na ko tatave,
ma na masarina na kô e tsuna bâ tana Vungavunga
ni Lebanon.

Na Daki

¹⁶ Ko mamata igoe na Guguri ni Vava.
Migoe na Guguri ni Ata ko liuvia niqu uta;
me ke gini tavosa bamai na vuruna dou niqu uta.
Tamivania niqu udu ke mai tana nina uta
me ke gania gana vuana gai puipui dou bâ.

Na Mane

5 Igoe na kosuqu popono ma niqu aneane,
inau au sage bâ nogo i laona niqu uta.
Au angunikolugira nogo niqu omea sisigini dou;
mau gania gaqu bulumitsua,
mau inuvia gaqu uaeni ma gaqu miliki.

Na Alaala na Daki

Eo, kagamu gamu udu kamu ka mutsa ma kamu ka
inu,
poi tsau kalina kamu ka masu dou.

Na Vatinina Linge

Na Daki

² Mi kalina au matura, ma na kosuqu e mamata moa.
Mau bolea laka niqu udu e mai kidikidi i matsapa.

Na Mane

Niqu udu, igoe na kosuqu popono, ma niqu kulukulu,
ko sangavi vaniau na matsapa ma kau sage bâ.
Na lovaqu e porisinogoa na kolobu,
ma na lavo e tsavu poponoa na ivuqu.

Na Daki

³ Inau au tsoraliginogoa na poloqu,
?Ma na rongona gua kau sagelitungua?
Inau au vulimalenogoa na tuaqu.
?Ma na rongona gua ti kau bausitungua?

⁴ Niqu udu e tatangomai tana matsapa,
me gini pidi na kosuqu rongona aia e mai varangi no-
go.

⁵ Mau tû laka kau ba sangavi vania na matsapa me ke
sagemai.

Ma na sede tana limaqu e porisia na tatangolina na
matsapa.

⁶ Mau sangavia na matsapa vania niqu udu,
maia e vano kiki nogo.

Mau padavisua moa nina goko, me gini seko na to-
baqu.

Mau lave bamaia, mau tau goto ba tsodoa;
mau soâ, maia e tau goto kiki gokovisu vaniau.

⁷ Migira na mane matali baravatu ara tsodoau kalina
ara liu polia na verabau;
mara tangoliau mara labu bokaliau;
mara tsoraligia na poloqu tsavugotu.

⁸ Igamu na daki ni Jerusalem, kamu veke vaniau
laka ti vaga kamu tsodoa niqu udu
me sauba kamu tsarivania laka au gini maluku
sosongou na padangaoana.

Na Alaala na Daki

⁹ Igoe o uluvao laka liusigira na daki sui.
?Ko tsarivanigami laka nagua e tavosi i konina nimu
udu tanigira na mane sui tavosi?
?Ma nagua e gini tavosi i konina aia te o ngaoa igami
kami veke vanigo vaga ia?

Na Daki

¹⁰ E uluvao laka na rereina niqu udu me susuliga;
aia e dou liuliu bâ i laoqira na sangavulu na toga.

¹¹ Ma na ngorana e madao dou me angaanga vaga
moa na qolumila;

me sasala dou mate na ivuna,
me bau vaga moa na ivuna na kaokao.

¹² Mi kaira na matana ara ka maka dou vaga moa na
ivuna na kulukulu e lesu sui me tutû tana liligina ko
tatave.

¹³ Ma na ngolana e vaga moa na uta i tana ara totu
danga na omea sisigini dou.

Ma na mangana e vaga moa na vulevule,
ma na mamagona e sigini dou vaga moa na sede.

¹⁴ Mi kaira na limana ara ka patsotso dou,
me moloa tana kakauna na ringi e totu na vatu an-
gaanga i laona,

ma na konina e madao dou vaga moa na livona na elepani

ara baruginia na vatu bora angaanga loki matena.

¹⁵ Mi kaira na kakabana ara vaga moa ruka na tuguru ara aqosiginia na vatu sere,

mara ka tukae bâ tana tuguta qolumila.

Me rerei dou sosongo vaga moa na Vungavunga ni Lebanon,

kolugira nina gai na sida katsi.

¹⁶ Me tangi dou rago nomoa nina goko me pipi na omea i konina au reingao sosongolia inau. Maia saikesa nogo na rereina niqu udu galugaluve, igamu na daki ni Jerusalem.

Igira na Alaala na Daki

6 Igoe o uluvao laka liusigira na daki sui.

?Laka iava vaga e vano nimu udu?

Ko tsarivanigami iava tana e liu bâ nimu udu, migami kami sangago na laveana.

Na Daki

² Niqu udu e vano nogo tana nina uta, i tana ara dato na gai sisigini dou.

Mi laona nogo nina uta aia e ba palagira nina sipi, me angunikolugira na vulevule.

³ Aia niqu mane nogo inau, minau nina daki nogo aia. I levugaqira na vulevule aia e palagira nina sipi.

Na Tsegenina Linge

Na Mane

⁴ Niqu udu igoe o rereidou sosongo vaga moa na verabau ni Tirsa,

mo uluvao laka vaga moa na Jerusalem, mi kalina au morosigo igoe e datokesa na mamagoqu

vaga moa ti kalina au morosia kesa na omea rereidou sosongo liuliu bâ.

⁵ Ko moroligi taniau igoe rongona na matamu ara bulesiau.

Na ivumu ara gavai vaga moa na alaala na naniqoti ara tsipu lekaleka tsuna tana tetena ni Gilead.

⁶ Migira na livomu ara sere maka vaga moa na alaala na sipi

ara vasini moa tsagi malegira. me tau goto nanga sa vidaqira; mara totu dou sui saikesa.

⁷ Ma na ngoramu e maka dou rago i murina na polo o tsavuginia na matamu.

⁸ E dou moa ti vaga na taovia tsapakae ke tamanigira kara ono sangavulu na savana daki taovia, ma kara alu sangavulu na savana lê, me ke utu na tsokoraeaqira nina daki vaolu.

⁹ Minau, e kesa lelê moa na daki au galuve sosongolia,

maia e uluvao laka vaga moa na kulukulu.

Maia segeni lelê moa ngiti dalena daki na tinana maia e padaloki sosongolia bâ liusigira na dalena mane.

Migira sui na daki vaolu ara morosia mara tsonikaea; migira goto na daki taovia ma na savana lê na taovia tsapakae ara tsonikaea.

¹⁰ ?Asei vaga aia e maka vaga na marara tana mat-saraka?

Aia e uluvao laka me maka dou sosongo na matana, me toratora vaga moa na aso se na vula, me gini datokesa na mamagoqu kalina au reia.

¹¹ Minau au liu tsunamai i laoqira nogo na gai na gat-soga

na reiaqira na omea tsukatsuka vaolu i laona na poi, ma na morosiana na rauqira vaolu na itai na ueni, ma na latseqira na gai mutsamutsa.

¹² Ma na padaana niqu udu e dato susuliga i tobaqu inau

me naua mau gini pada laka au loki liuliu bâ i laoqira niqu tinoni.

Na Alaala na Daki

¹³ Baka daki ni Sulam ko visumai, ko visumai, ma kami morosigo.

Na Daki

?Na rongona gua ti amu ngaoa laka kamu morosiau inau

vaga moa ti au gavai i mataqira na tinoni?

Na Mane

7 !Niqu udu igoe, e uluvao laka rago na rereimu! Na tuamu ara ka rereidou rago i laona gamu porotua.

Ma na kakabamu ara ka paquru mara ka rereidou vaga saikesa nogo na titinoni e katsua kesa na mane e dona sosongo na katsu taoni omea levo tana vatu.

² Ma na tsuruna na pepemu e vaga moa kesa na bilo e vô ke kora na ueni i laona.

Ma na tobamu e vaga moa kesa na ivogo na uiti ara inilau polipoliginia na vulevule.

³ Mi kaira na tsutsumu ara ka vaga moa ruka na dia batso.

⁴ Ma na liomu e vaga moa na kusudato sere maka dou.

Ma na matamu ara ka rerei vaga moa na maomao ligisana na matsapakapuna na verabau ni Hesbon.

Ma na isumu e rerei dou vaga moa na kusudato ni Lebanon

aia e arokalea bâ i Damaskus.

⁵ Ma na lovamu e totu paladato vaga moa na Vungavunga Karmel.

Ma na ivumu e sasala me bau angaanga,

ma na rereina e raqâ na matana tinoni atsa moa ti na taovia tsapakae.

⁶ Igoe niqû udu o uluvao laka mo rerei dou sosongo; minau au galuve sosongoligo.

⁷ Igoe o dato goto dou vaga moa na gai na niu ma na tsutsumu ara ka vaga moa na vuana.

⁸ Minau sauba kau datovia na niu ia, ma kau pitsua na vuana.

Ma na tsutsumu ara ka vaga moa na vunguna na vuana uaeni,

ma na mamagomu e sigini dou vaga moa na vuruna na gaviga,

⁹ ma na mangamu e pui dou vaga moa na uaeni dou laka

e taqetu tsavua na tutubena mangaqu ma na livoqu.

Na Daki

¹⁰ Inau nina daki nogo aia, maia e padangao sosongoliau inau,

¹¹ Kiki niqû udu, ko mai ma ka ka vano ma ka totu sa tana vera tetelo ma ka ka maturu i tana.

¹² Ma ka mamata bongibongi ma ka ba morosigira ti kara tuturiga na dato igira na itai na uaeni, ma kara taporatsa nogo na latseqira, me ti kara latse goto igira na gai mutsamutsa. Mi tana nogo ti inau sauba kau sauvanigo niqû galuve.

¹³ Igoe niqû udu galugaluve, au tsakosaigira nogo danga na vuana gai mutsamutsa, mau mologira tana savuna matsapana ka valeda, gana igoe ko gania.

Visana au pitsu idagira nogo, mara visana au vasini moa pitsugira.

Mi kaita ka ka siginia na vuruna na "mandrake," aia e naua ka ka gini vaireingaogi.

8 Kiki, ke dou sosongo ti vaga igoe na tasiqû manana, ma na tinaqu goto moa inau e tsutsugo. Me ti ke vaga ia, mi kalina kau ba tsodogo i sautu loki me tau utu inau kau domigo, me ke tagara goto ke kesa ke pada sa rongona.

² Ma kau adivanogo i valena tinaqu, i tana igoe ko sasaniginiau na galuve. Me sauba kau sauvanigo na uaeni au lalokoluginia na papasa puipui, gana ko inuvia.

³ Igoe o moloa na limamu maui i vavana na lovaqu, ma na madoamu o kasoginiau.

⁴ Igamu na daki ni Jerusalem kamu vatsa vaniau inau laka sauba kamu tau goto adikae gokona na vainaugi

poi kalina ke tsau segeni nina tagu.

Na Ononina Linge

Na Alaala na Daki

⁵ ?Asei daki vaga ia e maimai talu tana kaomate, me kulakula kolunogoa nina udu?

Na Daki

Inau nogo au ba galisigo i vavana na gai na gaviga, i tana nauna nogo igoe o botsa.

⁶ Ko laka goto na ngaoana sa daki segeni, minau segeni moa;

mo ko laka goto na kasoana sa daki segeni, inau segeni moa.

Na galuve e susuliga vaga saikesa moa na mate; ma na vaikiligi e susuliga vaga goto na mate.

Maia e botsadato vaga moa na lapina lake me iru vaga moa na lake loki e vô mate.

⁷ Me tau goto tangomana na kô ke tsi matesia; me tagara goto sa obo ke tangomana na munuana.

Me ti vaga kesa ke tovoa na voliginiana na galuve ni-na omea tatamani,

maia e utu saikesa ke tangomana, me sauba moa kara peâ.

Na Tasina na Daki

⁸ I tugita tu tamanina kesa tasida vaolu, ma na tsutuna ara ka tau vati tû moa.

?Ma nagua vaga sauba ka tu nauvania kalina ke ngaoa sa mane na taugaana?

⁹ Ti vaga aia na tasida ke vaga na baravatu, migita sauba ka logovania kesa na kusudato ma ka inilauginia na siliva.

Me ti aia ke vaga na matsapakapu,

migita sauba ka dilaginia na pava ara aqosiginia na gai na sida.

Na Daki

¹⁰ Inau na baravatu,

ma na tsutsuqu ara ka vaga ruka na kusudato.

Ma niqû udu e donagininogoa laka kalina inau au totu kolua aia

me rago dou na tobaqu.

Na Mane

¹¹ Aia Solomon e tamanina kesa nina uta na uaeni tana nauna ara soaginia i Baal Hamon.

Migira ara ngaoa na aqo i laona nina uta na uaeni ia e kilia kara tusovania kesa toga na tavina siliva.

¹² E dou moa ti a Solomon ke aditamanina nina toga na tavina siliva,

migira na mane aqouta kara aditamaniqira ruka sangatu vaga na vovolina niqira aqo.

!Minau au tamanina kesa niqû uta na uaeni segeni!

¹³ Igoe niq'u udu o totu nogo i laona na uta,
minau au ngaoa kau rongomia na tatangina na li-
omu,
migira goto gaqu duli ara pitugotoa kara rongomia
kalina ko goko.

Na Daki

¹⁴ Kiki niq'u udu, ko visumai tsaku,
vaga moa na dia vaolu e ulo gaukuti mai tana kelaqi-
ra na vungavunga
i tana ara dato na gai sisigini dou.

ISAIA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Isaia aia e kesa na propete e totu i Jerusalem tana tagu kalina igira na Asiria ara baginia na Israel tabana i vava, me varangi nogo kara baginigotoa na Juda tabana i ata. (Reia tana 2 Taovia Tsapakae Lova 17.) Na papi iani tangomana ke tavota tolu vaga iani:

1) Lova 1—39: A Isaia e tuturiga na mareana na turina na papi iani tana tagu kalina igira na Asiria e varangi nogo kara maiginigira na Juda. Mara gini matagu loki sosongo igira na Juda. Ma Isaia e katevulagia vanigira laka na rota seko loki vaga e gadovigira e tau tana rongona niqira kili segeni moa igira na Asiria. Tagara. Mi tana rongona nogo niqira sasi igira na Juda ara petsakoe mangana God, mara tau dona na noru kalavataviana God. A Isaia e goko maka vanigira na tinoni ni Juda kolugira gaqira ida, laka niqira aqo nomoa kara rongomangana God, ma kara naua moa na omea e dou me gotolaka. Me ti vaga kara nauvaganana ia, me sauba igira kara totu dou tana rago. Me ti vaga kara tau rongomangana God, me sauba God ke toroutsanigira saikesa. Ma Isaia e katevulagigotoa laka sauba ke mai kesa tagu i tana ke totu na rago i laona na barangengo popono. Me laka kesa na kukuana a David sauba ke lia na taovia tsapakae me ke tagao laka.

2) Lova 40—55: Tana turina iani a Isaia e gini goko kalina ara totu tsinogo nogo i Babilon igira na tinoni ni Juda, me ponopala sosongo na tobaqira, mara tau nogo pada laka tangomana kara visutugua i veraqira. Ma na propete e veregira me tsarivulagi vanigira laka sauba God ke laumaurisigira nina tinoni, me ke adivisugiraturugua i Jerusalem i tana kara tuturiga kesa na mauri vaolu. Ma na goko pukuga tana turina eni, aia nogo laka God e tagaovi kaputigira na omea sui ara laba tana barangengo popono. Maia e vangaraunogoa laka ke aqoginigira nina tinoni ni Israel, gana ke gini vangalaka vanigira goto na puku tavosi sui. Ma na butona tana turina na papi iani igira na tinoni ara donadougina bâ tana Turupatu Tabu popono aia na goko e kalea “nina Maneaqo na Taovia.” Mi dani eni igira na Kristiano ara tutunina laka “nina Maneaqo na Taovia” aia nogo a Iesu Kristo.

3) Lova 56—66: Mi tana turina iani, a Isaia e goko vanigira na tinoni ni Israel kalina ara visumai nogo mara totu i Jerusalem, me tsarivanigira laka God e padavisua nina veke e naunogoa vanigira i sau. Ma na goko vaga iani e gini malagaisigira tugua. Mi muri, maia e raigira kara muria na sasaga gotolaka, ma na pedegoto, ma kara muridougotoa na ketsa ara kalea na mango tana Dani na Sabat, ma na kodoputsa, ma na nonginongi, ma na sangaaqira na tinoni ara tau tamanina sa omea mara kili sasanga.

Tana Lova 61 buto 1-2, e totu na goko a Iesu e tsokoa i laona na valetabu i Nasaret tana tuturigana nina aqo vanigira na tinoni. (Reia tana Luka 4 buto 16-21.)

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Igira na parovata ma na veke

Gaqira kede na puku sui

Nina pede God vania na barangengo

Visana goto na parovata ma na veke

A Heskia ni Juda migira na Asiria

God sauba ke maurisigira tugua nina tinoni

Na susuina na parovata ma na veke

¹ Tana papi iani e totu nina goko God e tsarivulagia tana tagu kalina ara tu taovia tsapakae tana Juda tugivania a Isaia na dalena a Amos, tana rongona na ra a Usia, ma Jotam, ma Ahas, ma Heskia. butona momoru ni Juda ma na verabau ni Jerusalem,

God e Taimataqira Nina Tinoni

² Na Taovia e tsaria, “!Kagamu na barangengo ma na masaoka kamu ka rongomia na omea inau au tsaria! Igira nogo na baka inau au lokisigira ara tû mara sove taniau inau. ³ Migira na buluka mara donaginia ase i na tamaniqira, migira na asi mara donaginia na nauna i tana e palagira gaqira taovia. Migira moa niqutini ni Israel ara tau saikesa padagadovia sa omea. Migira bâ na buluka ma na asi ara sasaga liusigira igira.”

⁴ Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu igamu na puku na tinoni vanga nauseko, amu seko pitsu nogo, me tabaru saikesa nimui sasaga. !Nimui sasi nogo ara raqa tsunagamu! Igamu amu sove tania na Taovia, aia na God tabu ni Israel, mamu piloligi tania. ⁵ ?Rongona gua ti igamu amu sove tania babâ moa? ?Laka amu ngaoa ke gadovigamu na kede loki seko goto bâ? Igamu na Israel, na lovamui ara viri bokaboka nogo, ma na kosumui ma na papadamui ara seko sui nogo. ⁶ E tû tana lovamui, me tsau tsuna tana perana tuamui, e tau goto mamanga sa tabana na konimui. E danga dato moa na tsomo, ma na vora, ma na boka. Mamu tau lelê malesigira se kamu porogira na bokamui. Me tagara goto sa sinagore kamu molo bâ i koniqira.

⁷ Igira gamui gala ara toroutsani poponoa nimui butona kao, mara tungigira sui nimui verabau. I matamui nogo igamu, igira na tinoni ni veratavosi ara laugira nimui kao, mara toroutsanigira nimui omea sui. ⁸ Maia lelê moa na Jerusalem e kauvisu, ma na gala ara totu polipolinogoa. Me tau lelê susuliga na isutuguna segeni. E maluku lê vaga moa na babale e totu malemale lê i liligina na sautu loki. ⁹ Me ti vaga na Taovia Susuliga Sosongo ke tau tamivanigira visana nida tinoni kara mauri, ma na Jerusalem ke toroutsani popono saikesa, vaga nogo kaira na Sodom ma na Gomora i sau.

¹⁰ Eo, igamu na tinoni lokiloki ma na toga ni Jerusalem, amu usuligira saikesa nogo na tinoni ni Sodom mi Gomora. Kamu rongomidoua na omea na Taovia e tsaria vanigamu. Kamu pukudougira na omea e sasaniginigamu nida God. ¹¹ Aia e tsaria, “?Egua amu padâ igamu laka inau au reingaogira nimui kodoputsa sui girani amu tau kuti na savoriana vaniaqu inau? Au vatsa nogo inau na reiaqira nimui sipi igamu amu gini savori-kodoputsa, ma na seregana nimui omea tuavati uluvao laka. Mau qisi goto nogo na reiana na gabuna nimui buluka, ma nimui sipi, ma nimui naniqoti.

¹² ?Masei nogo e nongigamu kamu adimai vaniaqu na omea sui girani kalina amu mai na samasama vaniaqu? ?Masei e nongigamu kamu mai kabakutu sagata vaga ia i laona niqutini Vale Tabu? ¹³ Kamu laka goto na adimai vaniaqu nimui sausau. Au siginisavia inau na

vuruna nimui bulunagai uruuru amu kodogira. Mau reisaogira nimui Dani Tabu na Vula Vaolu, ma nimui Dani na Sabat, me pipi nimui sai na lotu; rongona nimui sasi nogo igamu ara sekoliginia nimui lotu tana dani tabu gira. ¹⁴ Au tau saikesa reingaogira nimui Dani Tabu na Vula Vaolu ma nimui dani tabu sui, igira na kalagai mamava vaniaqu mau qisi nogo na kalagaiaqira.

¹⁵ “Mi kalina igamu kamu saukaegira na limamui tana nonginongi, minau sauba e utu kau rongomigamu. Me atsa moa ke oka koegua kamu nonginongi, minau e utu saikesa kau rongomigamu, rongona na limamui ara liasigabu popono. ¹⁶ Kamu malesi segenimui, ma kamu mololegira pipi sui nimui sasaga tabaru igira inau au morosigamu amu naugira. Eo, kamu mololea na nauana na omea seko, ¹⁷ ma kamu sasania na nauana na omea e gotolaka. Kamu reia ke laba na pedegoto tana nimui tinete, kamu sangagira igira ara bingi sekoligira, ma kamu isutuguqira na baka tinamate ma na daki tinamate.

¹⁸ “Bâ, mi kalina ia, e dou ti ka tinetea na omea iani. Atsa moa ti kara danga nimui sasi, vaga moa na polo sere e liasigabu, minau na Taovia au tsaria laka sauba kau vulimalegamu ma kamu sere maka vaga na snou. ¹⁹ Ti vaga igamu kamu rongomangaqu moa inau, me sauba kamu gini mage na ganiaqira na mutsa dou ara dato tana nimui kao. ²⁰ Me ti vaga amu petsakoe mangaqu inau, me sauba nomoa kamu mate tana vailabu. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

Na Verabau Sasi Sosongo

²¹ Igoe na verabau ni Jerusalem, i sau igoe o totukakai i konina na Taovia, mi kalina ia nima sasaga e vaga nina sasaga na daki rebi. I sau ara danga sosongo na tinoni e gotolaka niqira sasaga ara totu i laomu, mi kalina ia na tinoni vanga labumate moa ara danga i konimu. ²² Jerusalem, i sau igoe o angaanga vaga na siliva, mi kalina ia igoe o tau saikesa lia sa omea dou; i sau igoe o vaga na uaeni dou, mi kalina ia igoe o lia vaga moa ti na kô lê. ²³ Igira nima ida ara sove taniau inau, mara saidou kolugira na tinoni vanga komi. Igira ara tami sailagi na adi vangalaka ma na qolona na pede kesa tabana. Ara tau dona na isutuguqira na baka tinamate tana tinete, se kara rorong kalina igira na daki tinamate ara tsarivanigira na omea ara gini rota.

²⁴ Mi kalina ia, ko rongomia na omea na Taovia Susuliga Sosongo, aia niqira God susuliga igira na Israel, e tsaria: “Inau sauba kau tangotuguqu i konimu, igoe gaqu gala, me sauba ke utu vanigo goto ko molorota vaniaqu. ²⁵ Inau nogo sauba kau rotasigo igoe, ti ke gini gotodoutugua nima sasaga. Eo, sauba kau malesigo vaga moa kalina ara moloa na siliva i

laona na lake romaroma gana na malesiligi tania na pipi na bauna. ²⁶ Me sauba kau tusuvanigo na tinoni tagao dou ma na mane sauparovata vaga nogo ara to-tu i laomu i sau. Mi muri ti kara soaginigo, Na Verabau e Gotolaka Nina Sasaga me Totukakai Konina God.”

²⁷ Mi tana rongona e gotolaka pipi nina pede na Taovia, ti aia sauba ke maurisitugua na Jerusalem, migira sui goto i laona igira ara padasavigira niqira sasi mara pilovisu i konina. ²⁸ Maia sauba ke tsogori rapasigira igira sui ara sasi mara sove tania, me ke labu-matesigira igira sui ara piloligi tania.

²⁹ Me sauba ko gini padasavi loki rongona o ba samasama vanigira na gai, mo tsukagira na uta, mo balogira vania na god peropero. ³⁰ Sauba ko ratsa vaga kesa na gai loki e varangi nogo ke mate, me vaga goto na uta e tau tsoni kona ke kesa. ³¹ Vaga moa na buruburu makede e dona ke lautsakua na iruna na lake, sauba kara vaga goto igira na tinoni susuliga sosongo, niqira sasaga tabaru segeni nogo sauba ke toroutsanigira, me ke tagara goto ke kesa tangomana ke sangagira.

Na Rago e Totu Saviliu

(Mika 4:1-3)

2 Iani nogo e vaga nina goko God e tsarivania a Isaia na dalena a Amos tana rongona na butona kao ni Juda ma na verabau ni Jerusalem:

² Kesa tana tagu ke mai i muri maia na Vungavunga Sion, i tana e tû nina Vale Tabu na Taovia,

sauba ke dato liuliu bâ,
me ke katsi liusigira na vungavunga sui.

Migira na puku sui sauba kara kalemaia moa aia,
³ migira niqira tinoni sauba kara tsarivaganana iani,
“Ida gita ma ka ba dato tana nina vungavunga na Taovia,

tana nina Vale Tabu niqira God igira na Israel.
Maia sauba ke sasanigita na omea e ngaoa igita ka nau;

mi tana ti ka dona na liu bâ tana sautu aia e vilinogoa vanigita.

Rongona igira sui nina sasani na Taovia ara talumai moa i Jerusalem i kelana na Vungavunga Sion;
i tana nogo aia e tû te e mologoko bâ vanigira nina tinoni.”

⁴ Maia nogo sauba ke gotosia niqira vaikoregi na puku sui,
me ke vaturia na goto i laoqira.

Migira sauba kara tupia niqira isi na vailabu me ke lia lê na mani tsaikao tana niqira uta,
ma niqira bao ke lia lê niqira gau na aqo.

Me sauba ke tagara sa puku ke ngaoa na labuana na puku tavosi,

se ke vangarautugua na vano tana vailabu.

⁵ !Me vaga ia, migita na kukuana a Jakob, ida gita ma ka liu i laona na marara aia na Taovia e tusuvanigita nogo!

God Sauba Ke Suilavaginia Niqira Koesegeni

⁶ !God, igoe o mololegira nogo nimu tinoni, igira na kukuana a Jakob! Mi laona na kao popono e danga dato moa na aqo tidao ara talumai i Longa mi Pilistia. Migira na tinoni ara murigira moa niqira lavu na tinoni ni veratavosi. ⁷ Mi tana niqira kao e danga dato na siliva ma na qolumila, ma na ose ma na terê i laona, me utu na tsokoraeaqira. ⁸ Migira na titinonina na god peropero ara aqosiginigira na lima qira lê mara samasama vanigira, ara danga dato goto i laona niqira kao.

⁹ !Taovia ko paluvangamaqira sui ma kara gini vangamâ mate! !Taovia ko laka goto na padale vaniaqira niqira sasi!

¹⁰ Sauba kara ba taopoi i laoqira na vatuluma tana tetena vatuvatuga, se kara tsaia na baba i laona na kao, gana kara tovoa na tsogo tania na korena na Taovia, ma kara taopoi tania na susuligana ma na mararana. ¹¹ E maimai nogo na tagu tana God ke suilavaginia niqira kaekae ma niqira koesegeni na tinoni. Mi tana ti kara donaginia laka na Taovia segeni moa niqira aqo kara tsonikaea. ¹² Mi tana tagu nogo ia, sauba na Taovia Susuliga Sosongo ke molotsunaligira igira sui ara susuliga, mara kaekae, mara padaloki segeniqira. ¹³ Aia sauba ke vui pukaligira na gai na sida katsi ni Lebanon, me pipi sui na gai kakai tana kao ni Basan. ¹⁴ Maia sauba ke tsoragira na vungavunga ma na tetena dato ao, ¹⁵ me pipi sui na kusu katsi, ma na baravatu ara barapoliginigira na valekakai. ¹⁶ Aia sauba ke luvusigira na vaka loki sui, atsa moa igira na ara loki liuliu bâ mara rerei dou sosongo. ¹⁷⁻¹⁸ Niqira kaekae na tinoni ma niqira padaloki segeniqira sauba kara sui lê. Ma na titinonina niqira god peropero sauba kara nangaligi lê saikesa, ma na Taovia segeni moa sauba kara tsonikaea tana tagu ia.

¹⁹ Igira na tinoni sauba kara taopoi i laoqira na vatuluma tana tetena vatuvatuga, se kara tsaia na baba i laona na kao gana kara tovoa na tsogo tania na korena na Taovia, ma kara taopoi tania na susuligana ma na mararana kalina aia ke mai na toloana na barangengo. ²⁰ Mi kalina ke labamai na tagu ia, me sauba igira kara tsoniligilea niqira qolumila ma niqira siliva, ma na titinonina niqira god peropero igira nogo ara aqosigira, ma kara mologira vanigira na bogu ma na kasike. ²¹ Mi kalina ke mai na Taovia na toloana na barangengo, migira na tinoni sauba kara ba taopoi i laona na babâ ma na vatuluma tana tetena vatuvatuga, gana kara tovoa na tsogo tania na korena, ma kara taopoi tania na susuligana ma na mararana.

²² Kamu laka goto na noruana sa tinoni lê moa aia e dona ke mauri kesa tana tagu tetelo moa, mi muri me mate.

Na Kede Sauba Ke Gadovigira na Juda ma na Jerusalem

3 Mi kalina ia, na Taovia, aia na Taovia Susuliga Sosongo, e vangaraunogoa ke adiligi tania na verabau ni Jerusalem ma na butona momoru ni Juda, pipi sui na tinoni ma na omea igira na toga ara vataragi bâ i koniqira. Aia sauba ke adiligi tanigira gaqira mutsa ma gaqira kô, ² ma niqira mane malagai susuliga ma niqira mane vaumate, niqira tinoni pede ma niqira propete, niqira tinoni basutidao, ma niqira tinoni lokiloki tana vera, ³ ma niqira taovia tagao na mane vaumate, miqira ara aqo tana gavumane, me pipi gira sui ara gini aqo na sinagore tana tagaoviginiaqira na omea kara laba. ⁴ Na Taovia sauba ke tamivanigira na borau lê moa kara tagaovigira. ⁵ Igira na tinoni sauba kara vaibingisekoligi, migira na tinoni vaolu sauba kara tau nogo kukuni tanigira gaqira tinoni loki, migira e tabaru niqira sasaga sauba kara tau goto kukuni tanigira igira e gotolaka niqira sasaga.

⁶ Sauba ke labamai na tagu i tana kalina igira i laona kesa na duli sauba kara vilia kesa vidaqira ma kara tsarivania, "Igoe lelê moa o tamanina visana na polo-mu, me vaga ia migoe ko lia gamami ida tana tagu na rota iani."

⁷ Maia sauba ke tuguvisua niqira goko me ke tsaria, "Tagara inau! E utu lelê kau sangagamu. Inau goto au tau tamanina sa gaqu mutsa se sa poloqu. !Kamu laka na viliaqu inau kau lia gamui ida!"

⁸ !Na Jerusalem e tuturiga nogo na torouts! !Ma na Juda e pupuka nogo! Pipi sui na omea ka niqira tinoni ara tsaria mara naua ara peaginia moa na Taovia; mara gokoseko malemale vanisegenigotoa God. ⁹ Niqira pede kesa tabana ara nau sailaginia sauba ke kidivisu i koniqira segeni. Igira ara sasi malemale vaga moa ara naua igira na tinoni ni Sodom i sau. Me sauba nomoa kara mate, migira segeniqira nogo ara alomaia gaqira matemate.

¹⁰ Migira na tinoni e gotolaka niqira sasaga sauba kara magemage, me ke dou pipi na omea sui vanigira. Me sauba kara adia na peluna niqira aqo dou ara naua. ¹¹ Migira na tinoni seko sauba nomoa kara mate; ma na omea seko igira ara nauvanigira na tinoni tavosi sauba ke gadovisu i koniqira segeni.

¹² Migamu niqiu tinoni, igira na borau lê ma na daki ara tagaovigamu mara sekoligamu. Migira gamui ida ara raqa sasiligamu, mamu tau nogo dona na sautu gua kamu muria.

¹³ Na Taovia e totu nogo tana nina sasana na pede; maia e vangaraunogoa na pedeaqira nina tinoni. ¹⁴ Na

Taovia e soamaigira tana pede igira niqira tinoni lokiloki ma gaqira ida nina tinoni. Maia e taimataqira me tsarivaganana iani: "Igira niqiu tinoni ara vaga moa niqiu uta na uaeni, migamu amu ba sekoligira mamu komigira. Mamu tau goto galuvegira igira ara tau tamanina sa omea, mamu ba komigotoa na omea tetelo ara tamanina mamu dangaliginia na valemui. ¹⁵ ?Masei nogo e tsarivanigamu kamu bingi sekoligira niqiu tinoni, ma kamu gini mauri tana niqira omea na sekona lê? Inau nogo na Taovia God Susuliga Sosongo au tsaria na omea iani."

Na Parovata Vaniaqira Na Daki ni Jerusalem

¹⁶ Ma na Taovia e tsaria, "!Kamu morosigira bâ na daki ni Jerusalem, na vanga kaekae gira! Kalina ara vanovano i sautu mara koeginigira sosongo. Mara gini tû na tsivi na guguqira, me rereke na tsetsê tana tuaqira gana na raqaana na mataqira na mane. ¹⁷ Minau sauba kau kedegira, ma kau tsara koakoa na lovaqira gana kau paluvangamaqira."

¹⁸ E maimai nogo na tagu i tana na Taovia ke adiligi tanigira na daki ni Jerusalem pipi sui na omea ara gini kaekae sosongo, igira na inilau ara sagelia tana tuaqira, mi tana lovaqira, mi tana lioqira, ¹⁹ mi tana limaqira. Maia sauba ke adiligi tanigira na polo ara tsavuginia na lovaqira, ²⁰ ma gaqira kepi; ma niqira sinagore na madu ara soria tana limaqira ma na bunguqira; ²¹ na ringi ara sagelia tana kakauqira, ma na pidi ara tsukulaginia tana isuqira; ²²⁻²³ migira sui niqira polo rereidou loki matena, niqira polo katsikatsi na niqira polo tsavugotu, ma niqira polo marara lê, ma niqira polo na tsavu lovaqira katsikatsi, ma niqira lapa tetelo, ma niqira aqetsipi.

²⁴ Mi tana tagu ia, migira na daki ni Jerusalem e utu goto kara inilau vaga i sau. Sauba kara tau tamanina sa ko sisigini dou kara tsonia tana koniqira, me sauba ke sigini seko na vuruqira. Sauba kara tau goto tamanina sa polo dou gana na sageliana, se sa itai mamarega gana na soribungu, ma kara sagelia moa na polo tataratsi, ma na pesopeso kara gini sori bunguqira. Sauba kara tau nogo virua na ivuqira, rongona na gala ara tsara koakoa nogo na lovaqira mara lati. !Ma na douna na rerei qira ke pilo bâ tana vangamâ!

²⁵ Migira sui na mane i laona na verabau ia, eo, atsa moa ti igira na mane susuliga liuliu bâ, sauba nomoa kara mate sui lakalaka tana vailabu. ²⁶ Ma na verabau nogo ia sauba ke lia vaga moa na daki ara tsoraligi vania na polona me malaiole, me totu raparapa lê tana kao. Migira na matsapakapuna na vera kara morosi vaganana ia, ma kara tangitangi ma kara ngangai.

4 Mi kalina ke labamai na tagu ia, me sauba kara tu vitu na daki kara tu tangolikakaia kesa moa na mane, ma kara tu tsarivania, "I tugami tangomana ka-

mi tu pala tu segenimami, ma kami tu pipisigami segeni, mami tu nongigo kiki ko lia tu savamami, ma kami tu gini tau vangamâ babâ moa rongona e tagara tu savamami.”

Na Jerusalem Sauba Ke Dou Visutugua

²E maimai nogo na tagu i tana na Taovia sauba ke naua pipi sui na omea tsukatsuka ke vuaga dou, me pipi sui na gai i laona na butona kao ia kara dato katsi ma kara rereidou. Migira sui na tinoni ni Israel igira ara tau mate tana vailabu, sauba kara morosigira na omea tsukatsuka ara dato dou, ma kara gini magemente. ³Me pipi sui na tinoni ara totuvisu i Jerusalem, igira nogo God e viligira kara tau sanga mate tana vailabu, sauba kara soaginigira nina tinoni tabu segeni nogo aia. ⁴Eo, tana susuligana loki nogo, aia na Taovia sauba ke pedeginigira me ke vuli-maleginigira na tinoni ni Israel, me ke luvusiginia na loana na Jerusalem, me ke tsagimalea na gabu ara reoa i tana. Mi kalina ke male sui nogo na Jerusalem, ⁵mi tana ti i kelana na Vungavunga Sion, mi vungaqira goto na tinoni sui ara saimai gana na samasama i tana, na Taovia sauba ke molomaia na parako ke tsavugira tana dani, ma na pungu ma na lake iruiru tana bongi. Na mararana God sauba ke tsavua me ke reitutugua nina verabau popono. ⁶Me ke dila tania na paparana na dani, me ke totu raviravi dou tania na usa ma na legai.

Na Lingena na Uta na Uaeni

⁵ Kamu rorongu kalina inau kau lingena vanigamu gana linge na kulaqu ma nina uta na uaeni: Na kulaqu e tamanina kesa nina uta na uaeni tana kao lakataga dou i kelana na vungavunga. ²Aia e tsaia na kao me tsakoligigira na vatu; me tsukagira na volana uaeni laka saikesa i laona. Me logoa kesa na kusudato gana tana ke tû i kelana me ke matalia nina uta, me tsaia na qilu i tana aia ke rapasigira na vuana uaeni. Mi muri, maia e pitugira na vuana kara mada, bâ, mi kalina ara mada mara viri vavai sui. ³Me vaga ia ma na kulaqu e tsaria, “Inau au nongigamu igamu na tinoni amu totu i Jerusalem mi tana Juda, kamu votamai vaniau laka ase i sasi, inau, se aia niqû uta na uaeni. ⁴?Laka sa omea ngatsu inau au tau naudoua te e gini tau dou niqû uta? ?Megua te e tau molo vuana dou vaga au amesia inau, me molo vuana vavai moa? ⁵”Miani saikesa nogoria ke vaga na omea inau sauba kau nauvania niqû uta na uaeni: Inau sauba kau tû ma kau vutiligigira na katsele au tsukagira polia na tsavuna niqû uta, ma kau vui pukalia na baravatuna, ma

kau molo vanigira na omea tuavati atsi kara gania na vuana, ma kara tsogori rapasigira lê. ⁶Ma kau moloa moa na buruburu seko kara poko tsavugira. Me utu goto kau valakasigira na gaina, se kau qari kaoqira goto. Tagara. Sauba kau mololegira moa ma na gai kakaruga ma na itai kokonaga kara dato tsavugira. Ma kau tongo vanigotoa na parako na usa ke tumu tsuna tana niqû uta.”

⁷Eo, igira na tinoni tana Israel ma na Juda ara vaga moa nina uta na uaeni na Taovia Susuliga Sosongo, maia e reingao sosongoligira, me reitutugudougira. Maia e norugira laka kara naua na omea ke dou me ke goto, migira ara tû mara naua moa na omea seko. Ma na gabuqira igira ara lamutasigira e ngangai dato vania na Taovia ke tangotuguqira.

Na Omea Seko Ara Naua na Tinoni

⁸!Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu! Igamu amu voligira goto danga na vale ma na uta gana kamu paboginigira igira amu tamaninogoa. Me sauba ke tau oka me ke tau lelê goto mangamanga sa nauna i tana kara totuvia igira na tinoni tavosi, migamu segenimui moa kamu totuvia na kao popono. ⁹Minau au rongominogoa na Taovia Susuliga Sosongo e tsarivanana iani, “Igira sui lakalaka na vale loki rerei dou girani sauba kara toroutsa sui ma kara totu kobakoba lê. ¹⁰Me atsa moa ti kara tsukâ na uta loki na uaeni, me sauba kara tsaurae lelê moa na vuana kara pitsua gana na aqosi uaeni. Me atsa moa goto ti kara rasavaginigira ke sangavulu na dangana todo loki na vatuna na uiti, me sauba ke kesa lelê moa na dangana todo loki kara pitsua.”

¹¹!Eo, sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu! Igamu amu mamata tana matsaraka bongibongi mamu tuturiga saviliu na inu, mamu inubule babâ moa poi tsau tana levugata. ¹²Tana nimui kavomutsa amu totu matengana moa na taiaqira na itai tatangi, ma na tuqulu, ma na rekesiana na tsetsê, ma na inu uaeni. Mamu tau lelê padagadovia na omea e naua na Taovia. ¹³Me vaga ia ma na Taovia e tsaria, “Igira niqû tinoni ara tau saikesa donaginiau inau, me vaga ia, migira gaqira gala sauba kara aditsekavanogira tana vera tavosi. Migira gaqira ida ma na toga popono sauba kara gini mate na vitoa ma na marou. ¹⁴Ma na barangengo na mate e mangangasi lokia na mangana me ngaoa na ganiaqira. E konomi poponogira na tinoni lokiloki, kolugira goto na toga sui tana Jerusalem.”

¹⁵Pipi sui tinoni sauba ke paluvangamaqira, migira sui ara kaekae sauba kara molotsunaligira. ¹⁶Ma na Taovia Susuliga Sosongo e sauvulagia gana loki tsapakae tana nauana moa na omea e gotolaka, maia

e gini molo labatia laka aia e tabu loki tana pede gotosiaqira nina tinoni. ¹⁷ Mi tana toroutsana nogo na ver-abau sauba igira na dalena sipi ma na dalena naniqoti kara mai gani gaqira buruburu.

¹⁸ !Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu! Igamu amu lavu nogo na nauana na sasi, mamu tau goto tangomana na mololeana. ¹⁹ Mamu tsaria, "Ke tsaku na Taovia me ke manalia na omea aia e tsaria laka sauba ke naua, ma ka morosiginia. Molovania na God tabu ni Israel ke naua na omea aia e padâ; ma ka gini reia na omea aia e vangaraua na nauana."

²⁰ !Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu! Igamu amu soaginia laka na omea seko na omea dou, ma na omea dou na omea seko. Mamu soaginia na rodo na marara, ma na marara na rodo. Mamu naua na omea e vavai me gini pui, ma na omea e pui igamu amu naua me vavai.

²¹ !Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu! Igamu amu pada laka amu sasaga sosongo, mamu donaginia na omea danga.

²² !Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu! !Igamu e tangi sosongo na soamui tana inu uaeni! !Amu malagai sosongo mamu tau goto matagu na laloaqira na inu papara! ²³ Igamu amu adi qolona na sanga pede kesa tabana, mamu nusilegira na tinoni ara sasi, mamu utusigira na tinoni tsalapo na adiana na pede gotolaka. ²⁴ Bâ mi kalina ia, sauba kamu mate vaga nogo na gai e mabulu nogo na lamuna, mara dudu sui na rauna. Ma na mate ia sauba ke laba tsaku sosongo vanigamu vaga nogo na iruna na lake e lautsakua na buruburu makede, rongona igamu amu sove taninogoa na omea na Taovia Susuliga Sosongo, aia niqira God tabu na Israel, e sasaniginigamu. ²⁵ Na Taovia e kore sosongo vanigira nina tinoni me vangaraunogoa na kedeaqira. Ma na vungavunga sauba kara kakanu, ma na kubuqira igira ara mate sauba kara tsaro bamai lê tana sautu vaga moa ti na kutso. Me atsa moa ke vaga ia, ma na korena na Taovia e utu goto ke sui, ma na limana sauba nomoa ke tatakatsi babâ moa gana na kedeaqira.

²⁶ Na Taovia e gaviu ngiti padapada vanigira na mane vaumate tana vera ao kara mai na labumatesiaqira nina tinoni. Migira ara mai tsaku sosongo talu tana vovosana na barangengo. ²⁷ Me tagara goto sa vidaqira ke dona na kolae, se ke tubulagi. Mara tau saikesa maturu toto se ke paragira na maturu. Me tagara goto sa niqira itai na sori bungu ke olaola lê, se sa itaina gaqira porotua ke takuti. ²⁸ Niqira pipili ara vavanga sosongo, mara nari manogatinogoa niqira parige. Ma na perana tuana niqira ose ara kakai vaga na tapala, ma na uilina niqira terê ara variro tsaku vaga na viru. ²⁹ Migira na mane vaumate ara kanga loki vaga moa kalina na laeone e matesia kesa gana omea tuavati,

me kalagaivanoa kesa tana nauna i tana e tau tango-mana ke kesa ke ba lauligia i konina.

³⁰ Mi kalina ke labamai na tagu ia, me sauba igira gaqira gala kara kanga loki tana Israel, ma na leleona ke kutu loki vaga moa kalina e karara na panu tana tseve. Mi kalina na tinoni kara momoro mai tana kao ia, me sauba kara reia moa na rodo ma na rota loki. Ma na parako baubau ke rodosi poponoa na marara.

God e Vilia a Isaia Ke Lia na Propete

6 Mi tana ngalitupa e mate a Usia na taovia tsapakae, minau a Isaia au reia na Taovia. Aia e totukae tana nina sasana na totukae e paladato i gotu vasau, ma na polona katsi e tsavu poponoa na Vale Tabu. ² Migira na angelo ara tutu polia, me pipi kesa vidaqira e tamanina ono na rapona. Me pipi vidaqira ara tsavuginia na mataqira ruka na rapoqira, ma na koniqira ruka na rapoqira, me ruka ara gini aqo na lovo. ³ Mara vaiguvigi mara tsaria, "¡Tabu, tabu, tabu! !E tabu loki na Taovia Susuliga Sosongo! Ma na mararana e mararasi poponoa na barangengo."

⁴ Ma na tatangina na lioqira e keseli poponoa na papakana na Vale Tabu, ma na pungu e dangali poponoa.

⁵ Minau au tû mau tsaria, "¡E, e! !Au mate nogo kiki inau! Au seko pitsu kiki nogo rongona pipi sui lakalaka na tsaqina goko ara rutsu i mangaqu, na sasina sui moa gira, mau mauri i laoqira na tinoni igira goto pipi sui niqira tsaqina goko ara sasi saviliu. Minau, na mataqu segeni nogo ara reilakana na Taovia Tsapakae, aia na Taovia Susuliga Sosongo."

⁶ Mi muri, maia kesa vidaqira na angelo e lovotsunamai i koniqu, mi tana limana e totu na madaova gagâ e kapia tana belatabu. ⁷ Me mai me peleginia na tububena mangaqu na madaova gagâ me tsarivaniau, "¡Tani e pelenogoa na tutubena mangamu. Me tû kalina iani e nangaligi nogo na loamu, mara tanusi nimu sasi."

⁸ Mi muri, mau rongomia na Taovia e goko me tsarivaganana iani, "¿Asei sauba kau moloa ke vano? ¿Masei sauba ke lia nida mane tabegoko?"

Minau au gokovisu mau tsarivania, "¡Ieni nogo inau! !Ko molovanoau!"

⁹ Me vaga ia, maia e ketsaliau kau vano ma kau katevanigira na tinoni na goko vaga iani: "E atsa moa ti kamu rorongu ma kamu rorongu, me sauba ke utu vanigamu nomoa na rongomigadoviana sa omea. Me atsa moa goto ti kamu momoro ma kamu momoro, me sauba ke utu vanigamu nomoa na reigadoviana nagua e laba." ¹⁰ Mi muri maia e tsarigotoa vaniau, "Ko naua me ke pono na tobaqira, mo ko ponotia na kuliqira, mo ko maturukapusia na mataqira, rongona ti vaga kara morosiginia na mataqira, ma kara ron-

gomiginia na kuliqira, ma kara padagadoviginia na tobaqira, me sauba kara pilovisumai i koniqa inau, ma kau maurisigira.”

¹¹ Minau au veisuâ, “?Taovia sauba ke oka koegua sagata inau kau nauvaganana ia?”

Maia e gokovisu vaniau me tsaria, “Poi tsau kalina kara toroutsu sui na verabau ma kara kokoma, me ke tagara goto sa tinoni ke totu i laona na valeqira, ma na butona kao segenina goto nogo ke lia na kaomate.

¹² Inau sauba kau tsonivanogira na tinoni kesa tana vera ao, ma kau naua ma niqira kao ke totu mangu lê.

¹³ Me atsa moa ti vaga kara visana lele moa na tinoni kara kauvisu tana kao ia, me sauba inau kau labu-matesigira goto. Me atsa goto moa ti ke totu mangu lê na kao ia, me sauba nomoa ke botsa vaolutugua niquru puku na tinoni, me ke vaga saikesa na gai loki ara kavitsunâ ma na tuturina lê moa e totuvisu, mi muri, maia e dona ke vasu vaolutugua.”

God e Molo Goko Vania a Ahas

7 Mi kalina a Ahas na taovia tsapakae, aia na dale-na a Jotam ma na tutuana a Usia, e tagao tana Juda, me kesa na vailabugi loki e taratsi. Kaira a Resin na taovia tsapakae ni Siria, ma Peka na dalena a Remalia, aia na taovia tsapakae tana Israel, ara ka sai alaala mara ka baginia na Jerusalem, mara ka tau moa tangomana na tangoliana.

² Mi kalina na turupatu e ba laba konina na taovia tsapakae ni Juda laka igira na mane vaumate ni Siria ara totu nogo i laona na butona kao ni Israel, maia migira sui nina tinoni ara viri matagu loki sosongo, mara gagariri vaga moa na gai kalina e galigirisia na guguri.

³ Ma na Taovia e tsarivania a Isaia, “Ko adia a Sear Jasub † na dalemu, ma kamu ka ba tsodoa a Ahas na taovia tsapakae, aia e totu tana sautu i tana ara aqoqo igira na tinoni ara vosipolo, tana susuina na sautuna na kô e talumai tana maomao i longa. ⁴ Mo ko tsarivania ke totu parovata, me ke totudodo moa, me ke laka moa na matagu se na tobaruka. Rongona ka niqira kore kaira a Resin na taovia tsapakae kolugira niqira tinoni ni Siria, ma Peka na taovia tsapakae tana Israel, e vaga nogo na lake e vurumate lê ma na pun-guna moa e dato. ⁵ E mana, igira na Siria kolua na taovia tsapakae ni Israel ma nina tinoni, ara vorogokona sai na aditsunaana a Ahas na taovia tsapakae. ⁶ Mara padâ kara ba bokia na Juda, ma kara totoposuligira na tinoni gana kara sanga tabana koniqa, mi muri ma kara molokaea na dalena a Tabeel ke lia na taovia tsapakae.

⁷ “Minau na Taovia au tsaria laka na omea iani e utu saikesa ke laba. ⁸⁻⁹ ?Ma na rongona gua? Rongona na

† Na rongona na soa Sea Jasub tana goko Hibu, ‘Tsarae lele moa kara visumai.’

susuligana na Siria e tau susuliga liusia bâ na Damaskus aia nina verabau pukuga. Ma na susuligana na Damaskus e tau susuliga liusia bâ a Resin nina taovia tsapakae. Ma na susuligana na Israel e tau susuliga liusia bâ na Samaria, aia nina verabau pukuga, ma na susuligana na Samaria e tau susuliga liusia bâ a Peka nina taovia tsapakae. I laona ke ono sangavulu tsege na ngalitupa na butona momoru ni Israel sauba ke toroutsu popono, ma nina tinoni kara totu piriutsa bamai, me ke tau lia vaga kesa puku na tinoni.

“Migoe goto a Ahas, ti vaga nimu tutuni ke tau kakai, me utu goto ko totu oka tana nimu aqo.”

God e Sauvulagia Vania A Ahas Kesa na Padapada

¹⁰ Na Taovia e mologoko bâ vanitugua a Ahas tana mangana a Isaia na propete me tsaria: ¹¹ “Ko ngasua na Taovia nimu God ke molovanigo kesa na padapada. Ke talu iava moa i tana igoe ko pedea, i lao vasau, se i gotu vasau.”

¹² Maia Ahas e tsaria, “Tagara. E utu lele kau nongia sa padapada i konina na Taovia. Au sove saikesa na tovoleana.”

¹³ Me goko a Isaia me tsarivania a Ahas, “Bâ, mi kalina ia igoe na kukuana a David ko rorongou dou. ?Egua, laka o tau vati vatsa moa na bulesiaqira na tinoni, mo ngaoa ko bulesigotoa niquru God? ¹⁴ Eo, me dou moa. Sauba na Taovia segenina nogo ke sauvulagi vanigo kesa na padapada: sauba kesa na baka daki ke tiana, maia ke vasua kesa na dalena mane, me ke soaginia a ‘Emanuel.’ ¹⁵ Mi tana tagu na baka mane ia ke loki tugua ke reigadovia na omea e seko ma na omea e dou, migira na tinoni sauba kara tamanina gaqira mutsa dou vaga na miliki kakai ma na bulumitsua.

¹⁶ Me idavigotoa ke laba na tagu ia, ma ka niqira butona kao kaira na taovia tsapakae ara ka molo matagu vanigo igoe a Ahas kalina ia, sauba kara totu mangu lê.

¹⁷ “Na Taovia sauba ke molomaia vanigo, migira goto nimu toga, ma nimu tamadale popono, na tagu na rota loki ke seko liusigira bâ pipi sui na rota ara gadovigamu tû kalina igira na Israel ara tavota tanigira na Juda. Aia sauba ke alomaia na taovia tsapakae ni Asiria ke maiginigamu.

¹⁸ “Mi kalina ke labamai na tagu ia, ma na Taovia sauba ke gaviu ngiti padapada vanigira na mane vaumate ni Ejipt, migira kara viri lovomai vaga moa na kakoluna popono na lango ara talumai tana masarina ao bâ na Kô Nile, migira goto na mane vaumate ni Asiria kara viri lovo saimai talumai tana niqira butona kao vaga moa na dangana na masimasivoro. ¹⁹ Me sauba kara alamai ma kara dangaligira popono na qou vatuvatu-

†† Na rongona na soa Emanuel tana goko Hibu, ‘God e totu i konida.’

ga, ma na vatulumu, ma kara tsavu poponogira pipi na komukomu na itai kokonaga ma na kao tana e dato dou na buruburu.

²⁰ “Mi kalina ke labamai na tagu ia, ma na Taovia sauba ke tabâ kesa na tinoni gana aqo nogo na putsu ivu, ke talumai tabana bâ na Kô Euprates, aia nogo na taovia tsapakae ni Asiria, maia sauba ke mai tsaraligia na ngolamui, ma na ivu tana lovamui ma na vuvulumui, gana ke paluvangamamui. Migira gamui gala kara matesigira sui lakalaka nimui buluka ma nimui naniqoti.

²¹ “Mi kalina ke labamai na tagu ia, me atsa moa ti vaga kesa tinoni ke tangomana na maurisiana ke kesa lelê moa nina buluka daki, se kara ka ruka nina naniqoti, ²² me sauba kara dadanga dou na tsutsuqira, ma kara sau ke danga na miliki, ke tugua na aqosi miliki kakai gana na maurina. Eo, migira sui ara matepitsa tana vailabu mara totuvisu moa tana butona kao ia, sauba kara gania gaqira miliki kakai ma na bulumitsua.

²³ “Mi kalina ke labamai na tagu ia, me pipi sui lakalaka nimui uta na uaeni sauba kara viri toroutsu sui. Migira ara tamanina na uta loki na uaeni, sauba na itai kokonaga ma na gai karukaruga kara dato tsavugira sui. ²⁴ Migira na tinoni sauba kara vano moa na rugu i tana kolua niqira parige ma niqira pipili. Eo, na kao popono i tana sauba ke lia tugua na goana atsi, me ke dato tsavua na gai karukaruga ma na itai kokonaga. ²⁵ Me pipi sui na tetena i tana ara tsukagira na omea tsukatsuka sauba na itai kokonaga ma na gai karukaruga kara dato liusigira, me ke gini tau goto tangomana vania ke kesa na liu bâ i tana. Mara molo-vanigira moa na buluka ma na sipi kara ba lavea gaqira mutsa i tana.”

Na Dalena a Isaia

8 Na Taovia e tsarivaniau, “Ko adia kesa na pava loki mo ko marea na goko iani tana mamare loki ke gini lakagana vanigira na tinoni na tsokoana: ‘Lautsakua Adivanotsakua.’ ² Mo ko soamaikaira a Uria na manetabu, ma Sekaria na dalena a Jeberekia, kaira na mane nonoru, kara ka sanga na morosiana kalina igoe ko mamare.”

³ Mi kesa tana tagu i muri ma na tauqu e tiana. Mi kalina e botsa ka dalemami, ma na Taovia e tsarivaniau, “Ko soaginia na baka ia ‘Lautsakua Adivanotsakua.’

⁴ Rongona idavia na baka ke dona na tsariana ‘Nana’ ma ‘Kaka’, sauba na taovia tsapakae ni Asiria ke mai me ke lauligigira na omea loki matena sui ara totu tana verabau ni Damaskus mi Samaria.”

E Maimai Nogo na Taovia Tsapakae Ni Asiria

⁵ Ma na Taovia e goko vaniau tugua, ⁶ me tsaria, “In-au na Taovia au vaga na kô ni Siloam e kiki rago moa e tatave. Migira na tinoni ni Juda ara sove taniau rongona ara padâ laka inau au tau susuliga na sangaaqira, mara gariri moa tana matagu i ka mataqira kaira a Resin na taovia tsapakae ni Siria, ma Peka na taovia tsapakae ni Israel. ⁷ Minau na Taovia sauba kau adimania na taovia tsapakae ni Asiria kolugira nina alaala popono na mane vaumate kara baginia na Juda. Me sauba kara maimai vaga moa kalina e tave loki na obo tana Kô Euprates me tsipudato ruka tabana. ⁸ Igira sauba kara salâ i laona na Juda popono vaga moa na obo loki e maodato tsau bâ gana ngongo na kokovena tinoni, ma kara tsavu poponoa pipi sui na omea.”

!Maia God nomoa e totu kolugami! Ma na rapona e tsavu poponoa nimami butona kao.

⁹ !Kamu rorongongu igamu na puku sui amu totu tana vera ao! !Kamu vangarauragoa na sai alaala na vano tana vailabu! Sauba nomoa kamu tavongani matagu me ke puka lê gamui susuliga.

¹⁰ !Eo kamu bâ nauragoa nimui vorogoko sai! Me utu saikesa nomoa kamu tangomana. Me atsa moa ti igamu kamu goko dangadanga, migira sui nimui tsaqina goko ara tau nogo tamani rongona, matena aia God e totu kolugami.

Na Taovia e Parovatavia na Propete

¹¹ Au vatsangitugua na susuligana loki na Taovia e totuviau, me parovataviau kau laka na muriana na sautu vaga ara muria igira na tinoni tavosi. Maia e tsarivaniau, ¹² “Ko laka na sangasage i laona niqira vorogoko seko ara naua na tinoni tavosi, mo ko laka na mataguniaqira na omea ara matagunia igira. ¹³ Ko padatugua laka inau segeni moa na Taovia Susuliga Sosongo au tabu loki; minau lelê moa nima aqo igoe ko matagunia. ¹⁴ Inau niqira mani toturavi niqiu tinoni. Mi tana rongona igira na Israel ma na Juda ara sove taniau inau, ti inau au lia vaga kesa na vatu ara tubulagi i konina; mau vaga goto na pidipidi sauba ke sogotigira na tinoni tana Juda ma na Israel, migira goto na tinoni ni Jerusalem. ¹⁵ Eo, sauba kara danga kara tubulagi ma kara puka, ma kara tsogori rapasigira. Sauba nomoa kara sogo sui i laona na pidipidi.”

Na Parovata Tana Rongona na Basu Tidao

¹⁶ Igamu gaqu duli, nimui aqo kamu reitutugudougira ma kamu tangolidatogira na goko aia God e tusunogoa vaniau inau. ¹⁷ Na Taovia e poi segenina nogo tanigira nina tinoni, minau moa au norua mau vataragini kakaia niqiu amesi i konina.

¹⁸ Mieni nogo inau kolugira na dalequ aia na Taovia e tusugira vaniau nogo. Na Taovia Susuliga Sosongo, aia e totukae tana nina sasana na totukae i kelana na Vungavunga Sion, e molovanogami kami lia vaga nogo na goko mamauri vanigira na tinoni ni Israel.

¹⁹ Migira na toga sauba kara raigamu kamu ba lavegoko i koniqira na tinoni ara dona na tatada, migira ara dona na goko koluaqira igira ara mate nogo, eo, migira sui ara dona moa na oripatsa ma na qoko ngulungulu. Ma kara tsarigotoa, “?Me laka e tau niqira aqo nogo na tinoni na basuaqira na tidao, ma na ba veisuaqira na tinoni ara mate nogo tana rongoqira igira ara mamauri moa?”

²⁰ Migamu kamu tuguvisua ma kamu tsarivanigira vaganana iani, “!Igamu nimui aqo kamu rongomidoua na omea aia na Taovia e sasaniginigamu! Ma kamu laka saikesa na rongomiaqira igira ara dona na basuana na tidaoqira igira ara mate nogo. Rongona nagua sui moa igira kara tsarivanigamu tagara ke tau pelugamu sa omea i konina.”

Na Tagu na Rota Loki

²¹ Na tinoni sauba kara tonatia na kao popono, me ke ponopala saikesa na tobaqira ma kara vitoa mate. Mi laona niqira vitoa ma niqira kore kara vealaginia niqira taovia tsapakae ma niqira God. Kara morodato tana masaoka ²² se kara vusutsuna kakai tana kao, me sauba kara reia moa na rota loki ma na rodo, aia na rodo pulipuli mamataguniga i tana ara raqabagira. Me sauba ke tau goto tangomana vanigira kara tsogotania na tagu na rota loki vaga ia.

God Sauba Ke Molokaea Kesa Na Taovia Tsapakae Doulaka

9 I sau na Taovia e paluvangamaqira igira na puku ka koniqira a Sebulun ma Naptali, mi tana tagu ke mai sauba aia ke vaturikaegira tugua na vera sui ara totu tana votavotana na kao e tû tana Tasi Mediteranean me longa tsau tabana bâ na Kô Jordan, me ba tsau saviliu goto tana Galilii, i tana ara totu igira na tinoni tau Tsiu.

² Igira na tinoni ara liu moa tana rodo ara reivulagia kesa na marara loki.

I sau igira ara totu moa tana rodo pulipuli, mi kalina eni na mararana God e mamarasigira.

³ Taovia igoe nogo o naua migira nimu tinoni ara gini lia tugua na puku loki;

mo nauvanigira mara gini magemage.

Ara gini magemage i matamu,

vaga moa kalina ara angunimai i vera na lakana loki ara tsurivia tana niqira uta,

me vaga goto kalina igira na mane vaumate ara gini mage loki

na tuvarivotaana na omea ara laua tana vailabu.

⁴ Rongona igoe nogo Taovia o adiligia na kalagai mava e ngoligira,

mo kutsia na gai ara ramitsiginia na kokoveqira.

Igoe nogo o tuliusigira na tinoni

ara bingi sekoligira mara tsogori tsunaligira nimu tinoni,

vaga nogo kalina o tuliusigira na alaala na mane vaumate ni Midian i sau.

⁵ Gaqira porotua igira na gala ma na poloqira sui ara liasigabu sauba kara viri iru sui tana lake.

⁶ !Rongona e kesa na baka e botsamai vanigita!

!E kesa na baka mane God e tusua vanigita!

Aia nogo sauba ke lia nida taovia, me ke tagaovi kaputigita.

Me sauba kara soaginia “Aia e Naua na Totosasaga Laka,”

“God Susuliga,” “Tamana Saliu,”

“Na Taovia na Rago.”

⁷ Ma gana susuliga sauba ke dato babâ saviliu; ma na verana sauba ke totu sailagi moa tana rago.

Maia sauba ke tagao na tuguna a David na taovia tsapakae,

me ke vaturia gana susuliga tana sasaga gotolaka ma na pedegoto,

ke tû kalina eni me ke ba saviliu tsau tana susuina na dani.

Na Taovia God Susuliga Sosongo e padakuti matena nogo laka sauba nomoa ke naua ma kara laba na omea sui gilani.

Na Taovia Sauba Ke Kedegira na Israel

⁸ Na Taovia e votapede nogo vanigira na Israel, me vanigira goto na kukuana a Jakob. ⁹ Igira sui na tinoni ni Israel, migira sui goto ara totu tana verabau ni Samaria, sauba kara donaginia nomoa laka aia nogo na Taovia e naua na omea iani. Mi kalina ia, igira ara kaekae sosongo, mara padaloki segeniqira moa. Mara tsaria, ¹⁰ “Na vale biriki ara puka tsuna sui nogo, migami sauba kami logovisuginigira tugua na vatu. Na qaroqaro igira ara aqosiginia na gai na vasa ara kavi pukaligira nogo, migami sauba kami tuguginigira na gai na sida laka saikesa.”

¹¹ Na Taovia e gini kore sosongo vanigira, me molo papada nogo i tobaqira gaqira gala laka kara maiginigira. ¹² Igira na Siria tabana i longa, migira na Pilistia tabana i tasi, ara sangavinogoa na mangaqira gana kara konomi poponogira na Israel. Me atsa moa ti e vaga ia, ma na korena na Taovia e tau moa vati sui. Aia e kedegira baba moa.

¹³ Migira na tinoni ni Israel ara tau vati piloligi tania niqira sasi. Me atsa moa ti na Taovia Susuliga Sosongo e kedegira, migira ara tau moa vati visumai i konina aia. ¹⁴ Mi laona kesa lelê moa na dani, na Taovia sauba ke kedegira igira na ida tana Israel kolugira nina tinoni. Aia sauba ke kavikutia na lovana ma na kalina na Israel. ¹⁵ Na lova: igira nogo na tuqatuqa ma na tinoni tangisoa, ma na kalina: igira nogo na propete ara saua na sasani peropero. ¹⁶ Igira gaqira ida na tinoni girani ara ida seko vanigira moa, me gini ponopala saikesa na tobaqira na tinoni. ¹⁷ Aia nogoria na rongona ti na Taovia sauba e utu ke tamivanigotoa sa tinoni vaolu ke mauri, se ke galuvegira na daki ma na baka tinamate, rongona na tinoni sui lakalaka girani ara piloligi taninogoa God, me tabaru seko niqira sasaga, me pipi sui na omea ara tsaria ara seko sui moa. Me atsa moa e vaga ia, ma na korena na Taovia e tau moa vati sui. Aia e kedegira baba moa.

¹⁸ Niqira tsutsukibo nogo na tinoni e sekoliginigira, vaga saikesa moa na lake loki e gani poponoa na pokopokona na itai kokonaga, me iru vano tana legai atsi, ma na punguna e vulosudato vaga moa na tuguru katsi. ¹⁹ Tana rongona nogo na Taovia Susuliga Sosongo e kore loki vanigira nina tinoni, te nina kede e irudato vaga na lake i laona na butona kao popono me iruvigira sui na tinoni, me pipi kesa e gini boe segeni-na moa, me tau goto boeginia na kulana. ²⁰ Tana butona kao popono na tinoni ara gini vailaugi na ganiana na memena na mutsa koegua moa ara tsodoa, mara tau goto tangomana kara mutsa masu. !Mara gania tsau tana daleqira segeni! ²¹ Na puku konina a Manase ara vailabugi kolua na puku konina a Epraim, mi muri mara ka sai alaala mara ka baginia na Juda. Me atsa moa e vaga ia, ma na korena na Taovia e tau moa vati sui. Aia e kedegira baba moa.

10 Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu, igamu amu mologira na ketsa ara tau goto, mamu gini bingi sekoligira niqiu tinoni. ² Mi tana nauvaganana nogo ia, migamu amu utusiginigira na tinoni sekona lê na adiana na pede gotolaka tana tinete, mamu lauginia niqira omea tatamani na daki ma na baka tinamate. ³ ?Ma nagua sauba kamu naua igamu kalina God ke kedegamu me ke molomaigira gamui gala talu tana vera ao, ma kara toroutsanigamu? ?Mi konina sei sauba kamu ulo bâ na nongi sasanga? ?Miava moa sauba kamu ba molopoigira nimui omea tatamani? ⁴ Igamu sauba nomoa kamu mate tana vailabu, se kara aditsekavanogamu. Me atsa moa ti e vaga ia, ma na korena na Taovia e tau moa vati sui. Aia sauba ke kedegamu baba moa.

God Ke Gini Aqo na Taovia Tsapakae ni Asiria

⁵ Ma na Taovia e tsaria, “!Asiria! Asiria nogo e lia niqiu tubi gana kau kedeginigira igira au kore loki vanigira. ⁶ Inau nogo au mologira na Asiria kara baginigira na tinoni ara piloligi taniau mara tsaia na korequ. Eo, inau nogo au molobagira kara ba laua niqira omea sui, ma kara tsogori rapasigira na tinoni vaga moa na papasa tana sautu.”

⁷ Aia na taovia tsapakae ni Asiria e vangarau manogatinogoa i tobana na nauana na omea seko. Me padakuti matena laka ke ba toroutsanigira danga na vera. ^{8,9} Me goko kaekae me tsaria, “Inau au sugutigira nogo na verabau ni Kalno, mi Karkemis, mi Hamat, mi Arpad, mi Samaria, mi Damaskus. Mau adiligigira niqira taovia tsapakae, mau molokaegira niqiu mane taovia tagao mane vaumate kara lia na taovia tsapakae. ¹⁰ Inau au tatakatsinia na limaqu gana kau kedeginigira na vera ara dona na samasama vaniaqira na god peropero, igira na titinoniqira ara danga liusigira bâ igira ara totu i Jerusalem mi Samaria. ¹¹ Mau toroutsaninogoa na Samaria, kolugira sui na titinonina nina god peropero, me sauba kau nauvaganana goto vania na Jerusalem, migira sui na nununa na god peropero ara samasama vanigira i tana.”

¹² Ma na Taovia e tsaria, “Mi kalina na taovia tsapakae ni Asiria ke suilavaginia na aqo inau nogo au molovania ke naua tana Vungavunga Sion mi Jerusalem, mi tana ti inau sauba kau tû ma kau kede na taovia tsapakae ni Asiria tana rongona e koesegenina me kaekae sosongo vaga ia.”

¹³ Ma na taovia tsapakae ni Asiria e goko kaekae moa me tsaria, “Tana susuligaqu segeni ma niqiu sasaga loki, ma niqiu donalevo, inau au nauginigira na omea sui girani. Inau au veoligigira niqira votavota na vera sui, mau laugira sui niqira omea loki matena ara mololakagira tana niqira valebisi. Me vaga nogo na toko atsi au tsogorigira lê na tinoni ara totu i tana. ¹⁴ Migira na puku sui tana barangengo ara vaga moa na binu na manu. Minau au angusaigira niqira omea tatamani vaga saikesa moa ti au tsakosai toluna. Me tagara goto ke kesa ke kapokapo na rapona me ke tsialigiau; se sa manga ke gulaginiau.”

¹⁵ Ma na Taovia e tsaria, “?Laka tangomana na rarati ke tsaria laka aia e loki liusia na tinoni e gini kakavi? ?Me laka na gau e tamani rongona loki bâ liusia na tinoni e gini aqo? E tau na tubi ke tangolikaea na tinoni, na tinoni nogo e tangolikaea na tubi.”

¹⁶ Na Taovia Susuliga Sosongo sauba ke molomaia na lobogu seko gana ke kedeginigira igira na mane vaumate susuliga ni Asiria. Ma na lake sauba ke iruiru sailagi i laona na koniqira. ¹⁷ Ma God, aia nina God tabu ni Israel e lia gaqira marara nina tinoni. Me vani-

gira na Asiria aia sauba ke lia vaga na lapina lake, mi laona kesa lelê moa na dani sauba aia ke gani poponoa pipi sui niqira omea, atsa moa na itai kokonaga ma na gai kakaruga. ¹⁸ Migira goto niqira gai sui, ma niqira kao lakataga sauba na Taovia ke toroutsanigira popono, vaga nogo kalina na lobogu seko e gania na konina tinoni. ¹⁹ Me sauba kara tsaurae lelê moa na gai kara kauvisu, me atsa moa na baka tetelo me tangomana moa ke tsokogira.

Visana Lelê Moa na Israel Sauba Kara Visumaitugua

²⁰ E maimai nogo na tagu kalina igira na tinoni ni Israel ara matepitsa tana vailabu, sauba kara tau goto vataragi bâ konina na puku aia e varangi ke toroutsanigira saikesa. Me sauba kara vataragi bâ saikesa moa konina na Taovia, niqira God tabu na Israel. ²¹ Eo, sauba kara tsaurae lê moa na tinoni ni Israel kara visumaitugua i konina niqira God susuliga. ²² Me atsa moa ti igira na tinoni ni Israel ara danga vaga na vatu na one i tasi kalina ia, me sauba kara tsaurae lê moa kara visumai. Na rota seko loki e totu pitugira nogo, me ulagana manana nomoa ke gadovigira. ²³ Eo, sauba na Taovia God Susuliga Sosongo ke toroutsania niqira kao popono vaga nogo aia e tsaria laka sauba ke naua.

Na Taovia Sauba Ke Kedegira na Asiria

²⁴ Na Taovia God Susuliga Sosongo e tsarivaganana iani vanigira nina tinoni ara totu i Sion, "Kamu laka na mataguniaqira na Asiria, atsa moa ti igira ara bingi sekoligamu vaga ara nauvanigamu igira na Ejipt i sau. ²⁵ Me tagara ke tau oka, minau sauba kau mololea na kedeamui igamu, mi muri ti sauba kau toroutsanigira igira. ²⁶ Inau na Taovia Susuliga Sosongo, sauba kau rarusiginigira niqiu uipi vaga au nauvanigira na tinoni ni Midian tana Maragova ni Oreb. Me sauba kau kedegira na Asiria vaga nogo au kedegira na Ejipt i sau. ²⁷ Mi kalina ke labamai na tagu ia, minau sauba kau suilavaginia gaqira susuliga igira na Asiria, ma na kalagai mamava ara bingiginigamu sauba ke tau nogo ngolia na kokovemui."

Igira na Gala Ara Maigininogoa na Jerusalem

²⁸ !Igira na gala ara tangolinogoa na vera bau ni Ai! † !Mara liuputsi nogo tania i Migron! !Mara ba moloa gaqira boli i Mikmas! ²⁹ !Ara liusavu bâ nogo tana matana sautu, mara ba matura i Geba! Migira na tinoni ni Rama ara gagariri tana matagu, migira na tinoni ni Gibe, aia na verana nogo a Saul na taovia

† Kalina ti vaga igira na gala ara totu tabana i vava kara ngaoa na maiginiana na Jerusalem me kilia kara liu mai talu i Ai, migira goto na vera e totu na soaqira tana buto 28 tsau tana 32, igira sui ara totu varangisia i Jerusalem tabana i vava.

tsapakae, ara tsogoligi sui nogo. ³⁰ !Kamu gugû igamu na tinoni ni Galim! !Kamu rorongong igamu na Laisa! !Ma kamu tuguvisu goko igamu na Anatot! ³¹ Migira na tinoni ni Madmena mi Gebim ara tsogo nogo na laveana i tana kara ba taopoi. ³² I dani eni igira na gala ara totu nogo i Nob, mi tana igira ara langa lima qira bâ tana Vungavunga Sion, mi tana verabau ni Jerusalem.

³³ Ma na Taovia Susuliga Sosongo sauba ke labutsunagira vaga moa na arana gai ara kavitsunagira tania na gaina. Migira ara kaekae mara paladato liuliu bâ i laoqira, sauba aia ke kavitsunagira me ke paluvangamaqira. ³⁴ !Me atsa moa ti ara dato susuliga dou vaga nogo na gai na sida ni Lebanon ma na gai kakai ara tû i levugana na goana atsi, me sauba nomoa na Taovia ke kavi tunaginigira na rarati!

Na Taovia Tsapakae Vaolu Sauba ke Tagao Tana Rago

11 Na vungu taovia konina a David e vaga saikesa moa kesa na gai ara kavitsunanogoa. Me vaga nogo na vasuna vaolu ara vasudato tana tuturina, me vaga goto sauba ke kesa na taovia tsapakae vaolu ke tudato i laoqira na kukuana a David.

² Nina Tarunga nogo na Taovia sauba ke totu i konina, maia ke gini sasaga loki, me ke dona na omea levelevo,

gana na tagaovidouaqira nina tinoni.

Maia sauba ke padagadovidoua na omea na Taovia e kilia ke naua,

me ke kukuni loki tania,

³ me ke gini mage na rongomangana.

Maia sauba ke tau gini pede muria moa na rereina tinoni, se na muri mangana tinoni moa;

⁴ aia sauba ke pedegira na tinoni sekona lê tana pedegoto,

me ke isutuguqira igira e tagara kesa ke sangagira.

Me ke goko moa aia, migira na tinoni seko sauba kara gadovikede,

migira na vanga tsutsukibo sauba kara mate.

⁵ Eo, sauba aia ke tagaovigira nina tinoni tana pedegoto ma na manana laka.

⁶ Mi tana tagu ia, igira na pai atsi ma na sipi sauba kara dona na mauri sai tana rago,

ma na kusi ma na bogu kara dona na tsaro sai.

Na dalena buluka ma na dalena laeone sauba kara mutsamutsa sai,

ma na baka tetelo moa sauba kara reitutugugira.

⁷ Na buluka ma na bea sauba kara dona na mutsa sai ma na daleqira kara tsatsaro sai tana rago.

Ma na laeone sauba ke gani buruburu moa, vaga nogo na buluka.

⁸ Me atsa moa ti kesa na meomeo ke sisinagi varangisia na babana kesa na muata vogata,

me utu lelê goto na muata ke sekolia.
⁹I Sion, nina vungavunga tabu God,
 i tana sauba ke tau goto totu sa omea ke dona na
 sekoli tinoni,
 rongona God sauba ke dangali poponoginia na
 barangengo nina sasaga loki,
 vaga nogo na tasi e dangali poponoa na kema.

Igira Ara Totu Tsinogo Sauba Kara Visumaitugua

¹⁰E maimai nogo na tagu i tana aia na taovia
 tsapakae vaolu ke talumai tana vungu konina a David,
 me ke tû ngiti padapada vanigira na tinoni pipi sui
 tana vera. Migira sui sauba kara saimai tana verana
 aia ma kara tsonikaea. ¹¹Mi kalina ke labamai na tagu
 ia, maia na Taovia sauba ke gini aqo tugua na susuli-
 gana loki, me ke adivisumaigira nina tinoni, igira ara
 totuvisu moa i Asiria, mi Ejipt, mi Patros, mi Sudan, mi
 Elam, mi Babilonia, mi Hamat, mi tana vera sui i tasi
 taligu, ma na momoru i tasi. ¹²Na Taovia sauba ke va-
 turikaea kesa na padapada, gana ke sauvulagi vanigira
 na puku sui laka aia e adisaigira tugua na tinoni ni Is-
 rael mi Juda, igira ara totu saranga bamai, me adivi-
 sumaigira talu tana vati tsuruna na barangengo. ¹³Mi-
 gira na Israel sauba kara tau nogo masugu vanigira na
 Juda, migira na Juda sauba e utu nogo kara gala vani-
 gira na Israel. ¹⁴Sauba kara sai alaala ma kara bagini-
 gira na Pilistia tabana i tasi, ma kara laua niqira omea
 sui igira ara totu i longa. Me sauba kara tuliugira go-
 to na Edom ma na Moab. Migira na tinoni ni Amon
 sauba kara rongomangaqira. ¹⁵Na Taovia sauba ke
 naua me ke kora na Mangalonga ni Sues, maia sauba
 ke molomaia na guguri papara ke mamatsaliginia na
 Kô Euprates, me ke vitu lelê moa na vuravura tetelo
 kara totuvisu, rongona kara gini tangomana na tinoni
 na tulusavu mamatsa lê. ¹⁶Me sauba ke totu kesa na
 sautu loki niqira mani liu igira nina tinoni ni Israel kali-
 na kara mololea na Asiria, vaga nogo e nauvanigira na
 mumuaqira i sau kalina ara mololea i Ejipt.

Na Linge na Soadou

12 Me maimai nogo na tagu i tana igira na tinoni
 kara linge ma kara tsaria,
 “!Taovia, inau au tsonikaego! Atsa moa ti igoe o kore
 vaniau tana idana,
 mi kalina ia o tau nogo kore vaniau,
 mo vereau moa.

²God aia nogo niqiu vagamauri.
 Maia moa sauba kau norua, ma kau gini tau goto
 matagu.
 Na Taovia aia nogo na susuligaqu
 ma niqiu vagamauri.

³Vaga nogo na kô bisibisi dou e saua na mage vania
 aia e marou mate,
 me vaga goto igamu nina tinoni God sauba kamu gi-
 ni magemage kalina aia ke maurisigamu.”

⁴Me maimai nogo na tagu i tana sauba kamu linge
 ma kamu tsaria,
 “!Soadoua na Taovia! !Kamu nongia ke sangagamu!
 !Ma kamu katevulagi vanigira na puku sui na omea
 aia e naugira!

!Tsarivanigira gana loki tsapakae!
⁵Linge vania na Taovia tana rongona na omea loki aia
 e naugira.

Ma na barangengo popono kara rongomia na turu-
 patuna.

⁶!Igamu sui amu totu i Sion kamu gudato tana mage
 ma kamu linge!

Rongona nimui God tabu igamu na Israel e loki
 tsapakae,
 me totu nogo i laomui igamu nina tinoni.”

God Sauba Ke Kedea na Babilon

13 Iani nogo e vaga na goko God e tsarivania a
 Isaia na dalena a Amos tana rongona na Ba-
 bilon.

²!Vaturikaea kesa na padapada na vailabu i kelana
 kesa na tetena e tagara sa gai e dato i konina! Gu bâ
 vanigira na mane vaumate mo ko saudatoa na limamu
 vaga na padapada vanigira kara baginia na mat-
 sapakapuna na verabau kaekae ni Babilonia. ³Na
 Taovia e soamaigira nina alaala na mane vaumate
 susuliga gana kara vailabugi kolugira na Babilon, me
 ke kedeginigira igira aia e kore vanigira.

⁴Kamu rongomia na leleo loki i kelaqira na vun-
 gavunga. Aia na gala leleona na alaala loki niqira
 mane vaumate na puku ma na veraloki danga ara mai-
 sai. Na Taovia Susuliga Sosongo e soasaigira nina
 alaala gana na vailabu. ⁵Igira ara maimai talu tana
 momoru ao tana susuina na barangengo. E momosa
 loki na tobana na Taovia, me mai gana ke toroutsania
 na butona momoru popono.

⁶Kamu kanga loki rongona nina dani na Taovia e
 maimai varangi nogo, na dani i tana aia na God Susuli-
 ga Sosongo sauba ke molomaia na toroutsia seko. ⁷Mi
 tana ma na limaqira pipi tinoni sauba kara tsau la-
 belabeaga lê, me sauba ke puka lê rebona gaqira
 malagai. ⁸Me sauba kara viri matagu loki sui, me ke
 tavongani laba vanigira na vatsangisavi loki, vaga moa
 na vatsangisavi e laba vania na daki kalina e vatsangia
 na dalena. Ma na ngoraqira kara sauvulagia laka ara
 rota loki, ma kara vaimorosigi tana padasavi. ⁹E
 maimai nogo nina dani na Taovia aia na dani seko
 sosongo nina momosatoba loki. Ma na barangengo
 sauba ke totu mangu lê, ma kara viri mate igira sui na

tinoni vanga tsutsukibo. ¹⁰ Pipi sui na veitugu sauba kara tau nogo maka, ma na aso sauba ke rodo moa kalina ke datomai, ma na vula sauba ke tau nogo sina.

¹¹ Ma na Taovia e tsaria, "Inau nogo sauba kau molo-maia na rota seko loki tana barangengo, ma kau kedegira pipi sui na tinoni vanga tsutsukibo tana rongona nogo niqira sasi. Me sauba kau molotsunaligira igira sui na vanga kaekae, ma kau kedegira igira na vanga koesegeni ma na vanga sekoli tinoni. ¹² Na dangana sauba kara mate tana tagu ia, ma kau tamivanigira visana lelê moa kara matepitsa. Me sauba ke kakai nomoa na tsodoaqira, vaga e kakai sosongo na tsodoana na qolumila laka. ¹³ Inau sauba kau naua me ke kasisi na baragata, ma kau keselia na barangengo me ke tapiu tania na sasana tana dani ke botsalaba na korequ inau na Taovia Susuliga Sosongo.

¹⁴ "Migira na tinoni ni veratavosi ara totu i Babilon sauba kara tsogovisutugua tana veraqira segeni, ma kara tsogo saranga bamai vaga moa na dia kalina ara tsogo tanigira na tinoni na rugu, me vaga goto na sipi kalina e tagara kesa ke reitutugugira. ¹⁵ Me ti vaga kara tangolia sa vidaqira me sauba nomoa kara baomatesia. ¹⁶ Mi kalina igira ara momoro tagara sasaga, me sauba kara labumatesigira na daleqira tetelo, ma kara raqagira na tauqira ma kara laugira niqira omea sui i laona na valeqira."

¹⁷ Ma na Taovia e tsarigotoa, "Inau nogo au molo papada vanigira na Media kara maiginia na Babilon. Igira ara tau gini boe na siliva, me tau goto valogira na qolumila. ¹⁸ Sauba kara matesiginigira na mane vaolu niqira parige ma na pipili. Me utu goto kara gaegira na baka botsa vaolu migira ara loki dodo nogo. ¹⁹ Na Babilon aia na verabau rerei dou liuliu bâ vanigira sui; mara gini kaekae sosongo igira na tinonina. Minau na Taovia sauba kau toroutsani saikesalia na Babilon, vaga nogo au nauvanikaira na Sodom ma na Gomora i sau. ²⁰ Me sauba ke tagara goto ke kesa ke totuvitugua, se sa Arab ke ba vaturikaea nina valepolo i laona, me sauba ke tagara goto sa mane reitutugusipi ke adi bâ nina sipi ma kara ba mutsamutsa i tana. ²¹ Me sauba ke totu mangu lê, migira moa na omea tuavati atsi kara totuvia, ma na tei kara logo binuqira tana valena. Migira goto na tsou sauba kara ba mauri i tana, ma na naniqoti atsi kara tsipu bamai tana toroutsana na verabau ia. ²² Me sauba ke tangi moa na ileilena niqira kanga na pai atsi i laoqira na kusudato ma na valeqira na taovia tsapakae. !Eo, nina tagu na toroutsana na Babilon e labamai nogo! !Me sauba ke tau oka me ke sui saikesa vania!"

Ara Visutugua Tania na Totu Tsinogo

14 Na Taovia sauba ke galuegira tugua nina tinoni Israel, me ke viligira tugua kara lia nina

tinoni segeni nogo aia. Me sauba ke tamivanigira kara totuvitugua niqira butona kao segeni, migira na tinoni ni veratavosi kara mai totu kolugira goto i tana. ² Danga na puku tavosi sauba kara sangagira na tinoni ni Israel na visu tana kao aia na Taovia e tusuvanigira, mi tana ti igira kara aqotseka vanigira na Israel. Igira ara tangoligira na Israel i sau, sauba na Israel kara tangoligira kalina eni, ma kara tagaovi kaputigira igira ara bingi sekoligira i sau.

Na Taovia Tsapakae ni Babilon Tana Barangengo na Mate

³ Mi kalina na Taovia ke suilavagini vanigamu nimui vatsangi savi, ma nimui rota, ma na aqo kakai ara turuginigamu na nauana, ⁴ mi tana ma nimui aqo igamu kamu goko peâ na taovia tsapakae ni Babilon ma kara tsarivania vaganana iani:

"!Reia bâ ngana, aia na taovia tsapakae vanga sekoli tinoni e puka nogo! !Mi kalina ia sauba e utu lelê goto ke bingi sekolia ke kesa! ⁵ Na Taovia e suilavagini vanigira nogo gaqira susuliga igira na tagaovera seko, ⁶ igira ara bingi sekoligira na tinoni tana kore, mara tau kuti na rotasiaqira na puku ara sugutigira nogo. ⁷ Mi kalina ia, ma na barangengo popono e totu tana rago, migira sui na tinoni ara lilinge tana magemage. ⁸ Migira na gai na aru ma na sida ni Lebanon ara gini magemage rongona o mate nogo igoe na taovia tsapakae, ma kara tsaria, 'Mi kalina ia sauba ke tagara goto ke kesa ke mai me ke kavitsunagami!'

⁹ "Igira tana barangengo na mate ara vangaraua na soalakaamu kalina ko mailaba i koniqira. Me tsaria, 'Kamu tû igamu na noaqira na tinoni tangi rongo ni sau, migamu na taovia tsapakae kamu tudato tania nimui sasana na totukae, ma kamu mai na valaleana na taovia tsapakae ni Babilon.' ¹⁰ Migira sui ara gugumai vania mara tsaria, '!I kalina ia, igoe goto o maluku vaga nogo igami! !Igoe o lia nogo kesa vidamami igami! ¹¹ I sau igoe o sagelia na polomu taovia rerei dou sosongo, migira na tinoni ara taia niqira itai tatangi gana kara tsonikaego, bâ, mi kalina ia igoe o mai totu nogo kolugami ieni tana barangengo na mate. Mo tsaro i kelaqira na meri, ma na meri goto o gini tsatsavu.'"

¹² !Igoe na taovia tsapakae ni Babilonia, i sau e tangi loki gamu rongo, mi mataqira na tinoni o vaga moa na veitugusidani marara, mi kalina ia igoe o pukaligi taninogoa na baragata! I sau igoe o sugutigira na puku danga, mi kalina ia ara tsonitsunago nogo tana kao. ¹³ Igoe o padakuti matena na dato bâ i gotu tana masaoka, mo tsaria, "Sauba kau ba vaturia niqusasana na totukae i kelaqira na veitugu ara paladato liuliu bâ. Ma kau totu mala taovia tsapakae i kelana na vungavunga loki i vava, i tana ara sai sui igira na god

peropero. ¹⁴ Me sauba kau dato bâ i kelaqira na parako, ma kau lia vaga nogo God Susuliga Sosongo.”

¹⁵ Bâ, mi kalina ia ara aditsunago nogo i lao vasau tana barangengo na mate. ¹⁶ Migira ara mate nogo sauba kara vusuligo ma kara beke, ma kara veisuâ, “?Laka iani nogoria na mane e keselia na barangengo, me naua mara gini gagariri tana matagu igira na taovia tsapakae tavosi sui? ¹⁷ ?Me laka iani nogoria na mane e toroutsanigira danga na verabau, me naua ma na barangengo e gini lia vaga na kaomate? ?Me laka iani nogoria na mane e tau saikesa dona ke mologira kara totu tanusi igira aia e aditsekagira, se ke tami-vanigira kara visutugua i veraqira?”

¹⁸ Igira sui lakalaka na taovia tsapakae tavosi ara tsaro rago i laona na vatulumaqira rerei dou sosongo, ¹⁹ migoe moa o tau tamani vatulumamu, ma na kubumu ara tsoniligilea gana ke ratsa lê. Ma na koniqira na mane vaumate ara mate kolugo tana vailabu ara viri tsarokae i kelamu igoe, mara tsonisagego kolugira i laona na qilu vatuvatuga, mara gini butu. ²⁰ Tana rongona nogo igoe o toroutsania na veramu, mo matesilegira nimu tinoni segeni, ti sauba e utu kara qilulakago vaga ara naua vanigira na taovia tsapakae tavosi. Me sauba ke tagara goto sa vidaqira nimu tamadale vanga sasaga tabaru ke mauri. ²¹ !Me dou bâ ke tuturiga nogo kalina ia na labumate! Niqira aqo nomoa igira na dalena na taovia tsapakae iani kara mate tana rongona niqira sasi na mumuaqira. E utu saikesa ke kesa lelê i vidaqira ke tagaovi kaputia na barangengo, se ke lo-govisugira tugua ke danga na verabau.

God Sauba Ke Toroutsania na Babilon

²² Na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria, “Inau sauba kau baginia na Babilon, ma kau toroutsani saikesalia. Me sauba kau tau goto moloa sa mane, se sa daki, se sa baka, ke totuvisu i tana. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani. ²³ Minau sauba kau naua ma na Babilon ke lia na bokomate, migira moa na tei kara mauri i tana. Me sauba kau salamaleginia na Babilon kesa na burumu aia e tangomana ke salaligigira pipi sui na omea. Inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au tsaria na omea iani.”

God Sauba Ke Toroutsanigira na Asiria

²⁴ Na Taovia Susuliga Sosongo e naua kesa na vatsa me tsaria: “Na omea inau au vangarau manogatino-goa sauba nomoa kara laba. Ma na omea inau au padakuti matena na nauana sauba nomoa kau naua. ²⁵ Inau sauba kau matesiligigira na Asiria ara totu i laona niqiu butona kao ni Israel, ma kau butu i kelaqira tana niqiu vungavunga. Inau sauba kau tsebatsunâ na kalagai mamava igira na Asiria ara moloa tana kokoveqira niqiu tinoni. ²⁶ Iani nogo na omea au padâ kau

nauvania na barangengo, mau tatakatsininogoa na limaqu na kedeginiaqira na puku na tinoni sui.” ²⁷ Eo, na Taovia Susuliga Sosongo e padakuti matena nogo ke naua na omea iani; maia e kedegira baba moa, me tagara goto ke kesa tangomana ke utusia.

God Sauba Ke Toroutsanigira na Pilistia

²⁸ Tana ngalitupa nogo e mate a Ahas na taovia tsapakae, ma na Taovia e molomaigotoa kesa na goko me tsaria, ²⁹ “Igamu na Pilistia, na gai ara rarusiginigamu e taboku nogo, me atsa moa ti e vaga ia, me tau goto tugua kamu gini mage. Kalina e mate kesa na muata seko, me labamai goto kesa e seko liuliu bâ. Ma na muata ia e vasua kesa na doudoumanu. ³⁰ Inau na Taovia sauba kau lia vaga na mane reitutugusipi vanigira niqiu tinoni igira ara tau tamanina sa omea, ma kau mologira kara totu raviravi dou. Migamu moa na Pilistia, sauba kau moloa kesa na uvirau seko sosongo ke liuvia na veramui, me sauba ke tau goto savi tania sa vidamui.

³¹ “!Kamu kakanga ma kamu gu loki ma kamu gagariri tana matagu igamu sui lakalaka na verabau tana Pilistia! Na pungu loki e datomai nogo talu i vava, aia nogo na alaala loki na mane vaumate susuliga, me tau goto posu sa vidaqira.”

³² ?Sauba ka tuguisu koegu nia niqira goko na Pilistia ara mai nongigita ka sangagira? Sauba moa igita ka tsarivanigira laka na Taovia e vaturikakainogoa na verana i Sion, migira nina tinoni ara totu tana rota sauba kara ba totu raviravi dou i tana.

God Sauba Ke Toroutsanigira na Moab

15 Iani nogo e vaga na goko tana rongoqira na Moab.

I laona kesa lelê moa na bongi, ara mai na gala mara toroutsani saikesalikaira na Ar ma na Kir, me gini mango saikesa na kao popono ni Moab. ² Igira na tinoni ni Dibon ara dato bâ na ngangai tana niqira nauna tabu i kelana tetena. Migira na Moab ara tangisikaira na verabau ni Nebo mi Medeba; mara tsara koakoâ na lovaqira ma na ngolaqira tana melu. ³ Mi laona pipi na sautuna na vera, igira na tinoni ara sagelia na polo baubau papadana na roku, mi laona pipi na pakokana vera, mi kelaqira goto na vale tana e atsa, na tinoni ara tangitangi mara ngangai loki. ⁴ Migira na tinoni ni Hesbon mi Eleale ara ngangai dato, ma niqira ngangai tangomana kara rongomia tsau bâ i Jahas. Me atsa goto moa igira na mane vaumate, migira goto ara gagariri tana matagu, me puka lê rebona gaqira malagai.

⁵ Minau au padasavi sosongo mau tangisia na Moab. Igira na tinoni ni tana ara tsogovano tana vera ni Soar, mi Eglat Selisia. Mara visana ara muridatoa na sautu e

vano i Luhit, mara ngangai kalina ara vavano; mara visana ara tosogovano i Horonaim, mara ngangai gugû. ⁶ E mamatsa lê nogo na Masarina Kô i Nimrim, ma na buruburu ara dato i liligina ara viri matsese sui, me tagara goto sa omea marao ke kauvisu. ⁷ Migira na tinoni ara liusavu bâ goto tana Poi na Gaimelu na tso-go koluqira niqira omea tatamani sui. ⁸ Me pipi sui lakalaka na nauna tana nina votavota na kao ni Moab e tangi moa na leleona na ngangai. Mara rongomia tsau bâ tana vera ni Eglaim mi Beerelim. ⁹ Ma na kô loki i Dibon e liasigabu, ma God e vangaraua vanigira visana goto na omea seko liuliu bâ ke gadovigira na tinoni ni tana. Eo, sauba kara labutsapigira pipi sui na tinoni ara totuvisu i Moab.

16 Ma na tinoni ni Moab, igira ara tsogovano tana verabau i Sela i laona na kaomate, ara tû mara molo bâ kesa na dalena sipi ngiti vangalaka vania na taovia tsapakae ni Juda aia e totu i Jerusalem. ² Igira ara pipitu i liligina na Kô Arnon, mara lolonga votu babangataga, vaga moa na manu ara tsialigigira tania na binuqira.

³ Mara tsarivanigira na tinoni ni Juda, "Kamu tsarivanigami nagua kami naua. Kamu reitutugugami vaga moa na gai loki e bisibisi i vavana tana niaso kalina e sina papara na aso, ma kami mango tana auaumui. Igami ami tso-go nogo tania na veramami; kamu molopoigami i tana e tau tangomana ke kesa ke reigami. ⁴ Kamu tamivanigami kami totu moa i laona nimui butona kao. Kamu didigami tanigira igira ara ngaoa na toroutsaniamami.

"Igami ami dona nogo laka kalina kara vanoligi igira ara bingi sekoligami, mara rotasi sosongoligami, mara toroutsania nimami butona kao, ⁵ mi tana ti kesa na kukuana a David ke lia na taovia tsapakae, maia sauba ke tagaovigira na tinoni tana gotolaka ma na galuve. Aia sauba ke gini pede na pedegoto me ke tsaku na nauana na omea e goto laka."

⁶ Mi kalina igira na Juda ara rongomia na omea ara tsaria igira na Moab, mara gini vaigokovigi mara tsaria, "Igita a rongominogoa danga sosongo na turupatu tana rongoqira igira na Moab, laka ara kaekae sosongo, mara padaloki segeniqira moa, mara koesegeniqira sosongo, ma niqira goko ara kobakoba lê sui."

⁷ Bâ, me vaga ia, molovanigira na tinoni ni Moab kara ngangai tana vatsangisavi loki e gadovigira. Ma kara ngangaisia na mutsa doulaka igira ara lavu na ganiana tana verabau ni Kir Heres. Pipi sui niqira omea tatamani ara viri toroutsa nogo. ⁸ Igira sui na uta ligisana na Hesbon, ma na uta na uaeni ni Sibma ara toroutsu sui nogo, igira nogo na uta na uaeni i tana ara adia na vuana ara aqosiginia na uaeni inu dou ara gini inu bubulega igira sui na taovia tsapakae pipi tana vera. I sau niqira itai na uaeni ara tete tsau bâ tana ve-

rabau ni Jaser, me longa tsau bâ tana kaomate, me votu tsau tabana bâ na Tasi Mate. ⁹ Aia nogoria na rongona ti inau au tangisia na verabau ni Jaser, mau tangisigotoa na itai na uaeni ni Sibma. Na kô na mataqu e rô ka mateqira na Hesbon ma na Eleale, rongona e tagara koniqira sa uta ke raranga gana kara gini mage na tinoni. ¹⁰ E tau goto totuvisu ke kesa ke mage i laona na uta lakaga dou, se ke gû me ke linge i laona na uta na uaeni. Me tagara goto ke kesa ke rapasigira na vuana uaeni gana na aqosi uaeni; ma na gû na mage ara sui nogo. ¹¹ Inau au kukungu tana melu tana rongoqira na Moab, mau tangisigira na tinoni ni Kir Heres. ¹² Igira na tinoni ni Moab ara kolae mate lê na dato bâ tana niqira peotabu ma niqira valetabu i kelaqira na vungavunga gana na lotu, me tau lelê goto pelugira sa omea.

¹³ Maia nogoria e vaga na goko e sauidâ na Taovia tana rongoqira na Moab. ¹⁴ Mi kalina ia ma na Taovia e tsarigotoa, "E kau tolu lelê moa na ngalitupa, ma nina omea levolevo loki matena sui na Moab sauba kara nangaligi lê. Mi laoqira nina toga danga, sauba kara tsaurae lê moa kara mauri, migira sauba kara maluku lê."

God Sauba Ke Kedekaira Na Siria ma na Israel

17 Iani nogo e vaga na goko na Taovia e tsaria tana rongona na verabau ni Damaskus. "Na Damaskus sauba ke tau nogo lia sa verabau. Sauba ke toroutsu sui saikesa me ke lia lê na tsupu na kutso. ² Migira na verabau sui tana Siria, sauba kara mangu lê saviliu. Me sauba kara lia lê gaqira nauna na mutsa igira na sipi ma na buluka, me ke tau totu goto ke kesa ke tsialigigira. ³ Na gala sauba kara toroutsanigira goto pipi sui na verabau tana Israel ara poliginia na vatu, ma kara tangoligotoa na Damaskus. Migira na Siria ara matepitsa tana tagu ia, sauba kara totu moa tana vangamâ vaga nogo igira na tinoni ni Israel. Inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au tsaria na omea iani."

⁴ Ma na Taovia e tsarigotoa, "E maimai nogo na dani i tana ke sui gana loki tsapakae na Israel, ma kara viri nanga sui nina omea tatamani danga, maia ke totu moa tana seko. ⁵ Ma na Israel sauba ke vaga moa kesa na uta na uiti ara pitsunogoa na vuana mara kavitsunâ na gaina, me ke moru vaga na Poi ni Repaim kalina ara pitsu suinogoa na vuana uiti i konina. ⁶ Me sauba kara visana lelê moa kara mauri, ma na Israel sauba ke vaga na gai na olive ara laburusigira sui lakalaka nogo na vuana, me ruka tolu lelê moa na vuana ara totuvisu tana arana i kelana tsotsodo, se visana lelê moa tana arana i lao tsotsodo. Inau nogo na Taovia God ni Israel au tsaria na omea iani."

⁷ Mi kalina ke mailaba na dani ia, me sauba na tinoni kara pilo bâ tugua i konina na God tabu ni Israel aia

nogo e aqosigira, ma kara nongia ke sangagira. ⁸ Me utu goto kara vataragi tana niqira belatabu ara aqosiginia na limaqira segeni, se kara norua na susuligana na omea ara katsuginia na limaqira segeni, igira nogo na titinonina niqira god daki ko Asera, ma na belatabu gana na kodo bulunagai uruuru.

⁹ Mi kalina ke mailaba na dani ia, migira na verabau ara tamani didilaqira dou, sauba kara totu mangu lê, ma kara totu toroutsa vaga nogo na verabau igira na Hivi ma na Amor ara vanoligi tanigira kalina ara tsogo tanigira na tinoni ni Israel.

¹⁰ Israel, igoe o padalenogoa na God e laumaurisigo me didigo vaga moa na maragova loki. Mo tû mo tsukagira na uta tabu gana ko ba samasama vanigira na god peropero ni veratavosi. ¹¹ Me atsa moa ti kara koli saviliu tana matsaraka nogo igoe o ba tsukagira, me sauba e utu goto ko pitsua sa vuana, rongona sauba kara nangaligi lê kalina ke laba vanigo na dani na rota loki ma na sosongo e tau tamani tatalina.

¹² Kamu rongomia na galaleleo ara naua igira na puku susuliga ni veratavosi, e vaga moa na kararana na tasi ma na podaana na panu loki. ¹³ Igira na puku danga ara alamai vaga na tatarina na panu loki, ma God e taimataqira, migira ara pilo mara tsogovisu, ma ia e pualigigira vaga moa na papasa tana vungavunga ma na buruburu makede i laona na viru. ¹⁴ Tana ngulavi ara mai mara molo matagu vanigira na tinoni, mi tana matsaraka ara vanoligi sui nogo. Aia nogo e vaga na omea e totu pitugira igira sui ara ngaoa na sekoliada ma na lauligiqira nida nida omea tatamani.

God Sauba Ke Kedea na Sudan

18 I tabana bâ na ko loki tana Sudan e totu kesa na butona kao i tana tangomana na rongomiana na rapoqira na kipo kalina ara kapokapo. ² Me tû tana butona kao ia, igira na mane tabegoko na tuguna na taovia tsapakae ara tsobo votumai tana Kô Nile tana tsoro ara aqosiginia na ade. !Kamu visu tsaku igamu tana nimui butona kao e vorovotâ na ko loki, ma kamu adi turupatu bâ vanigira nimui tinoni, igira ara katsi me madao lê na kokoraqira, na puku mamatagunigiga ara matagunia na tinoni sui tana barangengo popono.

³ !Kamu rorongo igamu sui lakalaka na tinoni tana barangengo! !Kamu momoro kalina kara vaturikaea kesa na padapada i kelaqira na vungavunga! !Ma kamu rongomi vatavia kalina kara uvia na tavuli! ⁴ Rongona na Taovia e tsarivaniau inau, "Inau sauba kau totu dodo moa ieni i baragata, ma kau morotsuna mai i koniqira na tinoni vaga moa na kolobu e puka tana bongi tana tagu na pipitsu, ma na aso e sina me papara tana dani. ⁵ Me idavia kara tsakosaigira na vuana uaeni, kalina ara dudu sui nogo na latseqira mara taturiga mada na vuaqira, migira na gala sauba kara

matesiligigira sui na tinoni ni Sudan, vaga saikesa nogo kalina na tinoni e kaviligigira na vasuna na itai na uaeni. ⁶ Ma na kubuqira niqira mane vaumate sauba kara totu sinasere vanigira na manu ma na omea tuavati atsi. Mi tana tagu na papara loki sauba igira na manu kara ganigira, mi tana tagu na bisi loki migira na omea tuavati kara gani gaqira."

⁷ E maimai nogo na tagu i tana igira na tinoni tana butona kao tana e votagira na ko loki, aia na matana tinoni susuliga sosongo, na tinoni katsi me madao lê na kokoraqira, igira ara matagunigira na tinoni tavosi sui tana barangengo popono, sauba kara adimaia niqira sausau tana Vungavunga Sion, i tana aia na Taovia Susuliga Sosongo e balonogoa gana na samasama vaniana.

God Sauba Ke Kedea na Ejipt

19 Iani nogo e vaga na goko tana rongona na Ejipt.

Na Taovia e sagekae i kelana na parako, me maimai tsaku kalea i Ejipt. Migira na god peropero ni Ejipt ara gagariri i matana ia, migira na tinoni e puka lê rebona gaqira susuliga. ² Na Taovia e tsaria, "Inau sauba kau moloa na momosatoba i laoqira na tinoni, me ke laba na vailabugi segeni i laoqira na Ejipt, migira na tamatasi kara vailabugi segeni, migira na tinonina kesa moa na vera kara vailabugi goto. Me pipi verabau ke vailabugi kolua na verabau tavosi, migira na taovia tsapakae kara vailabugi rongona ara ngaoa igira sui moa kara taovia. ³ Inau sauba kau luvusilea niqira vorogoko igira na Ejipt, ma kau suilavaginia gaqira malagai. Migira sauba kara tû ma kara ba nongigira niqira god peropero gana kara sangagira, ma kara vano goto i koniqira igira ara dona na basutidao, ma kara veisuagira na tidaoqira igira ara mate nogo nagua kara naua. ⁴ Minau sauba kau mologira na tinoni ni Ejipt i limana kesa na taovia tsapakae e dona sosongo na kore ma na bingi sekoliaqira nina tinoni. Inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au tsaria na omea iani."

⁵ Ma na Kô Nile sauba ke kiki rago ke kokora, me ke mamatsa takuti. ⁶ Migira na okookona kô sauba ke kiki rago kara mamatsa, ma kara sigini seko. Migira na gaugau ma na vuluvulu sauba kara viri matsele lê, ⁷ me pipi sui na omea tsukatsuka ara tsukagira liligina na Kô Nile sauba kara mate, ma na guguri ke pualigigira lê na rauqira. ⁸ Me pipi sui gira ara tsodoa na mauriqira tana lave tsetse tana Kô Nile sauba kara kukungu ma kara ngangai rongona sauba kara mate lê sui na tsetse ma niqira salili ma niqira vugo sauba kara tau nogo tamani rongona. ⁹ Migira ara gini vosi polo na terete laka sauba kara tau tamani aqo; ¹⁰ migira na tinoni lokiloki kolugira goto na tinoni aqo sauba

ke ponopala na tobaqira ma kara tau goto dona nagua kara naua.

¹¹ !Igira sui na ida tana verabau ni Soan ara tinoni bule. Migira nina tinoni sauparovata na taovia tsapakae ni Ejipt ara dona moa na sauparovata bubulega. ?Megua vaga ti ara tsarivania na taovia tsapakae laka igira nogo na daleqira na tinoni sasaga loki ma na taovia tsapakae ni sau? ¹² ?Migoe na taovia tsapakae ni Ejipt, laka iava ara ba liu igira nimu mane na sauparovata sasaga ri? E tau utu ngatsu kara tangomana igira na tsarivaniumu na omea aia na Taovia Susuliga Sosongo e pada manogatinogoa ke nauvania na Ejipt. ¹³ Igira sui na ida ni Soan mi Mempis ara tinoni bule sui moa. Igira niqira aqo nomoa kara ida dou vanigira na tinoni, me tagara, igira ara tû, mara raqa sasiligira moa. ¹⁴ Na Taovia e bulesigira, me gini tangi tavosi niqira sauparovata vanigira na tinoni. Me vaga ia, migira na tinoni ni Ejipt ara nau sasilia moa pipi na omea, mara tapulepule bamai lê vaga moa na tinoni e inu bubulega me tsotso terere tana mumutana segeni. ¹⁵ Me tagara goto sa tinoni i laona na Ejipt popono, na tinoni tamani levo se na tinoni e tau tamanina sa omea, na tinoni nonoru se na tinoni lê, tangomana ke gotosia na vera ia.

Igira na Ejipt Sauba Kara Samasama Vania na Taovia

¹⁶ E maimai nogo na tagu, i tana igira na tinoni ni Ejipt kara posu vaga moa na daki. Sauba kara gariri tana matagu kalina kara reia na Taovia Susuliga Sosongo e kedegira. ¹⁷ Me pipi kalina igira na Ejipt kara rongomia moa na soana na Juda me sauba kara padatugua na omea seko na Taovia Susuliga Sosongo e vangaraua na nauvaniaqira ma kara gini matagu sosongo.

¹⁸ Mi kalina ke labamai na tagu ia, migira na tinoni sauba kara gini gogoko moa na goko ni Hibru i laona tsege vidaqira na verabau ni Ejipt, ma kara naua niqira vatsa sui tana asana moa na Taovia Susuliga Sosongo. Ma kara soaginia kesa vidaqira niqira verabau, "Na Vera na Aso."

¹⁹ Mi kalina ke labamai na tagu ia, me sauba ke totu kesa nina belatabu na Taovia i levugana patupatu na kao ni Ejipt, me kesa na tuguru vatu kara balovania aia ke totu tana vovotana na kao ni Ejipt. ²⁰ Mi kaira nogo sauba kara ka lia na papadana laka na Taovia Susuliga Sosongo e totu tana Ejipt. Mi kalina ti kara mai na gala ma kara bingi sekoligira na tinoni ni tana, migira sauba kara ngangaidato vania na Taovia gana ke sangagira, maia sauba ke molovanoa kesa ke laumaurisigira. ²¹ Na Taovia sauba ke sauvulagi segenina vanigira na tinoni ni Ejipt, mi muri ti igira goto sauba kara donadougina laka aia nogo na Taovia, ma kara samasama vania, ma kara savori-kodoputsa vania. Me sauba kara

naua niqira vatsa vania, ma kara manalia na omea ara vekea. ²² Na Taovia sauba ke kedegira na tinoni ni Ejipt, mi muri maia sauba ke maurisigira tugua. Migira sauba kara pilo bâ i konina, maia sauba ke rongomia niqira nonginongi me ke tali maurisigira.

²³ Mi kalina ke labamai na tagu ia, me sauba ke totu kesa na sautu loki i ka levugaqira na Ejipt ma na Asiria. Migira na tinonina na butona momoru kaira, sauba kara dona na vanovisu ka koniqira, ma kara samasama sai. ²⁴ Mi kalina ke labamai na tagu ia, ma na Israel sauba ke loki atsa kolukaira na Ejipt ma na Asiria, mi kalina igira na toga tana barangengo kara ngaoa na soadouaqira na tinoni tavosi sauba kara tsarivaganana iani. "God ke vangalaka vanigamu vaga e nauvanitugira nogo na Ejipt ma na Asiria ma na Israel." ²⁵ Ma na Taovia Susuliga Sosongo sauba ke tabugira me ke tsaria, "Inau sauba kau vangalaka vanigamu na Ejipt, igamu na dalequ; migamu goto na Asiria, inau au vusagamu; migamu na Israel, niq tinoni vivili."

Na Propete Malaiole

20 A Sargon na taovia tsapakae ni Asiria e ketsalia niqira taovia tagao nina mane vaumate ke baginia Asdod, aia niqira verabau na Pilistia. ² E tolu nogo na ngalitupa idavia ke laba na omea iani, maia na Taovia e tsarivania a Isaia na dalena a Amos ke tso-raligia gana porotua ma na polo baubau papadana na melu aia e sagelia. Maia e muria na omea na Taovia e tsarivania, me liu malaiole bamai kolua na perana tuana lê. ³ Mi kalina igira na Asiria ara tangolinogoa na Asdod, ma na Taovia e tsaria, "E tolu nogo na ngalitu-pa aia Isaia niq maneaqo inau e liu malaiole bamai kolua na perana tuana lê. Ma na omea aia e naua na papadana nogo na omea sauba ke laba vanigira na Ejipt ma na Sudan. ⁴ Na taovia tsapakae ni Asiria sauba ke tangolikaira na Ejipt ma na Sudan me ke aditsekanogira malaiole ka niqira tinoni. Atsa moa ti na tinoni vaolu se na tuqatuqa, migira sui sauba kara vanovano kolua moa na tuaqira lê ma kara malaiole, me ke lalaba lê na tutukeqira, me ke gini paluvangamana na Ejipt. ⁵ Migira ara noru sosongolia na Sudan, mara gini goko kaekae sosongo tana rongona na Ejipt, sauba kara morosia na omea e laba vanigira vaga ia, ma kara gini beke loki, me ke gini ponopala na tobaqira. ⁶ Mi kalina ke labamai na tagu ia, migira na tinoni ara totu taonia na liligina tasi ni Pilistia sauba kara tsaria, "Reia bâ na omea e laba vanigira na tinoni igita a noru sosongoligira kara isutuguda tania na taovia tsapakae ni Asiria! ?Ma ka koegua vaga igita kalina ia ti ka savilagina niqira isi igira na Asiria?" "

Na Moro e Kalea Nina Toroutsa na Babilon

21 Iani nogo e vaga na goko e kalea na Babilon. Vaga saikesa nogo na viru e liu taligu tana kaomate, sauba ke vaga goto na rota seko loki ke talumai kesa tana butona momoru mamataguniga. ² God e molovaniau inau kau morosia tana bolebole na omea seko loki sauba ke laba. Mau rongomia God e goko me tsarivaganana iani, "Igira na Babilon e kesa rago na puku ara dona sosongo na perobulesi tinoni, ma na sekoliaqira na tinoni tavosi sui. !Me vaga ia, migamu na mane vaumate ni Elam kamu tû ma kamu ba bokia na Babilon! !Migamu na mane vaumate ni Media, kamu ba totu polia na verabau ia! Minau sauba kau suilavaginia na rota loki ara naua igira na Babilon vanigira na vera tavosi."

³ Ma na omea inau au rongomia mau reia tana moro ia e naua me gini laba vaniau na matagu loki ma na vatsangi savi, aia na vatsangi savi vaga e laba vania na daki kalina e vatsangia na dalena. ⁴ Me viruviru mataqu, mau gagariri tana matagu. Mau tau nogo amesia ke bongi tsaku ma kau ba maturu. Rongona na omea au reia tana moro ia e molo matagu loki sosongo vaniau, me utusiau na maturu.

⁵ Mi laona na moro ia, inau au morosia kesa na mutsa loki ara vangaraunogoa; mara vuresigira na ibe vanigira na tinoni kara totu i koniqira. Migira ara mutsamutsa mara inuinu. Me tavongani gudato kesa me tsaria, "!Ara mai laba nogo na gala! !Igamu sui gaqira taovia na mane vaumate, kamu vangaraua nimui tako!"

⁶ Mi muri ma na Taovia e tsarivaniau inau, "Ko vano mo ko molo tinonina ke matalia na vera, mo ko tsarivania ke mai tatamanga vanigo na omea aia e reia. ⁷ Me ti vaga ke reia na mane ara sage tana ose kara maimai ma kara palapala, me ke reigira goto na mane ara sage tana asi ma na kamelo, ma nina aqo aia ke matanidougira."

⁸ Maia na mane matali vera e gudato me tsaria, "Taovia, inau au tutû ieni mau momoro na dani ma na bongi. ⁹ !Bâ, mi kalina ia inau au reigira ara maimai nogo na mane sage tana ose mara palapala!" Mi muri maia e gudato goto me tsaria, "!Na Babilon e puka sui nogo! Mara viri tarutu sui na titinonina na god peropero ara samasama vanigira."

¹⁰ Migamu niqû tinoni Israel, ara labududusigamu nogo vaga moa na uiti, eo, mi kalina ia, inau au tsarinogoa vanigamu na turupatu dou au rongomia i konina na Taovia Susuliga Sosongo, niqira God na Israel.

Na Goko e Kalea i Edom

¹¹ Iani nogo e vaga na goko e kalea i Edom.

E kesa e totu i Edom me soaau me tsaria, "?Igoe na mane matali vera ke oka koegua sagata ti ke sui na bongi? Ko tsarivaniau inau kengisa ti ke sui."

¹² Minau au tuguvisua mau tsaria, "E maimai nogo na matsaraka, mi muri me sauba ke mai tugua na bongi. Me ti vaga ko ngaoa na veisuaqu tugua inau, ko visumai mo ko veisuaau goto."

Na Goko e Kalea i Arabia

¹³ Iani nogo e vaga na goko e kalea i Arabia.

Igamu na tinoni ni Dedan, sauba kamu tsogovano tana kaomate ni Arabia, ¹⁴ me sauba kamu marou mate. Migamu na tinoni tana butona kao ni Tema, kamu palagira na mutsa ma na inu. ¹⁵ Igira ara tsotsogo tanigira na isi ara vangaraunogoa na matesiginiaqira, ma na parige ara nari vangaraunogoa na vanasiginiaqira, me tanigira pipi sui na vangana na vailabu.

¹⁶ Mi muri ma na Taovia e tsarivaniau inau, "E kau kesa lelê moa na ngalitupa ma gaqira tangirongo na tinoni ni Kedar sauba ke nangaligi saikesa. ¹⁷ Igira na mane gana na vanavana tana parige ara mane malagai liuliu bâ i laona na Kedar popono, me sauba kara tsaurae lê moa kara totuvisu. Inau nogo na Taovia God ni Israel au tsarinogoa na omea iani."

Na Goko e Kalea na Jerusalem

22 Iani e vaga na goko e kalea na Poi na Moro.

?Igamu na tinoni ni Jerusalem nagua sagata e laba? ?Rongona gua ti igamu sui amu mutsamutsa mamu magemage tana nauna e atsa i kelana na valemui? ² Na gugu loki, ma na galaleleo, ma na magemage e dangali poponoa na verabau.

Igira nimui mane ara mate tana vailabu iani ara tau gini mate na vailabu. ³ Igira sui nimui ida ara tsogo, ma na gala ara tangoligira nogo idavia kara tango mana na gini vanavana sa niqira pipili. ⁴ Aia nogoria na rongona ti au tsaria, "Kamu mololeau inau ma kau tangisigira igira niqû tinoni ara mate. Ma kamu laka goto tovoa na vereaqu."

⁵ Na Taovia God Susuliga Sosongo aia nogo e molo vanigita pipi vatana na rota seko loki, igita a totu tana Poi na Moro. Ara labamai nogo danga na gala, mara ulo bamai i laona nida verabau, mara gugu loki, migita e ponopala na tobada tana matagu loki. Ara toroveogira na baravatuna nida verabau, migamu amu ngangaidato gana na nongi sasanga, ma na ileilena nimui ngangai e tangi ao mara rongomia igira ara totu tana vungavunga.

⁶ Igira na mane vaumate talu tana butona kao ni Elam ara sagekae tana niqira ose, mara maimai kolua niqira parige ma na pipili. Migira na mane vaumate ni Kir ara vangarau suinogoa niqira tako. ⁷ Mara dangadato moa na terê i laona na poi atsa lakataga tana

Juda; migira na mane vaumate sage tana ose ara mai tutû i matana na matsapakapuna na Jerusalem. ⁸ Migira na gala ara tangomana na nauvaganana ia rongona na Taovia e tau nogo matalia na kao ni Juda.

Mi kalina e laba vaganana ia, migamu amu padavisugira na vangana na vailabu ara totu i laona na vale i tana ara mololakagira. ⁹⁻¹⁰ Mamu ba mamu lavegira na nauna tana baravatuna na Jerusalem e kilia na tsi-paraaqira. Mi muri mamu ba vilekegira pipi sui na vale i laona na Jerusalem, mamu toroveogira visana gana kamu gini adia na vatuqira ma kamu ba tsiparaginia na baravatu. ¹¹ Mamu ba tsaia kesa na qou loki i laona na verabau, gana kalina ke tsipu lê na kô tana qou pura, me ke tave bâ i konina na qou vaolu. Migamu amu padale saikesalia God, aia nogo e vangarau manogati okanogoa na omea sui girani, me naua mara gini laba.

¹² Mi tana tagu ia ma na Taovia God Susuliga Sosongo e nongigamu kamu ngangai ma kamu tangitangi, ma kamu tsara koakoa na lovamui, ma kamu sagelia na polo baubau papadana na melu. ¹³ Eo, migamu amu tû, mamu kiakia mamu magemage moa. Mamu labumatesigira na sipi ma na buluka, mamu ganigira, mamu inu uaeni. Mamu tsaria, "Iida gita ma ka mutsa ma ka inu, rongona ke dani sauba ka mate!"

¹⁴ Na Taovia God Susuliga Sosongo segenina nogo e goko vaniau inau me tsaria, "Na omea seko loki vaga iani e utu saikesa goto kau padale vanigira tana mauriqira popono. Inau nogo na Taovia God Susuliga Sosongo au tsaria na omea iani."

God e Parovatavia a Sebna

¹⁵ Na Taovia Susuliga Sosongo e tsarivaniau inau kau ba i konina a Sebna, aia e ida vanigira ara aqo tana valena na taovia tsapakae ma kau tsarivanja, ¹⁶ "A Sebna, o padâ laka aseï vaga igoe? Asei e tsarivanigo ko ba tsai vatulumamu tana maragova? ¹⁷ Atsa moa ti igoe o tangoli aqo loki, ma na Taovia sauba ke tsebadatogo nomoa me ke tsoniligigo. ¹⁸ Aia sauba ke tangoligo vaga na bolo me ke tsonivanogo i laona kesa na momoru loki goto bâ. Mi tana nogo sauba ko ba mate i ligisaqira na terê o gini kaekae sosongo. Igoe o paluvangamaqira igira sui ara mauri tana valena gamu taovia. ¹⁹ Minau sauba kau molotsunago igoe tania nimu aqo loki, ma kau adiligi tanigo gamu susuliga.

²⁰ "Mi kalina ke laba na omea vaga ia, me sauba kau soamaia kesa niqû maneaqo dou, aia nogo e Eliakim na dalena a Hilkia. ²¹ Maia nogo ke adia na sasamu igoe, ma kau sagelivania na polona taovia o sagelia igoe, kolua gana soritoba, ma kau sauvania pipi sui na susuliga vaga igoe o tamanina kalina ia. Maia nogo sauba ke lia mala tamaqira na toga sui i Jerusalem mi tana Juda. ²² Ma kau saupopono vania na susuliga

gana na pede tana valena na taovia tsapakae, aia na kukuana a David. Maia ke tangolia na kii na valena, ma na omea aia ke sangavia, tagara goto ke kesa tangomana ke vongoa, ma na omea aia ke vongo kapusia, tagara goto ke kesa tangomana ke sangavia. ²³ Minau sauba kau vaturikakaia tana nina aqo, vaga nogo na salili ara kautsikakaia i laona na vale, mi tana rongona nogo ia, ti na tinoni sui kara pada mamavasigira nina tamadale popono.

²⁴ "Me pipi sui na kamana, migira i laona na valena, sauba kara lia vaga gana kalagai mamava ia. Me sauba igira kara tsautsau bâ i konina vaga moa na kuki ma na kopeta ara tsauragini bâ tana salili. ²⁵ Mi kalina ke laba na omea vaga ia, ma na salili ara kautsikakaia sauba ke tapiu me ke puka. Migira sui ara tsautsau i konina mara ngolia sauba kara tavongani sui lê. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Na Goko e Kalea na Ponisia

23 Iani nogo e vaga na goko e kalea na butona momoru ni Ponisia aia e totu liligina tasi.

!Kamu kanga loki igamu na mane na vaka amu tsobo tana kema, rongona aia na Tire na veramui pukuga e toroutsu sui nogo! Na valemui ma na manga agana na mani longa ara toroutsu sui nogo. Mi kalina nimui vaka ara visumai talu i Siprus i tana amu rongomia na turupatuna na omea e laba. ² !Kamu tangitangi igamu na mane kavogolo ni Sidon! Igamu amu molovano tinoni ³ kara savu bâ tana kema gana kara vovoli ma kara tsabiri uiti ara dato i Ejipt, ma kara naua na kavogolo kolugira na puku danga.

⁴ !Igoe na verabau ni Sidon, nimu aqo ko vangamâ! Igoe na verabau susuliga o totu liligina tasi mi kalina ia o toroutsu sui nogo, mo goko mo tsaria, "Inau au vaga moa ti au tau saikesa tamani sa dalequ. Me vaga goto ti au tau saikesa goto lokisia sa dalequ mane se sa dalequ daki."

⁵ Migira goto na Ejipt sauba kara gini novo loki ma kara gariri kalina kara rongomia laka ara toroutsani suinogoa na Tire.

⁶ !Kamu kakanga loki ma kamu padasavi, igamu na tinoni ni Ponisia, ma kamu tovoa na tsogovano i Spain! ⁷ ?Laka iani nogoria na Tire, aia na verabau magemage ara logonogoa i sau? ?Me laka aia nogoria na verabau e molovano tinoni kara savu bâ i tabana tasi i tana kara ba logovera vaolu? ⁸ ?Laka aseï nomoa e voro ganamate na Tire, aia na verabau susuliga loki, migira nina mane kavogolo ara tinoni lokiloki sui, mara padalokigira tana barangengo popono? ⁹ Aia nogoria na Taovia Susuliga Sosongo e vangarua na nauana, rongona ke suilavagini vanigira niqira kaekae tana omea ara naua, me ke paluvangamaqira niqira tinoni lokiloki.

¹⁰!Igamu amu tsogovano i Spain kamu nauragoa na omea amu padangaoa rongona kalina eni e tagara goto ke kesa ke tukapusigamu. ¹¹Na Taovia e tatakatsininogoa na limana i kelana na tasi me tsoni pukaligira na veraloki sui. Me moloketsana kara toroutsanigira pipi sui na verabau agana na tsabiri ma na voli omea ara totu tana Ponisia. ¹²Eo, migoe na verabau ni Sidon e sui nogo nimu magemage, igira na gala ara bingi sekoligira nogo nimu tinoni. Me atsa moa ti kara tangomana na tsogovano i Siprus me sauba e utu goto kara toturavi dou i tana.

¹³Igira nogo na Babilonia, me tau igira na Asiria, ara molovanigira na omea tuavati atsi kara dangadato i laona na Tire. Migira nogo na Babilonia ara molokaegira na gai na vovou, mara tsora tsunagira na baravatuna na Tire, mara toroutsani poponoa na verabau ia. †

¹⁴!Kamu kakanga ma kamu padasavi, igamu na mane na vaka amu tsobo tana kema rongona na verabau i tana igamu amu vataragi i konina e toroutsu sui nogo.

¹⁵E maimai nogo na tagu i tana na tinoni sui kara padalea na Tire i laona ke vitu sangavulu na ngalitupa, e vaga nogo na okana na maurina kesa na taovia tsapakae. Mi kalina kara putsi na ngalitupa girani, ma ia na Tire sauba ke vaga na rebi aia ara teâ gana linge vaga iani:

¹⁶!Ko adia nimu itai tatangi, mo ko liu bamai i laona na vera popono, igoe na rebi ara padalego nogo kiki!
Ko taia nimu itai tatangi mo ko lingenatugua nimu linge na udu, gana ko raqaginia na mataqira na mane.

¹⁷Mi kalina kara putsi nogo na vitu sangavulu na ngalitupa gira, ma na Taovia sauba ke tamivania na Tire ke advisutugua nina aqo na kavogolo ni sau. Maia sauba ke valogira na vera sui tana barangengo kara maitugua na kavogolo i konina, vaga moa na daki rebi e dona na valoqira na mane gana kara mai i konina.

¹⁸Ma na qolo aia e tsodoa tana nina kavogolo sauba ke tau lia nina tamani segeni, me utu goto ke molo-lakâ vanisegenia. Sauba kara baloa moa vania na Taovia. Migira nina tinoni na Taovia sauba kara adia nina qolo ma kara voliginia gaqira mutsa ma na polo rereidou sosongo.

Na Taovia Sauba Ke Kedea na Barangengo

24 Na Taovia sauba ke toroustanina na barangengo me ke moloa ke totu mangu lê. Aia sauba ke birua na barangengo, me ke sarangasigira na tinonina. ²Me ke kesa moa atsa na rota loki sauba ke gadovigira na tinoni sui lakalaka, igira na manetabu

ma na tinoni lê, na tseka ma gaqira taovia, igira ara voli omea migira ara tsabiri omea, igira ara tusu kaoni migira ara adi kaoni, igira ara tamani danga migira ara tau tamani sa omea. ³Na barangengo sauba ke toroutsu popono me ke totu seko lê. Na Taovia nogo e tsaria na omea iani, me sauba nomoa ke laba vaga ia.

⁴Na barangengo e mamatsa lê me matsele; migira na tinoni sui i laona ara viri maluku lê, mi kaira sui na barangengo ma na baragata ara ka totu seko lê. ⁵Igira segeniqira nogo na tinoni ara naqugasiana na barangengo tana kutsiana nina ketsa ma nina vali God, ma na tau manaliana niqira tabana na vaitasogi God e naua kolugira me ngaoa ke totu saviliu. ⁶Me vaga ia, ma God e vealagininogoa na barangengo. Migira na tinonina ara adikedena kalina ia tana rongona na omea seko ara naua. Mara tsaurae lê moa igira ara totuvisu. ⁷Ara viri matsele lê na itai na uaeni, me tau nogo danga na kô na uaeni gana na inu. Migira sui ara magemage i sau ara melu kalina ia, ⁸ma na tatangina dou niqira itai tatangi ma niqira kuku e sui lê nogo.

⁹Mara tau nogo linge tana magemage kalina ara inu uaeni, me tagara goto ke kesa ke gini mage na puina. ¹⁰Mi laona na verabau ara viri totu piriutsa bamai pipi sui na omea, migira na tinoni ara ravekakaia na matsapana na valeqira gana kara gini totu raviravi. ¹¹Igira na tinoni ara gugû i laona na sautu loki rongona e tagara goto sa uaeni ke kauvisu vanigira. Ma na magemage e nangaligi saviliu saikesa tania niqira butona kao popono. ¹²Na verabau e toroutsu nogo, mara tairutugira sui nogo na matsapakapuna. ¹³Miani nogo e vaga na omea sauba ke laba vanigira pipi sui na puku tana barangengo popono. Sauba ke vaga saikesa nogo tana susuina na tagu na pipitsu, kalina ara laburusi tsunagira sui nogo na vuana na olive tania na gaiqira, mara pitsuligigira na susuina na vuana uaeni tania na itaiqira.

¹⁴Migira moa ara kauvisu sauba kara lilinge ma kara magemage. Migira ara totu tabana i tasi sauba kara tsarivulagia gana loki tsapakae na Taovia, ¹⁵migira ara totu i longa sauba kara tsonikaea. Migira goto ara totu i tasi taligu sauba kara tsonikaea na Taovia na God ni Israel. ¹⁶!Kamu rorongong! E tû tana vovosana na barangengo igira na tinoni ara linge mara tsaria, "Tsonikaea na Taovia, aia e gotolaka saikesa nina sasaga!"

Minau au tsaria, "Inau moa e utu kau mage. Au padasavi sosongo mau ngaoa moa kau mate, rongona au reigira na tinoni ara naua moa na sasaga tabaruga, mara perobulesigira mara sekoliginigira lê na tinoni tavosi. ¹⁷!Igamu sui kamu rongomiau inau! Ara totu pitugamu nogo na omea mataguniga loki, ma na qou loki, ma na taviti. ¹⁸Asei moa ti ke tovoa na tsogo tani-ana na omea mataguniga loki sauba ke puka sage i laona na qou loki, masei ti vaga ke tovoa na tsogo

† Na goko tana buto 13 e tau maka tana Hibrû.

taniana na qou loki, me sauba ke ba sogo tana taviti. Rongona na kolina na usa loki sauba ke taqetu tsunami talu tana masaoka, ma na papakana na barangengo sauba ke kakanu popono. ¹⁹ Ma na barangengo sauba ke tapavotâ me ke tarutu. ²⁰ Na barangengo segenina nogo sauba ke tapulepule vaga moa na tinoni e ulavia na inu papara, me ke totolo lê vaga moa na vale kalina e gadovikakaia na guguri loki. Ara danga sosongo niqira sasi na tinoni, mara ngoli sosongolia na barangengo, maia sauba ke puka saviliu me utu goto ke tangomana na tu tugua.”

²¹ E maimai nogo na tagu i tana na Taovia ke kedegira na malagai susuliga ni gotu, migira sui goto na taovia tsapakae tana barangengo. ²² God sauba ke tsonisagegira sui na taovia tsapakae vaga moa na tinoni peresini ara kapi i laona kesa na qou loki. Maia sauba ke vongo kaputigira i laona ma kara totu sosori i tana poi tsau ke labamai na tagu i tana aia ke kedegira. ²³ Na vula sauba ke opo, ma na aso sauba ke tau nogo sina maka, rongona na Taovia Susuliga Sosongo sauba ke mai tana mararana ma na susuligana loki, me ke ba totu i Jerusalem tana Vungavunga Sion, ma kara morosia gana loki tsapakae igira sui gaqira ida na tinoni.

Na Linge na Tsonikae

25 Taovia igoe nogo niq God;
minau sauba kau soadatogo ma kau tsonikaea
na asamu tabu.

Igoe o naugira danga na omea ganataga loki;
mo manaligira saikesa pipi sui na omea
igoe o vangaraua na nauaqira i sau.

² Igoe nogo o toroutsanigira na verabau
mo vui pukalia na baravatuqira.

Ma niqira vale loki ara logoa igira gamami gala
ara nangaligi saikesa nogo.

³ Igira na puku susuliga sui tana barangengo sauba
kara tsonikaego;

ma niqira verabau igira na puku vanga bingisekoli
tinoni sauba kara matagunigo igoe.

⁴ Igira ara tau tamanina sa omea, migira goto ara kili
sasanga,

ara tsogo bâ i konimu igoe,
mi tana ara gini totu raviravi tana tagu na rota.

Migoe nogo o ravisigira tania na legai loki,
mo tsavugira tania na paparana na aso loki.

Igira na tinoni vanga bingisekoli tinoni ara maiginigami
vaga moa na guguri loki tana tagu na bisi,

⁵ me vaga goto na uvirau tana kao mamatsa.

Migoe nogo Taovia, o vongoa na mangaqira igira
gamami gala;

mo muisia niqira gû igira na tinoni vanga bingisekoli
tinoni,
vaga nogo na parako e tsavua na aso me gini tau no-
go papara.

God e Vangaraua Kesa Na Kavomutsa Loki

⁶ Mieni nogo tana Vungavunga Sion aia na Taovia
Susuliga Sosongo sauba ke vangaraua kesa na kavomutsa loki vanigira na puku sui tana barangengo, aia na kavomutsa vuruga me serega dou, kolu uaeni laka saikesa. ⁷ Mieni goto nogo sauba aia ke tavongani adiligia na parako na melu e poropoigira oka nogo pipi sui na puku na tinoni. ⁸ Ma na Taovia God sauba ke veoligi saikesalia na mate. Me sauba ke saluvaligia na kô na mataqira na tinoni sui, me ke adiligia gaqira vangamâ igira nina tinoni ara gini rota tana barangengo popono. Aia segenina nogo na Taovia e tsaria na omea iani.

⁹ Mi kalina kara reia na omea sui kara laba vaga ia,
me sauba na tinoni sui kara tsarivaganana iani, “!Aia saikesa nogo nida God manana igita! Aia nogo igita a vataragi kakai i konina, maia e tû me laumaurisigita. !Aia manana nogo na Taovia! Aia nogo igita a vataragi i konina, mi kalina ia igita a gini magemage me gini dou sosongo tobada rongona aia e maurisigita nogo.”

God Sauba Ke Kedegira na Moab

¹⁰ Na Taovia nogo sauba ke reitutugua na Vungavunga Sion, me ke tsogori rapasigira na tinoni ni Moab vanga saikesa nogo kalina ara tsogoria na buruburu makede tana tae.

¹¹ Sauba kara saudatoa na limaqira vaga moa ti ara tovoa na olo, maia God sauba ke palu-
vangamaqira, ma na limaqira kara puka luvu lê. ¹² Maia sauba ke toroutsanigira na valekakai ni Moab kolu baravatuqira katsi, me ke vui pukaligira saikesa ma kara lia vaga na papasa lê.

God Sauba Ke Saua na Tangomana Vanigira Nina Tinoni

26 E maimai nogo na dani i tana igira na tinoni
sauba kara lingena na linge iani i laona na bu-
tona kao ni Juda:

!Nida verabau igita e tu kakai!

!God segenina nogo e didia na baravatuna!

² Sangavia na matsapakapuna na verabau
ma kara gini sagemai igira na tinoni ara totukakai i
konina God,

mara naua moa na omea e gotolaka i matana.

³ Igoe Taovia o tusua na rago laka
vanigira ara totu kalavata i konimu,
mara norugo moa igoe.

⁴ Ka noru sailaginia na Taovia;
maia sauba ke reitutugugita sailagi.

⁵ Aia e molotsunaligira igira ara kaekae;
me toroutsania niqira verabau kakai,
me vui pukalia na baravatuna me lia na papasa lê.
⁶ Migira na tinoni igira ara bingi sekoligira i sau
ara liu i kelana kalina ia,
mara tsogoriginia na perana tuaqira.

⁷ Taovia, igoe nogo o gotolia na sautu vanigira na
tinoni dou,
mara gini liu tana sautu atsa dou.

⁸ Igami ami muria nimu kili, mami vataraginia nimami
amesi i konimu;
eo, igoe segeni moa igami ami kili sailaginigo.

⁹ Tana bongi inau au lalavego igoe tana kosuqu po-
pono;
mi kalina igoe ko tû na pedeana na barangengo kolu-
gira na tinoni i laona,
mi tana ti igira sui sauba kara donaginia e koegua va-
ga na pede gotolaka.

¹⁰ Me atsa moa ti igoe o dou vanigira na vanga tsut-
sukibo,
migira ara tau goto ngaoa na nauana na omea e go-
tolaka.

Me atsa moa goto ieni i laona niqira kao na tinoni go-
tolaka,

migira ara totu matengana moa na nauana na omea
e sasi,
mara sove na reigadoviana gamu loki tsapakae.

¹¹ Igira gamu gala ara tau donaginia laka igoe o
saukaenogoa na limamu
agana na mani kedeginiaqira.

Taovia ko paluvangamaqira, mo ko molovanigira kara
vatsangia

na rotana na kede igoe o vangaraunogoa vanigira.

Mo ko saumakaligotoa vanigira laka igoe o galuve
sosongoligira nimu tinoni.

¹² Taovia igoe sauba ko naua ma kami gini tamani
omea danga;

igoe nogo o tagaovigira pipi nimami aqo,
mami gini tangomana tana omea sui ami naugira.

¹³ Taovia nimami God, igira na tinoni tavosi ara
tagaovi kaputigami,

migoe segenimu moa nimami God igami.

¹⁴ Mi kalina ia migira ara mate sui me sauba e utu go-
to kara maurivisutugua;

ma na tidaoqira e utu goto kara maurivisu,
rongona igoe nogo o kedegira mo matesiligigira.

Me tagara goto ke kesa ke padavisugira.

¹⁵ Taovia, igoe o naua me gini pabo nimami puku,
mo ratsua nimami butona kao pipi tabana,
mi tana omea vaga nogo iani te ara tsonikaeginigo
na tinoni.

¹⁶ Taovia igoe nogo o kedegira nimu tinoni,

mi laona niqira rota loki igira ara nonginongi vanigo.

¹⁷ Igoe nogo Taovia o rotasigami mami gini kangada-
to,

vaga nogo kesa na daki e kangadato tana sosongo
kalina e vatsangia na dalena.

¹⁸ Migami ami totu moa tana vatsangi savi ma na rota
loki,
mami tau lelê goto vasua sa omea.

Mami tau goto susuliga na tuliusiaqira gamami gala,
me ke gini totu na gotolaka i laona nimami kao.

¹⁹ !Migira sui i laoqira nimami tinoni ara mate nogo
sauba kara mauritugua!

Na koniqira sauba kara maurivisutugua.

Migira sui ara maturu i laona na qiluqira
sauba kara mamata ma kara linge tana magemage.

Vaga nogo na kolobu e malobusia na barangengo,
me vaga goto na Taovia sauba ke maurisivisugira igi-
ra ara mate oka nogo.

Na Pede ma na Totu Doutugua

²⁰ Igamu niqu tinoni kamu sage sui i laona na vale-
mui, ma kamu vongovisua na matsapa i murimui. Ka-
mu taopoi talu poi ke sui nina momosatoba loki God.

²¹ Na Taovia e maimai nogo talu tana verana i baraga-
ta, gana ke kedeginigira na tinoni sui tana barangen-
go popono tana rongona niqira sasi. Maia sauba
nomoa ke adilabatigira i malena pipi sui na labumate
popoi ara naua tana barangengo, ma na kao e utu go-
to ke tsavupoia na gabuqira igira ara labumatesigira.

27 Mi tana dani ia, ma na Taovia sauba ke adia ni-
na isi loki vavanga me ke kedeginia na Leviatan,
aia na tuqana vigo na omea mamauri ni tasi e dona na
liu papa lekuleku bamai i laona na tasi.

² Mi tana dani goto ia, ma na Taovia sauba ke goko
vaga iani tana rongona nina uta na uaeni aia e reingao
sosongolia: ³ "Inau nogo na Taovia au reitutugua niqu
uta na uaeni dou sosongo mau sao kona sailagi. Au
matalia na bongi ma na dani rongona ke gini tagara
goto ke kesa ke tangopekea. ⁴ Inau au tau nogo kore
vania niqu uta na uaeni. Me ti vaga kau reigira na itai
kokonaga ma na gai kakaruga kara dato i laona, me
sauba nomoa kau vutiligigira, ma kau kodogira sui
saikesa. ⁵ Me ti vaga igira goto gaqira gala niqu tinoni
kara nongiau kau reitutugugira, ma niqira aqo kara
vaigotosigi koluau talu inau. Eo, niqira aqo kara vaigo-
tosigi koluau inau."

⁶ Mi tana tagu ke mai, igira na tinoni ni Israel igira na
kukuana a Jakob, sauba kara molo lamuqira vaga na
itai na uaeni nogo ma kara latse ma kara molo vuaqira
dangadanga, ma na vuaqira sauba kara dangadato i
laona na barangengo popono.

⁷ Na Taovia e tau moa kedelokia na Israel vaga e nau-
vanigira gaqira gala, me tau goto matesigira kara dan-

ga nina tinoni vaga e naua vanigira gaqira gala. ⁸ Na Taovia e kedeginigira nina tinoni tana molovanoaqira kara totu tsinogo tana vera ao. Aia e kore sosongo vanigira me molomaia kesa na guguri seko loki e talumai i longa ke pualigigira. ⁹ Me ti vaga igira na Israel kara ngaoa kara tanusiligi tania niqira sasi ma niqira aqo kara tairapasigira sui talu na vatuna niqira peotabu ponotoba, me ke tagara goto sa papadana na god daki ko Asera, se sa belatabu gana na kodo bulunagai uruuru, ke totuvisu i laoqira.

¹⁰ Na verabau iani ara barapoliginia na vatu i sau, e totu mangu lê vaga moa na moru atsi me lia nogo niqira nauna na mani tsaro ma na mutsamutsa igira na buluka. ¹¹ Migira sui na arana gai ara matsese lê mara viri taboku, ma na daki ara mai tsakosaigira gana na lake. Mi tana rongona nogo igira na tinoni ara tau padagadovia sa omea, ti God, aia nogo e aqosigira, sauba ke tau nogo galuvegira se ke gaegira.

¹² Mi tana tagu goto nogo ia, ke tû tana Kô Euprates me tsau bâ tana vovotana na Ejipt, na Taovia sauba ke adisaigira nina tinoni, vaga nogo kalina na tinoni e ke-veniligigira na lakana uiti tania na kokorana.

¹³ Mi kalina ke labamai na tagu ia, me sauba kara uvia na tavuli gana kara soavisumaigira sui na Israel ara totutseka i laona na Asiria ma na Ejipt. Migira sauba kara visumai ma kara samasama vanitugua na Taovia i Jerusalem tana nina vungavunga tabu.

Na Parovata Kalea na Samaria

28 Sauba ke seko sosongo nomoa vanigo igoe Samaria niqira verabau pukuga na Israel tabana i vava. Igira sui gamu ida ara dona sosongo na inu bubulega, mara gini kaekae na susuligamu. Igoe o totukae i kelana kesa na tetena i levugana na poiatsa lakataga, mo rereidou sosongo vaga nogo na tsitsi ara tsukisaigira mara moloa tana lovaqira gamu ida vanga inu bubulega. Tagara ke tau oka ma gamu tangirongo igoe sauba ke tavongani dudu lê vaga moa na tsitsi matsele tana lovaqira gamu ida e ulavigira na inu papara. ² Na Taovia e vangaraunogoa kesa na puku susuliga sosongo bâ ke maiginigo, vaga moa na kolina usa kakai vaga na vatu, ma na usa rau, ma na obo susuliga tatari sosongo, me ke vui pukaligo saikesa. ³ Ma na puku susuliga iani sauba ke tsogori pukalia gamu kaekae mo ko lia niqira mani butu, igoe igira gamu ida vanga inu bubulega ara padalokigo mara tsonikaego. ⁴ Igoe o totukae i kelana kesa na tetena i levugana na poiatsa lakataga, mo rerei dou sosongo vaga na tsitsi ara tsukisaigira. Bâ, migoe gamu tangirongo sauba ke nangaligi lê vaga moa na vuana gai mutsamutsa ara ganoga idaida, ma na tinoni ara pitsugira mara gani suigira tana tagu tsotsodo ara mada.

⁵ E maimai nogo na tagu i tana igira ara kauvisu tana Israel kara gini magemage na totu i vavana nina tagao na Taovia Susuliga Sosongo, maia ke lia vaga gaqira kepi marara ara inilauginia na tsitsi. ⁶ Me sauba ke sasanigira na tinoni pede na vavanona na pedegoto, me ke malagaisigira igira ara reitutugugira na matsapakapuna na verabau, gana kara gini susuliga na utusiginiaqira na gala na sage bâ i laona.

A Isaia Migira na Propete Peropero Vanga Inu Bubulega

⁷ Me atsa goto ti igira na propete ma na manetabu, migira sui goto e ulavigira na inu papara, mara gini tapulepule bamai. Ara inuvia danga sosongo na uaeni ma na inu papara, mara gini tubulagi mara tau nogo dona nagua ara naua. Migira na propete e ulavi sosongoligira na inu me gini utu vanigira na padagadoviana na moro God e molomai vanigira, migira na manetabu e utu nogo vanigira na vota goko dou tana tineteana na omea na tinoni ara adimaia vanigira. ⁸ Na bela i tana igira ara totu na inu e dangadato moa na mumuta i koniqira, me tau goto totu sa nauna ke male.

⁹ Mi kalina igira ara rongomia na omea inau au tsaria, mara goko korekore tana rongoqu inau mara tsaria, “?Laka aseï nomoa e padâ ke sasanina na mane ia? ?Maseï e kilia ke rongomia nina goko? !E ulagaqira moa igira na baka tetelo ara vasini luâ moa na tsutsu! ¹⁰ Aia e tsarivisutatua vanigita kesa moa goko vaga moa kalina e sasanigira na baka tetelo me aditatasâ pipi tsaqina goko.”

¹¹ Bâ, me ti vaga igamu kamu tau rongomangaqu inau, mi tana ti God sauba ke gini aqo na tinoni ni veratavosi igira ara gini goko na goko tavosi igamu amu tau rongomigadovia gana ke sasaniginigamu. ¹² Aia segeni nogo e mologamu kamu totu dou tana butona momoru iani, me tsarivaganana vanigamu, “Tana butona momoru iani igamu kamu mango ma kamu totu dou tana rago.” Migamu amu sove saikesa na rongomiana. ¹³ Aia nogoria na rongona ti na Taovia sauba ke adivisutatua pipi na tsaqina goko gana ke sasaniginigamu. Mi tana ti igamu kamu tubulagi pipi tana tsakutua kamu naua. Migira na gala kara mai ma kara bokaligamu, ma kara sogotigamu, ma kara aditsekanogamu.

Na Vatu Kakai Tana Tsuruna na Sion

¹⁴ Mi kalina ia, igamu na tinoni lokiloki vanga kaekae amu tagaovi kaputigira na tinoni ieni i Jerusalem, kamu rongomidoua na omea na Taovia e tsaria. ¹⁵ Igamu amu gini goko kaekae mamu tsaria, “Igami ami naunogoa kesa na vekesai kolua na mate, mami tabesai kolugotoa na barangengo na mate. Mi kalina ti ke

labamai na rota seko loki me utu saikesa ke gadovigami igami, rongona ami vataragi bâ tana nimami tsaqina goko peropero ma nimami aqo malapalu gana kara dilaginigami.”

¹⁶ Bâ, miani nogo e vaga na omea aia na Taovia God e tsaria: “Inau au pakâ i Sion kesa na pakapaka e totu kakai kalavata. Mi laona na pakapaka ia inau au molo bâ kesa na watu kakai tana tsuruna i tana ara maregira na goko vaga iani, ‘Asei moa ke vataragi i koniqa sauba ke tu kakai.’ ¹⁷ Minau sauba kau naua ma na pedegoto ke lia vaga na totovona nimui sasaga, ma na goko mana ke lia vaga na totovona nimui tsaqina goko.”

Ma kau moloa na kolina usa kakai vaga na watu ke salaligigira sui lakalaka nimui tsaqina goko peropero amu vataragi bâ i koniqa, ma na obo loki ke obotigira sui na omea igamu amu tsotsovata i koniqa. ¹⁸ Ma na vekesai amu naukolua na mate sauba ke taveo lê, ma na tabesai amu naukolua na barangengo na mate sauba ke luvu lê. Mi kalina na rota seko loki ke gadovigamu, migamu sauba kamu toroutsasikesa. ¹⁹ Me sauba ke tau goto kuti na gadoviamui babâ ke pipi moa na dani, ma kamu vatsangia na rotana na dani ma na bongi.

Me pipi kalina kamu rongomia kesa na goko e talumai konina God, me sauba kamu gini matagu loki ma kamu gariri. ²⁰ Migamu sauba kamu vaga saikesa na mane ara gini goko rongona tana goko tabana, aia e tovoa ke tsaro me ke matura kesa tana nige e kurikuri lê me tau tangomana ke tutuara i konina, ma na tsatsavu e tau damatugua gana ke gini popolo. ²¹ Na Taovia sauba ke mai tana susuligana loki, vaga e naua i sau tana Vungavunga Perasim mi tana poiatsa ni Gibeon, rongona ke gini manalia na omea aia e padâ na nauana, atsa moa ti e utugana vanigamu na padagadoviana na omea aia e naua.

²² Kamu laka na kiataginiana na parovata iani inau au sauvanigamu ke tau gadovigamu na rota seko loki bâ rongona inau au rongominogoa nina votagoko na Taovia Susuliga Sosongo laka sauba aia ke toroutsania na butona kao popono.

Nina Sasaga Loki God

²³ Kamu rongomi vatavidoua na omea inau au gini goko vanigamu. ²⁴ E tagara sa tinoni aqouta aia ke totu matengana moa na ovu tavugi ma na vangarau na tsutsuka. ²⁵ Mi kalina aia e vangarau suinogoa na kao, me tsukâ na vatuna rokete ma na gotso. Me tsukagira goto na palatete na uiti ma na barli, mi tana tsavuna nina uta aia e tsukagira visana goto na vatuna na omea tsukatsuka tavosi. ²⁶ Aia e donaginia nina aqo rongona God nogo e sasaniginia. ²⁷ Mi kalina aia e ngaoa na rapasiana na rokete ma na gotso, e tau adia

na gai loki, tagara, e adia moa na gai malamala lê me ulagana. ²⁸ Mi kalina aia e ngaoa na labududusiana nina uiti, maia e nau sasagâ. E gini aqo na buluka raqa terê, me matani dou sosongolia rongona ke tau tso- gori sekoligira na vatuna na uiti. ²⁹ Na sasaga loki gana na aqo girani e talumai moa i konina na Taovia Susuliga Sosongo. Aia e sasaga loki sosongo me tangomana pipi sui tana omea e naua.

Gana Matemate na Jerusalem

²⁹ Ma na Taovia e goko me tsaria, “!Jerusalem, igoe o vaga niqa belatabu inau, me sauba ke seko sosongo nomoa vanigo! !Igoe na verabau i tana e totu a David i sau, sauba nomoa ke seko sosongo vanigo! Moloa moa me ke putsu ke kesa se ke ruka goto na ngalitupa, kolugira nimu dani loki ma nimu dani tabu, ² mi muri ti inau kau moloa na rota seko loki ke gadovigo, igoe na verabau ara soaginigo ‘Nina Belatabu God.’ Sauba ko ngangai mo ko tangitangi, me ke dangali poponogo na gabu vaga moa kesa na belatabu e liasigabu. ³ Inau nogo sauba kau adimaigira na gala kara maiginigo, ma kara tupoligo, ma kara molodatogira na gai na vovou gana kara sage bâ i konimu. ⁴ Me sauba nomoa ko puka, ma na kao ke tsavu poponogo. Mi kalina ti ko tovoa na goko, me sauba nimu goko ke tatangi vaga moa nina goko na tida e goko talu i laona na kao.

⁵ “Jerusalem, igira sui na tinoni ni veratavosi ara maiginigo sauba inau kau pualigigira vaga moa na papasa, ma niqira alaala na mane vaumate mamataguni- ga sauba kara lovoligi sui vaga moa na buruburu makede. Minau na Taovia Susuliga Sosongo sauba kau tavongani labanovo ⁶ i laona na tulonga loki, ma na vuvuge, ma na koburu, ma na lake loki, ma kau laumaurisigo. ⁷ Mi tana ti igira sui lakalaka na mane vaumate ni veratavosi ara maiginigo mara rotasigo igoe niqa belatabu, kolua niqira sagore ma niqira vangana na vailabu, sauba kara nangaligi lê vaga moa na bolebole tana bongi. ⁸ Migira sui na puku ara sai alaala gana kara maiginigo igoe Jerusalem, sauba kara vaga na tinoni e vitoa mate me bolea laka e mutsamutsa, mi kalina e mamata maia e vivitoa goto moa, se vaga kesa tinoni e marou mate me bolea laka e inuinu, mi kalina aia e mamata ma na liona e mamatsa takuti.”

God e Naua Mara Gini Bubulega

⁹ !Bâ, igamu na tinoni ni Jerusalem, kamu bule rago! !Bâ, ma kamu koko moa! !Kamu ulaula me tau tana rongona amu inu uaeni! !Kamu tapulepule bamai, me tau laka amu inuvua sa inu papara! ¹⁰ Na Taovia nogo e naua migamu amu gini matura toto, me varangi nogo kamu matura tatanu. Niqira aqo nogo igira na propete kara lia vaga na mataqira na tinoni, ma God e

tsavupoia na mataqira. ¹¹ Ma na rongoaqira pipi sui na moro ara morosia igira sauba kara totu popoi tanigamu; sauba kara vaga na goko ara totu tana papi ara bulutia. Me ti vaga igamu kamu adi bâ vania kesa e dona na tsostoko ma kamu nongia ke tsokoa vanigamu, maia sauba ke tsaria, "Au tau tangomana na tsokoana rongona ara buluti kapusia na mamarena." ¹² Me ti vaga kamu ba tusuvania kesa e tau dona na tsotsoko ma kamu nongia ke tsokoa vanigamu, maia sauba ke tsaria, "Inau au tau dona na tsotsoko."

¹³ Ma na Taovia e tsaria, "Na tinoni girani ara tsaria laka ara samasama vaniau inau, me kobakoba lê moa niqira tsaqina goko, ma na papadaqira ma na kosuqira ara totu sa nauna segeni. Ara tau saikesa dona na lotu dou vaniaqu, mara ba taonigira moa na vali ma na ketsa ara moloa igira na tinoni lê, me lavu lê moa na mangaqira na tsaritugutuguana. ¹⁴ Me vaga ia, minau sauba kau nauvanigira tugua na omea ganataga loki gana kau novotiginigira. Ma kau tabarusia niqira papada igira na tinoni sasaga, ma kara tau nogo sasaga, ma kara tau goto tangomana na padagadoviana sa omea."

Na Omea Sauba Kara Laba

¹⁵ !Sauba ke seko sosongo nomoa vanigira igira ara tovoa na molopoiana vania na Taovia niqira vorogoko ara nau! Igira ara taoni popoia niqira papada, mara padâ laka e tagara goto ke kesa ke reigira se ke donaginia na omea ara nau. ¹⁶ Mara pilo tsulupikasigira pipi sui na omea. ?Ma nagua bâ e tamani rongona loki: na tinoni aia e aqosia na popovatu, se na kao tsitsi ara aqosiginia na popovatu ia? ?Laka na omea e aqosia sa tinoni tangomana ke tsarivania, "Igoe o tau aqosiau inau"? ?Se ke tsarivania, "Igoe o tau saikesa donaginia nagua o naua?"

¹⁷ Eo, sauba ke tau oka ma na goana atsi sauba ke lia na kao na aqo uta, ma na kao na aqo uta sauba ke lia tugua na goana atsi.

¹⁸ Mi kalina ke labamai na tagu ia, migira na mui kuli sauba kara tangomana na rorongong kalina ara tsokolokia na papi, migira na mata koko ara tototu moa i laona na rodo kalina ia, sauba kara sangavia na mataqira ma kara momoro. ¹⁹ Igira na tinoni ara tau tamanina sa omea, migira ara totu palatsuna, sauba kara tsodotugua na magemage aia na Taovia na God tabu ni Israel e dona ke tusuvanigira na tinoni. ²⁰ Migira ara peâ God mara bingi sekoligira na tinoni tavosi, sauba kara nangaligi sui. Eo, igira sui lakalaka na tinoni ara totu matengana moa na nausasi sauba kara mate. ²¹ God sauba ke toroutsanigira sui igira ara keliseko vanigira na tinoni tavosi tana tinete, mara utukapusia na kedeaqira na tinoni vanga tangopeke

seko, mara perogaqira na tinoni dou gana kara tau adia na pedegoto.

²² Bâ, mi kalina ia, ma na Taovia na God ni Israel, aia e laumaurisia a Abraham tanigira na rota sui ara gadovia, e tsarivaganana iani, "Igamu niqu tinoni, e utu nogo kara paluvangamamui tugua, me utu goto kamu moro ulutsuna tana vangamâ. ²³ Mi kalina igamu kamu reigira na baka inau sauba kau tusuvanigamu, mi tana ti igamu sauba kamu donadougina laka inau nogo na God tabu ni Israel. Ma kamu padalokiau ma kamu kukuni taniau. ²⁴ Migira na tinoni bubulega sauba kara sasania na padagadovi omea, migira ara dona sosongo na goko ngulungulu sauba kara tami dou na rorongong kalina kara totosasaga vanigira."

Na Vekesai Puala lê Kolua na Ejipt

30 Na Taovia e goko me tsaria: "Sauba nomoa ke seko sosongo vanigira igira ara tagao tana Juda, rongona ara piloligi nogo taniau inau. Ara tau muria niqu papada, mara muria moa niqira papada segeni. Ma niqira vekesai ara tavongani naua kolugira na veratavosi ara tau taonia niqu kili inau, mara gini papi datodatoa moa na sasi. ² Igira ara vano na lave sasanga i Ejipt mara tau goto padâ kara nongiau talu inau. Ara ngaoa moa na Ejipt ke isutuguqira, me vaga ia migira ara norua moa na susuligana na taovia tsapakae ni Ejipt. ³ Ma na taovia tsapakae ia sauba ke tau susuliga na sangaginiaqira, ma niqira isutugu na Ejipt sauba ke ba tsara lê tana paluvangamâ loki. ⁴ Me atsa moa ti igira niqira mane adigoko ara ba tsau nogo i Soan mi Hanes kaira ruka na verabau tana Ejipt, ⁵ migira na tinoni ni Juda sauba kara gini padasavi ma kara vangamâ rongona ara vataragi konina kesa na puku e tau saikesa tugua na noruana, me tau tangomana ke sangagira kalina igira ara kili sasanga i konina."

⁶ Iani nogo nina goko God tana rongoaqira igira na omea atsi ara totu tana kaomate tabana i ata: "Igira na mane adigoko ara liu i laona kesa na butona kao mataguniga sosongo, i tana ara totu na laeone, ma na muata vogata, ma na doudoumanu. Ara lutsangiginia niqira asi ma niqira kamelo na vangalaka loki matena vania kesa na puku e tau tangomana ke sangagira.

⁷ Na sasanga e tusua na Ejipt e tau saikesa tamani rongona. Aia nogoria na rongona ti inau au tangomavavuginia na Ejipt 'Na Muata Mamaturu.' "

Na Tinoni Vanga Petsakoe

⁸ God e tsarivaniau inau kau maretsunagira tana papi mi tana pavavatu e koegua vaga na sekona niqira omeomea na tinoni girani, rongona ke gini totu kalavata na mamarena na omea seko ara naua. ⁹ Igira ara piloligi sailagi moa tania God, mara peropero sailagi, mara sove saikesa na rongomiana nina parovata na

Taovia. ¹⁰ Mara goko vanigira na propete mara tsarivanana, "Kamu mui lê igamu. Kamu laka na tsarivaniana mami igami na omea e dou me ulagana kami naua. Kamu tsarivanigami moa na omea ami ngaoa na rongomiana. Kamu katemai moa vanigami na moro peropero. ¹¹ Kamu baligi tanigami, ma kamu laka na utusiana nimami sautu. Igami ami tau goto ngaoa na rongomiana sa omea tana rongona nimui God tabu ni Israel."

¹² Miani nogo e vaga na omea na God tabu ni Israel e tsaria. "Igamu amu tau ngaoa na rongomiana na omea inau au tsarivanigamu, mamu vataragi bâ moa tana na nimui tangopeke seko ma na perobulesi tinoni. ¹³ Igamu amu sasi manana nomoa. Mamu vaga saikesa nogo kesa na baravatu dato ao e tapatsuna i levuga, me tavongani puka tsuna. ¹⁴ Igamu sauba kamu tarutu vaga kesa na popovatu e tarutu saikesa, me tau goto totu sa tatsilena ke loki tugua na gini karodato madaova gagâ, se na gini sao kô i laona na tuvu."

¹⁵ Na Taovia God, aia na God tabu ni Israel, e tsarivanana vanigira na tinoni, "Kamu pilovisumai ma kamu vataragi moa i koniqu inau, ma kamu totu rago moa, mi tana ti igamu sauba kamu gini susuliga visu-tugua ma kamu totu raviravi dou." Migamu amu sove moa na rorongu. ¹⁶ Mamu tû, mamu tsaria, "Sauba nomoa kami tangomana na tsogo taniaqira gamami gala tana nimami ose ara ulo tsaku sosongo." !Migamu amu kutsu gado manana, rongona sauba nomoa kamu tovoa na gini tsogo nimui ose, ma niqira ose bâ igira ara takuvigamu sauba kara ulo tsaku sosongo liusigira bâ nimui ose igamu! ¹⁷ Mi kalina kesa toga nimui mane vaumate igamu kara reia kesa lelê moa na vidaqira niqira mane vaumate igira gamui gala ke maiginigamu, me sauba kara viri matagu mate ma kara tsogo sui. Me ti vaga kamu reigira kara tu tsege lelê moa niqira mane vaumate na gala kara maiginigamu, migamu sui sauba kamu viri matagu mate ma kamu tsogo sui. Me sauba ke tagara lelê goto sa vidamui ke totuvisu. Ma na veramui ke totu segeni i kelana tetena vaga moa na gai na molo pulaqe. ¹⁸ Me atsa moa e vaga, maia na Taovia e pipitu moa gana ke galuvegamu. E vangaraua ke gaegamu rongona aia e dona na nau sailaginia moa na omea e gotolaka. Eo, kara mage igira ara norukakaia na Taovia.

God Sauba Ke Vangalaka Vanigira Nina Tinoni

¹⁹ Igamu na tinoni amu totu i Jerusalem sauba kamu tau nogo ngangai. Na Taovia e dona sosongo na galuve, mi kalina igamu kamu ngangaidato vania ke sangagamu, maia sauba ke rongomigamu. ²⁰ Na Taovia sauba rago ke naua migamu kamu liu bâ i laona visana na utu, maia segenina nogo sauba ke totu i konimui gana ke sasaniginigamu, me sauba e utu

goto ke kilia kamu lavea, rongona sauba kamu reiginia na matamui. ²¹ Mi ti vaga igamu kamu ba soba tana sautu e vano tana madoa se tana mauuli, migamu sauba kamu rongomia na tatangina nina goko i murimui ke tsaria, "Teni nogo na sautu. Kamu muria." ²² Migamu sauba kamu adigira na titinonina nimui god peropero amu lesoviginigira na siliva, migira goto amu tsavu poponoginigira na qolumila, ma kamu tsoniligi-legira vaga moa na omea marasibiga, ma kamu gugû ma kamu tsaria, "!Kamu baligi tanigami!" ²³ Mi kalina igamu kamu tsukagira nimui omea tsukatsuka, ma na Taovia sauba ke molomaia na usa gana kara gini dato dou, ma kamu tsurivia ke danga na lakana, me ke danga goto gaqira buruburu nimui omea tuavati. ²⁴ Migira nimui buluka ma nimui asi amu gini aqo tana qari kao, sauba kara gania na buruburu dou liuliu bâ. ²⁵ Mi tana dani God e titinogoa i tana kamu tangoligira niqira valekakai gamui gala, ma kamu matesigira sui niqira tinoni, maia ke naua ma na kô sauba ke vuradato pipi tana vungavunga ma na tetena. ²⁶ Ma na vula sauba ke sina maka vaga na aso, ma na aso sauba ke vitu goto kalina ke marara goto bâ, vaga moa na mararana vitu dani ke sai moa konina kesa dani. Ma na omea sui girani sauba kara laba kalina na Taovia ke veqogira me ke taligira na boka aia nogo e bokaliginigira nina tinoni.

God Sauba Ke Kedegira na Asiria

²⁷ !Reia bâ! Na Taovia e maimai ao kolu susuligana ma na mararana loki. Me momosa sosongo tobana, ma na lake ma na pungu ara ka sauvulagia na korena. Mi kalina aia e goko, ma nina tsaqina goko ara irudato vaga moa na lake. ²⁸ Aia e moloa na guguri loki ke idavia vaga moa na obo loki e salaligia pipi na omea sui. E salaligigira popono na puku danga mara viri toroutsu, me suilavagini vanigira niqira vorogoko seko. ²⁹ Migamu moa nina tinoni God, sauba kamu magemage, ma kamu lilinge vaga moa amu naua tana bongi tabu. Me sauba kamu mage vaga moa kalina na tinoni ara dulikolugira igira ara puâ na uete na vano tana nina Vale Tabu na Taovia, aia gaqira isutugu na Israel.

³⁰ Na Taovia sauba ke tamivanigira na tinoni sui kara rongomia na tatangina na liona, ma kara vatsangia na susuligana na korena. Sauba ke mai kolua na lapina lake, ma na usa loki labanovo, ma na kolina usa kakai vaga na vatu, ma na usa rau. ³¹ Migira na Asiria sauba kara gagariri tana matagu kalina kara rongomia na tatangina na liona na Taovia, ma kara vatsangia na susuligana popono nina kede. ³² Mi kalina na Taovia ke tsoni gaqira tsari babâ moa, migira nina tinoni segeni sauba kara gini muri tsakutua na tatangina na kuku ma na itai tatangi. God segenina nogo sauba ke vail-

abugi kolugira na Asiria. ³³ I sau nogo aia e vangaraua kesa na qou loki mi tana nogo ke totu na lake loki ke gania na taovia tsapakae ni Asiria. Ma na qou ia e tsuna ao me dama sosongo, me tsupu dato na lake i laona. Ma na Taovia nogo sauba ke magovi bâ na lapina lake i konina gana ke gini iru.

God Sauba Ke Reitutugua na Jerusalem

31 !Sauba ke seko sosongo nomoa vanigira igira ara vano i Ejipt gana na lave sasanga mara vataragi sosongo tana susuligana loki niqira ose, ma niqira terê, ma niqira mane vaumate! Mara tau moa vataragi kakai i konina na Taovia, na God tabu ni Israel, se kara nongia ke sangagira. ² Aia e sasaga sosongo me donadougina na omea e naua. Maia segeni moa e molomaia na rota seko loki ke gadovigira na tinoni. Me utu goto ke tau manalia nina veke e naua gana na kedeginiaqira na tinoni seko, kolugira goto igira ara reitutugugira. ³ Igira na tinoni ni Ejipt ara tau na god, igira na tinoni lê moa. Ma niqira ose na ose lê moa, mara tau na tidao. Mi kalina na Taovia e tatakatsinia na limana, ma na puku susuliga ia sauba ke tubulagi me ke puka, maia na puku maluku e vataragi i konina sauba ke puka lê goto. Mi kaira sui sauba kara ka toroutsu.

⁴ Na Taovia e tsarivaniau inau, "E atsa moa kara kanga ma kara gu loki koegua igira na mane pitusipi, me utu saikesa kara tangomana na tsialigiana na laeone tania na sipi e gatimatesinogoa. Me vaga goto, e tagara goto sa omea tangomana ke utusiau inau na Taovia Susuliga Sosongo, na reitutuguana na Vungavunga Sion. ⁵ Me vaga saikesa goto na manu e tao varangisia na binuna gana ke reitutugugira na dalena, me vaga goto inau na Taovia Susuliga Sosongo, sauba kau reitutugua ma kau isutuguna na Jerusalem."

⁶ Na Taovia e tsaria, "Igamu na tinoni ni Israel, igamu amu sasi sosongo i mataqu mamu suamangaqu. !Bâ, mi kalina ia, kamu visumaitugua i koniqu! ⁷ E maimai nogo na tagu i tana igamu sui sauba kamu tsoniligigira na titinonina marasibiga nimui god peropero amu aqosiginigira na siliva ma na qolumila. ⁸ Na Asiria sauba ke toroutsu tana vailabu, me tau tana susuligana na tinoni lê. Migira na tinoni ni Asiria sauba kara tsogoligi lê tania na vailabu, ma niqira mane vaolu sauba kara aditsekavanogira. ⁹ Ma niqira taovia tsapakae sauba ke tsogo tana matagu, migira gaqira taovia na mane vaumate sauba kara gini matagu loki sosongo, ma kara tsonilea niqira pulaqe na vailabu." Aia nogo na Taovia e tsaria na omea iani, aia ara samasama vania i Jerusalem, ma nina lake na kodoputsa e iruiru sailagi tana Vungavunga Sion.

Na Taovia Tsapakae Tagaolaka

32 Kesa dani sauba ke totu kesa na taovia tsapakae aia ke tagaolaka, migira sui na tagaovera kara gini tagao na pedegoto. ² Pipi kesa vidadqira sauba ke vaga kesa nauna i tana igira na tinoni kara tsogoravi tania na guguri ma na legai. Me sauba kara vaga na kô e tatave i laona na kaomate, me vaga goto na auauna kesa na maragova dato ao i levugana na kaomate. ³ Na mataqira sauba kara morogado, ma na kuliqira sauba kara rorongogado. ⁴ Migira ara tau dona na papada talu ti kara goko, sauba kara papada dou talu ti kara pedea kesa na omea, migira ara goko kamatatu, sauba kara tau goto kamatatu kalina kara votagoko. ⁵ Me utu goto kara padâ laka e tinoni nonoru sa tinoni bule, se kara tsaria laka e tinoni vo peqo sa tinoni vanga tangopeke. ⁶ Na tinoni bule e goko bubulega moa, me pada sailaginia moa na nauana na omea seko. Ma na omea e naua me tsaria, e peaginia moa na Taovia. Maia e tau saikesa dona na palaaqira igira ara vitoa, se na tusu gaqira kô igira ara marou. ⁷ Na tinoni bule e tinoni seko, me naua moa na omea seko. Aia e vorogokona sailagi na perogaqira na sekona lê gana ke toroutsanigira, me ke utukapusia kara adia na pedegoto tana tinete. ⁸ Maia na tinoni nonoru manana e vo peqo, me tukakai moa tana omea e dou me goto.

Na Pede e Kalegira na Daki

⁹ Igamu na daki amu totu dou sosongo me tau ngoligamu sa omea, kamu rongomidoua na omea au tsaria inau. ¹⁰ Eo, igamu amu masu dou rago kalina ieni, mi tana tagu vaga nogo iani tana ngalitupa vaolu, sauba igamu kamu tobakuku rongona igira nimui itai na uaeni ma nimui gai na olive sauba kara tau nogo vua. ¹¹ Igamu amu totu dou rago tsau mai i dani eni, me tau goto ngoligamu sa omea, bâ, me tuturiga nogo kalina ia kamu gagariri tana matagu. Kamu tsoraligina na polomui dou, ma kamu sori bâ moa na polo tataratsi tana bungumui. ¹² Kamu lumua na aseasemui tana padasavi, rongona ara toroutsani suinogoa pipi sui na uta lakaga dou ma na uta na uaeni, ¹³ migira na itai kokonaga ma na gai kakaruga moa ara datotsavugira niqira kao niqu tinoni. Kamu tangisigira na vale sui i tana amu magemage, ma nimui verabau mamauriga. ¹⁴ Rongona na tinoni sauba kara tsogoligi sui tania na verabau ia me ke totu mangu lê saikesa. Me atsa goto na valena na taovia tsapakae, ma na valeqira na mane vaumate ara barapoligina na baravatu kakai, sauba kara toroutsu sui saikesa. Migira moa na asi atsi sauba kara liu bamai i laona, migira na sipi kara ba lavea gaqira buruburu i tana.

Sauba Kara Dou Tugua Igira Nina Tinoni God

¹⁵ Maia God sauba ke molomaitugua nina tarunga. Migira na kao seko lê sauba ke liatugua na kao lakataga, ma kara dato dou danga sosongo na omea tsukat-suka i laona. ¹⁶ Me pipi sui lakalaka tana nauna i laona na butona momoro ia sauba ke totu moa na sasaga gotolaka ma na pedegoto. ¹⁷ Me sauba na tinoni kara totu raviravi dou sailagi tana rago rongona igira sui sauba kara naua moa na omea e goto i matana God. ¹⁸ Migira nina tinoni God sauba ke tau goto ngoligira sa omea, ma kara totu raviravi dou tana rago i laona na valeqira. ¹⁹ Me atsa moa ti vaga na kolina usa kakai vaga na watu ke tumutsuna tana goana atsi, me ke gini toroutsa popono na vera, ²⁰ migamu nina tinoni na Taovia sauba nomoa kamu totu raviravi dou, ma kamu mage sosongo rongona e dadanga na kô gana na mal-obusiaqira nimui omea tsukatsuka, me ke dato vari-mauri dou na buruburu pipi moa tana nauna gaqira na asi ma na buluka.

Ara Nongia God Ke Sangagira

33 !Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu igamu na vanga sekoli tinoni! Igamu amu komigira mamu peqogira na tinoni tavosi, atsa moa ti igira ara tau komigamu, mara tau peqogamu igamu. Me sauba nomoa ke sui nimui tagu na komi ma na sauligi tinoni, migamu segenimui nogo sauba kamu tsutsugamui tana komi ma na peqo.

² Migoe Taovia ko galuvegami. Igami ami norugo moa igoe. Ko reitutugugami na dani ma na dani, mo ko maurisigami tana tagu na rota. ³ Mi kalina igira na vera tavosi kara rongomia na leleona na vailabu loki, ma kara reigo igoe kalina ko tû na isutugumami, me sauba kara viri tsogo sui. ⁴ Ma niqira omea tatamani ara tsogo tanigira, igira na tinoni tavosi ara lautsakugira, vaga moa na alaala na nive ara ganisui na rauqira na omea tsukatsuka.

⁵ !Na Taovia aia segeni moa e loki tsapakae! Aia segeni moa e tagaovi kaputigira pipi na omea sui. Ma ia sauba ke dangaliginia na Jerusalem na pedegoto ma na sasaga gotolaka, ⁶ me ke naua ma kara gini tukakai tugua igira nina tinoni. Aia e reitutugu sailaginigira nina tinoni, me tusuvanigira na sasaga loki ma na padagado. Ma na omea loki putsikae bâ na Taovia e moloa i tobaqira, aia nogo na kukuni taniana.

⁷ Reigira igira na tinoni malagai ara viri ngangaidato. Migira goto na mane adigoko, igira ara tovoa kara moloa na rago i laoqira na tinoni, ara ngangai loki sosongo. ⁸ Igira sui na sautu loki ara totu mangu lê, me tagara sa tinoni ke liu bâ i koniqira. Ara takutsi nogo pipi na vekesai, mara taveo pipi sui na tabesai. Migira na tinoni ara tau goto dona na vaikukunigi. ⁹ Na

kao e melu rongona e totu mangu lê. Ma na goana atsi ni Lebanon e vangamâ rongona ara matsele sui na gai i laona, ma na poi lakataga dou ni Saron e lia vaga nogo na kaomate, mi Basan mi tana Vungavunga Karmel ara dudu lê sui na rauqira na gai.

Na Taovia e Parovatavigira Gana Gala

¹⁰ Na Taovia e goko vanigira na puku sui me tsaria, "Mi kalina ia inau sauba kau tû ma kau sauvulagi vanigamu na susuligaqu loki, migamu sauba kamu tsonikaeginiau. ¹¹ Igamu amu naua na vorogoko puala lê, me pipi sui na omea amu naugira ara tau tamani rongona. Ma niqu tarunga inau e vaga moa na lake iruiru maia sauba ke ganisuigamu. ¹² Igamu sauba kamu rapa lê vaga moa na bita ara kodoa me lia na poke, me vaga goto na itai kokonaga e gâ me lia na tora lê. ¹³ Igamu sui amu totu varangi, migamu goto amu totu ao, kamu rongomia na omea ganataga sui inau au naugira, ma kamu tsonikaea na susuligaqu loki."

¹⁴ Igira na tinoni vanga tsutsukibo ni Sion ara gagariri tana matagu, mara tsaria, "Nina pede God e vaga saikesa moa na lake e iruiru sailagi. ?Me laka tangomana ke kesa ke pitsa tania na lake vaga ia?" ¹⁵ Igamu tangomana moa kamu pitsa tania ti vaga kamu tsaria ma kamu naua moa na omea e gotolaka. Kamu laka na gini aqo na susuligamui gana na peqoaqira na tinoni ara tau tamanina sa omea, ma na adiana na qolo na sangapede kesa tabana. Ma kamu laka na tobasai koluaqira igira ara vorogokona na labumate, se na nauana sa omea seko tavosi goto. ¹⁶ Me ti vaga kamu nauvaganana ia, me sauba kamu totu raviravi dou me ke tau goto ngoligamu sa omea, vaga moa ti amu toturavi i laona kesa na valekakai ara barapoliginia na watu. Ma kamu tamanina sailagi gamui mutsa na gamui kô gana na inu.

God Sauba Ke Molotugua na Tagu Dou Vania na Jerusalem

¹⁷ Me sauba kamu reia ke labatugua kesa na taovia tsapakae dou e sagelia na polona rerei dou sosongo, me ke tagaovi kaputia na kao aia e longa ao, me votu ao, me tave ao, me tada ao. ¹⁸ Me sauba kamu padavisua na tagu seko amu totu i laona i sau, ma kamu veisuâ vaga iani, "?Laka iava ara totu kalina ia igira na mane aditakesi ni veratavosi ara komia nida qolo, migira goto na mane togatoga ara mai na tsokoaqira nida kusudato i tana ara tutû igira ara matalia na verada?" ¹⁹ Sauba e utu nogo kamu reigira na tinoni ni veratavosi vanga kaekae ara gini goko na goko igamu amu tau rongomigadovia. ²⁰ !Morosia bâ na Jerusalem, aia na verabau i tana igita a lokisigira nida bongi tabu! Aia sauba ke lia na verabau dou sosongo gana na totu

ravi i konina. Sauba ke vaga kesa na valepolo ara tau saikesa ratsu bamaia, mara tau saikesa vutidatoa na gai na mani sori itaina, ma na itaina e utu goto kara takuti. ²¹ Na Taovia sauba ke sauvulagi vanigita na mararana loki. Migita sauba ka totu dou i ligisaqira na ko loki ma na ko tsatsali, ma niqira vaka igira na gala sauba e utu nogo kara liu mai i koniqira. ²²⁻²³ Ma na itaina niqira vaka ara viri obeobe sui me utu nogo kara tangolikakaia na tuguru, me utu goto ke tavuresi niqira selo. Migita sauba ka ba laugira pipi sui niqira omea levolevo igira gada gala, me ke danga sosongo na omea ma kara mai goto igira na logu ma kara adigotoa niqira turina. Na Taovia segenina nogo sauba ke lia nida taovia tsapakae; maia sauba ke tagaovi kaputigita me ke reitutugugita. ²⁴ Me sauba ke tagara goto ke kesa ke dona na tsariana, "Inau au vatsangi savi." Maia na Taovia sauba ke padalegira sui niqira sasi nina tinoni ara totu i tana.

God Sauba Ke Kedegira Gana Gala

34 !Kamu mai igamu sui na tinoni pipi tana puku! Kamu saikolumai ma kamu rorongu. Na barangengo popono me pipi sui na tinoni ma na omea amu totu i laona kamu mai ieni ma kamu rorongu. ² Na Taovia e kore sosongo vanigira pipi sui na puku ma niqira mane vaumate. Aia e pedenogoa laka sauba ke toroutsanigira sui saikesa. ³ Me utu goto kara qiludoua na kubuqira, sauba kara tsatsaro bamai lê moa, ma kara mabulu ma kara sigini seko; migira sui na vungavunga sauba kara liasigabu moa. ⁴ Na aso, ma na vula, ma na veitugu sauba kara puka ma kara lia lê na papasa. Ma na masaoka sauba ke tabuni lê, vaga moa kalina ara virua na viviruna na papi, migira na veitugu sauba kara dudu lê, vaga moa kalina e rasa na gai me dudu na rauna, se na rauna na itai na uaeni.

⁵ Na Taovia e vangaraunogoa nina isi i baragata, mi kalina ia sauba aia ke labuginia na Edom, igira nogo na tinoni aia e pedenogoa kara nangaligi sui saikesa. ⁶ Na gabuqira ma na seregaqira na tinoni ni Edom sauba ke dangalia nina isi na Taovia vaga moa na gabuqira ma na seregaqira na sipi ma na naniqoti ara matesigira gana na gini savori-kodoputsa. Na Taovia sauba ke naua na labumate loki iani tana verabau ni Bosra tana kao ni Edom. ⁷ Me sauba kara viri mate igira sui na tinoni ni tana kolugira goto na buluka atsi ma na buluka vavasi, ma na gabuqira ma na seregaqira sauba ke tsavu poponoa niqira kao. ⁸ Na Taovia segenina nogo e titia na tagu iani i tana aia ke tangotuguqira nina tinoni me ke laumaurisia na Sion.

⁹ Migira sui na ko loki ni Edom sauba kara mamatsa lê ma kara kakai vaga moa na tâ, ma nina kao sauba ke lia na papasa mila sigini seko. Ma na butona moru popono sauba ke iru vaga na tâ. ¹⁰ Me sauba ke

tau kuti na iru na dani ma na bongi, ma na pungu sauba ke vulosu dato sailagi i konina. Ma na kao sauba ke totu seko lê tana tagu sui ke mai, me tagara goto ke kesa ke liuvitugua. ¹¹ Igira moa na tei ma na kaokao sauba kara totuvia. Ma na Taovia sauba ke naua me ke totu manga lê tugua vaga kalina tana tuturigana na barangengo. ¹² Me sauba ke tagara goto sa taovia tsapakae ke tagaovi kaputia na Edom, migira sui na ida i laona sauba kara nangaligi sui. ¹³ Na itai kokonaga ma na matetsoa sauba kara viri poko tsavugira sui na valeqira na tinoni tataovia, ma na vera ara barapoliginia na vatu, migira moa na pai atsi ma na tei sauba kara totu i laogira. ¹⁴ Migira na omea tuavati atsi sauba kara liu bamai i tana, migira na tidao sauba vaisoagi. Ma na tidao na bongi sauba ke mai goto na laveana sa nauna i tana ke mango. ¹⁵ Ma na tei sauba kara aqosi babaqira i laona, ma kara vasusu, ma kara botsa na daleqira, ma kara reitutugugira i tana. Migira goto na manusata sauba kara saikolumai i tana kolu gaqira sogo.

¹⁶ Kamu lavea i laona nina papi na Taovia, ma kamu tsokoa na omea ara marea i tana. Igira sui lakalaka na omea mamauri e totu na soaqira i laona na papi ia sauba kara mai totu i laona na kao ni Edom. Me sauba ke tagara goto sa vidaqira ke tau tamani gana sogo. Na Taovia e moloketsana nogo ke laba vaga ia; maia segenina nogo sauba ke adisaigira. ¹⁷ Maia segenina nogo na Taovia ke tuvari vanigira na kao ia, me ke tusuvia pipi kesa vidaqira gana tuva. Migira sauba kara totuvia tana tagu sui ke mai, me ke lia na tamaniqira sailagi.

Nina Sautu Tabu God

35 Ma na kaomate sauba ke magemage tugua, ma kara viri tavuresi pipi vatana na tsitsi sui tana kao mamatsa.

² Na kaomate sauba ke lilinge me ke gudato tana mage; me sauba ke rereidou saikesa vaga nogo na Vungavunga ni Lebanon, migira na omea tsukatsuka i laona sauba kara dato magobu dou saikesa, vaga moa i laona na uta tana Vungavunga Karmel, mi tana poiatsa ni Saron. Mi tana tagu ia migira na tinoni sui sauba kara reivulagia gana loki tsapakae na Taovia, ma na susuligana loki nida God.

³ Kakaisigira na lima ara kolae nogo, ma na tuturu ara matemateaga lê.

⁴ Tsaria vanigira igira ara tobakuku, "!Kamu malagai, ma kamu laka na matagu! Nimui God e maimai nogo gana ke isutugumui, me ke kedegira gamui gala."

⁵ Na koko sauba kara momoro,
ma na muikuli sauba kara rorong.
⁶ Na tuamatea kara tsipukae ma kara gavai,
migira e bulu na lapiqira, sauba kara gudato tana
mage.
Ma na vuravura na kô sauba kara tsatsalitave i laona
na kaomate;
⁷ ma na one papara sauba ke lia na reku,
mi tana kao mamatsa sauba ke vuradato na kô pipi
moa tana nauna.
Mi tana ara totu igira na pai atsi tana idana,
sauba kara viri dato na buruburu na boko ma na gau-
gau i konina.

⁸ Me sauba ke totu kesa na sautu loki i tana,
ma kara soaginia "Nina Sautu Tabu God."
Me sauba ke tagara goto sa tinoni sasi ke liu bâ i
tana;
se sa bule tangomana ke raqa sasiligira igira ara
muria na sautu ia.
⁹ Me sauba ke tagara goto sa laeone ke totu i laona;
me tagara goto sa omea tuavati veveiga ke dona na
liu kale bâ tana sautu ia.
Igira moa aia na Taovia e laumaurisigira,
sauba kara dona na liumai i konina na visutugu i ve-
ra.
¹⁰ Me sauba kara gini mage na labavisutugua i
Jerusalem,
ma kara lingelinge ma kara gugudato tana
magemage.
Me sauba kara magemage na dani ma na dani,
me ke tau goto ngoligira na melu ma na vatsangi
savi.

Igira na Asiria Ara Molo Matagu Vanigira na Jerusalem
(2 Taovia Tsapakae 18:13-27; 2 Turupatu Dato 32:1-19)

36 Tana sangavulu vatinina ngalitupa e taovia
tsapakae a Hesehia tana Juda, maia Senakerib
na taovia tsapakae ni Asiria e baginigira na verabau
sui tana Juda ara barapoliginigira na vatu me tangoli-
gira. ² Mi muri, ma Senakerib e ketsalia nina taovia
tagao na mane vaumate ke tû i Lakis me ke bâ i
Jerusalem, kolua na alaala loki sosongo na mane vau-
mate, me ke ba tsarivanja a Hesehia na taovia
tsapakae laka nina aqo ke sau segenina vania. Maia na
taovia tagao, kolugira nina mane vaumate, ara ba totu
kapusia na sautu i tana igira na tinoni vosipolo ara
aqo, i liligina na sautu na kô ara tsaia gana ke ala
tsunamai na kô talu kesa tana maomao i longa. ³ Mara
tu tolu na tinoni loki tana Juda ara tsunamai na
tsodoana: tugira nogo a Eliakim na dalena a Hilikia, aia
e reitutugua na valena na taovia tsapakae; ma Sebna
aia nina mane mamare na taovia tsapakae; maia Joa

na dalena a Asap, aia e reitutugugira na omea sui ara
maretsunagira. ⁴ Maia gaqira taovia tagao loki na
Asiria e tsarivanitugira, "Kamu tu bâ ma kamu tu tsari-
vania a Hesehia laka na taovia tsapakae ni Asiria e
mologoko bâ vania me tsaria, "Laka tana gua moa o
gini tsotsovata igoe a Hesehia, ti o padâ laka sauba ke
managamu?" ⁵ ?Se laka o padâ igoe na goko lê vaga ia
ke susuliga liusia bâ na sasaga loki tana vailabu ma na
alaala loki na mane vaumate? ?Laka aseï nomoa o
padâ igoe sauba ke sangago na tukapusiaqira na
Asiria? ⁶ Igoe o padâ laka aia na taovia tsapakae ni
Ejipt ke sangago, ma na papada vaga ia e vaga saikesa
moa ti ko adia kesa na ade ngiti gamu itoro, sauba ke
tabokuboku lê me ke toroa na limamu. Maia saikesa
nogoria e vaga na taovia tsapakae ni Ejipt kalina ti va-
ga kesa e vataragi bâ i konina."

⁷ Me goko babâ moa gaqira taovia tagao na mane
vaumate ni Asiria me tsaria, "Se kamu tu tsarivanjau
laka amu norua moa a Taovia nimui God ke sangaga-
mu? Migira nogoria nina peotabu ma nina belatabu na
Taovia, aia a Hesehia e toroutsanigira nogo kalina e
ketsaligira na tinoni tana Juda mi Jerusalem kara
samasama vania na Taovia konina kesa moa na be-
latabu. ⁸ Bâ, mi kalina ia, minau sauba kau keriginiga-
mu igamu na Juda tana asana na taovia tsapakae ni
Asiria. Inau sauba kau tusuvanigamu ke ruka toga na
ose, ti vaga igamu kamu tangomana na tsodoana ke
ruka toga na mane igira ara dona na sagekae tana
ose. ⁹ Igamu amu tau goto susuliga na tuliusiana ke
kesa vidaqira nina mane sasanga palatsuna bâ ni
Asiria, mamu pipitugira moa na Ejipt kara molomai
vanigamu niqira terê ma niqira mane sage tana ose
gana kara sangagamu. ¹⁰ ?Mamu padâ igamu laka na
Taovia e tau sangaau inau te au gini tangomana na
bokiana ma na toroutsaniana nimui butona kao? Ma
na Taovia segenina nogo e ketsaliau inau kau ba bokia
ma ka toroutsania."

¹¹ Mi muri, mi tugira a Eliakim, ma Sebna, ma Joa ara
tu tsarivanja gaqira taovia tagao na mane vaumate ni
Asiria, "Ko goko vanitugami tana goko ni Aram moa. I
tugami ami tu rongomigadovia moa. Mo ko laka moa
na goko vanitugami tana goko Hibu, rongona igira
sui lakalaka na tinoni ara tototu i kelana baravatu ara
rorongovata."

¹² Maia e gokovisu vanitugira me tsaria, "Laka amu
tu padâ tugamu laka niq taovia tsapakae e moloma-
iau gana kau tsarigira na omea sui girani vanitugamu
segeni lelê moa tugamu ma tu nimui taovia tsapakae?
Tagara. Inau au goko kalegira goto igira ara totukae i
kelana na baravatu, migira nogo sauba kara gania na
taeqira ma kara inuvia na mimiqira, atsa vaga nogo i
tugamu sauba kamu tu naua."

¹³ Mi tana, maia gaqira taovia tagao na mane vau-
mate ni Asiria e tû, me gokodato tana goko Hibu me

tsaria, "Kamu rongomia na omea aia na taovia tsapakae ni Asiria e tsarivanigamu. ¹⁴ Aia e parovatavigamu kamu laka na tamivaniana a Hesehia ke perobulesigamu. Aia Hesehia e utu lelê vania ke laumaurisigamu igamu. ¹⁵ Ma kamu laka na tamivani-ana ke valogamu gana kamu vataragi bâ i konina na Taovia. Kamu laka goto na padaana laka na Taovia sauba ke laumaurisigamu, me ke utusia nimami alaala na mane vaumate igami na Asiria na mai tangoliana nimui verabau. ¹⁶ !Kamu laka na rongomiana a Hesehia! Aia na taovia tsapakae ni Asiria e ketsaligamu kamu rutsuligi sui tania nimui verabau, ma kamu molo segenimui i limaqu inau. Me ti vaga kamu nauvananana ia, me sauba igami kami tamivanigamu kamu ganigira na vuana uaeni tana nimui itai na uaeni segeni, ma na vuana nimui vuagai mutsamutsa segeni, ma kamu inuvia na kô tana nimui tuvu segeni, ¹⁷ poi tsau kalina na taovia tsapakae ni Asiria ke ba mologamu kesa tana vera segeni aia e atsa kolunogoa na veramui segeni. I tana ara totu na uta na uaeni gana na inu, ma na uta na uiti gana na aqosi bredi. ¹⁸ Kamu laka saikesa na tamivaniana a Hesehia ke malabulesigamu tana padaana laka na Taovia sauba ke laumaurisigamu. ?Laka niqira god sa puku tavosi e tangomana nogo na laumaurisiaqira nina tinoni tania na limana na taovia tsapakae ni Asiria? ¹⁹ ?Me laka iava kalina ia igira niqira god na Hamat ma na Arpad? ?Mia-va goto niqira god igira na Separvaim? ?Me laka sa god e maurisinogoa na Samaria? ²⁰ ?Mingisa nogo amu reia sa vidaqira niqira god na vera sui girani e tangomana na laumaurisiaqira nina tinoni tania na limana nimami taovia tsapakae igami? ?Me vaga ia, megua ti amu padâ igamu laka na Taovia e tangomana ke laumaurisia na Jerusalem?"

²¹ Migira sui na toga ara tototu mui moa, vaga nogo e tsarivanigira a Hesehia kara naua; mara tau goto tsonia sa tsaqina goko. ²² Mi tana, mi tugira a Eliakim, ma Sebna, ma Joa, ara tu ratsivotâ tu poloqira tana padasavi, mara tu vano mara tu ba turupatuna vania a Hesehia na omea vaga aia gaqira taovia tagao na mane vaumate ni Asiria e tsaria.

A Hesehia e Veisuâ a Isaia Laka Nagua Ke Naua

(2 Taovia Tsapakae 19:1-7)

37 Mi kalina tsotsodo a Hesehia na taovia tsapakae e rongomia tu niqira goko tugira, maia e ratsivotâ na polona tana padasavi, me sagelia na polo baubau papadana na melu, me vano tana nina Vale Tabu na Taovia. ² Me molovanotugira a Eliakim, aia e reitutugu valena, ma Sebna aia nina mane mamare, migira ara manetabu oka nogo, kara tu ba laba i konina a Isaia na propete aia na dalena a Amos. Mi tugira sui ara tu sageligotoa na polo baubau papadana na melu. ³ Miani nogo e vaga na goko aia e ketsaliturigira

kara tu ba turupatuna vania a Isaia: "I dani eni nogo na dani na rota loki vanigita; aia God e kedegita me paluvangamada. Igitu a vaga saikesa moa na daki e vatsangia na dalena me tau moa susuliga ke vasua. ⁴ Na taovia tsapakae ni Asiria e molomaia aia e taovia tagao loki vanigira nina mane vaumate, gana ke goko peapea vania na God mamauri. Maia na Taovia nimu God ke rongomia niqira goko peapea igira, me ke kedegira igira ara tsonia na goko vaga ia. Mo ko nongia God ke galuegira igira na tsarana ara kauvisu i laoqira nida tinoni kara pitsa tania na mate tana vailabu."

⁵ Mi kalina a Isaia e rongomia nina goko a Hesehia na taovia tsapakae, ⁶ maia e mologokovisu vania me tsaria: "Na Taovia e tsarivanigo ko laka na tamivaniaqira na Asiria kara molo matagu vanigo tana niqira goko kaekae ara gini tsaria laka God e tau tangomana ke laumaurisigo igoe. ⁷ Na Taovia nogo sauba ke naua ma na taovia tsapakae ni Asiria ke rongomia moa kesa na goko ni sautu, maia ke tutunina, me ke tavongani visu-tugua i verana segeni, mi tana ti kara ba labumatesia."

Na Asiria Ara Molo Matagu Vanigira Tugua i Jerusalem

(2 Taovia Tsapakae 19:8-19)

⁸ Aia gaqira taovia tagao na mane vaumate ni Asiria e rongomia laka nina taovia tsapakae e mololenogoa i Lakis me ba vailabu kolugira igira na Libna, aia na verabau e totu varangi; te e tû me ba torogoko i konina. ⁹ Me tau oka i muri, migira na Asiria ara rongomia laka aia Tiraka na taovia tsapakae ni Sudan e raqanogoa kesa na alaala na mane vaumate ni Ejipt, mara maimai nogo na vailabu koluaqira. Mi kalina na taovia tsapakae ni Asiria e rongomia na goko vaga ia, maia e tû, me marea kesa na leta, me molovanoa vania a Hesehia na taovia tsapakae tana Juda, ¹⁰ me tsarivania, "Aia na god igoe o norukakaia e tsarivanigo laka igoe sauba e utu lelê ko puka tana limaqu inau, mo ko laka moa na tamivaniana aia ke perobulesigo lê. ¹¹ Migoe o rongominogoa na omea vaga aia na taovia tsapakae ni Asiria e nauvanigira nogo pipi na verabau i tana aia e padâ ke toroutsanigira. ?Megua, o padâ igoe laka tagara ke tau laba vanigo vaga goto ia? ¹² Igira na mu-muaqu inau ara toroutsanigira nogo na verabau ni Gosan, mi Haran, mi Resep, mara labumatesigira sui na tinoni ni Beteden igira ara totu i Telasar, me tau lelê goto tangomana sa vidaqira niqira god ke laumaurisigira. ¹³ ?Me laka iava ara tu totu kalina eni tugira na taovia tsapakae ni Hamat, mi Arpad, mi Separvaim, mi Hena, mi Iva?"

¹⁴ Maia Hesehia e adia na leta i koniqira na mane adigoko me tsokoa. Mi muri, maia e ba moloa na leta ia i laona na Vale Tabu i matana na Taovia, ¹⁵ me nonginongi me tsaria, ¹⁶ "Taovia Susuliga Sosongo na God ni Israel, igoe o totu tana sasamu na totukae i kelana na

rapoqira na angelo, migoe segeni moa o God, mo tagaovi kaputigira na vera sui tana barangengo popono. Igoe nogo o volâ na barangengo ma na masoaka. ¹⁷ Mi kalina ia Taovia, ko rongomigami, mo ko morosia na omea e laba vanigami. Ko rongomigira na omea sui aia Senakerib e tsaria gana ke tsaiginigo igoe na God mamauri. ¹⁸ Taovia, igami sui lakalaka ami donagininogoa laka igira na taovia tsapakae ni Asiria ara toroutsanigira nogo danga na puku, me totu mangu lê niqira kao, ¹⁹ mara kodogira sui lakalaka niqira god rongona ara tau saikesa na god manana, igira na titinoni gai ma na vatu lê ara aqosiginia moa na lima mana tinoni. ²⁰ Mi kalina ia, Taovia nimami God, ko laumaurisigami tania na lima qira na Asiria, mi tana ti igira na puku sui tana barangengo popono sauba kara donaginia laka igoe segeni moa o God mana."

A Isaia e Mologoko Bâ Vania na Taovia Tsapakae

(2 Taovia Tsapakae 19:20-37)

²¹ Mi muri, maia Isaia e mologoko bâ vania a Heskia na taovia tsapakae, laka na Taovia e rongominogoa nina nonginongi, ²² miani nogo na omea vaga e tsaria na Taovia tana rongona a Senakerib, "Igoe a Senakerib, na verabau ni Jerusalem e kiataginigo me gilugamu. ²³ ?Masei sagata nomoa igoe o peâ mo tsiria? Igoe o tau saikesa kukuni taniau, inau na God tabu loki ni Israel. ²⁴ Igoe o molomaigira nimu mane adigoko kara koesegeniqira i mataqu inau na Taovia, ma kara kateli vaniau laka igoe, kolugira sui nimu terê, amu tangoligira sui na vungavunga katsi bâ tana Lebanon. Mo gini goko kaekae goto laka i tana nogo igoe o ba kavitsunagira na gai na sida katsi liuliu bâ, ma na gai na aru kakai dou liuliu bâ, me laka o ba tsau nogo i levugana patupatu na goana atsi. ²⁵ Mo gini goko kaekae goto laka igoe nogo o tsaigira na tuvuu i laoqira na vera tavosi mo inuvia na kona, me laka igoe nogo o naua me gini mamatsa takuti na Kô Nile kalina igira nimu mane vaumate ara tulusavu i laona.

²⁶ "Egua, laka igoe o tau moa vati rongomia laka inau nogo au vangarau okanogoa na omea girani te ara laba? Mi kalina ia, minau au manalitovugira sui nogo. Inau nogo au sauanigo igoe gamu susuliga gana na toroutsaniaqira na verabau ara poliginigira na baravatu kakai, ma kara viri totu tsuputsupu bamai na tapana na vatuqira. ²⁷ Migira na tinoni ara totu i tana ara tau saikesa tamanina sa susuligaqira; ara viri matagu moa me ponopala na tobaqira. Ara vaga saikesa moa na buruburu tana uta, se na buruburu ara dato lê i kelana vale, mi kalina e votu na guguri para para talu i longa me pualigigira sui.

²⁸ "Minau au donagininogoa pipi sui lakalaka na omea tana rongomu igoe, ma na omea sui o naua, me pipi sui tana nauna igoe o liu bâ. Mau donaginigotoa nimu momosatoba vaniau. ²⁹ Inau au rongominogoa

na turupatuna nimu momosatoba ma nimu kaekae igoe, mi kalina ia, inau sauba kau kautiginia na salili na isumu, ma kau moloa na takutina na tapala tana mangamu, ma kau raqavisugo tana sautu igoe o liu mai nogo i konina."

³⁰ Mi muri ma Isaia e tsarivania a Heskia na taovia tsapakae, "Iani nogo e vaga na papadana na omea sauba ke laba. Tana ngalitupa nogo iani, mi tana ngalitupa vaolu goto, igamu e utu kamu tsukâ sa omea, sauba kamu gania moa na mutsa ara dato atsi i legai, mi tana ngalitupa i gotu bâ, i tana moa ti igamu sauba kamu tangomana na tsuka omea levo ma na tsurivisaqira, ma kamu tsukagira goto na itai na uaeni ma kamu pitsua na vuaqira. ³¹ Migira na tinoni ni Juda, igira ara matepitsa tana vailabu, sauba kara mauri dou vaga saikesa nogo na omea tsukatsuka e tsuna ao dou na lamuqira i laona na kao mara molo vuaqira danga. ³² Me sauba nomoa kara matepitsa visana tinoni ara totu i Jerusalem mi tana Vungavunga Sion, rongona na Taovia nogo e padakuti matena ke gini laba na omea vaga ia.

³³ "Miani nogo na omea na Taovia e tsarinogoa tana rongona na taovia tsapakae ni Asiria: 'Aia sauba e utu saikesa ke tangomana na sagemai i laona na verabau iani, se ke gini vanavana bâ goto sa nina pipili i tana. Me ke tagara goto sa nina mane vaumate kolua nina tako ke mai varangisia na verabau iani, me utu goto kara tangomana igira nina mane vaumate na molodatoana sa gai na vuvou i konina. ³⁴ Maia sauba ke liu visutugua tana sautu i tana aia e liumai nogo i konina, me ke tau goto sage i laona na verabau iani. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani. ³⁵ Inau sauba kau isutuguna na verabau iani, ma kau reitutugudoua tana rongoqu segeni nogo inau, mi tana rongona goto na veke au nauvaninogoa a David niq maneaqo.' "

³⁶ Mi tana bongi nogo ia, me kesa nina angelo na Taovia e vano tana nauna i tana ara vaturikaegira niqira valepolo igira na Asiria, me labumatesigira ara 185,000 niqira mane vaumate. !Mi tana matsaraka rovorovo na dani ngana, ma na koniqira ara viri tsaro uluvalleqo, migira sui lakalaka ara matepitsu nogo! ³⁷ Mi kalina a Senakerib na taovia tsapakae ni Asiria e reivaganana ia, maia e mololea i tana me visutugua i Ninive. ³⁸ Me kesa dani, kalina aia e bâ na samasama i laona nina vale tabu a Nisrok nina god, mara ka tû kaira a Adramelek ma Sareser, kaira na dalena segeni nogo aia, mara ka ba labumatesiginia ka niqira isi, mi muri, mara ka tsogovano tana butona momoru ni Ararat. Me kesa segeni goto na dalena, aia Esaradon, e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae.

E Lobogu Loki a Hesekia Me Dou Visutugua

(2 Taovia Tsapakae 20:1-11; 2 Turupatu Dato 32:24-26)

38 Mi tana tagu vaga nogo ia, ma Hesekia na taovia tsapakae e lobogu loki sosongo me varangi nogo ke mate. Ma Isaia na propete, aia na dalena a Amos, e ba reia me tsarivania, "Na Taovia e tsarivanigo laka nimu aqo nomoa igoe ko mololakagi-ra dou pipi sui nimu omea, rongona igoe sauba e utu ko dou visutugua tania nimu lobogu. Mo ko vanga-raua moa na mate."

² Ma Hesekia e pilo bâ tana bengebenge, me nonginongi me tsaria, ³ "Taovia, ko padatugua laka inau au totukakai i konimu igoe mau aqo dou vanigo, mau tovo sailaginia na naudouana moa na omea igoe o ngaoa kau naua." Mi tana maia e ngangai loki sosongo.

⁴ Mi muri, ma na Taovia e ketsaligotoa a Isaia ⁵ ke visu bâ tugua i konina a Hesekia me ke tsarivaganana iani vania, "Inau na Taovia nina God a David na muamu, au rongominogoa nimu nonginongi, mau reinogoa na kô na matamu. Minau au tamivanigo ko mauri babâ goto ke sangavulu tsege na ngalitupa.

⁶ Minau nogo sauba kau laumaurisigo igoe, ma na verabau ni Jerusalem goto, tania na limana na taovia tsapakae ni Asiria. Me sauba kau reitutugu babâ moa na verabau iani."

(v 21) Mi muri, maia Isaia e tsarivanigira nina maneaqo na taovia tsapakae kara paoa na vuana kesa na gai me ke rapa, ma kara molo bâ tana tsopena me ke gini dou visutugua. (v 22) Mi tana ma na taovia tsapakae e veisuâ a Isaia, "Laka na padapada gua sauba ke sauvulagi vaniau laka inau sauba kau dou visutugua, ma kau tangomana na vano tana Vale Tabu?"
†

⁷ Ma Isaia e gokovisu me tsaria, "Aia nogo na Taovia sauba ke sauvanigo kesa na padapada gana ke sauvulagiala laka sauba ke manali vanigo na omea e vekenogoa. ⁸ Mi tana mani tsotsodato bâ tana e atsa i gotu tana vale e logoa a Ahas na taovia tsapakae, na Taovia sauba ke naua ma na auauna na aso ke tavongani ratsuvisu i muri ke sangavulu na tsakutua." Ma na aso e tavongani ratsuvisu i muri e sangavulu na tsakutua.

⁹ Mi murina kalina e dou visutugua a Hesekia tania nina lobogu, maia e marea na linge na tsonikae iani:

¹⁰ Inau au padâ laka sauba nogo kau vano tana barangengo na mate,

Kalina au tinoni vaolu moa.

¹¹ Mau padâ laka sauba ke utu nogo kau reitugua na Taovia,

Se sa tinoni mamauri i laona na barangengo iani.

† *Kaira na buto 21 ma na 22 ara molomaikaira ieni vaga nogo ara totu tana 2 Taovia Tsapakae 20:6-9, me tau tana susuina.*

¹² Na mauriqu e takuti me sui nogo, Vaga moa kesa na valepolo ara veoa, Vaga kesa na sangava na polo ara kutiligia tania na lobi.

Inau au padâ laka God e suilavagini vaniau nogo na mauriqu.

¹³ Tana bongi popono au gini ngangai loki na sosongo,

E vaga moa ti kesa na laeone e gati kutsigira na suliqu.

Mau padâ laka God e suilavagini vaniau nogo na mauriqu.

¹⁴ Me tau nogo tangi laba se ke tangi maka na tatangina niqo goko.

Mau ngangai vaga moa kesa na kulukulu.

Ma na mataqu e kolae nogo na morodato i baragata.

Taovia, ko laumaurisau inau tanigira na rota seko sui girani.

¹⁵ ?Ma nagua goto kau tsaria inau? Na Taovia nogo e naua na omea iani.

E ponopala sosongo na tobaqu me utu vaniau na maturu.

¹⁶ Taovia, inau sauba kau mauri vanigo moa igoe, vanigo segeni moa,

Igoe nogo o taliau mo tamivaniau kau mauri.

¹⁷ Niqo vatsangi savi e oli me lia na rago.

Igoe nogo o maurisau tanigira na omea seko sui,

Kalina igoe o padalegira pipi sui niqo sasi.

¹⁸ Me tagara goto ke kesa e totu tana barangengo na mate ke tangomana na tsonikaeamu;

Igira ara mate nogo e utu nogo kara amesia ko naua sa omea dou vanigira.

¹⁹ Migira moa ara mamauri ara dona na tsonikaeamu igoe,

Vaga nogo inau au tsonikaego kalina ia.

Igira na tamaga ara turupatuna vanigira na daleqira na omea dou sui igoe o naua vanigira.

²⁰ Taovia, igoe o tali maurisau nogo inau.

Migami sauba kami taia nimami itai tatangi, ma kami lingena na linge na tsonikaeamu.

Eo, sauba kami lingena na tsonikaeamu i laona nimu Vale Tabu tana na maurimami popono. ²¹⁻²² (-)

PAPI KESA

(Linge 1-41)

PAPI KESA

(Linge 1-41)

Igira na Mane Adigoko ni Babilonia

(2 Taovia Tsapakae 20:12-19)

39 Mi tana tagu vaga nogo iani, ma na taovia tsapakae ni Babilonia, a Merodak Baladan na asana, maia na dalena a Baladan, e rongomia laka a Hesehia na taovia tsapakae tana Juda e lobogu loki sosongo me mauri doutugua. Mi tana maia e tû me molovanogira visana nina mane adigoko kara ba sauvania kesa nina leta ma nina vangalaka. ² Ma Hesehia e soalakagira na mane adigoko girani, me sauvulagia vanigira pipi sui nina omea tatamani, igira nina siliva ma nina qolumila, nina papasa ma nina kô sisigini dou, migira sui lakalaka goto nina vangana na vailabu. Me tagara lelê goto sa omea i laoqira nina voki na mololaka omea, se sa nauna goto i laona na verana popono, ke tau sauvulagia vanigira kara morosia. ³ Mi muri, maia Isaia na propete e bâ i konina a Hesehia me veisuâ, “?Me laka iava vaga ara talumai na mane girani, ma nagua ara mai tsarivanigo igoe?”

Ma Hesehia e tsarivania, “Igira ara talumai i Babilonia, aia e kesa na vera e totu ao sosongo.”

⁴ Ma Isaia e veisuâ goto, “?Me laka nagua ara ba reia i laona na valemu igoe?”

Ma Hesehia e tuguvisua me tsaria, “Igira ara reigira pipi sui lakalaka na omea. Me tagara lelê goto sa omea i laoqira niqû voki na mani mololaka omea kau tau sauvanigira kara reia.”

⁵ Mi tana, ma Isaia e tsarivania na taovia tsapakae, “Na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria ⁶ laka e maimai nogo na tagu i tana pipi sui lakalaka na omea ara totu i laona na valemu, igira na omea ara mololakagira na mumuamu tsaumai i dani eni, sauba kara adivanogira sui lakalaka i Babilonia. Me ke tagara lelê goto sa omea ke totuvisu ieni. ⁷ Me sauba kara aditsekanogira visana vidaqira na kukuamu manana igoe, ma kara vasigira gana kara aqo tana valena na taovia tsapakae ni Babilonia.”

⁸ Ma Hesehia e padagadovia na rongona na goko vava ga ia, laka sauba ke totu moa na rago ma na goto i laona na verana tana maurina popono nogo aia, mi tana maia e tû me tsarivania a Isaia, “Na goko vaga

igoe o sauvaniau me talu i konina na Taovia, aia e dou sosongo vaniau nomoa.”

Na Goko na Mauri

40 Maia na Taovia nida God e goko me tsaria, “!Veregira niqû tinoni! !Eo, ko veregira!

² Goko dou vanigira na toga ni Jerusalem. Tsarivanigira laka e tugugira nogo niqira tagu na rota, me laka ara tanusiligi nogo niqira sasi. Ara adikedena sui nogo i koniqa inau na Taovia na matena pipi sui niqira sasi ara tsukia.”

³ Me tangi laba kesa na goko me tsaria, “!Vangarau manogatia kesa na sautu loki vania na Taovia i laona na kaomate!

!Gotolia na nauna i tana ke liu nida God!

⁴ Munugira pipi sui na qouna; atsania pipi na vungavunga ma na tetena; sarasia na kao vatuvatuga me ke atsa.

⁵ Mi tana ti ke labamaka gana loki tsapakae na Taovia, migira sui na mamatana tinoni sauba kara reivulagia. Na Taovia segenina nogo e vekea na omea iani.”

⁶ Me tangi laba kesa goto na goko me tsaria, “!Ko katevulagia kesa na goko!”

Minau au veisuâ, “?Ma na goko gua vaga sauba inau kau katevulagia?”

Maia e tsarivaniau, “Ko katevulagia laka pipi sui na mamatana tinoni e utu kara mauri oka.

Ara dona kara mate tsaku lê, vaga moa na buruburu, ma gaqira tangirongo ara dudu tsaku lê vaga moa na tsitsi atsi.

⁷ Na buruburu ara mate lê ma na tsitsi ara viri dudu kalina na Taovia e molomaia na guguri loki ke pua salaligigira.

Migira goto na tinoni ara dona kara mate tsaku lê vava gano nogo na buruburu.

⁸ Eo, igira na buruburu ara mate lê, ma na tsitsi ara dudu, ma na gokona moa God e totu saviliu.”

⁹ Ko dato bâ i kelana kesa na vungavunga katsi, mo ko ba turupatuna na turupatu dou vanigira i Jerusalem.

!Ko gudato me ke tangi loki bâ na liomu kara gini rongomia igira sui tana Sion!

Ko gokolaba mo ko laka goto na matagu.

Ko tsarivanigira na tinoni pipi sui tana vera ni Juda laka e maimai nogo niqira God!

¹⁰ !Reia bâ! E maimai nogo na Taovia God kolu susuligana loki.

Na limana tabu e labu pukaliginigira gana gala,

me dulikolumaigira igira na tinoni aia e suivisugira nogo.

¹¹ Maia sauba ke reitutugudougira nina tinoni, vaga moa na mane reitutugusipi e reitutugugira me palagira nina sipi, me alotisaigira na dalena sipi me tabelegira; me alagigira bâ na tinaqira tana nauna i tana kara mango.

Niqira God na Israel Aia e Loki Tsapakaê Bâ

¹² ?Laka tangomana kesa ke karoginia na kimana na kema, se ke tovoa na tinaqëana na katsina na masaoka? ?Laka tangomana kesa ke molotsavua i laona kesa na tseu na kaona popono na barangengo, se ke tovoa na mamavana na vungavunga ma na tetena tana omea na tovo mamava?

¹³ ?Me laka tangomana kesa ke tsarivania na Taovia nagua ke naua?

?Masei tugua ke sasania se ke tusu parovata vania?

¹⁴ ?Me laka i konina aseï God e ba lavegoko gana ke gini padagadovigira na omea levolevo, maseï nomoa e tsaritugutugu vania te aia e donaginia na nauana na omea sui?

¹⁵ I matana na Taovia na puku sui ara mala vaga moa ti kesa na kukuduna na kô; migira na momoru ao ara malamala vaga moa na papasa lê.

¹⁶ Me atsa moa ti kara labumatesigira sui lakalaka na omea tuavati tana goana atsi ni Lebanon, mara tau moa vati danga tugua gana na kodoputsa vaniana nida God, me ti vaga kara kavitsunagira sui na gai ara totu i tana,

marâ tau goto danga tugua gana na gini soqoi lake.

¹⁷ Eo, igira sui na puku na tinoni ara tau saikesa lia vâga sa omea i matana aia.

¹⁸ ?Asei bâ ke atsa kolua God?

?Maseï tangomana ke tsaritugutugua na rereina God?

¹⁹ Aia e tau saikesa vaga na titinonina na god peropero ara katsua igira na mane ara dona na katsua omea, migira ara aqo tana tapala ara lesoviginia na qolumila,

marâ turuvaginia tana tototona siliva.

²⁰ Ma na mane e tau tamani tugua ke voliginia na siliva se na qolumila,

aia e ba vilia kesa na gai kakai e vô na tola.

Mi muri, maia e ba lavea kesa na tinoni e dona dou na katsua omea levolevo,

me nongia ke katsua vania kesa na titinonina na god peropero e dona ke tukakai me tau tangomana ke takeli.

²¹ ?Me laka amu tau vati donaginia moa?

?Me laka ara tau nogo tsarivanigamu i sau?

?Laka amu tau nomoa rongomia e koegua vaga na tuturigana na barangengo?

²² Na Taovia nogo e aqosia, aia e totukae tana nina sasana na totukae i kelana na barangengo, mi gotuna na masaoka;

mi kalina aia e morotsunamai, me reigira na tinoni ara tetelo lê vaga moa na loa.

Aia nogo e tatakatsinia na masaoka vaga moa kesa na polokatsi,

me vaga goto kesa na valepolo gana na totu i laona.

²³ Aia e aditsunâ gaqira tangirongo na taovia tsapakaê loki,

me adiligi tanigira gaqira susuliga.

²⁴ Igira ara vaga moa na volana vaolu na omea

tsukatsuka ara vasini moa ara dato,

me tau moa vati tsuna ao na lamuqira.

Mi kalina na Taovia e molomaia na guguri papara, marâ tavongani mamatsa, marâ lovoligi lê vaga moa na buruburu makede.

²⁵ ?Laka aseï goto bâ ke atsa kolua na God tabu?

?Me laka ke kesa segeni goto sa nauna ke vaga aia?

²⁶ !Kamu morodato tana masaoka!

?Laka aseï nomoa e volagira na veitugu igamu amu reigira?

Aia nogo na Taovia. Maia segenina nogo e ida vanigira vaga moa kesa na alaala na mane vaumate, me donaginia na dangaqira, me molovania pipi vidaqira na soana segeni.

Mi tana rongona aia e susuliga sosongo, te e tau goto

dona ke tsida sa vidaqira.

²⁷ ?Igamu na Israel, rongona gua ti amu gini goko korekore vania na Taovia, mamu tsaria laka na Taovia e tau donaginigira nimui rota,

me tau goto gini boe ti ara tau tusuvanigamu na pedegoto?

²⁸ ?Laka igamu amu tau vati donaginia moa?

?Me laka amu tau moa vati rongomia?

Na Taovia aia nogo na God e totu saliu;

maia nogo e vusagira pipi sui na omea tana barangengo.

Me tau saikesa dona na kolae ma na qisi.

Me tagara goto ke kesa ke dona na padagadoviaqira nina papada aia.

²⁹ Aia e susuligasigira igira ara maluku marâ kolae.

³⁰ Me atsa moa na tinoni vaolu, migira goto ara dona kara maluku ma kara kolae mate.

³¹ Migira moa ara norua na Taovia ke sangagira, sauba kara susuliga visutugua. Me sauba kara lovodato vaga moa na manuloki; mi kalina kara uloulo me utu goto kara kolae; mi kalina kara vanovano me utu goto kara maluku.

God e Vekea Laka Sauba Ke Adivisugira Tugua na Israel

41 God e tsaria,
 “!Kamu mui igamu sui na vera amu totu ao, ma kamu rongomiau inau!
 Kamu vangarau doua na omea kamu tsaria tana tinete;
 sauba nomoa kamu tamanina nimui tagu na goko.
 Ida ma ka maisai ma ka pedea laka asei e goto.

² “?Laka asei e adimaia aia e lauvera talu i longa, † me naua me gini managana iava moa i tana ke vano? ?Laka asei nomoa e mologira na puku tavosi tana li-mana aia,
 rongona ke gini tsogori pukaligira niqira taovia tsapakae na tinoni sui?

Aia e labuginigira nina isi vaga moa ti na papasa lê.
 Ma nina pipili e sarangasigira bamai vaga moa na buruburu makede e puasalâ na guguri.

³ !Aia e takuvi tsarigira me liuputsi dou moa, me vanovano tsaku sosongo vaga moa ti na tuana e tau goto pelea na kao!

⁴ ?Masei sagata nomoa e naua mara gini laba na omea girani?
 Inau nogo na Taovia au pedea na omea sui ara laba tû mai nogo i sau.
 Inau nogo na Taovia au totu tû tana tuturigana na omea sui,
 minau goto nogo na Taovia God sauba kau totu tana susuina.

⁵ “Igira na tinoni tana vera ao ara reinogoa na omea au naugira inau,
 mara gini matagu loki mara gagariri.
 Me vaga ia migira sui lakalaka ara saikolumai.

⁶ Igira na tinoni vanga katsu omea ara vaisangagi mara vaimalagaisigi.

⁷ Aia na mane logovale ke tsarivanja aia e dona na gini aqosi omea na qolumila, ‘!E dou sosongo manana nimu aqo igoe!’

Ma na mane e lasi atsanidoua na titinonina na god peropero e malagaisia aia e bulusaia me tsaria, ‘Na bulu e tangolidou sosongolia!’

Mi muri mara ka tû, mara ka kakaisidougina na nila na titinoni ia tana sasana.

⁸ “Migamu na Israel niq maneaqo, igamu nogoria na tinoni inau au viligamu, igamu na kukuana a Abraham na kulaqu dou.

⁹ Inau au adivisumaigamu talu tana susuina na barangengo,
 mau soa rutsumigamu tana tsuruna saikesa, mau tsarivanigamu, ‘Igamu nogo niq maneaqo.’ Eo, inau au tau sove tanigamu, au viligamu nogo.
¹⁰ !Kamu laka na matagu, inau au totu kolugamu!
 !Inau nogo nimui God, kamu laka na tamivaniana sa omea ke molomatagu vanigamu!
 Inau sauba kau susuligasigamu, ma kau sangagamu; me sauba nomoa kau reitutugugamu ma kau maurisigamu.

¹¹ “Igira na puku tavosi ara kore vanigamu igamu, sauba e utu ke managaqira, me ke paluvangamaqira lê moa.

¹² Igira ara vailabugi kolugamu sauba kara mate, ma kara nangaligi saikesa tania na barangengo.

¹³ Inau na Taovia nimui God inau nogo au susuligasigamu mau tsarivanigamu, ‘Kamu laka na matagu, inau nogo sauba kau sangagamu.’”

¹⁴ Ma na Taovia e tsaria,
 “E atsa moa ti igamu na Israel amu tetelo mamu maluku lê vaga ia,
 kamu laka moa na matagu; inau sauba kau sangagamu.
 Inau na God tabu ni Israel, minau nogo au laumaurisigamu.

¹⁵ Inau sauba kau naua migamu kamu lia vaga na pava na labududusi uiti,
 kolu nilana vavaolu dou me vavanga.
 Igamu sauba kamu labududusigira na vungavunga ma kamu torotusanigira,
 migira na tetena kara rapa lê vaga moa na papasa.

¹⁶ Migamu sauba kamu tsonidatogira tana masaoka, vaga moa ti na kekevuna na uiti,
 ma na guguri sauba ke pualigigira,
 ma na tulonga ke sarangasigira.
 Mi muri ti igamu sauba kamu gini magemage tana rongona inau nogo nimui God,
 ma kamu tsonikaeginiau inau na God tabu loki ni Israel.

¹⁷ “Mi kalina igira niq tinoni kara marou ma kara lave kô,
 ma na lioqira ke gini mamatsa na ngao inu,

† Na goko “aia e lauvera talu i longa” e kalea a Sirus na taovia tsapakae ni Persia. Reia tana Isaia 44:28, ma na 45:1 ma na 46:11.

mi tana ti inau na Taovia sauba kau rongomia niqira nonginongi.

Inau na God ni Israel sauba e utu saikesa kau tsonilegira.

¹⁸ Inau sauba kau naua migira na ko loki kara tatave tana tetena mate,

ma na vuravura kara tave tana poiatsa.

Ma kau olia na kaomate me ke lia na maomao na kô, ma na kao mamatsa lê ke lia na ko tsatsali.

¹⁹ Inau sauba kau naua ma na gai na sida, ma na aru, ma na gai na olive, me pipi sui vatana na gai tana goana atsi kara viri dato i laona na kaomate.

²⁰ Migira na tinoni sauba kara reia e laba vaga ia, ma kara donaginia laka inau nogo na Taovia au naua na omea iani.

Me sauba kara padagadovia laka na God tabu loki ni Israel aia nogo e naua te e gini laba na omea vaga ia."

Igira na God Peropero Ara Tau na God Mana

²¹ Ma na Taovia, aia na taovia tsapakae ni Israel, e ngaoa ke tsarigotoa na omea iani:

"Igamu na god peropero ni veratavosi, kamu mai tana tinete ma kara rongomia nimui goko.

Kamu vangaraudougira nimui goko amu ngaoa na tsariana.

²² Kamu mai ieni, ma kamu kate vulagia na omea sauba ke laba, rongona igami kami gini donaginia tana tagu gua ke laba.

Kamu tsarimakali gotoa tana tinete na omea ara laba nogo i sau, ma kamu vota rongona vanigami.

²³ Eo, kamu tsarivulagi vanigami dou nomoa na omea sauba ke laba ke sau,

mi tana ti igami sauba kami donaginia laka igamu nogo na god.

Kamu naugira visana na omea dou, se kamu molo-maigira ke visana na rota seko loki, rongona igami kami gini novo loki ma kami matagu.

²⁴ Igamu, me pipi sui na omea amu naugira, amu tau saikesa moa tamani rongona; migira sui ara samasama vanigamu ara marasibiga.

²⁵ "Inau au vilinogoa kesa na tinoni e totu i longa.

Me sauba kau raia me ke maiginigamu tû i vava.

Aia sauba ke tsogorigira na tagaovera vaga moa na boko,

me vaga nogo kalina na tinoni aqosi popovatu e tsogoria na kao tsitsi gana na aqosi popovatu.

²⁶ ?Laka aseï vidamui nogo igamu e kate vulagi idanogoa laka sauba ke laba na omea girani,

rongona igami kami gini tsaria laka igamu amu goko mana?

E tagara lelê sa vidamui ke tsaria sa tsaqina goko tana rongona na omea sauba kara laba; me tagara goto ke kesa ke rongomia sa vidamui ke goko.

²⁷ Minau na Taovia au idanogo na kate vulagiana vania Sion na turupatuna, minau nogo au molovanoa i Jerusalem kesa na mane adigoko ke ba tsaria, '!Ara maimai nogo igira nimu tinoni! !Eo, ara vivisu mai i vera!'

²⁸ "Mi kalina inau au momoro i laoqira na god peropero gira,

me tagara sa vidaqira tangomana ke tsaria sa tsaqina goko,

me tagara goto ke kesa tangomana ke tuguvisu vani-au sa veisua inau au veisuaginigira.

²⁹ Igira sui lakalaka na god peropero girani ara tau tamani rongona;

ara tau goto tangomana kara naua sa omea.

Na titinonina na god peropero girani ara labelabeaga lê, mara tau goto tamanina sa susuliga."

Nina Maneaqo na Taovia

42 Na Taovia e tsarivaganana iani, "Iani nogo niq maneaqo au susuligasia, aia au vilinogoa me gini laoqu sosongo na reiana. Au dangali tovuginia niq Tarunga rongona aia ke gini vaturia na pedegoto i laoqira na puku sui.

² Aia sauba ke tau kanga me ke tau guloki, me utu goto kara rongomia ke tangi loki na liona tana sautu.

³ Me utu goto ke kutsia sa ade e taboku kaukau nogo, se ke uvimatesia sa lake e vurumate lê nogo na iruna. Maia sauba nomoa ke vaturia na pedegoto i laoqira na tinoni sui.

⁴ Me sauba e utu goto ke terevia se ke suga tania nina aqo, poi tsau ke turuvaganina na pedegoto tana barangengo.

Migira na momoru sui ni mao ao ara amesi sosongolia na rongomiana nina sasani."

⁵ God e vusâ na masaoka me tatakatsinia;

me aqosia na barangengo me pipi sui na omea ma-mauri i laona;

maia nogo e tusua na magomago na mauri vanigira sui na tinonina.

Mi kalina ia, ma na Taovia God e tsarivania nina maneaqo,

⁶“Inau nogo na Taovia au viligo, mau molovanigo na susuliga
gana ko reiginia laka na pedegoto ke totu pipi nauna tana barangengo.

Inau au tangoliginigo na limaqu mau reitutugugo.
Me sauba kau mologo igoe mala niq taso kolugira na tinoni sui,
ma na marara vanigira na puku sui.

⁷Migoe sauba ko naua ma kara moro igira na koko,
mo ko nusigira igira ara totu sosori i laona na vale rodo.

⁸“Inau segeni moa na Taovia nimu God.
Me tagara goto sa god tavosi tangomana ke sangapata tana mararaq;
me utu goto kau tamivanigira na tinoni kara tsonikaea na titinonina na god peropero.

⁹Igira sui na omea inau au kate idanogoa laka sauba kara laba,
ara laba sui nogo kalina ia.
Mi kalina ia, minau sauba kau kate vanigamu na omea vaolu
idavia ke labamai na taguna.”

Na Linge na Tsonikae

¹⁰!Igamu sui na tinoni tana barangengo popono kamu lingena kesa na linge vaolu na mani tsonikaeana na Taovia!

Kamu tsonikaea igamu sui amu liu tana vaka i tasi; migamu goto na omea mamauri sui i laona na kema. Migamu sui amu totu tana momoru ao kamu sanga goto na linge vaniana kesa na linge vaolu.

¹¹Igamu sui amu totu tana kaomate, kamu tsonikaea God;
migamu goto na tinoni ni Kedar, kamu lilinge ma kamu tsonikaea.

Migamu amu totu tana verabau ni Sela kamu gudato tana magemage i kelaqira na vungavunga.

¹²Migamu goto amu totu tana vera i tasi taligu kamu tsonikaea ma kamu soalokia na Taovia.

¹³Na Taovia e aligiri na vano na vailabu vaga moa kesa na malagai susuliga,
me totu vangarau sui nogo, me laona sosongo na vano na vailabu.

Maia e tû, me naua na gû na vailabu,
me sauvulagia na susuligana tana tuliusiaqira gana gala.

God e Vekea Ke Sangagira Nina Tinoni

¹⁴God e tsaria,
“Inau au totu mui oka nogo,
mau tau tuguvisua niqira nonginongi niq tinoni.

Bâ, mi kalina ia, e labamai nogo na tagu i tana kau tangotuguqira niq tinoni,
mau kanga loki vaga moa kesa na daki e vatsangia na dalena.

¹⁵Sauba nomoa kau tû, ma kau toroutsanigira na tetena ma na vungavunga,
ma kau matselesigira na buruburu ma na gai.
Ma kau oligira na poiatsa i tana e tave na ko loki ma kara lia na kaomate,
ma kau mamatsaligira na maomao na kô.

¹⁶“Inau sauba kau idagana sautu vanigira niq tinoni koko
tana sautu i tana igira ara tau vati liu bâ.
Ma kau naua me ke marara na mataqira ma kara tau goto liu tana rodo,
ma kau sarasia na kao vatuvatuga me ke gini atsa na sautu vanigira.

Igirani nogo na omea au vekea vanigamu inau laka kau naua,
me utu goto kau tau manaligira.

¹⁷Migira ara norugira moa na titinonina na god peropero,
mara soaginigira laka niqira god na nununa na omea lê girani,
sauba manana nomoa ke paluvangamaqira.”

Igira na Israel Ara Vaga Moa na Koko ma na Muikuli

¹⁸Na Taovia e tsaria,
“!Igamu na tinoni ni Israel ara mui manana na kulimui,
mara koko manana na matamui!
Nimui aqo kamu sangavigira na kulimui ma kamu rorongong,
ma kamu sangavigira na matamui ma kamu momoro.

¹⁹Igamu inau au viligamu kamu lia niq maneaqo,
gana kamu gini adikaea niq goko vanigira na tinoni tavosi.

Migamu amu koko mamu mui liuliu bâ liusigira sui na mata koko ma na muikuli.

²⁰?Igamu na tinoni ni Israel, amu morosigira danga nogo na omea,
ma nagua e pelu vanigamu?
?Amu tamanina rago na kulimui gana na rorongong,
ma nagua manana amu rongomia?”

²¹Na Taovia aia na God e gini laona sosongo na maurisi tinoni,
maia nogoria na rongona ti aia e vaturia nina ketsa ma nina vali,
me ngaogira nina tinoni kara padalokigira.

²²Bâ, mi kalina ia, migira nina tinoni ara totu sekoseko lê.

Ara mai gaqira gala mara laugira sui niqira omea levolevo,
 mara ba tsonigira tana vale sosori,
 mara vongo kapusigira tana baba i vavana na kao.
 Me tagara goto ke kesa ke mai me ke laumaurisigira.

²³ ?Me laka ke kesa i laomui ke ngaoa na rongomiana na goko iani?

?Me laka ke tû kalina ia me ke bâ, sauba kamu rorongokalavata dou?

²⁴ ?Asei e mologira na Israel tana limaqira igira na vanga komi?

!Aia segenina nogo na Taovia, aia igita a sasi i matana!

Migita segeni nogo a sove na muriana na sautu aia e pedea vanigita,
 ma tau goto ngaoa na muriana nina ketsa ma nina vali.

²⁵ Me vaga ia, maia e molomaia vanigita na rotana na vailabu

gana ka vatsangiginia na susuligana na korena.

Ma na korena aia e iru vaga saikesa na lake i laona na Israel popono,

migita a tau moa padagadovia na omea e laba;
 ma tau goto sasania sa omea i konina gana ke gini oli nida sasaga.

God e Vekea Laka Ke Laumaurisigira Nina Tinoni

43 Igamu na Israel, na Taovia aia e vusagamu e goko me tsaria,

“Kamu laka na matagu, inau nogo sauba kau laumaurisigamu.

Inau nogo au molovanigamu na soamui, migamu niqutamani nogo inau.

² Mi kalina ti vaga kamu tulusavu tana kô mao, inau sauba kau totu kolugamu;

ma na tatarina na kô e utu ke lumigamu.

Mi kalina ti vaga kamu liu bâ i laona na lake

me sauba e utu ke ganigamu,

ma na iruna e utu goto ke iruvigamu.

³ Rongona inau na Taovia nimui God, na God tabu ni Israel minau nogo au laumaurisigamu.

Kalina igamu amu totu moa tana limaqira gamui gala,

inau au tusugira na Ejipt, ma na Sudan, ma na Seba, na tugumui, rongona igamu kamu gini totu tanusi.

⁴ Eo, sauba kau nauvaganana ia, rongona igamu amu tamani rongona loki sosongo bâ i mataqu inau, mau galuvegamu, mau padalokigamu.

⁵ !Kamu laka goto na matagu, inau nogo au totu kolugamu!

“Me ke tû tana butona momoru i longa ao, me tsau bâ i tasi ao,

minau sauba kau adivisumaigira nimui tinoni.

⁶ Sauba kau tsarivanigira igira i vava kara tamivanigira ma kara vano,

ma kau tsarivanigira igira i ata kara laka goto na tangolivisuaqira.

Igamu sui na tinoni amu totu tana momoru ao, kamu tamivanigira niqutinoni kara visumaitugua, talu pipi sui tana nauna polia na barangengo.

⁷ Igira niqutinoni segeni nogo inau, minau nogo au vusagira gana kara tsonikaeginiau.”

Igira na Israel Nina Rongovata na Taovia

⁸ God e tsaria,

“Kamu raqagira niqutinoni tana tinete.

Igira ara tamaniragoa na mataqira, mara kokoko moa,

mara tamaniragoa na kuliqira mara tau moa rorongokalavata.

⁹ Kamu soagira na puku tavosi sui goto ma kara mai laba tana tinete.

?Laka aseidaqira niqira god igira tangomana ke katevulagia na omea sauba ke laba ke sau?

?Maseidaqira igira e katevulagi idanogoa na omea ara laba i dani eni?

Molovanigira na god peropero girani kara adimaigira gaqira rongovata,

gana kara manaliginia laka igira nogo ara kategira idanogoa

laka kara laba na omea vaga ara laba i dani eni.

¹⁰ “Igamu na tinoni ni Israel, igamu nogo niqurongovata inau.

Inau nogo au viligamu kamu lia niqumaneaqo, gana kamu donaginiau inau ma kamu tutuniqu,

ma kamu gini padagadovia laka inau segeni moa au God.

Me tagara saikesa sa god tavosi ke totu i sau,

me sauba ke tagara saikesa goto ke kesa ke totu tana tagu ke mai.

¹¹ “Inau segeni moa na Taovia,

minau lelê moa tangomana kau laumaurisigamu.

¹² Minau nogo au kate idâ na omea kara laba,

mi muri minau au mai mau sangagamu.

Me tagara lelê goto sa god ni veratavosi ke nauvaganana vanigamu iani.

Migamu nogoria amu niqurongovata inau.

¹³ Inau segeni nogo au God, me sauba kau God saviliu.

E tagara ke kesa tangomana ke adiligigamu tania na limaqu inau;

me tau goto tangomana ke kesa ke olia na omea au aqosia.”

Na Tsogo Taniana na Babilon

¹⁴ Ma nina God tabu na Israel, aia nogo na Taovia e laumaurisigamu igamu e tsaria,
 “Inau sauba kau molo bâ kesa na alaala na mane vau-
 mate ke baginia na verabau ni Babilon,
 gana kau laumaurisiginigamu.

Ma kau pokati tsunagira na matsapakapuna,
 ma niqira gû na magemage igira na tinonina sauba
 ke oli me ke lia na ngangai.

¹⁵ Inau na Taovia nimui God tabu.

Inau nogo au vusagamu igamu na Israel,
 minau nogo nimui taovia tsapakae.”

¹⁶ I sau vasau nogo na Taovia e votia kesa na sautu e
 liu tsapatugu i levugana na tasi,
 me moloa na mangamanga i levugana na tatari loki.

¹⁷ Maia e naua ti igira na alaala loki na mane vaumate
 ara tsodoa gaqira matemate i laona,
 kolua niqira ose ma niqira terê.

!Ara luvu takuti, me tau goto pipidi ke kesa,
 ara mate sui vaga moa kalina ara pusua na sulu me
 mate na iruna!

¹⁸ Ma na Taovia e tsaria,

“Migamu kamu laka na tangolikakaiana moa na
 omea ni sau,
 se na totu vataragi moa tana omea ara laba nogo i
 oka.

¹⁹ Kamu padapitua na omea vaolu sauba inau kau
 naua.

!Eo, me tuturiga nogo na laba! ?Megua, laka amu tau
 vati reia moa?

Au vangaraunogoa kesa na sautu ke liu tsapatugu
 tana kaomate,

mi tana sauba kau molovanigamu na kô tatave.

²⁰ Me atsa moa igira na omea tuavati atsi, sauba
 nomoa kara padalokiau,
 migira goto na pai atsi ma na tsou sauba kara
 tsonikaeau

kalina inau kau moloa na ko maroga ke tatave i laona
 na kaomate,
 gaqira kô na inu igira niqiu tinoni vivili.

²¹ Igira nogoria na tinoni au aqosigira vaniau segeni,
 gana kara lingenana na linge na tsonikaeginiaqu.”

Niqira Sasi Igira na Israel

²² Ma na Taovia e tsarigotoa,

“Migamu na Israel amu qisi nogo taniau,
 mamu tau nogo mai na samasama vaniaqu.

²³ Igamu amu tau nogo adimai vaniau nimui sipi gana
 na savori-kodokodo,
 mamu tau goto padalokiginiau nimui savori-kodoput-
 sa.

Minau au tau goto molo kalagai vanigamu ma kau
 ketsaligamu kamu savori-sausau vaniau,
 se kau ngoliginigamu na kodo bulunagai uruuru i
 mataqu.

²⁴ Igamu amu tau voli bulunagai uruuru vaniau,
 se kamu palaginiau na seregana nimui omea tuavati.
 Tagara.

Igamu amu tû moa, mamu molo kalagai vaniau inau
 tana nimui sasi;

mamu ngoliginiau moa na omea seko amu naugira.

²⁵ Minau na Taovia nimui God au padalegira nomoa
 nimui sasi,

tana rongona nogo gaqu loki tsapakae inau,
 me utu goto kau padadatogira babâ na omea seko
 amu naugira.

²⁶ “Ida ma ka vano tana tinete. Kamu vangaraudougi-
 ra nimui goko amu ngaoa na tsariana.

Kamu isutugumui segeni gana ke gini labamaka laka
 igamu amu tau sasi.

²⁷ Aia na kesanina mumuamui e sasi nogo;
 migira gamui ida ara sasi goto i mataqu inau,

²⁸ migira nimui tinoni tagao ara bausia niqiu Vale
 Tabu.

Maia nogoria na rongona ti inau au toroutsania na Is-
 rael,

mau tamivanigira na tinoni ni veratavosi kara peagira
 niqiu tinoni segeni nogo.”

Na Taovia Aia Segeni Moa e God

44 Ma na Taovia e tsaria,

“Mi kalina ia kamu rorongu igamu na Israel
 niqiu maneaqo,

ma na kukuana a Jakob niqiu tinoni vivili.

² Inau nogo na Taovia au vusagamu.

Me tû nogo tana dani amu botsa, minau au sangaga-
 mu.

Kamu laka na matagu; igamu niqiu maneaqo inau,
 ma niqiu tinoni vivili, mau galuve sosongoligamu.

³ “Inau sauba kau qetu kona na kao e tagara kô i
 laona,

ma kau naua me ke tave vanigamu na ko tsatsali tana
 kao mamatsa.

Me sauba kau dangaliginigira na dalemui niqiu Tarun-
 ga,

ma kau vangalaka vanigira na kukuamui.

⁴ Me sauba kara dato magobu dou vaga moa na bu-
 ruburu e dato tana nauna malobu,

me vaga goto na gaimelu e dato tana liligina na ko
 tsatsali.

⁵ “Me sauba kara visana na tinoni tana puku tavosi
 kara tutuniqu inau,

me pipi kesa tatasa ke mai me ke tsaria, 'Inau nogo kesa nina tinoni na Taovia.'

Ma kara sangasage i laoqira na tinoni ni Israel.
Me pipi kesa sauba ke marea na asana na Taovia tana limana,
me ke soagini segenina laka aia goto kesa vidaqira nina tinoni God."

⁶ Na Taovia, aia e tagaovigira me reitutugugira na tinoni ni Israel,
aia na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria na omea iani:
"Inau nogo na kesanina ma na susuina,
me tagara goto sa god tavosi, inau segeni lelê moa au God.

⁷?Laka tangomana ke kesa segeni ke naugira na omea vaga au naua inau?
?Masei moa e tangomana ke katevulagigira idanogoa pipi sui na omea ara laba nogo
tû tana tuturigana saikesa, me ke tsau bâ tana susuina na tagu?

⁸!Kamu laka na matagu igamu niqû tinoni!
Igamu amu donagininogoa laka e tû i sau vasau, me tsau mai i dani eni,
inau moa au katevulagigira idanogo na omea sui sauba kara laba,
migamu nogo niqû rongovata.

?Laka e totu manana sa god tavosi vaga inau?
?Me laka sa god susuliga goto sa nauna inau au tau vati donaginia?"

Ara Bule Igira Ara Aqosigira na Titinonina na God Peropero

⁹ Eo, igira sui lakalaka ara aqosi titinonina na god peropero ara tau tamani rongona, migira na god peropero igira ara padaloki sosongoligira ara tau goto tamanina sa rongona. Migira ara samasama vanigira ara koko manana mara tau sasaga, me sauba kara paluvangamaqira. ¹⁰ !E tau saikesa pelu na aqosigini-ana na tapala na nununa na god peropero ma na samasama vaniana! ¹¹ Masei moa ke samasama vania sauba kara paluvangamana. Igira ara aqosigira na titinonina na god peropero girani ara tinoni lê segeni moa. Mologira kara mai tana tinete, ma kara isutuguqira niqira god peropero. Eo, me sauba nomoa kara gini matagu loki me ke paluvangamaqira.

¹² Aia na mane e dona na gini aqo na tapala e adia kesa turina na tapala me kodoa i laona na lake. Mi muri ma na limana susuliga e langâ nina gama gana ke gini tai taonia na nununa na god peropero. Mi kalina aia e aqoaqo e vitoa, me marou, me kolae lê.

¹³ Aia na mane e dona sosongo na katsu omea e tovotalua na katsina na gai. Me maretuguginia na madaova na nununa na god peropero, mi muri, maia e kavi taoniginia nina vangana na aqo na nununa kesa

mane e rerei dou sosongo gana ke moloa i laona vale-na. ¹⁴ E tau utu aia ke vano tana goana atsi, me ke kavitsunagira na gai na sida gana ke gini aqo, se na aru, se sa gai kakai. Se aia ke ba tsukâ kesa na gai na kalimona, me ke pitua na usa ke tumulia gana ke gini dato. ¹⁵ Mi muri, maia ke adia na turina na gai ia gana na lake, ma na turina gana ke gini katsu titinonina na god peropero. Eo, kesa turina aia e gini soqoi lake gana na rarangi, ma na biti bredi, ma na turina e aqosiginia na titinonina na god peropero me samasama vania. ¹⁶ E adia na turina na gai ia me kodoginia gana velesi, me gania, me gini masu. Mi kalina aia e rarangi me tsaria, "!"E papara dou sosongo manana nomoa na lake iani!" ¹⁷ Ma na turina na gai aia e gini katsu titinonina na god peropero, mi muria me ba tsuporu tsuna i matana me samasama vania. Me nonginongi vania me tsaria, "!"Igoe nogo niqû god, ko maurisiau inau!"

¹⁸ Na tinoni vaga gira ara tau saikesa sasaga mara tau goto donaginia nagua ara naua. Ara vongoa na mataqira ma na papadaqira gana kara tau donaginia na manana. ¹⁹ Me ti vaga aia na mane e katsu titinoni ke sasaga, maia sauba ke reigadovia me ke tsaria, "Na turina na gai ia inau au kodolea. Mau kodogira visana sivona bredi tana madaovana, mau gini kodoginigotoa gaqu velesi mau gania. Ma na turina na gai ia e kauvisu, minau au gini katsu titinonina na god peropero. ?Me laka e ulagana nomoa kau ba tao tsuporu i matana ma kau samasama vania kesa na takutina na gai lê?" ²⁰ Nina papada na tinoni ia e bubulega saikesa, me vaga moa na tinoni bule e gani tora. Nina papada bubulega ara raqa sasilia, me utu ke reigadovia laka na titinonina na god peropero aia e tangolia tana limana, na turina na gai lê moa, me tau na god.

Na Taovia Aia e Vusagira me Vagamaurisigira na Tinoni

²¹ Na Taovia e tsarigotoa,
"Igamu na Israel, na kukuana a Jakob, kamu padatugua na omea iani.
Kamu padatugua laka igamu niqû maneaqo inau.
Inau nogo au vusagamu gana kamu lia niqû maneaqo,
me utu saikesa kau padalegamu.

²² Au salaligigira nogo nimui sasi vaga moa na guguri e pualigia na parako. Kamu visumai i koniqû rongona inau nogo au vagamaurisigamu."

²³ !Ko gudato tana magemage igoe na baragata!
!Ma kamu gû dato igamu sui goto amu totu i vavana na barangengo!
!Kamu gudato tana magemage igamu na vungavunga me pipi sui na gai i laona na goana atsi!

Na Taovia e sauvulagia gana loki tsapakae tana laumaurisiaqira na Israel igira nina tinoni segeni.

²⁴ "Inau nogo na Taovia nimui Vagamauri; inau nogo au vusagamu. Inau na Taovia, mau vusagira pipi sui na omea. Inau segeniqu moa au tatakatsinia na masaoka; mi kalina au vusâ na barangengo, me tagara goto ke kesa ke sangaau.

²⁵ Inau au bulesia niqira papada igira na tinoni ara dona na tatada mau pualasilea niqira kategoko igira ara basutidao. Mau dona na oliana niqira sasaga na tinoni sasaga loki ma kara gini bubulega.

²⁶ Mi kalina niq maneaqo inau e tû me katevulagia laka sauba ke laba kesa na omea, se kalina inau au moloa kesa niq manea adigoko ke ba katevulagia na omea au vangaraua na nauana, minau nogo au manaligira sui na omea igira ara katemaia.

Minau goto nogo au tsarivania na Jerusalem laka igira nina tinoni sauba kara visumai ma kara totuvitugua, me vanigira na verabau tana Juda laka sauba kara logovisugira tugua.

Eo, inau nogo sauba kau turuvaginikaegira tugua na verabau girani ara totu piriutsa.

²⁷ Mi kalina kau ketsalia na tasi ke mamatsa, ma na kema sauba ke mamatsa takuti.

²⁸ Inau au tsarivania a Sirius, 'Inau nogo au molokaego gana ko tagao tana asaqu inau, migoe sauba ko nautonia moa na omea inau kau tsarivanigo na nauana.

Sauba ko ketsaligira kara logovisutugua na Jerusalem, ma kara paka vaolusitugua na papakana na Vale Tabu.' "

Na Taovia e Vilia a Sirius Ke Taovia Tsapakae

45 Na Taovia e vilia a Sirius ke lia na taovia tsapakae.

Me molovania gana aqo ke sugutigira na puku tinoni danga,

me ke adipukalia gaqira susuliga na taovia tsapakae tavosi,

ma na Taovia nogo sauba ke sangavi vania na matsapakapuqira na verabau sui.

Miani nogo e vaga na goko na Taovia e tsarivania a Sirius,

² "Inau segeniqu nogo sauba kau vangaraua na sautu vanigo,

ma kau atsanigira na vungavunga ma na tetena.

Me sauba kau vui pukaligira na matsapakapu tapalamila,

ma kau tai rutugira na tapala katsikatsi gana na raveginiaqira.

³ Inau sauba kau tusuvanigo niqira qolo ma niqira omea loki matena sui ara molopoia tana niqira moi.

Mi tana ti igoe sauba ko donaginia laka inau nogo na Taovia,

me laka inau na God ni Israel au soaginigo na soamu segeni.

⁴ Inau nogo au viliginigo igoe ko sangagira na Israel igira niq maneaqo, igira na tinoni inau nogo au viligira.

Me atsa moa ti igoe o tau vati donaginiau moa inau, minau moa au soâ na asamu igoe mau molokaego ko taovia tsapakae.

⁵ "Inau nogo na Taovia, me tagara goto sa god tavosi. Me sauba kau tusuvanigo na susuligamu gana na tu kakai tana nimu aqo,

atsa moa ti igoe o tau vati donaginiau moa inau.

⁶ Inau au nauvaganana ia ti igira na tinoni sui, tû kesa tabana na barangengo me vosa bâ kesa tabana,

kara donaginia laka inau nogo na Taovia, me tagara goto sa god tavosi.

⁷ Inau nogo au goko me gini laba na marara ma na rodo.

Minau goto nogo au molomaikaira sui na tagu dou ma na tagu seko.

Inau nogo na Taovia au naugira pipi sui na omea girani.

⁸ "Igoe na masaoka, migamu na parako, kamu qetut-sunamai na tagu dou vanigira na tinoni sui, vaga moa kalina na usa e tumutsuna me malobusia na kao.

Me sauba ti igira kara totu tanusi, me ke laba na pedegoto tana barangengo.

Inau nogo na Taovia sauba kau naua ma kara laba na omea sui girani."

Gana Loki Tsapakae na Taovia

⁹ Sauba ke seko sosongo nomoa vania na tinoni e vaimangabarigi kolua God aia e aqosia.

?Laka kesa na popovatu e dona ke tû me ke vaimangabarigi kolua aia e aqosia?

?Me laka na kao tsitsi ke tû, me ke veisuâ aia e karoa gana na aqosiginiana na popovatu, "Laka nagua sagata o naua igoe?"

Se ke tsarivania, "Na popovatu o aqosia igoe e tau dou, e tau tamanina sa tatangolina."

¹⁰ Me sauba ke seko sosongo nomoa vania na tinoni e tsarivanikaira na tinana ma na tamana,

"?Na rongona gua ti amu ka aqosiau inau me vaga ia na rerei?"

¹¹ Na Taovia aia na God tabu ni Israel, aia e aqosigira na omea sui e tsarivaganana iani:

“!E tau nimui aqo igamu kamu veisuaau inau tana rongogira na dalequ,
se kamu pedea na omea gua kau naua!

¹² Inau nogo au aqosia na barangengo, mau vusagira na mamatana tinoni kara totu i laona.

Tana susuligaqu segeni nogo inau au tatakatsinia na baragata;
mau tagaovi kaputia na aso, ma na vula, migira na veitugu.

¹³ Inau segeniqu nogo au molo papada vania a Sirus ke naua na aqo au molovania, me ke mologotosigira na omea sui.

Minau sauba kau gotoli vania pipi sui na sautu i tana aia ke liu bâ.

Maia sauba ke logovisutugua na Jerusalem niq ver-abau,

me ke nusigira igira niq tinoni ara totu sosori.

Me tau gana ke adi vovolina na aqo iani, se ke gini tangi loki gana rongo. Tagara.

Inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au tsaria na omea iani.”

¹⁴ Na Taovia e tsarivanigira na Israel,
“Igira sui na vangana loki matena tana Ejipt ma na Sudan sauba kara lia na tamanui igamu,
migira na tinoni katsi ni Seba sauba kara aqotseka vanigamu,
ma kara tsarimurimui kolu itai tapala tana limaqira. Ma kara tsuporu tsuna i matamui ma kara tsaria,
‘God nogo e totu kolugamu igamu, maia segenina moa e God.

¹⁵ Na God ni Israel, aia e laumaurisigira nina tinoni, e dona sosongo na molopoi segenina.

¹⁶ Igira sui ara dona na aqosiaqira na titinonina na god peropero sauba kara vangamâ loki,
me sauba ke paluvangamaqira igira sui lakalaka.

¹⁷ Ma na Taovia aia segenina nogo e maurisigamu igamu na Israel,
ma gamui tangomana sauba ke totu saviliu;
me utu saikesa kara paluvangamamui goto.’ ”

¹⁸ !Na Taovia aia e aqosia na masaoka,
aia segeni nogo e God!

Maia e vusâ na barangengo me naua ke gini tukakai me ke totu saviliu.

Maia e tau naua gana ke totu mangu lê moa,
ma gana na tinoni kara totuvia.

Maia nogo e tsaria, “Inau nogo na Taovia,
me tagara sa god tavosi.

¹⁹ Inau au tau goto tsari popoia sa omea,
se kau molopoigotoa sa niq papada.

Mau tau raigira na tinoni ni Israel kara laveau kesa tana kao mangu lê. Tagara.

Inau nogo na Taovia, mau tsaria na manana;
mau sauvulagia moa na omea e goto me dou.”

God e Taovia Tsapakae Kaputia Na Barangengo Popono

²⁰ Na Taovia e tsaria,
“Kamu saimai igamu na tinoni pipi sui tana puku,
igamu sui amu matepitsa tana vailabu.
Kamu mai tusuvulagigamu segeni tana tinete.

Ara tau saikesa tamani sa sasaga
igira ara kalagai bamaia niqira titinoni gai
mara nonginongi vanigira moa na god ara tau tango-
mana kara maurisigira.

²¹ Kamu mai, ma kamu vaigokovigi talu,
mi muri ma kamu sauvulagia nimui gogoko tana tinete.

?Laka asei nomoa e kate idanogoa i sau vasau na omea sauba ke laba?

?Me laka e tau inau nogo na Taovia, aia na God e laumaurisigira nina tinoni?

E tagara goto sa god tavosi.

²² “Bâ, mi kalina ia, igamu sui na tinoni tana barangengo popono
kamu pilomai i koniqu inau me sauba kamu mauri,
rongona inau segeni lelê moa au God, me tagara goto sa god tavosi.

²³ Inau na Taovia au vatsa tana asaqu segeni nogo in-
au,
me utu goto kau olia na omea au vekenogoa,
laka pipi sui na tinoni sauba kara mai tsunatuturu i mataqu,
ma kara vekea laka sauba kara totukakai i koniqu.

²⁴ “Me sauba kara tsaria, ‘Na Taovia segeni moa e sangagita, me susuligasigita.’

Migira ara reisaviau inau sauba kara gini rota na vangamâ.

²⁵ Inau nogo na Taovia sauba kau laumaurisigira igira sui na kukuana a Jakob,
mi tana ti igira kara tsonikaeginiau.”

46 Ma na Taovia e tsarigotoa,
“!Iani nogo na susuina gaqira tangirongo igira na god peropero ni Babilon!

I sau igira na tinoni ni Babilon ara samasama vanikaira Bel ma Nebo ruka niqira god peropero.

Mi kalina ia ara lutsangikaira tana asi,
mara ka lia na kalagai mamava tana gotuqira na omea tuavati ara kolae sosongo nogo.

² Na titinoni gira ara tau tangomana kara maurisi segeniqira.

Ara mai na gala mara laugira mara kalagailigira.
 !Iani nogo na susuina gaqira tangirongo igira na god peropero ni Babilon!

³“Migamu na kukuana a Jakob, igamu sui niqû tinoni amu kauvisu,

kamu rongomiau inau.

Inau au aragogamu tu nogo tana tagu amu botsa.

⁴Inau nogo nimui God, me sauba kau aragogamu babâ

poi kamu tuqatuqa ma kamu dakidaki me ke senge na ivumui.

Inau nogo au aqosigamu, me sauba kau reitutugugamu,

ma kau sangagamu, ma kau laumaurisigamu.

⁵“?Laka aseï nomoa ke atsa koluau inau?

?Me laka e totu sa nauna ke kesa ke vaga inau?

⁶Na tinoni ara dona na molokoluana niqira qolumila ma niqira siliva,

ma na tovoana na mamavaqira tana omea na tovo mamava,

gana kara reia ti vaga ke tugua na aqosiginiana na nununa kesa na god peropero.

Mi muri, mara tû, mara bâ volia kesa na tinoni e dona na gini aqosi omea na qolumila,

gana ke aqosivanigira ke kesa,

marâ tsuporu i matana, mara samasama vania.

⁷Mi muri, mara tsebakaea tana kokoveqira mara kalagaivanoa,

marâ ba moloa tana sasana, mi tana nogo e tu kalavata, me utu goto ke ratsu bamai.

Me ti vaga ke kesa ke ba nonginongi vania,

ma na titinoni ia e tau goto tangomana ke gokovisu vania

se ke laumaurisia tania na rota seko loki.

⁸“Igamu na tinoni sasi, kamu padatugutugua na omea inau au tsaria vanigamu iani.

⁹Kamu padavisugira na omea ara laba nogo i sau vasau,

ma kamu donaginia laka inau segeni moa au God, me tagara goto ke kesa ke vaga inau.

¹⁰Tu nogo tana tuturigana inau au katevulagigira na omea sauba kara laba tana susuina na tagu,

mi sau vasau inau au kate idanogoa na omea ara tau vati laba.

Mau tsaria laka pipi sui na omea au vangaraua na nauana e utu saikesa kau terevia, me laka sauba nomoa kau manaligira sui.

¹¹Inau au soamainogoa kesa na tinoni ke talumai i longa,

maia sauba ke lovotsuna mai vaga moa kesa na ro-gabora,

me ke manalia na omea inau au vangarau manogatinogoa.

Inau nogo au tsaria na omea iani, me sauba ke laba manana vaga nogo au tsaria.

¹²“Kamu rongomiau inau igamu na tinoni vanga tsatsarae,

igamu amu padâ laka e totu ao sosongo moa na tagu au pitia inau,

gana kau laumaurisigamu. Me tagara.

¹³E mai varangi nogo na dani i tana kau laumaurisigamu,

me utu goto kau kisâ.

Sauba kau naua me ke dou visutugua na verabau ni Jerusalem,

me ke gini labamaka gaqu tangirongo ma na susuligaqu i laomui igamu na Israel.”

God e Kedea na Babilon

47 Na Taovia e tsarivaganana iani vania na verabau ni Babilon,

“Igoe Babilon ko tsunamai tania nimu sasana na totukae

mo ko totupuka tana kao i laona na papasa.

I sau igoe o vaga moa kesa na baka daki vaolu,

kesa na verabau e tau goto vati tuliusia ke kesa,

mi kalina ia, igoe e tau nogo malopolopo me ke angaanga dou na kokoramu.

Igoe o lia nogo na tseka.

²!Ko ba virua na vatu na rapasi uiti!

!Ko adiligia nimu polo na tsavu lova, mo ko tsoraligi gotoa na polomu rerei dou!

!Ko adikaea na kolosimu gana ko tulusavu tana kô!

³Migira na tinoni sauba kara morosigo kalina ko totu malaiole,

ma kara reigo kalina o totu palatsuna saikesa me paluvangamamu.

Inau sauba nomoa kau tangotuguqu, me tau goto tangomana ke kesa ke utukapusiau.”

⁴Na God Tabu ni Israel, aia nogo nida Vagamauri.

Ma na Taovia Susuliga Sosongo aia nogo na soana.

⁵Ma na Taovia e tsarivania na Babilon,

“Ko totu mui moa i laona na rodo,

rongona e utu nogo kara soaginigo na daki taovia vanigira na puku sui.

⁶Inau au kore sosongo vanigira niqû tinoni,

mau tau nogo nauvaganana vanigira laka ti igira niqû tamani.

Inau nogo au mologira i limamu,

migoe o tau goto gaegira,

me atsa moa igira na tuqatuqa ma na dakidaki migoe o rotasi sosongoligira goto.

⁷ Mo padâ laka ko daki taovia saviliu,
mo tau gini boe nagua sauba ke laba vanigo tana
susuina.

⁸ "Igoe na Babilon ko rongomia na omea iani,
igoe kesa o reingao sosongolia moa na totu tana
mage,
mo padâ laka o totu raviravi dou nogo.
Migoe o tsari segenimu laka o loki tsapakae vaga no-
go God,
me laka e tagara goto ke kesa ke loki vaga igoe.
Mo padâ laka e utu saikesa ko tinamate sa dani,
se ko gini rota rongona ara nanga igira na dalemu.
⁹ Bâ, mi kaira sui na omea karani sauba kara ka laba
vanigo
i laona kesa lelê moa na dani.
Me atsa moa ti igoe o gini aqo danga na vatana nimu
sinagore,
me sauba nomoa na savamu ma na dalemu kara
nangaligi sui tanigo.

¹⁰ "Igoe o padâ laka o totu raviravi dou i laona nimu
sasaga tabaru,
me laka e tagara goto ke kesa ke reigo.
Igira nogo nimu sasaga loki ma nimu donalevo ara
raqa sasiligo,
migoe o gini tsari segenimu, 'Inau nogo au God,
me tagara goto ke kesa ke vaga inau.'
¹¹ Bâ, ma na rota seko loki sauba nomoa ke gadovigo,
me tagara goto sa nimu sinagore ke tangomana na
utusiana.
Sauba ko tavongani toroutsu popono,
migira na omea seko igoe o pada e utu saikesa kara
laba vanigo, sauba nomoa kara laba.
¹² Ko gini aqo rago nimu ketso ma nimu tabatu,
igira igoe o lavu na gini aqo tuturiga kalina igoe o
vavaolu moa.
Me tau ngatsu utu igira kara sangago
mo ko gini molomatagu vanigira gamu gala.
¹³ Igoe o tau lelê susuliga, atsa moa na parovata sui
ara sauvanigo igira na tinoni sasaga.
Ko molovanigira igira ara dona na reigadoviana na
veitugu kara mai ma kara maurisigo.
Na tinoni girani ara mamatanigira na veitugu,
me pipi na vula ara mai katevulagi vanigo
na omea sauba ke laba vanigo.
¹⁴ "Migira sauba kara vaga moa na buruburu makede,
ma na lake sauba ke ganisuigira.
Sauba kara tau goto tangomana na maurisi segeni-
aqira,
rongona na lake ia sauba ke tau goto vaga na lake
tetelo,
gana kara gini rarangi me ke papara dou na koniqira.
Tagara.

Sauba nomoa ke papara sosongo me ke ganisuigira.
¹⁵ Migira igoe o lavu na ba lalave sasaga i koniqira
tana maurimu popono,
sauba kara viri mololego sui,
me ke tagara goto ke kesa ke totuvisu gana ke lau-
maurisigo."

E Kesa Lelê Moa na God Kara Tsonikaea

48 Kamu rongomia na omea iani igamu na tinoni ni
Israel,
igamu na puku konina a Juda.
Igamu amu vatsa tana asana na Taovia,
mamu tsaria laka amu samasama vania na God ni Is-
rael,
migamu amu tau saikesa padarongona na goko amu
tsaria.
² Mamu gini kaekae moa mamu tsaria laka igamu na
tinonina na verabau tabu,
me laka igamu amu vataragi i konina na God ni Is-
rael,
aia ara soaginia na Taovia Susuliga Sosongo.

³ Miani nogo e vaga na omea na Taovia e tsarivaniga-
mu:
"I sau vasau nogo inau au katemaia na omea sauba
kara laba;
mi muri, minau au tavongani naua mara laba nogo
vanigamu.
⁴ Mau dona nogo laka igamu sauba kamu tsatsarae
sosongo,
ma na lovamui ke kakai vaga na vatu ma na tapala.
⁵ Maia nogoria na rongona ti inau au gini kate
idanogoa i sau na omea sauba kara laba vanigamu.
Au katemaigira nogo kalina ara tau moa vati laba,
gana ke gini utusiginigamu igamu na tsariana
laka igira nogo nimui titinonina ma na nununa nimui
god peropero
ara naua te ara laba na omea girani.

⁶ "Igira sui na omea inau au katemai idanogoa ara la-
ba tovu nogo kalina ia.
Migamu amu morosigira, mamu sove moa na
tabeana laka ara mana sui na omea inau au kate
idanogoa.
Bâ, mi kalina ia, minau sauba kau katevulagigira
vanigamu
ke visana goto na omea vaolu sauba kara laba,
igira na omea inau au tau vati tsarivulagi vanigamu i
sau.
⁷ Mi kalina lelê moa ia inau au naua mara gini laba;
me tagara goto sa omea vaga gira kara laba nogo i
sau.
Me ti vaga kara laba nogo i sau, me sauba kamu
tsaria laka igamu amu donaginigira sui nogo.

⁸ Minau au dona nogo laka e utu kau norugamu, rongona tu kalina amu botsa amu petsakoe mamu muria moa nimui papada segeni.

Aia nogo na rongona ti au gini tau tsarivulagi vanigamu na omea girani.

⁹ "Inau au kore sosongo vanigamu mau ngaoa na toroutsaniamui, mau padâ moa na asaqu tabu, ti au tangolivisua na korequ mau tau matesiligigamu, rongona na tinoni sui kara tsonikaeginiau.

¹⁰ Inau au tovoginigamu na lakena na rota, vaga moa kalina ara malesia na siliva i laona na lake loki.

Mau tsodovulagia moa laka igamu amu tau tamani rongona.

¹¹ Inau au padâ moa na asaqu tabu ti au gini nauvanigamu na omea iani.

Au tau ngaoa na tinoni kara soasekolia na asaqu inau,

ma kara tsonikaea kesa segeni.

Igira sui na tinoni niqira aqo kara tsonikaeau segeni moa inau."

Na Taovia e Vilia a Sirius

¹² Na Taovia e tsaria, "!"Kamu rongomiau inau, igamu na Israel, na tinoni inau au viligamu!

Inau segeni moa au God.

Inau na idana tsotsodo, ma na susuina tsotsodo, me tagara goto sa god tavosi.

¹³ Na kimaqu nogo au pakaginia na barangengo, mau tatakatsinia na masaoka.

Mi kalina inau kau ketsalikaira na barangengo ma na masaoka laka kara ka mai, mi kaira ara ka tu tsaku mara ka mailaba i mataqu.

¹⁴ "!"Kamu saimai ma kamu rorongong igamu sui lakalaka!

E tagara lelê goto sa vidaqira na god peropero tango mana ke katevulagia

laka ase i aia na mane inau au vilia ke baginia na Babilon.

Maia sauba ke naugira na omea sui inau au ketsalia ke naua.

¹⁵ Inau nogo au soâ na mane iani, mau dulikoluvanoa, mau sangâ me gini managana.

¹⁶ "Bâ, mi kalina ia kamu mai varangi ma kamu rongomidoua na omea kau tsaria.

E tu nogo tana tuturigana inau au gokomaka dou vanigamu,

mau manali sailaginigira pipi sui niqu goko."

Mi kalina ia ma na Taovia God e tusuvaniau na susuligana nina Tarunga me molovanoau.

Nina Totogoko na Taovia Vanigira Nina Tinoni

¹⁷ Na God tabu ni Israel, aia na Taovia e laumaurisigamu, e tsarivanigamu: "Inau nogo na Taovia nimui God, mau ngao sosongolia kau sasanigamu na omea ke dou vania na maurimui, ma kau sausautuna vanigamu i tana kamu liu bâ.

¹⁸ "!"Ti moa vaga igamu kamu dona na muridouaqira niqu ketsa!

Mi tana ti niqu rago ke tatave vanigamu vaga moa na ko tsatsali e vô na mamatsa.

Ma nimui sasaga goto ke dato susuliga, vaga moa na kararana na panu.

¹⁹ Migira na kukuamui kara danga vaga na vatu na one,

minau kau matanidougira, me ke gini utu kara toroutsa saikesa."

²⁰ !Bâ, mi kalina ia kamu tû, ma kamu tsogoligi tania i Babilon!

Kamu magemage ma kamu gudato kara gini rongomigamu igira na tinoni pipi sui tana nauna, ma kamu tsaria,

"!Na Taovia e laumaurisigira nogo na Israel igira nina maneaqo!"

²¹ Mi kalina na Taovia e idagana sautu vanigira nina tinoni tana kaomate papara me mamatsa, migira ara tau goto gini rota na marou.

Aia e naua me vuramai vanigira na kô talu tana maragova,

aia e tapalia na maragova ma na ko maroga e tavongani rutsumai.

²² Ma na Taovia e tsaria, "E tagara goto sa rago ke totu vanigira na tinoni sasi."

Igira na Israel Gaqira Marara Na Puku Sui

49 !Kamu rongomiau inau igamu na tinoni tana vera ao mi tana tasi taligu!

Idavia kalina au tau vati botsa inau, ma na Taovia e viliau,

me moloau kau lia nina maneaqo.

² Aia e naua ma niqu tsaqina goko ara vavanga vaga na isi.

Maia e tsavupoiginiau na limana segeni.

Me naua mau gini vavanga vaga na pipili e totu vangarau gana na vanavana.

³ Maia e tsarivaniau, "Israel igoe nogo niqu maneaqo, mi tana rongomu nogo igoe, ti na tinoni toga kara tsonikaeginiau inau."

⁴ Minau au tsaria, "Inau au aqo kakai, me puala lê moa niqû aqo.

E vano sui nogo na susuligaqu, mau tau goto reia sa peluna."

Me atsa moa ti e vaga ia, minau au norua moa na Taovia ke isutuguqu, maia nogo sauba ke tusupeluna vaniau tana omea sui au naua.

⁵ Au tau vati botsa moa inau, ma na Taovia e viliau nogo,

me moloau kau lia nina maneaqo rongona kau pidikaevisugira nina tinoni ni Israel, igira ara viri totu piriutsa bamai.

Na Taovia e padaloki sosongoliau nomoa, ma niqû God aia nogo na pukuna na susuligaqu.

⁶ Ma na Taovia e tsarivaniau, "Eo, igoe niqû mane aqo, sauba rago ko adikaetugua gaqira tangirongo na tinoni ni Israel, igira ara matepitsa tana vailabu, ma kara lia tugua na puku loki.

Bâ, mi kalina ia, inau au ngaoa kau moloa kesa goto na aqo vanigo, me ke loki goto bâ.

Minau sauba kau naua migoe ko lia vaga na marara loki ke mararasigira na puku sui, rongona kara gini mauri na tinoni sui lakalaka tana barangengo popono."

⁷ Na God tabu, aia na vagamaurina na Israel, e goko vania nina maneaqo aia ara reisavi sosongolia igira na puku tavosi sui,

me totu mala tseka vanigira na tinoni tagao, me tsarivani vaganana iani, "Igira na taovia tsapakae ma na tinoni lokiloki sauba kara morosigo igoe kalina ko totu tanusi, ma kara tû ma kara tsuporu tsuna i matamu tana kukuni.

Na omea vaga iani sauba ke laba manana, rongona inau na Taovia na God tabu ni Israel au viligo nogo ko lia niqû maneaqo, me utu goto kau tau manalia na omea inau au vekenogoa vanigo."

Na Vaolusituguana na Jerusalem

⁸ Ma na Taovia e tsarivanigira nina tinoni, "Kalina ke labamai na tagu i tana inau kau laumaurisigamu, me sauba kau rongomia nimui ngangai dato vaniau ma kau sangagamu.

Inau sauba kau mataligamu ma kau reitutugugamu, mi konimui nogo igamu ti inau kau naua kesa na vaitasogi kolugira na tinoni tavosi sui.

Ma kau tamivanigamu kamu totuvitugua nimui butona kao e totu seko lê kalina ia.

⁹ Minau sauba kau tsarivanigira igira ara totu sosori, "Kamu totu tanusi!"

Me vanigira igira ara totu tana rodo, "Kamu rutsumai tana marara!"

Me sauba igira kara magemage vaga na sipi ara mutsamutsa i kelaqira na tetena;

¹⁰ e utu goto kara dona na vitoa ma na marou.

Na paparana na aso ma na kaomate e utu goto ke sekoligira,

rongona aia e galuvegira sauba ke idagana sautu vanigira,

me ke tudumigira bâ tana ko vuravura.

¹¹ "Inau sauba kau aqosia kesa na sautu loki ke taligu bâ tana vungavunga

i tana kara liu igira niqû tinoni.

¹² Me sauba kara visumai talu tana vera ao,

tabana i vava, mi tasi, mi Asuan † tabana i ata."

¹³ !Ko linge igoe na baragata! !Ko gudato tana magemage igoe na barangengo!

!Igamu na vungavunga kamu linge loki!

Rongona na Taovia sauba ke veregira nina tinoni me ke galuvegira igira ara rota.

¹⁴ Migira na tinoni ni Jerusalem ara goko mara tsarivaganana iani,

"!Na Taovia e tsonilegita nogo! Aia e padalegita saikesa nogo."

¹⁵ Me tû na Taovia me goko vanigira me tsaria, "Laka tangomana kesa daki ke dona na padaleana na dalena boruboru,

me ke tau galuvea na baka aia e vasua?

Me atsa moa ti aia ke padalea na dalena tetelo, minau e utu saikesa kau padalegamu igamu.

¹⁶ !Jerusalem, e utu saikesa kau padalego!

Inau au marenogoa na soamu tana perana limaqu.

¹⁷ "Ara maimai nogo igira sauba kara logovisugo tugua igoe,

migira sui ara toroutsanigo sauba kara tsogoligi.

¹⁸ Ko moro bamai mo ko reia na omea e laba.

Igira nimu tinoni ara saikolu, mara vivisumai i vera.

E mana vaga nogo inau na God mamauri

igoe sauba ko gini kaekae igira nimu tinoni,

vaga nogo kesa na daki tauga vaolu kalina e sageliana gana inilau.

¹⁹ "Igira na gala ara toroutsania nimu butona kao me totu mangu lê.

† Na verabau ni Asuan e totu tana Ejipt tabana i ata i tana ara ba totuvia na alaala loki na Tsiu.

Mi kalina ia, sauba ke tetelo lê me ke tau tugugira igira sui sauba kara mai totuvigo.
 Migira ara toroutsanigo igoe, sauba kara totu ao sosongo tanigo.
²⁰ Migira nimu tinoni ara botsa kalina ara totu tsinogo,
 kesa dani sauba kara tsarivanigo na goko vaga iani, 'Na butona kao iani e tau nogo tugugami, ko tusuvanigami goto sa butona.'
²¹ Mi tana ti sauba igoe ko tsarisegenimu, 'Asei nomoa e vasuvaniau na baka girani? Minau au nangaligira sui nogo na dalequ, me utu goto kau tangomana na tamani dalequ tugua.
 ?Mara tsiligiau nogo mau ba totu tsinogo, masei nomoa e lokisigira na baka dangadanga girani?
 ?Inau ara mololeau nogo kau totu segeni, miava sagata ara talumai na baka girani?' "

²² Ma na Taovia God e tsarivaganana iani vanigira ni na tinoni,
 "Inau sauba kau molo padapada vanigira na puku tavosi,
 migira sauba kara adivisumaigira i vera na dalemui.
²³ Migira na taovia tsapakae kara lia vaga na tamaga vanigamu;
 migira na daki taovia sauba kara vaga na tinaga. Igira sauba kara tsuporu tsuna i matamui ma kara padalokigamu ma kara kukuni tanigamu.
 Mi tana ti sauba igamu kamu donaginia laka inau nogo na Taovia,
 me laka e tagara goto ke kesa aia e noruau ke qisi lê na pituana niqû sasanga."

²⁴ ?Laka tangomana ke kesa na adiligi taniana na mane vaumate na omea aia e laua?
 ?Mi kalina kesa na tinoni tagao seko sosongo ke aditsekavanogira na tinoni,
 me laka tangomana ke kesa ke ba laumaurisigira tania na limana aia?

²⁵ Ma na Taovia e gokovisu vania na Jerusalem me tsaria,
 "Aia saikesa nogo na omea sauba ke laba.
 Inau sauba kau laumaurisigira nimu tinoni igoe tania na lima qira igira na tagao seko,
 ma kau adivisugira sui nimu omea levolevo ara laua igira gamu gala.
 Minau sauba kau vailabu kolua aseï moa ke vailabu kolugo,
 ma kau laumaurisigira na dalemui.
²⁶ Inau sauba kau naua migira ara bingi sekoligo kara vaimatesigi segeni,

ma kara gini bule na labumate ma na momosatoba loki.
 Mi tana ti igira na mamatana tinoni sui kara donaginia laka inau nogo na Taovia,
 mau laumaurisigo, mau suivisugo,
 me laka inau nogo niqira God susuliga igira na Israel."

50 Na Taovia e tsaria,
 "¿Laka amu padâ igamu laka au sauligigira lê niqû tinoni
 vaga moa kesa na mane e tsonitunâ na tauna?
 ?Me ti ke vaga ia, miava e totu na mamarena na tsonitsunâ?
 ?Mamu padâ ngatsu laka au tsabirigamu mala tseka, vaga nogo kesa mane e tsabirigira na dalena mala tseka? Tagara saikesa.
 Ara aditsekavanogamu tana rongona nimui sasi segeni nogo igamu,
 mau tsialigigamu tana rongona nogo nimui tsutsukibo."

² "¿Kalina inau au mai na laveamui ma na rongona gua ti au tau reia sa tinoni?
 ?Mi kalina inau au soagamu, ma na rongona gua ti amu tau gokovisu vaniau?
 ?Me laka amu padâ inau au maluku sosongo me tau tangomana kau maurisigamu?
 Bâ, minau tangomana kau goko moa me ke gini mamatsa na tasi,
 ma kau oligira na kô tatave ma kara lia na kaomate lê,
 ma kara gini viri mate na tsetse i laoqira rongona e mamatsa lê na kô.
³ Me tangomana goto kau naua ma na masaoka ke rodo,
 vaga moa ti aia e tangisigira igira ara mate."

Nina Rongomanga Dou Nina Maneaqo na Taovia

⁴ Na Taovia God e sasaniginiau nogo na goko gua kau tsaria,
 ti kau gini tangomana na susuligasiginiaqira igira ara kolae.
 Me pipi tana matsaraka aia e sangaau mau gini madodo na rongomiana na omea aia ke sasaniginiau.
⁵ Na Taovia e sangavinogoa na kuliqu gana kau rongomiginia na omea aia e sasaniginiau, minau au tau sove tania mau tau goto pilovisu tania.
⁶ Mau tamivanigira na gotuqu gana kara ramitsia.
 Mau tau goto tukapusigira kalina ara gokopea vaniau,
 mara tatavutia na ivuna na ngolaqu,
 mara tsuvelia na mataqu.

⁷ Niqira goko peapea vaniau igira e utu kara sekolig-
 iniau,
 rongona aia nogo na Taovia God e kakaisiau.
 Inau au bari segeniqu moa,
 rongona au donagininogoa laka e utu goto igira kara
 paluvangamaqu lê,
⁸ rongona God aia e totu varangisiau,
 maia sauba ke sogogaqu.
 ?Laka e totu ke kesa tangomana ke keli vaniau?
 !E dou, ida ma ka dulivano tana tinete!
 Mi tana ti aia ke adikaegira na omea sui e katelia tana
 rongoqu inau.
⁹ ?Me ti vaga na Taovia God nogo e sogogaqu,
 masei nomoa tangomana ke sauvulagia laka inau au
 sasi?
 Igira sui lakalaka ara gokogaqu sauba kara nangaligi
 lê,
 vaga moa na polo e gani sua na ripe.

¹⁰ Igamu sui amu kukuni tania na Taovia,
 mamu muridougira na goko aia nina maneaqo e
 tsarivanigamu,
 kamu laka na matagu.
 E tau utu na sautu amu liu bâ i konina kalina ia ke ro-
 do manana,
 migamu kamu norukakaia moa na Taovia,
 ma kamu vataragi i konina nimui God.
¹¹ Bâ, migamu sui amu tau dona na noruana God,
 mamu tungi sulu gana ke mararasia nimui sautu kali-
 na amu liu tana rodo,
 kamu liu rago tana mararana na sulu igamu segen-
 imui nogo amu tungigira.
 Ma na Taovia aia e pede manogatinogoa na nauna i
 tana kamu vano kalea,
 na nauna i tana kamu vatsangia na rota loki.

Na Goko na Vereana Jerusalem

51 ¹⁻² Na Taovia e tsaria,
 “Kamu rongomiau inau igamu amu ngaoa kau
 maurisigamu,
 igamu sui amu mai na lave sasanga i koniqu inau.
 Kamu padavisukaira a Abraham ma ko Sara,
 kaira na mumuamui, i tana igamu amu botsamai.
 Kaira ara ka vaga na vatu i tana au katsugamu mau
 aqosiginigamu.
 Mi kalina inau au vilia a Abraham, aia e tau tamani sa
 dalena,
 minau au vangalaka vania mau tusuvania danga na
 dalena,
 ma na kukuana aia ara pabo babâ mara lia na puku
 loki.

³ “Inau sauba kau galuvea na vera ni Jerusalem,

migira sui goto ara totu tana toroutsana.
 Me atsa moa ti nina butona kao e lia nogo na kao-
 mate,
 me sauba kau naua me ke lia tugua kesa na uta
 lakataga dou,
 me ke vaga nogo na uta inau au tsukâ i Eden.
 Na magemage loki moa sauba ke totu i laona,
 migira na tinoni kara linge na tsonikaeaqu ma na
 soadouaqu.

⁴ “Kamu rongomiau inau igamu niqiu tinoni,
 kamu rongomidoua na omea inau au tsaria:
 Inau sauba kau sasaniginigira na tinoni sui niqiu ket-
 sa,
 ma niqiu pede gotolaka sauba ke mararasigira na
 tinoni pipi sui tana vera.

⁵ Inau sauba kau mai tsaku ma kau laumaurisigira,
 eo, e maimai varangi nogo na tagu niqiu tangomana.
 Inau segeniqu nogo sauba kau tagaovi kaputigira na
 puku sui.

Igira sui ara totu i tasi taligu ara amesi sosongolia
 laka kau mai inau ma kau laumaurisigira.
⁶ Kamu morodato tana masaoka; ma kamu morosigo-
 toa na barangengo.

Na masaoka sauba ke nangaligi lê vaga moa na pun-
 gu,
 ma na barangengo sauba ke tapuripuri lê vaga moa
 na polo ngutanguta,
 migira sui na tinonina sauba kara viri mate vaga moa
 na lango.

Minau moa e utu ke sui niqiu aqo na laumaurisi
 tinoni,
 niqiu tangomana sauba ke totu saviliu.

⁷ “Kamu rongomiau inau, igamu amu donagininogoa
 na omea e goto me mana,

me pukuga kalavata nogo i tobamui niqiu sasani.
 Kamu laka na matagu kalina kara tsari levelevo
 vanigamu ma kara gokopeagamu,

⁸ rongona na tinoni vaga gira sauba kara nangaligi lê
 vaga moa na polo e ganisua na ripe.

Minau moa e utu ke sui niqiu aqo na laumaurisi
 tinoni,
 niqiu tangomana sauba ke totu saviliu.”

⁹ !Ko mamata Taovia mo ko sangagami!

Ko gini aqo na susuligamu vaga nogo o naua i sau
 mo ko laumaurisigami.

Igoe nogo o labu tsapitsapia Rahab aia na tuqana vi-
 go na omea mamauri ni tasi.

¹⁰ Migoe goto nogo o naua me gini mamatsa na tasi,
 mo aqosia kesa na sautu i levugana na kema,
 gana kara tangomana na liusavu igira na tinoni igoe
 o maurisigira.

¹¹ Migira igoe o laumaurisigira sauba kara ba tsau i Jerusalem,
ma kara lingelingi ma kara gugû tana mage.
Me sauba kara mage sailagi,
me utu goto kara dona na melu ma na ngangai.

¹² Ma na Taovia e tsaria,
“Inau nogo au susuligasigamu.
?Megua ti kamu matagunia moa na tinoni lê,
aia e dona ke mate tsaku lê vaga moa na buruburu?
¹³ ?Laka amu padalenogoa na Taovia aia e aqosigamu,

aia e tatakatsinia na masaoka,
me moloa na papakana na barangengo?
?Ma na rongona gua ti igamu amu matagunia moa niqira momosatoba igira ara bingi sekoligamu,
mara vangaraua laka kara toroutsanigamu?
Niqira momosatoba loki igira e utu goto ke pelegamu.

¹⁴ Igira ara totu tseka kalina ia, sauba ke tau oka ma kara totu tanusi,
ma kara mauri oka ma gaqira mutsa sauba ke tugugira dou.

¹⁵ “Inau nogo na Taovia nimui God.
Inau nogo au vulokaea na tasi,
mau naua mara karara na panuna.
!Na Taovia Susuliga Sosongo aia nogo na soaqu inau!

¹⁶ Inau nogo au tatakatsinia na masaoka,
mau moloa na papakana na barangengo.
Mau tsarivanigira na tinoni ni Jerusalem, ‘Igamu niqiu tinoni inau.

Mau tusunogoa vanigamu niqiu sasani,
mau ravisiginigamu na limaqu.’ ”

Na Susuina Nina Rota na Jerusalem

¹⁷ !Jerusalem ko mamata!
Ko mamata dou mo ko tû.
Igoe o inuvi korasinogoa na tseu na kede aia na Taovia e tusuvanigo tana korena loki, me ulavigo.

¹⁸ Me tagara ke kesa ke idagana sautu vanigo,
me tagara goto ke kesa i laoqira nimu tinoni ke tangolia na limamu me ke tudumigo.

¹⁹ Ara ka ruka na rota seko loki ara ka gadovigo nogo igoe:
igira gamu gala ara toroutsani poponoa nimu butona kao,

migira nimu toga ara gini mate na vitoa.
Me tagara goto ke kesa ke galuvego.

²⁰ Mi tana tsuruna pipi na sautu,
nimu tinoni ara maluku sosongo mara viri puka bamai,

ara vaga moa na omea tuavati ara sogo tana nina vugo na mane na rugu.

Mara vatsangia na susuligana popono na korena God.

²¹ Igamu na tinoni ni Jerusalem amu totu tana rota,
mamu tapulepule bamai vaga moa ti e ulavigamu na inu papara,

²² kamu dona dou laka na Taovia nimui God e isu-tugumui me tsaria,

“Inau au adiligi tanigamu nogo na tseu na rota au tusuvanigamu i laona niqiu momosatoba.
Me sauba e utu goto kau tusuvanigamu kamu inuvia na uaeni na rota e naua mamu gini tapulepule bamai.

²³ Me sauba moa kau tusuvanigira kara inuvia igira ara bingi sekoligamu,
mara labu pukaligamu mamu gini tsaro bamai tana sautu na vera,
mara tsogorigamu vaga moa ti igamu na papasa lê.”

Na Taovia Sauba Ke Savokaetugua na Jerusalem

52 !Jerusalem, ko susuliga me ke tangitugua gamu rongo!

!Igoe nina verabau tabu God, ko sagelia gamu inilau angaanga!

Igira na ponotoba sauba e utu goto kara sagemai i laomu.

² Jerusalem, igoe o totu sosori kalina ia,
ko tû mo ko tsapuligia na papasa tania na konimu,
mo ko nusiligia na itai tapala ara soriginigo,
mo ko ba totukae tugua tana nimu sasana na totukae.

³ Na Taovia God e tsarivaganana iani vanigira nina tinoni, “Kalina igamu amu lia na tseka i sau, e tagara sa qolo kara voliginigamu, me sauba kara tau goto voliginigamu sa qolo kalina kara mologamu kamu totu tanusi. ⁴ Mi kalina igamu amu tsinogo vano i Ejipt, migamu segenimui nogo amu vilia na ba totu i tana. Mi muri, kalina igira na Asiria ara lauligigamu, mara tau goto voliginigamu sa qolo. ⁵ Migira na Babilonia ara nauvaganana vanigamu goto mara aditsekanogamu, mara tau goto voliginigamu sa qolo. Igira ara tagaovi kaputigamu ara koesegeniqira moa, mara kaekae, mara peaaui sailagi. ⁶ Mi tana tagu sui ke mai igamu sauba kamu donaginia laka inau nogo au God, me laka inau nogo au goko vanigamu.”

⁷ !E dou sosongo na morosiana aia e adi turupatu mai.

E ulu gaukutimai tana vungavunga,
me adimaia na turupatu dou, na turupatu na rago!

E katevulagia laka God e laumaurisigira nogo nina tinoni,

me tsarivania Sion: “!Nimu God aia nogo e taovia tsapakae!”

⁸!Rorongongoa bân! Igira sui na mane togatoga ara to-tupitua na veramu,
ara reilakana nogo na Taovia e vivisumaitugua i Sion,
mara gugudato tana mage.

⁹!Kamu gudato tana mage igamu goto na ravuna na Jerusalem!

Na Taovia sauba ke savokaetugua nina verabau,
me ke veregira nina tinoni.

¹⁰Na Taovia sauba ke gini aqo na susuligana tabu,
migira sui tana barangengo kara reia
kalina aia ke laumaurisigira nina tinoni.

¹¹Kamu tû ma kamu mololea i Babilonia
igamu sui amu kalagaia na vangana na Vale Tabu.
Me tabu vanigamu nomoa na peleana sa omea e val-
imui tana vovorona na lotu,
ma kamu totu male dou, ma kamu vanoligi.

¹²Mi kalina ia, migamu sauba e utu kamu tu tsogot-
sogo;

me tau goto kilia kamu liu popoi,
rongona aia nogo na Taovia nimui God sauba ke ida-
gana sautu vanigamu,
me ke reitutugugamu tana pipi sui tabana.

Na Maneaqo e Rota Loki

¹³Ma na Taovia e tsarivaganana iani,
"Aia niqumaneaqo sauba nomoa ke managana tana
nina aqo,
me sauba kara padalokia ma kara tsonikaea.

¹⁴Igira na tinoni danga ara gini beke sosongo kalina
ara reia
na ngorana ma na konina e viri bokaboka me tsomo,
me gini tau goto tangomana na reigadoviana.
E tau saikesa nogo rerei vaga sa tinoni.

¹⁵bân, mi kalina ia, migira na puku danga
sauba kara gini novo loki tana rongona aia,
migira goto na taovia tsapakae sauba kara gini beke
loki

me ke gini utu vanigira na tsariana sa omea,
rongona sauba kara morosia na omea ara tau vati
rongomia sa gokona,
ma kara padagadovia na omea ara tau donaginia i
sau."

53 Migira na toga ara tsaria,
"Asei nomoa sauba ke tutunina na omea igita
a vasini rongomia kalina ia?

?Masei nomoa tangomana ke reigadovia na limana
na Taovia
i laoqira na omea vaga girani?

²Ma na Taovia aia segeni nogo e pedea
laka aia nina maneaqo ke vovodato vaga moa na
omea tsukatsuka i laona na kao mamatsa lê.

Ma na rereina e tau lelê rerei vaga sa omea e tugua
igita ka reingaoginia.

E tagara sa omea dou i konina e tugua ke raqaginia
na matada
ma ka gini ngaoa na bân i konina.

³Igita sui a reisavia moa ma sove tania.

Maia e berengiti moa tana rota loki ma na vat-
sangisavi ara gadovia.

Me tagara goto ke kesa ke ngaoa na moro bân i koni-
na aia.

Igita sui a reipea moa vaga moa ti aia na omea lê.

⁴"Eo, ma na rota ma na vatsangi savi e tugua ke
gadovigita igita tana rongona nida sasi,
aia e adigira bân i konina segeni me rota mateqira.

Mi kalina igita a reia aia e rota loki vaga ia,
migita a pada moa laka God nogo e kedea matena ni-
na sasi segeni aia e tsukia.

⁵Me tagara. E tau vaga ia.

Aia e gini gadovikedede me gini boka tana rongona ni-
da sasi igita;
mara ramitsia tana rongona na omea seko igita nogo
a naua.

Mi tana rongona nogo na rota aia e vatsangia
te igita a gini dou visutugua,
mi tana bokana nogo ia, igita a tsodoginia na mauri.

⁶Tana idana, igita sui lakalaka a vaga saikesa na sipi
sarevo lê.

pipi kesa e tavongani muria kesa nina sautu segeni.
Ma na Taovia e molovania aia ke kalagaia na kede
e tugua ke gado i konida igita sui.

⁷"Ara rotasi sosongolia, maia e berengiti,
me mui lê moa.

Me vaga moa na dalena sipi ara vangaraua na labu-
matesiana,

me vaga goto na sipi ara vangaraua na putsiana na
ivuna

aia e mui lê moa, me tau lelê tsonia sa tsaqina goko.

⁸Ara tangolia mara pedevania ke mate, mara adi-
vanoa na labumatesiana,

me tagara goto ke kesa ke gini boeginia.

Ara labumatesia tana rongona nogo niqira sasi nida
tinoni igita.

⁹Mara ba qilua i tana ara qilugira na tinoni seko.

Ara qilua kolugira na tinoni ara tamani omea levo,
atsa moa ti aia e tau saikesa tsukia sa sasi,
se ke tsonia sa gokopero."

¹⁰Ma na Taovia e goko me tsarivaganana iani,
"Inau nogo au pede vania ke gadovi rota loki vaga ia,
ma na mateana e lia ngiti kodoputsa gana na sese
mateqira na sasi.

Me vaga ia, ti sauba aia ke mauri oka,

me ke reigira na kukuana kara botsamai i muri,
mi konina nogo ia ti inau kau manaligira na omea sui
au pede manogatinogoa.

¹¹ Mi kalina ke pirugira sui nina rota,
me sauba aia ke magemage tugua,
me ke donaginia laka nina rota sui ara tau puala lê.
Aia niq maneaqo dou au reingao sosongolia,
sauba ke kalagaia na kedena popono niqira sasi na
tinoni danga,
mi tana rongona nogo aia ti inau sauba kau veoligia
niqira sasi.

¹² Me vaga ia, minau sauba kau molokaea
i laoqira na tinoni tangirongo susuliga.
Aia e tau sove na mate vaga moa na tinoni vanga
tsutsukibo.

Me ba mate na tuguqira na tinoni sasi,
me nonginongi mateqira ti ke gini tanusi niqira sasi.”

Na Taovia e Galuve Sosongolia na Jerusalem

54 Na Taovia e goko me tsaria,
“Jerusalem, igoe o vaga kesa na daki mamane,
mi kalina ia ko lilinge mo ko gudato tana mage,
rongona sauba kara danga na dalemu,
liusia na daki na savana e totu moa i konina.
² Ko aqosilokia na valepolo igoe o totu i laona.
Ko tugutagira ma kara katsi na itaina,
mo ko kakaisidoua na gaina gana na sori itaina.
³ Igoe sauba ko ratsua nimu votavota pipi tabana,
migira nimu tinoni sauba kara aditamaniqira tugua
na butona kao igira na puku tavosi ara totuvia kalina
ia.
Migira na verabau ara totu mangu lê kalina ia,
sauba kara dangadato tugua na tinoni i laoqira.

⁴ “Jerusalem, ko laka na matagu,
sauba e utu kara paluvangamamu tugua.
Igoe sauba ko padalea na vangamâ e gadovigo kalina
o vavaolu moa,
ma nimu rota na totu segeni vaga na daki tinamate.

⁵ Inau nogo au vusago, mau lia na savamu.
Ma na Taovia Susuliga Sosongo, aia nogo na soaqu
inau.

Inau na God tabu ni Israel sauba kau laumaurisigo,
inau nogo au tagaovi kaputia na barangengo po-
pono.

⁶ “Israel, igoe o vaga moa kesa na daki tauga vaolu
na savana e tsonilea, me totu moa tana melu loki.
Minau na Taovia au soavisumaigo tugua i koni-
qu mau tsaria:

⁷ Eo, e kesa moa tana tagu tetelo inau au tsonilego,
mi kalina ia inau sauba kau adivisumaigo tugua tana
galuve loki.

⁸ Inau au piloligi tanigo tana kore kesa moa tana tagu
tetelo,
mi kalina ia, sauba kau galuve sailaginigo.
Inau nogo na Taovia au laumaurisigo au tsaria na
omea iani.

⁹ “Tana taguna a Noa, inau au vekea laka e utu saike-
sa
kau molotugua na obo loki ke obotia na barangengo.
Bâ, mi kalina ia, minau au vekegotoa laka e utu kau
kore vanigo tugua,
me utu goto kau taimatamu se kau kedego.

¹⁰ Me atsa moa ti igira na vungavunga ma na tetena
kara tatsora,
ma niq galuve vanigo inau sauba e utu saikesa ke
sui,
me sauba kau manali sailaginia niq tabana na vaita-
sogi na rago au naunogoa kolugo.
Inau nogo na Taovia au galuve sosongoligo au tsaria
na omea iani.”

Na Jerusalem Ke Sau

¹¹ Ma na Taovia e tsarigotoa,
“Igoe Jerusalem, na verabau o rota sosongo
me tagara ke kesa ke sangago se ke verego.
Minau nogo sauba kau pakaginitugua na vatu an-
gaanga na papakamu.

¹² Ma kau adia na vatu tsitsi angaanga vaga na lake
ma kau gini logovisugira nimu kusudato ma nimu
matsapakapu,
ma kau pakaginitugua na vatu angaanga loki matena
na baravatu polipoligo.

¹³ “Inau segeniqu nogo sauba kau sasanigira nimu
tinoni,
ma kau molovanigira kara tamani tugua na omea
danga
ma kara totu dou tana rago.

¹⁴ Sauba kau vaturikakaia na pedegoto i laomu mo ko
gini susuliga.
Me tagara goto ke kesa ke bingi sekoligo, me utu go-
to ko matagunitugua sa omea.

¹⁵ Me ti vaga kesa ke maiginigo,
maia e tau mai tana niq tabe inau;
masei moa ke vailabugi kolugo igoe sauba moa ke
puka lê.

¹⁶ “Inau nogo au vusagira na tinoni ara dona na gini
aqosi omea na tapala,
ara soqoia na lake loki mara kodogira na tapala.
Mi muri, mara taia, mara aqosiginigira na vangana na
vailabu.
Minau goto nogo au vusagira na mane vaumate

igira ara gini aqo na vangana na vailabu girani gana na labumate.

¹⁷ Me sauba ke tagara goto sa vangana na vailabu ke tangomana na sekoliamu;

me sauba ko dona na labuvisuana pipi na goko kara baoginigo na tinoni tavosi.

Inau nogo sauba kau isutuguqira niqo maneaqo, me ke gini managaqira.

Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

God e Saua Nina Galuve Vanigira Nina Tinoni

55 Na Taovia e goko me tsaria,
"!Kamu mai i koniqa igamu sui amu marou,
ieni nogo na kô!

!Kamu mai igamu amu tau tamanina sa qolo,

ma kamu voligamui ma kamu mutsa masu!

!Mai, ma kamu voli uaeni ma na miliki,

me utu goto kara kili matena i konimui!

² ?Matena gua ti amu tsonilea nimui qolo tana omea amu tau gini masu?

?Megua vaga ti amu tsonilea nimui qolo amu aqo loki matena, mamu vitoa babâ moa?

Kamu rongomangaqu inau, ma kamu naua na omea au ketsaliginigamu,

me sauba kamu gini mage na ganiana na mutsa dou liuliu bâ.

³ "Kamu rorongou dou kalina ia igamu niqo tinoni, ma kamu pilomai i koniqa inau.

Eo, kamu mai i koniqa me sauba kamu tamanina na mauri.

Inau sauba kau naua kesa na vaitasogi saliu kolugamu,

ma kau sauvanigamu niqo vangalaka vaga au vekenogoa vania a David.

⁴ Minau nogo au molokaea a David ke taovia kaputigira na puku sui,

mi konina nogo aia inau au saulabati vanigira na susuligaqu.

⁵ Mi kalina ia, igamu sauba kamu soamaigira na puku tavosi,

igira ara tau moa vati donaginigamu,

migira sauba kara ulo tsakumai i konimui gana kara sangagamu.

Inau na Taovia nimui God, na God tabu ni Israel, sauba kau naua ma kara laba na omea sui girani.

Eo, sauba kau naua ma kara gini padalokigamu ma kara tsonikaegamu igira na tinoni tavosi."

⁶ Kamu pilo bâ i konina na Taovia ma kamu nonginongi vania

kalina aia e totu varangisigamu.

⁷ Igira na tinoni vanga tsutsukibo niqira aqo nomoa kara mololea niqira sautu sasi

ma kara olia niqira sasaga,

ma kara pilo bâ saikesa moa i konina na Taovia nida God,

rongona aia e dona sosongo na galuve, me tsaku na padaleaqira na sasi.

⁸ Na Taovia segenina nogo e goko me tsarivaganana iani,

"Niqo papada inau ara tau atsa kolua nimui papada igamu,

ma niqo sasaga inau ara tavosi saikesa tania nimui sasaga igamu.

⁹ Eo, me vaga nogo na baragata e dato ao sosongo bâ liusia na barangengo,

me atsa vaga goto niqo papada ma niqo sasaga inau ara tavosi saikesa tania nimui papada na nimui sasaga igamu.

¹⁰ "Niqo tsaqina goko ara vaga na usa e tsunamai talu i gotu me malobusia na kao, mara gini dato varimauri dou pipi sui na omea tsukatsuka.

Ma na tinoni ara dona na ganiana na vuana, ma na tsukavisuana na volana.

¹¹ Me sauba ke vaga goto niqo goko inau.

E utu ke puala lê.

Me sauba nomoa ke naua na aqo sui inau au molovania ke naua.

¹² "Igamu sauba kamu mololea na Babilon tana magemage,

ma kau adirutsumigamu tana rago.

Migira na vungavunga ma na tetena kara tavongani linge kalina kara reigamu,

migira sui na gai sauba kara gudato tana mage ma kara tapotapo.

¹³ Migira na gai na aru sauba kara dato i tana ara totu na gai kakaruga kalina ia,

migira na volana na gai rerei dou sauba kara bot-sadato tana sasaqira na itai totoro.

Ma na valatsatsa iani sauba ke totu saviliu ngiti papadana na omea loki sui inau na Taovia au naugira."

Na Tinoni Sui Sauba Kara Saikolugira Nina Tinoni God

56 Maia na Taovia e goko me tsarivaganana vanigira nina tinoni, "Kamu naua moa na omea e dou me gotolaka, rongona e varangi nogo kau mai inau ma kau laumaurisigamu. ² Inau sauba kau vangalaka vanigira sui ara nauvaganana ia, mara muridougotoa na ketsa na Sabat, mara sove tania nauseko."

³ Maia na tinoni ni veratavosi e sangasage nogo i laogira nina tinoni na Taovia ke laka goto na tsarivaganana iani, "Na Taovia sauba e utu ke tamivaniau inau na samasama vaniana koluaqira nina tinoni."

Ma na mane ara vasinogoa ke laka saikesa goto na padaana laka tana rongona nogo aia e tau tamani dalena te e gini utu vania ke sangasage i laoqira nina tinoni God. ⁴ Ma na Taovia e tsarivania na mane vanganana ia, "Ti vaga igoe ko padalokiau inau tana muridouana na ketsa na mango tana Dani na Sabat, mo ko naua moa na omea e dou i mataqu inau, mo ko manalia na vaitasogi au naukologira niqu tinoni, ⁵ mi tana ti sauba kara pada sailaginia na soamu i laona niqu Vale Tabu mi laoqira goto niqu tinoni, oka bâ liusia ti vaga ko tamani dalemu mane ma na dalemu daki. Me utu goto inau kau tamia kara padalea na asamu."

⁶ Ma na Taovia e goko vanigira na tinoni ni veratavosi, igira ara sangasage nogo i laoqira nina tinoni vivili, mara galuvea mara aqo dou vania, mara muridoua na ketsa na mango tana Dani na Sabat, mara manalidoua na vaitasogi aia e naukologira nina tinoni, me tsarivaganana iani, ⁷ "Inau sauba kau adivanogamu i Sion, niqu vungavunga tabu, ma kau naua ma kamu totu magemage i laona niqu vale na nonginongi, ma kau tabedougira nimui savori amu saugira vaniau i kelana niqu belatabu. Niqu Vale Tabu inau sauba kara soaginia na vale na nonginongi vanigira na tinoni sui."

⁸ Na Taovia God, aia e adisaigira tugua nina tinoni igira ara totu tseka bamai, e vekea laka sauba ke adimaigira goto visana na tinoni ni veratavosi kara sangasage i laoqira.

God e Taimataqira na Ida Tana Israel

⁹⁻¹⁰ Igira na ida tana Israel ara tau naudoua niqira aqo vanigira na tinoni, te na Taovia e tsaria na goko vaga iani, "Kamu mai igamu na gala. Kamu mai vaga moa na omea tuavati atsi, ma kamu konomi poponogira sui na ida tana Israel. Igira niqira aqo nogo na tusu parovata vaniaqira niqu tinoni, mara tau moa naua niqira aqo. E koko manana na mataqira, mara tau goto donaginia sa omea. Igira ara vaga na pai na reitutugu vale ara tau dona na kongo. Ara tsaro bamai moa mara bolebole, mara ngao sosongolia moa na maturu. ¹¹ Mara vaga goto na pai vanga laulau ara tau tangomana kara mutsa vatsa. Na ida girani ara tau goto padagadovia sa omea. Pipi kesa vidaqira e muria moa na tobana segeni, me lavea moa na omea e pelu segenia. ¹² Na tinoni vanga inu bubulega girani ara tsaria, 'Ida ma ka ba adia na uaeni, ma ka inuvia poi ka vatsa! Me ke dani sauba ka vatsangi ngaoa dou bâ liusia i dani eni!'"

God e Taimataqira Igira Ara Samasama Vanigira na God Peropero

57 Igira na tinoni dou ara mate, me tagara ke kesa ke gini boeginigira, se ke padagadovia rongona gua ti ara mate. Mi kalina igira ara mate, me tagara

goto sa omea seko tangomana ke sekologira. ² Migira e gotolaka niqira sasaga tana mauriqira ara tsodoa na rago ma na mango tana mate.

³ Na Taovia e goko me tsarivaganana iani, "Igamu na tinoni sasi igamu na daleqira na tinoni vanga ketso, ma na vanga kiboga, ma na rebi, kamu mai ieni i mataqu inau ma kau pedegamu. ⁴ ?Laka ase i ngana amu gilugana? ?Me laka ase i nomoa amu qururu gana? ⁵ Igamu e labadato na kili nauseko tana tobamui, mamu naua moa na vainaugi i vavaqira nimui gai tabu, mamu ba savorigira goto na dalemui vaga na savori-kodokodo i laoqira na vatuluma ligisana na kabikabi na kô. ⁶ Mamu adigira na vatu madao ara totu i tana, mamu ba samasama vanigira vaga moa ti na god. Mamu qetu bâ vanigira goto nimui sausau na uaeni, mamu adimai vanigira nimui sausau na uiti. ?Egua amu padâ laka au reingaoa inau na omea sui vaga girani? ⁷ Igamu amu vano i kelaqira na vungavunga dato ao gana kamu savori-kodoputsa ma kamu vainaugi. ⁸ Igamu amu mololeau nogo inau. Mamu vaturikaegira na titinonina nimui god marasibiga i matana saikesa na valemui. Mamu ba voligira na daki rebi, mamu tsoraligia na polomui, mamu ba datokae tana nigemui loki, mamu vainaugi kolugira. ⁹ Igamu amu tsonia na kô sisigini dou, mamu ninaginigamu na mona, mamu ba samasama vania Molek na god peropero. Mamu molovanogira na mane adigoko kara bâ tana vera ao, me tsau bâ tana barangengo na mate, na laveaqira na god kamu samasama vanigira. ¹⁰ Igamu amu gini kolae mate lê na laveaqira na god tavosi, me atsa moa e vaga ia mamu tau goto mango. Igamu amu norugira nomoa nimui god peropero marasibiga kara tusuvanigamu na susuliga, te amu gini tau mololea na laveaqira.

¹¹ " ?Laka ase i vaga igira na god peropero amu mataguni sosongolia te amu peroau moa, mamu padaleau saikesa? ?Me laka igamu amu tau nogo mataguniau inau rongona au totu mui lê oka nogo? ¹² Migamu amu padâ laka e goto na omea amu naua, bâ, minau sauba kau sau malemalea nimui omeomea, me sauba kara tau goto tangomana na sangaamui. ¹³ Mi kalina igamu kamu ngangaidato laka kesa ke sangagamu, molovanigira nogo nimui god peropero kara mai ma kara laumaurisigamu. Igira ara tau saikesa susuliga me tugua moa kesa na guguvina tetelo na guguri ke puasalagira. Migira moa ara noruau inau, sauba kara totuvia na kao inau au molovanigira niqu tinoni, ma kara tamanina niqu vungavunga tabu."

God e Vekea ke Maurisigira Nina Tinoni

¹⁴ Na Taovia e tsaria, "Kamu tamivanigira niqu tinoni kara visumaitugua i koniqu. Kamu voti manogati vani-

gira na sautu tana kara liu, ma kamu adiligigira pipi sui na omea ara totu kapusia.

¹⁵ "Inau nogo na God tabu loki mau totu saviliu. Inau au totu i gotu vasau tana nauna tabu, mau totu goto i laoqira na tinoni ara totu palatsuna mara padasavia niqira sasi, gana kau kakaisia na tobaqira, ma kara gini mauri doutugua. ¹⁶ Inau nogo au tusumauri vanigira niq tinoni, me sauba e utu kau taimataqira babâ moa, se kau kore vanigira sailagi. ¹⁷ Inau au kore sosongo vanigira tana rongona niqira sasi ma niqira ulaula, maia nogoria na rongona ti inau au kedegira mau piloligi tanigira. Migira ara tsatsarae sosongo mara muria moa na tobaqira segeni.

¹⁸ "Inau au reiragoa niqira sasaga tabaruga, me sauba nomoa kau padale vanigira niqira sasi. Inau nogo sauba kau ida vanigira ma kau sangagira, ma kau veregira igira ara ngangai. ¹⁹ Inau au saua na rago vanigira na tinoni sui, igira ara totu varangi migira goto ara totu ao. Eo, sauba nomoa kau tali maurisigira niq tinoni. ²⁰ Migira na tinoni vanga tustsukibo ara vaga saikesa moa na tasi mauri, ma na panuna ara tau goto kuti na karara longamai, mara tsonilongâ na rupo ma na lumulumu."

²¹ Ma na Taovia e tsaria, "Igira na tinoni vanga tsutsukibo e utu goto kara tsodoa na rago."

Na Vatana na Vitoa Vaga God e Reingaoa

58 Na Taovia e tsaria, "Iko gu loki mi gotu na li-omu! Ko kateli vanigira niqira sasi igira niq tinoni ni Israel. ² Igira ara samasama vaniau rago pipi dani, mara koe laka ara ngao sosongolia kara don-aginia niq kili ma kara murigira niq ketsa. Mara nongiau moa laka kau tusuvanigira na pedegoto, mara tsarivaniau laka e laoqira sosongo na samasama vaniaqu inau. Miava, migira ara pero moa, mara sove tanigira niq ketsa, mara muria moa na tobaqira segeni.

³ "Migira ara veisuau inau, 'Taovia igoe o reigami ami tsoni vitoamami segeni, megua ti o tau mai sangagami? Rongona gua kami molotsunali segenimami moa ti vaga igoe o tau nogo boeginigami?'

"Minau na Taovia au tsarivanigira, 'Tana dani nogo igamu amu tsoni vitoamui segeni, migamu amu gini boe moa na nauana nimui aqo segeni, mamu bingi sekoligira igira ara aqo vanigamu.' ⁴ Eo, mi kalina igamu amu tsoni vitoamui segeni, mamu dona moa na kore tsaku ma na vaiganigi ma na vailabugi. ?Egua, amu padâ laka na vatana na vitoa vaga ia sauba ke naua minau kau rongomiginia nimui nonginongi? ⁵ Kalina amu tsoni vitoamui segeni amu gini rotasi segenimui moa, mamu tsuporu tsuna vaga moa na buruburu e bisaleoa na guguri, mamu sagelia na polo baubau papadana na melu, mamu tsaro tana tora. ?Laka aia nogoria amu soaginia igamu na vitoa? ?Ma-

mu padâ laka sauba kau reingaoa inau na omea vaga gira?'

⁶ "Tani nogo e vaga na vatana na vitoa au reingaoa inau: Kamu mololea na bingi sekoliaqira na tinoni tavosi ma na nauvaniaqira na pede tau goto, ma kamu tamivanigira igira amu bingi sekoligira kara tanusi.

⁷ Kamu tuvari patâ gamui mutsa kolugira igira ara vitoa, ma kamu tamia na valemui vanigira ara tau tamanina sa valeqira segeni. Kamu tusu polo vanigira igira ara tau tamanina sa poloqira, ma kamu laka goto na sove na sangaaqira igira na kamamui segeni.

⁸ "Me ti vaga kamu nauvaganana ia, minau sauba kau irovigamu, ma na mararaq ke sinarigamu, ma kamu gini maka vaga saikesa kalina e dato vaolu na aso tana matsaraka, migira na bokamui sauba kara tavongani mavu tsaku lê. Minau sauba kau totu sailagi kolugamu gana kau laumaurisigamu, ma kau didisigamu rongona ke gini tau goto laba vanigamu sa omea seko. ⁹ Mi tana ti vaga igamu kamu nongia sa omea i koniqu, minau sauba kau tusuvanigamu na omea amu nongia. Mi kalina kamu ngangaidato vaniau, minau sauba kau rongomigamu ma kau sangagamu.

"Me ti vaga igamu kamu molole saikesalia na bingi sekoli tinoni, ma na sau kakaumui tana peapea, me pipi vatana na goko seko, ¹⁰ me ti vaga kamu palagira igira ara vitoa, ma kamu tusu omea vanigira ara tau tamanina sa omea, mi tana nogo ti na rodo e totu polipoligamu kalina ia ke oli, me ke lia vaga na mararana na niasovota. ¹¹ Minau sauba kau mataligamu sailagi, ma kau masuliginigamu na omea dou. Ma kau naua migamu kamu gini susuliga ma kamu mauri dou tugua. Migamu sauba kamu vaga na uta e tamanina danga gana kô, me vaga goto na ko tsatsali e tau dona ke mamatsa. ¹² Migira nimui tinoni sauba kara lo-govisutugua na vale ara totu toroutsâ oka nogo tana avuna saikesa nogo na vale ni sau. Ma kara soaginigamu, 'Na tinoni ara pakadatotugua na baravatuna na veraqira mara logovisutugua na valeqira ara totu toroutsâ.'"

Na Peluna na Muriana na Ketsa na Mango tana Dani na Sabat

¹³ Na Taovia e tsaria, "Ti vaga kamu muridoua na ketsa na mango tana Dani na Sabat, ma kamu tau goto muria nimui papada segeni tana dani ia, me ti vaga kamu pada mamavasia niq dani tabu, ma kamu tau liu bamai, se kamu naua nimui aqo segeni, se kamu tau tsaria ke danga na goko levolevo tana dani ia, ¹⁴ mi tana ti igamu kamu tsodoa na magemage manana e talumai tana aqo dou vaniaqu inau na Taovia. Me sauba kamu totu raviravi dou tana butona momoru inau au saunogoa vania a Jakob na mumuamui, ma kau

naua ma kara gini padalokigamu tana barangengo pono. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

Na Propete e Taimataqira Tana Rongona Niqira Sasi

59 Kamu laka na padaana laka na Taovia e tau susuliga na laumaurisiamui, se ke mui na kulina, me ke gini utu vania na rongomiamui kalina amu ngangaidato vania ke sangagamu. ² Nimui sasi nogo igamu ara naua te aia God e piloligi tanigamu, me tau goto rongomia nimui nonginongi. Eo, nimui sasi nogo igamu ara lia vaga na bara e molovotagamu tania God. ³ Igamu amu gini loaga moa na peropero, ma na tangopeke seko, ma na labumate.

⁴ Mi kalina amu vano tana tinete mamu tau saikesa naua na pedegoto. Igamu amu vataragi moa tana nimui goko pero ke gini managamui. Mamu botsangia moa na omea seko mamu sekoliginigira na tinoni tavosi. ⁵⁻⁶ Nimui vorogoko seko amu naugira ara vaga saikesa moa na toluna na muata vogata. Ti vaga kesa ke botsalia na toluna ia, me sauba ke rutsumai na muata. Nimui vorogoko seko e utu ke pelugamu sa omea dou. !Ara tau saikesa tamani rongona, vaga moa na polo ara vosiginia na laolao! ⁷ Igamu amu totu matengana moa na vorogokona na omea seko, mamu tsaku sosongo na manaliana. Amu tau goto padaruka na labu matesiaqira na tinoni dou. Mamu sekolia moa na mauriqira na tinoni tavosi pipi sui tana nauna amu liu bâ. ⁸ Mamu tau dona na liu tana rago, me pipi sui moa na omea amu naugira ara tau goto. Masei moa e tsarimurimui tana nimui sautu sasi e utu goto ke tsodoa na rago me ke totu raviravi dou.

Na Tinoni Ara Koevulagia Niqira Sasi

⁹ Migira na toga ara tsaria, “Taovia, kalina moa ia ti igami ami vasini padagadovia na rongona gua ti igoe o gini tau laumaurisigami tanigira igira ara bingi sekoligami. Igami ami amesia na marara ke mararasia nimami sautu, ma na rodo moa e totu polipoligami, ¹⁰ mami gini taposasa bamai vaga moa na tinoni koko. Tana niasovota ami tubulagi bamai vaga moa ti tana bongi rodo, me vaga moa ti ami totu nogo i laona na rodona na barangengo na mate. ¹¹ Igami ami matagu loki me ponopala sosongo na tobamami. Mami amesia laka igoe God ko laumaurisigami tanigira igira ara bingi sekoligami, mami tau goto reia ke laba sa omea.

¹² “Taovia, ara danga sosongo na omea seko ami naua i matamu igoe, migira nogoria ara taimatamami kalina ia. Igami ami reigadovigira sui. ¹³ Eo, igami ami sasi manana i matamu igoe God nimami Taovia, mami sove tanigo, mami tau goto ngaoa na muriana nimu ketsa. Ami bingi sekoligira moa na tinoni tavosi, mami piloligi tanigo igoe. Pipi tana nimami papada ami lave sailaginia moa na sekoliaqira ma na peroqira na

tinoni tavosi. ¹⁴ Ami molole saikesalinogoa na pedegoto, mami tau goto tami vania na sasaga gotolaka ke mai varangi. Me tagara goto sa goko mana ke totu i laona nimami gokosai. ¹⁵ E tau saikesa goto nimami sasaga. Me ti vaga ke kesa ke tovoa na mololeana nina nauseko, me sauba kara visana kara lave sautuna moa na sekoliginiana.”

Na Taovia e Vangaraua na Laumaurisiaqira Nina Tinoni

Na Taovia e reinogoa na omea sui girani, me gini padasavi sosongo rongona e tau saikesa totu na pedegoto i laoqira nina tinoni. ¹⁶ Aia e gini beke sosongo na reiana laka e tagara ke kesa ke sangagira igira ara bingi sekoligira. Me vaga ia, maia segenina nogo sauba ke tû, me ke gini aqo na susuligana segeni gana na laumaurisiaqira. ¹⁷ Aia sauba ke sagelia na pedegoto ngiti tako, ma na susuligana gana na maurisi tinoni ngiti kepi tapala. Me ke gini popolo na papada susuliga gana na gotosiaqira na omea ara tau goto, ma na tangotuguaqira nina toga tana rongona na pede tau goto ara rotasiginigira. ¹⁸ Maia sauba ke kedegira gana gala taonia na omea seko igira ara naua, atsa moa ara totu tana momoru ao. ¹⁹ Me ke tû i longa me ke tsau votu i tasi, sauba igira na tinoni sui kara matagunia na asana tabu ma na susuligana loki. Maia sauba ke maiginigira vaga moa na tatarina na obo loki kalina na guguri loki e sulukaea na kô.

²⁰ Ma na Taovia e tsarivanigira nina tinoni, “Inau sauba kau mai i Jerusalem ma kau isutugumui, ma kau laumaurisigira igira sui i laomui ara piloligi tania niqira sasi. ²¹ Minau au naua kesa na vaitasogi vaolu kolugamu: Inau au tusuvanigamu nogo na susuligaqu ma niqu sasani kamu tamanina sailagi, me tû kalina ia me ke bâ, migamu nimui aqo kamu rongomangaqu inau, ma kamu sasanigira na dalemui ma na kukuamui na rongomangaqu sailagi inau tana tagu sui ke mai.”

Gana Loki Tsapakae na Jerusalem Ke Sau

60 !Ko tukae igoe Jerusalem, mo ko maka vaga na aso!

!Na mararana na Taovia e sinarigo nogo!

² Na puku tavosi sui sauba na rodo pulipuli ke tsavupoigira,

migoe moa na mararana na Taovia sauba ke tsavugo, ma na makana na mararana ke totu kolugo.

³ Migira na puku tavosi kara reia na mararamu, ma kara saimai i konimu,

migira goto na taovia tsapakae ni barangengo kara reia na makana nimu dani vaolu, ma kara tsaku mai i konimu.

⁴ Ko moro taligu, mo ko reia bâ na omea e laba.

Nimu toga ara saikolu nogo mara vangaraua na visumai i konimu.

Na dalemu mane igira ara totu tana vera ao, sauba kara visumai;
migira na dalemu daki sauba kara tulangimaigira vanga moa na baka tetelo.

⁵ Migoe sauba ko morosigira mo ko gini mage loki, me ke pidi na tobamu.

Niqira omea loki matena na veratavosi sauba kara adimaigira vanigo,
me ke tû tabana bâ na tasi igira sauba kara lutsangimai vanigo niqira omea levolevo.

⁶ Ma na alaala loki na kamelo ni Midian mi Epa sauba kara danga dato i laomu,
migira sui na Seba sauba kara adimaigira na qolomila ma na bulunagai uruuru,
ma kara tsonikaea na Taovia tana rongona na omea loki aia e naugira.

⁷ Migira na Kedar ma na Nebaiot sauba kara adimai vanigo niqira alaala popono na sipi,
me sauba ke gini laona sosongo na Taovia na reiaqira nimu tinoni
kalina kara savorigira vania i kelana nina belatabu.
Maia na Taovia sauba ke naua, me ke gini tangi loki bâ ganarongo nina Vale Tabu.

⁸ ?Na talana na vaka gua gira ara maimai tsaku vaga moa na parako e lovosaginia na guguri,
me vaga moa na alaala na kulukulu kalina ara lovovisu i veraqira?

⁹ Igira nogo na vaka ara maimai talu tana momoru ao,
mara adivisumaigira tugua nina tinoni God,
kolugotoa danga na siliva ma na qolumila,
gana na tsonikaeginiana na asana na Taovia, na God Tabu ni Israel,
rongona aia e naua migira na puku sui ara padalokigira nina tinoni.

Igira nogo na vaka ara maimai talu tana momoru ao, mara adivisumaigira tugua nina tinoni God. (60:9)

¹⁰ Na Taovia e goko vania na verabau ni Jerusalem me tsarivaganana iani,
“Igira nogo na tinoni ni veratavosi sauba kara logovisutugua nimu baravatu,
ma niqira taovia tsapakae kara aqo vanigo.
Eo, tana korequ loki inau au kedego Jerusalem.
Bâ, mi kalina ia, inau sauba kau tobadou vanigo tugua ma kau galuvego.

¹¹ Na matsapakapumu sauba kara totu ovaova lê na dani ma na bongi,
rongona igira na tinoni ni veratavosi,

kara gini adisagemai vanigo niqira omea loki matena, ma kara mai goto niqira taovia tsapakae me kara lia nimu maneaqo.

¹² Migira moa na puku ara sove na aqo vanigo igoe, sauba kara toroutsaligi sui saikesa.

¹³ “Sauba kara adimai vanigo na gai dou bâ tana goana atsi ni Lebanon,

gana na logovisuamutugua igoe Jerusalem, ma na inilauginiana niqo Vale Tabu me ke rereidou, me ke tangilokitugua ganarongo niqo verabau.

¹⁴ Ma na daleqira igira ara bingi sekoligo i sau sauba kara mai,

ma kara tsuporu tsuna i matamu tana kukuni.

Migira sui ara rei peago i sau, kara tao tsuporu i tuamu ma kara soalokigo.

Migoe sauba kara soaginigo ‘Nina Verabau na Taovia’, ma ‘Sion nina Verabau na God Tabu ni Israel.’

¹⁵ “Jerusalem, igoe ara tsonilego, mara reisavigo i sau, me tagara goto sa tinoni ke liuputsi tana nimu sautu loki.

Minau sauba kau naua, migoe ko gini rereidou me ke tangilokitugua gamu rongo,

mo ko lia na vera na mage sailagi na dani ma na dani.

¹⁶ Migira na puku tavosi ma niqira taovia tsapakae sauba kara reitutugugo,

vaga moa kesa na daki e reitutugudoua na dalena.

Mi tana ti sauba igoe ko donaginia laka inau nogo na Taovia au laumaurisigo,

me laka inau na God Susuliga ni Israel au suivisugo nogo.

¹⁷ “Minau sauba kau oliginia na qolumila nimu tapalamila,

ma na siliva nimu tapalalaka.

Ma kau oliginigotoa na tapalamila nimu tiba,

ma na tapalalaka nimu vatu.

Migira nimu tagaovera e utu nogo kara bingi sekoligo,

minau sauba kau naua migira kara gini tagao na pedegoto ma na rago.

¹⁸ Sauba e utu nogo ke laba na vaibingisekoligi i laomu,

se kara toroutsanitugua nimu butona kao.

Inau nogo sauba kau reitutugugo ma kau didigo vanga nogo kesa na baravatu kakai.

Migoe sauba ko tsonikaeau rongona inau nogo au laumaurisigo.

¹⁹ “Na aso sauba ke tau nogo lia nimu marara tana dani,

se na vula tana bongi.

Rongona inau nogo na Taovia sauba kau lia nimu marara saliu,
ma na makana na mararaqu ke sinarigo sailagi.

²⁰ Eo, kaira na aso ma na vula e utu nogo kara ka sù me ke rodo,

rongona inau nogo na Taovia sauba kau lia nimu marara sailagi,
ma nimu tagu na melu sauba ke sui lê.

²¹ Migira nimu tinoni sauba kara naua moa na omea e gotolaka,

ma kara totuvi sailaginia nimu kao.
Inau nogo au volagira mau tsukagira,
rongona kau gini sauvulagia gaqu loki tsapakae vanigira na tinoni sui.

²² Me atsa moa aia na tetelona bâ i laoqira sui nimu tamadale,

maia goto sauba ke lia kesa na vungu loki.
Ma na vungu tetelo bâ, sauba ke pabo babâ goto me ke lia na puku loki susuliga.
Mi kalina ke laba na tagu i tana inau au titivaninogoa,
minau sauba kau naua ma kara laba tsaku na omea sui girani.

!Inau nogo na Taovia!"

E Maimai na Tagu i Tana God Ke Aragovisugira Nina Tinoni

61 Na Taovia God e dangaliginiau nina Tarunga.
Me viliau kau adivanoa na turupatu dou vanigira na tinoni sekona lê,

ma kau veregira igira e melu loki na tobaqira,
ma kau suivisugira igira ara lautsekagira,
ma kau maurisigira igira ara totu sosori.

² Ma kau katevulagi vanigira laka e laba nogo na tagu i tana ke labamai na Taovia me ke suivisugira nina tinoni,
me ke tuliusigira gaqira gala.

Aia e molovanoau kau veregira sui igira ara melu,

³ ma kau tusuvanigira igira ara ngangai i Sion na magemage loki ke oliginia niqira ngangai,
ma na linge na tsonikae ke oliginia niqira melu.

Sauba kara vaga na gai kakai aia segenina nogo na Taovia e tsukagira.

Migira sui sauba kara naua moa na omea ke gotolaka,

ma kara tsonikaea God tana rongona na omea loki aia e naua.

⁴ Me sauba kara logo visutugua na verabau ara totu toroutsaka nogo.

⁵ Igamu niqu tinoni, sauba igira na tinoni ni veratavosi kara aqo vanigamu.

Kara reitutugugira nimui sipi,
ma kara aqosigira nimui uta na mutsa, ma kara reitutugugira nimui uta na ueni.

⁶ Migira na tinoni sui kara soaginigamu nina manetabu na Taovia,
ma nina maneaqo dou nida God.

Migamu sauba kamu gini mage na vangana niqira omea loki matena igira na puku tavosi,
ma kamu gini kaekae laka ara lia nimui tamani nogo igamu.

⁷ I sau ara paluvangamamui sosongo mamu gini vangamâ na totu sekoseko lê.

Bâ, mi kalina ia sauba kamu totuvitugua nimui butona momoru segeni,
ma kamu tamani omea danga sosongo bâ liusigira na omea amu tamanina tana idana,
ma nimui magemage sauba ke totu saviliu.

⁸ Ma na Taovia e tsaria,

"Inau au reingaoa na pedegoto, mau reisavia na bingi sekoli tinoni ma na tsutsukibo.

Me sauba kau tusu peluna vanigira niqu tinoni,
ma kau naua kesa na vaitasogi saliu kolugira.

⁹ Sauba ke tangiloki na rongoqira i laoqira na puku sui,

migira sui kara reigira sauba kara donaginia laka igira nogo na tinoni inau au vangalaka vanigira."

¹⁰ Eo, na vera ni Jerusalem e gini magemage me tsonikaea na Taovia

tana rongona na omea loki aia e naua vania.
Aia e poroginia na polo na mauri saliu,
me tsavuginia na polo na sasaga gotolaka,
vaga nogo na mane tauga vaolu e sagelia gana inilau,

ma na daki tauga vaolu e kulikuli me katsele, me sagelia gana liolio.

¹¹ Vaga na kao lakataga e naua me gini dato dou na omea tsukatsuka,

ma na uta e gini koli me poko dou,
me vaga goto na Taovia God sauba ke suivisugira nina tinoni.

Migira na tinoni pipi tana vera sui kara tsonikaeginia.

62 Inau sauba kau gokodato gana kau malagaisiginia na Jerusalem.

Me utu goto kau totu mui poi tsau kalina na Taovia ke laumaurisia,

ma gana tangomana ke iru maka vaga na sulu tana bongi rodo.

² Migoe Jerusalem, sauba igira na puku sui kara reilakana gamu tangomana,
ma niqira taovia tsapakae sui kara reia gamu loki tsapakae.

Migoe sauba kara soaginingo kesa na asamu vaolu, aia segenina nogo na Taovia e tusuvanigo.

³ Igoe sauba ko lia vaga kesa na kepi taovia rereidou sosongo tana limana na Taovia.

⁴ Me sauba e utu goto kara soaginigo "Tsonikidana," ma nimu butona kao "Na Daki Aia na Savana e Tsonit-sunâ."

Ma na asamu vaolu ke vaga iani, "Na Daki Aia God e Reingao Sosongolia."

Ma nimu butona kao kara soaginia, "Na Tauga Magemage,"

rongona na Taovia e reingao sosongoligo, me ke lia mala savana nogo nimu butona kao.

⁵ Vaga saikesa nogo na mane vaolu e taugâ kesa na daki siama,

nimu God aia e aqosigo sauba ke taugago.

Me vaga kesa na mane tauga vaolu e magemage kolua na tauna,

me sauba nimu God ke magemage kolugo goto igoe.

⁶ Jerusalem, inau au mologira nogo na mane matali i kelana na baravatumu,

me utu goto kara mui lê na dani ma na bongi.

Niqira aqo igira kara tsatsaritugua vania na Taovia tana rongogira nina veke,

ma kara tau goto tamivanja ke padalegira.

⁷ Ma kara laka goto na molovaniana na Taovia ke mango,

poi tsau kalina aia ke aragovisitugua na Jerusalem, me ke naua ma kara padalokia igira sui na tinoni tana barangengo popono.

⁸ Na Taovia e gini vatsa tana asana segeni, mi tana susuligana sauba ke manalia na omea e vekea.

Aia e tsarivaganana vanigira na tinoni ni Jerusalem: "E utu goto kau tusua vanigira gamui gala na mutsa amu rota na tsukaana,

se kau tamivanigira na tinoni ni veratavosi kara inuvia na uaeni igamu nogo amu aqosia. Tagara. ⁹ Igira nogo ara tsukagira niqira uta na uiti mara pitsua na vuana, sauba igira segeni nogo kara gania na breidi ara aqosiginia,

ma kara tsonikaeginiau inau na Taovia.

Migira nogo ara reitutugugira niqira uta na uaeni mara pitsugira na vuana,

sauba igira nogo kara bâ inuvia niqira uaeni i laona na pakokana niqiu Vale Tabu."

¹⁰ Me vaga ia, migamu na tinoni ni Jerusalem kamu rutsu tania nimui verabau,

ma kamu votia kesa na sautu i tana kara liu igira nimui tinoni kalina kara visumai.

Kamu vangaraua kesa na sautu loki, ma kamu tsakoligigira na vatu.

Ma kamu molodatoa kesa na padapada rongona ti igira na puku sui kara donaginia laka

¹¹ na Taovia nogo e tetevagini gokona vanigira na tinoni sui tana barangengo popono

me ketsaligira kara tsarivaganana iani vanigira na tinoni ni Jerusalem,

"Igamu na tinoni ni Jerusalem, kamu reia bâ, e maimai nogo nimui vagamauri,

me dulikolumaigira igira na tinoni aia e suivisugira nogo."

¹² Me sauba kara soaginigamu, "Igira Nina Tinoni Tabu God,"

"Igira na Tinoni na Taovia e Suivisugira nogo."

Ma na Jerusalem nimui verabau sauba kara soaginia "Na Verabau God e Reingao Sosongolia,"

"Na Verabau Aia God e Tau Tsonitsunâ."

Na Taovia e Tulusigira na Puku Tavosi

63 ?Laka aseï vaga aia e maimai talu tana verabau ni Bosra tana Edom? ?Me laka aseï nomoa e sagelia na polo tsitsi rereidou sosongo, me maimai tana susuligana loki?

"Inau nogo na Taovia, au susuliga na laumaurisiaqira na tinoni, mau gini mai rongona kau tetevagini gokona gaqu tangomana."

² ?Ma na rongona gua ti na polomu e tsitsi sosongo vaga moa na polona na mane e tsogori rapasigira na vuana uaeni gana na aqosi uaeni?

³ Ma na Taovia e tuguvisua me tsaria, "Inau au tsogori rapasigira na puku sui vaga moa kalina na tinoni e tsogori rapasigira na vuana uaeni, me tau goto mai sangaau ke kesa. Eo, inau au tsogori rapasigira tana korequ loki, ma na gabuqira nogo e tsirika poponoa na poloqu. ⁴ Inau au pedenogoa laka e labamai nogo na tagu i tana inau kau laumaurisigira niqiu tinoni, ma kau kedegira gaqira gala. ⁵ Mau beke sosongo inau kalina au morodato mau tau goto reia ke kesa ke sangaau. Bâ, ma niqiu momosatoba loki nogo e susuligasi-au, mau gini tangomana segeniqu. ⁶ Tana niqiu momosatoba loki inau au tsogori rapasigira na puku sui, mau reoa na gabuqira tana kao."

Na Taovia e Doulaka Vanigira na Israel

⁷ Inau sauba kau turupatuna tana rongona nina galuve vo oli na Taovia, ma kau tsonikaea rongona na omea dou sui aia e naua vanigita.

Tana nina tobalaka ma nina galuve vo oli, aia e vangalaka loki vanigira na tinoni ni Israel.

⁸ Ma na Taovia e goko me tsaria, "Igira niqiu tinoni segeni nogo inau, me utu saikesa kara pero bulesiau." Maia e tû me laumaurisigira ⁹ tania niqira totu rota. Me tau goto molo bâ sa nina angelo ke laumaurisigira,

tagara, tana nina galuve ma nina tobalaka loki aia segenina nogo na Taovia e tû me laumaurisigira. Maia nogo e reitutugugira tu mai nogo i sau. ¹⁰ Migira moa ara sove tania, me gini melu nina Tarunga Tabu. Maia nogoria na rongona ti na Taovia e vaigalagi kolugira, me vailabu kolugira.

¹¹ Mi muri migira ara padavisua na tagu ni sau, tana taguna a Moses nina maneaqo na Taovia, mara veisuâ, "Iava vaga e totu na Taovia kalina ia, aia e laumaurisigira gaqira ida nina tinoni tania na tasi tsitsi i sau? Mi-ava nomoa e totu na Taovia aia e tusua nina Tarunga Tabu vania a Moses? ¹² Me laka iava aia na Taovia e gini aqo na susuligana na nauginiaqira na omea loki tana limana a Moses, me vota rukâ na tasi, me ida vanigira nina tinoni mara liusavu mamatsa tana maorodo, gana ke gini tangi sailagi ganarongo?" ¹³ Na Taovia nogo e ida vanigira ti ara gini vanovano susuliga vaga moa na ose atsi tana kaomate, mara tau saikesa tubulagi. ¹⁴ Vaga nogo ara adivanogira na buluka tana poiatsa i tana e dato dou na buruburu, me vaga goto nina Tarunga na Taovia e mologira kara mango dou igira nina tinoni.

Eo, Taovia igoe nogo o idagana sautu vanigira nimu tinoni, rongona kara padalokiginia na asamu tabu.

Ara Nongia God Ke Sangagira

¹⁵ Taovia ko morotsunamai tû i gotu i baragata, i tana igoe o totu tana susuligamu ma na mararamu loki.

?Rongona gua ti igoe o tau sauvulagia na susuligamu loki vanigami? ?Egua ti o tau nogo galuvegami mo ko boeginigami? Ko laka kiki na moroligi taniamami.

¹⁶ Igoe nogo na tamamami. Kaira a Abraham ma Jakob na mumuamami ara ka tau nogo reigadovigami igami, migoe segenimu nogo Taovia na tamamami, migoe nogo o suivisugami tû mai nogo i sau. ¹⁷ ?Egua vaga ti o tamivanigami kami mololea nimu sautu ma kami sarevo bamai lê tanigo? ?Matena gua ti o tabarusia nimami sasaga mami gini tau nogo kukuni tanigo? Taovia ami nongigo ko visumaitugua i konimami igami nimu tinoni, na puku igoe o vilinogoa ke lia nimu tamani segeni nogo.

¹⁸ Kesa moa tana tagu tetelo, igami nimu tinoni tabu ami tamanina nimu Vale Tabu, mi muri, migira gamami gala ara tsialigigami mara tsogori tsunalia nimu Vale Tabu. ¹⁹ Migoe o nauvanigami vaga moa ti o tau saikesa lia gamami tagao, me vaga goto ti igami ami tau saikesa nimu tinoni.

64 Taovia, ko ratsi ovatia na baragata mo ko tsunamai i lao, ma kara reigo igira na vungavunga, ma kara viri oloolokagi tana matagu. ² Ma kara galigiri vaga moa na kô kalina e totopo i laona na lake papara. Ko mai mo ko sauvulagia na susuligamu vanigira gamu gala, mo ko naua migira na puku sui kara

gagariri i matamu. ³ I sau nogo igoe o mai mo naugira na omea mamataguniga ami tau nogo padâ kara laba vanigami; migira na vungavunga ara reigo kalina o nauvaganana ia, mara viri oloolokagi tana matagu.

⁴ Na matana tinoni e tau vati morosia, ma na kulina tinoni e tau vati rongomia sa God vaga igoe, ke naua na omea loki vaga igoe o nauvanigira igira ara norugo. ⁵ Igoe o soalakagira igira ara gini mage na nauana na omea e goto i matamu, mara muridoua na sautu i tana o ngaoa kara liu bâ. Igoe o kore vanigami, migami ami tau goto olia nimami sasaga mami sasi babâ moa. Me atsa moa ti o kore loki vaga ia, migami e tu mai nogo i sau ami totu matengana moa na tsaitsaia-mu.

⁶ Igami sui na tinoni vanga sasi mami kaulinaqu i matamu igoe; me atsa goto nimami sasaga dou bâ, migira goto ara kaulinaqu i matamu vaga saikesa nogo na polo naqunaqu. Tana rongoqira nogo nimami sasi, te igami ami gini vaga na rau na gai matsele e puasalagira lê na guguri. ⁷ E tagara sa vidamami ke nonginongi vanigo se ke norugo ko sangâ. Igoe o poisinogoa na matamu vanigami, mo tsonikidamami tana rongona nogo nimami sasi.

Migoe nomoa Taovia na tamamami igami. Migami ami vaga moa na kao tsitsi... migoe o vaga moa na mane e buloa na kao tsitsi me aqosiginia na popo. (64:8)

⁸ Migoe nomoa Taovia na tamamami igami. Migami ami vaga moa na kao tsitsi, migoe o vaga moa na mane e buloa na kao tsitsi me aqosiginia na popo. Migami sui nina aqo nogo na limamu igoe. ⁹ Me vaga ia, mo ko laka na kore sailagi vaniamami, se na padadatoana sailagi nimami sasi. Ko padatugua laka igami nimu tinoni nogo igoe, mo ko galuvegami. ¹⁰ Igi-ra sui nimu verabau tabu ara lia nogo vaga na kaomate; ma na Jerusalem goto e toroutsu popono me totu mangu lê, ¹¹ ma nimami Vale Tabu, aia na nauna tabu e rerei dou sosongo i tana igira na mumuamami ara tsonikaego igoe, e gani suinogoa na lake. Igira sui lakalaka na nauna igami ami padalokigira ara toroutsu sui nogo. ¹² ?Taovia, igoe o reigira na omea sui girani, megua ti o tau gini boe? ?Me laka sauba ko totu mui lê moa, mo ko mologami kami vatsangi babâ moa na rota loki?

Nina Kede God Vanigira Igira Ara Sove Tania

65 Na Taovia e tsaria, "Inau au vangaraunogoa na tuguvisuana niqira nonginongi niqiu tinoni, migira ara tau moa nongiau sa omea. Minau au vangarau-gotoa kara tsodoau, migira ara tau saikesa tovoa na laveaqu. Mara tau lelê nongiau kau sangagira, atsa moa ti inau au vangarau sailaginia na tsarivaniaqira vaganana iani, 'Iani inau, sauba kau sangagamu.' ² Eo,

inau au vangarau sailagi laka kau soalakagira niqutini, migira ara tsatsarae sosongo mara naua moa na omea seko, mara muria moa na tobaqira segeni. ³ Mara tau goto gini vangamâ na tsaiana na korequ, mara naua babâ moa na savori-kodoputsa ponotoba i laona niqira uta tabu, mara kodo bulunagai uruuru tana belatabu niqira god peropero. ⁴ Mi tana bongi migira ara vano tana vatuluma mi tana qiluqilu, na ba lavegoko i koniqira na tidaoqira na tinoni ara mate nogo. Mara gania na velesina bô, mara inuvia na kona na velesina na omea tuavati ara tau male i mataqu inau. ⁵ Mi muri, migira ara tsarivanigira na tinoni tavosi, 'Kamu baligi tanigami igami, ma kamu laka goto na pelemami rongona igami na tinoni tabu.' Ma niqira goko malapalu vaga ia e galasi sosongoliau na rongomiana, ma na korequ vanigira e vaga moa na lake e gâ sailagi.

⁶ "Inau au vangarau manogatinogoa gaqira kede, mau maretsunanogoa tana papi. Inau e utu kau totu mui, sauba nomoa kau tangotugu, ⁷ tana rongona niqira sasi segeni nogo igira, ma niqira sasi goto na mumuaqira. Igira ara kodoa na bulunagai uruuru tana niqira peotabu ponotoba i kelaqira na tetena, mara goko peapea vaniau. Me vaga ia, minau sauba kau kedegira vaga nogo e ulagana na omea seko ara naua."

⁸ Ma na Taovia e tsarigotoa, "E tagara ke kesa ke tsoniligilea na vuana uaeni dou. Tagara. Igira ara gini aqosi uaeni nomoa. Me vaga goto inau, sauba e utu kau matesiligigira sui niqutini, me sauba nomoa kau laumaurisigira igira ara aqo dou vaniau. ⁹ Minau sauba kau vangalaka vanigira na Israel tana puku konina a Juda, ma na kukuaqira sauba kara tamanina niqutino vungavungaga. Migira niqutini vivili, igira nogo ara aqo dou vaniau, sauba kara totuvia i tana. ¹⁰ Ma niqira sipi ma niqira buluka kara dangadato tana Poiatsa ni Saron tabana i tasi, mi tana nina Poiatsa a Akor tabana i longa. Eo, sauba nomoa kau nauvananana nogo ia vanigira igira ara laveau manana.

¹¹ "Me sauba ke tavosi saikesa vanigamu igamu amu tsonikidaqu inau, mamu tau dona na mai samasama vaniaqu inau i Sion niqutino vungavunga tabu, mamu ba samasama vanikaira Gad ma Meni, kaira na god peropero igamu amu padâ laka ara ka dona na sangamui ma kamu gini tangomana, me ke gini dou na maurimui. ¹² Bâ, minau au pedenogoa laka kesa segeni na vatana na omea ke laba vanigamu, migamu sui kamu gini mate na isi rongona igamu amu tau tuguvisua kalina inau au soagamu, se kamu rorongokalina au goko. Migamu segeni nogo amu sove na rongomangaqu mamu vilia moa na nauana na omea e seko i mataqu. ¹³ Me vaga ia, minau au tsarivanigamu laka igira ara samasama vaniau inau mara rongomangaqu, sauba ke danga gaqira mutsa ma gaqira inu,

migamu moa sauba kamu vitoa ma kamu marou. Migira sauba kara magemage, migamu sauba ke paluvangamamui lê. ¹⁴ Igira sauba kara lilinge tana magemage, migamu sauba kamu ngangai tana tobamelu. ¹⁵ Migira niqutini vivili sauba kara gini aqo na soamui tana vealagi. Minau na Taovia God sauba nomoa kau labumatesigamu. Ma kau molo soaqira vaolu igira ara rongomangaqu inau. ¹⁶ Mi laona na butona momoru popono sauba na tinoni sui kara nonginongi vaniau moa inau na God au mana saviliu. Migira ara ngaoa na gini vatsa sa omea, sauba kara vatsa tana asaqu segeni nogo inau na God au mana saviliu. Eo, sauba kau tau nogo kore vanigamu, ma kau padalegira na omea seko amu naunogoa."

Na Omea Sui Sauba Kara Dou Tana Jerusalem Vaolu

¹⁷ Na Taovia e tsaria, "¡Reia b! Inau au aqosia kesa na barangengo vaolu ma na baragata vaolu. Migira sui na omea ara laba i sau sauba kara padalegira saikesa. ¹⁸ Ke dou na tobamui ma kamu gini magemage sailagi tana rongona na omea au vusagira. Na Jerusalem vaolu inau sauba kau aqosia ke lia na vera na mage, migira nina tinoni sauba kara magemage sailagi. ¹⁹ Minau segeniqu goto sauba kau gini mage loki tana rongona na Jerusalem migira nina toga. Me sauba ke tagara na ngangai i tana, se na ngangaidato tana tagu na rota. ²⁰ Migira na baka tetelo e utu goto kara mate boruboru, migira sui na tinoni kara mauri taoninogoa niqira tagu na mauri. Migira ara mauri tsaulia na sangatu, sauba kara rerei vaga moa ti na tinoni vaolu. Me ti vaga kesa ke mate kalina e tau vati tsaulia moa kesa sangatu na ngalitupana, maia nogo na papadana laka inau au kedea. ²¹⁻²² Igira na tinoni sauba kara logo valeqira segeni ma kara totuvigira, me tagara goto sa tinoni tavosi ke totuvi vanigira. Igira sauba kara tsukâ niqira uta na uaeni ma kara gini mage na inuviana na kona na vuana, me tagara goto sa tinoni tavosi ke inuvia vanigira. Migira niqutini vivili sauba kara mauri oka vaga moa na gai kakai e vo na mate tsaku. Me sauba kara gini magemage dou na omea ara aqo matena. ²³ Me sauba kara tangomana pipi sui tana aqo ara naua, ma na daleqira sauba e utu goto ke tavongani laba vanigira sa rota seko loki. Minau sauba kau vangalaka vanigira, me vanigotoa na kukuaqira, tana tagu sui ke mai. ²⁴ Idavia kara tau vati nongiau sa omea, minau sauba kau tuguvisunogoa niqira nonginongi. ²⁵ Na pai atsi ma na dalena sipi sauba kara mutsamutsa sai, migira na laeone sauba kara gani buruburu makede vaga moa ara naua na buluka, migira na mua sauba kara tau nogo mamataguniga. Mi Sion tana niqutino vungavunga tabu, sauba ke tau goto totu sa omea ke sekoligira se ke tangopekigira. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Na Taovia e Pedegira na Puku Sui

66 Na Taovia e tsaria, "Na baragata aia niq̄u sasana na totukae, ma na barangengo niq̄u mani molokae tuaqu. ?Me vaga ia, ma na vatana vale koegua igamu kamu logovaniau inau, ma na nauna koegua vaga kamu molovaniau i tana kau ba totu?

²Inau segeniq̄u nogo au vusagira na omea sui. Minau au reingaogira bâ igira ara totu palatsuna, mara padasavia niq̄ira sasi, mara kukuni taniau, mara rongomangaqu.

³"Migira na tinoni girani ara muria moa na tobaqira segeni, mara gini mage na nautaoniana na omea marasibiga tana samasama, mara padâ laka tana nauvaganana ia ara gini lotu dou vaniaiu. Minau au tau saikesa reingaoa niq̄ira savori-kodoputsa ara nauvaniaiu. Kalina igira ara savori vaniaiu kesa na buluka mau reia vaga moa ti ara matesi tinoni; mi kalina igira ara savori vaniaiu kesa na dalena sipi, mau reia vaga moa ti ara birua na liona kesa na pai. Mi kalina igira ara nauvaniau na sausau na uiti, minau au reia vaga moa ti ara savori vaniaiu na gabuna bô; mi kalina ara kodo vaniaiu na bulunagai uruuru, minau au reia e vaga moa ti ara savori vania na god peropero. ⁴Me vaga ia, minau sauba kau molomaia na rota seko loki ke gadovigira, aia saikesa nogo na omea igira ara mataguni sosongolia, rongona e tagara goto sa vidaqira ke tuguvisua kalina inau au sosoa, se ke rorongong kalina au goko. Mara petsakoe mangaqu inau, mara vilia moa na nauana na omea e seko i mataqu."

⁵Igamu sui amu kukuni tania na Taovia mamu rongomangana, kamu rongomia na omea aia e tsaria: "Tana rongona nogo igamu amu totukakai i koniq̄u inau, ti igira visana nimui tinoni ara reisavigamu mara sove tanigamu. Igira ara tsirigamu mara tsaria, 'Molovania na Taovia ke sauvulagia na susuligana me ke laumaurisigamu, mi tana ti igami kami reiginia nimui magemage.' !Bâ, minau au tsarivanigamu laka igira nogo sauba kara paluvangamaqira! ⁶!Kamu rorongong! !Aia na leleo loki amu rongomia i laona na verabau, ma na tatangina na liona kesa i laona na Vale Tabu, aia nogoria na tatangina na liona na Taovia e kedegira gana gala!

⁷"I Sion, niq̄u verabau tabu inau, e vaga moa kesa na daki e tau gini rota na vasuana na dalena. ⁸?Laka sa tinoni ke reia se ke rongominogoa ke laba sa omea vaga ia? ?Laka sa butona momoru e dona ke tavongani labadato i laona kesa moa na dani? ?Se laka sa puku na tinoni ke tavongani botsalaba i laona kesa moa na tagu tetelo? Ma na Sion sauba e utu ke vatsangisavi oka ma kara laba dangatugua na dalena. ⁹?Laka amu padâ igamu inau kau tamivanja Sion ke vatsangia na

dalena, mi muri ma kau tongo vanitugua na vasuana? Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

¹⁰"Kamu magemage kolua na Jerusalem kalina ia igamu sui amu tangisia i sau.

!Eo, pipi gamu sui amu padalokia na Jerusalem, kamu gini magemage loki tana rongona aia!

¹¹Igamu sauba kamu gini mage na tamaniana nina omea danga,

vaga nogo na baka tetelo e tsutsu konina tinana, me masu dou, me vatsangingaoa."

¹²Ma na Taovia e tsarigotoa, "Sauba kau naua ma na Jerusalem ke totu dou saviliu, me ke aditamanina niq̄ira omea loki matena na vera tavosi. Me utu goto ke takuti sa nina omea tatamani, vaga nogo na kô tatave e tau dona ke mamatsa. Migamu amu totuvia, sauba kamu vaga moa na baka tetelo e tsutsutsu moa konina tinana, ma na tinana e tutulandia, me aragodoua tana galuve. ¹³Inau sauba kau veregamu dou i Jerusalem vaga moa na tinana e vereia na dalena. ¹⁴Mi kalina igamu kamu reia ke laba na omea vaga ia, me sauba kamu gini mage; ma kamu susuliga visutugua ma kamu pabo babâ. Mi tana ti sauba kamu donaginia laka inau nogo na Taovia au sangadougira igira ara rongomangaqu, mau sauvulagia na korequ vanigira gaqu gala."

¹⁵Sauba kamu reia na Taovia ke mai kolua na lake, me ke sagekaea tana nina terê, me ke mai tsaku vaga moa na gugurina na tulonga loki na kedeqira igira aia e kore vanigira. ¹⁶Ginia na lake ma na isi na Taovia sauba ke kedegira sui na tinoni tana barangengo, igira aia e tsodogira ara tsutsukibo, me ke labumatesigira na dangana.

¹⁷Ma na Taovia e tsaria, "Igira sui ara naua na aq̄o na suisui mara alavano kolugira gaqira ida tana peo i laona niq̄ira uta tabu gana kara samasama vanigira na god peropero, mara gania na velesina bô ma na bogu, me visana goto na mutsa marasibiga, sauba igira sui lakalaka kara tavongani toroutsa ma kara mateligi saikesa. ¹⁸Inau au donagininogoa niq̄ira papada ma niq̄ira omeomea. Minau au mai kau gini adisaigira na tinonina pipi na puku sui, mi kalina igira kara labamai sui nogo i mataqu, me sauba kara reivulagia na susuligaqu loki, ¹⁹mi tana ti kara donaginia laka inau nogoria na Taovia au kedegira.

"Me sauba nomoa kau gaegira ke visana vidaqira, ma kau molovanogira i laogira na puku tavosi tana momoru ao gana kara katevulagia gaqu tangirongo tsapakae vanigira igira ara tau vati rongomia moa se kara reilakana gaqu loki tsapakae ma na susuligaqu. Sauba kau molovanogira i Spain, mi Libia, mi Lidia i tana na tinoni ara dona sosongo na gini vanavana na parige, mi Tubal, mi Gris. ²⁰Migira sauba kara adivisumaigira sui gamui kamaga ara totu lalo i laogira na puku tavosi sui, vaga na savori vaniaqu inau na Taovia.

Me sauba kara mologira kara sagekae tana ose, ma na asi, ma na kamelo, mi laona na terê, ma kara adimaigira tana niqu vungavunga tabu i Jerusalem, me ke vaga nogo kalina igira na toga ni Israel ara adimaigira tana niqu Vale Tabu niqira sausau na ulti i laona na kei male dou sosongo. ²¹ Minau sauba kau naua ma kara visana vidaqira kara lia na manetabu ma na Levite.

²²“Vaga nogo na barangengo vaolu ma na baragata vaolu au aqosigira sauba kara gini totu kalavata i mataqu inau, me vaga goto igira na kukuamui, ma na soamui, sauba kara totu kalavata saviliu. ²³ Me pipi

tana Dani Tabu na Vula Vaolu ma na Dani na Sabat, igira na tinoni pipi sui tana puku sauba kara mai ieni i Jerusalem na samasama vaniaqu inau. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani. ²⁴ Mi kalina igira kara mololea na valequ inau, me sauba kara morosigira kara viri tsaro bamai na kubuqira igira ara sove taniau. Ma na meri ara ganigira e utu saikesa kara mate, ma na lake e ganigira e utu saikesa goto na tsi matesiana. Migira na tinoni sui tana barangengo sauba kara morosigira me ke marasibiga vanigira.”

JEREMIA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Jeremia na propete e totu i Jerusalem tana tagu kalina a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia e toroutsani poponoa na Juda. Me danga kalina aia e parovatavigira na tinoni tana Juda mi Jerusalem laka ti kara tau mololea na samasama vaniaqira na god peropero ma kara pilo ba tugua i konina na God mana, maia God sauba ke molomaia na rota seko loki ke gadovigira. Migira na tinoni ara sove saikesa moa na rongomiana nina goko a Jeremia, me pipi sui nina kategoko a Jeremia ara laba manana tana maurina nogo aia. Na verabau ni Jerusalem e puka tana limana a Nebukadnesar, me toroutsu popono kolua na Vale Tabu, mara aditsekavanoa i Babilonia na taovia tsapakae migira goto danga sosongo na tinoni. Ma Jeremia e kate idagotoa laka God sauba ke galuvegira tugua nina tinoni me ke adivisumaigira tania na totutseka, ma kara totuvitugua na veraqira. e tugua na votaana tsege tana butona vaga girani:

- 1) God e vilia a Jeremia ke lia na propete.
- 2) Nina goko God vanigira na tinoni tana Juda ma gaqira taovia tana taguna tu niqira aqotagao tugira a Josia, ma Jehoiakim, ma Jehoiatsin, ma Sedekia.
- 3) Nina mamare a Baruk aia nina mane mamare a Jeremia, i tana e maregira visana nina kategoko ma na omea tamani rongona loki tana maurina a Jeremia.
- 4) Nina goko na Taovia tana rongogira igira na puku tavosi.

5) Ma na turupatuna kalina e puka na Jerusalem, mara aditsekavanogira na tinonina i Babilonia. A Jeremia e galuve sosongoligira nina tinoni, me reisavia na ba pedeaqira. Me tau goto poia na rota loki e vat-sangia tana rongona God e vilia ke lia na propete. Ma nina goko na Taovia e vaga saikesa moa na lake e iru i laona na tobana, me tau tangomana vania ke tangolivisua.

E kesa nina kategoko dou bâ a Jeremia e totu tana lova 31, buto 31 me tsau tana buto 34. I tana a Jeremia e katemaia na veke God e naua laka aia sauba ke aqosia kesa na taso vaolu kolugira nina tinoni. Ma na taso vaolu iani, sauba kara tau maretsunâ tana vatu se tana papi. Tagara. God nogo sauba ke marea i laona na tobana segeni nogo pipi tinoni.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

God e vilia a Jeremia

Na kategoko tana taguna tu niqira aqo tagao a Josia, ma Jehoiakim, ma Jehoiatsin, ma Sedekia

Visana na omea ara laba tana maurina a Jeremia

Na kategoko e kalgira na puku tavosi

E puka na Jerusalem

A Jeremia

¹ Tana papi iani e totu na mamarena nina goko a Jeremia na dalena a Hilikia, aia nogo kesa vidaqira na manetabu ni Anatot tana butona kao ni Benjamin. ² Na Taovia e goko vania a Jeremia tana sangavulu tolunina ngalitupa e taovia tsapakae a Josia na dalena a Amon tana Juda, ³ me goko vanigotoa kalina a Jehoiakim na dalena a Josia e taovia tsapakae. Mi murina ia, ma na Taovia e goko vanigotoa danga kalina, poi tsau tana sangavulu kesianina ngalitupa nina aqota-

gao a Sedekia na dalena a Josia. Mi tana tsegenina vula tana ngalitupa ia, igira gaqira gala ara aditsekagira na tinoni ni Jerusalem.

God e Vilia a Jeremia

⁴ Na Taovia e goko vaniau inau a Jeremia, me tsarivanana iani, ⁵ "Au tau vati vusago moa i tobana tinamu, minau au donaginigo nogo. Mo tau vati botsa moa igoe, minau au viligo nogo ko lia na propete vanigira na puku sui."

⁶ Minau au gokovisu mau tsaria, "Taovia God inau au tau dona na goko dou; au baka vaolu sosongo moa."

⁷ Te aia na Taovia e tsarivaniau, "Ko laka na tsariana laka igoe o baka vaolu moa. Ko tû mo ko bâ i koniqira igira na tinoni i tana inau kau molovanogo, mo ko tsarivulagi vanigira na omea sui inau au ketsaliginigo. ⁸ Ko laka na mataguniqira igira, rongona inau sauba kau totu kolugo ma kau dilago. !Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani!"

⁹ Mi muri ma na Taovia e peleginia na limana na tutubena mangaqu me tsarivaniau, "Ko rorongu, kalina ia inau au sauvanigo na tsaqina goko nimu aqo ko ba katevulagia. ¹⁰ I dani eni nogo inau au sauvanigo gamu susuliga agana ko tagaovi kaputiginigira na puku sui. Ko vutikaegira mo ko vui pukaligira, ko toroutsanigira, mo ko tuliusigira, ko logogira, mo ko tsukagira."

¹¹ Ma na Taovia e veisuaau inau me tsaria, "?Jeremia laka nagua o morosia?" Mau gokovisu mau tsaria, "Au morosia kesa na arana tsela."

¹² Ma na Taovia e tsaria, "Eo, aia nogoria, minau au mamatania, † gana kau reiginia ti kara laba manana nomoa na omea inau au tsaria."

¹³ Mi muri ma na Taovia e veisuaau goto vaga iani, "?Me laka nagua goto o reia?" Minau au gokovisu mau tsaria, "Inau au morosia kesa na kuki e totopo tabana i vava, me varangi ke taqetumai tabana ieni."

¹⁴ Maia e tsarivaniau, "E tû tabana i vava, sauba na omea seko loki ke taqetu tsavugira sui igira ara totuvia na kao iani, ¹⁵ rongona inau au soamaigira pipi sui na taovia tsapakae, kolugira niqira alaala na mane vau-mate ara totu tabana i vava. Migira sauba kara molokae niqira sasana na totukae tana matsapakapuna na vera ni Jerusalem, me poli poponoa na baravatuna, me poli poponogira goto na verabau tavosi sui tana Juda. ¹⁶ Inau sauba kau kedegira igira niqiu tinoni rongona ara sasi sosongo; ara piloligi taniau, mara savori-kodoputsa vanigira na god peropero, mara aqosia na titinonigira mara ba samasama vanigira. ¹⁷ Migoe a Jeremia, ko tû, mo ko ba turupatuna vanigira pipi na omea sui inau au ketsaliginigo. Ko laka na mataguniqira igira, rongona kau tau naua migoe ko gini matagu loki sosongo goto bâ kalina ko ba laba i koniqira. ¹⁸⁻¹⁹ !A Jeremia, ko rorongu dou! Pipi sui lakalaka na tinoni ara totu tana kao iani, igira na taovia tsapakae tana Juda, ma na tinoni lokiloki, ma na manetabu, ma na toga sui, igira sui sauba kara tovoa na tukapusiamu igoe. Mi dani eni inau au tusuvanigo gamu susuliga, agana ko gini tangomana na tuliusiqira. Igoe sauba ko susuliga vaga kesa na veraloki ara barapoliginia na vatu, me vaga goto kesa na tugu-ru tapala, ma na ponopono tapalamila. Me sauba e

† Tana goko Hibu na goko 'mamatania' e tatangi vaga 'tsela.'

utu saikesa kara tangomana igira na tuliusiamu, rongona inau nogo sauba kau totu kolugo ma kau dilago. Inau nogo na Taovia au tsaria na mea iani."

God e Reitutugugira na Israel

2 Na Taovia e tsarivaniau inau a Jeremia ² kau ba katevulagia na goko iani vania na vera ni Jerusalem.

"Inau au padatugua kalina igoe o vavaolu moa, mo totukakai i koniqu.

Mi tana tagu ia, igoe o galuveau vaga moa na daki e galuve sosongolia na savana kalina ara ka tauga vaolu.

Igoe o tsarimuriqu tana kaomate, tana kao i tana ara tau vati tsukâ sa omea.

³ Mi tana tagu ia, igoe Israel o niqiu tinoni segeni nogo inau.

O vaga na kesanina lakana au tsurivia tana niqiu uta. Mi kalina na puku tavosi ara mai laka kara rotasigamu, inau au tû mau moloa na rota seko loki ke gadovigira. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Niqira Sasi Igira na Mumuaqira na Israel

⁴ Igamu na kukuana a Jakob, migamu sui na puku tana Israel kamu rongomia na omea e tsaria na Taovia. ⁵ Aia na Taovia e tsaria;

"?Laka nagua seko ara keligini vaniau inau igira na mumuamui?

?Me laka nagua e laba te ara piloligi taniau? Igira ara ba samasama vanigira na titinonina na god peropero tagara rongona, mara gini lia goto na tinoni tagara rongona lê.

⁶ Igira ara tau goto boeginiau inau atsa moa ti inau nogo au laumaurisigira tania na Ejipt,

mau idagana sautu vanigira tana kao mate, tana butona kao qiliqouga, tana kao mamatsa me rodo pulipuli, i tana e tau tangomana sa tinoni ke mauri, se ke liu i laona.

⁷ Minau au molobagira kesa tana kao lakataga, gana kara gini mage na ganiana na vuana na omea tsukatsuka

migira na omea dou sui goto ara totu i tana.

Migira ara tû mara naqusia niqiu kao, mara tangopekea na butona kao popono inau au saunogoa vanigira.

⁸ Migira na manetabu ara tau veisuâ, '?Laka iava na Taovia?'

Eo, igira niqiu manetabu segeni nogo inau ara tau goto donaginiau.

Migira sui na tagaovera ara sove taniau moa

migira na propete ara tû mara goko tana asana Baal, mara samasama vanigira na titinonina na god peropero tagara rongona.”

Na Taovia e Taimataqira Nina Tinoni

Na Taovia e tsarigotoa,
⁹“Me vaga ia, minau na Taovia sauba kau taimataqira tugua niqû tinoni,
 ma kau kedegira goto na kukuqira.

¹⁰ Kamu adi vaka ma kamu votu bâ tana momoru ni Siprus,
 ma kamu mologira visana tinoni kara liu i longa tana butona kao ni Kedar;
 me sauba kamu reia laka na omea vaga iani e tau goto vati laba sa dani sa nauna.

¹¹ E tagara goto sa puku tavosi ke dona na oliaqira niqira god,

atsa moa ti igira ara tau na god manana.
 Migira moa niqû tinoni ara oliginiau inau na God Susuliga Sosongo,
 ginigira na god peropero ara tau susuliga na nauvaniaqira sa omea dou.

¹² Me vaga ia, minau na Taovia au ketsalia na masao-ka ke gini beke,

me ke gariri tana novo loki,
¹³ rongona igira niqû tinoni ara aqosia ruka vatana na sasi loki:
 ara piloligi taniau inau,
 inau na vuravura na ko maroga,
 mara ba tsaigira visana tuvû tapatapa e utu goto ke kau sa kô i laoqira.”

Na Vuana Niqira Petsakoe Igira na Israel

Ma na Taovia e tsarigotoa,
¹⁴“Israel e tau na tseka,
 me tau goto botsa tana totu tseka.
 ?Megua ti ara ruguvia igira gana gala?
¹⁵ Igira ara kanga vaga moa ti na laeone,
 mara toroutsanigira pipi sui na verana, me tau goto totu sa tinoni i laoqira,
 mara sekolia nina kao popono, me gini lia vaga moa ti na kaomate.

¹⁶ Eo, igira na mane ni Mempis mi Tapanes ara tsara koakoa na lovana.

¹⁷ !Migoe nogo Israel, o alomai vanigo segeni na omea iani!

Kalina inau na Taovia nimu God au idagana sautu vanigo,

migoe o tû mo vanoligi taniau.

¹⁸ ?Nagua sauba ke pelugo igoe na visutuguana tana Ejipt,

ma na ba inu tana Kô Nile?

?Ma nagua goto sauba ke pelugo na vano i Asiria,

ma na ba inu tana Kô Euprates?

¹⁹ Nimu sasaga tabaru segeni nogo sauba ke kedeginigo,

mi tana rongona nogo igoe o piloligi taniau inau,
 ti inau goto sauba kau gini kedeginigamu.

Mi tana tagu ia, sauba ko donaginia laka e seko sosongo nomoa na tsonikidaqu inau na Taovia nimu God,

ma na sove na totukakai i koniqu.

Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.”

Israel e Sove na Samasama Vaniana na Taovia

²⁰ Na Taovia God e goko me tsaria,
 “Israel, e oka nogo igoe o tau ngaoa kau taovia vanigo,

mo sove na rongomangaqu ma na samasama vaniaqu inau.

I kelana pipi na tetena,
 mi tana auaua pipi na gai,
 igoe o ba samasama vanigira na titinonina na god peropero vaga moa na daki rebi.

²¹ Inau nogo au tsukago igoe vaga moa kesa na itai na uaeni dou bâ.
 Tana idana migoe o vaga saikesa na volana na itai na uaeni laka.

?Megua ti o oli kalina ia, mo lia vaga na itai na uaeni atsi tagara rongona?

²² Me atsa moa ti o gini vulivuli na sopu kolu one,
 minau sauba kau reia moa na bauna nimu tsutsukibo.

²³ ?Egua ti o tsaria, ‘Inau au tau naqugasi segeniqu, mau tau saikesa samasama vania Baal’?

Ko padatugua nimu sasaga tabaru tana poiatsa,
 ma na sasi danga o naugira i tana.

Igoe o lavegira na god peropero vaga saikesa moa na kamelo daki e ulo bamai na lave kamelo mane.

²⁴ Mo vaga goto na asi daki atsi e lavu na totu tana kaomate.

E gini magomago tatâ na lave asi mane,
 me singosingo bamai gana ke siginia tana ke totu.
 ?Mi kalina aia e lavemane vaga ia, masei tangomana ke tangoliraea?

Me tau goto kilia na manena ke gini rota na ba laveana,

rongona e lakagana lê na tsodoana tana tagu na tsatsau.

²⁵ Igoe Israel, ko laka na tamiana ke gini pulo tuamu,
 se ke mamatsa liomu na takuvi tsariaqira na god peropero.

Migoe o tsaria, ‘!Tagara! Inau e utu goto kau pilovisu i konimu igoe.

E oka nogo au galuvegira na god ni veratavosi,

me sauba nomoa kau tsarimurigira.’”

E Ulagana Nomoa God Ke Kedegira na Israel

²⁶ Na Taovia e tsaria, “Kalina ara tangolia kesa na mane komi maia e gini paluvangamana, me sauba kara paluvangamamui goto igamu sui na tinoni ni Israel kolugira nimui taovia tsapakae, ma nimui tinoni lokiloki, ma nimui manetabu, ma nimui propete. ²⁷ Igamu amu goko vania na gai mamu tsaria, ‘Igoe nogo na tamaqu.’ Me vania na vatu, ‘Igoe nogo na tinaqu o vasuau.’ Me sauba ke paluvangamamui tana rongona igamu amu piloligi taniau inau, mamu tau ngaoa na pilovisutugua i koniqu. Bâ, mi kalina e gadovigamu na rota, migamu amu ngangaidato vaniau mamu tsaria, ‘!Taovia ko mai mo ko maurisigami!’

²⁸ “?Igamu na Juda, laka iava igira na god peropero igamu amu aqosigira vanigamu segeni? !Igira nogo kara mai ma kara maurisigamu, ti vaga kara tango mana! Ara danga sosongo nimui god peropero, vaga nogo na dangaqira na verabau amu tamanina.

²⁹ ?Megua ti amu goko korekore vaniau? ?Laka egua ti amu sove taniau inau? ³⁰ Inau au kedegamu, me tau lelê pelugamu rongona igamu amu tau ngaoa kau gotosigamu. Mamu tû mamu matesigira sui nimui propete, vaga saikesa moa na laeone veveiga. ³¹ Igamu na tinoni ni Israel, kamu rongomia na omea inau au tsaria. ?Egua laka inau au seko vanigamu igamu vaga moa ti na kaomate, se na kao e rodo pulipuli? ?Laka egua ti amu tsaria, ‘Igami ami padangaoa moa na muriana na tobamami segeni. Me utu goto kami visutugua i konimu igoe? ³² ?Laka sa daki vaolu tango mana ke padalea gana inilau, se sa daki tauga vaolu nina polo na tauga? Bâ, migira moa niqu tinoni ara padaleau oka sosongo nogo.

³³ “Israel, igoe o dona sosongo na takuviaqira na god peropero, vaga nogo kalina o takuvi tsarimuriqira gamu udu. Nimu sasaga igoe e seko liusia niqira sasaga na daki seko, mo sasaniginigira nimu sasaga tabaru. ³⁴ Ma na polomu e dangalia na gabuqira na tinoni ara tau tamanina sa omea migira na tinoni dou, atsa moa ti igira ara tau dona na ba komi i laona na valem. Me atsa moa o naua na omea vaga girani, ³⁵ migoe o tsaria, ‘Inau au tau nogo tsukia sa sasi; me sauba na Taovia e utu goto ke kore vaniau inau.’ Minau nogo na Taovia sauba kau kedego rongona o tiapoia laka o sasi. ³⁶ ?Egua ti e olioli sailagi na papadamu me tau totu kalavata i koniqu inau? Me sauba igira na Ejipt kara paluvangamamu lê, vaga ara nauvanigo nogo igira na Asiria. ³⁷ Mi kalina igoe ko vanoligi tania na Ejipt ma na lovamu sauba ke ulutsuna tana vangamâ. Igoe o norugira kara sangago, minau nogo na Taovia au reisavigira igira, me utu goto ko adia sa omea dou i koniqira.”

³ Na Taovia e tsaria, “Ti vaga kesa na mane ke tsonitsunâ na savana, ma na daki ia ke bâ me ke lia goto na tauna kesa na mane tavosi, me tabu vanigotoa na mane ia ke adivisutugua na daki ia. Na sasaga vaga nogo iani e dona ke naqugasiasa na kao popono. !Migoe Israel, o tamanina danga sosongo nimu god peropero, vaga moa kesa na daki rebi e tamanina danga sosongo gana udu, eo, mi kalina ia, migoe o ngaoa moa ko visumaitugua i koniqu inau! ² Ko morodato tana kelaqira na tetena gira. ?Laka e tagara sa nauna i tana o tau ba samasama vanigira na god peropero vaga moa na daki rebi? Igoe o ba pipitugira gamu udu i liligina na sautu, vaga moa kalina igira na Arab ara pipitugira gaqira lamuta tana kaomate. Igoe o naqugasinogoa na kao popono tana nimu aqo mala rebi. ³ Aia nogoria na rongona ti inau au tangolivisia na usa, me tau tumulia nimu butona kao. Migoe o rerei vaga saikesa moa na rebi, mo tau dona na vangamâ.

⁴ “Bâ, mi kalina eni igoe o tsarivaniau inau, ‘Igoe nogo na tamaqu, migoe o galuveau tu mai nogo kalina au baka tetelo inau. ⁵ E utu ko gini kore sailagi vaniau; se ko tobaseko vaniau na dani ma na dani.’ Israel igoe nogo o tsaria na omea vaga ia, mo bâ naua nomoa pipi sui na omea tabaruga o padâ na nauana.”

Niqira Aqo Igira na Israel Ma na Juda Kara Pilotoba

⁶ Mi kalina e taovia tsapakae a Josia, ma na Taovia e tsarivaniau inau a Jeremia, “?Laka o reia nagua e naua Israel, aia na daki e tau totukakai i koniqu inau? Aia e piloligi taniau inau, mi tana kelaqira pipi na tetena, mi vavaqira pipi na auauna na gai, aia e samasama vanigira na god peropero, vaga saikesa moa na rebi e tamanina danga gana udu. ⁷ Inau au padâ laka i muri na kalina Israel ke naugira sui na omea girani, maia ke visumaitugua i koniqu. Maia e tau goto visumai, ma Juda na tasina, aia goto e tau totukakai i koniqu, e morosia na omea sui aia e naua. ⁸ Juda e morosigotoa laka inau au tsonitsunanogoa Israel, mau railigia rongona aia e piloligi taniau inau me lia vaga na rebi. Bâ, mi kalina Juda, na tasina Israel aia e tau totukakai i koniqu, e reia e laba vaga ia maia e tau goto gini matagu. Me sanga goto lia na rebi, ⁹ me tau saikesa dona na vangamâ. Aia e naqugasiasa na kao popono, me mololea na samasama vaniaqu, me ba samasama vanigira na vatu ma na gai. ¹⁰ Mi murina e laba na omea sui girani, aia Juda, na tasina Israel aia e tau totukakai i koniqu, e malapalu moa laka e visumaitugua i koniqu inau, me tau moa naua tana tobana popono. Inau na Taovia au tsaria na omea iani.”

¹¹ Mi muri, ma na Taovia e tsarivaniau inau laka e atsa moa ti Israel e piloligi tania, maia e tau seko sosongo vaga Juda aia e tau totukakai i konina. ¹² Maia

e tsarivaniau goto kau bâ ma kau tsarivania Israel, "Israel igoe o tau totukakai i koniqu, nimu aqo nomoa ko visumaitugua i koniqu. E utu goto kau kore vanigo, rongona inau au dona sosongo na galuve, me utu kau kore sailagi vanigo. ¹³ Ko tsaridoua laka igoe o tsutsuk-ibo mo sove tania na Taovia nimu God. Ko koevulagia laka igoe o ba sauva nimu galuve vanigira na god peropero i vavaqira pipi na auauna gai, mo tau goto murigira niqû ketsa. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

¹⁴ "Kamu visumaitugua igamu na tinoni amu tau totukakai i koniqu, rongona igamu niqû tamani nogo inau. Inau sauba kau adia ke kesa vidamui i laona pipi na vera, me ke ruka i laona pipi na duli, ma kau adivisugamu bâ tana Vungavunga Sion. ¹⁵ Me sauba kau mologira visana na tagaovera ara dona na rongomangaqu, kara tagaoviginigamu na sasaga loki ma na papadagado. ¹⁶ Mi muri kalina igamu kamu pabo babâ ma kamu danga tana kao ia, me sauba e utu goto kamu gini goko tana rongona niqû Bokisi na Taso. Me sauba kamu tau goto padatugua se kamu gini boe. Me utu ke tamani aqona tugua vanigamu, me tagara kamu tau aqosigotoa ke kesa segeni. ¹⁷ Mi kalina ke laba na tagu vaga ia, ma Jerusalem sauba kara soaginia 'Nina Sasana na Totukae na Taovia,' ma na puku sui lakalaka tana barangengo kara saimai sui i tana ma kara samasama vaniau inau. Me sauba kara tau nogo tsatsarae ma kara mololea na nauana na omea tabaruga e kilia na tobaqira. ¹⁸ Igira na Israel sauba kara sai alaala kolugira na Juda, ma kara visumai tania na totu tseka tana butona momoru tabana i vava, ma kara visutugua tana kao inau au saunogoa vanigira na mumuamui, vaga nimui tamani pukuga."

¹⁹ Ma na Taovia e tsaria,

"Israel, inau au ngaoa kau tabego igoe vaga kesa na dalequ,

ma kau sauvanigo kesa na butona kao dou sosongo, aia na kao dou liuliu bâ i laona na barangengo popono.

Minau au ngaoa igoe ko soaginiau Mama, mo ko laka goto na piloligi taniaqu.

²⁰ Bâ, me vaga moa na daki e tau totukakai konina na savana,

migoe o tau saikesa totukakai i koniqu inau. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

²¹ Ara rongomia kesa na leleo loki i kelana na tetena. Igira nogo na tinoni ni Israel ara ngangai dato vania God ke galuvegira,

rongona igira ara sasi sosongo, mara padalea na Taovia niqira God.

²² Kamu visumaitugua, igamu sui lakalaka amu piloligi taninogoa na Taovia;

maia nogo sauba ke maurisigamu me ke naua ma kamu totukakai tugua i konina.

Migamu amu tsaria, "Eo, igami ami visumainogoa i konina na Taovia rongona aia nogo nimami God. ²³ E mana sosongo nomoa laka igira na god peropero igami ami ba samasama vanigira i kelaqira na tetena ara tau saikesa nogo sangagami. Ma nimami sasanga igami na Israel e talumai nogo i konina segeni moa na Taovia nimami God. ²⁴ Tana samasama vaniana Baal na god paluvangamaga ia, igami ami gini savori-kodoputsa nimami sipi, ma na nimami buluka, ma na dalemami mane ma na dalemami daki, mami nangalilegira sui lakalaka na omea dou na mumuamami ara aqo matena vanigami tu mai nogo i sau. ²⁵ Eo, e tuguragoo nomoa kami gini vangamâ loki, me ke tsavu poponogami na vangamâ, rongona igami, migira goto na mumuamami, ami sasi sailagi vania moa na Taovia nimami God; mami tau goto dona na muriaqira nina ketsa."

Niqira Aqo na Israel Kara Visutugua i Konina na Taovia

4 Na Taovia e tsaria, "Igamu na tinoni ni Israel, ti vaga kamu ngao mananâ na pilovisu, bâ, ma kamu pilovisumai i koniqu inau. Me ti vaga igamu kamu ngaoa na totukakai i koniqu inau, ma kamu tsoniligigira na titinonina na god peropero inau au reisavi sosongoligira. ² Me ti vaga kamu ngaoa na nauana kesa na vatsa ma kamu tsarivaganana iani, 'Au vatsa tana asana na Taovia mamauri' me ke mana nomoa nimui goko, me ke goto nimui sasaga. Me ti vaga kamu nauvaganana ia me sauba igira na puku tavosi sui sauba kara nongiau goto kau vangalaka vanigira, ma kara gini tsonikaeau inau."

³ Na Taovia e tsarivaganana iani vanigira na tinoni tana Juda mi Jerusalem, "Kamu mololea nimui sasaga tabaru, ma kamu oligira nimui sasaga, vaga moa kalina amu qarigira nimui uta vaolu. Kamu laka goto na tsuka gamui mutsa i levugana na itai kokonaga. ⁴ Igamu na tinoni tana Juda mi Jerusalem, kamu manalia nimui tabana na vaitasogi amu naua koluau inau, ma kamu balo segenimui vaniau inau, nimui Taovia. Me ti kamu tau nauvaganana ia, ma na korequ loki sauba ke iruvigamu vaga moa na lake, tana rongoqira na omea seko sui amu naugira. Eo, sauba nomoa ke iru loki, me ke tau goto totuvisu ke kesa gana na tsi matesiana."

Igira na Gala Tabana i Vava Ara Vangarua na Bokiana na Juda

⁵ Na Taovia e ketsalia a Jeremia ke katevulagi vanigira na tinoni tana Juda mi Jerusalem na goko iani, "Kamu uvua na tavuli i laona na butona kao popono iani!

!Ma kamu gudato me ke tangimaka dou!
Kamu tsarivanigira, 'Kamu mai ma kamu taopoi tana verabau ara barapoliginigira na watu.'

⁶!Kamu ulo ba tsaku tana Vungavunga Sion, ma kamu ba totu ravi i tana! !Kamu laka goto na kisâ! Na Taovia e alomai vanigita na rota seko loki, migira na gala ara totu tabana i vava ara aligiri nogo na mai na toroutsaniana na verada.

⁷Vaga saikesa nogo kalina kesa na laeone e laba rut-sumai tania na nauna i tana e taopoi, igira na gala ara mololenogoa na veraqira segeni mara maimai nogo i sautu.

Ara mai gana kara toroutsania na Juda. Igira sui na verabau tana Juda sauba kara toroutsas saikesa,

me ke tagara goto ke kesa ke totuvisu i laoqira.

⁸Bâ, me vaga ia kamu sagelia na polo baubau padana na melu, ma kamu ngangai, ma kamu tangitangi, rongona na korena loki na Taovia e tau vati sui vanigita moa."

⁹Ma na Taovia e tsaria, "Mi tana dani nogo ia igira na taovia tsapakae ma na tinoni lokiloki sauba ke puka lê rebona gaqira susuliga, migira sui na manetabu ma na propete sauba kara gini beke loki."

¹⁰Mi tana minau a Jeremia au tsaria, "!Taovia God, igoe o perobulesigira saikesa moa na tinoni ni Jerusalem! Igoe o tsaria laka sauba ke laba na rago, miava, ma na isi e totu manoga nogo i lioqira."

¹¹E maimai nogo na tagu i tana igira na tinoni ni Jerusalem kara rongomia laka kesa na guguri papara e talu tana tetena i laona na kaomate e maimaiginigira nogo. Aia e tau na guguri dou gana ke puasalagira moa na kokorana na uiti. ¹²Ma na guguri ia sauba ke susuliga sosongo rongona e mai tana nina ketsa na Taovia. Na Taovia segenina nogo e tamia ke laba vaganana ia, rongona ke kedeginigira nina tinoni.

Na Gala Ara Tupolia na Juda

¹³!Reia bâ! Igira na gala ara maimai nogo vaga saikesa moa ti na parako na usa. Niqira terê na vailabu ara vaga saikesa nogo na viru, ma niqira ose ara vano tsaku sosongo liusigira na manuloki. !Uvai kiki e seko sosongo nomoa vanigita! !Sauba ka mate!

¹⁴Igamu na Jerusalem, kamu malesiligia na omea tabaruga tania na tobamui, gana kamu gini mauri. ?Ke oka koegua sagata ti kamu totu matengana moa na padaana na omea seko i laona na tobamui?

¹⁵Igira na mane adigoko tana verabau ni Dan mi tana kao vungavungaga ni Epraim ara katevulagia laka sauba ke laba na omea seko. ¹⁶Igira ara mai gana kara parovatavigira na tinoni tana vera sui, ma kara tsarivanigira goto na Jerusalem laka igira na gala ara

maimai nogo talu kesa tana vera ao. Sauba kara kangalaginigira na verabau tana Juda, ¹⁷ma kara tupolia na vera ni Jerusalem vaga saikesa moa na mane ara matali uta, rongona igira nina tinoni ara sove tania na Taovia. Na Taovia nogo e tsaria na omea iani.

¹⁸Igamu na Juda, amu alomaia na omea iani vanigamu segeni tana nimui omeomea ma na omea seko amu naua. Ma nimui sasi nogo igamu te e gini laba na rota loki vaga iani, vaga moa ti na isi e tsuku tsapatugu bâ tana kosumui.

A Jeremia e Melu Tana Rongoqira Nina Tinoni

¹⁹!Au vatsangi savi sosongo, me utu na taberaeana niq vatsangisavi!

!Na kosuqu e bubutu kesa!

Me gini utu vaniau kau totu mui kalina au rongomigira na tavuli ma na gugu na vailabu.

²⁰Ara vaitsarimurigi na rota seko loki, ma na vera popono e totu moa tana seko.

Migira nimami valepolo ara tavongani taveo saikesa, ma na polo ara tsautsau tana matsapaqira ara viri taratsi votâ.

²¹?Ke oka koegua sagata inau kau reia na vailabu e vavano saviliu vaga ia

ma kau rongomia na tatangina na tavuli?

²²Ma na Taovia e tsaria, "Igira niq tinoni ara bule nomoa.

Ara tau donaginiau inau.

Ara vaga saikesa moa na baka bubulega, mara tau dona na padagadoviana sa omea.

Ara dona sosongo moa na nauana na omea e sasi, mara tau dona na nauana sa omea dou."

²³Minau a Jeremia au morosia na barangengo, maia e lia vaga moa ti na kaomate lê, mau tau goto reia sa marara tana masaoka.

²⁴Mau morosigira na vungavunga, mara viri aligiri sui,

migira na tetena ara viri olaola kagi.

²⁵Mau reigotoa laka e tagara sa tinoni ke totu tana, me atsa goto moa igira na manu mara viri lovoligi sui.

²⁶Ma na kao lakataga popono e lia na kaomate, mara viri toroutsas sui pipi nina verabau, tana rongona nina momosatoba loki na Taovia.

²⁷Na Taovia e tsari idanogoa na omea iani, "Na barangengo popono sauba ke lia na kaomate, me utu nomoa kau toroutsani saikesalia. ²⁸Na barangengo sauba ke tangitangi, ma na masaoka sauba ke rodo taligu. Inau nogo au tsaria na omea iani, me utu goto ke oli niq papada."

²⁹Eo, igira sui lakalaka na tinoni sauba kara gini matagu ma kara tsogo

kalina kara rongomia na leleogira igira na mane sage tana ose,
 migira ara gini vanavana na parige.
 Igira visana kara tsogo vano tana legai atsi,
 me visana kara tsogo dato tana maragova.
 Ma na vera sui sauba kara totu mangu lê,
 me tagara goto sa tinoni ke totuvigira tugua.
³⁰ !Jerusalem igoe o seko pitsu nogo!
 ?Laka rongona gua ti o sagelia na polo tsitsibora vaga ara sagelia igira na daki taovia?
 ?Me rongona gua goto ti o gini inilau na inilau matega loki sosongo mo tolea na matamu?
 !Igoe o aragolea na rereimu ke gini rereidou sosongo, me tau saikesa tamani sa rongona!
 Igira ara galuvego i sau ara reisavigo nogo kalina eni, mara area moa na matesiamu.
³¹ Inau au rongomia kesa e ngangai vaga saikesa moa na daki kalina e vatsangia na dalena,
 me kanga vaga moa na daki kalina e vasua na volati.
 Aia nogo nina ngangai na Jerusalem e dadato kesa na mamagona,
 me tatakatsinia na limana me tsaria,
 "Au seko pitsu nogo!
 !Igira gaqu gala ara maimai nogo gana kara matesiau!"

Niqira Sasi Igira na Jerusalem

5 !Igamu na tinoni ni Jerusalem, kamu ulo bâ tana nimui sautu loki!
 !Momoro bamai ma kamu morosi segenimui!
 !Kamu ba lalave tana nauna gana na tsabiri omea!
 ?Laka tangomana kamu ba tsodoa ke kesa tinoni e naua sa omea dou,
 me tovoa manana ke totukakai i konina God?
 Bâ, ti vaga kamu tangomana na tsodoana kesa,
 ma na Taovia sauba ke padalea nimui sasi igamu na Jerusalem.
² Me atsa moa amu tsaria, "Ami vatsa tana asana na Taovia,"
 ma na vatsa kobakoba lê moa amu naua.
³ Taovia igoe o ngao sosongolia laka igira na tinoni kara muria na sautu goto.
 Igoe o labugira, migira ara tau goto gini boe.
 Mo tsogori rapasigira, migira ara sove moa na rongomiana nimu tosasaga.
 Ara baribari sosongo, mara tau goto piloligi tanigira niqira sasi.
⁴ Mi muri mau pada segeniqu, "Na tinoni girani igira na sekona lê moa, mara tau sasaga katsi.
 Ara tau saikesa donaginia na omea na Taovia niqira God e ngaoa kara naua.
⁵ Sauba kau vano i koniqira na tinoni lokiloki ma kau goko kolugira.

Igira ara donagininogoa na omea na Taovia niqira God e ngaoa kara naua."

Migira sui goto na tinoni lokiloki ara sove tania na Taovia

mara tau ngaoa na rongomangana.

⁶ Aia nogoria na rongona ti sauba igira na laeone

kara talu tana goana atsi

ma kara mai matesigira,

migira na pai atsi kara talu tana kaomate

ma kara gati matesigira,

migira na kusi atsi kara tuvia na veraqira,

rongona ti vaga kesa ke rutsuligi tania na vera, me

sauba kara gati ngotsingotsigira,

rongona niqira sasi na tinoni girani ara danga seko

sosongo,

mara piloligi sailagi moa tania God.

⁷ Na Taovia e goko me tsaria,

"?Rongona gua kau padalegoota niqira sasi niq

tinoni?

Igira ara tsonikidaqu inau na God mana,

mara ba samasama vanigira na god peropero.

Inau au palagira niq tinoni poi tsau kara masu dou,

migira ara ba kiboga gaqira moa,

mara ba totu kolugira na daki rebi.

⁸ Igira ara vaga saikesa moa na ose mane papala e gi-

ni bule na tsatsau,

pipi kesa e ngaoa moa na sasi koluana na tauna kulana.

⁹ ?Egua, laka inau sauba kau tau kedegira tana rongona niqira sasi,

ma kau tau tangotuguqu i konina na puku na tinoni

seko vaga iani?

¹⁰ Inau sauba kau molovanogira na gala kara ba

kavikutigira niqira uta na ueni niq tinoni,

me utu moa kau tamia kara toroutsanigira saikesa.

Sauba kau tsarivanigira kara kaviligigira moa na

araqira,

rongona na arana girani ara tau niq inau.

¹¹ Igira na tinoni tana Israel ma na Juda ara sove

saikesa taniau.

Inau na Taovia au tsaria na omea iani."

Na Taovia e Sove Tanigira na Israel

¹² Igira nina tinoni na Taovia ara tiatagarâ moa aia mara tsaria, "E utu saikesa na Taovia ke naua sa omea. Sauba e utu ke gadovigita sa omea seko, se sa vailabu, se na uvirau." ¹³⁻¹⁴ Ara tsarigotoa laka igira na propete ara goko lovolovo lê, mara tau tamani sa goko mana ke talumai i konina na Taovia. Ma na Taovia God Susuliga Sosongo e tsarivaniau, "Jeremia igoe, tana rongona na tinoni girani ara tsaria na omea vaga ia, minau sauba kau moloa niq goko ke iru vaga na lake tana mangamu igoe. Migira na tinoni sauba kara vaga

moa na takutina gai, ma na lake sauba ke ganigira sui.”

¹⁵ Igamu na tinoni ni Israel, na Taovia e adimainogoa kesa na puku tavosi talu kesa tana vera ao sosongo kara maiginigamu igamu. Ma na puku ia e totu ida nogo i sau me susuliga sosongo, migamu amu tau dona na rongomi gadoviana niqira goko. ¹⁶ Niqira mane gana na gini vanavana na parige ara mane vaumate susuliga sosongo, mara tau goto dona na gaeana ke kesa. ¹⁷ Igira sauba kara ganisua nimui omea tsukat-suka ma gamui mutsa; sauba kara matesigira lê na dalemui mane ma na dalemui daki. Me sauba goto kara matesigira nimui sipi, ma nimui buluka, ma kara kavi sekoligira nimui uta na uaeni ma nimui gai mutsamutsa. Ma kara toroutsanigira sui lakalaka nimui verabau amu barapoliginigira na vatu, mamu norukakagira.

¹⁸ Na Taovia e tsaria, “Me atsa goto moa tana tagu ia, me sauba e utu goto kau matesiligigira saikesa niqiu tinoni. ¹⁹ Mi kalina kara veisuago na rongona gua ti au naugira na omea sui vaga girani, migoe a Jeremia ko tsarivanigira laka au nauvaganana ia rongona igira ara piloligi taniau inau, mara aqo vanigira na god peropero ni veratavosi i laona niqira kao segeni nogo, me vaga ia minau sauba kau mologira kara ba aqo vanigira na tinoni tavosi kesa tana kao e tau niqira kao segeni.”

God e Parovatavigira Nina Tinoni

²⁰ Na Taovia e goko me tsaria, “Ko bâ mo ko tsarivanigira na kukuana a Jakob, migira goto na tinoni ni Juda: ²¹ Kamu rorongou dou igamu na tinoni bubulega tau sasaga. Igamu amu tamani matamui, mamu tau moa morosi gadovigina sa omea. Mamu tamani kulimui, mamu tau moa gini rorongou. ²² Inau nogo na Taovia. ?Egua igamu ti amu tau mataguniau inau? ?Megua ti amu tau gagariri i mataqu? Inau nogo au moloa na one i tana ke vosa mai na tasi, aia na vovotana kalavata, me utu goto ke liusia. Na tasi atsa moa ti ke karara loki, me tau moa tangomana ke liusia, ma na panu kara kukutu loki, me tau goto tangomana kara liusia. ²³ Bâ, migamu amu tinoni tsatsarae mamu petsakoe sosongo; amu piloligi taniau mamu tsonikidaqu nogo. ²⁴ Me atsa moa ti inau au molomaia na usa tana tagu dou ke malobusia nimui omea tsukatsuka gana kamu gini mage na tsuriviana gamui mutsa pipi ngalitupa, migamu amu tau goto dona na padalokisiaqu inau. ²⁵ Me tagara, nimui sasi nogo ara naua te amu tau tamanina na omea dou sui girani.

²⁶ “Mara visana tinoni seko i laoqira niqiu tinoni, ara vaga saikesa moa na mane e moloa nina vale samoa agana ke gini sogo na manu. Igira ara moloa niqira taviti gana na tinoni kara gini sogo i laona, ma kara

puka tana sasi. ²⁷ Vaga saikesa moa na tinoni e donadou na vanavana e dangaliginia nina kopeta na manu, migira ara dangaliginia na valeqira na omea levolevo ara laugira tana vailabu. Aia nogoria na rongona te ara gini susuliga mara tamani omea danga, ²⁸ mara paquru mara marabu dou. Me utu goto ke sui na nauana niqira sasaga tabaruga. Ara vo saikesa na sangaaqira na baka tinamate, se na sau pedegoto vaniaqira igira ara bingi sekoligira.

²⁹ “Bâ, minau nogo na Taovia sauba kau kedegira tana rongona na omea girani. Sauba kau tangotuguqu tana rongona nina sasi na puku na tinoni iani. ³⁰ Na omea seko sosongo e laba nogo tana kao popono: ³¹ igira na propete ara goko pero sailagi moa; migira na manetabu ara aqo muria moa niqira ketsa na propete, migira niqiu tinoni ara reingaoa moa na sasaga vaga ia, mara tau goto tsaria sa omea. Bâ, minau sauba kau kedegira manana nomoa, ke gini sui niqira sasaga tabaru. ?Mi tana tagu ia, migira nagua sauba kara naua?”

Igira na Gala Ara Tupolia na Jerusalem

6 !Igamu na tinoni ni Benjamin kamu tsogoravi! !Kamu tsogoligi tania i Jerusalem! Kamu uvua na tavuli i Tekoa, ma kamu moloa kesa na padapada i Bet Hakerem. E varangi nogo kara labamai igira na mate talu i vava ma kara toroutsanigamu saikesa. ² Na verabau ni Sion e rereidou sosongo, me sauba nomoa ke toroutsapo popono; ³ migira na taovia tsapakae, kolugira niqira mane vaumate, sauba kara ba totuvia i tana. Sauba kara vaturia niqira valepolo polia na verabau ia, me pipi kesa ke vili segenina tana ke tototu. ⁴ Migira sauba kara tsaria, “!Ka vangarau na baginiana na Jerusalem! !Ida ma ka baginia tana niaso vota!” Mi muri me sauba kara tsaria, “!Gita a kisa sosongo tana nida vangarau me varangi nogo ke sũ na aso. ⁵ E dou moa, sauba ka baginia tana bongi; ma ka vui pukaligira na baravatu kakai ara barapoliginia na vera.”

⁶ Aia nogo na Taovia God e ketsaligira na taovia tsapakae girani kara kavitsunagira na gai na vovou gana kara gini tangomana na bokiana na Jerusalem. Maia e tsaria, “Inau sauba kau kedea na verabau iani, rongona e dangali poponoa moa na vaibingisekoligi. ⁷ Na sasaga tabaruga e labadatamai sailagi i laona na Jerusalem, vaga saikesa nogo na kô e vuvura datomai i laona na tuvua. Pipi moa kalina inau au rongomia na leleona na vaiganigi ma na vaisekoligi i laona na verabau ia; mau reigira na tinoni ara viri lobogu mara bo-ka sui. ⁸ Igamu na tinoni ni Jerusalem, kamu parovata dou, ma kamu rongomangaqu inau. Me ti tagara, minau sauba kau tsonikidamui saikesa, ma kau naua ma nimui verabau ke lia vaga na kaomate, na nauna mangu i tana e tau nogo totu sa tinoni.”

ara mai samasama i tana³ na omea inau na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, au tsaria: Kamu oligira nimui sasaga tabaru, ma kamu mololea na nauaqira na omea seko amu lavu na nauana, minau sauba kau tami moa vanigamu kamu mauri babâ tana kao ieni. ⁴ Kamu laka goto na noruana na goko peropero vaga iani 'Iigita a toturavi nogo! Iani nogo nina Vale Tabu na Taovia, iani nogo nina Vale Tabu na Taovia, iani nogo nina Vale Tabu na Taovia!'

⁵ "Me ti vaga kamu oligira manana nimui sasaga tabaru, ma kamu mololea na nauaqira na omea seko amu lavu na nauana, ma kamu naua moa na omea e gotolaka vanigira gamui verakolu, ⁶ ma kamu mololea na bingi sekoliaqira na tinoni ni veratavosi, migira goto na baka ma na daki tinamate, ma kamu mololegotoa na matesiaqira na tinoni dou ara tau tsukia sa sasi tana kao iani, ma kamu mololegotoa na samasama vaniaqira na god peropero ara dona moa na sekoliamui, ⁷ bâ, mi tana ti inau sauba kau tami vanigamu kamu mauri babâ ieni tana kao au sauvanigira nogo na mumuamui vaga nimui tamani pukuga nogo igamu.

⁸ "Kamu reia, igamu amu vataraginia moa nimui vainoru tana goko peropero lê. ⁹ Igamu amu komi, mamu labumate, mamu kiboga, mamu gini pero tana asana na Taovia, mamu savori-kodoputsa vania Baal, mamu samasama vanigira na god peropero igira amu tau vati donaginigira tana idana. ¹⁰ Eo, igamu amu naugira sui na omea inau au reisavigira, mi muri mamu mai, mamu tû i mataqu i laona niqû Vale Tabu segeni nogo, mamu tsaria, 'Iigita a toturavi nogo!' ¹¹ ?Egua, laka amu padâ igamu laka niqû Vale Tabu inau e kesa na nauna i tana kara mai taopoi igira na vanga komi? Eo, inau au reigira rago na omea sui igamu amu naugira. ¹² Kamu vano i Silo † aia na ksanina nau na inau au vilia gana na samasama, ma kamu reia na omea inau au nauvania tana rongona niqira sasi igira niqû tinoni ni Israel. ¹³ Eo, igamu amu naugira na sasi sui girani, me atsa moa ti inau au gokogini vanigamu pipi kalina, migamu amu sove saikesa na rorong. Mi kalina inau au soagamu, mamu tau goto gokovisu vaniau. ¹⁴ Bâ, me vaga ia, me sauba kau toroutsania niqû Vale Tabu iani, aia igamu amu vataraginia nimui vainoru i konina, ma na kao popono iani inau au saunogoa i sau vanigira na mumuamui, me vanigamu goto igamu, vaga au toroutsania na Silo i sau. ¹⁵ Inau sauba kau tsialigigamu tania na mataqu, vaga nogo au tsialigigira na kamamui igira na tinoni ni Israel. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Niqira Petsakoe na Tinoni

¹⁶ Na Taovia e tsaria, "A Jeremia, ko laka na nonginongi goto mateqira na tinoni girani. Ko laka goto na ngangaidato se na nonginongi mateqira. Mo ko laka na amitsai vaniaqu inau, rongona e utu nogo kau rongomigo. ¹⁷ ?Laka o tau reia igoe na omea seko ara naua i laoqira na verabau tana Juda, mi tana sautu loki i Jerusalem? ¹⁸ Na baka ara tsako lake, ma na mane ara soqoi lake, migira na daki ara buloa na pulaoa gana na biti bredi vania na god daki ara soaginia na Daki Taovia ni Baragata. Mara qetugotoa na sausau na uaeni vanigira na god peropero, agana kara tsaiginiau inau. ¹⁹ ?Me laka inau ngana ara sekoliau? Tagara saikesa. Igira ara sekoli segeniqira, mara paluvangamaqira segeni. ²⁰ Me vaga ia, minau na Taovia God, sauba kau podalia na korequ loki tana Vale Tabu iani. Me sauba goto ke botsalaba i koniqira na tinoni, ma na omea tuavati, me atsa moa i koniqira goto na gai ma na omea tsukatsuka sui. Ma na korequ inau sauba ke vaga saikesa na lake e tau goto tangomana ke kesa na matesiana.

²¹ "Igamu niqû tinoni, ara visana nimui kodoputsa amu kodo poponogira i kelana na bela tabu, mara visana e tau tabu vanigamu na sanga ganiana na turina. Minau na Taovia au tsaria e dou moa ti kamu ganigira sui lakalaka. ²² Rongona tana tagu inau au adirutsumigira na mumuamui tania na Ejipt, inau au tau goto tsarivanigira kara savori-kodokodo vaniau se kara savoria visana goto na sausau tavosi. Tagara. ²³ Iani nogo na omea au ketsaligira, 'Kamu rongomangaqu inau, minau sauba kau lia nimui God, migamu kamu lia niqû tinoni; ma kamu murigira sui na omea inau au ketsaliginigamu gana ke gini dou vanigamu pipi na omea sui.' ²⁴ Migira ara tau rongomangaqu, mara tau goto gini boe na omea au tsarivanigira. Mara tû, mara tsatsarae, mara muria moa na omea seko e kilia na tobaqira segeni, mara gini seko liuliu bâ. ²⁵ Me tû tana dani igira na mumuamui ara mololea i Ejipt me tsau mai i dani eni, inau au tau kuti na molovanoaqira vanigamu niqû maneaqo igira na propete. ²⁶ Me tagara goto moa sa vidamui ke gini boe na rongomiana na omea ara tsaria. Tagara, migamu sui amu tsatsarae, mamu petsakoe liusigira bâ igira na mumuamui.

²⁷ "Me vaga ia, migoe a Jeremia, sauba rago ko tsarivanigira niqû tinoni na goko sui girani, migira e utu saikesa kara rongomigo; sauba ko sosoagira, migira e utu goto kara gokovisu vanigo. ²⁸ Sauba ko tsarivanigira, 'Igamu saikesa nogo na puku na tinoni amu tau rongomangana na Taovia nimui God, mamu tau gini sasani na kede e gadovigamu. Na totukakai i konina God e nanga saikesa nogo i laomui. Mamu tau goto

† I Silo aia na verabau i tana e totu na Bokisi na Taso tana taguna a Eli (reia tana 1 Samuel 1:3). Mi muri bâ migira na Pilistia ara toroutsania na verabau ia.

nogo gini goko.' ²⁹ Kamu tangitangi igamu na tinoni ni Jerusalem. Kamu putsia na ivumui ma kamu tsoniligia. Kamu lingena na linge na tangitangi i kelaqira na tete-na, rongona inau na Taovia au kore loki sosongo, mau sove saikesa tanigamu niq u tinoni.' "

Na Sasi Ara Naua Tana Poi ni Hinom

³⁰ Na Taovia e goko babâ me tsaria, "Eo, igira na tinoni tana Juda ara naua na omea seko sosongo. Ara molokaea niqira titinonina na god peropero, igira inau au reisavi sosongoligira, i laona niq u Vale Tabu mara naqugasiginia. ³¹ Mi tana Poi ni Hinom igira ara kusua kesa na belatabu ara soaginia Topet, agana kara gini kodoputsa na daleqira mane ma na daleqira daki. Inau au tau ketsaliginigira kara naua na omea iani, mau tau saikesa goto padâ na omea vaga ia. ³² Me vaga ia, me maimai nogo na tagu i tana kara tau goto soaginia na nauna ia i Topet, se na Poi ni Hinom, ma kara soaginia moa na Poi na Labumate. Me sauba kara qilugira na tinoni i tana rongona e tagara goto sa nauna tavosi gana kara qilugira. ³³ Ma na koniqira sauba ke lia gaqira mutsa na manu ma na omea tuavati atsi, me ke tau goto totuvisu ke kesa ke tsialigigira. ³⁴ Ma na kao ia sauba ke lia na kaomate. Mi tana verabau i laona na Juda, mi tana sautu loki i Jerusalem, sauba kau muisia na tatangina na magemage ma na gavai, ma na magemage na kavomutsa na tauga vaolu.

8 "Mi tana tagu ia, migira na gala sauba kara ba tsaidatoa na suliqira igira na taovia tsapakae, ma na tinoni lokiloki tana Juda, ma na suliqira goto igira na manetabu, ma na propete, migira na tinoni tavosi goto ara totu i Jerusalem. ² Sauba kara tsoni piriutsanigira bamai i matana na aso, ma na vula, ma na veitugu, igira nogo na omea girani na tinoni ni Juda ara padaloki sosongoligira, mara aqo vanigira, mara lavu na ba torogoko i koniqira, ma na samasama vaniqira. Me utu goto kara tsakosaigira ma kara qilugira tugua; sauba kara tsupubamai vaga moa na tsupu na tae tana kao. ³ Ma na tinonina na puku tabaruga iani ara pitsa tania na mate tana tagu ia, igira ara totu tana nauna i tana inau au sarangasigira, sauba kara padangaoa moa na mate liusia na mauri. Inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au tsaria na omea iani."

Na Sasi ma na Kedena

⁴ Na Taovia e tsarivaniau inau a Jeremia kau tsarivanigira nina tinoni na goko vaga girani, "Egua, kalina ti vaga ke puka kesa tinoni, me laka sauba ke tau tû tugua? Se ti vaga kesa ke tova, laka sauba ke tau lavea na sautu me ke liuvisu i konina? ⁵ Me rongona gua ti igamu niq u tinoni amu piloligi taniau, mamu tau goto pilovisumai tugua i koniq u? Igamu amu vataragi kakai i koniqira nimui titinonina na god peropero, ma-

mu sove na visumai tugua i koniq u inau. ⁶ Inau au rongomi vatavigamu, migamu amu tau saikesa tsaria sa tsaqina goko ke mana. Me tagara lelê goto ke kesa vidamui ke padasavigira na omea tabaruga e naugira; me tagara goto kesa vidamui ke veisuaau me ke tsaria, 'Laka nagua au nau sasilia inau?' Eo, pipi gamu sui amu muri tobamui segeni moa, vaga saikesa moa na ose kalina e ulu tsaku tana vailabu. ⁷ Me atsa moa na gaova maia e donaginia na tagu ke visu; migira na kulukulu, ma na pikapika masanga, ma na perotuqatuqa, igira sui ara donaginigotoa na tagu kara mololea kesa tana nauna, ma kara ba totu kesa tana nauna segeni. Migamu niq u tinoni, amu tau saikesa donaginigira na ketsa inau au tagaoviginigamu.

⁸ "Me koegua vaga ti amu tsaria laka amu sasaga loki, mamu donaginigira nogo niq u ketsa? Kamu reia, igira nimui mane mamare vanga pero ara olisiginigira niq u ketsa na goko pero. ⁹ Ara paluvangamaqira lê nimui mane sasaga; me ponopala saikesa na tobaqira, mara sogo tana taviti. Igira ara sove saikesa tania niq u goko inau. Me laka na sasaga loki koegua ara tamani na kalina ia?

¹⁰ "Bâ, minau sauba kau saua niqira uta vanigira visana segeni tinoni kara tamanina, ma na tauqira vanigira na mane tavosi. Igira sui lakalaka, na tinoni loki ma na tinoni lê, ara dona sosongo na peqo gana kara gini tamani omea danga; me atsa moa igira na propete ma na manetabu, ara peqogira goto na tinoni. ¹¹ Mara poroa na bokaqira niq u tinoni vaga moa ti na karigoi lê moa. Mara tsaria, 'E dou moa na omea sui,' kalina e tau saikesa dou sa omea. ¹² Igamu niq u tinoni, laka amu dona na gini vangamâ na nauana na omea marasibiga vaga gira? Tagara, amu tau saikesa dona na gini vangamâ. Me vaga ia, kalina inau kau kedegamu, migamu sauba kamu puka vaga nogo igira na tavosina, ma kamu viri mate sui. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

¹³ "Inau au ngaoa kau adisaigira niq u tinoni, vaga kesa na mane e angukolugira gana lakana mutsa e tsurivigira; migira ara vaga saikesa moa na itai na uaeni e tau goto tamani sa vuana, me vaga goto na gai mutsamutsa e tau goto tamani sa vuana; me atsa goto moa na rauna mara viri matsele sui. Maia nogo na rongona ti inau au tamivanigira na tinoni tavosi kara aditamanigira niqira kao."

¹⁴ Mara tû igira nina tinoni God mara veisuâ vaga iani, "Laka na rongona gua a totudodo vaga ia igita? Mai, ma ka ulovano tana verabau ara barapoliginigira na vatu, ma ka ba mate i tana. Na Taovia nida God e pedevanigita nogo ka mate; me saunogoa vanigita na tabatu gana ka inuvia, rongona igita a sasi sosongo i matana aia. ¹⁵ Igita a amesia ke laba na tagu na rago ma na mauri doutugua, me tau moa laba vaga ia, migira moa na gala ara mai mara molo matagu vanigita.

¹⁶ Igira gada gala ara sagemai nogo tana verabau ni Dan; migita a rongominogoa na leleona niqira ose. Me kasisi na kao popono kalina ara kakanga. Igira gada gala ara maimai gana kara toroutsania nida kao, me pipi sui lakalaka na omea i laona, ma nida verabau kolugira sui goto na tinonina."

¹⁷ Ma na Taovia e tû me tsarivanigira, "Ikamu parovata dou! Inau au molobagira na muata vogata i laomui ma kara gatigamu. Me tagara goto kesa tangomana ke ladogasigira kara gini tau gatigamu."

E Melu a Jeremia Tana Rongoqira Nina Tinoni

¹⁸ Niqu melu e tau saikesa tangomana ke sui, me ponopala sosongo na tobaqu.

¹⁹ !Kamu rorongo! Poli poponoa na kao iani inau au rongomigira niqu tinoni ara viri ngangaidato mara tsaria:

"?Laka na Taovia e tau nogo totu i Sion?
?Laka na taovia tsapakae ni Sion e tagara goto i tana?"

Maia na Taovia, niqira taovia tsapakae nogo, e goko-visu me tsaria,

"?Rongona gua ti amu katsugira na nununa na god peropero ni vera tavosi, mamu ba samasama vanigira?

Tana nauvaganana ia, amu tsaiau inau, mau gini kore loki sosongo vanigamu."

²⁰ Migira na tinoni ara ngangaidato mara tsaria, "E sui nogo na tagu na papara, me sui goto nogo na tagu na pipitsu, ma na Taovia e tau moa vati maurisigita."

²¹ Minau a Jeremia au gini melu sosongo rongona au reigira niqu tinoni ara totu tana rota loki, mau tangitangi, me ponopala saikesa na tobaqu.

²² ?Laka e tagara sa sinagore tana Gilead? †
?Me laka e tau goto totu sa tinoni tatali i tana?
?Me vaga ia, megua ti ara tau tali maurisigira niqu tinoni?

9 Ke dou ti vaga na lovaqu ke vaga na vuravura na kô

tana e sarara mai na kô na mataqu, gana kau ngangaisigira na dani ma na bongi igira niqu tinoni ara viri matesigira nogo.

² Me ke dou goto ti vaga kau tamanina kesa na nauna i laona na kaomate i tana tangomana kau ba totu tabaligi tanigira niqu tinoni.

Igira sui lakalaka ara tau saikesa totukakai i konina na Taovia, na alaala na tinoni vanga tsutsukibo moa.

† I Gilead kesa na butona kao tabana i longa na Kô Jordan, i tana ara dato danga na vatana gai ara gini aqo gana na sinagore.

³ Ara manogatia na lapiqira na tsoniana moa na goko pero, vaga moa kesa na mane e vangarau manogatia na gini vanavana nina pipili. Ara vô saikesa na goko mana, ma na pero moa e dato susuliga i laona na kao popono.

Ma na Taovia e tsaria, "Igira niqu tinoni ara naugira na omea tabaruga ara vaitsarimurigi, mara tau goto boeginiau inau niqira God."

⁴ Pipi tinoni nina aqo ke parovata dou tania na kulana, me ke laka goto na noruana na tasina segeni; rongona pipi na tamatasi ara vaimalalalusigi moa vanga a Jakob, me pipi kesa e keli perogana moa na kulana.

⁵⁶ Igira sui lakalaka ara ida seko vanigira na kulaqira, me tagara goto kesa ke tsaria sa omea ke mana. Ara lavusia na lapiqira na tsoniana moa na goko pero, mara sove goto na mololeana niqira sasi. Ara naua na tsutsukibo loki, ma na vaimalalalusigi ara vaitsarimurigi.

Ma na Taovia e tsaria laka igira nina tinoni ara sove tania moa.

⁷ Mi tana rongona na omea vaga ia ti na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria, "Inau sauba kau tovogira niqu tinoni, vaga moa kalina ara kukia na siliva tana lake gana na malesiana.

?Ma nagua goto kau nauvanigira niqu tinoni rongona igira ara naua moa na omea tabaruga?

⁸ Na lapiqira ara vaga saikesa nogo na pipili vavanga; ara tsoni sailaginia moa na goko pero. Pipi tinoni e malapalu moa na goko dou vaniana na kulana,

mi laona na tobana e vangarau vania moa gana taviti. ⁹?Egua laka sauba kau tau kedegira tana rongona na omea vaga girani?

?Me laka kau tau tangotuguqu inau i konina na puku vaga iani?
Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

¹⁰ Minau a Jeremia au tû mau tsaria, "Sauba kau tangisigira na vungavunga, ma kau ngangaisigira na butona kao i tana e dato dou na buruburu, rongona ara viri makede takuti, me tagara goto ke kesa ke liu i laoqira. Ma na tatangina niqira kanga na buluka ara tau nogo rongomia i tana;

migira na manu ma na omea tuavati atsi ara tsogoligi sui tandinogoa.”

¹¹ Ma na Taovia e tsaria,
“Inau sauba kau toroutsania na Jerusalem,
me ke lia na nauna i tana ara totu igira na pai atsi.
Migira na verabau sui tana Juda sauba kara lia na
kaomate,
na nauna i tana e tau totuvia sa tinoni.”

¹² Minau au veisuâ na Taovia, “?Taovia laka na rongo-
na gua ti e seko popono na kao ia, me makede vaga
moa ti na kaomate i tana e tau nogo liu sa tinoni? ?La-
ka aseï b  ke sasaga tugua ke padagadovia na omea
vaga iani? ?Me laka aseï igoe o tsarivaninogoa gana ke
votarongona vanigira na tinoni tavosi?”

¹³ Ma na Taovia e gokovisu me tsaria, “Na omea iani
e gini laba vaga ia rongona igira niq  tinoni ara sove
na muriana niq  ketsa. Igira ara tau saikesa rongo-
mangaqu inau, se kara naua na omea inau au ketsalig-
inigira. ¹⁴ Tagara. Ara tsatsarae sosongo mara ba
samasama vania Baal, vaga nogo igira na tamaqira ara
sasaniginigira na nauana. ¹⁵ B , mi kalina ia, kamu ron-
gomidoua na omea inau na Taovia Susuliga Sosongo,
na God ni Israel, sauba kau naua: Inau sauba kau
sauvanigira niq  tinoni na kusa vavai kara gani gaqira
ma na tabatu kara inuvia. ¹⁶ Inau sauba kau sarangasi-
gira i laoqira na puku tavosi, igira migira goto na mu-
muaqira ara tau vati donaginigira, ma kau mologira na
alaala na gala kara baginigira, poi tsau kalina kau
matesiligigira saikesa.”

Igira na Tinoni ni Jerusalem Ara Ngangaidato Vania na Taovia Ke Sangagira

¹⁷ Na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria,
“!Kamu padadoua na omea ara laba!
Kamu soamaigira igira na daki ara lingena na linge
na matemate.”

¹⁸ Migira na tinoni ara tsaria,
“Kamu tsarivanigira kara tsaku ma kara lingena
vanigami na linge na matemate,
poi tsau ke dangadato na k  tana matamami,
ma na vevenuna na matamami kara gini pori popono
na ngangai.”

¹⁹ Migira ara totu i Sion ara tangitangi mara tsaria,
“!Igita a seko pitsu nogo!
!Ara paluvangamada saikesa!
Ma nida aqo nomoa ka vanoligi tania nida kao;
ara vui pukaligira sui nogo na valeda i tana igita a to-
tu.”

²⁰ Minau au tsaria vanigira,

“Igamu na daki, kamu rongomidoua na omea e tsari-
vanigamu na Taovia.

Kamu sasanigira na dalemui daki ma kara dona na
tangitangi,
migira na kulamui kara dona na lingena na linge na
matemate.

²¹ Na mate e sage tsapatugu tana nida ovaova na bisi
me sage nogoa tana valeqira nida tinoni lokiloki;
maia nogo e vusikutigira na baka tana sautu loki,
ma na mane vaolu tana nauna gana na maketi.

²² Ma na koniqira na tinoni mate ara viri totu piriutsa
bamai pipi moa tana nauna,
vaga saikesa moa na tsupu na tae tana poi,
vaga moa na uiti ara kavikutigira mara mololegira
moa i tana,
igira na uiti e tau nogo tsakoa ke kesa.
Iani nogoria na omea na Taovia e ketsaliginiau inau
kau tsarivanigamu.”

²³ Na Taovia e tsaria,
“Igira na tinoni sasaga loki kara laka na gini goko
kaekae tana rongona niqira sasaga loki,
migira na mane susuliga tana rongona niqira susuli-
ga,
ma na tinoni tamani danga tana rongona niqira
omea danga.

²⁴ Me ti vaga kesa ke ngaoa na gokokae
ma nina aqo ke gini gokokae moa tana rongona aia e
donaginiau me padagadoviau,
rongona niq  galuve inau e totu saviliu me vo oli,
mau naua moa na omea e doulaka me goto saviliu.
Igirani nogo na omea au reingaoa inau.
Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

²⁵⁻²⁶ Na Taovia e tsaria, “Na tagu e maimai nogo i tana
inau sauba kau kedegira na tinoni ni Ejipt, mi Juda, mi
Edom, mi Amon, mi Moab, migira goto na tinoni tana
kaomate igira ara putsu kurikuria na ivuqira. † Na tinoni
sui girani ara paripapadaqira tana koniqira l  moa,
mara tau manalia niqira tabana na vaitasogi ara gini
paripapadana. Tagara lel  goto ke kesa vidaqira, migi-
ra goto na tinoni ni Israel, kara manalia niqira tabana
na vaitasogi ara naukoluau inau.”

Na Samasama Vaniaqira na God Peropero Ma na Samasama Vaniana na God Mana

10 Igamu na tinoni ni Israel kamu rongomi vatavi-
doua na goko e tsarivanigamu na Taovia. ² Aia e
tsarivaganana iani,

† “putsu kurikuria na ivuqira” Igira na tinoni ara totu tana kao-
mate ara putsu kurikuria na ivuqira gana na padalokiana niqira god
peropero, aia kesa na sasaga ponotoba e tabu vanigira na Israel na
nauana (reia tana Aqo Manetabu 19:27).

“Kamu laka na muritaoniana niqira omeomea igira na puku tavosi;
me ke laka ponopala na tobamui kalina kamu mosogigira na padapada kara laba tana masaoka, atsa moa ti igira na puku tavosi kara mataguni sosongoligira.

³ Niqira lotu na tinoni girani e puala lê saikesa.
Ara kavia na gai tana goana atsi,
me kesa na mane e dona na katsu omea levo e kat-suginia kesa na titinoni,
⁴ mara baruginia na siliva ma na qolumila.
Mi muri, mara poga kakaiginia na nila gana ke gini tau takeli.

⁵ Ma na titinonina na god peropero vaga ia,
ara vaga saikesa moa na omea gana na pero manu ara moloa tana uta na sila;
ara tau dona na goko;
me kilia kara kalagaigira
rongona e utu kara vanovano segeni.
Igamu kamu laka na mataguniaqira,
rongona igira ara tau tangomana kara sekoligamu,
se kara nauvanigamu sa omea dou.”

⁶ Taovia, e tagara goto kesa ke vaga igoe;
igoe segeni moa o loki tsapakae,
mo susuliga sosongo, me tangiloki na asamu.

⁷ Masei ke tau padalokigo igoe na taovia tsapakae kaputigira na puku sui?

E ulagana nomoa kara padalokigo,
rongona e tagara goto ke kesa ke atsa kolugo igoe i laoqira na tinoni sasaga pipi sui tana puku,
se i laoqira niqira taovia tsapakae.

⁸ Igira sui lakalaka ara bubulega mara tau saikesa sasaga.

Ara ba lalave sasani i koniqira na titinonina na god peropero
ara katsuginia na gai lê moa.

⁹ Ara baru poponoginigira na siliva ni Spain,
ma na qolumila ni Upas,
niqira aqo nogo na tinoni ara sasaga tana aqosiana na omea levo.

Mara sagelivanigira na polo bora ma na polo tsisibora
ara vosia igira na tinoni ara dona sosongo na vosipolo.

¹⁰ Migoe segeni moa Taovia o God mana,
migoe na God mamauri,
mo taovia tsapakae na dani ma na dani.
Mi kalina ti ke momosa tobamu igoe, ma na barangengo popono ke gariri tana matagu;
migira na puku sui ara tau tangomana kara baria nimu momosa toba loki.

¹¹ Igamu na tinoni ni Israel kamu tsarivaganana vanigira na tinoni ponotoba, “Nimui god peropero igamu ara tau aqosia na barangengo ma na masaoka, me sauba kara toroutsu sui. Me utu goto kara totu babâ sa nauna tana barangengo.”

Na Linge na Tsonikaeana God

(Jeremia 51:15-19)

¹² Na Taovia e volâ na barangengo tana susuligana nogo aia;
mi tana nina sasaga loki e tatakatsinia na baragata.

¹³ E goko moa aia, me alevo na kô i gotu tana masauka;

mara maisai na parako na usa tû tana susuina na barangengo.

Maia e naua me kirapi na angaanga i laona na usa, me molomaia na guguri loki talumai tana nina voki na mani mololaka omea levo.

¹⁴ Migira na tinoni ara tau vaga ia.

Igira sui ara bubulega mara tau saikesa sasaga.

Migira ara katsugira na titinonina na god peropero sauba kara gini vangamâ,

rongona na nununa na god ara aqosia igira ara tau saikesa mana, mara tau mamauri.

¹⁵ Ara tau saikesa tamani sa rongona, me ulagana nomoa ka reipeagira moa;

maia na Taovia sauba ke mai me ke toroutsanigira sui lakalaka.

¹⁶ Ma nina God a Jakob e tau saikesa vaga gira igira.

Aia nogo e aqosia pipi sui na omea,

me viligira na Israel kara lia nina tinoni segeni nogo.

Na Taovia Susuliga Sosongo aia nogo na asana.

Na Taovia Sauba Ke Kedegira na Juda

¹⁷ !Igamu na tinoni ni Jerusalem igira gamui gala ara totu poligamu nogo! Kamu boligira sui nimui omea tatamani. ¹⁸ Na Taovia sauba ke tsialigigamu tania na kao iani; maia sauba ke tsogori rapasigamu poi tsau ke tau goto totuvisu ke kesa. Na Taovia nogo e tsaria na omea iani.

¹⁹ Migira na tinoni ni Jerusalem ara ngangaidato mara tsaria,

“!E seko sosongo nomoa nida rota!

Me utu goto kara mavu na bokada.

E gadovigita nogo na rota loki iani, ma nida aqo nomoa ka berengiti.

²⁰ Igira sui nida valepolo ara seko sui nogo;

mara viri nguta sui na itai ara soriginigira.

Migira sui na daleda ara vanoligi nogo;

me tau totuvisu kesa ke sangâ na vaturikaeaqira tugua nida valepolo;

me tagara goto kesa ke sangâ na tsauraginiaqira na polokatsi ara tsautsau tana matsapaqira.”

²¹ Minau au tsaria vanigira, "Igira nida ida ara tau saikesa sasaga.

Ara tau nongia na Taovia ke tagaovia niqira papada. Aia nogoria na rongona te igira ara tau tangomana na tagaovi douaqira nida tinoni, mara gini totu saranga bamai lê.

²² !Kamu rongomia bâ! !E labamai kesa na turupatu! !Kesa na leleo loki e tangilaba i laona kesa na puku tavosi tabana i vava;

migira nina mane vaumate ara maimai nogo gana kara sekoligira sui na verabau tana Juda ma kara lia na kaomate, niqira mani totu na pai atsi."

²³ Taovia, inau au donagininogoa laka e tagara kesa tinoni ke taovia vanisesenia, me ke tagaovia na vavanona na maurina segeni.

²⁴ Ko gotosigira rago nimu tinoni Taovia; mo ko laka moa na rotasiamami sosongo, se ko pedegami kalina ke momosa loki na tobamu; rongona ti ko nauvaganana ia, me sauba igami kami mate sui.

²⁵ Ke piloa nimu momosatoba, me ke ba gado i koniqira na puku tavosi igira ara tau samasama vanigo igoe,

mi koniqira na tinoni ara sove tanigo. Igira nogo ara labumatesigira nimu tinoni; mara toroutsani saikesalia na veramami.

A Jeremia ma na Vaitasogi

11 Na Taovia e tsarivaniau a Jeremia, ² "Ko rongo-midoua igoe na gokona na vaitasogi. Ko tsarivanigira na tinoni tana Juda mi Jerusalem ³ laka inau nogo na Taovia God ni Israel au vealaginigira pipi tinoni ara tau muria na gokona na vaitasogi iani. ⁴ Aia nogo na vaitasogi inau au naua kolugira na mumuaqira i sau kalina au adirutsumigira tania na Ejipt, aia na vera i tana ara rota loki sosongo. Mau tsarivanigira kara rongomangaqu ma kara naua pipi sui lakalaka na omea inau au ketsaliginigira. Mau tsarigotoa vanigira laka ti vaga kara rongomangaqu dou, igira sauba kara lia niq tinoni, minau kau lia niqira God. ⁵ Mi tana ti inau kau manalia na veke inau au naunogoa kolugira na mumuaqira i sau, laka sauba kau sauvanigira na kao lakataga dou sosongo, aia nogo na kao ara totuvinogoa kalina eni."

Minau au tsaria, "Eo, Taovia."

⁶ Mi muri, ma na Taovia e tsarigotoa vaniau, "Ko liu i laoqira na verabau sui tana Juda, mi tana sautu loki ni Jerusalem. Mi tana ko turupatuna niq goko, mo ko tsarivanigira na tinoni kara rongomigira na gokona na vaitasogi ia, ma kara muridougira. ⁷ Kalina au adirutsumigira na mumuaqira tania na Ejipt, minau au parovatavigira kakai laka kara rongomangaqu dou,

mau tau goto kuti na sau parovata vaniaqira poi tsau mai i dani eni. ⁸ Migira ara tau goto rorong se kara murigira niq ketsa. Tagara, igira sui lakalaka ara tsatsarae mara sasi babâ moa. Inau au ketsaligira kara manalia niqira tabana na vaitasogi, migira ara sove saikesa. Maia nogoria na rongona ti inau au alomaia vanigira na kede vaga au katenogoa kalina au naua na vaitasogi kolugira."

⁹ Mi muri, ma na Taovia e tsarigotoa vaniau, "Igira na tinoni tana Juda mi Jerusalem ara vorogokona laka kara petsakoe mangaqu inau. ¹⁰ Migira ara mololeau mara visutugua tana niqira sasaga tabaru na mumuaqira, igira ara sove na nauana na omea inau au tsarivanigira kara naua; mara tû, mara ba samasama vanigira na god peropero. Eo, igira sui tana Juda ma na Israel ara kutsia na vaitasogi aia inau au naua kolugira na mumuaqira i sau. ¹¹ Bâ, mi kalina ia, inau nogo na Taovia au parovatavigira laka sauba kau alomai vanigira na rota loki sosongo e tau tangomana kara tsogoligi tania. Mi kalina kara ngangaidato vaniau laka kau sangagira, me utu goto kau rongomigira. ¹² Mi tana, migira na tinoni tana Juda mi Jerusalem sauba kara ragevigira na god peropero ara lavu na savori-kodoputsa vaniaqira, ma kara ngangaidato vanigira laka kara sangagira, me utu vanigira nomoa niqira god peropero kara tangomana na maurisiaqira kalina ke laba mai na tagu na rota seko loki iani. ¹³ Na dangana niqira god peropero igira na tinoni tana Juda e atsa kolua moa na dangana niqira verabau, migira na tinoni ni Jerusalem ara vaturikaegira danga sosongo na belatabu agana na mani kodoputsa vaniana Baal aia na god marasibiga, vaga saikesa nogo na dangana na sautu tana verabau ia. ¹⁴ Migoe a Jeremia, ko laka goto na nonginongi se na amiamei tsai vaniaqu inau mateqira na tinoni girani. Mi kalina igira kara totu tana rota, ma kara ngangaidato vaniau laka kau sangagira, me sauba e utu saikesa nomoa kau rongomigira."

¹⁵ Na Taovia e goko me tsarigotoa, "Igira na tinoni inau au galuve sosongoligira, ara naua baba moa na omea tabaruga seko sosongo. ?Nagua ara ba naugotoa i laona niq Vale Tabu inau? ?Laka ara padâ sauba tana nauana danga na veke vaniaqu, ma na savoriana na omea tuavati agana na kodoputsa, ke utusiginia na rota seko ke gadovigira? ?Me laka tana nauvaganana ia e tugua kara gini magemente? ¹⁶ Eo, i sau inau au soaginigira niq tinoni ni Israel na gai na olive marao dou, mara danga dou na vuana rereidou i konina; bâ, mi kalina ia, sauba kau matesigira vaga saikesa moa kalina e mai na legai loki, me poda na quluqulu, ma na angaanga e iruvigira na gai na olive, me ganigira sui na arana.

¹⁷ "Inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo, au tsukagira na Israel ma na Juda, mi kalina ia, inau au tsarivanigira laka sauba kau moloa ke gadovigira na rota

seko loki. Igira nogo ara alomai vanigira nogo na omea iani rongona ara naua moa na omea e sasi; ara savori-kodoputsa vania Baal, mara gini tsaia na kore-qu inau."

Ara Voro Gana Mate a Jeremia

¹⁸ Na Taovia e katevulagi vaniau laka igira gaqu gala ara voro gaqu mate inau. ¹⁹ Minau au vaga moa kesa na dalena sipi tsalapo ara raqavanoa tana nauna i tana kara matesia, mau tau saikesa donaginia laka ara vorogokona na matesiaqu. Migira ara tsaria, "Ida gita ma ka labumatesia a Jeremia, vaga moa na gai ara kavitsunâ kalina e mamauri dou moa, me ke gini tagara goto sa tinoni ke padagotoa."

²⁰ Mi muri, minau au nonginongi vaga iani, "Taovia Susuliga Sosongo, igoe nogo o dona na gini pede na pedegoto laka; mo dona na tovoana niqira papada ma na tobaqira na tinoni. Inau au molo segeniqu i limamu igoe; me vaga ia, mo ko tamivaniau kau morosigo kalina ko tangotugu i koniqira na tinoni girani."

²¹ Igira na mane ni Anatot ara ngaoa laka kara matesiau inau, mara tsarivaniau laka sauba kara matesiau manana ti vaga kau katevulagi babâ moa nina goko na Taovia. ²² Me vaga ia, ma na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria, "Inau nogo sauba kau kedegira! Igira niqira mane vaolu sauba kara mate tana vailabu; ma na daleqira kara gini mate na vitoa. ²³ Inau au titinogoa na tagu i tana kau alomaia na rota seko loki vanigira na tinoni ni Anatot, mi kalina ke labamai na tagu ia, me tagara goto sa vidaqira ke pitsa tania na mate."

A Jeremia e Torogoko Konina na Taovia

12 "Taovia, e gotolaka saikesa pipi nimu pede, me gini tau ulagaqu inau na vaimangabarigi kolugo.

Mau ngaoa nomoa kau torogoko i konimu tana rongona visana na omea inau au tau padagadovigira.

?Laka egua ti ara tamani omea danga igira na tinoni vanga tsutsukibo?

?Me laka egua ti igira na tinoni vanga tabaru ara tangomana tana omea sui ara naua?

² Igoe nogo o tsukagira, mara lamuga dou; ara dato magobu mara molo vuaqira.

Mara gini goko dou pipi kalina tana rongomu igoe, eo, me atsa moa ara nauvaganana ia, ma na padaqira ara totu ao tanigo.

³ Bâ, migoe Taovia o donaginiau nogo inau; mo morosigira sui na omea inau au naugira, mo donaginigotoa laka inau au galuwego.

Mi kalina ia inau au nongigo ko raqaligigira na tinoni vanga tsutsukibo girani

vaga na sipi ara raqavanogira tana nauna i tana kara matesigira;

ko tangoligira poi tsau ke laba na dani igoe o titinogoa vania na labumatesiaqira.

⁴ ?Laka ke oka koegua sagata ke makede nimami kao igami,

ma kara matsese na buruburu pipi tana poi?

Igira na omea tuavati ma na manu ara viri mate

tana rongona nogo niqira sasaga tabaruga igira ni-mami tinoni,

igira ara tsaria, 'God e tau saikesa reigira na omea igi-ta a naugira.' "

⁵ Ma na Taovia e tsaria,

"?A Jeremia, ti vaga igoe o gini kolae na ulo vaikerigi koluaqira na tinoni,

megua ti ko tangomana na ulo vaikerigi koluaqira goto na ose?

?Ti vaga igoe ko tau tangomana na tû dou tana kao mangasâ,

me sauba ko nau koegua tana goana atsi ligisana na Kô Jordan?

⁶ Me atsa moa igira na kulamu, ma na tinoni i laona nimu vungu,

migira goto ara sauligigo; mara sangâ na baginiamu igoe.

Ko laka saikesa na noruaqira, atsa moa ti igira ara goko lakalaka dou kolugo."

Na Taovia e Melu Tana Rongoqira Nina Tinoni

⁷ Na Taovia e tsaria,

"Inau au tsonikidaqira nogo na Israel;

mau sove saikesa tania na puku na tinoni inau villinogoa.

Inau au livugira nogo na tinoni au galuvegira tana lima-qira gaqira gala.

⁸ Igira niqira tinoni vivili ara piloligi taniau inau; mara kangamai i koniqu vaga saikesa moa na laeone tana legai atsi,

me vaga ia, minau au gini reisavi sosongoligira.

⁹ Igira niqira tinoni vivili ara vaga kesa na manu igira na manuloki ara takuvipolia gana kara matesia.

!Ko bâ, mo ko soagira na omea tuavati atsi kara mai sanga na kavomutsa ia!

¹⁰ Ara danga na tagaovera ni veratavosi ara mai toroutsania niqira uta na uaei,

maru tsogorivela bamaigira niqira uta;

maru naua ma niqira kao laka dou e gini lia na kao-mate.

¹¹ E totu mangu lê i mataqu

me tagara goto sa tinoni ke totuvia.

Na butona kao popono e lia nogo na kaomate, me tau goto gini boe ke kesa.

¹² Me taligu popono tana tetena i laona na kaomate ara alamai igira na tinoni vanga komi.

Ma niqû isi segeni nogo inau au toroutsaniginia na kao popono;

me gini tau tangomana ke kesa ke totu tana rago.

¹³ Igira niqû tinoni ara rasavaginia na vatuna uiti, mara angunikolugira moa na buruburu seko. Ara aqo kakai sosongo me tau goto pelugira niqira rota.

E tau saikesa vungu dou niqira uiti tana rongona niqû momosatoba loki vanigira.”

Na Omea e Vekea na Taovia Vanigira Ara Totu Varangisigira na Israel

¹⁴ Na Taovia e tsaria, “Inau au nqaoa na tsariana kesa na omea tana rongogira na tinoni ara totu varangisigira na Israel. Igira ara sekolia na butona kao inau au sauvanigira nogo niqû tinoni ni Israel. Eo, sauba kau vutiligigira na tinoni vanga tsutsukibo girani tania niqira kao, vaga saikesa moa kalina ara vutiligia na omea tsukatsuka, ma kau laumaurisia na Juda tanigira. ¹⁵ Bâ, mi murina kalina kau vutiligigira sui, me sauba kau galuvegira tugua. Sauba kau adivisugira pipi na puku tana niqira kao segeni, mi tana veraqira segeni. ¹⁶ Me ti vaga igira kara tabea tana tobaqira popono niqira lotu niqû tinoni, ma kara gini vatsa tana asaqu inau ma kara tsaria, ‘Vaga nogo e mauri na Taovia’, vaga ara sasaniginigira nogo niqû tinoni kara naua vania Baal, bâ, mi tana ti kau tamivanigira kara totudoutugua i laoqira niqû tinoni. ¹⁷ Me ti vaga sa puku tavosi ke sove na rongomangaqu, minau sauba kau vutiligi saikesalia, ma kau toroutsania. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

Na Gokolia na Pipisi

13 Na Taovia e ketsaliau inau a Jeremia kau ba volia kesa na pipisiqu ma kau gini pipisi, me tsarivaniau kau laka na moloana tana kô. ² Mau tû, mau ba volia, mau gini pipisi. ³ Mi muri, ma na Taovia e goko tugua vaniau me tsaria, ⁴ “Ko bâ tana Kô Euprates mo ko poia na pipisimu kesa tana baba na vatu.” ⁵ Minau au vano mau ba molopoia ligisana na Kô Euprates.

⁶ Me kesa tana tagu i muri, ma na Taovia e ketsaliau kau visutugua tana Kô Euprates ma kau ba pidikana tugua na pipisiqu. ⁷ Minau au visutugua, mi kalina au ba tsau tana nauna i tana au molopoia na pipisiqu, mau reia laka e nguta sui nogo, me tau nogo dou na gini pipisi.

⁸ Mi muri, ma na Taovia e goko tugua vaniau me tsaria, ⁹ “Inau sauba kau suilavagini vaganana niqira kaekae loki igira na Juda, ma na Jerusalem. ¹⁰ Na tinoni seko girani ara sove saikesa na rongomangaqu inau. Ara tsatsarae babâ moa mara naugira moa na omea seko sosongo, mara ba samasama vanigira na god peropero mara aqo vanigira. Me vaga ia, migira sauba

kara vaga saikesa na pipisi ngutanguta e tau nogo dou na gini pipisi. ¹¹ Vaga na pipisi na tinoni ara sorikakaia tana bunguqira, minau au padâ laka pipi sui na tinoni ni Israel mi Juda kara tatango kakai i koniqû inau. Inau au nauvaganana ia gana igira kara gini lia niqû tinoni segeni, ma kara tsonikaeau, ma kara padalokia na asaqu, migira ara sove moa na rongomangaqu inau.”

Na Popovatu na Uaeni i Laona

¹² Na Taovia God e tsarivaniau, “A Jeremia igoe, ko bâ tsarivanigira na tinoni ni Israel laka niqira aqo pipi na popovatu na uaeni ke dangadato na uaeni i laona. Me ti vaga igira kara tsarivanigo, ‘Me laka ami tau nogo donaginia igami laka pipi na popovatu na uaeni nina aqo ke dangadato na uaeni i laona?’ ¹³ Migoe ko tsarivanigira laka inau na Taovia au vangaraunogoa laka kau dangaliginigira na uaeni igira na tinoni popono tana kao iani, igira sui na taovia tsapakae na kukuana a David, ma na manetabu, ma na propete, migira sui lakalaka goto na toga tana Jerusalem, poi tsau ke ulavigira. ¹⁴ Mi muri ti inau kau toroutsanigira sui, vaga moa kalina kesa e adia ruka na popovatu, me poga-saikaira mara ka tarutu, atsa moa na tinoni loki se na tinoni vaolu. Me utu goto kau galuvegira se kau tobadou vanigira, se kau gaegira, sauba nomoa kau matesiligigira sui lakalaka.”

A Jeremia e Parovatavigira Tana Rongona Niqira Kaekae

¹⁵ !Igamu na tinoni ni Israel, na Taovia e goko nogo vanigamu!

Nimui aqo kamu molotsunali segenimui ma kamu rongomia na omea aia e tsaria.

¹⁶ Kamu padalokia na Taovia nimui God idavia aia ke alomaia na rodo ke tsavugamu, ma kamu tubulagi tana vungavunga; me idavigotoa aia ke olia na marara igamu amu amesia, me ke lia na rodo pulipuli.

¹⁷ Me ti vaga igamu kamu sove moa na rorongo, minau sauba kau ngangai loki i tobaqu tana rongona nimui sasaga kaekae; me ke ro loki na kô na mataqu tana rongona ara aditsekavanogira sui nogo nina tinoni na Taovia.

¹⁸ Ma na Taovia e tsarivaniau, “Ko ba tsarivanikaira na taovia tsapakae ma na tinana, kara ka tsunaligi tania ka niqira sasana na totukae, rongona ka niqira virigi lova rerei dou sosongo ara pukaligi nogo tania ka lovaqira. ¹⁹ Igira na gala ara totu poli poponogira nogo na vera sui tana Juda tabana i ata; me tau tango-manana vania ke kesa ke liusage bâ i koniqira gana ke

sangagira. Ara aditsekavanogira nogo na tinoni sui lakalaka tana Juda.”

²⁰ !Igoe Jerusalem ko reia bân! !Igira gamu gala ara maimai nogo talu i vava! ?Iava igira na tinoni aia God e mologinigo igoe ko reitutugugira, igira nogo na tinoni igoe o gini kaekae sosongo? ²¹ ?Me laka nagua sauba ko tsaria kalina igira na tinoni igoe o padâ ara tabana kolugo kara tû, ma kara tangoligo, ma kara tagaovi kaputigo? Tana dani ia, migoe sauba ko vatsangisavi sosongo vaga moa na daki e vatsangia na dalena. ²² Me ti vaga igoe ko veisuâ na rongona gua te ara laba vanigo na omea sui vaga girani, mo ko dona laka tana rongona nogo igoe o sasi loki sosongo te ara tsoraligia na polomu mara raqago. ²³ ?Laka tangomana kesa na tinoni bora ke olia na kokorana me ke sere? ?Se laka kesa na kusi atsi tuputupuga tangomana ke adiligia na tuputupuna? Me ti vaga kara tangomana moa na nauvaganana ia igira, bân, migoe o nau baba moa na omea tabaruga, tangomana ko adi sasani i koniqira mo ko oligotoa nimu sasaga, mo ko naua moa na omea e goto me dou. ²⁴ Na Taovia sauba ke sarangasigo vaga moa na buruburu makede e puasalagira na guguri votu talu tana kaomate. ²⁵ Aia nogo e tsaria laka sauba ke laba vanigo na omea vaga ia. Iani nogo na omea na Taovia e pedea laka ke nauvanigo rongona igoe o padale saikesalia ia, mo norugira moa nimu god peropero. ²⁶ Na Taovia segeni nogo sauba ke tsoraligia na polomu, me ke paluvangamamu. ²⁷ Aia e morosigo igoe kalina o naugira na omea aia e reisavi sosongolia. E morosigo goto kalina igoe o ragevigira niqira god na tinoni ponotoba i kelaqira na tetena, mi tana poina, vaga saikesa moa kesa na daki e ngao sosongolia na vainaugi koluana kesa na mane e tau na savana, se vaga saikesa goto kesa na ose daki e lavea na ose mane. !Sauba ke seko sosongo vanigo igoe Jerusalem! ?Me laka ke oka koegua sagata ti ko mololea nimu sasaga tabaru mo ko totu male tugua?

Na Uvirau Seko Sosongo

14 Na Taovia e tsaria na omea iani vaniau, inau a Jeremia, tana rongona na uvirau e gadovia na Juda.

² Aia e tsaria,
“Na Juda e tangitangi,
migira nina verabau ara viri mate,
ma na tinonina ara viri tsaro lê tana kao tana melu loki,
maia na Jerusalem e ngangaidato vania na Taovia ke sangâ.

³ Igira na tinoni ara tamani omea danga ara molovanogira niqira tinoni aqo kara ba sao kô;
migira ara vano tana tuvu mara tau goto ba reia sa kô;

mara adivisu lea moa niqira popovatu.
Ara vangamâ, me ponopala na tobaqira,
mara tsavupoia na mataqira.

⁴ Mi tana rongona e tau tumu na usa
me gini makede na kao,
e gini seko sosongo goto na tobaqira igira na tinoni aqo kao,

mara tsavupoigotoa na mataqira.

⁵ Mi laona na poi igira na dia vasusu
ara mololea na daleqira botsa vaolu
rongona e tagara goto sa buruburu i tana.

⁶ Migira na asi atsi ara tû i kelaqira na tetena
me datokesa na mamagoqira vaga moa na pai atsi,
ma na mataqira e tau nogo moro maka, rongona e tagara sa gaqira mutsa.

⁷ Migira niq tinoni ara ngangaidato vaniau mara tsaria,

‘Atsa moa ti igira nimami sasi ara tai matamami,
ami nongigo moa Taovia ko sangagami moa vaga igoe o vekenogoa.

Igami ami piloligi tanigo nogo danga kalina,
mami sasi sosongo i matamu.

⁸ Migoe segeni moa nimami amesi igami na tinoni ni Israel.

Migoe segeni lelê moa tangomana ko maurisigami tania na omea seko loki.

?Me laka egua ti o vaga moa na tinoni labana tana veramami igami,

me vaga moa na tinoni tavetada e mai me matura bongi kesa moa?

⁹ ?Megua goto ti o vaga moa na tinoni e ponopala to-bana,

me vaga na mane vaumate e tau nogo susuliga na tuliusiaqira na gala?

!Igami ami tutunina nomoa laka igoe Taovia o totu moa kolugami!

Igami nimu tinoni nogo,
mami nongigo ko laka na tsonikidamami.’ ”

¹⁰ Ma na Taovia e tsarigotoa tana rongogira na tinoni girani, “Igira ara ngaoa moa kara tsogo taniau inau, mara tau goto dona kara tagaovi segeniqira. Me vaga ia, minau au tau saikesa reingaogira. Me sauba e utu kau padalegira na omea seko ara naua, ma kau kedegira tana rongona niqira sasi.”

¹¹ Mi muri, ma na Taovia e tsarivaniau, “Ko laka goto na nongiaqu kau sangagira na tinoni girani. ¹² Me atsa moa ti kara tsoni vitoaqira segeni, minau sauba e utu goto kau rongomia niqira ngangaidato vaniau laka kau sangagira. Me atsa moa goto ti kara savorigira vaniau na savori-kodokodo, ma na sausau na uiti, minau e utu goto kau reingaogira. Tagara. Sauba moa kau matesigira tana vailabu, ma na liuna na vitoa, ma na lobogu.”

¹³ Mi tana, minau au tsarivania, "Taovia God igoe o donagininogoa laka igira na propete ara tsarivanigira na toga laka sauba ke tau goto laba na vailabu, se na liuna na vitoa, rongona igoe nogo o vekea laka sauba ke totu moa na rago i laona na veramami."

¹⁴ Bâ, ma na Taovia e tsarivaniau, "Na propete girani, ara goko pero moa tana asaqu inau. Inau au tau saikesa molovanogira, mau tau goto moloketsa vanigira se kau tsarivanigira goto sa tsaqina goko. Ma na omea ara tsaria laka ara morosia tana bolebole ara tau saikesa talumai i koniqu inau. Niqira kategoko ara talu moa tana niqira papada segeni, mara tau saikesa tamanina sa rongona. ¹⁵ Inau nogo na Taovia au katevanigo igoe na omea sauba kau naua vanigira na propete girani, igira inau au tau molovanogira, mara ba gini goko pero tana asaqu inau, mara tsaria laka na vailabu ma na liuna na vitoa e utu goto ke gadovia na butona kao iani. Minau sauba nomoa kau matesigira tana vailabu ma na liuna na vitoa. ¹⁶ Migira sui na tinoni ara rongomia niqira kategoko peropero na propete girani, sauba kara mate goto tana vailabu ma na liuna na vitoa. Ma na koniqira sauba kara tsonigira bamai tana sautu loki ni Jerusalem, me ke tau goto kauvisu kesa ke qilugira. Ma na omea vaga iani sauba ke laba vanigira sui lakalaka, kolugira goto na tauqira, ma na daleqira mane, ma na daleqira daki. Inau kau nauvaganana ia vanigira, gana kara gini sese matena niqira tsutsukibo."

¹⁷ Na Taovia e ketsaliau inau a Jeremia, laka kau goko vanigira na toga tana rongona niq melu ma kau tsaria:

"Na kô na mataqu ke tave na dani ma na bongi, ma kau tau goto mango na ngangai, rongona igira na gala ara labu sekoligira niq tinoni, mara gini boka loki sosongo.

¹⁸ Kalina inau au liu tana poina, mau morosia na koniqira na tinoni ara mate tana vailabu.

Mi kalina au liu i laona na vera, mau reigira goto na tinoni ara gini mate na vitoa. Migira na propete ma na manetabu ara aqosia moa niqira aqo, mara tau saikesa moa donaginia na omea ara nanaua."

Na Tinoni Ara Ngangaidato Vania na Taovia

¹⁹ ?Taovia, laka igoe o sove saikesa tanigira na Juda? ?Laka o reisavigira manana na tinoni ni Sion? ?Megua ti o bokaligami sosongo vaga ia, me tau tangomana ke mavu visutugua na bokamami?

Igami ami lavea moa na rago, me tau goto laba vanigami sa omea dou.

Mami amesia laka kami totudoutugua, mara mai molo matagu vanigami moa igira na gala. ²⁰ Igami ami sasi sosongo i matamu igoe Taovia.

Ami koevulagigira vanigo nimami sasi segeni ma niqira sasi goto igira na mumuamami.

²¹ Ko padatugua na omea igoe o vekenogoa vanigami,

mo ko laka kiki na reipeagami igami, mo ko laka goto na paluvangamana na vera ni Jerusalem,

aia na nauna i tana e totu nimu sasana na totukae. Ko padatugua na vaitasogi igoe o naua kolugami, mo ko laka goto na kutsiana.

²² ?Laka e totu sa niqira god na puku tavosi tangomana ke molomaia na usa?

?Me laka na masaoka segenina moa e susuliga na nauana me ke tumu na usa?

?Me laka o tau nimami God igoe?

Igami ami vataraginia nimami amesi i konimu igoe, rongona igoe segeni moa o dona na nauaqira na omea sui girani.

Gaqira Matemate Igira na Juda

¹⁵ Mi muri, ma na Taovia e tsarivaniau inau a Jeremia, "Me atsa moa ti kaira a Moses ma Samuel kara ka totu nogo ieni i mataqu, ma kara nonginongi tsai vaniau mateqira na tinoni girani, me utu goto inau kau galuvegira. Ko ketsaligira kara vanoligi saikesa tania na mataqu inau. ² Mi kalina kara veisuago laka iava tana sauba kara vano, mo ko tsarivanigira laka inau au tsarivaganana iani:

Igira visana sauba ke laba gaqira matemate tana liuna na lobogu loki,

mi tana nogo sauba igira kara vano.

Migira visana sauba ke laba gaqira matemate tana vailabu,

mi tana sauba igira kara vano.

Migira goto visana sauba kara tsodoa gaqira matemate tana liuna na vitoa,

mi tana sauba igira kara vano.

Migira goto visana sauba kara tsodoa niqira matemate kalina kara aditsekavanogira,

mi tana sauba igira kara vano.

³ Inau na Taovia au pedenogo laka sauba kara tu vati na omea seko loki kara tu laba vanigira: igira sauba kara mate tana vailabu; ma na pai sauba kara raqaligira na koniqira; ma na manu sauba kara ganigira; ma na omea tuavati atsi sauba kara gani lavelavea na omea ara kauvisu. ⁴ Me sauba kau naua migira na toga sui tana barangengo kara gini beke loki na reiana na omea seko vaga ia e laba vanigira, tana rongona na omea tabaruga a Hesekia na dalena a Manase e naua i Jerusalem, kalina aia e taovia tsapakae tana Juda."

⁵ Ma na Taovia e tsaria,
 “?Igamu na tinoni ni Jerusalem aseï sauba ke galu-
 vegamu,
 masei goto sauba ke tangisigamu?
 ?Masei goto ke gini boe na ba veisuamui ti vaga amu
 mauri dou se tagara?
⁶ Igamu amu sove taniau inau, mamu piloligi taniau.
 Me vaga ia, minau au tatakatsinia na limaqu mau
 labuginigamu,
 rongona au qisi nogo na tangolivisuana na korequ.
⁷ Mi laona pipi na vera tana butona kao iani
 inau au tsonigamu vania na guguri, vaga moa ti na
 buruburu makede.
 Au toroutsanigamu igamu niq̄u tinoni,
 mau matesigira goto na dalemui,
 rongona igamu amu tau mololea nimui sasaga
 tabaru.
⁸ Mi laona nimui butona kao na daki tinamate ara
 danga sosongo,
 liusia bâ na vatuna one i tasi.
 Au matesigira nimui mane vaolu kalina ara susuliga
 dou moa,
 mara gini rota loki sosongo igira na tinaqira.
 Au naua me tavongani gadovigira na melu ma na
 matagu loki.
⁹ Ma na daki ara mate vitu na dalena mane
 e mateluvu, me datokesa na mamagona.
 Ma na dani e vaga moa na bongi vania;
 maia e paluvangamana, me gini melu sosongo to-
 bana.
 Minau sauba kau mologira gamui gala
 kara matesigira igira i laomui ara mamauri moa.
 Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

A Jeremia e Veisua na Taovia Tana Rongona na Rota e Gadovia

¹⁰ !Inau a Jeremia, e melu loki sosongo nomoa na to-
 baqu! ?Matena gua te e vasuau tinaqu? Inau niq̄u aq̄o
 kau vaiganigi, ma kau vaimangabarigi, kolugira na
 tinoni sui tana butona kao iani. Minau kesa au tau
 dona na kaoni, migira na tinoni tavosi ara tau goto
 kaoni i koniq̄u inau. Me atsa moa e vaga ia, migira na
 tinoni sui ara vealaginiau moa inau. ¹¹ Taovia, e dou
 moa kara manaliau pipi sui niqira vealagi ti vaga inau
 au tau nogo aq̄o dou vanigo igoe, se au tau nonginon-
 gi tsai mateqira gaqu gala kalina e gadovigira na rota
 loki ma na tagu seko. ¹² ?Asei nomoa tangomana ke
 bokua na tapala laka, putsikae bâ na tapala laka talu
 tabana i vava ara lalo kolua na tapalamila? †

¹³ Ma na Taovia e tsarivaniau, “Inau sauba kau molo-
 gira na gala kara kalagaivanogira niqira qolumila ma

† Na turina iani e kalea niqira vangana na vailabu igira na Juda, e
 tau danga tugua kara gini tuliusigira na Babilonia ara talumai ta-
 bana i vava.

niqira omea tatamani sui igira niq̄u tinoni, gana kau
 kedeginigira na matena niqira sasi ara naua i laona na
 butona kao popono iani. ¹⁴ Inau sauba kau tsonigira i
 limaqira gaqira gala, ma kara aq̄o vanigira kesa tana
 kao ara tau goto vati donaginia, rongona niq̄u mo-
 mosatoba loki inau e vaga saikesa moa na lake, me
 sauba ke iru saviliu.”

¹⁵ Mi muri, minau au tsaria, “Taovia, igoe o don-
 agininogoa niq̄u rota loki. Ko padaau inau mo ko san-
 gaau. Ko tangotuguqu i koniqira igira ara rotasiau. Ko
 padatugua laka tana rongona au aq̄o vanigo nogo
 igoe, te ara peaginiau inau. ¹⁶ Igoe o goko vaniau,
 minau au rongomi vatavia pipi sui nimu tsaqina goko.
 Inau nimu tamani nogo igoe Taovia God Susuliga
 Sosongo, me gini mage sosongo tobaqu na rongomi-
 ana nimu goko. ¹⁷ Inau au tau ba totu lê kau kiakia ma
 kau magemage kolugira na tinoni tavosi, tagara. Inau
 au rongomangamu moa igoe, mau totu segeniq̄u,
 rongona igoe o dangaliginiau na koremu loki.

¹⁸ ?Rongona gua ti au rota babâ moa vaga ia inau, va-
 ga moa au tamanina na vora loki e utu na taliana?
 ?Rongona gua ti e tau vati mavu? ?E mana nomoa igoe
 o tau sangaau. Inau au vaga saikesa nogo kesa tinoni
 e ba lave lê na kô na inu tana vuravura mamatsa.”

¹⁹ Ma na Taovia e gokovisu vaniau me tsaria, “Ti vaga
 ko pilovisumaitugua i koniq̄u, minau sauba kau adivi-
 sugo mo ko lia tugua niq̄u maneaq̄o. Me ti vaga ko
 tsonia moa na goko dou tamani rongona, me tau na
 goko bubulega tagara rongona, migoe sauba ko lia
 tugua niq̄u propete inau. Migira na toga sauba kara vi-
 sumaitugua i konimu igoe, me ke tau kilia igoe ko bâ i
 koniqira. ²⁰ Minau sauba kau naua, migoe sauba ko
 tukakai i mataqira vaga saikesa moa na baravatu
 tapalamila. Igira sauba kara vailabu kolugo igoe, me
 utu moa kara tuliusigo. Inau sauba kau totu kolugo,
 ma kau dilago, ma kau ravisigo. ²¹ Inau sauba kau lau-
 maurisigo tania na limaqira na tinoni vanga tsutsuki-
 bo, ma na vanga tangopeke seko. Inau nogo na Taovia
 au tsaria na omea iani.”

Na Omea e Pedea na Taovia Vania na Maurina a Jere- mia

16 Me kesa goto kalina na Taovia e goko vaniau,
 inau a Jeremia, me tsaria, ² “Igoe ko laka na tau-
 ga se ko tamani dalemu tana nauna vaga ieni. ³ Inau
 sauba kau tsarivulagi vanigo igoe na omea sauba ke
 laba vanigira na baka ara botsa tana kao iani, me vani-
 gira goto na tinaqira ma na tamaqira. ⁴ Igira sui sauba
 kara gini mate na lobogu seko sosongo, me ke tau go-
 to kauvisu ke kesa ke tangisigira se ke qilugira. Ma na
 koniqira sauba kara viri vaitsupuligi tana kao vaga
 moa na tsupu na tae. Sauba kara mate tana vailabu, se

tana liuna na vitoa, ma na koniqira sauba kara lia gaqira mutsa na manu ma na omea tuavati atsi.

⁵“Igoe ko laka na sage bâ tana vale i tana ara tangitangi. Mo ko laka goto na gini melu tana rongona ke kesa. Inau e utu goto kau gini vangalaka na rago vanigira niqutini, se kau galuvegira, se kau tobalaka vanigira. ⁶Igira sui lakalaka na tinoni, igira ara tamani omea danga, migira goto ara tau tamanina sa omea, sauba kara viri mate sui tana butona kao iani, me ke tau goto kauvisu ke kesa ke qilugira se ke tangisigira. Me tagara goto ke kesa ke pari segenina se ke tsara kolekolea na lovana papadana laka e melu sosongo. ⁷Me tagara goto ke kesa ke mutsa kolua sa kulana, na mani vereana kalina e mate kesa aia e galuve sosongolia, atsa moa ti vaga e mate na tinana se na tamana.

⁸“Ko laka na sage bâ tana vale i tana ara kavomutsa. Ko laka goto na ba totu puka i lao koluaqira ma na sanga mutsa ma na inu. ⁹Ko rongomi vatavidoua na omea inau na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, kau tsarivanigo. Inau sauba kau muisia na leleona na magemente ma na kiakia, ma na tatangina na magemente na kavomutsa na tauga. Me sauba ko morosia kara laba na omea girani kalina igoe o maimauri moa.

¹⁰“Mi kalina igoe ko tsarivulagi vanigira na omea sui girani, migira sauba kara veisuago, ‘Rongona gua ti na Taovia e vangaraua ke kede sekologami vaga sagata ia? Laka na kibo gua igami ami tsukia? Na sasi gua ami nauvania na Taovia nimami God?’ ¹¹Mi tana, migoe ko tsarivanigira: ‘Aia na Taovia e tsaria laka tana rongona nogo igira na mumuamui ara piloligi taniau inau, mara ba samasama mara aqo vanigira na god peropero. Ara tsonikidaqu inau mara sove goto na muriana niqutetsa. ¹²Bâ, migamu e ratsu goto bâ na omea seko amu naugira liusigira bâ na mumuamui. Igamu sui lakalaka amu tsatsarae mamu tabaru sosongo, mamu tau goto rongomangaqu inau. ¹³Bâ, me vaga ia, minau sauba kau tsialigigamu tania na kao iani, ma kamu bâ totu kesa tana kao tavosi aia igamu migira goto na mumuamui amu tau vati donaginia moa. Mi tana ti igamu sauba kamu aqo vanigira na god peropero na dani ma na bongi, minau sauba e utu goto kau galuvegamu.’”

Na Taovia e Adivisugira Tugua Tania na Totu Tseka

¹⁴Na Taovia e tsaria, “Na tagu e maimai nogo i tana igira na tinoni kara tau goto gini vatsa tana asagu inau, vaga na God maimauri aia e adirutsumigira na tinoni ni Israel tania na kao ni Ejipt. ¹⁵Tagara, sauba moa kara gini vatsa tana asagu inau vaga na God maimauri aia e adirutsumigira na tinoni ni Israel tania na kao tabana i vava, migira sui goto na vera tavosi i tana

inau au sarangasigira nogo. Me sauba kau adivisumai-gira tugua tana niqira butona kao segeni, aia na kao inau au saunogoa vanigira na mumuaqira. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

¹⁶Na Taovia e goko me tsaria, “Inau sauba kau molo-maigira kara danga sosongo na gala kara laugira na tinoni tana Juda, vaga moa kesa na mane lave tsetse e tagoa danga na tsetse. Mi muri, minau sauba kau molomaigira ke visana segeni goto na gala, kara lave-gira na tinoni vaga moa kesa na mane na rugu, ma kara ba ruguvigira igira ara taopoi pipi tana vungavunga ma na tetena, mi laoqira na vatuluma. ¹⁷Inau au morosinogoa pipi na omea sui ara naugira. E tagara goto kesa na omea ke popoi vaniau, niqira sasi sui e tau tangomana kara popoi i mataqu. ¹⁸Sauba kau paboa ke ruka kalina na kedena niqira sasi ma niqira tsutsukibo, rongona ara dangaligini poponoa mara naqugasiginia niqutetsa kao niqira titinonina na god peropero, igira na kubu lê moa vaga saikesa nogo na kubuna tinoni mate.”

A Jeremia e Nongia God Mateqira

¹⁹Taovia, igoe nogo o reitutuguau mo susuligasiau; migoe goto nogo o sangaau tana tagu e gadoviau na rota loki. Migira na puku sui pipi sui tana nauna, tû kesa tabana na barangengo, me tsau bâ tabana, sauba kara mai ma kara tsaria, “Niqira god na mumuamami igami na god peropero moa. E utu saikesa kara naua sa omea kara sangaginigami. ²⁰?Laka tangomana kesa tinoni ke aqosigira nina god segeni? Tagara, rongona na titinonina na god peropero ara aqosiginia na limana tinoni ara tau saikesa na god manana.”

²¹Ma na Taovia e tsaria, “Bâ, me vaga ia, minau sauba kau naua migira na puku sui kara donagini saikesalia na susuligaqu inau ma gaqu tangirongo. Sauba kara donaginia laka inau nogo na Taovia.”

Niqira Sasi na Juda ma na Kedena

17 Na Taovia e tsaria, “Igamu na tinoni tana Juda, e utu ke taveo nimui sasi, rongona na tobamui ara kakai vaga na vatu, i tana ara mareginia na peni tapala na mamarena nimui sasi; mara kirigotoa tana tsukena nimui belatabu. ²Nimui toga ara ba samasama tana nina belatabu, mi matana pipi na nununa ara vaturikaegira vania na god daki ko Asera, i vavana pipi na auauna gai, mi kelaqira na tetena, ³mi kelaqira goto na vungavunga ara totu tana kao mangasâ. Inau sauba kau naua, migira gamui gala kara lauligi tanigamu nimui qolo sui, me pipi sui lakalaka goto nimui omea tatamani loki matana, tana rongoqira nimui sasi danga amu naugira tana nimui butona kao popono. ⁴Sauba kara lauligi tanigamu goto na kao inau au saunogoa vanigamu, ma kamu lia niqira maneaqo igi-

ra gamui gala i laona kesa na kao i tana amu tau goto vati donaginia, rongona na korequ inau e vaga saikesa moa na lake, me sauba ke iru sailagi.”

**“Igamu na tobamui ara kakai vaga na vatu i tana ara mareginia na peni tapala na mamarena nimui sasi.”
(17:1)**

Visana na Goko Parovata

⁵ Na Taovia e goko me tsaria,
“Inau sauba kau kedea na tinoni
e piloligi taniau inau,
me vataraginia moa nina vainorugi i konina na tinoni
lê,
me ba tsotsovata moa i koniqira na tinoni ara dona
na mate.

⁶ Aia e vaga saikesa nogo na gai tetelo tana legai
mate,
aia e vovodato tana kao mamatsa lê,
tana kao vavai i tana e utu ke dato varimauri sa
omea.

Me tagara goto sa omea dou e dona ke laba vania na
tinoni vaga ia.

⁷ “Me sauba moa kau vangalaka vania na tinoni
aia e vataraginia nina vainorugi i koniqu inau.

⁸ Aia e vaga saikesa na gai e vovodato i liligina na ko
tatave,
ma na lamuna e tete vano tana kô.

Aia e tau dona ke padasavi kalina ke laba na tagu na
papara,
rongona na rauna ara totu marao dou moa;
mi kalina ti vaga ke tau tumu na usa,
me utu goto ke gini boe, e molo vuana babâ rago
moa.

⁹ “?Asei nomoa tangomana ke padagadovia na to-
bana tinoni?

Aia e dona sosongo na valovalo.
E seko sosongo manana, me utu goto ke dou visu-
tugua.

¹⁰ Inau na Taovia au vilekedoua i laona nina papada
pipi tinoni,
mau tovolea na sasagana,
mau pedea pipi tinoni taonia nina omeomea segeni,
ma nina aqo aia e naugira.”

¹¹ Na tinoni e adiqolo tana peqo,
aia e vaga moa na manu e botsaligira na toluna aia e
tau vasugira.

Ma nina omea tatamani sui sauba ke nangaligira lê
kalina e tinoni vaolu moa,
mi tana susuina migira na tinoni kara soaginia na
bule manana.

¹² Nida Vale Tabu igita e vaga saikesa na sasana na to-
tukae marara loki,
e tutû i kelana na vungavunga dato ao tu mai nogo
tana tuturigana.

¹³ Taovia, igoe nogo niqira amesi na Israel.
Migira sui ara piloligi tanigo igoe sauba kara palu-
vangaqira.
Igira sauba kara nanga lê, vaga moa na soa ara mare-
gira tana papasa lê,
rongona ara tsonikidamu igoe na Taovia
na uluna na ko maroga.

A Jeremia e Nongia na Taovia Ke Sangâ

¹⁴ Taovia, ko talimaurisau inau, me sauba kau mauri
dou saikesa; ko laumaurisau, minau kau totu raviravi
dou i konimu. !Igoe segeni moa au tsonikaego!

¹⁵ Igira na tinoni ara tsarivaniau inau, “?Laka iava igi-
ra na omea seko aia na Taovia e tsaria ke naua vanigi-
ta? !Ti vaga ke mana na omea iani, me ke tû me ke
naugira kalina ia!”

¹⁶ Bâ, migoe Taovia o donagininogoa laka inau au tau
raigo ko alomaia na rota seko loki vanigira; mau tau
goto ngaoa ke gadovigira na tagu seko. Eo, Taovia,
igoe o donagininogoa na omea sui inau au tsaria. ¹⁷ Ko
laka na totoposuliaqu inau; igoe nogo niqu mani totu
raviravi tana tagu seko. ¹⁸ Taovia ko paluvangaqira
igira ara rotasiau, mo ko gaea na mauriqu inau. Ko to-
toposuligira igira, mo ko laka moa na molo matagu va-
niaqu inau. Ko alomaia na tagu seko vanigira igira, mo
ko matesiligigira saikesa.

Na Ketsa na Sabat

¹⁹ Ma na Taovia e tsarivaniau, “Jeremia igoe, ko bâ
mo ko katevulagias niqu goko inau tana niqira Mat-
sapakapu na Tinoni, i tana igira na taovia tsapakae
tana Juda ara tsunasage i konina; mi muri, mo ko bâ
pipi tana matsapakapuna na verabau ni Jerusalem.
²⁰ Mo ko ketsaligira na taovia tsapakae, migira sui na
tinoni tana Juda, migira goto ara totu i Jerusalem mara
liu sage tana matsapakapu iani, kara rongomi vatavia
na omea inau kau tsaria. ²¹ Ko tsarivanigira laka ti vaga
kara padalokia na mauriqira segeni, ma niqira aqo
kara laka na lutsangiana sa omea tana Dani na Sabat;
kara laka goto na kalagai sageana sa omea tana mat-
sapakapu i Jerusalem, ²² se kara kalagai rutsua sa
omea tania na valeqira tana Dani na Sabat. Kara laka
goto na aqosiana sa aqo tana Dani na Sabat, ma kara
padalokia na dani ia vaga nogo na dani tabu manana,
vaga au ketsaliginigira nogo na mumuaqira kara naua.
²³ Migira na mumuaqira ara sove na rongomiaqu,
mara tau goto gini boe na nauana na omea inau au
ketsaliginigira. Tagara. Ara tsatsarae moa, mara sove

saikesa na rongomangaqu inau, se na muriana niqu sasani.

²⁴ "Ko bâ, mo ko tsarivanigira na tinoni girani laka niqira aqo nogo kara murigira pipi sui niqu ketsa. Kara laka na lutsangi sageana sa omea tana matsapakapuna na verabau iani tana Dani na Sabat. Niqira aqo kara muridoua na ketsa na mango tana Dani na Sabat, ma kara laka goto na nauana sa niqira aqo tana dani ia. ²⁵ Me ti vaga kara nauvaganana ia, migira niqira taovia tsapakae sauba kara tamanina na susuliga gana na aqotagao vaga nogo e tamanina a David i sau. Migira, kolugira na tinoni tana Juda mi Jerusalem, kara sage tana niqira terê mi kelaqira na ose, ma kara tsunasage tana matsapakapuna na Jerusalem, me pipi kalina moa kara dangadato na tinoni i laona na vera ia. ²⁶ Na tinoni sauba kara mai talu tana vera sui tana Juda, me pipi tana tsatsapa tetelo babâ polia na Jerusalem, me sauba kara talumai goto tana butona kao ni Benjamin, mi tana tuana na tetena, mi tana vungavunga, mi tana Juda tabana i ata. Migira sauba kara adimaigira tana niqu Vale Tabu na vangana na savori-kodokodo, ma na kodoputsa, ma na sausau na uiti, ma na bulunagai uruuru, ma na sausau gana na soadou goto. ²⁷ Ma niqira aqo nomoa kara rongomangaqu inau, ma kara muria na ketsa na mango tana Dani na Sabat vaga nogo na dani tabu loki. Kara laka goto na lutsangi sageana sa omea tana matsapakapuna na verabau ni Jerusalem tana dani ia, rongona ti vaga kara petsakoe mangaqu ma kara naua moa, minau sauba kau tungigira sui na matsapakapuna na verabau ni Jerusalem. Ma na lake ia sauba ke iruvigira sui na valeqira na tinoni tataovia, me sauba e utu goto ke kesa ke tangomana na tsi matesiana."

A Jeremia Tana Valena na Tinoni E Aqosi Popovatu

18 Na Taovia e tsarivaniau inau, ² "A Jeremia igoe, ko tsuna bâ tana valena na tinoni e aqosi popovatu, mi tana nogo sauba kau tsarivulagi vanigo niqu goko." ³ Me vaga ia, minau au tû, mau tsuna bâ i tana, mau reia na mane aqosi popovatu e aqosia kesa nina popovatu. ⁴ Mau reia laka kalina e tau dou na popovatu e aqosia na mane ia, maia e tû, me aditugua na kao tsitsi ia, me aqosiginia kesa na omea segeni.

⁵ Mi muri, ma na Taovia e tsarivaniau, ⁶ "Laka e tau niqu aqo inau na nauvaniamui igamu na tinoni ni Israel, na omea vaga na mane aqosi popovatu e nauvania na kao tsitsi? Igamu amu totu nogo i limaqu inau vaga saikesa na kao tsitsi tana limana na mane aqosi popovatu. ⁷ Me ti vaga sa tagu moa kau tsaria laka sauba kau tatavutia, se kau vuipukalia, se kau toroutsania sa puku se sa vera loki, ⁸ bâ, mi muri, ma na puku ia ke piloligi tania nina sasaga tabaru, minau sauba kau tau rago nauvania na omea seko au pede-

vaninogoa. ⁹ Me ti vaga kau tsaria laka sauba kau vaturia se kau logoa kesa na puku se sa vera loki, ¹⁰ bâ, mi muri, ma na puku ia ke petsakoe mangaqu inau, me ke naua moa na omea tabaruga, minau sauba kau tau nauvania na omea dou au pedenogoa laka kau naua. ¹¹ Mi kalina ia, igoe ko bâ mo ko tsarivanigira na tinoni tana Juda mi Jerusalem, laka inau au vorogokona nogo na sekoliaqira, mau vangaraunogoa na kedeaqira. Ko tsarivanigira kara piloligi tanigira niqira sasi, ma kara olia niqira sasaga ma na omea seko ara naugira. ¹² Migira sauba kara tsarivanigo, "Tagara. Rongona gua goto kami oli igami? Sauba kami tsatsarae babâ moa, ma kami tabaruga vaga nogo ami kili segenimami."

Na Tinoni Ara Sove Tania na Taovia

¹³ Na Taovia e goko me tsaria,

"Ko veisuagira na tinoni pipi sui tana vera ti vaga kara reia ke laba i sau na omea vaga girani. !Igira na tinoni ni Israel ara sasi loki sosongo!

¹⁴ ?Laka igira na vungavunga vatuvatuga ni Lebanon o reia e tau puka na snou † i koniqira? ?Me laka ara dona kora na ko bisi dou sosongo e tsatsali tsunamai i koniqira?

¹⁵ Migira niqu tinoni inau ara padale saikesaliau.

Mara ba kodoa na buluna gai uruuru vanigira na titinonina na god peropero.

Ara tubulagi lê tana sautu dou ni sau, mara rugu bamai moa tana komukomu.

¹⁶ Ara naua ma na butona kao iani e lia na omea marasibiga saikesa, ara dona moa na reipeaana.

Migira sui kara tavetada i tana sauba kara gini beke loki na reiana, ma kara viruviru lovaqira tana novo.

¹⁷ Minau sauba kau sarangasigira niqu tinoni i mataqira gaqira gala,

vaga moa na papasa e puasalâ na guguri votu.

Sauba kau piloligi tanigira;

me utu goto kau sangagira kalina ke labamai vanigira na tagu seko."

Ara Voro Gana Mate a Jeremia

¹⁸ Mi tana, migira na toga ara tsaria, "Ida igita ma ka vorogana mate a Jeremia! Sauba kara totu sailagi moa visana na manetabu kara sau totokoe vanigita, ma na mane sasaga loki kara parovatavigita, ma na propete kara katevulagi vanigita nina goko God. Ida ma ka kelipero gana, ma ka laka goto na rongomiana na omea aia ke tsaria."

† "na snou" Visana tana vera tana tagu na bisi loki, na usa e dona ke kakolu me sere vaga moa na puke kalina e tumu me tsavua na kao popono.

¹⁹ Me vaga ia, minau a Jeremia au nonginongi mau tsaria, "Taovia, ko rongomia na omea inau au tsarivanigo, mo ko rongomigotoa na omea ara gini vaitsari gaqu igira gaqu gala. ²⁰ ?Laka e ulagana na omea seko ke lia na vovolina na omea dou? Migira ara tsaia na qilu loki gana inau kau puka sage i laona. Ko padatugua kalina inau au mai i matamu igoe, mau isutuguqira igira gana ke gini bisitugua na koremu. ²¹ Bâ, mi kalina ia Taovia, ko naua, migira kara mate tana vailabu, ma na daleqira kara gini mate na vitoa. Ko naua, migira na daki kara tinamate sui, ma na savaqira kara gini mate na lobogu seko, ma niqira mane vaolu kara mate sui tana vailabu. ²² Ko molovanogira na alaala na tinoni vanga tangopeke kara ba novotigira, ma kara laua pipi sui niqira omea; mo ko naua, ma kara ngangaidato tana matagu loki. Igira ara tsai manogati vaniau nogo na qilu loki gana kau puka sage i laona, mara vangarau manogatigotoa gaqu taviti gana kau sogo i konina. ²³ Migoe Taovia, o donaginino-goa laka ara voro gaqu mate inau. Ko laka saikesa na padaleana niqira sasaga tabaru se na nusileana niqira sasi. Ko tamivanigira gaqira gala kara tulusigira, migoe segeni moa ko kedegira tana nimu momosa loki."

Na Popovatu Tapatapa

19 Na Taovia e tsarivaniau inau, "A Jeremia, ko vano mo ko volia kesa na popovatu, mo ko dukolugira visana na tinoni lokiloki, me ke visana goto na manetabu igira ara manetabu oka nogo, ² ma kamu liu bâ tana Matsapakapu na Popovatu Tapatapa e vano tana Poi ni Hinom. Mi tana nogo ti ko ba katevulagia na goko iani inau na Taovia au tsarivanigo, ³ 'Igamu na taovia tsapakae tana Juda, ma na tinoni ni Jerusalem, kamu rongomia na omea inau na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, sauba kau tsaria vanigamu. Inau sauba kau alomai vanigamu na rota seko loki sosongo tana nauna iani, migira sui na tinoni kara rongomia sauba kara gini novo loki. ⁴ Minau sauba kau naua na omea iani tana rongona igira na tinoni ara piloligi taniau inau, mara naqugasiasa na nauna ieni tana savoriaqira na kodoputsa vaniaqira na god peropero, na god igira na mumuaqira, migira goto na taovia tsapakae tana Juda, ara tau goto donaginigira i sau. Ara dangaliginia na nauna iani na gabuqira na tinoni dou ara tau tsukia sa sasi, ⁵ mara logogira na belatabu vania Baal gana kara gini savori-kodoputsa na daleqira. Inau au tau ketsaliginigira kara naua na omea vaga ia; mau tau saikesa goto padâ na omea vaga ia sa dani. ⁶ Bâ, me vaga ia, me sauba ke laba mai na tagu i tana kara tau nogo soaginia na nauna iani Topet se na Poi ni Hinom. Tagara, sauba moa kara soaginia na Poi na Labumate. ⁷ Mi tana nauna nogo ieni, inau sauba kau toro butosilea niqira vorogoko sui na tinoni tana

Juda mi Jerusalem. Ma kau tamivanigira gaqira gala kara tulusigira, ma kara matesigira sui tana vailabu. Ma kau moloa na koniqira ke lia gaqira mutsa na manu ma na omea tuavati atsi. ⁸ Inau sauba kau molo-maia na omea seko loki sosongo ke toroutsania na verabau ni Jerusalem, me pipi moa sei ke liu putsu i tana sauba ke gini novo loki me ke beke. ⁹ Mi kalina igira na gala kara mai na bokiana na Jerusalem, me sauba kara totupoli poponoa na verabau ia. Migira na tinonina sauba kara gini rota na vitoa, ma kara gania na daleqira segeni, ma na koniqira goto gaqira verakolu.' "

¹⁰ Mi muri, ma na Taovia e tsarigotoa vaniau, "Mi muri, mo ko tapalia na popovatu ia i mataqira na mane ara tsarimurimu, ¹¹ mo ko tsarivanigira laka inau na Taovia Susuliga Sosongo au tsarinogoa laka sauba kau tapaligira na tinoni ma na verabau iani, me sauba kara vaga saikesa moa na popovatu tapa iani e tau saikesa tangomana na saivisu tuguana na tapana. Sauba kara qilugira na tinoni mate i Topet rongona e tagara goto sa nauna segeni i tana kara ba qilugira. ¹² Inau au vekea laka sauba kau naua, ma na verabau iani kolu tinonina sauba kara lia vaga saikesa moa i Topet. ¹³ Igira sui na vale i laona na vera ni Jerusalem, ma na valeqira na taovia tsapakae tana Juda, migira sui lakalaka goto na valeqira na tinoni, i tana ara kodoa na bulunagai uruuru i kelaqira vanigira na veitugu, mi tana goto ara qetua na uaeni vaga na sausau vaniaqira na god peropero, sauba igira sui lakalaka kara kaulinaqu i mataqu vaga nogo i Topet."

¹⁴ Mi muri, minau a Jeremia au mololea i Topet, i tana na Taovia e molovanoau kau ba katevulagia nina goko, mau ba tutû tana pakokana na Vale Tabu mau tsarivanigira na toga sui ¹⁵ laka na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, e tsarinogoa na omea iani, "Inau sauba kau alomai vania na verabau iani, ma na vera sui ara totu varangisia, pipi sui na kede vaga inau au katenogoa, rongona igamu amu tsatsarae sosongo, mamu sove na rongomangaqu inau."

A Jeremia e Taimatana a Pasur Na Manetabu

20 Mi kalina a Pasur na manetabu, na dalena na Imer, aia gaqira taovia igira ara reitutugu Vale Tabu, e rongomia a Jeremia e katevulagigira na omea girani, ² maia e ketsaligira kara ramitsia a Jeremia, ma kara soriginia na itai tapala ligisana na Matsapakapuna Benjamin tabana i gotu tana Vale Tabu. ³ Mi tana matsaraka na dani ngana, a Pasur e nusiligi tania na itai tapala, ma Jeremia e tsarivanja, "Na Taovia e tau nogo soaginigo a Pasur. Na soa aia e soaginigo kalina ia, aia nogo 'Na Omea Mataguniga e Totu Pipi Sui Tana Nauna.' ⁴ Na Taovia segeni nogo e tsaria, 'Inau sauba kau naua migoe sauba ko lia na omea mamataguniga vanigo segeni, me vanigira sui goto gamu duli, migoe

sauba ko reigira kalina kara viri mate sui tana niqira isi gaqira gala. Inau sauba kau mologira sui lakalaka na tinoni ni Juda tana limana na taovia tsapakae ni Babilonia; maia sauba ke aditsekavanogira ke visana tana verana segeni, me ke matesigira visana. ⁵ Minau sauba kau tamivanigira goto igira gaqira gala kara laugira pipi sui na qolona na verabau iani, migira sui nina omea tatamani loki matena, tsau tana niqira omea loki matena igira na taovia tsapakae tana Juda, ma kara kalagai vanogira sui i Babilonia. ⁶ Migoe a Pasur, migira sui lakalaka na vungu i konimu, sauba goto kara aditseka vanogamu i Babilonia. Mi tana nogo sauba ko ba mate, ma kara qilugo kolugira sui gamu duli igira igoe o katevanigira moa danga na goko peropero.' "

A Jeremia e Melu Tobana Me Goko Vania na Taovia

Me tû a Jeremia, me nonginongi vania na Taovia me tsaria,

⁷ "Lao, Taovia, igoe o valoau, minau au tutunina lê nimu goko. Igoe o susuliga bâ vaniau, mo tuliusiau inau.

Migira na tinoni sui ara gilugaqu, mara kiataginiau lê tana dani popono.

⁸ Me pipi kalina ti kau tû na goko, migoe o raiu moa laka kau gudato ma kau katea, "Na Vailabugi Loki sauba ke laba, migamu sauba kamu viri mate sui!"

Taovia ko reigira ara tsiriau mara peaa pipi moa kalina, tana rongona nogo nimu goko igoe o raiginiau na katevulagiana.

⁹ Mi kalina inau au padâ moa i tobaqu mau tsaria, "Sauba nomoa kau padalea na Taovia ma kau tau nogo gini goko sa omea tana asana aia." Mi tana tsotsodo, pipi sui nimu tsaqina goko Taovia ara irudato vaga moa na lake gagâ i laona tobaqu. Minau au tovokakaia laka kau muisaginigira lê, me utugana sosongo vaniau nomoa.

¹⁰ Inau au rongomigira na tinoni sui ara viri gagasa mara tsaria,

"!Aia ngana e katea laka 'Na Omea Mamataguniga e Totu Pipi Sui Tana Nauna!'

!Ida ma ka tatamanga gana vanigira na taovia!"

Me atsa moa ti igira gaqu duli dou sosongo inau migira goto ara pipitua kara reia ti vaga kau tubulagi tana goko.

Mara tsaria, "E tau ngatsu utu vanigita ka valo moa aia,

mi tana ti igita ka tangolia ma ka tangotuguda."

¹¹ Migoe Taovia o tabana koluau, mo malagai susuliga sosongo,

migira ara rotasiau e utu moa ke managaqira.

Sauba kara paluvangamaqira saviliu, rongona e utu saikesa kara tangomana.

Ma niqira paluvangamâ sauba e utu saikesa na tinoni kara padalea.

¹² Migoe segeni moa Taovia Susuliga Sosongo o dona na pedegoto,

mo donaginia na omea e totu i laona na tobaqira ma na papadaqira na tinoni sui.

Me vaga ia, mau nongigo ko tamivaniau kau reigo igoe

kalina ko tangotuguqu i koniqira gaqu gala, rongona inau au noru saikesaligo moa igoe Taovia.

¹³ !Linge vania na Taovia!

!Tsonikaea na Taovia!

Aia nogo e laumaurisigira na tinoni ara bingi sekoligira igira na vanga tsutsukibo.

¹⁴ !Ke dou bâ, ti vaga na Taovia ke vealaginia na dani tana au botsa inau!

!Ke dou bâ, ti vaga na Taovia e padale saikesalia na dani i tana e vasuau na tinaqu!

¹⁵ Tana dani ia, kesa tinoni e adigokomai vania na tamaqu me tsaria,

"!E botsa nogo kesa na dalemu mane!"

Ma na tamaqu e rongomia na goko ia, me gini mage loki sosongo.

!Ke dou bâ, ti vaga na Taovia ke vealaginigotoa na mane aia e adigokomai vania na tamaqu!

¹⁶ Ke laba vania na mane ia vaga e laba vanigira na verabau

igira aia na Taovia e toroutsanigira popono, me tau goto gaegira.

Me ke rongomia niqira ngangai igira ara vatsangi savi tana matsaraka,

ma na tatangina na vailabu tana niaso vota,

¹⁷ rongona aia e tau nogo matesiau inau idavia kau botsa,

ma na tobana nogo na tinaqu ke lia na qiqiluqu.

¹⁸ ?Laka na rongona gua te e vasuau tinaqu inau?

?Laka gana moa ke gadoviau na rota ma na melu, ma kau suilavaginia na mauriqu tana paluvangamâ?

Na Taovia e Katea Laka Sauba Ke Puka na Jerusalem

21 A Sedekia na taovia tsapakae tana Juda e molo-vanokaira a Pasur na dalena a Malkia, ma Sepania na manetabu aia na dalena a Maaseia, i koniqu inau a Jeremia, kara ka ngasuau vaga iani: ² "Kiki igoe a Jeremia, ko goko matemami igami i konina na Taovia, rongona a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia, ma nina alaala na mane vaumate, ara tupoli popononogoa na verabau iani. Na Taovia e tau utu ngatsu ke aqosia kesa na valatsatsa vanigami vaga e naua i sau, me ke turuginia a Nebukadnesar ke pilovisu lê."

³ Mi muri, ma na Taovia e goko vaniau, me ketsaliau kau tsarivanikaira vaganana iani, "Kamu ka visutugua i konina a Sedekia, ma kamu ka ba tsarivania ⁴ laka na Taovia, aia na God ni Israel, e tsarivaganana vania iani, 'Inau sauba kau tulusia nimu alaala na mane vaumate, igira ara vailabugi kolua na taovia tsapakae ni Babilonia ma nina alaala na mane vaumate, ma kau adivisumaigira gaqira sagore na vailabu igira nimu mane vaumate, ma kau tsoni tsupulaginigira i levugana patupatu na verabau iani. ⁵ Eo, inau segeniqu nogo sauba kau vailabugi kolugamu tana susuligaqu popono, rongona e momosa sosongo tobaqu mau kore loki vanigamu. ⁶ Me sauba kau matesigira sui lakalaka na tinoni ara totu i laona na verabau iani; na tinoni sui kolugira sui goto na omea tuavati sauba kara gini mate na lobogu seko sosongo. ⁷ Bâ, migoe, migira nimu mane sasanga, migira goto na tinoni ara matepitsa tania na vailabu, ma na uvirau, ma na liuna na lobogu seko, inau sauba kau mologamu sui tana li mana a Nebukadnesar migira gamui gala igira ara area na matesiamui. Ma Nebukadnesar nogo sauba ke labu matesigamu. Me utu goto aia ke gaea na maurina se ke galuvea se ke tobadou vania ke kesa goto vidamui. Inau nogo na Taovia, au tsaria na omea iani.' "

⁸ Mi muri, ma na Taovia e tsarivaniau, "A Jeremia ko ba tsarivanigira na toga na goko iani: 'Kamu rorongodou igamu! Inau na Taovia au molovanigamu kamu vilivotâ i ka levugaqira na sautu e kalea na mauri ma na sautu e kalea na mate. ⁹ Asei moa ti ke totuvisu i laona na verabau iani, sauba ke mate tana vailabu, se tana vitoa, se tana liuna na lobogu. Masei moa ti ke rutsuligi me ke ba molosegenina i lima qira na Babilonia, igira ara maimaiginia na verabau iani kalina ia, sauba ke tau mate. ¹⁰ Inau au padakuti matena nogo laka kau tau goto gaea na verabau iani, me sauba nomoa kau toroutsania. Sauba kau moloa i limana na taovia tsapakae ni Babilonia, maia ke molo lakena, me ke tau goto kauvisu sa omea i laona. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.' "

Na Kede Sauba Ke Laba Vania na Vungu Taovia Tsapakae tana Juda

¹¹⁻¹² Ma na Taovia e ketsaliau kau tsarivulagia na goko iani vania na vungu taovia tsapakae tana Juda, igira na kukuana a David: "Kamu rongomi vatavidoua na omea inau na Taovia au tsarivanigamu. Kamu reia ke laba na pedegoto i laomui pipi dani. Me ti vaga kesa ke komia sa nina omea kesa tinoni tavosi me gini molorota vania, migamu nimui aqo kamu isutuguna na tinoni ara komivania nina omea. Me ti vaga kamu tau navaganana ia, ma na omea tabaruga igamu amu naugira sauba kara tsaia na korequ, me ke iru vaga saikesa moa na lake e utu na tsi matesiana. ¹³ Inau

nogo sauba kau vailabu kolugo Jerusalem, igoe o totukae i kelana na tetena mo morotsuna i lao, vaga kesa na vatu e vungakaega tana poiatsa, mo tsaria laka e tagara goto kesa tangomana ke baginigo, se ke liusage bâ tana nimu baravatu kakai. ¹⁴ Inau sauba kau kedego tana rongoqira na omea tabaruga sui o naugira. Sauba kau mololakena na valena nimu taovia tsapakae, ma na lake ia ke ganigira sui lakalaka na omea ara totu polipolia. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Nina Goko a Jeremia Vania na Vungu Taovia Tsapakae tana Juda

22 ¹⁻² Na Taovia e tsarivaniau inau, "Igoe a Jeremia ko vano tana valena na taovia tsapakae ni Juda, aia na kukuana a David, mi tana ko ba tsarivania na taovia tsapakae, migira nina mane sasanga, migira sui na tinoni ni Jerusalem, kara rongomia na omea inau na Taovia au tsaria: ³ Inau nogo na Taovia au ketsaliginigamu kamu naua moa na omea e dou me goto. Me ti vaga kesa ke komia sa nina omea kesa tinoni tavosi me gini molorota vania, migamu nimui aqo kamu isutuguna na tinoni ara komivania nina omea. Kamu laka na rotasiaqira lê, se na bingi sekoliaqira na tinoni ni veratavosi ara totu i laomui, migira na baka ma na daki tinamate; ma kamu laka goto na matesiaqira tana nauna tabu iani na tinoni dou ara tau tsukia sa sasi. ⁴ Me ti vaga igamu kamu nau mananâ na omea inau au ketsaliginigamu kamu naua, mi tana ti igira na kukuana a David sauba kara tangolidato babâ na aqo taovia tsapakae. Migira, kolugira goto niqira mane sasanga, ma niqira toga popono, sauba kara tango mana na liusage baba moa tana matsapakapuna na valena na taovia tsapakae iani tana niqira terê ma niqira ose. ⁵ Bâ, me ti vaga igamu kamu tau muridougira niqo ketsa, mi tana inau au vatsa vanigamu laka na valena na taovia tsapakae iani sauba ke toroutsu sui saikesa. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani. ⁶ "I mataqu inau, na valena na taovia tsapakae tana Juda e rereidou sosongo, vaga saikesa nogo na kao ni Gilead ma na Vungavunga ni Lebanon. Eo, minau sauba nomoa kau naua me ke lia na nauna mangu lê, i tana e tau goto tangomana ke mauri sa tinoni. ⁷ Inau sauba kau molovanogira na tinoni kara ba toroutsani poponoa. Migira sauba kara adimaia niqira rarati ma kara kavitsunagira nina tuguru rereidou sosongo ara aqosiginia na gai na sida, ma kara tsoni tsavugira tana lake.

⁸ "Mi murina ia, migira danga na tinoni ni veratavosi sauba kara liuputsi ma kara vaiveisuagi, 'Laka na rongona gua ti na Taovia e naua na omea vaga ia vania na verabau loki tangirongo iani?' ⁹ Me sauba kara gokovisu vanigira ma kara tsaria, 'Tana rongona nogo

igira ara veoa niqira vaitasogi ara naua kolua na Taovia niqira God, mara ba samasama mara aqo vanigira na god peropero.' "

Nina Goko a Jeremia e Kalea a Joahas

¹⁰ Igamu na tinoni tana Juda, kamu laka na ngangaisiana a Josia na taovia tsapakae; ma kamu laka goto na tangisiana na mateana. Kamu ngangaisi sosongolia moa a Joahas na dalena; aia ara adivanonogoa me utu goto ke visumai me ke reitugua na kao tana e botsa.

¹¹ Na Taovia e tsarivaganana iani kalea a Joahas na dalena a Josia, aia e tugua tamana tana nina aqo taovia tsapakae tana Juda, "Aia e vanoligi tania ieni, me utu goto ke visumai. ¹² Sauba ke mate tana vera i tana igira ara adivanao, me utu goto ke morositugua na kao iani."

Nina Goko a Jeremia e Kalea A Jehoiakim na Taovia Tsapakae

¹³ E seko vania nomoa aia na mane e logo valena tana pede taugoto, me paboginigotoa nina peqo. Aia e turuginigira gana verakolu kara aqo lê vania, me tau goto voligira.

¹⁴ E seko vanigotoa na mane e tsaria, "Inau sauba kau logovaniau segeni kesa na valequ loki

kolugira na voki loki mangasâ i gotu." Maia e mologira na ovaova na bisi tana valena, me ponotiginia na pava damadama ara aqosiginia na gai na sida, me pedaginia na peda tsitsi.

¹⁵ ?Me laka aia nogoria sauba ke naua migoe ko gini lia na taovia tsapakae dou bâ, ti vaga ko logoginia na gai na sida na valemu, me ke rereidou bâ liusigira na vale sui tavosi? Na tamamu igoe e tamani omea e tugua na maurina. Aia e nau sailaginia moa na omea e dou me gotolaka, me gini tangomana pipi sui tana omea aia e naugira.

¹⁶ E isutuguqira igira ara tau tamani omea migira ara kili sasanga, me vaga ia, me dou vania moa pipi sui na omea. Iani nogoria e vaga nina sasaga na tinoni aia e donaginia na Taovia.

¹⁷ Migoe o lavea moa na tamani omea levelevo vanigo segeni, mo matesigira na tinoni dou ara tau tsukia sa sasi, mo bingi sekoligira sosongo igira nimu tinoni. Aia nogo na Taovia e tsaria na omea iani.

¹⁸ Me vaga ia, ma na Taovia e tsaria na omea iani tana rongona a Jehoiakim na dalena a Josia na taovia tsapakae tana Juda,

"Sauba ke tagara goto ke kesa ke tangisia na mateana se ke tsaria,

'!Are kiki kulaqu igoe! !Uvai kiki tasiqigoe!' Sauba ke tagara goto kesa ke tangisia me ke tsaria, '!Are kiki niq taovia! !Uvai kiki niq taovia tsapakae!'

¹⁹ Me sauba kara qilua aia vaga moa kalina ara qilua kesa na asi e mate.

Sauba kara raqaligia ma kara ba tsoniligia i tabana i tano na matsapakapuna na verabau ni Jerusalem."

Nina Goko a Jeremia e Kalea Na Jerusalem

²⁰ Jerusalem, igira na tinoni i laomu kara vano tana Vungavunga Lebanon, mi tana kao ni Basan, mi tana vungavunga ni Moab, ma kara gudato ma kara tangitangi, rongona ara viri mate nogo igira sui ara sai alaala kolugo.

²¹ Na Taovia e goko vanigo kalina igoe o totu dou mo tamani omea danga moa, migoe o sove na rorongu.

Maia nogoria na omea igoe o naua tana maurimu ponono, mo tau ngaoa ko rongomangana na Taovia.

²² Sauba na guguri ke pualigigira nimu tinoni lokiloki, migira ara sai alaala kolugo sauba kara raqa tsekagira,

mi tana, sauba ke ponopala tobamu me ke palu-vangamamu lê, tana rongona pipi sui na omea tabaruga igoe o nau-gira.

²³ Igoe o totu dou i laona na valemu ara aqosiginia na gai na sida ni Lebanon,

me sauba nomoa ke livugaluvemu kalina ke gadovigo na rota loki,

vaga moa na rota e vatsangia na daki e parâ na vasusu.

Nina Pede God Vania a Jehoiatsin

²⁴ Na Taovia e tsarivania a Jehoiatsin aia na dalena a Jehoiakim na taovia tsapakae tana Juda, "Au vatsa tana asagu segeni nogo inau, laka atsa moa ti igoe o vaga na ringi tana limaqu madoa mau reingao sosongoligo, minau sauba kau raqaligigo nomoa, ²⁵ ma kau sauligigo vanigira na tinoni igoe o matagunigira mara area na labumatesiamu. Eo, sauba kau sauligigo vania a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia, migira nina mane vaumate. ²⁶ Inau sauba kau tsonitsekanogoo igoe kolua na tinamu kesa tana vera tavosi, i tana e tau botsa sa ka vidamui, mi kagamu sui sauba

kamu ka ba mate i tana. ²⁷ Me sauba ke silovikagamu na reiana tugua na kao iani, me utu moa kamu ka visumaitugua i konina.”

²⁸ Minau a Jeremia au tsaria, “?Laka a Jehoiatsin na taovia tsapakae e lia vaga nogo na popovatu tapatapa aia ara tsoniliginogoa me tau nogo reingaoa ke kesa? ?Me laka aia nogoria na rongona ti aia, migira na dale-na, ara aditsekagira bâ kesa tana kao i tana ara tau vati donaginia?”

²⁹ !Are kiki igoe na kao, na kao, na kao!
Ko rongomia na omea e tsarinogoa na Taovia:

³⁰ “Na mane iani, aia Jehoiatsin, au pedevaninogoa laka sauba kara mate sui na dalena, maia segenina nogo ke tau goto tangomana pipi tana omea ke naua.

Sauba ke tagara goto sa kukuana ke tangolidatoa na aqotagao tana Juda, vaga na tuguna a David.

Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

Sauba Kara Tamanina Kesa na Taovia Tsapakae Dou

23 !Sauba ke seko sosongo rago nina pede na Taovia vanigira na tinoni tagao igira ara bingi sekoligira nina tinoni, mara sarangasigira bamai! ² Iani nogo nina goko na Taovia na God ni Israel e tsaria tana rongoqira igira ara tagaovigira nina tinoni: “Iga-mu amu tau reitutugudougira niqû tinoni. Amu tsialigigira, mamu sarangasigira bamai. !Doua! Mi kalina ia, inau sauba kau kedegamu matena na omea tabaruga amu naua. ³ Inau sauba kau adisaigira niqû tinoni, igira ara kauvisu pipi tana vera i tana inau au sarangasigira, ma kau advisumaigira tana niqira butona kao segeni. Me sauba kara tamanina danga na daleqira, ma kara pabo babâ goto. ⁴ Me sauba kau viligira visana niqira tinoni tagao dou kara reitutugugira. Migira niqû tinoni sauba kara tau goto dona na matagu se na padasavi, me tagara goto ke tau tsida ke kesa. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

⁵ Ma na Taovia e tsarigotoa, “Eo, e varangi nogo ke laba na tagu i tana inau sauba kau vilia kesa na kukuana a David, aia na tinoni dou me gotolaka nina sasaga, ke lia na taovia tsapakae. Maia sauba ke tagao sasaga, me ke naua moa na omea e dou me gotolaka vanigira na tinoni sui. ⁶ Mi tana tagu popono aia ke taovia tsapakae, migira na tinoni sui tana Juda sauba kara to-tu raviravi dou, migira na Israel kara mauri tana rago. Miani nogo na soa sauba kara soaginia, ‘Na Taovia Aia na Pukuna Nida Sasaga Gotolaka’.

⁷ “Eo, e maimai nogo na tagu i tana igira na tinoni kara tau goto gini vatsa tana asaqu inau vaga na God mamauri, aia e adirutsumigira na tinoni ni Israel tania na kao ni Ejipt. ⁸ Tagara, me sauba kara gini vatsa tana asaqu inau vaga na God mamauri, aia e adirutsumigi-

ra na tinoni ni Israel tania kesa na butona kao tabana i vava, me tanigira goto na vera tavosi i tana inau au sarangasigira i sau. Mi muri, ti igira sauba kara totuvia niqira kao segeni.”

Nina Goko a Jeremia Tana Rongoqira Na Propete Peropero

⁹ Ma Jeremia e goko vaga iani,
“Na kosuqu inau e tapa saikesa nogo, mau gini gagariri lê.
Inau au vaga saikesa moa na mane e ulavia na inu susuliga,
vaga nogo kesa aia e inuvia danga sosongo na uaeni, tana rongona nogo na Taovia ma nina goko tabu.
¹⁰ Na kao iani e dangali poponoa moa na tinoni ara piloligi tania na Taovia;
mara totu matengana moa na nauana na omea tabaruga
mara tau gini aqo dou na susuligaqira.
Mi tana rongona nina vealagi na Taovia,
ti igira sui na tinoni tana butona kao popono ara tangitangi,
migira na kao lakataga i tana e dato dou na buruburu ara viri makede takuti.”

¹¹ Ma na Taovia e goko me tsaria,
“Igira na propete ma na manetabu ara vaga saikesa moa na tinoni ponotoba lê;
minau au ba reitsodogira ara aqosigira na omea tabaruga i laona goto nogo na Vale Tabu.

¹² Aia nogoria na rongona ti kau naua,
ma na sautu i tana ara liu sauba kara madali i laona na rodo,
ma kara tubulagi, ma kara viri puka.
Me sauba kau alomaigotoa na rota seko loki ke gadovigira.

Eo, e maimai na tagu i tana ke gadovigira na kede. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

¹³ Inau au reinogoa niqira sasi igira na propete tana Samaria:

Igira ara goko tana asana Baal, mara raqa sasiligira niqû tinoni.

¹⁴ Mau reigira goto na propete ni Jerusalem, migira ara naua na omea e seko liuliu goto bâ.

Ara kiboga mara pero,
mara sangagira moa na tinoni na nauana na omea e sasi,

me vaga ia, migira na toga sui ara tau goto mololea na nauana na omea tabaruga.

I mataqu inau igira sui lakalaka na tinoni ni Jerusalem ara seko

vaga saikesa nogo igira na tinoni ni Sodom mi Gomora.

¹⁵ “Me vaga ia, miani nogo na omea inau na Taovia Susuliga Sosongo au katea tana rongoqira igira na propete ni Jerusalem:

Inau sauba kau palaginigira na kusa vavai kara gania, ma kara inuvia na tabatu, rongona igira nogo ara rasavaginia na sasaga ponotoba i laona na kao popono iani.”

¹⁶ Na Taovia Susuliga Sosongo e tsarivanigira na tinoni ni Jerusalem, “Kamu laka saikesa goto na rongomiana na omea ara tsaria igira na propete. Igira ara perogamu moa laka igamu sauba kamu totu dou. Mara tsarivanigamu moa na omea ara botsangi segenia i laona na tobaqira, me tau na omea e talumai i koniqu inau. ¹⁷ Mara tau goto kuti na tsarivaniaqira igira ara sove na rongomiaqu inau, ‘Igamu sauba nomoa ke dou pipi sui na omea vanigamu.’ Mara tsarivanigira goto igira ara tsatsarae sosongo mara muria moa na tobaqira segeni, ‘Igamu e utu ke gadovigamu sa omea seko.’”

¹⁸ Minau a Jeremia au tsarivaganana iani, “E tagara goto sa vidaqira na propete girani ke sanga totu tana nina sai na totogoko na Taovia, me ke rongomia se ke padagadovia nina goko, me ke gini boe na muriana na omea aia e tsaria. ¹⁹ Kamu rorongou dou, na korena na Taovia e vaga saikesa moa na tulonga, ma na viru loki sauba ke virusaginia na lovaqira igira na tinoni vanga tsutsukibo girani, ²⁰ me utu goto ke puka poi tsau kalina aia ke naugira pipi sui na omea e padangaoa na nauana. Mi tana tagu ke mai, migira nina toga sauba kara padagadovidoua na omea iani.”

²¹ Ma na Taovia e tsaria, “Inau au tau saikesa molovanogira na propete girani, migira ara tû moa mara vano. Mau tau goto saua sa niqu goko vanigira, migira ara ba kategoko nomoa tana asaqu inau. ²² Ti vaga igira kara sanga totu tana niqu sai na totogoko, mi tana igira tangomana kara katevulagia niqu goko vanigira niqu tinoni, me ke pilo na tobaqira ma kara mololea niqira sasaga tabaru ma na tsutsukibo ara naugira.

²³ “Inau na God au totu pipi sui tana nauna, me tau kesa moa tana nauna. ²⁴ Me tagara goto ke kesa tangomana na ba taopoi sa nauna i tana inau kau tau morosia. ?Laka igamu amu tau moa vati dona laka inau au totu pipi tana nauna sui i gotu mi lao?

²⁵ “Inau au donagininogoa na omea ara tsaria igira na propete ara goko pero tana asaqu inau, mara tsaria laka inau nogo au goko vanigira tana bolebole. ²⁶ ?Laka ke oka koegua sagata kara gini raqa sasiligira goto niqu tinoni na propete girani, tana goko pero ara botsangia tana niqira papada segeni? ²⁷ Igira ara turupatuna vanigira niqu tinoni na omea ara tavongani bolele moa, mara padâ laka sauba ke naua migira niqu tinoni kara padaleginiau inau, vaga saikesa nogo na tamaqira ara padaleau i sau mara pilo bâ i konina Baal. ²⁸ Maia na propete e bolebole, nina aqo ke tsaria

makalia laka aia e bolebole tavongana lê moa. Ma na propete e rongomi mananâ niqu goko, nina aqo ke katevulagidoua pipi sui niqu tsaqina goko. Niqu tsaqina goko inau ara vaga na lakana dou na uiti, ma niqira tsaqina goko igira na propete peropero girani ara tau saikesa tamani sa rongona, mara vaga moa ti na kekevuna lê na uiti. ²⁹ Niqu tsaqina goko inau ara papara vaga na lake, mara kakai vaga moa na tupi ara tairutuginigira na vatu.

³⁰ “Inau au reisavi sosongoligira igira na propete ara adigoko i laoqira bamai, mara katevulagigira vaga moa ti niqu goko inau. ³¹ Mau reisavigira goto igira na propete ara gini goko niqira tsaqina goko segeni, mara tsaria laka na goko ia e talumai i koniqu inau.

³² !Kamu rongomia na omea inau na Taovia au tsaria! Inau au reisavi sosongoligira igira na propete ara turupatuna niqira bolebole peropero, mara gini raqa sasiligira niqu tinoni tana niqira goko peropero ma niqira koesegeni. Inau au tau molovanogira se kau ketsaliginigira kara vano, me vaga ia, me gini utu saikesa kara sangagira na tinoni. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

Nina Kalagai Mamava na Taovia

³³ Ma na Taovia e tsarivaniau inau, “A Jeremia, kalina ti vaga sa niqu tinoni, se sa propete, se sa manetabu ke veisuago igoe, ‘?Laka na goko gua e tsaria na Taovia?’ ma nimu aqo igoe ko tsarivania, ‘Igoe nogo gana kalagai mamava na Taovia, maia sauba ke tsoniligigo saikesa.’ ^{†34} Me ti vaga sa niqu tinoni, se sa propete, se sa manetabu, ke tsonia na goko ia ‘gana kalagai mamava na Taovia’, minau sauba kau kedea, aia kolugira goto nina tamadale sui. ³⁵ E dou moa ti pipi vidamui ke goko vaga iani moa vania na kulana se gana verakolu, ‘?Laka na gokovisu koegua e tsaria na Taovia? ?Me laka nagua e tsaria?’ ³⁶ Ma na goko ‘nina kalagai mamava na Taovia’, kara laka saikesa goto na tsoniana, rongona nina goko segeni pipi tinoni e lia gana kalagai mamava segeni nogo aia, migira ara pilo sekolia moa nina goko niqira God, aia na God mamauri, na Taovia Susuliga Sosongo. ³⁷ Migoe a Jeremia ko veisuagira na propete, ‘?Laka na gokovisu koegua e tsarivanigamu na Taovia? ?Laka nagua e tsarivanigamu na Taovia?’ ³⁸ Bâ, me ti vaga igira kara petsakoe mangaqu inau ma kara tsonia moa na goko ‘gana kalagai mamava na Taovia’ mi tana migoe ko tsarivanigira laka ³⁹ inau sauba nomoa kau tsakokaegira, ^{††} ma kau tsoniligigira ao taniau inau, igira nogo kolugotoa na verabau aia inau au saunogoa vanigira, migira goto na mumuaqira. ⁴⁰ Sauba kau alomaia i koniqira na

† Na tsaqina goko ‘goko’ tana goko Hebra e tangi vaga saikesa nogo ‘kalagai mamava’. †† Tana goko Hebra na goko ‘tsakokaegira’ e talumai tana goko e kalea na kalagai mamava.

paluvangamâ e vô ke sui, me utu saikesa kara padalea.”

Ruka na Kei na Vuana Gai

24 I murina kalina a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia e aditsekavanoa a Jehoiatsin, aia na dalena a Jehoiakim na taovia tsapakae tana Juda, tû i Jerusalem vano i Babilon, kolugira goto na tinoni lokiloki tana Juda, migira na mane ara dona sosongo na katsu omea levo, migira na maneaqo sasaga, mi tana, maia na Taovia e tusuvulagi vaniau, inau a Jeremia, ruka na kei na vuana gai mutsamutsa i laona, ara ka totu i matsapana na Vale Tabu. ² Mi laona na kesanina kei ara totu na vuana gai dou, igira ara dona na mada tsaku; mi laona na rukanina ara totu na vuana gai seko e utu na ganiaqira. ³ Mi muri, ma na Taovia e veisuaau inau, “?A Jeremia igoe, laka nagua o reia?”

Minau au gokovisu mau tsaria, “Na vuana gai mutsamutsa. Igira na vuana dou ara dou sosongo, migira na sekona ara seko sosongo, me tau saikesa dou na ganiaqira.”

⁴ Mi muri, ma na Taovia e tsarivaniau, ⁵ “Inau na Taovia, na God ni Israel, au padâ igira na tinoni inau au tsiavanogira i Babilonia ara vaga na vuana gai dou girani. ⁶ Minau sauba kau reitutugugira dou, ma kau adivisugira tugua tana kao iani. Sauba kau vaturikaegira, me utu goto kau toroutsanigira; sauba moa kau tsukagira, me utu goto kau vutikaegira. ⁷ Sauba kau mararsia na tobaqira gana kara donaginia laka inau nogo na Taovia. Mi tana ti igira sauba kara lia niqû tinoni, minau kau lia niqira God, rongona igira sauba nomoa kara visumaitugua i koniqa inau tana tobaqira popono.

⁸ “Mi tana rongona nogo a Sedekia na taovia tsapakae tana Juda, migira nina mane sasanga, ma na tinoni sui tavosi goto ni Jerusalem, igira ara totuvisu tana kao iani, se ara vano tana Ejipt, inau nogo na Taovia sauba kau nau vanigira vaga igira na vuana gai seko e tau dou na ganiaqira. ⁹ Inau sauba kau alomaia na rota seko loki sosongo ke gadovigira, migira na puku sui tana barangengo popono kara reia ma kara gini matagu loki. Me sauba kara kiataginigira, ma kara gilugaqira, ma kara tsirigira, ma kara gini aqo na soaqira gana na vealagi pipi moa tana nauna i tana inau au sarangasigira bâ. ¹⁰ Sauba kau moloa na vailabu, na liuna na vitoa, ma na lobogu seko ke gadovigira, poi tsau kalina ke tagara goto sa vidaqira ke kauvisu tana kao aia inau au saunogoa vanigira, me vanigira goto na mumuaqira.”

Na Gala Ara Talumai Tabana i Vava

25 Tana vatinina ngalitupa aia a Jehoiakim na dale-na a Josia e taovia tsapakae tana Juda, inau a Jeremia au rongomia kesa na goko e talumai i konina na Taovia, me kalegira sui na tinoni tana Juda. Mi tana tagu ia, aia na kesanina ngalitupa a Nebukadnesar e taovia tsapakae tana Babilonia. ² Mau tû, mau goko vanigira sui na tinoni tana Juda mi Jerusalem mau tsaria, ³ “I laona e rukapatu tolu na ngalitupa popono, tû tana sangavulu tolunina ngalitupa aia Josia na dale-na a Amon e taovia tsapakae tana Juda, poi tsau mai i dani eni, aia nogo na Taovia e goko vaniau inau, minau au tau kuti na tsarivaniamui na omea aia e tsaria. Migamu amu sove moa na rorongu. ⁴ Me atsa moa ti na Taovia e tau goto kuti na molomaiaqira vanigamu na propete igira nina maneaqo, migamu e kakai sosongo na tobamui mamu sove moa na rorongu. ⁵ Igira ara tsarivanigamu kamu pilotoba, ma kamu mololea nimui sasaga tabaru ma na omea seko igamu amu naugira, ti vaga kamu ngaoa na totu babâ moa tana kao aia na Taovia e saunogoa vanigamu migira na mumuamui ke lia nimui tamani kalavata. ⁶ Igira ara tsarivanigamu nogo kamu laka na samasama ma na aqo vaniaqira na god peropero, ma kamu mololea na tsaiana na korena na Taovia tana ba samasama vaniaqira na titinonina lê na god peropero igira igamu amu aqosigira. Ti vaga igamu amu rongomangana nogo na Taovia, maia e utu goto ke kedegamu. ⁷ Maia segenina nogo na Taovia e tsaria laka igamu amu sove na rongomangana aia. Mamu tû, mamu tsaia moa, me gini kore loki tana rongoqira nimui titinonina na god peropero amu samasama vanigira, me vaga ia, migamu segenimui nogo amu gini alomaia na kede e gadovigamu kalina ia.

⁸ “Bâ, mi tana rongona igamu amu sove na rongomangana aia, ma na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria na omea iani vanigamu, ⁹ Kamu rorongu, inau sauba kau mologoko bâ vanigira na tinoni sui ara totu tabana i vava, me vanigotoa niqû maneaqo a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia. Sauba kau soamaigira kara vailabu kolugira na tinoni tana Juda, migira sui goto na puku tavosi ara totu varangisigira. Minau sauba kau toroutsani saikesalia na puku iani, migira goto ara totu varangisigira, migira sui kara morosia na omea iani au naua vanigira, sauba kara gini beke ma kara matagu loki. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani. ¹⁰ Inau sauba kau muisia niqira gû na magemage, ma na tatangina na magemage na kavomutsa na tauga. Me sauba ke tagara sa oela vania niqira laeti, me ke tagara goto sa gaqira mutsa. ¹¹ Na butona kao popono iani sauba ke totu seko lê ma kara gini beke na reiana, migira na puku sui ara totu

varangisigira sauba kara aqotseka vania na taovia tsapakae ni Babilonia i laona ke vitu sangavulu na ngalitupa. ¹² Mi murina ia, minau sauba kau kedea na vera na Babilonia kolua nina taovia tsapakae tana rongona nogo niqira sasi. Inau sauba kau toroutsani poponoa na vera loki ia, ma kau moloa ke totu seko lê sailagi. ¹³ Sauba kau kedeginigira na Babilonia na rota seko loki sui vaga au katea laka kau alomai vanigira na puku sui, kalina inau au goko tana mangana a Jeremia, igira sui na vatana na rota seko loki ara maretsunagira nogo tana papi iani. ¹⁴ Inau sauba kau tangotuguqu koniqira na Babilonia na matena na omea seko ara naua, migira na taovia tsapakae susuliga i laoqira danga na puku tavosi sauba kara tangoligira ma kara malatsekagira.' "

God e Pedegira na Puku Tavosi

¹⁵ Na Taovia, na God ni Israel, e tsarivaniau inau a Jeremia, "Iani e kesa na tseu na uaeni au dangaligininogoa niqu momosatoba loki inau. Ko adia na tseu iani igoe, mo ko liu i laona pipi sui na puku i tana inau kau ketsaliginigo ko vano, mo ko raigira kara inuvia. ¹⁶ Mi kalina kara inuvi suia, me sauba ke nanga na sasagaqira, ma kara tapulepule bamai, vaga moa na tinoni e inu bubulega, tana rongona na vailabu loki inau au vangaraua ke gadovigira."

¹⁷ Mi tana, minau au adia na tseu tana limana na Taovia, mau ba sauvanigira na puku sui igira aia na Taovia e ketsaliginiau kau sauvanigira kara inuvia.

¹⁸ Au raigira na tinoni sui i Jerusalem, mi laoqira na vera tana Juda, kolugira sui goto niqira taovia tsapakae, ma niqira tinoni lokiloki kara inuvia, gana na butona kao popono tana Juda ke lia na kaomate, migira sui kara morosia na omea iani e laba, sauba kara gini beke ma kara matagu loki, ma kara gini aqo na soaqira tana vealagi, vaga ara nanaua moa tsau mai i dani eni.

¹⁹⁻²⁶ Iani nogo na mamarena na soaqira igira sui au raiginigira kara sanga inu tana tseu iani:

na taovia tsapakae ni Ejipt, kolugira nina mane sasanga ma na tinoni lokiloki;

migira sui na Ejipt kolugira sui goto na puku tavosi ara totu i tana;

migira sui na taovia tsapakae tana kao ni Us;

migira sui na taovia tsapakae tana niqira verabau igira na Pilistia i Askelon, mi Gasa, mi Ekron, ma na turina na Asdod;

migira sui na tinoni ni Edom, mi Moab, mi Amon;

migira sui na taovia tsapakae ni Tire mi Sidon;

migira sui na taovia tsapakae tana butona kao ligisana na Tasi Mediteranean;

migira na verabau ni Dedan, mi Tema, mi Bus;

migira sui ara putsi teteloa na ivuqira;

migira sui na taovia tsapakae ni Arabia;
migira sui niqira taovia tsapakae na puku ara totu tana kaomate;

migira sui na taovia tsapakae ni Simri, mi Elam, mi Media;

migira sui goto na taovia tsapakae tabana i vava, igira ara totu ao, migira ara totu varangi.

Pipi sui lakalaka na puku tana barangengo popono sauba nomoa kara sanga na inuviana. Me ke muri tsotsodo na inu i konina, aia nogo na taovia tsapakae ni Babilonia.

²⁷ Mi muri, ma na Taovia e tsarigotoa vaniau, "Ko tsarivanigira na tinoni laka inau na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, au ketsaliginigira kara inuvia, poi tsau kalina ke ulavigira ma kara mumuta, ma kara puka, ma kara tau goto tangomana kara tu tugua, tana rongona na vailabu loki inau au vangaraua ke gadovigira. ²⁸ Me ti vaga kara sove na adiana na tseu i limamu ma kara inu i konina, bâ, mo ko tsarivanigira laka na Taovia Susuliga Sosongo nogo e tsaria laka niqira aqo nomoa kara inu i konina.

²⁹ Minau sauba kau tuturigâ niqu aqo na toroutsani vera tana niqu verabau segeni nogo. ?Me laka igira niqu tinoni ara padâ sauba kara savi tania na kede ia? Tagara saikesa, sauba nomoa kau kedegira goto igira, rongona au vangaraua na moloana na vailabu loki ke gadovigira na tinoni sui tana barangengo popono. Inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au tsaria na omea iani.

³⁰ "Migoe a Jeremia, nimu aqo ko katevulagigira na omea sui inau au tsarivanigo. Nimu aqo ko tsarivanigira na tinoni girani na goko vaga iani,

'Na Taovia sauba ke qululu tû i gotu i baragata, me ke poda vaga na vivisa tû i kelana na baragata. Aia sauba ke kangalaginigira nina tinoni, me ke gudato vaga na mane e tsogori rapasia na vuana uaeni.

Migira sui lakalaka na tinoni tana barangengo popono sauba kara rongomia,

³¹ ma na tatangina nina goko ke ileile bâ tsau tana susuina na barangengo.

Na Taovia sauba ke pedegira na puku sui, me ke matesigira sui na vanga tsutsukibo.

Na Taovia nogo e tsaria na omea iani.' "

³² Na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria laka na rota seko loki e maimai nogo me sauba ke gado vait-sarimurigi i koniqira pipi sui na puku, vaga nogo na legai loki e sai nogo tana pikana na barangengo. ³³ Mi tana tagu ia, ma na koniqira igira na tinoni aia na Taovia e matesigira, sauba kara tsaro piriutsa bamai moa, tû kesa tabana na barangengo me tsau tabana. Me sauba ke tau goto totu kesa ke tangisigira, se ke

qilugira. Igira sauba kara viri vaitsupuligi tana kao va-ga moa na tsupu na tae.

³⁴ !Kamu ngangai igamu na tinoni lokiloki, igamu niqira reitutugu igira niqiu tinoni, kamu ngangai loki dou! Kamu tangitangi, ma kamu kabokabo tana kao papasaga. E labamai nogo na tagu i tana kara labu-matesigamu, vaga moa na sipi mane ara viligira gana na kodoputsa. ³⁵ Me sauba kamu tau goto tangomana na tsogoligi. ³⁶⁻³⁷ Igamu amu kukungu mamu ngan-gaidato tana rota loki, rongona tana nina momosato-ba loki na Taovia e toroutsani saikesalia nimui puku, me moloa ke totu seko lè nimui butona kao tana amu totu dou i konina. ³⁸ Na Taovia e mololegamu igamu nina tinoni vaga moa na laeone kalina e mololea na babana. Nina momosatoba loki na Taovia, ma niqira isi igira na gala, sauba kara naua ma nimui kao ke lia va-ga saikesa moa na kaomate.

Ara Raqa a Jeremia Tana Pede

26 Me tau oka i murina a Jehoiakim na dalena a Josia e lia na taovia tsapakae tana Juda, ² ma na Taovia e tsarivaniau, inau a Jeremia, "Ko ba tû tana pakokana na Vale Tabu, mo ko katevulagigira pipi sui na omea inau au ketsaliginigo ko tsaria vanigira na tinoni ara talumai pipi sui tana vera tana Juda mara mai na samasama i tana. Ko laka goto na molopoiana sa tsaqina goko. ³ Tau utu igira na tinoni kara rongomia ma kara piloligi tanigira niqira sasaga tabaru. Me ti vaga igira kara pilotoba, minau goto sauba kau olia niqiu papada au vangarau manogatinogoa gana kau toroutsanigira matena niqira tsutsukibo danga ara naugira."

⁴ Na Taovia e ketsaliau kau tsarivanigira na tinoni na goko vaga iani, "Inau na Taovia au tsarinogoa vanigamu laka nimui aqo kamu rongomangaqu inau, ma kamu murigira pipi sui niqiu ketsa au saunogoa vanigamu, ⁵ ma kamu rongomi vatavidoua niqira tosasaga igira na propete niqiu mane aqo, igira inau au tau kuti na molovanoaqira i konimui. Migamu amu tau goto ngaoa na rongomiana na omea ara tsaria vanigamu. ⁶ Me ti vaga igamu kamu petsakoe babâ moa, mi tana inau sauba kau nauvania na Vale Tabu iani na omea vaga au nauvania i Silo, me pipi sui na puku tana barangengo kara gini aqo na soana na verabau ni Jerusalem gana na vealagi."

⁷ Migira na manetabu, ma na propete, ma na toga sui ara rongomia a Jeremia kalina aia e tsarigira na omea girani i laona na Vale Tabu. ⁸ Mi kalina tsotsodo e katevulagigira sui pipi na omea aia na Taovia e ketsaliginia ke tsaria, migira ara tû mara tangolia mara gugudato, "Igoe e tugua nomoa ko mate tana rongona na goko vaga gira! ⁹ ?Laka rongona gua ti o tsaria o goko tana asana na Taovia mo katea laka na Vale Tabu

iani sauba ke lia vaga i Silo, me laka na verabau iani sauba ke toroutsa me ke tagara goto ke kesa ke mauri i laona?" Mi tana, migira na toga ara mai tupolia a Jeremia i laona na Vale Tabu.

¹⁰ Mi kalina igira na ida tana Juda ara rongomia laka na omea iani e laba, migira ara tû mara mololea na valena na taovia tsapakae mara vano tsaku tana Vale Tabu, mara ba totu tana sasaqira tana Matsapakapu Vaolu. ¹¹ Mi tana migira na manetabu ma na propete ara tsarivanigira na ida ma na toga sui, "Na mane iani e ulagana nomoa ka pede matesia rongona aia e katea laka sauba ke laba na omea seko vania na verabau iani, vaga igamu amu rongomigininogoa na kulimui segeni."

¹² Mi muri ma Jeremia e goko vanigira na tinoni lokiloki ma na toga sui me tsaria, "Na Taovia nogo e molomaiau inau kau katevulagigira pipi sui na omea igamu amu rongomiau au katenogoa tana rongona na Vale Tabu ma na verabau iani. ¹³ Nimui aqo igamu kamu olia nimui sasaga ma nimui omeomea, ma kamu rongomangana na Taovia nimui God. Me ti vaga kamu nauvaganana ia, maia goto sauba ke olia nina papada aia e vangarau manogatinogoa gana ke toroutsanigamu. ¹⁴ !Minau, au totu moa i limamui igamu! Ma kamu nauvaniau moa na omea amu padâ e dou me goto. ¹⁵ Ma kamu dona dou talu: ti vaga igamu kamu labu-matesiau inau, migamu migira na tinonina na verabau iani sauba kamu gini loaga sui tana labumatesiana kesa na mane dou e tau tsukia sa sasi, rongona aia segeni nogo na Taovia e mologiniau inau kau mai parovatavigamu."

¹⁶ Mi tana, migira na ida ma na toga ara tsarivanigira na manetabu ma na propete, "Na mane iani e goko vanigita tana asana na Taovia nida God; e tau dou igita ka pedematesia."

¹⁷ Mi murina ia, migira visana na tinoni lokiloki ara tudato mara tsarivanigira na toga ara sai i tana, ¹⁸ "Kalina a Hesekia e taovia tsapakae tana Juda, maia Mika na propete ni Moreset e tsarivanigira na tinoni sui laka na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria na goko vaga iani, 'Na Sion sauba kara qari atsaniana vaga moa ti na uta, ma na Jerusalem sauba ke toroutsa popono me ke vaga moa ti na tsupu na kutso, ma na tetena i tana e totu na Vale Tabu sauba ke vaga moa ti na goana atsi.' ¹⁹ Maia Hesekia na taovia tsapakae migira na toga tana Juda ara tau matesia a Mika. Tagara, a Hesekia e matagunia na Taovia me nongia ke galuvea. Mi tana, ma na Taovia e olia nina papada, me tau nogo moloa na rota seko loki aia e tsaria sauba ke gadovigira. Mi kalina ia, ti vaga igita ka matesia a Jeremia, migita segeni nogo ka alomai vanigita na rota seko loki."

²⁰ Me kesa segeni goto na mane, aia Uria na dalena a Semaia ni Kiriath Jearim, aia goto e goko tana asana na Taovia kalea na verabau ma na puku iani vaga nogo e

naua a Jeremia. ²¹ Mi kalina a Jehoiakim na taovia tsapakae migira nina mane vaumate, migira nina mane sasanga ara rongomia na omea e tsaria a Uria, maia na taovia tsapakae e tovoa laka ke labumatesia. Mi kalina a Uria e rongomia laka ara area na labumatesiana me gini matagu sosongo, me tsogovano i Ejipt. ²² Maia Jehoiakim na taovia tsapakae e ketsalia a Elnatan na dalena a Akbor, migira goto visana na mane, kara vano i Ejipt ma kara adivisumaia a Uria. ²³ Migira ara bâ mara adivisumaia a Uria vania a Jehoiakim na taovia tsapakae, maia e ketsaligira kara labumatesia, ma na konina ara ba tsonia tana qiluqilu na vera.

²⁴ Bâ, mi kalina igira na toga ara ngaoa na labumatesiana a Jeremia, maia a Ahikam na dalena a Sapan e isutuguna a Jeremia mara tau goto labumatesia.

Pipi na Vera Sui Kara Totu I Limana a Nebukadnesar

27 Tau oka murina kalina a Josia na dalena a Sedekia e lia na taovia tsapakae tana Juda, ma na Taovia e tsarivaniau, inau a Jeremia, ² “Ko adia kesa na tapana gai ma na itai ara aqosiginia na kokorana na omea tuavati, mo ko aqosiginia na omea vaga ara sorisavua i lioqira na buluka na aqo, mo ko sori bâ tana liomu segeni. ³ Mo ko molo goko bâ vanigira na taovia tsapakae ni Edom, mi Moab, mi Amon, mi Tire, mi Sidon, igira na tuguqira ara totu nogo i Jerusalem na goko koluana a Sedekia na taovia tsapakae, migira nogo kara adi bâ na goko ia vanigira niqira taovia tsapakae. ⁴ Mo ko tsarivanigira vaganana iani, Inau na Taovia Susuliga Sosongo na God ni Israel au ketsaligamu kamu tsarivaganana iani vanigira gamui taovia: ⁵ Inau nogo tana susuligaqu loki, au volaginia na barangeng migira na mamatana tinoni sui, me pipi sui goto na omea tuavati ara mauri tana barangengo; mau saugira vaniasei moa inau au padangaoa na sauvianiana. ⁶ Inau nogo au mologira na puku sui girani tana limana niq mane aqo aia Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia, mau ketsaligira goto na omea tuavati atsi kara aqo vania aia. ⁷ Me pipi sui na puku na tinoni kara aqo vania moa aia, me vanigotoa na dalena mane ma na kukuana, poi kalina ke tsau na tagu i tana inau kau titia ke puka goto na Babilonia. Mi tana sauba kara tû igira na puku tavosi, migira na taovia tsapakae ara susuliga liusia aia, ma kara raigira na Babilonia kara aqotseka vanigira.

A Jeremia e adia kesa na tapana gai vaga ara sorisavua i lioqira na buluka na aqo, me sori bâ tana liona segeni. (27:2)

⁸ Bâ, me ti vaga sa puku na tinoni, se sa vera loki, ke sove na totu i vavana nina tagao aia, minau sauba kau kedea tana vailabu, ma na liuna na uvirau ma na

lobogu seko loki, poi tsau kau tamivania a Nebukadnesar ke ba toroutsani saikesalia. ⁹ Igamu kamu laka goto na rongomiaqira nimui propete, se ase moa ke tsaria laka aia e tangomana ke kate idanogoa na omea sauba ke laba i muri, atsa moa ti ke reia tana bolebole, se tana soaaqira igira ara mate nogo, se tana basutidao. Igira sui ara tsarivanigamu, ‘E utu nomoa kamu aqo vania na taovia tsapakae ni Babilonia.’ ¹⁰ Ara perobulesigamu moa igira, me ti vaga kamu tutunina niqira goko, minau sauba kau tsialigigamu tania na veramui, ma kara adivanogamu kesa tana vera ao mi tana sauba kamu ba mate. ¹¹ Me ti vaga sa puku na tinoni ke tamidoua na totu i limana na taovia tsapakae ni Babilonia, me ke aqo vania, minau sauba kau tamivania ke tototu moa tana nina butona kao segeni, me ke aqo gana i tana. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

¹² Me kesa moa atsa na omea inau a Jeremia au tsarivania a Sedekia na taovia tsapakae tana Juda. Iani nogo na goko inau au tsarivania, “Ko tamidoua na totu i limana na taovia tsapakae ni Babilonia. Ko aqo vania aia migira goto nina toga, me ti ko nauvaganana ia me sauba ko mauri. ¹³ ?Laka rongona gua ti igoe migira nimu toga kamu ba mate tana vailabu, se na vitoa, se na liuna na lobogu loki? Iani nogoria na omea na Taovia e kate idanogoa laka sauba ke laba vania na puku koegua moa ke sove na totu tana limana na taovia tsapakae ni Babilonia. ¹⁴ Ko laka na rongomiaqira na propete ara tsarivanigo ko laka na molo segenimu i limana aia. Igira ara perobulesigo moa igoe.

¹⁵ Na Taovia segenina nogo e tsaria laka aia e tau molovanogira, me laka igira ara perobulesigo moa tana asana aia. Me vaga ia maia sauba ke tû me ke tsialigigo ma kara labumatesigo, igoe migira goto na propete ara tsarivanigo na goko pero girani.”

¹⁶ Mi muri, minau au goko vanigira na manetabu ma na toga popono, mau tsarivanigira, “Na Taovia nogo e tsarivaganana iani: Kamu laka saikesa na rongomiaqira igira na propete ara tsarivanigamu laka na omea loki matena sui i laona na Vale Tabu sauba ke tau oka ma kara adivisumaigira tania i Babilon. Ara perobulesigamu lê moa igamu. ¹⁷ !Kamu laka goto na rongomiana na omea igira ara tsaria vanigamu! !Kamu tami segenimui na totu i limana na taovia tsapakae ni Babilonia me sauba kamu mauri! ?Rongona gua goto ti na verabau iani ke lia vaga na tsupu na kutso? ¹⁸ Ti vaga igira na propete manana, mara adi turupatu manana i koniqu inau, ma kamu tsarivanigira kara mai veisuaau inau na Taovia Susuliga Sosongo, laka kau tau tamivanigira na gala kara adivanogira i Babilon na vangana loki matena ara totuvisu i laona na Vale Tabu ma na valena na taovia tsapakae.

¹⁹⁻²⁰ “Kalina a Nebukadnesar e mai i Jerusalem, maia e tangolia na taovia tsapakae ni Juda, aia nogo a Je-

hoiatsin na dalena a Jehoiakim, migira goto na tinoni lokiloki tana Juda mi Jerusalem, me aditsekavanogira i Babilon. Maia e molovisugira moa i tana igira na tugu-ru katsi, ma na taqi tapalamila, na terê, migira goto visana na vangana loki matena na valetabu. ²¹ Bâ, ma kamu rongomia na omea inau na Taovia Susuliga Sosongo na God ni Israel au tsaria tana rongona na vangana loki matena ara kauvisu i laona na Vale Tabu, mi tana valena na taovia tsapakae i Jerusalem: ²² Igira sauba kara adivanogira goto i Babilon, mi tana kara totu poi tsau kalina kau padavisugira tugua. Mi muri, sauba kau adivisugira tugua, ma kau molovisugira tana nauna iani. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

A Jeremia ma Hanania na Propete

28 Tana ngalitupa goto moa ia, i laona na tsegenina vula, tana vitunina ngalitupa nina aqotagao a Sedekia na taovia tsapakae, a Hanania na dalena a Asur, aia e kesa na propete ni Gibeon, e goko vaniau, inau a Jeremia, tana Vale Tabu, i mataqira na manetabu ma na toga popono ara totu tana me tsaria, ² "Na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, e tsarivaganana iani, 'Aia na taovia tsapakae ni Babilonia e tagaovigamu, vaga nogo kesa na mane e moloa na tapana gai tana liona nina buluka na aqo, gana ke tagaoviginia. Minau au suilavagini vania gana susuliga, me gini tau nogo susuliga na tagaoviginiamui. ³ Me ke tau vati putsu ruka na ngalitupa, minau kau adivisumaigira tugua iani igira sui lakalaka na vangana loki matena na Vale Tabu, igira aia a Nebukadnesar e adivanogira i Babilon. ⁴ Me sauba kau adivisumaigotoa na taovia tsapakae ni Juda, aia a Jehoiatsin na dalena a Jehoiakim, kolugira sui goto na toga ni Juda, igira ara aditsekavanogira i Babilon. Eo, sauba nomoa kau suilavagini vania gana susuliga na taovia tsapakae ni Babilonia. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

⁵ Mi tana, ma Jeremia e tû i mataqira na manetabu, migira na toga sui ara tutû i laona na Vale Tabu, me tsarivania a Hanania: ⁶ "E dou sosongo! Au amesia laka na Taovia sauba ke naua na omea vaga igoe o tsaria! Au amesia laka na Taovia ke manalia na omea igoe o katea, me ke adivisumaigira tugua tania i Babilon pipi sui na vangana loki matena na Vale Tabu, migira sui goto na tinoni ara aditsekavanogira i tana. ⁷ Mo ko rongomidoua na omea inau kau tsarivanigo igoe, me vanigira goto na toga. ⁸ Igira na propete ara goko i sau nogo, idavia ka nida tagu kaita, ara katevulagia moa laka sauba na vailabu, ma na tagu na vitoa, ma na liuna na lobogu, ke gadovigira danga na puku na tinoni, migira goto na vera loki susuliga. ⁹ Me ti vaga kesa na propete ke katemaia moa na goko na rago,

migita a tau vati donadougina laka ti na omea aia e katemaia e mana se tagara. Me ti vaga i muri me ke labamana na omea vaga aia e kate idanogoa, mi tana ti sauba ka donadougina laka na Taovia nogo e molo-
mai mananâ na propete ia."

¹⁰ Mi muri, ma Hanania e mai me adiligia na tapana gai e totu tana lioqu, me boku longalongâ, ¹¹ me tsaria i mataqira na toga sui: "Na Taovia e tsarinogoa laka iani nogo sauba ke vaga kalina aia ke bokua na tapana gai aia a Nebukadnesar na taovia tsapakae e moloa i lioqira na puku sui na tinoni; me ke tau vati putsu moa ruka na ngalitupa me ke laba nogo na omea iani." Mi kalina inau a Jeremia au rongomia e goko vaga ia, minau au tû mau vano.

¹² Me kesa tana tagu i muri, ma na Taovia e tsarivania au ¹³ kau bâ, ma kau tsarivania a Hanania na goko vaga iani: "Na Taovia e tsarivanigo laka atsa moa ti igoe ko tangomana na bokua na tapana gai ia, maia sauba ke oliginia na takutina na tapalalaka. ¹⁴ Na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, e tsaria laka sauba ke moloa kesa na takutina na tapalalaka tana lioqira na puku sui girani, migira sauba kara aqotseka vania a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia. Me ke ketsaligira goto na omea tuavati atsi kara aqo vania a Nebukadnesar."

¹⁵ Minau a Jeremia au ba tsaria na omea iani vania a Hanania, mau pabogotoa, "Iko rorongou dou igoe a Hanania! Na Taovia e tau molomaigo igoe, migoe o naua migira na tinoni ara tutunina nimu goko pero.

¹⁶ Me vaga ia, ma na Taovia e tsarivanigo, 'Inau segeniqu nogo sauba kau matesigo. Idavia ke sui na ngalitupa iani migoe sauba ko mate, rongona igoe o raigira na toga sui kara piloligi tania na Taovia.' "

¹⁷ Ma Hanania e mate tana vitunina vula tana ngalitupa goto moa ia.

A Jeremia e Mare Leta Vanigira Na Tsiu Ara Totu i Babilon

29 Minau a Jeremia au marea kesa na leta vanigira na manetabu, ma na propete, ma niqira ida na tinoni, migira sui goto na tinoni aia Nebukadnesar e aditsekalingigira tania i Jerusalem vano i Babilon. ² Au marea na leta iani murina ara aditsekavanogira nogo a Jehoiatsin, ma na tinana, migira na tinoni sasanga tana valena na taovia tsapakae, ma na tinoni lokiloki tana Juda mi Jerusalem, ma na mane gana na katsu omea levolevo, migira sui na mane ara dona sosongo na aqo. ³ Mau sau vanikaira a Elasa na dalena a Sapan, ma Gemaria na dalena a Hilikia, kaira nogo aia Sedekia na taovia tsapakae ni Juda e molovanokaira i konina a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia. Miani nogo na omea au marea tana leta ia:

⁴“Na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, e tsarivanigira sui na tinoni, igira aia e tamivaninogoa a Nebukadnesar ke aditsekaligigira tania i Jerusalem vano i Babilonia, na goko vaga iani: ⁵‘Kamu logogira na valemui ma kamu totuvigira. Kamu aqoa nimui uta, ma kamu ganigira na omea amu tsukâ i laoqira. ⁶Kamu vaitaugagi ma kamu tamani dalemui. Mi muri, ma kamu tamivanigira goto na dalemui kara tauga rongona igira goto kara gini tamani daleqira. Nimui aqo kamu pabo babâ, me ke laka na tsuna na dangamui.

⁷Kamu aqo dou ke gini vano dou pipi na omea i laona na verabau i tana au molovanogamu kamu totu tseka. Kamu nonginongi vaniau inau tana rongogira na tinonina na vera ia, rongona ti vaga igira kara tamani omea danga, migamu goto sauba kamu tamani omea danga. ⁸Inau nogo na Taovia, na God ni Israel, au parovatavigamu kamu laka na tami segenimui kara perobulesigamu igira na propete ara totu i laomui, se igira sui ara tsaria laka ara tangomana kara katevulugia na omea sauba ke laba i muri. Kamu laka goto na tutunina na omea ara bolea igira. ⁹Igira ara perobulesigamu moa tana asaqu inau. Minau au tau saikesa molovanogira. Inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au tsaria na omea iani.’

¹⁰“Ma na Taovia e tsarigotoa, ‘Au pedenogoa laka i laona ke vitu sangavulu na ngalitupa sauba ke vano dou na omea sui vanigira na Babilonia. Mi kalina ke putsu vitu sangavulu na ngalitupa, minau sauba kau mai tsigovigamu, ma kau manalia niqu veke au naua laka kau adivisugamu tugua tana nimui kao segeni.

¹¹Inau segeniqu moa au donaginina na omea au vanga-rau manogatinogoa kau naua vanigamu agana ke gini dou na maurimui, me tau gana ke gini seko, ma kau manali vanigamu na omea sui igamu amu amesia ke laba tana tagu ke mai. ¹²Mi tana tagu ia, migamu sauba kamu ngangaidato vaniau, ma kamu nonginongi vaniau, minau sauba kau rongomia nimui nonginongi.

¹³Igamu sauba kamu laveau inau, me sauba kamu tsodoau rongona sauba kamu laveau tana tobamui popono. ¹⁴Eo, sauba kau tamivanigamu kamu tsodoau inau, ma kau naua ma kamu totudoutugua. Sauba kau adisaigamu tana pipi sui na vera tavosi ma na nauna i tana inau au sarangisigamu bâ, ma kau adivisugamu ba tugua tana nimui kao segeni i tana au tsialigigamu tania, mamu ba totu tseka tana vera tavosi. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.’

¹⁵“Migamu amu tsaria laka na Taovia e sauvanigamu visana na propete kalina amu totu i Babilon. ¹⁶Bâ, ma kamu rongomia na omea aia na Taovia e tsaria tana rongona na taovia tsapakae aia e tagaovi kaputia na vera a David e tagaovinogoa i sau, mi tana rongogira goto igira na tinoni tana verabau iani, igira nogo na kamamui ara tau raqa tsekagira kolugamu. ¹⁷Na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria, ‘Inau au vanga-

raunogoa na alomaiana na vailabu, na liuna na vitoa, ma na lobogu loki ke gadovigira, me sauba kau naua migira kara vaga na vuana na gai mutsamutsa ara mabulu nogo me utu na ganiaqira. ¹⁸Inau sauba kau takuviginigira na vailabu, na liuna na vitoa, ma na lobogu loki, migira pipi sui na puku na tinoni tavosi tana barangengo sauba kara gini beke loki na reiana. Me pipi sui tana nauna i tana inau au sarangisigira bâ, migira na tinoni tavosi sauba kara gini novo loki, ma kara matagu, tana rongona na omea vaga ia e laba vanigira. Me sauba kara kiataginigira, ma kara gini aqo na soaqira tana vealagi. ¹⁹Ma na omea vaga girani sauba ke laba vanigira tana rongona ara sove na rongomiana niqu goko au tau kuti na molovaniaqira tana mangaqira na propete igira niqu maneaqo. Migira ara sove saikesa moa na rorongu. ²⁰Migamu sui lakalaka inau au molovanogamu tana totutseka i Babilonia, kamu rongomidoua na omea inau na Taovia au tsaria.’

²¹“Ma na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, e goko goto tana ka rongogira kaira a Ahab na dalena a Kolaia, ma Sedekia na dalena a Maaseia, kaira nogo ara ka goko pero vanigamu tana asana aia. Maia e tsaria laka sauba ke molokaira i limana a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia, maia sauba ke matesikaira i matamui nogo igamu. ²²Mi kalina igira ara aditsekaligigira tania i Jerusalem vano i Babilon, kara ngaoa na vealaginiana sa tinoni, me sauba kara tsaria, ‘!Aia na Taovia ke nauvanigo igoe na omea vaga e nauvanikaira a Sedekia ma Ahab, aia na taovia tsapakae ni Babilonia e kodo mamauri kaira!’ ²³Iani nogo na omea sauba ke laba vanikaira tana rongona ka niqira sasi loki sosongo ara ka tsukia, ara ka kiboga, mara ka gini goko peropero tana asana na Taovia, mara ka katea na omea aia e tau ketsaliginikaira. Maia e donaginigira sui na omea ara ka naua me adilabatia i malena ka niqira sasi. Aia nogo na Taovia e tsaria na omea iani.”

Na Leta e Marea a Semaia

²⁴⁻²⁵ Na Taovia Susuliga Sosongo e tsarivaniau inau, “A Jeremia igoe, nimu aqo ko tsarivanja a Semaia ni Nehelam, laka inau na Taovia Susuliga Sosongo na God ni Israel, au tsarivaganana iani: Igoe a Semaia o marenogoa kesa na leta tana asamu segeni, mo sauwa bâ vanigira na tinoni sui ni Jerusalem, me vanigotoa a Sepania na manetabu aia na dalena a Maaseia, migira sui goto na manetabu tavosi. Miani nogo e vaga na gokona na leta o marevania a Sepania,

²⁶‘A Sepania, na Taovia nogo e mologo igoe ko lia na manetabu na tuguna a Jehoiada, mi kalina ia, igoe nogo o ida tana aqo i laona na Vale Tabu. Me vaga ia, ma nimu aqo nogo igoe ko reia kara sorigira, ma kara virigira na itai tapala tana lioqira, pipi na mane bule ara

koeseqeniqira laka ara propete. ²⁷ ?Me rongona gua ti igoe o tau naua na omea vaga iani vania a Jeremia ni Anatot, aia e goko mala propete vanigira na tinoni? ²⁸ Nimu aqo ko tongo vania rongona aia e tsarinogoa vanigira nida tinoni ara totutseka i Babilon laka igira sauba ke oka sosongo kara totutseka i tana, me dou kara logo valeqira, ma kara totuvigira, ma kara aqoa niqira uta, ma kara ganigira na omea ara tsuka i laona.' "

²⁹ Ma Sepania e tsokoa na leta iani vania a Jeremia, ³⁰ mi muri ma na Taovia e tsarivania a Jeremia, ³¹⁻³² "Ko molo bâ vanigira sui na tinoni ni Juda ara totutseka i Babilon na goko iani tana rongona a Semaia: Inau nogo na Taovia au tsarivanigamu laka au tau saikesa molovanoa a Semaia ke ba goko vanigamu tana asaqi inau. Tagara. Maia segeni e tû me goko vanigamu vâga moa ti aia e kesa na propete manana, migamu amu gini tutunina moa nina goko pero. Aia e raigamu kamu piloligi taniau inau, aia nogoria na rongona ti inau sauba kau kedea a Semaia kolugira sui lakalaka na kukuana, me ke tagara goto ke kesa ke totuvisu i laomui igamu, me ke reigira na omea dou inau sauba kau nauvanigira niqiu tinoni. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Nina Veke na Taovia Vanigira Nina Tinoni

30 Na Taovia, na God ni Israel, ² e tsarigotoa vaniau inau a Jeremia: "Igoe ko maretsunagira i laona kesa na papi na omea sui au tsarinogoa vanigo, ³ rongona e maimai varangi nogo na tagu i tana sauba inau kau vaturivisugira tugua igira niqiu tinoni ni Israel mi Juda. Me sauba kau adivisumaigira tugua tana kao inau au saunogoa vanigira na mumuaqira, migira sauba kara aditamaniqira tugua. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

⁴ Igirani na omea na Taovia e tsarivanigira na tinoni ni Israel mi Juda:

⁵ "Au rongomigira ara gudato tana padasavi loki, mara ngangai tana matagu, mara tau saikesa goto totu tana rago.

⁶ !Mi kalina ia, kamu papada ma kamu vilekedoua! ?Laka tangomana na mane ke vasubaka?

?Me laka na rongona gua ti au reigira pipi mane ara tangolia na tobaqira

vaga moa na daki e vatsangia na dalena?

?Megua ti amu raviraviga lê tana matagu?

⁷ Na dani seko sosongo e maimai varangi nogo; me tagara goto sa dani segeni ke seko atsalina ia, aia kesa na tagu na rota seko loki vanigira niqiu tinoni, minau sauba nomoa kau laumaurisigira."

⁸ Na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria: "Mi kalina ke labamai na dani ia, inau sauba kau bokuligia na

tapana gai tania na lioqira, ma kau nusiligigotoa na itai tapala ara soriginigira, me utu goto kara aqo mala tseka vanigira na tinoni ni veratavosi. ⁹ Tagara, sauba moa kara aqo vaniau inau na Taovia niqira God, me vanigotoa kesa na kukuana a David aia inau sauba kau molokaea ke lia na taovia tsapakae.

¹⁰ "Me vaga ia, migamu niqiu tinoni kamu laka na matagu,

migamu na toga ni Israel kamu laka goto na kadan-gaginiana sa omea.

Inau sauba kau laumaurisigamu tania na vera ao, aia nogo na vera i tana amu totutseka kalina ia.

Igamu sauba kamu visumaitugua i veramui ma kamu totu tana rago,

ma kamu totu raviravi dou,

me ke tagara goto kesa tangomana ke molo matagu vanigamu.

¹¹ Inau nogo sauba kau mai i konimui ma kau laumaurisigamu.

Sauba kau toroutsanigira pipi sui na puku tavosi i tana inau au sarangasigamu bâ,

migamu moa e utu kau toroutsanigamu.

Me sauba rago kau kedegamu igamu,

mi kalina kau tû na kedeamui, me sauba kau naua moa tana pede gotolaka.

Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

¹² Ma na Taovia e tsarigotoa vanigira nina tinoni, "Ara bokali sekoligamu, me utu goto ke mavu na bokamui.

¹³ Me tagara goto ke kesa ke mai sangagamu.

Ma na voramui e tau tamani sinagorena, me tau tangomana kesa ke tali maurisigamu.

¹⁴ Igira sui lakalaka na puku tavosi, igira amu norugira kara sangagamu,

ara padalegamu nogo, mara tau goto nogo boeginigamu.

Inau au baginigamu vaga nogo kesa gamui gala, mau kedelokigamu rongona igamu amu tabaru seko sosongo,

marâ danga sosongo nimui sasi.

¹⁵ Kamu laka goto na goko gini vaniaqu tana rongona na bokamui;

e tagara goto sa sinagore tangomana ke maurisigamu.

Inau au kedelokigamu vaga iani rongona igamu amu tabaru seko sosongo, marâ danga sosongo nimui sasi.

¹⁶ Mi kalina ia, igira sui ara toroutsanigamu sauba kara toroutsanigira goto,

me pipi sui gamui gala sauba kara raqa tsekaligigira. Migira sui ara bingi sekoligamu, sauba kara bingi sekoligira goto,

migira sui ara laugira nimui omea levolevo igamu, sauba kara laugira goto niqira omea levolevo.

¹⁷ Minau sauba kau talia na bokamui, ma kamu gini mauri doutugua, atsa moa ti igira gamui gala ara tsaria, 'Sion e tau nogo reingaoa ke kesa, me tagara goto ke kesa ke boeginia.' Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

¹⁸ Na Taovia e tsaria, "Inau sauba kau adivisugira tugua niqiu tinoni i laona niqira kao, ma kau galuvegira pipi sui na tamadale. Maia na verabau ni Jerusalem sauba kara logo vaolusitugua, ma kara vaturikae visugotoa na valena na taovia tsapakae.

¹⁹ Migira na toga kara totu i tana sauba kara linge na lingena na tsonikae, ma kara gugû tana magemage. Minau kau vangalaka vanigira me sauba ke pabo goto bâ na dangaqira, migira na tinoni tavosi kara gini padalokigira.

²⁰ Inau sauba kau vaturi visutugua na susuligana na puku iani vaga nogo i sau, me sauba kau kedegira igira ara bingi sekoligira.

²¹⁻²² Ma niqira taovia tsapakae sauba ke talumai i laogira segeni nogo, me ke kesa nogo i laona niqira puku segeni. Maia sauba ke mailaba i mataqu kalina moa inau kau soamaia, rongona e utu kesa ke tavongani labamai i mataqu ti vaga inau kau tau soâ ke mai. Igira sauba kara lia niqiu tinoni, minau sauba kau lia niqira God. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

²³⁻²⁴ Na korena na Taovia e vaga saikesa nogo na tulonga, ma na viru loki sauba ke virusaginia na lovaqira na tinoni vanga tsutsukibo. Me utu goto ke puka, poi tsau kalina aia ke naugira pipi sui na omea e padanogoa na nauana. Mi tana tagu ke mai, migira ni na toga sauba kara padagadovidoua na omea iani.

Na Israel Ara Visu i Veraqira

31 Na Taovia e tsaria, "E maimai varangi nogo na tagu i tana inau sauba kau lia niqira God pipi sui na puku tana Israel, migira kara lia niqiu tinoni. ² Mi laona na kaomate inau au galuvegira na tinoni girani kalina ara tsogoligi tania na mate. Mi kalina igira na toga ni Israel ara ngaoa na mango, ³ minau au tû ao, mau labavulagi vanigira. Igamu na tinoni ni Israel, inau au galuvegamu sailagi, me sauba kau tau kuti na sauvaniamui babâ moa niqiu galuve vo oli. ⁴ Sauba kau

turuvaginigamu visutugua, migamu sauba kamu rekesitugua nimui tsetsê, ma kamu gavai tana magemage. ⁵ Me sauba kamu tsukagira tugua nimui uta na uaeni tana kelana na tetena ni Samaria, migira nogo ara tsukagira sauba kara gania na vuaqira. ⁶ Eo, e maimai varangi nogo na tagu i tana igira na mane togotoga kara gudato tana tetena ni Epraim ma kara tsaria, 'Ida ma ka dato bâ i konina na Taovia nida God tana Vungavunga Sion.'"

⁷ Na Taovia e tsaria, "Linge dato tana magemage tana rongona na puku ni Israel, aia e loki tsapakae bâ i laogira na puku sui tavosi. Kamu linge ma kamu tsonikaea na Taovia ma kamu tsaria,

'Na Taovia e maurisigira nina tinoni ni Israel; e laumaurisigira sui igira ara kauvisu.'

⁸ Inau sauba kau adivisugira talu i vava ma kau adisaigira tugua ke tû tana e vosa na barangengo, igira sui lakalaka kolugira na koko ma na tuamatea, migira goto na daki titiana, migira e varavara kara vasusu.

Eo, na alaala loki sosongo na tinoni sauba kara visumai.

⁹ Migira niqiu tinoni sauba kara ngangai ma kara nonginongi vaniau, kalina inau kau tudumivisugira tugua. Sauba kau mataligira bâ tana kô tatave, mi tana sautu atsa tana e utu goto kara tubulagi. Inau au vaga na tamaga vania na Israel ma Epraim e vaga nogo na dalequ botsa ida."

¹⁰ Na Taovia e tsaria, "Igamu na puku sui kamu rongomiau inau, ma kamu ba katevulagigira niqiu tsaqina goko tana tasi taligu.

Ma kamu tsaria, 'Na Taovia e sarangisigira nogo nina tinoni, me sauba nomoa ke adisaigira tugua, me ke reitugugira dou vaga na mane pitusipi e reitugugira dou nina sipi.'

¹¹ Eo, inau na Taovia au laumaurisigira na tinoni ni Israel tania na limana kesa na puku loki e susuliga liusigira igira.

¹² Igira sauba kara mai ma kara linge tana magemage tana Vungavunga Sion, ma kara gini mage loki niqiu vangalaka vanigira, na vangalaka na mutsa, ma na uaeni, ma na oela na olive,

ma na vangalaka na sipi ma na buluka. Migira sauba kara vaga saikesa na uta ara porisia pipi matsaraka me pipi ngulavi,

me sauba kara tamanina moa pipi sui na omea ara kilia gana na mauriqira.

¹³ Mi tana, migira na baka daki sauba kara gavai tana magemage, migira na mane vaolu ma na tuqatuqa sauba kara magemage loki.

Inau sauba kau veregira, ma kau suilavaginia niqira melu ma niqira tangitangi, ma kara totu moa tana magemage.

¹⁴ Me sauba kau masuliginigira na manetabu na mutsa dou bâ, migira niqiu tinoni kara tamanina pipi sui na omea ara kilia gana na mauriqira.

Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Na Taovia e Galuvegira na Israel

¹⁵ Na Taovia e tsaria, "I Rama ara rongomia na leleo loki, na tangitangi me puka na qouqou. Ko Ratsel e tangisigira na dalena; me tau tangomana ke kesa ke vere raea, rongona na dalena ara mate sui nogo.

¹⁶ Migamu na Jerusalem, kamu laka na ngangai, ma kamu saluvaligia na kô na matamui. Na omea sui igamu amu naua vanigira na dalemui sauba e utu goto kamu tau adipeluna, me sauba nomoa kara visumaitugua tania niqira kao gaqira gala.

¹⁷ E tugua nomoa igamu kamu amesia laka sauba kamu dou visutugua kesa dani, ma na dalemui kara visumaitugua i veraqira segeni. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

¹⁸ "Au rongomigira na tinoni ni Israel ara ngangaidato vaniau tana niqira rota mara tsaria, 'Taovia, igami ami vaga saikesa moa na omea tuavati atsi,

migoe segenimu nogo o ladogasigami. Ko adivisugami rongona igami ami ngao mananâ na visubatugua i konimu, igoe na Taovia nimami God.

¹⁹ Igami ami piloligi tanigo igoe Taovia, mi kalina ia, ami ngaoa kami visubatugua i konimu. Mi kalina igoe o kedegami, ma na lovamami e ulutsuna tana vangamâ. Me gini paluvangamamami sosongo tana rongoqira na sasi ami naugira kalina ami tinoni vaolu moa.'"

²⁰ Ma na Taovia e tsaria, "Israel, igoe nogo na dalequ galugaluve, niqiu baka au galuve sosongolia bâ. Me atsa moa au goko korekore vanigo igoe, mau galuve sosongoligo nomoa.

Na tobaqu e papadago sailagi moa, me sauba nomoa kau tobadoutugua vanigo.

²¹ "Tinoni ni Israel, kamu padatugua na sautu amu liu i konina kalina amu mololea na veramui, ma kamu vaturikaegira na padapada i konina, ma kamu visumaitugua tana veramui amu mololea i sau.

²² ?Ke oka koegua sagata kamu baribari, igamu na dalequ vanga petsakoe?

Inau au aqosia kesa na omea e vaolu me rerei tavosi, vaga moa na daki e reitutugua na mane."

Sauba Ke Dou Visutugua Niqira Mauri Igira Nina Tinoni God

²³ Na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, e tsaria, "Kalina inau kau adivisugira na tinoni tana niqira kao segeni, mi tana ti igira na tinoni ara totu tana vera sui i laona na butona kao popono tana Juda, sauba kara tsaritugua na goko vaga iani, 'Na Taovia ke tabua na tetena tabu ni Jerusalem, na nauna i tana aia e totu.'

²⁴ Sauba na tinoni kara totuvitugua na vera sui i laona na butona kao popono tana Juda, ma kara totu goto na mane aqouta, ma na mane pitusipi kolugira niqira sipi. ²⁵ Inau sauba kau susuligasigira igira ara kolae, ma kau masuliginigira na mutsa igira sui ara gini maluku na vitoa. ²⁶ Mi tana, migira na tinoni sauba kara tsaria, 'Au ba maturu, mi kalina au mamata ma na kokoraqu e susuliga visutugua.'

²⁷ "Inau nogo na Taovia au tsaria laka e maimai nogo na tagu i tana inau sauba kau dangaliginigira na tinoni ma na omea tuavati na butona kao popono tana Israel ma na Juda. ²⁸ I sau, inau au vutikaegira, mau vui tsunagira, mau tsogori pukaligira, mau toroutsanigira, mau sekoli saikesaligira, mi kalina ia, minau sauba kau tsukavisugira, ma kau vaturikaegira tugua. ²⁹ Mi kalina ke labamai na tagu ia, migira na tinoni sauba kara tau goto tsaria na goko vaga iani, 'Igira na tamaga ara gania na vuana uaeni vavai, me ba vavaisigira goto na daleqira.'

³⁰ Tagara, ase i moa ke gania na vuana uaeni vavai, sauba ke malisia na livona segeni; pipi tinoni sauba ke gini mate nina sasi segeni, me tau nina sasi na tinoni tavosi."

³¹ Na Taovia e tsarivaganana iani, "E maimai nogo na tagu i tana inau sauba kau naua kesa niqiu vaitasogi vaolu kolugira na tinoni tana Israel, mi tana Juda. ³² Me sauba ke tau atsa kolua aia na taso ni oka au naua kolugira nogo na mumuaqira i sau, kalina au tudumiligigira tania i Ejipt. Me atsa moa ti inau au vaga na savaqira igira, migira ara tau saikesa manalia niqira tabana na vaitasogi ia. ³³ Miani nogo e vaga na taso

vaolu inau sauba kau gini vaitasogi kolugira na tinoni ni Israel: Sauba kau molo kalavatavia niqû ketsa i tobaqira, ma kau marea i laona na kosuqira. Minau sauba kau lia niqira God, migira kara lia niqû tinoni. ³⁴ Me ke tau goto kilia ke kesa i muri ke sasanía sa gana verakolu ke donaginia na Taovia, rongona igira sui, tû tana baka tetelo me tsau bâ tana tinoni loki, sauba kara donaginiau inau. Sauba kau padalea niqira sasi, ma kau tau goto padadatoa na omea seko ara naua. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

³⁵ Na Taovia aia nogo e moloa na aso ke marara tana dani,

ma na vula ma na veitugu kara marara tana bongi, me ovukaea na tasi me gini karara popono. Ma na soana ia aia nogo na Taovia Susuliga Sosongo.

³⁶ Maia nogo e tsarivaganana iani,

"Igira na puku tana Israel sauba kara totu saviliu, vaga nogo na aso ma na vula ma na veitugu.

³⁷ Me ti vaga kesa dani kara tangomana na tovoana na katsina na masaoka,

ma na liuvi tovuana na papakana na barangengo, mi tana moa ti inau kau sove tanigira na tinoni ni Israel

tana rongona na omea tabaruga sui ara naugira. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

³⁸ Na Taovia e tsarigotoa, "E maimai nogo na tagu i tana sauba kara logo vaolusitugua na Jerusalem popono aia nogo niqû verabau, ke tû tana Kusudato Hananel tabana i tasi, me ke tsau bâ tana Matsapakapu Tana Tsuruna na Baravatu. ³⁹ Ma na votavota sauba ke votu babâ tsau tana tetena ni Gareb, me ke poli bâ tsau i Goa. ⁴⁰ Ma na poi popono i tana ara qilugira igira ara mate, mi tana goto ara tsoni kutso, migira sui na uta tsau tana okookona Kô Kedron, me tsau bâ tana Matsapakapu na Ose tabana i longa, sauba ke lia na nauna tabu vania inau. Me utu goto ke tavui se ke toroutsatugua na verabau ia."

A Jeremia e Volia Kesa na Kao

32 Na Taovia e goko vania a Jeremia tana sangavulunina ngalitupa a Sedekia e taovia tsapakae tana Juda, maia goto na sangavulu alunina ngalitupa a Nebukadnesar e taovia tsapakae tana Babilonia. ² Mi tana tagu ia, igira nina alaala na mane vaumate na taovia tsapakae ni Babilonia ara maiginia na Jerusalem, minau au tototu moa tana pakokana na valena na taovia tsapakae i tana ara soriau. ³ A Sedekia na taovia tsapakae nogo e soriau i tana, me keli vania laka inau au katevulagia laka na Taovia e tsarivaganana iani, "Inau sauba kau molovania na taovia tsapakae ni Babilonia ke tangolia na verabau iani, ⁴ ma Sedekia e utu ke tangomana na tsogopoi. Aia sauba kara tangolia, ma kara adi bâ vania na taovia tsapakae

ni Babilonia, me ke ba tû i matana me ke goko kolua.

⁵ Mi muri, ma kara adivanoa a Sedekia i Babilon, mi tana ke totu poi tsau kalina inau kau nauvania na omea au padâ. Me atsa moa ti aia ke vailabugi kolugira na Babilonia, me utu saikesa ke tangomana. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

⁶ Minau a Jeremia au tsaria, "Na Taovia e goko vania inau, me tsarivaganana iani: ⁷ Ko rorongu, aia Hanamel na dalena a Salum na niamu, sauba ke mailaba i konimu, me ke ngasugo ko volia nina uta i Anatot tana butona kao tana Benjamin, rongona igoe nogo na kamana varavara, ma nimu aqo nogo ko volia." ⁸ Mi muri, vaga nogo na Taovia e katemainogoa vania inau, aia Hanamel e mailaba i koniqu tana pakokana na valena na taovia tsapakae, me ngasuu kau volia nina uta. Mi tana ti au dona maka laka na Taovia e goko manana vania inau. ⁹ Minau au voliginia nina uta a Hanamel sangavulu vitu na tavina siliva. ¹⁰ Mi tana, i mataqira igira ara sangâ na morosiana, au manalia tana mamare mau bulutikakaia, mau tovogira na sangavulu vitu na tavina siliva gira tana tovo mamava, mau saugira vania a Hanamel na matena nogo nina kao. ¹¹ Mi muri, mau adikaira na mamarena na tsabiri kao, aia kesa au bulutikakaia, maia kesa e tagara,

¹² mau saukaira vania a Baruk na dalena a Neria ma na kukuana a Maseia, i matana nogo a Hanamel migira ara sanga na molo soaqira tana mamarena na tsabiri kao, migira sui goto ara totu tana pakokana na valena na taovia tsapakae tana tagu ia. ¹³ Mi mataqira sui inau au tsarivania a Baruk, ¹⁴ "Na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, e ketsaligo igoe ko adikaira na mamarena na tsabiri kao karani, aia au bulutikakainogoa, maia goto au tau bulutia, mo ko ba molokaira i laona kesa na povovatu, gana kara ka gini totu dou oka i tana. ¹⁵ Na Taovia Susuliga na God ni Israel e tsarinogoa laka i muri bâ ti igira na tinoni kara tuturiga tugua na voliaqira na vale ma na kao, ma na uta na uaeni tana butona kao iani."

Nina Nonginongi a Jeremia

¹⁶ Mi muri, kalina inau au sau suinogoa na mamarena na tsabiri kao vania a Baruk, mau nonginongi vaga iani, ¹⁷ "Taovia God, igoe nogo o aqosia na barangengo ma na masaoka tana susuligamu loki; me tagara goto sa omea ke utugana vanigo. ¹⁸ Igoe o sauvulagia nimu galuve vo oli vanigira na toga sui, mo kedegira nomoa na baka matena niqira sasi igira na tamaqira ma na tinaqira. Igoe na God o loki sosongo mo susuliga tsapakae; igoe nogo na Taovia Susuliga Sosongo. ¹⁹ O pede sasagalidoua pipi na omea, migoe o naugira na omea loki sosongo. Mo morosigira pipi sui na omea ara naua igira na tinoni, mo saupeluna vanigira taonia niqira aqo ara naua. ²⁰ Mi sau oka nogo, igoe o aqosi-

gira na valatsatsa ma na omea ganataga tana Ejipt, mo naugira babâ moa tsau mai i dani eni tana Israel, mi laoqira goto pipi na puku na tinoni sui, me vaga ia, migira na tinoni sui pipi tana nauna ara donaginigo nogo igoe. ²¹ Tana susuligamu loki igoe o naugira na valatsatsa ma na omea ganataga, mara gini matagu loki igira na Ejipt kalina igoe o adirutsumigira nimu tinoni ni Israel tania i Ejipt. ²² Migoe nogo o sauvanigira nimu tinoni na kao lakataga iani, vaga o vekenogoa vanigira na mumuaqira. ²³ Bâ, mi kalina ara mai tana kao iani mara aditamaniqira, migira ara tau goto rongomangamu, se kara mauri murigira nimu ketsa; mara tau saikesa naua na omea vaga igoe o ketsaliginigira kara naua. Maia nogo na rongona ti igoe o alo-maia na rota seko loki e gadovigira kalina ia.

²⁴ “Ko reia, igira na Babilonia ara maiginigami nogo, mara molokaea niqira gai na vouvou polia na verabau iani gana kara tangolia. Na vailabu, ma na liuna na vitoa, ma na lobogu, sauba ke naua me ke gini puka na verabau iani i limaqira nogo gamami gala igira. Eo igira na omea sui igoe o kate idanogoa ara laba sui nogo kalina ia. ²⁵ Migoe Taovia God, o tû, mo ketsaliginiau nomoa kau volia na kao iani i mataqira igira ara sanga na momoro, atsa moa ti igira na Babilonia e varangi nogo kara tangolia na verabau iani.”

²⁶ Mi tana, ma na Taovia e tsarivaniau, ²⁷ “Inau nogo na Taovia niqira God na mamatana tinoni sui. Me tagara goto sa omea ke utugana vaniau inau. ²⁸ Inau sauba kau moloa na verabau iani i limana a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia ma nina alaala na mane vaumate. ²⁹ Migira na Babilonia ara maiginia na verabau iani sauba kara mololakena, me ke iru sui lakalaka, kolugira goto pipi sui na vale i tana igira na tinoni ara kodoa na bulunagai uruuru vania Baal i kelana i tana e atsa, mara qetua na sausau na uaeni vanigira na god peropero gana kara tsaiginia na korequ. ³⁰ Tû tana tuturigana na mauriqira, igira na tinoni tana Israel ma na Juda ara naua moa na omea e tau dou i mataqu, mara gini tsaia na korequ. ³¹ Eo, tû tana dani ara logo vaolua na verabau iani, me tsau mai i dani eni, igira na tinonina ara naua me gini momosa loki na tobaqu. Minau au padakuti matena nogo kau toroutsania, ³² tana rongona pipi sui na omea tabaruga ara naua igira na tinoni tana Juda mi Jerusalem, kolugira niqira taovia tsapakae, ma niqira tinoni lokiloki, ma na manetabu, ma na propete. ³³ Ara pilo tava-muri vaniau; me atsa moa ti inau au totu matengana na sasaniaqira, migira ara sove nomoa na rorongo gana kara gini sasaga. ³⁴ Ara ba molokaegira moa niqira titinonina na god peropero marasibiga i laona saikesa nogo na Vale Tabu ara logoa gana na samasama vaniaqu inau, mara naqugasiginia. ³⁵ Mara logogira goto visana na belatabu vania Baal tana Poi ni Hinom, gana kara gini savori-kodoputsa na daleqira

mane ma na daleqira daki vania na god Molek. Inau au tau ketsaliginigira kara naua na omea iani, mau tau saikesa goto padâ kara naua na omea vaga ia, ma kara raqa sasiliginigira na tinoni tana Juda.”

God e Vekea Laka Sauba Kara Dou Visutugua Igira Ni-na Tinoni

³⁶ Na Taovia na God ni Israel e tsarivaniau inau, “A Jeremia, igira na toga ara tsaria laka na vailabu, na liuna na vitoa, ma na lobogu, sauba ke naua me ke gini puka na verabau iani tana limana na taovia tsapakae ni Babilonia. Mi kalina ia, migoe ko rongomigotoa na omea inau kau tsaria. ³⁷ Inau sauba kau adisaigira tugua na tinoni tanigira na vera sui i tana inau au sarangasigira bâ, tana niqiu momosatoba ma na korequ loki, me sauba kau adivisumaigira tugua tana naua iani, ma kau mologira kara totu raviravi dou. ³⁸ Mi tana, migira sauba kara lia niqiu tinoni, minau sauba kau lia niqira God. ³⁹ Ma kau naua ma kara tobasai, ma kara muria kesa moa na sautu, gana kara padaloki sailaginiau inau, me ke gini dou na mauriqira igira, migira goto na kukuaqira. ⁴⁰ Me sauba kau naua kesa na vaitasogi saliu kolugira. E utu goto kau mololea na nauana na omea dou vanigira, ma kau naua migira kara kukuni taniau tana tobaqira popono, ma kara gini tau goto piloligi taniau. ⁴¹ Eo, sauba kau gini mage manana na nauvaniaqira na omea dou, me sauba kau vaturi kalavatavigira tana kao iani.

⁴² “Me vaga nogo inau au molomaia na rota seko loki iani i koniqira na tinoni girani, me sauba goto kau sauvanigira pipi na omea dou sui au vekenogoa vanigira. ⁴³ Na tinoni ara tsaria laka na kao iani e lia vaga saikesa na kaomate, tana e tau tugua ke mauri sa tinoni se sa omea tuavati, rongona na Taovia nogo e moloa i limaqira na Babilonia. Eo, minau na Taovia au tsaria laka igira na tinoni ni Israel sauba kara volivisugira tugua na uta i laona na kao iani. ⁴⁴ Mi mataqira igira ara sanga momoro sauba kara voligira, ma kara marea na soaqira tana mamarena na tsabiri kao, ma kara bulutikakaia. Ma na omea iani sauba ke laba tana butona kao popono tana Benjamin, mi tana tsatsapa tetelo babâ polia na Jerusalem, mi laoqira na vera sui tana Juda, mi tana kao vungavungaga, mi tuaqira na tetena, mi tana Juda tabana i ata. Sauba kau adivisumaigira tugua na tinoni tana niqira kao. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

E Kesa Goto na Veke

33 Mi kalina inau a Jeremia au tototu moa tana vale sosori i laona na pakokana na valena na taovia tsapakae, maia na Taovia e goko tugua vaniau. ² Me tsaria, “Inau na Taovia au aqosia na barangengo, mau ovukaea, mau moloa tana sasana, au tsarivanigo,

³ Ko soaau inau, minau sauba kau gokovisu vanigo; me sauba kau tsarivanigo na omea ganataga, ma na omea loki sosongo igoe o tau saikesa vati donaginigira. ⁴ Inau na Taovia, na God ni Israel, au tsaria na omea iani tana rongogira na valeqira na tinoni tana Jerusalem, ma na valeqira na taovia tsapakae tana Juda, na vale igira na tinoni ara vuigira gana kara adigira na tapana gai ma na simente, ma kara tovoa na kakaisiginiana na baravatuna na veraqira, na mani utusiginiqira gaqira gala igira ara vaturinogoa na gai na vovou. ⁵ Igira na Babilonia ara maimai nogo na vailabu, me sauba kara dangaliginigira na vale girani na kubuqira igira inau au matesigira tana niq kore loki ma niq momosatoba, rongona inau au piloligi nogo tania na verabau iani tana rongona na omea tabaruga sosongo ara naua igira na tinonina. ⁶ Me sauba moa kau maurisitugua na verabau iani ma na tinonina, ma kara dou visutugua, ma kau mologira kara totu raviravi dou tana rago. ⁷ Sauba kau logovisugira na vera tana Juda ma na Israel vaga nogo tana idana, ma kau naua ma kara tamani omea danga. ⁸ Sauba kau malesigira tania niqira sasi ara naua i mataqu inau, ma kau padale saikesalia niqira sasi ma niqira petsakoe. ⁹ Ma na Jerusalem sauba ke mologame vaniau tugua, migira na tinonina kara gini padalokiau ma kara tsonikaeau. Migira na puku sui tana barangengo sauba kara matagu, ma kara gariri, kalina kara rongomia na turupatuna na omea dou sui inau au nauvanigira na tinoni ni Jerusalem.”

¹⁰ Ma na Taovia e tsarigotoa, “Igira na tinoni ara tsaria laka na nauna iani e vaga saikesa nogo na kaomate, me laka e tagara goto sa tinoni se sa omea tuavati ke totu i laona. Me mana nomoa. Ara mangu lê sui nogo na vera tana Juda, ma na sautuna na verabau ni Jerusalem; me tagara goto sa tinoni se sa omea tuavati ke mamauri i laona. Bâ, mi tana nauna nogo girani sauba kamu rongomitugua na ¹¹ gugû na magemage, ma na tatangina na magemage na kavomutsa na tauga. Me sauba kamu rongomigira na tinoni kara lilinge kalina ara adimaia niqira sausau na soadou i laona niq Vale Tabu. Migira sauba kara tsarivaganana iani,

‘Soadoua na Taovia Susuliga Sosongo,
rongona aia e dou sosongo
ma nina galuve e totu saviliu.’

Minau sauba kau naua ma na kao iani ke tamani omea danga vaga nogo tana idana. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

¹² Ma na Taovia Susuliga Sosongo e tsarigotoa, “I laona na kao nogo iani, aia e vaga moa ti na kaomate kalina ia, me tau goto totu sa tinoni se sa omea tuavati i konina, minau sauba kau naua me ke dato doutugua na buruburu i tana igira na mane pitusipi kara adivanoa niqira sipi. ¹³ Mi laona na vera tana kao vun-

gavunga, mi tana tuana na tetena, mi tana Juda tabana i ata, mi tana butona kao tana Benjamin, mi tana tsatsapa tetelo babâ polia na Jerusalem, mi laogira goto na vera sui tana Juda, igira na mane pitusipi sauba kara tsokogira tugua niqira sipi. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

¹⁴ “Eo, inau na Taovia au tsaria laka e maimai nogo na tagu, i tana inau sauba kau manalia na veke au naunogoa vanigira na toga tana Israel ma na Juda. ¹⁵ Mi tana tagu nogo ia, sauba kau vilia ke kesa na kukuana laka nogo a David ke lia na taovia tsapakae. Ma na taovia tsapakae nogo ia, sauba ke naua moa na omea e dou me gotolaka i laona na kao popono. ¹⁶ Mi tana tagu goto nogo ia, migira sui tana Juda mi Jerusalem, kara totu goto, ma kara totu raviravi dou sui tana rago. Ma na verabau ia sauba kara soaginia ‘Na Taovia na Pukuna Nida Sasaga Gotolaka.’ ¹⁷ Inau nogo na Taovia au vekea laka sauba ke totu pipi kalina ke kesa na kukuana a David ke taovia tsapakae tana Israel, ¹⁸ ma kara totu sailagi na manetabu tana puku konina a Levi, gana kara aqo vaniau inau, ma kara savorigira na savori-kodokodo, ma na sausau na uiti, migira na sausau tavosi goto.”

¹⁹ Na Taovia e goko vaniau inau a Jeremia me tsaria, ²⁰ “Inau, au naunogoa na vaitasogi kolukaira na dani ma na bongi, gana kara ka laba tana ka niqira tagu segeni babâ nogo, ma na vaitasogi ia e utu goto ke taveoligi. ²¹ Me vaganana goto ia, inau au naua kesa na vaitasogi kolua a David niq maneao, laka sauba ke totu pipi kalina kesa na kukuana ke taovia tsapakae, mau naugotoa kesa na vaitasogi kolugira na manetabu tana puku konina a Levi, laka igira nogo sauba kara aqo sailagi vaniau inau, ma na taso girani e utu goto kara taveoligi. ²² Me sauba kau paboa na dangaqira na kukuana a David niq maneao, migira goto na manetabu tana puku konina a Levi, me ke gini utu na tsokoraeaqira, vaga nogo e utu na tsokoraeaqira na veitugu tana masaoka, ma na vatu na one i tasi.”

²³ Ma na Taovia e tsarigotoa vaniau, ²⁴ “?A Jeremia igoe, laka o tau rongomia igoe ara tsatsaria moa laka inau au sove tanikaira nogo na Israel ma na Juda, i kaira ruka na vungu au vilikaira nogo? Me vaga ia, mara reipeagira niq tinoni vaga nogo ti igira ara tau nogo sa puku na tinoni. ²⁵ Inau na Taovia au naunogoa na vaitasogi kolua na dani ma na bongi, mau mologira na ketsa ara tagaovikaira na barangengo ma na masaoka. ²⁶ Me vaga inau au nau manana nogoa na omea iani, vaga goto sauba kau manalia niq vaitasogi au naua kolugira na kukuana a Jakob, me kolugotoa a David niq maneao. Inau sauba kau vilia kesa i laogira na kukuana a David maia ke tagaovigira sui tu kukuqira a Abraham, ma Isaak, ma Jakob. Inau sauba kau galuvegira niq tinoni ma kau naua ma kara gini tamani omea danga tugua.”

Kesa na Goko Parovata Vania a Sedekia

34 Na Taovia e goko vaniau, inau a Jeremia, kalina a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia, migira nina mane vaumate, kolugira goto na alaala na mane vaumate ara talumai pipi tana puku ma na mamatana tinoni, mara totu i vavana nina tagao aia, ara maiginia na Jerusalem ma na vera ara totu varangisia. ² Aia e tsaria, "Inau na Taovia na God ni Israel, au tsarivanigo ko ba tsarivanja a Sedekia na taovia tsapakae tana Juda, laka inau nogo na Taovia sauba kau moloa na verabau iani tana limana na taovia tsapakae ni Babilonia, maia nogo sauba ke mololakena me ke iru sui saikesa. ³ Migoe e utu goto ko tsogoligi; sauba moa kara tangoligo ma kara mologo i limana aia. Me sauba ko tu saikesa i matana aia mo ko goko kolua. Mi muri ma kara adivanogo i Babilon. ⁴ A Sedekia igoe, ko rongomia na omea inau au tsaria tana rongomu. Igoe sauba e utu ko mate tana vailabu. ⁵ Sauba moa ko mate tana rago, me vaga nogo igira na tinoni ara kodoa na bulunagai uruuru kalina ara qilugira na mumuamu i sau, igira ara taovia tsapakae idavigo nogo igoe, maia goto nogo sauba kara nauvaganana vanigo. Sauba kara kodoa na bulunagai uruuru kalina kara qilugo, ma kara tangisigo, ma kara tsaria, 'E mate kiki, aia nimami taovia tsapakae!' Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

⁶ Mi tana, minau au tû, mau ba sau na turupatu iani vania a Sedekia na taovia tsapakae, aia e totu moa i Jerusalem ⁷ kalina igira nina mane vaumate na taovia tsapakae ni Babilonia ara maiginia na verabau ia. Migira na mane vaumate ni Babilonia ara baginigotoa kaira na verabau ni Lakis mi Aseka, i kaira lelê moa na verabau ara barapoliginia na baravatu kakai ara ka kauvisu tana Juda.

Igira na Juda Ara Tau Manalia Niqira Veke na Nusileaqira Niqira Tseka

⁸ Nina goko na Taovia e labamaitugua vaniau a Jeremia, murina kalina a Sedekia na taovia tsapakae kolugira na tinoni ni Jerusalem, ara tabesaia laka kara nusilegira ⁹ igira na Hibru ara lia niqira tseka, igira sui na mane ma na daki, me ke tagara goto ke kesa ke tamanina kesa gana verakolu ke aqo mala tseka vania. ¹⁰ Igira sui na toga kolugira niqira ida ara tabesai laka kara mologira niqira tseka kara totu tanusi, ma kara laka goto na mala tsekaaqira tugua. Igira ara nusilegira rago, ¹¹ bâ, mi muri mara oli tugua niqira papada, mara adivisugira, mara turuginigira tugua kara aqo mala tseka vanigira.

¹² Mi tana ma na Taovia, ¹³ na God ni Israel e tsarivaniau, inau a Jeremia, kau tsarivaganana iani vanigira

na toga: "Inau au naua kesa na vaitasogi kolugira nogo na mumuamui kalina au laumaurisigira tania na Ejipt i sau, mau maurisigira tania na totu tseka. Mau tsarivanigira laka ¹⁴ pipi vitu na ngalitupa niqira aqo kara nusilegira pipi sui na Hibru ara aqo tseka vanigira i laona e ono ngalitupa. Migira na mumuamui ara sove saikesa na muriana na omea inau au tsaria vanigira. ¹⁵ Me visana moa na dani ara putsu, migamu amu olia nimui papada mamu naua na omea e dou i mataqu inau. Igamu sui amu tabea laka kamu mologira gamui verakolu na Israel kara totu tanusi, mamu naua kesa na vaitasogi i mataqu inau, i laona na Vale Tabu i tana amu samasama vaniau. ¹⁶ Bâ, mi muri mamu oli tugua nimui papada, migamu sui amu adivisugira na tseka amu mologira kara totu tanusi vaga ara kilinogoa, mamu turuginigira tugua kara aqo tseka vanigamu. Mi tana nauvaganana ia, igamu amu paluvangamaqu sosongo inau. ¹⁷ Bâ, mi kalina ia, inau na Taovia au tsarivanigamu nogo laka igamu amu petsakoe mangaqu, mamu tau mologira gamui verakolu kara totu tanusi, ma kara pede segenia na omea kara naua. E dou moa, minau sauba kau molovanigamu kamu pede segenimui na omea amu ngaoa: kamu vilia na mate tana vailabu, se tana liuna na lobogu, se na vitoa. Me sauba kau naua migira na puku sui tana barangengo popono kara gini beke loki na reiana na omea inau au naua vanigamu. ¹⁸⁻¹⁹ Eo, igira na tinoni lokiloki tana Juda mi Jerusalem, kolugira na maneaqo tana valena na taovia tsapakae, migira na manetabu, migira sui na ida, ara aqosia kesa na vaitasogi koluau, mara kakaisiginia na liu i ka levugaqira ruka na turina na buluka mane ara putsivotâ. Bâ, mi muri ara tû mara kutsia niqira tabana na vaitasogi mara tau goto manalia na vovorona. Me vaga ia, minau sauba kau nauvanigira na tinoni girani na omea vaga ara naua vania na buluka mane ia. ²⁰ Inau sauba kau mologira bâ i limaqira gaqira gala, igira ara area na labumatesiaqira, ma na kubuqira sauba igira na manu ma na omea tuavati atsi kara gani gaqira. ²¹ Me sauba goto kau moloa a Sedekia na taovia tsapakae tana Juda, migira goto nina mane sasanga, i limaqira igira ara area na labumatesiaqira. Sauba kau mologira i limaqira na alaala na mane vaumate ni Babilonia. E mana igira ara vanoligi tanigamu nogo. ²² Minau sauba kau ketsaligira, ma kara visumaitugua tana verabau iani. Sauba kara bokia, ma kara tangolia, ma kara mololakena, me ke iru sui saikesa. Inau sauba kau naua ma na vera sui tana Juda kara vaga saikesa moa na kaomate i tana e tau tangomana vania ke kesa ke mauri. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

A Jeremia Migira na Rekab

35 Kalina a Jehoiakim na dalena a Josia e taovia tsapakae tana Juda, ma na Taovia e tsarivaniau inau a Jeremia, ²“Ko bâ i koniqira na tinoni tana duli i konina a Rekab mo ko goko kolugira, mo ko adivanogira i laona kesa na voki tana Vale Tabu, mo ko sauvanigira na uaeni kara inuvia.” ³Mi tana mau tû, mau bâ reia kesa na mane tana duli konina a Rekab, aia nogo a Jaasania na dalena kesa segeni goto na Jeremia, maia na dalena a Habasania. Mau adia aia kologira goto na kulana ma na dalena mane, migira sui tana duli konina a Rekab, ⁴ mau adivanogira tana Vale Tabu. Mau adisagegira tana niqira voki na dalena a Hanan na propete aia na dalena a Igdalia. Ma na voki ia e totu paladato vania nina voki a Maaseia na dalena a Salum, aia e reitutugua na matsapana na Vale Tabu, mi ligisaqira goto niqira voki igira visana tavosi na tinoni lokiloki. ⁵ Mi muri, mau mologira visana tseu, ma na bilo na uaeni i mataqira igira na Rekab mau tsarivanigira, “Kamu inuvia na uaeni iani.”

⁶ Migira ara gokovisu mara tsaria, “Igami e utu kami inu uaeni. Rongona aia a Jonadab na mumuamami, aia na dalena a Rekab, e tsarinogoa vanigami laka atsa moa igami, migira na kukuamami, kami laka goto na inuviana sa uaeni. ⁷ Aia e tsarigotoa vanigami kami laka na logovale, se na aqo uta, se na tsukaaqira se na voliaqira na uta na uaeni. Aia e ketsaligami kami tototu moa i laona na valepolo, gana kami gini mauri oka tana butona kao i tana igami ami totu moa mala tinoni labana. ⁸ Migami ami murigira pipi sui na vali aia a Jonadab e molovanigami nogo. Migami ami tau saikesa inu uaeni, me atsa moa igira na taumami ma na dalemami mane se na dalemami daki. ⁹⁻¹⁰ Igami ami tau logovale tana kami totu. Mami totu moa tana valepolo. Mami tau goto tamanina sa uta na uaeni, se sa uta tavosi goto. Igami ami muri saikesalia moa pipi sui na vali aia Jonadab na mumuamami e molovanigami. ¹¹ Mi kalina a Nebukadnesar na taovia tsapakae e ba bokia na butona kao ia, mami padâ kami mai i Jerusalem gana kami gini totuligi tanigira na mane vaumate ni Babilonia mi Siria. Aia nogo na rongona ti ami totu ieni i Jerusalem kalina ia.”

¹² Mi muri, ma na Taovia Susuliga Sosongo, ¹³ na God ni Israel, e ketsaliau kau bâ i koniqira na tinoni tana Juda mi Jerusalem, ma kau tsarivanigira vaga iani, “Inau nogo na Taovia, au veisuagamu rongona gua ti amu sove na rongomangaqu, mamu tau muridougira niqiu tosasaga. ¹⁴ Igira na kukuana a Jonadab ara muridoua nina vali kara laka na inu uaeni, me tsau mai nogo i dani eni me tagara goto sa vidaqira ke inu uaeni. Minau au totu matengana moa na goko vaniamui igamu, mamu tau goto rongomangaqu. ¹⁵ Mau tau goto

kuti na molo bâ vaniamui pipi sui niqiu maneaqo igira na propete, ma kara tsarivanigamu, ‘Kamu mololea kalina ia na nauana na omea tabaruga, ma kamu naua moa na omea e goto, ma kamu laka na bâ samasama ma na aqo vaniaqira na god peropero, gana kamu gini tangomana na mauri babâ tana butona kao aia na Taovia e saunogoa vanigamu igamu migira na mumuamui.’ Migamu amu tau ngaoa na rongomangaqu. ¹⁶ Igira na kukuana a Jonadab ara muridoua na ketsa aia na mumuaqira e sauvanigira, migamu niqiu tinoni, igamu amu tau saikesa rongomangaqu inau. ¹⁷ Bâ, mi kalina ia, inau na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, sauba kau alomaia i konimui, igamu na tinoni tana Juda mi Jerusalem, pipi sui na omea seko inau au vekenogoa. Eo, inau sauba kau naua na omea iani tana rongona igamu amu sove na rorongongona kalina inau au goko vanigamu, mamu tau goto gokovisu vaniau kalina au soagamu.”

¹⁸ Mi tana, minau a Jeremia au goko vanigira tana duli konina a Rekab mau tsarivanigira, “Aia na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, e goko vaga iani vanigamu. ‘Igamu amu muridoua na ketsa aia a Jonadab na mumuamui e sauvanigamu; mamu muridougira pipi sui nina tosasaga, mamu aqosigira pipi sui na omea aia e ketsaliginigamu. ¹⁹ Me vaga ia, inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, au vekea laka ke totu sailagi kesa na kukuana mane a Jonadab na dalena a Rekab, ke aqo vaniau inau.”

A Baruk e Tsokoa na Papi I Laona na Vale Tabu

36 Mi tana vatinina ngalitupa aia Jehoiakim na dalena a Josia e taovia tsapakae tana Juda, ma na Taovia e tsarivaniau inau a Jeremia, ²“Ko adia kesa na viviruna papi, mo ko maretsuna i konina pipi sui na omea inau au tsarivanigo nogo tana rongogira na Israel ma na Juda, me pipi sui goto na puku na tinoni. Ko maretsunagira sui lakalaka pipi na omea inau au tsarivanigo, tû tana kesanina dani inau au goko vanigo, kalina aia Josia e taovia tsapakae, me tsau mai i dani eni. ³ Tau utu ngatsu kalina kara rongomia igira na tinoni tana Juda pipi sui na omea seko inau au padâ na molomai vaniaqira, ti kara piloligi tania niqira sasaga tabaru. Mi tana ti inau sauba kau padale vanigira niqira tsutsukibo ma niqira sasi.”

⁴ Me vaga ia, minau au tû, mau soâ a Baruk na dalena a Neria, mau tsarivanja ke maretsunagira pipi sui na omea aia na Taovia e tsarinogoa vaniau. Ma Baruk e maretsunagira sui kesa tana viviruna papi. ⁵ Mi muri, mau ketsali vaganana iani a Baruk: “Inau ara tongo vaniau na sage bâ i laona na Vale Tabu. ⁶ Mau ngaoa igoe ko bâ i tana kalina igira na toga ara tsoni vitoaqira segeni. Ma nimu aqo ko tsokolokia na omea o marenogoa tana viviruna papi ia, gana kara gini ron-

gomidoua pipi sui na omea aia na Taovia e tsarinogoa vaniau inau, mau ketsaligo igoe ko maretsunagira. Ko naua na omea iani i tana tangomana igira na toga sui kara rongomigo igoe, kolugira goto na tinoni ni Juda ara talumai tana veraqira babâ. ⁷ Tau utu ngatsu igira kara nonginongi vania na Taovia ma kara piloligi tania niqira sasaga tabaru, rongona na Taovia, tana nina kore ma nina momosatoba loki, e tsarinogoa laka sauba ke molomai vanigira na tinoni girani na rota seko loki.” ⁸ Me vaga ia, ma Baruk e ba tsokovulagigira nina goko na Taovia i laona na Vale Tabu vaga saikesa nogo au ketsalia ke naua.

⁹ Mi tana siunina vula i laona na tsegenina ngalitupa aia Jehoiakim e taovia tsapakae tana Juda, migira sui na tinoni ni Jerusalem, migira sui goto ara talumai pipi tana vera i laona na Juda, ara tsoni vitoaqira segeni rongona na Taovia ke gini tobadou vanigira. ¹⁰ Mi tana, i mataqira na toga ara saikolu i tana, ma Baruk e tsokovulagia na omea sui e marea tana viviruna papi inau a Jeremia au tsarivaninogoa ke marea. Aia e naua na omea iani i laona na Vale Tabu, i matana nina voki a Gemaria na dalena a Sapan, nina mane mamare na taovia tsapakae. Ma nina voki aia e totu i gotu ligisana tana nauna na mani sage bâ tana Matsapakapuna Vaolu na Vale Tabu.

A Baruk e Tsokovulagia na Papi i Mataqira na Tinoni Lokiloki

¹¹ A Mikaia na dalena a Gemaria ma na kukuana a Sapan, e rongomia kalina a Baruk e tsokoa na viviruna papi ia i tana e totu na goko e tsarinogoa na Taovia. ¹² Mi muri, maia e tû, me vano tana valena na taovia tsapakae, me ba sage tana nina voki nina mane mamare na taovia tsapakae, i tana igira sui na tinoni lokiloki ara saikolu. Igira nogo a Elisama, aia nina mane mamare na taovia tsapakae, ma Delaia na dalena a Se-maia, ma Elnatan na dalena a Akbor, ma Gemaria na dalena a Sapan, ma Sedekia na dalena a Hanania, migira sui goto na tinoni lokiloki ara totu i tana. ¹³ Ma Mikaia e turupatuna vanigira pipi sui na omea aia e rongomia a Baruk e tsokoa vanigira na toga. ¹⁴ Mi muri, migira na tinoni lokiloki ara molovanoa a Jehudi na dalena a Netania, na kukuana a Selemia, ma na kukuana loki a Kusi, ke ba tsarivania a Baruk ke adimaia na viviruna papi aia e tsokovulaginogoa vanigira na toga. Ma Baruk e adimaia vanigira na viviruna papi ia. ¹⁵ Migira ara tsarivania, “Ko totu i lao mo ko tsokovulagia vanigami goto igami.” Mi tana, ma Baruk e tsokovulagia vanigira. ¹⁶ Mi kalina a Baruk e tsokosua, migira ara vaimorosigi tana matagu loki mara tsarivania a Baruk, “Nimami aqo nomoa igami kami tsarivulagia na omea iani vania na taovia tsapakae.” ¹⁷ Mi muri mara veisuâ a Baruk, “Ko tsaridoua vanigami e gua

sagata ti o maregira na omea sui vaga girani? ?Laka a Jeremia nogo e tsarivanigo na omea ko marea?”

¹⁸ Ma Baruk e gokovisu me tsaria, “A Jeremia nogo e tsarivaniau pipi sui na tsaqina goko girani, minau au adia na iqi mau maretsunagira tana viviruna papi iani.”

¹⁹ Mi muri, migira ara tsarivania, “Kagamu a Jeremia ka nimui aqo kamu ka ba taopoi. Me ke laka goto dona ke kesa i tana amu ka totu.”

Na Taovia Tsapakae e Kodoa Na Viviruna Papi

²⁰ Migira na tinoni lokiloki ara ba molosagea na viviruna papi ia i laona nina voki a Elisama, aia nina mane mamare na taovia tsapakae, mi muri, mara bâ tana voki i tana e totu na taovia tsapakae, mara tata-manga vania na omea sui. ²¹ Mi muri, maia na taovia tsapakae e molovanoa a Jehudi ke ba adia na viviruna papi ia. Ma Jehudi e ba adia tana vokina a Elisama, me tsokovulagia vania na taovia tsapakae migira sui na tinoni lokiloki ara tu polia. ²² Tana tagu ia na tagu na bisi, maia na taovia tsapakae e totu i ligisana na lake. ²³ Mi kalina a Jehudi e suilavaginia na tsokoaqira tolu se vati na turina, maia na taovia tsapakae e pari ratsiginigira na gau tetelo, me tsonisagegira i laona na lake. Maia e nau babâ vaga ia poi tsau kalina e kodo sui lakalakâ na papi popono ia. ²⁴ Maia na taovia tsapakae migira na tinoni lokiloki ara tau lelê goto gini matagu, se kara saua sa papadana laka ara padasavi kalina ara rongomia na omea sui girani. ²⁵ Me atsa moa ti a Elnatan, ma Delaia, ma Gemaria ara tu nongikakaia na taovia tsapakae ke laka na kodoana na viviruna papi ia, maia e tau goto ngaoa na rongomiaqira. ²⁶ Mi muri, maia e ketsalitugira a Jerameel na dalena mane segeni nogo ia, ma Seraia na dalena a Asriel, ma Selemia na dalena a Abdeel, kara tu tangolikaira a Jeremia na propete ma Baruk nina mane mamare. Ma na Taovia e molopoikaira nogo.

A Jeremia e Marea Kesa Goto na Papi

²⁷ Mi murina kalina a Jehoiakim na taovia tsapakae e kodo suinogoa na viviruna papi au ketsaliginia a Baruk ke marea, ma na Taovia e tsarivaniau ²⁸ kau adigotoa kesa na viviruna papi, ma kau maretsunatugua pipi sui na omea ara totu nogo i laona na kesanina papi. ²⁹ Ma na Taovia e tsarivaniau goto kau ba tsarivania na taovia tsapakae na goko iani, “Igoe o kodonogoa na viviruna papi, mo veisuâ ?Na rongona gua te a Jeremia e marea laka sauba na taovia tsapakae ni Babilonia ke mai me ke toroutsani poponoa na butona kao iani, me ke matesigira na tinonina ma niqira omea tuavati sui?” ³⁰ Bâ, mi kalina ia inau nogo na Taovia au tsarivanigo igoe a Jehoiakim na taovia tsapakae, laka sauba ke tagara goto sa vidaqira na kukuamu ke tagaovi kaputia na verana a David. Ma na konimu igoe

sauba kara tsonia i tano, tana ke gini rangia na aso tana dani me ke bisilia na kolobu tana bongi. ³¹ Minau sauba kau kedego igoe migira na kukuamu, migira goto nimu tinoni lokiloki, tana rongoqira na sasi igamu sui amu tsukigira. Sauba kau alomaia i konimui, mi koniqira goto na tinoni ni Jerusalem mi laona na Juda, na omea seko sui au kate idanogoa kau alomaia vanigamu, rongona igamu amu tau ngaoa na rorongo.”

³² Mi tana, minau a Jeremia au adia kesa segeni na viviruna papi, mau sauvania a Baruk niq manere, maia e maretsunagira tugua pipi sui na omea inau au ketsaliginia ke marea tana kesanina viviruna papi, aia e Jehoiakim na taovia tsapakae e kodonogoa, mau pabo ba gotoa visana na goko.

A Sedekia e Nongia Kesa na Omea I Konina a Jeremia

37 A Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia e molokaea a Sedekia na dalena a Josia ke lia na taovia tsapakae tana Juda, na tuguna a Jehoiatsin na dalena a Jehoiakim. ² Me atsa moa a Sedekia, migira nina tinoni lokiloki, ma na toga popono, igira sui ara tau saikesa goto ngaoa na rongomiana na goko aia na Taovia e katevulagia tana mangaqu inau a Jeremia.

³ Ma Sedekia na taovia tsapakae e molovanokaira a Jehukal na dalena a Selemia, ma Sepania na manetabu na dalena a Maaseia, kara ka tsarivaganana vaniau, “Ko nonginongi vanigami igami vania na Taovia nida God.” ⁴ Mi tana tagu ia, mara tau moa vati molosageau tana vale sosori, mau liu bamai moa i laogira na toga. ⁵ Mi tana tagu goto ia, igira na alaala na mane vaumate ni Babilonia ara totu polipolia na Jerusalem ara rongomia laka igira na mane vaumate ni Ejipt ara mololenogoa na veraqira mara maimai nogo i sautu, migira ara tû, mara visutugua i Babilon.

⁶ Mi muri, ma na Taovia, na God ni Israel, e tsarivani au inau a Jeremia ⁷ kau ba tsarivaganana iani vania a Sedekia, “Igira na alaala na mane vaumate ni Ejipt ara maimai rago gana na sangaamu igoe, me sauba moa kara visu lê tugua i veraqira. ⁸ Mi muri migira na Babilonia sauba kara visumaitugua, ma kara bokia na verabau iani, ma kara tangolia ma kara tungia. ⁹ Inau na Taovia au parovatavigamu kamu laka na pero segenimui ma kamu tsaria, ‘E utu nogo kara visumai i Jerusalem igira na Babilonia.’ Tagara, sauba nomoa kara visumaitugua. ¹⁰ Me atsa moa ti vaga igamu kamu tangomana na tulusiaqira na alaala popono na mane vaumate ni Babilonia, migira moa ara boka kara totuvisu, ma kara tsatsaro tana niqira valepolo, migira nogo sauba kara tû, ma kara ba mololakena na verabau iani me ke iru sui saikesa.”

Ara Tangolia a Jeremia Mara Moloa tana Vale Sosori

¹¹ Igira na mane vaumate ni Babilonia ara mololenogoa i Jerusalem, rongona ara rongomia laka igira na alaala na mane vaumate ni Ejipt ara maimai varangi nogo. ¹² Mi tana, minau a Jeremia au aligiri mau mololea i Jerusalem, na vano tana butona kao ni Benjamin, kau ba aditamaniqu niq tuva tana niqira butona kao igira niq duli. ¹³ Mi kalina au ba tsau nogo tana Matsapakapu Benjamin, maia gaqira taovia na mane vaumate e matalia na matsapakapu i tana, aia nogo a Irija na dalena a Selemia ma na kukuana a Hanania, e tukapusiau me tsarivani, “!Igoe o tsogovano tabana i koniqira na Babilonia!”

¹⁴ Minau au tsaria, “!Tagara e tau mana na goko ia! !Inau au tau tsogovano tabana i koniqira na Babilonia!” Maia Irija e sove na rongomiaqu, me tangolia moa, me adiau bâ i koniqira na tinoni lokiloki. ¹⁵ Migira ara kore loki sosongo vaniau, mara ketsaligira kara rarusiau, ma kara soriau tana valena a Jonatan, aia na mane mamare, ma na valena ia e lia nogo na vale sosori. ¹⁶ Ma na vale ia e tamanina kesa na voki i vavana na kao, mi tana nogo ara ba tsonisageau mau totu oka sosongo i tana.

¹⁷ Me kesa tana tagu i muri maia Sedekia na taovia tsapakae e ketsaligira kara ba adimaiau i matana, mi kalina au mailaba nogo i tana, ma na taovia tsapakae e veisuaau dodo, “?Egua laka na Taovia e tsarivanigo sa goko?”

Minau a Jeremia au gokovisu mau tsaria, “Eo. Igoe sauba kara mologo i limana na taovia tsapakae ni Babilonia.” ¹⁸ Mi tana minau au veisuâ na taovia tsapakae, “?Laka na omea seko gua sagata au nauvanigo igoe, se vanigira nimu mane sasanga, se na toga girani, te amu tsoniau tana vale sosori? ¹⁹ ?Me laka naga e laba vanigira nimu propete igira ara tsaria vanigo laka na taovia tsapakae ni Babilonia e utu goto ke maiginigo igoe, se na butona kao iani? ²⁰ Bâ, mi kalina ia niq taovia tsapakae, inau au ngaoa kau nongia kesa na omea i konimu igoe. Kiki, ko laka saikesa goto na molovisuaqu tugua i laona na vale sosori e totu i valena a Jonatan na mane mamare, kau tau ba mate i tana.”

²¹ Mi tana, ma Sedekia na taovia tsapakae e ketsaligira kara soriau tugua tana pakokana na valeqira na mane matali. Mi tana nogo au ba totu, me pipi dani ara sauvania kesa na sivona bredi talu i tana ara biti bredi, poi tsau kalina e tau goto totuvisu sa bredi i laona na verabau popono ia.

Ara Tsonitsuna a Jeremia I Laona Kesa na Tuvu Mamat-sa

38 I tugira a Sepatia na dalena a Matan, ma Gedalia na dalena a Pasur, ma Jehukal na dalena a Selemia, ma Pasur na dalena a Malkia, ara tu rongomia laka inau a Jeremia au tsarivanigira na toga na goko vaga iani, ²“Na Taovia e tsaria laka aseï moa ke totuvisu tana verabau iani sauba ke mate tana vailabu, se tana liuna na vitoa, ma na lobogu. Maseï moa ke molo segenina i limaqira na Babilonia sauba e utu kara labumatesia. Aia sauba ke mauri.” ³ Me laka au tsarigotoa, “Na Taovia e tsaria, ‘Sauba kau moloa na verabau iani tana limaqira na mane vaumate ni Babilonia, migira sauba kara tangolia.’”

⁴ Mi tana, mi tugira na tinoni lokiloki tugirani, ara tu bâ i konina na taovia tsapakae mara tu tsarivania, “Na mane iani e tugua nomoa na labumatesiana. Ma na goko vaga nogo aia e tsaria e naua me gini puka lê rebona gaqira malagai igira nida mane vaumate, migira sui ara kauvisu i laona na verabau iani. Aia e tau saikesa ngaoa ke sangagira na toga; tagara, aia e ngaoa moa na sekoliaqira.”

⁵ Ma Sedekia na taovia tsapakae e tsaria, “E dou, kamu tu naua moa na omea amu tu kilia kamu tu nauvania. E utu kau tongo vanitugamu.” ⁶ Mi tana, mara tu adiau, mara tu molotsunaginiau na ropu i laona nina tuvu a Malkia na dalena nogo na taovia tsapakae, aia na tuvu e totu i laona na pakokana valeqira na mane matali. Me tagara goto sa kô i laona na tuvu ia, ma na boko segeni moa, mau ba lupilupi i laona na boko mate.

⁷ Me kesa na tinoni ni Sudan, a Ebedmelek na asana, aia e kesa na tinoni loki e aqo tana valena na taovia tsapakae, e rongomia laka ara molotsunaau i laona na tuvu. Mi tana dani goto ia, ma na taovia tsapakae e totu tana tinete tana Matsapakapu Benjamin. ⁸ Mi tana a Abedmelek e tû, me ba tsarivania na taovia tsapakae, ⁹“Taovia, na omea ara tu naua na mane tugirani e sasi saikesa. Ara tu molotsunâ a Jeremia i laona na tuvu i tana sauba ke gini mate na vitoa rongona e tagara goto sa mutsa i laona na verabau iani.” ¹⁰ Mi tana, ma na taovia tsapakae e ketsalia a Ebedmelek ke dulikolu tugira tolu na mane, ma kara tu ba raqakaeau tania na tuvu ia idavia kau mate. ¹¹ Maia Ebedmelek kolutugira na mane tugira ara tu ba sage i laona na voki na mani mololakâ omea levolevo tana valena na taovia tsapakae, mara tu adigira visana na polo tataratsi, mara tu molotsunagira vaniau tana ropu. ¹² Ma Ebedmelek e tsarivania, “Ko mologira na polo tataratsi girani i vavana na abeabemu gana ke gini tau girigo na ropu.” Minau au nauvaganana ia, ¹³ mara tu raqakaeau

tania na tuvu. Mi murina ia, mara tu ba moloau kau totutugua tana pakokana na valeqira na mane matali.

A Sedekia e Nongia a Jeremia Ke Sauparovata Vania

¹⁴ Me kesa tana dani segeni, maia Sedekia na taovia tsapakae e ketsaligira kara adiau ba vania tana toluni na matsapa na sage bâ tana Vale Tabu, ma Sedekia e tsarivaniau, “Inau sauba kau veisuago kesa na veisua, mau ngaoa igoe ko tsarivaniau na manana popono.”

¹⁵ Minau au tsarivania, “Ti vaga inau kau tsarivanigo na manana, me sauba igoe ko matesiau, me ti vaga kau parovatavigo, me utu saikesa ko ngaoa na rongomiana.”

¹⁶ Me vaga ia, ma Sedekia na taovia tsapakae e veke dodo vaniau me tsaria, “Inau au gini vatsa tana asana na God mamauri, aia na God e tusua na mauri vanigita, laka e utu saikesa kau matesigo se kau mologo i limaqira igira ara area na matesiamu.”

¹⁷ Mi tana, minau au tsarivania a Sedekia, “Na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, e tsaria na goko vaga iani, ‘Ti vaga igoe ko molo segenimu i limaqira na tinoni lokiloki ni Babilon, me sauba kara gaea na maurimu, ma na verabau iani e utu kara tungia. Migoe migira goto nimu tamadale sauba kara gaea na maurimu. ¹⁸ Bâ, me ti vaga ko tau molo segenimu i limaqira na Babilonia, mi tana nogo sauba kau moloa na verabau popono iani i limaqira na Babilonia, migira nogo sauba kara tungia me ke iru sui saikesa, migoe e utu goto ko tangomana na tsogoligi taniaqira.’”

¹⁹ Ma na taovia tsapakae e tsaria, “Inau au mataguniqira igira nida tinoni ara tsogovano nogo tabana i koniqira na Babilonia. E tau utu kara moloau i limaqira igira ma kara rotasiau.”

²⁰ Minau au tsaria, “E utu kara livugo igoe i limaqira. Minau au nongigo kakai ko muridougira nina goko na Taovia au katenogoa vanigo, me sauba pipi sui na omea kara dou vanigo, ma kara gaea na maurimu.

²¹ Ma na Taovia e sauvulaginogoa vaniau tana moro na omea sauba ke laba ti vaga igoe ko sove na molo segenimu i limaqira. ²² Mi tana moro ia, inau au reigira pipi sui na daki ara kauvisu tana valena na taovia tsapakae ni Juda, ara raqavanogira i koniqira gaqira tagao na mane vaumate ni Babilonia. Mo ko rongomidoua na omea ara tsaria kalina ara vavano i sautu:

‘Igoe a Sedekia na taovia tsapakae, igoe o tutunina moa niqira goko igira na kulamu dou, migira ara perobulesigo moa mara tsogori tsunago. Mi kalina ia, ma na tuamu igoe e lupilupi tana boko, migira sui na kulamu ara viri piloligi tanigo.’

²³ “Mi tana moro ia, au reigotoa laka igira na Babilonia sauba kara tangoligira sui na taumu ma na dalemu, migoe goto e utu ko tangomana na tsogoligi tanigira. Sauba kara aditsekago vano i konina na taovia

tsapakaē ni Babilonia, ma kara tungia na verabau iani me ke iru sui saikesa.”

²⁴ Ma Sedekia e tsaria, “Ko laka na tsarivaniana goto ke kesa na omea kaita ka gini vaigokovigi. Me ti vaga ko tsarivulagia me sauba ko mate. ²⁵ Ti vaga igira na tinoni lokiloki kara rongomia laka au goko kolugo inau, migira sauba kara mai ma kara veisuago igoe nagua ka gokona sai kaita. Migira sauba kara vekea vanigo laka e utu kara matesigo ti vaga ko tsarivulagi vanigira na omea popono. ²⁶ Migoe ko tsarivanigira moa laka o mai nongiau inau kau laka goto na molovisuamu tugua tana vale sosori tana valena a Jonatan mo ko ba mate i tana.”

²⁷ Mi muri, migira sui na tinoni lokiloki ara mai veisuaau, minau au tsarivanigira moa na omea vaga saikesa nogo aia na taovia tsapakaē e tsarivaniau kau tsaria. Me tagara goto sa omea tangomana kara naua igira, rongona e tagara goto kesa ke rongomia ka nimami gokosai. ²⁸ Minau a Jeremia au totu sosori moa tana pakokana na valeqira na mane vaumate, poi tsau tana dani igira na gala ara mai tangolia na Jerusalem.

E Puka na Verabau ni Jerusalem

39 Mi tana sangavulunina vula i laona na siunina ngalitupa a Sedekia e taovia tsapakaē tana Juda, ma Nebukadnesar na taovia tsapakaē ni Babilonia e raqagira nina alaala popono na mane vaumate, mara mai bokia na Jerusalem. ² Mi tana siunina dani i laona na vatinina vula, tana sangavulu kesantina ngalitupa nina aqo tagao a Sedekia, ara tapali ovatia na baravatu, mara sage i laona na verabau ia.

³ Mi kalina ara tangoli suinogoa na Jerusalem, migira nina tinoni lokiloki na taovia tsapakaē ni Babilonia ara mai, mara totu tana sasaqira babâ tana Matsapakapu i Levuga, kolutugira goto a Nergal Sareser, ma Samgar Nebo, ma Sarsekim, me kesa segeni goto na Nergal Sareser.

⁴ Mi kalina a Sedekia na taovia tsapakaē, migira sui nina mane vaumate, ara reia na omea e laba vaga ia, migira ara tovoa na tsogoligi tana bongi. Ara liu bâ tana nina uta na taovia tsapakaē, mara rutsu tana matsapakapu i tana ara ka sai ruka na baravatu, mara tsogoligi bâ tana sautu e vano kalea na Poi Jordan. ⁵ Migira na mane vaumate ni Babilonia ara takuvigira, mara ba tangolia a Sedekia tana poiatsa i ligisana i Jeriko. Mi muri, migira ara adivanoa vania a Nebukadnesar na taovia tsapakaē, aia e totu tana verabau ni Ribla tana butona kao ni Hamat, mi tana aia Nebukadnesar e molo gana kede a Sedekia. ⁶ Mi tana nogo i Ribla aia e matesigira na dalena Sedekia i matana nogo a Sedekia, me matesigira sui goto na tinoni lokiloki ni Juda. ⁷ Mi murina ia, maia e putsuli rutsua na matana a Sedekia, me soriginia na itai tapala gana kara adi-

vanoa i Babilonia. ⁸ Mi tana tagu goto ia, migira na Babilonia ara totuvisu i Jerusalem ara mololakena me iru saikesa na valena na taovia tsapakaē, ma na valeqira goto na tinoni, mara vui pukaligira na baravatuna na verabau ni Jerusalem. ⁹ Mi tana susuina, ma Nebusaradan, aia niqira taovia loki na mane vaumate, e aditsekavanogira i Babilonia igira na tinoni ara kauvisu i laona na verabau, kolugira goto igira ara tsogovano nogo tabana kolugira. ¹⁰ Maia e moloa kara totuvisu moa tana butona kao tana Juda igira visana tinoni ara tau saikesa tamanina sa omea, me tagara goto sa niqira butona kao, maia e saulea vanigira na uta na ueni me visana goto na uta tavosi.

Ara Adirutsumia a Jeremia Tania na Totu Sosori

¹¹ Ma Nebukadnesar na taovia tsapakaē e padatugua laka a Jeremia e totu moa i Jerusalem, te e moloketsa vano vania a Nebusaradan aia niqira taovia na mane vaumate me tsarivania, ¹² “Ko ba lavea a Jeremia mo ko reitutugudoua. Ko laka goto na nausekoli vaniana sa omea, mo ko nauvania moa na omea aia e ngaoa.” ¹³ Me vaga ia, ma Nebusaradan kolukaira ruka nina sasanga loki, kaira a Nebusasban ma Nergal Sareser, migira sui goto nina mane sasanga tavosi na taovia tsapakaē ni Babilonia, ¹⁴ ara bâ mara adirutsumiligiau tania na pakokana na valeqira na mane vaumate. Mara molovania a Gedalia na dalena a Ahikam ma na kukuana a Sapan ke reitutuguau, me ke sangaa kau gini visudoutugua i veraqu. Me vaga ia, minau a Jeremia au totuvisu moa tana Juda i laogira na tinoni.

Na Taovia e Gaea a Ebedmelek

¹⁵ Mi taguna inau au totutu sosori moa tana pakoka na valeqira na mane vaumate, ma na Taovia e tsarivaniau, “Ko tsarivania ¹⁶ a Ebedmelek na mane ni Sudan laka inau na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, au tsarivaganana iani vania, ‘Au kate idanogoa laka sauba kau toroutsania na verabau iani, me utu goto kau naua sa omea ke dou vania. Mi kalina ia, sauba kau manalia niqu goko. Migoe a Ebedmelek sauba ko totu i tana, mo ko morosiginia na matamu segeni kalina ke laba na omea vaga ia. ¹⁷ Minau na Taovia sauba kau mataligo me utu kara mologo i lima qira igira na tinoni igoe o matagunigira. ¹⁸ Inau sauba kau ravisigo, me utu nomoa kara matesigo. Sauba moa ko mauri, rongona igoe o noruau. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.’”

A Jeremia e Totu Kolua a Gedalia

40 Na Taovia e goko vaniau, inau a Jeremia, i muri-na kalina a Nebusaradan, aia niqira taovia loki na mane vaumate, e nusiligiau nogo tania na totu sosori i Rama. Ara soriginia na itai tapala, kolugira

goto na tinoni sui ni Jerusalem mi tana Juda, gana kara aditsekavanogami i Babilon.

²Maia niqira taovia na mane vaumate e soaau me tsaridodoa vaniau, "Na Taovia nimu God e katelinogoa laka sauba ke toroutsani saikesalia na kao iani, ³mi kalina ia aia e manalinogoa na omea vaga aia e kate idanogoa laka sauba ke laba. Mara gini laba na omea sui vaga girani rongona igira nimu tinoni ara sasi sosongo i matana na Taovia mara petsakoe mangana. ⁴Bâ, mi kalina ia, inau au adiligia na itai tapala ara soriginia na limamu mau mologo ko totu tanusi. Me ti vaga ko padangaoa igoe na dulikoluaqu inau na vano i Babilon, me dou moa, minau nogo sauba kau reitugugugoo. Mi ti vaga ko tau ngaoa na vano, me dou goto moa. Igoe moa ko vilia iava tana o ngaoa na totu i laona na kao ponono iani."

⁵Mi kalina inau au tau goto tsaria sa goko, ma Nebusaradan e tsarivaniau, "Ko visutugua i konina a Gedalia, na dalena a Ahikam ma na kukuana a Sapan, aia nogo na taovia tsapakae ni Babilonia e moloa ke lia na taovia tagao kaputigira na vera sui i laona na Juda. Ko totu kolua aia, mo ko mauri i laoqira na tinoni ni tana, se ko vano iava moa i tana igoe o padangaoa." Mi muri, ma Nebusaradan e sauvaniau kesa na vangalaka, ma gaqu mutsa, me vailivua, me vano.

⁶Minau au vano mau totu kolua a Gedalia i Mispa, mau mauri i laoqira na tinoni ara kauvisu tana kao ia.

A Gedalia na Taovia Tagao Tana Juda

(2 Taovia Tsapakae 25:22-24)

⁷Mara visana na mane vaumate kolugira niqira taovia ara tataopoi i laona na Juda. Mi kalina ara rongomia laka na taovia tsapakae ni Babilonia e molokaea a Gedalia ke taovia tagao kaputia na butona kao ia, me ke reitutugugira igira sui ara tau adivanogira i Babilon, igira nogo na tinoni ara tau saikesa tamanina sa omea tana kao ia, ⁸migira ara tû, mara vano sai alaala kolua a Gedalia i Mispa, tugira nogo a Ismael na dalena a Natania, ma Johanan na dalena a Karea, ma Seraia na dalena a Tanumet, migira na dalena a Epai ni Netopa, ma Jesania ni Maaka, kolugira niqira tinoni. ⁹Ma Gedalia e tsarivanigira, "Inau au vatsa vanigamu laka e tagara sa rongona kamu gini matagu na molo segenimui i limaqira na Babilonia. Kamu totu rago tana kao iani, ma kamu aqo vania na taovia tsapakae ni Babilonia, me sauba pipi sui na omea ke vano dou vanigamu. ¹⁰Inau nogo sauba kau totu kolugamu ieni i Mispa, mi kalina igira na Babilonia kara mai, minau nogo sauba kau tû matemui. Migamu kamu angunikolugira ma kamu mololakadougira nimui uaeni, ma na vuagai mutsamutsa, ma na oela na olive, ma kamu tototu moa i laoqira na tsatsapa tetelo amu totuvigira nogo." ¹¹Mi tana tagu goto moa ia, migira sui na tinoni ni Israel igira ara totu i Moab, mi Amon, mi Edom, mi tana

vera tavosi goto, ara rongomigotoa laka na taovia tsapakae ni Babilonia e tamivanigira visana na tinoni ni Israel kara totuvisu moa tana Juda, me molokaea a Gedalia ke taovia tagao vanigira. ¹²Mi tana, mara viri mololea na nauna i tana ara sarangasigira, mara visutugua tana Juda. Igira ara ba laba i konina a Gedalia i Mispa, mi tana nogo ara angunisaigira danga sosongo na vuana uaeni ma na vuagai mutsamutsa.

Ara Labumatesia a Gedalia

(2 Taovia Tsapakae 25:25-26)

¹³Mi murina ia, ma Johanan, migira niqira taovia na mane vaumate ara totu popoi, ara ba laba i konina a Gedalia i Mispa, ¹⁴maru tsarivanja, "Laka igoe o tau vati donaginia laka a Baalis na taovia tsapakae ni Amon e molomaia a Ismael na dalena a Netania, ke labumatesigo?" Ma Gedalia e tau saikesa tutunina.

¹⁵Mi tana ma Johanan e tsaridodo vania a Gedalia, "Ko tamivaniau moa ma kau ba labumatesia a Ismael, me utu goto ke dona ke kesa ase e matesia. Laka na rongona gua ko tamivanja moa ke labumatesigo igoe? Na omea vaga ia sauba ke tsukia migira sui lakalaka na Tsiu ara totu ravi i konimu igoe sauba kara viri saranga bamai, me sauba ke alomaia na rota seko loki i koniqira na toga sui ara kauvisu tana Juda."

¹⁶Ma Gedalia e gokovisu me tsaria, "Ko laka na nauvaganana ia! Na omea igoe o tsaria tana rongona a Ismael e tau saikesa mana!"

41 Bâ, mi tana vitunina vula i laona na ngalitupa nogo ia, maia Ismael na dalena a Netania ma na kukuana a Elisama, aia e kesa i laona na puku taovia, me kesa vidaqira nina mane sasanga na taovia tsapakae, e vano i Mispa kolutugira ara tu sangavulu nina mane kara tu ba reia a Gedalia. Mi kalina ara tu mutsa sai kolua, ²ma Ismael mi tugira na sangavulu mane ara dulikolua, ara tu loqo rutsumia tu niqira isi, mara tu labumatesia a Gedalia. ³Ma Ismael e labumatesigira goto pipi sui na Israel ara totu kolua a Gedalia i Mispa, migira goto na mane vaumate ni Babilonia ara totu i tana tana tagu ia.

⁴Mi tana dani ngana, idavia ke kesa ke donaginia tana rongona na mateana a Gedalia, ⁵maru alu sangavulu na mane talu i Sekem, mi Silo, mi Samaria, ara mailaba varangisia i Mispa. Igira ara tsaraliginogoa na ngolaqira, mara ratsia na poloqira, mara paria na kokoraqira papadana na melu, mara adimaia na sausau na uiti ma na bulunagai uruuru, laka kara ba savorigira i laona na Vale Tabu. ⁶Me tû a Ismael, me mololea i Mispa ke ba valalegira, me tangitangi kalina aia e vavano moa i sautu. Mi kalina e ba tsau i koniqira maia e tsaria, "Kiki igamu, kamu sage mai ma kamu morosia a Gedalia." ⁷Mi kalina tsotsodo igira ara sage bâ tana verabau, ma Ismael kolutugira nina mane ara

tu labumatesigira, mara tu tsonisagea na koniqira i laona kesa na tuvu.

⁸ Mara sangavulu na mane i laona na alaala ia ara tsarivania a Ismael, "Kiki, ko laka kiki na matesiamami! Igami ami tamanina na uiti, ma na barli, ma na oela na olive, ma na bulumitsua, ami poigira tana uta." Mi tana ma Ismael e gaea na mauriqira igira. ⁹ Ma na tuvu i tana a Ismael e tsonitsavua na koniqira na tinoni e matesigira, aia na tuvu loki sosongo aia nogo a Asa na taovia tsapakae e tsaia kalina a Baasa na taovia tsapakae ni Israel e maimaiginia. Ma Ismael e dangali poponoginia na koniqira na tinoni. ¹⁰ Mi muri ma Ismael na dalena a Netania e aditsekagira sui na dalena daki na taovia tsapakae, migira sui goto na tinoni ara kauvisu i Mispa, igira aia Nebusaradan gaqira taovia na mane vaumate e mologira i vavana nina reitutugu a Gedalia, mara vano kalea na butona kao ni Amon.

¹¹ Mi kalina a Johanan mi tugira sui gaqira ida na mane vaumate ara tu totu kolua aia ara tu rongomia na labumate e naua a Ismael, ¹² mi tugira kolugira sui niqira tinoni ara tû mara takuvitsaria aia, mara ba tsaulia i ligisana na maoutu i Gibeon. ¹³ Mi kalina igira na tinoni a Ismael e aditsekagira ara reia a Johanan kolutugira gaqira taovia na mane vaumate mara gini mage loki, ¹⁴ mara pilovisu mara ulo bâ i koniqira. ¹⁵ Maia Ismael me tugira alu nina tinoni ara tango mana na tsogoligi tania a Johanan mara ba taopoi tana kao ni Amon.

¹⁶ Mi tana, ma Johanan kolutugira gaqira taovia na mane vaumate ara adigira na tinoni ni Mispa, igira sui na mane vaumate, ma na daki ma na baka, ma na mane loki, igira nogo a Ismael e aditsekavanogira murina aia e labumatesia a Gedalia. ¹⁷⁻¹⁸ Ara mataguni sosongoligira na Babilonia rongona a Ismael e labumatesinogoa a Gedalia, aia na taovia tsapakae ni Babilonia e molokaea ke lia na taovia tagao kaputia na butona momoru ia. Me vaga ia, migira ara vano kalea i Ejipt gana kara tsogoligi tanigira na Babilonia. Mara ba tsau i Kimham varangisia i Betlehem mi tana ara mango.

Na Toga Ara Nongitugua a Jeremia Ke Nonginongi Vanigira

42 Mi muri, migira sui lakalaka gaqira taovia na mane vaumate, kolukaira a Johanan na dalena a Kareia, ma Asaria na dalena a Hesaia, migira sui goto na tinoni lokiloki, ma na tinoni lê, ara tû, mara mailaba i koniqu inau a Jeremia ² mara tsarivaniau, "Kiki ko nauvanigami na omea ami nongia i konimu! Ko nongia na Taovia nida God vanigami. Ko nonginongi vanigami sui igami ami pitsa tania na mate. Tana idana igami ami danga sosongo; mi kalina ia, vaga igoe o morosinogoa, igami ami tsaurae lê moa ami kauvisu. ³ Ko

nonginongi vania na Taovia nida God, ke gini sausautu vanigami i tana kami liu bâ, ma na omea kami naua."

⁴ Minau au tsarivanigira, "E doua, inau sauba kau nonginongi vania na Taovia nida God, vaga nogo igamu amu nongiau inau, ma na omea sui moa aia ke tsaria vaniau inau, minau sauba kau tsarivulagi poponoa vanigamu. Me utu goto kau poia vanigamu sa omea."

⁵ Mi muri, migira ara tsarivaniau, "Na Taovia nogo ke kedegami ti vaga igami kami tau muridougira pipi sui nina ketsa aia na Taovia nida God e sauvanigami tana mangamu igoe. ⁶ Me atsa moa ti kami reingaoa se tagara, me sauba nomoa kami rongomangana dou na Taovia nida God, aia nogo igami ami nongigo igoe ko nonginongi vania ke sangagami. Me ti vaga igami kami rongomangana aia, me sauba ke vano dou vanigami pipi sui na omea."

Na Taovia e Tuguvisua Nina Nonginongi a Jeremia

⁷ Me putsi sangavulu na dani, ma na Taovia e gokotugua vaniau, ⁸ te au soamaia a Johanan, kolutugira gaqira taovia na mane vaumate ara totu kolua aia, migira sui goto na tinoni tavosi, kara mai i koniqu. ⁹ Mau tsarivanigira, "Na Taovia na God ni Israel, aia igamu amu raiau inau kau nongia i konina na omea amu kilia, e tsarivaganana iani, ¹⁰ 'Ti vaga igamu kamu ngaoa na totu babâ moa tana kao iani, bâ, minau sauba kau vaturikaegamu, me utu goto kau toroutsanigamu; inau sauba kau tsukagamu, me utu goto kau vutikaegamu, rongona au gini padasavi sosongo na rota loki au alomainogoa vanigamu. ¹¹ Kamu laka goto na mataguniana na taovia tsapakae ni Babilonia. Inau au totu kolugamu, me sauba kau laumaurisigamu tania na susuligana aia. ¹² Mi tana rongona nogo inau au galuvegamu, me sauba kau naua maia goto ke galuvegamu, me ke tamivanigamu kamu visutugua i veramui. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.'

¹³⁻¹⁵ "Bâ, migamu na tinoni amu kauvisu tana Juda, nimui aqo kamu laka na petsakoe mangana na Taovia nimui God, ma kamu sove na totuvisu tana kao iani. Ma kamu laka goto na tsariana, 'Tagara, igami sauba kami vano moa ma kamu ba totu i Ejipt, i tana e utu goto ke laba sa vailabu, se kami rongomia na tavuli na sosoia vania na vailabu, se kami vitoa.' Me ti vaga kamu tsarivaganana ia, bâ, ma na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, e tsaria na omea iani, 'Ti vaga igamu amu padakuti matena na ba totu i Ejipt, ¹⁶ mi tana nogo na vailabu aia amu mataguni sosongolia kalina ia sauba ke gadovigamu, ma na totu vitoa igamu amu kadangaginia kalina ia sauba ke murigamu tana Ejipt, ma kamu ba mate i tana. ¹⁷ Migira sui lakalaka na tinoni ara padakuti matena nogo na vano totu i Ejipt, sauba kara mate tana vailabu, se tana liuna

na vitoa, ma na lobogu. Me ke tagara goto sa vidaqira ke pitsa tania na mate, se ke tau gadovia na rota seko loki inau sauba kau alomaia vanigira.'

¹⁸ "Ma na Taovia, na God ni Israel, e tsarigotoa, 'Vaga nogo na korequ ma niqu momosatoba loki e gadovigira na tinoni ni Jerusalem i sau, me vaga saikesa goto niqu momosatoba loki sauba ke gadovigamu, ti vaga igamu kamu vano tana Ejipt. Migira na tinoni tavosi sauba kara gini novo loki ma kara matagu, tana rongo na omea vaga ia e laba vanigamu. Migira sauba kara peagamu ma kara gini aqo na soamui tana vealagi. Me utu goto kamu morositugua na nauna iani.' "

¹⁹ Minau a Jeremia au goko babâ vanigira mau tsaria, "Na Taovia e tsarinogoa vanigamu igamu amu kauvisu tana Juda kamu laka na vano i Ejipt. Bâ, mi kalina ia inau au parovativigamu ²⁰ laka e tau saikesa goto na omea igamu amu pada na nauana. Eo, amu nongiau inau kau nonginongi vania na Taovia nida God vanigamu, mamu vekea laka sauba kamu naua pipi sui na omea aia ke ketsaliginigamu. ²¹ Mi kalina ia, inau au tsarivulaginogoa vanigamu pipi sui na omea aia na Taovia nida God e molovaniau kau tsaria, migamu amu sove moa na rongomangana aia. ²² Bâ, me vaga ia, kamu puku kalavatavidoua na omea iani: igamu sauba kamu mate tana vailabu, se tana liuna na vitoa, ma na lobogu, i laona saikesa nogo na kao i tana igamu amu ngaoa na ba totuviana."

Ara Adivanoa a Jeremia i Ejipt

43 Mi kalina inau a Jeremia au tsari suinogoa na omea na Taovia niqira God e mologiniau kau tsarivanigira, ² mi tana, mi kaira a Asaria na dalena a Hosaia, ma Johanan na dalena a Karea, migira sui goto na tinoni vanga kaekae, ara tû, mara tsarivaniau, "Igoe a Jeremia o peropero sosongo. Na Taovia nida God e tau saikesa mologo igoe ko tongo vanigami na ba totu i Ejipt. ³ Aia nogo a Baruk na dalena a Neria e turuginigo ko sekoligami, gana moa kara tuliusiginigami igira na Babilonia, ma kara matesigami, se kara adivanogami i Babilon." ⁴ Me vaga ia, maia Johanan, mi tugira sui gaqira taovia na mane vaumate, migira goto na toga, ara tau ngaoa na muriana nina ketsa na Taovia laka kara totuvisu tana Juda. ⁵ Mi tana, me tû a Johanan, kolutugira gaqira taovia na mane vaumate, mara adigira pipi sui na tinoni ara kauvisu tana Juda mara vano i Ejipt, kolugira sui goto na tinoni ara visumai talu tana vera sui i tana ara sarangasigira bâ: ⁶ igira na mane, ma na daki, ma na baka, migira sui na dalena daki na taovia tsapakae. Ara adigira sui lakalaka igira a Nebusaradan, gaqira taovia na mane vaumate, e mologira vania a Gedalia ke reitutugugira, kolu kagami goto a Baruk minau. ⁷ Migira ara sove na muriana nina ketsa

na Taovia, mara vano nomoa tana Ejipt, mara ba totu tana verabau ni Tapanes.

⁸ Mi tana, ma na Taovia e tsarivaniau inau a Jeremia, ⁹ "Ko adigira ke visana na vatu loki, mo ko ba qilugira tana liligina na pakoka i matana na valena na taovia tsapakae tana verabau ia, ma kara morosigo visana na tinoni ni Israel kalina ko nauvaganana ia. ¹⁰ Mi muri, migoe ko tsarivanigira laka inau na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, sauba kau adimaia niqu maneaqo a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia tana nauna iani, maia sauba ke vaturikaea nina sasana na totukae i kelaqira na vatu girani igoe o qilugira, me ke vuresia nina valepolo i kelaqira. ¹¹ Ma Nebukadnesar sauba ke mai me ke tuliusigira na Ejipt. Migira sui inau au pedenogoa kara gini mate na lobogu, sauba nomoa kara gini mate na lobogu, migira au pedenogoa kara aditsekavanogira, sauba nomoa kara aditsekavanogira, migira au pedenogoa kara mate tana vailabu, sauba nomoa kara gini mate na vailabu. ¹² Inau sauba kau mololakena niqira valetabu niqira god peropero na tinoni ni Ejipt, maia na taovia tsapakae ni Babilonia sauba ke kodogira goto na titinonina niqira god peropero, se ke kalagaivanogira. Aia sauba ke adiligigira na omea sui lakalaka tania na kao ni Ejipt, vaga moa kalina na mane pitusipi e malesiligigira sui na ngutuna nina sipi tania na polona. Mi muri, kalina e mana nogo gana, maia ke tû me ke vanoligi. ¹³ Aia sauba ke toroutsanigira na vatu tabu ara turuvaginigira i Heliopolis tana Ejipt, me ke tungia niqira valetabu igira na god peropero ni Ejipt."

Nina Goko na Taovia Vanigira Na Israel Ara Totu i Ejipt

44 Na Taovia e goko vaniau, inau a Jeremia, tana rongoqira igira sui na tinoni ni Israel ara totu i Ejipt, i tana verabau ni Migdol, mi Tapanes, mi Memphis, mi tana butona kao tabana i ata. ² Mau tû, mau goko vanigira na tinoni mau tsaria, "Na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, e tsaria: Igamu segeni nogo amu reia na toroutsu inau au alomaia vania na Jerusalem migira sui na verabau tavosi goto tana Juda. Me tsau mai i dani eni, igira ara tototu toroutsu moa, me tagara goto sa tinoni ke totuvigira, ³ rongona niqira tinoni ara naua na omea tabaruga, mara gini tsaia na korequ inau. Ara savori-kodoputsa vanigira na god peropero, mara aqo vanigira na vatana na god igira segeni, se igamu, se igira na mumuamui, ara tau goto vati dona na samasama vaniaqira. ⁴ Inau au tau kuti na molovanoaqira niqu maneaqo igira na propete kara ba tsarivanigamu kamu mololea na nauana na omea tabaruga loki vaga ia inau au reisavi sosongolia. ⁵ Migamu amu sove na rorongu, mamu tau goto gini boe na nauana na omea au tsarivanigamu. Igamu amu tau saikesa ngaoa na mololeaqira nimui sasaga

tabaruga na savori-kodoputsa vaniaqira na god peropero. ⁶ Me vaga ia, ma na korequ ma niqu mosatoba loki e botsa laba tana vera sui i laona na Juda, mi tana sautu loki i Jerusalem, mau mololakeqira. Igira ara toroutsu saikesa me tsau mai i dani eni.

⁷ "Me vaga ia, minau na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, au veisuagamu kalina ia, 'Laka na rongona gua ti igamu amu ngaoa na alomai vaniamui segeni na toroutsu loki vaga ia? Ti vaga igamu kamu nauvaganana ia, migira sui na tinoni tana Juda, na mane ma na daki, na baka ma na meomeo, tagara goto ke kesa ke kauvisu. ⁸ ?Me rongona gua ti igamu amu tsaia na korequ mamu ba samasama vanigira na titinoni lê, mamu savori-kodoputsa vanigira na god peropero ieni tana Ejipt i tana amu mai totu? ?Laka amu naua na omea iani rongona amu ngaoa kamu gini sekoli segenimui, gana pipi sui na puku tana barangengo kara peagamu, ma kara gini aqo na soamui tana vealagi? ⁹ ?Laka amu padalegira nogo pipi sui na omea tabaruga ara naua igira na mumuamui, migira na taovia tsapakae tana Juda ma na tauqira, migamu goto ma na taumui pipi sui tana vera i laona na Juda, mi tana sautu loki i Jerusalem? ¹⁰ Me tsau mai i dani eni igamu amu tau saikesa gini vangamâ ma kamu molotsunali segenimui. Mamu tau goto padaloki au inau, se kamu mauri murigira na ketsa sui inau au saunogoa vanigamu igamu migira goto na mumuamui.

¹¹ "Eo, me vaga ia, minau na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, sauba kau piloligi tanigamu, ma kau toroutsani poponoa na Juda. ¹² Ma kau matesiligigira sui na tinoni ara kauvisu tana Juda, mara padakuti matena moa na ba totu tana Ejipt. Igira sui lakalaka, na tinoni lokiloki ma na tinoni lê, sauba kara viri mate tana Ejipt tana vailabu, se tana liuna na vitoa. Migira na tinoni tavosi sauba kara gini novo loki ma kara matagu, tana rongona na omea vaga ia e laba vanigira, me sauba kara peagira ma kara gini aqo na soaqira tana vealagi. ¹³ Me sauba kau kedeginigira na vailabu, na liuna na vitoa, ma na lobogu, igira ara totu tana Ejipt, vaga saikesa nogo kalina au kedeana na Jerusalem. ¹⁴ Rongona ke tagara goto sa vidaqira igira na tinoni tana Juda ara kauvisu mara mai totu i Ejipt, ke tangomana na tsogoligi, se ke savi tania na mate. Me tagara goto sa vidaqira ke visubatugua tana Juda, i tana ara amesi sosongolia kara visutugua. Eo, igira sauba e utu kara visu bâ, migira moa visana ara totu saranga bamai sauba kara tangomana na visutugua i tana."

¹⁵ Mi tana migira sui na mane ara donaginia laka na tauqira ara savori-kodoputsa vanigira na god peropero, migira sui goto na daki ara totu tana, kolugira goto na Israel ara totu tana Ejipt tabana i ata, igira kesa na alaala loki, ara tsarivaniau inau a Jeremia, ¹⁶ "Iga-

mi ami sove saikesa na rongomiana na omea igoe o tsarivanigami tana asana na Taovia. ¹⁷ Me sauba igami kami naua moa pipi sui na omea ami tsarinogoa kami naua. Sauba kami savori-kodoputsa babâ vania nima-mi god daki, aia ami soaginia na Daki Taovia ni Baragata, ma kami qetu vania na sausau na uaeni, vaga saikesa nogo igami, migira na mumuamami, ma nima-mi taovia tsapakae, migira nimami ida, ami lavu nogo na nauana i laoqira pipi na vera tana Juda, mi tana sautu loki i Jerusalem. Tana tagu ia, migami ami tamani danga sosongo gamami mutsa, ma na omea levolevo, mami tau goto gini rota sa omea. ¹⁸ Me tû kalina ami mololea na savori-kodoputsa vaniana na Daki Taovia ni Baragata, ma na qetu vaniana na sausau na uaeni, ami tau saikesa goto tamanina sa omea, migira nimami tinoni ara gini mate na vailabu ma na liuna na vitoa."

¹⁹ Migira na daki ara tsarigotoa, "Eo, kalina igami ami buloa na bredi taonia na nununa na Daki Taovia ni Baragata, mami savori-kodoputsa vania aia, mami qetu vania na sausau na uaeni, migira na savamami ara tabedoua na omea igami ami naua."

²⁰ Mi tana, minau a Jeremia au tsarivanigira sui na mane ma na daki ara gokovisu vaga ia vaniau, ²¹ "Laka igamu amu padâ na Taovia e tau donaginigira, se e padalegira na kodoputsa igamu, migira na mumuamui, migira nimui taovia tsapakae, ma nimui ida, migira sui na tinoni ara savorigira tana vera sui i laona na Juda, mi tana sautu loki ni Jerusalem? ²² Ma na Taovia e utu goto ke baria na reiaqira na omea tabaruga ma na tsutsukibo amu naugira, maia nogoria na rongona ti nimui kao e totu mangu lê saikesa me tagara goto ke kesa ke totu i laona, migira na tinoni tavosi ara gini novo loki mara matagu, tana rongona na omea vaga ia e laba, mara gini aqo na soana na veramui gana na vealagi. ²³ Tana rongona nogo igamu amu savori-kodoputsa vanigira na god peropero, mamu sasi i matana na Taovia mamu tau murigira nina ketsa sui, te e gadovigamu na toroutsu loki iani kalina ia."

²⁴⁻²⁵ Mau tsarivanigira na tinoni sui, putsikae bâ igira na daki, "Igamu sui na tinoni ni Juda amu totu tana Ejipt kamu rongomia na omea aia na Taovia Susuliga Sosongo na God ni Israel e tsarivanigamu: Igamu, kolugira goto na taumui, amu vatsa nogo vania na Daki Taovia ni Baragata laka sauba kamu savori-kodoputsa vania aia, ma kamu qetuvania nimui sausau na uaeni, mamu manalinogoa nimui veke. !E doua! !Bâ gamu, ma kamu manaligira rago nimui veke amu naua! ²⁶ Bâ, mi kalina ia, migamu kamu rongomidoua na vatsa inau na Taovia au naua tana asaqu susuliga sosongo vanigamu igamu sui na Israel amu totu tana Ejipt: E utu saikesa kau tamivania ke kesa ke gini aqo na asaqu tabu tana vatsa me ke tsaria, !Inau au vatsa tana asana na Taovia God mamauri! ²⁷ Inau sauba kau

naua ma kamu tau goto tamanina sa omea, ma kamu toroutsu saikesa. Igamu sui lakalaka sauba kamu mate tana vailabu, se tana liuna na lobogu, poi tsau kalina ke tagara goto sa vidamui ke kauvisu. ²⁸ Me sauba nomoa kara tsaurae lê moa vidamui kara tangomana na tsogoligi tania i Ejipt ma na visutugua tana Juda. Mi tana tagu ia ti igira ara pitsa tania na mate sauba kara donaginia laka aseï nina goko nomoa e mana, niqû goko inau se niqira goko igira.

²⁹ "Iani nogo ke lia na papadana vanigamu laka sauba inau na Taovia kau kedegamu tana kao nogo iani, ma kau manalia na veke au naua laka kau alomaia gamui matemate. ³⁰ Inau sauba kau moloa a Hopra na taovia tsapakae ni Ejipt tana limaqira gana gala, igira ara area na matesiana, vaga saikesa kalina au moloa a Sedekia na taovia tsapakae tana Juda i limana a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia, aia gana gala me area na labumatesiana."

Nina Veke God Vania a Baruk

45 Mi tana vatinina ngalitupa aia a Jehoiakim na dalena a Josia e taovia tsapakae tana Juda, ma Baruk e maretsunâ na omea inau a Jeremia au tsarivania. Mi muri mau tsarivania a Baruk, ² "Na Taovia na God ni Israel e tsarivanigo, ³ laka igoe a Baruk o tsaria, 'Inau au qisi nogo! Au gini rota sosongo nogo na vatsangi savi ma na melu, ma na Taovia e ba pabogotoa niqû rota. !Au gini labe saikesa nogo na kukungu, mau tau goto tangomana kau mango tania niqû rota!'

⁴ "Ma na Taovia e tsarigotoa vaniau laka kau tsarivanigo igoe vaganana iani: Inau nogo na Taovia au vui pukaligira na omea au logogira nogo, mau vutikaegira na omea au tsukagira. Me sauba kau nauvaganana ia vania na barangengo popono. ⁵ ?Megua igoe ti ko ngaoa kara laba vanigo moa na omea dou? Ko laka na pada vaganana ia, rongona inau au vangaraunogoa na alomaiana na rota seko loki ke gadovigira pipi sui na mamatana tinoni, migoe moa sauba ko pitsa tania na mate iava moa tana ko vano. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Ara Tulusigira na Ejipt i Karkemis

46 Na Taovia e goko vaniau, inau a Jeremia, tana rongoqira na puku tavosi, ² tuturiga tana rongoqira na Ejipt. Miani nogo na omea e tsaria tana rongona nina alaala na mane vaumate a Neko na taovia tsapakae tana Ejipt, aia Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia e tulusia i Karkemis ligisana na Kô Euprates tana vatinina ngalitupa aia Jehoiakim e taovia tsapakae tana Juda:

³ Iani nogo nina goko na Taovia:

"Igira gaqira taovia na mane vaumate ni Ejipt ara gudato mara tsaria,

'!Tangoli manogatigira nimui tako ma kamu alavano tana vailabu!

⁴ !Vangaraugira nimui ose ma kamu sagekae i kelaqira!

!Sagelia gamui kepi, ma kamu tû palatete!

!Asa vavangagira nimui bao, ma kamu sagelia nimui tako!'

⁵ "Laka nagua au reia inau?

Inau na Taovia au reigira na mane vaumate ni Ejipt ara matagu loki mara viri tsogovisu lê.

Ara ulo tsaku sosongo mara tau goto morovisu.

Na omea mamataguniga e totu moa pipi tana nauna sui.

⁶ Igira ara dona sosongo na ulo ara tau tangomana na tsogoligi.

Migira na mane vaumate susuliga ara tau goto tangomana na taopoi.

Mi tabana i vava na Kô Euprates ara ba tubulagi mara viri puka.

⁷ ?Asei puku na tinoni sagata e nusu datomai vaga moa na Kô Nile,

vaga moa kalina e tave na obo me tsipudato tana kabikabi?

⁸ Aia nogo na Ejipt e nusu datomai vaga moa na Kô Nile,

vaga moa kalina e tave na obo me tsipudato tana kabikabi.

Ma na Ejipt e tsaria, 'Inau sauba kau raqasaigira niqû alaala na mane vaumate

ma kau tsavua na barangengo popono,

me sauba kau toroutsanigira na verabau ma na tinoni sui ara mauri i laoqira.

⁹ !Igamu na ose kamu aligiri na vano,

migamu na terê kamu terere!

!Ma kamu molovanogira na mane vaumate,

migira na Sudan ma na Libia kolua niqira tako,

migira goto na mane ni Lidia ara dona sosongo na gini vanavana na parige.' "

¹⁰ Iani nogo nina dani na Taovia God Susuliga

Sosongo,

na dani i tana aia ke tangotugu,

me ke kedegira gana gala.

Ma nina isi sauba ke ganigira poi tsau kalina ke masu doka,

me ke inuvia na gabuqira poi tsau kalina ke vatsa.

I dani eni nogo na Taovia God e savorigira gana lamuta

tana butona kao tabana i vava ligisana na Kô Euprates.

¹¹ !Bâ, igamu na tinoni ni Ejipt kamu vano rago i

Gilead

ma kamu ba lavea gamui sinagore!

Igira sui lakalaka gamui sinagore ara tau goto dona kara manalia sa omea.

Me tagara goto sa sinagore tangomana ke maurisigamu.

¹² Nimu mane vaumate ara vaisudugi, mara viri puka sui i lao. E tau managamui tana vailabu, migira sui na puku tavosi ara rongomia tana rongona gamui paluvangamâ, ma na tatangina nimui ngangai e kuvia na barangen-go popono.

Na Maiana a Nebukadnesar

¹³ Mi kalina a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia e mai na bokiana na Ejipt, ma na Taovia e goko tugua vaniau me tsaria,

¹⁴ "Katevulagia na omea iani i laoqira na vera tana Ejipt, i Migdol, mi Mempis, mi Tapanes: '!Kamu totu vangarau na dilana gamui tsari, rongona pipi sui na omea amu tamanigira sauba kara toroutsanigira tana vailabu!

¹⁵ ?Laka egua te e puka aia Apis nimui god peropero susuliga igamu?

!Na Taovia nogo e tsoni pukalia aia!

¹⁶ Igira nimui mane vaumate ara viri tubulagi mara puka, mara vaigokovigi mara tsaria, '!Tsaku! !Ida ma ka visu i verada i koniqira nida tinoni, ma ka tsogoligi tania niqira isi igira gada gala!

¹⁷ "Kamu moloa na soana vaolu vania na taovia tsapakae ni Ejipt,

kamu soaginia 'Manga Rerenge Me Tau Tugua Sa Omea.'

¹⁸ Inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au taovia tsapakae.

Inau nogo na God mamauri.

Minau sauba kau molomaia kesa ke baginigamu, ma na susuligana aia sauba ke liusia na susuligaqira na tinoni tavosi sui, vaga nogo na Vungavunga Tabor e paladato liusigira sui na vungavunga tavosi, ma na Vungavunga Karmel aia e dato ao tabana i tasi.

¹⁹ !Igamu na tinoni ni Ejipt kamu vangarau manoga, rongona sauba kara aditsekagamu! Mi Mempis sauba ke lia na kaomate, ke torouts saikesa me ke tagara goto sa tinoni ke to-tuvia.

²⁰ Na Ejipt e vaga moa kesa na buluka daki rerei dou sosongo, me lovo mai i konina kesa na lango na buluka talu i vava me gatia.

²¹ Igira na Ejipt ara voligira na mane vaumate visana tana vera tavosi

kara sanga tabana kolua.

Maia e paladougira, mara vaga saikesa moa na dale-na buluka papaquru.

Eo, migira ara tau moa susuliga na tû ma na vailabu; migira sui lakalaka ara pilo mara viri tsogo lê.

E laba nogo na danina gaqira kede, na tagu i tana sauba kara torouts saikesa.

²² Na Ejipt e tsogoligi dodo vaga moa na muata, kalina aia e reia na alaala loki niqira mane vaumate na gala ara maimai varangi nogo.

Igira ara labuginia na rarati

vaga moa na mane ara kavitsunagira na gai,

²³ mara petsa pukalia na pono loki e utu na sage bâ i laona.

Niqira mane vaumate gana gala ara danga sosongo me gini tau tangomana na tsokoraeqira.

Ara danga liusia bâ na alaala na anelovo.

²⁴ Me sauba nomoa ke paluvangamaqira na Ejipt, kalina inau kau mologira i limaqira na tinoni ara talumai tabana i vava.

Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

²⁵ Na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, e tsaria, "Inau sauba kau kedea Amon, niqira god peropero na Tebes, kolua na Ejipt, ma nina god peropero, ma nina taovia tsapakae, migira sui goto ara vataragi i konina aia. ²⁶ Ma kau mologira sui i limaqira igira ara area na labumatesiaqira, igira nogo a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia ma nina mane vaumate. Bâ, mi muri ti igira na tinoni sauba kara ba totu-vitugua na Ejipt, vaga ara naunogoa i sau. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Na Taovia Sauba Ke Maurisigira Nina Tinoni

²⁷ Na Taovia e tsarigotoa vaganana iani, "Igamu niqiu tinoni kamu laka na matagu, migamu na toga ni Israel ke laka na puka lê rebona gamui susuliga.

Inau sauba kau laumaurisigamu tania na vera i tana amu totu tseka kalina ia.

Sauba nomoa kamu visumaitugua i veramui ma kamu totu tana rago,

me sauba kamu totu ravi dou saikesa, me ke tagara goto kesa ke molo matagu vanigamu.

²⁸ Igamu na Israel, igamu niqiu tinoni, kamu laka na matagu rongona inau nogo au totu kolugamu.

Sauba kau toroutsanigira saikesa pipi sui na puku tavosi

i tana inau au sarangasigamu,

migamu moa e utu kau toroutsanigamu saikesa.

E mana, sauba nomoa kau kedegamu,

mi kalina kau kedegamu ma kau naua moa tana pedegoto.

Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Nina Goko na Taovia Tana Rongoqira Igira na Pilistia

47 Idavia aia na taovia tsapakae ni Ejipt e baginia na Gasa, aia kesa na verabau tana Pilistia, ma na Taovia e goko vaniau, inau a Jeremia, tana rongona na Pilistia. ² Maia e tsaria,

!"Reia bâ! Na alaala loki na gala ara aligiri, vaga moa na kô e nusu dato tabana i vava, me sauba kara tatarimai vaga moa kalina e tave na obo.

Sauba kara tsavu poponoa na butona kao ia, me pipi sui na omea ara totu i laona, igira sui nina verabau, ma na tinoni ara totuvigira. Migira sui lakalaka ara totu tana butona kao ia, sauba kara matagu loki ma kara viri tangitangi. ³ Sauba kara rongomia na kukutuna na tuaqira na ose kalina ara ulo mai, ma na rerekena na uiliqira niqira terê ara terere tsaku sosongo.

Migira na tamaga sauba kara matagu loki sosongo, ma kara viri tsogo sui, me utu goto kara padâ na pilovisu ma na tangoliaqira na daleqira, sauba ke labe lê na limaqira.

⁴ E labamai nogo na tagu i tana kara toroutsania na Pilistia, minau sauba kau vongoa pipi sui na sasanga ara kauvisu tanikaira na vera ni Tire mi Sidon. Inau nogo na Taovia sauba kau matesiligigira na Pilistia,

igira sui ara talumai tana momoru ni Krete. ⁵ Igira na tinoni ni Gasa ara melu loki sosongo, mara tsara koakoa na lovaqira, ma na vera ni Askelon e totu mangu lê saikesa. ?Me ke oka koegua sagata ti kamu mololea na pariana na kokoramui papadana na melu, igamu amu kauvisu tana Pilistia?

⁶ Igamu amu ngangaidato mamu tsaria, "Igoe nina isi na Taovia!

?Ke oka koegua sagata ko kavigami babâ moa? !Ko visutugua tana lapamu mo ko totudodo i tana, mo ko mango rago!"

⁷ ?Me ke gua ti ke mango niqû isi kalina inau au molo aqo vania? Inau nogo au ketsaliginia ke ba labugira na Askelon, migira sui goto na tinoni ara totu liligina tasi."

Ara Toroutsania na Moab Popono

48 Iani nogo na omea na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria tana rongona na Moab:

"!E livu galuveqira igira na tinoni ni Nebo, e toroutsa sui nogo na veraqira! Mara tangolinogoa na Kiriataim, mara vui pukalia nina valekakai ara barapoliginia na vatu,

maru paluvangamaqira nina tinoni. ² E sui saikesa nogo gana tangirongo na Moab. Igira na gala ara tangolinogoa na verabau ni Hesbon, mara vorogokona na toroutsaniana na puku popono tana Moab.

Me sauba kara mangusia na vera ni Madmen, kalina igira na mane vaumate kara ala baginia. ³ Rongomigira na tinoni ni Horonaim ara ngangai dato mara tsaria, '!Ara seko pitsu nogo pipi sui na omea!'

⁴ "E toroutsa saikesa nogo na Moab. Kamu rongomia niqira ngangaidato igira na tinonina.

⁵ Ara viri tsogoligi sui na Moab, kamu rongomia niqira ngangai na rota loki tana sautu e dato bâ i Luhit, mi tana sautu e tsuna bâ i Horonaim.

⁶ Mara tsaria, 'Kamu ulo tsaku kamu tau mate! !Kamu ba taopoi tana kaomate!'

⁷ "Moab igoe o norua moa na susuligamu segeni, mo tsotsovata tana nimu omea tatamani danga, mi kalina ia, atsa moa goto igoe, me sauba nomoa kara tulusigo, ma kara aditsekavanoa Kemos nimu god peropero, kolugira goto nina manetabu, migira nimu tinoni lokiloki.

⁸ Me tagara goto sa vera ke pitsa tania na toroutsa iani, migira sui goto na qoulonga ma na poina sauba kara viri seko sui.

Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

⁹ Kamu bâ, ma kamu tsai qiluna na Moab rongona sauba ke tau oka me ke toroutsa saikesa. Migira nina verabau sui sauba kara viri totu mangu lê,

me ke tagara goto ke kesa ke totuvigira tugua."

¹⁰ !Vealaginia aia e tau naua nina aqo na Taovia tana tobana popono! !Vealaginia na mane aia e gato na langaana nina isi tana labumatesi tinoni!

Ara Viri Toroutsa Sui Na Verabau tana Moab

¹¹ Ma na Taovia e tsaria, "Igira na Moab ara totu ravi-ravi dou sailagi moa, mara tau goto vati aditsekagira sa dani. Igira ara vaga saikesa nogo na uani ara mololakadoua mara tau pelea, mara tau qetu oli ba-maia tana povovatu tavosi. Ara tau goto sekolia na vuruna, me inu dou sosongo.

¹² “Bâ, mi kalina ia, e labamai nogo na tagu i tana inau sauba kau mologira na tinoni kara ba toroutsani poponoa na Moab vaga moa kalina ara korasia na popovatu na uaeni, mara tairutua. ¹³ Mi tana ti sauba igira na Moab kara gini vangamâ tana rongona Kemos niqira god peropero, vaga nogo igira na Israel ara gini vangamâ tana rongona Betel, aia e kesa na god peropero ara norukakaia.

¹⁴ “?Igamu na mane ni Moab laka egua vaga ti amu koesegenimui

laka igamu amu mane vaumate malagai sosongo mamu dona sosongo na vailabu?

¹⁵ Na gala ara mai mara toroutsaninogoa na Moab ma nina verabau sui, mara labumatesigira sui nogo nina mane vaolu susuliga.

Inau au taovia tsapakae, na Taovia Susuliga Sosongo, minau nogo au tsaria na omea iani.

¹⁶ E maimai varangi nogo na danina gana matemate na Moab, me ke tau oka maia ke toroutsana popono.

¹⁷ “Kamu tangisia na puku ia, igamu sui amu totu varangisia,

mamu donaginia gana tangirongo.

Kamu tsaria, ‘Gana susuliga ma gana tangirongo na Moab e puka sui nogo.’

¹⁸ Migamu amu totu i Dibon,

kamu tsunaligi tania na sasamui paladato, ma kamu totupuka tana kao i laona na papasa.

E mailaba nogo ieni aia gana aqo ke toroutsania na Moab,

maia e vui pukaligira sui nogo nina valekakai ara barapoliginigira na vatu.

¹⁹ Igamu amu totu i Aroer,

kamu tû i liligina na sautu ma kamu pipitu, ma kamu veisuagira igira ara viri tsogo laka nagua sagata e laba.

²⁰ Me sauba kara gokovisu ma kara tsaria vanigamu, ‘!E puka kiki nogo na Moab, kamu ngangaisia rongona e paluvangamana sosongo!

!Kamu liuvi poponoa na Kô Arnon,

ma kamu tsarivulagia laka e toroutsana saikesa nogo na Moab!’

²¹ “Na pede loki e gadovigira nogo igira na verabau ara totu tana kelana na vungavunga tana e atsa: i Holon, mi Jasa, mi Mepat, ²² mi Dibon, mi Nebo, mi Bet Diblataim, ²³ mi Kiriataim, mi Betgamul, mi Betmeon, ²⁴ mi Keriot, mi Bosra. Na pede e gadovigira sui lakalaka na verabau tana Moab, atsa moa igira ara totu ao se ara totu varangi. ²⁵ Gana loki tsapakae na Moab e

sui lê saikesa, ma gana susuliga e puka nogo. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

Na Taovia Sauba Ke Molotsuna Na Moab

²⁶ Na Taovia e tsaria, “Na Moab e kaekae vaniau sosongo inau, kamu palâ na inu susuliga me ke ulavia, me ke kabokabo tana mumutana segeni, migira sui na tinoni kara kiataginia. ²⁷ ?Igoe na Moab, o padatugua kalina o tsirigira mo kiataginigira na tinoni ni Israel? ?Laka o padâ igoe laka igira na Israel na tinoni vanga komi, te pipi kalina moa igoe o goko gaqira, mo viru-viru lovamu tana peapea?

²⁸ “!Igamu na tinoni amu totuvia na Moab, kamu vanoligi tanigira na veramui! !Kamu ba totu tana maragova vaga moa na kulukulu ara aqosi binuqira tana liligina na keokeo! ²⁹ !Na vanga kaekae igira na Moab! Inau au rongominogoa laka ara kaekae sosongo, mara molonago sailagi, mara koesegeniqira, mara padaloki segeniqira sosongo. ³⁰ Inau nogo na Taovia au donagininogoa niqira sasaga kaekae. Ma niqira koesegeniqira e tau moa lia sa omea, migira sui goto na omea ara naua sauba kara luvu lê moa. ³¹ Me vaga ia, minau sauba kau ngangaisigira pipi sui na tinoni tana Moab, migira goto i Kir Heres. ³² Ma kau ngangaisigira goto na tinoni ni Sibma liusigira bâ igira na tinoni ni Jaser. Eo, igamu na tinoni ni Sibma, amu vaga moa na itai na uaeni e lelesavu bamai, amu totuvi poponoa na kao tsau i tabana bâ na Tasi Mate, me ba tsau i Jaser. Bâ, mi kalina ia, ara mai nogo gamui gala mara sekoligira lê pipi sui nimui vuagai, ma nimui vuana uaeni. ³³ Me sui lê na magemage ma na kiakia tana kao lakataga ni Moab. Inau nogo au toroutsanigira nimui uta na uaeni, te e tau nogo rô na uaeni tana nimui nauna na mani rapasi uaeni; me tagara goto nogo ke kesa ke kauvisu me ke aqosi uaeni me ke gugû tana magemage.

³⁴ “Migira na tinoni i Hesbon mi Eleale ara viri ngangaidato, ma na tatangina ara rongomia tsau bâ i Jahas; mara rongomigotoa igira na tinoni ni Soar, me tsau bâ i Horonaim mi Eglia Selisia, rongona e mamatasa takuti nogo na Kô ni Nimrim. ³⁵ Inau sauba kau matesigira na tinoni ni Moab, igira ara savoria na savori-kodokodo tana niqira nauna na mani samasama, ma na kodoputsa vaniaqira niqira god peropero. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

³⁶ “Maia nogo na rongona ti au tangisigira na tinoni ni Moab mi Kir Heres, vaga moa kalina kesa e pua taonia na lingena na tangitangi tana nina uete, rongona pipi sui niqira omea tatamani ara viri nanga sui. ³⁷ Igira sui lakalaka ara tsarâ na lovaqira ma na ngolaqira. Igira sui ara paria na limaqira, mara sagelia na polo baubau papadana na melu. ³⁸ Mi kelaqira pipi sui na vale ni Moab tana e atsa, mi laoqira goto pipi sui niqira

nauna na mani totusai, ara tangitangi moa na tinoni, rongona inau au toroutsani poponoa na Moab vaga ara tairutua na popovatu e tau nogo ngaoa ke kesa. ³⁹!Na Moab e tarutu saikesa nogo! !Kamu ngangaidato! E paluvangamana nogo na Moab. Aia e toroutsas saikesa, migira sui na puku ara totu polipolia ara tsiria. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Na Moab e Tau Goto Tangomana Ke Savilaginia na Mate

⁴⁰ Na Taovia e tsarivaganana iani, "Igira na gala sauba kara bokia na Moab vaga moa na manu loki e kaporakasia na rapona, me lovo tsuna tsaku gana ke tsakâ gana lamuta, ⁴¹ ma kara tangoligira na verabau ma na valekakai sui ara barapoliginia na vatu. Mi tana dani ia, igira na mane vaumate ni Moab sauba kara viri matagu mate vaga moa na daki kalina e vatsangia na dalena. ⁴² Na Moab sauba ke toroutsas saikesa, me sauba ke tau goto lia sa puku na tinoni rongona aia e kaekae sosongo me sove taniau inau. ⁴³ Na omea matataguniga sosongo, ma na qiluloki, ma na taviti ara totu pitugira na tinoni ni Moab. ⁴⁴ Asei moa ke tovoa na tsogoligi taniau na omea matataguniga sosongo ia, sauba ke puka sage tana qiluloki, masei moa ti ke tangomana na rutsuligi taniau na qiluloki, me sauba ke ba sogo tana taviti, rongona inau na Taovia au molo taguna nogo na toroutsaniana na Moab. ⁴⁵ Igira ara tovoa laka kara ba tsogoravi i Hesbon, aia nogo na verabau i tana a Sihon na taovia tsapakae e tagaovi kaputia i sau, mara ba reia e iru sui goto nogo aia. Ma na lake ia e iruvi poponoa, tsau bâ tana vovotana niqira kao, mi kelana niqira vungavunga, igira na tinoni vanga vailabu ni Moab. ⁴⁶ !E livu galuvemu kiki igoe na Moab! Igira nimu tinoni ara samasama vania Kemos na god peropero ara viri mate sui nogo, ma na dalemu mane ma na dalemu daki ara aditsekavanogira.

⁴⁷ "Mi tana susuina na tagu inau sauba kau naua ma na Moab ke tamani danga tugua. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Nina Pede na Taovia Vanigira na Amon

49 Iani nogo na omea na Taovia e tsaria tana rongogira na Amon: "?Laka iava igira na mane ni Israel? ?Me laka e tagara sa daleqira ke tangolidatoa niqira kao? ?Megua ti ara tami moa vanigira na tinoni ara samasama vania Molek na god peropero, kara adilea niqira butona kao igira na puku konina a Gad, ma kara ba totuvia? ² Me maimai nogo na tagu i tana inau sauba kau naua, migira na tinonina na verabau pukuga ni Raba tana Amon, kara rongomia na leleona na gû na vailabu, ma gaqira gala sauba kara toroutsani saikesalia, migira goto nina tsatsapa tetelo babâ sauba kara viri iru sui lakalaka. Mi tana, migira na Is-

rael sauba kara adivisua niqira kao i koniqira igira ara laua tanigira. ³ !Migamu na tinoni ni Hesbon, kamu ngangaidato! !E toroutsas saikesa kiki na Ai! !Migamu na daki ni Raba kamu sagelia na polo baubau ma kamu tangitangi! Ma kamu ulo bamai bubulega. Aia Molek nimui god peropero sauba kara aditsekâ kolugira sui goto nina manetabu ma na tinoni lokiloki. ⁴ ?Rongona gua ti amu koesegenimui igamu na vanga petsakoe? Amu tau saikesa nogo susuliga. ?Laka egua ti amu tsotsovata tana nimui omea tatamani danga, mamu tsaria laka tagara kesa ke malagai na baginiamui? ⁵ Minau nogo sauba kau alomaia na omea matataguniga ke gadovigamu talumai moa pipi tana nauna. Migamu sui lakalaka sauba kamu viri tsogoligi. Pipi kesa ke ulo tsaku rongona ke tau mate, me sauba ke tau goto totuvisu kesa ke soasaigira tugua nimui alaala na mane vaumate.

⁶ "Mi muri bâ ti inau kau naua migira na Amon kara tamani danga tugua. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Nina Pede na Taovia Vanigira na Edom

⁷ Iani nogo na omea na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria tana rongogira na Edom: "?Laka e nanga nogo niqira sasaga igira na tinoni ni Teman? ?Me laka niqira mane na sauparovata ara tau goto tangomana kara tsaritugu vanigira na omea kara naua? ?Egua laka e viri nanga lê sui nogo niqira sasanga loki? ⁸ !Igamu na tinoni ni Dedan kamu pilo ma kamu tsogoligi! !Kamu ba taopoi! Inau sauba kau matesigira na kukuana a Esau, rongona e tsau nogo na tagu tana inau sauba kau kedegira. ⁹ Kalina igira na tinoni ara pitsua niqira vuana uaeni, mara mologira visana vuana kara totuvisu tana itaina. Mi kalina ara mai igira na mane komi tana bongi, migira ara adia moa na omea ara ngaoa. ¹⁰ Minau au matesiligigira sui saikesa igira na kukuana a Esau, mau sekolia niqira nauna na mani taopoi, gana ke gini utu vanigira na ba taopoitugua i tana. Igira sui na tinoni ni Edom ara viri mate sui saikesa. Me tagara lelê goto sa vidaqira ke kauvisu. ¹¹ Kamu molovisugira nimui baka tinamate i koniqu inau, minau sauba kau reitutugugira. Migira nimui daki tinamate kara vatargi moa i koniqu inau."

¹² Ma na Taovia e tsarigotoa, "Eo, sauba kau kede sekoligira danga na tinoni. Me atsa moa igira e tau tugua kara gadovikede, sauba kara gadovikede nomoa. ?Migamu na Edom, megua ti amu padâ laka e utu ke gadovigamu na kede? Tagara saikesa. E utu saikesa kau gaegamu. Sauba nomoa kau kedegamu goto igamu. ¹³ Inau nogo na Taovia au vatsa laka na verabau ni Bosra sauba ke lia na kaomate, migira na tinoni sui kara gini beke loki na reiana, ma kara tsiria, ma na soana ke lia gana na vealagi. Migira sui goto na

tsatsapa tetelo ara totu polipolia sauba kara viri toroutsu sui saikesa. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

¹⁴ Minau a Jeremia au goko mau tsaria, "Igamu na Edom kamu rorongu. Na Taovia e tsaria laka e molonogoa kesa na mane adigoko ke ba tsarivanigira sui na puku tavosi, kara saia niqira alaala na mane vaumate, ma kara vangarau na baginiamui igamu na Edom. ¹⁵ Na Taovia nogo e tsaria, 'Inau sauba kau naua migoe na Edom, ko gini palatsuna i laoqira na vera tavosi sui, me ke tagara goto kesa ke padalokigo.

¹⁶ Nimu kaekae nogo e perobulesigo. Migoe o padâ laka ara matagunigo, miava, e tau lelê matagunigo ke kesa. Igoe o mauri tana babana na maragova, i kelana saikesa na vungavunga dato; me atsa moa ti igoe o totu dato ao vaga na manuloki, minau sauba nomoa kau raqa tsunago i lao. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

¹⁷ Ma na Taovia e tsarigotoa, "Na toroutsu ke laba vanigira na Edom sauba ke mamataguniga sosongo, me pipi sui na tinoni kara liuputsi i tana sauba kara gini novo loki ma kara gini matagu. ¹⁸ Na omea sauba ke laba vania na Edom, sauba ke kesa moa atsa kolua na omea e laba vanikaira nogo na Sodom ma na Gomora i sau, kalina igira, migira sui na tsatsapa tetelo ara totu polipoligira, ara viri toroutsu saikesa. Me tagara goto sa tinoni ke tangomana na ba totutugua i tana. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani. ¹⁹ Vaga nogo kesa na laeone e laba rutsumai tana goana atsi ligisana na Kô Jordan, me vano kalea na nauna i tana e dato magobu dou na buruburu, me sarangasigira na sipi ara mutsamutsa i tana, minau sauba kau naua migira na Edom kara tavongani tsogoligi tania niqira kao. Mi muri, minau nogo kau vilia ase i moa au ngaoa ke tagaovi kaputigira. ?Asei ke susuliga atsa koluau inau? ?Masei tangomana ke utukapusiau? ?Ma na tinoni tagao koegua ke malagai na maiginiaqu? ²⁰ Me vaga ia, ma kamu rongomia na omea inau au vangarau manogatinogoa laka kau naua vanigira na tinoni ni Edom, ma na omea au padâ kau naua vanigira na tinoni tana verabau ni Teman. Me atsa moa igira goto na daleqira tetelo me sauba igira na gala kara raqaligigira sui, migira sui na tinoni tavosi kara gini beke loki na reiana na omea e laba vaga ia. ²¹ Mi kalina ke puka na Edom, sauba ke manunu loki me ke gini kasisi na barangengo popono, ma na tatangina niqira ngangai sauba kara rongomia ke vosa bâ tana Mangalonga ni Aqaba. ²² Igira na gala sauba kara bokia na Bosra vaga moa na manu loki kalina e kaporakasia na rapona, me lovotsuna tsaku gana ke tsakâ gana lamuta. Mi tana dani nogo ia, migira na mane vaumate ni Edom sauba kara viri matagu mate vaga moa na daki kalina e vatsangia na dalena."

Nina Pede na Taovia Vanigira na Damaskus

²³ Miani nogo na omea na Taovia e tsaria tana rongoqira na tinoni ni Damaskus: "Igira na tinoni i laona na verabau ni Hamat mi Arpad ara rongomia laka sauba ke laba kesa na omea seko vanigira, me gini ponopala na tobaqira. Ara gini boe sailagi vaga moa na tasi e poqipoqiga sailagi me vo mango. ²⁴ Igira na tinoni ni Damaskus ara tau saikesa susuliga, mara tsogoligi tana matagu loki. Ara vatsangi savi mara rota, vaga moa na daki e vatsangia na dalena. ²⁵ Migira tana verabau tangirongo iani ara dona kara totu moa tana magemage. Bâ, mi kalina ia, maia e totu mangu lê saikesa. ²⁶ Mi tana dani ia, sauba kara matesigira sui na mane vaolu ni Damaskus tana sautuna na verabau ia, migira sui goto nina mane vaumate kara viri mate sui. ²⁷ Inau sauba kau mololakena na baravatuna na Damaskus, ma kau tungigira goto na valena a Benhadad na taovia tsapakae. Inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au tsaria na omea iani."

Na Pede e Kalegira na Kedar Ma na Verabau ni Hasor

²⁸ Iani nogo na omea e tsaria na Taovia tana rongoqira na Kedar, ma na butona kao e tagaovi kaputigira a Hasor, igira nogo aia a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia e tangoligira: "Ikamu baginigira na tinoni ni Kedar, ma kamu matesiligigira sui igira na tinoni ara totu tabana i longa! ²⁹ Laugira niqira valepolo, ma niqira alaala na sipi, ma na polokatsi ara tsautsau tana niqira valepolo, me pipi sui goto niqira omea levolevo. Adigotoa niqira kamelo, ma kamu tsarivanana iani vanigira, 'Ina omea mamataguniga loki e totu polipoligamu nogo!'

³⁰ "Igamu na tinoni ni Hasor, inau nogo na Taovia au parovatavigamu kamu tsogoligi ao ma kamu ba taopoi, rongona aia Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia e vorogokona gamui mate nogo igamu. ³¹ Miani nogo na omea a Nebukadnesar e tsaria, 'Ida ma ka baginigira na tinoni ara padâ laka ara totu ravi-ravi dou, mara tau gini boe sa omea! Niqira verabau ara tau barapoliginia na vatu, me tagara sa matsapana, me tagara goto sa puku tavosi ke totu varangisigira.'

³² "Ikamu laugira sui niqira kamelo ma niqira buluka! Inau sauba kau sarangasigira bamai na tinoni girani ara putsu teteloa na ivuqira gana na padalokiaqira niqira god peropero, me sauba kau alomaia na rota seko loki ke gadovigira pipi moa tabana. ³³ Ma na verabau ni Hasor sauba ke lia na kaomate saikesa, na nauna i tana igira moa na omea atsi ara dona kara totuvia. Me tagara goto sa tinoni ke ba totu goto i tana. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Nina Pede na Taovia Vanigira na Elam

³⁴ Tau oka i murina kalina a Sedekia e lia na taovia tsapakae tana Juda, ma na Taovia Susuliga Sosongo e goko vaniau, inau a Jeremia, tana rongona na butona kao ni Elam. ³⁵ Aia e tsaria, "Inau sauba kau labumatesigira pipi sui na mane ara gini vanavana na parige, mara naua me gini susuliga sosongo na Elam. ³⁶ Me sauba kau molomaia na guguri loki ke talumai pipi tabana, me ke gadovia na Elam, ma kau sarangasigira nina tinoni pipi moa tana nauna, poi tsau kalina ke tagara goto sa vera i tana ara tau ba tsau igira nina tinoni. ³⁷ Me sauba kau naua migira na tinoni ni Elam kara matagunigira gaqira gala, igira ara area na labumatesiaqira. Mi tana niqumomosatoba loki sauba kau matesiligigira na tinoni ni Elam, ma kau mologira gaqira gala kara ba labumatesigira, poi tsau kalina kau suilavaginigira saikesa. ³⁸ Sauba kau matesigira niqira taovia tsapakae ma niqira ida, ma kau vaturikaea niqum sasana na totukae i tana. ³⁹ Mi muri bâ ti sauba kau naua migira na tinoni ni Elam kara tamani danga tugua. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Na Kategoko e Kalegira na Babilon

50 Iani nogo na goko aia na Taovia e tsarivaniau, inau a Jeremia, tana rongona na verabau ni Babilon migira na tinonina:

² "Kamu turupatuna na goko iani vanigira na puku sui!

!Kamu katevulagia vanigira!

!Kamu uvia na tavuli ma kamu tsarivulagi bamaia na goko iani

ma kamu laka goto na molopoiana!

!E puka nogo na Babilon,

mara tairutunogoa Marduk nina god peropero!

!Ara paluvangamaqira sui nogo nina titinonina na god peropero ni Babilon,

marasogori rapasigira goto na nununa lê nina god peropero marasibiga!

³ "Kesa na puku talumai tabana i vava ara maimai nogo na bokiana na butona kao ni Babilon, me sauba kara naua me ke lia na kaomate. Migira sui na tinoni ma na omea tuavati sauba kara viri tsogoligi, me ke tagara goto kesa ke totuvia i tana."

⁴ Na Taovia e tsaria, "Mi kalina ke labamai na tagu ia, migira sui na toga ni Israel mi Juda sauba kara ngan-gai, ma kara laveau inau niqira God. ⁵ Igira sauba kara veisuâ iava na sautu na vano i Sion, ma kara vano kalea i tana. Igira sauba kara naua kesa na vaitasogi saliu koluau inau, me utu goto kara kutsia.

⁶ "Igira niqum tinoni ara vava saikesa moa na sipi igira niqira reitutugu ara tamivanigira kara sarevo bamai lê tana vungavunga. Ara tonavigira na vungavunga sui,

marapadalenogoa iava e totu na veraqira. ⁷ Migira sui ara tsodogira i sautu ara matesigira. Migira gaqira gala ara tsaria, 'Igami ami tau loaga tana omea ami naua, rongona na tinoni girani ara sasi sosongo i matana na Taovia. Na mumuaqira igira ara norukakaia na Taovia, me tugua nomoa ti igira goto kara totukakai i konina.'

⁸ "Igamu na tinoni ni Israel, kamu tsogoligi tania i Babilon! Kamumololea na butona kao ia! Igamunogo kamu ida na vano! ⁹ Inau sauba kau tsavalagira na puku tinoni susuliga tabana i vava, ma kau ketsaligira kara ba bokia na Babilon. Igira sauba kara tû palatete tana vailabu, ma kara baginia na butona kao ia ma kara tangolia. Ara dona sosongo na rugu ma na gini vanavana na parige, mara tau goto dona na savi.

¹⁰ Sauba kara lauligia pipi sui nina omea tatamani na Babilon, migira sui ara sanga na laulau sauba kara aditamaniqira pipi sui moa na omea ara padangaoa. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

¹¹ Na Taovia e tsaria, "Igamu na tinoni ni Babilonia amulausuinogoa pipi niqira omea niqum tinoni. Igamu amu gini magemage mamu gagavai kalina ia, vava moa na dalena buluka e tsipulekaleka bamai, ¹² bâ, maia nimui verabau tangirongo sauba kara paluvangamana, ma kara tau saikesa nogo padalokia. Na Babilon sauba ke palatsuna bâ i laoqira na vera sui. Sauba ke lia na kaomate makede saikesa. ¹³ Tana rongona nogo niqumomosatoba loki sauba ke tagara goto sa tinoni ke totu i Babilon; aia sauba ke totu toroutsasaikesa, migira sui ara liuputsi sauba kara gini novo loki ma kara beke na reiana.

¹⁴ "Igamu na mane amu gini vanavana na parige kamu tû palatete tana vailabu, ma kamu poli poponoa na verabau ni Babilon. Kamu vanasiginigira na Babilonia pipi sui nimui pipili, rongona igira ara sasi sosongo i mataqu inau na Taovia. ¹⁵ Ke tangidato na gû na vailabu polipolia na verabau ia! Bâ, mi kalina ia, migira na Babilonia ara molo segeniqira nogo i limamui igamu. Na baravatuna na verabau ia ara viri tapa mara ova tsapatugu, mara puka nogo i lao. Inau au tango-tuguqu i koniqira na Babilonia. Me vava ia, migamu goto kamu tangotugumui i koniqira, ma kamu nauvanigira igira na omea vava ara naua vanigira na tinoni tavosi. ¹⁶ Kamu laka na tamivaniaqira kara rasavaginigira na vatuna ulti tana kao ia, se kara pitsugira na vuana. Migira sui lakalaka na tinoni ni veratavosi ara totu i tana sauba kara matagunigira na mane vau-mate ara mai na bokiana na verabau ia, ma kara tso-govisu sui i veraqira."

Ara Visutugua Igira na Israel

¹⁷ Na Taovia e tsaria, "Igira na tinoni ni Israel ara vava saikesa moa na sipi e takuvigira na laeone mara viri

saranga bamai. Tana idana, aia na taovia tsapakae ni Asiria e baginigira, mi muri ma Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia e suilavaginigira saikesa. ¹⁸ Mi tana rongona nogo na omea iani, ti inau na Taovia Susuliga Sosongo, na God ni Israel, sauba kau kedea a Nebukadnesar na taovia tsapakae ma nina butona vera popono, vaga au kedenogoa na taovia tsapakae ni Asiria. ¹⁹ Mi muri, ma kau adivisugira tugua na tinoni ni Israel tana niqira kao segeni. Migira sauba kara gania na mutsa ara dato tana Vungavunga Karmel mi tana butona kao ni Basan, me sauba kara gini vatsa na giania pipi sui na omea ara ngaoa i laogira na omea ara dato tana butona kao ni Ephraim mi Gilead. ²⁰ Mi kalina ke labamai na tagu ia, tagara goto sa sasi kara tsodoa tana Israel, me tagara goto sa tsutsukibo tana Juda, rongona inau sauba ka padalea niqira sasi igira na tinoni inau au gaenogoa na mauriqira. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Nina Pede God Vanigira na Babilonia

²¹ Na Taovia e tsaria, "Kamu baginigira na tinoni ni Babilonia ara totu i Merataim, mi Pekod. Kamu labumatesigira sui ma kamu toroutsani poponoa na veraqira. Kamu naua moa pipi sui na omea inau au ket-saliginigamu. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani. ²² E tangi nogo na leleona na vailabu ma na toroutsana tana kao popono ia. ²³ I sau na Babilon e vaga kesa na tupi e gini tupirutua na barangengo popono, mi kalina ia, ma na tupi ia e tarutu saikesa nogo. Migira na puku tavosi sui ara gini beke na reiana na omea e laba vaga ia. ²⁴ Babilon igoe, o vailabu koluau nogo inau, mo sogo tana taviti inau au molo manogati vanigo nogo, atsa moa ti igoe o tau saikesa donaginia. ²⁵ Inau au sangavinogoa na vale i tana au mololakagira niqira sagore na vailabu, mi tana niqira momosatoba loki au adirutsumigira, rongona inau na Taovia God Susuliga Sosongo au tamani aqo kau naua tana Babilon. ²⁶ Kamu maiginia moa talu pipi tabana, ma kamu tupi ovatigira na nauna tana ara mololakagira niqira mutsa, ma kamu tsupulaginigira na vangana na Babilon vaga moa ti na tsupu na mutsa! Kamu toroutsani poponoa na butona kao ia, ma kamu tau goto molovisua sa omea i laona! ²⁷ !Kamu labumatesigira sui niqira mane vaumate! !E laba nogo gaqira matemate igira na Babilonia, na tagu i tana ke gadovigira na kedel!" ²⁸ Visana na tinoni ni Israel mi Juda, igira ara totutseka i Babilon, ara tsogoligi vano i Jerusalem, mara ba turupatuna laka e koegua na Taovia nida God e tango-tuguna na omea igira na Babilonia ara nauvania nina Vale Tabu.

²⁹ Na Taovia e tsaria, "Kamu tsarivanigira na mane ara gini vanavana na parige kara baginia na Babilon. Kamu molovanogira sui lakalaka igira ara dona na gini

vanavana na parige ma na pipili. Kamu tupoli poponoa na Babilon, ma kamu laka goto na tamivaniana ke kesa ke tsogoligi. Kamu tuguvisu vania pipi sui na omea seko aia e naugira, ma kamu nauvania na omea vaga nogo aia e naua vanigira na tinoni tavosi, rongona e kaekae sosongo i mataqu inau au Tabu Loki tana Israel. ³⁰ Aia nogoria na rongona ti kara labumatesigira sui nina mane vaolu tana sautu loki na verabau ia, ma kara viri mate sui lakalaka goto nina mane vaumate tana dani nogo ia. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

³¹ "Igoe Babilon, e danga dato moa na sasaga kaekae i konimu, maia nogoria na rongona ti inau na Taovia God Susuliga Sosongo au vaigalagi kolugo! E labamai nogo niqira tagu i tana kau kedego. ³² Sauba nimu puku vanga kaekae ke tubulagi me ke puka, me ke tagara goto ke kesa ke tatatuugo. Inau sauba kau mololakena pipi sui nimu verabau, me ke ganigira sui lakalaka nimu omea."

³³ Na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria, "Ara bingi sekoligira nogo na tinoni ni Israel mi Juda. Igira ara tangoligira ara matanigira sailagi, mara tau goto tamivanigira kara vano. ³⁴ Maia sauba ke laumaurisigira e susuliga bâ, ma na soana aia nogo na Taovia Susuliga Sosongo. Aia segenina nogo sauba ke isutuguqira, me ke moloa na rago tana barangengo, ma na rota vanigira na tinoni ni Babilon."

³⁵ Na Taovia e tsaria, "Na mate ke gadovia na Babilon, ma kara mate goto igira sui nina tinoni, ma nina taovia tagao sui, migira goto nina mane sasaga loki!

³⁶ !Kara mate goto igira nina propete peropero, na vanga bule igira!

!Ma kara mate goto igira nina mane vaumate, igira ara matagu sosongo mara viri tsogo saranga!

³⁷ !Kamu matesigira sui nina ose ma kamu toroutsanigira sui nina terê!

!Kara mate sui igira nina mane vaumate aia e voligira gana kara sangâ, na vanga posu igira!

!Kamu laugira sui nina omea loki matena, ma kamu adivanogira!

³⁸ Na uvirau loki ke liuvia na kao ia, me ke mamatsalia pipi sui nina ko tatave. Na Babilon aia e kesa na butona kao i tana ara totu na nununa na god peropero mamataguniga

igira ara malabulesiginigira moa na tinoni.

³⁹ "Me vaga ia, ke tû i dani eni me ke bâ, sauba ke tagara goto sa tinoni ke totuvia na Babilon. Igira moa na pai ma na kusi atsi ma na tei kara mauri i laona. ⁴⁰ Me sauba ke kesa moa atsa na omea ke laba vania na Babilon, vaga nogo e laba vanikaira na Sodom ma

na Gomora, kalina inau au toroutsanikaira kolugira goto na tsatsapa tetelo ara totu varangi. Me utu goto sa tinoni ke totuvitugua i tana. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

⁴¹ "Ara maimai nogo kesa na puku susuliga sosongo na gala

talumai i vava tana vovosana na barangengo.

Mara danga na taovia tsapakae ara vangarau vania na vailabu.

⁴² Ara tangolinogoa niqira parige ma niqira isi.

Ara dona sosongo na rotasi tinoni, mara tau goto dona na gaeana ke kesa.

Igira ara maimai tana niqira ose, ma na kukutuna na tuaqira na ose e vaga moa na kukutuna na tasi loki,

mara vangarau nogoa na vailabugi koluana Babilon.

⁴³ Mi kalina na taovia tsapakae ni Babilon e rongomia laka ara maimai nogo igira na gala, ma na limana e tsautsau labelabe lê tana matagu loki.

Me gadovia na rota ma na sosongo

vaga moa na daki kalina e vatsangia na dalena.

⁴⁴ "Vaga saikesa nogo kesa na laeone e labarutsumai tana goana atsi ligisana na Kô Jordan, me vano kalea na nauna i tana e dato magobu dou na buruburu, me sarangasigira na sipi ara mutsamutsa tana, minau nogo na Taovia sauba kau naua migira na Babilon kara tavongani tsogoligi tania niqira verabau. Bâ, mi muri minau nogo kau vilia ase moa au ngaoo ke tagaovi kaputia. ?Asei ke susuliga atsa koluau inau? ?Masei tangomana ke utukapusiau? ?Ma na tinoni tagao koegua ke malagai na maiginiaqu? ⁴⁵ Me vaga ia, ma kamu rongomia na omea inau au vangarau manogatinogoa laka kau naua vania na verabau ni Babilon, ma na omea au padâ kau naua vanigira nina tinoni. Me atsa moa igira goto na daleqira tetelo, me sauba igira na gala kara raqaligigira sui, migira sui na tinoni tavosi kara gini beke loki na reiana na omea e laba vaga ia.

⁴⁶ Mi kalina ke puka na Babilon, sauba ke manunu loki sosongo, me ke gini kasisi na barangengo popono, migira na puku tavosi sui kara rongomia na tatangina niqira ngangai."

E Ratsu Goto Ba Gana Kede Na Vera ni Babilon

51 Na Taovia e tsaria, "Inau au alomaia kesa na guguri loki sosongo ke gadovia na Babilon migira nina tinoni. ² Me sauba kau mologira na tinoni ni veratavosi kara ba toroutsania na Babilon, vaga kesa na guguri loki e puasalagira na rau matemate. Mi kalina ke labamai na dani ia, igira na gala sauba kara maiginigira pipi moa tabana, ma kara mangusi poponoa niqira butona kao. ³ Kamu laka na tamivaniaqira na mane vaumate ni Babilon kara tamani taguna na

sageliana niqira tako, ma na gini vanavana niqira pipili. !Kamu laka goto na gaeaqira na mane vaolu! !Kamu matesiligigira sui lakalaka niqira alaala popono na mane vaumate! ⁴ Igira sauba kara boka sui, ma kara viri mate tana sautuna niqira verabau. ⁵ Minau na Taovia God Susuliga Sosongo au tau tsonikidaqira na Israel ma na Juda, atsa moa ti igira ara totu i laona na Babilon ara sasi sosongo i mataqu inau na God Tabu Loki ni Israel. ⁶ !Kamu tsogoligi tania na Babilon! !Kamu ulo tsaku kamu tau mate! Kamu laka na mate tana rongona nina sasi na Babilon. Kalina nogo ia ti inau au tangotuguqu mau kede na verabau ia vaga e ulagana. ⁷ Tana idana inau au gini aqo na Babilon gana na kedeaqira na tinoni sui. Aia e vaga saikesa moa kesa na tseu qolumila na uaeni i laona tana limaqu inau, migira na vera sui tana barangengo popono ara inuvia nina uaeni mara viri bubulega sui. ⁸ Mi kalina ia, ma na Babilon e tavongani puka, me toroutsania saikesa nogo. !Kamu tangisia! Kamu lave sinagorena na bokana, me tau utu sauba ke mavu. ⁹ Migira na tinoni ni Israel mi Juda ara totu tsinogo i tana ara tsaria, 'Igita a tovoa na sangaana na Babilon, me tau moa gini dou visutugua. Ida gita ma ka mololea kalina ia, ma ka visutugua i verada tatavosi. God e kedenogoa na Babilon tana susuligana popono me toroutsania saikesalia.' "

¹⁰ Na Taovia e tsaria, "Igamu niq tinoni, kamu guda-to ma kamu tsaria, 'Na Taovia e totu tabana kolugita. Ida ma ka ba tsarivanigira na toga i Jerusalem na omea sui na Taovia nida God e naunogoa.' "

¹¹ Na Taovia e tsavalagira na taovia tsapakae tana Media, rongona aia e padanogoa ke toroutsania na Babilon, gana ke gini tangotuguna nina Vale Tabu ara toroutsania.

Migira gaqira taovia na gala ara ketsaligira niqira tinoni, " !Kamu katsu vavangagira nimui pipili! !Ma kamu tangoli vangaraua nimui tako! ¹² Kamu puâ na tavuli na ba bokiana na baravatuna na Babilon. !Mologira kara danga na mane matali kara matalidoua na verabau ia! !Kamu ketsaligira na mane vaumate kara taopoi gana kara labunovotia!"

Na Taovia e naunogoa na omea e tsaria laka sauba ke nauvanigira na tinoni ni Babilon. ¹³ I laona na butona kao ia ara totu danga sosongo na ko tatave ma na omea loki matena. Eo, mi kalina ia e laba nogo na danina gana matemate. Na maurina aia e vaga kesa na terete ara kutinogoa. ¹⁴ Na Taovia Susuliga Sosongo e gini vatsa na maurina segeni laka aia sauba ke alo-maigira danga na mane kara baginia na Babilon, vaga moa na alaala popono na anelovo, me sauba kara gugû tana tangomana.

Na Linge na Tsonikaeana God

(Jeremia 10:12-16)

¹⁵ Na Taovia nogo e vusa na barangengo tana susuligana nogo aia;

mi tana nina sasaga loki e tatakatsinia na baragata.

¹⁶ E goko moa aia, me alevo na kô i gotu tana masauka;

me naua mara maisai na parako na usa tû tana susuina na barangengo.

Maia e naua me kirapi na angaanga i laona na usa, me molomaia na guguri loki talumai tana nina voki na mani mololaka omea levo.

¹⁷ Migira sui na tinoni ara bubulega mara tau saikesa sasaga.

Ara katsugira na titinonina na god peropero ara gini vangamâ,

rongona na nununa na god ara aqosia igira ara tau saikesa mana mara tau mamauri.

¹⁸ Ara tau saikesa tamani sa rongona, me ulagana nomoa ka reipeagira;

ma na Taovia sauba ke mai me ke toroutsanigira sui lakalaka.

¹⁹ Maia nina God a Jakob e tau saikesa vaga gira.

Aia nogo e aqosia pipi sui na omea, me viligira nogo na Israel kara lia nina tinoni segeni nogo ia.

Na Taovia Susuliga Sosongo aia nogo na asana.

Nina Tupi na Taovia

²⁰ Na Taovia e tsaria,

“Igoe Babilon, igoe nogo niqu tupi inau, niqu sagore na vailabu.

Au aqoginigo nogo igoe gana na tupi rapasiaqira na puku danga ma na veraqira na taovia tsapakae.

²¹ ma na pisa rapasiginiaqira na ose ma na mane ara sage i koniqira,

migira goto na terê ma na tinoni ara tagaovigira,

²² na matesiginiaqira na mane ma na daki,

na tuqatuqa, ma na dakidaki, ma na tinoni vaolu,

na baka mane, ma na baka daki,

²³ ma na matesiginiaqira goto na mane reitutugusipi kolugira niqira sipi,

migira goto na mane ara qarikao kolugira niqira ose,

ma na tai rapasiginiaqira goto igira na tagaovera ma na tinoni lokiloki.”

Gana Kede na Babilon

²⁴ Na Taovia e tsaria, “Igamu sauba kamu reiau inau kalina kau tuguvisu vania na Babilon migira nina tinoni tana rongona na omea seko sui ara nauvania na Jerusalem. ²⁵ Igoe Babilon, o susuliga vaga saikesa moa na vungavunga, mo toroutsania na barangengo

popono, bâ, minau nogo na Taovia au vaigalagi kolugo igoe. Sauba kau tangoligo, ma kau tsoni pukaligo i lao, ma kau molo lakemu, mo ko iru sui saikesa. ²⁶ Me ke tagara goto sa vatu i laomu ke tugua na gini logovale tugua. Igoe sauba ko vaga saikesa moa na kaomate na dani ma na dani. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

²⁷ “!Kamu puâ na tavuli gana na vailabu ma kara rongomia igira na puku sui, ma kara vangarau segeniqira na ba vailabu koluana Babilon! Kamu tsarivanigira na Ararat, ma na Mini, ma na Askenas, kara baginia. Ma kamu vilia kesa ke raqa alaala vanigira. Kamu adimaia na alaala loki na ose, ma kara danga vaga moa na alaala na anelovo. ²⁸ Kamu vangaraugira na puku tavosi sui na ba vailabu koluana Babilon. Kamu mologoko vano vanigira na taovia tsapakae tana Media, ma niqira tagaovera, ma niqira tinoni lokiloki, migira goto niqira mane vaumate pipi tana vera ara tagaovi kaputigira, kara vangarau na baginiana Babilon. ²⁹ Na barangengo e gagariri me kakasisi popono, rongona na Taovia e manalia na omea aia e padâ na nauana, laka na vera ni Babilon ke lia na kaomate i tana e tau tugua ke totu sa tinoni. ³⁰ Migira na mane vaumate ni Babilon ara mololenogoa na vailabu, mara ba toturavi tana niqira valekakai. E puka lê rebona gaqira susuliga mara maluku vaga moa ti na daki. Migira na matsapakapuna na verabau ia ara viri tavui, mara iru sui na vale. ³¹ Migira na mane adigoko ara ulo vaimurigi na ba tsarivaniana na taovia tsapakae ni Babilon laka igira na gala ara sage nogo i laona nina verabau pipi moa tabana. ³² Mara tangoligira nogo na nauna na mani tulusavu i kô, mara tungigira pipi sui niqira valekakai ara barapoliginia na vatu. Migira sui na mane vaumate ni Babilon ara viri tsogo piriutsa bamai. ³³ Me sauba ke tau oka migira na gala kara kavitsunagira ma kara tsogorigira vaga moa na ulti tana nauna na mani dudusiana. Inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo na God ni Israel au tsaria na omea iani.”

³⁴ Aia a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilon e kavitsunâ na Jerusalem me gani gana.

Me mangusia na verabau ia vaga moa ti e korasia na popovatu;

me konomi poponoa vaga moa ti kesa na tuqana vigo na omea atsi.

Maia e adigira na omea sui e ngaoa na adiana, me tsonilea na turina.

³⁵ Na tinoni ni Sion kara tsaria,

“!God ke kedegira na tinoni ni Babilon, tana rongona na omea seko loki ara naua vanigami igami!”

Migira na tinoni ni Jerusalem kara tsaria,

“!God ke kedegira na tinoni ni Babilon tana rongona na rota loki ara molovanigami!”

Na Taovia Sauba Ke Sangagira na Israel

³⁶ Mi tana, ma na Taovia e tsarivanigira na tinoni ni Jerusalem, "Inau sauba kau isutugumui, ma kau naua migira gamui gala sauba kara adimatena na omea seko ara naua vanigamu. Inau sauba kau korasia na uluna nina kô na Babilon, ma kau naua ma kara mamatsa takuti pipi sui nina ko tatave. ³⁷ Ma na verabau ia sauba ke vaga moa na tsupu na vatu i tana ara mauri igira moa na omea tuavati atsi. Me sauba ke seko sosongo na rereina; me ke tagara goto sa tinoni ke totuvia, migira sui ara reia na omea e laba vaga ia, sauba kara gini matagu loki. ³⁸ Migira sui na tinoni ni Babilon ara kanga vaga moa ti na laeone, mara nguru vaga moa ti na dalena laeone. ³⁹ Minau sauba kau vangaraua kesa na kavomutsa vanigira, ma kau palaginigira na inu susuliga ke ulavigira ma kara gini bubulega, ma kara ba matura saviliu, me utu goto kara mamata tugua. ⁴⁰ Ma kau adigira ma kau ba labumatesigira i tana nauna ara labumatesigira na omea tuavati, vaga moa ti na sipi ma na naniqoti. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Nina Kede na Taovia Vania na Vera ni Babilon

⁴¹ Na Taovia e tsaria na omea iani tana rongona na vera ni Babilon: "I Ara tangolinogoa na Babilon, aia na verabau ara tsonikaea tana barangengo popono! Migira sui na puku tavosi ara reia e laba vaga ia, mara gini beke loki! ⁴² Na gala ara tsavu poponoa na verabau ni Babilon, vaga moa ti e longamai na tasi loki me tsavu poponoa na verana. ⁴³ Igira sui na vera i laona ara moro mamataguniga sosongo, mara lia vaga saikesa moa ti na kaomate, i tana e tau nogo tugua sa tinoni ke totuvia, se ke liu bâ i konina. ⁴⁴ Inau sauba kau kede Bel niqira god peropero na Babilon, ma kau naua maia ke tusuvisugira na omea sui e komia i koniqira na tinoni; migira sui na puku na tinoni sauba e utu goto kara samasama vania.

"Ara viri puka sui nogo na baravatuna na Babilon. ⁴⁵ !Igamu na tinoni ni Israel, kamu tsogoligi tania i tana! !Kamu ulo tsaku kamu tau mate tana niqumosatoba loki. ⁴⁶ Me ke laka puka lê rebona gamui susuliga, se kamu matagu, tana rongona na goko ni sautu amu rongomigira. E pipi moa na ngalitupa e dona ke tavosa bamai visana na goko ni sautu, tana rongona na vaisekoligi e laba tana butona kao iani, migira na taovia tsapakae ara viri vailabugi. ⁴⁷ Me vaga ia, me maimai nogo na tagu i tana inau sauba kau kedegira na nunuqira na god peropero ni Babilon. Sauba kau paluvangamana nina kao popono, ma kau matesiligigira sui na tinonina. ⁴⁸ Eo, pipi sui lakalaka na omea tana barangengo mi tana masaoka sauba kara gudato tana magemage, kalina kara reia e puka na ve-

rabau ni Babilon i limaqira na tinoni ara talumai i vava na toroutsaniana. ⁴⁹ Eo, igira na tinoni ni Babilon ara tsukia gaqira matemate danga sosongo na tinoni ni Israel, migira goto na tinoni sui polia na barangengo, bâ, mi kalina ia, maia segenina nogo na verabau ni Babilon sauba ke puka. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

⁵⁰ Ma na Taovia e tsarivanigira na tinoni ni Israel ara totu moa i Babilon: "I Igamu amu pitsa nogo tania na mate! !Bâ, mi kalina ia kamu tû ma kamu vano tsaku! !Kamu laka goto na pitu! Me atsa moa ti amu totu aotania na veramui segeni, ma nimui aqo kamu padaau moa inau nimui Taovia, ma kamu padavisugotoa na Jerusalem. ⁵¹ Igamu amu tsaria, 'Ara paluvangamami sosongo igami, mami totu moa tana vangamâ. Ami tau saikesa dona nagua kami naua, rongona igira na tinoni ni veratavosi ara sagenogoa i laona na nauna tabu tana Vale Tabu.' ⁵² Me vaga ia, minau au tsaria laka e maimai nogo na tagu i tana sauba kau kedegira na nununa lê nina god peropero na Babilon, migira nina tinoni ara boka tana vailabu tana tagu ia, sauba kara kukungu i laona na kao popono. ⁵³ Me atsa moa ti na tinoni ni Babilon tangomana kara dato tsau tana masaoka, ma kara logoa kesa niqira valekakai i tana, ma kara barapoliginia na vatu, minau sauba kau molovanogira moa na tinoni kara ba toroutsania. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

⁵⁴ Ma na Taovia e tsarigotoa,
"Kamu rongomia na tatangina na ngangai tana Babilon,
ma na tangitangi matena na toroutsaloki e laba tana kao ia.

⁵⁵ Inau au toroutsania na Babilon, mau mangusia.
Igira na alaala na mane vaumate ara ulo vailiusigi vaga moa kalina e tabosa na panu,
mara baginia, mara guloki loki mara leleo sosongo.

⁵⁶ Igira ara mai gana kara toroutsania na Babilon;
mara tangoligira nina mane vaumate,
mara bokua niqira parige.

Inau nogo na God au dona kau kedegira igira ara naua na omea tabaruga,
me sauba nomoa kau nauvania na Babilon na omea vaga e ulagana.

⁵⁷ Inau sauba kau naua me ke ulavigira na inu susuliga igira sui nina taovia tagao,
migira goto nina mane sasaga loki, ma nina tinoni lokiloki, ma nina mane vaumate.

Igira sauba kara matura saviliu me utu goto kara mamata.

Inau na taovia tsapakae au tsaria na omea iani,
inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo.

⁵⁸ Na baravatuna kakai ni Babilon sauba kara vui pukaligira saikesa,
ma kara tungigira nina matsapakapu datodato.

Na tinoni sui ara rota lê moa na aqo; ma na omea ara aqo kakai matena ara viri iru sui saikesa.

Inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au tsaria na omea iani."

A Jeremia e Mologoko Vano i Babilon

⁵⁹ Tana vatinina ngalitupa nina aqotagao a Sedekia na taovia tsapakae, inau a Jeremia au marea kesa na papi mau ngaoa ke balaba i Babilon. Tana tagu ia, ma ia Sedekia na taovia tsapakae e pada na vano i Babilon, maia Seraia nina mane sasanga e dulikoluvanoa. Aia Seraia na dalena a Neria, ma na kukuana a Maseia. Te au tusua na papi ia vania a Seraia ke adivanoa. ⁶⁰ Mi laona na papi iani, inau a Jeremia au maretsuna poponoa tana rongona pipi sui na toroutsasuba kara laba vania na vera ni Babilon, vaga nogo na Taovia e tsarivaniau. ⁶¹ Mau tsarivania a Seraia, "Kalina ko ba tsau i Babilon, ma nimu aqo ko tsoko makalidoua vanigira na toga pipi sui na omea au maregira tana papi iani. ⁶² Mi muri mo ko nonginongi vaga iani, 'Taovia, igoe o tsarinogoa laka sauba ko toroutsania na nauna iani, me ke tagara goto sa omea mamauri ke totu i laona, atsa moa na tinoni se na omea tuavati, me laka sauba ke lia saikesa na kaomate.' ⁶³ Migoe a Seraia, kalina ko suilavaginia na tsokoana na papi iani vanigira na toga, mi muri mo ko sori bâ kesa na vatu i konina mo ko ba tsonitsunâ tana Kô Euprates, ⁶⁴ mi kalina ko nauvaganana ia, mo ko tsarivaganana iani, 'Na omea vaga nogo iani sauba ke laba vania na vera ni Babilon, aia sauba ke luvu me ke utu saikesa goto ke tsobokaetugua, tana rongona na toroutsaloki na Taovia sauba ke alomaia i konina.' "

Mi tana e sui nina goko a Jeremia.

E Puka na Jerusalem

(2 Taovia Tsapakae 24:18–25:7)

52 Maia Sedekia e rukapatu kesa na ngalitupana kalina e lia na taovia tsapakae tana Juda, me tagao i Jerusalem i laona e sangavulu kesa na ngalitupa. Ma na tinana, aia nogo ko Hamutal na dalena kesa segeni goto na Jeremia e totu tana verabau ni Libna. ² Ma Sedekia e sasi sosongo i matana na Taovia i gotu, vaga saikesa nogo a Jehoiakim na taovia tsapakae e naunogoa. ³ Maia na Taovia e gini kore loki sosongo vanigira na toga ni Jerusalem mi tana Juda, me tsialigigira tania i matana.

Maia Sedekia e tû me sove tania a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia. ⁴ Mi tana, ma Nebukadnesar e mai kolugira nina mane vaumate, me baginia na verabau ni Jerusalem tana sangavulunina dani i laona na sangavulunina vula, tana siunina ngalitupa nina aqotagao a Sedekia. Mara vaturikaegira niqira

valepolo tabana i tano na verabau, mara molokaegira na gai na vouvou polia na baravatuna, ⁵ mara totu kapusia babâ poi e tsau tana sangavulu kesianina na ngalitupa nina aqotagao a Sedekia. ⁶ Mi tana siunina dani i laona na vatinina vula, tana ngalitupa goto moa ia, kalina e seko liuliu bâ na uvirau, migira na tinoni i laona na Jerusalem ara tau goto tamanina sa omea kara gania, ⁷ migira na Babilonia ara tapalia na baravatuna na verabau ia. Me atsa moa igira na Babilonia ara totu kapusia moa na verabau ia, maia Sedekia kolugira sui lakalaka nina mane vaumate ara tango mana moa na tsogoligi tana bongi. Ara rutsu tana matsapakapu e totu ka levugaqira ruka na baravatu varangisia nina uta na taovia tsapakae, mara tsogo bâ kalea na Poi ni Jordan. ⁸ Migira na mane vaumate ni Babilon ara takuvitsaria a Sedekia, mara ba tangolia tana poiatsa varangisia i Jeriko, migira sui nina mane vaumate ara viri tsogo tania. ⁹ Mara adivanoa a Sedekia i konina a Nebukadnesar na taovia tsapakae, aia e totu tana verabau ni Ribla tana butona kao ni Hamat, mi tana ma Nebukadnesar e molokede vania. ¹⁰ Mi tana nogo i Ribla, a Nebukadnesar e matesigira na dalena a Sedekia i matana nogo aia, me matesigira goto igira sui na tinoni lokiloki ni Juda. ¹¹ Mi muri, maia e ketsaligira kara putsuli rutsumi vania na matana a Sedekia, ma kara soriginia na itai tapala, ma kara adivanoa i Babilon. Ma Sedekia e totu saviliu tana vale sosori i Babilon poi tsau tana dani e mate.

Ara Toroutsania na Vale Tabu

(2 Taovia Tsapakae 25:8-17)

¹² Mi tana sangavulunina dani i laona na tsegenina vula, tana sangavulu siunina ngalitupa nina aqotagao a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia, maia Nebusaradan, nina mane na sauparovata na taovia tsapakae ma gaqira taovia tagao igira na mane vaumate, e ba sage i Jerusalem. ¹³ Maia e mololakena na Vale Tabu, ma na valena na taovia tsapakae, ma na valeqira goto pipi sui na tinoni tangirongo tana Jerusalem; ¹⁴ migira nina mane vaumate ara ba vui pukaligira na baravatuna na verabau ia. ¹⁵ Mi muri, ma Nebusaradan e adivanogira i Babilon igira sui na tinoni ara totuvisu i laona na Jerusalem, kolugira na mane ara sasaga sosongo tana aqo mara totuvisu moa i tana, migira goto ara ba sanga nogo tabana koniqira na Babilonia. ¹⁶ Maia e molovisugira kara totu moa tana Juda igira visana tinoni ara tau saikesa tamanina sa omea, mara tau goto tamanina sa kao, me mologira kara aqo tana niqira uta na ueni ma niqira uta tavosi goto igira na tamanina ara vano tania.

¹⁷ Migira na Babilonia ara tairutugira na tuguru tapalamila, migira na terê ara totu i laona na Vale Tabu, kolugotoa na taqi loki tapalamila, mara adi-

vanogira sui na tapalamila i Babilon. ¹⁸ Mara adi-vanogira goto na savolo, ma na omea na mani molo sageana na tora ara gini aqo tana malesiana na belatabu, ma na gai na matesi bulu iruiru, migira na popo gana na mani molo tsavuana na gabuna na omea tuavati ara gini savori-kodoputsa, migira goto na popo ara gini aqo na kodoana na buluna gai uruuru, migira sui goto na omea tapalamila tavosi ara gini aqo i laona na Vale Tabu. ¹⁹ Mara adivanogira sui lakalaka na omea ara aqosiginia na qolumila ma na siliva: igira nogo na popo tetelo, ma na omea agana na molo sageana na madaova gagâ, ma na popo agana na mani molo tsavuana na gabuna na omea tuavati ara gini savori-kodoputsa, ma na omea na mani molodato bulu iruiru, ma na popo ara gini aqo na kodoana na buluna gai uruuru, migira goto na popo ara gini aqo tana qetuana na sausau na uaeni. ²⁰ Migira na omea tapalamila sui aia nogo a Solomon na taovia tsapakae e aqosigira vania na Vale Tabu, i kaira ruka na tuguru loki, migira na terê, maia na taqi loki, migira ara sangavulu ruka na nununa na buluka mane ara tabedatoa na taqi ia, ara mamava sosongo, me tau tangomana na donaginiana na mamavaqira. ²¹⁻²² Mi kaira ruka na tuguru loki e kesa moa atsa ka rereiqira: pipi kesa ka vidaqira e sangava vati na datona, me sangava ruka tinaqe tsege labu tsege na taliguna. Mara ka ova sui i laona, ma na tapala ara aqosiginikaira e labuvati na matoluna. Mi kelana pipi kesa na tuguru e totu kesa na inilau tapalamila e sangava kesa tinaqe kesa na datona, me poli poponoa na inilau ia ara inilauginia na nununa na vuanagai momolilo ara aqosiginigotoa na tapalamila. ²³ Mara molo palatetegera tango kesa sangatu na vuanagai momolilo i kelana na inilau tapalamila pipi tuguru, mara siu sangavulu ono tana pipi vati tabana na inilau tapalamila.

Ara Adivanogira na Tinoni ni Juda i Babilon

(2 Taovia Tsapakae 25:18-21, 27-30)

²⁴ Maia goto a Nebusaradan gaqira taovia tagao igira na mane vaumate ni Babilonia, e aditseka a Seraia na Mane Tabu Loki, ma Sepania na manetabu aia e mai

ruka i vavana na Mane Tabu Loki, mi tugira goto ara tu tolu na mane matali Vale Tabu. ²⁵ Maia e adigotoa gaqira taovia tagao na mane vaumate ni Israel, me tugira vitu nina mane na sauparovata segeni nogo na taovia tsapakae, igira ara tu totu moa i laona na verabau, ma gana sasanga aia gaqira taovia loki na mane vaumate, aia nogo e reitutugugira na mamarena na omea sui e kalea na vailabu, migira goto ara ono sangavulu na mane tangirongo tavosi. ²⁶ Maia Nebusaradan e adivanogira vania na taovia tsapakae ni Babilon, aia e totu tana verabau ni Ribla, ²⁷ tana butona kao ni Hamat. Mi tana nogo na taovia tsapakae e ketsaligira kara ramitsigira ma kara labumatesigira. Mara nauvaganana sui, mi muri mara aditsekavanogira i Babilon igira na tinoni tavosi sui tana Juda.

²⁸ Miani nogo na mamarena na dangaqira na tinoni aia Nebukadnesar e aditsekavanogira: tana vitunina ngalitupa nina aqotagao aia e aditsekagira ara 3,023, ²⁹ mi tana sangavulu alunina ngalitupa nina aqotagao e aditsekagira ara 832 na tinoni ni Jerusalem, ³⁰ mi tana rukapatu tolunina ngalitupa ara 745 na tinoni e adivanogira a Nebusaradan. Migira sui kolu ara 4,600 na tinoni ni Juda ara aditsekavanogira.

³¹ Mi tana ngalitupa i tana aia Evilmerodak e lia na taovia tsapakae tana Babilon, maia e tobalaka dou vania a Jehoiatsin na taovia tsapakae ni Juda, me adirutsumia tania na vale sosori. Ma na omea vaga ia e laba tana rukapatu tsegenina dani i laona na sangavulu rukanina vula, tana tolu sangavulu vitunina ngalitupa, murina kalina ara aditsekavanoa a Jehoiatsin. ³² Ma Evilmerodak e tobadou sosongo vania, me molokaea tana sasana paladato bâ liusigira na taovia tsapakae tavosi ara totutseka kolua aia i Babilon. ³³ Me vaga ia, mara tamivania a Jehoiatsin ke olia na polona gana na totu tana vale sosori, me ke sagelia na polo dou, me ke sanga mutsa tana nina bela na mutsa na taovia tsapakae tana maurina popono. ³⁴ Me pipi dani tana maurina popono, a Evilmerodak e sauvania na qolo ke tugua na voliginiana na omea sui aia e kilia vania na maurina.

TANGITANGI

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Na papi iani ara marea tana tagu kalina igira na Babilon ara toroutsani poponoa na Jerusalem, migira na tinoni ni Juda ara tangisia niqira verabau dou sosongo. Tana idana Jerusalem aia na verabau i tana e totu nina Vale Tabu God, aia na papadana vanigira na tinoni ni Israel laka God e totu i laoqira. Mi kalina igira na Babilon ara toroutsania na Jerusalem, me gini puka lê goto niqira tutuni, me ponopala sosongo na tobaqira. Mara gini padasavi mara tangitangi. Ma na linge girani igira na Tsiu ara gini aqo pipi ngalitupa tana samasama kalina e gado na dani na vitoa ma na tangitangi i tana ara padavisua na toroutsu seko e gadovia na veraqira i sau.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani
 Na melu loki e gadovia na Jerusalem
 Gana kede na Jerusalem
 Na kede ma na amesi
 E taveo popono na Jerusalem
 Ara nongia God ke galuvegira

Na Melu Loki e Gadovia Na Jerusalem

1 !Eo kiki, e totu mangu lê nomoa na verabau ni Jerusalem,
 i tana ara mauri danga sosongo na tinoni i sau!
 Maia nogo na verabau ara padaloki sosongolia tana barangengo popono,
 mi kalina ia e vaga saikesa moa ti na daki tinamate.
 Aia e paladato bâ i laoqira na vera sui,
 mi kalina ia ara aditsekagira sui na tinonina.

2 Mi tana bongi popono aia e ngangai moa;
 ma na kô na matana e sarara tsuna tana ngorana.
 Mi laogira sui lakalaka na kulana ni sau,
 e tau lelê goto totuvisu ke kesa ke vereaa.
 Igira ara tabana kolua tana idana ara tû mara sauligia,
 mi kalina ia igira sui ara vaigalagi kolua.

3 Igira gana gala na Juda ara rotasi sosongoligira nina tinoni,
 mara turuginigira kara vanoligi tania na veraqira,
 mara ba totu piriutsa bamai tana vera tavosi,
 i tana e tagara goto sa nauna tangomana kara ba totu rago.
 Migira moa gaqira gala ara tupoligira, me tau goto tangomana kara tsogo.

4 Igira sui na sautu ara vano kalea i Sion ara totu mangu lê,
 me tagara nogo ke kesa ke mai na samasama i laona na Vale Tabu tana dani tabu.
 Migira na matsapakapuna na verabau ia ara totu mangu lê,
 migira na manetabu ara kukungu moa.
 Ma na baka daki ara dona na linge i tana, ara tangitangi moa kalina ia.
 Ma na Sion segenina goto e totu tana rota loki.

5 Me managaqira igira gana gala na Jerusalem; mara tagaovi kaputia.
 Na Taovia e naua, maia e gini rota loki mateqira nina sasi danga aia e naugira.
 Ara tangoligira na dalena mara aditsekavanogira.

6 Gana tangirongo na Jerusalem aia na omea ni sau nogo.
 Migira nina tinoni lokiloki ara vaga saikesa na dia † ara gini maluku na vitoa.
 Mara tau nogo susuliga kalina ara tsogo tanigira na mane na rugu.

7 Aia na Jerusalem e padavisua moa gana tangirongo ni sau.

---

† "na dia" Aia e kesa na vatana na omea tuavati ara totu tana vera bisi i mao mara dona na tsotso kakai kalina ara ulo.

Mi kalina aia e puka tana limaqira gana gala, me tagara goto kesa ke sangâ.

Migira gana gala ara tseqopolia mara kiataginia tana rongona e totu toroutsâ lê.

⁸Jerusalem e tsukigira danga na sasi loki me gini totu marasibiga,

Migira ara padalokia i sau ara reipeâ kalina ia, rongona ara reia e totu malaiole lê.

Eo, aia segenina nogo e kukungu me tsavupoia na matana tana vangamâ.

⁹Nina sasaga tabaru ara totu malemale saikesa, maia e tau moa gini boe na omea kara laba vania i muri.

Aia nogo na rongona te e gini puka saikesa gana susuliga, me tagara goto ke kesa ke vereâ.

Maia e tsaria, "¡Taovia, ko galuveau kiki tana niqû rota loki,

rongona igira gaqu gala ara tuliusiau nogo!"

¹⁰Migira gana gala ara komigira pipi sui nina omea loki matena.

Eo, maia e reigira goto kalina ara ba sage i laona na Vale Tabu,

i tana na Taovia e tongo vanigira na tinoni ni veratavosi kara sage bâ i laona.

¹¹Igira nina tinoni ara kukungu kalina ara lalave gaqira mutsa.

Mara tsabirigira niqira omea levolevo loki matena gana kara tsodoqolona na mani voli gaqira mutsa ke tangoligira ma kara gini mauri.

Maia na Jerusalem e tsaria, "¡Taovia ko morosimaiau kiki, mo ko reia niqû rota loki!"

¹²Maia e tsarigotoa vanigira igira sui ara liuputsi i tana:

"¡Kamu morosiau inau!

E tagara goto sa tinoni ke vatsangia na rota loki vaga au vatsangia inau,

na rota aia na Taovia e moloa ke gadoviau tana nina tobamomosa loki.

¹³"Na Taovia e molotsunamaia na lake talu i gotu, me iru i laoqu inau.

Me moloa gaqu taviti mau sogo nogo i laona.

Mi muri maia e piloligi taniau me moloau kau vatsangi savi sailagi.

¹⁴"Na Taovia e sorisaigira pipi sui niqû sasi, me virigi poligira tana lioqu, me ngoliau na mamavaqira mau gini maluku sosongo.

Na Taovia e sauligiau vanigira gaqu gala, mau gini tau saikesa susuliga na labuvisuaqira.

¹⁵"Na Taovia e sove tanigira sui niqû mane vaumate susuliga.

Me molomaia kesa na alaala na mane vaumate ni veratavosi kara matesigira sui niqû mane vaolu.

Mara tsogori rapasigira niqû tinoni, vaga saikesa moa na vuana uaeni ara tsogori rapasigira tana nauna na mani rapasi uaeni.

¹⁶"Aia nogo na rongona ti e gini sarara tsuna na kô na mataqu.

Me tagara goto ke kesa tangomana ke vereau se ke malagaisiau.

Igira gaqu gala ara tuliusiau nogo, migira niqû tinoni ara tau goto tamanina sa omea.

¹⁷"Inau au abea na limaqu tana nono, me tagara goto ke kesa ke ngaoa na sangaaqu.

Ma na Taovia e soamaigira gaqu gala kara maiginiau pipi moa tabana.

Minau au vaga moa ti kesa na omea marasibiga i mataqira.

¹⁸"Ma na omea e nauvaniau na Taovia e gotolaka saikesa, rongona inau au petsakoe mangana.

Kamu rongomiau inau igamu na tinoni pipi sui tana vera.

Kamu morosiau mai tana niqû rota.

Ara aditsekagira sui niqû mane ma niqû daki vaolu.

¹⁹"Minau au soagira igira ara tabana koluau i sau, migira sui ara sove saikesa na sangaaqu.

Migira niqû manetabu ma na tinoni lokiloki ara viri mate sui tana niqû sautu loki,

kalina ara lalave gaqira mutsa gana ke tangoligira ma kara gini mauri.

²⁰"¡Taovia ko morosiau tana niqû rota loki, e ponopala sosongo na tobaqu!

Ma na kosuqu e tarese tana melu mateqira niqû sasi.

Ara lamutasigira niqû tinoni tana sautu loki, me atsa goto moa i laona na vale me laba goto na mate.

²¹"Ko rongomiau kalina au kukungu. E tagara kiki ke kesa ke vereau.

Igira gaqu gala ara gini mage sosongo rongona igoe o alomaia na rota seko loki ke gadoviau.

Ko molomaia na dani na tangotugu vaga igoe o veke nogo.

Ko naua migira gaqu gala kara vatsangia na rota loki vaga au vatsangia inau.

²² “Ko kedegira matena pipi sui niqira sasaga tabaru. Eo, ko kedegira vaga o kedean inau mateqira niq sasi. Au kukungu tana rota loki, me ponopala sosongo na tobaqu.”

Na Taovia e Kedea na Jerusalem

2 Tana nina momosatoba loki na Taovia aia e molo-maia na rodo ke tsavu poponoa na Sion.

Na Jerusalem, aia na verabau rereidou sosongo i sau, mi kalina ia na Taovia e vui-pukali saikesalia.

Mi tana dani nina kore loki, me atsa moa nina Vale Tabu me vano tanigotoa aia.

² Na Taovia e toroutsanigira pipi sui na tsatsapa tetelo tana Juda me tau goto gaea ke kesa.

Me vui pukaligira na valekakai ara barapoliginia na vatu ara dilâ na vera.

Me alomaia na paluvangamâ tana kao popono ia mi koniqira sui goto nina tinoni tagao.

³ Mi tana nina momosatoba loki na Taovia e adipukalia gada susuliga igita na Israel.

Me sove saikesa na sangaada igita kalina ara mai igira gada gala.

Aia e kore loki sosongo vanigita vaga moa ti na lake kalina e ganigira na omea sui lakalaka.

⁴ Maia na Taovia e narimaigira nina pipili i konida vanga saikesa moa ti na gala.

Me matesigira sui igira igita a padalokigira.

Mieni nogo tana Jerusalem a vatsangia nomoa na paparana nina kore loki.

⁵ Na Taovia e lia vaga saikesa nogo ti na gala, maia e toroutsani poponoa na Israel.

Me vui pukaligira sui na valekakai, ma na valeqira igira na taovia tsapakae.

Me alomaia vanigira na tinoni ni Juda na melu loki e vo sui.

⁶ Maia e tairutugotoa na Vale Tabu i tana igita a samasama vania.

Me suilavaginigira na dani tabu ma na Dani na Sabat.

Me atsa moa na taovia tsapakae se na manetabu, mara vatsangigotoa na susuligana nina kore loki.

⁷ Na Taovia e sove tania nina belatabu, me vanoligi tania nina Vale Tabu.

Me tami vanigira nogo na gala kara vui pukaligira na ponoponona.

Mara sage bâ tana Vale Tabu, mi tana ara gugû tana magemage, vaga a naua igita kalina a lokisia kesa na dani tabu.

⁸ Na Taovia e padakuti matena nogo laka igira sui na baravatuna na Sion kara viri puka.

Aia e tovoa na katsiqira gana ke gini vui pukaligira sui lakalaka.

Maia e naua migira na kusudato ma na baravatu ara viri tsaro toroutsu sui i lao.

⁹ Migira na matsapakapu ara susû tana kao, mara tarutu na tapala katsi gana na rave kakaigini-aqira.

Mi kalina ia, maia na taovia tsapakae, migira na tinoni lokiloki sui ara aditsekavanogira nogo.

Migira na manetabu ara tau goto nogo sasanigira na tinoni tana rongona na Ketsa, maia na Taovia e tau nogo laba malemale vanigira na propete tana moro.

¹⁰ Migira na tuqatuqa ni Jerusalem ara totu muimui moa i lao,

mara ulia na papasa tana lovaqira mara sagelia na polo baubau papadana na melu.

Migira na baka daki ara tsuporu tsuna moa tana kao.

¹¹ Minau na mataqu ara gini pasa nogo na ngangai, me gini ponopala sosongo tobaqu,

me gini tarese na kosuqu na reiaqira niq tinoni ara viri mate sui,

migira na baka ma na meomeo ara gini mateluvu na vitoa tana sautu loki na verabau.

¹² Ara vitoa mara marou, mara ngangai vania na tinaqira ke palagira.

Mara puka tana sautu loki vaga moa ti ara boka tana vailabu,

babâ, mara viri mate tana limana na tinaqira.

¹³ ?Are kiki Jerusalem, e livugaluvemu, ma nagua goto kau tsarivanigo?

?Ma kau verego koegua kiki goto inau?

E tagara goto ke kesa ke tsodoa na rota loki vaga iani. Gamu rota e loki vaga saikesa na kema.

?Masei nomoa tangomana ke laumaurisigo?

¹⁴ Migira nimu propete e utu goto kara tsarivanigo sa omea ke mana.

Ara perogo moa, mara tau kateli vanigo nimu sasi, mo gini padâ laka e tau kilia ko padasavigira nimu sasi ti ko gini mauri.

¹⁵ Igoe Jerusalem, igira sui na tinoni ara liuputsi tanigo ara reipeago moa.

Mara viruviru lovaqira mara kiataginigo.

Mara tsaria, “?Laka iani nogoria na verabau rereidou sosongo ara gini magemage na barangengo popono tana rongona ri iani?”

¹⁶ Igira sui gamu gala ara kiataginigo, mara gilugamu, mara galego,
 mara tsaria, “!Igami ami toroutsania aia!
 !Eo, e oka nogo igami ami pipitua ke labamai na dani
 iani, mi kalina ia ami morosinogoa!”

¹⁷ Na Taovia e naunogoa na omea aia e vorogokona
 nogo, me manalia na omea aia e pede okanogoa.
 Aia e tau goto gaego, me pukuli saikesalia gamu
 susuliga,
 me tami vanigira gamu gala kara tseqo poligo, ma
 kara tuliusigo.

¹⁸ !Igoe Jerusalem ko ngangaidato vania na Taovia!
 Ma na kô na matamu ke tsatsali vaga moa na ko
 tatave na bongi ma na dani.
 !Ko laka goto mango na ngangai ma na padasavi!

¹⁹ Ko tû tugua, mo ko ngangaidato vania moa na
 Taovia tana bongi popono.
 !Ko katevulagi vania nimu rota sui, mo ko nongia
 ke galuvegira na dalemu ara viri mate na vitoa pipi
 tana tsuruna sautu!

²⁰ !Taovia ko moromai! !Ko morosigira igira igoe o ro-
 tasi sosongoligira!
 !Igira na daki ara gania na konina na daleqira galu-
 galuve!
 !Na gala ara matesigira na manetabu ma na propete i
 laona saikesa nogo na Vale Tabu!

²¹ Mara matesigira goto na tinoni vaolu, ma na
 tuqatuqa, ma na dakidaki,
 me viri tsaro na mateqira tana sautu loki.
 Migoe o tau goto gaegira, mo bâ labumatesigira moa
 tana danina nimu momosatoba loki.

²² Igoe nogo o soagira gaqu gala kara mai tseqo poli-
 au.
 Me tau tangomana goto ke kesa ke tsogopoi tana
 danina nimu momosatoba loki.
 Ara labumatesigira sui na dalequ, igira inau au
 aragodougira mau galuve sosongoligira.

Na Kede, Na Padasavi, ma na Ames

3 Na Taovia e kore sosongo vaniau inau, me kedEAU
 mau gini rota loki sosongo.
² Maia e tsialigiau bâ tana rodo pulipuli,
³ me ramitsiau tana dani popono, me tau goto gaeau.
⁴ Aia e naua me gini tsuna na kokoraqu me gavigavi
 lê, me bokugira sui na suliqu.
⁵ Aia e barapoliginiau na rota loki ma na padasavi.
⁶ Me moloau kau ba totu tana rodo, vaga moa igira
 na tinoni ara mate oka nogo.

⁷ Aia e soriginiau na itai tapala, mau gini tau tango-
 mana na tsogoligi.

⁸ Au ngangaidato vania God laka ke sangaau, maia e
 tau goto rongomia niqu nonginongi.

⁹ Me pipi moa nauna i tana inau au ngaoa kau liu aia
 e kekevosia niqu sautu, me moloa na vatu loki ke
 utukapusiau.

¹⁰ Aia e totupitua vaga moa kesa na bea, me tsipuli-
 au vaga moa ti na laeone.

¹¹ Aia e takuvi tsariau mau gini tova tania na sautu,
 me gati ngotsingotsiau, me mololeau i tana.

¹² E naria nina parige me mataniginiau nina pipili.

¹³ E vanasiginiau nina pipili mara sage tsapatugu tana
 koniqu.

¹⁴ Igira sui na tinoni ara matemauri na kiataginiauqu
 tana dani popono, mau lia gana niqira mani gilulu.

¹⁵ Na rota loki aia lelê moa e sauvaniau ngiti gaqu
 mutsa ma gaqu inu.

¹⁶ Aia e tai bokuginia na livoqu na kubakuba, me
 susuvaginia na lovaqu tana kao.

¹⁷ Me tau nogo totu na rago i tobaqu, mau padale
 saikesalinogoa nagua vaga na mage. ¹⁸ Mau padâ laka
 e utu nogo kau mauri oka, me utu goto kau norua sa
 omea i konina na Taovia.

¹⁹ Au padatugutugua niqu rota loki, ma na niqu totu
 bamai lê vaga moa e tagara sa veraqu,
 ma na papadana ia e vaga moa ti na tabatu seko va-
 niau.

²⁰ Mau pada sailaginia nomoa, me gini ponopala
 saikesa na tobaqu.

²¹ Me atsa moa e vaga ia, ma na amesi e dangaliau
 tugua kalina au padatugua na omea iani:

²² Nina galuve vo oli na Taovia e utu ke sui,
 ma nina tobalaka vanigita e tau goto kuti,
²³ ara ka dato vaolu vaga na aso pipi tana matsaraka.
²⁴ Mau tsaria, “Taovia igoe segeni moa au tamanina
 inau, mi konimu nogo au vataraginia niqu amesi.”

²⁵ Eo, na Taovia e dou sosongo vania ase moa e
 norua aia.

²⁶ Me vaga ia, me dou bâ vanigita ka berengiti ma ka
 pipitu poi tsau kalina ke mai me ke laumaurisigita.

²⁷ Me dou goto bâ ti vaga igita ka sasania na berengiti
 vaga ia kalina igita a tinoni vaolu moa.

²⁸ Kalina na Taovia ke molorota vanigita me dou ka to-
 tu mui dodo segenida moa,

²⁹ ma ka molotsunali segenida ma ka pipitu, e tau utu
 aia ke galuvegita tugua.

³⁰ Me atsa moa ti kara labugita ma kara peagita, me dou vanigita moa.

³¹ Na Taovia e dona sosongo na galuve, me utu nomoa ke sove tanigita sailagi.

³² Me atsa moa ti aia ke molomelu vanigita, maia sau-ba ke galuvegita nomoa, rongona nina galuve e vô ke sui.

³³ Maia e tau gini mage kalina e kilia ke moloa na melu ma na rota ke gadovigita.

³⁴ Na Taovia e tau saikesa reingaoa kalina ara tsogori tsunagira igira ara totu sosori,

³⁵ mara tongo vanigira na omea God Susuliga Sosongo e taminogoa vanigira,

³⁶ me donaginigotoa kalina ara tau naua na pedegoto tana tinete.

³⁷ E utu saikesa ke laba sa omea ti vaga God ke tau tami talua ke laba.

³⁸ Atsa moa na omea dou ma na omea seko, ara ka dona sui na laba tana nina ketsa moa na Taovia.

³⁹ ?Rongona gua igita ka tsaria danga na goko kalina e gadovigita na kedena nida sasi?

⁴⁰ Ka vilekedoua nida omeomea, ma ka pilovisu i konina na Taovia.

⁴¹ Ka sangavia na tobada vania God aia e totu i baragata ma ka tsarivanja,

⁴² "Taovia, igami ami sasi sosongo mami piloligi tanigo, migoe o tau padale vanigami nimami sasi.

⁴³ "O takuvigami mo labumatesigami, ma na koremu loki e tsavupoia na galuvemu.

⁴⁴ E vaga moa ti e totu kesa na parako bau matolu sosongo e utusia nimami nonginongi ke liu sage bâ i laona.

⁴⁵ Migoe o naua, migami ami gini lia vaga na tsupu na kutso tana barangengo.

⁴⁶ "Igira sui gamami gala ara peagami mara tsirigami moa.

⁴⁷ Ami liu nogo tana rota loki ma na mate; mami totu moa tana utu ma na matagu.

⁴⁸ "Ma na kô na mataqu e tsatsali vaga moa na ko tatave kalina au reigira niqun tinoni ara viri mate sui.

⁴⁹ Me sauba na kô na mataqu ke rô saviliu, me utu goto ke mamatsa,

⁵⁰ poi tsau igoe Taovia ko morotsunamai tû i gotu i baragata mo ko reigami.

⁵¹ E gini melu sosongo na tobaqu kalina au reia na omea e laba vanigira na dakina niqun verabau iani.

⁵² "Inau au sogo vaga saikesa moa na manu i laona niqira taviti gaqu gala, igira ara tau tamanina sa rongona kara gini reisaviau inau.

⁵³ Ara tsonisage mamauriau i laona kesa na qiluloki, mara vongo kapusiginia na vatu loki.

⁵⁴ E dadato na kô me varangi nogo ke popoisiau, mau padâ laka e varangi nogo kau mate.

⁵⁵ "Mi laona na qiluloki ia, inau au ngangaidato vanigo igoe Taovia,

⁵⁶ mau tsaria, 'Ko laka na rongomileana niqun ngangaidato vanigo ko sangaau.' Migoe o rongomiau.

⁵⁷ Mo gokovisu vaniau mo tsaria, 'Ko laka na matagu.'

⁵⁸ "Migoe Taovia o mai mo laumaurisau.

⁵⁹ Ko isutuguqu rongona igoe o donaginigira nogo na omea seko sui igira ara nauvaniau.

⁶⁰ Mo donaginigotoa laka igira gaqu gala ara reisavi sosongoliau, mara voro gaqu mate.

⁶¹ "Igoe Taovia, o rongomigira nogo kalina ara goko peaaui, mo donaginigotoa pipi sui niqira vorogoko popoi.

⁶² Tana dani popono ara totu matengana moa na vait-sari gaqu moa inau, mara vorogokona moa na omea seko kara nauvaniau.

⁶³ Tû tana matsaraka, me ba tsau tana bongi, ara totu matengana moa na gilugaqu.

⁶⁴ "Taovia, ko kedegira tana rongona na omea seko ara nauvaniau.

⁶⁵ !Ko vealaginigira me ke ponopala saikesa na tobaqira!

⁶⁶ !Ko takuvi tsarigira, mo ko matesiligigira saikesa tania na barangengo!"

Na Rota Loki e Gadovia na Jerusalem

4 Reia bâ nida qolumila angaanga ara pura nogo kiki kalina ia,

ma na vatuna na Vale Tabu ara viri totu piriutsa bamai tana sautu loki.

² Migira na mane vaolu ni Sion, igira igita a padaloki sosongoligira vaga moa ti na qolumila laka, mi kalina ia ara nauvanigira vaga saikesa moa ti na popovatu lê.

³ Me atsa moa na tinaqira na pai atsi mara dona kara tsutsudougira na daleqira,

migira moa niqun tinoni inau ara vaga saikesa moa na vatana na manu ara soaginia na "ostrik" † ara tsoni tau-mala na daleqira.

⁴ Ara mologira na daleqira tetelo kara gini mate na vitoa ma na marou.

Migira na baka ara ngangaisi gaqira me tagara goto ke kesa ke palagira.

⁵ Migira na tinoni ara lavu na ganiana na mutsa dou bâ, ara gini mate na vitoa tana sautu loki.

† "na ostrik" Aia e kesa vatana na manu e totu i Afrika, me kati na tuana ma na liona. E vanovano tsaku sosongo me vô moa na lovo. Me dona ke susuvaginia lovana tana one kalina e reia kesa na omea seko e maimaiginia.

Migira ara dato tana mauri laka ara ba gesi gaqira mutsa tana tsavutsavu.

⁶ Na Taovia e kede sekoli sosongoligira bâ niqû tinoni liusigira na tinoni ni Sodom, igira aia e molotsunamaia na lake ke iruvi novotigira.

⁷ I sau igira nida tinoni lokiloki ara tinoni dou sosongo, me dato magobu dou na koniqira, me marabu angaanga dou na kokoraqira vaga moa na vatu angaanga loki matena.

⁸ Mi kalina ia ara tsaro bamai moa tana sautu loki mara tau goto reigadovigira, me dava nogo na ngoraqira, ma na kokoraqira e makede vaga moa na gai makede, mara suli lê moa.

⁹ Migira ara mate tana vailabu ara dou bâ liusigira igira ara mate tana vitoa, igira ara rota oka sosongo ti ara mate, me tagara sa gaqira mutsa ke tangoligira kara gini mauri.

¹⁰ Migira na daki dou ara galuve sosongoligira na daleqira, ara tû mara kuki segenia na daleqira ngiti gaqira mutsa kalina igira na gala ara toroutsania na Jerusalem.

¹¹ E botsalaba nina kore loki na Taovia me mololakena na Sion me iru sui saikesa.

¹² E tagara goto sa tinoni sa nauna, atsa moa igira niqira taovia tagao na veratavosi, ke tutunina laka tangomana ke kesa ke bokia na mat-sapakapuna na Jerusalem me ke sage bâ i laona.

¹³ Me gini laba vaga ia tana rongona igira nina propete ara sasi sui, ma nina manetabu ara tsutsukibo tana matesileaqira na tinoni dou.

¹⁴ Migira nina tinoni tagaovera ara liu tavetada tana sautu loki vaga saikesa moa na mane doko, ma na poloqira e dangali poponoa na gabu me gini marasibiga na peleaqira.

¹⁵ Migira na tinoni ara gû mara tsaria, "Ivanoligi igamu! Amu bau sosongo! Kamu laka na mai varangi konimami igami!" Me vaga ia, migira ara bâ tonavigira na vera sui, me tagara goto ke kesa ke soalakagira.

¹⁶ Ma na Taovia e tau goto boeginigira, maia segenina nogo e sarangasigira. Me tau goto gaegira nida manetabu ma nida tinoni tagaovera.

¹⁷ Igita a totu matengana moa na pituana na sasanga ke talumai i konina kesa na veratavosi, ma momoro tatavata poi tsau kalina a tau nogo tangomana na moro.

Migita a pipitu lê moa, me tagara goto ke kesa ke mai sangagita.

¹⁸ Migira gada gala ara matanigita pipi nauna, ma tau goto tangomana ka liu tana sautu.

Nida tagu na mauri e putsî nogo, me labamai nogo na dani na mate.

¹⁹ Migira ara takuvigita ara tsaku liusigira na manusa-ta ara lovotsuna tana masaoka.

Ara takuvi tsarigita tana tetena, mara ba novotigita tana kaomate.

²⁰ Mara tangolia aia e tagaovigita dou sosongo, aia nogo na taovia tsapakae na Taovia God e vilinogoa,

aia igita a norua laka ke dilagita tanigira sui ara ngaoa na bokiana na verada.

²¹ Kamu magemage ma kamu kia babâ moa igamu na tinoni ni Edom mi Us.

Na rota loki sauba ke gadovigamu goto igamu; migamu goto sauba kamu taposasa malaiole tana vangamâ.

²² Na vera ni Sion e sese mateqira nogo nina sasi.

Ma na Taovia sauba ke tau goto tami kami totu tsinogo babâ.

Migoe moa Edom, sauba na Taovia ke kedego, me ke adilabatigira i malena nimu sasi.

Ara Nongia God Ke Galuvegira

5 Taovia, ko padatugua na omea ara laba vanigami igami.

Ko morosigiami mai, mo ko reia nimami paluvangamâ.

² Igira nimami omea tatamani sui ara totu i limaqira na tinoni ni veratavosi; mara mai totuvigotoa na valemami.

³ Migira gamami gala ara matesigira na tamamami, mi kalina ia ara tinamate sui igira na tinamami.

⁴ Migami nimami aqo kalina ia kami volia na kô gana na inu, ma na lake gana na kuki.

⁵ Ara turuginigami kami aqo kakai, mami gini kolae sosongo nogo, mara tau goto tamivanigami na mango.

⁶ E kilia kami ba nono gamami mutsa i koniqira na Ejipt ma na Asiria
ti kami gini tangomana na mauri.

⁷ Migira nogo na mumuamami ara sasi sosongo, mi kalina ia igira ara mate nogo,
migami ami rota na matena niqira sasi.

⁸ Igira na tseka ara tagaovi kaputigami,
me tagara goto ke kesa tangomana ke laumaurisigami tania na limaqira.

⁹ Igira na tinoni vanga labumate ara liuvia nimami kao popono;
migami ami bisâ na maurimami kalina ami ba lavea gamami mutsa.

¹⁰ Ami vitoa mami gini masagi,
poi tsau kalina na kokoramami e papara vaga moa na lake tana umu.

¹¹ Mi tana Vungavunga Sion ara raqagira na taumami mara sasi kolugira,
mara nauvaganana goto vanigira na dalemami daki pipi tana vera tetelo tana Juda.

¹² Ara adigira nimami tinoni lokiloki mara ligoti tsauraginigira,
mara tau goto kukuni tanigira nimami tuqatuqa.

¹³ Ara turugira nimami mane vaolu kara aqo na gotsa uiti vaga moa na tseka;
ma nimami borau ara gini gainigogo na kalagaiana na ivogo na lake mamava.

¹⁴ Migira na tuqatuqa ara tau nogo ba totu tana mat-sapakapuna na verabau,
migira na tinoni vaolu ara tau goto nogo dona na gini sinagi niqira itai tatangi.

¹⁵ Na magemage e vanoligi saikesa nogo tania na maurimami;
ma nimami linge na gavai e oli me lia na tangitangi.

¹⁶ Me tagara lelê goto sa omea ke kauvisu i laoqira pipi sui na omea ami gini kaekae,
me gini puka lê gamami tangirongo.
E sarevo sosongo nomoa vanigami rongona ami sasi.

¹⁷⁻¹⁸ Igami ami padavisua na Vungavunga Sion e totu mangu lê segenina,
migira moa na omea tuavati atsi ara liu bamai i laona.
Me gini melu sosongo na tobamami,
me dangadato na kô tana matamami me gini utugana na momoro.

¹⁹ Migoe Taovia o taovia tsapakae saviliu,
me sauba ko tagao tsau bâ tana susuina na dani.

²⁰ ?Ma na rongona gua ti o tsonilegami mo padalegami oka vaga sagata ia?

²¹⁻²² ?Se laka igoe o sove tanigami saikesa?
?Me laka e tau dona ke tamani susuina nimu kore loki?

!Taovia, igami ami ngaoa na visutugua i konimu! !Ko adivisugami!

Ko vaolusitugua na maurimami, ma kami totu dou vaga nogo tana idana.

ESEKIEL

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Ezekiel aia e kesa na manetabu, me propete goto, e mauri tana tagu kalina igira na gala ara toroutsania na verabau ni Jerusalem, me totu tsinogo i Babilonia kolugira visana gana verakolu. Nina goko e kalegira sui na Israel, igira ara totu tsinogo kolua i Babilonia migira goto ara totuvisu moa i Jerusalem. Mi laona ara totu ono na butona loki:

- 1) God e vilia a Ezekiel ke lia na propete.
- 2) Nina goko parovata vanigira na tinoni ni Israel laka God sauba ke pedegira, me ke toroutsani poponoa na vera ni Jerusalem.
- 3) Nina goko God tana rongona nina pede e vangaraua vanigira goto na puku tavosi sui ara bingi sekoligira mara raqa sasiligira nina tinoni.
- 4) Na vereaqira na tinoni ni Israel murina kalina e puka na vera ni Jerusalem, ma na veke vaniaqira laka sauba kara dou visutugua i muri.
- 5) Na katemate e kalea a Gog.
- 6) God e saumakali vania a Ezekiel na rereina na Vale Tabu vaolu ma na Israel vaolu.

A Ezekiel aia kesa na mane e tutunina kakai sosongo God. Me danga kalina God e goko vania tana moro. Mi muri, maia e bâ gini turupatuna vanigira na tinoni na omea e reia me rongomia i konina na Taovia. Ma Ezekiel e amigokona vanigira rongona kara vaolusiginia na tobaqira, ma kara donadougina laka pipi tinoni e gini loa-ga i matana God nina sasi segeni, me kilia pipi tinoni ke pilo visutugua i konina God. Me vereginigira na tinoni nina kategoko laka God e vekea laka sauba aia ke arago visutugua na veraqira ma nina Vale Tabu.

Na Omea Ara Totu tana Papi Iani

God e vilia a Ezekiel

Na kategoko kalea gana matemate na Jerusalem

Nina pede God vanigira na tinoni sui

Nina veke God vanigira nina tinoni segeni

Na katemate e kalea a Gog

Na moro e kalea na arago visutuguana na veraqira ma na Vale Tabu

NA KESANINA KALINA A ESEKIEL E MOROSIA GOD (1:1–7:27)

Nina Sasana na Totukae God

¹ Tana tsegenina dani i laona na vatinina vula, tana tolu sangavulunina ngalitupa, inau a Ezekiel na manetabu, na dalena a Busi, au totu moa kolugira na Tsiu ara totu tsinogo i Babilonia i ligisana na Kô Kebar. Me tavongani ova na masaoka, mau reilakana God.

² Na omea iani e laba tana tsegenina ngalitupa tû kalina ara aditsekavanoa i Babilonia a Jehoiatsin na taovia tsapakae. ³ Mi tana, i Babilonia, ligisana na Kô Kebar,

au rongomia na Taovia e goko vaniau, mau vatsangia na susuligana.

⁴ Au morodato bâ, mau reia kesa na rodona na tulonga e palamai tabana i vava. E kirapi na angaanga i laona na parako loki, me gini marara popono na masaoka polipolia. Mi tana nauna nogo i tana e kirapi na angaanga, e totu kesa na omea e angaanga vaga moa na tapalamila. ⁵ Mi levugana patupatu na parakona na tulonga ia minau au morositugira ara tu vati na omea mamauri. Ma tu koniqira e rerei vaga moa na konina tinoni, ⁶ me pipi kesa tu vidaqira e tamanina vati na ngorana tana lovana, me vati na rapona. ⁷ Me tu goto saikesa tu tuaqira, ma na perana tu tuaqira e vaga na perana tuana na buluka mane. Mara tu angaanga vaga moa na tapalamila ara gitsi

maledoua. ⁸ Mi vavana pipi kesa tu rapoqira vati tabana e totu kesa na limana tinoni. Ma tu rapoqira ara totu vaga iani: ⁹ ara vaipelegi na isuisuna tu rapoqira, me rerei vaga moa na bokisi, mi kalina ara tu aligiri, ma tu lovaqira e tau goto pilo bamai, ara tu vavano goto moa.

¹⁰ Me pipi kesa tu vidaqira e tamanina vati na ngorana tana lovana: tabana i nago e rerei vaga na ngorana na tinoni, mi tabana madoa vaga na ngorana na laeone, mi tabana mauli vaga na ngorana na buluka, mi tabana i muri vaga na ngorana na manuloki. ¹¹ Me tamanina goto vati na rapona. Ruka ara ka taporatsa mara ka peleginia na isuisuna na rapona na omea mamauri e totu i ligisana, me ruka ara ka tsavuginia moa na konina. ¹² Me pipi kesa e aro kalea vati sui moa tabana, me vaga ia, mara tu gini tangomana na vano gotogoto moa tana ara tu padangaoa na vano, me tau kiligotoa kara tu pilo bamai.

¹³ Mi tu levugaqira na omea mamauri tugira e liu bamai kesa na omea e rerei vaga na sulu iruiru. Ma na iruna e lapidato, mi laona ia e kirapi na angaanga.

¹⁴ Mi tugira segeni goto na omea mamauri ara tu vano bamai tsaku sosongo vaga moa na kirapina na angaanga.

¹⁵ Mi kalina inau au momorositugira bâ moa vati na omea mamauri tugira, mau morosigotoa ara tu vati na uili ara tu pelea na kao, me kesa e totu ligisana pipi kesa tu vidaqira. ¹⁶ Mara tu kesa moa atsa tugira sui vati na uili: pipi kesa e maka vaga na vatu angaanga loki matena, me tamanina kesa segeni goto na uili e tsuku bâ i konina, ¹⁷ rongona kara tu gini tangomana na variro bâ vati sui tabana, me ke tau kiligotoa kara tu pilo bamai. ¹⁸ Ma na tapala polipolitugira na uili ara tsavu poponoginia moa na mata. ¹⁹ Me pipi kalina ara tu aligiri tugira na omea mamauri, ma na uili ara tu aligiri kolutugira goto; me ti vaga tugira na omea mamauri kara tu tsobodato tania na kao, ma na uili goto ara tu tsobodato. ²⁰ Tugira na omea mamauri ara tu vano tana iava moa ara tu padangaoa na vano, mi tugira na uili ara tu naua vaga saikesa moa ara tu naua na omea mamauri, rongona tugira na omea mamauri nogo ara tu tagaovitugira. ²¹ Bâ, me pipi kalina ti tugira na omea mamauri kara tu aligiri, se kara tu totudodo moa, se kara tu tsobodato, mi tugira na uili ara tu nauvaganana saikesa goto ia.

²² Mi tana gana ngongo dato tu lovaqira na omea mamauri e totu kesa na tsatsavu ara aqosiginia na vatu nadi angaanga. ²³ Mi tana i vavana na masaoka ara tu tû na omea mamauri tugira, me pipi kesa e tatakatsinikaira ruka na rapona me pelea bâ na rapona aia e totu i ligisana, me tsavuginia na konina ruka na rapona tavosi. ²⁴ Mau rongomia na tatangina tu rapoqira kalina ara tu lovo; me ale vaga moa na kararana na tasi loki, me vaga moa na leleona kesa na

tuqana na alaala loki na mane vaumate, me vaga goto na tatangina na liona na God Susuliga Sosongo. Mi kalina ara tutu lê tugua mara tu bunia moa tu rapoqira. ²⁵ Me tangidato kesa na goko gana ngongo dato na tsatsavu i tu lovaqira.

²⁶ Mi gotuna na tsatsavu ia e totu kesa na omea e rerei vaga moa kesa na sasana na totukae ara aqosiginia na vatu bora angaanga loki matena, me kesa na omea e vaga moa na tinoni na rereina e totukae i kelana. ²⁷ Ma na turina tû tana bunguna me dato e angaanga vaga moa na tapalamila i laona na lake, ma na turina tû tana bunguna me tsuna e rerei vaga moa na lake e mararasi polipolia, ²⁸ me mamarega vaga moa na vulagaru tana parako na usa. Ma na marara loki nogo iani e gini sauvulagia i tana e totu na Taovia.

God e Vilia a Esekial Ke Lia na Propete

2 Mi kalina au morosia na omea iani mau puka kovoragi tana kao, mau rongomia kesa e goko me tsarivaganana iani, "Dalena tinoni igoe, ko tû. Inau au ngaoa kau goko kolugo." ² Me tatangi moa na goko ia, ma nina tarunga God e totuviau me tatatuau, mau rongomia e tatangi babâ moa na goko ia me tsaria, ³ "Dalena tinoni igoe, inau au ngaoa kau molovanogo i koniqira na tinoni ni Israel. Igira ara petsakoe sosongo mara piloligi taniau inau, mara petsakoe babâ moa vaga saikesa nogo ara naua igira na mumuaqira i sau. ⁴ Ara tsatsarae sosongo mara tau saikesa kukuni taniau inau, bâ, mau ngaoa kau molovanogo igoe gana ko gini turupatuna vanigira na omea inau na Taovia God au tsarivanigira. ⁵ Atsa moa ti igira na vanga tsatsarae girani kara rongomigo se tagara, me sauba nomoa kara donaginia laka e kesa na propete e liu nogo i laoqira.

⁶ "Migoe na dalena tinoni, ko laka goto na mataguniqira igira, se sa omea koegua moa kara tsaria. Sauba kara reisavigo, ma kara sove na rongomiamu, me sauba ke vaga saikesa moa ti o totu i levugaqira na kakavena liva. Me atsa moa ti e vaga ia, migoe ko laka goto na mataguniqira na vanga petsakoe igira, se sa omea koegua moa kara tsaria. ⁷ Igira na puku na tinoni vanga petsakoe manana. Me atsa moa ti kara rongomigo se tagara, migoe nimu aqo nomoa ko ba turupatuna vanigira na omea sui inau kau ketsaliginigo na tsariana.

⁸ "Dalena tinoni igoe, ko rongomi vatavia na omea inau kau tsarivanigo. Mo ko laka na petsakoe vaga ara naua igira. Bâ, ko manganga, mo ko gania na omea inau kau tusu vanigo." ⁹ Mi tana minau au morosia kesa na limana tinoni e tavongani laba gaqu ngongo inau, maia e tangolia kesa na viviruna papi. ¹⁰ Ma na lima ia e vuresia na papi, minau au morosia bâ laka na mamare-

na moa na padasavi loki, ma na kukungu, ma na ngan-gai tana vatsangi savi.

3 Ma God e tsarivaniau inau a Esekiel, "Dalena tinoni igoe, ko gania na viviruna na papi iani; mi muri ko bâ mo ko goko vanigira na toga ni Israel."

² Mi tana, minau au sangavia na mangaqu, maia e sauvaniau na papi ia kau gania. ³ Me tsarivaniau, "Dalena tinoni igoe, ko gania na viviruna papi iani inau au sauvanigo; mo ko dangaliginia na tobamu." Minau au gania, me pui dou vaga moa na bulumitsua.

⁴ Mi muri, ma God e tsarigotoa, "Dalena tinoni igoe, ko vano i koniqira na tinoni ni Israel, mo ko tsarivanigira na omea sui moa inau kau ketsaliginigo na tsariana. ⁵ Inau au tau molovanogo igoe i laoqira na puku na tinoni ara gini goko na goko tavosi ke kakai vanigo na rongomigadoviana, tagara, me vanigira moa na tinoni ni Israel. ⁶ Me ti vaga inau kau molovanogo i laoqira na puku loki tangirongo ara gini goko na goko kakai sosongo e utugana vanigo na rongomigadoviana, migira sauba nomoa kara rongomangamu igoe. ⁷ Me sauba ke tagara goto sa vidaqira na tinoni ni Israel ke ngaoa na rongomiamu. Me atsa moa ti inau, migira e utu goto kara rongomangaqu. Igira sui lakalaka ara tsatsarae sosongo mara sove na rorongu. ⁸ Mi kalina ia, inau kau naua migoe goto sauba ko tsatsarae mo ko tobakakai vaga nogo igira. ⁹ Minau sauba kau naua migoe ko tukakai vaga na vatu, mo ko gini susuliga liusigira bâ igira; mo ko laka goto na mataguniaqira na vanga petsakoe igira."

¹⁰ Ma God e goko babâ moa vaniau me tsaria, "Dalena tinoni igoe, ko rorongovata dou, mo ko laka goto na padaleana na omea sui inau kau tsarivanigo. ¹¹ Mi muri ti igoe ko bâ i koniqira gamu verakolu igira ara totu tsinogo, mo ko turupatuna vanigira na omea inau na Taovia God au tsarivanigira, atsa moa ti kara rongomangamu se tagara."

¹² Mi tana, ma nina Tarunga God e tatatuau, mau rongomia e tangi loki i muriqu na liona kesa me tsaria, "Tsonikaea na mararana na Taovia aia e totu i gotu vasau!" ¹³ Mau tavongani rongomia ara kapokapo na rapoqira na omea mamauri i gotu tana masaoka, ma na leleoqira na uili ara manunu loki vaga moa ti na vuluge. ¹⁴ Ma na susuligana na Taovia e gadovikakai, mi kalina nina Tarunga e tsebaligiau mau vatsangia na momosa ma na kore loki e dato i tobaqu. ¹⁵ Maia e adiau mau ba tsau i Tel Abib i ligisana na Kô Kebar, i tana nogo ara totu igira gaqu verakolu ara tsinogo. Minau au totu kolugira i laona e vitu na dani, me gini ponopala na tobaqu tana rongoqira na omea vaga gira au reia mau rongomia.

Na Taovia e Mologinia a Esekiel Ke Lia na Mane Matali

(Esekiel 33:1-9)

¹⁶ Mi murina e putsu vitu na dani, ma na Taovia e goko vaniau tugua. ¹⁷ Maia e tsaria, "Dalena tinoni igoe, inau au mologinigo ko lia vaga na mane matali vanigira na puku ni Israel. Ma nimu aqo igoe ko sauvanigira na parovata sui inau sauba kau sauvanigo. ¹⁸ Me ti vaga inau kau katea vanigo laka kesa na tinoni vanga nauseko sauba ke mate tana rongona nina sasi, migoe ko tau ba parovatavia gana ke oliginia nina sasaga me ke tau mate seko, mi muri ma na tinoni ia ke ba mate lê kolua nina sasi, mi tana migoe nogo sauba ke ngoligo na sasina popono na mateana na tinoni ia. ¹⁹ Me ti vaga igoe ko molo parovata ida vaninogoa kesa na tinoni seko vaga ia, maia ke tau rongomigo, me ke tau moa kuti na nausasi babâ, maia sauba nomoa ke mate kolua nina sasi, mi tana migoe sauba ko tau gini loaga tana rongona na mateana na mane ia.

²⁰ "Me ti vaga kesa tinoni e goto dou nina sasaga tana idana, mi muri maia e tuturiga na nauseko kalina inau au molo taviti vania gana moa kau tovoleginia, maia sauba nomoa ke mate ti vaga igoe ko tau molo parovata ida vania. Maia sauba ke mate tana rongona nina sasi segeni, minau e utu goto kau padatugua na omea dou aia e naunogoa, migoe nogo sauba ke ngoligo na sasina popono na mateana na tinoni ia. ²¹ Me ti vaga igoe ko molo parovata ida nogo vania kesa na tinoni dou ke laka na nauseko, maia e rongomangamu me tau sasi, maia sauba ke mauri, migoe goto sauba ko mauri."

God Sauba Ke Bulutia Na Lapina a Esekiel

²² Minau au tototu moa i tana, mau vatsangia na susuligana na Taovia e totu varangi, mau rongomia e tsarivaniau, "Ko tû mo ko bâ tana poiatsa. Mi tana nogo ti inau kau ba goko vanigo."

²³ Mau tû, mau tsuna bâ tana poiatsa, mi tana nogo au ba reia na mararana loki na Taovia, vaga saikesa nogo au morosia tana liligina na Kô Kebar. Mau puka kovoragi tana kao, ²⁴ ma nina Tarunga na Taovia e totuviau tugua me tatatuau. Ma na Taovia e tsarivaniau, "Ko visutugua i veramu, mo ko ba sage i valemu mo ko vongoa na matsapa. ²⁵ Dalena tinoni igoe, sauba kau soriginigo na itai, me ke tau goto tangomana vanigo ko rutsu i tano. ²⁶ Ma kau bulutia na lapimu rongona ko tau goto tangomana na parovataviaqira na tinoni vanga petsakoe girani. ²⁷ Mi muri, mi kalina inau kau goko vanigo tugua, ma kau sauisu vanigo tugua na susuliga gana na goko, migoe nimu aqo ko ba turupatu vanigira na omea inau na Taovia God au tsarivanigo. Me sauba ke visana moa vidaqira kara

rongomangamu, me ke visana kara sove tanigo, rongona igira na puku vanga petsakoe.”

A Ezekiel e Katevulagia Laka Sauba Kara Bokia na Jerusalem

4 Ma God e tsarigotoa vaniau inau a Ezekiel, “Dale na tinoni igoe, ko ba adimaia kesa na briki mo ko molomaia i matamu ieni, mo ko kiria i konina na nununa na verabau ni Jerusalem. ² Me polipolia na briki ia ko aqosigotoa na nunuqira pipi na omea igira na mane vaumate ara dona na aqosiana ti kara ba bokia kesa na verabau: na nununa na kabi, ma na tsupu na kao i ligisana na barana, ma na nauna i tana kara tototu igira na mane vaumate, ma na kubu katsikatsi gana na tupi ovatiana na baravatu. ³ Mo ko adia kesa na tapala tapetape, mo ko turuvaginia vaga moa ti aia na baravatu i kagamui levuga igoe ma na nununa na verabau. Mi muri, mo ko tû aro ba kalea na verabau ia, mo ko nauvaganana moa ti igoe ko baginia na Jerusalem. Maia ke lia na papadana vanigira na tinoni ni Israel laka sauba kara mai na gala na bokiana na Jerusalem.

⁴⁵ “Mi muri, migoe ko gini tsaro tabana na kakat-samu mauli, minau kau molo bâ i konimu gaqira tsatsâ na tinoni ni Israel. Mi laona ke 390 na dani igoe sauba ko totu moa i tana, mo ko gini rota matena gaqira tsatsâ. Miani na papadana laka sauba igira na Israel kara gadovikede i laona ke 390 na ngalitupa tana rongogira niqira sasi. ⁶ Mi kalina ko suilavaginia aia, mo ko pilo tana tabana madoamu, mo ko gini rota matena gaqira tsatsâ igira na Juda i laona ke vati sangavulu na dani, na papadana laka sauba igira goto na Juda kara gadovikede i laona ke vati sangavulu na ngalitupa tana rongogira niqira sasi.

⁷ “Mi kalina o tsatsaro moa, mo ko moro ba kalea na nununa na bokiana na verabau ni Jerusalem aia e totu i matamu. Ko kapurukusia na limamu mo ko sau bâ i konina, mo ko katevania vaganana iani, ‘Na verabau iani sauba nomoa ke toroutsa saikesa.’ ⁸ Minau sauba kau sorigo, me ke gini utu vanigo na pilo bamai poi ke sui na tagu na tukapu.

⁹⁻¹² “Mi kalina ia, igoe ko adia ke visana na uiti, ma na barli, me ke ruka vatana na pini. Mo ko lalogira mo ko gini aqosi breidi. Mi muri, mo ko tsakosaia na makedena na taena tinoni, mo ko gini soqoi lake mo ko kodoa gamu breidi i konina. Mi muri ti ko gania na breidi ia tana nauna i tana tangomana na tinoni sui kara morosigo. Iani nogo na omea sauba ko gania i laona ke 390 na dani i tana igoe ko gini tsaro na maulimu. Ma na dangana na breidi ko gania i laona kesa na dani ke tsaulia moa ke 230 na gram, mo ko laka goto na liusiana. Ma na kô ko inuvia ke ruka lelê moa na dangana bilo i laona kesa na dani, mo ko laka goto na liusiana.”

¹³ Ma na Taovia e tsarigotoa, “Iani na papadana nogo laka sauba kalina inau kau sarangisigira bamai na tinoni ni Israel i laogira na vera tavosi, me sauba igira kara gania moa na vatana na mutsa e vali vanigira na ganiana tana vovorona na ketsa.”

¹⁴ Mi kalina inau au rongomia na Taovia e tsarivanana ia, minau au tû mau tsarivania, “!Tagara saikesa Taovia God! Inau au tau vati kaulinaqu sa dani tana ganiana na mutsa e vali na ganiana. Tuturiga nogo kalina au tetelo, mau tau vati gania moa na velesina sa omea tuavati e tavongani mate segenina, se ke gati matesia sa omea tuavati atsi. Au tau saikesa vati gania sa mutsa e tau male i matamu igoe.”

¹⁵ Ma God e tsaria, “E dou moa, minau kau tamivani-gono na gini soqoi lake na taena na buluka, na olina na taena na tinoni, maia nogo ko kodoginia gamu breidi.”

¹⁶ Ma God e tsarigotoa, “Dalena tinoni igoe, inau sauba kau naua ma gaqira breidi igira na Jerusalem ke tau tugugira, ma na tinoni ara totu i tana sauba kara gini rota loki ma kara padasavi sosongo kalina kara tovo vanigira moa na dangana na mutsa kara gania ma na kô kara inuvia. ¹⁷ Me sauba ke sui gaqira breidi me ke kora gaqira kô, mi tana sauba kara gini tau dona nagua goto kara naua, ma na koniqira kara viri suli lê moa na matena niqira sasi.”

A Ezekiel e Putsiligi Ivuna

5 Ma na Taovia e tsaria, “Dalena tinoni igoe, ko adia kesa na isi vavanga, mo ko gini putsiligigira sui na ngolamu ma na ivumu. Mi muri, mo ko tovoginia na omea na tovo mamava na ivumu, mo ko vota tolua.

² Mi kalina ke tovo na dani au molovanigo ko tsatsaro, migoe ko tû. Miani nogoria ke lia na papadana vanigira na Israel laka na gala ara tangolinogoa na Jerusalem. Mi tana, migoe ko adia kesa turina na ivumu, mo ko kodoa i kelana na nununa na vera ni Jerusalem aia igoe o aqosinogoa. Mo ko adia na rukanina turina na ivumu, mo ko liu kolua polipolia na briki ia, mo ko putsu kutsiginia nimu isi. Ma na tolunina turina ko rasavagini bamaia, minau sauba kau adia niqisi ma kau takuvi tsarimuria. ³ Ko tangolivisugira ke visana na ivumu, mo ko veqoginigira na bubunina na polomu. ⁴ Mi muri, mo ko adirutsumigira goto ke visana na ivumu, mo ko tsonisavugira i laona na lake ma kara iru sui. Ma na lake ia sauba ke tete bamai me ke iruvigira popono na tinoni tana Israel.”

⁵ Ma na Taovia God e tsarigotoa, “Ko morosi bâ na vera ni Jerusalem. Inau nogo au moloa ke totu i levugana patupatu na vera sui tana barangengo. ⁶ Migira na tinoni ni Jerusalem ara sove na muriaqira niqisi ketsa, mara gini sauvulagia laka igira ara tinoni vanga tsutsukibo liusigira bâ na tinoni tavosi tana veraloki ara totu poligira. Igira na Jerusalem ara sove mananâ

na muriaqira niqû ketsa ma niqû vali. ⁷ Mi kalina ia, minau na Taovia God au ngaoa na goko vaniamui igamu na tinoni ni Jerusalem.

“Eo, kamu rorongou dou igamu na Jerusalem. Igamu amu petsakoe sosongo mamu sove na muriaqira niqû ketsa ma niqû vali, mamu tû mamu taoni sailaginia moa niqira lavu seko igira na veratavosi ara totu polipoligamu. Me vaga ia, ma nimui sasaga igamu ara seko liusigira bâ niqira sasaga na tinoni tavosi sui.

⁸ Bâ, mi kalina ia minau na Taovia God au tsari makalidoua vanigamu laka inau au lia nogo gamui gala. Me sauba kau kedegamu i mataqira na tinoni sui tana barangengo. ⁹ Igamu amu naugira danga sosongo na omea tabaruga inau au reisavigira, me vaga ia minau sauba nomoa kau kedegamu vaga au tau goto vati naua sa tagu, me utu kau naugotoa tana tagu sui ke mai. ¹⁰ Mi kalina kau nauvaganana ia, migira na tamaga i Jerusalem sauba kara gania na daleqira, migira na baka sauba kara gania na tinaqira ma na tamaqira. Eo, sauba kau kedegamu igamu, migira sui i laomui ara pitsa tania na mate tana tagu ia, minau sauba kau sarangasigira bamai tana barangengo popono.

¹¹ “Me vaga ia, minau na Taovia God mamauri au gini vatsa tana asaqu segeni nogo inau, laka tana rongona nogo igamu amu naqugasiginia niqû Vale Tabu pipi sui moa na omea seko marasibiga amu naugira, minau sauba kau matesiligigamu sui lakalaka, me utu goto kau gaea ke kesa. ¹² Me sauba ke kesa turina popono i laomui kara gini mate na liuna na lobogu ma na vitoa i laona nogo na verabau; me ke kesa turina sauba kara labumatesiginigira na isi tabana i tano na verabau; ma na tolunina turina sauba kau sarangisigira bamai tana barangengo popono minau kau adia niqû isi ma kau takuvi tsarigira.

¹³ “Migamu sauba kamu vatsangia na susuligana popono na korequ loki, poi tsau ke ragotugua na tobaqu. Mi kalina kara laba sui na omea girani, mi tana nogo ti igamu sauba kamu donaginia laka inau nogo na Taovia, au tsarivanigamu na omea iani tana niqû masugu loki vanigamu tana rongona igamu amu piloligi taniau inau mamu pilo bâ i koniqira na god peropero. ¹⁴ Migira sui na tinoni tana vera ara totu polipoligamu sauba kara reigamu ma kara kiataginigamu ma kara tsaria, ‘Reia bâ, ara seko pitsu nogo igira. Na Taovia e morosia niqira sasaga tabaru me matesiligigira sui nogo.

¹⁵ “Eo, sauba kara reipeagamu ma kara gilugamui igira sui na tinoni tavosi ara totu polipoligamu, ma kara gini viri matagu loki kalina inau kau kedegamu tana niqû kore ma niqû momosatoba loki. ¹⁶ Minau sauba kau uvirusia na veramui ma kamu totu vitoa lê. Me sauba kamu gini vatsangi savi sosongo na vitoa, vaga moa ti na isi vavanga ara baoginigamu. ¹⁷ Ma kau mologira goto na omea tuavati atsi kara gati matesigi-

ra na dalemui, ma na liuna na lobogu, ma na gala kara mai labumatesiginigamu niqira isi. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

Na Taovia e Kedegira Igira Ara Murigira na God Peropero

6 Na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ² “Dale na tinoni igoe, ko moro kalgira bâ na vungavunga tana Israel, mo ko tsari bâ vanigira niqû tsaqina goko. ³ Ko tû mo ko tsarivanigira na vungavunga sui tana Israel kara rongomia na omea inau na Taovia God au tsarivanigira na vungavunga, ma na tetena, ma na poiatsa, laka inau sauba kau molomaigira na gala kara toroutsanigira pipi sui lakalaka na nauna i tana na tinoni ara vano na samasama vaniaqira na god peropero. ⁴ Sauba kara mai na gala ma kara vui pukaligira niqira belatabu, ma kara tairutugira niqira bela gana na kodo bulunagai uruuru. Ma kara labumatesigira na tinoni sui lakalaka i mataqira saikesa nogo na titinoni na niqira god peropero. ⁵ Minau sauba kau rasavagini bamaia na kubuqira na tinoni ni Israel; ma kau sarangasia na suliqira polipolia niqira belatabu. ⁶ Me sauba goto na gala kara toroutsanigira na veraloki sui tana Israel, ma kara tairutugira pipi sui niqira belatabu ma na nunuqira niqira god peropero, ma kara tapaligira niqira bela na kodo bulunagai uruuru, me pipi sui lakalaka na omea igira ara aqosia sauba kara viri nangaligi lê. ⁷ Me pipi moa tana nauna sui sauba kara labumatesigira na tinoni, migira kara matepitsa sauba kara donaginia laka inau nogoria na Taovia.

⁸ “Me ke visana sauba kau tamivanigira kara pitsa tania na labumate ia, ma kau mologira kara totu saranga bamai lê i laoqira na puku tavosi, ⁹ i tana kara totu tsinogo. Mi tana nogo sauba kara padavisuginiau inau, ma kara donaginia laka inau nogo au kedegira mau paluvangamaqira, rongona ara tau totukakai i koniqu mara piloligi taniau inau, mara reingaoa bâ niqira god peropero liusiau inau. Sauba kara gini vangamâ loki na padavisuaqira na omea seko marasibiga ara naugira. ¹⁰ Mi tana ti igira sauba kara donaginia laka inau nogoria na Taovia, ma niqû goko parovata au sauvanigira ara tau na goko kobakoba lê.”

¹¹ Ma na Taovia God e tsarigotoa vaniau, “!Ko moro kesukesuga, mo ko tuanunu! Ko ngangaidato tana melu tana rongoqira pipi sui na omea seko marasibiga ara naua igira na Israel. Migira sauba nomoa kara gini mate na vailabu, ma na uvirau, ma na liuna na lobogu.

¹² Igira ara totu tana vera ao sauba kara lobogu ma kara gini mate; migira ara totu tana vera varangi sauba kara mate tana vailabu; migira ara matepitsa, sauba kara gini mate na vitoa. Eo, igira sui lakalaka sauba kara vatsangia na susuligana na korequ. ¹³ Ma na kubuqira sauba kara viri tsaro bamai lê i laoqira na titi-

nonina niqira god peropero, me poligotoa niqira belatabu, ma kara totu saranga bamai i kelaqira pipi na tetena me pipi na vungavunga, mi vavana pipi na gai e dato marao dou, me pipi na gaitabu, pipi sui moa tana nauna ara dona na savori-kodoputsa vaniaqira niqira god peropero. Mi tana ti igira sui na tinoni kara donaginia laka inau nogo na Taovia. ¹⁴ Minau sauba kau tatakatsinia na limaqu ma kau toroutsaniginia na veraqira. Me sauba kau naua me ke lia na nauna mangu lè tû tana kaomate tabana i ata, me ke tsau bâ i Ribla tabana i vava, ma kau tau goto gaea sa nauna i tana ara totu igira na Israel. Mi tana nauvaganana nogo ia ti igira na tinoni sui kara donaginia laka inau nogo na Taovia.”

E Varangi Nogo Ke Sui Niqira Tagu na Israel

7 Na Taovia e goko babâ moa vaniau me tsaria, ²“Dalena tinoni igoe, iani nogo e vaga na omea inau na Taovia God au tsarivanigira na Israel: !Iani nogo na susuina na tagu vanigira na Israel ma niqira butona momoru popono!

³“Igamu na tinoni ni Israel kamu rorongo, e labamai nogo na susuina na tagu. Migamu sauba nomoa kamu vatsangia na korequ loki, rongona au vangaraunogoa kau pedeginigamu tana rongona na omea seko igamu amu naugira. Inau sauba kau kedeginigamu tana rongogira pipi sui nimui sasaga marasibiga. ⁴ Me utu saikesa goto kau gaegamu se kau galuvegamu. Niqu aqo nomoa kau kedegamu tana rongogira na omea marasibiga amu naugira, mi tana ti igamu kamu donaginia laka inau nogo na Taovia.”

⁵ Miani goto na omea na Taovia God e tsaria, “Na rota seko loki sauba kara vaitsarimurigi gana na sekolia-mui. ⁶ Mi kalina ia e tsau mai nogo na susuina na tagu vanigamu. !Reia bâ e maimai nogo! ⁷ Eo e maimai nogo na susuina na tagu vanigamu igamu amu totu i laona na butona momoru ia. E maimai varangi nogo na tagu i tana sauba ke tagara goto sa dani tabu kamu lokisia tana peo tabu i kelaqira na vungavunga, ma kamu totu ponopala lè moa.

⁸“Me tagara lelê ke tau oka ma kamu vatsangia na susuligana popono na korequ loki. Inau sauba kau pedeginigamu tana rongona na omea seko amu naugira, ma kau kedegamu tana rongogira pipi sui nimui sasaga marasibiga. ⁹ Me utu saikesa goto kau gaegamu se kau galuvegamu. Niqu aqo nomoa kau kedegamu tana rongogira na omea marasibiga amu naugira, mi tana ti sauba kamu donaginia laka inau nogo na Taovia au kedegamu.”

¹⁰ E maimai nogo na tagu na rota seko loki vanigira na Israel. Na tangopeke seko e dadato moa i laogira, me seko liuliu goto bâ niqira kaekae. ¹¹ Na tangopeke e naua me gini laba danga goto bâ na tsutsukibo. Me

sauba ke tagara goto sa omea ke totuvisu vanigira, sauba kara nanga saikesa niqira omea tatamani sui, ma niqira tangisoa, ma niqira tsapakae.

¹² E maimai nogo na tagu. Eo, e varavara nogo ke laba na dani i tana na vovoli omea ma na tsabiri omea kara tau tamani rongona, matena nina kede God sauba ke gadovigira na tinoni sui lakalaka, na lokina ma na tetelona. ¹³ Me tagara goto sa vidaqira igira na mane kavoqolo tangomana ke adimatena tana maurina na omea aia e tsabiria, rongona na korena God e gadovigira na tinoni sui lakalaka. Igira sui ara nauseko e utu goto kara pitsa tania na korena God. ¹⁴ E tangi nogo na tavuli na vano tana vailabu, ma na tinoni sui ara totu vangarau. Me tagara lelê goto ke kesa ke aligiri na vano tana vailabu, rongona na korena God sauba ke gadovigira na tinoni sui lakalaka, na lokina ma na tetelona.

Niqira Kede na Israel Matena Niqira Sasi

¹⁵ Na vailabugi e laba nogo tana sautu loki, ma na liuna na lobogu, ma na vitoa i laona pipi na vale. Asei moa ti ke totu tabaligi tania na verabau, sauba ke mate tana vailabu; masei moa ti ke totu i laona na verabau sauba nomoa ke gini mate na liuna na lobogu ma na vitoa. ¹⁶ Kara visana kara tangomana na tso-gopoi tana kelaqira na vungavunga. Igira sui sauba kara padasavi matena niqira sasi, ma kara tangitangi vaga moa na kulukulu i laona na poi. ¹⁷ Me sauba ke viri labe lè na limaqira, me ke gariri na tuaqira. ¹⁸ Ma kara sagelia na polo baubau papadana na melu, me ke gariri popono na kokoraqira. Sauba kara tsara koakoa na lovaqira, me sauba nomoa ke paluvangamaqira sui. ¹⁹ Igira sauba kara tsoni bamailea niqira qolumila ma niqira siliva i laona na sautu loki vaga moa ti na kutso, rongona e tagara sa siliva se sa qolumila tangomana ke maurisigira kalina na Taovia ke rarusiginigira na korena loki. E utu saikesa goto kara gini aqo na siliva se na qolumila na manaliginiana na omea ara kilia, se kara dangaliginia na tobaqira. Igira nogo na qolumila ma na siliva ara raqabagira tana nausasi. ²⁰ Tana idana igira ara gini kaekae sosongo tana rongona niqira vatu angaanga rereidou sosongo, mi muri mara ba gini aqo na aqosiginiaqira na nunuqira na god peropero marasibiga. Maia nogoria na rongona ti na Taovia e naua ma niqira omea tatamani sui ara lia vanigira moa na omea marasibiga.

²¹ Ma na Taovia e tsaria, “Minau sauba kau tamivani-gira na tinoni ni veratavosi kara mai komigira, migira na vanga tsutsukibo kara adigira sui niqira omea loki matena ma kara ba sekoligira. ²² Inau sauba kau piloligi saikesa tanigira, ma kau tau goto moro bâ i koniqira, kalina igira na vanga komi kara sagemai i laona

niqu Vale Tabu aia au padaloki sosongolia, ma kara naqugasiasa.

²³ “Tana rongona nogo e dangadato na labupoi i laona nimui kao popono, ma na tangopeke seko e dangaligira sui nimui vera loki, ²⁴ te inau sauba nomoa kau adimaigira ieni igira na tinoni vanga tsutsukibo liuliu bâ, ma kau mologira kara totuvia na veramui. Migira sui nimui mane susuliga sauba ke puka lê gaqira malagai kalina kara reia laka inau au tamivanigira na tinoni ni veratavosi kara naqugasigira na nauna sui i tana igamu amu ba samasama. ²⁵ E maimai nogo na tagu na padasavi loki. Igamu sauba kamu lalavea moa na rago, me utu lelê kamu tangomana na tsodoana. ²⁶ Na rota seko loki sauba kara vaitsarimurigi, ma kara tau goto kuti na labamai na turupatuna tana rongona na omea seko ara laba. Migamu sauba kamu amiami gokona vanigira na propete laka kara tsarivulagia vanigamu na omea sauba ke laba mai i muri, me utu moa kara tangomana rongona inau au tau tsaria sa omea vanigira. Migira goto na manetabu ara tau goto dona nagua kara sasaniginigira na tinoni, me tagara goto sa tinoni lokiloki tangomana ke sauva vanigamu sa tosasaga. ²⁷ Sauba na taovia tsapakae ke tangitangi, me ke puka lê gaqira malagai igira na tinoni lokiloki, migira na tinoni sui sauba kara gariri tana matagu. Minau sauba nomoa kau kedegamu tana rongogira na omea seko sui amu naugira, ma kau pedegamu vaga nogo igamu amu pedegira na tinoni tavosi. Mi tana ti igamu sauba kamu gini donaginia laka inau nogo na Taovia.”

NA RUKANINA KALINA A ESEKIEL E MOROSIA GOD (8:1–10:22)

Igira na Israel Ara Naqugasiasa na Vale Tabu i Jerusalem

8 Mi tana tsegenina dani i laona na ononina vula, tana ononina ngalitupa nida totu tsinogo, migira sui gaqira ida igira ara totu tsinogo tania i Juda ara totu koluau moa i valequ inau. Ma na susuligana na Taovia God e tavongani totuviau. ² Minau au morodato mau morosia kesa na konina tinoni tana iruna na lake. Me tuturiga tana bunguna me tsuna, ma na konina e rerei vaga moa na lake, me tû tana bunguna me dato, e angaanga vaga moa kalina ara kotsa maledoua na tapalamila. ³ Maia e tatakatsinia na omea e rerei vaga moa ti na limana tinoni, me tangolimaia na ivuqu. Mi muri, ma nina Tarunga God e sulukaeau i gotu tana masaoka, me adivanoau i Jerusalem. Me ba moloau tana matana na matsapakapuna na Vale Tabu tabana i vava, i tana nogo e totu kesa na titinonina na god peropero aia e tsai sosongolia na korena God.

⁴ Mi tana nogo au ba morosia na marara angaanga e sauvulagiginia i tana e totu niqira God igira na Israel, me vaga saikesa na omea inau au morosia kalina au tutû i ligisana na Kô Kebar. ⁵ Ma God e tsarivaniau, “Dalena tinoni igoe, ko tû mo ko moro kalea bâ tabana i vava.” Minau au tû, mau moro bâ mi tana i ligisana na belatabu tana mani sage bâ tana matsapakapu, inau au morosia kesa na titinonina na god peropero ia, aia e tsai sosongolia na korena God.

⁶ Ma God e veisuaau, “?Dalena tinoni igoe, laka o reigira na omea ara laba? Ko reigira bâ na omea marasibiga igira na tinoni ni Israel ara naua ieni, mara gini tsialigiau babâ moa inau tania niqu nauna tabu. Eo, migoe sauba ko morosigira kara danga goto na omea marasibiga liuliu bâ.”

⁷ Mi muri, maia e adiau bâ tana matana na mani sage bâ tana pakoka tabana i tano, me tusu vaniau kesa na ovaova tana baravatu. ⁸ Me tsarivaniau, “Dalena tinoni igoe, ko ovatilokia na ponopono vatu iani.” Minau au ovatilokia, mau tsodoa kesa na matsapa.

⁹ Maia God e tsarivaniau, “Ko sage bâ i laona, mo ko morosia na omea seko marasibiga igira ara naua i tana.” ¹⁰ Bâ, minau au sage bâ mau moro. Mau reigira na ponopono ara dangaliginigira moa na mamarena na nunuqira na muata, migira goto visana na omea tuavati ara tau male tana vovorona na lotu, ma na nunuqira goto na god peropero igira na Israel ara samasama vanigira. ¹¹ Mara vitu sangavulu na ida tana Israel ara totu i tana, kolugotoa a Jaasania na dalena a Sapan. Migira sui ara tangolia tango kesa na omea agana na kodo bulunagai uruuru, ma na punguna na bulunagai e pupungu dato. ¹² Ma God e veisuaau inau, “?Dalena tinoni igoe, laka o morosia na omea igira na ida tana Israel ara naupopoia? Igira sui ara samasama kesa tana voki i tana ara totu danga sosongo na nunuqira na god peropero. Mara tsaria, “!Na Taovia e tau nogo reigita. Aia e vanoligi nogo tania na verada!”

¹³ Mi muri, ma na Taovia e tsarivaniau, “Igoe sauba ko morosigira kara naua na omea marasibiga liuliu goto bâ.” ¹⁴ Maia e adiau bâ tana matsapakapuna na Vale Tabu tabana i vava, me sauvaniau visana na daki ara totu matengana na tangisiana na mateana Tamus † na god peropero.

¹⁵ Maia e veisuaau tugua, “?Dalena tinoni igoe, laka o morosia na omea ia? Eo, me sauba igoe ko morosigira kara danga na omea marasibiga liuliu goto bâ.” ¹⁶ Maia e adivanoau tana pakoka i matana na Vale Tabu. Mi tana ligisana na mani sage bâ tana Nauna Tabu, mi tana ka levugaqira na belatabu ma na mani sage bâ ara totu rukapatu tsege na mane. Ara pilo tavamuri vania na Nauna Tabu, mara tsuporu tsuna kalea ta-

† “Tamus” Aia e kesa na god peropero igira na tinoni ponotoba ara padâ laka e mate tana tagu na rasa na gai, me maurivisu tugua tana ngalitupa i muri. Migira na daki ara tangisia na mateana.

bana i longa, mara samasama vania na aso kalina e botsa vaolu.

¹⁷ Ma na Taovia e veisuaau goto, “?Dalena tinoni igoe, laka o morosia na omea ara naua igira? Na tinoni ni Juda girani ara tau moa gini vatsa na nauana pipi na omea marasibiga igoe o morosinogoa ieni, ma na tangopeke seko ara naua bamaia i laona na butona kao popono. Tagara. Ara mai naugira goto ieni i laona saikesa nogo na Vale Tabu, me naua mau gini kore loki sosongo bâ. Ko reigira bâ igira ara pea sosongoliau, mara pada laka na omea lê ngatsu inau te ara naugira na omea marasibiga vaga gira. ¹⁸ Migira sauba nomoa kara vatsangia na susuligana popono na korequ loki. Me utu goto kau gaegira se kau galuvegira. Me atsa moa ti kara gudato vaniau mi gotu na lioqira, ma kara nongiau kau galuvegira, me utu lelê nomoa kau rongomia niqira nongionongi.”

God e Kedea na Jerusalem

⁹ Mi muri, mau rongomia God e gu loki me tsaria, “Kamu mai ieni igamu na mane sauba kamu ba kedea na verabau ia. Me pipi kesa vidamui ke mai kolua gana sagore na vailabu.” ² Mara tu tavongani labamai ara tu ono na mane ara tu liumai tana matsapakapuna na Vale Tabu tabana i vava, me pipi kesa e tangolia gana sagore. Mara tu dulikolumai gotoa kesa na mane e sagelia na polo sere vovosilaka, me tango lia kesa na omea gana na mamare. Mi tugira sui ara tu mai tutû i ligisana na belatabu ara aqosiginia na tapalamila.

³ Mi muri, ma na marara angaanga aia e sauvulagia i tana e totu niqira God na Israel, e tavongani datoligi tania na nunuqira na angelo ara totu i kelana na Bokisi na Taso, me ba totu tana matsapana na Vale Tabu. Ma na Taovia e soâ na mane aia e sagelia na polo sere vovosilaka me tsarivania, ⁴ “Ko liuvia na Jerusalem popono, mo ko moloa kesa na padapada tana raeqira igira sui ara gini melu mara padasavi tana rongogira na omea marasibiga sui ara laba i laona na verabau iani.”

⁵ Mau rongomia God e tsarigotoa vanitugira ono na mane tavosi, “Kamu tu tsarimurina ba na mane ia i laona na verabau, ma kamu tu labumatesigira na tinoni sui. Kamu tu laka goto na gaeana se na galuveana ke kesa. ⁶ Kamu tu labumatesigira sui lakalaka na tuqatuqa ma na dakidaki, na mane ma na daki vaolu, migira goto na baka kolu tinaqira. Ma kamu tu laka moa na peleana sa vidaqira igira e totu na marepapada tana raeqira. Ma kamu tu tuturiga nogo ieni tana niq Vale Tabu.” Mi tana mi tugira ara tu tuturiga na labumatesiaqira igira na ida ara tutû i matana na Vale Tabu.

⁷ Ma God e ketsalitugira, “Kamu tu bâ, ma kamu tu naqugasiasa na Vale Tabu. Ma kamu tu dangaliginia na

pakokana na Vale Tabu na kubuqira na tinoni mate. !Bâ, ma kamu tu tuturiga saviliu kalina ia!” Mi tugira ara tu tuturiga saviliu na labumatesiaqira na tinoni i laona na verabau ia.

⁸ Mi kalina tugira ara tu naua na labumate ia minau au totu segeniqu moa i tana. Mau puka kovoragi tsuna tana kao mau gudato, “?Taovia God, laka igoe o kore loki sosongo vaga ia vania na Jerusalem te o ngaoa ko labumatesigira goto na tinoni sui ara totuvisu tana Israel?”

⁹ Ma God e gokovisu me tsaria, “Igira na toga tana Israel ma na Juda ara gini loaga na sasi loki sosongo. Ara naua moa na labumate i laona na kao popono, mara dangaliginia na Jerusalem niqira tsutsukibo. Mara tsarigotoa laka inau na Taovia au vanoligi nogo tania na veraqira, me laka au tau saikesa nogo morosigira. ¹⁰ Minau e utu saikesa nogo kau galuvegira; me sauba nomoa kau nauvanigira na omea vaga igira nogo ara nauvanigira na tinoni tavosi.”

¹¹ Mi muri, maia na mane e sagelia na polo sere vovosilaka e visumai me tsarivania na Taovia, “Inau au naunogoa pipi sui na omea igoe o ketsaliginiau na nauana.”

Na Mararana Loki na Taovia e Mololea na Vale Tabu

¹⁰ Minau au moro bâ mau reia tana tsatsavu i kelana tu lovaqira na angelo, kesa na omea e rerei vaga na sasana na totukae na taovia tsapakae ara aqosiginia na vatu bora angaanga loki matena. ² Ma God e tsarivania na mane aia e sagelia na polo sere vovosilaka, “Ko liu bâ i levugaqira na uili ara totu i tu vavaqira tugira na angelo mo ko dangaliginia na madaova gagâ na limamu, mo ko ba rasavagini bamai-gira i laona na verabau popono ia.”

Minau au mamatania moa kalina aia e vano. ³ Mi tugira na angelo ara tu tû tabana i ata kalina na mane ia e sage bâ i laona na Vale Tabu, me kesa na parako e dangali poponoa na pakokana na Vale Tabu. ⁴ Ma na mararana angaanga na Taovia e datoligi tanitugira na angelo, me ba totu tana matsapana na Vale Tabu. Mi tana, ma na parako ia e dangali poponoa na Vale Tabu, ma na mararana God e toravi poponoa na pakokana. ⁵ Ma na tatangina tu rapoqira na angelo tugira, ara rongomigotoa tana pakoka i tano. Me tangi vaga moa na liona God Susuliga Sosongo.

⁶ Mi kalina na Taovia e ketsalia na mane e sagelia na polo sere vovosilaka ke ba adia ke visana na lake gagâ ara totu i levugaqira na uili i tu vavaqira na angelo, ma na mane ia e ba tû i ligisana kesa na uili. ⁷ Me kesa tu vidaqira na angelo e molosagea na limana i laona na lake gagâ e totu nogo i tu levugaqira, me tangolikaeva visana na madaova romaroma, me mologira bâ i limana aia na mane e sagelia na polo sere vovosilaka.

Ma na mane ia e adigira na madaova romaroma, me tû me vano.

⁸ Minau au morosigotoa laka tugira vati na angelo ara tu tamanina na omea e rerei vaga na limana tinoni i vavana tu rapoqira. ⁹⁻¹⁰ Mau reigotoa laka ara tu vati na uili mara tu kesa sui moa na atsa, me kesa e totu i ligisana pipi kesa tu vidaqira na angelo. Mi tugira na uili ara tu maka vaga moa na vatu angaanga loki matena, me pipi na uili e tamanina kesa segeni goto na uili e tsuku bâ i konina. ¹¹ Mi kalina tugira na angelo ara tu aligiri na vano, mi tugira sui ara tu vano kolu, ia-va moa i tana ara tu padâ kara tu liu bâ, me tau goto kilia kara tu pilo bamai, ara tu vavano goto moa. ¹² Me liasi mata moa tu kokoraqira, ma tu gotuqira, ma tu lima-qira, ma tu rapoqira, mi tugira sui goto na uili. ¹³ Ma tu rerei qira na uili tugirani e atsa vaga moa tugira na uili au reitugira nogo tana kesanina niqumomoro.

¹⁴ Me pipi tu vidaqira na angelo e tamanina e vati tavosi na ngorana: na kesanina e rerei vaga moa na buluka mane, ma na rukanina e rerei vaga moa na tinoni, ma na tolunina e rerei vaga moa na laeone, ma na vatinina e rerei vaga moa na manuloki. ¹⁵ I tugira saikesa nogo na omea mamauri girani ara tu rerei vaga na angelo inau au reitugira idanogoa i ligisana na Kô Kebar. Mi kalina ara tu lovodato tana masaoka ¹⁶ mara tu vano, mi tugira na uili ara tu aligiri kolutugira. Me pipi kalina ara tu taporatsania tu rapoqira gana kara tu lovo, mi tugira na uili ara tu lovo kolutugira goto. ¹⁷ Mi kalina tugira na angelo ara tu totudodo moa, mi tugira na uili ara totudodo goto; mi kalina tugira na angelo ara tu lovo, mi tugira na uili ara tu lovo kolutugira goto; rongona tugira nogo na angelo ara tu tagaovitugira.

¹⁸ Mi muri, ma na mararana angaanga na Taovia e datoligi tania na matsapana na Vale Tabu, me ba totu i tu vungaqira na angelo. ¹⁹ Mi kalina inau au momoro moa, mi tugira na angelo ara tu taporatsania tu rapoqira mara tu lovodato, mi tugira na uili ara tu lovo kolutugira goto. Mara tu ba tsobo i matana na matsapakapuna na Vale Tabu tabana i longa, ma na marara angaanga e totu i kelaqira. ²⁰ Minau au reigadovitugira, laka i tugira nogo na omea mamauri ara tu totu i vavana na God ni Israel tana Kô Kebar.

²¹ Me pipi kesa tu vidaqira e tamanina vati na ngorana, me vati na raponana, me kesa na omea e rerei vaga na limana tinoni i vavana pipi tu rapoqira. ²² Ma tu ngoraqira ara tu rerei atsa saikesa vaga nogo tugira au reitugira nogo ligisana na Kô Kebar. Mi kalina ara tu aligiri na vano, mi tugira ara tu vano goto saikesa moa.

God e Kedegira na Jerusalem

11 Mi muri, ma nina Tarunga God e sulukaeau tugua me adivanoau i matana na matsapakapuna na Vale Tabu tabana i longa. Mi tana i ligisana nogo na matsapakapu ia, au morosigira ara rukapatu tsege na mane ara totu i tana, kolukaira goto a Jaasania na dalena a Asur, ma Pelatia na dalena a Benaia, kaira sui na ida loki i laoqira na tinoni.

² Ma God e tsarivaniau, "Dalena tinoni igoe, na mane girani ara vorogokona na nauseko, mara saua na toto-sasaga e tau goto i laona na vera iani. ³ Migira ara tsaria moa, 'Sauba ke tau oka migita sauba ka logogira tugua na vale. Na verabau iani e vaga saikesa moa kesa na kuki, migita a vaga moa na velesi i laona, maia e utusigami tania na lake.' ⁴ Bâ, mi kalina ia, igoe na dalena tinoni, ko tû mo ko ba tai mataqira."

⁵ Nina Tarunga na Taovia e totuviau tugua me ket-saliau kau ba tsarivanigira na tinoni na goko vaga iani: "Igamu na tinoni ni Israel, inau na Taovia nimui God au donagininogoa na omea sui amu gini vaigokovigi, ma na omea amu vorogokona dodo. ⁶ Igamu amu labumatesigira danga sosongo nogo na tinoni i laona na verabau ieni, mara gini tsupudato na kubuqira na tinoni mate pipi tana sautu loki.

⁷ "Bâ, miani nogoria na omea inau na Taovia God au tsarivanigamu kalina ia. Eo, e mana saikesa laka na verabau iani e vaga moa ti kesa na kuki. ?Ma na velesina gua e totu i laona? !Ma na kubuqira nogoria igira igamu amu labumatesigira ara totu i laona! !Migamu e utu saikesa kamu totu babâ moa ieni, rongona inau sauba kau tsoniligigamu sui tania na verabau iani!

⁸ Igamu amu mataguni sosongolia na isi. Bâ, minau sauba kau adimaigira na gala kolua niqira isi ma kara baoginigamu. ⁹ Sauba kau adiligigamu tania na verabau iani ma kau mologamu tana lima qira na tinoni ni veratavosi. Inau au pedenogoa laka igamu kamu mate sui, ¹⁰ migamu sauba nomoa kamu mate tana vailabu i laona nogo nimui butona momoru segeni. Mi tana nogo ti igira na tinoni sui kara donaginia laka inau nogo na Taovia. ¹¹ Na verabau iani e utu goto ke lia mala nimui kuki, migamu e utu kamu lia vaga na velesi e totu i laona. Inau sauba kau kedegamu iava moa kamu totu i laona na kao popono ni Israel. ¹² Mi tana ti igamu sauba kamu donaginia laka inau nogo na Taovia, ma kamu donaginigotoa laka kalina igamu amu murigira moa niqira vali igira na veratavosi ara totu polipoligamu, tana tagu vaga ia migamu amu kutsigira niquri vali inau, mamu tau saikesa murigira niquri kesa."

¹³ Mi tana tagu tsotsodo nogo inau au katea na omea girani, maia Pelatia e tavongani puka me mate. Minau au puka kovoragi tana kao mau gu loki, "!"Taovia

God ko laka! ?Egua laka sauba ko labumatesigira sui igira ara kauvisu tana Israel?"

Nina Veke God Vanigira Ara Totu Tsinogo

¹⁴ Ma na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria,
¹⁵ "Dalena tinoni igoe, igira na tinoni ara totu i Jerusalem ara vaitsarigamu igoe migira goto na Israel gamu verakolu ara totu tsinogo kolugo. Mara tsaria, 'Igira ara totu tsinogo ara totu tana vera ao sosongo ma na Taovia e tau nogo totu kolugira. Maia e tusunogoa vanigita igita na kao popono iani ka tamanina.'

¹⁶ "Mi kalina ia migoe a Ezekiel, ko ba mo ko turupatuna vanigira gamu verakolu, igira ara totu tsinogo kolugo, na omea iani inau au tsaria. Inau nogo au molovanogira kara ba totu tsinogo tana veratavosi ao, mau sarangasi bamaigira i laoqira na butona momorutavosi. Eo, e mana rago laka tana tagu iani igira ara tau tamanina sa Vale Tabu i tana kara mai samasama vaniau, minau sauba nomoa kau totu kolugira igira pipi sui tana butona momoru i tana ara ba totu.

¹⁷ "Bâ, mo ko turupatuna vanigira na omea inau na Taovia God au tsaria. Inau sauba kau adivisumaigira tanigira na butona momoru sui i tana inau sarangasigira bâ, me sauba kau sauvisu vanigira tugua na kao popono tana Israel kara tamanina. ¹⁸ Mi kalina igira kara visutugua, ma niqira aqo kara tsoniligigira pipi sui na titinonina marasibiga na god peropero ara tsodoa i tana. ¹⁹ Minau sauba kau sauvanigira na papada vaolu ma na toba vaolu. Ma kau adiligia niqira tobakakai vaga na vatu, ma kau oliginia na tobalaka e dona ke rongomangaqu inau. ²⁰ Mi tana ti igira sauba kara muridougira niqu vali, ma kara taoni mananâ pipi sui niqu ketsa. Me sauba kara lia niqu tinoni, minau kau lia niqira God. ²¹ Me sauba kau kedegira igira ara reingao sosongolia na samasama vaniaqira na titinonina lê marasibiga na god peropero. Minau sauba nomoa kau kedegira tana rongona na omea seko ara naua." Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

Na Mararana God E Mololea i Jerusalem

²² Mi tana mi tugira na angelo ara tu tuturiga na lovo, mi tugira na uili ara tu lovo kolutugira. Ma na mararana angaanga na God ni Israel e totu i tu vungaqira. ²³ Ma na mararana angaanga God e mololea na verabau, me ba totu tana vungavunga tabana i longga. ²⁴ Mi laona na moro ia, ma nina Tarunga God e sulukaeau me adivisauu tugua i koniqira igira gaqu tsinogo kolu i Babilonia. Mi tana e nanga lê na moro ia, ²⁵ minau au turupatuna vanigira pipi sui na omea na Taovia e sauवलuginogoa vaniau.

A Ezekiel e Tovotugua na Omea Sauba Ke Laba

12 Ma na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² "Dalena tinoni igoe, igoe o totu i laoqira na tinoni vanga petsakoe. Igira ara tamani ragoa na mataqira, mara tau moa reigadovignia sa omea; mara tamani ragoa na kuliqira, mara tau moa rongomigadovignia sa omea, rongona igira na tinoni vanga petsakoe sosongo.

³ "Mi kalina ia, dalena tinoni igoe, ko tû mo ko binaboli vaga saikesa nogo e naua na tinoni e tsogo tania na verana, mo ko aligiri nogo na vano ti ke sû na aso, rongona kara reiginigo na tinoni kalina ko vano. Me tau utu ngatsu ti igira na tinoni vanga petsakoe girani kara padagadovia na omea igoe o naua. ⁴ Eo, migoe ko vangaraua gamu boli gana na tsinogo kalina e dadani nogo, rongona igira kara morosiginigo, ma kara matanigo kalina ko vano tana ngulavi vaga moa na tinoni e tsogovano kesa tana vera ao. ⁵ Mi kalina igira ara momoro moa, migoe ko ratsia kesa na ovaova tana ponopono na valemu, mo ko adia gamu boli mo ko liu tsapatugu bâ i konina. ⁶ Migira kara matanigo moa kalina ko molokae i kokovemu gamu boli, mo ko tsavupoia na matamu, mo ko liu bâ i laona na rodo, rongona ke gini utu vanigo na reiana iava tana ko liu bâ. Ma na omea vaga igoe o naua, sauba ke lia na parovata vanigira na tinoni ni Israel."

⁷ Minau a Ezekiel, au bâ, mau nauvaganana e ket-saliginiau na Taovia. Tana dani nogo ia, au vangaraua niqu boli vaga nogo e naua na tinoni e tsogo tania na verana. Mi tana ngulavi nogo ia, kalina e tuturiga na rodo, minau au ratsiginia na limaqu na ponoponona valequ, mau liu tsapatugu bâ i konina. Mi kalina igira sui ara momoro moa, minau au molokaea i kokovequ gaqu boli, mau kalagaia mau vano.

⁸ Mi tana matsaraka dani ngana, ma na Taovia e goko vaniau tugua. ⁹ Maia e tsaria, "Dalena tinoni igoe, laka igira na tinoni vanga petsakoe ni Israel ara veisuago nogo na omea koegua vaga o naua igoe? ¹⁰ Bâ, migoe ko turupatuna vanigira na omea inau na Taovia au tsaria vanigira. Ma na turupatu iani e kalea na taovia tsapakae e totu i Jerusalem, migira sui lakalaka goto na tinoni ara totu i tana. ¹¹ Ko tsarivanigira laka na omea igoe o naua aia nogo na papadana na omea sauba ke laba vanigira. Igira na gala sauba kara labamai, ma kara tangoligira ma kara aditsekanogira. ¹² Maia gaqira taovia tsapakae sauba ke kalagaia gana boli i laona na rodo, me ke tsogo liu tana ovaova igira nina tinoni ara ratsi manogati vaninogoa tana ponoponona valena segeni. Maia sauba ke tsavupoia na matana me ke tau reia i tana ke liu bâ. ¹³ Minau sauba kau sogotiginia niqu vugo, ma kau adivanao i Babilon, me utu lelê ke tangomana na mo-

rosiana na vera ia, mi tana nogo sauba ke ba mate.
¹⁴ Minau sauba kau sarangasi bamaigira igira sui ara aqo tana valena, ma nina mane sauparovata, migira goto nina mane matali. Ma kau takuviginigira niqiu isi.
¹⁵ "Mi kalina inau kau sarangasigira bamai i laoqira na puku na tinoni tavosi pipi tana butona momoru, mi tana ti igira kara donaginia laka inau nogo na Taovia.
¹⁶ Minau sauba kau tamia kara visana lelê moa kara matepitsa tana vailabu, ma na liuna na vitoa, ma na lobogu seko, rongona i levugaqira nogo na tinoni ni veratavosi ti sauba kara reigadoviginia laka e marasibiga manana niqira omeomea, ma kara donaginia laka inau nogo na Taovia."

¹⁷ Ma na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria,
¹⁸ "Dalena tinoni igoe, ko gariri kalina ko mutsa mo ko inu, mo ko nauvaganana moa ti o matagu loki sosongo. ¹⁹ Bâ, mi kalina ia, migoe ko ba tsarivanigira gamu verakolu popono na Israel, laka inau nogo na Taovia God au ngaoa kau gini goko vanigira tana rongona na omea sauba ke laba vanigira igira sui ara tototu moa i laona na verabau ni Jerusalem. Kalina igira kara mutsamutsa ma kara inuinu, me sauba kara matagu loki, ma kara gagariri kalina kara reigira gaqira gala kara toroutsani saikesalia na veraqira, tana rongona nogo niqira tangopeke seko ara naua igira sui ara totu i laona. ²⁰ Sauba kara vui pukaligira pipi sui na verabau i tana ara totu danga sosongo na tinoni kalina ia, ma niqira butona momoru popono sauba ke lia vaga moa ti na kaomate. Mi tana ti igira kara donaginia laka inau nogo na Taovia."

Ke Tau Oka ma Kara Manatovu Nina Kategoko

²¹ Ma na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria,
²² "Dalena tinoni igoe, egua ti na tinoni ni Israel ara tsari tugutugua moa na goko tabana iani: 'E liu putsi lê nogo na tagu, ma na kategoko ara naua ara tau nogo lia sa omea?' ²³ Mi kalina ia, migoe ko ba tsarivanigira na omea inau na Taovia God au ngaoa na tsariana tana rongona na goko vaga ia. Eo, inau sauba kau suilavagini saikesalia na goko tabana ia, me utu goto ke tangi tugua i laona na Israel. Miani nogo na goko inau au oliginia niqira goko tabana: !Na tagu e maimai nogo, ma na omea sui ara katemaia sauba nomoa kara mana!

²⁴ "Mi laoqira na tinoni ni Israel sauba ke tagara goto na momoro peropero, se na kate gokopero gana na mani raqa sasiliginiaqira na toga. ²⁵ Inau segeniqu nogo na Taovia God, sauba kau goko vanigira, ma na omea kau tsaria sauba nomoa kara mana tovu. Me utu goto kau kisâ. Mi laona nogo na tagu igamu na vanga petsakoe amu mamauri moa, minau sauba kau manalia na omea au parovataviginigamu nogo laka sauba

kau naua. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

²⁶ Mi muri, ma na Taovia e tsarivaniau, ²⁷ "Dalena tinoni igoe, igira na Israel ara pada laka nimu momoro igoe, ma nimu kategoko tana asaqu inau, ara kalgira moa na omea kara laba tana tagu ke mai. ²⁸ Bâ, migoe ko tû mo ko ba tsaridoua vanigira laka inau na Taovia God au tsaria laka e utu goto kau kisâ. Ma na omea sui inau au tsarigira nogo niqira aqo nomoa kara laba tovu, Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani!"

God e Taimataqira na Propete Mane Vanga Peropero

13 Na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² "Dalena tinoni igoe, ko taimataqira na propete ni Israel, igira ara tavongani botsangia niqira kategoko segeni mara mologinia tana asaqu inau. Ko tsarivanigira kara rongomi vatavia na omea inau na Taovia au tsarivanigira."

³ Miani nogo na omea na Taovia God e tsaria, "Ike seko sosongo bâ vanigira na propete bubulega igira ara muria moa niqira papada segeni, mara pero tinoni laka na omea ara reia tana moro! ⁴ Nimui propete igamu na Israel ara vaga saikesa moa na pai atsi ara liu bamai i laona kesa na verabau e toroutsu nogo. ⁵ Ara tau goto dona na mataliana na nauna i tana ara tapa na baravatu, mara tau goto gini boe na pakavisuaqira na vatu ma kara gini totukakai tugua, gana kara gini tangomana na utusiginiaqira na gala kalina kara maiginigira tana dani inau nogo na Taovia au titia ke laba. ⁶ Ara gokopero moa, me pipi sui niqira kategoko ara tau saikesa mana. Igira ara gini tû moa laka ara gini goko tana asaqu inau kalina au tau saikesa mologinigira. Mara padâ laka sauba nomoa ke laba na omea vaga igira nogo ara katemaia. ⁷ Minau au tsarivanigira: Eo, igira sui na omea amu morosigira tana momoro ara tau saikesa mana, ma na kategoko sui amu naugira ara pero sui. Igamu amu gini tû laka amu gini goko tana asaqu inau, minau au tau saikesa goko vanigamu igamu!"

⁸ Bâ, ma na Taovia God e tsarigotoa vanigira, "Mi tana rongona nogo nimui tsaqina goko ara tau saikesa mana, ma nimui moro na perona sui moa igira, ti inau au reisavigamu. ⁹ E varangi nogo kau kedegamu igamu na propete amu perobulesigira moa niqiu tinoni. Me sauba kamu tau goto totu i tana kalina igira niqiu tinoni kara saikolu gana na pedegoko; ma na soamui sauba kara tau goto tsokogira tana niqira maresoa igira na tinoni ni Israel; me utu saikesa goto kamu visutugua tana nimui kao. Mi tana ti kamu donaginia laka inau nogo na Taovia God.

¹⁰ "Igira na propete ara raqa sasiligira moa niqiu tinoni mara tsaria ara totudou sui nogo pipi na omea. ?Miava? !Me tau saikesa totudou sa omea! Igira niqiu

tinoni inau e vaga moa ti ara paka visutugua na baravatu, me olaola lê moa, mi muri migira na propete ara mai mara poroginia moa na poke lê. ¹¹ Ko tsarivanigira na propete peropero girani laka na baravatu ia sauba ke tatsora lê. Me sauba kau moloa na usarau ma na kolina na usakakai ke puka tsuna i konina, ma na guguri loki ke puasalâ. ¹² Ma na baravatu ia sauba ke tatsora saikesa, me pipi gira sui kara reia sauba kara veisuagamu, 'Laka iava na poke amu poroginia ri?'

¹³ Bâ, miani nogo na omea e tsaria na Taovia God: "Eo, inau au kore sosongo vanigamu, me sauba kau moloa na guguri loki, ma na usarau, ma na kolina na usakakai, kara tsoratsunâ na baravatu ia. ¹⁴ Inau au vangaraunogoa laka kau tapali saikesalia na baravatu ia ara poroginia na poke, me ke tarutu popono, me ke totu malemale lê na papakana. Sauba ke tavui me ke kobi matesigamu sui. Mi tana ti na tinoni sui kara don-
 aginia laka inau nogo na Taovia.

¹⁵ "Na baravatu ia, kolugira sui igira ara poroginia na poke, sauba kara vatsangia na susuligana popono na korequ loki. Mi tana ti inau sauba kau tsarivanigamu laka e tatsora sui nogo na baravatu ia, mara mate sui goto na propete peropero ara poroginia na poke lê, ¹⁶ igira nogo ara perogira na tinoni ni Jerusalem laka ara totudou sui nogo pipi na omea, miava, e tau saikesa totudou sa omea. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

God e Taimataqira Goto na Propete Daki Vanga Peropero

¹⁷ Ma na Taovia e tsarigotoa, "Dalena tinoni igoe, ko bâ mo ko taimataqira goto na daki i laoqira nimu tinoni, igira ara tavongani botsangi gokona na omea sauba kara laba. ¹⁸ Mo ko tsarivanigira laka inau na Taovia God au tsaria na omea iani tana rongoqira nogo igira:

"!Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu igamu na daki seko! Igamu amu vosigira na tiabibi titidaoga mamu mologira tana lima qira na tinoni, mamu aqosigira na porolova titidaoga kara sagelia tana lovaqira, gana kara gini susuliga kaputia na mauriqira na tinoni tavosi. Eo, igamu amu ngaoa kamu susuliga kaputia na mauriqira ma na mateqira ni qu tinoni rongona moa kamu gini tamani omea danga. ?Egua amu padâ laka na omea vaga amu naua e dou? ¹⁹ Igamu amu livu tsiriqu inau i mataqira ni qu toga gana moa kamu gini tangomana na adiana ke visana lelê moa na kakarona na barli me ke visana na piqena breidi. Igamu amu labumatesigira na tinoni e tau tugua kara mate, mamu molo maurisigira igira e tau tugua kara mauri. Mamu tû mamu perobulesigira ni qu tinoni, migira ara tutuni na moa nimui goko peropero amu tsaria."

²⁰ Mi kalina ia, iani nogo e vaga na omea e tsaria na Taovia God: "Inau au reisavi sosongoligira na tiabibi igamu amu gini aqo tana tagaoviginiana na mauri ma na mate. Inau sauba kau qava kutiligigira tania na limamui, me ke gini utu vanigamu na aqo tidao, ma kau laumaurisigira na tinoni ara totu tana limamui. ²¹ Inau sauba kau raqaligia gamui porolova, ma kau laumaurisigira ni qu tinoni tania na limamui, me ke gini utu vanigamu goto na tagaoviaqira. Mi tana nogo ti sauba kamu donaginia laka inau nogo na Taovia.

²² "Igamu amu tsonigira danga sosongo na goko peropero, mamu naua me gini ponopala na tobaqira na tinoni dou igira inau au tau saikesa ngaoa kamu sekoligira. Mamu sangagira moa na tinoni vanga nau-seko mara gini tau ngaoa na mololeana niqira sasaga tabaru. Me ti vaga igira kara mololea manana niqira sasaga tabaru, mi tana ti igira sauba kara gaea na mauriqira. ²³ Bâ, mi kalina ia, ara sui lê nogo nimui moro peropero ma nimui tavongani botsangi gokona na omea sauba kara laba. Inau sauba kau laumaurisigira ni qu tinoni tania na limamui, mi tana ti kamu gini don-
 aginia laka inau nogo na Taovia."

God e Taimataqira Igira Ara Samasama Vanigira na God Peropero

14 Mara visana i laoqira na ida tana Israel ara mai lavegoko i koniqu inau a Esekial, gana kara don-
 aginia nina kili na Taovia. ² Mi tana ma na Taovia e goko vaniau me tsaria, ³ "Dalena tinoni igoe, na tinoni girani ara saua na tobaqira popono vanigira na god peropero, mara tamivanigira moa kara raqagira bâ tana sasi. ?Me vaga ia, ma na matena gua inau kau tamivanigira kara veisuaau goto sa omea?

⁴ "Bâ, mi kalina ia, nimu aqo nogo igoe ko kateli vanigira na omea inau na Taovia God au tsaria. Asei moa i laoqira na Israel e saunogoa na tobana popono vanigira na god peropero, me tamivanigira kara raqa bâ tana sasi, mi muri, maia e tû me ba lavegoko i konina sa propete, minau segeniqu nogo sauba kau tuguvisu goko vania vaga e ulagaqira na dangana nina god peropero. ⁵ Mau padâ laka kalina igira na Israel kara don-
 aginia na omea au kili mananâ inau, me sauba kara molole saikesalia niqira god peropero, ma kara pilovisumai tugua i koniqu inau.

⁶ "Bâ, mi kalina ia, ko tsarivanigira na tinoni ni Israel na omea inau na Taovia God au tsaria: Kamu pilovisumai tugua i koniqu inau, ma kamu molole saikesaligira nimui god peropero marasibiga.

⁷ "Me ti vaga kesa na tinoni ni Israel, se kesa na tinoni ni veratavosi e totu i laona niqira saikolu na tinoni ni Israel, ke piloligi taniau inau, me ke ba samasama vanigira na god peropero, mi muri maia ke tû me ke ba lavegoko i konina sa propete, inau nogo

na Taovia sauba kau tuguvisu goko vania! ⁸ Na tinoni vaga ia inau sauba kau piloligi tania, ma kau tsialigia tania niqira saikolu niqiu tinoni. Mi tana ti igamu na tinoni ni Israel kamu reia na omea vaga ia inau au nauvania, ma kamu tsaria, 'Na Taovia e dona ke nauvaganana ia vanigira sui igira ara piloligi tania aia.' Eo, mi kalina inau kau nauvaganana ia, migamu sauba kamu donaginia laka inau nogo na Taovia.

⁹ "Me ti vaga kara valoa kesa na propete rongona aia ke gini tugugoko peropero, me gini laba vaga ia rongona inau nogo na Taovia au perobulesia. Me sauba nomoa kau tsialigia na propete ia tania niqira saikolu na tinoni ni Israel. ¹⁰ Ma na propete aia kolugotoa na tinoni e ba lavegoko i konina, kaira sui sauba ke kesa moa atsa na kede kau kedeginikaira. ¹¹ Eo, inau sauba kau nauvaganana iani, rongona kau gini utusiginigira na Israel kara gini tau piloligi taniau inau, ma kara gini tau kaulinaqu tana niqira sasi. Igira sauba kara lia niqiu tinoni, minau kau lia niqira God. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

God e Morosia Niqira Sasi Pipi Tinoni Tatasa

¹² Na Taovia e goko vaniau me tsaria, ¹³ "Dalena tinoni igoe, ti vaga igira na tinoni i laona kesa na butona momoru kara sasi loki ma kara piloligi taniau, minau sauba kau sekoli vanigira gaqira uta. Ma kau moloa na uvirau ke matesigira sui na tinoni ma na omea tuavati ara totu i tana. ¹⁴ Me atsa moa ti vaga tugira a Noa, ma Danel † ma Job e gotolaka tu niqira sasaga kara tu totu i tana, me utu goto kau gaegira na tinoni tavosi. Sauba kau moloa kara tu mauri babâ moa tugira, ma kara mate igira sui na tinoni tavosi. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

¹⁵ "Se e tau utu kau mologira na omea tuavati atsi veveiga kara gati matesigira na tinoni tana butona kao ia, me ke tau goto ngaoa ke kesa na liu tsapatugu bâ i laona. ¹⁶ Me atsa moa ti tugira a Noa, ma Danel, ma Job kara tu totu i tana, minau au gini vatsa tana asagu segeni nogo inau na Taovia God mamauri, laka e utu vanitugira goto kara tu tangomana na laumaurisiana ke kesa, atsa moa ti tu daleqira segeni. Mi tugira segeni moa sauba inau kau gaea tu mauriqira, ma na butona kao popono ia, sauba ke lia na kao mangu lê.

¹⁷ "Se e tau utu kau mologira na gala kolua niqira sagore na vailabu, kara baginia na butona momoru ia, ma kara labumatesigira sui lakalaka na tinoni ma na omea tuavati ara totu i tana. ¹⁸ Me atsa moa ti tugira a Noa, ma Danel, ma Job, kara tu totu i tana, minau au

† Na turupatu tana rongona a Noa aia e totu tana papi Na Tuturigan Lova 6 me tsau tana Lova 9. Na turupatu tana rongona a Job aia e totu tana nina papi segeni nogo a Job. Ma na turupatu tana rongona a Danel e tau goto totu tana Papi Tabu. Ara padâ laka aia e kesa na mane ni Kanaan e gotolaka nina sasaga, me tau aia ara gini goko tana nina papi a Daniel.

gini vatsa tana asagu segeni nogo inau na Taovia God mamauri, laka e utu vanitugira goto kara tu tangomana na laumaurisiana ke kesa, atsa moa ti tu daleqira segeni. Mi tugira segeni moa sauba inau kau gaea tu mauriqira.

¹⁹ "Me ti vaga kau moloa na liuna na lobogu seko i laona na butona momoru ia, mi tana korequ loki kau matesigira na tinoni ma na omea tuavati ara totu i tana, ²⁰ me atsa moa ti tugira a Noa, ma Danel, ma Job kara tu totu i tana, minau au gini vatsa tana asagu segeni nogo inau na Taovia God mamauri, laka e utu vanitugira goto kara tu tangomana na laumaurisiana ke kesa, atsa moa ti tu daleqira segeni. Mi tugira segeni moa sauba inau kau gaea tu mauriqira rongona e gotolaka tu niqira sasaga."

²¹ Miani goto e vaga na omea na Taovia God e tsaria: "Inau sauba kau molotugira vati na kede seko loki liuliu bâ tana Jerusalem: tugira nogo na vailabu loki, ma na uvirau, ma na omea tuavati atsi veveigâ, ma na liuna na lobogu seko, kau gini matesiligigira sui na tinoni ma niqira omea tuavati. ²² Me ti vaga kara visana na tinoni ni Jerusalem kara matepitsa tana tagu ia, mi kalina igira kara mai laba i konimu, migoe ko morosidoua niqira sasaga tabaru, mi tana ti sauba ko reigadoviginia laka e ulagana nomoa kau kedegira na tinoni ni Jerusalem; ²³ me laka au tamani rongona dou pipi sui tana omea au naua. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

Na Gokolia e Kalea na Itai na Uaeni

15 Ma na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ² "Dalena tinoni igoe, ko reigira bâ na pukuqira na itai na uaeni, igira ara tau kakai vaga na gai tavosi. ³ E tau saikesa tugua na nauginiana sa omea, atsa moa ti kesa na tapana tetelo gana na mani kauragini omea levelevo. ⁴ Aia e dou vania moa na mani mamu lake. ?Mi kalina ara ka gâ nogo kaira na isuisuna, ma na levugana e gabau lê moa, megua laka tangomana ko nauginia sa omea? ⁵ Kalina e tau vati gania moa na lake, me utu nogo na nauginiana sa omea, mi kalina e ganinogoa na lake me gabau lê nogo, mi tana e utu saikesa goto bâ na nauginiana sa omea."

⁶ Miani nogoria na omea na Taovia God e tsaria, "Vaga saikesa nogo na itai na uaeni ara adia i laona na goana atsi mara kodoa, minau sauba kau adigira na tinoni ara totu i Jerusalem, ⁷ ma kau kedegira. E mana na kesianina lake e tau ganigira sui, mi kalina ia sauba nomoa na lake ke ganigira popono. Mi kalina inau kau kedegira, migoe, migira sui na Israel ara totu kolugo, sauba kamu donaginia laka inau nogo na Taovia. ⁸ Igira na Jerusalem ara piloligi taniau inau, bâ, minau sauba kau naua ma niqira kao popono ke lia na nauna

mangu lê. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.”

Jerusalem e Tsonitsunâ God

16 Ma na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria,
²“Dalena tinoni igoe, ko ba kateli vania na Jerusalem igira na omea marasibiga vaga aia e naunogo. ³Ko tsarivania Jerusalem na omea inau na Taovia God au tsarivania,

“Igoe o vaga nogo kesa na daki o botsa tana kao ni Kanaan. Ma na Amor nogo na tamamu, ma na Het na tinamu. ⁴Mi kalina igoe o botsa, me tagara goto kesa ke ba putsiligia gamu pepe, se ke lesovigo, se ke ninaginigo na solo, me ke kopiginigo na polo. ⁵Me tagara goto kesa ke galuvego me ke nauvanigo na omea sui girani. Mi kalina o botsa ara reisavigo moa, mara ba tsonilego tana nauna mangasâ lê.

⁶“Mi kalina inau au liu mai tana, mau reigo o butugete i laona na gabumu segeni, minau au tau moa tamivanigo ko mate. ⁷⁻⁸Inau nogo au naua ti igoe o gini dato magobu dou vaga moa kesa na tsitsi rereidou. Migoe o dato susuliga, mo katsi, mo lia vaga moa kesa na daki vaolu. E kobu dou na tsutsumu, me katsi nogo na ivumu, me tû nogo na vuluvulumu. Mi kalina inau au liumai tugua i tana, migoe o malaiole moa, mau reia laka o qoli nogo me tugugo nogo na tauga. Mau pipisiginigo na poloqu sagesage, mau vekevanigo laka kau adigo. Eo, inau au naua na vaitasogi na tauga kolugo, te igoe o lia na tamaniqu inau. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

⁹“Mi muri, minau au adia na kô mau tsalalaligia na gabu i konimu. Mau ninaginia na kokoramu na oela na olive. ¹⁰Inau au sageli vanigo na polo ara vosi mamaregâ, mau moloa i tuamu na porotua ara aqosiginia na kokorana dou bâ na omea tuavati, ma na porolova ara aqosiginia na polo vovosi laka ma na polo malapu tsavugotu. ¹¹Mau inilauginigo na vatu angaanga loki matena, mau moloa na tiabibi tana limamu, ma na liolio tana liomu. ¹²Mau moloa na ringi tana isumu ma na tsaukuli tana kulimu, me kesa na kepi taovia rerei dou sosongo ko sagelia. ¹³Igoe o tamanina danga na inilau qolumila ma na siliva, me pipi kalina moa igoe o sagelia na polo vovosilaka ma na polo malapu ara vosi mamaregâ. Mo gania na breidi ara aqosiginia na pulaoa dou bâ, ma na bulumitsua ma na oela na olive. Ma na rereimu e raqâ na mataqira na tinoni, mo gini lia nogo na daki taovia. ¹⁴Me tangi loki sosongo na rongona na rereimu i laoqira pipi sui na puku na tinoni, rongona inau nogo au naua te igoe o gini rerei dou sosongo. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

¹⁵“Migoe o gini kaekae sosongo na douna na rereimu ma gamu tangirongo, mo gini tami na matura-

koluana ase moa e liumai i tana. ¹⁶Mo gini aqo visana na polomu tana inilauginiaqira nimu nauna agana na samasama, me vaga saikesa nogo na daki rebi, igoe o tami na matura koluana ase moa ti ke liumai i tana.

¹⁷Migoe o tû mo adigira nimu inilau qolumila ma na siliva, igira inau nogo au sauvanigo, mo aqosiginigira na tinoni mane, mo ba sasi kolugira. ¹⁸Mo adigotoa na polomu vovosi mamarega inau nogo au sauvanigo, mo sageli vanigira na nunuqira na god peropero, mo gini savori vanigira na oela na olive ma na bulunagai sisigini dou inau nogo au sauvanigo. ¹⁹Inau au palaginigo na mutsa, ma na pulaoa dou bâ, ma na oela na olive, ma na bulumitsua, migoe o tû mo gini savori-kodoputsa vanigira na god peropero. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

²⁰“Mi muri, migoe o adigira na dalemu mane ma na dalemu daki igira igoe o vasugira nogo vaniau inau, mo gini ba savori-kodoputsa vanigira na god peropero. ?Laka e tugugo igoe ko tsonitsunaau inau, ²¹mo ko ba adigira goto na dalequ mo ko savorigira vanigira na god peropero? ²²Mi tana tagu popono igoe o totu matengana moa na nauana na aqo marasibiga vaga na daki rebi, migoe o tau saikesa padavisua tana bakamu kalina igoe o malaiole mo butugete moa i laona na gabumu segeni.

²³“!Igoe, Jerusalem, sauba ke seko sosongo nomoa vanigo! Eo, sauba ke seko sosongo vanigo nomoa! Igoe o naugira pipi sui na omea seko girani, mi muri ²⁴mo ba vaturikaegira na sasana gana na samasama vaniaqira na god peropero i liligina pipi na sautu, mo vangaraugotoa na nauna i tana ko ba naua nimu aqo mala rebi. ²⁵Igoe o ulikaginia gamu rereidou i laona na boko. Mo tami na matura koluana ase moa ke liumai i tana, me pipi dani o pabo babâ moa nimu aqo mala rebi. ²⁶Migoe o tamivanigira na Ejipt, igira ara totu tana vera varangi me silovi sosongoligira na kili nauseko, kara ba tsaro kolugo i nigemu, mo nau babâ moa nimu sasaga tabaru vaga na daki rebi gana na tsaiginiana na korequ inau.

²⁷“Mi kalina ia, inau au saudatonogoa na limaqu gana kau kedeginigo, ma kau tau nogo vangalaka vanigo. Inau au mologo nogo i limaqira na Pilistia, igira ara reisavigo, me marasibiga vanigira na reiana nimu nauseko.

²⁸“Mi tana rongona igoe o tau vati gini vatsa moa i koniqira na Ejipt, ti igoe o ba ulo tsarimuriqira goto na Asiria. Mo lia niqira rebi, mo tau vati vatsa moa. ²⁹Migoe o tû mo ba lia goto niqira rebi igira na Babilonia, na puku na tinoni kavogolu, mo tau goto vati vatsa moa.”

³⁰Miani nogo na omea na Taovia God e tsaria: “Igoe o tsaiau me gini momosa sosongo na tobaqu, rongona o naunogoa na omea sui girani vaga moa na daki rebi e vo saikesa na vangamâ. ³¹O ba vaturikaegira na

sasana gana na samasama vaniaqira na god peropero i liligina pipi na sautu loki, mo vangaraugotoa na nau-na i tana ko ba naua nimu aqo mala rebi. Mo tau moa naua gana ko gini tsoqolo vaga igira na rebi tavosi. Tagara. ³² Igoe o vaga saikesa kesa na daki e tau padalokia na savana manana, me ba kiboga kolugira na tinoni liu tavetada. ³³ Igira na daki rebi tavosi ara dona kara adia na vovoliqira. Migoe tagara lê. O parogira moa na mane sui ara talumai pipi sui tana nauna, gana moa ko valoginigira ma kara matura kolugo. ³⁴ Igoe o kesa segeni rago na vatana na daki rebi. E tau goto turuginigo ke kesa ti ko lia na rebi. Mo tau goto kilia kara voligo; migoe segenimu nogo o voligira igira. Eo, o tavosi saikesa nomoa igoe.”

Nina Kede God Vania na Jerusalem

³⁵ Mi kalina ia, migoe Jerusalem na daki rebi, ko rongomi vatavia na omea na Taovia e tsaria.

³⁶ Miani nogo na omea e tsaria na Taovia God: “Igoe o veroligi suigira na polomu, mo nauvaganana saikesa nogo na daki rebi, mo ba sasi kolugira nimu udu, me kolugira goto nimu god peropero marasibiga, mo matesigira goto na dalemu mo gini savori-kodoputsa vanigira na god peropero. ³⁷ Mi tana rongona igoe o nauvaganana ia, minau sauba kau adisaigira sui nimu udu ni sau, igira igoe o galuvegira, migira goto igoe o reisavigira, ma kara mai tu polipoligo, mi tana ti inau kau veroligi tanigo na polomu, ma kau molovani-gira kara morosigo kalina ko malaiole. ³⁸ Igoe o totu matengana moa na kiboga ma na labumate, maia no-goria na rongona ti au gini kore sosongo vanigo, me sauba nomoa kau pedematesigo. ³⁹ Me sauba kau mologo i limaqira gamu gala, ma kara toroveogira na nauna i tana igoe o naua nimu aqo mala rebi, mi tana goto igoe o ba samasama vanigira na god peropero. Migira nogo sauba kara veroligi vanigo na polomu ma kara tsoraligigira gamu inilau loki matena, ma kara mologo ko totu malaiole saikesa.

⁴⁰ “Me sauba kara tsakeri alaala ma kara taiginigo na vatu, ma kara tsapiginigo niqira isi. ⁴¹ Ma kara tungigira na valem, ma na alaala loki na daki sauba kara morosia gamu kede. Minau sauba kau naua mo ko tau nogo aqo mala rebi, mo ko mololegoota na paroaqira nimu udu. ⁴² Mi tana ti ke puka na korequ, me ke rago tugua na tobaqu. Me sauba e utu goto kau gini kore se kau gini masugu tana rongomu igoe. ⁴³ Igoe o padale saikesalia nogo e koegua inau au reitutugugodou kalina o daki vaolu moa, migoe o tû mo tsaia moa na korequ tana omea seko sui igoe o naugira. Aia no-goria na rongona te au turuginigo ko sese mateqira sui. Igoe o naugira nogo danga na omea marasibiga. ?Megua ti o ba paboginigotoa nimu aqo mala rebi?” Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

Na Baka Daki e Usulia Tinana

⁴⁴ Ma na Taovia e tsarigotoa, “Igoe Jerusalem, sauba igira na tinoni kara reigo ma kara tsaria na goko tabana iani tana rongomu, ‘Na baka daki e dona ke usu-lia na tinana.’ ⁴⁵ E mana sosongo igoe o usuli saikesalia na tinamu. Aia e reipeâ na savana me reisavigira na dalena. Mo usuligira goto na tasimu, igira goto ara rei-peagira na savaqira mara reisavigira na daleqira. Igoe migira na verabau tavosi igira na tasimu nogo igoe, na daki ni Het na tinamui, ma na mane ni Amor na tama-mui.

⁴⁶ “Na Samaria, aia na verabau e totu tabana i vava kolugira nina vera tetelo, aia nogo na tasimu botsaida. Ma na tasimu na muriti baka, aia nogo na Sodom kolugira nina vera tetelo, ara totu tabana i ata. ⁴⁷ Kaira na tasimu karani ara ka totu matengana moa na nauana na omea marasibiga sui. Migoe e tau tugugo na tsari moa ka muriqira kaira tana nauana na omea vaga ia, me tau lelê oka ma nimu omeomea igoe e seko sosongo liusigira bâ na omea sui ara ka naua kaira.

⁴⁸ “Inau na Taovia God mamauri, au goko maka vanigo kalina ia. Na Sodom aia na tasimu, kolugira nina vera tetelo, ara tau goto naua na omea seko loki vaga igoe, ma nimu vera tetelo, amu naugira. ⁴⁹ Maia kolugira na dalena daki ara kaekae rago rongona moa ara tamani danga na mutsa, mara totudou tana rago, mara tau moa dona na gini boe na reitutuguaqira na tinoni ara tau tamanina sa omea, migira goto ara kili sasanga. ⁵⁰ Igira ara kaekae mara tsatsarae sosongo, mara totu matengana moa na nauana na omea inau au reisavia, aia nogoria na rongona te inau au tû, mau toroutsanigira saikesa vaga igoe o donagininogoa.

⁵¹ “Ma na Samaria goto aia e tau sasi loki sagata vaga igoe. Eo, na omea marasibiga o naugira igoe ara seko liusigira bâ pipi sui na omea seko aia e naua. Mi kalina inau au morosia na omea amu tu naua tugamu, mau reia laka nimu sasaga marasibiga igoe na Jerusalem ara seko sosongo, ma na omea ara ka naua kaira ara tau seko sagata vaga na omea o naua igoe. ⁵² Bâ, mi kalina ia, migoe sauba ke paluvangamamu loki sosongo. Eo, kalina au reia tu nimui sasaga tabaruga tugamu, mau reia laka nimu sasaga igoe ara seko sosongo liusia bâ ka niqira sasaga kaira, me rerei vaga moa ti kaira ara ka tau nogo naua sa omea ke sasi. Mi kalina ia me dou ti ko gini rota na vangamâ rongona nimu sasaga tabaruga igoe ara naua me gini rerei vanga ti ka niqira sasaga kaira na tasimu ara dou me goto.”

God Sauba Ke Aragovisukaira na Sodom ma na Samaria

⁵³ Ma na Taovia e tsarivania na Jerusalem, "Inau sauba nomoa kau aragovisukaira tugua na Sodom ma na Samaria, kolugira goto ka niqira vera tetelo. Eo, me sauba kau naua migoe goto sauba ko dou visutugua. ⁵⁴ Migoe sauba nomoa ke paluvangamamu segeni tana rongogira na omea seko sui igoe o naugira. Mi kalina kaira na tasimu kara ka morosigo, me sauba nomoa ke vereginikaira rongona na kede e gadovikaira e tau loki sagata vaga na kede e gadovigo igoe. ⁵⁵ Me sauba ti kaira na Sodom ma na Samaria kara ka dou visutugua kolugira ka niqira vera tetelo, migoe goto sauba ko dou visutugua kolugira goto nimu vera tetelo. ⁵⁶ Kalina inau au tau vati sekoligo moa igoe, migoe o gilugana na Sodom tana nimu kaekae. ⁵⁷ Mi kalina ia ara laba malemale nogo na omea tabaruga sui igoe o naugira. Migira na tinoni tavosi sui ara gilugamu igoe vaga nogo o nauvania na Sodom. Migira na Edom ma na Pilistia, migira goto na vera tavosi ara totu varangisigo, ara reisavigo mara gilugamu. ⁵⁸ Ma nimu aqo nomoa igoe ti ko adikedena nimu nauseko ma na omea marasibiga sui igoe o naugira. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

Na Vaitasogi e Totu Saviliu

⁵⁹ "Me kesa goto na omea inau na Taovia God au ngaoa kau tsarivanigo igoe Jerusalem. Kalina igoe o daki vaolu moa, mo gini veke laka sauba ko manalidoua nimu tabana na vaitasogi inau au nau kolugo, mi muri migoe o padale saikesalia na omea o vekea, mo tau nogo manalia. Me vaga ia, minau sauba kau tuguisu vanigo goto na omea e ulagana na omea o naua igoe. ⁶⁰ Minau moa e utu kau padalea niqiu tabana na vaitasogi au naua kolugo kalina igoe o daki vaolu moa, me sauba kau nautugua kesa na vaitasogi kolugo, ma na vaitasogi iani sauba ke totu saviliu me utu goto ke sui. ⁶¹ Me sauba nomoa kau tusuvisu vanigo kaira na tasimu, ma kara ka lia vaga na dalemu daki, atsa moa ti na omea iani e tau totu i laona na gokona niqiu vaitasogi au naunogoa kolugo. Mi kalina inau kau nauvanana ia, migoe sauba ko padavisua na sekona nimu omeomea mo ko gini vangamâ sosongo. ⁶² Me sauba kau vaolusitugua niqiu vaitasogi au naunogoa kolugo, mi tana nogo ti igoe ko donaginia laka inau nogo na Taovia. ⁶³ Inau sauba kau padalegira pipi sui na omea seko igoe o naugira, migoe moa sauba e utu ko padalegira, mo ko gini vangamâ loki sosongo, mo ko tau goto tangomana na tsariana sa omea. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

Na Gokolia na Manuloki Ma na Itai na Uaeni

17 Na Taovia e goko tugua vaniau me tsaria, ² "Dalena tinoni igoe, nimu aqo ko ba turupatu na vanigira na tinoni ni Israel kesa na gokolia, ³ gana kara donaginia na omea inau na Taovia God au tsarivanigira: Kesa tana vera e totu kesa tuqana na manuloki, ma na ivuna ara rereidou sosongo, me tamanina ruka tuqana na rapona, mara ka dama sosongo kalina aia e sangavasikaira. Maia e lovo kale bâ na Vungavunga Lebanon, me ba kutsia na kekelana kesa na gai na sida. ⁴ Maia e tsebavanoa kesa tana butona kao i tana ara dona sosongo na tsabiri omea, me ba moloa i laona kesa niqira vera igira na mane tsabiri. ⁵ Mi muri, maia e ba adigotoa kesa na vasuna vaolu na itai na uaeni tana kao ni Israel, me ba tsukâ kesa tana kao lakataga i tana e totu sailagi na kô gana ke gini dato dou. ⁶ Ma na vasuna ia e kutsu dato me lia na itai araga katsikatsi. Migira na arana ara dato kale bâ na manuloki, ma na lamuna ara tsuna ao dou tana kao. Ma na itai ia e tamanina danga sosongo na arana ma na rauna i konina.

⁷ "Me totu i tana kesa segeni goto na tuqana na manuloki, maia goto e tamanina ruka tuqana na rapona loki me matolu na ivuna. Ma na itai na uaeni ia e tau reingaoa sagata na kao i tana aia e dato, te e tû me ba tsuka segenina tana kao i tana e totu na rukanina tuqana na manuloki, me padâ laka na manuloki ia sauba ke tusuvania ke danga bâ na kô liusia tana e dato tana idana. ⁸ Ma na kao i tana e totu tana idana na kao lakataga, me poripori dou, rongona ke gini kutsu dato dou na rauna me ke tamani vuana dangadanga, me ke gini lia na itai na uaeni dou sosongo bâ.

⁹ "Bâ, minau na Taovia God kau veisuagamu kesa na omea: ?Laka sauba nomoa ke mauri me ke dato dou na itai na uaeni ia? ?Me laka sauba ke tau mai na kesa manuloki me ke vutikaea, me ke pitsugira na vuana, me ke bokuligigira na arana, ma kara matsele lê sui na rauna? Me tau goto kilia sa tinoni susuliga, se sa puku loki na tinoni, kara ba vutikaea. ¹⁰ ?Eo, mi kalina aia e ba tsuka segenina kesa tana kao tavosi, me laka sauba ke mauri me ke dato dou i tana? ?Me laka ke tau matsele lê kalina ke puasalâ na guguri votu? ?Me laka sauba ke tau ba mate lê tana kao i tana e ba tsuka segenina?"

God e Votarongona na Gokolia

¹¹ Na Taovia e goko tugua vaniau me tsaria, ¹² "Ko ba veisuagira na tinoni vanga petsakoe girani ti vaga kara donaginia nagua na rongona na gokolia iani. Mo ko tsarivanigira laka na taovia tsapakae ni Babilonia e maigininogoa na Jerusalem, me tangolia na taovia tsapakae kolugira nina mane sasanga, me adivanogira

nogo i Babilonia. ¹³ Maia e adia kesa i laona nina vungu na taovia tsapakae ni Juda, me molokaea ke lia na taovia tsapakae vaolu, me naua kesa na vekesai kolua, me turuginia ke vatsa laka sauba ke totukakai tabana i konina aia. Mi muri, maia e adivanogira goto visana na tinoni lokiloki ni Juda i Babilonia. ¹⁴ Ma na taovia tsapakae ni Babilonia e pada vaganana iani: ti vaga na taovia tsapakae vaolu ia ke tau manalia nina tabana na vekesai e naua kolua, me ke tû, me ke bâ susuligaitugua na verana segeni, me ke ngaoa na vailabugi koluaqira na Babilon, mi tana ti aia ke labumatesigira na tinoni lokiloki gira. ¹⁵ Maia na taovia tsapakae ni Juda e tau nogo ngaoa na rongomangana, me tû me molovanogira visana nina mane i Ejipt, kara bâ nongigira na Ejipt kara sauania ke danga na ose ma na alaala loki na mane vaumate. ?Me laka aia sauba ke tangomana? ?Me ti ke nauvaganana ia, me laka sauba kara tau matesia? !E utu saikesa aia ke kutsilea na vekesai e naua me ke tau adia na kedena!

¹⁶ "Inau na Taovia God mamauri au gini vatsa tana asaqu segeni nogo inau, laka na taovia tsapakae iani sauba manana nomoa ke ba mate i Babilonia, rongona e tau manalia nina vatsa ma nina vekesai e naukolua na taovia tsapakae ni Babilonia, aia nogo e molokaea me gini lia na taovia tsapakae. ¹⁷ Me atsa moa ti igira nina alaala popono na mane vaumate susuliga na taovia tsapakae ni Ejipt, migira goto sauba kara tau goto tangomana na sangaana tana vailabu, kalina igira na Babilonia kara molokaea niqira gai na vovou, ma kara tsaia na kabi polipolia na baravatuna na Jerusalem, gana kara gini tangomana na labumatesiaqira na tinoni danga. ¹⁸ Eo, na taovia tsapakae ni Juda e tau nogo manalia nina vatsa ma nina vekesai e naua, mi kalina ia e utu nomoa ke tau adia na kedena."

¹⁹ Ma na Taovia God e tsarigotoa, "Inau au gini vatsa tana asaqu segeni nogo inau na God mamauri, laka sauba nomoa kau kedea rongona aia e tau manalia nina tabana na vekesai e gini vatsa nogo tana asaqu inau laka ke manalia. ²⁰ Inau sauba kau tsonia niqiu vugo ma kau sogotiginia. Ma kau adivanoa i Babilonia, mi tana nogo kau kedea rongona aia e piloligi taniau inau. ²¹ Migira nina mane vaumate susuliga bâ sauba kara viri mate sui tana vailabu, migira ara matepitsa sauba kara viri tsogo saranga bamai. Mi tana nogo ti sauba igamu kamu donaginia laka inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

God e Vekea Laka Ke Sangagira na Israel

²² Iani nogo e vaga na omea na Taovia God e tsaria: "Inau sauba kau kopua na kekelana kesa na gai na sida katsi, ma kau adia kesa na kutsuna vaolu,

ma kau ba tsukâ i kelana kesa na vungavunga dato ao,

²³ aia na vungavunga e dato ao liuluu bâ tana Israel. Me sauba ke kutsu me ke molo arana katsi, me ke vua me ke danga na vatuna, me ke lia na gai na sida dou sosongo bâ.

Pipi sui na vatana na manu kara mai logoa na binuqira i tana, ma kara totu raviravi dou tana auauna.

²⁴ Mi tana ti igira sui pipi na gai i laona na kao ia, sauba nomoa kara donaginia laka inau nogo na Taovia.

Inau au kavitsunagira na gai katsi, mau naua mara gini dato katsi igira na gai ara vô na dato katsi.

Mau naua mara gini matsele sui na gai ara dato magobu me marao dou na rauqira, migira na gai ara matsele nogo kara magobu tugua, me ke marao dou tugua na rauqira.

Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani. Me sauba nomoa kau nau mananaâ na omea au tsarinogoa laka sauba kau naua."

God e Pede Tatasâ Pipi Tinoni Muria Nina Sasaga Segeni

¹⁸ Na Taovia e goko vaniau ² me tsaria, "?Megua vaga ti amu tau kuti igamu na tinoni ni Israel na tsariana na gokotabana vaga iani.

'Igira na tamaga ara gania na vuana uaeni vavai, me ba vavaisigira goto na daleqira.'

³ "Minau na Taovia God mamauri au gini vatsa tana asaqu segeni nogo inau, laka igamu sauba kamu tau nogo tsaritugua na gokotabana iani i laona na Israel.

⁴ Na maurina pipi tinoni niqiu tamani nogo inau, na maurina na tamaga ma na tinaga kolugotoa na maurina na baka. Maia segeni nogo na tinoni e tsukia na sasi nina aqo ke mate.

⁵ "Me ti vaga ke totu kesa na mane dou e gotolaka nina sasaga me vô na peqo, ⁶ me ke tau samasama vanigira niqira god peropero igira na Israel, se ke gania na omea ara gini savori-kodoputsa tana niqira peo igira na god peropero, me ke tau goto dona na sasi koluana na tauna kesa na mane tavosi, se na maturu koluana kesa na daki kalina e tsau nina tagu na reivula, ⁷ me tau goto dona na peqo, se na komiana sa nina omea ke kesa, me dona na tusuvisu vaniana na tamanina na omea aia e sauania ngiti papadana laka sauba ke tuguvisu vania na omea e gini loaga i konina; me palagira igira ara vitoa, me tusu polo vanigira igira ara malaiole, ⁸ mi kalina ti kesa ke kaoni i konina, maia e tau goto nongi papabona i konina na tinoni ia, me sove saikesa na nauana na omea e seko, me dona ke votagoko laka i laona na vaiganigi, ⁹ ma na tinoni dou

vaga nogo ia e muridougira sui niq ketsa ma niq vali. Aia e gotolaka nina sasaga, me sauba nomoa ke mauri. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

¹⁰ "Me ti vaga na mane dou vaga ia e tamani sa dale-na mane, maia ke dona na komi ma na labumate, me naugira ¹¹ na omea seko aia na tamana e tau saikesa dona na nauana, me ba gania na omea ara gini savori-kodoputsa tana niqira peo igira na god peropero, me dona na sasi koluana na tauqira na mane tavosi, ¹² me peqogira na tinoni ara tau tamanina sa omea, me komia niqira omea na tinoni tavosi, me mololaka vanisegenia na omea e sauvania kesa tinoni ngiti papadana laka sauba ke tuguvisu vania na omea e gini loaga i konina, me ragevigira niqira nauna na samasama igira na ponotoba, me sanga na samasama vaniaqira na god peropero marasibiga, ¹³ mi kalina ti kesa ke kaoni i konina, maia e nongi papabona i konina. ?Megua laka na tinoni vaga ia sauba ke mauri? Tagara saikesa. Aia e naugira nogo pipi sui na omea marasibiga girani, me sauba nomoa nina aqo ke mate. Maia segenina nogo e gini loaga na mateana.

¹⁴ "Me ti vaga na rukanina mane iani ke tamanigotoa kesa na dalena mane, maia na baka ia ke morosigira pipi sui na sasi na tamana e naugira, maia e tau moa muria nina sasaga na tamana, ¹⁵ me tau samasama vanigira niqira god peropero na Israel, me tau goto sanga na ganiana na omea ara gini savori-kodoputsa tana niqira peo, me tau goto dona na sasi koluana na tauna sa mane tavosi, ¹⁶ se ke bingi sekolia ke kesa, se ke komia nina omea, me tusuvisu vania na tamanina na omea aia e sauvania ngiti papadana laka sauba ke tuguvisu vania na omea e gini loaga i konina, me palagira igira ara vitoa, me tusu polo vanigira igira ara malaiole, ¹⁷ me sove saikesa na nauana na omea seko, me tau nongi papabona niqira kaoni na tinoni tavosi ara naua i konina, maia e muridougira pipi sui niq ketsa ma niq vali, ma na tinoni vaga ia, sauba ke tau gini mate tana rongona nina sasi na tamana, maia sauba manana nomoa ke mauri. ¹⁸ Maia na tamana na baka ia e dona sosongo moa na peqo ma na komi, ma na sekoliaqira na tinoni tavosi. Maia e gini mate tana rongona nina sasi aia segenina nogo e tsukigira.

¹⁹ "Migamu amu veisuaau, ?Ma na rongona gua ti na dalena ke tau gini rota mateqira nina sasi na tamana? Minau au tsaridoua vanigamu laka na dalena na mane ia e naua moa na omea e goto me dou, me muridougira pipi sui niq ketsa ma niq vali, bâ, me vaga ia, maia sauba manana nomoa ke mauri. ²⁰ Aia saikesa nogo na tinoni e tsukia na sasi sauba ke mate. E tau nina aqo na baka ke gini rota matena nina sasi na tamana, se na tamana na baka ke gini rota matena nina sasi na dalena. Na tinoni dou sauba ke adia na peluna nina

aqo dou, ma na tinoni seko sauba nomoa ke rota matena na omea seko aia segenina nogo e naua.

²¹ "Me ti vaga kesa na tinoni seko ke mololea na nauana na omea seko, me ke muridougira tugua niq ketsa, me ke naua na omea e dou me goto, maia sauba e utu ke mate me sauba nomoa ke mauri. ²² Inau sauba kau padalegira pipi sui nina sasi, maia sauba ke mauri rongona e naua na omea e goto. ²³ Bâ, minau na Taovia God au veisuagamu, ?Egua igamu, amu padâ laka inau au gini mage kalina e mate kesa na tinoni seko? !Tagara saikesa! Inau au ngaoa moa ke piloligi tanigira nina sasi me ke mauri.

²⁴ "Me ti vaga kesa na tinoni e gotolaka nina sasaga tana idana, mi muri maia ke mololea na nauana na omea dou, me ke tuturiga na nauaqira pipi sui na omea seko marasibiga ara dona na nauana igira na tinoni seko, me laka na tinoni vaga ia sauba ke gini mauri babâ moa? !Tagara saikesa! Sauba kau tau goto padavisugira na omea dou sui aia e naua tana idana. Maia sauba nomoa ke mate rongona e piloligi taniau, me ba naua na omea seko.

²⁵ "Miani nogo e vaga nimui goko amu tsaria igamu na tinoni ni Israel, 'Na omea aia na Taovia God e naua e tau goto.' Bâ, ma kamu rorongomai dou igamu. ?Megua ti amu padâ laka na omea au naua inau e tau goto? Ma na omea igamu segenimui nogo amu naua aia e tau saikesa goto. ²⁶ Kamu reia, kalina ti vaga kesa tinoni e gotolaka nina sasaga tana idana, mi muri maia e tû me mololea na nauana na omea dou, me tuturiga na nauana na omea seko, mi muri maia e mate, me gini mate tana rongona na omea seko aia segeni nogo e naua. ²⁷ Me ti vaga kalina kesa na tinoni seko e mololea nina nauseko, me naua moa na omea e goto me dou, ma na tinoni vaga ia e utu ke mate sauba nomoa ke mauri. ²⁸ E reigadovia laka e seko manana na omea e naua tana idana, maia e tû me mololea nina nauseko, me vaga ia maia e utu manana ke mate, me sauba nomoa ke mauri babâ moa. ²⁹ Migamu na tinoni ni Israel amu tsaria moa, 'Na omea aia na Taovia God e naua e tau goto.' ?Megua ti amu pada laka na omea au naua inau e tau goto? Ma na omea igamu segenimui nogo amu naua aia e tau saikesa goto.

³⁰ "Mi kalina ia, minau na Taovia God au tsari makalia vanigamu igamu na tinoni ni Israel, laka inau nogo sauba kau pede tatasâ pipi kesa vidamui muria nina sasaga segeni. Me vaga ia, me dou ti kamu piloligi tanigira na omea tabaruga sui amu naugira, ma kamu laka na tamiana nimui sasi ke matesigamu. ³¹ ?Egua vaga ti igamu na tinoni ni Israel kamu ngaoa moa kamu mate kolugira nimui sasi? Ke dou bâ ti vaga kamu mololegira pipi na omea seko amu naugira, ma kamu oligira nimui papada, ma kamu vaolusitugua na tobamui ma na sasagamui. ³² Inau au tau saikesa ngaoa ke mate sa tinoni. Bâ, ma kamu piloligi tanigira nimui

sasaga tabaru ma kamu mauri. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

Na Linge na Melu

19 Ma God e tsarivaniau inau kau lingena na linge na melu iani vanikaira ruka na taovia tsapakae tana Israel:

²"!Na tinamu igoe aia kesa na laeone daki dou sosongo nomoa!

Maia e kutigira na dalena i laoqira na laeone mane veveigâ.

³ Me kesa vidaqira na dalena aia e reitutugudou sosongolia bâ,

me sasaniginia na rugu,
mi kalina aia e loki me dona goto na gani tinoni.

⁴ Migira na puku na tinoni sui ara rongomia gana tangirongo

mara ba sogotia i laona kesa na qou loki.
Mara kautsiginia niqira salili mara raqa bâ i Ejipt.

⁵ Ma na tinana e pipitu oka sosongo nogo ma na dalena ia e tau goto visumaitugua.

Mi muri maia e vilia kesa segeni goto na dalena mane,

maia e lia goto kesa na laeone veveigâ.

⁶ Mi kalina aia e loki sui nogo,
maia e liu bamai kolugira na laeone tavosi,
me sasania na rugu me dona goto na gani tinoni.

⁷ Maia e vui pukalia niqira valekakai ara barapoliginia na vatu,

me toroutsania na veraqira.

Me pipi kalina aia e kanga loki,
migira sui na tinoni tana kao ia ara viri gariri tana matagu.

⁸ Migira na tinoni sui ara totu polipolia ara sai alaala gana kara labuginia.

Mara tsonia niqira vugo na rugu, mara sogotia.

⁹ Mara kautsiginia na salili, mara molosagea i laona kesa na kesi,

mara adivano vania na taovia tsapakae ni Babilonia.
Mara matali doua ke tau tsogoligi,
rongona ara tau goto ngaoa na rongomituguana ni-
na kanga tana vungavunga ni Israel.

¹⁰ "Ma na tinamu e vaga saikesa goto kesa na itai na uaeni

ara tsukâ ligisana kesa na ko tatave.

Mi tana e danga dou na kô te e gini dato magobu dou,

mara kutsudato danga na vasuna, me molo vuana dangadanga.

¹¹ Maia na arana susuliga bâ e lia gana itoro na taovia tsapakae.

Ma na itai na uaeni ia e dato me ba tsau tana parako;

migira na tinoni sui ara gini beke na morosiana na katsina,

kolugira goto na arana ma na rauna dangadanga.

¹² Mara mai na gala mara vutikaea tana kore mara tsonitsunâ i lao.

Ma na guguri votu e puasalâ mara gini makede na vuana.

Mara bokuligigira na arana,
mara viri makede lê sui mara ba tungigira.

¹³ Mi muri mara ba tsukâ tana kaomate,
kesa tana nauna mamatsa saikesa e tagara sa kô i laona.

¹⁴ Ma na lake e gania na pukuna,
mara iru sui na arana ma na vuana.

Migira na arana sauba e utu goto kara susuliga visutugua,

me ke gini utu goto kara lia gana itoro na taovia tsapakae."

Miani nogo e vaga na linge na melu ara dona na linge-
na pipi moa tagu.

Nina Kili God ma Niqira Petsakoe na Tinoni

20 Mi tana tagu ia aia nogo na sangavulunina dani i laona na tsegenina vula, tana vitunina ngalitu-
pa na totu tseka tana Babilonia. Mara visana i laoqira na ida tana Israel, ara mai lavegoko i koniqu, inau au Esekiel, gana kara donaginia nina kili na Taovia, mara mai totupuka i mataqu. ² Mi tana ma na Taovia e goko vaniau me tsaria, ³ "Dalena tinoni igoe, ko goko vanigira na mane girani mo ko tsarivanigira laka inau na Taovia God au tsarivanigira vaga iani: 'Egua, laka amu mai moa gana kamu lavegokona nagua niqu kili inau, ne? Inau au gini vatsa tana asaqu segeni inau na God mamauri, laka e utu goto kau tamivanigamu kamu nongia ke kesa na omea i koniqu.' Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

⁴ "Dalena tinoni igoe, laka o vangaraunogoa na pedeaqira na mane girani? Bâ igoe, mo ko naua moa. Ko kateli vanigira tugua na omea marasibiga ara naua igira na tamaqira. ⁵ Mo ko turupatuna vanigira na omea inau au tsaria kalina ia. I sau kalina au viligira na Israel, minau au naua kesa na veke vanigira na kukua-
na a Jakob, mau sauvulagi segeniqu vanigira tana Ejipt, mau tsarivanigira: inau nogoria na Taovia nimui God. ⁶ Mi tana tagu nogoria ia inau au veke vanigira laka kau adirutsumigira tania na Ejipt, ma kau idagana sautu vanigira tsau bâ tana butona momoru inau au vilinogoa vanigira, i tana e lakataga dou sosongo na kao, me dou liusigira bâ na kao sui. ⁷ Mau turugira kara tsoniligigira na titinonina niqira god peropero marasibiga igira na Ejipt ara reingao sosongoligira, ma kara tau goto gini kaulinaqu tana samasama vaniaqira, rongona inau segeni moa na Taovia niqira God.

⁸ Migira ara sua mangaqu inau mara sove saikesa na rorongongo. Mara tau goto ngaoa kara tsoniligigira na titinonina niqira god peropero marasibiga igira na Ejipt. Mi tana i laona nogo na Ejipt, e silovi sosongolia na tobaqu na nauvaniaqira na omea kara vatsangiginia na susuligana popono niqiu momosatoba. ⁹ Mau tau moa nauvanigira sa omea, rongona au tau ngaoa ke tangiseko na asaqu i mataqira na tinoni i tana igira ara totu, rongona igira ara rongominogoa kalina inau au veke vanigira moa na Israel laka sauba kau adirutsumigira tania na Ejipt.

¹⁰ "Me vaga ia, minau au tû mau adirutsumigira tania na Ejipt, mau adigira bâ tana kaomate. ¹¹ Mi tana nogo au sauvanigira niqiu ketsa, mau sasaniginigira niqiu vali, igira nogo ara tusumauri vania aseï moa e muridougira. ¹² Mau balonogoa na Dani na Sabat vaga na papadana na vaitabegi au naua kolugira, gana kara donaginia laka inau nogo na Taovia au naua migira ara gini lia na tinoni tabu. ¹³ Me atsa moa goto i laona na kaomate, migira ara sua mangaqu moa inau, mara kutsigira niqiu vali, mara sove na muriaqira niqiu ketsa, igira nogo ara dona na tusumauri vania aseï moa e muridougira. Mara tau saikesa goto muria na ketsa na mango tana Dani na Sabat. Mi laona nogo na kaomate e silovi sosongoliau na nauvaniaqira na omea kara vatsangiginia na susuligana popono niqiu momosatoba, ma kau matesiligigira popono. ¹⁴ Mau tau moa nauvanigira sa omea, rongona au tau ngaoa ke tangiseko na asaqu i mataqira na puku tavosi igira ara reiau kalina au adirutsumigira na tinoni ni Israel tania na Ejipt. ¹⁵ Mi tana, i laona na kaomate, inau au vatsa vanigira laka e utu goto kau adivanogira tana kao inau au vilinogoa vanigira, i tana na kao e lakataga dou sosongo, me dou liusigira bâ na kao sui. ¹⁶ Inau au gini vatsa vaga ia, rongona igira ara sove tanigira niqiu ketsa, mara kutsigira niqiu vali, mara tau muria na ketsa na mango tana Dani na Sabat, mara padalokia bâ na samasama vaniaqira moa na titinonina niqira god peropero.

¹⁷ "Bâ, mi muri, minau au galuvegira tugua. Mau padâ laka kau tau tugua matesigira i laona na kaomate. ¹⁸ Mau tû, mau parovativigira kakai na tinoni vaolu ara totu i laoqira mau tsaria: 'Kamu laka goto na muriaqira niqira sasaga ma niqira lavu igira na muamui; se kamu gini kaulinaqu tana samasama vaniaqira na titinonina niqira god peropero. ¹⁹ Inau nogo na Taovia nimui God. Nimui aqo igamu kamu muridougira pipi sui niqiu vali ma niqiu ketsa. ²⁰ Kamu baloa na Dani na Sabat me ke lia na dani tabu, rongona ke gini lia na papadana na vaitasogi inau au naua kolugamu, ma kamu donaginia laka inau nogo na Taovia nimui God.'

²¹ "Ma na vatavata goto iani ara sua mangaqu goto inau. Mara kutsigira niqiu vali, mara tau murigira niqiu

ketsa ara dona na tusumauri vania aseï moa e muridougira. Mara sove goto na muriana na ketsa na mango tana Dani na Sabat. Mi tana, i laona na kaomate, e silovi sosongoliau na nauvaniaqira na omea kara vatsangiginia na susuligana popono niqiu momosatoba ma kau matesiligigira popono. ²² Mau tau moa naua, rongona au tau ngaoa ke tangiseko na asaqu i mataqira na puku tavosi ara reiau kalina au adirutsumigira na tinoni ni Israel tania na Ejipt. ²³ Mi tana, i laona na kaomate, inau au naua kesa goto na vatsa. Au gini vatsa laka sauba nomoa kau sarangasi bamaigira sui i laona na barangengo popono. ²⁴ Inau au gini vatsa vaga ia, rongona igira ara sove taninogoa niqiu ketsa, mara kutsigira niqiu vali, mara tau muria na ketsa na mango tana Dani na Sabat, mara samasama vanigira na titinonina na god peropero igira na tamaqira ara aqo vanigira nogo i sau.

²⁵ "Mi tana, minau au tû mau molo vanigira na vali seko, ma na ketsa ara tau dona kara tusumauri vanigira. ²⁶ Mau tamivanigira moa kara gini kaulinaqu tana niqira sausau segeni, ma kara gini savori-kodokodo na daleqira mane botsaida. Mau nauvaganana ia, agana na kedeginiaqira ma na saumakaliana laka inau nogo na Taovia.

²⁷ "Dalena tinoni igoe, kalina ia ko ba tsarivanigira na tinoni ni Israel na omea inau na Taovia God au tsaria. Tana sove saikesa taniaqu goto vaga ia, igira na tamamui ara pea sekoliginia na asaqu. ²⁸ Inau nogo au adivanogira tana butona momoru au vekenogoa kau sauvanigira. Mi kalina ara tsau i tana mara morosigira na vungavunga katsi, ma na gai marao dou, mi tana nogo igira ara ba gini savori-kodokodo niqira omea tuavati, mara savoria niqira sausau na ueni vanigira niqira god peropero, maia nogoria e tsaiginia na tobaqu inau mau kore sosongo vanigira. ²⁹ Minau au tû mau veisuagira: 'Egua igamu ti amu bâ na samasama vaniaqira na god peropero tana nauna dato ao † vaga gira?' Bâ, me tuturiga tana tagu ia, migira ara soaginia tana nauna vaga gira 'Na Nauna Dato Ao'. ³⁰ Mi kalina ia, migoe ko bâ mo ko tsarivanigira na tinoni ni Israel na omea inau na Taovia God au tsaria: 'Egua igamu ti amu ngaoa moa kamu kaulinaqu vaga saikesa nogo igira na tamamui ara naua, mamu ba ragevigira goto na titinonina niqira god peropero?' ³¹ Me tsau mai nogo i dani eni, migamu amu sau babâ moa kesa moa atsa nimui sausau, mamu gini kaulinaqu tana samasama vaniaqira na god peropero, mamu savorigira goto na dalemui vanigira tana lake vaga ara naua igira na tamamui. !Bâ, mi muri migamu na tinoni ni Israel amu tau goto gini vangamâ na mai i koniqu na laveana nagua niqiu kili inau! Minau na Taovia God maumauri au vatsa tana asaqu nogo inau, laka sauba kau

† "tana nauna dato ao" Igira nogo niqira nauna gana na mani samasama igira na ponotoba, me vali vanigira na Hïbru na gini aqo.

tau goto tamivanigamu kamu veisuaginiau goto sa omea. ³² Igamu amu padangao sosongolia laka kamu usuligira na puku tavosi igira ara totu tana butona momoru tavosi, ma kamu samasama goto vanigira na gai ma na vatu. Minau e utu saikesa kau tamivanigamu kamu nauvaganana ia.

³³ "Inau na Taovia God mamauri au gini vatsa tana asaqu segeni nogo, laka inau au kore loki sosongo vanigamu, mau parovatavigamu laka sauba kau tagaovi kaputiginigamu na limaqu susuliga sosongo. ³⁴ Mi kalina ia igamu amu totu saranga bamai pipi tana butona momoru, minau sauba kau adisaigamu tugua kesa moa tana nauna, mi tana ti kamu vatsangia na susuligana popono na korequ. ³⁵ Ma na nauna i tana sauba kau adisaigamu aia na nauna mamatsa lê ara soaginia 'Niqira Kaomate na Puku Tavosi', mi tana ti kau taimatamui, ³⁶ ma kau pedegamu vaga saikesa nogo kalina au pedegira na mumuamui i sau tana Kao-mate ni Sinai. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

³⁷ "Mi tana nauna nogo ia, minau sauba kau tagaovigamu kakai, ma kau turugamu kamu manalia nimui tabana na vaitasogi amu naua vaniau. ³⁸ Ma kau tsialigi tanigamu igira na vanga petsakoe ma na vanga nauseko. Sauba moa kau adirutsumigira tania na kao i tana ara totu kalina ia, me utu nomoa kau tamivanigira kara visutugua tana kao ni Israel. Mi tana ti igamu kamu donaginia laka inau nogo na Taovia."

³⁹ Ma na Taovia God e tsarigotoa, "¡Bâ, mi kalina ia igamu sui na tinoni ni Israel kamu muriragoa na tobamui segeni! ¡Kamu bâ ma kamu aqo vanigira na titinonina nimui god peropero ti vaga kamu sove na rongomangaqu inau! Minau au parovatavigamu laka kesa dani sauba nomoa kamu rongomangaqu tugua, ma kamu tau goto paluvangamana na asaqu tabu tana savori-sausau vaniaqira na titinonina nimui god peropero. ⁴⁰ Mi tana kao ia, i kelana niqu vungavunga tabu, † aia na vungavunga dato ao bâ tana Israel, igamu sui lakalaka na Israel sauba kamu mai na samasama vaniaqu. Minau sauba kau tobadou tugua vanigamu, ma kau pitugamu kamu adimaigira vaniau nimui vangana na savori-kodokodo, ma nimui sausau dou bâ, ma nimui vangalaka tabu. ⁴¹ Mi murina kalina inau kau adirutsumigamu tanigira na butona momoru i tana au sarangasigamu bâ, ma kau adisaigamu tugua kesa moa tana nauna, minau sauba kau tabedougira tugua nimui savori-kodokodo, mi tana ti igira sui na puku tavosi sauba kara reigadoviginia laka inau au tabu loki sosongo. ⁴² Mi kalina inau kau adivisugamu tugua tana kao ni Israel, aia na kao au vekenogoa laka kau sauvanigira na mumuamui, mi tana nogo ti igamu sauba kamu donaginia laka inau

† "niqu vungavunga tabu" Aia na vungavunga Sion i tana e totu na Vale Tabu.

nogo na Taovia. ⁴³ Mi tana tagu goto ia, migamu sauba kamu padavisugira pipi sui na omea marasibiga amu naugira mamu gini kaulinaqu i mataqu inau. Ma kamu sibi tanigamu segeni tana rongona pipi sui na omea seko amu naugira. ⁴⁴ Me sauba kamu donaginia laka inau nogo na Taovia kalina kamu reia laka inau kau tuguvisu vanigamu, tau tana omea ke atsa kolua na omea seko tabaruga nogo igamu amu naugira, tagara, mi tana rongona moa ti igira na tinoni sui kara padalokiginia na asaqu tabu. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

Na Lake e Irudato Tabana i Ata

⁴⁵ Ma na Taovia e gokotugua vaniau me tsaria, ⁴⁶ "Dalena tinoni igoe, ko moro taligu bâ tabana i ata, mo ko kateli vania na butona momoro ia kolugotoa na goana atsi i tana. ⁴⁷ Ko tû mo ko tsarivanja na goana atsi tabana i ata ke rongomi vatavidoua na omea inau na Taovia God au tsarivanja: ¡Reia bâ! Inau au vavunogoa na lake, me sauba ke ganigira sui lakalaka na gai ara tû i laomu, atsa moa ti na gai mamauri se na gai mate. Me tagara goto sa omea tangomana ke tsimatesia na lake ia. Aia sauba ke iru saraba bamai, ke tû i ata me ke tsau bâ i vava, migira na tinoni sui kara vatsangia na paparana na lake ia. ⁴⁸ Me sauba kara donaginia laka inau nogo na Taovia au mololakena, me tagara goto ke kesa tangomana ke tsimatesia."

⁴⁹ Mi tana minau au tû mau tsaria, "¡Lao, Taovia God, ko laka na turuginiaqu na ba tsarivulagiana na goko vaga ia! Igira sui ara gini goko korekore vaniau nogo rongona inau au gini goko vanigira sailagi moa na gokotabana."

Nina Isi na Taovia

21 Na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ² "Dalena tinoni igoe, ko taimatana na vera ni Jerusalem. Mo ko taimataqira goto na nauna i tana igira na tinoni ara sai na samasama vaniaqira niqira god peropero. Mo ko parovatavigotoa na kao ni Israel ³ laka inau na Taovia au tsaria na omea iani: Inau au lia nogo gamui gala. Me sauba kau loqo rutsumia niqu isi ma kau labumatesiginigamu sui lakalaka, atsa moa na tinoni dou se na tinoni seko. ⁴ Inau sauba kau gini aqo niqu isi gana na labumatesiginiamui sui tuturiga i vava me ke tada laba i ata. ⁵ Mi tana ti igira na tinoni sui kara donaginia laka inau na Taovia au loqo rutsumia nogo niqu isi, me tagara goto kau tau molovisutugua tana valena.

⁶ "Dalena tinoni igoe, ko bâ mo ko tû malemale i mataqira na tinoni, mo ko kukungu vaga moa ti e tarese na kosumu tana melu loki. ⁷ Mi kalina igira na tinoni kara veisuago rongona gua ti o kukungu vaga ia, migoe ko tsarivaganana vanigira, 'Inau au vasini

rongomia moa laka e maimai nogo kesa na tagu seko. Mi kalina ke laba, migamu sauba kamu matagu loki sosongo, ma na limamui sauba kara labelabeaga lê, me ke puka lê rebona gamui malagai, ma na tuamui kara gariri lê. E maimai nogo na tagu seko ia, me totu kolugita nogo. Na goko iani e talu nogo konina na Taovia God.' "

⁸ Ma na Taovia e tsarivaniau goto, ⁹ "Dalena tinoni igoe, ko katevulagi vanigira niqû gokotabana iani inau na Taovia au tsarivanigira:

E totu kesa na isi, ma na isi ia ara asa manogatinogoa mara kotsa maledoua.

¹⁰ Ara asa manogatinogoa gana na labumate, mara kotsa maledoua gana ke gini angaanga vaga moa na kirapina na angaanga.

?Egua, igamu niqû tinoni, amu padâ laka sauba kamu totu magemage sailagi moa ne?

Tagara saikesa, rongona igamu amu rongomilegira moa niqû goko parovata, mamu tau goto matagunia niqû kede.

¹¹ Ma na isi ia ara kotsa malea kalina ia, ke gini totu vangarau manoga agana na gini aqo.

Ara asâ mara kotsa malenogoa, gana kara moloa i limana aia ke naua na labumate.

¹² Dalena tinoni igoe, ko kanga loki tana melu; na isi iani sauba ke matesigira niqû tinoni, migira sui goto na ida tana Israel.

Eo, igira sui na ida sauba nomoa kara mate kolugira sui niqû tinoni.

!Ko lumua na aseasemu tana padasavi loki!

¹³ Inau au nauvaganana ia gana kau tovoginigira niqû tinoni,

me ti vaga igira kara sove moa na mololeana niqira lavu seko,

ma na omea sui girani sauba nomoa kara laba vanigira.

¹⁴ "Dalena tinoni igoe, ko tû kalina ia, mo ko katevulagia niqû goko vanigira na toga. Ko tapotapo ma na isi ia sauba ke tuturiga na labumate. Aia nogoria na isi gana na molo matagu loki vaniaqira na tinoni, ma na matesiginiaqira na dangana. ¹⁵ E anga vaga moa na kirapina na angaanga, me totukapu nogo tana matsapakapuna na vera, gana ke totoposuligira niqû tinoni me ke labumatesigira na dangana. ¹⁶ !Igoe na isi vavanga ko kakavi tana tabana madoa mi tana tabana mauli! Ko kakavi iava moa tana ko pilo bâ. ¹⁷ Minau goto sauba kau tapotapo, mi tana ti ke sui lê niqû kore. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Nina Isi na Taovia Tsapakae ni Babilonia

¹⁸ Ma na Taovia e goko babâ moa me tsarivaniau,

¹⁹ "Dalena tinoni igoe, ko moloa kesa na padapada i

koniqira ke ruka na matana sautu i tana sauba ke liu-mai na taovia tsapakae ni Babilonia kolua nina isi. Ma na sautu kaira kara ka tuturiga mai kesa moa tana butona momoru. Mo ko turuvaginikaea ke ruka na pada-pada tana e tavota ruka na sautu. ²⁰ Kesa ke sauvulagivania na taovia tsapakae na sautu e kalea i Raba, aia niqira verabau igira na Amon, me kesa ke sauvulagia na sautu e kalea i Jerusalem, aia niqira verabau tamani baravatuna igira na Juda. ²¹ Ma na taovia tsapakae ni Babilonia e mai tutû tana tavotana na sautu, me tau moa dona na sautu gua ke muria. Maia e aligirisia nina pipili, me basugira nina god peropero, me vilekea na atena kesa na omea tuavati ara gini aqo tana savori-kodoputsa, gana ke donaginia iava tana ke liu bâ.

²² !Reia bâ! !Na limana madoa e tangolinogoa na pipili e totu na soana Jerusalem i konina! Maia e tsarivania ke naua na gû na vailabu, me ke bâ moloa na kubu katsikatsi gana na tupi ovatiana na matsapakapuna na verabau ia, me ke ovukaea na kao, me ke vaturikaegira na gai na vovou polipolia na vera. ²³ Migira na tinoni ni Jerusalem e utu kara tutunimu igoe kalina ko tsarivanigira na omea iani, matena ara naunogoa kesa na vekeasai kolugira na Babilon, mara padâ laka e utu nogo kara mai na Babilon na sekoliaqira. Ma na goko iani ko tsarivanigira moa gana ke gini molo papada vanigira tana rongona niqira sasi, me ke parovatavigira laka sauba nomoa kara mai na gala ma kara tangoligira.

²⁴ Me vaga ia, miani nogo na omea inau na Taovia God au tsaria: Nimui sasi ara laba malemale popono nogo. Ma na tinoni sui ara donagininogoa e koegua gamui tsatsâ, rongona ara labamaka nimui sasi pipi moa tana omea amu naugira. Aia nogoria na rongona ti inau sauba kau kedegamu, ma kau mologamu i limaqira gamui gala.

²⁵ "Ko rorongou dou igoe na taovia tsapakae vanga nauseko ni Israel. E maimai nogo na dani i tana ke gadovigo na susuina gamu kede. ²⁶ Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani. Me ke tû kalina ia e utu nogo ko taovia tsapakae. Ko adiligia gamu kepi taovia ma gamu porolova. Eo, inau sauba kau oligira pipi sui na omea. !Sauba kau molotsunagira igira ara tagao nogo kalina eni! !Ma kau moloakaegira na sekona lê ma kara tangolia na aqotagao! ²⁷ Eo, inau sauba nomoa kau toroutsani saikesalia na verabau ni Jerusalem, me ke totu toroutsâ lê moa poi tsau kalina ke labamai aia inau au vilinogoa ke tagaovia na Jerusalem; ma kau moloa na verabau iani i limana nogo aia.

Na Amon Sauba Kara Gini Mate na Isi

²⁸ "Dalena tinoni igoe, ko katevulagia niqû goko vanigira na tinoni ni Amon igira ara pea sosongoligira na

Israel, mo ko tsarivanigira na omea iani inau na Taovia God au tsaria:

'Kesa na isi e totu vangarau manoga nogo gana na matesiligiamui.

Maia ara kotsa malenogoa agana na labumate, me anga vaga moa na kirapina na angaanga.

²⁹ Ara tau saikesa mana igira na omea sui amu tsaria amu morosigira tana moro, ma na kategoko sui amu naua igamu na Amon ara pero sui moa. Igamu na vanga tsutsukibo ma na vanga nauseko, e maimai nogo na dani i tana ke gadovigamu na susuina gamui kede. Na isi nogo sauba ke kutia na liomui.

³⁰ " !Kamu molovisua na isi tana valena! Inau nogo sauba kau pedegamu tana nauna nogo au volagamu, tana kao i tana igamu amu botsa. ³¹ Eo, sauba kamu vatsangia na korequ kalina ke poda i laomui, me ke iruvigamu vaga moa kalina na lake e ganisua na buruburu. Ma kau mologamu tana limaqira na tinoni vanga tangopeke seko ara dona sosongo na labumatesi tinoni. ³² Migamu sauba manana nomoa ke gani sekoligamu na lake. !Ma na gabumui sauba ke tareo i laona na veramui segeni, me ke tagara goto ke kesa ke padavisugamu tugua! Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.' "

Niqira Tsutsukibo Igira na Jerusalem

22 Na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² " ?Dalena tinoni igoe, laka o vangaraunogoa na pedeana na verabau ia i tana ara totu danga na tinoni vanga labumate? Bâ, ko kateli vania pipi sui na omea seko marasibiga aia e naugira. ³ Ko tsarivanja na verabau ia na omea inau na Taovia God au tsaria: Tana rongona nogo igoe o labumatesigira danga sosongo nimu tinoni segeni, mo gini kaulinaqu tana samasama vaniaqira na god peropero, te e gini mai varangi nogo gamu tagu. ⁴ Igoe o gini tsutsugamu tana labumate girani, mo gini kaulinaqu tana aqosiana na nunuqira na god peropero, maia nogo na rongona ti e maimai varangi nogo gamu matemate. Eo, e tsau saikesa nogo na susuina gamu tagu, aia nogoria na rongona ti inau au tamivanigira na puku tavosi sui kara gilugamu, ma na tinoni sui pipi tana butona momoru kara ki-ataginigo. ⁵ Migira sui ara totu varangi, kolugira goto igira ara totu ao, ara tsirigo moa rongona ara donaginigo nogo laka igoe kesa rago na verabau vanga nauseko.

⁶ "Igira sui na ida tana Israel ara totu i laomu igoe na verabau ni Jerusalem, ara gini tû na susuligaqira segeni, mara ba naua na labumate. ⁷ Me tagara goto ke kesa i laomu igoe ke dona na kukuni tanikaira na tamana ma na tinana. Igoe o pegogira na tinoni ni veratavosi ara totu i laomu, migira goto na daki ma na baka tinamate. ⁸ Migira nimu tinoni ara tau saikesa kuku-

ni tanigira na nauna tabu, mara tau goto muria na ketsa na mango tana Dani na Sabat. ⁹ Me visana ara dona sosongo na keli seko tana rongogira na tinoni tavosi rongona moa kara gini labumatesigira. Me visana vidaqira ara dona goto na ganiana na omea ara gini savori-kodoputsa vanigira na god peropero. Me visana ara totu matengana moa na vainausekoligi. ¹⁰ Me visana vidaqira ara ba matura kolua na tauna na tamaqira. Me visana ara turuginigira na daki e tsau niqira tagu na reivula gana kara gini sasi kolugira. ¹¹ Me visana ara kiboga gaqira, mara visana ara maturu kolua na tauna na daleqira mane se na tasiqira savusavu. ¹² Me visana nimu tinoni ara adi vovoliqira moa gana kara naua na labumate. Me visana ara adi papabona na qolo tana kaoni ara nauvanigira igira gaqira verakolu, mara turugira gana moa kara tusuqolo vanigira. Igira popono ara padaleau saikesa nogo. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

¹³ "Inau sauba kau lumugira nimu tinoni vanga komi me vanga labumate girani. ¹⁴ ?Megua, laka o padâ igoe sauba ke totuvisu sa gamu malagai se sa gamu susuliga na mani langaana na limamu kalina inau kau suilavagini vanigo nogo vaga ia? Tagara saikesa. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani, me sauba nomoa kau manalia na omea au tsaria. ¹⁵ Sauba kau sarangasi bamaigira nimu tinoni pipi sui tana vera, mi laogira pipi sui na puku tavosi, mi tana ti inau kau suilavagini vanigo nimu omeomea tabaruga seko. ¹⁶ Me vaga ia, migira sui na puku tavosi sauba kara rei-peago, migoe sauba nomoa ko donaginia laka inau nogo na Taovia."

Na Korena God e Vaga Moa na Lake Romaroma

¹⁷ Na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ¹⁸ "Dalena tinoni igoe, igira na tinoni ni Israel ara tagara rongona lê vaniau nogo. Ara vaga saikesa nogo na torana lê ara totuvisu kalina ara kodogira na vatu tana lake romaroma gana ke gini tapokaligi na lakana na siliva laka i laona. ¹⁹ Bâ, mi kalina ia, inau na Taovia God au tsarivanigira laka igira ara tagara rongona lê vaniau vaga saikesa nogo na tora lê ia. Me sauba kau adisaigira sui i Jerusalem, ²⁰ mi tana sauba inau kau kodogira tana korequ loki, ma kara rono vaga saikesa nogo kalina ara moloa na vatuna na siliva i laona na lake romaroma rongona ke gini rono na siliva laka i laona. ²¹ Eo, sauba nomoa kau adisaigira i Jerusalem, ma kau mololakeqira, ma kau rapasiginigira na korequ loki. ²² Mi Jerusalem nogo ti sauba kara ba rapa vaga saikesa na siliva kalina ara kodoa tana lake romaroma, mi tana ti igira kara donaginia laka e gadovigira nogo na korena na Taovia."

Niqira Sasi Igira na Ida Tana Israel

²³ Na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ²⁴ "Dale-na tinoni igoe, ko tû mo ko ba tsarivanigira na tinoni ni Israel laka niqira butona momoru e kaulinaqu nogo i mataqu inau, maia nogoria te inau au kedeginia tana korequ loki. ²⁵ Migira gaqira ida na tinoni ni Jerusalem ara vaga saikesa na laeone ara gini vainguruvigi kesa na omea tuavati ara gatimatea nogo. Igira ara labumatesigira niqira tinoni, mara komigira sui niqira qolo ma niqira omea tatamani, mi tana labumate igira ara naua ara gini laba danga sosongo na daki tinamate. ²⁶ Migira na manetabu ara kutsia moa na vovorona niqira ketsa, mara tau goto kukuni tanigira na omea tabu. Ara gini aqo na omea tabu vaga moa ti na omea lê, mara tau goto sasanigira na tinoni na reigadoviana na omea e male ma na omea e tau male, mara tau goto gini boe na muriana na ketsa na mango tana Dani na Sabat. Maia nogoria na rongona ti igira na toga tana Israel ara tau nogo kukuni taniau inau. ²⁷ Migira sui na tinoni lokiloki ara vaga saikesa moa na pai atsi veveigâ, ara gati ngotsingotsigira na omea tuavati ara gatimategira nogo. Ara naua na labumate vaga ia gana moa kara gini tamani omea danga. ²⁸ Migira na propete ara tsavupoigira na sasi girani vaga moa na tinoni ara poro poponoginia na poke na ponopono na valeqira. Ara morosia moa na moro peropero, mara tavongani katemaia na goko e tau mana tana rongona na omea sauba ke laba. Igira ara tsaria laka ara gini goko tana asaqu inau na Taovia God, miava, minau na Taovia au tau saikesa goko vanigira. ²⁹ Igira ara tamani levo ara dona moa na peqo ma na komi, ma na rotasi sekoliaqira na tinoni ara tau tamanina sa omea, migira goto na tinoni ni veratavosi ara totu i laoqira. ³⁰ Minau au lalavea moa ke kesa tangomana ke aqosia na baravatu me ke totukapusia tana nauna i tana e tapa, me ke isutuguna na kao ia kalina inau kau vangaraua na toroutsaniana tana korequ loki, mau tau goto tsodoa ke kesa. ³¹ Bâ, minau au kore loki sosongo vanigira, me sauba nomoa kau sekoligira manana vaga nogo na lake kalina e ganisuia na buruburu makede, tana rongona na omea seko igira ara naua. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

Kaira na Daki Vanga Nauseko

23 Na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² "Dalena tinoni igoe, i sau nogo ara ka totu ruka na daki tamatasi. ³ Mi kalina ara ka daki vaolu moa i Ejipt, migira na mane ara gini sinagi kolukaira mara ka gini lia na daki rebi. ⁴ Maia na baka daki botsaida ara soaginia ko Ohola (aia na papadana na Samaria), ma na tumurina ara soaginia ko Oholiba (aia na papadana na Jerusalem). Inau au tauga kaira sui, mara ka vasu vani-

au na dalequ. ⁵ Me atsa moa ti aia ko Ohola na tauqu inau, maia e nau babâ moa na aqona na daki rebi, me silovia moa na vairaugigi kolugira nina udu dou ni Asiria. ⁶ Igira sui na tinoni tangirongo sui moa ma gaqira taovia na mane vaumate, mara sagelia na poloqira tsitsibora dou sosongo. Igira sui ara mane vaolu rereidou sosongo mara dona na sagekae tana ose na gini vano tana vailabu. Maia ko Ohola e reigira na mane vaolu girani, me silovi sosongolia na tobana. ⁷ Maia e lia gaqira daki rebi igira sui na tinoni tangirongo ni Asiria, me gini kaulinaqu goto i mataqu tana samasama vaniaqira niqira god peropero ni Asiria. ⁸ Maia e nau babâ moa na aqo mala rebi e tuturiga nogo na nauana kalina e totu moa tana Ejipt. Tû tana baka dakina, migira na mane ara matura kolua mara nauvania vaga moa na daki rebi. ⁹ Bâ, minau au tû, mau moloa aia i lima qira nina udu dou ni Asiria igira nogo aia e ngao sosongoligira. ¹⁰ Migira ara tsoraligi vania na polona me malaiole, mara laugira na dalena mane ma na dalena daki, mi muri, mara tû, mara labumatesiginia na isi. Ma na daki sui pipi tana vera ara gini ngunguluruka bamai tana rongona na omea e laba vania.

¹¹ "Me atsa moa ti ko Oholiba e reia na omea e laba vania ko Ohola na tasina, ma nina sasaga mala rebi ko Oholiba e seko liuliu goto bâ liusia ko Ohola. ¹² Aia goto e silovia na vairaugigi koluaqira na tinoni tangirongo ni Asiria, migira gaqira taovia na mane vaumate ara sagelia na poloqira tsitsibora dou sosongo, migira goto ara dona na sagekae tana ose na gini vano tana vailabu. Migira sui ara mane vaolu rereidou sosongo. ¹³ Minau au reia laka e kesa moa na atsa na omea ara ka naua kaira tasina. E seko sosongo nomoa ka niqira sasaga.

¹⁴ "Maia ko Oholiba e vano ao goto bâ tana nina aqo mala rebi. Aia e reia na nunuqira na tinoni tangirongo ni Babilonia ara kavitaonigira tana baravatuna na vera, mara mamaregasiginigira na peda tsitsi. ¹⁵ Ma na polo rereidou sosongo ara virigi poliginia na lovaqira ma na bunguqira. ¹⁶ Mi kalina aia e morosigira, maia e silovi sosongolia tobana na nauseko koluaqira, me tû me mologoko bâ vanigira i Babilonia kara mai matura kolua. ¹⁷ Bâ, migira na Babilonia ara mai mara sasi kolua, mara sekoli babâ poi tsau kalina ara vatsa, mi tana susuina maia ko Oholiba e qisi, me piloligi tanigira lê. ¹⁸ Maia e nau malemalea moa nina nauseko, migira na tinoni sui ara donaginia laka aia na daki rebi. Me marasibiga vaniau sosongo inau na omea vaga aia e naua, te au qisi inau mau piloligi tania vaga au naunogoa vania na tasina. ¹⁹ Maia e nau babâ moa na aqo mala rebi e tuturiga nogo na nauana kalina e baka daki vaolu moa tana Ejipt. ²⁰ Me papara sosongo na tobana na vairaugigi koluaqira na mane igira e loki sosongo na meaqira vaga moa na asi se na ose. ²¹ Ko

Oholiba igoe o ngaoa ko nautugua nimu nauseko o naua kalina o baka daki moa i Ejipt, i tana igira na mane ara gini sinagi na tsutsumu mo maturu kolugira.

Nina Pede God Vania Ko Oholiba

²² “Bâ, mi kalina ia, miani nogo e vaga na omea inau na Taovia au tsarivanigo igoe ko Oholiba. Au dona laka igoe o qisi lê nogo tanigira nimu udu dou girani, eo, minau sauba kau naua migira kara kore vanigo, ma kara mai tupoligo. ²³ Minau sauba kau adimaigira sui na tinoni tangirongo ma qaqira taovia na mane vau-mate ni Babilonia, mi Kaldea, ma na mane ni Pekod, mi Soa, mi Koa, migira sui goto na Asiria. Igira sui na mane vaolu rereidou sosongo girani sauba kara sage tana niqira ose ma kara maiginigo. ²⁴ Sauba kara talumai tabana i vava kolugira niqira alaala loki na mane vaumate, ma niqira terê gana na vailabu, ma na terê na adilutsa. Igira sui sauba kara sagelia niqira kepi tapala, ma kara tangolia niqira tako, ma kara mai tupoligo. Minau nogo sauba kau mologo i limaqira, ma kara pedeginigo niqira vovoro segeni. ²⁵ Igoe o piloligi taniau, minau au kore sosongo vanigo, aia nogo-ria na rongona ti inau kau molovanigira gamu gala kara nauvanigo na omea ara padâ tana niqira momosatoba. Migira sauba kara pari kutia na isumu mi kaira na kulimu, ma kara labumatesigira na dalemu. Me sauba kara lauligigira na dalemu mane ma na dalemu daki, ma kara kodo mamuraigira. ²⁶ Me sauba kara ratsiligira na polomu, ma kara adiligigira sui gamu inilau loki matena. ²⁷ Mi tana nauvaganana nogo ia, ti inau sauba kau suilavagini vanigo nimu kili nauseko, ma nimu sasi o naugira tuturiga kalina igoe o daki vaolu tana Ejipt. Me sauba ko tau goto ngaoa na moro bâ i koniqira se na padavisuaqira tugua na mane ni Ejipt.”

²⁸ Miani nogo e vaga na omea na Taovia God e tsaria: “Inau sauba nomoa kau mologo i limaqira igira na tinoni igoe o reisavigira, mo qisi nogo tanigira. ²⁹ Migira na mane girani ara reisavigo goto igoe, me sauba kara tû ma kara adiligi tanigo pipi sui na omea igoe o aqo kakai matena, me ke tagara goto sa nimu omea ke kauvisu i konimu, ma kara mologo ko totu malaiole lê saikesa mala daki rebi. Nimu kili nauseko ma nimu aqo mala rebi, ³⁰ igira nogo ara alomai vanigo na kede loki iani. Igoe o lia na daki rebi vanigira na puku tavosi, mo naqugasasi segenimu tana samasama vaniaqira niqira god peropero. ³¹ Mi tana nauvaganana ia, igoe o muritaoni saikesalia nina omeomea seko na tasimu, bâ, me vaga ia, minau sauba kau kedego igoe vaga nogo au kede aia.

³² “Igoe sauba ko gini inu nina bilo na uaeni na tasimu,

aia na bilo loki me laoga dou sosongo,

me tugua nomoa ko gini bule.

Migira na tinoni sui kara kiataginigo ma kara peago. ³³ Ma na uaeni iani sauba ke atsa kolua na uaeni inau au tusunogoa vania na Samaria na tasimu.

Me sauba ke ulavigo, mo ko padasavi sosongo, mo ko matagu loki, mo ko toroutsu.

³⁴ Ma na bilo ia igoe sauba nomoa ko inuvi korasia, mi muri ko tapalia, mo ko adia na tapana, mo ko pariginia na tsutsumu.

Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.”

³⁵ Bâ, miani nogo e vaga na omea na Taovia God e tsarivanja: “Tana rongona nogo igoe o padaleau nogo inau, mo piloligi taniau, ti sauba ko gini rota loki mate-na nimu kili nauseko ma nimu aqo mala rebi.”

Nina Pede God Vanikaira Sui Na Tamatasi

³⁶ Ma na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, “Dalena tinoni igoe, laka igoe o vangaraunogoa na pedekaqira ko Ohola ma ko Oholiba? Bâ, ko tû, mo ko tai ka mataqira tana rongona na omea marasibiga sosongo ara ka naua. ³⁷ Kaira sui moa na daki vanga kiboga ma na vanga labumate. Ara ka kibogasigira na titinonina niqira god peropero, mara ka matesigira na baka ara ka vasu vaniau, mara ka gini savori-kodoputsa vanigira niqira god. ³⁸ Me tau moa vati sui na omea ara ka nauvaniau kaira. Ara ka naqugasigotoa niqiu Vale Tabu, mara ka kutsia na ketsa na mango tana Dani na Sabat aia inau nogo au baloa. ³⁹ !Mi tana dani tsotsodo i tana kaira ara ka gini savori-kodoputsa ka daleqira vanigira na god peropero, ara ka tau goto gini vangamâ na sagemai i laona niqiu Vale Tabu ma na naqugasiana!

⁴⁰ “Mi kaira ara ka vailivugira babâ moa na mane tana vera ao kara mai i ka koniqira, migira ara mai. Mi kaira na tamatasi ara ka lesomale dou, mara ka parabaua ka mataqira, mara ka sagelia ka gaqira inilau angaanga loki matena. ⁴¹ Mi muri, mara ka ba totukae tana bela rereidou sosongo, mi tana i ka mataqira e totu kesa na bela e danga na mutsa dou i konina, kologotoa na bulunagai sisigini dou ma na oela na olive inau nogo au sauvanikaira. ⁴² Me kesa na alaala loki na mane vanga mage talumai tana kaomate ara sulungana mai na mutsa kolukaqira. Ara magemage, mara lilinge loki, mara sageli vanikaira na bore tana ka limaqira ma na kepi taovia rereidou tana ka lovaqira.

⁴³ Minau au reigira mau tsarisegeniqu laka igira ara gini aqo vaga na rebi kesa na daki e matemateaga lê nogo tana kiboga. ⁴⁴ Migira ara tau goto kuti na vanovisu i ka koniqira ko Ohola ma ko Oholiba kaira na daki vanga nauseko. ⁴⁵ Migira na tinoni e gotolaka niqira sasaga, sauba kara tû, ma kara kede matesikaira tana rongona na kiboga ma na labumate ara ka naugira.”

⁴⁶ Miani nogo e vaga na omea aia na Taovia God e tsaria: "Soagira na alaala loki na mane vaumate kara mai molomatagu vanikaira, ma kara komia ka niqira omea tatamani. ⁴⁷ Molo vanigira ma kara taiginikaira na vatu, ma kara baoginikaira niqira isi, ma kara labumatesigira ka daleqira, ma kara tungia ka valeqira. ⁴⁸ Mi tana nauvaganana ia, ti inau sauba kau suilavaginia me ke tau goto laba na vainausekoligi i laona na kao popono. Maia nogo ke lia na parovata vanigira na daki sui laka kara tau goto naua na kiboga vaga ara ka naua kaira. ⁴⁹ Mi kagamu nogo na tamatasi, inau sauba kau kedekagamu tana rongona ka nimui nauseko, ma ka nimui sasi tana samasama vaniaqira na god peropero. Mi tana ti kagamu kamu ka donaginia laka inau nogo na Taovia God."

Na Jerusalem e Vaga Kesa na Kuki Baubau

24 Mi tana sangavulunina dani i laona na sangavulunina vula tana siunina dani na ngalitupana nida totu tsinogo, maia na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² "Dalena tinoni igoe, ko maretuna na dani na vula i dani eni, rongona i dani eni nogo aia na taovia tsapakae ni Babilonia e aligiri na mai na bokiana na Jerusalem. ³ Ko tû, mo ko tsarivanigira na tinoni vanga petsakoe girani na gokolia iani inau na Taovia God au tsarivanigira:

Moloa na kuki i laona na lake,
ma kamu dangaliginia na kô.

⁴⁵ Matesia kesa na sipi dou bâ.

Adia na velesina dou bâ,
kaira nogo na araninago ma na tuana,
migira goto na sulina dou bâ.

Molotsavugira i laona na kuki.

Soqoi lakena me ke totopo na kô
kolugira na suli ma na velesi."

⁶ Iani nogo e vaga na omea na Taovia God e tsaria: "I sauba ke seko sosongo vania na Jerusalem niqira verabau igira na tinoni vanga labumate girani! Aia e vaga saikesa nogo kesa na kuki tsotso baubau ara tau dona na malesiana. Adiligigira tatasa pipi sui na paparina na velesi ara totu i laona, me ke laka goto kauvisu ke kesa. ⁷ Igira na tinoni ni Jerusalem ara labumatesigira na tinoni tavosi, mi kalina ia igira goto nogo sauba kara mate. Ara nau malemalea moa niqira labumate, mara tau goto tsavuginia na kao i tana e tareo na gabuna gaqira lamuta. Mara moloa ke totu lê i kelana na vatu. ⁸ Inau au moloa moa na gabu ke totu malemale i kelana na vatu, rongona kalina kau morosia, ma kau padavisua niqira sasi niqiu tinoni ma kau ngaoa na tango-tugu.

⁹ "Minau na Taovia God au tsarigotoa: I sauba ke seko sosongo vania na Jerusalem, niqira verabau igira na tinoni vanga labumate girani! Minau segeniqu nogo

sauba kau vata lakena. ¹⁰ !Pabo lakena! !Soqoia me ke iru! !Kukia na velesi me ke totopo poi tsau ke mamatsa saikesa na kona! !Kodogira na suli! ¹¹ Mi kalina ia, molo bâ na kuki kobakoba tapalamila tana madaova gagâ, me ke roma me ke tsitsi. Mi tana nauvaganana ia, ma na kuki ia sauba ke gini totumale tugua murina kalina ke vanoligi sui na tsotsona, ¹² atsa moa ti na lake ke tau tangomana na ganiligi suiana na tsotsona.

¹³ Jerusalem nimu nauseko nogo igoe ara naua mo gini kaulinaqu i mataqu. Me atsa moa ti au tovokakaia na malesiamu mo ko gini totumaletugua i mataqu, migoe o totu kaulinaqu moa. Me vaga ia, me utu saikesa vanigo ko totumaletugua poi ko vatsangia na susuligana popono na korequ. ¹⁴ Inau na Taovia God au tsaria na omea iani. E labamai nogo na tagu i tana inau kau naua na omea au padâ. Me sauba e utu goto kau padalegira nimu sasi, se kau galuwego, se kau gaego. Me sauba nomoa kau kedego tana rongona na omea seko o naua. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

Na Mateana na Tauna na Propete

¹⁵ Na Taovia e goko vaniau me tsaria, ¹⁶ "Dalena tinoni igoe, au dona nogo laka igoe o galuve sosongolia na taumu, me sauba nomoa kau adiligia tanigo tsaku lê, mo ko totu tinamate. Migoe ko laka goto na melu se na tangitangi, se na ngangai. ¹⁷ Ko ngangai rago i laona tobamu, mo ko laka moa na ngangai laba kara tau rongomigo igira na tinoni tavosi. Ko laka goto na muriana na lavu ara naua tana tagu na matemate, mo ko poroa moa na lovamu, mo ko sagelia gamu porotua vaga o naua pipi kalina. Mo ko laka goto na tsavuana na ngoramu, se na ganiana na vatana mutsa ara gania igira ara ngangaisia na mateana kesa tinoni."

¹⁸ Mi tana matsaraka tana dani ia, minau au goko kolugira rago na tinoni, mi tana ngulavi me mate na tauqu. Mi tana dani i muri minau au muria na omea aia na Taovia e tsarivaniau kau naua. ¹⁹ Migira na toga ara veisuaginiau, "Egua igoe ti o nauvanganana ia?"

²⁰ Mi tana minau au tsarivanigira, "Na Taovia nogo e goko vaniau ²¹ me tsaria kau parovatavigamu vaga iani igamu na tinoni ni Israel: Igamu amu gini kaekae sosongo na susuligana nina Vale Tabu aia. Mamu reingao sosongolia na morosiana ma na mai na tsigoviana, bâ, maia segenina nogo na Taovia sauba ke naqugasiasia. Migira sui nimui tinoni vaolu ara totuvisu moa i Jerusalem, sauba kara viri mate sui tana vailabu.

²² Mi tana ti igamu sauba kamu naugotoa na omea vaga igamu amu reiau au vasini moa naua. E utu goto kamu tsavua na ngoramui, se kamu gania na mutsa ara gania igira ara ngangaisia na mateana kesa tinoni.

²³ Sauba kamu poroa moa na lovamui, ma kamu

sagelia moa gamui porotua, me utu goto kamu tangi-tangi se kamu ngangai. Sauba kamu padavisugira moa nimui sasi me ke gini tsuna saikesa na konimui tana melu, ma kamu suli lê moa, ma kamu vaingan-gaisigi tana padasavi loki. ²⁴ Mi tana tagu ia ti inau a Esekiel kau lia vaga na padapada vanigamu; eo, igamu sauba kamu naugotoa na omea sui vaga amu reia au naua i dani eni. Ma na Taovia e tsaria laka kalina kara laba na omea sui girani, migamu sauba kamu donaginia laka aia nogo na Taovia God.”

²⁵ Ma na Taovia e tsarivaniau goto, “Dalena tinoni igoe, i kalina nogo ia, inau sauba kau adiligia tanigira na Vale Tabu susuliga aia ara gini kaekae, mara gini mage sosongo na reiana ma na tsigoviana. Me sauba kau matesigira sui na daleqira mane ma na daleqira daki. ²⁶ Mi tana dani i tana inau kau naua na omea iani, me kesa na mane sauba ke matepitsa tania na toroutsa loki ia, maia ke mai me ke turupatuna vanigamu na omea sui ara laba. ²⁷ Mi tana dani goto moa ia, minau sauba kau nusia na lapimu igoe, mo ko gini tango-mana na goko koluana na mane ia. Mi tana nauvanana ia, igoe sauba ko lia vaga na padapada vanigira na toga, me sauba igira kara donaginia laka inau nogo na Taovia.”

Na Katemate Kalegira na Amon

25 Na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² “Dalena tinoni igoe, ko taimataqira na tinoni ni Amon. ³ Ko tsarivanigira kara rongomi vatavidoua na omea inau na Taovia God au tsaria: Igamu amu gini mage loki sosongo kalina ara naqugasiasu niqira Vale Tabu, mara toroutsani saikesalia na kao ni Israel, mara aditsekagira na tinoni ni Juda. ⁴ Me rongona igamu amu gini mage kalina ara laba na omea girani, minau sauba kau mologira na puku ara totu tana kaomate tabana i longakara mai ma kara tangoligamu. Igira sauba kara vaturikaea niqira valepolo ma kara totuvia nimui butona momoru. Sauba kara ganigira nimui vuana gai, ma kara inuvia niqira miliki nimui buluka. ⁵ Minau sauba kau naua ma nimui verabau i Raba ke totu mangu lê, migira moa na kamelo kara totu i laona, ma na butona momoru popono i Amon ke lia niqira nauna na mani mutsa igira na sipi. Mi tana ti kamu donaginia laka inau nogo na Taovia.

⁶ “Miani nogo e vaga na omea e tsaria na Taovia God: Inau au donanogoa laka igamu amu reisavia na kao ni Israel, mi kalina amu reia laka e toroutsa popono nogo, migamu amu gini mage loki, mamu tapotapo, mamu tsipukae tana mage. ⁷ Mi tana rongona nogo igamu amu nauvanana ia, ti inau sauba kau mologamu i lima qira na tinoni tavosi, migira nogo sauba kara laugira nimui omea levolevo ma kara sekoli poponoa na veramui. Inau sauba kau matesiligigamu, ma kamu

tau nogo lia sa puku na tinoni, ma kamu tau goto tamanina sa nimui kao segeni. Mi tana ti igamu kamu donaginia laka inau nogo na Taovia.”

Na Katemate Kalegira na Moab

⁸ Na Taovia God e tsaria, “Tana rongona nogo igira na Moab ara tsaria laka igira na tinoni ni Juda ara atsa vaga saikesa moa igira na tinoni tavosi sui, ⁹ ti inau sauba kau mologira na gala kara baginigira na verabau ara totu tana niqira votavota na Moab, kolugotoa niqira verabau dou sosongo bâ, i Bet Jesimot, mi Baal Meon, mi Kiriataim. ¹⁰ Ma kau mologira na puku tana kaomate tabana i longakara tuliusigira na Moab kologira na Amon, migira goto na Moab kara tau goto nogo lia sa puku na tinoni. ¹¹ Eo, sauba kau kedegira na Moab, migira sauba kara donaginia laka inau nogo na Taovia.”

Na Katemate Kalegira na Edom

¹² Na Taovia God e tsaria, “Igira na Edom ara tango-tugu seko sosongo tana Juda, ma na tangotugu vaga ia e naua mara gini loaga saviliu i mataqu inau. ¹³ Mi kalina ia inau au katevulaginogoa laka sauba kau kedegira na Edom, ma kau matesiligigira pipi sui na tinoni ma na omea tuavati ara totu i tana. Me sauba kau mangusia na kao popono tû tana verabau i Teman me tsau bâ tana verabau ni Dedan. Migira sui lakalaka sauba kara viri mate tana vailabu. ¹⁴ Minau sauba kau mologira niqira tinoni ni Israel kara ba tangotuguqu i koniqira, mi tana ti igira na Edom kara vatsangia na susuligana popono niqira momosatoba, ma kara donaginia laka inau nogo au tangotugu i koniqira. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.”

Na Katemate Kalegira na Pilistia

¹⁵ Na Taovia e tsaria, “E oka sosongo nogo igira na Pilistia ara reisavi sosongoligira na Israel, mara livu galaqira, mara tangotuguqira nogo tana niqira morosavi. ¹⁶ Ba, minau au katevulaginogoa kalina ia laka sauba kau baginigira na Pilistia, ma kau matesiligigira sui lakalaka kolugira goto igira sui ara totu i tasi taligu. ¹⁷ Inau sauba kau kedekakaigira, ma kau tangotuguqu popono i koniqira. Migira sauba nomoa kara vatsangia na susuligana na korequ loki. Mi tana ti sauba igira goto kara donaginia laka inau nogo na Taovia.”

Na Katemate Kalegira na Tire

26 Tana kesanina dani na vula... † tana sangavulu kesanina ngalitupana nida totu tsinogo, na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² “Dalena tinoni igoe, iani nogo e vaga na omea igira na tinoni tana verabau

† “Tana kesanina dani na vula...” Tana mamarena na papi iani tana goko Hibru e tau totu na soana na vula iani.

ni Tire ara tsovula gokona. Ara gugû mara tsaria, 'Ina Jerusalem e toroutsas saikesa nogo! !Me utu goto nogo kara bâ na tinoni na voli omea i konina! !Mi kalina ia sauba kara mai na voli omea i konida igita, migita ka gini tamani qolo danga!'

³ "Bâ, me vaga ia miani nogo e vaga na omea inau na Taovia God au tsaria: Inau au lia nogo gamu gala, igoe na verabau ni Tire. Inau sauba kau mologira kara danga na puku na tinoni kara baginigo, ma kara tsavugo popono vaga moa kalina e longa na lualua. ⁴ Sauba kara veogira nimu baravatu, ma kara vui pukaligira nimu kusudato. Mi muri minau sauba kau salaligi poponoa na kao i laomu, me ke totuvisu moa na vatuvatu lê. ⁵ Migira na mane lavetsetse sauba kara valangâ niqira vugo i kelana, i tana nogo e tukae i laona na tasi. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani. Igira na tinoni tavosi sauba kara laua niqira omea sui na Tire, ⁶ ma kara labumatesiginigira niqira isi igira sui ara totu tana nina verabau i longa. Mi tana nogo ti igira na Tire kara donaginia laka inau nogo na Taovia."

⁷ Ma na Taovia God e tsarigotoa, "Inau sauba kau adimaia na taovia tsapakae tangirongo liuliu bâ, aia nogo a Nebukadnesar ni Babilonia, ke maiginia na Tire. Maia sauba ke talumai i vava kolugira nina alaala loki na mane vaumate, kolugira nina ose ma nina terê, migira nina mane sage tana ose. ⁸ Migira sauba kara vailabugi kolugira na tinoni ara totu i laoqira na vera tabana i longa ma kara matesigira sui lakalaka. Igira na gala sauba kara tsaia na kabi, ma kara ovukaegira na kao, ma kara tu palatete kolua niqira tako, me ke vaga moa kesa na baravatu ara taopoi i murina. ⁹ Igira sauba kara tupi ovatiginia na kubu loki katsikatsi na baravatuna na veramu, ma kara vui pukaliginigira na tapala katsi nimu kusudato. ¹⁰⁻¹¹ Migira na mane vaumate kara sagekae tana niqira ose ma niqira terê, ma kara ulo sage bâ tana matsapakapuna na veramu, ma na lelelo loki ara naua sauba kara tologinia nimu baravatu. Ma na punguna na papasa e asikaea na tuana niqira ose kalina ara liu vaga na guguri loki i laoqira nimu sautu, sauba ke tsavu poponogira na valemu. Ma kara labumatesiginigira nimu tinoni niqira isi, ma kara vui pukaligira nimui tuguru loki kakai. ¹² Migira gamu gala sauba kara adi tamaniqira sui nimu qolo ma nimu vangana na tsabiri. Me sauba kara vui pukaligira nimu baravatu ma kara toroutsanigira nimu vale rereidou sosongo. Ma kara tû ma kara tsakogira na vatuna, ma na gaina, me pipi sui na tarutuna, ma kara ba tsonigira i tasi. ¹³ Me utu goto kau tamia ke tangi sa linge, se sa itai tatangi i laomu. ¹⁴ Ma kau naua migoe ko lia na vatuvatu lê i tana igira na mane lavetsetse kara ba valangâ niqira vugo. Me sauba ke utu goto kara logovisugo tugua. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

¹⁵ "Iani goto na omea inau na Taovia God au tsaria vania na verabau ni Tire: Kalina igira na mane vaumate kara toroutsanigo igoe, migira na tinoni ara totu tana vera sui i tasi taligu sauba kara gini matagu loki na rongomiana niqira arapirikaka igira nimu tinoni kalina ara labumatesigira. ¹⁶ Migira sui na taovia tsapakae tana puku ara totu i tasi taligu sauba kara gini matagu loki sosongo bâ na reiana na omea e laba vanigo, me sauba kara tû ma kara tsunaligi tania niqira sasana na totukae, ma kara tsoraligigira na poloqira sagesage katsi ara tula mamaregasia, ma kara totu tsuna tana kao lê ma kara gagariri. ¹⁷ Mi tana ti igira sauba kara lingena vanigo na linge na qilululu vaga iani:

!E toroutsas sui kiki nogo na verabau tangirongo!

Migira nina vaka e tsonilongagira sui nogo na tasi.

Tana idana igira na tinoni tana verabau iani ara tagaovi kaputia na tasi.

Migira sui ara totu i tasi taligu ara matagunigira sosongo.

¹⁸ Bâ, mi tana dani e toroutsas na verabau ia, migira na momoru sui lakalaka ara gagariri, ma niqira tinoni ara gini novo loki sosongo na reiana na vatana na toroutsas seko sosongo vaga ia."

¹⁹ "Minau na Taovia God au tsaria: Minau sauba kau naua migoe ko totu mangu lê vaga igira na verabau ara toroutsas sui nogo me tau nogo totuvigira ke kesa. Sauba kau lumitsunago tana maorodo. ²⁰ Me sauba kau tsonitsunago tana barangengo na mate i tana ara totu igira ara mauri i sau. Mi tana ko totu saviliu kolugira sui ara toroutsas nogo. Me ke tagara goto ke kesa ke totuvigo tugua, me ke utu vanigo goto ko lia tugua sa veraloki i laona na barangengo. ²¹ Eo, inau sauba kau toroutsanigo saikesa, mo ko gini nangaligi lê. Atsa moa ti na tinoni kara tsoni lalavemu, me utu goto kara ba tsodovulagigo. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

Na Linge na Qilululu Vania na Tire

27 Na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² "Dalena tinoni igoe, ko lingena na linge na qilululu vania na Tire, ³ aia na verabau ara logoa i ligisana tasi, migira nina tinoni ara naua niqira aqo na kavogolu kolugira sui na tinoni ara totu i tasi taligu. Mo ko tsarivania na omea inau na Taovia God au tsaria:

"Igoe na Tire o gini kaekae sosongo nomoa nimu rereidou.

⁴ Migira na mane logovale ara logogo vaga moa kesa na vaka rereidou sosongo.

Ma na tasi nogo e lia na veramu.

⁵ Ara aqosiginigo na gai na aru e talu tana Vungavunga Hermon,

ma na tugurumu ara aqosiginia na gai na sida ni Lebanon.

⁶ Mara adia na gai kakai ni Basan gana na aqosigini-ana nimu vose;

ma na belamu ara aqosiginia na gai na aru ni Siprus, mara baruginia na tapana na livona na elepani.

⁷ Ma na selomu ara aqosiginia na sangava na polo vovosi laka,

aia na polo vovosi laka ara tula mamaregasia e talumai i Ejipt,

Me lakagana lê na reigadoviana kalina igoe o maimai ao moa.

Ma na tsatsavumu ara aqosiginia na polo tsitsibora dou bâ

e talumai tana momoru ni Siprus.

⁸ Migira na mane ni Sidon mi Arvad ara voselaginigo. Migira nimu mane segeni ara dona sosongo na aqo tana vaka igira nogo ara tagaovigo.

⁹ Migira na mane ni Biblos igira ara dona sosongo na tita vaka

ara tita ponotigira na ovaova tana tibamu.

Migira na vaka talumai pipi sui tana butona momoru ara mai piniti i konimu,

ma niqira mane na vaka ara mai voligira nimu vangana na tsabiri.

¹⁰ "Igira na mane vaumate ni Persia, mi Lidia, mi Put, ara sangasage tana nimu alaala na mane vaumate. Migira nogo ara sangago tana vailabu ti e gini tangi loki gamu rongu. ¹¹ Migira na mane vaumate ni Arvad ara mataligira nimu baravatu, ma na mane ni Gamad ara mataligira nimu kusudato. Mara ba tsaugagini polipoligo gaqira tako ma gaqira kepi tapala. Igira nogo na mane girani ara naua ti igoe o gini rereidou sosongo.

¹² "Igoe o vano na kavogolo i Spain, mo adia niqira siliva, ma niqira tapala laka, me visana goto niqira omea, na oline nimu omea tatamani danga sosongo.

¹³ Mo bâ na kavogolo goto i koniqira na tinoni ni Gris, mi Tubal, mi Mesek, mo oliginia nimu omea tatamani niqira tseka ma niqira omea ara aqosiginia na tapalamila. ¹⁴ Migoe o tsabirigira nimu omea tatamani vanigira na tinoni ni Bet Togarma, gana na voliginiaqira niqira ose na raqa terê, ma niqira ose gana na vailabu, ma niqira asi mane. ¹⁵ Migira goto na tinoni ni Rodes ara vaioligi kolugo niqira omea tatamani; migira na tinoni danga tana vera i tasi taligu ara sauvanigo na livona na elepani ma na kubu na kauri gana na oliginiana nimu omea tatamani. ¹⁶ Migira na tinoni ni Siria ara adimai vanigo na sangava na polo sere vovosi laka, na polo tsitsibora, ma na sangava na polo ara tula mamaregasia, me visana na vatana na vatu angaanga loki matena, na mani oliginiana nimu omea tatamani.

¹⁷ Migira na Juda ma na Israel ara oliginia nimu omea tatamani niqira uiti, ma niqira bulumitsua, ma niqira oela na olive, ma niqira papasa sisigini dou. ¹⁸⁻¹⁹ Migira na tinoni ni Damaskus ara oliginia nimu omea tatamani niqira ueni talumai i Helbon, ma na ivuna sipi ni

Sahar. Migira ara oliginia na tapala laka ma na papasa sisigini dou nimu omea levolevo. ²⁰ Migira na tinoni ni Dedan ara oliginia nimu omea levolevo na polo matolu ara moloa i vavana na mani sagekae tana ose. ²¹ Migira na tinoni ni Arabia migira na taovia tagao tana butona kao ni Kedar ara oliginia nimu omea gana na

tsabiri niqira dalena sipi, ma niqira sipi loki, ma niqira naniqoti. ²² Migira goto na tinoni ni Seba mi Raama ara oliginia nimu omea tatamani igoe niqira papasa sisigini dou bâ, ma niqira vatu angaanga loki matena, ma niqira qolu. ²³ Migira sui na verabau ni Haran, mi Kane, mi Eden, migira goto na mane kavogolo ni Seba, ni Asur, mi Kilmad ara naua na aqona na vaioligi koluumu. ²⁴ Igira ara tsabiri vanigo na polo loki matena, ma na polo tsitsibora, ma na polo ara tula mamaregasia, ma na ibe vosi mamarega, ma na itai ma na bari ara gao kakai dou. ²⁵ Migira na alaala na vaka loki ara lut-sangi vanogira nimu vangana na tsabiri.

Igoe o vaga saikesa nogo kesa na vaka i tasi e lutsangigira danga sosongo na vangana na tsabiri.

²⁶ Eo, mi kalina igira nimu mane vovose ara voselaginigo votu i mao,

ma na guguri votu e gadovikakaigo mo gini toga tana tseve i mao.

²⁷ Me pipi sui nimu vangana na tsabiri, migira sui lakalaka nimu mane reitutugu vaka, migira goto nimu mane tita vaka kolugira igira ara naua nimu aqo na tsabiri,

me pipi sui nimu mane vaumate ara totu i laomu, igira sui lakalaka ara lulumi mara nanga lê i laona na tasi,

kalina igoe o ba toga tana tseve.

²⁸ Ma na leleona niqira guloki igira nimu mane aqo tana vaka kalina ara lulumi e kasiligira na vera sui tana tasi taligu.

²⁹ "Me pipi sui na vaka tavosi ara longa tsaku mara ba piniti i one,

migira sui na mane ara aqo i laoqira ara tsipu mara ba tutû tabana i tasi.

³⁰ Igira sui ara tangisi sosongoligo, mara karokaea na papasa tana lovaqira mara gini uliuli na tora.

³¹ Mara tsara koakoâ na lovaqira matemu igoe, mara sagelia na polo baubau papadana na melu.

Me melu loki sosongo na tobaqira mara tangitangi,

³² mara lingena vanigo kesa na linge na qiluqilu mara tsaria:

'Igoe na Tire, e tau vati laba vania sa verabau na omea

vaga e gadovigo igoe i laona na maorodo.

³³ Mi kalina igoe o molo vanogira nimu omea gana na tsabiri tana vera i mao,

migira na tinoni sui ni tana ara gini mage na voliana i konimu na omea ara kilia.

Migira goto na taovia tsapakae ara gini tamani niqira omea danga

tana na vangana nimu omea tatamani igoe.

³⁴ Mi kalina ia igoe o toga nogo i tasi, mo ba tsuna i laona na maorodo.

Me pipi sui nimu omea levolevo kolugira sui goto igi-
ra ara aqo vanigo

ara ba nanga lê kolugo i laona na tasi.'

³⁵ "Migira sui ara totu tana vera i tasi taligu ara gini novo loki na reiana na omea e laba vanigo. Me atsa moa ti igira niqira taovia tsapakae, migira goto ara matagu loki, me kuluvesuvesu na mataqira. ³⁶ Igoe o nanga saikesa nogo kalina eni, me utu vanigo goto ko visumaitugua, me pipi sui na mane kavogolo tana barangengo popono ara viri gariri mara matagu ke tau laba vanigira goto na omea seko vaga e laba vanigo igoe."

Na Katemate Kalea na Taovia Tsapakae ni Tire

28 Na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² "Dalena tinoni igoe, ko tsarivanja na taovia tsapakae ni Tire na omea inau na Taovia God au tsarivanja: Igoe o tsonikae segenimu sosongo, mo tsarivaganana iani, 'Inau na god, mau totukae tana niqira sasana na totukae igira na god i levugana patupatu na maorodo.' Eo, igoe o padâ laka igoe o kesa na god, me tagara, igoe na tinoni lê moa mo tau na god. ³ Mo padagotoa laka o sasaga loki liusia bâ a Danel, me laka e tagara goto sa omea ke popoi vanigo. ⁴ Nimu sasaga loki ma nimu padagadovi omea igoe e naua mo gini tamani omea danga sosongo, me gini dangadato nimu qolumila ma nimu siliva i laona nimu valebisi. ⁵ Igoe o sasaga sosongo tana aqona na tsooqolo, mo gini adi papabona danga goto bâ nimu qolo. !Mo gini kaekae sosongo tana rongogira nimu omea danga!

⁶ "Bâ, mi kalina ia, iani e vaga na omea inau na Taovia God au tsarivanigo: Tana rongona nogo igoe o pada segenimu laka o sasaga loki vaga nogo kesa na god, ⁷ ti inau sauba kau adimaigira gamu gala vanga tangopeke ma kara vailabugi kolugo, ma kara sekoligira sui lakalaka na omea rereidou sosongo igoe o adia tana nimu aqo sasaga. ⁸ Sauba kara labumatesigo, ma kara tsoni luvusigo i laona na maorodo. ⁹ ?Mi kalina igira kara mai na labuamu, megua, laka sauba ko tsararia moa laka igoe kesa na god ne? Mi tana nogo ti igoe sauba ko donaginia laka igoe na tinoni lê moa mo tau na god. ¹⁰ Igoe sauba ko mate vaga saikesa moa na pai i lima qira na tinoni ponotoba ni veratavosi. Inau nogo na Taovia God au moloketsana ke laba vanigo vaga ia."

¹¹ Ma na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ¹² "Dalena tinoni igoe, ko lingena na linge na melu vania na taovia tsapakae ni Tire. Mo ko tsarivanja na omea inau na Taovia God au tsaria: I sau igoe o dou tsapakae liusigira bâ pipi na tinoni sui. Mo sasaga loki me dou sosongo bâ na rereimu. ¹³ Igoe o totu i Eden, nina uta nogo God, mo gini inilau pipi vatana na vatu angaanga loki matena. Mara danga goto gamu inilau qolumila. Minau nogo au vangaraugira sui vanigo kalina au volago. ¹⁴ Mau moloa kesa na angelo mamataguniga sosongo ke mataligo. Migoe o totu tana niqungavunga tabu mo liu bamai i laoqira na vatu angaanga. ¹⁵ Mi tana tuturigana kalina au vasini moa volago, e dou sosongo nimu sasaga, mo vaga moa ia poi tsau kalina igoe o tuturiga na nauseko. ¹⁶ Migoe o gini boe sosongo moa na vovoli ma na tsabiri omea, maia nogo e raqago bâ tana sasi loki ma na tangopeke seko. Maia nogo na rongona ti inau au railigigotania niqungavunga tabu, ma na angelo au moloa ke mataligo aia nogo e tsaligigotanigira na vatu angaanga. ¹⁷ Igoe o gini kaekae sosongo na douna na rereimu, me bulesigo moa nimu tangirongo. Maia nogoria na rongona ti inau au tsonitsunago i mataqira na taovia tsapakae tavosi, gana kalina kara morosigo ma kara gini parovata. ¹⁸ Tana nimu aqo na vovoli ma na tsabiri igoe o peqo sosongoligira na tinoni, mo nagugasiginigira nimu nauna na mani samasama. Mi tana minau au mololakena nimu verabau me iru sui saikesa. Migira sui ara morosigo kalina ia, ara reia moa na tsupu na tora. ¹⁹ Migoe o nanga saikesa nogo, me utu goto ko visumaitugua, migira sui na tinoni tavosi ara donaginigo i sau ara gagariri, mara gini matagu ke tau laba vanigira goto na omea seko vaga e laba vanigo igoe."

Na Katemate Kalea na Sidon

²⁰ Na Taovia e tsarivaniau, ²¹ "Dalena tinoni ko taimatana na verabau ni Sidon. ²² Mo ko tsarivanigira na tinoni ni tana laka inau na Taovia God au tsarivaganana iani tana rongona na veraqira: Igoe na Sidon inau nogo gamu gala kalina ia. Mi kalina igira na tinoni tavosi kara reia na omea inau kau naua vanigo, migira sauba kara tsonikaeginiau inau. Ma kara donaginia laka inau nogo na Taovia, kalina kau sauvulagia na susuligaqu tabu tana kedeaqira igira na tinoni ara totu i laomu. ²³ Inau sauba kau moloa na lobogu seko ke gadovigo. Migira na gala sauba kara maiginigo pipi sui moa tana nauna, ma kara labumatesigira nimu tinoni, ma na gabuqira ke tareo bamai lê i laoqira pipi sui nimu sautu loki. Mi tana ti igoe ko donaginia laka inau nogo na Taovia."

God Sauba Ke Vangalaka Tugua Vanigira na Israel

²⁴ Ma na Taovia e tsaria, "Igira na puku tavosi ara totu poligira na tinoni ni Israel ara vaigalagi sailagi kologira, mara rotasigira vaga moa na kokonana na itai kokonaga ara toroa na konina tinoni. Mi kalina ia sauba e utu goto kara nauvaganana vanigira. Mi tana ti igira na Israel kara donaginia laka inau nogo na Taovia God."

²⁵ Ma na Taovia God e tsarigotoa, "Inau sauba kau adivisumaigira tugua na tinoni ni Israel tanigira na vera tavosi i tana au sarangasigira bâ, mi tana ti igira sui na puku na tinoni kara donaginigotoa laka inau au tabu loki. Migira na tinoni ni Israel sauba kara totuvia niqira kao segeni, na kao inau au sauvaninogoa a Jakob niqira maneago. ²⁶ Migira sauba kara totu raviravi dou i tana, ma kara logo valeqira, ma kara tsukagira niqira itai na uaeni. Minau sauba kau kedegira na puku tavosi sui ara totu polipoligira mara reipeagira na Israel i sau, migira moa na Israel sauba kara totu raviravi dou tana rago. Mi tana ti igira kara donaginia laka inau nogo na Taovia niqira God."

Na Katemate Kalegira na Ejipt

29 Tana sangavulu rukanina dani i laona na sangavulunina vula, tana sangavulunina ngalitupana nida totu tsinogo, na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² "Dalena tinoni igoe, ko taimatana na taovia tsapakae ni Ejipt. Ko katevulagi vania laka aia kolugotoa na butona momoru popono ni Ejipt sauba kara gadovikedede. ³ Mo ko tsarivanja laka iani nogo e vaga na omea inau na Taovia God au tsaria: Inau au lia nogo gamu gala igoe na taovia tsapakae ni Ejipt, na tuqana vua loki o tsaro i laona na Kô Nile. Mo koea laka igoe nogo o aqosia na Kô Nile mo tamanina. ⁴ Inau sauba kau kautiginia na salili na mangamu, ma kau naua ma na tsetse kara viri bulu tana kokoramumu. Mi muri, ma kau raqakaego tania na Kô Nile kolugira na tsetse sui ara bulu kakai i konimumu. ⁵ Minau sauba kau tsonigo bâ kolugira sui na tsetse i laona na kaomate. Migoe sauba ko ba puka mate lê tana kao, me utu lelê goto kara qilugo. Minau sauba kau sau na konimumu vanigira na manu ma na omea tuavati ke lia gaqira mutsa. ⁶ Mi tana ti igira na tinoni sui tana Ejipt kara donaginia laka inau nogo na Taovia."

Ma na Taovia e tsarigotoa, "Igira na Israel ara norugamu igamu na Ejipt laka kamu sangagira tana vailabu. Migoe na taovia tsapakae ni Ejipt o tau saikesa susuliga, mo vaga moa na itoro tolatola lê. ⁷ Mi kalina igira ara vataragi bâ i konimumu, migoe o tavongani takutsi lê mo baosa na abeabeqira, me gini taboku na sulina na gotuqira. ⁸ Bâ, mi kalina ia, inau na Taovia God au parovatavigo laka sauba kau mologira na

mane vaumate kara baginigo kolua niqira isi, ma kara labumatesigira sui nimu tinoni kolugira nimu omea tuavati. ⁹ Ma na kao popono ni Ejipt sauba ke lia na kaomate lê. Mi tana ti igoe ko donaginia laka inau nogo na Taovia.

"Mi tana rongona o tsaria laka igoe nogo o aqosia na Kô Nile mo tamanina, ¹⁰ ti inau au lia gamu gala, mau gala vanigotoa na Kô Nile aia igoe o tsaria laka o tamanina. Minau sauba kau naua, ma na kao popono ni Ejipt ke lia na kaomate lê, ke tuturiga i Migdol tabana i vava, me ke tsau bâ i Asuan tabana i ata, me ke ba vosa tana votavota ni Sudan. ¹¹ Me sauba ke tagara goto sa tinoni se sa omea tuavati ke tangomana na liu bâ i tana. Mi laona ke vati sangavulu na ngalitupa popono e utu goto ke mauri sa omea i laona. ¹² Minau sauba kau naua ma na Ejipt ke lia na kao mangu seko sosongo bâ tana barangengo popono. Mi laona ke vati sangavulu na ngalitupa, migira sui na verabau tana Ejipt sauba kara tsaro sekoseko lê, eo, kara seko liusigira bâ na verabau tavosi sui. Minau sauba kau tsialigigira na Ejipt tania na veraqira, migira sauba kara tsogo bamai pipi tana butona kao, ma kara ba totu lalo i laogira na tinoni tavosi.

¹³ "Minau na Taovia God au tsarigotoa laka i murina ke vati sangavulu na ngalitupa, minau sauba kau adivisugira tugua na Ejipt tanigira na puku tavosi i tana au sarangasigira bâ, ¹⁴ ma kau tamivanigira ma kara ba totuvitugua na Ejipt tabana i ata, i tana nogo niqira kao pukuga. Me utu moa kara susuliga tugua vaga isau. ¹⁵ Minau kau naua ma kara labelabeaga lê liusigira bâ na puku tavosi sui, me utu saikesa goto kara tangomana na tagaovi kaputiana sa puku tavosi vaga ara naua i sau. ¹⁶ Migira na Israel sauba e utu goto kara ba vataragi i koniqira, rongona na omea seko vaga e laba vanigira na Ejipt sauba ke molo papada sailagi vanigira na Israel laka ara sasi manana nomoa kalina ara norugira kara sangagira. Mi tana ti igira na Israel kara donaginia laka inau nogo na Taovia God."

A Nebukadnesar Sauba Ke Tangolia na Ejipt

¹⁷ Mi tana kesianina dani i laona na kesianina vula, tana rukapatu vitunina ngalitupana nida totu tsinogo, ma na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ¹⁸ "Dalena tinoni igoe, aia Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia e ba bokia na verabau ni Tire. Maia e turuginigira nina mane vaumate kara kalagai mamava, me gini tagori na ivuqira, me kavagiri na kokoveqira, me atsa moa ara rota loki vaga ia, maia na taovia tsapakae kolugira nina mane vaumate ara tau goto adia sa peluna niqira rota. ¹⁹ Bâ, mi kalina ia, iani nogo na omea inau na Taovia God au tsaria: Inau sauba kau moloa i limana a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia na butona momoru popono ni Ejipt. Maia

sauba ke laugira pipi sui niqira omea loki matena na Ejipt ngiti vovoliqira nina mane vaumate. ²⁰Inau sauba kau saua na Ejipt vania a Nebukadnesar migira nina mane vaumate, ngiti vovolina na aqo loki ara naua, rongona na vailabu ara naua i tana inau nogo au ket-saliginigira kara naua. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

²¹“Mi kalina ke laba na omea vaga ia, minau sauba kau naua migira na tinoni ni Israel kara susuliga tugua, ma kau mologo igoe a Esekiel ko bâ mo ko gokodato vanigira tana nauna i tana igira sui na tinoni kara tangomana na rongomiamu, mi tana ti kara don-
aginia laka inau nogo na Taovia.”

Na Taovia Sauba ke Kedea na Ejipt

30 Na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ²“Dalena tinoni igoe, au ngaoa ko ba katevulagia na goko inau na Taovia God au tsaria. Nimu aqo ko gugu loki mo ko tsarivaganana iani:

!E maimai nogo na tagu mataguniga seko!

³E mai varangi nogo na dani i tana sauba na Taovia ke kedegira na tinoni sui.

Ma na dani ia sauba ke tsavu poponoa na parako, ma na rota loki ke gadovigira na tinoni sui.

⁴Me sauba ke taratsi na vailabu loki i Ejipt, me ke laba na rota seko loki i Sudan.

Sauba kara labumatesigira danga sosongo na tinoni tana Ejipt,

ma kara lauligia na vangana sui,

ma kara toroutsani saikesalia.

⁵“Mi tana vailabu ia sauba kara sanga mate goto igira sui na mane vaumate ara voligira ara talumai i Sudan, mi Lidia, mi Put, mi tana Arabia popono, mi Kub, migira goto visana i laoqira niqo tinoni segeni inau.

⁶“Minau na Taovia au tsarigotoa laka tuturiga i Migdol tabana i vava, me ke tsau bâ i Asuan tabana i ata, igira sui ara mai sanga tabana kolugira nina mane vaumate susuliga sosongo na Ejipt sauba kara viri mate tana vailabu. Inau na Taovia God au tsaria na omea iani. ⁷Ma na kao ia sauba ke lia na kao mangu lê seko sosongo bâ i laona na barangengo popono, ma na verabau sui ara totu tana sauba kara toroutsani lê saikesa. ⁸Mi kalina kau mololakena na Ejipt ma kara mate sui igira ara sanga tabana i konina, mi tana ti igira kara donaginia laka inau nogo na Taovia.

⁹“Mi kalina ke tsau mai nogo na dani ia, me ke totu toroutsani lê sui nogo na Ejipt, minau sauba kau molo-
vanogira na mane adigoko kara liu tana vaka, ma kara ba turupatuna vanigira na tinoni ni Sudan na omea e laba vanigira na Ejipt igira ara tau vati rongomia moa, migira sauba kara gini novo loki ma kara matagumate. !Ma na dani ia e maimai varangi nogo!

¹⁰“Minau na Taovia God au tsaria laka sauba kau tamivania a Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia ke mai me ke suilavagini vanigira niqira omea tatamani sui igira na Ejipt. ¹¹Maia kolugira nina mane vaumate vanga tangopeke seko sauba kara toroutsani poponoa na butona momoru ia. Sauba kara labumatesiginigira na isi igira na Ejipt, ma na kubuqira ke dangali poponoa na kao ia. ¹²Inau sauba kau mamatsali saikesalia na Kô Nile, ma kau moloa na Ejipt i lima-
qira na tinoni vanga nauseko. Migira na tinoni ni veratavosi sauba kara mai ma kara toroutsani poponoa. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

¹³“Minau na Taovia God au tsarigotoa laka inau sauba kau toroutsanigira sui na titinonina lê niqira god peropero ara totu tana niqira verabau i Mempis. Ma kau tsialigia niqira taovia tsapakae, me ke tagara goto ke kesa ke tagao tana Ejipt, ma kau gini molo matagu loki vanigira na tinoni sui. ¹⁴⁻¹⁶Inau sauba kau mololakena na Ejipt popono. Ma kau naua me ke totu mangu lê na Ejipt tabana i ata, me ke iru sui saikesa na verabau ni Soan tabana i vava. Migira na gala sauba kara vui pukaligira sui na baravatu kakai polia na verabau pukuga ni Tebes, ma kara sage i laona, ma kara labumatesigira sui na tinoni, ma kara toroutsanigira pipi sui na omea loki matena ara totu i laona. Ma na verabau ni Pelusium, aia na verabau e tamani baravatuna kakai bâ tana Ejipt, sauba ke vatsangigotoa na susuligana popono niqo momosatoba loki, kalina kara tavui sui na baravatuna, ma na obo ke oboti poponoa. ¹⁷Migira sui na mane vaolu ara totu i Heliopolis mi Bubastis sauba kara mate tana vailabu, ma kara aditsekavanogira na tinoni tavosi sui. ¹⁸Ma na rodo pulipuli sauba ke tsavu poponoa na verabau ni Tapanes kalina inau kau adiligia gaqira tangirongo igira na Ejipt, ma kau suilavagini vanigira na susuligaqira ara gini kaekae sosongo. Me kesa na parako ke tsavu poponoa na Ejipt, migira na toga sui i laoqira pipi sui nina verabau sauba kara aditsekavanogira. ¹⁹Mi kalina inau kau kede vaganana ia na Ejipt, mi tana ti sauba igira kara donaginia laka inau nogo na Taovia.”

E Puka Lê Gana Susuliga na Taovia Tsapakae ni Ejipt

²⁰Mi tana vitunina dani i laona na kesanina vula, tana sangavulu kesanina ngalitupana nida totu tsinogo, na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ²¹“Dalena tinoni igoe, inau au kutsinogoa na limana na taovia tsapakae ni Ejipt. Me tagara goto ke kesa ke talia ti ke gini mavu, me ke susuliga tugua na tangoliginiana nina isi. ²²Bâ, mi kalina ia, iani e vaga na omea inau na Taovia God au tsaria: Inau au vaigalagi nogo kolua na taovia tsapakae ni Ejipt. Me sauba nomoa kau kutsikaira sui ruka na limana, aia na limana au tau vati kutsia moa ma na limana au kutsinogoa, ma nina isi

ke duduligi lê tania na limana. ²³ Minau sauba kau tû ma kau sarangasi bamaigira na tinoni ni Ejipt i laona na barangengo popono. ²⁴ Mi muri ma kau susuligasia na limana na taovia tsapakae ni Babilonia, ma kau molo-bâ niqu isi i limana. Ma kau kutsi vania moa na taovia tsapakae ni Ejipt kaira ruka na limana, maia sauba ke kangakae me ke mate i mataqira gana gala. ²⁵ Eo, inau sauba kau adiligia na susuligana na taovia tsapakae ni Ejipt, ma kau susuligasia na taovia tsapakae ni Babilonia. Mi kalina kau moloa niqu isi i limana aia me ke tusubaginia na Ejipt, mi tana ti igira sui na tinoni kara donaginia laka inau nogo na Taovia. ²⁶ Minau sauba kau sarangasi bamaigira na Ejipt i laona na barangengo popono. Mi tana ti igira kara donaginia laka inau nogo na Taovia.”

Na Ejipt e Vaga Moa na Gai na Sida

31 Tana kesanina dani i laona na tolunina vula, tana sangavulu kesanina ngalitupana nida totu tsinogo, na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² “Dalena tinoni igoe, ko tsarivaganana iani vania na taovia tsapakae ni Ejipt migira sui nina tinoni:

!Igamu na Ejipt igamu na puku tinoni susuliga sosongo!

?Ma nagua tangomana inau kau tovoginigamu?

³ Igamu amu vaga saikesa moa na gai na sida ni Lebanon,

kolugira na arana rereidou sosongo me auau dou.

Maia e dato katsi sosongo me suâ na parako.

⁴ Ma na ko tatave ara liu i laona na kao ara bisilia na lamuna,

me gini dato katsi dou.

Mara lesovia na nauna popono i tana e dato na gai ia, mara lesovigotoa pipi sui na gai tavosi i laona na goana.

⁵ Me rongona na lamuna na gai ia ara pori dou sosongo,

te aia e dato ao liusigira sui na gai tavosi.

Migira na arana ara katsi mara loki dou.

⁶ Me pipi sui na vatana na manu ara aqosi binuqira tana arana;

ma na omea tuavati atsi ara vasua na daleqira i vavana;

migira na tinoni pipi sui tana puku ara mai mango tana auauna.

⁷ Eo, e rerei dou sosongo rago na gai ia, kolugira na arana katsikatsi,

Ma na lamuna ara tsuna mara ba tsau tana kô ara tave i vavana na kao.

⁸ Me tagara goto sa gai na sida i laona nina uta God ke rereidou vaga ia.

Me tagara goto sa aru se sa gai tavosi ke tamani arana katsi vaga ia.

Me tagara goto sa gai tavosi goto tana nina uta popono God ke rereidou vaga ia.

⁹ Inau nogo au aqosia te e gini rereidou sosongo, kolugira na arana dangadanga ara varaga bamai i konina.

Migira sui na gai tavosi tana nina uta God ara gini masugu vania.

¹⁰ “Bâ, mi kalina ia, inau na Taovia God sauba kau tsarivanigamu na omea sauba ke laba vania na gai ia, aia e dato me ba suâ na parako. Kalina aia e dadato katsi, me dadato kolugotoa na kaekae. ¹¹ Maia nogo na rongona ti inau au reisavia, me sauba kau moloa i limana kesa na taovia tsapakae ni veratavosi ke tagaovi kaputia. Maia sauba ke nauvania na omea e atsa kolua na omea tabaruga aia segeni nogo e naua.

¹² Migira na tinoni vanga tangopeke seko ni veratavosi sauba kara kavitsunâ, ma kara moloa ke tsaro lê tana kao. Migira na arana, ma na takutsina babâ, sauba kara puka tsavugira pipi sui na vungavunga ma na poina tana kao ia. Migira na puku tavosi sui, igira ara lavu nogo na mai totu raviravi tana auauna, sauba kara vanoligi sui. ¹³ Migira na manu sauba kara mai ma kara tao tana kubuna e tsaro lê nogo tana kao, migira na omea tuavati atsi kara tete kaekae tana arana.

¹⁴ Bâ, me tuturiga kalina ia, sauba ke tagara goto sa gai, atsa moa ti na kô ke porisidoua na lamuna, ke dona na dato ao vaga ia me ke suâ na parako. Migira sui sauba nomoa kara mate vaga goto pipi sui na tinoni, ma kara ba tsuna sui tana barangengo na mate i tana ara totu igira sui ara mate nogo.

¹⁵ “Minau na Taovia God au tsaria laka tana dani tsotsodo kalina na gai ia ke tsuna bâ tana barangengo na mate, minau sauba kau moloa na ko tatave ara liu i vavana na kao kara tangisia ma kara tsavu poponoa. Ma kau mamatsaligira na kô sui me utu goto kau taminigira kara tsatsali tave tugua. Mi tana rongona e mate sui nogo na gai ia, minau sauba kau moloa na rodo pulipuli ke tsavugira popono na Vungavunga Lebanon, ma kau naua ma kara viri makede lê na gai sui i laona na goana atsi. ¹⁶ Me sauba ke kukutu loki sosongo kalina inau kau tsonitsunâ tana barangengo na mate, ma na kukutuna ke kasiligira na vera sui. Migira sui na gai ni Eden, ma na gai dou sosongo ni Lebanon igira na kô e porisidougira, mara mate nogo mara tsuna tana barangengo na mate, sauba kara gini mage rongona e puka nogo na gai ia. ¹⁷ Sauba kara dulikoluvanoa tana barangengo na mate i tana kara totu kolugira sui ara puka tsuna nogo i tana. Migira sui ara totu ravi i sau tana auauna na gai ia sauba kara saranga bamai i laoqira na puku tavosi.

¹⁸ “Ma na gai ia, aia nogoria na taovia tsapakae ni Ejipt kolugira sui nina tinoni. Me tagara goto sa vidaqira na gai sui ara totu i Eden ke katsi me ke rereidou va-

ga ia. Mi kalina ia, aia goto sauba ke tsuna bâ tana barangengo na mate, vaga saikesa nogo igira na gai tavosi ni Eden, me ke ba totu kolugira na vanga nau-seko, migira sui goto ara mate tana vailabu. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

God e Katevania Gana Matemate na Ejipt

32 Tana kesanina dani i laona na sangavulu rukani-na vula, tana sangavulu rukanina ngalitupana nida totu tsinogo, na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ²"Dalena tinoni igoe, ko ba parovatavikakaia na taovia tsapakae ni Ejipt, mo ko tsarivania na goko iani e talu i koniqu inau: Igoe o pada segenimu laka o susuliga vaga saikesa moa na laeone i laoqira na puku na tinoni sui, minau au tsaria laka igoe o vaga saikesa moa kesa na vua loki e tsipu tsunadato i laona na kô, mo vuloa na boko me gini kuma. ³Inau sauba kau soamaigira ke danga na puku tavosi, ma kau sogotigo i laona niqiu vugo, ma kau molovanigira igira kara raqa longago i one. ⁴Inau sauba kau tsonitsunago tana kao, ma kau soamaigira na manu sui ma na omea tuavati atsi i laona na barangengo, ma kara ganigo ma kara gini masudoka. ⁵Ma na mabuluna na konimu sauba kau tsavu poponoginigira na vungavunga ma na poina. ⁶Ma kau reoa na gabumu me ke naravi poponogira na vungavunga me ke dangaligira na ko tsatsali. ⁷Mi kalina inau kau toroutsanigo, me sauba kau poro poi poponoa na masaoka, ma kau rodosigira na veitugu. Ma na aso sauba ke popoi tana parako, me utu goto ke maka na vula. ⁸Me sauba kau rodosigira sui na mararana na baragata, ma kau moloa na rodo pulipuli ke tsavua na barangengo. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

⁹"Me sauba kara danga sosongo na puku tavosi kara padasavi loki kalina inau kau rasavagini bamaia na turapatuna gamu matemate i laoqira na butona momoru igoe o tau vati donaginia moa. ¹⁰Mi kalina inau kau langâ niqiu isi ma kau matesiginigo, migira sui na taovia tsapakae tavosi sauba kara reia ma kara gini matagu loki, ma kara gariri, rongona ara padâ laka e tau utu ke laba vanigira goto na omea seko loki vaga ia.

¹¹"Migoe na taovia tsapakae ni Ejipt, inau na Taovia God au tsarivanigo laka sauba na taovia tsapakae ni Babilonia ke mai na vailabu koluamu. ¹²Inau sauba kau tamivanigira na mane vaumate talu tana puku na tinoni vanga tangopeke seko kara langâ niqira isi, ma kara labumatesiginigira sui nimu tinoni. Eo, igira sui nimu tinoni, kolugira goto na omea levolevo sui igoe o gini kaekae, sauba kara nanga lê sui. ¹³Sauba kau labumatesigira sui nimu buluka pipi tana niqira mani inu. Me sauba ke tagara nogo sa tinoni se sa buluka ke kumaligotoa na kô. ¹⁴Mi muri ti sauba kau naua ma

kara maroga dou tugua nimu kô, ma kara tsatsali-tugua. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani. ¹⁵Mi kalina inau kau labumatesigira sui nimu tinoni, ma kau toroutsanigira pipi sui na omea tana nimu kao, maia ke lia na kaomate lê, mi tana ti igamu na Ejipt sauba kamu donaginia laka inau nogo na Taovia. ¹⁶Ma na gokona na parovata kakai iani sauba ke lia na lingena na qiluqilu. Migira na daki tana puku tavosi sui sauba kara lingena gana na mani tangisiana na Ejipt migira sui nina tinoni. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

Na Barangengo na Mate

¹⁷Tana sangavulu tsegenina dani i laona na kesanina vula, tana sangavulu rukanina ngalitupana nida totu tsinogo, ma na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ¹⁸"Dalena tinoni igoe, ko tangitangi mateqira na tinoni danga ni Ejipt. Ko tsonitsunagira kolugira na puku loki tavosi ara totu nogo tana barangengo na mate. ¹⁹Mo ko tsarivanigira:

'Egua igamu, amu padâ laka amu rereidou liusigira bâ na tinoni tavosi sui ne?

Bâ, migamu sauba nomoa kamu ba tsuna tana barangengo na mate,

mi tana ti kamu ba tsaro i levugaqira na tinoni ponotoba.'

²⁰"Eo, ma na isi e vangarau manoga nogo gana ke labumatesigira sui na tinoni ni Ejipt, ma kara ba puka tsuna kolugira sui igira ara mate tana vailabu. ²¹Mi tana, i laona na barangengo na mate, igira sui e tangi gaqira rongo tana vailabu i sau, sauba ke dou na tobaqira na reiaqira na Ejipt, migira goto ara vailabu tabana kolugira, kalina kara pukatsuna sui i koniqira. Me sauba kara gudato vanigira na Ejipt vaga iani: 'Ara pukatsuna sui nogo, mara mai tsaro nogo ieni, igira na tinoni ponotoba ara mate tana vailabu!'

²²"Ma na Asiria e totu goto i tana, ma na qiluqira nina mane vaumate ara totu polia. Igira sui ara mate moa tana vailabu, ²³ma na qiluqira ara totu i lao vasau tana barangengo na mate. Mi kalina igira na Asiria ara tau vati mate moa migira ara dona sosongo na molo matagu vaniaqira na tinoni tavosi.

²⁴⁻²⁵"Ma na Elam e totu goto i tana, ma na qiluqira nina mane vaumate ara totu polia. Igira sui na tinoni ponotoba, mara mate moa tana vailabu, mara pukatsuna sui nogo tana barangengo na mate. Mi kalina igira na Elam ara tau vati mate moa, migira goto ara dona sosongo na molo matagu vaniaqira na tinoni tavosi. Bâ, mi kalina ia ara ba totu tana vangamâ kolugira igira sui ara mate tana vailabu.

²⁶"Mi kaira goto na Mesek ma na Tubal ara ka totu goto i tana, ma na qiluqira ka niqira mane vaumate ara totu polikaira. Igira sui na tinoni ponotoba, mara

mate moa tana vailabu. Mi kalina ara tau vati mate moa, migira goto ara dona sosongo na molo matagu vaniaqira na tinoni tavosi. ²⁷ Mara tau nogo qilugira vanga moa ara naua vanigira na mane vaumate tangirongo ni sau, igira ara qilugira kolua gaqira sagore na vailabu, mara moloa niqira isi ara gini lulunga, ma niqira tako ara tsavuginia na koniqira. Igira goto kalina ara mamauri moa ara dona sosongo na molo matagu vaniaqira na tinoni tavosi.

²⁸ "Aia saikesa nogo kara vanga igira na Ejipt, sauba kara ba tsaro rapa lê goto i laoqira igira na tinoni ponotoba sui ara mate nogo tana vailabu.

²⁹ "Mi tana goto e totu na Edom kolugira nina taovia tsapakae ma nina tinoni lokiloki. Igira sui ara mane vaumate susuliga sosongo, mi kalina ia ara ba tsaro lê tana barangengo na mate, kolugira sui na tinoni ponotoba ara mate tana vailabu.

³⁰ "Migira sui goto na tinoni lokiloki ni tabana i vava ara ba totu sui i tana, kolugira goto na Sidonia. Mi sau ma na susuligaqira igira e dona goto na molo matagu loki, mi kalina ia, igira sui ara ba tsuna nogo tana vangamâ kolugira igira ara mate tana vailabu, mara sangapata tana niqira paluvangamâ igira sui na tinoni ponotoba ara tsuna nogo tana barangengo na mate.

³¹ "Mi kalina na taovia tsapakae ni Ejipt kolugira nina mane vaumate kara ba tsuna tana barangengo na mate, ma kara reigira na puku tavosi goto ara totu nogo i tana, me sauba ke gini dou na tobaqira ma kara tau gini vangamâ sagata rongona ara mate tana vailabu. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

³² "Eo, minau nogo au naua ti na taovia tsapakae ni Ejipt e molo matagu loki vanigira na tinoni tavosi. Mi kalina ia, sauba igira na gala kara labumatesia aia, kolugira goto nina mane vaumate, ma kara ba qilugira i tana ara totu igira na tinoni ponotoba sui ara mate tana vailabu. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

Na Taovia e Mologinia a Esekial Ke Lia na Mane Matali (Esekial 3:16-21)

33 Na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² "Dalena tinoni igoe, ko ba tsarivanigira nimu tinoni na gua e laba kalina ti vanga inau kau ratsia na vailabugi i laona kesa na butona kao. Igira na tinoni ni tana sauba kara tû, ma kara vilia kesa i laoqira ke lia niqira mane matali. ³ Mi kalina na mane matali ia ke reigira na gala ara maimai, ma nina aqo ke uvua na tavuli gana ke parovativiginigira na tinoni sui. ⁴ Me ti vanga kesa ke rongomiragoa me ke tau moa gini boe, ma kara mai na gala ma kara labumatesia, mi tana maia nogo e gini loaga na mateana segeni. ⁵ Nina sasi segeni nogo aia ti e gini mate, rongona e tau gini boe na rongomiana na tavuli gana na parovata. Me ti vanga aia ke ba taopoi kalina e rongomia e tangi na tavuli,

me sauba e utu ke mate. ⁶ Mi ti vanga na mane matali ke reiragoa laka ara maimai na gala, maia ke tau uvua na tavuli gana na parovata, ma na gala kara mai ma kara labumatesigira na tinoni sasi gira, maia segenina nogo na mane matali ke gini loaga na mateaqira na tinoni girani.

⁷ "Dalena tinoni igoe, inau au mologinigo kalina ia ko lia na mane matali vanigira na toga ni Israel. Ma nimu aqo igoe ko saubavangira na parovata sui inau nogo sauba kau saubavango. ⁸ Me ti vanga inau kau kate vanigo laka sauba ke mate kesa na tinoni vanga nauseko, migoe ko tau ba parovata via gana ke oliginia nina sasaga me ke tau mate seko, mi muri ma na tinoni ia ke ba mate lê kolua nina sasi, mi tana migoe nogo ke ngoligo na sasina popono na mateana na tinoni ia. ⁹ Me ti vanga igoe ko molo parovata ida vaninogoa kesa tinoni vanga nauseko vanga ia, maia ke tau rongomigo, me ke tau moa kuti na nausasi babâ, maia sauba nomoa ke mate kolua nina sasi, mi tana migoe sauba ko tau gini loaga na mateana na mane ia."

Na Taovia e Tau Gini Mage Na Mateana na Tinoni Sasi

¹⁰ Na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, "Dalena tinoni igoe, ko tsarivanigira tugua na tinoni ni Israel na omea igira segeniqira nogo ara tsaria. Igira ara tsarivaganana iani: 'Igita a tsukigira danga nogo na sasi, me ngoli sosongoligita na omea tabaruga igita a naugira, me gini tsuna sosongo na konida. ?Ma ka nau koegunia igita ti ka gini mauri dou tugua?' ¹¹ Migoe ko tsarivanigira laka inau na Taovia God mamauri au gini vatsa na asagu segeni nogo inau, laka au tau saikesa gini mage kalina e mate kesa tinoni sasi. Inau au ngaoa moa ke piloligi tania nina sasi me ke mauri. Kamu rorongongo igamu na Israel. Kamu mololegira pipi nimui nauseko amu naugira. ?Rongona gua ti amu ngaoa moa laka kamu mate lê?

¹² "Dalena tinoni igoe, kalina ia ko ba mo ko tsarivanigira na Israel laka kalina e sasi kesa na tinoni dou, ma na omea dou sui aia e naugira tana idana, e utu goto ke maurisia. Me ti vanga kesa na tinoni vanga nauseko ke mololea na nautuguana nina nauseko, maia e utu nogo ke gadovikedede. Me ti vanga kesa na tinoni dou e tuturiga na nauseko, minau sauba kau tau goto gaea na maurina. ¹³ Me atsa moa ti inau kau vekenogoa laka sauba ke mauri kesa na tinoni e dou nina sasaga, me ti vanga aia ke padâ laka nina sasaga dou ni sau e tugunogoa na maurisiana, me ke tuturiga na nausasi, minau sauba e utu goto kau padatugugira na omea dou aia e naugira tana idana. Ma na tinoni vanga ia sauba nomoa ke mate tana rongogira nina sasi. ¹⁴ Me atsa moa goto ti inau kau tsarivania kesa na tinoni vanga nauseko laka aia sauba nomoa ke mate, me ti aia ke tû, me ke mololea na nausasi, me ke naua

moa na omea e goto me dou, ¹⁵ me ti vaga aia ke sauvisu vania na tamanina na omea e adia i konina ngiti papadana laka sauba aia ke tuguvisu vania na omea e gini loaga i konina, se ke tusuvisu vania na tamanina nina omea aia e komia, me ke muridougira niqû ketsa ma niqû vali, na tinoni vaga ia e utu goto ke mate, sauba nomoa ke mauri. ¹⁶ Minau sauba kau padale vania nina sasi e naua tana idana, maia sauba ke mauri rongona e naua na omea e goto me dou.

¹⁷ "Migira nimu tinoni ara tsaria laka na omea au naua inau e tau saikesa goto. Tagara. Minau au tsaria laka na omea igira nogo ara naua ara tau saikesa goto. ¹⁸ Kalina ti kesa tinoni e gotolaka nina sasaga tana idana, mi muri maia e tû me mololea na nauana na omea dou, me tuturiga na nauana na omea seko, maia sauba nomoa ke mate matena. ¹⁹ Mi kalina kesa na tinoni vanga nauseko ke mololea na nausasi, me ke naua moa na omea e goto me dou, maia sauba ke mauri. ²⁰ Migamu na Israel amu tsaria laka e tau saikesa goto na omea au naua inau. Minau sauba nomoa kau pedeginigamu tana rongona na omea igamu amu naua."

Na Turupatuna Nina Toroutsa Na Jerusalem

²¹ Mi tana tsegenina dani i laona na sangavulunina vula, tana sangavulu rukanina ngalitupana nida totu tsinogo, me kesa na mane e tangomana na tsogo mamauri tania i Jerusalem e mailaba i koniqû inau, me turupatuna vaniau laka na gala ara toroutsani popononogoa na verabau ni Jerusalem. ²² Mi tana ngulavi idavia na maiana na mane ia, minau au vat-sangia e totuviau na susuligana na Taovia. Mi kalina na mane ia e mailaba i koniqû tana matsaraka na dani ngana, maia na Taovia e nusivaniau na lapiqu, mau gini tangomana na goko tugua.

Niqira Sasi Igira na Tinoni Ara Totuvisu Tana Israel

²³ Na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ²⁴ "Dalena tinoni igoe, igira na tinoni ara totuvisu moa i laoqira na verabau toroutsâ tana Israel ara tsaria: 'Aia Abraham e kesa lelê moa na mane, maia God e sauvaninogoa na butona momoru popono. Migita a danga sosongo kalina ia, me tau utu God ke sauvanigita goto igita na kao ia ka tamanina.'

²⁵ "Ko bâ mo ko tsarivanigira na omea inau na Taovia God au tsaria: Igamu amu gania moa na velesi gabuga. Mamu samasama vanigira na god peropero. Mamu naua moa na labumate. ?Megua igamu te amu padâ laka na tamanimui nogo igamu na kao ia? ²⁶ Pipi moa na tagu igamu amu gini vailabu bamai moa nimui isi. Mara marasibiga sosongo nimui omeomea. Me pipi sui vidamui e kibogasia na tauna na kulana.

?Megua igamu te amu padâ laka igamu nogo na tamanina na kao ia?

²⁷ "Ko tsarivanigira laka inau na Taovia God mamauri au molo parovata vanigira tana asaqu segeni nogo inau, laka igira na tinoni ara totu moa i laoqira na verabau toroutsâ, sauba nomoa na gala kara mai ma kara labumatesigira. Migira ara totu tana poi mangasâ sauba ke ganigira na omea tuavati atsi. Migira ara ba taopoi tana vungavunga, mi laoqira na vatuluma, sauba kara gini mate na liuna na lobogu seko. ²⁸ Minau sauba kau ketsoa na kao ia me ke lia na kaomate lê, ma kau suilavagini vanigira gaqira susuliga igira ara gini kaekae sosongo. Migira sui na vungavunga tana Israel sauba kara goana atsi me ke tau goto tango mana ke kesa na liu tsapatugu bâ i laoqira. ²⁹ Mi kalina inau kau tû ma kau kedegira na tinoni tana rongona niqira sasi, ma kau naua ma na veraqira ke lia na kaomate lê, mi tana ti igira sauba kara donaginia laka inau nogo na Taovia."

³⁰ Ma na Taovia e tsaria, "Dalena tinoni igoe, nimu tinoni segeni nogo ara vaitsarigamu kalina igira ara totu sai tana matsapakapuna na verabau se tana nauna na mani liusage tana valeqira. Igira ara gini vaigokovigi moa vaga iani, 'Ida igita ma ka ba rongomia na goko gua goto e talumai konina na Taovia kalina ia.' ³¹ Bâ, migira niqû tinoni ara saimai sui gana kara rongomia na omea igoe ko tsaria, mara tau lelê goto naua na omea igoe o tsarivanigira kara naua. Ara dona rago na tsariginiana na mangaqira laka ara galuveau, mi laona na tobaqira ara tau kuti na susugu. ³² I mataqira igira igoe o vaga moa kesa tinoni e dona sosongo na tai qita me lingena na linge na udu. Eo, igira ara rongomiragoa pipi sui nimu tsaqina goko, mara tau lelê muria ke kesa. ³³ Mi kalina kara mana sui nimu tsaqina goko, me sauba nomoa kara mana tovu, mi tana ti igira kara donaginia laka kesa na propete e liu nogo i laoqira."

God e Pedegira na Ida Tana Israel

34 Na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² "Dalena tinoni igoe, ko taimataqira igira na ida tana Israel. Mo ko katevulagi vanigira na omea inau na Taovia God au tsaria: !Igamu na ida tana Israel sauba manana nomoa kamu mate sui! Igira na toga ni Israel ara vaga na alaala na sipi, migamu nogo niqira reitutugu. Migamu amu gini boe moa na reitutugu segenimui, mamu tau saikesa boeginigira na sipi. ³ Igamu amu inuvia na tsutsuqira, mamu sagelia na polo ara aqosiginia na ivuqira, mamu labugira igira ara paquru dou, mamu ganigira. Mamu tau lelê reitutugudougira na sipi. ⁴ Amu tau goto galuegira igira ara maluku lê, mamu tau taligira igira ara lobogu, mamu tau veqoa na bokaqira, mamu tau adivisugira igira ara tova, se kamu tsoni lalaveqira igira ara nanga. Tagara. Migamu

amu rotasi sosongoligira moa. ⁵ Ara vaga saikesa moa na sipi e tagara kesa ke reitutugugira, mara viri tavota bamai, migira na omea tuavati atsi ara matesigira mara ganigira. ⁶ Eo, igira niqû sipi inau ara liu ao sosongo i gotu tana vungavunga dato, mara viri tavota bamai i laona na barangengo, me tagara goto ke kesa ke ba tsoni lalaveqira.

⁷ "Bâ, mi kalina ia, igamu na mane reitutugusipi kamu rongomi vatavia na omea inau na Taovia au tsarivanigamu. ⁸ Inau na God mamauri au tsaria na manana vanigamu, me dou bâ ti kamu rongomiau. Igira na omea tuavati atsi ara matesigira niqû sipi mara ganigira, rongona e tagara kesa ke reitutugugira. Igira na mane inau au mologira kara reitutugugira niqû sipi ara tau goto tovoa na laveaqira. Ara gini boe moa na reitutugu segeniqira, mara tau saikesa boeginigira niqû sipi. ⁹ Bâ, mi kalina ia igamu na mane reitutugusipi kamu rongomiau inau. ¹⁰ Inau na Taovia God au tsari makalia vanigamu laka inau au lia nogo gamui gala. Me sauba kau adiligi tanigamu niqû sipi, me utu goto kau molovanigamu kamu reitutugugira. Me utu saikesa goto kau tamivanigamu kamu totu matengana moa na gese segenimui. Me sauba nomoa kau laumaurisigira niqû sipi tania na mangamui igamu, me ke gini utu vanigamu goto na ganiaqira.

Na Mane Reitutugusipi Dou

¹¹ "Inau na Taovia God au tsarivanigamu laka inau segeniqu nogo sauba kau tsoni lalaveqira niqû sipi, ma kau mataligira dou. ¹² Ke vaga nogo kalina kesa na mane pitusipi e mataligira nina sipi ara viri totu piriutsa bamai me adisaigira tugua. Inau sauba kau pidikagira tana nauna sui i tana ara tova bamai i laona na kavu ma na rodo. ¹³ Me sauba nomoa kau adiligigira tania niqira kao na puku tavosi i tana ara tsinogo bâ, ma kau adivisumaigira tugua tana niqira kao segeni. Mi tana kara ba totudoutugua tana vungavunga, mi ligisaqira na ko tatave tana Israel, mi tana ti kau palaginigira na buruburu marao dou. ¹⁴ Eo, sauba kara mutsamutsa gaqira tana vungavunga ma na poi ni Israel, i tana e dato magobu dou na buruburu. ¹⁵ Inau segeniqu nogo sauba kau reitutugugira niqû sipi, ma kau lavea na nauna dou i tana kara ba mango rago. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

¹⁶ "Inau sauba kau lalavegira igira ara nanga, ma kau adivisugira igira ara tova, ma kau veqoa na bokaqira, ma kau tali maurisigira igira ara lobogu, ma kau labumatesigira igira ara paquru mara susuliga, rongona inau nogo na reitutugusipi dou mau naua moa na omea e goto.

¹⁷ "Eo, mi kalina ia, igamu niqû sipi, inau nogo na Taovia God au tsarivanigamu laka inau sauba kau pede tatasagamu ma kau vili votagamu: na douna

kara totu tavota tanigira na sekona, ma na sipi tanigira na naniqoti. ¹⁸ !Mara visana vidamui amu gani vatsa na buruburu dou bâ, mi kalina amu mutsa masu sui nogo mamu tsogorigira lê na buruburu amu masu tanigira! !Igamu amu inuvia na ko maroga dou, mi kalina amu inu vatsa nogo mamu vulo bokona! ¹⁹ Migira niqû sipi tavosi niqira aqo nomoa kara gania na buruburu igamu amu tsogori vuia, ma kara inuvia na kô igamu amu vulo bokona.

²⁰ "Bâ, mi kalina ia inau na Taovia God au tsarivanigamu laka inau segeniqu nogo sauba kau pede ka gaqira levuga na sipi papaquru ma na sipi qaroqarosaga.

²¹ Igamu amu surukeligira igira ara lobogu, mamu sidivaginigira tania na alaala na sipi, mara totu saranga bamai lê. ²² Me vaga ia, minau segeniqu nogo sauba kau laumaurisigira niqû sipi, ma kau tau goto tamivania ke kesa ke sekoligira tugua. Sauba kau pede tatasagira niqû sipi, ma kau votagira na douna tanigira na sekona. ²³ Inau sauba kau tusuvanigira kesa niqira taovia tsapakae ke vaga nogo a David niqû maneaqo, maia ke lia gaqira reitutugu me ke paladougira. ²⁴ Inau nogo na Taovia sauba kau lia niqira God, me kesa na taovia tsapakae vaga nogo a David niqû maneaqo ia ke lia gaqira ida. Inau nogo au tsaria na omea iani.

²⁵ Inau sauba kau naua kesa na vaitasogi kolugira gana kara gini totu raviravi dou tana rago. Ma kau tsialigi tania niqira kao pipi sui na omea tuavati atsi ara dona na sekoliaqira niqû sipi, mi tana ti igira niqû sipi kara totu raviravi dou i laona na nauna mangasâ, ma kara maturu tsonimuri i laoqira na goana atsi.

²⁶ "Minau sauba kau vangalaka vanigira sosongo, ma kau tamivanigira kara totu polia niqû vungavunga tabu. Mi tana inau sauba kau molomai vanigira na usa tana taguna laka. ²⁷ Migira na gai mutsamutsa sauba kara molo vuaqira dangadanga, ma kara lakaga dou na uta sui, me pipi kesa ke totu ravi dou tana rago i laona nina kao segeni. Mi kalina inau kau kutiligira na itai tapala ara soriginia na limaqira niqû tinoni, ma kau laumaurisigira tanigira igira ara malatsekagira, mi tana ti kara donaginia laka inau nogo na Taovia. ²⁸ Migira na tinoni ponotoba tana vera tavosi e utu nogo kara sekoligira tugua, me ke tagara goto sa omea tuavati atsi ke gati matesigira me ke ganigira. Migira sui sauba kara totu raviravi dou tana rago, me ke tagara goto ke kesa tangomana ke molo matagu vanigira.

²⁹ Inau sauba kau sauvanigira na kao lakataga dou ma kara tau goto vatsangia na vitoa. Migira na puku tavosi e utu goto kara peagira tugua. ³⁰ Mi tana ti igira na tinoni sui kara donaginia laka inau nogo au reitutugudougira na tinoni ni Israel, me laka igira ara niqû tinoni nogo inau. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

³¹ “Migamu niqû sîpi inau, minau nogo au palagamû. Igamu amû niqû tinoni inau, minau nogo nimui God. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.”

God e Kedeâ na Edom

35 Na Taovia e goko vaniau me tsaria. ² “Dalena tinoni igoe, ko taimatana na butona kao ni Edom. ³ Ko tsarivulagi vania na omea inau na Taovia God au tsaria: !Inau au lia nogo gamui gala igamu na vungavunga ni Edom! Inau sauba kau naua ma kamu lia na kaomate lê. ⁴ Ma kau toroutsanigira nimu verabau, ma nimu butona momoru popono ke totu mangu lê. Mi tana ti igamu sauba kamu donaginia laka inau nogo na Taovia.

⁵ “Igoe o vaigalagi sailagi kolua moa na Israel. Mi kalina inau au ngaoa na kedeeana na Israel tana rongona nina sasi mau mologira gana gala kara baginia, migoe o sanga goto na labumatesiaqira nina tinoni. ⁶ Bâ, me vaga ia minau au gini vatsa tana asaqu segeni nogo inau na Taovia God mamauri, laka inau au vangarau vanigo nogo gamu matemate, me utu goto ko tangomana na tsogo tania. Igoe o gini loaga na labumate, ma na labumate nogo sauba ke takuvigo.

⁷ Minau sauba kau naua ma na kao vungavungaga popono ni Edom sauba ke lia na kaomate lê, ma kau labumatesigira igira sui ara liu bâ i tana. ⁸ Ma kau molomaigira na gala kara labumatesigamu, ma na konimui sauba kara dangali poponogira na vungavunga ma na qouna. ⁹ Ma kau naua migoe ko totu seko lê saviliu, me ke tagara goto ke kesa ke totuvigira tugua nimu verabau. Mi tana ti igoe ko donaginia laka inau nogo na Taovia.

¹⁰ “Migoe o tsarivaganana iani: !Kaira na puku na tinoni ni Juda mi Israel, kolua ka niqira kao popono sauba nomoa kara lia niqû tamani nogo inau, minau kolugira niqû tinoni sauba kami adi tamanimami!” Eo, igoe o goko vaga ia atsa moa ti inau na Taovia niqira God au totu nogo i laoqira. ¹¹ Bâ, me vaga ia, minau au gini vatsa tana asaqu segeni nogo inau na Taovia God mamauri, laka inau segeniqû nogo sauba kau tango-tugu matena nimu tobakore, ma nimu masugu, ma nimu reisaviaqira niqû tinoni. Mi tana ti igira kara donaginia laka inau au kedeginigo matena na omea seko igoe o naua vanigira. ¹² Mi tana ti igoe na Edom ko donaginia laka inau na Taovia au rongomigo kalina igoe o goko peâ na Israel mo tsaria, !Ara totu seko lê nogo na vungavunga sui tana Israel, minau nogo sauba kau ba aditamaniqû.’ ¹³ Eo, minau au rongomigira sui goto nimu goko kaekae ma nimu goko peapea o nauvaniau inau. ¹⁴ Bâ, me vaga ia, minau sauba kau toroutsanigo saikesa, migira na tinoni tana barangen-gopono sauba kara gini magemage kalina kara reigo o toroutsapono, ¹⁵ vaga nogo kalina igoe o gini

mage sosongo kalina o reia e toroutsapono na Israel, aia niqû tamani segeni nogo inau. Igira sui na vungavunga ni Seir, eo, na butona momoru popono ni Edom, sauba ke mangu lê. Mi tana ti igira na tinoni sui sauba kara donaginia laka inau nogo na Taovia.”

God e Arago Visua na Israel

36 Ma na Taovia e tsaria, “Dalena tinoni igoe, ko goko vanigira na vungavunga tana Israel mo ko tsarivanigira kara rongomia na turupatu iani ² inau na Taovia God au vangaraunogoa vanigira: Igira gaqira gala na Israel ara goko kaekae sosongo mara tsaria, !Edou sosongo nomoa! !Igira na vungavunga ni sau ara lia nogo nida tamani igita!”

³ “Bâ, mi kalina ia, migoe ko bâ mo ko katevulagi vanigira na omea inau na Taovia God au tsaria: Kalina igira na puku tavosi ara totu varangi ara tû mara mai tangoligira na vungavunga ni Israel mara aditamaniqira, migira sui ara gilugana moa na Israel. ⁴ Me vaga ia, mi kalina ia, igamu sui na vungavunga, ma na tetena, na masarina kô, ma na poiatsa, migamu sui goto na nauna amu toroutsapona, ma na verabau amu totu mangu lê, eo, igamu sui amu lia nogo niqira mani gilugira na puku tavosi sui ara totu poligamu, kamu rongomia na omea inau na Taovia God au tsaria.

⁵ “Inau na Taovia God au gini kore loki sosongo mau taimataqira na puku tavosi sui ara totu poligira na Israel, me putsikae bâ igira na Edom. Igira sui ara tso-gori tsunaliau inau, mara gini mage loki kalina ara tangolia niqû butona momoru, mara aditamaniqira na kao tana e dato magobu dou na buruburu.

⁶ “Bâ, mo ko tsarivulagia niqû goko iani vania na kao ni Israel: Igamu na vungavunga, ma na tetena, ma na masarina kô, ma na poiatsa, kamu rorongono. Inau na Taovia God au gini kore loki sosongo, rongona igira na puku tavosi ara peagamu mara paluvangamamui igamu. ⁷ Minau nogo na Taovia God au vatsa mau gini veke laka sauba kau paluvangamaqira goto igira sui na puku tavosi ara totu poligamu. ⁸ Migamu na vungavunga ni Israel nimui gai sauba kara dato varimauri doutugua, ma kara latsu vaolu na rauqira, ma kara molo vuaqira danga vanigira niqû tinoni. Eo, e varangi sosongo nogo kara visumaitugua tana veraqira igira niqû tinoni ni Israel. ⁹ Inau nogo au sanga tabana kolugamu, me sauba kau reia laka kara ovugira tugua nimui uta. ¹⁰ Minau sauba kau naua ma kara pabo babâ igira na puku tana Israel ma kara totuvigira tugua nimui verabau. Me sauba kara arago visutugua na nauna sui i tana igira na gala ara toroutsanigira.

¹¹ Migira na tinoni ma na buluka ara totu i laomui sauba kara tamani daleqira dangadanga, ma kara danga bâ liusia tana idana. Ma kau tamivanigamu na totu dou i tana vaga amu lavu nogo i sau, ma kamu tamani

omea danga liusigotoa tana idana. Mi tana ti igamu kamu donaginia laka inau nogo na Taovia. ¹² Sauba nomoa kau adivisugira tugua niqû tinoni ni Israel, ma kara ba totudoutugua i konimui igamu na vungavunga, migamu sauba kamu lia niqûra kao. Me utu goto kamu sekoligira tugua na daleqira.

¹³ "Minau na Taovia God au tsaria: Eo, e mana laka igira na tinoni ara tsaria laka igamu na vungavunga tana Israel igamu na vanga gani tinoni, mamu matesigira sui na baka. ¹⁴ Me ke tû kalina ia me ke bâ, me sauba kamu tau nogo gani tinoni se kamu matesigira na baka. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani. ¹⁵ Migira na puku tavosi e utu goto kara tsirigamu ma kara paluvangamamui, migamu na vungavunga ni Israel e utu goto kamu raqa sasiligira niqû tinoni. Inau na Taovia au tsaria na omea iani."

E Mauri Vaolutugua na Israel

¹⁶ Na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ¹⁷ "Dale-na tinoni goe, kalina igira na tinoni ni Israel ara totu moa tana niqûra kao, igira ara naqugasiginia na kao niqûra sasi. Mara gini kaulinaqu i mataqu vaga moa ke-sa na daki tana nina tagu na reivula. ¹⁸ Igira ara labu-matesigira danga sosongo na tinoni, mara samasama vanigira na god peropero, mara naua me gini kaulinaqu na butona momoru popono ni Israel, aia nogo na rongona ti inau au tamivanigira kara vatsangia na susuligana popono na korequ loki. ¹⁹ Mau kedegira tana rongona niqûra sasaga tabaru, mau sarangasigira bamai i laoqira na veratavosi. ²⁰ Migira na tinoni ni tana ara morosigira ara totu seko lê i laoqira vaganana ia mara tsaria, 'Na tinoni girani nina tinoni segeni nogo na Taovia. ?Ma na rongona gua ti ara vanoligi tania nina kao?' Ma na goko vaga ia ara gini paluvangamana sosongo na asaqu tabu. ²¹ Mau rongomia moa na goko vaga ia e tangi pipi tana nauna sui i tana ara ba totu igira na Israel, mau pada sosongolia kara tau paluvangamana babâ moa na asaqu tabu.

²² "Bâ, mi kalina ia, ko turupatuna vanigira na Israel na omea inau na Taovia God au ngaoa na tsariana vaniaqira: Na omea inau sauba kau naua e tau tana rongomui igamu na tinoni ni Israel, mi tana rongona moa na asaqu tabu segeni inau, aia igamu amu paluvangamana i laoqira pipi moa na vera i tana igamu amu ba totu. ²³ Minau sauba nomoa kau saumakalia vanigira na puku tavosi laka na omea sui au naua inau e dou me gotolaka, mi tana ti igira kara padalokiginia na asaqu. Eo, nimui sasi nogo igamu na Israel ti igamu amu gini paluvangamana na asaqu tabu i laoqira igira. Mi kalina inau kau arago visugamu tugua, migira na puku tavosi sui kara reia laka na omea au naua inau e dou me gotolaka, ma kara donaginia laka inau nogo

na Taovia. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

²⁴ "Miani saikesa nogo na omea inau sauba kau naua vanigamu. Sauba kau adiligigamu tania pipi niqûra kao na puku tavosi i tana amu totu tsinogo, ma kau adivisugamu ba tugua tana nimui kao segeni. ²⁵ Inau sauba kau tsirikagini bâ na ko male dou i konimui, ma kau naua ma kamu gini totu male tugua tanigira pipi sui nimui sasaga tabaru, ma nimui god peropero amu gini kaulinaqu i mataqu inau. ²⁶ Ma kau sau vanigamu na toba vaolu ma na papada vaolu. Ma kau adiligi tanigamu nimui tobakakai vaga na vatu, ma kau oliginia na tobalaka, aia e dona ke rongomangaqu inau. ²⁷ Ma kau moloa niqû Tarunga i laomui, ma kau naua migamu sauba kamu muridougira tugua niqû vali, ma kamu taoni mananâ pipi sui niqû ketsa au saugira nogo vanigamu. ²⁸ Mi tana ti sauba igamu kamu totuvitugua na kao au saunogoa vanigira na mumuamui. Migamu sauba kamu lia niqû tinoni, minau sauba kau lia nimui God. ²⁹⁻³⁰ Minau sauba kau sangagamu ma kamu tau goto naua sa omea kamu gini kaulinaqu i mataqu, ma kau naua ma kara dato dou na mutsa tana nimui uta, ma nimui gai mutsamutsa kara tamani vuaqira dangadanga. Me vaga ia, me utu goto ke laba vanigamu na uvirau, migira na tinoni tavosi kara tau goto tamani rongona kara goko peagamu. ³¹ Mi tana tagu ia, sauba kamu padavisugira pipi sui nimui sasaga tabaru ma na omea seko amu naugira, ma kamu sibi tanigamu segeni tana vangamâ. ³² Igamu na Israel, inau au ngaoa igamu kamu donadouginia laka e tau tana rongomui igamu ti inau au naugira na omea sui girani, tagara, mi tana rongona moa na asaqu tabu segeni. Minau au ngaoa igamu kamu padavisugira na omea seko igamu amu naua, me ke gini paluvangamamui. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

³³ "Minau na Taovia God au tsarigotoa laka tana tagu kalina kau malesigamu tanigira nimui sasi, minau sauba kau tamivanigamu kamu ba totuvitugua nimui verabau, ma kamu logovisugira tugua i tana ara toroutsas. ³⁴ Igira sui na tinoni ara liu i laona nimui uta ara reigira ara viri pono seko sosongo, minau sauba kau tamivanigamu kamu aqomalegira, ma kamu tsukagira tugua. ³⁵ Mi muri, kalina igira sui na tinoni tavosi kara reia na omea inau au naua i laomui, me sauba kara tsarivaganana iani, 'I sau na uta girani ara viri pono seko sosongo. Mi kalina ia ara male dou saikesa vaga moa ti na Uta ni Eden. I sau na verabau sui girani ara toroutsas popono mara totu seko lê, mi kalina ia igira na Israel ara arago visugira tugua, mara turuvaginikae na baravatuqira, mara totuvigira tugua.' ³⁶ Mi tana tagu kalina ke laba vaga ia, migira na puku tavosi ara matepitsa tana vailabu mara totu poligamu moa, sauba kara donaginia laka inau nogo na Taovia au tango-mana na logo visutuguaqira na verabau ara toroutsas

nogo, mau tsuka vaolutugua na uta ara pono seko lê nogo. Inau nogo na Taovia au vekea laka sauba kau naua na omea iani, me sauba nomoa kau naua.

³⁷ "Minau na Taovia au tsarigotoa laka tana tagu ia, ti vaga igira na tinoni ni Israel kara nongiau kau sangagira me ke gini pabo ba na dangaqira tana tsotsoko vaga kesa na alaala loki na sipi, minau sauba kau rongomia niqira nonginongi. ³⁸ Migira na verabau ara toroutsu popono kalina ia, sauba nomoa kara dangadato na tinoni i laoqira, vaga goto nogo na Jerusalem i sau, kalina e dangadato na sipi i laona gana na savori-kodoputsa tana dani tabu. Mi tana ti igira sauba kara donaginia laka inau nogo na Taovia."

Na Poiatsa i Tana Ara Danga na Suli Lê

37 Minau au vatsangia na susuligana na Taovia e totu varangi, me totuviau nina Tarunga, me adivanoau kesa tana poiatsa i tana ara totu danga na suli na tinoni. ² Maia e adiau mau liu bâ i laona na poiatsa popono, mi tana au reigira ara danga sosongo na suli mamatsa lê saikesa. ³ Maia e tsarivaniau, "Dalena tinoni igoe, laka tangomana kara maurivisutugua na suli girani?"

Minau au gokovisu mau tsaria, "Taovia God igoe moa o dona!"

⁴ Maia e tsarivaniau, "Inau au ngaoa ko katevulagia niqû goko vanigira na suli girani. Mo ko tsarivanigira kara rongomia na gokona na Taovia. ⁵ Ko tsarivanigira laka inau na Taovia God au goko vaga iani vanigira: Sauba kau molo bâ na magomago i laomui ma kamu maurivisutugua. ⁶ Minau sauba kau moloa na lasi ma na velesi i konimui, ma kau poroginigamu na kokora. Me sauba kau molo bâ na magomago i laomui, ma kamu gini maurivisutugua. Mi tana ti igamu kamu donaginia laka inau nogo na Taovia."

⁷ Bâ, minau au tû, mau katevulagia na omea vaga nogo na Taovia e mologiniau kau tsaria. Mi kalina au gogoko moa, mau rongomia kesa na omea e rereke, mau reigira na suli ara tuturiga na saitugua. ⁸ Mi kalina inau au momoro moa, ma na lasi ma na velesi ara tsavugira na suli popono, mi muri ma na kokora e poroginigira. Me tagara moa sa magomago i koniqira.

⁹ Maia God e tsarivaniau, "Dalena tinoni igoe, ko katevulagia niqû goko vania na guguri mo ko tsarivanja laka inau na Taovia God au ketsalia ke liumai pipi moa tana tabana, me ke magovigira na konina na tinoni mate girani, ma kara gini maurivisutugua."

¹⁰ Bâ, minau au tû, mau katevulagia na omea vaga nogo na Taovia e mologiniau kau tsaria. Ma na magomago e sage i laona na koniqira, mara maurivisutugua mara totu tû. Migira ara danga sosongo, tugua kesa na alaala popono na mane vaumate.

¹¹ Ma God e tsarigotoa vaniau, "Dalena tinoni igoe, igira na tinoni ni Israel ara vaga saikesa nogo na suli girani. Igira ara tsarivaganana iani, 'Igami ami mamatsa lê, me utu goto kami dou visutugua, me tagara lê vanigami nogo.' ¹² Bâ, migoe ko ba katevulagi vanigira niqû tinoni ni Israel na omea iani inau na Taovia God au tsaria: 'Inau na Taovia nimui God, sauba kau sangavia na qilumui. Ma kau maurivisugamu tugua, ma kau adivisugamu bâ i veramui tana kao ni Israel. ¹³ Mi kalina inau kau sangavia na qilumui i tana ara qilugamu igamu niqû tinoni, ma kau maurivisugamu tugua, mi tana ti sauba igamu kamu donaginia laka inau nogo na Taovia. ¹⁴ Inau nogo sauba kau uvi bâ na mamagoqu i laomui, ma kamu gini maurivisutugua, ma kau mologamu kamu bâ totu i laona nimui kao segeni. Mi tana nogoria ti igamu kamu donaginia laka inau nogo na Taovia. Inau au veke vanigamu nogo laka sauba kau nauvanigamu na omea iani. Eo, me sauba manana nomoa kau naua. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.' "

Na Juda ma na Israel Ara Ka Sai i Laona Kesa Moa na Tagao

¹⁵ Ma na Taovia e goko vaniau tugua me tsaria, ¹⁶ "Dalena tinoni igoe, ko adimaia kesa na gai mo ko marea i konina na goko vaga iani, 'Na Juda, migira sui na puku tavosi ara totu kolua aia.' Mi muri mo ko adia kesa goto na gai mo ko marea i konina na goko vaga iani: 'Na Israel, migira sui goto na puku tavosi ara totu kolua aia.' ¹⁷ Mi muri, migoe ko tangolisaikaira na gai karani tana limamu rongona kara ka gini rerei vaga ti kesa moa na gai. ¹⁸ Mi muri, kalina igira nimu tinoni kara veisuago na rongona gua ti o nauvaganana ia, migoe ko votadoua vanigira na rongona, ¹⁹ mo ko tsarivanigira vaganana iani, 'Inau nogo na Taovia God sauba kau adia na gai na tuguna na Israel, ma kau tangolisaia kolua na gai na tuguna na Juda. Me sauba kau naua ma na gai kaira kara ka lia kesa moa na gai tana limaqu inau.'

²⁰ "Dalena tinoni igoe, ko tangolikaie i mataqira na tinoni kaira na gai karani, gana kara morosikaira. ²¹ Mi tana ti igoe ko tsarivanigira laka inau na Taovia God sauba kau adirutsumigira niqû tinoni tanigira sui na puku tavosi i tana nogo ara tsinogo bâ, ma kau adisai-gira, ma kau adivisugira bâ tana niqira kao segeni. ²² Inau sauba kau molosaikaira ma kara ka lia kesa moa i laona na kao ia i kelaqira na vungavunga ni Israel. Me sauba ke kesa moa niqira taovia tsapakae ke tagaovi kaputigira, ma kara tau goto tavota ruka. ²³ Me utu goto kara gini kaulinaqu tana samasama vaniaqira na god peropero marasibiga, ma niqira sasaga tabaru ara lavu na nauana. Inau sauba kau sangagira ma kara mololea pipi niqira omeomea seko ara gini piloligi

taniau inau, ma kau naua ma kara gini totu maletugua i mataqu. Migira sauba kara lia niqu tinoni, minau kau lia niqira God. ²⁴ Me kesa na taovia tsapakae vaga nogo a David niqu maneaqo sauba ke lia niqira taovia tsapakae. Migira sui sauba kara totusai i vavana kesa moa na reitutugu, maia ke tagao dou vanigira, ma kara muri kalavatavigira niqu ketsa sui. ²⁵ Igira sauba kara totuvia na kao inau au sauvaninogoa a Jakob niqu maneaqo, aia na butona i tana ara totu igira na mu-muaqira i sau. Mi tana kara ba totu sailagi, migira sui goto na daleqira ma na kukuaqira. Me kesa na taovia tsapakae vaga nogo a David niqu maneaqo aia nogo sauba ke tagaovi sailaginigira. ²⁶ Inau sauba kau naukolugira kesa na vaitasogi ma kara gini totu dou sailagi tana rago. Ma kau mologira kara totu kalavata nogo i tana, ma kau paboa na dangaqira ma kara lia kesa na puku loki, ma kau logoa niqu Vale Tabu i levugaqira, mi tana ke totu sailagi. ²⁷ Minau sauba kau totu kolugira i tana, ma kau lia niqira God, migira kara lia niqu tinoni. ²⁸ Mi kalina inau kau molo kalavatavia niqu Vale Tabu i laoqira, mi tana ti igira na tinoni tavosi sui kara donaginia laka inau nogo na Taovia au viligira na Israel kara lia niqu tinoni segeni."

God e Goko Vania a Gog

38 Na Taovia e goko vaniau me tsaria, ² "Dalena tinoni igoe, ko taimatana a Gog, aia gaqira tagao loki kaira na puku ni Mesek mi Tubal tana butona momoru ni Magog. ³ Ko taimatana mo ko tsarivaganana vania iani, A Gog igoe, inau na Taovia God au lia nogo gamu gala. ⁴ Inau sauba kau pilogo mo ko arotada, ma kau kautsiginia na salili na ngongoemu, ma kau raqamaigo kolugira sui nimu alaala na mane vaumate. E loki sosongo manana na alaala nimu mane vaumate kolugira nimu ose. Migira sui nimu mane ara sage tana ose ara sagelia na polo na vailabu, mara tango kesa niqira tako kolua na isi. ⁵ Migira na mane ni Persia, mi Sudan, mi Put, ara dulikolugo, migira sui ara tamanina tango kesa na tako kolua na kepi na vailabu. ⁶ Migira sui na mane na vailabu ni Gomer, mi Bet Togarra tabana i vava, migira goto na mane talu danga tana puku tavosi ara dulikolugo goto. ⁷ Migoe a Gog ko vangarau segenimu na vano na vailabu, migira goto nimu mane vaumate kara vangarau segeniqira, ma kara pitugo igoe ko ketsaligira ti kara aligiri na vano na vailabu. ⁸ Mi murina ke putsu nogo ke danga na ngalitupa, kalina ke varangi nogo na susuina dani, minau sauba kau ketsaligo ko ba bokia kesa na kao i tana inau au adivisumaigira nogo na tinonina tanigira na puku tavosi, mara totu raviravi dou i tana, mara tau goto matagunia na vailabu. Migoe sauba ko ba bokigira na vungavunga tana Israel, igira ara toroutsu mara totu mangu lê oka nogo, mi tana nogo igira na tinoni

inau au adivisumaigira ara totu raviravi dou kalina ia. ⁹ Migoe kolugira nimu mane vaumate, migira goto niqira mane vaumate igira danga na puku tavosi, sauba kamu baginigira vaga saikesa moa kesa na tulonga loki, ma kamu tsavu poponoa niqira kao vaga moa kesa na parako loki."

¹⁰ Miani nogo e vaga na omea na Taovia God e tsarivania a Gog: "Kalina ke labamai na tagu ia, me sauba ke datomai i tobamu na vorogokona na omea seko. ¹¹ Mo ko tsarivaganana iani, 'Inau sauba kau ba bokinovotia niqira kao kesa na puku i tana na tinoni ara totu raviravi dou, me tagara baravatuna na veraqira, me tagara goto sa matsapakapuna kolu raravena.' ¹² Migoe sauba ko laua niqira omea tatamani igira na tinoni ara totu i laoqira na verabau ara toroutsu nogo tana idana, migira na tamanina ara visumai talu i laoqira na puku tavosi. Mi kalina ia migira ara tamanina danga ba niqira omea tuavati ma niqira omea levo, mara totu tana levugana patupatu na barangengo. ¹³ Migira na tinoni ni Seba mi Dedan migira na mane kavogolo ni Spain sauba kara veisuago, 'Laka igoe o soasaigira nimu mane vaumate gana ko ba bokia kesa na vera, mo ko sekolia? Me laka o ngaogotoa ko ba komigira niqira omea, mo ko aditamanimu ke danga na siliva, ma na qolumila, ma na buluka, ma na omea levelevo, ne?'

¹⁴ "Bâ, dalena tinoni igoe, ko bâ tsarivania a Gog na omea inau na Taovia God au tsarivania: Kalina igira niqu tinoni ni Israel kara totu raviravi dou tana rago, migoe sauba ko mololea ¹⁵ na veramu tabana i vava ao, mo ko raqâ kesa na alaala loki na mane vaumate susuliga talumai danga tana puku tavosi, me pipi gira sui kara sagekae tana niqira ose. ¹⁶ Migoe sauba ko baginigira niqu tinoni ni Israel vaga moa kesa na tulonga loki e liu gaukuti bâ i levugana na momoru. Eo, mi kalina ke mai tsau na tagu ia, minau sauba kau molovanogo igoe ko ba bokia niqu kao agana kau gini saumakali vanigira na tinoni sui laka ase i inau, me laka pipi sui na omea au naua e dou me gotolaka. ¹⁷ Igoe saikesa nogo au goko kalego i sau, kalina au katevulgia tana mangaqira niqu maneaqo igira na propete tana Israel, laka tana tagu ke mai inau sauba kau molomaia ke kesa ke baginia na Israel. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

God e Kedea a Gog

¹⁸ Na Taovia God e tsaria, "Tana dani kalina a Gog ke ba bokia na Israel, minau sauba kau kore loki sosongo. ¹⁹ Mi tana korequ loki sauba kau naua me ke kasi loki na vuluge tana kao popono ni Israel. ²⁰ Me pipi sui na tsetse, ma na manu, ma na omea tuavati, na lokina ma na tetelona, me pipi sui goto na tinoni i laona na barangengo, sauba kara matagu loki ma kara

gariri. Migira na vungavunga sauba kara tatsora, ma na maragova sui sauba kara viri tapa, ma na baravatu-na pipi sui na verabau sauba kara toroutsa takuti.

²¹ Minau sauba kau mologira kara danga na omea mataguniga loki kara laba vania a Gog. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani. Migira sui nina mane vaumate sauba kara gini vailabugi segeni niqira isi. ²² Inau sauba kau kedeginia na lobogu seko ma na vailabu mate. Ma na usa loki ma na kakoluna na usa kakai, kolua na lake ma na papasa mila sigini seko, kara tumu tsuna i konina aia kolugira nina mane vaumate, migira goto na puku tavosi sui ara sai alaala kolua. ²³ Mi tana nauvaganana ia, ti inau kau sauvulagi vanigira na tinoni sui laka inau nogo au loki tsapakae, me pipi na omea au naua e dou me gotolaka. Mi tana ti igira kara donaginia laka inau nogo na Taovia.”

God e Tulusia a Gog

39 Na Taovia God e tsaria, “Dalena tinoni igoe, ko taimatana a Gog, aia gaqira tagao loki kaira na puku na tinoni ni Mesek mi Tubal, mo ko tsarivania vaganana iani: ‘A Gog igoe, inau na Taovia God au lia nogo gamu gala. ² Inau sauba kau pilogo mo ko arotada, ma kau raqaligigo tania na veramu tabana i vava, ma kau adivanogo tsau tana vungavunga ni Israel. ³ Mi tana ti inau kau labuligia na parige tania na limamu mauli, ma nimu pipili tania na limamu madoa. ^{4,5} Migoe, kolugira nimu mane vaumate, migira sui goto ara sai alaala kolugo, sauba kamu viri puka mate sui i ke-laqira na vungavunga ma na nauna mangasâ tana Israel. Ma kau moloa na konimui kara lia gaqira mutsa pipi vatana na manu ma na omea tuavati atsi. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.’

⁶ “Inau sauba kau soqoia kesa na lake loki i laona na kao ni Magog, mi laoqira goto pipi sui na tabana tasi i tana ara totu rago dou na tinoni, migira sui sauba kara donaginia laka inau nogo na Taovia. ⁷ Mi tana omea sui inau sauba kau naua vanigira niqiu tinoni ni Israel, ti igira niqiu tinoni kara donaginia na asaqu tabu, ma kara tau goto paluvangamana. Migira sui goto na tinoni tavosi kara donaginia laka inau nogo na Taovia, mau totu kolugira niqiu tinoni Israel, ma na omea sui au naua e dou me gotolaka.”

⁸ Ma na Taovia God e tsaria, “Na dani ia inau au gini goko nogo tana rongona, e utu nomoa ke tau labamai. ⁹ Migira na tinoni ara totuvigira na verabau tana Israel sauba kara tsuna i tano, ma kara tsakogira na tabokuna na vangana na vailabu ara viri totu piriutsa bamai lê i tana gana na tsoko lake. Sauba kara gini tsoko lake na tako, ma na parige, ma na pipili, ma na bao, ma na tubi, i laona ke vitu na ngalitupa popono. ¹⁰ Mi tana tagu popono ia e utu goto kara visa lake i laona niqira uta, se kara kavi gai tana goana, rongona sauba kara

gini soqoi lake moa na tabokuna na vangana na vailabu. Me sauba kara sekoliginia niqira omea igira ara sekoligira i sau, ma kara laua niqira omea levo igira ara laua niqira omea tatamani tana idana. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.”

Ara Qilua a Gog

¹¹ Ma na Taovia e tsarigotoa, “Mi kalina kara laba sui na omea girani, minau sauba kau molovania a Gog kesa nina kao na qiluqilu i laona na Israel, tana nauna ara soaginia ‘Niqira Poi na Tavetadana’ tabana i longa tana Tasi Mate. Mi tana nogo sauba kara qilua a Gog migira nina alaala popono na mane vaumate. Ma na poi ia sauba kara soaginia ‘Na Poiqira Nina Mane Vaumate a Gog’. ¹² Me sauba igira na Israel kara aqo i laona ke vitu na vula popono na qiluana na kubuqira pipi sui na mane vaumate. Mi kalina ke sui na aqona ia, mi tana ti ke maletugua na kao i mataqu inau. ¹³ Me pipi sui na tinoni tana Israel kara vaisangagi na qiluaqira. Mi kalina igira na tinoni kara padalokiau inau tana rongona au naua na omea iani, me sauba kara padalokigira goto igira. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani. ¹⁴ Mi murina kalina ara putsu nogo vitu na vula, sauba kara viligira visana na mane kara liuvia na butona momoru popono gana na laveaqira ma na qiluaqira igira ara tau vati qilugira moa, rongona ke gini male popono na kao ia i mataqu inau. ¹⁵ Mi kalina igira ara liu bamai i laona na kao popono ia na lave sulina tinoni kara ba tsodoa kesa, ma niqira aqo kara moloa kesa na padapada i ligisana. Ma kara mai igira na mane niqira aqo na tsai qilu, ma kara tsakogira ma kara ba qilugira tana Poiqira Nina Mane Vaumate a Gog. ¹⁶ Mi kalina kara qilugira sui nogo na sulina na mane vaumate gira, me sauba ke male doutugua na kao ia i mataqu inau. Ma na vera e totu i ligisana na qiluqilu ia sauba kara soaginia ‘Na Alaala Loki na Mane Vaumate.’”

¹⁷ Ma na Taovia God e tsarivaniau, “Dalena tinoni igoe, ko soamaigira pipi na manu ma na omea tuavati, kara talumai pipi sui tana nauna, ma kara gania na vangana na savori-kodoputsa inau au vangaraunogoa vanigira. Aia sauba ke lia kesa na kavomutsa loki sosongo tana vungavunga ni Israel, i tana kara gini masu na gani velesi ma na inuvi gabu. ¹⁸ Igira sauba kara gania na koniqira na mane vaumate, ma kara inuvia na gabuqira na mane tagao tana barangengo, vanga moa ti na velesina na sipi mane, se na dalena sipi, se na naniqoti, se na buluka mane papaquru. ¹⁹ Mi kalina inau kau labumatesigira na tinoni girani vanga moa na savori-kodoputsa, me sauba igira na manu ma na omea tuavati kara gania na seregana poi tsau kara masudoka, ma kara inuvia na gabu poi tsau kalina ke ulavigira. ²⁰ Eo, inau sauba kau vangaraua kesa na

kavomutsa loki vanigira, ma kara gini masu na gani-aqira na velesiqira na ose, ma na mane sage tana ose, ma na mane vaumate. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

God Sauba Ke Arago Visutugua Na Israel

²¹ Na Taovia e tsaria, "Inau sauba kau kedegira na puku na tinoni sui ara sekoligira niqu tinoni, mi kalina igira kara morosia na omea vaga ia inau au naua tana susuligaqu loki, mi tana ti igira kara tsonikaeginiau. ²² Me tuturiga tana tagu ia, migira na Israel sauba kara donaginia laka inau nogo na Taovia niqira God. ²³ Migira na puku tavosi sauba kara donaginia na rongona manana na omea inau au nauvanigira na Israel kalina au tsoni tsekagira vano tana vera ao. Au nauvaganana ia, rongona ara sove na rongomangaqu inau, mara sasi sosongo i mataqu. Minau au piloligi tanigira, mau tamivanigira gaqira gala kara tulusigira ma kara matesigira tana vailabu. ²⁴ Au piloligi tanigira, mau tuguvisu vanigira na omea ke atsa kolua niqira sasaga tabaru ma niqira sasi ara naua mara gini kaulinaqu i mataqu inau.

²⁵ "Minau na Taovia God au tsarigotoa laka kalina ia inau sauba kau galuvegira tugua na kukuana a Jakob, igira na tinoni ni Israel, ma kau naua migira kara gini tamani danga tugua. Ma kau tau goto tamivania ke kesa ke tsogori tsunâ na asaqu tabu. ²⁶ Mi kalina igira kara totu raviravi doutugua tana niqira kao, me ke tagara goto kesa ke molo matagu vanigira, bâ, mi tana ti igira sauba kara padalea niqira nauseko ara naua i sau mara gini paluvangamaqira sosongo. ²⁷ Mi kalina inau kau adiligigira niqu tinoni tania na veraqira gaqira gala, ma kau adivisumaigira tugua tana niqira kao segeni, mi tana ti sauba igira na tinoni tavosi kara reia ma kara donaginia laka pipi na omea inau au naua e dou me gotolaka. ²⁸ Migira niqu tinoni sauba kara donaginia laka inau nogo na Taovia niqira God. Eo, sauba kara donaginia na omea iani, rongona inau nogo au molotsekagira, mi kalina ia, inau goto nogo au adivisumaigira tugua tana niqira kao segeni, mau tau goto molovisua sa vidaqira. ²⁹ Minau sauba kau sau niqu tarunga vanigira sui na Israel, me utu goto kau piloligi tanigira tugua. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

GOD E SAUVULAGIA VANIA A ESEKIEL NA REREINA NA VALETABU VAOLU (40:1–48:35)

God e Adivanoa a Ezekiel i Jerusalem

40 Tana rukapatu tsegenina ngalitupa murina kalina ara aditsekagita, mi tana sangavulu vatinina ngalitupa murina kalina igira na gala ara tangolia na

Jerusalem, tana sangavulunina dani tana kesanina vula tana ngalitupa vaolu nogo ia, inau au vatsangia na susuligana loki na Taovia e totuviau me sulukaeau. ² Mi tana moro ia, au reia laka God e adiau bâ tana kao ni Israel, me ba moloau i kelana kesa na vungavunga katsi sosongo. Mi tana inau au moro tada mau morosigira visana na vale vaga moa ti e totu kesa na verabau i tana. ³ Maia e adiau varangi bâ, mau morosia kesa na mane e angaanga vaga moa na tapalamila. Ma na mane ia e tangolia kesa na itai na totovo ara aqosiginia na polo vovosi laka, me kesa na gai gana goto na totovo, me tutû i matana na matsapakapuna na vera ia.

⁴ Ma na mane ia e tsarivaniau, "Dalena tinoni igoe, ko morosidougira pipi sui na omea sauba kau sauvulagigira vanigo, mo ko rongomidougira pipi sui na omea inau kau tsarivanigo, aia nogo na rongona ti God e adimaiginigo ieni. Mi muri ma nimu aqo ko ba turupatuna vanigira na tinoni ni Israel pipi sui na omea o reigira."

Na Matsapakapu Tabana i Longa

⁵ Inau au morosia na Vale Tabu ma na baravatu ara barapoliginia. Ma na mane ia e adia nina gai na totovo, aia e sangava kesa tabailima na katsina, me ba tovoginia na baravatu ia. Maia e sangava kesa tabailima na datona me sangava kesa tabailima na matoluna. ⁶ Mi muri maia e bâ tana kovokovo e aro bâ tabana i longa. Me ba dato tana mani tsotsodato, me tovoa na damana na mani sage bâ; maia e sangava kesa tabailima goto. ⁷ Mi tabana i laona e totu kesa na sautu na mani liu, me pipi kesa tabana na sautu ia ara totu tolu na vokiqira na mane matali. Me pipi na voki e kesa moa atsa na damana ma na katsina, e sangava kesa tabailima pipi kesa tabana, ma na ponopono i levugaqira e sangava kesa tinaqe tolu na matoluna. Mi tabana bâ na vokiqira na mane matali e totu goto kesa na sautu na mani liu bâ, maia e sangava kesa tabailima na katsina, me liu bâ kesa tana kovokovo e arokalea na Vale Tabu. ⁸⁻⁹ Maia e tovogotoa na damana na kovokovo e totu i ligisana na Vale Tabu me tsodoa laka e sangava ruka. Ma na ponopono tana susuina tsotsodo e tabailima moa na matoluna. ¹⁰ Migira na vokiqira na mane matali girani ara totu tabana mi tabana na sautu na mani liu, e kesa moa atsa na totovoqira, ma na ponopono i levugaqira e kesa goto moa atsa na matoluqira.

¹¹ Mi muri, ma na mane ia e ba tovoa na damana tana mani sage bâ tana matsapakapu, maia e sangava tolu tinaqe ono labu tsege na damana. Mi kalina ara sangavigira na banina na matsapakapu ia, ma na sautu na liu bâ i laona e sangava ruka tabailima moa na damana. ¹² Mi matana pipi na vokiqira na mane

matali e totu kesa na ponopono e tinaqe ruka buto kakau moa na datona, me tinaqe ruka buto kakau na matoluna. Me pipi na voki e sangava kesa tabailima na katsina ma na damana. ¹³ Mi muri, maia e tovoa na aona tû tana ponopono i murina kesa na voki, me tsau bâ i murina na ponoponona na voki e totu gana ngon-go aia, maia e tsaulia e sangava ono tinaqe ono labu tsege na aona. ¹⁴ Mi muri maia e tovoa na voki loki e totu tana mani tsuna bâ tana pakokana i matana na Vale Tabu, me sangava tsege na damana. ¹⁵ Ma na aona popono tû tana matsapakapuna na baravatu tabana i tano, tsau bâ tana ponoponona na susuina na voki, e tsaulia sangava sangavulu ruka tabailima na katsina. ¹⁶ Me pipi tana voki ara totu na ovaova na bisi tana ponopono tabana i tano, mi tana ponopono e voro votagira pipi na voki tabana i laona. Mara kavitaonia na nunuqira na gai na koirou tana ponopono ara aro bâ tana sautu na mani liu.

Na Pakoka Tabana i Tano

¹⁷ Mi muri, ma na mane ia e adiau mami ka liu bâ tana matsapakapuna na pakoka tabana i tano. Mi tana au reigira ara tolu sangavulu na voki ara vataragi bâ tana baravatu tabana i tano, ma na pakoka popono i mataqira ara paleva popono ginia na vatu. ¹⁸ Ma na pakoka iani aia e totu tabana i tano, e palatsuna vania na pakoka e totu i matana na Vale Tabu.

¹⁹ Mi muri, maia e tovoa na aona tû tana matsapakapuna na pakoka tabana i tano, me tsau bâ tana mani sage bâ tana pakoka tabana i laona, maia e tsaulia e sangava rukapatu tsege na katsina.

Na Matsapakapu Tabana i Vava

²⁰ Mi muri, ma na mane ia e tovogotoa na mani sage bâ tana matsapakapu tabana i vava, aia e liu bâ tana pakoka tabana i tano. ²¹ Mi tugira ono na vokiqira na mane matali ara totu ruka tabana tana sautu na mani liu bâ, migira na ponopono tana gaqira levuga, ma na kovokovo, igira sui ara kesa moa atsa na totovoqira vava igira tana matsapakapu tabana i longa. Ma na aona popono tû tana matsapakapuna na baravatu tabana i tano, tsau bâ tana ponoponona na susuina na voki, e tsaulia sangava sangavulu ruka tabailima na katsina, me sangava ono tinaqe ruka labu tsege na damana. ²² Ma na kovokovo, ma na ovaova na bisi, ma na gai na koirou ara kavitaonigira, ara kesa moa na atsa kolugira igira tana matsapakapu tabana i longa. Mara vitu na mani tsotso dato bâ tana matsapakapuna ia, ma na kovokovo e mata bâ tana pakoka i matana na Vale Tabu. ²³ Mi tabana i vava tana rukanina pakoka e totu i matana na Vale Tabu e totu goto kesa na mani sage bâ. Maia e kesa moa atsa kolua na mani sage bâ tabana i longa. Mi muri, maia na mane e tovoa na aona

tû tana matsapakapuna na pakoka tabana i tano, tsau bâ tana mani sage bâ tana pakoka tabana i laona, maia e tsaulia e sangava rukapatu tsege na katsina.

Na Matsapakapu Tabana i Ata

²⁴ Bâ, mi muri, ma na mane ia e adivanoau tabana i ata. Mi tana ami ka ba morosigotoa kesa na matsapakapu. Maia e tovogotoa na ponoponona ma na kovokovona, me kesa moa atsa kolugira na tавosina. ²⁵ Mara totu goto na ovaova na bisi i laoqira pipi na voki. Ma na aona popono tû tana matsapakapuna na baravatu tabana i tano tsau bâ tana ponoponona na susuina na voki, e tsaulia sangava sangavulu ruka tabailima na katsina, me sangava ono tinaqe ruka labu tsege na damana. ²⁶ Mara vitu na mani tsotso dato bâ i konina, me kesa na kovokovona e totu goto tabana tana e mata bâ tana pakoka i matana na Vale Tabu. Mara kavitaonigotoa na nunuqira na gai na koirou tana ponopono e aro bâ tana sautu na mani liu. ²⁷ Mi tana e totu goto kesa na matsapakapu e liu tsuna bâ tana pakoka i matana na Vale Tabu. Ma na mane ia e tovoa na aona tû tana matsapakapuna na pakoka tabana i tano, tsau bâ tana mani sage bâ tana pakoka tabana i laona, maia e tsaulia e sangava rukapatu tsege na katsina.

Na Pakoka Tabana i Ata

²⁸ Maia na mane ia e adiau bâ tana matsapakapu tabana i ata, mami ka sage tana pakoka i matana na Vale Tabu. Maia e tovoa na matsapakapu iani, me atsa kolugira moa na matsapakapu igira aia e tovonogoa tabana i tano. ²⁹⁻³⁰ Ma na vokiqira na mane matali, ma na kovokovo, ma na ponopono i laona, ara kesa moa atsa kolugira na tавosina. Mara totu goto na ovaova gana na bisi i laona. Ma na aona popono na pakoka i matana na Vale Tabu tabana i ata e sangava sangavulu ruka tabailima na katsina me sangava ono tinaqe ruka labu tsege na damana. ³¹ Ma nina kovokovo e aro bâ tana pakoka tavosi, mara kavitaonigira na gai na koirou tana ponopono ruka tabana na mani liu. Mara alu na mani tsotso dato tana matsapakapu iani.

Na Pakoka Tabana i Longa

³² Ma na mane ia e adiau bâ tana matsapakapu tabana i longa, mami ka sage bâ tana pakoka i matana na Vale Tabu. Maia e tovoa na matsapakapu iani, me atsa kolugira moa na matsapakapu igira aia e tovogira sui nogo. ³³ Ma na vokiqira na mane matali, ma na kovokovo, ma na ponopono i laona, ara kesa moa atsa kolugira na tавosina. Mara totu polipoli goto na ovaova gana na bisi, mi laona goto na kovokovona. Ma na aona popono na pakoka i matana na Vale Tabu tabana i longa e sangava sangavulu ruka tabailima na katsina,

me sangava ono tinaqe ruka labu tsege na damana. ³⁴ Ma na kovokovo ia e mata bâ tana pakoka tabana i tano. Mara kavitaonigira na nununa na gai na koirou tana ponopono ruka tabana na mani liu. Mara alu goto na mani tsotso dato bâ tana matsapakapu iani.

Na Pakoka Tabana i Vava

³⁵ Mi muri, ma na mane ia e adiau bâ tana matsapakapu tabana i vava. Maia e ba tovogotoa na matsapakapu ia, me atsa kolugira goto moa na tivosina. ³⁶ Maia e tamanigotoa na voki qira na mane matali, mara inilaugira na ponopono i laona, me kesa na kovokovo, ma na ovaova gana na bisi ara totu polipolia. Ma na aona popono na pakoka ia e sangava sangavulu ruka tabailima na katsina, me sangava ono tinaqe ruka labu tsege na damana. ³⁷ Ma na kovokovo ia e mata bâ tana pakoka tabana i tano. Mara kavitaonigira na nununa na gai na koirou tana ponopono ruka tabana na mani liu. Mara alu goto na mani tsotso dato bâ tana matsapakapu iani.

Igira na Vale i Ligisana na Matsapakapu Tabana i Vava

³⁸ Mi tana pakoka tabana i vava e totu goto kesa na voki tetelo e vataragi bâ tana matsapakapu, me gado bâ tana kovokovo aia e matamai tana pakoka ia, mi tana nogo ara vulimalegira na omea tuavati ara matesigira gana na savori-kodokodo. ³⁹ Mi laona na kovokovo ia ara tu totu vati na belabela, ara ka ruka tabana, mara ka ruka tabana. Mi tu kelaqira nogo ara labumatesigira na omea tuavati gana na savori-kodoputsa, atsa moa ti gana na kodo poponoana, se gana na sese matena na sasi, se gana na volivisu matena na sasi. ⁴⁰ Mi tabana i tano na voki tetelo ia ara tu totu goto vati na belabela, ara ka ruka tabana mi tabana na matsapakapu tabana i longa. ⁴¹ Mara saisai igira sui mara alu na belabela i tana nogo ara labumatesigira na omea tuavati gana na savori-kodoputsa: ara vati ara totu i laona na voki tetelo, mara vati ara totu tana pakoka i tano. ⁴² Mi tugira vati na belabela ara totu i laona na voki tetelo ia ara aqosiginia na vatu, mara gini aqo na vangarauqira na vangana na savori-kodokodo. Igira ara tinaqe ruka buto kakau na datona, mara tinaqe tolu labu kesa na damana i kelaqira. Mi tana nogo ara mololakagira pipi sui na vangana gana na labumatesiginiaqira na omea tuavati agana na savori-kodokodo. ⁴³ Mara tsauraginigira na salili polipolia na ponoponona na voki ia, mara labuvati na kasiqira. Ma na velesi gana na savori-kodoputsa ara moloa i kelaqira na belabela girani.

⁴⁴ Mi muri, maia e adivanoau tana pakoka e totu i matana na Vale Tabu. Mi tana ara ka ruka na voki ara ka sangavi bâ tana pakoka ia, kesa e totu i ligisana na matsapakapu tabana i vava, me arotada tabana i ata,

me kesa e totu i ligisana na matsapakapu tabana i ata, me arotave tabana i vava. ⁴⁵ Ma na mane e tsarivaniau laka aia na voki e arotada tabana i ata niqira igira na manetabu ara aqo tana Vale Tabu. ⁴⁶ Ma na voki e arotave tabana i vava niqira igira na manetabu ara aqo tana belatabu. Migira sui na manetabu girani ara talumai sui tana vungu konina a Sadok tana duli konina a Levi. Migira segeni moa ara tamivanigira kara mai varangisia na Taovia ma kara aqo vania.

Na Pakoka ma na Vale Tabu

⁴⁷ Ma na mane ia e tovoa na pakoka i matana na Vale Tabu, me tsaulia e rukapatu tsege sangava pipi kesa tabana. Ma na Vale Tabu e totu tabana i tasi, me kesa na belatabu e totu i matana. ⁴⁸ Mi muri maia e adiau bâ i laona na kovokovo i matana na Vale Tabu. Mi tana e tovoa na savuna na matsapa me tsaulia sangava kesa tinaqe ruka, me sangava tolu tabailima na damana, ma na ponopono ruka tabana e mataguni sangava na matoluna. ⁴⁹ Mara visana na mani tsotso dato bâ tana kovokovo, ma na kovokovo ia e sangava tsege na damana me sangava tolu na taliguna. Mi tana mani sage bâ ara ka totu ruka na tuguru loki, kesa tabana me kesa tabana.

41 Mi muri, maia na mane ia e adiau bâ i laona na Nauna Tabu. Maia e tovoa na savuna matsapa na mani sage bâ i laona me sangava kesa tabailima na taliguna, ² me sangava ruka tabailima na damana, ma na ponopono ruka tabana e sangava kesa tinaqe ruka na matoluna. Maia e tovogotoa na voki tabu, me tsaulia sangava sangavulu na katsina, me sangava tsege na damana.

³ Mi muri, maia e sage tana voki i levuga patupatu. Me tovoa na savuna matsapa na mani sage bâ i laona, me tabailima na taliguna, me sangava kesa tabailima na damana, ma na ponopono ruka tabana e sangava kesa tabailima tinaqe ruka na matoluna. ⁴ Maia e tovogotoa na voki i levuga patupatu me tsaulia sangava tsege pipi kesa tabana. Mi tana maia e tsarivaniau, "Iani saikesa nogo na Nauna Tabu Loki Sosongo."

Igira na Voki Ara Vataragi Bâ Tana Vale Tabu

⁵ Ma na mane ia e tovoa na matoluna na ponopono tabana i laona na Vale Tabu, me tsaulia sangava kesa tabailima. Mara visana na voki tetelo ara vataragi bâ tana ponopono polia na Vale Tabu, mara tsaulia moa sangava kesa na damaqira. ⁶ Ma na voki girani ara totu tolu tana vatabela, me tolu sangavulu na voki i laona kesa na vatabela. Ma na ponoponona na Vale Tabu pipi kesa tana vatabela, e madeve lê liusia na ponoponona na vatabela i lao, rongona na voki gira kara gini vataragi tana ponopono, me ke gini tau kilia na moloana na gogo ke tabekaegira. ⁷ Bâ, mi kalina ara tû

i tano mara morosia na ponopono na Vale Tabu, me rerei vaga laka e kesa moa atsa na matoluna tû i gotu me tsau i lao. Mi tana ponoponona na Vale Tabu tabana i tano, ara aqosikaira ruka na mani tsotso dato damadama, rongona kara gini tangomana na liu dato tana rukanina ma na tolunina vatabela.⁸⁻¹¹ Ma na ponopono tabana i tano tana voki girani e sangava kesa tinaqe ruka labu tsege na matoluna. Me totu kesa na matsapakapu e sage bâ tana voki ara totu tabana i vava na Vale Tabu, me kesa segeni e sage bâ tana voki ara totu tabana i ata. Mi tana inau au morosia kesa na mangamanga e tugua sangava kesa tinaqe ruka labu tsege na damana e polia na Vale Tabu. Maia e dato sangava kesa tabailima liusia na kao, me atsa kolua na kelana na tsutsuvatuqira na voki ara totu vataragi tana ponoponona na Vale Tabu. Mi ka gaqira levuga na mangamanga ia migira na voki i tana ara aqo igira na manetabu e totu kesa na nauna mangasâ e sangava tsege na damana.

Na Vale Tabana i Tasi

¹² Mi tana e vota bâ na nauna mangasâ tabana i tasi na Vale Tabu, e totu goto kesa na vale e sangava rukapatu ruka tabailima na katsina, me sangava sangavulu vitu tabailima na damana, ma na ponoponona e sangava kesa tinaqe ruka labu tsege na matoluna.

Na Katsina ma na Damana na Vale Tabu

¹³ Ma na mane ia e tovoa na Vale Tabu tabana i tano, me tsaulia sangava rukapatu tsege na katsina. Me tû tana murina na Vale Tabu, me savu bâ tana nauna mangasâ, me tsau bâ tana susuina na vale tabana i tasi ma na aomangana e tsauligotoa e sangava rukapatu tsege.¹⁴ Ma na aomangana e taligu bâ i matana na Vale Tabu, kolugotoa na nauna mangasâ tabana mi tabana e tsauligotoa sangava rukapatu tsege.¹⁵ Maia e tovogotoa na katsina na vale tabana i tasi, kolugotoa na sautu na liu bâ tabana mi tabana, maia goto e tsaulia sangava rukapatu tsege.

Na Inilauna na Vale Tabu

Na kovokovo tana matana na Vale Tabu, ma na Nauna Tabu kolugotoa na Nauna Tabu Loki Sosongo,¹⁶ ara barapoliginigira na pava damadama tû tana bela i lao me tsau dato bâ tana ovaova na bisi. Ma na ovaova na bisi ara tamani baniqira goto.¹⁷⁻¹⁸ Migira na ponopono tabana i laona na Vale Tabu, ara inilauginia na nunuqira na gai na koirou ma na angelo, tû i lao me tsau dato tana gotuqira na matsapa, e kesa na nununa na angelo i ka levugaqira ruka na nununa na gai na koirou, me babâ vaga poli poponoa na laona na ponopono na Vale Tabu. Me pipi kesa na angelo e tamani ruka na lovana:¹⁹ kesa e rerei vaga na lovana tinoni, me pilo bâ

tana gai na koirou kesa tabana, me kesa e rerei vaga na lovana laeone, me pilo bâ tana gai na koiro e totu kesa tabana. Me babâ vaga poli poponoa na laona na ponopono na Vale Tabu,²⁰ tû i lao me tsau dato bâ tana gotuqira na matsapa.²¹ Ma na tuguruna na matsapana na Nauna Tabu ara lali vati sui moa.

Na Belatabu Ara Aqosiginia na Gai

Mi matana na matsapana na Nauna Tabu Loki Sosongo e totu kesa na omea e rerei vaga moa²² kesa na belatabu ara aqosiginia na gai. Aia e mataguni sangava na katsina, me tabailima na damana. Mi tugira na tuguru ara totu vati tana tsukena, ma na tototona, me tugira vati tabana ara aqosiginigira sui moa na gai. Ma na mane ia e tsarivaniau, "Iani nogo na belatabu e totu i matana na Taovia."

Igira na Matsapa

²³ Tana nauna tana mani sage bâ i laona na Nauna Tabu, mi tana Nauna Tabu Loki Sosongo, ara moloa ruka na matsapa.²⁴ Ma na matsapa kaira ara ka tamani tango kesa na bani, me tavota i levuga kalina ara sangavia.²⁵ Tana banina na matsapana na Nauna Tabu ara kavitaonigira na nununa na gai na koirou ma na angelo, vaga nogo ara kavitaonia tana ponopono. Mi gotuna na matsapa na mani sage bâ i laona na Vale Tabu e totu kesa na kovokovo ara kepiginia na gai.²⁶ Mi tabana mi tabana na kovokovo ia ara totu goto visana na ovaova gana na bisi, ma na ponoponona ara inilauginigotoa na nununa na gai na koirou.

Ruka na Vale Ligisana na Vale Tabu

42 Mi muri, ma na mane ia e adirutsumiau tana pakoka i tano me adiau bâ kesa tana vale ligisana na Vale Tabu tabana i vava, e tau moa ao tania na vale e totu tana susuina na Vale Tabu tabana i tasi.² Ma na vale ia e sangava rukapatu tsege na katsina me sangava sangavulu ruka tabailima na damana.³ Me kesa tabana e arokalea na mangamanga e sangava tsege na damana, me totu tana buritina na Vale Tabu, me kesa tabana e arokalea na pakoka i tano. Ma na vale ia e tamanina tolu na vatabela, mi kaira na vatabela i gotu tsotsodo maia i levuga, ara ka tetelo liusia aia i lao tsotsodo.⁴ Mi ligisana tabana i vava na vale ia e totu kesa na sautu na mani liu e sangava ruka tabailima na damana me sangava rukapatu tsege na katsina kolugira goto na matsapa na tsunasage.⁵ Migira na voki ara totu tana vatabela i gotu tana vale ia ara govikoko lê liusigira igira ara totu tana vatabela i levuga mi lao tsotsodo, rongona ara aqosia na tolunina vatabela ke tau dama vaga na rukanina ma na kesianina.⁶ Migira na voki i tu laoqira tolu na vatabela na vale ia ara tau tamani tuguru ke tabekaegira vaga ara

totu tana vale tavosi i laona na pakoka ia.⁷⁻⁸ Ma na turina na ponopono i lao tsotsodo, aia e aro bâ tana pakoka i tano, ara aqosia e matolu popono e sangava sangavulu ruka tabailima na katsina, maia na turina popono e totuvisu e sangava sangavulu ruka tabailima goto na katsina, mara totu visana na voki i laona. Mi tana rukanina ma na tolunina vatabela, na voki ara totu tana nauna popono e sangava rukapatu tsege na katsina.⁹⁻¹⁰ Mi vavaqira na voki tana susuina na vale ia tabana i longa, i tana nogo e tuturiga na baravatu, e totu kesa na matsapa na tsunasage tana pakoka i tano.

Mi tabana i ata na Vale Tabu e totu goto kesa na vale e atsa kolu gotoa na vale e totu tabana i vava, me tau ao tania na vale e totu tabana i tasi.¹¹ Mi matana na vale ia e totu goto kesa na sautu na liu vaga goto moa aia e totu tabana i vava. Me kesa goto moa atsa na to-tovona, ma na rereina, ma na matsapa gana na tsunasage.¹² Me totu goto kesa na matsapa i vavaqira na voki ara totu tabana i ata na vale ia, i tana e tuturi-ga na baravatu tabana i longa.

¹³ Ma na mane e tsarivaniau, "Ma na vale karani na vale tabu sui moa. Igira moa na manetabu kalina e tsau niqira tagu na sage bâ i matana na Taovia, tango-mana kara sage i ka laoqira na ganiana na sausau tabu loki. Mi tana rongona nogo na vale kaira ara ka tabu loki vaga ia, te igira na manetabu niqira aqo kara mologira moa na sausau tabu loki i ka laoqira: igira nogo na sausau na uiti, ma na vangana na savori gana na sese matena na sasi, ma na volivisu matena na sasi.¹⁴ Mi kalina igira na manetabu ara aqo i laona na Vale Tabu ara ngaoa kara tsuna tana pakoka i tano, ma niqira aqo kara tsoraligi talua niqira polotabu ara sagelia kalina ara aqo vania na Taovia, ma kara molo-lakagira i ka laoqira na vale kaira. Ma kara sagelia na poloqira segeni, mi muri moa ti kara tsuna i tano i tana ara sai na tinoni."

Na Totovona Tana e Totu na Vale Tabu

¹⁵ Mi kalina na mane ia e suilavaginia na tovoana na laona na Vale Tabu popono, maia e adirutsumiau tana matsapakapu tabana i longa, mi muri maia e tovogotoa na nauna popono tabana i tano.¹⁶ Me adia nina gai na totovo, me tovoginia tabana i longa me tsaulia kesa sangatu rukapatu tsege na sangava.¹⁷⁻¹⁹ Mi muri maia e tovoa tabana i vava, mi tabana i ata, mi tabana i tasi, me pipi kesa tabana e kesa moa atsa na to-tovona, e kesa sangatu rukapatu tsege na sangava.²⁰ Me kesa goto moa atsa na totovona na baravatu ara barapoliginia na Vale Tabu aia e kesa sangatu rukapatu tsege na sangava na katsina pipi tabana gana na votaginiana na nauna e tabu, ma na nauna e tau tabu.

Na Taovia E Visutugua Tana Vale Tabu

43 Ma na mane ia e adiau bâ i matana na matsapakapu e aro bâ tabana i longa.² Mi tana minau au morosia na mararana angaanga na God ni Israel e palamai tabana i longa. Ma na tatangina nina goko God e vaga saikesa moa na kararana na panu, ma na mararana angaanga e mararasi poponoa na barangengo.³ Ma na moro iani e atsa kolua moa aia au reia kalina God e mai na toroutsaniana na Jerusalem, me atsa kolugotoa aia au reia tana Kô Ke-bar. Mi tana, minau au puka kovoragi tana kao.⁴ Ma na marara angaanga e liumai tana matsapakapu tabana i longa me bâ sage i laona na Vale Tabu.

⁵ Ma nina Tarunga na Taovia e tatatuau me adivanoau tana pakoka i matana na Vale Tabu, mi tana au morosia laka na mararana loki na Taovia e dangali poponoa na Vale Tabu.⁶ Ma na mane ia e totu tû i ligisaqu i tana, minau au rongomia na Taovia e goko vaniau i laona na Vale Tabu me tsaria:⁷⁻⁸ "Dalena tinoni igoe, ieni nogo niqu sasana na totukae. Mieni nogo na nauna i tana igira na tinoni tangomana kara mai na samasama vaniaqu. Inau sauba kau totu sailagi nogo ieni i laoqira na tinoni ni Israel. Mi muri, me sauba ke tagara goto sa tinoni ni Israel se sa niqira taovia tsapakae ke paluvangamana goto na asaqu tabu. Me utu goto kara samasama vanigira na god peropero. Migira na taovia tsapakae e utu goto kara logo vataraginimaia na valeqira tana valequ inau. I sau ara logo valeqira vaganana nogo ia, me kesa moa na baravatu e votagami. Mi kalina ti kesa na taovia tsapakae e mate i laona na valena segeni, maia nogo e naua me gini kaulinaqu goto na valequ inau. Migira ara naugotoa danga na vatana na omea marasibiga, mara sekoliginia na asaqu tabu. Mi tana nogo ti inau au gini kore loki sosongo vanigira mau toroutsanigira.⁹ Mi kalina ia, ma niqira aqo kara molole saikesalia na samasama vaniaqira na god peropero, ma kara adiligi-gira na kubuqira niqira taovia tsapakae tania na valeqira ara totu i ligisana na valequ inau. Me ti vaga kara navaganana ia, minau sauba kau totu sailagi i laoqira."

¹⁰ Ma na Taovia e goko babâ moa vaniau me tsaria, "Dalena tinoni igoe, ko sau makalidoua vanigira na tinoni ni Israel laka e koegua na rereina na Vale Tabu, gana ke gini paluvangamaqira tana rongona na omea seko ara naua.¹¹ Mi muri, ti vaga igira kara gini vangamâ manana tana rongona na omea seko ara naugira nogo, mi tana ti igoe ko tsari makalidoua vanigira ke koegua na rereina na Vale Tabu: na katsina ma na damana, ma na matsapana na tsunasage, ma na sasana i tana kara totu na vangana sui i laona, mo ko tsarivulagigotoa vanigira na ketsa sui e kalea na

aqona i laona. Ko maretsunagira sui na omea girani vanigira rongona kara reiginia iava i tana e totu na sasana pipi na omea, ma kara muridoua pipi sui na vovorona na aqo. ¹² Iani nogo e vaga na vali tana rongona na Vale Tabu: Niqu Vale Tabu inau sauba ke totu i kelana na vungavunga, ma na nauna popono polipolia sauba ke lia niqu tamani segeni inau me ke tabu loki. Iani nogo e vaga na vali tana rongona na valequ inau.”

Na Sasana na Belatabu

¹³ Iani e vaga na totovona na belatabu. Poli poponoa na tuana na belatabu e totu kesa na qilu e tinaqe ruka buto kakau na tsunaana, me tinaqe ruka buto kakau na damana, ma na titibana tana liligina e tinaqe kesa labu kesa na datona. ¹⁴⁻¹⁵ Ma na belatabu ia e vota tolu tana turina. Na turina i lao tsotsodo tû tana tuana me dato, e tabailima na datona. Ma na turina i levuga e sangava kesa na datona, ma na turina i gotu tsotsodo i tana ara kodogira na savori e sangava kesa goto na datona.

Na katsina ma na damana na turina i levuga e tau atsa kolua na turina i lao tsotsodo rongona e sage tinaqe ruka buto kakau polipolia Ma na turina i gotu tsotsodo e sage goto tinaqe ruka buto kakau liusia na rukanina. Me vati na gai ara katsadato vati tana tsukena. ¹⁶ Me kesa moa atsa na katsina ma na damana na turina i gotu tsotsodo e sangava tolu sui moa. ¹⁷ Me kesa goto moa atsa na katsina ma na damana na turina i levuga, e sangava tolu tabailima sui moa, ma na titibana e tinaqe kesa labu ruka na datona. Ma na qilu e poli poponoa na tuana na belatabu e tinaqe ruka buto kakau na damana. Ma na mani tsotso dato tana belatabu ia e totu tabana i longa.

Ara Baloa na Belatabu

¹⁸ Ma na Taovia God e tsarivaniau, “Dalena tinoni igoe, ko rongomidoua na omea inau au tsarivanigo kalina ia. Kalina kara logosuia na belatabu, ma nimu aqo igoe ko ida talu ko pungua na belatabu, mo ko baloa vaniau tana kodoaqira na savori-kodoputsa i kelana, ma na tsirikaginiana i konina na gabuqira na omea tuavati o gini savori-kodoputsa. ¹⁹ Migira segeni moa na manetabu tana duli konina a Levi, tana vungu konina a Sadok, tangomana kara labamai i mataqu ma kara aqo vaniau. Inau nogo na Taovia God au molo ketsana na omea iani. Ma nimu aqo igoe ko sauvanigira kesa na buluka mane vaolu kara matesia gana na savori matena na sasi. ²⁰ Migoe ko adia na turina na gabuna na buluka mane vaolu ia, mo ko ninaginigira na gai ara katsadato vati tana tsukena tabana i gotu na belatabu, mi tana vati tsukena na vatabela i levugana na belatabu, me poli poponogotoa na liligina. Mi tana nauvaganana ia migoe ko gini pungua na be-

latabu mo ko baloa vaniau. ²¹ Mo ko adia na buluka mane ia gana na savori matena na sasi, mo ko ba kodoa tana nauna ara molonogoa gana na savori-kodokodo e totu tabana i tano na Vale Tabu. ²² Mi tana dani ngana, migoe ko adimaia kesa na naniqoti mane me ke tau goto seko sa tabana na konina, mo ko sauva vaga na savori matena na sasi, ma na gabuna ko lesovimaleginia na belatabu vaga nogo o nauginia na gabuna na buluka mane. ²³ Mi kalina ko nausua na omea iani, mo ko adia kesa na buluka mane vaolu, me kesa na sipi mane vaolu, mi kaira sui ke tau goto seko sa tabana ka koniqira, ²⁴ mo ko adimaikaira vaniau inau. Migira na manetabu kara qetu bâ na solo ka koniqira, ma kara savorikaira vaga na savori-kodokodo vaniau. ²⁵ Me pipi dani i laona ke vitu na dani, migoe nimu aqo ko sauva kesa na naniqoti, me kesa na buluka mane, me kesa na sipi mane vaga na savori matena na sasi. Mi tugira sui na omea tuavati tugirani ke tau goto seko sa tabana tu koniqira. ²⁶ Mi laona ke vitu na dani niqira aqo na manetabu kara pungua na belatabu, mi tana nauvaganana nogo ia igira ara gini baloa vaniau nogo inau. ²⁷ Mi kalina e putsu nogo vitu na dani, migira na manetabu kara tuturiga na sauana i kelana na belatabu na savori-kodokodo, ma na savori tango mana na tinoni kara sangapata na ganiana. Mi tana ti inau kau tobalaka vanigamu sui. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.”

Na Matsapakapu Tabana i Longa E Totu Vovongo Saviliu

44 Ma na mane ia e adiau bâ tana matsapakapu tabana i longa na Vale Tabu. Mau reia na matsapakapu ia e vovongo, ² ma na Taovia e tsarivaniau, “Na matsapakapu iani nina aqo ke totu vovongo saviliu. Mau tau goto tamivania sa tinoni ke liu bâ i konina, rongona inau na Taovia na God ni Israel au sagemai nogo i konina. Aia nogo na rongona ti na matsapakapu ia ke totu vovongo saviliu. ³ Na taovia tsapakae segeni moa tangomana ke ba totu i tana, me ke mutsa i mataqu inau. Aia nina aqo ke sage tana e totu na voki loki tabana i laona, me ke liuvisutugua i tana.”

Asei Masei Tangomana Kara Sage i Laona na Vale Tabu

⁴ Mi muri, ma na mane ia e adisageau tugua tana matsapakapu tabana i vava, mami ka ba tû i matana na Vale Tabu. Mi kalina au moro bâ mau reia na mararana angaanga i tana e totu na Taovia e dangali poponoa na Vale Tabu. Minau au puka kovoragi tana kao, ⁵ ma na Taovia e tsarivaniau, “Dalena tinoni igoe, ko morosidoua na omea sui inau sauba kau sauvulagia vanigo, mo ko rongomi vatavidoua na omea kau tsaria. Inau sauba kau tsarivulagi vanigo na vovorona sui e kalea na aqo tana Vale Tabu, me laka ase tinoni e

ulagana ke tsunasage i laona niqû Vale Tabu, masei ke tau ulagana. Ko rorongou dou, mo ko pukudoua na omea kau tsaria vanigo.

⁶“Mo ko tsarivanigira na tinoni vanga petsakoe ni Israel laka inau na Taovia God au ngaoa kau tsarivanigira laka e utu goto kau berengiti na reiaqira na omea marasibiga vaga ara naua igira. ⁷Igira ara tami vanigira moa na mane ponotoba kara sagemai i laona niqû Vale Tabu kalina ara savori vaniau na seregana ma na gabuna na omea tuavati vaga gaqu tuva nogo inau. Ma na tinoni ponotoba girani ara tau paripapadana, mara tau goto dona na rongomangaqu, mara naqugasiginia moa na valequ kalina ara sage i laona. Mi tana, migira niqû tinoni ara kutsigininogoa niqira tabana na vaitasogi koluau tana pipi sui na omea marasibiga ara naugira. ⁸Igira ara gato na reitutugua na na vavanona na aqo tabu i laona niqû Vale Tabu, mara tavongani molovanigira na tinoni ponotoba kara naua.

⁹“Inau nogo na Taovia God, au tsari makalia laka ke tagara goto sa tinoni ni veratavosi aia e tau vati paripapadana, se sa tinoni e tau rongomangaqu inau, ke sage bâ i laona niqû Vale Tabu, atsa moa ti kesa na tinoni ni veratavosi e totulalo nogo kolugira na tinoni ni Israel.”

God e Tongo Vanigira na Levi na Aqo Manetabu

¹⁰⁻¹⁴ Ma na Taovia e tsarivaniau, “Kalina igira na tinoni ni Israel ara mololeau inau, migira goto na Levi ara piloligi taniau, mara idagana vanigira na tinoni na samasama vaniaqira na god peropero, mara gini raqa sasiligira niqû tinoni. Me vaga ia, minau na Taovia God au gini vatsa laka sauba manana nomoa kau kedegira na Levi. Me utu goto kau tamivanigira kara tangolia na aqo manetabu, se kara ba varangisia na Nauna Tabu Loki Sosongo, se kara pelea sa omea tabu. Me vaga ia, migira sauba kara gini vangamâ loki sosongo tana rongona na omea marasibiga ara naugira. Minau kau molovanigira moa na aqona na reitutugua na matsapana niqû Vale Tabu, ma na nauana na aqo lê tavosi sui i laona. Mau tami vanigira moa kara labumatesigira na omea tuavati na tinoni ara saugira agana na savori-kodokodo ma na savori sui moa, ma kara sanga-gira goto na tinoni tana tagu na samasama.”

Niqira Aqo na Manetabu

¹⁵ Ma na Taovia God e tsarivaniau, “Igira segeni moa na manetabu tana puku konina a Levi, tana vungu konina a Sadok, ara aqo babâ vaniau i laona na Vale Tabu kalina igira na tinoni tavosi sui tana Israel ara piloligi taniau inau. Me vaga ia, migira segeni moa na manetabu tana vungu konina a Sadok kara tangoli kalavatavia na aqo vaniaqu, ma kara mai i mataqu na

savori vaniaqu na seregana ma na gabuna na omea tuavati igira na tinoni ara sau. ¹⁶Migira segeni lelê moa au tamivanigira kara sage bâ i laona niqû Vale Tabu, ma kara savori-kodoputsa tana niqû belatabu, ma kara idagana vanigira na tinoni na samasama i laona na Vale Tabu. ¹⁷Mi kalina kara sage bâ tana matsapakapuna na pakoka i matana na Vale Tabu, ma niqira aqo kara sagelia moa na polo vovosi laka. Ma kara laka na sageliana na polo ara vosiginia na ivuna sipi kalina ara naua niqira aqo tana pakoka ia, se i laona nogo na Vale Tabu. ¹⁸Kara viriginia na lovaqira na sangava na polo vovosi laka, ma kara sagelia na polo ni vavana ara aqosiginigotoa na polo vovosi laka, ma kara laka goto na sori bungu. Niqira aqo kara tau sagelia sa vatana polo e dona kara gini maono. ¹⁹Mi kalina kara ngaoa na visutugua tana pakoka i tano tana ara sai na tinoni, ma niqira aqo kara adiligitalua na polo tabu ara sagelia kalina ara aqo i laona na Vale Tabu, ma kara mololakagira i laona na voki tabu kaira. Ma kara sagelitugua na poloqira segeni ti kara sagelalo kolugira na tinoni tavosi. E tau dou igira na tinoni lê kara pelea na polo tabu me ke sekoligira. †

²⁰“Ma na manetabu kara laka goto na tsara koakoana na lovaqira se kara moloa ke dato katsi na ivuqira. Kara tsabea moa. ²¹Ma kara laka goto na inuviana sa uaeni ti kara sage bâ tana pakoka i matana na Vale Tabu. ²²Me ke laka goto sa manetabu na tau-gaana sa daki ke tsonitsunanogoa na savana. Nina aqo moa ke taugâ kesa na daki siama ni Israel, se na tinamatena sa manetabu tavosi.

²³“Ma niqira aqo goto na manetabu na sasaniaqira niqû tinoni gana kara reigadoviginia na omea e tabu, ma na omea e tau tabu, na omea e male tana vovorona na lotu, ma na omea e tau male. ²⁴Mi kalina ti ke laba kesa na vaiganigi i laoaqira na toga, migira nogo na manetabu niqira aqo kara pedegira taonia na vovorona niqû ketsa inau. Niqira aqo kara lokisigira na dani tabu vaga inau au moloketsana nogo, ma kara muria na ketsa na mango tana Dani na Sabat.

²⁵“Igira na manetabu kara laka na gini kaulinaqu tana peleana na konina sa tinoni mate. Me ti vaga ke mate na tamana se na tinana, se na dalena, se na kulana, se kesa na vavinena ke tau moa vati tauga, e dou moa ti ke pelea, me sauba moa ke kaulinaqu tana vovorona na lotu. ²⁶Mi muri, ma nina aqo ke naua na aqona na suisui ti ke gini totumaletugua i mataqu inau. Mi kalina aia ke maletugua me ke pitu goto ke vitu na dani. ²⁷Mi muri moa ti aia tangomana ke sagnetugua i laona na pakoka i matana na Vale Tabu, me ke savoria na kodoputsa gana na suisui matena segeni, rongona ke gini ulagana tugua na nauana nina aqo i

† “kara pelea na polo tabu me ke sekoligira.” Tana tagu ia ara tutunina laka ti vaga kesa tinoni lê ke pelea sa omea tabu me sauba ke laba vania sa omea seko.

laona na Vale Tabu. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

²⁸ “Igira na manetabu kara laka na tamaniana sa butona kao i laona na Israel gana kara tangolidatoa igira na kukuqira i muri. Inau nogo ngiti niqira omea tatamani sailagi. ²⁹ Igira nogo na sausau na uiti ara naua na tinoni, ma na sausau gana na sese matena na sasi, ma na volivisu matena na sasi, igira nogo kara lia gaqira mutsa na manetabu, ma kara adigotoa pipi sui na omea tana Israel ara balovaniau inau. ³⁰ Migira na tinoni niqira aqo kara sauvanigira na manetabu na vuana dou bâ tana kesanina pipitsu tana niqira uta, me pipi na omea tavosi sui goto ara sauvaniau. Me pipi kalina igira na tinoni kara bulo breidi ma niqira aqo kara tusua na kesanina sivona vanigira na manetabu vaga na sausau, minau sauba kau tabugira kolua niqira tamadale popono. ³¹ Me vali vanigira na manetabu kara gania sa manu se sa omea tuavati e tavongani mate lê, se ke gati matesinogoa kesa na omea tuavati tavosi.”

Na Butona Kao Kara Balovania na Taovia

45 Ma na Taovia e tsarigotoa “Bâ, mi kalina igamu kamu visutugua tana kao ni Israel, ma kamu votakao gana kamu tuvari vania pipi na puku tango kesa butona, ma nimui aqo kamu balovaniau inau kesa na butona. Nina aqo ke sangavulu ruka ma na turina na kilomita na taliguna, me ke sangavulu kilomita na damana. Ma na butona popono ia sauba ke lia na nauna tabu. ² Ma kamu votaligia kesa turina i laona na butona kao tabu iani, mi tana kamu logoa niqiu Vale Tabu. Ma na nauna ia ke kesa moa atsa na katsina ma na damana, ke kesa sangatu rukapatu tsege sangava pipi kesa tabana. Ma kamu votagotoa kesa turina polipoli tana nauna ia, ke sangava sangavulu ruka tabailima na damana, me ke lia na nauna mangasâ polia na Vale Tabu popono. ³⁴ Bâ, migamu kamu votarukâ na butona kao igamu amu balovaniau, me pipi kesa turina ke sangavulu ruka ma na turina kilomita na katsina, me tsege na kilomita na damana. Me kesa ka vidaqira na butona kao karani inau kau mololigi vanigira na manetabu, mi tana goto nogo ke totu niqiu Vale Tabu. Migira na manetabu igira ara dona kara mai i mataqu na nauana niqira aqo i laona na Vale Tabu, tangomana kara logoa na valeqira i tana. Ma na butona kao iani niqiu nogo inau, me ke lia na nauna tabu. ⁵ Ma na rukanina butona kao ke lia gaqira tamani igira na Levi, igira ara naua na aqo tavosi sui i laona na Vale Tabu. Mi tana nogo kara logo valeqira.

⁶ “Mi ligisana na nauna tabu ara tamanina igira na manetabu, kara mololigigotoa kesa na butona kao, me ke sangavulu ruka ma na turina kilomita na katsina, me ruka ma na turina kilomita na damana, ma na bu-

tona kao iani niqira nogo na toga ni Israel, mi tana kara mai logo valeqira.

Na Kao Vania na Taovia Tsapakae

⁷ “Ma kamu mololigigotoa na butona kao vania na taovia tsapakae. Ke tuturiga tana votavota tabana i tasi tana nauna tabu, me ke votu bâ tsau tana Tasi Mediteranean; me ke tû tana votavota tabana i longa, me ke longa tsau bâ tana isuisuna na butona momoru. Ma na totovona nina kao na taovia tsapakae ke kesa moa atsa kolua na butona kao ara vota vania pipi kesa na puku tana Israel. ⁸ Na butona kao iani sauba ke lia gana tuva na taovia tsapakae i laona na kao ni Israel. Me vaga ia, maia ke laka goto na bingi sekoli-aqira na tinoni, me ke molovanigira moa na puku ni Israel kara tamanina na turina na kao ara kauvisu.”

⁹ “Inau na Taovia God au tsarivanigamu igamu na ida tana Israel, ‘Igamu amu sasi oka sosongo nogo. Kamu mololea na bingi sekoliaqira ma na rotasiaqira lê niqiu tinoni. Ma kamu tuturiga na nauana na omea e dou me gotolaka. Kamu laka saikesa goto na tsialigiaqira tugua niqiu tinoni tania niqira kao.’ Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

Niqira Aqo Kara Gini Aqo na Omea na Totovo Dou

¹⁰ “Bâ, migamu sui na tinoni tana Israel nimui aqo kamu gini aqo moa na tovo mamava ma na tovo sanga-va dou vaga girani:

¹¹ “Na epa agana na tovoana na omea mamatsa, ma na bat agana na tovoana na omea koga. Kaira sui na epa ma na bat e kesa moa atsa ka mamavaqira. Sangavulu na epa e lia kesa na homa, † me sangavulu na bat e lia goto kesa na homa se na kor.

¹² “Ma nimui tovo mamava kara vaga iani: Rukapatu na gera ara tsaulia kesa na sekel, †† ma ono sangavulu na sekel ara tsaulia kesa na mina.

¹³ “Mi kalina kamu adimaigira nimui omea gana na sauana vaniaqu, ma kamu tovogira vaga iani: Kamu sau ke kesa baeke i laona pipi ono sangavulu baeke na uiti se na barli amu pitsugira tana nimui uta. ¹⁴ Ma kamu sau ke kesa dangana na kogau i laona pipi kesa sangatu kogau na oela na olive amu adia tana vuanan nimui gai na olive. ¹⁵ Me pipi tamadale tana Israel ke sau kesa sipi i laona pipi ruka sangatu niqira sipi. Igirani nogo na vangana kamu adimaigira tana sausau na uiti, ma na omea tuavati gana na savori-kodokodo, ma na savori-kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, na mani sese matena nimui sasi. Inau nogo na Taovia God au ketsaligamu kamu nauvanana ia.

† Na homa ma na kor kaira ara ka tsaulia gana ngongo 175 lita. Me vaga ia ma na epa ma na bat kaira ara ka tsaulia 17.5 na lita.

†† Na mamavana kesa na sekel tana nina tagu a Ezekiel e tsaulia 11.4 na gram, ma na mamavana na nina e tsaulia 684 na gram.

¹⁶ “Me pipi sui na tinoni niqira aqo kara adimaigira na vangana niqira sausau girani vania na taovia tsapakae tana Israel. ¹⁷ Maia nogo gana aqo na taovia tsapakae ke saugira na omea tuavati agana na savori-kodokodo, ma na vangana agana na sausau na uiti ma na uaeni tana asaqira na tinoni sui tana Israel pipi tana Dani Tabu na Vula Vaolu, ma na Dani na Sabat, migira na dani tabu tavosi goto. Maia goto gana aqo ke saugira na vangana sui agana na sausau na sese matena na sasi, ma na sausau na uiti, ma na savori-kodokodo, ma na savori-kodoputsa tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, na mani sese matena niqira sasi na toga tana Israel.

Igira na Dani Tabu

(Binaboli 12:1-20; Aqo Manetabu 23:33-43)

¹⁸ “Inau na Taovia God au tsarigotoa laka tana kesianina dani tana kesianina vula, ma nimui aqo kamu gini savori-kodoputsa kesa na buluka mane me ke tau goto seko sa turina na konina, agana kamu punguginia na Vale Tabu. ¹⁹ Ma na manetabu ke adia na turina na gabuna na buluka ara savoria gana na sese matena na sasi, me ke nina bâ tana tuguruna na matsapana na Vale Tabu, mi tana vati tsukena na belatabu, mi tana tuguruna na matsapana na mani sage bâ tana pakoka i matana na Vale Tabu. ²⁰ Mi tana vitunina dani tana vula nogo ia, ma kamu nauvaganana goto na mani sese matena niqira sasi igira na tinoni ara tau pada mananâ nagua ara naua mara ba sasi, se ara tau dona laka e sasi kesa na omea mara ba naua, mara naqugasiginia niqo Vale Tabu. Mi tana nauvaganana ia ti sauba ke maletugua niqo Vale Tabu.

²¹ “Mi tana sangavulu vatinina dani tana kesianina vula sauba kamu tuturiga na lokisiana na Dani Tabu na Paseka. Mi laona ke vitu na dani popono, pipi sui lakalaka na tinoni kara gania moa na breidi tagara isti i konina. ²² Mi tana kesianina dani tana tagu tabu ia, ma ia na taovia tsapakae nina aqo ke sau kesa na buluka mane vania na manetabu gana aia ke gini savori matena nina sasi segeni nogo ia ma niqira sasi na toga popono. ²³ Me pipi dani i laoqira tugira vitu na dani, nina aqo na taovia tsapakae ke saugira ke vitu na buluka mane, me ke vitu na sipi mane, me ke tau goto seko sa tabana na koniqira, vanigira na manetabu kara gini savori-kodokodo vaniau. Mi laona goto pipi na dani ke sau kesa na naniqoti mane ngiti sausau gana na sese matena na sasi. ²⁴ Maia na taovia tsapakae ke saugotoa ke sangavulu vati kilo na pulaoa, me ke tolu lita na oela na olive kolua pipi na buluka mane ma na sipi mane aia e sau gana na savori-kodokodo.

²⁵ “Me pipi tana Dani Tabu na Babale aia e tuturiga tana sangavulu tsegenina dani tana vitunina vula, ma na taovia tsapakae ke saugotoa i laona ke vitu na dani, ke kesa goto moa atsa na sausau vaga e naua tana

Dani Tabu na Paseka. I laona pipi kesa dani ke saugira ke kesa goto moa atsa na dangana na buluka ma na sipi vania na savori-kodokodo, ma na naniqoti vania na savori matena na sasi. Me ke saugotoa kesa moa atsa na dangana na uiti ma na oela na olive.”

Na Sausau Ke Naua Aia Na Taovia Tsapakae

46 Na Taovia God e tsaria, “Tana uiki popono na matsapakapu tana mani sage bâ tana pakoka i matana na Vale Tabu tabana i longa nina aqo ke vovongo saviliu i laona ke ono na dani na aqo. Me pipi moa tana Dani na Sabat, mi tana Dani Tabu na Vula Vaolu, ti kara sangavia. ² Me pipi tana dani tabu vaga girani, ma nina aqo na taovia tsapakae ke sagemai i laona na kovokovo loki e totu tana matsapakapu ia, me ke ba tû ligisana na tuguruna na matsapakapu, mi tana ke samasama vaniau kalina igira na manetabu kara nauvania na aqona na savori-kodokodo, ma na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina. Mi murina, maia ke rutsutsunatugua i tano, ma kara tau goto vongoa na matsapakapu ia poi ke tsau tana ngulavi. ³ Me pipi tana Dani na Sabat, mi tana Dani Tabu na Vula Vaolu, igira sui lakalaka na toga niqira aqo kara saimai tana pakoka i tano i matana na matsapakapu ia, ma kara tsuporu ma kara samasama vaniau inau na Taovia.

⁴ “Mi tana Dani na Sabat maia na taovia tsapakae nina aqo ke adimaia vania na Taovia ke ono na dalena sipi, me kesa na sipi mane, me ke tau goto seko sa tabana na koniqira, gana na savori-kodokodo. ⁵ Ma na taovia tsapakae ke saugotoa ke sangavulu vati kilo na pulaoa kolua na sipi mane, maia segeni moa ke pedea na omea gua moa ke saukolua pipi na dalena sipi. Me kolua pipi na sausau na uiti aia ke saugotoa ke tolu na lita na oela na olive. ⁶ Mi tana Dani Tabu na Vula Vaolu, nina aqo ke sau kesa na buluka mane vaolu, me ke ono na dalena sipi, me kesa na sipi mane, me ke tau goto seko sa tabana tu koniqira. ⁷ Maia ke saugotoa ke sangavulu vati kilo na pulaoa kolua pipi kesa na buluka mane, ma na sipi mane, maia segeni moa ke pedea na omea gua moa ke saukolua pipi na dalena sipi. Me ke saugotoa ke tolu na lita na oela na olive kolua pipi na sausau na uiti. ⁸ Me pipi kalina na taovia tsapakae ke mai na samasama ma nina aqo ke liusage tana kovokovo loki tana matsapakapu ia, mi kalina ke lotu sui maia ke rutsutsunatugua i tana aia e sagemai.

⁹ “Mi kalina igira na tinoni kara mai na samasama vaniaqu inau na Taovia i laona sa dani tabu koegua moa, mara sagemai tana matsapakapu tabana i vava, mi kalina kara lotu sui ma kara rutsutsuna tana matsapakapu tabana i ata. Migira ara sagemai tana matsapakapu tabana i ata kalina kara lotu sui ma niqira aqo kara rutsutsuna tana matsapakapu tabana i vava.

Me ke laka goto kesa na liuvisutugua tana matsapa i tana e sagemai, nina aqo nomoa ke sagemai kesa tana matsapa, me ke rutsutsuna kesa tana matsapa tavosi. ¹⁰ Ma na taovia tsapakae nina aqo ke sagemai kalina moa kara sagemai igira na toga, me ke rutsu kalina moa igira kara rutsu. ¹¹ Me pipi tana dani tabu ma na dani loki, nina aqo pipi tinoni ke sau ke sangavulu vati kilo na pulaoa kolua pipi kesa na buluka mane se na sipi mane, maia segeni moa ke pedea na omea koegua moa aia ke saukolua pipi kesa na dalena sipi. Me ke saugotoa ke tolu na lita na oela na olive kolua pipi na sausau na uiti.

¹² “Me pipi moa kalina na taovia tsapakae ke padâ na adimai vaniaqu inau na Taovia kesa na omea tana nina padangao segeni, atsa moa ti na vangana na savori-kodokodo, se na sausau tangomana na tinoni kara ganipatâ na turina, migira na manetabu kara sangavi vania na matsapakapu tabana i longa tana pakoka i matana na Vale Tabu. Maia ke ba tû ligisana na tuguruna na matsapakapu, me ke samasama vaniau i tana kalina igira na manetabu kara nauvania na aqona na savori, vaga nogo e naua tana Dani na Sabat, ma kara vongotugua na matsapakapu kalina aia ke rutsutsunatugua i tano.”

¹³ Ma na Taovia e tsarigotoa, “Me pipi tana matsaraka nina aqo ke sau ke kesa na dalena sipi ke kesa moa na ngalitupana, me ke tau goto seko sa tabana konina, gana na savori-kodokodo vaniaqu inau na Taovia. Ma na sausau vaga iani nina aqo ke naua pipi dani. ¹⁴ Me pipi tana matsaraka ke saugotoa ke ruka na kilo na pulaoa, me ke kesa na lita na oela na olive gana na mani lalokoluginiana na pulaoa ia. Ma na vovorona gana na sausau vaniaqu inau na Taovia pipi tana matsaraka nina aqo ke totu sailagi. ¹⁵ Mi tana tagu sui ke mai pipi tana matsaraka nimui aqo kamu savori vaniau inau na Taovia ke kesa na dalena sipi, ma na pulaoa ma na oela na olive.”

Na Taovia Tsapakae Ma Nina Kao

¹⁶ Ma na Taovia God e mologotoa na ketsa vaga iani: “Ti vaga sa taovia tsapakae ke gini vangalaka vania na dalena sa turina nina butona kao segeni, maia sauba ke lia saviliu nina tamani na dalena, vaga nogo na omea aia e adidatoa i konina tamana. ¹⁷ Me ti vaga na taovia tsapakae ia ke tusua sa turina nina butona kao vania sa nina tinoni aqo, ma na kao ia sauba ke lia tugua nina tamani na taovia tsapakae kalina ke laba na Ngalitupa Na Sauvisu Omea. Ma na kao ia nina nogo na taovia tsapakae, maia moa kolugira na dalena kara tamanina kalavata. ¹⁸ Ma na taovia tsapakae ke laka goto na lauana sa turina niqira butona kao nina tinoni. Me ti vaga aia ke ngaoa na tusu vaniaqira na dalena mane sa niqira butona kao, ma nina aqo ke

saua moa na turina i laona nogo nina kao segeni ara mololigi vaninogoa, rongona ke tau goto bingi sekoliginia sa niqu tinoni inau tana tavongani lauvianiana nina kao.”

Na Nauna Gana na Tsokolake

¹⁹ Mi muri, ma na mane ia e adivanoau tana mangamanga i matana niqira voki na manetabu ara aro tave tabana i vava varangisia na matsapakapuna na pakoka tabana i ata. Maia e tû me tusu bâ kesa na nauna tabana i tasi tsotsodo, ²⁰ me tsarivaniau “Iani nogo na nauna i tana igira na manetabu kara kukia na velesi ara sau vaga na sausau gana na sese matena na sasi, se gana na volivisu matena na sasi, miani goto kara buloa na sausau na pulaoa, me tau kiligotoa kara adit-sunagira tana pakoka i tano, rongona na tinoni lê kara tau pelegira me ke sekoligira.” †

²¹ Mi muri, maia e adiau bâ tana pakoka i tano, mami ka liu bâ pipi tana vati tsuruna, mau reia laka pipi tana vati tsuruna e totu kesa na pakoka tetelo, ²² e sangava sangavulu na katsina me sangava vitu tabailima na damana. ²³ Me pipi kesa vidaqira ara barapoliginia na baravatu kolugotoa na sasana na tsokolake e vataragi bâ tana baravatu. ²⁴ Ma na mane ia e tsarivaniau, “Girani nogo na nauna gana na tsokolake i tana igira na maneaqo tana valetabu kara kukigira na vangana na savori igira na toga ara sau.”

Na Kô e Vuramai i Laona na Vale Tabu

47 Ma na mane ia e adivisauu bâ i matana na Vale Tabu. Mau reia na kô e vuramai talu i vavana na matsapa na mani sage bâ, me tave bâ tabana i longa, i tana saikesa nogo e arokalea na Vale Tabu. Ma na kô ia e tave tû i vavana na matsapa na mani sage bâ tabana i ata, me liu bâ ligisana na belatabu tabana i ata. ² Mi muri ma na mane ia e adirutsumiau tania na naua i tana e totu na Vale Tabu, mami ka liu tsuna bâ tana matsapakapu tabana i vava, mami ka liu poli bâ tana matsapakapu e aro bâ tabana i longa. Mi tana e kesa na ko tetelo e tavemai tabana i ata na matsapakapu ia. ³ Ma na mane ia e adia nina gai na totovo, me ba tovovotuginia ruka sangatu tsege sangavulu na sangava na kô e liu bâ tabana i longa, me tsarivaniau kau tulusavu bâ tana nauna ia. Ma na maona na kô ia e tsau moa tana vatukobito na tuaqu. ⁴ Mi muri, maia e tovovotugotoa ruka sangatu tsege sangavulu na sangava, ma na maona na kô tana nauna ia e tsaudato tana tuturuqu. Maia e tovovotugotoa ruka sangatu tsege sangavulu na sangava, ma na maona na kô tana nauna ia e tsaudato i bunguqu. ⁵ Maia e ba tovovotugotoa ruka sangatu tsege sangavulu na sangava, mi tana ma na kô ia e mao sosongo bâ me gini tau tango-

† Reia tana lova 44 buto 19.

mana vaniau kau tulusavu, na olo moa ti tangomana na savu bâ. ⁶Maia e tsarivaniau, "Dalena tinoni igoe, ko pukudougira na omea sui girani."

Mi muri, ma na mane e adivisuau tugua i tabana kô, ⁷mi kalina inau au ba tsautugua i tana, mau morosia laka ara dato danga sosongo na gai ruka tabana na kô ia. ⁸Maia e tsarivaniau, "Na kô iani e tave bâ tabana i longa, me tsuna bâ tana Poi Jordan, me tsau bâ tana Tasi Mate. Mi kalina e sage bâ i laona na Tasi Mate maia e olia na tasi me lia na ko laka. ⁹Me pipi sui nauna i tana e tave bâ na kô ia, sauba kara totu pipi sui moa vatana na omea tuavati. Ma kara danga sosongo goto bâ na tsetse kara mauri i laona. Ma na kô ia sauba ke mamisia na Tasi Mate me ke lia na ko laka, miava moa tana ke tave bâ na kô ia me sauba na omea sui kara mauri dou. ¹⁰Migira na mane lavetsetse sauba kara tutû i liligina na Tasi Mate, ma kara tsonia niqira vugo tuturiga tana Vuravura ni Engedi, me ke tsau bâ tana Vuravura ni Eneglaim. Mi muri, ma kara valangâ niqira vugo vania na aso i liligina tasi. Eo, sauba kara danga sosongo nomoa na vatana tsetse kara mauri i laona, vaga moa i laona na Tasi Mediteranean. ¹¹Migira na maomao i liligina na Tasi Mate sauba kara tau moa lia na ko laka. Igira sauba kara totu moa agana na sao tasi. ¹²Me ruka tabana liligina na kô ia ara dato pipi vatana na gai mutsamutsa. Me sauba kara tau goto matsele lê na rauqira, me utu goto kara kuti na molo vuaqira. Pipi moa tana vula sauba kara molo vuaqira vaolu, rongona e lesovigira na kô e vura tsunamai tû tana Vale Tabu. Ma na vuaqira ke lia gaqira mutsa na tinoni, ma na rauqira ke lia na sinagore na mani talig-
iniaqira."

Na Votavota na Kao

¹³⁻¹⁴Ma na Taovia God e tsarigotoa, "Inau au vekenogoa vanigira na mumuamui laka sauba kau sauvanigamu na butona momoru tana Israel, maia ke lia sailagi moa nimui tamani. Ma nimui aqo kamu votâ na kao ia i laoqira na sangavulu ruka na puku tana Israel vaga iani: pipi kesa puku ke tamanina kesa butona, maia moa na puku konina a Josep igira kara tamanina ke ruka butona. † Iani nogo ke vaga na votavota tana kao ia.

¹⁵"Na votavota tabana i vava e liusavu bâ tabana i longa, tû tana Tasi Mediteranean tsau bâ tana verabau ni Hetlon, me liu bâ tana Matana Sautu i Hamat, me tsau bâ tana verabau ni Sedad, ¹⁶me liu bâ goto tana verabau ni Berota mi Sibraim ara ka totu ka gaqira levuga na verabau ni Damaskus mi Hamat. Ma na votavota iani ke tsau bâ goto tana verabau ni Tikon aia e totu tana votavota ligisana na butona vera ni Hau-

ran. ¹⁷Bâ, ma na votavota tabana i vava e tuturiga tana Tasi Mediteranean me longatave bâ, me ba tsau tana verabau ni Enon, aia e vataragi bâ tana ka niqira votavota na Damaskus ma na Hamat tabana i vava.

¹⁸"Ma na votavota tabana i longa e savutada bâ tabana i ata, tuturiga tana ka gaqira levuga na Damaskus ma na Hauran, taonia na Kô Jordan i ka gaqira levuga na kao ni Israel tabana i tasi mi Gilead tabana i longa, me tsau bâ i Tamar tana Tasi Mate.

¹⁹"Ma na votavota tabana i ata e tuturiga i Tamar, me votutada bâ tasiata tsau bâ tana vuravura i Kades Meriba. Me tû i tana e votutave bâ i tasivava me liu bâ tana niqira votavota na Ejipt, me ba votulaba tana Tasi Mediteranean.

²⁰"Ma na votavota tabana i tasi e vataragi bâ tana Tasi Mediteranean, me liu bâ tabana i vava, me ba tsau gana ngongo na Matana Sautu ni Hamat tabana i tasi.

²¹"Ma nimui aqo kamu votâ na kao iani i laoqira sui nimui puku. ²²Ma kara lia sailagi nogo nimui tamani manana igamu, migira goto na tinoni ni veratavosi ara totu lalo i laomui mara tamani daleqira ara botsa nogo ieni. Igira ara lia nogo na bobotsa ni Israel vaga nogo igamu, ma kara tangolidatoa niqira butona kao i laoqira nogo na puku ni Israel i tana ara totu vataragi.

²³Pipi puku tana Israel niqira aqo kara vota vanigira kesa niqira turina kao igira na tinoni ni veratavosi ara ba vataragi i koniqira. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani."

Na Vota Kao i Laoqira Na Puku ni Israel

48 ¹⁻⁷Ma na Taovia e tsaria vaga iani, "Niqira kao na tinoni ni Israel tabana i vava e tuturiga tana Tasi Mediteranean me liu longa bâ i Hetlon, me tsau tana Matana Sautu i Hamat, me ba kalea na verabau ni Enon, me tsau bâ tana votavota i ka levugaqira na verabau ni Damaskus mi Hamat. Ma niqira butona pipi na puku ke tuturiga tana votavota tabana i longa, me ke tsau votu tana Tasi Mediteranean.

"Na puku konina a Dan ke adia na butona e tuturiga tana votavota tabana i longavava tsotsodo. Ma na puku konina a Aser ke adia na butona tû tana votavota konina a Dan. Ma na puku konina a Naptali ke adia na butona tû tana votavota konina a Aser. Ma na puku konina a Manase ke adia na butona tû tana votavota konina a Naptali. Ma na puku konina a Epraim ke adia na butona tû tana votavota konina a Manase. Ma na puku konina a Ruben ke adia na butona tû tana votavota konina a Epraim. Ma na puku konina a Juda ke adia na butona tû tana votavota konina a Ruben.

Na Kao Tabu i Levugana na Momoru

⁸"Ma na butona kao e totu tabana i ata tana votavota konina a Juda sauba kamu mololigia gana ke

† Na duli ka koniqira a Manase ma Epraim, kaira na dalena a Joseph kara sau tatasa vanikaira tango kesa na butona kao.

lia na nauna tabu. Ma nina aqo ia ke sangavulu ruka ma na turina na kilomita na damana tû i vava tsau i ata, me ke kesa moa atsa na totovona tû i longa tsau i tasi vaga nogo amu votâ vanigira pipi na puku. Ma na Vale Tabu sauba ke totu nogo i laona na butona kao iani.

⁹“Mi levugana patupatu na kao tabu ia, kamu balovaniau inau na Taovia kesa turina loki me ke sangavulu ruka ma na turina na kilomita na katsina, me ke sangavulu kilomita na damana. ¹⁰Migira na manetabu kara tamanina niqira butona segeni i laona na nauna tabu iani. Ma niqira butona tû tabana i longa me tsau i tasi ke sangavulu ruka ma na turina na kilomita, me tû i vava me tsau i ata ke tsege na kilomita. Mi levugana tsotsodo na nauna tabu ia i tana nogo ke tû niqo Vale Tabu inau na Taovia. ¹¹Ma na nauna tabu iani ke lia niqira tamani igira na manetabu tana vungu konina a Sadok. Igira segeni moa ara totu kalavata i koniqa inau, mara tau goto sangagira na tinoni tavosi tana Israel na piloligi taniaqu vaga ara naua igira na vungu tavosi tana duli konina a Levi. ¹²Me vaga ia, migira sauba kara tamanina niqira nauna segeni i ligisana niqira butona igira na puku konina a Levi, ma na naua nogo ia sauba ke lia na nauna tabu loki liusigira bâ pipi na nauna sui. ¹³Migira goto na duli konina a Levi sauba kara tamanina niqira nauna segeni ligisana niqira butona kao na manetabu tabana i ata. Maia goto ke sangavulu ruka ma na turina na kilomita tû i longa me tsau i tasi, me ke tsege na kilomita tû i vava me tsau i ata. ¹⁴Ma na nauna i tana amu balonogoa vania inau na Taovia, aia na nauna dou liusigira bâ pipi sui na butona, me ke laka goto ke kesa na tsabiriana, se na oliana, se na tusu lê vaniana ke kesa sa turina, rongo na na butona kao ia e tabu loki me niqo tamani nogo inau.

¹⁵“Ma na turina popono na kao e totuvisu, aia e sangavulu ruka ma na turina kilomita na katsina, me ruka ma na turina kilomita na damana, aia e tau na nauna tabu. Ma na turina na kao iani ke lia niqira tamani na toga, mi tana levugana patupatu na nauna ia, kara logoa niqira verabau. ¹⁶Ma na verabau ia sauba ke kesa moa atsa na katsina ma na damana, ke 1,125 sangava pipi kesa tabana. ¹⁷Me poli poponoa na verabau ia pipi kesa tabana sauba ke totu kesa na mangamanga ke sangava ono sangavulu ruka tabailima na damana. ¹⁸Ma na turina na kao e totuvisu i murina kalina kara logo suinogoa na verabau ia varangisia na nauna tabu tabana i ata, aia e tsege kilomita na katsina me ruka ma na turina kilomita na damana tabana i longa, mi tabana i tasi. Mi tana ke lia niqira mani aqo uta igira na toga ara totu i laona na verabau ia. ¹⁹Asei tinoni moa ke mauri i laona na verabau ia, atsa moa na puku gua, tangomana moa ke aqo tana kao ia.

²⁰“Ma niqira kao na toga kolugotoa na butona i tana ara totu na manetabu ma na Levi, e lia kesa moa ma kao loki, pipi kesa tabana e sangavulu ruka ma na turina na kilomita na katsina.

²¹⁻²²“Ma na turina kao e totuvisu tabana i longa mi tabana i tasi tana nauna popono i tana e totu na Vale Tabu, ma niqira nauna igira na manetabu, ma na puku konina a Levi, ma na verabau, aia nina tamani nogo na taovia tsapakae. Aia e longa me ba tsau tana votavota tabana i longa, me tsau votu bâ tana Tasi Mediteranean, me ba tavota tabana i vava tana niqira butona igira na Juda, me tada bâ tabana i ata tana niqira butona igira na Benjamin.

Na Vota Kao Vanitugira Tsege Goto na Puku

²³⁻²⁷“Mi tabana i ata na kao tabu iani, ke lia na tamaniqira igira na puku ara tau vati votavanigira moa sa butona kao. Ma niqira kao igira ke tuturiga goto tana votavota tabana i longa, me ke tsauvotu tana Tasi Mediteranean. Na puku konina a Benjamin ke adia na butona tû tana votavota na kao tabu tabana i ata. Ma na puku konina a Simeon ke adia na butona tû tana votavota konina a Benjamin. Ma na puku konina a Isakar ke adia na butona tû tana votavota konina a Simeon. Ma na puku konina a Sebulun ke adia na butona tû tana votavota konina a Isakar. Ma na puku konina a Gad ke adia na butona tû tana votavota konina a Sebulun.

²⁸“Mi tana butona tabana i ata tana nauna ara sauvia na puku konina a Gad, na votavota e liu bâ i tasiata, tû i Tamar me tsau bâ tana vuravura i Kades Meriba, me tû i tana me tave bâ i tasivava tana niqira votavota na Ejipt me vosa bâ tana Tasi Mediteranean.

²⁹“Iani nogoria ke vaga na omea kamu muria tana vota kao vaniaqira na puku ni Israel. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani.

Na Matsapakapuna na Jerusalem

³⁰⁻³⁴“Ma kara totu ke sangavulu ruka na matsapakapu tana baravatuna na verabau ni Jerusalem. Ma na totovona pipi vati tabana na baravatu ia ke 1,125 sangava, ma kara tolu na matsapakapu i konina pipi kesa tabana, ma kara tango malavuginitugira na sangavulu ruka na puku tana Israel. Tugira na matsapakapu tabana i vava kara tango malavuginitugira a Ruben, ma Juda, ma Levi; mi tugira tabana i longa kara tango malavuginitugira a Josep, ma Benjamin ma Dan: mi tugira tabana i ata kara tango malavuginitugira a Simeon, ma Isakar, ma Sebulun; mi tugira tabana i tasi kara tango malavuginitugira a Gad, ma Aser, ma Naptali.

³⁵Me saisai ma na totovona vati tabana na baravatuna na verabau ia e tsaulia 4,500 sangava. Me ke tû kalina

ia me ke bâ ma na verabau ia kara soaginia, 'Na-Taovia-E-Totu-Ieni!' "

DANIEL

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina papi ara marea tana tagu kalina igira na Tsiu ara rota loki sosongo i vavana nina tagao kesa na taovia tsapakae ponotoba. Aia na tinoni e marea na papi iani e gini aqo visana na tutugunu ma na omea e reigira tana bolebole, gana ke kakaisiginia niqira tutuni laka God sauba ke tsogori pukalia na taovia tsapakae seko ia, me ke turuvagini kaegira tugua nina tinoni segeni.

Ma na papi iani e tavota ruka tana butona:

- 1) Lova 1—6: Na turupatu tana rongona a Daniel kolugira visana gana duli ara totu tsinogo. Igira ara vataraginikakaia niqira tutuni konina God mara rongomangana, mara gini tangomana na tuliusiaqira gaqira gala.
- 2) Lova 7—12: Na omea a Daniel e morosigira tana bolebole tana tagu kalina igira gaqira taovia tsapakae na ponotoba ni Babilon mi Persia ara susuliga sosongo, me varangi nogo kara sugutiligigira nina tinoni God. Mi tana bolebole nogo girani aia God e sauvulagi vania a Daniel laka God nogo sauba ke sangagira nina tinoni, me ke tsogori pukalia na susuligana na taovia tsapakae ponotoba, me ke naua migira nina tinoni kara gini tangomana tugua.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

A Daniel migira gana duli

Nina bolebole a Daniel

a. Tugira vati na omea tuavati atsi

b. Na sipi mane ma na naniqoti

c. Na mane adiqoko ni baragata

d. Na omea kara laba tana susuina na tagu

NA TURUPATU TANA RONGONA A DANIEL MI TUGIRA GANA DULI (1:1–6:28)

Igira na Mane Ara Aqo Tana Valena a Nebukadnesar

1 Tana tolunina ngalitupa nina aqotagao a Jehoiakim na taovia tsapakae tana Juda, maia Nebukadnesar na taovia tsapakae ni Babilonia migira nina mane vaumate ara baginia na verabau ni Jerusalem mara tupolia. ² Ma God e tamivania a Nebukadnesar ke tangolia a Jehoiakim kolugira goto danga na tinoni ni Juda, me ke laugira goto visana na vangana loki matena na Vale Tabu. Maia e adivanogira i Babilonia, me ba mologira tana voki gana na molo-lakâ omea e totu i laona na valetabu nina god per-
opero.

³ Ma Nebukadnesar na taovia tsapakae e ketsalia a Aspenas, aia gaqira taovia nina mane sasanga, ke viligira kara visana na mane vaolu tana vungu konina a

Jehoiakim na taovia tsapakae migira na vungu tangirongo tana Juda, igira aia e aditsekavanogira nogo i Babilonia. ⁴ Niqira aqo kara mane laka, me ke tau goto seko sa tabana koniqira, ma kara sasaga, me ke lakagana vanigira na lau sasani, gana ke gini ulagaqira na aqo tana valena na taovia tsapakae. Maia nogo a Aspenas ke sasanigira na tsokoana ma na mareana na goko ni Babilon. ⁵ Ma na taovia tsapakae e moloketsana goto laka ke pipi dani niqira aqo kara palaginigira na mutsa ma na inu atsa kolugira igira ara sanga totu i laona na valena na taovia tsapakae. Mi murina ke tolu na ngalitupa tana sasani vaga ia, ma niqira aqo ti kara ba laba i matana na taovia tsapakae. ⁶ Mi laoqira igira aia e viligira ara tu totu tugira a Daniel, ma Hanania, ma Misael, ma Asaria. Tugira sui ara tu talumai tana puku konina a Juda. ⁷ Maia gaqira taovia na mane sasanga e molo tu soaqira vaolu me soaginitugira: a Beltesasar, ma Sadrak, ma Mesak, ma Abednego.

⁸ Ma Daniel e pada segenina i tobana laka ke tau gini kaulinaqu tana vovorona na lotu tana ganiana na mut-

sa ma na inuviana na ueni i laona na valena na taovia tsapakae. Maia e tû me nongia a Aspenas ke sangâ. ⁹ Ma God e naua ma Aspenas e galuvea a Daniel me ngaoa ke sangâ. ¹⁰ Maia Aspenas e mataguni sosongolia moa na taovia tsapakae, te e tsarivanja a Daniel, "Na taovia tsapakae segeni nogo e pedea na mutsa gua ko gania, ma na inu gua ko inuvia. Me ti vaga aia ke reia laka na konimu igoe e tau susuliga vaga igira na mane vaolu tavosi, me sauba nomoa ke labumate-siau inau."

¹¹ Mi tana ma Daniel e tû me ba reia na mane matali aia Aspenas e mologinia ke reitutugua kolutugira gana duli. ¹² Me tsarivanja, "Ko to votugami i laona ke sangavulu na dani. Ko palaginitugami moa na kusa kami tu gania, ma na ko lê moa kami tu inuvia. ¹³ Mi murina ke sangavulu na dani, migoe ko morosigira na mane vaolu tavosi igira ara sanga mutsa ma na inu i valena na taovia tsapakae, mo ko morositugami goto tugami, mi tana ti ko reigadovia ti e susuliga dou tu konimami tugami atsa kolugira igira na tavosina se tagara. Mi muri ti ko pede vanitugami na omea gua moa o padâ."

¹⁴ Ma na mane matali ia e tabea laka ke molovanitugira kara tu tovoa i laona ke sangavulu na dani. ¹⁵ Mi kalina e putsu nogo sangavulu na dani, ma tu koniqira tugira ara tu susuliga liusigira bâ na koniqira igira sui ara mutsamutsa i laona na valena na taovia tsapakae. ¹⁶ Bâ, me tuturiga tana tagu ia, ma na mane matali e tamivanitugira babâ moa kara tu gania na kusa lê na olina na mutsa e saua na taovia tsapakae.

¹⁷ God e sauanitugira na mane vaolu tugirani na sasaga loki gana na tsoko gadoviana na mamare ma na padagadovi omea levo. Me pabovanigotoa a Daniel na sasaga gana ke gini tangomana na nusirongoqira na moro ma na bolebole.

¹⁸ Mi tana susuina na tolunina ngalitupa vaga e titinogoa na taovia tsapakae, maia Aspenas e adivanogira sui na mane vaolu i konina a Nebukadnesar. ¹⁹ Ma na taovia tsapakae e goko kolugira sui, me rongomingaoa bâ tu niqira tugugoko tugira a Daniel, ma Hanania, ma Misaël, ma Asaria, liusigira sui na mane vaolu tavosi. Me vaga ia, ma na taovia tsapakae e molotugira kara tu sanga aqo tana valena segeni nogo ia. ²⁰ Me atsa moa ti na vatana na veisua koegua moa na taovia tsapakae ke veisuagira, mi tugira vati ara tu dona dou bâ sangavulu kalina liusigira sui na tinoni ara dona na katevulagiana na omea e tau vati laba, se na basutidao, ara totu tana Babilonia popono. ²¹ Maia Daniel e totu tana aqo i laona na valena na taovia tsapakae poi tsau kalina a Sirius na taovia tsapakae ni Persia e mai tangolia na Babilonia.

Nina Bolebole a Nebukadnesar

² Mi tana rukanina ngalitupa e taovia tsapakae a Nebukadnesar, maia e bolea kesa na bolebole. E gini pono sosongo na tobana me tau tangomana ke maturu. ² Maia e tû me mologoko bâ vanigira na tinoni ara dona na katevulagiana na omea e tau vati laba, migira ara basutidao, migira ara dona na solopoke ma na tatada, kara mailaba i konina ma kara nusirongona vania nina bolebole. Mi kalina igira ara mai tû i matana na taovia tsapakae, ³ maia e tsarivanigira, "E gini pono sosongo na tobaqu na padaana kesa na omea au bolea, mau ngaoa kau donaginia nagua na rongona."

⁴ Migira ara gokovisu vania na taovia tsapakae tana goko ni Aram mara tsaria, "Iko mauri oka igoe na taovia tsapakae! Ko tsarivulagi vanigami nimu bolebole, migami nogo sauba kami nusirongona vanigo."

⁵ Ma na taovia tsapakae e tsarivanigira, "Au padakuti matena nogo laka nimui aqo nogo igamu ti kamu tsarivulagia vaniau na omea au bolea, mi muri ma kamu nusirongona goto vaniau. Me ti vaga kamu tau tangomana, me sauba kau ketsaligira niqo mane vau-mate kara sasivotagamu, ma kara vui pukaligira na valemui. ⁶ Me ti vaga kamu tangomana na tsarivulagiana na omea inau au bolea ma kamu nusirongona, minau sauba kau saua vanigamu na peluna, ma kau naua me ke tangi loki na soamui. Bâ, mi kalina ia, igamu kamu tsarivulagi vaniau na omea au bolea ma nagua na rongona."

⁷ Migira ara gokovisu tugua vania na taovia tsapakae mara tsaria, "Ti vaga igoe taovia ko tsarivanigami moa na omea igoe o bolea, migami sauba kami nusirongona rago vanigo."

⁸ Ma na taovia tsapakae e tsaria, "Inau au reigadovinogoa nimui omeomea igamu! Amu malabulesiau moa inau, rongona amu rongomia au tsarino-goa laka au padakuti matena laka sauba ⁹ kau sauanigamu sui kesa atsa na kede ti vaga kamu tau tsarivulagi vaniau na omea au bolea. Igamu amu vaitabegi nogo i laomu segeni gana kamu perobulesiau babâ moa, mamu padâ laka inau sauba kau olia niqo papada. Me tagara. Kamu tsarivulagi vaniau moa na omea au bolea inau, mi tana ti kau donaginia ti kamu tangomana goto na nusirongona vaniaqu."

¹⁰ Migira na mane sauparovata ara gokovisu mara tsaria, "E tagara goto sa tinoni i laona na barangengo popono tangomana ke tsarivanigo igoe taovia na omea o ngaoa ko donaginia. E tagara goto sa taovia tsapakae, atsa moa ti aia e loki liuliu bâ me susuliga sosongo, ke nongia na omea vaga ia i koniqira na tinoni ara dona na katevulagiana na omea e tau vati laba, migira ara basutidao, migira ara dona na solopoke ma na tatada. ¹¹ Ma na omea vaga igoe

taovia o nongia i konimami igami e kakai sosongo me tau goto tangomana sa tinoni ke naua vanigo, migira segenina lelê moa na god, mara tau dona na mauri i laoqira na tinoni lê.”

¹² Mi kalina na taovia tsapakae e rongomi vaganana ia, me gini momosa loki tobana, me moloketsa vanigira nina mane vaumate kara matesigira sui lakalaka na mane sauparovata tana Babilon. ¹³ Mara ba lavetugira goto a Daniel ma gana duli gana kara labumatesitugira.

God e Sauvulagi Vania a Daniel Na Rongona na Bolebole Ia

¹⁴ Ma Ariok, aia gaqira taovia igira nina mane matali na taovia tsapakae, e aligiri saviliu na manaliana na ketsana na labumate. Te e tû a Daniel me ba laba konina a Ariok. E vili votagira dou nina tsaqina goko, ¹⁵ me veisuâ, “?Rongona gua ti na taovia tsapakae e moloa na ketsa seko sosongo vaga ia?” Mi tana ma Ariok e turupatuna vania a Daniel na omea e laba.

¹⁶ Me tû a Daniel me vano tsaku i konina na taovia tsapakae me ba nongia laka ke molo tagu vania, gana ke gini tangomana na vuresi vaniana na rongona nina bolebole. ¹⁷ Mi muri ma Daniel e visutugua i valena me ba turupatu vanitugira gana duli a Hanania, ma Misaël, ma Asaria, na omea e laba. ¹⁸ Maia e tsarivanitugira kara tu nonginongi kakai vania na God ni baragata gana ke galuvetugira, ma kara tu nongigotoa ke vuresi makali vanitugira na omea ara totu popoi tana bolebole ia, ma kara gini tau labumatesitugira sai kolugira igira na mane sauparovata tavosi tana Babilon. ¹⁹ Mi tana bongi nogo ia ma God e sauvulagi vania a Daniel tana moro na omea ara totu popoi tana bolebole ia, maia e tsonikaea na God ni baragata me tsarivananana iani:

²⁰ “!God e sasaga loki me susuliga sosongo! Ka tsonikaea na dani ma na dani.

²¹ Aia nogo e tagaovia na taguna na usa ma na aso. Maia moa e dona ke molokaea kesa ke taovia tsapakae, me dona goto ke molotsunâ tania nina aqo. Aia segeni moa e saua na sasaga loki ma na padagadovi omea.

²² Maia goto e saulabatigira na omea utugana ma na omea ara totu popoi.

Maia e donaginigira sui na omea ara totu popoi i laona na rodo, maia segeni moa e polia na marara.

²³ Inau au tsonikaego mau soadougo igoe niqira God na mumuamami.

Migoe nogo o sauvaniau na sasaga loki ma na susuliga;

mo rongominogoa niq nonginongi,

mo gini sauvulagi vanitugami na omea kami tu ba tsarivania na taovia tsapakae.”

A Daniel e Nusirongona Nina Bolebole na Taovia Tsapakae

²⁴ Mi tana, ma Daniel e visutugua i konina a Ariok, aia nogo na mane na taovia tsapakae e ketsaliginia ke labumatesigira sui nina mane sauparovata. Me tsarivania, “Ko laka mavi na labumatesiaqira. Ko adiau bâ talu inau i konina na taovia tsapakae, minau sauba kau nusivania na rongona nina bolebole.” ²⁵ Maia Ariok e adivanotsakua a Daniel i matana a Nebukadnesar na taovia tsapakae me tsarivania, “Inau au ba tsodovulagia kesa vidaqira na Tsiu igira na tsinogo, aia tango mana ke nusirongona vanigo nimu bolebole igoe taovia.”

²⁶ Ma na taovia tsapakae e veisuâ a Daniel, aia ara soaginigotoa a Beltesasar, “?Laka tangomana vanigo igoe ko tsarivulagia na omea au bolelea mo ko nusirongona vaniau?”

²⁷ Ma Daniel e gokovisu me tsaria, “Taovia, e tagara goto sa mane tatada, se sa mane basutidao, se sa mane e dona na katevulagiana na omea e tau vati laba, se kesa e dona na basuaqira na veitugu, tango mana ke tsarivanigo na omea iani. ²⁸ Me totu i baragata kesa na God, maia moa e dona na sauvulagiana na omea ara totu popoi. Maia nogo e sauvulagi vanigo igoe taovia na omea sauba ke laba tana tagu ke mai. Mi kalina nogo ia sauba inau kau tsarivulagi vanigo na omea igoe o reia tana bolebole kalina o maturu.

²⁹ “Kalina igoe taovia o mamaturu moa, mo reia tana bolebole na omea sauba ke laba tana tagu ke mai; ma God, aia moa e dona na saulabatiana na omea ara totu popoi, aia nogo e sauvulagi vanigo tana maturu na omea sauba ke laba. ³⁰ Eo, ma God e vuresi makali vaniau nogo na omea ara totu popoi, me tau tana rongona laka inau au sasaga loki liusigira bâ na tinoni tavosi, mi tana rongona moa igoe taovia ko gini donaginia na rongona na omea o bolelea mo ko padagadovigira na papada ara datomai i tobamu.

³¹ “Taovia, i laona nimu bolebole igoe o reia kesa na titinoni loki sosongo e totu i matamu, me maka me marara, me mamataguniga sosongo na reiana. ³² Na lovana ara aqosiginia na qolumila laka saikesa; ma na aseasena kolu limana ara aqosiginia na siliva; ma na tapalamila ara aqosiginia na tobana ma na bunguna; ³³ mi kaira na tuana ara aqosiginia na tapalalaka, me kesa turina na perana tuana ara aqosiginigotoa na tapalalaka, ma na turina ara aqosiginia na kao tsitsi.

³⁴ Mi kalina igoe o momorosia moa, me kesa na vatu loki e tavongani tapiu lê tania na maragova me tau goto pelea ke kesa, me ba gadovia na perana tuana na titinoni ia i tana ara aqosiginia na tapalalaka ma na

kao tsitsi, me rutukaira. ³⁵ Mi tana tagu tsotsodo ia, migira sui na tapalalaka, ma na kao tsitsi, ma na tapalamila, ma na siliva, ma na qolumila ara viri tarutu sui, mara lia vaga moa na papasa tana nauna na mani dudusi uiti tana tagu na papara. Ma na bisi e puasalagira sui, me tau goto totuvisu sa papadana. Ma na vatu aia e lokiloki babâ me lia kesa na vungavunga e tsavu poponoa na barangengo.

³⁶ "Aia nogo e vaga na omea igoe o morosia tana bolebole. Mi kalina ia taovia, inau sauba kau nusirongona vanigo. ³⁷ Taovia, igoe nogo o loki liusigira na taovia tsapakae sui. Maia nogo na God ni baragata e molokaego igoe ko taovia tsapakae loki me tusuvanigo gamu susuliga, ma gamu tangirongo. ³⁸ Aia nogo e mologo igoe ko tagaovi kaputigira na tinoni sui lakalaka i laona na barangengo, mo ko tagaovi kaputigira sui goto na omea tuavati ma na manu. Migoe nogo o vaga na lova qolumila tana titinoni ia. ³⁹ Mi murimu igoe, me sauba ke tû kesa goto na taovia tsapakae, maia ke tau tagao susuliga vaga igoe, mi muri bâ, me sauba ke laba na tolunina taovia tsapakae, maia ke vaga na tapalamila, me sauba ke tagaovi kaputia na barangengo popono. ⁴⁰ Mi muri bâ goto, sauba ke mai na vatinina taovia tsapakae, maia sauba ke susuliga vaga moa na tapalalaka e dona ke rutugira me ke bokugira na omea sui. Me vaga saikesa nogo na tapalalaka e dona ke rutugira na omea sui e gadovia, aia goto ke vaga na taovia tsapakae iani, sauba ke rutugira me ke rapasigira sui lakalaka na vera loki ara totu ida nogo. ⁴¹ Migoe o reigotoa laka na perana tuana ma na kakauna ara aqosiginigira na kao tsitsi na turina, ma na tapalalaka na turina. Ma na omea iani na papadana laka sauba ke tavota ruka na vera. Me atsa moa ke tavota ruka, me sauba ke susuliga nomoa rongona na tapalalaka e lalokolua na kao tsitsi. ⁴² Migira na kakauna ara aqosiginigira na tapalalaka na turina ma na kao tsitsi na turina, aia na papadana laka kesa turina na vera ia sauba ke susuliga, ma na turina sauba ke maluku lê. ⁴³ Migoe o reigotoa laka na tapalalaka e lalokolua na kao tsitsi. Maia na papadana laka igira na tagaovera sauba kara tovoa na raqasiaqira tugua na tinoni tana tauga, me utu nomoa kara tangomana, vaga nogo na tapalalaka e tau tangomana ke lalo dou kolua na kao tsitsi lê.

⁴⁴ "Mi tana niqira tagu na taovia tsapakae girani, maia na God ni baragata sauba ke vaturikaea kesa na verana pukuga, ma na vera iani sauba e utu goto ke taveo. Me tau tangomana kara tuliusia se kara toroutsania, maia moa sauba ke toroutsanigira saikesa pipi sui na vera tavosi, mi muri maia ke totu saviliu na dani ma na dani. ⁴⁵ Migoe o morosigotoa e koegua kesa na vatu e tavongani tapiu lê tania na maragova me tau goto pelea ke kesa, me ba gadovia na titinoni ara aqosiginia na tapalalaka ma na tapalamila, ma na kao

tsitsi, ma na siliva, ma na qolumila. Tana omea vaga iani God e gini saulabati vanigo igoe taovia na omea sauba ke laba tana tagu ke mai. Iani nogoria e vaga na lakana manana na omea igoe o reia tana bolebole mau nusivanigo nogo na rongona laka."

Na Taovia Tsapakae e Molokaeta A Daniel

⁴⁶ Mi tana ma Nebukadnesar e tsuporu tsuna tana kao, me ketsaligira nina tinoni kara savori-kodoputsa vania a Daniel ma kara kodoa na bulunagai uruuru i matana. ⁴⁷ Ma na taovia tsapakae e tsaria, "Nimu God igoe aia segeni moa e loki tsapakae liusigira sui lakalaka na god tavosi, me taovia kaputigira na taovia tsapakae sui, maia moa e dona ke sauvulagia na omea ara totu popoi. Minau au donaginia laka e mana na omea iani rongona igoe segeni moa o tangomana na vuresi makaliana vaniau na omea ara totu popoi tana niqu bolebole." ⁴⁸ Mi muri, maia e sauvania a Daniel danga na vangalaka loki, me molokaeta me lia na taovia tagao tana butona momoru popono ni Babilon, me ida vanigira sui nina mane sauparovata na taovia tsapakae. ⁴⁹ Ma Daniel e nongia na taovia tsapakae ke molotugira a Sadrak, ma Mesak, ma Abednego kara tu reitutugua na aqo i laona na butona momoru ni Babilon, ma na taovia tsapakae e tabedoua. Maia Daniel e totuvisu moa i laona na valena na taovia tsapakae.

A Nebukadnesar e Ketsaligira Na Tinoni Sui Kara Samasama Vania na Titinoni Qolumila

3 Maia Nebukadnesar e raigira kara aqosivania kesa na titinoni qolumila, ke sangava sangavulu ruka na datona, me ke varangisia sangava kesa tabailima na taliguna, ma kara vaturikaea tana poiatsa i Dura tana butona momoru ni Babilon. ² Mi muri, ma na taovia tsapakae e moloketsa vanigira pipi sui nina mane sasanga kara saimai, igira sui na tinoni lokiloki, ma na taovia tagao butona momoru ma na rukanina i vavana, migira ara reitutugu qolo, ma na manepede, migira sui goto na mane sasanga tavosi pipi tana butona momoru; ma kara sanga na tabuana na titinoni aia Nebukadnesar na taovia tsapakae e vaturikaea. ³ Mi kalina igira sui ara saimai nogo gana na tabuana na titinoni ia mara tutû nogo i matana, ⁴ me tû kesa na mane aia e goko tana asana na taovia tsapakae me gudato me tsaria, "Ikamu rorongongame igamu sui na puku, ma na mamatana tinoni, ma na vatana sui na goko! ⁵ Sauba kamu rongomia ke tatangi na tavuli, ma na tuquulu, ma na uete, ma na itai tatangi, migira sui goto pipi vatana na vangana na sinagi. Mi kalina tsotsodo kamu rongomia ke tuturiga na tatangi na omea girani, ma nimui aqo kamu tsuporu tsuna sui ma kamu samasama vania na titinoni qolumila aia Nebukadnesar na taovia tsapakae e vaturikaea. ⁶ !Masei moa ti ke

tau tsuporu tsuna me ke samasama vania sauba nomoa kara tsonisage saviliua i laona na umu romaroma!" ⁷ Bâ, mi kalina tsotsodo ara rongomia ara tangi na omea girani, migira sui na puku, ma na mamatana tinoni, ma na vatana sui na goko, ara tsuporu tsuna mara samasama vania na titinoni qolumila aia Nebukadnesar na taovia tsapakae e vaturikaea.

Ara Tatamanga Gaqira na Tsiu

⁸ Mi tana tagu nogo ia mara visana na tinoni ni Babilonia ara mai tatamanga gaqira na Tsiu i konina a Nebukadnesar na taovia tsapakae. ⁹ Mara tsarivania, "!"Ko mauri oka igoe nimami taovia tsapakae! ¹⁰ Igoe nogo taovia o moloketsana laka kalina tsotsodo ke turturiga na tatangi na itai tatangi, ma niqira aqo pipi sui na tinoni kara tsuporu tsuna ma kara samasama vania na titinoni qolumila ia, ¹¹ me ti vaga ase i ke tau tsuporu tsuna me ke samasama vania, maia sauba kara tsonisagea i laona na umu romaroma. ¹² Mara tu tolu na Tsiu tugira nogo a Sadrak, ma Mesak, ma Abednego o vilitugira kara tu reitutugua na butona momoru ni Babilon ara tu petsakoe mara tu tau muria nimu ketsa igoe taovia. Ara tu sove saikesa na samasama vaniana nimu god, se na tsuporu vaniana na titinonina igoe o vaturikaenogoa."

¹³ Mi kalina na taovia tsapakae e rongomi vaganana ia, maia e novo me gini momosa loki na tobana me moloketsana kara adimaitugira i matana. ¹⁴ Maia e tû me veisuatugira, "?A Sadrak, ma Mesak, ma Abednego, laka e mana nomoa amu tu sove na samasama vaniana niqû god, ma na tsuporu tsuna i matana na titinonina qolumila inau au vaturikaenogoa? ¹⁵ Mi kalina ia, tana tagu tsotsodo ti kamu tu rongomia ke tangi na tavuli, ma na tuqulu, ma na uete, migira sui na vatana na vangana na sinagi, kamu tu tsuporu tsuna ma kamu tu samasama vania na titinoni ia. Me ti vaga kamu tu tau navaganana ia, minau sauba kau tsonisagetugamu saviliu i laona na umu romaroma. ?Laka amu tu padâ tugamu e tangomana sa god tavosi ke maurisitugamu?"

¹⁶ Mi tugira a Sadrak, ma Mesak, ma Abednego, ara tu gokovisu mara tu tsarivania, "Taovia, sauba e utu kami tu tovoa na isutugumami segeni. ¹⁷ Me ti vaga na God aia ami tu aqovania tugami ke tangomana na maurisitugami tania na umu romaroma me tanigotoa na susuligamu igoe, maia nogo sauba ke naua. ¹⁸ Me atsa moa ti aia ke tau maurisitugami mo ko dona dou nomoa igoe taovia laka sauba kami tu tau goto samasama vania nimu god, me utu goto kami tu tsuporu tsuna vania na titinonina qolumila igoe o vaturikaea."

Ara Pedetugira Kara Tu Mate

¹⁹ Mi kalina a Nebukadnesar e rongomi vaganana ia me galisi sosongolia, me gini tsitsi na matana tana nina kore vanitugira a Sadrak, ma Mesak, ma Abednego. Maia e tû me ketsaligira nina tinoni kara pabo lakena na umu me ke vitu kalina ke papara liusinogoa na paparana tana idana. ²⁰ Me ketsaligira igira na mane susuliga liuliu bâ i laogira nina mane vaumate kara soritugira ma kara tsonisagetugira i laona na umu romaroma. ²¹ Mara soritugira kolua tu poloqira sagesage katsi ara tu sagelia ma tu gaqira kepi, mara tsonitugira i laona na umu romaroma. ²² Mi tana rongona nogo na taovia tsapakae e raigira kakai kara pabo lakena na umu me ke papara liuliu bâ, te na lapina lake e ganigira na mane matali ara tsonisagetugira na mane na Tsiu i laona na umu. ²³ Mi tugira a Sadrak, ma Mesak, ma Abednego, ara tu puka bâ i levugana patupatu na lake romaroma me totu moa tu koniqira na itai ara soriginitugira.

²⁴ Ma Nebukadnesar e totu moa tana me momoro. Maia e tavongani novo loki, me tsaku e tsipu dato, me veisuagira nina mane sasanga, "?Laka igita a tau soritugira, ma tau tsonisagetugira tolu na mane i laona na umu romaroma?"

Migira ara gokovisu mara tsaria, "Eo, taovia, ara tu tolu na mane."

²⁵ Maia e veisuagira goto, "?Me vaga ia, ma na rongona gua ti au reitugira ara tu vati na mane ara tu liu ba-mai i laona na lake ia? Me tagara goto sa sosori tu koniqira, me tau goto ganitugira na lake. Ma na vatini-na tu vidaqira e rerei vaga moa na angelo."

Ara Nusiletugira Mara Molokaetugira

²⁶ Mi tana me tû a Nebukadnesar me bâ tana matsapana na umu romaroma me soatugira, "!"Tugamu a Sadrak, ma Mesak, ma Abednego! !I tugamu nina maneaqo na God Loki Tsapakae, kamu tu rutsumai!" Mi tugira ara tu rutsuligi saviliu tania na umu ia. ²⁷ Migira sui na tinoni lokiloki, ma na taovia tagao butona momoru ma niqira sasanga, migira goto nina mane sasanga tavosi na taovia tsapakae, ara saimai gana kara morositugira na mane tugirani e tau saikesa ganitugira na lake. Me tau goto gorâ tu ivuqira, se ke gania tu poloqira, me tau lelê goto sigini na pungu na lake i tu koniqira.

²⁸ Ma na taovia tsapakae e tsaria, "!"Ka tsonikaea tu niqira God a Sadrak, ma Mesak, ma Abednego! Aia nogo e molomaia kesa nina angelo ke laumaurisitugira na mane tugirani ara tu aqovania mara tu norua. Ara tu petsakoe vaniau mara tu sove na muriana niqû ketsa au moloa, mara tu bisâ tu mauriqira mara tu sove

na tsuporu tsuna ma na samasama vaniana sa god tavosi, maia lelê moa tu niqira God.

²⁹ “Mi kalina nogo ia inau au moloketsana laka ti vaga ke kesa i laona sa puku, se sa mamatana tinoni, se sa vatana goko, ke tsonia sa goko peapea ke kalea tu niqira God a Sadrak, ma Mesak, ma Abednego, maia sauba kara sasivotâ ma kara vui pukalia na valena. Rongona e tagara goto sa god ke dona na laumaurisi tinoni vaga tu niqira God tugira.”

³⁰ Ma na taovia tsapakae e molokaetugira a Sadrak, ma Mesak, ma Abednego, tana aqo loki i laona na bu-tona momoru ni Babilon, liusia bâ tana idana.

Na Rukanina Nina Bolebole A Nebukadnesar

4 A Nebukadnesar na taovia tsapakae e mologoko bâ vanigira na tinoni sui pipi tana puku, ma na mamatana tinoni, ma na vatana na goko, i laona na barangengo popono me tsaria: “!Na rago ke totu i konimui! ² Kamu rongomi vatavidoua na turupatuna na omea ganataga ma na valatsatsa aia na God Loki Tsapakae e sauvulaginogoa vaniau inau.

³ “!Ara loki sosongo bâ na omea ganataga God e saunogoa vanigita!

!Ara susuliga sosongo na valatsatsa aia e naugira!

God aia sauba ke taovia tsapakae na dani ma na dani, me ke tagao pipi tana tagu sui.

⁴ “Inau au totu dou sosongo i laona na valequ, mau gini mage sosongo na reiana na omea danga au tamanina. ⁵ Me kesa tana bongi minau au bolea kesa na omea mamataguga loki sosongo. ⁶ Mau moloketsana kara saimai i mataqu pipi sui niqumane sauparovata i laona na Babilon, ma kara votarongona vaniau niqumane bolebole. ⁷ Mi tana migira sui ara dona na katevulagiana na omea e tau vati laba, migira ara basutidao, ma na tatada, ara laba i mataqu, minau au turupatuna vanigira niqumane bolebole, migira ara tau saikesa tangomana na votarongona vaniaqu. ⁸ Mi muri me sagemai a Daniel, aia au tangomalavuginia a Beltesasar na soana niqumane god. Maia nina Tarunga na God Tabu e totuvinogoa a Daniel, minau au turupatuna vania na omea au morosia tana bolebole. Mau tsarivaganana iani vania: ⁹ A Beltesasar, igoe gaqira taovia igira ara dona na katevulagiana na omea e tau vati laba, inau au donanogoa laka nina Tarunga na God Tabu e totuvigo, me laka igoe o padagadovigira sui na omea ara totu popoi. Iani nogo e vaga na omea au reia tana bolebole. Mau ngaoa igoe ko votarongona vaniau.

¹⁰ “Kalina inau au mamaturu moa, mau morosia kesa na gai loki sosongo aia e tû i levugana na barangengo. ¹¹ Ma na gai ia e dadato katsi babâ moa poi e ba tsau tana masaoka, me tangomana kara morosia pipi tinoni tana barangengo popono. ¹² Ara rerei dou sosongo na rauna, mara danga sosongo na vuana me

tugua ke masulia na barangengo popono. Migira na omea tuavati atsi ara totu raviravi tana auauna, ma na manu ara logo binuqira tana arana, me pipi moa vatana na omea mamauri ara sanga na ganiana na vuana.

¹³ “Mi kalina au papadâ moa na omea au morosia, mau reigotoa kesa na angelo vangatao e tsunamai talu i baragata. ¹⁴ Maia e gu loki me tsaria, ‘Kamu kavit-sunâ na gai ia ma kamu lavasuligigira na arana; kamu tsapiligigira na rauna ma kamu rasavagini bamaigira na vuana. Kamu tsialigigira na omea tuavati ara totu raviravi i vavana, ma na manu ara logo binuqira tana arana. ¹⁵ Ma kamu moloa na tuturina lê moa ke tutû tana kao, ma kamu soriginia na itai tapalalaka ma na itai tapalamila ke polia na pukuna.

“Ma kamu moloa ke totu tana poina i laona na buruburu. Kamu molovania na kolobu ke porisia, maia ke sanga totu kolugira na omea tuavati ma na omea tsukatsuka. ¹⁶ Mi laona ke vitu na ngalitupa sauba aia ke tau sasaga vaga na tinoni, me ke sasaga vaga moa na omea tuavati. ¹⁷ Iani nogo e vaga na omea ara pedea igira na angelo vangatao. Me vaga ia ma kamu tsarivulagi vanigira na tinoni pipi sui tana nauna kara donaginia laka na God Loki Tsapakae e susuliga bâ liusigira sui na taovia tsapakae ni barangengo, me tangomana ke tusua na susuligana vania ase i moa aia ke vilia, atsa moa ti na tinoni lê saikesa.’

¹⁸ “Iani nogo e vaga na omea inau a Nebukadnesar na taovia tsapakae au morosia tana bolebole. Mi kalina ia, igoe a Beltesasar, ko nusivaniau na rongona na bolebole ia. E tagara goto sa vidaqira niqumane sauparovata tangomana ke nusirongona vaniau, mi-goe segeni moa e tangomana vanigo rongona nina Tarunga na God Tabu e totuvigo nogo.”

A Daniel e Votarongona na Bolebole

¹⁹ Mi kalina a Daniel, aia ara soaginigotoa a Beltesasar, e rongomi vaganana ia, maia e matagu loki sosongo me tau goto tangomana ke tsaria sa omea. Ma na taovia tsapakae e tsarivania, “A Beltesasar, ko laka na tamivaniana na bolebole iani kolu rongona ke molo matagu vanigo.”

Ma Beltesasar e gokovisu me tsaria, “Taovia, inau au amesia laka na bolebole ia kolu rongona ke kalgira moa gamu gala, me tau igoe. ²⁰ Na gai ia e dato ao sosongo me tsau bâ tana masaoka, mara tangomana na tinoni sui tana barangengo na morosiana. ²¹ Ara rereidou sosongo na rauna, mara danga sosongo na vuana me tugua ke masulia na barangengo popono. Migira na omea tuavati atsi ara totu raviravi tana auauna, migira na manu ara logo binuqira tana arana.

²² “Taovia, igoe nogo na gai ia, e dato sosongo gamu tangirongo mo susuliga sosongo. Eo, gamu tangiron-

go e dato ao sosongo me ba tsau i gotu tana masoaka, mo susuliga kaputia na barangengo popono. ²³ Mi kalina igoe, taovia, o momoro bâ moa me kesa na angelo e tsunamai talu i baragata me tsaria, 'Kamu kavit-sunâ na gai ia ma kamu sekoli saikesalia, ma na tuturina lê moa ke tudato tana kao. Kamu soriginia na itai tapalalaka ma na itai tapalamila, ma kamu moloa ke tototu moa tana poina i laona na buruburu. Kamu molovania na kolobu ke porisia, me ke mauri i laoqira na omea tuavati i laona ke vitu na ngalitupa.'

²⁴ "Iani nogo e vaga na rongona nimu bolebole, taovia, miani na omea na God Loki Tsapakae e katevulagimaia laka sauba ke laba vanigo. ²⁵ Migoe sauba kara tsialigigo tania niqira saikolu na tinoni, mo ko ba totu kolugira na omea tuavati atsi. Mi laona ke vitu na ngalitupa, sauba ko gani buruburu vaga moa na buluka ma na sipi, mo ko totubamai lê moa i taba me ke porisigo na kolobu. Mi muri moa ti igoe sauba ko reigadoviginia laka na God Loki Tsapakae aia segeni moa e susuliga kaputigira na veraqira pipi sui na taovia tsapakae tana barangengo, me laka tangomana ke tusua na susuligana vania aseï moa aia ke vilia.

²⁶ Igira na angelo ara ketsalia na tuturina na gai ia ke tutû moa tana kao. Miani nogo e vaga na rongona na omea ia, laka sauba ko lia tugua na taovia tsapakae kalina moa igoe ko reigadovia laka God segeni moa e tagaovi kaputia na barangengo popono. ²⁷ Bâ, mi kalina ia taovia, ko rongomia moa na omea inau kau tsarivanigo. Ko laka goto na nausasi, mo ko naua moa na omea e dou, mo ko galuegira igira ara tau tamanina sa omea. Me ti vaga igoe ko nauvaganana ia me sauba ke dou tugua na maurimu."

²⁸ Ma na omea sui girani ara laba manana vania moa a Nebukadnesar na taovia tsapakae. ²⁹ Mi murina lelê moa sangavulu ruka na vula, kalina aia e lela bamai i kelana na valena tana e atsa i Babilon, ³⁰ maia e tsaria, "Alao, na vera loki sosongo nomoa na Babilon! Inau nogo au logoa ke lia niq verabau pukuga gana kau sauvulagiginia na susuligaqu loki ma gaqu tangirongo vanigira na tinoni sui."

³¹ Me tau vati goko sui aia, me tangilaba kesa na goko talu i baragata me tsaria, "Igoe a Nebukadnesar na taovia tsapakae ko rongomidoua na omea inau kau tsarivanigo! Kalina nogo ia inau au adiligi tanigo gamu susuliga tangirongo taovia. ³² Igira sauba kara tsialigigo igoe tania niqira saikolu na tinoni, mo ko ba totu kolugira na omea tuavati atsi, mo ko gani buruburu vaga moa na buluka i laona ke vitu na ngalitupa. Mi muri moa ti igoe sauba ko reigadoviginia laka na God Loki Tsapakae aia segeni moa e susuliga kaputigira pipi sui na veraqira na taovia tsapakae tana barangengo, me laka aia tangomana ke tusua na susuligana vania aseï moa aia ke vilia."

³³ Me tau oka ma na goko ia e mana nogo. Ara tsialigia a Nebukadnesar tania niqira saikolu na tinoni, maia e ba gani buruburu vaga moa na buluka. Ma na kolobu e porisia na konina, ma na ivuna e katsi vaga moa na ivuna na manuloki, ma na guguna ara vaga moa na guguna na manu.

A Nebukadnesar e Tsonikaea God

³⁴ Ma na taovia tsapakae e tsaria, "Mi kalina e putsi nogo vitu na ngalitupa, minau au tû mau morodato bâ tana masoaka, me tavongani visutugua na sasagaqu. Mau tsonikaea na God Loki Tsapakae, mau soalokia aia e mauri na dani ma na dani.

"Aia sauba ke tagao sailagi, ma na susuligana e utu goto ke sui na dani ma na dani.

³⁵ Aia e morosigira na tinoni i barangengo vaga moa ti na omea lê.

Migira sui na angelo i baragata ma na tinoni i barangengo

ara totu sui moa i vavana nina tagao aia.

Me tau goto tangomana ke kesa ke utusia nina papada

se ke veisuâ tana rongona na omea aia e naua.

³⁶ "Mi kalina e visutugua na sasagaqu, me tangiloki tugua gaqu rongo, mau susuliga tugua na tagaoviana na vera i tana au tagaovia tana idana. Migira niq mane sasanga migira sui goto na tinoni lokiloki ara soalakaau, mau tangolitugua na susuligaqu taovia, me tangiloki goto bâ gaqu rongo liusia tana idana.

³⁷ "Mi kalina ia, minau a Nebukadnesar au tsonikaea, mau pada mamavasia, mau soalokia, na Taovia Tsapakae ni Baragata. Me pipi sui na omea aia e naua e dou me goto, maia e dona ke molotsunâ aseï moa e ngaoa laka ke molokae segenina."

Nina Kavomutsa a Belsasar

5 Kalina a Belsasar e tsapakae i Babilon, maia e naua kesa na kavomutsa loki. Me soamaigira kesa na toga nina tinoni lokiloki kara mai sanga mutsa ma na inu uaeni koluana. ² Mi kalina ara inu moa, maia Belsasar e moloketsa kara adimaigira na tseu ma na bilo ara aqosiginia na qolumila ma na siliva, igira aia a Nebukadnesar na tamana e laugira tana Vale Tabu i Jerusalem. A Belsasar e ngaoa laka aia migira nina tinoni lokiloki, ma na tauna, migira goto na savana lê, kara gini inu. ³ Mara adisagemai tsakugira na tseu ma na bilo qolumila, migira sui ara totu tana ara sanga inu uaeni i laoqira, ⁴ mara tsonikaegira niqira god ara aqosiginigira na qolumila, ma na siliva, ma na tapalamila, ma na tapalalaka, ma na gai, ma na vatu.

⁵ Me tavongani laba kesa na limana tinoni, me tuturiga na mamare tana popono na valena na taovia

tsapakae i tana e maka dou bâ na mararana na bulu iruiru. Ma na taovia tsapakae e morosi bâ na lima ia kalina e mamare. ⁶ Maia e gini matagu sosongo, me seko na rereina, me tuturiga na gariri. ⁷ Maia e gulaginigira nina mane basutidao, migira ara dona na tatada, migira ara dona na katevulagiana na omea e tau vati laba. Mi kalina igira ara sagemai, maia na taovia tsapakae e tsarivanigira, "Asei vidamui moa ti ke tangomana na tsoko gadoviana na mamare iani me ke nusirongona vaniau, maia sauba kau sagelivania na polona tsitsibora na taovia tsapakae, ma na itai qolumila tana liona, me ke lia na tolunina i vavaqu inau."

⁸ Mara mai igira nina mane sauparovata na taovia tsapakae, me tagara goto sa vidaqira tangomana ke tsokoa na mamare se ke nusirongona vania na taovia tsapakae. ⁹ Mi tana maia Belsasar na taovia tsapakae e gini matagu loki goto bâ me seko sosongo na rereina, migira nina tinoni lokiloki ara tau goto dona nagua kara naua.

¹⁰ Ma na tinana na taovia tsapakae e rongomia na leleo loki e naua na taovia tsapakae kolugira nina tinoni lokiloki tana voki na kavomutsa, maia e sage bâ i laona na voki ia, me tsaria, "!"Ko mauri oka igoe taovia tsapakae! Ko laka na tamiana ke ngoli sosongoligo na omea o reia ma na gini moro kuluvesuvesu vaga ia.

¹¹ Ko rorongu. E totu kesa na mane i laona na veramu igoe aia e tamanina nina Tarunga na God Tabu i konina. Mi kalina e taovia tsapakae na tamamu, maia e reigadovia laka na mane iani e sasaga sosongo me dona na padagadovi omea, me tamanina na sasaga loki vaga nogo igira na god. Maia Nebukadnesar na tamamu e molokaea me lia gaqira ida igira sui ara dona na katevulagiana na omea e tau vati laba, migira ara basutidao, migira ara dona na tatada. ¹² Ma na mane ia e kesa segeni nomoa na sasagana, me sasaga sosongo tana nusirongona na bolebole, ma na kutsu gadovi lede, ma na votarongona na omea ara totu popoi. Me dou ti igoe taovia ko mologoko bâ vania a Daniel ke mai, aia na tamamu e soaginigotoa a Beltesasar, maia sauba ke tangomana na nusirongona vaniamu na goko e totu tana ponopono na vale."

A Daniel e Nusirongona na Mamare

¹³ Mara adivanotsakua a Daniel i matana na taovia tsapakae, ma na taovia tsapakae e veisuâ, "Laka a Daniel nogoria igoe, na Tsiu aia na tamaqu e aditseka go tania na Juda? ¹⁴ Minau au rongomia laka nina Tarunga na God Tabu e totuvigo, me laka aia e mararasia na tobamu mo sasaga loki, mo gini padagadovi omea levolevo. ¹⁵ Ara sagemai nogo igira ni qu mane sauparovata, migira goto ara basutidao, gana kara tsokoa na mamare ia ma kara nusirongona vaniau, mara tau goto tangomana na nauana. ¹⁶ Minau au

rongomia laka igoe nogo tangomana ko nusirongona na bolebole mo ko votarongona na omea ara totu popoi. Bâ, me ti vaga igoe ko tangomana na tsokovulagiana na mamare iani ma na nusivaniaqu na rongona, minau sauba kau sagelivanigo na polona tsitsibora na taovia tsapakae, ma kau moloa na itai qolumila tana liomu, mo ko lia na tolunina i vavaqu inau."

¹⁷ Ma Daniel e gokovisu me tsaria, "Ko mololakagira vanigo segeni igira nimu vangalaka, se ko saugira vania ke kesa segeni. Minau sauba moa kau tsoko vanigo taovia na omea na lima ia e marea, ma kau nusirongona vanigo.

¹⁸ "Ko rorongu. Aia nogo na God Loki Tsapakae e molokaea a Nebukadnesar na tamamu me lia na taovia tsapakae susuliga sosongo, me tangiloki gana rongo. ¹⁹ E tangiloki manana gana rongo na tamamu te igira na tinoni pipi sui tana puku, ma na mamatana tinoni, ma na vatana na goko, ara matagunia mara gariri i matana. Mi kalina ti vaga aia e ngaoa ke labumatesia kesa, maia e naua; me ti vaga e ngaoa ke maurisia kesa, maia e naua. Me dona ke pada mamavasia se ke paluvangamana ase moa aia e ngaoa. ²⁰ Mi tana rongona aia e kaekae me tsatsarae sosongo, me bingi sekoligira nina tinoni, ti aia God e adiligi tania nina sasana na totukae me puka lê gana tangirongo. ²¹ Mara tsialigia tania na saikolu na tinoni, ma na sasagana e lia vaga moa na sasagana na omea tuavati. Maia e totu kolugira na asi atsi, me gani buruburu vaga moa na buluka, me maturu bamai lê i tano, me tagara goto sa omea ke ausia tania na kolobu. Mi tana susuina moa ti aia e reigadovia laka na God Loki Tsapakae aia segeni moa e tagaovi kaputia na veraqira pipi sui na taovia tsapakae tana barangengo, me tangomana moa ke tusua na susuligana vania ase moa aia e ngaoa ke tusuvania.

²² "Migoe na dalena segeni nogo aia, mo tau saikesa dona na molotsuna segenimu, atsa moa ti igoe o donaginogoa na omea sui girani. ²³ Igoe o ngaoa ko molokae segenimu mo ko tsogori tsunâ na Taovia ni baragata. Mo ketsaligira nimu maneaqo kara adimai-gira ieni na tseu ma na bilo ara laugira tania nina Vale Tabu. Migoe, kolugira nimu tinoni lokiloki, ma na taumu, migira goto na taumu lê, amu gini inu uaeni, mamu tsonikaegira nimui god ara aqosiginigira na qolumila, na siliva, na tapalamila, na tapalalaka, na gai, ma na vatu, eo, igira ara tau tangomana kara moro se kara rorongu, mara tau goto dona sa omea. Migoe o tau saikesa pada mamavasia God aia moa e susuliga na pedevaniamu laka ko mauri se ko mate, maia e tagaovigira goto pipi sui na omea igoe o naugira. ²⁴ Aia nogoria na rongona ti aia God e molomaia na lima ia ke marea na tsaqina goko girani.

²⁵ "Iani nogo e vaga na omea aia e marea: 'Tsoko, tsoko, mamava, votâ.' ²⁶ Miani e vaga na rongona na

mamare iani: *tsoko*, God e tsoko manogatigira sui nogo na danina nimu aqo taovia tsapakae me suilavagininogoa; ²⁷ *mamava*, ara tovonogoa na mamavamu tana mani tovomamava, mara tsodovulagia laka o malamala lê; ²⁸ *votâ*, God e votanogoa na veramu, me sauva vanigira na Media ma na Persia.”

²⁹ Mi kalina a Belsasar e rongomi vaganana, maia e ketsaligira nina maneaqo kara sagelivania a Daniel kesa na polona katsi tsitsibora, ma kara moloa kesa na itai qolumila tana liona. Me molokaea ke lia na tolunina i vavana nogo ia. ³⁰ Mi tana bongi nogo ia, ara labumatesia a Belsasar na taovia tsapakae ni Babilonia; ³¹ ma Darius na mane ni Media, aia e ono sangavulu ruka nogo na ngalitupana, e tangolidatoa na aqo na taovia tsapakae.

Ara Tsonia a Daniel i Laona na Qou I Tana Ara Totu na Laeone

6 Aia Darius e padâ ke mologira kara kesa sangatu rukapatu na taovia tagao butona momoru kara tangoli aqo i laona na verana popono. ² Maia e viligotoa a Daniel, me ruka goto na mane tavosi, gana na tagaoviana niqira aqo igira na taovia tagao butona momoru, me ke reitutugua kara totu dou sui nina omea tatamani na taovia tsapakae. ³ Me tau oka me laba maka laka a Daniel e aqo dou liusigira bâ na reitutugu aqo tavosi, migira sui goto na taovia tagao butona momoru. Mi tana rongona aia e aqo dou liuliu bâ ti na taovia tsapakae e padâ ke molovania ke reitutugua nina vera popono. ⁴ Mi tana, migira na reitutugu aqo tavosi ma na taovia tagao butona momoru ara tovoa laka kara tsodoa sa omea ke sasi i laona nina aqotagao a Daniel, mara tau goto tangomana na reiana, rongona a Daniel e gotolaka pipi nina sasaga me tau goto dona ke naua sa omea ke seko se ke peqo. ⁵ Migira ara tû mara vaigokovigi segeni mara tsaria, “E utu vanigita nogo ka tsodoa sa omea ke sasi i laona nina aqo a Daniel e tugua igita ka gini tatamanga gana, me dou moa ti ka lavea sa omea ke kalea nina lotu.”

⁶ Migira ara tû mara ba laba i konina na taovia tsapakae mara tsarivania, “!Ko mauri oka igoe a Darius nimami taovia tsapakae! ⁷ Igami sui ami reitutugua na aqona na veramu, igami nogo na mane reitutugu aqo, na taovia tagao butona momoru ma niqira sasanga, migira goto visana na tinoni lokiloki, igami ami tabenogoa laka ke dou nomoa ti vaga igoe ko vaturia kesa na ketsa mo ko turuvaginicakaa, laka i laona ke tolu sangavulu na dani ke tabu vania pipi sei moa ke nongia sa omea i konina sa god tavosi, se i konina sa mane tavosi, mi konimu segeni lelê moa igoe, taovia. Me ti vaga asei ke kutsia na ketsa iani me ke nongia sa god tavosi kara tsonitsunâ tana qou i tana ara totu na

laeone. ⁸ Mi kalina ia, igoe taovia ko manalia na ketsa iani, mo ko mare soamu i konina gana na kakaisigini-ana na gokona, ma niqira aqo na tinoni sui kara muria. Ma na vali iani niqira nogo igira na Media ma na Persia, me utu goto ke oli.” ⁹ Bâ, maia Darius na taovia tsapakae e maretsunâ na soana tana ketsa ia. ¹⁰ Mi kalina a Daniel e rongomia laka na taovia tsapakae e mare soana nogo tana vali ia, maia e tû me visutugua i valena. Mi laona na valena segeni nogo ia, e totu kesa na voki tana vatabela i gotu, mi tana ara totu visana na ovaova gana na bisi ara arokalea bâ i Jerusalem. Mi tana, vaga aia e lavu nogo na nau sailaginia, e tsuna tuturu i matana na ovaova na bisi me nonginongi vania God tolu na tagu i laona pipi dani.

¹¹ Mi kalina igira gana gala a Daniel ara reia aia e nonginongi vania God, ¹² migira sui ara alavano i konina na taovia tsapakae na tatamanga gana a Daniel. Mara tsaria, “Taovia, igoe o vaturinogoa kesa na ketsa laka i laona ke tolu sangavulu na dani ti vaga asei moa ke nongia sa omea i konina sa god tavosi, se i konina sa mane tavosi, me ke tau i konimu segeni lelê moa igoe me sauba kara tsonitsunâ tana qou i tana ara totu na laeone.”

Ma na taovia tsapakae e tsaria, “Eo, e mana, aia na ketsa kakai, ma niqira vali igira na Media ma na Persia, me utu goto ke oli.”

¹³ Mi tana migira ara tsarivania na taovia tsapakae, “A Daniel, aia na mane na Tsiu ara aditsekamaia talu tana Juda, e tau saikesa kukuni tanigo taovia, se ke muria na ketsa igoe o vaturinogoa. Maia e nonginongi babâ moa vania nina God segeni e tolu na tagu i laona pipi dani.”

¹⁴ Mi kalina na taovia tsapakae e rongomi vaganana ia, maia e gini melu loki sosongo, me tovokakaa na lave sautuna na maurisiana a Daniel. Me tovo babâ poi e sù na aso. ¹⁵ Mi muri migira na mane ara visumaitugua i konina na taovia tsapakae mara tsarivania, “Igoe taovia o donagininogoa laka tana niqira vali igira na Media ma na Persia, e tagara sa ketsa ke vaturia na taovia tsapakae e tangomana na oliana.”

¹⁶ Bâ, ma na taovia tsapakae e moloketsana kara tangolia a Daniel, ma kara tsonisagea i laona na qou i tana ara totu na laeone. Maia e tsarivania a Daniel, “Au nongia nimu God, aia nogo igoe o totukakai i konina mo aqo dou sosongo vania, ke laumaurisigo.” ¹⁷ Mara tsonisagea a Daniel tana qou ia, mara moloa kesa na vatu loki kapusia na mangana, ma na taovia tsapakae e bulutiginia nina bubuluti segeni, ma niqira bubuluti nina mane lokiloki, gana na mani tongovaniana asei moa ti ke tovoa na laumaurisiana a Daniel. ¹⁸ Mi tana, ma na taovia tsapakae e visutugua i valena. Maia e tau mutsa, me sove kara mai sinagi i matana vaga ara lavu na nauana pipi tana bongi, me totu segenina tana bongi popono ia me tau goto matura.

¹⁹ Mi tana matsaraka rovorovo na dani ngana ma na taovia tsapakae e tû me vano tsaku na tsigoviana na qou ia. ²⁰ Mi kalina e ba tsau i tana, maia e pada sosongolia a Daniel, me soâ, “!A Daniel, igoe nina maneaqo na God mamauri! ?Laka aia na God igoe o totukakai i konina mo aqo dou sosongo vania e tango-mana na laumaurisiamu tania na mangaqira na laeone?”

²¹ Maia Daniel e gokovisu me tsaria, “!Ke mauri oka na taovia tsapakae! ²² Niqu God nogo e molomaia kesa nina angelo ke gavusia na mangaqira na laeone rongona kara tau gatiginiau. Aia e nauvaganana ia rongona e donaginia laka inau au tau sasi, mau tau goto nauvanigo igoe taovia sa omea seko.”

²³ Me gini mage loki sosongo bâ na taovia tsapakae, me raigira kara raqakaea a Daniel tania na qou. Bâ, mara raqakaea a Daniel, mara reia laka e tau lelê goto boka rongona aia e norukakaia God. ²⁴ Mi tana ma na taovia tsapakae e moloketsana kara tangoligira igira ara keligana nogo a Daniel, ma kara tsonigira sui tana qou i tana ara totu na laeone, kolu tauqira ma daleqira. Mara tau vati tsuna laba moa i lao tana qou ia, migira na laeone ara laukaekaegira mara gati qorasia na suliqira.

²⁵ Mi muri ma Darius na taovia tsapakae e mamare vanigira na tinoni pipi tana puku, ma na mamatana tinoni, ma na vatana na goko, i laona na barangengo popono, me tsaria, “!Na rago ke totu i konimui sui!

²⁶ Inau au ketsaligamu igamu sui amu totu i laona na veraqu popono, laka nimui aqo kamu matagunia ma kamu kukuni tania nina God a Daniel.

“Aia segeni moa na God mamauri, me sauba ke tagao saviliu na dani ma na dani. Ma na verana aia e utu saikesa kara toroutsania, ma na susuligana e utu goto ke sui.

²⁷ Aia moa e laumaurisigira na tinoni tania na mate, me naugira na omea ganataga ma na valatsatsa i baragata mi barangengo.

Maia nogoria e laumaurisia a Daniel tania na mangaqira na laeone.”

²⁸ Tana tagu popono e taovia tsapakae a Darius, mi tana tagu popono goto a Sirius ni Persia e taovia tsapakae, aia Daniel e tinoni tangirongo sosongo.

A DANIEL E TSARI TUTUGUGIRA NINA BOLE-BOLE (7:1–12:13)

A Daniel e Bolea Laka e Reitugira Vati na Omea Tuavati Atsi

7 Tana kesianina ngalitupa kalina a Belsasar e taovia tsapakae i Babilon, minau a Daniel au matura kesa tana bongi mau bolebole. Minau au

maretsunâ na bolebole ia, miani nogo na mamarena ² na omea au morosia tana bongi ia:

Na guguri e bisimai pipi moa tana nauna, me qali loki seko sosongo me karara sai na tasi. ³ Mara tu vati na omea tuavati loki ara tu tavongani datomai tania na maorodo, me pipi kesa tu vidaqira e rerei tavosi tania kesa. ⁴ Na kesianina e rerei vaga moa na laeone, me tamani rapona loki vaga na manuloki. Mi kalina au momoro moa, mau reia laka ara piuligigira na rapona, mara turuvaginikaea me gini tû na tuana mala tinoni, mara sauvania na sasagana tinoni.

⁵ Ma na rukanina na omea tuavati atsi e rerei vaga moa na bea me gini tutû kaira na tuana i muri. Mi mangana e gagati tolu na qaqarona kesa na omea tuavati atsi, me tangi laba kesa na goko me tsarivania, “!Bâ, ko gani gamu sabo mo ko masu dou!”

⁶ Mi kalina au momoro bâ moa, me labamai kesa segeni goto na omea tuavati atsi. Aia e rerei vaga moa na kusi loki. Mi tana gotuna ara totu vati na rapona vaga moa na rapona manu, maia e tamani ara vati na lovana. Mara tusuvania gana susuliga loki.

⁷ Mi kalina au momoro babâ moa, ma na vatinina omea tuavati atsi loki e labamai. Maia e susuliga sosongo, me seko sosongo na rereina, me mamataguniga loki. Ma na livona tapala loki e qoruginigira gana lamuta, mi muri maia e tsogori velagira. Maia e tau saikesa atsa kolugira na omea tuavati atsi tavosi, me tamanina sangavulu na kakatsana. ⁸ Mi kalina inau au bubungutigira bâ na kakatsana gira, mau rei bâ goto kesa na kakatsana tetelo e datomai i levugaqira na tavosina, maia e vutiligigira tolu na kakatsana ara totu ida nogo i tana. Ma na kakatsa tetelo iani e tamani matana vaga moa na matana tinoni, ma na mangana e tsonia na goko kaekae sosongo.

A Daniel e Morosia Kesa Aia e Mauri Saviliu

⁹ Mi kalina au momoro moa, mau reigira ara vaturigira visana na sasana na totukae. Me mai kesa aia e mauri oka sosongo nogo, me ba totukae i kelana kesa vidaqira. Ma na polona e seremaka vaga moa na snou, ma na ivuna ara sere vaga na vauvau laka. Ma nina sasana na totukae ia e totu i tu kelaqira vati na uili iruiru, ¹⁰ ma na lapina lake ara viri rutsuligi tania. Ma na toga danga sosongo ara totu i tana mara aqovania, ma na mamau na tinoni ara tutû goto i matana. Me kesa e bâ me sangavigira na buka, mi tana e tuturiga na pede.

¹¹ Mi kalina inau au momoro moa, mau rongomia na kakatsana tetelo ia e gogoko kaekae moa me koesegenina sosongo. Mau momoro moa, mau reia ara labumatesia na vatinina omea tuavati atsi, mara tsonisagea na konina i laona na lake, ma na lake ia e ganisua. ¹² Mara adiligi vanigira gaqira susuliga igira na

omea tuavati atsi tavosi, mara tamivanigira kara mauri babâ goto kesa moa tana tagu tetelo.

¹³ Mi tana bolebole inau au bolea tana bongi ia, au morosia kesa e rerei vaga na dalena tinoni me maimai tana parako. Me ba tû i matana aia e mauri saliu. ¹⁴ Me tû aia e mauri saliu, me tusuvania gana mana, ma gana loki, ma gana susuliga tangirongo taovia, rongo-na ti pipi sui na puku, ma na mamatana tinoni ma na vatana goko kara aqo vania. Ma gana susuliga sauba ke totu saviliu, ma nina tamani e utu goto ke sui.

Ara Votarongona Nina Bolebole A Daniel

¹⁵ Ma na omea au reigira tana bolebole ia ara molo-matagu sosongo vaniau, me gini ponopala saikesa na tobaqu. ¹⁶ Mau tû, mau bâ i konina kesa vidaqira igira ara tutû nogo i tana, mau nongia ke vota vaniau na rongona na omea sui girani. Maia e tami, me votarongona vaniau vaga iani. ¹⁷ E tsaria, "Tugirani tu vati na omea tuavati atsi loki, na papadana laka sauba kara tu vati na vera susuliga kara tukae i laona na barangengo. ¹⁸ Migira nogo nina tinoni aia na God Loki Tsapakae sauba kara tamanina gaqira susuliga tangirongo taovia, ma kara tamanina baba moa na dani ma na dani."

¹⁹ Mi muri minau au ngaoa kau rongomigotoa visana na omea tana rongona na vatinina omea tuavati atsi loki, aia e tau rerei atsa kolugira na tavosina, me rerei mamataguniga sosongo me qarutsi sekoliginigira na lamuta na guguna tapalamila, me qoruginigira na livona tapalalaka, mi muri maia e tsogori velagira. ²⁰ Mau ngaogotoa kau dona na rongogira tugira sangavulu na kakatsana tana lovana, maia e kesa na tetelona e datomai i muri me pukaliginitugira tolu na kakatsana tavosi. Maia e tamani matana ma na mangana me goko kaekae sosongo, me rerei mamataguniga sosongo bâ liusigira sui na tavosina.

²¹ Mi kalina inau au momoro moa, mau reia na kakatsana tetelo ia e vailabugi kolugira nina tinoni God me tuliusigira. ²² Mi tana aia e mauri saliu e mai me votapede tabana kolugira nina tinoni na God Loki Tsapakae. Me mai tsau nogo na tagu i tana igira nina tinoni God kara tamanina gaqira susuliga tangirongo taovia.

²³ Miani nogo e vaga nina votarongona vaniaqu e naua: "Aia na vatinina omea tuavati atsi loki, aia na papadana na vatinina vera loki sauba ke totu i barangengo, maia sauba ke tavosi tanigira na vera loki tavosi sui. Aia sauba ke tsogori rapasia na barangengo popono, me ke konomisui. ²⁴ Migira sangavulu na kakatsana, na papadana sauba kara sangavulu na taovia tsapakae kara tagaovi kaputia na vera loki ia. Mi muri me ke kesa segeni goto na taovia tsapakae ke labamai; maia sauba ke tavosi tanigira saikesa igira ara

mai ida, me ke tuliusitugira tolu na taovia tsapakae tavosi. ²⁵ Aia sauba ke goko peâ na God Loki Tsapakae, me ke bingi sekoligira nina tinoni God. Me ke tovogotoa na oliana niqira ketsa na lotu ma niqira dani tabu, migira nina tinoni God sauba kara totu i vavana nina tagao aia i laona ke tolu na ngalitupa ma na turina.

²⁶ Mi muri ma God sauba ke soasaia na tinete i baragata, ma kara pedeginia, ma kara adiligi tania gana susuliga, ma kara toroutsani saikesalia. ²⁷ Ma kara sauvanigira nina tinoni segeni na God Loki Tsapakae kara tamanina gaqira susuliga ma gaqira tangirongo igira na vera loki sui i laona na barangengo. Me sauba kara tangolidato sailaginia na susuliga taovia tsapakae, migira sui na tagaovera tavosi tana barangengo popono sauba kara aqo vanigira ma kara rongomangaqira."

²⁸ Miani nogo na susuina na omea inau a Daniel au marea tana rongogira na bolebole gira. Mau matagu loki sosongo, me gini seko na kokoraqu, mau tau goto gini goko vania ke kesa.

A Daniel e Bolea Laka e Reikaira Na Sipi Mane ma na Naniqoti

8 Tana tolunina ngalitupa e taovia tsapakae a Bel-sasar, inau au morosia kesa goto na omea tana bolebole. ² Mi tana bolebole iani inau au totu tana ver-abau ni Susa, aia ara bara poliginia na vatu, tana butona momoru ni Elam. Mau tutû i ligisana na Kô Ulai. ³ Mi tana i ligisana na kô nogo ia, inau au morosia kesa na sipi mane, aia e tamanina ruka na kakatsana katsi, me kesa ka vidaqira e katsi liuliu bâ me vaolu liusia na tavosina. ⁴ Mau reia na sipi mane ia kalina e molot-sunâ na lovana, me ulo bamai na touginiaqira na kakatsana pipi sui moa na omea ke tsodoa i sautu. E ulo bâ tabana i tasi, mi vava, mi ata. Me tagara lelê goto sa omea tuavati tavosi tangomana ke utusia se ke tsogoligi tania na susuligana. E naua moa na omea aia segeni e padangaoa, me gini kaekae loki sosongo.

⁵ Mi kalina inau au totu babangataga lê, mau reia kesa na naniqoti e tavongani ulomai palamai tabana i tasi, me ulo tsaku sosongo me tau goto pelea na kao na perana tuana. Aia e tamani kesa na kakatsana loki i ka levugaqira ruka na matana. ⁶ Me maimai kalea na sipi mane ia, aia inau au morosi idanogoa e tutû ligisana kô, me ulo baginia tana susuligana popono. ⁷ Minau au morosia kalina aia e baginia na sipi mane. E kore loki sosongo me tupi kakaia na kakatsana me kutsikaira sui. Ma na sipi mane ia e tau goto susuliga na tukapusiana. Ma na naniqoti e tsonitsunâ na sipi mane i lao me gini tete, me tagara goto ke kesa ke isutuguna. ⁸ Ma na naniqoti ia e koesegenina babâ moa, mi kalina e dato liuliu nogo na susuligana, me takutsi lê na kakatsana. Mi tana sasana na kakatsana ia ara tu

dato vaolu ara tu vati na kakatsana loki, kesa e arokalea tabana i tasi, me kesa tabana i longa, me kesa tabana i vava, me kesa tabana i ata. ⁹ Mi konina kesa tu vidaqira vati na kakatsana e tavongani vasumai kesa na kakatsana tetelo, ma na susuligana aia e tavosa bâ tabana i ata, mi tabana i longa, me kalegotoa na Israel. ¹⁰ Maia e dato susuliga poi e ba tsau tana masaoka me tsoni pukaligira i lao visana na veitugu me tsogori rapasigira. ¹¹ Maia e tovogotoa laka ke vaitugurugi kolua God aia gaqira Taovia igira na mane vaumate ni baragata, me tongo vanigira na tinoni kara savori kodoputsa vania vaga nogo ara lavu na nauana pipi dani, me bâ me tangopekegoota na Vale Tabu. ¹² Migira na tinoni ara totu matengana moa na nausasi babâ, maia nogoria na rongona ti aia e tangomana na tuliusiaqira na mane vaumate ni baragata, ma na tongo vaniaqira na tinoni na savori kodoputsa vania God vaga ara lavu nogo na nauana pipi dani, ma na tsogori pukaliana na lotu mana. Me gini managana na kakatsa ia pipi sui tana omea e naua.

¹³ Mi muri, minau au rongomia kesa na angelo e veisuâ kesa goto na angelo tavosi, “?Sauba ke oka koegua sagata igira kara naua babâ moa na omea vaga aia e reigira tana bolebole? ?Me sauba ke oka koegua sagata ti na tinoni kara tuturiga tugua na savori kodoputsa vania God vaga nogo ara lavu na nauana pipi dani, ma kara mololea na nauana na sasi loki vaga ia? ?Me ke oka koegua sagata kara tsogori pukaligira babâ moa na mane vaumate ni baragata ma kara tangopekea na Vale Tabu?”

¹⁴ Minau au rongomia kesa segeni goto na angelo e gokovisu me tsaria, “Na omea iani sauba ke babâ moa vaga ia i laona ke 1,150 na dani, mi tana tagu popono ia e utu goto kara naua na savori-kodoputsa tana matsaraka se tana ngulavi. Mi muri moa ti sauba kara logovisutugua na Vale Tabu.”

Na Angelo Gabriel e Nusirongona Na Bolebole Ia

¹⁵ Minau au totu matengana moa na tovoana na padagadoviana na rongona na omea au morosia tana bolebole ia, me tavongani mai tû i mataqu kesa e rerei vaga moa na mane. ¹⁶ Minau au rongomia kesa na goko e tangilaba i levugana na Kô Ulai me tsaria, “Igoe Gabriel, ko vuresi makali vania a Daniel na rongona na omea aia e reia.” ¹⁷ Maia Gabriel e mai me tû i ligisaqu, minau au gini matagu loki sosongo mau puka tsuna i lao tana kao.

Maia e tsarivaniau, “Dalena tinoni igoe, ko padagadovidoua na rongona na bolebole ia. Na omea o reia tana bolebole ia e kalea na omea sauba ke laba tana susuina na dani.” ¹⁸ Mi kalina aia e gogoko moa, minau au tavongani mateluvu lê. Maia e tangoliau me

tatatuau, ¹⁹ me tsaria, “Inau au mai kau sauvulagi vanigo na omea sauba ke laba kalina ke sui na korena God tana susuina na dani.

²⁰ “Na sipi mane igoe o morosia e tamani ruka na kakatsana aia na papadana kaira na vera loki ni Media mi Persia. ²¹ Ma na naniqoti ia, aia na papadana na vera loki ni Gris, ma na kakatsana loki e tû ka gaqira levuga ruka na matana aia na papadana na kesanina taovia tsapakae tana vera ia. ²² Mi tugira tu vati na kakatsana ara tu dato kalina e takutsi na kesanina, aia na papadana laka sauba na vera loki ia ke tavota vati, ma kara tu lia vati na vera tavosi, me sauba kara tu tau moa susuliga vaga na kesanina vera loki.

²³ “Mi kalina ke varangi ke laba na taguna kara luvu sui na vera loki tugirani, migira na tinonina kara sasi loki liuliu bâ, mi tana ti sauba ke tû kesa na taovia tsapakae vanga tsatsarae seko sosongo me ke dona sosongo na valovalo. ²⁴ Maia goto sauba ke dato susuliga, me tau moa tana susuligana segeni. Ma na omea seko sui aia e padâ na nauana, sauba nomoa ke naugira. Maia sauba ke alomaia gaqira matemate igira na tinoni tangirongo migira segeni goto nina tinoni God. ²⁵ Me rongona aia e dona sosongo na valo tinoni ti sauba nomoa ke tangomana pipi tana nina omeomea. Aia sauba ke gini kaekae sosongo tana rongona segeni, me ke tavongani tû me ke ba toroutsanigira danga na tinoni kalina aia e tau ida talu ke parovatavigira. Maia sauba ke tovogotoa ke tuliusia aia na Taovia Tsapakae Loki liuliu bâ liusigira na taovia tsapakae tavosi sui, maia segeni nogo sauba ke gini toroutsu popono, me tau tana susuligana sa tinoni mamauri. ²⁶ Ma na bolebole e kalea na savori kodoputsa tana ngulavi ma na matsaraka aia au vasini moa vuresi makalia vanigo na rongona sauba manana nomoa ke laba. Ma nimu aqo ko tiapoia moa, rongona sauba ke oka sosongo nomoa ti ke labamai.”

²⁷ Mi kalina inau a Daniel, au rongomia na goko vaga ia, me gini ponopala sosongo tobaqu, me naua mau gini lobogu visana na dani. Mi muri mau tû, mau visutugua tana niqo aia na taovia tsapakae e molovaniau nogo, mau tovo kakaia laka kau padagadoviana na bolebole ia, mau tau saikesa tangomana na padagadoviana.

A Daniel e Nonginongi Vanigira Nina Tinoni

9 A Darius ni Media, aia na dalena a Serkses, e tagaovi kaputia na vera loki ni Babilonia. ² Mi tana kesanina ngalitupa nina aqotagao aia, minau a Daniel au totu matengana na tsokoana na papi tabu, mau papada moa na goko aia na Taovia e tsarivania a Jeremia na propete, laka na Jerusalem ke totu toroutsu lê i laona ke vitu sangavulu na ngalitupa. ³ Minau au nonginongi kakai mau amiami vania na Taovia God,

mau tsoni vitoaqu segeni, mau sagelia na polo baubau papadana na melu, mau totu tsuna i laona na tora. ⁴ Mau nonginongi kakai babâ moa vania na Taovia niqû God, mau koevulagivania niqira sasi niqû tinoni.

Mau tsaria, "Taovia God, igoe o loki liuliu bâ, migami ami pada mamavasigo. Igoe o manalia nimu tabana na vaitasogi o naunogoa kolugami, mo sau nimu galuve vo oli vanigira igira ara galuvego mara naua na omea igoe o ketsaliginigira kara naua.

⁵ "Igami ami tinoni vanga nauseko, mami sasi sosongo nogo, mami naugira moa na omea e tau goto i matamu. Igami ami pea mangamu mami sove na nauana na omea e gotolaka i matamu vaga igoe o ketsaliginigami kami naua. ⁶ Migami ami sove goto na rongomiana na mangaqira na propete nimu maneaqo igira ara gini goko tana asamu igoe vanigira nimami taovia tsapakae, ma gamami tagao, migira na mumuamami, ma nimami puku popono. ⁷ Migoe, Taovia, o nau sailaginia moa na omea e goto, migami segenimami nogo ami alomai segenia gamami paluvangamâ, igami sui nimu tinoni ami totu tana Juda mi Jerusalem, migira sui goto na Israel ara totu saranga bamai i laoqira pipi sui na vera loki tavosi, rongona igami ami tau nogo totukakai i konimu igoe.

⁸ "Igira sui gamami taovia tsapakae, ma gamami tagao, migira goto na mumuamami, ara naua na omea paluvangamaga, mara gini sasi sosongo i matamu igoe Taovia. ⁹ Migoe o galuve sosongoligami nomoa mo padalegira nimami sasi, atsa moa ti igami ami piloligi nogo tanigo. ¹⁰ Taovia nimami God, igami ami tau saikesa rongomangamu kalina igoe o tsaria vanigami kami mauri murigira na ketsa ma na vali igoe nogo o saugira vanigami tana mangaqira na propete igira nimu maneaqo. ¹¹ Igami sui lakalaka na tinoni ni Israel ami kutsigira nogo nimu ketsa ma nimu vali, mami sove saikesa na rongomiana na omea igoe o tsaria. Igami ami sasi sosongo manana i matamu, mami raqamai segenia i konimami na vealagi vaga ara maregira nogo tana nina papi na Ketsa a Moses nimu maneaqo. ¹² Migoe o manalinogoa na omea o tsaria laka ko naua vanigami me vanigira goto igira gamami tagao. Mo kede kakaia na verabau ni Jerusalem liusigira bâ na verabau sui i laona na barangengo, ¹³ mo kedeginigami pipi sui na kede ara marenogoa tana nina papi na Ketsa a Moses. Me atsa goto moa kalina ia, Taovia nimami God, migami ami tau saikesa tovoa laka kami totu dou i matamu ma kami piloligi tanigira nimami sasi, ma kami muridoua nimu sautu mana. ¹⁴ Migoe, Taovia nimami God, o vangaraunogoa na kedeamami. Eo, mi kalina ia igoe o nau suinogoa, rongona igoe o dona na nau sailaginiana na omea e dou me goto, migami moa ami sove na rongomangamu.

¹⁵ "Taovia nimami God, igoe o sauvulagia na susuligamu kalina o adi rutsumigami nimu tinoni tania

na Ejipt, me gini tangiloki na rongona na susuligamu tsaumai nogo i dani eni. Migami ami sasi manana nomoa, mami naua moa na omea e tau goto i matamu. ¹⁶ Igoe nogo o isutugumami i sau, bâ, mi kalina ia ko laka kiki moa na kore babâ vaniana na Jerusalem. Aia nimu verabau segeni nogo igoe, ma nimu vungavunga tabu. Igira sui lakalaka na tinoni ara totu tana vera loki polipoligami ara reipeâ na Jerusalem, mara peagami goto igami nimu tinoni, rongona ara danga sosongo na sasi ami naua igami, migira goto na mumuamami. ¹⁷ Kiki God, ko rongomia niqû nonginongi mo ko tabedoua na omea au nongia i konimu. Ko arago visutugua nimu Vale Tabu, aia ara toroutsaninogoa, rongona kara donaginia igira na tinoni sui laka igoe segeni moa na God manana. ¹⁸ Taovia God, ko rongomigami mo ko morosigami kiki, mo ko reia nimami rota igami, ma nina rota nimu verabau ara tamavuginia na asamu. Igami ami norugo rongona igoe moa o dona sosongo na galuve, me tau tana rongona laka igami ami naua sa omea ke goto. ¹⁹ "Taovia ko rongomigami! Taovia ko padalegira nimami sasi! Taovia ko rongomi vatavigami mo ko mai sangagami! Ko laka goto na kisâ, rongona kara donaginia igira na tinoni sui laka igoe segeni moa na God manana. !Ko padatugua laka na verabau iani migira na tinoni i laona ara nimu tamani nogo igoe!"

Na Angelo Gabriel e Nusirongona Na Omea na Propete e Katemaia

²⁰ Minau au nonginongi babâ moa, mau koevulagigira niqû sasi segeni, ma niqira sasi goto igira niqû tinoni ni Israel, mau amiami gokona vania na Taovia niqû God laka ke arago visutugua nina Vale Tabu. ²¹ Mi kalina au nonginongi moa, ma na angelo Gabriel, aia au reinogoa tana kesanina bolebole, e lovo tsunamai i tana au tototu. Mi tana tagu ia na tagu nogo na savori kodoputsa na ngulavi. ²² Maia e tsarivaniau, "A Daniel igoe, inau au mai ieni gana kau gini sangago na padagadoviana na omea na propete Jeremia e kate idanogoa. ²³ God e galuve sosongoligo, mi kalina o tuturiga moa igoe na amigokona vaniana God, maia e rongominogoa nimu nonginongi, minau au mai kau tsarivulagivanigo na omea aia e tsaria. Mi kalina ia nimu aqo ko rorongovata dou kalina inau kau vuresi makalivanigo na omea o tsokoa tana Papi Tabu.

²⁴ "God e titinogoa laka e kau goto ke vitu kalina vitu sangavulu na ngalitupa ti aia ke maurisigira nimu tinoni igoe ma nimu vera tabu, ma kara totu tanusitania niqira sasi ma niqira nauseko. Sauba God ke padalegira niqira sasi, me ke turuvagini kakaia na pedegoto, me ke balo visutugua na Vale Tabu. Mi tana nauvaganana nogo ia ti God sauba ke manaliginia na omea o morosia tana bolebole ma na omea na

propete e kate idanogoa. ²⁵ Ko rorongou dou gana ko padagadovia na omea iani: Tutturiga tana tagu aia e moloketsana kara logo visutugua na verabau ni Jerusalem, me poi ke tsau kalina ke labamai kesa na tagao laka aia God e vilinogoa, sauba ke putsi ke vitu kalina vitu sangavulu na ngalitupa. Sauba kara logo visutugua na verabau ni Jerusalem kolu sautuna ma na baravatuna kakai, maia sauba ke tu tugua i laona ke vitu kalina ono sangavulu ruka na ngalitupa, ma na tagu popono ia sauba ke lia na tagu na rota. ²⁶ Mi tana susuina na tagu ia me sauba kara labumatesi lea aia na tagao laka God e vilinogoa. Me sauba kara alamai igira nina mane vaumate kesa na taovia tsapakae susuliga, ma kara toroutsanigotoa na verabau iani ma na Vale Tabu. Na vailabu ma na toroutsana iani sauba kara naua ke vaga moa kalina na obo loki e tatari me adivotugira na omea sui. Me ke babâ moa poi ke tsau tana susuina dani vaga God e pedenogoa. ²⁷ Mi laona ke vitu na ngalitupa sauba na taovia tsapakae ia ke naua na tabesai kalavata kolugira danga na tinoni, mi kalina ke putsi nogo na turina moa na tagu ia, maia sauba ke suilavaginia na kodoputsa ma na savorisausau igira na tinoni ara nauvania God. Me sauba ke turuvagini kaea na Omea Seko Loki Liuliu Bâ i kelana tsotsodo na Vale Tabu, me ke totu saviliu i tana, poitsau kalina aia e turuvagini kaea ke tsodoa na mate vaga God e vangarau vaninogoa.”

Na Omea e Morosia a Daniel Liligina na Kô Tigris

10 Tana tolunina ngalitupa a Sirus e taovia tsapakae tana Persia, ma God e goko vania a Daniel, aia ara soaginigotoa a Beltesasar. Ma na goko ia e mana saikesa, me kakai sosongo nomoa na padagadoviana. E kalea kesa na vailabu seko sosongo sauba ke laba. Ma God e vota makali vania na rongona tana bolebole.

² Mi tana tagu nogo ia, minau au totu moa tana melu loki sosongo mau tangitangi i laona e tolu na uiki. ³ Au tau saikesa goto gania sa mutsa dou se na velesina sa omea tuavati, mau tau goto inuvia sa uaeni, se kau tsipadoua na ivuqu, poi kalina ara putsi tolu na uiki popono.

⁴ Mi tana rukapatu vatinina dani i laona na kesianina vula tana ngalitupa nogo ia minau au tutû moa i liligina na Kô loki Tigris. ⁵ Mau morodato bâ mau reia kesa na tinoni e sagelia na polo vovosi laka me gini sori polona na itai qolumila laka. ⁶ Ma na konina e angaanga vaga moa na vatu angaanga loki matena. Ma na ngorana e maka vaga moa na kirapina na angaanga, ma na matana e iru vaga moa na lapina lake. Ma na limana ma na tuana ara angaanga vaga moa kalina ara kotsa maledoua na tapalamila, ma na tatangina na li-

ona e vaga moa na maququna kesa na alaala loki sosongo.

⁷ Minau segeniqu moa au morosia na tinoni ia. Migira na mane ara totu koluau i tana ara tau goto morosia sa omea. Ara rorongou moa mara gini matagu loki, mara viri tsogo, mara ba taopoi. ⁸ Minau au tototu segeniqu moa i tana mau momorosia moa na omea ganataga iani. Mau tau nogo susuliga, me oli saikesa na rereiqu me tau goto tangomana sa tinoni ke reigadoviau. ⁹ Mi kalina tsotsodo au rongomia na tatangina na liona na tinoni ia, minau au tavongani mateluvu mau puka tsuna tana kao mau tsaro kovorgi. ¹⁰ Mi tana me kesa na limana tinoni e tangoliau me raqakaeau mau gini tû moa na limaqu ma na tuturuqu. Minau au matagu moa mau gagariri.

¹¹ Ma na angelo e tsarivaniau, “A Daniel, aia God e galuve sosongoligo. Mi kalina ia ko tû mo ko rongomidoua na omea inau kau tsaria. God nogo e molomaiaiu kau laba i konimu.” Mi kalina na angelo e goko sui vaga ia, minau au tû goto, mau gagariri moa.

¹² Mi muri maia e tsaria, “A Daniel igoe, ko laka na matagu. God e rongomigira nimu nonginongi tutturiga tana kesianina dani igoe o padâ ko molotsuna segenimu gana ko gini padagadovia na omea God e kilia. Inau au gini mai kau tuguvisua nimu nonginongi. ¹³ Aia na angelo vangatao e vangataoa na verana na taovia tsapakae ni Persia e utusiau inau i laona e rukapatu kesa na dani. Mi muri maia Mikael kesa gaqira taovia loki igira na angelo, e mai me sangaau, rongona au totu segeniqu i Persia. ¹⁴ Minau au gini mai rongona kau tsarivulagia vanigo mo ko gini donaginia na omea sauba ke laba vanigira nimu tinoni tana tagu ke mai.”

¹⁵ Mi kalina aia e tsarivaganana ia, minau au moro tsuna tana kao mau tau saikesa goto tsaria sa omea. ¹⁶ Mi tana, ma na angelo aia e rerei vaga moa kesa tinoni, e tatakatsinia na limana me pelemaiginia na tububena mangaqu. Minau au tsarivania, “Taovia, na moro iani e naua mau gini matagu sosongo, me utu goto kau kuti na gagariri. ¹⁷ Inau au vaga saikesa moa kesa na tseka e tutû i matana gana taovia. ?Me ke koegua ti kau tangomana na goko vaniamu? E tagara goto sa susuligaqu se sa magomago ke totuvisu i koniqu.”

¹⁸ Maia e tangoliau tugua, mi tana me visutugua na susuligaqu. ¹⁹ Me tsarivaniau, “God e galuve sosongoligo igoe, bâ, me vaga ia migoe ko laka goto na tamivania sa omea ke molo boe se ke molo matagu vanigo.”

Mi kalina aia e tsarivaganana ia, minau au vatsangia laka au susuliga bâ goto, mau tû mau tsaria, “Taovia, ko tsarivaniau moa na omea o ngaoa na tsariana. Igoe nogo o naua mau gini susuliga visutugua.”

²⁰⁻²¹ Ma na angelo e tsaria, “?Laka igoe o donaginia na rongona gua au gini mai i konimu? Gana nogo kau katevulagi vanigo na omea ara marea tana Papi na

Goko Mana. Me utu kau totu oka kolugo ieni, rongona niq aqo nomoa kau visu tsaku tugua i Persia ma kau ba vailabu kolua na angelo vangatao ni tana. Mi muri na ia, ma na angelo vangatao ni Gris sauba goto ke labamai. Me tagara ke kesa ke sangaau inau, maia lele moa a Mikael nina angelo vangatao ni Israel.”

11 Na Angelo Gabriel e goko babâ me tsaria, “Nina aqo nogo a Mikael ke sangaau me ke isutuguqu. ² Ma na omea inau sauba kau tsarivanigo kalina ia e mana saikesa.”

Ara Vailabugi Igira na Ejipt Ma na Siria

Miani nogo e vaga na omea na angelo ia e tsarivania a Daniel, “Sauba kara tu tolu goto na taovia tsapakae kara tu tagaovia na Persia, mi muri me sauba ke mai goto na vatinina, maia sauba ke tamani omea danga sosongo liusigira bâ igira sui na taovia tsapakae tavosi. Mi kalina aia ke pabogotoa na susuligana ma nina omea tatamani, maia sauba ke tû me ke tsaikore vania na Gris me ke ngaoa na vailabugi koluana.

³ “Mi muri me ke labamai goto kesa na taovia tsapakae susuliga sosongo. Maia sauba ke tagaovi kaputia kesa na butona momoru loki sosongo, me ke naua na omea gua moa aia e padangaoa. ⁴ Mi kalina ke pabogotoa na susuligana aia, me sauba na verana ke tavota vati, migira na dalena segeni nogo aia e utu goto kara tangolidatoa na aqo na taovia tsapakae. Sauba moa igira na tinoni tavosi kara tangolia na aqo-tagao, me utu moa kara tamanina na susuliga vaga aia e tamanina.

⁵ “Maia na taovia tsapakae ni Ejipt sauba ke susuliga manana nomoa. Me kesa vidaqira nina tinoni lokiloki segeni nogo sauba ke susuliga liusia bâ aia, me ke tû me ke tagaovia kesa na vera loki goto bâ. ⁶ Mi murina visana na ngalitupa ma na taovia tsapakae ni Ejipt sauba ke naua kesa na vaitangoligi kolua na taovia tsapakae ni Siria, me ke saubania na dalena daki ke taugâ. Ma na vaitangoligi ia sauba ke tau moa totu oka, ma na daki ia kolua na dalena ma na tauna, migira sui goto nina tinoni aqo ara dulikolua, sauba kara matesigira sui lakalaka. ⁷ Me ke tau oka i muri, me sauba ke kesa na kamana segeni nogo na daki ia ke lia na taovia tsapakae tana Ejipt. Maia sauba ke baginigira nina alaala na mane vaumate na taovia tsapakae ni Siria, me ke sage bâ i laona na veraqira ara bara poliginia na vatu, me ke tuliugira. ⁸ Maia sauba ke kalagai visugira tugua i Ejipt na nunuqira igira niqira god, kolugira goto pipi sui na omea ara aqosiginia na qolumila ma na siliva ara balo vanigira nogo na god peropero girani. Mi laona ke visana na ngalitupa sauba ke tagara goto na vailabu, me ke totu moa na rago. ⁹ Mi muri, ma na taovia tsapakae ni Siria sauba ke ba bokia

na Ejipt, maia sauba ke tau tangomana me ke visu lê tugua i verana segeni.

¹⁰ “Migira na dalena na taovia tsapakae ni Siria sauba kara soasaigira na alaala loki na mane vaumate ma kara vangaraua na vailabu. Me kesa vidaqira na dalena na taovia tsapakae sauba ke raqâ na alaala loki na mane vaumate gira, me ke ba tsaku sosongo na toroutsaniaqira niqira vale kakai igira na mane vaumate ni Ejipt vaga moa na tatarina na kô tana obo loki. ¹¹ Me sauba ke gini kore loki sosongo na taovia tsapakae ni Ejipt, me ke tû me ke ba vailabugi kolua na taovia tsapakae ni Siria, me ke tangoligira nina alaala loki na mane vaumate. ¹² Maia sauba ke gini kaekae loki sosongo rongona e managana, me gini labumatesigira danga sosongo na mane vaumate, me sauba e utu nomoa ke mana baba moa gana.

¹³ “Ma na taovia tsapakae ni Siria sauba ke visutugua i verana, me ke soasaia kesa goto na alaala loki na mane vaumate kara danga liusia bâ tana idana. Mi murina ke visana na ngalitupa maia sauba ke visumai na baginiana tugua na Ejipt kolua na alaala loki na mane vaumate kolugira danga niqira sagore na vailabu dou bâ. ¹⁴ Mi tana tagu ia, me sauba kara danga na tinoni kara sove tania na taovia tsapakae ni Ejipt. Ma kara visana na mane vanga tangopeke ni veramu segeni nogo igoe a Daniel, kara rongomia kesa na goko vaga moa ti ara bolebole. Migira goto sauba kara tovoa na baginiana na taovia tsapakae ni Ejipt, rongona kara manaliginia na omea ara rongomia tana bolebole, me sauba nomoa kara tau tangomana. ¹⁵ Mi tana me sauba ke tû na taovia tsapakae ni Siria kolugira nina mane vaumate ma kara ba tupolia kesa na verabau ni Ejipt ara bara poliginia na vatu ma kara tangolia. Me sauba ke utu gana vanigira nomoa na mane vaumate ni Ejipt kara vailabu visu babâ, me atsa moa igira niqira mane vaumate susuliga bâ, migira goto kara tau nogo susuliga. ¹⁶ Maia na taovia tsapakae ni Siria sauba ke naua moa na omea vaga nogo aia e kilia, me tagara goto ke kesa ke tangomana na utusiana. Aia sauba ke tangolia niqira kao dou sosongo God e saunogoa vanigira nina tinoni, me ke sekoligira popono na omea sui i laona.

¹⁷ “Mi muri, ma na taovia tsapakae ni Siria sauba ke vangaraua na baginiana na taovia tsapakae ni Ejipt kolua nina alaala popono na mane vaumate. Me sauba ke nautalua kesa na vaitangoligi koluana na taovia tsapakae ni Ejipt, me ke tusovania na dalena daki ke taugâ, gana ke gini tangomana na toroutsaniana na vera, me utu moa ke gini managana. ¹⁸ Mi muri, maia sauba ke tû me ke baginigira na vera loki sui ara totu liligina tasi me ke tangoligira danga na vidaqira. Me sauba ke tû kesa na ida tavosi me ke tuliugira na taovia tsapakae ni Siria me ke suilavaginia nina kaekae, maia ke gini vangamâ loki sosongo. ¹⁹ Maia na taovia

tsapakae ni Siria sauba ke pilo visutugua i verana tana nina valekakai ara bara poliginia na vatu, me sauba ke tubulagi me ke puka ma kara tau goto reilakana.

²⁰ “Mi murina ia, me sauba ke tû kesa segeni goto na taovia tsapakae, maia sauba ke moloa kesa nina mane aditakesi ke liuvi poponoa na kao i tana God e saunogoa vanigira nina tinoni ke gini pabogotoa nina omea tatamani. Me ke tau oka i muri, me sauba kara labu-matesigotoa na taovia tsapakae ia, ma kara tau moa nau malemalea, se tana vailabu.

Na Taovia Tsapakae Seko ni Siria

²¹ “Ma na mane ke tugua ia sauba ke mane seko sosongo, me ke tau talumai tana vungu taovia tsapakae. Sauba moa ke tavongani tû, mi tana nina goko valoalo ke sugutia na sasana na taovia tsapakae. ²² Masei moa ti ke tovoa na utusiana, me sauba kara matesi ligia, atsa moa ti aia nina Mane Tabu Loki God. ²³ Maia sauba ke naugira danga na vekesai peropero kolugira na puku tavosi, gana moa ke gini dato susuliga babâ, atsa moa ti e tetelo lê na puku aia e tagaovia. ²⁴ Maia sauba ke ba boki novotia kesa na butona momoru ara totu danga sosongo na omea i laona, me ke naugira danga na omea ara tau goto dona na nauana igira na mumuana i sau. Mi muri maia sauba ke tuvari votagira na omea sui aia e laugira tana vailabu vanigira igira ara tsarimurina. Maia sauba ke vorogokona goto na baginiaqira na vera tamani baravatuna, me ke kurikuri lê vaninogoa nina tagu na nauana.

²⁵ “Ma na taovia tsapakae ni Siria sauba ke tau goto matagu na raqaana kesa na alaala loki na mane vaumate ma na baginiana na taovia tsapakae ni Ejipt. Ma ia na taovia tsapakae ni Ejipt sauba ke vangaraua na gini tangotugu kesa na alaala loki sosongo na mane vaumate susuliga. Me sauba kara tû visana ma kara perobulesia na taovia tsapakae ni Ejipt me ke gini utu vania ke managana. ²⁶ Igira nogo ara sanga mutsa tana nina bela na mutsa sauba kara peroa aia, migira na Siria kara takuvi rasavaginigira nina mane vaumate, ma kara mate lê danga sosongo na vidaqira. ²⁷ Mi muri, mi kaira na taovia tsapakae karani sauba kara ka totu sai ma kara ka mutsa ka gaqira i konina kesa moa na bela. Me ke seko moa i laona ka tobaqira, ma kara ka vaiperogi lê. Me tagara goto kara ka tau tangomana na adiana na omea ara ka gini goko, rongona e tau vati laba moa na taguna. ²⁸ Ma na taovia tsapakae ni Siria sauba ke visutugua i verana kolugira pipi sui na omea aia e laugira tana vailabu, me ke padakuti mate-na nogo ke veo saikesalia niqira lotu igira nina tinoni God. Maia sauba ke nau babâ moa na omea vaga nogo aia segeni e kilia, mi muri ti ke visutugua tana nina kao segeni.

²⁹ “Mi muri bâ, maia sauba ke ba bokitugua na Ejipt, me sauba ke tau vaga tana idana. ³⁰ Igira na Roma sauba kara liu votumai tana niqira vaka, ma kara utusia, maia sauba ke matagu lê.

“Mi tana ti aia sauba ke pilovisu tana toba momosa loki me ke tovoa na veoana niqira lotu igira nina tinoni God. Maia sauba ke muria niqira totogoko igira visana na Tsiu ara mololenogoa niqira lotu. ³¹ Ma kara visana nina mane vaumate ia sauba kara tangopekea na Vale Tabu, ma kara tongovanigira na tinoni na savori kodoputsa vania God vaga nogo ara lavu na nauana pipi dani, ma kara turuvagini kaea na nununa na Omea Seko Loki Liulu Bâ i kelana na Vale Tabu. ³² Ma na taovia tsapakae ia sauba ke valogira na Tsiu igira ara mololenogoa na lotu, ma kara sanga totu tabana i konina aia. Migira ara totukakai moa i konina God, sauba kara tangotugu. ³³ Migira na mane sasaga loki tana Israel sauba kara sasanigira rago na tinoni gana kara gini dona na padagadovi omea. Me ke visana vidaqira sauba kara matesigira tana vailabu, se kara kodogira, se kara laua niqira omea ma kara aditsekagira. Ma na omea vaga ia e utu goto ke laba oka. ³⁴ Mi kalina ke babâ moa na vailabu mate vaga ia, me sauba kara mai visana tinoni ma kara sangagira nina tinoni God atsa moa ti na dangana vidaqira kara pada segeniqira moa te ara mai sanga. ³⁵ Eo, sauba kara matesigira nomoa visana vidaqira na mane sasaga loki, mi tana nauvaganana nogo ia, ti igira na tinoni kara gini totu male tugua i matana God. Ma na omea vaga iani sauba ke babâ saviliu poi ke tsau tana susuina na dani, aia nogo na tagu God e titinogoa.

³⁶ “Ma na taovia tsapakae ni Siria sauba ke naua moa na omea vaga aia ke kilia. Maia sauba ke gini goko kaekae laka aia e loki liusigira bâ pipi sui na god, me ke tsonigira danga na goko seko kalea na God Loki Tsapakae. Maia sauba ke tangomana na nauana moa na omea iani poi ke tsau tana tagu kalina God ke kedea. Me sauba God ke naua nomoa na omea vaga saikesa aia e pada segenina nogo ke naua. ³⁷ Ma na taovia tsapakae ia sauba ke peagira moa niqira god igira na mumuana, maia goto na god igira na daki ara reingao sosongolia. Eo, sauba ke peagira saikesa pipi sui lakalaka na god, rongona e padâ laka aia nogo e loki liusigira sui. ³⁸ Sauba ke kukuni tania moa na god aia e dona ke vangataogira na vera ara bara poliginia na vatu. Me ke savoria na qolumila, ma na siliva, ma na vatu angaanga, migira goto visana na vangalaka loki matena vania kesa na god igira na mumuana ara tau saikesa samasama vania i sau. ³⁹ Mi kalina aia ke ngaoa na baginiana kesa na vera ara bara poliginia na vatu, maia sauba ke nongia niqira god peropero igira na tinoni ni veratavosi kara mai sangâ. Maia sauba ke tû, me ke molokaegira igira ara tabea vaga niqira

taovia tsapakae, me ke tamivanigira kara sangâ tana aqotagao, me ke sauvanigira na kao ngiti vovoliqira.

⁴⁰ “Mi kalina ke mai varangi nogo na susuina na tagu, ma na taovia tsapakae ni Ejipt ke baginia na taovia tsapakae ni Siria. Ma na taovia tsapakae ni Siria sauba ke labuvisu tugua ginia na susuligana popono, me ke gini aqo na terê, ma na ose, me danga goto na vaka. Sauba ke bokigira danga na vera loki vaga moa na tatarina na kô tana obo loki. ⁴¹ Maia sauba ke bokigotoa na Israel, aia na kao dou sosongo God e saunogoa vanigira nina tinoni, me ke labumatesigira na toga ma na toga na tinoni, mitugira moa na vera loki ni Edom, mi Moab, ma na turina na Amon sauba kara savi-laginia. ⁴² Me atsa moa goto na Ejipt, me utu goto ke gaea kalina aia ke ba bokigira na vera loki sui girani. ⁴³ Maia sauba ke aditamanina niqira omea tatamani loki matena igira na Ejipt ara aqosiginia na qolumila ma na siliva, me visana tavosi goto niqira omea loki matena. Maia sauba ke tangoligotoa na Libia ma na Sudan. ⁴⁴ Mi muri me sauba ke labamai kesa na turupatu talu tabana i longa mi vava me ke molo matagu vania. Me sauba ke gini momosa loki tobana me ke tû me ke ba naua na vailabu susuliga bâ, me ke gini matesigira kara danga goto bâ na tinoni. ⁴⁵ Sauba ke vaturikaegira nina valepolo loki na taovia tsapakae tana ka gaqira levuga na tasi ma na vungavunga i tana e tukae na Vale Tabu. Mi tana nogo sauba aia ke mate lê, me ke tagara goto ke kesa ke sangâ.

Na Omea Kara Laba Tana Susuina na Tagu

12 “Mi tana tagu vaga ia, me sauba ke labamai a Mikael na angelo taovia, aia e vangataogira nimu tinoni. Mi tana sauba ke laba na tagu na rota loki seko sosongo, liusigira na tagu seko sui ara laba nogo tû kalina e botsa na barangengo. Mi kalina ke laba na tagu seko vaga ia, migira sui nimu tinoni segeni igoe, igira ara maretsunanogoa na soaqira i laona nina papi God, sauba kara mauri tania na rota loki ia. ² Ma na dangana na vidaqira igira ara mate nogo sauba kara maurivisutugua: me ke visana sauba kara gini mage na sage tana mauri saliu, me ke visana sauba ke paluvangamaqira na totu tana vangama saliu. ³ Migira na tinoni ara tagao sasaga, sauba kara maka vaga na mararana na masaoka. Migira ara sasaniginigira na to-

ga na nauana na omea e goto me dou, sauba kara mokemoke vaga na veitugu i gotu na dani ma na dani.

⁴ “Mi kalina ia igoe a Daniel, ko vongoa na papi ia, mo ko bulu kakai doua poi ke tsau tana susuina na barangengo. Me ke tû kalina ia me ke bâ, me sauba kara danga na tinoni kara rota lê na tovoana na pada-gadoviana na omea vaga ia e laba.”

⁵ Mi muri minau au morosikaira ruka na mane ara ka tutû i liligina kesa na kô, me kesa e tû kesa tabana me kesa kesa tabana. ⁶ Me kesa ka vidaqira e veisua na angelo aia e tû tabana i longa, “?Sauba ke oka koegua ti kara sui na omea ganataga loki vaga girani?”

⁷ Ma na angelo ia e abedatokaira na limana tana masaoka, minau a Daniel au rongomia kalina aia e gini vatsa tana asana na God saliu me tsaria, “Na omea girani sauba kara laba i laona ke tolu na ngalitupa ma na turina. Mi kalina moa ke puka lê sui na susuligaqira nina tinoni God, ti na omea sui girani sauba kara sui lê goto.”

⁸ Minau au rongomiragoa na omea aia e tsaria, mau tau saikesa moa padagadovia na rongona. Bâ, minau au tû mau veisuâ, “?Taovia, sauba kara sui koegua na omea girani?”

⁹ Maia e gokovisu me tsaria, “A Daniel, ko vano nogo kalina ia. Igoe o bulu kakainogoa na papi ia, me vali vanigotoa ke kesa ke sangavia, rongona na goko i laona niqira aqo nomoa kara totupopoi tsau kalina ke labamai na susuina na tagu. ¹⁰ Ma na rota seko loki ia sauba ke naua ma kara danga na tinoni kara olia niqira sasaga, ma kara totumale doutugua i matana God. Migira na tinoni vanga tsutsukibo sauba kara tau nomoa padagadovia ma kara tsutsukibo babâ moa. Migira lelê moa ara sasaga loki sauba kara pada-gadovia.

¹¹ “Me tuturiga tana tagu igira na gala ara tongo vanigira na tinoni ni Israel na savori kodoputsa vania God vaga ara lavunogoa na nauana pipi dani, mara turuvagini kaea na Omea Seko Loki Liulu Bâ i laona na Vale Tabu, sauba kara putsi ke 1,290 na dani. ¹² !Kara mage igira ara totukakai konina God poi tsau kara putsi 1,335 na dani!

¹³ “Migoe a Daniel, nimu aqo ko totukakai konina God tsau tana susuina. Mi muri migoe sauba ko mate, mo ko maurivisutugua, mo ko adia na vovolina nimu aqo dou tana susuina na tagu.”

HOSEA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Hosea aia na propete e katevulagia na gokona God vanigira na tinoni ni Israel igira ara totu tabana i longa, idavia na tagu kalina igira na Asiria ara mai toroutsani poponoa na veraqira. Na tagu iani na tagu na rota loki sosongo vanigira na Israel rongona ara piloligi tania God, mara ba samasama vanigira na god peropero.

A Hosea e goko kakai vanigira na tinoni rongona kara olia niqira sasaga tabaru ara naua, ma kara pilovisu-tugua i konina God. Mi muri e gini goko goto tana rongona nina galuve God e vo oli, me laka God e dona ke padalegira niqira sasi nina tinoni me ke adivisugira tugua i konina.

Na omea e laba tana maurina a Hosea e lia vaga na papadana na omea e laba gaqira levuga na tinoni ni Israel ma God. Na tauna a Hosea e mololea, me ba lia na daki rebi, migira na tinoni ni Israel ara nauvaganana goto. Ara piloligi tania God mara murigira na god peropero. Mi tana susuina ma Hosea e adivisua ko Gomer na tauna, ma God e nauvaganana goto vanigira na puku tana Israel. Aia e adivisumaigira i konina segeni me vaolusitugua niqira vainorugi. Nina galuve God e laba maka tana goko iani: “?E koegua ti kau mololegamu igamu na Israel? ?Me ke koegua ti kau tsonilegamu? Na kosuqu e tau tami vaniau kau nauvaganana ia. Niqu galuve vanigamu e loki sosongo.” (11:8)

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina tauga a Hosea ma nina tamadale

Na kategoko e kalegira na Israel

A Hosea e raigira kara visumaitugua konina na Taovia

1 Iani nogo na goko na Taovia e tsarivania a Hosea na dalena a Beeri, tana tagu kalina tugira a Usia, ma Jotam, ma Ahas, ma Hesehia, ara tu taovia tsapakae tana Juda, ma Jeroboam na dalena a Jehoas e taovia tsapakae tana Israel.

Na Tauna ma na Dalena a Hosea

² Taguna na Taovia e goko vanigira na Israel tana mangana a Hosea na kesianina kalina, aia e tsarivania a Hosea, “Igira niqu tinoni ara mololeau nogo inau, mara ba samasama vanigira na god peropero, ara vaga saikesa nogo kesa na daki tauga e mololea savana me lia na rebi. Bâ, minau au ngaoa ke gini laba maka na manana na omea iani, ti au ketsaligo, igoe ko tû mo ko ba taugâ kesa daki, ma na taumu ia sauba ke tau totu kakai i konimu, migira na dalemu sauba kara muri saikesalia moa nina sasaga tabaru na tinaqira.”

³ Mi tana, ma Hosea e tû me ba taugâ kesa na daki, ko Gomer na soana, aia na dalena a Diblaim. Mi kalina e botsa nogo na kesianina ka daleqira mane, ⁴ ma na Taovia e tsarivania a Hosea, “Ko soaginia na baka iani a Jesreel; † rongona e utu ke oka minau sauba kau tû ma kau kedea na taovia tsapakae tana Israel, tana ron-

goqira na labumate danga e naua a Jehu na mumuana i Jesreel. Inau sauba manana nomoa kau suilavaginia nina puku taovia a Jehu. ⁵ Mi tana tagu goto ia, minau sauba kau toroutsania gaqira susuliga na mane vaumate ni Israel tana Poi ni Jesreel.”

⁶ Mi muri ma ko Gomer e vasua na rukanina dalena, ma na baka ia na baka daki. Ma na Taovia e tsarivania a Hosea, “Ko soaginia na baka daki ia ‘Tau Galuvea,’ rongona inau sauba kau tau nogo galuvegira na tinoni ni Israel, se kau padalea niqira sasi. ⁷ Migira moa na tinoni tana Juda sauba kau galuvegira. Inau nogo na Taovia niqira God, me sauba nomoa kau maurisigira. Me ke tau goto kilia kau maurisigira tana vailabu kolua na isi, na parige, ma na pipili, se kau mologira na mane vaumate ara sage tana ose kara ba sangagira.”

⁸ Mi murina kalina na baka daki ia e mololea na tsutsu, aia ko Gomer e tiana tugua, me vasua kesa goto na dalena mane. ⁹ Ma na Taovia e tsarivania a Hosea, “Ko soaginia ‘Tau Niqu Tinoni,’ rongona igira na Israel ara tau nogo niqu tinoni, minau au tau nogo niqira God.”

† *I Jesreel nogo a Jehu e labumatesia na taovia tsapakae ni Israel, migira sui goto tana nina vungu taovia, me molokae segenina vaga na taovia tsapakae (reia tana 2 Taovia Tsapakae Iova 9 ma na 10.)*

Na Israel Sauba Kara Dou Visutugua

¹⁰ Migira na tinoni ni Israel sauba nomoa kara danga vaga na one i tasi, me ke utu na tsokoraeaqira se na tovoaqira. Mi kalina eni God e tsarivanigira "Igamu amu tau niqiu tinoni inau." Eo, me maimai nogo na dani i tana aia sauba ke tsarivanigira, "Igamu na dale na na God mamauri!" ¹¹ Migira na toga tana Juda ma na toga tana Israel kara sai tugua, ma kara lia kesa moa na puku loki. Ma kara vili vanigira segeni ke kesa moa gaqira ida. Me sauba tugua kara pabo babâ, ma kara tamani omea danga i laona niqira butona momoru segeni. !Eo, na danina a Jesreel † sauba ke lia na dani loki manana!

2 Me vaga ia, migamu kamu soaginigira gamui verakolu na Israel, "Nina Tinoni God" ma "Igira na Tinoni na Taovia e Galuvegira."

Igira na Israel Ara Mololea God Vaga ko Gomer e Mololea a Hosea

² Ma God e tsonia na goko tabana tana rongogira ni na tinoni ni Israel kalina e tsarivaganana iani, "Igamu na dalequ, aia Israel na tinamui e tau nogo na tauqu, minau au tau nogo lia na savana. Kamu raia ke mololea nina aqo mala rebi ma na kiboga. ³ Me ti vaga aia ke tau mololea nina sasaga tabaru, minau sauba kau tsoraligi vania na polona, me ke malairole vaga moa tana dani aia e botsa. Minau sauba kau naua maia ke lia vaga na kaomate mamatsa, me ke gini mate na marou. ^{4,5} Ma kau tau goto gaegira na dalena, rongona igira na dalena na daki rebi paluvangamaga. Aia segeni nogo e tsaria, 'Inau sauba kau tsarimuriqira igira au ngaogira, igira nogo ara palaau na mutsa, ma na kô, ma na polo ara aqosiginia na ivuna sipi, ma na polo vovosi laka, ma na oela na olive, ma na uaeni.'

⁶ "Eo, aia e goko vaganana ia, minau au tsaria laka sauba kau barapoliginia na itai kokonaga, ma kau pakâ na baravatu gana kau utukapusia nina sautu. ⁷ Aia sauba ke ulu tsarimuriqira igira aia e ngaogira, me utu nomoa ke ba tsauligira. Sauba ke lavegira, me utu nomoa ke ba tsodogira. Mi muri, maia sauba ke tsaria, 'Inau sauba kau visutugua i konina na savaqu idaida, rongona kalina au totu kolua aia, minau au totu dou bâ liusia kalina ia.'

⁸ "Aia e tau saikesa reigadovia laka inau nogo au palâ na mutsa, ma na uaeni, ma na oela na olive, me pipi sui na siliva ma na qolo aia e gini aqo tana samasama vaniana Baal. ⁹ Me vaga ia, mi kalina ke laba na tagu na pipitsu, minau sauba kau tangolivisugira niqiu vangalaka na mutsa ma na uaeni, ma kau adiligi tania na polo ara vosiginia na ivuna sipi, ma na polo vovosi la-

† Na rongona na soa Jesreel tana goko Hibriu 'God e tsutsuka' na papadana kara pabo babâ ma kara tamani omea danga.

ka, igira inau au tusuvaria gana ke gini popolo. ¹⁰ Inau sauba kau tsoraligia na polona me ke totu malairole lê i mataqira igira aia e ngaogira, me ke tagara ke kesa tangomana ke laumaurisia tania na limaqu. ¹¹ Minau sauba kau suilavaginigira pipi sui nina dani loki, ma nina dani tabu e lokisia pipi ngalitupa, me pipi vula, ma na lotu pipi tana dani na Sabat, migira sui tavosi goto nina sai rongona na lotu. ¹² Inau sauba kau toroutsanigira nina itai na uaeni ma nina gai mutsamutsa, igira aia e tsaria laka igira nogo aia e ngaogira ara tusuvaria ngiti vovolina. Minau sauba kau olia nina uta na uaeni, ma nina uta na gai mutsamutsa, ma kara lia na legai atsi. Migira na omea tuavati atsi sauba kara mai ma kara toroutsanigira. ¹³ Eo, sauba nomoa kau kedea rongona e danga nogo kalina aia e padaleau inau, me ba kodoa na bulunagai uruuru vania Baal, me sagelia gana inilau angaanga, me ba takuvi tsarimuriqira igira aia e ngaogira. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Nina Galuve na Taovia Vanigira Nina Tinoni

¹⁴ Me goko babâ na Taovia, me tsarivaganana iani, "Me vaga ia, minau sauba kau adivanotugua i laona na kaomate, mi tana inau sauba kau valoa rongona ke padangaoau tugua. ¹⁵ Me sauba kau tusuvisu vania nina uta na uaeni lakataga, ma kau naua ma na Poi na Rota i tana e totu kalina ia, ke oli me ke lia vaga na matsapana na amesi. Maia sauba ke visutugua i koniqu i tana, vaga nogo e naua kalina e daki vaolu moa, me vasini moa talumai i Ejipt. ¹⁶ Mi muri maia sauba ke soaginiau tugua na savana, me ke tau nogo soaginiau nina Baal. ¹⁷ Me sauba kau tongo vania na soatuguana na asana Baal.

¹⁸ "Mi tana tagu ia, minau sauba kau naua kesa na vaitasogi kolugira sui na omea tuavati atsi ma na manu, rongona kara tau goto sekoligira niqiu tinoni. Me sauba kau adiligigira goto pipi sui na sagorena na vailabu vaga na isi ma na parige tania na kao ia, ma kau tamivanigira niqiu tinoni kara totu raviravi dou tana rago.

¹⁹ "Israel, inau sauba kau naua migoe ko lia vaga na tauqu.

Sauba kau mana sailagi vanigo, ma kau totu dou kalavata kolugo.

Me sauba kau sauvulagi vanigo niqiu galuve vo oli, migoe ko lia na tamaniqu sailagi.

²⁰ Minau sauba kau manalia niqiu veke au naunogoa vanigo laka ko lia na tamaniqu, mi tana ti igoe ko reigadoviginia laka inau nogo nimu Taovia.

²¹⁻²² Mi tana tagu nogo ia, inau sauba kau rongomia niqira nonginongi igira niqiu tinoni ni Israel.

Ma kau naua ma na usa ke tumu tugua tana barangengo,
me ke dato magobu dou na mutsa tana uta,
me ke danga niqira vuana ueni, ma niqira vuana na olive.

²³ Inau sauba kau vaturikakaigira niqiu tinoni i laona niqira kao,

ma kau naua ma kara tamani omea danga tugua.
Me sauba kau galuvegira tugua igira au soaginigira 'Tau Galuve' tana idana.

Migira au soaginigira 'Tau Niqu Tinoni' tana idana,
sauba kau tsarivanigira, 'Igamu amu niqiu tinoni inau.'
Migira sauba kara tuguvisua ma kara tsaria, 'Igoe nogo nimami God.'

A Hosea e Padalea Nina Sasi na Tauna

3 Na Taovia e tsarivaniau inau, "A Hosea igoe, ko vano mo ko adivisutugua na taumu aia e kiboga kolua kesa mane segeni. Nimu aqo igoe ko galuvea vaga nogo inau au galuvegira moa na tinoni ni Israel, atsa moa ti igira ara pilo bâ i koniqira na god peropero, mara reingaoa na savoriana niqira vuana ueni makede vaniaqira na titinonina niqira god peropero."

² Mi tana, minau au tû mau ba volivisuginia na tauqu e 15 tavina siliva me 150 kilo na barli. ³ Mau tsarivania, "Atsa moa ti igoe na tauqu manana ma nimu aqo nomoa ti ko totu lê oka mo ko pituau, mo ko tau goto naua na aqo mala rebi ma na kiboga. Minau sauba kau totu pitugo moa." ⁴ Me vaga saikesa goto ia, igira na tinoni ni Israel niqira aqo nomoa kara totu lê oka, me ke tagara sa niqira taovia tsapakae, se sa niqira ida, me ke tagara goto na savori-kodoputsa, se na tuguru vatu tabu, tagara na titinonina se na nununa sa god peropero gana na gini aqo tana basutidao.

⁵ Me sauba ke labamai na tagu i tana igira na tinoni ni Israel kara pilovisutugua i konina na Taovia niqira God, mi konina kesa niqira taovia tsapakae aia na kukuana a David. Mi muri ti igira kara kukuni tania na Taovia, maia ke vangalaka vanigira tugua.

Na Taovia e Taimataqira na Israel

4 Na Taovia e ngaoa ke taimataqira na tinoni ara totu i laona na kao iani. Rorongo dou igamu na Israel tana omea God e tsaria: "I laona na kao popono iani na tinoni ara tau dona na tobasai ma na vaigaluvegi, mara tau goto reigadovia laka inau nogo niqira God. ² Igira ara vekegeraoa vaniau, mara tau moa dona na manaliana na omea ara vekea; ara dona moa na peropero, ma na labumate, ma na komi, ma na kiboga. Eo, na tangopeke seko ara dato babâ moa i laoqira, ma na labumate ara puka vaimurigi. ³ Me vaga ia, minau sauba kau naua ma na kao sauba ke mamatsa takuti, me pipi sui na omea ara totu i laona sauba kara

mate lê. Migira sui na omea tuavati, ma na manu, me atsa goto na tsetse, sauba kara viri mate sui."

Na Taovia e Taimataqira na Manetabu

⁴ Na Taovia e tsaria, "Ke laka goto kesa na taimatana se na goko kakai vaniaqira na tinoni, rongona inau au tau taimataqira na tinoni lê, tagara. Au taimatamui nogo igamu na manetabu. ⁵ Igamu amu tubulagi na dani ma na bongi, migira na propete ara nauvaganana goto ia. Aia nogo na rongona ti inau sauba kau toroutsania na Israel aia na tinamui. ⁶ Igira niqiu tinoni sauba ke gadovigira na kede rongona ara tau reigadoviau inau. Migamu goto na manetabu amu sove na reigadoviaqu inau, mamu sove tania niqiu sasani. Me vaga ia, minau goto sauba kau sove tanigamu igamu, ma kau tau goto reigadovigira na dalemui mane vaga niqiu manetabu.

⁷ "Igamu na manetabu e pabo babâ na dangamui, me gini pabo babâ goto na dangana na sasi amu nauvaniau inau. Igira na tinoni ara padalokigamu kalina ia, eo, minau sauba kau paluvangamamui. ⁸ Igamu amu gini tamani omea danga talu tana niqira sasi niqiu tinoni, maia nogo na rongona ti igamu amu ngaoa kara sasi babâ moa. ⁹ Sauba ke kesa moa atsa na kede ke gadovigamu igamu migira niqiu tinoni. Inau sauba kau kedegamu, ma kau naua migamu kamu sese matena na omea seko amu naugira. ¹⁰ Sauba kamu ganiragoa gamui tuva tana kodoputsa, me sauba kamu tau masu. Sauba kamu samasama vanigira na god peropero gana kamu gini tamanina danga na dalemui, me sauba e utu goto kamu tamani dalemui, rongona igamu amu piloligi taniau inau, mamu murigira na god peropero."

Na Taovia e Taimataqira Igira Ara Samasama Vanigira na God Peropero

¹¹ Na Taovia e tsarigotoa, "Inu ueni vaolu e adiliginogoa na sasagaqira niqiu tinoni! ¹² Igira ara ba nongia kesa na takutina gai lê ke sauvulagi vanigira na omea ara totu popoi. !Eo, ara padâ laka kesa na takutina gai lê e dona ke tsarivulagi vanigira na omea igira ara ngaoa kara dona! Igira sui ara mololeau inau, mara sau segeniqira vanigira na god peropero, vaga moa kesa daki e mololea savana me ba lia na rebi. ¹³ Ara ba savori-kodoputsa pipi tana nauna tabu i kelaqira na vungavunga, mara kodo bulunagai uruuru tana tetena i vavaqira na gai katsi araga tana e bisibisi dou.

"Maia nogo na rongona ti igira na dalemui daki ara mala rebi, migira na tarungamui ara kiboga gaqira.

¹⁴ Me atsa moa ti e vaga, minau sauba kau tau kedegira tana rongona na omea iani, rongona igamu segenimui nogo amu vano kolugira na rebi na valetabu, ma-

mu savori-kodoputsa ponotoba kolugira igira. Kesa na gokolia ni sau e tsari makalidoua tana rongomui igamu, 'Na puku na tinoni tau sasaga, sauba kara toroutsu sui.'

¹⁵ "Atsa moa ti igamu na Israel amu piloligi taniau mamu ba samasama vanigira na god peropero, ma kamu laka moa na raqa sasiliaqira na Juda ma kara nauvaganana goto ia. Kamu laka na ba samasama i Gilgal, se i Betaven, se na nauana sa veke i tana tana asana na God mamauri. ¹⁶ Igira na tinoni ni Israel ara tsatsarae sosongo vaga moa na asi mane. Migira ara ngaoa moa inau kau mataligira vaga na mane pitusipi e matalidouqira nina sipi. ?Ma kau gua inau ti kau tangomana na matalidouqira rongona igira ara tsatsarae sosongo? ¹⁷ Igira na tinoni ni Israel ara paki kolugira na god peropero. Molo moa vanigira kara taonia niqira papada segeni. ¹⁸ Igira ara dona moa na inu bubulega, mara padangaoa moa na vano koluaqira na rebi. Ara reingoa bâ na tinoni tavosi kara paluvanga-maqira liusia ti na tinoni kara padalokigira. ¹⁹ Bâ, ma kamu rorongo dou. Minau sauba kau adiligigira vaga moa ti kesa na guguri loki ke puasalagira, migira sauba kara padavisua niqira kodoputsa ara naua vanigira na god peropero ma kara gini vangamâ.

5 "Igamu na manetabu kamu rongomia na omea iani! !Kamu rongomi vatavidoua igamu na tinoni ni Israel! !Kamu rorongo goto igamu amu totu i laona na puku taovia tsapakae! Igamu nimui aqo kamu naua na pedegoto, mamu tau moa naua. Me vaga ia, me sauba ke gadovigamu na pede. Igamu amu vaga na pidipidi ara sogo na tinoni i konina i Mispa, ma na vugo e tatakatsi tana Vungavunga Tabor, ² me vaga goto kesa na qou loki tana Verabau ni Akasia. Minau sauba kau tû, ma kau kedegamu sui lakalaka. ³ Inau au donagininogoa nina sasaga na Israel. Aia e utu saikesa ke taopoi taniau. Maia e tau nogo totukakai i koniqi inau, vaga moa ti na daki e mololea savana me ba kaulinaqu tana aqo mala rebi. Migira nina tinoni e tau nogo ulaqira kara samasama vaniau."

A Hosea e Parovativigira Tana Rongona na Aqo Vaniaqira na God Peropero

⁴ Na omea tabaruga ara naua igira na tinoni e utusiginigira na visutugua i konina niqira God. Na aqona na samasama vaniaqira na god peropero e tangolikakaigira, mara gini tau nogo reigadovia na Taovia. ⁵ Niqira kaekae igira na toga tana Israel aia nogo e taimataqira segeni. Ma na sasi ara naua e tubulaginigira mara puka, migira goto na toga tana Juda ara puka sui kolugira. ⁶ Igira ara adiragoa niqira sipi ma niqira buluka gana kara gini savori-kodoputsa vania na Taovia, me tau lelê pelugira. E utu saikesa kara tsodoa na Taovia, rongona na Taovia e mololegira nogo. ⁷ Igi-

ra ara tau nogo totukakai i konina na Taovia, migira na daleqira ara tau nogo nina tamani aia. Me vaga ia, me utu ke oka migira, ma niqira kao popono, sauba kara toroutsu sui.

Na Juda ma na Israel Ara Ka Vailabugi

⁸ !Kamu uvia na tavuli na vailabu i Gibeai! !Ke tangi na tavuli i Rama! !Kamu gulaginia na gû na vailabu i Betaven! !Kamu vano tana vailabu igamu na mane tana puku konina a Benjamin! ⁹ Na danina na kede e maimai nogo, ma na Israel sauba ke toroutsu. !Tinoni ni Israel, na omea iani sauba manana nomoa ke laba vanigamu!

¹⁰ Na Taovia e tsaria, "Inau au kore sosongo rongona igira na ida tana Juda ara ba komia na turina niqira kao na kulaqira na Israel. Me vaga ia, minau sauba kau molovanigira na kede ke gadovigira kakai vaga moa ti na obo loki. ¹¹ Me laba vaganana ia rongona igira na ida tana Israel ara vano nongi sasanga i koniqira na taovia tsapakae ni veratavosi igira e utu saikesa kara sangagira. ¹² Me vaga ia, minau sauba kau alomaia na toroutsu ke gadovigira na tinoni sui tana Israel ma na Juda.

¹³ "Mi kalina Israel e reigadovia laka aia e lobogu loki nogo, mi kalina Juda e morosigira na bokana segeni, mi tana migira na Israel ara vano i koniqira na Asiria, gana kara nongi sasanga i konina na taovia tsapakae ni tana, maia e tau tangomana na taliaqira se na mavusiana na bokaqira. ¹⁴ Eo, minau segeniqu nogo sauba kau baginigira na tinoni ni Israel mi Juda vaga moa kesa na laeone. Sauba kau ngotsigira, ma kau mololegira i tana. Mi kalina inau kau raqaligigira, me sauba ke tagara goto ke kesa tangomana ke laumaurisigira.

¹⁵ "Inau sauba kau tsonikidaqira niqu tinoni poi tsau kalina ke tugunogoa niqira rota tana rongona niqira sasi, ma kara visumaitugua na laveaqu inau. Me tau utu ti i laona nogo niqira rota kara tovoa na laveaqu inau."

Niqira Padasavi Peropero na Tinoni

6 Migira na tinoni ara tsaria, "Ida gita ma ka visutugua i konina na Taovia! Aia nogo e gati ngotsingotsigita; me sauba nomoa ke taligita; aia e bokaligita, me sauba nomoa ke veqoa na bokada. ² Mi murina ke ruka se ke tolu na dani, maia sauba ke tatatuugita tugua, migita sauba ka totudoutugua i matana aia. ³ Ida gita ma ka tovokakaia na donagininiana na Taovia. Maia sauba ke mai manana nomoa i konida, vaga nogo na mararana na dani male, me vaga goto na usa e malobusia na kao."

⁴ Ma na Taovia e tsaria, "?Igamu na tinoni ni Israel mi Juda, nagua sagata goto inau sauba kau nauvaniga-

mu? Amu vekea laka kamu galuve sailaginiau inau, miava, nimui galuve vaniau e nanga tsaku lê, vaga moa na lavo e nanga tsaku lê tana matsaraka, me vaga goto na kolobu kalina e dato na aso. ⁵ Aia nogoria na rongona ti inau au gini mologira bâ vanigamu igira niqu propete kara kate vanigamu laka sauba kau kedegamu ma kau toroutsanigamu. Ma na omea inau au kilia i konimui e totu maka nogo: ⁶ Inau au ngaoa kamu galuveau tana tobamui popono, mau tau goto padangaoa nimui savori-kodoputsa. Minau au kili sosongolia bâ laka igira niqu tinoni kara donaginiau manana, liusia niqira kodoputsa sui ara savori vaniau.

⁷ "Mi kalina tsotsodo ara sage bâ tana kao i Adam, igira ara kutsia niqira tabana na vaitasogi au naua kolugira. ⁸ I Gilead aia e kesa na verabau i tana e dangadato na tinoni seko ma na vanga labumate. ⁹ Migira na manetabu ni tana ara vaga kesa na alaala na tinoni vanga komi ara taopoi gana kara labunovotigira na tinoni. Me atsa goto tana sautu e vano kalea tana naua na tabu i Sekem, igira ara naua moa na labumate. !Eo, ara padakuti matena nogo na nauana na omea seko sosongo vaga ia! ¹⁰ Minau au reia kesa na omea seko loki sosongo e laba i laona na Israel. Igira niqu tinoni ara naqugasi segeniqira tana samasama vaniaqira na god peropero.

¹¹ "Migamu goto na tinoni tana Juda, inau au molonogoa na taguna i tana kau kedegamu goto igamu tana rongona na omea seko amu naua.

7 "Me pipi kalina inau au ngaoa na sangaaqira niqu tinoni ni Israel, ma kau naua ma kara tamani omea danga tugua, mau reia moa niqira tsutsukibo ma na omea seko ara naua. Igira ara vaipeqogi, mara ratsi vale mara komi, mara komigira malemale na tinoni tana sautu na vera. ² Me tau saikesa sage i laona na tongaqira laka inau e utu kau padalea na omea seko sui girani. Niqira sasi ara tsavu poponogira, me utu moa kara popoi i mataqu inau."

Na Vorogokona Mate i Laona na Valena na Taovia Tsapakae

³ Na Taovia e tsaria, "Tana niqira vorogoko igira na tinoni ara perobulesia niqira taovia tsapakae ma nina mane sasanga. ⁴ Igira sui lakalaka na vanga perobulesi tinoni, mara tau goto totukakai i konina na taovia tsapakae. Niqira reisavi e vaga moa na lake i laona na umu. E gâ tetelo moa tana idana, ma na tinoni aia nina aqo ke magovosia na breidi, e utu mavi ke soqilokia na lake poi ke dato dou talu na pulaoa. ⁵ Tana dani kalina na taovia tsapakae e aqosia kesa na kavomutsa, migira ara palâ na taovia tsapakae ma nina mane sasanga na uaeni, me ulavigira mara gini tau nogo sasaga. ⁶ Eo, niqira vorogoko e gâ vaga na lake i laona na umu.

Tana bongi popono e gagâ niqira tobamomosa, mi tana matsaraka e botsa dato na iruna.

⁷ "Tana paparana niqira tobamomosa igira ara labumatesigira niqira tagaovera. Mara labumatesigira goto niqira taovia tsapakae puka vaitarimurigi, me tagara goto sa tinoni ke nonginongi vaniau inau gana kau sangagira."

Israel Migira na Puku Tavosi

⁸ Na Taovia e tsaria, "Igira na tinoni ni Israel ara vaga kesa na sivona breidi e tau magovo dou. Ara vataragi moa i koniqira na puku tavosi ara totu poligira, ⁹ mara tau moa reigadovia laka tana noruaqira na tinoni ni veratovosi vaga ia e gini puka lê na susuligaqira segeni. Au tsokonogoa na bongiqira, migira ara tau goto reigadovia. ¹⁰ Niqira kaekae nogo igira na toga tana Israel e taimataqira segeni. Me atsa moa ara laba vanigira na omea sui vaga girani, migira ara tau vati pilovisumai i koniqu inau na Taovia niqira God. ¹¹ Israel e tsipubamai vaga moa kesa na kulukulu bubulega. Igira nina tinoni ara idatalu ara nongi sasanga i koniqira na Ejipt, mi muri mara ulovano goto i Asiria.

¹² Minau sauba kau tatakatsinia kesa na vugo, ma kau sogotigira vaga moa na manu kalina kara liu putsi. Me sauba nomoa kau kedegira tana rongona na omea seko ara naua.

¹³ "Igira sauba nomoa kara torouts! Ara mololeau inau mara sove taniau. Me sauba nomoa kara mate. Inau au ngaoa kau laumaurisigira, migira ara peropero moa tana rongoqu inau. ¹⁴ Ara tau lotu dou vaniau, tagara, ara tsonitsuna segeniqira tana kao, mara tangitangi vaga moa ara naua igira na ponotoba. Mi kalina ara nonginongi matena na mutsa ma na uaeni, mara pari segeniqira vaga nogo ara naua igira na ponotoba. !Na vanga petsakoe igira! ¹⁵ Me atsa moa ti inau nogo au kutigira, mau naua mara gini susuliga, migira ara vorogokona moa na omea seko vaniau. ¹⁶ Igira ara tau kuti na piloligi taniaqu inau ma na vano i konina na god peropero e tau saikesa tamani sa susuligana. Me utu na noruaqira vaga moa kesa na parige kekevo. Tana rongona nogo niqira goko kaekae niqira ida, ti sauba igira kara tsodoa na mate seko, migira na Ejipt kara kiataginigira."

Na Taovia e Kedegira na Israel Rongona Ara Samasama Vanigira na God Peropero

8 Na Taovia e tsaria, "Uvia na tavuli! Igira na gala ara ala tsunamai tana niqu kao vaga moa na manuloki! Igira niqu tinoni ara tau manalia niqira tabana na vaitasogi inau au naua kolugira, mara sove na muriana niqu ketsa. ² Me atsa moa ti igira ara soaginiau niqira God, mara tsaria laka igira niqu tinoni inau, me laka ara donaginiau nogo inau, ³ migira ara sove

tania moa na omea e dou vanigira. Maia nogo na rongona ti gaqira gala sauba kara takuvi tsarigira.

⁴“Niqu tinoni ara vili segeniqira niqira taovia tsapap-kae, mara tau nongiau talu inau. Ara molokaegira niqira ida, me tau tana niq tabe inau. Ara adia niqira siliva, ma niqira qolumila, mara aqosiginia na titinonina na god peropero gana moa gaqira matemate. ⁵Inau au reisavi sosongolia na buluka qolumila ara samasama vania igira na tinoni tana verabau ni Samaria. Minau au kore sosongo vanigira. ?Me sauba ke oka koegua sagata ti kara mololea na samasama vaniaqira na god peropero? ⁶Kesa na mane ni Israel e dona na katsu omea levolevo, aia nogo e aqosia na titinonina ia, me tau saikesa na god. !Aia na buluka qolumila ara samasama vania i Samaria sauba ke tarutu saikesa! ⁷Kalina ti kara tsukâ na guguri, me sauba kara tsurivia moa na legai loki! Mi kalina ti kara tsukâ na uta na uiti, me sauba ke tau molo vuana gana na gini aqosi breidi. Me atsa moa ti vaga ke molo vuana, migira na tinoni ni veratavosi sauba kara ganisua. ⁸Israel e lia vaga saikesa nogo igira na puku tavosi, me vaga goto kesa na popo tapatapa e tau nogo tugua na gini aqo. ⁹Igira na tinoni ni Israel ara tsatsarae vaga nogo na asi atsi, mara taonia niqira papada segeni. Igira ara vano i Asiria na lave sasanga, mara voligira na puku tavosi kara reitutugugira. ¹⁰Bâ, mi kalina ia, minau sauba kau adisaigira sui ma kau kedegira. Ke tau oka migira sauba kara gini biritsiu tana rota loki kalina na taovia tsapakae ni Asiria ke bingi sekoligira.

¹¹“!Eo, igira na tinoni ni Israel ara logogira danga na belatabu gana na savori sausau matena na veoligi sasi, mara gini lia na nauna gana moa na paboana niqira nausasi! ¹²Inau au maretsunagira nogo danga sosongo na ketsa vanigira niq tinoni, migira ara sove tanigira vaga moa ti e tau kalegira, me kalegira moa na tinoni tavosi. ¹³Igira ara savori-kodoputsa vaniau rago inau, mara gania na velesina na omea tuavati ara savoria. Eo, minau na Taovia au tau saikesa reingaoa na omea ara naua, mi kalina ia e utu kau padalea niqira sasi, me sauba kau kedegira matena, ma kau molo-visugira tugua i Ejipt.

¹⁴“Igira na tinoni ni Israel ara logogira niqira vale loki, mara padalea God aia e aqosigira. Migira na tinoni ni Juda ara logo baravatu kakai poligira niqira verabau. Minau sauba kau mololakena me ke iruvigira niqira verabau kolugira sui niqira vale loki.”

A Hosea e Katevulagia Gaqira Kede Igira na Israel

9 Igamu na tinoni ni Israel kamu mololea na lokisiana nimui dani tabu vaga ara naua igira na ponotoba. Igamu amu piloligi taninogoa nimui God, mamu tau nogo totukakai i konina. I laona nimui kao popono, igamu amu tsabirigamu segeni vaga moa na

rebi vania Baal na god peropero, mamu padangao sosongolia na mutsa igamu amu padâ laka aia Baal nogo e voliginigamu. ²Me sauba ke tau oka migamu sauba kamu tau nogo tamanina ke tugugamu na mutsa, ma na oela na olive, ma na uaeni. ³Igamu na tinoni ni Israel sauba e utu nogo kamu totuvisu tana nina kao na Taovia, ma nimui aqo nomoa kamu visutugua tana Ejipt, ma kamu gania na mutsa e vali vanigamu na ganiana i laona na Asiria. ⁴Mi laona niqira kao na puku tavosi, migamu kamu tau tangomana na savoriana na sausau na uaeni vaniana na Taovia, se na adimai vaniana nimui savori-kodoputsa. Gamui mutsa sauba ke naqugasiasa pipi sei ke gania vaga moa na mutsana na mutsa kokolu. Sauba kamu tamanina moa na mutsa gana kamu gini tau vitoa, me ke tau goto kauvisu sa mutsa ke tugua na gini ba savori tana nina Vale Tabu na Taovia. ⁵?Mi kalina ke labamai na dani titi gana na padalokiana na Taovia, ma nagua sauba kamu naua igamu? ⁶Mi kalina ke mailaba na tagu na rota seko loki, ma kamu tsogo saranga bamai, migira na Ejipt sauba kara adisaigamu ma kara ba qilugamu i Mempis. Nimui siliva ma na avuna na valemui, sauba na buruburu ma na itai kokonaga kara poko tsavugira sui.

⁷Na tagu na kede e mailaba nogo, na tagu i tana igamu sauba kamu adia na peluna mimui aqo seko amu naua. Mi kalina ke laba na tagu vaga ia, migamu na Israel sauba kamu reigadovia laka aia nogo na peluna nimui aqo seko. Migamu amu tsarivaganana iani tana rongoqu inau, “Na propete iani e bule. Na mane iani aia e tsaria laka God e goko vania e bubulega nogo.” Eo, igamu amu reisavi sosongoliau inau rongona e loki sosongo nimui sasi. ⁸God nogo e molomaiau inau vaga kesa na propete gana kau parovativigira nina tinoni ni Israel. Eo, miava moa i tana kau liu bâ inau, migamu amu tovoa kamu vugoua vaga moa na manu. Me atsa moa i laona saikesa nogo nina Vale Tabu God, migamu amu gala vaniau moa. ⁹Igamu amu nau sailaginia moa na omea e seko, vaga saikesa nogo igira na mumuamui ara naua kalina ara totu i Gibeia i sau. Maia God sauba e utu ke padalea nimui sasi, me sauba nomoa ke kedeginigamu tana rongona.

Nina Sasi Israel ma Gana Peluna

¹⁰Na Taovia e tsaria, “Kalina inau au tsodovaolua na Israel me gini mage tobaqu, vaga moa ti au ba tsodoa na vuana uaeni e dato i laona na kaomate. Mi kalina au reivaolua na mumuamui, e vaga moa ti au reia na kesianina vuana na gai mutsamutsa e mada nogo tana taguna laka. Mi kalina igira ara mailaba tana Vungavunga Peor, mi tana ara tuturiga na samasama vaniana Baal, me tau oka i muri mara marasibiga vaga nogo na god peropero igira ara reingaogira. ¹¹Gana

tangirongo na Israel sauba ke lovoligi vaga kesa na manu, me sauba ke tau goto botsa sa daleqira, se ke tiana sa daki, se ke kau na dalena i laona tobana. ¹² Me atsa moa ti vaga kara tamani daleqira, minau sauba kau matesiligigira sui, ma kau tau goto moloa sa vidaqira ke mauri. Mi kalina kau tsonikidaqira na tinoni girani, ma na omea seko loki sosongo sauba kara laba vanigira."

¹³ Ma Hosea e tsaria, "Taovia, inau au reigira na gala ara tangoligira na daleqira na tinoni ni Israel mara labumatesigira. ¹⁴ ?Ma na omea gua goto sauba kau nongigo ko naua vanigira na tinoni girani? !Ko naua migira sui niqira daki kara totu mamane! !Migira ara tamani daleqira ko naua ma kara tau goto tangomana na tsutsuaqira!"

Na Taovia e Pedegira na Israel

¹⁵ Na Taovia e tsaria, "I Gilgal nogo ara tuturiga na nauana pipi sui niqira sasaga tabaruga. Mi tana goto nogo inau au tuturiga na reisaviaqira. Mi tana rongona na omea seko ara naua, ti inau sauba kau tsialigigira tania niqira kao, me utu goto kau galuvegira. Igira sui niqira ida ara piloligi taniau nogo inau. ¹⁶ Igira na tinoni ni Israel ara vaga moa na gai e mamatsa lê na lamuna, me tau tangomana ke molo vuana. Igira sauba kara tau tamani daleqira, me atsa moa ti vaga kara tamani, minau sauba kau matesiligigira na daleqira ara reingao sosongoligira."

Na Propete E Goko Kalea Israel

¹⁷ Na God inau au aqo vania sauba ke sove tanigira nina tinoni, rongona ara tau rongomangana. Migira sauba kara tonavia i laona na veraqira na tinoni tavosi.

10 Igira na tinoni ni Israel ara tamani omea danga vaga kesa na itai na uaeni e vungu dou sosongo. Mi kalina niqira omea tatamani ara pabo babâ, migira ara tû mara logogira danga goto bâ na belatabu. Mi kalina e lakaga dou na mutsa tana niqira kao, migira ara inilaugira dou goto bâ na tuguru vatu tabu ara katsugira gana na samasama. ² Igira na tinoni vanga peropero girani niqira aqo kara rota matena niqira sasi kalina ia. God sauba ke toroveogira niqira belatabu, me ke vui pukaligira niqira tuguru tabu. ³ Ke tau oka ma na tinoni girani kara tsaria, "Igita a gini tau tamani taovia tsapakae rongona igita a tau kukuni tania na Taovia. ?Ma na omea dou gua nomoa sauba tangomana kesa na taovia tsapakae ke nauvanigita?" ⁴ Igira ara tsonia na goko kobakoba lê moa, mara veke peropero, mara naua na tabesai tau tamani rongona. Na pedegoto e lia na pede taugoto, me dato vaga moa na buruburu seko i laona na uta ara luvinogoa. ⁵ Igira na tinoni ara totu tana verabau ni Samaria, sauba kara matagu ma kara ngangaisia na buluka qolumila ni Be-

tel. Igira kolugira na manetabu ara aqo vania na god peropero ia, sauba kara tangitangi kalina kara lasiligia na qolumila angaanga i konina. ⁶ Na titinonina na buluka qolumila ia, sauba kara kalagaivano i Asiria ngiti takisi vania na taovia tsapakae loki tana. Epraim sauba ke gini vangamâ, ma kara paluvangamana na Israel rongona aia e norua nina god peropero. ⁷ Ma nina taovia tsapakae sauba ke nangaligi saikesa vaga moa na takutina gai e adivotua na kô. ⁸ Igira sui na peotabu i kelana na tetena Aven, i tana igira na tinoni ni Israel ara ba samasama vanigira na titinonina niqira god peropero sauba kara toroutsa sui. Na itai kokonaga ma na buruburu seko sauba kara poko tsavugira niqira belatabu. Migira na tinoni sauba kara gu bâ vanigira na vungavunga ma kara tsaria, "!Kamu munugami!" Ma kara tsarivanigira na tetena, "!Kamu koko ponotigami!"

Na Taovia e Katevulagia na Kede Ke Gadovigira na Israel

⁹ Na Taovia e tsaria, "Igira na tinoni ni Israel ara tau kuti na nausasi babâ i mataqu inau tû tana tagu kalina igira ara nausasi i Gibe. Me vaga ia, mi Gibe nogo sauba ke tsauligira na vailabu. ¹⁰ Inau sauba kau baginigira na tinoni vanga nausasi girani ma kau kedegira. Danga na puku tavosi sauba kara sai alaala ma kara vailabu kolugira, migira sauba kara gadovikede tana rongona niqira sasi dangadanga.

¹¹ "I sau Israel e vaga kesa na buluka daki vaolu ara sasani doua, me madodo na tsogori rapasi ulti. Minau au padâ kau moloa kesa na takutina gai tana liona rerei dou, ma kau turuginia ke aqo kakai bâ. Minau au ketsalia Juda ke raqâ na omea gana na qari kao, ma Israel ke raqâ na omea gana na tsaikao. ¹² Minau au tsaria, 'Kamu qari vanigamu segeni na kao vaolu, ma kamu tsukâ na sasaga goto laka, me sauba kamu tsurivia na lakana dou e moloa nimui aqo dou vaniau inau. E mailaba nogo na tagu i tana kamu pilomai i koniqu inau nimui Taovia, minau sauba kau mai ma kau vangalaka vanigamu tugua.' ¹³ Miava, igamu amu tû mamu ba tsukâ na omea seko mamu tsurivia na lakana seko, mamu gania na vuana nimui peropero.

"Mi tana rongona nogo igamu amu noru sosongolia na susuligaqira nimui terê ma na dangaqira nimui mane vaumate, ¹⁴ ti sauba na vailabu ke mai vanigira nimui tinoni, migira sui lakalaka nimui valekakai sauba kara viri taveo. Sauba ke vaga saikesa tana dani kalina a Salman na taovia tsapakae e toroutsania na verabau ni Betarbel tana vailabu, mara tsogori rapasigira na daki ma na daleqira. ¹⁵ Aia saikesa nogo sauba ke laba vaga vanigamu igamu na tinoni ni Betel, rongona na omea seko loki sosongo igamu amu naua. Mi kalina

tsotsodo ke tuturiga na vailabu, ma na taovia tsapakae ni Israel sauba ke mate.”

Nina Galuve God Vanigira Nina Tinoni Petsakoe

11 Na Taovia e tsaria,
“Kalina Israel e baka tetelo moa, inau au galuvea,
mau soa rutsumia tania na vera ni Ejipt vaga nogo ti na dalequ.

² Danga sosongo tagu inau au soâ, maia e pipiloligi taniau moa.

Igira niqu tinoni ara ba savori-kodoputsa vania Baal, mara kodoa na bulungai uruuru vanigira na god peropero.

³ Minau segeniqu nogo au sasaniginigira niqu tinoni ni Israel na vanovano.

Ma na limaqu segeni nogo inau au tabeleginigira, migira ara tau vati reigadovia moa laka inau nogo au reitutugugira.

⁴ Au alomaigira i koniqu tana galuve. Au tulangi kae-gira, mau gomegira.

Au gogoro tsuna i koniqira mau palagira.

⁵ “Migira ara sove moa na pilovisumai i koniqu inau, me vaga ia ma niqira aqo igira kara visutugua tana Ejipt, migira na Asiria sauba kara tagaovi kaputigira.

⁶ Na vailabu sauba ke liuvi poponoa niqira verabau, me ke vui pukaligira na matsapakapuqira. Sauba ke matesiligigira sui niqu tinoni rongona igira ara taonia moa niqira papada segeni. ⁷ Ara padakuti matena kara piloligi taniau inau. Migira sauba kara ngangai rongona e ngoligira na kalagai mamava ara kalagaia tana kokoveqira, me ke tagara goto ke kesa ke tsebaligia i koniqira.

⁸ “Me koegua ti kau mololegamu igamu na Israel?

?Me ke koegua ti kau tsonilegamu?

?Laka kau sekoligamu vaga au nauvaninogoa na vera ni Sodom,

se kau nauvanigamu na omea vaga au nauvanigira na Gomora?

!E utu! Niqu galuve vanigamu e loki sosongo me gini utugana vaniau kau sekoligamu.

⁹ E utu kau tamivania niqu momosatoba ke kedegamu,

me utu kau sekoligotoa na Israel rongona inau au God mau tau tinoni lê.

Inau au Tabu Loki, mau mai totu i levugamui.

Mau tau ngaoa kau toroutsanigamu tana niqu momosatoba.

¹⁰ “Sauba igira niqu tinoni kara muriau inau kalina kau kanga loki vaga moa na laeone vanigira gaqira gala. Sauba kara ulomai tsaku i koniqu talu tabana i

tasi. ¹¹ Sauba kara lovomai tsaku talu i Ejipt vaga saikesa nogo na manu, ma kara talumai i Asiria vaga moa na kulukulu. Minau sauba kau advisugira tugua i veraqira. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

Israel ma Juda Ara Ka Mololea God

¹² Na Taovia e tsaria, “Igira na tinoni ni Israel ara barapoliginiau niqira goko peropero, migira na tinoni ni Juda ara sove taniau babâ moa inau na God mana saviliu ma na God tabu.

12 “E pipi sui lakalaka na omea ara naua igira na tinoni ni Israel, tû tana matsaraka me tsau bâ tana ngulavi, ara tau sui tamani rongona, mara dona moa na sekoli tinoni. Na pero ma na rotasi tinoni ara pabo babâ i laoqira. Ara naua na vekesai kolugira na Asiria, mara naua niqira kavoqolo kolugira na Ejipt.”

² Eo, na Taovia e vangaraua ke taimataqira na tinoni ni Juda. Me ke kedegotoa na Israel tana rongona niqira omeomea nina tinoni. ³⁻⁴ Aia Jakob na mumuaqira e tovoa ke sugutia a Esau na kulana batso kalina kaira ara ka totu moa i laona na tobana ka tinaqira. Mi kalina a Jakob e lokimai, maia e vailabu kolua God. E vailabu kolua kesa na angelo me tuliusia. Mi muri, maia e ngangai me nongia God ke tabua. Mi Betel God e mailaba i konina a Jakob me goko kolua. ⁵ Aia nogoria na Taovia God Susuliga Sosongo, na Taovia nogo na asana. ⁶ Mi kalina ia igamu na kukuana a Jakob kamu norukakaia nimui God ma kamu visubatugua i konina. Kamu totukakai kalavata i konina, me ke goto nimui sasaga, ma kamu pitudoua nimui God ke mai sangagamu.

Niqira Sasi na Israel e Loki Manana

⁷ Na Taovia e goko me tsaria, “Igira na tinoni ni Israel ara dona na peqo vaga saikesa moa igira na Kanaan. Igira ara reingao sosongolia na peqoaqira na tinoni tana tovo mamava peropero. ⁸ Mara tsaria, ‘Igami ami tamani omea danga, me danga sosongo nogo nimami qolo. Me tagara goto sa tinoni tangomana ke taimata-mami tana rongona ami tamani omea danga tana peqo.’ ⁹ Minau na Taovia nimui God inau nogo au adirutsumigamu tania i Ejipt i sau, mi kalina ia sauba kau tsialigigamu tania na valemui dou, ma kamu totu tugua tana valepolo, vaga nogo amu naua kalina au mai i konimui i laona na kaomate.

¹⁰ “Inau au goko vanigira na propete, mau mololabati vanigira danga na omea tana moro. Mi tana mangaqira nogo na propete inau au tusu parovata vanigira niqu tinoni. ¹¹ Me atsa moa e vaga, migamu amu tû, mamu ba samasama vanigira na god peropero i Gilead, eo, migira sui ara ba sanga na samasama vaniqira sauba nomoa kara mate. Igira ara gini savori-kodoputsa na buluka mane i Gilgal, bâ, migira na be-

latabu ara totu tana sauba kara lia sui na tsupu na vatu i laona na kao mangasâ.”

¹² Aia Jakob na mumuada e tsogovano i Mesopotamia, mi tana e ba aqosage vania kesa na mane me reitutugugira nina sipi, gana ke gini taugâ na dalena. ¹³ Na Taovia e moloa kesa na propete ke laumaurisigira nina tinoni tania na totu tseka i Ejipt me ke reitutugugira. ¹⁴ Migira na tinoni ni Israel ara tsai sosongolia na korena God; me tugua nomoa aia ke labumatesigira tana rongona niqira sasi loki dangadanga. Na Taovia sauba nomoa ke kedegira rongona ara paluvangamana.

God Sauba ke Toroutsanigira Igira na Israel

13 I sau kalina ara goko igira na tinoni tana puku konina a Epraim, migira na puku tavosi sui tana Israel ara matagu, rongona na puku ia e susuliga i laona na Israel. Migira na Epraim ara tû mara ba sasi tana samasama vaniana Baal, miani nogo na rongona ti sauba kara gini mate. ² Igira ara sasi babâ moa tana aqosiginiana na siliva na titinonina na god peropero gana na samasama vaniana, ma na god peropero gira, na tinoni nogo ara botsangigira moa tana niqira papada segeni, mara aqosiginigira na limaqira. Mi muri, mara tû, mara tsaria, “Ida ma ka ba savori-kodoputsa vanigira!” !Migira na tinoni ara ba domigira na titinonina na god peropero tana rereina na buluka! ³ Me vaga ia, ma na tinoni girani sauba kara nangaligi lê vaga na lavo tana matsaraka, ma na kolobu kalina e dato na aso tana matsaraka. Igira sauba kara vaga na kekevu- na uiti e lovosiligigira na bisi tania na nauna i tana ara labududusi uiti, me vaga na pungu e dato tana na kobalake.

⁴ Ma na Taovia e goko me tsaria, “Inau nogo na Taovia nimui God au adirutsumigamu tania i Ejipt. Inau segeni moa nimui God, mamu tau goto tamanina sa god tavosi. Inau segeni moa nimui vagamauri. ⁵ Inau nogo au reitutugugamu i laona na kaomate mamatsa lê. ⁶ Mi kalina igamu amu sage bâ tana kao dou, mamu mutsa masu dou, mi tana amu kaekae mamu padaleau inau. ⁷ Me vaga ia, inau sauba kau baginigamu vaga moa kesa na laeone. Me vaga goto kesa na kusi atsi loki inau sauba kau pipitugamu tana nimui sautu. ⁸ Inau sauba kau baginigamu vaga kesa na bea e nanga na dalena, ma kau toba ovagamu. Me vaga saikesa kesa na laeone inau sauba kau konomi poponogamu iava moa i tana kau tsodogamu, ma kau ngotsigamu vaga moa kesa na omea tuavati atsi.

⁹ “!Tinoni ni Israel, inau sauba kau matesiligigamu sui! ?Mi kalina kau nauvaganana ia masei nomoa tangomana ke sangagamu? ¹⁰ Igamu amu nongia kesa nimui taovia tsapakae ma gamui ida. ?Ma kara nau koeguania igira ti kara tangomana na maurisiamui?

¹¹ Tana korequ inau au molovanigamu gamui taovia tsapakae, bâ, mi muri tana niqu tobamomosa loki inau au adiligigira tanigamu tugua.

¹² “Nina sasi Israel ma na loana ara maretsunagira sui, ma na mamarena ara mololakagira. ¹³ Israel e tugua nomoa ke mauri, maia e tau lelê sasaga me sove, vaga moa kesa na baka e varangi ke botsa, me sove na rutsuligi tania na tobana tinana. ¹⁴ Inau e utu kau maurisigira na tinoni girani tania na barangengo na mate, se kau laumaurisigira tania na susuligana na mate. !Igoe na mate, ko alomaia nimu rota loki! !Migoe na barangengo na mate, ko alomaia nimu toroutsal! Inau e utu nogo kau gaegira na tinoni girani. ¹⁵ E atsa moa ti igira na Israel ara dangadato vaga moa na buruburu, minau sauba kau molo bâ na guguri papara talu tana kaomate i longa, me ke mamatsaligira niqira vuravura na kô ma niqira tuvuvu. Me ke salaligigira pipi sui niqira omea loki matena. ¹⁶ Nina aqo nomoa na Samaria ke gadovikede rongona e sove taniau inau. Igira nina tinoni sauba kara mate tana vailabu. Migira na baka tetelo sauba kara tsoni rapasigira tana kao, ma kara toba ovagira na daki titiana.”

A Hosea e Nongigira na Israel Kara Visutugua i Konina God

14 Igamu na tinoni ni Israel kamu visumaitugua i konina na Taovia nimui God. Nimui sasi segeni nogo e naua mamu gini tubulagi mamu puka. ² Kamu visumai i konina na Taovia, ma kamu tsaria na nonginongi iani ngiti sausau vania: “Kiki Taovia, ko padalegira sui nimami sasi, mo ko tabedoua nimami nonginongi, migami sauba kami tsonikaego vaga ami veke vanigo nogo i sau. ³ Asiria e utu saikesa ke maurisigami, migira na ose na vailabu e utu kara isutugumami. Migami e utu saikesa goto kami tsarivanigira nimami god peropero laka igira nogo nimami God. Migoe Taovia, ko galuvegami rongona igami ami vaga moa na baka tinamate me tagara goto kesa ke reitutugugami.”

Na Taovia e Vekea na Mauri Vaolu Vanigira na Israel

⁴ Ma na Taovia e tsaria, “Inau sauba kau adivisumaigira tugua niqu tinoni i koniqu.

Sauba kau galuvegira tana tobaqu popono, rongona au tau nogo kore vanigira.

⁵ Me sauba kau vaga na usa e tumu tana kao mamatsa vanigira na tinoni ni Israel.

Igira sauba kara tavuresi vaga moa na tsitsi, ma kara lamuga kakai vaga moa na gai ni Lebanon.

⁶ Sauba igira kara dato vaolu ma kara mamauriga, ma kara rereidou vaga na gai na olive.

Ma na vuruqira ke sigini dou vaga moa na gai na sida ni Lebanon.

⁷ Me sauba kara totudoutugua i vavana niqira reitutu.

Me sauba ke danga dou na mutsa tana niqira uta, ma na daleqira kara danga vaga moa na vuana uaeni tana itaina.

Sauba ke tangi gaqira rongo vaga moa na uaeni ni Lebanon.

⁸ Na tinoni ni Israel sauba kara tau goto ba samasama vanigira na god peropero.

Minau sauba kau rongomia niqira nonginongi ma kau reitutugugira.

Me sauba kau ravisigira vaga moa na gai tamumu, rongona inau nogo na pukuna pipi sui na omea dou vanigira.”

Na Susuina Goko

⁹ Asei ti vaga ke sasaga, maia sauba ke padagadovia na omea ara totu tana papi iani, me ke puku kalavatavia i tobana. Nina omeomea na Taovia ara gotolaka sui, migira na tinoni e gotolaka niqira sasaga ara mauri murigira. Migira moa na tinoni sasi ara tubulagi mara puka rongona ara tau nogo gini boeginigira.

JOEL

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I laona na papi iani, aia nina papi, ara maretsunagira nina goko kesa na propete, a Joel na asana. Me tau moa totu sa nauna na turupatuna laka na vatana na mane koegua aia. Me rerei vaga moa ti aia e mauri tana tagu kalina e dato susuliga na vera ni Persia, mi tana tagu goto kalina igira na Tsiu ara mololenogoa i Babilon, mara visutugua tana kao ni Juda.

A Joel e turupatuna tana rongona kesa na tagu seko sosongo sauba ke gadovia na Juda. Na aso sauba ke sina kakai sosongo, ma kara viri mate takuti na omea sui, ma kara laba danga sosongo na kipo, ma kara ganigira sui na vangana na uta. Mi tana omea vaga nogo gira aia Joel e reia vaga na papadana na maiana nina Dani na Taovia, na tagu kalina God ke kedegira igira sui ara sove na rongomangana aia, me ke saupeluna vanigira igira ara muria nina kili. Maia Joel e raigira na tinoni kara pilotoba ma kara mololea niqira sasi, mi tana ti God sauba ke galuvegira tugua. Me kesa na veke dou sosongo e totu tana nina goko a Joel tana Lova 2 buto 28-32, i tana God e vekea laka sauba ke molomaia nina Tarunga i koniqira na tinoni sui na mane ma na daki, na tinoni vaolu ma na tinoni ganoga. Mi muri bâ kalina God e molomaia na Tarunga Tabu i koniqira gana duli a Iesu, maia Peto e adikaea nina goko iani a Joel. Reia tana Niqira Aqoaqo na Apostolo Lova 2 buto 1-42.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani
 Na rota seko loki ara naua na kipo
 Na veke tana rongona na mauri vaolu
 Nina dani na Taovia

Ara Tangisia Niqira Uta

1 Iani nogo e vaga nina goko na Taovia vania a Joel na dalena a Petuel.
² Kamu rorongou dou igamu na tinoni ganoga, migamu sui goto tana Juda kamu rorongou mai. ?Laka amu reinogoa e laba sa omea vaga ia tana maurimui igamu, se tana mauriqira igira na mumuamui? ³ Kamu turupatuna vanigira na dalemui tana rongona na omea vaga ia, migira kara gini turupatuna vanigira na daleqira, migira goto sauba kara gini turupatuna babâ vanigira na vatavata kara mai i muri.
⁴ Na alaala ma na alaala na kipo ara mai mara viri vungu tana omea tsukatsuka, mara ganiligisui na rauqira. Mi kalina e lovoligi kesa na alaala me mai tao goto kesa na alaala. ⁵ Kamu mamata ma kamu ngangai igamu na vanga inu bubulega. Ma kamu ngangai goto amu inu ueni, rongona igira na kipo ara ganigira sui nogo na vuana ueni agana na aqosiginiana na ueni vaolu.
⁶ Na alaala popono na kipo ara tovusi poponoa nida kao, migira ara susuliga mara danga sosongo me utu na tsokoraeaqira, me vavanga sosongo na livoqira va-

ga moa na livona laeone. ⁷ Mara ganigira sui lakalaka nida itai na ueni, mara ganigira sui goto na vuana nida gai mutsamutsa. Mara ganiligisui na kokorana nida gai tsukatsuka mara viri sere takuti na araqira.

⁸ Kamu ngangai igamu na tinoni, vaga moa kalina kesa na baka daki e tangisia na mateana na mane aia sauba ke taugâ. ⁹ Me tagara goto sa uiti se sa ueni agana na savoriana tana Vale Tabu. Migira na manetabu ara gini tangitangi rongona ara tau goto tamanina sa omea kara savori vania na Taovia. ¹⁰ Me tagara goto sa omea ke totuvisu i laona na uta, ma na kao goto e tangitangi, rongona ara viri nanga sui na vangana i laona, ma na vuana ueni ara viri makede lê, migira na gai na olive ara viri matsele sui.

¹¹ Kamu tangitangi igamu na tinoni aqo kao. Ma kamu ngangai igamu amu reitutugugira na uta na ueni, rongona na uiti, ma na barli, me pipi sui na omea tsukatsuka ara viri nanga lê sui. ¹² Igira na itai na ueni ma na gai mutsamutsa ara viri matsele sui. Migira sui goto na gai mutsamutsa tavosi ara viri matsele mara mate lê. Me sui lê goto niqira magementage na tinoni.

¹³ Migamu na manetabu amu aqo tana na belatabu, kamu sageligira nimui polo baubau papadana na melu

ma kamu ngangai. Kamu vano tana Vale Tabu ma kamu tangitangi tana bongi popono. E tagara lelê goto sa mutsa se sa uaeni gana na savorivaniana nimui God. ¹⁴ Kamu ketsaligira na tinoni kara tsoni vitoaqira segeni. Kamu soasaigira na toga gana na samasama. Ma kara saimai goto na tinoni lokiloki, migira sui lakalaka na tinoni tana Juda, i laona nina Vale Tabu nimui God ma kamu ngangai dato vania. ¹⁵ Nina dani na Taovia e mai varangi nogo, aia nogo na dani i tana aia na God Susuliga Sosongo ke alomaia gaqira mate-mate na tinoni sui. Ma na omea mamataguniga nomoa sauba ke laba tana dani ia.

¹⁶ A momoro lê moa gita, ma gada mutsa ara viri nanga lê sui, ma tau goto reia sa magemage i laona nina Vale Tabu nida God. ¹⁷ E mamatsa lê na kao, mara viri mate lê na omea sui igita a tsukagira. Me tagara goto sa mutsa agana na mololakaana. Me vaga ia, migira na vale na mololaka mutsa ara totu kobakoba lê mara viri taratsi sui. ¹⁸ Migira na buluka ara viri kanga tana rota loki, rongona e tagara sa buruburu kara gania, migira goto na sipi ara gini rota sosongo na vitoa. ¹⁹ Minau au ngangai dato vanigo Taovia, rongona igira na buruburu ma na gai ara viri mate vaga moa ti e iruvigira na lake. ²⁰ Migira goto na omea tuavati atsi ara ngangai dato vanigo ko sangagira rongona na kô sui ara viri mamatsa takuti.

Na Kipo na Papadana Nina Dani na Taovia

2 Kamu uvia na tavuli, ma kamu taia na kuku tana Sion, aia nina vungavunga tabu God. !Kamu gariri igamu na tinoni tana Juda! Nina dani na Taovia e maimai varangi nogo, na dani i tana aia ke mai me ke kedegira na tinoni ara sasi. ² Mi tana dani ia sauba ke rodo popono, ma na parako baubau kara viri tsavua na masaoka.

Ma na alaala loki na kipo ara maimai nogo vaga moa na rodo e tsavu poponoa na vungavunga. Ma na omea vaga ia e tau saikesa goto vati laba i sau, me sauba e utu goto ke laba tugua sa tagu i muri. ³ Ara ganigira sui lakalaka na buruburu ma na gai, vaga moa kalina e liu na lake. Tana idana kalina ara tau vati laba moa na kipo, ma na kao ia e lakataga dou saikesa vaga moa ti na uta ni Eden. Mi muriqira igira, ma na kao ia e vaga moa ti na kaomate lê, me tau goto tangomana na reiana sa omea marao ke kauvisu i tana. ⁴ Ma na rerei qira na kipo e vaga moa na rerei qira na ose, mara liu tsaku sosongo vaga moa na ose kalina ara ulovano tana vailabu. ⁵ Mi kalina ara tsipu mara ulodato tana kelana vungavunga, mara rereke vaga moa na terê, mara kiringedengede vaga moa na buruburu makede e gania na lake. Igira ara tû palatete vaga moa na alaala loki na mane vaumate ara vangaraua na vano tana vailabu. ⁶ Mi kalina igira na kipo ara maimai

varangi nogo, ma na tinoni sui lakalaka ara viri matagu mate, me labelabeaga lê na koniqira. ⁷ Na kipo ara baginia na vera vaga moa na malagai, mara datovia na baravatu. Igira sui lakalaka ara alavano goto saikesa moa, mara tau goto pilo bamai, ⁸ se kara vaisugutigi tana vanovano. Me atsa moa ti igira ara tukapu kara tovoa na vanasiginiaqira niqira pipili, me utu goto kara tangomana na tukapusiaqira. ⁹ Mara viri ulosage i laona na verabau. Mara tsipudato i kelaqira na baravatu, mara dato tana na vale, mara ba sage tana ovaova na bisi vaga moa na mane komi.

¹⁰ Mi kalina igira ara maimai moa i sautu, ma na barangengo e kakasisi, ma na masaoka e gagariri. Na aso ma na vula ara ka tau nogo sina maka, migira na veitugu ara tau goto mokemoke. ¹¹ Mi kalina na Taovia e sauketsa vanigira nina mane vaumate, ma na liona e poda loki vaga moa na quluqulu. Mara danga bâ mara susuliga sosongo na mane vaumate ara rongomangana aia. Eo, e mamataguniga loki sosongo nina dani na Taovia! ?Masei nomoa tangomana ke pitsa tania?

God e Parovatavigira Nina Tinoni Gana Kara Gini Pilo-toba

¹² Ma na Taovia e tsarivanigira nina tinoni, "Eo, me atsa moa ti e vaga ia, migamu nimui aqo kamu padasavigira nimui sasi, ma kamu pilovisu i koniqu inau tana tsoni vitoamui segeni, mi tana ngangai ma na tangitangi. ¹³ Nimui tobamelu nogo ke sauvulagia laka amu padasavigira nimui sasi, me tau tana ratsiana lê moa na polomui."

Kamu visumaitugua i konina na Taovia nimui God. Aia e tobalaka saikesa, me dona moa na galuve. Aia e dona sosongo goto na berengiti, me manaligira pipi sui nina veke, me totu vangarau sailagi gana na padaleaqira na sasi, me tau gana na kede tinoni. ¹⁴ Tau utu ngatsu na Taovia nimui God ke olia nina papada, me ke gini vangalaka vanigamu ke danga sosongo na omea tsukatsuka. Mi tana ti igamu kamu tangomana tugua na savori vaniana na uiti ma na uaeni.

¹⁵ Kamu uvia na tavuli tana Vungavunga Sion, ma kamu ketsaligira na tinoni kara tsoni vitoaqira segeni, ma kara saimai gana na samasama. ¹⁶ Kamu soasaigira na toga, ma kamu vangaraudougira vania na samasama. Kamu soamaigira na tinoni loki, ma na tinoni vaolu, migira goto na baka tetelo. Me atsa goto moa igira ara vasini moa tauga vaolu, niqira aqo kara mololea na valeqira ma kara sanga goto na mai. ¹⁷ Migira na manetabu ara aqo vania na Taovia tana pakoka i ka levugaqira na belatabu ma na matsapana na Vale Tabu, niqira aqo kara ngangaidato vania na Taovia ma kara nongia, "Taovia ko galuvegira nimu tinoni. Ko laka na tamivaniaqira na tinoni tavosi kara peagami, ma

kara kiataginigami, ma kara tsaria, 'Laka iava nimui God igamu?' "

God e Naua me Lakatagatugua na Kao

¹⁸ Mi muri, ma na Taovia e pada sosongolitugua nina kao me galuvegira nina tinoni. ¹⁹ Maia e tsarivanigira: "Bâ, kalina ia inau sauba kau sautugua vanigamu na mutsa, ma na uaeni, ma na oela na olive, migamu sauba kamu gini masu dou. Migira na tinoni tavosi e utu goto kara peagamu. ²⁰ Inau sauba kau adiligi tanigamu na alaala loki na kipo ara talumai tabana i vava, ma kau tsialigigira bâ ke visana tana kaomate. Migira na alaala ara idamai sauba kau tsialigigira bâ tana Tasi Mate, migira na tumurina tsotsodo kara ba luvu tana tasi Mediteranean. Ma na koniqira sauba kara viri mabulu ma kara sigini. Minau sauba kau matesiligigira tana rongoqira pipi sui na omea seko ara naua vanigamu.

²¹ "Migamu na uta sui kamu laka goto na matagu, kamu magemage moa ma kamu linge, tana rongoqira pipi sui na omea dou na Taovia e naua vanigamu.

²² Migamu goto na omea tuavati kamu laka na matagu. Gamui buruburu ara dato magobu dou. Migira na gai ara molo vuaqira danga, mara totu goto danga sosongo na vuana gai mutsamutsa ma na vuana uaeni.

²³ "Kamu mage igamu na tinoni ni Sion, kamu gini magemage tana rongona na omea dou na Taovia nimui God e naua vanigamu. Aia e moloa ke tumu na usa tana taguna laka, me molomaia vanigamu na arausausa, vago nogo tana idana. ²⁴ Mi tana nauna na mani rapasi uiti sauba kara danga dato na piuna uiti. Mi laona na qilu ligisana na mani rapasi uaeni ma na oela na olive, sauba ke danga tsiriri na kona na uaeni ma na oela na olive. ²⁵ Minau nogo au molomaia vanigamu na alaala loki na kipo girani. Bâ, minau sauba kau sauvisutugua vanigamu na omea sui amu nangaligira nogo i laoqira na ngalitupa kalina na alaala popono na kipo ara ganisuigira nimui omea tsukatsuka. ²⁶ Mi kalina ia, migamu sauba kamu tamani ke danga gamui mutsa, ma kamu gini masu dou. Migamu kamu tsonikaea na Taovia nimui God, aia e naugira na omea ganataga vanigamu. Migamu niqun tinoni sauba e utu goto igira na tinoni tavosi kara peagamu tugua. ²⁷ Mi tana ti igamu na Israel sauba kamu donadougina laka inau au totu i laomui, me laka inau moa na Taovia nimui God, me tagara goto ke kesa segeni. Migamu niqun tinoni sauba e utu goto kara peagamu tugua.

"Ara totu danga sosongo na vuana gai mutsamutsa."
(2:22)

Nina Dani na Taovia

²⁸ Mi muri, minau sauba kau molo bâ niqun Tarunga vanigira na tinoni sui. Migira na dalemui, na mane ma na daki, sauba kara turupatuna niqun goko, ma nimui borau sauba kara reia na omea ke laba malemale vanigira, migira nimui tinoni loki, sauba kara bolea na bolebole. ²⁹ Eo, me atsa moa ti igira goto na tinoni aqo, igira na mane ma na daki, inau sauba kau saugotoa vanigira niqun Tarunga Tabu tana dani vago ia.

³⁰ Sauba kau naugira na valatsatsa tana parako i gotu, mi lao i barangengo. Ma kara laba goto na gabu, ma na lake, ma na pungu loki. ³¹ Me ke rodo na aso, ma na vula ke tsitsi vago moa na gabu. Igirani nogoria na omea kara laba ida talu ti ke laba na dani mamataguniga, na Dani i tana ke labamai na Taovia. ³² Bâ, mi tana dani vago ia, igira moa ara nongia na Taovia ke sangagira sauba kara mauri. Me vago inau na Taovia au tsarinogoa i sau, 'Sauba ke visana tana Jerusalem kara tangomana na tsogoligi, migira moa inau au viligira nogo sauba kara pitsa tania na mate.' "

God Sauba Ke Pedegira na Tinoni Sui

3 Na Taovia e tsaria: "Mi tana tagu ia, inau sauba kau naua ma kara tamani omea danga tugua igira na tinoni tana Juda mi Jerusalem. ² Ma kau soasaigira pipi sui na puku na tinoni, ma kau adibagira sui tana Poi na Pede. Mi tana nogo kau pedegira tana rongoqira pipi sui na omea seko ara naua vanigira niqun tinoni. Igira ara sarangasigira bamai na tinoni ni Israel i laoqira na puku tavosi, mara tuvarivotâ na kao ni Israel, aia niqun kao segeni nogo inau. ³ Mara tû mara tsonikutsu tana daisi agana kara tsodovulagia laka ase ke tamanigira na tinoni igira ara aditsekagira. Mara tsabirigira goto na baka mane ma na baka daki, gana kara tsodoa na qolo na mani voliginiana na rebi ma na uaeni.

⁴ "Migamu na Tire, ma na Sidon, migamu sui na vera tana Pilstia, laka nagua amu tovoa kamu nauvaniau inau? Laka amu ngaoa kamu tangotugu tana rongona kesa na omea? !Eo, me ti vago kamu nauvaganana ia, minau sauba kau tsaku lê na tangotuguqu i konimui igamu! ⁵ Igamu amu laugira sui nogo pipi niqun siliva ma niqun qolumila, mamu kalagaivanogira goto pipi sui niqun omea loki matena tana nimui vale tabu segeni. ⁶ Mamu adivanogira na tinoni ni Juda mi Jerusalem ao sosongo tania na veraqira segeni, mamu bâ tsabirigira vanigira na Grik. ⁷ Mi kalina ia, minau sauba kau adirutsumigira tania na nauna i tana igamu amu tsabirivanogira. Ma kau naugotoa vanigamu na

omea vaga igamu amu naua vanigira igira. ⁸ Inau sauba kau tsabirigira na dalemui mane ma na daki vanigira na Juda. Migira kara tû ma kara tsabirigira vanigira na Sabea igira ara totu ao sosongo bâ. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

⁹ "Bâ, mi kalina ia igoe a Joel nimu aqo ko katevulagia na goko vaga iani vanigira na tinoni sui: '!Kamu vangarau na vano na vailabu! !Kamu soamaigira igira nimui malagai susuliga bâ, me pipi sui goto nimui mane vau-mate tavosi, ma kamu alavano! ¹⁰ Kamu taia me ke vavanga na isuisuna nimui omea na mani qarikao me ke lia nimui isi, ma kamu asâ nimui gau na vasugi vasuna gai me ke lia nimui bao. Me atsa moa igira ara maluku lê ma niqira aqo goto kara ba sanga na vailabu. ¹¹ Kamu tsaku ma kamu mai igamu sui lakalaka na puku na tinoni amu totu varangi, ma kamu saisui moa tana poina.' "

Minau a Joel au tsarivania na Taovia, "!'Taovia ko molotsunamaia nimu alaala na malagai susuliga ma kara baginigira!"

¹² Ma God e tsaria, "Niqira aqo pipi sui na tinoni kara totu vangarau ma kara maisai tana Poi na Pede. Mi tana nogo, ti inau na Taovia sauba kau pedegira na puku sui igira ara totu polipoligamu. ¹³ Na tinoni sui girani ara dona sosongo na tsutsukibo, me dou ti kamu putsikutigira vaga moa na uiti tana tagu na pipitsu, ma kamu tsogori rapasigira vaga moa na vuana uaeni ara tsogori rapasigira, poi tsau kalina ke danga tsiriri na uaeni tana nauna na mani rapasi uaeni."

¹⁴ Migira na toga ma na toga na tinoni ara mailaba sui nogo tana Poi na Pede. Mi tana nogoria e varangi

ke laba nina dani na Taovia. ¹⁵ Mi kaira na aso ma na vula ara ka rodo nogo, mara tau goto maka na veitugu.

God Sauba Ke Vangalaka Vanigira Nina Tinoni

¹⁶ Na Taovia e totu i Jerusalem tana Vungavunga Sion, me maququ nina goko, me poda loki vaga moa na quluqulu, mara ka gini gariri na barangengo ma na masaoka. Maia na Taovia sauba nomoa ke dilagira nina tinoni segeni. ¹⁷ Maia e tsaria, "Mi tana ti igamu na Israel kamu donadougina laka inau nogo nimui God. Inau au totu i Sion niq u vungavunga tabu. Ma na Jerusalem sauba ke lia niq u verabau tabu, me utu saikesa goto na tinoni ni veratavosi kara sage ba tugua i laona. ¹⁸ Mi tana tagu ia, ma na uta na uaeni kara pokotsavu poponogira na vungavunga, migira na buluka kara viri mutsamutsa bamai tana tetena, me sauba ke tsatsalitavetugua na kô tana okooko mamat-sa i laona na Juda. Me kesa na ko tsatsali sauba ke talumai i laona nina Vale Tabu na Taovia me ke ba mal-obusia na Poi ni Akasia.

¹⁹ "Ma na Ejipt sauba ke lia na kaomate, ma na Edom sauba ke toroutsa saikesa, rongona igira ara ba bokia na butona kao ni Juda mara labumatesigira na tinoni dou ara tau lelê tsukia sa sasi. ²⁰ Me sauba igira niq u tinoni kara totuvi sailaginia na Juda ma na Jerusalem na dani ma na dani. ²¹ Minau sauba kau tangotuguqira igira ara labumatesigira, me utu saikesa goto kau gaea na mauriqira igira na vanga tsutsukibo. Minau na Taovia sauba kau totu sailagi tana Vungavunga Sion."

AMOS

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Amos aia na kesianina propete i laona na Mamare Tabu e maretsuna segenina na omea pukuga tana nina sasani. Atsa moa a Amos e talumai kesa tana vera tetelo i laona na Juda, maia e ba goko vanigira na tinoni ni Israel ara totu tabana i vava, i vavana nina tagao a Jeroboam na Rukanina. Mi tana tagu ia, igira na tinoni ni Israel ara tamani danga sosongo na omea, me laba vaga moa ti ara lotu dou, mara totu raviravi dou. Maia Amos e reia laka na tamani e totu vanigira moa igira ara tamani danga nogo. Ara gini tamani danga rongona ara pede sekologira, mara bingi sekologira na tinoni ara tau tamani. Ma na vavanona na lotu ara tau naua tana tobagoto, ma niqira totu raviravi dou e tau vaga na omea mana. Tana tobana popono ma nina malagai, a Amos e tû me kate vanigira na tinoni laka God sauba ke kedegira. Maia e nongigira laka i laona niqira pede kara tovoa na nauana na pedegoto, me ke "tave vaga na ko tsatsali." Me tsarigotoa, "E tau utu na Taovia sauba ke galuvegamu tugua igamu na tinonina na vera iani amu kauvisu." (5:15)

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina pede God:

a. e kalegira na vera ara totu ligisaqira na Israel

b. e kalegira na tinoni ni Israel

Tugira tsege na omea e morosia a Amos

1 Igirani nogo nina goko a Amos ni Tekoa, aia e kesa na mane pitusipi. Ruka na ngalitupa idavia na vuluge, kalina a Usia e taovia tsapakae tana Juda, ma Jeroboam na dalena a Jehoas e taovia tsapakae tana Israel, maia God e katevulagi vania a Amos na omea sui girani tana rongona na Israel.

² Ma Amos e tsaria,

"Na Taovia e gû loki tû tana Vungavunga Sion; ma na tatangina na liona e qululu tû i Jerusalem. Me tavongani mamatsa lê na kao lakataga, me dula lê na buruburu tana Vungavunga Karmel."

Nina Pede God e Kalegira Igira Ara Totu Ligisaqira na Israel

Na Siria

³ Na Taovia e tsaria, "Igira na tinoni ni Damaskus ara sasi babâ moa, mi tana rongona ara nauvaganana ia, ti inau sauba nomoa kau kedegira. Igira ara rotasi sosongoligira na tinoni ni Gilead. ⁴ Me vaga ia, minau sauba kau mololakena na valena a Hasael na taovia tsapakae, me sauba kau tungigira goto nina valekakai sui a Benhadad ara barapoliginia na vatu. ⁵ Sauba kau

toroutsanigira na matsapakapuna na verabau ni Damaskus, ma kau adiligigira na tinonina na Qou ni Aven, maia goto niqira tagaovera igira na Beteden. Migira na tinoni ni Siria sauba kara aditsekanogira tana kao ni Kir."

Na Pilistia

⁶ Na Taovia e tsaria, "Igira na tinoni ni Gasa ara sasi babâ moa, mi tana rongona ara nauvaganana ia, ti inau sauba nomoa kau kedegira. Igira ara adivanogira na toga popono na tinoni, mara ba tsabiri tsekagira i Edom. ⁷ Me vaga ia, minau sauba kau mololakena na baravatuna na verabau ni Gasa, ma kau tungigira goto nina valekakai ara barapoliginia na vatu. ⁸ Me sauba kau adiligigira sui pipi na tagaovera tana Asdod mi tana Askelon. Ma kau kedea na verabau ni Ekron, me sauba kara mate sui igira na Pilistin ara totuvisu i laona."

Na Tire

⁹ Na Taovia e tsaria, "Igira na tinoni ni Tire ara sasi babâ moa, mi tana rongona ara nauvaganana ia, ti inau sauba nomoa kau kedegira. Igira ara tsonitsekanogira tana kao ni Edom kesa na alaala popono na

tinoni, mara tau manalia niqira tabana na vekesai gana na vaigaluvegi vaga ara vekea kara naua.

¹⁰ Me vaga ia, minau sauba kau mololakena na baravatu na verabau ni Tire, ma kau tungigira goto nina valekakai ara barapoliginia na vatu."

Na Edom

¹¹ Na Taovia e tsaria, "Igira na tinoni ni Edom ara sasi babâ moa, mi tana rongona ara nauvaganana ia, ti inau sauba nomoa kau kedegira. Igira ara takuviginigira na isi igira na Israel na kulaqira, † mara tau goto gaegira. Ma niqira momosatoba e totu saviliu, mara tau goto tami na mololeana. ¹² Me vaga ia, minau sauba kau moloa na lake ke tsuna me ke gania na verabau ni Teman, ma kau tungigira goto na valekakai ni Bosra ara barapoliginia na vatu."

Na Amon

¹³ Na Taovia e tsaria, "Igira na tinoni ni Amon ara sasi babâ moa, mi tana rongona ara nauvaganana ia, ti inau sauba nomoa kau kedegira. Mi tana niqira vailabugana na lauana goto visana na butona kao, igira ara toba ovatigira goto na daki titiana ni Gilead. ¹⁴ Me vaga ia, minau sauba kau mololakena na verabau ni Raba, ma kau tungigira goto nina valekakai ara barapoliginia na vatu. Mi tana migira sauba kara viri gu loki tana matagu tana dani na vailabu, ma na vailabugi sauba ke loki liuliu bâ vaga moa ti na gugurina na viru. ¹⁵ Ma niqira taovia tsapakae kara aditsekâ goto kolugira nina mane sasanga."

Na Moab

2 Na Taovia e tsaria, "Igira na tinoni ni Moab ara sasi babâ moa, mi tana rongona ara nauvaganana ia, ti inau sauba nomoa kau kedegira. Igira ara tau kukuni tania na sulina na taovia tsapakae ni Edom, mara kodogira me lia na tora. ² Minau sauba kau mololakena na kao ni Moab, ma kau tungigira goto na valekakai ni Keriot ara barapoliginia na vatu. Migira na tinoni ni Moab sauba kara mate tana galeleona na vailabu, kalina igira na mane vaumate kara gugû ma kara uvia niqira tavuli. ³ Minau sauba kau labumatesia gaqira taovia na Moab kolugira sui goto na ida ara totu tana kao ia."

Na Juda

⁴ Na Taovia e tsaria, "Igira na tinoni ni Juda ara sasi babâ moa, mi tana rongona ara nauvaganana ia, ti inau sauba nomoa kau kedegira. Igira ara sove tania niqu sasani, mara tau goto murigira niqu ketsa. Mara tamivanigira niqira god peropero na mumuaqira kara

† "na kulaqira" Igira na Israel na kukuana a Jakob, maia Jakob na kulana a Esau, ma Esau na mumuaqira na Edom.

raqa sasiligira. ⁵ Me vaga ia, minau sauba kau mololakena na kao ni Juda, ma kau tungigira goto na valekakai ni Jerusalem ara barapoliginia na vatu."

Nina Pede God e Kalegira na Israel

⁶ Na Taovia e tsaria, "Igira na tinoni ni Israel ara sasi babâ moa, mi tana rongona ara nauvaganana ia, ti inau sauba nomoa kau kedegira. Igira ara tsabiri tsekagira na tinoni dou ara vò na peqo mara tau moa tamanina sa qolo kara tuguvisuginia niqira kaoni, migira goto ara tau saikesa tamanina sa omea me terevigira na tuguvisuana na matena kesa gaqira porotua. ⁷ Ara tsogori tsunaligira igira ara maluku migira e tagara ke kesa ke sangagira, mara surukeliligira na tinoni sekona lê. Me kesa na mane ma na tamana kaira sui ara ka maturu kolua kesa moa na daki tseka, mi tana nauvaganana ia mi kaira ara ka tau pada mamavasia na asaqu tabu. ⁸ Me pipi moa tana nauna i tana ara samasama na tinoni, migira ara maturu kolua na polo ara tusuvanigira igira na sekona lê ara kaoni i koniqira, ngiti papadana laka i muri ti kara tugua niqira kaoni. Mi tana nina vale tabu niqira God ara inuvia na uaeni ara adia i koniqira na tinoni ara kaoni qolo i koniqira.

⁹ "Mi tana rongomui nogo igamu niqu tinoni, ti inau au sugutiligira saikesa na Amor, igira na mane ara katsi vaga na gai na sida, †† mara susuliga vaga na gai na ramo. ¹⁰ Inau au adirutsumigamu tania na kao ni Ejipt, mau ida vanigamu na liu tana kaomate i laona e vati sangavulu na ngalitupa, mau sauvanigamu niqira kao na Amor kamu tamanina. ¹¹ Au viligira nogo visana na dalemui kara lia na propete, ma kara visana na mane vaolu kara lia na Nasirite. ‡?Me laka e tau mana ia igamu na tinoni ni Israel? Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani. ¹² Migamu amu valogira na Nasirite mara ba inu uaeni, mamu tongo vanigira goto na propete kara tsarivulagia niqu goko. ¹³ Mi kalina ia, inau sauba kau tsogori rapasigamu tana kao, me sauba kamu kukungu vaga moa na terê kalina e lutsa mamava. ¹⁴ Me atsa moa ti igira ara dona na ulo tsaku sosongo, sauba kara tau goto tangomana na tsogo; migira na mane susuliga sauba kara tavongani labe lê, migira na mane vaumate sauba kara tau goto tangomana na maurisi segeniqira. ¹⁵ Migira ara tangoli parige sauba e utu kara tû ma kara vanavana, migira ara ulo tsaku sauba kara tau tangomana na tsogoligi, migira na mane ara sage tana ose sauba kara tau goto tangomana na gini tsogo ma na mauri. ¹⁶ Mi tana dani

†† "na gai na sida" Aia e kesa na vatana na gaikakai e dato tana vungavunga i Lebanon. Ara gini aqo sosongo tana logovale rongona e tau dona na tola tsaku. ‡ "na Nasirite" Aia e kesa tinoni e sauvulagia laka e padalokia na aqo vania God, me naua kesa na veke laka ke tau inu uaeni se kesa goto vatana na inu susuliga, me ke tau goto putsu ivuna, me ke tau goto pelea na konina na tinoni mate. (Reia tana Tsoko Tinoni 6:1-8)

ia, atsa moa igira na mane vaumate malagai susuliga sosongo, sauba kara tsonilea gaqira sagore ma kara viri tsogoligi sui." Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

3 Igamu na tinoni ni Israel, kamu rongomi vatavia na goko iani aia na Taovia e tsaria tana rongomui igamu, igamu na tinoni popono aia e adirutsumigamu tania na Ejipt. ² Maia e tsarivaganana iani, "I laoqira na toga sui tana barangengo popono, igamu lelê moa na Israel inau au donaginigamu mau reitutugugamu. Ma ia nogo na rongona ti inau sauba kau kedegamu kakai matena nimui sasi loki sosongo amu naugira."

Nina Aqo na Propete

³?Laka kara ka ruka na mane sauba kara ka tavongani aligiri na dulivano kesa tana nauna ti vaga kara ka tau pata gokona sai talu?

⁴?Laka kesa na laeone e dona ke tavongani kanga loki tana goana, ti vaga ke tau vati tsodotalua sa gana lamuta?

?Se laka kesa na dalena laeone ke tavongani ngeo i laona babana, ti ke tau tangolitalua kesa na omea ke gania?

⁵?Laka na manu e dona ke tavongani sogo i laona na vale samoa ti vaga ke tau totu sa mutsa i laona?

?Se laka na pidipidi e dona ke tavongani pidikae ti vaga ke tau aligirisitalua sa omea?

⁶?Mi kalina e tangi na tavuli na vailabu i laona na vera laka e tau posuligira na tinoni ara totu tana?

?Me laka e dona ke tavongani gadovia na rota loki kesa na verabau ti vaga na Taovia e tau molo bâ na rota ia vania? E utu.

⁷Ma na Taovia God aia e tau tavongani nausegenia sa omea ti vaga ke tau tsaritalua vanigira na propete igira nina maneaqo.

⁸?Mi kalina e kanga loki kesa na laeone, masei sauba ke tau gini matagu?

?Mi kalina na Taovia God e goko, masei ke baribari me ke tau katevulagia nina goko?

Gana Kede na Samaria

⁹Kamu bâ ma kamu tsarivulagia vanigira igira ara totu i laona na valena na taovia tsapakae ni Ejipt mi Asdod na goko vaga iani: "Kamu mai ma kamu sai tana tetena polipolia na Samaria, ma kamu reia na omea sui ara totu piriutsa bamai i laona, ma na tsutsukibo loki ara nanaua moa i tana."

¹⁰Me tsaria na Taovia, "Na tinoni girani ara dangaliginigira niqira vale loki rerei dou na omea ara adia tana komi ma na tangopeke seko. Mara tau saikesa dona na nauana sa omea ke goto. ¹¹Me vaga ia, migira gaqira gala sauba kara tupolia na veraqira, ma kara

toroutsania na baravatuna, ma kara komi i laona niqira vale loki rerei dou."

¹²Me tsarigotoa na Taovia, "E vaga kesa na mane pitusipi e lauligi tania na mangana na laeone ruka tuana sipi, se kesa lelê moa na tabana kulina, maia nogo sauba ke vaga vanigira na tinoni ni Samaria tana tagu ia, sauba kara tsaurae lê moa i laoqira na tinoni tamani omea danga sosongo kara mauri. ¹³Rorongo dou kalina ia, ma kamu parovatavigira na kukuana a Jakob laka inau na Taovia Susuliga Tsapakae au tsaria laka ¹⁴tana dani kalina inau kau tû na kedeaqira na tinoni ni Israel tana rongona niqira sasi, minau sauba kau toroveogira pipi na belatabu ara totu i Betel. Migira sui na tsutsukena pipi tana belatabu sauba kara tapaligi ma kara puka tana kao. ¹⁵Inau sauba kau toroveogira niqira vale gana na tagu na bisi ma niqira vale gana na tagu na papara. Migira na vale ara ini-lauginia na livona elepani sauba kara toroutsua sui saikesa; me pipi sui moa niqira vale loki sauba kara tavui."

4 Kamu rongomia na goko iani igamu na daki ni Samaria, igamu amu paquru vaga saikesa nogo na buluka daki ara paladoua i Basan. !Igamu amu rotasigira na sekona lê, mamu bingi sekoligira igira ara tau tamanina sa omea, mamu ketsaligira na savamui kara tau kuti na adimai vaniamui gamui inu papara! ²Na Taovia God e vatsa tana asana tabu segeni me tsaria, "Sauba kara laba na dani i tana kara kautiginigamu na salili ma kara raqa tsetsetsegamu; ma kamu vaga saikesa nogo na tsetse e kara tana salili. ³Me sauba kara raqagamau vano tana ovaova tana ara seko-lia na baravatu e totu varangisia i tana amu totu, ma kara tsonitsunagamu i tano."

Igira na Israel Ara Sove Moa na Rorongo

⁴Na Taovia God e tsaria, "Igamu na tinoni ni Israel kamu bâ nogo tana nauna tabu i Betel, ma kamu ba sasi i tana ti vaga kamu ngaoa! !Ma kamu vano goto i Gilgal, mi tana kamu sasi tana susuligamui popono! Bâ gamu, ma kamu adigira nimui omea tuavati gana na kodoputsa pipi matsaraka, ma kamu adimaia na sangavulunina turina nimui tamani pipi tolunina dani.

⁵!Bâ gamu, ma kamu savoriragoa nimui breidi gana na soadouana God, mi muri ma kamu gini goko kaekae tana rongoqira nimui omea amu sau liuliu! Aia nogo-ria na vatana na omea igamu amu padangao sosongolia na nauana.

⁶"Inau nogo au moloa na uvirau me liuvigira nimui verabau sui, migamu amu tau reigadovia ma kamu pilovisumai i koniqu inau. ⁷Minau nogo au tangolivisua na usa kalina ara mamatsa sosongo nimui omea tsukatsuka. Au moloa na usa ke tumu kesa tana verabau, mi tana verabau tavosi tagara. Ma na usa e tu-

mu kesa tana uta, mi tana uta tavosi e makede lê na kaona. ⁸Igira na tinoni visana tana vera ara gini maluku na marou, mara vano kesa tana vera segeni i tana ara amesia laka kara tsodoa na kô, ma na kô i tana e tau goto tugugira sui na inu. Me atsa moa amu reivaganana ia, migamu amu tau moa vati reigadovia ma kamu pilovisumai i koniqu inau.

⁹“Au molo bâ na guguri papara ke matesigira nimui omea tsukatsuka. Migira na kipo ara gani suia nimui uta na mutsa, ma nimui uta na uaeni, migira goto nimui gai mutsamutsa ma nimui gai na olive. Migamu amu tau moa vati reigadovia ma kamu pilovisumai i koniqu inau.

¹⁰“Minau nogo au molo bâ vanigamu kesa na rota seko loki vaga moa aia au molovania na Ejipt i sau. Mau matesigira nimui mane vaolu tana vailabu, mau adiligigira sui nimui ose. Mau dangaliginia na babana na isumui na siginina na mabuluqira na tinoni mate i tana amu tototu. Migamu amu tau moa vati reigadovia ma kamu pilovisumai i koniqu inau.

¹¹“Au toroutsanigira visana nimui verabau vaga kalina au toroutsania na Sodom ma na Gomora. Migamu amu matepitsa tana tagu ia, amu vaga saikesa nogo ti na ketsuma iruiru ara lauligi tania na lake. Migamu amu tau goto reigadovia ma kamu pilovisumai i koniqu inau. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani. ¹²Me vaga ia, minau sauba kau kedegamu igamu na tinoni ni Israel. Me rongona inau sauba manana kau nauvanigamu vaga ia, me dou ti gamu kamu vangarau segenimui na tû i mataqu tana pede.”

¹³Aia God nogo e aqosigira na vungavunga me moloa na guguri.

Maia e tamivanigira na tinoni kara donaginia nina pada;

me olia na dani me lia na bongi.

Maia e vanovano i kelana na barangengo.

!Miani nogo e vaga na soana: na Taovia God Susuliga Sosongo!

God e Nongigira Kara Pilotoba

5 Igamu na tinoni ni Israel, kamu rongomia na linge na qilululu iani inau au lingena vanigamu:

²!E puka nogo na siama Israel,
Me tagara goto ke tau tû tugua!
Aia e tsaro matemateaga tana kao,
Me tagara goto ke kesa ke tatatuua.

³Na Taovia God e tsaria, “Ti vaga ke kesa na verabau tana Israel ke molovanogira kesa toga nina mane vaumate tana vailabu, me sauba ke kesa lelê moa na sangatu kara visumai; me ti vaga ke kesa tavosi goto na verabau ke molovanogira kesa sangatu nina mane

vaumate, me sauba kara tu sangavulu lelê moa kara tu visumai.”

⁴Na Taovia e tsarivanigira na tinoni ni Israel, “Kamu mai i koniqu inau, migamu sauba kamu mauri. ⁵Kamu laka na vano na samasama i Beerseba. Ma kamu laka goto na vano i Betel na laveaqu inau, rongona i Betel sauba ke tau nogo lia sa omea. Ma kamu laka goto na vano i Gilgal, rongona na tinoni ni tana sauba kara aditsekavanogira tana vera tavosi.”

⁶Eo, e dou kamu bâ i konina na Taovia, me sauba kamu mauri. Me ti vaga igamu kamu tau bâ i konina na Taovia, ma na korena aia sauba ke botsa vaga na lake i laogira na tinoni ni Israel, me ke ganigira sui na tinoni ni Betel, me ke tagara goto ke kesa ke tangomana na tsimatesiana na lake ia. ⁷!Aia sauba ke kedegamu igamu amu dona na piloana na omea dou ke lia na omea seko, mamu tsilâ na omea e goto mamu peqogira na tinoni tavosi!

⁸Na Taovia e aqosigira na veitugu,
migira sui goto na marara susuliga ni gotu.
Maia nogo e olia na rodo me lia na marara,
ma na dani me lia na bongi.

Aia e saoa na tasi

me qetutsunâ tana barangengo.

Ma na Taovia nogo na asana aia.

⁹Aia e labupukaligira na tinoni susuliga,
me toroutsanigira niqira valekakai ara barapoliginia na vatu.

¹⁰Igamu amu reisavia na tinoni e tsaria na manana popono tana pede, me tovoa na tukapusiana na pede e tau goto. ¹¹Amu bingi sekoligira na tinoni ara tau tamani sa omea, mamu ba komigotoa niqira uiti. Me vaga ia, me utu kamu totuvigira na valevatu rereidou amu logogira, se kamu inuvia na uaeni e talu tana nimui uta na uaeni e dato magobu dou igamu segeni nogo amu tsukâ. ¹²Inau au donagininogoa na sekona popono nimui sasi, ma na dangana na tsutsukibo igamu amu naua. Igamu amu rotasigira na tinoni dou, mamu adiqolona na sanga kesa tabana tana pede mamu pede peqogira na tinoni sekona lê. ¹³Mi tana tagu vaga ia, ma na tinoni sasaga sauba ke mui lê mangana, rongona na tagu ia na tagu seko nomoa.

¹⁴Kamu lavea moa na omea e dou, me tau na omea e seko, rongona kamu gini mauri. Me ti vaga igamu kamu nauvaganana ia, maia na Taovia God Susuliga Sosongo sauba ke totu kolugamu vaga nogo amu tsaria. ¹⁵Kamu reisavia na omea e seko, ma kamu reingaoa na omea e goto, ma kamu reia kamu pedegoto i laona pipi sui nimui sai na pede. Me tau utu na Taovia sauba ke galuvegamu tugua igamu na tinonina na vera iani amu kauvisu.

¹⁶ Ma na Taovia God Susuliga Sosongo e tsaria, "Sauba na tangitangi ma na ngangai na melu ke viri tangidato tana sautu i levugana na verabau. Ma kara soagira goto na tinoni aqo uta kara mai sanga na tangitangi kolugira igira ara voligira gana nogo na tangitangi. ¹⁷ Sauba goto kara tangitangi i laoqira pipi sui na uta na uaeni. Ma na omea sui girani sauba kara laba vanigamu, rongona inau au vangaraunogoa kau kedegamu. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

¹⁸ !Sauba ke seko sosongo vanigamu igamu amu amesia ke laba na danina na Taovia! ?Me laka nagua sauba ke pelugamu tana dani ia? Ma na dani ia na dani na rodo moa me tagara na marara. ¹⁹ !Me sauba ke vaga kalina kesa na mane e tsogo tania kesa na laeone me ba tsodoa kesa na pai atsi! !Se ke vaga kalina kesa na tinoni e visumai i valena me molo vataraginia na kimana tana bengebenge me gatia na muata! ²⁰ Nina dani na Taovia sauba manana nomoa ke rodo, tau na marara; sauba ke rodo popono me ke tagara goto sa omea ke marara.

²¹ Na Taovia e tsaria, "Inau au reisavigira nimui dani tabu; mau tau goto ngaoa na reiaqira! ²² Mi kalina igamu kamu adimai vaniau na savori-kodokodo ma na sausau na uiti, e utu goto kau tabegira; me sauba e utu goto kau tabegira nimui omea tuavati amu pala manogatigira nogo gana kamu savorigira vaniau. ²³ Mololea nimui linge galagugû; au tau ngaoa kau rongomigotoa na tatangina nimui itai tatangi. ²⁴ Me kesa lelê moa na omea au ngaoa i konimui, laka kamu tamia na pedegoto ke tave vaga na ko tsatsali, ma na gotolaka ke vaga na ko loki e vô ke mamatsa.

²⁵ "Tinoni ni Israel, kamu padatugua laka kalina inau au idagana sautu vanigamu tana kaomate i laona e vati sangavulu na ngalitupa minau au tau nongigamu kamu kodoputsa se kamu savoria sa omea vaniau.

²⁶ Mi kalina ia, rongona nogo igamu amu samasama vanigira na titinonina Sakut nimui god taovia, ma Kaiuan nimui god veitugu, me sauba nimui aqo nomoa igamu kamu kalagaigira na titinoni girani, ²⁷ kalina inau kau aditsekavanogamu kesa tana na vera tavosi tabana bâ i Damaskus. Inau nogo na Taovia God Susuliga Sosongo au tsaria na omea iani."

Sauba Ke Toroutsa Popono na Israel

6 !Sauba ke seko sosongo rago vanigamu igamu amu tamanina na mauri lakagana i Sion, me vanigamu goto igamu amu padâ laka amu totu raviravi dou lê i Samaria, igamu na tinoni lokiloki ni Israel, igamu nogo igira na tinoni ara norugamu laka kamu sangagira! ² Kamu vano ma kamu ba morosia na verabau ni Kalne. Mi muri, ma kamu ba goto tana verabau loki ni Hamat, ma kamu tsuna bâ goto i Gat kesa

niqira verabau igira na Pilistia. ?Egua, laka na verabau girani ara dou liusia bâ na verabau tana Juda ma na Israel? ?Me laka niqira butona momoru igira e loki liuliu bâ tania nimui butona momoru igamu? ³ Igamu amu tovoa laka kamu sugarivisia na dani na rota loki aia e maimai varangi nogo, ma na omea igamu amu naua e alomai varangisia moa na dani seko ia. ⁴ Sauba ke seko sosongo rago vanigamu, igamu amu tsaro tutu-ara katsikatsi tana nimui bela na mutsa dou sosongo, mamu gagania gamui velesina na dalena buluka serega ma na dalena sipi! ⁵ Igamu amu totu matengana moa na telinge vaga moa e naua a David, ma na tai muriginiana nimui itai tatangi. ⁶ Mamu inuvia na dangana popono na bilo na uaeni, mamu gitsia na sede sisigini loki matena tana kokoramui, mamu tau lelê gini boe na omea seko sauba ke gadovia na Israel. ⁷ Eo, me vaga ia, migamu nogo sauba kamu ida tsotsodo na tsinogo tania na veramui. Mi tana nogo sauba ke sui lê nimui magemente ma nimui kavomutsa loki.

⁸ Na Taovia God Susuliga Sosongo e vatsa tana asana segeni me tsaria: "Inau au reisavi sosongolia niqira kaekae igira na tinoni ni Israel; mau reisavigotoa niqira valematu loki rerei dou. Me sauba kau sauligi vanigira gagira gala niqira verabau pukuga ma na vangana sui i laona."

⁹ Me ti vaga kara sangavulu na mane kara totuvisu i laona kesa na vungu, me sauba kara mate sui. ¹⁰ Ma na kamana na mane e mate, aia e tagaovia na aqona na qiluqilu, sauba ke aditsunâ na konina na tinoni mate tania na vale. Mi muri maia ke gokosage bâ vania kesa aia e totuvisu i laona bâ na vale me ke tsaria, "Laka e kesa goto kolugo igoe i tana?"

Maia ke gokovisu me ke tsaria, "Tagara!"

Ma na kamana na mane e mate sauba ke tsaria, "Mui igoe! E tau dou ka soâ na asana na Taovia."

¹¹ Mi kalina na Taovia ke moloketsa, migira sui lakalaka na vale loki ma na vale tetelo sauba kara viri toroutsasui. ¹² ?Laka tangomana na ose ke ulo tana maragova? ?Ma na omea na qarikao e raqâ na buluka laka e dona ke qaria na tasi? Bâ, migamu amu piloa na pedegoto me lia na tabatu, ma na omea e goto e ba liu tana omea e sasi.

¹³ Igamu amu gini goko kaekae tana rongona amu tangolia na vera ni Lodebar, † mamu tsaria, "Tana susuligamami segeni nogo igami ami tangoliginia na vera ni Karnaim." ††

¹⁴ Na Taovia God Susuliga Sosongo aia segeni e tsaria, "Tinoni ni Israel, inau sauba kau mologira na alaala na mane vaumate ni veratavosi kara mai ma kara totuvia na veramui. Me sauba kara bingi sekoliga-

† Na soa Lodeba tana goko Hibu e tatangi vaga moa 'tagara sa omea'. †† Na soa Karnaim tana goko Hibu e vaga moa 'na kakatsana buluka', papadana na susuliga.

mu tû i vava tana Matana Sautu ni Hamat, me ke tsau tada tana Masarina Kô i Araba."

Tana Kesanina Moro e Reigira na Kipo

7 Iani nogo na omea aia na Taovia God e sauvulagi vaniau tana moro. Au reia na Taovia e aqosia kesa na alaala loki na kipo, migira ara tû mara ba ganigira na buruburu e vasini dato vaolu, murina kalina ara petsa mara tsakosaia gana tuva na taovia tsapakae. ² Mau morosigotoa na kipo ara tuturiga na gani suiana pipi na omea marao ara dato i laona na kao popono. Mi tana, minau au gudato mau tsaria, "¡Taovia God ko padalea niqira sasi nimu tinoni! ?Kara koegua vaga ti kara gini mauri igira nimu tinoni? !Igira ara tetelo lê sosongo mara maluku saikesa!"

³ Mi tana, ma na Taovia e olia nina papada me tsaria, "Na omea igoe o vasini reia sauba e utu tugua ke laba."

Tana Rukanina Moro e Reia na Lake

⁴ Ma na Taovia God e sauvulagi vaniau kesa goto na omea i laona na moro. Au reia na Taovia e vangarau na kedeaqira nina tinoni tana lake. Ma na lake ia e iruvi poponoa na kema loki i vavana na barangengo, me tuturiga goto na ganiana na momoru. ⁵ Mi tana minau au gudato mau tsaria, "¡Taovia God ko laka! ?Kara koegua vaga ti kara gini mauri igira nimu tinoni? !Igira ara tetelo lê sosongo mara maluku saikesa!"

⁶ Mi tana, ma na Taovia e olitugua nina papada me tsaria, "Na omea iani e utu goto ke laba."

Na itai na totovo. (7:7)

Tana Tolunina Moro e Reia na Itai na Totovo

⁷ Mi muri bâ, ma na Taovia e sauvulagi vaniau kesa goto na omea i laona na moro. Au reia na Taovia e tutû i ligisana kesa na baravatu ara tovoginia na itai na totovo kalina ara logoa, maia na Taovia e tatangolia i limana kesa na itai na totovo. ⁸ Maia e veisua inau, "¿A Amos, laka nagua o reia?"

Minau au gokovisu mau tsaria, "Au reia kesa na itai na totovo."

Mi muri maia e tsarivaniau, "Inau au gini aqo na itai na totovo iani gana kau sauvulagia laka igira niq tinoni ara vaga kesa na baravatu e tu riu. Me sauba e utu goto kau olia niq papada rongona na kedeaqira niq tinoni. ⁹ Sauba kara taveo niqira nauna na samasama igira na kukuana a Isaak. Ma niqira nauna tabu igira na Israel sauba kara viri totu torouts. Minau sauba kau suilavaginia na puku taovia i konina a Jeroboam na taovia tsapakae."

Kaira a Amos ma Amasia

¹⁰ Mi tana, maia Amasia na manetabu ni Betel e tû, me mologoko bâ vania a Jeroboam na taovia tsapakae ni Israel me tsaria: "Aia Amos e voro gamu mate igoe i laoqira na tinoni. Ma nina goko aia sauba ke toroutsani poponoa na verada. ¹¹ Iani nogo e vaga na omea aia e tsaria: 'A Jeroboam sauba ke mate tana vailabu, migira na tinoni ni Israel sauba kara aditsekavanogira kesa tana vera tavosi ao tania niqira kao.' "

¹² Mi muri, ma Amasia e tsarivania a Amos, "¡Propete igoe e tugunogoa! Ko baligi tanigami mo ko visutugua i Juda veramu, mi tana ti ko ba goko vanigira na tinoni. Migira nogo kara voligo matena. ¹³ Ko laka goto na katevulagiana sa omea ieni i Betel. Rongona ieni nina nauna na mani samasama na taovia tsapakae, ma niqira valetabu igira na toga."

¹⁴ Ma Amos e tsarivania a Amasia, "I sau inau au tau propete, mau tau goto sangasage i laona niqira saikolu na propete. Au mane pitusipi moa, mau aqo goto tana valakasiaqira na vuagai. ¹⁵ Maia moa na Taovia e adiligiau tania niq aqo na pitusipi, me ket-saliau kau mai ieni, ma kau katevulagia nina goko vanigira nina tinoni ni Israel. ¹⁶ Bâ, mi kalina ia, igoe ko rongomia na omea e tsaria na Taovia. Igoe o tongo vaniau inau na katevulagiana nina goko na Taovia ma na goko parovata vaniaqira na tinoni ni Israel. ¹⁷ E dou, me vaga ia, ma na Taovia e tsarivanigo igoe a Amasia, 'Na taumu sauba ke lia na rebi i laona na verabau, migira na dalemu sauba kara viri mate sui tana vailabu. Ma nimu kao sauba kara tuvari votâ vanigira na tinoni tavosi, migoe segenimu goto sauba ko mate kesa tana vera ponotoba. Me sauba nomoa kara aditsekavanogira na tinoni ni Israel kesa tana vera tavosi ao tania niqira kao.' "

Tana Vatinina Moro e Reia Kesa na Kei na Vuanagai

8 Mi muri, ma na Taovia God e sauvulagi vaniau kesa goto na omea i laona na moro. Au reia kesa na kei na vuanagai mada i laona. ² Ma na Taovia e veisuaau: "¿A Amos, laka nagua o reia?"

Minau au gokovisu vania mau tsaria, "Au reia kesa na kei na vuanagai mada."

Ma na Taovia e tsarivaniau, "E laba nogo na susuina † na dani vanigira niq tinoni ni Israel. Inau sauba e utu goto kau olia niq papada tana rongona na kedeaqira igira. ³ Mi tana dani ia, ma na linge tana valena na taovia tsapakae sauba ke oli me ke lia na tangitangi. Ma na kubuqira na tinoni mate sauba kara viri tsaro bamai pipi nauna. Me sauba kara tsoniligigira mui lê moa."

† Kaira na goko "vuanagai mada" ma "susuina" tana goko Hibru e kesa moa atsa na tatangina.

Gaqira Kede na Israel

⁴ Kamu rongomia na omea iani, igamu amu tsogori tsunaligira na tinoni e tagara kesa ke sangagira, mamu sekoligira na tinoni ara tau tamanina sa omea igira ara totu i laona na veramui. ⁵ Amu goko mamu tsari segenimui, "Igami ami amesi sosongolia laka ke putsu tsaku na bongi tabu rongona kami gini tsabirigira gamami sila. ?Lao, kengisa vaga ti ke sui na dani na Sabat, ma kami gini tuturiga tugua na tsabirigira ni-mami omea? Mi tana ti kami gini peqo tana tsabiri, ma kami gini aqo na tovomamava peropero, gana kami peqogira na tinoni ara mai vovoli. ⁶ Kami gini tsabirigira goto na duduna uiti seko ma kami moloa ke loki na matena. Me sauba kami lalavea kesa na tinoni e tau tamanina sa omea me terevia na tuguvisuana nina kaoni, atsa moa ti na matena kesa na porotua, ma kami volia me ke lia nimami tseka."

⁷ Na Taovia na God ni Israel e vatsa me tsaria, "E utu saikesa kau padalea niqira aqo seko ara naua." ⁸ Me vaga ia, ma na barangengo sauba ke kasisi, me pipi tinoni ara mauri i laona sauba kara totu tana rota. Na kao popono sauba ke aligiri, me ke tsobodato me ke pukaluvu tugua vaga na Kô Nile. ⁹ E maimai nogo na tagu i tana sauba inau kau naua me ke tavongani sù na aso tana niaso vota, ma na rodo ke tsavua na barangengo tana dani male. Inau nogo na Taovia God au tsaria na omea iani. ¹⁰ Sauba kau olia nimui dani na magemage ma kara lia na dani na qiluqilu, ma nimui linge kara lia na tangitangi. Migamu sauba kamu sagelia na polo baubau papadana na melu, me ke roku na ivumui, vaga moa kalina na tamatau ara ka tangisia na mateana aia lelê moa ka daleqira. Ma na dani ia sauba ke seko sosongo nomoa tsau bâ tana susuina.

¹¹ "E maimai nogo na tagu i tana inau sauba kau moloa na uvirau ke liuvi poponoa na kao. Na tinoni sauba kara vitoa, me tau tana rongona e tagara na bredi; sauba kara marou, me tau tana rongona e tagara na kô. Sauba kara gini vitoa ma kara marou rongona ara ngaoa na rongomiana na gokona na Taovia. Inau na Taovia God au tsaria na omea iani. ¹² Na tinoni sauba kara liu bamai pipi nauna, tû tana Tasi Mate me tsau bâ tana Mediteranean, me tû i vava me ke tsau bâ i longa, na laveana kesa na goko ke talu i konina na Taovia, me sauba e utu kara tsodoa. ¹³ Mi tana dani ia, atsa moa na mane vaolu ma na daki vaolu, igira sui sauba kara mateluvu rongona ara marou. ¹⁴ Migira ara gini vatsa tana asana na god peropero ni Samaria mara tsaria, 'Au vatsa tana asana na god ni Dan,' se, 'Au vatsa tana asana na god ni Beerseba,' igira nogo na tinoni vaga ia sauba kara pukamate, me utu vanigira goto kara tû tugua."

Na Taovia e Pedegira na Israel

⁹ Minau au reia na Taovia e tutû i ligisana na belatabu, maia e tsarivaniau: "Ko labu susuligâ na kelaqira na tuguruna na Vale Tabu, me ke gini kakanu popono na kovokovo; mo ko rutugira ma kara puka bâ tana lovaqira na tinoni. Migira na tinoni kara kauvisu ta na tagu ia, inau sauba kau matesigira sui tana vailabu. Me tagara goto ke kesa tangomana ke tsogoligi se ke taopoi. ² Me atsa moa ti kara tsaitsunâ ma kara ba tsau tana barangengo na mate, minau sauba kau ba tangoligira moa. Me atsa goto moa ti kara dato bâ tana masaoka, minau sauba kau ba raqa tsunamaigira. ³ Me ti vaga kara ba taopoi i kelana na Vungavunga Karmel, minau sauba kau tsoni lalaveqira ma kau tangoligira. Me ti vaga kara ba taopoi taniau inau i vavana na tasi, minau sauba kau ketsalia na tuqana vigo na omea mamauri i tasi ke gatigira. ⁴ Me ti vaga igira gaqira gala kara aditsekavanogira kesa tana vera tavosi, minau sauba kau ketsaligira kara labumatesigira. Inau au padakuti matena nogo kau matesigira sui lakalaka, me utu goto kau sangagira."

⁵ Na Taovia God Susuliga Sosongo e pelea moa na barangengo,
me gini kasisi;
migira sui ara mauri i laona ara tangitangi.
Ma na barangengo popono e tsobodato me pukaluvu tugua vaga moa na Kô Nile.

⁶ Na Taovia e logo verana i baragata,
me tatakatsinia na masaoka i kelana na barangengo.
Maia e saoa na tasi
me qetutsunâ tana barangengo.
!Na Taovia nogo na asana aia!

⁷ Na Taovia e tsaria, "Tinoni ni Israel, inau au padalokigira na tinoni ni Sudan atsa vaga moa au padalokigamu igamu. Inau nogo au adirutsumigira na Pilistia tania i Krete, ma na Siria tania i Kir, atsa vaga moa kalina au adirutsumigamu igamu tania na Ejipt. ⁸ Inau na Taovia God au morotsuna bâ tana Israel, mau reigira popono nina sasi, me sauba nomoa kau toroutsani saikesalia tania na barangengo. Me utu moa kau matesiligira sui lakalaka na kukuana a Jakob.

⁹ "Minau sauba kau moloketsa moa, ma kau keseligira na tinoni ni Israel, vaga moa kalina ara keselia na pulaua i laona na neti, gana kau adiligigira sui lakalaka igira na tinoni sasi ma kara nangaligi saikesa tania na barangengo. ¹⁰ Me sauba kara mate sui tana vailabu igira na tinoni sasi ara totu i laoqira niqo tinoni, igira ara goko vaga iani, 'God sauba e utu ke tamivania na omea seko ke mai varangisigita.'"

God Sauba Ke Vaturi Visutugua Na Israel

¹¹ Na Taovia e tsaria, "E maimai nogo na tagu i tana sauba inau kau vaturi visutugua na verana a David, aia e vaga kesa na vale e toroutsa saikesa. Inau sauba kau tsiparatugua na bengebengena ma kau aqosid-outugua. Sauba kau logovisutugua me ke totu dou vago nogo i sau. ¹² Mi tana, migira na tinoni ni Israel sauba kara tangoli visutugua na kao ni Edom, migira sui goto na vera tavosi au tamanigira nogo i sau. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani, me sauba kau naua me ke laba vaga ia."

¹³ Me tsarigotoa na Taovia, "Ara maimai nogo na dani, i tana kara dato magobu dou na omea tsukatsuka, me ke tau vati sui moa na pipitsu, me ke raratugua na uta, ma kara mada danga sosongo na vuana uaeni,

me ke tau moa vati sui na rapasiaqira ma kara mada goto visana.

Ma na kona na uaeni puipui sauba ke kukudu tsuna tana vungavunga, me ke tatave tana tetena.

¹⁴ Inau sauba kau adivisugira tugua niqiu tinoni tana niqira kao.

Me sauba kara logovisugira niqira verabau ma kara totuvigira;

sauba kara tsukâ niqira uta na uaeni ma kara inuvia na uaenina,

sauba kara aqoa niqira uta ma kara gania na vuana na omea ara tsukâ.

¹⁵ Inau sauba kau tsukagira niqiu tinoni tana kao inau au saunogoa vanigira,

me sauba e utu goto kesa ke tangomana na vutiligiqira tugua.

Inau nogo na Taovia nimui God au tsaria na omea iani."

OBADIA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Na papi kurikuri iani, aia nina papi, ara marea tana tagu kalina igira na Babilon ara toroutsaninogoa na vera ni Jerusalem. Migira na Edom, kesa goto gaqira gala igira na Israel ara gini magemage kalina ara rongomia laka e puka nogo na Jerusalem, mara mai kara sangagira na mane vaumate ni Babilon na sekoliaqira na Israel ma na lauana niqira omea levolevo. Mi tana tagu nogo ia, maia Obadia na propete e katevulagia laka God sauba ke kedegira na Edom, kolugira goto na puku tavosi sui ara vaigalagi kolua na Israel.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani
Gaqira kede na Edom
Nina dani na Taovia

Na Taovia Sauba Ke Kedegira Na Edom

O Iani nogo e vaga nina kategoko a Obadia tana rongona na omea aia na Taovia God e tsarinogoa tana rongoqira na tinoni ni Edom. Na Taovia e molo-vanoa kesa nina mane adigoko i laoqira na puku na tinoni sui, migita sui a rongominogoa nina goko. Maia e tsarivaganana: “!Kamu tû, ma ka ba na vailabu kolu-aqira na Edom!”

² Ma na Taovia e tsarivaganana vanigira na Edom: “Inau sauba kau naua migamu kamu tau saikesa susuliga, migira na tinoni sui sauba kara peagamu lê. ³ Nimui kaekae segeni nogo e perobulesigamu. Igamu amu barapoliginia na vatu kakai nimui verabau pukuga, mamu totu kaekae i kelana na vungavunga, me vaga ia, migamu amu tsarivanigamu segeni, ?Laka aseï nomoa ke tangomana na raqa tsunaliada igita?” ⁴ Me atsa moa ti kamu dona na lovo dato ao vaga moa na manuloki, ma kamu ba aqosi veramui i laoqira na veitugu, minau sauba nomoa kau raqa tsunagamu.

⁵ “Kalina igira na mane komi ara mai na komi tana bongi, migira ara adia moa na omea ara padangaoa. Mi kalina igira na tinoni ara ba pitsua niqira vuana uaeni, mara mologira ke visana kara totuvisu. Bâ, migamu sauba igira gamui gala e utu kara nauvaganana ia. Sauba nomoa kara suilavaginigamu saikesa, me ke tau goto totuvisu ke kesa. ⁶ Migamu na kukuana a Esau, sauba kara lauligi tanigamu pipi sui nimui omea loki matena. ⁷ Migira sui ara sai alaala kolugamu kalina ia, sauba kara perobulesigamu moa ma kara tsialigigamu tania na veramui. Migira na tinoni ara tobarago kolugamu kalina ia, sauba kara

tulusigamu tana vailabu. Migira gamui saidou ara sangapata kolugamu tana mutsa, sauba kara molo gamui taviti, ma kara veitsarigamui ma kara tsaria, ?Me laka iava e ba liu niqira sasaga loki na Edom kalina ia?”

⁸ “Mi tana dani i tana inau kau kedegamu igamu na Edom, me sauba kau matesiligigira sui lakalaka nimui mane sasaga, ma kau suilavagini saikesalia gamui sasaga loki. ⁹ Migamu na mane ni Teman amu dona sosongo na veilabu sauba kamu viri gariri tana matagu. Eo, sauba kau matesiligigamu popono igamu na mane vaumate tana puku konina a Esau.

Na Rongona Gana Kede na Edom

¹⁰ “Tana rongona nogo igamu amu komigira mamu labumatesigira na tasimui, [†] igira na kukuana a Jakob, te inau sauba kau toroutsanigamu saikesa, me ke paluvangamamui na dani ma na dani. ¹¹ Tana tagu kalina igira gaqira gala na Juda ara mai mara vui pukalia na matsapakapuna na Jerusalem, mara lauligigira sui niqira omea tatamani mara tuvari votagira i laoqira segeni, migamu amu tu tabaligi mamu morosigira lê moa, mamu tau goto sangagira na Juda. Me vaga ia, migamu amu kesaniatsa kolugira moa na mane vanga komi igira.

¹²⁻¹⁴ Ma na omea vaga igamu au nauvanigira na Juda igira na tasimui e tau saikesa dou. Igamu amu sekoli sosongoligira, mamu gini magemage moa tana dani ara mai na gala mara toroutsania na veraqira. Mamu tsirigira mamu kiataginigira moa kalina e gadovigira

[†] *Igira na Israel na kukuana a Jakob, ma Jakob na tasina batso a Esau, ma Esau na mumuaqira na Edom.*

na rota loki. Mi tana tagu kalina igira niq̄u tinoni inau ara totu tana seko, migamu amu sage tana veraqira mamu gini mage na morosiana niqira rota, mamu sanḡa na lauligiana niqira omea tatamani. Mamu ba totukapusigotoa na masanga sautu, gana kamu tan-goliginigira igira ara tovoa na tsogoligi, mamu molobagira i limaqira gaqira gala.

God Sauba Ke Pedegira Na Tinoni Sui

¹⁵“Eo, e varavara mai nogo na dani i tana inau sauba kau pedegira na tinoni sui. Migamu na Edom, na omea seko vaga amu naua, sauba kara nauvisu vanigamu goto. Ma nimui sasaga tabaru sauba kara gadovisu-tugua i konimui segeni. ¹⁶Niq̄u tinoni inau ara inuvino-go na tseu vavai na kede tana niq̄u vungavunga tabu. Me sauba ti igira sui lakalaka na tinoni tavosi ara totu polipoligira kara inuvigotoa na tseu vavai na kede, me ke vavai goto bâ. Me sauba kara inuvi korasia ma kara gini nangaligi saikesa.

Sauba Ke Managaqira na Israel

¹⁷“Me sauba nomoa kara visana niq̄u tinoni kara ba tsogoravi tana Vungavunga Sion, mi tana nauna nogo ia sauba ke lia niq̄u nauna tabu inau. Migira na kukua-

na a Jakob sauba kara adivisutugua na kao inau au sauvanigira nogo tana idana. ¹⁸Ma ka niqira tinoni a Jakob ma Josep sauba kara vaga saikesa nogo na lake, sauba kara tû ma kara toroutsanigira sui lakalaka nina tinoni a Esau vaga nogo kalina na lake e iruvia na buruburu makede me ganisua. Me ke tagara goto sa kukuana a Esau ke pitsa tania na mate. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

¹⁹“Mi tana migira na tinoni tana Juda tabana iata sauba kara ba totuvia na Edom, migira tana tuana tetena tabana i tasi sauba kara ba tangolia na Pilistia. Migira na Israel sauba kara ba aditamanigira na butona momoru tana Ephraim ma na Samaria. Migira na tinoni ni Benjamin sauba kara adia na Gilead. ²⁰Migira sui na tinoni ni Israel tabana i vava, igira ara aditsekanogira tana vera tavosi i sau, sauba kara visumai, ma kara tangolia na Ponisia tsau bâ i Sarepat tabana i vava. Migira na tinoni ni Jerusalem, igira ara aditsekanogira i Sardis, sauba kara ba tangoligira na vera tana Juda tabana i ata. ²¹Migira na tinoni ni Jerusalem ara tangomana tana veilabu sauba kara ba tangolia na Edom ma kara tagaovi kaputia. Minau segeni nogo na Taovia sauba kau lia niqira taovia tsapakae.”

JONA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Nina papi, aia e tau atsa kolua niqira papi igira na propete tavosi tana Papi Tabu. Mi laona na papi iani e totu na turupatuna kesa na propete aia e ngaoa na petsakoe me ke sove na nauana na omea God e ketsalia ke naua. God e ketsalia ke vano i Nineve, aia na pukuna na vera tana butona momoru ni Asiria, igira nogo gaqira gala seko sosongo na Israel. Ma Jona e sove sosongo na vano i tana ma na turupatuna vaniaqira na gokona God, rongona e dona dou nogo laka God e utu saikesa ke manalia nina veke na sekoliana na verabau ia. Mi murina, kalina e tsodoa visana na rota loki, maia e tuturiga tugua na rongomangana God. Mi muri mai, maia e kore vania God kalina e reia laka ara pilotoba na tinoni ni Nineve, ma God e tau manalia nina veke laka ke luvusigira.

Na papi iani e sau makalia laka God e tagaovi kaputigira nina omea vovola sui. Me putsikae liuliu bâ, e saumakalia laka God aia na God na galuve, me galuvegira na tinoni sui lakalaka. Me padangaoa bâ na padaleana niqira sasi ma na maurisiaqira goto gaqira gala igira nina tinoni, liusia na kedeaqira ma na luvusi-aqira saikesa.

Na Omea Ara Totu tana Papi Iani

God e molo aqo vania a Jona ma Jona e petsakoe

A Jona e pilotoba ma God e maurisia tania na tsetse loki

A Jona e goko vanigira na Nineve

God e galuvevisugira na Nineve

A Jona e Petsakoe Vania na Taovia

1 Kesa dani, ma na Taovia e goko vania a Jona na dalena a Amitai. ² Me tsarivania, "Ko tû, mo ko vano i Nineve na verabau loki, mo ko goko kakai vanigira na tinoni ni tana, rongona inau au donagininogoa laka e seko sosongo niqira sasaga." ³ Ma Jona e tû me aligiri na vano, me molomuri vania i Nineve, rongona e ngaoa ke tsogoligi tania na Taovia. Me vano i Jopa, mi tana e reia kesa na vaka e vangaraua na vano i Spain. Maia e bâ me volia nina pasisi, me sangasage kolugira na mane na vaka ia na vano i Spain, i tana e padâ ke gini totu popoi tania na Taovia.

⁴⁵ Mi kalina ara vovotu, ma Jona e ba tsuna saviliu tana tabulô me matura tatanu. Tau oka ma na Taovia e moloa kesa na guguri loki tana tasi, me laba na legai loki seko sosongo me gadovia na vaka, me varangi ke tarese. Mi tana migira na mane na vaka ara viri matagu mate, me pipi gira tatasa ara ngangaidato vania niqira god segeni ke sangagira. Te ara tû mara tsonigira i tasi gana lutsa na vaka rongona ke gini malamala na vaka.

⁶ Maia na taovia na vaka e tsuna i laona na tabulô, me ba reitsodoa a Jona e mamaturu moa. Me galisia me tsarivania, "Na vanga matura igoe! ?Nagua sagata o padâ te o matura vaga ia? Ko mamata mo ko nongia nimu god ke sangagita. Tau utu ngatsu aia ke galuvegita me ke maurisigita."

⁷ Mi kalina ara ka visudato i gotu kaira, migira na mane na vaka ara vaigokovigi mara tsaria, "Ida ma ka tsonikutsu matena, ma ka gini tsodovulagia ase i nomoa e tsukia te e gadovigita na rota seko vaga ia." Migira ara naua, me gado i konina a Jona. ⁸ Te ara tû mara goko vania a Jona mara tsaria, "Ko tsaridoua vanigami! ?Laka ase i nomoa e tsukia te e gini laba na legai loki vaga ia? ?Laka igoe nogo? ?Ma nagua o naua ieni? ?Iava o talumai igoe? ?Ma na ava vaga igoe?"

⁹ Me tsaria a Jona, "Inau na Hibru. Mau samasama vania na Taovia, na God na baragata, aia nogo e aqosi poponoa na kao mamatsa ma na tasi." ¹⁰ Maia Jona e goko babâ moa, me tsaritutugua vanigira laka aia e petsakoe me tsogo tania na Taovia.

Mi tana, migira na mane na vaka ara gini matagu loki sosongo mara tsarivania, "?Rongona gua ti o tsogo vaga sagata ia?" ¹¹ Ma na legai e loki seko sosongo

babâ moa, migira na mane na vaka ara veisuâ a Jona, "Vaga ia, ma nagua sauba kami naua vanigo igoe ti ke gini puka na susuligana na legai?"

¹² Ma Jona e tsarivanigira, "Kamu tsonitsunaau i tasi, me sauba kamu reia ke beata na tasi. Rongona au dona nogo laka tana rongoqu nogo inau te e gini gadovigamu na legai loki vaga ia."

¹³ Me atsa moa ti a Jona e tsarivanigira kara tsonit-sunâ i tasi, me tagara. Igira na mane na vaka ara to-vokakaia tana susuligaqira popono na voselagini long-gaana na vaka i one. Ma na legai e loki babâ moa. Mara gini tau tangomana na longa i one. ¹⁴ Mara ngangaidato vania na Taovia mara tsaria, "Taovia igami nongigo ko laka na pede matesiamami tana rongo-na na mateana na mane iani. Igoe nogo Taovia o pedea te ara gini laba na omea vaga girani." ¹⁵ Mi tana ara tû mara tsebâ a Jona mara tsonitsunâ i tasi. Me tavongani beata mate na tasi. ¹⁶ Mi kalina ara reia na omea e laba vaga ia, migira na mane na vaka ara mataguni sosongolia na Taovia. Mara tû mara vekea laka kara aqo dou vania na Taovia ma kara savori-kodoputsa vania kalina kara laba i one.

¹⁷ Ma na Taovia e ketsalia kesa na tsetse loki ke konomi poponoa a Jona. Ma Jona e totu i laona na tobana na tsetse loki ia tolu na dani me tolu na bongi.

Nina Nonginongi a Jona

2 Me tû i laona na tobana na tsetse loki ia, ma Jona e nonginongi vania na Taovia nina God me goko vaganana iani:

² "Taovia, i laona niqû rota inau au soago, migoe o rongomiau.

I laona na qouna na maorodo au ngangaidato vanigo ko sangaau, migoe o sangaau.

³ Igoe nogo o tsonitsunaau tana pikana na maorodo, i lao vasau,

i tana na tasi e kokoponotiau, migira sui nimu panu loki ma na ovu ara liu kaoniau.

⁴ Au pada laka igoe o tsoniligi saikesaliau nogo tania na matamu igoe,

me ke utugana vaniau goto kau reilakana tugua nimu Vale Tabu.

⁵ Ma na tasi e tsavuau, me gini utugana vaniau na magomago,

ma na maorodo e poli poponoau.

Ma na buruburu ni tasi e virigi polia na lovaqu.

⁶ Au tsuna bâ tsau tana pukuna na vungavunga, i tana e totu na barakapu e vongo saviliu.

Migoe nogo Taovia niqû God o maurisiau tania na qou loki ia.

⁷ Mi kalina au vatsangia na mauriqu e nananga lê nogo taniau,

mi tana au nongigo Taovia,

mi laona nimu Vale Tabu igoe o rongomiau.

⁸ Igira ara samasama vanigira na god peropero ara piloligi tanigo igoe na God mana.

⁹ Minau sauba kau lingena na tsonikaeamu igoe, ma kau savori-kodoputsa vanigo,

ma kau manalia na omea au vekenogoa vanigo.

!Rongona na mauri sui e talumai i konimu moa igoe Taovia!"

¹⁰ Ma na Taovia e ketsalia na tsetse ke mumutali longâ a Jona i one, me laba vaga.

A Jona e Rongomangana na Taovia

3 Na Taovia e goko vanitugua a Jona na rukanina kalina ² me tsaria, "Ko tû mo ko vano i Nineve na verabau loki, mo ko turupatuna vanigira na tinoni ni tana na turupatu vaga inau au mologinigo." ³ Ma Jona e rongomangana na Taovia, me tû me vano i Nineve. Mi tana tagu ia, mi Nineve na verabau loki sosongo, e adia e tolu na dani popono na vanovano tû kesa tabana me tsau kesa tabana. ⁴ Mi kalina a Jona e ba laba i tana, maia e tuturiga na liu bamai i laona na vera loki ia. Me vanovano kesa na dani popono, me gokodato vanigira na tinoni me tsaria, "E kau lelê moa e vati sangavulu na dani ma na Nineve sauba ke luvu saikesa!"

⁵ Migira na tinoni ni Nineve ara tutunina nina goko God vaga a Jona e katevulagia vanigira. Mara vaigokovigi sai, mara pedea laka igira sui kara tsoni vi-toaqira segeni na mani sese matena niqira sasi, me ke tuturiga i koniqira na lokina me ke tsau bâ tana tetelona kara sagelia na polo baubau, na papadana laka ara padasavi matena niqira sasi.

⁶ Mi kalina na taovia tsapakae ni Nineve e rongomia na omea e laba vaga ia, maia e tuligi tania nina bela na totukae, me tsoraligia na polona taovia, me sagelia na polo baubau me gini uliuli na tora, gana ke sauvulagia laka aia e padasavi matena nina sasi. ⁷ Maia e moloketsa vanigira nina tinoni i Nineve me tsaria, "Iani nogo na ketsa e talumai i konina na taovia tsapakae kolugira nina tinoni sasanga: Ke laka goto ke kesa na ganiana sa omea. Pipi sui na tinoni, ma na buluka ma na sipi goto, e vali vanigira sui kara mutsa se kara inu.

⁸ Me pipi tinoni ke nonginongi kakai vania God, me ke mololegira nina sasaga tabaru me pipi sui nina aqo seko. ⁹ Tau utu God sauba ke olia nina papada. Tau goto utu ti ke sui nina momosatoba vanigita, me ke utu goto gita ka mate."

¹⁰ God e reia na omea ara naua. E morosia laka ara mololenogoa niqira sasaga tabaru. Te e gini olia nina papada me tau kedegira vaga aia e tsarinogoa laka sauba ke naua.

Nina Momosatoba a Jona Ma Nina Galuve God

4 Me seko sosongo na tobana a Jona me gini kore vania na Taovia. ² Me tsaria, “?Taovia, laka inau au tau tsarivanigo nogo tana idana kalina au tau vati mololea i veraqu, laka aia saikesa nogo na omea igoe sauba ko naua? !Aia nogoria na rongona ti au gini to-vokakaia kau tsogovano i Spain! Inau au donaginino-go laka igoe na God na galuve, mo galuve sosongoligira na tinoni sui. O berengiti na kore, mo dona sosongo na galuve tinoni, ma na oliana nimu papada ma na tau kede tinoni. ³ Mi kalina ia Taovia, ko moloau moa ma kau mate. E dou bâ ti kau mateligi moa liusia na mauri.”

⁴ Ma na Taovia e tsarivania a Jona, “?Laka o tamanina sa nimu rongona dou ko gini kore igoe?”

⁵ Mi tana ma Jona e tû, me vanoligi tania na verabau ia me longa. Me bâ logoa kesa nina babale, me totu raviravi tana auauna. Me pipitu ke reia na omea sauba ke laba vania na vera ni Nineve. ⁶ Maia na Taovia God e moloa kesa na gai ke dato liusia a Jona ke gini ausia

me ke totu raviravi. Ma Jona e gini mage loki sosongo na totu raviravi dou tana auna na gai ia. ⁷ Mi tana matsaraka bongibongi na dani i muri, ma God e mologira na nive kara gania na gai ia me gini mate. ⁸ Mi murina kalina e dato nogo na aso, God e molomaia kesa na guguri papara e talu i longa. Ma Jona e tuturiga na vat-sangi saviana na paparana na aso e rangikakaia na lo-vana. Me ngaoa moa ke mate me tsaria, “!E dou bâ ti kau mateligi moa liusia na mauri!”

⁹ Ma God e tsarivania, “?Laka o tamanina sa nimu rongona dou na gini kore tana rongona na gai ia?”

Ma Jona e gokovisu vania me tsaria, “Au tamani rongona sosongo nomoa kau kore inau, eo, au kore loki sosongo me tugua kau mate!”

¹⁰ Ma na Taovia e tsarivania, “Igoe o galuve sosongolia na gai iani aia e vovodato i laona kesa lelê moa na bongi, me mate lê tana bongi i muri. Migoe segenimu o tau lelê nauvania sa omea ke gini mauri me ke dato. ¹¹ ?Megua, laka e tau ulagaqu inau kau galuvea na Nineve, aia na verabau loki i tana ara mauri e liusia 120,000 na tinoni, migira goto danga na buluka?”

MIKA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Aia Mika na propete gana vatavata kolu moa a Isaia tana aqo. Maia Isaia na mane ni Jerusalem, ma na omea aia e gini goko e kalgira moa na taovia na vera ma na tinoni lokiloki. Ma Mika e talumai kesa tana vera tetelo tana Juda, ma na omea aia e gini goko e kalgira na tinoni sui, me kate vanigira laka God sauba ke kedegira tana rongona ara piloligi tania, mara tau nogo muria na omea God e pede vanigira kara naua.

Mi laona nina goko a Mika na propete ara totu maka visana tsaqina goko ara kalea na tagu dou sauba ke labamai i muri. E gini goko laka God sauba ke tusua na rago vanigira nina tinoni. Me kate gokona idanogo laka God e vilinogoa kesa na mane tana vungu konina a David, ke lia na taovia tsapakae dou, me ke vaturia na rago i laogira nina tinoni.

Me visana tana nina butona goko a Mika e atsa kolugotoa na omea ara tsaria visana na propete tavosi tana Israel. Ma na goko ia e vaga iani: "Na Taovia e tsarivulagi vanigita nogo na omea ara dou i matana. Ma na omea God e kilia igita ka naua e vaga iani: ka naua moa na omea e gotolaka, ka galuvegira na tinoni sui, ka totu palatsuna, ma ka tobasai kolua nida God." (6:8)

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na pede e gadovikaira na Israel ma na Juda

Na Taovia sauba ke tagaovigira na tinoni sui tana rago

Na gokona na totu parovata ma na amesi

1 Tana tagu kalina tugira a Jotam, ma Ahas, ma Heskia ara tu taovia tsapakae tana Juda, maia na Taovia e goko vania a Mika, aia na mane ni Moreset. Na Taovia e saulabati vania a Mika na omea sui girani tana ka rongogira kaira na verabau ni Samaria mi Jerusalem.

Na Tangitangi Ka Mateqira Na Samaria ma na Jerusalem

² Kamu rongomia na omea iani igamu na tinoni sui. Eo, igamu sui amu mauri tana barangengo kamu rongomai.

Aia nogo na Taovia God sauba ke taimatamui.

!Kamu rorongovata! Aia e totu tana valena tabu i gotu i baragata me gokomai vanigamu.

³ Na Taovia sauba ke mololea na valena tabu, me ke tsunamai me ke liu bamai i kelaqira na vungavunga.

⁴ Migira na vungavunga sauba kara viri rono lê sui i vavana na tuana aia, vaga moa na kadele kalina ara moloa tana lake, me sauba kara viri nara bamai tana poi popono, vaga moa na kô e sarara tsuna talu i kelana na tete-na.

⁵ Ma na omea sui girani sauba kara laba rongona igira na tinoni tana Israel ara sasi mara sove na rongomangana God. ?Masei nomoa e tsuki vanigira na Israel te ara gini sove na rongomangana God? !Aia segenina nogo na Samaria niqira verabau pukuga! ?Masei nomoa e tsuki vanigira na Juda te ara gini samasama vanigira na god peropero? !Maia segenina nogo na verabau ni Jerusalem! ⁶ Maia nogoria na rongona ti na Taovia e tsarivaganana iani, "Inau sauba kau toroutsania na Samaria, me ke lia vaga moa na tsupu na kutso ara tsonia tana nauna mangasâ, me ke lia lê na nauna na mani tsuka itai na uaeni i laona. Minau sauba kau tsonitsunâ na kutsona na verabau ia i laona na poiatsa, me ke gini laba malemale na papakana. ⁷ Me pipi sui lakalaka na titinonina nina god peropero aia e padaloki sosongoligira, inau sauba kau tairutugira sui, ma na omea ara sau ngiti vovoliqira igira na rebina nina valetabu, sauba nomoa kau kodogira sui tana lake. Igira na tinoni ni Samaria ara piloligi sui tania God, mara ba samasama vanigira na god peropero vaga moa na daki rebi e tsonilea na savana me bule kolugira bamai lê visana na mane tavosi. Bâ, me sauba igira gana gala kara mai ma kara laugira sui na omea igira na Samaria ara tsodoa tana aqo rebi, ma kara

danga amu tsukigira, me vaga ia, minau sauba kau toroutsanigamu saikesa.

¹¹ "Me ti vaga kesa na propete ke mai me ke perogamu me ke tsaria, 'Inau au kategoko vanigamu tana asana na Taovia laka sauba kamu tamanina ke danga gamui uaeni ma gamui ko susuliga,' migamu sauba kamu reingao sosongolia na vatana na propete vaga ia."

God e Vekea Laka Ke Adisaigira Tugua Nina Tinoni

¹² Ma na Taovia e goko babâ moa me tsaria, "Migamu sui na tinoni ni Israel amu kauvisu, inau sauba kau adisaigamu tugua. Eo, sauba nomoa kau adisaigamu vaga moa na sipi aia na mane e reitutugugira e adivi-sumaigira tugua tana baraqira. Me sauba kara danga tugua na tinoni tana nimui kao, vaga moa na alaala popono na sipi ara dangali poponoa na nauna i tana e dato dou na buruburu."

¹³ God sauba ke voti vanigira na sautu, maia ke ida vanigira, migira sauba kara pokatiligia na matsapakapuna na verabau, ma kara rutsuligi i taba. Ma niqira taovia tsapakae, aia nogo na Taovia, sauba aia segenina nogo ke idagana sautu vanigira.

A Mika e Taimataqira Gaqira Ida na Israel

3 !Kamu rorongono dou igamu sui na tagaovera tana Israel! Igamu nogo nimui aqo kamu gini boe rongona ke gini laba na pedegoto, ² bâ, migamu saikesa nogo amu reisavia na omea e dou, mamu reingaoa moa na omea e seko. Mi tana nauvaganana ia, e vaga moa ti amu palo mamuraia na kokoraqira niqutini, mamu pariligia na velesi tania na suliqira, ³ mamu ganigira. Amu paloligia na kokoraqira, mamu kutsigira na suliqira, mamu pari kutikutia na lakaqira vaga moa ti na omea gana na mani kukiana. ⁴ Me maimai nogo na tagu i tana igamu sauba kamu ngangai dato vania na Taovia ke sangagamu, maia sauba e utu lelê ke rongomigamu. E utu nomoa ke rongomigira nimui nonginongi, rongona igamu amu naua moa na omea e seko i matana.

⁵ Ara visana na propete ara dona na katevulagiana na tagu na rago vaniaqira moa igira ara voligira. Me ti vaga kara tau voligira, ma na propete girani ara gini molo matagu vanigira moa laka sauba na vailabu loki ke mai sekoligira. Bâ, ma na Taovia e tsarivaganana iani vanigira na propete peropero vaga igira, ⁶ "Igamu na propete, na bongimui e varangi sosongo nogo ke vano putsu, ma na aso e sutsuna tanigamu nogo. Tana rongona nogo igamu amu raqa sasiligira niqutini, ti sauba kamu tau goto reilakana sa omea tana moro, ma kamu tau goto tangomana na kate idana sa omea." ⁷ Migira na propete ara dona na kate ida omea, sauba ke paluvangamaqira lê, rongona God ke tau no-

go rongomia niqira nonginongi, me ke tau tamia kara laba na omea vaga ara katemaia igira.

⁸ Minau, na Taovia e dangaliginiau na susuligana nina tarunga, me sauvaniau na sasaga gana na pedegoto, ma na malagai na katevulagiana niqira sasi na tinoni ni Israel. ⁹ Kamu rorongono igamu na tagaovera sui tana Israel, igamu amu reisavia na pedegoto, mamu pilo sekolia na omea e goto me ba lia na omea sasi. ¹⁰ Igamu amu logoa na Jerusalem, nina verabau nogo God, tana papakana na labumate ma na pede sasi. ¹¹ Igira na tagaovera ara dona moa na adi qolona na sanga kesa tabana tana niqira aqo, migira na manetabu ara ngaoa moa kara voligira talu ti kara tsaritutu vanigira na ketsa ma na vali. Migira goto na propete ara kilia moa kara tangolia talu na qolo ti kara katemaia sa omea. Ara nanau vaganana moa ia, mara tû mara tsaria, "Na Taovia e totu kolugita nogo. Me vaga ia, me tau goto tangomana sa omea ke sekoligita."

¹² Bâ, mi tana rongona nogo nimui sasi igamu na tagaovera, ma na manetabu, ma na propete, ti God sauba ke toroutsania na vera ni Jerusalem, me ke lia na tsupu na kutso. Ma na Vungavunga Sion ke lia na kao lê ma kara aqo uta i konina. Ma na tetena i tana e totu na Vale Tabu sauba ke lia na goana atsi.

Na Taovia Sauba Ke Tagaovigira na Tinoni Sui Tana Rago

(Isaia 2:1-4)

4 Me kesa tana tagu i muri bâ, maia na Vungavunga Sion i tana e tû nina Vale Tabu na Taovia, sauba ke dato liuliu bâ, me ke katsi liusigira na vungavunga sui. Migira na puku danga sauba kara kalemaia moa aia, ² ma niqira toga sauba kara tsarivaganana iani, "Ida gita ma ka dato bâ tana nina vungavunga na Taovia, tana nina Vale Tabu niqira God igira na Israel. Maia sauba ke sasanigita na omea e ngaoa igita ka naua; mi tana ti ka dona na liu bâ tana sautu aia e vilinogoa vanigita. Rongona igira sui nina sasani na Taovia ara talumai mai i Jerusalem i kelana na Vungavunga Sion; mi tana nogo aia e tû te e mologoko bâ vanigira nina tinoni."

³ Maia nogo sauba ke gotosia niqira vaikoregi na puku sui, me ke vaturia na goto i laoqira na puku susuliga, igira ara totu ao, migira goto ara totu varangi. Migira sauba kara tupia niqira isi na vailabu, me ke lia lê na mani tsaikao tana niqira uta,

ma niqira bao ke lia lê niqira gau na aqo.
 Me sauba ke tagara goto sa puku ke ngaoa na labua-
 na na puku tavosi,
 se ke vangarautugua na vano tana vailabu.
⁴ Me pipi tinoni sauba ke mauri tana rago
 i ligisana nina uta na uaeni ma nina gai mutsamutsa
 segeni nogo,
 me sauba ke tagara goto ke kesa ke naua me ke gini
 matagu.
 Na Taovia Susuliga Sosongo nogo e vekea na omea
 iani.

⁵ Pipi tatasa na puku ara samasama vania mara ron-
 gomangana nina god segeni nogo, migita na tinoni ni
 Israel, sauba ka samasama ma ka rongomangana moa
 na Taovia nida God na dani ma na dani.

Igira na Israel Sauba Kara Visutugua i Veraqira

⁶ Na Taovia e tsaria, "E maimai nogo na tagu i tana
 inau sauba kau adisaigira tugua na tinoni au kedegira
 nogo, mara gini rota na totu tsinogo. ⁷ Ara tsaurae lê
 nogo mara totu ao sosongo tania na veraqira, mara
 tau nogo susuliga na vanovano. Minau sauba kau
 susuligasigira igira ara kauvisu, ma kara lia tugua na
 puku loki. Minau nogo sauba kau tagaovi kaputigira
 tana Vungavunga Sion ke tû tana tagu ia me ke babâ
 saviliu na dani ma na dani."

⁸ Migoe Jerusalem, God nogo e totu i laomu, me re-
 itutugugira nimu tinoni, vaga moa kesa na mane reitu-
 tugu sipi dou e reitutugugira nina sipi. Migoe sauba ko
 lia tugua na verabau pukuga vaga nogo i sau.

⁹ ?Megua vaga igoe Jerusalem, ti o ngangai loki vaga
 ia? ?Matena gua ti o rota loki vaga moa kesa na daki e
 vatsangia na dalena? ?Ke tau utu ngatsu matena igoe
 o tau tamanina sa nimu taovia tsapakae, migira goto
 nimu tinoni sauparovata ara viri mate sui nogo? ¹⁰ Ka-
 mu biritsiu ma kamu kukungu igamu na Jerusalem va-
 ga moa na daki e parâ na vasusu, rongona kalina ia
 sauba kamu vanoligi tania nimui verabau, ma kamu
 ba totu tavongana bamai lê. Me sauba nomoa nimui
 aqo kamu vano i Babilon, mi tana nogo ti na Taovia ke
 laumaurisigamu tanigira gamui gala. ¹¹ Ara danga no-
 go na puku loki ara sai alaala agana kara mai na
 bokiana na veramui. Mara tsarivaganana iani, "Ida ma
 ka ba toroutsania na Jerusalem, ma ka reilakana kalina
 ke totu toroutsia popono!" ¹² Migira na puku loki girani
 ara tau saikesa donaginia na omea e totu tana nina
 papada na Taovia. Mara tau goto reigadovia laka God
 nogo e soasaigira rongona aia e ngaoa ke kedegira,
 vaga saikesa moa kalina ara tsakosaia na uiti mara
 adivanogira tana nauna na labududusi uiti.

¹³ Ma na Taovia e tsaria, "Igamu na toga ni Jerusalem,
 kamu bâ ma kamu kedegira gamui gala. Inau sauba
 kau naua migamu kamu susuliga vaga na buluka

mane e tamanina na kakatsana tapala, ma na perana
 tuana tapalamila. Igamu sauba kamu tsogori rapasigi-
 ra kara danga na puku loki, ma niqira omea levolevo
 loki matena ara laugira tana tangoepeke seko, igamu
 kamu adigira ma kamu saugira vaniau inau na Taovia
 na barangengo popono."

5 !Igamu na toga ni Jerusalem kamu soasaigira
 nimui alaala na mane vaumate! !Igira na gala ara
 mai tupolinogoa na verada! !Mara labunogoa gada
 tagaovera igita na Israel!

God e Vekea Kesa na Tagao Ke Talumai i Betlehem

² Ma na Taovia e tsaria, "Igoe Betlehem Eprata, igoe
 kesa o palatsuna i laoqira na vera sui tana Juda, mi lao-
 mu nogo igoe, sauba ke botsamai kesa na ida loki,
 maia nogo sauba ke tagaovigira na Israel, ma na vun-
 gu konina ia e tu mai nogo i oka."

³ Me vaga ia, ma na Taovia sauba ke livulegira nina
 tinoni i limaqira gaqira gala, poi ke tsau tana tagu kali-
 na kesa daki aia e vilinogoa ke vasua kesa na dalena
 mane. Mi kalina ke laba na tagu ia, migira gana ver-
 akolu ara totu tsinogo, kara vaitangoligi tugua kolugi-
 ra na kamaqira segeni. ⁴ Mi kalina aia ke mai, maia
 sauba ke tagaovi kaputigira nina tinoni kolua na
 susuliga e talumai konina na Taovia, me kolugotoa
 gana tangirongo tsapakae na Taovia God segenina no-
 go. Migira nina tinoni sauba kara totu raviravi dou,
 rongona na tinoni sui lakalaka polia na barangengo
 sauba kara donaginia gana loki tsapakae ia, ⁵ maia
 sauba ke vaturia na rago i laoqira sui.

Mi kalina igira na Asiria kara mai sagelia nida butona
 momoru ma kara bokia na verada, migita sauba ka
 molovanogira nida ida susuliga bâ kara ba vailabu
 kolugira. ⁶ Mi tana gaqira suguradi nida alaala na
 mane vaumate sauba kara ba tangolia na Asiria, aia ni-
 na kao a Nimrod, ma kara laumaurisigita tania na li-
 maqira na Asiria kalina igira kara mai laka kara sagelia
 nida votavota.

⁷ Migira na toga ni Israel ara kauvisu sauba kara lia
 vaga moa na kolobu e talumai konina na Taovia i laoqi-
 ra na puku tavosi danga, me vaga goto na tsitsikina na
 usa e malobusia na kutsuna vaolu na omea tsukatsu-
 ka. Migira sauba kara vataragi kakai tana susuligana
 God, me tau tana tinoni lê. ⁸ Migira na tinoni ni Israel
 ara kauvisu i laoqira na puku tavosi, sauba kara vaga
 moa kesa na laeone e rurugu bamai na lave gana mut-
 sa i laona na legai atsi, se tana poiatsa i tana ara mut-
 samutsa na sipi. Me ke tsipusage i laoqira na sipi, me
 ke gati ngotsingotsigira, me tagara goto kesa tango-
 mana ke laumaurisigira. ⁹ Migira na Israel sauba kara
 tuliugira gaqira gala ma kara matesiligigira sui.

¹⁰ Ma na Taovia e tsaria, "Mi tana tagu ia, minau sau-
 ba kau adiligigira tanigamu nimui ose, ma kau sekoli-

gira pipi sui nimui terê. ¹¹ Me sauba kau vui pukaligira sui na verabau i laona nimui butona momoru, ma kau toroveoa na baravatuqira. ¹² Sauba kau pualasigira nimui sinagore na valoalo amu gini aqo, me ke tau goto totu sa tinoni ke dona na tatada i laomui. ¹³ Me sauba kau tairutugira na titinonina nimui god peropero, ma nimui tuguru vatu tabu. Mi tana ti kamu tau goto samasama vanigira na omea lê igamu segenimui nogo amu aqosiginigira na limamui. ¹⁴ Sauba kau raqatsunagira na nununa na god daki ko Asera ara totu i laona nimui kao, ma kau toroveogira nimui verabau. ¹⁵ Mi tana niqu momosatoba loki, sauba inau kau tangotuguqu i laoqira pipi sui na puku ara tau rongomangaqu.”

Na Taovia e Tinetegira na Israel

6 Kamu rongomia nina gogoko na Taovia e kalegira na tinoni ni Israel.

Taovia, ko tû mo ko adilabatigira nimu gogoko, ma kara rorongongira na vungavunga ma na tetena.

² Igamu na vungavunga, migamu goto na papakana kalavata na qoae taligu, kamu rongomi vatavidoua na omea na Taovia ke adilabatigira tana tinete. Na Taovia e vangaraunogoa na omea ke kateli vanigira nina tinoni. Me sauba nomoa ke taimataqira na Israel.

³ Na Taovia e tsaria, “?Igamu niqu tinoni laka nagua sagata au nasekoli vanigamu inau? ?Me laka na kalagai mamava koegua inau au ngoliginigamu? Kamu tsarivisumai vaniau. ⁴ Inau nogo au adirutsumigamu tania na Ejipt, mau laumaurisigamu tania na totu tseka i tana. Mau molotugira a Moses, ma Aaron, ma ko Miriam, kara tu idagana sautu vanigamu. ⁵ Migamu niqu tinoni kamu padatugua na omea aia Balak na taovia tsapakae ni Moab e vorogokona na nauvaniamui, ma na omea a Balaam na dalena a Beor e tsarivaniania. Ma kamu padatugugotoa na omea sui ara laba vanigamu i sautu kalina amu mololea i Akasia mamu vano kalea i Gilgal. Ti vaga kamu padatugugira na omea sui girani, me sauba kamu reigadovia na omea sui au naua inau agana kau laumaurisiginigamu.”

Na Omea e Kilia na Taovia

⁶ ?Laka nagua sauba kau adimai vania na Taovia na God ni baragata kalina kau mai na samasama vaniana? ?Laka kau adimaigira na dalena buluka dou bâ ma kau gini savori-kodokodo vania? ⁷ ?Me laka sauba na Taovia ke reingaoa ti vaga inau kau adimai vania na toga na sipi, se na dangana bâ na oela na olive? ?Se kau savori vania na dalequ botsaida na gini sese mateqira niqu sasi? ⁸ Tagara saikesa. Na Taovia e tsarivulagi vanigita nogo na omea ara dou i matana. Ma na omea e kilia igita ka naua e vaga iani: ka naua moa na omea

e gotolaka, ka galuvegira na tinoni sui, ka totu palatsuna, ma ka mauri tobasai koluana nida God.

⁹ E dou sosongo bâ na kukuni tania na Taovia. Na Taovia e goko vanigira na tinoni ni Jerusalem me tsarivaganana iani, “!Kamu rorongongira na tinoni amu saikolu mai i laona na verabau! ¹⁰ I laona na valeqira na tinoni vanga tsutsukibo ara totu danga na omea loki matena ara komigira. Migira kalina ara tû na tsabiri omea mara gini aqo na tovo mamava peropero. Na vatana na sasaga vaga iani inau au reisavi sosongolia. ¹¹ ?Ma kau nau koeguania ti kau padale vanigira niqira sasi na tinoni ara gini aqo na tovo mamava peropero? ¹² Igira nimui tinoni ara tamani omea danga nogo ara tû, mara ba laugotoa niqira omea na tinoni ara tau tamanina sa omea, me pipi igamu sui amu tinoni vanga peropero. ¹³ Me vaga ia, minau au tuturiga nogo na toroutsaniamui tana rongoqira nogo nimui sasi amu naua. ¹⁴ Sauba kamu mutsamutsa rago, me utu lelê kamu masu, sauba kamu vivitoea babâ moa. Sauba kamu laugira rago na omea levolevo, me utu moa kara totu kalavata i konimui, rongona inau sauba kau tamivanigira na gala ma kara toroutsanigira sui tana vailabu. ¹⁵ Sauba rago kamu tsukagira nimui uta, me utu lelê kamu tsurivia. Me sauba rago kamu gotsa gamui olive gana na aqosi oela, me utu lelê kamu gini aqo. Sauba rago kamu aqosi uaeni, me utu lelê kamu inuvia. ¹⁶ Na omea sui girani sauba nomoa kara laba vanigamu e utu ke tagara, rongona igamu amu muria moa na omea seko e naua a Omri na taovia tsapakae, maia goto a Ahab na dalena. Igamu amu adidatoa na omea seko kaira ara ka pedesai gokona, me vaga ia, minau sauba kau luvusigamu takuti, ma na tinoni sui sauba kara pea sekologamu. Me pipi sui tana naua na tinoni kara rei peagamu ma kara tsogori tsunaligamu.”

Na Israel Ara Sasi Babâ Moa

7 !E seko sosongo vaniau nogo! Inau au vaga moa kesa e gini rota sosongo na vitoa me ba togavia na gai mutsamutsa ma na itai na uaeni, me tau lele tsodoa sa vuana i koniqira. Ara pitsugira sui nogo pipi na vuana uaeni ma na vuana gai puipui dou. ² Me tagara lelê goto sa tinoni ke gotolaka na sasagana ke totuvisu tana kao ia, me tagara goto ke kesa ke totu kakai konina God. Pipi gira sui ara totu matengana moa na lave sautuna na labumate, ma na sekoliaqira gaqira verakolu. ³ Igira sui ara sasaga sosongo tana nausautuna na omea seko. Migira na tinoni lokiloki ma na manepede ara nongi qolona na sanga kesa tabana tana pede. Ma na mane e tangi loki gana rongo e dona ke bâ me ke goko valoalo vanigira ma kara muria na omea aia e ngaoa. ⁴ Migira, igira na tinoni tavosi ara pada laka ara tinoni dou mara naua na

omea e gotolaka, mi matana God igira ara tau tamani-na sa rongona, mara vaga moa na buruburu seko.

Me labamai nogo na tagu i tana God sauba ke kedegira nina tinoni, vaga nogo aia e parovatavigira tana mangaqira niqira mane reitutugu, igira nogo na propete. Mi kalina eni e ponopala sosongo na tobaqira mara tau moa dona nagua kara naua. ⁵ Kamu laka na tutunina niqira goko gamui verakolu, se na noruaqira na kulamui. Kamu parovata dou tana omea sui amu tsaria, atsa moa ti kalina amu goko vania na taumui. ⁶ Mi tana tagu vaga ia, migira na baka mane sauba kara butu peagira na tamaqira, ma na baka daki sauba kara sua mangaqira na tinaqira, migira na daki tauga kara veitutu kolugira na tarungaqira. Eo, gana gala seko bâ kesa tinoni e talumai nogo i laona na valena segeni.

⁷ Minau sauba kau vataragi moa konina na Taovia. Ma kau norua laka aia ke maurisiau. Ma niqû God sauba nomoa ke rongomia niqû nonginongi.

Na Taovia e Laumaurisigira Nina Tinoni

⁸ Igira gada gala ara tau tamanina sa niqira rongona na kiataginiada. E mana rago laka igita a puka lê nogo, me sauba nomoa ka tukae tugua. Migita a totu tana rodo kalina ia, ma na Taovia segenina nogo sauba ke lia nida marara. ⁹ Igita a sasi manana i matana na Taovia, mi kalina ia ma nida aqo ka berengiti na vat-sangiana na korena kesa tagu tetelo. Mi tana susuina maia nogo sauba ke isutuguda, me ke kedegira igira ara bingi sekoligita. Maia sauba ke adirutsumigita vania na marara; me sauba ka mamauri moa ma ka reia kalina aia ke laumaurisigita. ¹⁰ Mi tana ti igira gada gala kara reia e laba vaga ia, me sauba kara gini vangamâ lê, igira nogo ara gilû gada tana idana mara veisuagita vaga iani, “?Laka iava e totu aia na Taovia nimui God?” Migita sauba ka reia kalina na Taovia ke tsogori pukaligira, ma na tinoni kara tsotso i kelaqira vaga moa ti na boko tana sautu.

¹¹ Igamu na tinoni ni Jerusalem, e maimai nogo na tagu i tana sauba kamu paka visutugua na baravatuna

nimui verabau. Mi tana tagu ia sauba kara pabo vanigamu nimui votavota na kao. ¹² Migira nimui toga sauba kara visumaitugua talu pipi tana nauna, i Asiria tabana i longa, mi Ejipt tabana i ata, mi tana votavota na kao tana Kô Euprates, mi tasi ao, mi tana vungavunga i longa ao. ¹³ Ma na barangengo sauba nomoa ke lia na kao mangu lê tana rongona nogo niqira tsutsukibo igira ara totu i laona.

Na Taovia e Galuvegira na Israel

¹⁴ Taovia, ko reitutugugira nimu tinoni, igira igoe nogo o viligira kara lia nimu tamani segeni. Me atsa moa ti ara viri totu piriutsa bamai i laona na legai atsi i kelaqira na vungavunga i tana e tau lakataga dou na kao, ma na kao dou sosongo vania na aqo uta e totu i lao tana poina polipoligira. Ko tamivanigira moa kara ba aqosia niqira uta tana kao lakataga dou ni Basan, mi Gilead, vaga ara naunogoa i oka.

¹⁵ Taovia, ko aqosi vanigami na valatsatsa vaga o naua i sau kalina o adirutsumigami tania na Ejipt.

¹⁶ Migira na puku tavosi kara reia e vaga ia, me sauba ke paluvangamaqira atsa moa ti ara puku susuliga. Sauba kara matagu loki ma kara maturu kapusia na mataqira, ma kara ponotia na kuliqira. ¹⁷ Ma kara tere bamai tana papasa vaga moa na muata; ma kara gagariri ma kara laba rutsumai talu tana niqira valekakai ara barapoliginia na vatu, ma kara mai tû i matamu igoe na Taovia nimami God.

¹⁸ Me tagara goto sa god ke vaga igoe Taovia; igoe o padale vanigira niqira sasi nimu tinoni igira ara kauvisu. Mo tau goto dona na tangoli okaana nimu kore, mo gini mage moa na sauvulagi vaniamami nimu galuve vo oli. ¹⁹ Igoe sauba ko galuvegami kesa goto kalina. Me sauba ko tsogorigira nimami sasi, mo ko tsoni luvusigira tana pipiruna na tasi. ²⁰ Me sauba ko sauvulagia nimu tobalaka ma nimu galuve vo oli vanigira nimu tinoni, igira ka kukuaqira kaira a Abraham ma Jakob, vaga nogo igoe o vekea vanigira na muamamami i sau.

NAHUM

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

E tau moa totu sa nauna na turupatuna tana rongona na maurina a Nahum. Mi tana papi iani na propete ia e gini goko tana rongona niqira magemage loki igira na Israel kalina e puka na verabau ni Ninive. I Ninive aia na verabau pukuga tana Asiria. I sau na Asiria e kesa na vera susuliga sosongo, ma nina mane vau-mate ara toroutsanigira danga sosongo na vera tavosi bamai. Mara sekoligotoa na Israel tabana i vava, mara aditsekavanogira na tinoni sui.

Maia nogoria na rongona ti ara gini mage loki sosongo igira na Israel kalina ara rongomia laka e toroutsapo-pono na Ninive. Ma na propete Nahum e tsarivanigira laka God nogo e naua te e gini puka na Ninive, gana ke kedeginigira na tinoni vanga kaekae igira.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

God e pedea na Ninive

E puka na Ninive

Na Taovia e Kore Loki Vanigira na Ninive

1 Iani nogo e vaga na omea God e sauvulagi vania a Nahum na mane ni Elkos, tana bolebole, me kalea na vera ni Ninive.

² Na Taovia God e tau goto tamivanigira na tinoni kara samasama vania sa god tavosi, me kedegira igira ara petsakoe mangana aia. Mi tana korena loki aia e labuvisuginigira. ³ Na Taovia e kisa lê na kore, maia e susuliga sosongo nomoa, me tau dona ke gaegira na tinoni vanga tsutsukibo.

Miava moa i tana ke tsotso bâ na Taovia ma na viru sauba ke laba, ma na parako bau ke pungudato. ⁴ Maia e ketsalia na tasi me tavongani mamatsa takuti. Me naua mara viri mamatsa lê na kô. Mara matsele sui na buruburu tana poiatsa ni Basan, mi tana Vungavunga Karmel, migira goto na latsena gai ni Lebanon. ⁵ Migira na vungavunga ara kakasisi i matana na Taovia, ma na tetena ara viri rono mara lia lê na kô. Eo, na barangengo e kakasisi popono kalina na Taovia e labamai, ma na tinoni sui ara viri gagariri tana matagu.

⁶ ?Mi kalina aia e kore loki, me laka ase tangomana ke pitsa tania? ?Masei nomoa tangomana ke baria nina momosatoba loki? E botsalaba na korena loki me iru na matana, mara viri tarutu na vatu, mara lia lê na papasa.

⁷ Na Taovia e doulaka. Aia e reitutugugira dou nina tinoni tana tagu na rota loki, me aragogira igira ara pilo bâ i konina aia. ⁸ Aia e vaga saikesa moa na obo loki

e oboi poponoa na verabau ni Ninive, me matesigira sui lakalaka igira ara petsakoe mangana aia. ⁹ ?Migamu na gala, nagua amu gini vorogokona na nauvaniana na Taovia? !Kamu parovata! Aia nogo sauba ke matesiligigamu igamu. Me tau goto tangomana ke kesa ke petsakoe mangana ke ruka kalina. ¹⁰ Migamu sauba kamu viri iru sui saikesa vaga na itai kokonaga ma na buruburu makede.

¹¹ E kesa nogo na mane i laomui igamu na Ninive e dona sosongo na vorogokona na sekoliana na Taovia. ¹² Eo, miani nogo e vaga na omea aia na Taovia e tsaria vanigira nina tinoni ni Israel: "E atsa moa ti igira na Asiria kara susuliga sosongo ma kara danga, migira sui sauba moa kara mate ma kara nangaligi lê. Migamu niqiu tinoni, inau nogo au molovanigamu na rota loki, me sauba e utu goto kau nauvanigamu tugua.

¹³ Igira na Asiria ara tangoli kaputigamu igamu, mi kalina ia minau sauba kau suilavaginia gaqira susuliga, me ke utu vanigira goto kara bingi sekoligamu."

¹⁴ Miani nogo e vaga na omea aia na Taovia e pedea tana rongoqira na Asiria: "Igira sauba kara tau goto tamanina sa kukuaqira agana kara adidatoa na soaqira. Minau sauba kau toroutsanigira na titinonina niqira god peropero ara totu i laona niqira valetabu. !Mau vangaraunogoa kesa na nauna na mani qiluaqira na Asiria rongona ara tabaru seko sosongo me tau goto ulagana kara mauri babâ!"

¹⁵ !Kamu morosia bâ kesa na mane adigoko e ulo gaukutimai tana vungavunga me adimaia kesa na tu-

rupatu dou! !Maia e mai na tsarivulagiana laka e sui nogo na vailabu! Migamu na tinoni ni Juda kamu labasai ma kamu tuturiga tugua na lokisiaqira nimui bongi tabu, ma kamu saugira vania God na omea amu gini vekevaninogoa. Migira na vanga tsutsukibo sauba e utu goto kara bokitugua na veramui. !Rongona ara mate sui nogo, me utu goto kamu reigira!

E Puka na Vera ni Ninive

2 !Igamu na Ninive, igira gamui gala ara maimai nogo na bokiana na veramui! !Kamu mologira na mane togatoga kara ba tû i kelana na baravatuna na veramui! !Kamu totukapu tana matana sautu! !Ma kamu vangarau pitugira! ² Na Taovia e vangaraunogoa ke sauvisutugua gana tangirongo na Israel, vaga e tamanina nogo tana idana kalina igira gana gala ara tau vati sekolivania gana susuliga.

³ Igira niqira mane vaumate na gala ara tangolino-goa niqira tako tsitsi, mara sagelia na polo tsitsi gana na vailabu. !Mara vangarau sui nogo na bokiana na veramui! !Niqira terê ara angaanga vaga moa na lake, ma niqira ose ara vatotua mara vudoku! ⁴ Ma niqira terê ara terere tsaku sosongo tana sautu, mara viri vano visu i laona na vera popono. Mara viri tarari vaga moa na sulu, mara kirapi vaga moa na angaanga. ⁵ Migira gaqira taovia na mane vaumate ara turugira niqira tinoni, mara tsaku mara vaisugutigi tana vanovano. Mara ulokalea na baravatuna na vera, mara molokaea na didila tana kubu katsikatsi tana kara totu ravi ti kara tupi ovatiginia na baravatu. ⁶ Ara tupi ovatia na matsapakapu e totu gana ngongo na kô. Migira sui ara totu i laona na valena na taovia tsapakae ara viri matagu mate. ⁷ Migira na gala ara aditsekavanoa na daki taovia, migira nina dakiaqo ara ngangaisia, mara lumua na aseaseqira tana melu.

⁸ Vaga saikesa moa kalina na kô e nunuala rutsu tana pinu tapatapa, me vaga goto igira na tinoni ni Ninive ara viri nunuala rutsu kesa moa kalina tania na veraqira. Mara visana vidaqira ara gudato mara tsaria, "!"Kamu tu! !Kamu laka na tsogo!" Me tagara goto ke kesa ke rorongon me ke pilovisu.

⁹ Migira na gala ara vaigokovigi mara tsaria, "!"Ida gita ma ka ba laua niqira siliva ma niqira qolumila! !E danga dato sosongo nomoa na omea loki matena i laona na verabau iani!"

¹⁰ !Reia bâ! !Na Ninive e toroutsas saikesa, mara viri tsogo sui na tinonina, me totu mangu lê! E kaso na tobaqira tana matagu, me pulo na tuaqira, me tavongani labe lê na koniqira.

¹¹⁻¹² Tana idana na verabau ni Ninive e vaga moa kesa na babana laeone, i tana ara ba totu raviravi dou igira na laeone loki kolu daleqira tetelo. Maia na laeone mane e ba ruguvia gaqira sabo, me matesia, me gati

ngotsingotsia, me ba dangaliginia na babana na valesina, gana ke palaginigira na laeone daki kolu daleqira. ?Miava nogo na verabau ri kalina ia? E toroutsas saikesa nogo.

¹³ Ma na Taovia Susuliga Sosongo e tsarivanigira na Ninive, "!"Inau nogo gamui gala! Minau sauba kau tungigira sui nimui terê. Migira nimui mane vaumate sauba kara mate sui tana vailabu. Ma kau adivisugira pipi sui lakalaka na omea igamu amu laua tanigira na tinoni tavosi. Me sauba e utu goto sa tinoni ke rongomia niqira goko igira nimui mane adigoko."

3 Igira na tinoni ni Ninive ara dona sosongo na gokopero ma na labumatesi tinoni, ara laugira niqira omea tatamani na tinoni tavosi mara dangaliginia na veraqira. Maia nogoria na rongona ti God sauba ke toroutsania na veraqira kolu tinonina.

² Kamu rongomia na padaana na rararusi tana gotuqira na ose, ma na kukutuna na tuaqira, ma na rerekena na uilina niqira terê, kalina ara liu tsaku i sautu.

³ Igira na mane sage tana ose ara ulo tsapatugumai, mara viri angaanga niqira isi ma niqira bao. Ara matesigira danga sosongo na tinoni, me utu na tsokoraeqira, me tsupudato bamai na kubuqira, mara gini tubulagi i koniqira.

⁴ Na Ninive aia e vaga moa kesa na daki rebi, mi kalina ia aia e gadovikedena nina nauseko. E dou sosongo na rereina, me totu matengana moa na maduaqira na tinoni kara ngaoginia. Mi tana nauvaganana nogo ia, aia e valoginigira na tinoni tavosi danga kara gini mai i konina, mi muri maia e turugira kara aqotseka vania.

⁵ Ma na Taovia Susuliga Sosongo e tsarivaganana iani, "!"Inau sauba kau kedego igoe na Ninive! Igoe na daki rebi, minau sauba kau veroligia na polomu, mo ko totu malaiole i mataqira na tinoni tavosi sui, me ke gini paluvangamamu sosongo. ⁶ Me sauba kau taiginigo na omea marasibiga, ma kau tsogori tsunago. Migira na tinoni tavosi sauba kara vusuligo ma kara qenago. ⁷ Migira sui ara morosigo igoe sauba kara sugavisu ma kara tsaria, "!"Reia, e toroutsas lê saikesa nogo na Ninive! ?Asei nomoa sauba ke tangisia? ?Masei goto ke ngaoa na vereana? "

⁸ ?Migoe Ninive, egua o padâ laka o dou liusia bâ na Tebes, aia na verabau pukuga tana Ejipt? Aia goto e tamanina kesa na ko loki e utukapusia vaga moa na baravatu, aia nogo na Kô Nile. ⁹ Na Tebes e tagaovi kaputikaira na Sudan ma na Ejipt, me tagara goto sa veratavosi tangomana ke adipukalia na susuligana; maia goto na Libia e sanga tabana kolua aia tana vailabu.

¹⁰ Eo, me atsa moa ti na Tebes e susuliga vaga ia, migira gana gala ara tuliusia nomoa, mara aditsekavanogira na tinonina. Mara labumatesigira na daleqira pipi tana tsuruna na sautu loki. Mara soriginigira na itai tapala niqira tinoni lokiloki, mara tsonikutsu mateqira

tana daisi, gana kara tsodovulagia laka i konina ase i kara ba aqotseka.

¹¹ Migamu goto na Ninive, sauba ke laba vanigamu na omea vaga e laba nogo vanigira na Ejipt. Sauba kamu vaga saikesa nogo na tinoni e inu bubulega. Sauba ke bule na lovamui, ma kamu tovoa laka kamu tsogoligi tanigira gamui gala. ¹² !Migira sui nimui valekakai amu barapoliginia na vatu sauba kara vaga saikesa moa na gai mutsamutsa ara viri mada na vuana. Mi kalina kamu keselia na gaina mara viri dudu lê na vuana, mara puka sage saviliu i laona na mangamui! ¹³ Migira nimui mane vaumate ara vaga saikesa moa na daki. E tagara goto sa vidaqira ke susuliga na tukapusi-aqira gamui gala. Ma na lake sauba ke ganisua na raravena nimui matsapakapu. ¹⁴ Kamu sao manogatia gamui kô, vangarau kalina kara mai tupoligamu igira gamui gala. Kamu ba adia na kao tsitsi, ma kamu tso-gori rapasia, ma kamu vanitsavua tana bokisi na mani aqosi briki, ma kamu ba tsiparaginia tana e ova na baravatuna na veramui. ¹⁵ Me atsa moa ti na omea koegua kamu naua, ma na lake sauba nomoa ke ganigamu, se kamu mate tana vailabu. Me sauba kara

suilavaginigamu saikesa vaga moa kalina na alaala na kipo ara gani sui lakalakagira na omea tsukatsuka.

!Igamu amu pabo babâ mamu danga vaga moa na alaala na kipo! ¹⁶ !Migira nimui mane kavolo ara danga liusigira bâ na veitugu tana masaoka! Bâ, mi kalina ia igira ara viri lovoligi sui nogo, vaga moa kalina na kipo ara kaporakasia na rapoqira mara lovoligi. ¹⁷ Migira nimui tinoni lokiloki ara vaga saikesa moa na alaala na kipo ara ba tao tana baravatu kalina e tau vati botsa moa na aso. Mi kalina e botsadato na aso mara viri lovoligi sui, me tau goto dona kesa iava tana ara liu bâ.

¹⁸ Migoe na taovia tsapakae ni Asiria, ko reigira bâ nimu taovia tagao butona momoru, ma nimu tinoni lokiloki, ara mate pitsu sui, ma na koniqira ara mango saviliu nogo. Migira nimu toga ara viri saranga bamai tana vungavunga, me tagara goto ke kesa ke ba adivi-sumaigira tugua. ¹⁹ Me tagara goto sa sinagore gana na taliginiana na bokamu, me utu goto kara mavu. I sau e tau tangomana kesa ke tsogoligi tania nimu sasaga tabaru o rotasiginigira sailagi. Me vaga ia, me sauba kara gini magemage ma kara tapotapo igira sui ara rongomia na turupatuna gamu matemate.

HABAKUK

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Habakuk na propete e marea na turupatu iani tana tagu kalina igira na Babilonia ara susuliga liuliu. Ara sagelinogoa danga sosongo na vera, mara tangopekegira na tinoni, mara toroutsania na veraqira. Ma Habakuk e gini pono sosongo tobana tana rongona e laba na omea vaga ia, me tû me nongia God, “?Bâ, megua vaga ti igoe o mui lê kalina igira na tinoni vanga tangopeke seko ara matesigira moa na tinoni e doulaka niqira sasaga liusigira bâ igira?” (1:13)

Maia God e tuguvisu vania me tsaria laka sauba ke gotosigira na omea sui tana tagu aia segeni nogo ke titia. Me tsaria, “Igira moa e gotolaka niqira sasaga sauba kara mauri, rongona ara totugoto kalavata i matana God.” (2:4)

Mi tana susuina tsotsodo na papi iani e totu kesa na linge e teâ a Habakuk na mani tsonikaeana gana loki tsapakae God, tana e gini labamaka nina tutuni susuliga na propete ia.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko korekore a Habakuk ma nina gokovisu na Taovia

Na rota seko e pitugira igira e tau dou niqira sasaga

Nina nonginongi a Habakuk

1 Iani nogo e vaga na omea na Taovia e tsarivulagi vania a Habakuk tana moro.

A Habakuk e Goko Korekore Vania na Taovia

²?Ei, igoe Taovia, ke oka koegua sagata kau ngasugo ko sangagami ti ko rongomia niqu nonginongi, mo ko laumaurisigami tania niqira sasaga vutoro ara naua igira gamami gala, mara gini rotasi sosongoligami?

³?Megua igoe ti o molo vaniau moa kau reigira na omea seko vaga igira? ?Megua ti o tami ke laba vanigami na omea seko loki vaga girani? Pipi moa tana nauna inau kau moro bâ, mau reia ara totu moa na bingi sekoli tinoni ma na tangopeke seko, ma na vaikoregi, ma na manga vaibarigi. ⁴Migira na tinoni ara tau lelê pada mamavasigira nimu ketsa ma nimu vali, mara padâ laka ara tagara rongona lê moa, me gini tau saikesa laba na pedegoto i laoqira. Migira na vanga nauseko ara bingi sekoligira moa na tinoni dou, mara utusia na pedegoto vanigira.

Na Taovia e Gokovisu Vania a Habakuk

⁵Mi tana, ma na Taovia e goko vanigira nina tinoni me tsaria, “Kamu momorosigira dou na puku loki sui ara totu poligamu, me sauba kamu gini beke na omea amu reivoa. Minau sauba kau naua na omea ganataga igamu sauba kamu tau tutunina kalina kamu rongo-

mia na turupatuna. ⁶Inau nogo au naua ti ara gini susuliga sosongo igira na Babilonia, igira na tinoni vutoro sosongo ma na vanga vailabu. Igira ara ala taligu i laona na barangengo popono gana kara tuliusigira na vera tavosi sui ma kara tangoligira. ⁷Igira ara molo matagu bamai i laoqira na tinoni sui, mara kaekae sosongo, mara tau goto dona na muriana sa ketsa, ara muria moa na tobaqira segeni.

⁸“Ma niqira ose ara ulo tsaku liusigira na omea tuavati atsi ara dona sosongo na vano tsaku, mara veveiga liusigira na pai atsi vivitoo. Ma niqira mane ara sagekae tana ose ara talumai tana vera ao; ma na tuqira niqira ose ara asia na kao. Mara mai tsaku vaga moa na manuloki kalina e tsokutsuna na lauana gana mutsa.

⁹“Migira niqira alaala na mane vaumate ara kale bâ saikesalia na vera i tana ara ngaoa na tangoliana, mara gini matagu mate na tinoni sui kalina ara reigira ara maimai. Ma na tinoni igira ara raqa tsekagira ara danga sosongo vaga moa na one i tasi. ¹⁰Ara tsogori peagira niqira taovia tsapakae na vera tavosi sui, mara gilugaqira niqira tinoni lokiloki. Me tagara goto sa baravatu kakai tangomana ke utusigira, igira ara ovukaea na kao, mara liudato i konina, mara ba sage i laona na vera mara tangolia moa. ¹¹Mi muri, mara tû mara vanoligi tsaku vaga moa na guguri kalea kesa na vera

segeni. Ma na tinoni seko girani na susuligaqira nogo e lia niqira god.”

A Habakuk e Kore Vanitugua na Taovia

¹² Taovia, igoe o God tu mai nogo tana tuturigana. Igoe niqu God, mo tabu loki mo mauri saliu. Taovia, igoe niqu God ma niqu reitutugu. Igoe nogo o viligira na Babilonia, mo susuligasigira kara gini tangomana na kedeamami. ¹³ Ma na Babilonia girani ara tinoni vanga tangopeke seko. Ma na matamu igoe ara tabu loki sosongo me tau ulagamu na reiginiana na omea seko, me utu saikesa goto ko baria na morosiana na omea seko ara naua igira na tinoni. ?Bâ, megua vaga ti o mui lê kalina igira na tinoni vanga tangopeke seko ara matesigira moa na tinoni e doulaka niqira sasaga liusigira bâ igira?

¹⁴ ?Megua vaga ti igoe o nauvanigira na tinoni vaga moa ti na tsetse ni tasi, se na loa e tagara kesa ke tagaovigira? ¹⁵ Igira na Babilonia ara gini kautsi tinoni na salili vaga saikesa moa ara naua vania na tsetse. Mara sogotigira tana niqira vugo, mara gugû tana magemage. ¹⁶ Na tinoni girani ara samasama vanigira niqira vugo, mara savori-kodoputsa vanigira goto, rongona niqira vugo nogo e sangagira mara gini tamani danga bâ na omea dou.

¹⁷ ?Me laka sauba kara gini aqo sailagi moa niqira isi, ma kara toroutsani babagira moa na puku tavosi sui, ma kara tau goto gaegira?

Na Taovia e Gokovisu Tugua Vania a Habakuk

2 Inau sauba moa kau ba dato tana niqu kusudato gana na momoro, ma kau rongomiginia na omea na Taovia sauba ke tsarivaniau, me ke tuguvisu koeguania vaniau niqu goko korekore au nauvania.

² Miani nogo e vaga nina gokovisu na Taovia vaniau. Aia e tsaria, “Kalina ia nimu aqo igoe ko maretsunâ na omea inau au sauvulagi vanigo, me ke totu maka tana pavavatu ke gini lakagana lê vanigira na tinoni na tsokoana. ³ Ko maretsunadoua, rongona e tau vati labamai moa na taguna i tana ke laba. Me tagara ke tau oka, ma na omea inau au kate idanogoa vanigo sauba ke laba manana. Me atsa moa e rerei vaga ti e kisa sosongo na labaana, migoe ko pipitua moa. Sauba nomoa ke laba manana, e utu ke tagara. Me utu goto ke kisâ. ⁴ Miani nogo e vaga na goko au molomaia vanigo: ‘Igira na tinoni seko ara vataragi tana susuligaqira segeni, me sauba nomoa kara luvu lê. Migira na tinoni dou ara vataragi i koniqu inau, sauba nomoa kara mauri.’ ”

Gaqira Kede Igira e Tau Goto Niqira Sasaga

⁵ !Kamu papada dou! Na kili omea danga e tamani tabatu i konina. Migira na tinoni vanga susugu ara

kaekae sosongo, mara tau moa gini vatsa tana omea ara tamaninogoa. Ara ngaoa moa kara aditamanigira ke danga babâ moa na omea, vaga nogo na mate e ngaoa ke adigira kara danga babâ moa na tinoni. Maia nogoria na rongona ti igira ara ba tangoligira na vera dangadanga vanigira segeni. ⁶ Bâ, me sauba nomoa igira na tinonina na vera sui girani kara gilugaqira igira ara tangoligira, ma kara goko peagira, ma kara tsaria, “!Sauba nomoa ke seko sosongo vanigamu igamu amu tavongani adilegira na omea amu tau tamanina! ?Me kengisa vaga ti ke sui na gini tamani omea tana turuginiaqira na tinoni kara tuguvisu vanigamu na tuguna na omea ara kaoni i konimui?”

⁷ Me sauba ke tau oka ma kara tavongani tû igira igamu amu tangoligira nogo tana idana, ma kara tangoligamu goto igamu, ma kara turuginigamu na tuguvisu vaniaqira na tuguna na omea amu kaoni i koniqira, kolu papabona goto. !Migira na gala sauba kara mai ma kara molo matagu vanigamu, ma kara komigira sui lakalaka nimui omea tatamani! ⁸ Igamu amu aditamanimui niqira omea tatamani na tinoni danga tana vera, mi kalina ia igira ara kauvisu sauba kara aditamanigira nimui omea tatamani igamu, rongona na labumate ma na tangopeke seko amu naugira i laoqira na tinoni ma na vera sui tana barangengo.

⁹ !Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu! Igamu amu laugira niqira omea na tinoni tavosi mamu paboginia niqira omea tatamani nimui tinoni segeni. Mamu logogira na vale kakai i tana kamu mololakagira na omea amu komigira, mamu padâ laka ara totu ravi-ravi dou i tana. ¹⁰ Bâ, ma nimui nau omea seko vaga gira, ara paluvangamaqira nimui tinoni. Igamu amu toroutsanigira danga na vera tavosi, mamu gini alo-maia moa gamui matemate segeni. ¹¹ Me atsa moa igira na vatuna nimui baravatu, mara gulaginigamu, migira na vaulotona na valemui ara tuguvisugotoa niqira gugû.

¹² !Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu! Igamu amu pakaginia na tsutsuvatuna na veramui na tangopeke seko, mamu logoginia na labumate. ¹³ Migira na tinoni amu tangoligira ara gini rota loki tana aqo vaniamui, me tau saikesa tamani rongona niqira aqo, rongona sauba na lake ke ganisuigira na vale ara rota na logoaqira. Aia nogo na Taovia Susuliga Sosongo e naua na omea iani. ¹⁴ Rongona God sauba ke dangali tovuginia na barangengo nina sasaga loki, vaga nogo na tasi e dangali poponoa na kema.

¹⁵ !Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu! Tana nimui tobamomosa loki igamu amu tsogori tsunagira mamu paluvangamaqira na tinoni tavosi, vaga moa ti amu palagira na inu susuliga, me ulavigira, mara gini tapulepule bamai lê. ¹⁶ Migamu saikesa nogo sauba ke puka lê gamui tangirongo, ma kamu gini vangamâ loki sosongo. Igamu segeni nogo sauba kamu inu uaeni

me ke ulavigamu, ma kamu tapulepule bamai lê. Na Taovia nogo sauba ke turuginigamu ma kamu inuvi segenia gamui tseu na kede, ma gamui tangirongo ke puka lê me ke paluvangamamui. ¹⁷ Igamu amu kavitsunâ na goana atsi ni Lebanon, mi kalina ia me sauba God ke nauvaganana vanigamu goto igamu. Igamu amu labumatesigira nogo na omea tuavati ara totu i laona, mi kalina ia, migira na omea tuavati sauba kara molo matagu loki vanigamu goto igamu. Ma na omea girani sauba nomoa kara laba rongona na labumate ma na tangopeke seko amu naugira i laoqira na tinoni ma na vera sui tana barangengo.

¹⁸ ?Ma nagua sauba ke pelugamu nimui titinonina na god peropero gira? Migira, na limana tinoni moa ara aqosiginigira, mara dona moa na pero. ?Ma na omea dou koegua amu norua laka kara nauvanigamu igamu? !Migira ara tau saikesa dona na goko! ¹⁹ !Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu! Igamu amu tû, mamu tsarivania kesa na takutina na gai lê, “!Ko mamata!”, se amu tsarivania kesa na vatu kakatsu, “!Ko tû!” ?Me laka tangomana ke katevulagi vanigamu sa omea na titinoni lê ia? Atsa moa ti amu poroginia na siliva ma na qolumila, me tagara nomoa sa magomago i konina.

²⁰ Na Taovia aia e totu i laona nina Vale Tabu. Igamu sui na tinoni tana barangengo kamu totu mui dodo moa i matana.

Nina Nonginongi a Habakuk

3 Iani nogo e vaga na gokona nina nonginongi a Habakuk:

² Taovia, inau au rongominogoa na turupatuna na omea sui igoe o naugira, mau gini novo loki sosongo.

Mau nongigo ko nauvanigami tugua tana tagu iani na omea loki vaga igoe o naugira nogo i sau. Ko galuvegami moa atsa moa ti o kore vanigami.

³ God e maimai nogo tû i Edom; na God tabu e maimai tû tana Vungavunga Paran. Ma na makana na mararana e tsavu poponoa na masaoka, mara tsonikaea tana barangengo popono.

⁴ Maia e mai kolua na mararana na angaanga, ma na makana e kirapimai talu tana limana, i tana nogo e totu popoi na susuligana.

⁵ Aia e moloa na lobogu loki ke idavia me ketsalia na rota seko loki ke tsatsari murina.

⁶ Mi kalina aia e ba tu dodo, me ololo takuti na barangengo; mi kalina e moro bâ i koniqira na tinoni, migira na puku sui ara gagariri tana matagu.

Migira na vungavunga saliu ara viri tatsora tsuna i lao, migira na tetena i tana nogo aia e liu bâ tana tagu putsu, ara viri luvutsuna lê.

⁷ Mau morosigira na tinoni ni Kusan ara viri matagu, migira na Midia ara viri gagariri.

⁸ ?Taovia, laka igira nogo na ko loki ara naua ti o gini kore loki vaga ia?

?Tagara ma na tasi e naua ti e gini momosa loki na tobamu?

Igoe o sagekae tana nimui terê i kelana na parakona na legai loki

kalina o mai na sangaaqira nimu tinoni mara gini tangomana.

⁹ Migoe o narinogoa nimu parige, mo vangaraunogoa na gini vanavana nimu pipili. Ma na kirapina nimu angaanga e tapalivotâ na kao.

¹⁰ Mi kalina igira na vungavunga ara morosigo igoe, mara viri kanukanu takuti, ma na kô e taqetu tsunamai tû tana parako i gotu.

Mara poda na panuna na kema, me viri pusuragi dato i gotu.

¹¹ Mi kaira na aso ma na vula ara ka reivô, mara ka gini totudodo

kalina ara ka morosigira nimu pipili ara viri lovo tsaku sosongo, me pilapila na makana nimu bao.

¹² Tana nimu momosatoba loki igoe o liu tsapatugu tana barangengo popono, mo tsogori tsunagira pipi sui na puku.

¹³ Migoe o nauvaganana nogo ia, ti ko gini laumaurisigira nimu tinoni, kolugotoa nimu taovia tsapakae vivili.

Migoe o labu pukalia gaqira ida igira na vanga tsutsukibo

mo matesiligigira sui igira ara tsarimurina.

¹⁴ Ma nimu pipili ara ba toka i konina gaqira taovia tagao na mane vaumate,

kalina ara maimai tsaku vaga moa na viru gana kara sarangasiginigami,

maru gini mage sosongo na sekoliamami, vaga moa kesa na mane e taopoi me pipitu gana ke labu novotigira igira ara tau tamanina sa omea.

¹⁵ Igoe o sagekae tana nimu ose mo tsogoria na tasi, me gini pupuega na kema popono.

¹⁶ Inau au rongomia na omea sui girani, mau gagariri; me gini dodokeke na tutubena mangaqu.

Ma na koniqu popono e labelabeaga lê, ma na tuaqu ara tau nogo tsotso kakai.

Minau sauba nomoa kau totudodo ma kau pitua moa
ke mai na tagu
i tana God sauba ke kedegira igira ara sekoligita.

¹⁷ Me atsa moa ti kara tau vua na gai mutsamutsa,
me ke tagara goto sa itai na uaeni ke molo vuana,
me atsa moa ti kara tau vua na gai na olive
me ke tagara goto sa mutsa i laoqira na uta,
me atsa moa ti kara mate sui lakalaka na sipi,

me ke mangu lê na nauna i tana ara totu na buluka,
¹⁸ minau sauba moa ke gini dou na tobaqu ma kau gi-
ni magemage

rongona na Taovia God aia nogo niqu vagamauri.
¹⁹ Na Taovia God aia nogo na susuligaqu,
maia e naua ma na tuaqu ara ka tsotso kakai vaga
moa na dia
mau gini liu raviravi dou i kelaqira na vungavunga.

SEPANIA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Sepania na propete e gini turupatu vanigira na tinoni na gokona God, kesa tana tagu idavia kalina a Josia na taovia tsapakae tana Juda e vaolusitugua na aqona na lotu. (Reia tana 2 Taovia Tsapakae Lova 22 ma 23.) Ma Sepania e parovatavigira na tinoni tana Juda kara mololea na samasama vaniaqira na god peropero, rongona ti vaga kara tau rorongu, maia God ke molomaia na rota loki ke gadovigira.

Ma Sepania e katemaigotoa laka God sauba ke kedegira igira sui na puku tavosi ara molo galaqira na Juda. Me atsa moa na Jerusalem, maia goto sauba ke tsodoa gana matemate. Mi muri, migira nina tinoni God sauba kara pilotoba, ma kara mololea niqira sasaga tabaru, ma kara totu dou tugua i matana God. Mi tana ti na Jerusalem sauba ke douvisitugua, me ke gotolaka saikesa niqira sasaga igira ara totu i laona.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na dani na pede na Taovia

Gaqira matemate igira gaqira gala na Israel

Gana matemate na Jerusalem

God sauba ke vangalaka vanigira ara rongomangana

Na Dani na Pede na Taovia

¹ Iani nogo e vaga na goko aia na Taovia e sauvania a Sepania tana tagu kalina a Josia na dalena a Amon e taovia tsapakae tana Juda. Ma Sepania e kamaga sai kolua a Hesehia na taovia tsapakae vaga iani: a Sepania na dalena a Kusi, ma Kusi na dalena a Gedalia, ma Gedalia na dalena a Amaria, ma Amaria na dalena a Hesehia na taovia tsapakae.

² Na Taovia e tsarivania a Sepania, "Inau au vanga-raunogoa laka kau toroutsani saikesaligira pipi sui na omea tana barangengo, ³ igira sui na tinoni, ma na omea tuavati, ma na manu, ma na tsetse. Inau sauba kau suilavaginigira saikesa igira na vanga tsutsukibo. Ma kau matesiligigira pipi sui na mamatana tinoni, me ke tau lelê goto pipidi ke kesa. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.

⁴ "Me sauba kau kedegira sui lakalaka na tinoni ni Jerusalem mi tana Juda popono. Ma kau toroveogira goto pipi sui na nauna i tana ara samasama vania Baal na god peropero, me ke tagara goto ke kesa ke padatugugira na manetabu ponotoba ara aqo vania. ⁵ Inau sauba kau matesia ase i moa ti ke dato i kelana valena i tana e atsa, me ke samasama vania na aso, ma na vula, ma na veitugu. Ma kau matesigira goto igira ara mai na samasama vaniaqu inau, mara gini vatsa tana asaqu, mi muri mara tû mara ba gini vatsa

goto tana asana a Molek na god peropero. ⁶ Me sauba goto kau matesigira sui igira ara piloligi taniau inau, mara tau nogo rongomangaqu, mara tau goto dona na mai i koniqu ma na nongiaqu kau mataligira."

⁷ E maimai varangi nogo na dani i tana na Taovia ke pedegira na tinoni sui; bâ, me vaga ia migamu kamu totu mui dodo moa i matana aia. Na Taovia e vanga-raunogoa ke labumatesigira nina tinoni me ke gini kodoputsa, me vailivugira nogo na gala kara mai ma kara laua niqira omea levolevo na Juda. ⁸ Ma na Taovia e tsaria, "Tana dani na labumate ia, inau sauba kau kedegira na tinoni lokiloki, migira sui na dalena mane na taovia tsapakae, migira sui goto ara muria niqira lavu na tinoni ni veratavosi. ⁹ Inau sauba kau kedegira igira sui ara samasama mala ponotoba, mara komi, mara labumate, gana kara gini dangaliginia moa na valena gaqira taovia na omea ara laugira."

¹⁰ Ma na Taovia e tsarigotoa, "Mi tana dani nogo ia, sauba kamu rongomigira na tinoni ara ba ngangai tana matsapakapu tana Jerusalem, aia ara soaginia na Matsapakapu na Tsetse. Ma kamu rongomigotoa na tangitangi tana Butona Vera Vaolu, ma na manununa na vale igira na gala ara vui pukaligira tana tetena.

¹¹ Mi kalina kamu rongomia na omea vaga gira, migamu na tinoni amu totu tana butona vera tabana i lao, kamu tangitangi, rongona ara mate sui nogo igira na mane kavogolo.

¹²“Mi tana tagu goto ia, minau sauba kau tungia na sulu ma kau laveginia na Jerusalem. Me sauba kau kedegira na tinoni sui au tsodoa i tana ara norua na susuligaqira segeni, mara tsarisegenia i tobaqira, ‘Na Taovia e totu lê moa, me tau goto naua sa omea ke sangaginigira na tinoni dou, se ke kedeginigira na tinoni seko.’ ¹³Sauba na gala kara mai ma kara lauligigira niqira omea tatamani sui, ma kara toroutsanigira na valeqira. Me utu goto kara totuvigira na vale ara rota na logoaqira, se kara inuvia na uaeni ara aqosiginia na vuana uaeni ara pitsugira tana niqira uta.”

¹⁴!Nina dani loki na pede na Taovia e maimai varangi nogo, me tsaku sosongo goto! !Ma na dani ia sauba ke seko sosongo goto bâ, me atsa moa igira na mane vaumate susuliga bâ, migira goto sauba ke kaso na tobaqira, ma kara ngangai! ¹⁵Na dani ia sauba ke lia na dani na kore loki, na dani na rota ma na padasavi, na dani na toroutsa ma na mate, na dani na rodo pulipuli, na dani koqukoqu me parakoga, ¹⁶na dani i tana sauba ke tatangi moa na leleona na tavuli na vailabu, ma niqira gû na vailabu igira na mane vaumate kalina ara ba bokigira na verabau ara barapoliginigira na vatu, ma na kusudato.

¹⁷Ma na Taovia e tsarigotoa, “Eo, igira sui lakalaka na tinoni ara sasi i mataqu inau. Mi kalina ia, minau sauba kau molomaia na rota seko loki ke gadovigira, ma kara gini taposasa bamai vaga moa na tinoni e koko na mataqira. Na gabuqira ke tareo vaga moa na kô, ma na koniqira kara mabulu ma kara ratsa lê tana kao.”

¹⁸Me atsa moa ti igira sui niqira siliva ma niqira qolumila me tau goto tangomana ke maurisigira tana dani ke poda na korena na Taovia. Mi tana dani ia, ma na barangengo popono sauba ke toroutsa saikesa tana lakena nina momosatoba loki. Maia sauba ke tavongani suilavaginigira na tinoni sui lakalaka tana barangengo.

Niqira Aqo na Tinoni Kara Pilotoba

2 Igamu na puku na tinoni amu vô na gini vangamâ nimui sasaga tabaru, kamu padasavigira nimui sasi ma kamu pilotoba tsaku nogo, ²idavia na Taovia ke tsialigigamu vaga moa na rau makede e lovosaginia na guguri, me idavigotoa ke poda nina momosatoba loki na Taovia, me ke suilavaginigamu vaga moa kalina na lake e iruvisuia na buruburu makede. ³Igamu sui na tinoni amu palatsuna tana barangengo, mamu muridougira nina ketsa, kamu pilo bâ i konina na Taovia. Kamu naua moa na omea e gotolaka, ma kamu molotsunali segenimui i matana na Taovia. Me sauba ngatsu kamu gini totu raviravi dou tana dani ke poda na korena na Taovia.

Gaqira Matemate Igira na Puku Ara Totu Poligira na Israel

⁴Mi tana dani na Taovia ke toroveoa na butona momoru ni Pilistia, me sauba ke tagara lelê goto ke kesa ke kauvisu tana verabau ni Gasa. Ma na Askelon goto sauba ke totu mangu lê. Migira na tinoni ni Asdod sauba kara tsialigigira tana niaso vota, ma kara tsialigigira goto na tinoni ni Ekron tania niqira verabau. ⁵Igamu na Pilistia tana tasi taligu amu totu vania moa na mate. Na Taovia e vota vanigamu nogo gamui kede. Aia sauba ke matesiligigamu, me ke tau lelê goto kauvisu ke kesa. ⁶Migira nimui kao ara totu varangisia i tasi sauba kara lia na poiatsa mangasâ, i tana kara turuvaginia niqira babale igira na mane pitusipi kolua na barana niqira sipi. ⁷Migira moa na tinoni ni Juda ara tau mate tana vailabu, sauba kara ba totuvia nimui kao. Mi tana kara mologira niqira sipi kara mutsamutsa, mi tana bongi kara ba maturu i laoqira na vale i Askelon. Na Taovia niqira God sauba ke totu kolugira, me ke naua ma kara gini tamani visutugua na omea danga.

⁸Ma na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria, “Inau au rongomigira na tinoni ni Moab mi Amon ara tsaigira mara gokoseko vanigira niqiu tinoni, mara koesegeniqira laka sauba kara ba tangolia niqira kao. ⁹Inau na Taovia niqira God mamauri na Israel, au vatsa tana asaqu segeni nogo inau, laka kaira na Moab ma na Amon sauba kara ka toroutsa saikesa vaga moa na Sodom ma na Gomora. Me sauba kara ka lia vaga saikesa moa kesa na bokomate i tana e tau tango mana ke dato sa mutsa, ma na itai kokonaga moa sauba ke dato tsavukaira. Migira niqiu tinoni ara matepitsa tana vailabu sauba kara laua niqira omea sui ma kara aditamaniqira niqira kao.”

¹⁰Maia nogoria ke vaga kalina God sauba ke kedegira na tinoni ni Moab mi Amon tana rongona niqira kaekae, ma na koesegeniqira, ma niqira gokoseko ara peaginigira nina tinoni na Taovia Susuliga Sosongo. ¹¹Na Taovia sauba ke molo matagu vanigira, me ke adipukalia gaqira susuliga na god peropero sui tana barangengo. Mi tana ti igira na tinoni sui kara dona na samasama vaniana moa aia pipi tana niqira kao segeni.

¹²Ma na Taovia sauba ke matesigira goto na tinoni ni Sudan.

¹³Na Taovia ke gini aqo na susuligana na toroutsaniginiana na Asiria, aia na butona momoru tabana i vava. Me ke naua ma na verabau pukuga ni Ninive ke lia na kaomate me ke totu mangu lê. ¹⁴Aia sauba ke lia na nauna i tana igira na alaala na sipi ma na buluka, me pipi vata na omea tuavati, kara ba totu. Migira na tei sauba kara ba vale i laoqira na vale ara toroutsa,

mara kara tatangi tana ovaova na bisi. Ma na kaokao kara tangi tana matsapa. Ma na pava damadama ara aqosiginia na gai na sida sauba kara pokatiligigira tanigira na vale, ma kara mologira kara totu vania moa na usa ma na aso. ¹⁵ Aia saikesa nogo ke vaga na omea sauba ke laba vania na verabau ni Ninive, aia e gini kaekae sosongo na susuligana segeni, me padâ laka aia e loki liusigira bâ na vera sui tavosi tana barangengo. !Bâ, maia sauba ke totu mangu lê saikesa, migira segeni moa na omea tuavati atsi sauba kara dona na ba totu i tana! Migira sui ara liu putsu i tana sauba kara gini beke loki na reiana, ma kara sugavisu tana matagu.

Gana Matemate na Jerusalem

3 Na Jerusalem e totu vania moa na mate, aia na vera tabaruga seko sosongo, me dona moa na tsatsarae ma na bingi sekoliqira nina tinoni segeni. ² Aia e tau saikesa rongomangana na Taovia me ke muria nina tosasaga. Me tau goto vataraginia nina vainoru i konina na Taovia se ke nongi sasanga i konina. ³ Migira nina tinoni tagao ara vaga saikesa nogo na laeone ara ngunguru loki kalina ara vitoa; migira nina manepede ara vaga goto na pai atsi vivitoa, ara qoru longalongâ gaqira sulî, mara tau goto mololakâ sa turina gana na dani i muri. ⁴ Migira na propete ara tau lelê naudoua niqira aqo, mara perobulesigira moa na tinoni. Migira na manetabu ara tangopekegira moa na omea tabu, mara pilo sekoligira nina ketsa God.

⁵ Ma na Taovia e totu kalavata nomoa i laona na verabau ia, me naua moa na omea e gotolaka, me tau goto dona ke naua sa omea e seko. Me pipi tana matsaraka aia e tau goto kuti na sauana na pedegoto vanigira nina tinoni. Me atsa moa ti na Taovia e nauvaganana ia, migira na tinoni tabaruga ni tana ara totu matengana moa na nauana na omea e seko, mara tau lelê goto dona na gini vangamâ.

⁶ Ma na Taovia e tsaria, "Inau au matesiligigira nogo danga na puku popono; mau toroutsanigira niqira verabau, mau vui pukaligira niqira baravatu ma niqira kusudato. Mara totu mangu lê niqira verabau, me tagara goto sa tinoni ke liu bamai tana niqira sautu loki, rongona e tau nogo kauvisu ke kesa. ⁷ Minau au padâ laka kalina igira niqû tinoni kara morosia na omea au naua me sauba kara kukuni taniau, ma kara muridougira niqû tosasaga, ma kara tau goto padalea na omea inau au sasaniginigira. Miava, me tau lelê moa oka me seko liuliu goto bâ na omea ara naua.

⁸ "Dou, me vaga ia ma kamu pipitu moa. Eo, kamu pipitu poi ke tsau na dani i tana inau kau tû ma kau taimataqira na tinoni sui. Rongona inau au padakuti matena nogo laka kau adisaigira ma kau kedegira na

tinoni ma na veraloki sui, ma kara gini vatsangia na susuligana popono na korequ loki. Ma na barangengo popono sauba ke gini toroutsu na lakena niqû momosatoba loki.

God Ke Vangalaka Vanigira Igira Ara Rongomangana

⁹ "Mi tana tagu vaga nogo ia, minau sauba kau piloa na tobaqira na tinoni pipi sui tana puku, ma kara dona na nonginongi vaniaqu segeni moa inau, me ke tau goto vanigira na god peropero. Migira sui lakalaka sauba kara rongomangaqu moa inau. ¹⁰ Me atsa moa igira niqû tinoni au sarangasiaogira tsau bâ i Sudan, migira goto sauba kara adimai vaniau niqira sausau. ¹¹ Migamu niqû tinoni, e mana rago laka igamu amu piloligi taniau, mi kalina inau kau naua ma kara gini laba na omea sui girani, migamu e tau goto kilia kamu gini vangamâ nimui sasaga tabaru. Rongona tana tagu ia inau sauba kau matesiligigira sui lakalaka na tinoni i laomui ara kaekae mara koesegeniqira, migamu e utu goto kamu piloligi taniau tana niqû vungavunga tabu. ¹² Rongona inau sauba kau mologira moa igira na tinoni ara totu palatsuna mara vô na kaekae, kara totu kalavata tana niqû vungavunga tabu, migira sauba kara dona na mai i koniqu, ma na nongiaqu kau sangagira. ¹³ Migira na tinoni ni Israel ara pitsa tania na mate, sauba e utu goto kara naua sa omea seko vania sa tinoni, ma kara vô na gokopero ma na valovalo. Me sauba kara tamani omea danga, ma kara totu pukuga kalavata, ma kara tau goto dona na mataguniana ke kesa."

Na Linge na Magemage

¹⁴ !Kamu linge ma kamu gudato tana magemage igamu na toga ni Israel!

!Kamu magemage tana tobamui popono igamu na Jerusalem!

¹⁵ Aia na Taovia e suilavaginigira nogo na kede sui ara gadovigamu;

me matesiligigira pipi sui gamui gala.

Na Taovia, aia na taovia tsapakae ni Israel, e totu kolugamu;

me tagara nogo sa nimui rongona kamu gini matagu kalina ia.

¹⁶ E maimai nogo na tagu i tana sauba kara tsarivani-gira na Jerusalem,

"!Kamu laka na matagu igamu na tinoni ni Jerusalem!

!Ma kamu laka goto na totu labelabeaga lê moa!

¹⁷ Na Taovia nimui God e totu i konimui; mi tana susuligana nogo aia igamu amu gini tango-mana.

Na Taovia sauba ke gini mage loki na reiamui,

mi tana nina galuve loki sauba ke vaolusiginia na maurimui.

Maia sauba ke linge me ke gini mage loki tana rongomui igamu,

vaga nogo kalina igira na tinoni ara magemage tana dani tabu loki.”

¹⁸ Ma na Taovia e tsarigotoa, “Inau au suilavagini vanigamu nogo gamui matemate, mau adiligigotoa gamui paluvangamâ. ¹⁹ Me varangi sosongo nogo ke laba na tagu i tana inau sauba kau kedegira igira ara bingi sekoligamu, ma kau laumaurisigira pipi sui na

tua labelabe, ma kau adivisumaigira tugua i veraqira igira ara aditsekagira. Me sauba kau adiligia niqira paluvangamâ, migira na tinoni sui tana barangengo popono kara padalokigira ma kara tsonikaegira. ²⁰ Eo, e varangi sosongo nogo ke laba na tagu i tana inau sauba kau adivisumaigira tugua i veraqira nimui tinoni au sarangasigira; ma kau naua me ke tangi loki na rongomui tana barangengo popono, me sauba kamu tamanitugua na omea danga. Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani.”

HAGAI

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Hagai na propete e gini turupatu na goko ara totu tana papi iani tana tagu kalina igira na Juda ara visu tania na totu tsinogo i Babilonia mara mai totu i Jerusalem. Ara totu oka nogo tana, mara tau moa vati logovisua na Vale Tabu. E totu toroutsa moa i tana. Mi kaira na propete a Hagai ma Sekaria ara ka turukaira a Serubabel na taovia na vera, ma Josua na Mane Tabu Loki kaira gaqira ida na togo kara ka ketsaligira na tinoni kara logo visutugua na Vale Tabu, ma kara gotosia visana niqira sasaga e tau goto i laona na lotu.

Maia Hagai e tsarivaganana iani, ti vaga igira na Juda kara vaisangagi dou na nauana na aqo iani, ma God sauba ke reingaogira tugua, me ke manali vanigira na omea aia e vekenogoa tana mangaqira na propete ni sau. Maia ke vangalaka vanigira tugua nina tinoni, ma kara totudou tana rago.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na ketsa agana na logo visutuguana na Vale Tabu
God e vekea laka sauba ke tobadou vanigira tugua

Na Taovia e Ketsaligira Kara Logo Visutugua na Vale Tabu

¹ Tana rukanina ngalitupa kalina a Darius e taovia tsapakae tana Persia, tana kesianina dani i laona na ononina vula, na Taovia e goko vania a Hagai na propete. Ma na goko iani e kalekaira a Serubabel na taovia tagao tana Juda, aia na dalena a Sealtiel, ma Josua na Mane Tabu Loki, aia na dalena a Jehosadak.

² Na Taovia Susuliga Sosongo e tsarivania a Hagai, "Na tinoni girani ara tsaria laka na tagu iani e tau na tagu dou vania na logo visutuguana na Vale Tabu."

³ Ma na Taovia e mologoko vanigira tugua na tinoni tana mangana a Hagai na propete me tsaria: ⁴ "Igamu niqiu tinoni, egua vaga ti igamu kamu totu tana vale dou, ma niqiu Vale Tabu inau e totu toroutsa lê? ⁵ ?Laka amu tau moa vati padagadovia na omea e laba vanigamu? ⁶ Igamu amu tsukagira danga sosongo na mutsa, mamu tau lelê tsurivia ke danga na lakana. Amu tamaniragoa na mutsa gana kamu gania, me tau moa tugua kamu gini masu. Amu tamaniragoa na uaeni gana na inu, me tau moa tugua ke ulavigamu. Amu tamaniragoa na polo, me tau moa tugua kamu gini tsatsavu me ke papara na konimui tana tagu na bisi. Maia na maneaqo e adiragoa na vovolina nina aqo me tau moa tugua ke gini mauri. ⁷ ?Laka amu tau moa padagadovia rongona gua ti ara gini laba vanigamu na omea girani? ⁸ Bâ, mi kalina ia, kamu ba kavigira na gai i kelaqira na tetena, ma kamu tuturiga na lo-

go visutuguana na Vale Tabu; mi tana ti inau sauba kau gini mage tugua na ba totu i laona, migamu sauba kamu mai na samasama vaniaqu i tana, me ke gini tangiloki tugua na soaqu.

⁹ "Igamu amu amesia laka kamu tsurivia ke danga bâ na lakana tana nimui uta, mara tau lelê lakaga. Mi kalina amu angunimaigira i vera na lakana amu tsurivia, mara sui tsaku lê vaga moa ti au moloa na guguri ke lovosaginigira. ?Ma na rongona gua ti inau au nauvanaganana vanigamu ia? Tana rongona nogo niqiu Vale Tabu e totu toroutsa seko lê, migamu sui amu gini boe moa na logoana na valemui segeni. ¹⁰ Aia nogoria na rongona te e gini tau tumu na usa, me tau dato dou sa omea tsukatsuka. ¹¹ Inau au moloa na uvirau i laona nimui kao popono, mi tana vungavunga, mi tana nimui uta na mutsa, ma nimui uta na uaeni, ma nimui gai na olive. Inau nogo au utusia na usa ke tumutsuna tana nimui omea tsukatsuka sui ara dato i laona na kao, mi koniqira na tinoni ma na omea tuavati, me pipi tana omea sui tavosi goto amu tovoa na tsukaana."

Na Tinoni Ara Rongomangana na Taovia

¹² Mi tana, ma Serubabel, ma Josua, migira na tinoni sui ara visumai tania na totu tsinogo i Babilonia, ara naua na omea na Taovia niqira God e tsarivanigira kara naua. Mara matagu loki sosongo, mara rongomangana a Hagai na propete, aia nina mane adigoko na Taovia. ¹³ Mi muri, ma Hagai e katevulagia nina goko na Taovia vanigira na tinoni: "Na Taovia e tsaria,

'Inau nogo au totu kolugamu sailagi.' " ¹⁴ Ma na Taovia e molo papada vanigira na tinoni sui gana kara aqo tana logovisuana na Vale Tabu. Maia Serubabel, na taovia tagao tana Juda, ma Josua na Mane Tabu Loki, migira sui na tinoni ara visumai tania na totu tsinogo i Babilonia, ara tuturiga na logovisuana nina Vale Tabu na Taovia Susuliga Sosongo, ma niqira God, ¹⁵ tana rukapatu vatinina dani tana ononina vula, i laona na rukanina ngalitupa nina aqotagao a Darius na taovia tsapakae.

Na Rereidouna na Vale Tabu Vaolu

2 Tana rukapatu kesianina dani tana vitunina vula i laona na ngalitupa nogo ia, maia na Taovia e goko vanigira tugua tana mangana a Hagai na propete.

² Me tsarivania a Hagai ke ba goko vania a Serubabel na taovia tagao tana Juda, ma Josua na Mane Tabu Loki, me vanigira na toga sui, me ke tsarivanigira vaganana iani, ³ "Me laka e totu kesa i laomui igamu ke padavisua e koegua vaga na rereidouna na Vale Tabu ni sau? ?Mi kalina ia laka e rerei koegua vanigamu nogo igamu? Ngatsu ti igamu amu reivaganana moa ti aia e kesa na omea lê. ⁴ Me ke laka moa na ponopala sagata na tobamui. Kamu nau babâ moa na aqo ia, rongona inau au totu kolugamu nogo. ⁵ Kalina igamu amu mololea na Ejipt, minau au vekenogoa vanigamu laka sauba kau totu kolugamu sailagi. Mau tototu babâ moa kolugamu, me vaga ia, ma kamu laka na matagu.

⁶ "Sauba ke tau oka, minau sauba kau kasilia na masaoka, ma na barangengo, ma na kao mamatsa, ma na tasi. ⁷ Ma kau tuliusigira na puku sui, migira niqiu tinoni kara laugira niqira omea loki matena, ma kara adimaigira ieni, ma kara dangaliginia niqiu Vale Tabu. ⁸ Pipi sui lakalaka na siliva ma na qolumila i laona na barangengo ara niqiu tamani sui moa inau. ⁹ Ma na Vale Tabu vaolu sauba ke rereidou sosongo bâ liusia na purana. Mi tana ti inau kau mologira niqiu tinoni kara totudou tana rago. Inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au tsaria na omea iani."

Na Propete e Torogoko i Koniqira na Manetabu

¹⁰ Mi tana rukapatu vatinina dani tana siunina vula i laona na rukanina ngalitupa nina aqotagao a Darius, maia na Taovia Susuliga Sosongo e goko vanitugua a Hagai na propete. ¹¹ Me tsaria, "Ko veisuagira na manetabu nagua ara padâ tana rongona na goko vaga iani: ¹² ?Ti vaga ke kesa ke adia kesa na paparina na vellesi tabu e talu tana savori-kodoputsa me ke veqoginia na polona segeni, mi muri ti vaga na polona aia ke peleginia moa na bredi, se sa mutsa magovo, se na uaeni, se na oela na olive, se sa vatana moa na mutsa, me laka sauba kara gini tabu goto na mutsa gira?"

Ma Hagai e ba veisuagira na manetabu, migira ara tsaria, "Tagara."

¹³ Mi muri, ma Hagai e veisuagira goto, "Me ti vaga ke kesa mane e gini kaulinaqu rongona e ba pelea na konina kesa na tinoni mate, mi muri ti ke ba pelegotoa sa vidaqira na mutsa girani, me laka sauba kara gini kaulinaqu na omea gira?"

Migira na manetabu ara tsaria, "Eo, ara gini kaulinaqu goto."

¹⁴ Mi muri, ma Hagai e tsaria, "Bâ, ma na Taovia e tsarivaganana iani, 'Igira sui lakalaka na tinoni tana puku iani, kolugira na omea sui ara aqosia, ara kaulinaqu vaga goto ia. Na tobaqira popono ma niqira omeomea sui ara tau male i mataqu inau, me vaga ia, migira goto na omea ara gini savori tana niqiu belatabu ara kaulinaqu sui."

Na Taovia e Vekea Laka Sauba Ke Vangalaka Vanigira Tugua

¹⁵ Na Taovia e tsaria, "Laka amu tau nogo reigadovia na omea ara laba vanigamu? Idavia amu tuturiga na logo visutuguana na Vale Tabu, ¹⁶ igamu amu ba tana nimui uta laka kamu ba dangaliginigira ke vati na kei na mutsa, miava, ma na mutsa ia e tugua ke ruka lele moa na kei. Mamu bâ goto tana popotutû na uaeni laka kamu torea ke kesa sangatu na lita na uaeni, miava, ma na uaeni ia e tugua ke vati sangavulu lele moa na lita. ¹⁷ Minau nogo au molomaia na guguri papara ma na pepei kara sekoligira pipi sui na omea igamu amu tsukagira, me atsa moa amu reia e laba vaganana ia, me tau moa gini pilo na tobamui. ¹⁸ Mi dani eni nogo e gado na rukapatu vatinina dani tana siunina vula, aia nogo na dani i tana igamu amu suilavaginia na moloana na papakana na Vale Tabu. Bâ, me sauba kamu reia nagua ke laba tuturiga kalina ia me ke bâ. ¹⁹ Me atsa moa ti ke tau kau sa mutsa, se kara tau vati molo vuaqira na itai na uaeni, ma na gai mutsamutsa, ma na gai na olive, me tuturiga kalina ia me ke bâ, minau sauba kau vangalaka vanigamu."

Nina Veke na Taovia Vania a Serubabel

²⁰ Mi tana dani goto ia, na rukapatu vatinina dani tana vula, na Taovia e sauvania a Hagai na rukanina goko ²¹ ke ba tsarivania a Serubabel, aia na taovia tagao tana Juda. Miani nogo e vaga nina goko: "Inau au vangarau laka kau toloa na masaoka ma na barangengo, ²² ma kau pukalia gaqira susuliga na taovia tsapakae sui, ma kau kovoraginia niqira terê kolugira na mane ara tagaovigira; migira niqira ose sauba kara viri mate lê, migira ara sagekae i kelaqira sauba kara vaimatesigi segeni. ²³ Mi tana dani tsotso-dogogo ia, minau sauba kau molokaego igoe a Serubabel, mo ko tagaovigira niqiu tinoni tana asaqu

inau. Inau nogo au viligo. Inau na Taovia Susuliga
Sosongo au tsaria na omea iani.”

SEKARIA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Kaira na propete a Sekaria ma Hagai ara ka aqo mala propete kesa moa tana tagu. A Sekaria goto e turugira kakai na tinoni tana Juda kara vaolusitugua na verabau ni Jerusalem, ma kara logo visutugua na Vale Tabu, ma kara gotosia visana niqira sasaga e tau goto i laona na lotu. Maia goto e tsarivanigira laka sauba God ke van-galaka vanigira tugua ma kara totudou tana rago.

Nina papi e tugua ka votaruka na gokona:

- 1) Lova 1 tsau tana Lova 8: Na turupatuna na omea e reia a Sekaria tana moro, ma nina goko God vania laka sauba aia ke galuvegira tugua nina tinoni.
- 2) Lova 9 tsau tana Lova 14: Na turupatuna na omea e kalea na maiana na Mesia, ma na pede loki tana susuina na dani.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na omea a Sekaria e reia tana moro

God e vekea laka ke galuvegira tugua nina tinoni

Nina kede God ke gadovigira na vera tavosi

Nina tinoni God sauba kara tamani omea danga ma kara totu tana rago

Na Taovia e Soavisumaigira Nina Tinoni i Konina

1 Tana alunina vula tana rukanina ngalitupa nina aqotagao a Darius tana Persia, maia na Taovia e sau na goko iani vania a Sekaria na propete, aia na dalena a Berekia, ma na tutuana a Ido. ² Na Taovia Susuliga Sosongo e ketsalia a Sekaria ke ba tsarivani-gira na tinoni na goko vaga iani, "I sau inau na Taovia au kore loki sosongo vanigira na mumuamui, ³ mi kali-na ia inau au tsarivanigamu, 'Kamu visumaitugua i koniqu inau, minau sauba kau visu bâ tugua i konimui. ⁴ Igamu kamu laka na usuliaqira na mumuamui. I sau igira na propete ara kate vanigira na mumuamui niq-goko, mara raigira kara mololea na mauri tana sasi. Migira ara sove saikesa na rongomangaqu, mara nausasi babâ moa. ⁵ Igira na mumuamui ma na propete ara mate sui nogo. ⁶ Mi tana mangaqira nogo igira na propete niq maneao, inau au sauvanigira na mumuamui niq ketsa ma niq vali, migira ara pea-gira moa, mara gini gadovi rota matena. Mi muri, mara pilotoba, mara tsaria, 'Na Taovia God Susuliga Sosongo aia e kedegita kalina ia, vaga e padakuti matena nogo ke naua. Maia nida sasi nogo igita.' "

Na Propete e Reigira na Ose Tana Moro

⁷ Mi laona na rukanina ngalitupa nina aqotagao a Darius na taovia tsapakae, mi tana rukapatu vatinina dani tana sangavulu kesianina vula, aia na vula na Se-bat, mi tana bongi ia, ma na Taovia e sau kesa goto na goko vaniau. ⁸ Inau au rei bâ kesa nina angelo na Taovia e sagekae i kelana kesa na ose tsitsi. Aia e ba tutû i levugaqira na gai i laona na poiatsa, mara visana goto na ose tsitsi, ma na tuputupugana, ma na serena, ara tutû i murina. ⁹ Minau au tû mau veisuâ na angelo ia, "?Taovia, nagua vaga na rongona na ose girani?"

Maia e gokovisu me tsaria, "Inau sauba kau sauvula-gi vanigo na rongona. ¹⁰ Na Taovia nogo e molovanogira kara ba togavia na barangengo."

¹¹ Migira ara sagekae tana ose tavosi ara tatamanga vania na kesianina angelo, mara tsarivaganana iani, "Igami ami liuvinogoa na barangengo popono, mami reigira na tinoni sui ara totudou moa tana rago."

¹² Mi muri ma na angelo e tsaria, "Taovia God i laona vitu sangavulu nogo na ngalitupa igoe o kore loki sosongo vania na Jerusalem, migira sui goto na ver-abau tana Juda. ?Ke oka koegua sagata ti ko galuvegi-ra tugua?"

¹³ Ma na Taovia e goko ragorago vania na angelo ke gini doutugua na tobana. ¹⁴ Ma na angelo e raiu kau

gini turupatuna vanigira na tinoni na omea na Taovia Susuliga Sosongo e tsarivaniau: "Inau au galuvea mau pada sosongolia na Jerusalem niqû verabau tabu. ¹⁵ Mi kalina inau au kore tetelo moa vanigira niqû tinoni, mau gini raigira na tinoni tana puku tavosi kara maiginigira. Migira ara mai mara tau rotasi tetelogira moa niqû tinoni. Tagara. Ara tû mara paboa babâ mara sekoli pitsugira. Mi kalina ia, migira na puku tavosi ara totudou tana rago. Aia nogo na rongona ti inau au gini kore sosongo vanigira. ¹⁶ Me vaga ia, minau au gini visumaitugua i Jerusalem gana kau galuvegira tugua niqû tinoni. Migira sauba kara logo visutugua niqû Vale Tabu, ma kara vaolusigotoa na Jerusalem."

¹⁷ Ma na angelo e tsarivaniau kau katevulagigotoa na omea iani vanigira: "Na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria laka sauba ke dangaliginigira tugua na omea dou nina verabau, ma kara gini totudoutugua nina tinoni. Me ke vilitugua na Jerusalem vaga nina verabau segeni."

A Sekaria e Morositugira Vati Na Kakatsana Buluka

¹⁸ Mi laona kesa segeni goto na moro, inau au reitugira ara tu vati na kakatsana buluka. ¹⁹ Minau au tû, mau veisuâ na angelo aia e goko vaniau tana idana, "Laka nagua vaga na rongona na kakatsana buluka tugirani?"

Maia e gokovisu me tsaria, "Tugira nogo na papadana vati na puku loki susuliga tana barangengo ara tu sarangasi bamaigira nogo na tinoni ni Juda, mi Israel, mi Jerusalem."

²⁰ Mi tana ma na Taovia e sauvulagi vaniau ara tu vati na maneaq kolua tu niqira gama. ²¹ Minau au veisuâ, "Nagua ara tu mai matana na mane tugirani?"

Maia e gokovisu me tsaria, "Tugira ara tu gini mai rongona kara tu molo matagu vanigira, ma kara tuliusigira na puku ara bingi sekoligira na tinoni tana Juda mara sarangasigira bamai."

A Sekaria e Morosia Kesa na Itai na Totovo

2 Mi laona kesa segeni goto na moro, minau au reia kesa na mane e tangolia kesa na itai na totovo. Minau au veisuâ, ² "Laka iava vaga o vano igoe?"

Maia e gokovisu me tsaria, "Inau au vano na tovoana na Jerusalem, ma kau reia e koegua vaga na katsina ma na damana."

³ Mi muri, mau reia na angelo aia e goko vaniau nogo tana idana e aligiri na vano, me kesa segeni goto na angelo e mai tsodoa. ⁴ Maia na kesanina angelo e tsarivania na rukanina, "Ko ulo ba tsaku mo ko tsarivania na mane vaolu aia e tangolia na itai na totovo, laka sauba kara danga sosongo na tinoni ma na buluka i Jerusalem, me sauba ke lia na verabau loki sosongo me ke gini utu goto na molo baravatuna. ⁵ Na Taovia e

vekea laka aia segenina nogo sauba ke iru vaga na lake, me ke lia na baravatuna na verabau ia, me ke reitutugua, me ke totu saviliu i tana tana mararana loki."

God e Soavisumaigira Igira Ara Totu Tsinogo

⁶⁻⁷ Na Taovia e tsarivaganana goto iani vanigira nina tinoni, "Inau nogo au sarangasigamu ba vati tana tsukena na barangengo. !Mi kalina ia inau au ket-saligamu kamu tu lalaodo ma kamu tsogoligi tsakutania na Babilon, ma kamu visumaitugua i Jerusalem. ⁸ Me ti vaga ase i ke pelegamu igamu maia e pele na dalena mataqu inau."

Bâ, ma na Taovia Susuliga Sosongo e molomaiau kau tsarivaganana iani vanigira na puku sui ara rotasigira nina tinoni: ⁹ "Na Taovia segenina nogo sauba ke vail-abu kolugamu, migira na tinoni igamu amu rotasigira mamu mala tsekagira, sauba kara tû ma kara rotasivisugamu igamu."

Mi kalina ke laba na omea iani, migira na tinoni sui sauba kara donaginia laka na Taovia Susuliga Sosongo nogo e molomaiau.

¹⁰ Ma na Taovia e tsaria, "Kamu lilinge tana magemage igamu na toga ni Jerusalem! Inau au maimai nogo gana kau totu i laomui!"

¹¹ Mi tana tagu ia sauba kara danga na puku tavosi kara mai konina na Taovia ma kara lia goto nina tinoni segeni. Maia na Taovia sauba ke totu i laomui, mi tana ti igamu kamu donaginia laka aia nogo e molomaiau vanigamu. ¹² Eo, na Taovia sauba ke tango livisutugua na Juda, aia e totu tana Israel me ke lia tugua nina tamani segeni, me ke galuve sosongolia bâ na verabau ni Jerusalem liusigira pipi na vera sui.

¹³ Igamu sui kamu totu mui i matana na Taovia, rongona aia e maimai nogo talu tana verana tabu i gotu i baragata ke gini totu kolugita.

A Sekaria e Morosia Na Mane Tabu Loki

3 Mi laona kesa segeni goto na moro, inau au reia a Josua na Mane Tabu Loki e tutû i matana nina angelo na Taovia. Ma Satan e totu goto i tana i ligisana a Josua, me vangaraua na parale gana. ² Ma nina angelo na Taovia e tsarivania Satan, "Na Taovia ke taimatamu igoe Satan! Eo, na Taovia aia e galuve sosongolia na Jerusalem ke taimatamu. Na Taovia e lauisunogoa a Josua, † vaga moa na takutina gai ara lauligia tania na lake."

³ Ma Josua e tutû moa i tana me sagelia na polo naqunaqu. ⁴ Ma na angelo ia e tsarivanigira na angelo tavosi ara totu kolua i tana, "Kamu adiligi tania na polo naqunaqu i konina na mane iani." Mi muri maia e tsarivania a Josua, "God e adiliginogoa nimu sasi, kali-

† "a Josua" Tana moro iani a Josua e tû tuguqira na tinoni popono tana Israel.

na inau au adiligi tanigo na polo naqunaqu. Maia nogo sauba ke tusuvanigo na polo vaolu ko sagelia.”

⁵ Maia e ketsaligira na angelo ara totu kolua kara virigia kesa na sangava na polo male dou i lovana a Josua. Migira ara naua, mi muri mara sageli vania na polokatsi vaolu kalina aia na angelo na Taovia e tutû moa i tana.

⁶ Mi tana ma na angelo e tsarivania a Josua laka ⁷ na Taovia Susuliga Sosongo e tsarivaganana iani: “Ti vaga igoe ko muridougira niqu ketsa ma niqu vali, mo ko naudoua na aqo inau au molovanigo nogo, mi tana ti inau sauba kau mologo ko ida tana reitutuguana niqu Vale Tabu ma na pakokana, minau sauba kau rongomia nimu nonginongi vaga saikesa nogo au rongomia niqira nonginongi igira na angelo ara tutû sailagi i mataqu. ⁸ Me vaga ia, mo ko rorongou dou igoe a Josua na Mane Tabu Loki. Ma kamu rorongou dou goto igamu sui na manetabu gana sasanga nogo aia, igamu amulia vaga na papadana na mauri doulaka sauba ke laba tana tagu ke mai: Inau sauba kau adimaia i matamui kesa niqu maneaqo aia ara soaginia Na Arana Gai. ⁹ Mi kalina ia inau au moloa i matana a Josua kesa na vatu angaanga e tamani e vitu na matana. Me sauba kau kiria kesa na goko i konina, mi laona e kesa lelê moa na dani inau sauba kau veoligia niqira sasi na tinoni ara totu i laona niqu butona momoru. ¹⁰ Mi kalina ke labamai na dani ia, me sauba pipi kesa vidamui ke soâ na kulana ke mai totudou kolua tana goto tana nina uta na uaeni, mi vavaqira nina gai mutsamutsa.”

Na Propete e Morosia Kesa na Gai Gana na Tsauringini Laeti

4 Ma na angelo aia e goko vaniau tana idana e visumaitugua i koniqu, me galisiau vaga moa ti au maturu. ² Maia e veisuaau, “?Laka nagua o reia?”

Minau au gokovisu mau tsaria, “Inau au reia kesa na gai gana na tsauringini laeti ara aqosiginia na qolumila. Mi kelana tsotsodo na gai ia e totu kesa na bilo loki na oela. Mara tu vitu na laeti ara tu tsautsau tana gai, me pipi na laeti e tamanina kesa na basa, gana ke gini liutsunamai na oela i laona talu tana bilo loki. ³ Mara ka ruka na gai na olive ara ka totu tabana mi tabana na gai gana na tsauringini laeti.” ⁴ Mi muri, minau au veisuatugua na angelo, “?Laka nagua vaga na papadana na omea girani?”

⁵ Maia e veisuaau, “?Laka igoe o tau donaginia?”

Minau au gokovisu mau tsaria, “Tagara, Taovia, inau au tau saikesa donaginia.” ^{6,9} (-)

¹⁰ †Ma na angelo e tsarivaniau, “Tugira vitu na laeti tugira nogo na papadana tu vitu na matana na Taovia

aia e gini moro tsapatugu i laona na barangengo popono.”

¹¹ Mi tana minau au veisuâ, “?Ma nagua na rongona kaira na gai na olive ara ka tû tabana mi tabana na gai gana na tsauringini laeti? ¹² ?Ma nagua na papadana kaira ruka na arana na olive ara ka totu i ka ligisaqira kaira ruka na basa qolu i tana e liutsuna na oela na olive?”

¹³ Maia e veisuaau, “?Laka igoe o tau donaginia?”

Minau au gokovisu mau tsaria, “Tagara, taovia, inau au tau saikesa donaginia.”

¹⁴ Mi tana maia e tsaria, “I karani nogo na papadana ruka na mane God e vilikaira me ninaginikaira nogo na mona tabu, gana kara ka aqo vania na Taovia aia e tagaovi kaputia na barangengo popono.”

Nina Veke God Vania a Serubabel

(v 6) Ma na angelo e ketsaliau kau tsarivania a Serubabel na goko iani e talumai konina na Taovia: “Igoe sauba nomoa ko tangomana, me tau tana susuligaqira nimu mane vaumate, se tana susuligamu segeni igoe, mi tana susuligana moa niqu tarunga inau. (v 7) Me ti vaga ke visana na utu vaga na vungavunga loki kara totukapusia nimu sautu, me sauba inau kau naua ma kara nangaligi lê i matamu. Migoe sauba ko logovisua na Vale Tabu, mi kalina tsotsodo ko molokaea na susuina vatu tana sasana, migira na toga sauba kara guloki ma kara tsaria, ‘!Vanga rereidou sagata! !Vanga rereidou!’ ”

(v 8) Me kesa segeni goto na goko e mailaba i koniqu talu i konina na Taovia. (v 9) Aia e tsaria, “A Serubabel e molonogoa na papakana na Vale Tabu, me sauba nomoa ke suilavaginia na logoana. Mi kalina aia ke logosua, migira niqu tinoni kara donaginia laka inau nogo au mologo igoe vanigira. (v 10) Migira e ponopala na tobaqira rongona e vaga moa ti e tau ratsu na aqona na logoana niqu Vale Tabu. Mi kalina kara reia a Serubabel e aqo babâ moa tana logoana, migira sauba kara gini magemente.”

Na Propete e Morosia Kesa na Viviruna Papi e Lovo

5 Minau au momoro tugua, mi kalina ia au morosia kesa na viviruna papi e lovomai tana masaoka.

² Ma na angelo e veisuaau, “?Laka nagua o morosia?”

Minau au gokovisu vania mau tsaria, “Au morosia kesa na viviruna papi e lovomai tana masaoka; e sangava tsege na katsina me sangava ruka tabailima na damana.”

³ Mi tana maia e tsarivaniau, “I laona na viviruna papi ia e totu na goko na vealagi sauba ke gadovia na kao popono. Me kesa tabana na papi ia e totu na mamarena laka igira sui lakalaka na tinoni vanga komi ara totu tana Juda, sauba God ke matesiligigira; me kesa ta-

† Ara mologira na buto girani idavia na buto 6 rongona ke gini totu na tuguna na veisuâ tana sasana laka.

bana e totu na mamarena laka igira sui lakalaka ara gini vatsa pero tana asana God, sauba God ke mate-siligigira goto. ⁴ Na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria laka sauba aia ke molovanoa na vailagi iani me ke ba sage i valeqira igira sui na vanga komi ma na vanga vatsa pero. Maia sauba ke totu kalavata i laona na valeqira me ke toroutsanigira popono.”

Na Propete e Morosia Kesa Na Daki i Laona na Kei

⁵ Ma na angelo e labatugua me tsarivaniau, “!Reia bâ! !E kesa segeni goto na omea e maimai!”

⁶ Minau au veisuâ, “?Nagua vaga ia?”

Maia e gokovisu me tsaria, “Aia e kesa na kei loki, na papadana niqira sasi na tinoni tana kao popono.”

⁷ Ma na vovongona na kei ia ara aqosiginia na tapala. Mi kalina inau au momoro moa, e tavongani sangavi na vovongona, mi laona na kei e totu kesa na daki.

⁸ Ma na angelo e tsaria, “Na daki iani, aia na papadana na nauseko.” Mi muri maia e bilatsuna tugua na daki i laona na kei, me vongotugua. ⁹ Minau au morodato bâ mau morosikaira ruka na daki ara tamani ka rapoqira susuliga vaga na rapona na manuloki, mara ka lovomai gaqu ngongo inau. Kaira ara ka tsebakea na kei ia mara ka lovo kolua.

¹⁰ Minau au veisuâ na angelo, “?Iava vaga ara ka adivanoa?”

¹¹ Aia e gokovisu me tsaria, “Kaira ara ka adivanoa i Babilonia, i tana sauba kara ka ba logo vania kesa na valetabu. Mi kalina kara ka logosuia na vale tabu ia, me sauba kara ka moloa na kei i laona, migira na tinoni ni Babilonia kara ba samasama vania.”

Na Propete e Reitugira Vati na Terê

⁶ Minau au morosigotoa kesa na omea tana moro. Au morositugira vati na terê ara tu labarutsu mai ka gaqira levuga ruka na vungavunga tapalamila. ² Migira na ose tsitsi ara raqâ na kesanina terê, migira na bauna ara raqâ na rukanina, ³ migira na serena ara raqâ na tolunina, ma na tuputupugana ara raqâ na vatinina. ⁴ Mi muri, minau au veisuâ na angelo ia, “?Taovia, laka nagua vaga tu rongoqira na terê tugira?”

⁵ Maia e gokovisu me tsaria, “Tugirani na papadana tu vati vatana na guguri, mara tu vasini talumai moa i matana na Taovia aia e tagaovi kaputia na barangengo popono.”

⁶ Aia na terê ara raqâ igira na ose bau e tave kalea i Babilonia tabana i vava, migira na ose sere ara votu tabana i tasi, migira na ose tuputupuga ara tada tabana i ata. ⁷ Mi kalina igira na ose ara laba rutsumai, migira ara ngao sosongolinogoa laka kara vano tsaku na togaviana na barangengo popono!” Ma na angelo e tsarivanigira, “!Bâ, ma kamu togavia na barangengo popono!” Migira ara bâ mara nauvaganana ia. ⁸ Mi

tana ma na angelo e gudato vaniau me tsaria, “Igira na ose ara tave i Babilonia tabana i vava ara naua me gini puka na korena na Taovia.”

God e Ketsalia a Sekaria Ke Moloa Na Kepi Taovia i Lovana a Josua

⁹ Na Taovia e goko vaga iani vaniau, ¹⁰ “Ko tû mo ko ba adigira na vangalaka ara tu sauvaniau tugira a Hel-dai, ma Tobija, ma Jedaia, tugira ara tu vasini moa visumai tania na totu tsingo, mo ko ba saviliu tana vale-na a Josia na dalena a Sepania. ¹¹ Ko aqosiginia kesa na kepi taovia na siliva ma na qolumila i tugira ara tu sauvaniau nogo, mo ko molo bâ i lovana a Josua na Mane Tabu Loki, aia na dalena a Jehosadak. ¹² Mo ko tsarivania laka inau nogo na Taovia Susuliga Sosongo au tsaria, ‘Aia na mane ara soaginia Na Arana Gai sauba ke dato magobu dou i tana aia e totu, me ke logo visutugua nina Vale Tabu na Taovia. ¹³ Aia nogo sauba ke logo visutugua niq Vale Tabu inau, ma kara tsonikaea vaga moa ti aia na taovia tsapakae, me sauba ke tagaovigira nina tinoni. Me kesa na manetabu sauba ke tutû ligisana nina sasana na totukae, mi kaira sauba kara ka aqopata tana rago ma na tobalka. ¹⁴ Ma na kepi taovia ia sauba ke totu kalavata i laona nina Vale Tabu na Taovia. Mi kalina igira na toga kara morosia, me sauba kara padalokiginitugira a Hel-dai, ma Tobija, ma Jedaia, ma Josia.”

¹⁵ Migira na tinoni ara totu ao, sauba kara mai ma kara sanga goto na logo visutugua nina Vale Tabu na Taovia. Mi kalina kara logo suinogoa, migamu sauba kamu donaginia laka aia nogo na Taovia Susuliga Sosongo e moloau vanigamu. Ma na omea popono iani sauba nomoa kara manatovu ti vaga igamu kamu muridougira sui nina ketsa ma nina vali na Taovia nimui God.

Ara Gini Malpalu Tana Tsoni Vitoaqira Segeni

⁷ Ma na Taovia e goko vaniau tugua tana vatinina ngalitupa nina aqotagao a Darius, tana vatinina dani i laona na siunina vula, aia na vula na Kislev.

² Mi tana tagu ia, igira na tinoni ni Betel ara molo-vanokaira a Sareser ma Regemelek, kolugira ka niqira mane, kara vano tana nina Vale Tabu na Taovia Susuliga Sosongo rongona kara ba nongia na Taovia ke vangalaka vanigira, ³ ma kara veisuagira goto na manetabu ma na propete na veisua vaga iani: “E danga sosongo nogo na ngalitupa ara putsu tû kalina e toroutsu na Vale Tabu, migita a gini tangitangi matena babâ moa, ma tsoni vitoada segeni tana tsegenina vula i laona pipi na ngalitupa. ?Me laka e kilia igita ka nauvaganana babâ moa ia?”

⁴ Iani nogo e vaga na goko na Taovia e tsarimai vaniau, ⁵ “Ko bâ mo ko tsarivanigira na tinoni tana butona

momoru iani, migira goto na manetabu, laka kalina igira ara tsoni vitoaqira segeni, mara tangitangi pipi tana tsegenina ma na vitunina vula i laona vitu sangavulu na ngalitupa tugirani, mara tau saikesa naua tana padalokiginiyaqu inau. ⁶ Kalina igira ara mutsamutsa mara inuinu, mara naua gana moa na dangaliginiana na tobaqira segeni. ⁷ Iani saikesa nogo na omea na Taovia e tsaria i sau tana mangaqira na propete, tana tagu kalina ara danga na tinoni ara totudou tana rago i laona na verabau ni Jerusalem, mi tana vera tavosi sui ara totu polipolia na Jerusalem, mi tana nauna popono goto tana votavota tabana i ata, mi tana tuana vungavunga tabana i tasi."

Niqira Petsakoe Nogo e Naua Mara Gini Totu Tsinogo

⁸ Na Taovia e goko vaga iani vania a Sekaria: ⁹ "I sau nogo inau au mologira na ketsa girani vanigira niq tinoni: 'Kamu reidoua laka na pedegoto ke laba i laomui, ma kamu vaigaluvegi, ma kamu vaisangagi dou. ¹⁰ Kamu laka na bingi sekoliaqira na daki ma na baka tinamate, migira goto na tinoni ni veratavosi ara totu lalo i laomui, se ase moa e kili sasanga. Ma kamu laka goto na nausautuna na sekoliaqira na tinoni tavosi.'

¹¹ "Eo, migira niq tinoni ara tsatsarae sosongo mara sove na rorongu. Ara vongoa niqira papada, ¹² ma na tobaqira ara kakai vaga na vatu. Bâ, mi tana rongona nogo igira ara sove na rongomiana na sasani inau au molo bâ vanigira tana mangaqira na propete ni sau, te inau au gini kore loki sosongo. ¹³ Tana rongona nogo igira ara sove na rorongu kalina inau au goko vanigira, ti inau au sove goto na rongomiana niqira nonginongi. ¹⁴ Inau au puasalagira vaga saikesa na gugurina na legai loki te ara gini ba totu tana butona momoru tavosi. Ma niqira kao lakataga dou iani e totu mangu lê, me tagara goto kesa ke mauri i laona."

Na Taovia e Vekea Laka Ke Arago Visutugua na Jerusalem

8 Na Taovia Susuliga Sosongo e goko vaga iani vania a Sekaria: ² "Inau au padangao sosongolia na sangaana na Jerusalem, rongona au galuve sosongoligira nina tinoni, mau gini kore sosongo vanigira gana gala. ³ Minau sauba kau visutugua i Sion, ma kau ba totu kalavata i Jerusalem niq verabau tabu. Me sauba igira na tinoni sui kara soaginia Jerusalem na Verabau e Totu Kakai Konina God. Ma nina vungavunga na Taovia Susuliga Sosongo kara soaginia na Vungavunga Tabu. ⁴ Me sauba na rago ke totu tana verabau ia, migira na tuqatuqa ma na kavekave, igira ara gini vanovano nogo na itoro, kara ba tototutugua tana pakokana na verabau ia. ⁵ Migira na baka mane ma na baka daki kara danga tugua i laona, ma kara sisinagi bamai tana sautuna.

⁶ "Me atsa moa ti igira ara kauvisu tana puku iani, kara padâ laka e utu saikesa ke laba vanigira vangana ia, minau moa e tau saikesa utu vaniau kau naua me ke laba. ⁷ Inau sauba kau laumaurisigira niq tinoni tanigira na butona momoru i tana ara aditsekagira bâ nogo, ⁸ ma kau adivisugira tû tabana i longa mi tasi, ma kara mai totutugua i Jerusalem. Migira sauba kara lia niq tinoni, minau sauba kau lia niqira God, ma kau tagaovigira tana gotolaka ma na mana saviliu.

⁹ "Kamu malagai! Igamu amu rongomigira bâ moa kalina ia na tsaqina goko vaga igira na propete ara tsarinogoa vanigamu kalina amu tuturiga moa na moloana na papakana niq Vale Tabu. ¹⁰ Mi tana idana kalina amu tau vati tuturiga moa na logovisuana, me tagara ke kesa i laomui ke tamani qolona na voliginiaqira na maneaqo se na omea tuavati gana na aqo. Me tagara goto ke kesa tangomana ke toturavi tanigira gana gala rongona inau nogo au naua te ara gini vaigalagi na tinoni. ¹¹ Bâ, mi kalina ia e utu nogo kau nauvanigira igira ara kauvisu tana puku iani vaga au naua i sau. ¹² Igira sauba kara tsukâ niqira uta tana rago. Ma na usa sauba ke malobusia niqira uta me ke gini lakataga dou niqira kao, ma niqira itai na ueni kara gini tamani vuana dangadanga. Aia nogo sauba kau vangalaka vaga vanigira niq tinoni igira ara kauvisu. ¹³ Migamu na tinoni ni Juda mi Israel kamu rorongu. I sau amu rongomigira na tinoni ni veratavosi ara vaivealaginigi tana goko vaga iani: 'Ke gadovigamu kesa moa atsa na rota vaga e gadovigira na Juda ma na Israel!' Bâ, mi kalina ia minau sauba kau laumaurisigamu igamu, mi tana ti igira na tinoni ni veratavosi kara gini vaitsarigi tana goko vaga iani: 'Ke dou vanigamu na mauri vaga e dou vanigira na Juda ma na Israel!' Me vaga ia, migamu kamu malagai, ma kamu laka goto na matagu."

¹⁴ Na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria, "Kalina igira na mumuamui ara tsaiu mau gini kore loki, minau au vorogokona na sekoliaqira, mau tau goto olia niq papada, mau manalia moa na omea au vorogokona nogo na nauana. ¹⁵ Bâ, mi kalina ia, minau au vangaraua laka kau vangalaka tugua vanigira na tinoni ni Jerusalem mi Juda. Me vaga ia, migamu kamu laka na matagu. ¹⁶ Igirani nogo na omea nimui aqo kamu naua: Kamu gini vaigokovigi moa na goko mana. Mi laona nimui tinete, kamu sau moa na vatana na pedegoto e dona ke alomaia na rago i laoqira na tinoni. ¹⁷ Kamu laka na vorogokona na vaisekoligi. Mi kalina kamu tû na goko tana tinete, ma kamu laka goto na tsariana na goko pero, rongona inau au reisavi sosongolia na vatana na sasaga vaga ia."

¹⁸ Na Taovia Susuliga Sosongo e tsarigotoa vania a Sekaria na goko vaga iani: ¹⁹ "Igira na dani na vitoa ara laba tana vatinina, ma na tsegenina, ma na vitunina, ma na sangavulunina vula, sauba kara lia na dani na

magemage vanigira na tinoni tana Juda. Me vaga ia, ma nimui aqo kamu tsonia moa na goko mana, ma kamu totu tana rago kolugira na tinoni tavosi.”

²⁰ Ma na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria, “E maimai nogo na tagu i tana igira na tinoni danga tana verabau tavosi kara sulungana mai i Jerusalem. ²¹ Migira na tinonina kesa tana verabau sauba kara tsarivanigira kesa tana verabau segeni, ‘Igami ami vano na samasama vaniana na Taovia Susuliga Sosongo ma kami nongia ke vangalaka vanigami. !Kamu mai kolugami!’ ²² Danga na tinoni ma na puku susuliga, sauba kara mai i Jerusalem na samasama vaniana na Taovia Susuliga Sosongo, ma kara nongia ke vangalaka vanigira. ²³ Mi tana tagu ia, sauba kara tu sangavulu na mane ni veratavosi kara tu mai i konina kesa moa na tinoni ni Juda ma kara tu tsarivania, ‘Ko tamivanitugami kami tu tsarimurimu, rongona ami tu rongomia laka God e totu kolugamu igamu na Juda.’”

God Sauba Ke Pedegira na Vera Tavosi

9 Iani nogo e vaga nina goko na Taovia: Igira na tinoni tana barangengo popono ara totu sui i li mana na Taovia, atsa kolugira na tinoni sui tana Israel. Maia nogo na Taovia e tagaovi kaputia na kao ni Hadrak ma na verabau ni Damaskus, ² ma Hamat aia e totu tana votavota ni Hadrak, vaga goto kaira na verabau ni Tire mi Sidon igira na tinonina ara sasaga sosongo tana nauana danga na vatana na aqo. ³ Na Tire e logo vanisegenina na baravatu kakai, me tsupulaginigira danga sosongo nina siliva ma nina qolumila, mara lia vaga moa ti omea lê vania. ⁴ Eo, ma na Taovia nomoa sauba ke adiligi tania pipi nina omea tatamani me ke ba tsonigira i tasi, me ke tungia na verabau ia me ke iruligi sui saikesa.

⁵ Ma na verabau ni Askelon sauba ke reia kalina ke laba na omea vaga ia, me ke gini matagu loki. Maia goto sauba ke toroutsu me ke totu mangu lê saikesa. Ma na verabau ni Gasa sauba ke reigotoa me ke gini rota na vatsangi savi loki, ma nina taovia tsapakae sauba ke mate. Maia goto na Ekron sauba ke puka lê rebona nina papada na adi sasanga i koniqira na Tire. ⁶ Migira moa na gabulalo sauba kara totuvia i Asdod. Ma na Taovia e tsaria, “Inau sauba nomoa kau tsogori tsunaligira na tinoni vanga kaekae ni Pilistia girani. ⁷ Migira ara kauvisu tana Pilistia sauba kara lia niqu tinoni inau, ma kara lia kesa na duli tana puku konina Juda. Migira goto na Ekron sauba kara lia niqu tinoni, vaga nogo igira na Jebus i sau. Migira sui e utu goto kara gani velesi kolu gabu i laona, se sa vatana goto na mutsa e vali vanigira na Juda na ganiana. ⁸ Inau sauba kau matalia niqu butona momoru, ma kau tau goto tamivanigira na alaala na mane vaumate kara liu tsapatugu bâ i laona. Ma kau tau goto tamivanigira na

tagaovera seko kara bingi sekoligira niqu tinoni. Inau au reilakana nogo niqira rota loki igira niqu tinoni.”

Na Taovia Tsapakae Ke Mai i Muri

⁹ !Kamu magemage igamu na tinoni ni Sion!
!Ma kamu gudato tana mage loki igamu na tinoni ni Jerusalem!
!Kamu reia bâ nimui taovia tsapakae e maimai nogo!
Aia e tangomana me mana nogo gana,
me molotsunali segenina me sagekae i gotuna na asi vaolu.

¹⁰ Ma na Taovia e tsaria,
“Inau sauba kau adiligi tanigira niqira terê na vailabu igira na Israel,
ma niqira ose igira na Jerusalem;
ma kau biru putsia niqira parige ara gini vanavana tana vailabu.
Ma nimui taovia tsapakae sauba ke moloa na rago i laoqira na puku sui;
maia sauba ke tagaovi kaputigira na vera sui tû kesa tabana na tasi loki me tsau bâ kesa tabana,
me tû tana Kô Euprates, me tsau bâ tana susuina na barangengo.”

God e Aragovisugira Nina Tinoni

¹¹ Ma na Taovia e tsaria,
“Tana rongona nogo na vaitasogi au naunogoa kolugamu,
aia igamu amu manaliginia na gabu na savori-kodoputsa,
ti sauba kau mologira nimui tinoni kara totu tanusi,
tania na tuvuu mamatsa na totu tseka.

¹² Igamu amu totu tsinogo amu dona nogo kalina ia laka inau sauba kau sangagamu,
me vaga ia, ma kamu visumaitugua tana veramui, mi tana kamu totu raviravi dou.

I dani eni nogo au vekea laka sauba kau volivisuginigamu na vangalaka ke ruka kalina liusia na rota loki e gadovigamu.

¹³ Inau sauba kau gini aqo na Juda vaga nina parige kesa na mane vaumate,
migira na Israel vaga niqu pipili.

Ma kau gini aqo igira na mane ni Sion vaga moa niqu isi,
na mani vailabugi koluaqira na mane ni Gris.”

¹⁴ Na Taovia sauba ke laba i vungaqira nina tinoni;
maia sauba ke gini vanavana nina pipili ma kara lovo tsaku vaga moa na kirapina na angaanga.

Ma na Taovia God sauba ke uvua nina tavuli,
maia ke vanovano i laona na koburu ara palamai tabana i ata.

¹⁵ Na Taovia Susuliga Sosongo sauba ke dilagira nina tinoni,
migira sauba kara matesiligigira sui saikesa gaqira gala.

Me sauba kara gugû tana vailabu vaga moa na tinoni e ulavigira na inu papara,
ma na gabuqira gaqira gala sauba ke tareo vaga moa na gabu na savori-kodoputsa e danga dato i laona na popo,
mara qetu bâ i kelana na belatabu.

¹⁶ Mi kalina ke labamai na dani ia, ma na Taovia sauba ke laumaurisigira nina tinoni,
vaga nogo kesa na mane pitusipi aia e laumaurisigira nina sipi tania na mangaqira na pai atsi.

Migira sauba kara maka tana nina kao,
vaga saikesa nogo na vatu angaanga ara barupolig-inia na kepi taovia.

¹⁷ !Sauba ke rerei dou sosongo bâ, me ke lakataga dou na kao ia!

Migira na tinoni vaolu sauba kara gania na mutsana, ma kara inuvia na uenina, ma kara gini lia na tinoni susuliga.

Na Taovia e Veke Laka Ke Adivisugira Nina Tinoni

10 Kamu nongia na Taovia maia ke molomaia na usa tana tagu na tsutsuka. Aia nogo na Taovia e molomaia na parako me gini tumu na usa, mara gini dato dou na vangana niqira uta na tinoni sui. ² Igira na tinoni ara dona moa na basuaqira na god peropero ma na ba lavegoko i koniqira ara dona na tatada, ma na goko ara rongomia i koniqira na perona sui moa, mara tagara rongona lê. Migira ara tsaria ara dona na nusi rongona na bolebole ara raqasasiligamu moa, ma na goko na vevere ara tsarivanigamu ara tagara rongona lê goto. Me vaga ia migira na tinoni ara sarevo bamai lê vaga moa na sipi. Igira ara gini tsodorota rongona e tagara sa gaqira ida.

³ Ma na Taovia e tsaria, "Inau au kore sosongo vanigira na tinoni ni veratavosi igira ara tagaovi kaputigira niq tinoni, me sauba nomoa kau kedegira. Igira na tinoni ni Juda ara niq tamani nogo inau, minau nogo na Taovia Susuliga Sosongo sauba kau reitutugugira. Migira sauba kara lia vaga niq ose susuliga gana na vailabu. ⁴ Mi laoqira nogo igira na Juda sauba kara bot-samai na tagaovera, ma na ida, ma gaqira taovia tagao na mane vaumate, gana kara tagaoviginigira niq tinoni. ⁵ Migira na tinoni ni Juda sauba kara vaga moa na mane vaumate susuliga ara tsogori pukaligira gaqira gala i laona na boko tana sautu loki. Sauba kara vailabu susuliga, ma kara tuliugira gaqira gala atsa moa igira ara sage tana ose, rongona na Taovia nogo e totu kolugira.

⁶ "Inau sauba kau susuligasigira na tinoni ni Juda, ma kau laumaurisigira na tinoni ni Israel. Sauba kau galuvegira ma kau adivisugira sui tugua i veraqira.

Me sauba kara totudou vaga moa ti au tau nogo reisavigira.

Inau nogo na Taovia niqira God, me sauba kau rongomia niqira nonginongi.

⁷ Migira na tinoni ni Israel sauba kara susuliga vaga na mane vaumate,
ma kara magemage vaga moa na tinoni ara inu uaeni.

Ma na kukuaqira sauba kara padadatoa gaqira tango-mana,
ma kara gini mage loki tana rongona na omea sui na Taovia e nauvanigira.

⁸ "Minau sauba kau soasaigira niq tinoni,
ma kau maurisigira,
ma kau naua ma kara gini danga vaga nogo i sau.

⁹ Me atsa moa ti inau au sarangasigira bamai i laoqira na puku tavosi sui,
migira sauba kara padavisuau moa atsa moa ti ara totu tana vera ao sosongo.

Migira kolu daleqira sauba kara mauri,
ma kara visu sui tugua i veraqira.

¹⁰ Inau sauba kau adivisugira tania na Ejipt ma na Asiria,
ma kau ba mologira tana niqira kao segeni.
Ma kau mologira goto tana Gilead mi Lebanon,
ma na kao popono ia sauba ke dangadato moa na tinoni i laona.

¹¹ Mi kalina kara liusavu tana niqira tasi na rota,
minau na Taovia sauba kau labuvotâ na ovuna,
ma na maomao na Kô Nile sauba ke mamatsa lê.
Me sauba kau paluvangamaqira igira na Asiria vanga kaekae,

ma kau pukalia gaqira susuliga igira na Ejipt.

¹² Minau sauba nomoa kau susuligasigira niq tinoni,
migira sauba kara totukakai i koniqa, ma kara rongomangaqu.

Inau nogo na Taovia au tsaria na omea iani."

Ara Puka Lê na Tagaovera Seko

11 !Igoe na Lebanon ko sangavigira nimu matsapa,
ma na lake ke ba ganisuigira nimu gai na sida! †

² !Kamu ngangai ma kamu tangitangi igamu na gai na aru,
rongona ara puka sui nogo na gai na sida,
igira na gai rereidou sosongo ara viri toroutsa sui nogo!

† Tana butona popono iani igira na gai na papadana na na puku susuliga se gaqira ida.

!Kamu ngangai ma kamu tangitangi igamu na gaikakai ni Basan,
rongona ara kavitsunagira sui na gai i laona na goana atsi!

³!Igira na tagaovera ara ngangaidato tana padasavi loki,

rongona e puka lê gaqira tangirongo!
!Kamu rongomigira na laeone ara kanga loki,
rongona e toroutsu sui nogo na veraqira i laona na goana atsi ligisana na Kô Jordan!

Ruka na Mane Reitutugusipi

⁴Na Taovia niqû God e tsarivaniau, "Ko bâ, mo ko lia vaga moa ti na mane reitutugusipi † vania kesa na alaala na sipi ara vangaraunogoa na matesiaqira. ⁵Igira nogo na tamaniqira segeni ara labu matesigira, me tagara ke kesa ke kedegira. Mara ba tsabiria na velesiqira mara tsaria, '!Tsonikaea na Taovia! Igita a gini tamani qolo danga.' Me atsa moa niqira mane pitusipi segeni, migira goto ara tau galuvegira."

⁶Ma na Taovia e tsarigotoa, "Inau sauba kau tau goto galuvea ke kesa i laona na barangengo popono. Inau segeni nogo sauba kau livulegira na tinoni sui tana lima qira gaqira ida. Migira sauba kara toroutsani saikesalia na barangengo, me utu goto kau naua sa omea gana kau maurisia tania na lima qira."

⁷Bâ, migira ara vovoli mara tsabiri sipi, ara nongiau inau a Sekaria laka kau aqo vanigira tana reitutugu sipi, me vaga ia, mau gini lia gaqira reitutugu igira na sipi ara vangaraunogoa na matesiaqira. Mau tû, mau adia ruka na takutina gai: kesa au soaginia "Vangalaka," me kesa au soaginia "Tobasai." Mau bâ mau tuturiga na reitutuguaqira na sipi. ⁸Me utu goto kau berengiti na reiana tu niqira sasaga tugira tolu na reitutugu sipi tavosi, mi laona kesa moa na vula minau au tsialigitugira. Mau qisi goto tana rongoaqira na sipi ara reisaviau inau. ⁹Mi tana au tû mau tsarivanigira na sipi, "Inau e utu nogo kau reitutugugamu. Moloa moa ma kara mate igira ara vangaraunogoa na matesiaqira. Ma kara toroutsu igira ara pedenogoa kara toroutsanigira. Migira ara totuvisu sauba nomoa kara vai-matesigi." ¹⁰Mi muri, minau au adia na takutina gai au soaginia "Vangalaka" mau bokua, na papadana laka e taveo nogo na vaitasogi aia na Taovia e naua kolugira na puku sui. ¹¹Me vaga ia, ma na taso ia e luvu lê tana dani nogo ia. Migira ara vovoli mara tsabiri sipi ara bungutiau moa inau, mara donaginia laka na Taovia e goko vanigira nogo tana omea inau au naua. ¹²Minau au tû mau tsarivanigira, "Ti vaga igamu kamu padangaoa, ma kamu voliau tana rongona niqû aqo. Me ti ke tagara, me dou moa. Igamu moa kamu pede." Mi tana

† Tana butona popono iani na mane reitutugu sipi na papadana na tagaovera, migira na sipi na papadana niqira tinoni.

migira ara tusuvaniau tolu sangavulu na tavina siliva ngiti vovoliqû.

¹³Igira ara padâ laka inau na maneaqo gatogato lê te ara voliginiau tolu sangavulu lelê moa na tavina siliva. Ma na Taovia e tsarivaniau, "Ko adigira moa mo ko ba mologira tana valebisi i laona niqû Vale Tabu." Bâ, minau au adigira na tolu sangavulu tavina siliva, mau ba mologira tana valebisi i laona nina Vale Tabu na Taovia. ¹⁴Mi muri, mau bokugotoa na rukanina gai aia au soaginia "Tobasai," na papadana laka ara tau nogo tobasai kaira na Juda ma na Israel.

¹⁵Mi muri, ma na Taovia e tsarigotoa vaniau, "Bâ, mi kalina ia igoe ko lia na mane reitutugusipi gatogato lê. ¹⁶Inau au molonogoa kesa ke reitutugugira niqû sipi, maia e tau saikesa sangadougira niqû sipi igira ara pedenogoa kara matesigira, maia e tau goto lavegira igira ara tova, se ke taligira igira ara boka, me ke palagira igira ara tau mate. Tagara. Aia e tû me gania moa na velesina na sipi papaguru dou bâ, me tsau tana guguna. ¹⁷!Me sauba ke seko sosongo nomoa vania aia na mane reitutugusipi gatogato lê! Aia e vanoligi tanigira saikesa nina sipi. Migira na gala sauba kara mai ma kara pukali saikesalia gana susuliga. Ma na limana sauba ke labe lê, ma na matana madoa sauba ke koko pitsu."

God Sauba Ke Suivisitugua na Jerusalem

12 Iani e vaga nina goko na Taovia e kalea na Israel, aia na Taovia e tatakatsinia na masaoka, me vusâ na barangengo, me tusumauri vanigira na tinoni. Maia e tsaria, ²"Inau sauba kau naua ma na Jerusalem sauba ke lia vaga moa kesa na tseu na uaeni. Migira na puku tavosi ara totu polipolia sauba kara sanga inu i konina, me ke ulavigira ma kara tapulepule bamai vaga moa na tinoni e inu papara. Mi kalina kara ngaoa na baginiana na Jerusalem, me sauba kara ba tupolia, ma kara tupoligira goto na verabau tavosi tana Juda. ³Mi kalina ke labamai na tagu ia, minau sauba kau naua ma na Jerusalem ke lia vaga kesa na vatu mamava sosongo. Migira na veratavosi sauba kara sai alaala ma kara maiginia na Jerusalem, me sauba kara tau tangomana, vaga moa na tinoni e tau tangomana na sulukaeana na vatu mamava sosongo. ⁴Mi tana tagu nogo ia, minau sauba kau tabarusigira niqira ose, ma kara viri bubulega igira sui ara sagekae i koniqira. Minau sauba kau mataligira na tinoni ni Juda, ma kau naua ma niqira ose gaqira gala kara koko sui. ⁵Mi tana ti igira na duli tana Juda kara tsari segeniqira, 'Na Taovia God Susuliga Sosongo e lia gaqira susuliga igira nina tinoni ara totu i Jerusalem.'

⁶"Mi tana tagu goto ia, minau sauba kau naua migira na duli tana Juda kara lia vaga na lake loki i laona na gamosa, se i laona na uta na uiti ganoga. Migira sauba

kara toroutsanigira sui lakalaka na puku tavosi ara totu varangi. Migira moa na tinoni ni Jerusalem sauba kara totu raviravi dou i laona niqira verabau.

⁷ "Inau na Taovia sauba kau ida talu kau sangagira na mane vaumate ni Juda ma kara gini tangomana, me ke gini tangi loki gaqira rongo. Mi tana nauvananana nogo ia, ti niqira tangirongo na kukuana a David migira na tinoni ni Jerusalem ke tau tangiloki liusia bâ gaqira tangirongo igira na Juda tavosi. ⁸ Mi tana tagu ia, ma na Taovia sauba ke reitutugira igira ara totu i Jerusalem, me ke susuligasigira, me atsa moa igira ara labelabeaga lê i laoqira, migira goto sauba kara susuliga vaga moa a David i sau. Migira na kukuana a David sauba kara tagaovidougira vaga moa nina angeto na Taovia, me vaga goto moa God segeni nogo. ⁹ Mi tana tagu ia, minau sauba kau toroutsanigira pipi sui na puku ara tovoa na baginiana na Jerusalem.

¹⁰ "Minau sauba kau dangaliginigira na kukuana a David, migira goto na tinoni tavosi ara totu i Jerusalem, ginia na tarunga na galuve ma na nonginongi. Igira sauba kara bungutia aia ara baomatesia, ma kara tangisia, vaga ara tangisia na mateana na daleqira aia lelê moa ngiti daleqira. Me sauba kara tangitangi loki vaga moa igira e mate na daleqira botsa ida. ¹¹ Mi tana tagu ia, me sauba ke loki sosongo bâ na tangitangi i laona na Jerusalem, vaga moa kalina ara tangisia a Hadad-rimon † tana poiatsa ni Megido. ¹²⁻¹⁴ Me pipi na vungu babâ i laona na kao ia sauba kara tangitangi segeniqira. Igira na vungu konina David, ma na vungu konina a Natan, ma na vungu konina a Levi, ma na vungu konina a Simeï, migira sui goto na vungu tavosi, sauba kara tangitangi segeniqira. Migira na mane pipi tana vungu sauba kara tangitangi segeniqira, migira goto na daki kara tangitangi segeniqira."

13 Ma na Taovia e tsarigotoa, "Mi kalina ke labamai na tagu ia, me sauba ke tavongani vuradato kesa na vuravura gana ke vulimalegira niqira sasi igira na kukuana a David, migira sui na tinoni ni Jerusalem ara samasama vanigira na god peropero. ² Mi tana tagu ia, minau sauba kau veoligia na soaqira na god peropero i laona na kao popono, me ke tagara goto ke kesa ke padavisugira. Inau sauba kau tsialigigira sui na propete peropero, ma kau adiligia tania na tobaqira niq tinoni na padangaoana na samasama vaniaqira na god peropero. ³ Mi tana ti kesa ke baribari moa me ke ngaoa moa na tavongani kategoko tana asana na Taovia, mi kaira nogo na tamana ma na tinana segeni sauba kara ka tsarivanja laka nina aqo nomoa ke mate, rongona aia e koesegenina laka e katevulagia nina goko na Taovia, me peropero moa. Mi kalina aia e

† Na soa Hadad-rimon aia na soana kesa na god peropero, migira ara lotu vania ara padâ laka kalina ara rasa na omea levo, me mate goto aia, mara tangisia na mateana.

totu matengana na tavongani kategoko vaga ia, mi kaira nogo na tamana ma na tinana sauba kara toumatesiginia na gau. ⁴ Mi kalina ke labamai na tagu ia, me sauba ke tagara goto sa propete tangomana ke gini goko kaekae na omea aia e morosia, se ke aqo mala propete, se ke sagelia gana polo momosa na propete me ke perobulesigira moa na tinoni. Tagara. ⁵ Maia sauba ke tsaria moa, 'Inau au tau na propete. Inau na mane aqouta lê moa, mau dona moa na aqouta tana mauriqu popono.' ⁶ Mi muri, ti vaga ke kesa ke veisuâ vaganana iani, 'Ma na boka gua vaga tana aseasemu igoe?' maia sauba ke gokovisu me ke tsaria, 'Aia e laba vaniau moa tana valena kesa na kulaqu.'"

God e Moloketsana Kara Matesia Nina Mane Reitutugusipi

⁷ Na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria, "Mamata igoe niq isi, mo ko ba labumatesia na mane pitusipi aia e aqo vaniau inau, ma kara viri saranga bamai na sipi! Inau sauba kau baginigira niq tinoni, ⁸ ma kau votatolugira na tinoni sui tana kao popono ia, ma kau labumatesia ke ruka na turina. ⁹ Minau sauba kau tovolea na tolunina turina ara kauvisu, ma kau malesigira vaga na lake e malesia na siliva ma na qolumila. Mi tana migira sauba kara nonginongi vaniau, minau sauba kau rongomia niqira nonginongi. Ma kau tsarivanigira, 'Igamu niq tinoni nogo inau,' migira sauba kara tsaria, 'Taovia, igoe moa nimami God igami.'"

Jerusalem Ma na Veratavosi

14 E maimai varangi nogo nina Dani na Pede na Taovia. Mi tana tagu ia, ma na gala sauba kara mai tsevoisevo i Jerusalem, ma kara tuvari votagira i matamui nogo igamu na omea sui ara adia. ² Na Taovia sauba ke adisaigira na veratavosi sui ma kara mai vailabugi kolua na Jerusalem. Me sauba kara tangolia na verabau ia, ma kara laugira sui na vangana na valeqira na tinoni, ma kara raqagira na daki. Me sauba kara aditsekagira na turina popono na tinoni, ma na turina sauba kara totuvisu moa i laona na verabau. ³ Mi muri ti aia na Taovia ke tû, me ke ba vailabugi kolugira na veratavosi sui girani vaga e naunogoa tana tagu putsi. ⁴ Mi tana tagu ia, maia sauba ke tukae i kelana na Vungavunga Olive tana Jerusalem tabana i longga. Mi tana ti na Vungavunga Olive ke tavota ruka tû i longga me tsau i tasi, me kesa na qou sauba ke totu i ka levugaqira. Me kesa turina na vungavunga ia sauba ke ratsu tave, ma na turina ke ratsu tada. ⁵ Migamu sauba kamu tsogo liu bâ i laona na qou ia ma kamu ba rutsu laba i Asal. Sauba kamu tsogo tsaku sosongo vaga nogo ara naua igira na mumuamui kalina e kasi na vuluge tana tagu kalina a Usia e taovia tsapakae tana

Juda. Mi tana ti sauba na Taovia niqû God ke mai kologira nina angelo sui.

⁶ Mi kalina ke labamai na tagu ia, me sauba ke tau goto laba na bisi ⁷ se na rodo, me sauba ke dani saviliu moa, atsa moa ti ke tsau nogo na tagu na bongi. Ma na Taovia segeni moa e donaginia ke ngisa ti ke laba na omea vaga ia.

⁸ Mi kalina ke labamai na dani ia, ma na kô sauba ke tavemai tû i Jerusalem, ma na turina ke tave laba tana Tasi Mate, ma na turina tana Tasi Mediteranean. Ma na kô ia sauba ke tau goto kuti na tave tana ngalitupa popono, i laona na tagu na aso papara, ma na tagu na usa. ⁹ Mi tana ma na Taovia sauba ke taovia tsapakae kaputia na barangengo popono, migira na tinoni sui sauba kara donaginia laka e kesa moa na God ma kara samasama vania.

¹⁰ Ma na butona popono varangisia i Jerusalem sauba ke lia na kao atsa tû i Geba tabana i vava me tsau bâ i Rimon tabana i ata. Ma na verabau ni Jerusalem moa sauba ke totukae i kelana na vungavunga, ma na totovona sauba ke atsa vaga nogo i sau, ke tuturiga tana Matsapakapu Benjamin, me ke tsau bâ tana Matsapakapu tana Tsuruna, i tana e totu ida nogo kesa na matsapakapu i sau, me ke tû tana nina Kusudato a Hananel, me ke tsau bâ tana nina nauna na rapasi uaeni na taovia tsapakae. ¹¹ Migira na tinoni ni Jerusalem sauba kara totu raviravi dou i tana, me utu goto ke laba kesa na omea ke sekoliginigira.

¹² Na Taovia sauba ke molomaia kesa na lobogu seko sosongo vanigira na puku sui ara vailabugi kologira na Jerusalem. Kalina igira ara mamauri moa, me sauba ke mabulu nogo na kokoraqira, ma na mataqira, ma na lapiqira.

¹³ Mi tana dani goto ia ma na Taovia sauba ke tabarusia na papadaqira ma kara gini matagu loki, me pipi kesa vidaqira ke tavongani tangolia na mane e totu i

ligisana me ke labua. ¹⁴ Migira na Juda sauba kara sangatabana kologira na Jerusalem. Ma kara aditamaniqira na vangana loki matena na veratavosi sui, na qolumila, na siliva, ma na polo rereidou dangadanga.

¹⁵ Me kesa na lobogu seko sosongo sauba ke gadovigira sui goto na ose, ma na kamelo, ma na asi, migira sui goto niqira omea tuavati tavosi igira na gala.

¹⁶ Mi murina ia, migira sui ara matepitsa i laoqira na puku tavosi igira ara maiginia na Jerusalem, sauba kara visumaitugua i Jerusalem pipi na ngalitupa, gana kara samasama vania na Taovia Susuliga Sosongo vaga niqira taovia tsapakae, ma kara lokisigotoa na Dani Tabu na Babale. ¹⁷ Me ti vaga kesa na puku ke sove na vano ma na samasama vania na Taovia Susuliga Sosongo vaga niqira taovia tsapakae, ma na usa e utu nogo ke tumulia niqira kao. ¹⁸ Me ti vaga igira na Ejipt kara sove na mai ma na lokisiana na Dani Tabu na Babale, mi tana ti ke gadovigira kesa atsa na lobogu vaga na Taovia ke molovanigira na puku sui ara sove na mai. ¹⁹ Iani nogo ke vaga na kede sauba ke gadovigira na Ejipt me pipi sui goto na puku tavosi, ti vaga kara sove na lokisiana na Dani Tabu na Babale.

²⁰ Mi tana tagu ia, sauba kara pada laka na omea sui ara nina tamani nogo na Taovia, tsau tana belo tetelo ara tsautsau i lioqira niqira ose. Mi tana belo girani sauba kara marea na goko vaga iani, "Balo vaninogoa na Taovia." Migira na kuki lê ara totu i laona na Vale Tabu sauba kara lia na omea tabu, vaga goto igira na popovatu tabu ara totu i matana na belatabu. ²¹ Migira sui lakalaka na kuki i laona na Jerusalem ma na Juda sauba kara lia goto na omea tabu, ma kara gini aqo na kukiginiaqira na velesina na omea tuavati ara gini savori-sausau vania na Taovia Susuliga Sosongo. Mi kalina ke labamai na tagu ia, me sauba ke tagara goto sa tinoni ke tsabiri omea i laona nina Vale Tabu na Taovia Susuliga Sosongo.

MALAKI

Na Vuresi Malakiana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Malaki na propete, aia na susuina tsotsodo na propete ara marea tana rongona i laona na Turupatu Tabu ni Sau. Mi tana taguna ia migira na Juda ara logovisunogoa nina Vale Tabu God i Jerusalem. Maia Malaki e reia laka niqira aqo na lotu na tinoni e tau vano goto. Migira na manetabu ma na toga ara peqolea moa God, mara tau savori vania na sausau vaga e ulagana kara sauvania, mara tau goto mauri muria nina sasani ma nina ketsa. Ti aia e tû me raigira na manetabu ma na tinoni kara vaolusitugua niqira tabana na vaitasogi ara naua kolua God, migira na mane kara totu kalavata dou kolua na tauqira, me ke goto niqira sasaga i matana God. Mi tana susuina, maia e gini goko vanigira tana rongona na Dani na maiana na Taovia, i tana aia ke pede goto-sigira nina tinoni. Me idavia ke labamai na Dani ia, ma God sauba ke molomaia a Elia na propete ke voti sautu vania na Taovia. Ma na tsaqina goko vaga nogo ia e ulagana ke lia na susuina niqira kategoko na propete. Rongona tana tuturigana na Turupatu Pou tana rongona a Iesu Kristo, kalina na angelo Gabriel e laba vania a Sakaria na tamana a Ioane Batista, me tsarivania laka a Ioane nogo sauba ke lia na Elia vaolu vaga e katemainogoa na propete Malaki. (Reia tana Luka 1:15-17.)

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Niqira sasi igira na Israel

Nina pedegoto ma nina galuve God

Nina Galuve God Vanigira na Israel

1 Iani nogoria na mologoko vaga na Taovia e mologinia a Malaki ke ba katevulagia vanigira na tinoni ni Israel.

² Ma na Taovia e tsarivaganana iani vanigira nina tinoni, "Inau au galuvegamu sailagi."

Migira ara veisuâ, "Laka tana gua e gini labavulagi vanigami nimu galuve?"

Ma na Taovia e tuguvisua me tsaria, "Kaira a Esau ma Jakob ara ka tamatasi, minau au galuvea a Jakob migira na kukuana, ³ mau reisavia a Esau migira na kukuana. Mau toroutsani vania nina vera vungavungaga a Esau, mau molovanigira na omea tuavati atsi kara to-tuvia."

⁴ Me ti vaga na kukuana a Esau, igira nogo na tinoni ni Edom, kara tsaria, "Nimami verabau ara toroutsai saikesa nogo, me sauba nomoa kami logovisugira tugua." Eo, mi tana ti sauba na Taovia ke tsarivaganana iani, "Moloa ma kara logovisugira, minau sauba kau vui pukaligira tugua. Migira na tinoni tavosi sauba kara soaginigira 'Na puku na tinoni seko' ma 'Igira na tinoni aia na Taovia e kore saviliu vanigira.'"

⁵ Migamu na tinoni ni Israel sauba kamu reiginia na matamui segeni na omea vaga ia, me sauba kamu

tsarivaganana iani, "Na Taovia e susuliga sosongo nomoa pipi tana veratavosi goto, me tau tana Israel segeni moa!"

Na Taovia e Taimataqira na Manetabu

⁶ Na Taovia Susuliga Sosongo e tsarivaganana vanigira na manetabu, "Na baka mane nina aqo ke kukuni tania na tamana, ma na maneaqo ke kukuni tania gana taovia. ?Minau nogo na tamamui, megua vaga ti igamu amu tau pada mamavasiau? ?Minau nogo gamui taovia, megua vaga ti amu tau kukuni taniau? Migamu amu peaaau, mamu tû nomoa mamu veisuaau, ?Laka ami pea koeguanigo? ⁷ Aia nogoria amu nauvaganana kalina amu gini savori vaniau na mutsa e tau ulagana tana niqu belatabu. Mi muri mamu veisuaau goto, ?Mami naukoeguania ti ami tau kukuni tanigo? Minau au tsari makalia vanigamu, amu nauvaganana ia pipi kalina amu tau pada mamavasiani niqu belatabu. ⁸ ?Kalina igamu amu adimaia kesa na omea tuavati e koko na matana, se e lobogu, se e matea na tuana, na gini kodoputsa vaniaqu, me laka amu padâ tana nauvaganana ia amu tau sasi? !Bâ, kamu tovoa moa na tusuana kesa na omea tuavati seko vaga ia vania kesa na taovia na vera! ?Me laka aia ke

gini dou tobana vanigamu, me ke tû me ke tuguvisu vanigamu kesa na omea dou?"

⁹ Bâ, mi kalina ia, migamu nogo na manetabu, kamu tovoa na nongiana God ke tobadou vanigita igita nina tinoni. ?Me ti aia God ke tau goto rongomia nimui nonginongi igamu, masei nina sasi? Ma nimui sasi nogo igamu. ¹⁰ Na Taovia Susuliga Sosongo e tsarivaganana iani, "Ke dou bâ ti vaga kesa vidamui ke ba vongo kapusia na matsapana na Vale Tabu, me ke gini utu vanigamu na soqoiana na lake tagara rongona lê i kelana niqû belatabu. Inau au tau saikesa reingaoa na omea vaga amu naua igamu; me utu goto kau tabedougira nimui sausau amu adimai vaniau.

¹¹ "Migira na tinoni tavosi tû kesa tabana na barangengo me tsau bâ kesa tabana ara dona rago na kukuni taniau inau. Me pipi tana nauna sui ara kodo vaniau na bulunagai uruuru, mara savori vaniau na kodoputsa e dou i mataqu. !Eo, pipi gira sui ara kukuni taniau! ¹² Migamu lelê moa amu tau kukuni taniau kalina amu tsaria laka niqû belatabu e tagara rongona lê, mamu adimaigira na mutsa sekoseko mamu gini savori vaniau. ¹³ Mamu tsaria, 'Igita a qisi nogo na gini savori na omea girani!' Mamu tû mamu govroa na mangamui mamu ngusu isumui vaniau. Me ngiti nimui sausau amu adimai vaniau kesa na omea tuavati komikomi, se kesa e matea nogo na tuana, se e lobogu. ?Megua laka igamu amu padâ inau sauba kau tabedoua na adiana i konimui na omea seko vaga gira? ¹⁴ Inau na Taovia sauba kau labusaginina na tinoni e nauvaganana ia. Aia na vanga peqo, e tamaniragoa na omea tuavati mauri dou i laona nina bara me gini veke nogo laka sauba ke savoria vaniau, mi muri me tû me savori vaniau na omea tuavati sekoseko. Ma na nauvaganana ia e tau saikesa goto rongona inau na Taovia Loki Tsapakae, migira na tinoni pipi sui tana puku ara kukuni sosongo taniau inau."

2 Ma na Taovia Susuliga Sosongo e tsarivaganana iani vanigira na manetabu, "Na ketsa iani vanigamu nogo igamu na manetabu: ² Nimui aqo igamu ti kamu tsonikaea na asaqu tabu tana omea sui amu naugira. Me ti vaga igamu kamu tau rongomi vatavigira na omea inau au tsarivanigamu, mi tana nogo ti inau sauba kau tû ma kau vealaginigamu. Ma kau vealaginigira goto na omea sui amu tsodoa tana nimui aqo gana na mauri. Eo, minau au vealaginigira manoga nogo na omea girani rongona igamu amu tau rongomangaqu, mamu tau muridougira na ketsa au molo vanigamu nogo. ³ Inau sauba kau kedegira na dalemui, ma kau adia na taeqira na omea tuavati amu gini savori vaniau, ma kau rapeginia na ngoramui, ma kau tsonigamu bâ i tana ara tsoni tsupulia na taeqira na omea tuavati. ⁴ Mi tana ti igamu sauba kamu donaginina laka inau nogo na Taovia au sauvanigamu na ketsa iani, rongona ke gini tau taveo niqû vaitasogi in-

au au naua kolugira na manetabu, igira na kukuana a Levi.

⁵ "Mi laona niqû vaitasogi au naua kolugira, inau au gini veke vanigira na manetabu kara mauri oka, ma kara totu tana rago. Mau nauvaganana ia ti igira kara pada mamavasiginiau inau. Mi tana idana, migira ara pada mamavasiau rago mara kukuni taniau. ⁶ Mara sasaniginigira na tinoni na omea e dou me goto, me tau na omea ke sasi. Mara mauripata koluau, mara naua moa na omea e gotolaka i mataqu, mara sanga-gira goto danga na tinoni na mololeana na nauana na omea seko. ⁷ Niqira aqo nogo na manetabu na sasaniginiaqira na tinoni na manana tana rongona God. Ma niqira aqo na tinoni kara ba i koniqira na manetabu na laveana na omea au kilia inau, rongona igira nogoria niqû mane tabegoko inau na Taovia Susuliga Sosongo.

⁸ "Mi kalina ia igamu na manetabu amu piloligi taninogoa na sautu goto. Ma nimui sasani amu sau amu raqa sasiliginigira goto na dangana tana nauana na omea seko. Mi tana, amu veoginia na vaitasogi au naua kolugamu. ⁹ Bâ, me vaga ia, minau sauba kau naua migira na toga tana Israel kara peagamu igamu, tana rongona amu tau muridougira na omea inau au ketsaliginigamu, mi kalina amu sasanigira niqû tinoni, mamu tau nau atsali vanigira sui."

Na Toga Ara Sove Tania God

¹⁰ ?Megua igamu, laka e tau kesa moa na tamada igita sui? ?Me laka e tau kesa moa na God e vusagita sui? ?Megua igita ti a tû moa, ma kutsia nida vekesai a naua kolugira gada verakolu, ma peaginigotoa na vaitasogi aia God e naukolugira na mumuada i sau? ¹¹ Igira na tinoni ni Juda ara kutsinogoa niqira vekesai ara naukolua God, mara ba naua na omea marasibiga sosongo i laona na Jerusalem mi tana Juda popono, mara naqugasiginia na Vale Tabu aia na Taovia e reingao sosongolia. Igira na mane ara tû mara taugagira na daki ni veratavosi igira ara samasama vanigira na god peropero. ¹² Na Taovia sauba ke tsonitsunagira na mane ara nauvaganana ia tania niqira saikolu na tinoni ni Israel, me ke tau goto tamivanigira kara savori-kodoputsa vania na Taovia Susuliga Sosongo.

¹³ Miani goto kesa na vatana na omea seko igamu amu naua. Amu porisi poponoginia nina belatabu na Taovia na kô na matamui, mamu ngangai mamu kakanga rongona na Taovia e tau nogo tabegira na savori amu adimai vania. ¹⁴ Mamu veisuâ na Taovia, "?Egua igoe ti o tau nogo tabegira na savori igami ami saugira vanigo?" Eo, ma na rongona aia na Taovia e donaginogoa laka amu veogira nogo nimui vekesai amu naukolua na daki amu taugâ kalina amu vavaolu moa. Aia gamui valekolu nogo igamu, migamu amu tû

mamu veogira nimui vekesai amu naukolua, atsa moa ti amu vekenogoa i matana God laka sauba kamu totu kalavata dou kolua na taumui. ¹⁵ Na Taovia nogo e molosaigamu na tinoni tauga. Mi tana nina papada aia, migamu amu lia kesa moa tinoni i matana. ?Ma nagua nina papada na Taovia ti e nauvaganana ia? Aia e ngaoa ke vaga ia rongona kamu tamaniginia na dalemui, ma kara lia nina tinoni mamana God. Me vaga ia, ma kamu parovata dou, me ke laka goto sa vidamui na veoana nina veke e nauvania na tauna. ¹⁶ Na Taovia God ni Israel e tsaria, "Inau au reisavi sosongolia na vaitsonitsunagi. Au reisavi mananâ kalina kesa vidamui e naua na omea seko vaga ia vania na tauna. Kamu parovata dou kamu laka saikesa na veoana na veke amu naunogoa laka kamu totu kalavata dou kolugira na taumui."

Na Dani na Pede Loki E Mai Varangi Nogo

¹⁷ Igamu amu ngoli sosongoliginia na Taovia nimui gikigoko dangadanga. Migamu amu veisua moa, "Laka ami ngoli koeguania na Taovia?" Tana rongona nogo igamu amu tsarivaganana iani, "Na Taovia Susuliga Sosongo e padâ laka pipi sui na tinoni vanga nauseko ara tinoni dou sui moa, maia e reingaogira." Se kamu veisua vaganana ni, "?Me laka iava nogo aia na God ni na aqo ke pedegoto?"

3 Maia na Taovia Susuliga Sosongo e gokovisu me tsaria, "Inau sauba kau molo bâ niqû mane adigoko ke vangarau vaniau niqû sautu. Mi tana ti na Taovia aia igamu amu lalavea, sauba ke tavongani labamai tana nina Vale Tabu. Maia na mane adigoko igamu amu pipitu sosongolia, sauba nomoa ke labamai me ke katevulagi vanigamu niqû taso."

² ?Masei nomoa tangomana ke baria tana dani i tana aia sauba ke labamai? ?Masei tangomana ke ba tû i matana? Aia sauba ke mai vaga moa na lake papara sosongo ara kodoginia na siliva ma na qolumila, me gini vanoligi na papasa lê e lalokolua. Me ke vaga goto na sôpu susuliga gana na tsagi maleana na polo naqunaqu. ³ Maia sauba ke mai pedegira na tinoni vanga moa kalina ara kodoa na siliva gana na malesiligiana na papasa lê e lalokolua. Nina mane adigoko na Taovia sauba ke malesigira na manetabu vaga nogo ara nauvania na siliva ma na qolumila, rongona ke gini ulagaqira na savori vaniana na Taovia na vatana na sausau ke ulagana. ⁴ Mi tana ti igira na vangana na sausau igira na tinoni ni Juda mi Jerusalem kara adimai vania na Taovia kara dou i matana aia, vaga nogo na sausau ara savori vania i sau.

⁵ Maia na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria, "Minau sauba nomoa kau mai i konimui ma kau pedegamu. Me sauba kau tsaku sosongo na adilatiana i malena niqira sasaga igira ara naua na basutidao, migira ara

kiboga, migira ara tsonia na gokopero tana tinete, migira goto ara voli peqogira igira ara aqo vanigira, migira ara dona na komiaqira na daki, ma na baka tinamate, ma na tinoni ni veratavosi ara sagelalo kolugira, migira sui lakalaka goto ara tau kukuni taniau inau.

Na Sauvaniana God Pipi na Sangavulunina Turina

⁶ "Inau nogo na Taovia, mau tau dona na oli. Me vaga ia, migamu na kukuana a Jakob amu tau vati seko pit-su moa. ⁷ Vaga nogo ara naua igira na mumuamui i sau, igamu goto amu sovetanigira niqû ketsa, mamu tau nogo murigira. Kamu pilovisumai i koniqu inau, minau goto sauba kau pilo bâ i konimui igamu. Migamu amu veisuaau, ?Ma nagua kami naua igami ti kami pilovisu bâ i konimu? ⁸ Minau au veisuagamu, ?Egua laka e dou moa vania na tinoni na peqoana God? Tagara saikesa. Migamu amu tû mamu peqoau moa inau. Mamu veisuaau goto, ?Ami peqogo koegua? Amu peqoau tana sangavulunina turina nimui omea tatamani ma na savori-sausau nimui aqo kamu saugira vaniau. ⁹ Minau au vealaginigamu igamu na puku popono, rongona igamu sui amu peqoau inau. ¹⁰ Kamu adimaigira tana niqû Vale Tabu na vangana popono na sangavulunina turina nimui omea sui, me ke gini danga gaqira mutsa igira ara aqo vaniau i laona na Vale Tabu. Eo, kamu tovoleau inau, me sauba kamu reiginia laka inau sauba kau sangavigira na ovaova na baragata, ma kau qetu tsunamai vanigamu pipi vatana na omea dou sui. ¹¹ Me sauba kau tau tamivanigira na nive kara gania na rauqira nimui omea tsukatsuka, ma nimui itai na uaeni sauba kara viri tsautsigi na vunguna i konina. ¹² Mi tana ti igira na tinoni pipi sui tana puku kara soadougamu, rongona nimui kao sauba ke lia na nauna dou rago na totu i konina."

God e Vekea Sauba Ke Galuvegira Tugua

¹³ Ma na Taovia e tsarigotoa, "Igamu amu tsarigira danga na omea seko tana rongoqu inau. Mamu tû mamu veisuaau moa, ?Laka nagua seko ami tsaria tana rongomu igoe? ¹⁴ Migamu amu tsaria, 'E tagara sa rongona na aqo vaniana God. ?Na mani gua goto na nauana na omea aia e tsaria, se na sauvulagi vaniana na Taovia Susuliga Sosongo laka igita a padasavigira na omea seko igita a naua? ¹⁵ Igita a reigininogoa na matada laka igira na tinoni vanga kaekae igira nogo ara totu magemage sosongo bâ. Migira na tinoni vanga nauseko ara tamani omea levelevo danga, mara gini tovolea moa God tana niqira nausasi, maia e tau goto kedegira.' "

¹⁶ Mi muri, migira na tinoni ara kukuni tania na Taovia ara vaigokovigi i laoqira segeni, ma na Taovia e rorongovata me rongomia na omea ara tsaria. Mi baragata i tana God e totu, igira na angelo ara maret-

sunâ kesa tana papi na soaqira igira ara kukuni tania na Taovia mara pada sailaginia na asana tabu. ¹⁷ Ma na Taovia Susuliga Sosongo e tsaria, "Igira sauba kara lia niq̄u tinoni. Mi tana tagu inau au titinogoa, migira sauba kara lia niq̄u tamani segeni saikesa nogo inau. Me sauba kau galuegira vaga nogo na tamaga e galuve sosongolia na dalena aia e aqo dou vania. ¹⁸ Me ke kesa goto kalina sauba igira niq̄u tinoni kara reia laka e tavosi na omea inau kau nauvanigira igira e gotolaka niq̄ira sasaga, migira na vanga tsutsukibo, ma na tinoni e aqo vaniau, maia e tau aqo vaniau."

Nina Dani na Taovia E Maimai Nogo

4 Na Taovia Susuliga Sosongo e goko me tsaria, "E maimai nogo na dani i tana igira sui na tinoni vanga kaekae ma na vanga nauseko sauba kara iru lê sui vaga moa na rau matemate. Mi tana dani nogo ia, sauba kara iru sui saikesa nogo, me ke tau goto totuvisu sa turina na koniq̄ira. ² Migamu na tinoni amu rongomangaqu inau, sauba na susuligaqu gana na

tusumauri ke sinarigamu vaga na aso, ma na lalaina ke maurisiginigamu. Me sauba kamu totu tanusi ma kamu magemage vaga moa na dalena buluka kalina ara sangavi vanigira na matsapana na baraqira, mara gini mage na rutsu ma na ulo bamai i taba. ³ Mi tana dani kalina inau kau nauvaganana ia, me sauba igamu kamu tsogori pukaligira na tinoni vanga nauseko, migira sauba kara lia vaga na papasa lê i vavana na tuamui.

⁴ "Kamu padatugugira na sasani a Moses niq̄u maneaqo e sasaniginigamu, migira na ketsa ma na vali inau au sauvania tana Vungavunga Sinai vanigira na toga sui tana Israel kara murigira.

⁵ "Mi tana idana ke labamai nina Dani na Taovia, aia na dani loki mamataguniga, minau sauba kau molo-mai vanigamu a Elia na propete. ⁶ Maia sauba ke naua migira na tamaga ma na dalega kara vaipadalegi niq̄ira sasi, ma kara tobasaitugua tana rago, me ke gini tau kilia kau labamai inau ma kau toroutsani poponoa nimui kao."

MATEO

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I laona na Turupatu Dou vaga e marea a Mateo, aia e tsarimakalia laka a Iesu nogo aia na Vagamauri God e gini veke laka sauba ke mai. Mi konina nogo a Iesu Kristo ara gini manatovu na veke sui God e nauvanigira nina tinoni i laona na Turupatu Tabu ni Sau. Ma na turupatu dou iani e tau kalegira segeni moa igira na Tsiu na kamana a Iesu. E kalegira goto na tinoni sui tana barangengo popono.

A Mateo e molovotagira dou na omea sui ara laba tana maurina a Iesu. E gini tuturiga tana botsana a Iesu, me turupatuna tana rongona nina lesovitabu tana Koo Jordan, ma na gokotabo na tidao seko e nauvania. Mi muri, me adikaea nina aqo na tsigovera, ma nina sasani, ma na maurisi tinoni danga a Iesu e naua i laona na Galilii. Mi murina ia, me maretsunagira na turupatuna kalina a Iesu e liu tuu i Galilii me tsau baa i Jerusalem, ma na omea sui ara laba tana uiki idavia nina rota. Me tsau baa tana mateana tana gai ulutaligu, ma na maurivisutuguana.

A Mateo e votagira na aqona nina sasani a Iesu, me kalea tsege tana omea pukuga:

- 1) Nina turupatu a Iesu tana Vungavunga, i tana e gini goko na sasaga ma na aqoaqo e ulagaqira kara naua, igira ara ngaoa kara tamanina na Verana God. (Lova 5–7)
- 2) Na sasani e naua a Iesu vanigira na sangavulu ruka tana rongona na aqo aia e molovanigira kara naua. (Lova 10)
- 3) Igira na gokolia e kalea tana rongona na Verana God. (Lova 13)
- 4) Igira na sasani e kalegira igira ara ngaoa kara tsarimurina a Iesu. (Lova 18)
- 5) Ma na sasani e kalea na susuina na barangengo, ma na visumaiana na Dalena Tinoni. (Lova 24–25)

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na soaqira babaa na mumuana a Iesu Kristo
 Na botsana a Iesu Kristo
 A Ioane Batista e tuturiga na sasani tinoni
 Na lesovitabuana ma na gokotabo vaniana a Iesu
 A Iesu e tuturiga nina aqo tana Galilii
 E tuu i Galilii me ba tsau i Jerusalem
 A Iesu e sasani tinoni i Jerusalem
 Nina rota ma na mateana a Iesu
 Na maurivisutuguana a Iesu

Na Soaqira Babaa Igira na Mumuana A Iesu Kristo

(Luka 3:23-38)

1 Iani nogo e vaga na mamarena na soaqira babaa igira na mumuana a Iesu Kristo, aia na kukuana a David, ma David aia na kukuana a Abraham. ² E tuu i konina a Abraham, me tsau baa i konina a David na Taovia Tsapakae, ara tsokosaigira na kamaga vaga iani:

A Abraham na tamana a Isaak;
 a Isaak na tamana a Jakob;
 a Jakob na tamana a Juda mi tugira na tamatasi;

³ a Juda ka tamaqira a Peres ma Sera,
 ma ko Tamar ka tinaqira;
 a Peres na tamana a Hesron;
 a Hesron na tamana a Ram;
⁴ a Ram na tamana a Aminadab;
 a Aminadab na tamana a Nason;
 a Nason na tamana a Salmon;
⁵ a Salmon na tamana a Boas,
 ma ko Reab na tinana a Boas;
 a Boas na tamana a Obed,
 ma ko Rut na tinana a Obed;
 a Obed na tamana a Jese;

⁶ ma Jese na tamana a David na Taovia Tsapakae.
 Me tumai i konina a David, me tsau baa tana tagu igira na toga ni Israel ara tsinogo vano i Babilon, ara tsokosaigira na kamaga vaga iani:
 a David na tamana a Solomon,
 ma na tinana a Solomon, aia nogo na savana a Uria tana idana;
⁷ a Solomon na tamana a Rehoboam;
 a Rehoboam na tamana a Abija;
 a Abija na tamana a Asa;
⁸ a Asa na tamana a Jehosapat;
 a Jehosapat na tamana a Jehoram;
 a Jehoram na tamana a Usia;
⁹ a Usia na tamana a Jotam;
 a Jotam na tamana a Ahas;
 a Ahas na tamana a Hesekia;
¹⁰ a Hesekia na tamana a Manase;
 a Manase na tamana a Amon;
 a Amon na tamana a Josia;
¹¹ a Josia na tamana a Jehoiatsin ma tugira na tasina.
¹² Me tuu i murina kalina igira na Israel ara tsinogo vano i Babilon, me tsau baa tana botsana a Iesu, na kamaqira ara tsokogira vaga iani:
 a Jehoiatsin na tamana a Sealtiel;
 a Sealtiel na tamana a Serubabel;
¹³ a Serubabel na tamana a Abiud;
 a Abiud na tamana a Eliakim;
 a Eliakim na tamana a Asor;
¹⁴ a Asor na tamana a Sadok;
 a Sadok na tamana a Akim;
 a Akim na tamana a Eliud;
¹⁵ a Eliud na tamana a Eleasar;
 a Eleasar na tamana a Matan;
 a Matan na tamana a Jakob;
¹⁶ ma Jakob na tamana a Iosepo, aia na tauna ko Maria,
 ma ko Maria na tinana a Iesu aia ara soaginia na Mesia.
¹⁷ Me vaga ia, mara sangavulu vati na vatavata, tuu i konina a Abraham, me tsau baa i konina a David. Mara sangavulu vati na vatavata tuu i konina a David, me tsau baa tana tagu igira na tinoni ara tsinogo vano i Babilon. Mara sangavulu vati goto na vatavata e tuu i tana, me tsau baa kalina e botsa na Mesia.

Na Botsana a Iesu Kristo

(Luka 2:1-7)

¹⁸ Iani nogo e vaga na turupatuna tana rongona na botsana a Iesu Kristo. Ko Maria, aia na tinana a Iesu, ara anevaninogoa e kesa na mane, a Iosepo na asana. Mi kalina ara ka tau vati tauga moa, ma ko Maria e donagadovia laka e tiana nogo ginia na Tarunga Tabu.
¹⁹ Ma Iosepo, aia na mane dou, me goto nina sasaga, me tau moa ngaoa laka ke tangiseko na asana ko

Maria i mataqira na toga. Te e pada moa i tobana laka ke veoa na vaianegi, me ke mololedodoa moa ko Maria. ²⁰ Mi kalina aia e papada vaganana moa ia, me kesa nina angelo na Taovia e laba vania tana maturu me tsarivania, "A Iosepo igoe na kukuana a David, ko laka na matagu na adiana ko Maria me ke lia na tau-mu. Rongona na baka e totu i tobana ia, aia na Tarunga Tabu nogo e tianaginia. ²¹ Me sauba ke vasua kesa na dalena mane, migoe ko soaginia a Iesu, (ma na rongona na soa ia 'Vagamauri'), rongona aia nogoria sauba ke maurisigira nina tinoni tania niqira sasi."
²² Eo, ara gini laba na omea sui vaga gira, tana rongona nogo kara gini manatovu na omea na Taovia e tsaria i sau, mara katevulagimaia igira na propete kalina ara tsaria na goko vaga iani, ²³ "E kesa na siama sauba aia ke tiana, me ke vasua kesa na dalena mane, me ke soaginia a Emanuel." Ma na rongona na soa ia, 'God e totu i konida'.

²⁴ Mi kalina e mamata a Iosepo, maia e muria moa na omea vaga nogo na angelo e tsarivania, me adia ko Maria me lia na tauna. ²⁵ Maia e tau goto maturusai kolua. Mi kalina ko Maria e vasua na dalena mane, ma Iosepo e soaginia a Iesu.

Ara tu Tolu na Tinoni Taovia Ara Tu Mai na Tsigoviana a Iesu

2 Ma Iesu e botsa i Betlehem tana butona na kao ni Judea, tana tagu e taovia tsapakae a Herod. Me tau oka i muri, mara visana na mane ara sasani loki tana rongoqira na veitugu ara talumai i longa, mara mailaba i Jerusalem. ² Mara veisuaa: "Laka iava e botsa aia na meomeo sauba ke taovia tsapakae vanigira na Tsiu? I tugami ami tu morosinogoa na veituguna kalina e labadato i longa, mami tu gini mai na tsuporu vaniana."

³ Mi kalina a Herod na Taovia Tsapakae e rongomi vaganana ia, e ponopala sosongo tobana, migira sui ponono goto i laona na Jerusalem. ⁴ Me soasaigira sui na taovia na lotu ma na tarai na Ketsa, me veisuagira: "Laka amu dona iava sauba ke botsa na Mesia?"

⁵ Mara tsarivania, "I Betlehem tana Judea, rongona iani nogo e vaga na omea e marea na propete i sau:

⁶ 'God e tsaria,
 Igoe Betlehem, tana butona na kao ni Judea,
 o tau nogo palatsuna i laoqira na veraloki ni Judea;
 rongona i laomu nogo igoe,
 sauba ke laba kesa na ida loki,
 maia nogo sauba ke mataligira niqiu toga ni Israel.' "

⁷ Ma Herod e soadodotugira na tinoni taovia ara talumai i longa, me veisuatugira laka i ngisa ara tu reia na veitugu ia. Mara tu tsarivulagi vania na tagu tsotso-do i tana ara tu reia na veitugu e laba vanitugira. ⁸ Me molotugira kara tu vano i Betlehem. Me tsarivanitugiri-

ra, "Kamu tu baa tugamu, ma kamu tu lalavedodoa na baka tetelo ia. Mi kalina kamu tu tsodovulagia, ma kamu tu visumai, ma kamu tu turupatuna vaniau ti inau goto kau baa ma kau sanga na tsuporu vaniana."

⁹ Mara tu aligiri, mara tu vano, mi sautu e laba vanitugira tugua na veitugu vaga ara tu morosinogoa i longa. ¹⁰ Mi kalina ara tu reia na veitugu ia, me dou sosongo tu tobaqira, mara tu gini magemage loki. Ma na veitugu e ida vanitugira, me ba totu i vungana na vale tana e totu na baka tetelo. ¹¹ Mara tu sage tana vale, mara tu reia na baka kolua ko Maria na tinana. Mara tu tsunatuturu, mara tu tsuporu vania. Mara tu segia tu niqira vangalaka, na qolomila, ma na papasa sisigini dou, ma na bulunagai vavai, mara tu saugira vania.

¹² Mi muri, mara tu visu i tu veraqira. Ara tu liu kesa tana sautu tavosi, rongona God e parovatavitugira tana bolebole kara tu laka na liuvisu i konina a Herod.

Ara Tu Tsogo Vano i Ejipt Tugira A Iosepo ma Ko Maria ma Iesu

¹³ Mi murina kalina tugira na taovia ni ata ara tu visu nogo i tu veraqira, me kesa nina angelo na Taovia e laba vania a Iosepo tana bolebole, me tsarivania, "A Herod sauba ke lavea na baka gana na labumatesiana. Ko mamata igoe, mo ko tu tsaku. Ko adikaira na baka ma na tinana, mo ko tsogo vano kolukaira i Ejipt. Mo ko totu tana poi tsau kalina inau kau tsarivanigo ko visutugua."

¹⁴ Me mamata a Iosepo, me adikaira na baka ma na tinana, mara tu aligiri tana bongi na vano i Ejipt.

¹⁵ Mara tu totu i tana poi tsau kalina e mate a Herod. E gini laba na omea vaga ia, rongona ke gini manatovu na omea e tsari idanogoa na Taovia tana mangana na propete, "Au soavisutugua na Dalequ tania i Ejipt."

A Herod e Labumatesigira Sui Na Baka Mane ni Betlehem

¹⁶ Mi kalina a Herod e tsodovulagia laka tugira na tinoni taovia ni longa ara tu peroa mara tu tau visumai i konina, me gini momosa loki tobana. Me tuu, me ket-saligira nina mane vaumate kara baa, ma kara labumatesigira pipi sui na baka mane i Betlehem, migira sui goto tana vera varangi. Igira sui e tuu tana ruka na ngalitupaqira me visu. A Herod e tsokoa na okana na tagu ia, vaga nogo na okana tuu kalina e rongomia tu koniqira na tinoni labana tugira laka ara tu reivaolua na veitugu.

¹⁷ Mi tana e manaliginia na goko e katemainogoa a Jeremia na propete kalina aia e tsaria:

¹⁸ "I Rama ara rongomia na leleo loki, na tangitangi e puka na qouqou.

Igira na daki ara tangisia na daleqira,

me tau tangomana kesa ke vereraegira, rongona na daleqira ara mate sui nogo."

Ara Tu Visutugua Talu i Ejipt

¹⁹ Mi murina kalina e mate a Herod, ma na angelo na Taovia e laba vanitugua a Iosepo i Ejipt tana bolebole.

²⁰ Me tsarivania, "Ko tuu, mo ko adikaira na baka ma na tinana, mo ko visutugua tana kao ni Israel, rongona ara mate nogo igira ara tovoa na labumatesiana na baka." ²¹ Ma Iosepo e tuu, me adikaira na baka ma na tinana, mara tu visutugua tana kao ni Israel.

²² Mi kalina a Iosepo e rongomia laka a Arkelaus e lia na taovia tsapakae tana Judea, na tuguna a Herod na tamana, maia e matagu na vano i tana. Ma God e parovatavigotoa tana bolebole, te aia e gini vano saviliu tana butona na kao ni Galilii. ²³ Me baa totu kesa tana vera ara soaginia i Nasaret. Mi tana e gini manatovu goto na goko ara katemainogoa na propete kalina ara tsarivaganana iani: "Na Mesia sauba kara soaginia na Nasarene."

A Ioane Batista e Sasani Tinoni

(Marko 1:1-8; Luka 3:1-18; Ioane 1:19-28)

3 Putsi visana na ngalitupa i muri, ma Ioane Batista e vano tana legai mangu ni Judea, me tuturiga na sasaniaqira na tinoni. ² Me tsaria, "!"Kamu piloligi tanigira nimui sasi, rongona na Verana God e varangi nogo ke labamai!" ³ A Ioane aia nogo na mane a Isaia na propete e gini goko tana rongona kalina aia e tsaria: "E kesa e guguu i laona na legai mangu me tsaria: "Vangarau manogatia na sautu vania na Taovia, gotolia na nauna tana aia ke liu!" "

⁴ Ma Ioane e sagelia na polo ara vosiginia na ivuna na kamelo. Me sori taliguginia na bunguna na itai ara aqosiginia na kokorana na kamelo. Me ngiti gana mutsa na kipo ma na bulumitsua. ⁵ Migira na tinoni danga ara mai i konina. Igira na taluna i Jerusalem, me pipi goto na vera tana butona na kao ni Judea, me pipi tana vera sui ara totu liligina na Koo Jordan. ⁶ Migira ara koevulagigira niqira sasi, maia e lesovitabugira tana Koo Jordan.

⁷ Mi kalina a Ioane e reigira ara danga na Parisii ma na Sadiusii ara sulungana mai goto kara lesovitabu, maia e tuu me tsarivaganana vanigira: "!"Dalena muata igamu! ?Ngatsu igamu amu padaa laka tana rongona moa amu lesovitabu nogo, te e gini utugana ke gadovigamu nina kede God e varangi nogo ke labamai? ⁸ Minau au tsarivanigamu, e kiligotoa kamu naua na omea agana kamu sauvulagiginia laka amu piloligi manana nogo tanigira nimui sasi. ⁹ Ma kamu laka na gini tu moa tana asana a Abraham na mumuamui. !Inau au tsarivanigamu, laka e tau utu vania God ke oligira na vatu girani, ma kara lia na kukuana a Abraham!

¹⁰ God e vangaraunogoa laka aia ke kedegamu, vaga kesa na rarati e totu manoga nogo tana pukuna na gai, agana na mani kaviginiana. Eo, pipi na gai, igira ara tau molovuagira dou, sauba aia ke kavikutigira, me ke tsonigira tana lake. ¹¹ Inau au lesovitabugamu ginia na koo lee, na papadana laka igamu amu pilotoba nogo. Maia kesa sauba ke mai i muriqu inau, maia sauba ke lesovitabugamu ginia na Tarunga Tabu ma na lake. Aia e loki sosongo baa liusiau inau. Me tau goto ulagaqu inau kau tsebaa gana porotua. ¹² Maia goto sauba ke vilitsagira na tinoni, na douna tanigira na sekona, vaga kesa na mane e adia nina poka me tsikidatoginigira nina uiti, me gini tsida segeni na kekevuna tania na vatuna. Me ke mololakagira na vatuna dou tana nina salo. Me ke tsonigira na kekevuna tana lake e vomate na iruna."

A Ioane e Lesovitabua a Iesu

(Marko 1:9-11; Luka 3:21-22)

¹³ Mi tana tagu ia, ma Iesu e talu i Galilii, me mai i konina a Ioane i Koo Jordan, rongona aia e ngaoa laka a Ioane ke lesovitabua. ¹⁴ Ma Ioane e tovoa laka ke sove, me tsarivania a Iesu, "E ulagana igoe ko lesovitabuau inau. ?Megua ti igoe o raiginiau inau kau lesovitabugo?"

¹⁵ Ma Iesu e gokovisu me tsarivania, "Ko naua vaniau moa. Rongona tana nauvaganana nogo ia, ti kaita ka muriginia na omea sui God e kilia." Me tami a Ioane, me lesovitabua a Iesu.

¹⁶ Mi kalina a Iesu e lesovitabu sui, maia e tudato i taba. Me tavongani ova na baragata, me reia nina Tarunga God e tsunamai i konina tana rereina na kulukulu. ¹⁷ Me tangi kesa na goko e talumai i gotu me tsaria, "Tani na Dalequ galugaluve, au reingao sosongolia."

Satan e Gokotabo Vania a Iesu

(Marko 1:12-13; Luka 4:1-13)

4 Mi muri, ma na Tarunga Tabu e tudumivanoa a Iesu tana legai mangu, rongona i tana nogo sauba na tidao seko ke gokotabo vania. ² Ma Iesu e tau gania sa omea i laona e vati sangavulu na dani me vati sangavulu na bongi, maia e gini vitoa mate. ³ Ma na tidao seko e labamai i konina me tsarivania, "Ti vaga igoe na Dalena God manana, mo ko ketsaligira na vatu girani ma kara lia na bredi."

⁴ Ma Iesu e tsarivania, "Ara marea tana Mamare Tabu, 'Na tinoni e tau gini mauri na bredi segeni moa. E kiligotoa ke murigira pipi nina tsaqina goko God.'"

⁵ Ma na tidao seko e adivanoa a Iesu i Jerusalem, na Vera Tabu. Me molokaea i kelana na Vale Tabu, me tsarivania, ⁶ "Ti vaga igoe na Dalena God manana, mo ko tsiputsuna i lao. Rongona ara marenogoa tana Mamare Tabu,

'God sauba ke raigira nina angelo ma kara reitutugogo;

me sauba igira kara pailago, rongona na tuamu ke tau gado tana vatu.'"

⁷ Ma Iesu e tsarivania, "Mara maregoota tana Mamare Tabu na goko vaga iani: 'Ko laka na tovoleana na Taovia nimu God.'"

⁸ Mi muri ma na tidao seko e adidatoa a Iesu i kelana kesa na vungavunga katsi, me tusuvulagi vania na vera sui tana barangengo popono, kolu omea levolevo sui i laoqira. ⁹ Me tsarivania a Iesu, "Na omea sui girani o reigira sauba inau kau tusugira vanigo, ti vaga igoe ko taotsuporu mo ko samasama vaniau."

¹⁰ Me gokotugua a Iesu me tsarivania, "!'Ko baligi Satan! Ara marea tana Mamare Tabu, '!'Ko samasama vania na Taovia nimu God, maia segeni moa ko aqo vania!'"

¹¹ Mi tana ma na tidao seko e mololea. Mara labamai na angelo mara palaa a Iesu.

A Iesu e Tutturiga Nina Aqo i Galilii

(Marko 1:14-15; Luka 4:14-15)

¹² Kalina a Iesu e rongomia laka ara tsonia a Ioane tana vale sosori, maia e tuu me vano i Galilii. ¹³ Me mololea i Nasaret me ba totu i Kapernaum, kesa na vera loki ligisana na Reku ni Galilii, tana niqira kao igira na Sebulun ma na Naptali. ¹⁴ E gini laba vaga ia, rongona ke gini manatovu na omea e kate idanogoa a Isaia na propete, kalina aia e goko vaga iani,

¹⁵ "Tana niqira kao nogo igira na Sebulun ma na Naptali, tana sautu e votulaba i tasi, i tabana na Koo Jordan, i Galilii, niqira kao igira na tinoni tau Tsiu.

¹⁶ Migira na tinoni ni tana ara totu moa tana rodo na sasi,

me sauba kara reia kesa e mai vaga na marara loki, me ke mararasia na tobaqira.

Migira ara totu moa tana ungana na mate, sauba na marara loki ia ke mararasigira."

¹⁷ Mi tana tagu ia, ma Iesu e tuturiga na sasaniaqira na toga me tsaria, "!'Kamu piloligi tanigira nimui sasi, rongona na Verana God e mai varangi nogo!"

A Iesu e Soatugira Tu Vati Na Mane Lavetsetse

(Marko 1:16-20; Luka 5:1-11)

¹⁸ Mi kalina a Iesu e liu baa ligisana na Reku ni Galilii, maia e reikaira ruka na tamatasi, kaira na mane lavetsetse. A Simone, aia ara soaginigotoa a Petero, ma Adrea na tasina, kaira ara ka vuvugo tsetse tana reku ia. ¹⁹ Ma Iesu e tsarivanikaira, "Mai ma kamu ka tsarimuriqu, minau kau sasanikagamu na vugo tinoni." ²⁰ Mara ka tuu, mara ka mololea ka niqira vugogo, mara ka tsarimurina a Iesu.

²¹ Me ba tetelo goto, me reikaira ruka goto na tamatasi tavosi, aia Iakobo ma Ioane, kaira na dalena a Sebedi. Ara ka totu kolua ka tamaqira aia Sebedi i laona tu niqira uaqa, mara tu vangaraua tu niqira vugo. Ma Iesu e soakaira kara ka murigotoa. ²² Mi kaira ara ka tuu, mara ka mololea na uaqa ma ka tamaqira, mara ka tsarimurina a Iesu.

A Iesu e Sasani Tinoni Me Maurisigira na Lobogu

(Luka 6:17-19)

²³ Ma Iesu e vano bamai pipi nauna tana Galilii. Me sasanigira na tinoni i laona niqira vale lotu, me gini turupatu na Turupatu Dou tana rongona na Verana God. Me maurisigira igira e gadovigira pipi na vatana na lobogu ma na vatsangisavi. ²⁴ Ma na turupatu tana rongona aia e rarasa bamai tana vera sui i laona na Siria. Migira na toga ara adimaigira vania a Iesu igira sui na tinoni e gadovigira pipi na vatana na lobogu ma na vatsangisavi: igira e totuvigira na tidao, ma na tsodoboo, ma na logu, ma na mateatua. Ma Iesu e maurisigira sui. ²⁵ Na toga danga ara tsarimurina tuu i Galilii, mara talu goto tana nauna ara soaginia na Sangavulu Vera, mi Jerusalem, mi tana Judea, mi tana vera sui tabana na Koo Jordan.

A Iesu e Turupatu Tana Vungavunga

(Luka 6:20-23)

5 Me moro a Iesu, me reigira na toga danga vaga ia, maia e tuu, me dato i gotu kesa tana netana, me totupuka i lao. ² Migira gana duli ara ba totu polia, maia e tuturiga na sasanigira, me tsarivaganana vanigira:

³ !Kara gini mage igira ara totu palatsuna i matana God,

rongona na Verana God niqira nogo igira!

⁴ !Kara gini mage igira ara ngangai;
rongona God sauba ke veregira!

⁵ !Kara gini mage igira ara molotsunali segeniqira;
sauba kara adia na omea God e vekenogoa!

⁶ !Kara gini mage igira ara gini ngongoragi na nauana na omea God e kilia;

sauba God ke saua na peluna loki vanigira!

⁷ !Kara gini mage igira ara dona na galuveaqira na tinoni tavosi;

rongona sauba God ke galuvegira goto igira!

⁸ !Kara gini mage igira ara tobamale;
rongona sauba kara reia God!

⁹ !Kara gini mage igira ara madodo na moloana na ra-go i laoqira na tinoni;

rongona sauba God ke soaginigira na dalena!

¹⁰ !Kara gini mage igira ara tsodorota tana rongona ara naua na omea God e kilia;

rongona na Verana God niqira nogo igira!

¹¹ "Kamu gini mage moa igamu, kalina ti vaga igira na tinoni kara gokoiseko vanigamu, ma kara rotasigamu, ma kara keli lee vanigamu matena igamu amu tsarimuriqu inau. ¹² Eo, kamu gini mage manana, matena God e vangaraunogoa na peluna loki vanigamu i baragata. Ma kamu dona dou laka na omea vaga igira ara nauvanigamu kalina eni, e atsa vaga saikesa nogo na omea igira ara nauvanigira na propete i sau.

Na Tinoni Ara Tutunina a Iesu Ara Vaga na Solo ma na Marara Vania na Barangengo

(Marko 9:50; Luka 14:34-35)

¹³ "Igamu amu vaga nogo na solo i laoqira na tinoni tana barangengo. Me ti vaga na vavaina na solo ke nanga lee, me utu vanigotoa ke vavai visutugua. Mi tana e tau nogo tugua na nauginiana sa omea. Me sauba moa kara tsoniligilea i tano, ma na tinoni kara tsogorilea.

¹⁴ "Migamu amu vaga goto na laeti gana na mani mararasiana na barangengo popono. Kamu reia, ti vaga kara logoa kesa na vera loki i kelana kesa na vungavunga, maia e utu goto ke totu popoi. ¹⁵ Na tinoni e utu ke tungia kesa na laeti me ke baa me ke molopoia moa i vavana na popo. Sauba nomoa ke tsauginikaea tana tuguru, ti ke gini mararasigira na tinoni sui ara totu i laona na vale. ¹⁶ Migamu kamu vaga saikesa goto ia. Na douna nimui sasaga tana maurimui ke labamaka i mataqira na tinoni. Migira kara reiginia nimui aqo dou amu naua, ma kara tsonikaeginia na Tamamui i gotu.

Nina Sasani a Iesu Tana Rongona Nina Ketsa a Moses

¹⁷ "Kamu laka na padana laka inau au gini mai, rongona kau veoligigira nina Ketsa a Moses, ma niqira sasani igira na propete. Au tau sulungana mai rongona kau veogira. Tagara. Au mai moa rongona kau gini manaligira dou baa. ¹⁸ Inau au tsarivanigamu na manana. E utu lelee ke kesa na tsaqina tetelo i laona na Ketsa ke tavongani nanga lee, poi ke tsau tana susuina na dani, i tana kara ka nangaligi lee na baragata ma na barangengo. ¹⁹ Vaga ia, masei ti vaga ke peaa ke kesa moa vidaqira na ketsa tetelo lee i laoqira nina Ketsa a Moses, me ke tuu, me ke sasanigira goto na kulana tavosi na nauvaganana ia, na tinoni vaga ia, sauba ke palamuri tsotsodo i laona na Verana God. Masei ti vaga ke muridougira na Ketsa, me ke sasanigira goto na kulana tavosi na muridouaqira, aia sauba ke paladato baa tana Verana God. ²⁰ Minau kau parovatavigamu nomoa. Rongona ti vaga igamu kamu tau sasaga dou liusigira baa na mane tarai na Ketsa ma na Parisii tana nauana na omea God e kilia, me utu saikesa goto vanigamu kamu sage tana Verana God.

Nina Sasani a Iesu Tana Rongona Na Vaikoregi

²¹ "Igamu amu rongominogoa laka ara tsarivaganana vanigira na tinoni ni sau, 'Kamu laka na labumatesi tinoni. Masei ti vaga ke labumatesi tinoni, me sauba kara turuvaginia i matana na taovia na pede.'

²² Minau au tsarivanigamu: ti vaga ke kesa ke vaikoregi lee kolua moa kesa na kulana, me sauba kara turuvaginia i matana na taovia na pede. Masei ti vaga ke goko peaa moa vania kesa na tasina, me sauba kara turuvaginia nomoa i matana na Sai na Pede. Masei ti vaga ke tsarivania moa na kulana, '!O bule igoe!' maia sauba ke tsodoa na rota tana iruna na lake e vo sui.

²³ Baa, me ti vaga igoe ko vangaraunogoa na sauana nimu savori vania God tana bela tabu, mi tana ti igoe o vasini padatugua laka na tasimu e kore vanigo, rongona e kesa na omea igoe o tsukivania, ²⁴ ma nimu aqo igoe ko molole talua nimu savori i matana na bela tabu, mo ko baa i konina na tasimu, ma kamu ka vaigotosigi talu. Mi muri moa ti igoe ko visu, mo ko sau nimu savori vania God.

²⁵ "Me ti vaga ke kesa ke ngaoa ke raqago tana pede, rongona kesa na omea igoe o nausekoli vania, me dou ti ko tovoa kamu ka vaigotosigi talu nogo, kalina amu ka tau vati laba moa tana vale na pede. Rongona ti ko tau nauvaganana ia, ma kamu ka ba tsau sui tana vale na pede, maia sauba ke mologo i limana na taovia na pede. Ma na taovia na pede ke mologo i limaqira na mane matali vale sosori. Migira kara tsonisagego i laona na vale sosori. ²⁶ Minau au tsarivanigo, sauba ko tau goto rutsu, poi ke tsau kalina igoe ko tsonisua nimu qolo na suilova.

Nina Sasani a Iesu Tana Rongona Na Kiboga

²⁷ "Amu rongominogoa ara tsaria, 'Kamu laka na kiboga.' ²⁸ Eo, mi kalina eni inau au tsarivanigamu: ti vaga ke kesa ke morosia moa kesa na daki tauga me ke padangaolea moa i tobana, aia e sasi vaga nogo ti e kiboga manana kolunogoa na daki ia. ²⁹ !Vaga ia, ma ti na tabana matamu madoa e raqago mo gini puka tana sasi, me dou moa ti ko putsulia mo ko tsoniligial! Tagara, me dou baa vanigo moa ti ko nangalia kesa na turina lee moa na konimu, maia e luisia baa ti vaga ke totu popono na konimu, ma kara tsonitsunaa tana vera na rota saviliu. ³⁰ !Se ti vaga na limamu madoa e raqago mo gini puka tana sasi, me dou baa ti ko kavikutia mo ko tsoniligial! Tagara, me dou baa vanigo moa ti ko nangalia kesa moa na turina na konimu, maia e liusia baa ti vaga na konimu popono ke tsuna tana vera na rota saviliu.

Nina Sasani a Iesu Tana Rongona Na Vaitsonitsunagi

(Mateo 19:9; Marko 10:11-12; Luka 16:18)

³¹ "Mara tsarigotoa, 'Ti vaga kesa e ngaoa ke tsonitsunaa na tauna, ma nina aqo ke tusuvania talu na tauna na mamarena na tsonitsuna.' ³² Mi kalina ia, inau au tsarivanigamu: ti vaga kesa na mane aia ke tsonitsunalea na tauna, mau tau gini goko na tauga tau mana, na mane vaga ia e sasi, rongona e votisautunavania na daki e tsonitsunaa ke naua na kiboga, ti vaga aia ke ba taugagotoa kesa na mane tavosi. Ma na mane e taugaa na daki e tsonitsunaa na mane ia, aia e kiboga goto.

Nina Sasani a Iesu Tana Rongona Na Vatsa

³³ "Migamu amu rongomi goto nogoa laka ara tsarivanigira na tinoni ni sau, 'Kamu laka na vatsa koba. Me ti vaga kamu veke vania God na nauana kesa na omea, ma nimui aqo kamu manalidoua na omea amu vekea.' ³⁴ Mi kalina ia, minau au tsarivanigamu: kalina ti kamu tuu na nauana kesa na veke, ma kamu laka saikesa na gini aqo na vatsa. Laka goto na gini vatsa na baragata, rongona aia nogoria nina sasana na totu God. ³⁵ Laka goto na gini vatsa na barangengo, rongona aia nogo na sasana na tuana aia. Laka goto na gini vatsa na vera ni Jerusalem, rongona aia nogo nina verabau God na Taovia Tsapakae Loki. ³⁶ Kamu laka goto na gini vatsa na lovamui segeni, rongona igamu amu tau tangomana na nauana ke kesa na kolina na ivumui ke tavongani sere se ke bau. ³⁷ Kamu tsaria moa, 'Eo' ti eo, se 'Tagara' ti tagara, me tugunogoa. Ti na paboginiana goto na vatsa, ma na goko vaga ia e talumai moa tana tidao seko.

Nina Sasani a Iesu Tana Rongona Na Tangotugu

(Luka 6:29-30)

³⁸ "Igamu amu rongominogoa laka ara tsaria i sau, 'Ti kesa ke putsuli vanigo na lakana na matamu, migoe ko putsuli vanigotoa na lakana na matana aia. Me ti kesa ke lumuvutia kesa na livomu, migoe ko lumuvutigotoa kesa na livona aia.' ³⁹ Eo, mi kalina ia, minau au tsarivanigamu: kamu laka na tangotuguna na omea seko ara nauvanigamu igira na tinoni tavosi. Migoe, ti vaga kesa ke davaa na tabana madoa na ngoramumu, mo ko tamia moa vania ke davagotoa na tabana mauli. ⁴⁰ Me ti vaga kesa ke raqago tana pede rongona aia e ngaoa ke adia na polomu sagesage, me dou ti ko tusuvanigotoa na polomu tsavugotu katsi. ⁴¹ Me ti vaga kesa ke turuginigo ko kalagaia gana boli ke ao tugua kesa toga na sangava, migoe ko adiliusia kesa goto na toga na sangava. ⁴² Kalina ti kesa ke nongia kesa na omea i konimu, ko tamivania moa. Mi kalina ti

kesa ke nongigo ke gini aqo kesa nimu omea kesa moa tagu tetelo, migoe ko tamidou vania moa.

Nina Sasani a Iesu Tana Rongoqira Igira Ara Reisavigi-ta

(Luka 6:27-28, 32-36)

⁴³ "Igamu amu rongominogoa laka ara tsaria i sau, 'Ko galuvegira moa na kulamu, mo ko reisavigira igira ara reisavigo.' ⁴⁴ Eo, mi kalina ia, inau au tsarivanigamu: kamu galuvegira igira ara reisavigamu, ma kamu nonginongi vanigira igira ara rotasigamu. ⁴⁵ Kamu nauvaganana ia, ti kamu gini lia na dalena God na Tamamui i gotu, aia e moloa nina aso ke sinarigira sui na tinoni dou ma na tinoni seko kesa moa atsa. Me moloa na usa ke malobusigira igira ara naua na omea e dou, migira goto ara naua na omea e seko. ⁴⁶ ?Ke koegua vaga ti God ke saua na peluna vanigamu ti igamu kamu galuvegira moa igira ara galuvegamu? !Migira na mane aditakesi mara nauvaganana goto ia! ⁴⁷ ?Me ti vaga amu viligira moa na kulamui kamu goko kolugira, me laka nagua e gini tavosi tana nimui sasaga? !Migira na ponotoba mara nauvaganana goto ia! ⁴⁸ Migamu, nimui aqo kamu doulaka saviliu – atsa vaga nogo na Tamamui i gotu aia e doulaka saviliu."

Nina Sasani a Iesu Tana Rongona Na Galuveaqira na Tinoni Ara Tau Tamanina Sa Omea

6 Ma Iesu e goko babaa moa me tsaria, "Ke reigamu dou, kamu laka na gini kaekae ma na nau malemaleana nimui aqo na galuve i mataqira na toga, rongona laka igira kara reiginigamu. Ti vaga kamu nauvaganana ia, me sauba e utu kamu adia sa peluna nimui aqo galuve i konina na Tamamui i gotu.

² "Migoe kalina ti ko tuu na tusuana kesa na omea vania kesa na tinoni e tau tamanina sa omea, mo ko laka na tusu malemaleana, rongona laka kara reiginigo na tinoni tavosi, vaga ara naua igira na tinoni vanga kaekae, ara tusu malemalea niqira omea i laona na vale lotu, mi malena goto tana sautu loki. Ara tusu omea malemale vaga ia, rongona ara ngaoa laka kara gini moro igira na tinoni tavosi, ma kara tsonikaeginigira. Minau au tsaria na manana vanigamu, laka igira na tinoni ara nauvaganana ia, ara adisuinogoa na vovolina popono niqira aqo kaekae ara naua. ³ Migoe kalina ti ko tuu na tusu omea vaniana kesa na tinoni e tau tamanina sa omea, ko baa mo ko saupopoia moa vania, me ke tau goto donaginia kesa kalina igoe ko saua. ⁴ Me atsa moa ti ke tau goto reigo kesa kalina igoe o saua nimu vangalaka, maia na Tamamui i gotu, aia nogo e reigo kalina igoe o saupopoia nimu omea. Maia sauba ke tusupeluna vanigo.

Nina Sasani a Iesu Tana Rongona Na Nonginongi

(Luka 11:2-4)

⁵ "Mi kalina ti igamu kamu tuu na nonginongi, ma kamu laka na laveana moa na mataqira na tinoni vaga ara naua visana. Igira kalina ara tuu na nonginongi, mara baa mara tutsau i laona na vale lotu, mi tana tsuruna na sautu loki, rongona ara ngaoa laka na tinoni kara reigira. Minau au tsaria na manana vanigamu, laka na tinoni ara nauvaganana ia, ara adisuinogoa na vovolina niqira aqo kaekae ara naua. ⁶ Migoe, kalina ti ko tuu na nonginongi, ko sagedodo moa i laona nimu voki, mo ko vongokapusia na matsapana. Mi tana ko nonginongi segenimu vania na Tamamui i gotu, aia o tau reiginia na matamu. Ma na Tamamui, aia e reia na omea igoe o naupopoia, maia sauba ke tusuvanigo na peluna.

⁷ "Eo, migamu, i laona nimui nonginongi, kamu laka na tsariana ke danga sagata na tsaqina na goko tagara rongona, vaga ara naua igira na ponotoba. Igira ara padaa laka God sauba ke rongomigira, rongona niqira nonginongi katsi vaga ara naua. ⁸ Migamu, kamu laka na usuliaqira igira, rongona na Tamamui aia e dona ida nogo na omea igamu amu kilia i konina. ⁹ Mi kalina ti igamu kamu tuu na nonginongi, miani kamu tsarivaganana:

'Tamamami i gotu:

Ke tabu na asamu;

¹⁰ ko mai ko tamanigami sui;

kami rongomia na gokomu igami i lao vaga igira i gotu.

¹¹ Ko vanigami na mutsa ni pipi na dani.

¹² Mo ko padalea na omea seko ami naua vanigo, vaga igami ami padalea na omea seko ara naua vanigami na tinoni tavosi.

¹³ Ko laka mololegami vania na tabotabo, mo ko maurisigami tania na seko sui.'

¹⁴ "Ti vaga igamu kamu padalegira na omea seko ara nauvanigamu na tinoni tavosi, maia goto na Tamamui i gotu sauba ke padalegira goto nimui sasi. ¹⁵ Me ti vaga igamu amu sove na padaleaqira na sasi ara nauvanigamu na tinoni tavosi, me vaga goto, na Tamamui i gotu aia e utu goto ke padalegira na sasi igamu amu naua.

Nina Sasani a Iesu Tana Rongona Na Sese na Vitoa Rongona na Lotu

¹⁶ "Mi kalina ti kamu tuu na nauana na sese na vitoa rongona na lotu, ma kamu laka na nauana na matamui ke moro melumeluga, vaga ara naua igira na tinoni vanga malapalu. Igira, kalina ara naua na sese na vitoa, ara tau daovia na mataqira, rongona ara ngaoa na tinoni sui kara reigadoviginia laka ara naua

na sese na vitoa. Minau au tsaria na manana vanigamu, laka na tinoni vaga gira, ara adisuinogoa na vololina popono niqira aqo kaekae ara naua. ¹⁷⁻¹⁸ Migoe, kalina ti ko tuu na nauana na sese na vitoa, me dou ti ko daodao rago, mo ko aragoudoua na ivumu, rongona igira na tinoni tavosi kara tau reigadoviginia laka igoe o naua na sese na vitoa. Aia segeni moa na Tamamu, aia igoe o tau reia, aia sauba ke donaginia. Maia moa na Tamamu e reigira na omea sui igoe o naupopoia, aia sauba ke tusuvanigo na peluna.

Ka Moia Nida Qolo i Baragata

(Luka 12:33-34)

¹⁹ "Kamu laka na molokoluana vanigamu segeni nimui qolo i lao eni. Rongona i tana ara dona kara tsotso, ma na ane ke ganigira, ma kara sage na tinoni komikomi ma kara komigira. ²⁰ E dou baa ti kamu moia nimui qolo i baragata, i tana e utu kara tsotso me ke ganigira na ane, me utu goto na mane komi kara ratsia na vale, ma kara komigira. ²¹ Rongona na papadamui sauba ke totu sailagi iava tana e totu nimui qolo.

Na Matana Tinoni e Vaga Moa na Marara e Mararasia na Konina

(Luka 11:34-36)

²² "Na matana tinoni e vaga moa na marara e mararasia na konina. Ti vaga na matamu igoe ke dou, ma na konimu popono goto sauba ke totu tana marara. ²³ Me ti vaga ke tau dou na matamu, ma na konimu popono goto sauba ke totu moa tana rodo. !Me ti vaga na konimu ke tau totu tana marara me ke totu moa tana rodo, me sauba ke rodo seko sosongo nomoa vanigo!

Tau Tangomana Ke Kesa Ke Aqopata Dou Vanikaira Ruka na Taovia

(Luka 16:13; 12:22-31)

²⁴ "Tau tangomana ke kesa ke aqopata dou vanikaira ruka na taovia. Rongona sauba ke reisavia kesa, me ke padalokia na rukanina. Me sauba ke rongomangana kesa, me ke peaa na rukanina. Me vaga goto igamu. E utu kamu aqopata dou vanikaira sui aia God ma na qolo.

²⁵ "Aia nogoria na rongona ti inau au tsarivanigamu: kamu laka sagata na gini boe sosongo rongona na mutsa ma na inu amu kilia gana na maurimui, se na polo gana na pologiniana na konimui. ?Egua laka na maurimui e tau ngatsu loki liusia baa na mutsa amu gania? ?Se laka na konimui e tau ngatsu loki liusia baa na polo amu sagelia? ²⁶ Kamu reigira baa na manu ara lovo bamai tana masaoka. Igira ara tau tsuka, mara tau tsuri gaqira, ma kara mololakaa gaqira tana salo.

Maia na Tamamui i gotu e palagira nomoa. ?Megua igamu, laka amu tau ngatsu loki baa liusigira na manu? ²⁷ ?Laka ase vidamui igamu tangomana ke ratsua na maurina segeni, rongona e gini boe sosongo moa na aragoana na konina?

²⁸ "Na mani gua goto na gini boe sosongo nomoa na polo? Kamu reigira baa na latsena gai ara viri dato lee bamai. Igira ara tau aqo uta, mara tau vosi poloqira segeni. ²⁹ Minau au tsarivanigamu: e atsa moa ti a Solomon aia na Taovia Tsapakae, kolugira nina omea levolevo sui, maia e tau goto tamanina sa polo ke rerei dou atsa kolua na rereidouna ke kesa vidaqira na latsena gai girani. ³⁰ Eo, God nogo aia e maurisigira mara rerei dou na buruburu atsi ni legai – igira ara mauri i dani eni me ke dani kara mate, ma kara kodogira lee. ?Ma nagua amu pada igamu, laka God aia e aragogira dou na buruburu girani, me laka aia ke tau goto aragogamu dou baa igamu? !Na vanga tetelo lee sagata nimui tutuni igamu!

³¹ "Vaga ia, ma kamu laka na gini boe sosongo ma na tsariana, ?Laka nagua sauba ka gania, ma nagua sauba ka inuvia, ma na polo gua sauba ka sagelia? ³² Igira saikesa nogo na ponotoba ara gini boe sailagi laka kara tamanigira na omea vaga gira. Maia na Tamamui i gotu e dona nogo laka amu kiligira na omea sui vaga girani gana na maurimui. ³³ Migamu, kamu gini boe talu na tamivaniana God ke tagaovia na maurimui, ma kamu padaa moa na nauana na omea dou sui vaga God e kilia kamu naua. Maia nogo sauba ke tusulea vanigamu pipi na omea sui tavosi. ³⁴ Me vaga ia, ma kamu laka na gini boe nagua gana ke dani. Molovania ke dani gana nogo ke dani. Ma gamui boe e gadovigamu i dani eni aia e tugugamu nogo.

Nina Sasani a Iesu Tana Rongona na Pedepekeaqira na Tinoni Tavosi

(Luka 6:37-38, 41-42)

7 "Kamu laka goto na pedepekeaiqira na tinoni tavosi, maia God sauiba ke tau goto pedegamu. ² Roingoina God sauba ke pedeginigamu goto tana pede atsa vaga nogo igamu amu pedeginigira na tinoni tavosi. Na dangana na tuva vaga amu sauva vanigira na tinoni tavosi, aia goto ke vaga na dangana na tuva sauba God ke sauva vanigamu. ³ ?Egua vaga ti igoe o morosia moa na lobolobo lee e totu i matana na tasimu, migoe o tau gini boe na kubu e totu i laona na matamu segeni? ⁴ ?Egua vaga ti igoe o tau gini vangamaa na tsarivaniana na tasimu, 'Kulaqu, ko tamivaniau ma kau tsikiligia na lobolobo i matamu,' kalina igoe segenimu e kesa na kubu loki e totu i matamu? ⁵ !Tinoni vanga malapalu igoe! Ko ida talu ko adiligia na kubu e dokolia na matamu igoe, mo ko moro maka dou talu, mi muri ti ko gini tangomana na tsikiligiana na lobolobo e totu i matana na tasimu.

⁶“Kamu laka na gini pala pai na omea tabu, kara tau pilovisu na pai, ma kara gati sekologamu. Kamu laka na tsoni vaniaqira na boo gamui davi, kara tau ba tsogorigira lee.

God Sauba Ke Saua na Omea Vanigira Igira Ara Nongidoua

(Luka 11:9-13)

⁷“Kamu nongia, me sauba kamu adia. Kamu lalavea, me sauba kamu reivulagia. Kamu kidikidi, me sauba kara sangavi vanigamu na bani. ⁸ Roingoina pipi sei ti ke nongia, sauba ke adia. Masei moa ti ke lalavea, sauba ke reivulagia. Ma na bani sauba kara sangavia vaniasei moa ti ke kidikidi. ⁹ ?Laka ke kesa i laomui igamu na tamaga, ke dona na tusuvianiana na dalena na watu kalina ti aia ke nongi breidi i konina? ¹⁰ ?Se laka aia ke tusuvia na muata, kalina ti vaga aia ke nongi tsetse i konina? ¹¹ !Me ti vaga igamu na tinoni seko, mamu dona rago na tusuana na omea dou vanigira na dalemui, megua, laka na Tamamui i gotu ke tau dona na tusuana na omea dou vanigira igira ara nongia na omea ara kilia i konina!

¹²“Kamu nauvanigira na tinoni tavosi na omea vaga igamu amu ngaoa kara nauvanigamu. Iani nogo e vaga na sasaga pukuga tana nina Ketsa a Moses, ma niqira mamare na propete.

Na Matsapana na Mauri Saliu Aia e Tau Mangasaa

(Luka 13:24)

¹³“Kamu liusage tana matsapa govikoko, rongona na matsapa agana na mate saliu e mangasaa dou, ma na sautu e liu baa kalea i tana aia e lakagana lee, mara danga sosongo nomoa ara liu baa i konina. ¹⁴ Ma na matsapa gana na mauri saliu, aia e govikoko sosongo, me kakai sosongo na liusage baa i tana, maia nogo na rongona te ara gini tsaurae lee na tinoni ara muria.

Na Gai Dou e Utu Ke Seko na Vuana Ma na Gai Seko e Utu Ke Dou na Vuana

(Luka 6:43-44)

¹⁵“Kamu kana tanigira na propete peropero. Igira ara dona kara liu bamai i laomui, ma na rereiqira i taba e dou vaga nogo ti na sipi, mi laona na tobaqira ara seko vaga saikesa nogo na pai atsi veveigaa. ¹⁶ Sauba igamu kamu donaginigira nogo tana niqira aqoaqo. Na gai na rara e utu ke molovuana me ke lia goto na gaviga. Ma na livolivo rodo e utu ke molobulana, me ke lia goto na vuvu. ¹⁷ Na gai dou e dou na vuana. Ma na gai seko e seko na vuana. ¹⁸ Na gai dou e utu ke molovuana seko, ma na gai seko e utu ke molovuana dou. ¹⁹ Me pipi sui na gai ti ke tau molovuana dou sauba kara kavikutia, ma kara tsonia tana lake. ²⁰ Migamu,

sauba kamu donaginigira na propete peropero tana niqira aqoaqo ara naua.

Laka Asei e Tugua Ke Sage Tana Verana God

(Luka 13:25-27)

²¹“E tau igira sui ara tsarivaniau ‘Taovia, Taovia’ sauba kara sage tana Verana God. Tagara. Migira segeni moa ara naua na omea na Tamaqu i gotu e ngaoa kara naua. ²² Tana Dani na Pede, sauba kara danga sosongo na tinoni kara tsarivaniau, ‘!Taovia, Taovia! !Tana asamu nogo igoe igami ami turupatuna na gokona God! !Mi tana asamu goto igoe, igami ami tsialigigira danga na tidao, mami naugira goto danga na valatsat-sa!’ ²³ Mi tana, minau sauba kau tuu, ma kau tsarivani-gira, ‘Inau au tau saikesa donaginigamu. !Kamu baligi taniau inau, igamu na tinoni seko!’

Ara Ka Ruka na Mane Ara Ka Logovale

(Luka 6:47-49)

²⁴“Eo, me ti vaga ase i ke rongomigira niq tsaqina goko girani, me ke muridougira, maia e vaga moa ti kesa na mane sasaga manana, aia e baa me logoa na valena tana maragova. ²⁵ Mi kalina e tumu loki na usa, me tave loki na obo, me mai loki na guguri me gadovikakaia na vale ia. Me tau lelee gini tavui, rongona na tamanina e logoa tana maragova.

²⁶“Me ti vaga ase i ke rongomiragoa niq tsaqina goko, me tau moa muridougira, aia e vaga saikesa moa ti kesa na mane e tau lelee sasaga, aia e baa me logoa na valena tana one lee. ²⁷ Mi kalina e tumu loki na usa, me tave loki na obo, me mai loki na guguri, me gadovikakaia na vale ia, me tavui saikesa. !Me toroutsu sui lakalaka!”

A Iesu e Goko Mala Taovia

²⁸ Mi kalina a Iesu e goko sui vaga ia, migira na toga ara gini ganataa na rongomiana na omea vaga aia e sasaniginigira. ²⁹ Rongona kalina aia e goko, me goko mala taovia nogo, me tau atsa kolua niqira goko igira na tarai na Ketsa.

A Iesu e Maurisia Kesa na Mane e Mudo

(Marko 1:40-45; Luka 5:12-16)

8 Mi kalina a Iesu e tsunamai talu tana vungavunga, ma na toga danga ara tsarimurina. ² Mi tana e mai laba kesa na mane e mudo, me tsunaturu i matana me tsarivania, “Taovia, ti vaga igoe ko ngaoa, me tau utu vanigo ko maurisiau, me ke maletugua † na kokoraqu.”

³ Me tuu a Iesu, me pele baa na mane ia, me tsarivania, “Eo, au ngaoa. !Ko male!” Mi tana tagu tsotsodo

† “maletugua” Igira na Tsiu i sau ara pada laka na lobogu na mudo e naua me gini kaulinaqu na tinoni i matana na lotu.

nogo ia, ma gana lobogu na mane ia e nanga lee tania. ⁴ Ma Iesu e tsarivania, “!Ko rorongolo! Ko laka saikesa na baa ma na gini turupatuna bamai vaniana ke kesa na omea e laba vanigo. Ko vano saviliu dodo moa, mo ko ba laba i matana na mane tabu, mo ko nongia ke vilekea na kokoramu. Mi muri ti ko saua na savori, vaga tana nina Ketsa a Moses, rongona ke gini labamaka i mataqira na tinoni laka ti e mavu manana nogo na kokoramu.”

A Iesu e Maurisia Nina Maneaço Gaqira Taovia na Mane Vaumate ni Roma

(Luka 7:1-10)

⁵ Mi kalina a Iesu e maitsau tana vera ni Kapernaum, mi tana e kesa gaqira taovia na mane vaumate ni Roma e mailabamatana a Iesu, me ngasua ke sangaa me tsaria, ⁶ “Taovia, e kesa niq maneaço e lobogu loki sosongo. Mi tana i vera e tsaro i nigena, me tau tango mana vania ke aligiri goto. E rota loki sosongo nomoa.”

⁷ Ma Iesu e tsarivania, “Eo, e dou, sauba kau ba reia ma kau maurisia, me ke mauri doutugua.”

⁸ Ma na mane taovia ni Roma e tsarivania a Iesu, “!La, ko laka na gini rota na mai Taovia! Rongona e tau ulagaqu ti igoe ko sage i valequ. E tugua ko goko moa igoe, me ke mauri doutugua niq maneaço. ⁹ Eo, minau goto kesa, au totu i vavana niq taovia loki, mau tamanigira goto niq malagai. Me ti vaga kau raia kesa ma kau tsarivania, “!Ko vano!” maia e vano. Me ti vaga kau soaa kesa ma kau tsarivania, “!Ko mai!” maia e mai. Me ti kau ketsalia kesa niq tseka ma kau tsarivania, “!Ko naua na omea iani!” maia e naua.”

¹⁰ Mi kalina a Iesu e rongomia gaqira taovia na mane vaumate ni Roma e goko vaga ia, maia e novo loki sosongo, me tuu me tsarivanigira na toga igira ara tsarimurina, “Inau au tsarivanigamu, au tau saikesa vati tsodoa i laoqira na tinoni ni Israel ke kesa ke kakai nina tutuni vaga na mane iani. ¹¹ Au tsaria na manana vanigamu: laka na dangana sauba kara talumai pipi nauna tana barangengo popono, ma kara totu kolutugira a Abraham, ma Isaak, ma Jakob tana kavomutsa tana Verana God i gotu. ¹² Migira na dangana na tinoni ni Israel, igira ara padaa laka e ulagaqira na sage tana Verana God, me sauba igira nogoria kara tsonitsunagira tana rodo i tano. I tana sauba kara ngangai me ke varaqe na livoqira.” ¹³ Ma Iesu e pilo baa i konina na mane taovia ni Roma, me tsarivania, “Ko visu baa i veramu, ma na omea vaga igoe o tutunina, sauba ko reia ke laba vaga vanigo.”

Maia nogo tana tagu tsotsodo ia, ma nina maneaço na mane taovia ni Roma e mauri doutugua.

A Iesu e Maurisigira Danga Na Tinoni Lobogu

(Marko 1:29-34; Luka 4:38-41)

¹⁴ Ma Iesu e vano me ba sage i valena a Petero. Mi tana e reia na tarungana a Petero e masagi loki me tsaro i nigena. ¹⁵ Ma Iesu e pelea na limana, ma na masagi e nanga lee tania, me konigoto tugua. Maia e totutsau, me tuu me tuturiga saviliu na vangarauana gaqira mutsa.

¹⁶ Mi tana ngulavi ia, mara adigira mai vania a Iesu danga na tinoni e totuvigira na tidao. Me tuu a Iesu me ketsaligira na tidao seko kara vanoligi tanigira. Me maurisigira sui goto igira ara lobogu. ¹⁷ A Iesu e nauvaganana ia, gana ke gini manatovu na omea e katemai idanogoa a Isaia na propete kalina e tsaria, “Aia segenina nogo e adiligigira gada vatsangisavi, me maurisigita tanigira gada lobogu.”

Ruka na Mane Ara Ka Nongia a Iesu Laka Kara Ka Tsarimurina

(Luka 9:57-62)

¹⁸ Mi kalina a Iesu e reigadovia laka na toga danga sosongo ara aukolumai i konina, maia e raigira gana duli laka kara savu i tabana na reku. ¹⁹ Me kesa na tarai na Ketsa e mailaba i konina a Iesu me tsarivania, “Tarai, inau goto au ngaoa kau tsarimurimu iava moa tana igoe ko vano.”

²⁰ Ma Iesu e tsarivania moa, “Migira na pai atsi, mara tamanina na kovakova na gai tana kara tsaro. Migira na manu, mara tamanina na binuqira. Minau na Dalena Tinoni, mau tau tamanina sa nauna i tana kau tsaro dou ma kau mango rago.”

²¹ Me tau oka me mailaba goto kesa na mane tavosi, aia e kesa na vidaqira nogo gana duli a Iesu, me tsarivania, “Taovia, ko tamivaniau kau visu i veraqu, ma kau ba qilutalua na tamaqu.” ²² Ma Iesu e goko vania me tsaria, “Ko tsarimuriqu moa. Mo ko molovanigira nogo igira ara mate kara qilu segeniqira niqira mate.”

E Goko Moa a Iesu Me Beata na Tasi

(Marko 4:35-41; Luka 8:22-25)

²³ Ma Iesu e sage i laona na uaqqa kolugira gana duli. ²⁴ Me tavongani tuu kesa na tulonga, me gado kakai tana reku, me varangi ke luvusia niqira uaqqa. Ma Iesu e tsaro moa, me maturu rago. ²⁵ Migira gana duli ara galisia a Iesu mara tsarivania, “!Ko maurisigita Taovia! Sauba ka mate igita!”

²⁶ Ma Iesu e tsarivanigira, “?Egua te amu matagu vaga sagata ia? !Na vainga tetelo sagata nimui tutuni igamu!” Maia e tutsau, me goko vania na guguri ma na tasi, me tavongani beata mate.

²⁷ Migira sui ara gini novo loki mara tsaria, “?Laka na vatana tinoni gua ngana? !Atsa moa na guguri ma na tasi mara ka rongomia mangana!”

A Iesu e Maurisikaira Ruka na Mane E Totuvikaira na Tidao

(Marko 5:1-20; Luka 8:26-39)

²⁸ Mi kalina a Iesu e maitsau tana niqira vovotana na kao igira na Gadara i tabana na reku, mara ka mailaba i konina ruka na mane, ara ka talumai tana nauna i tana e totu kesa na vatuluma gana na qilu tinoni mate. Ma na mane kaira, e totuvikaira danga na tidao, mara ka dona sosongo na kore ma na takutaku. Migira na tinoni ara gini tau malagai na liu baa tana sautu ia.

²⁹ Mi kalina kaira ara ka morosia a Iesu, mara ka guguu mara ka tsaria, “?Igoe na Dalena God, laka nagua o ngaoa ko naua vanigami? ?Laka o gini mai matena ko rotasigami igami idavia na tagu tititi?”

³⁰ Mi tana nauna varangi ia, me kesa na alaala loki na boo ara mutsamutsa tana. ³¹ Migira na tidao ara ngasua a Iesu, “Ti vaga igoe o padaa laka ko tsia rutsum-igami, me dou ti ko tami moa vanigami, ma kami sage i laoqira na alaala na boo girani.”

³² Ma Iesu e tami me tsarivanigira, “!Kamu baa!” Ma na tidao seko ara rutsuligi tanikaira na mane, mara ba sage i laoqira na boo. Ma na alaala popono na boo ara tabulosi, mara tsogo katsara tsuna, mara tsoku sui tana reku mara lulumi sui.

³³ Migira na mane ara reitutugugira na boo, ara reia na omea e laba vaga ia, mara tsogoligi goto, mara ba laba i laona na vera loki, mara gini turupatuna pipi na omea sui e laba vanikaira na mane e totuvikaira na tidao. ³⁴ Migira popono na toga i laona na vera loki ia, ara ragesaimai rongona kara tsodoa a Iesu. Mi kalina ara reia, ara raia ke vanoligi tania na veraqira.

A Iesu e Maurisia Kesa na Mane Logu

(Marko 2:1-12; Luka 5:17-26)

⁹ Ma Iesu e sage kolugira gana duli tana uaq, me savuvisu tana reku, me vano i verana segeni. ¹² Mi tana, visana na tinoni ara adimai vania kesa na mane e logu. Ara tsebamai kolu nigena. Mi kalina a Iesu e reia niqira tutuni e loki vaga ia, me tsarivania na mane logu, “Ko gini mage dalequ, matena ara tanusi nogo nimu sasi.”

³ Mara gini goko segeniqira visana na tarai na Ketsa, mara tsaria, “!Na mane iani e pea mananaa God!”

⁴ Ma Iesu e donaginia niqira papada, te e tsarivanigira, “?Matena gua ti amu pada seko vaganana ia i tobamui? ⁵?Egua, laka e lakagana dodo baa na tsariana, ‘Ara tanusi nogo nimu sasi’, se na tsariana moa, ‘Ko tuu, mo ko vanovano?’ ⁶ Minau sauba kau saumakalia

† “i verana segeni” I Kapernaum (reia tana 4:13).

vanigamu laka inau na Dalena Tinoni, au tamanina na susuliga i lao eni gana na nusiligiaqira na sasi.” Mi tana, ma Iesu e pilo baa konina na mane logu me tsarivania, “!Ko tuu, mo ko kalagaia na nigemu, mo ko visu i veramu!”

⁷ Me tuu na mane, me visu i verana. ⁸ Mi kalina igira na toga ara reia na omea e laba, ara matagu sosongo, mara tsonikaea God rongona e tusua na susuligana loki vaga ia vanigira na tinoni.

A Iesu e Vilia a Mateo Ke Tsarimurina

(Marko 2:13-17; Luka 5:27-32)

⁹ Ma Iesu e mololea tana nauna ia, me vavano moa i sautu. Me reia kesa na mane aditakesi, a Mateo na asana, aia e tototu moa i laona nina vale na aditakesi. Ma Iesu e tsarivania, “Ko mai igoe, mo ko tsarimuriqu.”

Me tu saviliu a Mateo, me tsarimurina a Iesu.

¹⁰ Me kesa dani kalina a Iesu e ba sanga na mutsa i laona na valena nogo a Mateo, mara danga na mane aditakesi ma na tinoni e tangi seko na rongoqira ara mai, mara sanga goto na mutsa koluqira a Iesu migira gana duli. ¹¹ Mara visana na Parisii ara morosi vaganana ia, mara veisuagira gana duli a Iesu mara tsaria, “?Egua vaga ti gamui tarai igamu e sanga na mutsa koluqira na mane aditakesi migira e tangi seko na rongoqira?” ¹² Ma Iesu e rongomigira te e tsaria na goko iani vanigira, “Igira na tinoni ara mauri dou, e tau goto kilia na mane tatali ke taligira. Igira moa ara lobogu. ¹³ Kamu baa, ma kamu lavea i laona na Marmare Tabu na rongona na goko vaga iani: God e tsaria, ‘Nimui aqo galuve aia moa au reingaoa inau, mau tau goto padangaoa nimui kodoputsa.’ Inau au tau sulungana mai rongona ti kau soagira igira e dou nogo niqira sasaga, migira moa ara totu tana seko.”

Ara Veisuaginia a Iesu Tana Rongona Na Sese na Vitoa Rongona na Lotu

(Marko 2:18-22; Luka 5:33-39)

¹⁴ Migira gana duli a Ioane Batista ara mailaba i konina a Iesu mara veisuaa, “?Laka e koegua vaga, ti igami moa migira na Parisii, ami tau kuti na nauana na sese na vitoa rongona na lotu, migira gamu duli igoe ara tau saikesa dona na nauana na sese na vitoa rongona na lotu?”

¹⁵ Me gokovisu a Iesu me tsarivaniigira, “?Egua, amu padaa laka e tugua kara totu melumelu moa igira ara sangatsari tana kavomutsa na tauga, kalina vaga aia na mane tauga vaolu e tototu moa kolugira? !Tagara saikesa! Me sauba nomoa ke labamai na dani i tana sauba kara adiligia na mane tauga vaolu tanigira, mi tana ti igira sauba kara dona na nauana na sese na vitoa.

¹⁶ “Tagara ke kesa ke adia na turina na polo vaolu, me ke tsiparginia na polo pura, rongona ti ke nauvaganana ia, me sauba na turina na polo vaolu ke raqa ratsia na polo pura, me ke gini ova loki goto baa. ¹⁷ Me tagara goto ke kesa ke dona na qetutsavuana na uaeni vaolu i laona na kogau pura. Rongona ti ke nauvaganana ia, me sauba kalina ke subu na uaeni vaolu, me ke tapalia na kogau pura, me ke tareo lee na uaeni, me ke seko lee goto na kogau. Tagara. Na uaeni vaolu sauba nomoa kara qetutsavua i laona na kogau vaolu, ti kara ka gini totu dou sui na uaeni ma na kogau.”

A Iesu e Maurisia na Dalena Kesa na Mane Tagao Ma na Daki e Pelelea Moa na Polona

(Marko 5:21-43; Luka 8:40-56)

¹⁸ Me gogoko vaga moa ia a Iesu, me labamai kesa niqira mane tagao na Tsiu. Me tsunatuturu i matana a Iesu me tsaria, “Na dalequ daki e vasini mate. Ko mai igoe, mo ko ba moloa na limamu i konina, me sauba ke mauri.”

¹⁹ Me tuu a Iesu, me tsarimurina na mane, migira gana duli ara tsari goto.

²⁰ Mi kalina ara vavano moa i sautu, me kesa na daki e vasugabu e sangavulu ruka nogo na ngalitupa, e tsarimai i murina a Iesu, me pelea na isuisuna na polona. ²¹ Me pada segenina i tobana, “Ti vaga kau pelelea moa na polona, me sauba kau dou nogo.”

²² Ma Iesu e pilovisu, me morosia na daki me tsarivania, “!Ko gini mage dalequ! Nimu tutuni nogo e maurisigo.” Mi tana tagu tsotsodo ia, e sui gana lobogu na daki ia.

²³ Mi kalina a Iesu e tsau nogo i valena aia na mane tagao na Tsiu, mi tana e reigira ara tangitangi vaga moa ti na qiluqilu. Ma na toga popono ara viri ngan-gai. ²⁴ Ma Iesu e tsarivanigira, “!Kamu rutsu sui i tano! Na baka daki e tau mate. E maturu lee moa.” Migira sui tana ara gilugana. ²⁵ Mi kalina ara rutsuligi sui na tinoni, ma Iesu e sage tana voki i tana e totu na baka daki ia, me tangolia na limana, me tatatuuu, ma na baka e totu tsau. ²⁶ Ma na goko tana rongona na omea vaga ia e viri tangi bamai tana butona momoru popono ia.

A Iesu e Maurisikaira Ruka Na Mane Koko

²⁷ Ma Iesu e mololea tana nauna ia, me vavano babaa moa i sautu. Mara ka labamai ruka na mane e koko ka mataqira. Mara ka guu tsarimurina mara ka tsaria, “!Dalena David, ko galuvekagami!”

²⁸ Mi kalina a Iesu e ba tsau kesa tana vale maia e sage i laona. Mi kaira goto na mane koko ara ka ba sage tana vale ia. Mara ka mai tuu i matana a Iesu. Ma

Iesu e veisuakaira, “?Laka amu ka tutunina nomoa laka tangomana inau kau maurisikagamu?”

Mara ka tsaria, “!Eo Taovia, ami ka tutunina!” ²⁹ Ma Iesu e pelea ka mataqira me tsaria, “!Eo, ke laba vanikagamu na omea vaga nogo amu ka tutunina!” Mi tana e tavongani moro ka mataqira. ³⁰ Ma Iesu e parovatavikaira kakai, me tsarivanikaira, “!Kamu ka laka goto na ba tsarivulagi vaniana ke kesa!”

³¹ Mi kaira ara ka vano, mara ka ba rasavagini bamaia na goko tana rongona a Iesu pipi nauna tana butona momoru popono ia.

A Iesu e Maurisia na Mane E Bulu na Lapina

³² Mara ka tavamuri moa kaira, me visana na tinoni ara adimai vanigotoa a Iesu kesa na mane e utu vania na goko, rongona e totuvia na tidao. ³³ Mi kalina a Iesu e tsialigia na tidao tania na mane ia, maia e tuturiga saviliu na goko. Migira sui na tinoni ara gini novo loki mara tsaria, “!Ami tau saikesa vati reia sa omea vaga ia i laona na Israel popono!”

³⁴ Migira na Parisii ara tsaria, “Eo, ma gaqira taovia loki nogo igira na tidao, aia nogo e tusuvania na susuligana, ti aia e gini susuliga na tsialigi tidao.”

A Iesu e Galuve Sosongoligira na Toga

³⁵ Ma Iesu e liu bamai na tsigovera pipi tana vera loki sui, mi tana vera tetelo goto. E sasanigira na tinoni i laona niqira vale lotu, me gini goko vanigira na Turupatu Dou tana rongona na Verana God. Me maurisigira na tinoni e gadovigira pipi vatana na lobogu ma na vatsangisavi. ³⁶ Mi kalina e reigira na toga ara danga vaga sagata ia, maia e galuve sosongoligira i tobana, rongona ara rota me tagara kesa ke sangagira. Ara vaga saikesa moa na alaala na sipi e tagara kesa ke reitutu-gugira.

³⁷ Me tuu a Iesu me tsarivanigira gana duli, “!Kamu reia! Na uta loki e raranga nogo, mara tsaurae lee na tinoni aqo gana na tsuriviana. ³⁸ Kamu nongia na tamanina na uta, maia ke molovanogira na tinoni aqo kara baa, ma kara tsurivia nina uta, ma kara angunikulugira mai i vale na lakana.”

Igira na Sangavulu Ruka na Apostolo

(Marko 3:13-19; Luka 6:12-16)

10 Ma Iesu e soamaigira na sangavulu ruka, igira aia e viligira nogo kara lia nina apostolo. Me tusuvanigira na susuliga agana kara gini tangomana na tsialigiaqira na tidao seko, ma na maurisiaqira pipi vatana na lobogu ma na vatsangisavi. ² Migirani nogo na asaqira na sangavulu ruka na apostolo:

na kesanina, a Simone, aia a Iesu e soaginigotoa a Petero,
ma Adrea na tasina;

a Iakobo ma Ioane na tasina, kaira na dalena a Sebedi;

³ a Pilipo ma Bartolomeo;

a Toma ma Mateo, aia na mane aditakesi;

a Iakobo na dalena a Alpaeus,
ma Tadeo;

⁴ a Simone ni Kanaan,

ma Iudas Iskariot, aia e sauligia a Iesu.

A Iesu e Molovanogira Na Sangavulu Ruka

(Marko 6:7-13; Luka 9:1-6)

⁵ Idavia a Iesu e molovanogira na sangavulu ruka, maia e parovatavigira vaga iani: "Kamu laka na liu baa i laona na veraqira na tinoni tau na Tsiu, se i laona na veraqira igira na Samaria. ⁶ Kamu vano saikesa moa i koniqira na tinoni ni Israel, igira nogo ara sarevo tania God, vaga moa ti na sipi ara totu sarevo tania na tamaniqira. ⁷ I tana nogo kamu baa, ma kamu turupatuna vanigira, ma kamu tsaria vaga iani: 'Ina Verana God e totu varangisigamu nogo!' ⁸ Kamu maurisigira na lobogu, kamu naua ma kara mavu na mudo, kamu maurisivisugira igira ara mate nogo, ma kamu tsialigigira na tidao ara totuvigira na tinoni. Inau au tusulea na susuliga iani vanigamu, migamu goto kamu gini aqo lee vanigira na tinoni, ma kamu laka na kili mate na i koniqira. ⁹ Kamu laka goto na gini boe na adiana sa nimui qolo gana i sautu. ¹⁰ Kamu laka goto na adiana gamui lapa, se na polo gana na oli, se gamui porotua ma gamui itoro. Rongona na mane e aqo dou vanigira na tinoni, e ulagana laka igira nogo na tinoni kara tusule vania na omea e kilia gana na mauri.

¹¹ "Me ti vaga kalina kamu tsau kesa tana vera loki, se atsa moa ti vaga kesa tana vera tetelo, me dou ti kamu sage, ma kamu lalavea ma kamu reia ti ke totu kesa i tana aia ke boeginigamu. Maia nogoria kamu ba totu kolua, poi tsau kalina kamu mololea tana nauna ia. ¹² Mi kalina kamu sage kesa tana vale, e dou ti kamu tsarivanigira igira ara totu i laona, 'Na rago ke totu i konimui.' ¹³ Me ti vaga na tinoni ara totu i laona na vale ia ara soalakagamu dou, me sauba nimui goko na rago ke totu kalavata moa i koniqira. Me ti vaga kara tau soalakagamu, ma nimui goko na rago sauba ke kidivisule tugua i konimui. ¹⁴ Me ti vaga visana tana vale, se tana vera kara tau soalakagamu, se kara sove na rongomiana na omea amu tsaria, me dou ti kamu tuu ma kamu mololea na nauna vaga ia, ma kamu tsapuligigotoa na kaona na vera ia tania na perana tuamui. ¹⁵ !Au tsaria na manana vanigamu, laka tana Dani na Pede, God sauba ke galuvegira dodo baa na tinoni ni Sodom mi Gomora liusia na galuve ke naua vanigira igira na tinoni tana vera ia!

A Iesu e Katevulagia na Rota Loki Sauba Ke Gadovigira

(Marko 13:9-13; Luka 21:12-17)

¹⁶ "Kamu rorongou dou! Inau au molovanogamu vaga moa ti na sipi i laoqira na pai atsi veveigaa. Ma nimui aqo kamu kena dodo moa vaga na muata, ma kamu tsalapo dou rago vaga na kulukulu. ¹⁷ Kamu parovata dou, rongona sauba nomoa kara totu visana na tinoni kara tangoligamu, ma kara raqagamu baa tana pede, ma kara rarusigamu i laona niqira valelotu. ¹⁸ Eo, tana rongoqu nogo inau, ti sauba kara raqagamu baa i mataqira na taovia na vera, migira na taovia tsapakae. Mi tana nogo ke laba gamui tagu dou igamu na gini goko vaniaqira tana rongona na Turupatu Dou, me vanigira goto na vera tavosi sui. ¹⁹ Mi kalina ti vaga kara turuvaginigamu tana pede, migamu kamu laka na gini boe na goko gua sauba kamu tsaria, se kamu tsari koeguania. Rongona kalina ke laba na tagu vaga ia, me sauba aia God nogo ke moloa i tobamui na papadana na goko gua sauba kamu tsaria. ²⁰ Rongona igira na tsaqina goko igamu sauba kamu tsaria, kara tau talu tana nimui papada segeni igamu. Kara talumai nogo i konina nina Tarunga na Tamamui, aia nogo sauba ke gogoko i laomui.

²¹ "Visana tinoni sauba kara tuu, ma kara tsonisagea na tasiqira segeni tana pede rongona ara muriau inau, ma kara matesigira. Migira na tamaga, kara nauvanaganana vanigira goto na daleqira segeni. Migira na baka, sauba kara pilo, ma kara nauvaganana goto vanigira na tamaqira ma na tinaqira segeni, ma kara kede matesigira rongona ara tutuniqu inau. ²² Igira sui sauba kara reisavigamu igamu tana rongoqu inau. Masei moa ti ke tukakai poi ke tsau tana susuina, aia moa sauba ke mauri. ²³ Mi kalina kara rotasigamu kesa tana vera, ma kamu tsogovano kesa tana vera tavosi. Au tsarivanigamu laka sauba kamu tau vati liuvi tovosia moa na vera sui ni Israel, poi tsau ke visumai na Dale na Tinoni.

²⁴ "E utu kesa tinoni ke sasaga loki liusia gana tarai. Me utu kesa na tseka ke loki liusia gana taovia. ²⁵ Vaga ia, me tugua nomoa na tinoni e sasani ke dona atsa kolua gana tarai. Ma na tseka ke loki atsa kolua gana taovia. !Ti vaga kara soaginiau Beelsebul, inau gamui taovia, me sauba ke tangi seko goto baa na soamui popono igamu niqun tinoni inau!

Ka Laka na Tavongani Mataguniaqira Moa na Tinoni

(Luka 12:2-7)

²⁶ "Vaga ia, ma kamu laka moa na mataguniaqira lee na tinoni. Rongona nagua sui moa igira kara tsavupoia kalina eni, sauba kara adilatigira sui i malena. Eo, ma na omea sui ara totu popoi kalina eni, sauba na tinoni sui kara donaginigira. ²⁷ Ma na omea inau au gi-

ni goko vanigamu tana bongi rodo, nimui aqo igamu kamu tsaritutugua tana dani male. Ma na omea igamu amu rongomi segenia tana nauna popoi, nimui aqo kamu katevulagia i malena vanigira na tinoni sui. ²⁸ Kamu laka na mataguniaqira lee igira ara dona kara labumatesia moa na konimui, me utu goto kara labumatesia na tidaomui. Kamu matagunia moa God, rongona aia moa e dona ke kedekaira sui na konimui ma na tidaomui tana rota e vo sui. ²⁹ Igamu amu dona nogo laka e kesa lelee moa na tavina na qolo, na matana na voliginiana ke ruka na piupiu tetelo. Me utu lelee ke kesa ka vidaqira ke tavongani mate lee ti vaga ke tau vati tamia na Tamamui i gotu. ³⁰ Migamu, igira sui na kolina na ivumui God e tsokogira sui nogo. ³¹ Vaga ia, ma kamu laka saikesa na matagu. I matana God igamu amu loki liusigira baa na dangana na piupiu tetelo.

Na Katevulagiana Ma na Tiatagarana a Iesu Kristo

(Luka 12:8-9)

³² "Me ti vaga ke kesa ke tuu, me ke katevulagia i mataqira na toga laka aia niqo tinoni inau, minau goto sauba kau nauvaganana vania aia i matana na Tamaqu i gotu. ³³ Me ti vaga ke kesa ke tiatagaraau inau i mataqira na toga, minau goto sauba kau tiatagaraa aia i matana na Tamaqu i gotu.

A Iesu na Pukuna na Vaivotagi

(Luka 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ "Kamu laka na padana laka au gini mai rongona kau moloa na rago tana barangengo. Tagara, au tau gini mai na moloana na rago. Au mai kau moloa na vaivotagi. ³⁵ Au gini mai rongona kau moloa ma kara vaitutu na baka mane kolugira na tamaqira, ma na baka daki kolugira na tinaqira. Migira na tarungaga kara veitutu kolugira na tarungaqira, rongona kesa tabana e muria niqo goko inau. ³⁶ Eo, ma ganagala seko baa kesa tinoni, sauba ke talumai i laona na valena segeni nogo ia.

³⁷ "Masei ti ke galuve sosongoliikaira na tamana ma na tinana liusia e galuveau inau, na tinoni vaga ia e tau ulagana aia ke lia gaqu duli inau. Masei ti ke galuve sosongoligira na dalena liusia e galuveau inau, maia goto e tau ulagana ke lia gaqu duli inau. ³⁸ Masei ti ke tau kalagaia nina gai ulutaligu, me ke tsotsomai i muriqo inau, aia e tau saikesa ulagana ke lia gaqu duli inau. ³⁹ Masei moa ti ke padalokia na maurina segeni, me sauba ke nangalilea. Masei moa ti ke bisaa na maurina segeni tana rongoqu inau, aia sauba ke tamanina na mauri saliu."

Na Tinoni Dou Sauba Ke Adia na Peluna Nina Aqo

(Marko 9:41)

⁴⁰ Me goko babaa moa a Iesu me tsaria, "Asei ti ke soalakadougamu igamu, aia e soalakadouau goto inau. Masei ti ke soalakadouau inau, aia e soalakadougotoa aia e molomaiau inau. ⁴¹ Masei goto ti ke soalakadoua kesa nina mane adigoko God, rongona e dona laka aia manana e kesa nina mane adigoko God, me sauba aia ke gini sangapata kolugotoa na tamaniana na peluna nina aqo. Masei goto ti vaga ke soalakaa kesa na tinoni dou, rongona e dona laka aia e tinoni dou manana, me sauba ke gini sangapata kolua na tamaniana na peluna nina aqo. ⁴² Masei ti ke saua moa kesa na tseu na ko bisi vania kesa vidaqira niqo tinoni girani, rongona aia e dona laka aia gaqu duli inau, minau au tsarivanigamu laka e utu nomoa ke tau adia gana peluna."

11 Mi kalina e sui nina goko a Iesu vanigira na sangavulu ruka gana duli, mi muri maia e tuu, me mololea tana nauna ia. Me vano na sasaniaqira na tinoni tana rongona na Turupatu Dou tana vera sui varangisia i tana.

A Ioane Batista e Molovanogira Visana Gana Duli Kara Baa i Konina a Iesu

(Luka 7:18-35)

² Kalina a Ioane Batista e totu moa tana vale sosori, maia e rongomigira na turupatuna na omea e naua a Iesu Kristo. Maia e tuu, me molovanogira visana gana duli kara baa i konina a Iesu. ³ Migira ara baa mara veisuaa, "Ko tsarivanigami laka ti igoe nogoria aia kesa a Ioane e gini goko vanigami, me tsaria laka e kesa sauba ke mai? Se laka igami kami pipitua ke kesa segeni?"

⁴ Ma Iesu e gokovisu vanigira me tsaria, "Kamu visu baa i konina a Ioane, ma kamu turupatu vania na omea amu rongomia, ma na omea amu morosia: ⁵ na koko ara moro, mara vanovano na logu, migira na mudo e mavutugua na kokoraqira, ara rorongu na muikuli, migira na tinoni mate ara maurivisutugua, ma na Turupatu Dou ara turupatuna nogo vanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea. ⁶ !Me dou sosongo baa vanigira igira ara tau tobaruka tana rongoqu inau!"

⁷ Mi kalina ara visu igira gana duli a Ioane, ma Iesu e tuturiga na gini goko vaniaqira na toga tana rongona a Ioane. Me tsarivanigira, "Egua, kalina igamu amu baa i konina a Ioane tana legai mangu, ma nagua amu amesia na reiana tana? Kesa ngatsu na ade e malelesia na guguri? ⁸ ?Nagua moa amu sulungana baa na morosiana? Kesa ngatsu na mane e sagelia na polo dou? !Tagara! Igira na tinoni ara sagelia na polo dou

ara totu moa tana valeqira na taovia. ⁹ ?Kamu tsarivulagi vaniau laka nagua moa amu sulungana baa na morosiana? ?Kesa na propete? Eo manana, minau au tsaria vanigamu, aia kesa igamu amu baa na morosiana aia e loki tsapakae liusigira baa na propete.

¹⁰ Rongona God segeni nogo e gini goko tana rongona a Ioane kalina aia e tsaria tana Mamare Tabu: 'Inau sauba kau molo baa niqu mane adigoko, maia sauba ke ida vanigo, me ke vangaraua na sautu vanigo.'

¹¹ "Eo, au tsarimakali vanigamu, laka a Ioane Batista aia e loki tsapakae liusigira igira sui ara vasugira ida nogo. Maia moa na tetelona baa i laona na Verana God, aia e loki liusia baa nomoa a Ioane. ¹² Rongona e tuu tana tagu a Ioane e turupatuna vanigira na tinoni, me tsau mai i dani eni, ara gini vaipetsakoegi sosongo na tinoni tana rongona na Verana God, laka ase masei me ke managana na sage i laona. ¹³ Igira sui pipi na propete, ma nina Ketsa a Moses, me tsau mai tana taguna a Ioane Batista, ara gini gogoko moa tana rongona na Verana God. ¹⁴ Na propete ara katemaino goa laka a Elija sauba ke visumai, me ke nautugua nina aqo. Maia nogoria na aqo ia, a Ioane e nanaua kalina eni. Me ti vaga igamu amu tutunina manana niqira goko na propete, ma kamu dona laka a Elija nogoria aia a Ioane. ¹⁵ !Kamu rorongou dou ti kamu tamanina na kulimui!

¹⁶ ?"Mi kalina ia, mi tana omea gua tugua inau kau tovoginia niqira sasaga na tinoni ni dani eni? Igira ara vaga saikesa moa na baka ara tototu i lao tana vale na maketi, mara sisinagi. Mara vaiguvigi, ¹⁷ mara tsaria, "Igami ami uviriga vanigamu, migamu amu sove na gavai! !Ami lingena vanigamu na linge na qilugilu, mamu sove goto na tangitangi!" ¹⁸ Eo, me vaga goto kalina e labamai a Ioane. Maia e naua na sese na vitoa, me tau inu uaeni, migira sui na tinoni ara tsaria laka aia e tamani tidao. ¹⁹ Mau mai goto inau na Dalena Tinoni, mau mutsa, mau inu. Migira na tinoni ara tsaria, "Kamu reia baa aia! !Aia e mutsa tauvatsa, me inu sosongo, me dulikolugira na mane aditakesi, migira goto na tinoni e tangi seko na rongoqira!" Eo, minau au tsarivanigamu, laka na manana nina sasaga loki God e labamaka tana vuana nogo nina aqo dou i laoqira na tinoni."

Sauba Ke Seko Vanigira na Vera I Tana Ara Tau Tutunina a Iesu

(Luka 10:13-15)

²⁰ Mi muri, ma Iesu e tuturiga na kateli vaniaqira na tinoni tana vera i tana aia e aqosigira danga na valatsatsa, migira ara baribari sosongo, mara tau moa gini pilotoba tanigira niqira sasi. ²¹ Me tsarivanigira, "Sauba ke seko sosongo rago vanigamu nomoa igamu na Korasin! !Sauba ke seko sosongo rago vanigamu goto, igamu na Betsaida! Rongona ti vaga na valatsatsa ara

laba nogo i laona na veramui igamu, kara laba vaga goto i sau i Tire mi Sidon, me sauba ke oka sosongo nogo igira na tinoni ni tana kara sagelia na polo baubau, ma kara gini uliuli na tora, na mani sauvulagiana laka ara pilotoba tanigira niqira sasi. ²² !Inau au tsaria na manana vanigamu, laka tana Dani na Pede, sauba God ke galuvegira dodo baa na Tire ma na Sidon, tanigamu igamu na Korasin ma na Betsaida! ²³ !Me vaga goto vanigamu, igamu na tinoni ni Kaper-naum! ?Igamu amu kilia laka kamu tsapakae liusigira na vera tavosi sui ngatsu ne? !Me sauba nomoa God ke tsonitsunagamu tana vera na rota saviliu! !Ti vaga igira na valatsatsa inau au naugira i konimui igamu, kara laba i Sodom i sau, me sauba ke totu kalavata moa na vera ia tsau mai i dani eni! ²⁴ !Inau au tsarivanigamu laka tana Dani na Pede, God sauba ke galuvegira dodo baa na Sodom liusia ke galuvegamu igamu!"

Kamu Mai i Koniqu ma Kamu Mango Rago

(Luka 10:21-22)

²⁵ Mi tana tagu ia, ma Iesu e gokodato vania na Tamana i gotu me tsaria, "Mama, igoe nogo na Taovia ni gotu mi lao! Inau au soadougo rongona igoe nogo o tusuvulugia vanigira na tinoni ara tau liu tana sasani, na omea igoe o molopoia vanigira ara liu tana sasani mara sasaga loki. ²⁶ Eo Tamaqu, igoe segenimu nogo o pedea ke vaga, me gini dou i matamu."

²⁷ Mi muri, ma Iesu e goko vanigira na toga me tsaria, "Eo, na Tamaqu e tusuvaniau nogo pipi na omea sui lakalaka. Me tagara ke kesa ke donaginia laka ase manana na Dalena God. Aia segenina moa God Tamana aia e donaginia. Me tagara goto ke kesa ke donaginia na Tamana. Aia segenina moa na Dalena aia e donaginia, migira goto aia na Dalena e viligira kara sanga na donaginiana.

²⁸ "Kamu mai i koniqu, igamu sui amu rota na kalagai mamava, minau kau vanigamu na mango. ²⁹ Kamu tamii na kalagaiana gaqu kalagai, ma kamu sasani i koniqu, rongona inau au tsalapo dou, mau voo na kaekae. Mi tana nogo ti igamu kamu tamanigina na rago i laona na tobamui. ³⁰ Na sasani au sasaniginigamu e lakagana lee na donaginiana. Ma na aqo au moloa vanigamu e tau goto mamava."

Ara Gini Goko Rongona na Vali Tana Dani na Sabat

(Marko 2:23-28; Luka 6:1-5)

12 Me tau oka i muri, ma Iesu migira gana duli ara liu baa i laoqira visana na uta na sila. Mi tana dani ia na Dani na Sabat. Migira gana duli ara vatsangia na vitoa. Mara tuturiga na pitsuaqira visana na vuana na sila, mara kiogira, mara ganigira. ² Mi kalina igira na Parisii ara reigira ara navaganana ia, mara

baa mara tsarivania a Iesu, “!Ko reia! !Na omea vaga igira gamu duli igoe ara naua, tana nida Ketsa e vali vanigita na nauana tana Sabat!”

³ Ma Iesu e tsarivanigira, “?Laka amu tau vati tsokoa moa tana Mamare Tabu na omea e naua a David migira nina tinoni i sau kalina igira ara vitoa? ⁴ A David e sage tana valena God, me adigira na breidi ara gini savori vania God. Maia migira nina tinoni ara ganigaqira. Ma na breidi vaga ia, e valiqira na tinoni lee na ganiana. ⁵ Tagara, mamu tau ngatsu vati tsokoa moa tana nina Ketsa a Moses, laka pipi tana Sabat igira na manetabu kara aqo rago i laona na Vale Tabu. Mi kalina ara nauvaganana ia, ara kutsiragoa na Ketsa na Sabat, mara tau nomoa gini sasi. ⁶ Minau au tsarivanigamu, laka e totu nogo ieni e kesa aia e loki liusia baa na Vale Tabu. ⁷ Me ti vaga kamu donaginia nomoa nagua papadana na goko ara marenogoa tana Mamare Tabu, i tana God e goko me tsarivaganana, ‘Nimui aqo galuve moa au ngaoa. Mau tau goto padangaoa nimui kodoputsa lee,’ me sauba e utu kamu pada na pedepekeaqira na tinoni ara tau tsukia sa omea seko. ⁸ Rongona na Dalena Tinoni aia nogoria e taovia kaputia na Sabat.”

Na Mane e Labe na Limana

(Marko 3:1-6; Luka 6:6-11)

⁹ Ma Iesu e tuu, me mololea tana nauna ia, me ba sage kesa tana vale lotu. ¹⁰ Mi tana e totu kesa na mane e labe na limana. Mara totu goto tana visana na tinoni ara ngaoa laka kara keli vania a Iesu kesa na omea seko. Te ara tuu, mara veisua vaganana, “?Egua laka tana nida Ketsa e vali na maurisi tinoni tana Sabat?”

¹¹ Ma Iesu e gokovisu vanigira me tsaria, “Kegua vaga, ti kesa vidamui, nina sipi ke puka tana qilulua tana Dani na Sabat. ?Me laka sauba ke tau tangolia, me ke raqakaea? ¹² !Ma na tinoni aia e loki putsikae baa vania na sipi! Me vaga ia, ma nida Ketsa e tamiragoa vanigita na sangana kesa tinoni tana Sabat.” ¹³ Ma Iesu e tuu, me tsarivania na limalabe, “Ko kaporakasia na limamu.”

Maia e kaporakasia na limana, me dou visutugua, atsa kolu nogo kesa tabana limana. ¹⁴ Mi tana igira na Parisii ara tuu, mara vanoligi, mara vorogokona na labumatesiana a Iesu.

A Iesu Nina Maneaqo Vivili God

¹⁵ Mi kalina a Iesu e rongomia laka igira ara voroganamate, maia e tuu, me vanoligi tania na nauna ia. Ma na toga danga ara tsarimurina moa. ¹⁶ Maia e maurisigira sui igira ara lobogu, me parovatavigira laka kara tau tsarivulagiva vanigira na tinoni tavosi tana

rongona aia. ¹⁷ Aia e nauvaganana ia, rongona ke gini manatovu na omea aia God e tsarinogoa i sau, ma Isasia na propete e marea tana Papi Tabu,

¹⁸ “Tani nogoria niqumaneaqo au vilinogoa, aia au galuve sosongolia, me gini dou sosongo tobaqu na reiana.

Sauba inau kau moloa niqumaneaqo au vilinogoa, maia sauba ke katevulagigira na omea inau au kilia kara naua igira na tinoni tana vera sui.

¹⁹ Maia sauba ke tau goto dona na tobakore se na leleo loki,

me utu goto kara rongomia ke tangiloki na liona tana sautu.

²⁰ Me sauba ke tsalapo dou moa vanigira igira ara maluku lee,

me ke sangadougira igira e tagara kesa ke sangagira.

Me sauba ke berengiti me ke tukakai babaa, poi tsau kalina aia ke managana, migira na tinoni sui kara naua na omea vaga God e kilia kara naua.

²¹ Mi konina nogo aia, igira na toga sui tana barangengo popono, kara vataraginia niqira amesi.”

Visana Tinoni Ara Tsaria Laka a Iesu E Gini Aqo na Susuligana Beelsebul

(Marko 3:20-30; Luka 11:14-23)

²² Mara visana tinoni ara adimai vania a Iesu kesa na mane e totuvia na tidao, me gini koko na matana, me bulu na lapina. Ma Iesu e maurisia na mane ia, maia e goko tugua, me moro dou na matana. ²³ Migira na toga popono ara gini novo loki rongona na omea vaga a Iesu e naua, mara tsaria, “?Ke tau utu ngatsu ti na Dalena nogoria a David ngana?”

²⁴ Mi kalina na Parisii ara rongomi vaganana ia, mara gokotugu mara tsaria, “Aia nogoria Beelsebul gaqira taovia na tidao aia nogo e tusuvia na susuligana te aia e gini dona na tsialigiqira na tidao.” ²⁵ Ma Iesu e donaginia na omea ara pada i tobaqira, me tsarivanigira, “Me ti vaga i laona kesa tana vera, igira kara tuu ma kara vaivotagi segeniqira ma kara vailabugi kolu, me sauba e utu ke oka me ke taveo lee na vera vaga ia. Me ti vaga kesa tana vera, se i laona kesa na tamadale, igira kara tuu ma kara vaivotagi segeniqira ma kara vailabugi kolu, me sauba ke taveo lee na valiqira. ²⁶ Me vaga goto, ti tana verana Satan, aia migira gana totukolu kara vailabugi kolu, mi tana e vaga ti ara vaivotagi segeniqira nogo igira. ?Me vaga ia, me sauba ke koegua ti ke tukakai na verana aia? ²⁷ Migamu amu tsaria laka aia Beelsebul nogo e sauvaniau na susuligana, te au gini tangomana na tsialigi tidao. ?Me ti vaga inau kau tsialigi tidao tana susuligana Beelsebul, migira nimui tinoni igamu, tana susuligana ase i ara gini tangomana igira na tsialigi tidao? !Me vaga ia, migira nogo nimui tinoni segeni sauba kara tuu ma kara pedegamu igamu! ²⁸ Ma ti inau au gini tsialigi

tidao tana susuligana God, mi tana e sauvulagia laka na Verana God e mailaba nogo i konimui.

²⁹ "Tau tangomana vania ke kesa ke sage tana valena kesa na malagai susuliga, me ke laugira nina omea levolevo, ti vaga ke tau ida talu ke sori kurukurua na mane susuliga tamanina na vale. Mi muri ti aia ke sage tana valena, me ke laugira nina omea levolevo sui.

³⁰ "Asei ti ke tau tabana koluau, aia e tukapusiau. Masei ti ke tau sanga na tsakosai koluau, aia e sarangasilea. ³¹ Aia nogoria na rongona te inau au tsarivanigamu: laka pipi sui niqira sasi ma niqira gokoseko na tinoni, e tau utu ti kara tanusi. Masei moa vaga ke tsonia kesa na gokoseko ke kalea na Tarunga Tabu, aia sauba e utu saikesa ke tanusi nina sasi. ³² Me ti vaga ke kesa ke tsaria sa omea ke tangiseko vania na Dalena Tinoni, e tau utu ke tanusi vania. Masei moa ti vaga ke tsaria sa omea seko ke kalea na Tarunga Tabu, me sauba e utu saikesa ke tanusi kesa dani i lao eni, mi tana mauri ke mai.

Pipi Sui na Gai Ka Reigadovinogoa Tana Vuana

(Luka 6:43-45)

³³ "Ti vaga na gai na gai dou, me sauba ke dou goto na vuana. Me ti vaga na gai na gai seko, me sauba ke seko goto na vuana. Pipi sui na gai kamu reigadovinogoa tana vuana. ³⁴ !Dalena muata igamu! ?Ke koegua vaga ti kamu dona na tsoniana na goko dou, kalina e kuma vaga ia na tobamui? Rongona na mangana tinoni e gini goko moa na omea ara talumai i laona na tobana segeni. ³⁵ Na tinoni dou e dou nina goko, rongona e pukugamai tana papada dou e totu nogo i tobana. Ma na tinoni seko e seko goto nina goko, rongona e pukugamai tana seko e totu nogo i tobana.

³⁶ "Inau au tsarivanigamu: laka sauba tana Dani na Pede, kalina God ke pedegira na tinoni, migira niqira aqo kara tsarivulagi vania God pipi sui niqira tsaqina goko tagara rongona ara tsonia. ³⁷ Nimu tsaqina goko segeni nogo igoe, sauba God ke gini aqo na pedegini-
amu – laka o tinoni dou, se o tinoni seko."

Ara Ngaoa Moa Laka Kara Reia na Valatsatsa

(Marko 8:11-12; Luka 11:29-32)

³⁸ Te ara tuu visana na tarai na Ketsa ma na Parisii, mara tsarivanja a Iesu, "Tarai, ami ngaoa kami reia kalina igoe ko naua kesa na valatsatsa."

³⁹ Ma Iesu e tsarivanigira, "!Amu seko sosongo nomoa igamu na tinoni ni dani eni! !Mamu voginigo-toa God! Igamu amu ngasuginiau kau naugotoa kesa na valatsatsa. Me utu kau naua kesa i matamui. Tagara. Sauba moa kamu reia ke kesa na valatsatsa, vaga nogo e laba i sau vania a Jona na propete. ⁴⁰ A Jona e totu e tolu na dani me tolu na bongi i laona na tobana kesa na busu loki. Me sauba ke laba vaga vani-

au goto inau na Dalena Tinoni. Sauba inau kau totu ke tolu na dani me ke tolu na bongi i laona na qilu. ⁴¹ Mi tana Dani na Pede, sauba kara tuu igira na tinoni ni Nineve, ma kara kategamu, rongona igira ara pilotoba tanigira nogo niqira sasi kalina ara rongomia a Jona e tosasaga vanigira. !Minau au tsariimakalia vanigamu laka e totu nogo kesa ieni, maia e loki liusia baa a Jona! ⁴² Mi tana Dani na Pede, sauba ke tuu aia na Daki Taovia ni Seba, me ke kateli vanigamu rongona aia nogo e talu tana vera ao sosongo, me sulungana mai na rongomi vataviana nina totogoko sasaga a Solomon. !Minau au tsarimakalia vanigamu, laka e totu nogo kesa ieni aia e loki liusia baa a Solomon!

Na Omea e Dona Ke Laba Vanigira Igira e Tau Lamuga Dou Niqira Tutuni

(Luka 11:24-26)

⁴³ "Kalina ti vaga kesa na tidao seko ke rutsuligi tania kesa na tinoni, maia e baa me rurugu bamai tana kao mamatsa. Me lalavea kesa na nauna dou tana ke mango. ⁴⁴ Me ti vaga aia ke tau reia sa nauna dou tana ke mango, maia sauba ke goko segenina me ke tsaria, 'Dou, inau sauba kau visutugua tana valequ tana au mololenogoa.' Maia e visutugua, me reia e mangu lee na vale, me male dou saikesa, me totu dou pipi sui na omea i laona. ⁴⁵ Maia ke tuu, me ke rutsu visutugua, me ke ba lalavegira ara tu vitu na tidao seko tavosi, ara tu seko liusia baa aia. Ma kara tu mai, ma kara tu totu kalavata i laona na tinoni ia. Mi tana susuina, aia e seko loki baa liusia tana idana. Maia nogoria sauba ke laba vaga vanigira igira na tinoni seko ni dani eni."

Na Tinana ma na Tasina Ara Ngaoa na Reiana a Iesu

(Marko 3:31-35; Luka 8:19-21)

⁴⁶ Ma Iesu e gogoko vanigira moa na tinoni, mara tu labamai tugira na tinana ma na tasina. Mara tutuu moa i tano, mara ngaoa na goko koluana a Iesu. ⁴⁷ Me kesa vidaqira igira ara totu kolua a Iesu i laona na vale, e tsarivanja a Iesu, "Ko reia, na tinamu migira na tasimu, ara tutuu i tano. Mara ngaoa kara goko kologo." ⁴⁸ Ma Iesu e tsaria, "?Laka aseia ia na tinaqu? ?Masei gira na tasiqu?" ⁴⁹ Mi tana maia e tusugira baa gana duli me tsaria, "!Kamu reigira girani! !Igirani nogoria na tinaqu ma na tasiqu inau! ⁵⁰ Rongona aseia moa ti vaga ke naugira na omea na Tamaqu i gotu e ngaoa aia ke naua, maia nogoria na kulaqu, ma na vavinequ, ma na tinaqu inau."

Na Gokolia na Mane e Rasavaginia na Vatuna na Uiti

(Marko 4:1-9; Luka 8:4-8)

13 Mi tana dani nogo ia, maia a Iesu e tuu me rutsu tania na vale ia, me baa i liligina na reku. Mi tana e totupuka i lao, laka ke sasanigira na tinoni. ² Ma

na toga danga sosongo ara saikolumai i konina. Te aia e tu tugua, me ba sage kesa tana uaqa, me totupuka i laona. Migira na toga ara tutuu moa i one. ³Maia e gini aqo na gokolia, me turupatu vanigira danga na omea.

Me tsarivaganana: “E kesa na mane e vano na rasavaginiana na vatuna na uiti i laona nina uta. ⁴Mi kalina aia e rasavaginiana, mara visana na vatuna ara puka lee tana sautu. Mara lovotsuna na manu, mara tougira mara ganigira. ⁵Mara visana na vatuna ara puka tana kao vatuvatuga. Mara vovodato tsaku lee, rongona e tau matolu dou na kao tana. ⁶Mi kalina e papara na aso, me rangigira na kutsuna vaolu. Ma na rongona na lamuqira e tau tsuna ao dou tana kao, me tau oka mara makede lee. ⁷Mara visana na vatuna ara puka i laona na itai kokonaga. Mi kalina ara vovodato, ma na itai kokonaga e pokotsavugira na volana na uiti, me gini utu kara dato dou. ⁸Me visana na vatuna ara puka tana kao laka. Mi tana ara dato dou na uiti, mara molo vunguqira dou sosongo. Visana na vunguna ara tsaulia kesa sangatu na vatuna, visana ono sangavulu, visana tolu sangavulu.”

⁹Ma Iesu e suilavaginiana nina gokolia me tsaria, “!Eo, kamu rorongou dou, ti vaga kamu tamani kulimui!”

Ara Lavea na Rongona na Gokolia Ia

(Marko 4:10-12; Luka 8:9-10)

¹⁰Migira gana duli ara veisuaa a Iesu, “?Egua ti o gini aqo moa na gokolia vaga ia, kalina igoe o goko vanigira na tinoni?” ¹¹Ma Iesu e gokovisu me tsaria, “Eo, vanigamu igamu, au vuresi makalia na manana e totu popoi tana gokolia ara kalea na Verana God, me tau vanigira igira. ¹²Au tsarivanigamu, ti vaga kesa ke tamanina ke danga nogo, me sauba kara pabo vanigotoa, maia ke gini tamanina ke danga goto baa. Me ti vaga kesa ke tagara nogo sa nina omea, me sauba kara adiligi tania tsau tana omea tetelo lee aia e tamanina. ¹³Iani nogoria na rongona te inau au gini aqo moa na gokolia kalina au sasanigira: rongona igira kara momoro rago, me utu nomoa kara reigadovia sa omea. Kara rorongou rago, me utu nomoa kara rongomigadovia, se kara padagadovia. ¹⁴E gini laba vaga ia, rongona ke gini manatovu na omea Isaia na propete e katemai idanogoa kalina aia e tsaria na goko vaga iani:

‘Na tinoni girani sauba kara rorongou ma kara rorongou, me ke utu vanigira nomoa kara rongomigadovia; me sauba kara momoro ma kara momoro, me ke utu vanigira nomoa kara reigadovia.

¹⁵Rongona e pono sosongo na tobaqira; mara ponotia na kuliqira, mara maturukapusia na mataqira.

Eo, ara navaganana ia rongona ara tau ngaoa kara morosiginia na mataqira,

ma kara rongomiginia na kuliqira, ma kara padagadoviginia na tobaqira, ti igira kara gini pilovisumai i koniqu inau, ma kau maurisiginigira, e tsaria God.’

¹⁶“!Me dou sosongo baa vanigamu igamu! Na matamui ara momoro, ma na kulimui ara rorongou. ¹⁷Inau au tsaria na manana vanigamu. Ara danga na propete ma nina tinoni God ara ngao sosongolia na reiana na omea igamu amu reia, mara tau nomoa reia; ma na rongomiana na omea igamu amu rongomia, mara tau goto rongomia.

A Iesu e Nusirongona na Gokolia Ia

(Marko 4:13-20; Luka 8:11-15)

¹⁸“Kamu rorongou dou, ma kamu pukua nagua na rongona na gokolia e kalea na mane e vano me rasavaginiana na vatuna na uiti tana nina uta. ¹⁹Igira ara rongomia na goko e kalea tana rongona na Verana God mara tau moa padagadovia, ara vaga moa na vatuna aia na mane e rasavaginiana, mara puka lee tana sautu. Mi muri me labamai na tidao seko me veoligia na gokona aia God e tsukaa i tobaqira. ²⁰Migira na vatuna ara puka tana kao vatuvatuga, na papadana igira ara rongomia na gokona God, mara gini magemage tsaku na adiana. ²¹Me tau moa lamuga kalavata i tobaqira. Ara tutunina kesa tana tagu tetelo moa, mi kalina e gadovigira na rota rongona ara tutunina na gokona God, mi tana igira ara tau tukakai, mara pukavisu lee. ²²Migira na vatuna ara puka tana itai kokonaga, na papadana igira ara rongomingao ragoa na gokona God, mara gini boe sosongo moa na omea ni lao eni, ma na kiliqolo danga. Ma na omea vaga ia e gini sugutia na gokona God i tobaqira, mara gini tau moloa na vuaqira dou. ²³Migira na vatuna ara puka tana kao dou, na papadana igira ara rongomia na gokona God, mara pukudoua i tobaqira. Igira nogoria na tinoni vaga gira ara molo vuaqira dangadanga: visana kesa saingaitu, visana ono sangavulu, me visana tolu sangavulu.”

Na Gokolia Tana Rongona Na Buruburu Seko

²⁴Ma Iesu e gini goko vanigira kesa goto na gokolia, me tsaria: “Na Verana God e vaga moa kesa na mane e baa me rasavaginiana na vatuna na uiti laka i laona nina uta. ²⁵Mi muri me kesa tana bongi, kalina ara maturu sui na tinoni, me mai poi kesa ganagala na tamanina na uta, me rasavaginiana na vuana na lei i laona na uta na uiti, me tuu, me tsogo. ²⁶Mi kalina ara kutsu mara dato na uiti mara tuturiga na vua, mara datosai kolua goto na lei. ²⁷Mi kalina igira nina maneaqo na tamanina na uta ara reia e vaga ia, mara mailaba i konina gaqira taovia mara veisuaa, ?Taovia, me laka e tau na vatuna na uiti laka segeni moa igoe o rasavaginiana i

laona nimu uta? ?Miava goto ara talumai igira na buruburu seko ara dato saikolua na uiti?' ²⁸ Ma gaqira taovia e gokovisu vanigira me tsaria, 'E tau ngatsu utu ke kesa nomoa gaqu gala ke nauvaganana ia.' Migira ara veisuagotoa, '?Me gua, laka o ngaoa igami kami vano, ma kamu vutiligigira na lei?' ²⁹ Ma na tamanina na uta e tsaria, 'Laka. Mololea. Rongona ti vaga kamu vutiligia na buruburu seko, me sauba kamu vutigira kolua na uiti. ³⁰ E dou ti kamu molokaira sui na uiti ma na lei kara ka datosai moa, poi ke tsau tana tagu na pipitsu. Mi tana ti inau kau tsaria vanigira ara pipitsu, laka kara ida talu kara vutiligigira na lei, ma kara ivogogira, ma kara tungigira tana lake. Mi muri ti kara tsako kolugira na uiti laka, ma kara mololakagira dou tana niqu salo.' "

Na Gokolia Tana Rongona Na Vatuna na Gai

(Marko 4:30-32; Luka 13:18-19)

³¹ Ma Iesu e gini goko vanigira kesa goto na gokolia, me tsaria: "Na Verana God e vaga moa na vatuna kesa na gai. Ma na vatuna na gai ia, e tetelo le pitsu. ³² Me kesa na mane e adia, me tsukaa i laona nina uta. Mi kalina e dato, me lia na gai loki. Migira na manu ara mai, mara aqosia na binuqira tana arana."

Na Gokolia Tana Rongona na Isti

(Luka 13:20-21)

³³ Ma Iesu e tsarivanigira kesa goto na gokolia: "Na Verana God e vaga na isti. Kesa na daki e adia na isti, me lalo koluginia kesa na turina na baeke na pulaoa. Ma na isti ia e naua nina aqo babaa, poi tsau kalina e subu, me dato popono na pulaoa."

A Iesu e Gini Aqo Moa na Gokolia Kalina Aia e Sasani-gira na Tinoni

(Marko 4:33-34)

³⁴ A Iesu e gini aqo moa na gokolia kalina aia e goko vanigira na toga me tsaria vanigira na omea girani. Me tau goto ngaoa laka ke sasanigira tana goko lee moa, me ke tau gini aqo na gokolia. ³⁵ Aia e gini nauvaganana ia, rongona ke gini manatovu na omea Isaia na propete e katemai idanogoa me tsaria:

"Kalina inau kau goko vanigira, me sauba kau gini aqo moa na gokolia.

Ma kau tsari makalia vanigira na omea ara totu popoi tuu mai nogo tana tuturigana na barangengo."

A Iesu e Nusirongona na Gokolia Na Buruburu Seko

³⁶ Ma Iesu e mololegira na toga, me ba sage kesa tana vale. Migira gana duli ara mai i konina, mara tsarivania, "Taovia, ko nusidoua vanigami nagua e kalea na gokolia tana rongona na buruburu seko."

³⁷ Ma Iesu e gokovisu vanigira me tsaria, "Na mane aia

e rasavaginia na vatuna na uiti laka, aia nogoria na Dalena Tinoni. ³⁸ Na uta, aia nogoria na barangengo. Na vatuna laka, igira nogo na tinoni ara tamanina na Verana God. Ma na buruburu seko, igira nogoria nina tinoni na tidao seko. ³⁹ Ma na gala, aia e rasavaginia na vatuna na buruburu seko, maia nogoria na tidao seko. Na tagu na pipitsu, aia nogoria na tagu tana susuina na barangengo. Migira ara pipitsu, igira nogoria na angelo. ⁴⁰ E vaga saikesa nogo kalina igira na tinoni ara aqo tana uta, ara vano mara karogira na buruburu seko, mara kodogira tana lake. Ke atsa vaga goto na omea sauba ke laba tana susuina na dani. ⁴¹ Na Dale-na Tinoni sauba ke mologira nina angelo kara tsakoviligira na tinoni seko tania na Verana, igira nogo ara raqa sasiligira na tinoni tavosi te ara gini puka tana sasi, migira sui goto ara naua na omea e seko. ⁴² Me sauba kara tsonitsunagira tana lake e gaa me romaroma, i tana sauba kara ngangai me ke varaqe na livoqira. ⁴³ Migira nina tinoni dou God, sauba kara maka vanga na aso tana Verana na Tamaqira i gotu. !Kamu rorongou dou ti vaga kamu tamani kulimui!"

Na Gokolia Tana Rongona na Moi E Totu Popoi i Laona na Kao

⁴⁴ Ma Iesu e tsarigotoa vanigira: "Na Verana God aia e vaga saikesa moa na moi ara qilupoia tana kao i laona kesa na uta. Mi muri, me mai kesa na mane, me tavongangi tsodovulagia. Maia e gini magemage sosongo tobana, me tsaku e munuvisu doutugua. Me tuu me vano, me tsabirigira pipi na omea sui aia e tamanina, rongona ti ke gini tsodoa na qolo gana na voliginiana na kao ia. Mi muri, me visumai me voliginia na kao tana e totu na moi.

Na Gokolia Tana Rongona Na Matana na Davi

⁴⁵ "Ma na Verana God e vaga goto kesa na mane e vano na laveaqira na matana na davi dou. ⁴⁶ Mi kalina aia e ba tsodoa kesa na douna sosongo baa, maia e tuu me vano, me tsabirigira goto pipi nina omea sui aia e tamanina, rongona ti ke gini tsodoa na qolo gana na voliginiana. Mi muri maia e visumai, me voliginia na matana na davi dou sosongo ia.

Na Gokolia Tana Rongona na Vugo

⁴⁷ "Na Verana God e vaga goto kesa na vugo ara adia igira visana na mane lavetsetse, mara ba tsonia i laona na reku. Me pipi na vatana na tsetse ara mai sogo i laona. ⁴⁸ Mi kalina e danga nogo na vugo, mara raqat-saraa i one. Mara totupuka i lao, mara tsako vilitsagira na tsetse. Na douna ara molotsavugira i laona na kopeta. Migira na sekona, igira e tau dou na ganiana, ara tsoniligigira lee. ⁴⁹ Eo, sauba ke laba vaga goto tana susuina na dani: igira na angelo sauba kara vano,

ma kara tsako viligira na tinoni seko tanigira na douna, ⁵⁰ ma kara tsonitsunagira i laona na lake e gaa me romaroma. Mi tana sauba kara ngangai, me ke varaqe na livoqira."

Na Gini Aqo na Omea Pura Kolua na Omea Vaolu

⁵¹ Ma Iesu e veisuagira gana duli me tsaria, "Laka igamu amu padagadovigira manana na omea girani inau au vasini tsaria vanigamu?"

Migira ara tsaria, "Eo."

⁵² Maia e tsarivanigira, "Me ti ke vaga ia, me pipi na tarai na Ketsa, aia e lia nogo gaqu duli inau tana aqo matena na Verana God, aia e vaga kesa na mane e tamanina danga nina omea i valena, na omea pura ma na omea vaolu. Mi kalina aia e ngaoa na nauana kesa na aqo, maia e dona ke gini aqo na omea pura ara totu dou moa i valena, kolugotoa na omea vaolu aia e vasini moa adigira."

Igira i Nasaret Ara Sove Tania a Iesu

(Marko 6:1-6; Luka 4:16-30)

⁵³ Mi kalina a Iesu e gini goko sui na gokolia gira, maia e mololea tana nauna ia, me visutugua i Nasaret na verana segeni. ⁵⁴ Mi tana aia e sasanigira na tinoni i laona na vale lotu. Migira sui ara rongomia ara gini novo loki mara tsaria, "Miava sagata aia e adia na sasaga loki vaga ia? Miava goto e adia na susuliga gana na aqosiginiana na valatsatsa loki vaga gira? ⁵⁵ Laka aia e tau na dalena moa na mane kamoda lee ngana? Ma ko Maria moa na tinana? Ma tu kulaqira moa a Iakobo, ma Iosepo, ma Simon ma Jude? ⁵⁶ Me laka igira sui na vavinena ara tau totu kolugita ieni kalina? Me koegua sagata te aia e dona na omea sui vaga gira?" ⁵⁷ Mi tana, migira ara sove saikesa tania, mara tau goto ngaoa na rongomiana.

Ma Iesu e tsarivanigira, "Kesa na propete ara padalokia na tinoni pipi sui tana vera. Migira segeni moa gana verakolu ma na kamana ara tau padalokia." ⁵⁸ Ma Iesu e tau aqosia ke danga na valatsatsa i Nasaret, rongona na tinoni ni tana ara tau lelee tutuni-na.

Na Mateana a Ioane Batista

(Marko 6:14-29; Luka 9:7-9)

14 Mi tana tagu ia, aia Herod e tagao tana Galilii, me rongomia laka e tangi ganarongo a Iesu. ² Te e tuu me tsarivanigira na mane ara aqo i konina, "Inau au padaa laka na mane ia, aia manana nogo a Ioane Batista e maurivisutugua tania na mate. Aia nogo na rongona te aia e gini tamanina na susuliga na nauana na valatsatsa vaga ia."

³ A Herod e gini goko vaga ia, rongona e tau oka, i votangana moa, aia e ketsaligira nina tinoni, mara baa

mara tangolia a Ioane, mara soria, mara moloa tana vale sosori. E gini nauvaganana ia vania a Ioane, rongona a Herod e aditsunaa ko Herodias na tauna a Pilipo na tasina segeni nogo ia. ⁴ Maia Ioane e baa me tokoe vania a Herod me tsarivania, "E tau goto vanigo igoe ko taugaa ko Herodias, rongona aia na tauna na tasimu!" ⁵ Ma Herod e ngao sosongolinogoa laka ke matesia a Ioane, me matagunigira moa na tinoni Tsiu, rongona igira ara tutunina nogo laka a Ioane aia e kesa na propete manana.

⁶ Me kesa dani, ma Herod e naua kesa na mutsakolu, na mani padavisuana na dani e botsa. Maia na dalena daki ko Herodias, e gavai i mataqira na tinoni ara sanga na mutsa tana. Me gini mage sosongo a Herod na morosiana. ⁷ Te aia e tuu, me vekevania na baka daki ia me tsaria, "Au vatsa vanigo, laka sauba kau tusu-vanigo na omea gua moa ti ko nongia i koniqu!"

⁸ Ma na baka daki e baa konina na tinana, me visumai me tsarivania a Herod, "Au ngaoa ko tusuvani-au nogo kalina eni, na lovana a Ioane Batista i laona kesa na popo!"

⁹ Me gini melu sosongo tobana a Herod. Me utu nogo, rongona aia e tsarinogoa nina veke i mataqira na tinoni ara sanga na mutsa koluana. Te e tuu, me ketsaligira moa nina maneaqo kara naua na omea vaga e nongia na baka daki. ¹⁰ Migira ara vano, mara kutia na liona a Ioane, aia e totu i laona na vale sosori. ¹¹ Mara moloa na lovana i laona kesa na popo, mara adimai vania na baka daki. Maia e adivanoa vania na tinana. ¹² Migira gana duli a Ioane ara vano tana vale sosori, mara adia na konina a Ioane, mara ba qilua. Mi muri mara ba reia a Iesu, mara tsarivulagi vania na omea e laba.

A Iesu e Palagira Tsege na Toga Na Tinoni

(Marko 6:30-44; Luka 9:10-17; Ioane 6:1-14)

¹³ Mi kalina a Iesu e rongomia na goko vaga ia, ara turupatuna vania tana rongona na mateana a Ioane, maia kolugira gana duli ara sage tana uaqqa, mara vano kesa tana nauna mangu, rongona a Iesu e ngaoa ke totu segenina. Migira na toga ara reia kalina a Iesu e vano vaga ia, mara tu takuti mara mololea na veraqira, mara liutsari i one. ¹⁴ Mi kalina a Iesu e tsipulonga i one, me reigira na toga danga vaga ia ara totupitua nogo i tana. Maia e galuve sosongoligira i tobana, me maurisigira sui igira e gadovigira na lobogu.

¹⁵ Mi tana ngulavi ia, migira gana duli a Iesu ara mai i konina, mara tsarivania, "Taovia, e ngulavi nogo, mieni na nauna mangu lee. Me dou ti ko raigira na tinoni girani, ma kara baa visana tana vera tabana, ma kara volia gaqira mutsa segeni."

¹⁶ Ma Iesu e tsaria, "E tau dou ka raigira kara vano lee. Igamu segenimui nogo kamu sauvanigira na mutsa kara gania."

¹⁷ Mara tsarivania, "Igami ami tamanina e tsege lelee moa na bredi, me ruka moa na tsetse."

¹⁸ Ma Iesu e tsaria, "Kamu adimaigira ieni." ¹⁹ Mi muri, maia e raigira na toga kara totupuka i lao tana buruburu. Me tangoligira tsege na bredi me ruka na tsetse, maia e morodato i gotu i baragata me soadoua God. Mi muri me ngitigira na bredi, me tusuvanigira gana duli kara tuvarigira vanigira na toga. ²⁰ Migira sui ara mutsa mara masu dou sui. Mi kalina ara mutsa sui, migira gana duli a Iesu ara tsakokolugira na tsarana na mutsa, mara dangaliginigira sangavulu ruka na kei. ²¹ Migira ara sanga na mutsa tana, ara gana ngongo tsege na toga na mane. Mara tau tsokogira sui na dangana na daki ma na baka ara totu goto i tana.

A Iesu e Liu Tana Rarauna na Tasi

(Marko 6:45-52; Ioane 6:15-21)

²² Mi muri, ma Iesu e raigira gana duli kara sage-tugua tana uaqa, ma kara idaida baa i tabana na reku. Maia segeni ke totuvisu, me ke reigira talu na toga ti kara visu sui dou i veraqira. ²³ Mi kalina e molovisugira sui nogo na toga, maia e dato segenina kesa tana vungavunga, me nonginongi tana. Me suu nogo na aso, ma Iesu e tototu segenina moa tana. ²⁴ Mi tana tagu ia, na uaqa e votu ao nogo i mao tana reku. E likelike bamai tana panu, rongona e mai kakai sosongo na guguri me gadovia.

²⁵ Mi tana varavi dani, tana matsairaka rovorovo, ma Iesu e pidiikagira gana duli, me kiki e liliumai tana rarauna na tasi. ²⁶ Mi kalina igira gana duli ara reibaa aia e liumai tana rarauna na tasi, mara matagu mate. Ara gariri, mara guu, "Ae! Tugamuna! Kesa na tidao e mai!" ²⁷ Me tsaku ma Iesu e goko vanigira me tsaria, "Kamu laka na matagu. Inau moa ia!"

²⁸ Me gokodato a Petero me tsaria, "Ti vaga laka igoe manana nogoria Taovia, mo ko tsarivaniau, minau goto kau sanga liu tana rarauna na tasi, ma kau baa i konimu."

²⁹ Ma Iesu e soaa, "Ko mai!" Me tuu a Petero, me tsipu tania na uaqa, me tuturiga na liu tana rarauna na tasi, laka ke baa i konina a Iesu. ³⁰ Mi kalina a Petero e reigotoa na guguri ma na tasi loki vaga ia, me gini matagu me tuturiga na lulumi. Me guu me tsaria, "Ko maurisiau Taovia!"

³¹ Me tsaku a Iesu e tangolia na limana a Petero, me savokaea me tsarivania, "Na vanga tetelo sagata nimu tutuni igoe! Megua ti o tau noruau?" ³² Mara ka sage sui i laona na uaqa, me tavongani puka lee na guguri loki. ³³ Mi tana, migira sui gana duli i laona na uaqa ara tsuporu vania a Iesu mara tsarivania, "Igoe manana na Dalena God!"

A Iesu e Maurisigira na Lobogu i Genesaret

(Marko 6:53-56)

³⁴ Mara savu baa i tabana na reku, mara tsipulonga i Genesaret. ³⁵ Mi tana igira na tinoni ara reigadovi savilua a Iesu. Mara mologoko vanigira na tinoni polia na vera ia, laka kara adimaigira na tinoni lobogu sui vania a Iesu. ³⁶ Migira na tinoni ara nongia a Iesu laka ti ke tamivanigira na tinoni lobogu, ma kara pelelea moa na isuisuna na polona ia. Migira sui ara pelelea moa na polona a Iesu ara tavongani mauri doutugua.

Igira na Taovia na Tsiu Ara Kore Vania a Iesu Rongona e Tau Murigira na Sasaga ni Sau

(Marko 7:1-13)

15 Visana na Parisii ma na tarai na Ketsa ara talu i Jerusalem, mara mailaba i konina a Iesu mara veisuaa, ² "Laka e koegua vaga ti igira gamu duli igoe ara tau muria nida sasaga ni sau ara molomai vanigita igira na tutuqada? Mara tau vulitalua na limaqira vaga tana aqona laka nogo nida sasaga ni sau igita, mi muri moa ti kara mutsa gaqira!"

³ Ma Iesu e gokovisu vanigira me tsaria, "Megua, migamu mamu tau goto murigira kalavata na omea God e ketsaligita na muriana, mamu gini boe moa na muriana nimui sasaga ni sau segeni? ⁴ Eo, ma God nogo e tsaria, 'Ko kukuni tanikaira na tamamu ma na tinamu. Me ti vaga kesa ke vealaginia moa na tamana se na tinana, me dou ti kara matesia.' ⁵ Migamu, tana nimui sasani, amu tsaria laka ti vaga kesa ke tamanina na omea e tugua ke sangaginikaira lee na tamana ma na tinana, maia ke tuu me ke tsaria laka na omea ia, aia e gini vekenogoa laka ke saua vania God, mi tana maia e tau nogo ngolia na ketsa na kukuni tanikaira na tamana ma na tinana. ⁶ Mi tana nauvaganana ia, igamu amu peaginia nina ketsa God, rongona kamu murigira moa nimui sasaga ni sau segeni igamu. ⁷ Na vanga malapalu sagata igamu! E kalegamu manana nogo nina goko a Isaia na propete, kalina aia e katemaia na goko vaga iani,

⁸ Na tinoni girani, e tsaria God, ara tsonikaeginiau na mangaqira lee,

ma na tobaqira e ao sosongo taniau.

⁹ Niqira samasama ara nauvaniau e puala lee, rongona ara sasaniginigira na tinoni na muriana na ketsa ara botsangi segenia igira, vaga moa ti ara talumai i koniqu inau! Me tagara!"

Na Omea na Tinoni e Tsukia Me Gini Sasi i Matana God

(Marko 7:14-23)

¹⁰ Ma Iesu e soasaigira na toga, me tsarivanigira, "Kamu rorongou dou, ma kamu padagadovia niqu goko! ¹¹ E tagara kesa na omea ke sage tana mangana

tinoni, ke naua me ke gini kaulinaqu tana vovorona na lotu. Ma na goko moa e talu i laona na tobana tinoni me rutsu i taba, aia nogoria e dona ke naua me ke gini kaulinaqu.”

¹² Te ara mai igira gana duli, mara tsarivania a Iesu, “?Egua, o dona nogo laka e gini seko sosongo na tobaqira na Parisii na rongomiana na omea vaga o tsaria igoe?” ¹³ Ma Iesu e tsarivanigira, “Pipi sui na omea tsukatsuka igira na Tamaqu i gotu e tau tsukagira, sauba nomoa aia ke tuu me ke vutiligigira. ¹⁴ !Kamu laka na gini boeginiaqira igira! Ara koko sui, mara idagana sautu vanigira na koko. Mi kalina ti kesa na koko ke idagana sautu vanigotoa kesa na koko tavosi, mi kaira sauba kara ka puka sui tana qou.”

¹⁵ Ma Petero e gokodato me tsarivania a Iesu, “Ko nusirongona dou vanigami nagua rongona na goko vaga ia igoe o tsaria.”

¹⁶ Ma Iesu e tsarivanigira, “!Lao! !Me vaga moa ti amu tau vati sasaga baa liusigira na tinoni tavosi igamu! ¹⁷ ?Megua, amu tau vati padagadovia moa laka pipi sui na omea ara sage tana mangana tinoni, ara tsuna i laona na tobana, mi muri mara rutsutugua tania na konina? ¹⁸ Migira moa na goko ara rutsu talu tana mangana tinoni, igira ara pukugamai nogo i laona na tobana ia te ara rutsu. Migira nogoria na omea vaga ia ara tsukia te e gini kaulinaqu na tinoni ia tana vovorona na lotu. ¹⁹ I laona na tobana tinoni nogo ara pukugamai na papadana na tsukiana na omea seko vaga girani: na matesi tinoni, na kibokibo, ma na nau-seko tavosi sui, na komi, na pero, ma na vaitsari seko. ²⁰ Igira nogoria na omea vaga gira ara dona na sekoli-aqira na tinoni, mara gini kaulinaqu. Ma na mutsa ma na tau vulivuli talu, vaga igira na Parisii ara tsaria laka nimui aqo kamu naua, na omea vaga ia, e tau gini kaulinaqu sa tinoni tana vovorona na lotu.”

A Iesu e Tsiagia na Tidao Tania na Dalena Kesa na Daki

(Marko 7:24-30)

²¹ Ma Iesu e tuu, me mololea tana nauna ia, me vano saviliu tana vovosana niqira kao igira na Tire ma na Sidon. ²² Me kesa na daki ni Kanaan e totu tana vovosana na kao ia, me mai laba i konina a Iesu, me gudato me tsaria, “!Taovia igoe nogo na Dalena David! !Ko galuveau! Na dalequ daki e totuvia na tidao me gini rota sosongo.”

²³ Ma Iesu e tau goto tsarivania sa tsaqina goko. Migira gana duli ara mai i konina a Iesu mara nongia, “!Ko railigia na daki eni! !Aia e tsatsari murida mai moa igita, me leleotsavugita!”

²⁴ Ma Iesu e goko vanigira me tsaria, “God e molo-maia tana rongogira moa igira na tinoni ni Israel, igira ara vaga na sipi ara sarevo tania na tamaniqira.”

²⁵ Mi tana na daki e mai, me tsunatuturu i matana a Iesu me tsarivania, “!Ko sangaau kiki Taovia!”

²⁶ Ma Iesu e tsarivania, “E tau ulagana na adiana gaqira mutsa na baka, ma na tsonivaniaqira na pai.”

²⁷ Ma na daki e tsaria, “Eo, e mana rago nomoa Taovia. Me atsa moa, migira na pai mara ganigotoa na duduna na mutsa ara dudutsuna i vavana niqira bela na mutsa na tamaniqira.”

²⁸ Ma Iesu e tsarivania na daki, “!Daki igoe, e loki sosongo manana nimu tutuni! Ma na omea o ngaoa igoe, sauba ke laba vaga vanigo.” Mi tana tagu tsotso-dodo nogo ia e mauridoutugua na dalena na daki ia.

A Iesu e Maurisigira Danga na Tinoni

²⁹ Ma Iesu e tuu, me mololea tana, me muria na sautu e liu baa liligina na Reku ni Galilii. Mi tana aia e dato kesa tana vungavunga, me totupuka i lao. ³⁰ Ma na toga danga ara saikolu mai i konina, mara adimai kolugira na tuamatea, na koko, na labe, na bululapi, me danga goto na tinoni e gadovigira pipi na vatana na lobogu tavosi. Mara mai mologira i matana a Iesu. Ma Iesu e maurisigira sui. ³¹ Migira na toga ara gini novo loki, kalina ara reia igira na bululapi ara goko, na labe ara susuliga tugua, na tuamatea ara vanovano, ma na koko ara momoro. Migira sui ara tsonikaea na God ni Israel.

A Iesu e Palagira Vati na Toga Na Tinoni

(Marko 8:1-10)

³² Ma Iesu e soasaigira gana duli me tsarivanigira, “Au galuve sosongoligira na tinoni girani. Rongona e tolu nogo na dani ara totu koluau, mi kalina eni e tagara nogo sa omea kara gania. Mau tau ngaoa kau molovisugira lee i veraqira, ma kau tau palagira talu ti kara vano. Rongona kara tau maluku, ma kara mateluvu lee i sautu.”

³³ Migira gana duli ara veisuaa, “?Me sauba iava sagata igita ka adia na mutsa i laona na legai mangu lee vaga ieni, tugua ka palaginigira na toga vaga girani?”

³⁴ Ma Iesu e veisuagira, “?Me laka e visa na breidi i konimui?”

Mara tsaria, “E vitu na breidi, me visana moa na tsetse tetelo.”

³⁵ Ma Iesu e ketsaligira na toga kara totupuka i lao.

³⁶ Maia e tangoligira vitu na breidi ma na tsetse, me soadoua God. Mi muri me ngitigira, me tusuvanigira gana duli kara tuvaria vanigira na toga. ³⁷ Migira sui ara mutsa, mara masu dou sui. Mi kalina ara mutsa sui, migira gana duli a Iesu ara tsakokolugira na tsarana na mutsa, mara dangaliginigira vitu na kei.

³⁸ Migira sui ara sanga na mutsa tana ara vati na toga na mane, mara tau tsokogira na daki kolugira na baka.

³⁹ Mi muri, ma Iesu e mologira na tinoni kara visu i veraqira. Maia kolugira gana duli ara visutsunatugua i lao, mara sagevotu tana uaqa, mara vano tana butona na kao ni Magadan.

Igira Ara Ngaoa Moa Laka Kara Reia na Valatsatsa

(Marko 8:11-13; Luka 12:54-56)

16 Visana na Parisii ma na Sadusii ara mai, mara ngaoa kara tubulaginia a Iesu. Te ara ngasuginia laka aia ke nauvanigira kesa na valatsatsa, ma kara gini dona laka na susuligana God e totu manana i konina. ² Ma Iesu e tsarivanigira, "Kalina igamu amu reia e su bisu na aso me tsitsi na parako tana ngulavi, migamu amu tsaku amu tsaria laka sauba ke danilaka ke dani. ³ Mi tana matsaraka igamu amu dona goto na tsariana, 'Eo, sauba ke mai na usa. E tsitsi me rodo na parako.' !Reia, kalina amu reia moa na parako, mamu dona sosongo na kutsu gadoviana na tagu tana rongona na danilaka se na dani seko! ?Megua te amu tau vati dona moa na reigadoviana na omea ara laba i konimui tana tagu eni? ⁴ Amu seko sosongo nomoa igamu na tinoni ni dani eni. Mamu voginigotoa God. Mamu tuu, mamu ngasuginiau laka kau nauvanigamu goto kesa na valatsatsa. Me utu kau naua ke kesa vanigamu. !Tagara! Ngiti valatsatsa sauba kamu reia aia moa na valatsatsa vaga e laba i sau vania a Jona na propete."

Ma Iesu e tuu, me vanoligi tanigira.

Kamu Kana Tania Niqira Sasani Sasi Igira na Parisii ma na Sadusii

(Marko 8:14-21)

⁵ Kalina a Iesu migira gana duli ara liu savu baa i tabana na reku, mara padalea na adiana gaqira breidi. ⁶ Ma Iesu e tsarivanigira na goko vaga iani, "E dou ti kamu parovata tania niqira isti igira na Parisii ma na Sadusii."

⁷ Migira gana duli ara tuturiga na goko segeniqira dodo, mara tsaria, "Aia e gini goko vaga ia, rongona ngatsu igita a padalea na adiana gada breidi."

⁸ Ma Iesu e donagini segenina na omea igira ara gini vaigokovigi dodo. Te e veisuagira, "?Egua vaga ti amu gini vaigokovigi segenimui tana rongona igamu amu padalea na adiana na breidi? !Ma na vanga tetelo sagata nimui tutuni igamu! ⁹ ?Laka amu tau padatugua kalina inau au ngitigira tsege lelee moa na breidi, mau palaginigira tsege na toga na tinoni? ?Me laka e visa na kei amu dangaliginia na tsarana na mutsa ara masu tania? ¹⁰ ?Ma nagua e laba tana rongona ara vitu moa na breidi ara gania vati na toga na tinoni? ?Me visa na kei amu dangaliginia na tsarana na mutsa igira ara masu tania? ¹¹ ?Egua vaga ti amu tau vati padagadovia moa laka inau au tau gini goko tana rongona

na breidi gana na mutsa? !Au tsaria vanigamu laka kamu kana tania niqira isti igira na Parisii ma na Sadusii!"

¹² Mi tana igira gana duli ara vasini padagadovia laka a Iesu e tau parovatavigira tana rongona na isti ara gini aqosi breidi. Mi tana rongona moa niqira sasani sasi igira na Parisii ma na Sadusii.

A Petero e Tsarivulagia Laka Asei A Iesu

(Marko 8:27-30; Luka 9:18-21)

¹³ Ma Iesu migira gana duli ara ba tsau tana vovotana na kao liligina na verabau ni Sesarea Pilipi. Mi tana a Iesu e veisuagira gana duli me tsaria, "?Igira na tinoni ara padaa laka aseu inau?"

¹⁴ Migira ara gokovisu mara tsaria, "Igira visana ara tsaria laka igoe a Ioane Batista. Visana ara tsaria laka igoe a Elija. Migira goto visana ara tsaria laka a Jeremia, se ke kesa na propete tavosi."

¹⁵ Ma Iesu e veisuagira goto, "?Migamu egua? ?Amu pada laka aseu inau?"

¹⁶ Me goko a Simone Petero me tsaria, "Igoe nogo na Mesia, na Dalena God mamamuri."

¹⁷ Ma Iesu e tsarivania, "!E dou sosongo vanigo a Simone Petero, dalena a Jona! Rongona na manana vanga igoe o tsaria, e tau talumai i konina sa tinoni lee. Aia nogo na Tamaqu i baragata e tusumaia vanigo.

¹⁸ Minau au tsarivanigo a Petero: igoe na vatu, mi tana vatu nogo iani, sauba inau kau vaturia niq saikolu na lotu. Me atsa moa ti na mate, me sauba ke utu saikesa vania ke tangomana na tukapusiana niq saikolu na lotu. ¹⁹ Me sauba kau tusuvanigo na kii na Verana God i gotu. Ma na omea igoe ko soria i lao eni, minau sauba kau sorigotoa i baragata. Ma na omea igoe ko nusia i lao eni, minau sauba kau nusigotoa i baragata."

²⁰ Ma Iesu e parovatavigira gana duli kara tau tsarivulagi vania ke kesa laka aia nogo na Mesia.

A Iesu e Katevulagia Nina Rota Ma na Mateana

(Marko 8:31-9:1; Luka 9:22-27)

²¹ Me tuu tana tagu ia me baa, ma Iesu e tuturiga na gini goko maka vanigira gana duli tana rongona na mateana, me tsaria, "Niqu aqo nomoa kau vano i Jerusalem, mi tana kau rota loki tana lima qira na tinoni loki, migira goto na taovia na lotu ma na tarai na Ketsa. Me sauba kara matesiau, mi muri tana tolunina bongi, minau sauba kau maurivisutugua tania na mate."

²² Ma Petero e tu baa, me raqaligia a Iesu, me tuturiga na tosasaga vaniana. Me tsaria, "!Ko laka na tsarivaganana ia Taovia! !E utu saikesa God ke tamia ke laba vaga vanigo!"

²³ Ma Iesu e pilovisu me tsarivania a Petero, "!Ko vanoligi taniau Satan! Mo ko laka na tongo vaniaqu na nauana na omea na Tamaqu e pedenogoa vaniau.

Rongona nimu papada igoe ara tau talumai i konina God. Ara talumai moa tana tinoni lee."

²⁴ Ma Iesu e goko vanigira sui gana duli me tsaria, "Ti vaga ke kesa ke ngaoa ke tsarimuriqiu inau, ma nina aqo ke pea segenina, me ke kalagaia nina gai ulutaligu, me ke tsarimai i muriqiu. ²⁵ Rongona ase moa ti vaga ke padaloki sosongolia na maurina segeni, me sauba aia ke nangalilea. Masei ti vaga ke bisaa na maurina segeni tana rongoqu inau, maia sauba ke adivisua. ²⁶ ?Eo, me laka nagua sauba ke pelua kesa tinoni ti ke ngaoa ke managana, me ke tamanina na barangengo popono, me ke nangalilea na maurina segeni? E tagara goto kesa na omea tugua ke volivisuginia na maurina. ²⁷ Rongona na Dalena Tinoni sauba ke visumai tana mararana na Tamana, kolugira nina angelo. Maia sauba ke saupeluna vanigira pipi tinoni tatasa, atsalina na matena niqira aqo ara naua tana mauriqira. ²⁸ Au tsaria na manana vanigamu, laka ara totu visana ieni kalina ia, me sauba kara tau vati mate moa igira, poi kara sanga na reiana na Dalena Tinoni kalina aia ke visumai vaga na Taovia Tsapakae."

E Oli na Rereina a Iesu

(Marko 9:12-13; Luka 9:28-36)

17 Me ono moa na dani i muri, ma Iesu e aditugira a Petero mi kaira na tamatasi a Iakobo ma Ioane. Mara tu dato kesa tana vungavunga katsi. Mi tana ara tu totu segeni. ² Mara tu momoro moa tugira, me tavongani oli na rereina a Iesu: na ngorana e maka vaga na aso, me seremaka na polona. ³ Mi tugira gana duli a Iesu ara tu morosikaira a Moses ma Elija ara ka gogoko kolua a Iesu. ⁴ Me tuu a Petero me tsarivaniana a Iesu, "!"Taovia, e dou sosongo rago na totu ieni! !Ti vaga ko tami igoe, me sauba inau kau logoa ke tolu na babale ieni. Ke kesa vanigo igoe Taovia, me ke kesa vania a Moses, me ke kesa vania a Elija."

⁵ Me gogoko vaga moa aia, me laba kesa na parako marara, me ungasitugira. Me tangi kesa na goko i laona na parako me tsaria, "!"Iani na Dalequ galugaluve, au reingao sosongolia, kamu rongomia na gokona!"

⁶ Mi kalina tugira gana duli a Iesu ara tu rongomia na tatangina na goko vaga ia, mara tu matagu mate, mara tu taotsuporu. ⁷ Ma Iesu e mai tu koniqira, me peletugira, me tsaria, "!"Kamu tu tuu! !Kamu tu laka na matagu!" ⁸ Mara tu morokae, mara tu tau reia kesa, a Iesu segenina moa tana.

⁹ Mi kalina ara tu tsunamai i sautu, ma Iesu e parovatavitugira me tsaria, "Kamu tu laka goto na tsarivaniana ke kesa, tana rongona na omea vaga amu tu vasini morosia, poi ke tsau kalina inau na Dalena Tinoni, kau maurivisutugua tania na mate."

¹⁰ Mi tugira gana duli ara tu veisuaa a Iesu, "!"Rongona gua ti igira na tarai na Ketsa ara tsaria laka nina aqo nogo a Elija ke ida ke visumai talu?"

¹¹ Ma Iesu e tsaria, "Eo, e mana nomoa laka nina aqo nogo a Elija ke ida ke visumai talu, me ke vangarau manogatigira na omea sui. ¹² Minau au tsarivanigamu: a Elija aia e labamai sui nogo, migira na tinoni ara tau moa reigadovia. Mara naulevolevo vania, vaga tana niqira padangao segeni moa igira. Me sauba kara nauvaganana goto vaniau inau na Dalena Tinoni."

¹³ Mi tana tugira gana duli ara tu vasini padagadovia laka a Iesu e gini goko vaga vanitugira tana rongona nogo a Ioane Batista.

A Iesu e Maurisia Kesa na Baka Mane E Totuvia na Tidao Seko

(Marko 9:14-29; Luka 9:37-43a)

¹⁴ Mi kalina tugira ara tu maitsau tugua i koniqira na toga, me kesa na mane e mailaba i konina a Iesu, me tsunatatutu i matana, me gudato me tsaria, ¹⁵ "!"Taovia, ko galuvea na dalequ mane! E tsodoboo, me rotasi sosongolia kiki, me gini tau kuti na puka i laona na lake, mi laona na koo goto. ¹⁶ Au adimaia vanigira nogo gamu duli igoe, mara tau tangomana na maurisiana."

¹⁷ Me tsaria a Iesu, "!"Tinoni vanga vo tutuni igamu, me tabaru sosongo nimui sasaga! ?Ke oka koegua sagata kau totu i konimui? ?Me ke oka koegua goto kau berengiti kolugamu? !Adimaitsakua ieni na baka mane ia!" ¹⁸ Ma Iesu e ketsalia na tidao, maia e rutsuligi tania na baka. Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, na baka e mauridoutugua.

¹⁹ Mi kalina ara totu segeniqira a Iesu migira gana duli, migira ara veisuaa a Iesu, "!"Rongona gua te e gini utugana vanigami na tsialigiana na tidao tania na baka ia igami?"

²⁰ Ma Iesu e tsarivanigira, "Rongoina e tau susuliga dou nimui tutuni. Inau au tsarivanigamu, atsa moa ti nimui tutuni ke tetelo lee vaga kesa na piuna na gai, me sauba ke tugua kamu ketsalia na vungavungagaria, "!"Ko tavuti tania ieni, mo ko ba tuu tagaria! me sauba manana nomoa ke tavutiligi me ke vano. Me ti vaga kamu tutuniqu manana inau, me sauba ke tagara goto ke kesa na omea ke utugana vanigamu.

²¹ Ma na vatana na tidao vaga e totuvia na baka mane ia, na nonginongi kolu vitoa nomoa ti ke kesa ke gini tangomana na tsialigiana ia."

A Iesu e Gini Goko Tugua Tana Rongona na Mateana

(Marko 9:30-32; Luka 9:43b-45)

²² Mi kalina igira gana duli ara mai saikolu sui i Galilii, ma Iesu e tsarivanigira, "E varangi nogo kara sauligiau inau na Dalena Tinoni i lima qira na tinoni seko, ²³ migi-

ra sauba kara labumatesiau. Mi tana tolunina bongi i muri, minau sauba kau maurivisutugua tania na mate.”

Mi tana igira gana duli ara gini melu sosongo.

Na Tsoni Qolona na Takesi Matena na Vale Tabu

²⁴ Mi kalina a Iesu migira gana duli ara maitsau i Kapernaum, migira na mane aditakesi matena na Vale Tabu ara mailaba i konina a Petero, mara veisuaa, “?Egua gamui Tarai, laka e dona ke tsonia nina qolo na takesi matena na Vale Tabu?” ²⁵ Ma Petero e tsaria, “Eo, e dona ke tsonia.”

Mi kalina a Petero e maisage i vale, ma Iesu segenina nogo e ida na goko, me veisuaa a Petero, “?Simone, nagua o pada igoe? ?Laka ase i gira e tugua kara tsonia na qolona na takesi vanigira na taovia tsapakae ni barangengo? ?Igira nogo gaqira verakolu segeni, se na tinoni na vera tavosi?”

²⁶ Ma Petero e tsaria, “Igira nogo na tinoni na vera tavosi.”

Ma Iesu e tsaria, “Me ti e vaga ia, me tau kilia igira gaqira verakolu segeni nogo kara tsonia na qolo na takesi vanigira. ²⁷ Eo, me dou moa, e tau moa dou ka sekolia na tobaqira na tinoni girani. Ko votu moa tana reku kalina ia, mo ko tsonitsunaa nimu bari. Ma na kesanina tavina tsetse ke gaosigo, mo ko mangangasia na mangana. Me sauba ko reia i laona na qolo e tugua na voliginiana ka nida takesi matena na Vale Tabu kaita. Maia nogo ko adia mo ko baa mo ko gini takesi ka mateda.”

Laka Asei Nomoa e Tsapakae Liuliu Baa Tana Verana God

(Marko 9:33-37; Luka 9:46-48)

18 Mi tana tagu ia, migira gana duli a Iesu ara mai i konina, mara veisuaa, “?Laka ase i nomoa e tsapakae liuliu baa tana Verana God?”

² Ma Iesu e soamaia kesa na baka tetelo, me turuvaginia i mataqira sui me tsaria, ³ “Inau au tsarivanigamu na manana, laka ti kamu tau olia na sasagamui, ma kamu lia mala vaga na baka tetelo iani, me sauba e utu saikesa vanigamu kamu sage tana Verana God.

⁴ Asei moa ke tsunali segenina vaga na baka tetelo iani, aia nogo e tsapakae liuliu baa tana Verana God.

⁵ Masei goto ti vaga ke soalakadoua kesa na baka tetelo vaga iani tana asagu inau, maia e soalakadouau goto inau.

Na Tubulaginiaqira na Tinoni Tavosi

(Marko 9:42-48; Luka 17:1-2)

⁶ “Ti vaga ke kesa ke tsukia me ke gini tubulagi sa vidaqira na tetelona vaga girani, me ke nangalileginia nina tutuni tana rongoqu inau, me dou baa vania na

tinoni vaga ia ti kara kurua na vatu loki i liona, ma kara tsoni luvusia i laona na maorodo. ⁷ !E seko sosongo nomoa na barangengo, rongona e tau kuti na laba sailagi i laona na omea e dona ke sekoligira na tinoni, ma kara nangalileginia niqira tutuni! Me utu nomoa ke kuti na laba sailagi na omea vaga gira. !Me ke seko sosongo baa vania aia e nausautuna te ara gini laba na sasi!

⁸ “!Me ti vaga na limamu se na tuamu ke raqago tana sasi ti o nangalileginia nimu tutuni, me dou ti ko kavikutia mo ko tsoniligia! Tagara, me dou baa vanigo moa na sage tana mauri saliu kolua kesa lee moa tabana na limamu, se kesa lee moa tabana na tuamu, liusia baa ti kara ka totu popono dou sui vanigo kaira ruka na limamu ma na tuamu, mo ko tsuna kolukaira sui tana lake e vo sui na iruna. ⁹ !Me ti vaga ke kesa tabana na matamu ke raqago tana sasi ti o nangalileginia nimu tutuni, me dou ti ko putsulia mo ko tsoniligia! Tagara, me dou baa vanigo moa na sage tana mauri saliu kolua kesa lee moa na tabana matamu, liusia ti kalina kara ka totu dou ruka sui na matamu, mo ko tsuna kolukaira sui tana lake e vo sui na iruna.

Na Gokolia Tana Rongona na Sipi E Nanga

(Luka 15:3-7)

¹⁰ “Ke reigamudou, kamu tau peagira na tetelona lee vaga girani. Au tsarivanigamu laka niqira angelo vaingaitao ara totu i baragata, mara morosi sailaginia na matana na Tamaqu i gotu. ¹¹ Rongona inau na Dalena Tinoni au gini mai ti kau laveqira igira ara tova, ma kau adivisugira. †

¹² “?Ma nagua amu pada igamu? ?Ti vaga kesa na mane, maia e tamanigira kesa sangatu nina sipi, me kesa na vidaqira ke nanga, me laka nagua sauba ke naua? Sauba nomoa aia ke mololegira talu igira siu sangavulu siu na sipi tavosi tana nauna ara mutsamutsa, maia ke vano talu na laveana aia na sipi e nanga, ¹³ poi tsau kalina ke tsodovolagia. Minau au tsarivanigamu, sauba aia ke mage loki sosongo baa mate-na aia kesa lelee moa na sipi e nanga me reivulagitugua, liusia baa na mateqira ara siu sangavulu siu igira ara tau nanga. ¹⁴ Me atsa vaga saikesa goto nina aqo na Tamamui i baragata. Aia e tau saikesa padangaoa ke nanga lee ke kesa vidaqira na tetelona vaga girani.

Ti Ke Sasi Vanigo na Tasimu Ko Baa Mo Ko Totosasaga Vania

¹⁵ “Ti vaga kesa na kulamu ke nausasili vanigo kesa na omea, me dou ti igoe ko baa mo ko laba dou i konina, mo ko tusuvulagi dou vania ta nagua aia e

† *Visana tana mamare tavosi ara tau moloa na buto 11.*

nausasili vanigo. Mo ko baa dodo moa i konina, mi kagamu segeni moa kamu ka gini vaigokovigi. Ti vaga aia ke rongomivatavigo, me dou. Mi tana igoe o gini adivisua na kulamu i konina God. ¹⁶ Me ti vaga aia ke sove na rongomiamu, me dou ti ko baa mo ko adigotoa ke kesa se ke ruka na tinoni tavosi kolugo, mi kaira kara ka sanga na rongomiana ka nimui goko kagamu tabana mi tabana, vaga ara marea tana Mamare Tabu na nauana. ¹⁷ Me ti vaga aia ke sove goto na rongomikaqira kaira, mi tana igoe ko baa mo ko tatamangana na omea sui vania na saikolu na tinoni tutuni. Mi tana susuina, ti vaga aia ke sove goto na rongomiaqira igira tana saikolu na tinoni tutuni, mi tana, migira kara tuu ma kara tsonitsunaa tania niqira saikolu, maia ke totu saikesa i taba, vaga nogo ti aia na ponotoba se na mane aditakesi.

¹⁸ "Inau au tsarivanigamu, laka ti na omea igamu kamu soria i lao eni, minau sauba kau sorigotoa i baragata. Ma na omea ti igamu kamu nusia i lao eni, minau sauba kau nusigotoa i baragata.

¹⁹ "Me kesa goto na omea inau kau tsarivanigamu: laka ti vaga kalina kara ka ruka i laomui kara ka pata tana nongiana God kesa na omea, me sauba nomoa na Tamaqu i gotu ke tusuvanikaira na omea ara ka nongia i konina. ²⁰ Rongona i tana kara totusai ruka se tolu na tinoni tana asagu inau, minau goto sauba kau totusai kolugira i tana."

Na Gokolia Tana Rongona Na Maneaqo e Tau Dona na Padaleana nina Sasi na Kulana

²¹ Me tuu a Petero, me mai me veisuaa a Iesu, "Taovia, ti vaga na tasiq ke totu matengana na nau-seko vaniaqu, me laka sauba ke visa kalina inau kau padalevania nina sasi? Ke vitu kalina?"

²² Ma Iesu e tsarivanja, "Tagara, ke tau vitu moa kalina. Ke vitu sangavulu kalina vitu. ²³ Rongona na Verana God i baragata e vaga moa kesa na taovia loki e ngaoa laka ke vilekea na loaqira nina maneaoqo sui.

²⁴ Mi kalina aia e pada ke tuturiga nina aqo na vilekeana, mara adimai vania kesa na mane e gini loaga i konina kesa na mola na qolo. ²⁵ Maia nina maneaoqo, e tau tamanina na qolo e tugua ke volivisuginia na omea e gini loaga i konina gana taovia. Mi tana ma gana taovia e tuu, me raigira laka kara tsabiria na maneaoqo ia, kolu tauna ma na dalena, ma nina omea sui e tamanina. Mi tana ti ke gini laba na qolo ke tugua na volivisuana na loana. ²⁶ Ma na maneaoqo ia e tsunatatutu i matana gana taovia me ngasua, 'Au nongigo Taovia, ti ko berengiti mo ko pituau talu! Minau sauba kau volivisugira vanigo pipi nimu omea sui.' ²⁷ Mi tana, maia gana taovia e galuvea nina maneaoqo, me luvusilea vania moa na loana, me moloa ke vano.

²⁸ "Mi kalina aia e vano, mi sautu e tsodoa kesa gana aqokolu, maia e loaga i konina ia visana lelee moa na qolo. Maia e tuu, me tangoli bingia na liona, me tsarivanja, 'Migoe ko tuguvigugira vaniau tsaku niqo qolo o gini loaga i koniqu inau!' ²⁹ Ma gana aqokolu na mane ia e tsunatatutu i matana, me nongia, 'Ko berengiti mo ko pituau talu! Sauba moa kau volivisua vanigo.' ³⁰ Maia e sove goto na rongomiana gana aqokolu, te e tuu moa, me tsonia gana aqokolu tana vale sosori, poi tsau ke tsonia na matena sui na loana i konina. ³¹ Mi kalina igira visana na maneaoqo tavosi ara reia aia e navaganana ia mara gini beke sosongo. Mara baa, mara tatamanga vania gaqira taovia pipi na omea sui e laba. ³² Ma na taovia loki e tuu, me soavisutugua nina maneaoqo aia e pede idanogoa, me tsarivanja, 'Maneaoqo seko lee igoe! Inau au luvusile vanigo moa na matena popono na loamu i koniqu, rongona igoe segenimu nogo o nongiau kau navaganana vanigo. ³³ Ma nimu aqo goto igoe ti ko galuvelea vaganana goto ia gamu aqokolu, vaga nogo inau au galuvelego nogo igoe.' ³⁴ Mi tana e gini momosa sosongo tobana na taovia loki, te e tuu me tsonia nina maneaoqo i laona na vale sosori, i tana kara rotasia poi ke tsonisuia na matena popono na loana."

³⁵ Mi tana susuina, ma Iesu e tsarivaganana vanigira, "Na Tamaqu i baragata sauba ke nauvaigainana vanigamu goto igamu, ti kamu tau padalea i tobamui na sasi ara navaniigamu igira na kulamui."

A Iesu e Totosasaga Vanigira Tana Rongona na Vaitsonitsunagi

(Marko 10:1-12)

19 Mi kalina a Iesu e sui na gini goko na omea vanga gira, maia e mololea i Galilii, me visu baa tana na vovotana na kao ni Judea, tabana baa na Koo Jordan. ² Ma na toga danga ara tsarimurina, maia e maurisigira na lobogu sui ara totu tana.

³ Mara visana na Parisii ara ngaoa laka kara tubulaginia a Iesu, te ara mai i konina, mara veisuaa, "La-ka tana nida Ketsa igita e tamivanja kesa tinoni ke tsonitsunaa na tauna, atsa moa ti sa rongona koegua?"

⁴ Ma Iesu e gokovisu me tsaria, "Laka amu tau vati tsokoa moa tana Mamare Tabu i tana ara marea laka tu mai nogo tana tuturigana, aia God e vusagira na tinoni, na mane ma na daki?" ⁵ Ma God e tsarigotoa, 'Aia nogoria na rongona ti nina aqo na mane ke mololekaira tamana ma tinana, me ke maurisai kolua na tauna, mi kaira ruka kara ka lia kesa moa.' ⁶ Me vanga ia, mi kaira ara ka tau nogo ruka. Ara ka kesa moa. Na omea God e sorisainogoa, tau nina aqo na tinoni ke nusivotaa."

⁷ Migira na Parisii ara veisuaa a Iesu, "Me ti e vaga ia, ma na matena gua ti a Moses e moloa na ketsa na

tamivaniana na mane ke saua vania na tauna na marena na tsonitsunana, me ke tsonitsunaa?"

⁸ Ma Iesu e gokovisu vanigira me tsaria, "A Moses e gini sauanigamu na tami na tsonitsunana na taumui, tana rongona moa igamu na mane amu lova kakai sosongo, me utu na sasaniamui. Mi tana tuturigana, kalina God e vusagira na tinoni, na mane ma na daki, e tau vaga ia. ⁹ Minau au tsarivanigamu, ti vaga kesa na mane ke tsonitsunalea moa na tauna, mau tau gini goko na tauga tau mana, na mane vaga ia e kiboga, ti vaga aia ke taugagotoa kesa na daki tavosi."

¹⁰ Migira gana duli ara tsarivanja a Iesu, "Me ti ke vaga ia, me dou baa vanigita moa ti ka tau tauga."

¹¹ Ma Iesu e tsarigotoa, "Na goko vaga iani, na tau tauga, e tau kalegira pipi tinoni. E kalegira moa igira God e viligira ke gado i koniqira. ¹² Rongona ara visana tinoni e utu kara gini tauga, rongona e tau dou na kokoraqira tuu kalina ara botsa. Me visana tinoni ara gini tau tauga, rongona moa tana niqira aqo na tinoni ara sekolia na kokoraqira. Mara visana ara kili segeniqira kara tau tauga, rongona kara gini aqo moa vania na Verana God. Masei ti ke pada laka e tau utu vania na muriana niqo goko iani, ma nina aqo ke muria."

A Iesu e Tabugira na Baka Tetelo

(Marko 10:13-16; Luka 18:15-17)

¹³ Visana tinoni ara adimaigira na baka tetelo vania a Iesu, rongona aia ke moloa na limana i lovaqira, me ke nonginongi vanigira. Migira gana duli ara reia ara nauvaganana ia, mara galegira. ¹⁴ Ma Iesu e tsaria, "Kamu tamigira na baka tetelo kara mai i koniqu, ma kamu laka na tongo kapusiaqira. Rongona na Verana God i gotu e totu vanigira nogo na vaganana girani."

¹⁵ Ma Iesu e moloa limana i lovaqira, mi muri maia e tuu, me moloilegira me vano.

Na Mane Vaolu Me Tamanina Danga na Omea

(Marko 10:17-31; Luka 18:18-30)

¹⁶ Kesa dani e kesa na mane e mai konina a Iesu me veisuaa, "?Tarai, laka na aqo dou gua goto kau naua inau ti kau gini tangomana na tsauliana na mauri saliu?"

¹⁷ Ma Iesu e gokovisu me tsaria, "?Egua te o veisuaginiau inau tana rongona nagua e dou? Ma God segeni moa e dou. Me ti ko ngaoa na sage tana mauri saliu, ma nimu aqo ko murigira na ketsa sui."

¹⁸ Maia e veisuaa a Iesu "?Ma na ketsa gua?"

Ma Iesu e tsarivanja, "Laka na labumatesi tinoni; laka na kiboga; laka na komi; laka na keli seko vaniana kesa; ¹⁹ ko kukuni tanikaira na tamamu ma na tinamu; mo ko galuvegira na tinoni sui vaga igoe o galuve segenimu."

²⁰ Ma na mane vaolu e gokovisu vania a Iesu me tsaria, "Inau au murigira sui nogo na ketsa vaga gira. ?Ma nagua moa goto e kilia kau naua?"

²¹ Ma Iesu e tsarivanja, "Ti vaga igoe o ngaoa ko doulaka saviliu, ko baa mo ko tsabirigira pipi nimu omea sui o tamanina, mo ko adigira na qolona, mo ko gini vangalaka vanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea, migoe sauba ko gini tamanina na omea danga i baragata. Mi muri ti igoe ko mai mo ko tsarimuriqu inau."

²² Mi kalina na mane vaolu ia e rongomia na goko vaga ia, me gini melu sosongo tobana, me tuu moa me vanoligi, rongona e tamanina na omea danga sosongo.

²³ Me tuu a Iesu, me tsarivanigira gana duli, "Inau au tsaria vanigamu, sauba ke kakai sosongo vania na tinoni e tamanina danga na omea na sage tana Verana God i gotu. ²⁴ Mau tsarigotoa: e lakagana dodo baa vania kesa na kamelo ke tsuku tsapatugu tana ovana na nila na tsukupolo, liusia baa ti kesa na mane e tamanina danga na omea ke sage tana Verana God i gotu."

²⁵ Mi kalina igira gana duli ara rongomia na goko vaga ia, mara gini novo loki, mara veisuaa a Iesu, "?Me ti ke vaga ia, masei sagata nomoa sauba ke tangomana na sage tana mauri saliu?"

²⁶ Ma Iesu e moro tatavata baa i koniqira gana duli, me tsarivanigira, "Na omea iani e utugana sosongo vanigira na tinoni. Me tagara kesa na omea ke utugana vania God."

²⁷ Me tuu a Petero me tsaria, "Ko reia Taovia, igami ami mololegira nimami omea levo sui, mami tsarimuriimu nogo igoe. ?Ma nagua sauba kami tamanina igami?"

²⁸ Ma Iesu e tsaria, "Inau au tsaria na manana vanigamu: kalina God ke vaolusigira na omea sui, minau na Dalena Tinoni sauba kau totukae tana sasaqu, mi tana igamu goto na sangavulu ruka gaqu duli inau, sauba kamu totukae goto tana sasamui, ma kamu sanga na pedeaqira na sangavulu ruka na duli ni Israel. ²⁹ Masei ti ke mololegira na valena, ma na tasina, ma na vavinena, ma na tamana, ma na tinana, ma na dalena, ma nina uta tana rongoqu inau, maia sauba ke tamanina kesa sangatu liusia na dangana, me ke tamanina goto na mauri saliu. ³⁰ Mi tana sauba igira na dangana ara ida kalina eni, sauba kara palamuri, migira na dangana ara palamuri kalina eni, sauba kara palaida."

Na Gokolia Tana Rongona Na Mane Ara Aqo Tana Uta

20 Ma Iesu e tsarivanigira na gokolia iani: "Na Verana God i gotu e vaga kesa na mane e tamanina kesa nina uta. Me kesa dani, maia na tamanina na uta e tuu tana matsaraka bongibongi, me vano lavegira

visana tinoni kara aqo tana nina uta. ² Maia e vekea ke tusuvanigira na vovolina na aqo kesa dani. Migira ara tami. Me mologira kara vano aqo tana nina uta. ³ Maia e visu goto tana siu na aso i matsaraka, me ba tsau tana nauna gana na maketi, me tsodogira visana na tinoni ara tototu lee tana. ⁴ Maia e tsarivanigira, 'Igamu goto kamu ba sanga na aqo tana niquta. Minau sauba kau voligamu vaga e ulagana.' ⁵ Migira goto ara tuu, mara vano sanga na aqo. Mi tana niaso vota, mi tana tolu na aso murina na niaso, maia e nauvanigana atsa goto. ⁶ Me tsau tana varangi na tsege na aso tana ngulavi, maia e ba tugua tana nauna ara maketi, me tsodogira goto visana na mane ara tototu lee moa tana. Maia e veisuagira, 'Egua igamu, te amu tototu lee vaga ia na dani popono ieni?' ⁷ Migira ara tsaria, 'Rongona e tagara kesa ke raiginigami na nauvaniana sa nina aqo.' Ma na tamanina na uta e tsaria, 'Vaga ia, me dou ti igamu goto kamu ba sanga na aqo tana niquta.'

⁸ "Mi kalina e tsau tana ngulavi, ma na tamanina na uta e ketsalia na mane e reitutugugira nina maneaqo, me tsarivania, 'Ko baa, mo ko soamaigira igira na tinoni ara aqo tana niquta, mo ko voligira na matena niqira aqo. Ko tuturiga i koniqira igira au soagira murimuri, me ke sui i koniqira igira au soagira idaida.' ⁹ Migira na mane ara tuturiga na aqo tana tsege na aso i ngulavi ara mai, mara adia na qolo na vovolina kesa dani popono na aqo. ¹⁰ Mi kalina igira ara ida na aqo ara mai, mara pada laka sauba ngatsu kara adia ke danga liuliu baa na qolo. Miava, migira goto ara adia na qolo na vovolina kesa moa na dani na aqo. ¹¹ Ara adia niqira qolo, mara tuturiga na goko ngulungulu vaniana na tamanina na uta, mara tsaria, ¹² 'Igira ara mai murimuri tana aqo, e kesa lelee moa na aso ara aqo. !Migami ami gini rota na aqo tana aso papara na dani popono, migoe o voligira igira atsa kolugami moa igami!'

¹³ "Maia na tamanina na uta e gokovisu me tsarivania kesa vidaqira, 'Kulaqu ko rorongona. Inau au tau nomoa peqogo. ?Laka igoe o tau nogo tami tana idana na adiana na vovolina kesa dani na aqo na matena nimu aqo tana niquta? ¹⁴ Baa, ko adia nimu qolo, mo ko vano. Inau au ngaoa na tusuvianiana na mane iani aia au soa murimuria, na dangana na qolo atsa vaga au tusuvanigo nogo igoe. ¹⁵ ?Egua, laka e tau goto vaniau na muriana niquta papada tana niquta qolo segeni? ?Se laka igoe o gini masugu moa rongona inau au vangalaka? "

¹⁶ Ma Iesu e suilavaginia nina gokolia vaga iani: "Eo, igira ara muri tsotsodo kalina eni, sauba kara palaida, migira ara ida tsotsodo kalina eni, sauba kara palamuri."

Na Tolunina Kalina a Iesu e Goko Tana Rongona na Mateana

(Marko 10:32-34; Luka 18:31-34)

¹⁷ Mi kalina a Iesu migira gana duli ara vavano i Jerusalem, mi sautu e soaligigira na sangavulu ruka gana duli, me goko dodo vanigira me tsaria, ¹⁸ "Kamu rorongona. Igita a vano i Jerusalem. Mi tana inau na Dalena Tinoni, sauba kara sauligiau i limaqira igira na taovia na lotu ma na tarai na Ketsa. ¹⁹ Migira sauba kara pedematesiau, mi muri ma kara moloau i limaqira na tinoni ponotoba. Migira sauba kara gilugaqu, ma kara ramitsiau, ma kara pogaa tana gai ulutaligu. Mi tana tolunina bongi i muri, minau sauba kau maurivisutugua."

A Iakobo ma Ioane Ara Ka Ngaoa Kara Ka Totu Tsapakae Tana Verana God

(Marko 10:35-45)

²⁰ Me labamai ka tinaqira na dalena a Sebedi kolukaira na dalena, me tsuna tuturu i matana a Iesu laka ke nongia kesa na omea.

²¹ Ma Iesu e veisuaa, "?Nagua o ngaoa igoe?"

Ma na daki e tsaria, "Taovia au ngaoa ko veke dou vaniau laka ruka na dalequ karani, kara ka totu kesa tana madoamu, me kesa tana maulimu, tana veramu kalina igoe ko taovia tsapakae."

²² Me goko a Iesu vanikaira ruka na dalena na daki ia me tsaria, "I kagamu amu ka tau donaginia nagua amu ka nongia i koniqu. ?Egua, laka e tugukagamu na sanga inuviana na tseu na rota vaga inau sauba kau inuvia?"

Mara ka tsaria, "Eo, e tugukagami."

²³ Ma Iesu e tsarivanikaira, "Eo, sauba manana kamu ka sanga na inuviana niquta tseu na rota. Me tau moa niquta aqo inau na pedeana ase masei ke totu tana madoaqu mi tana mauliqu. Aia segeni moa na Tamaqu nina aqo na pedeana ase ke totu tana nauna vaga ia."

²⁴ Mi kalina igira na sangavulu tavosi ara rongomia na omea vaga ia, mara gini kore vanikaira na tamaitasi kaira. ²⁵ Ma Iesu e tuu, me soaimaigira sui gana duli i konina, me tsarivaniigira, "Igamu amu dona nogo laka igira gaqira taovia igira na tinoni ponotoba, ara dona sosongo na moloketsa mamava vaniaqira niqira tinoni. Migira goto na tinoni loki, ara dona na rai sosongoliaqira niqira tinoni. ²⁶ Migamu, na sasaga vaga ia, ke laka saikesa na laba i laomui. Me ti vaga ke kesa vidamui igamu ke ngaoa ke tsapakae i laomui, ma nina aqo ia ke lia mala nimui maneaqo moa. ²⁷ Me ti vaga ke kesa i laomui ke ngaoa ke ida, ma nina aqo ia ke lia mala nimui tseka moa. ²⁸ E vaga nogo au nau inau. Inau na Dalena Tinoni au tau gini mai rongona igira na tinoni kara aqo vaniau. Tagara. Au sulungana

mai rongona inau kau aqo vanigira igira, ma kau sau na mauriqu na suivisuginiaqira na tinoni danga.”

A Iesu e Maurisikaira Ruka na Koko

(Marko 10:46-52; Luka 18:35-43)

²⁹ Mi kalina a Iesu migira gana duli ara mololea i Jeriko, migira na toga ara tsatsari moa. ³⁰ Mara ka ruka na mane koko ara ka totu ligisana na sautu, mara ka rongomia laka a Iesu e liumai i tana. Mara ka tuturiga na guu mara ka tsaria, “!Dalena David, ko galuvekagami!”

³¹ Ma na toga ara galekaira, mara tsarivanikaira kara ka mui dodo. Mi kaira ara ka gu loki goto baa, mara ka tsaria, “!Dalena David, ko galuvekagami!”

³² Ma Iesu e tuu, me soakaira, me veisuakaira, “?Nagua amu ka ngaoa kau naua vanikagamu?”

³³ Mara ka tsaria, “!Taovia, ami ka nongigo igoe ko naua ma kami ka moro!”

³⁴ Ma Iesu e galuvekaira, me pelea ka mataqira. Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, e moro ka mataqira, mara ka tsarimurina a Iesu.

A Iesu e Sage Mala Taovia i Jerusalem

(Marko 11:1-11; Luka 19:28-40; Ioane 12:12-19)

21 Mi kalina a Iesu migira gana duli ara maitsau varangisia i Jerusalem, mara liu i Betpage tana Vungavunga Olive. Mi tana a Iesu e molovanokaira ru-ka gana duli, kara ka idavano tana vera tabana baa. ² Me tsarivanikaira, “Baa, ma kamu ka ba laba tana vera tagaria, mi tana sauba kamu ka reia kesa na asi ara soria tana kolua na dalena. Ma kamu ka nusikaira, ma kamu ka tudumikaira mai vaniau ieni. ³ Me ti vaga ke veisuakagamu ke kesa, ma kamu ka tsarivanja laka ‘Na Taovia e ngaoa.’ Maia sauba ke tamikaira tsaku vanikagamu.”

⁴ E gini laba na omea vaga ia ke gini manatovu na omea e katemainogoa na propete kalina aia e tsaria:

⁵ “Tsari vaganana vanigira na tinoni ni Sion, Kamu reia baa aia nimui taovia tsapakae e maimai. E molotsunali segenina, me totukae i gotuna na asi daki e dulikolua na dalena.”

⁶ Mi kaira ara ka vano, mara ka naua na omea sui vaga a Iesu e raiginikaira. ⁷ Ara ka adimaia na asi kolu dalena, mara ka tsaboa ka poloqira i gotuna, ma Iesu e dato i gotuna. ⁸ Ma na toga na tinoni ara tsabogotoa na poloqira tana sautu. Migira na dangana ara kavigira na gabana na gai, mara tsaboginia na sautu. ⁹ Migira na toga ara idaida vania a Iesu tana sautu, ma na toga ara tsatsarimai i murina. Migira sui ara tuturiga na gugu dato, mara tsaria, “!Soalokia na Dalena a David! !Ka soadoua aia e labamai tana asana na Taovia! !Ka soalokia God!”

¹⁰ Mi kalina a Iesu e sage i Jerusalem, ma na vera ponono ara qururutsau mara veisuaa, “?Laka aseiva ngana?”

¹¹ Migira na toga ara maimai kolua a Iesu ara tsaria, “!Tani a Iesu aia na propete, e talu i Nasaret tana Galilii.”

A Iesu e Tsiagira na Mane Tsabiri Tania na Vale Tabu

(Marko 11:15-19; Luka 19:45-48; Ioane 2:13-22)

¹² Ma Iesu e sage i laona na Vale Tabu, me tsiarutsumigira i tano igira sui ara tsabiri, migira ara vovoli i laona na Vale Tabu. Me tsoni tsetsekarasigira niqira bela na mane oliqolo, ma niqira pava na manitotu igira ara tsabiri kulukulu. ¹³ Me tsarivanigira, “Ara marenogoa tana Mamare Tabu laka God e tsaria, ‘Na Valequ inau, na vale na nonginongi.’ !Migamu, amu nauginia vaga moa ti na vatulumaqira na tukatso!”

¹⁴ Migira na koko ma na tuamatea ara mai i konina a Iesu i laona na Vale Tabu, maia e maurisigira sui. ¹⁵ Migira na taovia na lotu ma na tarai na Ketsa ara gini kore loki sosongo kalina ara reia a Iesu e naugira na omea loki vaga gira, mara rongomigira goto na baka ara viri guu i laona na Vale Tabu mara tsaria, “!Ka soalokia na Dalena a David!” ¹⁶ Migira ara tuu, mara veisuaa a Iesu, “?Laka o tau rongomia igoe na omea vaga ara tsaria na baka girani?”

Ma Iesu e tsaria, “Eo, au rongoimiigira rago. ?Me laka igamu amu tau vati tsokoa moa tana Mamare Tabu na goko vaga iani? ‘Igoe nogo o sasaniiigira dou na baka pasa ma na meomeo na tsoniikaeamu.’ ”

¹⁷ Ma Iesu e mololegira tana, me vano i Betani. Me ba totu i tana na bongi ponono.

A Iesu e Vealaginia Kesa na Gai Me Mate

(Marko 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Mi tana matsaraka na dani ngana, ma Iesu e vivisu i Jerusalem, mi sautu e vitoa. ¹⁹ Me morosi baa kesa na gai mutsamutsa e tuu ligisana na sautu. Me ba togavia vidana laka ti ke vua. Me tau reia sa vuana i konina, na rauna lee moa. Maia e goko vania na gai me tsaria, “!Igoe na gai, sauba ke utu saikesa vanigo goto ko molovuamu!” Mi kalina tsotsodo nogo ia, ma na gai ia e tavongani mate lee.

²⁰ Migira gana duli ara reia na omea vaga ia, mara gini beke loki, mara veisuaa a Iesu, “?Laka nagua sagata e laba vania na gai ia, te e mate lee tsaku vaga sagata ia?”

²¹ Ma Iesu e tsaria, “Au tsaria na manana vanigamu: ti vaga kamu tutunina kakai, ma kamu tau goto tobaruka, me sauba kamu tangomana goto na nauana na omea vaga inau au naua vania na gai iani. Me tau laka na omea vaga moa ia. Me sauba goto ti kamu ket-salia na vungavunga garia, ma kamu tsarivanja, ‘Ko

tavutikae, mo ko ba tsoni segenimu i laona na tasi,' me sauba nomoa ke laba vaga ia. ²² Ti kamu tutunina manana, me sauba kamu adia nagua sui moa amu nongia i konina God tana nimui nonginongi."

Na Torogoko Tana Rongona Gana Mana a Iesu

(Marko 11:27-33; Luka 20:1-8)

²³ Ma Iesu e sage visutugua i laona na Vale Tabu, me sasanigira na tinoni. Migira na taovia na lotu ma na tinoni loki ara mai i konina a Iesu mara veisuaa, "Laka na mana gua o tamanina igoe, te o gini tangomana na nauana na omea vaga girani? Masei e tusuvanigo na mana vaga ia?"

²⁴ Ma Iesu e gokovisu me tsariivaniigira, "Inau goto sauba kau veisuaigamu igamu kesa moa na veisua. Me ti vaga igamu kamu tangoimana na tuguivisuana vaniau, mi tana ti inau kau tsariivaniigamu iava tana au adia na mana au aqosiiginiigira na omea vaga girani. ²⁵ Kamu tsarimai vaniau: Laka iava a Ioane e adia na mana gana na lesovitabu? I konina God, se i koniqira moa na tinoni lee?"

Mi tana, migira ara tuturiga na vaigokovigi segeniqira mara tsaria, "Vaga ia, ma nagua sauba ka tsaria igita? Rongona ti vaga igita ka tsaria laka 'E talu i konina God,' maia sauba ke tsaria vanigita, 'Me ti ke vaga ia, me rongona gua ti igamu amu tau tutunina a Ioane?'"

²⁶ Me ti vaga igita ka tsaria laka, 'E talu moa tana tinoni lee,' migita a matagunigira goto nagua sauba kara nauvanigita na toga popono girani, rongona igira ara tutunina sui nogo laka a Ioane e kesa na propete."

²⁷ Mi tana, migira ara tugua moa nina goko a Iesu mara tsaria, "Ami tau goto dona igami."

Ma Iesu e tsarivanigira, "Baa, me ti e vaga ia, minau goto, tagara kau tau tsarivulagia vanigamu, iava tana e talumai na mana inau au nauginigira na omea vaga girani.

Na Gokolia Tana Ka Rongoqira Ruka Na Baka Ma Ka Tamaqira

²⁸ "Mi kalina ia, laka nagua amu pada igamu tana rongona na gokolia vaga iani? Kesa dani e totu kesa na mane, me tamanikaira ruka na dalena mane. Maia e baa, me tsarivanja na idana baka, 'Dalequ, i dani eni au ngaoa igoe ko vano mo ko aqo tana uta.' ²⁹ Maia e tsarivanja tamana, 'Dou, sauba kau vano.' Maia e tau lelee vano me ke aqo tana uta. ³⁰ Mi muri, ma ka tamaqira e baa me reia kesa goto na dalena, me tsarivanigotoa na omea atsa vaga e tsarivaninogoa na tasi-na loki. Maia na baka e tsarivanja tamana, 'Au sove.' Mi muri, maia na baka e sove e padasavi me tuu, me vano aqo tana uta. ³¹ Baa, me laka aseka vidaqira kaira na dalena na mane ia, e naua na omea e ngaoa ka tamaqira kara ka naua?"

Migira ara tsaria, "Aia na rukanina baka."

Ma Iesu e tsarivanigira, "Au tsaria na manana vanigamu, laka igira na mane aditakesi ma na rebi sauba kara ida tsotsodo vanigamu igamu, na sage tana Verana God. ³² Rongona kalina a Ioane Batista e mai nogo i konimui, maia e tusuvanigamu na sautu goto kamu muria. Migamu amu sove na tutunina. Migira moa na mane aditakesi ma na rebi, igira ara tutunina rago, mara olia niqira sasaga. Migamu, atsa moa ti amu reigira na mane aditakesi ma na rebi ara pilotoba nogo, migamu amu tau goto olia nimui sasaga, ma kamu tutunina.

Na Gokolia Tana Rongoqira Na Mane Ara Reitutugu Uta

(Marko 12:1-12; Luka 20:9-19)

³³ "Ma kamu rongomi vatavia e kesa goto na gokolia. Kesa dani me totu kesa na mane e tamanina kesa nina uta loki. Maia e baa, me tsukaa kesa na itai i laona nina uta, gana kara aqosiginia na uaeni na vuana. Me barapolia, me tsaia na qilu gana na gotsana na vuana na itai, me ke lia na uaeni. Me logoa na kusudato, gana na togatoga. Mi muri, ma na tamanina na uta e tuu, me molovanigira visana na mane kara gini aqo, ma kara reitutugu vania nina uta. Maia e aligiri, me vano totu oka kesa tana vera ao. ³⁴ Mi kalina e tsau tana tagu na raranga na uta, maia na mane tamanina na uta e molovanogira visana nina maneaqo kara ba laba i koniqira igira ara reitutugu vania nina uta, ma kara adia i koniqira gana tuva na tamanina na uta.

³⁵ Mi kalina ara mailaba igira nina maneaqo na tamanina na uta, migira na reitutugu uta ara tuu, mara tangoligira, mara ramitsia kesa, mara labumatesia kesa, mara taigotoa kesa. ³⁶ Ma na tamanina na uta e molovanogira visana tavosi goto nina maneaqo, mara danga liusia tana idana. Migira na reitutugu uta ara nauvanigira vaga moa ara naua vanigira nogo igira ara mai ida. ³⁷ Mi tana susuina tsotsodo, maia na tamanina na uta e molovanoa na dalena segeni nogo ia, me padavaganana i tobana, 'Aia na dalequ segeni nogo inau, me sauba e tau utu igira kara kukuni tania.' ³⁸ Mi kalina igira na reitutugu uta ara reia baa na dalena segeni nogo na tamanina na uta e maimai, migira ara vaigokovigi segeniqira mara tsaria, 'Ida gita, ma ka labumatesia, ma ka tamanina igita nina omea sui!'"

³⁹ Mi tana igira ara tuu, mara tangolia na dalena na tamanina na uta, mara surukeliligia tania na uta, mara labumatesia."

⁴⁰ Mi tana, ma Iesu e veisuagira igira ara rongomia na gokolia ia, "Mi kalina na tamanina manana na uta ke labamai, ma nagua sauba ke naua vanigira igira ara reitutugu vania nina uta?"

⁴¹ Migira ara gokovisu mara tsaria, "Sauba nomoa ke labumatesigira na tinoni seko vaga gira. E utu ke

tagara. Me ke tuu, me ke tusuvanigira visana tinoni segeni kara reitutugu vania nina uta. Migira sauba kara tusudou vania gana tuva na vuana nina uta tana tagu na raranga."

⁴² Ma Iesu e tsarivanigira, "¿Megua, laka igamu amu tau vati tsokoa moa na omea ara marea tana Mamare Tabu mara tsarivaganana?"

'Aia na vatu igira na mane ara logovale ara tsonilig-ilea, vaga na omea tagara sa rongona, maia tsotsodo nogo na vatu ia, e lia na vatu tamani rongona pukuga baa vanigira sui.

!Aia nogo na Taovia e naua te e gini laba vaga ia, me gini dou sosongo vanigita na reiana! "

⁴³ Ma Iesu e paboa nina goko vaniigira me tsaria, "In-au au tsariivaniigamu laka God sauba ke adiiligia na Verana taniigamu, me ke tusua vaniigira igira na tinoni ara dona kara gini aqo dou, me ke gini laba na vuana dou vaga nogo God e ngaoa." ⁴⁴ Me tsariigotoa vanigira, "Me ti vaga ke kesa ke tubulagi konina na vatu ia, me sauba ke puka, me ke taquru. Me ti vaga na vatu ia ke puka me ke kobia ke kesa, me sauba aia ke rapa saikesa vaga na tsa." †

⁴⁵ Mi kalina igira na taovia na lotu ma na Parisii ara rongomigira nina gokolia a Iesu, mara padagadovia laka na gokolia sui gira ara kalgira nogo igira. ⁴⁶ Mi tana igira ara tovoa laka kara tangolia a Iesu. Mara mataiguniigira moa na toga, rongona igira sui ara tutunina sosongo nogo laka a Iesu aia nogo na propete manana.

Na Gokolia Tana Rongona Na Kavomutsa na Tauga (Luka 14:15-24)

22 Ma Iesu e gini aqo tugua na gokolia na gini goko vaniaqira na toga. ² Me tsaria, "Na Verana God i baragata, e vaga moa kesa na taovia loki e vangarua kesa na kavomutsa, rongona e tauga kesa na dalena mane. ³ Mi kalina aia e vangaraugira sui nogo pipi na omea, maia e molovanogira nina maneaqo kara baa, ma kara soamaigira igira sui aia e viligira nogo kara mai na totogoro tana kavomutsa. Migira sui ara sove na mai. ⁴ Maia e tuu, me molovanogira tugua visana tavosi goto nina maneaqo, me tsarivanigira, 'Igamu goto kamu baa, ma kamu tsarivanigira igira au vailivugira nogo, laka au manogatigira nogo na vangana sui na kavomutsa. Ara mate na buluka loki, migira goto na dalena buluka paquru au vaturi manogatinogoa vania na kavomutsa. Ara manoga nogo na omea sui. !Me dou ti kamu mai sanga na totogoro tana kavomutsa na tauga!' ⁵ Migira aia e vailivugira nogo laka kara mai na totogoro, ara sove saikesa na rorongono, mara gini boe moa niqira omea tavosi. Kesa e vano rago tana nina uta. Kesa segeni e vano tana ni-

† Visana tana mamare tavosi ara tau moloa na buto 44.

na vale na tsabiri. ⁶ Me visana ara tuu, mara tangoligira nina maneaqo na taovia loki, mara ramitsigira mara labumatesigira.

⁷ "Ma na taovia loki e gini kore loki sosongo, me moloivanoigira nina mane vaumate kara baa ma kara labuimateisigira sui igira ara matesigira nina maneaqo, ma kara tungia na veraiqira. ⁸ Mi muri maia e tuu, me soaigira visana tavosi goto nina maneaqo, me tsariivagainana vanigira, 'Niqu kavomutsa na tauga e manoga sui nogo, migira na tinoni au vailivugira nogo tana idana, e tau ulagaqira na mai. ⁹ Mi kalina eni, igamu kamu liu bamai i levugana na sautu loki, ma kamu raimaigira moa pipi sui tinoni amu tsodogira, ma kara mai sui tana kavomutsa.' ¹⁰ Mara vano igira nina maneaqo na taovia loki, mara liu bamai tana sautu loki, mara adimaigira sui igira ara tsodogira, atsa moa na sekona ma na douna. Mara gini kapi na tinoni i laona na vale na mutsa na tauga.

¹¹ "Ma na taovia loki e sage i laona na vale, rongona ke reigira igira ara mai na totogoro. Maia e reia kesa na tinoni i laogira e tagara gana inilau na kavomutsa na tauga i konina. ¹² Ma na taovia loki e veisuaa na mane ia, '¿Kulaqu, egua te o mai sage ieni, me tagara gamu inilau na kavomutsa na tauga i konimu?' Ma na mane ia e mui lee. ¹³ Ma na taovia loki e tsaria vanigira nina maneaqo, 'Kamu soria na limana ma na tuana na mane iani, ma kamu tsonitsunaa tana rodo i tano. Mi tana aia sauba ke ngangai me ke varaqe livona.' "

¹⁴ Ma Iesu e suilavaginia na gokolia vaga iani, me tsaria, "Eo, God aia e soagira na dangana, mara tsauree lee moa igira ara tami na muriana nina sosoa."

Na Torogoko Tana Rongona Na Voli Takesi (Marko 12:13-17; Luka 20:20-26)

¹⁵ Migira na Parisii ara tuu, mara vano. Mara vorosai gokona kara naua kesa na omea me ke gini sogo a Iesu i laona niqira taviti. ¹⁶ Te ara tuu, mara moloivanogira visana gaqira duli segeni nogo igira, kolugira goto visana nina tinoni a Herod, kara ba laba i konina a Iesu. Mi kalina igira ara ba laba nogo i konina ia, mara tsarivania, "Tarai, igami ami dona nogo laka igoe o goko mana pipi kalina, mo saumakalia vanigira na tinoni na sautu vaga nogo God e kilia kara muria. Mo tau goto gini boe nagua ara pada igira na tinoni. Me atsa moa vanigo ti na tinoni loki se na tinoni lee moa. ¹⁷ Me vaga ia, mami nongigo ko tsarimaia vanigami nagua o pada igoe. ¿Laka e dou igita na Tsiu ka voli takesi vania na Sesar ni Roma, se tagara?"

¹⁸ Ma Iesu e dona baa nogo laka igira ara valoa moa, te aia e tsaria vanigira, "¡Na vanga malapalu igamu! ¿Matena gua ti amu ngaoa na tovoleaqu vaga ia? ¹⁹ Kamu sauvulagimaia vaniau kesa na qolo vaga amu gini voli takesi."

²⁰ Mara tusuvulagi vania kesa na qolo, maia e veisua-gira, “?Laka ase i na nununa ma na soana e totu tana qolo iani?”

²¹ Mara tsaria, “Nina nogo na Sesar.”

Ma Iesu e tsarivanigira, “Me ti e vaga ia, me dou ti kamu tusuvania na Sesar nina omea na Sesar, ma kamu tusuvania God nina omea God.”

²² Mi kalina igira ara rongomi vaganana ia, mara gini beke sosongo. Mara tuu, mara vano tania moa.

Na Torogoko Tana Rongona Na Maurivisu Tania na Mate

(Marko 12:18-27; Luka 20:27-40)

²³ Mi tana dani nogo ia, mara maiilaba i konina a Iesu visana na Sadiusii, igira nogo niqira goko ara tsaria laka e utu igira na tinoni ara mate nogo kara maurivisu-tugua tania na mate. ²⁴ Mara mai mara tsaria, “Tarai, tana nina goko a Moses aia e tsaria laka ti vaga ke mate kesa na mane tauga, maia e tau tamani dalena, ma nina aqo na tasina mane nogo na mane e mate, ke taugaa na daki aia na kulana segeni e mate tania, rongona kara ka gini tamani baka i muri, me ke gini lia vaga nogo ti na dalena aia na mane e mate. ²⁵ Me kesa dani, mara tu totu ara tu vitu na mane tamatasi. Maia na mane ida e tauga, me mate, me tau tamani dalena. Ma na tinamatena e totuvisu vania na rukanina tasina. ²⁶ Ma na rukanina mane e taugaa na tinamate, maia e mate tanigotoa na daki ia. Ma na omea vaga ia e laba vanigotoa na tolunina mane. Me babaa vaga, me kesa moa na daki ara tu tauga suia tugira tu vitu na tamatasi. ²⁷ Mi tana susuina, me mate goto na daki ia. ²⁸ ?Baa, mi tana dani tana igira ara mate nogo kara maurivisu-tugua, me sauba ase i tu vidaqira na mane tugira ke lia na tauna manana na daki ia? !Rongona tu-gira sui vitu na tamatasi ara tu tauga kolua moa na daki ia!”

²⁹ Ma Iesu e gokovisu vanigira me tsaria, “!Igamu amu sasi sosongo! Mamu tau padagadovia na omea ara marea tana Mamare Tabu, mamu tau goto don-againia na susuligana God. ³⁰ Kalina igira ara mate kara maurivisu, me sauba kara lia vaga nogo na angelo ni baragata, me sauba kara tau goto dona na vaitaugagi na tinoni. ³¹ ?Eo, mi tana rongona na maurivisu-aqira igira ara mate nogo, laka igamu amu tau vati tsokoa moa na omea God e tsaria vanigamu tana Mamare Tabu? ³² I tana aia e tsaria, ‘Inau nina God a Abraham, nina God a Isaak, ma nina God a Jakob.’ God, aia niqira God igira ara mauri, me tau niqira God igira ara mate.”

³³ Mi kalina igira na toga ara rongomi vaganana ia, mara gini beke na omea vaga e sasaniginigira a Iesu.

Na Ketsa Loki Putsikae

(Marko 12:28-34; Luka 10:25-28)

³⁴ Kalina igira na Parisii ara rongomia laka nina goko a Iesu e naua mara gini mui lee igira na Sadiusii, migira ara tuu, mara saikolumai i konina a Iesu. ³⁵ Me kesa vidaqira, aia na tarai na Ketsa, e ngaoa laka ke tovolea a Iesu, te e tuu me veisuaa, ³⁶ “?Tarai, laka na ketsa gua e loki putsikae baa i laoqira na ketsa sui?”

³⁷ Ma Iesu e gokovisu me tsarivanja, “Ko galuvea na Taovia nimu God tana tobamu popono, mi tana tidao-mu popono, mi tana papadamu sui. ³⁸ Aia nogoria na ketsa e loki putsikae, me ida tsotsodo vanigira sui.

³⁹ Ma na rukanina ketsa e loki atsa kolugotoa aia: ‘Mo ko galuvegira na kulamu vaga igoe o galuve segen-imu.’ ⁴⁰ Igira popono nina Ketsa a Moses ma niqira sasani na propete, ara vataragi sui moa ka koniqira ru-ka na ketsa kaira.”

Na Torogoko Tana Rongona na Mesia

(Marko 12:35-37; Luka 20:41-44)

⁴¹ Mi kalina ara totu saisai visana na Parisii, ma Iesu e veisuagira, ⁴² “?Nagua amu pada igamu tana rongona na Mesia? ?Laka na kukuana ase i aia?”

Mara tsaria, “Aia na kukuana a David.”

⁴³ Ma Iesu e veisuagira goto, “?Me ti e vaga ia, megua ti na Tarunga Tabu e mararasia tobana a David, maia e soaginigotoa gana Taovia? Ma David segenina nogo e tsaria na tsaqina goko vaga iani tana papi na Linge Tabu:

⁴⁴ ‘Na Taovia e tsarivanja niqira Taovia:

Ko totu ieni tana madoaqu,
poi tsau kalina kau livugira sui gamu gala i vavana tu-
amu,
ma kara tseka vanigo.’

⁴⁵ ?Me ti vaga tana tsaqina na Linge Tabu iani, a David e soagininogoa na Mesia laka aia gana Taovia, me koegua vaga na Mesia ti ke lia goto na kukuana a David?”

⁴⁶ Mi tana e tagara goto kesa vidaqira ke tangomana na tuguvisu vaniana nina goko a Iesu. Me tuu tana dani ia me baa, me tagara goto kesa vidaqira ke mala-gai na torogoko i konina a Iesu.

A Iesu e Parovatavigira na Tinoni Tana Rongona Niqira Sasani na Tarai na Ketsa ma na Parisii

(Marko 12:38-39; Luka 11:43, 46; 20:45-46)

23 Ma Iesu e goko babaa moa vanigira na toga mi-gira goto gana duli, me tsarivanigira, ² “Igira na tarai na Ketsa ma na Parisii, niqira aqo nogo kara vure-si makalia vanigamu tana rongoqira nina ketsa a Moses. ³ Me vaga ia, migamu nimui aqo kamu rongo-mangaqira rago, ma kamu muria pipi na omea ara

tsarivanigamu na nauana. Ma kamu laka moa na reinunu i koniqira, rongona igira ara tau lelee goto muridoua na aqona na omea ara ketsaligamu na nauana. ⁴ Ara molokaea tana kokoveqira na tinoni na kalagai mamava sosongo, e utu na kalagaiana. Migira segeniqira mara tau lelee goto sanga na peleginiana na kakauqira. ⁵ Tana omea sui ara naua, ara ngaoa moa laka na tinoni kara reiginigira. !Eo, kamu reigira baa! Ara soria i lovaqira mi limaqira na pepa tana ara marea na tsaqina na gokona na Mamare Tabu i konina. !Ma kamu reigotoa na tsatsamuna katsi na poloqira, tana ara sauvulaginia laka igira nina tinoni tabu God! ⁶ Ara lave sailaginia moa na sasaqira dou tana kavomutsa, mara vilia moa na nauna e totu pala ida tana valelotu. ⁷ Ara kilia moa na tinoni kara kukuni tanigira, kalina ara laba tana nauna tana ara dona na labasai na tinoni, ma kara soaginigira 'Tarai'. ⁸ Migamu, kamu laka tami kara soaginigamu 'Tarai', rongona igamu amu tamatasi sui moa, mamu tamanina kesa lelee moa nimui Tarai. ⁹ Ma kamu laka goto na soaginiana ke kesa tinoni i lao eni na tamamui, rongona amu tamanina e kesa moa na Tamamui i baragata. ¹⁰ Me tau saikesa goto ulagana kara soaginigamu na 'Ida', rongona e kesa moa gamui ida, aia nogoria na Mesia. ¹¹ Aia na lokina tsapakae baa i laomui igamu, nina aqo ke lia mala nimui maneago moa. ¹² Masei ti vaga ke molokae segenina, sauba God ke molotsunalia. Masei ti vaga ke molotsuna segenina, sauba God ke molokaea.

**A Iesu e Taimataqira na Parisii Ma na Tarai na Ketsa
Tana Rongona Niqira Malapalu**

(Marko 12:40; Luka 11:39-42, 44, 52; 20:47)

¹³ "Sauba ke seko sosongo rago vanigamu, igamu na tarai na Ketsa ma na Parisii! !Na vanga malapalu igamu! Amu ravekakaia na banina na Verana God i gotu, kara gini tau sage igira na tinoni. Migamu segenimui goto amu sove na sage i laona. Mamu tongokapusi vanigira goto igira ara ngaoa kara sage baa i tana.

¹⁴ "Sauba ke seko sosongo vaniigamu, igamu na tarai na Ketsa ma na Parisii! !Na vanga malapalu igamu! Amu peqogira na daki tinamate, mamu laugotoa na valeqira. !Eo, mi muri mamu baa mamu gini malapalu na nongiinongi katsi! !Igamu nogoria, sauba ke mamava sosongo baa na pede ke gadoviigamu! †

¹⁵ "Sauba ke seko sosongo vaniigamu, igamu na tarai na Ketsa ma na Parisii! !Na vanga malapalu igamu! Amu liu pipi nauna moa i tasi mi longa, ke gini managamui na raqana kesa tinoni ke sage tana nimui lotu. !Mi kalina amu tangomana me sage ia tana lotu, migamu amu raqasasilia ia, tsau aia e seko ruka kalina

liusigamu igamu, me ulagana moa ke vano tana rota e vo sui!

¹⁶ "Sauba ke seko sosongo rago vaniigamu, igamu na tarai matakoko! Tana nimui sasani igamu amu tsariivagainana, 'Ti vaga kesa ke gini vatsa tana asana na Vale Tabu, me tau ngolia aia na manaliana na omea e gini vatsa. Me ti vaga kesa ke gini vatsa tana asana na qolomila e totu i laona na Vale Tabu, maia e ngolia na manaliana na omea e vekea.' ¹⁷ !Migamu na koko bule manana! ?Ma nagua e loki baa? ?Na qolomila, se na Vale Tabu i tana e totu na qolomila te e gini tabu na qolo? ¹⁸ Migamu amu gini sasani tinoni goto laka 'Ti vaga kesa ke gini vatsa na belatabu, me tau ngolia aia na manaliana na omea e gini vatsa. Me ti vaga kesa ke gini vatsa na omea ara gini vangalaka tana belatabu, maia e ngolia na manaliana na omea e gini veke.' ¹⁹ !E koko koegua sagata na matamui igamu! ?Laka nagua e loki baa? ?Na omea ara gini sausau tana belatabu, se na belatabu i tana ara totu na sausau te ara gini tabu? ²⁰ Ia nogoria, ti vaga na tinoni e gini vatsa na belatabu, me gini vatsa goto na omea sui ara totu i kelana na belatabu. ²¹ Mi kalina aia e gini vatsa na Vale Tabu, maia e gini vatsa vanigotoa God rongona aia e totu i tana. ²² Mi kalina kesa e gini vatsa na baragata, maia e gini vatsa nina sasana na totu God, me kalegotoa God, rongona aia e totukae i tana.

²³ "Sauba ke seko sosongo nomoa vanigamu, igamu na tarai na Ketsa ma na Parisii! !Na vanga malapalu igamu! Amu sauragoa vania God na sangavulunina turina pipi na omea tetelo amu tamanina, tsau tana omea tetelo lee vaga na rokete ma na gotso. Mamu tau gini boe na muriana na omea pukuga tana Ketsa, vaga na pedegoto, ma na galuve vanigira na tinoni tavosi, ma na goko mana. Igira nogoria na omea nimui aqo kamu naua pipi kalina, ma kamu laka moa na mololeana na nauana na omea tavosi goto. ²⁴ !Igamu na tagao matakoko! !Amu tsakiligragoa na lango tania nimui tseu na inu, mamu konomidolua na kame-lo popono!

²⁵ "Sauba ke seko sosongo vaniigamu, igamu na tarai na Ketsa ma na Parisii! !Na vanga malapalu igamu! Amu vulimaleragoa i taba nimui tseu na inu, ma nimui popo na mutsa, mi laona amu dangaligina pipi vata na susugu ma na gese. ²⁶ !E koko nomoa na matamui igamu na Parisii! !Kamu malesitalua na omea e totu i laona nimui tseu ma nimui popo, me sauba kara male goto i taba!

²⁷ "Sauba ke seko sosongo rago vaniigamu, igamu na tarai na Ketsa ma na Parisii! !Na vanga malapalu igamu! Amu vaga na vatulumaqira na tinoni mate ara mareginia na poke i taba, me rereidou, mi laona ara danga na suliqira ma na mabuluqira na tinoni mate. ²⁸ Migamu amu vaga saikesa goto nogoria. Amu rerei vaga na tinoni dou i mataqira na tinoni, mi laona na

† *Visana tana mamare tavosi ara tau moloa na buto 14.*

tobamui e dangaligamu na malapalu ma na sasaga seko.

A Iesu e Katevanigira na Kede Sauba Ke Gadovigira
(Luka 11:47-51)

²⁹ "Sauba ke seko sosongo vaniigamu igamu na tarai na Ketsa ma na Parisii! Na vanga malapalu igamu! Amu aragodougira rago na qiluqira na propete, mamu inilaudougira na qiluqira na tinoni dou ni sau. ³⁰ Mamu tsaria laka ti igamu kamu mauri i sau kalina igira na mumuamui ara labumatesigira na propete gira, me utu saikesa igamu kamu sanga na labuaqira. ³¹ Me vanga ia, migamu amu katevulagi segenimui nogo laka igamu nogo na kukuqira na tinoni ara labumatesigira na propete i sau! ³² Baa gamu, ma kamu suilavaginia na omea ara idagana vanigamu igira na mumuamui ni sau! ³³ Na muata igamu, ma na dalena muata! Laka sauba kamu tsogo koegua tania na kede e pitugamu tana rota e vo sui? ³⁴ Minau au tsarivanigamu: sauba kau molomaigira vanigamu rago na propete, ma na mane sasaga, ma na tarai. Me sauba igamu kamu tuu, ma kamu labumatesigira visana vidaqira. Visana kamu pogagira tana gai ulutaligu, me visana kamu ramitsigira tana vale lotu, ma kamu tsialigigira babaa pipi tana vera ma na vera. ³⁵ Eo, me sauba ke gado i konimui igamu na kede matena na gabuqira pipi tinoni dou sui ara labumatesigira, tuu konina a Abel na mane dou sosongo, me ke tsau baa tana mateana a Sakaria, na dalena a Berakia, aia igamu amu labumatesia ka levugaqira na Vale Tabu ma na bela na mani kodoputsa. ³⁶ Au tsaria na manana vanigamu: na kedena popono na labumatesiaqira igira, sauba ke gado saikesa nogo i konimui igamu na tinoni ni dani eni!

A Iesu e Galuve Sosongolia Na Vera ni Jerusalem
(Luka 13:34-35)

³⁷ "Jerusalem, Jerusalem! Igira na tinoni i laomu ara labumatesigira na propete, mara taimatesigira nina mane adigoko aia God e molomaigira vanigo! Danga nogo kalina au ngaoa laka kau adisaigira nimu tinoni, vanga moa na kudo kalina aia e sarosaigira na dalena tetelo i vavana na rapona, migoe o tau saikesa tamivaniau! ³⁸ Eo, me vanga ia, ma nimu Vale Tabu sauba ke totu mangu lee. ³⁹ Minau au tsarimakalia vanigo, laka e tuu kalina eni me ke baa, sauba ko tau nogo reilakaqu, poi ke tsaumai tana dani igira na tinoni i laomu kara tsaria na goko vanga iani tana rongoqu, 'God ke soadoua aia e mai tana asana na Taovia!'"

A Iesu e Katevulagia Laka Sauba Ke Taveo na Vale Tabu
(Marko 13:1-2; Luka 21:5-6)

24 Ma Iesu e tuu, me rutsuligi tania na Vale Tabu. Migira gana duli ara mai i konina, mara gini

goko vania tana rongona laka e dou sosongo na rereina na Vale Tabu ia. ² Ma Iesu e tsaria, "Eo e mana, igamu amu reia laka e dou rago na rereiqira na vale girani. Minau au tsaria vanigamu: sauba moa ke laba na tagu i tana sauba ke tau lelee goto totuvisu ke kesa na vatuna tana sasana. Sauba kara vuipukaligira sui lakalaka."

Na Rota Loki Sauba Ke Gadovigira
(Marko 13:3-13; Luka 21:7-19)

³ Mi kalina a Iesu e totu tana Vungavunga na Olive, migira gana duli ara mai dodo i konina, mara veisuaa, "Taovia, ko tsarivanigami laka kengisa sauba kara laba na omea vanga gira. Ma na padapada gua sauba ke laba, tana igami kami donaginia laka e labamai nogo na tagu na visumaiamu igoe, ma na susuina na dani?"

⁴ Ma Iesu e tsaria, "Kamu parovata dou, kara tau perogamu lee ke visana. ⁵ Rongona na tinoni danga sauba kara gini tuu moa tana asaqu inau, ma kara perogira na tinoni, ma kara tsari segeniqira laka igira nogoria na Mesia. Ma kara raqa sasiliginigira danga na tinoni. ⁶ Me sauba kamu rongomigotoa na kukutuna na vailabu loki tana vera varangi, ma na turupatuna na vailabugi goto tana vera ao. Migamu, kamu laka moa na gini matagu. Na omea vanga girani, niqira aqo nomoa ti kara laba. Me tau nomoa na papadana manana laka e laba nogo na susuina na dani. ⁷ Tana tagu vanga ia, sauba na vera loki sui kara vailabugi. Ke tuu kesa na taovia loki, me ke vailabugi kolua kesa segeni. Me ke liu goto na uvirau, me ke kasi loki na vuluge pipi nau. ⁸ Na omea sui vanga gira, ara vanga moa na vatsangisavi e vatsangia na daki tana idana na vasusu.

⁹ "Migamu, sauba kara tangoliigamu, ma kara rotasigamu, ma kara matesigamu. Migira na tinoni sui pipi tana vera, sauba kara reisavigamu matena amu muria niqu goko inau. ¹⁰ Tana tagu vanga goto ia, sauba na dangana kara pukavisu lee tania niqira tutuni. Ma kara vaireisavigi, ma kara vaitsonigi tana limaqira gaqira gala. ¹¹ Me sauba kara tuu danga na propete peropero, ma kara perogira na tinoni danga. ¹² Tana rongona nogo na omea seko vanga gira, ti sauba ke gini bisi lee visu niqira vaigaluvegi danga na tinoni. ¹³ Masei moa ti ke tukakai tana nina tutuni, poi ke tsau tana susuina, aia moa sauba ke mauri saliu. ¹⁴ Ma na Turupatu Dou iani tana rongona na Verana God, sauba kara gini turupatuna pipi tana nauna sui polia na barangengo, rongona ti igira na tinoni sui kara rongomiginia. Mi muri moa ti ke labamai na susuina na dani.

Na Omea Seko Loki Liuliu Baa Sauba Ke Laba

(Marko 13:14-23; Luka 21:20-24)

¹⁵ "Sauba kamu reia na 'Omea Seko Loki Liuliu Baa' vaga e katemainogoa a Daniel na propete i sau. Me sauba kara turuvaginia aia i laona na Vale Tabu." !Masei ti ke tsokoa na mamare iani, ma nina aqo ke pada-gadovidoua nagua na rongona! ¹⁶ "Mi tana dani vaga ia, migira na tinoni ara totu tana Judea, niqira aqo kara tsogovano tana vungavunga. ¹⁷ Me ti vaga ke kesa ke totu moa i tano, me ke laka goto na sagevisu i valena ma na binaboliana nina omea levo. ¹⁸ Ma na tinoni ti vaga ke totu tana nina uta, me ke laka goto na visu na adiana na polona i valena. ¹⁹ !Sauba ke seko sosongo rago tana dani vaga ia, vanigira na daki ara tiana, migira ara tamani baka tetelo! ²⁰ E dou kamu nongia God rongona na tagu na tsogo vaga ia ke tau gado tana tagu na bisi, se tana dani na Sabat. ²¹ Rongona na rota ke gado tana tagu ia, sauba ke seko liuliu baa, liusigira sui pipi na rota ara laba nogo tuu tana tuturigana na barangengo, me tsaumai i dani eni. Me utu goto ke laba tugua sa dani na omea seko loki vaga ia. ²² God e kukurisigira nogo na danina na tagu seko vaga ia. Me ti vaga God ke tau nomoa kukurisigira, me sauba ke tagara lelee sa dalena tinoni ke pipidi. Ma na rongona moa God e padagira nina tinoni vivili nogo ia, ti aia ke gini kukurisigira na danina na tagu seko vaga ia.

²³ "Me ti vaga kamu rongomia ke kesa ke tsarivanigamu, '!Kamu reia! !Iani nogo na Mesia!' se ke tsaria, '!Aia nogoria i tana!', migamu, kamu laka saikesa na tutuni-na. ²⁴ Rongona sauba kara danga na Mesia peropero ma na propete peropero kara tuu, ma kara aqosigira na valatsatsa loki ma na omea ganataga, gana na mani peroginiaqira goto igira nina tinoni vivili God, ti ke tau utu. ²⁵ !Kamu parovata dou! Inau au katevulagi idanogoa vanigamu na omea sui girani ti ke labamai na taguna.

²⁶ "Se, ti vaga igira na tinoni kara tsarivanigamu, '!Reia, aia e totu tana legai mangu!', migamu, kamu laka na baa na reiana i tana. Se ti vaga kara tsarigotoa, '!Reia, aia e taopoi ieni!', ma kamu laka goto na tutuni-na. ²⁷ Rongona na visumaiaku inau na Dalena Tinoni, sauba ke labamaka dou vanigira na tinoni sui, vaga nogo na angaanga e mararasia na masaoka popono tuu kesa tabana me tsau baa tabana.

²⁸ "Miava moa tana ke totu na kubuna na tinoni mate, i tana goto sauba kara saikolu na manusata.

Na Visumaiana na Dalena Tinoni

(Marko 13:24-27; Luka 21:25-28)

²⁹ "Me ke tau moa oka i murina na dani seko loki vaga ia, me sauba ke rodo na aso, me ke tau goto maka na vula, ma kara puka na veitugu talu i gotu. Ma na

omea susuliga sui ni gotu sauba kara pitsa tania na sasaqira. ³⁰ Mi tana, ma na papadana na Dalena Tinoni sauba ke labavulagia i gotu tana parako. Migira sui na tinoni i barangengo sauba kara kanga loki kalina kara reia na Dalena Tinoni ke mai tana parako i gotu, tana susuligana ma na mararana loki. ³¹ Sauba ke tangiloki na tavuli, maia ke mologira nina angelo kara baa tana vati na tsukena na barangengo, ma kara adisaimaigira sui nina tinoni vivili God, ke tuu kesa tabana na barangengo, me ke tsau baa kesa tabana.

Na Gokolia Tana Rongona Na Gai Mutsamutsa

(Marko 13:28-31; Luka 21:29-33)

³² "Eo, me dou ti kamu adisasani i koniqira na gai mutsamutsa. Kalina amu reigira na gai mutsamutsa ara tuturiga na dumu, migamu amu donaginia laka e varangi nogo ke laba na tagu na papara. ³³ Me vaga goto nogoria, ti kalina kamu reigira kara laba na omea sui vaga gira, mi tana nogo sauba kamu donaginia laka e varavara nogo ke laba na taguna, me varangi nogo ke tuturiga. ³⁴ Inau au tsaria na manana vanigamu, laka na omea sui vaga girani, sauba kara laba ida talu nogo ti kara mate igira sui na tinoni ara mamauri moa i dani eni. ³⁵ Na baragata ma na barangengo sauba kara ka nangaligi lee. Ma niqu goko inau, e utu saikesa kara nangaligi.

Tagara Kesa Ke Donaginia Kengisa Ke Visumai na Dalena Tinoni

(Marko 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

³⁶ "Tagara ke kesa ke donaginia kengisa ke laba na danina ma na taguna, atsa moa ti igira na angelo i gotu, tagara goto. Minau na Dalena, tagara goto. Aia segeni moa na Tamaqu e donaginia. ³⁷ Ma na visumaiaku inau na Dalena Tinoni, sauba ke vaga saikesa nogo na omea e laba tana taguna a Noa i sau. ³⁸ Kalina e tau vati tave moa na obo loki, migira sui na tinoni ara totu matengana moa na mutsa ma na inu, ma na vaitaugagi na mane ma na daki, me tsau baa tsotsodo tana dani a Noa e sage i laona na vaka. ³⁹ Migira ara tau moa reigadovia laka nagua e laba, poi tsau kalina e tave na obo loki, me luvusigira sui lakalaka. Aia saikesa nogoria na omea vaga ia, sauba ke laba kalina inau na Dalena Tinoni kau visumaitugua. ⁴⁰ Mi tana dani nogo ia, ti vaga kara ka ruka na mane kara ka aqosai tana uta, me kesa sauba kara adiligia, me ke kesa ke totuvisu. ⁴¹ Me ti vaga kara ka ruka na daki kara ka gola ka gaqira, me kesa sauba kara adiligia, me ke kesa sauba ke totuvisu.

⁴² "Ke reigamudou. Rongona igamu amu tau donaginia na dani gua tana nimui Taovia sauba kau visumai. ⁴³ Me vaga goto ti kesa na tamanina na vale, maia ke donaginia na tagu tana sauba ke mai kesa na

mane komi. Maia sauba nomoa e utu ke maturu. Ke totu mamata saviliu moa, me ke pipitu. Me sauba ke tau tamivania na mane komi ke ratsia na valena. ⁴⁴ Aia nogoria na rongona ti nimui aqo igamu kamu mama-ta, ma kamu parovata sailagi. Rongona na Dalena Tinoni sauba ke visumai tana tagu tsotsodo igamu kamu tau pitua.

Na Maneaqo Dou ma na Maneaqo Seko

(Luka 12:41-48)

⁴⁵ “?Laka asei aia na maneaqo madodo me rongo-mangana dou gana taovia, me sasaga tana nina aqo sui? Aia nogo na maneaqo vaga ia, gana taovia e norua, me molovania ke reitutugua na valena, me ke tuvari gaqira mutsa na maneaqo tavosi tana tagu na mutsa. ⁴⁶ !Eo, sauba ke dou sosongo vania na maneaqo dou vaga ia, ti kalina gana taovia ke visumai me ke reia laka aia e naudoua nina aqo! ⁴⁷ Manana, inau au tsarivanigamu, laka gana taovia sauba ke tuu, me ke molovania ke reitutugugira pipi nina omea sui. ⁴⁸ Me ti vaga na mane ia na maneaqo seko, me sauba ke pada segenia moa i tobana laka gana taovia ke oka sosongo ti ke visumai. ⁴⁹ Maia ke tuturiga na labuaqira gana aqokolu, ma na mutsa ma na inu koluqira igira ara dona na inu bule. ⁵⁰ Maia gana taovia na maneaqo ia, sauba ke labavisumai tana dani nina maneaqo ke tau padaa na pituana, mi tana tagu ke tau donaginia. ⁵¹ Ma gana taovia sauba ke kedekakaia, me ke tsonia ke baa kolugira na tinoni vanga malapalu. Mi tana aia sauba ke ngangai me ke varaqe livona.

Na Gokolia Tana Rongoqira Ara Sangavulu na Baka Daki

25 “Mi kalina ke tsaumai tana dani vaga ia, ma na Verana God sauba ke vaga iani: ara tu sangavulu na baka daki ara tu adia tu niqira laeti. Mara tu aligiri na vano na valaleana na mane tauga vaolu. ² Ara tu tsege na baka daki ara tu bubulega, mara tu tsege ara tu sasaga. ³ Tugira tsege na bubulegana ara tu adiragoa tu niqira laeti, mara tu tau padaa na adikoluana na oela. ⁴ Mi tugira na sasagana ara tu adia tu niqira laeti, mara tu vangarau kolugotoa tu niqira oela. ⁵ Me putsi nogo nina tagu na laba aia na mane tauga vaolu, me tau moa vati laba. Mi tugira na baka daki ara tu kolae na pipitu, me varivari tu mataqira, mara tu tavongani maturu.

⁶ “Mi tana levugata, te e guu loki kesa me tsaria, ‘!Aia! !E labamai nogo na mane tauga vaolu! !Mai tsaku, ma kamu tu ba valalea!’ ⁷ Mi tugira sui na sangavulu na baka daki ara tu mamata, mara tu novoragi na virukaeana tu niqira laeti. ⁸ Mi tugira na bubulegana ara tu tsaria vanitugira na sasagana, ‘Kamu tu vanitugami na oela. E varangi kara kora tu nimami laeti

tugami.’ ⁹ Mi tugira na sasagana ara tu tsaria, ‘!Tagara saikesa! Na oela e tau tugu tugita sui. Kamu tu vano tana vale na tsabiri, ma kamu tu volia tu nimui segeni.’

¹⁰ Mi tugira na bubulegana ara tu aligiri na vano na voliana tu niqira oela. Mi kalina ara tu tavamuri tugira, ma na mane tauga vaolu e laba. Mi tugira na baka daki, igira e manoga nogo tu niqira oela, ara tu tsarimurina sage na mane tauga vaolu tana vale na kavomut-sa. Ma na matsapa e vongo.

¹¹ “Me tau oka i muri, mara tu labavisumai tugira na baka daki ara tu vano na voliana tu niqira oela. Mara tu reia e vongo na matsapa, mara tu soaa, ‘!Taovia, Taovia! !Sangavi vanitugami na vale!’ ¹² Ma na mane tauga vaolu e gokovisu me tsaria, ‘!Tagara! !Inau au tau saikesa donaginitugamu!’ ”

¹³ Ma Iesu e suilavaginia nina gokolia me tsaria, “Kamu parovata dou, rongona amu tau donaginia na dani na ma na taguna.

Na Gokolia Tana Rongoqira Ara Tu Tolu na Maneaqo

(Luka 19:11-27)

¹⁴ “Eo, mi tana tagu vaga goto ia, ma na Verana God sauba ke vaga iani: kesa dani me totu kesa na mane, maia e vangarau laka sauba ke vano kesa tana vera tavosi. Me tuu, me soamaitugira nina maneaqo, me molovanitugira kara tu reitutugudou vania nina omea levolevo kalina aia ke vano. ¹⁵ Me tusuvanitugira tatasa na qolo, e atsalina vaga e tugua na sasagana na gini aqo. E kesa aia e tusuvania e tsege na toga na qolo. Me kesa goto e tusuvania e ruka na toga na qolo. Me kesa tavosi goto aia e tusuvania kesa moa na toga na qolo. Me sui, maia e tuu, me vano kesa tana vera ao.

¹⁶ Ma na maneaqo, aia e adia tsege na toga na qolo, e baa saviliu me gini aqo, me laba papabona e tsege goto na toga na qolo. ¹⁷ Maia na maneaqo e adia ruka na toga na qolo, e nau atsa vaganana goto ia. E baa saviliu me gini aqo, me laba papabona e ruka goto na toga na qolo. ¹⁸ Maia na maneaqo e adia kesa moa na toga na qolo, aia e vano me tsaia na qilu tana kao, me qilupoia nina qolo gana taovia.

¹⁹ “Me oka sosongo i muri, ma tu gaqira taovia tugira na maneaqo e visumai. Me soatugira kara tu laba sui i matana, ma kara tu tsaritutugu vania laka ara tu gini aqo koegua nina qolo. ²⁰ Me mailaba na mane aia e adia tsege na toga na qolo, me tusu liusia goto tsege na toga na qolo. Me tsaria, ‘Igoe taovia, o tusuvaniau e tsege na toga na qolo. !Mo ko reia! Au gini aqo inau, me laba papabona e tsege goto na toga na qolo kama-gana.’ ²¹ Ma gana taovia e tsarivania, ‘!Dou sosongo! Igoe na maneaqo dou, mo gini aqo sasaga na qolo tetelo au noruginigo. Vaga ia, minau sauba kau molovanigo ko reitutugugira na omea loki danga. !E dou ti ko sage mai, mo ko tamanipata koluau tana niqumage!’

²² “Mi muri, me mailaba goto aia na maneaqo e adia ruka na toga na qolo, me tsaria, ‘Igoe taovia, o tusua vaniau ruka na toga na qolo. !Mo ko reia! Au gini aqo inau, me laba papabona e ruka goto na toga na qolo kamagana.’ ²³ Ma gana taovia e tsarivania, ‘!Dou sosongo! Igoe na maneaqo dou, mo gini aqo sasaga na omea tetelo au noruginigo. Vaga ia, minau sauba kau molo vanigo ko reitutugugira na omea loki danga. !Me dou ti ko sage mai, mo ko tamanipata koluau tana niq magemage!’

²⁴ “Mi muri, maia na maneaqo e adia kesa moa na toga na qolo e mailaba goto me tsaria, ‘Taovia, inau au dona laka igoe na mane tagao kakai sosongo, mo dona na tsuriviana na lakana na omea o tau tsukaa. Mo dona goto na pitsuana na vuana na omea o tau tsuka na vatuna. ²⁵ Au matagunigo sosongo igoe, te au tuu, mau baa molopoia moa nimu qolo i laona na kao. !Mo ko reia! Iani nogo nimu qolo au tusuvisu vanigo.’

²⁶ “Ma gana taovia e tsarivania, ‘!Maneaqo seko igoe, mo gato sosongo! ?Egua, igoe o dona nogo ne, laka inau au dona kau tsurivia na lakana i tana au tau tsukaa, ma kau pitsua na vuana i tana inau au tau tsukaa na vatuna? ²⁷ ?Me gua te o tau molosagegira niq qolo tana vale na moloqolo, i tana e dona ke pabo? Ma kau tsodoginia niq qolo botsa i muri kalina kau visumai.’

²⁸ Te e tuu na taovia, me tsarivanigira ara totu tana, ‘Kamu adiligi tania na qolo sui i konina, ma kamu tusu- vania aia e tamanina nogo e sangavulu na toga na qolo. ²⁹ Rongona ti vaga kesa ke tamanina nogo, sauba kara pabo vanigotoa, me ke gini tamanina ke danga baa. Me ti vaga ke kesa ke tau tamanina nina omea, me sauba kara adiligi tania tsau tana omea tetelo lee e tamanina. ³⁰ Ma kamu adia na mane gatogato iani, ma kamu tsonitsunaa i tano tana rodo. I tana sauba ke ngangai me ke varaqe livona.’

Na Dani na Pede Loki

³¹ “Kalina inau na Dalena Tinoni, kau visumai tana susuligaqu loki, migira na angelo sui kara dulikoluau, minau sauba kau totukae tana sasaqu vaga na taovia tsapakae. ³² Migira na tinoni sui i barangengo kara saikolumai i koniqu. Mi tana inau sauba kau molovotagira ruka tana alaala, vaga nogo na mane reitutugu sipi kalina aia e votagira nina sipi tanigira na naniqoti. ³³ Sauba kau mologira na tinoni dou tana madoaqu, ma na sekona tana mauliqu. ³⁴ Mi muri kau tsarivanigira igira ara totu tana madoaqu, ‘!Kamu mai igamu, aia na Tamaqu e reingaogamu! Kamu mai, ma kamu tamanina na verana aia God e vangarau manogatinogoa vanigamu, e tuu mai nogo kalina e botsa na barangengo. ³⁵ Rongona kalina inau au vitoa, migamu amu palaau. Mi kalina au marou, migamu amu sao gaqu koo. Mi kalina au labavoo i konimui, migamu

amu soalakaau baa i valemui. ³⁶ Mi kalina au malaiole, migamu amu tusuvaniau na polo. Kalina au lobogu, migamu amu adisaequ. Mi kalina au totu tana vale sosori, migamu amu tsigoviau.’

³⁷ “Migira na tinoni dou sauba kara tuu ma kara veisua, ‘?Taovia, mingisa ami reigo igoe o vitoa, mami palago, se o marou, mami sao gamu koo? ³⁸ ?Mingisa goto ami reigo o labavoo i konimami, mami soalakago baa i valemami, se o malaiole, mami tusu polo vanigo? ³⁹ ?Mingisa ami reigo igoe o lobogu se o totu tana vale sosori, mami tsigovigo?’ ⁴⁰ Mi tana inau sauba kau gokovisu ma kau tsaria vanigira, ‘!Inau au tsaria na manana vanigamu: pipi kalina ti igamu amu nauvanagana vania kesa vidaqira na tasiq tetelo vaga girani, me vaga nogo ti amu nauvaniau goto inau!’

⁴¹ “Mi muri, minau sauba kau tsaria vanigira igira ara totu tana mauliqu, ‘!Baligi taniau igamu, aia God e reisavigamu! !Kamu baa tana lake e vo sui na iruna, aia God e vangarau manogatinogoa vania na tidao seko migira nina angelo seko! ⁴² Rongona kalina inau au vitoa, migamu amu tau palaau. Mi kalina au marou, migamu amu tau sao gaqu koo. ⁴³ Kalina au labavoo i konimui, migamu amu tau soalakaau baa i valemui. Kalina au malaiole, migamu amu tau tusu polo vaniau. Mi kalina au lobogu, se au totu tana vale sosori, migamu amu tau goto tsigoviau.’

⁴⁴ “Migira sauba kara tuu, ma kara tsaria vaniau, ‘?Taovia, mingisa igami ami reigo o vitoa, se o marou, se o labavoo i konimami, se o malaiole, se o lobogu, se o totu tana vale sosori, migami ami tau sangago?’

⁴⁵ Minau kau tuu, ma kau tsaria vanigira, ‘Inau au tsaria na manana vanigamu: laka pipi kalina igamu amu sove na sangana kesa vidaqira na tetelona vaga girani, mi tana nogo amu sove tanigotoa na sangaqu inau.’ ⁴⁶ Migira nogoria sauba kara gini vano tana kede saliu. Migira na douna, sauba kara baa tana mauri saliu.”

Ara Vorogokona na Labumatesiana A Iesu

(Marko 14:1-2; Luka 22:1-2; Ioane 11:45-53)

26 Mi kalina a Iesu e sui na sasaniginiaqira na omea vaga gira, maia e tsarivanigira gana duli, ² “Igamu amu dona nogo laka e kau ruka moa na dani, me ke laba na Dani Tabu na Paseka. Eo, mi tana igira sauba kara sauligiau inau i lima qira na tinoni seko, ma kara pogaa tana gai ulutaligu.”

³ Mi tana tagu goto ia, migira na taovia na lotu ma na tinoni loki ara totu saisai i valena Kaipas na Mane Tabu Loki. ⁴ Mara gokosai matena na tangoliana dodo a Iesu ma na labumatesiana. ⁵ Mara tsaria, “Ka laka mavi na tangoliana tana Bongu Tabu, rongona kara tau gini kore loki na toga.”

Kesa Daki e Qetua na Ko Uruuru I Lovana a Iesu i Betani

(Marko 14:3-9; Ioane 12:1-8)

⁶ Me tuu a Iesu, me vano i Betani kolugira gana duli, me ba sanga mutsa tana valena a Simon, aia na mane e mudo tana idana. ⁷ Mi kalina a Iesu e mutsamutsa, me labamai kesa na daki kolua kesa na bilo na ko uruuru e loki sosongo na matena. Me mai me qetua i Lovana a Iesu. ⁸ Migira gana duli a Iesu ara reia, mara kore vania na daki. Mara veisuaa, “?Egua te o sekolilea na omea dou vaga ia? ⁹ !Na ko uruuru vaga ia, e tugua igita ka tsabiria ma ka tsodoginia na qolo loki, agana na gini vangalaka vaniaqira na tinoni ara tau tamanina sa omea!”

¹⁰ Ma Iesu e dona segenina nogo na omea igira ara gini goko, te e tsarivanigira: “?Egua sagata te amu rotasiginia na daki iani tana omea vaga ia? Ma na omea e nauvaniau na daki iani, na omea dou sosongo manana. ¹¹ Migamu, sauba kara tau kuti na tinoni sekona lee na totu koluamui sailagi. Minau moa, sauba e utu kau totu sailagi kolugamu. ¹² Ma na daki iani kalina aia e qetua na ko uruuru tana koniqu, maia e nauvananana ke gini vangarau manogotia vania na qiluaqu. ¹³ !Minau au tsaria na manana vanigamu laka pipi tana nauna sui tana barangengo, iava moa tana kara gini turupatu tana rongona na Turupatu Dou iani, me sauba kara tau kuti na gini gogoko tana rongona na omea vaga e nauvaniau na daki iani!”

A Iudas e Tami na Sauligiana a Iesu

(Marko 14:10-11; Luka 22:3-6)

¹⁴ Te e tuu kesa i laoqira na sangaivulu ruka gana duli a Iesu, aia ara soaginia a Iudas Iskariot, me vano i koniqira na taovia na lotu, ¹⁵ me baa veisuaigira, “?Laka nagua sauba kamu tusuvaniau ti vaga inau kau sauligia a Iesu vanigamu?”

Migira ara tsokoa e tolu sangavulu na tavina qolo siliva, mara tusuivania. ¹⁶ Me tuu tana dani ia, ma Iudas e matania kesa na tagu dou tana ke lakagana vania na sauligiana a Iesu vanigira.

A Iesu e Gania na Mutsa na Paseka Kolugira Gana Duli

(Marko 14:12-21; Luka 22:7-14, 21-23; Ioane 13:21-30)

¹⁷ Mi tana kesanina dani na uiki na Paseka, ara soaginia na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti Konina, migira gana duli ara tu mai i konina a Iesu mara tu veisuaa, “?Taovia, laka iava tana igoe o ngaoa kami vangarau manogotia vanigo na mutsa na Paseka?”

¹⁸ Ma Iesu e tsaria, “Kamu ba laba i konina kesa na mane i laona na vera loki tagaria, ma kamu tsarivania vaganana iani, ‘Na Taovia e tsaria vanigo laka e laba

nogo gana tagu. Maia e ngaoa laka ke lokisia na mutsa na Paseka kolugira gana duli i valemu igoe.’ ”

¹⁹ Mara baa, mara naua na omea vaga a Iesu e tsarivanigira na nauana. Mara vangarau manogotia na mutsa na Paseka.

²⁰ Mi tana ngulavi, ma Iesu migira na sangavulu ruka gana duli ara mai, mara totu i lao, mara mutsa. ²¹ Mi kalina ara mutsamutsa, ma Iesu e goko vanigira me tsaria, “Inau au tsaria na manana vanigamu, laka e kesa vidamui igamu, sauba ke sauligiau.”

²² Migira gana duli ara rongomia, me gini ponopala na tobaqira, mara tuturiga na veisuana a Iesu. Me kesa me tsaria, “?Egua, laka inau ngatsu ia ne Taovia?”

²³ Ma Iesu e tsaria, “Aia kesa e sanga na mutsa patakoluau tana popo, aia nogoria sauba ke tsabiriau. ²⁴ Inau na Dalena Tinoni, sauba kau mate vaga e katenogoa na Mamare Tabu. !Eo, me sauba ke seko sosongo nomoa vania na mane aia e sauligiau! !Ke dou baa nomoa vania na tinoni ia, laka ti vaga ke tau nogo vasua tinana!”

²⁵ Ma Iudas, aia na mane sauba ke sauligia a Iesu, e gokodato me tsaria, “?Egua, laka inau nogo ngatsu ne Taovia?”

Ma Iesu e gokovisu me tsaria, “E vaga nogoria igoe o tsaria.”

Na Susuina na Mutsa Koluana na Taovia

(Marko 14:22-26; Luka 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

²⁶ Mi kalina ara mutsamutsa, ma Iesu e tangolia na bredi, me soadoua God, me ngitia, me tuvaria vanigira gana duli me tsaria, “Iani na koniqu. Kamu adia ma kamu gania.”

²⁷ Mi muri, maia e adia na tseu na ueni i laona, me soadoua God, me tusua vanigira me tsaria, “Kamu inuvia igamu sui. ²⁸ Iani na gabuqu, na gabu na taso vaolu. Aia nogo na gabuqu ke rutsu na mateqira na tinoni danga, ti ke gini veoligigira niqira sasi. ²⁹ Au tsarivanigamu, sauba kau tau goto inuvia na ueni iani, poi tsau tana dani kau inuvitugua kolugamu i laona na Verana na Tamaqu i Gotu.”

³⁰ Mi muri, migira ara lingena kesa na linge tabu, mara tuu, mara aligiri na vano tana Vungavunga na Olive.

A Iesu e Katea Laka Sauba A Petero Ke Tiatagaraa

(Marko 14:27-31; Luka 22:31-34; Ioane 13:36-38)

³¹ Ma Iesu e tsarigotoa vanigira, “I tana bongi eni nogo, igamu sauba kamu tsogoligi sui taniau, vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu, ‘Aia God sauba ke labumatesia niqira reitutugu na sipi, ma na alaala popono na sipi sauba kara viri tsogo saranga bamai.’

³² Mi kalina inau kau maurivisutugua, me sauba kau ida baa vanigamu i Galilii.”

³³ Ma Petero e gokodato me tsarivania a Iesu, “!Atsa moa ti tugirani sui kara tu tsogo tanigo, minau moa e utu saikesa kau mololego!”

³⁴ Ma Iesu e tsarivania a Petero, “Inau au tsaria na manana vanigo a Petero, sauba ke tau vati tangi moa na kokoroko i bongi eni, migoe ko gini vatsa tolu kalina laka o tau donaginiau.”

³⁵ Ma Petero e tsaria, “!E utu saikesa Taovia! !Atsa moa ti kara matesiau kolugo, me utu vaniau kau tiatagarago!”

Migira sui gana duli ara tsarivagainana goto ia.

A Iesu e Nonginongi Tana Uta i Getsemane

(Marko 14:32-42; Luka 22:39-46)

³⁶ Ma Iesu e vano kolugira gana duli tana nauna ara soaginia i Getsemane. Me tsarivanigira, “Kamu totu ieni igamu, minau kau ba talu tagaria ma kau nonginongi.” ³⁷ Maia e aditugira a Petero ma ka ruka na dalena a Sebedi, kara tu dulikolua. Na melu ma na rota loki e ngolia na tobana a Iesu. ³⁸ Te aia e tsaria vanitugira, “E melu sosongo na tobaqu inau, me varangi kau gini mate. Tugamu kamu tu totu ieni, ma kamu tu mamata koluau.”

³⁹ Maia e garu baa tetelo, me tao tsuporu tana kao, me nonginongi me tsaria, “!Mama, ti ke tau utu, mo ko adiligia na tseu na rota iani taniau! Me ke tau moa laba vaga au kilia inau. Ke laba vaga nogo o kilia igoe.”

⁴⁰ Me visumaitugua tu koniqira tugira tolu gana duli, me reitugira ara tu maturu, me tsarivania a Petero, “?Egua te e utu vanitugamu na mamata koluau kesa moa tana tagu tetelo? ⁴¹ Kamu mamata, ma kamu nonginongi, kamu tau puka tana tabotabo. Amu ngaoragoa na mamata koluaqu, ma na konimui moa e maluku.”

⁴² Ma Iesu e vano tanitugira na rukanina kalina, me nonginongi me tsaria, “Mama, ti vaga o pada igoe laka niq u aqo nogo inau na inuviana na tseu na rota iani, me dou moa ke laba vaniau vaga igoe nogo o kilia.”

⁴³ Me visutugua a Iesu, me reitugira ara tu maturu moa, rongona e mamava tu mataqira.

⁴⁴ Ma Iesu e mololetugira tugua na tolunina kalina, me baa, me kesa moa atsa nina nonginongi. ⁴⁵ Mi muri, me visumaitugua tu koniqira gana duli, me tsaria, “?Egua, laka amu tu mamaturu lee moa tugamu? !Kamu tu reia! E laba nogo na tagu tana kara sauligiau inau na Dalena Tinoni i limaqira na tinoni sasi. ⁴⁶ !Tuu, ma ka vano! !Kamu moro baa! !E maimai nogo na mane aia ke sauligiau!”

Ara Tangolia a Iesu

(Marko 14:43-50; Luka 22:47-53; Ioane 18:3-12)

⁴⁷ Me goko babaa moa a Iesu, me labamai a Iudas, aia nogo e kesa vidaqira na sangavulu ruka gana duli

a Iesu. E dulikolumaia kesa na alaala loki, igira nogo na taovia na lotu ma na tinoni loki ara molomaigira. Ara mai kolua niqira isi ma na tubi na tangoliana a Iesu. ⁴⁸ Ma Iudas, na mane vanga malapalu, e molo papada vanigira nogo me tsaria, “Na mane ti kamu reiau kau domia, maia nogoria. !Kamu tangolia!”

⁴⁹ Mi kalina ara mailaba, ma Iudas e ba saviliu i konina a Iesu me tsarivania, “!Dou Tarai!” me domia.

⁵⁰ Ma Iesu e tsarivania, “!Kulaqu, ko nautsakua na omea o mai matena!”

Migira ara mai, mara tangolia a Iesu, mara sorikakakia. ⁵¹ Me kesa tu vidaqira gana duli a Iesu e lakua nina isi, me sabatiginia kesa tabana kulina nina tseka na Mane Tabu Loki. ⁵² Ma Iesu e tsarivania gana duli, “Ko molovisua nimu isi tana basana, rongona igira ara gini tango na isi, sauba kara gini mate na isi. ⁵³ ?Egua, igoe o tau vati dona moa laka e tuguau rago inau kau nongia na Tamaqu laka ke isutuguqu, maia sauba ke tsaku me ke molomaigira liusia sangavulu ruka na toga na angelo ma kara sangaau? ⁵⁴ ?Me ti inau kau nauvanganana ia, me ke koegua ti ke gini manatovu na tsaqina goko ara marea tana Mamare Tabu, laka sauba ke laba vaga nomoa vaniau inau?”

⁵⁵ Ma Iesu e pilo baa i koniqira na alaala, me tsarivanigira, “?Laka na mane labupoi inau, ti amu gini mai kolua nimui isi ma na tubi na tangoliginiaqu? Minau, au totu kolugamu, mau sasani malemale pipi dani tana Vale Tabu, migamu amu tau nogo tangoliau.

⁵⁶ Eo, ara gini laba pipi na omea sui vaga gira, rongona kara gini manatovu na omea ara mare idanogoa igira na propete tana Mamare Tabu.”

Mi tana, migira sui gana duli a Iesu ara mololea, mara tsogoligi tania.

A Iesu i Mataqira Tana Saikolu Na Togigoko

(Marko 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Ioane 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Migira ara tangolia a Iesu, mara adivanoa tana valena a Kaipas na Mane Tabu Loki, i tana ara saikolu nogo igira na tarai na Ketsa ma na tinoni loki. ⁵⁸ Ma Petero e tsarimuriqira ba ao tetelo, me ba tsau tana pakoka i matana na valena na Mane Tabu Loki. Mi tana e totu kolugira ara reitutugu matsapa, rongona e ngaoa ke reigira pipi sui na omea ke laba. ⁵⁹ Migira na taovia na lotu ma na Saikolu popono ara lalavea kesa na sasi ti ke tsukia a Iesu, vaga e tugua kara pedematesiginia. ⁶⁰ Migira ara tau tangomana kara tsodoa kesa na sasi, atsa moa ara mai danga na tinoni, migira ara pero sui moa. Mi tana susuina, mara ka mai ruka na mane mara ka tsaria, ⁶¹ “Na mane iani e tsarivananana ni, Inau tangomana kau toroveoa nina Vale Tabu God, me ke tolu na dani i muri ma kau logovisutugua.”

⁶² Ma na Mane Tabu Loki e tutsau, me veisuaa a Iesu, “?Egua, laka o tamanina kesa nimu goko tugua ko

labuvisuginia na omea vaga ara ka keligini vanigo karani?" ⁶³ Me mui lee moa a Iesu. Ma na Mane Tabu Loki e goko vanitugua a Iesu me tsaria, "Tana asana na God mamauri, inau au ketsaligo ko gini vatsa vanigami, ti igoe na Mesia, na Dalena God."

⁶⁴ Ma Iesu e tsaria, "Igoe o tsarigadovia. !Minau kau tsarivanigamu sui: e tuu kalina ia me ke baa, igamu sauba kamu reiau inau na Dalena Tinoni, kau totu tana madoana God susuliga, ma kau tsunamai talu i gotu tana parako!"

⁶⁵ Mi tana nogo na Mane Tabu Loki e ratsia na polona me tsaria, "!Aia e soasekolia God! E tagara goto sa rongona igita ka lavegotoa sa goko. !Amu vasini rongomia moa nina goko seko loki! ⁶⁶ ?Ma nagua igamu amu pada vania?"

Migira ara gokovisu mara tsaria, "Aia e sasi manana, me tugua nomoa ke mate."

⁶⁷ Mara tsuvelia na ngorana mara lumua. Me visana ara davaa mara tsaria, ⁶⁸ "?Igoe na Mesia ne? !Dou! !Ko kutsu laka ase e davago!"

A Petero e Tiatagaraa a Iesu

(Marko 14:66-72; Luka 22:56-62; Ioane 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Ma Petero e totu moa i tano, me kesa na baka daki e aqo i valena na Mane Tabu Loki e mai i konina a Petero me tsaria, "Igoe goto o sanga na totu koluana a Iesu ni Galilii."

⁷⁰ Ma Petero e tiatagaraa i mataqira sui ara totu tana, me tsaria, "Au tau saikesa donaginia na omea o gini goko igoe." ⁷¹ Me tuu a Petero, me ba totu tana matsapana na barana na pakoka. Me kesa segeni goto na baka daki aqo tana vale e reia, me tsarivanigira na tinoni ara totu tana, "Na mane iani e totu kolugotoa a Iesu ni Nasaret."

⁷² Ma Petero e tiatagaraa me vatsa, "!Au vatsa vanigamu laka au tau saikesa donaginia na mane ia!"

⁷³ Me tau oka i muri, migira na mane ara tutuu tana, ara mai i konina a Petero mara tsarivania, "Igoe manana nomoa kesa vidaqira. !Nimu goko nogo ami rongomi gadoviginigo!"

⁷⁴ Ma Petero e tsaria, "!Au vatsa laka inau au goko mana! !Ma God ke kedeau ti vaga au pero! !Inau au tau saikesa donaginia na mane ia!"

Mi tana tagu tsotsodo ia, me tangi na kokoroko.

⁷⁵ Ma Petero e padatugua na goko a Iesu e tsarivaninogoa, "Ke tau vati tangi moa na kokoroko, migoe ko gini vatsa tolu kalina laka o tau donaginiau." Ma Petero e rutsu i tano, me rota na ngangai.

A Iesu i Matana a Pilate

(Marko 15:1; Luka 23:1-2; Ioane 18:28-32)

27 Mi tana matsaraka rovorovo, migira sui na taovia na lotu ma na tinoni loki ara vorogokona

na matesiana a Iesu. ² Mara baa, mara soria na limana, mara tudumivanoa i matana a Pilate, aia niqira taovia tagaovera igira na Roma.

Na Mateana a Iudas

(Aqoaqo 1:18-19)

³ Mi kalina a Iudas, aia e sauligia a Iesu, e reia laka ara pedevaninogoa a Iesu ke mate, maia e padasavia nina sasi, me tuu, me ba tusuvisugira na tolu sangavulu na qolo vanigira na taovia na lotu ma na tinoni loki.

⁴ Me tsaria, "!Inau au sasi loki sosongo! !Au tsabiria na gabuna na mane tsalapo dou e tau tsukia sa sasi!"

Migira ara tsarivania, "?Ma nagua vanigami igami? !Igoe segenimu moa ko reia!"

⁵ Ma Iudas e tsonivisugira na qolo sui tana Vale Tabu, me baa, me ligoti segenina.

⁶ Migira na taovia na lotu ara tsakogira na qolo, mara tsaria, "Igirani na qolo na gabu. Me vali tana nida Ketsa na molosageaqira tana mani moloqolo na Vale Tabu." ⁷ Mi tana ara vaigokovigi matana nagua kara nauginia na qolo ia. Mara pedea laka kara voliginia kesa na butona kao e tamanina kesa na mane e aqosi popovatu, mi tana nogo kara qilugira na tinoni tau na Tsiu, igira ara mai mate i Jerusalem. ⁸ Me tu kalina ara volisuia na kao ia, me tsau mai i dani eni, mara soaginia tana nauna ia "Na Kao na Gabu".

⁹ Mi tana nogo e gini manatovu na goko e katemai idanogoa a Jeremia na propete, kalina aia e tsarivananana iani: "Ara adigira tolu sangavulu na qolo siliva, aia nogo na dangana igira na tinoni ni Israel ara pedea kara voliginia na mane ia. ¹⁰ Mara tsonia na qolo ia na voliginiana nina butona kao kesa na mane e aqosi popovatu. Vaga nogo e ketsaliau na Taovia."

A Pilate e Torogoko Konina a Iesu

(Marko 15:2-5; Luka 23:3-5; Ioane 18:33-38)

¹¹ Ma Iesu e tutuu i matana a Pilate na taovia tagaovera ni Roma, maia e lavegoko i konina. Me veisuaa, "?Egua, laka niqira Taovia Tsapakae nomoa na Tsiu igoe?"

Ma Iesu e tsaria, "Migoe nogo o tsaria." ¹² Migira na taovia na lotu ma na tinoni loki ara tsonia danga niqira goko na keli tana rongona ia, ma Iesu e tau goto tuguvisu vanigira niqira goko.

¹³ Me tuu a Pilate, me goko vania a Iesu me tsaria, "?Megua, laka igoe o tau rongomia e danga sosongo niqira goko na keli ara naua vanigo?"

¹⁴ Ma Iesu e mui lee moa, me tau goto goko. Mi tana e gini beke sosongo na Taovia Tagaovera ni Roma.

Ara Pedea a Iesu Ke Mate

(Marko 15:6-15; Luka 23:13-25; Ioane 18:39-19:16)

¹⁵ Me pipi ngalitupa tana tagu na Paseka vaga ia, ma na taovia tagaovera ni Roma e lavu na nusileana kesa na tinoni e totu tana vale sosori, aia igira na toga ara vili segenia. ¹⁶ Mi tana tagu ia, e totu tana vale sosori kesa na mane ara donaginia na tinoni sui laka e tau kuti na tsutsukibo sailagi, a Barabas na asana. ¹⁷ Mi kalina ara saikolu igira na toga, ma Pilate e veisuagira, “?Laka ase i ka vidaqira kaira amu ngaoa inau kau nusilea vanigamu? ?Laka a Barabas, se a Iesu aia ara soaginia na Mesia?” ¹⁸ Ma Pilate e dona nogo laka igira na Taovia na Tsiu ara raqamaia a Iesu i matana rongona igira ara masugu lee vania moa.

¹⁹ Mi kalina a Pilate e tototu moa tana nina sasana na pede, ma na tauna e mologokomai me tsarivania, “Ko laka saikesa na nauvaniana sa omea seko na mane tsalapo dou sosongo ia. Aia e tau nasekolia sa omea. Rongona e kesa tana niqubolebole i bongi inau au reia, mau gini rota loki na padana.”

²⁰ Migira na taovia na lotu ma na tinoni loki ara raigira na toga kara nongia a Pilate ke nusilea a Barabas, me ke pedea a Iesu ke mate. ²¹ Ma Pilate e veisuagira tugua na toga, “?Masei ka vidaqira karani amu kilia kau nusilea vanigamu?”

Migira ara tsaria, “!Ko nusilea a Barabas!”

²² Maia Pilate e veisuagira, “?Ma nagua kau nauvaniana a Iesu, aia ara soaginia na Mesia?”

Migira sui ara gokovisu mara tsaria, “!Pogalobatia tana gai ulutaligu!”

²³ Ma Pilate e veisuagira, “?Ma na sasi gua e naua ngana?”

Migira ara guguu loki mi gotu na lioqira, mara tsaria, “!Pogalobatia tana gai ulutaligu!”

²⁴ Mi kalina a Pilate e reigadovia laka e utu nogo ke managana na utusiaqira, me laka e varangi nogo ke taratsi na kore loki, maia e tuu, me adia na koo, me vuliginia na limana i mataqira na toga me tsaria, “Au male i matamui, laka e tau niqubolebole inau tana mateana na mane iani. !Igamu segenimui nogo nimui pede!”

²⁵ Migira sui na toga popono ara gokovisu mara tsaria, “!Molovanigami nogo igami migira na dalemani, kami gini loaga na gabuna na mane ia!”

²⁶ Te e tuu a Pilate, me nusilea vanigira a Barabas. Me molo baa a Iesu vanigira nina mane vaumate kara ramitsia, ma kara pogalobatia tana gai ulutaligu.

Igira na Mane Vaumate Ara Tsirigana a Iesu

(Marko 15:16-20; Ioane 19:2-3)

²⁷ Migira nina mane vaumate ara adisagea a Iesu i laona na valena a Pilate. Mara saimai sui igira na mane

vaumate, mara tupolia a Iesu. ²⁸ Ara tsoraligi vania na polona segeni, mara sageli vania kesa na polo tsitsibora katsi. ²⁹ Mara virigia na itai kokonaga, mara sage-laginia tana lovana a Iesu, mara moloa na ade tana limana madoa. Mi muri, mara tsunatuturu i matana, mara tsirigana. Mara tsarivania, “!Ke mauri oka niqira Taovia Tsapakae na Tsiu!” ³⁰ Ara tsuvelia, mara adia na ade i limana, mara labuginia na lovana. ³¹ Mi kalina ara gilugana sui vaga ia, mara tsoraligi vania na polo tsitsibora katsi, mara sageli vanitugua na polona segeni. Mi muri mara tudumivanoa tana nauna tana kara ba pogaa tana gai ulutaligu.

Ara Pogaa a Iesu Tana Gai Ulutaligu

(Marko 15:21-32; Luka 23:26-43; Ioane 19:17-27)

³² Mi kalina ara vavano, mi sautu ara tsodoa kesa na mane ni Sirene, a Simon na asana. Migira na mane vaumate ara raia a Simon ke sangaa a Iesu na kalagiana nina gai ulutaligu. ³³ Mara maitsau kesa tana naua i tana ara soaginia i “Golgota”, ma na rongona na soa ia, “Na Tsitsivina Lova”. ³⁴ Mi tana ara sauvania a Iesu na uaeni ara lalo koluginia kesa na vatana na ko vavai. Maia e inuvidana moa, me sove goto na inuviana.

³⁵ Mi muri, mara pogaa a Iesu tana gai ulutaligu, mara tuu, mara adia na polona, mara tsonikutsu mate na tana daesi. ³⁶ Me sui, mara totu i lao tana, mara pipitua. ³⁷ Me kesa na pava ara pogaa i gotu gana ngongo dato tana lovana, ara marea i konina na goko vaga iani: “Iani a Iesu, niqira Taovia Tsapakae na Tsiu.” ³⁸ Mi muri, mara pogakaira goto ruka na tukatso kolua a Iesu, kesa tana madoana me kesa tana maolina.

³⁹ Migira na tinoni ara liuputsi tana nauna ia, ara lengulengu lovaqira vania a Iesu, mara tsirigana mara tsarivania, ⁴⁰ “!Igoe nogo ri, o tsaria laka ko toroveoa na Vale Tabu, mo ko logovisutugua i laona ke tolu moa na dani! !Baa, ko maurisi segenimu kalina ia! !Ti vaga igoe na Dalena God, mo ko tsunamai tania na gai ulutaligu!”

⁴¹ Migira goto na taovia na lotu ma na tarai na Ketsa ma na tinoni loki, ara galea mara tsaria, ⁴² “!Eo, aia e maurisigira rago na tinoni tavosi, me utu lelee vania ke maurisi segenina! ?Me laka niqira Taovia Tsapakae nogoria igira na Israel ngana? !Me ti aia nogo ia, me ke tsunamai tania na gai ulutaligu kalina ia, migita ka gini tutunina! ⁴³ Aia e norua God, me tsarisegenina laka aia na Dalena God. !Eo, vaga ia, ma ka reia ti God ke maurisia kalina ia!”

⁴⁴ Mi kaira goto na tukatso ara pogakaira kolua a Iesu tana, ara ka pea vaganana goto ia.

Na Mateana a Iesu

(Marko 15:33-41; Luka 23:44-49; Ioane 19:28-30)

⁴⁵ Mi tuu tana niaso vota, ma na rodo e tsavua na vera popono, me tsau tana tolu na aso. ⁴⁶ Mi tana varangi na tolu na aso, ma Iesu e gudato me tsaria, “?Eli, Eli, lema sabaktani?” Ma na rongona na goko vaga ia, “?Niqu God, niqu God, egua ti o mololeau?”

⁴⁷ Me visana vidaqira na tinoni ara totu tana ara rongomia e goko vaga ia, mara tsaria, “!Aia e soaa a Elija!” ⁴⁸ Me kesa vidaqira e ulo baa, me adia na mamasa, me lumia tana ko vavai, me tsukia tana ade, me saukaeavania a Iesu, laka ke inuvia.

⁴⁹ Migira na tinoni tavosi ara tongoa mara tsaria, “!Laka mavi, vata ma ka reitalua laka ti a Elija ke mai me ke maurisia!”

⁵⁰ Ma Iesu e guloki kesa goto kalina. Mi tana e sui na mamagona. ⁵¹ Mi tana tagu tsotsodo ia, ma na polo katsi e tsautsau tana Vale Tabu e tavongani taratsivota tuu i gotu me tsau i lao. Me kasi loki na vuluge, mara tapavota na vatu loki. ⁵² Mara tavongani ova na qiluqira danga na tinoni dou ara mate oka nogo, mara maurivisitugua. ⁵³ Mara tuu tania na qiluqira, mi kalina e maurivisitugua a Iesu, migira ara vano i laona na Vera Tabu ni Jerusalem, mara laba malemale vanigira na tinoni danga.

⁵⁴ Mi kalina aia niqira taovia na alaala na mane vaumate, kolugira ara totukolua tana mara pipitua a Iesu, ara vatsangia na vuluge, mara reia pipi sui na omea ara laba tana, ara gini matagu mate mara tsaria, “!E mana nomoa laka na Dalena God manana aia!”

⁵⁵ Mara danga goto na daki ara totu tana. Ara tutuu ao tetelo, mara morosigira na omea ara laba. Igira nogo na daki ara tsarimurina a Iesu tumai nogo i Galilii, mara sangaa. ⁵⁶ Mi laoqira na daki gira, ko Maria Madalena, ma ko Maria ka tinaqira a Iakobo ma Iosepo, ma ko Salome na tauna a Sebedi.

Na Qiluana a Iesu

(Marko 15:42-47; Luka 23:50-56; Ioane 19:38-42)

⁵⁷ Mi tana ngulavi ia, me mai laba kesa na mane ni Arimatea, e tamanina danga nina omea. A Iosepo na asana na mane ia, maia e kesa goto gana duli a Iesu. ⁵⁸ Me ba laba i konina a Pilate, me nongia na konina a Iesu. Ma Pilate e mologokona laka kara tusua na konina a Iesu vania a Iosepo. ⁵⁹ Ma Iosepo e aditsunaa na konina a Iesu, me tsaboroginia na polo sere vaolu. ⁶⁰ Me molosagea i laona nina vatuluma segeni nogo ia, e vasini kavia moa tana maragova. Me kelia kesa na vatu loki, me vongoginia na mangana na vatuluma. Me moloa tana, me vano ia. ⁶¹ Ko Maria Madalena, me kesa goto na Maria ara ka tototu gana ngongo na vatuluma, mara ka momoro.

Na Mane Vaumate Ara Totupitua na Vatuluma

⁶² Mi tana dani ngana, me gado na Dani na Sabat, migira na taovia na lotu ma na Parisii ara ba laba konina a Pilate, mara tsarivania, ⁶³ “Taovia, ami padatugua kesa nina goko na mane vanga pero ia e tsaria kalina aia e mamauri moa. E tsaria laka i murina tolu moa na dani, maia sauba ke maurivisitugua tania na mate.

⁶⁴ Maia nogo na rongona ti ami pada laka e dou ko ket-saligira ke visana na mane vaumate, ma kara ba totupitua na vatuluma tsau tana tolunina dani. Rongona igira gana duli kara tau mai dodo, ma kara komia na konina, mi muri ma kara tsaria vanigira na toga laka aia e maurivisu tania na mate. Ma ti kara nauvananana ia, ma na pero vaga ia, sauba ke seko sosongo baa liusia na kesanina pero aia e naunogoa tana idana.”

⁶⁵ Ma Pilate e tsaria, “Baa, ma kamu adigira ke visana na mane vaumate, ma kamu matalidoua na vatuluma.”

⁶⁶ Migira ara tuu mara vano, mara kakaisia na vatu loki tana mangana na vatuluma, mara mologira na mane vaumate kara totupitua na vatuluma.

Na Maurituguana a Iesu

(Marko 16:1-10; Luka 24:1-12; Ioane 20:1-10)

28 Mi tana dani murina na Sabat, tana matsaraka rovorovo na Sade, ma ko Maria Madalena me kesa goto na Maria, ara ka vano na togaviana na vatuluma. ² Mi kalina ara ka ba tsau tana, me tavongani kasi loki na vuluge. Me kesa nina angelo na Taovia e tsunamai talu i gotu, me keliligia na vatu, me totukae i konina. ³ Na rereina e maka vaga na angaanga, ma na polona e sere kala. ⁴ Migira na mane ara totupitua na vatuluma ara matagu mate mara gariri, mara puka lee vaga moa ti ara mate nogo.

⁵ Ma na angelo e goko vanikaira na daki me tsaria, “Kamu ka laka na matagu. Inau au dona laka kagamu amu ka lalavea a Iesu, aia ara pogaa tana gai ulutaligu. ⁶ Aia e tagara nogo ieni. E maurivisitugua nogo vaga e tsaria. Kamu ka mai ieni, ma kamu ka morosia na nauna i tana ara tsarovaginia. ⁷ Me dou, mi kalina eni, kamu ka vano tsaku, ma kamu ka ba tsaria vanigira gana duli laka a Iesu e maurivisu nogo tania na mate, me idavano nogo i Galilii. Mi tana ti kara ba reia. Kamu ka padatugudoua na omea inau au tsaria vanikagamu.”

⁸ Mi kaira ara ka tuu tsaku, mara ka mololea na vatuluma. Ara ka matagu rago, mara ka magemage goto, mara ka uloulo mara ka ba tsarivulagia vanigira gana duli a Iesu.

⁹ Mara ka vavano moa i sautu, ma Iesu e tavongani laba vanikaira me tsaria, “Ke dou vanikagamu.” Mi

kaira ara ka tsunatuturu, mara ka kaso na tuana, mara ka samasama vania. ¹⁰ Ma Iesu e tsarivanikaira, “Kamu ka laka na matagu. Kamu ka baa moa, ma kamu ka tsarivulagi vanigira gaqu duli laka kara baa i Galilii, mi tana sauba kara ba morosiau.”

Niqira Tatamanga Igira Ara Totupitua na Vatuluma

¹¹ Mi kalina ara ka tavamuri mara ka vano kaira na daki, migira visana na mane vaumate ara pitua na vatuluma ara visumai tana vera loki, mara tatamanga vanigira na taovia na lotu na omea sui ara laba. ¹² Migira na taovia na lotu kolugira na tinoni loki ara saikolu, mara totogokona laka kara tusua danga na qolo vanigira na mane ara pitu vatuluma. ¹³ Mara tsarivanigira, “Igamu kamu tsarivanigira moa na tinoni laka igira segeni nogo gana duli a Iesu ara mai dodo tana bongi, kalina igamu amu matura sui, mara komia na konina a Iesu. ¹⁴ Me ti vaga na Taovia Tagaovera ke rongomia na omea vaga ia e laba, ma kamu laka na gini boe igamu. Sauba igami nogo kami tsarigotosi vania moa aia, maia tagara ke tau kore vanigamu.”

¹⁵ Migira na mane vaumate ara adia niqira qolo, mara muria na omea vaga igira na taovia na lotu ma na tinoni loki ara tsarivanigira na nauana. Ma na tatamanga vaga ia e tatangi bamai moa i laoqira na Tsiu tsaumai i dani eni.

A Iesu e Laba Vanigira Gana Duli

(Marko 16:14-18; Luka 24:36-49; Ioane 20:19-23; Aqoaqo 1:6-8)

¹⁶ Migira na sangavulu kesa gana duli a Iesu ara tuu, mara vano kesa tana vungavunga i Galilii, i tana a Iesu e tsarivanigira nogo kara vano. ¹⁷ Mi kalina ara reia a Iesu, mara tsuporu sui mara samasama vania, atsa moa ti visana vidaqira ara tobaruka moa. ¹⁸ Ma Iesu e garumai i koniqira me tsarivanigira, “Na Tamaqu nogo e tusuvaniau pipi sui na susuliga loki i baragata mi barangengo. ¹⁹ Migamu, nimui aqo kamu vano i koniqira na tinoni sui pipi tana vera, ma kamu sasani-gira ma kara lia sui gaqu duli. Ma kamu lesovitabugira tana asana na Tamana, ma na Dalena, ma na Tarunga Tabu. ²⁰ Ma kamu sasaniginigira na muriana pipi na omea au ketsaliginigamu. Eo, minau sauba kau totu sailagi i konimui, poi ke sui na barangengo.”

MARKO

Na Vuresi Makaliana na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Na Turupatu Dou vaga e marea a Marko e tuturiga vaga iani: "Iani nogo na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo na Dalena God." (1.1) Tana nina mamare popono, a Marko e adikaea laka e koegua a Iesu e ngongoragi sosongo pipi tana aqo dou vaniaqira na tinoni, me laka aia e tamanina goto gana susuliga na tsialigiaqira na tidao seko, ma na veoligiana niqira sasi na tinoni. Ma Iesu segenina nogo e tsari makalia laka aia nogo na Dale-na Tinoni e mai i barangengo, rongona ke sau na maurina ke gini suivisuginigira na tinoni sui tania niqira sasi. A Marko e marea na turupatuna na maurina a Iesu tana goko maka me mamauriga. E ida talu e gini goko tana rongona a Ioane Batista, ma nina lesovitabu a Iesu, ma na tsonitabo na tidao seko e nauvania. Mi muri, me ba saviliu na gini goko tana rongona nina aqo a Iesu na maurisiaqira na tinoni ma na sasaniaqira. E nauvaganana ia, me kiki rago migira gana duli a Iesu ara gini padagadovi dou baa laka aia manana nogo na Dalena God e tsunamai i barangengo. Migira gana gala a Iesu ara gini masugu loki vania, mara reisavi sosongolia baa. Mi tana Lova 11 me tsau tana Lova 16, a Marko e gini turupatuna na omea ara laba vania a Iesu tana susuina na uiki na maurina i lao eni, putsu baa na mateana tana gai ulutaligu, ma na maurivisutuguana tania na mate.

Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Ioane Batista e sasani tinoni

Na lesovitabuana ma na gokotabo vaniana a Iesu

A Iesu e tuturiga nina aqo tana Galilii

E tuu i Galilii me ba tsau i Jerusalem

A Iesu e sasani tinoni i Jerusalem

Nina rota ma na mateana a Iesu

Na maurivisuana ma na datoana i baragata

A Ioane Batista e Sasani Tinoni

(Mateo 3:1-12; Luka 3:1-18; Ioane 1:19-28)

1 Iani nogo na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo na Dalena God.

² Aia e tuturiga vaga nogo e marea a Isaia na propete me tsaria,

"God e tsaria, 'Sauba kau moloa niq tabegoko ke idavigo,

me ke vangarau sautu vanigo.'

³ E kesa e guguu i laona na legai mangu, me tsaria:

'!Vangarau manogatia na sautu vania na Taovia; gotolia na nauna tana aia ke liu!'

⁴ Vaga ia, ma Ioane e labamai i laona na legai mangu, me lesovitabugira na tinoni, me sasanigira. Me tsarivanigira, "Kamu piloligi tanigira nimui sasi, ma kamu lesovitabu, maia God sauba ke padalegira nimui sasi."⁵ Na tinoni sui tana butona kao ni Judea mi tana verabau ni Jerusalem, ara sulungana baa na rongomi-

ana nina sasani a Ioane. Ara koevulagia niqira sasi, maia e lesovitabugira tana Koo Jordan.

⁶ A Ioane e sagelia na polo ara vosiginia na ivuna na kamelo, me soritaliguginia na bunguna na itai ara aqosiginia na kokorana na kamelo. Me ngiti gana mutsa na kipo ma na bulumitsua. ⁷ Me katevulagi vanigira na tinoni me tsaria, "Aia na mane sauba ke labamai i muriqu inau, aia e loki sosongo baa liusiau inau. Me tau goto ulagaqu inau na gogoro tsuna ma na nusiligiana na itaina gana porotua. ⁸ Inau, au lesovitabugamu tana ko lee moa, maia sauba ke lesovitabuginigamu na Tarunga Tabu."

A Ioane e Lesovitabua a Iesu

(Mateo 3:13-17; Luka 3:21-22)

⁹ Tau oka i muri, ma Iesu e mololea i Nasaret tana butona na momoru ni Galilii, me baa i konina a Ioane rongona aia ke lesovitabua tana Koo Jordan. ¹⁰ Mi kalina a Iesu e vasini moa tuligi tania ma koo, maia e morosia e ova na baragata, ma na Tarunga Tabu e tsuna-

mai i konina tana rereina na kulukulu. ¹¹ Me talumai i gotu kesa na goko e tsaria, "Igoe na Dalequ galu-galuve, au reingao sosongoligo."

Na Tidao Seko e Gokotabo Vania a Iesu

(Mateo 3:13-17; Luka 4:1-13)

¹² Me tsaku ma na Tarunga Tabu e raia a Iesu ke vano tana legai mangu. ¹³ Mi tana e ba totu vati sangavulu na dani, maia Satan e gokotabo vania. Mara danga na omea atsi ara totu goto tana. Te ara labamai na angelo, mara sangaa.

A Iesu e Soatugira Vati Na Mane Lavetsetse

(Mateo 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴ Mi murina ara tsonia a Ioane tana vale sosori, ma Iesu e vano tana Galilii ke gini turupatu vulagia na Turupatu Dou e talu i konina God. ¹⁵ Me tsarivaganana, "E laba nogo na tagu dou, ma na verana God e mai varangi nogo! !Kamu piloligi tanigira nimui sasi, ma kamu tutunina na Turupatu Dou!"

¹⁶ Mi kalina a Iesu e liu baa ligisana na Reku ni Galilii, maia e reikaira ruka na mane lavetsetse, a Simone, aia a Iesu e soaginigotoa a Petero, ma na kulana aia Adrea, ara ka vugo tsetse. ¹⁷ Ma Iesu e tsarivanikaira, "Mai, ma kamu ka tsari muriqu, minau kau sasanik-agamu na vugo tinoni." ¹⁸ Me tsaku ara ka mololea ka niqira vugo, mara ka tsarimurina a Iesu.

¹⁹ Maia e baa tetelo goto, me reikaira goto ruka na tamakula tavosi, a Iakobo ma Ioane, kaira na dalena a Sebedi. Ara ka tototu kolua ka tamaqira i laona tu niqira uaq, mara tu aragoa tu niqira vugo. ²⁰ Mi kalina a Iesu e morosikaira, maia e soakaira kara ka murigotoa. Mara ka tuu mara ka mololea a Sebedi ka tamaqira i laona na uaq kolugira nina maneaqo, mara ka tsarimurina a Iesu.

Kesa na Mane e Totuvia na Tidao Seko

(Luka 4:31-37)

²¹ A Iesu migira ganaduli ara mai tsau tana vera loki ni Kapernaum. Mi tana dani na Sabat, ma Iesu e sage tana vale lotu me tuturiga na sasanigira na tinoni.

²² Migira sui ara rongomia ara gini ganataa na rongomiana na omea e sasaniginigira, rongona e tau rorongoga vaga na omea ara rongomia i koniqira na tarai na Ketsa. Maia e vaga kesa e gini tarai tana susuligana loki.

²³ Mi tana dani ia, e sagemai goto i vale lotu kesa na mane e totuvia na tidao seko. Maia e kanga loki me tsaria, ²⁴ "Ae! ?Nagua o ngaoa i konimami igoe a Iesu ni Nasaret? ?Laka o mai ieni rongona o ngaoa ko sekologami ngatsu? !Inau au dona nogo laka ase i goe – igoe nogo na Dalena tabu God!"

²⁵ Ma Iesu e ketsalia na tidao seko me tsarivania, "Iko mui igoe, mo ko rutsuligi tania na mane iani!"

²⁶ Ma na tidao seko e keseli kakaia na mane ia, me kanga loki me rutsuligi tania. ²⁷ Migira na tinoni sui ara ganataa, mara tuturiga na gini vaigokovigi mara tsaria, "Nagua sagata na omea vaga e laba? ?E kesa na sasani vaolu ngatsu? !Na mane iani e tamanina na susuligana na ketsaliaqira na tidao seko migira ara rongomi mangana!"

²⁸ Ma na turupatu tana rongona a Iesu e rarasa bamai tsaku tana vera sui i laona na butona momoru ni Galilii.

A Iesu e Maurisigira Danga na Tinoni Lobogu

(Mateo 8:14-17; Luka 4:38-41)

²⁹ Ma Iesu migira gana duli ara mololea na vale lotu. Mara vano saviliu i ka valeqira kaira a Simone Petero ma Adrea, mara ka tsari goto kaira a Iakobo ma Ioane. ³⁰ Mi tana, ma na tarungana a Petero e masagi me tsaro i nigena. Mi kalina a Iesu e laba tana, migira ara tsarivulagia vania. ³¹ Ma Iesu e ba reia, me tangolia na limana me sangaa ke totu tuu. Ma na masagi e tavongani nanga lee tania. Maia e tuturiga saviliu na vanga-rauana gaqira mutsa.

³² Mi tana ngulavi ia, kalina e varangi nogo ke suu na aso, mara adigira mai vania a Iesu na tinoni lobogu, migira goto e totuvigira na tidao seko. ³³ Migira sui na tinoni tana vera ia, ara saikolumai i matana na vale i tana e totu a Iesu. ³⁴ Ma Iesu e maurisigira danga na tinoni, igira e gadovigira pipi na vatana na lobogu, me tsialigigira danga na tidao seko. Me tongovanigira na tidao seko kara laka na tsariana sa omea, rongona ara dona nogo laka ase i aia.

A Iesu e Liuvi Poponoa na Galilii

(Luka 4:42-44)

³⁵ Mi tana matsaraka rovorovo, kalina e tau vati dato moa na aso, ma Iesu e tuu me rutsu tania na vale. E mololea na vera ia, me vano kesa tana nauna e mangu, mi tana e nonginongi.

³⁶ Ma Simone migira na kulana ara baa mara lalavea. ³⁷ Mi kalina ara tsodoa mara tsarivania, "Taovia, na tinoni sui ara lalavego."

³⁸ Ma Iesu e tsaria, "Ida moa ma ka vano tana vera taligu, rongona niqu aqo nogo ti kau gini turupatu goto i tana. Aia nogoria na rongona te au gini mai inau."

³⁹ Ma Iesu e liuvi poponoa na Galilii. Me turupatu pipi tana vale lotu, me tsialigigira na tidao seko.

A Iesu e Maurisia Kesa na Mane Mudo

(Mateo 8:1-4; Luka 5:12-16)

⁴⁰ Me kesa na mane mudo e mai laba i konina a Iesu, me tsuna tuturu i matana, me nongia ke sangaa me

tsaria, "Taovia, ti vaga igoe ko ngaoa, me tau saikesa utu vanigo ko maurisiau me ke maletugua † na kokoraqu."

⁴¹ Ma Iesu e galuvea na mane ia, me tuu me ba pelea me tsarivanja, "Eo, au ngaoa. !Ko male!" ⁴² Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, gana lobogu na mane ia e nangalee tania, me male na kokorana.

⁴³ Ma Iesu e goko kakai vania me tsaria, ⁴⁴ "!"Ko rorongogoe! Ko laka saikesa na baa ma na gini turupatu bamai vaniana ke kesa na omea e laba vanigo. Ko ba saviliu dodo moa mo ko laba i matana na manetabu, mo ko nongia ke vilekea na kokoramau. Mi muri ti ko saua na savori vaga tana nina Ketsa a Moses, rongona ke gini labamaka i mataqira na tinoni laka e mavu manana nogo na kokoramau."

⁴⁵ Me vano na mane, me tuturiga saviliu na turupatu na bamai tana nauna sui na omea a Iesu e nauvania. Me gini laba danga sosongo na goko, te e gini utugana vania a Iesu na laba malemale i laoqira na tinoni tana vera. Me tototu moa tana nauna e mangu, migira na tinoni ara aligiri talu pipi tana vera sui, mara maimai moa i konina.

A Iesu e Maurisia Kesa na Mane Logu

(Mateo 9:1-8; Luka 5:17-26)

2 Me putsi visana na dani i muri, ma Iesu e visutugua i Kapernaum. Me tsaku e liu na goko laka a Iesu e totu tana. ² Ara labasai danga sosongo na tinoni, me gini kapi na vale tana e totu a Iesu, me kapi goto i tano. Mi kalina a Iesu e tuturupatu moa vanigira na tinoni tana rongona na Turupatu Dou, ³ mara tu labamai tugira vati na tinoni, ara tu tsebama vania a Iesu kesa na mane logu. ⁴ Ma na rongona ara danga sosongo vaga na tinoni ia, mara vaikapitsigi na toga, te e gini utu vanitugira na ba laba i matana a Iesu. Mara tu dato i kelana na vale tana e atsa, mara tu puta ovatia, gana ngongo tsuna tana e totu a Iesu. Mara tu molo tsunaa na mane logu kolu nigena.

⁵ Mi kalina a Iesu e reia tu niqira tutuni e loki vaga ia, maia e tsarivanja na mane logu, "Dalequ, ara tanusi nogo nimu sasi."

⁶ Mara visana na tarai na Ketsa ara totu tana ara pada vaganana i tobaqira, ⁷ "Egua na mane ia te e goko vaga ia? !E pea mananaa God! !Ma God aia segeni moa e tangomana ke nusiligigira na sasi!"

⁸ Ma Iesu e donaginia saikesa niqira papada, te e tuu me tsarivanigira, "Matena gua ti amu pada vaganana ia i tobamui? ⁹ ?Laka nagua e lakagana dodo baa vaniau na tsariana vania na mane logu iani laka, 'Ara tanusi nogo nimu sasi', se na tsarivaniana moa, 'Ko tuu, mo ko kalagai nigemu, mo ko vanovano?' ¹⁰ Ma na rongona moa kau saumakali vanigamu laka inau na

† "maletugua" Iqira na Tsiu i sau ara pada laka na lobogu na mudo e naua me gini kalinaqu na tinoni i matana na lotu.

Dalena Tinoni au tamanina na susuliga i lao eni gana na nusiligiaqira na sasi," mi tana a Iesu e ketsalia na mane logu me tsaria, ¹¹ "!"Ko tuu, mo ko kalagai nigemu, mo ko visu i veramu!"

¹² Ara momoro moa igira sui tana, me tuu na mane ia i mataqira, me adia na nigena, me vanoligi tsaku. Migira sui ara ganataa, mara tsonikaea God mara tsaria, "!"Iqita a tau vati morosia moa kesa dani na omea vaga iani!"

A Iesu e Vilia a Levi Ke Tsarimurina

(Mateo 9:9-13; Luka 5:27-32)

¹³ Me tuu a Iesu, me visutugua i ligisana na Reku Galilii. Me kesa na alaala loki na tinoni ara labamai i konina, maia e tuturiga na sasaniaqira. ¹⁴ Mi kalina aia e liumai tana, e morosia kesa na mane aditakesi, a Levi na asana, aia na dalena a Alpeus, e totu i laona nina vale na aditakesi. Ma Iesu e tsarivanja, "Ko mai igoe, mo ko tsarimuriqu." Me tuu saviliu a Levi, me tsarimurina a Iesu.

¹⁵ Mi muri, ma Iesu e ba sanga na mutsa tana valena a Levi. Me kesa na alaala loki na mane aditakesi ma na tinoni e tangi seko na rongogira ara tsarimurina, mara ba sanga mutsa kolugira a Iesu migira gana duli.

¹⁶ Mara visana na tarai na Ketsa, ma na Parisii ara totu tana ara reia laka a Iesu e mutsa kolugira na mane aditakesi, ma na tinoni e tangi seko na rongogira, mara veisuagira gana duli mara tsaria, "E gua vaga ti aia e sanga mutsa kolugira na mane aditakesi ma na tinoni e tangi seko na rongogira?"

¹⁷ Ma Iesu e rongomigira dodo, te e tuu me tsarivanana vanigira, "Iqira na tinoni ara mauri dou nogo ara tau goto kilia na mane tatali ke taligira, igira moa ara lobogu. Inau au tau sulungana mai rongona ti kau soagira igira e dou nogo niqira sasaga, migira moa ara totu tana seko."

Ara Veisuaginia a Iesu tana Rongona Na Sese na Vitoa Rongona na Lotu

(Mateo 9:14-17; Luka 5:33-39)

¹⁸ Kesa dani, kalina igira gana duli a Ioane Batista, migira goto gaqira duli na Parisii ara naua na sese na vitoa rongona na lotu, mara visana tinoni ara mailaba i konina a Iesu mara veisuaa, "Taovia, laka egua vaga ti igira moa gana duli a Ioane Batista, migira goto gaqira duli na Parisii ara naua na sese na vitoa, migira gamu duli igoe ara tau naua?"

¹⁹ Ma Iesu e tsarivanigira, "Egua, amu padaa laka igira ara sangatsari tana kavomutsa na tauga, kara tau gania kesa na mutsa? !Tagara saikesa, e tau vaga ia! Kalina na mane tauga vaolu e tototu moa kolugira, e utu kara tau sanga na mutsa. ²⁰ Me sauba nomoa ke labamai na dani i tana kara adiligia na mane tauga

vaolu tanigira; mi tana ti igira sauba kara dona na nauana na sese na vitoa.

²¹ "Tagara ke kesa ke dona na adiana na turina na polo vaolu, me ke tsiparaginia na polo purapura, rongona ti vaga ke nauvaganana ia, me sauba na turina na polo vaolu ke raqaratsia na polo purapura, maia ke gini ova loki goto baa. ²² Me tagara goto ke kesa ke dona na qetutsavuana na uaeni vaolu i laona na kogau pura. Rongona ti vaga ke nauvaganana ia, me sauba kalina ke subu na uaeni vaolu, me ke tapalia na kogau pura, me ke tareo lee na uaeni, me ke seko lee goto na kogau. !Tagara! Na uaeni vaolu sauba nomoa ke qetut-savua i laona na kogau vaolu."

Ara Gini Goko Rongona na Vali Tana Dani na Sabat

(Mateo 12:1-8; Luka 6:1-5)

²³ Me kesa tana dani na Sabat, ma Iesu migira gana duli ara liu baa i laogira visana na uta na sila. Migira gana duli ara tuturiga na pitsuaqira visana na vuana na sila.

²⁴ Mi kalina igira na Parisii ara reigira ara nauvaganana ia, mara tsarivania a Iesu, "!Ko reia, tana nida Ketsa igita, e vali vanigira gamu duli igoe na nauvaganana ia tana Dani na Sabat!"

²⁵ Ma Iesu e tsarivanigira, "?Egua laka amu tau vati tsokoa moa tana Papi Tabu na omea vaga e naua a David i sau kalina aia e vitoa? Tana tagu ia, a David migira goto nina tinoni ara vitoa. ²⁶ Maia David e tuu, me ba sage tana valena God, me adigira na breidi ara gini savori vania God, maia migira sui nina tinoni ara gani gaqira. Na omea iani e laba tana tagu kalina aia Abiatar e Mane Tabu Loki. E totu tana nida Ketsa igita, laka igira segeni moa na manetabu e tau valiqira na ganiana na breidi vaga ia, ma David e ganiana nomoa, me tusugotoa vanigira nina tinoni, migira sui ara sanga na ganiana."

²⁷ Ma Iesu tsarigotoa vanigira, "Na Dani na Sabat e gini totu tana rongogira na tinoni, ma na tinoni ara tau gini totu tana rongona na Dani na Sabat. ²⁸ Minau na Dalena Tinoni au Taovia kaputigotoa na Sabat."

Na Mane e Labe na Limana

(Mateo 12:9-14; Luka 6:6-11)

3 Mi muri, ma Iesu e tuu, me visutugua tana vale lotu, mi tana e totu kesa na mane e labe na limana.

² Mara totu goto tana visana na tinoni ara ngaoa laka kara keli vania a Iesu kesa na omea seko. Te ara tuvia laka ti aia ke maurisi tinoni tana Dani na Sabat, migira kara gini tamanina niqira rongona na tatamanga gana.

³ Me tuu a Iesu me tsarivania na limalabe, "Ko tuu, mo ko mai ieni i nago." ⁴ Maia e tuu me baa i nago, ma

Iesu e pilo baa i koniqira na tinoni me veisuagira, "?Laka nagua tana nida Ketsa igita e tamivanigita ka naua tana Dani na Sabat? ?Na sanga tinoni, se na rotasi tinoni? ?Na aragoana na maurina tinoni, se na sekoliana?"

Migira ara tau goto tsaria kesa na omea. ⁵ Ma Iesu e moro tatavata baa i koniqira ara totu tana, me kore me galuegira goto, rongona ara tobakakai sosongo, me sasi niqira papada. Te e tuu moa, me tsarivania na mane, "Ko kaporakasia na limamu." Maia e kaporakasia na limana, me dou tugua.

⁶ Migira na Parisii ara tuu mara mololea na vale lotu, mara ba saviliu mara sai kolugira visana tinoni tana nina alaala a Herod, mara vorogokona sai na matesiana a Iesu.

Danga na Tinoni Ara Saikolu I Ligisana na Reku

⁷ Ma Iesu migira gana duli ara vano, mara ba tsau tana Reku Galilii, ma na alaala loki na tinoni ara tsarimurina ia. Ara talu tana Galilii, mi tana Judea, ⁸ mi Jerusalem, mi tana Idumia, mi tana butona kao tabana i longa na Koo Jordan, mi tana vera polia na Tire ma na Sidon. Igira sui ara mai konina a Iesu, rongona ara rongominogoa na omea sui aia e naua. ⁹ Mara danga sosongo na tinoni ara saimai, me tuu a Iesu me raigira gana duli kara raqavotua kesa na uaqa, maia ke gini totu i laona, rongona kara tau bingia na toga. ¹⁰ Ara danga sosongo nogo na tinoni aia e maurisigira, migira sui na tinoni lobogu ara vaisugutigi rongona ara ngao sosongolia kara pelea a Iesu.

¹¹ Me pipi kalina ti vaga igira na tinoni e totuvigira na tidao seko kara reia a Iesu, me tsaku ara pukatsuna i tuana, mara gudato mara tsaria, "!Igoe manana nogo na Dalena God!" ¹² Ma Iesu e tongokakaia vanigira na tidao seko kara laka na tsarivulagi vaniana ke kesa laka ase i aia.

A Iesu e Viligira Sangavulu Ruka na Apostolo

(Mateo 10:1-4; Luka 6:12-16)

¹³ Ma Iesu e dato kesa tana vungavunga, me soamigira visana na mane, igira aia e ngaoa kara totu i konina. Migira ara baa i konina, ¹⁴ maia e viligira sangavulu ruka i laogira, migira nogo a Iesu e soaginigira na apostolo. Me tsarivanigira, "Inau au viligamu kamu totu koluau. Me sauba kau mologamu kamu baa ma kamu turupatu vanigira na tinoni, ¹⁵ me sauba kamu tamanina goto na susuliga gana na tsialigiaqira na tidao."

¹⁶ Miani nogo na soaqira igira na sangavulu ruka a Iesu e viligira:

a Simone, aia a Iesu e soaginigotoa a Petero;

¹⁷ ma Iakobo ma Ioane kaira na tamakula, na dalena a Sebedi, ma Iesu e soaginikaira goto a Boanerges, ma na rongona na soa ia: "Dalena Vivisa";

¹⁸ ma Adrea,
ma Pilipo,
ma Bartolomeo,
ma Mateo,
ma Toma,
ma Iakobo na dalena a Alpeus,
ma Tadeo,
ma Simone ni Kanaan,

¹⁹ ma Iudas Iskariot, aia e sauligia a Iesu.

Visana Tinoni Ara Tsaria Laka a Iesu E Gini Aqo na Susuligana Beelsebul

(Mateo 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

²⁰ Mi muri, ma Iesu e visu i verana. Mi tana goto ara saikolumai danga sosongo na tinoni, ma Iesu migira gana duli ara tau goto tamanina niqira tagu i tana ke mangamanga vanigira ma kara mutsa. ²¹ Mi kalina igira na kulana a Iesu ara rongomia na omea iani, ara tuu, mara vano laka kara tangolivisua, rongona na tinoni ara tsaria laka, "Aia e bule nogo."

²² Mara visana na tarai na Ketsa igira ara talumai i Jerusalem, ara tuu mara tsaria, "Aia nogo Beelsebul e totu i konina. Maia nogo gaqira taovia na tidao e tusu- vania na susuligana te aia e gini dona na tsialigiaqira na tidao."

²³ Me tuu a Iesu, me soasaigira na tarai na Ketsa, me gokolia vanigira me tsaria, "Ke koegua Satan ti ke dona na tsialigiana Satan?" ²⁴ Kamu reia, ti vaga ke kesa tana vera igira segeniqira nogo na tinonina kara tuu ma kara vaivotagi segeniqira, ma kara vailabugi kolu, me sauba e utu lelee ke oka me ke taveo lee na vera vaga ia. ²⁵ Me ti vaga igira segeniqira nogo i laona kesa na tamadale kara tuu ma kara vaivotagi segeniqira, ma kara vailabugi kolu, me sauba e utu lelee goto ke oka me ke taveo lee na valeqira. ²⁶ Me vaga goto ti tana verana Satan, aia migira gana totukolu kara vaivotagi segeniqira, me utu lelee goto ke tukakai na verana ia, sauba nomoa ke taveo me ke nanga lee.

²⁷ "Tau lelee tangomana vania ke kesa ke sage tana valena kesa na mane malagai susuliga, me ke laugira nina omea levolevo sui, ti vaga aia ke tau ida talu ke sori kurukurua na mane susuliga tamanina na vale. Mi muri moa ti aia ke baa me ke sage tana valena me ke laugira nina omea levolevo sui.

²⁸ "Au tsarimakali vanigamu laka pipi sui na sasi ara naua igira na tinoni, ma niqira gokoseko sui goto ara tsaria, e tau utu ti kara tanusi. ²⁹ Masei moa ti vaga aia ke tsonia sa gokoseko ke kalea na Tarunga Tabu, maia e utu saikesa ke tanusi nina sasi, rongona e tsukia na vatana na sasi e dona na totu saviliu, me voo na tanusi." ³⁰ A Iesu e gini tsarivaganana ia, rongona niqi-

ra goko visana ara tsaria laka, "Na tidao seko nogo e totu i konina aia."

Na Tinana ma na Tasina Ara Ngaoa Laka Kara Reia A Iesu

(Mateo 12:46-50; Luka 8:19-21)

³¹ Mara labamai igira na tinana ma na tasina a Iesu, mara tutuu moa i tano. Mara mologoko baa vania a Iesu laka ara ngaoa kara reia. ³² Migira na toga danga ara totu polia a Iesu, mara tsarivania, "Ko reia, na tina- mu migira na tasimu ara tutuu i tano, mara ngaoa na reiamu."

³³ Ma Iesu e tsaria, "Laka ase i aia na tinaqu? Masei igira na tasiqiu?" ³⁴ Mi tana, aia e moro baa i koniqira na tinoni sui ara totupolia me tsaria, "Kamu reigira baa girani! Igirani nogoria na tinaqu ma na tasiqiu in- au! ³⁵ Rongona ase moa ti vaga ke naugira na omea God e ngaoa aia ke naua, maia nogoria na kulaqu, ma na vavinequ, ma na tinaqu inau."

Na Gokolia na Mane e Rasavaginia Na Vatuna na Uiti

(Mateo 13:1-9; Luka 8:4-8)

4 Ma Iesu e tuturiga tugua na sasani i ligisana na Reku Galilii. Ma na toga danga ara totu polia, maia e tuu me ba sage kesa tana uaq, me totu puka i laona. Ma na uaq e tsotsobo tana reku, migira na tinoni sui ara tutuu i one. ² Ma Iesu e gini aqo na goko- lia, me sasaniginigira danga na omea, me tsarivanigi- ra:

³ "Kamu rorongou dou! E kesa na mane e vano na rasavaginia na vatuna na uiti i laona nina uta. ⁴ Mi kalina aia e rasavaginia na vatuna na uiti, mara puka lee visana vatuna tana sautu, mara laba na manu, mara tougira mara ganigira. ⁵ Mara visana na vatuna ara puka tana kao vatuvatuga, tana e tau matolu dou na kao. Mara vovodato tsaku lee rongona na kao e tau tugua. ⁶ Mi kalina e dato na aso, me rangigira na kut- suna vaolu. Ma na rongona na lamuqira e tau tsuna ao dou tana kao, me tau oka mara makede lee. ⁷ Mara visana na vatuna ara puka i levugana na itai kokonaga. Mi kalina ara vovodato, ma na itai kokonaga e poko tsavugira, mara gini tau molo vuaqira. ⁸ Mara visana na vatuna ara puka tana kao laka. Mi tana ara dato dou mara molo vunguqira dou sosongo. Visana vun- guna ara tsaulia tolu sangavulu na vatuna, visana ono sangavulu, me visana kesa sangatu."

⁹ Ma Iesu e tsaria, "Eo, kamu rorongou dou ti vaga ka- mu tamanina na kulimui."

Ara Lave Rongona Nina Gokolia a Iesu

(Mateo 13:10-17; Luka 8:9-10)

¹⁰ Mi kalina e totu segenina a Iesu, migira visana igi- ra ara rongominogoa nina gokolia vaga aia e tsaria,

ara mai i konina kolugira na sangavulu ruka ganaduli, mara ngasua ke nusivanigira na rongona nina gokolia. ¹¹ Ma Iesu e tsarivanigira, "Igamu, au dona kau vuresi makali vanigamu nogo na mainaina e totu popoi tana gokolia ara kalea na Verana God. Migira na tinoni tavosi kara rongomiginia tana gokolia moa, ¹² rongona e vaga e katea a Isaia na propete, me tsaria, 'Igira sauba kara momoro, ma kara momoro, me utu nomoa kara reigadovia; me sauba kara rorongo, ma kara rorongo, me utu nomoa kara rongomigadovia. Rongona ti igira kara padagadovia, me sauba kara pilo baa i konina God, maia sauba ke nusigira tania niqira sasi.' "

A Iesu e Nusirongona na Gokolia na Mane e Rasavaginia na Vatuna na Uiti
(Mateo 13:18-23; Luka 8:11-15)

¹³ Te e tuu a Iesu, me veisuagira, "?Laka amu tau rongomigadovia na gokolia e kalea na mane e vano me rasavaginia na vatuna na uiti i laona nina uta? ?Me ti vaga kamu tau rongomigadovia na gokolia ia, me ke koegua ti sauba kamu padagadovia sa gokolia tavosi gotoa?

¹⁴ "Aia na mane au gini gokolia laka aia e baa me rasavaginia na vatuna na uiti, aia na papadana kesa e vano me rasavaginia na gokona God. ¹⁵ Migira visana tinoni ara usulia na vatuna na uiti ara puka lee tana sautu; igira ara rongomiragoa na gokona God, me tau oka me laba Satan, me adiligia tanigira. ¹⁶ Migira visana tinoni ara vaga na vatuna ara puka tana kao vatuvatuga. Mi kalina ara rongomia na gokona God ara gini magemage tsaku na adiana. ¹⁷ Me tau moa lamuga kalavata i tobaqira, te e gini tau totu oka. Mi kalina e gadovigira na rota rongona ara tutunina na gokona God, mi tana igira ara tau tukakai, mara pukavisu lee.

¹⁸ "Mara visana tinoni ara vaga na vatuna ara tsuka i levugana na itai kokonaga. Na tinoni vaga ia ara rongomingao ragoa na gokona God, ¹⁹ mara gini boe sosongo moa na omea ni lao eni, ma na kiliqolo dangga, me pipi sui goto na vatana na kili omea tavosi e dangalia na tobaqira, me sugutiginia na gokona God i tobaqira, mara gini tau molo vuaqira dou.

²⁰ "Migira na tinoni tavosi ara vaga na vatuna ara tsuka tana kao dou. Kalina ara rongomia na gokona God, mara tamivania, migira nogo ara molo vuaqira dangadanga: visana tolu sangavulu, visana ono sangavulu, me visana kesa sangatu."

Na Gokolia Tana Rongona na Laeti I Vavana na Popo
(Luka 8:16-18)

²¹ Me gogoko vanigira babaa moa a Iesu, me tsarivanigira: "Tagara ke kesa ke tungia na laeti me ke adisagea i vale, me ke molopoia i vavana na popo, se i vavana na nige. Sauba nomoa ke molokaea i kelana na bela. ²² Na omea popoi sui sauba kara saulabatigira i malena, ma na omea sui ara tsavupoigira, sauba kara adiligia na tsatsavuna ma kara totu malemale. ²³ !Kamu rorongo dou ti vaga amu tamanina na kulimui!"

²⁴ Me tsarigotoa vanigira, "!Kamu puku kalavatavigira dou na omea amu rongomia kalina eni! Na sasaga vaga amu gini aqo tana pedeginiaqira na tinoni, aia nogoria na sasaga vaga sauba God ke adigotoa me ke gini aqo tana pedeginiamui igamu, me sauba ke pabo goto baa. ²⁵ Na tinoni e tamanina nogo danga nina omea, me sauba kara pabovanigotoa, ma na tinoni e tau tamanina sa nina omea, sauba kara adiligi sui tania, me tsau tana omea tetelo lee aia e tamanina."

Na Gokolia Tana Rongona na Vatuna na Sila e Vovo me Dato

²⁶ Me goko babaa goto a Iesu, me tsaria, "Na verana God e vaga kesa na mane e ba tsukagira na vatuna na sila tana nina uta. ²⁷ Mi tana bongi aia e maturu, mi tana dani e naugira levo nina aqo. Ma na vatuna sila e vovo me dato dodo. Maia e tau dona e koegua te e vaga. ²⁸ Na kao segeni nogo e maurisia na vatuna na sila me gini dato me molo vuana; e ida e dato na kutsuna, mi muri e molo vuana boruboru, mi muri tsotsodo e laba na vunguna laka, me danga na vatuna konina. ²⁹ Mi kalina e ganoga nogo na sila, ma na mane tamanina na uta e mai, me pitsugira na vuana, me kaviginigira nina gau na gaina, rongona e laba nogo na tagu na pipitsu."

Na Gokolia Tana Rongona Na Vatuna na Gai
(Mateo 13:31-32, 34; Luka 13:18-19)

³⁰ Ma Iesu e veisuagira, "?Laka nagua vaga ka tovoginia na Verana God? ?Na gokolia koegua ka tovoginia ti ke gini maka? ³¹ Na Verana God e vaga moa na vatuna kesa na gai. Ma na vatuna ia e tetelo lee pitsu liusigira na vatuna gai sui tana barangengo. Me kesa na mane e adia, me ba tsukaa i laona nina uta. ³² Me tau oka i muri, me dato, me lia na gai loki liusigira na gai sui lakalaka. Me moloa na arana loki, mara mai na manu mara aqosi binuqira raviravi tana arana."

³³ Kalina a Iesu e sasanigira na toga, me gini aqo moa na gokolia vaga girani, vaga e tugugira na rongomigadoviana. ³⁴ E tau goto ngaoa ke sasanigira tana goko lee moa, me ke tau gini aqo na gokolia. Mi kalina

e totu segeni kolugira gana duli, mi tana aia e dona na vuresi makaliana na rongona na omea sui vanigira.

E Goko A Iesu me Beata na Tasi

(Mateo 8:23-27; Luka 8:22-25)

³⁵ Mi tana ngulavi nogo na dani ia, ma Iesu e tsarivanigira gana duli, "Ida ma ka savu tabana na reku."

³⁶ Mara mololegira na toga i tana, migira gana duli ara sage tana uaqa a Iesu e totu nogo i laona, mara votu kolua. Mara visana goto na uaqa ara totu tana nauna ia. ³⁷ Me tavongani laba na guguri loki i mao, ma na panu e tuturiga na sage i laona na uaqa, me varangi ke dangadato na tasi i laona. ³⁸ Maia a Iesu e tsaro moa i murina na uaqa, me lulunga me maturu. Migira gana duli ara galisia mara tsarivanja, "?Taovia, egua, laka o tau gini boe igoe laka igita a varangi mate?"

³⁹ Ma Iesu e mamata me tutsau, me ketsalia na guguri, "!Ko rago!" me tsarivanja na tasi, "!Ko beata!" Me tavongani puka na guguri, me beata mate na tasi.

⁴⁰ Ma Iesu e tsarivanigira gana duli, "?Egua te amu matagu vaga sagata ia? ?Laka amu tau vati tutunina moa?"

⁴¹ Migira ara matagu mate, mara vaigokovigi mara tsaria, "?Asei mane sagata ngana? !Atsa moa na guguri ma na tasi mara ka rongomi mangana!"

A Iesu e Maurisia Kesa na Mane E Totuvia na Tidao

(Mateo 8:28-34; Luka 8:26-39)

5 Mi kalina ara tsau nogo i tabana na Reku Galilii, tana vovotana niqira kao na Gadara, ² ma Iesu e vasini tsipulonga moa tania na uaqa, me kesa na mane e talumai tana nauna i tana ara totu na vatu-luma gana na qilu tinoni mate, e mailaba i konina. ³ Ma na mane iani na tidao seko e totu i konina, me mauri i levugaqira na qilugilu. Me tau tangomana kesa ke soria me ke totu dodo. ⁴ Danga kalina ara soriginia na tuana ma na limana na itai tapala, me pipi kalina e kutia na itai tana limana, me kabakutigira na itai tapala tana tuana. E susuliga sosongo, me utu vania ke kesa ke tangoli pukalia na susuligana. ⁵ Na dani ma na bongi aia e liu bamai i laoqira na qilugilu mi tana vungavunga, me guguu, me adia na vatu vavanga me gini pari segenina.

⁶ Maia e totu ao moa kalina e morosia a Iesu, me ulomai, me tsuna tuturu i matana, ⁷ me gu loki me tsaria, "!A Iesu, igoe nogo na Dalena God i gotu vasau! ?Nagua o ngaoa ko naua vaniau? !Au nongigo tana asana God ko laka na kedeaqu!" ⁸ E gini goko vaganana ia, rongona a Iesu e tsarivanja, "!Tidao seko ko rutsuligi tania na mane iani!"

⁹ Ma Iesu e veisuaa na mane, "?Asei na asamu?"

Maia e tsaria, "!Alaala na asaqu, rongona ami danga sosongo!"

¹⁰ Maia na mane e ngasukakaia a Iesu laka ke tau tsialigigira na tidao seko tania na butona na vera ia.

¹¹ Me kesa na alaala loki na boo ara totu varangi, mara mutsamutsa tana vungavunga. ¹² Migira na tidao seko ara nongia a Iesu mara tsaria, "Ko tamivanigami ma kami ba sage i laoqira na boo girani." ¹³ Ma Iesu e tamivanigira. Migira na tidao seko ara rutsuligi tania na mane ia, mara ba sage i laoqira na boo. Ma na alaala popono na boo, gana ngongo ruka na toga igira sui, ara tabulosi, mara viri tsogo katsara tsuna, mara tsoku tana reku, mara lulumi sui.

¹⁴ Mi kalina igira na mane ara reitutugugira na boo ara reia na omea e laba vaga ia, ara tsogoligi, mara rasavaginia bamai na turupatu tana verabau ia, mi tana vera taligu goto. Migira na tinoni ni tana ara tuu mara ba reia na omea e laba. ¹⁵ Mi kalina ara labamai i konina a Iesu, mara reia laka na mane e totuvia na alaala popono na tidao seko tana idana, e totutu rago tana, me dou tugua na sasagana, me sageli polona dou, migira sui ara gini matagu loki. ¹⁶ Migira ara sangana na reiana na omea vaga ia, ara turupatuna vanigira na toga na omea e laba vania na mane e totuvia na tidao seko, ma na omea e laba vanigira na boo.

¹⁷ Te ara tuu, mara nongia a Iesu ke vanoligi tania na veraqira.

¹⁸ Mi kalina a Iesu e sagevisu i laona na uaqa, ma na mane aia na tidao seko ara rutsuligi tania, e mai nongia a Iesu me tsaria, "!Ko tamivaniau ma kau murigo!"

¹⁹ Ma Iesu e tau tamivanja, me tsaria moa, "!Tagara, ko visu i veramu i koniqira na kamamu, mo ko turupatuna vanigira na omea na Taovia e nauvanigo ma nina galuve loki vanigo!"

²⁰ Te e tuu na mane, me vano, me liu i laona na veraloki i tana ara soaginia na Sangavulu Vera, me turupatuna na omea sui vaga a Iesu e nauvania. Migira sui ara rongomia nina turupatu ara gini beke sosongo.

A Iesu e Maurisia na Dalena a Jairus Me Kesa na Daki Aia e Pele Leea Moa na Polona

(Mateo 9:18-26; Luka 8:40-56)

²¹ Ma Iesu e visutugua i tabana na reku, ma na toga danga ara maisai i konina tana liligina na reku.

²² Mi tana e labamai goto kesa na mane, a Jairus na asana, maia na tagao tana lotu tana vera ia, me tao tsuporu i matana a Iesu, ²³ me ngasua, "Taovia, na dalequ daki tetelo e lobogu sosongo. !Ko mai igoe mo ko pelea moa, me sauba aia ke mauri doutugua!"

²⁴ Ma Iesu e tuu, me aligiri na vano koluana. Mara tsari goto na toga danga sosongo, mara kovia a Iesu tabana mi tabana.

²⁵ Mi laoqira na toga tana, e totu kesa na daki e gadovia na lobogu na vasugabu e sangavulu ruka nogo na ngalitupa, me gini rota sosongo. ²⁶ E tsonisuigira nogo nina qolo vanigira danga na mane tatali, me tau

tangomana kesa ke talimaurisia, me seko babaa moa pipi kalina. ²⁷ Aia e rongominogoa na goko tana rongona a Iesu, te e gini sangatsari tana alaala, me liu dodo i murina a Iesu. ²⁸ Me papada vaga segenina i tobana, "Ti vaga kau pele leea moa na polona aia, me sauba kau dou nogo."

²⁹ Te aia e baa, me pelea na polona a Iesu. Mi tana tagu tsotsodo ia, ma na vasugabu e nanga lee tania, me vatsangi segenina i laona na konina laka e mauri nogo tania nina lobogu.

³⁰ Mi kalina tsotsodo goto ia, ma Iesu e vatsangi gadovia laka na susuligana e rutsu tania me ba konina kesa, maia veisuaa, "Asei vaga e pelea na poloqu?"

³¹ Migira ganaduli ara tsaria, "Lao Taovia! Laka o tau reigira na toga danga vaga sagata ara kovigo, megua ti o veisuaa ase i pelego?"

³² Ma Iesu e momoro bamai i laoqira na toga, me lavea ti ke reia ase i nauvaganana ia. ³³ Ma na daki ia e reigadovia na omea e laba vania, maia segenina e mai, me matagu me gariri, me tsuna tuturu i matana a Iesu, me tsarivulagia na manana popono na omea aia e naua, ma na omea e laba vania. ³⁴ Ma Iesu e tsarivania, "Dalequ igoe, nimu tutuni nogo e maurisigo. Ko baa tana rago, mo ko mauri tania nimu rota."

³⁵ Me gogoko moa a Iesu vania na daki, mara labamai goto visana tinoni ara adigoko mai talu i valena a Jairus mara tsarivania, "A Jairus, igoe! E matepitsu nogo na dalem. Na manigua na malabulesiana babaa moa na Taovia?"

³⁶ Ma Iesu e tau boeginigira, me tsarivania a Jairus, "Ko laka na matagu ma na gini boe sa omea. Ko tutunina moa."

³⁷ Ma Iesu e tongovanigira na toga kara sangatsari, i tugira segeni moa a Petero, ma Iakobo ma Ioane na tasina. ³⁸ Mi kalina ara tu ba tsau i valena a Jairus, ma Iesu e morosigira na tinoni danga ara saikolu nogo tana, mara viri ngangai mara tangitangi loki. ³⁹ Me sage a Iesu i vale, me tsarivanigira, "Nagua sagata na melu ma na tangitangi ma na ngangai loki vaga ia? Na baka e tau mate – e matura lee moa!"

⁴⁰ Migira sui tana ara gilugana moa. Te e tuu a Iesu, me ketsaligira kara rutsu sui i tano. Maia e adikaira moa na tamana ma na tinana na baka mi tugira gana duli, mara tu sage tana voki tana e tsaro na baka.

⁴¹ Ma Iesu e tangolia na limana na baka me tsarivania, "Talita Koum", na rongona na goko ia, "Daki tetelo, au tsarivanigo ko tuu!"

⁴² Me tu tsaku na baka, me tuturiga na vano bamai. E sangavulu ruka na ngalitupana na baka ia. Migira sui tana ara gini novo mate. ⁴³ Ma Iesu e tongokakai vanigira kara laka na gini turupatuna bamai, me tsarivanigira moa, "Kamu palaa me ke mutsa gana!"

Igira i Nasaret Ara Sove Tania a Iesu

(Mateo 13:53-58; Luka 4:16-30)

6 Ma Iesu e mololea tana nauna ia, me aligiri na visutugu i Nasaret na verana segeni, migira gana duli ara tsarimurina. ² Mi tana dani na Sabat, maia e vano tana vale lotu, me sasanigira na tinoni. Mara danga na tinoni ara totu tana, mi kalina igira ara rongomia nina goko a Iesu, mara gini novo loki mara tsaria, "E koegua sagata te aia e dona na omea sui vaga gira? Iava sagata aia e adia na sasaga loki vaga ia? Miava goto aia e adia na susuligana na nauana na valatsatsa loki vaga sagata gira? ³ Laka aia e tau na mane kamoda lee moa ngana, na dalena ko Maria, ma na kulana a Iakobo, ma Iosepo, ma Iude, ma Simone? Me laka igira sui na vavinena ara tau totu kolugita ieni kalina?" Mi tana igira ara sove saikesa tania, mara tau goto ngaoa na rongomiana.

⁴ Ma Iesu e goko vanigira me tsaria, "E kesa na propete igira na tinoni sui pipi tana vera ara padalokia. Migira segeni moa gana verakolu ma na kamana ma na kulana, ara tau padalokia."

⁵ Me gini utugana vania a Iesu ke naugira danga na valatsatsa i tana, me molo limana moa i lovaqira visana na tinoni lobogu, me maurisigira. ⁶ Me gini novo loki moa rongona igira i tana ara tau tutunina.

A Iesu e Molovanogira Na Sangavulu Ruka

(Mateo 10:5-15; Luka 9:1-6)

Ma Iesu e liu tana vera sui polia i tana, me sasanigira na tinoni. ⁷ Me soasaigira na sangavulu ruka na apostolo, me mologira kara dulivano na tsigovera, ma kara ka ruka kesa duli. Me tusuvanigira na susuligana na mani tsialigiaqira na tidao seko, ⁸ me parovatavigira vaga iani, "Kamu laka na adiana sa nimui omea gana i sautu, nimui itoro moa kamu adia – ke tagara goto na breidi, ke tagara goto na todo, me ke tagara goto na qolo i laona gamui lapa. ⁹ Kamu sagelia gamui porotua, ma kamu laka goto na adiana na rukanina na polo na oli."

¹⁰ Me tsarigotoa vanigira, "Tana nauna tana kara soalakagamu dou, tana vale vaga ia kamu totu kalavata, poi tsau kalina kamu vanoligi tania na vera ia.

¹¹ Me ti vaga kamu laba kesa tana vera, migira na tinoni tana vera ia kara tau soalakagamu dou, se kara sove na rongomiana na omea amu tsaria, me dou ti kamu tuu ma kamu mololea na vera vaga ia, ma kamu tsapuligia moa na kaona na vera ia tania na perana tuamui, me ke ngiti papadana na parovata vanigira!"

¹² Migira gana duli ara aligiri mara vano, mara turupatu vanigira na tinoni, mara tsarivanigira laka kara piloligi tania niqira sasi. ¹³ Migira ara tsialigigira goto

danga na tidao, mara ninaginigira na mona na tinoni lobogu, mara gini mauri doutugua.

E Ponopala na Tobana a Herod

(Mateo 14:1-2; Luka 9:7-9)

¹⁴ Mi tana tagu ia, maia Herod na taovia tsapakae † e rongomigira na omea sui e laba, rongona na goko tana rongona a Iesu e tavuresi bamai pipi tana nauna. Visana tinoni ara tsaria, “!E maurivisutugua a Ioane Batista! Aia nogo na rongona te aia e gini tamanina na susuliga na nauana na valatsatsa vaga ia.”

¹⁵ Migira visana ara tsaria, “!A Elija ngana!” Mara visana goto ara tsaria, “!Aia e kesa na propete, vaga nogo igira na propete ni sau!”

¹⁶ Mi kalina a Herod e rongomi vaganana ia, me ponopala tobana me tsaria, “!Tau utu ti a Ioane Batista nogo ngana! !Aia au kurinogoa na lovana, me maurivisutugua kalina ia!”

Na Turupatuna na Mateana A Ioane Batista

(Mateo 14:3-12; Luka 3:19-20)

¹⁷ A Herod e gini goko vaganana ia, rongona e tau oka i votangana moa, maia segenina nogo e ketsaligira kara tangolia a Ioane ma kara soria, ma kara moloa tana vale sosori. A Herod e gini navaganana ia, rongona aia e aditsunaa ko Herodias na tauna a Pilip aia na tasina segeni nogo ia. ¹⁸ Me rongona goto pipi kalina a Ioane e baa, me totokoe vania a Herod me tsarivania, “E tau goto vanigo ti ko tauga kolugotoa na tauna na tasimu.”

¹⁹ Me gini momosa tobana ko Herodias, me area na matesiana a Ioane, me utu moa vania rongona a Herod. ²⁰ A Herod e matagunia a Ioane, rongona e dona laka a Ioane na mane dou, te e moloa moa ke totu. E ngaoa moa na rongomiana kalina aia e turupatu, atsa moa ti aia e gini pono tobana pipi kalina e rongomia nina goko e tsaria.

²¹ Me kesa dani ko Herodias e tsodoa gana tagu dou na manaliana na omea e area na nauana vania a Ioane. E laba na tagu dou ia tana dani na padavisuana na dani tana e botsa a Herod. Mi tana dani ia, aia a Herod e naua kesa na kavomutsa me soagira na tinoni taovia tana gavumane, ma niqira taovia na mane vau-mate, migira na tinoni loki sui tana Galilii. ²² Ma na dalena ko Herodias e sagemai me gavai, me gini mage sosongo tobana a Herod na reiana, migira sui goto ara sanga na mutsa koluana. Te e tuu a Herod, me tsarivania na baka daki, “?Nagua o ngaoa kau tusuvanigo? Sauba kau tusuvanigo na omea sui moa o ngaoa.”

²³ Me vekevania me tsaria, “!Au vatsa vanigo, laka sauba kau tusuvanigo na omea gua moa ti ko nongia i koniqu, atsa moa ti na turina popono niqu tamani!”

† “a Herod” Aia nogo a Herod Antipas, na taovia tsapakae tana Galilii.

²⁴ Ma na baka daki e rutsu, me ba veisuaa tinana, “?Nana goe, nagua kau nongia?” Ma na tinana e tsarivania, “Ko nongia na lovana a Ioane Batista.”

²⁵ Ma na baka daki e visu tsaku konina na taovia tsapakae me tsaria, “!Au ngaoa ko tusuvaniau nogo kalina eni na lovana a Ioane Batista ke totu i laona kesa na popo!”

²⁶ Me gini melu sosongo rago na tobana a Herod kalina e rongomia na goko vaga ia, me utu nogo ke sove, rongona aia e tsari sui nogo nina veke i mataqira igira sui ara totu tana. ²⁷ Te e tuu moa, me ketsalia kesa na mane pituvale ke ba tsaku, me ke adimaivania na lovana a Ioane. Ma na mane pituvale ia e tuu, me vano tana vale sosori, me ba kuria na liona a Ioane, ²⁸ me adimaia na lovana tana popo, me ba tusuvania na baka daki. Maia e tusuvania tinana.

²⁹ Mi kalina igira gana duli a Ioane ara rongomia e laba na omea vaga ia, migira ara mai mara adia na konina, mara qiludoua moa.

A Iesu e Palagira Tsege Na Toga na Tinoni

(Mateo 14:13-21; Luka 9:10-17; Ioane 6:1-14)

³⁰ Mi kalina ara visumaitugua igira na apostolo ara vano na tsigovera, mara tatamanga vania a Iesu na omea sui ara naua mara sasanigira na tinoni.

³¹ Mara danga sosongo na tinoni ara labamai, visana ara vivisu, me visana ara maimai moa mara gini tau tamani tagu tana kara gini mutsa gaqira dodo a Iesu migira gana duli. Me tuu a Iesu, me tsarivanigira gana duli, “!Ida ma ka vano segenida kesa tana nauna mangu, ma kamu gini mango tetelo.” ³² Mara sage tana uaqa, mara votukalea tana nauna mangu tana kara totu segeni.

³³ Migira na tinoni danga ara morosigira moa kalina ara votu, mara dona segeniqira nogo laka ase i igira. Mi tana igira sui ara tu takuti, mara mololea na veraqira, mara ulo idaida nogo, mara tsari liu i one, mara ida nogo vania a Iesu migira gana duli na ba tsau tana nauna tana ke longa na uaqa. ³⁴ Mi kalina a Iesu e tsipulunga i one, maia e reigira na toga danga vaga ia ara totupitua nogo i tana, maia e galuve sosongoligira i tobana, rongona ara rerei vaga ti na alaala na sipi e tagara niqira reitutugu. Te e tuturiga na sasaniginiaqira danga na omea.

³⁵ Mi kalina e varangi nogo ke suu na aso, migira gana duli a Iesu ara mai i konina mara tsarivania, “!Taovia, e varangi nogo ke suu na aso, mieni na nauna e mangu lee. ³⁶ Me dou ti ko raigira na tinoni girani, ma kara baa visana tana vera varangi gira ma kara gini voli gaqira mutsa segeni.”

³⁷ Ma Iesu e tsaria, “!Igamu segeiniimui nogo e tugua kamu tusuvanigira na mutsa kara gania.”

Migira ara tsarivania, “?Egua, laka o ngaoa kami vano ma kami tsonigotoa ke ruka sangatu na qolo na

mani voli breidi ke gini tugua kami palaginigira na toga vaga gira?"

³⁸ Ma Iesu e veisuagira, "Me laka e visa na breidi i konimui? Baa, ma kamu lavea."

Mara baa, mara lalavea. Mi kalina ara visumai mara tsarivania, "E tsege lelee moa na breidi me ruka moa na tsetse."

³⁹ Ma Iesu e tsarivanigira gana duli kara ketsaligira na tinoni ma kara totu votavota tana alaala, ma kara totu i lao tana buruburu. ⁴⁰ Migira na tinoni ara totu i lao, mara tavota pipi alaala, visana ara kesa sangatu kolu, mara visana tsege sangavulu kolu.

⁴¹ Ma Iesu e aditugira tsege na breidi, me kaira ruka na tsetse, me morodato i baragata me soadoua God. Mi muri maia e ngitigira na breidi me tusua vanigira gana duli kara tuvaria vanigira na toga. Me tuvarivota gotoa ruka na tsetse vanigira sui. ⁴² Migira sui na toga ara mutsa mara masu dou sui.

⁴³ Mi kalina ara mutsa sui, migira gana duli a Iesu ara tsakokolugira sui na tsarana na mutsa, mara dangaliginigira e sangavulu ruka na kei. ⁴⁴ Igira sui ara sanga na ganiana na breidi ara tsaulia tsege na toga na mane.

A Iesu e Liu Tana Rarauna na Tasi

(Mateo 14:22-33; Ioane 6:15-21)

⁴⁵ Mi muri, ma Iesu e raigira gana duli kara sage-tugua tana uaq, ma kara idaida baa i Betsaida i tabana na reku. Maia segeni ke totuvisu, me ke reigira talu na toga ti kara visu sui dou i veraqira. ⁴⁶ Mi kalina e molovisugira sui nogo na toga, maia e dato segenina kesa tana vungavunga me nonginongi.

⁴⁷ Me bongi nogo, me tsotsobo moa na uaq i levugana na reku, ma Iesu e tototu segenina moa i one.

⁴⁸ Me morosigira gana duli ara rota sosongo na vosevose, rongona na guguri e palamai i nago, ma na uaq e tsonisuu sosongo. Mi tana varavi dani, ma Iesu e pidikagira gana duli, me liliu mai tana rarauna na tasi. Me laka ke vano saviliu, ⁴⁹ migira ara reia e liu tana rarauna na tasi, mara pada laka na tidao, mara qenaa, "Ae! Tugamuna! Kesa na tidao e mai!" ⁵⁰ Mara matagu mate igira sui kalina ara reia.

Me tsaku ma Iesu e goko vanigira, me tsaria, "Ee! Kamu laka na matagu! Inau moa ia!" ⁵¹ Te e baa me sage kolugira i laona na uaq, me tavongani puka lee na guguri loki. Migira gana duli ara ganataa me ponopala tobaqira, ⁵² rongona ara tau padagadovia na rongona na valatsatsa e naua a Iesu kalina e palagira tsege na toga na tinoni; e pono moa na tobaqira.

A Iesu e Maurisigira na Lobogu I Genesaret

(Mateo 14:34-36)

⁵³ Ara savu baa i tabana tana reku, mara ba tsipulonga i Genesaret, mi tana ara soria niqira uaq. ⁵⁴ Mara vasini mololea moa niqira uaq, migira na tinoni ni tana ara reigadovi saviliu a Iesu. ⁵⁵ Mara vaiulovigi na tinoni tana vera sui tana, mara tsebamaigira na tinoni lobogu kolu nigeqira, mara baa tana nauna tana ara rongomia laka e totu a Iesu. ⁵⁶ Me pipi moa nauna tana e liu a Iesu, tana vera tetelo, mi tana vera loki, mi laona na uta goto, migira na tinoni ara adigira baa na lobogu tana nauna na maketi, mara ngasua a Iesu laka ti ke tamivanigira na lobogu, ma kara pelelea moa na isuisuna na polona ia. Migira sui ara pelea moa na polona a Iesu ara tavongani mauridoutugua.

Igira na Taovia na Tsiu Ara Kore Vania a Iesu Rongona e Tau Muria na Sasaga ni Sau

(Mateo 15:1-9)

7 Visana na Parisii ma na tarai na Ketsa ara talu i Jerusalem, mara mailaba i konina a Iesu. ² Ara reia laka visana vidaqira gana duli ia kalina ara mutsa, migira ara tau vulitalua na limaqira vaga e kilia tana vovorona na lotu.

³ Igira na Parisii, migira goto na Tsiu tavosi, ara muria na sasani ara adidatoa i koniqira na mumuaqira; vaga ia, me utu kara mavi na mutsa ti kara tau vulitalua na limaqira; ⁴ me utu goto kara mavi na ganiana kesa na omea ara volia tana maketi ti kara tau vati vulidoua talu. Mara murigira goto danga me danga na aqona ara adidatoa i koniqira na mumuaqira, vaga na vulidouana na tseu, ma na kuki ma na popo, migira.

⁵ Te ara tuu na Parisii ma na tarai na Ketsa, mara veisuaa a Iesu, "Laka e koegua vaga ti igira gamu duli igoe ara tau muria nida sasaga ni sau ara molomaia vanigita igira na tutuqada, mara tau vulitalua na limaqira ti kara mutsa gaqira vaga e kilia tana vovorona na lotu?"

⁶ Ma Iesu e gokovisu vanigira me tsaria, "E gadovigamu manana na goko e katevulagia a Isaia tana rongomui igamu! Na vanga malapalu sagata igamu! E kalegamu saikesa nogo na omea aia e marea i sau me tsaria,

'Na tinoni girani, e tsaria God, ara tsonikaeginiau na mangaqira lee, ma na tobaqira e ao sosongo taniau.

⁷ !Niqira samasama ara naua vaniau e puala lee rongona ara sasaniginigira na tinoni na muriana na ketsa ara botsangi segenia igira vaga moa ti ara talumai i konina God, me tagara!

⁸“Eo, amu mololigigira na omea God e ketsaliginigamu, mamu tangoli kakaigira moa niqira sasani na tinoni lee.”

⁹Ma Iesu e goko babaa moa, me tsarivanigira, “!Igamu amu dona sosongo na sautuligiana nina ketsa God, ma na muriana moa nimui sasaga ni sau segeni!

¹⁰“A Moses aia e saua vanigamu na ketsa iani, ‘Ko kukuni tanikaira na tamamumu ma na tinamu. Me ti vaga kesa ke vealaginia moa na tamana se na tinana, me dou ti kara matesia.’ ¹¹Migamu tana nimui sasani amu tsarigotoa laka ti vaga kesa ke tamanina na omea e tugua ke sangaginikaira lee na tamana ma na tinana, maia ke tavongani tuu me ke tsaria laka ‘Iani e Korban’ papadana laka aia e vekenogoa ke sauvania God, ¹²mi tana, maia e mologinia laka e tau nogo ngolia na ketsa na kukuni tanikaira na tamana ma na tinana. ¹³Mi tana nauvaganana ia, igamu amu peaginia nina goko God, rongona kamu sasanigira na tinoni na muriana moa nimui sasaga ni sau segeni igamu. Mara danga goto baa na omea vaga girani amu naua.”

Na Omea na Tinoni e Tsukia Me Gini Sasi i Matana God (Mateo 15:10-20)

¹⁴Te e tuu a Iesu me soasaigira tugua na toga kara baa i konina, me tsarivanigira, “Kamu rorongu mai igamu sui, ma kamu padagadovia na omea kau tsaria. ¹⁵E tagara kesa na omea ke sage tana mangana tinoni ke naua, me ke gini kaulinaqu tana vovorona na lotu. Ma na tsaqina goko moa e talu i laona na tobana tinoni me rutsu i taba, aia nogoria e dona ke naua me ke gini kaulinaqu na tinoni tana vovorona na lotu. ¹⁶Kamu rorongu dou ti vaga amu tamani kulimui.” †

¹⁷Mi kalina a Iesu e mololegira na tinoni, maia e ba sage kesa tana vale, migira gana duli ara nongia ke nusidoua vanigira na rongona na goko vaga ia aia e tsaria. ¹⁸Ma Iesu e tsarivanigira, “!Lao, me vaga moa ti amu tau vati sasaga liusigira baa na tinoni tavosi igamu! ?Egua laka amu tau vati padagadovia moa? E tau na omea ke sage i mangana tinoni ke naua ti ke gini kaulinaqu. Tagara. ¹⁹Rongona na omea vaga ia e tau dona ke sage tana kosuna tinoni, e sage moa i laona na tobana, mi muri me rutsuligitugua tania na konina.” Tana tsaqina goko vaga iani, a Iesu e gini katevulagia laka pipi sui na mutsa ara tau moa seko na ganiana, ara dou moa.

²⁰Ma Iesu e goko babaa moa me tsaria, “Migira moa na tsaqina goko ara rutsu talu tana mangana tinoni ara naua me gini kaulinaqu na tinoni ia. ²¹Rongona i laona nogo na kosuna tinoni ara pukugamai na papadana na tsukiana na omea seko, vaga na komi, na matesi tinoni, ²²na kibokibo, na susugu, me danga goto na omea seko; na pero, na totu sekoseko, na ma-

sugu, na keli, na kaekae, ma na sasaga bubulega.

²³Migira na omea seko sui vaga girani ara pukugamai nogo i laona na tobana tinoni, maia nogo e naua ti e gini kaulinaqu.”

A Iesu e Tsaligia na Tidao Tania na Dalena Kesa na Daki

(Mateo 15:21-28)

²⁴Ma Iesu e tuu me mololea tana nauna ia, me liu baa tana vovotana kao ligisana na vera ni Tire. Me ba sage dodo kesa tana vale, matena e tau ngaoa kesa ke donaginia laka aia e totu tana, me tau moa tango mana ke popoi.

²⁵Me kesa na daki na tidao seko e sagelia na dalena, aia e rongomia laka a Iesu e totu tana, te e tuu, me mai saviliu me tsunatuturu i matana. ²⁶Ma na daki ia, na Grik, e botsa i Ponisia i laona na Siria. Aia e ngasua a Iesu ke tsaligia na tidao seko tania na dalena.

²⁷Ma Iesu e tsarivania, “E dou kara mutsa talu na baka. E tau ulagana na adiana gaqira mutsa na baka, ma na tsonivaniaqira na pai.”

²⁸Ma na daki e tsaria, “Eo, Taovia, migira na pai ara totu i vavana na bela, ara ganigotoa na duduna gaqira mutsa na baka.”

²⁹Ma Iesu e tsarivania na daki, “!Tana rongona nogo igoe o gokotugu dou vaniau vaga ia, me dou ko visu i veramu, mi tana sauba ko reia laka na tidao seko e vanoligi nogo tania na dalemu!”

³⁰Ma na daki e visu i verana, me reia na dalena e tsaro rago i nigena, ma na tidao seko e vanoligi manana taninogoa.

A Iesu e Maurisia Kesa na Mane e Mui na Kulina me Bulu na Lapina

³¹Ma Iesu e tuu me mololea na vera ni Tire, me liu saviliu i Sidon, me liu gaukuti baa tana vovotana kao tana ara soaginia Sangavulu Vera, me kalea tana Reku Galilii. ³²Mi tana, mara visana tinoni ara adimaivania a Iesu kesa na mane e mui na kulina, me sasalevo lee ni na goko, mara ngasuginia laka ke pelea moa. ³³Ma Iesu e adiligi segenia tanigira na toga, me moloa na kakauna i laona na kulina na mane ia, me tsuvea na kakauna me peleginia na lapina, ³⁴me morokae i baragata, me magomago loki, me tsarivania na mane, “!Epata!” ma na rongona na goko ia, “!Ko ova!”

³⁵Mi kalina tsotsodo nogo ia, mara ka ova na kulina, me tanusi na lapina, me tuturiga na goko doutugua. ³⁶Ma Iesu e tongovanigira sui na gini goko vaniana ke kesa, me atsa moa ti aia e tongoa, migira ara gini turupatu bamai moa. ³⁷Migira sui ara rongomia na omea vaga ia, ara gini novomate. Mara tsaria, “Na mane iani e naudoua pipi na omea sui. !E naua mara gini roron-

† Visana tana mamare tavosi ara tau moloa na buto 16.

go na muikuli, mara goko doutugua igira e bulu na lapiqira!”

A Iesu e Palagira Vati na Toga Na Tinoni

(Mateo 15:32-39)

8 Me tau oka i muri, me labamai kesa goto na alaala loki na tinoni, mara totukolua a Iesu. Mi kalina e sui nogo gaqira mutsa, ma Iesu e soasaigira gana duli me tsarivanigira, ² “Au galuve sosongoligira na tinoni girani, rongona e tolu nogo na dani ara totukoluau, mi kalina ia e tagara nogo sa omea kara gania. ³ Me ti vaga kau raigira kara visu lee i veraqira, ma kau tau palagira talu ti kara vano, me sauba kara maluku, ma kara mateluvu lee i sautu, rongona visana vidaqira ara talu ao nomoa.”

⁴ Migira gana duli ara veisuaa, “?Me sauba iava sagata ka adia na mutsa ke tugua ka palaginigira na toga girani i laona na legai mangu lee vaga ieni?”

⁵ Ma Iesu e veisuagira, “?Me laka e visa na breidi konimui?” Mara tsaria, “E vitu.”

⁶ Ma Iesu e ketsaligira na toga kara totupuka i lao. Maia e tangoligira vitu na breidi, me soadoua God. Mi muri me ngitigira, me tusuvanigira gana duli kara tuvaria vanigira na toga, migira ara nauvaganana ia. ⁷ Mara totu goto visana na tavina tsetse tetelo, ma Iesu e soadoua God, me ketsaligira gana duli kara tuvarigira goto vanigira na tinoni. ⁸ Migira sui ara mutsa mara masu dou sui. Igira ara gana ngongo vati na toga na tinoni. ⁹ Mi kalina ara mutsa sui, migira gana duli ara tsakokolugira na tsarana na mutsa, mara dangaliginigira vitu na kei. Mi muri, ma Iesu e mologira na tinoni kara visu i veraqira.

¹⁰ Maia e ba saviliu me sage kesa tana uaqa kolugira gana duli, mara vano tana vovotana kao ni Dalmanuta.

Igira na Parisii Ara Ngaoa Moa Laka Kara Reia na Valatsatsa

(Mateo 16:1-4)

¹¹ Mi kalina ara batsau i tana, migira na Parisii ara mai konina a Iesu, mara tuturiga na vaimangabarigi koluana. Ara ngaoa kara tubulaginia, te ara ngasuginia laka aia ke nauvanigira kesa na valatsatsa, ma kara gini dona laka ti na susuligana God e totu manana i konina. ¹² Ma Iesu e galakusi me tsaria, “!Alao! ?Mara gua sagata na tinoni ni dani eni ti ara ngaoa moa laka kara reitalua na valatsatsa ti kara gini tutunina? !Au tsarivanigamu na manana, e utu saikesa goto kau naua sa valatsatsa vanigira na tinoni girani!”

¹³ Ma Iesu e tuu me vanoligi tanigira, me sagevisu kolugira gana duli tana uaqa, mara savu i tabana na reku.

Kamu Kana Tania Niqira Sasani Sasi Igira na Parisii

(Mateo 16:5-12)

¹⁴ Migira gana duli a Iesu ara padalea na adiana gaqira breidi, e kesa lelee moa na sivona e totu i koniqira i laona na uaqa. ¹⁵ Ma Iesu e tsarivanigira na goko iani, “Ke reigamu dou. Kamu parovata tania niqira isti na Parisii, ma nina isti a Herod.”

¹⁶ Migira gana duli ara tuturiga na gini vaigokovigi segeniqira mara tsaria, “Aia e gini goko vaga ia tana rongona ngatsu na breidi igita a adia e tau tugugita.”

¹⁷ Ma Iesu e donagini segenina na omea igira ara gini vaigokovigi, te e veisuagira, “?Egua vaga ti amu gini vaigokovigi segenimui, mamu tsaria laka na breidi igita a adia e tau tugugita? ?Laka amu tau vati dona moa se laka amu tau vati padagadovia moa? ?Egua sagata te e pono vaga na lovamui? ¹⁸ ?Amu tamaniragoa na mata-mui, me gua ti amu tau morosia? ?Mamu tamanigotoa na kulimui, me gua ti amu tau rongomia? ¹⁹ ?Amu tau ngatsu padatugua kalina inau au ngitigira tsege lelee moa na breidi, mau palaginigira e tsege na toga na tinoni? ?Me laka e visa na kei amu dangaliginigira kalina amu tsakosaigira na turina na mutsa e tsara?”

Mara tsaria, “Ara sangavulu ruka na kei.”

²⁰ Ma Iesu e veisuagira goto, “?Eo, mi kalina au ngitia vitu lelee moa na breidi mau palaginigira e vati na toga na tinoni, me laka e visa na kei amu dangaliginia na turina na mutsa e tsara?”

Mara tsaria, “Ara vitu na kei.”

²¹ Me veisuagira tugua, “?Me vaga ia, megua, laka amu tau vati padagadovia moa?”

A Iesu e Maurisia Kesa na Mane ni Betsaida e Koko na Matana

²² Mara maitsau i Betsaida, migira visana na tinoni ni tana ara adimaivania a Iesu kesa na mane e koko na matana, mara ngasua laka ke pelea. ²³ Ma Iesu e tangolia na limana na mane koko, me tudumi baa tania na vera. Me tsuve tana kakauna me peleginia na matana na mane ia me veisua, “?Egua, laka o morosia sa omea?”

²⁴ Ma na mane e morokae me tsaria, “Eo, au morosigira na tinoni, mara rerei vaga ti na gai ara liliu bamai.”

²⁵ Ma Iesu e molotugua na limana tana matana na mane. Mi kalina e nauvaganana ia, te e momoro tatavata na mane, me visutugua na marara tana matana, me gini reimakalia na omea sui. ²⁶ Ma Iesu e moloa ke visu saviliu i valena, me tongovania me tsaria, “Ko laka na visubatugua i laona na verabau ia.”

A Petero e Tsarivulagia Laka Asei A Iesu

(Mateo 16:13-20; Luka 9:18-21)

²⁷ Me tuu a Iesu me vano kolugira gana duli, mara liu baa pipi tana vera varangisia na verabau ni Sesarea Pilipi. Mi sautu, ma Iesu e veisuagira, “?Kamu tsarimai vaniau, egua igira na toga ara pada laka ase i nau?”

²⁸ Mara tsaria, “Igira visana ara tsaria laka igoe a Ioane Batista, visana ara tsaria laka igoe a Elija, migira goto visana ara tsaria laka igoe o kesa vidaqira na propete.”

²⁹ Ma Iesu e veisuagira goto, “?Migamu egua? ?Amu pada laka ase i nau?” Me gokovisu a Petero me tsaria, “Igoe na Mesia.”

³⁰ Ma Iesu a parovatavigira me tsaria, “Eo, me vaga ia ma kamu laka saikesa na tsarivulagi vaniana ke kesa laka ase i nau.”

A Iesu e Katevulagia Nina Rota Ma na Mateana

(Mateo 16:21-28; Luka 9:22-27)

³¹ Ma Iesu e tuturiga na sasaniiginiaqira gana duli tana rongona na mateana, me tsarivanigira, “Inau na Dalena Tinoni, ni qu aqo nomoa kau rota loki, me sauba kara sove taniau igira na tinoni loki, migira na taovia na lotu, migira goto na tarai na Ketsa. Me sauba kara matesiau, mi muri tana tolunina bongi minau sauba kau maurivisitugua tania na mate.”

³² E tsarimakalidou saikesalia vaniigira na omea iani. Ma Petero e tuu me soalgia a Iesu tanigira, me tuturiga na tosasaga vaniana. ³³ Me pilovisu a Iesu me morosigira sui gana duli, me tosasaga vania a Petero me tsaria, “!Ko baligi taniau Satan, rongona nimu papada igoe ara tau talumai i konina God! !Ara talumai moa tana tinoni lee!”

³⁴ Ma Iesu e soagira na toga kolugira gana duli, kara saimai i konina. Maia e tsarivanigira, “Ti vaga ke kesa ke ngaoa na tsarimuriqu inau, ma nina aqo ke pea segenina talu, me ke kalagaia nina gai ulutaligu, me ke tsarimai i muriqu inau. ³⁵ Na rongona ase i moa ti vaga ke padaloki sosongolia na maurina segeni, me sauba aia ke nangalilea. Masei moa ti vaga ke bisaa na maurina segeni tana rongogu inau mi tana rongona goto na Turupatu Dou, maia sauba ke maurisia.

³⁶ “?Eo, me laka nagua sauba ke pelua kesa tinoni ti ke ngaoa ke managana, me ke tamanina na barangengo popono, me ke nangalilea na maurina segeni? ³⁷ Ke tagara goto kesa na omea tugua ke volivisuginia na maurina segeni ti vaga ke nangalia. ³⁸ Ti vaga kesa tinoni ke gini vangamaa tana rongogu inau, mi tana rongona ni qu sasani i laona na tagu seko vaga ieni i tana danga na tinoni ara tuu mara pilovisu tania God, me sauba goto inau na Dalena Tinoni, kau vangamaa

tanigotoa aia kalina kau labamaitugua tana mararana na Tamaqu kolugira na angelo tabu.”

⁹ Ma Iesu e tsarigotoa vanigira, “Au tsaridoua vanigamu laka ara totu ieni kalina ia visana tinoni, ma kara tau vati mate moa igira, poi tsau kara sanga na reiana na Verana God kalina ke labamai tana susuligana loki.”

E Oli na Rereina a Iesu

(Mateo 17:1-13; Luka 9:28-36)

² Me putsi moa ono na dani i muri, ma Iesu e aditugira a Petero ma Iakobo ma Ioane, mara tu dato i kelana kesa na vungavunga katsi. Mi tana ara tu totu segeni. Mara tu momoro moa tugira, me tavongani oli na rereina a Iesu. ³ E seremaka na polona, me tagara goto kesa na omea i barangengo e dona ke naua me ke seremaka vaga ia. ⁴ Mi tugira ganaduli ara tu morosikaira goto a Elija ma Moses ara ka gogoko kolua a Iesu.

⁵ Ma Petero e gokodato me tsarivainia a Iesu, “!Taovia, e dou sosongo rago na totu ieni! Sauba kami tu logoa ke tolu na valepolo, ke kesa vanigo igoe, me ke kesa vania a Moses, me ke kesa vania a Elija.” ⁶ A Petero e goko vaga lee moa ia, rongona tugira ara tu matagu sosongo, maia e tau goto dona nagua ke tsaria.

⁷ Me tavongani laba kesa na parako, ma na ungana e tsavutugira. Me tangi kesa na goko i laona na parako me tsaria, “!Iani na Dalequ galugaluve, kamu rongomia mangana!” ⁸ Me tsaku ara tu momoro dato, mara tu tau reia kesa tinoni tana; a Iesu segeni moa e totu tana.

⁹ Mi kalina ara tu tsunamai i sautu talu tana vungavunga, ma Iesu e parovatavitugira me tsaria, “Kamu tu laka goto na tsarivaniana ke kesa na omea vaga amu tu vasini morosia, poi ke tsau kalina inau na Dalena Tinoni kau maurivisitugua tania na mate.”

¹⁰ Mara tu rongomangana moa, mara tu tuturiga na gini vaigokovigi tu segeniqira tugira, mara tu tsaria, “?Laka nagua sagata na rongona na goko vaga ia, ‘na maurivisitugua tania na mate?’” ¹¹ Mara tu veisuaa a Iesu, “?Rongona gua ti igira na tarai na Ketsa ara tsaria laka nina aqo a Elija ke ida ke visumai talu?”

¹² Ma Iesu e tsarivanitugira, “Eo, e mana nomoa laka nina aqo nogo a Elija ke ida ke visumai talu, me ke vangarau manogatigira na omea sui. ?Ma na rongona gua te ara maregotoa tana Mamare Tabu laka na Dalena Tinoni sauba nomoa ke rota sosongo, migira na tinoni kara sove tania? ¹³ Minau au tsarivanitugamu laka a Elija e labamai sui nogo, migira na tinoni ara nau levolevo vania vaga tana niqira pandangao segeni moa igira, vaga nogo ara marea tana Mamare Tabu tana rongona aia.”

A Iesu e Maurisia Kesa na Baka Mane E Totuvia na Tidao Seko

(Mateo 17:14-21; Luka 9:37-43a)

¹⁴ Mi kalina tugira ara tu tsunalaba i lao i koniqira tu gaqira duli, mara tu morosia kesa na alaala loki na tinoni ara totu goto tana, mara visana na tarai na Ketsa ara vaimangabarigi kolugira gana duli a Iesu. ¹⁵ Mi kalina igira na tinoni ara reia a Iesu e maimai i sautu, mara novo loki, mara ulo baa mara valalea. ¹⁶ Ma Iesu e veisuagira gana duli, “?Nagua sagata amu gini vaimangabarigi kolugira girani igamu?”

¹⁷ Me tuu kesa na mane i laoqira na toga me tsaria, “Taovia, inau au adimaivanigo na dalequ mane iani, rongona e totuvia na tidao seko me utugana vania ke goko. ¹⁸ Mi kalina na tidao e datovia na baka ia, maia e tsonitsunaa i lao, me rutsu na bubuena i mangana, me gati vatavia na livona, me kade na konina popono. Minau au ngasugira gamu duli igoe laka kara tsialigia na tidao tania na dalequ, mara tau goto tangomana na nauana.”

¹⁹ Me tuu a Iesu, me tsarivanigira na toga ara totu i tana, “!Igamu na tinoni vanga vo tutuni! ?Ke oka koegua sagata kau totu i konimui? ?Me ke oka koegua goto kau berengiti kolugamu? !Adimai vaniau na baka mane ia!”

²⁰ Mara adimaia na baka mane vania a Iesu. Mi kalina na tidao seko e morosia a Iesu, maia e tuu, me labusaginitunaa na baka me puka i lao, me kabokelisi bamaia, me rutsu na bubuena i mangana.

²¹ Ma Iesu e veisua na tamana na baka ia, “?Laka e oka koegua nogo na tidao e totuvia na baka iani?”

Ma na tamana e tsaria, “E tuturiga nogo tana bakana tetelo. ²² Me danga nogo kalina na tidao seko ia e tovoa laka ke matesia, me tsonia i laona na lake mi laona na koo. !Mau nongigo Taovia, ko galuvekagami, mo ko sangakagami ti vaga ke tau utu vanigo!”

²³ Ma Iesu e tsarivania, “!Eo, me ti ke tau utu vanigo igoe! Rongona e tagara kesa na omea ke utu vania na tinoni e tamanina na tutuni.”

²⁴ Me tsaku na tamana na baka e tsaridatoa, “Eo, au tamaniragoa na tutuni, me tau moa tugua. !Igoe ko sangaau mo ko paboa niqutu tutuni!”

²⁵ Ma Iesu e reia laka igira na toga tana ara tuturiga na gatsumai varangi, te aia e tuu, me ketsalia na tidao seko me tsarivania, “!Tidao na muikuli ma na bululapi igoe, inau au ketsaligo ko rutsuligi tania na baka mane iani, mo ko laka saikesa na sagevisumai tugua i konina!”

²⁶ Me kanga gu loki baa na tidao seko, me labusaginitunaa na baka, me rutsuligi tania. Ma na baka e rerei vaga ti e matepitsu saikesa nogo. Migira sui tana ara tsaria, “!E matepitsu nogo na baka!” ²⁷ Ma

Iesu e tangolia na limana na baka, me tatatuua, ma na baka e tutsau.

²⁸ Mi kalina a Iesu migira gana duli ara sage nogo i vale, migira gana duli ara veisudodoa a Iesu, “?Taovia, laka na rongona gua te e gini utugana vanigami na tsialigiana na tidao ia igami?”

²⁹ Ma Iesu e tsarivanigira, “Na nonginongi moa e susuliga na tsialigiana na vatana na tidao seko vaga ia, me utu goto kesa na omea tavosi ke tangomana.”

A Iesu e Gini Goko Tugua Tana Rongona na Mateana

(Mateo 17:22-23; Luka 9:43b-45)

³⁰ Mara mololea tana nauna ia, mara liu baa tana Galilii, ma Iesu e tau ngaoa kesa ke donaginia laka aia e totu tana, ³¹ rongona e ngaoa ke totu kolugira segeni moa gana duli, me ke sasanigira. Me tsarivanigira, “Sauba kara sauligiau inau na Dalena Tinoni, ma kara moloau i limaqira na tinoni seko, migira sauba kara labumatesiau. Mi tana tolunina bongi i muri, minau sauba kau maurivisitugua tania na mate.”

³² Migira gana duli ara tau padaigadovia na rongona na omea vaga aia e sasaniginigira, mara matagu moa na veisua.

?Laka Asei Nomoa e Tsapakae Liuliu Baa Tana Verana God?

(Mateo 18:1-5; Luka 9:46-48)

³³ Mi kalina ara tsau i Kapernaum mara sage nogo i vale, ma Iesu e veisuagira gana duli me tsaria, “?Nagua sagata amu gini vaiganigi i sautu igamu?”

³⁴ Migira ara sove na tugua nina goko, rongona ara dona laka ara gini vaiganigi tana rongona laka aseini nomoa i vidaqira sauba ke tsapakae liuliu baa.

³⁵ Ma Iesu e totupuka i lao, me soagira na sangavulu ruka me tsarivanigira, “Asei ti vaga ke ngaoa ke lia na ida, ma nina aqo ke molosegenina i muri tsotsodo, me ke lia mala niqira tinoni aqo moa na tinoni sui.”

³⁶ Me tuu a Iesu, me tangolia kesa na baka tetelo, me turuvaginia i mataqira, me moloa na limana tana kokovena na baka, me tsarivanigira gana duli, ³⁷ “Asei ti ke soalakadoua kesa na baka tetelo vaga iani tana asaqu inau, maia e soalakadouau goto inau; masei ti ke soalakadouau inau, e tau soalakadouau segeni moa inau, e soalakadougotoa aia e molomaiau inau.”

Asei Ti Ke Tau Tukapusigita Aia Nogo e Sangapata Kolugita

(Luka 9:49-50)

³⁸ Ma Ioane e tuu me tsarivania a Iesu, “Taovia, igami ami morosia kesa na mane e tsialigi tidao tana asamu igoe, mami tongovania, rongona aia e tau sanga totu i laona tu nida saikolu tugita.”

³⁹ Ma Iesu e tsaria, “Kamu laka na tongovani ana goto. Rongona asei ti ke naua na valatsatsa tana asaq u inau, aia e utu sosongo vania ke tavongani tu tsaku me ke ba tsaria na omea seko tana rongoqu inau. ⁴⁰ Asei ti ke tau tukapusigita, aia nogo e sangapata kolugita. ⁴¹ Au tsaridoua vanigamu, asei ti vaga ke saua vanigamu kesa na tseu na ko bisi tana rongona igamu niq u tinoni inau, me utu nomoa ke tau adia gana peluna.

Na Tubulaginiaqira na Tinoni Tavosi

(Mateo 18:6-9; Luka 17:1-2)

⁴² “Ti vaga ke kesa ke tsukia me ke gini tubulagi sa vidadqira na tetelona vaga girani, me ke gini nangalilea nina tutuni tana rongoqu inau, me dou baa vania na tinoni vaga ia, ti kara kurua na vatu loki i liona, ma kara tsoniluvusia i mao.

⁴³⁻⁴⁴ “!Me ti vaga kesa tabana na limamu ke raqago tana sasi, ti o gini nangalilea nimu tutuni, me dou ti ko kavikutia! Tagara, me dou baa vanigo moa ti ko sage tana mauri saliu kolua kesa lee moa tabana na limamu, liusia baa ti vaga kara ka totu popono vanigo kaira sui ruka na limamu, mo ko tsuna kolukaira sui tana lake e vo sui na iruna. ⁴⁵⁻⁴⁶ !Me ti vaga na tuamu ke raqago tana sasi ti o gini nangalilea nimu tutuni, me dou baa ti ko kavikutia! Tagara, me dou baa vanigo moa ti ko sage tana mauri saliu kolua kesa lee moa tabana na tuamu, liusia baa ti vaga kara ka totu popono vanigo kaira sui ruka na tuamu, ma kara tsonitsunago tana lake e vo sui na iruna. ⁴⁷ !Ma ti vaga na matamu ke raqago tana sasi ti o gini nangalilea nimu tutuni, me dou baa ti ko putsulia mo ko tsoniligia! Tagara, me dou baa vanigo moa na sage tana Verana God kolua kesa lee moa na tabana matamu, liusia baa ti vaga kalina kara ka totu popono dou sui vanigo ruka tabana na matamu, mo ko tsuna kolukaira sui tana lake e vo sui na iruna. ⁴⁸ I tana ara vo mate igira na meri ara ganigira na tinoni, ma na lake e gani sailaginigira e vo mate goto na iruna.

⁴⁹ “Rongona na lake sauba ke gani malesigira na tinoni sui, vaga nogo na vavaina na solo e puisigira na omea ara gini kodoputsa vania God. ⁵⁰ Na solo na omea dou rago. ?Eo, me ti vaga na solo ke nanga lee na vavaina, me ke koegua ti ke vavai visutugua?

“Ke totu na solo na vaigaluvegi i konimui, ma kamu mauri tana rago kolugira na tinoni tavosi.”

† Na buto karani ara ka kesaniatsa saikesa vaga tana buto 48. Mi laona niqira mamare igira na dangana na mane sasaga ni sau, ara ka tau totu na buto kaira.

A Iesu e Totosasaga Vanigira Tana Rongona na Vaitsonitsunagi

(Mateo 19:1-12; Luka 16:18)

10 Ma Iesu e mololea tana nauna ia, me vano tana butona momoru ni Judea, me tulusavu tana Koo Jordan. Ma na toga danga ara ragevigotoa, maia e sasanigira vaga e lavu nogo na nauana pipi kalina.

² Mara visana na Parisii ara ngaoa laka kara tubulaginia a Iesu, te ara mai i konina mara veisuaa, “?Ko tsarimaia vanigami, laka ti tana nida Ketsa igita e tamivania kesa na mane ke tsonitsunaa na tauna se tagara?”

³ Ma Iesu e veisuavisugira me tsaria, “?Laka na ketsa gua e sauvanigamu a Moses?”

⁴ Mara tsaria, “A Moses e tamivania kesa mane ti vaga aia ke ngaoa ke tsonitsunaa na tauna, ma nina aqo ke maretalua na mamarena na tsonitsuna, me ke tsonitsunaa.”

⁵ Ma Iesu e tsarivanigira, “A Moses e gini marea na ketsa iani vanigamu rongona igamu amu lova kakai sosongo, me utu na sasaniamui. ⁶ Mi tana tuturigana, kalina God e vusagira na omea sui, ‘God e vusagira na tinoni, na mane ma na daki,’ vaga nogo ara marea tana Mamare Tabu. ⁷ ‘Aia nogoria na rongona ti nina aqo na mane ke mololekaira na tamana ma na tinana, me ke mauri kolua na tauna, ⁸ mi kaira ruka kara ka lia kesa moa.’ Me vaga ia, mi kaira ara ka tau nogo ruka, ara ka kesa moa. ⁹ Ma na omea God e sorisainogoa, tau nina aqo na tinoni ke nusivotaa.”

¹⁰ Mi kalina ara sagevisutugua i vale, migira gana duli ara veisuaa a Iesu tana rongona na omea iani. ¹¹ Maia e tsaridoua vanigira, “Na mane ti ke tsonitsunaa na tauna me ke adia kesa na daki segeni, e kibogasia na tauna. ¹² Me vaga goto na daki ti ke tsonitsunaa na savana, me ke taugaa kesa na mane segeni, e kibogasia na savana.”

A Iesu e Tabugira na Baka Tetelo

(Mateo 19:13-15; Luka 18:15-17)

¹³ Mara visana tinoni ara adimaigira na baka tetelo vania a Iesu, rongona aia ke moloa na limana i lovaqira. Migira gana duli ara reia ara nauvaganana ia, mara galegira na tinoni.

¹⁴ Mi kalina a Iesu e reia nagua ara naua igira gana duli, maia e kore me tsaria, “!Kamu tamigira na baka tetelo kara mai i koniqu! Ma kamu laka na tongo kapusiaqira, rongona na Verana God e totu vanigira nogo na vaganana girani. ¹⁵ !Au tsarivanigamu na manana, asei moa ti ke tau norua nina tagao God tana maurina, vaga na baka tetelo e norua na tamana, tinoni vaga ia e utu ke sage tana Verana God!”

¹⁶ Me tuu a Iesu, me kasogira na baka tetelo, me moloa na limana i lovana pipi na baka, me tabugira.

Na Mane e Tamanina Danga na Omea

(Mateo 19:16-30; Luka 18:18-30)

¹⁷ Mi kalina a Iesu e aligiri na vano, me ulomai kesa na mane, me tsuna tuturu i matana me veisuaa, “?Taovia, igoe na tarai dou, au nongigo ko tsarimai vaniau nagua kau naua inau ti kau gini tangomana na tsauliana na mauri saliu?”

¹⁸ Ma Iesu e veisuaa na mane ia, “?Rongona gua ti igoe o soaginiau dou? Tagara kesa ke dou, aia God segeni moa. ¹⁹ Igoe o donaginigira nogo nina Ketsa God: ‘Laka na matesi tinoni, laka na kiboga, laka na komi, laka na keli, laka na peqo, mo ko kukuni tanikaira na tamamu ma na tinamu.’”

²⁰ Ma na mane e tsaria, “Taovia, e tuu nogo tana bakaqu inau au muridougira sui nogo na ketsa vaga gira.”

²¹ Ma Iesu e moro baa i konina me galuvea, me tsarivania, “E kau e kesa lelee moa na omea nimu aqo ko naua. Ko baa, mo ko tsabirigira pipi nimu omea sui o tamanina, mo ko tusulea na qolona vanigira ara tau tamanina sa omea, mi muri ti igoe ko mai mo ko tsarimuriqu inau.”

²² Mi kalina na mane e rongomia na goko vaga ia, e moro melumeluga na matana, me tuu me vanoligi, rongona e tamanigira na omea danga sosongo.

²³ Ma Iesu e pilo baa i koniqira gana duli me tsarivanigira, “!Igira ara tamanina na omea danga, sauba nomoa ke kakai sosongo vanigira na sage tana Verana God!”

²⁴ Migira gana duli ara gini novo sosongo na rongomiana na goko vaga ia, ma Iesu e goko babaa moa me tsaria, “!Dalequ gamu, e kakai rago nomoa na sage tana Verana God! ²⁵ Eo, e lakagana dodo baa vania kesa na kamelo na tsuku tsapatugu tana ovana na nila na tsuki polo, liusia baa ti kesa na mane e tamanina danga na omea ke tangomana na sage tana Verana God.”

²⁶ Mi tana, migira ara gini novo loki goto baa, mara vaiveisuagi mara tsaria, “?Ae, me ti ke vaga ia, masei sagata sauba ke tangomana na sage tana mauri saliu?”

²⁷ Ma Iesu e moro baa tugua i koniqira me tsaria, “Na omea iani e utugana manana vanigira na tinoni, ma God moa e tau utugana vania, rongona e tagara kesa na omea ke utugana vania God.”

²⁸ Te e tuu a Petero me gokodato me tsaria, “Ko reia Taovia, igami ami mololegira nogo nimami omea levo sui, mami tsarimurimu nogo igoe. ?Megua?”

²⁹ Ma Iesu e tsarivanigira, “Eo, kau tsaridoua vanigamu, ti vaga ke kesa ke mololegira na valena, se na tasi-na, se na tinana, se na tamana, se na dalena, se nina

uta tana rongoqu inau ma na rongona na Turupatu Dou, ³⁰ maia sauba ke tamanina kesa sangatu liusia na dangana na valena, ma na tasina, ma na tinana, ma na dalena, ma nina uta, ma na rota loki goto tana tagu eni, mi muri baa maia ke tamanigotoa na mauri saliu.

³¹ Migira na dangana ara pala ida kalina eni, sauba kara pala muri; migira na dangana ara pala muri kalina eni, sauba kara pala ida tsotsodo baa.”

Na Tolunina Kalina a Iesu e Gini Goko Tana Rongona na Mateana

(Mateo 20:17-19; Luka 18:31-34)

³² A Iesu migira gana duli ara liu tana sautu e vano i Jerusalem. Ma Iesu e idaida vanigira gana duli, migira e pono tobaqira mara matagu. Mara viri matagu sui goto igira na tinoni ara tsari muriqira. Ma Iesu e tuu me soalignigira na sangavulu ruka gana duli kesa goto kalina, me gini gokododo vanigira tana rongoqira na omea sauba kara laba vania i muri.

³³ Ma Iesu e tsarivanigira, “Kamu rorongu. Igita a vano i Jerusalem. Mi tana inau na Dalena Tinoni, sauba kara sauligiau i lima qira igira na taovia na lotu ma na tarai na Ketsa. Migira sauba kara pedematesiau, mi muri, ma kara moloau i lima qira na tinoni ponotoba.

³⁴ Migira sauba kara gilugaqu, ma kara tsuveliau, ma kara ramitsiau, ma kara matesiau. Mi tana tolunina bongi i muri minau sauba kau maurivisutugua.”

A Iakobo ma Ioane Ara Ka Ngaoa Kara Ka Tsapakae Tana Verana God

(Mateo 20:20-28)

³⁵ Mi kaira a Iakobo ma Ioane na dalena a Sebedi, ara ka mai i konina a Iesu mara ka tsarivania, “Taovia, ami ka ngaoa ko nauvanikagami kesa na omea.”

³⁶ Ma Iesu e veisuakaira, “?Eo, laka nagua amu ka ngaoa?”

³⁷ Mara ka tsaria, “Ami ka ngaoa ko tamivanikagami laka ke kesa ke totu tana madoamu, me ke kesa tana maulimu kalina igoe ko totukae tana sasamu tana mararamu i gotu.”

³⁸ Ma Iesu e tsarivanikaira, “I kagamu amu ka tau donaginia nagua amu ka nongia i koniqu. ?Megua, laka e tugukagamu na sanga na inuviana na tseu na rota vaga inau sauba kau inuvia? ?Me laka e tugukagamu na sanga na gini lesovitabu tana rota, vaga inau sauba kau gini lesovitabu?”

³⁹ Mara ka tsaria, “Eo, e tugukaigami.”

Ma Iesu e tsarivanikaira, “Eo, sauba manana kamu ka sanga na inuviana na tseu na rota vaga inau sauba kau inuvia, ma kamu ka sanga na gini lesovitabu tana rota, vaga inau sauba kau gini lesovitabu. ⁴⁰ Me tau moa ni qu aqo inau na pedeana ase i masei ke totu tana madoaqu mi tana mauliqu. Na sasana na totu va-

ga ia, God aia segenina nogo e vangarau manogatinogoa vanigira moa ase i aia e ngaoa ke tusua vanigira.”

⁴¹ Mi kalina igira na sangavulu tavosi ara rongomia na omea vaga ara ka tsaria kaira, mara gini kore vanikaira a Ioane ma Iakobo. ⁴² Ma Iesu e tuu me soasaigira sui gana duli i konina me tsarivanigira, “Igamu amu dona nogo laka igira gaqira tagao na tinoni ponotoba ara dona sosongo na moloketsa mamava vaniaqira niqira tinoni. Migira goto na tinoni loki ara dona na rai sosongoliaqira niqira tinoni. ⁴³ Migamu, na sasaga vaga ia, ke laka saikesa na laba i laomui. Me ti vaga ke kesa vidamui igamu aia e ngaoa laka ke tsapakae liusigamu sui, ma nina aqo ia ke lia mala nimui maneaqo talu moa. ⁴⁴ Me ti vaga ke kesa i laomui ke ngaoa laka aia ke ida, ma nina aqo ia ke lia mala nimui tseka talu moa. ⁴⁵ E vaga nogo au naua inau. Inau na Dalena Tinoni, au tau gini mai tana rongona laka igira na tinoni kara aqo vaniau. Tagara. Au sulungana mai rongona inau kau aqo vanigira igira, ma kau saua na mauriqu na mani suivisuginiaqira na tinoni danga.”

A Iesu e Maurisia a Bartimeus na Koko

(Mateo 20:29-34; Luka 18:35-43)

⁴⁶ Mara maitsau nogo i Jeriko. Mi kalina a Iesu kolugira gana duli ma na toga danga ara aligiri na vavano, me totu i lao ligisana na sautu kesa na mane e koko na matana, a Bartimeus na asana, aia na dalena a Timeus, me nono gana. ⁴⁷ Mi kalina aia e rongomia laka a Iesu ni Nasaret nogo e liumai tana, maia e tuturiga na gu loki me tsaria, “!Iesu, Dalena a David, ko galuveau!”

⁴⁸ Mara visana ara galea mara tsarivania ke mui dodo. Maia e gu loki goto baa, “!Dalena a David ko galuveau!”

⁴⁹ Ma Iesu e rongomia, me tuu me tsaria, “!Kamu soa ke mail!” Migira ara soamaia na mane koko mara tsarivania, “!Ko mage igoe! !Ko tutsau, aia e soago!”

⁵⁰ Maia Bartimeus e tsoraligia gana polo tsavugotu, me tsipukae, me mailaba i konina a Iesu.

⁵¹ Ma Iesu e veisuaa, “?Laka nagua o ngaoa kau nauvanigo?”

Ma na mane koko e tsaria, “Taovia, au ngaoa kau morotugua.”

⁵² Ma Iesu e tsarivania, “!Ko baa mo ko moro! Nimu tutuni e maurisigo nogo.”

Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, e moro na matana na mane ia, me tsarimurina a Iesu tana sautu.

A Iesu e Sage Mala Taovia i Jerusalem

(Mateo 21:1-11; Luka 19:28-40; Ioane 12:12-19)

11 Mi kalina ara maitsau varangiisia i Jerusalem, mara liu i Betpage mi Betani tana Vungavunga

na Olive. Mi tana a Iesu e molovanokaira ruka gana duli kara ka idavano tana vera tabana baa, me ketsalikaira me tsaria, ² “Baa, ma kamu ka ba laba tana vera tagaria, mi tana, sauba kamu ka reia kesa na dalena asi ara soria tana, me tau vati sage moa kesa i konina. Kamu ka nusua, ma kamu ka tudumimaia vaniau ieni. ³ Me ti vaga ke kesa ke veisuakagamu, “?Rongona gua ti amu ka nauvaganana ia?” Ma kamu ka tsarivania, “Na Taovia e ngaoa, me tsaria laka sauba ke molovisut-sakua i muri.”

⁴ Mi kaira ara ka baa, mara ka reia na asi ara soria kesa tana matsapana na vale. Mi kalina ara ka nusua, ⁵ mara visana na tinoni ara tutuu tana ara veisuakaira, “?Kamuna, nagua amu ka naua ti amu ka nusua na asi vaga ia?”

⁶ Mi kaira ara ka tsarivanigira na goko vaga a Iesu e tsarivanikaira, migira na mane ara tamivanikaira kara ka adia moa.

⁷ Mara ka tudumivanoa na asi vania a Iesu, mara ka tsaboa ka poloqira i gotuna na asi, mi muri mara ka tangolivanja a Iesu maia e dato i gotuna. ⁸ Ma na toga danga ara vuresia na poloqira tana sautu, mara visana ara bokugira na gabana gai mara tsaboginia na sautu.

⁹ Migira na toga ara idaida vania a Iesu tana sautu, ma na toga ara tsatsari mai i muri, migira sui ara tuturiga na guguu, “!Ka soalokia God! !Ka soadoua aia e labamai tana asana na Taovia! ¹⁰ !Soadoua God rongona e varangi nogo ke labavisumai tugua aia na tagao susuliga atsa vaga na tamada a David i sau! !Ka soalokia God!”

¹¹ Mi kalina a Iesu e sage i Jerusalem, maia e ba sage i laona na Vale Tabu me morosigira bamai na omea sui. Ma na rongona e varangi sosongo nogo ke suu na aso, maia e tuu me vano i Betani kolugira na sangavulu ruka gana duli.

A Iesu e Vealaginia Kesa na Gai me Mate

(Mateo 21:18-19)

¹² Mi tana dani ngana, kalina igira ara visumai talu i Betani, mi sautu ma Iesu e vitoa. ¹³ Me morosi-aoa kesa na gai mutsamutsa, e dumu takuti na rauna, me ba togavi vidana laka ti ke reia sa vuana i konina. Mi kalina e ba laba varangi konina, me morosigira na rauna lee moa, rongona e tau vati tsau nina tagu tana ke molo vuana.

¹⁴ Ma Iesu e gokovania na gai me tsaria, “!Igoe na gai, sauba ke utu saikesa goto vania kesa ke pitsua sa vuamu me ke ganial!” Migira gana duli ara rongomia kalina aia e goko vaga ia.

A Iesu e Tsiagira na Mane Tsabiri Tania na Vale Tabu

(Mateo 21:12-17; Luka 19:45-48; Ioane 2:13-22)

¹⁵ Mi kalina ara tsau nogo i Jerusalem, ma Iesu e ba sage tana Vale Tabu, me tuturiga na tsialigiaqira na mane ara tsabiri mara vovoli i laona na Vale Tabu. Me tsoni tsetsekarasigira niqira bela na mane oliqolo, ma niqira pava na manitotu igira ara tsabiri kulukulu, ¹⁶ me tongo vanigira na tinoni kara laka goto na kala-gaiana kesa niqira omea na tsabiri ma na liu gaukuti tana barana na Vale Tabu.

¹⁷ Mi muri maia e sasanigira na tinoni me tsarivanigira, "Ara marenogoa tana Mamare Tabu laka God e tsaria, '!Na Valequ inau, sauba kara soaginia na vale na nonginongi vanigira na tinoni tana vera sui!' !Migamu amu nauginia vaga moa ti na vatulumaqira na tukatso!"

¹⁸ Migira na taovia na lotu ma na tarai na Ketsa ara rongomia na omea vaga ia e naua a Iesu, mara tuturiga na lave sautuna na matesiana a Iesu. Mara matagunia moa, rongona igira na tinoni toga ara ganataa na rongomiana na omea aia e sasaniginigira.

¹⁹ Mi kalina e ngulavi nogo, ma Iesu migira gana duli ara mololea na vera ia.

Aia Moa e Tutunina Kakai Ti Ke Nongia Sa Omea i Konina God Sauba Nomoa Ke Adia

(Mateo 21:20-22)

²⁰ Mi tana matsaraka rovorovo na dani i muri, mara liu visubatugua tana sautu ia, mara morosia na gai mutsamutsa ia a Iesu e goko vaninogoa inoa, e mate lee tuu tana kelana me tsau tana lamuna. ²¹ Ma Petero e padatugua na omea e laba, me tsarivania a Iesu, "!'Taovia, ko reia baa! Na gai igoe o vealaginia i noa e mate saikesa nogo."

²² Ma Iesu e tsaria, "Kamu tu tutunina kakai God. ²³ Au tsaria na manana vanigamu, ti vaga kesa ke tuu me ke ketsalia na vungavunga iani, me ke tsarivania, 'Ko tavutikae mo ko ba tsonisegenimu i laona na tasi,' ti moa aia ke tau papada ruka i tobana, me ke tutunina kakai laka na omea e tsaria sauba ke laba, me sauba nomoa ke laba vaga ia. ²⁴ Iani nogoria na rongona ti au tsarivanigamu: Kalina ti kamu tuu na nonginongi ma na ngasuana kesa na omea i konina God, kamu tutunina kakai laka amu adinogoa, me sauba manana ke tusuvanigamu na omea sui amu nongia i konina. ²⁵ Mi kalina ti kamu tuu na nonginongi, ma kamu ida talu kamu padalegira na omea seko ara nauvanigamu na tinoni tavosi, rongona na Tamamui i gotu ke padalegira goto nimui sasi igamu. ²⁶ Me ti vaga kamu sove na padaleaqira na sasi ara nauvanigamu na tinoni tavosi, me vaga goto na Tamamui i gotu aia e utu goto ke padalegira na sasi amu naua igamu." †

Na Torogoko Tana Rongona Gana Mana a Iesu

(Mateo 21:23-27; Luka 20:1-8)

²⁷ Mara maitsau tugua i Jerusalem. Mi kalina a Iesu e liu i laona na Vale Tabu, migira na taovia na lotu ma na tarai na Ketsa, ma na tinoni loki ara mai ²⁸ mara veisuaa, "!'Laka iava igoe o adia na mana gana na nauana na omea vaga girani? ?Masei e tusua vanigo na mana vaga ia?"

²⁹ Ma Iesu e tsarivanigira, "Inau goto sauba kau veisuagamu igamu kesa moa na veisua. Me ti vaga igamu kamu tangomana na tuguvisuana vaniau, mi tana ti inau kau tsaria vanigamu iava tana inau au adia na mana au aqosiginigira na omea vaga girani. ³⁰ ?Kamu tsarimai vaniau laka iava a Ioane e adia na mana gana na lesovitabu? ?I konina God se i koniqira moa na tinoni lee?"

³¹ Mi tana, migira ara tuturiga na vaigokovigi segeniqira mara tsaria, "!'Ma nagua sauba ka tsaria igita? Rongona ti igita ka tsaria laka e talu i konina God, maia sauba ke tsarivanigita, 'Me ti ke vaga ia, ma na rongona gua ti igamu amu tau tutunina a Ioane?"

³² ?Me ti igita ka tsaria laka e talu moa tana tinoni lee?" Ara matagunigira na toga, rongona na toga popono ara tutunina sui nogo laka a Ioane e kesa na propete. ³³ Mi tana igira ara tugua moa nina goko a Iesu mara tsaria, "Ami tau goto dona igami."

Ma Iesu e tsarivanigira, "Baa, ti e vaga ia, minau goto tagara kau tau tsarivulagi vanigamu iava tana e talumai na mana inau au nauginigira na omea vaga girani."

Na Gokolia Tana Rongona Na Mane Reitutugu Uta

(Mateo 21:33-46; Luka 20:9-19)

12 Ma Iesu e gini gokolia vanigira na toga na gokolia iani me tsaria, "Kesa dani me totu kesa na mane e tamanina kesa nina uta loki. Maia e baa me tsukaa kesa na itai i laona nina uta, gana kara aqosiginia na uaeni na vuana. Me barapolia, me tsaia na qilugana na gotosana na vuana na itai me ke lia na uaeni. Me logoa na kusudato gana na togatoga. Mi muri ma na tamanina na uta e tuu me molovanigira visana na mane kara gini aqo nina uta. Maia e aligiri, me vano totu kesa tana vera ao. ² Mi kalina e tsaumai tana tagu na raranga na uta, maia na tamanina na uta e molovanoa kesa nina maneaqo ke balaba i koniqira igira ara reitutugu vania nina uta, me ke adia i koniqira gana tuva e talu tana vuana nina uta. ³ Mara tuu igira na reitutugu uta, mara tangolia nina maneaqo na tamanina na uta, mara ramitsia, mara tau goto tusuvania sa omea, mara ketsalivisulea.

† Visana tana mamare tavosi ara tau moloa na buto 26.

⁴“Me tu tugua na tamanina na uta me molovanoa e kesa segeni goto nina maneaqo. Mara tuu goto igira na reitutugu uta, mara labua na lovana, mara palu-vangamana.

⁵“Ma na mane tamanina na uta e molovanogotoa na tolunina nina maneaqo. Migira ara tuu mara labu-matesigotoa ia. Mara nauvaganana vanigira goto na dangana, ara rarusigira visana, mara labumatesigira visana.

⁶“Me kau moa aia na dalena galugaluve segeni nogo aia na tamanina na uta. Mi tana susuina tsotsodo, te aia e molovanoa na dalena manana nogo ia ke balaba i koniqira na mane reitutugu uta. Me pada vaganana i tobana, ‘!Au dona sauba nomoa kara kukuni tania na dalequ!’

⁷“Mi kalina igira na reitutugu uta ara reia laka aia e mailaba, mara vaigokovigi segeniqira mara tsaria, ‘Kalina ia, aia na dalena segeni nogo na tamanina na uta e mai. !Ida gita, ma ka labumatesia; ma ka tamani-igita nina omea sui!’ ⁸ Mi tana, migira ara tuu, mara tangolia na dalena segeni na tamanina na uta, mara labumatesia mara tsoni tabaligia na konina tania na uta.”

⁹ Ma Iesu e veisugira, “?Vaga ia, ma nagua amu pada sauba ke naua aia na tamanina na uta vanigira na mane ara reitutugu vania nina uta? Sauba nomoa ke mai, me ke labumatesigira na mane girani, me ke tusua nina uta vanigira ke visana na maneaqo tavosi kara reitutugudoua vania. ¹⁰ ?Egua, laka amu tau vati tsokoa moa na tsaqina goko vaga iani ara marea tana Mamare Tabu?

‘Aia na vatu igira na mane logovale ara tsoniligilea, vaga moa ti na omea tagara sa rongona, maia tsotsodo nogo na vatu ia, e lia na vatu tamani rongona pukuga baa vanigira sui.

¹¹ !Aia nogo na Taovia e naua te e gini laba vaga ia; me gini dou sosongo vanigita na reiana!’ ”

¹² Mi tana, migira gaqira ida na Tsiu ara tovoa na tangoliana a Iesu, rongona ara dona laka na gokolia e tsaria a Iesu e kalgira nogo igira. Mara matagunigira moa na toga, te ara mololea moa, mara vanoligi tania.

Na Torogoko Tana Rongona Na Voli Takesi

(Mateo 22:15-22; Luka 20:20-26)

¹³ Mi muri, mara mologira visana na Parisii kolugira goto visana nina tinoni a Herod kara balaba i konina a Iesu, rongona kara tsonitabo vania. ¹⁴ Mi kalina igira ara balaba nogo i konina a Iesu, mara tsarivania, “Taovia, igami ami dona laka igoe o goko mana pipi kalina, mo tau goto gini boe nagua ara pada igira na tinoni. Me atsa moa vanigo ti na tinoni loki se na tinoni lee moa. Mo saumakali vanigira pipi na tinoni sui na sautu vaga nogo God e kilia kara muria. Vaga ia, mami

nongigo igoe ko tsarimai vanigami laka ti tana nida Ketsa e tamivanigita manana nomoa na voli takesi vania na Sesar ni Roma. ?Egua, laka e dou ka voli takesi vania na Sesar se tagara?”

¹⁵ Ma Iesu e dona baa nogo laka igira ara valoa moa, te aia e tuu me tsarivanigira, “?Matena gua ti amu ngaoa na tovoleaqu vaga ia? Kamu sauvulagimaia vania kesa na qolo vaga amu gini voli takesi, ma kau morosia.”

¹⁶ Mara tusuvulagi vania kesa na qolo, maia e veisugira, “?Laka ase i na nununa, ma na asana e totu tana qolo iani?”

Mara tsaria, “Nina nogo na Sesar.”

¹⁷ Ma Iesu e tsarivanigira, “Me ti e vaga ia, me dou ti kamu tusuvania na Sesar nina omea na Sesar, ma kamu tusuvania God nina omea God.” Migira ara gini beke sosongo na rongomiana na goko sasaga vaga e tsaria a Iesu.

Na Torogoko Tana Rongona Na Maurivisu Tania na Mate

(Mateo 22:23-33; Luka 20:27-40)

¹⁸ Visana na Sadusii, igira nogo ara tsaria laka na tinoni ara mate sui nogo e utu goto kara maurivisu-tugua tania na mate, igira ara mailaba i konina a Iesu mara tsarivania, ¹⁹ “Taovia, a Moses nogo e marea na ketsa vaga iani vanigita: ‘Ti vaga kesa na mane ke mate tania na tauna, me tau vati tamani dalena moa konina, ma nina aqo na tasina nogo na mane e mate ke taugaa na daki aia na kulana segeni e mate tania, rongona kaira kara ka gini tamani baka i muri, ma na baka ia ke lia vaga nogo ti na dalena na mane e mate.’

²⁰ Me kesa dani, mara tu totu ara tu vitu na mane tamatasi. Maia na mane ida e tauga, me mate, me tau tamani dalena. ²¹ Mi muri ma na rukanina mane e taugaa na tinamatena na tasina, maia e mate tanigotoa na daki ia, mara ka tau goto tamani baka. Ma na omea vaga ia e laba vanigotoa na tolunina mane. ²² Me babaa vaga vanitugira sui: tugira sui vitu na mane tamatasi ara tu taugaa kesa moa na daki, mara tu mate sui tania, mara tu tau tamanina sa daleqira i konina. Mi tana susuina, me mate goto na daki ia. ²³ ?Baa, mi tana dani igira ara mate nogo kara maurivisutugua, me sauba ase i tu vidaqira na mane tugira sauba ke lia na tauna manana na daki ia? Rongona tugira sui vitu na tamatasi ara tu tauga kolusuia moa na daki ia.”

²⁴ Ma Iesu e gokovisu vanigira me tsaria, “!Igamu amu sasi sosongo! ?Megua, laka amu dona na rongona gua te e sasi vaga ia nimui papada? Na rongona amu tau padagadovia na omea ara marea tana Mamare Tabu, mamu tau goto donaginia na susuligana God. ²⁵ Kalina igira ara mate kara maurivisutugua, me sauba kara lia vaga nogo na angelo ni baragata, me sauba kara tau goto vaitaugagi na tinoni. ²⁶ ?Eo, mi

tana rongona na maurivisutuguaqira igira ara mate nogo, laka amu tau ngatsu vati tsokoa moa tana nina mamare a Moses na butona e kalea na gai iruiru? I tana nogo e marea laka God e tsarivania a Moses na goko vaga iani, 'Inau nina God a Abraham, ma nina God a Isaak, ma nina God a Jakob.' ²⁷ God aia niqira God igira ara mauri, me tau niqira God igira ara mate. !Eo, e sasi sosongo nomoa nimui papada igamu!"

Na Ketsa Loki Putsikae

(Mateo 22:34-40; Luka 10:25-28)

²⁸ Mi kalina ara vaigokovigi moa a Iesu migira na Sadusii, me kesa vidaqira na tarai na Ketsa e totu tana me rongomia kalina a Iesu e tuguvisu dou sosongolia niqira goko na Sadusii, te e tuu aia, me mai i konina a Iesu me veisuaa, "?Taovia, laka na ketsa gua e loki putsikae baa i laoqira na ketsa sui?"

²⁹ Ma Iesu e gokovisu me tsarivania, "Iani nogoria na ketsa e putsikae baa, 'IRorongo Israel! Na Taovia nimu God, aia segeni e Taovia. ³⁰ Ko galuvea na Taovia nimu God tana tobamu popono, mi tana tidaomu popono, mi tana papadamu sui, mi tana susuligamu popono.' ³¹ Ma na rukanina ketsa e loki atsa kolugotoa aia: 'Ko galuvegira na kulamu vaga igoe o galuve segenimu.' E tagara goto kesa na ketsa tavosi ke loki me ke putsikae liusikaira ruka na ketsa karani."

³² Ma na tarai na Ketsa e tsarivania a Iesu, "!O tsarigadovidoua Taovia! E mana vaga o tsaria igoe, laka na Taovia aia segenina moa e God, me tau goto totu kesa na god segeni. ³³ Ma na tinoni nina aqo ke galuvea God tana tobana popono, mi tana papadana sui, mi tana susuligana popono, me ke galuvea na kulana vaga e galuve segenina. E dou sosongo baa i matana God na muriana kaira ruka na ketsa karani, liusigira na kodoputsa ma na sausau sui ara nauvania God."

³⁴ Ma Iesu e reigadovia laka aia e goko sasaga vaga ia, me tsarivania na mane, "O tau nogo totu ao tania na Verana God."

Mi murina ia, me tau goto malagai ke kesa na baa ma na torogoko i konina a Iesu.

Na Torogoko Tana Rongona na Mesia

(Mateo 22:41-46; Luka 20:41-44)

³⁵ Mi kalina a Iesu e sasanigira moa na tinoni i laona na Vale Tabu maia e veisuagira, "?E koegua vaga ti igira na tarai na Ketsa ara tsaria laka na Mesia aia na kukuana a David? ³⁶ Na Tarunga Tabu nogo e mararasia na tobana a David, te e gini tsaria na goko vaga iani,

'Na Taovia e tsaria vania niqu Taovia:

Ko totu ieni tana madoaqu,
poi tsau kalina kau livugira sui gamu gala i vavana tuamu, ma kara tseka vanigo.'

³⁷ ?Me ti vaga tana tsaqina na Linge Tabu iani a David segenina nogo aia e soaginia na Mesia laka aia nogo gana Taovia aia, me koegua vaga ti na Mesia ke lia goto na kukuana a David?"

A Iesu e Parovatavigira na Tinoni Tana Rongona Niqira Sasaga Na Tarai na Ketsa

(Mateo 23:1-36; Luka 20:45-47)

Migira na toga danga ara totu tana, ara gini mage na rongomiana na omea a Iesu e tsarivanigira. ³⁸ Mi kalina aia e sasanigira e tsaria, "Kamu kana tania niqira sasaga na tarai na Ketsa, igira ara dona moa na liu bama kolu poloqira katsi, mara padangaoa moa ti na tinoni kara kukuni tanigira tana nauna tana ara dona na labasai na tinoni danga. ³⁹ Mara dona goto na viliana na sasaqira dou tana valelotu, ma na totu palanago tana kavomutsa. ⁴⁰ Ara peqogira na daki tinamate, mara laugotoa na valeqira. !Eo, mi muri mara baa mara gini malapalu na nonginongi katsi! !Migira nogoria sauba ke mamava sosongo baa na pede ke gadovigira!"

Nina Vangalaka Kesa na Daki Tinamate

(Luka 21:1-4)

⁴¹ Kesa dani kalina a Iesu e totu i laona na Vale Tabu, i ligisana na Bokisi na Vangalaka, maia e bungutigira na tinoni kalina ara tsonitsavua niqira qolo tana bokisi na molo qolo. Mara danga na mane tamani levo ara mai mara molotsavua e danga na qolo. ⁴² Me mai goto kesa na daki tinamate e tau tamanina sa omea, maia e molotsavua e ruka moa na qolo tetelo, vaga moa kesa lelee na senisi.

⁴³ Ma Iesu e soasaigira gana duli me tsarivanigira, "Inau au tsaria vanigamu laka na daki tinamate iani aia e tau lelee tamanina sa omea, maia e vangalaka baa liusigira sui lakalaka na tinoni tavosi. ⁴⁴ Rongona igira na tinoni tavosi ara sauragoa niqira vangalaka e talu tana tsarana niqira omea danga igira ara tamanina, maia na daki tinamate iani aia e sau sui lakalaka na susuina saikesa na omea aia e tamanina, me tau lelee goto tsaravisu sa nina qolo gana ke gini mauri."

A Iesu e Katevulagia Laka Sauba Ke Tavui na Vale Tabu

(Mateo 24:1-2; Luka 21:5-6)

13 Mi kalina a Iesu e tuu na vano, maia e rutsu tania na Vale Tabu, me kesa gana duli e mai me tsarivania, "!Taovia! !Ko reigira baa! !Na vatu rereidou sosongo nomoa ara logoginigira na vale girani!"

² Ma Iesu e tsaria, "Eo, e mana. ?Egua laka amu reigira na vale loki girani ne? Minau au tsarivanigamu laka sauba moa ke laba na tagu i tana ke tau lelee goto to-tuvisu tana sasana ke kesa na vatuna na vale girani.

Sauba kara vuipukaligira ma kara toroutsu sui lakalaka.”

A Iesu e Katevulagia Laka na Rota Loki Sauba Ke Gadovigira

(Mateo 24:3-14; Luka 21:7-19)

³ Mi kalina a Iesu e totu tana Vungauvunga na Olive, gana ngongo na Vale Tabu, mara tu vati gana duli ara tu mai dodo i konina, i tugira nogo a Petero, ma Iakobo, ma Ioane ma Adrea, mara tu veisuaa,

⁴ “Taovia, ko tsarivanigami laka sauba kengisa kara laba na omea seko vaga gira. ?Ma na padapada koegua sauba kami reia ke laba, i tana kami gini donaginia laka e labamai nogo na tagu i tana kara laba na omea seko vaga ia igoe o vasini katea vanigami?”

⁵ Ma Iesu e tsarivanigira, “Kamu parovata dou, kara tau perogamu lee ke visana. ⁶ Rongona na tinoni danga sauba kara gini tuu moa tana asagu inau, ma kara perogira na tinoni, ma kara tsari segeniqira laka igira nogoria na Mesia. Ma kara raqa sasiliginigira danga na tinoni. ⁷ Me sauba kamu rongomigotoa na kukutuna na vailabu loki tana vera varangi, ma na turuputuna na vailabu ke laba tana vera ao. Kalina ti ke vaga ia migamu kamu laka moa na tavongani matagu ma na tobakuku. Rongona na omea vaga girani, niqira aqo nomoa sauba kara laba. Me tau nomoa na papadana manana laka e labamai nogo na susuina na dani.

⁸ Tana tagu vaga ia, sauba na vera loki sui kara vailabugi, me ke tuu kesa na taovia loki me ke vailabugi kolua kesa segeni. Me ke liu goto na uvirau, me ke kasi loki na vuluge pipi tana nauna. Na omea sui vaga gira, ara vaga moa na vatsangisavi e vatsangia na daki tana idana na vasusu.

⁹ “Kalina ti kara tuturiga na laba na omea vaga girani, migamu, nimui aqo nomoa ti kamu parovata dou segenimui. Sauba kara tangoligamu, ma kara raqagamu baa tana pede. Sauba kara ramitsigamu i laona na valelotu; ma kara adigamu baa i mataqira na taovia na vera ma na taovia tsapakae tana rongoqu inau. Mi tana nogo e laba gamui tagu dou igamu na gini goko vaniaqira tana rongona na Turupatu Dou. ¹⁰ Me utu moa ke mavi ke laba na susuina na tagu vaga ia, poi tsau kalina kara turuputuna talu na Turupatu Dou vanigira na tinoni pipi tana vera sui. ¹¹ Mi kalina ti vaga kara tangoligamu ma kara turuvaginigamu tana pede, migamu kamu laka na gini boe na goko gua sauba kamu tsaria. Rongona kalina ke laba na tagu vaga ia, me sauba God nogo ke moloa i tobamui na papadana na goko gua sauba kamu tsaria. Rongona igira na tsaqina goko sauba kamu tsaria kara tau talu tana nimui papada segeni igamu. Tagara. Sauba kara talumai i konina na Tarunga Tabu.

¹² “Me visana tinoni sauba kara tuu, ma kara tsonisagea na tasiqira segeni tana pede rongona ara muriau

inau, ma kara matesigira. Migira na tamaga sauba kara nauvaganana vanigira goto na daleqira segeni. Migira na baka sauba kara pilovisu, ma kara nauvaganana goto vanigira na tamaqira ma na tinaqira segeni, ma kara kede matesigira, rongona ara tutuniqu inau. ¹³ Igira sui sauba kara reisavitugamu tana rongoqu inau. Masei moa ti ke tukakai poi ke tsau tana susuina, maia moa sauba ke mauri.

Na Omea Seko Loki Liuliu Baa Sauba Ke Laba

(Mateo 24:15-28; Luka 21:20-24)

¹⁴ “Sauba kamu reia ‘Na Omea Seko Loki Liuliu Baa’, sauba ke tuu tana nauna i tana e tau nogo ulagana ke tuu.” !Masei ti ke tsokoa na mamare iani, ma nina aqo ke padagadovidoua nagua na rongona na goko vaga ia! “Mi tana dani vaga ia, migira na tinoni ara totu tana Judea, niqira aqo kara tsogovano tana vungavunga.

¹⁵ Me ti vaga ke kesa ke totu moa i tano, ma nina aqo ke laka goto na sagevisu i valena ma na binaboliana nina omea levo. ¹⁶ Ma na tinoni ti vaga ke totu tana nina uta, me ke laka goto na visu i valena ma na adiana na polona.

¹⁷ “Sauba ke seko sosongo rago tana dani vaga ia vanigira na daki ara tiana, migira ara tamanina na baka tetelo. ¹⁸ !E dou ti kamu nongia God rongona ke tau gado tana tagu na bisi loki na tsogo vaga ia! ¹⁹ Rongona na rota ke gado tana tagu ia sauba ke seko liuliu baa, liusigira pipi sui na rota ara laba nogo tuu tana tuturigana kalina God e vusaa na barangengo, me tsaumai i dani eni. Me utu goto ke laba tugua sa dani na omea seko loki vaga ia. ²⁰ God e kukurisirigira nogo na danina na tagu seko vaga ia. Me ti vaga God ke tau nomoa kukurisirigira, me sauba ke tagara lelee sa dale na tinoni ke pipidi. Ma na rongona moa God e pada sosongoligira nina tinoni vivili nogo ia, ti aia sauba ke gini kukurisirigira na danina na tagu seko vaga ia.

²¹ “Me ti vaga kamu rongomia ke kesa ke tsarivanigamu, !Kamu reia! !Iani nogo na Mesia! se, !Aia nogoria i tana! migamu kamu laka saikesa na tutunina. ²² Rongona sauba igira na mesia peropero ma na propete peropero kara tuu, ma kara aqosigira na valatsatsa loki ma na omea ganataga, gana na mani peroginiaqira goto igira nina tinoni vivili God ti ke tau utu vanigira. ²³ !Kamu parovata dou! Inau au katevulagi idanogoa vanigamu na omea sui girani, kalina e tau vati labamai na taguna.

Na Visumaiana na Dalena Tinoni

(Mateo 24:29-31; Luka 21:25-28)

²⁴ “Me ke tau moa oka i murina na dani seko loki vaga ia, me sauba ke rodo na aso, me ke tau goto maka na vula, ²⁵ ma kara puka na veitugu talu i gotu, ma na

omea susuliga sui ni gotu sauba kara pitsa tania na sasaqira.

²⁶ “Mi tana, ma na Dalena Tinoni sauba ke labamai i gotu tana parako tana mararana mi tana susuligana loki. ²⁷ Maia sauba ke mologira nina angelo, ma kara baa tana vati na tsukena na barangengo, ma kara adisaimaigira sui nina tinoni vivili God, ke tuu kesa tabana na barangengo, me ke tsau baa kesa tabana.

Na Gokolia Tana Rongona Na Gai Mutsamutsa

(Mateo 24:32-35; Luka 21:29-33)

²⁸ “Eo, me dou ti vaga kamu adi sasani i koniqira na gai mutsamutsa. Kalina amu reigira na gai mutsamutsa ara tuturiga na dumu, mamu donaginia laka e varangi nogo ke laba na tagu na papara. ²⁹ Me vaga goto nogoria, ti kalina kamu reigira kara laba na omea sui vaga gira, mi tana nogo sauba kamu donaginia laka e varavara nogo ke laba na taguna, me varangi nogo ke tuturiga.

³⁰ “Inau au tsaria na manana vanigamu, laka na omea sui vaga girani, sauba kara laba ida talu nogo ti kara mate igira sui na tinoni ara mamauri moa i dani eni. ³¹ Na baragata ma na barangengo sauba kara ka nangaligi lee, ma niqu goko inau e utu saikesa kara nangaligi.

Tagara Kesa Ke Donaginia Kengisa Ke Visumai na Dalena Tinoni

(Mateo 24:36-44)

³² “Tagara ke kesa ke donaginia na danina ma na taguna i tana ke laba na omea vaga ia, atsa moa ti igira goto na angelo i gotu, tagara goto. Minau na Dalena, tagara goto. Aia segeni moa na Tamaqu aia e donaginia. ³³ Kamu reitutugugamu dou ma kamu mamata, rongona amu tau donaginia ke ngisa ke labamai na tagu vaga ia.

³⁴ “Ma na visumaiaqu inau na Dalena Tinoni, sauba ke vaga moa kalina ti kesa na mane e vangarau na mololeana na verana me ke vano totu kesa tana vera ao. Aia sauba ke molo vataraginigira nina omea sui i lima qira igira nina maneaqo, me ke votavania pipi kesa vidaqira na aqo gua ke naua, me ke tsarivania na mane e pitumatsapa ke reitutugudoua na valena.

³⁵ “Vaga ia, ma kamu parovata manana nomoa, rongona amu tau donaginia na tagu i tana ke visumai na tamanina na vale. E tau utu ngatsu ke labamai tana ngulavi, se tana levugata, se tana matsaraka rovorovo, se kalina e vasini botsa na aso. ³⁶ !Me ti vaga aia ke tavongani labamai kesa tagu moa, me tau dou ti ke tsodogamu amu mamaturu lee moa! ³⁷ Ma na omea au tsarivanigamu kalina ia, au tsarigotoa vanigira na tinoni sui: !Kamu mamata!”

Ara Vorogokona na Labumatesiana a Iesu

(Mateo 26:1-5; Luka 22:1-2; Ioane 11:45-53)

14 Me kau moa ruka na dani idavia na Dani Tabu na Paseka, ma na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti Konina. Migira na taovia na lotu ma na tarai na Ketsa ara lalavea kesa na sautu gana kara gini tangolidodoa a Iesu ma kara matesia. ² Mara tsaria, “Ka laka na mavi na tangoliana tana Bongu Tabu, rongona kara tau gini kore loki na toga.”

Kesa na Daki e Reoa na Ko Uruuru I Lovana a Iesu

(Mateo 26:6-13; Ioane 12:1-8)

³ Me tuu a Iesu me vano i Betani, me ba sangamutsa i valena a Simon na mudo. Mi kalina a Iesu e mutsamutsa, me labamai kesa na daki e tangolia kesa na bilo na ko uruuru e loki sosongo na matena. Me reseana na bilo, me reoa na ko uruuru i lovana a Iesu.

⁴ Mara visana vidaqira ara totu tana ara gini kore vania na daki, mara gini vaigokovigi mara tsaria, “?Egua vaga na daki ia ti e sekolilea na ko uruuru dou vaga ia? ⁵ !E tugua moa igita ka tsabiria ma ka tsodoginia ke tolu sangatu na qolo, agana na gini vangalaka vaniaqira igira na tinoni ara tau tamanina sa omea!” Mara goko kakai sosongo vania na daki ia.

⁶ Ma Iesu e tsaria, “Kamu laka na goko vaniana na daki ia. ?Rongona gua ti amu bulesi vaganana ia? Na omea vaga aia e naua vaniau, na omea dou sosongo manana. ⁷ Igamu, sauba kara tau kuti na tinoni ara tau tamani omea na totu sailagi koluamui, me tugu sosongolia kamu sangagira pipi kalina amu ngaoa. Minau moa, sauba e utu kau totu sailagi kolugamu.

⁸ Ma na daki iani e nauvaniau na omea e tau utu vania na nauana. E reoa na ko uruuru tana koniqu ke gini vangarau manogativania na qiluaqu. ⁹ Minau au tsaria na manana vanigamu, laka pipi tana nauna sui tana barangengo, iava moa tana kara gini turupatuna tana rongona na Turupatu Dou iani, me sauba kara tau kuti na tsariana na goko tana rongona na omea e nauvaniau na daki iani.”

A Iudas e Tami na Sauligiana a Iesu

(Mateo 26:14-16; Luka 22:3-6)

¹⁰ Ma Iudas Iskariot, kesa vidaqira na sangavulu ruka gana duli a Iesu, e tuu, me vano i koniqira na taovia na lotu ke gini sauligia a Iesu vanigira. ¹¹ Migira ara gini mage sosongo na rongomiana na omea vaga aia e tsaria vanigira, mara vekea laka sauba kara tusuvania na qolo. Me tuu tana dani ia, ma Iudas e tuturiga na mataniana kesa gana tagu dou tana ke lakagana vania na sauligiana a Iesu vanigira.

A Iesu e Gania na Mutsa na Paseka Kolugira Gana Duli

(Mateo 26:17-25; Luka 22:7-14, 21-23; Ioane 13:21-30)

¹² Mi tana kesanina dani na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti Konina, i tana nogo igira na Tsiu ara matesigira na sipi gana na mutsa na Paseka, migira gana duli a Iesu ara tuu mara veisuaa, “?Taovia, laka iava tana igoe o ngaoa kami vangarau manogativanigo na mutsa na Paseka?”

¹³ Ma Iesu e molovanokaira ruka vidaqira, me tsarivanikaira, “Kamu ka baa tana vera tagaria, me sauba kamu ka tsodoa kesa na mane e kalagaia na popo na koo. Ma kamu ka tsarimurina sage ¹⁴ tana vale tana aia ke sage, ma kamu ka tsarivania na tamanina na vale ia, ?Na Taovia e veisuago laka iava na voki i tana aia migira gana duli, kara gania na mutsa na Paseka?”

¹⁵ Maia sauba ke sauvanikagamu kesa na voki loki i gotu, tana ara totu manoga nogo na bela na mutsa ma na mani totu. Mi tana nogo kamu ka vangarau na omea sui vanigita.”

¹⁶ Mara ka vano kaira, mara ka batsau tana vera ia, mara ka reigira na omea sui vaga a Iesu e tsari idanogoa vanikaira. Mara ka vangarau na mutsa na Paseka i tana.

¹⁷ Mi tana ngulavi, ma Iesu migira gana duli ara mai, mara totu i lao mara mutsa. ¹⁸ Mi kalina ara mutsamutsa, ma Iesu e tsarivanigira, “Inau au tsarivanigamu laka e kesa vidamui igamu amu tu mutsamutsa koluau ieni, sauba aia ke sauligiau.”

¹⁹ Migira gana duli ara rongomia na goko vaga ia, me gini ponopala tobaqira, mara tuturiga na veisuana a Iesu, me kesa me tsaria, “?Egua, laka inau ngatsu ia ne Taovia?”

²⁰ Ma Iesu e tsaria, “Sauba ke kesa i laomui nogo igamu na sangavulu ruka, aia e lumia gana piqena bredi koluau tana popo, maia nogoria. ²¹ Inau na Dalena Tinoni, sauba kau mate vaga ara katenogoa tana Mamare Tabu. !Eo, me sauba ke seko sosongo nomoa vania na mane aia sauba ke sauligiau! !Ke dou baa nomoa vania na tinoni ia, laka ti vaga ke tau nogo vasia tinana!”

Na Susuina na Mutsa Koluana na Taovia

(Mateo 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

²² Mi kalina ara mutsamutsa, ma Iesu e adia na bredi me soadoua God me ngitia, me tuvaria vanigira gana duli me tsaria, “Iani na koniqu. Kamu adia ma kamu gania.”

²³ Mi muri, maia e adia na tseu, na uaeni i laona, me soadoua God me tusua vanigira, migira sui ara sanga na inuviana. ²⁴ Ma Iesu e tsaria, “Iani na gabuqu, na gabu na taso vaolu. Aia nogo na gabuqu sauba ke rutusu na mateqira na tinoni danga. ²⁵ Au tsarivanigamu,

sauba kau tau goto inuvia na uaeni vaga iani poi tsau tana dani kau inuvia na uaeni vaolu tana Verana God.”

²⁶ Mi muri, mara lingena kesa na linge tabu, mara tuu, mara aligiri na vavano tana Vungavunga na Olive.

A Iesu e Katea Laka Sauba A Petero Ke Tiatagaraa

(Mateo 26:31-35; Luka 22:31-34; Ioane 13:36-38)

²⁷ Ma Iesu e tsarigotoa vanigira, “Tana bongi eni nogo, sauba kamu tsogoligi sui taniau, vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu, ‘Aia God sauba ke labumatesia niqira reitutugu sipi, migira na alaala na sipi sauba kara viri tsogo saranga bamai.’ ²⁸ Mi kalina inau kau maurivisutugua, me sauba kau ida baa vanigamu i Galilii.”

²⁹ Me gokodato a Petero me tsarivania a Iesu, “!Atsa moa ti igirani sui kara tsogo tanigo, minau moa e utu saikesa kau mololego!”

³⁰ Ma Iesu e tsarivania a Petero, “Inau au tsaria na manana vanigo a Petero, ke tau vati tangi moa na rukanina kokoroko i bongi eni, migoe ko gini vatsa tolu kalina laka o tau donaginiau.”

³¹ Ma Petero e goko suguradi sosongo me tsaria, “!E utu saikesa Taovia! !Atsa moa ti kara matesiau kolugo, me utu vaniau kau tiatagarago!”

Migira sui gana duli ara tu viri tsarivaganana goto ia.

A Iesu e Nonginongi i Laona Na Uta i Getsemane

(Mateo 26:36-46; Luka 22:39-46)

³² Mara batsau kesa tana nauna ara soaginia i Getsemane. Ma Iesu e tsarivanigira gana duli, “Kamu totu ieni igamu, minau kau ba talu tagaria, ma kau nonginongi.” ³³ Maia e aditugira moa a Petero, ma Iakobo, ma Ioane kara tu dulikolua. Na melu ma na rota loki e ngolia na tobana a Iesu, ti aia e tsarivanitugira, ³⁴ “E melu sosongo tobaqu inau, me varangi kau gini mate. !Tugamu kamu tu totu ieni, ma kamu tu mamata koluau!”

³⁵ Maia e garu baa tetelo, me tao tsuporu tana kao, me nonginongi rongona laka ti ke tau utu me ke tau liu i laona na rota loki vaga ia. Me nonginongi me tsaria, ³⁶ “!Mama, Tamaqu igoe! E tagara kesa na omea ke utugana vanigo. Ko adiligia na tseu na rota iani taniau. Me ke tau moa laba vaga au kilia inau, ke laba vaga nogo o kilia igoe.”

³⁷ Ma Iesu e visumaitugua tu koniqira tugira tolu gana duli, me reitugira ara tu maturu, me tsarivania a Petero, “?Simone Petero, laka o maturu lee moa? ?Egua, laka e utu vanigo ko mamata koluau kesa moa tana tagu tetelo? ³⁸ Kamu mamata, ma kamu nonginongi, kamu tau puka tana tabotabo. Amu ngaorogoa na mamata koluau, ma na konimui moa e maluku.”

³⁹ Ma Iesu e vano tanitugira tugua me nonginongi, me kesa moa atsa na goko e tsaria. ⁴⁰ Me vi-

sumaitugua i tu koniqira ganaduli, me reitugira ara tu mamaturu moa, rongona e mamava sosongo tu mataqira. E ponopala tobaqira, mara tau dona nagua kara tsarivania a Iesu.

⁴¹ Mi kalina a Iesu e visumai i tu koniqira na tolunina kalina, maia e tsarivanitugira, “?Egua, laka amu tu mamaturu lee moa tugamu? !E tugunogoa! !E laba nogo na tagu! !Kamu tu reia! Kalina eni nogo kara sauligiau na Dalena Tinoni i limaqira na tinoni sasi. ⁴² Tuu, ma ka vano. !Ia! !Kamu tu moro baa! !E maimai nogo na mane aia ke sauligiau!”

Ara Tangolia a Iesu

(Mateo 26:47-56; Luka 22:47-53; Ioane 18:3-12)

⁴³ Me goko babaa moa a Iesu, me labamai a Iudas, aia nogo e kesa vidaqira na sangavulu ruka gana duli a Iesu. E dulikolumaigira na alaala loki igira nogo na taovia na lotu ma na tinoni loki ara molomaigira. Ara mai kolua niqira isi ma niqira tubi na tangoliana a Iesu. ⁴⁴ Ma Iudas na mane vanga malapalu ia, e molopapada vanigira nogo me tsaria, “Na mane ti kamu reia kau domia, maia nogoria. Kamu tangolia, ma kamu adia baa.”

⁴⁵ Mi kalina ara mailaba tana, ma Iudas e ba saviliu i konina a Iesu, me tsarivania, “!Dou, Taovia!” me domia. ⁴⁶ Migira ara mai, mara tangolia a Iesu laka kara adivanao. ⁴⁷ Me kesa vidaqira gana duli a Iesu ara tutuu tana, e lakua nina isi, me sabatiginia kesa tabana na kulina nina tseka na Mane Tabu Loki.

⁴⁸ Ma Iesu e tsarivanigira igira ara tangolia, “?Laka na mane labupo i nau ti kamu gini mai kolua nimui isi ma na tubi na tangoliginiaqu? ⁴⁹ Minau, au totu kolugamu mau sasani malemale pipi dani i laona na Vale Tabu, migamu amu tau nogo tangoliau. Eo, ara gini laba pipi sui na omea vaga girani, na rongona kara gini manatovu na omea igira na propete ara mare idanogoa tana Mamare Tabu.”

⁵⁰ Mi tana, migira sui gana duli a Iesu ara mololea mara tsogoligi tania.

⁵¹ Me kesa na borau e pipisi lee moa, me tsarimurina a Iesu. Migira ara tovoa laka kara tangolia, ⁵² maia e tsoniligilea moa na pipisina, me tsogo malai ole lee.

A Iesu i Mataqira Tana Saikolu na Togigoko

(Mateo 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Ioane 18:13-14, 19-24)

⁵³ Migira ara adivanao a Iesu tana valena na Mane Tabu Loki, i tana ara saikolu nogo igira sui na taovia na lotu, ma na tinoni loki, ma na tarai na Ketsa. ⁵⁴ Ma Petero e tsarimuriqira baa ao tetelo, me batsau tana pakoka i matana na valena na Mane Tabu Loki. Mi tana e totu i lao kolugira na mane ara reitutugu matsapa, me rarangi ligisana na lake.

⁵⁵ Mi laona na vale, igira na taovia na lotu ma na Saikolu popono ara lalavea ti vaga kesa na sasi ke tsukia a Iesu, ke tugua kara pedematesiginia. Migira ara tau tangomana kara tsodoa kesa na sasi. ⁵⁶ Ara mai danga na tinoni, mara keli lee moa vania a Iesu, me viri tavosi moa na omea ara tsaria.

⁵⁷ Te ara tuu visana, mara gini keli vania a Iesu tana goko vaga iani, ⁵⁸ “Ami rongomia ngana e tsaria, ‘Saubu kau toroveoa na Vale Tabu iani e aqosia moa na limana tinoni, me ke tolu na dani i muri minau kau logo visutugua ke kesa, aia e tau aqosiginia na limana tinoni.’ ” ⁵⁹ Migira goto e viri tavosi na omea ara tsaria.

⁶⁰ Ma na Mane Tabu Loki e tutsau i mataqira sui, me veisuaa a Iesu, “?Egua, laka o tamanina kesa nimu goko tugua ko labuvisuginia na omea vaga ara keligini vanigo girani?”

⁶¹ Ma Iesu e mui lee moa, me tau goto ngaoa na goko. Ma na Mane Tabu Loki e veisuaa goto, “?Egua laka igoe na Mesia, na Dalena God Tabu Loki Sosongo?”

⁶² Ma Iesu e tsaria, “!Inau nogoria, me sauba ti igamu kamu reiau inau na Dalena Tinoni, kau totu tana madoana God Susuliga, ma kau tsunamai talu i gotu tana parako!”

⁶³ Mi tana nogo na Mane Tabu Loki e ratsia na polona me tsaria, “!E tagara goto sa rongona igita ka lavego-toa sa goko! ⁶⁴ Amu vasini rongomia moa nina gokoseko loki. ?Ma nagua igamu amu pada vania?”

Migira sui ara tuu, mara tsaria laka aia e sasi manana, me tugua nomoa ke mate.

⁶⁵ Mara tuturiga visana na tsuveliana a Iesu, mara poropoia na matana, mara labua mara tsaria, “!Ko kutsu laka ase i labugo!” Migira na mane ara matalia ara adia baa i koniqira mara davaa.

A Petero e Tiatagaraa a Iesu

(Mateo 26:69-75; Luka 22:56-62; Ioane 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Ma Petero e totu moa tana pakoka i matana na valena na Mane Tabu Loki, me liumai tana kesa na baka daki e aqo i valena na Mane Tabu Loki. ⁶⁷ Mi kalina aia e morosia a Petero e sanga na rarangi tana lake, me bungutia me tsarivania, “Migoe goto o sangatotu kolua a Iesu ni Nasaret.”

⁶⁸ Ma Petero e tiatagaraa me tsaria, “Au tau saikesa donaginia, mau tau goto rongomigadovia na omea o gini goko igoe.” Maia e tuu, me tsulutsuna i tano. Me tavongani tangi na kokoroko.

⁶⁹ Ma na baka daki ia e moro baa, me reia e totu tana, me tsaritugua vanigira igira ara totutu tana, “!Aia nogo ngana e kesa tu vidaqira tugira!” ⁷⁰ Ma Petero e tiatagaraa tugua.

Me tau oka i muri, migira na tinoni ara totu tana ara tsarivania a Petero, “Igoe manana nomoa o kesa tu vidaqira, e utu ko tiapoia, rongona igoe goto o talu i Galilii.”

⁷¹ Mi tana e vatsa a Petero me tsaria, “Au vatsa laka inau au goko mana. !Ma God ke kedeau ti vaga au pero! !Inau au tau saikesa donaginia na mane vaga aia amu gini goko igamu!”

⁷² Mi tana tagu tsotsodo ia, me tatangi tugua na kokoroko na rukanina kalina, ma Petero e padatugua na goko a Iesu e tsari vaninogoa, “Ke tau vati tangi moa na kokoroko na rukanina kalina, migoe ko gini vatsa tolu kalina laka o tau donaginiau.” Mi tana, me utu lee nogo vania a Petero, me ngangai.

A Iesu i Matana a Pilate

(Mateo 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Ioane 18:28-38)

15 Mi tana matsaraka rovorovo migira na taovia na lotu, kolugira na tinoni loki ma na tarai na Ketsa, migira na Saikolu popono ara saimai tsaku, rongona kara pedesaia nagua kara naua. Mara tuu, mara soria a Iesu, mara adi baa vania a Pilate. ² Ma Pilate e torogoko i konina a Iesu, me veisuaa, “?Egua, laka niqira Taovia Tsapakae manana nomoa na Tsiu igoe?” Ma Iesu e tsaria, “Migoe nogo o tsarivaganana ia.”

³ Migira na taovia na lotu ara tsonia danga niqira goko keli vania a Iesu. ⁴ Te e tuu a Pilate, me veisu-atugua a Iesu, “?Egua, tagara ko tau tuguvisua niqira goko girani? !Ko rongomigira na omea danga ara keligini vanigo!”

⁵ Ma Iesu e sove goto na goko, mi tana e gini beke sosongo a Pilate.

Ara Pede a Iesu Ke Mate

(Mateo 27:15-26; Luka 23:13-25; Ioane 18:39–19:16)

⁶ Me pipi ngalitupa tana tagu na Paseka vaga ia, a Pilate e lavu na nusileana kesa na tinoni e totu tana vale sosori, ase i aia igira na toga ara vili segenia. ⁷ Mi tana tagu ia, e totu i laona na vale sosori kesa na mane a Barabas na asana, kolugira goto visana tinoni igira ara tovoa laka kara tukapusia nina aqo na gavumane, mara labumatesi tinoni goto.

⁸ Mi kalina ara saikolu igira na toga, mara tuturiga na ngasuana a Pilate ke naua na omea ara kilia vaga aia e lavu na nauana pipi ngalitupa vanigira. ⁹ Ma Pilate e veisuagira, “?Egua, laka amu ngaoa kau nusilea vanigamu nimui Taovia Tsapakae igamu na Tsiu?” ¹⁰ A Pilate e goko vaganana ia, rongona e dona nogo laka igira na taovia na lotu ara raqamaia a Iesu i matana tana rongona moa ara masugu lee vania.

¹¹ Migira na taovia na lotu ara raigira na toga kara nongia a Pilate ke nusilea vanigira a Barabas. ¹² Ma Pilate e veisuagira tugua na toga me tsaria, “?Ma nagua amu ngaoa kau nauvania aia amu soaginia nimui Taovia Tsapakae igamu na Tsiu?”

¹³ Mara guguvisu vania mara tsaria, “!Pogalobatia tana gai ulutaligu!”

¹⁴ Ma Pilate e veisuagira tugua, “?Ma na sasi gua e tsukia ngana?” Migira ara gugu loki mi gotu na lioqira, mara tsaria, “!Pogalobatia tana gai ulutaligu!”

¹⁵ Ma na rongona moa a Pilate e ngaoa ke mage na tobaqira na toga, te e nusile vanigira a Barabas. Mi muri, maia e moloa a Iesu vanigira nina mane vaumate kara ramitsia, ma kara pogalobatia tana gai ulutaligu.

Igira na Mane Vaumate Ara Tsirigana a Iesu

(Mateo 27:27-31; Ioane 19:2-3)

¹⁶ Migira na mane vaumate ara adisagea a Iesu i laona na valena a Pilate, mara soamaigira sui na mane vaumate, mara tupolia a Iesu. ¹⁷ Ara tsoraligi vania na polona segeni, mara sageli vania kesa na polo tsitsibora katsi, mara virigia na itai kokonaga mara sangelinia tana lovana. ¹⁸ Mara tuturiga na tsiri sekoliana mara tsaria, “!Ke mauri oka niqira Taovia Tsapakae na Tsiu!”. ¹⁹ Mara adia na gai mara labuginia na lovana, mara tsuvelia, mara tsunatuturu i matana, mara tsu-poru vania.

²⁰ Mi kalina ara gilugana sui vaga ia, mara tsoraligi vania na polo tsitsibora katsi, mara sageli vanitugua na polona segeni. Mi muri mara tudumivanoa tana nauna i tana kara ba pogaa tana gai ulutaligu.

Ara Pogaa a Iesu Tana Gai Ulutaligu

(Mateo 27:32-44; Luka 23:26-43; Ioane 19:17-27)

²¹ Mi sautu ara tsodoa kesa na mane a Simon na asana, ka tamaqira a Aleksader ma Rupus, aia e talu i Sirene me maimai na vano tana verabau. Mi kalina ara reia, mara raia ke sangaa a Iesu na kalagaiana nina gai ulutaligu. ²² Mara maitsau kesa tana nauna ara soaginia “Golgota”, ma na rongona na soa ia, “Na Tsisivina Lova”. ²³ Mi tana ara sauvania a Iesu na uaeni ara lalo koluginia kesa na vatana na ko vavai. Ma Iesu e sove na inuviana. ²⁴ Mi muri, mara pogaa a Iesu tana gai ulutaligu, mara tuvarivotagira na polona, mara tsonikutsu tana daesi na mateqira na polona, rongona kara reia ti ase i ke adia na polo gua.

²⁵ Me tangi nogo na siu kiloko tana matsaraka kalina ara pogaa a Iesu tana gai ulutaligu. ²⁶ Mara marea kesa tana pava na goko vaga iani: “!Iani Niqira Taovia Tsapakae na Tsiu.”

²⁷ Mi muri, mara pogakaira goto ruka na tukatso kolua a Iesu, kesa tana madoana, me kesa tana maolina. ²⁸ Ke gini manatovu na tsaqina na Mamare Tabu i tana ara marea, “Ara tsokosaia kolugira na tukatso.” †

²⁹ Migira na tinoni ara liuputsi tana nauna ia, ara lengulengu lovaqira vania a Iesu, mara tsirigana mara tsarivania: “!Igoe nogo ri o tsaria laka ko toroveoa na Vale Tabu, mo ko logovisutugua i laona ke tolu moa na

† Visana tana mamare tavosi ara tau moloa na buto 28.

dani! ³⁰ !Baa, ko maurisi segenimu kalina ia, mo ko tsunamai tania na gai ulutaligu!"

³¹ Migira goto na taovia na lotu ma na tarai na Ketsa ara galea mara tsaria, "!"Eo, aia e maurisigira rago na tinoni tavosi, me utu lelee vania ke maurisi segenina!
³² !Ida ma ka reia ti na Mesia, aia nida Taovia Tsapakae igita na Israel, ke tsunamai tania nina gai ulutaligu kalina eni, ma ka gini tutunina!"

Mi kaira goto na tukatso ara pogakaira kolua a Iesu tana, ara ka peavaganana goto ia.

Na Mateana a Iesu

(Mateo 27:45-56; Luka 23:44-49; Ioane 19:28-30)

³³ Mi tana niaso vota, ma na rodo e tsavua na vera popono, me tsau tana tolu kiloko. ³⁴ Mi tana tolu, ma Iesu e gudato me tsaria, "!"Eloi, Eloi, lama sabaktani?" Ma na rongona na goko vaga ia, "!"Niqu God, niqu God, e gua ti o mololeau?"

³⁵ Me visana vidaqira na tinoni ara totu tana, ara rongomia aia e goko vaga ia, mara tsaria, "!"Rorongo! !Aia e soaa a Elija!" ³⁶ Me tuu kesa vidaqira me ulo baa, me adia kesa na mamasa, me lumia tana uaeni vavai me tsukia tana ade, me molokae vania i mangana a Iesu, me tsaria, "!"Pitu, ma ka reitalua ti laka a Elija ke mai me ke aditsunaa tania na gai ulutaligu!"

³⁷ Me guloki a Iesu me mate pitsu.

³⁸ Mi tana tagu tsotsodo ia, ma na polokatsi e tsautsau tana Vale Tabu, e tavongani taratsivota tu i gotu me tsau i lao. ³⁹ Maia niqira taovia na mane vaumate e tutuu tana i matana na gai ulutaligu, me rongomia kalina a Iesu e guloki me mate, maia e tsaria, "!"E mana nomoa, na mane iani na Dalena God manana!"

⁴⁰ Mara visana na daki ara totu tana. Ara tutu ao tete-lo, mara morosigira na omea ara laba. Mi laqira na daki gira aia ko Maria Madalena, ko Maria ka tinaqira a Iakobo ma Iosepo, ma ko Salome. ⁴¹ Igira nogo ara tsarimurina a Iesu kalina e totu i Galilii, mara sangaa. Mara totu goto tana danga na daki tavosi ara murigotoa a Iesu tsaumai i Jerusalem.

Ara Qilua a Iesu

(Mateo 27:57-61; Luka 23:50-56; Ioane 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Me varangi nogo tana ngulavi kalina e mailaba a Iosepo ni Arimatea. Aia e kesa na tinoni loki i laona niqira Saikolu na Togigoko na Tsiu, me pipitua moa na maiana na Verana God. Ma na dani ia, na dani na Vangarau, aia nogo ara soaginia na dani idavia na Sabat. Me malagai moa a Iosepo, me tuu me vano konina a Pilate, me nongia na konina a Iesu.

⁴⁴ Ma Pilate e novo na rongomiana laka e matepitsu nogo a Iesu. Me soamaia niqira taovia na mane vaumate, me veisuaa ti vaga e mate manana nogo a Iesu.

⁴⁵ Mi kalina a Pilate e roingoimisua i na omea e tsaria

aia niqira taovia na mane vaumate, maia e tamiivania a Iosepo ke adia na konina a Iesu.

⁴⁶ Ma Iosepo e baa, me volia kesa na polo sere dou, me aditsunaa na konina a Iesu, me tsaboroginia na polo ia, me moloa kesa tana vatuluma ara kavinogoa tana maragova. Mi muri, maia e kelia kesa na vatu loki, me vongoginia na mangana na vatuluma.

⁴⁷ Mi kaira ko Maria Madalena ma ko Maria na tinana a Iosepo, ara ka tutuu tana, mara ka momoro, mara ka reia na nauna i tana ara moloa na konina a Iesu.

A Iesu e Maurivisutugua

(Mateo 28:1-8; Luka 24:1-12; Ioane 20:1-10)

16 Mi tana dani murina na Sabat, mi tugira ko Maria Madalena, ma ko Maria na tinana a Iakobo, ma ko Salome, ara tu volia na mona vuruga dou, rongona kara tu ba ninaginia na konina a Iesu. ² Mi tugira ara tu ropo tana matsaraka rovorovo na Sade, kalina e vasini kala moa na aso, mara tu vano tana vatuluma.

³⁻⁴ Mi sautu ara tu vaigokovigi mara tu tsaria, "!"Laka ase i sauba ke keliligi vanitugita na vatu ara vongoginia na vatuluma?" Ma na vatu ia ara vongoginia na vatuluma, na vatu loki sosongo. Mara tu moro baa, mara tu reia na vatu e takeliligi segenina nogo. ⁵ Te ara tu ba sage i laona na vatuluma, mara tu reia kesa na mane vaolu e totu i tabana madoa, me sagelia na polokatsi sere, mara tu matagu mate.

⁶ Maia e tsarivanitugira, "!"Kamu tu laka na matagu tugamu. Inau au dona nogo laka amu tu lavea a Iesu ni Nasaret, aia ara pogaa tana gai ulutaligu. !Maia e tagara nogo ieni, e maurivisu nogo! Reia, ieni na sasana tana ara moloa. ⁷ Me dou, mi kalina eni tuga-mu kamu tu vano ma kamu tu ba tsaria na omea iani vanigira gana duli a Iesu, me vanigotoa a Petero, laka 'Aia sauba ke ida me ke pitugamu i Galilii, mi tana sauba kamu reia vaga aia e tsari idanogoa vanigamu.' "

⁸ Mara tu rutsu tugua tania na vatuiluma, mara tu ulovisu i vera rongoina ara tu matagu mate. Mara tu tau gini turuipaituna vania ke kesa na omea ara tu morosia, rongona ara tu matagu loki.

A Iesu e Laba Vania Ko Maria Madalena †

(Mateo 28:9-10; Ioane 20:11-18)

⁹ Mi kalina a Iesu e maurivisutugua tania na mate, tana matsaraka rovorovo na dani murina na Sabat, maia e ida na laba vania ko Maria Madalena, aia nogo na daki a Iesu e tsialigigira vitu na tidao seko tania.

¹⁰ Ma ko Maria Madalena e baa me turupatu vanigira gana duli na omea a Iesu e tsarivania. Migira ara tu totu melumelu, mara ngangai moa. ¹¹ Mi kalina ara rongomia aia e tsaria laka e maurivisutugua a Iesu, me la-

† *Visana tana mamare tavosi ara tau mologira na buto 9-20.*

ka aia e morosilakana nogo, migira ara tau moa tutunina.

A Iesu e Laba Vanikaira Ruka Gana Duli

(Luka 24:13-35)

¹² Mi muri, ma Iesu e laba goto kesa tana vatana segeni na rereina, vaniikaira ruka vidaqira gana duli kalina kaira ara ka liuvisu i sautu na vavano i ka veraiqira. ¹³ Mi kalina kaira ara ka laba visutugua i koniqira kagagira duli tavosi, mara ka turupatu vanigira tana rongona laka ara ka reia na Taovia, migira ara tau goto tutunina.

A Iesu e Laba Vanigira na Sangavulu Kesa Gana Duli

(Mateo 28:16-20; Luka 24:36-49; Ioane 20:19-23; Aqoaqo 1:6-8)

¹⁴ Mi tana susuina tsotsodo, ma Iesu e laba vanigira na sangavulu kesa gana duli kalina ara mutsa kolu. Me tosasaga kakai vanigira, rongona ara tau tutunina, mara tobakakai sosongo, mara sove na tutunina niqira goko visana gaqira duli, mi tugira na daki ara tu reilakana kalina aia e mauri tugu.

¹⁵ Maia e tsarivanigira, "Kamu liu tana barangengo popono, ma kamu turupatuna na Turupatu Dou vani-

gira na tinoni sui. ¹⁶ Masei ti ke tutunina me ke adi lesovitabu, sauba ke mauri saliu; masei ti ke tau tutunina, sauba kara kedea. ¹⁷ Igira moa ara tutunina sauba kara tamanina na susuliga gana na nauana na valatsatsa: sauba kara dona na tsialigiaqira na tidao seko tana asaqu inau; sauba kara tavongani dona na gini goko tana goko ara tau nogo sasania; ¹⁸ me ti vaga igira kara tangoligira lee na muata vogata, se kara inuvia kesa na tabatu, me sauba e utu ke seko vanigira; sauba kara moloa na limaqira tana tinoni lobogu, migira sauba kara mauridoutugua."

A Iesu e Dato i Baragata

(Luka 24:50-53; Aqoaqo 1:9-11)

¹⁹ Mi kalina e sui nina goko koilugira, ma na Taovia Iesu e dato i bairagata, me batotu tana madoana God.

²⁰ Migira gana duli ara vano mara turuipatu bamai tana nauna sui. Ma na Taovia e aqo i laoqira. Me sauvanigira na susuligana na mani nauginiana na valatsatsa. Mi tana nogo e gini laba maka laka e mana nomoa na omea sui igira ara gini turupatuna tana rongona aia.

LUKA

Na Vuresi Makaliana Na Omea A Luka E Marea Tana Papi Iani

Na Turupatu Dou vaga e marea a Luka e saumakalia laka a Iesu aia nogo na Vagamauri God e vekea, mara amesi sosongolia igira na Israel. Maia nogo goto niqira Vagamauri igira na mamatana tinoni sui lakalaka. A Luka e saumakaligotoa laka na Tarunga Tabu nogo e mologinia a Iesu ke gini "turupatuna na Turupatu Dou vanigira na tinoni sekona lee, ara tau tamanina sa omea." (4:18) Mi tana nina mamare aia e adilabatigotoa nina galuve loki a Iesu vanigira na tinoni sui, igira e gadovigira pipi na vatana na rota.

Ma na papadana na magemage e labadato danga kalina i laona nina mamare a Luka. Me laba putsikae baa tana tuturigana nogo, kalina aia e marea na turupatuna na botsana a Iesu i barangengo, mi tana susuina goto, kalina a Iesu e dato i baragata.

A Luka e maregotoa na turupatuna na tuturigana ma nina dato babaa na tutuni Kristiano, murina a Iesu e dato i baragata. Ma na turupatu iani e totu tana papi ara soaginia "Niqira Aqoaqo na Apostolo."

Ara danga goto na omea a Luka segeni moa e maretsunagira. Igirani nogoria na omea vaga gira: niqira linge igira na angelo kalina a Iesu e botsa vaolu; ma na turupatuna tana rongogira na mane pitusipi ara ida na reiana i Betlehem; mi kalina a Iesu na baka e totuvisu tana Vale Tabu i Jerusalem; ma na gokolia na Mane Galuve ni Samaria, ma na gokolia na Baka Tsotsogo.

Putsikae baa tugirani na omea ara tu tau kuti na laba pipi kalina i laona nina mamare a Luka: laka nina aqo pipi tinoni ke nonginongi babaa; ma nina aqo na Tarunga Tabu e naua i laogira na tinoni; ma niqira aqo igira na daki kalina e tsigovera a Iesu; ma nina galuve loki God, aia e gini nusiligia niqira sasi na tinoni.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na goko idaida

Ka niqira botsa ma ka bakaqira a Ioane Batista
ma Iesu

A Ioane Batista e sasani tinoni

Na lesovitabuana ma na gokotabo vaniana a Iesu

A Iesu e tuturiga nina aqo tana Galilii

E tuu i Galilii me ba tsau i Jerusalem

A Iesu e sasani tinoni i Jerusalem

Nina rota ma na mateana a Iesu

Na maurivisuana a Iesu ma na datoana i baragata

A Luka e Marea na Turupatu Dou Iani Vania a Teopilus

1 Vanigo igoe na Taovia Loki a Teopilus.

Ara danga nogo na tinoni ara tovokakainogoa laka kara maretsunaa na turupatuqira pipi na omea ara laba i laomami igami. ² Ara maretsunagira na omea ami rongomia i koniqira igira ara sanga na reiaqira na omea girani tumai nogo tana tuturigana, mara gini turupatuna vanigami. ³ Minau au vileke doudougira na omea sui girani tuu tana tuturigaqira, te inau au pada laka e dou ti kau marepukaligira vani-

go, ⁴ rongona igoe ko donadougina na manana popono tana omea sui vaga igoe o gini sasani nogo.

Na Angelo e Katemaia na Botsana A Ioane Batista

⁵ Mi tana tagu kalina a Herod e taovia tsapakae tana Judea, me totu goto tana kesa na manetabu a Sekaria na asana, aia e muridatoa na puku manetabu tu konina a Abija. Ma ko Elisabet na asana na tauna. Maia goto e botsa tana puku manetabu nogo i konina a Aaron.

⁶ Mi kaira e dou sosongo ka niqira sasaga i matana God, mara ka muridou saikesaligira pipi sui na vovorona nina ketsa ma nina vali na Taovia. ⁷ Mara ka

tau tamani baka rongona ko Elisabet e mamane. Mi tana tagu ia, aia ko Elisabet e dakidaki nogo, maia Sekaria e tuqatuqa sosongo goto.

⁸ Me kesa dani, maia Sekaria e sanga aqo tana Vale Tabu. ⁹ Mi tana dani ia, vaga nogo tana niqira lavu igira na manetabu, ara vilia a Sekaria ke kodoa na buluna na gai uruuru tana belatabu. Te aia e sage tana Vale Tabu me baa i laona na Nauna Tabu. ¹⁰ Mi tana tagu popono aia e gini tototu na kodoana na buluna na gai uruuru, migira na toga ara totu i tano mara nonginongi.

¹¹ Me kesa nina angelo na Taovia e laba malemale vania, me tuu tabana madoa na belatabu, i tana aia e kodoa na buluna na gai uruuru. ¹² Mi kalina a Sekaria e morosia ia, maia e novo loki me matagu. ¹³ Ma na angelo e tsarivania. "Iko laka na matagu, a Sekaria! God e rongominogoa nimu nonginongi, maia ko Elisabet na taumu sauba ke vasuvanigo kesa na dalemu mane. Migoe sauba ko soaginia a Ioane. ¹⁴ Me sauba igoe ko gini mage, me ke dou sosongo na tobamu, migira goto na tinoni danga sauba kara gini mage kalina aia ke botsa! ¹⁵ Aia sauba ke loki sosongo i matana na Taovia. Ma nina aqo ke tau inu uaeni se kesa na ko susuliga. Ma na Tarunga Tabu sauba ke totuvia tuu tana dani ke botsa. ¹⁶ Me sauba ke tangomana na piloana na tobaqira danga na tinoni ni Israel, ma kara pilovisutugua i konina na Taovia niqira God. ¹⁷ Aia nogo sauba ke votisautu vania na Taovia, ma na susuligana aia ma nina mana ke atsa vaga saikesa nogo a Elija na propete. Sauba ke piloa na tobaqira na tinoni petsakoe, ma kara muritugua na sasaga dou. Me sauba ke vangarau manogatia na tobaqira na tinoni vania na maiana na Taovia."

¹⁸ Ma Sekaria e tsarivania na angelo, "Ke koegua ti kau donaginia laka aia ke vaga? Inau au tuqatuqa nogo, me dakidaki goto na tauqu."

¹⁹ Ma na angelo e tsarivania, "Eo, minau a Gabriel. Au totu sailagi i matana God, maia nogo e raiaru kau adimaivanigo na turupatu dou iani. ²⁰ Ma na rongona igoe o tau tutunina na omea inau au tsaria vanigo, me sauba ke bulu lapimu, me ke utu vanigo na goko poi ke gado tana dani ke laba na omea inau au katenogoa vanigo."

²¹ Migira na tinoni ara pitua a Sekaria laka ke rutsu, mara tau dona na rongona gua ti aia e gini tototu oka sosongo vaga ia i laona na Vale Tabu. ²² Mi kalina a Sekaria e rutsu tsunamai, me tovoa laka ke goko vanigira me utu, me gini goko moa na limana. Mi tana igira ara padagadovia tsaku laka aia e reilakana kesa na omea i laona na Vale Tabu.

²³ Mi kalina e putsu nogo nina tagu na aqo i laona na Vale Tabu, ma Sekaria e visutugua i verana. ²⁴ Tau oka i muri, maia ko Elisabet na tauna e tiana, mi laona e tsege na vula aia e tau goto mololea na valena. ²⁵ Maia

e tsaria moa, "Kalina tsotsodo ia e dou sosongo vaniau na Taovia! Aia e adiligi taniau gaqu paluvangamaa i mataqira na tinoni!"

Na Angelo e Katemaigotoa Na Botsana a Iesu

²⁶ Mi tana ononina nina vula ko Elisabet, ma God e moloa na angelo Gabriel ke ba goto kesa tana vera tana Galilii, i Nasaret na asana. ²⁷ E adi turupatu baa vania kesa na baka daki siama ara anevaninogoa kesa na mane, a Iosepo na asana, aia na puku konina a David. Ma na asana na baka daki ia, ko Maria. ²⁸ Mi kalina na angelo e labamai konina ko Maria maia e tsarivania, "Iko gini mage loki igoe! Na Taovia God e vangalaka sosongo vanigo, me totu nogo i konimu!"

²⁹ Me gini novo sosongo ko Maria na rongomiana nina turupatu na angelo, me lalavea nagua na padana nina goko.

³⁰ Ma na angelo e tsarivania, "Ko laka na matagu ko Maria; God e reingao sosongoligo. ³¹ Me sauba ko tiana, mo ko vasua kesa na baka mane, migoe ko soaginia a Iesu. ³² Aia sauba ke loki ma kara soaginia na Dalena God. Ma na Taovia God sauba ke livukaea ke mala vaga nogo a David na mumuana. ³³ Maia goto sauba ke taovia vanigira na duli i konina a Jakob na dani ma na dani; ma nina tamani e utu ke sui!"

³⁴ Ma ko Maria e tsarivania na angelo, "Me ke koegua ti ke laba vaga vaniau, na rongona au tau donaginia sa mane?"

³⁵ Ma na angelo e gokovisu vania me tsaria, "Na Tarunga Tabu sauba ke tsuna i konimu, ma na susuligana God ke ungasigo. Aia nogoria na rongona ti na dalemu tabu sauba kara soaginia na Dalena God. ³⁶ Mo ko dona goto laka ko Elisabet na tasimu, aia goto e tiana nogoa kesa na dalena mane, atsa moa ti aia e dakidaki sosongo nogo. Mi kalina eni ara putsu nogo ono nina vula aia ara soaginia na daki mamane. ³⁷ Na rongona e tagara sa omea ke utugana vania God."

³⁸ Me tsaria ko Maria, "Inau nina tseka na Taovia. Ke laba vaniau na omea vaga o tsarinogoa igoe." Mi tana ma na angelo e nanga lee.

Ko Maria e Tsigovia ko Elisabet

³⁹ Me tuu ko Maria, me onioni, me vano galigali kesa tana vera vungavungaga tana Judea. ⁴⁰ Me ba sage i valena a Sekaria, me soadoua ko Elisabet. ⁴¹ Mi kalina ko Elisabet e rongomia nina goko ko Maria, me tavongani aligiri na meomeo i tobana. Ma na Tarunga Tabu e totuvia ko Elisabet, ⁴² maia e gokodato me tsarivania ko Maria, "Igoe, aia God e soadougou tana daki sui, me soadougotoa na dalemu i tobamu! ⁴³ Ke koegua vaga te e laba vaniau na omea loki iani, na tinana niq Taovia e mailaba me tsigoviau? ⁴⁴ Rongona kalina tsotsodo inau au rongomia nimu goko igoe, ma na baka i

tobaqu e mage me aligiri. ⁴⁵ !Ke dou sosongo baa vanigo goe, rongona o tutunina laka na omea na Taovia e tsarivanigo sauba ke laba manana vanigo!"

Ko Maria e Teaa na Linge na Tsonikaeana na Taovia

⁴⁶ Maia ko Maria e tsaria,
 "Na tidaoqu e tsonikaea na Taovia;
⁴⁷ ma na tobaqu e gini magemage rongona God niq u Vagamauri,
⁴⁸ maia nogo e iroviau, inau nina tseka tetelo lee!
 Eo, me tuu i dani eni me ke baa, igira na tinoni sui kara soadouau,
⁴⁹ tana rongona na omea loki aia God susuliga e nauvaniau.
 Me tabu loki na asana;
⁵⁰ aia e saua nina galuve vanigira ara kukuni tania, igira sui na vatavata ma na vatavata.
⁵¹ Aia e saukaea na limana susuliga, me sarangasigira na tinoni ara sasaga kaekae.
⁵² Me molotsunaligira tania niqira sasana na totukae igira na taovia susuliga, me molokaegira igira ara palatsuna.
⁵³ E masuliginigira na omea dou igira ara vitoa, me railiginigira lee igira ara tamani levo.
⁵⁴ E manalia nina veke e naunogoa vanigira na muuada i sau, me mai na sangaada igita na Israel, igita nina tinoni nogo.
⁵⁵ !Me tau goto padalea na saugaluve vania a Abraham, me vanigira sui na puku konina aia na dani ma na dani!"
⁵⁶ Ko Maria e totu gana ngongo tolu na vula i valena ko Elisabet, te e visutugua i verana.

E Botsa a Ioane

⁵⁷ Me tsau nina tagu tana ko Elisabet ke vasusu, maia e vasua kesa na dalena mane. ⁵⁸ Migira gana verakolu ma na kamana ara rongomia na omea dou sosongo na Taovia e nauvania ko Elisabet, migira sui ara magemage patakolu.
⁵⁹ Mi kalina e tovu e alu na bongina na baka, mara mai rongona kara paripapadana, mara pada laka kara tango malavuginia a Sekaria, na mavuna na tamana.
⁶⁰ Ma na tinana e tongo vanigira me tsaria, "Tagara! Kamu soaginia a Ioane."
⁶¹ Mara tsarivanja, "Me tagara sa kamamu igoe ke tamanina na soa vaga ia!" ⁶² Te ara gini goko limaqira vania na tamana, mara veisuaa laka ase i na asana kara soaginia na baka ia.
⁶³ Ma Sekaria e nongigira kara tusuvania na omea na mamare, maia e marea na goko iani, "Kamu soaginia a Ioane." !Mara gini novo loki igira sui! ⁶⁴ Mi tana tagu

tsotsodo ia e tanusi na lapina a Sekaria, me tuturiga na tsonikaeana God.

⁶⁵ Mara gini matagu mate igira sui ka gaqira verakolu, me tangi na rongona na omea vaga ia, me poli poponoa tana vera vungavungaga ni Judea. ⁶⁶ Pipi sei ara rongomia na omea vaga ia, ara pada i tobaqira mara tsaria, "Nagua sauba ke lia vaga na baka iani?" Na rongona na susuligana na Taovia e labamaka sosongo i konina.

A Sekaria Goto e Teaa na Linge na Tsonikaeana na Taovia

⁶⁷ Ma na Tarunga Tabu e mararasia na tobana a Sekaria na tamana a Ioane, maia e tuu, me katevulagia nina goko God, me tsaria:
⁶⁸ "Igitu ka tsonikaea na Taovia, nida God igita na Israel!
 Aia e mai nogo na sangaada ma na maurisiada, igita nina tinoni.
⁶⁹ E manogati vanigita nogo kesa na Vagamauri susuliga, aia e talu tana puku konina a David nina maneaqo.
⁷⁰ Aia e vekenogoa tana mangaqira nina propete tabu i sau vasau
⁷¹ laka aia ke maurisigita tanigira gada gala, me tania na limaqira igira sui ara reisavigita.
⁷² Me tsaria ke saugaluve vanigira na muuada me ke padatugua nina veke tabu.
⁷³⁻⁷⁴ E gini vatsa vania a Abraham na muuada, laka ke maurisigita tanigira gada gala, me ke gini sui na matagu i tobada,
⁷⁵ ma ka dona na aqo dou tana rago i matana pipi na dani tana maurida.
⁷⁶ Migoe na dalequ, sauba kara soagininigo nina propete na Taovia nida God.
 Migoe sauba ko ida vania na Taovia, mo ko votisautu vania,
⁷⁷ mo ko turupatuna vanigira nina tinoni laka sauba kara mauri, rongona God nogo sauba ke nusiliginigira niqira sasi.
⁷⁸ Tana nina galuve loki God vanigita, aia sauba ke naua me ke datomai i konida na aso na mauri saliu,
⁷⁹ Ke tuu i gotu me ke marara tsunamai vanigira ara totu tana ungana na mate, me ke tudumigita baa tana sautu na rago."
⁸⁰ Ma na baka ia e kiki rago me loki babaa tana konina kolu sasagana. Me ba totu tana legai mangu, poi e tsau tana dani aia e laba i malena vanigira na tinoni ni Israel.

E Botsa a Iesu

(Mateo 1:18-25)

2 Mi tana tagu ia, aia Augustus na Sesar ni Roma e moloketsa vaniigira na tinoni sui e tamanigira, kara maretsunagira sui na asaqira. ² Na kesianina na maresoa e gado tana tagu kalina a Kurinius e taovia tagao butona na momoru tana Siria. ³ Me vaga ia, me pipi tinoni e vano na mare soana tana verana pukuga.

⁴ Maia na rongona ti aia Iosepo e mololea i Nasaret tana Galilii, me baa i Betlehem tana Judea, na vera i tana a David na Taovia Tsapakae e botsa i sau. Ma Iosepo e gini vano i tana rongona aia na puku konina a David. ⁵ E baa ke maresoa kolua ko Maria na tauna aia e tiana nogo.

⁶ Mi kalina kaira ara ka totu moa i Betlehem, me tsau nina tagu tana ko Maria ke vasua na dalena. ⁷ Me tagara sa nauna ke mangamanga vanikaira i laona na valeqira na tinoni labana. Te ara ka baa, mara ka sage moa i laona kesa na vatuluma. Mi tana aia ko Maria e vasua na dalena na volati, me kopiginia na polo, me tsarovaginia tana niqira mani mutsa na buluka.

Na Angelo Ara Laba Vanigira na Mane Pitusipi

⁸ Mi tana bongi ia, kesa tana kao i tabana na vera tana, ara tu totu visana na mane pitusipi ara tu mama-ta, mara tu reitutugugira tu niqira sipi. ⁹ Me kesa nina angelo na Taovia e laba vanitugira, ma na mararana na Taovia e mararasi taligutigira. Mi tugira ara tu matagu mate.

¹⁰ Ma na angelo e tsarivanitugira, "I!Kamu tu laka na matagu tugamu! Au adimai vanitugamu kesa na turupatu dou na mage loki baa vanigira na tinoni sui. ¹¹ I! dani eni nogoria tana verana a David e botsa nimui Vagamauri, aia nogoria na Kristo, na Taovia! ¹² Iani nogo e vaga na omea sauba kamu tu reigadoviginia: sauba kamu tu reia kesa na meomeo aia ara kopiginia na polo, mara tsarovaginia tana niqira mani mutsa na buluka."

¹³ Mara tavongani labamai kolua na angelo ia, na alaala loki na toga na angelo ni gotu ara tsonikaea God mara linge, mara tsaria,

¹⁴ "I!Soalokia God i gotu vasau,

mi lao ke baa na rago vanigira ara dou i matana!"

Tugira na Mane Pitusipi Ara Tu Vano I Betlehem

¹⁵ Mi kalina igira na angelo ara nangaligi tanitugira mara visudato i gotu, mi tugira na mane pitusipi ara tu vaigokovigi mara tu tsaria, "Ida ma ka tu vano i Betlehem ma ka tu ba reia na omea e laba, vaga aia na Taovia e tsarivulaginogoa vanitugita."

¹⁶ Mara tuu, mara tu vano tsakuitsaku, mara tu ba reitugira ko Maria, ma Iosepo, ma na meomeo e tsaro

tana niqira mani mutsa na buluka. ¹⁷ Mi kalina na mane pitusipi ara tu reia na meomeo e tsaro tana, mara tu turupatuna na omea vaga na angelo e katenogoa vanitugira tana rongona na baka ia. ¹⁸ Migira sui ara rongomia tu niqira turupatu ara gini beke sosongo na omea vaga ara tu tsaria tugira na mane pitusipi. ¹⁹ Ma ko Maria e padatugutugugira na omea sui girani, me pukugira dou i tobana.

²⁰ Mi tugira na mane pitusipi ara tu visu, mara tu tsonikaea God rongona na omea sui ara tu rongomigira mara tu reigira; ara atsa saikesa vaga nogo na omea na angelo e tsarivulagi vanitugira.

Na Baka Ia Ara Soaginia a Iesu

²¹ Mi tana alunina dani, kalina e tsau na tagu tana kara paripapadana na baka, mara soaginia a Iesu, aia na soa na angelo e soa manogatinogoa kalina e tau vati tiana moa tinana.

A Iosepo ma Ko Maria Ara Ka Saua A Iesu Tana Vale Tabu

²² Mi kalina e tsau na tagu vanikaira a Iosepo ma ko Maria tana kara ka naua na aqotabu na lesomale matena na baka ia, vaga e ketsalia tana nina Ketsa a Moses, mara ka adivanoa na baka i Jerusalem na saua-na vania na Taovia, ²³ vaga ara maregotoa tana nina ketsa na Taovia: "Pipi sui na baka mane botsa ida, niqira aqo kara sauania na Taovia." ²⁴ Mara ka saugotoa na vangana na kodoputsa, ruka na kulukulu se ruka na dalena kurau, vaga e pedea tana nina ketsa na Taovia.

A Simeon e Tabelea a Iesu Meomeo I Laona na Vale Tabu

²⁵ Mi tana tagu goto ia, e totu i Jerusalem kesa na mane, a Simeon na asana. Aia e mane dou sosongo me kukuni tania God, me pipitua na maiana na Mesia me ke vagamaurisigira na Israel. Ma na Tarunga Tabu e totu i konina, ²⁶ me tsarimanalia vania laka e utu ke mate poi tsau kalina aia ke reiginia na matana na Mesia vaga e vekenogoa na Taovia. ²⁷ Ma na Tarunga Tabu e molo papada i tobana a Simeon te aia e tuu, me vano tana Vale Tabu. Mi kalina kaira na tamana ma na tinana ara ka adia a Iesu meomeo i laona na Vale Tabu, rongona kara ka nauvania na omea e tsarinogoa na Ketsa, ²⁸ maia Simeon e tabelea na baka, me soadou God me tsaria,

²⁹ "Kalina ia, Taovia, igoe o manalinogoa nimu veke, me dou moa ti ko tamivaniau inau nimu maneago ma kau ba mango tana rago.

³⁰ Rongona na mataqu ara reilakana nogo na Vagamauri

³¹ aia igoe o molomainogoa i barangengo ke gini maurisigira na tinoni sui.

³² Aia nogo na marara ke mararasigira na toga pipi tana vera sui,
me ke molokaegira igira nimu tinoni ni Israel."

³³ Kaira a Iosepo ma ko Maria ara ka gini novo sosongo na rongomiana na goko e tsaria a Simeon tana rongona a Iesu meomeo.

³⁴ Ma Simeon e tabutugira, me tsarivanja ko Maria na tinana na baka, "God nogo e vilia na baka iani, me sauba na dangana i laoqira na Israel kara tubulagi i konina, ma na dangana aia sauba ke suivisugira. Maia sauba ke sauvulagia na omea God e kilia i koniqira, migira na dangana sauba kara tuu ma kara sove tania moa, ³⁵ mi tana nogo sauba kara labadato i malena pipi sui niqira papada popoi na tinoni. Migoe goto, sauba na rota vaga nogo ti kesa na isi vavanga ke toroa na tobamu."

Ko Ana Goto e Reia a Iesu Meomeo I Laona na Vale Tabu

³⁶⁻³⁷ Me totu goto tana kesa na daki propete, ko Ana na asana, na dalena a Panuel tana duli konina a Aser. E vitu moa na uvi e tauga, ma na savana e mate tania me tinamate, mi kalina ia e alu sangavulu vati nogo na ngalitupana. Maia e tau goto mololea na Vale Tabu; na dani ma na bongi e samasama vania God, me naua na sese na vitoa me nonginongi. ³⁸ Aia goto e ba sage tana Vale Tabu tana tagu ia, me reitugira, me soadoua God, me gini goko rongona na baka vanigira sui igira ara pipitua kalina God ke suivisugira na Jerusalem.

Tugira Ara Tu Visutugua i Nasaret

³⁹ Mi kalina kaira a Iosepo ma ko Maria ara ka nausua pipi na aqo ara pede vanikaira vaga tana nina ketsa na Taovia, mi kaira kolua na baka ara tu visutugua i tu veraqira i Nasaret tana Galilii. ⁴⁰ Ma na baka e kiki rago e lokiloki me susuliga; me sasaga loki, maia God e dangalitovuginia nina vangelaka.

A Iesu na Baka e Tsidavisu I Laona na Vale Tabu

⁴¹ Pipi ngalitupa kaira na tamana ma na tinana a Iesu ara ka tau kuti na vano i Jerusalem na ba sanga Dani Tabu na Paseka. ⁴² Mi kalina a Iesu e tsaulia sangavulu ruka na ngalitupana, mara tu vano sanga na Dani Tabu na Paseka vaga ara tu lavu nogo na nauana. ⁴³ Mi kalina e sui nogo na Dani Tabu, mara aligiri na visu i vera, maia Iesu na baka e tsidavisu moa i Jerusalem. Mi kaira na tamana ma na tinana ara ka tau donaginia; ⁴⁴ ara ka pada laka aia ke sagelalo kolugira moa tana alaala. Vaga ia, mara ka vano baba moa kesa tana dani popono, te ara ka tuturiga na laveana i laoqira ka ka-

maqira ma ka kulaqira. ⁴⁵ Mara ka tau goto tsodoa sa nauna, te ara ka visutugua i Jerusalem na laveana.

⁴⁶ Mi tana tolunina dani te ara ka tsodoa i laona na Vale Tabu, tana e tototu kolugira na mane tarai na Tsiu, me rongomi vatavigira, me torogoko i koniqira.

⁴⁷ Migira sui ara rongomia nina goko, mara ganataa nina goko sasaga loki.

⁴⁸ Kaira na tamana ma na tinana ara ka novo sosongo kalina ara ka reivulagia, ma na tinana e tsarivanja, "Dalequ, egua sagata ti o nauvaganana vanikagami ia? Reia kagami tamamu minau ami ka gini boe sosongo na laveamu."

⁴⁹ Ma Iesu e tuguvisua nina goko me tsaria, "Egua kagamu ti amu ka lalaveau? Laka amu ka tau donaginia niqo aqo nogo inau kau totu tana valena na Tamaqu?" ⁵⁰ Mi kaira ara ka tau goto padagadovia nagua vaga aia e tsarivanikaira.

⁵¹ Ma Iesu e tuu me tsari ka muriiqira, me visu i Nasaret, me rongomia ka mangaqira tana. Maia na tinana e mololakaa i tobana pipi sui na omea vaga gira. ⁵² Me dato a Iesu, me loki babaa tana konina ma na sasagana, i matana God mi mataqira na tinoni.

A Ioane Batista e Tuturiga Na Sasani Tinoni

(Mateo 3:1-12; Marko 1:1-8; Ioane 1:19-28)

3 Mi tana sangavulu tsegenina ngailitupa e tagao a Tiberius na Sesar; maia Pontius Pilate e taovia tagao butona na momoru tana Judea, maia Herod e tagao i Galilii, ma Pilip na tasina e tagao tana Iturea mi tana Trakonitis; ma Lisantias e tagao tana Abelenene. ² Mara ka Mane Tabu Loki kaira a Anas ma Kaipas. Mi tana tagu goto ia, ma na gokona God e laba vania a Ioane na dalena a Sekaria tana legai mangu. ³ Te e tuu a Ioane, me ba tugulongaa na liligina na Koo Jordan, me turupatu vanigira na tinoni me tsaria, "Kamu piloligi tanigira nimui sasi ma kamu lesovitabu, maia God sauba ke padalegira nimui sasi."

⁴ E laba vaga nogo a Isaia na proipete e katemainogoa tana papi i tana aia e marea na goko vaga iani; "E kesa e guguu i laona na legai mangu me tsaria: 'Vangarau manogatia na sautu vania na Taovia; gotosia na nauna tana aia ke liu!

⁵ Munugira pipi sui na qouna, atsanigira pipi sui na datona. Gotosigira pipi sui na sautu kekevo.

Sarasigira ma kara atsa na sautu vatuvatuga.

⁶ !Migira na mamatana tinoni sui sauba kara reivulagia laka God aia nogo e vagamaurisigita! "

⁷ Ara danga na tinoni ara mai i konina a Ioane, rongona aia ke lesovitabugira. Maia e tsarivanigira, "Dale-na muata igamu! Asei e tsarivanigamu laka e tugugamu kamu tsogo tania na korena God e varangi nogo ke gadovigamu? ⁸ Inau au tsarivanigamu laka e kiligo-

toa kamu naua na omea agana kamu sauvulagiginia laka amu piloligi manana tanigira nimui sasi. Ma kamu laka na gini tu moa tana asana a Abraham na mumuamui, me laka amu dou nogo i matana God. !Minau au tsarivanigamu laka e tau utu vania God ke oligira na vatu girani, ma kara lia na kukuana a Abraham! ⁹ God e vangaraunogoa laka aia ke kedegamu, vaga kesa na rarati e totu manoga nogo tana pukuna na gai agana na mani kaviginiana. Pipi sui na gai ti kara tau molo vuaqira dou sauba aia ke kavikutigira, me ke tsonigira tana lake."

¹⁰ Mi tana, migira na tinoni ara veisuaa a Ioane, "Va-ga ia, ma nagua kami naua gami?"

¹¹ Maia e tsarivanigira, "Ti aseki ke tamanina ke ruka na polo sagesage, ma nina aqo ke tusua kesa vania aia e tau tamani polona. Masei ti ke tamani mutsa, me dou ti ke palalegira igira ara tau tamani mutsa."

¹² Visana goto na mane aditakesi ara mai rongona kara adi lesovitabu, mara veisuaa a Ioane, "Taovia, ma nagua kami naua gami?"

¹³ Ma Ioane e tsarivanigira, "Kamu laka na nongi qolo liusiana na qolo na takesi."

¹⁴ Mara mai goto visana na malagai mara veisuaa, "Migami, nagua kami naua?"

Maia e tsarivanigira, "Kamu laka na turuginiana kesa ke tusuqolo vanigamu, ma kamu laka na keli lee vaniana ke kesa. Ke dou moa tobamui ti nagua kara voliginigamu matena nimui aqo."

¹⁵ Mi tana te e pitudugua na tobaqira na toga mara gunuruginia laka a Ioane aia nogoria ngatsu na Mesia,

¹⁶ Ma Ioane e tsarimakalia vanigira sui, "Inau au lesovitabuginigamu na ko lee moa, me maimai nogo kesa aia e loki liusiau baa inau. Me tau goto ulagaqu inau na nusiligiana na itaina gana porotua. Aia nogoria sauba ke lesovitabuginigamu na Tarunga Tabu ma na lake. ¹⁷ Maia nogo sauba ke vilitsagira na tinoni, na douna tanigira na sekona, vaga kesa na mane e adia nina poka me tsikidatoginigira nina uiti ke gini tsida segeni na kekevuna tania na vatuna. Me ke mololakagira na vatuna dou tana nina salo, me ke tsonigira na kekevuna tana lake e vomate na iruna."

¹⁸ Mara danga goto na omea a Ioane e gokogini vanigira na tinoni rongona ti ke gini oli niqira sasaga. ¹⁹ Me kesa dani, ma Ioane e tosasaga kakai vania a Herod na Taovia Tagao, rongona aia e aditsunaa ko Herodias na tauna na tasina, me naugotoa danga na omea seko tavosi. ²⁰ Ma Herod e sasi loki ba goto rongona aia e tsonia a Ioane tana vale sosori.

A Ioane e Lesovitabua a Iesu

(Mateo 3:13-17; Marko 1:9-11)

²¹ Mi kalina igira sui na tinoni ara lesovitabu, ma Iesu goto e sanga na lesovitabu. Mi kalina aia e nonginongi, me ova na parako, ²² ma na Tarunga Tabu e tsuna-

mai i konina tana rereina na kulukulu. Me tangi kesa na goko e talumai i gotu me tsaria, "Igoe nogo na Dalequ galugaluve. Au reingao sosongoligo."

Igira na Mumuana a Iesu

(Mateo 1:1-17)

²³ E gana ngongo tolu sangavulu na ngalitupana a Iesu kalina aia e tuturiga nina aqo. Mi mataqira na tinoni, a Iesu e vaga moa laka ti aia na dalena manana nogo a Iosepo.

Ma Iosepo aia na dalena a Heli;

²⁴ ma Heli na dalena a Matat;

ma Matat na dalena a Levi;

ma Levi na dalena a Melki;

ma Melki na dalena a Janai;

ma Janai na dalena a Josep;

²⁵ ma Josep na dalena a Matatias;

ma Matatias na dalena a Amos;

ma Amos na dalena a Nahum;

ma Nahum na dalena a Esli;

ma Esli na dalena a Nagai;

²⁶ ma Nagai na dalena a Maat;

ma Maat na dalena a Matatias;

ma Matatias na dalena a Semein;

ma Semein na dalena a Josek;

ma Josek na dalena a Joda;

²⁷ ma Joda na dalena a Joanan;

ma Joanan na dalena a Resa;

ma Resa na dalena a Serubabel;

ma Serubabel na dalena a Sealtiel;

ma Sealtiel na dalena a Neri;

²⁸ ma Neri na dalena a Melki;

ma Melki na dalena a Adi;

ma Adi na dalena a Kosam;

ma Kosam na dalena a Elmadam;

ma Elmadam na dalena a Er;

²⁹ ma Er na dalena a Josua;

ma Josua na dalena a Elieser;

ma Elieser na dalena a Jorim;

ma Jorim na dalena a Matat;

ma Matat na dalena a Levi;

³⁰ ma Levi na dalena a Simeon;

ma Simeon na dalena a Juda;

ma Juda na dalena a Josep;

ma Josep na dalena a Jonam;

ma Jonam na dalena a Eliakim;

³¹ ma Eliakim na dalena a Melea;

ma Melea na dalena a Mena;

ma Mena na dalena a Matata;

ma Matata na dalena a Natan;

ma Natan na dalena a David;

³² ma David na dalena a Jese;

ma Jese na dalena a Obed;

ma Obed na dalena a Boas;

ma Boas na dalena a Salmon;
 ma Salmon na dalena a Nason;
³³ ma Nason na dalena a Aminadab;
 ma Aminadab na dalena a Admin;
 ma Admin na dalena a Arni;
 ma Arni na dalena a Hesron;
 ma Hesron na dalena a Peres;
 ma Peres na dalena a Juda;
³⁴ ma Juda na dalena a Jakob;
 ma Jakob na dalena a Isaak;
 ma Isaak na dalena a Abraham;
 ma Abraham na dalena a Tera;
 ma Tera na dalena a Nahor;
³⁵ ma Nahor na dalena a Serug;
 ma Serug na dalena a Reu;
 ma Reu na dalena a Peleg;
 ma Peleg na dalena a Eber;
 ma Eber na dalena a Sela;
³⁶ ma Sela na dalena a Kainan;
 ma Kainan na dalena a Arpaksad;
 ma Arpaksad na dalena a Sem;
 ma Sem na dalena a Noa;
 ma Noa na dalena a Lamek;
³⁷ ma Lamek na dalena a Metusela;
 ma Metusela na dalena a Enok;
 ma Enok na dalena a Jared;
 ma Jared na dalena a Mahalaleel;
 ma Mahalaleel na dalena a Kenan;
³⁸ ma Kenan na dalena a Enos;
 ma Enos na dalena a Set;
 ma Set na dalena a Adam;
 ma Adam, aia na dalena God.

Na Tidao Seko e Gokotabo Vania A Iesu

(Mateo 4:1-11; Marko 1:12-13)

4 Ma Iesu e gini dangatovu na Tarunga Tabu, me mololea na Koo Jordan. Ma na Tarunga Tabu e tudumivanoa tana legai mangu. ² Mi tana ma na tidao seko e gokotabo vania i laona e vati sangavulu na dani. Mi laona na tagu popono ia ma Iesu e tau gania sa omea, mi tana susuina maia e vitoa.

³ Ma na tidao seko e tsarivania, "Ti vaga igoe na Dalena God manana, mo ko ketsalia na vatu iani me ke lia na bredi."

⁴ Ma Iesu e tsarivania, "Ara marea tana Mamare Tabu laka na tinoni e tau gini mauri na bredi segeni moa."

⁵ Ma na tidao seko e adidatoa a Iesu i kelana kesa na vungavunga, me tusuvulagi vania na vera sui tana barangengo. ⁶ Me tsarivania, "Inau, sauba kau molo-vanigo igoe ko tamanigira na vera sui girani, ma na omea levolevo sui i laona. Eo, ma na omea sui girani ara niq inau, minau tangomana kau tusuvania ase i moa au kilia. ⁷ Ti vaga igoe ko samasama vaniau, ma na omea sui gira sauba igoe nogo ko tamanigira."

⁸ Ma Iesu e tsaria, "Ara marea tana Mamare Tabu: '!Ko samasama vania na Taovia nimu God, maia segeni moa ko aqo vania!'"

⁹ Mi muri, ma na tidao seko e adivanoa a Iesu i Jerusalem, me molokaea i kelana na Vale Tabu, me tsarivania, "Ti vaga igoe na Dalena God manana, mo ko tsiputsuna i lao, ¹⁰ rongona ara marenogoa tana Mamare Tabu laka 'God sauba ke raigira nina angelo, ma kara reitutugugo.' ¹¹ Mara maregoota laka 'Sauba igira kara pailago rongona na tuamu ke tau gado tana vatu.'"

¹² Ma Iesu e tsarivania, "Ara maregoota tana Mamare Tabu na goko vaga iani, 'Ko laka na tovoleana na Taovia nimu God.'"

¹³ Mi kalina na tidao seko e reia laka ara puala lee sui pipi nina gokotabo e naua vania a Iesu, maia e molole talua.

A Iesu e Tuteuriga Nina Aqo i Galilii

(Mateo 4:12-17; Marko 1:14-15)

¹⁴ Mi muri, ma Iesu e visutugua i Galilii, ma na susuligana na Tarunga Tabu e totu i konina. Ma na goko tana rongona aia e rarasa bamai i laona na vera sui tana. ¹⁵ E sasanigira na tinoni i laona niqira vale lotu, migira sui ara tsonikaea.

Igira i Nasaret Ara Sove Tania a Iesu

(Mateo 13:53-58; Marko 6:1-6)

¹⁶ Ma Iesu e vano i Nasaret, na verana tana e totu tu nogo tana bakana poi e loki. Mi tana Dani na Sabat maia e vano tana valelotu vaga e lavu nogo na nauana pipi kalina. Mi kalina aia e tuu laka ke tsokoa na Mamare Tabu, ¹⁷ migira ara sauvania na papi e marea a Isaia na propete. Maia e adia me vuresia, me reia na nauna tana ara marea na tsaqina goko vaga iani, me tsokoa vanigira:

¹⁸ "Nina Tarunga Tabu na Taovia e totu i koniqu, maia nogo e viliau, gana kau adivanoa na Turupatu Dou vanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea.

Aia e molomaiau rongona kau tsarivulagia laka kara tanusi igira ara totu sosori,

ma kara momorotugua igira ara koko, ma kara totu sabe igira ara bingi sekoligira,

¹⁹ ma kau katevulagia laka e labamai nogo na tagu i tana aia na Taovia sauba ke maurisigira nina tinoni."

²⁰ Ma Iesu e vongotugua na papi, me sauvisua vania aia na reitutugu valelotu, me totu puka i lao. Migira sui i laona na valelotu ara moro tatavata baa i konina

²¹ kalina aia e tsaria na tsaqina goko iani vanigira, "Aia na tsaqina na Mamare Tabu amu vasini rongomia moa, aia e mana nogo i matamui i dani eni."

²² Mi tana igira sui ara rongomia ara gini ganataa na goko doulaka aia e tsarigira. Mara tsaria, “?Laka e tau na dalena moa a Iosepo ngana?”

²³ Ma Iesu e tsarivanigira, “Eo, au dona laka sauba kamu katelivaniau na gokolia vaga iani: Igoe na mane tatali, e dou ko tali segenimu. Me sauba kamu tsarigo-toa vaniau kau naua ieni i laona na veraqu segeni nogo na omea atsa vaga amu rongomia au naugira i Kapernaum. ²⁴ Inau au tsarivanigamu laka e kesa na propete e utu kara padalokia igira gana verakolu.

²⁵ “Kamu rorongoe: e mana laka ara totu danga na daki tinamate i Israel tana tagu kalina e mauri a Elija na propete. Mi tana tagu ia, e tau tumu na usa i laona e tolu na ngalitupa me kesa turina, me liu na uvirau tana vera popono. ²⁶ Ma God e tau mologinia a Elija laka aia ke baa me ke sanga kesa vidaqira igira na daki tinamate ni Israel. Tagara. E moloba vania moa kesa na daki tinamate e totu i Sarepat, aia e kesa na vera i laona na Sidon. ²⁷ Me vaga goto kalina e mauri a Elisa na propete. Ara danga sosongo goto na tinoni ni Israel e rotasigira kesa na lobogu e gini popogo na kokoraqira. Ma Elisa e tau goto maurisia kesa vidaqira igira, maia lele moa a Naaman, aia na mane ni Siria.”

²⁸ Mi kalina igira na toga ara totu i laona na valelotu ara rongomia na goko vaga ia, mara gini momosa loki. ²⁹ Te ara tuu, mara raqaa a Iesu tania na veraqira, mara adivanoa liligina na keokeo tana vungavunga i tana ara logoa na veraqira. Ara padaa laka kara surukelia me ke tsoku tana keokeo. ³⁰ Ma Iesu e tuu, me liu ba rago i levugaqira, me vanoligi lee.

Kesa na Mane e Totuvia na Tidao Seko

(Marko 1:21-28)

³¹ Mi muri ma Iesu e vano i Kapernaum, kesa na ver-abau tana Galilii, mi tana e sasanigira na tinoni tana Dani na Sabat. ³² Migira sui ara gini ganataa na rongomiana na omea aia e sasaniginigira, rongona nina goko e goko mala taovia.

³³ Mi laona na valelotu e totu goto kesa na mane e totuvia na tidao seko. Maia e gu loki me tsaria, ³⁴ “?Ae, nagua o ngaoa i konimami igoe a Iesu ni Nasaret? ?Laka igoe o mai ieni rongona ko sekoligami? !Minau au dona nogo laka ase i igoe: igoe na Dalena Tabu God!”

³⁵ Ma Iesu e ketsalia na tidao me tsarivanja, “!Ko mui igoe, mo ko rutsuligi tania na mane iani!” Ma na tidao e tsonipukalia na mane i mataqira sui, me rutsuligi tania, me tau goto guania sa omea.

³⁶ Migira na toga sui ara rongomia kalina a Iesu e goko vaganana ia, mara gini novo mara vaigokovigi segeniqira mara tsaria, “?Na vatana gua na goko vaga ia? !Na mane iani e goko mala taovia saikesa nogo, mi tana susuligana moa nina goko mara gini rutsuligi na tidao!” ³⁷ Me tangi na rongona a Iesu pipi nauna tana vera taligu.

A Iesu e Maurisigira Danga na Tinoni Lobogu

(Mateo 8:14-17; Marko 1:29-34)

³⁸ Ma Iesu e mololea na vale lotu, me ba sage i vale-na a Simone. Ma na tarungana a Simone e masagi loki, migira ara tsarivanja a Iesu. ³⁹ Ma Iesu e baa, me tuu i liligina nigena, me ketsalia na masagi ke sui. Me konigoto tugua na daki, me totutsau galigali, maia e tuturiga saviliu na vangarauana gaqira mutsa.

⁴⁰ Mi kalina e su nogo na aso tana ngulavi ia, migira sui e gadovigira pipi vatana na lobogu, igira na kulaqira ara adimaigira vania a Iesu; maia e moloa na limana i lovaqira, me maurisigira sui. ⁴¹ Na tidao seko goto ara viri rutsuligi tanigira danga na tinoni ara totuvigira nogo. Mi kalina ara rutsuligi ara gudato mara tsaria, “!Igoe nogo na Dalena God!”

Ma Iesu e ketsaligira na tidao seko me tongo vanigira na goko, rongona ara donaginia laka aia nogoria na Mesia.

A Iesu e Turupatu i Laona na Valelotu Pipi Tana Vera

(Marko 1:35-39)

⁴² Mi tana matsaraka rovorovo na dani i muri, me tuu a Iesu me vano kesa tana nauna mangu. Migira na toga ara lalave bamaia, mi kalina ara tsodoa, ara tongo vania ke laka na vanoligi. ⁴³ Maia e tsarivanigira, “Niqu aqo ti kau gini turupatuna vanigira goto na tinoni tana vera tavosi, na Turupatu Dou tana rongona na Verana God, rongona aia nogo na omea God e mologiniau kau naua.”

⁴⁴ Maia e vano, me turupatu i laona na valelotu pipi tana vera.

A Iesu e Soatugira Gana Duli Idaida

(Mateo 4:18-22; Marko 1:16-20)

5 Kesa dani, ma Iesu e tutu liligina na Reku ni Genesaret, migira na toga danga ara vaisugutigi na baa i konina ti kara rongomi vatavia na gokona God. ² Maia e reikaira ara ka ruka na uaqqa ara raqat-sara kaira i one; migira na mane lavetsetse ara mololekaira tana, mara vano na tsagianan niqira vugo. ³ Ma Iesu e sage i laona kesa ka vidaqira na uaqqa, aia e tamanina a Simone, me nongia ke sualaginivotua na uaqqa tania i one. Ma Iesu e totupuka i laona me sasanigira na toga.

⁴ Mi kalina aia e goko sui, me tsarivanja a Simone, “Ko sualaginivotua na uaqqa tana maona, migoe migira gamu duli, kamu tsonitsunaa nimui vugo, ma kamu vugo tsetse.”

⁵ Me goko a Simone me tsaria, “Taovia, ami rota nogo tana bongi popono, me tau lele sogo sa tsetse. Ma na matena igoe o tsarivaniau, minau kau tsonitugua na vugo.”

⁶ Migira ara tsonitugua na vugo, mara sogo danga sosongo na tsetse loki, me varangi ke taratsi na vugo.

⁷ Mara kakaopigira gaqira duli tana rukanina uaqa kara mai ma kara sangagira. Ara mai mara danga-likaira sui ruka na uaqa, mara ka varangi luvu.

⁸ Mi kalina a Simone Petero e reia na omea e laba vanga ia, maia e tsunatuturu i matana a Iesu me tsarivania, “!Ko vanoligi taniau Taovia! !Inau na tinoni sasi!”

⁹ E tsarivaganana ia, rongona aia migira sui gana sagekolu tana uaqa ara gini novo loki, rongona ara danga sosongo na tsetse ara sogo. ¹⁰ Mara ka sanga novo goto kaira gana duli a Simone, kaira a Iakobo ma Ioane, kaira na dalena Sebedi. Ma Iesu e tsarivania a Simone, “Ko laka na matagu; rongona tu kalina eni me ke baa, sauba igoe ko vugo tinoni.”

¹¹ Mara raqalongakaira na uaqa i one, mara mololegira pipi sui niqira omea, mara tsarimurina a Iesu.

A Iesu e Maurisia Kesa na Mudo

(Mateo 8:1-4; Marko 1:40-45)

¹² Kesa dani a Iesu e totu kesa tana vera, mi tana vera ia e totu goto kesa na mane e mudo na kokorana popono. Mi kalina na mane ia e reia a Iesu, maia e mai i konina me tsunatuturu i matana me tsarivania, “!Taovia, ti vanga igoe ko ngaoa, me tau saikesa utu vanigo ko maurisiau me ke maletugua † na kokoraqu!”

¹³ Ma Iesu e pele baa na mane ia, me tsarivania, “!Eo, au ngaoa! !Ko male!” Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, ma gana lobogu na mane ia e nanga lee tania. ¹⁴ Ma Iesu e tongo vania ke laka na gini turupatu vaniana ke kesa, me tsarivania, “Ko ba saviliu dodo moa mo ko laba i matana na manetabu, mo ko nongia ke vilekea na kokoramu. Mi muri ti ko sauva nimu savori vanga tana nina ketsa a Moses, rongona ke gini labamaka i mataqira na tinoni laka e mavu manana nogo na kokoramu.”

¹⁵ Ma na goko tana rongona a Iesu e tangi loki babaa, ma na toga danga ara saimai i konina rongona ara ngaoa kara rongomia nina goko, maia ke maurisigira tania niqira lobogu. ¹⁶ Me danga kalina a Iesu e dona ke vano kesa tana nauna mangu me ke nonginongi segenina tana.

A Iesu e Maurisia Kesa na Mane Logu

(Mateo 9:1-8; Marko 2:1-12)

¹⁷ Kesa dani kalina a Iesu e sasaniigira na tinoni, mara visana na Parisii ma na tarai na Ketsa ara totu goto tana, ara talumai tana vera sui polia na Galilii ma na Judea, mara visana goto ara talu i Jerusalem. Ma na susuligana na Taovia e totu konina a Iesu gana ke maurisiginigira na tinoni lobogu.

† “maletugua” Igira na Tsiu i sau ara pada laka na lobogu na mudo e naua me gini kaulinaqu na tinoni i matana na lotu.

¹⁸ Me kesa na mane logu ara tsebamaia kolu nigena, mara tovoa kara sage kolua i laona na vale, ma kara ba moloa i matana a Iesu. ¹⁹ Me utu, e kapi na vale rongona na toga danga, me gini utugana vanigira na adisageana. Te ara tsebadatoa i kelana na vale tana e atsa, mara puta ovatia, mara soriginia na itai na belana, mara molotsunaa kolu nigena i levugaqira na toga, i tana e totu a Iesu. ²⁰ Mi kalina a Iesu e reia e loki vanga niqira tutuni, maia e tsarivania na mane logu, “Kulaqu, ara tanusi nogo nimu sasi.”

²¹ Migira na tarai na Ketsa ma na Parisii ara gini tuturiga na vaigokovigi segeni mara tsaria, “?Asei sagata na mane iani aia e pea mananaa God? !God aia segeni moa tangomana ke nusiligigira na sasi!”

²² Ma Iesu e donaginia niqira papada, te e tuu me tsarivanigira, “?Matena gua ti amu pada vaganana ia i tobamui? ²³ ?Nagua e lakagana dodo baa vaniau na tsariana: ‘Ara tanusi nogo nimu sasi’, se na tsarivania moa: ‘Ko tuu mo ko vanovano?’ ²⁴ Ma na rongona moa inau kau saumakalia vanigamu kalina ia, laka inau na Dalena Tinoni au tamanina na susuliga i lao eni gana na nusiligiaqira na sasi... Mi tana, ma Iesu e tsarivania na mane logu, “!Inau au ketsaligo ko tuu, mo ko kalagaia na nigemu, mo ko visu i veramu!”

²⁵ Me tu lalaodo na mane i mataiqira na tinoni sui, me adia na nigena e gini tsaro, me visu i verana, me tsonikaea God. ²⁶ !Migira sui ara gini novo loki saikesa nogo! Me lokisigira goto na matagu, mara tsonikaea God mara tsaria, “!Na omea loki sosongo nomoa a reia igita i dani eni!”

A Iesu e Vilia a Levi Ke Tsarimurina

(Mateo 9:9-13; Marko 2:13-17)

²⁷ Me sui ia, ma Iesu e rutsu tania na vale me vano. Me reia kesa na mane aditakesi, a Levi na asana, aia e totu i laona nina vale na aditakesi. Ma Iesu e tsarivania, “Ko mai igoe, mo ko tsarimuriqu.” ²⁸ Me tu saviliu a Levi, me mololegira nina omea sui, me tsarimurina a Iesu.

²⁹ Ma Levi e naua kesa na kavoi mutsa loki vania a Iesu i valena. Mi laoqira igira ara sanga mutsa ara totu goto danga na mane aditakesi, ma na tinoni tavosi.

³⁰ Visana na Parisii, migira goto visana i laoqira na tarai na Ketsa, ara tuu, mara taimataqira gana duli a Iesu, mara tsarivanigira, “?Egua vanga ti igamu amu mutsa mamu inu kolugira na mane aditakesi, me kolugira goto na tinoni e tangi seko na rongoqira?”

³¹ Ma Iesu e goko vanigira me tsaria, “Igira na tinoni ara mauri dou nogo e tau goto kilia kara soaa na tinoni tatali ke taligira, igira moa ara lobogu. ³² Inau au tau sulungana mai rongona ti kau soagira igira e dou nogo niqira sasaga kara padasavi, migira moa ara totu tana seko.”

Ara Veisuaginia a Iesu tana Rongona Na Sese na Vitoa Rongona na Lotu

(Mateo 9:14-17; Marko 2:18-22)

³³ Visana tinoni ara tsarivania a Iesu, "Igira ara muria nina sasani a Ioane ara tau kuti na sese na vitoa rongona na lotu ma na nonginongi, migira goto ara murigira na Parisii ara nauvaganana goto ia; migira moa gamu duli igoe, ara mutsamutsa rago, mara inuinu."

³⁴ Ma Iesu e gokovanigira me tsaria, "Megua, laka e dou moa kamu tsoni vitoaqira igira ara mai sanga na mutsa na tauga, kalina vaga na mane tauga vaolu e tototu moa kolugira? !Tagara saikesa! !E utu ke vaga!

³⁵ Me sauba nomoa ke labamai na dani i tana kara adiligia na mane tauga vaolu tanigira, mi tana ti igira sauba kara dona na nauana na sese na vitoa."

³⁶ Ma Iesu e tsaria na gokolia iani vanigira: "Tagara ke kesa ke dona na adiana sa turina na polo vaolu, me ke tsiparaginia na polo pura. Rongona ti aia ke nauvaganana ia, me sauba ke sekolilea moa na polo vaolu, ma na turina na polo vaolu e tau goto rerei ulagana na polo pura.

³⁷ "Me tagara goto ke kesa ke dona na qetutsavuana na uaeni vaolu i laona na kogau pura. Rongona ti ke nauvaganana ia me sauba kalina ke subu na uaeni vaolu, me ke tapalia na kogau pura, me ke tareo lee na uaeni, me ke seko lee goto na kogau. ³⁸ !Tagara! Na uaeni vaolu sauba nomoa kara qetutsavua i laona na kogau vaolu, ti kara ka gini totu dou sui na uaeni ma na kogau. ³⁹ Me tagara goto ke kesa ke padangaoa na inuviana na uaeni vaolu, kalina aia e inuvinogoa na uaeni pura. Sauba ke tsaria, !Na purana e inu dou baa liusia na vaoluna! "

Ara Gini Goko Rongona na Vali Tana Dani na Sabat

(Mateo 12:1-8; Marko 2:23-28)

6 A Iesu migira gana duli ara liu baa i laoqira visana na uta na sila. Mi tana dani ia, na Dani na Sabat. Migira gana duli ara tuturiga na pitsuaqira visana na vuana na sila, mara kiogira, mara ganigira.

² Mara visana na Parisii ara veisuagiira, "Egua igamu ti amu naua na omea vaga ia? ?Amu tau ngatsu dona laka tana nida ketsa igita e vali vanigita na nauvaganana ia tana Dani na Sabat?"

³ Ma Iesu e gokovisu vanigira me tsaria, "Egua laka amu tau vati tsokoa moa tana Mamare Tabu na omea vaga e naua a David, migira nina tinoni i sau kalina ara vitoa? ⁴ A David e sage tana valena God, me adigira na breidi ara gini savori vania God, maia migira sui nina tinoni ara gani gaqira. Ma na breidi vaga ia, e valiqira na tinoni lee na ganiana. Igira segeni moa na manetabu e tau valiqira na ganiana."

⁵ Ma Iesu e tsarigotoa, "Minau, na Dalena Tinoni au Taovia kaputigotoa na Sabat."

Na Mane e Labe na Limana

(Mateo 12:9-14; Marko 3:1-6)

⁶ {Kesa goto tana Dani na Sabat, ma Iesu e sage tana valelotu me sasanigira na tinoni. Mi tana e totu goto kesa na mane e labe na limana madoa. ⁷ Visana na tarai na Ketsa ma na Parisii ara ngaoa laka kara keli vania a Iesu kesa na omea seko, te ara tuvia a Iesu, laka ti ke maurisi tinoni tana Dani na Sabat, ma} kara gini tamanina niqira rongona na tatamanga gana.

⁸ Ma Iesu e dona nogo nagua ara pada i tobaqira, te aia e tuu me ketsalia na mane e labe na limana me tsarivania, "Ko tuu, mo ko mai ieni i nago." Maia na mane e tuu, me baa i nago.

⁹ Ma Iesu e pilo baa i koniqira na tinoni me tsarivani-gira, "Au veisuagamu inau: ?Laka nagua tana nida Ketsa igita e tami vanigita na nauana tana Dani na Sabat? ?Na sanga tinoni, se na rotasi tinoni? ?Na aragoana na maurina kesa tinoni, se na sekoliana?" ¹⁰ Me moro bamaia a Iesu i laoqira, te aia e tsarivania na mane, "Ko kaporakasia na limamu!" Ma na mane ia e nauvaganana, ma na limana e doutugua.

¹¹ Migira e dato na momosa i tobaqira, mara tuturiga na vaigokovigi nagua tangomana kara nauvania a Iesu.

A Iesu e Viligira Sangavulu Ruka Nina Apostolo

(Mateo 10:1-4; Marko 3:13-19)

¹² Mi tana tagu ia, ma Iesu e dato kesa tana vungavunga, me nonginongi vania God tana bongi popono. ¹³ Me dani, ma Iesu e soamaigira i konina igira sui gana duli me viligira ara sanguvulu ruka i laoqira, migira nogo e soaginigira na apostolo.

¹⁴ A Simone, aia a Iesu e soaginigotoa a Petero, ma Adrea na tasina; ma Iakobo, ma Ioane, ma Pilipo, ma Bartolomeo, ¹⁵ ma Mateo, ma Toma, ma Iakobo na dalena a Alpeas, ma Simone ni Kanaan, ¹⁶ ma Iude, na dalena a Iakobo, ma Iudas Iskariot, aia sauba ke sauligia a Iesu.

A Iesu e Sasani Tinoni Me Maurisigira na Lobogu

(Mateo 4:23-25; 5:1-12)

¹⁷ Mi kalina a Iesu e tsunamai kolugira gana duli talu tana vungavunga, maia e ba tuu tana neta kolugira danga goto gana duli. Ma na toga danga ara talumai

pipi moa nauna tana Judea, mi Jerusalem, mi tana vera i tasi i Tire, mi Sidon, mara pitugotoa tana. ¹⁸ Ara sulungana mai na rongomiana a Iesu maia ke maurisigira tania niqira lobogu. Ara laba goto igira e totuvigira na tidao seko ma Iesu e maurisigira sui. ¹⁹ Igira sui na toga ara tovoa laka kara ba pelelea moa a Iesu me tугunogoa, rongona na susuligana aia e galaba konina, mara gini mauri na tinoni sui.

²⁰ Ma Iesu e moro baa i koniqira gana duli me tsaria, “!Kamu gini mage igamu amu tau tamanina sa omea, rongona nimui nogo na Verana God!

²¹ “!Kamu gini mage igamu amu vitoa kalina eni; sauba kamu masu!

“!Kamu gini mage igamu amu ngangai kalina eni; sauba kamu kiakia!

²² “!Kamu gini mage goto kalina igira na tinoni kara reisavigamu, ma kara sove tanigamu, ma kara goko-pea vanigamu, ma kara soa sekoligamu rongona nogo igamu amu muriau inau na Dalena Tinoni! ²³ Kamu mage, ma kamu gini tsipupeka kalina kara laba na omea vaga gira, rongona God e vangaraunogoa na peluna loki vanigamu i baragata. Kamu laka novo ti kara sekoligamu vaganana, rongona na omea seko vava ga ia, igira na mumuaqira ara naugotoa vanigira na propete i sau.

²⁴ “!Eo, sauba ke seko baa vanigamu igamu amu tamani danga na omea kalina eni;

amu tsodonogoa nimui mauri lakagana ieni i lao!

²⁵ “!Sauba ke seko baa vanigamu igamu amu masu kalina eni;

kesa dani kamu vatsangia na vitoa!

“!Sauba ke seko baa vanigamu igamu amu kiakia kalina eni;

kesa dani kamu melu ma kamu ngangai!

²⁶ “Sauba ke seko sosongo baa vanigamu kalina igira na toga sui kara tsonikaegamu; igira na mumuaqira nogo igira, ara nauvaganana goto i sau vanigira na propete peropero.

Kamu Galuvegira Igira Ara Reisavigamu

(Mateo 5:38-48; 7:12a)

²⁷ “Minau au tsarivanigamu igamu sui amu totu ieni mamu rongomiau: Kamu galuvevisugira gamui gala, ma kamu naudou vanigira igira ara reiisaviigamu, ²⁸ kamu soadougira igira ara gokoseko vanigamu, ma kamu nonginongi vanigira igira ara rotasigamu.

²⁹ “Ti vaga kesa ke davaa kesa tabana na ngoramui, ma kamu sauvania ke davagotoa kesa tabana; ti kesa ke laua na polomui tsavugotu katsi, ma kamu tamivania ke adigotoa na polomui sagesage. ³⁰ Ti visana kara nongi omea i konimui, ma kamu tamia moa vanigira, mi kalina ti kesa ke adilea sa nimui omea, ma kamu laka goto na nongivisuana. ³¹ Kamu nauvanigira na

tinoni tavosi na omea vaga igamu amu ngaoa kara nauvanigamu.

³² “?Ti vaga kamu galuvegira moa igira ara galuvegamu, masei ke soaidouigamu matena? !Migira goto na tinoni sasi ara galuvegira igira ara galuvegira! ³³ ?Me ti vaga igamu kamu naudou vanigira moa igira ara naudou vanigamu, masei ke soadougamu matena? !Migira na tinoni sasi mara nauvaganana goto ia! ³⁴ ?Me ti vaga igamu kamu tusu omea vanigira moa igira igamu amu dona nogo laka sauba kara tusuvisu tuguna vanigamu, masei sauba ke soadougamu matena? !Migira goto na tinoni sasi ara dona na vaitusugi niqira omea, rongona ara dona nogo laka sauba kara tusuvisu tuguna i muri niqira omea! ³⁵ !Tagara! !Ke tau vaga ia! !Kamu galuvegira gamui gala, ma kamu naudou vanigira; saua nimui omea, ma kamu laka na amesiana ke tuguga! Aia nogo ke vaga ti sauba kamu adia na peluna loki, ma kamu gini lia na dalena God na Taovia Saliu i Gotu. Rongona God aia nogo e dou vanigira sui na tinoni sasi, me vanigira goto igira ara voo na soadouana. ³⁶ Kamu vaigaluvegi vaga nogo God na Tamamui aia e galuvegamu.

Nina Sasani a Iesu Tana Rongona Na Pedepekeaqira na Tinoni Tavosi

(Mateo 7:1-5)

³⁷ “Kamu laka goto na pedepekeaiqira na tinoni tavosi, maia God sauba ke tau goto pedegamu; laka na kedeaqira na tinoni tavosi, ma God sauba ke tau goto kedegamu; kamu padalea niqira sasi na tinoni tavosi, ma God sauba ke padalegotoa nimui sasi. ³⁸ Kamu vangalaka vanigira na tinoni tavosi; ma God sauba ke vangalaka vanigamu goto. Eo, sauba ke danga dou saikesa, me ke danga tsara aia ke tusu vanigamu. Na dangana na tuva vaga igamu amu sau vanigira na tinoni tavosi, aia goto ke vaga na dangana na tuva sauba God ke sau vanigamu.”

³⁹ Ma Iesu e tsarivanigira kesa goto na gokolia: “Kesa na mane koko e utu vania ke idagana sautu vania kesa goto na koko; me ti vaga aia ke tovoa, me sauba kaira kara ka puka sui tana qou. ⁴⁰ E utu vania kesa tinoni e sasani moa ke sasaga loki liusia gana tarai. Me pipi tinoni kalina e aditovusia na omea sui ara sasania, sauba aia ke usuliragoa gana tarai.

⁴¹ “?Egua vaga ti amu morosia moa na lobolobo lee e totu i matana na tasimui, mamu tau gini boe na kubu e totu i laona na matamui segeni nogo igamu?

⁴² ?Egua vaga ti igamu amu tau gini vangamaa na tsarivaniana na tasimui: ‘Tasiqo ko tamivaniau, ma kau tsikiligia na lobolobo e totu i matamu’, migamu amu tau saikesa reia laka e totu nogo kesa na kubu i laona na matamui segeni nogo igamu? !Tinoni vanga malapalu igamu! Kamu ida talu kamu adiligia na kubu tania na matamui ma kamu moro maka dou talu, mi muri ti

kamu gini tangomana na tsikiligiana na lobolobo lee e totu i laona na matana tasimui.

Pipi Sui na Gai Ka Reigadovinogoa Tana Vuana

(Mateo 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ "Na gai dou e utu ke molo vuana seko, ma na gai seko e utu ke molo vuana dou. ⁴⁴ Pipi sui na gai kamu reigadovinogoa tana vuana; e utu kamu pitsua na vuana na gaviga tana gai na rara, me utu goto kamu pitsua na bulana na vuvu tana livolivorodo. ⁴⁵ Na tinoni dou, e dou goto nina sasaga, rongona e pukuga mai tana papada dou e totu nogo i tobana. Ma na tinoni seko, e seko goto nina sasaga, rongona e pukuga mai tana seko e totu nogo i tobana. Rongona na mangana tinoni e gini goko moa na omea ara talumai i laona na tobana.

Ara Ka Ruka na Mane Ara Ka Logo Vale

(Mateo 7:24-27)

⁴⁶ "Egua te amu soaginiau sailagi moa, 'Taovia, Taovia', mamu tau vati murigira moa na omea au tsarivanigamu kamu naua? ⁴⁷ Asei moa e mai i koniqu, me rongomigira ni qu goko me murigira, eo, inau sauba kau sauvulagi vanigamu e koegua na tinoni vaga ia: ⁴⁸ Aia e vaga kesa na mane e logo valena. Aia e baa me tsaitalua na qilu, me laba na vatu, me moloa na tsutsuvatu i kelana, me logoa na valena. Me tave na obo, me obotia na valena, me tau lelee aligiri, rongona aia e logodoua i kelana na vatu.

⁴⁹ "Me ti vaga kesa ke rongomigira rago ni qu goko, me ke tau moa murigira, aia e vaga moa kesa na mane e logo valena tana kao lee, me tau moloa na tsutsuvatu kakai. !Mi kalina e tave na obo loki, me obotia na valena, me tsaku lee e tavui, me toroutsa sui lakalaka!"

A Iesu e Maurisia Nina Maneaqo Gaqira Taovia na Mane Vaumate ni Roma

(Mateo 8:5-13)

7 Mi kalina a Iesu e suilavaginia nina goko vanigira na toga, maia e tuu me vano i Kapernaum. ² Me kesa niqira tagao na mane vaumate ni Roma e totu tana vera ia, me kesa nina maneaqo aia e galuve sosongolia e lobogu loki sosongo, me varangi ke mate. ³ Mi kalina na mane tagao e rongomia gana rongoa a Iesu, maia e mologira visana niqira ida na Tsiu kara ba konina a Iesu ma kara nongia ke mai me ke maurisia nina maneaqo. ⁴ Migira ara vano mara balaba konina a Iesu, mara nongi kakaia mara tsaria, "Na mane iani e ulagana manana nomoa ko sangaa. ⁵ Rongona aia e galuve sosongoligira nida tinoni, maia segeni e logoa nida valelotu."

⁶ Ma Iesu e tuu, me tsarimuriqira. Mi kalina e varangi nogo kara tsau tana valena na mane tagao, maia na mane tagao e molobagira visana na kulana kara ba tsarivania a Iesu, "Taovia, ko laka na gini rota na mai! Rongona e tau ulagaqu ko sage i valequ, ⁷ mau tau goto pada ke ulagaqu inau na balaba i matamu igoe. E tugua ko goko moa igoe me ke mauri doutugua ni qu maneao. ⁸ Minau goto kesa, au totu i vavana ni qu taovia loki, mau tamanigira nomoa ni qu malagai. Me ti kau raia kesa ma kau tsarivania: '!Ko vano!' maia e vano. Me ti vaga kau soaa kesa ma kau tsarivania: '!Ko mai!' maia e mai. Me ti kau ketsalia kesa ni qu tseka ma kau tsarivania: '!Ko naua na omea iani!' maia e naua."

⁹ Ma Iesu e gini novo loki sosongo kalina e rongomia gaqira taovia na mane vaumate ni Roma e goko vaga ia, me pilovisu me tsarivanigira na toga ara tsarimurina, "Inau au tsarivanigamu, au tau vati tsodoa i laoqira na tinoni ni Israel ke kesa ke tutuni qu vaga na mane iani!"

¹⁰ Mi kalina igira ara adi turupatu ara visu baa i valena na mane tagao ni Roma mara reia nina maneao e mauri nogo.

A Iesu e Maurisivisia na Dalena Kesa na Daki Tinamate

¹¹ Me tau oka i muri, ma Iesu e vano kesa tana vera, na soana Nain. Ara dulikolua igira gana duli ma na alaala loki na tinoni.

¹² Mi kalina ara ba tsau varangisia na matsapana na vera, mi tana ara laba rutsumai kesa na alaala na tinoni ara vano na qiluana kesa na baka mane. Aia lelee moa na dalena kesa na daki tinamate, ma na alaala na tinoni danga ara dulikolua.

¹³ Mi kalina na Taovia e reia na daki ia, me galuve sosongolia, me tsarivania, "Ko laka na ngangai." ¹⁴ Ma Iesu e garu ba varangi me pelea na bela, migira na mane ara tsebaa, ara tumui. Ma Iesu e tsaria, "Baka mane, inau tsarivanigo ko tuu!" ¹⁵ Ma na tinoni mate e totu tsau me tuturiga na goko, ma Iesu e tusuvisu vania tinana.

¹⁶ Migira sui ara gini matagu mate, mara soalokia God mara tsaria, "Kesa na propete loki e labamai nogo i konida! Aia God nogoria e mai ke maurisigira nina tinoni!"

¹⁷ Ma na turupatu tana rongona a Iesu e tavosa me rarasa bamai tana Judea popono mi tana vera taligu sui.

A Ioane Batista e Molovanokaira Ruka Gana Duli Kara Ka Baa I Konina a Iesu

(Mateo 11:2-19)

¹⁸ Igira gana duli a Ioane ara tatamanga vania tana rongona pipi na omea sui vaga gira, maia e soakaira

ka ruka vidaqira, ¹⁹ me molovanokaira kara ka ba laba i konina na Taovia, ma kara ka veisuaa, “?Laka igoe nogoria aia kesa a Ioane e gini goko vanigami me tsaria laka ke kesa sauba ke mai, se laka igami kami pipitua ke kesa segeni?”

²⁰ Mi kalina kaira ara ka mai tsau i konina a Iesu, mara ka tsarivanja, “?A Ioane Batista e raimai kagami, kami ka veisuago ti laka igoe nogoria aia sauba ke mai, se igami kami pipitua ke kesa segeni?”

²¹ Mi tana tagu tsotsodo ia, ma Iesu e maurisigira danga sosongo na tinoni e gadovigira pipi na vatana na lobogu, migira goto e totuvigira na tidao seko, ma ia e naua mara gini moro danga na koko.

²² Me goko vanikaira nina mane adigoko a Ioane me tsaria, “Kamu ka visu baa kagamu, ma kamu ka ba tsarivanja a Ioane nagua amu ka reia mamu ka rongomia: na koko ara moro, na logu ara vanovano, migira na mudo e mavutugua na kokoraqira, na muikuli ara rorongu, migira na tinoni mate ara maurivisutugua, ma na Turupatu Dou ara turupatuna vanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea. ²³ !Me dou sosongo baa vanigira igira ara tau tobaruka tana rongogu inau!”

²⁴ Mi kalina ara ka visu kaira na mane e molo- maikaira a Ioane, ma Iesu e tuturiga na gini goko vaniqira na toga tana rongona a Ioane me tsarivanigira, “?Egua, kalina igamu amu baa i konina a Ioane tana legai mangu, ma nagua amu amesia na reiana tana? ?Kesa ngatsu na ade e malelesia na guguri? ²⁵ ?Nagua amu sulungana baa na morosiana? ?Kesa ngatsu na mane e sagelia na polona dou? !Tagara! Igira na tinoni ara sagelia na polodou mara mauri tana magemage, tinoni vaga gira, tana valeqira moa na taovia e tugua kamu reigira. ²⁶ ?Kamu tsarivaniau laka nagua amu sulungana baa na morosiana? ?Kesa na propete? Eo manana, minau au tsarivanigamu, igamu amu morosia kesa e loki tsapakae liusia baa na propete.

²⁷ Rongona God e gini goko tana rongona nogo a Ioane kalina aia e tsaria tana Mamare Tabu, ‘Inau sauba kau molo baa niqumane mane adigoko, maia ke ida vanigo, me ke vangarau sautu vanigo.’ ²⁸ Eo, inau au tsarivanigamu na manana, laka a Ioane e loki tsapakae liusigira igira sui ara vasugira ida nogo. Maia moa na tetelona baa i laona na Verana God aia e loki liusia baa nomoa a Ioane.”

²⁹ Migira sui na tinoni, migira goto na mane aditakesi igira ara rongomia ia, igira nogo ara tabea na gokona God, mara lesovitabu nogo i konina a Ioane. ³⁰ Migira moa na Parisii ma na tarai na Ketsa ara sove tania na muriana na omea God e pede vanigira, mara sove na lesovitabu i konina a Ioane.

³¹ Me goko baba moa a Iesu me tsaria, “?Kalina eni nagua baa tangomana kau pada vanigira na tinoni ara sove tania na muriana na omea God e pede vanigira? ?Ara koegua vaga? ³² Igira ara vaga saikesa moa na ba-

ka ara totu i lao tana vale na maketi, mara sisinagi. Mara vaiguvigi mara tsaria, ‘!Igami ami uviriga vanigamu, migamu amu sove na gavai! !Ami lingena vanigamu na linge na qiluqilu, mamu sove na tangitangi!’ ³³ Eo, me vaga goto kalina e labamai a Ioane Batista, maia e naua na sese na vitoa me tau inu uaeni, migamu amu tsaria laka aia e tamani tidao. ³⁴ Mau mai goto inau na Dalena Tinoni, mau mutsa mau inu, migamu amu tsaria, ‘!Kamu reia baa ngana! !Aia e mutsa tauvatsa, me inu sosongo, me dulikolugira na mane aditakesi migira goto na tinoni e tangi seko na rongoguira!’ ³⁵ Eo, e labavulagia na manana nina sasaga loki God i koniqira moa igira ara tabedoua na omea God e pede vanigira.”

A Iesu i Valena a Simon na Parisii

³⁶ Kesa na Parisii, a Simon na asana, aia e soaa a Iesu ke ba mutsa kolua i valena. Ma Iesu e sage i valena, me totu i lao me sanga mutsa. ³⁷ Mi tana vera ia e totu kesa na daki, maia tana maurina popono e totu tana sasi. Maia e rongomia laka a Iesu e mai mutsa i valena na Parisii, te e adimaia na bilo loki na ko sisigini dou, ³⁸ me ba me totu i lao murina a Iesu varangisia na tuana, me ngangai, ma na koo na matana e lesoviginia na tuana. Mi muri me mamatsaliginia na ivuna, me domia na tuana a Iesu, me qetu ba gotoa na ko sisigini tana tuana.

³⁹ Mi kalina aia na Parisii e morosi vaganana ia, me tsarisegenina, “!Ae, ti vaga na mane iani na propete manana, me sauba moa ke donaginia ase i daki iani e pelea; me ke donaginigotoa laka aia e kesa na daki seko manana!”

⁴⁰ Ma Iesu e tsarivanja a Simon, “Igoe a Simon e kesa na goko kau tsarivanigo.”

Me tsaria a Simon, “Eo, Taovia, baa, ko tsarivaniau.”

⁴¹ Ma Iesu e tuturiga na goko me tsaria, “Ara ka ruka na mane ara ka kaoni qolo i konina kesa na tinoni. Kesa ka vidaqira e gini loaga tsege sangatu na qolo, ma na mane tavosi e gini loaga tsege sangavulu moa.

⁴² Mi kaira sui e utugana vanikaira na tuguvisu vaniana nina qolo ia. Maia e tuu me luvusile vanikaira sui moa ka loaqira. ?Vaga ia, migoe o pada laka ase i ka vidaqira na mane kaira sauba ke galuve lokia baa na tinoni ia?”

⁴³ Me gokovisu a Simon me tsaria, “Inau au pada laka aia nogoria na mane na tinoni ia e luvusi lee vania danga baa na loana.”

Ma Iesu e tsaria, “O tsarigadovia igoe.”

⁴⁴ Ma Iesu e pilo baa konina na daki, me goko vania a Simon me tsaria, “?Laka igoe o reia na daki iani? Inau au sagemai i valemumu, migoe o tau sauvaniau na koo gana kau vuliginia na tuaqu, maia na daki iani e vuliginia na tuaqu na koo na matana, me mamatsaliginia na ivuna. ⁴⁵ Migoe o tau domiau kalina au labamai,

maia e tau kuti na domiana na tuaqu tu kalina au labamai. ⁴⁶Igoe o tau ninaginia na lovaqu na mona, maia e getutsavua na tuaqu na ko sisigini. ⁴⁷Minau au tsarivanigo, nina galuve loki e nauvaniau na daki iani, i tana nogo e sauvulagia laka ara tanusi sui nina sasi danga. Masei ti vaga ara nusi tsaurae lee vania, maia e tsaurae lee goto nina galuve.”

⁴⁸Te e tuu a Iesu, me tsarivania na daki, “Nimu sasi ara tanusi sui nogo.”

⁴⁹Migira ara sanga mutsa tana, ara papada segeni i tobaqira, “?Asei vaga iani, me dona goto ke nusiligigira na sasi?”

⁵⁰Ma Iesu e tsarivania na daki, “Nimu tutuni e maurisigo nogo; ko vano tana rago.”

Ara Visana Goto na Daki Ara Tsarimurina a Iesu

8 Kesa tagu i muri, ma Iesu e liu bamai tana vera loki mi tana vera tetelo, me turupatuna na Turupatu Dou tana rongona na Verana God. Migira na sangavulu gana duli ara dulikolua, ²mara sangatsari goto visana na daki igira nogo na daki a Iesu e maurisigira tania na tidao seko ma gaqira lobogu: Ko Maria, aia ara soaginigotoa ko Madalena, maia nogo na daki ara tu vitu na tidao seko a Iesu e tsialigitugira tania; ³maia ko Joana na savana a Kusa, aia na mane tagao i valena a Herod; maia ko Susana, mara visana goto na daki tavosi; migira sui ara dona na gini aqo niqira qolo segeni tana maurisiaqira a Iesu migira gana duli.

Na Gokolia na Mane e Rasavaginia na Vatuna na Uiti

(Mateo 13:1-9; Marko 4:1-9)

⁴Ma na toga danga ara maimai moa i konina a Iesu, ara talu pipi nauna tana vera ma na vera; mi kalina igira ara saikolumai, ma Iesu e gini goko vanigira na gokolia vaga iani:

⁵“E kesa na mane e vano na rasavaginia na vatuna na uiti i laona nina uta. Mi kalina aia e rasavaginia, mara visana na vatuna ara puka lee tana sautu. Migira na tinoni ara tsogorigira, ma na manu ara ganigira.

⁶“Mara visana na vatuna ara puka tana kao vatuvatuga. Mi kalina ara kutsu me tsaku ara makede lee, rongona e mamatsa na kao. ⁷Mara visana na vatuna ara puka i laona na itai kokonaga, ma na konakona ara dato kolugira, mara poko kapusigira. ⁸Mara visana na vatuna ara puka tana kao dou; mara dato mara vua, mara vungu dou sosongo, visana ara kesa sangatu na vatuna konina.”

Mi kalina a Iesu e goko sui vaga ia, maia e gudato me tsaria, “!Eo, kamu rorongou, ti vaga kamu tamanina na kulimui!”

Ara Laverongona Nina Gokolia a Iesu

(Mateo 13:10-17; Marko 4:10-12)

⁹Migira gana duli a Iesu ara veisuaa nagua na rongona na gokolia vaga ia. ¹⁰Ma Iesu e goko vanigira me tsaria, “Vanigamu segeni igamu au vuresi makalia na manana e totu popoi tana gokolia ara kalea na Verana God, rongona igamu kamu gini padagadovigira dou. Me vanigira na tinoni tavosi sui, inau au sasaniginigira moa tana gokolia, na rongona igira kara momoro, me utu kara reigadovia, ma kara rorongou, me utu kara padagadovia, rongona igira ara tau gini boe na pukudouana niqu goko.

A Iesu e Nusirongona na Gokolia na Mane e Rasavaginia na Vatuna na Uiti

(Mateo 13:18-23; Marko 4:13-20)

¹¹“Na rongona na gokolia ia e vaga iani: aia na vatuna e vaga moa ti na gokona God. ¹²Ma na vatuna ara puka liligina na sautu e kalegira igira ara rongomiragoa na gokona God, mi muri me laba na tidao seko me veoligia na gokona God i laona na tobaqira, rongona ti igira kara tau tutunina ma kara gini mauri. ¹³Migira na vatuna ara puka tana kao vatuvatuga e kalegira igira ara rongomia na gokona God, mara gini magemage tsaku na adiana. Me tau moa lamuga kalavata i tobaqira. Ara tutunina kesa tagu tetelo moa, mi kalina e labamai na tabotabo mara pukaligi lee.

¹⁴Migira na vatuna ara puka tana itai kokonaga e kalegira igira ara rongomiragoa na gokona God, me ngoligira moa na papadana na omea ni lao eni ma na kiligolo danga ma na magemage lee tana maurigira, me gini sugutia na gokona God i tobaqira, me gini utugana kara dato dou. ¹⁵Migira na vatuna ara puka tana kao dou e kalegira igira e dou me goto na tobaqira. Ara rongomidoua na gokona God, mara pukukakaia i tobaqira, mara berengiti tsau kalina ara moloa e danga na vuaqira.

Na Gokolia Tana Rongona na Laeti I Vavana na Popo

(Marko 4:21-25)

¹⁶“Tagara ke kesa ke dona na tungiana na laeti, me ke tsavuginia na popo, se ke moloa i vavana na nige. Tagara, e molokaea nomoa i kelana na bela rongona ke gini mararasigira igira sui ara sagemai.

¹⁷“Nagua sui moa ti kara molopoia, sauba kara laba malemale sa dani, ma nagua moa ti kara tsavupoia, sauba kara tsodoa, ma kara adilabatia i malena.

¹⁸“Vaga ia, me ke reigamu kamu rorongou; rongona ti vaga kesa ke tamanina nogo danga nina omea, me sauba kara pabovanigotoa. Me ti vaga kesa ke tau tamanina sa nina omea, me sauba kara adiligi sui tania, me tsau tana omea tetelo lee aia e tamanina.”

Na Tinana ma na Tasina Ara Ngaoa Laka Kara Reia a Iesu

(Mateo 12:46-50; Marko 3:31-35)

¹⁹ Na tinana migira na tasina a Iesu, ara tu laba mai i konina, mara tu tau tangomana kara tu ba varangisia, rongona na toga danga ara kapi i laona na vale. ²⁰ Ma ia kesa e tsarivania a Iesu, "Na tinamu mi tugira na tasimu ara tu mai tuu i tano, mara tu ngaoa na reia-mu."

²¹ Ma Iesu e tsarivanigira sui ara totu tana, "Na tinaqu, ma na tasiqu inau, igira nogoria ara rongomia na gokona God, mara muria."

E Goko a Iesu me Beata na Tasi

(Mateo 8:23-27; Marko 4:35-41)

²² Me kesa dani, ma Iesu e tsarivanigira gana duli, "Ida ma ka savu baa i tabana na reku." Mara sage tana uaqa mara vano. ²³ Mi kalina ara vovotu, ma Iesu e tsaro me maturu rago. Me tavongani laba na guguri loki i mao, me gado kakai tana reku, ma na tasi e tuturiga na sage tana uaqa, mara ngari luvu. ²⁴ Migira gana duli ara galisia a Iesu mara tsarivania, "!Taovia, Taovia! Sauba ka tu mate tugita!"

Ma Iesu e tuu, me goko vania na guguri ma na tasi, me puka na guguri, me beata mate na tasi. ²⁵ Maia e tsarivanigira gana duli, "?Iava nimui tutuni igamu?"

Migira gana duli ara ganataa mara matagu, mara vaigokovigi segeniqira mara tsaria, "?Asei mane sagata ngana? !Aia e goko vanikaira na guguri ma na tasi, mara ka rongomi mangana!"

A Iesu e Maurisia Kesa na Mane E Totuvia na Tidao

(Mateo 8:28-34; Marko 5:1-20)

²⁶ A Iesu migira gana duli ara votu, mara savu baa tana niqira butona na vera na Gadara, gana ngongo votu i Galilii. ²⁷ Mi kalina a Iesu e tsipu i one, me mai laba i konina kesa na mane ni tana e totuvia na tidao. E oka nogo na mane iani e tau pipisi, me tau dona na totu i vera, me totu pipi kalina moa tana nauna i tana ara totu na vatulumana gana na qilu tinoni mate. ²⁸ Mi kalina aia e reia a Iesu, me guloki me taoporuporu i matana, me gudato me tsaria, "!A Iesu igoe nogo na Dalena God i gotu vasau? !Nagua o ngaoa ko nauvaniau? !Au nongigo kakai, ko laka na kedeaqu lee!"

²⁹ Aia e gini tsarivaganana ia, rongona a Iesu e ket-salinogoa na tidao seko ke vanoligi tania na mane ia. Danga nogo kalina na tidao seko e turuvia na mane ia, me atsa moa ti vaga kara soriginia na itai tapala na li mana ma na tuana ma kara totupitua, maia e kutigira na itai tapala, ma na tidao seko e tabarusia me gini vano tana legai mangu.

³⁰ Ma Iesu e veisuaa na mane, "?Asei na asamu?"

Ma na mane e tsaria, "Alaala na asaqu." Aia e gini tsarivaganana ia, rongona ara danga na tidao seko ara sage i laona. ³¹ Migira na tidao ara nongia a Iesu ke laka tsiatsunagira tana qou loki. †

³² Me kesa na alaala loki na boo ara totu varangi, mara mutsamutsa tana vungavunga. Migira na tidao seko ara nongia a Iesu ti ke tami ma kara sage i laoqira na boo. Ma Iesu e tamivanigira. ³³ Te ara rutsuligi tania na mane ia, mara ba sage i laoqira na boo. Ma na alaala popono na boo ara tabulosi mara viri tsogo katsaratsuna, mara tsoku tana reku, mara lulumi sui.

³⁴ Mi kalina igira na mane ara reitutugugira na boo ara reia na omea e laba vaga ia, ara ulo baa mara rasavagini bamaia na turupatuna tana verabau ia, me pipi tana vera taligu goto. ³⁵ Migira na tinoni ni tana ara ba reia na omea e laba. Mi kalina ara laba i konina a Iesu, mara reia laka aia na mane igira na tidao ara rutsuligi tania, e tototu kolunogoa a Iesu. E sagelia na polona, me doutugua na sasagana, migira sui ara gini matagu. ³⁶ Migira ara sanga na reiana na omea vaga ia, ara turupatuna vanigira laka e koegua na mane ia te e douvisutugua. ³⁷ Maia nogoria te igira sui lakalaka na tinoni tana butona na vera ia ara gini matagu mate, mara nongia a Iesu ke vanoligi tanigira. Ma Iesu e sagevisutugua tana uaqa me molelegira.

³⁸ Mi kalina a Iesu e aligiri na vavano, maia na mane na tidao seko ara rutsuligi tania e mai me nongia me tsaria, "Ko tamivaniau ma kau murigo."

Ma Iesu e raia ke vano, me tsarivania, ³⁹ "Ko visu i veramu, mo ko turupatuna bamai na omea God e nauvanigo."

Maia na mane e vano me gini turupatuna bamai pipi nauna tana vera loki ia, na omea vaga a Iesu e nauvania.

A Iesu e Maurisia na Dalena A Jairus Me Kesa na Daki e Pelea Moa na Polona

(Mateo 9:18-26; Marko 5:21-43)

⁴⁰ Mi kalina a Iesu e visumaitugua talu i tabana na reku, migira na tinoni danga ara mai valalea, rongona igira sui ara totupitunogoa i tana. ⁴¹ Mi tana e labamai goto kesa na mane, a Jairus na asana, maia na tagao tana lotu tana vera ia. Me mai me taotsuporu i matana a Iesu, me nongia ke baa i valena, ⁴² rongona aia e tamanina kesa moa na dalena daki, e sangavulu ruka moa na ngalitupana me varangi ke mate.

Mi kalina a Iesu e vavano moa i sautu, migira na toga ara kovia tabana mi tabana. ⁴³ Mi laoqira na toga tana, e totu kesa na daki e vasugabu e sangavulu ruka nogo na ngalitupa; maia e tsonigira sui nogo nina qolo vanigira danga na mane tatali, me tau tangomana kesa ke talimaurisia. ⁴⁴ Maia e tsarimai i murina a Iesu,

† "qou loki" Na tinoni ni sau ara pada laka igira na tidao seko ara totu sosori kesa tana qou loki i lao vasau pitua na dani na Pede Loki.

me pelea na isuisuna polona. Mi kalina tsotsodo aia e pelea na polona, ma na vasugabu e nanga lee tania.

⁴⁵ Ma Iesu e veisuaa, “?Asei e peleau?”

Migira sui ara tiatagaraa, ma Petero e tsarivania, “!Lao Taovia, ma na tinoni danga ara polipoligo mara bingigo!”

⁴⁶ Ma Iesu e tsaria, “Tagara. Ke kesa nomoa e peleau, rongona au vatsangi gadovia na susuligaqu e baa i konina.”

⁴⁷ Ma na daki ia e reigadovia laka ara tsodovulagino-goa nagua e naua, maia segenina e mai, me gariri me tsunaturu i matana a Iesu. Mi tana, i mataqira na toga sui, na daki ia e tsarivania a Iesu na rongona gua ti aia e peleginia na polona, me laka aia e gini dou saviliu nogo.

⁴⁸ Ma Iesu e tsarivania, “Dalequ igoe, nimu tutuni nogo e maurisigo. Ko baa tana rago.”

⁴⁹ Me gogoko moa a Iesu, me labaimai goto kesa na mane e adigokomai talu i valena a Jairus me tsarivania, “!A Jairus igoe! E matepitsu nogo na dalem, na manigua goto na bulesiana baba moa na Taovia.”

⁵⁰ Ma Iesu e rongomia nagua e tsaria na mane ia, me tsarivania a Jairus, “Ko laka na matagu; ko tutunina moa, ma na dalem daki sauba ke gini mauri.”

⁵¹ Mi kalina ara tsau i valena a Jairus, ma Iesu e tau tamivanigira na tinoni kara sage kolua i laona, tugira moa a Petero, ma Ioane, ma Iakobo, mi kaira goto na tinana ma na tamana na baka. ⁵² Ma na tinoni sui ara ngangai, mara viri tangitangi rongona na baka e mate nogo. Ma Iesu e tsarivanigira, “Kamu laka na ngangai. !E tau mate na baka, e maturu lee moa!”

⁵³ Migira sui tana ara gilugana a Iesu, rongona ara donamaka laka na baka ia e matepitsu nogo. ⁵⁴ Ma Iesu e tangolia na limana na baka, me gokodato me tsaria, “!Dalequ, ko tuu!” ⁵⁵ Me visutugua na mamagona na baka me mauri, me tu galigali, ma Iesu e ketsaligira kara palaa me ke mutsa gana. ⁵⁶ Kaira na tamana ma na tinana ara ka novo loki, ma Iesu e tongo vanikaira kara ka laka na tsarivaniana ke kesa na omea e laba.

A Iesu e Molovanogira Na Sangavulu Ruka

(Mateo 10:5-15; Marko 6:7-13)

9 Ma Iesu e soasaigira na sangavulu ruka gana duli, me sauvanigira na susuligana ma na tango-manana gana na tsialigiaqira na tidao seko sui, ma na maurisiaqira na tinoni lobogu. ² Mi muri, maia e mologira kara vano, ma kara gini turupatu tana rongona na Verana God, ma kara maurisigira na tinoni lobogu.

³ Ma Iesu e tsarivanigira, “Kamu laka na adiana sa nimui omea gana i sautu: na itoro, se na lapa, se na mutsa, se na qolo, laka goto na adiana na polo na oli.

⁴ Tana nauna tana kara soalakagamu dou, tana vale vage ia kamu totu, poi tsau kalina kamu vanoligi tania

na vera ia. ⁵ Mi tana nauna tana kara tau soalakagamu dou, kamu mololea na vera vage ia, ma kamu tsa-puligigotoa na kaona na vera ia tania na perana tuamui, ngiti papadana na parovata vanigira.”

⁶ Migira gana duli ara aligiri, mara vano, mara liu pipi tana vera, mara turupatuna na Turupatu Dou, mara maurisigira na tinoni lobogu pipi nauna tana ara liu.

E Ponopala Tobana a Herod

(Mateo 14:1-12; Marko 6:14-29)

⁷ Tana tagu nogo ia, a Herod e tagaovera tana Galilii. Mi kalina aia e rongomia laka e laba na omea vage gira, maia e gini ponopala tobana, rongona visana tinoni ara tsaria laka a Ioane Batista e maurivisutugua.

⁸ Mara visana tavosi ara tsaria laka e labamai a Elija na propete. Mara visana goto ara tsaria laka e kesa vidaqira na propete ni sau e maurivisutugua. ⁹ Ma Herod e tsaria, “?Asei mane vage goto ia ara gini goko ni? Ma Ioane, inau au kutinogoa na lovana.” Ma Herod e tsonilalavena a Iesu, me ngaoa ke reilakana.

A Iesu e Palagira Tsege na Toga Na Tinoni

(Mateo 14:13-21; Marko 6:30-44; Ioane 6:1-14)

¹⁰ Mara laba visumaitugua gana duli a Iesu, mara tatamanga vania na rongoqira na omea sui ara naua. Ma Iesu e adigira, me dulikoluvanogira kesa tana vera, i Betsaida na asana. ¹¹ Mi kalina na toga ara rongomia laka a Iesu e vano tana, migira goto ara tsarimurina. Maia e gokodou vanigira, me turupatuna vanigira na rongona na Verana God, me maurisigira igira e gadovigira na lobogu.

¹² Mi kalina e varangi nogo ke suu na aso, mara mai na sangavulu ruka, mara tsarivania a Iesu, “Taovia, e dou ti ko raigira na tinoni girani, ma kara baa visana tana vera tabana, kara gini lave gaqira mutsa ma na nauna tana kara maturu, rongona ieni na nauna mangu lee.”

¹³ Ma Iesu e tsarivanigira, “Igamu segeni nogo kamu sauvanigira na mutsa kara gania.” Mara tsaria, “Igami ami tamanina e tsege lelee na brede me ruka moa na tsetse. ?Megua, laka o ngaoa kami vano voli mutsa goto na mani palaaqira na toga popono girani?”

¹⁴ Migira sui ara totu tana ara gana ngongo tsege na toga na tinoni. Ma Iesu e tsarivanigira gana duli, “Kamu ketsaligira na tinoni kara totupuka i lao, ma kara tsege sangavulu tinoni pipi kesa tana tototu.”

¹⁵ Migira ara nauvaganana ia, ma na tinoni sui ara totupuka i lao. ¹⁶ Ma Iesu e tangolitugira tsege na brede me ruka na tsetse, me morodato i gotu, me soadoua God. Mi muri, maia e ngitigira, me tusuvanigira gana duli kara tuvari vanigira na toga. ¹⁷ Migira sui na toga ara mutsa mara masu dou sui. Mi kalina ara mutsa sui, migira gana duli a Iesu ara tsako kolugira na tsarana

na mutsa, mara dangaliginigira sangavulu ruka na kei.

A Petero e Tsarivulagia Laka Asei A Iesu

(Mateo 16:13-19; Marko 8:27-29)

¹⁸ Kesa dani kalina a Iesu e nongiingongi segenina, migira gana duli ara mai i konina. Ma Iesu e veisuagira me tsaria, “?Egua, igira na toga ara pada laka ase i inau?”

¹⁹ Mara tsaria, “Visana ara tsaria laka igoe a Ioane Batista. Visana ara tsaria laka igoe a Elia, migira goto visana ara tsaria laka e kesa vidaqira na propete ni sau vasau nogo e maurivisutugua.”

²⁰ Maia e veisuagira goto, “?Migaimu, egua? ?Amu pada laka ase i inau?”

Ma Petero e tsaria, “Igoe nogo nina Mesia God.”

A Iesu e Katevulagia Nina Rota Ma na Mateana

(Mateo 16:20-28; Marko 8:30-9:1)

²¹ Ma Iesu e parovatavigira kakai kara laka na tsarivania ke kesa. ²² Me tsarigotoa vanigira, “Inau na Dale na Tinoni, ni qu aqo nomoa kau rota loki, ma kara sove taniau igira na tinoni loki ma na taovia na lotu, migira goto na tarai na Ketsa. Me sauba kara matesiau, mi murina tolu na bongi, minau sauba kau maurivisutugua tania na mate.”

²³ Ma Iesu e pilo baa koniqira na tinoni toga ara totu tana, me tsarivanigira, “Ti vaga ke kesa ke ngaoa na tsarimuriqu inau, ma nina aqo ke pea segenina, me ke kalagaia nina gai ulutaligu pipi dani, me ke tsarimai i muriqu. ²⁴ Na rongona ase i moa ti ke padaloki sosongolia na maurina segeni, me sauba aia ke nangalilea. Masei moa ti vaga ke bisaa na maurina segeni tana rongogu inau, aia sauba ke maurisia. ²⁵ ?Eo, ma nagua sauba ke pelua kesa tinoni ti ke ngaoa ke mangana me ke tamanina na barangengo popono, me ke nangalilea na maurina segeni ma kara tsoniligia i taba?”

²⁶ “Ti vaga kesa tinoni ke gini vangamaa tana rongogu inau ma ni qu sasani, me sauba inau na Dalena Tinoni kau vangamaa tanigotoa aia kalina kau labamai tana mararaq, mi tana mararana goto na Tamaqu kolugira na angelo tabu. ²⁷ Inau au katemakali vanigamu laka ara totu visana ieni kalina ia, me sauba kara tau vati mate moa igira, poi kara sanga na reiana na Verana God.”

E Oli na Rereina a Iesu

(Mateo 17:1-8; Marko 9:2-8)

²⁸ Putsi alu na dani murina a Iesu e goko vaga ia, ma ia e aditugira a Petero, ma Ioane, ma Iakobo kolua, mara tu vano na nongiingongi kesa tana vungavunga.

²⁹ Mi kalina e nongiingongi a Iesu, me tavongani oli na rereina, me sere maka na polona. ³⁰ Mara ka tavongani

laba i konina ruka na mane, mara ka goko kolua. Kaira nogo a Moses ma Elija ³¹ ara ka laba tana marara ni gotu, mara ka gogoko kolua a Iesu tana rongona na mate sauba ke gadovia aia i Jerusalem, ti ke gini mantovu na omea sui God e vangarau idanogoa vania.

³² Ma Petero mi kaira gana duli ara tu maturu mate. Mi kalina ara tu mamata tugua, mara tu reia na mararana a Iesu, mi kaira ruka na mane ara ka totu-pala kolua.

³³ Mi kalina kaira a Moses ma Elija ara ka mololea a Iesu, ma Petero e tsarivania, “!Taovia, e dou sosongo rago na totu ieni! Sauba kami tu logoa ke tolu na vale-polo, ke kesa vanigo igoe, me ke kesa vania a Moses, me ke kesa vania a Elija.” Ma Petero e tau goto don-aginina nagua e gini goko rongona.

³⁴ Me gogoko moa a Petero, me tavongani laba kesa na parako, me ungasitugira. Mara tu matagu mate tugira gana duli kalina na ungangana na parako e tsavutugira. ³⁵ Me tangi kesa na goko i laona na parako me tsaria, “!Iani na Dalequ, aia au vilinogoa, kamu rongomi mangana!”

³⁶ Mi kalina e tangi sui na goko ia, ma Iesu segenina moa e totu tana. Mara tu gini mui dodo moa tugira gana duli, mara tu tau gini mavi na gokogini vaniana ke kesa na omea ara tu reia.

A Iesu e Maurisia Kesa na Baka Mane E Totuvia na Tidao Seko

(Mateo 17:14-18; Marko 9:14-27)

³⁷ Mi tana dani ngana, ma Iesu mi tugira tolu gana duli ara tu tsuna laba i lao talu tana vungavunga, migira na toga danga ara mai vaitsodogi kolua a Iesu.

³⁸ Me kesa na mane i laoqira na toga e gudato me tsaria, “!Taovia! !Au nongigo ko morosia baa na dalequ, aia e kesa lele moa na dalequ mane au tamanina!”

³⁹ !Ma na tidao seko e totuvia me tavongani guloki, me tsuna e labusagi tana kao, me gagariri, me tsotso na bubuena; me tau kuti na rotasiana vaga ia, me tau dona ke mololetsakua! ⁴⁰ Au ngasugira nogo gamu duli igoe laka kara tsialigia na tidao seko tania, migira ara tau goto tangomana.”

⁴¹ Ma Iesu e goko vanigira na toga me tsaria, “!Tinoni vanga vo tutuni igamu, me tabaru sosongo nimui sasaga! ?Ke oka koegua sagata kau totu i konimui, ma kau berengiti kolugamu?”

Me pilo baa i konina na tamana na baka me tsarivania, “Ko adimaia ieni na dalemu.”

⁴² Mi kalina e maimai moa na baka mane ia, ma na tidao seko e pisatsunaa i lao, me gagariri. Ma Iesu e ketsaliligia na tidao seko, me maurisia na baka mane, me sauvisua vania na tamana. ⁴³ Migira sui na tinoni ara gini novo na reiana na susuligana loki God.

A Iesu e Gini Goko Tugua Tana Rongona na Mateana
(Mateo 17:22-23; Marko 9:30-32)

Migira na toga ara ganataa moa pipi na omea e aqosigira a Iesu, maia e tuu me goko vanigira segeni gana duli me tsaria, ⁴⁴“Kamu pukukakaia i tobamui na omea inau sauba kau tsarivanigamu kalina ia. Inau na Dalena Tinoni, sauba kara sauligiau tana limaqira na tinoni seko.” ⁴⁵Migira gana duli ara tau moa pada-gadovia na rongona nina goko a Iesu. E popoi vanigira moa te ara tau padagadovia, migira sui ara gini matagu na veisuana a Iesu nagua na rongona na goko vaga ia.

Laka Asei e Tzapakae Liuliu Baa Tana Verana God
(Mateo 18:1-5; Marko 9:33-37)

⁴⁶ Me kesa na vaiganigi e labadato i laoqira gana duli a Iesu, rongona laka aseidaqira e tsapakae liuliu baa. ⁴⁷ Ma Iesu e dona nagua vaga ara padaa, te e adia kesa na baka tetelo me turuvaginia i ligisana, ⁴⁸ me tsarivanigira, “Asei ti ke soalakadoua na baka tetelo vago iani tana asaqu inau, aia e soalakadouau inau; masei ti ke soalakadouau inau, maia e soalakadougotoa aia e molomaiaiu inau. Na rongona aia e tetelo baa i laomui igamu, aia nogoria e tsapakae liuliu baa.”

Asei Ti Ke Tau Tukapusigamu Aia Nogo e Sangapata Kolugamu
(Marko 9:38-40)

⁴⁹ A Ioane e gokodato me tsaria, “Taovia, igami ami morosia kesa na mane e tsialigi tidao tana asamu igoe, mami tongo vania rongona aia e tau sanga totu i laona nida saikolu igita.”

⁵⁰ Ma Iesu e tsarivania, me vanigira goto gana duli tavosi, “Kamu laka goto na tongo vaniana, rongona aseidaqira ti ke tau tukapusigamu aia nogo e sangapata kolugamu.”

Kesa Tana Vera ni Samaria Ara Sove Tania a Iesu

⁵¹ Ma Iesu e dona laka e varangi mai nogo na dani tana aia ke dato i baragata, te aia e pada sosongolia laka ke vano nomoa i Jerusalem. ⁵² Te aia e tuu me molovanogira talu visana kara idavano. Migira ara baa, mara balaba kesa tana vera ni Samaria, mi tana laka kara vangarau manogati vania pipi na omea. ⁵³ Migira na tinoni ni tana ara sove tania a Iesu rongona ara dona nogo laka aia e sulungana na baa i Jerusalem. ⁵⁴ Mi kalina kaira a Iakobo ma Ioane ara ka reia na omea vaga ia, mara ka tsaria, “?Taovia, laka igoe o ngaoa kami ka soatsunamaia na lake ke talu i gotu, ma ke iruvi sekoligira igira, vaga e naua a Elija i sau?”

⁵⁵ Ma Iesu e pilo baa ka koniqira, me tosasaga vanikaira me tsaria, “E koegua ka nimui sasaga kaga-

mu te amu ka goko vaga ia; minau na Dalena Tinoni, au tau sulungana mai laka kau sekolia na mauriqira na tinoni; au gini mai na rongona moa kau vagamaurisigira.” ^{†56} Ma Iesu migira gana duli ara vano kesa tana vera tavosi.

Tolu na Mane Ara Tu Nongia a Iesu Laka Kara Tu Tsarimurina
(Mateo 8:19-22)

⁵⁷ Ara vano baba moa i sautu igira, me mai kesa na mane me tsarivania a Iesu, “Taovia, sauba inau kau murigo iava moa tana igoe ko vano.”

⁵⁸ Ma Iesu e tsarivania moa, “Migira na pai atsi mara tamanina na kovakova na gai tana kara tsaro. Migira na manu ara tamanina na binuqira. Minau na Dalena Tinoni, mau tau tamanina sa nauna dou tana kau tsaro ma kau mango rago.”

⁵⁹ Ma Iesu e goko vanigotoa kesa na mane tavosi, me tsaria, “Migoe ko tsarimuriqu.”

Maia e nongia a Iesu, “Taovia, ko tamivaniau ma kau visu i veraqu, ma kau qilutalua na tamaqu.”

⁶⁰ Ma Iesu e tsarivania, “Ko molovanigira nogo igira ara mate kara qilu segeniqira niqira mate. Migoe moa ko baa, mo ko sanga na gini turupatuna na rongona na Verana God.”

⁶¹ Me mai kesa goto na mane me tsaria, “Inau kau tsarimurimu Taovia; mo ko tamivaniau kau vano, ma kau ba vailivugira talu igira i valequ.”

⁶² Ma Iesu e tsarivania, “Ti vaga kesa ke tuturiga nogo na pilokao, me ke tau kuti na morovisu, tinoni vaga ia e tau saikesa ulagana ke aqo vangana na Verana God.”

A Iesu e Molovanogira Ara Vitu Sangavulu Ruka Gana Duli

10 Mi murina ia, ma Iesu e viligira vitu sangavulu ruka na mane tavosi, me molovanogira kara duli ruka babaa, ma kara idavano vania, ma kara liu pipi tana verabau, me pipi tana nauna sui tana aia segenina sauba ke liu baa.

² Maia e tsarivanigira, “E raranga nogo na uta loki, mara tsaurae lee na tinoni aqo gana na tsuriviana. Kamu nongia na tamanina na uta ke molovanogira na tinoni aqo kara ba tsurivia nina uta, me kara angunikolugira i vale na lakana. ³!Kamu baa! Inau au molovanogamu mala vaga na dalena sipi i laoqira na pai atsi veveigaa. ⁴ Kamu laka na adiana gamui todo na qolo, se gamui lapa, se gamui porotua; kamu laka goto na goko vaniana sa tinoni ti kamu tsodoa i sautu.

⁵ “Ti kalina kamu tuu na sage i laona kesa na vale, kamu ida talu kamu tsaria, ‘Na rago ke totu tana vale

† Visana tana mamare tavosi ara tau moloa na tsaqina goko “me tsaria: E koegua vagamaurisigira.”

iani.' ⁶ Me ti vaga ke totu tana kesa na mane e rago nogo tobana, me sauba goto nimui goko na rago ke baa me ke totu i konina; me ti vaga ke tagara, ma nimui goko na rago sauba ke kidivisu lee tugua i konimui.

⁷ Kamu totu kalavata tana vale vaga ia, ma nagua sui moa kara gini vangalaka vanigamu kamu gania ma kamu inuvia, rongona na tinoni aqo e ulagana kara sauvania na matena nina aqo. Kamu laka goto na oli vale bamai.

⁸ "Ti kalina kamu sage i laona kesa na verabau, ma kara soalakagamu dou na tinoni ni tana, kamu ganiragoa nagua kara sauvanigamu, ⁹ kamu maurisigira na tinoni lobogu tana vera ia, ma kamu tsarivanigira, 'Na Verana God e mai varangisigamu nogo.'

¹⁰ "Me ti vaga igamu kamu laba kesa tana verabau, migira na tinoni ni tana kara tau soalakagamudou, kamu liu tana sautuna na vera ia, ma kamu tsaria, ¹¹ 'Ami tiduvaligia na kaona na veramui e bulu tana perana tuamami, aia ngiti papadana na parovata vanigamu. !Ma kamu donadou nomoa, laka na Verana God e mai varangisigamu nogo!' ¹² Au tsarimakali vanigamu laka tana Dani na Pede, sauba God ke galuvegira dodo baa na Sodom, liusia na vera vaga ia i tana ara sove na rongomiana nimui goko.

Sauba Ke Seko Vanigira na Vera Tana Ara Tau Tutunina a Iesu

(Mateo 11:20-24)

¹³ "Sauba ke seko sosongo rago vanigamu nomoa igamu na Korasin! Sauba ke seko sosongo rago vanigamu goto igamu na Betsaida! Rongona ti vaga igira na valatsatsa ara laba nogo i laona na veramui igamu, kara laba vaga goto i sau i Tire mi Sidon, me sauba ke oka nogo igira na tinoni ni tana kara totupuka i lao, ma kara sagelia na polo baubau, ma kara gini uliuli na tora, na mani sauvulagiana laka ara pilotoba tanigira nogo niqira sasi! ¹⁴ Eo, mi tana Dani na Pede, sauba God ke galuvegira dodo baa na Tire ma na Sidon liusigamu igamu na Korasin ma na Betsaida.

¹⁵ !Me vaga goto vanigamu igamu na tinoni ni Kaper-naum! ?Amu kilia ngatsu laka kamu tsapakae liusigira na vera tavosi sui? !Migamu, sauba God ke tsonit-sunagamu tana vera na rota saviliu!"

¹⁶ Mi muri, ma Iesu e tsarivanigira gana duli, "Asei moa ti ke rongomigamu igamu, aia e rongomiau goto inau, masei ti ke sove tanigamu igamu, maia e sove taniau goto inau, masei ti ke sove taniau inau, maia e sove tanigotoa aia e molomaiau inau."

Ara Visumai Igira na Vitu Sangavulu Ruka Gana Duli a Iesu

¹⁷ Ara visumai igira na vitu sangavulu ruka na mane, mara magemente loki. Mara tsarivania a Iesu, "Taovia,

migira goto na tidao seko ara rongomigami igami kalina ami tsialigigira tana asamu igoe!"

¹⁸ Ma Iesu e tsarivanigira, "Eo, inau au reia Satan e pukatsuna vaga kalina e kirapi na angaanga. ¹⁹ !Kamu rorongou dou! Au tusuvanigamu nogo na susuliga gana kamu gini tangomana na tsogoriaqira na muata ma na liva, me pipi sui gana susuliga gamui gala na tidao seko, me sauba e utu ke sekoligamu sa omea seko. ²⁰ Migamu, ma kamu laka na gini mage moa tana rongona igira na tidao seko ara rongomigamu; kamu gini mage putsikae baa tana rongona God e maret-sunagira nogo na asamui i baragata."

A Iesu e Mage me Soadoua na Tamana

(Mateo 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Mi tana tagu ia, ma na Tarunga Tabu e dangaliginia na tobana a Iesu na magemente, maia e tsaria, "Mama, igoe nogo na Taovia ni gotu mi lao! Inau au soadougo rongona igoe nogo o tusuvulagi vanigira na tinoni ara tau liu tana sasani, na omea igoe o molopoia vanigira na tinoni ara liu tana sasani mara sasaga loki. Eo Tamaqu, igoe segenimu nogo o pedea ke vaga, me gini dou i matamu."

²² Mi muri, ma Iesu e goko vanigira na toga, me tsaria, "Eo, na Tamaqu e tusuvaniau nogo pipi na omea sui lakalaka. Me tagara ke kesa ke donaginia laka ase manana aia na Dalena God. Aia segenina moa God Tamana aia e donaginia. Me tagara ke kesa ke donaginia na Tamana. Aia segenina moa na Dalena aia e donaginia, kolugira goto igira aia na Dalena e viligira kara sanga na donaginiana."

²³ Ma Iesu e pilo baa koniqira gana duli me tsarivanigira segeni, "Eo, e dou baa vanigamu igamu amu reigira na omea amu morosigira kalina ia! ²⁴ Inau au tsarivanigamu laka ara danga nogo na propete ma na taovia tsapakae e silovigira na reiaqira na omea vaga igamu amu reigira kalina ia, mara tau tangomana na reiaqira, ma na rongomiaqira na omea igamu amu rongomigira, migira ara tau tangomana na rongomiaqira."

Na Gokolia Tana Rongona Kesa Na Mane Galuve ni Samaria

²⁵ Kesa na tarai na Ketsa e mai laka ke tovoa na tubulaginiana a Iesu. Te e tuu me veisuaa a Iesu, "Taovia, nagua kau naua ti kau tamaniginia na mauri saliu?"

²⁶ Ma Iesu e tuguvisua nina goko me tsaria, "Ma nagua ara marea tana Mamare Tabu? Nagua o tsokoa tana?"

²⁷ Ma na mane e tsaria, "Ko galuvea na Taovia nimu God tana tobamu popono, mi tana tidaomu popono, mi tana susuligamu popono, mi tana papadamu sui,

mo ko galuvegira na kulamu vaga igoe o galuve segenimu."

²⁸ Ma Iesu e tsarivania, "Igoe o tsarigadovia! Ko nauvaganana ia, me sauba ko mauri saliu."

²⁹ Maia na tarai na Ketsa e ngaoa moa ke tuliusia a Iesu, te e veisuaa goto, "?Masei vaga igira na kulaqu?"

³⁰ Mi tana, ma Iesu e tsarivania na gokolia iani, "E kesa na mane e talu i Jerusalem me vano kalea i Jeriko. Mi tana sautu, igira na tukatso ara tangolia mara labua, mara laugira na polona me pipi nina omea sui, mara mololea e tsaro varangi mate. ³¹ Me labamai tana sautu ia kesa na mane tabu; mi kalina e reia na mane e boka, maia e liuligi tania. ³² Me liumai goto i tana kesa na Levite, me ba konina na mane, me reia, me liuligi tanigotoa.

³³ "Mi muri, me liumai i tana kesa na mane ni Samaria, maia e reia na mane e tsaro boka tana me galuve sosongolia i tobana. ³⁴ Me ba saviliu i konina, me ninaginia na mona, me qetua na uaeni tana bokana me vegogira; mi muri, me molokaea na mane i gotuna nina asi, me adivanoa kesa tana lumaqira na tinoni labana, mi tana e totu kolua me aragoa. ³⁵ Mi tana dani ngana, maia e adia ruka na qolo me sauvania na tamanina na luma me tsarivania, "Ko reitutugua na mane iani, mi kalina kau visumaitugua ieni, minau sauba kau tuguvisu vanigo na matena nimu omea sui igoe o galueginia."

³⁶ Mi tana, ma Iesu e veisuaa na tarai na Ketsa, "?Tana nimu papada igoe nagua o pada, laka ase i tu vidaqira tolu na mane tugirani, e vaga na kulana dou aia na mane ara bokalia na tukatso?"

³⁷ Ma na tarai na Ketsa e tsaria, "Aia nogo e galuvea na mane ia." Ma Iesu e tsarivania, "Ko baa igoe, mo ko nauvaganana goto ia."

A Iesu e Tsigovikaira Ko Marta Ma Ko Maria

³⁸ Ma Iesu migira gana duli ara vano baba moa i sautu, mara balaba kesa tana vera. Me kesa na daki tana vera ia, ko Marta na asana, e soaa a Iesu ke baa i valena. ³⁹ Me totu goto tana kesa na tasina ko Marta, ko Maria na asana, maia e totu i lao i tuana na Taovia, me rongomi vatavia nina sasani.

⁴⁰ Maia ko Marta e ngolia moa pipi na aqo sui, te e tuu me tsarivania a Iesu, "?Taovia, laka o tau gini boe igoe na tasiq e molovaniau inau na aqo sui? !E dou ko ketsalia ke mai me ke sangaau!"

⁴¹ Ma na Taovia e tsarivania, "!Marta, Marta! Igoe o gini boe, mo padailokiigira sosongo danga na omea.

⁴² Me kesa moa na omea e dou ke ida talu. Ko Maria aia e vilia na omea e dou baa, ma na omea iani e utu ke kesa ke adiligi tania."

A Iesu e Sasanigira na Nonginongi

(Mateo 6:9-13; 7:7-11)

11 Kesa dani ma Iesu e nonginongi kesa tana nau-na. Mi kalina aia e nonginongi sui, me kesa vidaqira gana duli e mai me tsarivania, "Taovia, ko sasanigami na nonginongi, vaga a Ioane aia e sasani-gira nogo gana duli."

² Ma Iesu e tsarivanigira, "Kalina ti kamu tuu na nonginongi, ma kamu goko vaga iani:

'Tamamami i gotu

ke tabu na asamu;

ko mai ko tamanigami sui,

³ ko vanigami na mutsa na pipi na dani.

⁴ Mo ko padalea na omea seko ami nauvanigo, vaga igami ami padalea na omea seko ara nauvanigami na tinoni tavosi

mo ko laka na mololegami vania na tabotabo.' "

⁵ Ma Iesu e tsarigotoa vanigira, "Ti vaga ke kesa vidamui ke ba laba i valena kesa na kulana tana levugata, me ke tsarivania, '!Kulaqu, ko tamivaniau kau kaoni ke tolu na bredi, ⁶ rongona e kesa na kulaqu e vano na vinano, me vasini moa e mai laba i valequ, mau tau tamanina sa mutsa kau palaginia!' ⁷ Me ti vaga aia na kulana e totu i laona na vale, ke gokotsuna vania me ke tsaria, '!Ko laka na bulesiaqu! Au ravenogoa na bani, migira na dalequ minau ami tu tsaro sui nogo i nige. Me utu goto kau tuu ma kau sauvanigo sa omea.' ⁸ ?Me ti ke vaga ia, me sauba kegua? Inau au tsarivanigamu, e atsa moa ti aia ke sove na tuu, ma na ba tusuvania na kulana na bredi rongona aia e galuvea na kulana, me sauba moa ke tuu, me ke tusuvania pipi na omea aia e kilia, rongona e qisi na rongomiana na kulana e tau vangamaa na totu matengana na nono.

⁹ "Me vaga ia, minau au tsariivaniigamu: Kamu nongia, me sauba kamu adia; kamu lalavea, me sauba kamu reivolagia; ¹⁰ rongona pipi sei ti ke nongia sauba ke adia, masei moa ti ke lalavea sauba ke reivolagia, ma na bani sauba kara sangavi vania ase i moa ti ke kidiki-di.

¹¹ "?Laka ke kesa i laomui igamu na tamaga, ke tusuvania na dalena kesa na muata ti vaga aia na dalena ke nongia na tsetse? ¹² ?Se ke sauvania na liva kalina aia ke nongia na toluna? ¹³ ?Ti vaga igamu na tinoni seko, mamu dona rago na tusuana na omea dou vanigira na dalemui, megua, laka na Tamamui i gotu ke tau saua na Tarunga Tabu vanigira igira ara nongia i konina?"

Visana Tinoni Ara Tsaria Laka a Iesu E Gini Aqo na Susuligana Beelsebul

(Mateo 12:22-30; Marko 3:20-27)

¹⁴ A Iesu e tsialigia kesa na tidao tania kesa na mane e bulu lapina; mi kalina na tidao e rutsuligi tania na mane ia, maia e tuturiga na goko. Ma na toga ara gini novo loki, ¹⁵ mara visana tinoni ara gini goko vaga iani, "Aia Beelsebul gaqira taovia na tidao, aia nogo e tusu-vania na susuligana te aia e gini dona na tsialigiaqira na tidao."

¹⁶ Mara visana goto ara ngaoa laka kara tubulaginia a Iesu, te ara nongia ke naua kesa na valatsatsa me ke gini sauvulagiginia laka ti na susuligana aia e talu i gotu. ¹⁷ Ma Iesu e donaginia na omea igira ara padaa, te aia e tsarivanigira, "Ti vaga kesa tana vera, igira segeniqira nogo na tinoni kara tuu ma kara vaivotagi segeniqira ma kara vailabugi kolu, me sauba e utu lelee ke oka me ke taveo lee na vera vaga ia. ¹⁸ ?Me vaga goto ti tana verana Satan igira segeniqira nogo kara tuu me kara vaivotagi ma kara vailabugi kolu, me ke koegua ti ke tukakai goto na verana aia? Migamu, amu tsaria laka Beelsebul nogo e sauvaniau na susuligana ti au gini tangomana inau na tsialigi tidao. ¹⁹ ?Me ti vaga inau kau tsialigi tidao tana susuligana Beelsebul, migira nimui tinoni igamu, tana susuligana ase i ara tangomana igira na gini tsialigi tidao? !Me vaga ia, migira nogo nimui tinoni segeni sauba kara tuu ma kara pedegamu! ²⁰ Ma ti inau au tsialigi tidao tana susuligana nogo God, maia nogoria e gini sauvulagila laka na Verana God e mailaba nogo i konimui.

²¹ "Ti vaga kesa na mane susuliga ke sagelia gana sagore, me ke pitudoua na valena, me sauba kara totudou pipi nina omea sui. ²² Me ti ke labamai goto ke kesa na mane tavosi ke susuliga baa liusia aia me ke labua, maia sauba ke lauligia pipi sui gana sagore aia na tamanina na vale e gini tsotsovata i konina, me ke tuvarivotagira na omea sui aia e komia i konina.

²³ "Asei ti ke tau tabana koluau, aia e tukapusiau. Ma sei ti ke tau sanga na tsakosai koluau, aia e sarangasia.

Na Omea e Dona Ke Laba Vanigira E Tau Lamuga Dou Niqira Tutuni

(Mateo 12:43-45)

²⁴ "Kalina kesa na tidao seko e rutsuligi tania kesa na tinoni, maia e baa me rurugu bamai tana kao mamatasa, me lalavea na nauna tana ke mango. Me ti vaga aia ke tau reia kesa na nauna dou tana ke mango, maia ke goko segenina me ke tsaria, 'Dou, inau sauba kau visu-tugua tana valequ tana au mololenogoa.' ²⁵ Maia e visutugua, me reia na vale ara salamale doua, me dou pipi na omea sui i laona. ²⁶ Maia e tuu, me rutsu visu-

tugua, me ba lalavegira ara tu vitu na tidao seko tavosi ara tu seko liusia baa aia. Mara tu mai, mara tu sage mara tu totu kalavata i laona na tinoni ia. Mi tana susuina, ma na tinoni vaga ia e seko loki baa liusia tana idana."

Kesa na Daki e Tsonikaea a Iesu

²⁷ Mi kalina a Iesu e gogoko vaga moa ia, me kesa na daki e gokodato i laogira na toga me tsarivania, "IE dou sosongo kiki vania aia na daki e vasugo igoe me tsutsugo!"

²⁸ Ma Iesu e tsarivania, "IEo, me dou sosongo goto baa vanigira ara rongomia na gokona God mara muria!"

Igira Ara Ngaoa Moa Laka Kara Reia na Valatsatsa

(Mateo 12:38-42)

²⁹ Mi kalina igira na toga danga ara tupolia a Iesu, maia e goko babaa me tsarivanigira, "IE seko sosongo rago nomoa niqira sasaga na tinoni ni dani eni! Igira ara nongi valatsatsa moa, me utu goto kau naua kesa vanigira, me sauba moa kara reia kesa na valatsatsa, vaga nogo e laba vania a Jona i sau. ³⁰ I sau a Jona na propete e lia mala papadana vanigira na tinoni ni Nineve, me atsa vaga goto na Dalena Tinoni sauba aia goto ke lia ngiti papadana vanigira na tinoni ni dani eni.

³¹ "Mi tana Dani na Pede, me sauba ke tuu aia na Daki Taovia ni Seba, me ke taimataqira na tinoni ni dani eni, rongona aia e talu tana vera ao sosongo, me sulungana mai na rongomi vataviana nina totogoko sasaga a Solomon. Minau au tsarimakali vanigamu laka e totu nogo kesa ieni aia e loki liusia baa a Solomon.

³² "Mi tana Dani na Pede, sauba kara tuu igira na tinoni ni Nineve, ma kara taimatamui igamu rongona igira ara pilotoba tanigira nogo niqira sasi, kalina ara rongomia a Jona e tosasaga vanigira. !Minau au tsarimakali vaniigamu, laka e totu nogo kesa ieni aia e loki liusia baa a Jona!

Na Mararana na Konida

(Mateo 5:15; 6:22-23)

³³ "Tagara ke kesa ke dona na tungiana na laeti me ke ba molopoia i vavana na bela, se ke tsavuginia na popo; e utu. Sauba ke tsauraginikaea nomoa tana tuguru, ti ke marairasiiginiigira na tinoni ara sagemai i vale. ³⁴ Na matamui e vaga ti na marara vania na konimui. Kalina e dou na matamui, ma na konimui popono e marara; mi kalina e tau dou na matamui, ma na konimui popono e totu moa tana rodo. ³⁵ Kamu parovata dou, rongona na marara e totu nogo i konimui ke tau oli me ke lia na rodo. ³⁶ Ti vaga na konimui popono ke marara me ke tagara goto sa turina ke totu

tana rodo, me sauba ke marara popono pipi nauna sui tana konimui, vaga nogo kalina na laeti e mararasig-inigamu na mararana.”

A Iesu e Taimataqira na Parisii Ma na Tarai na Ketsa
(Mateo 23:1-36; Marko 12:38-40)

³⁷ Mi kalina e goko sui a Iesu, me tuu kesa na Parisii, me nongia ke ba sanga na mutsa i valena; ma Iesu e sage, me totupuka me mutsa. ³⁸ Maia na Parisii e gini novo kalina e reia laka a Iesu e tau vulivuli talu ti ke mutsa.

³⁹ Ma na Taovia e tsarivania, “Eo, migamu na Parisii, amu vulimalegira rago i taba nimui popo na mutsa, mi laomui igamu e dangaliginigamu na susugu ma na papada seko. ⁴⁰ !Amu bule! ?Laka amu tau donaginia laka God aia e aqosia i taba me aqosigotoa na laona?

⁴¹ Minau au tsarivanigamu, kamu gini vangalaka na omea i laona nimui tseu ma nimui popo vanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea. Aia nogo kamu nauvaganana, ti pipi na omea sui kara male vanigamu.

⁴² “!Sauba ke seko rago vanigamu na Parisii! Igamu amu sauragoa vania God kesa na sangavulunina turina pipi na omea tetelo amu tamanina, tsau tana omea tetelo lee, vaga na rokete ma na gotso, mamu tau gini boe na nauana na pedegoto vanigira na tinoni, ma na galuve vania God. Kamu sauragoa nimui vangalaka vania God, ma kamu laka moa na padaleana na nauana na aqo galuve vanigira na tinoni tavosi.

⁴³ “!Sauba ke seko rago vanigamu igamu na Parisii! Amu dona na viliana na sasamui dou i laona na valelotu, mamu ngaoa moa laka na tinoni kara soadougamu i mataqira na toga. ⁴⁴ !Manana sauba ke seko rago vanigamu! Igamu amu vaga moa na qiluna tinoni ara tau kusua, mara mai na tinoni mara tsotso moa i kelana, rongona ara tau reigadovia laka na qilugilu e totu tana.”

⁴⁵ Me kesa na tarai na Ketsa e goko baa vania a Iesu me tsaria, “!Taovia, kalina igoe o goko vaganana ia, me vaga moa ti o peagami goto igami!”

⁴⁶ Ma Iesu e tsarivania, “!Eo, sauba ke seko rago vanigamu goto igamu na tarai na Ketsa! Amu molokaea tana kokoveqira na tinoni tavosi na kalagai mamava sosongo, migamu segenimui amu tau goto sanga na peleginiana na kakaumui. ⁴⁷ !Sauba ke seko rago vanigamu! Igamu amu aragodougira rago na qilugira na propete, migira nogoria na mumuamui igamu ara labumatesigira i sau. ⁴⁸ Me vaga nogo ti amu sangatami goto igamu tana omea ara aqosia igira na mumuamui; rongona igira na mumuamui ara matesigira na propete, migamu amu tuu mamu aragodoua na qilugira. ⁴⁹ Tana rongona nogo na omea vaga gira, ti aia God e gini goko vaga iani tana Mamare Tabu, ‘Inau sauba kau molovanogira na propete ma niqumane

adigoko vanigira; migira sauba kara tuu, ma kara labumatesigira visana, ma kara rotasigira lee visana.’

⁵⁰ “Vaga nogoria ti sauba na tinoni ni dani eni kara gadovikedena na rongona na mateaqira na propete sui ara labumatesigira tuu tana tuturigana na barangengo, ⁵¹ tuu kalina ara lamutasia a Abel, me ke tsau baa kalina ara lamutasia a Sekaria, aia ara labumatesia tana ka levugaqira na belatabu na mani kodoputsa i tano, ma na Nauna Tabu. !Eo, inau au tsaria na manana vanigamu, laka igira nogo na tinoni ni dani eni sauba ke gadovigira na kede tana rongoqira na omea sui lakalaka girani!

⁵² “!Sauba ke seko rago vanigamu na tarai na Ketsa! Amu tangolipoia na kii gana na sangaviginiana na matsapana na vale na lavedona, migamu segeni goto amu sove na sage i laona, mamu tongo kapusi vanigira goto igira ara ngaoa kara sage baa i laona.”

⁵³ Mi kalina a Iesu migira sui na tinoni ara mololea na vale ia, migira na tarai na Ketsa ma na Parisii ara tuturiga na vaitsarigana a Iesu, mara torogoko i konina tana rongoqira danga na omea. ⁵⁴ Ara tovoa laka kara tubulaginia me ke gini goko sasi, mi tana kara gini tamanina niqira rongona na tatamanga gana.

Visana na Parovata
(Mateo 10:26-27)

12 Mi tana igira na toga ma na toga na tinoni ara saikolu mai, mara vaikapitsigi mara vaitsogorigi. Me tuu a Iesu me goko talu vanigira gana duli, me tsarivanigira, “Kamu parovata tania niqira sasaga malapalu igira na Parisii, rongona i taba ara rerei dou rago, mi laona na tobaqira e tau male. ² Minau au tsaria vanigamu, laka nagua sui moa ti kara tsavupoia na tinoni, sauba kara labavulagia i malena; me pipi sui na papada popoi sauba kara labamaka. ³ Vaga ia, ma nagua sui moa ti kamu tsaripopoia i laona na rodo, sauba kara tangilaba tana mararana, ma nagua sui moa amu gini gagasa tana kuliqira na tinoni i laona na voki, sauba kara tangilaba i taba.

Ka Laka na Mataguniaqira Na Tinoni Lee
(Mateo 10:28-31)

⁴ “Minau au tsarivanigamu igamu na kulaqu, kamu laka moa na mataiguniaqira lee igira ara dona kara labumatesia moa na konimui, mi muri, me utu goto kara naua sa omea vania na tidaomui. ⁵ Inau kau katevanigamu ase i moa aia igamu kamu matagunia; kamu matagunia moa God, rongona ti ke matesia na konimui, maia segeni e tamanina goto na susuliga ke tsonia na tidaomui tana rota e vo sui. !Eo, inau au tsarivanigamu, aia moa kamu matagunia!

⁶ “Igamu amu dona nogo laka e ruka lelee moa na tavi na qolo na matena na voliginiana tsege na piupiu

tetelo. Ma God aia e tau goto padalea ke kesa vidaqira. ⁷Atsa moa igira na kolina ivu tana lovamui, God e tsokogira sui nogo. !Me vaga ia, ma kamu laka goto na matagu; rongona i matana God igamu amu loki liusigira baa na dangana na piupiu!

Na Katevulagiana ma na Tiatagarana A Iesu Kristo

(Mateo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸"Inau au tsarivanigamu laka ti vaga ke kesa ke tuu me ke katevulagia i mataqira na toga laka aia niqutinoni inau na Dalena Tinoni, minau sauba kau nauvanana vanigotoa aia i mataqira nina angelo God.

⁹Me ti vaga kesa ke tiatagara i mataqira na toga laka aia e tau niqutinoni inau, me sauba inau goto kau tiatagara aia i mataqira nina angelo God.

¹⁰"Ti vaga kesa ke gokoseko vaniau inau na Dalena Tinoni, me tau utu ke tanusi nina sasi; masei moa ti ke gokoseko vania na Tarunga Tabu, tinoni vaga ia e utusaikesa ke tanusi nina sasi.

¹¹"Me ti vaga kara raqagamu baa i mataqira na taovia na lotu, se i mataqira na taovia tagao momoru, se na taovia tagao vera tana rongoqu inau, migamu kamu laka na gini boe ke koegua ti kamu isutugu segenimui, se nagua sauba kamu tsaria. ¹²Rongona na Tarunga Tabu aia segeni nogo sauba ke sasanigamu nagua kamu tsaria tana tagu vaga ia."

Na Gokolia Tana Rongona Kesa na Mane Tamani Omea Danga

¹³Kesa na mane i laoqira na toga e mai konina a Iesu me tsarivanja, "Taovia, au nongigo ko ketsalia na tasiqum ke tuvarivotaa vanikami igira na omea e mate tanigira ka tamamami."

¹⁴Ma Iesu e tsarivanja, "Kulaqu igoe, tau niqutau aqo inau kau pede ma kau tuvarivotagira vanikagamu." ¹⁵Ma Iesu e pilo baa koniqira na toga me tsarivanigira, "Kamu parovata, ma kamu kana tania na kili tamani omea danga, rongona na maurina manana na tinoni e tau pukugamai tana rongona laka aia e tamanina na omea danga te e gini dou na maurina."

¹⁶Mi muri, ma Iesu e tsarivanigira na gokolia vagiani: "E totu kesa na mane e tamanina na kao dou sosongo, me vuaga danga. ¹⁷Me tuturiga na papada segenina i tobana me tsaria, 'Nagua kau naua inau? Au tau tamanina sa nauna dou i tana ke tuguau kau mololakagira pipi sui na vuana niqutau.' ¹⁸E pada segenina i tobana me tsaria, 'Eo, kalina eni au dona nogo nagua sauba kau naua. Sauba kau veoligigira niqutale na molo mutsa, ma kau logogira tugua ke visana na lokina baa, mi tana kau mololakadougira pipi sui niqumutsa ma niqumea levo tavosi goto.

¹⁹Mi tana inau kau tsarivaniau segeni, !Dou rago vaniau kalina ia! Au tamanina nogo pipi na omea dou au

kilia gana na totudou i laona ke danga na ngalitupa. !Me tuu kalina eni, e utu goto kau gini rota na aqo, sauba kau totu lee rago moa, ma kau mutsamutsa ma kau inuinu, ma kau magementage!" ²⁰Maia God sauba ke tsarivanja na mane vaga ia, '!O bule igoe! Tana bongi eni nogo sauba inau kau adiligi tanigo na maurimu igoe. ?Masei sauba ke tamanina pipi nimu omea girani igoe o mololakagira vanigo segeni?'

²¹"Aia nogoria sauba ke vaga vanigira igira sui ara gini boe moa na sarosaiagira na omea danga vanigira segeni, mara tau mololakaa gaqira suguna konina God."

Ka Tami Vania God Ke Tagaovia na Maurida

(Mateo 6:25-34)

²²Ma Iesu e goko tugua vanigira segeni igira ganaduli me tsaria, "Aia nogo na rongona ti inau au tsarivanigamu kamu laka na gini boe sailagi na mutsa amukilia gana na maurimui, se na polo gana na konimui.

²³Na maurimui e loki baa liusia na mutsa amuganigira, ma na konimui e loki baa liusia na polo amusagelia. ²⁴Kamu reigira na manu. !Igira ara tau tsuka, mara tau tsurigagira, mara tau goto tamanina sa niqiravale na molo mutsa; maia God e palagira nomoa!

!Migamu amu loki putsikae baa liusigira na manu!

²⁵?Asei vidamui igamu tangomana ke ratsua na maurina rongona moa aia e gini boe loki na aragoana na konina? Tagara kesa. ²⁶?Me ti igamu amu tau nogo tangomana tana omea vaga ia, me matena gua goto ti amu gini boeginigira na omea tavosi?

²⁷"Kamu reigira baa na latsena gai atsi ara viri dato lee bamai, mara rerei dou rago. Igira ara tau aqo uta, mara tau vosi poloqira segeni. Minau au tsarivanigamu: e atsa moa ti a Solomon aia na Taovia Tsapakae kolugira nina omea levolevo sui, maia e tau goto tamanina sa polo ke atsa kolua na rereidouna sa vidaqira na latsena gai vaga girani. ²⁸Eo, God aia nogo e maurisigira mara rereidou na buruburu atsi ni legai igira ara mauri i dani eni, me ke dani kara mate mara kodogira lee. ?Me laka aia ke tau aragogamu dou baa goto igamu? !Na vanga tetelo lee sagata nimui tutuni igamu!

²⁹"Vaga ia, ma kamu laka na pada sosongoliana ma na gini boe sailagi nagua sauba kamu gania se kamu inuvia. ³⁰Igira saikesa nogo na tinoni ponotoba tana barangengo eni, ara gini boe sailagi laka kara tamani-gira na omea vaga gira. Ma na Tamamui i gotu e dona nogo laka amu kiligira na omea sui vaga girani vania na maurimui. ³¹Migamu, kamu gini boe talu na tamivaniana God ke tagaovia na maurimui, maia nogo sauba ke tusulea vanigamu na omea sui tavosi.

Na Tamanipata Koluana God

(Mateo 6:19-21)

³² “Kamu laka na matagu igamu niqū alaala tetelo, rongona God na Tamamui e kilia kamu tamanipata kolua tana susuligana. ³³ Kamu tsabirigira nimui omea levolevo, ma kamu tuvairiilea na matena vanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea. Migamu, kamu gini boe moa na tamaniana na vatana na qolo e voo ke pura, aia nogo na peluina nimui aqo galuve e totu pitugamu i baragata, i tana e voo ke nanga lee, me utu ke sage na tinoni komikomi, me utu goto ke gania na ane. ³⁴ Rongona na papadamui sauba ke totu sailagi tana iava e totu nimui qolo.

Na Maneaqo Dou Aia e Totupitua Na Maiana Gana Taovia

(Mateo 24:43-44)

³⁵ “Kamu vangarau pitua nagua sui moa ti ke labamai. Kamu sorikakaia polomui, ma nimui sulu ke iruiru. ³⁶ Kamu vaga na maneaqo dou ara totupitua gaqira taovia ke visumai talu tana kavomutsa na tau-ga. Kalina ti vaga aia ke labamai me ke kidikidi, migira sauba kara sangavi vanitsakua na matsapa. ³⁷ !E dou manana vanigira na maneaqo vaga gira, kalina gaqira taovia e tsodogira ara mamata mara totupitua kalina aia e visumai! Au tsarivanigamu laka na taovia ia sauba ke adiligia nina polo tsavugotu, me ke tsarivanigira nina maneaqo kara totupuka i lao, maia ke palagira. ³⁸ !E dou manana vanigira igira ti vaga aia ke mai, me ke reia laka ara totupitua atsa moa ti aia ke labamai tana levugata, se tana tagu sui moa!

³⁹ “Eo, mamu dona laka ti vaga kesa na tamanina na vale ke donaginia na tagu tana ke mai na mane komi, maia sauba e utu ke tamivania ke ratsia na valena.

⁴⁰ Migamu goto, nimui aqo kamu mamata, ma kamu pipitu, rongona inau na Dalena Tinoni sauba kau visumai kesa tana tagu tana igamu kamu tau padapitua.”

Na Maneaqo Dou ma na Maneaqo Seko

(Mateo 24:45-51)

⁴¹ Ma Petero e tsaria, “?Taovia, laka na gokolia vagaiani e kaletugami segeni moa tugami, se o padavanigira goto na tinoni sui?”

⁴² Ma Iesu e tsarivania, “?Ma nagua o pada igoe? ?Laka aseia aia na maneaqo dou me sasaga tana nina aqo? Aia nogo na maneaqo vaga ia gana taovia e norua ke reitutugua na valena, me ke tuvari gaqira mutsa na maneaqo tavosi. ⁴³ !Eo, sauba ke dou sosongo vania na maneaqo dou vaga ia, ti kalina gana taovia ke visumai me ke reia laka aia e naudoua nina aqo! ⁴⁴ Manana, in-

au au tsarivanigamu laka gana taovia sauba ke tuu me ke molovania ke reitutugugira pipi nina omea sui.

⁴⁵ “Me ti vaga na mane ia, na maneao seko, me sauba aia ke pada segenia i tobana laka gana taovia sauba ke oka sosongo ti ke visumai. Maia ke tuturiga na labuaqira na tinoni aqo tavosi, na mane ma na daki, me ke mutsa loki me ke inu loki, me ke gini bule.

⁴⁶ Maia gana taovia sauba ke visumai tana dani aia nina maneao e tau pada laka aia ke visumai, mi tana tagu aia ke tau donaginia. Ma gana taovia sauba ke kedekakaia, me ke tsonia ke ba kolugira na tinoni vanga petsakoe. ⁴⁷ Na tinoni aqo ti vaga ke dona nogo na omea gana taovia e pedevania ke naua, maia segenina moa e tau madodo na aqosiana, me sauba gana taovia ke ramitsikakaia.

⁴⁸ “Me ti vaga kesa tinoni aqo maia ke tau moa donaginia nagua gana taovia e pedevania ke naua, maia e baa me tsukia visana na omea e tugunogoa gana taovia ke ramitsia, maia sauba ke tau ramitsia loki sagata. Masei ti vaga kara tusu omea danga vania, maia nina aqo ke tusuvisugotoa ke danga; masei ti vaga kara tusu omea danga baa vania, maia nina aqo ke tusuvisugotoa ke danga baa.

A Iesu na Pukuna na Vaivotagi

(Mateo 10:34-36)

⁴⁹ “!Inau au gini mai rongona kau soqoia na lake i barangengo, mau kili sosongolia laka ke galaba nogo! ⁵⁰ Me kau e kesa goto na vatana na lesovitabu i laona na rota e totupitua moa, maia ba nogo e ngoli sosongoliau poi kau putsitania.

⁵¹ “?Igamu amu pada ngatsua laka inau au gini mai rongona kau moloa na rago tana barangengo? !Tagara! Tau na rago, na vaivotagi. ⁵² Me tuu kalina eni me ke baa, ti vaga kara tu tsege na tinoni i laona kesa na tamadale, mi tugira sauba kara tu tuu, ma kara tu vaivotagi tana rongoqu inau. Kara tu tolu kara tu reisavikaira ara ka ruka, rongona kaira ara ka muria niqū goko inau; mi laona kesa na tamadale segeni, kara ka ruka kara ka reisavitugira ara tu tolu, rongona tugira ara tu muria niqū goko inau. ⁵³ Na tamaga sauba kara reisavigira na daleqira mane, rongona ara muria niqū goko inau; mi laona visana na tamadale, na daleqira mane sauba kara reisavigira na tamaqira rongona ara muria niqū goko inau. Na tinaga sauba kara reisavigira na daleqira daki rongona ara muria niqū goko inau; ma na daleqira daki sauba kara reisavigira na tinaqira rongona ara muria niqū goko inau. Migira na tarungaga sauba kara vaireisavigi ruka tabana, rongona kesa tabana e muria niqū goko inau.”

Na Padagadoviana na Rongona na Omea e Laba

(Mateo 16:2-3)

⁵⁴ Ma Iesu e tsarigotoa vanigira na toga, "Kalina ti vaga igamu amu morosia e tuu na parako i mao, me tsaku igamu amu tsaria laka sauba ke mai na usa, me tumu manana nomoa na usa. ⁵⁵ Mi kalina amu vatsangia e bisimai na guguri ni ata, migamu amu gini goko laka sauba ke papara, me sina manana nomoa na aso. ⁵⁶ !Na tinoni vanga malapalu igamu! Amu dona rago na reigadoviana e koegua nina aqoaqo na parako ma na guguri. ?Me matena gua te amu tau vati dona moa na padagadoviana na rongona na omea e laba i laomui tana tagu eni?"

E Kilia Ka Vaigotosigi Ida Talu Nogo

(Mateo 5:25-26)

⁵⁷ "Me matena gua te e utugana vanigamu na pedesegeniana na omea e dou kamu naua? ⁵⁸ Ko reia, ti vaga ke kesa ke ngaoa ke raqago tana pede, me dou ko tovoa kamu ka vaigotosigi segeni talu nogo i sautu, rongona aia ke tau raqago i matana na taovia na pede, maia na taovia na pede ke mologo baa i limana na mane reitutugu vale sosori, maia ke tuu, me ke tsonisagego tana vale sosori. ⁵⁹ Minau au tsarivanigo, e utu ko rutsu tania na vale sosori poi tsau kalina ko tsonigira sui na qolo popono na matena na loamu."

Kamu Pilotoba se Kamu Mate Kolua Nimui Sasi

13 Mi tana tagu ia, igira visana tinoni ara totu tana ara gini goko vania a Iesu tana rongoqira visana na tinoni ni Galilii, igira aia Pilate e labumatesigira kalina ara naua niqira aqo na kodoputsa vania God. ² Ma Iesu e tsarivanigira, "Igamu amu gini goko vaniau tana rongona a Pilate aia e labumatesigira na tinoni ni Galilii vaga ia. ?Megua, amu pada ngatsu laka i tana nogo e sauvulagiginia laka e loki sosongo baa niqira sasi igira, liusia niqira sasi na tinoni sui tana Galilii popono? ³ !Tagara saikesa! Inau au tsarivanigamu ti vaga igamu kamu tau pilotoba tanigira nimui sasi, me sauba igamu sui kamu mate lee vaga goto igira.

⁴ "Me koegua goto tana rongoqira igira ara sangavulu alu na tinoni ni Siloam, igira ara mate kalina e tatsora na kusu me kobigira? ?Laka amu pada igamu tana omea e laba vaga ia, e sauvulagiginia laka igira e loki sosongo baa niqira sasi igira, liusigira na tinoni sui tavosi ara mauri i Jerusalem tana tagu ia? ⁵ !Tagara saikesa! Inau au tsarivanigamu, ti vaga kamu tau pilotoba tanigira nimui sasi, me sauba igamu sui kamu mate lee goto vaga igira."

Na Gokolia na Gai Vuaga E Tau Molo Vuana

⁶ Mi muri, ma Iesu e tsarivanigira goto kesa na gokolia: "Kesa na mane e tsuka kesa na gai vuaga i laona gana uta. Mi muri, maia e ba tsigoa laka ti vaga ke vua, me tau lelee reia sa vuana i konina. ⁷ Te e tuu, me tsarivania na mane e aqoa nina uta: '!Ko reia baa! I laona e tolu nogo na ngalitupa au mai na tsigoana na gai iani laka ti ke vua, mau tau lelee reia sa vuana i konina. !E dou ti ko kaviligia moa! !Na mani gua moa na moloana ke tototu, aia e purasilea na kao!'

⁸ "Ma nina mane aqo e tsarivania, 'Ko molotalua moa Taovia, me ke totu kesa goto na ngalitupa. Sauba inau kau tsai polipolia na pukuna, ma kau qari kaona. ⁹ Mi tana ngalitupa i muri, ti vaga na gai ia ke vua, me dou nogo; me ti vaga ke tau goto molovuana, mi tana ti igoe ko pedea ma kau kaviligia.' "

A Iesu e Maurisia Kesa na Daki Lobogu Tana Dani na Sabat

¹⁰ E kesa tana Dani na Sabat ma Iesu e sasani tana vale lotu. ¹¹ Me totu goto tana kesa na daki e sangavulu alu nogo na ngalitupa e totuvia na tidao seko me gini lobogu; e gogovagi, me tau saikesa tangomana ke tu pidi. ¹² Mi kalina a Iesu e morosia, me goko baa vania me tsaria, "!Daki igoe, o mauri nogo tania gamu lobogu!" ¹³ Maia e molo baa limana tana daki lobogu ia, mi tana tagu tsotsodo ia, ma na daki e tu pidi me tsonikaea God.

¹⁴ Maia na mane tagao tana vale lotu ia e gini kore, rongona a Iesu e maurisi tinoni tana Dani na Sabat; me gokodato me tsarivanigira na tinoni ara totu tana, "!Ara ono nogo na dani i tana igita ka aqo; mi laona nogo na dani tugira e tugua igamu kamu mai, maia ke maurisigamu, ma kamu laka goto na mai tana Dani na Sabat!"

¹⁵ Ma na Taovia e tsaria, "!Na vanga malapalu igamu! ?Laka pipi kesa vidamui igamu e tau aqo kalina aia e nusia nina buluka se nina asi, me adivanoa i koo ke inu tana Dani na Sabat? ¹⁶ Ma na daki iani, aia goto e kesa na kukuana a Abraham, maia Satan e sorigininogoa na lobogu e sangavulu alu na ngalitupa. ?Megua, laka au gini sasi inau, rongona tana Dani na Sabat au maurisia tania nina lobogu?" ¹⁷ Mi tana nina goko vaga ia a Iesu, maia e gini paluvangamaqira gana gala. Migira sui na tinoni ara totu tana ara gini mage loki na reiana pipi na omea loki sui a Iesu e naugira.

Na Gokolia Tana Rongona Na Vatuna Na Gai

(Mateo 13:31-32; Marko 4:30-32)

¹⁸ Ma Iesu e veisuagira, "?Laka e koegua vaga na Verana God? ?Me laka nagua e ulagana kau tovoginia?"

¹⁹ Aia e vaga moa ti kesa na vatuna gai tetelo lee e adia

kesa na mane, me ba tsukaa tana nina uta. Mi kalina e dato, me lia na gai loki. Migira na manu ara mai mara aqosia na binuqira tana arana.”

Na Gokolia Tana Rongona na Isti

(Mateo 13:33)

²⁰ Ma Iesu e veisuagira goto, “?Ma nagua tangomana kau tovoginia laka e vaga na rereina na Verana God?

²¹ Na Verana God e vaga na isti. Kesa na daki e adia na isti me lalo koluginia kesa na turina na baeke na pulaoa. Ma na isti ia e naua nina aqo babaa, poi tsau kalina e subu me dato popono na pulaoa.”

Na Matsapa Govikoko

(Mateo 7:13-14, 21-23)

²² Ma Iesu e liu baa tana sautu e vano kalea i Jerusalem, me sasanigira na tinoni tana vera loki mi tana vera tetelo.

²³ Me labamai kesa na tinoni me veisuaa, “?Taovia, laka sauba kara tsaurae lee moa na tinoni kara tangoimana na tsauliana na mauri saliu?”

Ma Iesu e tsarivania me vanigira goto na toga sui ara totu tana, ²⁴ “Kamu tovokakaia na sage baa tana matsapa govikoko; rongona inau au tsariivaniigamu, sauba kara danga sosongo na tinoni kara tovoa na sage baa tana, ma kara tau tangomana. ²⁵ Na tamanina na vale sauba ke tuu me ke ravea na bani, mi tana igamu kamu tuu moa i tano, ma kamu kidikidi tana bani ma kamu tsaria, ‘!Taovia, ko sangavi vanigami na matsapa!’ Ma na tamanina na vale ke tsarivanigamu, ‘!Au tau donaginigamu iava amu talumai igamu!’ ²⁶ Migamu sauba ti kamu tsaria, ‘!Igami nogo ami mutsa mami inu kolugo; migoe nogo o sasanigami i laona na veramami!’ ²⁷ Maia ke goko vanigira tugua me ke tsaria, ‘Inau au tau donaginigamu iava amu talumai. !Igamu sui na tinoni seko, kamu baligi taniau!’ ²⁸ !Mi tana, igamu sauba kamu ngangai me ke varaqe na livomui kalina kamu morosigira a Abrahim, ma Isaak, ma Jakob, migira sui na propete ara tototu i laona na Verana God, migamu kara tsidavaginigamu, ma kamu totu lee moa i tano! ²⁹ Na toga sauba kara talumai i longa mi tasi, i ata mi vava, ma kara totukolu tana kavomutsa tana Verana God. ³⁰ Mi tana tagu ia, igira ara palamuri kalina eni, sauba kara palaida; migira ara palaida kalina eni, sauba kara palamuri.”

A Iesu e Galuve Sosongolia na Verabau ni Jerusalem

(Mateo 23:37-39)

³¹ Mi tana tagu nogo ia, visana na Parisii ara mai i konina a Iesu mara tsarivania, “Ko vanoligi tania na vera eni mo ko ba totu sa vera segeni, rongona a Herod e ngaoa na labuamu.”

³² Ma Iesu e tsarivanigira, “Baa, ma kamu tsarivania na mane kologoe ia, laka inau au tsialigi tidao, mau nau valatsatsa, mau maurisi tinoni i dani eni me ke dani mi tana tolunina dani, poi kau suilavaginia niqo aqo. Ia nogo na omea vaga ia kamu baa ma kamu tsarivania a Herod. ³³ Eo, niqo aqo kau kiki rago kau liu babaa i dani eni me ke dani, mi tana tolunina dani ti kau ba laba i Jerusalem, rongona e tau ulagana kesa propete kara labua kesa nauna segeni, mi Jerusalem nomoa.

³⁴ “!Jerusalem, Jerusalem! !Igira na tinoni i laomu igoe ara labumatesiigira na propete, mara taimatesigira nina mane adigoko God, aia e molomaigira vanigo! !Danga nogo kalina au ngaoa laka kau adisaigira nimu tinoni vaga moa na kudo kalina aia e sarosaigira na dalena tetelo i vavana na rapona, migoe o tau saikesa tamivaniau! ³⁵ !Eo, me vaga ia, ma nimu Vale Tabu sauba ke totu mangu lee! Minau au tsarimakali vanigo laka sauba ko tau nogo reilakaqu, poi ke tsaumai tana dani tana igira na tinoni i laomu kara tsaria na goko vaga iani tana rongoqu inau, ‘!God ke soadoua aia e labamai tana asana na Taovia!’ ”

A Iesu e Maurisia Kesa na Mane Lobogu

14 Kesa tana Dani na Sabat, ma Iesu e ba sanga na mutsa i valena kesa na mane e ida i laoqira na Parisii, migira visana tana ara tuvi sosongolia a Iesu. ² Me kesa na mane e tsomo na tuana ma na limana e mai konina a Iesu. ³ Ma Iesu e goko, me veisuagira na tarai na Ketsa ma na Parisii, “?Ma nagua amu pada igamu? ?Laka e dou moa na maurisi tinoni tana Dani na Sabat, se tagara?”

⁴ Migira ara mui lee. Ma Iesu e tuu, me tangolia na limana na mane me maurisia, me moloa ke vano. ⁵ Ma ia e veisuagira goto, “?Ti vaga kesa vidamui e reia na dalena se kesa nina buluka ke tavongani puka tana tuvu tana Dani na Sabat, me laka ke tau raqaligitsakua, atsa moa ti na dani ia na Dani na Sabat?”

⁶ Migira ara tau goto dona nagua kara tsarivania.

Igira Ara Molokae Segeniqira, Migira Ara Molotsuna Segeniqira

⁷ Ma Iesu e reia niqira sasaga visana vidaqira, igira ara vili sasaqira dou tana tototu na mutsa, te aia e tsaria na gokolia iani vanigira: ⁸ “Kalina ti vaga kesa ke soago ko ba sanga na mutsa tana kavomutsa na tau-ga, migoe ko laka na mavi na ba totu i nago baa. E tau utu ti ke labamai ke kesa segeni e loki liusigo. ⁹ Me ke tuu na taovia na kavomutsa aia e soakagamu sui me ke tsarivanigo, ‘Kulaqu, na sasamu ko vania na mane e vasini laba.’ Mi tana igoe sauba ko gini vangamaa na visu i muri tsotsodo.

¹⁰ “Migoe, ti kalina kara vailivugo na ba sanga na mutsa, e dou ko baa mo ko totu i muri tsotsodo. Mi kalina ke labamai na taovia na kavomutsa, maia sauba ke tsarivanigo, ‘Kulaqu ko datomai, mo ko totu tana sasamu dou i nago.’ Mi tana igoe ko gini tsapakae i mataqira sui ara sanga na mutsa kolugo. ¹¹ Na rongo-na ase i ti ke molokae segenina, sauba kara molot-sunaa, masei ti ke molotsuna segenina, sauba kara molokaea.”

¹² Mi muri, ma Iesu e pilo baa konina na taovia na kavomutsa me tsarivania, “Migoe ti kalina ko tuu na vangarau mutsakolu gana na niaso se na ngulavi, mo ko laka na vailivuaqira moa na kulamu se na tasimu, se igira na kamamu segeni se igira moa na tinoni tamani omea danga, rongona sauba kara tau tuu igira goto sa dani, ma kara tusutuguna visu vanigo. ¹³ Migoe, kalina ti ko tuu na vangarauana kesa na kavomutsa, me dou ko vailivugira moa na tinoni ara tau tamanina sa omea, migira goto na tuamatea, na logu, ma na koko. ¹⁴ Mi tana ti igoe sauba ko dou i matana God, rongona igira na tinoni vaga ia e utugana vanigira kara tuguvisu vanigo nimu mutsa. Maia moa God sauba ke tusupeluna vanigo tana dani i tana igira na tinoni dou kara maurivisutugua tania na mate.”

Na Gokolia Tana Rongona Na Kavomutsa Loki

(Mateo 22:1-10)

¹⁵ Mi kalina kesa na mane aia e sanga na totu i laona na kavomutsa tana dani ia e rongomia na goko vaga ia, maia e tuu, me tsarivania a Iesu, “!E dou sosongo baa vanigira igira sauba kara sangatotu tana kavomutsa i laona na Verana God!”

¹⁶ Te e tuu a Iesu, me tsaria na gokolia iani vania na mane ia, “E totu kesa na mane e naua kesa na kavomutsa loki, maia e vailivugira danga na tinoni. ¹⁷ Mi kalina e tsau nogo na tagu na mutsakolu, maia e molovanoa kesa nina mane aqo ke ba soamaigira igira aia e viligira nogo kara mai na totogoro tana kavomutsa, me ke tsarivanigira, ‘!Kamu mai, e manoga nogo pipi na omea sui!’

¹⁸ “Mi tana, migira sui aia e vailivugira ara tuturiga na televolevo. Kesa e tsarivania nina maneaqo na taovia, ‘Au vasini volia kesa na kao. Niqu aqo kau vano ma kau morosia. Vaga ia, me utu kiki vaniau kau baa tana kavomutsa.’ ¹⁹ Me kesa segeni e tsaria, ‘Au vasini voligira sangavulu na buluka na aqo, me sauba kau vano nogo kalina ia ma kau tovolegira. Vaga ia, me utu kiki vaniau kau baa tana kavomutsa.’ ²⁰ Me kesa segeni goto na mane e tsaria, ‘Au vasini tauga moa, maia na rongona e gini utu vaniau kau baa.’

²¹ “Maia nina maneaqo na taovia e visu lee moa, me tatamanga vania gana taovia na omea sui ara tsarivania. Ma na tamanina na vale e kore loki sosongo, me tsarivania nina mane aqo, ‘Ko tsaku, mo ko liu tana

sautu loki me pipi sui tana tsuruna na vera, mo ko soamaigira sui na tinoni ara tau tamanina sa omea, migira goto na tuamatea, ma na koko ma na logu.’ ²² Me tau oka i muri, me visumai tugua na mane aqo me tsarivania gana taovia, ‘Au nausuinogoa na omea vaga igoe o ketsaliginiau taovia, me tau vati kapi moa na vale.’

²³ “Ma na taovia e tsarivanitugua nina mane aqo, ‘Ko baa, mo ko murigira pipi sui na masarina sautu, mo ko raigira na tinoni kara mai, me ke gini dangatovu na vale na kavomutsa. ²⁴ !Inau au tsarivanigamu sui, laka tagara saikesa ke kesa vidaqira igira au vailivugira ida nogo kara sanga na ganiana ke kesa goto na piqena tetelo niqu mutsa!’ ”

Asei Gira Tangomana Kara Lia Gana Duli a Iesu

(Mateo 10:37-38)

²⁵ Na toga ara tsari moa murina a Iesu, maia e pilovisu me tsarivanigira, ²⁶ “Asei ti vaga ke ngaoa ke tsarimuriqu inau, maia e utu ke lia gaqu duli ti vaga ke tau padalokiau baa inau, liusia aia e padalokigira na tamana ma na tinana, na tauna ma na dalena, na tasinama na vavinena, ma na maurina segeni goto ia. ²⁷ E utu ke kesa ke tangomana ke lia gaqu duli inau, ti ke tau kalagaia nina gai ulutaligu, me ke tau vangarau segenina na tsarimuriqu tsau tana mate.

²⁸ “Vaga ia, ma nimui aqo kamu papada dou talu. Me ti vaga kesa vidamui ke pada na logoana kesa nina valedato, ma nina aqo ia ke totupuka talu, me ke vilekea laka e visa na qolo na matena na aqo ia, me ke reia ti ke tamanina na qolo ke tugua na logosuiana na vale se tagara. ²⁹ Me ti vaga ke tau vilekedou vaganana talu ia, me ke tuu moa, me ke tavongani moloa na tsutsuvatu, mi muri me ke utu vania na suilavaginiana na vale, migira sui ara reia e laba vaga ia, sauba kara gilugana ma kara tsaria, ³⁰ !Na mane iani aia e tuturiga na logoana kesa nina valedato, me utu lelee ke suilavaginiana na logoana!’

³¹ “Ma kamu padagotoa ti vaga kesa na taovia tsapakae, me ke tamanina sangavulu na toga nina mane malagai, maia ke ngaoa na veilabugi koluana kesa na taovia tsapakae tavosi, aia e tamanina rukapatu na toga nina mane malagai. ?Me gua, laka aia ke tau totupuka talu i lao, me ke papada talu laka ti ke ulagana na vailabugi koluana se tagara? ³² Me ti ke reia laka e tau ulagana, me sauba moa ke molovanogira visana nina tinoni, kara ba tsodoa na taovia tsapakae tavosi ia kalina aia e maimai ao moa, ma kara nongia kara vaigotosigi lee moa.

³³ “Me vaga goto, e tau tangomana kesa i laomui ke lia gaqu duli inau, ti vaga aia ke tau mololegira talu nina omea sui e tamanina.”

Na Solo e Nanga na Vavaina

(Mateo 5:13; Marko 9:50)

³⁴ Ma Iesu e tsarigotoa, "Na solo igamu amu sologaginia gamui mutsa aia na omea dou. ?Me ti vaga ke nanga lee na vavaina, me ke koegua ti ke vavai visu-tugua? ³⁵ Na solo e nanga nogo na vavaina e tau tugua kamu aqosiginia sa omea; tugua moa kamu tsoniligileia. !Igamu kamu rorongo, ti vaga kamu tamanina na kulimui!"

Na Gokolia Tana Rongona Na Sipi e Nanga

(Mateo 18:12-14)

15 Kesa dani kalina igira danga na mane aditakesi ma na tinoni e tangi seko na rongogira ara mai na rongomiana nina goko a Iesu, ² migira na Parisii ma na tarai na Ketsa ara tuturiga na goko ngulungulu mara tsaria, "!Na mane iani e goko dou kolugira na tinoni e tangiseko na rongogira, me ba mutsa kolugira goto!" ³ Ma Iesu e tsarivanigira na gokolia iani, ke gini makalidoua vanigira laka rongona gua te aia e goko kolugira na tinoni e tangiseko na rongogira me mutsa kolugira. Me tsaria,

⁴ "Ti vaga kesa vidamui igamu ke tamanina kesa sangatu nina sipi me ke nanga kesa vidaqira, me laka nagua sauba aia ke naua? Sauba nomoa aia ke mololegira talu ara siu sangavulu siu na sipi tavosi tana naua ara mutsamutsa, me ke vano talu na laveana aia na sipi e nanga, poi tsau kalina ke tsodovulagia. ⁵ Mi kalina aia e reivolagia e gini mage loki, me kilokoa ⁶ me adivisua i vera. Me soamaigira na kulana ma gana verakolu, me tsarivanigira, '!Kamu magepata koluau! Au reivolaginogoa niqiu sipi e nanga.'

⁷ "Minau au tsarivanigamu ke vaganana goto, sauba kara gini magemage loki sosongo baa igira sui i baragata, kalina kesa tinoni seko e pilo tobana, liusia niqira magemage tana rongoqira na siu sangavulu siu na tinoni e dou saviliu na sasagaqira me tau kiligotoa kara pilotoba."

Na Gokolia Tana Rongona Na Qolo e Nanga

⁸ Ma Iesu e tsarigotoa vanigira, "Ti vaga kesa na daki ke tamanina sangavulu na qolo, me ke nangalia kesa, me laka nagua sauba ke naua? Aia sauba nomoa ke tungia na sulu, me ke salaa na valena, me ke laveidoua pipi nauna, poi tsau kalina ke reivolagitugua. ⁹ Mi kalina aia e reivolaginogoa, e soasaigira na kulana ma gana verakolu, me tsarivanigira, '!Kamu magepata koluau rongona au reivolaginogoa niqiu qolo e nanga!' ¹⁰ Minau au tsarivanigamu ke vaganana goto, igira nina angelo God sauba kara gini mage loki kalina kesa na tinoni seko e pilotobana."

Na Gokolia Tana Rongona Na Baka Tsotsogo

¹¹ Ma Iesu e goko babaa moa me tsaria, "E kesa na mane e tamanina ruka na dalena mane. ¹² Me kesa dani, maia na muriti baka e tsarivanja ka tamaqira, 'Mama, ko tuvarivota vaniau kalina ia niqiu turina na omea levo e totu konimu.' Maia ka tamaqira e tuvarivotaa nina tamani vanikaira ruka na dalena.

¹³ "Me visana moa na dani i muri, maia na muriti baka e tsabiria nina turina na kao, me adia na qolona, me mololea na verana me vano kesa tana vera ao, mi tana e sekolilegira nina qolo tana mauri bubulega. ¹⁴ E suilavaginigira lee pipi na qolo sui e tamanina. Mi muri, ma na uvirau e liu tana vera taligu tana e totu, maia e tau tamanina sa omea, me tuturiga na vitoa mate. ¹⁵ Me tuu, me vano nongi aqo i konina kesa na tinoni i laona na vera ia, ma na mane ia e molovania ke baa me ke reitutugugira nina boo. ¹⁶ Maia na baka e padangaoa ke sanga na gini masu na turina gaqira mutsa na boo, me tagara ke kesa ke tusovania sa piqena.

¹⁷ "Mi tana aia e padavisua i tobana me tsaria, 'Pipi gira sui nina tinoni aqo na tamaqu ara mutsa masu dou rago igira, minau ieni au gini mate na vitoa!

¹⁸ Sauba kau tuu, ma kau visutugua i konina na tamaqu ma kau tsarivanja, "Mama, inau au sasi sosongo i matana God mi matamu igoe. ¹⁹ E tau goto ulagaqu ti ko soaginiau na dalemu; ko tamivaniau ma kau lia mala kesa nimu maneaqo moa." ²⁰ Mi tana aia e tuu me aligiri na visu i konina tamana.

"Maia e maimai ao moa, ma na tamana e reia baa; me galuve sosongolia i tobana, me ulu baa me tsodoa, me kulakula kolua me salomia. ²¹ Maia na dalena e tsarivanja na tamana, 'Mama, inau au sasi sosongo i matana God mi matamu igoe. Me tau ulagaqu ti ko soaginiau na dalemu.'

²² "Ma na tamana e soamaigira nina maneaqo me tsarivanigira, 'Kamu tsaku, ma kamu adimaia na polo sagesage dou baa ma kamu sagelivanja. Sagelaginia na ringi tana kakauna, ma na porotua tana tuana. ²³ !Ma kamu baa, me kamu adimaia na dalena buluka au pala manogatinogoa, ma kamu labua, migita ka naua na leleso matana na dalequ! ²⁴ Rongona na dalequ iani au pada laka e mate nogo, maia e mamauri moa; aia e nanga nogo, me laba visumaitugua.' Mi tana igira ara tuturiga na aqosiana na mutsa na leleso.

²⁵ "Mi tana tagu vaga ia, maia na idana baka e aqo moa i legai. Me sui nina aqo, maia e visumai, mi kalina e maitsau varangisia na vale te e rongomia na tatangina na riga ma na gavai. ²⁶ Me soaa kesa nina maneaqo na tamana me veisuaa, '?Goena, nagua sagata e laba?'

²⁷ "Ma na maneaqo e tsaria, 'Na tasimu e visumaitugua, ma na tamamu e labua na dalena buluka

aia e pala manogatinogoa, rongona na tasimu e nanga e mauri moa me laba visumaitugua.'

²⁸ "Ma na tasina loki e kore loki sosongo, me sove na sage i vale. Ma na tamana e tsuna i tano, me soaa ke sage i vale. ²⁹ Maia e tsarivania na tamana, 'Ko reia, danga nogo na ngalitupa au aqo vanigo vaga kesa nimu tseka, mau tau goto peaa sa nimu ketsa. ?Ma nagua o sauvaniau igoe? !O tau goto vati sauvaniau kesa na naniqoti sa dani rongona kau gini kavomutsa kolugira na kulaqu! ³⁰ !Maia na dalemu iani, aia e seko-lilegira pipi nimu qolo sui tana paro, mi kalina aia e visumai i vera, migoe o labuvania na dalena buluka o pala manogatinogoa!'

³¹ "Ma na tamana e tsarivania, 'Dalequ, igoe o totu koluau ieni pipi kalina, migira na omea sui lakalaka au tamanina inau, nimu omea nogo igoe. ³² Migita e dou ti ka kavomutsa ma ka gini mage, rongona na tasimu igita a pada laka e mate nogo, maia e mamauri moa; aia e nanga, mi kalina eni e laba visumaitugua.' "

Na Gokolia Tana Rongona Na Mane Reitutugu

16 Ma Iesu e goko vanigira gana duli me tsaria, "E totu kesa na mane e tamanigira danga nina omea. Me totu goto kesa nina maneaqo e reitutugugira nina omea levo. Me kesa dani, visana na tinoni ara tatamanga vania na taovia rongona nina maneaqo e sekolilea nina qolo gana taovia. ² Maia na taovia e soasagea nina maneaqo ia i valena me tsarivania, ?Nagua vaga au rongomia e tangiseko tana rongomu igoe? Ko tsarivulagia nagua ma nagua o nauginigira niqu omea sui, rongona e tuu kalina eni e utu nogo vanigo ko reitutugugira babaa niqu omea levo.'

³ "Mi tana, maia na mane reitutugu e tsarisegenina, 'Gaqu taovia sauba ke molotsunaa tania niqu aqo. ?Vaga ia, ma nagua sauba kau naua? Inau au tau nogo susuliga na tsaikao, mau vangamaa goto na nono gaqu. ⁴ Eo, kalina ia au dona nogo nagua sauba kau naua ti kara galuveginiau ke visana, ma kara soalakaau i valeqira kalina inau kau tsuna tania niqu aqo.'

⁵ "Te aia e tuu, me soamaigira igira sui aia e dona laka ara kaoni i konina gana taovia. Me veisuaa na kesianina mane, ?Laka e visa igoe o kaoni tana nina omea gaqu taovia?' ⁶ Maia e tsaria, 'Kesa sangatu na popotutu na mona.' Ma na mane reitutugu e tsarivania, 'Iani na mamarena nimu kaoni. Ko totupuka, mo ko mare-olia ke tsege sangavulu.'

⁷ "Me veisuagotoa kesa segeni, ?Migoe, e visa na dangana nimu kaoni?' Maia e tsaria, 'E kesa na toga na kei loki na uiti.' Maia na mane reitutugu e tsarivania, 'Iani na mamarena nimu kaoni. Ko mare-olia ke alu sangatu.'

⁸ "Maia gana taovia e gini beke nina sasaga malapalu nina maneaqo iani, rongona aia e tangosuli me nautsakua na omea ke gini managana. Eo, aia nogoria e vaga niqira sasaga igira na tinoni ara padalokia moa na omea ni barangengo. Igira ara dona na aqo sasaga liuliu baa liusigira igira ara padalokia moa na aqo matena na vera ni gotu."

⁹ Ma Iesu e goko babaa moa vanigira gana duli me tsaria, "Minau au tsarivanigamu: kamu nauginia na aqo galuve igira na qolo ma na omea levolevo ni barangengo, mi tana tagu kalina kamu mate, maia God ke soalakagamu baa tana verana saliu i gotu.

¹⁰ "Asei moa ti vaga aia ke mana tana omea tetelo lee, maia sauba ke mana goto tana omea loki; masei goto ti ke dona na peqo tana omea tetelo lee, maia sauba ke dona goto na peqo tana omea loki. ¹¹ ?Ti vaga igamu kamu tau nogo dona na gini aqo dou na qolo ma na omea levolevo ni barangengo, me ke koegua goto ti God ke norugamu tana reitutuguana na omea doulaka ni gotu? ¹² ?Me ti vaga kamu tau nogo dona na aqo mana tana reitutuguana niqira omea levo na tinoni tavosi, masei sauba ke norugamu tana reitutuguana nimui omea segeni?

¹³ "Tau tangomana ke kesa ke aqopata vanikaira ruka tavosi na taovia; rongona aia sauba ke reisavia kesa me ke padalokia na rukanina; sauba ke rongoman-gana kesa me ke peaa na rukanina. Migamu goto e vaga, e utu kamu aqopata vanikaira sui aia God ma na qolo."

Visana Goto Nina Goko Parovata a Iesu

(Mateo 11:12-13; 5:31-32; Marko 10:11-12)

¹⁴ Igira goto visana na Parisii ara rongomia kalina a Iesu e goko vaga ia, mara gini gilugana rongona igira nogo ara padaloki sosongolia na qolo. ¹⁵ Ma Iesu e tsarivanigira, "Igamu tsotsodo nogo na Parisii, amu ngaoa laka igira na tinoni kara padalokigamu, ma God aia e donagininogoa na laona na tobamui. Na omea igira na tinoni ara padaloki sosongolia, igira nogoria na omea ara seko saikesa i matana God.

¹⁶ "Na omea ara totu i laona nina Ketsa a Moses ma niqira mamare na propete igira nogoria ara tagaoviginigamu, tsau kalina e labamai a Ioane Batista; me tu kalina inau au turupatuna vanigamu na Turupatu Dou tana rongona na Verana God, migira na tinoni sui ara gini mavi sosongo na sage i laona. ¹⁷ Eo, mau tsari nomoa vanigamu, e lakagana sosongo vanikaira na baragata ma na barangengo kara ka nangaligi lee, ma na Ketsa aia e utu saikesa ke tavongani nangaligi lee, atsa moa ti kesa turina tetelo lee, tagara saikesa goto.

¹⁸ "Me ti vaga kesa na mane aia ke tsonitsunaa na tauna, me ke taugaa kesa na daki tavosi aia e kiboga nogo; ma na mane e tauga kolua na daki e mololea na savana, aia e kiboga goto."

Na Gokolia na Mane Tamani Qolo, Ma na Mane e Tau Tamani Omea

¹⁹ Ma Iesu e gini goko vanigira kesa goto na gokolia me tsaria, "E totu goto kesa na mane e tamanina danga na qolo, me sageli polo dou sosongo loki matena, me aqosia na mutsa loki pipi dani. ²⁰ Me totu goto tana kesa na mane e tau tamanina sa omea, a Lasarus na asana. Aia e viri vora popono na konina, me pipi kalina igira ara adimaia i matsapana na valena na mane tamani qolo, ²¹ rongona ke gini tsikomigira na duduna na mutsa ara puka i vavana nina bela na mutsa na mane tamani qolo. Ma na pai ara mai mara lopilopia na vorana.

²² "Me mate a Lasarus, migira na angelo ara adia mara ba moloa i ligisana a Abraham tana kavomutsa i baragata. Me mate goto na mane tamani qolo mara qilua, ²³ maia e ba tana qou loki i lao vasau me vat-sangisavia na rota loki tana lake. Te e moro lengatada, me reia baa a Abraham e totu ao, ma Lasarus i ligisana. ²⁴ Maia e gu baa vania a Abraham me tsaria, '!Mama Abraham! !Ko galuveau, mo ko raiginia a Lasarus ke lumia na kakauna tana koo, me ke mai bisiliginia na lapiqu, inau au rota loki sosongo tana lake iani!'

²⁵ "Ma Abraham e tsarivania, 'Ko padavisua dalequ, laka tana maurimu igoe o tsodogira na omea dou sui, ma Lasarus aia e tsodogira na omea seko sui. Mi kalina eni aia e totu magemage ieni, migoe o totu rota tana. ²⁶ Me tau sui. I tana e totu goto kesa na qou loki e votagita, rongona igira ara ngaoa kara savu tu ieni ma kara ba i konimu, e utu kara tangomana, vaga goto tau tangomana kesa ke savumai tu i konimu igoe i tana, me ke labamai ieni i konimami igami.'

²⁷ "Maia na mane tamani qolo e tsaria, 'Minau au nongigo Mama Abraham, ko ketsalia a Lasarus me ke baa tana valena na tamaqu, ²⁸ i tana ara tu totu tsege na tasiq. Ko mologinia ke baa me ke parovatavitugira, rongona kara tu tau goto mai tugira tana nauna na rota ieni.'

²⁹ "Ma Abraham e tsarivania, 'Tana Mamare Tabu a Moses migira na propete ara sauparovata nogo vanitugira na tasimu, ma tu niqira aqo nogo tugira kara tu rongomia na omea ara tsaria igira.'

³⁰ "Ma na mane e tsaria, 'Eo, Mama Abraham, me ti ke vaga ia, me tau moa vati tugua, me ti ke kesa nomoa ke maurivisitugua tania na mate me ke ba laba goto tu koniqira na tasiq, mi tana ti kara tu reiginia, ma kara tu gini pilotoba tania tu niqira sasi.'

³¹ "Ma Abraham e tsarivania, 'Me ti vaga tugira kara tu tau nogo rongomangaqira a Moses migira na propete, me sauba kara tu tau goto tutunina, atsa

moa ti ke kesa ke maurivisitugua tania na mate me ke ba laba tu koniqira.' "

Na Tubulagini Tinoni Me Ke Puka Tana Sasi

(Mateo 18:6-7; Marko 9:42)

17 Ma Iesu e tsarivanigira gana duli, "E utu nomoa kara tau laba na tabotabo kara gini tubulagi na tinoni. !Me sauba ke seko sosongo baa vania nomoa aia kesa e nausautuna te ara gini tubulagi! ² Ma na tinoni e tsukia me gini tubulagi kesa vidaqira na tetelona vaga girani, ke dou ba vania ti kara kurua na vatu loki i liona ma kara tsoni luvusia i laona na maorodo. ³ !Vaga ia, ma kamu parovata ta nagua sui moa amu naua!

Ka Padalegira Igira Ara Sasi Vanigita

(Mateo 18:15, 21-22)

"Ti vaga ke sasi vanigo kesa na tasimu, mo ko totosasaga vania, me ti vaga aia ke pilotoba, migoe ko padalea moa nina sasi. ⁴ Me ti vaga ke sasi vanigo ke vitu kalina i laona kesa moa na dani, maia ke visumai pipi kalina i konimu me ke tsaria, 'Au padasavia niq sasi au nauvanigo,' migoe nimu aqo ko padalevania nina sasi."

Na Susuligana na Tutuni

⁵ Migira na apostolo ara tsarivania na Taovia, "Me ti e vaga ia, me dou ko pabogotoa nimami tutuni."

⁶ Ma Iesu e tsarivanigira, "Ti vaga kamu tamanina na tutuni ke loki vaga kesa na piuna na tabao, me tango mana moa kamu ketsalia na gai vaga e totu ieni, '!Ko tavutikae mo ko ba tsuka segenimu i laona na tasi!' maia sauba ke rongomi mangamui.

Nina Aqo na Maneaqo

⁷ "Me ti vaga ke kesa i laomui, maia e tamanina kesa nina tinoni ke aqo vania, vaga tana pilo kao se tana reitutugu buluka. ?Me ti kalina aia ke vasini visumai talu tana aqo i legai, me laka igoe sauba ko tsarivania, 'E dou ko mai saviliu ieni, mo ko mutsa gamu?' ⁸ E utu, sauba moa ko tsarivania, 'Ko baa mo ko vangarua gaqu mutsa talu inau, mo ko oli polomu, mi muri ti ko mai mo ko tuva gaqu. Minau kau mutsa ma kau inu, mi muri moa ti igoe ko baa, mo ko mutsa gamu mo ko inu.' ⁹ ?Egua, laka e kilia nomoa igoe ko soadoua nimu maneaoqo rongona aia e naua na omea igoe o ketsaliginia? !Tagara! ¹⁰ Maia nogo ke vaga tana rongomui igamu; kalina ti amu nausugira nogo na aqo God e ketsaliginigamu kamu naua, me tugua ti kamu tsaria moa, 'Igami na tinoni aqo lee moa, mami naua moa na omea God e ketsaliginigami na nauana.' "

A Iesu e Maurisigira Sangavulu na Mane

¹¹ Ma Iesu e liu babaa moa tana sautu e vano kalea i Jerusalem ka levugaqira na Samaria ma na Galilii.

¹² Me ba tsau nogo kesa tana vera, mi sautu e tsodogira ara sangavulu na mane e gadovigira na lobogu seko, me vora loki na kokoraqira popono. Ara tuu ao moa, ¹³ mara gudato, "Iesu! Taovia! Ko galuvegami!"

¹⁴ Ma Iesu e morosigira, me tsarivanigira, "Kamu vano, ma kamu tusuvulagia na kokoramui vanigira na taovia na lotu, migira kara vilekegamu."

Mara vano, mi sautu me tavongani mavu tu kokoraqira. ¹⁵ Me kesa lelee moa i vidaqira, kalina aia e reia laka e mavu nogo na kokorana, maia e tuu, me visumai me gudato me soalokia God. ¹⁶ Me tao tsuporu tana kao i tuana a Iesu, me soadoua. Ma na mane ia e tau na Tsiu, na Samaria.

¹⁷ Ma Iesu e tsaria, "?Me laka ara tau sangavulu na mane e mavu na kokoraqira? Miava tugira ara tu siu? ¹⁸ ?Megua ti iani moa na tinoni na vera tavosi ni, e visumai me soadoua God?" ¹⁹ Ma Iesu e tsarivania na mane, "Ko tuu mo ko vano; nimu tutuni nogo e maurisigo."

Na Verana God e Totu Nogo i Laomui

(Mateo 24:23-28, 37-41)

²⁰ Mara visana na Parisii ara veisuaa a Iesu laka kengisa ti ke labamai na Verana God. Ma Iesu e goko vanigira me tsaria, "Na Verana God aia e utu ke labamai vaga ti kesa na omea tangomana na reiginiana na matana tinoni. ²¹ E utu goto ke tsaria kesa, 'Ko reia, e totu ieni!' se 'Aia tagaria!' rongona na Verana God aia e totu nogo i laomui."

²² E goko sui vaga ia, mi muri ma Iesu e goko vanigira gana duli segeni me tsaria, "Sauba ke laba moa na tagu i tana kamu kili sosongolia na reiana na Dalena Tinoni ke totu kolugamu, atsa ti ke kesa moa na dani, me sauba ke utu vanigamu nomoa na reiana. ²³ Me sauba kara tuu visana, ma kara tsarivanigamu, 'Morosia, aia tagaria!' se, 'Morosia, aia ieni!' Migamu kamu laka saikesa na ba togaviana. ²⁴ Na visumaiaqu inau na Dalena Tinoni, sauba ke labamaka dou vanigira na tinoni sui. Ke maka vaga na mararana na angaanga e mararasi poponoa na masaoka tuu i tabana me tsau tabana. ²⁵ Tana idana e kilia kau rota loki talu, ma kara sove taniau igira na tinoni ni dani eni.

²⁶ "Mi tana dani kau visumai inau na Dalena Tinoni, sauba ke vaga saikesa nogo na omea e laba tana tagu a Noa i sau. ²⁷ Igira sui na tinoni ara totu matengana moa na mutsa ma na inu, ma na vaitaugagi na mane ma na daki, me tsau ba tsotsodo tana dani a Noa e sage i laona na vaka, me tave na obo loki, me luvusia na barangengo popono, mara mate sui lakalaka igira.

²⁸ "Me sauba ke vaga saikesa goto na omea e laba tana tagu a Lot. Igira na tinoni sui tana tagu ia ara gini boe moa na mutsa ma na inu, na vovoli ma na tsabiri omea, na aqo uta ma na logo vale. ²⁹ Mi tana dani kalina a Lot e mololea i Sodom, na lake ma na vatu romaroma e tumutsuna mai vaga na usa talumai i gotu, me matesigira na tinoni sui lakalaka. ³⁰ Ia nogoria na tinoni sauba kara nauvaganana ia, tana dani tana inau na Dalena Tinoni kau visumaitugua.

³¹ "Mi tana dani nogo ia, ti vaga kesa tinoni ke totu i tano, ke laka na sagevisu i valena ma na binaboliana nina omea levo; me vaga goto ti aseki ke totu tana nina uta, ke laka goto na visu i vera. ³² !Kamu padatugua na tauna a Lot! ³³ Ti vaga aseki ke padalokia na maurina segeni ieni i lao, sauba ke nangalilea; maseki ti ke nangalia na maurina ieni i lao, sauba aia ke adivisutugua tana mauri saliu.

³⁴ "Mi tana bongi ia, inau au tsarivanigamu, ti kara ka ruka na tinoni kara ka maturu kesa moa tana nige, kesa sauba kara adiligia, me ke kesa ke totuvisu. ³⁵ Ti kara ka ruka na daki kara ka gola ka gaqira, kesa sauba kara adiligia, me ke kesa ke totuvisu. ³⁶ Ti kara ka ruka na mane kara ka aqosai tana uta, kesa sauba kara adiligia, me ke kesa ke totuvisu." †

³⁷ Migira gana duli ara veisuaa, "?Miava sauba ke laba na omea vaga ia Taovia?"

Ma Iesu e tsarivanigira, "I tana e totu na kubuqira ara mate, i tana nogoria kara saikolu na manusata."

Na Gokolia na Daki Tinamate e Nongia na Manepede Ke Sangaa

18 Ma Iesu e ngaoa ke sasanigira gana duli laka niqira aqo kara nonginongi sailagi, ma kara tau qisi, te aia e tsarivanigira na gokolia iani, ² "Kesa tana vera e totu kesa na manepede, aia e tau matagunia God, me tau goto kukuni tanigira na tinoni. ³ Mi tana vera ia e totu goto kesa na daki tinamate, maia e tau kuti na mai sailagi i konina na manepede, ma na nongiana laka ke isutuguna me tsarivania, 'Au nongigo, ko sangaa na tukapusiana kesa gaqu gala!"

⁴ "Me oka sosongo aia na manepede e sove na rongomiana, mi tana susuina maia e pada segenina i tobana me tsarisegenia, 'Atsa moa ti inau kau tau matagunia God, se kau tau kukuni tanigira na tinoni, ⁵ ma na rongona moa e bulesiau sailagi na daki tinamate iani, minau sauba kau tovoa kau isutuguna ma kau pede gotosivania na omea aia e kilia. !Rongona ti vaga inau kau tau nauvania na omea e kilia, maia sauba ke tau kuti na maimai sailagi me ke molo qisi vaniau babaa moa! "

⁶ Me goko babaa moa na Taovia me tsaria, "Kamu padadoua na omea e tsaria na manepede seko ia.

† Visana tana mamare tavosi ara tau moloa na buto 36.

⁷ ?Megua, laka amu pada God ke tau isutuguqira nina tinoni segeni, igira ara ngangai dato vania na bongi ma na dani rongona aia ke sangagira? ⁸ Me laka aia sauba ke tau tu tsaku me ke sangagira? ⁸ Inau au tsarivanigamu, sauba ke tu tsaku nomoa, me ke isutuguqira, e utu goto ke kisa. ⁹ Eo, mi kalina inau na Dalena Tinoni kau visumaitugua i barangengo, me laka sauba kau tsodogira ke visana tinoni kara tutuniqu moa?"

Na Gokolia Tana Rongona na Parisii Ma na Mane Aditakesi

⁹ Ma Iesu e tsaria na gokolia iani vanigira igira ara pada laka e dou baa niqira sasaga, mara peagira na tinoni tavosi. ¹⁰ "Kesa dani ara ka ruka na mane ara ka sage i laona na Vale Tabu rongona kara ka nonginongi: aia kesa na Parisii, me kesa na mane aditakesi.

¹¹ "Maia na Parisii e tutu segenina, me nonginongi me tsaria, 'Au soadougo niq God, rongona inau au tau mataipuku, mau tau dona na peqo ma na kiboga, vaga igira na tinoni sui tavosi, mau tau vaga goto na mane aditakesi iani. ¹² Inau au naua na sese na vitoa ruka dani pipi uiki, mau sauvanigo kesa na sangavulunina turina i laona niq tamani sui.'

¹³ "Ma na mane aditakesi aia e tutu ao tetelo, me tau goto pidikae lovana me ke morodato, e lumua moa na aseasena tana padasavi me tsaria, '!God, ko galuveau, inau na tinoni seko!' ¹⁴ Minau kau tsarivanigamu, aia moa na mane aditakesi, me tau na Parisii, aia e goto sasagana kolua God kalina aia e visu i verana. Na rongona ti ase ke molokae segenina, sauba God ke molotsunaa, masei ti ke molotsuna segenina, sauba God ke molokaea."

A Iesu e Tabugira na Baka Tetelo

(Mateo 19:13-15; Marko 10:13-16)

¹⁵ Visana tinoni ara adimaivania a Iesu na daleqira tetelo, rongona aia ke moloa na limana i lovaqira. Migira gana duli ara reivaganana ia, mara galegira na tinoni.

¹⁶ Ma Iesu e soagira na baka tetelo kara mai i konina, me tsaria, "Kamu tamigira na baka tetelo kara mai i koniqu, ma kamu laka na tongo kapusiaqira, rongona na Verana God e totu vanigira nogo na vaganana girani. ¹⁷ Manana, inau au tsarivanigamu, ase moa ti ke tau norua nina tagao God tana maurina vaga na baka tetelo e norua na tamana, maia sauba e utu ke sage tana Verana God."

Na Mane e Tamanina Danga na Omea

(Mateo 19:16-30; Marko 10:17-31)

¹⁸ Kesa niqira ida na Tsiu e nongia a Iesu, "?Taovia, igoe na tarai dou, au nongigo ko tsarivulagi vaniau

nagua kau naua inau ti kau gini tangomana na tsauliana na mauri saliu?"

¹⁹ Ma Iesu e tsarivania, "?Egua ti igoe o soaginiau dou? Tagara kesa ke dou, aia God segeni moa. ²⁰ Igoe o donaginigira nogo nina ketsa God: 'Laka na kiboga; laka na matesi tinoni; laka na komi; laka na pero; mo ko kukuni tanikaira na tamamu ma na tinamu.'"

²¹ Ma na mane ia e tsarivania a Iesu, "Taovia, e tu nogo tana bakaqu inau au muridougira sui na ketsa vaga gira."

²² Mi kalina a Iesu e rongomi vaganana ia e tsarivania, "E kau e kesa lelee moa na omea nimu aqo ko naua. Ko baa, mo ko tsabirigira pipi nimu omea sui o tamanina, mo ko tusulea na qolona vanigira ara tau tamanina sa omea, migoe sauba ko gini tamanina na omea danga i baragata; mi muri ti igoe ko mai mo ko tsarimuriqu inau." ²³ Mi kalina na mane e rongomia na goko vaga ia, e gini melu sosongo tobana, rongona aia e tamanigira na omea danga sosongo.

²⁴ Ma Iesu e reigadovia laka e melu tobana, te e tsaria, "!E kakai sosongo manana vanigira igira ara tamanina danga na omea na sage tana Verana God! ²⁵ Eo, e lakagana dodo baa vania na kamelo na tsuku tsapatugu tana ovana na nila na tsuki polo, liusia baa ti kesa mane e tamanina danga na omea ke tangomana na sage tana Verana God."

²⁶ Igira ara rongomia kalina a Iesu e goko vaga ia ara veisuaa, "?Vaga ia, masei sagata nomoa tangomana ke sage tana mauri saliu?"

²⁷ Ma Iesu e tsaria, "Na omea sui ti ke utugana vanigira na tinoni, me tau nomoa utugana vania God."

²⁸ Ma Petero e tsaria, "?Vaga ia, me kegua tana rongomami igami? !Igami ami mololenogoa na veramami mami tsarimurimu igoe!"

²⁹ Ma Iesu e tsarivanigira, "Eo, e manana nomoa, ti vaga ke kesa ke mololea na verana, ma na tauna, ma na tasina, ma na tamana ma na tinana, ma na dalena tana rongona na aqo matena na Verana God, ³⁰ maia sauba ke tamanina ke danga baa tana maurina i lao eni, me ke tamanina goto na mauri saliu ke sau."

Na Tolunina Kalina a Iesu e Gini Goko Tana Rongona na Mateana

(Mateo 20:17-19; Marko 10:32-34)

³¹ A Iesu e soaligigira na sangaivulu ruka gana duli, me tsariivanigira, "!Kamu rorongoi! Igitu sauba ka vano i Jerusalem. Mi tana, sauba kara manatovu pipi sui na omea ara marenogoa na propete tana rongoqu inau na Dalena Tinoni. ³² Sauba kara sauligiau i lima qira na tinoni ponotoba. Migira sauba kara gilugaqu, ma kara tsiriau ma kara tsuveliau. ³³ Sauba kara ramitsiau ma kara matesiau, mi tana tolunina bongi i muri, minau sauba kau maurivisutugua."

³⁴ Migira gana duli ara tau padagadovia sa vidaqira nina tsaqina goko vaga gira. Na rongoqira na goko girani e totu popoi moa vanigira, migira ara tau don-
aginia nagua a Iesu e gini goko tana rongona.

A Iesu e Maurisia Kesa na Mane Koko

(Mateo 20:29-34; Marko 10:46-52)

³⁵ Mi kalina a Iesu e mailaba varangisia i Jeriko, mi tana e kesa na mane koko e totu i lao ligisana na sautu me nono gana. ³⁶ Mi kalina e rongomigira na alaala ara liumai gana ngongo i konina, maia e veisuagira, “?Asei igamu? ?Nagua sagata e laba?”

³⁷ Migira ara tsarivania, “A Iesu ni Nasaret e liumai ieni.”

³⁸ Maia e gu dato me tsaria, “!A Iesu, Dalena a David, ko galuveau!”

³⁹ Migira na toga i nago ara galea mara tsarivania ke mui dodo. Maia e gu loki goto baa, “!Dalena a David, ko galuveau!”

⁴⁰ Ma Iesu e tuu, me ketsaligira kara adimai vania na mane koko ia. Mi kalina aia e maitsau, ma Iesu e veisuaa, ⁴¹ “?Nagua o ngaoa kau nauvanigo?”

Ma na mane e tsaria, “Taovia, au ngaoa kau moro.”

⁴² Ma Iesu e tsarivania, “!Baa, mo ko moro! Nimu tuni nogo e maurisigo.”

⁴³ Mi tana tagu tsotsodo nogo ia e moro na matana na mane ia, me tsarimurina a Iesu me soadoua God. Mi kalina igira na toga ara reia na omea vaga ia e laba, migira sui ara soalokia God.

A Iesu ma Sakeus

19 Ma Iesu e tsau nogo i Jeriko. Me sage i laona na vera ia, me koe laka ke vano saviliu. ² Mi tana e totu kesa na mane, a Sakeus na asana, aia gaqira taovia na mane aditakesi me tamanigira dangana na omea. ³ Me tovoa laka ke morosia a Iesu, maia na nge-
tu, me gini utugana ke morosia a Iesu rongona ara kapi sosongo na toga. ⁴ Maia e ulo idaida liusigira na toga, me dato kesa tana gai rongona ke morosia a Iesu kalina aia ke liu gana ngongo tsuna i tana.

⁵ Mi kalina a Iesu e tsau tana nauna ia, me morokae, me reia a Sakeus me tsarivania, “Sakeus igoe, ko tsunamai tsaku. Inau au ngaoa kau totu i valemu i dani eni.”

⁶ Ma Sakeus e tsunamai galigali me gini magemage loki na soalakana a Iesu i valena.

⁷ Migira sui ara reivaganana ia, ara gini tuturiga na goko ngulungulu mara tsaria, “!Na mane iani e ba sage i laona na valena kesa na tinoni sasi!”

⁸ Me tuu a Sakeus, me tsarivania na Taovia, “!Ko rorongong Taovia! Inau sauba kau tusua na turina popono niq tamani sui vanigira ara tau tamanina sa omea, me ti vaga inau au peqonogoa ke kesa, me sauba kau

tusuvisu vania ke vati kalina liusia na dangana nina omea au peqo vania.”

⁹ Ma Iesu e tsarivania, “I dani eni nogo e laba na mauri saliu tana vale eni, rongona na mane iani aia e kesa goto na kukuana a Abraham. ¹⁰ Inau na Dalena Tinoni, au gini mai ti kau lavegira ma kau maurisigira igira ara sarevo.”

Na Gokolia Tana Rongona na Qolomila

(Mateo 25:14-30)

¹¹ Mi kalina igira na toga ara rorongong vata babaa moa, ma Iesu e gini goko vanigira kesa goto na gokolia. Mi tana tagu ia, ma Iesu e varangi nogo ke tsau i Jerusalem, migira ara pada laka e tagara ngatsu ke tau oka me ke labamai na Verana God.

¹² Ma Iesu e tsaria, “Kesa dani, me totu kesa na mane taovia, maia e vano kesa tana vera ao sosongo rongona i tana kara ba tabua, ti aia ke visumai me ke taovia tsapakae vanigira na tinoni ni verana. ¹³ Mi kalina e tau vati vano moa, maia e soamaigira ara sangavulu nina maneaqo, me tusuvanigira tango kesa na qolomila, me tsarivanigira, ‘Kalina vaga inau kau vano, migamu kamu gini aqo girani, ma kamu reia nagua kamu tsodoginia.’ ¹⁴ Migira gana verakolu na mane taovia ia ara reisavia, mara tuu, mara mologoko tsari baa i murina mara tsaria, ‘Igami ami tau reingaoa na mane vaga ia ke lia gamami taovia tsapakae.’

¹⁵ “Ma na mane taovia ia, ara tabua nomoa me lia nogo na taovia tsapakae, me visumaitugua i verana. Mi kalina e laba visumai, maia e tsonigoko tsaku vanigira nina maneaqo, igira aia e vanigira nogo na qolo kara gini aqo. E soagira kara laba sui i matana, rongona ke dona laka ti e visa nogo na qolo ara tsodoa tana niqira aqo.

¹⁶ “Me mailaba na kesanina mane me tsaria, ‘Taovia, au gini aqo mara laba sangavulu na qolo, kamagana aia kesa moa igoe o sauvaniau tana idana.’

¹⁷ “Ma gana taovia e tsarivania, ‘Igoe na maneaqo dou sosongo, o gini aqo sasaga na omea tetelo lee au noruginigo. Vaga ia, minau sauba kau mologo mo ko ida tana reitutuguaqira ke sangavulu na vera.’

¹⁸ “Me mailaba na rukanina maneaqo me tsaria, ‘Taovia, au gini aqo mara laba tsege na qolo, kamagana aia kesa moa igoe o sauvaniau tana idana.’

¹⁹ “Ma gana taovia e tsarivania, ‘!Dou! Sauba igoe ko ida tana reitutuiguana ke tsege na vera loki.’

²⁰ “Me mai goto kesa na maneaqo me tsaria, ‘Taovia, iani nimu qolo; au molopoia moa i laona kesa na polo. ²¹ Au matagunigo igoe, rongona igoe na mane tagao kakai mo dona na adiana na omea e tau nimu, ma na tsuriviana na lakana na omea o tau tsukaa.’

²² “Mi tana na taovia e tsarivania, ‘Igoe na maneaqo seko! !Sauba kau kedeginigo nimu tsaqina goko segeni nogo! Igoe o dona nogo laka inau na mane

tagao kakai, mau adia na omea e tau niq, mau tsuriv-ia na lakana na omea au tau tsukaa. ²³ ?Megua ti o tau moloa niq qolo tana vale na moloqolo, tana e dona ke pabo, ma kau tsodoginia niq qolobotsa kalina kau visumai?"

²⁴ "Te e tuu na taovia, me tsariivaniigira ara totu tana, !Kamu adiligi tania na qolo i konina, ma kamu tusuvania aia e tamanina nogo sangavulu na qolo!"

²⁵ "Migira ara tsarivania !Lao, Taovia! ?Maia e tamanina nogo sangaivulu na qolo, me kegua?"

²⁶ "Maia na taovia e tsarivanigira, 'Au tsarivanigamu laka ti vaga kesa ke tamanina danga nogo, me sauba kara pabovanigotoa. Me ti vaga kesa ke tau tamanina sa omea, me sauba kara adiligi tania tsau tana omea tetelo lee aia e tamanina. ²⁷ !Mi kalina ia, kamu adimai-gira ieni gaqu gala inau, igira ara tau reingoa laka inau kau lia gaqira taovia tsapakae, mieni kamu labu-matesigira i mataqu!" "

A Iesu e Sage Mala Taovia i Jerusalem

(Mateo 21:1-11; Marko 11:1-11; Ioane 12:12-19)

²⁸ Ma Iesu e tsarivaganana sui ia, maia e ida, mara vano i Jerusalem. ²⁹ Mi kalina e maitsau varangisia i Betpage mi Betani tana Vungavunga na Olive, maia e molovanokaira ruka gana duli kara ka idavano tana vera tabana baa. ³⁰ Me tsarivanikaira, "Baa, ma kamu ka ba laba tana vera tagaria. Mi tana sauba kamu ka reia na dalena asi ara soria tana, me tau vati sage moa kesa i konina. Kamu ka nusua, ma kamu ka tudumimaia vaniau ieni. ³¹ Me ti vaga ke kesa ke veisuakagamu egua ti amu ka nusua, ma kamu ka tsarivania laka na Taovia nogo e ngaoa."

³² Mi kaira ara ka vano, mara ka ba reivolagia pipi na omea vaga e tsarivanikaira nogo a Iesu. ³³ Mi kalina ara ka nusua na dalena asi, migira na tamanina ara veisuakaira, "!Kamuna! ?Egua ti amu ka nusua ngana?"

³⁴ Mara ka tsaria, "Na Taovia nogo e ngaoa." ³⁵ Mara ka adia mara ka tudumivanoa vania a Iesu. Ara ka tsaboa ka poloqira i gotuna na asi, mi muri mara ka tangoli vania a Iesu, maia e dato i gotuna. ³⁶ Mi kalina e vavano, migira na toga ara viri tsaboa na poloqira tana sautu tana aia ke liu.

³⁷ Mi kalina ara maitsau varangisia i Jerusalem, tana sautu e tsuna baa tana Vungavunga na Olive, migira na alaala loki gana duli a Iesu ara tuturiga na gugu loki, mara soadoua God mara tsonikaea matena na omea loki sui ara reia a Iesu e aqosigira. ³⁸ Mara tsaria, "!Ka soadoua na taovia tsapakae, aia e mai tana asana na Taovia! !Kara mage tana rago igira i gotu! !Ka soalokia God i gotu vasau!"

³⁹ Mara tuu visana na Parisii i laoqira na alaala, mara goko vania a Iesu mara tsaria, "!Taovia, ko ketsaligira gamu duli ma kara mui!"

⁴⁰ Ma Iesu e tsarivanigira, "Au tsariivaniigamu, ti vaga igira kara mui, me sauba igira na vatu sui ara totu ieni kara tuturiga na gugu loki."

A Iesu e Tangisia na Vera ni Jerusalem

⁴¹ Mi kalina a Iesu e tsau nogo varangisia i Jerusalem, maia e morosia na vera me melu tobana me tangisia, ⁴² me tsaria, "!E kiki, ti moa vaga igoe ko reigadovia i dani eni na omea e kilia ko naua ti ke gini laba vanigo na rago! !Me utugana vanigo moa ko reigadovia! ⁴³ Me sauba nomoa ke mai na tagu i tana igira gamu gala kara tu polipoligo ma kara bokigo. ⁴⁴ !Sauba kara vuipukaligo igoe, ma kara labu matesigira na toga i laomu, me ke tagara lelee goto ke kesa na vatuna na valemu ke totuvisu tana sasana, rongona igoe o tau nogo reigadovia na tagu kalina God e mai me tsigovigo!"

A Iesu e Tsiagira na Mane Tsabiri Tania na Vale Tabu

(Mateo 21:12-17; Marko 11:15-19; Ioane 2:13-22)

⁴⁵ Mi muri, ma Iesu e sage i laoina na Vale Tabu, me tuturiga na tsialiigiqira na mane tsabiri, ⁴⁶ me tsarivanigira, "Ara marenogoa tana Mamare Tabu laka God e tsaria, 'Na Valequ inau, na vale na nonginongi.' !Migamu, amu nauginia vaga moa ti na vatulumaqira na tukatso!"

⁴⁷ Me pipi dani a Iesu e sasani i laona na Vale Tabu. Migira na taovia na lotu ma na tarai na Ketsa, ma gaqira ida na toga ara ngaoa kara labumatesia. ⁴⁸ Mara tau moa dona nagua kara naua ti kara tangomana na tangoliana a Iesu, rongona na toga popono ara rongomi vatavia moa aia, mara tau goto ngaoa kara pitsa tania kesa nina tsaqina goko.

Na Torogoko Tana Rongona Gana Mana a Iesu

(Mateo 21:23-27; Marko 11:27-33)

20 Me kesa dani, kalina a Iesu e sasanigira na toga tana Vale Tabu me goko vanigira tana rongona na Turupatu Dou, migira na taovia na lotu ma na tarai na Ketsa, kolugira na ida tana lotu, ara mai, ² mara veisuaa a Iesu mara tsaria, "?Ko tsarimaia vanigami, laka iava igoe o adia na mana gana na nauana na omea vaga girani? ?Masei e tusuvanigo na mana vaga ia?"

³ Ma Iesu e tsarivanigira, "Kalina ia, minau goto kau veisuagamu kesa na omea. Kamu tsarimai vaniau, ⁴ ?na lesovitabu e tusua a Ioane, laka e talumai i konina God se i koniqira moa na tinoni lee?"

⁵ Mi tana, migira ara tuturiga na vaigokovigi segeniqira mara tsaria, "?Vaga ia ma nagua sauba ka tsaria igita? Rongona ti vaga igita ka tsaria laka e talu i konina God, maia sauba ke tsarivanigita, ?Baa, me ti e vaga ia, ma na rongona gua ti igamu amu tau tutunina a Ioane?" ⁶ Me ti vaga igita ka tsaria laka e talu moa

tana tinoni lee, ma na toga popono girani sauba kara taigita, rongona igira ara tutunina kakai nogo laka a Ioane aia e kesa na propete.”⁷ Te ara tsarivisua moa, “Ami tau goto dona igami iava e talumai.”

⁸ Ma Iesu e tsarivanigira, “Me ti e vaga ia, minau goto, tagara kau tau tsarivulagia vanigamu iava tana e talumai na mana inau au nauginigira na omea girani.”

Na Gokolia Tana Rongona Na Mane Reitutugu Uta

(Mateo 21:33-46; Marko 12:1-12)

⁹ Ma Iesu e gini gokolia vanigira na toga na gokolia vaga iani: “Kesa dani me totu kesa na mane, maia e tsukaa kesa nina uta loki. Mi muri, maia e tuu, me moloa vanigira visana tinoni kara gini aqo nina uta, maia e aligiri, me vano totu oka sosongo kesa tana vera ao. ¹⁰ Mi kalina e tsau tana tagu na raranga, maia na tamanina na uta e molovanoa kesa nina maneaqo ke balaba i koniqira igira ara reitutugu vania nina uta, me ke adia i koniqira gana tuva e talu tana vuana nina uta. Mara tuu igira na reitutugu uta, mara ramitsia nina maneaqo na taovia, mara ketsali visulea, mara tau goto tusuvania sa omea.

¹¹ “Maia na tamanina na uta e molovanoa kesa segeni goto nina maneaqo ke baa. Mara tuu igira na reitutugu uta, mara ramitsia mara paluivangaimana, mara ketsalivisule gotoa, mara tau goto tusuvania sa omea. ¹² Ma na tamanina na uta e molovanogotoa na tolunina nina maneaqo; migira ara reitutugua nina uta ara bokaligotoa ia, mara tsoni tabaligia tania na uta.

¹³ “Mi kalina na tamanina na uta e reivaganana ia, maia e tu me tsaria, “?Vaga ia, ma nagua sauba kau naua inau? !Sauba moa kau molovanoa aia na dalequ galugaluve segeni nogo! !Aia ngatsu sauba kara kuku-ni tania!”

¹⁴ “Mi kalina igira na reitutugu uta ara reia aia e mailaba, mara vaigokovigi segeniqira mara tsaria, ‘Kalina ia, maia na dalena segeni nogo na tamanina na uta e mai. !Ida gita ma ka labumatesia, ma ka tamanina igita nina omea sui!’ ¹⁵ Mi tana, migira ara tuu, mara tsoni tabaligia tania na uta mara labumatesia.”

Ma Iesu e veisuagira na toga ara totu tana, “?Vaga ia, ma nagua amu pada sauba ke naua aia na tamanina na uta vanigira na mane ara reitutugu vania nina uta? ¹⁶ Sauba nomoa ke mai me ke labumatesigira na mane girani, me ke tusua nina uta vanigira ke visana na tinoni tavosi kara reitutugudoua vania.”

Mi kalina igira na tinoni ara rongomi vaganana ia mara tsaria, “!Tagara! !E utu lelee ke vaga ia!”

¹⁷ Ma Iesu e moro baa i koniqira me tsaria, “?Me ti igamu amu tsaria laka e utu ke laba vaga ia, ma nagua papadana ti ara marea tana Mamare Tabu na tsaqina na goko vaga iani?”

‘Aia na vatu igira na mane logovale ara tsoniligilea vaga moa ti na omea tagara sa rongona,

maia tsotsodo nogo na vatu ia e lia na vatu tamani rongona pukuga baa vanigira sui.’

¹⁸ Me ti vaga ke kesa ke tubulagi i konina na vatu ia, me sauba ke puka me ke taquru. Me ti vaga na vatu ia ke puka me ke kobia ke kesa, maia sauba ke rapa vaga na tsaa.”

Na Torogoko Tana Rongona Na Voli Takesi

(Mateo 22:15-22; Marko 12:13-17)

¹⁹ Igira na tarai na Ketsa ma na taovia na lotu ara ngaoa laka kara tangolia a Iesu tana dani nogo ia, rongona ara padagadovia laka na gokolia vaga a Iesu e vasini tsaria e kalgira igira, mara tau moa tangolia rongona ara matagunigira na toga. ²⁰ Te ara lalavea kesa na tagu dou tana ke lakagana vanigira na tangoliana. Mara tuu, mara volidodogira visana na mane rongona kara valoa a Iesu. Mara molovanogira kara torogoko i konina, rongona a Iesu ke gini goko sasi, mi tana ke gini managaqira, ma kara raqavanoa i matana na taovia tagao butona na momoru.

²¹ Migira na mane ara volidodogira nogo laka kara valoa a Iesu ara mailaba i konina mara tsarivania, “Taovia, igami ami dona laka igoe o goko mana pipi kalina, ma na omea sui o gini sasani ara mana sui. Me atsa moa vanigo ti na tinoni loki se na tinoni lee moa. Mo saumakali vanigira na tinoni sui na sautu vaga nogo God e kilia kara muria. ²² Vaga ia, mami nongigo ko tsarimai vanigami nagua o pada igoe. ?Laka e dou ti igita na Tsiu ka voli takesi vania na Sesar ni Roma se tagara?”

²³ Ma Iesu e dona nogo laka igira ara valoa moa, te aia e tuu me tsarivanigira, ²⁴ “Kamu sauvulagimai vani-au kesa na qolo vaga amu gini voli takesi. ?Baa, me laka ase na nununa ma na soana e totu tana qolo iani?” Mara tsaria, “Nina nogo na Sesar.”

²⁵ Ma Iesu e tsarivanigira, “Me ti e vaga ia, me dou ti kamu tusuvania na Sesar nina omea na Sesar, ma kamu tusuvania God nina omea God.”

²⁶ Mi tana, migira ara tau tangomana na tubulagiani-a a Iesu tana nina goko i mataqira na toga. Mara gini novo moa nina goko a Iesu e tsarivanigira, mara mui dodo.

Na Torogoko Tana Rongona na Maurivisu Tania na Mate

(Mateo 22:23-33; Marko 12:18-27)

²⁷ Mi muri, migira visana na Sadusii, igira nogo ara tsaria laka na tinoni ara mate nogo e utu goto kara maurivisutugua tania na mate, ara mailaba i konina a Iesu mara tsarivania, ²⁸ “Taovia, a Moses nogo e marevanigita na ketsa iani: ‘Ti vaga kesa na mane ke mate tania na tauna, me tau vati tamani dalena moa i konina, ma nina aqo na tasina nogo na mane e mate ke

taugaa na daki aia na kulana segeni e mate tania, rongona kara ka gini tamani baka, ma na baka ia ke vaga nogo ti na dalena na kulana e mate ida.'

²⁹ "Me kesa dani, mara tu totu vitu na mane tamatasi.

Maia na mane ida e tauga, me mate me tau tamani dalena. ³⁰ Mi muri, ma na rukanina mane e taugaa na tinamatena na tasina, maia e mate tanigotoa na daki ia. ³¹ Maia na tolunina mane e taugagotoa na tinamatena, me mate tanigotoa aia. Me kesa moa atsa na omea e laba vanitugira sui vitu na mane tamatasi, ara tu mate tanisua kesa moa na daki, mi tugira sui ara tu tau tamanina sa tu daleqira i konina. ³² Mi tana susuina, maia na daki goto e mate. ³³ ?Baa, mi tana dani igira ara mate nogo kara maurivisutugua, me sauba ase i tu vidaqira na mane tugirani ke lia na tauna manana na daki ia? !Rongona tugira sui vitu na tamatasi ara tu tauga kolusua moa na daki ia!"

³⁴ Ma Iesu e tsarivanigira, "Eo, igira na mane ma na daki i lao eni ara vaitaugagi rago, ³⁵ migira moa e ula-gaqira kara maurivisutugu tania na mate ma kara tsaulia na mauri saliu i gotu, ara tau nogo vaitaugagi. ³⁶ Ara lia vaga nogo na dalena God, rongona ara maurivisutugua nogo tania na mate. ³⁷ Ma Moses nogo tana nina mamare e gini gokomaka tana rongona ia, kalina God e laba vania tana gai iruiru, ma Moses e soaginia God aia 'nina God a Abraham, ma nina God a Isaak, ma nina God a Jakob.' ³⁸ I tana nogo e gini labamaka laka igira na tinoni sui kara maurivisu tania na mate rongona God aia niqira God igira ara mauri, me tau niqira God igira ara mate rongona i matana God na tinoni ara totu mamauri saviliu."

³⁹ Mara visana na tarai na Ketsa ara gokodato mara tsaria, "!E dou sosongo rago nimu goko Tarai!" ⁴⁰ Mi tana, migira ara tau nogo malagai ti kara torogoko babaa i konina a Iesu.

Na Torogoko Tana Rongona na Mesia

(Mateo 22:41-46; Marko 12:35-37)

⁴¹ Ma Iesu e veisuagira, "?E koegua vaga ti igira na tinoni ara tsaria laka na Mesia aia na kukuana a David?"

⁴² Maia segenina nogo a David e goko vaga iani tana papi na Linge Tabu,

'Na Taovia e tsarivanja niq Taovia:

Igoe ko totu ieni tana madoaqu,

⁴³ poi tsau kalina inau kau livugira gamu gala i vavana tuamu,

ma kara tseka vanigo.'

⁴⁴ ?Me ti vaga tana tsaqina na Linge Tabu iani, a David nogo e soaginia na Mesia laka aia gana Taovia, me koegua vaga ti na Mesia ke lia goto na kukuana a David?"

A Iesu e Parovatavigira na Tinoni Tana Rongona Niqira Sasaga Na Tarai na Ketsa

(Mateo 23:1-36; Marko 12:38-40)

⁴⁵ Igira na tinoni ara rorongovata moa, ma Iesu e goko vanigira gana duli me tsaria, ⁴⁶ "Kamu kana tania niqira sasaga na tarai na Ketsa, igira ara dona moa na liu bamai kolu poloqira katsi, mara padangaoa moa ti na tinoni kara reiginigira, ma kara kukuni tanigira kalina kara laba tana nauna tana ara labasai na tinoni danga, mara dona goto na viliana na sasaqira dou tana valelotu, ma na totu palanago tana kavomutsa. ⁴⁷ Mara peqogira na daki tinamate, mara laugotoa na valeqira. !Eo, mi muri, mara baa mara gini malapalu na nonginongi katsi! !Migira nogoria sauba ke mamava sosongo baa na pede ke gadovigira!"

Nina Vangalaka Kesa na Daki Tinamate

(Marko 12:41-44)

21 Ma Iesu e momoro bamai, me reigira visana tinoni igira ara tamanina danga na omea, mara moloitsavua niqira qolo na vangalaka i laona na bokisi na moloqolo tana Vale Tabu.

² Maia e morosigotoa kesa na daki tinamate aia e tau saikesa tamanina sa omea, maia goto e ba sanga na molotsavuana e ruka lelee moa na qolo tetelo. ³ Ma Iesu e tsarivanigira gana duli, "Inau au tsarivanigamu, laka na daki tinamate iani aia e tau tamanina sa omea, maia e vangalaka baa liusigira sui lakalaka na tinoni tavosi. ⁴ Rongona igira na tinoni tavosi ara sauragoa niqira vangalaka e talu tana tsarana niqira omea danga ara tamanina, maia na daki tinamate iani, aia e sau sui lakalaka na susuina saikesa na omea aia e tamanina. Me tau lelee goto tsaravisu sa nina qolo gana ke gini mauri."

A Iesu e Katevulagia Laka Sauba Ke Taveo na Vale Tabu

(Mateo 24:1-2; Marko 13:1-2)

⁵ Me visana gana duli ara gini goko tana rongona na Vale Tabu, mara tsaria laka e rerei dou rago na vale ia, kolugira na vatuna angaanga ma niqira sausau na tinoni ara inilauginia. Ma Iesu e tsarivanigira, ⁶ "Igira sui na omea girani amu reigira kalina ia, sauba moa ke laba na tagu tana ke tau goto totuvisu tana sasana ke kesa lelee na vatuna. Sauba kara vuipukaligira sui lakalaka."

A Iesu e Katevulagigotoa Laka Na Rota Loki Seko Sosongo Sauba ke Gadovigira

(Mateo 24:3-14; Marko 13:3-13)

⁷ Migira gana duli ara veisuagotoa a Iesu, "?Taovia, laka kengisa sauba kara laba na omea vaga gira? ?Ma na padapada koegua sauba kami reia, ti kami gini

dona laka e gado nogo na tagu i tana kara laba na omea seko vaga igoe o vasini katemai vanigami?"

⁸ Ma Iesu e tsarivanigira, "Kamu parovata dou, kara tau perogamu lee ke visana. Rongona na tinoni danga sauba kara gini tuu moa tana asaqu inau, ma kara gini perogira na tinoni, ma kara tsarisegeniqira laka 'Inau nogoria na Mesia.' Ma kara tsarigotoa, 'Na tagu e labamai nogo.' Migamu, kamu laka saikesa na muriaqira. ⁹ Kamu laka goto na matagu ma na tobakuku, ti vaga kamu rongomia kara vailabugi ma kara vaisugutigi na tinoni; rongona igira nogo na omea vaga gira sauba kara laba ida talu, me tau moa na papadana laka e varavara nogo na susuina na dani."

¹⁰ Ma Iesu e goko babaa me tsaria, "Mi tana tagu vaga ia, sauba igira na vera loki sui kara vailabugi. Me ke tuu kesa na taovia loki, me ke vailabugi kolua kesa segeni. ¹¹ Ke kasi loki na vuluge, me ke liu goto na uvi-rau ma na lobogu loki pipi tana vera. Ma na omea mataguniga ma na valatsatsa loki sauba kara labamai talu i gotu tana parako. ¹² Ma kara tau moa vati laba na omea sui vaga girani, migamu kara tangoligamu ma kara rotasigamu. Sauba kara adigamu baa i mataqira na taovia na lotu tana rongoqu nogo inau, ma kara tsonisagegamu tana vale sosori. Kara raqagamu baa i mataqira na taovia tsapakae ma na taovia na vera. ¹³ Eo, mi kalina ke laba na omea vaga gira, mi tana nogo gamui tagu dou igamu na gini goko na Turupatu Dou tana rongoqu inau.

¹⁴ "Me vaga ia, me dou ti kalina nogo ia, kamu manogatia nimui papada, ma kamu tau goto gini boe na isutugumui segeni tana tagu vaga ia, ¹⁵ rongona inau nogo sauba kau sauvanigamu na sasaga loki gana na goko maka, ma kara gini tau tangomana igira gamui gala na utusiana ma na labupukaliana nimui goko.

¹⁶ "Igira goto na tamamui ma na tinamui, ma na tasimui, na kamamui ma na kulamui, igira nogoria sauba kara tuu ma kara sauligigamu, ma kara matesigira goto visana vidamui. ¹⁷ Pipi gira sui lakalaka sauba kara reisavigamu rongona amu tsarimuriqu inau. ¹⁸ Minau au tsarivanigamu, e utu lelee ke nanga lee sa kolina ivumui tana lovamui. ¹⁹ Vaga ia, migamu kamu tukakai moa, me sauba kamu tamanina na mauri saliu.

A Iesu e Katevulagia Sauba Ke Taveo na Jerusalem

(Mateo 24:15-21; Marko 13:14-19)

²⁰ "Mi kalina ti vaga kamu reigira na mane vaumate kara mai ma kara tupolia na Jerusalem, mi tana nogo sauba kamu donaginia laka e varangi nogo ke taveo na vera ia. ²¹ Mi tana dani vaga ia, migira na tinoni ara totu tana Judea, niqira aqo kara tsogodato tana vungavunga; migira ara totu i laona na verabau, kara tso-goligi tania. Migira ara totuligi nogo tania na verabau

ia, kara laka goto na visutugua i tana. ²² Na rongona na dani vaga gira, 'Na Dani na Gadovi Pede' gana ke gini manatovu na omea ara marenogoa tana Mamare Tabu. ²³ !Sauba ke seko sosongo rago tana dani vaga ia vanigira na daki ara tiana, migira goto ara tamani baka tetelo! Na padasavi loki ke ngolia na vera iani, ma na korena God ke gadovigira na tinoni girani. ²⁴ Visana sauba kara tsodoa na mate tana isi, me visana kara tsonitsekagira tana vera tavosi sui. Migira na ponotoba kara sage, ma kara sugutia na Jerusalem popono, poi ke tovu niqira tagu.

Na Visumaiana na Dalena Tinoni

(Mateo 24:29-31; Marko 13:24-27)

²⁵ "Sauba kara laba na padapada tana aso ma na vula mi tana veitugu goto. Mi barangengo, na tinoni tana vera sui kara padasavi loki sosongo, ma kara matagu mate kalina kara rongomia e kukutu loki sosongo na tasi, me karara na panu loki. ²⁶ Ke kaso na tobaqira na tinoni ma kara gini mateluvu kalina kara pitua nagua ke laba vania na barangengo, rongona tana dani vaga ia, sauba kara viri aligiri na omea susuliga sui ni gotu. ²⁷ Mi tana, maia na Dalena Tinoni sauba ke labaviumai tugua tana parako, kolua na susuligana loki ma na mararana. ²⁸ Mi kalina kara tuturiga laba na omea vaga gira, migamu kamu tuu ma kamu malagai, rongona e varangi nogo kamu tamanina na mauri saliu."

Na Gokolia Tana Rongona Na Gai Mutsamutsa

(Mateo 24:32-35; Marko 13:28-31)

²⁹ Mi muri, ma Iesu e tsarivanigira na gokolia iani: "Kamu reigira na gai mutsamutsa, migira goto na gai sui tavosi. ³⁰ Kalina amu reigira ara tuturiga na dumu, mamu donaginia laka e varangi nogo ke laba na tagu na papara. ³¹ Me vaga goto nogoria ti kalina kamu reigira kara laba na omea sui vaga gira, mi tana nogo sauba kamu donaginia laka e varangi nogo ke labamai na Verana God.

³² "Inau au tsaria na manana vaniigamu, laka na omea sui vaga girani, sauba kara laba ida talu nogo ti kara mate igira sui na tinoni ara mamauri moa i dani eni. ³³ Na baragata ma na barangengo sauba kara ka nangaligi lee. Ma niqu goko inau, e utu saikesa kara nangaligi.

E Kilia Ka Parovata

³⁴ "Kamu parovata, ma kamu tau totu aqua na mutsa loki ma na inu bubulega, ma na pada sosongoliana moa na mauri ni dani eni, rongona asei ba dona ke tau tavongani novotigamu na Dani Loki ia. ³⁵ Rongona na Dani ia, sauba ke gado vaga na pidipidi i koniqira na tinoni sui tana barangengo popono. ³⁶ Kamu parovata ma kamu nonginongi sailagi, kamu gini susuliga na

savilaginiaqira pipi na omea sui vaga gira sauba kara laba, ma kamu gini tangomana na laba dou i matana na Dalena Tinoni.”

³⁷ Me pipi dani, ma Iesu e sasani tana Vale Tabu. Mi tana ngulavi, maia e tuu, me baa tana Vungavunga na Olive, me totu tana na bongi popono. ³⁸ Migira sui na tinoni ara ropo bongibongi baa tana Vale Tabu rongona kara rongomi vatavia nina goko a Iesu.

Ara Vorogokona na Labumatesiana A Iesu

(Mateo 26:1-5; Marko 14:1-2; Ioane 11:45-53)

22 Me varangi nogo ke tsaumai na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti Konina, aia ara soaginigotoa na Dani na Paseka. ² Migira na taovia na lotu ma na tarai na Ketsa ara lavea kesa na sautu gana kara matesidodoa a Iesu, rongona ara matagunigira na toga.

A Iudas e Tami na Sauligiana a Iesu

(Mateo 26:14-16; Marko 14:10-11)

³ Ma Satan e sage i tobana a Iudas, aia ara soaginigotoa Iskariot, maia e kesa vidaqira na sangavulu ruka na apostolo. ⁴ Ma Iudas e tuu me vano, me vaigokovigi kolugira na taovia na lotu ma niqira tagao na mane matali Vale Tabu, rongona ke nau koeguania ti ke sauligia a Iesu vanigira. ⁵ Migira ara gini mage sosongo, mara vekea kara sauvania na vovolina tana qolo. ⁶ Ma Iudas e tami dou rago, me tuturiga na mataniana kesa gana tagu dou tana ke lakagana vania na sauligi dodoana a Iesu vanigira, ma kara tau donaginia na tinoni.

A Iesu e Vangaraua na Ganiana Na Mutsa na Paseka

(Mateo 26:17-25; Marko 14:12-21; Ioane 13:21-30)

⁷ Me laba nogo na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti Konina, i tana nogo ara matesigira na sipi gana na mutsa na Paseka. ⁸ Ma Iesu e molovanokaira a Petero ma Ioane, me tsarivanikaira, “Baa, ma kamu ka vangarau manogatia vanigita na mutsa na Paseka.”

⁹ Mara ka veisuaa, “?Taovia, laka iava tana igoe o ngaoa kami ka vangaraua?”

¹⁰ Ma Iesu e tsaria, “Rorongong kagamu, kalina kamu ka sage i laona na verabau, me sauba kamu ka tsodoa kesa na mane e kalagaia kesa na popo na koo. Ma kamu ka tsarimurina sage i laona na vale tana aia ke sage, ¹¹ ma kamu ka tsarivanja na tamanina na vale ia: ‘?Na Taovia e veisuago, laka iava na voki i tana aia migira gana duli kara gania na mutsa na Paseka?’ ¹² Maia sauba ke sauvanikagamu kesa na voki loki mangasaa i tana ara totu manoga nogo na bela na mutsa ma na mani totu. Mi tana nogo kamu ka vangaraua na omea sui vanigita.”

¹³ Mara ka vano kaira, mara ka batsau tana vera ia, mara ka reigira na omea sui vaga a Iesu e tsari

idanogoa vanikaira. Mara ka vangaraua na mutsa na Paseka i tana.

Na Susuina na Mutsa Koluana na Taovia

(Mateo 26:26-30; Marko 14:22-26; 1 Korint 11:23-25)

¹⁴ Mi kalina e tsaumai na tagu na mutsa, ma Iesu e totu i lao tana sasana tana bela kolugira nina apostolo. ¹⁵ Maia e tsaria vanigira, “!Au amesi sosongolia manana laka kau ganipata kolugamu talu na mutsa na Paseka iani idavia niquta! ¹⁶ Eo, inau au tsarivanigamu laka sauba kau tau goto gania, poi ke labatovu na papadana ia tana Verana God.”

¹⁷ Ma Iesu e tangolia na tseu na uaeni i laona, me soadoua God me tsaria, “Kamu adia na tseu iani, ma kamu vaituvarigi igamu sui. ¹⁸ Inau au tsarivanigamu laka tuu kalina eni me ka baa, sauba kau tau goto inuvia na uaeni vaga iani, poi tsau ke labamai na Verana God.”

¹⁹ Mi muri, maia e adia na bredi me soadoua God, me ngitia me tusuvanigira me tsaria, “Iani na koniqi sauba kau saua na tugumui. Kamu naua na omea iani na mani padaginiaqu.” ²⁰ Mi murina na mutsa, maia e adia na tseu na uaeni, me sauvanigira me tsaria “Iani na tseu nina taso vaolu God, me mana tana gabuqu sauba ke rutsu na tugumui.

²¹ “!Ma kamu reia! !Aia sauba ke sauligiau inau, aia e totu koluau nogo ieni tana bela na mutsa! ²² Inau na Dalena Tinoni sauba kau mate vaga nogo aia God e pede vaniau. !Eo, me sauba ke seko sosongo nomoa vania aia sauba ke sauligiau!”

²³ Migira sui na apostolo ara tutuiriga na vaiveisuagi segeniqira, laka ase i vidaqira sauba ke naua na omea vaga ia.

Ara Vaipetsakoegi Laka Asei Ke Tsapakae Baa

²⁴ Me kesa na vaipetsakoegi e labadato i laoqira segeni igira na apostolo, laka ase i sauba ke tsapakae baa. ²⁵ Ma Iesu e tsarivanigira, “Niqira taovia tsapakae igira na tinoni ni barangengo eni, igira ara susuliga kaputigira niqira toga, migira sui goto ara tagao ara kilia laka niqira tinoni kara tsonikaegira, ma kara soaginigira, ‘Niqira Tagao dou na Toga.’ ²⁶ Eo, migamu, kamu laka saikesa na pada vaganana ia. Mi laomui igamu, aia e tsapakae baa nina aqo ke molotsuna segenina mala baka lee moa, masei e ida, nina aqo ke lia mala niqira tinoni aqo lee moa igira na tasi-na.”

²⁷ Ma Iesu e veisuagira, “?Mi tana nimui papada igamu, laka ase i tsapakae baa? ?Laka aia e totu moa i lao me mutsa, se aia e tuvari gana mutsa? Aia nogoria e totu moa i lao me mutsa. Minau au totu i laomui vanga moa kesa nimui maneaqo lee moa.

²⁸ “Migamu amu totu koluau pipi tana niquru rota sui, ²⁹ me vaga aia na Tamaqu e sauvaniau na Verana, minau goto sauba kau sauvanigamu na Veraqu. ³⁰ Me sauba igamu kamu mutsa ma kamu inu koluau tana niquru bela i veraqu, ma kamu totukae tana sasamui, ma kamu sanga na pedeaqira na sangavulu ruka na duli ni Israel.”

A Iesu e Katea Laka A Petero Sauba ke Tiatagaraa

(Mateo 26:31-35; Marko 14:27-31; Ioane 13:36-38)

³¹ Ma Iesu e goko baa vania a Petero me tsaria, “!Simone, Simone! !Ko rorongu! Aia Satan e adinogoa na tami rongona ke tovolegamu sui, me ke molovotagira na douana tania na sekona, ke vaga na tamanina na uta kalina aia e molovotagira na lakana dou tanigira na sekona. ³² Minau au nonginongi vanigo a Simone, rongona ke gini tau puka nimu tutuni. Mi kalina igoe ko pilomai tugua i koniqu, ma nimu aqo ko kakaisigotoa niqira tutuni igira na tasimu.”

³³ Ma Petero e tsaria, “!Taovia, inau au vangaraunogoa kau tsarimurimu tana vale sosori me ke tsau tana mate!”

³⁴ Ma Iesu e tsarivania a Petero, “Inau au tsarivanigo a Petero, ke tau vati tangi moa na kokoroko i bongi eni, migoe ko gini vatsa tolu kalina laka o tau donaginiau.”

Na Todo, na Lapa, ma na Isi

³⁵ Mi muri, ma Iesu e tsarigotoa vanigira gana duli, “?Laka kalina inau au molovanogamu i votangana, mau tongo vanigamu nogo kamu laka na adiana nimui todo na qolo, se na lapa, se gamui porotua, me laka amu noga sa omea tana tagu ia?”

Mara tsaria, “Tagara, ami tau goto noga sa omea.”

³⁶ Ma Iesu e tsarivanigira, “Maia kalina ia, ti vaga ke kesa ke tamanina nogo nina todo na moloqolo se gana lapa, ma nina aqo aia ke adiadi; masei goto ti ke tau tamanina kesa nina isi, ma nina aqo ke tsabiria gana polo na tsavugotu, ma na qolona ke voliginia kesa nina isi. ³⁷ Minau au tsarivanigamu, laka tana tsaqina goko na Mamare Tabu i tana ara tsarinogoa laka ‘Aia ara tsokosaia kolugira na tinoni seko,’ me kilia ke laba vaga nomoa ia tana rongoqu inau. Eo, e varangi nogo kara manatovu sui igira na omea ara maregira tana Mamare Tabu tana rongoqu inau.”

³⁸ Migira gana duli ara tsaria, “!Ko reia Taovia! !Me ru-ka nogo na isi ieni!”

Ma Iesu e tsaria, “!Eo, e dou! !E tugunogoa!”

A Iesu e Nonginongi Tana Vungavunga Na Olive

(Mateo 26:36-46; Marko 14:32-42)

³⁹ Ma Iesu e mololea na verabau, me vano tana Vungavunga na Olive, vaga e lavu nogo pipi kalina na

nauana, migira gana duli ara dulikolua. ⁴⁰ Mi kalina ara balaba tana nauna ia, ma Iesu e tsarivanigira gana duli, “Kamu nonginongi ti kamu tau sage tana tabotabo.”

⁴¹ Maia e vanoligi ao tetelo tanigira, e tugua na aona vaga ti kesa ke gini tatai baa sa vatu. Mi tana aia e tsunatuturu me nonginongi. ⁴² Me goko vaga, “Mama, ti vaga ko tami igoe, mo ko adiligia na tseu na rota iani taniau. Me ke tau moa laba vaga au kilia inau, ke laba vaga nogo o kilia igoe.” ⁴³ Me tsunamai talu i gotu kesa na angelo me vere. ⁴⁴ E ngolia tobana na rota loki sosongo, maia e nonginongi kakai goto baa, me gini maono na gabu me kukudutsuna tana kao.

⁴⁵ Mi kalina e nonginongi sui, maia e tuu, me ba reigira gana duli, me reia laka ara maturu rongona e ngoligira na melu. ⁴⁶ Maia e tsaria vanigira, “?Egua igamu ti amu maturu lee moa vaga ia? Kamu tuu, ma kamu nonginongi rongona kamu tau sage tana tabotabo.”

Ara Tangolia a Iesu

(Mateo 26:47-56; Marko 14:43-50; Ioane 18:3-11)

⁴⁷ Me gogoko moa a Iesu, mara labamai nogo na alaala e raqagira a Iudas, aia nogo e kesa vidaqira nogo na sangavulu ruka. Mara mailaba, maia e ba saviliu konina a Iesu me domia. ⁴⁸ Ma Iesu e tsarivania, “?Iudas, laka o pada tana domiaqu vaga ia, igoe ko gini sauligia na Dalena Tinoni?”

⁴⁹ Mi kalina igira gana duli a Iesu ara reia nagua sauba ke laba, mara veisuaa, “?Taovia, vaga ia, ma kami gini vailabu goto nimami isi igamia?” ⁵⁰ Mi tana, me kesa vidaqira e lakua nina isi, me sabatiginia na kulina madoa kesa nina tseka na Mane Tabu Loki.

⁵¹ Ma Iesu e tsarivania, “!Ko mololea! !Dou nogo!” Maia e adikaea na kulina na mane, me bulusaitugua.

⁵² Ma Iesu e tsarivanigira na taovia na lotu ma niqira tagao na mane matali Vale Tabu, migira goto na tinoni loki, igira nogo ara sangamai na tangoliana: “?Laka na mane labupoi inau, ti amu gini mai kolua nimui isi ma na tubi na tangoliginaqu? ⁵³ Minau au totu kolugamu pipi dani i laona na Vale Tabu, migamu tau nogo tovoa na tangoliaqu. Ma nimui tagu nogo igamu kalina ia, ma nina tagu goto na rodo ke tagao.”

A Petero e Tiatagaraa a Iesu

(Mateo 26:57-58, 69-75; Marko 14:53-54, 66-72; Ioane 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Migira ara tangolia a Iesu, mara adivanoa tana valena na Mane Tabu Loki; ma Petero e tsarimuriqira baa ao tetelo. ⁵⁵ Mara soqoi lake i matana na vale i tano, ma Petero e sangagira na rarangi tana. ⁵⁶ Me labamai kesa na baka daki e aqo tana vale ia, me reia a Petero e sanga na rarangi tana lake, me morosi tata-

vatavia me tsaria, “!Na mane iani, aia goto kesa e totu kolua a Iesu!”

⁵⁷ Ma Petero e tiatagaraa me tsaria, “!Ae, daki igoe, au tau saikesa donaigninia aia!”

⁵⁸ Me tau oka i muri, me kesa na mane e reigadovia a Petero me tsarivania, “!E, migoe goto o kesa vidaqira gana duli aia!” Ma Petero e tsaria, “!Goena, tagara, tau inau!”

⁵⁹ Mi tana gana ngongo tugua kesa na kiloko i muri, me kesa segeni goto na mane e gini goko suguradi sosongo me tsaria, “!E mana saikesa nomoa, na mane iani e dulikolugotoa a Iesu na rongona aia na Galilii goto!”

⁶⁰ Ma Petero e tsaria, “!Mane igoe, au tau saikesa donagninia nagua igoe o gini goko tana rongona!” Me gogoko moa a Petero, te e tangi na kokoroko.

⁶¹ Ma na Taovia e pilovisu me morosi baa a Petero, ma Petero e padatugua nina tsaqina goko na Taovia e tsarivaninogoa, “Ke tau vati tangi moa na kokoroko i bongi eni, migoe ko gini vatsa tolu kalina laka o tau donagninau.” ⁶² Ma Petero e rutsu i tano, me rota na ngangai.

Ara Gilugana Mara Lumua a Iesu

(Mateo 26:67-68; Marko 14:65)

⁶³ Migira na mane ara matalia a Iesu ara gilugana mara lumua. ⁶⁴ Ara sorikaputiginia na polo na matana mara veisuaa, “!Ko kutsu! ?Laka asei e davago?”

⁶⁵ Mara tsoni vanigotoa danga na goko tsiri.

A Iesu i Mataqira Tana Saikolu na Togigoko

(Mateo 26:59-66; Marko 14:55-64; Ioane 18:19-24)

⁶⁶ Mi tana dani male, migira na tinoni loki ma na taovia na lotu, ma na tarai na Ketsa, ara saikolu mai, mara adimaia a Iesu i mataqira. ⁶⁷ Mara tsarivania, “?Ko tsarivanigami laka ti igoe nogo na Mesia?”

Ma Iesu e tsaria, “Ti kau tsaria vanigamu, migamu e utu kamu tutunina niq u goko. ⁶⁸ Me ti inau kau torogoko i konimui, migamu e utu goto kamu tuguvisua niq u goko. ⁶⁹ Me tuu kalina eni me ke baa, aia na Dale-na Tinoni, sauba ke totu tana madoana God Susuliga Sosongo.”

⁷⁰ Migira sui tana ara tsaria, “?Me laka na Dalena God igoe?”

Maia e tsaria, “Igamu segenimui nogo amu tsaria laka aia inau.”

⁷¹ Migira ara tsaria, “!Tagara goto sa rongona igita ka lavegotoa sa goko! !Igita segenida nogo a rongomia tana mangana na omea aia e tsaria!”

A Iesu i Matana a Pilate

(Mateo 27:1-2, 11-14; Marko 15:1-5; Ioane 18:28-38)

23 Migira na saikolu popono ara tuu, mara adivanoa a Iesu i matana a Pilate. ² Mi tana, migira ara tuturiga na tatamanga gana mara tsaria, “Ami tsodovulagia na mane iani e raqa sasiligira nimami tinoni. Me tongo vanigira kara laka na voli takesi vania na Sesar. Me tsarisegenina goto laka aia na Mesia, na Taovia Tsapaka.”

³ Ma Pilate e veisuaa a Iesu, “?Egua, laka niqira Taovia Tsapaka nomoa na Tsiu igoe?”

Ma Iesu e tsaria, “Migoe nogo o tsarivaganana ia.”

⁴ Me tuu a Pilate, me tsarivanigira na taovia na lotu migira na toga, “Inau au tau tsodoa sa omea seko ke naua na mane iani, vaga e tugua kau pedematesiginia.”

⁵ Migira ara goko baribari sosongo baa, mara tsaria, “!Aia nogo e tsovula gokona vanigira na toga popono polia na Iudea kolua nina sasan! E tuturiga tana Galilii, mi kalina ia e maitsau nogo ieni.”

A Iesu i Matana a Herod

⁶ Mi kalina a Pilate e rongomi vaganana ia, te e veisuagira, “?Laka na mane ni Galilii iani?” ⁷ Mi kalina a Pilate e rongomia laka a Iesu e talumai tana vovotana na kao tana e tagao a Herod, maia e molovanoa a Iesu ke baa i konina a Herod. Ma Herod goto e totu i Jerusalem tana tagu ia. ⁸ E dou sosongo tobana a Herod kalina e reia a Iesu, rongona e rongomi oka no-go ganarongo, me oka sosongo nogo e ngaoa ke reilakana. Me amesigotoa ke morosia visana na valat-satsa ke aqosigira.

⁹ Vaga ia, ma Herod e torogoko konina a Iesu me veisuaa danga na omea. Ma Iesu e tau goto tugua nina goko. ¹⁰ Migira na taovia na lotu, ma na tarai na Ketsa ara tuu, mara keli kakai vania moa a Iesu. ¹¹ Ma Herod migira nina mane vaumate ara gilugana a Iesu, mara molotsirina. Ara sagelivania na polo e ulagana moa na taovia loki na sageliana, mara molovisutugua vania a Pilate. ¹² Mi tana dani tsotsodo moa ia, te ara ka vasini tobasai kaira a Pilate ma Herod, rongona e tsaumai tana, mi kaira ara ka vaireisavigi moa.

Ara Pedea Ke Mate a Iesu

(Mateo 27:15-26; Marko 15:6-15; Ioane 18:39-19:16)

¹³ Ma Pilate e soasaigira na taovia na lotu, ma na tinoni loki, migira na toga, ¹⁴ me tsarivanigira: “Igamu amu adimai vaniau na mane iani, mamu tsarivaniau laka aia e raqa sasiligira na tinoni. Mi kalina ia, mieni i matamui nogo igamu, inau au veisuaa, mau tau tsodovulagia kesa na omea seko ke naua vaga igamu amu gini keli vania. ¹⁵ Ma Herod goto e tau tsodoa ke-

sa na sasi i konina, maia nogo na rongona te aia e gini molo visumaitugua vanigami. Na mane iani, aia e tau goto naua sa omea seko e tugua ke gini mate. ¹⁶ Sauba moa kau moloa vanigira niq manevamate kara ramitsia, mi muri ti kau moloa ke vano."

¹⁷ Me pipi ngalitupa tana tagu na Paseka, nina aqo nogo a Pilate ke nusilea vanigira kesa tinoni e totu i laona na vale sosori. ¹⁸ Migira na toga popono ara gugu loki mara tsaria, "!"Labumatesia aia! !Mo ko nusilea a Barabas vanigami!" ¹⁹ Ma Barabas aia na mane ara tsoninogoa tana vale sosori rongona e tsovula gokona vanigira na tinoni, mara gini vaikoregi loki tana verabau ia, ma na matena goto aia e labumatesi tinoni.

²⁰ Ma Pilate e ngaoga moa ke nusilea a Iesu te e goko vanigira tugua. ²¹ Migira ara guguvisu vania mara tsaria, "!"Pogalobatia! !Pogalobatia tana gai ulutaligu!"

²² Ma Pilate e tsarivanigira na tolunina kalina: "Ma na sasi gua e tsukia ngana? !Inau au tau nomoa tsodoa ke naua kesa na sasi tugua ke gini mate! Kau moloa vanigira moa niq manevamate kara ramitsia, mi muri ti kau moloa ke vano."

²³ Migira ara gugu loki babaa moa mi gotu na lioqira, laka ke mate nomoa a Iesu tana gai ulutaligu. Mi tana susuina me managaqira.

²⁴ Ma Pilate e pedea a Iesu ke mate vaga nogo igira ara nongia i konina. ²⁵ Me nusile vanigira na mane ara kilia, aia nogo e totu i laona na vale sosori rongona na vailabugi loki ma na lamuta, me livua a Iesu i limaqira kara nauvania na omea vaga igira segeni nogo ara kilia.

Ara Pogaa a Iesu Tana Gai Ulutaligu

(Mateo 27:32-44; Marko 15:21-32; Ioane 19:17-27)

²⁶ Migira na mane vaumate ara adivanoa a Iesu, mi sautu ara tsodoa kesa na mane, a Simon na asana, aia e talu i Sirene, me maimai laka ke vano tana verabau. Migira ara tangolia, mara raia ke adia na gai ulutaligu i konina a Iesu me ke kalagaia.

²⁷ Na alaala loki na tinoni ara tsatsari murina a Iesu. Mi laoqira visana goto na daki ara tangitangi mara ngangaisia. ²⁸ Ma Iesu e pilo baa i koniqira me tsarivanigira: "!"Daki ni Jerusalem, kamu laka na ngangaisiaqu inau! !Kamu ngangaisigamu segeni, migira goto na dalemui!" ²⁹ Rongona e varangi nogo kara laba na dani na rota loki, i tana igira na tinoni sauba kara tsaria, "!"Eo kiki, e dou baa vanigira igira ara tau tamani baka, mara tau goto vasu daleqira, mara tau goto tsut-sugira!" ³⁰ Tana tagu vaga nogo ia, sauba igira na tinoni kara tsarivanigira na vungavunga, "!"Kamu munugami!" Ma kara tsarivanigira na tetena, "!"Kamu kokoponotigami!" ³¹ ?Rongona ti vaga kara rotasia na gai mamauri

vaga ia, ma nagua sauba kara nauvania na gai makede?"

³² Mara adikaira goto ruka na tukatso, rongona kara matesikaira goto kolua a Iesu. ³³ Mi kalina ara maitsau tana nauna ara soaginia "!"Tsitsivina Lova," mi tana ara pogaa a Iesu tana gai ulutaligu. Mara pogakaira goto ruka na tukatso kolua a Iesu, kesa tana madoana, me kesa tana maulina.

³⁴ Ma Iesu e tsaria, "!"Mama, ko padalea niqira sasi rongona igira ara tau donaginia na omea ara naua."

Migira na mane vaumate ara tsonikutsu tana daesi mateqira na polona. ³⁵ Migira na toga ara tutuu tana, mara momoro. Migira na taovia na Tsiu ara tuu goto tana, mara gilugana mara tsaria, "!"Aia e maurisigira rago na tinoni tavosi. !Eo, mi kalina ia, ka reia ti ke maurisi segenina goto, ti vaga aia nomoa na Mesia God e vilinogoa!"

³⁶ Migira goto na mane vaumate ara gilugana a Iesu, mara tudato i matana mara tusu baa vania na ko vavai, ³⁷ mara tsarivanja, "!"Baa, ko maurisi segenimu ti vaga igoe niqira Taovia Tsapakae na Tsiu!"

³⁸ Igirani na tsaqina na goko ara marea tana pava, mara pogaa tana gai ulutaligu i gotu konina: "!"Iani niqira Taovia Tsapakae na Tsiu."

³⁹ Me kesa ka vidaqira na tukatso ara ka tsautsau goto tana, e tsiria a Iesu me tsarivanja: "!"Egua laka na Mesia igoe, ne? !Me ti e vaga ia, mo ko maurisi segenimu, mo ko mauriisikaigami goto kagami!"

⁴⁰ Maia kesa na tukatso tavosi e tongo vania me tsaria: "!"Mogua igoe, laka o tau matagunia God? Tugita sui tu totu tana mate atsa. ⁴¹ Mi kaita e ulagana kara nauvanikaita vaga ia, rongona kaita ka naua na omea seko. Maia e tau naua sa omea seko." ⁴² Mi tana e goko baa vania a Iesu me tsaria, "!"Iesu, ko padaau kalina ko laba i Veramu!"

⁴³ Ma Iesu e tsarivanja, "!"Au veke vanigo laka i dani eni nogo sauba ko totu koluau i Paradiso."

E Mate a Iesu

(Mateo 27:45-56; Marko 15:33-41; Ioane 19:28-30)

⁴⁴ Mi tana gana ngongo na niaso vota, me tau nogo sina maka na aso, ma na rodo e tsavua na vera popono, poi tsau tana tolu kiloko tana ngulavi. ⁴⁵ Ma na polokatsi e tsautsau tana Vale Tabu e tavongani taratsivotaa i levugana.

⁴⁶ Ma Iesu e guloki me tsaria, "!"Mama! !Tana limamu igoe au livua na tidaoqu!" E tsarivaganana ia, me matepitsu.

⁴⁷ Maia niqira taovia na mane vaumate e morosia na omea e laba, me soalokia God me tsaria, "!"E mana nomoa laka aia na mane dou!"

⁴⁸ Mi kalina igira na tinoni ara saikolu mai tana ara morosia na omea vaga ia e laba, mara visu sui i vera, mara padasavi loki sosongo. ⁴⁹ Migira sui na kulana a

† Visana tana mamare tavosi ara tau moloa na buto 17.

Iesu, kolugira goto na daki igira nogo ara tsarimurina tuu i Galilii, ara tutuu ao tetelo, mara reigira na omea sui ara laba.

Ara Qilua a Iesu

(Mateo 27:57-61; Marko 15:42-47; Ioane 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Me totu kesa na mane, a Josep na asana, e talu i Arimatea tana Judea. Maia na mane dou sosongo, me pipitua moa na maiana na Verana God. Aia goto e sangatotu i laona niqira Saikolu na Togigoko na Tsiu, me tau moa sanga na tabeana na omea ara pedea kara nauvania a Iesu. ⁵² Maia e ba laba i konina a Pilate, me nongia na konina a Iesu. ⁵³ Ma Pilate e tamivania, maia e baa me aditsunaa na konina a Iesu, me tsaboroginia na polo, me molosagea i laona kesa na vatuluma ara kavinogoa tana maragova, na vatuluma vaolu ara tau moa vati qilua kesa i laona. ⁵⁴ Mi tana dani ia, na dani na vangarau Sabat, me varangi nogo ke tuturiga na Dani na Sabat.

⁵⁵ Migira nogo na daki ara tsarimurina a Iesu tuu i Galilii, ara dulikolua a Josep, mara morosia na vatuluma, me laka e totu koegua na konina a Iesu i laona. ⁵⁶ Mara visu i vera, mara vangaraua na mona ma na papasa sisigini gana na aragoana na konina.

Mi tana Dani na Sabat, mara mango rago, vaga nogo e ketsaligira na Ketsa.

A Iesu e Maurivisutugua

(Mateo 28:1-10; Marko 16:1-8; Ioane 20:1-10)

24 Mi tana matsaraka rovorovo na kesianina dani tana uiki, mi tugira na daki ara tu adia na papasa sisigini ara tu vangarau manogatinogoa, mara tu vano tana vatuluma. ² Mara tu reia na vovongona vatu e takeliligi tania na matsapana na vatuluma, ³ mara tu sage i laona; mara tu tau reia na konina a Iesu na Taovia.

⁴ Mara tu tuu moa tana, mara tu tau goto dona nagua e laba. Mara ka tavongani mai tuu i ligisaqira ara ka ruka na mane, e seremaka ka pologira. ⁵ Mi tugira na daki ara tu matagu mate, mara tu tao poru-poru. Mi kaira na mane ara ka tsarivanitugira na daki; “?Matena gua ti amu tu mai na laveana aia e mamauri moa tana nauna ara totu na tinoni mate? ⁶ Aia e tau nogo totu ieni. E maurivisu nogo. Kamu padatugua na goko aia e tsarivanigamu kalina e totu kolugamu moa tana Galilii, ⁷ laka ‘na Dalena Tinoni kara sauligia vanigira na tinoni seko ma kara pogaa tana gai ulutaligu, mi tana tolunina dani maia ke maurivisutugua tania na mate.’ ”

⁸ Mi tana, mi tugira na daki ara tu padatugua na goko e tsaria a Iesu, ⁹ mara tu visu le moa talu tana vatuluma. Mara tu gini turupatuna na omea sui girani vanigira na sangavulu kesa na apostolo, me vanigira

sui goto igira ara totu kolugira i tana. ¹⁰ Mi tugirani nogo na daki: aia ko Maria Madalena, ma ko Joana, ma ko Maria na tinana Iakobo; tugira nogo kolugira goto visana na daki tavosi ara turupatuna na omea vaga ia vanigira na apostolo. ¹¹ Migira na apostolo ara pada laka na daki ara goko bubulega le moa, mara tau tutunina niqira goko.

¹² Ma Petero e tuu, me ulo vano tsaku tana vatuluma. Me qequele sage i laona, me reia na polo ara tsaboroginia a Iesu e totu lee moa tana, me tagara goto sa omea tana. Maia e visumai i vera, me vo lee moa nagua e laba.

Tana Sautu e Vano i Emaus

(Marko 16:12-13)

¹³ Mi tana dani nogo ia, mara ka ruka tu vidaqira gana duli a Iesu, kaira ara ka vano kesa tana vera, i Emaus na soana. Ma na aona tuu i Jerusalem me tsau i Emaus, e adia moa kesa turina tetelo na dani tana vavano. ¹⁴ Mi sautu mi kaira ara ka vaigokovigi segeni tana rongoqira na omea sui ara vasini moa laba.

¹⁵ Mara ka vaigokovigi moa kaira, ma Iesu segenina nogo e tsaulikaira, me dulikolukaira i sautu. ¹⁶ Mi kaira ara ka reiragoa, mara ka tau moa reigadovia. ¹⁷ Ma Iesu e veisuakaira, “?Laka nagua sagata amu ka gini vaigokovigi kalina amu ka maimai i sautu kagamu?”

Mi kaira ara ka tu dodo, me melu ka mataqira. ¹⁸ Ma ia kesa ka vidaqira, a Kleopas na asana, e veisuaa a Iesu, “?Laka igoe segenimu moa na tinoni o totu i Jerusalem, mo tau vati rongomia na omea ara vasini moa laba tana?”

¹⁹ Ma Iesu e veisuakaira, “?Laka na omea gua gira?”

Mara ka tsaria, “Ma na omea ara laba vania a Iesu ni Nasaret. Aia nogo e kesa na propete e susuliga sosongo tana nina goko mi tana omea aia e aqosigira i matana God mi mataqira na toga popono. ²⁰ Migira nida taovia na lotu ma nida tinoni loki ara tangolia mara pedea ke mate, mi muri, mara pogaa tana gai ulutaligu. ²¹ !Mi kagami ami ka amesia laka aia nogo sauba ke suivisugira na toga na Israel! Mi dani eni ara putsi moa tolu na dani ara laba na omea sui vaga gira.

²² Mara visana na daki i laomami igami, ara mai mara novotigami. Igira ara vano tana vatuluma tana matsaraka rovorovo, ²³ mara tau reia na konina aia ke totu tana. Mara visumai mara tsarivanigami laka ara reikaira ruka na angelo, me laka kaira ara ka tsarivanigira laka aia e mamauri moa. ²⁴ Mara tuu visana vidamami, mara batsau tana vatuluma, mara reia e vaga saikesa nogo ara tsaria igira na daki, maia moa ara tau reia tana.”

²⁵ Ma Iesu e tsarivanikaira, “!Kamuna, egua ti amu ka bule vaga ia! !Egua ti amu ka kisa lee vaga ia na tutunina na omea sui ara katemainogoa igira na propete!

²⁶ ?Laka e tau nina aqo na Mesia ke tsodoa na rota loki

vaga girani ida talu, mi muri ti aia ke sage tana mararana?" ²⁷ Mi tana, ma Iesu e vuresi makali vanikaira na omea ara marea tana rongona ia pipi tana Mamare Tabu, tuturiga tana nina mamare a Moses, me baa tana niqira mamare igira sui na propete.

²⁸ Mara tu maitsau varangisia na vera i tana ara tu sulungana, ma Iesu laka ke vavano saviliu moa. ²⁹ Mi kaira ara ka tongovisua mara ka tsaria, "Ko totu kolukagami ieni. E varangi nogo ke bongi, me tuturiga nogo rodo." Maia e tami, me sage kolukaira tana ka valeqira.

³⁰ Me totu kolukaira tana bela na mutsa. Me adia na breidi, me tabua; me ngitia na breidi, me tuvaria vanikaira. ³¹ Mi tana kaira ara ka reigadovia laka aia nogo a Iesu, maia e tavongani nanga lee tanikaira.

³² Mara ka vaigokovigi segeni mara ka tsaria, "E tau pitsa! Me vaga saikesa nogo ti na lake e ganikaita, kalina aia e goko kolukaita i sautu, me vuresi makali vanikaita na rongona na Mamare Tabu!"

³³ Mara ka tu tsaku mara ka visuitugua i Jerusalem. Mara ka reigira na sangavulu kesa na apostolo ara totusai tana, kolugira visana goto. ³⁴ Migira ara tsarivanikaira, "Eo, e maurivisitugu manana na Taovia! Maia e laba nogo vania a Simone!"

³⁵ Mi tana kaira ara ka tsaritutugua vanigira na omea e laba vanikaira tana sautu, me koegua goto ti ara ka reigadoviginia na Taovia, kalina aia e ngitia na breidi.

A Iesu e Laba Vanigira Gana duli

(Mateo 28:16-20; Marko 16:14-18; Ioane 20:19-23; Aqoaqo 1:6-8)

³⁶ Mi kalina kaira ara ka gini tuturupatu moa na omea vaga gira, ma Iesu e tavongani mai tuu i levuqaqira, me tsarivanigira, "Ke goto na tobamui."

³⁷ Migira sui ara gini novo mara matagu mate, rongona ara pada laka ara reia na tidao. ³⁸ Maia e tsarivanigira, "Egua te amu matagu vaga sagata, mara gini labadato i tobamui na papada ruka vaga ia? ³⁹ Kamu morosigira na limaqu ma na tuaqu, ma kamu gini dona laka inau segeniqu nogo. Kamu peleau, me sauba kamu gini dona laka inau nogoria, rongona na

tidao e tau tamanina na lakana ma na sulina, vaga amu reia inau au tamanina."

⁴⁰ E goko vaga sui ia, me sauvulagi vanigira na limana ma na tuana. ⁴¹ Mara magemage loki igira, mara novo moa, mara tau moa vati tutunina kalavata. Ma Iesu e veisuagira, "Laka amu tamanina sa mutsa ieni?" ⁴² Mara tusovania na turina na tsetse magovo, ⁴³ maia e adia me gania i mataqira.

⁴⁴ Mi muri, maia e tsarivanigira: "Igirani saikesa nogo na omea au gokogini vanigamu kalina inau au totu moa kolugamu: na omea sui ara maregira tana rongogu nogo inau tana nina Ketsa a Moses, mi tana niqira mamare na propete, mi tana Linge Tabu goto, niqira aqo nomoa kara labatovu."

⁴⁵ Maia e mararasia na tobaqira, rongona igira kara padagadoviginia na Mamare Tabu, ⁴⁶ me tsarivanigira, "Iani nogo na omea ara marea: laka aia na Mesia nina aqo ke rota me ke mate talu nomoa, mi muri ti aia ke maurivisitugua tania na mate tana tolunina bongi.

⁴⁷ Mi tana asana nogo ia, na turupatu dou rongona na padasavi ma na totu tanusi tania na sasi, ke ba vanigira na tinoni sui, tuturiga i Jerusalem, me ke poli poponoa na barangengo. ⁴⁸ Migamu nogoria, nimui aqo kamu tsarivulagia na omea girani vanigira na tinoni.

⁴⁹ Minau segeniqu nogo sauba kau molomaia vanigamu na omea e vekenogoa na Tamaqu vanigamu. Migamu, nimui aqo kamu totu moa i laona na verabau iani, ma kamu pitua na susuliga ke talu i gotu me ke tsunamai i konimui."

A Iesu e Dato i Baragata

(Marko 16:19-20; Aqoaqo 1:9-11)

⁵⁰ Ma Iesu e ida vanigira, mara mololea na verabau, mara liu baa, mara tsau gana ngongo i Betani. Mi tana, ma Iesu e saukaea na limana me tabugira. ⁵¹ Mi kalina aia e tabusuigira, me mololegira me dato i baragata. ⁵² Migira ara samasama vania, mara visitugua i Jerusalem, mara magemage loki, ⁵³ mara tau kuti na soadouana God tana Vale Tabu.

IOANE

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Na Turupatu Dou vaga e marea a Ioane e saumakalia laka a Iesu aia nogo na Gokona God saliu, me "lia tinoni na Goko, me mai totu i laoda." (1:14)

A Ioane e marea na turupatuna na maurina a Iesu rongona e ngaoa laka ti ase ke tsokoa ke tutunina laka a Iesu aia na Dalena God manana, na Vagamauri God e vekenogoa vanigira nina tinoni tumai nogo i oka. Migira sui kara tutunina a Iesu, ti kara gini tamanina na mauri saliu. (20:31)

Tana tuturigana nina mamare, aia e adilabatigira na valatsatsa danga a Iesu e naugira ti ke gini labamaka na manana laka a Iesu nogoria na Vagamauri, na Dalena God. Mi muri, maia e maretsunagira nina goko a Iesu, tana e gini vuresi makalia na rongoqira na valatsatsa e naugira. Igita a reia tana turina iani laka ara visana tinoni ara tutunina a Iesu, mara tsarimurina. Mara visana ara sove tania moa, mara tovoa na tukapusiana nina aqo.

I laoqira na Lova 13 tsau tana 17, e totu nina goko na vailivu a Iesu vanitugira gana duli segeni moa ia, na mani kakaisiana tu niqira tutuni tana bongi noana na mateana.

Mi tana Lova 18 tsau tana 21, e totu na turupatuna kalina ara tangolia a Iesu, mara pedematesia, me mate tana gai ulutaligu. Mi muri, maia Iesu e maurivisutugua tania na mate, me labavulagia vanigira gana duli.

A Ioane e adilabatia sailagi laka igira sui ara tutunina manana laka a Iesu aia nogo "na sautu, ma na manana, ma na mauri" (14:6) mara tsarimurina, igira nogo ara tamanina na mauri saliu i laona na tobaqira.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

A Iesu na Gokona God e mailaba i barangengo

A Ioane Batista e sasani tinoni

Tugira gana duli idaida a Iesu

A Iesu e sasani tinoni

Nina sasani a Iesu idavia na mateana

Nina rota ma na mateana a Iesu

Na maurivisuana a Iesu ma na labana vanigira gana duli

Na susuina tsotsodo na labana a Iesu

A Iesu Aia na Gokona God

1 Tana idana tsotsodo e totu na Goko. Me totu kolua God na Goko, me God na Goko. ² E tu mai nogo tana tuturigana tsotsodo, na Goko e totu kolua God. ³ Mi konina nogo aia God e naugira na omea sui. Me tagara sa omea ke tau talu i konina aia. ⁴ Na Goko aia nogo na pukuna na mauri, ma na mauri ia e saua na marara vanigira na tinoni sui. ⁵ Me maka na marara tana rodo, me tau tangomana vania na rodo ke ro-dosia.

⁶ Ma † God e mologinia kesa na mane, a Ioane na asana, ⁷ me mai nogo aia, me turupatu vulagia vanigi-

† 1:6 Mat 3:1; Mrk 1:4; Luk 3:1-2

ra na tinoni tana rongona na marara ia, rongona ti igi-ra sui kara rongomia na turupatuna ma kara tutunina. ⁸ Ma Ioane aia e tau na marara. E mai rongona moa ke sogogana na marara. ⁹ Na Goko, aia nogoria na marara laka e tsunamai nogo i barangengo, me mararasigira na tinoni sui.

¹⁰ Na Goko ia e totu nogo i barangengo, ma God e aqosiginia na barangengo na Goko. Ma na barangein-go e tau nomoa reigadovia. ¹¹ Aia e mai tana verana segeni nogo, migira segeni gana verakolu ara tau tabea. ¹² Mara visana nomoa ara tabedoua mara tu-tunina, te aia e tamivanigira kara gini lia na dalena God. ¹³ Ara tau gini lia na dalena God tana nina kili sa tinoni, me tau goto vaga kesa na baka e talu tana ka

gabuqira na tamana ma na tinana. Tagara. God segeni moa nogo aia na Tamaqira.

¹⁴ Me lia tinoni na Goko me mai totu i laoda, me dangatovu i konina na vangalaka ma na manana. Migita a reivulagia na mararana, aia na marara e tamanina rongona aia nogo na Dalena Tamana e kesa moa.

¹⁵ Ma Ioane e sogo gokona me tsaria, "Aia nogoria ngana, inau au gini goko vanigamu kalina au tsaria laka aia sauba ke mai i muriqu, maia e loki liusiau nomoa inau, rongona aia e totu nogo te au botsa inau."

¹⁶ Maia e dangatovu nogo na vangailaka i konina, me gini vangalaka sosongo vanigita sui. Ma nina vangalaka vanigita e utu goto ke sui. ¹⁷ I sau God e savulaginia vania a Moses nina Ketsa vanigira nina tinoni. Mi konina moa a Iesu Kristo igita a tsodovulagia nina galuve ma na manana. ¹⁸ Tagara kesa ke morosilakana God kesa dani. Aia segeni moa na Dalena, aia e atsa vaga nogo God me totu i ligisana na Tamana, aia nogo e katevulagia na manana tana rongona God.

Nina Sasani a Ioane Batista

(Mateo 3:1-12; Marko 1:1-8; Luka 3:1-18)

¹⁹ Igira na taovia na Tsiu ara totu i Jerusalem, ara ket-saligira visana niqira manetabu ma na Levite kara balaba i konina a Ioane, ma kara veisuaa, "Laka ase i goe?"

²⁰ Ma Ioane e tau goto tiapoia, me tsarivulagi makalia, "Inau au tau na Mesia."

²¹ Mara † veisuaa, "Me ti vaga ia, masei moa igoe? Laka igoe a Elija?"

Me gokovisu a Ioane, me tsaria, "Tagara, tau a Elija inau."

Mara veisuagotoa, "Se laka ko tau aia nogoria ngat-su na Propete ami pipitua igoe?"

Ma Ioane e tsaria, "Tagara goto."

²² Mara tsarivania, "Me ti ke vaga ia, mo ko tsarimakalia vanigami laka ase i goe, ma kami gini adivisugoko vanigira ara raigami mai. Nagua ko tsarivanigami tana rongomu segeni?"

²³ Ma †† Ioane e gini gokovisu nina katemai a Isaia na propete, me tsarivanigira,

"Inau na liona kesa e guguu tana legai mangu: !Kamu gotosia na sautu tana ke liu na Taovia!"

²⁴ Te ara tuu igira niqira mane adigoko na Parisii, ²⁵ mara veisuatugua a Ioane, "Me ti vaga igoe o tau na Mesia, mo tau goto a Elija, mo tau goto aia na Propete ami pipitua, megua ti o lesovitabugira na tinoni?"

²⁶ Ma Ioane e gokovisu me tsaria, "Inau au gini lesovitabu moa na ko lee, mi levugamui e totu nogo kesa amu voginia. ²⁷ Maia sauba ke labamai i muriqu, me

tau ulagaqu inau kau nusiligia na itaina gana porotua."

²⁸ Na omea sui girani ara laba i Betani tabana i longa na Koo Jordan, i tana a Ioane e naua na lesovitabu.

A Iesu Nina Dalena Sipi God

²⁹ Mi tana dani i muri, ma Ioane e rei baa a Iesu e maimai i sautu. Me qenaa, me tsarivanigira ara totu tana, "Aia, kamu reia baa! Aia nogoria nina Dalena Sipi God! Aia sauba ke veoligia na sasina na barangengo! ³⁰ Aia nogo inau au gini goko tana rongona vanigamu kalina inau au tsaria laka sauba kesa ke mai i muriqu, maia e loki liusiau baa inau matena e totu ida nogo aia te au botsa inau. ³¹ Minau au voginigo-toa laka ase i aia, mau mai nomoa kau gini naua na lesovitabu tana koo rongona kau sauvulagia aia vanigira na tinoni ni Israel ma kara gini donaginia."

³² Ma Ioane e tsarimakalia na omea aia e reia: "Inau, au reia na Tarunga Tabu e tsunamai talu i gotu, me tsotsobo mala kulukulu i vungana aia. ³³ Minau goto au tau vati donaginia moa laka aia nogoria na Mesia. Ma God aia e mologiniau kau gini lesovitabu na koo, e tsarivaniau laka 'asei ti vaga ko reia ke tsobo na Tarunga Tabu i vungana, maia nogoria sauba ke gini lesovitabu na Tarunga Tabu.' ³⁴ Minau au reia e laba nogo na omea vaga ia, te au gini tsarivanigamu laka aia nogoria na Dalena God."

I Tugira Gana Duli Idaida a Iesu

³⁵ Mi tana dani i muri, ma Ioane e ba tu tugua tana nauna ia kolukaira ruka gana duli. ³⁶ Mi kalina a Ioane e morosia a Iesu e liliu i sautu, maia e tsarivanikaira, "Kamu ka reia baa, aia nogoria nina Dalena Sipi God!"

³⁷ Mi kaira ara ka rongomia nina goko a Ioane mara ka tuu, mara ka tsarimurina a Iesu. ³⁸ Me pilovisu a Iesu, me reikaira ara ka tsarimurina, me veisuakaira, "Nagua amu ka lavea kamu?"

Mara ka tsaria, "Iava o totu igoe, Rabi?" Ma na goko "Rabi" e vaga moa "Tarai."

³⁹ Ma Iesu e tsaria, "Mai, ma kamu ka reia." Mi tana tagu ia, na gana ngongo na vati kiloko tana ngulavi. Mara ka tsarimurina mara ka ba tsau i valena, mara ka totu kolua na dani popono tana.

⁴⁰ Kesa ka vidaqira kaira, aia nogoria a Adrea, na tasina a Simone Petero. ⁴¹ Ma Adrea e ba reia a Simone na tasina me tsarivania, "Ami tsodovulagia na Mesia." Ma na rongona na goko "Mesia", e vaga moa "Na Kristo", ma na rongona na goko "Kristo" e vaga moa "Aia kesa God e vilia." ⁴² Maia e dulikolua a Simone mara ka batsau i konina a Iesu.

Ma Iesu e moro baa i konina a Simone, me tsarivania, "Na asamu a Simone, dalena a Ioane, me sauba kara soaginingo a Kepas." Ma na rongona na goko

† 1:21 Diu 18:15, 18; Mal 4:5 †† 1:23 Aes 40:3

“Kepas”, e vaga moa “Petero”, ma na rongona na goko “Petero” e vaga moa “Na Vatu.”

A Iesu e Soakaira a Pilipo Ma Nataniel

⁴³ Mi tana dani i muri, ma Iesu e aligiri na vano i Galilii. Maia e tsodoa a Pilipo me tsarivania, “!Ko mai koluau!” ⁴⁴ A Pilipo na mane ni Betsaida, ka veraqira nogo kaira a Adrea ma Petero.

⁴⁵ Ma Pilipo e tsodoa a Nataniel me tsarivania, “Goe-na, aia nogo na mane ri a Moses e mamare tana rongona i laona na papi na Ketsa, migira goto na propete ara mamare tana rongona ia, i kagami ami ka tsodonogoa. Maia nogo a Iesu na dalena a Iosepo ni Nasaret.”

⁴⁶ Ma Nataniel e veisuaa, “?Me laka sa omea dou koegua ke talumai i Nasaret?”

Ma Pilipo e tsarivania, “Mai moa mo ko reia.”

⁴⁷ Mi kalina a Iesu e morosia a Nataniel e maimai, me gini goko tana rongona aia me tsaria, “!Iani e kesa na Israel manana, me voo na malapalu!”

⁴⁸ Ma Nataniel e veisuaa a Iesu, “?E koegua te o donaginiau igoe?”

Ma Iesu e tsaria, “E tau vati soago moa a Pilipo, minau au reigo nogo tana vavana kesa na gai.”

⁴⁹ Me novo a Nataniel me tsaria, “!Ei, Taovia, igoe manana na Dalena God! !Igoe nogo nimami Taovia Tzapakae igami na Israel!”

⁵⁰ Ma Iesu e tsarivania, “?Laka igoe o tutunina rongona moa inau au tsarivanigo laka au reigo kalina o totu i vavana na gai? !La! Tau na omea loki ia. !I muri ti sauba ko reigira na omea ke loki sosongo baa!” ⁵¹ Ma † Iesu e tsarigotoa vanitugira, “Inau, au tsarivanitugamu na manana: sauba kamu tu morosia na baragata ke ova, migira nina angelo God kara tsunadato i vungana na Dalena Tinoni.”

Na Kavomutsa na Tauga i Kana

2 Ruka moa na dani i muri, mara naua kesa na kavomutsa na tauga i Kana tana Galilii. Maia ko Maria na tinana a Iesu e sanga na totu tana. ² Mara vailivugotoa Iesu migira gana duli kara ba sanga na kavomutsa ia. ³ Mi levugana na mutsa te e kora na uaeni koniqira, maia na tinana a Iesu e reia e laba na omea vaga ia, maia e baa me tsarivania a Iesu, “E sui lee nogo kiki niqira uaeni.”

⁴ Ma Iesu e tsarivania na tinana, “Daki igoe, laka na mavi na tsarivaniaqu nagua kau naua. E tau vati laba moa gaqu tagu inau.”

⁵ Ma na tinana a Iesu e tsarivanigira na tinoni ara aqo tana kavomutsa, “Nagua sui moa ti ke tsarivanigamu na nauana, ma kamu naua.”

⁶ Mara totu manoga nogo tana ono na popovatu tutuu, niqira mani sao koo na vulivuli igira na Tsiu, aqo muria niqira sasaga ni oka. Me pipi kesa na popovatu tutuu vaga ia, e tugua ke kesa sangatu na dangana na bilo na koo ke vano i laona kesa.

⁷ Ma Iesu e ketsaligira na mane ara aqo tana kavomutsa, “Kamu dangaliiginigira na koo na popovatu tutuu girani.” Migira ara toregira, mara danga tsiriri. ⁸ Mi muri, ma Iesu e tsarivanigira, “Kalina eni, kamu saoa na koo, ma kamu ba saovania na mane e taovia tana kavomutsa, maia ke inuidana.”

Mara adi baa na koo vania na taovia na kavomutsa maia e inuidana, ⁹ ma na koo ia e oli saikesa me lia nogo na uaeni. Maia e tau dona iava e talumai na uaeni dou vaga ia. Migira moa na mane aqo ara saoa na koo igira moa ara dona. Te aia e tuu, me soaa na mane tauga vaolu, ¹⁰ me tsarivania, “Pipi tinoni tavosi tana mutsakolu vaga iani, ara dona kara sautalua na uaeni dou baa, mi kalina ara inuvatsa nogo igira na tinoni totogoro, mi muri ti aia e sauvanigira na uaeni lee. Migoe o tau nauvaganana ia. !O mololaka talua na uaeni dou baa poi e tsau tana susuina na kavomutsa ti ko saua!”

¹¹ A Iesu e naua na kesianina nina valatsatsa i Kana tana Galilii. Mi tana aia e saulabatia na susuligana, mara reia igira gana duli, mara gini tutunina.

¹² Mi †† murina na kavomutsa ia, ma Iesu ma na tinana, migira na tasina, mi tugira gana duli, ara vano i Kapernaum, mara totu tana visana dani.

A Iesu e Tsiagira na Mane Tsabiri Tania na Vale Tabu

(Mateo 21:12-13; Marko 11:15-17; Luka 19:45-46)

¹³ Me ‡ varavara nogo niqira dani tabu na Paseka igira na Tsiu, ma Iesu e baa i Jerusalem.

¹⁴ Mi laona na Vale Tabu, e tsodogira igira ara tsabiri sipi ma na buluka ma na kulukulu, migira goto na mane oliqolo ara tototu moa tana niqira bela na oliqolo. ¹⁵ Me tuu a Iesu, me milia na itai me ramitsiginigira, me tsialigigira na sipi ma na buluka tania na Vale Tabu. Me tsoni tsetsekarasigira niqira bela na mane oliqolo, ma niqira qolo e viri pirirarasa bamai. ¹⁶ Me ketsaligira na mane ara tsabiri kulukulu me tsarivanigira, “!Kamu adiligigira nimui kulukulu tania na Vale Tabu iani! !Na Valena na Tamaqu, kamu tau nauginia na vale na maketi!”

¹⁷ Tana, †† migira gana duli a Iesu ara gini padavisua kesa na tsaqina goko tana Mamare Tabu e tsaria vaga, “Na pada lokiana na Valemu igoe niqu God, e iru i laoqu vaga saikesa nogo na lake.”

¹⁸ Mi tana, migira na taovia na Tsiu ara tuu mara veisuaa a Iesu, “?Laka na valatsatsa gua ko naua vanigami igoe, ti kami gini donaginia laka e ulagamu

† 1:51 Gen 28:12

†† 2:12 Mat 4:13 ‡ 2:13 Eks 12:1-27 †† 2:17 Sam 69:9

igoe na nauana na omea vaga o naua i dani eni, i laona na Vale Tabu iani?"

¹⁹ Ma † Iesu e gokovisu vanigira, me tsaria, "Toroveoa na Vale Tabu iani, minau kau logotugua i laona ke tolu moa na dani."

²⁰ Migira ara veisuatugua a Iesu, "?Laka igoe ko logovisitugua na Vale Tabu iani i laona ke tolu moa na dani? !Alao, ma na Vale Tabu ia e adia vati sangavulu ono na uvi na logoana!"

²¹ Ma na valetabu a Iesu e gini goko, aia na konina nogo ia. ²² Me tu moa kalina a Iesu e maurivisitugua nogo tania na mate, te igira gana duli ara padavisua laka a Iesu e kateida nogo na omea iani, mara tu gini tutunina na gokona na Mamare Tabu, ma nina goko goto a Iesu.

A Iesu e Donaginia na Laoqira Na Tinoni Sui

²³ Mi kalina a Iesu e totu moa i Jerusalem tana Bongu Tabu na Paseka ia, migira na tinoni danga ara tutunina, rongona ara morosigira na valatsatsa aia e naua i mataqira.

²⁴ Ma Iesu e tau saikesa norua niqira tutuni, rongona aia e donagininogoa na laoqira na tinoni sui. ²⁵ Me tau goto kilia ke kesa ke tsarivulagi vania tana rongogira, rongona aia segenina e dona nogo nagua e totu i laona na tobaqira.

A Iesu e Goko Kolua a Nikodemus

3 Me totu kesa niqira taovia na Tsiu, a Nikodemus na asana. Maia e kesa nogo na Parisii. ² Me kesa tana bongi, maia e ba reia a Iesu me tsarivania, "Taovia, ami dona laka igoe kesa na tarai God e molo-maigo. Me utu saikesa ke kesa ke tangomana na nauaqira na valatsatsa vaga igoe o naua ti vaga God ke tau totu i konina."

³ Ma Iesu e tsarivania, "Inau au tsarivanigo na manana: tagara lelee ke kesa ke tangomana na reiana na Verana God ti aia ke tau botsa vaolutugua."

⁴ Ma Nikodemus e veisuaa a Iesu, "?Ke koegua na tinoni e loki nogo ti kara vasutugua? !E utu saikesa ke sagevisutugua i tobana na tinana, maia ke vasutugua na rukanina kalina!"

⁵ Ma Iesu e tsarivania, "Inau, au tsarivanigo na manana: E utu lelee ke kesa ke sage tana Verana God, ti vaga aia ke tau botsa vaolutugua tana koo ma na Tarunga Tabu. ⁶ Na tinoni ti ke botsa tana tinoni, maia e tinoni. Ma na tinoni ti ke botsa tana Tarunga Tabu, maia e tarunga. ⁷ Ko laka na gini novo matena inau au tsarivanigo laka ko botsatugua. ⁸ Na guguri e bisimai iava moa e kilia ke bisimai. Mo rongomia e alevo, mo tau moa dona iava e palamai miava ke liu baa. Ia no-

† 2:19 Mat 26:61; 27:40; Mrk 14:58; 15:29

goria ke vaga vanigira pipi tinoni ara gini botsa vaolu na Tarunga Tabu."

⁹ Ma Nikodemus e veisuaa a Iesu, "?Ke laba koegua na omea vaga ni?"

¹⁰ Ma Iesu e tsarivania, "?Alao, migoe na tarai loki i Israel, megua ti o voginia moa na omea vaga iani?"

¹¹ Minau au tsarivanigo na manana: igami ami gini goko tana rongogira na omea ami donaginia, mami tsarivulagigira na omea ami reilakaqira. Me tagara nomoa ke kesa vidamui igamu na Parisii ke padangaoa na tabaeana nimami turupatu. ¹² Igamu amu tau tutuniqu kalina au gini goko vanigamu tana rongogira na omea ni lao eni. ?Me sauba ke koegua goto baa ti kamu tutuniqu kalina kau gini goko vanigamu na omea ni gotu? ¹³ Me tau moa vati dato i gotu ke kesa, aia segeni moa na Dalena Tinoni aia moa e tsunamai talu i gotu.

¹⁴ "Vaga †† nogo a Moses tana kaomate i sau e tsauraginikaea i kelana kesa na tuguru na nununa na muata ara aqosiginia na tapala, maia nogoria sauba ke vaga kara tsauraginikaegotoa na Dalena Tinoni.

¹⁵ Na rongona pipi sei ti ke tutunina aia, me sauba ke tamanina na mauri saliu. ¹⁶ Na rongona God e galuve sosongolia na barangengo, te aia e molomaia na Dalena e kesa moa, me pipi sei moa e tutunina, aia e utu ke mate, me sauba ke tamanina na mauri saliu. ¹⁷ God e tau nogo molomaia na Dalena i barangengo gana ke gini pedeginia na barangengo. Tagara. Magana moa ke vagamaurisiginia.

¹⁸ "Asei moa ti ke tutunina manana laka inau na Dalena God, me utu ke gadovia na pede. Me ti ase ke tau tutunina, maia e gadovi manogatinogoa na pede, rongona e tau tutunina na Dalena God e kesa moa.

¹⁹ Ma na aqona na pede sauba ke gado vaga iani: na marara e labamai nogo tana barangengo, migira na tinoni ara padalokia moa na rodo liusia na marara rongona e tau goto niqira sasaga. ²⁰ Ti vaga ase ke nauseko maia e reisavi sosongolia na marara, me sove goto na laba tana marara rongona e tau ngaoa kara laba i malena na omea seko aia e naua. ²¹ Masei ti ke naua na omea e dou aia e liu tana marara, rongona ke gini labamaka laka tana omea sui e naugira aia e rongomangana God."

A Ioane Batista e Sogogana a Iesu

²² Mi murina ia, ma Iesu migira gana duli ara baa tana butona na momoru ara soaginia na Judea, mara totu tana kolugira na tinoni mara lesovitabugira.

²³ Ma Ioane goto e lesovitabugira na tinoni i Aenon i ligisana i Salim, na rongona i tana e dangadanga dou na koo. Mi tana ara babaa na toga na reiana, maia e

†† 3:14 Nabas 21:9

lesovitabugira. ²⁴ Na † omea iani e laba kalina ara tau vati tsonia moa a Ioane tana vale sosori.

²⁵ Migira gana duli a Ioane ara tuturiga na vaipet-sakoegi kolugira na Tsiu tana rongona na vulivuli tana niqira sasaga na lotu na Tsiu. ²⁶ Mara baa i konina a Ioane mara tatamanga vania mara tsaria, “?Tarai, laka o padatugua moa na mane ri aia e laba i konimu i votangana tabana i longa na Koo Jordan, aia igoe o gini goko vanigami tana rongona ri? !Maia nogoria e sau lesovitabu goto kalina eni, migira na toga ara rage sai baa i konina!”

²⁷ Ma Ioane e gokovisu me tsaria, “E tau tangomana sa tinoni ke tamainina kesa na omea ti vaga na tami ke tau talumai i konina God. ²⁸ Igamu †† segenimui nogo amu rongomiau kalina au tsaria laka tau na Mesia inau. Ni qu aqo moa kau votisautu vania. ²⁹ Kamu reia ti vaga kesa na mane tauga vaolu, maia e vutinogoa na tauna. Maia na kulana na mane tauga vaolu ia e tutuu me pipitua, me gini magemage kalina e rongomia na tatangina nina goko na mane tauga vaolu. Minau, au vaga saikesa nogoria. E tovu nogo ni qu magemage kalina eni. ³⁰ Me ulagana aia ke paladato baa, minau kau palatsuna.”

Aia e Talumai i Gotu

³¹ Eo, aia moa e talumai i gotu e loki liusigira na tinoni ma na omea sui. Masei e talumai moa i lao eni, na barangengo e tamanina aia me gini goko moa na omea ni barangengo. Maia moa e talumai i gotu, aia e loki liusigira na tinoni ma na omea sui. ³² Maia e turupatuna na omea e reigira me rongomigira. Me tagara ke kesa ke tabea nina goko. ³³ Masei ti ke tabea nina goko e vaga moa ti e tsarivulagia laka e mana nina goko God. ³⁴ Aia moa God e molomaia, aia segeni moa e dona ke gini turupatuna na goko e talumai i konina God, rongona God e dangali tovuginia nina Tarunga Tabu. ³⁵ Na ‡ Tamana e galuve sosongolia na Dalena, me moloa i limana pipi na omea sui. ³⁶ Masei moa ti ke tutunina na Dalena, aia e tamanina nogo na mauri saliu. Masei ti ke tau rongomia na mangana na Dalena God, aia sauba ke tau tamanina na mauri, ma na korena God sauba ke totu kalavata i konina.

A Iesu e Goko Vania Kesa na Daki Ni Samaria

4 Migira na Parisii ara rongomia laka e managana a Iesu, me lesovitabugira danga baa na tinoni liusigira igira a Ioane e lesovitabugira. ² Ma Iesu segenina e tau lesovitabua ke kesa. Migira moa gana duli ara lesovitabugira na tinoni. ³ Mi kalina a Iesu e rongomia na omea ara tsaria tana rongona nogo ia, maia e tuu

me mololea na Judea, me visutugua tana Galilii. ⁴ Ma na sautu aia e muria e liu saviliu baa tana Samaria.

⁵ Mi †† tana Samaria, ma Iesu e liu i laona na vera ara soaginia i Sikar. Ma na vera ia e tau nogo ao tania na kao tana a Jakob e sauvania a Josep na dalena i sau. ⁶ Mi tana goto e totu nina tuvu a Jakob. Ma Iesu e kolae tana vanovano, me ba totupuka liligina na tuvu. Ma na tagu ia, na niaso vota.

⁷ Me mai kesa na daki ni Samaria, laka ke tore koo tana tuvu. Ma Iesu e nongia ke saoa gana koo, “Ko saoa gaqu koo, kiki, au marou.” ⁸ Mi tana tagu ia, migira gana duli a Iesu ara viri vano sui i vera, na voliana gaqira mutsa.

⁹ Ma †† na daki ni Samaria e tsarivanja a Iesu, “Migoe na Tsiu, minau na Samaria. ?Megua vaga ti o nongiau kau saoa gamu koo na inu?” Migira na Tsiu ara vali na pata tseu koluaqira na Samaria.

¹⁰ Ma Iesu e tsarivanja na daki ia, “Ti moa vaga igoe ko donaginia nina tuva God me laka ase i aia e nongigo na koo na inu, maia nogo igoe ko nongi koo i konina, maia sauba ke tusuvanigo na ko tusumauri.”

¹¹ Ma na daki e tsaria, “Taovia, o tau tamanina sa nimu omea agana na sao koo igoe, ma na tuvu iani e qou sosongo. ?Miava ko ba torea na ko tusumauri vaga ia? ¹² Ma Jakob na mumuada, aia nogo e sauvanigita na tuvu iani. Maia, migira sui na dalena, kolugira goto niqira sipi, ara inuvia na koo iani. ?Migoe, o pada ngatsua laka o loki liusia a Jakob igoe?”

¹³ Ma Iesu e tsarivanja, “Asei ti ke inu tana koo iani, sauba ke marou tugua. ¹⁴ Masei ti ke inuvia na koo inau kau tusuvania, tagara ke tau marou tugua. Na koo vaga inau kau sauvania ia, sauba ke lia vaga na vuravura na ko tusumauri i laona tobana me ke bugudato vania na mauri saliu.”

¹⁵ Ma na daki e tsaria, “!Taovia, ko sauvaniau na koo vaga ia! Minau kau gini tau marou tugua ma kau tau goto gini rota na mai sao koo sailagi ieni.”

¹⁶ Ma Iesu e ketsalia na daki me tsaria, “Ko baa, mo ko soamaia na savamu ma kamu ka visu mai ieni.”

¹⁷ Ma na daki e tsaria, “E tagara savaqu inau.”

Ma Iesu e tsaria, “O goko mana igoe kalina o tsaria laka e tagara na savamu. ¹⁸ Migoe o tauga tugira tsege na mane, maia na mane o totu kolua kalina eni, e tau na savamu manana. Na goko mana o tsarivaniau igoe.”

¹⁹ Ma na daki e tsarivanja a Iesu, “Au dona Taovia, laka igoe kesa na propete. ²⁰ Migira na mumuaqu ni Samaria ara samasama vania God tana vungavunga iani, migamu na Tsiu amu tsaria laka i Jerusalem segeni moa na vera na samasama vaniana God.”

²¹ Ma Iesu e tsarivanja na daki, “Ko tutuniqu, daki igoe, rongona tana tagu sauba ke mai, kara tau goto

† 3:24 Mat 14:3; Mrk 6:17; Luk 3:19-20 †† 3:28 Ioa 1:20 ‡ 3:35 Mat 11:27; Luk 10:22

†† 4:5 Gen 33:19; Jos 24:32 †† 4:9 Esra 4:1-5; Niem 4:1-2

samasama vania God na Tamada ieni tana vungavunga ni Samaria, ma kara tau goto samasama vania i Jerusalem. ²² Igamu na Samaria, amu tau donaginia laka ase i amu samasama vania; migami moa na Tsiu ami donaginia ase i igami ami samasama vania, mate na i koniqira nogo na Tsiu God e vekea ke labamai na Vagamauri. ²³ Me varangi mai nogo na tagu, eo, me mailaba nogo kalina eni, aia na tagu i tana igira na tinoni kara samasama vania God Tamana tana susuligana na Tarunga Tabu, ma kara savorivania God na samasama laka vaga aia e kilinogoa. ²⁴ God aia na Tarunga, mi tana susuligana moa nina Tarunga Tabu ti kara gini tangomana na tinoni na samasama vaniana vaga e ulagana nogo aia."

²⁵ Ma na daki e tsaria, "Au dona laka na Mesia sauba ke mai kesa tagu, mi kalina aia ke labamai, sauba ke tsarimakalia vanigita pipi na omea sui."

²⁶ Ma Iesu e tsaria, "Inau nogoria aia, inau au goko kolugo."

²⁷ Mi tana tagu tsotsodo ia, mara labamai igira gana duli a Iesu, mara gini novo na morosiana a Iesu e gogoko kolua kesa na daki. Me tagara sa vidaqira ke tsarivania na daki, "?Laka nagua o ngaoa igoe?" se ke tsarivania a Iesu, "?Egua ti o goko kolua na daki iani?"

²⁸ Ma na daki e mololea tana gana bilo na koo me visu i vera, me tsarivanigira na tinoni tana vera,

²⁹ "Gamuna, kamu mai, ma kamu reia kesa na mane aia e tavongani katevulagigira pipi na omea sui inau au naugira tana mauriqu. ?Sei dona, ke tau aia nogo ngatsu na Mesia?" ³⁰ Migira na tinoni danga ara viri mololea na veraqira, mara mai konina a Iesu.

³¹ Mi tana tagu e vano i vera na daki ia, migira gana duli a Iesu ara tau kuti na ami vaniana, "!Tarai, ko mutsa gamu!"

³² Ma Iesu e tsarivanigira, "Au tamanina nogo gaqu mutsa inau, migamu amu voginia moa."

³³ Migira gana duli ara tuturiga na vaigokovigi segeniqira, mara tsaria, "?Ke visana ngatsu kara mai paladodoa nogo ieni?"

³⁴ Ma Iesu e tsarivanigira, "Gaqu mutsa inau, aia nogo na muri sailaginiana nina kili na Tamaqu aia e moloau, ma na piruana pipi nina aqo sui aia e mologiniau na nauaqira. ³⁵ Tana nimui gokolia igamu amu tsaria laka kau ke vati moa na vula me ke raranga na uta. Minau au tsarivanigamu kamu momoro tatavata dou tana uta. !Ara ganoga nogo na mutsa, me laba nogo na tagu na tsuri! ³⁶ Ma na mane e tsurivia na uta e adi vovolina nogo, me angunikolugira na mutsa vania na mauri saliu. Ma na mane aia e tsuka, ma na mane aia e tsurivia, kaira sui kara ka magemage kolu. ³⁷ Tana nogoria e gadolaka na goko vaga iani, 'E kesa na tinoni e tsuka, me kesa segeni tinoni e tsuri.' ³⁸ Inau, au ketsaligamu na tsuriviana na uta aia amu tau

sanga na aqosiana. Migamu amu adipeluna moa tana niqira aqo na tinoni tavosi."

³⁹ Mara danga na Samaria i laona na vera ni Sikar ara tutunina a Iesu, rongona aia na daki e tsarivanigira laka a Iesu e katevania pipi na omea sui aia e naugira tana maurina. ⁴⁰ Mi kalina igira na Samaria ara mailaba i konina a Iesu, mara ami vania ke totu kolugira. Ma Iesu e totu kolugira ruka goto na dani popono.

⁴¹ Mara danga baa na Samaria ara gini tutunina a Iesu kalina ara rongomia nina turupatu dou, ⁴² mara tsarivania na daki, "Igami ami tutunina kalina eni tau laka tana rongona nimu goko moa igoe, me rongona igami segenimami goto ami rongomia mami dona laka aia manana na Vagamaurina na barangengo."

A Iesu e Maurisia na Dalena Kesa na Taovia na Vera

⁴³ Mi murina ruka na dani, ma Iesu e mololea tana, me visutugua tana Galilii. ⁴⁴ Maia † segenina nogo e tsaria, "E kesa na propete e utu kara kukuni tania igira gana verakolu." ⁴⁵ Mi †† kalina aia e batsau nogo i Galilii, migira na tinoni danga ara valalea, rongona ara sanga totu tana Bongji Tabu na Paseka i Jerusalem, mara reia na omea sui aia e naugira tana tagu na Bongji Tabu ia.

⁴⁶ Ma ‡ Iesu e visutugua i Kana tana Galilii tana e olia na koo me lia na uaeni. Mi Kapernaum, kesa goto na vera tana Galilii, i tana e totu kesa na taovia, maia na mane ni Roma. Me lobogu loki na dalena. ⁴⁷ E rongomia laka a Iesu e tuu i Judea me mai nogo tana Galilii. Me ragevia, me ngasua a Iesu laka ke baa i Kapernaum me ke maurisia na dalena e varangi nogo ke mate.

⁴⁸ Ma Iesu e tsarivania, "Tagara ke kesa vidamui ke tutunina, ti vaga ke tau reitalua na valatsatsa ma na omea ganataga."

⁴⁹ Ma na manetagao ni Roma e tsarivania a Iesu, "Ko mai Taovia, ke tau mate lee na dalequ."

⁵⁰ Ma Iesu e tsaria, "!Ko vano, e mauri nogo na dalemu!"

Ma na mane ia e tutunina nina goko a Iesu me vano. ⁵¹ Mi sautu, maia e tsodogira visana nina maneaqo ara maimai nogo na valaleana, mara adigokomai vania laka e konigoto nogo na dalena.

⁵² Ma na manetagao e veisuagira nina maneaqo, "?Laka ingisa nogo e konigoto na dalequ?" Mara tsarivania, "Tana kesa na kiloko murina na niaso inoa. Aia nogo tana tagu ia e tanusi na masagi i konina." ⁵³ Ma na tamana na baka e padavisua laka tana tagu tsotso do nogo ia, a Iesu e tsarivania, "E mauri nogo na dalemu." Maia na manetagao ia migira sui i valena ara tutunina.

† 4:44 Mat 13:57; Mrk 6:4; Luk 4:24 †† 4:45 Ioa 2:23 ‡ 4:46 Ioa 2:1-11

⁵⁴ Iani nogo na rukanina na valaitsaita e naua a Iesu murina aia e talu tana Judea me mai tana Galilii.

A Iesu e Maurisia Kesa na Mane Logu

5 Mi murina ia, ma Iesu e vanotugua i Jerusalem na sanga dani tabu. ² Me varangisia na matsapa ara soaginia na Matsapaqira na Sipi, i Jerusalem nogo, e totu kesa na maomao ara soaginia Betsata tana goko Hibru. Mi tana ara logogira tsege na babale. ³ Na babale gira, agana niqira mani tsatsaro igira na tinoni lobogu, na koko, ma na logu, ma na matea, mara pipitua kalina ti ke dikodiko na koo. ⁴ Na rongona e vaga nogo pipi tagu kalina ti ke tsunamai kesa nina angelo na Taovia ma na koo ia e tavongani dikodiko. Me ti vaga ke kesa na vidaqira ke tangosuli me ke ida na tsoku i koo, maia sauba ke mauri tania nina lobogu atsa moa ti na vatana gua na lobogu e gadovia. [†]

⁵ Mi tana e totu kesa na mane aia e tolu sangavulu alu nogo na ngalitupa e tsaro tana. ⁶ Ma Iesu e reia na tinoni ia e tsaro tana, me donaginia laka e lobogu oka nogo. Me veisuaa, “?Laka o ngaoa ko mauri?”

⁷ Ma na tinoni lobogu e tsarivanja a Iesu, “Eo, Taovia, au ngaoragoa kau mauri. Mea moa e tagara ke kesa ieni ke tsebaau, me ke ba moloau i koo kalina e dikodiko. Au tovo segeniqu koe laka kau ba tsaku i laona, me pipi kalina kesa segeni tinoni e liusiau na ida tsuna i koo.”

⁸ Ma Iesu e tsarivanja, “Ko tuu, ko kalagaia na tsabomu, mo ko vano.”

⁹ Me tavongani mauri doutugua na mane, me tuu, me kalagaia na tsabona, me turiga na vanovano.

Ma na omea vaga iani e laba tana Dani na Sabat.

¹⁰ Te ^{††} igira na taovia na Tsiu ara tsarivanja na mane e vasini mauri, “I dani eni na Dani na Sabat, me vali tana nida Ketsa igita na kalagaiana na tsabomu.”

¹¹ Ma na mane e tsarivanigira, “Na mane e maurisiau, aia nogo e tsarivaniau kau tuu ma kau kalagaia na tsaboqu ma kau vano.”

¹² Mara veisuaa, “?Masei ia na mane e tsarivanigo vaga?”

¹³ Ma na mane a Iesu e maurisia e tau moa donaginia laka ase i nomoa e maurisia, rongona a Iesu e sagelalo bamai nogo i laoqira na tinoni danga ara totu tana.

¹⁴ Me tau oka i muri, ma Iesu e tsodotugua na mane ia i laona na Vale Tabu me tsarivanja, “Rorongo igoe, o mauri dou kalina eni. Mo ko laka goto na nausasi ke tau gadovigo sa omea ke seko sosongo baa.”

¹⁵ Me vano na mane me turupatu vanigira na taovia na Tsiu laka aia nogoria a Iesu e maurisia. ¹⁶ Mi tana, migira na taovia na Tsiu ara tuturiga na rotasiana a

Iesu, tana rongona aia e maurisi tinoni tana Dani na Sabat. ¹⁷ Ma Iesu e tsarivanigira, “Aia na Tamaqu e aqoaqo sailagi, minau goto e kilia kau naua niqu aqo.”

¹⁸ Na goko vaga nogo girani e asia na tobaqira na taovia na Tsiu mara gini mologalana a Iesu. Tau moa laka na rongona aia e kutsia na ketsa na mango tana Dani na Sabat, ma na rongona goto aia e soaginia God na Tamana segeni nogo, me vaganana e gini molo segenina laka aia e kesa atsa kolua God.

Gana Susuliga na Dalena God

¹⁹ Ma Iesu e tsarigotoa vanigira, “Au tsarivanigamu na manana: inau na Dalena au tau nausegeniqu sa omea. Au naua moa na omea au reia e naua na Tamaqu. Na omea ke aqosia na Tamaqu au aqosigotoa inau. ²⁰ Rongona na Tamaqu e galuveau inau na Dalena, te e sauvulagi vaniau na omea sui aia segeni e naugira. Me kau, sauba ke sauvaniau goto ke visana na aqo ke loki goto baa, migamu sauba kamu reigira ma kamu gini ganataa.

²¹ “Atsa vaga na Tamaqu e dona na maurisivirusaigira igira ara mate, atsa vaga goto inau na Dalena, au dona goto kau maurisivirusigira ase i moa igira au ngaoa kau maurisivirusigira. ²² Na Tamaqu segeni moa, aia e tau pede segenia ke kesa tinoni. E saunogoa vaniau inau na Dalena na susuligana popono gana na pede. ²³ Na rongona e ngaoa na tinoni sui kara gini padalokiau na Dalena atsa vaga nogo ara padalokia na Tamaqu. Masei e tau padalokiau na Dalena, aia e tau goto padalokia na Tamaqu aia e molomaiau.”

²⁴ Ma Iesu e tsarigotoa vanigira, “Inau au tsarivanigamu na manana: ase i moa ti ke rongomia na gokoqu me ke tutunina laka na Tamaqu e moloau, aia e tamanina nogo na mauri saliu i konina. Me utu ke sabetia na pede, me savilaginia na mate, me sage baa saviliu nogo tana mauri.

²⁵ “Au tsarivanigamu na manana: e varangi mai nogo na tagu, me labamai nogo kalina eni, na tagu i tana igira ara mate nogo kara rongomia na gokona na Dalena God, migira sui ara rongomia mara muria sauba kara mauritugua. ²⁶ Vaga nogo aia na Tamaqu aia segeni na pukuna na mauri, me moloa vaniau inau na Dalena kau pukuna goto na mauri inau. ²⁷ Me sauvaniau inau na Dalena na susuligana gana na pede rongona inau na Dalena Tinoni.

²⁸ “Kamu laka na gini novo iani. E maimai nogo na tagu tana igira sui ara mate sauba kara rongomia niqu goko inau, ²⁹ ma [‡] kara rutsudato tania na qiluqira. Migira ara naua na omea e dou tana mauriqira sauba kara maurivisitugua ma kara mauri saliu. Migira sui ara naua na omea e seko tana mauriqira sauba kara maurivisitugua goto igira ma kara gadovikede.

[†] Visana tana mamare tavosi ara tau moloa na buto 3b-4.

^{††} 5:10 Niem 13:19; Jer 17:21

[‡] 5:29 Dan 12:2

A Iesu e Sogogana Segeni

³⁰ "Inau e utugana vaniau kau naua sa omea tana susuligaqu segeni. Au pede vaga saikesa moa au rongomia i konina God. Vaga ia, ma niqu pede e goto, matena au tau tovoa kau naua sa omea tana niqu padangao segeni. Mau naua moa na omea aia e molo-maiau e kilia kau naua.

³¹ "Ti vaga inau kau goko tana rongoqu segeni, ma niqu goko ke tau mana. ³² Ma na Tamaqu aia nogo e sanga na goko tana rongoqu, mau dona laka na omea aia e gini goko na matequ ara mana sui.

³³ "Igamu, † amu mologira nimui mane adigoko kara baa i konina a Ioane, maia Ioane e goko tana rongoqu inau, mara mana na omea sui aia e tsaria. ³⁴ Minau, tau kilia kau vataragi tana nina goko sa tinoni ti ke gini labamaka na manana laka ase i inau. Au tsaria moa na omea iani vanigamu, rongona nogoria igamu kamu gini mauri. ³⁵ A Ioane aia e vaga na sulu e iru me marara i levugamui, migamu amu padangao na tovoidana moa na muriana na mararana nina goko. ³⁶ Mau mai inau, mau naugira na aqo sui e mologiniau na Tamaqu kau naugira, migira nogo ara saumakalia laka ase i manana inau. Ma niqu aqo girani ara isutuguqu liusia na isutugu e gini sogogaqu a Ioane, mara sauvulagig-otoa laka na Tamaqu aia nogo e mologiniau.

³⁷ "Na †† Tamaqu, aia e moloau, aia nogoria e sogogaqu. Migamu amu tau vati rongomia moa nina goko aia mamu tau vati morosi lakana. ³⁸ Mamu tau goto vati pukua nina goko i tobamui, na rongona amu tau tutunina laka aia nogo e mologiniau minau au talumai i konina aia.

³⁹ "Igamu amu dona sosongo na vivileke i laoqira na Mamare Tabu, rongona amu pada laka i laoqira nogo na Mamare Tabu sauba kamu tsodoa na mauri saliu. !Migira nogo na Mamare Tabu girani igamu amu vileke sosongoligira, igira saikesa nogo ara gini goko tana rongoqu inau! ⁴⁰ Migamu moa amu tau padangao na mai i koni-qu ma kamu gini tamanina na mauri manana.

⁴¹ "Inau au tau lalavea ti kara tsonikaeau igira na tinoni. ⁴² Mau dona laka na vatana na tinoni gua igamu. Mau dona goto laka amu tau tamanina na galuve vania God i tobamui. ⁴³ Inau au mai tana asana na Tamaqu, migamu amu tau tabeau. Me ti vaga kesa ke mai tana asana segeni nogo ia, maia igamu sauba kamu gini mavi na tabeana. ⁴⁴ Igamu amu lavea moa na tsonikae e talu i koni-qira na tinoni tavosi, mamu tau gini boe na laveana na tsonikae e talumai i konina God. ?Vaga ia, me ke koegua ti kamu tutuniqu inau?

⁴⁵ "Kamu tau pada laka inau sauba kau tatamanga gamui baa i konina na Tamaqu. A Moses nogo, aia iga-

† 5:33 Ioa 1:19-27; 3:27-30 †† 5:37 Mat 3:17; Mrk 1:11; Luk 3:22

mu amu noru sosongolia, aia saikesa nogo sauba ke tatamanga gamui i konina God. ⁴⁶ Me ti vaga igamu amu tutunina manana a Moses, me sauba kamu tutuniqu goto inau, rongona igira na omea e marea a Moses, aia e maregira tana rongoqu inau. ⁴⁷ ?Me ti vaga kamu tau goto tutunina na omea e marea a Moses, me ke koegua goto ti kamu tutunina na omea au tsaria inau?"

A Iesu e Palagira Tsege na Toga Na Tinoni

(Mateo 14:13-21; Marko 6:30-44; Luka 9:10-17)

6 Mi murina ia, ma Iesu e savu i tabana baa na Reku ni Galilii, ara soaginigotoa na Reku ni Tibeirias. ² Migira na tinoni danga ara tsariimurina, rongona ara morosigira na valatsatsa danga aia e nau-gira me gini maurisigira na lobogu.

³ Ma Iesu e dato kesa tana neta me totu i lao kolugira gana duli. ⁴ Me varavara nogo na Paseka niqira Dani Tabu loki na Tsiu. ⁵ Ma Iesu e momoro me reigira na toga danga ara maimai i konina. Me veisuaa a Pilipo, "Iava sagata sauba ka volia na mutsa ke tugugira na toga vaga sagata girani?" ⁶ A Iesu e goko vaga lee moa ia na tovoleana moa a Pilipo. Maia e dona nogo nagua sauba ke naua.

⁷ Ma Pilipo e tsaria, "Atsa moa ti ka gini voli bre di na matena ke ruka sangatu na qolo, me sauba e utu goto ke tugugira na toga sui vaga gira."

⁸ Me kesa goto gana duli a Iesu, aia a Adrea, na tasi-na a Simone Petero, e tsaria, ⁹ "E totu ieni kesa na baka me tamanina tsege na bre di me ruka na tsetse. Me utu lelee ke tugugira na toga vaga sagata girani."

¹⁰ Ma Iesu e tsarivanigira gana duli kara ketsaligira na tinoni ma kara totu puka sui i lao. Me danga na buruburu tana. Mara totu puka i lao na tinoni, migira sui kolu ara gana ngongo tsege na toga na tinoni.

¹¹ Ma Iesu e adia na bre di, me soadoua God, me tu-varia vanigira na tinoni ara totu tana. Me nauvanana goto kolua na tsetse, me pipi tinoni ara gania gaqira vaga ara padangao.

¹² Mi kalina ara masu sui, ma Iesu e tsarivanigira gana duli, "Kamu tsako kolugira na tsarana na mutsa ara masu tania igira na tinoni. E tau dou na sekolileana na mutsa." ¹³ Mara tsako kolugira sui, mara dangaliginigira sangavulu ruka na kei, na tsarana na mutsa ara gania igira na toga tana tsege na bre di.

¹⁴ Mi kalina ara morosia na valaitsatsa loki iani a Iesu e naua, ma na toga tana ara tsaria, "E mana saikesa, iani nogo na Propete vaga a Moses e katevulagia laka sauba ke labamai i barangengo!" ¹⁵ Ma Iesu e dona segenina nogo laka sauba kara mai, ma kara turuginia ke gini lia niqira taovia tsapakae. Maia e tuu, me vano-ligi tanigira me ba totu segenina tana vungavunga.

A Iesu e Liu Tana Rarauna na Tasi

(Mateo 14:22-33; Marko 6:45-52)

¹⁶ Mi kalina e ngulavi mai, migira gana duli a Iesu ara tsuna laba tana Reku ni Galilii. ¹⁷ Ara sage i laona na uaqa, mara savuvisu kalea i Kapernaum. Me mai nogo na bongi, ma Iesu e tau vati laba moa i koniqira. ¹⁸ Me loki na guguri, me karara na tasi. ¹⁹ Migira gana duli ara vosevose susuliga gana ngongo tsege se ono na kilometa. Mara reia baa a Iesu e liliu tana rarauna na tasi, me maimai varangisia niqira uaqa. Migira ara matagu mate.

²⁰ Ma Iesu e tsarivanigira, "I!Kamu laka na matagu, in-au moa ia!" ²¹ Mara gini mage na lutsangiana tana uaqa, mara kausa tsaku lee i one mara ba tsaralongaa tana nauna ara sulungana.

Igira na Toga Ara Pidikana a Iesu

²² Mi tana dani i muri, migira na toga ara totuvisu moa i tabana mai na reku, ara padatugua laka inoa e kesa moa na uaqa e totu tana. Mara dona goto laka a Iesu e tau sangatsari kolugira gana duli, migira ara vano tania moa.

²³ Visana tavosi goto na uaqa ara labamai talu i Tiberias, mara tsara i one varangisia na nauna tana igira na toga ara gania na bredi kalina na Taovia e soad-oua God me palaginigira. ²⁴ Mi kalina igira na toga ara reia laka e tau nogo totu tana a Iesu, mara tagara goto tana igira gana duli, migira ara tuu, mara sage tana uaqa ara totu tana, mara vano i Kapernaum na pidikana a Iesu.

A Iesu na Mutsa na Mauri

²⁵ Mi kalina na toga ara tsodoa a Iesu i tabana baa na reku, mara veisuaa, "Taovia, ingisa nogo o mai ieni igoe?"

²⁶ Ma Iesu e tsarivanigira, "Inau au tsarivanigamu na manana: igamu amu lalave sosongoliau, tau laka na rongona amu padagadovia na valatsatsa au naugira. Tagara. Mamu laveau moa rongona amu gania na bredi mamu gini masu. ²⁷ Kamu laka na aqo matena moa na mutsa aia e dona ke voko me ke nolu lee. Kamu aqo matena na vatana na mutsa aia e dona ke totu saviliu tsau tana mauri saliu. Ma na vatana na mutsa vaga ia, inau na Dalena Tinoni sauba kau sau vanigamu. Aia nogoria na rongona pukuga te God na Tamaqu e mologiniau."

²⁸ Mara veisuaa, "Nagua kami aqosia igami ti kami gini tangomana na nauana na aqo God e kilia kami naua?"

²⁹ Ma Iesu e tsaria, "E vaga iani na omea God e kilia kamu naua: kamu tutuniqu inau, rongona aia nogo e molomaiau."

³⁰ Mara tsarivania, "Ma na valaitsaitsa gua ko naua ti kami reia ma kami gini tutunimu? Nagua sauba ko naua?" ³¹ Migira † na mumuada ara gania na mutsa tana legai mangu i sau, vaga ara marenogoa tana Mammare Tabu mara tsaria laka aia e vanigira na mutsa e talu i gotu."

³² Ma Iesu e tsarivanigira, "Inau, au tsarivanigamu na manana: na mutsa e sauvanigamu a Moses, aia e tau na mutsa ke talumai i gotu. Ma na mutsa na Tamaqu e sauvanigamu, aia moa na mutsa manana e talumai i gotu. ³³ Ma na mutsa God e saumaia, aia e tsunamai nogo talu i gotu, me tusumauri manana vania na barangengo."

³⁴ Migira ara nongia, "Taovia, ko tusuvanigami sailagi na mutsa vaga ia."

³⁵ Ma Iesu e tsarivanigira, "Inau nogo na mutsa na mauri. Asei ti ke mai i koniqu e utu goto ke vitoa, masei ke tutuniqu e utu goto ke marou. ³⁶ Minau, au tsarinogoa vanigamu laka igamu amu reilakaqu mamu tau nomoa tutuniqu.

³⁷ "Pipi sei gira na Tamaqu e saugira vaniau, migira sauba kara mai i koniqu. Me utu goto kau sove tania ase i ke mai i koniqu. ³⁸ Au tsunamai talu i gotu tau gana kau naua niqu padangao segeni, ma gana moa kau naua nina kili aia e molomaiau. ³⁹ Miani nogo nina kili na Tamaqu aia e moloau, laka kau tau goto nanggalia ke kesa vidaqira igira aia e tusugira vaniau, ma kau maurisivisugira sui tana susuina na dani. ⁴⁰ Na omea e ngaoa na Tamaqu e vaga iani: laka pipi sei kara morosiau inau na Dalena ma kara tutuniqu, igira kara tsaulia na mauri saliu. Minau sauba kau maurisivisugira tana susuina na dani."

⁴¹ Migira na Tsiu ara tuturiga na gini gikigoko, tana rongona a Iesu e tsaria laka aia nogo na mutsa e tsunamai talu i gotu. ⁴² Mara tsaria, "Na dalena nogoria ngatsu a Iosepo na mane iani? Migita a don-aginikaira na tamana ma na tinana. Megua kalina eni ti aia e tsaria laka e tsunamai talu i gotu?"

⁴³ Ma Iesu e tsarivanigira, "Kamu laka na gikigoko dangadanga. ⁴⁴ E utu kesa ke mai i koniqu ti ke tau alo-timai vaniau na Tamaqu aia e molomaiau inau. Minau sauba kau maurisivisua aia tana susuina na dani.

⁴⁵ "Ara †† marea igira na propete laka pipi tinoni kara sasani i konina God. Masei moa e rongomia na Tamaqu me sasani i konina, aia e tangomana vania ke mai i koniqu. ⁴⁶ E tagara ke kesa ke reilakana nogo na Tamaqu. Inau segeni moa au reilakana na Tamaqu rongona au talumai nogo i konina aia.

⁴⁷ "Au tsaria na manana vanigamu: aia e tutuniqu inau, aia moa e tamanina na mauri saliu. ⁴⁸ Inau nogo na mutsa na mauri. ⁴⁹ Igira na mumuamui ara gania na mutsa i sau tana legai mangu, mara mate nomoa igi-

† 6:31 Eks 16:4, 15; Sam 78:24 †† 6:45 Aes 54:13

ra. ⁵⁰ Ma na mutsa e tsunamai talu i gotu, ti vaga ase i ke gania me sauba aia e utu ke mate. ⁵¹ Inau nogo na mutsa mamauri e talumai i gotu. Me ti vaga ase i ke gania na mutsa iani, sauba ke mauri saliu. Ma na mutsa inau sauba kau saubania aia nogo na lakaqu au tusua gana ke gini mauri na barangengo.”

⁵² Mi tana nogo ara gini tuturiga na vaimangabarigi i laoqira segeni nogo igira na Tsiu mara vaiveisuagi, “?Sauba ke sau koeguania na lakana na mane iani ti ke gania igita?”

⁵³ Ma Iesu e tsarivanigira, “Inau, au tsarivanigamu na manana: ti vaga igamu kamu tau gania na lakaqu inau na Dalena Tinoni, ma kamu tau inuvia na gabuqu, e utu goto kamu tamanina na mauri. ⁵⁴ Masei ti ke gania na lakaqu me ke inuvia na gabuqu aia sauba ke tamanina na mauri saliu, minau sauba kau maurisivi-sutugua tana susuina na dani. ⁵⁵ Rongona na lakaqu aia nogo na mutsa manana, ma na gabuqu na inu manana. ⁵⁶ Masei ti ke gania na lakaqu me ke inuvia na gabuqu aia ke totu i koniqu, minau kau totu i konina aia. ⁵⁷ Na Tamaqu, aia nogo na pukuna na mauri, maia e molomaiau inau, minau au mauriginia na Tamaqu. Me atsa vaga goto ti ase i ke ganiau sauba ke mauriginiau inau. ⁵⁸ Iani saikesa nogo na mutsa e tsunamai talu i gotu. Me tau atsalina na mutsa vaga ara gania igira na mumuamui i sau, mi muri mara mate. Masei ti ke gania na mutsa iani, aia sauba ke mauri saliu.”

⁵⁹ A Iesu e tsaria na omea girani vanigira, kalina e sasanigira i laona na valelotu i Kapernaum.

Na Gokona na Mauri Saliu

⁶⁰ Igira danga gana dulikolu a Iesu ara rongomia nina goko vaga girani mara tsaria, “Na sasani vaga iani e kakai sosongo nomoa. ?Masei sagata e tugua ke rongomi vavia?”

⁶¹ Me tau moa vati gini gokolaba vania a Iesu ke kesa, maia e dona segenina nogo nagua igira ara gini gikigoko, maia e veisuagira, “?Laka amu kadangania na muriana niq u sasani te amu gini ngaoa na vanoligi taniaqu? ⁶² Mau tsaria nomoa vanigamu, sauba kamu gini novo na reiaqu inau na Dalena Tinoni kalina kau visutugua i gotu tana au totu ida nogo. ⁶³ Aia moa nina Tarunga God e susuliga na tusumauri. E tau saikesa tangomana sa tinoni ke tusumauri tana susuligana segeni. Tana goko inau au gini goko vanigamu, i tana nogo e liumai vanigamu nina Tarunga God aia na pukuna na mauri. ⁶⁴ Mara visana vidamui ara tau moa vati tutunina niq u goko.” Ma Iesu e donaginigira sui nogo tuu tana tuturigana laka ase i masei gira kara tau tutunina, masei aia sauba ke sauligia.

⁶⁵ Me tsarigotoa vanigira, “Iani saikesa nogo na rongona te au tsaria vanigamu laka e tau tangomana ke

kesa ke mai i koniqu ti vaga na Tamaqu ke tau tami-vanitalua na mai i koniqu.”

⁶⁶ Me tuu tana, migira na dangana gana duli a Iesu ara vanoligi tania, mara tau goto dulikolu. ⁶⁷ Ma Iesu e veisuagira na sangavulu ruka, “?Migamu goto, laka amu pada kamu vanoligi taniau?”

⁶⁸ Ma † Simone Petero e tuu me tsarivanja, “?Taovia, mi konina goto ase i kami baa? Migoe segeni moa o tamanina na gokona na mauri saliu. ⁶⁹ Mi kalina eni ami tutunina, mami donaginina laka igoe nogo na Mesia, mo talumai i konina God.”

⁷⁰ Ma Iesu e tsarivanigira, “?Laka au tau viligamu amu sangavulu ruka inau ne? !Me kesa nomoa i laomui aia na tidao!” ⁷¹ E goko kalea a Iudas, na dalena a Simon Iskariot. Rongona atsa moa a Iudas e kesa vidadqira na sangavulu ruka, maia nogo sauba ke sauligia.

A Iesu Migira na Tasina

7 Me tuu tana, ma Iesu e tau nogo pada na vano bamai tana Judea, rongona igira na taovia na Tsiu ara arenogoa na matesiana. Maia e totu moa tana Galilii. ² Me †† varangi mai nogo niqira Dani Tabu na Tsiu, aia na Dani Tabu na Babale. ³ Migira na tasina a Iesu ara tsarivanja, “Ko mololea na nauna iani, mo ko baa tana Judea, rongona igira goto ara tsarimurimu i tana kara reiginigira na omea o naugira. ⁴ E utu kesa ke naupoia sa omea ti kalina e ngaoa na tinoni sui kara donaginina. !Migoe o naugira na omea girani, me dou baa ti igira na tinoni sui tana barangengo popono kara donaginigo!” ⁵ Ara gini goko vaga ia, rongona igira goto na tasina i tana ara tau goto tutunina.

⁶ Ma Iesu e tsarivanigira, “Niq u tagu dou inau e tau moa vati laba. Migamu pipi tagu sui moa e dou vanigamu. ⁷ Na tinoni ni barangengo e utu kara reisav-igamu igamu. Inau moa ara reisaviau, rongona inau au kateli vanigira sailagi niqira sautu sasi. ⁸ Igamu kamu ba sanga tana Dani Tabu. E utu kau tsari inau, matena e tau vati laba moa na tagu tana ke goto vaniau.” ⁹ A Iesu e goko vaga maia e totuvisu moa tana Galilii.

A Iesu Goto e Ba Sanga Dani Tabu

¹⁰ Ara vano sanga Dani Tabu igira na tasina, mi muri moa te e tsari goto a Iesu. E liu popoi, me tau liu malemale. ¹¹ Migira na taovia na Tsiu ara lalavea i laona na Dani Tabu. Mara vaiveisuagi, “?Laka iava aia?”

¹² Mi tana e laba danga sosongo na gagasa i laoqira na toga tana rongona a Iesu. Mara tsaria visana, “!Aia na mane dou!” Visana tavosi ara tsaria, “Tagara, aia e raqa sasiligira moa na tinoni.” ¹³ Me tagara ke kesa ke

† 6:68-69 Mat 16:16; Mrk 8:29; Luk 9:20 †† 7:2 Lev 23:34; Diu 16:13

malagai na gokolaba tana rongona aia, rongona ara matagunigira na taovia na Tsiu.

¹⁴ Mi tana varangi susuina na Dani Tabu, ma Iesu e vano tana Vale Tabu me tuturiga na sasani tinoni.

¹⁵ Migira na taovia na Tsiu ara gini novo loki mara tsaria, “?Egua sagata na mane iani te e sasaga loki vaga ia, maia e tau lelee sasani sa nauna ngana?”

¹⁶ A Iesu e goko vanigira me tsaria, “Na omea inau au sasaniana, e tau niq u sasani segeni inau, e talu konina God aia e mologiniau. ¹⁷ Me ti ase i ke madodo me ke kilia na muriana na omea God e ngaoa, sauba aia ke donaginia ti na omea inau au sasaniana e talumai i konina God se ti vaga ke talu mai moa tana niq u papada segeni inau. ¹⁸ Ti vaga kesa tinoni ke gini goko tana susuligana segeni, tinoni vaga ia e lavea moa kara tsonikaea igira na tinoni tavosi. Maia e ngaoa na tinoni sui kara tsonikaea moa God aia e molomaia, aia nogia e gini mana nina goko, me tagara saikesa sa pero ke totu i konina. ¹⁹ ?Laka a Moses e tau sauvanigamu na Ketsa? Me tagara baa sa vidamui ke muria. ?Megua ti igamu amu ngaoa na matesiaqu?”

²⁰ Migira na toga ara gokovisu vania a Iesu mara tsaria, “!O tamani tidao i konimu! ?Asei e ngaoa ke matesigo igoe?”

²¹ Ma Iesu e gokovisu me tsaria, “Inau, au naua e kesa lelee moa na omea loki, mamu gini novo igamu sui. ²² Ma † Moses i sau e ketsaligamu kamu paripapadagira na dalemui, ma Moses aia e tau botsangia na ketsa iani, igira nogo na mumuamui ara botsangia na ketsa na paripapadana. Migamu amu paripapadagira na baka tana Dani na Sabat. ²³ ?Me †† ti vaga igamu amu naua na paripapadana tinoni tana Dani na Sabat rongona ke tau gini nanga moa nina Ketsa a Moses, megua ti amu gini kore vaniau inau rongona au maurisia na konina popono kesa tinoni tana Dani na Sabat? ²⁴ Kamu mololea na gini pede tinoni tana rereina moa na omea levolevo. Kamu lavedou talua na lakana na omea ti kamu gini pede tinoni.”

?Laka na Mesia Nomoa Ngana?

²⁵ Visana vidaqira na tinoni ni Jerusalem ara tsaria, “?Laka iani nogoria na mane ara ngaoa igira na taovia na lotu na labumatesiana iani? ²⁶ !Reia! !E goko malemale moa i mataqira, migira ara tau lelee tsarivisu vania sa omea! ?Me laka igira gada taovia ara reigadovinogoa laka na Mesia nomoa ngana? ²⁷ !Ma na Mesia kalina ke mai, e utu ke donaginia kesa tana ke talumai! !Ma na mane iani, igita sui a donaginia tana e talumai iani!”

²⁸ Ma Iesu e gokodato i laona na Vale Tabu me tsaria, “?Egua, laka igamu amu donaginiau manana inau? ?Me laka amu dona goto iava au talumai inau? Au tau

mai tana niq u papada segeni. Maia na Tamaqu nogo e mologiniau, minau au talumai manana i konina aia. Migamu amu tau donaginia na Tamaqu, ²⁹ minau moa au donaginia aia, matena au talumai i konina, maia nogo e molomaiau.”

³⁰ Mara tova a na tangoliana a Iesu, mara tau tango mana, rongona e tau vati tovu moa nina tagu. ³¹ Mara danga nomoa i laoqira na toga ara tutunina mara tsaria, “?Sauba ti kalina ke mai na Mesia, me laka sauba aia ke naugira goto ke danga baa na valatsatsa liusia e naugira na mane iani?”

Ara Molovanogira na Mane Matali Vale Tabu Kara Tangolia a Iesu

³² Migira na Parisii ara rongomigira na tinoni ara gini gagasa tana rongona a Iesu, migira kolugira na taovia na lotu ara tuu, mara molovanogira visana na mane matali Vale Tabu kara tangolia a Iesu. ³³ Ma Iesu e tsaria, “Inau, sauba kau totu kolugamu tetelo, tau oka, mi muri ma kau visutugua i konina aia e molomaiau. ³⁴ Mi tana igamu sauba kamu lalaveau, me utu kamu reiau, rongona sauba ke utu vanigamu na laba i tana inau sauba kau totu.”

³⁵ Migira na taovia na Tsiu ara vaigokovigi segeniqira mara tsaria, “?Iava ke vano ni, ti sauba igita ka tau reiginia? ?Ngatsu sauba ke vano tana veraqira na ponotoba tana ara totu nogo visana nida tinoni igita, me ke sasanigira na ponotoba tana? ³⁶ E tsaria ngana, laka sauba igita ka lavea me utu ka reia, me utu goto ka tsau baa tana aia sauba ke totu. ?Ma nagua ia? ?Na gua rongona ti aia e gini tsari vaganana?”

Na Ko Tusumauri

³⁷ Mi † tana susuina na dani, aia na dani loki baa tana Dani Tabu ia, e tuu a Iesu, me gokodato, “Ti ase i ke marou, ke mai i koniq u me ke inu. ³⁸ Asei †† ti ke tutuniqu, ma na ko tusumauri ke vuradatomi i tobana, vaga e katenogoa na Mamare Tabu.” ³⁹ Na papadana ia, laka igira ara tutunina nina goko a Iesu, sauba na Tarunga Tabu ke tsuna i tobaqira. E tau vati mai moa na Tarunga Tabu, rongona a Iesu e tau vati dato moa i gotu tana mararana i konina Tamana.

Ara Tobatavosi na Tinoni Tana Rongona a Iesu

⁴⁰ Mi kalina igira na tinoni ara rongomia na goko vaga ia, me visana vidaqira ara tsaria, “!Na mane iani aia nogo na Propete manana!”

⁴¹ Mara visana i laoqira na toga ara tsaria, “!Aia nogo na Mesia!” Migira visana ara petsakoe moa mara tsaria, “?Megua, amu pada laka na Mesia sauba ke talumai i Galilii? ⁴² ?Ke †† tau katemai ngatsu nogo na

† 7:22 Gen 17:10; Lev 12:3 †† 7:23 Ioa 5:9

‡ 7:37 Lev 23:36 †† 7:38 Esik 47:1; Sek 14:8 †† 7:42 2Sam 7:12; Mika 5:2

Mamare Tabu laka i Betlehem na verana David, i tana nogo ke botsa na Mesia, mi tana vungu nogo i konina a David?"⁴³ Mara gini tobatavosi na tinoni tana rongo-na a Iesu.⁴⁴ Mara visana ara ngaoa kara tangolia, me tagara kesa ke malagai na peleana.

Na Taovia na Tsiu Ara Tau Tutunina

⁴⁵ Mi kalina igira na mane matali Vale Tabu ara vi-sumai, migira na taovia na lotu ma na Parisii ara veisuagira, "Matena gua ti amu tau raqamaia na mane ia?"

⁴⁶ Migira na mane matali ara tsaria, "Matena e tagara goto ke kesa ke dona na gokolaka dou vaga e goko na mane ia!"

⁴⁷ Migira na Parisii ara veisuagira goto, "Me laka aia e valogamu lee goto igamu?"⁴⁸ Egua laka amu reingoa sa taovia na lotu se sa vidaqira na Parisii ke tutunina ngana?⁴⁹ Ma na toga girani ara tau vati donaginia moa nina Ketsa a Moses, mara tsukia moa na korena God!"

⁵⁰ Me † kesa vidaqira na Parisii e totu tana, aia nogo a Nikodemus na mane e ba goko kolua a Iesu i votangana tana bongi, aia e tuu me tsarivanigira na Parisii tavosi,⁵¹ "Tana nida Ketsa gita, e tabu vanigita na pedematesiana kesa tinoni poi ka rongomitalua aia, ma ka tsodovolagia nagua seko e naua."

⁵² Migira ara tsarivania a Nikodemus, "Megua? Laka igoe goto o talumai i Galilii? Ko vilekegira na Mamare Tabu, me sauba ko reia laka e utu lelee sa propete ke talumai i Galilii."⁵³ Mi tana ara tavota, mara viri tavosi liu i veraqira.

Na Daki Kiboga

8 Ma Iesu e tuu, me vano tana Vungavunga na Olive.² Mi tana matsaraka rovorovo dani ngana, maia e visumaitugua tana Vale Tabu. Migira na toga ara saimai i konina, maia e totu puka me tuturiga na sانياqira.

³ Migira na tarai na Ketsa ma na Parisii ara adimaia kesa na daki ara tsodoa e kiboga gana, mara turuvaginia i levugaqira.⁴ Mara tsarivania a Iesu, "Taovia, na daki iani e tsutsukibo, ami tsodoa e kiboga gana.⁵ Mi †† tana nida Ketsa e ketsaligita a Moses laka na daki vaga ia ka taiginia na vatu poi ke mate. Migoe, nagua o pada vania?"

⁶ Ara gini veisua vaganana rongona ara ngaoa kara tubulaginia a Iesu, ma kara gini tamani rongona na paralegana. Ma Iesu e gogoro tsuna me gini mamare na kakauna tana kao.⁷ Migira ara amitsai gokona vania, maia e pidikae me tsarivanigira, "Ti vaga ke kesa i laomui ke tagara sa sasi i konina maia ke taiginia na kesanina na vatu na daki iani."

† 7:50 Ioa 3:1-2 †† 8:5 Lev 20:10; Diu 22:22-24

⁸ Ma Iesu e gogoro tsunatugua, me mamare tana kao.⁹ Mi kalina igira na tarai na Ketsa ma na Parisii ara rongomi vaganana ia, mara ida moa na tuqatuqa na vanoligi, mara tsari tatasa pipi gira mara vanoligi sui. Maia Iesu moa ma na daki ara ka totuvisu segeni tana.

¹⁰ Me pidikae a Iesu me tsarivania na daki, "Iava gira ara kekego i dani? Laka e tau totuvisu ke kesa ieni me ke kekego?"

¹¹ Ma na daki e tsaria, "Tagara, Taovia."

Ma Iesu e tsarivania, "Minau goto tagara kau tau kekego. Ko baa moa, mo ko laka goto na sasi." ‡

A Iesu na Mararana na Barangengo

¹² Me †† kesa dani segeni ma Iesu e goko tugua vanigira na Parisii me tsaria, "Inau na mararana na barangengo. Asei ti ke tsarimuriqu, aia sauba ke tamanina na mararana na mauri, me utu goto ke liu tana rodo."

¹³ Migira †† na Parisii ara tsarivania a Iesu, "Kalina ia, igoe o sogogamu segeni. Vaga ia ma na omea sui igoe o tsarigira ara tau mana."

¹⁴ Ma Iesu e tsarivanigira, "Tagara! Atsa moa ti vaga inau kau sogogaqu segeni, me sauba ke mana goto nomoa niqu goko, rongona inau au dona tana au talumai mi tana kau vano. Migamu amu tau dona iava inau au talumai se iava inau sauba kau vano.¹⁵ Igamu amu pede muria nina omeomea moa na tinoni. Minau au tau goto pedea ke kesa.¹⁶ Me ti vaga kau ngaoa na pedeana kesa, ma niqu pede ke mana nomoa, na rongona tau inau segeniqu kau pede. Na Tamaqu aia e mologiniau e totu koluau me sangaau.¹⁷ Ara marea tana nimui Ketsa igamu laka ti vaga kara ka ruka na rongovata me ke atsa saikesa ka niqira goko, ma nagua sui kara ka tsaria kaira e mana.¹⁸ Eo, e mana rago laka inau au goko tana rongoqu segeni, maia goto na Tamaqu aia e moloau aia goto e sanga na sogogoko tana rongoqu inau."

¹⁹ Migira ara veisua, "Miava na tamamu? Iava e totu?"

Ma Iesu e tsarivanigira, "Igamu voginiau inau mamu tau goto donaginia na Tamaqu. Rongona ti vaga kamu donaginiau inau, me sauba kamu donaginigotoa na Tamaqu."

²⁰ A Iesu e tsonia na goko vaga gira kalina aia e sasanigira i laona na Vale Tabu, tana voki tana e totu goto na bokisi na vangalaka. Me tau tangomana kesa ke tangolia aia rongona e tau vati tsaumai moa gana tagu.

‡ Danga tana mamare tavosi ara tau moloa na turina popono iani; visana ara moloa i murina Ioa 21:24; visana ara moloa i murina Luka 21:38 me kesa e moloa i murina Ioa 7:36. †† 8:12 Mat 5:14; Ioa 9:5 †† 8:13 Ioa 5:31

A Iesu e Parovatavigira Kakai Na Taovia na Tsiu

²¹ Ma Iesu e goko vanigira tugua me tsaria, "Inau sauba kau vano tanigamu. Migamu sauba kamu laveau, mau tsarivanigamu laka sauba kamu mate lee moa tana nimui sasi. Mi tana inau sauba kau vano e utu vanigamu igamu kamu tsari."

²² Mara gini vaigokovigi igira na taovia na Tsiu mara tsaria, "¡Ae, e tsaria ngana laka tana nauna ke vano ia e utu vanigita ka tsari igita! ?Megua? ?Laka sauba ke matesi segenina ngatsu?"

²³ Ma Iesu e tsarivanigira, "Igamu amu talu ieni i lao, minau au talu i gotu. Igamu amu talu tana barangengo iani, minau au tau talu tana barangengo iani. ²⁴ Aia nogoria na rongona te au gini tsarivanigamu laka igamu sauba kamu mate lee tana nimui sasi. Eo, sauba kamu mate manana tana nimui sasi ti vaga kamu tau tutunina laka 'Inau Nogo Aia Inau.' "

²⁵ Mara veisuaa, "?Me laka ase i vaga igoe?"

Ma Iesu e tsaria, "Au tsarinogoa vanigamu tuu tana tuturigana. ²⁶ Ara danga sosongo rago na omea e tugua inau kau katelia tana rongomui igamu ma kau kedeginigamu. Maia e mologiniau, aia moa e mana saviliu. Minau au tsarivulagi vanigamu na omea sui au rongomia i konina aia."

²⁷ Migira ara tau padagadovia laka a Iesu e gini goko tana rongona na Tamana. ²⁸ Te aia e tsarivanigira, "Kalina kamu tsauraginikaeau inau na Dalena Tinoni, mi tana ti sauba kamu dona laka 'Inau Nogo Aia Inau'. Mi tana goto ti kamu gini dona laka inau au tau naua sa omea tana niq u papada segeni, au gini goko moa igira na omea na Tamaqu e ketsaliginiau kau tsaria. ²⁹ Maia nogo e mologiniau e totu sailagi koluau. Me tau mololeau kau totu segeni, rongona inau au naugira pipi kalina na omea aia e reingaoa."

³⁰ Ara danga na tinoni ara rongomia a Iesu e goko vaga ia mara gini tutunina.

Igira Ara Gini Tuu Tana Asana A Abraham

³¹ Ma Iesu e goko vanigira igira ara tutunina me tsaria, "Ti vaga igamu kamu murigira dou niq u sasani, migamu amu lia manana nogo gaqu duli inau. ³² Me sauba kamu donaginia na manana, ma na manana ke nusigamu."

³³ Mara † tsaria, "Migami na kukuana a Abraham gami, mami tau nogo lia nina tseka sa tinoni. ?Megua igoe ti o tsaria laka sauba kami tanusi?"

³⁴ Ma Iesu e tsarivanigira, "Inau, au tsarivanigamu na manana: pipi sei ti ke sasi maia e lia nogo nina tseka na sasi. ³⁵ Ma na tseka aia e utu ke totu kalavata i vale na gana taovia. Ma na dalena moa na taovia aia na tamanina na vale, aia segeni moa e dona ke totu

† 8:33 Mat 3:9; Luk 3:8

kalavata tana valena. ³⁶ Me vaga goto ti na Dalena God ke nusigamu, me sauba kamu tanusi manana. ³⁷ Au dona rago nogo laka igamu na kukuana a Abraham, eo, migamu amu ngaoa moa kamu matesiau inau, rongona amu tau padangaoa niq u sasani. ³⁸ Inau au gini goko moa na omea au reigira i konina na Tamaqu. Migamu amu naua moa na omea amu reigira i konina na tamamui."

³⁹ Mara gokovisu vania a Iesu, mara tsaria, "Ma Abraham aia na tamamami nogo igami."

Ma Iesu e tsarivanigira, "Ti vaga igamu na dalena a Abraham, me tugua kamu murigira nina omeomea a Abraham. ⁴⁰ Minau tana niq u goko sui au tsaria vanigamu na manana vaga au rongominogoa i konina God, migamu amu ngaoa moa kamu matesiau. !Ma Abraham aia e tau nauvaganana gira! ⁴¹ Igamu amu muria moa nina omeomea na tamamui."

Mara tsarivanja, "God segeni moa na Tamamami. Migami na dalena manana God igami."

⁴² Ma Iesu e tsarivanigira, "Me ti vaga God na Tamamui manana, me sauba kamu galuveau goto inau, na rongona inau au talumai i konina God mau totu kolugamu nogo kalina ia. Mau tau gini mai tana niq u padangao segeni. Aia nogo na Tamaqu e molomaiau. ⁴³ ?Megua igamu ti amu tau padagadovia na omea au tsaria? Na rongona igamu amu tau ngaoa na rongomiana niq u goko. ⁴⁴ Igamu na dalena na tamamui aia na tidao seko, mamu tsarimurina nina kiliseko na tamamui aia. Tuu i oka nogo nina aqo moa na tidao seko na labusagini tinoni, maia e tau saikesa dona na liu tana manana, me tau goto tuu i konina sa omea manana. Ngiti na pukuna na omea e dona, aia nogo na pero moa. Na vangapero ia, maia nogo na pukuqira ma na tamaqira pipi sui na pero.

⁴⁵ "Minau au goko mana, maia nogoria na rongona te e gini utu vanigamu kamu tutuniqu. ⁴⁶ ?Asei vidamui tangomana ke kateli gadovia kesa niq u sasi? ?Me ti vaga inau au gini goko na manana vanigamu, megua ti igamu amu tau tutuniqu? ⁴⁷ Aia e talumai i konina God e rongomi vatavia na gokona God. Migamu amu tau talumai i konina God. Aia na rongona te amu gini sove na rorongu."

A Iesu ma Abraham

⁴⁸ Mara tsarivanja a Iesu, "?Egua, laka ami tau tsarigadovia laka igoe kesa na Samaria me totuvigo na tidao?"

⁴⁹ Ma Iesu e tsarivanigira, "E tau totuviau na tidao inau. Au molokaea moa na Tamaqu, migamu amu peaa. ⁵⁰ Inau au tau lavea gaqu tangisoa segeni. Me totu kesa sauba ke molokaeau, maia e gotolaka pipi sui nina pede. ⁵¹ Inau au tsarivanigamu na manana: Asei ti ke muridoua niq u sasani e utu goto ke mate."

⁵² Mara tsarivania, “!Kalina ia, ami donamaka laka na taido e totuvigo! Rongona e mate nogo a Abraham, mara mate goto igira na propete. Migoe, o tsaria laka asei ti ke muridoua nimu sasani e utu goto ke mate.

⁵³ Maia Abraham na tamada e mate nogo ia. ?Me laka o loki liusia a Abraham igoe? Migira na propete mara mate goto nogo igira. ?Mo gua igoe, laka asei vaga igoe?”

⁵⁴ Ma Iesu e gokovisu vanigira me tsaria, “Ti inau kau molokae segeniqu, me utu ke gini lia sa omea. Me totu na Tamaqu maia nogo e molokaeau. Migamu, mamu tsaria laka aia nogo nimui God, maia nogoria na Tamaqu inau. ⁵⁵ Migamu amu tau saikesa donaginia, minau moa au donaginia. Me ti inau kau tsaria laka au tau donaginia, mau vangapero inau vaga goto igamu. Minau au donaginia moa na Tamaqu, mau muri sailaginia na gokona. ⁵⁶ Ma Abraham na tamamui aia e gini magamage laka sauba ke reia na tagu na maiaqu. Maia e reinogoa, me gini mage.”

⁵⁷ Migira ara tsarivania a Iesu, “?Migoe e tau vati tsege sangavulu moa na ngalitupamu, mo tsaria laka o reinogoa a Abraham?”

⁵⁸ Ma Iesu e tsarivanigira, “Inau, au tsarivanigamu na manana, e tau vati botsa moa a Abraham, mau totu nogo ‘Inau.’”

⁵⁹ Mi tana, migira ara tsakovatu laka kara taiginia, ma Iesu e poi segenina me mololea na Vale Tabu.

A Iesu e Talia Kesa na Mane e Koko na Matana

9 Ma Iesu e liumai tana sautu, me tsodoa kesa na mane e koko na matana tuu nogo kalina e botsa.

² Migira gana duli ara veisuaa a Iesu, “?Taovia, laka asei nina sasi e tsukilaa te e gini koko na mane iani? ?Laka nina sasi segeni aia, tagara ma ka niqira sasi kaira na tamana ma na tinana?”

³ Ma Iesu e tsarivanigira, “Nina koko na mane iani e tau tsukilaa rongona nina sasi segeni aia, se ka niqira sasi kaira na tamana ma na tinana. Aia e gini tsukilaa koko rongona igira na tinoni kara reivulagiginia na susuligana God e aqo i konina na mane koko iani.

⁴ Suari me dadani moa, minau kau naua nina aqo God aia e mologiniau. Me varavara nogo ke bongi i tana tau tangomana ke kesa ke naua sa aqo. ⁵ Mi † kalina inau au tototu moa i barangengo, minau nogo gana marara na barangengo.”

⁶ Ma Iesu e gokosui vaga ia, me tsuvetsuna tana kao. Ma na luluvana e laloginia na kao me lia na boko. Maia e adia na boko ia me gitsiginia na matana na mane koko. ⁷ Me tsarivania, “Ko baa mo ko daovia na matamu tana Maomao ni Siloam.” Ma na soa iani “Siloam” na papadana “Moloa ke baa”. Me vano na mane me daovia na matana, te e moro me visumaitugua.

⁸ Migira gana verakolu, migira sui goto ara reia na mane aia e nonogana moa tana idana, mara vaiveisuaagi, “?Laka aia nogoria na mane e totu i lao me nonogana ri ngana?”

⁹ Visana ara tsaria, “Eo, aia nogoria.” Mara visana tavosi ara tsaria, “Tagara, tau ia. Na rereina moa e vanga ia.” Maia segenina nogo e tsari segenina, “Inau moa nogoria.”

¹⁰ Mara veisuaa, “?Megua vaga ti o moro kalina eni?”

¹¹ Ma na mane e gokovisu me tsaria, “Aia na mane ri ara soaginia a Iesu e naua na boko me gitsiginia na mataqu, me ketsaliau kau baa tana Maomao ni Siloam ma kau vulia na mataqu. Mau vano, mi kalina tsotsodo au ba vulia na mataqu, te au moro.”

¹² Mara veisuaa, “?Miava na mane ia?”

Maia e tsaria, “Au tau goto dona inau.”

¹³ Mara tuu, mara adivanoa na mane e koko tana idana, mara balaba i koniqira na Parisii. ¹⁴ Mi tana dani ia kalina a Iesu e naua na boko me taliginia na matana na mane koko ia na Dani na Sabat. ¹⁵ Migira na Parisii ara veisuatugua na mane ia, “?Laka e nau koeguani vanigo te o gini moro?”

Ma na mane e tsarivanigira, “Aia e moloa na boko tana mataqu. Mi muri mau ba vulia na mataqu, mau moro dou kalina eni.”

¹⁶ Migira visana na Parisii ara tsaria, “Aia na mane e naua na omea vaga iani e tau talumai i konina God, na rongona e tau muria na vovorona na ketsa na Sabat.”

Mara visana ara tsaria, “?Ke koegua na mane seko ti ke tangomana na nauana na valatsatsa vaga girani?” Me viri tavosi me tavosi niqira goko.

¹⁷ Migira na Parisii ara veisuatugua na mane kesa goto kalina, “?Igoe o tsaria laka na mane ia e talia na matamu, ma nagua o pada vania igoe na mane ia?”

Maia na mane e tsaria, “Aia e kesa na propete.”

¹⁸ Migira na taovia na Tsiu ara sove na tutunina laka aia nogoria na mane e koko tuu nogo kalina e botsa me moro kalina eni, poi igira kara soamai talu kaira na tamana ma na tinana ara ka vasua. ¹⁹ Mi kalina ara ka mailaba kaira, mara veisuakaira, “?Laka ka dalemui nogoria kagamu ieni? Amu ka tsaria laka e koko tuu kalina e botsa. ?Me koegua vaga ti e moro kalina eni?”

²⁰ Mara ka tsaria kaira tamana ma tinana, “Ami ka donadoua laka aia ka dalemami manana nogo kagami. Mami ka donaginigotoa laka aia e koko nogo tuu kalina e botsa. ²¹ Mami ka tau goto dona e koegua vanga te aia e moro kalina eni. Mami ka tau goto dona asei e talia na koko e gadovia na matana. E dou ti igamu segenimui kamu veisuaa. !E tinoni loki nogo aia, me tugunogoa ke goko tuguna segeni vanigamu!”

²² Na tamana ma na tinana ara ka gini goko vaga ia rongona ara ka matagunigira na taovia na Tsiu, igira ara pedenogoa laka ti asei ke tsaria e tutunina laka a Iesu na Mesia me sauba kara tsonitunaa tania niqira

† 9:5 Mat 5:14; Ioa 8:12

saikolu na lotu. ²³ Aia na rongona ti ara ka gini tsarivananana kaira na tamana ma na tinana, "Igamu segenimui kamu veisuaa. !E tinoni loki nogo aia, me tugua ke goko tuguna segeni!"

²⁴ Ara soavisutugua na mane e botsa koko na rukani na kalina, mara tsarivania, "!Ko gini vatsa i matana God laka sauba igoe ko goko mana! Igami ami donadoua laka na mane ia e taligo aia e tinoni sasi."

²⁵ Me tsaria na mane, "Au tau donaginia laka ke tinoni sasi se tagara. Kesa moa na omea au donadoua inau: tana idana inau au koko, mi kalina eni au moro."

²⁶ Mara veisuaa, "?Ma nagua e nauvanigo? ?E tali koeguania na matamu te o gini moro?"

²⁷ Me gokovisu vanigira na mane me tsaria, "Inau au tsarinogoa vanigamu. Migamu amu tau rorongu. ?Egua ti amu kilia na rongomiana tugua? ?Tau utu igamu goto ngatsu amu padangaoa na tsarimurina na mane ia?"

²⁸ Migira ara galea na mane ia mara tsaria, "!E! Igoue ngatsu ko tsarimurina ia. Migami, mami tsarimurina a Moses. ²⁹ Ami dona laka God e goko vania a Moses. !Ma na mane e talia na matamu igoe ami tau dona gami iava e talumai!"

³⁰ Ma na mane ia e tsarivanigira, "!Au gini novo sosongo inau nimui goko! !Amu tsaria laka amu tau donaginia iava e talumai na mane ia, maia nomoa e talia na mataqu inau! ³¹ Igita sui a dona nogo laka God e tau rongomigira na tinoni sasi, me rongomigira moa na tinoni ara kukuni tania, mara muria na omea aia e kilia kara naua. ³² Tu kalina e tuturiga na barangengo tagara kesa ke rongomia laka ke kesa ke talia na matana sa tinoni koko. ³³ Me utu goto na mane iani ke tangomana na nauana na omea vaganana, ti aia ke tau talumai i konina God."

³⁴ Migira na Parisii ara goko vania mara tsaria, "!Igoe o botsa mai mo loki i laona na sasi! ?Mi kalina eni o tovogotoa laka ko sasanigami igami?" Te ara tuu, mara tsonitsunaa tania niqira saikolu na lotu.

!Au Tutunina, Taovia!

³⁵ Ma Iesu e rongomia na omea vaga ia e laba, mi kalina aia e tsodotugua na mane ia me veisuaa, "?Laka igoe o tutunina na Dalena Tinoni?"

³⁶ Ma na mane e gokovisu me tsaria, "!Taovia, ko tsarivaniau iava ia, ma kau gini tutunina goto!"

³⁷ Ma Iesu e tsarivania, "Aia nogoria igoe o morosia, maia e gogoko kolugo kalina ia."

³⁸ Ma na mane e tsaria, "!Au tutunina, Taovia!" Me tsunatuturu i matana a Iesu, me tsuporu vania.

³⁹ Ma Iesu e tsarivania, "Au tsunamai i lao eni gana kau gini saupede, rongona igira ara koko kara moro, migira ara moro nogo ke gadovigira na koko."

⁴⁰ Visana vidaqira na Parisii ara totu tana mara rongomia a Iesu e goko vaga ia mara veisuaa, "?Laka igami goto na koko?"

⁴¹ Ma Iesu e tsarivanigira, "Ti vaga igamu kamu koko manana, mamu tau sasi. Ma na rongona amu tsaria laka amu momoro, maia nogo ti amu gini tototu moa tana sasi."

Na Gokolia Tana Rongona Na Reitutugu Sipi

10 "Inau au tsarivanigamu na mainaina: na mane ti kamu reia ke sage tana barana na sipi, me tau liu sage tana matsapa me dato lee moa sa nauna tavosi, aia na mane vaga ia na mane komikomi ma na tukatso. ² Na mane e liusage dou tana matsapa aia nogo na tamanina na sipi. ³ Ma na mane pitumatsapa e sangavia na bara vania na tamanina na sipi. Migira nina sipi ara rongomigadovia kalina aia e tsomigira me soa na asaqira tatasa pipi nina sipi, me tudumi tsunagira i taba.

⁴ "Mi kalina e molo rutsumigira, ma na tamaniqira e idaida, migira nina sipi ara tsatsari murina rongona ara rongomigadovia na liona. ⁵ E utu kara tavongani tsarimuriqira moa na tinoni tavosi. Sauba kara tsogo tanigira moa rongona ara tau rongomigadovia na lioqira."

⁶ A Iesu e tsarivanigira na gokolia iani, migira ara tau moa padagadovia laka nagua vaga aia e gini goko.

A Iesu na Matsapa Vanigira na Sipi

⁷ Ma Iesu e gokotugua vanigira me tsaria, "Inau au tsarivanigamu na manana: inau nogo na matsapa vanigira na sipi. ⁸ Pipi gira ara mai idaida, igira ara mane komi mara tukatso, migira na sipi ara tau rongo-mangaqira. ⁹ Inau nogo na matsapa. Asei ti ke sage-mai tana niqu tabe inau, aia sauba ke mauri. Ke tsunasage rago ia, me ke tsodoa gana mutsa. ¹⁰ Na tinoni komikomi aia e gini mai rongona moa na komi ma na vailabu ma na ketso. Minau au gini mai gana igamu kamu gini tamanina na mauri, aia na mauri laka saikesa.

A Iesu na Reitutugu Sipi Laka

¹¹ "Inau na reitutugu sipi laka, mau tamisegeniqu kau mate tuguqira niqu sipi. ¹² Na mane aqo qolo moa, me tau tamanigira manana na sipi, kalina ti ke reia na pai atsi ke mai, maia sauba ke mololegira na sipi me ke tsogoligi tanigira. Me ke labamai na pai atsi me ke takuvi rasavaginigira na sipi, me ke gatigira visana. ¹³ Na mane e aqo matana na qolo moa e tsogoligi rongona aia na mane peluqolo moa me tau gini boeginigira na sipi.

¹⁴⁻¹⁵ "Minau † na reitutugu sipi laka. Vaga na Tamaqu e donaginiau, minau au donaginia na Tamaqu, me va-

ga goto inau au donaginigira niq u sipi, migira ara donaginiau. Mau tamiseqeniqu kau mate tuguqira niq u sipi. ¹⁶ Ara kau visana goto niq u sipi ara tau moa vati sagemai tana niq u bara. Niq u aqo kau laveqira, migira sauba kara rongomigadovia na lioqu ma kara mai, me ke kesa moa na bara me ke kesa moa na reitutugu sipi.

¹⁷ "Na Tamaqu e galuveau rongona nogo au tamidou na sauana na mauriqu gana kau advisutugua kesa dani. ¹⁸ Tau tangomana kesa ke adiligi taniau niq u mauri. Inau segeniqu nogo kau sauligia tana niq u padangao segeni. Au tamanina na susuliga kau sauligia, mau tamanina goto na susuliga kau gini advisutugua. Iani nogo na omea vaga e ketsaliginiau na Tamaqu kau naua."

¹⁹ Mara gini viri tobatavosi tugua na toga na rongona na goko vaga girani. ²⁰ Na dangana ara tsaria, "Aia e tamani tidao! E bubulega aia! ?Egua ti amu ba rongomi vatavia nina turupatu?"

²¹ Mara visana ara tsaria, "Ma na mane e tamani tidao e utu ke goko vaga gira! E utu saikesa na tidao ke naua me ke moro na tinoni e koko na matana!"

Ara Sove Tania a Iesu

²² Mi tana tagu ia na tagu na bisi, me laba na Dani Tabu na Padavisuana na Dani i Tana Ara Balo Vaolusitugua na Vale Tabu i Jerusalem. ²³ Ma Iesu e sage tana kovokovo na Vale Tabu ara soaginia nina Kovokovo a Solomon. ²⁴ Migira na Tsiu ara ba sai i konina mara polipolia mara veisuaa, "?Laka kengisa ti ko sui na bulesiamami igoe? Ko tsarimakali vanigami dou: ?Laka na Mesia manana nomoa igoe?"

²⁵ Ma Iesu e tsarivanigira, "Inau au tsari makalinogoa vanigamu, migamu amu sove na tutunina niq u goko. Na aqo inau au naugira tana asana na Tamaqu igira nogo ara tusuvulagiau. ²⁶ Migamu amu sove na tutuniqu roingoina igamu amu tau niq u sipi. ²⁷ Niq u sipi ara rongomigadovia na lioqu. Au donaginigira, migira ara muriau. ²⁸ Au vanigira na mauri saliu, me utu goto kara mate. Me tau goto tangomana vania ke kesa ke sarangasigira taniau. ²⁹ Na Tamaqu aia e loki tsapakae liuliu baa liusigira na omea sui. Maia nogo e saugira sui vaniau, me tau goto tangoimana ke kesa ke sarangasigira niq u sipi tania na Tamaqu aia e reitutugu kaputigira sailagi. ³⁰ Na Tamaqu minau kagami ami ka kesa moa."

³¹ Migira na tinoni ara tsakovatu goto koe kara taiginia. ³² Ma Iesu e tsarivanigira, "Au naugira danga na omea dou i matamui, vaga nogo na Tamaqu e tsarivaniau na nauana. ?Ma nagua amu reisavia i laoqira niq u aqo ti amu gini ngaoa na taiginiaqu?"

³³ Mara † gokovisu vania a Iesu, mara tsaria, "Tau tana rongona laka sa omea dou o naua igoe ti ami ngaoa na taiginiamu. !Me rongona moa igoe o tsirigana God! Igoe na tinoni lee, mo koesegenimu laka igoe o God!"

³⁴ Ma †† Iesu e tsaria, "I laona nimui Mamare Tabu igamu e totu na goko iani: laka 'God e tsaria laka igamu nogo amu na god.' ³⁵ Migita sui a dona laka na goko sui ara totu i laona na Mamare Tabu ara mana saviliu. Migira nogo na tinoni God e sauvanigira nina goko tana Mamare Tabu igira nogoria aia e soaginigira na god. ³⁶ Vaga ia, minau nogo aia na Tamaqu e viliau me moloau kau mai i barangengo. ?Megua vaga ti igamu amu tsaria laka inau au tsirigana God kalina au tsaria laka inau na Dalena God?"

³⁷ "Kamu laka moa tutuniqu inau, ti vaga inau kau tau naua na omea e ketsaliau na Tamaqu na nauana. ³⁸ Me ti vaga au naugira inau, me atsa moa ti igamu amu tau tutuniqu, me tugua moa kamu morosigira na omea au naugira nogo inau ma kamu gini tutunina, ma kamu donaginia laka na Tamaqu aia e totu i laoqu minau au totu i laona na Tamaqu."

³⁹ Ara tovogotoa laka kara tangolia a Iesu, maia e tuligi lee tanigira.

⁴⁰ Ma ‡ Iesu e savutugua i tabana na Koo Jordan tana nauna i tana a Ioane e lesovitabugira na tinoni i votangana. Ma Iesu e totu rago tana. ⁴¹ Mara danga na tinoni ara laba i konina. Mara gini goko segeniqira mara tsaria, "A Ioane e tau rago naua sa valatsatsa, migira sui na omea aia e katevulagia tana rongona na mane iani ara mana sui." ⁴² Ma na dangana vidaqira na tinoni ara totu tana ara gini tutunina a Iesu.

E Mate a Lasarus

11 Me †† lobogu loki kesa na mane, a Lasarus na asana, i Betani i ka veraqira ko Maria ma ko Marta na tamatasi kaira. ² Aia †† nogoria ko Maria e reoa na ko uruuru tana tuana a Iesu me mamatsaliginia na ivuna na tuana; maia nogo na vavinenana ko Maria a Lasarus, aia e lobogu loki. ³ Kaira na vavinenana a Lasarus ara ka mologoko baa vania a Iesu, "Taovia, na kulamu galugaluve e lobogu loki."

⁴ Mi kalina a Iesu e rongomia na goko vaga ia maia e tsaria, "Aia na lobogu ia e utu ke gini mate a Lasarus. E tsukilana moa ke gini laba maka dou baa na mararana God i mataqira na tinoni, ma kara gini tsonikaeau inau na Dalena God."

⁵ A Iesu e galuvetugira manana ko Marta, ma ko Maria na tasina, ma ka vavineqira aia Lasarus. ⁶ Mi kalina a Iesu e rongomia laka e lobogu loki a Lasarus, maia e totuvisu moa i tana ruka goto na dani. ⁷ Sui ru-

† 10:15 Mat 11:27; Luk 10:22

† 10:33 Lev 24:16 †† 10:34 Sam 82:6 ‡ 10:40 Ioa 1:28
†† 11:1 Luk 10:38-39 ‡† 11:2 Ioa 12:3

ka na dani, ma Iesu e tsarivanigira gana duli, "Ida ma ka visutugua tana Judea."

⁸ Migira gana duli a Iesu ara tsarivania, "?Taovia, mi noana baa moa igira na Tsiu ara ngaoa na taiamu i tana, me laka o ngaoa moa ka visu baa tugua i tana?"

⁹ Ma Iesu e tsaria, "?Laka ara tau sangavulu ruka na kiloko i laona kesa na dani? Na tinoni aia e liu bamai tana dani male e utu ke tubulagi, rongona na mararana na barangengo e mararasia. ¹⁰ Me ti ke liu bamai tana rodo me sauba ke tubulagi, rongona e tagara na marara ke morosiginia tana ke liu." ¹¹ A Iesu e goko vaga ia, mi muri me tsarigotoa, "A Lasarus na kulada e maturu. Sauba kau vano ma kau galisia."

¹² Migira gana duli ara tsarivania, "Taovia, ti vaga aia ke maturu moa, me tangomana ke doutugua."

¹³ Ma Iesu e gini goko laka a Lasarus e mate pitsu nogo, migira gana duli ara pada laka aia e tsaria a Lasarus e maturu lee moa. ¹⁴ Ma Iesu e tsari makalidoua vanigira, "A Lasarus aia e mate pitsu nogo.

¹⁵ Mau gini mage moa inau, rongona au tau totu kolua kalina aia e mate, na rongona igamu kamu gini tutuniqu. Ida, ma ka ba reia."

¹⁶ Ma Toma, aia ara soaginia Batso, e tsarivanigira na kulana, "!Ka tsarimurina a Iesu gita, ma ka ba mate kolua!"

A Iesu Aia na Pukuna na Mauri

¹⁷ Mi kalina a Iesu e laba nogo i Betani, maia e rongomia laka e vati nogo na bongi e totu a Lasarus i laona na qilu. ¹⁸ Mi Betani, aia e kesa na vera e totu i ligisana moa i Jerusalem. ¹⁹ Mara danga na Judea ara laba ka koniqira ko Marta ma ko Maria, mara verekaira rongona ka niqira melu na mateana ka vavineqira.

²⁰ Mi kalina ko Marta e rongomia laka e maimai a Iesu, maia e tu tsaku me ba valalea i sautu, ma ko Maria aia e totuvisu moa i vale. ²¹ Ko Marta e tsarivania a Iesu, "!Taovia, ti vaga ko totu nogo ieni igoe, me utu ke mate na tasiqul!" ²² Mau dona rago goto inau laka God sauba ke tusuvanigo nagua sui moa igoe ko nongia i konina."

²³ Ma Iesu e tsarivania ko Marta, "Eo, na tasimu aia sauba ke maurivisutugua."

²⁴ Ma ko Marta e tsaria, "Au dona rago Taovia, laka aia sauba ke maurivisutugua tana susuina na dani."

²⁵ Ma Iesu e tsarivania ko Marta, "Inau nogo na pukuna na mauri ma na maurivisu. Asei moa ti ke tutuniqu sauba ke mauri, atsa moa ti vaga ke mate nogo. ²⁶ Masei goto ti ke mauri moa me ke tutuniqu, e utu goto ke mate. ?Laka igoe o tutunina ne?"

²⁷ Maia ko Marta e tsaria, "!Eo Taovia, inau au tutunina laka igoe nogo na Mesia, na Dalena God, aia nogo God e vekea laka ke mai i barangengo!"

Me Ngangai a Iesu

²⁸ Me goko sui vaga ko Marta me visutugua i vale, me gokododo vania ko Maria na tasina me tsarivania, "Goena, e labamai nogo na Taovia me soago." ²⁹ Mi kalina ko Maria e rongomi vaganana ia, maia e tu tsaku me ba tsodoa a Iesu.

³⁰ Ma Iesu e tau vati ba tsau moa i vera, aia e tutuu moa tana nauna ko Marta e tsodoa. ³¹ Migira na tinoni ara totu kolua ko Maria tana vale na matemate, ara reia ko Maria e tu tsakutsaku me rutsu. Migira sui ara aligiri takuti mara muria, rongona ara pada laka aia ke vano na tangitangi tana qilululu.

³² Mi kalina ko Maria e ba tsau tana nauna e tutuu a Iesu me reia, me tao kovoragi i tuana. Me tsarivania, "!Taovia, ti vaga ko totu nogo iani igoe, me utu ke mate na tasiqul!"

³³ Ma Iesu e reia ko Maria e ngangai, mara ngangai goto igira na tinoni ara murimaia, ma Iesu goto e dato na ngangai i tobana, me kuluvesuvesu. ³⁴ Me veisuagira, "?Miava amu qilua?"

Mara tsarivania, "Ko mai Taovia, mo ko reia."

³⁵ Ma Iesu e ngangai.

³⁶ Migira ara reia aia e ngangai mara tsaria, "!Reia, aia e galuve sosongolia kiki!"

³⁷ Mara visana ara tsarivaganana, "?Me ti vaga na mane iani aia e talinogoa na koko me moro, megua ti e tau utusia vania a Lasarus me ke tau nogo mate?"

E Maurivisu a Lasarus

³⁸ Me kuluvesuvesu tugua a Iesu, me garu baa varangi tana matsapana na vatuluma ara vongoginia na vatu. ³⁹ Ma Iesu e raigira, "!Kamu keliligia na vatu vovongona!"

Ma ko Marta, aia na tasina na mane e mate, e tsarivania a Iesu, "!Sauba ke sigini seko Taovia, rongona e vati nogo na bongi e totu tana qilu!"

⁴⁰ Ma Iesu e tsarivania ko Marta, "?Laka au tau tsarivanigo nogo ti ko tutunina me sauba ko reia na susuligana God?"

⁴¹ Mara keliligia na vatu vovongona. Ma Iesu e moro lengatada me tsaria, "Au soadougo Tamaqu rongona o rongomiau. ⁴² Au dona rago laka igoe o rongomangaqu pipi kalina. Minau au gini goko vaga iani tana rongoqira girani ara saikolu mai ieni, kara gini tutunina laka igoe nogo o mologiniau."

⁴³ Mi murina a Iesu e nonginongi sui vaga ia, maia e gudato me tsaria, "!Lasarus, ko rutsu tsuna mai!" ⁴⁴ Ma Lasarus e rutsu tsuna mai, mi tana limana ma na tuana ma na ngorana goto e totu moa na tsatsaborona. Ma Iesu e tsarivanigira, "Kamu tsatsiligia na tsaborona, ma kamu moloa ke vano."

Ara Vorogokona na Labumatesiana A Iesu

(Mateo 26:1-5; Marko 14:1-2; Luka 22:1-2)

⁴⁵ Danga vidaqira na Tsiu igira ara mai na totu kolua-
na ko Maria ara reia na omea e naua a Iesu, mara gini
tutunina. ⁴⁶ Mara visana vidaqira ara visu baa i koniqira
na Parisii mara turupatu vanigira na omea vaga e
naua a Iesu.

⁴⁷ Migira na Parisii ma na taovia na lotu ara baa mara
sai kolugira na tinoni loki tana Saikolu na Togigoko,
mara goko vaga, “?Ma nagua ka naua igita? !Reia, ara
danga sosongo nogo na valatsatsa e naugira na mane
ia! ⁴⁸ !Me ti vaga igita ka reilea maia ke aqo babaa vaga
moa ia, me sauba igira na tinoni sui kara muria, ma
kara mai na Roma, ma kara vuipukalia nida Vale Tabu
ma kara veoa na verada popono!”

⁴⁹ Me kesa i laoqira, a Kaipas na asana, aia na Mane
Tabu Loki tana ngalitupa ia, e tuu me tsaria, “!Amu
bule igamu! ⁵⁰ ?Amu tau ngatsu vati padagadovia moa
laka ke pelugamu baa ti ke mate kesa moa na mane
na tuguqira na tinoni sui, me ke gini tau nanga na ver-
ada popono?”

⁵¹ Ma Kaipas e tau gini goko vaga ia laka tana nina
papada segeni moa aia. Ma na rongona laka aia e
Mane Tabu Loki goto tana ngalitupa ia, ti aia e gini
katemaia laka sauba ke mate a Iesu na tuguqira na
Tsiu. ⁵² Me tau na tuguqira segeni moa igira na Tsiu,
me rongona goto ke gini adivisugira sui igira nina
tinoni God ara viri totu saranga bamai i nauna mi nau-
na. ⁵³ Me tuu nogo tana, migira na taovia na Tsiu ara
gini voroganamate a Iesu.

⁵⁴ Ma Iesu e tau goto liu malemale tana Judea. E
mololea moa tana me baa tana vera ara soaginia i
Epraim, aia e kesa na vera e totu varangisia na legai
mangu. Mi tana e totu rago kolugira gana duli.

⁵⁵ Me varangi goto niqira Dani Tabu na Paseka igira
na Tsiu, mara danga na tinoni ni aona ara labamai no-
go i Jerusalem kara gini nautalua na aqo na suisui ti
kara male me ke gini ulagaqira na nauana na aqo na
lotu tana Dani Tabu. ⁵⁶ Mara lalavea a Iesu. Mi kalina
ara sai i laona na Vale Tabu, mara gini vaigokovigi
mara tsaria, “?Nagua amu pada? ?Sauba ngatsu ke tau
sanga mai tana Dani Tabu gari?” ⁵⁷ Migira na taovia na
lotu ma na Parisii ara mologoko nogo laka ti vaga kesa
ke dona iava e totu a Iesu, ke tsarivulagia vanigira, ma
kara tangolia.

Ko Maria e Reoa na Ko Uruuru I Tuana a Iesu

(Mateo 26:6-13; Marko 14:3-9)

12 Me kau ono moa na dani me ke laba na Dani
Tabu na Paseka, ma Iesu e ba tsau i Betani tana
valena a Lasarus, aia nogo na mane aia e maurisivisua
i votangana. ² Mi tana ara aqosia kesa na mutsa na

kavogana a Iesu. Ma ko Marta e sanga na tuvagaqira
kalina ara mutsa. Ma Lasarus e sanga goto na mutsa
koluana a Iesu. ³ Ma † ko Maria e adia kesa na basa na
ko uruuru e loki sosongo na matena, me reoa i tuana
a Iesu, me saluvaginia na ivuna segeni nogo. Ma na
vuruna na ko uruuru ia e liuvi tovosia i laona na vale
popono.

⁴ Me kesa tu vidaqira nogo gana duli a Iesu, aia a Iu-
das Iskariot, aia sauba ke tau oka me ke sauligia a
Iesu, aia e tuu me tsaria, ⁵ “?Egua ti a tau tsabiria na ko
uruuru iani ma ka adiginia ke tolu sangatu na qolo ma
ka tuvaria vanigira na tinoni ara tau tamanina sa
omea?” ⁶ E goko lee vaga moa, tau laka tana rongona
ti aia e galuvegira ara tau tamanina sa omea, ma na
matena moa aia na mane komikomi. Nina aqo nogo
na kalagaiana na lapana na qolo me lavu goto nogo
aia na adipopoi segenina visana na qolo.

⁷ Ma Iesu e tsarivania a Iudas, “Mololea na daki ia.
!Laka na buleisiana! Na aqo e vasini nauginia nina ko
uruuru, sauba ke sabetia na gini aqo tana dani na qil-
u-aqu. ⁸ Sauba †† kara tau kuti na tinoni ara tau tamani
omea na totu sailagi koluamui igamu. Minau moa sau-
ba e utu kau totu sailagi kolugamu.”

Ara Vorogokona na Labuana a Lasarus

⁹ Na tinoni danga ara rongomia laka a Iesu e totu i
Betani mara rage baa tana. Tau na rongona moa kara
reia a Iesu. Ma na rongona goto ti kara reia a Lasarus
aia nogo a Iesu e maurisivisua tania na mate. ¹⁰ Vaga
ia, migira na taovia na lotu ara vorogokona laka kara
labugotoa a Lasarus, ¹¹ matena tana rongona nogo aia
te ara danga vidaqira na Tsiu ara gini tsonikidaqira
niqira taovia na lotu segeni mara tutunina a Iesu.

Ara Valalea a Iesu i Sautu

(Mateo 21:1-11; Marko 11:1-11; Luka 19:28-40)

¹² Mi tana dani i muri, mara danga nogo na tinoni ara
laba i Jerusalem na ba sangaa na Bongji Tabu na Pase-
ka. Ara rongomia laka a Iesu sauba ke sanga laba goto
tana. ¹³ Te ‡ ara adia na gabana na koirou, mara ba
valalea i sautu. Mara guguu dato, “!Soalokia God!
!Soadoua aia e mai tana asana na Taovia! !God ke
tabua na Taovia Tsapakae ni Israel!”

¹⁴ Ma Iesu e tsodoa na asi me sagekae i gotuna, vaga
nogo na Mamare Tabu e kate idanogoa tana rongona
ia,

¹⁵ “!Kamu †† laka na matagu igamu tinoni ni
Jerusalem!

Reia, e maimai nogo nimui Taovia Tsapakae,
aia e sage i gotuna na dalena asi.”

† 12:3 Luk 7:37-38 †† 12:8 Diu 15:11 ‡ 12:13 Sam 118:25, 26
†† 12:15 Sek 9:9

¹⁶ Migira gana duli a Iesu ara tau moa vati pada-gadovia na omea girani. Me tuu moa kalina God e adivisia a Iesu tana mararana i gotu, te ara padatugua na omea ara marea tana rongona ia tana Mamare Tabu, mara reia laka e gadolaka saikesa vaga nogo ara marea tana Mamare Tabu.

¹⁷ Migira na tinoni ara sangatotu tana kalina a Iesu e maurisivisia a Lasarus me soa rutsumia tania na qilu, igira nogo ara gini tatamanga sosongo tana rongona na omea ara reia. ¹⁸ Maia nogo na rongona ara gini danga sosongo na tinoni ara sanga na valaleana a Iesu, matena ara rongomia laka aia e naua na valatsatsa loki vaga ia.

¹⁹ Mara vaigokovigi igira na Parisii mara tsaria, “!Reia baa, e tau saikesa managada igita! !Na barangengo popono ara tsarimurina moa ia!”

Visana Tinoni ni Gris Ara Lavea A Iesu

²⁰ Visana tinoni ni Gris ara totu i laoqira igira ara ba sanga na lotu i Jerusalem tana dani tabu ia. ²¹ Mara ba reia a Pilipo, aia e talu i Betsaida tana Galilii, mara tsarivania, “Goena, igami ami ngaoa na reiana a Iesu.”

²² Ma Pilipo e ba reia a Adrea me turupatu vania. Mi kaira ara ka dulivano mara ka ba turupatuna vania a Iesu. ²³ Ma Iesu e tsarivanikaira, “E laba nogo kalina eni na tagu, tana igira na tinoni kara reivulagia na mararana loki na Dalena Tinoni. ²⁴ Minau au tsarivanigamu na manana: ti vaga kesa na piuna ke tau puka tana kao me ke tau mate talu, maia e totu atsa lee vaga moa kesa piuna. Me tau lelee pabo. E kilia ke mate talu nomoa. Baa, mi murina me sauba aia ke botsa me ke kutsu me ke dato, mi tana ti ke tamanina ke danga na piuna.

²⁵ “Masei † ti ke gini boe moa na maurina segeni, maia sauba ke nangalilea. Masei ti ke tau padalokia na maurina segeni i lao eni, tinoni vaga ia e manogatino-goa vania na mauri saliu. ²⁶ Masei moa ti vaga ke ngaoa ke aqo vaniau ma nina aqo aia ke tsarimuriqu. Rongona i tana kau totu inau kara totu goto igira niq tinoni aqo. Ma na Tamaqu sauba ke tsonikaegira igira ara aqo vaniau inau.

A Iesu e Katevulagia na Mateana

²⁷ “Eo, mi kalina eni e pono na tobaqu. ?Ma nagua goto kau tsaria? Laka kau tsaria, ‘Tamaqu, ko laka na tamiana na tagu eni ke gadoviau.’ Maia tsotsodo ngoria na rongona te au gini mai inau rongona kau gini sabetia na tagu na rota sauba ke gadoviau. ²⁸ !Tamaqu, ko saulabatia na mararana loki na asamu!”

Me talumai i gotu kesa na goko me tsaria, “Inau au saulabatinogoa, me sauba kau saulabatitugua.”

²⁹ Ma na toga ara totu tana ara sanga na rongomiana na tangina na goko ia. Mara visana vidaqira ara pada laka e poda na quluqulu. Mara visana ara tsaria, “!Tau na angelo ngatsu ke goko vania!”

³⁰ Ma Iesu e tsarivanigira, “Tau tana rongoqu inau te e gini tangi na goko vaga ia, me tana rongomui nogo igamu te e gini tangi. ³¹ Kalina eni e tsaumai nogo na tagu i tana God ke pedea na barangengo. Me laba goto nogo na tagu i tana God ke tsogori pukalia aia e tagaovia na barangengo. ³² Mi kalina kara tsauraginikaeau tania na barangengo, mi tana ti inau sauba kau alomaigira na tinoni sui ma kara mai i koniqu.” ³³ Tana tsaqina goko vaga nogo ia a Iesu e gini katevulagia laka sauba ke koegua na vatana na mate ke gadovia.

³⁴ Mara †† gokovisu na toga mara tsarivania a Iesu, “Tana nida Ketsa igita ara tsaria laka na Mesia sauba ke mauri saliu. ?Me koegua vaga ti igoe o tsaria laka na Dalena Tinoni sauba kara tsauraginikae? ?Laka ase i na Dalena Tinoni vaga ia?”

³⁵ Ma Iesu e gokovisu vanigira me tsaria, “Na marara sauba ke tau totu oka sagata kolugamu. Kamu liu babaa suari me tototu moa na marara i konimui, ke tau gini rodosi kapusigamu na rodo. Rongona ti vaga kesa ke liu i laona na rodo, maia e utu ke reigadovia iava ke vano. ³⁶ Kamu tutunina na marara kalina aia e totu moa kolugamu, mi tana igamu sauba kamu gini lia na tinoni na marara.”

Igira Ara Tau Tutunina Nina Goko

Mi kalina a Iesu e goko sui vaga ia, maia e tuu me vano me taopoi tanigira. ³⁷ Me atsa moa ti a Iesu ke naugira na valatsatsa dangadanga i mataqira, migira ara tau goto tutunina. ³⁸ E † laba vaga ia rongona ke gini manatovu nina goko a Isaia na propete kalina aia e tsaria:

“?Taovia, masei nomoa sauba ke tutunina na goko vaga igami ami gini goko vanigira?

?Laka i konina ase i aia na Taovia e sauvulagia na susuligana?”

³⁹ Migira e gini utugana saikesa vanigira kara tutunina rongona a Isaia aia e kategotoa na goko vaga iani:

⁴⁰ “God †† e dokolia na mataqira,

me vongokapusia na tobaqira, rongona na mataqira ke tau momoro, ma na tobaqira ke tau padagadovia, ma kara gato na pilomai i koniqu inau, ti inau kau maurisigira, e tsaria God.”

⁴¹ Ma Isaia e gini goko vaga ia rongona aia e rei idanogoa na mararana a Iesu, te aia e gini tsarivananana tana rongona aia.

† 12:25 Mat 10:39; 16:25; Mrk 8:35; Luk 9:24; 17:33

†† 12:34 Sam 110:4; Aes 9:7; Esik 37:25; Dan 7:14 † 12:38 Aes 53:1 †† 12:40 Aes 6:10

⁴² Mara danga nomoa vidaqira na taovia na Tsiu ara tutunina rago a Iesu. Mara tau moa gini goko laba, rongona ara matagunigira na Parisii kara tau tsonit-sunagira tania niqira saikolu. ⁴³ Igira ara padalokia baa laka ti igira na tinoni tavosi kara tsonikaegira, mara tau saikesa gini boe laka ti God aia ke tsonikaegira.

Nina Goko Nogo a Iesu Sauba Ke Kedeginigira

⁴⁴ E gokodato a Iesu me tsaria, "Asei moa ti ke tutuniqu inau, maia e tau tutuniqu inau segeni, e tutunina goto aia e moloau. ⁴⁵ Asei moa e reilakaqu inau e reilakana goto aia e moloau. ⁴⁶ Inau au mai i barangengo ngiti marara, rongona pipi sei ti ke tutuniqu inau ke tau totu i laona na rodo.

⁴⁷ "Ti vaga kesa ke rongomia niqiu goko me ke sove nomoa na muriana, sauba kau tau rago kedea inau. Au tau sulungana mai rongona kau kedea na barangengo. Tagara. Au mai rongona kau vagamaurisia. ⁴⁸ Masei moa ti ke sove taniau, me ke tau padangaoa na rongomiana niqiu goko, na tinoni vaga ia e totu nogo kesa aia sauba ke kedea. !Na tsaqina goko nogo au gini goko inau igira nogoria sauba kara kedeginia tana susuina na dani!

⁴⁹ "Eo, e mana saikesa niqiu goko iani, rongona inau au tau botsangia na goko vaga ia tana niqiu papada segeni. Na Tamaqu, aia e moloau, aia nogo e pedevaniau nagua kau tsaria. ⁵⁰ Minau au donaginia laka nina goko aia e pedevaniau na tsariana, aia nogo e alomaia na mauri saliu. Nagua sui moa au tsarigira vanigamu, igira nogo na omea e raiginiau na Tamaqu na tsariana."

A Iesu e Vulia na Tuaqira Na Sangavulu Ruka

13 Me tsaumai nogo na dani idavia na Dani Tabu na Paseka. Ma Iesu e dona nogo laka e laba nogo na tagu tana aia ke mololea na barangengo, me ke visubatugua i konina na Tamana. Maia e galuve sosongoligira nina tinoni vivili segeni nogo ia ara totu i barangengo, me galuvegira tsau tana susuina.

² Ma Iesu migira na sangavulu ruka, ara mutsakolu. Ma na tidao seko e totuvinogoa na tobana a Iudas, aia na dalena a Simon Iskariot, rongona ke gini sauligia a Iesu. ³ Maia Iesu e dona nogo laka na Tamana e molonogoa i limana pipi nina omea sui. Maia e dona goto laka aia e talumai nogo i konina God, me sauba ke visubatugua i konina God.

⁴ Maia e tu tsau, me tsoraligia na polona sagesage, me adia na polo na mamatsa me soritaligua i bunguna. ⁵ Me qetutsavua na koo i laona na popo, me tuturiga na vuliana na tuaqira igira gana duli. Mi muri, me mamatsaliginia na polo na mamatsa aia e sorigininogoa na bunguna. ⁶ Mi kalina e maitsau i konina a Si-

mone Petero, ma Petero e tsarivania a Iesu, "?Taovia, laka o pada ko vuligotoa na tuaqu inau?"

⁷ Ma Iesu e tsarivania, "Igoe o tau padagadovia kalina eni na omea inau au naua vanigo, me sauba moa ti ko padagadovia."

⁸ Ma Petero e tsarivania, "!Tagara saikesa ko tau vulia na tuaqu inau!"

Ma Iesu e tsaria, "Ti vaga inau kau tau vulia na tuamu igoe, me utu goto ko totupata koluau."

⁹ Me gokovisu a Simone Petero, me tsaria, "!Taovia, me ti ke vaga ia, mo ko tau vulia moa na tuaqu! !Ko vuligotoa na limaqu ma na lovaqu!"

¹⁰ Ma Iesu e tsarivania, "Asei ti ke lesu nogo maia e male sui nogo, me tau kiligotoa ke lesovi segenina, na tuana lelee moa e kilia ke vulia. Migamu sui amu male nogo, me kesa lelee moa i laomui aia e tau male." ¹¹ A Iesu e dona idanogoa ase i aia sauba ke sauligia, te aia e tsaria na goko vaga ia, "Igamu sui amu male nogo, me kesa lelee i laomui aia e tau male."

¹² Mi kalina a Iesu e vulisuia na tuaqira, maia e sagelitungua na polona sagesage me visutugua tana sasana tana bela. Me veisuagira, "?Laka amu padagadovia na omea vaga inau au vasini nauvanigamu?"

¹³ Igamu † amu soaginiau Tarai, ma Taovia, me ulagana rago kamu soaginiau vaga ia, rongona aia nogoria au vaga inau. ¹⁴ Inau nimui Taovia ma nimui Tarai, mau vasini vulia na tuamui. Migamu segeni goto, kamu dona na vaivuligi tuamui. ¹⁵ Inau au idagana vanigamu, na rongona ti igamu goto kamu dona na nauana na omea vaga inau au vasini naua vanigamu. ¹⁶ Au †† tsarivanigamu na manana: e utugana vania kesa na tseka ke loki liusia gana taovia. Me utu vania kesa na mane adigoko ke loki liusia aia e moloa. ¹⁷ Mi kalina eni, igamu amu donaginigira sui nogo na omea girani. !Me sauba kamu gini magemage rago ti vaga kamu muri sailaginigira!

¹⁸ "Au ‡ tau gini goko vaga ia tana tu rongomui igamu sui. Inau au donagira nogo ase i igira inau viligira nogo. Me dou goto ti ke gini manatovu na tsaqina na Mamare Tabu i tana e tsaria, 'Aia e kesa e mutsa patakoluau, sui, me gativisuau.' ¹⁹ !Au tsaria ida vanigamu talu na omea iani, kalina e tau vati laba moa, rongona ti kalina ke laba na taguna, mi tana nogo igamu kamu gini tutunina laka Inau Nogo Aia Inau! ²⁰ Inau †† au tsarivanigamu na manana: ase i moa ti vaga ke tabea aia inau au moloa, maia e tabeau goto inau. Masei ti vaga ke tabeau inau, maia e tabegotoa aia e moloau inau."

† 13:12-15 Luk 22:27 †† 13:16 Mat 10:24; Luk 6:40; Ioa 15:20
‡ 13:18 Sam 41:9 †† 13:20 Mat 10:40; Mrk 9:37; Luk 9:48; 10:16

A Iesu e Katea Laka A Iudas Sauba Ke Sauligia

(Mateo 26:20-25; Marko 14:17-21; Luka 22:21-23)

²¹ Mi kalina a Iesu e goko sui vaga ia, me ponopala tobana, me goko maka vanigira me tsaria, "Inau, au tsarivanigamu na manana: e kesa i laomui ieni, aia nogo sauba ke sauligiau."

²² Migira gana duli ara gini beke mara vaimorosigi, laka ase i ke gado i konina na goko vaga ia. ²³ Me kesa vidaqira, aia a Iesu e galuvea, e benge baa i konina a Iesu. ²⁴ Ma Simone Petero e kaopia me tsarivanja, "Ae, ko veisuaa ngana laka ase i ke gini goko rongona ni."

²⁵ Me gana duli galugaluve e vataragi baa i konina a Iesu me veisuaa, "?Laka ase i ke vaga ngana, Taovia?"

²⁶ Ma Iesu e tsarivanja, "Aia ti ko reia kau lumia na piqena na bre i tana tsaa ma kau tusuvania; maia nogoria."

Ma Iesu e adia na piqena na bre i tana, me lumia me tusuvania a Iudas, na dalena a Simon Iskariot. ²⁷ Mi kalina a Iudas e adia na piqena na bre i tana, ma Satan e sage nogo i tobana. Ma Iesu e tsarivanja a Iudas, "!Ko nautsakua na omea o pada ko naua!"

²⁸ Me tagara sa vidaqira igira ara totu tana kara padagadovia egua a Iesu te e goko vaga vania a Iudas.

²⁹ Ma na rongona nina aqo nogo a Iudas na reitu-tuguana na qolo, te visana vidaqira ara pada laka a Iesu ke mologinia ngatsu a Iudas ke baa, me ke voliginia ke visana omea agana na mutsakolu, se na gini galuveaqira na tinoni ara tau tamanina sa omea.

³⁰ Ma Iudas e adia gana piqena na bre i tana me tuu, me rutsu galigali me vano. Me bongi nogo.

Na Ketsa Vaolu

³¹ Mi kalina e vano nogo a Iudas, ma Iesu e tsaria, "Kalina eni, sauba ke labamaka na mararaq inau na Dalena Tinoni. Mi kalina eni goto, sauba ke labamaka na mararana God i koniqu. ³² Me ti vaga na mararana God ke labamaka i koniqu, me sauba God ke tusu labatigotoa na mararaq i konina segeni, me utu goto aia ke kisa. ³³ Dalequ † kiki igamu, e utu kau totu oka kolugamu. Sauba igamu kamu lalaveau, mau tsarivanigamu kalina eni, vaga au tsarinogoa vanigira na taovia na Tsiu, 'i tana kau vano inau, e utu vanigamu kamu tsari.'

³⁴ "Mi †† kalina eni au sauvanigamu na ketsa vaolu: kamu vaigaluvegi. Eo, kamu vaigaluvegi manana vaga goto inau au galuvegamu. ³⁵ Ti vaga igamu kamu vaigaluvegi manana, me sauba igira na tinoni sui kara donaginigamu laka igamu gaqu duli manana inau."

A Iesu e Katea Laka Sauba A Petero Ke Tiatagaraa

(Mateo 26:31-35; Marko 14:27-31; Luka 22:31-34)

³⁶ Ma Simone Petero e veisuaa a Iesu, "?Iava ko vano, Taovia?"

Ma Iesu e tsarivanja, "E utu ko tsari tana inau kau vano kalina eni. Me sauba kesa dani moa ti igoe ko tsarimuriqu."

³⁷ Ma Petero e tsaria, "?Matena gua e utu vaniau kau tsarimurimu kalina eni? !Inau au vangaraunogoa kau mate matemu!"

³⁸ Ma Iesu e tsarivanja, "?Laka igoe o vangarau manana nomoa na mate matequ? Inau au tsarivanigo na manana: ke tau moa vati tangi na kokoroko i bongi eni migoe ko vatsa tolu kalina laka o tau donaginiau."

A Iesu Nogo na Sautuna na Vano I Konina na Tamana

14 Ma Iesu e tsarigotoa vanigira gana duli, "Kamu laka na gini melu ma na padasavi. Kamu norua moa God ma kamu noruau goto inau. ² Ara danga sosongo na voki i laona na valena na Tamaqu. Minau sauba kau vano ma kau manogatia vanigamu na sasamui. Me utu inau kau vekevanigamu na omea vaga ia ti vaga ke tau mana. ³ Mi kalina kau vano, ma kau vangarausua vanigamu na sasamui, me sauba ti kau visumaitugua ma kau adigamu sui ma kamu mai totu i koniqu, rongona i tana kau totu inau au ngaoa igamu goto kamu totu. ⁴ Mamu dona nogo na sautuna na baa i tana inau kau vano."

⁵ Ma Toma e tsarivanja, "Taovia, igami ami tau dona i tana sauba ko vano igoe. ?Ma kami gua ti kami donaginia na sautuna na ba laba i tana?"

⁶ Ma Iesu e tsarivanja a Toma, "Inau nogo na sautu, ma na manana, ma na mauri. Tau tangomana ke kesa ke balaba i konina na Tamaqu ti ke tau liu talu i koniqu inau." ⁷ Mi muri, ma Iesu e goko vanigira sui ara totu i tana me tsaria, "Igamu amu donaginiau nogo kalina ia, me sauba ti kamu donaginigotoa na Tamaqu, me tuu kalina eni me ke baa amu donaginogoa aia mamu reilakana nogo."

⁸ Ma Pilipo e tsarivanja, "Taovia, ko sauvulagi vanigami na Tamamu, aia saikesa moa ami kilia igami."

⁹ Ma Iesu e tsarivanja, "Me oka rago nogo inau au totu kolugamu sui. ?Migoe Pilipo o tau vati donaginiau moa? Masei ti vaga aia ke morosiau inau maia e morosinogoa na Tamaqu. ?Megua vaga ti igoe o tsaria, 'Ko sauvulagi vanigami na Tamamu?' ¹⁰ ?Laka igoe a Pilipo, o tau vati tutunina laka inau au totu i konina na Tamaqu maia na Tamaqu e totu i koniqu?"

Mi tana, ma Iesu e goko vanigira sui gana duli me tsaria, "Na tsaqina goko vaga inau au gokogini vanigamu ara tau talumai i koniqu segeni inau. Na Tamaqu aia e totu kalavata i laoqu, maia segeni nogo e naua

† 13:33 Ioa 7:34 †† 13:34 Ioa 15:12, 17; 1In 3:23; 2In 5

nina aqo. ¹¹ Kamu tutuniqu inau kalina au tsaria laka inau au totu i konina na Tamaqu maia na Tamaqu e totu i koniqu. Me ti ke tagara, ma kamu tutunina tana rongona na aqo au naugira.

¹² "Inau au tsarivanigamu na manana: asei moa ti aia ke tutuniqu inau maia sauba ke naugira na omea au naugira, eo, sauba aia ke naugira na omea loki goto baa, rongona inau au vano i konina na Tamaqu.

¹³ Minau sauba kau naugira na omea sui igamu kamu nongiau tana asaqu, rongona na mararana na Tamaqu ke gini labavulagia i koniqu inau na Dalena. ¹⁴ Eo, na omea sui moa ti kamu nongia i koniqu tana asaqu, minau sauba kau naua.

A Iesu e Vekea na Tarunga Tabu

¹⁵ "Ti vaga kamu galuveau manana, me sauba kamu murigira niqo ketsa. ¹⁶ Minau kau nongia na Tamaqu, maia ke sauvanigamu kesa goto na Sasanga, maia sauba ke totu kalavata sailagi kolugamu. ¹⁷ Aia nogo na Tarunga Tabu, aia e tusuvulagia na manana tana rongona God. E utugana vania na barangengo ke tabea ia, rongona e utu vania ke reilakana se ke donaginia. Migamu moa amu donaginia, rongona aia e totu kalavata kolugamu me mauri nogo i laomui.

¹⁸ "Inau e utu kau mololegamu ma kamu totu segeni. Sauba moa kau visumaitugua i konimui. ¹⁹ Eo, sauba tetelo ke tau oka ma na barangengo e utu ke reiau goto, migamu moa sauba kamu reiau, mi tana rongona inau au mauri, ti igamu goto sauba kamu mauri. ²⁰ Mi kalina ke labamai na dani ia, me sauba kamu dona laka inau au totu i konina na Tamaqu me laka igamu amu totu i koniqu, vaga goto inau au totu i konimui.

²¹ "Asei ti ke murigira niqo ketsa, aia tsotsodo na tinoni vaga ia e galuveau. Masei ti ke galuveau ma na Tamaqu sauba ke galuvegotoa aia. Minau goto kau galuvea ma kau tusuvulagi segeniqu vania."

²² Ma Iudas, tau aia Iudas Iskariot, e tuu me tsaria, "Taovia, ke koegua vaga ti ko tusuvulagi segenimu vanigami, mo ko tau tusuvulagi segenimu goto vania na barangengo?"

²³ Ma Iesu e tsaria, "Asei ti ke galuveau maia sauba ke murigira niqo sasani. Ma na Tamaqu sauba ke galuvea, mi kagami Tamaqu sauba kami ka mai i konina ma kami ka totu kolua. ²⁴ Masei aia ti ke tau galuveau maia sauba ke tau goto murigira niqo sasani. Ma na sasani amu rongominogoa i koniqu e tau moa niqo sasani segeni inau, e talumai i konina na Tamaqu aia e molomaiau.

²⁵ "Au tsarivanigamu na omea girani kalina au totu kolugamu moa. ²⁶ Ma na Sasanga, aia nogo na Tarunga Tabu, aia na Tamaqu sauba ke saumaia tana asaqu inau, sauba ke sasanigamu pipi na omea sui, me ke

sangagamu na padavisuana na omea sui inau au tsarinogoa vanigamu.

²⁷ "Na rago au molo vanigamu. Niqo rago segeni nogo inau au sauvanigamu. Maia e tau vaga na rago ke saua na barangengo. Migamu kamu laka na gini melu ma na padasavi, ma kamu laka goto na matagu.

²⁸ Amu rongomiau nogo kalina au tsaria, 'Inau sauba ti kau mololegamu, me sauba kau visumaitugua i konimui.' Me ti vaga igamu kamu galuveau manana, me sauba kamu gini mage kalina au tsaria laka au vano i konina na Tamaqu, na rongona na Tamaqu aia e loki liusia. ²⁹ Au katemanogatia vanigamu na omea girani kalina ara tau vati laba moa, na rongona ti vaga kalina kara laba, migamu kamu tutunina.

³⁰ "E utu goto kau goko oka kolugamu, rongona aia e tagaovia na barangengo e varangi nogo ke laba. Maia e utu moa ke susuliga kaputiau inau. ³¹ Ma nina aqo na barangengo ke donaginia laka inau au galuvea na Tamaqu, maia nogoria na rongona ti inau au naugira na omea sui vaga saikesa nogo aia e raiginiau na nauana.

"Ida, ma ka vanoligi tania na nauna iani."

A Iesu na Itai Vuaga Manana

¹⁵ Me goko babaa moa a Iesu me tsaria, "Inau au vaga moa na itai vuaga manana. Ma na Tamaqu aia e vaga na mane aqouta. ² Aia e dona ke vasugiligigira pipi sui na vasuna ara vasumai i koniqu, ti vaga kara tau tamani vuaqira dou. Maia e valakasigira dou pipi na vasuna ara vungu dou, na rongona kara gini male ma kara molo vuaqira dangadanga. ³ Igamu amu male manoga nogo, ginia na sasani inau au saua vanigamu. ⁴ Kamu totu kalavata i koniqu, minau kau totu kalavata i konimui. Na vasuna segeni e utu ke molo vuana ti ke tau varaga tana itaina. Atsa vaga goto e utu kamu tangomana na nauana sa omea dou, ti kamu tau varaga i koniqu inau.

⁵ "Inau au vaga na itai vuaga. Migamu amu vaga na vasuna. Asei moa ti ke totu kalavata i koniqu inau, minau i konina, maia sauba ke vungu dou, na rongona e utu kamu tangomana sa omea ti inau kau tau sangagamu. ⁶ Asei ti ke tau totu kalavata i koniqu inau sauba kara vasugiligigia, vaga na vasuna na itai ara vasugiligigia me matsele lee. Ma na vasuna na itai mate vaga ia, sauba kara karosaigira ma kara tsonigira tana lake. ⁷ Ti kamu totu kalavata i koniqu ma niqo goko kara kalavata i laomui, mi tana ma na omea sui moa kamu nongia i koniqu, sauba kamu adia. ⁸ Kalina ti vaga kamu molo vuamui danga, sauba ke gini labamaka na mararana na Tamaqu, ma kamu gini lia gaqu duli manana inau.

⁹ "Inau au galuvegamu vaga nogo na Tamaqu e galuveau inau. Kamu totu kalavata tana niqo galuve. ¹⁰ Ti

vaga kamu muridougira niqú ketsa, me sauba kamu totu kalavata tana niqú galuve, atsa vaga goto inau au muridougira nina ketsa na Tamaqu mau gini totu kalavata i laona nina galuve aia.

¹¹ "Au tsarivanigamu na omea girani rongona niqú mage ke gini totu i laomui me ke gini tovu nimui mag-amage. ¹² Iani [†] nogoria niqú ketsa: kamu vaigaluvegi atsa vaga inau au galuvegamu. ¹³ Ma na galuve loki putsikae baa e tugua kesa ke sauvanigira na kulana aia nogoria kalina ti vaga ke tamisegenina ke mate tuguqira.

¹⁴ "Migamu amu lia nogo na kulaqu ti vaga amu nau-gira na omea au ketsaligamu. ¹⁵ Mi kalina eni inau au tau soaginigamu moa niqú tinoni aqo, rongona na tinoni aqo aia e utu ke donaginia nagua e aqosia gana taovia. Tagara, inau au soaginigamu na kulaqu, rongona au tsarivulagi vanigamu nogo pipi sui na omea au rongomigira i konina na Tamaqu.

¹⁶ "Igamu amu tau viliau inau. Inau nogo au viligamu, mau mologamu kamu vano ma kamu molo vuumui dangadanga, aia na vatana na vuana e dona ke totu kalavata me ke vo sui. Maia na Tamaqu sauba ke tusuvanigamu na omea sui kamu nongia tana asaqu inau. ¹⁷ Iani nogoria na omea inau au ketsaligamu kamu naua: kamu vaigaluvegi.

Na Barangengo Sauba Ke Reisavigamu

¹⁸ "Ti vaga na barangengo ke reisavigamu, ma kamu padatugua moa laka aia e ida nogo e reisaviau inau. ¹⁹ Me ti vaga igamu amu nina nogo na barangengo, me sauba goto na barangengo ke galuvegamu vaga nina tamani nogo ia. Me rongona inau nogo au viligamu tania na barangengo, te amu gini tau nogo nina na barangengo. Maia nogoria na rongona ti na barangengo e gini reisavigamu.

²⁰ "Kamu ^{††} padatugua na omea au tsarinogoa vanigamu: 'E utu kesa na tseka ke loki liusia gana taovia.' Ti igira kara rotasiau inau, me sauba kara rotasigamu goto igamu. Ti igira kara rongomia niqú sasani inau, me sauba kara rongomigamu goto igamu. ²¹ Me sauba nomoa kara rotasigamu rongona igamu niqú tinoni nogo inau, ma na rongona goto ara voginia aia e molomaiau. ²² Sauba kara tau rago sasi igira ti vaga kau tau vati mai moa inau ma kau tau goto vati goko vanigira moa. Me rongona au mai nogo inau, mi tana nogo te e gini utugana vanigira kara telelevona laka ara tau sasi.

²³ "Asei moa ti vaga ke reisaviau inau, maia e reisavigotoa na Tamaqu. ²⁴ Sauba kara tau nogo sasi igira ti vaga ara tau vati reigira moa na omea loki au naugira vaga e utu vania sa tinoni tavosi tangomana ke naugi-

[†] 15:12 Ioa 13:34; 15:17; 1In 3:23; 2In 5 ^{††} 15:20 Mat 10:24; Luk 6:40; Ioa 13:16

ra. Me rongona igira ara reigira nogo mara reisavik-agami sui nomoa, kagami Tamaqu. ²⁵ Me [‡] utu nomoa ke tau laba na omea vaga girani rongona ke gini manatovu na omea ara marea tana niqira Ketsa segeni nogo, 'Ara reisaviau lee tagara sa rongona.'

²⁶ "Maia na Sasanga sauba ke mai, aia nogo na Tarunga na Manana e talumai i konina na Tamaqu. Minau sauba kau molomaia vanigamu talu i konina na Tamaqu, maia sauba ke gini goko vanigamu tana rongoqu inau. ²⁷ Migamu goto nimui aqo kamu gini goko tana rongoqu, rongona amu totu koluau tu mai nogo tana tuturigana tsotsodo.

16 "Au katevanigamu na omea girani, rongona ke gini tau puka nimui tutuni. ² Eo, sauba kara tsoniligigamu tania niqira saikolu, me maimai nogo na tagu tana ase i ti ke labumatesigamu maia ke pada laka na omea aia e naua e tsonikaeginia God. ³ Sauba igira na tinoni kara nauvaganana vanigamu rongona ara tau donaginia na Tamaqu se inau. ⁴ Minau au tsarivanigamu na omea girani, rongona ti vaga kalina ke tsaumai na tagu tana kara nauvanigamu na omea vaga girani, migamu kamu padavisua moa laka inau au kate idanogoa vanigamu.

Nina Aqo na Tarunga Tabu

"Inau au tau tsarigira na omea girani vanigamu tana tuturigana, rongona au tototu moa kolugamu. ⁵ Mi kalina eni sauba kau vano i konina na Tamaqu aia e moloau, me tagara ke kesa vidamui ke veisuaau iava kau vano. ⁶ Kalina eni na melu e silovia tobamui rongona au tsarivanigamu na omea girani. ⁷ Mau tsarivanigamu nomoa na manana: e dou baa vanigamu ti inau kau vano tanigamu, na rongona ti vaga kau tau vano inau, ma na Sasanga sauba e utu goto ke mai vanigamu. Me ti kau vanoligi talu inau, me sauba kau molomaia vanigamu.

⁸ "Mi kalina aia ke mai, maia sauba ke adilabatia vanigira na tinoni ni barangengo laka niqira papada e sasi tana rongona nagua e sasi, mi tana rongona nagua e dou, mi tana rongona nagua nina pede God. ⁹ Eo, niqira papada e sasi tana rongona nagua e sasi, matena ara tau tutuniqu inau. ¹⁰ Niqira papada e sasi tana rongona nagua e dou, matena inau sauba kau baa i konina na Tamaqu, me utu kamu reiau goto. ¹¹ Ma niqira papada e sasi tana rongona na pede, matena nina tagao na barangengo aia e tsodonogoa gana kede.

¹² "Ara danga sosongo goto niqú goko au tau moa vati tsarigira vanigamu. Me utu kau tsarigira vanigamu rongona e utugana vanigamu kamu tabegira sui kalina eni. ¹³ Mi kalina ke mai na Tarunga Tabu, aia na Tarunga na Manana, maia sauba ke mataligamu baa vania na manana sui. Maia e utu ke goko tana susuli-

[‡] 15:25 Sam 35:19; 69:4

gana segeni. Sauba ke gini goko moa igira na omea aia e rongomigira me ke katemai vanigamu na omea kara laba i muri. ¹⁴ Aia sauba ke tsonikaeau inau, rongona sauba ke adigira na omea sui inau au ngaoa na tsariana, maia ke tsarigira vanigamu. ¹⁵ Pipi gira sui na omea e tamanina na Tamaqu ara niq goto inau. Aia nogoria na rongona te au gini tsaria laka na Tarunga Tabu sauba ke adigira na omea inau kau sauania maia ke tsarigira vanigamu.

Nimui Melu Ke Lia na Magemage

¹⁶ "Sauba tetelo me utu goto kamu reiau, me ke sauba tetelo tau oka ma kamu tu reiau tugua."

¹⁷ Visana vidaqira gana duli ara vaiveisuagi segeniqira mara tsaria, "?Nagua vaga rongona iani? Aia e tsarivanigita laka 'sauba tetelo ma kamu tau reiau, me ke sauba tetelo tau oka ma kamu reiau tugua.' Me tsarigotoa laka, 'Inau sauba kau baa i konina na Tamaqu.' ¹⁸ ?Nagua vaga ia 'tau oka sagata'? !Igita a tau dona nagua aia e gini goko rongona!"

¹⁹ Ma Iesu e dona nogo laka ara kilia na torogoko i konina, te e goko vaga vanigira, "Eo, inau au tsarivanigamu laka 'sauba ke tau oka ma kamu tau reiau, me ke tau oka sagata i muri ma kamu reiau tugua'. ?Laka aia nogo na omea amu gini vaiveisuagi ne? ²⁰ Inau au tsarivanigamu na manana: sauba kamu ngangai ma kamu tangitangi, ma na barangengo aia sauba ke magemage rago, eo, sauba rago kamu melu, ma nimui melu sauba ke lia na magemage.

²¹ "Kamu reia, kalina kesa na daki e varangi nogo ke vasusu, maia e melu rongona e tsaumai nina tagu na rota. Mi kalina e botsa nogo na baka, maia e padale tsakua nina rota, me magemage matena kesa baka e labamai nogo i barangengo. ²² Me atsa vaga goto igamu. Kalina eni amu melu. Minau sauba kau visumaitugua i konimui, mi tana dani ia ma na magemage ke dangaliginia na tobamui, tana vatana na mage ke tau tangomana ke kesa ke veoligia tanigamu. ²³ Mi kalina ke labamai na dani ia, me sauba ke utu goto kamu nongiau sa omea. Inau au tsarivanigamu na manana: na Tamaqu sauba ke tusu vanigamu pipi sui na omea kamu nongia i konina tana asagu. ²⁴ Eo, tsaumai i dani eni, amu tau vati nongia moa sa omea tana asagu inau. Kamu nongia me sauba kamu adia, me ke gini tovu nimui magemage.

A Iesu e Tangomana Vania na Barangengo

²⁵ "Inau au gini aqo moa na gokolia kalina au gini goko vanigamu na omea girani. Mi muri baa sauba kau tau goto gini aqo na gokolia. Sauba kau gokomaka moa vanigamu tana rongona na Tamaqu. ²⁶ Mi kalina ke labamai na dani ia, migamu sauba kamu nongia na Tamaqu tana asagu. Minau au tau tsaria laka sauba

inau kau nongia na Tamaqu vanigamu, ²⁷ rongona na Tamaqu segeni e galuvegamu nogo. Aia e galuvegamu rongona amu galuveau mamu tutunina laka inau au talumai i konina God. ²⁸ Eo e mana, au talumai i konina na Tamaqu mau mai ieni i barangengo. Mi kalina eni au mololea na barangengo mau visubatugua i konina na Tamaqu."

²⁹ Migira gana duli ara tsarivanja a Iesu, "Mi kalina ia, igoe o goko maka dou, mo tau gini aqo na gokolia tana goko. ³⁰ Kalina eni ami donaginigo laka igoe o donaginigira na omea sui, mo tau kilia ke kesa ke torogoko i konimu. Aia nogoria na rongona te ami gini tutunina laka igoe o talumai i konina God."

³¹ Ma Iesu e tsarivanigira, "?Laka kalina ia amu tutunina? ³² Na tagu e maimai nogo me totu manoga nogo ieni, kalina pipi gamu sui sauba kamu viri tsogo tatavosi bamai. Pipi kesa ke vano i valena segeni, me tagara ke kesa vidamui ke totuvisu koluau. ³³ Au tsarinogoa na omea girani vanigamu rongona i koniqu inau kamu totu, ma kamu gini tamanina na rago i tobamui. Na barangengo sauba ke rotasigamu. !Migamu kamu malagai moa! !Inau au tangomana nogo tana vailabugi koluana na barangengo!"

A Iesu e Nonginongi Mateqira Gana Duli

17 Mi murina a Iesu e goko vaga sui ia, maia e mородato i baragata me tsaria, "Mama, na tagu e labamai nogo. Igoe ko tsonikaeau inau na Dalem, na rongona inau kau tsonikaego goto igoe. ² Igoe o mologira i limaqu na tinoni sui, rongona kau gini tusua na mauri saliu vanigira sui igira igoe o mologira vaniau. ³ Miani nogo e vaga na mauri saliu: na donaginiamu igoe segeni na God manana, ma na donaginiana a Iesu Kristo aia igoe o molomaia. ⁴ Au tsonikaego nogo i lao eni. Au suilavaginigira nogo na aqo igoe o tusugira vaniau na nauana. ⁵ !Mama! Igoe nogo ko tsonikaeau kalina ia, tana marara atsa vaga na marara au tamanipata kolugo nogo kalina e tau vati botsa na barangengo.

⁶ "Au katevulagigo vanigira igira igoe o tsakoligigira tania na barangengo mo tusugira vaniau. Igira nimu tinoni nogo igoe, mo saugira vaniau. ⁷ Ara muria nimu goko, mara gini donaginia kalina eni laka pipi na omea sui o tusugira vaniau ara talu i konimu igoe. ⁸ Au saunogoa vanigira na goko igoe o molovaniau, mara tabedoua. Ara donagadovinogoa laka e mana nomoa inau au talumai i konimu igoe, mara tutunina goto laka igoe o mologiniau.

⁹ "Au nongigo vanigira moa girani. Au tau nongigo vania na barangengo. Au nongigo vanigira moa igoe o tusugira vaniau, rongona igoe nogo o tamanigira. ¹⁰ Igira sui inau au tamanigira ara nimu nogo igoe, migira sui o tamanigira igoe ara niq goto inau. Migira

sui ara tsonikaeau inau. ¹¹ Mi kalina eni inau au mai i konimu. Me utu kau totu oka goto i barangengo, migirani ara totuvisu moa i barangengo. !Mama, igoe o tabu loki! Ko reitutugudougira tana susuligana na asamu igira igoe o saunogoa vaniau, na rongona kara gini kesa moa igira vaga igoe minau ka kesa moa kaita. ¹² Kalina † inau au totu moa kolugira, minau au reitutugudougira tana susuligana na asamu, igira igoe o saunogoa vaniau. Au mataligira tugudani, me tagara ke kesa vidaqira ke nangalee, aia segeni lelee moa kesa e vilisegenina nogo ke tsida taniau, ke gini manatovu na omea ara katea tana Mamare Tabu.

¹³ "Mi kalina eni inau au mai vanigo, mau gini goko moa na omea girani tana barangengo, rongona ti igira kara tamaniginia niq magemage, me ke dangali tovua na tobaqira. ¹⁴ Inau au sauvanigira nimu goko, maia na barangengo e gini reisavigira, rongona igira ara tau nogo nina na barangengo, vaga goto inau au tau nina na barangengo. ¹⁵ Au tau nongigo rongona ko adiligigira tania na barangengo. Au nongigo moa ko reitutugu kalavatavigira dou tania na tidao seko. ¹⁶ Me vaga saikesa goto inau au tau nina na barangengo, migira goto ara tau nina na barangengo. ¹⁷ Ko balogira vanigo ginia na manana nimu goko, rongona nimu goko igoe ara mana saviliu. ¹⁸ Au molovanogira tana barangengo, vaga igoe o molomaiau inau tana barangengo. ¹⁹ Mi tana rongoqira nogo igira te inau au gini balo segeniqi vanigo igoe, rongona igira goto kara gini balo segeniqira manana vanigo igoe.

²⁰ "Au tau nongigo mateqira moa girani. Au nongigo vanigira goto igira sui sauba kara tutuniqu inau tana rongona niqira turupatu girani tana rongoqu inau. ²¹ Au nongigo laka kara kesa moa igira sui. !Mama! Kara totu ka konida kaita, vaga igoe o totu i koniqu inau minau au totu i konimu igoe. Ma kara kesa moa igira sui, rongona ke gini dona na barangengo laka igoe nogo o mologiniau. ²² Au sauvanigira na marara atsa vaga igoe o sauaniau, rongona kara gini kesa moa igira sui, vaga igoe minau ka kesa moa kaita. ²³ Inau i laoqira igira, migoe i laoqu inau, ti igira kara gini tobasai dou saikesa, me ke gini dona na barangengo laka igoe o mologiniau me laka o galuvegira igira vaga o galuveau.

²⁴ " !Mama! Igoe nogo o tusugira vaniau. Minau, au kilia laka i tana kau totu inau, kara totu koluau goto igira. Kara gini reivulagia niq marara, na marara igoe nogo o tusuviau, rongona igoe o galuveau kalina e tau vati botsa moa na barangengo.

²⁵ " !Mama, igoe o mana saviliu! Na barangengo e tau donaginigo igoe, minau moa au donaginigo, migirani goto ara sangadona laka igoe o mologiniau. ²⁶ Inau au katevulagigo vanigira, mau ngaoa kau katevulagigo

babaa, na rongona na galuve igoe o galuv eginiau ke totu i tobaqira minau goto kau totu i tobaqira."

Ara Tangolia a Iesu

(Mateo 26:47-56; Marko 14:43-50; Luka 22:47-53)

18 Mi murina a Iesu e nonginongi sui vaga ia, maia e aligiri kolugira gana duli, mara savu tabana na okooko na koo ara soaginia na Koo Kidron. Mi tana nauna ia e totu kesa na uta, ma Iesu migira gana duli ara sage i laona.

² Ma Iudas, aia sauba ke sauligia, e dona nogo na nauna ia, rongona a Iesu migira gana duli ara lavu nogo na vano tana pipi kalina. ³ Ma Iudas e raqagira na alaala na mane vaumate ni Roma, migira goto visana na mane matali Vale Tabu igira nogo na taovia na lotu ma na Parisii ara ketsali vanogira. Ara adia na sulu ma na bulu kolu niqira isi ma niqira tubi mara baa tana uta.

⁴ Ma Iesu e dona segenina nogo na omea sui sauba kara laba vania, me tuu me ba veisuagira, " ?Asei amu lavea? "

⁵ Mara gokovisu, " A Iesu ni Nasaret. "

Ma Iesu e tsaria, " Inau nogoria. "

Ma Iudas, aia ke sauligia, e tutuu moa i tana kolugira. ⁶ Mi kalina a Iesu e tsarivanigira, " Inau nogoria, " migira ara suga tavamuri, mara puka sui i lao.

⁷ Ma Iesu e veisuagira tugua, " ?Asei amu lavea? "

Mara tsaria, " A Iesu ni Nasaret. "

⁸ Ma Iesu e tsarivanigira, " Minau au tsarinogoa vanigamu laka inau nogoria. Me ti vaga igamu amu laveau inau, ma kamu mololegira girani kara vano moa. " ⁹ E goko vaga ia rongona ke gini manatovu nina goko e vasini tsaria moa kalina e mutsa kolugira gana duli, " Mama, au tau nangalilea ke kesa vidaqira girani igoe o saugira vaniau. "

¹⁰ Ma Simone Petero e lakua nina isi me sabatiginia na kulina madoa nina tseka na Mane Tabu Loki. Ma na asana na tseka ia a Malkus. ¹¹ Ma †† Iesu e tsarivanja a Petero, " !Ko molovisua nimu isi tana lapana! ?Egua, igoe o pada laka inau kau savilaginia me ke tau gadoviau na rota e vangaraunogoa vaniau na Tamaqu? "

Ara Adivanoa a Iesu i Konina a Anas

¹² Migira na mane vaumate ni Roma kolua niqira taovia, migira goto niqira mane matali na Tsiu, ara tangolia a Iesu, mara sorisaia na limana, ¹³ mara adivano-talua i konina a Anas, aia na tamana na savana a Kaipas na Mane Tabu Loki tana ngalitupa ia. ¹⁴ A ‡ Kaipas nogo e tsaria i votangana vanigira na taovia na Tsiu, laka e dou baa ti ke mate kesa moa tinoni tuguqira na tinoni sui.

† 17:12 Sam 41:9; Ioa 13:18

†† 18:11 Mat 26:39; Mrk 14:36; Luk 22:42 ‡ 18:14 Ioa 11:49-50

A Petero e Tiatagaraa a Iesu

(Mateo 26:69-70; Marko 14:66-68; Luka 22:55-57)

¹⁵ Ma Simone Petero me kesa goto gana duli a Iesu kaira ara ka tsarimurina a Iesu. Maia gana duli kolu a Simone Petero e donadougina na Mane Tabu Loki, maia moa e sage kolua a Iesu tana pakoka na valena na Mane Tabu Loki, ¹⁶ ma Petero e tutuu moa i tano ligisana na matsapa. Ma gana duli aia e murisagea a Iesu i vale, e rutsu tsunamaitugua i tano, me goko vania na baka daki e pitumatsapa, me adisagea a Petero. ¹⁷ Ma na baka daki e pitumatsapa e veisua a Petero, “?Laka o tau kesa vidaqira gana duli na mane ia igoe?” Ma Petero e gokovisu me tsaria, “Tagara, tagara saikesa, tau inau.”

¹⁸ Ma na tagu na bisi tana tagu ia, te igira na maneaqo ma na mane matali ara tsako madaova mara gini soqoi lake, mara tu polipolia mara rarangi. Me baa goto a Petero me sangagira na rarangi.

Na Mane Tabu Loki e Torogoko I Konina a Iesu

(Mateo 26:59-66; Marko 14:55-64; Luka 22:66-71)

¹⁹ Na Mane Tabu Loki e torogoko konina a Iesu tana rongogira gana duli mi tana rongona goto na sasani aia e naua. ²⁰ Ma Iesu e tsarivania, “Inau au goko malemale pipi kalina vanigira na toga, ma niqu sasani au naugira sui tana valelotu mi laona na Vale Tabu goto, i tana ara dona na mai saikolu na tinoni sui. Au tau goto tsaripopoia sa omea. ²¹ ?Matena gua ti igoe o torogoko i koniqu? Ko torogoko i koniqira na tinoni ara rongomia niqu sasani. Ko veisuagira igira nagua inau au tsaria vanigira.”

²² Mi kalina a Iesu e goko vaga ia, me kesa na mane matali e totu tana e tuu me davaa, me tsarivania, “?Egua igoe ti o goko vaganana vania na Mane Tabu Loki?”

²³ Ma Iesu e gokovisu vania me tsaria, “Ti vaga e sasi sa omea inau au tsarinogoa, migoe ko tsarimakalia vanigira na tinoni sui ara totu ieni nagua e sasi tana niqu goko. ?Me ti vaga e mana na omea au tsaria, ma na matena gua ti igoe o davaa?”

²⁴ Me totu moa na sosorina i limana a Iesu, me tuu a Anas me ketsaligira kara adia baa vania a Kaipas, aia na Mane Tabu Loki.

A Petero e Tiatagara Tugua a Iesu

(Mateo 26:71-75; Marko 14:69-72; Luka 22:58-62)

²⁵ Ma Petero e tutuu moa tana me rarangi. Mara visana ara totu kolua mara veisuaa, “!Goena! ?Laka o tau kesa goto vidaqira gana duli na mane ia igoe?”

Ma Petero e tiapoia me tsaria, “!Tagara, tagara saikesa, tau inau!”

²⁶ Me kesa nina tseka na Mane Tabu Loki, aia na kamana na mane a Petero e sabatiginia na isi na kulina, e goko me tsaria, “!Ae! ?Me laka au tau reigo igoe, o sanga na totu koluana tana uta ri?”

²⁷ Ma Petero e tiatagara tugua me tsaria, “Tagara,” mi tana tagu tsotsodo ia te e tangi na kokoroko.

A Iesu i Matana a Pilate

(Mateo 27:1-2, 11-14; Marko 15:1-5; Luka 23:1-5)

²⁸ Mi tana matsaraka rovorovo ara mololea na valena a Kaipas mara adivanoa a Iesu tana valena na Gavumane Loki ni Roma. Migira na taovia na Tsiu ara tau liu i laona na vale ia, na rongona ara ngaoa kara totu male vaga tana niqira lavu na sasaga ni oka, ti kara gini tangomana na sanga na mutsa na Paseka e varavara mai nogo. ²⁹ Maia Pilate e rutsu i tano me veisuagira, “?Laka na omea seko gua e naua te amu adimaia vaniau na mane iani?”

³⁰ Mara gokovisu mara tsarivania, “E utu igami kami adimaia vanigo ti vaga aia ke tau tsutsukibo.”

³¹ Te e tuu a Pilate me tsarivanigira, “Vaga ia ma kamu adia igamu ma kamu pede segenimui vaga tana nimui ketsa segeni igamu.”

Mara gokovisu mara tsaria, “E utu vanigami kami navaganana ia, rongona igamu na Roma amu tau tamivanigami na pedematesi tinoni.” ³² Ara † goko vaga moa rongona ke gini manatovu nina goko a Iesu kalina e katevulagia na vatana na mate sauba aia ke gini mate.

³³ Ma Pilate e visutugua i valena me soaa a Iesu i konina me veisuaa, “?Egua laka niqira taovia tsapakae nomoa na Tsiu igoe?”

³⁴ Ma Iesu e tsarivania a Pilate, “?Laka na omea vaga igoe o veisuaginiau e talu tana nimu papada segeni, se kara visana kara goko vanigo tana rongogu inau?”

³⁵ Ma Pilate e gokovisu me tsarivania a Iesu, “?O pada igoe laka na Tsiu inau? Migira moa nimu tinoni segeni nogo igoe ma nimu taovia na lotu ara mologomai vaniau. ?Laka nagua seko o naua igoe?”

³⁶ Ma Iesu e tsaria, “Na veraqu e tau totu i barangengo ieni. Ti vaga na veraqu ieni i barangengo, me sauba igira gaqu duli kara isutuguqu me ke gini utu vanigira na taovia na Tsiu kara tangoliau. Me tagara. Na veraqu au tamanina inau e tau totu i lao ieni.”

³⁷ Ma Pilate e veisuaa a Iesu, “?Laka o taovia tsapakae manana igoe?”

Ma Iesu e gokovisu me tsaria, “Igoe nogo o tsaria laka inau na taovia tsapakae. E kesa lelee moa na rongona inau au gini botsa mai i barangengo, laka kau gini goko matena moa na manana. Masei e muria na manana aia e rongomia na mangaqu.”

³⁸ Ma Pilate e veisuaa, “?Ma nagua ia na manana?”

† 18:32 Ioa 3:14; 12:32

Ara Pedea a Iesu Ke Mate

(Mateo 27:15-31; Marko 15:6-20; Luka 23:13-25)

Ma Pilate e rutsu i tano i koniqira na toga, me tsarivanigira, "Inau au tau tsodoa ke kesa na omea seko ke naua e tugua kau pede matesiginia na mane iani. ³⁹ Mi tana vovorona nimui sasaga ni sau, pipi tana tagu na Paseka au dona na nusiana vanigamu kesa tinoni e to-tu tana vale sosori. ?Megua, laka amu ngaoa kau nusi-vanigamu niqira taovia tsapakae na Tsiu?"

⁴⁰ Mara guguu loki na toga, mara gokovisu vania a Pilate mara tsaria, "Tagara, tau ia! !Igami ami ngaoa a Barabas!" Maia Barabas e kesa na mane tukatso.

19 Mi tana, maia Pilate e sau a Iesu vanigira nina mane vaumate kara ramitsia. ² Migira na mane vaumate ara virigia na itai kokonaga mara sagelaginia i lovana a Iesu. Mara sagelivania na polo tsitsibora. ³ Mara tuu i matana mara tsirigana mara tsarivania, "Ke mauri oka niqira Taovia Tsapakae na Tsiu!" Mara davaa.

⁴ Ma Pilate e tsulutsuna tugua kesa goto kalina, me goko baa vanigira na toga me tsaria, "Kamu reia, sau-ba kau adirutsumia vanigamu rongona igamu kamu reiginia laka inau au tau tsodoa kesa na rongona kau pedematesiginia."

⁵ Ma Iesu e rutsu tsunamai kolua na viviruna na itai kokonaga i lovana ma na polo tsitsibora tana konina. Ma Pilate e tsarivanigira, "De! !Kamu reia iani nogo na mane!"

⁶ Mi kalina igira na taovia na lotu ma na mane matali Vale Tabu ara morosia a Iesu, ara guguu loki mara tsaria, "Pogalobatia! !Pogalobatia!"

Ma Pilate e tsarivanigira, "Vaga ia, migamu segen-imui kamu adia ma kamu pogalobatia. Inau au tau tsodoa sa omea seko kau pedematesiginia."

⁷ Mara gokovisu na toga mara tsaria, "Tana nimami Ketsa igami ara marea laka na tinoni vaga ia ke mate nomoa, rongona e tavongani tsarisegenina laka e Dalena God aia."

⁸ Mi kalina a Pilate e rongomia na omea vaga ia, me gini matagu loki goto baa. ⁹ Me sagevisu i valena, me veisuaa a Iesu, "Laka na ava vaga igoe?"

Ma Iesu e tau goto gokovisu. ¹⁰ Ma Pilate e tsarivania, "?Megua ti o tau goto gokovisu vaniau? Ko papadadua igoe laka inau au tamanina na susuliga gana kau nusigo se kau tamia kara pogalobatigo tana gai ulutaligu."

¹¹ Ma Iesu e tsaria, "Eo, me ti vaga God ke tau tusu-vanigo na susuliga vaga ia, me utu nomoa ko tango-mana na tuliusiaqu inau. Maia nogoria na rongona ti aia na mane e sauligiau vanigo aia e sasi liuliu baa."

¹² Mi kalina a Pilate e rongomia na goko vaga ia, maia e tovoa na lave sautuna na nusileana a Iesu. Migira na toga ara guguvisu loki baa mara tsaria, "Ti vaga ko

nusilea aia, me vaga moa ti igoe o tau na kulana na Sesar! !Asei ti ke tavongani tsarisegenina laka aia e taovia tsapakae, tinoni vaga ia e peamangana na Sesar!"

¹³ Mi kalina a Pilate e rongomia na goko vaga ia, maia e adirutsumia a Iesu i tano, me totu puka tana sasana na pede tana nauna tana ara soaginia "Na Pakoka Vatu". Tana goko Hibru ara soaginia "Gabata". ¹⁴ Mi tana tagu ia na gana ngongo saikesa na niaso vota, na dani idavia na Paseka niqira Dani Tabu Loki na Tsiu. Ma Pilate e tsarivanigira na toga, "Iani nogo gamui taovia tsapakae!"

¹⁵ Migira ara guguu mara tsarivisu vania, "Matesia! !Matesia! !Pogaa tana gai ulutaligu!"

Ma Pilate e veisuagira, "?Me laka amu ngaoa kau pogaa tana gai ulutaligu gamui taovia tsapakae?"

Migira na taovia na lotu ara gokovisu mara tsaria, "E kesa lelee moa gamami taovia tsapakae igami, aia nogo na Sesar!"

¹⁶ Mi tana ma Pilate e livua a Iesu i limaqira kara pogaa tana gai ulutaligu.

Ara Pogaa a Iesu Tana Gai Ulutaligu

(Mateo 27:32-44; Marko 15:21-32; Luka 23:26-43)

Mara tangolia a Iesu. ¹⁷ Ma Iesu e rutsu i tano, me kalagaia na gai ulutaligu, me baa tana nauna ara soaginia "Tsitsivina na Lova". Tana goko Hibru ara soaginia "Golgota". ¹⁸ Mi tana ara pogaa a Iesu tana gai ulutaligu. Mara pogakaira goto ruka na mane tabana mi tabana, ma Iesu ka levugaqira.

¹⁹ A Pilate e marea kesa na pava me tusua vanigira kara pogaa i kelana na gai ulutaligu. Ma na goko e marea tana pava e vaga iani, "A Iesu ni Nasaret, niqira Taovia Tsapakae na Tsiu." ²⁰ Mara danga sosongo na tinoni ara tsokoa na mamare iani, na rongona tana nauna i tana ara pogaa a Iesu e tau ao sagata tania na vera loki. Ma na mamare e marea a Pilate tana pava e marea tolu tana goko tavosi, na goko Hibru, na goko Latin, ma na goko Grik. ²¹ Migira na taovia na lotu ara tsarivania a Pilate, "Ko laka na mareana laka aia 'Niqira Taovia Tsapakae na Tsiu.' Ko marea moa laka aia ngana e tsari segenina inau niqira Taovia Tsapakae na Tsiu."

²² Ma Pilate e tsarivanigira, "Na omea inau au marea, au marea nogoria."

²³ Mi murina ara poga sui a Iesu tana gai ulutaligu, migira na mane vaumate ni Roma ara adigira na polona a Iesu, mara tuvarivotagira vati turina, pipi mane e adia kesa turina. Mara adigotoa na polona sagesage, ara vosiponoa kesa moa na polo. ²⁴ Migira † na mane vaumate ara gini vaigokovigi mara tsaria, "Iani ka laka na putsivotana. Ida moa, ma ka tsonikut-

† 19:24 Sam 22:18

su matena tana daesi, ma ka reia asei ti ke managana na adiana." Na omea iani e laba vaga ia, ke gini manatovu na Mamare Tabu i tana e totu na tsaqina goko vanga iani,

"Ara tuvarivotagira na poloqu, mara tsonikutsu matena na poloqu sagesage."

Ia nogoria e vaga na omea ara naua igira na mane vaumate.

²⁵ Ara tu tuu varangi i ligisana na gai ulutaligu tana e tsautsau a Iesu, tugira ko Maria na tinana nogo, ma na tasina tinana aia ko Maria na savana a Klopas, maia goto ko Maria Madalena. ²⁶ Ma Iesu e moro baa i konina na tinana, me reigotoa gana duli galugaluve e tutuu goto tana. Ma Iesu e goko baa vania na tinana me tsaria, "Daki igoe, aia nogo na dalemu."

²⁷ Me goko baa goto vania gana duli me tsaria, "Aia nogo na tinamu." Me tuu kalina ia maia gana duli e adia baa ko Maria i valena.

E Mate a Iesu

(Mateo 27:45-56; Marko 15:33-41; Luka 23:44-49)

²⁸ Ma [†] Iesu e dona nogo laka kalina tsotsodo nogo ia aia e suilavaginigira pipi sui nina aqo, me rongona ke gini manatovu na omea ara marea tana Mamare Tabu, te aia e tsaria, "Au marou."

²⁹ Me kesa na bilo e totu nogo tana, na uaeni vavai i laona. Mara adia kesa na mamasa mara lumia tana uaeni, mara tsukia tana ade, mara molokae vania i mangana. ³⁰ Me inuidana moa a Iesu me tsaria, "¡Au pirugira sui!"

Me tao na lovana, me sauviusa na tidaona.

Ara Baoa na Katsarana a Iesu

³¹ Migira na taovia na Tsiu ara baa i konina a Pilate, mara ngasua ti ke tamivanigira na kutsiana na tuaqira tugira tolu na tinoni ara tu tsautsau tana gai ulutaligu, ma kara aditsuna tu koniqira. Ara gini nongia vaga ia rongona tana dani ia na Dani idavia na Sabat. Mara tau ngaoa tu koniqira kara totu moa tana gai ulutaligu me ke tsau tana Dani na Sabat, rongona tana Sabat ia e gado niqira Dani Tabu loki putsikae, aia na Dani na Paseka.

³² Migira na mane vaumate ara baa mara kutsia na tuana na kesianina mane, mara baa goto tana rukania mane, kaira ara pogakaira pala kolua a Iesu. ³³ Mi kalina ara mailaba i konina a Iesu, mara tsodovolugia laka aia e matepitsu nogo. Mara tau goto kutsia na tuana. ³⁴ Me kesa vidaqira na mane vaumate e baoa na katsarana a Iesu, me rutsumai saviliu na gabu ma na koo.

³⁵ Aia e reiginia na matana na omea vaga girani, aia nogo e gini turupatu vulagia, na rongona ti igamu go-

to kamu gini tutunina laka na omea aia e tsaria e mana. Maia segenina goto e dona laka na omea aia e tsaria e mana. ³⁶ Ara ^{††} gini laba na omea vaga girani rongona nogo ke gini manatovu na Mamare Tabu i tana ara marea na goko vaga iani, "Tagara goto ke tau takutsi kesa na sulina." ³⁷ Me [‡] kesa segeni goto tana butona na Mamare Tabu ara katea laka, "Sauba na tinoni kara tutuu ma kara bungutia aia ara baoginia na bao."

Ara Qilua a Iesu

(Mateo 27:57-61; Marko 15:42-47; Luka 23:50-56)

³⁸ Mi muri ma Josep ni Arimatea e ba laba i konina a Pilate, me nongia na konina a Iesu. Ma Josep aia goto kesa gana duli a Iesu me liu dodo moa me tau labamaka, rongona e matagunigira na taovia na Tsiu. Ma Pilate e tamivania, maia e baa me aditsunaa na konina a Iesu. ³⁹ Ma ^{‡†} Nikodemus, aia na mane e ba reia a Iesu me goko kolua i votangana tana bongi, e dulikolua a Josep, me adimaia na papasa sigini dou e tolu sangavulu na kilo gana mamava. ⁴⁰ Kaira na mane ara ka adia na konina a Iesu mara ka tsaboroginia na polo katsi, mara ka tsonia na papasa sisigini tana polo ia, vaga tana niqira sasaga na Tsiu ara lavu na nauana kalina ara tuu na qiluana kesa tinoni.

⁴¹ Mi tana nauna tana ara matesia a Iesu e totu kesa na uta tana, mi tana goto e totu kesa na vatuluma vaolu ara tau vati qilua kesa tinoni i laona. ⁴² Ma na rongona na dani ia na dani idavia na Sabat, ma na rongona goto na vatuluma ia e totu varangi dodo, te ara qilua na konina a Iesu i tana.

A Iesu e Maurivisutugua

(Mateo 28:1-8; Marko 16:1-8; Luka 24:1-12)

20 Mi tana matsaraka rovorovo na dani murina na Sabat, kalina e tau vati dani male moa, maia ko Maria Madalena e vano tsigovia na vatuluma. Maia e reia na vovongo vatu e takeliligi nogo tania na mangana. ² Me tsaku e ulovisu ka koniqira a Simone Petero maia goto gana duli galugaluve a Iesu, me tsarivanikaira, "¡Ara adiliginogoa na Taovia tania na vatuluma, mami tau dona iava ara ba moloa!"

³ Mi kaira a Petero ma gana duli tavosi ara ka ulo vano tana vatuluma. ⁴ Maia gana duli tavosi e ulo liusia a Petero, me ida laba tana vatuluma. ⁵ Maia e qequele sage tana vatuluma me reia na polo ara tsaboroginia na konina a Iesu, me tau moa sage i laona. ⁶ Mi muri te e labamai goto a Simone Petero, maia e ba sage saviliu i laona na vatuluma. Me reia na polo ara tsaboroginia e totu lee tana, ⁷ maia goto na polo ara virigi poliginia na lovana a Iesu. Ma na polo ia e tau totu kolua na polo katsi ara tsaboroginia. E totu tabaligi

[†] 19:28 Sam 22:15; 69:21

^{††} 19:36 Eks 12:46; Nabas 9:12; Sam 34:20 [‡] 19:37 Sek 12:10; Kate 1:7 ^{††} 19:39 Ioa 3:1-2

segeni. ⁸ Ma gana duli tavosi, aia e idalaba, e sage goto tana vatuluma, me reia me tutunina. ⁹ Mi kaira ara ka tau moa vati padagadovia na tsaqina na goko tana Mamare Tabu e tsaria laka nina aqo nomoa aia ke maurivisutugua tania na mate. ¹⁰ Mi kaira gana duli a Iesu ara ka visu lee moa i vale.

A Iesu e Laba Vania Ko Maria Madalena

(Mateo 28:9-10; Marko 16:9-11)

¹¹ Maia ko Maria e visumaitugua tana vatuluma. Me tuu i tano me ngangai. Maia e ngangai moa, me qe-gele sage i laona na vatuluma, ¹² me reikaira ruka na angelo e sere ka poloqira, mara ka totu tana sasana tana ara moloa na konina a Iesu, e kesa e totu i gana ngongo na sasana na lovana me kesa i gana ngongo na sasana tuana. ¹³ Mara ka veisuaa, “?Daki igoe, egua ti o ngangai?”

Ma ko Maria e tsarivanikaira, “!Ara adiligia niq Taovia, mau tau dona iava ara ba moloa!”

¹⁴ Me pilovisu me reia a Iesu e tutuu tana, maia e tau moa donaginia laka ti a Iesu aia. ¹⁵ Me goko a Iesu me tsarivania, “?Daki igoe, egua ti o ngangai? ?Asei ngana igoe o lavea?”

Ma ko Maria e pada laka sa maneaqo uta lee gira, te e tsarivania, “Me ti vaga igoe nogo kiki o adiligia, mo ko tsarivaniau, minau kau ba adia.”

¹⁶ Me goko a Iesu me soaa soana, “!Ko Maria!”

Maia ko Maria e pilo baa i konina me tsarivania tana goko Hibru, “!Raboni!” Ma na rongona na goko iani, “Tarai.”

¹⁷ Ma Iesu e tsarivania, “Ko laka na peleaqu rongona au tau moa vati visu baa i konina na Tamaqu. Mo ko baa moa i koniqira na tasiqum mo ko turupatu vanigira laka au visu i konina na Tamaqu inau ma na Tamamui goto igamu, ma niq God inau ma nimui God goto igamu.”

¹⁸ Me visu ko Maria Madalena, me ba tsaria vanigira gana duli laka aia e reilakana nogo na Taovia, me turupatuna vanigira na omea sui vaga a Iesu e tsarivania.

A Iesu e Laba Vanigira Gana Duli

(Mateo 28:16-20; Marko 16:14-18; Luka 24:36-49)

¹⁹ Mi tana ngulavi nogo tana dani ia, migira gana duli a Iesu ara totusai i laona kesa na vale. Mara ravekakaisigira na matsapa sui, rongona ara matagunigira na taovia na Tsiu. Me tavongani laba a Iesu me tuu i levugaqira, me tsarivanigira, “Ke goto na tobamui.” ²⁰ Me sauvulagia vanigira na limana ma na kakat-sana. Migira gana duli ara gini mage sosongo na reiana na Taovia.

²¹ Me goko vanigira tugua a Iesu me tsaria, “Ke goto na tobamui. Vaga aia na Tamaqu e moloau inau, minau goto au mologamu.” ²² Me uvigira, me tsarivani-

gira, “Ke tsunamai i konimui na Tarunga Tabu. ²³ Ti † kamu nusigira niqira sasi na tinoni, sauba kara tanusi. Ti vaga kamu tau nusiligigira, me utu goto kara tanusi.”

A Iesu ma Toma

²⁴ Me kesa vidaqira na sangavulu ruka, aia Toma, aia ara soaginigotoa na “Batso”, e tau totu kolugira kalina a Iesu e laba vanigira. ²⁵ Mara tsarivania, “!Igami ami reinogoa na Taovia!”

Ma Toma e tsaria, “Ti vaga inau kau tau reia na sasana na nila i limana ma kau tau moloa na kakauqu i laona, ma kau tau goto moloa na limaqu tana ovana na katsarana, e utu kau tutunina.”

²⁶ Me alu na dani i muri, migira gana duli a Iesu ara saikolu tugua i laona na vale. Mi kalina ia ma Toma goto e sanga totu kolugira. Ara ravegira sui na matsapana na vale, ma Iesu e tavongani laba vanigira tugua, me tuu i levugaqira me tsaria, “Ke goto na tobamui.” ²⁷ Me tsarivania a Toma, “Ko moloa na kakamu ieni, mo ko morosia na limaqu. Ke mai na limamu, mo ko molosagea tana katsaraqu. !Mo ko laka na pet-sakoe ko tutunina moa!”

²⁸ Ma Toma e tsaria, “!Igoe niq Taovia mo niq God!”

²⁹ Ma Iesu e tsarivania, “Toma, igoe o tutuniqu mate-na o morosiau. !Me dou baa vanigira ara tau morosiau mara tutuniqu nomoa!”

Gana Aqo na Papi Iani

³⁰ Ara danga sosongo baa na valaitsaitsa a Iesu e naugira i mataqira gana duli mara tau maretsunagira sui tana papi iani. ³¹ Migirani moa visana ara maregira rongona igamu kamu gini tutunina laka a Iesu aia nogo na Mesia, na Dalena God, mi konina nogo aia ke vataragi nimui tutuni ti kamu gini tamanina na mauri saliu.

A Iesu e Laba Vanitugira Vitu Gana Duli

21 Mi murina ia, ma Iesu e laba vanitugira tuguavisana gana duli tana Reku ni Tiberias. Iani nogo e vaga nina laba vanitugira. ² A Simone Petero, ma Toma, aia ara soaginia na “Batso”, ma Nataniel, aia ni Kana tana Galilii, mi kaira na dalena a Sebedi, mara ka ruka goto gana duli a Iesu, tugira sui ara tu totusai tana. ³ Ma †† Simone Petero e tsarivanitugira, “Inau, au vano na vugo.”

Mara tu novoragi, mara tu tsarivania, “Kami tu muri-gu tugami.” Mara tu sage tana uaqa, mi tana bongi popono ara tu puala lee, ara tu tau adia sa tsetse.

⁴ Me tuturiga nogo na kala na aso, me tuu a Iesu tana liligina na tasi, mi tugira gana duli ara tu tau don-

† 20:23 Mat 16:19; 18:18 †† 21:3 Luk 5:5

aginia laka ti aia a Iesu. ⁵ Maia e veisuatugira, “?Kulaqu tugamu, laka amu tu tau adia sa tsetse?”

Mara tu tsaria, “Tagara. Ami tu tau lelee sogotia sa tsetse.”

⁶ Maia † e tsaria vanitugira, “Tsonitugua tu nimui vugo tabana madoa na uaqa, me sauba kamu tu sogotigira ke visana.” Mara tu tsonitugua na vugo, me danga sosongo na tsetse ara sogo i laona, mara tu gini tau tangomana na raqasageana na vugo i laona na uaqa.

⁷ Maia gana duli galugaluve a Iesu e tsarivania a Petero, “!Goni, ma na Taovia ri ngana!” Mi kalina a Petero e rongomia laka aia nogoria na Taovia, maia e virigia pipisina i konina rongona e tau nogo pipisi me tsipu i tasi. ⁸ Mi tugira gana duli tavosi ara tu longatsara i one kolua na uaqa, mara tu raqatsaraa na vugo kolu tsetse dangadanga. Ara tu tau moa ao sosongo tania na mamatsana, gana ngongo ono sangavulu moa na sangava na aona. ⁹ Mi kalina ara tu tsipu longa i one, mara tu reia na madaova na lake e gagaa nogo me visana na tsetse tana lake kolua na bredi.

¹⁰ Ma Iesu e tsarivanitugira, “Adimaigira ieni visana na tsetse amu tu vasini sogotigira.” ¹¹ Ma Simone Petero e sage tana uaqa, me raqatsaraa na vugo i one. E dangadato na tsetse loki i laona, ara kesa sangatu tsege sangavulu tolu na tsetse ara sogotia. Me atsa moa ti ara danga vaga ia, me tau nomoa gini taratsi na vugo.

¹² Ma Iesu e tsarivanitugira, “Mai tugamu, ma kamu tu mutsa.” Me tagara kesa tu vidaqira gana duli ke malagai na veisuaa, “?Asei igoe?” rongona ara tu donagininogoa laka aia nogoria na Taovia. ¹³ Me tuu a Iesu, me adia na bredi, me tuvaria vanitugira, me nauvaganana goto tana tsetse.

¹⁴ Miani nogo na tolunina kalina a Iesu e laba vanigira gana duli murina e maurivisutugua tania na mate.

A Iesu ma Petero

¹⁵ Mi murina ara mutsa sui, ma Iesu e tsarivania a Simone Petero, “?Simone dalena a Ioane, laka igoe o galuveau baa inau liusigira tugirani?”

Ma Petero e tsaria, “Eo Taovia, igoe o dona nogo laka inau au galuvego.”

Ma Iesu e tsaria, “Ko reitutugugira niq u sipi tetelo.”

¹⁶ Ma Iesu e veisuaa na rukanina kalina, “?Simone dalena a Ioane, laka o galuveau?”

Ma Petero e tsaria, “Eo Taovia, igoe o dona nogo laka inau au galuvego.”

Ma Iesu e tsarivania, “Ko reitutugugira niq u sipi.”

¹⁷ Ma Iesu e veisuagotoa na tolunina kalina, “?Simone dalena a Ioane, laka o galuveau?”

Ma Petero e gini melu rongona e tolu nogo kalina a Iesu e veisuaa, “?Laka o galuveau?” Ma Petero e tsarivania a Iesu, “!Taovia, igoe o donaginia na omea sui, igoe o dona rago nogo laka inau au galuvego!”

Ma Iesu e tsarivania, “Ko reitutugugira niq u sipi.

¹⁸ Inau au tsarivanigo na manana: kalina igoe o mane vaolu, ma nimu aqo ko sorikakaia na polomu segeni, gana na vangarauana na vano iava tana igoe o ngaoa ko baa. Mi kalina ko tuqa igoe, me sauba ko tatakatsinia na limamu, me ke kesa tinoni tavosi ke sorria na itai i konimu, me ke raqavanogo tana nauna i tana igoe ko tau padangaoa na baa.” ¹⁹ Tana goko vaga ia a Iesu e katevulagiginia na vatana na mate sauba ke tsodoa a Petero me ke gini tsonikaea God. Mi muri ma Iesu e tsarigotoa vania, “!Igoe ko tsarimuriq!”

A Iesu ma Gana Duli Galugaluve

²⁰ Ma †† Petero e pilo me reia gana duli galugaluve a Iesu e tsatsari ka muriqira, aia nogo e totu bengebaa saikesa i ligisana a Iesu tana tototu na mutsa me veisuaa a Iesu, “?Taovia, laka ase i ngana sauba ke sauligigo?” ²¹ Mi kalina a Petero e reia ia, me veisuaa a Iesu, “?Taovia, laka nagua sauba ke lia i muri na mane ni?”

²² Ma Iesu e gokovisu vania me tsaria, “?Me ti vaga inau kau padangaoa laka aia sauba ke mauri tsaulina na visumaiaqu inau, me ke gini gua vanigo igoe? Migoe nimu aqo ko tsarimuriq moa inau.”

²³ Ma na gogoko e rarasa bamai i laoqira gana duli a Iesu laka tagara ke tau mate aia. Ma Iesu e tau tsaria laka e utu ke mate aia. E tsaria moa, “?Ti vaga inau kau padangaoa laka aia sauba ke mauri tsaulina na visumaiaqu inau, me kegua vanigo igoe?”

²⁴ Aia nogo gana duli galugaluve a Iesu e gini goko vulagia tana rongoqira na omea girani, maia goto nogoria e maretsunagira. Migami sui ami donaginia laka ara mana sui na omea aia e gini goko.

Na Susuina na Turupatu Dou Vaga e Marea a Ioane

²⁵ Mara danga sosongo goto baa na omea e naugira a Iesu. Me ti vaga kara maretsunagira tatasa na omea sui a Iesu e naugira, mi tana niq u papada inau, sauba ke tau nogo tugua na barangengo popono na molo-lakaqira pipi sui na papi kara maregira.

† 21:6 Luk 5:6

†† 21:20 Ioa 13:25

AQOAO

Na Vuresi Makaliana na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Na papi iani Niqira Aqoao na Apostolo, aia na kamagana nogo na Turupatu Dou vaga e marea a Luka. Mi laona ia a Luka e adilabatia laka e koegua e dangaliginigira na susuligana na Tarunga Tabu igira ara ida na muriana a Iesu, mara gini tuu, mara baa rasavaginia na Turupatu Dou tana rongona a Iesu “vanigira na tinoni i Jerusalem, mi tana vera sui i Judea mi Samaria, me tsau baa tana e vosa na barangengo.” (1:8)

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

E vota tolu na aqona na turupatu tana papi iani:

- 1) Na maiana na Tarunga Tabu ma na tuturigana na saikolu na tinoni tutuni i Jerusalem murina a Iesu e visudato i baragata
- 2) Na saikolu e pabo babaa me tsavugira pipi sui na veraqira na Tsiu
- 3) Me pabo baba goto tana vera taligu, me tsau baa kalina a Paulo e laba i Roma
  - a. Na kesianina nina tsigovera a Paulo
  - b. Na sailoki i Jerusalem
  - c. Na rukanina nina tsigovera a Paulo
  - d. Na tolunina nina tsigovera a Paulo
  - e. A Paulo e totu sosori i Jerusalem, mi Sesarea mi Roma

¹ Vanigo kulaqu galugaluve a Teopilus, I laona na kesianina niq papi, au mamare tana rongogira pipi sui nina aqo ma nina sasani a Iesu, tuu kalina aia e tuturiga nina aqo, ² poi e tsau tana dani tana God e adidatoa i gotu. Idavia na datoana i baragata, ma Iesu tana susuligana na Tarunga Tabu, e paboa babaa nina sasani vanigira na mane aia e viligira kara lia nina apostolo.

³ I laona e vati sangavulu na dani murina na mateana, a Iesu e laba danga kalina vanigira nina apostolo. Aia e nauvaganana ia, rongona e ngaoa kara gini donadou saikesaliginia laka aia e maurivisitugua manana. Ara reilakana, maia e goko kolugira tana rongona na Verana God. ⁴ Mi kalina ara maisai sui i konina a Iesu, maia e molovanigira na ketsa iani: “Kamu laka na vanoligi taniana ieni Jerusalem. Kamu totu pitua na vangalaka au gini goko nogo vanigamu, aia nogoria na vangalaka na Tamaqu e vekenogoa vanigamu. ⁵ A Ioane e gini lesovitabu na ko lee moa. Migamu, ke tau oka, me sauba igamu kamu adia na lesovitabu ginia na Tarunga Tabu.”

A Iesu e Dato i Baragata

⁶ Mi kalina igira na Apostolo ara saimai i konina a Iesu mara veisuaa, “?Taovia, laka ia nogo kalina ia igoe

sauba ko naua ma kara tanusi na Israel, ma kara tuu segeniqira vaga i sau?”

⁷ Me gokovisu a Iesu me tsarivanigira, “Na taguna ma na bongina, aia nogo na Tamaqu e titigira nogo tana susuligana segeni. Me tau nimui aqo igamu, kamu donaginia na tagu i tana kara laba. ⁸ Me sauba na Tarunga Tabu ke tsuna i konimui, me ke dangaliginigamu na susuligana. Me sauba igamu kamu gini turupatuna vanigira na tinoni i Jerusalem, mi tana vera sui tana Judea ma na Samaria, me ke ba tsau tana e vosa na barangengo, na omea sui igamu amu rongomino-goa i koniqu.” ⁹ A Iesu e goko sui vaga ia me dato i baragata. Migira ara momoro tsaritsari moa, ma na parako e poisia tania na mataqira.

¹⁰ Na mataqira e momoro tatavata moa tana masao-ka, maia e nangaligi nogo. Mara ka tavongani labamai ruka na mane, e sere ka poloqira, mara ka tuu i ligisaqira. ¹¹ Mara ka tsaria, “?Mane ni Galilii, matena gua amu tutuu tana, mamu momoro dato lee i gotu tana masaoka? A Iesu, aia e dato nogo tanigamu i baragata, me sauba ke visumaitugua, vaga nogo amu vasini reia kalina aia e dato i baragata.”

Ara Vilia na Tuguna a Iudas

¹² Me sui, migira na apostolo ara visutugua i Jerusalem talu tana Vungavunga na Olive, i tana e tau ao sosongo tania na verabau ia. ¹³ Mara laba i Jerusalem, mara ba tugua tana vale i tana ara tototu nogo igira. Igira nogo: a Petero, ma Ioane, ma Iakobo, ma Adrea, ma Pilipo, ma Toma, ma Bartolomeo, ma Mateo, ma Iakobo na dalena a Alpeus, ma Simone ni Kanaan, ma Iude na dalena Iakobo. ¹⁴ Igira sui ara lavu na totu saisai ma na nonginongi kolugira goto na daki, me kolua ko Maria na tinana Iesu, me kolugira goto na tasina.

¹⁵ Me kesa dani kalina igira na tinoni tutuni ara totu sai vaganana ia, mara gana ngongo kesa sangatu rukapatu igira sui kolu, me tuu a Petero, me tuturiga na goko me tsaria, ¹⁶ "Tasiq igamu, e utu ke tau labatovu na omea ara marea tana Mamare Tabu. Igita a tsokonogoa tana laka na Tarunga Tabu e moloa nina goko i mangana a David, maia David e gini katemai idanogoa nina aqo a Iudas, aia e raqaa na alaala tana dani ara tangolia a Iesu. ¹⁷ A Iudas, aia e kesa goto gada aqokolu nogo igita na rongona a Iesu e viligotoa ke aqopata kolugita."

¹⁸ Na qolo na tsutsukibo e adia a Iudas e voliginia kesa na kao. Mi tana nogo e tsodoa gana matemate. E botsa na tobana, mara viri rutsu na tinaena. ¹⁹ Migira sui ara totu i Jerusalem ara rongomia na omea e laba vania, mara soaginia na kao ia tana niqira goko segeni, Akeldama, na papadana "Kao na Gabu."

²⁰ Me goko babaa moa a Petero me tsaria, "Ara marenogoa tana papi na Linge Tabu, mara tsarivanana:

'Ke mangu lee na valena,
me ke tau goto totu ke kesa i laona.'

Mara maregotoa,

'Me ke kesa segeni ke adia na sasana tana nina aqo.'

²¹⁻²² "Me ti ke vaga ia, me dou ti ke kesa tavosi ke sagemai i laoda, me ke sanga na gini turupatuna vaniqira na tinoni laka e maurivisutugua a Iesu nida Taovia. E dou ti ka vilia ke kesa vidaqira na mane ara totu kolugita nogo tana nida alaala tana tagu popono na Taovia Iesu e totu kolugita, tuu tana tagu kalina a Ioane e gini goko na lesovitabu, tsau kalina e dato a Iesu i baragata."

²³ Vaga ia, migira ara molo vidana ka soaqira ruka na mane: a Josep, aia ara soaginia a Barsabas, mara soaginigotoa a Justus, maia goto a Matias. ²⁴ Mara nonginongi mara tsaria, "Taovia, igoe o dona nogo na papada ara totu i laona na tobana pipi tinoni. Ami nongigo ko tusuvulagi vanigami ase i vidaqira karani igoe o vilinogoa ²⁵ ke tangolia na aqo na apos-

tolo na tuguna a Iudas, aia e vanoligi nogo tania nina aqo, me baa tana nauna aia e kalea."

²⁶ Migira ara naua na vivili ka mateqira kaira, me gado konina a Matias, maia nogo e sage i laoqira na sangavulu kesa na apostolo.

Na Maiana na Tarunga Tabu

2 Mi kalina e laba na dani na Pentekoste, migira sui na tinoni tutuni ara totu saikolu kesa tana nauna.

² Mara tavongani rongomia e talu i gotu na vona vaga na guguri loki, ma na guguvina e dangalia na vale popono tana ara totu. ³ Mara morosigira na omea ara vaga na lapina na lake ara viri tavota bamai, kesa e ba totu i lovana pipi kesa vidaqira i tana. ⁴ Ma na Tarunga Tabu e dangali tovuginigira sui, te ara gini tuturiga na gini goko tana goko tatavosi, vaga nogo na Tarunga Tabu e tuvari vanigira na vangalaka gana na goko.

⁵ Mi tana tagu ia mara totu i Jerusalem danga na Tsiu, igira nogo ara pada mamavasiasia God, mara talumai tana vera ma na vera polia na barangengo. ⁶ Mi kalina ara rongomia na leleo vaga ia, mara rage saimai na toga. Migira sui ara gini beke sosongo, rongona pipi gira tatavosi ara rongomigira igira na tinoni tutuni ara tavongani dona na tsonianana na goko ni veraqira.

⁷ Migira ara gini novo sosongo, mara goko vaga iani, "Na mane girani, na mane ni Galilii sui moa! ⁸ ?Megua ti igita sui a rongomigadovia nida goko tatavosi e rutsu i mangaqira? ⁹ Igita na tinoni ni Partia, mi Media, mi Elam; mi Mesopotamia, mi Judea, mi Kapadosia; mi Pontus, mi Asia, ¹⁰ mi Prigia mi Pampilia, mi Ejipt mi tana butona vera ni Libia ligisana i Sirene. Me visana vidada na taluna i Roma, ¹¹ na Tsiu, migira goto na tinoni tau Tsiu ara sangasage nogo tana niqira lotu na Tsiu. Me visana goto na vidada a talumai i Krete mi Arabia. !Migita sui moa a rongomigadovia tana goko ni verada tatavosi ara gini goko tana rongona na omea loki sui aia God e naugira!" ¹² Ara beke mara ganata sosongolia, mara gini vaiveisuagi, "?Laka na rongona gua te e vaga ia?"

¹³ Mara visana tavosi ara gilugaqira na tinoni tutuni mara tsaria, "Na tinoni girani ara inu bule!"

A Petero e Goko Vanigira na Toga

¹⁴ Maia Petero e tuu kolugira na sangavulu kesa, me gokodato vanigira na toga me tsaria: "Gaqu verakolu igamu na Tsiu, me pipi sui gamu amu totu i Jerusalem, kamu rongomiau, minau kau tsarivulagia nagua vaga na rongona na omea ara laba migamu amu reivoa.

¹⁵ Tana nimui papada igamu, amu gini gunurua laka na tinoni girani ara inu bubulega. Maia e tau vaga. !Me vasini moa e dato na aso na matsaraka ni! ¹⁶ Ma na

omea e vasini laba kalina ia, na omea e katemainogoa a Joel na propete kalina aia e tsaria:

¹⁷ 'Ia nogo ke vaga na omea sauba kau naua tana susuina na dani, God e tsaria:

Sauba kau molo baa niqū Tarunga vanigira na tinoni sui.

Migira sui na dalemui, na mane ma na daki, sauba kara turupātuna niqū goko;

ma nimui borau sauba kara reia na omea ke laba malemale vanigira,

migira nimui tinoni loki, sauba kara bole na bolebole.

¹⁸ Eo, me atsa moa ti igira goto niqū tinoni aqo, igira na mane ma na daki,

sauba kau saugotoa vanigira niqū Tarunga Tabu tana dani vaga ia,

migira goto kara sanga na gini turupātuna niqū goko.

¹⁹ Sauba kau naugira na valatsatsa tana parako i gotu mi lao i barangengo.

Kara laba goto na gabu, ma na lake, ma na pungu loki;

²⁰ ke rodo na aso,

ma na vula ke tsitsi vaga na gabu,

girani nogoria na omea kara laba ida talu ti ke laba na dani loki sosongo, na Dani tana ke labamai na Taovia.

²¹ Mi tana tagu vaga ia, masei ti ke soaa na Taovia ke sangaa,

aia moa sauba ke mauri.'

²² "Igamu na tinoni ni Israel, kamu rongomi vatavia na omea sauba inau kau tsarivulagi vanigamu kalina eni! A Iesu ni Nasaret, aia e kesa God e molomaia vanigamu, me gini labavulagia laka na susuligana e tamanina e talumai manana konina God, tana valatsatsa ma na omea ganataga sui God nogo e livugira vania aia ke naugira. Igamu segenimui nogo amu dona na omea iani, rongona i konimui nogo igamu ara laba malemale na omea vaga gira. ²³ God e vangarau idanogoa tana nina papada segeni, te aia e tamivanigamu kamu tangolia a Iesu. Migamu, amu labumatesia kalina amu livua i lima qira na tinoni seko, ti kara pogaa tana gai ulutaligu. ²⁴ Ma God e maurisivisua tania na mate me nusiligia tania na sosorina na mate, rongona e utugana saikesa vania na mate ke sori kalavatavia aia. ²⁵ A David na propete e marenogoa i sau tana rongona ia me tsaria:

'Inau au padasailaginia moa na Taovia;

mau dona laka aia e totu varangisiau,

me utu goto kau matagunia sa omea ke sekoliau.

²⁶ Me gini mage loki na tobaqu,

ma na mangaqu e katevulagia niqū magemage.

Minau na tinoni lee moa,

mau noru saikesaligo moa igoe,

²⁷ rongona igoe nogo niqū God, me tagara ko tau tsonilea na tidaqu vania na verana na mate;

me sauba ko tau goto tamivania na konina kesa aia e noru saikesaligo ke ratsa lee tana kao.

²⁸ O tusuvulaginogoa vaniau na sautu tana ke adiau baa tana mauri,

mi tana kau gini mage na totu i matamu tana magemage sailagi.' "

²⁹ Me goko babaa moa a Petero me tsarivanigira, "Tasiqū gamu, niqū aqo nomoa kau goko maka vanigamu tana rongona na mumuada aia David na Taovia Tsapakae. E mate ia mara qilua, ma na qiluna e totu ieni i konida tsau mai i dani eni. ³⁰ Aia nogo kesa na propete, me donaduginia nagua God e vekea vania: God e gini vatsa laka sauba ke vilia kesa na kukua na a David, maia ke taovia tsapakae vaga nogo a David. ³¹ Ma David e rei idanogoa nagua God sauba ke naua i muri baa, te e gini goko kalea na maurivisuana a Iesu Kristo kalina aia e tsarivaganana:

'God e tau tsonilea aia vania na verana na mate; ma na konina e tau ratsa lee tana kao.'

³² "Eo, God nogo e maurisivisua a Iesu tania na mate, migami sui ami sanga na donaginiana laka e mana na omea iani. ³³ Maia e totu nogo tana madoana God, me adinogoa na Tarunga Tabu i konina na Tamana vaga aia e vekea. Ma na omea igamu amu reia mamu rongomia kalina eni, aia nogoria nina tuva vangalaka e saumaia vanigami. ³⁴ Rongona a David aia e tau dato i baragata. Tagara, mi tana nina goko aia e tsaria nomoa:

'Na Taovia e tsarivania niqū Taovia:

Ko totu ieni tana madoaqu

³⁵ poi tsau kalina kau livugira sui gamu gala i vavana tuamu,

ma kara tseka vanigo.'

³⁶ "Eo, niqira aqo igira sui na tinoni ni Israel kara donaduginia laka a Iesu aia amu pogaa tana gai ulutaligu, aia saikesa nogoria God e molokaea ke Taovia, me vilia ke lia na Mesia!"

³⁷ Mi kalina igira na toga ara rongomia na goko vaga ia, mara gini padasavi loki sosongo. Mara tsarivania a Petero me vanigira goto na apostolo tavosi, "Kulama mi gamu, me vaga ia, ma nagua kami naua gami?"

³⁸ Ma Petero e tsarivanigira, "Pipi kesa i laomui nina aqo ke pilotoba tania nina sasi, me ke lesovitabu tana asana a Iesu Kristo, na rongona kara gini tanusi nimui sasi; me sauba ti igamu kamu adia nina tuva vangalaka God, aia nogo na Tarunga Tabu. ³⁹ Rongona na veke God e naua, aia e naua vanigamu me vanigira goto na dalemui, me vanigira sui goto igira ara totu ao, eo, pipi gira sui aia na Taovia nida God e soamaigira i konina segeni."

⁴⁰ Ma Petero e goko oka vanigira, me danga goto nina tsaqina goko e raiginigira me tsaria, "I!Kamu

parovata segenimui, rongona ke tau kalegamu na kede e totu pitugira na tinoni sasi girani!"⁴¹ Mara danga vidaqira ara gini tutunina nina goko, mara lesovitabu. Mara gana ngongo tolu na toga na tinoni ara pabo i laoqira na tinoni tutuni tana dani ia.⁴² Migira ara saikolu danga kalina gana kara gini rongomi vatavigira na apostolo, mara tobasai tana vaigaluvegi, mara mutsapata, mara nonginongi sai.

Niqira Vainorugi na Tinoni Tutuni

⁴³ Danga na valatsatsa ma na omea ganataga ara naua igira na apostolo, mara gini beke na tinoni sui.⁴⁴ Migira sui na tinoni tutuni ara mauri babaa tana vaigaluvegi ma na vainorugi, mara vaituvarigi niqira omea levo.⁴⁵ Ara tsabiria niqira kao ma niqira tamani, mara gini tsodoa na qolo gana kara tuvarivotaa i laoqira sui, pipi sei ke adia nagua ke tugu vania na maurina.⁴⁶ Pipi dani ara dona na labasai tana Vale Tabu, mara tau goto kuti na mutsa sai tana valeqira. Ara ganipataa gaqira mutsa tana magemage ma na tobalka,⁴⁷ mara tsonikaea God, migira na tinoni tavosi sui ara gini padalokigira. Me pipi dani na Taovia e paboginia niqira alaala visana tinoni vaolu, igira aia nogo na Taovia e piloa na tobaqira.

A Petero ma Ioane Ara Ka Maurisia Kesa na Mane e Logu na Tuana

3 Kesa dani, tana tolu kiloko na ngulavi, na tagu i tana ara lavu nogo igira na Tsiu na vano lotu, mi kaira a Petero ma Ioane ara ka vano na nonginongi tana Vale Tabu.² Mi matana kesa na matsapana na Vale Tabu, aia ara soaginia na Matsapa Gailaka, e totu tana kesa na mane e logu na tuana tana maurina popono tuu kalina e botsa. Pipi dani ara tseba baa i tana, rongona ke totu me ke gini nono nina qolo i koniqira na tinoni ara sage i Vale Tabu.

³ Mi kalina na mane ia e reikaira a Petero ma Ioane ara ka sage, me nonoqolo ka koniqira.⁴ Mi kaira ara ka moro tatavata baa i konina, ma Petero e tsarivania, "!"Ko moromai ka konimami!"

⁵ Ma na mane logu e moro baa ka koniqira, me pada laka sauba kara ka tusuvania na qolo.⁶ Ma Petero e tsarivania, "Goena au tau saikesa tamanina sa qolo. Me sauba kau tusu baa vanigo moa nagua au tamani. !Kalina ia, tana asana a Iesu Kristo ni Nasaret, au ketsaligo ko tuu mo ko vanovano!"⁷ Me tangolia na limana madoa me tatatuuu. Mi tana tagu saikesa nogo ia na tuana ma na vatukobito na tuana na mane ia ara tavongani susuliga tugua.⁸ Me tsipudato me gini tuu na tuana, me tuturiga na vano bamai. Me sage kolukaira i Vale Tabu. E vanovano me tsiputsipu, me soalokia God.⁹ Migira na tinoni ara totu tana ara reivoa aia e vanovano dou, mara rongomia e soadoua

God.¹⁰ Mi kalina ara donagadovia laka aia nogo na mane vanga nono e totu sailagi i matana na Matsapa Gailaka, migira sui ara gini novo loki mara gini beke nagua vaga sagata e laba vania na mane ia.

Nina Goko a Petero tana Vale Tabu

¹¹ Ma na mane ia e tatango moa ka limaqira a Petero ma Ioane tana kovokovo ara soaginia Nina Kovokovo a Solomon, migira na tinoni sui ara gini novo mara ulomai tu koniqira.¹² Mi kalina a Petero e reigira na tinoni ara ulomai, maia e tuu me tsarivanigira, "Mane ni Israel igamu, e gua ti amu gini beke na reiana na omea iani? Megua ti amu bungutikagami sagata vaga ia? Ngatsu amu pada laka tana ka susuligamami segeni kagami, se tana ka nimami mana segeni kagami, te ami ka gini tangomana na nauana me gini vanovano dou na mane iani?"¹³ !Tagara saikesa! Mi tana susuligana moa tu niqira God a Abraham, ma Isaak ma Jakob, migira goto na mumuada sui, aia nogo e molokaea a Iesu na Dalena tana mararana loki. Migamu moa amu tuu mamu sauligia vanigira na taovia, mi muri mamu sove tania i matana a Pilate, atsa moa ti a Pilate e pedenogoa laka ke nusilea.¹⁴ A Iesu segeni moa e tabu loki me dou tsapakae, migamu amu sove tania, mamu nongia a Pilate laka ke muria nimui papada, me ke nusile vanigamu kesa na mane tukatso tuguna.¹⁵ Migamu, amu labumatesiginia aia na Taovia na pukuna na mauri. Maia God e maurisivisia tania na mate, mi kagami nogo ami ka sanga na reiana.¹⁶ Tana susuligana nogo na asana a Iesu te e gini tatagoto na tuana na mane logu iani. Ma na omea amu reia mamu dona e laba kalina ia, e laba tana rongona nogo kagami ami ka norua na susuligana na asana nogo aia. Tana noruana moa na asana a Iesu, te e gini dou na mane ia, vaga nogo igamu sui amu reinogoa.

¹⁷ "Mi kalina eni igamu na tasiqiu, inau au dona laka na omea igamu migira goto gamui tagao amu nauvania a Iesu, amu naua rongona moa amu voginia laka ase manana aia.¹⁸ God e katemainogoa i sau tana mangaqira na propete laka nina Mesia ke rota. Maia e laba nogo vaga.¹⁹ E dou kamu padasavi ma kamu pilovisutugua i konina God, ma kara gini tanusi nimui sasi. Me ti kamu navaganana ia,²⁰ maia na Taovia sauba ke ragosi visutugua na tobamui, me ke molovisu vanigamu a Iesu, aia nogo na Mesia aia God e vili manogatinogoa vanigamu.

²¹ "Ma nina aqo nogo aia ke totu kalavata i gotu poi ke tsau na tagu i tana God ke vaolusigira pipi na omea sui, vaga aia e katemainogoa tana mangaqira na propete ni oka.²² A Moses e goko vaga iani me tsaria: 'Na Taovia nimui God, sauba ti ke moloa vanigamu kesa na propete, vaga nogo e molomaiau inau, maia ke tinoni ni gamu segeni nogo. Ma nimui aqo igamu, ka-

mu rongomangana pipi tana omea sui sauba aia ke tsaria vanigamu. ²³ Me ti aseki ke tau muria na omea aia ke tsaria, tinoni vaga ia, sauba kara tsonitsunaa tanigira nina tinoni God, ma kara matesia.'

²⁴ "Migira sui pipi na propete, tsau i konina a Samuel, migira goto ara mai i murina aia, igira sui ara tamani na goko e talumai i konina God. Migira nogoria ara katemaigira na omea ara laba nogo tana tagu eni.

²⁵ "Ma na omea God e vekea tana mangaqira na propete ara kalegamu goto igamu, mamu gini tamani-pata i laona nina taso God aia e gini vaitasogi kolugira na mumuamui i sau. Vaga nogo aia e vekevania a Abraham kalina e tsaria, 'I laona na puku i koniqira na kukuamu nogo igoe, ti inau sauba kau vangalaka vanigira na tinoni sui i barangengo.' ²⁶ Maia nogo na rongona ti God e vilia nina Maneaqo ia, me moloa ke laba idatalu vanigamu igamu, rongona aia ke sauvanigamu nina vangalaka, ti pipi kesa vidamui ke gini pilotoba tania nina sautu sasi."

Ara Tangolikaira a Petero ma Ioane

4 Kaira a Petero ma Ioane ara ka gogoko moa vanigira na toga, te ara labamai visana na manetabu, kolua niqira taovia na mane matali Vale Tabu, me visana goto na Sadiusi. ² Migira ara rongomisavi sosongolia ka niqira goko na apostolo kaira, ara ka gini sasani tinoni tana rongona na maurivisuana a Iesu tania na mate, me gini labamaka laka igira goto ara mate nogo sauba kara maurivisutugua. ³ Te ara tuu mara tangolikaira, mara molokaira tana vale sosori pitua na dani i muri, rongona e bongi loki nogo. ⁴ Mara danga rago nomoa na tinoni ara rongomia ka niqira sasani mara gini tutunina; mara tsaulia nogo gana ngongo tsege na toga na tinoni.

⁵ Mi tana dani ngana, migira niqira taovia na Tsiu, ma niqira tinoni lokiloki, migira goto na tarai na Ketsa ara saikolu sui i Jerusalem. ⁶ Mara gokosai kolukaira na Mane Tabu Loki a Anas ma Kaipas, mi kolukaira goto a Ioane ma Aleksader, migira goto visana gana valekolu na Mane Tabu Loki. ⁷ Ara adikaira na apostolo, mara turuvaginikaira i mataqira mara veisuakaira, "Egua? ?Laka amu ka naukoeguania na omea iani? ?Me laka na susuliga gua amu ka tamanina kagamu, se tana asana aseki amu ka gini aqo?"

⁸ Ma Petero e gini dangatovu nogo na Tarunga Tabu, me tuu me gokovisu vanigira me tsaria, "Igamu na taovia, migamu goto na tinoni lokiloki amu totu ieni, ⁹ ti vaga igamu amu torogoko ka konimami kagami i dani eni tana rongona na aqo dou ami ka nauvania na mane logu iani te e gini dou tugua na tuana aia, ¹⁰ eo, me ti vaga ia, me dou ti kamu donadoua igamu sui, ma kara donadougotoa igira sui na tinoni ni Israel, laka aia na mane e tutuu i matamui ieni, aia e gini tsauli

douvisutugua tana susuligana nogo na asana a Iesu Kristo ni Nasaret, aia nogo igamu amu pogaa tana gai ulutaligu, maia God e maurivisutugua tania na mate.

¹¹ A Iesu, aia nogo ara gini goko tana Mamare Tabu tana goko iani,

'Aia na vatu igamu na mane logovale amu tsoniligilea vaga moa ti na omea tagara sa rongona, maia tsotsodo nogo na vatu ia e lia na vatu tamani rongona pukuga baa vanigira sui.'

¹² Mi konina segeni lelee moa aia, igita a dona ka tsodovulagia na mauri saliu. Mi laona na barangengo popono e tagara saikesa goto ke kesa na soa God ke molovania kesa na tinoni ke susuliga na vagamaurisida."

¹³ Migira sui na tinoni loki tana Saikolu ara gini novo loki na reiana ka niqira malagai kaira a Petero ma Ioane, ma na rongomiana laka kaira ara ka tinoni lee moa, mara ka tau lelee sasani sa nauna. Migira ara padatugua laka kaira nogo ka ruka gana dulikolu a Iesu.

¹⁴ Me utu vanigira kara tsaria sa omea rongona ara reia baa na mane logu aia e douvisutugua, e tutuu kolukaira a Petero ma Ioane. ¹⁵ Te ara ketsalikaira kara ka rutsu talu moa i tano. Migira ara tuturiga na vaigokovigi segeniqira i vale. ¹⁶ Mara vaiveisuagi mara tsaria, "Vaga ia, ma ka guanikaira na mane karania? Pipi sui na tinoni i Jerusalem ara dona laka kaira nogo ara ka aqosia na valatsatsa loki iani, me utugana vanigita igita na tiapoiana. ¹⁷ Me ti vaga ka ngaoa igita na tukapusiana na omea vaga ia, me ke tau gini rarasa bamai goto i laoqira na tinoni, me dou baa ti ka parovatavikaira kara ka laka saikesa goto na gini goko tana asana a Iesu."

¹⁸ Mara soavisukaira tugua i vale, mara ketsalikaira laka kara ka laka saikesa goto na gini goko, se na gini sasani tana asana a Iesu. ¹⁹ Mi kaira a Petero ma Ioane ara ka tsarivanigira, "Igamu segenimui kamu pedea nagua e goto i matana God: laka kami ka rongomangamui igamu, se laka kami ka rongomangana God. ²⁰ Mi kagami e utu saikesa kami ka kuti na gini goko na omea ikagami segenimami nogo ami ka reia mami ka rongomia." ²¹ Migira tana Saikolu ara parovatavikaira tugua, mi muri mara nusilekaira, mara ka vano. Igira ara reia laka e utugana na kedekaqira, na rongona igira sui na toga ara gini tsonikaea God tana rongona na valatsatsa ara ka naua kaira.

²² Ma na mane e gado i konina na valatsatsa ia, e liusinogoa vati sangavulu na ngalitupana.

Niqira Nonginongi na Tinoni Tutuni

²³ Mi murina ara mololekaira a Petero ma Ioane, mi kaira ara ka visutugua i koniqira ka gaqira totukolu. Mara ka turupatuna vanigira na omea sui igira na taovia migira na tinoni lokiloki ara tsarivanikaira. ²⁴ Mi

kalina igira na tinoni tutuni ara rorongongo vaga ia, me tsaku ara nonginongi kolu vania God mara tsaria, "Igoe nogo na Taovia, mo volagira na baragata ma na barangengo, na tasi ma na koo, migira na omea sui i laoqira. ²⁵ Igoe goto nogo o gokoginia na mangana na mumuamami a David, aia nimu mane adigoko igoe, kalina na Tarunga Tabu e mararasia, maia e tsaria na goko vaga iani,

?Matena gua ara gini kore loki igira na tinoni ni ver-
atavosi,

me matena gua na tinoni girani ara vorolea gana
mate na Taovia?

²⁶ Igira na taovia loki ni lao eni ara vangarau
manogati segeniqira,

migira na tagao sui ara saikolu, gana ti kara tukapu-
sia na Taovia God ma nina Mesia.'

²⁷ "Me laba saikesa vaga nogo, kalina kaira a Herod
ma Pontius Pilate ara ka labasai tana vera loki iani,
kolugira na tinoni ni Israel ma na tinoni ni veratavosi
goto, mara voroa gana mate a Iesu na Dalemu Tabu,
aia o vili segenimu nogo ke lia na Mesia. ²⁸ Igira ara gi-
ni saikolu rongona kara naua na omea sui, vaga nogo
igoe tana susuligamu ma nimu kili segeni, o pede
manogatinogoa kara naua. ²⁹ Eo, mi kalina eni nogo
Taovia, ami nongigo ko rongomia niqira goko igira ara
area laka sauba kara rotasigami igami, mo ko tami-
vanigami igami nimu tinoni, kami gini malagai na
tsarivulagiana babaa nimu Turupatu Dou. ³⁰ Ko
saukaea na limamu susuliga, mo ko maurisiginigira na
lobogu, mo ko tamia kara laba babaa na omea ganata-
ga ma na valatsatsa tana asana a Iesu aia nimu
Maneaqo Tabu."

³¹ Mi kalina ara nonginongi sui vaga ia, me kasisi po-
pono na nauna tana ara totusai. Me dangaliginigira na
Tarunga Tabu, mara gini malagai na rasavaginiana ba-
mai nina Turupatu Dou na Taovia.

Igira na Tinoni Tutuni Ara Vaipatagi Niqira Omea Lev- olevo

³² Igira sui na tinoni tutuni ara tobasai saikesa pipi
tana omea sui. Me tagara sa vidaqira ke tsaria laka ni-
na omea aia e tamanina e tamani segeni. Igira sui
moa ara vaipatagi pipi niqira omea levolevo. ³³ Migira
na apostolo ara goko susuliga babaa tana rongona na
maurituguana a Iesu na Taovia, maia God e gini van-
galaka sosongo vanigira sui. ³⁴ Tagara goto sa vidaqira
ke noga sa omea. Igira ara tamanina na kao se na vale
ara tsabirigira, ³⁵ ma na qolo ara tsodoginia ara sau-
vanigira na apostolo. Migira ara tuvarivotagira na qo-
lo, me pipi sei e adia nagua ke tugu vania na maurina.

³⁶ Me nauvaganana goto a Josep, aia kesa tana duli
konina a Levi, e botsa i Siprus, maia igira na apostolo
ara soaginia a Barnabas, ma na soa ia na papadana

"Malagaisia." ³⁷ Ma Josep goto e tsabiria kesa nina kao,
me tsodo qolona, me tusua na qolo popono vanigira
na apostolo.

Kaira a Ananias ma ko Sapira

⁵ Mi tana e totu goto kesa na mane, a Ananias na
asana, kolua na tauna ko Sapira, kaira ara ka
tsabirigotoa na turina ka niqira kao. ² Mi kaira tauna
ara ka patagokona, mara ka tangolivisia vanikaira
segeni na turina na qolona ka niqira kao, mara ka sau-
na turina moa vanigira na apostolo.

³ Ma Petero e dona segenina nogo nagua kaira ara
ka naua, te e tsarivania a Ananias, "?Ananias, matena
gua igoe o tamivania Satan ke sage i tobamu me ke
tubulaginigo, mo gini peroa na Tarunga Tabu, mo tan-
golivisia na turina na qolo na vovolina nimu kao?

⁴ ?Egua laka tana idana, kalina igoe o tau vati tsabiria
moa nimu kao, me laka na kao ia e tau nimu kao
segeni moa igoe? ?Mi murina igoe o tsabiria nimu kao,
ma na qolo o tsodoginia, laka o tau tamanina moa
igoe ko gini aqo vaga igoe segenimu o ngaoa? ?E
koegua ti o pada ko naua na omea vaga ia? !Igoe o tau
pero tinoni, o peroa God!"

⁵ Ma Ananias e rongomia na goko vaga ia, me puka
me mate saviliu. Migira sui ara rongomia na omea va-
ga ia e laba, mara gini matagu mate. ⁶ Ara tuu visana
na borau, mara tsaboroa na konina a Ananias, mara
tsebavanoa mara qilua.

⁷ Putsi moa tolu na kiloko i muri, me mai goto ko
Sapira, aia na tauna a Ananias. Maia e tau vati dona
moa na omea e laba, me sagemai goto i vale. ⁸ Ma Pe-
tero e veisuagotoa, "?Igoe ko tsarivaniau, laka iani no-
go na matena popono amu ka adia kagamu savamu
tana vovolina ka nimui kao?"

Me tsaria na daki, "Eo, iani nogo na matena popono."

⁹ Ma Petero e tsarivania, "?Egua vaga ti kagamu
savamu amu ka tamia na tovoleana na Tarunga Tabu?
Igira na borau ara vasini moa visu na qilua savamu
ara totu pitu nogo i matsapa. !Me sauba kara tsebago
goto igoe!"

¹⁰ Mi kalina nogo ia, e puka goto na daki i tuana a Pe-
tero, me mate. Migira na borau ara sage i vale, mara
reia laka e matepitsu nogo, mara tsebavanogotoa aia,
mara qilua i ligisana na savana. ¹¹ Igira sui na tinoni tu-
tuni, migira na toga sui goto ara rongomia na omea e
laba, mara matagu mate sui.

Na Valatsatsa ma na Omea Ganataga

¹² Ara danga sosongo na valatsatsa ma na omea
ganataga ara naua igira na apostolo i mataqira na to-
ga. Igira sui na tinoni tutuni ara saikolu i laona nina
Kovokovo a Solomon. ¹³ Me tagara kesa vidaqira igira
ara tau vati tutunina, ke malagai na sangasage tana

niqira saikolu na tinoni tutuni, atsa moa ti ara rongominogoa laka na tinoni sui ara tsonikaegira igira. ¹⁴ Mara danga babaa goto na mane ma na daki ara tutunina na Taovia, mara sangasage me gini pabo babaa niqira saikolu na tinoni tutuni. ¹⁵ Ma na rongona nogo na valatsatsa ara naua igira na apostolo te na tinoni ara tsebagira na tinoni lobogu kolu nigeqira, mara mologira tana sautu na rongona ti vaga kalina ke liu-mai a Petero ma na nununa aia ke ungasigira.

¹⁶ Mara danga goto na tinoni ara laba, na taluna tana vera polia i Jerusalem. Ara adimaigira na tinoni lobogu, migira goto e sageligira na tidao seko, migira sui ara mauridou visutugua.

Ara Rotasigira na Apostolo

¹⁷ Maia na Mane Tabu Loki kolugira nina sasanga, igira nogo na tinoni loki tana alaala na Sadusii, ara masugu loki baa vanigira na apostolo; mara lave sautuna na tukapusiaqira. ¹⁸ Mara tuu, mara tangoligira na apostolo, mara mologira tana vale sosori. ¹⁹ Mi tana bongi ia, ma na angelo na Taovia e sangavia na matsapana na vale sosori, me adirutsumigira i tano. Maia e tsarivanigira, ²⁰ "Kamu baa, ma kamu tuu i laona na Vale Tabu, ma kamu turuputuna vanigira na tinoni tana rongona na mauri vaolu iani." ²¹ Migira na apostolo ara muria na omea e tsaria na angelo, mi tana matsaraka rovorovo mara sage tana Vale Tabu, mara tuturiga na sasani tinoni.

Maia na Mane Tabu Loki kolugira gana sasanga, ara soamaigira na tinoni loki sui. Mara mologoko vanigira na mane pitu vale sosori, kara adimaigira na apostolo. ²² Mi kalina igira na mane adigoko ara laba tana vale sosori, ara tau lelee reia sa apostolo ke totu i laona na vale sosori, te ara visu, mara tatamanga vanigira tana Saikolu. ²³ Mara tsaria, "Kalina igami ami tsau tana vale sosori, mami reiragoa na vovongona ara ravekakaisi sosongolia, migira sui na mane matali vale sosori ara tototu pitu matsapa. !Mi kalina ami sangavia na matsapa mami morosage, mami tau lelee reia ke kesa i laona!"

²⁴ Kalina igira na taovia na lotu, ma niqira taovia na mane matali Vale Tabu ara rongomia na omea iani, ara gini beke na omea vaga e laba vanigira na apostolo. ²⁵ Mi tana e sagemai kesa na mane me tsaria, "!Kamu rorongong igamu! !Na mane igira igamu amu mologira tana vale sosori, i tana nogo ara totu i laona na Vale Tabu mara sasanigira na tinoni!" ²⁶ Maia gaqira taovia na mane matali Vale Tabu kolugira nina tinoni, ara vano tana Vale Tabu, mara adivisumaigira na apostolo. Ara tau turu sosongoligira, rongona ara matagunigira na tinoni laka kara tau taiginigira na vatu. ²⁷ Ara adisagegira na apostolo i laona na vale, mara turuvaginigira i mataqira tana Saikolu. Ma na Mane Tabu Loki e

tuu me torogoko i koniqira. ²⁸ E tsaria, "Igami ami parovatavigamu kakai nogo laka kamu tau goto gini sasani na soa iani. !Kamu reia nagua amu naua! Amu tovusiginia na Jerusalem popono nimui sasani. !Mamu ngaogotoa laka igami kami gini loaga tana mateana na mane iani!"

²⁹ Ma Petero, migira na apostolo tavosi, ara gokovisu mara tsaria, "Ke ida talu na rongomangana God, mi muri ti na rongomangaqira na tinoni. ³⁰ Aia niqira God na mumuada, aia nogo e maurisivisua a Iesu tania na mate, murina igamu amu labumatesia kalina amu pogaa tana gai ulutaligu. ³¹ God e adikaea tana madoana, me moloa ke Taovia me ke vagamaurisigita, me ke sauvanigira na tinoni ni Israel na sasaga gana kara pilotoba, ma kara gini tanusi niqira sasi. ³² Igami ami sanga na donapata na omea vaga girani, eo, igami ma na Tarunga Tabu, aia nogo nina vangalaka God vanigira igira ara rongomangana."

³³ Kalina igira sui tana Saikolu ara rongomia na goko vaga ia, mara gini kore loki sosongo goto baa, mara ngaoa kara labumatesigira na apostolo. ³⁴ Maia e kesa i laoqira aia na Parisii, a Gamaliel na asana, aia gana aqo na sasani Ketsa, migira na tinoni sui ara padaloki sosongolia, aia e tudato i laoqira tana Saikolu, me ketsaligira kara adirutsumigira talu na apostolo i tano.

³⁵ Maia e goko vaga vanigira tana Saikolu, "Gaqu duli igamu na mane ni Israel, ke reigamu dou tana rongona na omea amu pada na nauvaniaqira na mane girani. ³⁶ Kamu padatugua e tau vati oka sagata moa e laba kesa na mane, aia a Teudas na asana. E koesegenina laka aia gaqira lokina visana. Mara vati sangatu na mane ara saimai i konina aia, mara sangaa. Maia ara matesia, migira ara tsarimurina ara viri tsogo saranga bamai, me gini sui lee na omea aia e tsakeria. ³⁷ Mi murimai tana tagu na maresoa, me laba goto kesa na mane segeni, a Judas na mane ni Galilii, maia e raqa alaala goto. Mara labumatesigotoa aia, mara viri tsogo saranga goto igira sui ara tsarimurina. ³⁸ Vaga ia, miani tana omea iani, inau au tsarivanigamu, kamu laka na tovoleana na nauvaniaqira sa omea na mane girani. !Molegira moa! Ti vaga na omea ara vaturia se ara naua ke talu moa tana tinoni lee, me sauba moa ke nanga lee. ³⁹ Me ti vaga na omea ara naua igira e talumai i konina God, me utu saikesa igamu kamu tangomana na tukapusiaqira. !Ke reigamu dou, sei dona kamu tau tovolea na tukapusiana nina aqo God!"

Mi tana migira sui ara muria na omea vaga e tsarivanigira a Gamaliel. ⁴⁰ Mara soasagegira tugua i vale na apostolo mara ramitsigira, mara ketsaligira kara tau goto gini goko tana asana a Iesu. Mi muri mara tamigira kara vano moa. ⁴¹ Migira na apostolo ara vanoligi tania na Vale na Saikolu na Togigoko, mara magemage loki rongona God e tamivanigira kara tsodorota tana rongona nogo na asana a Iesu. ⁴² Me

pipi dani moa i laona na Vale Tabu mi valeqira goto na tinoni, igira ara tau kuti na sasani tinoni ma na gini turupatuna na Turupatu Dou tana rongona a Iesu na Mesia.

Ara Vilitugira Vitu na Mane Sasanga

6 Kesa tana dani i murimai, kalina ara danga mara pabo babaa na tinoni tutuni, me botsa laba kesa na vaiganigi ka levugaqira igira na Tsiu ara gini goko na goko Grik migira na Tsiu laka nogo. Migira na Tsiu ara goko Grik ara tsaria laka igira niqira daki tinamate ara noga lee pipi dani tana votaolo gana na voli mutsa. ² Te ara tuu igira na sangavulu ruka apostolo, mara soasaigira na alaala popono na tinoni tutuni mara tsarivanigira, "Na aqo na reitutugu qolo e tau ulagana ke tukapugami gami tana nimami aqo na gini turupatuna na gokona God. ³ E dou baa tasimami gamu, ti kamu vilitugira kara tu vitu na mane i laomui segeni nogo igamu, tugira igamu amu donadouginitugira nogo, laka e dangali tovutugira nogo na Tarunga Tabu, mara tu sasaga loki. Migami, kami molovanitugira nogo na aqo na reitutugu qolo. ⁴ Eo, me vaga ia, migami kami gini boe saikesa moa na nonginongi ma na gini turupatuna na gokona God."

⁵ Migira na alaala popono ara tabedoua na omea ara pedea igira na apostolo. Mara vilia a Stivin, aia kesa na mane e dangali tovunogoa na tutuni ma na Tarunga Tabu, kolutugira goto a Pilip, ma Prokorus, ma Nikanor, ma Timon, ma Parmenas ma Nikolaus ni Antiok, aia e tau na Tsiu me sangasage nogo tana niqira lotu na Tsiu. ⁶ Na alaala popono ara sautugira na mane tugirani vanigira na apostolo. Migira na apostolo ara nonginongi vanitugira, mara moloa limaqira i tu lovaqira.

⁷ Me vaga ia, ma na gokona God e gini tavosa bamai, mara danga babaa na tinoni i Jerusalem ara lia tinoni tutuni. Mara danga goto na manetabu ara tutunina a Iesu.

Ara Tangolia a Stivin

⁸ A Stivin aia e kesa na mane God e vangalaka sosongo vania, ma na susuligana God nogo e totu i konina. Maia e naugira danga na valatsatsa loki ma na omea ganataga i laoqira na toga. ⁹ Te ara tuu visana mara vaimangabarigi kolua, igira nogo visana na Tsiu ara talumai i Sirene mi Aleksadria, mara sangasage kesa tana saikolu na lotu ara soaginia niqira saikolu na lotu igira na Tinoni Tanusi. [†] Igira, migira goto na Tsiu tavosi ara talu tana butona momoru ni Silisia mi Asia, ara tuturiga na vaiganigi koluana a Stivin. ¹⁰ Ma na Tarunga Tabu e saubania a Stivin na sasaga loki gana

[†] "Tinoni Tanusi" Igira na tinoni Tsiu ara totu tseka tana idana, mi muri mara totu tanusi tuga.

na goko mamatsa, mara tau tangomana na suaman-gana.

¹¹ Te igira ara tuu, mara volidodogira visana niqira tinoni, rongona kara baa ma kara tsarivaganana, "Igami, ami rongomia na mane ia e goko levolevo kalea a Moses me kalegoa God!"

¹² Ma na gokopero vaga ia, e asia na tobaqira na toga, migira goto na tinoni loki ma na tarai na Ketsa. Te ara baa, mara tuanunu i matana Stivin mara tangolia, mara adivanoa i matana na Saikolu. ¹³ Mara adisagegira goto visana na mane gana kara botsangia na gokopero tana rongona ia, ma kara tsarivaganana, "I!Na mane iani pipi kalina e goko levolevo vania moa nida Vale Tabu, me vanigotoa nina Ketsa a Moses!

¹⁴ I!Mami rongomia aia e tsarigotoa laka aia na mane ia, a Iesu ni Nasaret, aia sauba ke toroveoa na Vale Tabu, me ke oligira sui lakalaka nida sasaga ni sau, igira a Moses nogo e tusudatomaia vanigita!"

¹⁵ Igira sui na tinoni ara totu i laona na Saikolu tana dani ia, ara moro tatavata baa i matana a Stivin, mara reia laka na matana e maka saikesa vaga na matana kesa na angelo.

Nina Goko a Stivin

7 Me tuu na Mane Tabu Loki, me veisuaa a Stivin, "Egua, laka ara mana sui na omea vaga igira ara keligini vanigo?"

² Me gokovisu a Stivin me tsaria, "I!Gamu na tamaqu ma na tasiq, kamu rorongou dou! Kalina a Abraham na mumuada e totu moa i Mesopotamia me tau vati ba totu i Haran, maia God e laba vaninogoa tana mararana loki. ³ Me tsarivania, 'Ko mololegira na kamamu ma na veramu, mo ko vano tana kao inau sauba kau saubvanigo.' ⁴ Maia Abraham e mololea na verana, me ba totu i Haran. Mi murina e mate na tamana, ma God e ngisia a Abraham ke totu tana kao ieni i tana amu tototu igamu kalina eni. ⁵ Ma God e tau moa vati saubania a Abraham sa tabana kao laka ke lia na tamanina, atsa moa goto sa nauna tetelo, tagara goto. Ma God e vekea moa vania laka sauba nomoa ke saubania ti aia ke tamanina migira goto na kukuana. Mi kalina God e naua na veke iani vania a Abraham, maia Abraham e tau vati tamani dalena. ⁶ Miani nogo na goko God e tsarivania, 'Igira na kukuamu, sauba kara ba totu kesa tana vera ara tamanina na tinoni tavosi, mi tana kara lia niqira tseka igira na tinoni ni tana. Mi tana sauba kara rotasigira i laona vati sangatu na uvi. ⁷ Minau sauba kau tuu, ma kau kedegira na tinoni ara nautsekagira na kukuamu igoe. Mi muri baa, me sauba kara vanoligi tania na vera ia, ma kara mai ma kara samamsama vaniau inau tana nauna ieni nogo.' ⁸ Mi muri, ma God e vania a Abraham na aqo tabu na paripapadana, aia na papadana ka niqira

vaitasogi kaira God ma Abraham. Mi kalina e botsa a Isaak, ma Abraham e paripapadana tana alunina dani. Ma Isaak e paripapadana a Jakob, ma Jakob e paripapadana tugira sangavulu ruka na dalena, igira nogo na mumuada loki.

⁹“Mi tugira na dalena a Jakob ara tu masugu vania a Josep aia nogo e kesa tu tasiqira. Mara tu tsabiria, migira na tinoni ara volia a Josep ara tsekavanoa i Ejipt. Maia God e totu sailagi kolua a Josep me sangadoua, ¹⁰ me gini putsi tanigira pipi na rota sui ara mai gadovia. Ma God e sauvania a Josep na sasaga loki, rongona ti na taovia tsapakae ni Ejipt ke reingaoginia kalina aia ke laba i matana. Maia na taovia tsapakae e molovania a Josep ke taovia tagao tana vera popono, mi tana valena segeni goto na taovia tsapakae ia.

¹¹“Me liu na uvirau tana vera popono ni Ejipt mi Kanaan, me gadovigira na rota loki. Migira na mumuada ara tau tangomana kara tsodoa sa mutsa kara gania. ¹² Mi kalina a Jakob e rongomia laka i Ejipt moa e totu na mutsa, te aia e tuu, me molovanogira na dalena kara baa i tana, igira nogo na mumuada igita. Miani nogo na idana niqira labavaolu i Ejipt. ¹³ Mi tana rukana na labaqira i tana, te a Josep e sauvulagi segenina vanigira na tasina kara donaginia. Mi tana goto na taovia tsapakae ni Ejipt e sanga na donaginiaqira laka igira na tasina a Josep. ¹⁴ Ma Josep e mologoko baa vania a Jakob na tamana, me vailivugira sui na tamana ma na valena popono, igira ara vitu sangavulu tsege na tinoni kara mai sui i Ejipt.

¹⁵“Maia Jakob e baa i Ejipt, mi tana, aia migira sui goto na dalena ara mate. ¹⁶ Ma na koniqira ara adivanogira i Sekem. Mi tana ara qilugira tana qilugilu nogo aia Abraham e voliginia visana na qolo i koniqira na duli konina a Hamor.

¹⁷“Mi kalina e varangi mai nogo na tagu i tana God ke manalia nina veke e nauvaninogoa a Abraham, migira nida tinoni ara totu i Ejipt ara danga nogo mara pabo babaa. ¹⁸ Migira ara totu dou i tana, poi tsau kalina e kesa segeni na taovia tsapakae e tagao tana vera ni Ejipt, maia e tau donaginia a Josep. ¹⁹ Maia e perobulesigira me rotasi sosongoligira na mumuada, me raigira kara tsoniligigira niqira meomeo kara gini mate lee sui. ²⁰ Mi tana tagu vaga nogo ia, e botsa a Moses aia kesa na baka laka rago. Me tolu lelee moa na vula e totu ka koniqira kaira na tamana ma na tinana. ²¹ Mi kalina ara molo tabaligia maia na dalena daki na taovia tsapakae e rugia me adia i valena, me kutia vaga saikesa nogo ti na dalena e vasua. ²² Vaga ia, ma Moses e sasani, me gini donadougina pipi na sasaga loki ma na omeomea sui tana vera mi laoqira na tinoni ni Ejipt. Me lia na tinoni loki kakatu, me susuliga tana nina goko ma nina aqo sui.

²³“Mi kalina e tsau nogo tana vati sangavulu laka na ngalitupana, ma Moses e pada ti ke baa me ke tsigovi-

gira gana vera kolu na Israel. ²⁴ Mi kalina e baa, me reia kesa na Ejipt e rotasilea kesa na Israel. Maia e tuu me sogogana na mane ni Israel, me labumatesia na mane ni Ejipt. ²⁵ E pada laka igira na kamana segeni nogo kara padagadovia laka aia nogo na mane aia God e vilia ke gini maurisigira tania niqira totu tseka. Mara tau moa padagadovia igira. ²⁶ Mi tana dani i muri, maia e tsodokaira ara ka ruka na Israel ara ka vailabugi. Maia e tovoa ke lauvotakaira. Me tsarivanikaira, ‘Kamuna, kamu ka rorongono! Kagamu sui moa na Israel. ?Egua ti amu ka vailabugi vaga ia?’ ²⁷ Maia kesa, aia e ratsia na vailabugi, e surukeliligia a Moses me veisuaa, ‘?Asei e molovanigo ko taovia mo ko pedekagami?’ ²⁸ ?Laka o ngaoa ko labumatesiau vaga o labumatesinogoa na mane ni Ejipt inoa?’ ²⁹ Mi kalina a Moses e rongomia na goko vaga ia, maia e tuu me tsogoligi tania na vera ni Ejipt, me ba totu tana vera ni Midian. Me tauga tana, me tamanina ruka na dalena mane.

³⁰“Me putsi vati sangavulu na uvi, me kesa na angelo e laba vania a Moses tana gai iruiru i laona na legai mangu, i ligisana na vungavunga ara soaginia Sinai. ³¹ A Moses e gini novo na omea e reia, me garu baa varangisia ti ke gini momoro dou baa. Me rongomia na gokona God e tsarivanja, ³² ?Inau niqira God na muamuamu, tu niqira God a Abraham, ma Isaak, ma Jakob.’ Ma Moses e matagu mate, me tau goto malagai na moro baa i konina. ³³ Ma na Taovia e tsarivanja a Moses, ‘Ko tsoraligia gamu porotua, rongona na kao i tana o tuu kalina ia, na kao tabu. ³⁴ Au reia na rota loki e gadovigira niqiu tinoni i Ejipt, mau rongomia niqira tangitangi, mau gini tsunamai kau maurisigira. Ko mai kalina eni igoe, ma kau molovanogo ko visubatugua i Ejipt.’

³⁵“Ma Moses, aia nogoria ara sove tania igira na tinoni ni Israel kalina ara tsarivanja, ‘?Asei e molovanigo igoe ko taovia mo ko pedegami?’ Ma Moses, aia goto nogo na mane aia God e molomaia ke taovia me ke tagaovigira nina tinoni, me ke sangagira kara gini tanusi tanigira na Ejipt, ginia nina sasanga na angelo aia e laba vaninogoa tana gai iruiru. ³⁶ Maia goto nogo e raqagira na tinoni tania na vera ni Ejipt, me naugira danga na valatsatsa ma na omea ganataga i Ejipt mi tana Tasi Tsitsi, mi laona goto vati sangavulu na uvi tana legai mangu. ³⁷ A Moses nogo e tsarivanigira na tinoni ni Israel na goko vaga iani, ‘God sauba ke molovanigamu kesa na propete, vaga nogo e moloau inau, maia sauba ke kesa nogo na tinoni ni gamu segeni nogo.’ ³⁸ Maia nogo e totu kolugira na tinoni ni Israel tana legai mangu. I tana nogo e totu kolugira na mumuada, me kolugotoa na angelo e goko vania tana Vungavunga Sinai. Maia goto nogo e adia i konina God na tsaqina na goko na mauri ke gini tusumaigira vanigita.

³⁹ "Baa, migira na mumuada igita, ara sove na rongomiana mara padangaoa moa laka kara visutugua i Ejipt. ⁴⁰ Mara tuu, mara tsarivania a Aaron na tasina nogo a Moses, 'Ko aqosivanigami kara visana na god ma kara idagana sautu vanigami. Igami, ami tau dona nagua e laba vania na mane vaga aia Moses, aia e adiligigami tania i Ejipt.' ⁴¹ Mi tana nogo ara aqosia kesa niqira titinoni tana rereina na buluka ke lia gaqira god, mara samasama vania, mara aqosia na kavomut-sa na mani tsonikaeana na omea ara aqosi segeniqira nogo. ⁴² Maia God e gini piloligi tanigira, me mololegira kara samasama vanigira na veitugu i gotu, vaga nogo ara marea tana niqira papi na propete mara tsaria, 'Igamu na tinoni ni Israel! E vati sangavulu na uvi amu totu tana legai mangu, mamu labu buluka mamu tau gini kodoputsa vaniau inau.

⁴³ Eo, amu tsebaa nina valepolo na god Molek, ma na nununa nina veitugu nimui god Repan; igira nogo nimui god amu aqosigira mamu samasama vanigira.

Aia nogoria na rongona ti inau sauba kau tsialigigamu, ma kamu gini totu tsinogo tabana baa i Babilon.'

⁴⁴ "Igira na mumuada ara tamanina na Valepolo ngiti papadana laka God e totu kolugira tana legai mangu. Ara aqosia na valepolo ia vaga nogo God e raiginia a Moses na nauana. Mara aqositugua na rereina na omea a Moses e reivulaginogoa. ⁴⁵ Mi muri, migira na mumuada, igira nogo ara adidatoa na valepolo ia i koniqira na tamaqira, ara kalagaia kolugira kalina ara vano kolua a Josua, mara laua niqira kao na tinoni tavosi i tana nogo God e ida na tsialigiqira na tamani na pukuga. Mara moloa tana na valepolo ia, me totu i tana tsaumai kalina a David e taovia tsapakae. ⁴⁶ Ma David e dou i matana God, me nongia ke tamia na logoana kesa na vale dou vania nina God a Jakob. ⁴⁷ Ma Solomon moa, aia e logoa na valena God.

⁴⁸ "Ma God, aia na Taovia i Gotu Vasau, e tau totuvia na vale ara logoa igira na tinoni, vaga nogo e marea na propete me tsaria,

⁴⁹ 'Na baragata aia niqiu sasana na mani totu, e tsaria na Taovia,

ma na barangengo niqiu sasana na mani tsotso. ?Ma na vatana na vale koegua kamu logovaniau igamu?

?Miava na nauna kamu molovaniau tana kau totu?

⁵⁰ ?Laka au tau aqosi segeniqiu nogo inau na omea sui girani?' "

⁵¹ Maia Stivin e tsarigotoa vanigira igira na tinoni ara tangolia, "ITinoni vanga vo rorongu igamu! !Vanga pono sagata na tobamui! ?Megua te e ire vaga na kulimui, mamu gini tau rongomia na gokona God? Igamu amu usuli saikesaligira na mumuamui. !Igamu goto amu sove pipi kalina na rongomangana na

Tarunga Tabu! ⁵² Kamu soamaia na asana kesa vidaqira na propete igira na mumuamui ara tau rotasi sosongolia. Eo, ara labumatesigira igira sui nina mane adigoko God, aia God e molomaigira nogo i sau, kara katevulagia na maiana aia e kesa sauba ke rongomidou saikesalia na mangana. Mi kalina eni, igamu amu sauligia mamu labumatesia. ⁵³ !Igamu tsotsodo, amu adinogoa nina Ketsa God, na Ketsa igira na angelo ara aditsunamai vanigamu, mamu tau lelee goto gini boe na muriana!"

Ara Taimatesia a Stivin

⁵⁴ Migira sui na tinoni loki ara totu tana ara rongomi vatavia kalina e goko a Stivin, me gini momosa na tobaqira, me galasigira, mara gati vatavia na livoqira i matana tana kore. ⁵⁵ Ma Stivin, na Tarunga Tabu e dangali tovunogoa, maia e morodato i gotu, me reia baa na mararana God ma Iesu e tutuu tana madoana God. ⁵⁶ Me tsarivanigira, "IE! !Igamu kamu reia! !Inau au reia baa na baragata e ova, ma na Dalena Tinoni e tutuu tana madoana God!"

⁵⁷ Migira ara gu loki baa, mara pontiginia na limaqira na kuligira. Mara viri takaro baa i konina Stivin, ⁵⁸ mara tangolia, mara raqaligia tania na vera, mara taiginia na vatu. Migira ara sanga na taiana ara moloa na poloqira i tuana kesa na borau, a Saul na asana. ⁵⁹ Mara taia babaa a Stivin, maia e soaa na Taovia me tsaria, "ITaovia Iesu, ko adia na tidaoqu!" ⁶⁰ Me tsunatuturu, me gokodato me tsaria, "ITaovia! !Ko laka na padatuguana na sasi ara naua na tinoni girani!" E goko sui vaga ia, me matepitsu.

8 Me dou moa na tobana a Saul na rongona ara taimatesia a Stivin.

A Saul e Takuvigira na Kristiano

Me tuu tana dani ia, igira popono na tinoni tutuni i Jerusalem ara tuturiga na tsodoana na rota loki tana rongona na lotu. Ara viri tsogo piriutsa bamai tana butona na momoru ni Judea mi Samaria. Igira segeni moa na apostolo ara tau tsogo mara totuvisu. ² Visana na tinoni dou tana lotu ara qiludoua na konina a Stivin, mara gini melu loki mara tangisia.

³ Maia Saul e tovoa ke veoa na lotu vaolu igira na apostolo ara vasini moa tuturiga na vaturiana. E liu pipi tana vale ma na vale, me tsia rutsumigira na tinoni tutuni, igira na mane ma na daki, me tsonigira sui tana vale sosori.

Na Turupatu Dou Tana Rongona na Mesia e Ba Laba Tana Samaria

⁴ Migira na tinoni tutuni ara tsogoligi, igira nogoria ara turupatuna bamaia na Turupatu Dou pipi nauna i tana ara liu. ⁵ Me kesa i vidaqira a Pilip na asana, e tuu

me vano tana vera pukuga ni Samaria, me tuturiga na gini goko vaniaqira na toga i tana tana rongona a Iesu Kristo. ⁶ Migira na toga ara tutukuliqira, mara rongomi vatavia kalina e goko a Pilip. Mara reigira goto na valatsatsa aia e naugira. ⁷ Igira na tidao seko ara kanga loki kalina ara rutsuligi tanigira na tinoni ara totuvigira nogo, mara danga goto na tuamatea ma na logu ara tavongani tuu mara vanovano. ⁸ Mara gini mage loki sosongo na tinoni sui tana vera loki ia.

⁹ Me totu goto tana vera ia kesa na mane, a Simon na asana. E oka tetelo nogo e dona na novotiginiaqira na tinoni ni Samaria tana nina aqo tidao. Me koe-segenina laka aia e kesa na tinoni tangirongo. ¹⁰ Migira sui na tinoni tana verabau ia, tuu tana tinoni tataovia, me mai tana tinoni loki, me tsau tana baka, ara tutukuliqira, mara rongomi vatavia nina goko a Simon. Mara tsaria, "Na mane iani, aia nogo na susuligana God aia ara soaginia 'Na Susuliga Putsikae'."

¹¹ Ara padalokisi sosongolia vaga ia, rongona e oka sosongo nogo a Simon e totu matengana na novotiginiaqira nina aqo tidao.

¹² Mi kalina a Pilip e gini goko vanigira na Turupatu Dou tana rongona na Verana God, mi tana rongona goto a Iesu Kristo, mara tutunina nina goko, mara gini lesovitabu igira sui na mane ma na daki. ¹³ Maia goto a Simon e tutunina, me sanga na adilesovitabu. Mi muri na aia e lesovitabu sui, me itsa kalavata kolua a Pilip, me gini novo loki goto kalina e reigira na omea ganataga ma na valatsatsa a Pilip e naugira.

¹⁴ Migira na apostolo ara totu i Jerusalem ara rongomia laka na tinoni ni Samaria ara tabenogoa na gokona God, mara tuu mara molokaira a Petero ma Ioane kara ka ba laba i koniqira. ¹⁵ Mi kalina kaira ara ka laba tana, mara ka nonginongi vanigira na tinoni tutuni ti igira goto kara gini tamanina na Tarunga Tabu, ¹⁶ rongona na Tarunga Tabu e tau vati tsuna moa i konina sa vidaqira. Ara adia moa na lesovitabu tana asana na Taovia Iesu. ¹⁷ Mi kaira a Petero ma Ioane ara ka moloa ka limaqira i lovaqira, mara gini tamanina na Tarunga Tabu.

¹⁸ Mi kalina a Simon e reia laka na Tarunga Tabu e tsuna i koniqira na tinoni tutuni kalina kaira na apostolo ara ka moloa ka limaqira i lovaqira igira, me tuu aia, me sauqolo vanikaira a Petero ma Ioane, ¹⁹ me nongikaira me tsaria, "Kamu ka tusuvaniau goto inau na susuliga vaga ia, minau goto ti kau molo limaqu vaganana i lovana kesa, maia sauba ke tamanina goto na Tarunga Tabu."

²⁰ Ma Petero e tuu me tsarivania, "Igoe ma nimu qolo kamu ka tsuna i lao tana rota e vo sui, rongona igoe o pada laka ko voliginia na qolo nina vangalaka God! ²¹ Ti e vaga ia, me utugana vanigo ko tamanina sa turina se ko sanga na tamanipata i laona nimami aqo, rongona na tobamu e tau goto i matana God. ²² Nimu

aqo kalina eni igoe ko padasavi rongona nimu tsonitabo, mo ko nongia God maia sauba ngatsu ke nusigo tania nimu papada sasi. ²³ Inau au reia laka na masugu e dangalia na tobamu, ma nimu sasi ara sori kalavativigo."

²⁴ Ma Simon e nongikaira a Petero ma Ioane me tsaria, "Kamu ka nongia na Taovia vaniau, me ke gini tau laba vaniau sa omea seko vaga kagamu amu ka tsaria."

²⁵ Mi kalina kaira a Petero ma Ioane ara ka turupatu vanigira na toga nina goko sui na Taovia, mi kaira ara ka tuu, mara ka visutugua i Jerusalem. Mi sautu ara ka rasavaginia na Turupatu Dou i laoqira danga na vera tana Samaria.

A Pilip ma na Mane Taovia ni Etiopia

²⁶ Ma nina angelo na Taovia e goko vania a Pilip me tsaria, "Ko tuu, mo ko liu tada baa tana sautu aia e talu i Jerusalem me vano kalea i Gasa." Aia na sautu ia, ara tau nogo liu na tinoni i konina i dani eni.

²⁷⁻²⁸ Me tuu a Pilip me vano. Eo, mi tana dani goto ia, kesa na mane taovia ni Etiopia e liu goto tana sautu ia na visu i verana. Na mane ia, na tinoni loki me ida tana reitutuguana nina qolo na Daki Taovia Tagaovera ni Etiopia. E talu na lotu i Jerusalem, me vivisu i verana. E totu i laona nina kati ma na ose e raraqaa. Mi sautu e tsoko babaa nina mamare a Isaia na propete. ²⁹ Ma na Tarunga Tabu e goko vania a Pilip me tsaria, "Ko ragevia na kati garia, mo ko ba tuu varangi i konina."

³⁰ Ma Pilip e ulo baa i konina, me rongomia na mane e tsotsokoa nina mamare a Isaia na propete. Me veisuaa na mane ia, "Laka o padagadovia igoe na rongona na goko o tsokoa?"

³¹ Ma na mane taovia e gokovisu me tsarivania, "Ke koegua vaga ti kau padagadovia inau, kalina ti ke tau nusirongona vaniau ke kesa?" Maia e soadatoa a Pilip i laona nina kati, mara ka totu pala. ³² Ma na butona na Mamare Tabu tana aia e tsokoa e vano vaga iani, "Maia e vaga na sipi ara adivanoa gana kara labu-matesia,

e vaga saikesa na dalena sipi e tau goto gini kanga kalina ara putsiligia na ivuna.

³³ Ara tsogoritsunaa, mara tau tamia ke kesa ke isutuguna.

E utu goto kara tangomana na adidatoana igira na kukuana tana duli i konina, rongona na maurina i lao eni e tsau nogo tana vovosana."

³⁴ Maia na mane taovia e ngasua a Pilip, "Ko tsaridou vaniau laka ase i vaga aia e gini goko na propete tana tsaqina na goko iani? Aia segenina nogo, tagara me ke kesa tinoni tavosi?" ³⁵ Ma Pilip e adidatoa na tsaqina na Mamare Tabu tana aia e vasini tsokoa, me

tuturiga na tsaritugutugu vaniana na Turupatu Dou tana rongona a Iesu. ³⁶ Mara ka liu babaa tana sautu, mara ka tsau kesa tana nauna ma na koo goto i tana. Ma na mane taovia e tsarivania a Pilip, "Ieni e totu nogo na koo. ?Ma nagua goto ke utusiau ti kau tau lesovitabu?"

³⁷ Ma Pilip e tsarivania, "E tau utu ko lesovitabu ti vanga igoe ko tutunina tana tobamu popono." †

Me tsaria na mane, "Eo, au tutunina laka a Iesu Kristo aia nogo na Dalena God."

³⁸ Ma na mane taovia e ketsalia nina mane aqo ke totu na kati. Mi kaira a Pilip ma na mane taovia ara ka tsuna sui i koo. Ma Pilip e lesovitabua. ³⁹ Mi kalina ara ka datomai tania na koo, ma nina Tarunga Tabu God e adiligitugua a Pilip. Ma na mane taovia e tau goto reilakana a Pilip. Maia e mage loki nomoa, me sage tana nina kati, me vavano tugua i sautu. ⁴⁰ Ma Pilip e tavongani ba laba i Asotus. Me liu babaa moa i sautu, me rasavaginia na Turupatu Dou pipi tana vera sui tana e liu, poi e tsau i Sesarea.

E Pilotobana a Saul me Lia Kristiano

9 Maia Saul e galasimatea me area babaa moa na labumatesiaqira igira ara tutunina a Iesu. Te aia e tuu, me ba reia na Mane Tabu Loki, ² me ngasua laka ti aia ke tami na mareana kesa na leta vanigira na taovia na lotu na Tsiu i Damaskus, aia na verabau ni Siria, matena ti vaga aia ke tsodogira i tana kara visana tinoni ara murinogoa nina Sautu na Taovia, me sauba ke tangoligira sui, igira na mane ma na daki, me ke adivisugira i Jerusalem.

³ Mi kalina a Saul e vano me tsau nogo varangisia na verabau ni Damaskus, me tavongani laba e talumai i gotu na marara loki me mararasi polia. ⁴ Maia e puka tsuna i lao, me rongomia kesa na goko e tsarivania, "¡A Saul, Saul! ?Matena gua o rotasiau?"

⁵ Ma Saul e veisuaa, "?Asei igoe Taovia?"

Me tangi laba kesa na goko e tsarivania, "Inau a Iesu, migoe o rotasiau. ⁶ Ko tuu, mo ko baa i laona na verabau ni Damaskus, mi tana sauba kara tsarivanigo nagua sauba ko naua."

⁷ Migira na mane ara dulikolua a Saul, ara tutuu mara mui, mara tau goto tsonia sa tsaqi. Ara rongomiragoa na goko, mara tau moa reilakana ke kesa. ⁸ Me tuu a Saul, me sangavia na matana, me tau goto reia sa omea. E koko na matana me utu vania na moro. Migira gana duli ara tangolia na limana, mara tudumivanoa i Damaskus. ⁹ I laona e tolu na dani e koko moa na matana, me tau goto gania se ke inuvia sa omea.

¹⁰ Me totu nogo i Damaskus e kesa na tinoni tutuni, aia a Ananias na asana. Na Taovia e laba vania tana moro, me soaa na asana, "¡A Ananias!"

Ma Ananias e tsarivania, "Inau ieni, Taovia."

¹¹ Ma na Taovia e tsarivania, "Ko tuu, mo ko baa tana sautu ara soaginia Sautu Goto. Mo ko laba tana valena a Judas, mo ko veisua tana kesa na mane ni Tarsus, a Saul na asana. Sauba ko reia e totu tana me nonginongi. ¹² Mi laona nina nonginongi, aia e reia kesa na mane, a Ananias na asana, e sagemai me moloa na limana i lovana rongona ke gini morotugua na matana."

¹³ Ma Ananias e tsarivania na Taovia, "¡Lao Taovia! Minau au rongominogoa i koniqira na tinoni danga gana rongo na mane ia, ma nina sasaga tabaru e nauvanigira nimu tinoni i Jerusalem. ¹⁴ E labamai nogo ieni i Damaskus kolua na tami e talu i koniqira na taovia na lotu, gana na tangoliaqira igira sui ara soaa na asamu igoe."

¹⁵ Ma na Taovia e tsarivania, "Ko ba moa, rongona inau au vilinogoa aia ke aqo vaniau, me ke tsarivulagia na asagu vanigira na tinoni pipi tana vera sui ma niqira taovia, me vanigira goto na tinoni sui ni Israel.

¹⁶ Minau segeniqu nogo sauba kau sauvulagi vania na omea sui aia sauba ke gini tsodorota tana rongoqu inau."

¹⁷ Me vano a Ananias, me sage tana vale tana e totu a Saul. Me moloa na limana i lovana me tsaria, "A Saul tasiq, na Taovia nogo e molomaiau, aia segeni nogo a Iesu, aia e laba vanigo tana sautu kalina igoe o mai ieni. Maia nogo e mologiniau kau mai reigo igoe rongona ko gini morotugua, me ke dangali tovugo na Tarunga Tabu." ¹⁸ Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, na omea vaga na vidona na tsetse e tapoka, me duduligi tania na matana a Saul, maia e morodoutugua. Me tuu, me adi lesovitabu. ¹⁹ Mi muri e mutsa, mi kalina e mutsa sui, me susuliga visutugua.

Nina Aqo a Saul i Damaskus

A Saul e totu visana na dani kolugira na tinoni tutuni i Damaskus. ²⁰ Me ba saviliu tana niqira valelotu na Tsiu, me tuturiga na gini goko laka a Iesu aia nogo na Dalena God.

²¹ Migira sui ara rongomia nina goko a Saul, ara gini novo mara gini vaiveisuagi, "?Ke tau aia nogoria na mane e matesigira igira ara lotu vania Iesu i Jerusalem iani? ?Me laka ke tau sulungana mai goto ieni na tangoliaqira na tinoni tutuni, ma na adivisiaqira vanigira na taovia na lotu i Jerusalem?"

²² Ma Saul e susuliga babaa moa tana nina goko. E adilabati saikesalia i malena laka a Iesu aia nogoria na Mesia. Migira na Tsiu ara totu i Damaskus ara rongomia na omea e tsaria a Saul, me gini ponopala na tobaqira me utu vanigira moa kara gilavisua nina goko.

²³ Mi muri mai tetelo tau oka, migira na Tsiu ara saikolu, mara voroganamate a Saul. ²⁴ Me visana tinoni ara tatamanga vania a Saul laka ara vorogokona kara

† Visana tana mamare tavosi ara tau molo na buto 37.

labumatesia. Na dani ma na bongi ara taopitua pipi tana matsapa na verabau ia, rongona ti kara tsodoa ma kara labumatea. ²⁵ Me kesa tana bongi, mara tuu igira gana duli a Saul, mara molosagea tana vuro, mara tsukulaginitunaa tana ovaovana na baravatuna na vera.

A Saul e Visu i Jerusalem

²⁶ A Saul e visutugua i Jerusalem, me tovoa ke sangasage i laoqira na tinoni tutuni i tana. Migira ara tau saikesa tutunina laka ti aia ke lia nogo na tinoni tutuni. Igira sui ara mamatagunia moa. ²⁷ Ma Barnabas e adia a Saul, me turuvaginia i levugaqira na apostolo. Me tsaritugudoua vanigira laka na Taovia e laba vania a Saul i sautu me goko vania. Me tsarivanigira goto laka a Saul e susuligaliga na gini gokolaba tana asana a Iesu vanigira na tinoni i Damaskus. Mi tana igira ara gini tutunina laka a Saul manana nogo ia me pilonogo tobana. ²⁸ Ma Saul e totu kolugira na apostolo, me liuvia na Jerusalem popono, me malagai sosongo na gini goko tana asana na Taovia. ²⁹ Me vaipetsakoegi kolugira goto igira na Tsiu ara goko Grik. Migira ara kore vania, me laka kara labumatesia. ³⁰ Mi kalina igira na tinoni tutuni ara reia e vaga ia, mara molovanoa a Saul i Sesarea, mi muri mara molobagotoa i Tarsus tana verana segeni nogo ia.

³¹ Maia nogoria e vaga, me laba kesa na tagu na goto vanigira na tinoni tutuni tana Judea popono, mi tana Galilii ma na Samaria. Ara mauri tana kukuni tani-ana na Taovia, ma na Tarunga Tabu e sangagira babaa, me gini dadato susuliga niqira saikolu me pabo babaa.

A Petero e Maurisia Kesa na Logu

³² Ma Petero e liuvi tovua pipi nauna, me kesa dani e vano na tsigoviqira nina tinoni God i Lida. ³³ Mi tana e tsodoa kesa na mane, a Aeneas na asana, e logu na tuana i laona e alu na uvi popono, me tau tangomana vania ke tuu tania na nigena. ³⁴ Ma Petero e soaa na asana me tsarivania, "Aeneas, a Iesu Kristo nogo e maurisigo. Ko tuu, mo ko bunia na nigemu." Mi kalina nogo ia e tuu saviliu a Aeneas. ³⁵ Migira na tinoni sui ara totu i Lida mi Saron ara reia na omea e laba vania na mane ia, mara gini tutunina na Taovia.

A Petero e Maurisia Kesa na Daki

³⁶ Mi Jopa e totu kesa na daki, ko Tabita na asana. Maia goto kesa na tinoni tutuni ia. Ma na soana tana goko Grik ko Dorkas. Tana maurina popono nina aqo nogo na nauana na aqo galuve, ma na sangaqira na tinoni ara tau tamanina sa omea. ³⁷ Aia e lobogu tana tagu ia me mate. Mara lesovimalea na konina, mara molokaea tana voki i gotu. ³⁸ I Jopa, na vera e tau ao tania i Lida. Mi kalina igira na tinoni tutuni i Jopa ara

rongomia laka a Petero e totu nogo i Lida, mara molokaira ka ruka na mane kara ka adigoko baa vania a Petero, ma kara ka tsarivania, "Ko mai tsaku kiki, mo ko reigami."

³⁹ Ma Petero e aligiri me tuu me murikaira. Mi kalina e laba tana vale ia, migira ara adidatoa a Petero tana voki i gotu, mi tana igira sui na daki tinamate ara tupolia a Petero mara tangitangi, mara sauvulagi vania a Petero ke reigira na polo sagesage danga ko Dorkas e tulagira kalina aia e mamauri moa. ⁴⁰ Ma Petero e rait-sunagira sui tania na voki. Maia e tsunatuturu me nonginongi. Mi muri e pilo baa konina na daki mate, me tsaria, "¡Tabita, ko tuu!" Ma na daki e purakate matana, mi kalina e reia a Petero maia e totu tsau. ⁴¹ Ma Petero e tangolia na limana me tatatuua. Me soamaigira na daki tinamate, migira goto na tinoni tutuni sui, me tusuvulagi vanigira na daki e maurivisu nogo. ⁴² Ma na rongona na omea iani e tangi bamai pipi nauna polia i Jopa, mara danga na tinoni ara gini tutunina na Taovia.

⁴³ Ma Petero e totu babaa danga goto na dani i Jopa kolua kesa na mane, a Simon na asana, aia e kesa na mane nina aqo na aqosiana na omea levolevo ginia na kokorana na buluka.

Kaira a Petero ma Kornelius

10 Mi Sesarea e totu kesa na mane, a Kornelius na asana. Aia e mane tagao vanigira kesa na alaala na malagai ni Roma ara soaginia "Na Alaala ni Itali."

² Aia na mane dou ia, me pada mamavasia God. Migira sui goto gana valekolu ara dona na lotu vaniana God. Maia goto e vangalaka sosongo vanigira na Tsiu ara tau tamanina sa omea. Me tau mololea na nonginongi vania God. ³ Mi tana tolu na kiloko kesa tana ngulavi, maia e reia e tavongani laba malemale vania kesa nina angelo God me tsarivania, "¡Kornelius!"

⁴ Maia e novomate me kaso tobana, me bungutia na angelo me veisuaa, "¿Nagua o ngaoa igoe taovia?"

Ma na angelo e tsarivania, "God e morosingaoa nimu nonginongi ma na aqo galuve sui igoe o naugira, me ngaoa ke tsarivanigo kesa na omea. ⁵ Eo, e ngaoa igoe ko mologira ke visana nimu tinoni ma kara vano i Jopa, ma kara ba laba i konina kesa na mane, na asana popono a Simone Petero. ⁶ Aia e totu i valena a Simon, aia na Simon e aqo tana kokorana na buluka, ma na valena ia e totu varangisia i tasi."

⁷ Me goko sui vaga na angelo, me nanga lee. Me tuu a Kornelius me soakaira ruka nina maneaqo kolugotoa kesa nina malagai. Ma na malagai ia, aia na mane lotu dou sosongo, ma gana taovia e noru sosongolia. ⁸ Ma Kornelius e turupatu vanitugira na omea e laba vania, mi muri maia e molotugira kara tu vano i Jopa.

⁹ Mi tana dani ngana, ara tu vavano moa tugira mara tu varangisnogoa na vera ni Jopa. Me varangi nogo na niaso tana dani ia, ma Petero e dato baa i kelana na vale i gotu tana e atsa, rongona ke gini nonginongi tana. ¹⁰ Ma Petero e vatsangia na vitoa me ngaonogoa na mutsa. Mi kalina igira i lao ara vangaraua moa gana mutsa, maia e tavongani morosia kesa na omea e laba malemale vania. ¹¹ E reia e ova na baragata, me tsunamai talu i gotu kesa na omea damadama, me vava na polo loki na rereina. Ara tangolia vati na tsukena, mara tsunalimaia i barangengo. ¹² Mi laona ara totu pipi na vatana na omea mamauri, ma na manu, ma na omea ara tere tana kao. ¹³ Me tangi kesa na goko me tsarivania, "Ia Petero, ko tuu; mo ko labugira mo ko ganigamu!"

¹⁴ Ma Petero e goko me tsaria, "I Tagara saikesa Taovia! Inau kesa au tau vati dona moa kau gania sa omea e tau masidi dou me kaulinaqu tana vovorona na lotu."

¹⁵ Me tangitugua na goko me tsarivania, "Ko laka na tsariana laka e tau masidi dou sa omea God nogo e tsaria e masidi." ¹⁶ Tolu kalina e laba na omea vava ia, me visudatotugua i baragata me nanga.

¹⁷ Mi kalina a Petero e lalavea nagua vava na rongona na omea e vasini laba vania, mara tu labamai tugira na mane e molomaitugira a Kornelius. Mara tu veisua na valena a Simon, mara tu mai tutuu nogo i matsapana. ¹⁸ Mara tu sosoa, mara tu veisua, "Laka e totu ieni kesa na mane a Simone Petero na asana?"

¹⁹ Ma Petero e totu moa i kelana na vale, me lalave babaa moa i tobana laka nagua na rongona na omea e vasini reilakana. Ma na Tarunga Tabu e gokomai vania me tsaria, "Iko rorongoi! Ara tu tolu na mane i lao, ara tu vasini labamai mara tu lalavego. ²⁰ Ko tuu, mo ko tsuna i lao, mo ko laka na pada rukaruka na tsari tu muriqira, na rongona inau nogo au molomaitugira."

²¹ Ma Petero e tsuna, me ba reitugira me tsarivanitugira, "Inau nogoria na mane amu tu lalavea. ?Nagua rongona te amu tu gini mai?"

²² Mara tu gokovisu mara tu tsarivania, "A Kornelius nimami taovia e raimaitugami. Na mane dou aia, me lotu dou vania God, migira sui na Tsiu ara padalokia. E kesa nina angelo God e ketsalia laka ke soago igoe ti ko baa i valena, maia ke rongomia nagua igoe ko tsarivania." ²³ Ma Petero e alagitugira baa i vale, mara tu eno kolua tana bongi ia.

Mi tana dani i muri ma Petero e onioni, me tsari tu muriqira. Migira goto visana na tinoni tutuni ni Jopa ara tsari tu muriqira. ²⁴ Mi tana dani ngana mara ba tsau i Sesarea, i tana a Kornelius e totu pitugira kolugira na kamana, migira visana goto na kulana varavara aia e soagira kara sangatotu goto tana. ²⁵ Mi kalina a Petero e mailaba i matana na valena a Kornelius, maia e tuu me mai tsodoa, me puka kovoragi i tuana. ²⁶ Ma

Petero e tangolia na limana, me tatatuua me tsarivania, "Ko tuu, na mane lee moa inau." ²⁷ Kaira ara ka gogoko kolu mara ka dulisage i vale, mi tana e morosigira na tinoni danga ara totu saisai. ²⁸ Ma Petero e tsarivanigira, "Igamu segenimui nogo amu dona laka e vali vania kesa na Tsiu ke vaitsigovigi se ke dulisai pata kolugira na tinoni ni veratavosi. Ma God e sauvulagi vaniau laka e tau niqu aqo inau kau pedevania ke kesa ti aia e tau masidi dou me kaulinaqu tana vovorona na lotu. ²⁹ Maia goto na rongona kalina ti igamu amu tsoni sulungagu, minau au tau goto sove na mai. ?Ma kau veisuagamu dou laka na rongona gua te amu tsoni sulungagu vava ia?"

³⁰ Ma Kornelius e tsarivania, "E tolu moa na dani e vasini putsu kalina inau au nonginongi i valequ tana tolu na aso tana ngulavi. Me tavongani tuu i mataqu kesa na mane e seremaka na polona, ³¹ maia e tsarivaniau, "I Kornelius! God e rongomia nimu nonginongi, me gini dou sosongo tobana rongona nimu aqo galuve. ³² Ko tuu mo ko molovanogira ke visana nimu tinoni kara baa i Jopa, mara kara lavea i tana kesa na mane, na soana popono a Simone Petero. E totu tana valena a Simon, aia na mane e aqo tana kokorana na buluka, ma na valena e totu varangisia i tasi." ³³ Aia na rongona te au gini molo baa vanigo galigali niqu tinoni kara soamaigo. Me dou sosongo mo mai laba. Igami sui ami totusai ieni i matana God kalina ia, mamipitua na rongomiana nagua moa na Taovia e raiginigina na tsarivulagiana vanigami."

Me Tuu a Petero me Goko

³⁴ Mi tana e tuturiga na goko a Petero me tsaria, "Kalina moa ia, ti au vasini padagadovia laka e manana sosongo God e saua na itsa ma na atsa vania pipi sui tinoni. ³⁵ Pipi sei moa ti vava aia ke kukuni tania God me ke goto nina sasaga, na tinoni vava ia God e reingaoa atsa moa ti na vatana tinoni koegua. ³⁶ Igamu dona nogo laka God e molomainogoa nina goko vanigira na tinoni ni Israel, ma na Turupatu Dou na rago e mai vanigira nogo ginia a Iesu Kristo, maia nogo gaqira Taovia igira pipi sui na vatana na tinoni i barangengo. ³⁷ Amu donaginigira nogo na omea loki sui ara laba tana vera ni Israel, me tuturiga i Galilii murina a Ioane e gini goko tana rongona na lesovitabu. ³⁸ Igamu amu donagininogoa a Iesu ni Nasaret, me koegua God e vilia me dangali tovuginia na susuligana ma na Tarunga Tabu. E liu pipi tana vera, me aqo galuve vanigira na tinoni sui, me maurisigira igira e totuvigira na susuligana na tidao seko, rongona God nogo e totu i konina.

³⁹ "Igami nogo ami sanga na morosiaqira na omea dou sui aia e naugira i Jerusalem mi tana vera popono ni Israel. Mi muri, migira ara tuu, mara pedea ke mate

tana gai ulutaligu. ⁴⁰ Maia God e maurisivisia tania na mate tana tolunina bongi, me molovania ke laba malemale, ⁴¹ me tau moa laba vania pipi tinoni lee, me vanigami moa, igami God e viligami nogo kami sanga na morosiaqira na omea girani. Igami nogoria ami mutsa mami inu kolua i murina aia e maurivisu tania na mate. ⁴² Me moloketsa vanigami kami turuputuna na Turupatu Dou vanigira na tinoni, ma kami tsarivulagi makalia laka God e molovania a Iesu aia nogo ke pedegira igira ara mauri migira ara mate nogo. ⁴³ Na propete sui ara kate idamainogoa tana rongona aia, mara tsaria laka pipi sei ti ke tutunina aia, me sauba kara tanusi niqira sasi tana susuligana na asana."

Na Tarunga Tabu e Tsunamai i Koniqira Igira Ara Saikolu Tana

⁴⁴ Ma Petero gogoko moa vanigira, ma na Tarunga Tabu e tsunamai i koniqira igira sui ara rongomia nina turupatu. ⁴⁵ Migira na tinoni tutuni ni Jopa ara murimania a Petero na Tsiu sui moa igira, mara gini novo goto rongona God e tusumaigotoa na vangalaka na Tarunga Tabu vanigira na tinoni ni veratavosi. ⁴⁶ Ara rongomigira ara tavongani dona na gini goko na gokona tavosi vera, mara gini tsonikaea God. Ma Petero e gokodato me tsaria, ⁴⁷ "Na tinoni girani ara adigotoa na Tarunga Tabu atsa vaga goto igami. ?Me ti ke vaga ia, masei goto ke tongovanigira na gini lesovitabu na koo?" ⁴⁸ Maia e raigira kara lesovitabugira tana asana a Iesu Kristo. Mi muri mara ngasua a Petero ke totuvisu kolugira ke visana goto na dani.

A Petero e Visutugua i Jerusalem

11 Migira na apostolo tavosi kolugira na tinoni tutuni ara totu i Judea, ara rongomia laka igira goto na tinoni tau na Tsiu ara adigotoa na gokona God. ² Mi kalina a Petero e visutugua i Jerusalem, migira na tabana ara tangolikakaia na ketsa na paripapadana ara vaitsarigana a Petero mara tsarivania, ³ "Igoe kesa o totu tana valena na tinoni e tau paripapadana, mo mutsa goto kolugira!" ⁴ Me tuu a Petero me vuresi makalidoua vanigira na omea sui ara laba vania tuu tana tuturigana. Me goko vaga iani:

⁵ "Kalina inau au totu tana vera ni Jopa, me kesa dani au nonginongi mau morosia kesa na omea e laba malemale i mataqu. Au reia e tsunamai talu i gotu e kesa na omea damadama, me vaga na polo loki na rereina. Ara tangolia vati na tsukena, mara molotsunamaia, me mai totu i ligisaqu inau. ⁶ Minau au qequele sage i laona, mau reigira danga na omea tuavati, na ladogana ma na atsina, na omea ara tere tana kao, ma na manu. ⁷ Mau rongomia kesa na goko e tangi me tsarivaniau, '!Petero ko tuu! !Mo ko labugira mo ko ganigamu!' ⁸ Minau au tsaria, '!Tagara saikesa Taovia! E

tau nomoa pelea na mangaqu sa vidaqira na mutsa e tau masidi dou me kaulinaqu tana vovorona na lotu.' ⁹ Me tangitugua na goko e talu i gotu me tsarivaniau, 'Ko laka na tsariana e tau masidi dou na omea God nogo e tsaria laka e masidi.'

¹⁰ "Tolu kalina e laba vaniau na omea vaga ia, mi muri ma na omea sui girani ara visudatotugua i baragata. ¹¹ Mi kalina tsotsodo ia, ara tu laba tugira tolu na mane ara tu talumai i Sesarea, mara tu mai tsau tana vale tana au totu inau. ¹² Ma na Tarunga Tabu e ketsali au kau tsari tumuriqira, ma kau laka goto na pada rukaruka. Tugirani tu ono na tinoni tutuni ni Jopa ara tu dulikoluau vano i Sesarea, mi tugami sui ami tu sage i valena a Kornelius. ¹³ Ma Kornelius e turupatu vanitugami laka aia e reia kesa na angelo e mai tutuu i valena me tsarivania, 'Ko mologira ke visana nimu tinoni kara vano i Jopa, ma kara ba laba i konina kesa na mane, na asana popono a Simone Petero. ¹⁴ Aia nogo sauba ke sauvanigo na goko rongona kamu gini mauri, igoe migira sui i valemu.' ¹⁵ Mi kalina inau au tuturiga moa na goko, ma na Tarunga Tabu e tsuna goto i koniqira, vaga kalina e naua vanigita igita tana tuturigana. ¹⁶ Mi tana nogo inau au padavisua nina goko na Taovia e tsarinogoa laka: 'A Ioane e gini lesovitabu na koo, migamu sauba kamu gini lesovitabu na Tarunga Tabu.' ¹⁷ Mi tana e gini labamaka laka God e saua nina vangalaka vanigira na tinoni ni veratavosi, atsa vaga aia e saunogoa vanigita igita na Tsiu kalina igita a vasi ni tutunina moa na Taovia Iesu Kristo. !Me ti e vaga ia, masei inau ti kau tovoa na tukapusiana God!"

¹⁸ Mi kalina igira ara rorongo vaga ia, mara gini tau goto tsonivoo tana vaitsari, mara soalokia God mara tsaria, "Vaga ia, ma God e sauvanigira goto na tinoni ni veratavosi na sautu tana kara gini padasavigira niqira sasi, ma kara gini tsaulia na mauri saliu."

Na Lotu e Laba i Antiok

¹⁹ Migira visana vidaqira na tinoni tutuni, igira ara tsogo kalina igira na taovia na Tsiu ara tuturiga na rotasiaqira na tinoni tutuni, murina na mateana a Stivin, mara ba tsau i Ponisia, mi Siprus mi Antiok. Mara tsarivulagia na Turupatu Dou tana rongona a Iesu tabana moa i koniqira na Tsiu. ²⁰ Me kesa na alaala tavosi na tinoni tutuni, igira na mane ni Siprus mi Sirene, ara ba laba goto i Antiok, mara rasavaginia na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo vanigira goto na tinoni ni Gris. ²¹ Ma na susuligana na Taovia e totu kalavata i koniqira, mara danga sosongo na tinoni ara gini tutunina, mara muria nina goko a Iesu na Taovia.

²² Me tangi loki na rongona na omea girani, me tsau baa i koniqira ara totu i Jerusalem. Te igira ara moloa a Barnabas ke baa i Antiok. ²³ Mi kalina aia e ba laba

tana me reivulagia danga na omea dou God e aqosinogoa i laoqira na tinoni ni tana, me gini mage loki tobana me raigira laka kara tukakai manana i konina na Taovia tana tobaqira popono. ²⁴ A Barnabas na mane dou rago, me gini dangatovu na Tarunga Tabu ma na tutuni. Mara danga na tinoni ara gini tutunina na Taovia.

²⁵ Ma Barnabas e vano goto i Tarsus na pidikana a Saul. ²⁶ Mi kalina e tsodoa e dulikolumaia i Antiok. Mi tana ngalitupa popono ara ka totu kolugira na tinoni tutuni tana, mara ka sasanigira danga na tinoni. Mi Antiok nogo ara gini tuturiga na soaginiaqira na tinoni tutuni na soa ia Kristiano.

²⁷ Gana ngongo tana tagu ia, ara visana na propete ara tuu i Jerusalem mara vano i Antiok. ²⁸ E kesa nogo i vidaqira, a Agabus na asana, tana susuligana na Tarunga Tabu aia e tuu me katevulagia laka na uvirau loki sauba ke liuvia na barangengo popono. Ma na omea iani e laba nogo kalina a Klodius e Taovia Loki i Roma. ²⁹ Te igira na tinoni tutuni i tana ara pedea laka pipi kesa vidaqira ke sau na qolo vaga e ulagana na sauana, na mani sangaginiaqira gaqira duli tana lotu ara totu tana Judea. ³⁰ Ara nauvaganana ia, mara sau na qolo vanikaira a Saul ma Barnabas, kara ka adivanoa vanigira ara ida tana lotu i tana.

E Laba Tugua na Rota

12 Gana ngongo goto tana tagu ia, ma Herod † na Taovia Tsapakae e tuturiga na rotasiaqira visana na tinoni tutuni. ² E tangolia a Iakobo, aia na tasina a Ioane, me matesiginia na isi. ³ Mi kalina e reia laka e laoqira rago na Tsiu na omea vaga ia, maia e baa me tangoligotoa a Petero. Ma na omea ia e laba tana dani tabu ara soaginia na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti Konina. ⁴ Me tsonia a Petero tana vale sosori, me moloa i lima qira vati na alaala na mane pitu vale sosori. Me pipi na ala e tango vati mane. A Herod e pada ke pede malemalea i mataqira na tinoni i murina na Dani Tabu. ⁵ Vaga ia, mara tangolia moa a Petero tana vale sosori, migira na tinoni tutuni ara nonginongi kakai rongona God ke sangaa.

A Petero e Tavanusi Tania na Vale Sosori

⁶ Mi tana bongi laka ke dani ma Herod ke adirutsumia vanigira na toga, ma Petero e matura ka levugaqira ruka na mane ara ka matalia. Ara soriginia ruka na itai tapala. Mara visana goto na mane ara pitumatsapa. ⁷ Me tavongani mai tutuu tana kesa nina angelo na Taovia, me marara popono i laona na vale sosori. Na angelo e tangolia na kokovena a Petero me galisia me tsarivania, “!Ko tuu tsaku!” Mi kalina tsotsodo ia, ara

† “a Herod na taovia tsapakae” Aia a Herod Agripa I e tagaovi kaputia na Israel popono.

tavongani dudu lee na itai tapala i limana a Petero.

⁸ Ma na angelo e tsarivania, “Ko sorikakaia pipisimu, mo ko sagelia gamu porotua.” Ma Petero e nauvaganana. Ma na angelo e tsarigotoa, “Ko sageligotoa na polomu sagesage, mo ko mai koluau.”

⁹ Ma Petero e tsarimurina na angelo, mara ka rutsu tania na vale sosori. Ma Petero e tau moa donaginia laka ti na omea na angelo e nauvania e manana; e padaa laka e bolebole lee moa. ¹⁰ Mara ka saviliusia na kesianina alaala na mane pitu vale sosori, mara ka saviliusigotoa na rukanina alaala, te ara ka mai tsau tana matsapa tapala gana na rutsu baa tana verabau. Ma na matsapa e tavongani sangavi segenina vanikaira, mara ka rutsu. Mara ka liu babaa tana sautu, me tavongani nanga lee na angelo tania a Petero.

¹¹ Ma Petero e vasini moa padagadovia na omea e labavania me tsaria, “!Kalina ia au dona dou laka e manana saikesa! Na Taovia nogo e moloa nina angelo ke maurisiau tania na susuligana a Herod, me tanigira goto na omea sui na Tsiu ara vangaraua kara nauvaniau.”

¹² Mi kalina a Petero e padagadovia na omea e labavania, maia e vano saviliu kalea na valena ko Maria na tinana a Ioane Marko, i tana ara totusai danga na tinoni mara nonginongi. ¹³ Ma Petero e kidikidi tana kesianina matsapa. Me kesa na baka daki, ko Roda na asana, e baa ke reia laka ase e kidikidi. ¹⁴ E rongomigadovia nina goko a Petero, me gini mage loki tobana, me tau goto pada na sangaviana na matsapa. Me ulovisu saviliu i vale, me ba tsarivanigira ara totusai tana laka a Petero nogo e tuu i tano. ¹⁵ Mara tsarivania, “!O bule igoe!” Ma na baka daki e baribari moa laka e manana na omea e tsaria. Te ara tsarivania, “!Nina angelo ngatsu moa o reia igoe!”

¹⁶ Ma Petero e totu matengana moa na kidikidi, poi ara sangavia na matsapa vania. Mi kalina ara reia ia mara novo mate. ¹⁷ Maia e muisi kapusiginigira na limana, me tsaritugutugua vanigira e koegua na Taovia e adirutsumia tania na vale sosori. Me ketsaligira, “Kamu baa, ma kamu tsarivulagia na omea iani vania a Iakobo me vanigira sui na tinoni tutuni.” E goko vaga vanigira, me tuu me mololegira.

¹⁸ Mi tana dani male, e ponopala sosongo na tobaqira na mane pitu vale sosori, mara matagu loki mara vaiveisuagi, “?Nagua sagata vaga e laba vania a Petero tugamuna?” ¹⁹ Maia Herod e moloketsa kara lavea a Petero mara tau nogo tsodoa. Te e tuu a Herod me raigira na manepede kara veisua levolevogira na mane matali vale sosori, mi muri e pedea kara labumatesigira.

Mi murina ia, ma Herod e mololea i Judea me ba totu visana tagu i Sesarea.

E Mate a Herod

²⁰ Kalina a Herod e totu moa i Sesarea, maia e vaiko-regi sosongo kolugira na tinoni ni Tire mi Sidon. Te igira na tinoni ni tana ara tsakeria na alaala mara sulungana baa na reiana. Tana idana, ara ba laba talu i konina a Blastus, aia nogo na mane e ida tana reitutugua na valena a Herod, rongona ti aia ke sangagira na goko vaniana nina taovia. Mi muri mara baa i konina a Herod mara nongia ti ke tami ma kara vairagosigi kolua, rongona i verana nogo na taovia ia ara norua pipi kalina kara volia gaqira mutsa.

²¹ Me tsau mai na dani tititi, ma Herod e sagelia na polona na taovia, me totukae tana sasana na totu na taovia, me goko vanigira na toga. ²² Migira ara guguu loki mara tsaria, "Nina goko e vaga saikesa nina goko kesa na god, me tau vaga na gokona na tinoni lee."

²³ Mi kalina tsotsodo nogo ia, e kesa nina angelo na Taovia e labusaginia a Herod, rongona e tamia na tinoni kara pada mamavasia ia liusia God. Ma na meri ara gania na tobana, me gini mate.

²⁴ Ma na gokona God e tavosa bamai me dadato babaa.

²⁵ Mi kaira a Barnabas ma Saul ara ka suilavaginia ka niqira aqo i Jerusalem, mara ka visutugua i Antiok, ma Ioane Marko e dulikolukaira.

Na Tarunga Tabu e Vilikaira a Barnabas ma Saul

13 Mi laoqira na tinoni tutuni ni Antiok ara totu visana na propete ma na tarai na lotu: igira nogo a Barnabas ma Simeon aia ara soaginia Borana, ma Lusius e talu i Sirene, ma Manaen aia kesa ara kutisai kolua a Herod † na taovia tagao butona na momoru tuu tana bakana, maia goto a Saul. ² Mi kalina igira ara lotu vania God, mara sese tana vitoa, ma na Tarunga Tabu e goko vanigira me tsaria, "Kamu molokaira a Barnabas ma Saul kara ka naua na aqo inau au molonogoa vanikaira."

³ Migira sui ara sese tana vitoa mara nonginongi, mara molo lima qira i ka lovaqira, mi muri, mara tuu, mara molovanokaira.

Kaira i Siprus

⁴ Ma na Tarunga Tabu e molovanokaira a Barnabas ma Saul, mara ka baa i Seleusia, mi tana ara ka sage kesa tana vaka, mara ka ba tsau tana momoru ni Siprus. ⁵ Mi kalina ara ka laba i Salamis aia na verabau tana momoru ia, mara ka turupatuna na gokona God tana niqira valelotu na Tsiu. Ma Ioane Marko e dulikolukaira.

† "a Herod na taovia tagao butona momoru" Aia a Herod Antipas e tagao tana Galilii.

⁶ Mara tu taligutia na momoru popono, mara tu ba tsau tana verabau ni Papos. Mi tana ara tu tsodoa kesa na mane tidaoga, a Bariesu na asana, aia e kesa na Tsiu me tsari segenina laka aia e kesa na propete. ⁷ Ma Bariesu aia e kesa ganasai na taovia tagao tana momoru ia, a Sergius Paulus na asana, na tinoni sasaga sosongo ia. Me kesa dani na taovia tagao e soakaira a Barnabas ma Saul kara ka labamai i konina matena e ngaoa ke rongomia na gokona God. ⁸ Ma Elimas, aia goto kesa na soana a Bariesu na mane titidaoga tana goko Grik, aia e tuu me tukapusikaira. Me tovogotoa laka ke piloa na tobana na taovia tagao me ke laka na tutunina ka niqira goko tana rongona na Taovia. ⁹ Te aia Saul, na soana goto a Paulo, e dangali tovua na Tarunga Tabu. Me moro tatavata baa i konina na mane ia, ¹⁰ me tsari baa vania, "Dalena na tidao seko igoe! O tukapusigira pipi na omea ara dou. !Mara danga sosongo i konimu pipi vatana na tubulagini tinoni, me pipi kalina moa igoe o tovoa laka ko pilo sekolia na gokomana tana rongona na Taovia, me ke tangi vaga ti na gokopero! ¹¹ Eo, ma na kedena God ke gadovigo kalina eni. Sauba ke koko na matamu, mo ko tau reitalua na marara kesa tana tagu tetelo."

Ma kalina tsotsodo ia, ma Elimas e vatsangia na papasaga rodo e rovosi kapusia na matana. Me tupisasa bamai me lalavea kesa ke tudumia. ¹² Mi kalina aia na taovia tagao e reia e laba na omea vaga ia, maia e tutunina; me gini novo loki na omea ara sasania tana rongona na Taovia.

I Antiok tana Pisidia

¹³ A Paulo migira gana duli ara sage tana vaka i Papos, mara vano i Perga tana Pampilia. Mi tana a Ioane Marko e mololegira me visutugua i Jerusalem. ¹⁴ Ara mololea i Perga, mara babaa mara tsau i Antiok tana Pisidia. Mi tana dani na Sabat mara sage i valelotu mara totu i lao. ¹⁵ Mi murina na tsotsoko tabu e talu tana papi tabu nina Ketsa a Moses ma niqira mamare na propete, migira na mane tagao tana lotu ara tuu, mara mologoko baa vanigira mara tsaria, "Tasimami igamu, igami ami ngaoa laka igamu kamu goko vanigira na toga, ti vaga kamu tamanina ke visana na turupatu gana na mani kakaisiginiaqira." ¹⁶ Me tuu a Paulo, me saukaea na limana me tuturiga na ratsigoko. Me tsaria:

"!Gaqu duli igamu na Israel, me pipi sui goto na tinoni tavosi amu sangatotu ieni na tsonikaeana God: kamu rorongoi mai! ¹⁷ Nida God igita na tinoni ni Israel, e viligira nogo na mumuada, me naua kara lia na puku loki tana tagu ara totu tana mauri sagelaona i Ejipt. Ma God nogo, tana susuligana segeni e boliligigira tania na vera ni Ejipt, ¹⁸ mi laona vati sangavulu na uvi God e berengiti kolugira tana legai mangu. ¹⁹ E veogira

vitu na puku na tinoni ara totu ida tana kao ni Kanaan, me tusulea vanigira igira nina tinoni segeni kara tamanina. ²⁰ Pipi na omea sui girani e adia i laona vati sangatu tsege sangavulu na uvi.

“Mi murimai, ma God e vilia i laoqira visana kara lia na tinoni pede, me babaa vaga me ba tsau tana taguna aia Samuel na propete. ²¹ Mi kalina na tinoni ara nongia a Samuel ke vilivanigira kesa niqira taovia tsapakae, maia God e vanigira a Saul na dalena a Kis, e talu tana duli konina a Benjamin, aia nogo ke lia niqira taovia tsapakae i laona ke vati sangavulu na ngalitupa. ²² Mi muri ma God e molotsunaa a Saul, me molokaea a David ke taovia tsapakae vanigira. Miani nogo na omea God e tsarinogoa tana rongona aia: ‘Au tsodovulaginogoa a David, na dalena a Jese, aia nogo na mane vaga ia e gini laoqu inau, maia sauba ke murigira pipi sui niq papada.’

²³ “Ma God e vilinogoa kesa na kukuana a David, aia nogoria a Iesu, ke lia niqira Vagamauri na tinoni ni Israel vaga e vekenogoa i sau. ²⁴ Me tau moa vati tuturiga nina aqo a Iesu, ma Ioane e gini goko nogo vanigira sui na tinoni ni Israel kara pilotoba tania niqira sasi ma kara lesovitabu. ²⁵ Mi kalina e varangi ke sui nina aqo a Ioane maia e goko vanigira na tinoni me tsaria, ‘?Egua igamu, amu pada laka ase i inau? Inau, au tau aia igamu amu pitua. !Ma kamu rorongou dou! Aia sauba ke mai i muriqu inau, minau e tau ulagaqu kau nusiligia na itaina gana porotua.’

²⁶ “Gaqu duli igamu na Israel, igamu na kukuana nogo a Abraham, me pipi sui goto na tinoni ni veratavosi amu sangatotu ieni na tsonikaean God: kamu dona dou laka na turupatu dou tana rongona na mauri saliu e labamai nogo me kalegita sui lakalaka. ²⁷ Igira na tinoni ara totu i Jerusalem, kolugira goto gaqira ida, ara tau reigadovia laka aia nogo na Vagamauri, mara tau goto padagadovia na gokoqira na propete ara tsokogira pipi tana Dani na Sabat. Mara manalia nomoa na gokoqira na propete kalina igira ara tuu mara pedematea a Iesu. ²⁸ Me atsa moa ara tau goto tsodoa ke kesa na sasi i konina ti kara pedematesiginia, mara vano moa mara ngasua a Pilate ke tami vanigira ma kara labumatesia. ²⁹ Mi murina ara manalinogoa pipi na omea sui e katemainogoa na Mamare Tabu tana rongona aia, te ara baa visana kulana mara aditsunaa na konina tania na gai ulutaligu, mara ba qilua tana vatuluma. ³⁰ Ma God e maurisivisia tania na mate, ³¹ maia e laba danga na dani vanigira igira ara dulikolu bamaia tuu i Galilii me tsau i Jerusalem. Mi kalina eni igira nogoria ara katevulagia na rongona aia vanigira na tinoni ni Israel. ³²⁻³³ Migami nogoria ami totu ieni rongona kami adimaia vanigamu na Turupatu Dou: aia nogoria na omea God e vekenogoa vanigira na mumuada laka aia sauba ke naua, me naunogoa vanigita igita na kukuaqira kalina aia e maurisivisia a

Iesu tania na mate. Vaga nogo ara marea tana rukani na Linge Tabu:

‘Igoe nogo na Dalequ;

mi dani eni nogo inau au lia na Tamamu.’

³⁴ Miani goto nina goko God e tsaria tana rongona na maurivisuana tania na mate, me ke tau goto ratsa lee tana qilu:

‘Inau sauba kau sauvanigamu na vangalaka sui vaga au vekenogoa vania a David.’

³⁵ Me vaga goto e tsaria kesa segeni tana tsaqina na Mamare Tabu:

‘Migoe God, sauba ko tau tamivania na konina aia e noru saikesaligo ke ratsa lee i laona na qilu.’

³⁶ “Ma David e aqo dou vania God tana maurina popono, mi muri maia e mate mara qilua kolugira na mumuana, ma na konina a David e ratsa moa tana qilu.

³⁷ Ma na konina a Iesu aia God e maurisivisia tania na mate, e tau saikesa ratsa lee tana qilu. ³⁸⁻³⁹ Migami ami kilia laka igamu sui na tasimami, kamu donadou laka i konina nogo a Iesu e talumai na goko gana na tanusi tania na sasi vaga igami ami tsarivanigamu kalina eni. Ma kamu donadougotoa laka pipi gira sui ti kara tutunina aia ara tanusi nogo tanigira na sasi sui, igira goto e tau tangomana nina Ketsa a Moses ke naua ma kamu tanusi tanigira. ⁴⁰ Kamu parovata nomoa, ke tau gadovigamu na omea ara katemainogoa igira na propete kalina ara tsaria:

⁴¹ ‘!Kamu momoro igamu na tinoni vanga peapea! !Kamu novo ma kamu mate!

!Rongona na omea inau au naua i matamui i dani eni, igamu e utu saikesa kamu tutunina, atsa moa ti visana kara nusirongona dou vanigamu!’

”

⁴² Mi kalina kaira a Paulo ma Barnabas ara ka mololea na valelotu, na tinoni ara nongikaira kara ka visumaitugua tana Sabat i muri ti kara ka turupatu goto vanigira. ⁴³ Mi kalina ara tavota sui igira na tinoni, mara danga vidaqira igira na Tsiu, migira goto na tinoni ni veratavosi ara sangasage nogo tana niqira lotu na Tsiu, ara tsari ka muriqira a Paulo ma Barnabas. Mi kaira ara ka turupatu vanigira, mara ka raiginigira kara tukakai babaa moa tana galuvena God.

⁴⁴ Mi tana Sabat i muri, e varangi igira sui i laona na verabau ia ara sulungana mai na rongomiana na gokona God. ⁴⁵ Mi kalina igira na Tsiu ara morosigira na toga danga vaga sagata ia, mara masugu loki. Ara suamangana a Paulo mara tsirigana. ⁴⁶ Mi kaira a Paulo ma Barnabas ara ka susuligaliga babaa tana goko; mara ka tsaria: “E ulagana nomoa na gokona God ke ida talu na laba i konimui igamu. Me ti vaga igamu amu sove tania, mamu tau ngatsu nomoa pada laka ke ulagamui na mauri saliu. Me ti ke vaga ia, mi kagami sauba kami ka mololegamu ma kami ka baa i koniqira na tinoni ni veratavosi. ⁴⁷ Na rongona iani no-

go na omea vaga e ketsaligami na Taovia kalina aia e tsarivaganana vanigami:

'Inau nogo au molovanogo igoe, ko gini lia na marara vanigira na tinoni ni veratavosi, rongona na tinoni sui tana barangengo popono kara gini tamanina na mauri saliu.'"

⁴⁸ Mi kalina igira na tinoni ni veratavosi ara rongomia na goko vaga ia, me mage loki na tobaqira mara gini tsonikaea na gokona na Taovia. Migira sui aia God e viligira nogo kara tamanina na mauri saliu ara lia na tinoni tutuni.

⁴⁹ Ma na gokona God e rarasa bamai i laoqira sui na vera taligu. ⁵⁰ Migira na Tsiu ara tsovula gokona vanigira na tinoni loki tana vera ia, me vanigira goto na daki loki ara sanga na lotu vania God. Mara tuturiga na rotasiqira kaira a Paulo ma Barnabas, mara tsialigikaira tania na veraqira. ⁵¹ Te ara ka tuu, mara ka tiduvaligia na kaona na vera ia tania ka tuaqira. Mara ka vano moa i Ikonium. ⁵² Migira na tinoni tutuni ara totu moa i Antiok, e dangaliginigira na Tarunga Tabu mara magemage loki.

I Ikonium

14 E kesaniatsa saikesa goto na omea vaga e laba i Ikonium. Kaira a Paulo ma Barnabas ara ka vano tana niqira valelotu na Tsiu, mara ka goko dou sosongo vanigira na tinoni, mara danga i laoqira na Tsiu ma na Grik ara gini lia na tinoni tutuni. ² Migira visana na Tsiu, igira ara sove na tutuni, ara tsovula gokona vanigira na tinoni ni tana rongona ke gini seko na tobaqira ma kara reisavigira na tinoni tutuni. ³ Mi kaira a Paulo ma Barnabas ara ka totuvisu oka rago i tana. Mara ka gini goko susuligaliga tana rongona na Taovia. Maia na Taovia e saulabatia laka e mana ka niqira goko tana rongona nina vangalaka aia, me sauvanikaira na susuligana kara ka gini naua na valatsatsa ma na omea ganataga. ⁴ Migira na tinoni tana vera ia, ara tavota ruka: visana ara murigira na Tsiu, me visana tavosi ara murikaira na apostolo.

⁵ Mi muri, migira visana na tinoni ni Ikonium kolugira na Tsiu, me kolugira goto gaqira taovia, ara patagokona sai, mara pedea kara rotasikaira na apostolo, ma kara taiginikaira na vatu. ⁶ Mi kalina kaira a Paulo ma Barnabas ara ka rongomia na omea vaga ia, mara ka tsogovano i Listra mi Derbe, kaira ka ruka na verabau tana Likaonia mi tana vera ka ligisaqira. ⁷ Mi tana ara ka ba rasavaginigotoa na Turupatu Dou.

I Listra mi Derbe

⁸ Mi Listra e totu kesa na mane e matea na tuana tu kalina e botsa, me tau tangomana vania ke vanovano. ⁹ Aia e totu i lao me rorongovata kalina e goko a Paulo. Ma Paulo e reigadovia laka aia e tutunina nogo me

tugua ke mauri. Maia e moro tatavata baa i konina, ¹⁰ me gokodato me tsarivania, "!"Ko tutsau!" Me tsipudato na mane, me tuturiga na vano bamai. ¹¹ Mi kalina na toga ara reia na omea e vasini naua a Paulo, mara gudato tana niqira goko segeni nogo, na goko ni Likaonia mara tsaria, "!"Igira nogo na god ara sagelia na rereina na tinoni mara tsunamai i konida!" ¹² Te ara tuu, mara tamavuginia a Barnabas na soana na god Seus, ma Paulo na soana na god Hermes, rongona a Paulo nogo e idagoko pipi kalina. ¹³ Ma nina manetabu na god Seus, aia nina peotabu e totu i taba tania na vera loki ia, aia e adigira na buluka ma na latsena gai, me mologira tana matsapa, rongona aia migira na toga tana ara ngaoa kara kodoputsa vanikaira na apostolo.

¹⁴ Mi kalina kaira a Barnabas ma Paulo ara ka rongomia laka igira ara vangaraua na nauana vanikaira na omea vaga ia, mara ka tuu kaira, mara ka ratsia ka poloqira, mara ka ulo baa i levugaqira na toga, mara ka gu loki mara ka tsaria, ¹⁵ "!"Mane gamu, egua ti amu nauvaganana ia? !Mi kagami ami ka tinoni lee vaga moa igamu! Ami ka sulungana mai moa rongona kami ka turupatuna na Turupatu Dou, rongona igamu kamu gini mololea na kodoputsa vaniaqira na omea lee, ma kamu samasama vania moa na God mamauri, aia nogo e aqosigira na baragata ma na barangengo ma na tasi, me pipi na omea sui i laoqira. ¹⁶ Mi tana idana aia e tamiragoa vanigira na tinoni sui kara muria niqira papada segeni tana samasama. ¹⁷ Maia God e gini saulabati segenina nomoa vanigira na tinoni sui i barangengo tana vuana nina aqo dou aia e nauvanigira: e moloa na usa mara gini raranga nida uta, me palaginigita na mutsa, me dangaliginigita na mage." ¹⁸ Me atsa moa ti kaira na apostolo ara ka tsaria na goko vaga gira, me tau moa vati tugua ke sugariginia niqira papada na toga tana ngaoana laka kara kodoputsa vanikaira.

¹⁹ Visana na Tsiu, igira na taluna i Antiok tana Pisidia mi Ikonium ara labamai. Mara tsovula gokona vanigira na toga laka kara sangasage tabana i koniqira igira, mara taia a Paulo. Migira ara pada laka aia e mate nogo, te ara tuu mara raqaligia na konina tania na vera. ²⁰ Mi kalina igira na tinoni tutuni ara mai tupolia a Paulo, maia e tuu, me visutugua tana vera loki. Mi tana dani i muri, mi kaira a Barnabas ma Paulo ara ka vano i Derbe.

Ara Ka Visutugua i Antiok tana Siria

²¹ Kaira a Paulo ma Barnabas ara ka turupatuna na Turupatu Dou i Derbe, mara danga na tinoni ni tana ara tutunina a Iesu. Mi muri mara ka visutugua i Listra, mi muri baa i Ikonium, mi Antiok tana Pisidia. ²² Mi tana ara ka kakaisigira na tinoni tutuni mara ka raigira

kara tukakai tana tutuni. Mara ka tsarigotoa vanigira, "Nida aqo igita ka malagai na liu i laona danga na rota, ti ka tsauliginia na Verana God." ²³ Me pipi tana nauna e totu kesa na saikolu na tinoni tutuni, kaira ara ka vili vanigira visana na mane kara lia niqira ida tana lotu. Mi tana nonginongi ma na sese tana vitoa ara saugira vania na Taovia, aia moa ara norua ke sangagira.

²⁴ Ara ka liu talu tana Pisidia, mi muri ara ka mai tana Pampilia. ²⁵ Mi tana ara ka turupatuna na Turupatu Dou vanigira na tinoni i Perga, mi muri, mara ka vano i Atalia. ²⁶ Me tuu i tana, mara ka sage kesa tana vaka mara ka visutugua i Antiok tana Siria, i tana nogo igira na tinoni tutuni ara nongia God ka mateqira rongona kara ka gini tangomana tana aqo vaga ara ka vasini suilavaginia.

²⁷ Mi kalina ara ka labavisutugua i Antiok, ara ka soa-saigira na tinoni tutuni, mara ka turupatuna vanigira pipi na omea God e naua i laoqira, me koegua tana God e votisautuna vanigira goto na tinoni ni veratavosi mara gini tutunina. ²⁸ Mara ka totu oka tetelo i tana kolugira na tinoni tutuni.

Na Sai Loki i Jerusalem

15 Visana tinoni ara talumai tana Judea, mara laba i Antiok, mara tuturiga na sasaniaqira na tinoni tutuni mara tsarivanigira, "E utu kamu tamanina na mauri saliu ti vaga kamu tau paripapadana talu, vaga e raraiga tana nina Ketsa a Moses." ² Mara ka tuu kaira a Paulo ma Barnabas, mara ka gini vaimangabarigi kolugira tana rongona na paripapadana. Te ara pedea laka kaira a Paulo ma Barnabas migira goto visana na tinoni tutuni ni Antiok kara sangatsari ka muriqira i Jerusalem, ma kara vairongomigi kolugira na apostolo migira na ida tana lotu tana rongona na omea iani.

³ Baa, migira na tinoni tutuni tana vera ia ara molo-vanogira. Mi kalina ara liu tana Ponisia ma na Samaria, mara turupatuna vanigira na tinoni tutuni ni tana, laka e koegua igira na tinoni pipi tana vera sui ara pilotoba mara tutunina God. Mi kalina igira na tinoni tutuni ara rongomi vaganana ia, mara gini magemage loki.

⁴ Mi kalina a Paulo ma gana dulikolu ara ba laba i Jerusalem, migira sui tana saikolu na tinoni tutuni ni tana, kolugira na apostolo ma na ida tana lotu, ara gini mage me dou sosongo na tobaqira na reiaqira. Migira ara gini turupatuna vanigira na omea sui God e naua i laoqira. ⁵ Mara visana vidaqira na tinoni tutuni ara tabana kolugira na Parisii, igira ara tuu, mara tsarivananana, "Niqira aqo igira goto na tinoni ni veratavosi kara paripapadana ma kara muria nina Ketsa a Moses."

⁶ Migira na apostolo ma na ida tana lotu ara saikolu rongona ti kara vilekea na omea iani. ⁷ Ara gogoko oka, te e tuu a Petero me tsaria, "Igamu na tasiq,

amu dona laka i sau nogo God e viliau inau i laomui, gana kau gini goko na Turupatu Dou vanigira na toga sui pipi tana vera, rongona kara rongomia ma kara gini tutunina. ⁸ Ma God, aia e donagininogoa na laona na tobaqira na tinoni sui, aia nogo e sauvulagia laka e tamivanigira na tinoni ni veratavosi kara lia goto na tinoni tutuni kalina aia e saua na Tarunga Tabu vanigira, vaga nogo goto e sauvanigita igita. ⁹ E tau nau tatavosia vanigita igita, me vanigira igira. E nusiligia niqira sasi rongona ara tutunina. ¹⁰ Vaga ia, ma na rongona gua te amu ngaoa laka kamu tovolea God kalina eni, ma kamu ngoliginigira na tinoni tutuni na omea vaga ia igira na mumuada migita segenida goto, a tau tangomana na kalagaiana? ¹¹ Tagara! Igita a tutunina nogo laka igita a gini mauri nina vangalaka a Iesu Kristo atsa vaga goto igira."

¹² Igira sui ara totu tana ara mui saikesa kalina ara rongomikaira a Barnabas ma Paulo ara ka katevulagia vanigira pipi na valatsatsa ma na omea ganataga aia God e vanikaira na susuligana, mara ka gini tangomana na nauana i laoqira na tinoni ni veratavosi. ¹³ Me sui ka niqira goko kaira, ma Iakobo e tuu, me goko vaganana: "Igamu na tasiq kamu rorongomai! ¹⁴ A Petero e vasini turupatuna vanigita moa, laka e koegua tana aia God e padalokigira goto na tinoni ni veratavosi kalina aia e viligira goto visana i laoqira igira kara gini lia nina tamani segeni nogo ia. ¹⁵ Ma na goko vaga ia, e kesa atsa kolua na omea ara marenogoa igira na propete. Migita a tsokonogoa tana Mamare Tabu na goko vaga iani:

¹⁶ "Mi murina ia, inau sauba kau visu, e tsaria na Taovia,

ma kau turuvagini visutugua na verana a David.

Me sauba kau logotugua na vale e torokovo nogo, me ke tukakai visutugua.

¹⁷ Ke vaga nogoria, migira na mamatana na tinoni sui sauba kara mai i koniqu, igira sui nogo au soagira goto kara lia na tamaniqu segeni inau.

¹⁸ Aia nogoria na omea e tsaria na Taovia, maia goto nogo e katevulagia na omea iani i sau nogo."

¹⁹ Me goko babaa moa a Iakobo me tsaria, "Iani nogo niq papada inau. Igita ka tau bulesigira na tinoni ni veratavosi igira ara pilotoba nogo mara tutunina God. ²⁰ E dou baa ti ka mamare vanigira, ma ka tsarivanigira moa laka kara mololea na ganiana pipi na vatana na mutsa e tau masidi tana vovorona na lotu rongona ara gini kodoputsa vanigira na tidao; ma kara parovata segeniqira kara tau goto sasaga seko tana koniqira; ma kara laka na ganiana na velesina na omea ara vunua, ma na gabuna goto. ²¹ Rongona tu nogo i sau, pipi tana Dani na Sabat ara tsokogira nina

Ketsa a Moses i laona na valelotu, mara gini goko pipi tana vera.”

Iani Nogo e Vaga na Leta Ara Marea

²² Igira na apostolo ma na ida tana lotu, kolugira goto na tinoni tutuni sui, ara togigokosai, mara viligira visana na mane tana niqira alaala nogo kara dulikolukaira a Paulo ma Barnabas na visu i Antiok. Ara vilikaira ruka na mane, a Judas, aia ara soaginigotoa a Barsabas, ma Silas, kaira nogo igira na tinoni tutuni ara padalokikaira. ²³ Mara savulagini vanikaira goto na leta ara marea, me vano vaga iani:

“Igami na apostolo ma na ida tana lotu, igami na tasimui igamu, ami soadougamu sui na tasimami igamu amu tau na Tsiu vaga igami, mamu totu i Antiok mi tana Siria mi tana Silisia. ²⁴ Igami ami rongomia laka visana vidamami ara ba laba i konimui mara tsonivoo, mara bulesigamu tana niqira goko. Ma na omea ara tsaria igira e tau saikesa talu i konimami igami. ²⁵ Vaga ia, te igami ami togigokosai, migami sui ami tami na viliaqira visana na mane tabegoko kara ba vanigamu. Sauba kara dulikolukaira kaira na kulamami galugaluve a Barnabas ma Paulo, ²⁶ kaira nogo na mane kaira ara ka bisaa ka mauriqira tana aqo vania nida Taovia Iesu Kristo. ²⁷ Vaga ia, mami molokaira ba vanigamu kaira a Judas ma Silas, ma na omea kara ka tsaria vanigamu kaira, sauba ke kesaniatsa kolua na goko e totu tana nimami leta iani vanigamu. ²⁸ Na Tarunga Tabu nogo e pedea, migami sui ami tobasai kolua, laka kami tau paboa ke kesa tavosi goto na kalagai ke ngoligamu. Tugirani moa na ketsa na vali kamu murigira: ²⁹ Kamu laka na galiana na turina na mutsa ara gini kodoputsa vanigira na tidao; kamu laka na gani gabu; ma kamu laka na galiana na velesina na omea ara vunua; ma kamu laka na nauana na sasaga seko tana konimui. Sauba ke dou rago ti kamu reitutugudougamu segeni, ma kamu tau naugira na omea sui vaga girani. Iani nogo nimami goko na vaigaluvegi ami sau vanigamu.”

³⁰ Ara molovanokaira na mane tabegoko, mara ka ba tsau i Antiok. Mi tana ara ka soasaigira na tinoni tutuni, mara tusua na leta vanigira. ³¹ Mi kalina na tinoni tutuni ara tsokoa na leta ia, mara gini mage loki rongona na turupatuna e sangagira dou. ³² A Judas ma Silas, kaira ara ka propete nogo, mara ka gogoko oka kolugira, mara ka kakaisiginigira mara ka malagaisiginigira. ³³ Ara ka totu oka tetelo tana, mi muri migira na tinoni tutuni ni tana ara molovisukaira dou tana rago. Mi kaira ara ka visutugua i koniqira igira ara molovanokaira. ³⁴ Maia Silas e pada laka ke totuvisu moa i tana. †

† Visana tana mamare tavosi ara tau moloa na buto 34.

³⁵ Mi kaira a Paulo ma Barnabas ara ka totuvisu oka tetelo goto i Antiok. Mi tana, kaira kolugira goto na dangana, ara sasanigira na tinoni mara turupatuna vanigira na gokona na Taovia.

Ara Ka Tavota Kaira Paulo ma Barnabas

³⁶ Kesa tagu i murimai, ma Paulo e tsarivania a Barnabas, “Ida ka visu kaita, ma ka tsigovigira ka tasida pipi tana vera i tana kaita ka turupatuna nogo na gokona na Taovia, ma ka reia ti igira kara muridoua na aqona na lotu.” ³⁷ Ma Barnabas e ngaoa laka a Ioane Marko goto ke dulikolukaira. ³⁸ Ma Paulo e tau pada laka ke dou na adiana, rongona e tau murikaira kalavata me ke tsau tana susuina niqira tsigovera. Aia e visu lee tanikaira moa i Pampilia. ³⁹ Mara ka vaimangabarigi sosongo vaga, mara ka tavota. A Barnabas e adia a Marko mara ka sage kesa tana vaka, mara ka votu i Siprus. ⁴⁰ Ma Paulo aia, e vilia moa a Silas ke dulikolua. Migira na tinoni tutuni ara nongia God ka mateqira kaira, mara ka vano. ⁴¹ Ara ka liu tana vera ni Siria, mi tana Silisia popono, me pipi nauna tana kaira ara ka liu ara ka kakaisigira na tinoni tutuni ara totu tana.

A Timoti e Murikaira Paulo ma Silas

16 A Paulo e babaa saviliu, me batsau i Derbe mi Listra. Mi tana e totu kesa na mane Kristiano, a Timoti na asana. Ma na tinana aia, aia goto na Kristiano, maia e daki na Tsiu. Ma na tamana a Timoti aia na mane ni Gris. ² Igira sui na tinoni tutuni i Listra mi Ikonium ara gini goko dou rago tana rongona a Timoti. ³ Ma Paulo e ngaoa laka a Timoti ke tsarimurina goto, te e nauvania na paripapadana. E nauvaganana vania ia, rongona igira sui na Tsiu ara totu tana, ara dona nogo laka na tamana a Timoti na tinoni ni Gris, te e gini tau vati paripapadana moa. ⁴ Pipi tana vera tana ara tu liu tugira, ara tu sauvanigira na tinoni tutuni na omea ara vorosaigokona nogo igira na apostolo ma na ida tana lotu i Jerusalem, mara ketsaligira kara murigira na omea girani.

⁵ Vaga ia, mi tugira ara tu gini kakaisia na tutuni tana pipi na saikolu na tinoni na lotu, mara visana ara sagevaolu me gini pabo babaa pipi dani.

I Troas

⁶ Ara tu liu baa tana vovosana na kao ni Prigia mi Galatia, rongona na Tarunga Tabu e tau ngaoa tugira kara tu gini turupatu na lotu tana butona na momoru ni Asia. ⁷ Mi kalina ara tu tsau tana vovosana na kao ni Misia, mara tu tovoa kara tu liu i laona na butona na momoru ni Bitinia, ma na Tarunga Tabu e tau goto tamivanitugira. ⁸ Vaga ia, mi tugira ara tu ba saviliu moa tana Misia, mara batsau i Troas. ⁹ Mi tana bongi nogo ia, ma Paulo e reia kesa na moro tana maturuna.

Aia e reia laka kesa na mane ni Masedonia e mai tutuu i matana me ngasua, “!Ko savumai i Masedonia, mo ko sangagami!”¹⁰ Mi kalina a Paulo e reia na moro vaga ia tana maturuna, mi tugami ami tu tu saviliu, mami tu onioni na vano i Masedonia, rongona tugami ami tu padagadovinogoa laka God e soatugami sui kami tu baa turupatuna na gokona na Turupatu Dou vanigira na tinoni ni tana.

I Pilipi

¹¹ Mami tu sage kesa tana vaka, mami tu mololea i Troas, mami tu votu saviliu kalea na momoru tetelo i Samotrasede, ma na dani i muri na vaka e votu baa i Neapolis.¹² Mami tu tsipu tana, mami tu liu i longa, mami tu tsau i Pilipi, aia e kesa na verabau i laona na Masedonia. Maia niqira vera goto na Roma. Mami tu totu tana visana na dani.

¹³ Mi tana Dani na Sabat, mami tu mololea na vera ia, mami tu baa i ligisana na koo, i tana ami tu pada laka kami tu tsodogira na Tsiu ara saisai tana gana kara nonginongi. Tugami ami tu totupuka i lao mami tu gogoko vanigira igira na daki ara totu saisai tana.

¹⁴ Maia kesa na vidaqira igira na daki ara rongomia tu nimami goko tana, aia ko Lidia ni Tiatira. Aia nina aqo nogo na tsabiriana visana na vatana na polo e loki na matana. Aia na daki ia e pada mamavasiasia God, ma na Taovia e mararasia me gini padagadovia na omea a Paulo e tsarigira.¹⁵ Aia migira sui gana valekolu ara adi lesovitabu. Mi muri, maia e vailivutugami kami tu baa i valena me tsaria, “Ti vaga tugamu amu tu pada laka inau kesa au tutunina manana na Taovia, me dou ti kamu tu mai, ma kamu tu sage i valequ.” Me turuginitugami sosongo, mami tu sage moa i valena.

A Paulo ma Silas tana Vale Sosori

¹⁶ Me kesa tana dani kalina tugami ami tu vano na sanga lotu, mi sautu ami tu tsodoa kesa na baka daki tseka e totuvia na tidao seko, me gini dona na katevulagiqira na omea ara tau vati laba. Me gini tsodoa danga na qolo vanigira gana taovia tana rongona na aqo vaga ia aia e naua.¹⁷ Maia e tsatsari tumurimami Paulo mi tugami, me guguu loki me tsaria, “!Na mane tugirani tugira nina maneaqo nogo na God Susuliga Sosongo! !Mara tu gini mai na saulabatiana vanigamu na omea kamu naua ti kamu gini tamanina na mauri saliu!”¹⁸ Pipi dani e navaganana babaa ia, poi e qisi a Paulo, me pilovisu me tsarivanja na tidao seko aia e totuvia na baka ia, “!Tana asana a Iesu Kristo, inau au ketsaligo ko vanoligi tania na baka daki iani!” Mi kalina tsotsodo nogo ia, ma na tidao seko e vanoligi tania.

¹⁹ Mi kalina igira na tamanina na baka daki ia ara reia e laba vaganana ia, laka niqira mani kavogolo e tso-goligi, mara tuu, mara tangolikaira a Paulo ma Silas,

mara raqa palupalukaira baa i mataqira na manepede tana nauna gana na totusai.²⁰ Ara adikaira mai i mataqira na taovia ni Roma, mara tsaria, “Karani na tinoni na Tsiu, mara ka tsukia danga na omea seko i laona na verada.²¹ Ara ka sasanigira na tinoni na sasaga vaolu e kutsigira nida ketsa igita na Roma. Me tau dou vanigita igita ka tami na adiaqira se na muri-aqira na sasaga vaolu vaga gira.”²² Migira sui na toga ara patagana na lumukaqira a Paulo ma Silas.

Mara tuu igira na mane taovia, mara ratsia ka poloqira kaira a Paulo ma Silas, mara raigira kara ramitsikaira.²³ Mara rarusikaira kakai, mi muri mara tsonikaira tana vale sosori, mara ketsalia na mane matali vale sosori ke matalidoukaira.²⁴ Mi kalina na mane matali vale sosori e rongomia na ketsa ara molomai vania, maia e molo sagekaira i laona vasau na vale, me varasaiginia na kubu loki ka tuaqira.

²⁵ Mi tana levugata, mi kaira a Paulo ma Silas ara ka nonginongi mara ka lilinge vania God, migira na mane sosori tavosi ara rongomi vatavikaira.²⁶ Me tavongani kasi na vuluge, me kasilia na vale sosori tsau tana tsutsuvatuna. Mi kalina e laba vaga ia, mara tavongani sangavi segeniqira na matsapa sui, mara dudu sui na itai tapala i tuaqira sui na mane ara sorigira tana vale sosori.²⁷ Me mamata na mane matali vale sosori, me reigira na matsapa sui tana vale ara tavongani sangavi segeniqira, maia e pada laka pipi na mane sosori kara tsogopoi sui nogo. Te e lakua nina isi me koe laka ke gini matesi segenina.²⁸ Maia Paulo e guvia me gaelaginia, “!Ko laka na sekoliamu segeni! !Igami sui ami totu moa ieni! Ami tau vano sa nauna.”

²⁹ Ma na mane matali vale sosori e nongia na tutungi. Me ulo tsakutsaku i laona na vale, me puka kovorgi i ka tuaqira a Paulo ma Silas me gagariri.³⁰ Mi muri e adirutsumikaira i tano me veisuakaira, “?Taovia kagamu, nagua inau kau naua ti kau gini mauri saliu?”

³¹ Mi kaira ara ka tsarivanja, “Ko tutunina na Taovia Iesu, me sauba ko gini mauri saliu, igoe migira sui i valem.”³² Mi kaira ara ka turupatu vania na gokona God, me vanigira sui goto gana valekolu.³³ Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, tana bongi ia, na mane matali vale sosori e adikaira baa i valena me aragoa ka bokaqira. Maia me pipi gira sui gana valekolu ara lesovitabu sui kalina ia.³⁴ Ma na mane e adikaira a Paulo ma Silas me livulakakaira dou i valena. E tusu vanikaira na mutsa, mara ka mutsa kaqira. Aia migira sui i vale-na ara magemage loki sosongo, rongona ara vasini tutunina God.

³⁵ Mi tana matsaraka, migira na taovia na vera ara molovanogira niqira mane tagao, mara mologoko baa vania na mane pitu vale sosori mara tsaria, “Ko nusikaira na mane kaira, ma kara ka vano.”

³⁶ Maia na mane matali vale sosori e tsarivanja a Paulo, “Igira na taovia na vera ara mologokomai laka

kau nusikagamu igoe ma Silas. !Me doua! Kalina eni kamu ka vano kiki tana rago.”

³⁷ Ma Paulo e tuu me goko vanigira na mane tagao ara tototu tana me tsaria, “Ara tau moa vati tsodoa laka kagami kami ka tsukia kesa na sasi, mara tuu nomoa mara rarusikagami i mataqira na toga. !Eo, ma na Roma goto kami! Mi muri mara tsonikagami tana vale sosori. ?Megua, mi kalina eni ti ara vasini pada laka kara mololekagami dodoa? !Maia e tau ulagana ke vaga! Igira segeniqira nogo na taovia ni Roma niqira aqo kara laba ieni, ma kara molotsuna kagami kami.”

³⁸ Migira na mane tagao ara tatamangana na tsaqina goko vaga ia vanigira na taovia ni Roma. Mi kalina igira ara rongomia laka na Roma goto kaira a Paulo ma Silas ara matagu loki. ³⁹ Te ara baa igira na taovia na vera, mara nongikaira laka kara ka padalea moa na sasi ara nauvanikaira. Mara tudumitsunakaira tania na vale sosori, mara raikaira kara ka vanoligi tania na veraqira. ⁴⁰ Kaira a Paulo ma Silas ara ka rutsu tania na vale sosori, mara ka vano i valena ko Lidia. Mi tana ara ka tsodogira na tinoni tutuni mara ka goko vanigira, ma ka niqira goko e kakaisia niqira tutuni. Mi muri, mara ka mololegira mara ka vano.

I Tesalonika

17 Mi kaira a Paulo ma Silas ara ka liu tana vera ni Ampipolis mi Apolonia, mara ka tsau i Tesalonika, mi tana e totu kesa niqira valelotu na Tsiu. ² Maia Paulo e baa me sage tana vale lotu vaga e lavu nogo na nauana pipi kalina. Mi tana, i laona tolu na Dani na Sabat, aia e vuresi makalia vanigira na tinoni na laona na Mamare Tabu, ³ me laka i laona nogo na Mamare Tabu e totu na tsaqina goko laka nina aqo nogo na Mesia ke tsodoa na rota me ke maurivisu tania na mate. Ma Paulo e tsarivanigira, “A Iesu, aia inau au gini goko vanigamu, aia nogoria na Mesia.” ⁴ Visana vidaqira ara tutunina mara tobasai kolukaira a Paulo ma Silas; mara danga goto na daki loki ma na tinoni ni Gris, igira ara pada mamavasia God, igira goto ara tutunina.

⁵ Mara gini masugu igira na Tsiu, te ara tagigira visana na tinoni ara tototu bamai lee i laona na sautu tana vera ia, mara ovukaea kesa na alaala loki gana na tsaikore. Mara tsovula gokona vanigira na vera popono, mara baa mara tupi ovatia na valena a Jason. Ara nauvaganana ia, laka ti kara tsodokaira a Paulo ma Silas kara ka totu tana ma kara raqa baa kaira i mataqira na toga.

⁶ Mi kalina igira ara tau tsodokaira i laona na vale ia, mara tuu mara tangolia a Jason kolugira goto visana na tinoni tutuni, mara raqavanogira i mataqira na taovia na vera. Mara guguu loki mara tsaria, “!Kaira nogo na mane kaira, ara ka tsukia te e gini laba danga

na omea seko pipi tana nauna sui! Mi kalina eni na omea ara ka naua kaira e tsau mai goto i verada igita, ⁷ miani a Jason e mololaka kaira moa i valena. Mi tana omea vaga ara naua igira, ara kutsigira nina ketsa na Sesare ni Roma, mara tsarigotoa laka e totu goto kesa segeni na taovia tsapakae, aia a Iesu na asana.”

⁸ Kalina ara rongomia na tsaqina na goko vaga ia, migira sui na toga popono kolugira goto na taovia na vera ara gini qururutsau. ⁹ Migira na taovia ara kekea a Jason kolugira goto gana totukolu, kara tsonia na matena ara titivanigira ti kara gini tanusi, mi muri mara nusivanogira.

I Berea

¹⁰ Mi tana bongi nogo ia, migira na tinoni tutuni ara molovanokaira a Paulo ma Silas i Berea. Mi kalina ara ka tsau tana mara ka basage goto tana niqira valelotu na Tsiu. ¹¹ Migira na tinoni tana vera ia ara sasaga dou baa liusigira na tinoni ni Tesalonika. Ara rongomi tatavatavidoua na omea kaira ara ka tsarivanigira, me pipi dani ara lalave doudoua i laona na Mamare Tabu, gana kara reiginia ti nagua aia Paulo e tsaria laka e manana nomoa. ¹² Mara danga vidaqira ara lia tinoni tutuni. Mara danga goto na daki loki ma na mane ni Gris, ara lia goto tinoni tutuni.

¹³ Mi kalina igira na Tsiu ara totu i Tesalonika ara rorongolaka aia Paulo e gini turupatu goto na gokona God i Berea, te ara mai goto tana, mara gini tuturiga na tsovulagoko vanigira na toga. ¹⁴ Mara tsaku igira na tinoni tutuni mara molovanoa a Paulo kesa tana vera segeni tabana i tasi. Mi kaira a Silas ma Timoti ara ka totuvisu moa i Berea. ¹⁵ Migira na mane ara adivanoa a Paulo ara sage kolua tana vaka, mara ba moloa i Athens, mi muri mara visutugua i Berea. Ara adivisumai nina mologoko a Paulo vanikaira a Silas ma Timoti, laka kara ka tsarimurina ba tsaku.

I Athens

¹⁶ Mi kalina a Paulo e totu pitukaira a Silas ma Timoti i Athens, me gini melu sosongo tobana na reiana e koegua sagata na dangana na nununa niqira god na tinoni ni tana, ara viri totu bamai pipi nauna tana vera ia. ¹⁷ Te e tuu a Paulo, me basage i laona niqira valelotu na Tsiu ke gini togigoko kolugira, me kolugira goto na tinoni sui ara mai i tana na samasama vaniana God. Me nauvaganana goto ia pipi dani kolugira na tinoni ara saimai tana nauna gana na maketi. ¹⁸ Migira visana na mane tarai, igira ara soaginigira na Epikurea ma na Stoik, ara vaipetsakoegi kolugotoa a Paulo. Visana vidaqira ara tsaria, “?Na mane kaekae iani me goko levolevo, nagua vaga sagata koe laka aia ke tsaria ni?”

Migira visana goto ara tsaria, “E vaga saikesa moa ti aia e totu matengana moa na gini goko tana rongona

niqira god igira na tinonina kesa na vera tavosi." Igira ara gini goko vaga ia, rongona ara rongomia a Paulo e gini turupatu tana rongona a Iesu, mi tana rongona goto na maurivisu murina na mate. ¹⁹ Vaga ia, mara tuu mara adia a Paulo, mara turuvaginia i matana na saikolu na tinoni tagao ara soaginia na Areopagus. Mara tsarivania, "Igami ami ngaoa kami donadoua laka nagua aia na sasani vaolu igoe o mai gini goko tana rongona. ²⁰ Visana na omea igami ami rongominogoa tana nimu goko igoe o tsaria e tabaru vanigami na rongomina, te igami ami ngaoa kami donadoua nagua na papadana na goko vaga ia." ²¹ Ara gini goko vaga ia rongona igira na tinoni ni Atens nogo, migira goto na tinoni sagelaona ara tototu tana, ara kilia moa kara gini goko ma kara rongomia pipi sui na omea vaolu ara vasini labamai.

²² Te e tuu a Paulo me tsarivanigira, "Inau au reia pipi tana nimui omeomea, laka igamu na tinoni ni Atens amu madodo sosongo rago na lotu vaniaqira nimui god tatavosi. ²³ Rongona kalina vaga inau au vano bama i laona na veramui, minau au morosigira na nauna tana amu naua nimui samasama. Mau tsodogotoa kesa na peo, mi tana e totu na soa amu marea i konina, 'Vanigo Ti Sa God Moa'. Maia amu samasama vania atsa moa ti amu tau donaginia, maia saikesa nogoria inau au gokogini vanigamu kalina eni. ²⁴ God, aia e aqosia na barangengo ma na omea sui i laona, aia nogo e Taovia ni gotu mi lao, me tau mauri aia i laona na vale ara logoa igira na tinoni. ²⁵ Me tau goto kilia ke tamanina kesa na omea igita na tinoni ka aqosivania. Rongona aia segeni nogo e saua na mauri ma na magomago ma na omea sui lakalaka vanigira na tinoni sui i barangengo. ²⁶ E vusaa kesa moa na tinoni, mi konina moa aia ara talumai igira sui na mamatana tinoni, maia nogo e livugira pipi nauna tana barangengo popono. Idavia e aqosigira na tinoni, maia e pede idanogoa ke ngisa miava igira kara mauri. ²⁷ Aia e nauvaganana ia, rongona igira ti kara lalavea manana, me tau utu kara tsodoa kalina ara lavea. God e tau lelee totu ao tania sa vidada: ²⁸ vaga igita tsokoa tana nina mamare aia e kesa e tsaria,

'I konina nogo ia, igita a mauri, ma aligiri, ma puku-ga.'

Me visana goto nimui mane mamare igamu ara tsarigotoa na goko vaga iani, 'Migita goto a dalena aia.'

²⁹ Ma na rongona igita a lia nogo na dalena God, te e tau saikesa dou igita ka pada laka God e vaga sa omea ara aqosiginia na nununa tana qolu se na siliva se na vatu ara katsua moa tana niqira sasaga loki igira na tinoni sasaga. ³⁰ Ma God e galuvegira moa na tinoni kalina igira ara tau vati donaginia. Mi kalina eni, aia e moloketsa nogo vanigira na tinoni sui lakalaka pipi tana nauna, laka kara piloligi tania niqira sautu sasi.

³¹ Aia e titi manogatinogoa na dani, i tana sauba ke pedea na barangengo popono tana pede goto, ginia nina aqo e kesa na mane aia segeni e vilinogoa. !Me saulabatinogoa vanigira na tinoni sui laka e mana na omea iani kalina aia e maurivisutugua na mane ia tania na mate!"

³² Mi kalina igira ara rongomia a Paulo e gini goko tana rongona laka e maurivisu kesa tinoni tania na mate, migira visana vidaqira ara gilugana, mara visana tavosi ara tsarivania, "Ami ngaoa ke kesa goto dani ko mai mo ko goko goto vanigami tana rongona na omea vaga ia." ³³ Me tuu a Paulo, me mololegira me vano.

³⁴ Visana vidaqira ara tsarimurina a Paulo, mara tutunina a Iesu. Mi laoqira, aia e kesa na mane, Dionisius na asana, aia e kesa tinoni loki i laona niqira saikolu na vera. Me kesa goto na daki, ko Damaris na asana, mara visana goto na tinoni tavosi.

A Paulo i Korint

18 Mi murina iani, ma Paulo e mololea i Atens, me ba saviliu i Korint. ² Mi tana e tsodoa kesa na Tsiu, a Akuila na asana, aia e botsa i Pontus, me vasini talumai i Itali kolua na tauna ko Prisila, rongona a Klodius aia na Sesar ni Roma e moloketsa vanigira sui na Tsiu kara vanoligi tania i Roma. Ma Paulo e ba reikaira, ³ me totu me aqo kolukaira, rongona tana aqo na tula valepolo nogo e gini tsodoa na maurina vaga goto kaira. ⁴ Me pipi tana Dani na Sabat, aia e tau kuti na vaipetsakoegi koluaqira na tinoni i laona na valelotu, me tovokakaia laka ke tsaritugutugudoua vanigira igira ruka tabana, igira na Tsiu migira na Grik, ti kara gini tutunina a Iesu.

⁵ Mara ka mailaba kaira a Silas ma Timoti talu i Masedonia. Mi tuu kalina ara ka laba kaira, ma Paulo e mololea nina aqo na tula valepolo, me totu matengana moa na gini goko na Turupatu Dou, me tsarimakali vanigira na Tsiu, laka a Iesu aia nogoria na Mesia. ⁶ Mi kalina igira ara sove na rongomiana mara tuturiga na goko sekoseko vaniana, ma Paulo ngiti goko vanigira e tiduvaa moa na papasa tania na polona, me tsarivanigira, "!'Ti vaga igamu na Tsiu kamu tsida ma kamu tsoku tana keokeo, me tau niqiu sasi inau, ma nimui padangao segeni nogo igamu! Me tuu kalina eni me ke baa, minau sauba kau mololegamu igamu, ma kau vano moa i koniqira na tinoni ni veratavosi." ⁷ Maia e tuu me mololegira, me ba totu kolua kesa na mane ni veratavosi, aia a Titius Justus na asana, aia kesa e pada mamavasia God. Ma na valena e varangisia moa na valelotu.

⁸ Ma Krispus, aia e ida tana lotu i tana, aia migira sui gana tamadale ara tutunina na Taovia. Migira goto na tinoni danga i Korint ara rongomidoua na gokona na Turupatu Dou, mara tutunina, mara lesovitabu.

⁹ Me kesa tana bongi, ma Paulo e moro tavosana, me reia na Taovia e laba vania me tsaria, "Ko laka na matagu igoe, ko goko babaa moa, mo ko laka na mui lee, ¹⁰ rongona inau nogo au totu kolugo. Me tagara ke kesa ke tangomana na sekoliamu, na rongona ara danga na tinoni i laona na vera iani ara niqun tinoni nogo inau." ¹¹ Vaga ia, maia Paulo e totuvisu goto i tana kesa ngalitupa ma na turina, me sasanigira na tinoni na gokona God.

¹² Mi kalina a Galio e lia na taovia tagao butona na momoru i Akaia, migira na Tsiu ara saikolu mara tangolia a Paulo, mara adia i matana a Galio rongona aia ke pedea. ¹³ Mara tsarivania, "Na mane iani e to-vokakaia laka ke turuginigira na tinoni ma kara samasama vania God, me visana tana vavanona na samasama vaga e sasaniana aia, ara kutsigira nimami ketsa igami!"

¹⁴ Me laka ke goko a Paulo, me tuu a Galio me tsarivanigira na Tsiu, "Ti vaga na omea igamu amu keligini vania na mane iani ke kalea na tsutsukibo se sa omea seko aia e naua, me tuguau rago inau kau berengiti kolugamu igamu na Tsiu. ¹⁵ Ma na rongona na pukuna nimui vaiganigi e tu moa tana tsaqina goko ma na soa, mi tana nimui ketsa igamu segeni nogo, vaga ia, me tugu igamu segenimui nogo kamu aragoa. !E tau niqun aqo inau kau votagokona na omea vaga gira!"

¹⁶ Maia e tuu me tsia rutsumigira tania na vale na pede. ¹⁷ Migira visana ara tangolia a Sostenes, aia na ida tana valelotu, mara labua i matana na vale na pede. Ma Galio e tau goto gini boeginigira.

A Paulo e Visutugua i Antiok tana Siria

¹⁸ Ma Paulo e totu babaa moa oka tetelo kolugira na tinoni tutuni i Korint. Mi muri me mololegira, me sage kesa tana vaka, me votu kolukaira ko Prisila ma Akuila, mara votu kalea na Siria. Mi kalina ara tu tau vati mololea i Seqeria, ma Paulo e naua kesa na veke me tsara koakoaa na lovana. ¹⁹ Mara tsipu longa i Epesus, mi tana a Paulo e mololekaira ko Prisila ma Akuila. Maia e vano saviliu tana valelotu, mi tana e vaimangasuguradigi kolugira goto na Tsiu. ²⁰ Me visana vidaqira ara nongia ke totuvisu oka goto kolugira, maia e tau tami. ²¹ Mi kalina e tuu na vano, me tsarivaganana moa iani vanigira, "Ti vaga God ke padangaoa, minau sauba kau visumaitugua i konimui." Me tuu, me sagetugua tana vaka me mololea i Epesus.

²² Mi kalina aia e tsipu longa i Sesarea, me baa i Jerusalem me tsodogira na tinoni tutuni tana, mi muri e vano i Antiok. ²³ Me totu tetelo moa tana, me aligiritugua, me liu baa tana vovotana na kao ni Galatia mi Prigia, me kakaisiginigira sui na tinoni tutuni ara totu tana.

A Apolos i Epesus mi Korint

²⁴ Mi tana tagu goto ia, e kesa na Tsiu e totu tana, a Apolos na asana, aia e botsa i Aleksadria me mailaba i Epesus. Aia kesa e dona dou na gokomaka, me dona dou sosongo goto na laona na Mamare Tabu. ²⁵ Maia e sasanidoua nina Sautu na Taovia, me madodo sosongo na gini goko, ma na omea e sasaniginigira na tinoni tana rongona a Iesu ara goto sui saikesa. Maia e donaginia moa nina lesovitabu a Ioane. ²⁶ Me tuturiga na goko susuliga tana valelotu. Mi kalina kaira ko Prisola ma Akuila ara ka rongomia nagua aia e tsaria, mara ka soa baa i ka valeqira mara ka vuresi makalidoua baa vania nina Sautu na Taovia. ²⁷ Ma Apolos aia e padangaoa ke vano i Akaia. Te igira na tinoni tutuni ni Epesus ara sangaa, mara mamare baa vanigira na tinoni tutuni ni Akaia, mara nongigira kara soalakadoua kalina aia ke laba i koniqira. Mi kalina a Apolos e laba i Akaia, maia e sangadou sosongoligira igira na tinoni aia God e soagira nogo mara lia na tinoni tutuni, ²⁸ ma nina goko susuliga aia e liusiginigira na Tsiu tana vaipetsakoegi i mataqira na toga, me adikaea na tsaqina goko tana Mamare Tabu tana nogo e makalia laka a Iesu aia nogo na Mesia.

A Paulo i Epesus

19 Mi kalina a Apolos e totu moa i Korint, ma Paulo e liu i longa, me ba tsau i Epesus. Mi tana e tsodogira visana na tinoni tutuni, ² me veisuagira, "La-ka amu adinogoa na Tarunga Tabu kalina amu lia tinoni tutuni igamu?"

Mara gokovisu vania mara tsaria, "Ami tau saikesa vati rongomia laka e totu kesa na Tarunga Tabu."

³ Ma Paulo e veisuagira goto, "Me ti ke vaga ia, ma na vatana koegua na lesovitabu amu adinogoa?"

Migira ara tsarivania, "Na lesovitabu i konina a Ioane."

⁴ Ma Paulo e tsaria, "Na lesovitabu e saua a Ioane gana moa na piloligi taniana na sasi. Ma Ioane e tsarivanigira na tinoni ni Israel kara tutunina aia e kesa sauba ke mai i murina aia, laka aia nogoria a Iesu."

⁵ Mi kalina igira ara rongomi vaganana ia, mara lesovitabu tana asana na Taovia Iesu. ⁶ Ma Paulo e livua na limana i lovaqira, ma na Tarunga Tabu e tsuna i koniqira; mara tavongani dona na gini goko na goko tavosi, mara sanga goto na gini turupatuna na gokona God. ⁷ Igira sui kolu ara sangavulu ruka na mane.

⁸ Mi laona e tolu na vula, a Paulo e tau kuti na sage tana niqira valelotu na Tsiu, ma na goko susuliga vaniaqira na tinoni tana. Mara vaigokovigi babaa, ma Paulo e tovokakaia nomoa rongona ti igira kara padagovia na rongona na Verana God. ⁹ Mara visana vidaqira ara muria moa na tobaqira segeni mara sove

na tutunina, mi mataqira na tinoni sui ara tsonia na goko seko tana rongona nina Sautu na Taovia. Te e tuu a Paulo me vano tanigira, me adigira goto igira na tinoni tutuni vaolu. Me pipi moa na dani e goko kolugira i laona nina vale sasani a Tiranus. ¹⁰ E ruka na uvi popono e nauvaganana ia, te ara gini rongomia na gokona na Taovia igira sui na tinoni ara totu tana butona na momoru ni Asia: igira na Tsiu, migira goto na tinoni ni veratavosi.

Tugira na Dalena a Seva

¹¹ God e sau na susuligana vania a Paulo, me gini naua na valatsatsa loki. ¹² Migira na tinoni ara adia na polo konina a Paulo, mara peleginigira na tinoni lobogu mara gini mauri, migira goto na tidao seko ara gini tsogoligi tanigira na tinoni ara totuvigira. ¹³ Visana goto na Tsiu, igira ara vavano bamai mara tsialigi tidao, igira goto ara tovoa na gini aqo tana asana na Taovia Iesu. Mara ketsaligira na tidao mara tsarivanigira, "Inau ketsaligo tana asana a Iesu aia a Paulo e gini goko." ¹⁴ Mara tu vitu na tamatasi, na dalena na Mane Tabu Loki na Tsiu, a Seva na asana, tugira nogo ara tu nauvaganana ia.

¹⁵ Te e tuu na tidao seko me tsarivanitugira, "Inau au donaginia a Iesu, mau donaginigotoa na rongona a Paulo. ?Mi tugamu, ase moa tugamu?"

¹⁶ Ma na mane e totuvia na tidao seko, aia e tsipulitugira, me labusaginitugira sosongo. Mara tu viri tsogoligi sui tania na valena na mane tidao. Ara tu boka sui, me taratsi sui tu poloqira. ¹⁷ Pipi sui na tinoni ara totu i Epesus, igira na Tsiu migira goto na tinoni ni veratavosi, ara rongomia na omea e laba, migira sui ara matagu loki, mara kukuni loki tania na asana na Taovia Iesu.

¹⁸ Migira goto danga na tinoni tutuni ara mai i malena, mara katevulagigira na omea seko ara naugira.

¹⁹ Danga goto vidaqira ara naua na aqo tidao, ara adisagira pipi sui niqira papi na aqo tidao, mara kodosuigira i malena i mataqira na toga. Ara tsokosaigira na qolo na mateqira sui na papi gira, mara tsaulia tsege sangavulu na toga na qolo. ²⁰ Tana rongona nogo na omea loki vaga ia, te e gini rarasa bamai na gokona God, me gini pabo babaa niqira saikolu na tinoni tutuni.

Kesa na Tsaikore Loki e Laba i Epesus

²¹ Mi murina ara laba na omea vaga gira, ma Paulo e pada i tobana laka ke liu i Masedonia mi Akaia, me ke ba tsau goto i Jerusalem. Me tsaria, "Kau ba talu i tana, mi muri ti kau vano goto i Roma." ²² Maia e molo-vanokaira a Timoti ma Erastus, kaira ruka gana sasanga, kara ka baa i Masedonia, maia e totuvisu moa tana butona na momoru ni Asia.

²³ Tana tagu vaga goto ia, me botsa kesa na tsaikore loki i Epesus tana rongona nina Sautu na Taovia. ²⁴ E totu tana kesa na mane e aqo tana siliva, a Demetrius na asana, maia e aqosigira na nununa nina peo na god ko Artemis, me gini tsodoginia danga na qolo vanigira nina maneaqo. ²⁵ Maia e soasaigira sui nina maneaqo segeni, kolugira goto igira ara naua na aqo vaga ia, me tsarivanigira, "Igamu amu dona nogo laka na maurida igita e pukuga tana nida aqo iani. ²⁶ Mi kalina eni, igamu segenimui nogo amu reia mamu rongomia nagua ia na mane iani ara soaginia a Paulo e aqosia, me tau i Epesus segeni moa, e varangi saikesa ke tsavua na Asia popono. Aia e tsaria laka na nununa na god ara aqosiginigira na limana tinoni ara tau saikesa na god manana. Maia e tangomana nogo, mara danga na tinoni ara gini tutunina nina goko. ²⁷ Me dou ti igita ka parovata, me ke tau gini tangi seko na rongona nida aqo. Me tagara tau ia moa. !Ka parovata goto rongona nina peo nida god loki ko Artemis, e tau utu kara tau goto padalokia me ke gini nanga lee saikesa gana tangirongo, rongona aia nogo na god ara samasama vania na tinoni sui tana Asia, mi tana barangengo popono!"

²⁸ Kalina na toga popono ara rongoimia na goko vaga ia, migira ara kore loki sosongo baa, mara tuturiga na galaguguu mara tsaria, "E loki tsapakae ko Artemis ni Epesus!" ²⁹ Mara qururutsau i laona na vera popono. Ma na alaala e baa, mara tangolikaira a Gaius ma Aristarkus, kaira ruka na Masedonia ara ka dulikolua a Paulo, mara ulo kolukaira baa tana nauna gana niqira mani sai na toga. ³⁰ Ma Paulo goto e ngaoa laka ke ba tuu i mataqira me ke goko vanigira, migira na tinoni tutuni ara tongo vania. ³¹ Visana vidaqira na taovia loki na vera ara dou vania a Paulo, migira goto ara mologoko vania, mara tongokakai vania na laba tana nauna ia.

³² Migira sui ara totu i laona na sai ia ara gugu loki. Visana ara guu mara tsaria kesa na omea, visana ara tsaria kesa na omea tavosi, rongona na dangana vidaqira ara tau saikesa dona na matena gua ara mai saikolu tana. ³³ Me visana vidaqira ara pada laka e tau utu tana nina aqo nogo a Aleksader te e gini laba na omea vaga iani, rongona igira na Tsiu ara raia a Aleksader nogo ke ba tuu i mataqira na toga. Te a Aleksader e baa, me saukaea na limana me tovoa laka ke goko vanigira. ³⁴ Mi kalina igira ara reigadovia laka na Tsiu aia, migira sui ara gugu kolu, me ruka na kiloko popono ara amiami kesa moa na goko: "E loki tsapakae ko Artemis ni Epesus!"

³⁵ Mi tana susuina, ma na taovia tana verabau ia e tangomana na muisiaqira na toga. E tsarivaganana vanigira, "Tinoni ni Epesus igamu! Pipi sei e dona laka nina aqo nogo na vera ni Epesus ke reitutugua nina peo nida god loki ko Artemis, me ke aragodoua na

vatuna tabu e pukatsuna talumai i gotu. ³⁶ Tagara sa tinoni ke tiatagaraa na omea girani. Me ti e vaga ia, ma nimui aqo igamu kamu mui rago moa, ma kamu laka na nauana na omea tagara sa rongona. ³⁷ Igamu amu tavongani raqamaikaira ieni, atsa moa ti kaira ara ka tau komia sa omea tana peo tabu, se ara ka tau tsaria sa omea seko tana rongona nida god ko Artemis. ³⁸ Ti vaga a Demetrius migira nina maneaqo ara kilia moa kara raqaa kesa tinoni tana pede, mara totu nogo na manepede igira nogo niqira aqo kara pedea na omea vaga ia, mara titi manogatinogoa na dani i tana kara naua na pede. Mi mataqira nogo na manepede ti kamu vaiganigi tabana mi tabana. ³⁹ Me ti vaga ke kesa segeni goto na omea amu kilia, ma nimui aqo igamu kamu adidatoa i mataqira na saikolu na tinete tana goto na vera. ⁴⁰ Kamu rorongono, e tau utu kara kedegita igira na Roma rongona na omea e laba i dani eni. E tagara lelee sa rongona na galaguguu ma na tsaikore vaga amu naua i dani eni. Me ti vaga igira na Roma kara veisuagita na rongona na omea vaga iani e laba, migita a tau goto tamanina sa rongona dou ka gini gokovisu vanigira." ⁴¹ Me goko sui vaga ia, me tuu, me ketsaligira na tinoni sui kara visu lee moa i veraqira.

A Paulo e Visutugua tana Masedonia Mi tana Akaia

20 Mi murina kalina e totupuka na vaikoregi loki ia, ma Paulo e soasaigira sui na tinoni tutuni, me pabotugua nina tosasaga vanigira. Me sui me tsarivanigira, "Eo, kamu totu igamu!" Maia e tuu, me mololegira me vano tana Masedonia. ² E liu babaa pipi tana vovotana na vera tana, me kakaisiginigira na tinoni tutuni nina tosasaga vanigira. Mi muri me ba laba i Akaia, ³ mi tana e totu e tolu na vula. Me vanga-raunogoa laka ke vano tana Siria, te e tsodovulagia laka igira na Tsiu ara totu tana ara vorogokona na labuana. Maia e pada ke liuvisu moa tana Masedonia. ⁴ Mara tu dulikolua tugira a Sopater, na dalena a Pirus ni Berea; ma Aristarkus ma Sekudus ni Tesalonika; ma Gaius ni Derbe; ma Tikikus ma Tropimus kaira ka talu tana butona na momoru ni Asia; maia goto a Timoti. ⁵ Igira nogo ara ida vanitugami, mara ba pitutugami i Troas. ⁶ Murina na Dani Tabu na Bredi Tagara Isti Koni-na, mi tugami tu sage tana vaka, tuturiga i Pilipi mami votu. Mi tana tsegenina dani i muri te ami tu ba tsauligira i Troas. Mami tu totu tana e vitu na dani popono.

Na Susuina Nina Tsigovera a Paulo I Troas

⁷ Mi tana ngulavi na kesianina dani tana uiki ia, migami sui ami mai sai gana kami lotu ma kami mutsa kolu. A Paulo e goko vanigira na tinoni ara totu tana, me gogoko babaa moa poi e levugata rongona e padanogoa laka ke mololegira tana matsaraka na dani

ngana. ⁸ Danga na bulu ara viri iruiru polia na voki i gotu tana ami saikolu. ⁹ Me kesa na borau vaolu, a Eutikus na asana, e totukaekae tana ovaova gana na bisi-bisi. Ma Paulo e gogoko babaa moa, ma Eutikus e vari-vari na matana me paraa na maturu. Me tsau e maturu tatanu, me tavongani puka tsuna talu tana tolunina na vatabela na vale tsau i lao tana kao. Mi kalina ara tsebakaea, mara reia laka e matepitsu nogo. ¹⁰ Ma Paulo e tsuna tsaku, me taokovoragi konina, me kasoa me tsaria, "Kamu laka na gini boe, e mamauri moa na baka ia!" ¹¹ Ma Paulo e visudatotugua, me ngiti breidi mara mutsa. E gogoko kolugira oka babaa moa me poi e datomai na aso. Mi muri e mololegira me vano. ¹² Migira na tinoni ara totuvisu, ara adia na borau aia e mate me maurivisutugua, mara dulikoluvanoa i vale-na, mara gini mage me dou sosongo na tobaqira.

Tuu i Troas me Tsau i Miletus

¹³ Igami ami vano ida tana vaka, mami votu i Asos, mi tana ti kami ba lutsangia a Paulo. A Paulo e pede vaganana vanigami nogo rongona aia e ngaoa ke liu i one. ¹⁴ Mi kalina a Paulo e tsodogami i Asos, mami lutsangia tana vaka, mami ba saviliu i Mitilene. ¹⁵ Mami tuu i Mitilene mami liuvotu, mi tana dani i muri mami tsau gana ngongo i Kios. Mi tana rukanina dani ami tsau i Samos, mi tana tolunina dani ami tsau i Miletus. ¹⁶ A Paulo e pedea kami votu saviliusia i Epesus, rongona aia e tau ngaoa ke totu okaoka tana butona na momoru ni Asia. E gini vaga rongona ti ke tau utu me ke tsau tsaku nogo i Jerusalem ti ke laba na dani tabu na Pentekoste.

Nina Goko na Vaimolo a Paulo

¹⁷ Mi kalina a Paulo e totu moa i Miletus, maia e mologoko baa vanigira igira na ida tana lotu i Epesus, me nongigira laka kara mai reia i tana. ¹⁸ Mi kalina ara laba mai, maia e tsarivanigira, "Igamu amu donaginidoua e koegua niqo aqo tana tagu popono inau au totu kolugamu e tuu tana kesianina tsotsodo na dani au laba tana butona na momoru ni Asia. ¹⁹ Mamu donaginigotoa laka i laona niqo aqo vania na Taovia au tau goto kaekae, mau molotsunali segeniqu moa, me danga kalina e gini tave na koo i mataqu, mau gini rota loki rongona niqira vorogoko na matesiaqu igira na Tsiu. ²⁰ Igamu amu dona goto laka au tau lelee tangolivisua sa omea tugua ke sangagamu kalina inau au turupatu vanigamu mau sasanigamu i malena nogo, mi laona na valemui goto.

²¹ "Au saua niqo parovata kakai vanigira na Tsiu, me vanigira goto na tinoni ni veratavosi, rongona laka ti igira kara gini pilotania niqira sasi, ma kara aro baa vania God ma kara tutunina na Taovia Iesu. ²² Mi kalina eni, tana nina rarai nogo na Tarunga Tabu inau sauba

kau vano i Jerusalem. Mau tau goto dona dou laka nagua sauba ke laba vaniau i tana. ²³ Ma na omea moa au donaginia, laka pipi tana vera tana au liu nogo na Tarunga Tabu e sau papadana ida nogo vaniau, laka na totu sosori ma na rota loki ara totu pituau.

²⁴ Minau, e atsa moa vaniau ti kau mauri se kau mate. Au kili saikesalia moa kau suilavaginia na aqo aia na Taovia Iesu e molovaniau, aia nogoria na saumakaliana na Turupatu Dou tana rongona nina vangalaka God.

²⁵ "Au liu bamai nogo i konimui igamu sui, mau gini turupatuna vanigamu tana rongona na Verana God. Mi kalina eni, au dona nogo laka tagara ke kesa vidamui ke reiautugua. ²⁶ Te kalina nogo ia, inau kau gini vatsa maka vanigamu: laka ti vaga kesa vidamui ke tsi-da me ke tsoku tana keokeo, me tau niqo sasi inau.

²⁷ Rongona au saumakalia vanigamu nogo pipi sui nina aqoaoqo God, mau tau goto poia vanigamu sa omea. ²⁸ Me ti e vaga ia, ma kamu reitutugugamu segenimui, ma kamu reitutugugira goto igira na tinoni na Tarunga Tabu e moloa vanigamu kamu reitutugugira. Kamu lia na reitutugu dou manana i laoqira nina tinoni God, igira aia e voliginigira nogo tana mateana na Dalena.

²⁹ "Au dona laka i murina inau kau vano, me sauba kara laba i laomui visana tinoni kara vaga na pai atsi veveiga, ma kara tau goto gaea ke kesa. ³⁰ Sauba ke laba na tagu i tana kara tuu visana i laomui segeni nogo, ma kara tsonia na gokopero gana kara raqaligiginigira na tinoni tutuni. ³¹ Vaga ia, ma kamu parovata, ma kamu padatugutugua laka i laona e tolu na ngalitupa popono, inau au tau goto kuti na bongi ma na dani na parovataviamui pipi gamu sui.

³² "Mi kalina eni, au livugamu tana limana God ma na gokona nina vangalaka, aia nogo tangomana ke kakaisigamu babaa, me ke tusuvanigamu na peluna loki aia God e vangaraunogoa vanigira sui nina tinoni.

³³ Inau au tau sulungana mai laka kau adilea nina siliva se nina qolu se na polona kesa tinoni. ³⁴ Igamu segenimui goto amu dona laka au gini aqo nogo na limaqu karani, gana na tsodoginiana pipi na omea levolevo igira gaqu duli minau segeniqu ami kilia kami tamani na gana na maurimami. ³⁵ Au sau vulagia vanigamu pipi tana omea sui au naua, laka tana aqo kakai ma na ngongoragi, i tana nogo ti igita a gini dona na sangaginiaqira na tinoni maluku. Ka padatugutugua na tsaqina na goko na Taovia Iesu segeni nogo e tsaria: 'E loki liuliu baa nina magemage kesa tinoni kalina aia e tusu lee omea, liusia na mage e vatsangia kalina e adia na omea ara saulea vania.' "

³⁶ Ma Paulo e suilavaginia nina goko me tsunatuturu kolugira, mara nonginongi sai. ³⁷ Migira sui tana ara ngangaisia mara kasoa, mara vailivua. ³⁸ Ara gini padasavi loki baa goto rongona ara rongomia aia e

tsarivanigira laka e utu goto kara reilakana tugua kesa dani. Mara dulikolua mara ba moloa tana vaka.

A Paulo e Visutugua i Jerusalem

21 Migami ami tsarivanigira igira ara mologami, "Kamu totu igamu", mami aligiri na vavano. Ma na vaka e votusavu kalea na momoru tetelo ni Kos; mi tana dani ngana mami tsau tana momoru ni Rodes, me tuu i tana mami babaa tsau i Patara. ² Mi tana ami tsodoa kesa segeni na vaka e vangaraua na vano i Ponisia, mami sagesavu konina mami vovotu. ³ Ami tsau tana nauna tana e tugua kami reia na momoru ni Siprus, mami saviliusia moa, mami kalea na Siria. Ami tsipu longa i one i Tire, mi tana na vaka e tsonilongaa gana lutsa. ⁴ Mi tana ami tsodogira visana na tinoni tutuni, mami totu kolugira e vitu na dani popono. Migira i tana na Tarunga Tabu e mararasia na tobaqira, te ara tongovania a Paulo ke laka na vano i Jerusalem. ⁵ Mi kalina e tsau nimami tagu na vavano, mami tuu, mami aligiri na vavano. Migira sui popono kolugira na tauqira ma na daleqira ara dulikolutugami, mami tavelaba i tasi. Migami sui, ami tsunatuturu kolu i one, mami nonginongi. ⁶ Mi muri, mami vaimologi igami ruka tabana, mi tugami ami tu sagevotu tana vaka, migira ara visu i veraqira.

⁷ Mami tu mololea i Tire, mami tu votukalea i Tolemais, i tana ami tu vaitsodogi kolugira na tinoni tutuni, mami tu totu kolugira kesa moa na dani popono. ⁸ Mi tana dani i muri, mami tu mololegira, mami tu laba i Sesarea. Mi tana ami tu ba totu tana valena a Pilip, aia nina aqo ke turupatuna na Turupatu Dou, maia nogo e kesa tu vidaqira ara tu vitu na mane sasanga ara vilitugira ida nogo i Jerusalem. ⁹ Me tamanigira ara tu vati na dalena daki ara tu tau vati tauga moa, mi tugira ara tu sanga na gini turupatuna na gokona God. ¹⁰ Mami tu totu nogo visana dani i tana, te e labamai i tu konimami kesa na propete, a Agabus na asana, me talumai i Judea. ¹¹ Me mai tuu tu konimami, me tsakua na sosorina na polona a Paulo, me soriginia tuana segeni kolu limana me tsaria, "Iani nogoria na omea e tsaria na Tarunga Tabu: Na tamanina na sosorina na polo iani, sauba kara sori vaganana goto iani igira na Tsiu i Jerusalem, ma kara sauligia vanigira na tinoni ni vera tavosi."

¹² Mi kalina tugami ami tu rongomi vaganana ia, mi tugami kolugira sui na tinoni tutuni i tana, ami tongo vania a Paulo ke laka na vano i Jerusalem. ¹³ Maia e goko me tsarivanigami, "Nagua vaga amu naua igamu, mamu ngangai vaganana mamu sekoliginia tobaqu? Inau au vangarau segeniqu nogo, tau rongona moa ti kara soriau i Jerusalem, ma na rongona goto ti kau tsodoa na mate i tana rongona nogo na asana na Taovia Iesu."

¹⁴ Migami, ami tau goto tangomana na tukapusiana nina papada, te ami mui lee, mami tsaria moa, "Ke laba vanigo vaga nogo e kilia na Taovia."

¹⁵ Ami tu totu goto visana na dani tana, te ami tu vangaraugira tu nimami binaboli, mami tu vano i Jerusalem. ¹⁶ Visana goto na tinoni tutuni ni Sesarea ara tsari tumurimami, mara adivanotugami tana vale na aia na mane sauba kami tu ba totu i konina, a Nason ni Siprus, aia e lia na tinoni tutuni tuu nogo tana tuturigana.

A Paulo e Baa Tsigovia a Iakobo

¹⁷ Mi kalina ami ba laba i Jerusalem, migira na tinoni tutuni ara soalakagami dou sosongo. ¹⁸ Mi tana dani i muri, ma Paulo e dulikolugami mami vano na reiana a Iakobo; mara totu goto tana igira sui na ida tana lotu. ¹⁹ Ma Paulo e soadougira, me tsaritutugua vanigira na omea sui God e aqosigira i laoqira na tinoni ni veratavosi tana nina aqo segeni nogo aia. ²⁰ Mi kalina ara rongomi vaganana ia, migira sui ara gini tsonikaea God. Mara tsaria, "Tasimami a Paulo, igoe segeni o reia e koegua na dangaqira na toga na Tsiu ara lia nogo na tinoni tutuni, migira sui ara muridou sosongolia nomoa nina Ketsa a Moses. ²¹ Mara rongominogoa visana ara tsaria laka igoe o sasaniginigira na Tsiu sui ara totu sagelalo tana veraqira na tinoni tavosi, laka kara mololea na muriana nina Ketsa a Moses, me laka kara tau paripapadana na daleqira, ma kara tau goto muria niqira sasaga ni sau na Tsiu.

²² "Me utu ke tagara, sauba nomoa kara rongomia laka o labamai nogo igoe. ?Vaga ia, ma nagua ka naua gita? ²³ Iani nogo na omea ami pada vanigo igoe ko naua. Ara tu totu ieni ara tu vati na tinoni, mara tu naua kesa tu niqira veke. ²⁴ Me dou igoe ko baa, mo ko tsari tu muriqira, mo ko sangapata kolutugira tana aqotabu na lesa rongona na roku, migoe nogo ko tusua na qolo na matena na tsara koakoana tu lovaqira. Me ti vaga igoe ko nauvaganana ia, mi tana sauba na tinoni sui kara donaginia laka igoe kesa o muridou nomoa nina Ketsa a Moses, me laka na omea sui ara rongomia ara tsaria tana rongomu igoe ara tau mana.

²⁵ "Me vanigira na tinoni ni veiraitavosi, igira ara lia nogo na tinoni tuituini, ami mamare vanigira sui nogo, mami tsaria vanigira laka ami pedenogoa kara laka na ganiana kesa turina na mutsa ara gini kodoputsa vanigira na tidao; kara laka na gani gabu; ma kara laka na ganiana na velesina na omea mamauri ara vunua; ma kara laka goto na nauana na sasaga seko tana koniqira."

²⁶ Me tuu a Paulo, me aditugira na mane tugira, mi tana dani i muri e aqosia na aqotabu na lesa na roku kolutugira. Mi muri e baa, me sage tana Vale Tabu, mi tana e molokaea na titidani ke visa na dani ti ke tovu

na danina na lesa na roku, me ke ngisa kara naua na kodoputsa tu mateqira tatasa.

Ara Tangolia a Paulo I Laona na Vale Tabu

²⁷ Mi kalina e varangi nogo ke tovu na vitunina dani, me visana na Tsiu ara talumai tana butona na momoru ni Asia ara morosia a Paulo i laona na Vale Tabu. Mara tuu mara tsovulagira na toga popono, mara baa mara tangolia a Paulo. ²⁸ Ara guu mara tsaria, "Mane ni Israel igamu! Kamu mai sangagami! Iani nogo na mane e vano bamai pipi tana nauna me sasanigira na tinoni sui, mi tana nina sasani e tsogori tsunagira na tinoni ni Israel, ma nina Ketsa a Moses, ma na Vale Tabu iani goto. !Mi kalina eni maia e vasini adimaigira goto visana na tinoni na Grik i laona na Vale Tabu, me naqugasiginia na nauna tabu loki ieni!" ²⁹ Ara gini tsarivaganana ia, rongona ara reinogoa a Tropimus ni Epeus kolua a Paulo i laona na verabau, mara pada laka a Paulo ke adisagegoota aia i laona na Vale Tabu.

³⁰ Ma na vaitsovulagi e tsavua na vera popono, ma na toga ara rage saimai, mara tangolia a Paulo, mara raqa rutsumia tania na Vale Tabu. Me tsaku sosongo mara vongogira sui na matsapana na Vale Tabu. ³¹ Migira ara tovoa kara labua a Paulo, me tsaku e baa kesa na tatamanga i konina na taovia na malagai ni Roma laka ara vaiganigi loki na tinoni i Jerusalem. ³² Me tu tsaku na taovia na malagai kolugira visana nina mane tagao ma nina malagai, mara ulotsuna tsaku i laoqira na toga. Mi kalina igira na toga ara reia aia e maimai kolugira nina malagai, mara mololea na labuana a Paulo.

³³ Ma na taovia e ba saviliu i konina a Paulo me tangolia, me ketsaligira kara soriginia ke ruka na itai tapala. Me veisuagira na toga, "?Asei na mane iani? ?Ma nagua aia e naua?" ³⁴ Visana i laoqira na alaala ara guguu mara tsaria kesa omea, mara visana tavosi ara tsaria tavosi omea. Mara viri laba danga na goko lokiloki, ma na taovia e tau rongomigadovia nagua sagata vaga e laba. Te e ketsaligira nina malagai kara adivanoa a Paulo tana valeqira nogo igira. Mara tsatsari na toga mara viri guguu loki. ³⁵ Mi kalina ara tsau gana ngongo na nauna na tsotsodato, mi tana na malagai ara tseba kaekaea a Paulo rongona na alaala na tinoni kore e seko sosongo niqira omeomea. ³⁶ Migira sui ara tsarimurina mara galea mara tsaria, "Ke mate aia!"

A Paulo e Isutuguna Segeni

³⁷ Me laka igira na malagai kara sagekolua a Paulo i laona na valeqira, ma Paulo e goko baa vania niqira taovia me tsaria: "Au nongigo ko tamivaniau ma kau tsarivanigo kesa na omea."

Ma na taovia e veisuaa a Paulo, "?Laka o dona na goko Grik igoe? ³⁸ ?Me ti e vaga ia, migoe o tau aia na

mane ni Ejipt, aia e tau oka sagata moa e raqaa kesa na alaala gana laka ke tsogori tsunaginia na gavu-mane, me idagana vanigira ara vati na toga na mane vailabu i laona na goana atsi igoe?"

³⁹ Ma Paulo e gokovisu me tsaria, "Tagara, inau na Tsiu, mau botsa i Tarsus tana Silisia, ma na tinonina nogo tana verabau ia inau. Au nongigo, ko tamivaniau ma kau goko vanigira na toga."

⁴⁰ Ma na taovia e tamivania. Ma Paulo e tuu tana sasana na tsotso, me saukaea na limana vanigira.

22 "¡Tamaqu ma na tasiqigamu! ¡Kamu rongomi vataviau dou kalina ia, minau kau isutuguqu segeni i matamui igamu sui!" ² Mi kalina igira ara rongomia aia e goko vanigira tana goko Hibu mara tau lelee goto goko, ara totu mui takuti; maia Paulo e goko babaa me tsaria:

³ "Inau na Tsiu, mau botsa i Tarsus tana Silisia, mau loki moa ieni i Jerusalem, mau sasani i konina a Gamaliel. Au madodo sosongo na sasaniana na laona niqira Ketsa igira na mumuada, mau gini ngongoragi na aqo dou vania God, atsa vaga goto igamu sui amu totu ieni i dani eni. ⁴ Au rotasigira tsau tana mate igira na tinoni ara muria na Sautu vaolu iani. Au tangoligira na mane ma na daki mau tsonigira i laona na vale sosori. ⁵ Maia na Mane Tabu Loki migira sui na tuqa tana lotu e tugua kara sanga goto na tsariana laka niqigoko au tsaria ara mana saikesa. Igira nogo ara tusuvaniau na leta ara marevanigira na tasida na Tsiu i Damaskus. Minau au vano tana laka kau tangoligira na tinoni girani ma kau raqavisugira i Jerusalem gana kara kedegira i tana.

⁶ "Mi kalina au liu i sautu, mi tana gana ngongo na niaso vota mau tsau varangi nogo i Damaskus, mi tana e tavongani laba i gotu na marara loki me mararasi poliau. ⁷ Mau pukatsuna i lao, mau rongomia kesa e goko vaniau me tsaria, "¡Saul, Saul! ?Matena gua o rotasiau?" ⁸ Minau au veisuaa, "Asei igoe Taovia?" Me tangitugua na goko me tsaria, "Inau a Iesu ni Nasaret, migoe o rotasiau." ⁹ Migira na mane ara tsarimuriqu ara sanga goto na reiana na marara, mara tau moa sanga na rongomiana na tangina na goko e goko vaniau. ¹⁰ Minau au veisugotoa, "Vaga ia, ma nagua kau naua Taovia?" Ma na Taovia e gokovisumai me tsarivaniau, "Ko tuu, mo ko ba tsau i Damaskus, mi tana kara tsarivulagi vanigo na omea sui God e molovanigo nogo na nauana." ¹¹ Ma na makana na marara ia e dokolia na mataqu. Migira gaqu duli ara tangolia na limaqu, mara tudumiau baa i Damaskus.

¹² "Mi tana vera ia, e totu kesa na mane, a Ananias na asana, aia na mane e pada mamavasia God me mado-do na muriana nina Ketsa, mara kukuni tanisosongolia igira sui gada verakolu na Tsiu ara totu tana. ¹³ Aia e mai i koniqu, me tuu i ligisaqu me tsarivaniau, "¡Kulaqu a Saul, ko morotugua!" Mi kalina tsotsodo nogo ia, in-

au au morotugua mau morosia aia. ¹⁴ Ma Ananias e tsarivaniau, "Niqira God nogo igira na mumuada aia nogo e viligo ko gini donaginia na omea e kilia ko naua, mo ko reilakana aia na Dalena mo ko rongomia aia segenina nogo ke goko vanigo. ¹⁵ Rongona igoe nogo sauba ko lia nina tabegoko aia na mani katevulgiana vaniaqira na tinoni sui nagua igoe o reia mo rongomia i konina. ¹⁶ ?Mi kalina eni nagua goto ko pitua? Ko tuu mo ko lesovitabu, mo ko nongia na Taovia ma kara gini tanusiligi nimu sasi."

¹⁷ "Minau, au vibusatugua i Jerusalem, mi kalina au lotu i laona na Vale Tabu, mau reilakana na Taovia e laba malemale vaniau, ¹⁸ maia e tsaria, "Ko tsaku, mo ko vanoligi tania i Jerusalem rongona igira na tinoni ni ieni ara tau nogo tabea nimu goko tana rongoqu inau." ¹⁹ Minau au tsarivania, "Taovia, igira segeniqira nogo ara dona laka inau nogoria au vano pipi tana valelotu, mau tangoligira mau labugira igira ara tutunimu igoe. ²⁰ Mi kalina goto ara labumatesia a Stivin, aia nimu mane tabegoko igoe, minau goto au totu tana mau sanga na tamiana, mau reitutugua na poloqira igira na mane ara labumatea." ²¹ Ma na Taovia e tsarivaniau, "Ko baa moa, na rongona inau nogo au mologo ko vano tana veraqira igira na tinoni ni veratavosi ara totu tana vera ao."

²² Na toga ara rongomi vatavia a Paulo poi e tsaria na tsaqina na goko vaga ia; mi tana, igira ara tuturiga na guguu loki mi gotu na lioqira mara tsaria, "¡Labumatesia aia! ¡E tau saikesa ulagana ke mauri!" ²³ Mara qururutsau, mara ratsia na poloqira mara rasavagini datoa i gotu na papasa. ²⁴ Maia niqira taovia na malagai ni Roma e ketsaligira nina malagai kara adivanoa a Paulo i laona na valeqira, me raigira kara rarusia kara gini tsodovolagiginia nagua seko e naua te ara gini qururutsau vaga igira na Tsiu. ²⁵ Mi kalina igira ara soria gana na rarusiana, ma Paulo e tsaria baa vania na mane tagao e tutuu i tana, "¿Laka e goto na rarusiana kesa na Roma kalina ara tau vati pedea?"

²⁶ Mi kalina na mane tagao e rongomia laka a Paulo aia na Roma, e tuu me baa i konina na taovia na malagai me tsaria, "¿Laka nagua o naua igoe? ¡Ma na mane ia, na Roma nogo ia!"

²⁷ Ma na taovia e ba reia a Paulo me veisuaa, "¿Ko tsarivaniau laka ti na Roma manana nomoa igoe?"

"Eo," e tsaria a Paulo.

²⁸ Ma na taovia e tsaria, "Minau kesa au vaga goto, rongona e loki sosongo na qolo au tsonia te au gini sage koniqira na Roma."

Ma Paulo e tsaria, "Minau kesa, na tamaqu ma na tinaqu kaira sui na Roma goto."

²⁹ Mi kalina ara rongomi vaganana nogo ia, te igira na mane ara vangarau na torogoko i konina a Paulo ara sugavisu lee tania; maia goto niqira taovia e

matagu loki kalina e reigadovia laka a Paulo na Roma, maia e sorigininogoa na itai tapala.

A Paulo i Matana na Saikolu na Togigoko

³⁰ Maia niqira taovia na malagai e ngaoa nomoa ke dona dou nagua rongona te igira na Tsiu ara keli vania a Paulo. Mi tana dani i muri aia e ketsaligira kara nusiligia na itai tapala ara soriginia a Paulo, me moloketsa vanigira na taovia na lotu ma niqira sasanga kara saikolu. Maia e tuu, me adia a Paulo me turuvaginia i mataqira.

23 Ma Paulo e moro tatavata baa saikesa i koniqira na tinoni tana Saikolu me tsarivanigira, “!Igamu na tasiq! Inau au maka saikesa i laona na tobaqu, laka e goto saikesa i matana God pipi niq aqo sui au naugira tana mauriqu popono me tsau mai i dani eni.”
² Maia a Ananias na Mane Tabu Loki e raigira igira ara tuu ligisana a Paulo kara davaa na mangana. ³ Ma Paulo e tsarivania, “!E mana saikesa, sauba God ke davago goto igoe, igoe na mane malapalu! !Mo totukae tana gana ko pedeau muria nina Ketsa a Moses, migoe saikesa o kutsia na Ketsa kalina o raiginigira girani kara davaau inau!”

⁴ Migira na mane ara totu varangisia a Paulo ara tsarivania, “!Igoe o peaa nina Mane Tabu Loki God!”

⁵ Ma Paulo e goko me tsaria, “Tasiq gamu, au tau saikesa donaginia laka ti aia na Mane Tabu Loki. Miani na omea ara marea tana Mamare Tabu: ‘Igoe ko laka saikesa na tsoniana sa goko seko ke kalea na mane e tagaovigira nimu tinoni.’”

⁶ Mi kalina a Paulo e reigira visana i laoqira tana alaala igira na Sadusii me visana goto na Parisii, maia e gokodato i laona na Saikolu me tsaria, “!Gamu tasiq! Inau goto kesa na Parisii ma na dalena na Parisii. !Ara turuvaginiau tana pede iani tana rongona nogo na amesi e totu i tobaqu laka igira ara mate sauba kara maurivisutugua!”

⁷ Mi kalina aia e goko vaga ia migira na Parisii ma na Sadusii ara tuturiga na vaiganigi loki, ma na tinoni ara tavota ruka tana alaala. ⁸ Igira na Sadusii ara tsaria laka na tinoni sauba e utu kara maurivisutugua tania na mate, mara tiataragotoa laka e tagara sa angelo me tagara sa tarunga; migira na Parisii ara tutunina gira sui na omea gira. ⁹ Me dato me dato na guguu, me visana vidaqira na tarai na Ketsa tabana koniqira na Parisii ara tuu, mara tsotso baribari mara tsaria: “!Tau tangomana vanigami gami na tsodoana sa omea seko ke naua na mane iani! !Me tau moa gini utu ti na tarunga se kesa na angelo ke goko malemale vania!”

¹⁰ Me loki, me loki babaa na vaimangasuguradigi, te e gini matagu na taovia na malagai kara tau rapasia a Paulo. Me raigira nina malagai kara tsuna i laoqira na

alaala, ma kara raqaligia a Paulo tanigira ma kara ba molovisua i valeqira.

¹¹ Mi tana bongi ia, na Taovia Iesu e mai me tuu koni-na a Paulo, me tsarivania, “!Ko laka na matagu! O tsarivulaginogoa na goko tana rongoqu ieni i Jerusalem, me sauba ko ba nauvaganana goto ia i Roma.”

Ara Vorogokona na Matesiana a Paulo

¹² Mi tana matsaraka na dani ngana, mara totu saisai visana vidaqira na Tsiu, mara vorogoko mara vatsa laka kara tau gania sa mutsa ma kara tau inuvia sa koo, poi tsau kalina kara labumatesia a Paulo. ¹³ Igira sui kolu, ara liusia vati sangavulu na mane ara vorogokona sai nogo na omea vaga ia. ¹⁴ Mara ba laba i mataqira na taovia na lotu migira na tuqa tana lotu mara tsarivanigira, “Igami ami veke sai, mami gini vatsa sui laka kami tau lelee gania sa omea poi kami labumatesia a Paulo. ¹⁵ Vaga ia, ma nimui aqo igamu na taovia na lotu kolugira nimui sasanga, kamu mologoko baa vania na taovia na malagai ni Roma laka aia ke aditsunamai vanigamu a Paulo, ma kamu peroginia laka amu ngaoa kamu dona dou baa laka nagua manana e naua aia. Mi tana ti igami kami totupitua, ma kami labumatesia i sautu.”

¹⁶ Me kesa na borau e totu tana, aia na niana nogo a Paulo, me rongomi dodogira kalina ara vorogokona na matesiana a Paulo; me tu tsaku, me ulobaa tana valeqira na malagai, me tsarivulagia vania a Paulo na omea aia e rongomia. ¹⁷ Ma Paulo e soaa kesa na mane tagao me goko vaga vania, “Ko adia na borau iani, mo ko ba laba i konina nimui taovia, mo ko tsarivania laka na borau iani e ngaoa ke tsarivania kesa na omea.” ¹⁸ Maia na mane tagao e alagia na borau, me ba laba i konina na taovia me tsarivania, “A Paulo, aia e totu tana vale sosori, e soaa me nongiau kau adimai vanigo na borau iani, rongona aia e ngaoa ke tsarivanigo kesa na omea.”

¹⁹ Ma na taovia e tangolia na limana, me tudumivanoa kesa tana nauna kaira segeni. Maia e veisuaa na borau, “?Nagua o pada laka ko tsarivaniau?”

²⁰ Ma na borau e tsaria, “Igira na taovia na Tsiu ara patasai gokona kara nongigo ke dani, laka ko aditsunamaia a Paulo i matana na Saikolu na Togigoko, migira kara peroginigo laka ara ngaoa kara dona dou baa laka nagua manana e naua aia. ²¹ Mo ko laka lelee na rongomiaqira, rongona ara liusia vati sangavulu na mane sauba kara taopoi i sautu ma kara pitua. Ara naunogoa niqira veke, mara vatsa laka kara tau mutsa ma kara tau inu poi kara labumatesi talua aia. Mi tana igira ara vangarau sui nogo, mara pipitua moa kara rongomia nagua ko pedea igoe.”

²² Ma na taovia e tsarivania na borau, “Ko laka na katevaniana ke kesa laka o mai tatamanga vaniau.” Maia e moloa na borau, me vano.

Ara Molovanoa a Paulo i Matana a Piliks

²³ Mi muri, ma niqira taovia na malagai e soakaira ru-ka nina manetagao, me tsarivanikaira, “Kamu ka tsarivanigira kara ru-ka sangatu na malagai kara vangarau na vano i Sesarea, kolugira goto kara vitu sangavulu na mane gana na sage tana ose, me ke ru-ka goto na sangatu na mane gana na bao, ma kamu vangarau na vano tana tangi na siu ke bongi. ²⁴ Kamu ka manogatigotoa ke visana na ose vania a Paulo, ma kamu ka reitutugudoua poi kamu ba moloa i konina a Piliks aia na taovia tagao butona na momoru.” ²⁵ Mi muri, ma na taovia e marea kesa na leta vania a Piliks, me tsarivaganana iani:

²⁶ “Inau a Klodius Lisias, au mamare vanigo igoe gaqu lokina a Piliks: Au soadougo. ²⁷ Igira na Tsiu ara tango-lia na mane iani, me varangi nogo kara matesia. Inau au rongomia laka aia na Roma, te au vano kolugira ni-qu malagai mau laumaurisia tanigira. ²⁸ Au kiligotoa kau tsodoa nagua seko e naua te ara keli vania, minau au aditsuna baa i mataqira tana niqira Saikolu na Togigoko. ²⁹ Au tsodovolugia laka e tau naua sa omea seko tugua ke gini mate se ke gini vano tana vale sosori. Na kelitabo ara nauvania ara kaleginia baa moa tana niqira sasaga ni sau segeni nogo igira. ³⁰ Mi kalina inau au rongomia laka ara vorogokona na matesiana, te au pada kau molovano saviliua baa vanigo. Mau tsarivanigira goto igira ara keli vania kara baa laba goto i matamu igoe, ma kara tatamanga gana vanigo. Iani nogo e vaga ni-qu goko vanigo igoe gaqu lokina.”

³¹ Migira na malagai ara muria na omea vaga niqira taovia e ketsaliginigira. Mi tana bongi ia ara adia a Paulo, mara ba tsau i Antipatris. ³² Mi tana dani male, migira na malagai ara liu lee i lao ara visutugua i Jerusalem, mara mologira na mane sage tana ose kara dulikolu babaa a Paulo. ³³ Ara adivano saviliua i Sesarea, mara tusua na leta vania na taovia tagao butona na momoru, mara mologotoa a Paulo i limana. ³⁴ Maia na taovia e tsokoa na leta, me veisua a Paulo laka na butona gua na momoru na verana. Mi kalina aia e rongomia laka a Paulo e talu tana butona na momoru ni Silisia, ³⁵ maia e tsarivania, “Sauba kau rongomigo kalina ti kara tsau mai ieni igira ara keli vanigo.” Me moloketsa vanigira na malagai kara matalidoua a Paulo, ma kara molodoua tana vale sosori maia e totu i laona na vale e logoa a Herod.

Na Tsiu Ara Keli Vania a Paulo

24 Me putsi tsege na dani, ma Ananias na Mane Tabu Loki e vano goto i Sesarea, kolugira visana na ida tana lotu, mara soagotoa kesa na mane a Tertulus na asana, aia kesa na mane tagaoketsa ke dulikolugira. Mara ba laba i matana a Piliks, mara tatamanga gana a Paulo. ² Te ara soasagea a Paulo, maia Tertulus e sangavia na goko me tsaria:

“Na Taovia Loki igoe, mo tagao sasaga sosongo vanigami me gini laba na tagu katsi na rago vanigami, mara danga na oli sasaga igoe o vaturigira me gini dou na veramami. ³ Me gini laomami sosongo igami, mami tsonikae sosongoligo tana rongona na omea sui vaga gira. ⁴ Taovia, au tau pada laka kau goko okaoka kolugo sagata. Au nongigo moa ko tami moa na rongomiana nimami tsaqina goko kurikuri iani. ⁵ Igami, ami tsodovolugia na mane iani aia e seko sosongo baa na sasagana. E totu matengana na tsaikore i laoqira na Tsiu pipi sui nauna tana barangengo, maia e ida vanigira goto kesa na alaala ara soaginigira na Nasarene. ⁶ Me tovoa ke naqugasiana na Vale Tabu, te igami ami tuu mami tangoliginia. † Igami ami vanga-raunogoa kami pedea muria nimami Ketsa segeni igami. ⁷ Mi tana, te e sagemai a Lisias niqira taovia na malagai, me kore sosongo me raqaligia a Paulo tanigami. ⁸ Mi muri, ma Lisias e moloketsa vanigira ara keli vania a Paulo laka kara mai laba i matamu igoe. Me ti ko veisuaa na mane ia, migoe segenimu nogo tangomana ko rongomigotoa i konina nogo ia pipi na omea sui igami ami keligini vania.” ⁹ Migira na Tsiu ara sanga goto na keli gana a Paulo, mara tsaria, “Gira sui na goko girani ara mana sui.”

A Paulo e Isutuguna Segeni I Matana A Piliks

¹⁰ Ma na taovia tagao butona na momoru e tusu ba a Paulo me ke goko. Ma Paulo e goko vaga iani,

“Inau au donadou laka i laona danga sosongo nogo na ngalitupa igoe o tagaovia na pede i laona na veramami iani, mau gini mage na tuu i matamu ma na isutuguqu segeni. ¹¹ Igoe segenimu nogo e tugua ko lavea i koniqira igira, laka e tau vati putsi moa sangavulu ru-ka na dani inau au vano lotu i Jerusalem.

¹² Migira na Tsiu ara tau tsodoau inau laka kau vaigangi kolua ke kesa i laona na Vale Tabu, mara tau goto vati tsodoau kau tsovolaa vanigira na toga i laona na vale lotu se sa nauana moa i laona na vera. ¹³ E tau goto tangomana vanigira kara adilabati vanigo sa omea manana tana rongona niqira keli ara nauvaniau i dani eni. ¹⁴ Mau tsarivulugia moa i matamu igoe: laka e mana nomoa laka inau au samasama vania niqira God na mumuamami i laona na Sautu ia igira ara tsaria la-

† Visana tana mamare tavosi ara tau moloa na buto 6b-8a.

ka e sasi. Inau goto au tutunina igira pipi sui na omea ara maregira tana nina Ketsa a Moses, mi tana papi ara marea igira na propete. ¹⁵ Ma na omea inau au amesia i konina God, e atsa kolua na omea vaga ara amesigotoa igira: laka pipi tinoni, na douna ma na sekona goto, sauba kara maurivisu tania na mate. ¹⁶ Aia nogo na rongona au gini tovokakaia pipi kalina laka ke dou niqū sasaga i matana God, mi mataqira goto na tinoni.

¹⁷ "Putsi danga na ngalitupa au vanoligi tania i Jerusalem, mi muri mau visumaitugua, gana kau adimaia ke visana na qolo na mani sangaginiaqira niqū tinoni, ma kau kodoputsa goto vania God. ¹⁸ Mi kalina inau au nanau vaganana ia, mi tana nogo igira ara tsodoau i laona na Vale Tabu murina au suilavaginia na aqotabu na lesomale rongona na roku. Mi tana e tagara goto sa toga koluau, me tau goto leleo ke kesa. ¹⁹ Migira moa visana na Tsiu ara talumai tana butona na momoru ni Asia, ara totu i laona na Vale Tabu tana dani ia. Ti vaga igira kara tamanina sa goko ke kaleau, me dou ti igira segeniqira nogo kara mai laba i matamu igoe ma kara tatamanga gaqu. ²⁰ Se ko ketsaligira girani ara totu nogo ieni i matamu kalina ia, ma kara katea vanigo nagua seko ara rongomia laka au tsukia inau te ara pedeginiau kalina igira ara turuvaginiau tana Saikolu na Togigoko i votangana. ²¹ E kesa lelee moa na omea au gini goko lokiloki kalina au tuu i mataqira tana dani ia, miani moa niqū goko inau au tsarivanigira: Igamu amu pedeau i dani eni tana rongona au tutunina laka igira ara mate nogo sauba kara maurivisutugua."

²² Mi tana, ma Piliks aia e donaidougininogoa na rongona nina Sautu na Taovia, e tuu me vongo saviliua moa na pede, me tsarivanigira, "¡Molotalua tana! Mi kalina ke labamai a Lisias aia nogo niqira taovia na malagai, mi tana ti inau kau vileketugua na rongona na omea iani." ²³ Maia e moloketsa vania na mane e reitutugua a Paulo ke matalidoua, me ke tau moa tongo vania a Paulo na lela bamai, me ke tami moa vanigira na kulana kara sauvania ke visana na omea ti vaga aia ke kilia.

A Paulo i Ka Mataqira Kaira a Piliks Ma ko Drusila

²⁴ Putsi visana na dani, mara ka laba mai kaira a Piliks ma ko Drusila na tauna, maia e kesa na daki na Tsiu. A Piliks e soamaia a Paulo, me rongomi vatavia kalina aia e vuresi vania na gokona na tutuni tana rongona a Iesu Kristo. ²⁵ Mi kalina a Paulo e gini goko babaa moa tana rongona na mauri laka, ma na berengiti segenida taniaqira na sasi sui, ma na rongona goto na dani tana ke gado na Pede Loki, mi tana a Piliks e gini matagu me tsarivanja a Paulo, "E dou moa ti ko vano kalina ia. Sauba inau kau soago tugua kalina ti ke

tau utu vaniau." ²⁶ Maia e amesia moa laka a Paulo ke tusua sa qolo vania gana ke nusileginia; aia na rongona te e gini soa sailaginia ke mai i konina me ke turupatu kolua.

²⁷ Me putsi ruka na ngalitupa, maia Porsius Pestus e tugua a Piliks na tagao tana butona na momoru ia. Ma Piliks e padangaoa laka igira na Tsiu kara padalokia, te e moloa a Paulo ke totu moa tana vale sosori.

A Paulo e Nongivisua na Pede I Konina na Sesar

25 Mi kalina a Pestus e laba tana butona na momoru ia, me tolu moa na dani i muri, maia e mololea i Sesarea me vano i Jerusalem. ² Mi tana, migira na taovia na lotu ma niqira ida na Tsiu ara adilabati vania a Pestus niqira vaitsari gana a Paulo. Ara nongikakaia a Pestus ³ ke laka tagara na rongomiaqira, me ke adivisumaia a Paulo i Jerusalem. Ara nongigini vaganana ia, rongona ara vorogokona nogo igira laka kara labumatesia a Paulo kalina ke maimai i sautu. ⁴ Maia Pestus e goko vanigira me tsaria, "Aia Paulo e totu moa i laona na vale sosori i Sesarea, minau segeniqu ke tau oka ma kau visubatugua i tana. ⁵ Migamu, kamu mologira ke visana nimui ida kara tsarimuriqu baa i Sesarea, mi tana ti kara raqaa na mane iani tana pede, ti vaga aia ke nau manana kesa na omea seko."

⁶ Aia Pestus e totu kolugira alu se sangavulu goto na dani, mi muri me visutugua i Sesarea. Mi tana dani ngana, e ba totu tana sasana tana vale na pede, me moloketsa kara adimaia a Paulo i matana. ⁷ Mi kalina a Paulo e mai tsau, migira na Tsiu ara talumai i Jerusalem ara tu polipolia, mara tuturiga na tsariana danga niqira keli loki vania, me utu moa vanigira kara sauvulagia kesa na omea ke gini manalia niqira keli vaniana. ⁸ Ma Paulo e isutuguna segeni me tsaria: "Au tau nausekolia kesa na omea ke kalea niqira Ketsa na Tsiu, se ke kalea na Vale Tabu, se ke kalea na Sesar ni Roma."

⁹ Maia Pestus e padangaoa moa laka igira na Tsiu kara padalokia aia, te e ngasua a Paulo, "Igoe, laka sauba ko tami na vano i Jerusalem, mi tana ti inau kau pedea ti vaga na omea igira ara keligini vanigo e mana se tagara?"

¹⁰ Ma Paulo e goko me tsaria, "Kalina ia, inau au tuu nogo i matamu igoe na tuguna na Sesar, mieni nogo e ulagana ko pedeau. Igoe segenimu goto o donadougina laka inau au tau sekoligira na Tsiu. ¹¹ Ti vaga inau kau kutsinogoa sa ketsa na vera, ma kau naua kesa na omea ke loki ke tugua ko pedevaniau na mate, minau au tau sove tania na mate. Me ti vaga na omea igira ara raqaginiau tana pede ara tau na manana, me vaga ia, me tau tangomana vania kesa ke molovisuau i

lima qira igira. Te kalina ia, inau au nongivisu pede i konina na Sesar.”

¹² A Pestus e vaigokovigi kolugira nina mane sasanga tana pede, mi muri e tsarivanja a Paulo, “Igoe o nongivisua na pede i konina na Sesar, vaga ia, me sauba ko vano i konina na Sesar.”

A Paulo i Ka Mataqira Kaira a Agripa ma ko Bernise

¹³ Visana dani i muri, mi kaira na Taovia Tsapakae a Agripa ma ko Bernise, ara ka mai na tsigoviana a Pestus i Sesarea, rongona kara ka tsonikaea tana tuturigana nina aqo. ¹⁴ Putsi visana dani kaira ara ka totu tana, ma Pestus e turupatuna vania a Agripa tana rongona a Paulo me tsaria: “E totu ieni kesa na mane, aia a Piliks e molonogoa ke totu tana vale sosori. ¹⁵ Mi kalina inau au vano i Jerusalem, migira na taovia ma na tuqa tana lotu na Tsiu ara mai mara tatamanga gana vaniau, mara raiau kau pedea ke mate. ¹⁶ Mau tsarivanigira laka e tau niqira lavu igira na Roma na pedematesiana kesa na tinoni ti vaga kara tau vati soamai tugira talu, aia na mane ara keli vania migira ara tatamanga gana, mi tana ti kaira sui ruka tabana kara ka adilabatia nagua ara ka gini vaiganigi. Aia nogo ke vaga, ti ke gini tau utugana vania na mane ara keli vania ke isutuguna segeni.

¹⁷ “Mi kalina ara tu labamai ieni, minau au tau goto kisa. Tana dani ngana nogo, inau au ba totu tana sasaqu tana vale na pede, mau moloketsa vanigira kara adimaia i mataqu na mane ia. ¹⁸ Mara ida na tuu ma na goko igira ara tatamanga gana a Paulo, ma na omea sui ara gini tatamanga gana e tau saikesa gadovia kesa na tsutsukibo vaga inau pada nogo laka igira kara adilabatia tana rongona aia. ¹⁹ Me ngiti vaga na omea ara gini vaiganigi koluginia tana rongona moa niqira lotu nogo igira, mi tana rongona goto kesa na mane a Iesu na asana, laka aia e mate nogo; ma Paulo e tsaria laka e mamauri moa. ²⁰ Me gini ponopala na tobaqu, mau tau goto dona tana tabana gua kau adia na gokomana tana rongona na omea vaga girani, te au gini nongia a Paulo ti vaga ke tami na visu i Jerusalem, mi tana ti inau kau pedea. ²¹ Ma Paulo e nongivisua na pede i konina na Sesar; minau au moloketsa vanigira kara matalidoua tsau kalina kau molovanoa i konina na Sesar.”

²² Ma Agripa e tsarivanja a Pestus: “Eo, au padangao ti inau segeniqu kau rongomia a Paulo.”

Ma Pestus e tsaria, “Dou, ke dani ti ko rongomia.”

²³ Mi tana dani ngana, me labamai a Agripa kolua ko Bernise, mara qururutsau na toga mara tsonikaekaira, mi kaira ara ka sage tana vale na pede kolua niqira taovia na malagai, mara tsari goto igira na tinoni loki tana vera ia. Maia Pestus e moloketsa baa, mara adisagemaia a Paulo.

²⁴ Ma Pestus e tuu me goko, “Igoe a Agripa na Taovia Tsapakae, migamu sui pipi tinoni amu saimai i konimami i dani eni: Amu reinogoa na mane iani, aia nogo igira sui na Tsiu ni ieni nogo mi Jerusalem goto, ara gini tatamanga gana vaniau. Mara gudato mara tsaria laka e tau ulagana aia ke mauri babaa moa. ²⁵ Minau, au tau moa vati tsodoa i konina sa omea seko, ke tugua kau pedematesiginia. Ma na rongona aia segenina nogo e nongivisua na pede i konina na Sesar, te inau au pada laka sauba kau molovanoa i Roma. ²⁶ Mau tau tamanina sa rongona pukuga tana rongona na mane iani, ti kau gini mamare vania na Sesar. Maia na rongona nogoria te au adimaiginia i matamui igamu sui amu saimai i dani eni, me putsi baa i matamu igoe a Agripa na Taovia Tsapakae, rongona ti vaga i murina na tupege talu tana rongona nagua e laba, mi tana ti inau kau gini tamani niqurongona na mamare. ²⁷ Na rongona au pada laka e tau goto vaniau na molovanoana kesa tinoni e totu pitu pede aia ke baa i matana na Sesar, ti vaga ke tau vati laba maka na rongona na omea ara keligini vania.”

Paulo e Isutuguna Segenina I Matana A Agripa

26 Ma Agripa e tsarivanja a Paulo, “Au tamidou vanigo ti vaga igoe ko ngaoa na goko tugumu segeni.” Ma Paulo e saudatoa na limana, me tuturiga na isutuguna segeni me tsaria:

² “Igoe a Agripa na Taovia Tsapakae! E gini mage loki na tobaqu na tuu i matamu i dani eni, ma na isutuguqu segeni tanigira na omea sui igira na Tsiu ara gini tatamanga gaqu. ³ Igoe nogo kesa o donadougini niqira sasaga ni sau na Tsiu, ma niqira tobatavosi goto. Minau au nongigo Taovia, ti ko berengiti koluau moa mo ko rongomiau.

⁴ “Igira sui na Tsiu ara dona e koegua niqur mauri tuu tana borauqu. Ara dona goto laka e koegua na mauriqu popono tuu tana tuturigana i veraqu segeni, mi murimai mi Jerusalem goto. ⁵ Igira ara donadou saviliu na omea sui girani, me tugugira rago kara sanga na gini goko rongona ti vaga kara ngaoa, laka e tuu tana borauqu inau au sangasage i koniqira na Parisii, aia kesa na alaala i laona nida lotu ara tangolikakai sosongolia pipi na ketsa. ⁶ Mi kalina ia, au tuu ieni gana kara pedeginiau tana rongona nogo au norua na omea God e vekenogoa vanigira na mumuada, ⁷ aia nogoria na veke i tugira nogo sangavulu ruka na puku i laoqira nida tinoni ara amesia, kalina igira ara samasama vania God na dani ma na bongi. !Ko rongomidoua igoe Taovia, tana rongona nogoria na amesi iani, te ara gini tatamanga gaqu vanigo igira na Tsiu! ⁸ ?Megua sagata te e gini kakai sosongo vanigamu igamu gaqu verakolu amu totu sai iani, na tutunina laka

God aia e dona ke maurisivisugira igira ara mate nogo?

⁹“Tana idana inau segeniqu goto kesa, au pada laka niqu aqo kau naua pipi na omea gana na tukapusigini-ana na asana a Iesu ni Nasaret. ¹⁰Aia nogo na omea vago ia au naua inau i Jerusalem. Au adia niqira tami na taovia na lotu, mau baa mau tangoligira danga ni- na tinoni God mau tsonigira tana vale sosori; mi kalina igira ara pedegira kara mate, minau goto au sanga na tamiana. ¹¹Danga goto kalina inau au rotasigira pipi tana valelotu, mau tovokakaia laka kara gini tiatagaraa niqira tutuni. Au kore loki manana vanigira ara tutuni- na a Iesu, mau vano goto pipi sui tana vera i taba, mau rotasigira goto tana.

¹²“Ia nogo na rongona te inau au gini vano i Damaskus kolua niqira tami na taovia na lotu. ¹³Mi tana sautu tana niaso vota, vago inau kau tsarivanigo igoe Taovia, au reia kesa na marara e maka liusia na aso e talu i gotu tana parako, me mararasi poliau kolu- gira sui goto ara dulikoluau. ¹⁴Igami sui lakalaka ami pukatsuna tana kao, mau rongomia kesa na goko e tsarivaniau tana goko Hibru nogo: ‘!A Saul, A Saul! ?Matena gua igoe o rotasiau? Igoe o rotasi segenimu moa tana labuvisu, vago moa ti kesa na buluka na aqo e vatogivisua gana itoro na tamanina.’ ¹⁵Minau au veisuaa: ‘?Masei igoe Taovia?’ Ma na Taovia e gokovisu vaniau me tsaria: ‘Inau a Iesu, migoe nogo o rotasiau. ¹⁶Mi kalina eni igoe ko tuu. Inau au laba malemale vanigo na rongona kau viliginigo ko lia niqu mane aqo inau. Ma nimu aqo nogo igoe ko gini turupatuna vani- gira na tinoni sui nagua o reia e laba vanigo i dani eni, ma nagua sui goto inau sauba kau sauvulagi vanigo i muri baa. ¹⁷Minau sauba kau maurisigo tania na li- maqira na tinoni ni Israel, me tanigira goto na tinoni ni veratavosi i tana inau kau molovanogo. ¹⁸Igoe nogo nimu aqo ko sangavia na mataqira, mo ko pilovisugira tania na rodo ti kara reiginia na marara, ma kara gini piloligi tania na susuligana Satan, ma kara pilo baa i konina God. Mi tana niqira tutuni i laogu inau, ti kara gini tanusi niqira sasi, ma kara sangasage i laogira ni- na tinoni vivili God.’

¹⁹“Taovia Tsapakae a Agripa, e utu kau tau naua na omea e ketsaliginiau aia e talumai i gotu mau reilakana nogo. ²⁰Au tuturiga na gini turupatuna i Damaskus mi Jerusalem, mi muri tana Judea popono, mi laogira goto na tinoni ni veratavosi. Au goko vanigi- ra rongona kara gini piloligi tania niqira sasi ma kara pilo baa i konina God, ma kara naua na omea ke sauvulagia laka ti e pilo manana na tobaqira. ²¹Iani nogo na rongona igira na Tsiu ara tangoliginiau kalina au totu i laona na Vale Tabu, mara tovoa laka kara labumatesiau. ²²Aia God nogo e sangaau te au gini mauri tsau mai i dani eni, mau tuu i matamui ieni mau tsarivulagia na goko tana rongona ia vanigamu sui na

lokina ma na tetelona atsa. Na omea au tsarivulagia inau, e atsa saikesa vago nogo igira na propete ma Moses goto ara katevulagimai nogo laka sauba ke la- ba: ²³laka nina aqo nogo na Mesia ke rota, me ke lia na kesianina ke maurivisu tania na mate, gana ke sauvulagia na mararana na mauri saliu vanigira na Tsiu, me vanigira goto na tinoni ni veratavosi.”

²⁴Mi kalina a Paulo e isutuguna segeni vago ia, maia Pestus e gudato vania me tsaria, “!A Paulo, o bule igoe! !Nimu sasani loki e turuvigo mo gini bule!”

²⁵Ma Paulo e goko vania a Pestus me tsaria, “!Tau na bule inau Taovia! Na omea sui au tsaria e mana. ²⁶!Mi- goe a Agripa na Taovia Tsapakae! Igoe o donaginigira nogo na omea girani, te inau au gini goko malemale vanigo tana rongogira. Mau dona goto e tagara sa vi- daqira na omea girani kara popoi vanigo, rongona na omea sui girani ara laba i malena, mara tau goto totu popoi kesa tana tsuruna. ²⁷?Taovia Tsapakae a Agripa, laka igoe o tutunina niqira goko na propete? !Eo, au dona laka igoe o tutunina!”

²⁸Ma Agripa e tsarivania a Paulo, “?Laka o pada igoe tana nimu goko vago ia mo ko gini tangomana na pi- loana tsaku na tobaqu ma kau gini lia Kristiano inau?”

²⁹Me gokovisu a Paulo me tsaria, “!Ke tsaku se ke tau tsaku, au nongia moa God laka igoe, me pipi sui lakalaka igamu amu rongomia niqu goko i dani eni, kamu lia goto vago inau, ma na itai tapala moa, aia ke tagara!”

³⁰Me ida na tuu na Taovia Tsapakae, me tsari na taovia tagao butona na momoru, ma ko Bernise, mara tsari tsavua pipi gira sui. ³¹Mi kalina ara rutsu i tano, ara vaigokovigi mara tsaria, “Na mane iani e tau nau- sekolia sa omea e tugua ke gini mate, se ka tsoniginia tana vale sosori.” ³²Ma Agripa e tsarivania a Pestus, “Na mane iani, tangomana moa ka nusua, ti vago ia ke tau goto nongivisu pede i konina na Sesar.”

A Paulo e Vano i Roma

27 Kalina ara pedea kami vano i Itali, migira ara moloa a Paulo kolugira goto visana igira ara to- tu kolua tana vale sosori, i limana a Julius aia kesa na manetagao tana alaala na malagai ni Roma ara soaginia “Nina Alaala na Sesar.” ²Migami ami sage ke- sa tana vaka e talu i Adramitium, matena na vaka ia e varangi nogo ke aligiri na votu kalgira na vera tana butona na momoru ni Asia, mami vovotu. A Aristarkus, aia na Masedonia e talu i Tesalonika, aia goto e totu kolugami. ³Ma na dani i muri, mami tsipulonga i Sidon. A Julius e dou vania a Paulo, me tamivania ke ba tsigovigira na kulana, ma kara tusuvania visana na omea e kilia. ⁴Me tuu tana, mami babaa saviliu, ma na guguri e utusigami, te ami liu lilisi baa tana e didi lilig- inia na momoru ni Siprus. ⁵Ami savu taligu tana tasi

ligisana na Silisia ma na Pampilia, mami longa i Mira tana Lisia. ⁶ Mi tana, ma na manetagao e tsodoa kesa na vaka tavosi e talu i Aleksadria me vangarau nogo ke vano i Itali, maia e molosagegami i laona.

⁷ Ami vavano kisa rago visana na dani, mami rota loki sosongo poi ami tsau i gana ngongo i Nidas. Na guguri e utusigami na longa i tana, te ami ba ravi moa tana momoru ni Krete, mami liu lilisi moa kalea tana nauna e didi tania na guguri, mami pelo tana Isuna Salmoni. ⁸ Ami liu varangi i one, mi tana ami rota loki sosongo goto, poi ami kausa mami tsipu tana nauna ara soaginia Loqu na Raravi, e tau ao sagata tania na vera ni Lasea.

⁹ Ami totu oka tana, poi e tsau baa tana tagu e tau goto tugua na vavano babaa, rongona e liusinogoa na dani tabu ara soaginia na Dani na Sese Matena, † me laba nogo na tagu na legai loki. Te e tuu a Paulo, me parovatavigira me tsaria, ¹⁰ "Tugamuna, au reia laka nida vavano tuu ieni me ke baa sauba ke seko loki baa; me ke tau utu ti kara nanga sui na lutsa kolu vaka ma na tinoni goto." ¹¹ Maia niqira manetagao na malagai aia e reitutugua a Paulo, e padalokia baa kara muria ka niqira pede kaira na taovia na vaka ma na tamanina na vaka, me tau gini boe na omea e tsaria a Paulo.

¹² Ma na loqu tana ara totu e tau tugua na tsoboravi tana tagu na bisi. Te danga vidaqira na mane na vaka ara suguradi laka ke votu na vaka, ma kara tovoa laka kara tsau nomoa i Piniks ti ke tau utu, mi tana ti kara ba toturavi tana tagu na bisi. I Piniks, aia nogo kesa na loqu tana momoru ni Krete, i tana e didi tania na koburu ma na ara.

Na Legai Loki i Mao

¹³ Me puka tetelo na guguri ni ata, migira na mane na vaka ara pada kara muria na omea ara padanogoa, mara raqakaea na piniti, mara liu lilisi tabana na momoru ni Krete. ¹⁴ Tau oka te e mai tsauligira na guguri votu loki sosongo. ¹⁵ E gadovia na vaka me utugana vania ke vavano goto i matana na guguri, te ami mololea na tagaoviana na vaka ma na guguri segenina moa e tavaa na vaka. ¹⁶ Ami tsodoa na raravi tetelo kalina ami kausa, mami lilisi ligisana na momoru tetelo ni Kaoda. Ami rota loki te ami tangomana na maurisiana na tiqina na vaka. ¹⁷ Ara raqadatoa na tiqi i laona na vaka, mi muri ara adigira visana na bari mara sori taligutiginia na vaka. Ara matagunia ke tau toga na vaka tana tseve varangisia tabana na Libia, te ara aditsunagira sui na selo, mara molo vania na guguri segenina moa ke tavaa na vaka.

¹⁸ Me seko sosongo babaa moa na guguri ma na tasi, mi tana dani ngana mara tuturiga na tsoniana i tasi

† "Na Dani Tabu na Sese" Na dani tabu iani e laba tana tagu na ngalitupa i tana e loki na guguri tana Tasi Mediteranean me gini loki sosongo na tasi.

visana gana lutsa na vaka. ¹⁹ Mi tana tolunina dani mara anguni tsunagira i tasi na turina na omea na aqo i laona na vaka. ²⁰ Danga na dani ami tau goto reilakana na matana na aso ma na veitugu, me mai loki babaa na guguri. Mami tau nogo pada laka sauba kami mauri.

²¹ Me oka tetelo nogo igira na tinoni tana vaka ara tau gania sa mutsa, ma Paulo e tuu i mataqira me tsarivanigira, "Tugamuna, ti vaga kamu tu rongoman-gaqu i votangana ma ka tau mololea i Krete me utu ke seko na vaka, me utu goto kara nanga na omea sui.

²² Mi kalina ia, inau au nongigamu kamu laka na tobakuku. Tagara ka tau gua igita. E utu lelee ke mate sa vidamui. Eo, ma na vaka moa sauba ke nanga, migamu tagara. ²³ Au gini goko vaga ia rongona i bongi moa e laba i koniqu kesa nina angelo niqu God, aia na God inau au lotu vania, ²⁴ maia e tsarivaganana vaniau: 'A Paulo, ko laka na matagu! Sauba moa ti igoe ko tuu i matana na Sesar. Aia nogo na rongona te aia God e rongomia nimu nonginongi, me sauba ke maurisigira igira sui ara sage kolugo tana vaka.' ²⁵ !Vaga ia, migamu kulaqu, kamu malagai moa! Kamu laka matagu. Au norua God laka aia sauba ke naua me ke laba nomoa vaga aia e tsarinogoa vaniau. ²⁶ Me sauba nomoa ka tsaralanga i one kesa tana momoru."

²⁷ Mi tana sangavulu vatinina bongi, ma na guguri e tavalagini bamaia na vaka i levugana na tasi tana ara soaginia na Mediteranean. Mi tana gana ngongo na levugata, migira na mane na vaka ara pada laka ami varangisi nogo ngatsua kesa na momoru. ²⁸ Te ara tsonitsunaa na tovomao, mara reia e rukapatu sangava na maona. Tau oka i muri mara tovomao goto, mara reia e sangavulu tsege moa na sangava na maona. ²⁹ Ara gini matagu rongona na vaka ke tau gado tana vatu, te ara tsonitsunatugira vati na piniti i murina na vaka mara pitua ke dani male. ³⁰ Migira na maneaqo tana vaka ara tovoa laka kara tsogo tania na vaka, mara torovaginitsunaa na tiqi i tasi, mara gini pero laka kara ba tsonigira moa visana na piniti i nagona na vaka. ³¹ Ma Paulo e tuu, me tsarivanigira na manetagao migira nina malagai, "Ti vaga igira na maneaqo tana vaka kara tau totuvisu tana vaka, me utu goto kamu mauri igamu." ³² Te ara tuu igira na malagai, mara togikutia na bari ara soriginia na tiqina na vaka mara mololea me tsobovano segenina.

³³ Me varavara mai nogo na dani, ma Paulo e raigira kara mutsa me tsarivanigira: "Putsi nogo sangavulu vati na dani igamu amu pipitu me tau moa laba na beata, mi tana tagu popono gira igamu amu tau gania sa omea. ³⁴ Aia au gini nongigamu kakai laka kamu ganigira visana mutsa ke tangoliginigamu. Tagara goto ke tau nanga sa vidamui." ³⁵ Murina e goko vaga ia, ma Paulo e adia visana breidi, me soadoua God i mataqira sui, me ngitigira na breidi me tuturiga na

mutsa. ³⁶ Me pipi gira sui tana e pidi na tobaqira mara mutsa. ³⁷ Migami sui i laona na vaka ami ruka sangatu vitu sangavulu ono. ³⁸ Mi kalina ara mutsa masu sui nogo, mara tsonigira i tasi na turina na lutsa e kauvisu rongona ke gini malamala na vaka.

E Toga na Vaka

³⁹ Mi tana dani male, migira na mane na vaka ara tau reigadovia na momoru. Ara reia moa kesa na loqu dou, mara pada ti ke tau utu mi tana nogo kara moloa me ke susuvata longa na vaka. ⁴⁰ Te ara togikutigira na barina na piniti, mara mololegira mara puka i tasi. Mara nusiligigira na bari ara soriginigira na vose na tagao. Mara raqadatoa na selo ni nago, rongona na guguri ke sualaginilongaa na vaka, mami kalea i one. ⁴¹ Ma na vaka e ba gado tana tseve me toga tana. Na nagona na vaka e susuvata tana one, me kau tana me utu ke aligiri. Ma na panu loki ara labua na murina na vaka me tarese sui.

⁴² Mi tana, igira na malagai ara vangaraua laka kara labumatesigira sui na mane sosori, rongona kara tau olo longa segeniqira i one ma kara tsogopoi. ⁴³ Maia niqira taovia e ngaoa laka ke mauri a Paulo, te e tongokakai vanigira kara laka na nauvaganana ia. Maia e moloketsa vanigira sui igira ara dona na olo kara ida na tsipu i tasi ma kara olo longa i one; ⁴⁴ migira tavosi kara tsari ma kara gini olo na pava se ke visana na tapana na vaka. Mami nauvaganana nogoria te ami gini tsaralonga sui i one.

I Malta

28 Mi kalina igami ami tsaralonga dou sui i one, te ami rongomia laka na momoru ia i Malta nogo. ² Migira na tinoni ni tana ara dou sosongo vanigami. E tuturiga tumu na usa me bisi, migira ara tsoko vanigami na lake mara maviginigami. ³ A Paulo e ba tsakoa kesa na ivogo na gai, me tsonia i laona na lake, ma na paparana na lake te e rutsu mai kesa na muata me virigia na limana a Paulo. ⁴ Migira na tinoni na vera ia ara reia na muata e tsautsau i limana a Paulo mara tsaria, “!Na mane iani e tau ngatsu utu ti ke dona na matesi tinoni! Me atsa moa te e matepitsa nogo i tasi, mi kalina ia sauba nomoa ke redogana na tidao.” ⁵ Ma Paulo e sidvagini baa na muata i laona na lake, me tau lelee vatsangia sa omea ke laba. ⁶ Mara pipitu laka ti kara reia ke tsono na konina, se ke tavongani puka me ke mate. Ara pitu oka, mara tau goto reia sa omea ke guania, te e oli niqira papada mara tsaria, “!Tugamuna, ma na god nomoa na mane ia!” ⁷ Me tau ao tania na nauna ia ara totu visana na uta, nina uta nogo a Publius na taovia tana momoru ia. Maia e gini maviginigami dou sosongo, me tolu na dani popono ami totu i valena. ⁸ Na tamana a Publius

e lobogu loki sosongo me tsaro i valena. E masagi loki me gadovigotoa na liuliu. Ma Paulo e sage tana vokina me lotu vania me molo limana i konina me maurisia. ⁹ Kalina igira ara reia e laba na omea vaga ia, me pipi sui na tinoni lobogu tana momoru ia ara mai, ma Paulo e maurisigira. ¹⁰ Ara vangalaka sosongo vanigami, mi kalina ami aligiritugua na vano, migira ara lut-sangi vanigami na mutsa gana i sautu.

Tu i Malta me Tsau i Roma

¹¹ Ami totu tolu na vula i tana, mi muri mami sage kesa tana vaka e talu i Aleksadria, me mai tsoboravi nogo tana momoru ia kalina e loki na bisi. Ma na asana na vaka ia “Na Tidao Batso.” ¹² Igami ami votu mami ba tsau tana verabau i Sirakuse, mami totu tana e tolu na dani. ¹³ Tuu tana, mami votutugua, mami ba tsipu i Regium. Mi tana dani ngana, me maitugua na guguri ni ata, mami vovotu ruka na dani te ami tsau tana verabau ni Puteoli. ¹⁴ Ami tsodogira tana visana na tinoni tutuni, mara nongigami kami totu kolugira ke vitu na dani. Mi muri moa ti ami ba tsau i Roma. ¹⁵ Mi kalina igira na tinoni tutuni ara totu i Roma ara rongomia laka igami ami maimai nogo i sautu, te ara tuu mara mai valalegami, mara mai tsau tana Vera na Maketi i Apius mi Luma Tolu. Mi kalina a Paulo e reigira e gini dou sosongo tobana me soadoua God.

I Roma

¹⁶ Mi kalina ami tsau i Roma, migira na taovia ni tana ara tamivania a Paulo ke totu segenina kolua kesa moa na malagai ke matalia. ¹⁷ Putsi tolu na dani, ma Paulo e soasaigira igira niqira ida na Tsiu ara totu tana. Mi kalina ara maisai sui, maia e tsarivanigira, “!Igamu na kulaqu! Kamu reia, e atsa moa ti inau au tau nau-sekolia sa omea vanigira nida tinoni, se kau sekolia sa omea i laona nida sasaga ni sau ara tusumai vanigita igira na mumuada, migira ara tsoniau moa tana vale sosori i Jerusalem, mara livuau i limaqira na Roma. ¹⁸ Migira na Roma ara torogoko i koniqu, mara ngaoa kara nusiau rongona ara tau tsodoa laka kau naua sa omea e tugua kau gini mate. ¹⁹ Mi kalina moa igira na Tsiu ara tongoa na nusiau, te au gini nongivisutugua na pede i konina na Sesar, atsa moa ti inau kau tau tamanina sa rongona kau gini keli vanigira niqiu tinoni. ²⁰ Aia nogo na rongona te au soagamu kamu mai, ma kau gini goko kolugamu. Igamu amu reigira nogo na itai tapala girani igira ara soriginiau. Eo, ara soriginiau na itai tapala, tana rongona nogo aia kesa igira na tinoni ni Israel ara amesi okanogoa laka sauba ke mai.”

²¹ Migira ara tuu, mara tsarivania a Paulo, “Igami e tau laba sa leta i konimami ke talu i Judea tana rongomu goe. Me tau goto labamai sa tasida ke talumai i

tana me ke adimaia sa turupatu se sa goko ke seko tana rongomu igoe. ²² Migami ami padangaoa kami rongomia ti nagua nimu papada igoe. Ami dona moa laka pipi tana nauna sui igira na tinoni ara gini goko kapusia moa na lotu vaolu aia igoe o totu i laona.”

²³ Migira ara titi danina kolua a Paulo, mara danga baa na tinoni ara saimai tana vale tana e totu a Paulo. Me tuu tana matsaraka me poi e tsau tana bongi, ma Paulo e tsaritutugua vanigira moa na turupatuna tana rongona na Verana God. Me adikaea vanigira na gokona nina Ketsa a Moses ma niqira mamare na propete, me tovoa ke naua ma kara gini tutunina a Iesu. ²⁴ Me visana vidaqira ara tutunina rago nina goko, mara visana tavosi ara tau nomoa tutunina. ²⁵ Te ara tuu na tinoni mara tavota, mara gini vaimangasuguradigi segeniqira murina kalina ara rongomia a Paulo e tsaria na goko vaga iani: “!Mi tana nogo e gado saikesa nina goko na Tarunga Tabu vaga e katemainogoa a Isaia na propete vanigira na mumuamui! ²⁶ Aia e tsaria:

‘Ko baa, mo ko tsarivanigira na tinoni girani:

Eo, igamu sauba kamu rorongovata, ma kamu rorongovata, me utu moa kamu padagadovia,
me sauba kamu momoro, ma kamu momoro, me utu moa kamu reigadovia,

²⁷ rongona e pono sosongo na tobaqira na tinoni girani,
mara ponotia na kuliqira,
mara maturukapusia na mataqira.
Ara nauvaganana ia, rongona ara tau ngaoa kara morosiginia na mataqira,
ma kara rongomiginia na kuliqira,
ma kara padagadoviginia na tobaqira,
ti kara gini pilovisumai i koniqu, e tsaria God,
minau kau maurisigira.’”

²⁸ Mi tana a Paulo e suilavaginia nina goko me tsaria: “Me vaga ia, migamu nogo kamu dona laka na turupatu dou tana rongona na mauri saliu e talu i konina God e laba nogo vanigira na tinoni ni veratavosi. !Migira nogo sauba kara tamidou na rongomiana!” ²⁹ Mi murina a Paulo e tsaria na goko vaga ia, mara tavota igira na Tsiu mara vaipetsakoegi segeniqira. †

³⁰ A Paulo e totu ruka na ngalitupa popono tana vale e voli segenina nogo, mi tana e gini mage na goko koluaqira igira sui ara mai na tsigoviana. ³¹ E turupatuna vanigira tana rongona na Verana God, me sasanigira tana rongona na Taovia Iesu Kristo. Me pipi sui tana nina goko e tau goto matagu, me tagara goto ke kesa ke tovoa na tukapusiana.

---

† *Visana tana mamare tavosi ara tau moloa na buto 29.*

ROMA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Paulo e marea na leta iani vanigira na tinoni tutuni ni Roma gana ke vangaraua nina sautu na mani ba tsigoviqira i tana. E vuresi vanigira na vavanona na tutuni Kristiano vaga aia segenina nogo e padagadovia, mi tana ke koegua ti kara muria tana mauriqira igira goto.

Tana leta iani, a Paulo e makali saikesalia na lakana nina sasani vanigira. Aia e ida talu e soadougira na tinoni tutuni i Roma. Mi muri, me tsarivulagia na rongona pukuga nina leta tana goko vaga iani: "Na Turupatu Dou e sauvulagia na sautu tana aia God e gini mologotosigira na tinoni i konina: na tutuni aia nogoria na sautu i tana igita ka gini totugoto kolua God."

(1:17) Pipi sui na mamatana tinoni, igira na Tsiu, migira goto na tinoni tau na Tsiu, igira sui God e kilia ke mologotosigira i konina, rongona igira sui lakalaka e sori kaputigira na susuligana na sasi. E kesa moa na sautu vanigira na tinoni ti kara gini tangomana na totugoto kolua God, aia nogoria na tutuni tana rongona a Iesu Kristo.

Mi muri ma Paulo e tsaritugutugua laka na mauri vaolu iani, aia nogoria na mauripata koluana a Iesu Kristo, e talumai tana vaigotosigi vaolu koluana God. Na tinoni tutuni e gini totu tana rago konina God, maia na Tarunga Tabu e nusiligia tania na sororina na sasi ma na mate.

Tana Lova 5 me tsau tana Lova 8, a Paulo e gini goko goto tana rongona nina Ketsa God, ma na susuligana nina aqo na Tarunga Tabu i laona na mauriqira na tinoni tutuni. Aia e gini suguradi tana rongona e koegua God e adisaigira na tinoni sui, igira na Tsiu, migira ara tinoni sui tavosi goto i laona na omea vaolu God e vangaraua vanigira sui.

Mi tana susuina, ma Paulo e gini mamare tana rongona na vainorugi ma na vaigaluvegi i laoqira segeni igira na Roma. E adikaegotoa niqira aqo Kristiano vania God, me vanigira na taovia na vera. Me suilavaginia nina leta tana soadouaqira visana na kulana ma na nonginongi na tsonikaeana God.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Paulo

Na tutuni aia na sautu na totugoto koluana God

Na mauri vaolu i konina a Iesu Kristo

Na sasana na Israel tana nina vangarau God

Na sasaga kara muria igira na Kristiano

Na susuina nina goko a Paulo

Nina Goko Idaida a Paulo

1 ¹⁻⁷ Inau a Paulo, inau kesa nina tinoni aqo a Iesu Kristo, au marebaa na leta iani vanigamu, igamu sui nina tinoni galugaluve ma nina tinoni vivili God amu totu i Roma mamu lia nogo nina tinoni segeni.

Aia God nogo e viliau, me mologiniau kau turupatu na vanigamu na Turupatu Dou, vaga aia nogo e vekea i sau ginia na mangaqira na propete migira nogo ara maretsunaa i sau tana Mamare Tabu. Ma na Turupatu Dou iani e kalea tana rongona na Dalena God, aia nogoria a Iesu Kristo nida Taovia: laka aia e lia tinoni me

botsamai tana puku konina a David; mi tana maurivisutuguana tania na mate e gini labamaka laka aia nogo na Dalena God susuliga me kesaniatsa kolua. Tana gana susuliga nogo a Iesu Kristo ti aia God e viliginiau inau kau lia na apostolo. Maia e mologiniau kau turupatuna vanigira na tinoni pipi tana vera sui, ti igira kara gini tutunina a Iesu Kristo ma kara rongomangana.

Me kalegamu goto igamu amu totu i Roma, rongona God e viligamu goto mamu gini lia nogo nina tinoni a Iesu Kristo.

Au nongikaira God na Tamada ma Iesu Kristo nida Taovia kara ka vangalaka vanigamu, ma kara ka tusu-vanigamu na rago.

A Paulo e Silovi Sosongolia Laka Ke Balaba Nomoa i Roma

⁸Inau kau ida talu kau soadoua niqu God, tana asana a Iesu Kristo na matemui igamu sui, rongona na tinoni sui tana barangengo popono ara rongomino-goa laka igamu amu tutunina a Iesu Kristo. ⁹Ma God, aia inau au aqo vania tana tobaqu popono, mau gini turuputuna na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo na Dalena, aia nogo e donaginia laka e mana niqu goko kalina au tsaria laka inau au padagamu sailagi pipi tana niqu nonginongi. ¹⁰Mau nongia God ti ke tamivaniau, me ke goto niqu sautu, ma kau ba tsigovigamu kalina eni. ¹¹Au padangao sosongolia kau morosigamu ma kau patakologamu tana nina vangalaka na Tarunga Tabu, rongona kamu gini tukakai tana nimui tutuni. ¹²Eo, au pada ke dou ti igita sui igamu minau ka vaisangagi, ma ka vaikakaisigi: igamu kolua niqu tutuni inau, minau kolua nimui tutuni igamu.

¹³Kamu padatugua tasiqumamu, laka e danga nogo kalina au vangarau lee laka kau ba tsigovigamu, me kesa na omea e tukapusiau sailagi na balaba i konimui. Au ngao sosongolia kau sasanigamu ti igamu goto kamu tutunina a Iesu Kristo, vaga au naunogoa i laoqira na tinoni visana tana vera tavosi. ¹⁴E ngoli sosongoliau na aqo na turuputuna na Turupatu Dou vaniaqira na tinoni sui lakalaka, vanigira igira ara sasaga nogo me vanigira igira ara ponotoba moa; vanigira igira ara sasani loki nogo me vanigira igira ara tau vati sasani moa. ¹⁵Aia nogoria na rongona te e gini galasi sosongoliau laka kau turuputuna nomoa na Turupatu Dou vanigamu goto igamu amu totu i Roma.

Na Susuligana na Turupatu Dou Tana Rongona a Iesu Kristo

¹⁶Inau, au noru saikesalia na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo, aia nogoria na sautu susuliga God e vilia ke maurisiginigira sui igira ara tutunina, igira na Tsiu talu migira goto na tinoni ni veratavosi. ¹⁷Na Turupatu Dou e sauvulagia na sautu tana aia God e gini mologotosigira na tinoni i konina: na tutuni aia nogoria na sautu i tana igita ka gini totugoto kolua God. Ara marenogoa tana Mamare Tabu mara tsaria laka "Aia na tinoni God e mologotosia i konina tana rongona nina tutuni sauba ke mauri saliu i konina God."

Na Tinoni Sui Ara Dona na Sasi

¹⁸E laba nogo na korena God talumai i gotu tana rongoqira na sasi ma na omea seko sui ara naua igira

na tinoni. Niqira aqo seko e tukapusiginigira na tinoni mara gini tau donaginia na manana tana rongona God. ¹⁹Ma God e kedegira na tinoni seko vaga gira, rongona e utu kara tiatagaraa na manana tana rongona God, rongona God segenina nogo e vuresi makalinogoa vanigira.

²⁰Tu kalina God e vusaa na barangengo e tugua igira na tinoni kara padagadovia laka e God manana ia ma na susuligana e totu saviliu, me utu goto ke sui, atsa moa ti kara tau reilakana kalina eni. E tuguragoa kara padagadovia na omea iani kalina ara reigira na omea sui God e aqosigira. !Me vaga ia na tinoni girani ara tau goto tamanina sa rongona kara gini tiatagaraa! ²¹Eo, ara donagininogoa God, mara tau moa kukuni tania vaga e ulagana, mara tau lelee soadoua goto. Niqira sasaga e vaga saikesa na tinoni e tau tamani sasagana. E kobakoba lee na lovaqira mara totu moa tana rodo. ²²Ara pada laka ara sasaga loki, miava, ara bule moa. ²³Ara tau samasama vania God aia e totu saliu, mara ba moa mara samasama vanigira na nununa na omea levo ara aqosigira mara rerei vaga na tinoni, se na manu, se na omea tuavati, se na omea ara tere tana kao.

²⁴Maia nogoria na rongona ti God e gini tsonilegira kara muria na omea seko e silovia na tobaqira segeni, mara totu matengana moa na nauseko ma na vaipaluvangamagi. ²⁵Na goko mana tana rongona God igira ara tuguginia na goko pero. Ara samasama mara aqo vanigira na omea God e vusagira, mara tau samasama vania God aia e vusagira na omea sui. !Aia nogo nida God igita me dou ka tsonikaea na dani ma na dani! Amen.

²⁶Mi tana rongona nogo igira na tinoni ara nauvanana ia, ti God e gini tsonilegira kara muria moa niqira kilinauseko vaga ara totu tana tobaqira. ²⁷Na daki ara vainaugi segeni, ma na mane ara vainaugi segeni. Eo, na tinoni ara vaisekoligi segeniqira vaga ia, mara gini gadovikede niqira tangopeke seko ara naua.

²⁸Ma na rongona nogoria na tinoni girani ara sove na tutunina na manana tana rongona God, ti aia God e gini tsonilegira kara muria niqira papada seko, ma kara totu matengana moa na nauana na omea e tau ulagaqira kara naua. ²⁹E dangalia na tobaqira pipi na vatana na kilinauseko: na susugu ma na vaisekoligi, na masugu, na vailabugi, na matesi tinoni, na vaimalalpalusigi, ma na tobaseko pipi kalina. Ara dona moa na vaitsari ma na govula goko. ³⁰Ara tobaseko vania God, mara peaa tinoni, ara kaekae, mara koesegeniqira. Ara lalavegoota ke danga na sautu gana na aqo seko. Ara sove na rongomangana na tamaqira ma na tinaqira.

³¹Ara totu bubulega lee, mara tau saikesa naua na omea ara vekea na nauana, mara voo goto na galuveaqira se na sangaqira na tinoni tavosi. ³²Ara donagininogoa nina parovata God laka na tinoni ara mauri

vaga ia sauba nomoa ke gadovigira na mate saliu. Migira ara tau goto kuti na nauvaganana moa ia, mara tsovula goko vanigira goto na tinoni tavosi kara gini sanga na nauana na omea seko vaga gira.

God Segeni Moa e UlaganaKe Pede Tinoni

2 Ma kamu rorongou dou nomoa, atsa moa ase i gamu. Tau nimui aqo igamu kamu pede tinoni. Ti vaga kamu tuu ma kamu pedegira na tinoni tavosi, me vaga nogo ti amu kede segenimui, rongona igamu goto amu naua na omea atsa vaga ara naua igira. 2 Igita a dona nogo laka God segeni moa e ulagana ke pedegira na tinoni ara naua na sasi vaga ia. 3! Migamu kulaqu, igamu amu pedeginigira na tinoni tavosi na omea vaga igamu segenimui goto amu naua! ?Megua, tana nauvaganana ia amu pada laka e utu ke gadovigamu nina pede God? 4 ?Se ngatsu amu peaa nina galuve ma nina berengiti loki God kolugamu, e gini pitugamu poi tsau kamu pilotoba? 5 Migamu e kakai manana na tobamui. Amu tuu, mamu naugira na omea gana ke alomaia gamui kede ke gadovigamu tana Dani tana ke labavulagia na korena ma nina pedegoto God vanigamu. 6 God sauba ke sauvania pipi tinoni na peluna me ke atsa kolua na douna nina aqoqo. 7 Visana ara berengiti tana aqo dou vanigira na tinoni tavosi, mara norua God moa ke gini padalokigira me ke tsonikaegira, na tinoni dou vaga gira sauba God ke tusuvanigira na mauri saliu. 8 Mara visana na tinoni tavosi ara padaloki segeni qira moa, mara sove tania na muriana na sautu dou mara muria moa na sautu sasi, na tinoni sasi vaga gira, God sauba ke kore vanigira, me ke kedegira.

9 Eo, pipi tinoni sui ti kara naua na omea e sasi sauba kara vatsangia na sosongo ma na rota loki, atsa moa ti na Tsiu se na tinoni ni veratavosi goto. 10 Migira sui ara naua na omea dou, aia God sauba ke padalokigira, me ke tsonikaegira, me ke tusua nina rago vanigira, atsa moa ti na Tsiu se na tinoni ni veratavosi goto. 11 God ke pedegira na tinoni sui tana kesa moa atsa na pede, rongona i matana God ara kesa moa atsa na tinoni sui.

12 Igira na tinoni ni veratavosi ara tau tamanina nina Ketsa a Moses. Me ti vaga igira kara tsukia na sasi, me sauba kara totu tana mate saliu atsa moa ti ara tau donaginia na Ketsa. Migira na Tsiu, igira ara tamanina nogo na Ketsa, me ti vaga kara sasi ma na Ketsa nogo sauba ke pedegira. 13 E tau tana rongona na rongomileana moa na Ketsa ma kara gini totugoto na tinoni i matana God. Tagara. E kiligotoa kara muridougira na omea vaga God e ketsaligira tana Ketsa.

14 Igira na tinoni ni veratavosi, mara tau tamanina na Ketsa, ti vaga ara vili segenia kara muria na omea vaga God e ketsaligira tana Ketsa, mi tana nogo ara sauvulaginia laka ara reidagovia na omea e dou ma

na omea e seko, atsa moa ti igira ara tau tamanina nina Ketsa a Moses. 15 Na douna nogo niqira sasaga e sauvulagia laka e pukuga nogo i laona na tobaqira na omea e ketsalia na Ketsa. Mara gini vatsangigadovia laka e seko visana kalina niqira sasaga, me dou visana kalina. 16 Me sauba ke vaga goto tana Dani na Pede, kalina God ginia a Iesu Kristo ke pedegira sui niqira papada popoi na tinoni, vaga au katenogoa kalina au gini turupatu na Turupatu Dou vanigira na tinoni.

Na Tsiu Ara Tamanina Rago na Ketsa Mara Tau Moa Muridoua na Aqona

17 Migamu na Tsiu, igamu nogo amu vataragi tana Ketsa, mamu gini kaekae rongona igamu amu nina tinoni vivili God. 18 Amu donaginia rago nagua God e ngaoa kamu naua, mamu sasaninogoa tana Ketsa na viliana na omea e dou. 19 Maia nogoria na rongona te amu pada laka e tugugamu kamu idagana sautu vanigira e koko na mataqira, ma kamu saua na marara vanigira ara totu moa tana rodo. 20 Mamu pada goto laka e tugugamu kamu tosasaga vanigira ara tau sasaga, ma kamu taraigira na tinoni vaolu. Amu norua laka tana Ketsa nogo igamu amu gini tamanina na pukuna pipi na sasaga ma na manana. 21 ?Igamu amu taraigira rago na tinoni tavosi, me matena gua amu tau sasani segenimui? ?Amu turupatu vanigira rago na tinoni mamu tsaria, "Kamu laka na komi", me laka amu tau dona na komi igamu? 22 ?Mamu tsarivanigira goto, "Kamu laka na kiboga", me laka amu tau kiboga igamu? ?Mamu tsarigotoa laka amu reisavi sosongoligira na god peropero, me laka amu tau komi omea i laona niqira peo? 23 ?Eo, amu gini kaekae rongona amu tamanina nina Ketsa God, me laka amu tau paluvangamana God kalina igamu amu tuu mamu kutsia nina Ketsa? 24 Ara marea tana Mamare Tabu na goko iani, "Tana rongona nogo nimui sasaga igamu na Tsiu ti igira na tinoni ni veratavosi ara soasekolia na asana God."

25 Ti vaga kamu muridoua na Ketsa, me pelugamu manana na paripapadana na konimui. Me ti vaga kamu tau muridoua na Ketsa, me puala lee vanigamu nimui paripapadana. 26 ?Ti vaga kesa tinoni ni veratavosi e tau paripapadana, maia e muridoua nomoa na omea God e ketsalia tana Ketsa, me laka God sauba ke tau padalokia aia atsa kolugira igira na tinoni ara paripapadana? 27 Vaga ia, migira na tinoni ni veratavosi, igira ara tau paripapadana mara muridoua nomoa na Ketsa, igira nogo sauba kara tuu ma kara kedegamu igamu amu paripapadana mamu tamanina na mamarena na Ketsa, mamu tau nomoa muria na aqona.

28 ?Vaga ia, mi matana God laka ase na Tsiu manana me manalia na aqona na paripapadana? Na Tsiu man-

ana e tau aia moa e botsa tana Tsiu mara paripapadana na kokorana. Tagara. ²⁹ Na Tsiu manana, aia nogoria pipi tinoni e paripapadana na kosuna, ma na maurina God e gini totu i laona. Ma na paripapadana vaga iani nina aqo nogo na Tarunga Tabu, me tau talumai tana mamarena na Ketsa. Na tinoni vaga ia, God segeni nogo e tsonikaea, atsa moa ti kara tau padalokia igira na tinoni tavosi.

God Segeni Moa e Goto Saviliu

3 Ke visana kara veisua, “?Me ti ke vaga ia, megua ti igira na Tsiu ara pada laka igira ara dou liusigira baa na tinoni ni veratavosi? ?Me laka e tamanina sa rongona dou na paripapadana?” ² Eo, e tamani ragoa na rongona loki na paripapadana. Ma na rongona pukuga ia: laka God e molovataraginia nina goko vanigira na Tsiu. ³ ?Me ti vaga ara visana vidaqira na Tsiu ara tau manalia na omea ara vaitasogi kolua God? ?Megua, laka amu pada ngatsua aia God sauba e utu ke manalia nina tabana na taso? ⁴ !E utu saikesa ke vaga! Atsa moa ti igira pipi tinoni tana barangengo popono kara peropero sui, ma God aia e utu saikesa ke pero. Ara marea tana Mamare Tabu na goko iani kalea God,

“Kalina igoe ko goko, migira na tinoni sui kara reigadovia laka igoe o goko mana,

me ti vaga kara keli vanigo, migoe sauba ke managamu pipi kalina.”

⁵ ?Me ti vaga tana nida aqo seko igita e gini laba maka dou baa laka God aia e goto saviliu, me laka e dou moa ka pada laka God e nausasiliala kalina aia e kedegita mateqira nida aqo seko? (Kalina ia au goko mala tinoni moa.) ⁶ E utu saikesa. ?Ti vaga God ke tau goto saviliu nogo, me ke koegua ke tangomana na pedeana na barangengo?

⁷ ?Me ti vaga tana nina aqo malapalu kesa tinoni, te e gini laba maka dou baa laka God aia e mana saviliu, me matena gua ti God ke kedea aia mala tinoni sasi?

⁸ Me vaga moa ti ka tsaria, “Ida, ma ka naua na omea seko rongona ke gini laba na omea dou.” !Eo, mara visana tinoni ara keli vaniau, mara tsaria laka inau nogo au botsangia na goko vaganana! Na tinoni ara keli vaganana ia sauba God ke kedegira vaga e ulagaqira.

E Tagara Ke Kesa Ke Goto Saviliu Nina Sasaga

⁹ ?Baa, me vaga ia, laka igami na Tsiu ami dou liusigira baa na tinoni ni veratavosi? !Tagara saikesa! Inau au tsarivulaginogoa vanigamu laka igira na tinoni sui, igira na Tsiu, migira goto na tinoni ni veratavosi, ara totu sui lakalaka i laona na susuligana na sasi. ¹⁰ E vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu mara tsaria,

“E tagara kesa ke goto saviliu nina sasaga i matana God,

¹¹ me tagara goto ke kesa ke sasaga manana, me ke lavea na matana God.

¹² Na tinoni sui lakalaka ara piloligi tania God.

Pipi gira sui ara liu sasi;

me tagara lelee goto ke kesa ke naua na omea e dou.

¹³ Ara dona na asu seko sailagi moa, ma na mangaqira e gini mabulu na pero.

Na tabatu na mate e totu i vavana na lapiqira, vaga moa na muata vogata,

¹⁴ mara tau kuti na vealagini tinoni pipi kalina moa.

¹⁵ Ara dona na tsipukesa tana veilabu ma na matesi tinoni.

¹⁶ Mara moloa niqira ketso seko i laoqira na tinoni pipi tana vera tana ara liu.

¹⁷ Ara voo na mauri tana rago koluaqira na tinoni tavosi,

¹⁸ mara vo saikesa goto na kukuni tania God.”

¹⁹ Migita a dona laka pipi sui na omea ara totu tana Ketsa, e ngoligira na muriana igira ara vataragi tana Ketsa. Na Ketsa e totu gana na tukapusiana pipi vata niqira televolevo na tinoni, rongona na tinoni sui tana barangengo popono ara sasi i matana God. ²⁰ Tau tana rongona moa laka na tinoni ke muria moa na omea e ketsalia na Ketsa me ke gini totugoto nogo i matana God. Na Ketsa e totu gana moa ti pipi tinoni ke reigadoviginia laka aia segenina nogo e tsukia na sasi vaga e vali tana Ketsa.

God e Mologotosigira i Konina Igira Sui Ara Tutunina a Iesu Kristo

²¹ Mi kalina ia e labamaka nogo tana e koegua God e mologotosigira na tinoni i konina segeni. Aia e tau gini aqo sa ketsa, atsa moa ti nina Ketsa a Moses ma niqira mamare na propete ara sanga na katevulagiana.

²² God e mologotosigira i konina igira na tinoni ara tutunina a Iesu Kristo. Eo, God e navaganana vanigira sui lakalaka ara norua a Iesu Kristo, rongona i matana God ara tau gini tavosi na tinoni. Ara atsa sui moa.

²³ Igira sui ara dona na sasi mara gini totu ao tania na maurina God. ²⁴ Maia God, tana nina vangalaka segeni nogo, e mologotosigira na tinoni sui i konina ginia nina aqo a Iesu Kristo, aia nogo e tsonimatena niqira sasi na tinoni. ²⁵ God e molomaia na Dalena rongona ke mate, mi tana mateana nogo ke gini lia na sautu tana kara gini tanusi niqira sasi igira sui ara norua a Iesu Kristo. God e navaganana ia rongona ke gini saumakalia laka e gotolaka saikesa aia. Eo, i sau God e berengiti moa kolugira niqira sasi na tinoni. ²⁶ Mi kalina eni, tana tagu ni dani eni nogo, ti God e sauvulagia tana mateana nogo na Dalena e gini sese matena niqira sasi na tinoni, laka aia segenina moa e gotolaka saviliu, me mologotosigira i konina igira sui ara norua a Iesu Kristo.

²⁷ ?Vaga ia, ma nagua ka gini kaekae igita? E tagara goto sa omea e tugua igita ka gini kaekae. ?Matena gua te e gini vaga ia? ?Matena ngatsu igita a muridoua na Ketsa? Tagara. Na matena moa igita a tutunina a Iesu Kristo. ²⁸ Au tsarinogoa vanigamu laka na tinoni e dona ke gini totugoto kolua God tana rongona segeni moa nina tutuni, me tau tana rongona moa laka aia e naugira na omea e ketsalia na Ketsa. ²⁹ ?Se amu pada laka God niqira God segeni moa igira na Tsiu? ?Laka e tau niqira God goto igira na tinoni ni veratavosi sui? ³⁰ E kesa moa na God vanigira na tinoni sui. Maia sauba ke mologotosigira i konina igira na Tsiu ara tutunina a Iesu Kristo, migira goto na tinoni ni veratavosi ara tutunina a Iesu Kristo. ³¹ ?Megua, amu pada laka tana rongona igita a tutunina a Iesu Kristo te e dou moa ka tsonileginia na Ketsa? Tagara saikesa. Igita a manalidoua baa na Ketsa.

A Abraham e Tutunina God Ti Aia God e Mologotosia i Konina

4 ?Me laka nagua e tugua igita ka tsaria tana rongona a Abraham, aia na mumuamami loki igami na Tsiu? ² Rongona ti vaga laka tana rongona moa na omea aia e naugira ti a Abraham e gini totugoto i matana God, me tuguragoa nomoa aia ke gini kaekae matena. Me tagara, rongona e utu moa ke gini kaekae sa omea i matana God. ³ E vaga ara marea tana Mamare Tabu mara tsaria, "A Abraham e tutunina God, mi tana rongona nogo nina tutuni aia ti God e mologotosia i konina." ⁴ Na tinoni aqo e adia na vovolina matena na aqo e naua. Me utu aia ke padaginia laka na vangalaka lee moa ara sauania, tagara, rongona aia e aqo matena te e adia. ⁵ Ma na tinoni e tau vataragi tana nina aqo segeni, me vataragi moa tana nina tutuni, me tutunina i tobana popono laka God e dona ke nusiligia nina sasi ti ke gini maletugua i matana God, na tinoni vaga ia, tana rongona nogo nina tutuni ti aia God e mologotosia i konina.

⁶ A David e pada vaganana goto ia kalina aia e tsaria laka e dou manana vania na tinoni God e mologotosia i konina, atsa moa ti aia e tau aqosia sa omea ke gini pelua i matana God. ⁷ A David e tsarivaganana iani:

"!Kara mage igira God e padalenogoa niqira sasaga seko,

migira goto e tanusinogo niqira sasi!

⁸ !Ke mage na tinoni aia na Taovia e tau tsokogira nina sasi!"

⁹ ?Megua, laka nina goko vaga a David e kalegira segeni moa igira na tinoni ara paripapadana? !Tagara saikesa! E kalegira goto igira ara tau paripapadana. Au tsari idanogoa vanigamu na tsaqina goko ara marea tana Mamare Tabu laka "A Abraham e tutunina God, mi tana rongona nogo nina tutuni aia ti God e molo-

gotosia i konina." ¹⁰ ?Mingisa moa God e mologotosia a Abraham i konina? ?Laka tana idana kalina aia e tau vati paripapadana segenina se i murina moa? Tana idana nogo kalina aia e tau vati paripapadana moa, me tau i murina. ¹¹ I murimai moa te aia e paripapadana, ma na paripapadana e lia ngiti papadana laka God e mologotosia a Abraham i konina tana rongona nogo nina tutuni kalina aia e tau vati paripapadana moa. Aia nogoria na rongona ti a Abraham e gini lia na mumuaqira igira sui ara tutunina God, mara gini totugoto kolua aia, atsa moa ti kara tau paripapadana.

¹² Maia goto a Abraham na mumuaqira igira sui ara paripapadana. Me tau tana rongona moa laka igira ara paripapadana, ti aia e gini lia na mumuaqira. Tagara. Mi tana rongona goto igira ara mauri muria na tutuni vaga a Abraham e muria kalina aia e tau vati paripapadana moa.

Na Veke God e Naua Vania a Abraham E Kalegira Goto na Tinoni Sui

¹³ Mi kalina God e vekevania a Abraham, me vanigira goto na kukuana, laka aia sauba ke tamanina na barangengo, God e tau naua na veke ia tana rongona laka a Abraham e muridoua na Ketsa, mi tana rongona moa nina tutuni a Abraham, ti aia e gini totugoto i matana God. ¹⁴ Ti vaga nina veke God ke kalegira moa igira ara muria na Ketsa, me vaga moa ti nina tutuni na tinoni e lia na omea lee, ma nina veke God e naua aia goto e puala lee. ¹⁵ Na Ketsa e alomaia moa na korena God, rongona e kakai manana vanigita na muridouaqira pipi sui na ketsa. Me ti ke tau totu sa ketsa, me utu goto igita ka kutsia.

¹⁶ Me vaga ia ma na veke God e naua e vataragi moa tana nina tutuni a Abraham, gana ke gini labamaka laka God e tusulea nina vangalaka vanigira sui na kukuana a Abraham, tau vanigira moa igira ara muria na Ketsa, me vanigira goto igira ara tutunina vaga nogo a Abraham e tutunina. Rongona a Abraham e mala mumuada igita sui lakalaka. ¹⁷ Ara marenogoa tana Mamare Tabu na goko vaga iani, "Au mologinigo igoe ko mala tamaqira na puku danga." Eo, God sauba ke mologotosigira i konina na tinoni pipi tana vera sui, igira ara norua vaga nogo a Abraham e norua. Ma God, aia e vekea na omea iani, aia segeni nogo e dona ke maurisivisugira igira ara mate, maia e goko moa mara gini laba na omea ara tau vati laba. ¹⁸ A Abraham e tutunina me norua moa God, laka aia sauba ke manalivania nina veke laka ke lia na tamaqira na puku danga, atsa moa ti e tau nogo tugua ke tamani dalena. Vaga ara marea tana Mamare Tabu mara tsaria, "Na kukuamu igoe sauba kara danga vaga na veitugu i gotu."

¹⁹ Mi tana tagu ia ma Abraham e putsi nogo e varangi kesa sangatu na ngalitupana. Me tau nomoa suga tania nina tutuni atsa moa ti aia e vatsangia na konina e matemateaga sui nogo, me utu vaninogoa ko Sara ke tamani baka. ²⁰ Aia e tutunina kalavata moa, me tau goto pada laka God sauba ke tau manalivania na veke e naunogoa vania. E tukakai babaa moa tana nina tutuni me gini soadoua God.

²¹ E noru kalavatavia nomoa laka e tau utu vania God ke manalia na omea aia e vekenogoa vania. ²² Mi tana rongona nogo nina tutuni a Abraham, ti aia "God e mologotosia i konina." ²³ Na tsaqina goko vaga iani, "God e mologotosia i konina," e tau kale segenia moa a Abraham. ²⁴ E kalgita sui goto igita, igita sauba God ke mologotosigita i konina tana rongona igita a tutuni na God aia e maurisivisia a Iesu nida Taovia tania na mate. ²⁵ God e saua na Dalena ke mate mateqira nida sasi. Mi muri, maia e maurisivisitugua tania na mate rongona ke gini mologotosigita igita i konina God.

Tana Mateana Nogo a Iesu Kristo Ti Igita a Gini Totugoto Kolua God

5 Eo, mi kalina ia, igita a totugoto nogo kolua God ginia nida tutuni, te e gini rago na tobada kolua God tana rongona nogo nina aqo a Iesu Kristo nida Taovia. ² I konina nogo a Iesu Kristo igita a gini tango mana na mauri vaolu tana galuvena God, vaga nogo igita a totu i laona kalina eni. !Me gini mage loki na tobada na amesiana laka sauba igita ka pata na tamani ana na mararana God! ³ Migita a gini magemage goto i laona nida rota, rongona igita a dona laka na rota e sangaginigita ti igita a gini dona na berengiti. ⁴ Ma God e sangagita tana nida berengiti, migita a gini tukakai me gini susuliga nida amesi. ⁵ Ma nida amesi aia e utu ke perogita lee, rongona God e molomainogoa i tobada nina galuve ginia na Tarunga Tabu, aia nogoria nina vangalaka God vanigita.

⁶ I sau kalina igita a tsaro lee moa kolugira nida sasi, ma Iesu Kristo e mai me mate tuguda igita na tinoni seko tana tagu God nogo e pedea. ⁷ Eo, igita a dona nogo laka e kakai sosongo rago vania kesa tinoni ke tami na mate tuguna kesa tinoni tavosi. Me ke tau ngatsu utu vania kesa ke malagai me ke tami na mate tuguna kesa na tinoni dou sosongo. ⁸ Eo, ma God aia e saumakali vanigita na lokina nina galuve vanigita, rongona kalina igita a tsaro lee moa tana sasi, ma Iesu Kristo e mai me mate mateda. ⁹ Tana mateana a Iesu igita a gini totugoto nogo kolua God, maia e maurisigita tania na korena God. ¹⁰ I sau igita a vaga gana gala God. Mi kalina eni, ma God e mologotosigita nogo i konina ginia na mateana na Dalena. !Migita a gini lia goto na dalena God, me sauba ka gini mauri na mauri na nogo a Iesu Kristo! ¹¹ Eo, igita a gini magemage i

laona nida mauri vaolu i konina God, na mauri e gini tsonimatena vanigita a Iesu Kristo nida Taovia te igita a gini dou i matana God.

Nina Aqo a Adam ma Nina Aqo a Iesu Kristo

¹² Tana rongona nogo nina petsakoe kesa moa na mane, te e gini laba na sasi i barangengo. Ma nina sasi nogo aia e volaa na mate. Me tuu i konina nogo ia, ma na mate e savunigira sui lakalaka na tinoni rongona igira sui ara sasi. ¹³ E totu ida nogo na sasi tana barangengo, te aia God e saua nina Ketsa vania a Moses. Mi tana idana, kalina e tau vati totu sa ketsa, ma God e tau goto tsokoa niqira sasi na tinoni. ¹⁴ Me tuu i konina a Adam, me tsaumai i konina a Moses, na mate e tagaovi kaputigira na tinoni sui, atsa moa ti igira ara tau sasi vaga a Adam e naua kalina aia e petsakoe me peaa na vali God e molovania.

Ma Adam e mala nununa aia kesa sauba ke labamai i murina aia. ¹⁵ Mi kaira ara ka tau kesaniatsa, rongona nina vangalaka God e tusulea e tavosi tania nina sasaga a Adam aia e tsukia na sasi. E mana laka ara danga rago na tinoni ara tsodoa na mate rongona na sasi e tsukia kesa moa na mane. Ma nina vangalaka God e putsikae liuliu baa, maia nogoria na sausau God e tusulea vanigira na tinoni danga, me liumai i konina kesa moa na mane, aia nogoria a Iesu Kristo.

¹⁶ Nina vangalaka God, ma nina sasi kesa mane, ara ka ruka tavosi saikesa na omea. I murina nina sasi a Adam, te e laba nina pede God vania. Mi murimai, mara sasi goto danga na tinoni, maia God e galuvegira moa, me tau gini mavi na pedeaqira. ¹⁷ Eo, e mana rago laka na mate e tagaovi kaputigira na tinoni sui na peluna nina sasi kesa moa na mane. !Me loki sosongo goto baa na peluna nina rota e gini tsoni mateqira na tinoni sui aia kesa moa na mane, a Iesu Kristo nogoria! Migira sui ara adinogoa na vangalaka loki iani aia God e tusulea vanigira na matana nina aqo a Iesu mara gini totugoto kolua God, sauba igira kara gini tango mana na tukakai koluana a Iesu Kristo tana mauriqira.

¹⁸ Me vaga ia, tana rongona nina sasi kesa moa na mane te ara gini tsodoa na mate igira na tinoni sui, me vaga goto tana rongona kesa moa na aqo na sese, ma Iesu Kristo e suivisugira na tinoni sui, mara gini tsodoa na mauri laka. ¹⁹ Me vaga nogo na tinoni sui ara gini lia na tinoni sasi tana nina petsakoe kesa moa na mane, me vaga goto sauba kara totugoto sui kolua God tana nina rongomigoko kesa moa na mane.

²⁰ God e vaturia na Ketsa rongona na tinoni sui kara reigadoviginia laka ara sasi kalina ara tau muria na omea God e ketsaligira, mi tana ara laba danga na sasi, mi tana goto ara laba danga sosongo baa nina vangalaka God. ²¹ I sau na sasi e tagaovi kaputigira na tinoni me alomaia na mate vanigira, mi tana tagu eni

nina galuve nogo God e tagao tana sasaga gotolaka, me alomaigita ka mauri saliu i konina na matena nina aqo a Iesu Kristo nida Taovia.

Igita a Mate Nogo Vania na Sasi

6 ?Me laka nagua sauba igita ka tsaria? ?Laka e dou ka mauri babaa moa tana sasi rongona ke gini laba danga nina vangalaka God vanigita? ²!Tagara saikesa! Igita a putsu taninogoa na susuligana na sasi. Me tau goto ulagada ka mauri babaa moa i laona na sasi. ³Amu dona nogo, e tau tagara, laka kalina igita a adinogoa na lesovitabu, migita a gini sage i laona na maurina a Iesu Kristo ma gini patakologotoa tana mateana. ⁴Eo, kalina igita a lesovitabu migita a tsuna kolunogoa aia i laona na qilu ma gini patakolua tana mateana, rongona vaga nogo a Iesu Kristo e maurivisu tania na mate tana susuligana loki na Tamana, migita goto ka gini mauri na mauri vaolu.

Mi Kalina Ia Igita a Mauri Moa Vania God Kolua a Iesu Kristo

⁵Rongona ti vaga igita a patakolua a Iesu Kristo tana mateana, me sauba ka patakologotoa tana maurivisutuguana. ⁶Migita a donagininogoa laka a Iesu Kristo e mate tana gai ulutaligu, mi tana mateana aia e luvusia na susuligana nida mauri sasi ni sau, migita a gini tau nogo tseka vania na sasi. ⁷Kalina e mate kesa tinoni, maia e tanusi taninogoa na susuligana na sasi. ⁸Migita a vaga goto. Nida mauri sasi ni sau e mate nogo kolua a Iesu Kristo, migita a tutunina laka sauba ka mauripata kolugotoa aia. ⁹Igita a donaginia laka a Iesu Kristo e maurivisu nogo tania na mate me sauba e utu goto ke mate tugua, na mate e tau goto tangomana ke susuliga liusia aia. ¹⁰E mate aia, mi tana mateana e veligia na susuligana na sasi, ma na maurina kalina eni e gini mauri na maurina God nogo. ¹¹Migamu nimui aqo kamu pada vaganana goto ia, laka igamu goto amu putsu nogo tania na mauri tana sasi, mamu gini mauri na maurina God patakolua a Iesu Kristo.

¹²Kamu laka goto na tamivaniana na sasi ke tagaovia na maurimui, ma na muriana nina kili na tobamui segeni. ¹³Ma kamu tau goto tami segenimui vania na sasi gana ke nauginia nina aqo seko i laona na tobamui. Kamu sau segenimui saikesa moa vania God, vaga nogo na tinoni ara maurivisu nogo tania na mate, ma kamu sau segenimui popono vania God gana aia ke nauginia nina aqo dou i laomui. ¹⁴Kamu laka saikesa goto na tamivaniana na sasi ke tagaovigamu, rongona igamu amu tau nogo vataraginia na maurimui i konina sa ketsa mamu mauri vataragi moa tana galuvena God.

Ka Tseka Vania Moa God

¹⁵?Me ti ke vaga ia, ma ka gua igita? ?Laka e dou ti igita ka sasi babaa moa, rongona igita a tau nogo mauri vataragi konina sa ketsa ma mauri vataragi moa tana galuvena God? !Tagara saikesa! ¹⁶Igamu amu dona segenimui nogo, laka ti kalina igamu amu tami segenimui kamu lia nina tseka kesa tinoni mamu rongomangana, amu lia manana nogo nina tseka aia na taovia amu rongomangana. Vaga ia, ma ti kamu vilia kamu tseka vania na sasi, ma na peluna ia na mate. Se ti kamu vilia kamu rongomangana God, ma na peluna ia, God ke mologotosigamu i konina. ¹⁷!Ka soadoua God! I sau amu tami segenimui kamu tseka vania na sasi, mi murimai, mamu tami tana tobamui popono na muriana na manana amu adia tana sasani i koniqira ara taraigamu. ¹⁸Igamu amu tanusiligi taninogoa na susuligana na sasi, mamu lia nogo nina tseka God. ¹⁹Inau au gini goko malemale vaganana ia rongona ke gini tau utu vanigamu na padagadoviana na omea au tsaria. I sau, igamu amu tamivanja na konimui kara tseka vanigira na sasaga seko sui. Mi kalina eni nimui aqo kamu tami segenimui popono goto kamu tseka vania God, ma kamu murigira na sasaga dou sui ti kamu gini dou i matana God.

²⁰Kalina igamu amu mauri mala tseka moa vania na sasi, mamu tau goto padaa na nauana na omea e dou. ²¹?Ma nagua na peluna vanigamu na omea amu nau-gira mamu gini paluvangamamui segeni kalina eni? !Na peluna na omea vaga gira na mate nogo! ²²Baa, mi kalina eni amu totu tanusi taninogoa na sasi mamu tseka vania moa God, mamu mauri vania moa aia, ma na peluna ia aia nogo na mauri saliu. ²³Rongona na vovolina na sasi, aia nogo na mate. Ma nina vangalaka God, aia nogo na mauri saliu patakolua a Iesu Kristo nida Taovia.

Ka Tovoginia Tana Rongona na Tauga

7 Na omea sauba kau tsarivanigamu igamu na tasiqo kalina eni, igamu amu donagininogoa, e utu ke tagara, rongona amu dona nogo na aqona pipi vatana na ketsa. Mamu dona goto laka na ketsa e tagaovigira na tinoni kalina ara mamauri moa. ²Ka tovogini vaganana ni. Ti na daki tauga, ma na ketsa e sorisaikolua na savana kalina na savana e mamauri moa. Me ti vaga na mane ke mate, mi tana aia na daki e tanusi tania na ketsa e soria kolua na mane ia. ³Me ti vaga na daki ia ke adia kesa na mane tavosi kalina na savana e mamauri moa, maia e kiboga. Me ti vaga na savana ke mate nogo, ma na daki ia e totu tsamu tugua, me ti ke taugaa kesa na mane segeni maia e tau kiboga. ⁴Me vaga vanigamu goto igamu na tasiqo. Tana mateana a Iesu Kristo igamu amu gini mate tania

na Ketsa. Mi kalina eni, amu lia nogo nina tinoni a Iesu Kristo, aia e maurivisitugua nogo tania na mate rongona igita ka gini tangomana na aqo dou vania God.

⁵ Kalina igita a mauri muria nina kili na konida, ma na kilinauseko ara labadato i laona na konida ara turuvigita ka naua na omea seko na Ketsa e tongovanigita na nauana, migita a aqo moa vania na mate. ⁶ Mi kalina eni, igita a tanusi taninogoa na Ketsa, rongona igita a mateligi taninogoa na susuligana na sasi e sorigita i sau. Migita a tau nogo mauri muria na sautu ni oka e pukuga mai tana mamarena na ketsa. Igita a mauri murinogoa na sautu vaolu e pukuga mai tana Tarunga Tabu.

Na Ketsa ma na Sasi

⁷ ?Megua? ?Laka e dou vanigita ka tsaria laka e sasi na Ketsa? !E utu saikesa! E tau sasi na Ketsa. Ma na Ketsa nogoria te inau au donaginia nagua na sasi. E utu kau donaginia laka e seko na ngaoana niqira omea na tinoni tavosi ti vaga na Ketsa ke tau tongoa, "Niqira omea na tinoni tavosi, ko laka na ngaoana."

⁸ Tana vali nogo ia e talu tana ketsa, na sasi e tsodoa gana sautu na galisiana i tobaqu na padangaoana pipi na vatana na omea e vali vaniau. Ti vaga ke tagara sa vali, me matemateaga lee na susuligana na sasi. ⁹ Kalina au tau vati donaginia sa ketsa, me vaga ti e tau ngoliau sa omea. Mi kalina au tuturiga na donaginiana na ketsa, me labadato i tobaqu na papadana na sasi, maia e mauri, me vaga moa ti inau au mate. ¹⁰ Ma na Ketsa God e vaturia gana na mauri, aia nogo e molovaniau na mate. ¹¹ Tana vali nogo ara totu i laona na ketsa, na sasi e tsodoa gana sautu na valoau. Na sasi e gini aqo nogo na Ketsa ti ke matesiginiau.

¹² Nina Ketsa God, aia segeni e tabu loki, me pipi na vali i laona na Ketsa e tabu, me goto, me dou. ¹³ ?Me ti ke vaga ia, me laka na omea dou vaga na Ketsa e dona ke molovaniau na mate? !Tagara saikesa! Na sasi nogo e gini aqo na Ketsa, te e molovaniau na mate, mi tana nogo e gini labavulagia na sekona manana na sasi.

Na Vailabu i Laona na Tobana Tinoni

¹⁴ Igita a dona nogo laka na Ketsa na omea dou, me talumai konina God. Minau na tinoni lee moa, mau lia moa nina tseka na sasi. ¹⁵ Au tau donagadovia nagua au naua, rongona au tau naua na omea au ngaoa na nauana, mau naua moa na omea au reisavia mau tau ngaoa na nauana. ¹⁶ Kalina au naua na omea inau au tau ngaoa na nauana, i tana e gini labavulagia laka au tabea laka na Ketsa e mana. ¹⁷ Me vaganana ia me tau inau segeniqu au naua na omea au tau ngaoa na nauana, nina aqo nogo na sasi e totu i laoqu. ¹⁸ Au dona laka e tagara sa omea dou ke totu kalavata i koniqu, i laona na tobaqu. Rongona atsa moa ti vaga

na papadana na nauana na omea dou e totu i laoqu, me utugana vaniau nomoa na nauana. ¹⁹ Au tau goto naua na omea dou au ngaoa na nauana, mau naua moa na omea seko au tau ngaoa na nauana. ²⁰ Me ti vaga inau au naua moa na omea au tau ngaoa na nauana, maia nogo na papadana laka e tau inau segeniqu au naua na omea vaga ia, nina aqo nogo na sasi e totu i laoqu.

²¹ Vaga ia, mau reigadovia laka e vaga iani na vavatsangi i laona na tobaqu: kalina laka kau tuu na nauana na omea e dou, maia na sasi e totu i laoqu e turuau mau gini vilia na nauana na omea e seko. ²² Mi laona saikesa na tobaqu au padangao sosongolia baa na Ketsa e talumai konina God. ²³ Mau reia laka e kesa segeni na ketsa e aqo i laona na koniqu, ma na ketsa ia e vailabu sailagi kolua nina Ketsa God, aia na tobaqu e padangao sosongolia. Maia e naua, me soriau vania na ketsa na sasi e aqo i laona na koniqu.

²⁴ !Tinoni seko nomoa inau! ?Masei ke maurisiau tania na susuligana na sasi e aqo i laona na koniqu me raqaau baa vania na mate? ²⁵ !Au soadoua God, rongona aia nogo e maurisiau ginia nina aqo a Iesu Kristo nida Taovia!

Ia nogoria au vaga inau: i laona na papadaqu segeni au tamidou vania nina Ketsa God. Mi tana koniqu au tami moa vania nina rarai na sasi.

Na Tarunga Tabu e Maurisigita Nogo Migita a Gini Mauripata Kolua A Iesu Kristo

8 E tagara nogo sa kede kalina eni ke totu pitugira ara mauripata kolunogoa a Iesu Kristo. ² Rongona na susuligana na Tarunga Tabu e maurisigita nogo, migita a gini mauripata kolua a Iesu Kristo. Maia nogo e nusigita ma gini tanusi tania na susuligana na sasi ma na mate. ³ God segeni nogo e naua na omea e utugana vania na Ketsa na nauana i laoda, rongona na tobada e maluku lee. God e kedenogoa na sasi e aqo i laona na tobana tinoni kalina aia e molomaia na Dalena segeni nogo. Maia e adia kesa na konina me lia tinoni ke gini veoligia niqira sasi na tinoni. ⁴ Mi kalina eni, e tau nogo utugana vanigita na muridouana nina Ketsa God, matena igita a murinogoa na Tarunga Tabu ma tau nogo mauri muria na tobada segeni. ⁵ Igira ara mauri muria moa na tobaqira segeni, ma na tobaqira segeni nogo e tagaovia niqira papada. Migira ara mauri muria nina kili na Tarunga Tabu, na Tarunga Tabu nogo e tagaovia niqira papada. ⁶ Ti vaga igita ka mauri muria nina kili na tobada segeni, ma na peluna ia na mate saliu. Me ti vaga ka mauri muria nina kili na Tarunga Tabu, ma na peluna ia na mauri saliu ma na rago. ⁷ Na tinoni e tamivania nina kili na tobana segeni ke tagaovia nina papada e lia gana gala God, rongona e tau saikesa muria nina Ketsa God, me utugana

sosongo vania na muriana. ⁸ Igira ara dona na muriana moa na tobaqira segeni e utu saikesa kara dou i matana God.

⁹ Migamu, amu tau nogo mauri muria nina kili na tobamui segeni. Amu mauri murinogoa nina kili na Tarunga Tabu, ti vaga nina Tarunga Tabu God ke totu manana i laomui. Me ti ke tau totu i laomui nina Tarunga a Iesu Kristo mamu tau nogo nina tinoni a Iesu Kristo. ¹⁰ Me ti vaga a Iesu Kristo e totu manana i laomui, me atsa moa ti sauba ke mate na konimui na rongona na sasi, ma na tidaomui sauba ke mamauri moa, rongona God e mologotosigamu nogo i konina segeni. ¹¹ Ti vaga nina Tarunga Tabu God aia e maurisivisua a Iesu Kristo tania na mate e totu i laomui, me sauba aia goto nogo ke maurisivisua na konimui goto igamu tania na mate.

¹² Vaga ia gamu na tasiq, e ngoligita sui na mololeana na mauri muriana nina kili na tobada segeni. ¹³ Rongona ti vaga igamu kamu muria babaa moa nina kili na tobamui segeni me sauba kamu mate. Me ti vaga kamu vataragi tana susuligana na Tarunga Tabu ma kamu tsogori matesia na sasi i laomui, mi tana ti sauba kamu mauri. ¹⁴ Igira ara tamivania nina Tarunga God ke tagaovia na mauriqira, igira nogo ara lia na dalena God. ¹⁵ Rongona na Tarunga Tabu, aia God e saunogoa vanigamu, e utu ke naua kamu gini tseka se ke molo matagu vanigamu. Na Tarunga Tabu e naua mamu gini lia nogo na dalena God, mi tana susuligana nogo na Tarunga Tabu igita a dona na tsariana vania God "Mama, Tamaqu!" ¹⁶ Na Tarunga Tabu aia segeni nogo e tsaria kolugita laka igita na dalena God manana. ¹⁷ Me ti vaga igita na dalena God, me sauba ka tamanipata tana nina vangalaka aia e mololaka vanigira nina tinoni, ma ka tamanipatagotoa tana omea sui God Tamana e mololakanogoa vania a Iesu Kristo. Ti vaga igita a patakolua a Iesu Kristo tana nina rota, me sauba ka patakolugotoa tana mararana.

Sauba Igita Ka Tamanina na Marara Loki i Konina God

¹⁸ Tana niq papada inau, au tutuinina laka na omea igita a gini tsodorota tana tagu eni e utu saikesa ke atsalina na marara loki aia God sauba ke sauvulagi vanigita. ¹⁹ Pipi na mamatana na omea vovola sui ara amesi sosongolia na tagu i tana aia God ke sauvulagigira na dalena. ²⁰ Na omea vovola sui ara gini totu sarevo, tau tana niqira kili segeni igira, ma na rongona moa God e pedenogoa ke vaga te e gini vaga. ²¹ Mara amesia nomoa laka kesa dani igira goto sauba kara tanusi tania niqira totu tseka vania na mate, ma kara mauripata kolugira sui na dalena God. ²² Igita a donaginia laka tsau mai i dani eni pipi na mamatana na omea vovola sui ara vatsangisavi mara kukungu, vaga ti na daki e rota tana vasusu. ²³ Me tau igira moa na

omea vovola ara kukungu, igita goto, atsa moa ti e totu nogo na Tarunga Tabu i laoda, a kukungu i laona na tobada kalina a pipitua moa God ke naua migita ka gini lia na dalena me ke maurisia na konida tania na rota ma na mate. ²⁴ Tana rongona nogo nida amesi ti God e suivisugita. Me ti vaga igita a morosinogoa na omea igita a amesia na reiana maia e tau na amesi manana ia. ?Asei ke amesigotoa na reiana na omea aia e morosinogoa? ²⁵ Me ti vaga igita a amesia na reiana na omea a tau vati morosia moa, me sauba ka berengiti ma ka pipitua moa poi ke tsau kalina ka reilakana.

²⁶ Maia na Tarunga Tabu goto e sangagita tana malukuda. Igita a tau dona moa ka goko koegua kalina igita ka tuu na nonginongi. Ma na Tarunga Tabu segeni nogo e nonginongi tuguda i konina God, me ngangai dato tana tsaqina na goko igita a voo na tsariana. ²⁷ Ma God, aia e donagininogoa na laona na tobaqira pipi tinoni, e donaginigotoa nina papada na Tarunga Tabu, rongona na omea na Tarunga Tabu e nongia i konina ia tuguqira nina tinoni e atsa kolunogoa na omea aia God e ngaoa ke tusuvanigira.

²⁸ Igita a dona nogo laka God e dona na gini aqo pipi na omea sui ti ke gini laba na omea dou vanigira ara galuvea, igira nogo aia e viligira kara naua na omea aia e kilia. ²⁹ Migira God e viligira nogo e molovotagira goto gana kara gini usulia a Iesu Kristo na Dalena, rongona God e ngaoa na Dalena ke ida vanigira danga na tasina. ³⁰ God e soagira igira aia segenina nogo e viligira. Migira aia e viligira e mologotosigira nogo i konina, me patakolugira goto tana mararana.

E Tagara Goto Kesa na Omea Tugua Ke Molovotagita tania na Galuvena A Iesu Kristo

³¹ ?I mataqira na omea dou sui girani, nagua tugua ka tsaria igita? ?Ti vaga God ke totu tabana konida igita, masei goto tangomana ke tukapusigita? ³² !God e tau tongovanigita na Dalena, me saumaia ke gini mate tuguda igita sui! ?Megua, laka sauba ke tau tusule vanigita kolugotoa aia na omea sui tavosi goto?

³³ ?Asei tangomana ke keli vanigira igira nina tinoni vivili God, kalina God segeni nogo e tuu me tsaria laka igira ara tau sasi? ³⁴ ?Masei tangomana ke tuu me ke kekegira? ?Laka a Iesu Kristo? !Tagara goto! !A Iesu Kristo aia nogo e mate mateqira, me maurivisu nogo tania na mate, me totu tana madoana God Tamana, mi tana e nongia na Tamana vanigita!

³⁵ E tagara saikesa sa omea tugua ke molovotagita tania na galuvena a Iesu Kristo, atsa moa ti na rota se na vatsangisavi loki, se na tsodo rota tana rongona na lotu, se na vitoa, se na totu sekona lee, se na mate ke gadovigita. ³⁶ E vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu mara tsaria,

“Tana rongomu nogo igoe te igami ami gini totu pipi dani moa tana mate.

Mara sekoligami vaga nogo ti na sipi ara vangaraunogo kara labumatesigira.”

³⁷!Pipi sui tana omea e gadovigita igita a dona ka tangomana na putsi taniaqira tana susuligana nogo aia e galuvegita! ³⁸Inau au dona saikesa nogo laka e tagara ke kesa na omea tangomana ke molovotagita tania nina galuve God vanigita: atsa moa na mate se na mauri; atsa moa ti na angelo se kesa na omea susuliga ni gotu; atsa moa tana tagu ni dani eni se i muri baa; ³⁹atsa moa goto ti na omea ni gotu se na omea ni lao, e tagara goto ke kesa na omea i laoqira pipi na omea vovola sui tugua ke molovotagita tania na galuvena God e labamaka vanigita i laona a Iesu Kristo nida Taovia.

Na Tsiu Igira Nogo na Tinoni God e Viligira i Sau

9 Na omea inau au tsarivanigamu e mana. Inau ni na tinoni na Kristo, me utu goto kau pero. Mi laona na tobaqu au dona nogo laka au tau pero, rongona na Tarunga Tabu aia nogo e tagao i laona na tobaqu, me gini utu vaniau kau pero. ²Eo, e melu sosongo na tobaqu, mau tau kuti na gini vatsangi savi na dani ma na bongi ³na mateqira niqiu tinoni, igira na gabuqu segeni nogo inau. Tana rongoaqira nogo igira te e gini tau utu vaniau kau tami rago ke gadoviau nina kede God ma kau gini totu tavota tania na galuvena a Iesu Kristo, rongona ti vaga tana rota loki vaga nogo ia, kau gini tangomana na sangaginiaqira niqiu tinoni. ⁴God e viligira na Israel kara gini lia nina tinoni segeni nogo ia. Maia e tudumigira i sau mara liu baa tana makana na parako marara. Ma God e naua kesa na vaitasogi kolugira, me saunogoa vanigira nina Ketsa rongona igira kara gini donaginia na omea aia e ngaoa kara naua. Migira moa ara dona na samasama manana vania God, maia e vekevanigira na omea loki. ⁵Igira nogo na Tsiu ara tangolidatoa na puku e tumai i koniqira na mumuaqira aia God e viligira i sau. Ma Iesu Kristo e kesa i laoqira nogo igira, rongona kalina e lia tinoni maia e botsa tana puku i koniqira nogo na Tsiu. !Igita ka tsonikaea God, aia e tagaovigira pipi na omea sui i gotu mi lao, na dani ma na dani! Amen.

⁶Inau au tau tsaria laka God e tau manalia nina veke vanigira na tinoni ni Israel. Tagara. Rongona e tau pipi gira sui na Israel kara lia nina tinoni vivili God. ⁷Me tau igira sui na kukuana a Abraham kara lia na dalena God. God e tsarivaninogoa a Abraham: “Na kukuana moa a Isaak igira nogo sauba kara tsokosaigira tana puku i konimu igoe.” ⁸Ma na papadana ia, laka e tau igira na dalena a Abraham † ara botsa tana gabu kara

† “dalena a Abraham” Na goko iani e kalgira na kukuana a Abraham tana tauna lee ko Hagar, aia e vasua a Ismael.

lia na dalena God. Tagara. Igira moa ara botsa tana veke God e nauvania a Abraham e tugugira kara soaginigira na kukuana manana a Abraham. ⁹Rongona kalina God e naua nina veke vania a Abraham, maia e tsarivaganana iani: “Tana ngalitupa i gotu, tana tagu vaga iani, inau sauba kau visumaitugua ieni, maia ko Sara ke tamanina nogo kesa na dalena mane.”

¹⁰Me kesa goto na omea. Kaira na dalena batso ko Rebeka e kesa moa ka tamaqira, aia nogo a Isaak na mumuada igami. ¹¹⁻¹²Ma na rongona ke gini labamaka laka God nogo, tana nina vivili segeni e vilia kesa moa ka vidaqira, te aia God e tsarivania ko Rebeka, “Aia ke botsa ida, sauba ke lia nina tseka na tumurina botsa.” God e goko vaga ia kalina ara ka tau vati botsa moa kaira, mi tana idana goto kalina kaira ara ka tau vati dona na aqosiana sa omea ke dou se ke seko. Vaga me gini labamaka laka nina vivili God e pukuga tana nina vivili segenina nogo ia, me tau tana rongona ka niqira aqo kaira. ¹³E vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu mara tsaria, “Au tobadou vania a Jakob, mau tobaseko vania a Esau.”

¹⁴?Ma nagua igita ka tsaria tana? ?Laka God e tau pede gotolaka? !Tagara saikesa! ¹⁵Rongona God e tsarivaninogoa a Moses, “Ti vaga inau kau ngaoa kau tobadou vania kesa me sauba kau tobadou vania, me ti vaga kau ngaoa kau galuvea kesa me sauba kau galuvea.” ¹⁶Vaga ia, ma nina sosoa God e pukuga tana nina galuve nogo ia, me tau pukuga tana omea kara ngaoa se kara aqosia na tinoni. ¹⁷Igita a tsokoa tana Mamare Tabu laka God e tsarivania na taovia tsapakae ni Ejipt, “Inau nogo au mologinigo ko taovia tsapakae, rongona tana nimu aqo nogo igoe ti sauba ke gini labamaka na susuligaqu inau me ke gini tangi na rongoa tana barangengo popono.” ¹⁸Vaga ia, ma God e saugaluve vaniasei moa e padangaoa ke saugaluve vania, me kakaisia na tobana ase moa e ngaoa ke tobakakai.

God e Dona na Kore Me Dona Goto na Galuve

¹⁹Me tau utu ke kesa i laomui ke tuu me ke tsarivania: “?Ae, me ti ke vaga ia, me ke koegua God ti ke kore vania kesa tinoni? ?Asei tangomana ke tukapusia nina kili God?”

²⁰Minau kau tsarivaganana vania ia, “?Laka ase sagata igoe kulaqu, ti ko suamangana God?” Na popovatu tau nina aqo ke tuu, me ke veisuaa na tinoni e aqosia me ke tsaria, “?Egua ti o aqosiau mau rerei vaga ia?” ²¹Nina aqo nogo na tinoni e aqosigira na popovatu gira ke pede segenina na vatana gua na popo ke aqosiginia nina kao tsitsi. Ke aqosikaira ruka na popo ginia kesa moa na tsupu na kao tsitsi, me kesa ke rerei dou sosongo, maia ke mololaka dou gana na gini aqo

moa tana dani loki, me kesa gana na mani aqo pipi dani.

²² Ma nina aqo God e vaga goto ia. E ngaoragoa ke sauvulagia na korena me ke labavulagia na susuligana. Maia e berengiti sosongo moa kolugira ara tsaikorena me tugua moa aia ke tsonilegira. ²³ Me ngaogotoa ke saulabatia na mararana loki vanigira ara livugaluvana, igira nogo i laoda igita aia e viligira ida nogo kara tamanipata kolua tana mararana. ²⁴ Igita nogoria, igita na tinoni God e viligita i laoqira na Tsiu, mi laoqira goto na tinoni pipi tana veratavosi. ²⁵ Iani e vaga nina goko God tana papi e marea a Hosea na propete. E tsaria,

“Igira ara tau niqun tinoni,
sauba inau kau soaginigira ‘Niqun Tinoni’.
Ma na mamatana tinoni au tau galuvegira tana idana,
sauba kau soaginia ‘Niqun Tinoni Galugaluve’.

²⁶ Mi tana vera tsotsodo nogo i tana God e tsarivani-gira, ‘Igamu amu tau niqun tinoni,’
i tana nogo kara soaginigira na dalena na God ma-mauri.”

²⁷ Ma Isaia goto e goko tana rongoqira na Israel kali-na aia e tsaria, “Atsa moa ti igira na tinoni ni Israel kara danga vaga na vatuna na one i tasi, me sauba kara tau lelee goto danga na vidaqira kara tangomana na mauri. ²⁸ Rongona na Taovia sauba ke tsaku me ke tau goto kisa, na pede vota qira na tinoni sui i barangengo.” ²⁹ Ma Isaia e tsarigotoa, “Ti vaga na Taovia Susuliga ke tau nogo molovisua vanigita visana na kukuada kara tangolidatoa na puku i konida, me sauba igita sui ka nanga lee, vaga nogo igira na tinoni ni Sodom mi Gomora i sau.”

³⁰ Mi tana goko sui vaga gira, igita a reia laka igira na tinoni ni veratavosi, igira ara tau goto tovoa na totugoto koluana God, maia God segeni nogo e mologotosigira i konina rongona ara tutunina, ³¹ migira moa na Tsiu, igira ara tovoa kara gini totugoto kolua God tana muridouana nina Ketsa, mara tau moa tangomana. ³² ?Matena gua te e vaga ia? Ara tau tangomana mate-na ara norua moa niqira aqo segeni mara tau norua God. Aia na rongona ara gini tubulagi konina a Iesu, aia e vaga na papakana na vatu, ³³ vaga ara marea tana Mamare Tabu mara tsaria,

“Reia, au pakaa i Sion kesa na vatu,
ma na vatu iani sauba ke tubulaginigira na toga,
mi tana vatu nogo iani kara katsulagi ma kara puka.
Masei moa ti ke tutunina aia, e utu goto ke padasavi.”

A Paulo e Nonginongi Mateqira Gana Verakolu

10 Tasiqun, au nongia God tana tobaqu popono na mateqira na Tsiu, gaqu verakolu inau, rongona aia God ke galuvegira me ke maurisigira. ² Inau kesa

au donaginia laka niqun tinoni ara ngaoa mananaa na aqo vaniana God, mara tau moa padagadovia nagua kara naua ke gini dou niqira aqo i matana God. ³ Ara voginia moa na sautu dou tana God e ngaoa ke mologotosiginigira na tinoni i konina, mara tovoa moa laka kara turuvaginia niqira sasaga segeni. Me vaga ia, mara tau tami segeniqira vania na sautu dou aia God e ngaoa ke mologotosiginigira na tinoni. ⁴ Rongona tana mateana nogo a Iesu Kristo, i tana e vosa na mama-vana na Ketsa. Me tuu tana me baa ma God e mologotosigira i konina igira moa ara tutunina a Iesu Kristo.

God e Ngaoa Igira na Tinoni Sui Kara Tamanina na Mauri Saliu

⁵ Iani nogo e vaga na omea e mamare matena a Moses, gana na totugoto koluana God ginia na muri-ana na Ketsa: “Na tinoni e murigira na omea sui na Ketsa e raiginia sauba ke mauri.” ⁶ Mara maregotoa tana Mamare Tabu tana rongona na totugoto koluana God ginia na tutuni mara tsaria, “Ko laka na tsariana vanigo segeni: ?Laka ase i sauba ke ba dato i gotu?” (na laveana a Iesu Kristo). ⁷ Mo ko laka goto na tsariana: “?Asei sauba ke ba tsuna i lao vasau?” (ti ke adidatoa a Iesu Kristo tania na verana na mate). ⁸ Na tsaqina na Mamare Tabu iani e tsarivulagia vanigita laka e tau kilia ka vano ao na laveana na gokona God, rongona “Na gokona God aia e tau totu ao tanigo. E totu varangisigono, i mangamu mi laona na tobamu,” maia nogoria na gokona na tutuni igami ami turupatuna vanigamu.

⁹ Ti vaga igamu kamu koevulaigiginia na mangamui ma kamu tsaria laka “A Iesu e Taovia,” ma kamu tutuni-na kakai i tobamui laka God e maurisivisua tania na mate, migamu goto sauba kamu gini mauri saliu. ¹⁰ Igita a tutunina nogo i laona na tobada te a gini totugoto nogo kolua God. Ma na mangada e koevulagiginia te a gini mauri. ¹¹ Ara marea tana Mamare Tabu, “Asei moa ti ke tutunina sauba e utu goto ke padasavi.” ¹² Ma na goko iani e kalgira na tinoni sui, rongona i matana God ara tau tavosi na Tsiu ma na tinoni ni veratavosi. God aia e kesaatsa na Taovia vanigira na tinoni sui, me vangalaka loki sosongo vanigira sui ara nongia tana asana. ¹³ E vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu, “Pipi ase i ti ke nongia na Taovia ke sangaa sauba ke mauri.”

¹⁴ ?Migira na tinoni ara tau vati tutunina God, me laka sauba kara nongi koeguania ti aia ke sangagira? ?Ma kara tutunina koegua igira ti vaga na Turupatu Dou ke tau vati laba moa i koniqira? ¹⁵ ?Me ke koegua ti ke laba na Turupatu Dou i koniqira ti vaga God ke tau molovanogira nina mane adigoko kara gini ba turupatuna vanigira? E vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu i tana ara tsaria, “IE dou sosongo nomoa na

maiaqira igira ara gini turupatuna na turupatu dou!"

¹⁶ Me tau igira sui na tinoni kara tabedoua na Turupatu Dou. Na propete a Isaia na propete segenina nogo e tsaria i sau: "Taovia, laka ase i nomoa sauba ke tutuni na omea vaga igami ami gini turupatuna kalina eni?" ¹⁷ Vaga ia, ma na tutuni e talumai moa tana rongomiana na gokona na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo.

¹⁸ Minau kau veisuagamu: ?Laka e mana ia laka igira na Israel ara tau vati rongomia moa na turupatuna? Igira ara rorongongo rago, e utu ke tagara, rongona ara marenogoa tana Mamare Tabu mara tsaria:

"Na tatangina na lioqira e kuvia na barangengo popono;

ma niqira tsaqina goko ara ba tsau nogo i tana e vosa na barangengo."

¹⁹ Ma kau veisuagamu goto: ?Laka igira na tinoni ni Israel ara tau padagadovia na turupatuna? Eo, ara padagadovia rago. A Moses segenina nogo e goko tana asana God i sau me katevulagi vanigira laka:

"Minau sauba kau gini aqo kesa na puku tavosi e tagara soana,

migira niqiu tinoni kara gini masugu;

ma kau naua migira niqiu tinoni kara gini momosato-ba

kolugira na puku na bule."

²⁰ Ma Isaia e tau goto matagu na tsarituguana nina goko God iani:

"Ara tsodovulagiau igira ara tau lalaveau, minau au labavulagia vanigira igira ara tau padaau."

²¹ Mi tana rongogira na tinoni ni Israel e tsarivanana iani: "Tana dani popono inau au abelimaqu vanigira, migira ara petsakoe moa, mara tobaseko vaniau."

God e Galuegira Nomoa Nina Tinoni ni Israel

11 Kau veisuagamu goto: ?Laka God e sove saikesa tanigira nogo igira nina tinoni segeni? !Tagara nomoa! Kamu padatugua laka inau segeniqu a Paulo inau goto kesa na Israel, mau kukuaga goto konina a Abraham, mau totu i laona na duli konina a Benjamin. ² God e tau sove tanigira nina tinoni, igira aia e viligira nogo tuu tana idana kara lia nina tinoni segeni. Migamu amu donanogoa nagua ara marea tana Mamare Tabu tana tsaqina goko i tana a Elija e tatamanga vania God na rongogira na Israel. ³ Me tsaria: "Taovia, igirani ara labumatesigira nogo nimu propete, mara toroveogira nimu belatabu. Minau segeniqu moa au totuvisu, mara tovogotoa laka kara labumatesiau." ⁴ ?Ma nagua God e tsarivisu vania a Elija kalina aia e tsarivanana? God e tsarivania, "Inau au tangolivisu vaniau segeni ara vitu na toga na tinoni, igira ara tau dona na samasama vaniana Baal na god peropero."

⁵ Mi tana tagu ni dani eni e atsakolu saikesa vaga tana tagu i sau kalina e goko a Elija. Ara tsaurae lee moa igira God e viligira tana nina galuve loki. ⁶ Ma nina vivili God e pukuga tana nina galuve segeni nogo ia, me tau tana rongona na omea ara naua na tinoni. Ti vaga nina vivili God ke pukuga moa tana rongona na omea ara naua na tinoni, me vaga moa ti nina galuve God ke tau na galuve manana.

⁷ ?Egua moa? Eo, igira na toga ni Israel ara tau moa tsodoa na omea ara lalavea. Kesa moa na alaala tete-lo, igira moa aia God e viligira, igira nogo ara tsodovulagia. Migira sui tavosi ara ponotia na kuliqira rongona kara tau rongomiginia nina sosoa God vanigira. ⁸ E vaga nogo ara marea tana Mamare Tabu, "God nogo e naua te e gini ponopala na tobaqira; me tsau mai i dani eni e utu vanigira na gini moro na mataqira se na gini rorongongo na kuliqira." ⁹ Maia David goto e tsaria, "Moloa kara gini kara, ma kara sogo tana niqira aqosi kavomutsa!

Me dou ti kara puka me ke gadovigira na kede.

¹⁰ Ke doko na mataqira me ke gini utu vanigira na moro;

ma na rota ke bingi sailaginigira."

¹¹ Minau kau veisuagamu goto baa: ?Kalina ara tubulagi igira na Tsiu, me laka ara puka saviliu nogo, me sauba ke utu goto vanigira kara tu tugua? !Tagara saikesa! Tana rongona moa niqira sasi igira na Tsiu, te e gini laba na sautuna na mauri saliu vanigira na tinoni ni veratavosi, ma kara gini masugu igira na Tsiu.

¹² Ma na rongona nogo niqira sasi na Tsiu, te e gini laba na vangalaka loki vania na barangengo popono. Mi tana niqira pukavisu lee goto igira, te e gini laba na vangalaka loki vanigira na tinoni ni veratavosi. Eo, me sauba ke loki sosongo baa nina vangalaka God vanigira na Tsiu kalina igira sui na Tsiu kara sangasage tana tutuni manana.

God e Galuegira na Tinoni Sui Pipi Tana Vera

¹³ Mi kalina eni inau kau goko kalegamu igamu na tinoni ni veratavosi: God nogo e viliau inau, me mologiniau kau gini turupatuna na Turupatu Dou vanigamu. Minau au padaloki sosongolia niqiu aqo iani. ¹⁴ Mau amesia laka ti ke tau utu ma kara gini masugu vanigamu igira gaqu verakolu na Tsiu, me ke visana vidaqira kara padangaoa na sangapata kolugamu ma kara gini mauri goto igira. ¹⁵ Kalina God e sove tanigira na Tsiu, me tuu aia, me sau nina galuve vanigira na mamatana tinoni sui i barangengo. ?Eo, me sauba ke vaga gua kalina ti God ke tobadoutugua kolugira igira na Tsiu? Ke dou sosongo nomoa, vaga saikesa nogo ti kalina igira ara mate nogo kara maurivisitugua tania na mate.

¹⁶ A Abraham, migira na propete, igira sui ara nina tinoni God, me vaganana ma na daleqira goto ara nina tinoni God. Rongona ti na lamuna na gai kara sauva nia God, ma na arana sui ara saukolugotoa. ¹⁷ Visana vidaqira na arana na gai tsukatsuka ara tabakeligi, mara tuu, mara dongaginia na arana kesa na gai atsi. Igamu na tinoni ni veratavosi, amu vaga saikesa na gai atsi. Mi kalina eni amu sangapata tana susuligana ma na maurilaka e talu i koniqira na Tsiu. ¹⁸ Me ti e vaga ia, ma nimui aqo igamu kamu tau peagira na Tsiu, igira ara vaga na arana ara tabakeligi. Me tagara goto sa rongona ti kamu gini kaekae. Igamu na arana lee moa. Igamu amu tau tusua na mauri vania na lamuna, na lamuna nogo ia igamu amu gini mauri.

¹⁹ Mi tana sauba ngatsu visana kamu tsaria vaniau, "Eo, ma na arana ara gini tabakeligi tana rongona nogo ke gini mangamanga vanigami igami." ²⁰ E mana rago ia. Ara tabakeligi igira na Tsiu rongona ara tau tutunina. Migamu amu totukakai tana gaina rongona amu tutunina. Ma kamu tau moa gini kaekae matena. Kamu matagu moa, ma kamu parovata. ²¹ ?Ti vaga God e tau gaegira na Tsiu, igira na arana manana nogo, megua, laka amu pada sauba ke gaegamu igamu? ²² God e dona sosongo na galuve, eo, me dona sosongo goto na pede kakai. E pede kakaigira na Tsiu igira ara puka, me galuvegamu igamu, ti vaga kamu totukakai babaa moa i laona nina galuve. Me ti vaga kamu tau totukakai babaa i konina aia, me sauba ke bokuligigamu goto igamu. ²³ Me ti kara pilotoba igira na Tsiu ma kara tutunina, me sauba God ke tuguta visugira tugua, rongona e tau utu vania God ke molovisugira tugua tana ara totu nogo tana idana. ²⁴ Igamu na tinoni ni veratavosi amu vaga moa na arana na gai atsi ara bokuligia, maia God e adia me tugutaa tana gai tsukatsuka. Maia nogoria ti sauba ke gini lakagana baa vania God na tuguta visuaqira na arana gai taboku girani tana gaiqira segeni nogo.

²⁵ Gamu na tasiq, e totu kesa na rongona popoi tana nina aqo God. Mau ngaoga igamu goto kamu sanga na donaginia, ma kamu gini tau pada laka igamu amu sasaga liuliu baa tanigira na Tsiu. E mana rago laka na dangana na tinoni ni Israel ara baribari sosongo, me utu moa kara nauvaganana sailagi ia. Sauba ke vosa baa moa tana tagu ke tovu na dangana na tinoni ni veratavosi kara mai konina God. ²⁶ Mi muri ti igira sui goto na tinoni ni Israel kara sangasage mai goto tana mauri. Sauba ke vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu,

"Na Vagamauri sauba ke talumai i Sion, me sauba ke adiligigira pipi sui na omea seko tanigira na kukuana a Jakob.

²⁷ Minau, sauba kau naua niq, taso kolugira, kalina kau veoligigira niqira sasi."

²⁸ Igira na Tsiu ara sove tania na Turupatu Dou, te ara gini lia gana gala God, me gini mangamanga na sautu vanigamu igamu. Ma God e galuvegira babaa nomoa igira na Tsiu, rongona e utu ke padalea na veke aia e nauvania na mumuaqira. ²⁹ E utu goto vania God ke olia nina pede murina aia e pede sui nogo ase i igira e viligira me vangalaka vanigira. ³⁰ Migamu na tinoni ni veratavosi, i sau amu petsakoe vania God, mi kalina eni e laba vanigamu nina galuve God tana rongona niqira petsakoe igira na Tsiu. ³¹ Me ke vaganana goto, tana rongona nogo God e galuvegamu igamu, ti igira na Tsiu ara gini petsakoe vania God kalina ia. Me sauba ti igira goto kara sanga na tamaniana nina galuve God, vaga aia e saunogoa vanigamu igamu. ³² God e livulegira talu na tinoni sui lakalaka tana sosorina niqira petsakoe. Maia e nauvaganana ia, ti ke gini saugaluve vanigira sui goto.

Ka Tsonikaea God

³³ !E loki sosongo rago nina galuve God vanigita! !E sasaga sosongo aia, me donaginigira na omea sui! ?Masei tangomana ke pukua na rongona nina pede? ?Masei tugua ke padagadovia nina sasaga? ³⁴ E vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu mara tsaria: "Asei nogo e donaginia nina papada na Taovia? ?Masei tangomana ke tosasaga vania? ³⁵ ?Ingisa nogo kesa ke tusuvania God sa omea, ti ke gini ngongoragi God na tusuvisu tuguna vaniana?"

³⁶ God aia nogo e vusagira na omea sui. Migira na omea sui ara talumai i konina aia, maia e tamanigira sui. !Ka tsonikaea God na dani ma na dani! Amen.

Ka Sau Segenida Vania God Ngiti Savori Tabu

12 Igamu tasiq, tana rongona nina vangalaka loki God vanigita, te inau au gini raigamu kakai: Kamu sau segenimui vania God vaga nogo kesa na kodoputsa mamauri ngiti savori tabu, ma kamu gini dou i matana aia. Ia nogoria na vatana na samasama manana e ulagana kamu sauvania God. ² Nimui aqo kalina eni kamu mololea na muriana na sasaga ni barangengo, ma kamu tamivania God ke oli saikesalia na tobamui. Mi tana ti igamu kamu gini tangomana na donaginia nina kili God, ma na omea aia e reingaoa me dou me gotolaka i matana.

Ka Madodo na Gini Aqo na Vangalaka Tatavosi Vaga God e Tusuvanigita

³ Tana susuliga God e tusunogoa vaniau, inau au gini parovatavigamu sui: Kamu laka na padaloki segenimui. Kamu totu palatsuna moa, me pipi gamu tatasa kamu vileke segenimui tana mararana na tutuni vaga God e sauvanigamu nogo.

⁴Reia, ara danga na turina na konida, me tavosi nina aqo pipi turina. ⁵Me atsa vaga goto vanigita. Igita a danga, ma kesa moa na konina kolua a Iesu Kristo. Igitasui a tobasai vaga nogo pipi turina tatavosi na konida ara totusai mara gini kesa moa na konida. ⁶Me vaga ia migita sui e ngoligita na gini aqo na vangalaka tatavosi vaga aia God e tusunogoa vanigita. Ti vaga God e tusua vanigita na vangalaka gana na turupatuna na gokona God, ma nida aqo ka gini turupatuna na gokona God koluginia nida tutuni igita a tamanina nogo. ⁷Ti na vangalaka gana na sanga tinoni, ma nida aqo ka sangaginigira na tinoni. Ti na vangalaka gana na sasani tinoni, ma nida aqo ka gini sasani tinoni. ⁸Ti na vangalaka gana na malagaisi tinoni, ma nida aqo ka nauvaganana nogo ia. Masei ti ke tuvaripata kolugira na kulana na omea aia e tamanina, ma nina aqo ke naua tana tobalaka saikesa. Masei ti ke aqo galuve vanigira na tinoni tavosi, ma nina aqo ke naua tana magemage.

Ka Kesaniatsa Tana Vaigaluvegi Koluvaqira na Tinoni Sui

⁹Nimui galuve ke mana saikesa, me ke tau malapalu. Kamu tsoniligira na omea e seko, ma kamu tangelikakaia na omea e dou. ¹⁰Kamu galuegira na tinoni tavosi tana tobamui popono vaga na tamatasi i laona a Iesu Kristo, ma kamu gini mavi na vaipadamamavasigi. ¹¹Kamu aqo kakai, laka na gato. Aqo dou vania na Taovia tana tobamui popono. ¹²Kamu magemage i laona nimui amesi. Kamu berengiti babaa pipi tana omea ke ngoligamu, ma kamu nonginongi sailagi. ¹³Kamu patagira na omea igamu amu tamanina kolugira na tasimui ara tau tamanina, ma kamu tamia na valemui vanigira na tinoni tavosi.

¹⁴Kamu nongia God vanigira ara rotasigamu. Eo, kamu laka na asu vaniaqira, kamu nongia moa God ke dou vanigira. ¹⁵Kamu tobamage kolugira igira ara mage, ma kamu ngangai kolugira igira ara ngangai. ¹⁶Kamu kesaniatsa tana vaigaluvegi koluvaqira na tinoni sui. Kamu laka na kaekae, ma kamu tami moa na nauana na aqo sekoseko lee. Kamu laka na pada segenimui laka amu sasaga sosongo nogo.

¹⁷Ti visana kara nauseko vanigamu, migamu kamu laka na tuguvisuginiana na nauseko. Tova pipi kalina na nauana na omea e dou tana mataqira na tinoni sui. ¹⁸Mi tana nimui tabana igamu, kamu naua na omea sui e tau utu vanigamu, gana na maurisai tana rago koluvaqira na tinoni sui.

¹⁹Kulaqu igamu, kamu laka goto na tuguvisuana na omea seko ara nauvanigamu na tinoni tavosi. Kamu molovania moa na korena God ke naua, matena ara marenogoa tana Mamare Tabu laka na Taovia e tsaria, "Inau nogo sauba kau tuguvisua na omea seko ara nauvanigamu." ²⁰Tagara, ma kamu nauvaganana moa

ara marea kesa segeni tana Mamare Tabu i tana ara tsaria: "Ti vaga gamu gala ke vitoa, migoe ko palaa. Ti vaga ke marou, mo ko sauvia na koo ke inu, rongona tana naugaluve vaga ia ti sauba igoe ko paluvangamana aia." ²¹Kamu laka na tamivaniana na seko ke tsogori pukaligamu. Nimui sasaga dou igamu nogo, kamu tsogori pukaliginia na omea seko.

Nida Aqo Ka Rongomangaqira Gada Taovia na Vera

13 Pipi gita nida aqo ka rongomangaqira gada taovia na vera, rongona e utu kesa ke susuliga na tagao ti vaga God ke tau tusuvia na aqo na tagao. Migira ara tagao kalina eni, God nogo e molovanigira mara gini tangolia na aqo na tagao. ²Masei ti ke tukapusia nina aqo aia e taovia tagao kalina eni, e tukapusigotoa na omea God e vaturinogoa, masei ti ke nauvaganana ia, e alomai segenia gana pede. ³Igira ara aqo dou e tagara sa niqira rongona kara matagunigira na taovia tagao, igira moa ara nauseko kara matagunigira na taovia tagao. ?Migamu, laka amu ngaoa kamu tau matagunia gamui lokina igamu? Vaga ia, ma kamu naua na omea e dou, maia sauba ke gini tsonikaegamu, ⁴rongona aia gamui taovia igamu e kesa nina maneaqo God, maia e aqo rongomui igamu ti kamu gini totu dou. Me ti vaga igamu kamu nauseko, ma nimui aqo kamu matagunia manana, rongona aia e tamanina manana na susuligana na kede tinoni. Aia nina maneaqo God, me gini aqo na susuligana God kalina e kedegira na tinoni ara nauseko. ⁵Aia nogoria na rongona ti igamu, nimui aqo kamu rongomangaqira igira gamui lokina, tau tana rongona moa amu matagunia na korena God, mi tana rongona amu dona nogo i laona na tobamui nagua ma nagua e dou kamu naua.

⁶Iani goto na rongona ti igamu amu gini voli takesi, rongona igira gamui lokina ara aqo vania God kalina igira ara naua niqira aqo vanigamu. ⁷Vaga ia, ma kamu sauvanigira na omea e ulagana kamu sauvanigira. Kamu tsonia nimui qolo na takesi na tinoni, ma na takesi matena nimui tamani. Kamu kukuni tanigira, ma kamu pada mamavasigira sui.

Nida Aqo Ka Vaigaluvegi Manana

⁸Kamu laka na loaga vaniana ke kesa. Ngiti loaga kamu vaigaluvegi moa. Asei ti ke galuegira na tinoni tavosi, aia nogo e muridoua na Ketsa. ⁹Igirani na ketsa, "Laka na kiboga; laka na labumatesi tinoni; laka na komi; laka na ngaoana niqira omea na tinoni tavosi." Eo, ma na ketsa sui girani me visana tavosi goto ara pukuga sui moa i konina kesa moa na ketsa: "Ko galuegira na tinoni sui vaga o galuve segenimu." ¹⁰Vaga ia, me ti ase ke galuegira manana na kulana, me sauba e utu ke nauseko vanigira. Tana vaigaluvegi moa

amu muriginia na Ketsa popono. ¹¹ Nimui aqo ti kamu nauvaganana ia, rongona igamu amu dona nogo na tagu gua i dani eni. Eo, e laba nogo na tagu na mama-taniana nimui maturu. Na dani i tana God sauba ke maurisigita e mai varangi baa kalina ia, liusia tana tagu igita a vasini adivaolua na tutuni tana rongona a Iesu Kristo. ¹² Eo, na tagu igita a totu i laona kalina ia, e vaga moa e bongi oka nogo, me varavara nogo ke dani. Ida gita ma ka mololea na nauana na omea seko na tinoni ara dona na nauana tana rodo, ma ka sagelia gada sagore gana na vailabu tana mararana. ¹³ Ida ma ka liu sasaga, vaga nogo igira na tinoni ara totu tana mararana na dani. Laka na inu bubulega ma na nauana pipi na vatana na kiboga, laka goto na vailabugi ma na vaimasugugi. ¹⁴ Kamu sagelia na sasagana a Iesu Kristo na Taovia ngiti gamui sagore, ma kamu mololea na tami vaniana na tobamui ke muria nina kilinauseko segeni.

Ka Laka na Pedepekeana na Tasida

14 Kamu tabedoua na tinoni e maluku moa nina tutuni, ma kamu laka na gini vaipetsakoegi koluana rongona nina sasaga segeni ia. ² Tavosi tinoni, tavosi goto nina papada. Kesa tinoni e pada laka nina tutuni e tamivania ke gania moa pipi vatana na mutsa; ma na tinoni e maluku moa nina tutuni aia e dona na ganiana moa visana na vatana na mutsa. ³ Na tinoni e dona na ganiana pipi vatana na mutsa, nina aqo ke tau peaa na tinoni e tau nauvaganana ia. Maia na tinoni e tau gania pipi vatana na mutsa, nina aqo ke tau veitsarigana na tinoni e gania pipi vatana na mutsa, rongona God e galuvegotoa aia. ⁴ ?Masei vaga igoe ti ko tuu mo ko pedea nina maneaqo kesa tinoni tavosi? Aia gana Taovia segeni nogo nina aqo ke pedea ti vaga aia e tukakai dou tana nina aqo se tagara. Me sauba nomoa ke tukakai dou tana nina aqo rongona na Taovia nogo e sangaa te e gini tangomana na tukakai.

⁵ Visana tinoni ara pada mamavasia baa kesa moa na dani liusigira na dani sui tavosi, me visana tinoni tavosi ara pada laka pipi sui moa na dani ara kesaniat-sa. Mi tana rongona na omea vaga ia, ma nina aqo nogo pipi tinoni ke pede segenina nagua ma nagua ke dou vania. ⁶ Maia e pada mamavasia kesa moa na dani, aia e gini nauvaganana ia rongona e ngaoa ke tsonikaeginia na Taovia. Maia e gania moa pipi vatana na mutsa, e nauvaganana ia rongona aia goto e ngaoa ke tsonikaeginia na Taovia, me gini soadoua God rongona na mutsa aia e gania. Maia e sove tania na ganiana visana na vatana na mutsa, e nauvaganana ia rongona e ngaoa ke tsonikaeginia na Taovia, maia goto e gini soadoua God. ⁷ E tagara kesa vidada gita ke mauri vania moa aia segeni, me tagara goto sa vidada

gita ke pede segenia ke ngisa ke mate. ⁸ Me ti vaga igita a mauri, ma mauri moa vania na Taovia. Me ti vaga igita ka mate, ma na Taovia nogo e pedea na danina. Atsa moa ka mauri se ka mate, migita sui a nina tinoni nogo na Taovia. ⁹ A Iesu Kristo e mate me maurivisutugua tania na mate, tana rongona nogo ke gini lia gaqira Taovia igira ara mauri moa, migira goto ara mate nogo. ¹⁰ ?Megua ti visana vidamui amu vaitsarigaqira na tasimui? ?Me matena gua ti amu peagira? Pipi gita sui sauba ka tuu nomoa kesa dani i matana God, gana aia ke pedegita. ¹¹ Rongona ara marenogoa tana Mamare Tabu na goko iani, "Na Taovia e gini vatsa me tsaria, pipi sui lakalaka na tinoni sauba kara tsunatuturu i mataqu,

ma kara katevulagia laka inau nogo niqira God."

¹² Vaga ia, me pipi gita tatasa, nida aqo kesa dani ka tsaritutugua vania God na omea ma na omea igita a naua tana maurida.

Laka na Tubulaginiana na Tasida

¹³ Me vaga ia me dou ti igita ka mololea na pedeana niqira sasaga na tinoni tavosi. Kamu vilekedoua nimui sasaga segeni, ma kamu reidoua kamu tau moa naua kesa na omea ke gini tubulagi kesa na tasimui se ke gini puka i laona na sasi. ¹⁴ Niqiu mauripata koluana nogo a Iesu Kristo e naua, ti inau au gini donamaka laka e tagara sa vatana na mutsa segenina ke tau masidi tana vovorona na lotu. Eo, me ti vaga kesa tinoni ke tutunina laka kesa na vatana na mutsa e tau masidi tana vovorona na lotu, ma na mutsa ia e gini tau masidi vanisegeninogoa ia. ¹⁵ Me ti vaga igamu kamu sekolia na tobana kesa na tasimui rongona visana na mutsa amu ganigira, mi tana igamu amu tau nogo galuvea na tasimui. !Kamu laka na tamiana na mutsa amu gania ke tubulaginiana na tinoni aia a Iesu Kristo e mate matena! ¹⁶ Kamu laka na tamiana kesa na omea igamu amu pada e dou moa vanigamu na nauana ke gini tangi seko na rongona i mataqira na tinoni tavosi.

¹⁷ Rongona na omea putsikae baa vanigita tana maurida Kristiano, e tau kalea na omea igita a gania se a inuvia. Na omea loki vanigita baa, aia moa na totugoto i matana God, ma na mauri tana rago ma na mage koluaqira na tinoni tavosi tana susuligana nogo na Tarunga Tabu. ¹⁸ Ti vaga kesa ke aqo dou vaganana ia vania a Iesu Kristo, e gini totu dou i matana God mi mataqira na tinoni.

¹⁹ Me vaga ia, migita ka kalea pipi kalina na nauana na omea ara dona na maurisiana na rago i laoda, ma ka gini vaikakaisigi tana nida tutuni. ²⁰ Tau laka na rongona moa na mutsa ma kamu veoginia na aqo God e naunogoa. E tau gini tabu na ganiana pipi vatana na mutsa. Eo, ma kamu parovata dou moa. Kamu laka na

gariana kesa na omea ti amu dona laka sauba ke gini tubulagi kesa na tinoni tavosi me ke gini puka tana sasi. ²¹ Ti vaga igamu amu dona laka na omea vaga gira sauba ke gini tubulagi kesa na tasimui, ma kamu mololea na gani boo, se na inu uaeni, se na nauana sa omea tavosi goto e dona ke tubulagina. ²² Na omea amu tutunina tana rongona na omea vaga ia, e kalegamu segeni moa kolua God. !E dou manana vania na tinoni e tau dona ke padaruka tana omea aia e naua! ²³ Me ti kesa ke pada laka e valina ngatsu na gariana visana vatana na mutsa, maia e tuu me gania moa, mi tana sauba God ke kedea kalina aia ke gania, rongona na omea e naua e tau pukuga tana tutuni. Ma ti na omea sui igita a naua ara tau pukuga tana tutuni ara lia sui na sasi.

Ka Padagira na Tinoni Tavosi Ma Ka Tau Pada Segenida Moa

15 Igita a tukakai dou nogo tana nida tutuni nida aqo ka berengiti kolugira igira e maluku moa niqira tutuni ma ka madodo na sangaqira. Ka laka na pada segenida moa. ² Nida aqo pipi gita na padana nagua ke dou vanigira na tasida ke gini kakai niqira tutuni. ³ Na rongona aia a Iesu Kristo e tau pada segenina moa. E tami segenina goto ke vatsangia na rota, vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu i tana ara tsaria, "Na goko peapea ara peaginigo ara gadovisumai i koniqu inau." ⁴ Eo, pipi na omea ara marea tana Mamare Tabu ara kalevisugita goto igita rongona kara sasaniginigita, ma kara malagaisiginigita ka gini dona na berengiti tana rota kalina igita a pipitua tana amesi na omea dou aia God e vekevanigita tana Mamare Tabu. ⁵ Au nongia God, aia na uluna na berengiti ma na sasaga malagai, ke sangagamu me ke gini kesaniatsa nimui papada tana reinunu i konina a Iesu Kristo. ⁶ Ma kamu gini dona na tobasai igamu sui kolu tana tsonikaeana God na Tamana a Iesu Kristo nida Taovia.

A Iesu Kristo e Mai Rongona Ke Sangagira na Tinoni Sui

⁷ Igamu sui kamu vaitabegi, vaga nogo a Iesu Kristo aia e tabegamu sui goto igamu, mi tana ti igamu kamu gini tsonikaea God. ⁸ Inau au tsarinogoa vanigamu laka a Iesu Kristo e mai rongona ke sangagira na Tsiu, me ke gini sauvulagia vanigira laka God e mana, me ngaoa na manaliana na veke aia e nauvanigira na mumuaqira i sau, ⁹ me ke sangagira goto na tinoni ni veratavosi ma kara gini dona na tsonikaeana God rongona nina galuve loki vanigira. E vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu mara tsaria,

"Inau sauba kau soadougo i laoqira na tinoni ni veratavosi; ma kau linge na tsonikaeana na asamu."

¹⁰ Mara maregotoa, "I kamu magemage, igamu na tinoni ni veratavosi, kolugira nina tinoni vivili God!"

¹¹ Mara maregotoa, "I kamu tsonikaea na Taovia, igamu na tinoni ni veratavosi; kamu tsonikaea, igamu na toga sui!"

¹² Ma Isaia e maregotoa na goko vaga iani, "Sauba ke labamai kesa na kukuana a Jese; maia ke tudato, me ke tagaovigira na tinoni ni veratavosi, mi konina nogo aia sauba igira sui kara vataragina niqira amesi."

¹³ Inau au nongia nida God, aia na pukuna na amesi, ke dangali tovuginigamu na mage ma na rago i laona nimui tutuni, me ke gini kakai babaa nimui amesi tana susuligana na Tarunga Tabu.

A Paulo e Gini Mage Rongona God E Vilia Aia Ke Aqo Vanigira Na Tinoni ni Veratavosi

¹⁴ Tasiq, inau segeniqu nogo au dona laka igamu amu tinoni dou sosongo, mamu donagininogoa nagua kamu naua, mamu donadougotoa na vaisasanigi.

¹⁵ Eo, mi laona na leta iani, inau au goko malemale nomoa vanigamu, tana rongona visana na omea amu rongomigira sui nogo. Au gini malagai na goko vaga ia, rongona God nogo e viliau inau kau lia nina maneago a Iesu Kristo, ma kau sangagamu igamu na tinoni ni veratavosi. ¹⁶ Au aqo mala manetabu gana kau gini turupatuna na Turupatu Dou e talumai i konina God, rongona ti igira goto na tinoni ni veratavosi kara gini lia mala sausau laka vaga God e reingaoa, aia nogo na vuana nina aqo na Tarunga Tabu i laoqira.

¹⁷ Tana niq, mauripata koluana a Iesu Kristo, ti inau au gini kaekae niq aqo vania God. ¹⁸ Me sauba kau malagai ma kau gini gokokae saikesa moa tana rongona na omea a Iesu Kristo e nauginiau, me gini sangavia na sautu vanigira na tinoni ni veratavosi kara rongomangana God. Aia e gini aqo niq goko ma niq aqo au naugira, ¹⁹ Me gini aqo goto na valatsatsa ma na omea ganataga, ma na susuligana na Tarunga Tabu. Pipi tana nauna sui au liu, tuu i Jerusalem me tsau i Ilirikum, au gini turupatuna na Turupatu Dou popono tana rongona a Iesu Kristo. ²⁰ Eo, e silovi sosongoliau tuu nogo i sau laka kau tsarivulagia na Turupatu Dou tana vera sui i tana ara tau vati rongomia moa gana rongo a Iesu Kristo, i tana ara tau vati kavi goana moa ke visana. ²¹ E vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu mara tsaria,

"Igira ara tau vati turupatuna vanigira moa tana rongona aia, sauba moa kara donagina, migira ara tau vati rongomia moa na turupatuna sauba moa kara padagadovia."

A Paulo e Vangaraua na Vano i Roma

²² Ia nogo na rongona te au gini tau ba tsaku i konimui i Roma. ²³ Mi kalina eni, inau au suilavagininogoa niqu aqo tana vovotana na kao iani. E danga sosongo nogo na ngalitupa au pada kau ba reigamu, me utu.

²⁴ Mi kalina eni au amesi sosongolia kau reigamu kalina kau tuu na vano i Spain. Eo, sauba kau gini mage manana na totu tetelo kolugamu, mi muri ti igamu kamu sangaau na vano i Spain. ²⁵ Ma niqu aqo kau vano talu i Jerusalem ma kau sangagira nina tinoni God i tana. ²⁶ Na rongona igira na tinoni tutuni i Masedonia mi Akaia ara pandangao segeniqira nogo na sauana niqira vangalaka gana na sangaginiaqira na tinoni ara tau tamanina sa omea i laoqira nina tinoni God i Jerusalem. ²⁷ Igira segeniqira nogo ara pedegokona na nauvaganana ia. E dou, me ulagana nomoa kara sangagira na tinoni ni tana, rongona igira nogo na Tsiu ara patakolugira na tinoni ni veratavosi na vangalaka ara adinogoa i konina God. Vaga ia, me ulagaqira manana na tinoni ni veratavosi kara sangaginigira na Tsiu niqira omea levolevo ni barangengo. ²⁸ Kalina kau suilavaginia niqu aqo tana, ma kau sau poponoa vanigira na qolo ara tusuvaniau kau sauvanigira, mi tana ti inau kau mololegira ma kau vano i Spain ma kau tsigovigamu kalina kau liu baa i tana. ²⁹ Mau dona nogo laka kalina kau balaba i konimui, sauba kau gini patakolugamu nina vangalaka a Iesu Kristo.

³⁰ Au ngasugamu tasiq, tana asana nida Taovia a Iesu Kristo, mi tana galuve e sau na Tarunga Tabu, kamu sangaau na nonginongi kakai vania God na matequ. ³¹ Kamu nonginongi vaniau rongona kau gini pitsa tania na lima qira na tinoni ni Judea igira ara tau tutunina a Iesu Kristo, ma kara gini tami dou igira nina tinoni God i Jerusalem na adiana na vangalaka inau au adiba vanigira. ³² Ti ke vano dou niqu aqo i Jerusalem, me ti vaga God ke tamia, minau kau gini mage sosongo na ba laba i konimui ma na mango tetelo kolugamu. ³³ Ma God, aia na pukuna na rago vanigita, ke totu i konimui igamu sui. Amen.

A Paulo e Soadougira Visana Tinoni Ara Sanga Tana Aqo Rongona na Lotu

16 Ke tau oka maia ko Pibi ke ba tsigovigamu goto, aia nogo e kesa na daki e aqo madodo sosongo tana lotu i Kenkrea. ² Kamu tabedoua tana asana na Taovia, vaga nogo e ulagana kara naua igira nina tinoni God, ma kamu galuveginia ti visana na omea aia ke kilia i konimui, rongona aia segeni na daki e dou sosongo vanigira danga na tinoni me vaniau goto inau.

³ Au soadoukaira ko Prisila ma Akuila, kaira gaqu sasanga tana aqo vania a Iesu Kristo. ⁴ Kaira ara ka

bisaa ka mauriqira na matequ inau. Me tau inau segeni moa au soadoukaira, migira sui goto na tinoni tutuni i laoqira niqira saikolu na lotu igira na veratavosi. ⁵ Mau soadougira goto igira na tinoni tutuni ara sai na lotu i laona ka valeqira kaira.

Au soadougotoa na kulaqu galugaluve a Epaenetus, aia na idana tsotsodo na tinoni i laona na Asia e tutunina a Iesu Kristo. ⁶ Au soadougotoa ko Maria aia e aqo kakai sosongo vanigamu. ⁷ Au soadoukaira goto a Adronikus ma Junias, kaira gaqu verakolu na Tsiu, mara ka totu koluau tana vale sosori i votangana mara ka tinoni tangirongo i laoqira na apostolo, mi kaira ara ka ida vaniau na lia Kristiano.

⁸ Au soadougotoa a Ampliatu na kulaqu galugaluve tana Kristo nida Taovia. ⁹ Au soadoukaira goto a Urbanus gada duli tana aqo vania a Iesu Kristo, maia Stakis na kulaqu laka. ¹⁰ Au soadougotoa a Apeles, aia kesa e totukakai tana nina tutuni konina a Iesu Kristo. Au soadougira nina tamadale ma gana valekolu a Aristobulus. ¹¹ Au soadougotoa a Herodion, aia goto kesa gaqu verakolu na Tsiu, migira sui goto na tasida Kristiano ara totu i laona na valena a Narsisus.

¹² Mau soadoukaira goto ko Tripaena ma ko Triposa, kaira ara ka aqo dou vania na Taovia. Mau padagotoa na kulaqu galugaluve ko Persis, aia e aqo dou sosongo goto vania na Taovia. ¹³ Au soadougotoa a Rupus, aia goto kesa e aqo dou manana vania na Taovia, ma na tinana, aia e aragodou sosongoliau vaga nogo ti inau na dalena manana. ¹⁴ Au soadougira sui goto a Asinkritus, ma Plegon, ma Hermes, ma Patrobas, ma Hermas, migira sui pipi na tamatasi Kristiano ara totu kolugira. ¹⁵ Au soadougira sui goto a Pilologus ma ko Julia, a Nereus ma na tasina daki, maia goto a Olimpasi migira sui goto nina tinoni God ara totu kolugira.

¹⁶ Kamu vaipadagi tana galuve Kristiano. Igira sui na tinoni tutuni ara totu koluau ieni ara padagamu sui goto.

Na Susuina na Totosasaga

¹⁷ Au ngasugamu kakai igamu na tasiq: Kamu parovata tanigira na vatana na tinoni ara dona na sekoliana nimui saikolu ma kara gini tobatavota na tinoni, mara pilo sekolia na sasani amu adinogoa mara gini tabarusia niqira tutuni na toga. !Kamu kana tanigira na vatana na tinoni vaga gira! ¹⁸ Rongona igira ara naua na omea vaga gira ara tau aqo manana vania a Iesu Kristo nida Taovia, ara muria moa na tobaqira segeni. Niqira goko mamarega ma niqira goko lalaro i mataqira na toga ara peroginigira na tinoni tutuni ara tau sasaga katsi tana rongona na lotu. ¹⁹ Eo, igira na tinoni sui ara rongominogoa laka amu tukakai tana nimui tutuni tana rongona na Turupatu Dou, maia nogo na rongona te e gini mage loki na tobaqu tana ron-

gomui igamu. Au kili sosongolia laka igamu kamu sasaga manana tana rongona na omea dou, ma kamu male saviliu tania pipi sui na vatana na nauseko. ²⁰ Ma God, aia na pukuna na rago vanigita, sauba ke tau oka me ke tsogori rutua i vavana na tuamui na susuligana Satan.

Au nongia a Iesu nida Taovia ke vangalaka vanigamu sui.

²¹ Maia goto a Timoti, gaqu aqokolu, e padagamu goto, mi tugira goto gaqu verakolu a Lusius, ma Jason ma Sosipater.

²² Inau a Tertius, au marea na leta iani vanigamu tana asana nogo a Paulo, minau goto au soadougamu tana asana a Iesu Kristo.

²³ A Gaius, aia nogo e tamivaniau na valena i tana ara dona na saikolu na tinoni tutuni, aia goto e padagamu; kolukaira goto a Erastus, na mane reitutugu qolo na vera, ma Kuartus na tasida tana lotu.

²⁴ Au nongia a Iesu Kristo nida Taovia ke tusua nina vangalaka vanigamu sui. Amen.

Na Nonginongi na Tsonikaeana God

²⁵ !Igita ka tsonikaea nida God! Aia moa tangomana ke sangagamu ma kamu gini tukakai i laona nimui tutuni tana Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo, aia nogoria na tutuni vaga inau au gini turupatuna vanigamu. Aia God segenina nogo e adilabatia na manana e punupunu oka nogo vanigira na tinoni tuu i sau vasau. ²⁶ Baa, mi kalina eni, na manana ia e labamai i malena ginia niqira mamare na propete, mi tana nina pede nogo na God saliu te e gini tavosa bamai nogo na turupatuna vanigira na tinoni sui pipi tana vera, ti igira sui kara gini tutunina ma kara rongomangana.

²⁷ !Igita ka tsonikaea God kesa moa, aia segenina moa e sasaga loki, kolua a Iesu Kristo na dani ma na dani! Amen.

1 KORINT

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Leta Iani

Tana kesianina nina leta vanigira na tinoni ni Korint, a Paulo e gini mamare rongona ke gotosia vanigira na omea e tau goto tana vavanona niqira mauri ma niqira tutuni Kristiano.

A Paulo segenina nogo e vaturia na lotu i Korint. Mi tana tagu ia, i Korint na verabau i Akaia, me tamanina na Roma. E gini tangi na rongogira na tinoni ni tana, rongona ara sasaga sosongo tana kavogolo danga, mara gini kaekae sosongo niqira sasaga loki tana rongona na omea levolevo ara dona na aqosiana. Me gini dato i laogira na mauri tana sasi, me viri lelevoga na vatana niqira lotu.

Ma Paulo e gini goko kakai sosongo vanigira, tana rongona niqira omeomea ma na sasaga tau goto ara naua, vaga na tobatavota tana lotu, ma niqira mauri tana sasi igira na tinoni tutuni. Me gini goko goto tana rongona na aqona na tauga, ma na aqona na lotu, ma nina vangalaka na Tarunga Tabu, ma na maurivisuaqira na tinoni tania na mate. E maka sosongo nina goko, me vuresi makalia vanigira laka tana Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo, i tana nogo kara tsodoa na pukuna na sasaga dou ma na mauri laka, vaga e kilia kara muria ti kara tangomana na mauri Kristiano manana.

Tana Lova 13, a Paulo e tsarivulagia laka na sasaga na galuve, aia nogoria nina vangalaka tsapakae God e tusua vanigira nina tinoni.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani
 Nina goko idaida a Paulo
 Na tobatavota i laogira na tinoni lotu
 Niqira aqo kara gotosia niqira lavu seko
 Na sasaga Kristiano ma na sasaga ponotoba
 Na sasaga e ulagana tana lotusai
 Nina vangalaka na Tarunga Tabu
 Nina maurivisu a Iesu ma niqira maurivisu
 igira ara tutunina
 Na sausau vanigira na tinoni lotu tana Judea
 Na susuina nina goko a Paulo

1 ¹⁻² Inau a Paulo, aia God nogo e viliau mau gini lia kesa nina apostolo a Iesu Kristo, maia goto a Sostenes na tasida, i kagami ami ka mamare baa vanigamu igamu nina tinoni God i Korint. Me vanigamu sui igamu a Iesu Kristo e viligamu kamu lia nina tinoni tabu. Me vanigira goto na toga sui pipi nauna, igira ara norua a Iesu Kristo nida Taovia, aia niqira Taovia igira, ma nida Taovia goto igita.

³ Kagami ami ka nongikaira God na Tamada, ma Iesu Kristo nida Taovia kara ka vangalaka vanigamu ma kara ka tusuvanigamu na rago.

A Paulo e Soadoua God Rongona Nina Vangalaka a Iesu Kristo Vanigira na Korint

⁴ Pipi kalina moa inau au soadoua niq God na mate-mui igamu, rongona na vangalaka danga aia e saunogoa vanigamu, mara liumai i konina a Iesu Kristo. ⁵ Au soadoua rongona tana nimui mauripata koluana a Iesu Kristo, igamu amu tamaniginia danga na vangalaka, mamu gini dona na goko maka, me danga goto na omea levolevo. ⁶ Na turupatu tana rongona a Iesu Kristo e kalu saikesa nogo i laomui. ⁷ God e tusunogoa vanigamu pipi sui na omea dou, kalina igamu amu pipitua moa a Iesu Kristo nida Taovia ke labavisumai tugua. ⁸ Maia goto nogo sauba ke kakaisigamu tsau tana susuina, ti kamu gini totu male saviliu tana Dani

tana ke visumai a Iesu Kristo nida Taovia. ⁹ Kamu noru saikesalia moa God, rongona aia nogo e viligamu kamu mauripata kolua na Dalena, aia Iesu Kristo nida Taovia.

Visana i Laoqira na Korint Ara Tobatavota Tana Lotu

¹⁰ Tana asana nogo nida Taovia Iesu Kristo, au ngasugamu igamu sui na tasiq, kamu tobasai dou pipi tana omea sui amu tsaria, rongona ke gini tau laba na tobatavota i laomui. Kamu tobasai dou saikesa moa, me ke kesa moa na sautu kamu muria. ¹¹ Visana na tinoni i laona nina tamadale ko Kloe ara mai, mara tsarivaniau laka ara totu visana nimui vaiganigi i laomui, igamu na tasiq. ¹² Iani nogo e vaga na omea au ngaoa na gini goko vanigamu: laka pipi kesa vidamui e tavosi na omea e tsaria. Kesa e goko me tsaria: "Inau au muria a Paulo." Me kesa segeni e tsaria, "Inau au muria a Apolos." Me kesa segeni e tsaria, "Inau au muria a Petero." Me kesa segeni goto e tsaria, "Inau au muria a Iesu Kristo." ¹³ ?Vaga ia, me laka e tavota a Iesu Kristo? ?Me laka inau nogo a Paulo au mate mate-mui tana gai ulutaligu gamu? ?Me laka tana asaqu inau amu gini lesovitabu?

¹⁴ Inau au soadoua God matena au tau lesovitabua ke kesa vidamui igamu, mi kaira lelee moa a Krispus ma Gaius. ¹⁵ Tau tangomana ke kesa vidamui ke tsaria laka aia e adi lesovitabu tana asaqu inau. ¹⁶ Eo, e mana, inau au lesovitabu gotoa a Stepanas migira nina tamadale; mau tau nogo padatugua laka ti vaga au lesovitabua ke kesa segeni goto. ¹⁷ A Iesu Kristo e tau mologiniau kau tusu lesovitabu. Tagara. E mologiniau moa kau gini katevulagia na Turupatu Dou, ma kau tau goto gini aqo niqira goko sasaga na tinoni ni barangengo, rongona ke gini tau puala lee vanigamu na susuligana popono na mateana a Iesu Kristo tana gai ulutaligu.

A Iesu Nogo na Susuligana Ma na Sasagana God

¹⁸ Na turupatu tana rongona na maiteana a Iesu Kristo tana gai ulutailigu, e vaga moa ti na goko sagulepo lee tana niqira rorong igira ara totu vania na mate saliu. Me vanigita igita a totu vania na mauri saliu, na turupatu tana rongona na mateana a Iesu Kristo e lia mala susuligana God vanigita. ¹⁹ Rongona God nogo e tsaria tana Mamare Tabu,

"Inau sauba kau pualasi vanigira niqira sasaga katsi, ma niqira dona levo igira ara sasani loki."

²⁰ ?Me vaga ia, sauba kegua vanigira igira ara sasaga katsi? ?Kegua vanigira ara sasani loki? ?Kegua vanigira goto ara gini livusuguradi tana omea ni barangengo? !God e sauvulaginogoa laka na sasaga loki ni barangengo eni na omea bubulega lee sui moa!

²¹ God, tana nina sasaga loki segeni, e naua ke gini utugana vanigira na tinoni kara tavongani donaginia aia, ginia niqira sasaga loki segeni igira. God e ngaoa moa ke maurisiginigira na tinoni ara tutunina, ginia na goko igami ami gini turupatuna vanigamu, ma na goko ia igira visana tinoni ara soaginia laka na goko sagulepo lee moa. ²² Igira na Tsiu ara kilia laka kara reitalua na valatsatsa ti kara tutunina, migira na Grik ara lalavea na sasaga loki. ²³ Migami, ami katevulagia na turupatuna na mateana a Iesu Kristo tana gai ulutaligu, ma na turupatu ia ara rongomisavia igira na Tsiu, me vaga moa ti na goko sagulepo lee vanigira na Grik. ²⁴ Me vanigita, aia God e viligita nogo i laomami igami na Tsiu, mi laomui goto igamu na Grik, a Iesu Kristo aia nogoria na susuligana God, ma na sasagana God. ²⁵ Rongona ti na omea God e naua e rerei vaga laka ti na omea sagulepo lee, maia saikesa e sasaga loki liusia baa na sasagana tinoni. Mi tana omea e rerei vaga laka ti God e maluku lee, maia e susuliga liusia baa na susuligana tinoni.

²⁶ Kamu padatugutugu doua, igamu na tasiq, laka kalina God e viligamu, mara tsaurae lee moa i laomui ara sasaga loki tana omea ni barangengo, se ara tinoni taovia, se ara botsa tana puku taovia. ²⁷ God e viligira na tinoni aia na barangengo e pada laka ara bubulega lee, rongona ke gini paluvangamaqira na tinoni ara sasaga loki; me viligira na tinoni aia na barangengo e pada laka ara maluku lee, rongona ke gini paluvangamaqira igira ara pada laka ara susuliga tsapakae. ²⁸ Ma God e vilia na omea aia na barangengo e reipeaa me padaginia laka na omea lee, rongona ke pukaliginia na omea aia na barangengo e pada laka e loki baa. ²⁹ Ma na papadana ia, laka e tau lelee ulagana ke kesa ke tsonikae segenina i matana God. ³⁰ I konina God nogo i tana e talu na pukuna nimui mauripata koluana a Iesu Kristo. Maia goto God e molovania a Iesu Kristo ke lia gada sasaga loki; mi konina nogo aia, ti igita a gini totugoto kolua God, migita a gini lia nina tinoni tabu God, ma gini tanusi tania na susuligana na tidao seko. ³¹ Mi tana nogo e gini mana na tsaqina goko ara marea tana Mamare Tabu, me tsaria: "Asei ti vaga ke ngaoa na goko kaekae, nina aqo ke gini gokokae moa tana rongona na omea na Taovia e naua."

A Paulo e Gini Goko tana Rongona Na Mateana a Iesu Kristo Tana Gai Ulutaligu

2 Kalina inau au balaba i konimui i votangana igamu na tasiq, mau gini turupatuna na gokona God vanigamu, minau au tau gini aqo na tsaqina goko loki vaga ara naua igira ara sasani loki. ² Tagara, mi kalina au totu kolugamu inau, mau ngaoa moa kau padalegira pipi sui na omea tavosi, ma kau pada moa

a Iesu Kristo, ma na mateana tana gai ulutaligu. ³Vaga ia, mi kalina au laba i konimui, au maluku lee, mau gini gariri tana matagu. ⁴Mi tana niqū sasani ma niqū turupatu au naua vanigamu, au tau gini aqo na tsaqina goko sasaga e talu tana sasagana loki na tinoni lee. Tagara. Au gini aqo moa na susuligana na Tarunga Tabu. ⁵Au naugini vaganana ia, ti nimui tutuni igamu ke tau vataragi tana sasagana loki sa tinoni, me ke vataragi tana susuligana moa God.

Na Tarunga Tabu Nogo e Sangagita Ma Gini Dona na Goko Sasaga

⁶Au dona rago na gini goko na goko sasaga loki vanigira igira ara ganoga nogo tana lotu. Me tau nomoa na vatana na sasaga loki ni lao eni, se na vatana ara tamanina igira ara tagaovia na barangengo. Gaqira susuliga igira e nananga le nogo. ⁷Na sasaga loki vaga igami ami gini turupatuna vanigamu, aia nogo nina sasaga loki putsikae God e totu popoi i sau vanigira na tinoni. Ma na sasaga loki iani God e vangarau okanogoa, tuu kalina e tau vati botsa na barangengo, laka ke tusulea vanigita agana igita ka gini tsaulinia na mararana na mauri saliu. ⁸E tagara kesa vidaqira na tagao sui tana barangengo ke donagadovia na omea iani, rongona ti vaga igira kara donagininogoa, me sauba e utu sosongo vanigira kara pogaa tana gai ulutaligu na Taovia na marara. ⁹Rongona ara marea na omea iani tana Mamare Tabu:

“Na omea vaga na matana tinoni e tau vati reia moa, ma na kulina tinoni e tau vati rongomia moa, ma na tobana tinoni e tau vati pada moa, aia nogoria na omea loki putsikae God e vangaraunogoa vanigira igira ara galuvea.”

¹⁰Igira tsotsodo nogoria na omea God e poia i sau vanigira na tinoni, me katevulagigira vanigita kalina eni ginia nina Tarunga Tabu. Na Tarunga Tabu nogo e vilekedoua i laona pipi sui na omea, me vosa baa i laona nina papada popoi God. ¹¹Na tinoni, aia segeni moa e donaginia na omea e totu i laona na tobana segeni nogo, me tau tangomana kesa tinoni tavosi ke donaginia. Me vaga goto nina Tarunga segeni nogo God, aia moa e donaginigira na omea sui tana rongona God. ¹²Igita a tau adia na tarunga ni barangengo eni. Igita a adia na Tarunga Tabu aia God e saumaia vanigita, rongona ka gini donaginia pipi na omea dou sui God e tusumai vanigita.

¹³Aia nogoria ti, kalina igami ami tuu na vuresi makaliana na manana tarunga vanigira igira ara tamanina nogo na Tarunga Tabu, mami tau gini goko tana tsaqina goko e talumai tana nina sasaga loki na tinoni lee, mami gini goko moa na tsaqina goko e sasaniginigami na Tarunga Tabu. ¹⁴Masei ti vaga ke tau tamanina na Tarunga Tabu, e utugana vania ke

adia na vangalaka e talumai konina nina Tarunga Tabu God. E utu manana vania ke padagadovigira. Ara mala goko bubulega lee moa vania. Igira moa ara tamanina na Tarunga Tabu i koniqira, tangomana kara donaginia nagua nina papada na Tarunga Tabu. ¹⁵Masei ti vaga ke tamaninogoa na Tarunga Tabu i konina, aia moa e tugua ke pedeginigira pipi na omea sui. Me ke utu vania ke kesa ke tangomana na pedeana aia. ¹⁶E vaga nogo ara marea tana Mamare Tabu mara tsaria, “?Asei nogo ke ba donagininogoa nina papada na Taovia?

?Masei tangomana ke tosasasaga vania?”

!Migita a tutunina, ma tamanina nogo nina papada a Iesu Kristo!

A Paulo e Totosasaga Vanigira na Tinoni ni Korint

3 Eo, igamu na tasiqū, i votangana e utu manana vaniau na goko vaniamui vaga kalina au goko vanigira igira ara tamanina nogo na Tarunga Tabu. E kilia kau goko vanigamu mala tinoni ni barangengo moa, vaga ti amu baka boruboru moa tana mauri Kristiano. ²Au palaginigamu na tsutsu moa, tau na mutsa kakai, rongona igamu amu tau vati dona moa na qatana na mutsa kakai. Me tsaumai i dani eni, migamu amu tototu atsa vaga moa ia, ³rongona amu mauri muria moa na sasaga ni barangengo. Reia, e totu moa na vaimasugugi ma na vaiganigi i laomui. Mi tana nogo e gini labavulagia laka igamu amu mauri muria moa na sasaga ni barangengo. ⁴?Kalina vaga kesa vidamui e tsaria, “Inau au tsarimurina a Paulo,” me kesa segeni e tsaria, “Inau au tsarimurina a Apolos,” me laka tana nauvaganana ia, amu tau muria niqira sasaga na tinoni lee ni barangengo?

Niqira Aqo Igira Nina Tinoni Aqo God

⁵!Ba! ?Masei sagata a Apolos? ?Masei a Paulo? Mi kagami nina tinoni aqo moa God kami, mami ka aqopata moa na turuvaginiana na lotu i laomui. Pipi kesa ka vidamami kami, aia e naua moa na aqo na Taovia e molovania ke naua. ⁶Inau niqū aqo na tsukana na volana, ma Apolos nina aqo na lesoviginiana na koo na omea inau au tsukanogoa. Ma God nogoria, aia e naua na omea tsukatsuka ke malobu me ke dato. ⁷Aia e tsukaa, maia e lesoviginia na koo, kaira ara ka tau lelee tamanina sa rongona. Ma God segeni moa aia e tamani rongona, matana aia nogo e aqosiate e gini dato dou na omea tsukatsuka. ⁸Ara ka kesani-atsa kaira, aia e tsukaa na volana, maia e lesoviginia na koo. Ma God moa sauba ke tusuvanikaira na mateana e ulagana ka niqira aqo ara ka naua. ⁹Kagami ami ka pata tana aqo vaniana God. Migamu, amu nina uta God ma nina vale God. Tau ka nimami kagami.

¹⁰ God nogo e sasaniau, te au gini donadou na aqo na logovale. Inau nogo au moloa na tsutsuvatuna, ma ia a Apolos e logoa na vale i kelana na tsutsuvatu tana inau au moloa. Ma nina aqo pipi kesa ke parovata laka ke logo koeguania na vale. ¹¹ Rongona God e molovania a Iesu Kristo aia segeni ke lia na tsutsuvatuna, me ke tagara goto sa tsutsuvatu tavosi tangomana kara turuvaginia i tana. ¹² Visana sauba kara gini aqo na qolu, se na siliva, se na vatu angaanga tana logoana na vale i kelana na tsutsuvatu ia. Ke visana tavosi sauba kara gini aqo na gai, se na ato, se na lei. ¹³ Na douna niqira aqo tatasa pipi tinoni, sauba kara reigadovia tana Dani Loki tana a Iesu Kristo sauba ke adilatigira i malena. Matena tana Dani vaga ia, me sauba na lake ke adilatigira sui niqira aqoaqo pipi na tinoni. Na lake nogo sauba ke tovovidaqira, me ke tsodovulagia na vatana gua na aqo: na douna laka, se tau na douna sagata. ¹⁴ Ti vaga kesa e logoa na valena i gotuna na tsutsuvatu, ma na lake e tau gania, me sauba aia ke adia na peluna nina aqo. ¹⁵ Me ti vaga na vale e logoa kesa ke ga lee, maia sauba ke tau adia na peluna nina aqo, maia na tamanina na vale sauba ke mauri moa, atsa vaga na tinoni e mauri tania na iruna na lake.

Igita na Kristiano Igita Nogo Nina Vale Tabu God

¹⁶ ?Laka amu tau vati padagadovia moa laka igamu nogo nina vale tabu God, ma nina Tarunga Tabu God e totu i laomui? ¹⁷ Vaga ia, ma ti ke kesa ke toroveoa nina vale tabu God, me sauba God ke toroveogotoa aia. Rongona nina vale tabu God e tabu loki sosongo, migamu segenimui nogo amu nina vale tabu aia.

Ka Laka na Gini Gokokae Na Aqo a Naua

¹⁸ Ke laka na pero segenina ke kesa. Me ti vaga ke kesa i laomui gamu, ke dona segenina nogo laka aia e sasaga loki tana omea ni barangengo, ma nina aqo nomoa ke lia vaga moa ti na tinoni bubulega lee, ti aia ke ngaogotoa ke sasaga loki tana omea ni gotu. ¹⁹ Rongona nina sasaga loki na barangengo e vaga moa ti na omea bubulega lee i matana God. E vaga nogo ara marea tana Mamare Tabu mara tsaria, "God e sogotigira na tinoni sasaga i laona nogo niqira sasaga loki." ²⁰ Mi laona kesa segeni goto na Mamare Tabu ara marea na goko vaga iani, "Na Taovia e donagininogoa laka niqira papada na tinoni sasaga, na omea lee sui moa gira." ²¹ Vaga ia, me tagara tau ulagana ke kesa ke gini gokokae na omea e aqosia moa na limana tinoni. Pipi sui na omea nimui omea nogo igamu. ²² A Paulo, ma Apolos, ma Petero; na barangengo eni, na mauri ma na mate, na tagu eni ma na tagu ke mai; igira sui lakalaka ara nimui tamani nogo iga-

mu. ²³ Migamu amu nina tamani a Iesu Kristo, ma Iesu Kristo nina tamani God.

A Iesu Kristo Moa Nina Aqo na Pede

4 E dou ti kamu padaginigami laka igami nina tinoni aqo a Iesu Kristo, me laka a Iesu Kristo nografia e molo vataragini vanigami na aqo na sauvulagiana nina papada God e poia i sau vanigira na tinoni. ² Na tinoni aqo e kilia ke mana vania gana taovia, me ke naudoua pipi nina aqo aia gana taovia e molovania. ³ Minau, au tau saikesa gini boe nagua amu pada vaniau igamu, se ara pada vaniau igira na tinoni tavosi. Mau tau goto pede segeniqu. ⁴ Au maka saikesa i laona na tobaqu, maia e tau nomoa tusuvulagiau laka ti inau au tinoni dou saikesa, mau tau tinoni sasi. Aia moa na Taovia nina aqo ke pedeau. ⁵ Me vaga ia, migamu goto igamu kamu laka na pede vaniana nina sasaga ke kesa, poi ke tsaumai tana dani na pede. Ma na Dani na Pede Loki e utu ke mavi ke laba, poi tsau kalina na Taovia ke visumai. Maia sauba ke adilatigira tana marara pipi sui na omea ara totu popoi tana rodo. Me ke adidatogira i malena pipi niqira papada na tinoni ara totu popoi i tobaqira. Mi tana, sauba pipi tinoni tatasa ke adia i konina God na peluna nina aqo vaga e ulagana.

A Paulo e Katelikakai Vanigira Niqira Padaloki Segeniqira

⁶ Tana matemui nogo igamu na tasiq, te au gini adikaea ka nimami aqo kagami a Apolos minau, kamu gini padagadoviginia nagua na rongona na goko vaga iani: "Laka na liusiana na vorovoro." E tau dou kamu gini kaekae tana rongona kesa tinoni, ma kamu peaa kesa tinoni tavosi. ⁷ ?Masei sagata vaga igamu, te amu padaloki segenimui vaga ia? ?Se laka God e tau saulea vanigamu pipi na omea sui amu tamanina? ?Ma ti vaga amu adilegira, megua te amu gini kaekae vaga moa ti ara talu i konimui segeni?

⁸ !E vaga moa ti amu tamaninogoa pipi na omea sui amu kilia! !Eo, amu tamanigira rago danga na omea! !Mamu lia nogo na taovia tsapakae, liusikagami kami! Eo, au kili sosongolia laka kamu taovia tsapakae manana, rongona kagami goto kami ka gini tangomana na lia taovia tsapakae kolugamu goto igamu. ⁹ Me vaga moa tana niq moro inau, tasiq, laka God e tusu-vanigami, igami nina apostolo, na sasamami i muri tsotsodo, vaga nogo ti na tinoni ara pede vaninogoa ke mate malemale i mataqira na angelo ma na tinoni sui. ¹⁰ Igami ami mala tinoni bubulega lee moa tana rongona a Iesu Kristo. !Migamu amu tinoni sasaga sosongo tana nimui mauripata koluana a Iesu Kristo! !Igami ami maluku lee, migamu amu susuliga dou! !Igami ara peagami, migamu ara padalokisigamu!

¹¹ Me tsaumai i dani eni igami ami tsodoa na vitoa ma na marou; me rerei seko na polomami; ara labugami, mami tau tamani sa veramami manana. ¹² Ami gini aqo kakai na limamami rongona na maurimami. Kalina ara tsirigami, migami ami soadougira. Kalina ara rotasigami, mami berengiti. ¹³ Kalina ara soasekoligami, mami tuguvisuginia moa na goko laka. !Me tsaumai i dani eni, igami ami lia vaga moa ti na kutsona ma na rokana na barangengo!

A Paulo e Nongigira Kara Reinunu i Konina

¹⁴ Au gini mare vaganana vanigamu ia, tau laka na rongona kau gini paluvangamamui, ma gana moa kau gini tosasaga vanigamu, vaga nogo ti igamu na dalequ galugaluve. ¹⁵ Atsa moa ti vaga kara sangavulu na toga na tinoni kara sasanigamu tana mauri Kristiano, ma kamu laka moa na padaleana laka igamu amu tamanina e kesa lelee moa na tamamui. Inau nongoria na tamamui i laona nimui mauripata koluana a Iesu Kristo, rongona inau nogo au adimai vaolua vanigamu na Turupatu Dou. ¹⁶ Me vaga ia, mau ngasugamu kakai laka kamu reinunu i koniqu. ¹⁷ Aia na rongona ti au gini molo baa vanigamu a Timoti. Aia nogo na dalequ galugaluve segeni i laona na mauri Kristiano. Maia sauba ke tsaritutugua vanigamu laka e koegua na sasagana na mauri vaolu i laona a Iesu Kristo, vaga au muria inau, mau sasanina i laogira pipi sui na saikolu na tinoni tutuni i tana au liu. ¹⁸ Mara visana vidamui ara tuturiga na gini kaekae, rongona ara pada laka e utu inau kau labavisutugua i konimui. ¹⁹ Me ti vaga na Taovia ke tamivaniau, me sauba nomoa ke tau oka ma kau balaba tugua i konimui. Mi tana ti sauba inau kau tsodovulagi segeniqu laka na vatana na mana koegua ara tamanina igira na tinoni kaekae vagagira, me ke tau tana niqira goko lee moa. ²⁰ Rongona na Verana God e tau na omea na goko lee moa, e pukugamai tana manana. ²¹ ?Ma nagua moa amu ngaoa igamu? ?Laka kau mai kolua na gai na rararusi, se kau mai tana galuve ma na tobalaka?

Na Sasaga Seko e Naua Kesa na Tinoni Tutuni

5 Ara tatamanga vaniau, laka e totu i laomui na vaikibogasigi seko sosongo baa, me atsa moa igira na ponotoba, mara tau nauvaganana ia. !Ara turupatuna vaniau laka e kesa na mane e matura kolua na tinana savusavu! ² ?Megua ti amu kaekae moa igamu? Tana omea vaga ia, e tugua igamu kamu gini melu sosongo matena, ma na mane e nauvaganana ia, nimui aqo kamu tsonitsunaa tania nimui saikolu. ³ Me atsa moa ti inau au totu ao tanigamu, ma na koniqu moa e ao tanigamu, mi tana papadaqu inau au totu sailagi kolugamu. Mi tana asana nogo a Iesu Kristo nida Taovia, au pedenogoa na mane e naua na omea

seko sosongo vaga ia. ⁴ Iani nogo niqu pede: nimui aqo kamu saikolu, minau goto kau totu kolugamu tana papadaqu, me sauba na susuligana a Iesu Kristo nida Taovia ke totu kolugita. ⁵ E dou ti ka molo baa na mane ia vania Satan, maia ke matesia na konina e tsukivania me gini puka tana sasi. Ma na tidaona ia, igita ka amesia ke tsodoa na mauri tana Dani na Pede, tana ke visumaitugua nida Taovia.

⁶ !Manana, e tau saikesa ulagamui igamu kamu kaekae! Amu dona nogo laka ara tsaria, "Na turina tetelo lee moa na isti, me gini dato na bredi popono." ⁷ Nimui aqo kamu tsoniligia na isti pura na sasi, rongona kamu gini totu male saikesa. Mi tana sauba kamu gini vaga kesa na bredi vaolu, me tagara na isti pura i konina, vaga nogo amu totu igamu kalina eni. E manoga nogo gada mutsa na Paseka, rongona a Iesu Kristo nida Taovia aia nina Dalena Sipi God, ara savorinogoa na mateqira nida sasi. ⁸ Ida gita, ma ka lokisia nida bongi tabu, me ke tagara kolua na bredi e totu na isti pura i konina, aia na isti na sasi ma na tsutsukibo. Me kolua moa na bredi e tagara na isti i konina, aia na bredi na sasaga male ma na manana laka.

⁹ Tana leta au marevanigamu i votangana, au tsarivanigamu kamu laka na dulisai koluaqira igira ara mauri tana sasi. ¹⁰ Au tau gini goko tana rongogira na tinoni ponotoba igira ara mauri tana sasi, se ara susugu, se ara komi, se ara samasama vanigira na tidao. E utu na mauri saikesa taniaqira na tinoni vaga gira i barangengo. ¹¹ Au tsarivanigamu moa kamu laka na dulikoluana kesa tinoni aia e soagini segenina kesa na tasimui tana lotu, me mauri moa tana sasi, se e dona na susugu, se e samasama vanigira na tidao, se e dona na keliseko, se na inu bubulega, ma na komi. Mi tana mutsa goto, kamu laka na totupala koluana na tinoni vaga ia.

¹²⁻¹³ E tau niqu aqo inau na pedeaqira na tinoni ara tau vati sage tana nida lotu. God moa sauba ke pedegira igira. Ma nida aqo nomoa igita na pedeaqira gada lotu kolu. "Vaga ia, ma kamu tsialigia na mane seko ia tania nimui saikolu."

E Tau Ulagaqira na Tinoni Kristiano Kara Nongia na Mane Ponotoba Ke Pedegira

6 ?Ti vaga ke kesa i laomui ke vaikoregi kolua kesa gana lotukolu Kristiano, megua te e tau vanga-maa na raqana baa na tasina ia tana pede i mataqira na manepede ponotoba, me tau molovanigira moa nina tinoni God ma kara vilekea ka niqira vaikoregi? ² ?Amu tau ngatsu donaginia laka nina tinoni God sauba kara sanga na pedeana na barangengo? ?Me ti vaga igamu nogo sauba kamu sanga na pedeana na barangengo kesa dani, ma nagua e gini utugana vanigamu na gotosi segeniana na omea tetelo e sasi i

laomui segeni? ³?Amu tau ngatsu vati donaginia laka igita nogo sauba ka sanga na pedeaqira na angelo ni gotu? ?Me ti ke vaga, me ke koegua goto ti ke utugana vanigita na pedeana na omea e laba tana maurida segeni i lao eni? ⁴?Eo, mi kalina ara labadato i laomui visana nimui vaiganigi vaga ia, me laka e dou kamu vairaqagi baa i mataqira na tinoni ara tau Krisitano kara pedeginigamu? ⁵!E tugua kamu gini vangamaa igamu! ?Laka e tau saikesa totu i laomui segeni sa tinoni sasaga, tugua ke gotosia vanigamu nimui vaiko-regi segeni igamu na tinoni tutuni? ⁶E vaga moa e tagara. Rongona e tuu kesa i laomui, me raqaa tana pede kesa tasina me tamivanigira moa na tinoni ara tau tutunina a Iesu Kristo kara pedea.

⁷Na vairaqagi tana pede vaga ia, tana nogo e sauvu-lagia laka amu tau nogo tukakai mamu pukavisu lee tania nimui tutuni. ?Megua, laka ke tau dou baa ti kamu tamia moa kara sekoligamu ma kara peqogamu? ⁸!Miava, migamu segenimui nogo na tamatasi tana lotu, amu vaisekoligi mamu vaipeqogi! ⁹Amu donagininogoa, e utu ke tagara, laka e utu saikesa vanigira igira na tinoni sasi kara sanga na tamaniana na Verana God. !Eo, kamu laka na pero segenimui! Igira sui ara mauri tana sasi, mara samasama vanigira na tidao, mara vaikibogasigi, mara vainaugi segeni na mane se na daki, ¹⁰se ara dona na komi ma na susugu, na inubule, na keliseko ma na peqo, e utu lelee sa vidaqira ke sanga na tamaniana na Verana God. ¹¹I votangana, visana vidamui amu totu matengana moa na nauvaganana ia. Mi kalina eni, God e lesovi malegamu nogo tanigira nimui sasi. Amu lia nogo nina tinoni God. Mamu totugoto nogo i matana tana asana a Iesu Kristo na Taovia ma na susuligana nina Tarunga Tabu nida God.

Na Konimui Kamu Gini Aqo Moa Tana Tsonikaeana God

¹²Tau utu ke kesa ke tsaria na goko vaga iani: "Inau e tau vali vaniau sa omea." Eo ngatsu, me tau pipi sui na omea kara dou vanigo. Inau goto e tau utu vaniau kau tsaria laka e tau valiqu sa omea, me utu moa inau kau tamia ke nautsekaau sa omea. ¹³Me ke kesa goto tau utu ke tsaria: "Na mutsa gana na toba, ma na toba gana na mutsa." Eo, me kesa dani sauba God ke naua ma kara ka nanga lee kaira sui. Na konina tinoni e tau gana na mani vainausekoligi, agana moa na aqo vaniana na Taovia; ma na Taovia aia nogo e maurisia na konina tinoni. ¹⁴God e maurisivisunogoa a Iesu nida Taovia tania na mate, maia goto nogo sauba ke maurisivisugita goto igita tana susuligana nogo aia.

¹⁵Igamu amu dona nogo laka na konimui ara lia vaga nogo ti na turina na konina a Iesu Kristo. ?Megua, laka e dou ti inau kau adia kesa turina na konina a

Iesu Kristo, ma kau naua me ke lia vaga na turina na konina kesa na rebi? !E utu saikesa ke vaga! ¹⁶?Se ngatsu amu tau vati donaginia moa laka ti kesa na mane ke tugutasaia na konina kolua na konina kesa na rebi, me lia vaga nogo ti e kesa moa na konina kolua aia? Ma God e tsarimakalinogoa vanigita tana Mamare Tabu i tana nogo igita a tsokoa na goko vaga iani, "Kaira ara ka ruka, me sauba ke kesa moa ka koniqira." ¹⁷Masei ti ke sau segenina vania na Taovia, maia e lia kesa moa kolua na Taovia tana maurina na tidaona.

¹⁸Kamu kana, ma kamu tau vaiinausekoligi. Pipi sui na sasi tavosi e naua na tinoni e tau sekoliginia na konina; maia moa ti kesa na mane ke sasaga seko kolua kesa na daki, aia nogo e sekoliginia na konina segeni. ¹⁹?Laka amu tau vati donaginia moa laka na konimui aia nogo na valena na Tarunga Tabu, maia e mauri i laomui, ma God nogo e tusua vanigamu? Igamu amu tau tamanigamu segeni. ²⁰God nogo e tamanigamu, rongona e voliginigamu na matena loki. Vaga ia, ma na konimui kamu gini aqo moa tana tsonikaeginiana God.

Na Totosasaga e Kalea na Tauga

7 Mi kalina eni, inau kau gini goko vanigamu tana rongoqira na omea amu gini mamare mai vaniau. Eo, e dou baa vania na tinoni ti ke tau tauga. ²Me rongona moa ara danga sosongo na vainausekoligi i laomui, te e gini dou baa ti pipi na mane ke tamanina na tauna segeni, me pipi na daki ke tamanina na savana segeni. ³Na mane ke manalidoua nina aqo na tauga vania na tauna, ma na daki ke manalidoua nina aqo na tauga vania na savana. ⁴Na daki tauga e tau taovia vania na konina segeni, na savana nogo e taovia vania. Me vaga goto na mane tauga, aia e tau taovia vania na konina segeni, na tauna nogo e taovia vania. ⁵Kamu laka na vaisovetanigi tana aqo na tauga. Me tau moa gini utu ti visana kalina kamu pedesaia laka kamu totu tavota ke kesa na tagu tetelo, rongona amu ngaoa kamu totu vania moa na nonginongi. Mi muri ti kamu visutugua tana nimui papada na tauga, kamu tau gini puka i laona nina tabotabo Satan, rongona e tau tangomana vanigamu kamu vaiparovatavigi dou segenimui ti kamu totu tavota oka.

⁶Au tau raiginigamu laka kamu gini tauga kalina au goko vaganana, me dou moa kamu tauga ti kamu padangaoa segenimui. ⁷Minau, au padangaoa na tinoni sui kara vaga inau. Me rongona moa igita a tau atsa, pipi kesa e tavosi na vangalaka God e tusuvania tana maurina.

⁸Vanigamu igamu amu tau vati tauga, migamu goto na tinamate, au tsarivanigamu laka e dou baa vanigamu ti kamu totu siama moa vaga inau. ⁹Me ti vaga ke

utu vanigamu na bariana tana sasagamui, me dou moa kamu tauga, rongona e dou baa na tauga liusia na rota lee tana ngaoana.

¹⁰ Tana rongoqira na tinoni tauga, au tamanina kesa na ketsa, me tau niqū ketsa segeni inau, ma nina nogo na Taovia: na daki tauga ke tau tsonitsunaa na savana. ¹¹ Me ti vaga ke tsonitsunaa na savana, nina aqo ke totu tsamu lee moa, se ke visudoutugua moa konina na savana. Ma na mane tauga, ke tau goto tsonitsunaa na tauna.

¹² Mi tana rongoqira igira ara tauga lalo, kau tsaria e kesa na omea, mi ieni niqū goko segeni inau, me tau nina goko na Taovia: ti vaga kesa na mane Kristiano e tauganogoa kesa na daki e tau Kristiano, maia na daki e tami dou moa na totu koluana, ma nina aqo na mane Kristiano ke tau tsonitsunaa na tauna. ¹³ Ti vaga kesa na daki Kristiano e tauganogoa kesa na mane e tau Kristiano, maia na mane e tami dou moa na totu koluana, ma nina aqo aia na daki Kristiano ke tau tsonitsunaa na savana. ¹⁴ Rongona aia na mane tau Kristiano e gini dou moa i matana God, matena e totusai dou kolua na tauna Kristiano. Ma na daki tau Kristiano e gini dou moa i matana God, matena aia e totusai dou moa kolua na savana Kristiano. Me ti ke tau vaga ia, ma ka daleqira kaira kara vaga ti na baka ponotoba lee. Me tagara. Na daleqira goto ara dou i matana God. ¹⁵ Me ti vaga aia na daki se na mane e tau Kristiano ke padangaoa na mololeana na tauna Kristiano, mi tana e dou moa. Mi kalina e laba na omea vaga ia, ma na sosorina na tauga e tanusi tania na mane se na daki Kristiano. God e ngaoa igita ka mauri tana tobarago. ¹⁶ Igoe na daki tauga Kristiano, e tau utu ngatsu ti nimu aqo igoe na tovoana na piloana na tobana na savamu. Migoe na mane tauga Kristiano, e tau utu ngatsu ti nimu aqo igoe na tovoana na piloana na tobana na taumu.

Ka Muria na Vatana na Mauri Vaga God e Vilinogoa Vanigita

¹⁷ Pipi tinoni ke mauri muria na vangalaka vaga na Taovia e sauivaniinogoa, me ke tamidoua na muriana nagua moa God e vilivania. Miani nogo niqū sasani au sania pipi tana saikolu na tinoni tutuni i tana au liu. ¹⁸ Ti vaga kesa na mane, aia e naunogoa na paripapadana muria niqira lotu na Tsiu, mi muri ti e sage tana lotu Kristiano, ke laka goto na tovoana na veoligiana na papadana na papari tana konina. Ti vaga kesa na mane e tau vati paripapadana moa na konina me sage tana lotu Kristiano, ke laka moa na nauana na paripapadana. ¹⁹ Rongona na paripapadana, se na tau paripapadana, e tagara sa rongona vanigira na tinoni Kristiano. Kesa moa na omea e tamani rongona, maia nogoria na muriaqira nina Ketsa God.

²⁰ Pipi tinoni nina aqo ke totu vaga nogo e totu kalina God e vilia ke lia Kristiano. ²¹ ?Laka igoe o totu tseka kalina God e viligo? Dou moa, tau seko. Ma ti kara tamivanigo ko tanusi tania nimu totutseka, me dou goto. Ko tamia moa, ko laka na sove. ²² Rongona kalina kesa e totu moa tana aqo tseka ma na Taovia e vilia ke lia Kristiano, maia e tau nogo tseka i matana God. E totu tanusi lee. Me vaga goto kalina na Taovia e vilia kesa na tinoni e tau tseka, maia e gini lia na tseka vania a Iesu Kristo. ²³ !God e voliginigamu na matena loki! Vaga ia, ma kamu laka goto na totu tseka vania niqira papada na tinoni tavosi. ²⁴ Igamu na tasiqū, nina aqo pipi kesa vidamui ke totu vaga nogo e totu kalina God e vilia ke lia na Kristiano.

Na Totosasaga Vaniaqira Igira Ara Tau Vati Tauga

²⁵ Mi kalina ia, inau kau gini goko vanigamu tana rongoqira igira ara tau vati tauga. Au tau tamanina kesa na ketsana ke talumai i konina na Taovia tana rongoqira na tinoni ara tau vati tauga moa. Mau sau baa vanigamu moa niqū papada segeni, me tugua kamu noruau ma kamu tutunina niqū goko, rongona inau kesa aia God nogo e viliginiau tana nina galuve loki.

²⁶ Tana tagu seko vaga igita a totu i laona kalina eni, inau au pada laka e dou baa vania pipi tinoni ke totu vaga nogo aia e totu kalina ia. ²⁷ Ti igoe o tauga nogo, mo ko laka goto na tsonitsunana na taumu. Ma ti igoe o tau vati tauga, mo ko laka goto na padana ko tauga. ²⁸ Me ti vaga kesa na mane tsamu e pada ke tauga, me tau sasi. Me ti vaga kesa na daki tsamu e pada ke tauga, me tau sasi. Mau tsaria moa laka igira ara tauga, sauba kara tsodoa na rota tana mauriqira. Minau au ngaoa kau dila tanigamu na rota vaga ia.

²⁹ Tasiqū, na omea au ngaoa na tsairiiana vanigamu e vaga iani: e tau nogo katsi na tagu vanigita. Me dou ti ke tuu kalina eni igira na tinoni tauga kara mauri vaga moa ti ara tau tauga; ³⁰ migira ara ngangai kara vaga moa ti ara tau melu; migira ara magemage, kara vaga moa ti ara tau mage; igira ara vovoli, kara vaga moa ti ara tau tamanina na omea ara volia; ³¹ migira ara gini aqo na omea levolevo ni barangengo, kara vaga moa ti ara tau padaloki sosongolia na omea vaga ia. Rongona na barangengo igita a totu konina kalina ia, e varangi nogo ke nanga lee.

³² Au ngaoa ke tau goto ngoligamu na rota dangadanga. Na mane e tau tauga e padalokia moa nina aqo na Taovia, rongona e ngaoa ke gini mage na Taovia. ³³ Maia na mane e tauga e padalokia moa na omea ni barangengo, rongona e ngaoa ke gini mage tobana na tauna, mi tana e gini tavota ruka nina papada. ³⁴ Ma na daki e tau tauga se na baka daki siama, aia e padalokia moa nina aqo na Taovia, rongona e ngaoa ke sau segenina popono na konina ma na

tidaona vania na Taovia. Ma na daki e tauga, aia e padalokia moa na omea ni barangengo, rongona e ngaoa ke gini mage tobana na savana.

³⁵Inau au gini goko vaganana vanigamu ia, rongona au ngaoa kau sangaginigamu. Tau tana rongona laka kau tukapusiginigamu kesa tana omea. Tagara. Au ngaoa moa kau sausautuna vanigamu, me ke gini tau danga na omea ke tukapusigamu i laona nimui aqo vania na Taovia.

Na Totosasaga Vaniaqira na Tinamate

³⁶Me ti vaga ara ka ruka na tinoni ara anesaikaira nogo, mi kaira ara ka vili segeni nogo laka kara ka tau tauga. Mi muri ma na mane e pada laka e tau dou ke perolea na daki ara anevaninogoa, mi laona tobana e utu goto ke baria na padangaoana na daki ia, me dou ti kara ka tauga moa vaga nogo na mane e ngaoa. Ara ka tau moa gini sasi. ³⁷Me ti vaga kesa na mane e susuliga tana nina papada segeni laka ke tau tauga, mara tau goto turua, maia e vili segenina ke tau tauga, me totudodo rago moa, ma na mane vaga ia e sasaga tana omea e vilia. ³⁸Vaga ia, ma na tinoni e vilia ke tauga, e naudoua moa. Ma na tinoni e vilia ke tau tauga, aia e naudou gotoa baa.

³⁹Na daki tauga e soria na ketsa na tauga tana tagu popono e mauri moa na savana. Me ti vaga ke mate na savana, me tanusi na sosorina na ketsa na tauga i konina, me tau moa seko vania ti ke tauga tugua kesa na mane segeni. Ma nina aqo moa ke taugaa kesa na mane Kristiano. ⁴⁰Tana niq papada segeni inau, au pada laka ke dou baa vania ti ke tau tauga tugua, me ke tototu tsamu moa. Aia nogoria na omea au pada inau, mau pada laka inau goto au tamanina nina Tarunga Tabu God i koniqu.

Na Mutsa Ara Gini Savori Vanigira na Tidao

8 Mi kalina eni, inau kau gokogini vanigamu tana rongona na omea amu gini mamare mai vaniau, me kalea na mutsa ara savori vanigira na tidao.

E mana rago laka "igita sui a donagininogoa danga na omea levo." Eo, ma na tinoni e dona ke gini kaekae nina dona levo. Ma na galuve segeni moa e dona ke kakaisigira na tinoni tana lotu. ²Masei moa e pada laka aia e donagininogoa kesa na omea, maia e tau vati donadougina moa. ³Maia moa na tinoni e galuvea God, ma God e donaginia aia.

⁴?Vaga ia, me laka e dou moa ti ka gania na turina na mutsa ara gini savori vanigira na tidao? Migita a donagininogoa laka na tidao na titinoni lee, se na vatu, migira, me tau tamanina na maurina segeni. Migita a donaginia laka e kesa moa na God. ⁵E atsa moa ti igira na tinoni tavosi ara pada laka ara totu visana na "god" i baragata mi barangengo, me atsa

goto moa ti kara totu danga na "god" ma na "taovia" vaga gira, ⁶migita a donagininogoa laka e kesa moa na God manana, aia God Tamana e vusagira na omea sui, migita a mauri vania moa aia. Me kesa moa na Taovia, a Iesu Kristo nogo, mi konina ia ara gini laba na omea sui, mi konina goto aia igita a gini mauri. ⁷Me tau igira sui na Kristiano kara padagadovia na omea iani. Visana ara lavu moa tana niqira tutuni tidao ni sau. Me tsaumai i dani eni kalina ara gania na turina na mutsa ara gini savori vanigira na tidao, ma niqira papada e vano moa tana tidao. E maluku lee niqira tutuni. Mi kalina ara gania na mutsa vaga ia, ara pada laka ara sasi nogo. ⁸Ma na mutsa ia, e tau na omea ke naua ma ka gini dou i matana God. E utu ke seko baa vanigita sa omea ti ka tau gania, me utu ke dou baa vanigita sa omea ti ka gania.

⁹Kamu parovata dou. Ma kamu laka tami na nauana kesa na omea atsa moa igamu amu pada laka e dou moa vanigamu na nauana, ti vaga amu donanogoa laka na omea ia sauba ke naua ma kara gini tubulagi igira e maluku moa niqira tutuni, ma kara gini puka tana sasi. ¹⁰?Ti vaga kesa tinoni, aia e tau vati pukuga kakai moa nina tutuni, me reigamu igamu amu pada laka amu "dona dou baa", kalina amu mutsamutsa tana valena kesa tidao, me laka tana nauvaganana ia amu tau raqaginia aia ke ba sanga goto na ganiana na mutsa ara gini savori vanigira na tidao? ¹¹Vaga ia, mi tana rongona nogo nimui "dona" igamu, ti na tinoni maluku ia e gini seko pitsu. Ma na tinoni ia, aia nogo na tasimui ma Iesu Kristo e mate matena goto aia. ¹²Mi kalina amu nauvaganana ia, amu sasi tana rongona a Iesu Kristo, matena amu sasilaginigira na tasimui Kristiano, mara gini maluku goto baa. ¹³Minau, ti kau dona laka na ganiana na mutsa ara savorinogoa vania na tidao e naua me gini puka kesa tasiq tana sasi, me sauba e utu saikesa vaniau kau ganigotoa na mutsa ia, rongona au tau ngaoa kau tubulaginia na tasiq.

A Paulo e Isutuguna Segeni

9 ?Laka e tau tugua kau muria niq papada segeni? ?Egua, laka au tau kesa na apostolo inau? ?Me laka au tau reilakana a Iesu nida Taovia? ?Migamu, laka amu tau na vuana niq aqo vania na Taovia? ²Me atsa moa ti visana kara pada laka inau au tau na apostolo, migamu e utu kamu tiatagaraa. Rongona nimui mauripata koluana a Iesu Kristo, aia nogoria na papadana laka inau au apostolo manana vanigamu.

³Kalina igira na tinoni ara gini goko levolevo tana rongoqu, minau au dona na gini isutuguqu segeni tana goko vaga iani: ⁴?Egua, laka e tau goto vaniau ti kamu tusulea vaniau na mutsa ma na inu na matena niq aqo vanigamu? ⁵?Megua, laka e tau goto vaniau ti kau naua vaga ara naua igira na apostolo tavosi, mi-

gira na tasina na Taovia, me vaga e naugotoa a Petero, ma kau adia kesa na tauqu, na daki Kristiano, maia ke dulikoluau bamai tana niqu tsigovera? ⁶ ?Se laka e kilia i kagami segeni moa a Barnabas minau, kami ka tsodo segenia ka gamami mutsa? ⁷ ?Megua, laka igira na mane vaumate kara tsodo segenia gaqira mutsa kalina ara totu tana niqira aqo? ?Se laka na mane e aqoa nina uta e tau goto vania ti ke gani segenia na lakana nina uta? ?Se laka na mane e tamanina nina sipi, ke tau inuvi segenia na tsutsuqira nina sipi?

⁸ Mi kalina inau au tsarivaganana ia, mau tau muria moa nina papada sa tinoni. Ma God nogo e tsarivaganana goto ia tana nina ketsa e tusuvania a Moses. ⁹ I tana igita a tsokoa na tsaqina goko vaga iani, "Kamu laka na sorikapusiana na mangana na buluka kalina amu gini aqo tana gotsa ulti. Moloa ke gania visana gana lakana ti ke ngaoa na ganiana." ?Me laka God e padagira moa na buluka manana kalina aia e moloa na ketsa vaga ia? ¹⁰ ?Se e tau labamaka laka e goko kalegita igita kalina aia e tsarivaganana ia? !Eo, manana nomoa, tana goko vaga ia God e goko kalegita nogo igita! Na mane e qari kaona na uta, ma na mane e tsurivia na uta, kaira sui ara ka amesia kara ka tamani na ka gaqira tuva tana vuana na uta matena ka niqira aqo. ¹¹ Ikagami, ami ka aqo na tsukana i laomui na mutsa na tidaomui. ?Megua, laka na omea loki goto ti kami ka nongigamu kamu palakagami na mutsa ke gini mauri ka konimami? ¹² ?Amu palagira rago na tinoni tavosi ara mai aqo vanigamu, megua kagami? ?Laka ami ka tau tamanina na rongona loki baa vanigamu ti kamu palaginikagami?

Eo, mi kagami ami ka tau nomoa gini aqo na papada vaga ia. Ami ka tami ka segenimami moa vania pipi na vatana na rota, rongona ami ka tau ngaoa kami ka naua ke kesa na omea, me ke tukapusiginia na vavanona na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo. ¹³ Igamu amu dona nogo laka igira na mane ara naua na aqo tabu i laona na Vale Tabu, ara gini mauri na mutsa na tinoni ara gini savori vania God tana Vale Tabu. Migira ara aqo tana belatabu, ara adigotoa gaqira tuva e talu tana kodoputsa tana belatabu. ¹⁴ Me vaganana goto, na Taovia e moloketsana nogo laka igira sui ara gini turupatuna na Turupatu Dou kara gini mauri nogo ia.

¹⁵ Minau, au tau vati nongigamu sa omea kesa dani. Mau tau goto marea na leta iani vanigamu rongona kau nongiginigamu sa omea vaniau segeni. !Kau mate talu! !Au tau ngaoa ke kesa ke pilosekolia niqu goko dou, me ke lia na goko tagara lakana lee! ¹⁶ E tau ulagaqu kau gini kaekae kalina inau au gini turupatuna na Turupatu Dou. Me utu moa kau tau gini turupatuna. !Rongona ti kau tau turupatuna, me sauba ke seko sosongo baa vaniau! ¹⁷ Ti vaga inau moa au vili segeniqu na aqo au naua, mi tana e tugua kau amesia

na voliaqu. Me tau vaga ia. Inau au tau vili segeniqu na nauana na aqo ia. God nogo e molo vataraginia vaniau. ¹⁸ ?Vaga ia, ma na peluna gua sauba kau adia inau? Ngiti peluna, aia nogo na magemage au tsodoa kalina au turupatuna na Turupatu Dou, mau tau kili matena konina ke kesa rongona niqu aqo.

¹⁹ Inau e tau tsekaau sa tinoni tavosi. Minau segeniqu nogo au tsoniitseikaau vanigira na tinoni sui, rongona kau gini tangomana na maurisiginiaqira na tinoni danga. ²⁰ Kalina au aqo kolugira na Tsiu, au mauri vaga nogo na Tsiu, rongona kau gini tangomana na maurisiginiaqira na Tsiu. Me atsa moa ti inau segeniqu e tau ngoliau nina Ketsa a Moses, minau au mauri vaga nogo ti e ngoliau moa kalina au aqo kolugira na Tsiu igira ara totu i vavana na Ketsa, rongona kau gini tangomana na maurisiginiaqira. ²¹ Me vaga goto kalina au aqo kolugira na tinoni tau na Tsiu. Au mauri vaga nogo na tinoni tau Tsiu, mau totu tabaligi tania niqira Ketsa na Tsiu, rongona kau gini tangomana na piloana na tobaqira na tinoni tau Tsiu. Au tau tsaria laka au tau muria nina ketsa God. Au muri manana nina ketsa a Iesu Kristo. ²² Mi laoqira igira e maluku lee niqira tutuni, inau goto au vaga ti au maluku vaga kesa vidaqira nogo igira. Au nauvaganana rongona kau gini tangomana na kakaisiginiaqira. Tana na omea sui, au tovoa kau liu atsa kolugira na tinoni sui, rongona au ngaoa kau tovoa pipi na sautu, ma kau gini tangomana na maurisiginiaqira ke visana vidaqira. ²³ Na omea sui girani, au naugira tana rongona ti igira na tinoni sui kara donaginia na Turupatu Dou, ma ka gini tamanina pata na vuana dou.

²⁴ Amu dona nogo laka tana vaiikeirigi tana ulo igira sui ara ulo rago, me kesa lelee moa sauba ke tangomana. Vaga ia, migamu kamu ulo vaga nogo na tinoni e ngaoa ke managana. ²⁵ Pipi sei e ngaoa ke sanga tana vaikerigi, nina aqo ke tagaovi segenina danga tana vatana na omea, gana ke gini malutsi na konina ti ke gini tangomana tana ulo, me ke adiginia na vatana na virilova e voo na totu oka. Migita, a aqo matena aia kesa na vatana na virilova sauba ke totu saviliu. ²⁶ Aia nogoria na rongona ti inau au gini ulo kale saikesalia moa tana ara vaturia na gai. Maia goto na rongona au vaga kesa na mane e tau tsonisavilea na limana tana vaitupigi. ²⁷ Au rotasi segenia na koniqu mau nautsekaa, rongona kau tagaovidoua me ke muriginia niqu papada, matena ke tau i murina niqu aqo na turupatu na lotu vaniaqira na tinoni, minau kau pukavisu lee.

Na Parovata Tana Rongona na Samasama Vaniaqira na Tidao

10 Igamu na tasiq, inau au ngaoa kamu padatugua na omea e laba vanigira na mumuada i sau, igira ara tsarimurina a Moses tana legai mangu.

Igira sui ara toturavi dou i vavana na parako. Mara liusavu dou sui tsau tabana na Tasi Tsitsi. ² I laona na parako mi laona goto na tasi, igira sui ara gini lesovitabu tana muriana a Moses. ³ Igira sui ara sanga na gania na mutsa tarunga, ⁴ ma na inuviana na inu tarunga. Rongona ara inu tana maragova tarunga e dulikolugira i sautu, ma na vatu ia a Iesu Kristo segeni na nogo ia. ⁵ Me atsa moa ti e vaga ia, ma niqira sasaga na dangana vidaqira e tau dou i matana God. Maia e tuu me matesigira, ma na koniqira ara viri tsaro bamai lee i laona na legai mangu.

⁶ Na omea sui girani ara gini laba vaga ia, gana kara gini molo parovata vanigita, ma ka gini tau ngaoa igita na nauana na omea seko vaga ara naua igira. ⁷ Ka laka goto na samasama vaniaqira na tidao vaga ara naua visana vidaqira. Ara marenogoa na goko iani tana Mamare Tabu tana rongogira igira: "Na tinoni ara tototu i lao, mara mutsamutsa mara inuina, mi muri mara tuu mara gavai i matana na buluka qolu." ⁸ Igita ka laka na nauana na sasi na vaikibogasigi, vaga ara naua visana vidaqira, mi laona e kesa moa na dani, mara mate rukapatu tolu na toga na tinoni. ⁹ Igita ka laka na tovoleana na Taovia, vaga ara naua igira visana vidaqira igira, mara laba na muata mara gatigira mara mate.

¹⁰ Kamu laka goto na vaitsarigana God vaga ara naua igira visana vidaqira, ma God e moloa nina angelo ke labugira mara mate sui.

¹¹ Ara gini laba vanigira na omea sui vaga ia, ngiti molo papada vanigira na tinoni tavosi sui. Mara maret-sunagira gana kara gini molo parovata vanigita, rongona igita a mauri gana ngongo tana tagu tana e varangi nogo ke sui na barangengo.

¹² Asei ti ke pada laka e tukakai nogo, me ke reitu-tugu segenina moa rongona ke tau puka. ¹³ Na tabotabo sui vaga ara laba vanigamu igamu, ara dona goto na laba vaniaqira na tinoni sui. Ma God aia e manalia pipi nina veke, maia sauba e utu ke tamia ke gadovigamu na tabotabo e dona ke susuliga liusia na susuligamui. Kalina ti ke gadovigamu na tabotabo, maia God sauba ke sangagamu na tulusiana ma na sove tania.

¹⁴ Vaga ia, migamu na kulaqu galuigaluve, kamu totu tsida saikesa tania na samasama vaniaqira na tidao.

¹⁵ Au goko vaniigamu amu tinoni sasaga nogo. Migamu segenimui nogo kamu vilekea na omea inau au tsaria vanigamu. ¹⁶ Na tseu igita a gini inu tana Mutsa Tabu ma soaduginia God, kalina igita a inuvia a pata tana inuviana na gabuna a Iesu Kristo. Ma na breidi igita a ngitia, kalina igita a gania migita a pata tana gania na konina a Iesu Kristo. ¹⁷ Rongona e kesa moa na breidi, me atsa moa ti igita a danga, migita a gini lia kesa moa na konina, rongona igita sui a pata tana gania e kesa moa na breidi.

¹⁸ Kamu padagira igira na tinoni ni Israel: igira ara sanga na gania na mutsa ara gini savori vania God tana belatabu, igira nogo ara gini pata tana aqo tabu vania God. ¹⁹ ?Megua, kalina au goko vaga ia, me laka amu pada inau au tsaria laka igira na tidao ara mana? ?Me laka na mutsa ara gini kodoputsa vanigira ara tamani sa rongona? ²⁰ !Tagara saikesa! Ma na omea au gini goko inau e vaga eni: laka igira na omea ara gini kodoputsa tana niqira belatabu na tinoni ponotoba, ara gini savori vanigira na tidao seko me tau vania God. Minau au tau ngaoa igamu kamu aqopata kolugira na tidao seko. ²¹ E utu kamu gini inu na tseu na Taovia, ma kamu gini inu goto niqira tseu na tidao seko; e utu kamu mutsa tana nina bela na mutsa na Taovia, ma kamu mutsa goto tana niqira bela na mutsa na tidao seko. ²² ?Egua, laka igita a ngaoa ka tsaia moa na Taovia me ke kore? ?Laka igita pada a susuliga liusia aia?

²³ Visana ara tsarivaganana, "Igita e tau moa vali vanigita sa omea." Eo, e mana rago, me tau moa pipi sui na omea kara dou vanigita. "Igita e tau moa vali vanigita sa omea," eo, me tau moa pipi na omea ara dona kara sangagita. ²⁴ Ke laka ke kesa na laveana na omea ke dou vanisegenia moa aia. Ke lavea moa na omea ke dou vanigira na tinoni tavosi.

²⁵ Igamu, e tau gini seko vanigamu na gania na mutsa ara tsabiria tana maketi. Ma kamu laka moa na padaruka ma na veisuana laka ti na mutsa ara tsabiria tana ara gini kodoputsa vanigira na tidao se tagara.

²⁶ Rongona ara marenogoa tana Mamare Tabu na tsaqina goko vaga iani: "Na barangengo ma na vangana sui lakalaka i laona nina tamani nogo na Taovia."

²⁷ Ti vaga kesa tinoni e tau tutunina a Iesu Kristo, maia e tuu me soago ko ba sanga na mutsa koluana, migoe o padangaoa na baa, me dou moa. Ma ti ko baa, mo ko gania nagua moa ara moloa tana bela, mo ko laka goto na padaruka ma na veisuana laka ti na omea ara moloa i tana ara gini kodoputsa vanigira na tidao se tagara. ²⁸ Me ti vaga ke kesa ke tsarivanigo: "Goena, na mutsa iani ara savorinogoa vanigira na tidao." Mi tana igoe ko laka moa na gania na mutsa ia, rongona ko tau sekoliginia nina papada aia e tsarivanigo na goko vaga ia. ²⁹ Mau tau gini goko rongona nimu papada segeni igoe, mau gini goko kalea nina vavatsangi ma nina papada aia na tinoni e gokokapusigo tana rongona na mutsa.

Sauba ngatsu ke kesa ke veisuau me ke tsaria, "Rongona gua nina papada kesa tinoni segeni ke tukapusiau na nauana na omea au pada laka e dou moa vaniau na nauana? ³⁰ ?Ma ti vaga inau au soadounogoa God matena na mutsa au gania, me matena gua kara gokokapusiau tana rongona na mutsa au soadounogoa God na matena?"

³¹ Minau au tsarivanigamu, nagua sui moa ti kamu naua, ma nagua sui moa kamu gania se kamu inuvia, kamu naugira sui tana tsonikaeana God. ³² Kamu laka na nauana kesa na omea amu dona laka sauba kamu sekoliginia na tobaqira na tinoni tavosi, atsa moa ti igira na Tsiu se na Grik, se igira na tinoni tutuni. ³³ Kamu naua vaga au naua inau: tana omea sui au naua au tovoa moa laka ke gini dou na tobaqira na tinoni sui. Au tau lavea na omea ke dou vaniau segeni moa inau. Mau lavea moa na omea ke dou vanigira na tinoni tavosi sui, rongona kara tsauliginia na mauri saliu.

11 Igamu kamu reinunu i koniqu, vaga nogo inau au reinunu i konina a Iesu Kristo.

Kalina Ti Kamu Tuu na Lotusai Miani Kamu Nauvaganana

² Au tsonikaegamu rongona amu pada sailaginiau, mamu muridougira na sasaga na lotu vaga nogo au sasaniginigamu. ³ Au ngaoa kamu padagadovidoua igamu, laka a Iesu Kristo e taovia vanigira pipi sui na mane, ma na mane e taovia vania na tauna, ma God e taovia vania a Iesu Kristo. ⁴ Aia nogo na rongona ti kalina kesa na mane ke tuu na nonginongi, se na gini turupatuna na gokona God vanigira na tinoni tana lotusai, me totu moa na polo na tsavu lovana i konina, na mane vaga ia e paluvangamana a Iesu Kristo. ⁵ Me ti kalina kesa na daki ke tuu na nonginongi, se na gini turupatuna na gokona God vanigira na tinoni tana lotusai, me tau totu i konina na polo na tsavu lovana, maia e paluvangamana na savana, vaga moa ti aia e tsarakoakooa na lovana. ⁶ Me ti kesa na daki ke sove na tsavuana na lovana, me dou baa ti kara putsia moa na ivuna. Ma na rongona na omea na paluvangamana na daki na tsarakoakoana na lovana se na putsiana na ivuna, ma nina aqo na daki ke tsavua na lovana. ⁷ Ma na mane aia e tau kilia ke tsavua na lovana, rongona God nogo e aqosiginia na mane tana nununa segeni nogo aia, me gini dou i matana. Ma na daki, aia gana inilau na mane. ⁸ Rongona na kesanina na mane e tau botsamai tana daki, ma na kesanina na daki God e aqosiginia na qaqarona na mane. ⁹ God e tau aqosia na mane rongona na daki, maia e aqosia na daki rongona na mane. ¹⁰ Aia nogoria na rongona, ma na rongoqira goto na angelo, ti na daki ke tsavu polona na lovana, papadana na mane e ida vania. ¹¹ Mi tana nida mauripata koluana na Taovia igita, na daki e utu ke mauri lee tania na mane, ma na mane e utu ke mauri lee tania na daki. ¹² Atsa vaga ti na kesanina na daki e talumai tana kesanina na mane, me tuu tana me mai, ma na mane sui ara botsa tana daki; migira na omea sui ara talumai sui moa i konina God.

¹³ Igamu segenimui nogo kamu pede ti e ulagana se tagara ti vaga na daki ke nonginongi vania God me ke

tau tsavu polona na lovana. ¹⁴ Eo, amu dona segenimui nogo i tobamui, laka na molo ivuna katsi na mane, e gini molovangamana; ma na molo ivuna katsi na daki, e rereidou rago vania. ¹⁵ Ma na ivuna katsi na daki e ngiti tsatsavuna. ¹⁶ Me ti vaga kesa ke ngaoa ke gini vaitutu matena na omea vaga ia, me kesa moa na omea au dona kau tsarivanja: laka e tagara goto kesa na sasaga segeni igami se igira sui goto na saikolu na tinoni tutuni, ami lavu na nauana tana tagu na lotusai.

Na Totosasaga Vaniaqira Ara Mutsa Vailaugi Kalina Ara Saikolu Tana Rongona na Mutsa Tabu

¹⁷ Mi tana omea inau sauba kau gini goko vanigamu kalina ia, e utu kau soadougamu. Eo, au rongomia laka kalina amu mai vania na lotusai, ma na omea seko moa amu naua tana, me tau laba sa omea dou. ¹⁸ Kau ida talu kau tsarivanigamu laka ara mai turupatuna vaniau visana laka kalina igamu amu mai sai rongona na lotu, mamu tau tobasai dou, me vaga moa ti amu tavota ruka tana alaala. Minau au tutunina laka e mana visana butona niqira goko igira ara mai tатаmanga gamui vaniau. ¹⁹ E utu nomoa ke tau laba i laomui na tobatavota, rongona i tana nogo ke gini labamaka asei gira i laomui e goto manana niqira sasaga. ²⁰ Me dou kamu dona laka kalina amu saikolu mai vaga ia, me tau vaga ti na Mutsa Tabu amu gania. ²¹ Rongona pipi kesa e gini mavi na mutsa vailaugi, mara gini tau mutsa dou visana mara gini vitoa lee kalina igira visana moa ara mutsa masu mara inubule. ²² ?Megua, laka amu tau tamani valemui i tana nogo kamu mutsa ma kamu inu? ?Se laka amu ngaoa kamu peaginia moa nina lotu God, ma kamu gini paluvangamaqira igira ara tau tamanina sa omea? ?Laka nagua amu pada kau tsarivanigamu tana rongona na omea vaga ia amu naua? ?Kau tsonikaeginigamu ngatsu? !Tagara, e utu saikesa!

Na Aqona na Mutsa Tabu Vaga A Paulo e Sasani i Konina a Iesu

²³ I konina nogo na Taovia inau au adia na sasani vaga au sasaniginigamu nogo: laka na Taovia Iesu tana bongi ara sauligia, e adia na breidi, ²⁴ me soadoua God, me ngitia me tsaria, "Iani na koniqu au sau na tugumui. Kamu naua na omea iani na mani padaginiaqu." ²⁵ Mi murina na mutsa, maia e nauvaganana goto, e adia na tseu na uaeni me tsaria, "Iani na tseu na gabuqu, na tseu na taso vaolu. Kalina kamu inuvia na tseu iani, kamu naua na mani padaginiaqu." ²⁶ Pipi kalina kamu gania na breidi iani ma kamu inuvia na tseu iani, amu gini tsarivulagia na mateana na Taovia, tsau kalina aia ke visumaitugua.

Kalina Igita a Gania na Mutsa Tabu Ma Nida Aqo Ka Kukuni Tania

²⁷ Vaga ia, me ti ke kesa ke gania na breidi iani me ke inuvia nina tseu na Taovia, me tau naua tana kukuni, maia e gini sasi vania na konina ma na gabuna na Taovia. ²⁸ Nina aqo pipi tinoni ke ida talu ke vilekea nina papada, mi muri ti ke gania na breidi me ke inu tana tseu. ²⁹ Me ti ke tau reigadovitalua na konina na Taovia kalina aia e gania na breidi me inu tana tseu, maia e alomai segenia gana kede kalina aia e gania me inuvia. ³⁰ Aia nogoria na rongona te ara danga vidamui ara maluku mara lobogu, mara mate goto visana.

³¹ Me ti vaga igita ka vilekedou talua nida sasaga, me sauba e utu ke gadovigita na pedena God. ³² Mi kalina na Taovia e kedegita, e nauvaganana rongona ke gini tagaovi gotosiginigita, ti ke gini tau gadovigita na kede loki baa kolugira na tinoni tavosi tana barangengo.

³³ Eo, migamu na tasiq, kalina ti kamu saikolu mate na na giana na Mutsa Tabu na Taovia, me dou ti kamu vaipitugi rago. ³⁴ Me ti vaga ke kesa ke vatsangia na vitoa, ma nina aqo ke mutsa ida talu i valena nogo, rongona ke gini tau gadovigamu nina kede God kalina amu sai kolu.

Migira na omea tavosi amu gini mamare mateqira vaniau, sauba kau gotosigira vanigamu kalina kau ba laba i konimui.

Na Vangalaka Ara Talumai Konina na Tarunga Tabu

12 Kalina ia, kau gokogini vanigamu tana rongoqira na vangailaka ara talumai i konina na Tarunga Tabu. Eo, tasiq gamu, au ngaoa nomoa laka kamu donadougina na manana tana rongoqira na vangalaka girani. ² Amu dona nogo laka kalina igamu amu muria moa na sasaga ponotoba i votangana, ma na tidao lee ara tagaovigamu, mara raqa sasiligamu tana samasama vaniaqira. ³ Au ngaoa kamu donadoua laka e tau tangomana vania kesa aia nina Tarunga Tabu God e tagaovinogoa, ke tuu me ke vealagina a Iesu. Me tagara goto ke kesa ke tangomana na katevulgiana laka "A Iesu e Taovia" ti vaga na Tarunga Tabu ke tau matalia aia.

⁴ Ara lelevoga na vatana na vangalaka tarunga, me kesa lelee moa na Tarunga Tabu e saugira. ⁵ Mara lelevoga goto na sautuna na gini aqo vaniana na Taovia, me kesa moa na Taovia igita a aqo vania. ⁶ Mara lelevoga na vatana na sasaga gana na aqo vaniaqira na tinoni tavosi, me kesa moa na God e sauba vania pipi tinoni na sasaga ke gini aqo vaga e ulagana aia. ⁷ Nina vangailaka na Tarunga Tabu ara labavulagi tatavosia i laona pipi tinoni, rongona ke sangaginigira na tinoni sui. ⁸ Na Tarunga Tabu e dona ke saubania kesa tinoni na sasaga gana na goko sasaga tana sau

turupatu. Ma na Tarunga Tabu goto e saubania kesa tinoni segeni na sasaga gana na gokomaka tana omea e kalea na lotu. ⁹ Me kesa moa atsa na Tarunga Tabu e saubania kesa tinoni na vangalaka na tutuni, me vanigotoa kesa tinoni segeni e sauba na susuliga gana na gini maurisi tinoni. ¹⁰ Na Tarunga Tabu nogo e saubania kesa tinoni na susuligana gana na gini aqosi valatsatsa. Me vanigotoa kesa segeni, na vangalaka gana na gini turupatuna na gokona God. Me vania kesa tavosi goto, e tusua na sasaga gana na reigadoviginaqira na vangalaka ara talumai manana i konina na Tarunga Tabu, migira goto ara tau talumai i konina aia. Me vanigotoa kesa tinoni segeni, e sauba na vangalaka na tavongani dona na gini goko na goko e tau nogo sasania, me vania kesa tinoni tavosi, ke dona goto na nusirongona na goko vaga ia. ¹¹ Me kesa moa na Tarunga Tabu e naugira sui na omea girani. Aia nogo e pedea, me sautavosia nina vangalaka vania pipi tinoni.

Na Konina Tinoni e Tamanina Danga na Turina

¹² Na konina tinoni e tamanina danga na turina. Me atsa moa ti ara danga na turina vaga ia, me kesa moa nomoa na konina. Ma na konina a Iesu Kristo e atsa vaga goto. ¹³ Migita sui a atsa vaga goto: na Tsiu ma na tinoni Grik, na tseka ma na tinoni tau tseka, igita sui a lesovitabu i laona kesa moa na konina a Iesu Kristo ginia kesa atsa na Tarunga Tabu. God e tusua vanigita sui kesa moa atsa na Tarunga Tabu.

¹⁴ Na konina tinoni e tau kesa moa na turina e tamanina, mara danga na turina. ¹⁵ Ti ke goko na tua me ke tsaria, "Rongona inau tau na lima, te au gini tau na turina manana na konina." Me atsa moa ti ke tsarivaganana ia, maia na turina manana nomoa na konina. ¹⁶ Ti ke goko na kuli me ke tsaria, "Rongona inau tau na mata, te au gini tau na turina manana na konina." Me atsa moa ti ke tsarivaganana ia, maia na turina manana nomoa na konina. ¹⁷ ?Ti vaga na konina na mata popono moa, ma nagua ke gini rorongogo? ?Me ti vaga na kuli popono moa na konina, ma nagua ke gini sisigini?

¹⁸ God nogo e molosaigira pipi na turina tatasa tana konina tinoni, gana kara naua na aqo vaga aia e pedenogoa vanigira. ¹⁹ !Me ti ke totu kesa lelee moa na turina, me utu ke vaga na rereina na konina manana na tinoni! ²⁰ Mara danga nomoa na turina tana kesa moa na konina tinoni.

²¹ Vaga ia, ma na mata e utu ke tsarivanja na lima, "Au tau kilia kau gini aqo igoe!" Me utu goto na lova ke tsarivanikaira na tua, "Au tau kilia kau gini aqo kagamu!" ²² !Tagara, e tau vaga! E mana, visana turina tana konina tinoni ara rerei vaga ti ara maluku lee, migira nogo ara tamani rongona loki baa. ²³ Migira na turina na konida igita a tau padaloki sagataa, migira

tsotsodo nogo igita aragogira dou baa. Migira na turina na konida ara tau rerei dou, migita a dona ka tsavupoiginigira na polo dou baa. ²⁴ Me tau kilia ka tsavupoigira na turina na konida ara rereidou. God segenina nogo e molosaigira pipi na turina na konina tinoni tana sasaqira tatasa, me nauvaganana rongona na tinoni kara gini kukuni loki baa ma kara aragogira dou baa na turina na koniqira ara tau rereidou. ²⁵ Vaga ia, mara tau vairesavigi igira pipi turina na konina tinoni. Igira sui moa ara vaipadagi mara vaisangagi. ²⁶ Ti kesa turina na konina tinoni ke rota, migira na turina tavosi sui tana konina ara rota kolugotoa. Ti kara tsonikaea kesa turina, migira sui na turina tavosi ara mage patakolua.

²⁷ Eo, igamu sui kolu, amu vaga na konina a Iesu Kristo, me pipi gamu tatasa na turina na konina aia. ²⁸ Mi laona na saikolu na tinoni tutuni, aia God e molovania pipi tinoni kesa na sasana segeni: ara ida igira na apostolo, mara tsari igira na propete, mara tsari igira na tarai; mi muri igira ara aqosi valatsatsa; mara tsari goto igira ara tamanina na susuliga gana na maurisi tinoni lobogu ma na sangaqira na tinoni tavosi, migira ara tagao tana aqosai, migira ara dona na tavongani gini goko na vatana na goko ara tau nogo sasaniana. ²⁹ Me tau igira sui ara apostolo, se ara propete, se ara tarai. Tau igira sui ara tamanina na susuliga na aqosi valatsatsa, ³⁰ se na maurisi tinoni lobogu, se na gini goko na vatana na goko ara tau nogo sasaniana, se na nusirongona na goko vaga ia. ³¹ Migamu, kamu kalavatavia moa nimui papada tana vatana na vangalaka ara tamani rongona loki baa.

Na Galuve e Tamani Rongona Putsikae Baa

Mi kalina ia, au ngaoo kau sauvulagia vanigamu kesa na omea e tamani rongona loki goto baa.

13 Atsa moa ti vaga inau kau dona na gini goko niqira goko na tinoni sui, ma niqira goko goto na angelo, ma ti kau tau lelee dona na galuve tinoni, ma niqira goko e tatangi lee, vaga saikesa moa na tatangina na kuku se na tavuli. ² Ti vaga kau tamanina na vangalaka na gini goko na gokona God; ma kau donaginigira na omea levo sui, ma kau dona na padagadoviaqira na omea popoi sui; ma kau tamanina na tutuni ke tugua kau goko vanigira na vungavunga ma kara ratsuligi, ma ti kau tau tamanina na galuve, mi tana inau au tagara lee saikesa. ³ Atsa moa ti kau tuvarigira niqira omea sui vanigira ara tau tamanina sa omea, ma kau saugotoa na koniqu kara kodoa tana lake, me ti ke tau totu na galuve i tobaqu, mara puala lee sui pipi niqira aqo au naua.

⁴ Na galuve e dona na berengiti ma na tobalaka. Na galuve e tau dona na masugu, se na tsonikae segenina, se na kaekae. ⁵ Na galuve e tau peagira na tinoni

tavosi, me tau matapuku, me tau korekorega. Na galuve e tau padadatoa na omea seko ara nauvania na tinoni. ⁶ Na galuve e tau gini mage tana omea e seko, me gini mage moa tana omea e mana. ⁷ Na galuve e totu kalavata me kakaisia i tobada na tutuni ma na amesi, me dona na berengiti tana omea sui.

⁸ Na galuve e totu saviliu, me voo ke sui. Ara totu rago igira ara gini turupatuna na gokona God, me sauba moa ke sui niqira aqo. Ara totu rago na vangalaka gana na tavongani dona na gini goko na goko e tau nogo sasaniana, me sauba moa kara nanga lee. E totu goto na vangalaka gana na dona levo na omea, maia goto sauba ke sui lee. ⁹ Rongona igira na omea igita donaginigira, na turina lee moa gira, ma nida dona na gini turupatuna na gokona God e tau goto tovu, na turina lee goto moa ia. ¹⁰ Mi kalina moa ke labamai na poponona na omea, mi tana igira sui lakalaka na turina lee sauba kara nangaligi lee.

¹¹ Kalina au baka mau goko mala baka, mau papada mala baka, mau sasaga mala baka. Mi kalina eni au tinoni loki nogo, mau mololenogoa na aqo mala baka. ¹² Ma na omea igita a reia kalina eni e tau maka. E vaga moa ti kalina na tinoni e gini moro na tironunu pasapasa lee. Me sauba kesa dani igita ka reilakana ginia na matada segeni. Ma na omea au donaginiana kalina eni, aia na turina moa ia. Me sauba kesa dani inau kau donaginiana na omea popono, vaga nogo God aia e donaginiana popono.

¹³ Mara tu tolu na omea ara tu totu kalavata: na tutuni, ma na amesi, ma na galuve. Maia moa na galuve e loki putsikae baa.

Visana Goto na Goko Tana Rongoqira Nina Vangalaka na Tarunga Tabu

14 Na galuve moa kamu ngoingoiragi matena. Ma kamu padalokiigira goto na vangalaka ara talumai konina na Tarunga Tabu, me putsikae baa na vangalaka gana na gini turupatu vulagiana na gokona God. ² Na tinoni e tavongani dona na gini goko na goko e tau nogo sasaniana, aia e goko vania moa God, me tau goko vanigira na tinoni tavosi, rongona e tagara ke kesa ke dona na rongomi gadoviana na goko aia e tsaria. Aia e gini goko tana susuligana na Tarunga Tabu na manana God e poia vanigira na tinoni. ³ Maia na tinoni e turupatu vulagia na gokona God, aia e goko vanigira na tinoni me sangaginigira, me kakaisigira me veregira. ⁴ Maia na tinoni e gini goko na goko e tavongani dona, e kakaisi segenina moa aia. Maia na tinoni e turupatu vulagia na gokona God, aia e kakaisiginiana niqira tutuni igira sui na tinoni tana saikolu.

⁵ Au ngaoragoa laka igamu sui kamu dona na gini goko na vatana na goko amu tau nogo sasaniana; eo,

mau ngao sosongolia baa ti kamu tamanina na vangalaka gana na gini turupatu vulagiana na gokona God. Rongona na tinoni e turupatu vulagia na gokona God, aia e tamani rongona loki baa liusia na tinoni e gini goko na vatana na goko e tavongani dona moa, ti vaga ke tau totu kesa ke dona na nusiana na rongona na goko e tsaria, gana ke sangaginigira na tinoni sui tana saikolu. ⁶ ?Mi kalina kau laba i konimui igamu na tasiq, me ti vaga inau kau gini goko vanigamu tana vatana na goko amu tau rongomigadovia, me laka kau sangaginigamu kesa tana omea? Tagara saikesa kau tau sangaginigamu ti vaga kau tau tsarimakalia vanigamu na omea God e katevulagigira vaniau, se kau tau votagokona dou vanigamu visana na omea au dona, se na goko e talumai konina God, se visana goto na vatana na sasani.

⁷ Kamu padagira na omea tatangi gana na gavai, vanga na riga ma na tuqulu. ?Asei sauba ke tangomana na rongomigadoviana na leleuna na riga ma na tuqulu kalina e tau tangi maka na ileilena? ⁸ ?Me ti kesa na mane ke taia na kuku gana na soaginiaqira na malagai, ma na kuku ke tau tangi maka, ma na malagai gua sauba ke aligiri na adiana gana sagore na vailabu kalina e vaga? ⁹ ?Me vaga goto igamu, ti amu goko vanigira na tinoni tana vatana na goko ara tau rongomigadovia, masei ke donaginia na omea amu tsaria? !Nimui goko e vaga na goko lovolovo lee moa! ¹⁰ Ara danga sosongo na vatana na goko tana barangengo. Me tau mamanga sa goko ke tau tamani rongona vanigira ara dona na rongomigadoviana. ¹¹ Me ti vaga inau au tau rongomidaovia na goko ni verana kesa tinoni kalina aia e gini goko vaniau, minau e utu kau dona na omea e tsarivaniau, maia goto e utu ke dona na omea inau au tsarivanja. ¹² Igamu amu kili sosongolia laka kamu tamanigira nina vangailaka na Tarunga Tabu. E dou, ma nimui aqo nomoa kamu kili sosongoligira baa na vatana na vangalaka ara dona kara sangagamu na vaikakaisigi tana nimui tutuni.

¹³ Na tinoni e gini goko na vatana na goko e tau nogo sasania, nina aqo ke nongia God ke sauvanigotoa na vangailaka na nusiana na rongona na goko e tsaria. ¹⁴ Rongona kalina au nongiinongi tana goko au tau sasania, ma na tidaoqu moa e nonginongi, ma na tobaqu e tau sangaa. ¹⁵ ?Ma nagua moa kau naua? E dou kau nonginongi tana tidaoqu, me dou goto kau nonginongi tana tobaqu. Kau linge tana tidaoqu, ma kau linge goto tana tobaqu. ¹⁶ ?Kalina kamu tuu na soadouana God tana tidaomui moa, me ke koegua gira na tinoni tavosi ara totu kolugamu tana, ti kara tsaria "e goto me ulagana" nimui nonginongi na soadouana God, ti vaga kara tau rongomigadovia na omea amu tsaria? ¹⁷ Vaga ia, me atsa moa ti ke dou sosongo nimui nonginongi na soadouana God, mamu tau lelee sangaginigira na tinoni tavosi.

¹⁸ Au soadoua God rongona inau au donadou liusigamu sui igamu, na gini goko na vatana na goko au tau nogo sasania. ¹⁹ Mi tana tagu na lotusai, au padangaoa baa kau tsonia ke tsege lelee moa na tsaqina goko sasaga, migira na tinoni kara rongomi gadovigira sui, liusia baa ti kau tsonia na toga ma na toga na tsaqina goko, me ke tau rongomigadovigira ke kesa.

²⁰ Igamu na tasiq, kamu laka na papada mala baka tana omea iani. Tana omea e kalea na sasi, eo, kamu maurimale mala baka rago, ma kamu tinoni ganoga tana nimui papada. ²¹ Tana Mamare Tabu ara marea na goko vaga iani:

"E tsaria na Taovia,

Tana mangaqira na tinoni na tavosi goko, inau sauba kau molo baa niq, goko vanigira niq tinoni.

Me atsa moa, migira sauba e utu goto kara rongomangaqu."

²² Vaga ia, ma na vangalaka gana na gini goko na vatana na goko amu tau nogo sasania, aia e lia mala papadana na susuligana God vanigira ara tau tutunina a Iesu Kristo, me tau vanigira igira ara tutunina nogo. Ma na vangalaka na gini turupatu vulagiana na gokona God, aia e lia mala papadana na susuligana God vanigira ara tutunina nogo, me tau vanigira igira ara tau vati tutunina.

²³ ?Me ti kalina igamu sui na tinoni tutuni kamu saikolu, me pipi gamu sui kamu tuturiga na gini goko na goko ara tau dona na rongomigadoviana na tinoni sui, me ti vaga kara sagemai visana na tinoni lee, se na tinoni ara tau tutunina, me laka sauba kara tau tsaria amu bulee sui igamu? ²⁴ Me ti igamu sui amu gini turupatu vulagia na gokona God, me ke sagemai kesa na tinoni e tau tutunina se kesa na tinoni lee, me sauba aia ke gini reigadovi segenina laka aia e tinoni sasi tana rongona nogo na goko e rongomia i konimui. Nimui goko igamu sauba ke lia mala pede vania, ²⁵ ma nina papada sui ara totu popoi i tobana, sauba kara laba vulagia i malena. Mi tana ti aia ke taotsuporu, me ke samasama vania God me ke tsaria, "!God e totu kolugamu manana ieni!"

Visana na Parovata Ti Ke Gini Goto na Aqona na Lotu

²⁶ Tasiq gamu, iani e vaga niq papada inau. Kalina kamu saikolu rongona na lotu, ke kesa ke linge, me ke kesa segeni ke tusu sasani, me ke kesa segeni goto ke gini turupatu na goko e talumai konina God, me ke kesa segeni ke gini goko na vatana na goko e tavongani dona na gini goko, me ke kesa segeni goto ke nusirongona na goko vaga ia. Ma na omea sui vaga gira amu naua, kamu reia kamu naua moa tana gini vaisangagi na kakaisiginiana na saikolu na tinoni tutuni. ²⁷ Me ti vaga ke visana kara ngaoa na gini goko na

vatana na goko ara tau nogo sasania, e dou kara ka ruka se kara tu tolu moa kara tu gogoko vaga ia. Kesa ke tuu me ke goko, mi muri ti kesa segeni ke goko, ma nina aqo ke kesa segeni goto ke nusirongona na omea ara gini goko igira. ²⁸ Me ti ke tau totu tana kesa ke dona na nusirongona, mi tana aia e gini goko na goko e tau nogo sasania nina aqo ke mui lee dodo moa, me ke goko mui vanisegenia moa me vania God. ²⁹ Ruka se tolu moa igira God e sauvanigira nina goko, e dou ti kara goko, migira na tinoni tavosi kara vilekea na omea ara tsaria. ³⁰ Me ti vaga kesa e sanga totu tana ke tavongani rongomia kesa na goko e talumai konina God, mi tana ti aia e tuu me gogoko moa ke mui talu. ³¹ Igamu sui amu tamanina na vangalaka na gini goko na gokona God, e dou ti kamu naua vaga iani. Ke kesa moa ke tuu me ke goko, mi muri ti ke tuu ke kesa segeni me ke goko. Me vaganana ia, ti igamu sui sauba kamu vaisasanigi, ma kamu vaikakaisigi tana nimui tutuni. ³² Na tinoni e tamanina na vangalaka gana na turupatu vulagiana na gokona God, aia segenina nogo e dona ke ngisa e dou ke goko, me ke ngisa e dou ke mui. ³³ Rongona nida God e tau na Taovia na galaleleo. Aia na Taovia na goto ma na rago.

I laona pipi niqira saikolu na lotu nina tinoni God, ³⁴ igira na daki kara totu mui dodo. E vali vanigira kara goko. E vaga nogo ara marea tana niqira Ketsa na Tsiu, na daki kara laka goto na lia na ida. ³⁵ Ti vaga kara ngaoa na tsodovulagiana na rongona visana na omea, ma niqira aqo kara veisua na savaqira i valeqira nogo. Rongona e paluvangamana na daki ti ke goko i laona niqira saikolu na tinoni tutuni.

³⁶ ?Egua, laka i konimui nogo igamu na Korint e ida na laba nina goko God? ?Se laka igamu segeni lelee moa amu rongomia? ³⁷ Ti ke kesa ke pada laka aia nogo nina mane adigoko God, se ke tamaninogoa kesa na vangalaka e talumai i konina na Tarunga Tabu, na tinoni vaga ia sauba ke dona nogo e utu ke tagara, laka na omea inau au gini mamare vanigamu, aia nogoria na ketsa e talumai manana konina na Taovia. ³⁸ Me ti vaga aia ke tau goto gini boe na omea au tsaria inau, migamu goto kamu laka na boeginiana na omea e tsaria aia.

³⁹ Me vaga ia, igamu na tasiq, e dou kamu padalokia manana na vangalaka na gini turupatu vulagiana na gokona God, ma kamu laka moa na tongo vaniaqira na goko igira ara dona na gini goko na vatana na goko ara tau nogo sasania. ⁴⁰ Kamu reitutugua moa ke vano dou pipi sui na omea, me ke rago me ke goto dou nimui sai.

A Iesu Kristo e Maurivisu Tania na Mate

15 Mi kalina ia, inau au ngaoa kau adikaetugua vanigamu na Turupatu Dou vaga au gini turu-

patuna vanigamu nogo, maia igamu amu tabedounogoa, mi konina nogo aia e vataragi me gini tukakai nimui tutuni. ² Ma na Turupatu Dou ia, sauba ke maurisigamu moa ti vaga igamu kamu totu kalavata i konina. Me ti ke tagara, ma nimui tutuni e puala lee.

³ Au savulagini baa vanigamu na omea au adinogoa konina na Taovia, maia nogo na omea e tamani rongona putsikae baa: laka a Iesu Kristo e mate tuguqira nida sasi, vaga nogo ara marea tana Mamare Tabu; ⁴ me laka ara qilua, me tsoko na bongi tolu maia e maurivisutugua tania na mate, vaga ara maregotoa tana Mamare Tabu; ⁵ me labavulagi vania a Petero, mi muri me vanigira sui na sangavulu ruka na apostolo. ⁶ Mi muri, maia e laba goto vanigira ara liusia tsege sangatugana duli kesa moa tana dani, ma na dangana vidaqira ara mamauri moa tsau mai i dani eni, mara visana ara mate nogo. ⁷ Mi muri, me laba vanigotoa a Iakobo, mi muri baa, me laba vanigira igira sui gana duli.

⁸ Mi tana susuina tsotsodo, me laba vaniau goto inau, atsa moa ti inau au vaga na baka e vasubutoa tinana na lia na apostolo. ⁹ Rongona inau nogo kesa, au palatsuna saikesa i laoqira na apostolo, me tau goto tuguau kara soaginiau na apostolo, rongona au rotasigira sosongo nina tinoni tutuni na Taovia tana idana. ¹⁰ Me rongona moa God nogo e vangalaka vaniau, te au gini lia vaga ia inau. Ma na vangalaka God e tusuvaniau e tau puala lee i koniqu. Au gini aqo kakai liusigira sui na apostolo tavosi, me tau moa tana susuligaqu segeni inau au naua na omea vaga ia, ma nina vangalaka moa God e aqo kolua. ¹¹ Vaga ia, me atsa moa ti na goko e talu i koniqu inau, se e talu i koniqira na apostolo tavosi, miani nogo na omea igami sui ami gini turupatuna, miani nogoria na omea igamu amu tutunina.

Migita Sauba Ka Maurivisu Goto Tania na Mate

¹² ?Me ti igami ami turupatuna vanigamu nogo laka a Iesu Kristo e maurivisu nogo tania na mate, megua goto ti visana vidamui amu tsaria laka igira ara mate nogo e utu kara maurivisutugua? ¹³ Me ti ke mana na goko vaga ia, me ke manana goto laka a Iesu Kristo e tau maurivisu tania na mate. ¹⁴ Me ti vaga a Iesu Kristo e tau maurivisutugua tania na mate, mi tana igami ami tau tamanina kesa na rongona kami gini turupatuna, me tagara goto sa rongona vanigamu igamu kamu gini tutunina. ¹⁵ Eo, me vaga moa ti igami ami gini pero moa tana rongona God kalina igami ami tsaria laka aia nogo God e maurivisua a Iesu Kristo tania na mate. Me ti vaga e manana laka na mate ara tau maurivisu, me manana goto laka God e tau goto maurivisua a Iesu Kristo. ¹⁶ Matena ti vaga e utu kara maurivisu igira ara mate, ma Iesu Kristo goto e utu ke maurivisu. ¹⁷ Me ti vaga a Iesu Kristo e tau maurivisutugua,

mi tana igamu nimui tutuni e puala lee, mamu totu seko lee moa i laona nimui sasi. ¹⁸ Me ti e mana laka e vaga ia, migira sui ara tutunina a Iesu Kristo mara mate nogo, ara nanga lee sui moa igira. ¹⁹ Ti vaga nida tutuni tana rongona a Iesu Kristo agana moa na mauri ni dani eni me ke tagara goto i muri, migita a livu-galurveda liusigira na tinoni sui tavosi i barangengo.

²⁰ Maia God e maurisivisu mananaa nomoa a Iesu tania na mate, maia nogo na papadana manana laka igira ara mate nogo sauba kesa dani kara maurivisu goto igira. ²¹ Rongona na mate, aia na vuana nogo nina sasaga kesa na mane, me vaga goto na maurivisu-tuguana tania na mate, aia na vuana nina aqo kesa na mane. ²² Vaga nogo pipi sui na tinoni sauba kara mate rongona ara adia na puku konina a Adam, vaga goto igira sui sauba God ke maurisivisugira tania na mate rongona ara mauripata kolua a Iesu Kristo. ²³ Migira sui sauba kara maurivisu tana niqira tagu segeni nogo: a Iesu Kristo aia e idagana nogo na maurivisu. Mi kalina aia ke visumai, me sauba kara maurivisu goto igira aia e tamanigira. ²⁴ Mi muri moa ti ke labamai na susuina na dani: i tana a Iesu Kristo sauba ke tsogori pukaligira na tidao sui, na tangirongo ma na susuliga sui, me ke sauvisua nina tamani vania God Tamana. ²⁵ Rongona a Iesu Kristo nogo nina aqo ke tagao kalavata, poi ke tsau kalina God ke labu pukaligira sui gana gala, me ke livugira i limana aia. ²⁶ Ma na susuina na gala ke labu pukalia me ke sui, aia nogo na mate. ²⁷ Rongona ara marea tana Mamare Tabu laka "God e livugira na omea sui i limana aia." Mi tana tsaqina goko vaga iani: "na omea sui", e totu maka rago nomoa laka e tau goko kalea God Tamana, rongona God Tamana aia segenina nogo e molo vataraginigira na omea sui i limana a Iesu Kristo. ²⁸ Mi kalina kara totu nogo na omea sui i limana a Iesu Kristo, me sauba aia segenina nogo na Dalena God ke molo segenina i vavana nina tagao God Tamana, aia e livugira nogo na omea sui i limana. Mi tana, ti God nogo sauba ke tagaovi kalavatavigira na omea sui lakalaka.

²⁹ ?Me ke gua tana rongoqira igira ara adilesovitabu tuguqira na tinoni ara mate nogo? ?Me laka nagua ara amesia ke laba vanigira? ?Ti e mana vaga ara tsaria visana, laka igira ara mate e utu goto kara maurivisu tania na mate, me matena gua ara adilesovitabu tuguqira na tinoni ara mate nogo? ³⁰ ?Migami, na rongona gua goto te ami tami segenimami na totu i laona na mate pipi dani? ³¹ !Eo tasiq, inau au totu manana tana mate pipi dani! Au tsaria na omea iani vanigamu, rongona au padaloki sosongoligamu tana nida mauripata koluana a Iesu Kristo nida Taovia. ³² ?Ti vaga au gini rota na vailabugi koluaqira na "pai atsi" ieni i Epesus rongona moa ti ke gini tangi na soaqu, ma nagua na peluna vaniau? Me ti vaga igira ara mate nogo e utu kara maurivisutugua, me dou moa ti ka

tsaria na goko vaga ara tsarinogoa visana: "Ida ma ka mutsa ma ka inu, rongona ke dani nogo sauba ka mate."

³³ Kamu laka na tami kara peroigamu lee ke visana. "Na dulikoluaqira na tinoni seko e gini raqa sasiligira na tinoni dou." ³⁴ Kamu sasaga, ma kamu mololegira nimui sautu sasi. Au tsarimakali vanigamu gamui tsatsaa rongona kamu gini vangamaa: eo, visana i laomui amu tau vati donaginia moa God.

Na Rereina na Konina Tinoni Kalina Ke Maurivisu

³⁵ Sauba ngatsu ke kesa ke veisua vaga: "?E koegua vaga na konina tinoni mate ti ke maurivisutugua? ?Na vatana koegua na konina tinoni sauba kara tamani-na?" ³⁶ !O bule igoe! Ko reia, kalina ko tsuka na piuna sa omea tana kao, sauba e utu ke kutsu me ke mauri ti ke tau mate talu. ³⁷ Ma na omea igoe o tsukaa, aia na vatuna lee moa na omea vaga na uiti se nagua moa o tsukaa, me tau na vuana popono igoe o tsukaa. ³⁸ Ma God nogo e tusuvania na piuna na vatana na konina vaga aia e kilia ke tamanina. E tusuvania pipi na piuna na konina segeni nogo. ³⁹ Me tau atsa na lakaqira pipi na omea mamauri sui: na tinoni ara tamanina kesa vatana na lakaqira, ma na omea ara vavano tana kao e kesa segeni; migira na manu e kesa segeni, migira na tsetse e kesa segeni.

⁴⁰ Mara totu goto na omea susuliga i gotu ma na omea i lao eni. Na rereidouna na omea ni gotu e kesa segeni tania na rereidouna na omea ni lao. ⁴¹ Na aso e tamanina na rereidouna segeni. Ma na vula e kesa segeni na rereidouna. Migira na veitugu e kesa segeni na rereidouqira. Mi laoqira na veitugu e tavosi na vatana na rereidouqira. ⁴² Iani nogo sauba ke vaga kalina kara maurivisu igira ara mate. Kalina ara qilua na konina tinoni, aia e mate; mi kalina ke maurivisutugua, me sauba ke voo na mate. ⁴³ Kalina ara qilua, e rereiseko me maluku lee. Mi kalina God ke maurivisutugua, me sauba ke rereidou sosongo me ke susuliga. ⁴⁴ Kalina e totu tana qilu, aia e konina lee moa na tinoni; mi kalina God ke maurivisutugua, me sauba ke lia na konina tarunga. E totu rago na konina lee na tinoni, me kilia ke totu goto na konina tarunga.

⁴⁵ Rongona ara marenogoa tana Mamare Tabu laka, "A Adam aia na kesanina mane, God nogo e aqosia te e mauri." Maia na susuina Adam, aia nogo a Iesu Kristo, maia nogo na Tarunga e tusumauri. ⁴⁶ E tau idatalu ke laba na konina tarunga, tagara, e ida laba na konina lee na tinoni, mi muri moa ti e laba na konina tarunga. ⁴⁷ Na kesanina Adam God e aqosiginia na kao, me talu tana kao; ma na rukanina Adam e talumai i gotu. ⁴⁸ Iigira e tamanigira na lao eni, ara vaga nogo a Adam aia e talu tana kao. Migira e tamanigira na vera ni gotu, igira ara vaga nogo a Iesu Kristo, aia e talumai i gotu.

⁴⁹ Me vaga nogo igita kalina eni, igita na nununa na tinoni aia God e aqosiginia na kao, me sauba i muri ti ka vaga na nununa aia e talumai i gotu.

⁵⁰ Miani nogo e vaga niq u papada, gamu na tasiq u: na lakana ma na gabuna lee na tinoni, e utu ke sanga na tamanipata tana Verana God. Na vatana na mauri e dona na mate, e utu ke tamanina na vatana na mauri e voo na mate.

⁵¹⁻⁵² Kamu rorongou dou igamu. Iani saikesa nogo na manana God e poia i sau vanigira na tinoni: laka sauba ka tau moa vati mate sui igita, mi tana susuina tatangina na tavuli, migita sui sauba ka oli tsaku lee, vaga saikesa na kunina na matana tinoni. Rongona kalina ke tangi na tavuli, mi tana sauba kara maurivisitugua igira ara mate, me utu goto kara mate tugua. Migita sui a mauri moa tana tagu ia, me sauba ka oli goto.

⁵³ Rongona na konina tinoni e dona na mate e kilia ke oli, me ke lia na konina tinoni e voo na mate. ⁵⁴ Vaga ia, mi kalina ke gado na tagu tana ke laba na omea vava gira, migira na omea ara dona na mate, sauba kara oli ma kara lia na omea ara voo na mate. Mi tana ke gini manatovu na omea ara marea tana Mamare Tabu:

“!Na mate e pukaluvu sui nogo; ma na tangotugu e mana saikesa nogo gana!”

⁵⁵ “?Iava ke managamou igoe na mate?”

?Miava na susuligamu kalina eni gana na sekoli tinoni?”

⁵⁶ Na mate e adia gana susuliga na sekoli tinoni tana sasi; ma na sasi e adia gana susuliga tana Ketsa. ⁵⁷ !Me dou igita ka soadoua God, aia e tusuvanigita na tango mana ginia nida Taovia Iesu Kristo!

⁵⁸ Me ti ke vaga ia, migamu na taisiiqu galugaluve kamu susuliga ma kamu tukakai. Kamu aqo saviliu moa tana nimui aqo vania na Taovia, roingoina amu dona nogo laka e utu ke puala lee kesa na aqo ti kamu naua vania na Taovia.

Na Sausau Vanigira na Tinoni Lotu I Jerusalem

16 Kalina ia, inau kau votagokona dou vanigamu tana rongona na qolo sauba kamu kolua, na mani sangaginiaqira nina tinoni God tana Judea. Nimui aqo kamu nauvaganana au tsarinogoa vanigira na Kristiano tana Galatia kara naua. ² Pipi tana Sade, pipi kesa vidamui igamu nina aqo ke mololigia visana na qolo, ganatugu na dangana na qolo e tsodoa tana nina aqo, me ke mololaka doua, rongona kamu tau goto kilia na koluqolo kalina inau kau balaba i konimui. ³ Mi kalina kau laba i konimui, sauba kau tusua kesa na leta vanigira na mane igamu amu viligira nogo mamu norugira, ma kau mologira kara adivanoa nimui vangalaka i Jerusalem. ⁴ Me ti vaga e kilia nomoa laka inau kau vano, me sauba igira kara dulikoluau.

Na Omea a Paulo e Pada Laka Sauba Ke Naua

⁵ Sauba kau liu talu tana Masedonia ti kau balaba i konimui, rongona au kilia kau liu baa tana Masedonia.

⁶ E tau ngatsu utu ti sauba kau totu oka tetelo kolugamu, se ngatsu tana tagu popono na bisi, mi muri ti igamu kamu sangaau tana niq u tsigovera, iava moa tana inau kau liu baa. ⁷ Au tau ngaoa laka kau liusaviliu lee tanigamu. Au pada kau totu oka dodo tetelo kolugamu rago, ti vaga na Taovia ke tamivaniau.

⁸ Sauba kau totuvisu moa ieni i Epesus, poi ke tsau tana dani na Pentekoste. ⁹ Au tsodoa gaqu uta ieni na gini aqo tana rongona na Turupatu Dou, me tugau ti kau naua na aqo loki peluga ieni, atsa moa ti ara totu na dangana ara tovoa na tukapusiaqu.

¹⁰ Me ti vaga a Timoti ke liu baa i konimui, ma kamu reidoua laka kamu soalakaa, rongona aia e aqo vania na Taovia vaga goto inau. ¹¹ Ke laka kesa vidamui na reipeana. Nimui aqo kamu sangadoua tana nina vavano na tsigovera tana rago. Maia ke gini laba visumaitugua i koni qu, rongona inau au padapitua na visumaiana kolugira visana goto na tasida Kristiano.

¹² Eo, mi tana rongona aia na tasida a Apolos: au goko vaninogoa danga kalina rongona aia ke baa tsigovigamu kolugira na tasida Kristiano tavosi, maia e tau moa vati padangaoa. Me sauba moa ke baa kalina ke tau utu vania.

Na Susuina Nina Goko

¹³ Kamu mamata, ma kamu paroivata kamu tau tubulagi. Kamu tukaikai tana nimui tutuni. Eo, kamu malaigai ma kamu susuiliga. ¹⁴ Kamu naugira nimui aqo sui tana galuve.

¹⁵ Igamu donaginitugira nogo a Stepanas ma nina tamadale, i tugira nogo ara tu ida na sage tana lotu Kristiano tana Akaia, mara tu sau segeniqira saikesa nogo tana aqo vanigira nina tinoni God. Mau ngasugamu kakai igamu na tasiq u, ¹⁶ kamu muria na omea ara tsariivaniigamu na tinoni vaga tugira, migira sui goto ara aqopata kolutugira.

¹⁷ Au gini mage rongona ara tu mailaba i koni qu tugira a Stepanas, ma Portunatus, ma Akaikus. Ara tu mai na tugumui igamu. ¹⁸ Ara tu ragosia na tobaqu, vaga nogo ara tu ragosia na tobamui igamu. E dou kamu pada mamavasigira na tinoni vaga tugira.

¹⁹ Igira na tinoni tutuni tana butona na kao tana Asia ara tsaria laka ara pada sosongoligamu. Kaira a Akuila ma ko Prisila, kolugira sui goto na tinoni tutuni ara saikolu i laona ka valeqira, igira sui ara padagamu goto. ²⁰ Pipi sui na tasimui tana lotu ara totu kolua ieni, igira sui ara padagamu.

Migamu na Kristiano sui ni tana, kamu vaipadagi tana nimui galuve.

²¹ Mi tana limaqu segeni nogo au mareginia na goko iani: INAU A PAULO AU MAREA NA LETA IANI VANIGAMU.

²² !Asei moa ti vaga ke tau galuvea na Taovia Iesu, ma God nogo sauba ke pedea aia!

!MARANATA: Taovia ko mai!

²³ Au nongia na Taovia Iesu ke vangalaka vanigamu sui.

²⁴ Au galuvegamu sui i laona a Iesu Kristo.

2 KORINT

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Leta Iani

A Paulo e marea na leta iani i laona kesa na tagu seko ka levugaqira igira na tinoni tutuni ni Korint maia a Paulo. Visana vidaqira na tinoni loki tana lotu i tana, ara labu sosongoliginia a Paulo niqira goko. Ma Paulo e sauvulagia tana nina mamare laka e ngao sosongolia kara vairagosigitugua. Mi kalina e labavisutugua na rago i laoqira, me mage sosongo tobana a Paulo.

Tana kesianina turina nina leta, aia a Paulo e nusirongona dou vanigira matena gua ti aia e gini tosasaga kakai sosongo vanigira. Mi muri, maia e tsarivulagia laka e gini mage tobana rongona e pilodoutugua na tobaqira. Mi muri, maia e nongigira kara vangalaka tana niqira qolo vanigira na tinoni Kristiano tana Judea, igira ara tau tamanina sa omea. Mi tana susuina nina leta, a Paulo e isutugu segenina ma nina aqo i mataqira visana na tinoni ni Korint, igira ara koesegeniqira laka igira nogo ara apostolo manana, ma Paulo aia e tau na apostolo manana.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Paulo

A Paulo migira na tinoni tutuni i Korint

Na sausau vanigira na tinoni lotu tana Judea

A Paulo e isutuguna nina aqo

Na goko na vaimolo

¹ Inau a Paulo, aia God nogo e viliau mau gini lia kesa nina apostolo a Iesu Kristo, maia goto a Timoti na tasida, i kagami ami ka mamare baa vanigamu na Kristiano ni Korint, me vanigamu sui goto nina tinoni God amu totu i laona na butona na momoru ni Akaia.

² Eo, kagami ami ka nongikaira God na Tamada ma Iesu Kristo nida Taovia, kara ka vangalaka vanigamu, ma kara ka tusuvanigamu na rago.

A Paulo e Soadoua God

³ Ka soadoua God na Tamana a Iesu Kristo nida Taovia, ma na Tamada galugaluve goto igita, aia nida God e sangagita pipi tana omea dou sui. ⁴ E sangagita i laona pipi sui nida rota, me ngaoa igita goto ka sangagira na tinoni tavosi igira e gadovigira pipi vatana na rota, vaga nogo God e sangagita. ⁵ A Iesu Kristo e rota loki sosongo, migita goto a patakolua aia tana nina rota. God e sanga sosongolia a Iesu Kristo, me sanga sosongoligita goto igita i laona a Iesu Kristo. ⁶ Ti vaga igami ami rota, ma na mani sangagiamui nogo igamu kamu gini tsauliginia na mauri saliu. Me ti vaga God e sangagami igami, maia e sangagamu goto igamu, me kakaisigamu kamu gini susuliga na berengiti

na vatana na rota atsa vaga nogo e gadovigami goto igami. ⁷ Migami, ami norugamu sosongo laka amu totukakai dou nogo tana nimui tutuni. Mami dona goto laka igamu amu patakologami igami tana nimami rota; me sauba God ke veregamu, vaga e veregami nogo igami.

⁸ Tasimami igamu, ami ngaoa kamu padatugua na rota loki ara gadovigami tana butona na momoru ni Asia. Na rota ara rotasiginigami e loki sosongo, mami tau nogo pada laka kami mauri. ⁹ Ami pada saikesa nogo laka sauba kami mate manana nogo. Me gini laba na omea vaga ia, rongona ke sasangami laka kami tau norua na susuligamami segeni, ma kami norua moa na susuligana God, aia e dona ke maurisivisugira igira ara mate nogo. ¹⁰ E maurisigami kalina e varangi nogo kami mate, eo, mami norua laka sauba ke maurisigami babaa goto. ¹¹ Migamu, kamu sangagami goto tana nimui nonginongi, maia God sauba ke rongomia nimui nonginongi me ke tabugami. Migira na tinoni danga sauba kara soadoua God na matemami igami.

A Paulo e Olia Nina Papada

¹² E kesa na omea ami gini kaekae, me male saikesa i laona na tobamami laka e mana, aia nogoria laka tana nimami aqo sui, me putsi baa nimami aqo i laomui igamu, igami ami nauginia na tobagoto laka ma na goko mana, tau tana sasagamami segeni igami na tinoni lee, mi tana susuligana moa nina vangalaka God. ¹³ I kagami a Timoti ami ka mamare vanigamu tana goko maka, rongona ke tau utugana vanigamu na tsokogadoviana ma na padagadoviana na omea ami ka marea. Me atsa moa ti igamu amu tau pada-gadovidoua kalina eni, ¹⁴ mau amesia laka sauba kamu padagadovia i muri, rongona tana Dani kalina ke visumai a Iesu Kristo nida Taovia, migamu sauba kamu gini kaekae tana ka rongomami kagami, vaga goto kagami kami ka gini kaekae tana rongomui igamu.

¹⁵ Au pada mananaa laka amu noruau nogo tana omea sui girani, te au vangaraua laka kau ba tsigovigamu, ma kamu gini mage ke ruka kalina. ¹⁶ Au pada laka kau tsigovigamu kalina kau liu vano i Masedonia, mi kalina goto kau liu visumai talu i Masedonia. Mi tana ti igamu kamu sangaau na vano tana Judea. ¹⁷ ?Egua, amu pada ngatsua laka au tau tamani niqurongona dou te au oliginia niqurongona papada? ?Mi kalina au pedea kesa na omea, me laka au pada segeni niqurongona moa, ma kau tavongani tsaria "Eo, eo" me "Tagara, tagara" kesa moa kalina? ¹⁸ E mana saikesa vaga nogo God, niqurongona veke vanigamu e tau na "Eo" ma na "Tagara" kolu. ¹⁹ I tugami a Silas ma Timoti minau, ami tu gini turupatuna nogo vanigamu i votangana tana rongona a Iesu Kristo na Dalena God. Ma Iesu Kristo aia, e tau na "Eo" ma na "Tagara" kolu kesa moa kalina. Aia nina "Eo" sailagi moa God, ²⁰ rongona igira sui nina veke God ara gini mana sui tana nina "Eo" moa aia. Aia nogoria na rongona ti tana asana a Iesu Kristo igita a tsaria "Amen: Eo", ma gini tsonikaeginia God. ²¹ God segenina nogo e naua laka igami, kolugamu goto igamu, igita sui ka totukakai i laona nida mauripata koluana a Iesu Kristo. Ma God segenina goto nogo e viligita ka aqo vania. ²² Maia e mareginigita na papadana laka e tamanigita, me moloa na Tarunga Tabu ke totu i tobada, ngiti papadana na omea dou sui e vangaraua na tusumaiana vanigita i muri.

²³ !Au gini vatsa God, aia e donaginigira niqurongona papada sui! Au tau ngaoa kau molorota vanigamu, aia nogoria na rongona te au gini tau ba tsaku i konimui i Korint. ²⁴ Mau tau goto ngaoa kau raiginigamu nagua kamu tutunina. Au dona laka amu tukakai nogo tana nimui tutuni. Mau ngaoa moa kau aqopata kolugamu, rongona ke gini mage na tobamui.

2 Aia nogoria na rongona ti au gini olitugua niqurongona papada, mau tau tugua ngaoa na balaba i kon-

imui, ma kau tau molomelu vanigamu goto. ² ?Ti vaga inau kau molomelu vanigamu, masei goto ke mologame vaniau, ti igamu kamu melu sui vaga ia? ³ Aia nogo na rongona ti au gini mamare baa vanigamu i votangana. Au tau ngaoa kau baa i konimui, ma kamu tau molomelu vaniau, rongona igamu nogo e tugua kamu molomage vaniau. Inau au tutunina laka kalina au magemage inau, migamu sui amu magemage goto. ⁴ E melu loki tobaqu mau gini rota sosongo mau ngangai kalina inau au marea na leta ia vanigamu i votangana, me tau gana laka kamu gini melu, ma gana moa kamu gini donaginia laka inau au galuve sosongoligamu sui.

A Paulo e Raigira Kara Padale Vania Nina Sasi Kesa Tinoni i Laoqira

⁵ Eo, nina tobaseko kesa vidamui e naua me tau rotasiginiau segeni moa inau, e rotasiginigamu goto igamu sui; se ke visana moa i laomui. Au gini tsarivananana ia, rongona au tau ngaoa kau taimatana tinoni sosongo. ⁶ Ma na kede vaga amu nauvaninogoa e tugu nogo. ⁷ Mi kalina ia, igamu nimui aqo kamu padale vania moa nina sasi ma kamu vereva, rongona ke tau gini melu sosongo tobana me ke vangamaa mate.

⁸ Au nongigamu kakai, kamu sauvulagivania laka amu galuvea manana nomoa. ⁹ Au marevanigamu na leta ia i votangana rongona au ngaoa kau tovolegamu, ma kau tsodovulaginia laka ti amu muri mananaa niqurongona goko se tagara. ¹⁰ Kalina ti igamu kamu padale vania moa nina sasi kesa, minau goto kau padale vania. Mi kalina inau au padale vania nina sasi aia, ti vaga aia e seko vaniau manana, mau naua i matana a Iesu Kristo tana rongomui igamu. ¹¹ Au nauvaganana ia kau gini tukapusiginia Satan me ke tau susuliga liusigita; rongona igita a dona nogo nina taviti na tidao seko ia e molovanigira na tinoni gana ke tubulaginigira.

A Paulo e Padasavi Sosongo Kalina e Laba i Troas

¹² Kalina inau au laba i Troas laka kau turupatuna vanigira na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo, mau reia laka na Taovia e sangavi sautuna nogo niqurongona aqo i tana. ¹³ Mau gini padasavi sosongo moa, rongona au tau tsodoa na tasida a Titus i tana. Te au mololegira moa i tana, mau vano saviliu moa i Masedonia.

Na Patakoluana a Iesu Kristo Tana Nina Tangomana

¹⁴ Au soadoua God, rongona aia e tamivanigami kami patakoluana a Iesu Kristo tana nina tangomana na tuliusiana na susuligana na sasi. God e aqoginigami

† Tuu tana buto 2 me tsau tana buto 5, kalina a Paulo e gini goko kesa na mane Kristiano, maia e goko kale segenina nogo ia.

igami gana ke rasavagini bamaia na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo, vaga na vuruna kesa na omea e sigini dou e liuvi poponoa pipi nauna sui. ¹⁵ Igami ami vaga nogo na bulunagai uruuru a Iesu Kristo e gini savori vania God na Tamana, ma na vuruna ia e tavosa bamai i laoqira igira ara murinogoa na sautuna na mauri saliu, mi laoqira goto igira ara kalea na mate saliu. ¹⁶ Vanigira igira ara kalea na mate saliu, na vuruna ia e vaga na siginina na mabuluna kesa na omea e mate, me matesigira; me vanigira igira ara muria na sautuna na mauri saliu, ma na vuruna ia e vaga na bulunagai uruuru dou e maurisigira. ?Masei nomoa tugua ke naua na aqo vaga ia na rasavaginiana na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo? ¹⁷ Migami ami tau vaga igira na dangana ara gini turupatuna na gokona God mara kili matena moa niqira aqo. Migami, rongona God nogo e mologinigami te ami gini turupatuna na Turupatu Dou tana tobalaka i matana, vaga nogo nina maneaqo dou a Iesu Kristo.

God Nogo e Sangagira na Adikaeana Na Gokona na Taso Vaolu

3 ?Sauba ngatsu amu pada igamu laka ami tuturiga tugua na gini kaekae nimami aqo? Tagara. Igami ami tau kilia kesa ke marea na leta gana ke sogogamami, vaga ara kilia igira visana. ² Igamu segenimui nogo amu mala vaga na leta na sogogamami. Ma na mamarena ia e totu i laona na kosumami, mi tana e tugua igira na tinoni sui kara tsokoa ma kara donaginia. ³ E maka laka a Iesu Kristo segenina nogo e marea na leta iani, me liumai i konimami gami. Maia e tau mareginia na iqi, tagara, e mareginia nina Tarunga Tabu na God mamauri. Me tau goto marea tana pavavatu, e marea moa tana kosuna tinoni.

⁴ Ami tau matagu na tsariana na omea vaga ia, rongona ami tsotsovata konina God ginia a Iesu Kristo. ⁵ Igami segenimami, e tagara kesa na omea i konimami e tugua kami gini tangomana na nauginiana na aqo loki vaga ia. Na susuligamami gana na aqo ia, God nogo e tusulea vanigami. ⁶ Aia nogo e sangagami te ami gini tangomana na aqo vaniana na taso vaolu aia e tau totu tana mamarena sa ketsa, me totu moa konina na Tarunga Tabu. Na ketsa ara marea i sau e alomaia na mate, ma na Tarunga Tabu aia e saumaia na mauri.

Na Taso Vaolu e Loki Sosongo Baa Vania na Taso ni Oka

⁷ God e marea na Ketsa tana pavavatu, ma na mararana God e labavulagia kalina aia e sauania a Moses. Ma na makana ia e mararasi poponoa na ngorana a Moses. Me atsa moa ti vaga na makana e tuturiga nogo na nangaligi kalina a Moses e tsunamai i

lao, ma na mararana e toravia nomoa na mataqira na Israel, me gini utu vanigira na moro baa i konina a Moses. Me ti vaga na Ketsa aia e alomaia na mate e mai kolua na marara loki vaga ia, ⁸ !me loki sosongo goto baa na marara e gini aqo na Tarunga Tabu! ⁹ !Ti vaga na aqona na Ketsa aia e alomaia moa na kede e marara loki nomoa, me marara loki sosongo goto baa nina aqo na Tarunga Tabu, aia e mologotosigita i matana God! ¹⁰ E tugua igita ka tsaria laka rongona na marara vaolu e loki sosongo baa, te e gini nangaligi lee na marara ni oka. ¹¹ !Ti vaga na taso ni oka aia e tau gana na totu oka e marara loki nomoa, me marara loki sosongo goto baa na taso vaolu aia agana na totu saviliu!

¹² Eo, ikami ami ka norukakaia laka na marara vaolu ia, e utu ke sui me sauba ke totu saviliu, aia nogo na rongona te ami ka gini malagai tana goko. ¹³ Kagami ami ka tau vaga a Moses, aia e kilia ke tsavuginia na polo na matana, rongona na tinoni ni Israel kara tau morosiginia na matana kalina ke nangaligi na mararana. ¹⁴ E pono manana na tobaqira igira. Me tsaumai i dani eni e vaga moa ti na polo ia e tsavupoia moa na tobaqira kalina ara tsokogira na papi na taso ni oka. Ma na polo ia, e dona ke vanoligi lee kalina moa ti na tinoni ke tutunina a Iesu Kristo. ¹⁵ Eo, tsaumai i dani eni, pipi kalina igira ara tsokoa na mamarena nina Ketsa a Moses ma na polo e tsavua moa na tobaqira. ¹⁶ Me tau nomoa gini utu ke vanoligi na polo ia, vaga nogo ara marea tana Mamare Tabu, "Laka na polo e tsavua na matana a Moses e tavongani vanoligi lee kalina aia e pilo baa konina na Taovia." ¹⁷ Ma na Taovia aia nogoria na Tarunga Tabu. Masei e tamanina nina Tarunga Tabu na Taovia i konina, aia e totu tana marara. ¹⁸ Vaga ia, migita sui na Kristiano e tau nogo tsavua sa polo na matada. Na mararana God e mararasigita mai. Aia nogo nina aqo na Tarunga Tabu, me oligita datodato tana nununa segenina nogo aia.

God e Molovanigira na Apostolo na Aqo Na Rasavaginiana na Turupatu Dou

4 God nogo, tana nina galuve, e molovanigami na aqo na gini turupatuna na Turupatu Dou vanigira na tinoni. Aia nogo na rongona ti ami gini tau qisi na nauana nimami aqo. ² Ami piloligi saikesa tanigira na aqo malapalu sui. Ami tau goto tovoa na valoqira na tinoni, mami tau goto pilo sekolia na gokona God. I matana God, igami ami gini goko malemale saikesa moa na goko mana. Mi tana nauvaganana ia, igami amesia laka igira na tinoni sui sauba kara padalokisiginigami. ³ Rongona ti vaga na turupatu ami gini turupatuna igami kara tau rongomigadovia ke visana, ma ia e popoi vanigira segeni moa igira ara kalenogoa na

mate saliu. ⁴ Na tinoni vaga gira ara tau tutunina na Turupatu Dou rongona aia Satan na tidao seko ni barangengo ieni e rodosia na tobaqira. Maia e tuka-pusigira ti kara tau morosiginia na marara e mararasi-gira, aia na marara e talumai tana Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo aia na nununa saikesa nogo God. ⁵ Migami, ami tau gini turupatu tana rongomami segeni moa igami. Ami gini turupatu moa laka a Iesu Kristo aia nogo e Taovia migami nimui tinoni aqo igamu tana rongona nogo a Iesu Kristo. ⁶ God aia e tsaria i sau, "I laona na rodo pulipuli sauba ke labamaka na marara," maia goto nogo e moloa nina marara ke mararasia na tobada, rongona igita ka gini donaginia na mararana God, aia e labamaka tana ngorana a Iesu Kristo.

⁷ God nogo e moloaona vanigami igami na tinoni maluku lee na gini turupatuna na Turupatu Dou agana moa na mani sauvulagiana laka God segeni moa e susuliga tsapakae, me tau igami. ⁸ Ara rotasigami danga kalina me utu kami gini vatsa. Visana kalina e ponopala na tobamami, mami tau nomoa gini suga lee tania nimami aqo. ⁹ Ara danga rago gamami gala, maia moa God e tau tsonilegami. Ami boka seko sosongo visana kalina, mami tau nomoa gini mate. ¹⁰ Pipi kalina ami totu moa tana sautuna na mate vaga nogo a Iesu, rongona ke gini labamaka na maurina a Iesu tana konimami. ¹¹ Tana maurimami popono, igami ami totu moa tana mate tana rongona a Iesu, ti na maurina a Iesu ke gini labamaka i laona na konimami e dona mate. ¹² Iani nogo na rongona ti na mate e aqoaqo i laomami igami, rongona igamu kamu gini mauri saliu.

¹³ Ara marea tana Mamare Tabu, "Au tutunina nogo te au gini goko." Migami goto ami tutunina God, te ami gini malagai na goko. ¹⁴ Ami donaginia laka God nogo e maurisivisua na Taovia Iesu tania na mate, me sauba ti ke maurisivisugami goto kolua a Iesu, me ke adisaigami kolugamu goto igamu, migita sui ka sage kolu tana verana aia. ¹⁵ Na omea sui girani, na rongomui nogo igamu. Mi kalina nina vangalaka God ke tsauligira ke danga me ke danga baa na tinoni, me sauba kara danga goto baa kara gini soadoua, ma kara gini tsonikaea na mararana God.

¹⁶ Ia nogoria na rongona ti e utu kami gini qisi lee tania nimami aqo igami. Atsa moa ti vaga ke matei-mateaga lee na konimami, ma na tidaoimami aia e mauri susuliga babaa moa pipi dani. ¹⁷ Na rota igita a vatsangia kalina eni e malamala lee, me utu goto ke totu oka. Maia nogo e vangarau vanigita na omea loki sosongo baa aia e totu saviliu, aia nogoria na mauri saliu i konina God. ¹⁸ Igita a tau gini boe moa na omea igita a reigininogoa na matada, mi tana omea moa igita a tau vati reiginia moa na matada. Na omea igita a tangomana na reiginiana na matada ara tau dona na

totu oka. Ma na omea a tau tangomana na reiginiana na matada igira nogo ara dona na totu saviliu.

⁵ Igita dona laka kalina na valepolo igita a mauri i laona, aia nogo na konida ni lao eni, ke taratsiligi kalina ka mate, me sauba ka tamanina na konida vaolu i baragata. Maia ke vaga na vale vaolu God segenina nogo e aqosia, me tau aqosia na limana tinoni, ma na konida vaolu ia sauba ke totu saviliu. ² Kalina eni, igita a tau mage, a kukungu moa ma amesi sosongolia na dani tana ka sagelia na konida vaolu aia e totu i baragata. ³ Mi kalina ka sagelia ia, ma ka sageli saikolua na konida ni lao. ⁴ Kalina igita a mauri moa i laona na konida ni lao eni, igita a kukungu moa, rongona e ngoligita na tototu vaga ia. Migita a tau pada laka ka tsoraligia na konida ni lao eni, tagara. Igita a ngaoa moa ka sageli saikolua na konida vaolu e talu i baragata, rongona ti na omea e dona ke mate ke gini tamanina na mauri saliu. ⁵ Aia God segenina nogo e vangaraugita vania na oli vaga ia, maia e tusuvanigita nogo nina Tarunga Tabu ngiti papadana na omea dou sui aia e vangarau na tusumaiana vanigita i muri.

⁶ Aia nogoria ti igita a gini malagai sosongo. Igita a donagininogoa laka kalina igita a tototu moa tana valena na konida ni lao eni, migita a tototu ao moa tania na valena na Taovia. ⁷ Rongona na maurida manana igita aia nogo na mauri tana tutuni, me tau tana omea igita a reiginia na matada. ⁸ Eo, igita a malagai sosongo nogo, ma pada manana laka e dou baa na mololeana na valena na konida ni lao eni, ma ka ba totu tana valena na Taovia. ⁹ Me atsa moa ti iava igita a totu, tana mauri ni lao eni se tana mauri ni muri, me kesa moa na omea igita ka padalokia: laka igita ka nausailaginia moa na omea e dou i matana na Taovia. ¹⁰ Rongona pipi gita sui lakalaka, nida aqo sauba ka tuu i matana a Iesu Kristo maia ke pedegita sui. Pipi sei tatasa sauba ke adia na peluna e tugua na matana nina aqo e naua i laona na maurina i lao eni ti vaga e dou se e seko.

Na Mauri Saikoluana God Ginia a Iesu Kristo

¹¹ Igami ami donagininogoa nagua na kukuni tani-ana na Taovia. Aia nogo na rongona ti igami ami gini aqo kakai kara gini tutunina na tinoni. God e donaginigami manana nogo igami, minau au amesia laka i laona na tobamui goto igamu kamu donaginiau goto inau. ¹² Igami ami tau ngaoa kami molokae segeniami moa i matamui igamu. Tagara. Mami tovoa moa kami naua ma kamu gini tamani rongona igamu na gini kaekae tana rongomami igami. Mi tana ti igamu kamu gini tangomana na labuvisuana niqira goko igira ara gini goko kaekae na rereina lee moa kesa tinoni, me tau tana rongona e dou nina sasaga. ¹³ ?Megua, laka ami tinoni bule manana igami vaga ara tsaria visana?

Me ti vaga ami bule, mami gini bule nogo tana rongona God. Me ti ami tinoni sasaga, mami gini sasaga tana rongomui nogo igamu. ¹⁴ Ami gini nauvaganana ia rongona nina galuve nogo a Iesu Kristo e tagaovigami, mami tutunina laka e kesa moa na tinoni e mate tuguqira na tinoni sui, papadana laka igira na tinoni sui ara patakolua tana mateana aia. ¹⁵ E mate tuguqira na tinoni sui, rongona igira ara mauri kara tau mauri tana rongoqira segeni igira, ma kara gini mauri vania moa a Iesu Kristo, aia e mate me maurivisu tuguqira.

¹⁶ Aia nogo na rongona ti tuu kailina eni me ke baa, igami ami tau pede segenia ke kesa tinoni muria niqira papada na tinoni lee. Atsa moa ti i sau ami pedeginia a Iesu Kristo muria niqira papada na tinoni lee. Mi kalina eni ami tau goto nauvagainana ia.

¹⁷ Kalina kesa ke mauripata kolua a Iesu Kristo, maia e lia na tinoni vaolu; na purana e sui nogo, me mai na vaoluna. ¹⁸ God nogo e naua na omea sui girani. Eo, tana rongona nogo nina aqo a Iesu Kristo, ti God e mologotosigami i matana, maia e molovataragini vanigami na aqo kami gini turupatuna vanigira na tinoni tavosi, rongona igira goto kara gini totugoto i matana God. ¹⁹ Iani nimami goko ami turupatuna: laka tana rongona nogo nina aqo a Iesu Kristo, God e ngaoa na tinoni sui kara totugoto i matana. Maia e tau tsokogira niqira sasi, e padalegira moa. Me molovataragi vanigami nina goko laka e koegua aia e ngaoa na tinoni sui kara totugoto i matana. ²⁰ Vaga ia, mami goko vanigamu tana asana a Iesu Kristo, ma God segenina nogo e nongigamu tana mangamami igami. !Eo, tana asana nogo a Iesu Kristo ami ngasugamu kakai: kamu tamivania God me ke mologotosigamu i matana! ²¹ A Iesu Kristo e tau dona na sasi aia, mi tana rongoda moa igita ti God e molovania na ngolina nida sasi, rongona i konina nogo aia igita ka gini totugoto i matana God.

6 I laona nogo nida aqopata koluana God, igami ami ngasuginigamu kakai laka igamu amu adinogo nina vangalaka God e dou ti kamu gini aqo, ma kamu laka na moloana ke totu lee moa. ² Kamu rongomia na goko e tsaria God:

“I sau kalina e laba na tagu tana kau vangalaka vanigamu,

minau au rongomia nimui nonginongi.

Mi kalina e laba na dani i tana kau maurisigamu, minau au sangagamu.”

!Kamu rorongo dou! !Kalina eni nogo na tagu na adiana nina vangalaka God; i dani eni nogo na dani i tana ke maurisigita!

³ Igami, ami tau ngaoa ke kesa ke reisavia kesa na omea i laona nimami aqo, te ami tovoa laka kami tau naua sa omea me ke gini tubulagi ke kesa. ⁴ Tagara, mi tana aqo sui ami naugira ami sauvulagia laka igami ni-

na tinoni aqo God tana nimami berengiti na piruaqira pipi sui na rota ma na omea utugana ara ngoligami.

⁵ Ara rarusigami mara tsonisagegami tana vale sosori mara gaelaginigami. Migami, ami aqo aqo saviliu, mami tau mango mami tau goto mutsa. ⁶ Tana nimami mauri tobamale, mi tana nimami donaginiana na manana, ma nimami berengiti, ma nimami tobadou vaniaqira na tinoni, ami gini sauvulagia laka igami nina tinoni aqo manana God. E sangagami na Tarunga Tabu te ami gini dona na galuve laka vaniaqira na tinoni sui, ⁷ mami gini madodo na turupatuna na manana tana susuligana God. Na sasaga goto e vaga ngiti gamami sagore, gana na mani vailabugi ma na gini savilagi. ⁸ Eo, ara visana tinoni ara kukuni tanigami, mara visana ara paluvangamamami. Visana ara peagami, mara visana ara tsonikaegami. Ara keli vanigami laka ami pero moa, migami ami gini goko moa na manana. ⁹ E vaga moa ti e tau donaginigami ke kesa, miava, ma na tinoni sui ara donaginigami nogo. E vaga saikesa moa ti ami mate nogo, migamu segenimui nogo amu reigami laka ami mamauri rago moa. Ara kedegami mara rarusigami, mami tau gini mate. ¹⁰ Ara molomelu rago vanigami, migami ami magemage sailagi moa. Ami vaga moa na tinoni sekona lee, miava, mami sangagira danga na tinoni mara gini tamani levo. E vaga moa ti igami tau tamani na sa omea, mami tamanina manana nomoa pipi na omea sui.

¹¹ !Igamu na kulamami galugaluve ni Korint! Igami ami gokomaka sosoingo vanigamu, mami sangavia na tobamami popono vanigamu. ¹² E tau igami kami vongoa na tobamami vaniigamu, igamu segenimui nogo amu vongoa na tobamui vanigami. ¹³ Mi kalina eni au ngaoa kau goko vanigamu vaga nogo ti na dalequ: !Au nongigamu igamu goto kamu sangavi poponoa na tobamui vanigami, vaga nogo igami ami nauvanigamu!

Na Parovata Tania na Sasaga Ponotoba

¹⁴ Kamu laka na tovoana laka kamu aqopata kolugira na tinoni ponotoba vaga ti igira ara kesaniatsa kolugamu. E utu. ?Sauba kara ka vanosai koegua na sautu goto ma na sautu sasi? ?Kara ka totusai koegua na marara ma na rodo? ¹⁵ ?Kara ka vaitabegi koegua a Iesu Kristo ma Satan na tidao seko? ?Kara vaitabegi koegua na tinoni Kristiano ma na tinoni tau Kristiano? ¹⁶ ?Kara ka tobasai koegua nina valetabu God ma niqira tidao na tinoni ponotoba? !E utu manana, rongona igita nina valetabu nogo na God mamauri! Aia segenina nogo God e tsaria tana Mamare Tabu na goko iani: “Sauba kau logoa na valequ kolugira niqu tinoni, ma kau totu kalavata i laoqira. Minau sauba kau lia niqira God, migira kara lia niqu tinoni.”

¹⁷ Ma na Taovia e tsarigotoa, "Kamu mololegira saikesa na tinoni ponotoba, ma kamu totu tabaligi tanigira. Kamu laka goto na peleana kesa na omea e tau male, minau sauba kau tabegamu.

¹⁸ Sauba kau lia na tamamui, migamu sui kamu lia na dalequ. Inau na Taovia Susuliga Sosongo au tsarivanigamu na omea iani."

7 !Igamu na kulaqu galugaluve, na veke sui vaga igira, God e naugira vanigita nogo igita! Me ti ke vaga ia, ma nida aqo igita ka malesia na tobada tanigira pipi sui na omea e dona ke bausia na konida se na tidaoda, ma ka tovokakaia na mauri male saikesa tana kukuni tania God.

E Gini Mage Sosongo a Paulo Rongona E Pilodou Niqira Sasaga na Korint

² Kamu manga sasamami igami i laona na tobamui. Ami tau naua kesa na omea sasi ke kalea ke kesa i laomui, se kami tubulaginia ke kesa, se kami tovoa laka kami peqoa ke kesa. ³ Au tau goko vaganana ia rongona kau baoginia nimui goko igamu. Tagara. Au tsari idanogoa vanigamu laka ami padaloki sosongoligamu, mami ngaoa kami tobasai sailagi kolugamu, atsa moa na mauri se na mate. ⁴ !Inau kesa au norugamu manana, mau gini kaekae sosongo tana rongomui igamu! Amu vereau manana, me gini mage sosongo na tobaqu atsa moa ti e gadoviau na rota loki.

⁵ Kalina igami ami balaba i Masedonia, mami tau lelee goto mango tetelo. Pipi nauna i tana ami tsodoa na rota ma na vaiganigi koluqaqira na tinoni, me gini gariri na tobamami tana matagu. ⁶ Ma God, aia e dona na malagaisiana asei ti ke ponopala tobana, e malagaisigami kalina ami reia a Titus e mailaba i konimami. ⁷ Me tau na labamaiana moa a Titus i konimami te e gini mage na tobamami, ma nina tatamanga vanigami goto tana rongomui igamu, laka amu sangadoua te e gini malagai tana nina aqo. Me turupatuna vanigami goto laka igamu amu kili sosongolia na reiaqu inau, me laka amu padasavi sosongo mamu vangaraunogoa kamu isutuguqu. Vaga ia, minau au gini mage loki sosongo goto baa kalina eni.

⁸ Atsa moa ti amu gini melu rongona niqir letau au marevanigamu i votangana, minau au tau nomoa gini padasavi matena au marea na leta ia. E mana, e tau utu kau gini padasavi kalina au reigadovia laka na leta ia e naua mamu gini melu kesa tagu tetelo. ⁹ Mi kalina eni au mage sosongo, tau tana rongona inau au naua migamu amu gini melu. Tagara. Rongona moa nimui melu e naua me gini oli nimui sasaga. God e gini aqo nimui melu ke piloginia na tobamui, me vaga ia ma niqir letau e tau nomoa sekoligamu. ¹⁰ !Rongona na to-

bamelu vaganana ia, God e dona ke gini aqo me ke oliginia nina sasaga na tinoni, me ke gini totugoto i matana God, masei sauba ke gini padasavi na omea dou vaga ia! Na melu e talumai moa tana tinoni, aia nogo e tsukia na mate. ¹¹ Kamu reia nagua God e nauginia nimui melu: e naua mamu gini madodo na sauvulagiana laka igamu amu tau naua sa omea ke sasi, mamu gini kore matena na omea e laba, mamu matagunia na omea e tau utu ke laba vanigamu i muri. !Eo, amu ngaoa na reiginiaqu inau ma na sogaqu, ma na kedeanan aia na tinoni e sasi! Tana omea sui amu naua gana ke gini goto na omea iani e gini labamaka laka e tau na loamui igamu.

¹² Vaga ia, me atsa moa ti inau au marea vanigamu na leta kakai vaga ia, mau marea tau tana rongona aia e naua na omea e sasi, se tana rongona aia e sasi vania. Tagara goto. Au marea moa rongona kau saumakaliginia vanigamu i matana God, laka igamu amu padalokigami manana igami. ¹³ Aia nogoria te e gini laomami manana igami.

Me tau moa dou lee. Mami gini mage sosongo goto baa kalina a Titus e turupatu vanigami laka igamu amu tabedoua me gini laona sosongo goto aia. ¹⁴ Tana idana, kalina e tau moa vati baa a Titus i konimui, minau au gini goko kaekae vaninogoa tana rongomui igamu. Migamu amu manalia, mau gini tau vangamaa niqir goko na matemui. Igami ami goko mana vanigamu pipi kalina. Me vaga goto na goko kaekae ami nauvania a Titus tana rongomui igamu, e labamaka nogo laka e mana. ¹⁵ Ma nina galuve a Titus vanigamu e dato babaa pipi kalina aia e padatugutugua laka amu valaledoua tana kukuni loki, me laka pipi gamu sui amu tamidoua na muriana nina goko. ¹⁶ !Eo, kalina eni au gini mage sosongo baa, matena e tugu sosongolia kau norugamu saikesa!

Na Tusu Vangalaka Tana Galuve Kristiano

8 Igamu na tasimami, ami ngaoa kamu donaginia na omea God e naua tana nina vangalaka vanigira na tinoni tutuni tana Masedonia. ² Igira na tasida tana Masedonia, e gadovigira kakai na rota loki; migira ara gini magemente rago moa. Me atsa moa ara tau tamanina na omea danga, mara vangalaka sosongo nomoa. ³ Au tsaria na manana vanigamu, ara tau moa saua na dangana vaga e tugugira na sauana, mara sau liusigotoa baa. ⁴ Igira segeniqira nogo ara raiginigami mara ngasuginigami kakai, laka kami tamivanigira ma kara sangagira nina tinoni God tana Judea. ⁵ !Migira ara liusia baa na omea ami amesia! Eo, ara ida talu ara sau segeniqira vania na Taovia. Mi muri, tana nina kili nogo God, ara sau segeniqira goto vanigami igami.

⁶ Te ami ngasuginia a Titus, aia e tuturiga nogo na aqo na koluqolo i konimui igamu na Korint, ke naua

babaa poi ke suilavaginia na aqo galuve ia. ⁷ Pipi tana omea, migamu nogo amu ida vanigira na Kristiano tavosi: tana nimui tutunina a Iesu Kristo, tana nimui gini goko rongona na Turupatu Dou, tana nimui donaginia na manana, tana nimui madodo na sangaaqira na tinoni tavosi, mi tana nimui galuve vanigami igami. Me vaga ia, mami ngaogamu igamu kamu ida goto tana tusu vangalaka tana galuve Kristiano.

⁸ Inau au tau moloketsana vanigamu nagua kamu naua. Au ngaoa moa kau sauvulagi vanigamu e koegua niqira maidodo visana tana vaisangagi, ma kau gini tsodovolagia laka ti vaga e mana nimui galuve goto igamu se tagara. ⁹ Amu donagininogoa nina galuve loki a Iesu Kristo nida Taovia vanigita: aia e tamani omea danga sosongo, me tami segenina ke tsunamai i barangengo, me ke totu mala tinoni sekona lee tana rongomui igamu. Eo, tana nina totu mala tinoni sekona lee vaga ia, aia e naua igamu kamu gini tamani danga.

¹⁰ Iani na omea au pada inau tana rongona na koluqolo: e dou baa vanigamu ti kamu suilavaginia kalina eni na koluqolo amu tuturigaa tana ngalitupa e sui. Igamu nogo amu ida, tau tana aqona moa, mi tana madodo goto na aqosiana. ¹¹ Vaga ia, ma kamu suli ma kamu madodo na suilavaginia, vaga nogo amu madodo na vangarauana. Ma kamu naukologinia na omea amu tamanina kalina eni. ¹² Ti kamu madodo na tusuana nimui vangalaka, ma God sauba ke reingaoa nimui sausau ti vaga amu sau na omea e tugua kamu sau. Rongona God e tau amesia kamu tusua na omea amu tau tamanina.

¹³⁻¹⁴ Inau au tau tovoa laka kau sangaa na mauriqira na tinoni tavosi ma kau rotasiginigamu igamu. Tagara. Ma na rongona igamu amu tamani danga tana tagu ieni, te e gini ulagamui kamu sangaginigira igira ara tau tamanina sa omea. Me kesa dani, kalina ti vaga igamu kamu tau tamanina sa omea migira kara tamani danga, me sauba kara tuu igira ma kara sangagamu igamu. Mi tana nauvaganana ia, ti igamu tabana mi tabana kamu vaiaragogi atsa. ¹⁵ E vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu: "Aia e sarosaia na dangana baa, e tau tamanina ke danga tsara. Maia e sarosai teteloa moa, aia goto e tamanina na omea e tugua."

A Titus Ma Gana Duli

¹⁶ !Ami soadou sosongolia God rongona e sangaa a Titus me gini madodo vaga nogo igami tana sangamui igamu! ¹⁷ E tau moa tabedoua na omea ami raiginia ke naua, maia segenina nogo e ngao sosongolia ke sangagamu, te e gini pede segenina na baa i konimui.

¹⁸ Mami moloa kesa na tasida Kristiano ke dulikolua, aia igira ara tsonikae sosongolia mara kukuni loki

tania i laona pipi na saikolu na tinoni tutuni, rongona nina aqo aia e naua tana gini turupatuna na Turupatu Dou. ¹⁹ Aia nogo igira na tinoni tutuni ara vilia, mara mologinia ke dulikolugami, me ke sangagami na tagaoviana na qolo igamu amu sau tana nimui galuve, mamu tsonikaeginia a Iesu Kristo na Taovia. Ami molo baa vanigamu, rongona kamu reigadoviginia laka igami ami kili manana kami sangagamu.

²⁰ Ami tovoa laka kami parovata dou, rongona kami tau tsukia me ke labadato visana na gogoko tana rongona na qolo na vangalaka amu sau tana nimui galuve. ²¹ Ami tovoa pipi kalina moa na nauana na omea ara goto me mana, me tau moa i matana God mi mataqira goto na tinoni.

²² Aia nogoria na rongona te ami molo baa kesa segeni goto na tasida Kristiano ke dulikolukaira. Ma na tasida iani, ami aqo kolunogoa danga kalina, mami reivulagia laka e madodo sosongo pipi kalina tana aqo. Maia e noru sosongoligamu, me gini ngao sosongolia laka ke sangagamu. ²³ Eo, a Titus e patakoluau tana aqo na sangagiamui igamu. Migira goto na tasida ara dulikolubaa, ara vano tana asaqira na tinoni tutuni pipi tana vera, ma niqira aqo ara naua igira e tsonikae mananaa a Iesu Kristo. ²⁴ Me dou kamu saulabati vanitugira nimui galuve, mi tana ti igira sui pipi tana saikolu na tinoni tutuni, kara rongomia, ma kara gini donaginia laka e mana saikesa nimami goko kaekae ami naua tana rongomui igamu.

Na Vangalaka Vaniaqira na Kristiano Tana Judea

9 E tau nogo kilia kau mamare vanigamu tana rongona na sasanga amu vangarau na tusuana vaniaqira nina tinoni God ara totu tana Judea. ² Au dona nogo laka amu tami dou sosongo nogo na sangaqira, minau au gini goko kaekae sosongo tana rongomui igamu vanigira na tasida tana Masedonia. Mau tsarivanigira: "Eo, igira na tasida tana Akaia ara vangarau manoga nogo tuu tana ngalitupa e putsu, na sangaqira na tinoni tutuni tana Judea." Ma nimui madodo nogo igamu e galisigira danga vidaqira, mara gini reinnunu. ³ Mi kalina eni, inau au molo baa tugira i konimui, aia Titus ma ka ruka gana duli, rongona ke tau pilovisu nimami goko kaekae tana rongomui igamu, me ke lia na goko kobakoba lee. Me ke laba moa vaga au tsarinogoa inau, laka igamu sauba kamu vangarau pitugira kolua nimui sasanga. ⁴ Eo, me tau dou ti kalina kau laba i konimui kolugira visana na tasida Kristiano ni Masedonia, ma kara tsodovolagia laka igamu amu tau vangarau pipitu. !Ti vaga ke laba na omea vaga ia, minau sauba kau gini vangamaa sosongo, rongona au noru sosongoligamu! !Migamu goto sauba ke paluvangamamui! ⁵ Aia na rongona ti au pada kau molotugira na tasida tugirani kara tu ida baa talu, ma

kara tu vangarau manogatitalua na vangana na vangalaka amu gini veke na tusuana. Me ke totu manoga nogo ti kau laba inau, mi tana ke gini labamaka laka amu sauva nimui vangalaka rongona amu padangaoa segeni na sauana, me tau tana rongona ara raigamu.

⁶ Kamu padatugua laka na tinoni e tsuka e tsurae lee moa na piuna, me sauba ke tsurae lee goto gana lakana ke tsurivia; maia e tsuka e danga baa na piuna, sauba ke danga baa goto gana lakana ke tsurivia.

⁷ Pipi kesa vidamui, nina aqo ke sauva moa na omea vanga e pada e ulagana ke sauva. Me ke tamidou i tobana na sauana, me ke tau tana rongona ara raia moa. God e reingaoa na tinoni e gini vangalaka nina omea tana tobalaka. ⁸ Maia God e tangomana ke sauvanigamu ke danga baa liusia na omea amu kilia, mi tana sauba igamu kamu tamanina pipi kalina na omea sui amu kilia vanigamu segeni, me ke danga liuliu goto baa, me ke tuguginigamu na tuvariana na turina vanigira na tinoni tavosi. ⁹ Vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu,

“Na tinoni dou e gini vangalaka nina omea vanigira ara tau tamanina sa omea, ma nina aqo galuve sauba ke totu saviliu, me ke vo sui.”

¹⁰ Ma God aia e sauva na piuna vanigira na tinoni kara tsukaa ma na mutsa kara gania, me sauba ke tusulea vanigamu goto na dangana na piuna amu ngaoa kamu tsukaa, maia ke naua na volana kara dato vari-mauri, me ke lakaga loki nimui uta na aqo galuve.

¹¹ Aia sauba ke naua ma kamu gini tamanina sailagi na dangana, tugua kamu gini vangalaka pipi kalina vanigira na tinoni tavosi, migira kara gini soadoua God rongona nimui vangalaka amu sauvanigira, mara adia i konimami igami.

¹² Vaga ia, me ruka na omea dou ara ka laba tana rongona nimui aqo galuve: amu sangaginigira nina tinoni God igira ara tau tamanina sa omea, migira ara soadougina God matena nimui sasaga dou. ¹³ Nimui aqo galuve nogo e sauvalagia na manana nimui tutuni, migira na tinoni danga sauba kara tsonikaeginia God rongona igamu amu muridoua na sasagana nina Turupatu Dou a Iesu Kristo, mamu vangalaka sosongo na gini vaituvarigi nimui omea kolugira igira me kolugira goto na tinoni tavosi. ¹⁴ Mi laona na tobaqira popono igira sauba kara nonginongi kakai vanigamu, ma kara soadoua God rongona na vangalaka loki e tusunogoa vanigamu. ¹⁵ !Eo, igita sui ka soadoua God matena nina vangalaka loki vanigita e utu na tsar-ituguana na douna!

A Paulo e Isutuguna Nina Aqo

10 Inau a Paulo, inau nogoria kesa ara keli vaniau mara tsaria laka au molotsunali segeniq

sosongo kalina au totu kolugamu, mi kalina au totu ao tanigamu mau goko vavanga vanigamu. ² Eo, mi kalina eni au ngasugamu kakai, tana asana nina tobalaka ma nina galuve a Iesu Kristo, kamu laka na tsaiaqu ma kau gini goko vavanga vanigamu kalina kau laba i konimui; rongona inau au dona na goko vavanga vaniaqira igira ara keli vanigami, mara tsaria laka ami aqo muria na sasaga ni barangengo. ³ E mana nomoa laka igami ami mauri rago i barangengo; mami tau nomoa muria na sasagana na barangengo tana vailabugi koluana na sasi. ⁴ Igira na sagore ami gini aqo tana vailabugi ia, ara tau na sagore ni barangengo. Ami gini aqo moa nina sagore susuliga God, mami vui pukaliginia na susuligaqira gana gala God. Igami ami labu pukaligira pipi sui na sasani peropero; ⁵ mami vui pukaligira pipi sui na bara igira na tinoni kaekae ara vaturia, mara utusiginigira igira ara ngaoa kara donaginia God. Mami tovoa kami piloa na tobaqira na tinoni tania niqira sautu sasi, ma kara tsarimurina a Iesu Kristo. ⁶ Mi kalina ia, au pipitugamu inau. Ti vaga igamu kamu murigira manana nimami goko, migami ami vangaraunogoa na kedeaqira igira ara totu matengana moa na petsakoe.

⁷ Igamu, amu morosia moa na rereina na omea ni taba. ?Me laka e totu i laomui kesa e tsari segenina laka aia nina tinoni a Iesu Kristo, me adia na susuligana i konina nogo ia? Dou, me ti ke vaga ia, ma nina aqo na tinoni ia ke padatugutugudoua tana rongona segenina nogo, matena igami goto nina tinoni a Iesu Kristo, mami adi susuligamami i konina vaga goto aia.

⁸ Minau au tau gini vangamaa, atsa moa ti au gini goko kaekae sosongo visana kalina tana rongona na aqo na tagaoviana na lotu, aia na aqo na Taovia e saunogoa vanigami. Minau au naua moa gana na mani kakaisiginiamui igamu, me tau gana laka na mani tsogori tsunaliginiamui. ⁹ Au tau ngaoa kamu pada laka inau au tovoa kau molo matagu vanigamu i laona niqiu leta au marevanigamu i votangana. ¹⁰ E tau utu ngatsu kesa ke tsaria, “!Eo, a Paulo tana nina mamare e goko kakai sosongo vanigita! !Mi kalina aia e totu i konida, e vaga moa ti aia e maluku lee ma nina tsaqina goko ara tau lia sa omea!” ¹¹ Na tinoni e goko vaga ia, e dou ti ke padagadovidoua laka e tau gini tavosi na omea igami ami marea i laona nimami leta kalina ami totuligi tanigamu, ma na omea sauba kami tsaria kalina kami ba totu kolugamu i tana.

¹² E utu saikesa kami tsaria laka ami loki atsa se ami kesaniatsa kolugira igira ara tsonikae segeniqira, gana ke gini tangi loki na soaqira. !Ara bule sosongo nomoa igira! !Ara tavongani botsangi segeniqira niqira paladato, mara pede segeniqira ginia niqira vatana na pede segeni! ¹³ Migami, ami tau gini gokokae na susuliga ami tau tamanina. Ami tovoa moa kami naudoua na aqo God e molovanigami i tana nauna aia no-

go e titia vanigami kami vosa, me tsau baa goto i konimui igamu. ¹⁴ Igamu amu totu i laona na vovotana na aqo God e moloa vanigami. Vaga ia, migami ami tau goto liusia na votavota i tana God e titia vanigami kalina ami batsau i konimui i votangana, na gini turupatuna na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo. ¹⁵ E utu kami gini goko kaekae tana rongona na aqo ara naua na tinoni tavosi tana vera tana God e tau mologami. Mami amesia moa laka nimui tutuni igamu ke dato babaa, mi tana ti igami kami gini tangomana na nauana na aqo loki goto baa i laomui. ¹⁶ Mi muri ti kami vano tana vera tavosi goto i tabana baa na veramui igamu, ma kami turupatuna na Turupatu Dou vanigira na tinoni ni tana. Me tau kilia kami gini goko kaekae tana rongona niqira aqo visana ara nau idanogoa tana niqira uta na tinoni tavosi.

¹⁷ Ara marenogoa tana Mamare Tabu: "Asei ti ke ngaoa na goko kaekae, ma nina aqo ke gini goko kaekae moa tana rongona na omea na Taovia e naua."

¹⁸ Matena e utu vania kesa tinoni aia e tsonikae segenina ke loki i matana God, maia moa na tinoni na Taovia e tsonikaea, aia e loki manana i matana God.

A Paulo Migira na Apostolo Peropero

11 Au nongigamu kamu berengiti koluau, atsa moa ti niqo goko e tangi vaga e tau sasaga. ¹ Eo, kamu berengiti moa koluau! ² Inau au gini boe sosongo tana rongomui igamu, vaga nogo God aia e boe sailagi ginigamu. Inau nogo au anegamu vania a Iesu Kristo, mau ngaoa kamu male dou, ma kau saugamu vaga na siama malelaka vania kesa moa na mane, aia nogo a Iesu Kristo. ³ Mau matagu moa ke tau laba vanigamu na omea vaga e laba vania ko Eva i sau. Na muata e laba vania me valoginia nina goko puipui, maia ko Eva e gini puka tana sasi. Migamu goto, e tau utu ti ke piloseko nimui papada ma kamu tau goto padangaoa na muriana a Iesu Kristo tana tobamui popono. ⁴ Amu tami tsaku lee vanigira ara mai i konimui, mamu tutunina tsaku niqira goko tana rongona a Iesu, atsa moa ti niqira goko e tavosi tania niamu goko igami. Amu tabedoua na Turupatu Dou vaga ara gini turupatuna vanigamu igira, maia e tau atsa kolua na Turupatu Dou vaga ami gini turupatuna vanigamu igami. !Mamu tami dou lee moa na adiana na tarunga ara vekevanigamu igira, maia e tau na Tarunga Tabu vaga amu adinogoa i konimami igami!

⁵ Mau tau pada laka na tinoni igira igamu amu soaginigira na "apostolo loki" kara loki liusia inau.

⁶ Sauba ngatsu au tau dona dou na goko, mau tau nomoa kurikuri tana sasaga. Me labamaka pipi kalina tana omea sui ami naua.

⁷ Minau, au tau kekea sa qolo i konimui kalina au turupatuna nina Turupatu Dou God vanigamu. Mau

molotsunali segeniqu moa rongona igamu kamu gini paladato. ?Me gua, laka tana nauvaganana ia, inau au sasi? ⁸ Kalina au aqo i laomui igamu, migira na Kristiano tana vera tavosi ara tusuvaniau na matena niqo aqo. Me vaga moa ti au peqogira igira rongona kau sangaginigamu igamu. ⁹ Mi kalina au totu kolugamu i votangana, mau tau ngoliginigamu igamu na tusuqolovaniau. Igira nogo na tasida ara talumai i Masedonia, ara adimai vaniau pipi na omea au kilia gana na mauriqu. !Au tau ngoligamu tana tagu ia, me tagara goto kau tau ngoliginigamu na tusuana vaniau sa omea kesa dani! ¹⁰ Tana asana nina gokomana a Iesu Kristo e totu i koniqu, au vekevanigamu laka e tagara ke kesa tana Akaia popono, tangomana ke muisia niqo goko kaekae au naua iani. ¹¹ ?Megua, laka au tsarivaganana ia rongona au tau galuvegamu? !God nogo e donaginia laka au galuve sosongoligamu inau!

¹² Me sauba kau tau goto kuti na nauvaganana babaa moa ia, rongona ke gini utugana vanigira igira na "apostolo" tavosi kara tamaniginia ke kesa niqira rongona na goko kaekae, ma na tsariana laka igira ara naua niqira aqo atsa vaga nogo ami naua igami. ¹³ Na tinoni vaga gira, ara tau na apostolo manana, ara malapalu moa, mara peroginigira na tinoni laka igira nina apostolo manana a Iesu Kristo. ¹⁴ Mau tau gini novo niqira sasaga. !Maia Satan goto e dona ke olia na rereina, me ke sagelia na rereina na angelo na marara!

¹⁵ Vaga ia, me tagara kesa na rongona ka gini novo igita, ti vaga igira nina maneaqo Satan kara sagelia na rereina nina tinoni aqo God. Mi tana susuina dani, sauba ke gadovigira na kede e ulagana niqira aqo seko ara naua.

A Paulo e Goko Tana Rongona Nina Rota

¹⁶ Au tsaritugua vanigamu: ke laka na padana ke kesa laka inau na bule. Ma ti kamu pada vaganana ia, ma kamu tabeau nomoa vaga na bule, ma kamu tamivaniau moa kau goko kaekae tana rongoqu segeni inau.

¹⁷ Ma na omea inau kau tsaria kalina eni e tau na omea ke ngaoa na Taovia kau tsaria; rongona tana goko kaekae vaga ia, inau au goko saikesa vaga nogo na tinoni bule. ¹⁸ Ma na rongona ara danga ara gini goko kaekae moa niqira sasaga loki segeni, minau sauba kau nauvaganana goto ia. ¹⁹ Igamu segenimui, amu sasaga loki sosongo, mamu gini mage nomoa na rongomiaqira na tinoni bule. ²⁰ Mamu tamivania ase moa ke raibulesigamu, se ke perogamu kamu gini tusulea vania nimui omea levo, se ke peagamu, se ke davaa na ngoramui. ²¹ !Inau au vangamaa na tsariana laka igami ami tau malagai na nauvaganana ia vanigamu!

Me ti vaga ke kesa ke tau vangamaa na gini goko kaekae visana tana omea, minau au goko vaga moa na bule kalina ia, me sauba inau goto kau tau gini

vangamaa. ²² ?Laka na Hibru igira? Minau goto na Hibru. ?Laka na Israel igira? Minau goto na Israel. ?Me laka na kukuana a Abraham igira? Minau goto na kukuana a Abraham. ²³ ?Laka nina maneaqo a Iesu Kristo igira? !Mi kalina ia au goko saikesa moa vaga na bule, minau goto kesa nina maneaqo dou baa a Iesu Kristo! Au aqo kakai sosongo baa, mau totu danga baa kalina i laona na vale sosori, ara rarusiau kakai baa, mau matepitsa nogo danga kalina. ²⁴ Tsege kalina igira na Tsiu ara sauvaniau e tolu sangavulu siu gaqu tsarinagai. ²⁵ Tolu kalina ara rarusiau igira na Roma, me kesa kalina ara taiginiau na vatu. Tolu kalina na vaka tana au liu e luvu i mao, me kesa na dani popono ma na bongi popono au tsobo i laona na tasi. ²⁶ Danga tana niqo tsigovera au tsodoa na rota tana obo, mi lima qira na mane komi, mi lima qira goto gaqu verakolu na Tsiu, migira na tinoni ni veratavosi. Mau tsodoa na matepitsa i laona na verabau, mi laona na goana atsi; na matepitsa tana legai loki i mao, ma na matepitsa i lima qira na kulaqu peropero. ²⁷ Au aqo kakai, mau gini kolae sosongo. Danga kalina au tau maturu; au vat-sangia na vitoa ma na marou; danga kalina e tau tuguau na mutsa ma na polo, me tagara sa nauna i tana kau toturavi. ²⁸ Me tau igira moa na rota ara gadoviau, me pipi moa na dani e ngoli sosongoliau na padaqira pipi sui na saikolu na tinoni tutuni. ²⁹ Kalina ti kesa ke maluku, minau goto au maluku kolua; mi kalina ti kara tubulaginia kesa me ke puka tana sasi, minau e galasi sosongoliau.

³⁰ Me ti vaga e kilia kau goko kaekae kesa tana rongona, me sauba kau gini goko kaekae rago tana rongogira moa na omea ara sauvulagia laka au maluku.

³¹ Aia God na Tamana a Iesu Kristo nida Taovia, aia e donaginia laka inau au tau pero. !Ke tabu sailagi na asana na dani ma na dani! ³² Kalina inau au totu i Damaskus, ma na taovia tagao na butona na mororu i vavana a Aretas na taovia tsapakae, e mologira nina mane matali kara taopitua na matsapana na verabau ia rongona kara tangoliau. ³³ Migira na kulaqu ara molosageau tana vuro, mara tsukulagini tsunaau tana ovaovana na baravatu na vera, mau gini pitsa tania na limana aia.

Na Omea a Paulo E Tavongani Reilakana

12 Me atsa moa ti ke tau gini laba sa omea dou, minau kau goko kaekae babaa moa. Eo, mi kalina ia, sauba kau gini goko tana rongona na omea au tavongani reilakana, ma nina goko na Taovia tana e katevulagi vaniau na omea aia e ngaoa kau naua. ² Au ngaoa kau gini goko vanigamu tana rongona kesa na mane Kristiano, † e sangavulu vati nogo na ngalitupa e

† Tuu tana buto 2 me tsau tana buto 5, kalina a Paulo e gini goko kesa na mane Kristiano, maia e goko kale segenina nogo ia.

putsi, God e adidatoa i gotu vasau i baragata. Mau tau dona inau laka ti e laba vaga manana vania, se ke tavongani morosilakana moa, ma God segenina moa aia e donaginia. ³ Mau tsaritugua laka na mane iani, God e adidatoa i gotu vasau tana Paradiso. Mau tau goto dona inau laka ti e laba vaga manana vania, se ke tavongani morosilakana moa, ma God segenina moa aia e donaginia, ⁴ mi tana nogo aia e rongomigira na goko tabu loki sosongo, na goko vaga e utugana vania na mangana tinoni ke gini goko. ⁵ Mi tana rongona na mane vaga ia, sauba kau gini goko kaekae rago mate-na, mi tana rongoqu segeni e utu kau gini goko kaekae. Kau gini goko kaekae moa tana rongogira na omea ara sauvulagia laka au maluku. ⁶ Me ti vaga inau ngaoa kau goko kaekae, ma niqo goko ke tau nina goko na bule, rongona na omea kau tsaria na goko mana sui igira. Me utu moa kau tsonikae segeniqu, rongona au tau ngaoa ke kesa ke padaloki sosongoliau tana rongona na omea au morosilakana, mi tana rongogira moa na omea aia e reiau au naugira manana, me rongomiau au tsarigira manana.

⁷ Ma na rongona kau tau gini kaekae sosongo na omea loki au morosilakana nogo, ti God e tamia ke gadoviau na vatsangisavi tana koniqu, vaga moa ti na konakona e tsukia na kokoraqu, e vaga nogoria ti nina maneaqo Satan e rarusiau, me tukapusiau kau gini tau kaekae sosongo. ⁸ Tolu kalina nogo au nongia na Taovia, mau ngasuginia ke adiligi taniau na rota vaga ia. ⁹ Maia e gokovisu me tsarivaniau, "Niqu galuve e tugugo nogo. Rongona na susuligaqu e aqo susuliga baa i konimu kalina igoe o maluku." Aia nogoria na rongona au gini mage loki goto baa na gini kaekae mateqira na malukuqu inau, rongona na susuligana a Iesu Kristo ke totu i koniqu. ¹⁰ E dou moa vaniau ti kau vatsangia na maluku tana koniqu, se kara gokopeau na tinoni, se kau tau tamanina na omea gana na mauriqu. E dou goto moa vaniau ti kara rotasiau, se kau tsodoa moa na omea kakai i laona niqo aqo tana rongona a Iesu Kristo. Matena kalina au maluku inau, mi tana inau au gini susuliga.

A Paulo e Boeginigira Sosongo na Korint

¹¹ Eo, inau au goko bubulega, migamu nogoria amu turuginiau te au gini goko vaga. Igamu nogo nimui aqo kamu sogogaqu, mamu tau naua. Me atsa moa ti inau au vaga na omea lee moa, me tagara kesa na susuliga kara tamanina igira nimui "apostolo loki" igamu, ma kau tau tamanina goto inau. ¹² Na valatsatsa danga ma na omea ganataga au berengiti na nauana i laomui, igira nogo ara sauvulagia laka inau na apostolo manana. ¹³ Kamu tsarivaniau laka tana gua nogo au sangaginigira na tinoni tutuni tana vera tavosi mau tau sangaginigamu goto igamu. ?Sauba ngatsu rongog-

na au tau ngoliginigamu kamu sangaginiau na qolo? ?Ke tau ia nogo niq u sasi inau? !Me ti e vaga ia, ma kamu padalea moa!

¹⁴ Iani nogo na tolunina kalina au vangaraua kau ba tsigovigamu, mi kalina kau laba, me sauba e utu saikesa kau ngoliginigamu sa omea. Igamu nogo au ngaogamu, me tau nimui qolo. Igamu amu vaga na dalequ, migira na baka e tau niqira aqo kara sau omea vanigira na tamaqira ma na tinaqira, niqira aqo nogo na tamaqira ma na tinaqira na baka kara tusu omea vanigira na daleqira. ¹⁵ Sauba kau gini mage na tusuana vanigamu na omea sui au tamanina, ma na mauriqu goto gana na maurisiginiana na tidaomui. ?Me ti inau au galuve loki sosongoligamu vaga ia, me laka e dou ti ke tsaurae lee nimui galuve igamu vaniau?

¹⁶ Me atsa moa ti inau au tau ngoliginigamu sa omea, mara visana vidamui sauba nomoa kara tsaria laka au valogamu lee, mau perobulesigamu moa. ¹⁷ ?E koegua? ?Laka igira na mane au mologira baa i konimui ara nongiqolo ngatsu i konimui matena niqira aqo? ¹⁸ Inau nogo au raiginia a Titus ke baa i konimui, mau molo baa goto kesa na tasida Kristiano ke dukolikolua. ?Me laka a Titus e ngoliginigamu sa omea? Igamu amu dona nogo laka aia minau, e kesa moa atsa ka nimami papada, me kesa moa atsa na sautu ami ka muria.

¹⁹ Se ngatsu igamu pada laka igami ami ngaoa moa kami sogogamami segeni i matamui. !Tagara! I matana God, ami gini goko moa na omea a Iesu Kristo e ngaoa kami tsaria, mi tana omea sui ami naua, ami ngaoa kami sangaginigamu igamu na kulamami galugaluve. ²⁰ Au matagu rongona kalina kau balaba i tana, ma kau reivoa laka nimui sasaga e tavosi tania na omea inau au amesia na reiana i konimui, migamu kamu reivoa niq u sasaga e tavosi tania na omea igamu amu amesia na reiana i koniqu. Au gini matagu goto kau tau ba reigamu kamu totu matengana na vaikoregi ma na vaimasugugi, na momosatoba ma na padalokisi segenimui moa, na goko peapea ma na vaitsari, na kaekae ma na tobatavosi. ²¹ Au matagu laka kalina kau balaba tugua i konimui, ma niq u God ke molotsunaliau i matamui ma kau vangamaa tanigamu, me ke gini ngangai na tobaqu rongona ara danga vidamui ara sasi i sau, mara tau moa vati padasavigira na sasaga seko ara naua, niqira kilinauseko ma niqira vainausekoligi.

Na Susuina Nina Parovata a Paulo

13 Kalina eni nogo na tolunina kalina inau kau ba tsigovigamu. Kamu padatugua na goko ara

marenogoa tana Mamare Tabu, "Pipi na keli ti ke mana, e kilia kara ka ruka se kara tu tolu kara tuvi-manana talu tu koniqira ti ke mana." ² Inau au ngaoa na tsariana vanigamu igamu amu sasi nogo i sau, me vanigira goto na tinoni sui tavosi, na omea au tsarino-goa i votangana tana rukanina kalina au tsigovigamu, ma kau tsariitugua vanigamu kalina eni inau au totu ao moa tanigamu: laka kalina kau labatugua i konimui, me sauba kau tau goto gaea ke kesa. ³ Mi tana nogo sauba kamu reivulagiginia na manana laka a Iesu Kristo e goko tana mangaqu inau. Maia e tau maluku nina sasaga. Na susuligana e labamaka nogo i laomui. ⁴ Eo, e mana rago laka a Iesu Kristo e maluku kalina ara pogaa tana gai ulutaligu, mi kalina eni e maurivisutugua tana susuligana nogo God. Migami ami maluku vaga goto a Iesu, mi laona nimami aqo vanigamu ami patakologotoa aia tana susuligana God.

⁵ Kamu vileke segenimui dou, ma kamu reia laka ti amu gini mauri nimui tutuni, mamu muridou manana a Iesu Kristo se tagara. Amu dona nogo laka e mauri nogo a Iesu Kristo i laona na tobamui. ?Se laka e puka lee nogo nimui tutuni? ⁶ Au amesia laka sauba kamu tsodovolugia laka igami ami tau puka lee, ami Kristiano manana. ⁷ Ami nonginongi vania God rongona igamu kamu tau naua kesa na omea ke sasi, tau tana rongona ke gini labavulugia laka igami ami tangomana nogo, mi tana rongona moa igamu kamu naua na omea e goto, atsa moa ti amu pada laka igami ami terevilea. ⁸ E utu igami kami naua kesa na omea kami tukapusiginia na manana. Ami aqo matena moa na manana. ⁹ Ami gini mage moa kalina igami ami maluku, migamu amu susuliga. Te ami nonginongi kakai vanigamu, kamu gini lia na Kristiano dou manana. ¹⁰ Au marea na omea iani kalina au totu ao tanigamu moa. Rongona au ngaoa laka kalina kau balaba i konimui, me ke tau goto kilia kau gini tosasaga kakai vanigamu tana susuligana na Taovia e sauvaniau. Ma na susuligana ia gana moa na mani kakaisiginiamui, me tau gana na mani tsogori tsunaliginiamui.

¹¹ !Eo, ma kamu totu igamu na tasiq u i laona a Iesu Kristo! Kamu tovoa pipi kalina ke gotolaka nimui sasaga; kamu murigira dou niq u goko; kamu tobasai dou, ma kamu mauri tana rago. Maia na God na galuve ma na rago sauba ke totu i konimui.

¹² Kamu vaivalalegi tana galuve Kristiano.

Igira sui nina tinoni God ara totu ieni ara pada sosongoligamu.

¹³ Nina vangalaka a Iesu Kristo na Taovia, ma nina galuve God, ma nina sasanga na Tarunga Tabu ke totu i konimui sui.

GALATIA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I Galatia, aia e kesa na butona na momoru tana Asia e tamanina na Roma. Igira na tinoni ni tana ara tau na Tsiu. Mi kalina na gokona nina Turupatu Dou a Iesu Kristo e vasini tuturiga na laba i koniqira na tinoni ni Galatia, migira ara tabedoua. Me tau oka, me labadato i laoqira kesa na vaipetsakoegi loki. Ara labamai visana na tinoni ara tovoa laka kara utusia nina aqo a Paulo. Ara tsaria laka na tutuni e tau tugua, me kiligotoa na tinoni kara muridou saikesalia pipi sui nina Ketsa a Moses ti vaga kara gini totugoto kolua God.

Maia Paulo e marea na leta iani vanigira, rongona ke adivisugira tana tutuni manana igira e tabarusigira na sasani peropero vaga ia. Me tsari makali vanigira laka e kilia moa kara tutunina kakai laka a Iesu Kristo e Dale-na manana God aia. Ma niqira tutuni nogo, aia moa ke mologotosiginigira i konina God.

Mi tana susuina nina leta, ma Paulo e sauvulagia laka na mauri tana vaigaluvegi Kristiano i tana nogo igita a reia na vuana na tutuni ma na mauripata koluana a Iesu Kristo. "Vaga ia, me pipi kalina ti ke tau utu vanigita, ma ka naudou vanigira na tinoni sui, putsikae baa vanigira igira gada tamatasi kolu tana tutuni." (6:10)

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Paulo

God nogo e vilia a Paulo ke lia na apostolo

Na Ketsa ma na tutuni

Ka tamivania na Tarunga Tabu ke tagaovigita

Na susuina nina parovata ma na vaimolo

¹ Inau a Paulo, au marea na leta iani vanigamu, igamu na saikolu na tinoni tutuni tana Galatia. Inau kesa na apostolo. Me tau kesa na tinoni lee e viliau ti inau au gini lia na apostolo. Tagara. A Iesu Kristo nogo, ma God Tamana aia e maurisivisia a Iesu tania na mate, kaira nogo ara ka viliginiau. ² Igira sui na tasida ara totu ieni, ara sangapata koluau tana soadouamui igamu na tinoni tutuni ni Galatia.

³ Au nongia God na Tamada ma nida Taovia Iesu Kristo, kara ka vangalaka vanigamu, ma kara ka tusu-vanigamu na rago.

⁴ A Iesu Kristo aia e tami segenina na mate mateqira nida sasi muria nina kili God na Tamada, rongona aia e ngaoa ke gini maurisigita tania na mauri sekoseko ni lao eni. ⁵ !E dou igita ka tsonikaea God na dani ma na dani! Amen.

E Kesa Lelee Moa na Turupatu Dou Manana

⁶ !Inau au gini beke sosongo na reiamui igamu! Amu tsaku sosongo vaga na piloligi tania God, aia e viligamu tana nina vangalaka a Iesu Kristo, mamu pilo baa konina kesa segeni na vatana na turupatu igira visana tinoni ara tavongani tsaria laka aia nogo na Tu-

rupatu Dou manana tana rongona a Iesu Kristo. ⁷ Kamu rorongou dou igamu: e kesa lelee moa na Turupatu Dou manana, me tagara goto sa vatana tavosi vaga ara tsaria igira. Minau au goko vaga ia, rongona ara totu visana tinoni i laomu ara bulesigamu, mara tovoa na piloana na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo. ⁸ !Me atsa moa ti igami, se ke kesa na angelo ke talumai i gotu, ke turupatu vanigamu kesa na vatana na turupatu dou ke tavosi tania aia igami ami gini turupatu nogo vanigamu, na tinoni vaga ia, God ke tsonia tana rota e vo sui! ⁹ !Igami ami tsarino-go vanigamu, mi kalina ia inau kau tsaritugua: ti vaga ke kesa ke tavongani turupatu vanigamu kesa na vatana na turupatu dou ke tavosi tania aia amu rongominogoa i koniqu inau, ma na tinoni vaga ia, God ke tsonia tana rota e vo sui!

¹⁰ ?Egua, amu pada laka au ngaoa moa na tinoni kara padalokiginiau inau, te au tsonia na goko vaga ia? !Tagara saikesa! Inau au ngaoa moa ti God ke padalokiau. ?Se amu pada laka inau au ngaoa moa na tinoni kara tsonikaeginiau? Me ti vaga inau kau ngaoa moa na tinoni kara tsonikaeau, me tau saikesa tugua kau lia nina maneaqo a Iesu Kristo.

God Nogo e Vilia a Paulo Te Aia e Gini Lia na Apostolo

¹¹ Igamu na tasiq, inau au ngaoa kau tsari makalidoua vanigamu: laka na Turupatu Dou inau au gini turupatuna vanigamu e tau botsangia sa tinoni lee. ¹² Na Turupatu Dou ia, inau au tau rongomia i konina kesa tinoni lee, se ke kesa ke sasaniginiau tana rongona ia. Tagara. A Iesu Kristo aia segenina nogo e sauvulagia vaniau.

¹³ Amu rongominogoa laka e koegua niq, mauri inau kalina au muria moa niqira lotu na Tsiu. Laka inau au rotasi sosongoligira na tinoni ara tutunina a Iesu Kristo mau tau goto gaegira. Au tovokakai sosongolia laka kau veoa na lotu vaolu ia me ke nanga saikesa.

¹⁴ Eo, inau nogo kesa au liusigira danga gaqu vatavata tana muriana na aqona na lotu na Tsiu. Mau ida vanigira goto tana tangolidatoana na omea levo tana puku i konimami igami na Tsiu.

¹⁵ Kalina au tau vati botsa moa, ma God nogo tana nina vangalaka e viliau me soaau gana kau aqo vania.

¹⁶ Mi kalina e laba na tagu tana God e pada ke sauvulagia na Dalena vaniau, rongona aia e ngaoa inau kau gini turupatuna na Turupatu Dou tana rongona aia vanigira na tinoni ni veratavosi, minau au tau goto baa kau gini vaigokovigi koluginia ke kesa. ¹⁷ Mau tau goto vano i Jerusalem kau gini reigira igira ara apostolo ida vaniau. Tagara. Au tuu moa mau vano saviliu saikesa i Arabia. Mi muri, mau visumaitugua i Damaskus. ¹⁸ Me putsi tolu na ngalitupa, te au vano i Jerusalem na reiana a Petero, mau totu kolua i tana sangavulu tsege moa na dani. ¹⁹ Mau tau goto reia ke kesa na apostolo tavosi, a Iakobo lelee moa, aia na tasina na Taovia.

²⁰ Igira na omea sui au marevanigamu i laona na leta iani ara mana. Ma God nogo e dona laka inau au tau perogamu.

²¹ Mi murimai, minau au liu danga tana vera i laona na Siria ma na Silisia. ²² Mi tana tagu ia, igira na tinoni tana Judea mara tutunina nogo a Iesu Kristo ara tau moa vati reilakaqu inau. ²³ Ara rongomia moa na turupatuna kalina visana ara gini goko tana rongoqu. Mara tsaria, "Na mane iani, aia nogo e rotasigita sosongo igita i votangana, mi kalina eni aia e gini turupatuna bamai sosongo tana rongona na tutuni, na tutuni vaga aia e tovoa na veoana i sau!" ²⁴ Mi tana igira ara tuu mara gini soalokia God tana rongoqu inau.

A Paulo e Balaba i Koniqira na Apostolo Tavosi i Jerusalem

2 Me putsi sangavulu vati na uvi, minau au visu baa i Jerusalem kolua a Barnabas, me dulikolua goto a Titus. ² Eo, au vano i Jerusalem rongona God nogo e sauvulagi vaniau laka niq aqo nomoa kau ba laba i tana. Mi tana, au sangatotu i laona kesa niqira sai igira

na tinoni loki tana lotu, mau tsaritutugua vanigira na gokona na Turupatu Dou, vaga inau au sasaniginigira na tinoni ni veratavosi. Au nauvaganana ia, rongona au tau ngaoa ke luvu lee niq aqo au naua tuu tana idana me tsau mai i dani eni. ³ Maia Titus gaqu dulikolu, aia na tinoni ni Gris, migira ara tau moa raiginia ke paripapadana. ⁴ Eo, e mana rago ara sagemai dodo visana tinoni vanga malapalu i laona nimami saikolu, laka kara tuvitsodoa na vatana na sasani gua igita a adia i konina a Iesu Kristo ti e gini tau nogo ngoligita na muriana nina Ketsa a Moses. Miava, migira ara ngaoa laka igita ka tototu tseka moa i laona niqira Ketsa igira na Tsiu, ma kara paripapadana a Titus. ⁵ Migami ami tau lelee tamivanigira, rongona ami ngaoa kami tangolikakaia vanigamu na sasani manana e totu nogo i laona na Turupatu Dou.

⁶ Migira na tinoni loki ara totu tana saikolu ia, minau e atsa moa vaniau ti ase i igira; rongona God aia, e tau pedeginia na tinoni muria moa na rereina, migira na tinoni loki igira ara tau goto nongiau laka kau olia kesa na omea i laona na Turupatu Dou vaga inau au sasaniginigira nogo na tinoni. ⁷ Tagara, migira ara reigadovi segeniqira nogo laka God e molovaniau na aqo gana kau gini turupatuna na Turupatu Dou vanigira na tinoni ni veratavosi, vaga nogo e molovania a Petero na aqo ke gini turupatuna na Turupatu Dou vanigira na Tsiu. ⁸ God nogo e sauvaniau na susuligana, te au gini lia na apostolo vanigira na tinoni ni veratavosi, vaga goto e sauvaniau a Petero maia e gini lia na apostolo vanigira na Tsiu. ⁹ A Iakobo, ma Petero, ma Ioane, tugira nogo ara tu vaga na ida loki tana saikolu ia, mara tu reigadovigotoa laka God e sauvaniau e kesa segeni niq aqo. Mara tu tuu, mara tu sekani kolukagami a Barnabas minau, na papadana laka igami sui ami aqopata kesa moa tana aqo. Mami tamisai laka kagami a Barnabas, kami ka aqo i laoqira na tinoni ni veratavosi, migira kara aqo i laoqira na Tsiu. ¹⁰ E kesa moa na omea ara ngasuginikagami, laka kami ka tau padalegira na tinoni sekona lee ara totu i laoqira. Maia tsotsodo nogo na omea vaga ia inau au gini ngongoragi matena na aqosiana.

Kaira a Paulo ma Petero i Antiok

¹¹ Mi kalina a Petero e mailaba i Antiok, minau au taimatana i mataqira na toga rongona e labamaka laka e sasi na omea aia e naua. ¹² Kalina a Petero e mai vaolu i Antiok, maia e mutsamutsa rago kolugira na tinoni Kristiano ni tana igira na tinoni ni veratavosi. Mi kalina e reigira ara labamai visana na mane aia Iakobo e molomaigira, maia Petero e mololea na mutsa kolugira na tinoni ni tana matena e matagunigira kara tau katelivania igira ara gini rarai sosongo na paripapadana tinoni. ¹³ Migira goto na Tsiu tavosi ara totu

tana kolua a Petero, ara vangamanipai goto vago no-
go aia; ma Barnabas goto e sanga malapalu kolugira.
¹⁴ Mi kalina inau au reigira ara tau nogo muridoua na
sasani manana tana Turupatu Dou, mi tana inau au
tuu, mau taimatana a Petero i mataqira igira sui mau
tsarivania, "Kulaqu a Petero, igoe na Tsiu. Me oka no-
go igoe o mololea na muriana niqira sasaga na Tsiu,
mo muria niqira sasaga na tinoni ni veratavosi.
?Megua igoe kalina eni ti o ngaogotoa laka ko raqa
sasiligira na tinoni tau Tsiu ma kara murigotoa niqira
sasaga na Tsiu?"

¹⁵ Mi muri mau tsarivanigira goto, "Eo, e mana
nomoa igita na bobotsana na Tsiu ma tau botsa kesa
tana puku tavosi koniqira na tinoni sasi. ¹⁶ Me atsa
moa ti igita na Tsiu, migita a donaginia nomoa laka e
kesa moa na omea na tinoni tangomana kara gini to-
tugoto kolua God, maia nogoria na tutuni i laona a
Iesu Kristo, me tau tana rongona laka na muriana moa
na Ketsa. Eo, igita na Tsiu a tutunina nogo a Iesu Kris-
to, igita a donadou nogo laka igita a gini totugoto no-
go kolua God tana rongona igita a tutunina a Iesu
Kristo, me tau tana rongona igita a muria moa na Ket-
sa. Matena e tagara sa tinoni tangomana ke gini totu-
goto kolua God tana rongona na muriana moa na Ket-
sa.

¹⁷ "Me ti vago kalina igita a tovoa ka totugoto kolua
God ginia nida mauripata koluana a Iesu Kristo, ma
tamia moa na mauri tana sasi, atsa vago igira na tinoni
ni veratavosi, megua? ?Laka a Iesu Kristo e idagana
vanigita na sasi? !E utu saikesa! ¹⁸ Ti vago inau kau tu-
turiga tugua na logovisuana kesa na omea au veono-
goa, mi tana e sauvulagia laka inau au sasi.

¹⁹ "Tana omea e kalea na Ketsa, au mate taninogoa
inau, na Ketsa segenina nogo e matesiau rongona in-
au kau gini mauri vania God segeni moa. Au mate
patakolonogoa a Iesu Kristo tana nina gai ulutaligu.
²⁰ Ma na mauri au gini mauri kalina eni, e tau na mau-
riku segeni inau. A Iesu Kristo aia nogo e mauri i lao-
qu. Ma na mauri au gini mauri kalina ia, au gini mauri
na tutuni i laona na Dalena God, aia nogo e galuveau
me mate tuguqu. ²¹ Mau tau ngaoa na sove taniana na
vangalaka loki iani God e saunogoa vaniau. !Me ti vago
e mana vago ara tsaria visana, laka tana muriana moa
na Ketsa me tugunogoa na totugoto koluana God, mi
tana e vago moa ti a Iesu Kristo e mate lee, tagara
rongona!" Aia nogo e vago niqu goko inau au tsari-
vanigira.

Igira na Tinoni Tutuni tana Galatia Ara Liupitsa Tania na Tutuni Manana

3 !Eo, igamu na tinoni ni Galatia, amu bule sosongo
nomoa! ?Nagua sagata e turuvigamu? !I matamui
igamu segeni nogo, inau au vuresi makalia vanigamu

na rongona na mateana a Iesu Kristo tana gai ulutal-
igu! ² Kamu tsarimai vaniau kesa moa na omea. ?Laka
na Tarunga Tabu e gini tsuna i tobamui tana rongona
igamu amu muridoua na Ketsa, se tana rongona amu
rongomia na gokona na Turupatu Dou mamu tutuni-
na? ³ !Egua te amu bule sosongo vago sagata ia! Amu
tuturiga dou nogo na mauri vaolu konina God tana
susuligana na Tarunga Tabu. ?Megua kalina eni ti amu
pada laka kamu suilavaginia tana susuligamui segeni
igamu? ⁴ ?Megua, laka igira na omea dou danga ara la-
ba vanigamu nogo igamu ara tavongani laba lee moa?
!E utu! !Ara tamani rongona sui te ara gini laba! ⁵ God e
saunogoa vanigamu na Tarunga Tabu, me aqosigira
na valatsatsa danga i laomui. ?Me laka God e nauva-
ganana ia tana rongona moa igamu amu muridoua na
Ketsa, se tana rongona igamu amu rongominogoa na
gokona na Turupatu Dou mamu tutunina?

⁶ Kamu padatugua na omea e laba vania a Abraham i
sau. Ara mareinoigoa tana Mamare Tabu: "A Abrahaim
e tutunina God, mi tana rongona nogo nina tutuni ia,
ti God e moloigotosia i konina." ⁷ E tugua igamu kamu
padaigaidovia, laka i matana God igira na tinoni ara
tutunina, igira nogoria na kukuana manana a Abra-
ham. ⁸ E oka sosongo nogo e totu tana Mamare Tabu
na gokona laka God sauba ke mologotosigira i konina
segeni na tinoni ni veratavosi goto tana rongona nogo
niqira tutuni. Eo, God e katevulagia idanogoa na omea
iani vania a Abraham kalina aia e tsarivania, "Tana
rongona nogo nimu tutuni igoe, ti inau sauba kau van-
galaka vanigira na tinoni sui tana barangengo po-
pono." ⁹ A Abraham e tutunina God, ma God e van-
galaka vania a Abraham. Me sauba ke vago goto vani-
gira sui ara tutunina God. God sauba ke vangalaka
vanigira vago aia e vangalaka vania a Abraham i sau.

¹⁰ Igira ara norua moa laka tana muriana moa na
Ketsa ma kara gini mauri, na tinoni vago gira God ke
redogira. E vago ara marenogoa tana Mamare Tabu,
"!Asei ti ke tau muridou saikesalia pipi na omea sui ara
marea tana papi na Ketsa, na tinoni vago ia, God ke re-
doa!" ¹¹ Mi tana e gini labamaka, laka e tau tangomana
ke kesa tinoni ke gini totugoto kolua God tana rongon-
na moa na muriana na Ketsa. Rongona ara maregoota
tana Mamare Tabu, "Na tinoni aia God e mologotosia i
konina rongona nina tutuni, aia moa na tinoni vago ia,
sauba ke mauri saliu konina God." ¹² Na Ketsa, aia e
tau pukuga tana tutuni. Tagara. Me vago nogo ara
marea tana Mamare Tabu, "Na tinoni e murigira pipi
na omea sui na Ketsa e raiginia, sauba ke gini mauri
nogo na Ketsa ia."

¹³ Maia Iesu Kristo e suivisugita nogo tania na redo e
alomaia na Ketsa kalina aia segeni nogo e mate tugu-
da tana gai ulutaligu. E vago nogo ara marea tana Ma-
mare Tabu, "Ti vago ase i kara tsauraeginia tana gai
ulutaligu, na tinoni vago ia, God nogo e redoa." ¹⁴ E gi-

ni laba vaganana ia, rongona tana nina aqo nogo a Iesu Kristo, ti ke gini laba vanigira goto na tinoni ni veratavosi na vangalaka vaga God e vekenogoa vania a Abraham. Migita sui igita a tutunina a Iesu Kristo, sauba ka tamanina na Tarunga Tabu vaga God e vekenogoa.

Na Ketsa e Utu Ke Veoa na Veke God E Naukolua a Abraham i Sau

¹⁵ Tasiqigamu, inau sauba kau tovogini vanigamu e kesa na omea e dona na laba pipi kalina. E vaga ni: ti vaga kara ka ruka na tinoni kara ka pata na tami kesa tana omea, ma kara ka maretsunaa ka niqira veke, me tau goto tangomana kesa ka vidaqira ke veosegenina na veke ia, se ke olia kesa na omea i konina. ¹⁶ Maia God e naua nina veke vania a Abraham me vania aia na kukuana. Mi tana Mamare Tabu ara tau marea na goko laka "vanigira igira na kukuana", vaga papadana ti ke goko kalegira danga na tinoni. Tagara. Ara marea moa, "vania aia na kukuana", papadana e kesa lee moa na tinoni, maia a Iesu Kristo nogoria.

¹⁷ Ma na papadana na omea au vasini tsaria e vaga iani: God nogo e aqosia na taso kolua a Abraham, me vekevania laka sauba ke manalivania. Ma na Ketsa aia God e molomaia vania a Moses i murina e vati sangatu me tolu sangavulu na uvi, e utu ke veoligia na taso me ke gini luvu lee nina veke God e nauvania a Abraham.

¹⁸ Rongona ti vaga nina vangalaka God ke tsotsovata moa tana muriana na Ketsa, me vaga moa ti e tau nogo pukuga tana omea God e veke idanogoa. Me tau vaga ia. God e vekevania a Abraham laka sauba ke sau nina vangalaka vania, maia nogoria na rongona te e gini sauvania.

Nina Aqo na Ketsa

¹⁹ ?Ti vaga ia, ma na manigua na Ketsa? Na Ketsa, God e molomaia i muri moa, gana ke saumakalia vanigira moa na tinoni nagua na nauseko. God e vaturia nina Ketsa me ngaoa na tinoni kara muridoua, poi ke tsau tana tagu ke labamai na kukuana a Abraham, aia a Iesu Kristo, aia nogoria nina veke God e gado i konina. Ma na Ketsa ia, igira nogo na angelo ara aditsuna-maia vania a Moses nina mane tabegoko God, maia e sau baa vanigira na toga. ²⁰ Mi tana idana, kalina God e naua nina veke kolua a Abraham, maia e tau goto mologinia kesa tinoni ke adigokona baa vania. Aia God kesa moa, aia segenina nogo e naua.

²¹ ?Egua, amu pada laka nina Ketsa God e dona ke tukapusia na veke God e nau idanogoa? !Tagara saikesa! Matena ti vaga ke totu nogo ke kesa na ketsa ke dona nogo na tusu mauri saliu vanigira na tinoni, mi tana muriana nogo na ketsa ia ti sauba igira na tinoni sui kara gini tangomana na totugoto i matana God.

Me tau vaga ia. ²² Ara marenogoa tana Mamare Tabu laka na susuligana na sasi e tangoli kaputigira na tinoni sui lakalaka tana barangengo popono. Ia nogoria e vaga, ti igira moa ara tutunina a Iesu Kristo kara adia na vangalaka God e vekenogoa vanigira ara tutunina.

E Labamai Nogo Gana Tagu na Tutuni

²³ Kalina e tau vati labamai moa na tutuni, ma na Ketsa e sori kalavatavigita sui, poi ke labamai gana tagu na tutuni. ²⁴ Me vaga ia, ma na Ketsa e tagaovigita moa poi kalina e mailaba a Iesu Kristo, maia e mologotosigita i matana God tana rongona igita a tutunina aia. ²⁵ Mi kalina eni, e laba nogo gana tagu na tutuni, me tau nogo kilia na Ketsa ke tagaovigita.

²⁶ Migamu na kulaqu, amu lia nogo na dalena God rongona amu tutunina a Iesu Kristo. ²⁷ Igamu sui amu lesovitabu nogo tana asana a Iesu Kristo, mamu gini mauri na maurina nogo a Iesu Kristo. ²⁸ Vaga ia, mi matana God ara tau gini tavosi igira na Tsiu migira na tinoni ni veratavosi, na tseka migira ara tau na tseka, igira na mane migira na daki. Igamu sui amu kesa moa tana nimui mauripata koluana a Iesu Kristo. ²⁹ Ti vaga igamu nina tinoni nogo a Iesu Kristo, vaga ia migamu goto na kukuana manana a Abraham, me sauba igamu sui goto kamu adia na omea God e vekenogoa.

4 Minau kau tovo vanigamu vaga iani: kalina ti ke mate kesa na mane, maia na dalena sauba ke adidatoa nina omea levolevo na tamana. Me ti vaga ke tetelo moa na baka ia kalina e mate na tamana, me tau vati tuguvania ke reitutugu segenia na omea levolevo na tamana e molovania. Maia e totu moa i vavaqira na tinoni loki na kamana. ² Igira nogo ara aragoa na baka ia ara reitutugu vania nina omea, poi kalina ke loki me ke tsau tana tagu na tamana e titivania ke reitutugu segenina nina omea. ³ Me vaga goto vanigita igita. Tana idana, kalina e tau vati labamai moa a Iesu Kristo, migita goto a totu mala baka tetelo i limaqira na tidao levolevo ara tagaovia na barangengo. ⁴ Mi kalina e tovu nogo na dani tititi, ma God e molomaia i barangengo na Dalena segeni nogo ia. Maia e tamanina na tinana vaga nogo pipi tinoni. Me loki i laona niqira Ketsa na Tsiu, ⁵ rongona ke gini suivisugira igira ara mauri mala tseka i vavana na Ketsa, ti igita sui ka gini lia na dalena God.

⁶ Ma na rongona ke gini labamaka vanigita laka igita a lia nogo na dalena God, te aia God e molomaia nina Tarunga na Dalena segeni nogo ke mai totu i laona na tobada. Maia e sangagita na soaginiana God "Mama, Tamaqu!" ⁷ Me vaga ia, mi kalina eni igita a tau nogo vaga na tseka, a lia nogo na dalena God. Me rongona igita a lia nogo na dalena God, ma God aia sauba ke

molovanigita ka tangolidatoa nina omea sui, vaga aia e vangaraunogoa vanigira igira sui na dalena.

A Paulo e Boeginigira Sosongo Na Tinoni ni Galatia

⁸Tana idana, kalina igamu amu tau vati donaginia moa na God manana, mamu totu tseka moa i limaqira na god peropero. ⁹Mi kalina eni, igamu amu donagininogoa na God manana. Ke dou baa ngatsu ti kau tsaria laka kalina eni God aia e donaginigamu nogo igamu. ?Megua igamu ti amu ngaoo laka kamu visutugua i limaqira na tidao maluku lee ara tagaovigamu nogo i sau? ?Matena gua ti amu ngaoo kamu totu tseka moa vanigira igira? ¹⁰!Amu gini boe sosongo moa na lokisiaqira nimui dani tabu ni sau, vaga ara gado visana tana dani, mi tana vula, mi tana tagu, mi tana ngalitupa! ¹¹!Eo, inau au boeginigamu manana nomoa! ?Egua, laka e dou ti kara luvu lee moa pipi sui ni qu aqo au gini ngongoragi sosongo na nauana i laomui igamu?

¹²Au ngasugamu kakai, igamu na tasiq, laka tana omea iani kamu reinunu i koni qu. Rongona inau au vaga nogo igamu. Migamu amu tau rago naua sa omea ke seko vaniau inau. ¹³Amu padatugua laka inau au lobogu kalina au vasini tuturiga moa na gini turupatu na Turupatu Dou vanigamu. ¹⁴Me atsa moa ti ni qu lobogu e ngoligamu sosongo, igamu amu tau goto peaa se kamu sove taniau. Tagara. Amu adisaequ dou sosongo vaga moa ti inau kesa na angelo e talu i gotu. !Amu tabeau vaga nogo ti amu tabea a Iesu Kristo! ¹⁵Igamu amu mage sosongo tana tagu ia. ?Ma nagua sagata e laba vanigamu kalina eni? I votangana, kalina inau au totu kolugamu i tana, e tagara goto kesa na omea igamu kamu tau tusuvaniau. !Me ti ke tau utu na vutiana na lakana na matamui, me sauba igamu kamu vutigotoa ma kamu tusuvaniau inau! ¹⁶?Mi kalina ia, laka au lia gamui gala tana rongona inau au tsarivanigamu na manana?

¹⁷Migira na tinoni tavosi ara mai sagelalo kolugamu, igira ara tovokakai sosongolia laka kara ravitigamu rongoina ti igamu kamu gini padalokigira. Ma na omea igira ara pada e tau goto. Ara ngaoo moa ti kara raqaligigamu taniau inau, ma kamu baa i koniqira igira. ¹⁸Eo, e dou sosongo rago ti vaga igira kara ravitigamu dou, atsa moa ti kalina inau kau totu kolugamu se tagara, me ti moa vaga na omea igira ara pada e goto, mi tana e doua. ¹⁹!Igamu kiki na dalequ galugaluve! E kesa goto kalina inau au vatsangia na rota tana matemui igamu vaga moa na daki kalina e rota tana vasusu, poi tsau kalina ke dangaliginigamu na maurina a Iesu Kristo. ²⁰Au kili sosongolia laka inau kau totu kolugamu kalina eni ke gini rago tugua na tobaqu. !Eo, e ponopala sosongo na tobaqu inau tana rongomui igamu!

Kaira Ko Hagar ma Ko Sara Na Papadana Ruka na Taso

²¹Minau kau veisuagira igira i laomui ara ngaoo moa kara mauri muria na Ketsa. ?Egua, laka igamu amu tau vati rongomia moa na omea ara marea tana Ketsa?

²²Ara marea laka a Abraham e vasukaira ruka na dalena. Kesa e botsa tana daki tseka, ma na rukanina e botsa tana daki pukuna vale. ²³Maia na dalena e botsa tana daki tseka, aia e botsa vaga nogo na dalena pipi tinoni. Ma na dalena e botsa tana daki pukuna vale, aia nogo e botsa muria nina veke God e nauvania a Abraham. ²⁴Na omea vaga ia e laba ngiti papadana moa vanigita sui. Kaira ruka na daki, papadana ruka na taso. Aia ko Hagar na daki tseka e vasua na dalena tseka, papadana na taso aia God e naua tana Vungavunga Sinai. ²⁵Ko Hagar, aia na papadana na Vungavunga Sinai tana Arabia, i tana God e tusua na Ketsa vania a Moses, mi tana nogo e totu na vera ni Jerusalem kalina eni, maia e totu tseka moa kolu tinonina i laona. ²⁶Me kesa segeni na Jerusalem e totu i gotu. Aia e tau tseka, maia nogoria na tinada igita sui. ²⁷Rongona ara marenogoa tana Mamare Tabu

“!Ko mage igoe na daki mamane!

!Ko guguu dato tana magemage, igoe o tau gini rota na vasubaka!

Rongona aia na daki na savana e mololea sauba ke tamanina danga baa na dalena, liusia aia na daki e totu kolua na savana.”

²⁸Eo, migamu na tasiq, igamu amu vaga nogo a Isaak i sau, rongona igamu goto tana nina veke nogo God ti amu gini lia na dalena. ²⁹Mi sau, ma Ismael na dalena a Abraham konina ko Hagar, aia e botsa vaga nogo na dalena pipi tinoni, aia e tuu, me rotasia a Isaak, na dalena a Abraham konina ko Sara, aia e botsa tana susuligana na Tarunga Tabu. Ma na omea vaga nogo ia e laba vanigita goto kalina eni. ³⁰?Ma nagua ara marea tana Mamare Tabu? Ara mare vaganana ni, “Tsiiligikaira na daki tseka ma na dalena. Rongona na dalena na daki tseka e utu ke sanga tamanipata nina omea levolevo ka tamaqira, kolua na dalena na daki pukuna na vale.” ³¹Eo tasiq, igita a tau nogo vaga na dalena na daki tseka. Igita a lia nogo na dalena na daki pukuna vale.

Kamu Tukakai Tana Nimui Mauri Vaolu

5 A Iesu Kristo e suiivisuigita nogo tania na mauri tseka tana muriaina moa na Ketsa. Vaga ia, ma kamu tukaikai tana nimui mauri vaolu tana tutuni, ma kamu laka goto na tamiisegeinimui kamu lia tugua na tseka tana mauri muriana moa na Ketsa.

²!Kamu rorongou dou! Inau a Paulo, au ngaogotoa kau tsarivanigamu kesa na omea: ti vaga igamu kamu tamiisegeinimui vanigira ma kara pariigamu pa-

padana, me vaga moa ti e puala lee sui nina aqo a Iesu Kristo i laomui. ³ Ma kau paroivataiviigamu tugua ke kesa goto kalina. Ti vaga ke kesa ke tamisegenina vanigira, ma kara paripapadana aia, ma na tinoni vaga ia, ke dona dou laka sauba ke ngolia na muriana na Ketsa popono. ⁴ Eo, ti visana i laomui gamu, amu tovoa laka kamu gini totugoto kolua God tana muriana moa na Ketsa, me vaga ia, mamu tsidavagini segenimui mamu tau nogo mauripata kolua a Iesu Kristo. Me vaga moa ti amu sove tanigotoa nina vangalaka God. ⁵ Migita a amesinogoa laka God sauba ke mologotosigita i konina. Ia nogo na omea igita pipitua tana susuligana nina Tarunga God, aia e aqo i laoda rongona igita a tutunina. ⁶ Rongona kalina igita a mauripata kolua a Iesu Kristo, me atsa moa na tinoni e paripapadana se e tau paripapadana, e tau goto gini tavosi. Ma na omea putsikae baa e tugua igita na tinoni tutuni ka gini boe, aia na galuveana God ma na galuveaqira goto na tinoni sui. ⁷ !Igamu, amu naudou sosongolinogoa nimui mauripata koluana a Iesu Kristo! ?Masei e ba tukapusigamu goto kalina ia, te amu tau nogo muria na sautu manana? ?Ma nagua e nauvanigamu aia te e gini tangomana i konimui? ⁸ Ma God aia e viligamu kamu mauripata i konina e tau nauvaganana aia. ⁹ Amu dona nogo laka nagua na papadana na goko vaga iani: "Na turina tetelo lee moa na isti me gini dato na bredi popono." ¹⁰ Minau au norugamu moa. Mau norugotoa na Taovia laka aia ke sangagamu, ma kamu tau goto muria ke kesa segeni na sautu. Ma na tinoni aia e bulesigamu, sauba God nogo ke kede.

¹¹ ?Minau tasiq, ti vaga inau kau totu matengana moa na gini turupadana laka e kilia nomoa na paripapadana ti God ke gini mologotosigita i konina, me matena gua te ara rotasiau babaa moa igira? Me ti vaga ke mana laka inau au nauvaganana ia, me utu ke gini tubulagi ke kesa niq sasani tana rongona na mateana a Iesu Kristo tana gai ulutaligu. ¹² !Au amesia laka igira ara raqa sasiligamu igamu, kara vasi segeniqira saviliu!

¹³ Migamu na tasiq, God e nusigamu nogo tania na ngongolina na Ketsa. Ma kamu reitutugu segenimui kamu tau goto pada laka e dou moa vanigamu na muriana na tobamui segeni. Migamu, tana galuve moa kamu dona na gini vaisangagi dou. ¹⁴ Na Ketsa popono e pukuga sui moa i konina kesa moa na ketsa: "Ko galuvea na tinoni tavosi vaga igoe o galuve segenimu." ¹⁵ Me ti igamu kamu totu matengana moa na vaigatigi ma na vaisekoligi, me ke reigamu dou. Tana nauvaganana ia, e tau utu ti sauba kamu veoginia nimui saikolu popono.

Ka Tamivania na Tarunga Tabu Ke Tagaovia na Maurida

¹⁶ Minau kau tsarivanigamu e kesa goto na omea. E dou kamu tamivania na Tarunga Tabu aia ke tagaovia na maurimui, ma kamu laka goto na muriana moa na tobamui segeni. ¹⁷ Rongona ti vaga igita ka muria moa na omea e kilia na tobada segeni, me sauba igita ka tau goto muria na omea e kilia na Tarunga Tabu. Me ti vaga igita ka muria na omea e kilia na Tarunga Tabu, me sauba igita ka tau muria moa na omea e kilia na tobada segeni. Rongona kaira ara ka vaigalagi sailagi, me gini utugana vanigamu na nauana na omea dou igamu amu ngaoa na nauana. ¹⁸ Ti vaga kamu tamivania na Tarunga Tabu ke tudumigamu, mi tana igamu amu tau nogo tseka vania na Ketsa.

¹⁹ Igita sui a donagininogoa laka kalina igita a muria moa na tobada segeni, mi tana nogo igita a mauri sasi mala pai ma na boo; ²⁰ migita a dona moa na samasama vaniaqira na tidao, ma na solopoke; ma na vaigalagi, na vailabugi, na vaimasugugi, ma na vaikoregi, na kiliana moa ke tangiloki na rongoda, ma na vaivilivotagi, ²¹ na susugu, na inu bubulega, ma na sinagi seko, me danga goto na omea seko vaga girani. Mi kalina eni, inau kau parovatavigamu tugua, vaga au nauvanigamu nogo i votangana: igira sui ara naugira na omea seko vaga gira, sauba e utu saikesa vanigira kara sage tana Verana God.

²² Me ti vaga igita ka tamidou vania na Tarunga Tabu ke tagaovigita, me sauba aia nogo ke sangagita ma ka dona na mauri tana vaigaluvegi, na magemage, na rago, na berengiti, na vaipadagi, na vaisangagi, na vainorugi, ²³ na tobalaka, ma na tagaovi segenida dou. Me tagara sa vatana na ketsa tangomana ke tongo vanigita na muriana na sasaga dou vaga girani. ²⁴ Eo, igira ara tsarimurina manana a Iesu Kristo, ara mololenogoa na nauana pipi na omea seko e kilia na tobaqira segeni. ²⁵ Migita tasiq, na Tarunga Tabu e maurisigita sui nogo. Ma nida aqo igita ka tamivania aia ke tagaovigita pipi tana omea. ²⁶ Ka laka goto na kaekae, se na vaitsaigi ma na vaimasugugi.

Ka Vaisangagi Tana Tagu na Rota

6 Tasiq, ti kesa ke puka i laona na sasi, migira i laomui e tagaovigira nogo na Tarunga Tabu, nimui aqo kamu sanga na tinoni vaga ia tana tobalaka me ke gini visutugua tana sautu dou. Me ke reigamu dou goto igamu, ke tau gadovigamu goto na tabotabo. ² Tana tagu na rota kamu vaisangagi na kalagiana gamui kalagai. Ti vaga igamu kamu nauvaganana ia, mamu muri mananaa nina ketsa a Iesu Kristo. ³ Ti vaga ke kesa ke padaloki segenina laka aia nomoa aia, kalina aia e tau goto ulagana sa omea, na tinoni vaga

ia e pero segenina moa. ⁴ Pipi tinoni nina aqo ke vileke segenia na omea e naua. Ti vaga e dou na omea aia e naua, mi tana e tugua ke gini kaekae na omea aia segeni nogo e naua. Me tau goto kilia ke tovoginia na aqo ara naua igira na tinoni tavosi. ⁵ Rongona na tinoni sui ara tamanina segeni nogo gaqira kalagai.

⁶ Na tinoni e sasanina na gokona God i konina kesa na tarai, nina aqo ke patakolua gana tarai na omea dou sui aia e tamanina.

⁷ Eo, ma kamu laka na pero segeinimui ma na padana laka e tugugamu kamu peroa God. Pipi tinoni sauba ke tsaia na lakana na omea aia segenina nogo e tsukaa. ⁸ Ti vaga kesa ke tsuka i laona na uta na to-bana segeni nogo ia, mi tana nogo sauba ke angunikulua na lakana na mate saliu. Me ti vaga aia ke tsuka i laona nina uta na Tarunga Tabu, mi konina nogo na Tarunga Tabu, sauba ke angunikulua na lakana na mauri saliu. ⁹ Vaga ia, migita ka laka na qisi na nauana na omea e dou. Rongona ti vaga igita ka tau qisi, me sauba nomoa ka tsurivia na lakana dou e utu ke tagara. ¹⁰ Vaga ia, me pipi kalina ti ke tau utu vanigita, ma ka naudou vanigira na tinoni sui, putsikae baa vanigira na tasida tana tutuni.

Nina Goko Parovata a Paulo Tana Susuina Nina Leta

¹¹ !Kamu morosia na mamare loki au mareginia na limaqu segeni kalina ia! ¹² Igira ara tovoa kara raigamu ma kamu paripapadana, igira tsotsodo na tinoni vaga ia ara ngaoa moa na tinoni tavosi kara tsonikaeginigi-

ra. Ara gini nauvaganana ia, rongona ara tau ngaoa na rota ke gadovigira ti vaga igira kara tsaria laka na mateana a Iesu Kristo tana gai ulutaligu aia segeni moa tangomana ke mologotosigita i matana God.

¹³ Ara paripapadana rago igira, mara tau nomoa muridoua na Ketsa. Mara ngaoa moa igamu kamu paripapadana, rongona ara ngaoa kara gini goko kaekae ma kara tsaria laka igamu nogo amu tamisegeinimui na paripapadana. ¹⁴ Minau, e kesa lelee moa na omea kau gini goko kaekae matena, maia nogo nina gai ulutaligu a Iesu Kristo nida Taovia. Tana rongona nogo a Iesu Kristo e mate mateda tana gai ulutaligu, ti inau au tau saikesa padalokigira na omea ni barangengo, e vaga moa ti ara mate lee vaniau. Ma na barangengo e tau goto padalokiau inau, me vaga nogo ti inau au mate le vania. ¹⁵ Eo, vanigira ara tutunina a Iesu Kristo, e tau saikesa tamanina sa rongona ti na tinoni ke paripapadana, se ke tau paripapadana. Na omea moa e tamani rongona, aia nogo laka igita ka gini mauri vaolu tana maurina nogo God.

¹⁶ !Nina rago ma nina galuve God ke totu i koniqira sui ara muria na sautu iani tana mauriqira, mi koniqira sui goto nina tinoni God!

¹⁷ Tuu kalina eni, ke tau goto molorota vaniau ke kesa; rongona na palena danga tana kokoraqu, ara saumakaliginia laka inau nina tseka a Iesu.

¹⁸ Au nongia a Iesu Kristo nida Taovia ke vangalaka vanigamu sui, igamu na tasiq. Amen.

EPESUS

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Leta Iani

Tana tuturigana nina leta vanigira na tinoni ni Epesus, a Paulo e vuresi makalia vanigira tana e koegua God Tamana e viligira nina tinoni, me koegua e nusiligia niqira sasi ginia nina aqo a Iesu Kristo na Dalena. Me koegua goto tana aia God e manaliginia na Tarunga Tabu nina veke loki e naua vanigira nina tinoni, "laka aia sauba ke adisaigira pipi na omea sui ni gotu mi lao, ma kara totu sui i vavana nina tagao a Iesu Kristo." (1.10) Mi tana rukanina turina nina leta, a Paulo e nongigira kakai laka kara tovoa na mauri tana tobasai ma na vaigaluvegi, ke gini mana niqira mauripata koluana a Iesu Kristo.

Visana tana goko, a Paulo e gini aqo na goko tabana, ke gini saumakaliginia laka igira nina tinoni God ara lia kesa moa i laona a Iesu Kristo. E tsarivaganana iani: na saikolu na tinoni tutuni e vaga na konina tinoni, ma Iesu Kristo na lovana; se e vaga kesa na vale, ma Iesu Kristo na papakana vatu tana tsuruna; se e vaga kesa na daki tauga, ma Iesu Kristo na savana. Tana leta iani, a Paulo e gini aqo na tsaqina goko mamava sosongo, rongona e ngolia na papadana nina vangalaka loki God vanigita i laona a Iesu Kristo.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Paulo

A Iesu Kristo migira na tinoni lotu

Na mauri vaolu i laona na Kristo

Na susuina nina leta

¹ Inau a Paulo, aia God nogo e viliau mau gini lia kesa nina apostolo a Iesu Kristo, au marevanigamu na leta iani, igamu nina tinoni God i Epesus amu tukakai nogo tana nimui mauripata koluana a Iesu Kristo.

² Au nongikaira God na Tamada, ma nida Taovia Iesu Kristo, kara ka vangalaka vanigamu, ma kara ka tusu-vanigamu na rago.

God e Vangalaka Vanigita i Laona Nida Mauripata Koluana a Iesu Kristo

³ Igita ka soadoua God na Tamana nida Taovia Iesu Kristo. Rongona aia e vangalaka sosongo vanigita i laona nida mauripata koluana a Iesu Kristo, me tusu-vanigita pipi sui na vangalaka ni gotu. ⁴ Kalina e tau vati botsa moa na barangengo, ma God e vili manogatigita nogo i laona a Iesu Kristo ka gini lia nina tinoni, ma ka gini tangomana na totu dou ma na mauri male i matana aia. Tana nina galuve nogo, ⁵ God e pedea laka igita ka lia na dalena ginia nina aqo a Iesu Kristo. Aia segenina nogo e kilia, me ngaoa ke laba vangana. ⁶ !Igita sui ka tsonikaea God rongona nina vangalaka tsapakae, e tusulea vanigita i laona na Dale-na galugaluve!

⁷⁻⁹ Tana rongona nogo na mateana a Iesu Kristo ti igita a gini totu tanusi, mara gini tanusi nida sasi. Eo, e loki sosongo nomoa nina vangalaka God e gini dangaliginigita nina sasaga loki, migita a donaginia nina

papada vaga aia e poia vanigira na tinoni tana idana, me vangarau manogatia tuu i sau vasau na manaliana i konina a Iesu Kristo. ¹⁰ Miani nogoria nina papada God sauba ke manalia kalina ke gado na taguna: laka aia sauba ke adisaigira pipi na omea sui ni gotu mi lao ma kara totu sui i vavana nina tagao a Iesu Kristo.

¹¹ Pipi sui na omea ara laba ara muria nina papada ma nina pede God. Tumai nogo tana tuturigana tsotsodo aia God e viligami igami na Tsiu kami lia nina tinoni segeni nogo i laona a Iesu Kristo. ¹² !Me vaga ia, me ulagamami igami ami ida nogo na noruana a Iesu Kristo kami tsonikaea God!

¹³ Migamu goto na tinoni ni veratavosi, igamu amu lia goto nogo nina tinoni God kalina amu rongomia mamu tabea na turupatuna na manana, aia na Turupatu Dou e maurisigamu nogo. Amu tutunina a Iesu Kristo, ma God e mareginigamu na papadana laka aia e tamanigamu, kalina aia e tusua vanigamu na Tarunga Tabu vaga e vekenogoa. ¹⁴ Ma na Tarunga Tabu, aia nogo na papadana laka sauba manana ka adia na omea God e vekevanigira nina tinoni, aia nogo na mauri saliu koluana aia. !Me ulagada sosongo igita sui ka tsonikaea na Taovia nida God!

Nina Nonginongi a Paulo

¹⁵ Aia nogoria na rongona, te e tuu kalina inau au rongomia laka igamu amu tutunina na Taovia Iesu, mamu galuvegira sui nina tinoni God, ¹⁶ mau tau goto

kuti na soadouana God na matemui. Au padagamu sailagi tana niqunonginongi. ¹⁷ Mau nongia nina God a Iesu Kristo nida Taovia, aia na Taovia na Marara, ke tusuvanigamu na Tarunga Tabu, maia sauba ke naua ma kamu sasaga sosongo, me ke saumakalia God vanigamu ma kamu gini donadougina. ¹⁸ Au nongigotoa rongona ke gini taporatsa nimui papada, ma kamu reiginia na mararana, mi tana ti kamu padagadovigina laka nagua na amesi aia nogo e ngaoa kamu tamanina; me koegua na douna putsikae na vangalaka God e vekea vanigira nina tinoni; ¹⁹⁻²⁰ me koegua goto na lokina na susuligana e gini aqo i laoda igita, igita a tutunina nogo. Ma na susuligana e gini aqo i laoda igita, aia e atsa kolunogoa na susuligana loki aia e gini aqo kalina e maurisivisua a Iesu Kristo tania na mate, me moloa ke totu tana madoana i laona na verana i gotu. ²¹ Mi tana a Iesu Kristo e tagao loki, me paladato baa vanigira na tagao sui ni gotu, na tangirongo, ma na susuliga sui, migira goto na vale taovia sui. E tamanina na soa Taovia, e loki liusigira sui na soa taovia ni lao eni mi tana mauri ni muri goto. ²² God e mologira na omea sui i limana aia, me molokaea ke Taovia Loki tana saikolu na tinoni tutuni, kaputigira pipi sui na omea. ²³ Na saikolu na tinoni tutuni, aia nografia na konina a Iesu Kristo, me gini dangatovu na maurina a Iesu Kristo, aia segenina e tovisigira popono na omea sui pipi nauna.

Kalina Igita a Totu Moa tana Mate Ma God e Maurisivisugita

2 I sau e vaga ti e mate na tidaomui rongona nimui petsakoe ma nimui sasi. ² Tana tagu ia, igamu amu muria moa nina sautu sasi na barangengo; mamu rongomangana gaqira taovia na omea susuliga tana masaoka, aia nogo na tidao e tagaovigira na tinoni ara tau rongomangana God. ³ E mana nomoa, i sau igita sui a vaga goto igira ma mauri muria moa nina padangaoa na konida, ma naugira moa na omea sui e kilia na konida ma nida papada segeni. I laona nida mauri lee, igita a vaga goto pipi na tinoni tavosi, a tsukilevoa ma totu vania na korena God.

⁴ Ma God e tobalaka sosongo, me galuve sosongoligita. ⁵ Mi kalina igita a tototu moa tana mate kolugira nida sasi ma nida petsakoe, ma God e maurisivisugita kolua a Iesu Kristo. Tana rongona nina vangalaka nogo God te igamu goto amu gini mauri. ⁶ I laona nida mauripata koluana a Iesu Kristo, aia e maurisivisugita kolua, me ngaoa ka tagao patakolua i laona na vera ni gotu. ⁷ God e gini nauvaganana ia, rongona ke saumakaliginia vanigira na tinoni sui pipi tana tagu ke mai laka e loki sosongo nina vangalaka tana galuve e saua vanigita i laona a Iesu Kristo. ⁸⁻⁹ Tana nina vangalaka nogo God ti igamu amu mau-

riginia nimui tutuni. Na mauri koluana a Iesu Kristo e tau na vuana nimui aqo segeni igamu, ma nina vangalaka moa God, rongona ke gini utugana vania kesa ke gini kaekae. ¹⁰ God nogo e aqosigita, mi laona nida mauripata igita koluana a Iesu Kristo, aia e ngaoa ka naua na aqo galuve vaga aia e vangarau manogatino-goa vanigita na nauana.

Igita Sui a Kesa Moa I Laona a Iesu Kristo

¹¹ Kamu padatugua laka i sau, igamu na tinoni ni veratavosi amu ponotoba moa, migira na Tsiu igira ara soaginigira segeni "na tinoni paripapadana" ara soaginigamu igamu "na tinoni tau paripapadana" Ma na paripapadana aia na omea ara naua moa na tinoni tana kokoraqira. ¹² Tana tagu ia, igamu amu voginia moa a Iesu Kristo. Amu tinoni tavosi vera, mamu tau nina tinoni vivili God. Amu tau sangapata i laoqira na taso ara pukugamai tana nina veke God vanigira nina tinoni segeni. Mamu totu ao moa tania God, mamu tau tamanina na amesi tana maurimui i barangengo ieni. ¹³ Eo, i sau amu totu ao tania God, mi kalina eni, i laona nimui mauripata koluana a Iesu Kristo amu mai varangisinogoa God tana rongona na mateana a Iesu Kristo.

¹⁴ A Iesu Kristo segenina nogo e ragosigita kalina aia e adisaigita, igami na Tsiu migamu na tinoni ni veratavosi, migita sui kolu a gini lia kesa moa i laona a Iesu Kristo. Tana konina segeni nogo a Iesu e vui pukaliginia na baravatu e vorovotagita, ma gini vaigalagi tabana mi tabana. ¹⁵ Aia e veoa niqira Ketsa na Tsiu, kolugira nina vali ma na vovorona dangadanga, igira nogo ara lia na pukuna nida vaivotagi. A Iesu Kristo e nauvaganana ia, rongona ke gini adisaigita, igami na Tsiu migamu na tinoni ni veratavosi, ma ka gini lia vaga kesa moa na tinoni vaolu i laona nida mauripata koluana aia, mi tana ti ke gini laba na rago i laoda. ¹⁶ Tana mateana nogo a Iesu Kristo tana gai ulutaligu, aia e veoligiginia nida vaigalagi. Mi tana mateana goto tana gai ulutaligu, e adisaipatagita igita ruka tavosi vatana tinoni, ma gini lia kesa moa na konina i laona a Iesu Kristo, maia e adivisugita sui vania God.

¹⁷ A Iesu Kristo e mai i barangengo rongona ke gini turupatuna na Turupatu Dou na rago vanigira na tinoni sui, vanigamu igamu na tinoni ni veratavosi igamu amu totu ao tania God, me vanigami goto igami na Tsiu igami ami totu varangisinogoa aia. ¹⁸ Tana rongona nogo a Iesu Kristo ti igita sui lakalaka, na Tsiu ma na tinoni ni veratavosi, igita a gini tangomana kolua nina sasanga kesa moa na Tarunga Tabu na laba i matana God Tamana.

¹⁹ Vaga ia, migamu na tinoni tau Tsiu amu tau nogo vaga na tinonina tavosi vera, se na tinoni labavoo. Kali-

na eni igamu amu gaqira verakolu nogo igira sui nina tinoni God, mamu sangasage nogo i laona nina tamadale God. ²⁰ Igamu goto ara logogamu kae i kelana na tsutsuvatu ara turuvaginia igira na apostolo ma na propete. Ma na vatu ara pakaginia na tsuruna na vale ia, aia a Iesu Kristo segenina nogo. ²¹ Aia tsotsodo nogoria e tangolisai kakaia na vale popono, me naua ke gini dadato me ke lia na vale tabu ara balovania na Taovia. ²² Tana mauripata koluana nogo aia igamu goto amu saikolua aia, me kolugira sui na tinoni tavosi, mamu lia nina valetabu God ginia nina sasanga na Tarunga Tabu.

God Nogo e Mologinia a Paulo Ke Turupatuna na Turupatu Dou Vanigira na Tinoni ni Veratavosi

3 Tana rongomui nogo igamu na tinoni ni veratavosi ti inau a Paulo, nina maneaqo a Iesu Kristo, au gini totu i laona na vale sosori. ² Amu rongominogoa e utu ke tagara, laka God tana nina vangalaka, e molovaniau na aqo iani laka kau gini turupatuna vanigamu na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo. ³ God segenina nogo e sauvulagia vaniaute au donaginia na omea aia e poia i sau vanigira na tinoni. I votaingana inau au mamare kurikuri moa vanigamu tana rongona na omea iani. ⁴ Me ti vaga igamu kamu tsokoa na omea au marenogoa vanigamu, me sauba kamu padagadovia laka inau au donaidouigiinia nina papada God tana rongona a Iesu Kristo. ⁵ Tana tagu ida baa e tau labaivuilagia vaniigira na tinoni na omea vaga ia, ma God moa e tusuivulagia kalina eni ginia nina Tarunga Tabu vanigira nina apostolo migira na propete. ⁶ Ma na omea ia God e poia i sau, aia nogoria laka igamu goto na tinoni ni veratavosi amu tamanipata kolugami igami na Tsiu nina vangalaka God ginia na Turupatu Dou. Amu sangasage tana kesa moa na konina, mamu gini patakologami tana veke God e naua i laona a Iesu Kristo.

⁷ God nogo tana nina vangalaka loki e mologiniau kau lia nina maneaqo, me sauvaniau na susuligana kau gini turupatuna na Turupatu Dou vanigira na tinoni sui. ⁸ Inau au palatsuna saikesa i laoqira nina tinoni God. Ma God aia e tusuvaniau nomoa na aqo na adiana na Turupatu Dou vaniaqira na tinoni ni veratavosi kara gini donaginia na lokina nina tamani a Iesu Kristo, ⁹ ma na saumakaliana vaniaqira na tinoni sui, laka e koegua tana God aia nogo e vusagira pipi na omea sui, e gini aqo nina papada e poia vanigira na tinoni tu mai nogo tana tuturigana. ¹⁰ ?Rongona gua ti God e molopoia na omea vaga ia? E nauvaganana ia, rongona e ngaoa laka tana tagu ni dani eni nogoria, i laona nina aqo na saikolu na tinoni tutuni, ke gini labavulagia i mataqira na angelo tagao susuliga ni go-

tu, laka God e sasaga sosongo pipi tana omea sui aia e naua. ¹¹ God nogo e nauvaganana ia, muria nina papada saliu, me manaliginia tana maurina a Iesu Kristo nida Taovia. ¹² Mi kalina eni rongona igita a mauripata nogo kolua a Iesu Kristo, ma tutunina aia ma norua te igita a gini tau matagu na laba baa i matana God.

¹³ Vaga ia mau ngasugamu kakai, kamu laka na padasavi rongona inau au rota tana matemui igamu. Niqu rota sauba ke pelugamu nomoa igamu.

E Loki Sosongo Nina Galuve A Iesu Kristo Vanigita

¹⁴ Aia nogo na rongona te inau au gini tsunatuturu, mau tsuporu vania God na Tamada, ¹⁵ i konina nogo aia pipi sui na tamadale i gotu mi lao ara adia na soaqira manana. ¹⁶ Au nongia God laka tana vangana nina tamani danga, ke tusuvanigamu na susuligana ginia nina Tarunga Tabu ti kamu gini totu kakai babaa i laona na maurina na tidaomui. ¹⁷ Mau nongia a Iesu Kristo ke mai totu i tobamui tana tutuni. Au nonginongi vanigamu rongona na galuve ke gini lamuga kakai me ke totu pukuga tana maurimui. ¹⁸ Vaga nogoria ia, ti igamu kolugira sui nina tinoni God kamu tamanina na susuligana God, gana na padagadoviana e koegua na damana ma na katsina, na datona ma na tsunana nina galuve a Iesu Kristo vanigita. ¹⁹ Eo, au amesia ti igamu kamu donadougina na galuvena aia, atsa moa ti ke utu na padagadoviana popono, rongona ke gini dangalitovugamu nina mauri segeni nogo God.

²⁰ Ka tsonikaea God, aia e gini aqo na susuligana loki, me dona ke naua i laoda na omea ke loki liusia pipi sui na omea e tugua ka pada igita se ka dona na nongiana i konina. ²¹ !Eo, ka tsonikaea God sailagi i laona na saikolu na tinoni tutuni mi laona a Iesu Kristo, tana tagu sui, mi tana dani ma na dani! Amen.

Igita na Kristiano Igita a Vaga Nogo Na Konina a Iesu Kristo

4 Inau a Paulo, au totu tana vale sosori rongona au aqo vania na Taovia. Mau ngasugamu kakai kamu muridoua na vatana na mauri vaga God e vilinogoa vanigamu. ² Kamu totu palatsuna, kamu tsalapo dou vanigira na tinoni, ma kamu berengiti sailagi. Kamu vaigaluvegi manana ma kamu vaisangagi dou. ³ Kamu tovokakaia na maurisiana i laomui na mauri tobasai tana Tarunga Tabu, me vaga ia ti sauba kamu gini totusai dou tana rago. ⁴ E kesa moa na konina me kesa moa na Tarunga Tabu, vaga e kesa moa goto na amesi i tana aia God e soaginigamu. ⁵ E kesa moa na Taovia, me kesa moa na tutuni, me kesa moa na lesovitabu. ⁶ E kesa moa na God, aia na Tamaqira na vatavata na tinoni sui, maia e Taovia kaputigira na omea sui, me aqo i laoqira sui, me totu i laoqira sui.

⁷ Pipi kesa vidada tatasa igita, e tavosi nina vangalaka e adia, vaga nogo a Iesu Kristo e pedevania. ⁸ Vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu,

“Mi kalina aia e dato baa i gotu vasau, maia e adigira mara dato kolua igira aia e laugira; maia e vangalaka sosongo vanigira na tinoni sui.”

⁹ ?Laka nagua na rongona na goko vaga ia, “aia e dato baa i gotu vasau”? Na papadana nogoria laka a Iesu Kristo e ida talu na tsuna i lao ba vasau i pipiruna saikesa na barangengo. ¹⁰ Maia e tsuna i lao, aia nogoria goto e dato i gotu, me saviliusia na masaoka rongona ti ke gini dangaliginigira pipi na omea sui lakalaka tana goae popono. ¹¹ Maia segenina nogoria “e vangalaka sosongo vanigira na tinoni”. E viligira visana kara lia na apostolo, visana kara propete, visana kara liu bamai na gini turupatuna na Turupatu Dou, visana kara lia na reitutugu ma na tarai. ¹² E naugira na omea vaga gira gana ke gini vangarau manogatigira nina tinoni God, ma kara gini madodo tana aqo na paboana na tutuni manana, ti ke gini dato susuliga na konina a Iesu Kristo.

¹³ Vaga ia, migita sui lakalaka sauba ka tobasai saikesa i laona nida tutuni, ma na donaginiana a Iesu Kristo na Dalena God. Mi tana ti sauba igita ka lia na tinoni ganoga tsauli saikesalia na sasagana nogo a Iesu Kristo. ¹⁴ Mi tana tagu ia, igita ka tau nogo vaga na baka e oli sailagi nina sasaga. Se ka tau vaga na panu na guguri e uvia me vevosala bamaia. Ma na guguri au gini goko iani, aia nogo na papadana niqira sasani na tinoni peropero ara dona sosongo na botsangiana na goko pero ma na gini vevosalaqira na tinoni. ¹⁵ Nida aqo igita ti ka tsonia moa na goko mana tana galuve, ti ka gini usuli dou baa a Iesu Kristo, rongona aia nogo nida Taovia pukuga. ¹⁶ Mi vavana nina tagao aia ti pipi sui na turina tatavosi na konina ara gadosai. Pipi sasaina me pipi turina ara naua niqira aqo segeni, mara gini vaisangagi na tangolisaiana na konina popono. Vaga ia, mi kalina igira na turina tatavosi ara naua niqira aqo babaa ma na konina popono e mauri dou, me gini dato dou segeni tana galuve.

Nida Aqo Ti Ka Vaolusia na Tobada Ma Nida Papada

¹⁷ Tana asana nogo na Taovia, inau au parovativigamu: kamu laka goto na mauri vaga na ponotoba, igira e kobakoba lee niqira papada, ¹⁸ mara totu moa tana rodo. Ara tau goto tamanina sa turina tana vatana na mauri e talu i konina God, rongona igira ara tau saikesa donaginiana sa omea, me kakai moa na tobaqira. ¹⁹ Ara tau goto dona na gini vangamaa niqira sasaga. Ara tami segeniqira moa vania na mauri tana sasi, mara naugira pipi sui na vatana na sasaga seko.

²⁰ Migamu, e tau na omea vaga gira amu sasaniana tana rongona a Iesu Kristo. ²¹ Igamu amu murinogoa a

Iesu Kristo, mamu rongominogoa na sasani ara sasaniginigamu na manana tana rongona a Iesu. ²² Vaga ia, ma nimui aqo kamu tsoraligia na vatana na mauri pura vaga amu lavu na muriana i sau, aia na vatana na mauri e sekoliginigamu nina kilinauseko danga. ²³ E kilia kamu vaolusi poponoa na tobamui ma nimui papada. ²⁴ Nimui aqo kamu sagelia na mauri vaolu, vaga nogo God e aqosia tana nununa segeni nogo, me labavulagi segenina tana mauri laka, ma na sasaga e goto saikesa me male saviliu.

²⁵ Vaga ia, ma kamu laka goto na vaiperogi. Pipi tinoni sui ke gini goko na goko mana vania na tasina, rongona igita sui a tobasai kesa moa tana konina a Iesu Kristo. ²⁶ Ti vaga igamu kamu kore, ma kamu laka na tamivania nina ke ke raqagamu tana sasi, ma na kore ke tau totu i tobamui tana dani popono. ²⁷ Kamu laka na voti sautu vaniana na tidao seko. ²⁸ Asei na tinoni ti ke totu matengana na komi i sau nina aqo ke mololea na komi, me ke tururiga na nauana na aqo ke gini tamaniginia na maurina segeni, me ke gini tango mana goto na sangaginiaqira na tinoni sekona lee.

²⁹ Kamu laka na tsoniana na tsaqina na goko vavanga. Kamu gini goko saikesa moa na tsaqina goko amu dona kamu sangaginigira ma kamu kakaisiginigira na tinoni ara rongomigamu, ma kara tsodoginia na omea ara kilia gana na mauri. ³⁰ Kamu laka na tsaiana me ke gini melu nina Tarunga Tabu God. Rongona na Tarunga Tabu, aia nogo nina marepapadana God i konimui laka aia e tamanigamu, ma na padapada laka sauba ke laba na Dani i tana God sauba ke maurisigamu.

³¹ Kamu mololegira saikesa pipi sui na momosatoba, ma na ngaokore sailagi. Mololea na gulagini tinoni ma na goko seko. Laka goto na gini tobaseko sa omea.

³² Igamu, kamu tobadou pipi kalina, kamu vaigaluvegi ma kamu vaisangagi. Kamu padalegira na omea seko ara nauvanigamu na tinoni tavosi, vaga nogo God e padalegira nimui sasi igamu rongona nina aqo a Iesu Kristo.

Igita Nina Tinoni God Nida Aqo Ka Liu Tana Marara

5 Igamu na dalena galugaluve nogo God, me vaga ia, ma nimui aqo ti kamu reinunu i konina. ² Kamu mauri saikesa moa tana vaigaluvegi, vaga nogo a Iesu Kristo e galuvegita me saua na maurina vanigita, vaga na sausau vuruga laka ma na kodoputsa e dou i matana God.

³ Igamu nina tinoni nogo God te e gini tau ulagamui ke laba i laomui na papadana na vainausekoligi, se na tubulagini tinoni ginia na totu sekoseko ma na susugu. ⁴ Me tau goto ulagamui ke rutsu i mangamui na goko tana gilulaseko, se na goko sairara ma na goko bubulega. Migamu, nimui aqo kamu soadoua moa God pipi tana goko sui amu tsonia. ⁵ Kamu dona dou

laka e tagara kesa ke totu matengana moa na vainau-sekoligi, se na tubulagini tinoni ginia na totu sekoseko ma na susugu, ke sanga na tamanipata tana verana a Iesu Kristo ma na verana God, rongona na susugu e vaga nogo kesa na vatana na samasama vaniaqira na tidao.

⁶ Kamu laka na tamivaniana ke kesa ke valogamu lee ginia nina goko bubulega, rongona na korena God sauba ke gadovigira igira ara tau rongomangana. ⁷ Kamu laka goto na dulisai koluqira na tinoni vaga igira. ⁸ I sau igamu goto amu totu moa tana rodo. Eo, me tuu kalina igamu amu lia nina tinoni God mamu totu tana marara. Vaga ia, ma nimui aqo kamu mauri vaga nogo na tinoni ara totu tana marara. ⁹ Rongona na vuana na marara e labavulagia tana pipi vatana na sasaga dou, ma na sasaga goto, ma na manana. ¹⁰ Kamu tovokakaia na sasaniana nagua e dou i matana na Taovia. ¹¹ Kamu laka goto na sangapata koluqira tana aqo tagara rongona ara naua igira tana rodo. Migamu nimui aqo moa kamu adilatigira tana marara. ¹² E paluvangamaa sosongo na gini goko na omea vaga gira ara naupopoia tana rodo. ¹³ Mi kalina na omea sui girani kara laba i malena tana marara, mi tana sauba ka reimakalia laka nagua manana na omea vaga gira. ¹⁴ Rongona na marara nogo e adilatigira i malena pipi na omea sui. Aia nogoria na rongona ti ara marea na goko vaga iani,

“Ko mamata tania nimu maturu.

Ko mauritugua tania na mate.

Maia Iesu Kristo sauba ke mararasigo.”

¹⁵ Vaga ia, ma kamu parovata dou tana nimui sasaga. Kamu tau vaga igira na tinoni ara bubulega. Kamu tinoni sasaga. ¹⁶ Kamu naudougira sui pipi nimui aqo, rongona na tagu iani na tagu seko nogo. ¹⁷ Vaga ia, ma kamu laka na bule. Kamu tovoa na donaginia pipi kalina na omea e kilia na Taovia kamu naua.

¹⁸ Kamu laka na inu bule, aia e dona ke sekoligamu lee moa. Igamu kamu tamia ke dangaliginigamu na Tarunga Tabu. ¹⁹ Kamu gini vaigokovigi na tsaqina na goko tana papi na Linge Tabu, migira visana goto na linge na lotu. Kamu lingegira na linge na lotu ma na Linge Tabu vania na Taovia, ma kamu soadoua i tobamui popono. ²⁰ Tana asana a Iesu Kristo na Taovia, kamu soadoua God Tamana pipi kalina na mateqira na omea sui.

Na Sasaga e Ulagana Kara Muria Igira na Tinoni Tauga

²¹ Kamu vairongomangagi, rongona amu pada mamavasia a Iesu Kristo na Taovia.

²² Igamu na daki tauga, kamu rongomangaqira na savamui, vaga nogo ti amu rongomangana na Taovia.

²³ Rongona na mane tauga e taovia vania na tauna, vaga nogo a Iesu Kristo e taovia vania na saikolu na

tinoni tutuni; ma na saikolu na tinoni tutuni aia nogo na konina a Iesu Kristo, ma Iesu Kristo e mate ke vagamaurisiginia. ²⁴ Vaga ia, migira goto na daki tauga kara rongomangaqira dou na savaqira, vaga nogo na saikolu na tinoni tutuni e rongomangana a Iesu Kristo.

²⁵ Igamu na mane tauga kamu galuiveigira na tau-mui, vaga nogo a Iesu Kristo e galuvea na saikolu na tinoni tutuni, me mate tuguna. ²⁶ E nauivaigainana ia rongona ke baloa na saikolu na tinoni tutuni vania God, i murina aia e vuliimaleiginia nogo na koo ma na goko. ²⁷ Rongona na saikolu na tinoni tutuni ke gini totu vanisegenia aia, tana rereidouna male saikesa, tagara sa sasi ma sa tupu bau i konina, me tau magavegave, me tau goto seko sa omeana. ²⁸ Na mane kara padalokigira na tauqira vaga nogo ara padalokia na koniqira segeni. Na mane e galuvea na tauna, e vaga nogo e galuve segenina nogo. ²⁹ Tagara kesa ke dona ke reisavia na konina segeni. E paladoua nomoa me reitutugua, vaga nogo a Iesu Kristo e reitutugudoua na saikolu na tinoni tutuni; ³⁰ rongona igita na turina na konina aia. ³¹ Vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu, “Ia nogoria na rongona ti na mane ke mololekaira tamana ma tinana, me ke maurisai kolua na tauna, mi kaira ruka kara ka lia kesa moa.” ³² Na tsaqina goko tana Mamare Tabu iani e tamanina na rongona mamava. Minau au pada laka e kale saikesalia a Iesu Kristo ma na saikolu na tinoni tutuni. ³³ Me kalegamu goto igamu na tinoni tauga: pipi na mane tauga ke galuvea na tauna vaga e galuve segenina, me pipi na daki tauga ke kukuni dou tania na savana.

Na Sasaga e Ulagana Kara Muria Igira na Tamadale

⁶ Igamu na baka, nimui aqo Kristiano kamu rongomangaqira na tamamui ma na tinamui, rongona na omea vaga nogoria e goto vanigamu na nauana. ² “Tamamu ma tinamu ko rongomia ka gokoqira.” Iani na kesanina na ketsa i laoqira na ketsa sui e totu na veke i konina e tsaria: ³ “rongona ke gini dou na maurimu, mo ko gini mauri oka i barangengo.”

⁴ Igamu na tamaqira ma na tinaqira na baka kamu laka na malabulesiaqira na dalemui, kara tau gini molotoba. Kamu tosasaga vanigira dou moa tana sasani ma na sasaga Kristiano.

Na Sasaga e Ulagana Kara Muria Igira na Tseka ma Gaqira Taovia

⁵ Igamu na tseka, kamu rongomangaqira gamui taovia tana kukuni ma na matagu, ma kamu naua nimui aqo tana tobadou, vaga nogo ti amu naua vania a Iesu Kristo. ⁶ Kamu laka na aqo malapalu moa rongona amu ngaoa ke gini dou na tobaqira gamui taovia. Migamu, amu nina tseka nogo a Iesu Kristo. Vaga ia, mi tana tobamui popono kamu naua na omea vaga

God e kilia kamu naua. ⁷ Pipi tana nimui aqo kamu naua kamu gini aqo tana tobamui popono, vaga nogo ti kamu aqo vania na Taovia me tau vanigira na tinoni lee. ⁸ Kamu padadoua laka na Taovia sauba ke sau na peluna vania pipi tinoni rongona nina aqo dou e naua, atsa moa ti aia na tseka se tau na tseka.

⁹ Migamu na taovia amu tamanigira nimui tseka, kamu nauvanigira nimui tseka na omea ke goto me ke ulagana; ma kamu laka na gini tuu gaqira gai. Kamu padadoua laka igamu migira goto nimui tseka, igamu sui e kesa moa na Taovia i gotu e tamanigamu. Ma God e utu ke galuve tsikaitaba, rongona e kesa moa atsa nina papada vanigira na tinoni sui.

Ka Sagelia na Sagore God e Tusua Vanigita

¹⁰ Mi tana susuina niqū leta, kau tsarivanigamu: kamu tsotsovata tana nimui mauripata koluana na Taovia, mi tana susuligana loki aia. ¹¹ Kamu sagelia pipi gamui sagore aia God e saugira vanigamu, rongona ke gini managamui na tukapusiginiaqira nina valovalo na tidao seko. ¹² Igita a tau vailabugi kolugira na tinoni lee, igita a vailabugi kolugira na tarunga seko ni gotu, na tangirongo, ma niqira suguradi na tidao seko ara seseovi poponoa na barangengo tana tagu seko iani. ¹³ Vaga ia, ma kamu sageligira nogo gana sagore God kalina ia. Mi kalina ke labamai na dani seko vaga ia, me sauba igamu kamu tangomana na tukapusigini-aqira gamui gala, mi tana susuina me sauba kamu tukakai babaa moa.

¹⁴ Vaga ia, migamu kamu tukakai moa, ma kamu pipitu: na manana ke ngiti itai kamu soriginia na bungumui; na sasaga goto ke ngiti didilamui, ¹⁵ ma nimui madodo na gini turupatuna bamai na Turupatu Dou

na rago, ke ngiti gamui porotua. ¹⁶ Kamu tangoli sailaginia nimui tutuni ngiti gamui tako, gana na dilaginiaqira na pipili iruiru e vanasiginigamu na tidao seko. ¹⁷ Kamu adia na maurina God ngiti gamui kepi tapala; ma nina goko God ngiti nimui isi, aia na Tarunga Tabu e tusuvanigamu. ¹⁸ Kamu nonginongi pipi kalina tana susuligana na Tarunga Tabu, ma kamu ngasua God ke sangagamu. Kamu mamata ma kamu laka na qisi na nonginongi sailagi vaniaqira sui nina tinoni God. ¹⁹ Ma kamu nonginongi vaniau goto inau. Ma kamu ngasua God ke tusuvaniau na goko ke goto kalina ti kau tuu na goko, rongona kau gini malagai na goko-maka ma na vuresi makaliana na Turupatu Dou. ²⁰ Ara tsoniau tana vale sosori rongona nogoria au turupatuna bamai na Turupatu Dou iani. Kamu nonginongi vaniau, kau gini malagai babaa na gini goko na Turupatu Dou, vaga niqū aqo nogo na nauana.

Na Susuina Nina Leta a Paulo

²¹ A Tikikus na tasida galugaluve, ma gaqu aqokolu madodo sosongo i laona nina aqo na Taovia, aia nogo sauba ke turupatuna vanigamu na omea sui e laba vaniau ieni, rongona igamu kamu gini donaginia laka e koegua niqū mauri ieni. ²² Eo, aia nogoria na rongona ti inau au mologinia ke baa i konimui, ke gini turupatuna vanigamu laka e koegua nimami mauri igami sui ami totu ieni, me ke gini magetugua na tobamui.

²³ Au nongia God na Tamada, ma nida Taovia Iesu Kristo, kara ka tusua na rago ma na galuve ma na tutuni vanigamu sui igamu na tasimami i laona a Iesu Kristo. ²⁴ Nina vangalaka God ke totu i koniqira sui ara galuve mananaa a Iesu Kristo nida Taovia.

PILIPHI

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Na saikolu na tinoni tutuni i Pilipi, aia nogo na kesianina a Paulo e vaturia tana kao ni Uropa, tana butona na momoru ni Masedonia i tana e tamanina na Roma.

Mi kalina a Paulo e marea na leta iani, aia e totu i laona na valesosori. Me gini padasavi sosongo rongona visana vidaqira gana aqokolu segeni nogo ara tovoa laka kara tukapusia nina sasani. Me gini melu goto mate-na e rongomia laka visana ara tuturiga na sasaniginiaqira na tinoni ni Pilipi na sasani peropero.

Mi tana tuturigana nina leta iani a Paulo e soadougira na tinoni tutuni ni Pilipi tana rongona niqira vangalaka ara sangaginia kalina aia e totu tana rota. Mi muri, maia e totosasaga vanigira rongona e ngaoa ke kakaisigira ma kara gini malagai na tukakai babaa tana niqira tutuni, atsa moa ti na rota loki ke gadovigira. E nongigira kakai laka kara tovoa na usuliana nina sasaga a Iesu Kristo, aia e pea segenina me totu palatsuna. Ma kara laka na tamivaniana na padaloki segeniqira ma na kaekae ke tagaovigira. Me tsaritutugua vanigira goto laka niqira mauripata koluana a Iesu Kristo, aia nogoria e kesa nina vangalaka loki God e tusulea vanigira tana rongona moa niqira tutuni igira, me tau tana rongona laka ara muridougira na aqona niqira Ketsa igira na Tsiu.

Tana leta iani, a Paulo e adikaea vanigira na sasaga pukuga tana mauri Kristiano. Igirani nogo: na magemage, na vainorugi, na tobasai, na berengiti ma na malagai na tukakai tana tutuni. Mi tana susuina nina leta, maia e sauvulagigotoa nina galuve loki vanigira na tinoni tutuni ni Pilipi.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Paulo

A Paulo e nonginongi vanigira i Pilipi

Nina toturota a Paulo

Na mauri i laona na Kristo

A Timoti ma Epaproditus

Nina goko parovata a Paulo 3:1–4:9

A Paulo e soadougira na Pilipi

Na susuina na leta

¹ Ikagami, inau a Paulo ma Timoti, kagami ruka ni na maneago a Iesu Kristo, ami ka marea na leta iani vanigamu sui nina tinoni God i Pilipi, igamu amu tutunina nogo a Iesu Kristo, kolugira goto nimui tagao tana lotu ma niqira sasanga.

² Ami ka nongia God na Tamada, ma Iesu Kristo nida Taovia, kara ka vangalaka vanigamu, ma kara ka tusu-vanigamu na rago.

A Paulo e Nonginongi Vanigira Na Tinoni Tutuni ni Pilipi

³ Au soadoua na Taovia niqiu God pipi kalina au padagamu. ⁴ Me pipi kalina au nonginongi matemui igamu, minau au nonginongi tana magemage. ⁵ Rongona e tuu tana tuturigana me tsau mai i dani eni, igamu amu sangaau dou sosongo tana aqo na rasav-

aginiana na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo.

⁶ Mau dona laka God, aia nogo e tuturiga nina aqo dou i laomui sauba ke nau babaa, poi ke tovosia tana Dani i tana a Iesu Kristo ke visumaitugua. ⁷ Inau, au tau kuti na padagamu sailagi. Me ulagana nomoa kau padalokigamu vaga ia, rongona igamu sui amu patakoluau tana aqo dou God e molovaniau, kalina inau au totu i laona na valesosori, mi tana idana goto, kalina igamu amu sangaau na isutuguna na Turupatu Dou te e gini tukakai. ⁸ God nogo e donaginia laka inau au goko mana kalina au tsaria laka niqiu galuve loki vanigamu e pukugamai tana galuvena a Iesu Kristo nogo.

⁹ Au nongia God vanigamu rongona ke gini susuliga babaa nimui vaigaluvegi, ma kamu gini donaginia nagua e goto me mana, ¹⁰ rongona kamu gini tango-

mana na viliana pipi kalina na omea e dou baa na nauana. Mi tana ti sauba kamu gini totumale tania pipi sui na vatana na nauseko tana Dani tana ke vi-sumaitugua a Iesu Kristo. ¹¹ Ma na maurimui sauba ke gini danga i konina na sasaga doulaka, vaga a Iesu Kristo segeni moa e dona na moloana i tobamui, rongona kamu gini tsonikaea ma kamu soaloki sailaginia God.

Nina Toturota a Paulo Tana Valesosori E Kakaisiginigira na Tinoni Tutuni

¹² Igamu na tasiq, au ngaoa igamu kamu donadou laka na omea ara laba vaniau e sangagira nogo danga na tinoni, mara gini tutunina na Turupatu Dou. ¹³ Reia, igira sui na mane ara matalia na valena na taovia, migira sui goto ara totu ieni, igira ara dona sui laka inau au totu i laona na valesorori rongona moa inau au aqo vania a Iesu Kristo. ¹⁴ Ma niq toturota tana valesorori e kakaisiginigira danga na tasida, mara gini norukakakia baa na Taovia. Mara gini malagai babaa na tuu ma na gini turupatuna na gokona God.

¹⁵ E mana laka visana vidaqira na tasida ara gini turupatu rago vanigira na tinoni tana rongona a Iesu Kristo, mara naua moa rongona ara masugu vaniau mara ngaoa na vaipetsakoegi koluau, mara visana nomoa ara naua tana tobadou. ¹⁶ Igirani ara naua tana galuve, rongona ara dona nogo laka God e molovaniau inau na aqo kau gini isutuguna na Turupatu Dou. ¹⁷ Migira na tasida tavosi igira, ara gini turupatu rago tana rongona a Iesu Kristo, mara tau moa naua tana tobalaka. Ara naua moa rongona ara ngaoa ke gini tangiloki na soaqira segeni, ma kara paboginia niq rota kalina inau au totu moa i laona na valesorori.

¹⁸ !Me dou moa vaniau inau! Au gini mage moa, rongona e kesa moa na omea au kili sosongolia baa: laka na tinoni sui kara rongomia na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo, atsa moa ti ke goto se ke tau goto na tobaqira igira ara gini turupatuna. ¹⁹ Eo, me sauba kau mage babaa moa, rongona au dona nogo laka sauba kau tanusi tania na valesorori, rongona igamu nogo amu nonginongi vaniau, ma nina Tarunga Tabu a Iesu Kristo e sangaau. ²⁰ Mi tana tobaqu popono au amesia laka kau tau goto puka lee tania niq aqo, ma kau malagai tana tagu sui moa. Me putsikae baa kalina eni nogo, rongona tana susuligaqu popono au ngaoa moa laka kau tsonikaeginia a Iesu Kristo atsa moa kau mauri se kau mate. ²¹ ?Ma nagua vaniau na mauri? Na mauri vaniau, aia moa nogoria a Iesu Kristo. Ma na mate aia sauba ke peluau loki baa. ²² Me ti kau mauri babaa moa, me tangomana kau naua ke danga goto baa na aqo ke pelugamu igamu. Me vaga ia, mau tau donaginia nagua kau vilia. ²³ Ara ka raqaau ruka tabana me gini ponopala na tobaqu. Kesa ta-

baa, au kili sosongolia kau mololea na mauri ni lao eni ma kau ba totu kolua a Iesu Kristo i baragata. Aia moa na omea e dou saviliu. ²⁴ Me kesa segeni tabana, au dona laka sauba ke dou sosongo baa vanigamu igamu ti vaga inau kau mauri babaa moa. ²⁵ Eo, e ngo-liau na papada iani, te au gini dona laka sauba kau mauri babaa moa kau gini sangagamu na kakaisiana nimui tutuni, me ke gini loki baa nimui magemage. ²⁶ Mi kalina kau ba labatugua i konimui, migamu sauba kamu tamani rongona manana na gini tsonikaeana a Iesu Kristo tana rongona inau au visumai i konimui.

Niqira Aqo Popono Igira na Pilipi Kara Isutuguna na Turupatu Dou

²⁷ Me atsa moa ti nagua ke laba vaniau inau, migamu nimui aqo kamu pada sailaginia moa laka na omea e tamani rongona loki baa vanigamu aia nogoria kamu mauri muria na sasani e totu tana nina Turupatu Dou a Iesu Kristo. Baa, me ti ke visana na omea ke utusiau inau na baa na reiamui, me sauba kau rongomia moa laka amu tukakai manana, mamu tobasai dou, mamu vaikakaisigi tana isutuguna na Turupatu Dou ti igira na tinoni sui kara gini tutunina. ²⁸ Kamu laka na matagniaqira gamui gala. Kamu malagai sailagi moa. Mi tana, ti sauba kara reivulagia igira gamui gala, laka sauba ke tau nogo managaqira igira, me ke managamu igamu, rongona God nogo e sangagamu ti amu gini tangomana. ²⁹ Eo, mi tana nina galuve loki God aia e taminogoa vanigamu kamu tau tutunina lee moa, e tamigotoa vanigamu kamu rota matena a Iesu Kristo. ³⁰ Me vaga ia, migita sui ka vaisangagi tana isutuguna na Turupatu Dou, vaga amu reiau inau au naunogoa i votangana, maia goto vaga amu rongomia au naua babaa moa kalina eni.

Na Tinoni Kristiano Niqira Aqo Kara Tobasai Dou

2 ?Me gua igamu? ?Laka nimui mauripata i laona a Iesu Kristo e kakaisigamu, mamu gini tukakai tana nimui tutuni? ?Me laka e veregamu manana nomoa nina galuve? ?Laka amu mauripata kolugotoa na Tarunga Tabu, mamu dona nogo na vaigaluvegi ma na vaisangagi? ² Me ti ke vaga ia me dou manana. Minau au ngasugamu kakai, kamu tovoa kamu kesa moa pipi kalina tana nimui papada mi tana sasagamui, ma kamu tobasai dou pipi tana omea kamu naua. Kamu nauvaganana ia ti ke gini mage sosongo na tobaqu inau. ³ Kamu laka na nauana sa omea ke gini tangiloki na rongomui segeni, se ke koeginigamu ma kamu gini kaekae. Kamu molotsunali segenimui moa, ma kamu pada laka igira na tasimui ara dou baa liusigamu. ⁴ Kamu gini boeginigira moa na tinoni tavosi, ma kamu laka na gini boe segenimui moa. ⁵ Nimui sasaga ke usulia na sasagana a Iesu Kristo:

⁶ Aia e puku God saviliu nogo, me tau moa pada ke tangolikakaia laka aia e puku at-sakolua God.

⁷ Mi tana nina kili segeni nogo aia, te e mololegira na omea sui e tamanina, me tabea na mauri vaga kesa na tinoni lee moa.

Maia e lia tinoni vaga nogo igita.

⁸ !E molotsunali segenina saikesa, me rongomigoko tsau tana mate, eo, tsau tana mateana tana gai ulutaligu!

⁹ Maia nogoria na rongona ti aia God e molokaea ke Taovia i gotu vasau, me tusuvania na soa e susuliga loki tsapakae liusigira pipi na soa sui.

¹⁰ Mi kalina igira sui i gotu mi lao, mi vavana na barangengo † kara rongomia na asana a Iesu, me sauba kara tsunataturu i matana, ma kara soalokia. †† ‡

¹¹ Migira sui kara katevulagia laka a Iesu Kristo aia e Taovia, ma kara gini tsonikaea God na Tamana.

Kamu Lia Vaga na Marara i Laoqira na Tinoni

¹² Eo, igamu na kulaqu galugaluve, igamu amu rongomangaqu dou sosongo kalina au totu kolugamu i votangana. Mi kalina ia, inau au tau nogo totu kolugamu, ma nimui aqo ti kamu rongomangaqu dou sosongo baa nomoa. Au nongigamu kamu aqo dou babaa tana kukuni ma na parovata, ti kamu gini tangomana na tamaniginiana na mauri saliu. ¹³ Rongona God nogo e aqo sailagi i laomui, maia e sangagamu mamu gini madodo na nauana na omea aia e kilia kamu naua. ¹⁴ Tana omea sui amu naua kamu laka na kore, ma na goko ngingiu, ma na vaipetsakoegi, ¹⁵ rongona kamu gini totu male saviliu vaga igira na dalena manana God ara mauri i laoqira na tinoni seko. Mi kalina igamu kamu tuu na sauana vaniaqira na gokona na mauri saliu ma nimui aqo kamu mokemoke i laoqira, vaga nogo na veitugu ara mokemoke tana masaoka tana bongi. ¹⁶ Me ti vaga nimui sasaga ke dou vaga ia, minau sauba kau tamani rongona manana na gini kaekae tana rongomui igamu tana Dani tana ke visumaitugua a Iesu Kristo. Rongona i tana nogo sauba ke gini labamaka laka ara tau luvu lee pipi sui niqum ngongoragi ma niqum aqo au naua tana rongomui.

¹⁷ Nimui tutuni igamu e vaga moa ti kesa na savori tabu amu sau vania God. Me ti vaga ke tareo na

† "mi vavana na barangengo" Igira na tinoni ni sau ara pada laka na tinoni ara mate ara ba totu kesa tana naua rodo sosongo i vavana na barangengo. †† "i vavana na barangengo" Igira na tinoni ni sau ara pada laka na tinoni ara mate ara ba totu kesa tana naua rodo sosongo i vavana na barangengo. ‡ "i vavana na barangengo" Igira na tinoni ni sau ara pada laka na tinoni ara mate ara ba totu kesa tana naua rodo sosongo i vavana na barangengo.

gabuqu inau vaga moa ti na uaeni ke ba kolua nimui sausau igamu, me dou moa vaniau. Eo, minau sauba kau gini mage sosongo baa, ma kau patakolugamu sui niqum magemage. ¹⁸ Migamu goto kamu gini mage, ma kamu patakoluau inau nimui magemage.

A Paulo e Pada Ke Molo baa Vanigira a Timoti

¹⁹ Ti vaga na Taovia Iesu ke tami, minau au amesia ke tau oka ma kau molo baa vanigamu a Timoti, mi tana ke gini mage na tobaqu na rongomiana na turupatu tana rongomui igamu. ²⁰ Aia segeni moa a Timoti aia e kesa e papada atsakoluau, me gini boeginigamu manana igamu. ²¹ Igira na tinoni tavosi sui ara gini boe moa niqira aqo segeni, mara tau gini boe nina aqo a Iesu Kristo. ²² Igamu amu tsodovulagi segenimui nogo laka a Timoti aia na mane dou sosongo. Mi kagami, aia minau, ami ka vaga kesa na baka ma na tamana, mami ka aqosai tana rasavaginiana na Turupatu Dou. ²³ Eo, mi kalina kau dona nagua ke laba vaniau, me sauba kau moloa baa a Timoti vanigamu. ²⁴ Mau norua na Taovia ke tamia, minau segeniqum goto, tagara ke tau oka, ma kau ba laba i konimui.

A Paulo e Pada Ke Molovisua a Epaproditus i Verana

²⁵ Au pada laka e dou goto kau molovisu baa vanigamu na tasida a Epaproditus, aia igamu nogo amu molomaia ke sangaau ieni. Atsa moa na rota, maia e madodo sosongo na sangaau. ²⁶ E ngao sosongolia ke reigamu tugua, me padasavi rongona amu rongominogoa laka aia e lobogu loki. ²⁷ E mana nomoa. E lobogu loki me ngari mate. Ma God e galuvea me gini mauri doutugua. Ma God e tau galuvea a Epaproditus moa, e galuveau goto inau, te e gini didia taniau kesa gaqu rota loki, ti vaga laka ke mate nogo aia. ²⁸ Ia nogo na rongona ti inau au gini mavi na moloana baa vanigamu kamu gini mage na reiana, mi tana ke gini sui niqum melu inau. ²⁹ Kamu gini mage kalina ke laba ma kamu tabedoua, rongona aia e kesa na tasimui dou tana Taovia. E ulagana sosongo nomoa kamu padalokia a Epaproditus, ³⁰ rongona aia e bisaa na maurina me ngari mate, kekena moa na aqo vaniana a Iesu Kristo, ma na sangaginiaqu inau na tugumui igamu.

E Kesa Moa na Sautu Igita Ka Muria Ti Ka Gini Totugoto Kolua God

3 Mi tana susuina niqum leta vanigamu igamu na tasiqum, au tsarigotoa vanigamu kamu magemage i laona nimui mauripata koluana na Taovia. Inau au tau qisi na mareana tugua na omea au maregira nogo, na mani sangaginiamui ma kamu gini tukakai dou babaa tana nimui tutuni. ² Kamu kana tanigira igira ara mala pai atsi, igira nogo na tinoni ara gini tuturu

na paripapadana na konina tinoni. ³ Igitā nōgoria a adia na paripapadana mainana, me tau igira, rongona igita nōgoria a samasama vania God tana nina sasanga na Tarunga Tabu, ma magemage tana nida mauripata koluana a Iesu Kristo. Igitā a tau vataraginia nida tutuni kesa tana aqotabu ni taba lee moa, vaga ti tana paripapadana. ⁴ Minau kesa, e tau utu vaniau ti kau ngaoa ma kau vataraginigotoa niqututuni tana omea lee vaga igira. Ti vaga ke kesa ke pada laka ti ke vataraginia moa nina tutuni tana aqotabu ni taba lee moa me tugunogoa ke gini mauri, minau baa kesa e tugua kau pada vaganana ia. ⁵ Ara paripapadana na koniqa alu na dani murina au botsa. Inau na bobotsana ni Israel tana puku konina a Benjamin. Minau na Hibru, mau botsa tana Hibru. Minau na Parisii, mau tangolikakaigira pipi sui na vovorona na Ketsa. ⁶ Mau madodo sosongo tana aqo ia, mau gini rotasi sosongoligira igira ara muria nina sasani a Iesu Kristo. Me ti vaga tana rongona moa na muridouana na Ketsa me ke tugunogoa ka gini totugoto kolua God, minau tsotsodo kesa rongona au muridou saikesaligira pipi sui na vovorona na Ketsa.

⁷ Na omea sui girani inau au padalokigira mau noru sosongoligira i sau laka igira nogo kara mologotosiau i matana God. Mi kalina eni inau au mololegira sui nogo mau norua moa a Iesu Kristo. ⁸ Eo, me tau igira moa na omea vaga gira, me pipi sui na omea tavosi goto, ara tau saikesa tamani rongona vaniau kalina eni. E kesa lelee moa na omea e tamani rongona vaniau kalina ia, maia nōgoria na donaginia a Iesu Kristo niqututuni Taovia. Tana rongona nogo a Iesu, te inau au mololegira pipi na omea sui au norugira i sau. Tana niqututuni papada inau, na omea gira ara lia vaga nogo ti na kutso, rongona ti inau kau donaginia moa a Iesu Kristo, ⁹ ma kau mauripata saikesa kolua moa aia. Au tau goto papada vaga au pada i sau, laka inau au gini totugoto kolua God rongona au muridou na Ketsa. Tagara. Mi kalina eni au dona laka au totugoto nogo kolua God tana rongona moa au tutunina a Iesu Kristo. God aia nogo e mologotosiau i konina tana rongona moa niqututuni. ¹⁰ Me vaga ia, me kesa lelee moa na omea au kilia inau, laka kau donaginia moa a Iesu Kristo ma na susuligana nina maurivisu tania na mate, ma kau patakolu i laona nina rota ma na mateana. ¹¹ Mau amesia laka kesa dani inau goto, sauba God ke maurivisuvu tania na mate.

A Paulo e Ngongoragi Matena Moa na Omea Sauba Ke Laba i Muri

¹² Au tau goto tsaria laka au tangomana nogo, se laka e goto saikesa nogo pipi niqututuni sasaga. Tagara. Mau ngongoragi matena moa ti ke gini managaqa kesa dani, ma kau adia na peluna vaga a Iesu Kristo segeni-

na nogo e vangarau mangogatinogoa vaniau kalina aia e naua minau au gini lia nina tinoni segeni.

¹³ Minau, tasiqa gamu, au tau nomoa pada laka au adi suinogoa na peluna ia. Me kesa moa na omea au naua. Au padalegira pipi sui na omea ara putsi nogo, mau ngongoragi matena moa na omea sauba ke laba i muri. ¹⁴ Vaga ia, mau tovokakaia moa ti kau tangomana na adiana na peluna ia, aia nogo na mauri saliu koluana God i gotu na matena nina aqo a Iesu Kristo. ¹⁵ Migita sui a ganoga nogo tana muriana a Iesu Kristo nida aqo ka papada atsa tana omea iani. Me ti vaga ke visana vidamui ke tavosi niqututuni papada, ma God aia nogo sauba ke makalia vanigamu. ¹⁶ Me atsa moa ti vaga ke visana vidamui e tavosi nimui papada, migita sui nida aqo ka muridoua babaa moa na vovorona vaga igita a murinogoa tsau mai i dani eni.

¹⁷ Tasiqa igamu, kamu reinunu babaa moa i koniqa inau. Ma kamu moro baa goto i koniqa igira ara muria na sautu dou vaga igami ami idagana nogo vanigamu. ¹⁸ Na omea iani inau au tsarinogoa vanigamu danga kalina, mi kalina ia inau au tsaritugua vanigamu kolua na koo na mataqu: Eo, ara danga ara mauri vaga moa ti igira ara gala vania na mateana a Iesu Kristo tana gai ulutaligu. ¹⁹ Igitā sauba kara pirua tana vera na rota e vo sui, rongona na tobaqira segeni e lia vaga nogo ti niqututuni god. Ara gini kaekae na omea e tugua kara gini vangamaa matena. Mara padaloki saikesalia moa na omea ni lao eni. ²⁰ Migita a lia nogo na tinoni ni gotu, ma pitu sosongolia na dani i tana nida Vagamauri, aia nogo a Iesu Kristo nida Taovia, ke visumai talu i gotu. ²¹ Me sauba aia ke oligira na konida maluku matemateaga, me ke naua ma kara atsa vaga nogo na konina aia kalina aia e maurivisutugutania na mate. Maia ke naua na omea iani tana susuligana loki e tamanina gana na tagaoviginiaqira pipi na omea sui.

A Paulo e Goko Parovata Vanigira

4 Igitā nōgoria, inau au galuve sosongoligamu manana. !Mau amesikikia laka ti ke tau utu ma kau reigamu tugua kesa dani! !E gini mage sosongo na tobaqu, mau gini kaekae tana rongomui igamu! Eo tasiqa galugaluve, nimui aqo kamu tukakai babaa moa tana nimui mauripata koluana na Taovia.

² Mi kagamu ko Euodia ma ko Sintike, inau au nongikagamu kamu ka tovokakaia na vaigotosigi vaga na tamatasi manana i laona na Taovia. ³ Migoe goto gaqu aqokolu dou, au nongigo ko sangadokaira na daki karani, rongona kaira nogo ara ka sangau dou sosongo tana aqo na rasavaginia na Turupatu Dou, kolua a Klement migira sui goto gaqu aqokolu tavosi, igira na soaqira ara totu nogo i laona nina mamare

God, tana e totu na soaqira igira sui kara mauri saliu koluana aia.

⁴ Kamu magemage sailagi i laona nimui mauripata koluana na Taovia. !Eo, mau tsaritugua vanigamu: kamu magemage!

⁵ Kamu tobasai dou sailagi vanigira na tinoni sui. E varangi nogo ke visumaitugua na Taovia. ⁶ Kamu laka na gini boe sosongo sa omea. Me ti ke visana na omea kamu kilia manana, me dou ti kamu nongia God ke sauva vanigamu. Ma kamu tau moa padalea na soadouana sailagi. ⁷ Ma nina rago God, aia e dou putsikae baa liusigira pipi na omea igita a donaginia, aia nogoria sauba ke matalidoua na tobamui ma nimui sasaga i laona nimui mauripata koluana a Iesu Kristo.

⁸ Mi tana susuina niqū leta kulaqu gamu, au ngaoa laka kau parovataiviigamu dou tugua ke kesa goto kalina. Kamu puku kalavatavigira i tobamui na omea sui ara dou, mara mana, mara goto. Kamu padagira moa na omea ara male, mara palulaka, mara dou i mataqira na tinoni tavosi. ⁹ Kamu nau babaa moa na omea au sasaniginigamu, mamu reigotoa i koni qu tana niqū aqo. Ma God, aia na pukuna na rago, sauba ke totu i konimui.

A Paulo e Soadougira na Pilipi Rongona Niqira Vangalaka

¹⁰ E gini mage loki sosongo na tobaqu i laona niqū mauripata koluana na Taovia, rongona igamu amu vasini sangaau tugua kalina eni. Me gini sauvulagia laka amu padaau moa. Au tau tsaria laka amu padaleau. Tagara. Me rongona moa e oka sosongo amu tau tamanina na sautu na sauvulagiana nimui galuve vaniau. ¹¹ Mau tau tsarivaganana ia rongona au rota mate na e tagara sa niqū omea. Tagara. Inau kesa, au lavu nogo na mauri tagaralee tana mauriqu. ¹² Au dona rago na mauri tagaralee, mau dona goto na tamani omea danga. Me tau gini gua vaniau atsa moa ti

nagua ke laba. Me vaga ia, minau au mage moa pipi tana nauna, me pipi kalina, atsa moa kau masu se kau vitoa, kau tamani omea danga se kau tau tamani danga. ¹³ Au susuliga na bariana pipi na omea sui ara laba vaniau ginia na susuligana a Iesu Kristo nogo e sauva niau.

¹⁴ Me dou sosongo nomoa na tobaqu rongona igamu amu sangaau tana niqū rota. ¹⁵ Migamu na Pilipi, igamu amu donadounogoa laka kalina inau au mololea na butona na vera ni Masedonia tana tuturigana niqū aqo na rasavaginiana na gokona na Turupatu Dou, migamu segeni moa na saikolu na tinoni tutuni amu sangaau dou sosongo mamu vangalaka vaniau tana qolo. ¹⁶ Mi kalina goto inau au totu i Tesalonika, me ruka goto kalina igamu amu sauqolo mai vaniau. ¹⁷ Au gini mage rago na adiana nimui vangalaka. Eo, mau gini mage sosongo baa na padana na peluna igamu sauba kamu adia na matena nimui galuve amu nauvaniau. ¹⁸ Mi kalina eni au tamanina tovu nogo na omea sui au kilia, me tsara lee goto na turina, rongona a Epaproditus e adimainogoa vaniau nimui vangalaka me gini tuguau sosongo nogo. Eo, nimui vangalaka ara vaga na sausau vuruga laka vaga God e reingaoa. ¹⁹ Maia niqū God, aia e tamanigira na omea sui, aia nogo sauba ke tusulea vanigamu tana asana a Iesu Kristo pipi sui na omea igamu amu kilia. ²⁰ !Gita ka tsonikaea nida God na Tamada na dani ma na dani! Amen.

Na Susuina Nina Leta

²¹ Au pada sosongoligamu igamu sui e tamanigamu nogo a Iesu Kristo. Migira sui na tasida ara totukoluau ieni ara pada sosongoligamu goto. ²² Migira sui goto nina tinoni God ara totu ieni ara padagamu, me putsikae baa igira ara totu tana valena na Sesar.

²³ Au nongia nida Taovia Iesu Kristo ke vangalaka sailagi vanigamu sui.

KOLOSE

Na Vuresi Makaliana na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I Kolose na soana kesa na vera i laona na Asia, e tau ao sagata tania i Epesus tana e totu a Paulo kalina e marea na leta iani. Ma Paulo aia e tau sanga na vaturiana na lotu i Kolose. Me boeginigira sosongo nomoa, matena e rongomia laka ara totu visana na tarai peropero i laoqira na tinoni tutuni ni tana. Migira ara turuginigira sosongo na tinoni, mara tsaria vanigira laka ti kesa e kilia ke donaginia manana God me ke tamanina na mauri saliu i baragata, ma nina aqo na tinoni vaga ia ke samasama vanigira “na angelo migira na tidao levolevo sui kolu susuligaqira”. (Reia tana 1.16) Mara tsarigotoa laka nina aqo goto na tinoni vaga ia ke muridougira pipi sui na aqona niqira lotu na Tsiu, vaga na paripapadana, na vali e kalea tana ganiana na mutsa me visana na omea tavosi goto.

Aia nogoria tana rongona vaga ia, te e gini tuu a Paulo me marea kesa na leta vanigira na tinoni tutuni i Kolose, rongona ti ke tukapusiginigira na sasani vaga girani, me ke tu segeni nina sasani manana a Iesu Kristo. Na pukuna na omea e gini mareleta a Paulo, aia nogo laka a Iesu Kristo segenina moa tangomana ke tusua na mauri saliu manana. Migira sui na sasani tavosi kolu niqira aqoaqo, ara sautuligigira moa na tinoni tania nina sasani a Iesu Kristo. Tana mauripata koluana moa a Iesu Kristo i tana segeni moa na tinoni sui kara dona na tsauliginiana na mauri saliu.

A Tikikus e adi baa nina leta a Paulo vanigira na Kolose. Ma Onesimus e dulikolua, aia nogo na tseka a Paulo e gini mamare matena vania a Pilemon.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Paulo

A Paulo e soadoua God mateqira na Kolose

A Iesu Kristo ma nina aqo

Na mauri vaolu i laona na Kristo

Na susuina nina leta

1 ¹⁻² I kagami inau a Paulo ma Timoti na tasida, ami ka mamare baa vanigamu igamu nina tinoni God, ma ka tasimami tana nida mauripata koluana a Iesu Kristo, igamu amu totu i Kolose. Minau aia God nogo e viliau kau lia kesa nina apostolo a Iesu Kristo.

Kagami ami ka nongia God na Tamada ke vangalaka vanigamu, me ke tusua vanigamu nina rago.

A Paulo e Soadoua God Mateqira na Tinoni ni Kolose

³ Eo, kagami a Timoti minau, ami ka soadou sailaginia God na Tamana a Iesu Kristo nida Taovia, kalina ami ka nonginongi vanigamu. ⁴ Rongona ami ka rongominogoa laka igamu amu tutunina manana a Iesu Kristo, mamu galuvegira sui nina tinoni God, ⁵ mamu vataragini kakaia nimui amesi tana omea God e mololakaa vanigamu nogo i baragata. Igamu amu rongomia na omea iani kalina e laba vaolu i konimui na manana na gokona na Turupatu Dou tana rongona

a Iesu Kristo. ⁶ Ma na Turupatu Dou iani vaga igamu amu vasini rongomia, aia e tavosa me rarasa bamai nogo polia na barangengo popono. Me gini oli niqira mauri na tinoni pipi tana nauna, vaga nogo e nauvanigamu igamu, me gini oli na maurimui tuu tana kesianina dani kalina amu vasini rongomia, mamu gini donaginia na manana nina galuve God vanigamu. ⁷ A Epapras, aia ka gamami aqokolu galugaluve kagami, ma nina maneaqo madodo sosongo a Iesu Kristo, aia nogo e adibaa vanigamu i votangana na gokona na Turupatu Dou tugumami kagami. ⁸ Maia goto nogoria e turupatuna mai vanikagami laka na Tarunga Tabu e sangagamu, mamu gini dona na vaigaluvegi manana.

⁹ Me tuu kalina ami ka rongomia na turupatu vaga ia i konina a Epapras, mami ka tau kuti na nonginongi sailagi na matemui igamu. Ami ka nongia God ke tusu vanigamu nina Tarunga Tabu, me ke dangaliginigamu nina sasaga loki ti kamu donadouginia na omea aia e

kilia kamu naua. ¹⁰ Mi tana ti igamu kamu gini tango mana na mauri vaga na Taovia e ngaoa, ma kamu nau-sailaginia na omea e dou i matana. Ma kamu gini madodo pipi sui tana vatana na aqo na galuve vanigira na tinoni, ma kamu dato babaa tana donadougiania God. ¹¹ Mami ka nongigotoa God laka aia ke kakaisiginigamu na susuligana segeni nogo ia, ti kamu gini susuliga na tukakai ma na berengiti pipi tana rota sui ara laba vanigamu. ¹² Kamu soadoua na Tamada tana magemage, rongona aia e naua me gini tugugamu na tamaniginiana gamui tuva tana omea God e molo-lakaa vanigira nina tinoni tana vera na marara. ¹³ Aia nogo e maurisigita tania na susuligana na rodo e tangoli kaputigita i sau, me adigita baa tana verana na Dalena galugaluve, ¹⁴ aia nogo e suivisugita, mara gini tanusi nida sasi.

A Iesu Kristo Aia e Loki Liusigira Pipi na Omea Sui

¹⁵ A Iesu Kristo aia nogo na nununa God e totu ida nogo, migita a tau dona na reiginiana na matada. Ma ia nogo na Dalena botsa ida, me loki liusigira baa pipi na omea sui God e volagira. ¹⁶ Rongona i konina nogo a Iesu Kristo ti God e vusagira na omea sui i gotu mi lao: igira na omea sui igita a reigira, migira goto na omea sui igita a tau reigira, migira goto na angelo ma na tidao levolevo sui kolu susuligaqira. God e vusagira na omea sui lakalaka kolunogoa a Iesu Kristo, migira sui ara nina tamani nogo aia. ¹⁷ A Iesu Kristo, aia e totu idavigira nogo na omea sui, mi tana susuligana segeni moa ia e tangoliginigira pipi sui na omea. ¹⁸ Aia e vaga nogo na lovana, migira na saikolu na tinoni tutuni ara vaga na konina aia. Maia nogoria na pukuna na maurina na konina popono. Aia nogo na Dalena God botsa ida, maia goto nogo na kesanina e maurivisutugua tania na mate, rongona ke gini labamaka laka aia segenina moa e ida vanigira na omea sui. ¹⁹ God segenina nogo e pedea laka na Dalena ke puku atsa kolunogoa aia. ²⁰ Mi konina nogo na Dalena, ti aia God e pedea laka ke adivisugira i konina na omea sui lakalaka. Eo, tana mateana nogo na Dalena tana gai ulutaligu ti aia God e mologotosiginigira i konina segeni nogo ia igira na omea sui i gotu mi lao. ²¹ Mi sau igamu amu totu ao tania God, mamu lia gana gala rongona na omea seko amu pada mamu naua. ²² Mi kalina eni, God e mologotosigamu nogo i konina rongona na mateana a Iesu Kristo, maia e valakasigamu kamu gini male ma kamu masidi i matana. ²³ Nimui aqo nomoa, kamu tukakai babaa tana nimui tutuni, ma kamu laka na tamivaniaqira kara luvusilea nimui amesi amu tamanina nogo kalina igamu amu rongomi vaolua na gokona na Turupatu Dou, vaga ara gini turupatuna nogo vanigira na tinoni sui tana barangengo

popono. Maia nogoria niq u aqo goto inau a Paulo, kau turupatuna bamai na Turupatu dou iani.

A Paulo Nina Maneaqo God I Laoqira na Tinoni Tutuni

²⁴ Mi kalina eni, au gini mage tana rongona niq u rota au vatsangia tana rongomui igamu. Rongona tana rota ara gadovia na koniq u inau, au gini sanga na tovu-siana nina rota a Iesu Kristo matana na konina aia, aia nogo na saikolu na tinoni tutuni. ²⁵ God nogo e viliau kau lia nina maneaqo i laona na saikolu na tinoni tutuni. Maia goto nogo e molovaniau na aqo na tsarivulagiana popono vanigamu nina goko. ²⁶ Ma nina goko God e kalea na omea aia e poia tuu i sau nogo vanigira na mamatana na tinoni sui. Mi tana tagu eni moa ti aia e sauvulagia vanigira igira ara galuvea. ²⁷ Miani nogo e vaga nina papada God: laka ke sauvulagi talua vanigira nina tinoni na omea loki tsapakae saviliu iani, aia e vangarau manogatia vanigira na tinoni sui lakalaka. Ma na omea loki tsapakae iani, aia nogoria laka a Iesu Kristo e mauri i laomui, maia nogo na papadana laka sauba igamu goto kamu patakolu tana mararana God. ²⁸ Aia nogoria na rongona ti igami ami gini mado-do na turupatuna tana rongona a Iesu Kristo vanigira na tinoni sui. Mami parovatavigira sui, mami sasanigira sui, mami nusirongona dou a Iesu Kristo vanigira, rongona ti igira sui kara gini lia na tinoni ganoga i matana God tana sasagana nogo a Iesu Kristo. ²⁹ Tana rongoqira nogo na omea girani ti inau au gini rota na aqo kakai, mau ngongoragi kolua na susuligana loki a Iesu Kristo aia e aqo i koniq u.

Kamu Tukakai tana Tutuni Kristiano

2 Eo, inau au ngaoa laka igamu kamu dona dou laka au gini rota na aqo kakai tana matemui nogo igamu, mi tana mateqira goto na tinoni ni Laodisea, migira sui goto ara tau vati reilakaqu. ² Au nauvanana ia, rongona au ngaoa kau kakaisiginigamu tana vaipadagi ma na vaigaluvegi manana, mi tana ti igamu kamu gini padagadovidou baa nina sasaga God. Me vaganana ia, sauba kamu donaginia na omea loki putsikae God e poia vanigira na tinoni i sau, aia nogoria a Iesu Kristo. ³ I konina segeni nogo aia ara totu popoi na pukuna pipi na sasaga ma na dona sui.

⁴ Au gini tsarivaganana vanigamu ia, rongona igamu kamu tau tamivania ke kesa ke valogamu lee, atsa moa ti nina goko ke mamarega. ⁵ Me atsa goto moa ti inau au totu ao tanigamu, ma na koniq u moa e ao tanigamu, mi tana papadaqu inau au totu sailagi kolugamu. Mau gini mage kalina inau au reia laka igamu amu tobasai dou sosongo, mamu vaisangagi na tukakai kalavata tana nimui tutuni i laona a Iesu Kristo.

Tana Maurimui Popono Kamu Mauripata Kolua a Iesu Kristo

⁶ Igamu amu tamivaninogoa a Iesu Kristo ke Taovia vanigamu. Eo me dou, me vaga ia ma nimui aqo kamu mauripata kolua tana maurimui popono. ⁷ Kamu totu pukuga i konina. Kamu vataraginia na maurimui i konina. Kamu tukakai babaa tana nimui tutuni vaga ara sasaniginigamu nogo. Ma kamu soadou sailaginia God.

⁸ Ke reigamu dou, kamu laka na tamivaniana ke kesa ke valogamu ginia nina goko kobakoba lee, ma na turupatu tsautsau e talumai moa tana sasaga ara botsangia na tinoni migira na tidao ara tagaovia na goae taligu, me tau pukuga mai i konina a Iesu Kristo. ⁹ Na puku God popono e totu i laona na konina a Iesu Kristo rongona aia e God me tinoni sai. ¹⁰ Migamu amu sanga nogo na tamaniana na maurilaka popono i konina nogo a Iesu Kristo. Aia e loki tsapakae liusigira sui lakalaka pipi na angelo ma na tidao levolevo ara dona kara susuliga ma kara tagao.

¹¹ I laona nimui mauripata koluana a Iesu Kristo igamu amu paripapadana nogo, me tau aia na vatana na paripapadana vaga ara nauginia moa na limana tinoni. Tagara. Maia moa na paripapadana e pukuga i konina a Iesu Kristo, aia segeni moa e nusigamu mamu gini totu tanusi tania na susuligana na kilinauseko e totu i laona na konimui. ¹² Kalina igamu amu adi lesovitabu, me vaga moa ti igamu amu tsuna kolua a Iesu Kristo i laona na qilu, na papadana laka amu mololenogoa na mauri tana sasi. Mi tana lesovitabu goto, e vaga moa ti amu maurivisu kolugotoa a Iesu Kristo, mamu lia na tinoni vaolu, rongona igamu amu norua na susuligana loki God aia e maurisivisia a Iesu Kristo tania na mate. ¹³ Tana tagu ida nogo, e vaga moa ti e mate lee na tidaomui rongona amu mauri moa tana sasi, ma na rongona goto igamu na tinoni ni veratavosi, mamu tau tamanina nina Ketsa a Moses vaga igami na Tsiu. !Mi kalina eni ti aia God e vasini maurisigamu tugua kolua a Iesu Kristo! Eo, God e veligigira nogo nida sasi igita sui. ¹⁴ Aia e luvusilea na loada e bingi sekoligita kolua nina vali dangadanga, me veo saikesalia na mamarena kalina aia e pogadatoa tana gai ulutaligu. ¹⁵ Mi tana nina gai ulutaligu, a Iesu e tsogori pukalia na susuligaqira na tidao levolevo. E sorigira me raqagira i murina aia kara gini moro na toga sui.

¹⁶ Vaga ia, ma kamu laka na tamivaniana ke kesa ke pede vanigamu tana rongona na omea kamu gania, se kamu inuvia, se tana rongona na lokisiana niqira bongi tabu igira na Tsiu, ma na Dani na Sabat, se na kodoputsa tana dani na vula vaolu. ¹⁷ Na omea sui vaga gira, ara vaga ti na nununa lee moa na omea sauba

ke laba i muri. Maia nogoria a Iesu Kristo. ¹⁸ Kamu laka na tamivaniaqira kara kedegamu igira na tinoni ara koesegeniqira laka ara dou liusigamu igamu. Ara tsaria laka ara dona na reilakana na omea e tavongani laba vanigira, mara turuginigamu kamu malapalu na pea segenimui, ma kamu samasama vanigira na angelo. Na tinoni vaga gira ara kaekae sosongo, ma na omea ara tsaria laka ara tavongani reia e botsa tana niqira papada segeni moa igira. ¹⁹ Ara tsidaligi tania a Iesu Kristo, aia nogo na lovana na konina, aia nogoria na saikolu na tinoni tutuni. Mi tana nina tagao nogo a Iesu Kristo ti na konina popono e adia na mauri, mara gini totusai dou na sasaina ma na lasina, me gini loki me dato dou vaga nogo God e ngaoa.

Na Mate Koluana ma na Maurivisutugu Koluana a Iesu Kristo

²⁰ Eo, igamu amu mate nogo kolua a Iesu Kristo, mamu gini tanusi taninogoa na susuligaqira na tidao ara tagaovia na barangengo. ?Me matena gua te amu mauri vaga e tamanigamu moa na barangengo? ?Matena gua te amu tangoli kakaigira moa na vali vaga girani: ²¹ "Tabu na gania visana na vatana na mutsa, tabu na tovo vidana, me tabu goto na peleana"? ²² Igira nogo na vali ma na sasani vaga gira ara tavongani botsangia moa na tinoni lee, mara kalea moa na omea ara dona kara baa nanga lee kalina ti kamu gini aqo. ²³ Eo e mana rago, na vovorona vaga gira e rerei vaga ti na omea dou tana niqira tuturu na samasama vaniaqira na angelo, ma na malapalu na pea segeniqira, ma na rotasi sekoliana na koniqira segeni. Ma na omea vaga gira e tau goto dona ke sangagira na tinoni na tukapusiana na kilinauseko e totu i laona na tobaqira.

3 Migamu amu maurivisu kolunogoa a Iesu Kristo. Baa, mi kalina eni, kamu lavegira moa na omea ara kalea na mauri ni gotu, i tana a Iesu Kristo e totu tana madoana God. ² Kamu molo kalavatavia na papadamui tana omea ara kalea i gotu, me ke tau tana omea ni lao ieni. ³ Rongona igamu amu mate taninogoa na mauri seko ni sau, mi kalina eni na maurimui e totu popoi kolua a Iesu Kristo i laona God. ⁴ A Iesu Kristo nogo na maurimui manana. Mi kalina aia ke labamai, migamu goto sauba kamu laba kolugotoa, ma kamu tamanipata kolua tana mararana.

Na Mauri ni Sau ma na Mauri Vaolu

⁵ Vaga, ma nimui aqo ti kamu matesigira pipi sui na kilinauseko ara aqo i laomui, vaga na vainausekoligi, na totu sekoseko, me pipi vatana na nauseko e kalea na konina tinoni, ma na sasi tavosi sui goto, putsikae baa na susugu, rongona na susugu e vaga kesa na vatana na samasama vaniaqira na tidao. ⁶ Igira nogo

na omea vaga gira ara tsaia na korena God ti sauba ke gadovigira igira ara tau rongomangana. ⁷I sau igamu segenimui nogo amu mauri murigira na kilinauseko vaga gira kalina amu tamivanigira kara tagaovia na maurimui.

⁸Mi kalina eni nimui aqo kamu mololegira pipi sui na vatana na omea seko vaga girani: na kore, na vaireii-saivigi ma na tobaseko. Ma na goko pea ma na asu ke tau goto rutsu i mangamui. ⁹Kamu laka na vaiperogi, rongona igamu amu mololenogoa na maurimui ni sau kolugira nimui lavuseko, ¹⁰mamu gini lia nogo na tinoni vaolu. Ma God aia e aqosigamu aia nogo e vaolusigamu babaa tana nununa segeni nogo ia, rongona igamu kamu gini tangomana na donaginiana manana God. ¹¹Aia nogoria na rongona te ara gini tau tavosi na Tsiu ma na tinoni ni veratavosi, igira ara paripapadana, migira ara tau paripapadana, na longa ma na tasi, ma na tinoni na momoru tavosi, na tseka, ma na tinoni tau tseka. Maia moa kesa e tamani rongona, maia nogoria a Iesu Kristo. Ma Iesu Kristo aia e totu nogo i laoda igita sui.

¹²Igamu nina tinoni God. Aia e galuvegamu, me viligamu kamu lia nina tinoni segeni. Vaga ia, migamu nimui aqo kamu dona na vaiaragogi, na vaisangagi, na pea segenimui, na totu tsalapo dou ma na berengiti.

¹³Kamu berengiti dou tabana mi tabana, ma kamu dona na vaipadalegi ti kalina ke botsa dato na vaikoregi i laomui. Kamu padatugua laka na Taovia aia e padalegira nogo nimui sasi igamu. Vaga ia, mi kalina eni igamu goto nimui aqo ti kamu vaipadalegi goto nimui sasi. ¹⁴Putsikae baa kamu dona na vaigaluvegi, aia nogoria na pukuna na mauri tana tobasai ma na sasaga dou sui. ¹⁵Ma na rago aia a Iesu Kristo e sauvanigamu, aia nogo ke tagaovigamu tana omea sui kamu naua. Na totu tana rago vaga ia, aia nogoria na rongona ti God e soasaigamu i laona kesa moa na saikolu na lotu. Ma kamu dona na soadouana God sailagi. ¹⁶Pipi sui na goko tana rongona a Iesu Kristo kara mauri kalavata i laona na tobamui. Kamu gini vaisasanigi ma kamu vaikakaisigi dou kolua pipi sui na vangana nimui dona. Kamu lingegira na Linge Tabu migira goto na linge na lotu. Eo, kamu linge vania God ma kamu soadoua i laona na tobamui popono. ¹⁷Pipi sui na omea kamu naua se kamu tsaria, kamu naugira sui tana asana a Iesu na Taovia, me kolua nogo ia kamu soadoua God na Tamana.

Na Sasaga e Ulagana na Vale Kristiano

¹⁸Igamu na daki tauga kamu rongomangaqira na savamui, rongona aia nogoria e vaga nimui aqo Kristiano.

¹⁹Igamu na mane tauga kamu galuvegira na taumui, ma kamu laka na malatsekaqira.

²⁰Igamu na baka, nimui aqo Kristiano kamu rongomangaqira sailagi na tamamui ma na tinamui, rongona aia nogo na vatana na sasaga vaga ia God e reingaoa.

²¹Migamu amu tamani baka kamu laka na malabulesiaqira na dalemui, rongona ti kamu nauvaganana ia, me sauba ke ponotutu lee na tobaqira na baka ma kara tau dona nagua kara naua.

²²Igamu na tseka kamu rongomangaqira gamui taovia pipi tana omea sui. Ma kamu laka na aqo malapalu rongona moa amu ngaoa ke gini dou na tobaqira igira kalina ara morosigamu. Migamu kamu naua pipi nimui aqo tana tobadou moa rongona amu kukuni tania na Taovia. ²³Pipi sui tana omea kamu naua kamu gini aqo tana tobamui popono, rongona igamu amu aqo vania na Taovia me tau vanigira na tinoni lee.

²⁴Kamu padatugua laka na Taovia aia sauba ke tusuvanigamu na peluna vaga aia e mololakanogoa vanigira nina tinoni. Rongona a Iesu Kristo aia moa nimui Taovia manana, maia nogoria amu aqo vania. ²⁵Masei moa ti ke nauseko, sauba God ke kedeginia rongona nina nauseko. Rongona God e pedegira na tinoni sui tana kesa moa na atsa na pede.

4 Igamu na taovia amu tamainiigira nimui tseka, kamu nauvanigira nimui tseka na omea ke goto me ke ulagana. Kamu padatugua laka igamu goto amu tamanina kesa gamui Taovia e totu i gotu.

A Paulo e Totosasaga Vanigira

²Kamu nonginongi sailagi, ma kamu tau kuti na nonginongi. Mi kalina amu nonginongi kamu padadoua nagua amu tsaria vania God, ma kamu soadoua. ³Kamu nonginongi matemami goto igami, rongona God ke sangavia vanigami na sautu dou, ma kami gini turupatuna malemale na omea God e poia i sau tana rongona a Iesu Kristo. Tana rongona nogo ia ti inau au gini (totu) i laona na vale sosori kalina eni.

⁴Eo, kamu nonginongi vaniau rongona kau gini tango mana na vuresi makalidouana na Turupatu Dou tana rongona aia vaga nogo niqo aqo kau naua.

⁵Kamu totu parovata dou tana nimui sasaga kalina igamu amu totu kolugira na tinoni ara tau tutunina. Ma kamu madodo na gini goko vaniaqira tana rongona a Iesu Kristo. ⁶Ma kamu tsonia moa na goko laka vanigira kara gini rongomingaoa me ke gini dou na tobaqira. Ma kamu dona goto na tuguvisudouana niqira goko pipi tinoni kalina ti kara torogoko i konimui.

Na Susuina Nina Leta

⁷Na tasida galugaluve a Tikikus, ma gaqu aqokolu madodo sosongo tana nina aqo na Taovia, aia sauba ke turupatuna vanigamu na omea sui e laba vaniau ieni. ⁸Ia nogoria na rongona ti inau au mologinia ke

baa i konimui, me ke gini magetugua na tobamui na rongomiana laka e koegua nimami mauri igami ieni. ⁹ Maia goto a Onesimus na tasida galugaluve me madodo sosongo, ma na tinoni ni veramui nogo igamu, aia sauba ke dulikolu baa a Tikikus. Kaira sauba kara ka turupatuna vanigamu na omea sui ara laba ieni.

¹⁰ A Aristarkus, aia e totu moa koluau ieni tana vale sosori, aia e padagamu sosongo, maia goto a Marko na tasina a Barnabas. Au mologokona baa vanigamu i votangana laka kalina ti ke ba laba i konimui a Marko, ma kamu soalakadoua. ¹¹ A Josua, aia ara soaginigotoa a Justus, aia goto e padagamu sosongo. Tugirani lelee moa ngiti na tinoni Tsiu ara tu sangaau tana aqo matena na Verana God, mara tu sangaau dou sosongo.

¹² E padagamu goto a Epapras, aia e kesa goto na tinoni ni gamu nogo, me tinoni aqo vania a Iesu Kristo. Aia e nonginongi kakai sailagi vanigamu, rongona igamu kamu gini tukakai ma kamu pukuga kalavata tana nimui tutuni Kristiano, ma kamu madodo na muridou sailaginiana na omea God e kilia. ¹³ Inau

segeniqu nogo au donaginia laka aia e aqo kakai sosongo vanigamu, me vanigira goto na tinoni ni Laodisea mi Hierapolis. ¹⁴ Aia a Luka, nida mane tatali galugaluve, ma Demas, kaira goto ara ka pada sosongoligamu.

¹⁵ Kamu tsarivanigira na tasida i Laodisea, me vanigotoa ko Nimpa migira sui goto na tinoni tutuni ara lavu na sai ma na nonginongi i valena, laka igami ami padagira sui. ¹⁶ Mi kalina kamu tsokosua niqu leta iani, ma kamu reia laka kara tsokogotoa tana saikolu na tinoni tutuni ni Laodisea. Migamu, kamu tsokogotoa niqu leta inau au marea vanigira na tasida ni Laodisea kalina igira kara sau a baa vanigamu. ¹⁷ Ma kamu tsarivanja a Arkipus, laka nina aqo nomoa ke suilavaginia na aqo ami molovania ke nauvania na Taovia.

¹⁸ Tana limaqu segeni nogo au mareginia na goko iani: inau a Paulo au padagamu sui. !Migamu kamu laka na padaleana laka inau au totu moa i laona na vale sosori!

Au nongia God ke vangalaka vanigamu sui.

1 TESALONIKA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I Tesalonika, aia na soana kesa na verabau pukuga ara tamanina igira na Roma tana butona na momoru ni Masedonia. Maia Paulo e vaturia na lotu tana murina kalina aia e mololea i Pilipi. Me tau oka sagata, migira visana na Tsiu ara gini goko baribari sosongo, mara masugu vania a Paulo, matena aia e managana na gini goko tana rongona na Turupatu Dou vanigira na tinoni tau Tsiu, igira ara padangao idanogoa laka kara sangasage tana niqira lotu na Tsiu. Te ara tuu mara ketsalia a Paulo ke vanoligi tania i Tesalonika, me ke baa i Berea. Mi muri baa, kalina a Paulo e baa tsau nogo i Korint, ma Timoti e tatamanga vania tana rongona na vanona na lotu i Tesalonika.

Mi tana, ti e gini tuu a Paulo me marea na leta iani, ke kakaisiginia niqira tutuni na tinoni Kristiano ara totu i tana. Maia e soadoua God rongona niqira tutuni ma niqira vaigaluvegi. E adikaea vanigira tugua laka e koegua nina sasaga vanigira kalina aia e totu kolugira nogo i votangana. Mi muri maia e makaligokona dou vanigira rongona niqira veisua ara naua tana rongona na visumaituguana a Iesu Kristo.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Paulo

A Paulo e soadoua me tsonikaea God

E ngasugira kara madodo na muriana na sasaga Kristiano

Na visumaituguana na Taovia

Na susuina nina totosasaga vaniaqira

Na susuina nina leta

1 Inau a Paulo, ma Silas, maia Timoti, i tugami ami tu mamare baa vanigamu na tinoni tutuni ni Tesalonika, igamu nina tinoni God na Tamada, ma Iesu Kristo nida Taovia:

Mami tu nongia God na Tamada ke vangalaka vanigamu, me ke tusuivanigamu nina rago.

A Paulo e Soadoua God Rongona Niqira Tutuni

²I tugami ami tu tau goto kuti na soadouana God na matemui igamu sui, mami tu padagamu sailagi tana tu nimami nonginongi. ³I matana nida God na Tamada, ami tu padatugutugua laka nimui tutuni e labavulagia tana nimui sasaga dou sui, mamu madodo sosongo tana aqo galuve, mamu norukakaia a Iesu Kristo nida Taovia.

⁴Eo, igamu na tasimami, ami tu dona laka God e galuve sosongoligamu, te e viligamu mamu gini lia nina tinoni segeni. ⁵I tugami ami tu katevulagi vanigamu na Turupatu Dou, tau tana goko lee moa mi tana susuligana na Tarunga Tabu, mami tu tutunina kakai saikesa laka e mana na omea sui tugami ami tu sasaniginigamu. Igamu amu dona nogo laka e koegua

tu nimami mauri tugami kalina ami tu totu kolugamu i votangana. Ami tu aqo kakai rongona moa kami tu sangaginigamu dou igamu.

⁶Eo, migamu amu reinunu nogo i tu konimami tugami mi konina goto na Taovia, me atsa moa ti e gadovigamu na rota loki, migamu amu tabedoua nomoa tana mage na gokona na Turupatu Dou e talumai i konina na Tarunga Tabu. ⁷Me vaga ia, migamu nogoria amu ida na sautu vanigira te ara gini moro na tinoni tutuni sui tana Masedonia mi tana Akaia. ⁸Me tau moa laka na Turupatu Dou tana rongona na Taovia e tuu i konimui igamu me rarasa bamai i laona na Masedonia ma na Akaia. Tagara. Ma na turupatuna goto nimui tutuni igamu i laona na Taovia e tangi pipi tana nauna sui. Vaga ia me tau goto kilia tugami kami tu pabogokona vanigamu. ⁹Igira sui na tinoni ara goko mara tsaria laka kalina tugami ami tu tsigovigamu, migamu amu gini mage mamu soalakagami dou. Mamu piloligi tanigira nimui god peropero, mamu pilo baa i konina na God mana, aia segeni na pukuna na mauri, rongona kamu aqo vania. ¹⁰Ma kamu pituginia na Dalena ke talumai i gotu, a Iesu Kristo nogoria, aia

God e maurisivisua tania na mate. Maia goto nogo ke maurigisita tania na korena God tana dani aia ke vi-sumai na pedeaqira na tinoni sui.

Nina Aqo a Paulo i Tesalonika

2 Igamu na tasimami, igamu segenimui nogo amu dona laka tu nimami tsigovera baa i konimui e tau puala lee. ² Igamu dona goto laka ara sekolitugami, mara pea sosongolitugami nogo i Pilipi i votangana, te ami tu balaba i konimui igamu i Tesalonika. Me atsa moa ti visana tinoni ara tovonogoa laka kara tukapusi-tugami, ma nida God e sangatugami, mami tu gini malagai moa na gini goko vanigamu na Turupatu Dou e talumai i konina aia. ³ Na omea ami tu gini goko vanigamu e tau pukugamai tana pero, se tana rongona ami tu ngaoa moa ke gini tangiloki tu soamami segeni tugami. Tagara. Mami tu tau goto tovoa laka kami tu valoginia sa tinoni. ⁴ Ami tu gini goko sailagi moa na omea vaga God e ngaoa kamu tu gini goko, rongona aia e tovoatugami nogo, me reia laka e tugua ke norutugami. Te aia e tuu me tusuvanitugami na aqo na gini turupatuna na Turupatu Dou. Tana tu nimami aqo ami tu tau goto tovoa kami tu naua sa omea gana ke gini mage lee moa na tobaqira na tinoni ma kara tsonikaeginitugami. Tagara. Ami tu tovoa moa na nauana na omea e dou i matana God, aia e reia na laona na tobamami. ⁵ Igamu dona dou nogo laka tugami ami tu tau saikesa gini mai rongona moa kami tu goko pelupelu vanigamu, tsavuginia na susugu i laona na tobamami. God nogo aia e donaginia tu nimami papada. ⁶ Mami tu tau goto lavea laka na tinoni kara padalokitugami, atsa moa igamu se igira goto na tinoni tavosi. ⁷ Me atsa moa (goto) ti tugami nina apostolo nogo a Iesu Kristo, me tugua ti kami tu turugamu mami tu tau goto nauvaganana ia. Ami tu tobadou kolugamu moa kalina ami tu totu i konimui, vaga moa ti na tinana na baka aia e aragodou sosongolia na dalena. ⁸ Ami tu galuvegamu manana nomoa te ami tu ngaoa kami tu patakolugamu na Turupatu Dou e talu i konina God. Me tau aia moa. Ami tu vangaraugotoa na sauana tu maurimami tana rongomui igamu. !Eo, ami tu padaloki sosongoligamu manana!

⁹ Igamu na tasimami, amu padaitugua e utu ke tagara, laka tugami ami tu rota na aqo kakai. Ami tu aqo na dani ma na bongi, rongona ami tu tau ngaoa kami tu ngoliginigamu sa omea tana tu rongomami kalina ami tu gini turupatu vanigamu na Turupatu Dou e talumai i konina God.

¹⁰ Igamu segenimui nogo amu dona, ma God goto aia e donaginia laka kalina tugami ami tu totu kolugamu igamu na tinoni tutuni, e masidi me goto dou sui pipi tu nimami sasaga, mami tu tau goto nausasilisa sa omea i laomui. ¹¹ Amu dona goto laka tugami ami tu

sangaa pipi kesa vidamui igamu, vaga nogo ti na tamana na baka e sangadoua na dalena segeni. ¹² Ami tu veregamu, mami tu kakaisigamu, mami tu raigamu kamu mauri vaga God e reignoa, aia e viligamu kamu tamanipata kolua na Verana ma na mararana.

¹³ Eo, mi tugami ami tu soadoua God sailagi rongona kalina tugami ami tu gini turupatuna vanigamu na gokona God, migamu amu rongomia mamu tabedoua, tau vaga laka ti nina goko sa tinoni lee me vaga nogoria na gokona God aia e aqo i laomui igamu amu tutunina. ¹⁴ Igamu na tasimami, e gadovigamu kesaatsa na rota loki vaga goto e gadovigira nina tinoni God ara totu tana Judea, igira ara tutunina a Iesu Kristo. Igamu amu tsodoa na rota i lima qira gamui verakolu segeni nogo, vaga igira ara rota i lima qira na Tsiu. ¹⁵ Igira nogo ara matesia a Iesu na Taovia, mara matesigira goto na propete ni sau, mara rotasigami goto igami. !Igira nogo ara tsaia na korena God mara tsogori tsunagira na tinoni sui! ¹⁶ Mara tovoa laka kara tukapusi-tugami goto tugami ma kami tu gini mololea na turupatuna na Turupatu Dou vanigira na tinoni tana vera tavosi, ti igira goto kara sanga na tamaniana na mauri saliu. Maia nogoria na sekona loki baa niqira sasi igira na taovia na Tsiu ara lavu na nau sailaginiana. !Mi kalina eni mara vatsanginogoa na korena God e gado tsunamai i koniqira!

E Silovia a Paulo na Reiaqira Tugua

¹⁷ Igamu na tasimami, kalina igira ara tsiatugami mi tugami ami tu totu tsidaligi tanigamu kesa tana tagu tetelo. Eo, ma tu konimami moa e totuligi tanigamu, ma tu kosumami popono e totuvisu moa i konimui igamu. Ami tu pada sosongoligamu kiki, mami tu to-vokakaia nomoa laka kami tu reigamu tugua. ¹⁸ Ami tu ngaoa manana laka kami tu visu batugua i konimui, me utu vanitugami nogo. Minau segeniqu moa a Paulo, au tovonogoa danga kalina laka kau visu baa i konimui, ma Satan e tukapusi-tugami pipi kalina. ¹⁹ ?Mi kalina a Iesu na Taovia ke visumaitugua migita sui ka ba tuu i matana aia, me laka asegi gira sauba kara lia na pukuna nimami amesi ma nimami magemente, ma nimami rongona igami na gini kaekae i matana aia? ?Laka e tau igamu? ²⁰ !E mana saikesa, igamu nogoria na pukuna nimami kaekae ma nimami magemente!

A Paulo e Molovanoa a Timoti Ke Ba Kakaisia Niqira Tutuni

3 Mi kalina e utu goto vanitugami kami tu berengiti na pipitu oka na balaba i konimui, te ami tu vaigokovigi, mami tu pedea laka i kagami nogo inau a Paulo ma Silas kami ka totuvisu i Atens, ² maia moa a Timoti ke baa i konimui, aia nogo na tasida e aqo kolukagami vania God tana gini goko na Turupatu Dou

tana rongona a Iesu Kristo. Aia ami ka moloa ke baa i konimui ke kakaisiginia nimui tutuni, ³ rongona ami matagu ke tau visana vidamui kara suga tania niqira tutuni kalina ara rotasigamu rongona amu tutunina a Iesu Kristo. Igamu amu dona segenimui nogo, laka God nogo e tamia ke gadovigita na rota vaga ia rongona nida tutuni. ⁴ Kalina tugami ami tu totu moa kolugamu, ami tu kate manogatinogoa vanigamu laka igita sauba ka tsodoa na rota rongona nida tutuni. Eo, maia nogoria amu tsodonogoa kalina eni. ⁵ Aia nogo na rongona te au padaginia laka niqo aqo nomoa inau ti kau moloa a Timoti ke baa i konimui. Eo, e utu goto kau berengiti, te au moloa aia ke baa i konimui me ke reia ti laka igamu amu totukakai moa tana nimui tutuni se tagara. !Rongona sei baa dona ke tau laba na tidao seko me ke tubulaginigamu me ke puala lee sui na vuana pipi tu nimami aqo ami tu naua i laomui!

A Timoti e Visumai Kolua na Turupatuna Niqira Tutuni

⁶ Eo, mi kalina ia, maia Timoti e labavisu mai nogo i ka konimami kagamia Silas. Me turupatuna vaniikagami tana rongona nimui tutuni ma nimui vaigaluvegi. Me tsarivanikagami goto laka igamu amu padakagami sosongo, mamu kiligotoa laka kamu morosiikagami, vaga goto kagami ami ka kili sosongolia laka kami ka morosigamu goto igamu. ⁷ Vaga ia, ma nimui tutuni nogo igamu na tasimami e naua mami ka gini malagai i laona ka nimami rota. ⁸ Eo, mi kalina eni ami ka magomago labatugua rongona ami ka dona laka igamu amu tukakai nogo tana nimui mauripata koluana na Taovia. ⁹ E ulagana nomoa kami ka soadoua nida God na matemui igamu. Eo, ami ka soadoua rongona na mage loki kagami ami ka vatsangia i matana God tana rongomui nogo igamu. ¹⁰ Na dani ma na bongi ami ka nongia God tana ka tobamami popono, ti laka aia ke tami vanikagami ma kami ka reilakamui tugua kesa dani, ma kami ka kakaisigamu ti vaga igamu kamu tau vati tukakai manana moa tana nimui tutuni.

¹¹ !Mami ka nongia God na Tamada, ma Iesu nida Taovia kara ka vangarau vanikagami na sautu agana na mani balaba i konimui! ¹² Mami ka nongigotoa na Taovia ke paboa na vaigaluvegi i laomui segeni, ma nimui galuve vanigira na tinoni sui, me ke loki vaga nogo ka nimami galuve kagami vanigamu. ¹³ Maia ke kakaisigamu tana sasaga laka, migamu sauba kamu totu male dou saikesa i matana nida God na Tamada tana dani a Iesu nida Taovia ke labamai kolugira sui aia e tamanigira.

Na Vata na Mauri Vaga God e Reingaoa

⁴ Tasimami igamu, tana susuina tu nimami leta, ami tu ngaoga kami tu tsarivanigamu kesa goto na omea. Eo, igamu amu sasaninogoa i tu konimami

tugami laka e koegua ti igamu kamu gini tangomana na mauri vaga God e reingaoa. Migamu amu naudounogoa. Mi kalina eni ami tu ngasugamu kakai tana asana a Iesu na Taovia, laka kamu naudougotoa baa. ² Rongona amu dona nogo na omea sui tugami ami tu sasaniginigamu nogo tana susuligana a Iesu na Taovia. ³ God e kilia igamu kamu doulaka saviliu i matana, ma kamu molole saikesalia na vainausekoligi. ⁴ Pipi vidamui igamu na mane nina aqo ke mauri dou kolua na tauna tana tauga laka ma na kukuni. ⁵ Ma na tauna ke tau lia vaga nina mani tangopeke lee vaga ara naua igira na tinoni ponotoba ara tau donaginia God. ⁶ Na vatana na sasaga seko vaga gira, ke laka goto ke kesa na baa na nauvaniana na tauna sa Kristiano tavosi. Ami tu tsarivanigamu idanogoa, mami tu parovatavigamu kakai nogo, laka na Taovia sauba nomoa ke kedegira igira ara nauvaganana ia. ⁷ God e viligita tau tana rongona igita ka mauri tana sasi, mi tana rongona moa igita ka sasaga doulaka saviliu i matana aia. ⁸ Vaga ia, masei moa ti ke sove tania na sasani iani, aia e tau sove tania nina omea sa tinoni lee, e sove tania God nogo aia e sauvanigamu nina Tarunga Tabu.

⁹ E tau nogo kilia kami tu marea vanigamu sa omea tana rongona na galuveaqira gamui tutunikolu. Igamu segenimui nogo amu sasaninogoa i konina God na aqona na vaigaluvegi. ¹⁰ Mamu nauvaganana nogo kolugira na tasida Kristiano tana Masedonia popono. Mi kalina ia, tugami ami tu ngasugamu igamu na tasi-mami, kamu naudougotoa baa. ¹¹ Kamu tovoa kamu totudodo rago moa, ma kamu gini boe moa nimui aqo segeni. Kamu aqo matana na maurimui segeni, vaga ami tu tsarivanigamu nogo kalina ami tu totu moa i konimui. ¹² Ti vaga kamu nauvaganana ia, me sauba igira na tinoni ara tau vati tutunina a Iesu Kristo kara reigamu ma kara pada mamavasigamu. Me ke tau goto kilia kamu noruginigira na tinoni tavosi tana omea gana na maurimui.

Sauba ke Visumaitugua Nida Taovia Me Ke Adigita Kolua

¹³ Igamu na tasimami, ami tu ngaoga igamu kamu donaduginia na manana tana rongoqira igira ara mate nogo, rongona kamu tau gini melu sosongo vaga igira e tau totu na amesi tana tobaqira. ¹⁴ Igita a tutunina laka a Iesu e mate me maurivisutugua. Aia nogo na rongona te igita a tutunina goto laka God sauba ke adigira kolua a Iesu igira sui ara tutunina mara mate nogo.

¹⁵ Na omea igami ami tsariivanigamu kalina ia, nina sasani nogo na Taovia: aia nogoria laka igita a mamauri moa tana dani tana ke visumai na Taovia sauba ka tau ida liusigira igira ara mate nogo. ¹⁶ Tana dani ia, na

Taovia segenina nogo sauba ke tsunamai talu i gotu me ke soalaginia, ma na angelo loki ke gudato, ma nina tavuli God ke tangi. Migira ara tutunina a Iesu Kristo mara mate nogo, sauba kara ida na maurivisu-tugua. ¹⁷ Mi muri moa ti igita a mamauri tana tagu ia, sauba God ke adisaigita kolugira i gotu tana parako ma ka ba tsodoa na Taovia tana masaoka. Me sauba ka totu sailagi kolua na Taovia. ¹⁸ Me vaga ia, migamu kamu gini vaiveregi ma kamu vaikakaisigi na goko vanga girani.

Ka Vangaraudoua na Visumaiana na Taovia

5 Igamu na tasimami, e tau nogo tugua na gini mamare sagata vanigamu tana rongona na omea vanga girani, matena e tagara kesa ke donaginia tana tagu gua kara laba. ² Migamu segenimui nogo amu donadounogoa laka nina Dani na Taovia sauba ke labamai vaga nogo na manekomi e mai tana bongi. ³ I Eo, kalina igira na tinoni kara tsaria, "Na omea sui ara goto nogo, mara totu dou sui," mi tana tagu tsotsodo nogo ia, sauba ke tavongani gadovigira na rota loki, me ke vaga nogo kalina na daki e tavongani vatsangisavia na sosongo loki tana vasusu! Me ke utu goto vanigira na tsogopoi tania. ⁴ Migamu na tasimami, amu tau nogo totu tana rodo tana rongona na visumaituguana na Taovia. Te e gini utugana vania na Dani ia ke tavongani novotigamu vaga na manekomi. ⁵ Pipi gamu sui nina tinoni nogo na marara ma na dani male. Igita sui a tau nogo nina tinoni na bongi se na rodo. ⁶ Vaga ia, migita ka parovata. Ka laka na matura lee vaga ara naua igira na tinoni tavosi. Ka mamata ma ka sasaga. ⁷ Rongona tana bongi nogo na tinoni ara dona na matura mara donagotoa na inubule. ⁸ Migita a nina tinoni nogo na dani male, ma nida aqo ka sasaga. Ka tukakai tana nida tutuni ma nida vaigaluvegi ngiti gado tako. Ma nida amesiana na mauri saliu ke ngiti gada kepi tapala. ⁹ God aia e tau viligita rongona ke gadoviginigita na korena. Tagara. Aia e viliginigita rongona ka tamanina na mauri saliu ginia a Iesu Kristo nida Taovia. ¹⁰ Aia nogo e mate tuguda ti igita ka gini mauri saliu kolua, atsa moa ti igita ka mauri moa se ka mate nogo kalina aia ke labamaitugua. ¹¹ Vaga ia, migamu kamu vaikakaisigi, ma kamu vaisangagi tabana mi tabana vaga nogoria amu naua kalina eni.

Na Susuina Nina Totosasaga Vaniaqira

¹² Ami tu ngasugamu igamu na tasimami, kamu pada mamavasigira manana igira ara aqo kakai vanigamu. God nogo e viligira kara mataligamu ma kara sasanigamu tana sautu na mauri Kristiano. ¹³ Kamu padalokigira, ma kamu galuvegira tana rongona niqira aqo ara nauvanigamu. Mi laomui segeni, ke totu na rago.

¹⁴ Ami tu ngasugamu kakai igamu na tasimami, laka kamu parovativigira ara tototu lee, ma kamu malagaisigira igira ara posu, ma kamu sangadougira igira ara maluku tana niqira tutuni, ma kamu dona na berengiti koluaqira na tinoni sui. ¹⁵ Ma kamu reidoua ke laka goto kesa na tuguvisuginiana na sasi na sasi. Migamu, kamu tovoa moa na vaisangagi dou pipi kalina, ma kamu sangagira goto na tinoni sui tavosi.

¹⁶ Kamu totu magemage sailagi, ¹⁷ kamu nonginongi pipi kalina, ¹⁸ ma kamu soadoua God pipi tana omea e laba. Aia nogoria e vaga na omea God e kilia kamu naua i laona nimui mauripata koluana a Iesu Kristo.

¹⁹ Kamu laka na tukapusiana nina aqo na Tarunga Tabu i laomui. ²⁰ Kamu laka na pealeana niqira goko igira ara katemai vanigamu nina goko God. ²¹ Kamu vilekegira dou talu na omea sui, ma kamu tangelikakaigira na omea dou, ²² ma kamu sove saikesa tanigira pipi sui na vatana na omea seko.

Na Susuina Nina Leta

²³ Ami tu nongia God, aia na pukuna na rago, ke naua ma kamu gini doulaka saviliu i matana, ma kara gini totu male saikesa na konimui ma na tidaomui tania pipi na vatana na sasi tana dani tana ke labamaitugua a Iesu Kristo nida Taovia. ²⁴ Aia e viligamu nogo sauba ke nauvaganana vanigamu ia, rongona aia e mana saviliu me utu vania ke perogamu lee. ²⁵ Igamu na tasimami, ami tu nongigamu kamu nonginongi vanitugami goto tugami. ²⁶ Kamu tsarivanigira na tinoni tutuni sui ara totu kolugamu i tana laka tugami ami tu pada sosongoligira. ²⁷ Tana asana na Taovia, inau a Paulo au ngasugamu kakai laka kamu tsokoa na leta iani vanigira sui na tasida tana tutuni. ²⁸ Au nongia a Iesu Kristo nida Taovia ke vangalaka vanigamu sui.

2 TESALONIKA

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

E labadato kesa na vaiganigi loki i laoqira na tinoni tutuni i Tesalonika. E tsukivulagia tana goko e kalea tana rongona na visumaiana a Iesu Kristo. Visana ara tsaria laka na dani na visumaiana na Taovia e labamai nogo. Aia nogoria na rongona ti a Paulo e marea na rukanina leta vanigira na Tesalonika ke gini gotosi vanigira na omea vaga ia. Me tsarimakalia vanigira laka idavia na visumaiana a Iesu Kristo "igira na tinoni danga sosongo sauba kara tuu, ma kara petsakoe ma kara sove na rongomangana God" (reia tana 2.3), ma kara tami segeniqi- ra kara muria nina tagao kesa ara soaginia "Aia Kesa e Seko Saviliu," maia e tovoa na sugutiana a Iesu Kristo. Maia Paulo e tsaritutugua vanigira na tinoni tutuni ni Tesalonika, laka kara malagai na tukakai kalavata tana niqira tutuni, atsa moa ti na baribari ma na rota ke gadovigira. Me ketsaligira kara gini boe na aqo matena na mauriqira segeni, vaga nogo e naua a Paulo migira gana aqokolu. Me raigira kara berengiti babaa, ma kara "laka na qisi na nauana na omea e dou." (Reia tana 3.13).

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Paulo

Na pede kalina ke visumatugua a Iesu

Na parovata tana rongona na madodo tana aqo

Na susuina na leta

¹ Inau a Paulo ma Silas maia Timoti, i tugami nogo ami tu mamare baa vanigamu na tinoni tutuni ni Tesalonika, igamu nina tinoni God na Tamada, ma Iesu Kristo na Taovia:

² Ami tu nongikaira God na Tamada ma Iesu Kristo nida Taovia kara ka vangalaka vanigamu ma kara ka tusuvanigamu na rago.

Na Pede Kalina Ke Visumaitugua a Iesu

³ Igamu na tasimami, tu nimami aqo nomoa tugami kami tu soadou sailaginia God na matemui igamu! Eo, e ulagana sosongo kami tu nauvaganana ia, rongona ami tu reia laka nimui tutuni ma nimui vaigaluvegi igamu sui e tau kuti na pabo babaa goto pipi kalina. ⁴ Maia nogoria na rongona ti tugami ami tu gini goko kaekae tana rongomui igamu i laoqira nina tinoni God tana vera sui. Ami tu gini mage na turupatu vaniaqira laka igamu amu berengiti mamu tukakai saviliu moa tana nimui tutuni, atsa moa ti ara rotasigamu mamu gini vatsangisavi loki.

⁵ Mi tana susuina, migamu sauba ke ulagamui na tsauliana na Verana God, aia igamu amu rota matena kalina eni. Eo, pipi sui na omea vaga girani ara gini sauvulagia laka nina pede God e gotolaka. ⁶ Rongona God aia sauba ke naua na omea ke goto: aia ke tuu

me ke kedegira igira ara rotasigamu, ⁷ me ke verega- mu igamu amu rota, me ke veretugami goto tugami. Me sauba ke naua na omea vaga iani kalina ke labamaitugua a Iesu na Taovia talu i baragata kolugira nina angelo susuliga. ⁸ Aia sauba ke mai kolua na iruna na lake loki, me ke kedeginigira igira ara sove tania God, mara sove goto na rongomiana na Turupatu Dou tana rongona a Iesu na Taovia. ⁹ Sauba ke gadovigira na kede saliu, ma kara gini rota na totuligi tania na matana na Taovia. Me ke utu vanigira goto na reiana na mararana na susuligana, ¹⁰ tana Dani Loki kalina aia ke labavisumaitugua, migira nina tinoni sui ara tutuni- na ia kara tsonikaea ma kara tsuporu vania. Migamu goto sauba kamu totu kolugira igira, rongona amu tu- tunina nogo na omea tugami ami tu tsarivanigamu.

¹¹ Aia nogoria na rongona ti tugami ami tu gini nonginongi sailagi vanigamu. Mami tu nongia nida God laka aia ke naua, me ke gini ulagamui na mauri vaga God aia e ngaoa kamu totu muria tana maurimui. Mami tu nongigotoa God laka tana susuligana nogo ia, ke sangagamu na manaliana pipi na omea dou amu kilia na nauana, me pipi sui na aqo na galuve amu naua tana rongona nimui tutuni. ¹² Mi tana nauvaganana nogo ia, ti kamu tsonikaeginia na asana a Iesu nida Taovia. Maia sauba ke tuu me ke tsonikaega-

mu goto igamu, rongona kaira nida God ma Iesu Kristo na Taovia ara ka vangalaka sosongo vanigamu.

Idavia na Visumaiana a Iesu Kristo Sauba Ke Laba Talu Kesa e Seko Saviliu

2 Eo, igamu na tasiq, tana rongona na omea e kalea na visumaiana tugua a Iesu Kristo nida Taovia, ma nida totusai koluana igita ke sauba, inau au ngasgamu kakai, ² kamu laka na tami ke ponopala tsaku vaga sagata ia na tobamui tana rongona amu rongomigira visana ara tsaria laka na Dani na Taovia e labamai nogo. Amu pada ngatsu laka i tugami nogo ami tu katevulagia na omea iani kalina ami turupatu vanigamu. Se amu tsokoa ngatsu i laona kesa tu nima mi leta ami tu marevanigamu. ³ Kamu laka saikesa na tavongani tutunina na goko vaga ia, ma na tami vaniana ke kesa ke perogamu lee. Rongona na Dani Loki ia, e utu moa ke laba poi ke tsaumai na tagu i tana igira na tinoni danga sosongo kara tuu ma kara petsakoe ma kara sove na rongomangana God. Me ke laba goto Aia Kesa e Seko Saviliu. Aia nogo God e vangaraua na tsoni pukaliana tana rota e vo sui. ⁴ Maia nogo gana gala God ia, me sauba ke tuu me ke sugutigira pipi sui na god igira na tinoni ara dona na samasama vaniaqira, me ke molokae segenina liusigira sui. !Maia goto sauba ke ba totu i laona nina Vale Tabu God, me ke koesegenina laka aia nogoria e God manana!

⁵?Egua, laka amu tau padatugua inau au tsari idanogoa na omea sui girani vanigamu kalina au totu moa kolugamu? ⁶ Migamu amu dona nogo nagua moa e tukapusiginia te e tau vati labamai moa. Me sauba tana tagu tititi nomoa, ti ke labamai Aia Kesa e Seko Saviliu. ⁷ Maia e Seko Saviliu ia, e aqosipopoi nogoa nina aqo. Ma na omea au tsaria inau laka sauba ke laba, e utu ke mavi ke laba, poi tsau ke vanoligi talu aia e to-tukapusia kalina eni. ⁸ Mi tana tagu moa ia, ti sauba Aia e Seko Saviliu ke labavulagia i malena. Mi kalina na Taovia Iesu ke visumaitugua, me sauba na mamagona moa ke matesiginia, ma na mararana loki ke veoginia na susuligana. ⁹ Maia e Seko Saviliu, aia sauba ke mai kolua na susuligana Satan, me ke aqosigira pipi vatana na valatsatsa ma na omea ganataga. ¹⁰ Sauba ke gini aqo pipi vatana na pero, na mani valoginiaqira igira ara totu vaninogoa na mate saliu, rongona ara sove na tabeana ma na padalokiana na manana tana rongona a Iesu Kristo ti kara gini mauri. ¹¹ Vaga ia, ma God e livulegira moa vania na susuligana na sasani sasi, ma kara gini tutunina moa na omea e tau mana. ¹² Eo, igira sui ara sove kara tutunina na manana, mara padangaoa moa na mauri babaa tana sasi, sauba nomoa kara gadovikede.

God e Viligamu Gana Kamu Gini Mauri Saliu i Baragata

¹³ Eo, e ulagana sosongo kami tu soadoua God pipi kalina na matemui igamu na tasimami, igamu e galuveigamu na Taovia. Rongona igamu nogo God e viligamu idaida gana kamu gini mauri saliu i baragata. Me nauginigamu kamu lia nina tinoni tabu tana susuligana na Tarunga Tabu, mi tana rongona goto amu tutunina na manana. ¹⁴ God nogo e soagamu vania na mauri vaolu ia, ginia na Turupatu Dou vaga tugami ami tu turupatuna vanigamu. Ma God segenina nogo aia e viligamu kamu tamanina gamui tuva tana mararana a Iesu Kristo nida Taovia. ¹⁵ Me vaga ia, migamu na tasimami, kamu tukakai tana nimui tutuni, ma kamu tangoli kalavatavia na manana vaga ami tu sasaniginigamu nogo i laona tu nimami turupatu, mi tana leta ami tu marevanigamu i votangana.

¹⁶ Ami tu nongia a Iesu Kristo nida Taovia kolua God na Tamada, aia e galuvegita mi tana nina vangalaka e saunogoa vanigita na susuliga gana igita ka gini tukakai babaa, ma ka noru saikesalia nina galuve, ¹⁷ laka aia ke tabegamu me ke kakaisigamu, me ke gini dou pipi sui nimui aqo ma nimui goko.

Kamu Nonginongi Vanitugami

3 Baa, mi tana susuina tu nimami leta vanigamu igamu na tasimami, ami tu ngasugamu kamu nonginongi kakai vanitugami, rongona ke gini tsaku na tavuresi ma na rarasa bamai nina goko na Taovia, ma kara gini rorongona na tinoni sui, ma kara padalokia vaga amu naua igamu. ² Kamu nongigotoa God ke maurisitugami tania na limaqira na tinoni seko. Rongona e tau igira sui na tinoni kara tutunina na gokona na Turupatu Dou.

³ Ma na Taovia aia e mana saviliu, maia sauba ke kakaisigamu, me ke maurisitugami tania na susuligana na tidao seko. ⁴ Mi tugami ami tu norugamu i laona na Taovia, laka amu muridounogoa na omea sui ami tu tsarivanigamu, me laka sauba kamu murigira babaa goto.

⁵ Ami tu nongia na Taovia ke mataligamu, kamu gini padagadovidoua baa nina galuve God vanigamu, ma kamu gini tukakai tana susuligana nogo a Iesu Kristo.

Niqira Aqo na Tinoni Sui Kara Aqo Matena Gaqira Mut-sa

⁶ Igamu na tasimami, tana asana a Iesu Kristo na Taovia, tugami ami tu ketsaligamu kamu totu tabaligi tanigira sui na tasida ara totu gatogato lee, mara tau madodo na muriana na sasani ami tu tusuvanigira nogo. ⁷ Migamu segenimui nogo amu dona dou laka nimui aqo kamu reinunu i tu konimami. I tugami ami tu tau gato lee kalina ami tu totu kolugamu. ⁸ Mami tu

tau goto ganilea nina mutsa kesa tinoni ma kami tu tau tsonimatena. Tagara. Ami tu gini aqo kakai na dani ma na bongi, rongona ami tu tau ngaoa na molorota vaniana ke kesa vidamui. ⁹ E tuguragoa nomoa ti kami tu raigamu, ma kamu palatugami lee. Me utu. Tugami ami tu tau ngaoa kami tu nauvaganana ia, rongona ami tu ngaoa igamu kamu gini reinunu tu konimami tugami, ma kamu aqo matena gamui mutsa. ¹⁰ Kalina tugami ami tu totu moa kolugamu, me danga kalina ami tu tsarivanigamu nogo laka ase i ke gato na aqo, e dou kara laka na tamivaniana ke mutsa.

¹¹ Ami tu gini tsarivaganana ia, rongona tugami ami tu rongomia laka ara visana na tinoni i laomui ara totu gatogato lee, mara malabulesigira moa na tinoni tavosi. ¹² Mi tana asana a Iesu Kristo na Taovia, tugami ami tu ketsaligira mami tu parovatavigira na tinoni vanga gira, laka kara totu dodo rago moa, ma kara gini boe na aqo matena na mauriqira segeni.

¹³ Migamu, tasimami, igamu kamu laka na qisi na nauana na omea e dou. ¹⁴ Me tau ngatsu utu ke totu ke kesa i laomui ke sove na muriana na omea ami tu

marevanigamu tana leta iani. Ti vaga ke totu ke kesa tinoni petsakoe vaga ia i laomui, ma kamu reidoua ma kamu totu tabaligi tania, me sauba aia ke gini vanga-maa nina sasaga. ¹⁵ Ma kamu tau moa padavana vaga ti aia gamui gala. Tagara. Kamu tosasaga dou vania moa, rongona aia e kesa nogo na tasimui.

Na Susuina na Leta

¹⁶ Ami tu nongia na Taovia, aia segenina moa na pukuna na rago, ke sauvanigamu pipi kalina nina rago, atsa moa ti nagua ke laba vanigamu. Na Taovia ke totu i konimui igamu sui.

¹⁷ Na limaqu segeni nogo au mareginia na goko iani: inau a Paulo au padagamu sui. Tana susuina pipi sui ni qu leta au lavu na marevaganana nogo ia, na padana nogo laka e talu manana i koniqu inau. Aia nogo e vaga na rereina ni qu mamare.

¹⁸ Au nongia a Iesu Kristo nida Taovia aia ke vangalaka vanigamu sui.

1 TIMOTI

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Timoti, aia e kesa na borau Kristiano ni Asia ni lao. Na tinana e kesa na daki Tsiu, ma na tamana na mane Grik. Maia e lia gana dulikolu ma gana sasanga a Paulo.

Tana kesianina nina leta a Paulo vania a Timoti, aia e gini goko tana rongoqira ara tu tolu na omea pukuga. Tana tuturigana e parovataviginia a Timoti rongona na sasani peropero e tuturiga na labadato i laona na saikolu na tinoni tutuni. Mi tana sasani vaga ia, ara lalosaia niqira papada igira na Tsiu kolua niqira papada igira na tinoni tau na Tsiu. Ma na sasani vaga ia e pukuga moa tana niqira papada segeni igira ara tutunina laka na barangengo e seko popono nogo, me laka ti vaga kesa ke ngaoa ke tsaulia na mauri saliu, ma nina aqo ke dona visana vatana na omea vaga na sosolo, ma na mololeana na ganiana visana vatana na mutsa, me ke laka na tauga.

Me totu goto i laona na leta iani visana na sasani tana rongona na reitutugudouana na aqona na lotu. Mi tana susuina, ma Paulo e tsaritutugua vania a Timoti nagua ke naua ti ke gini lia nina maneaqo dou a Iesu Kristo na Taovia, ma na aqo gua e kilia ke naua i laoqira na tinoni tutuni.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Paulo

Na parovata vanigira ara ida tana lotu

Na tosasaga vania a Timoti rongona nina aqo

1 ¹⁻² Inau a Paulo, au marea na leta iani vanigo a Timoti, igoe na dalequ manana i laona na tutuni. Eo, inau nogo kesa nina apostolo a Iesu Kristo tana ka niqira rarai kaira God nida Vagamauri ma Iesu Kristo, aia igita a amesi okanogoa.

Au nongia God na Tamada, ma Iesu Kristo nida Taovia, kara ka vangalaka vanigo, ma kara ka galu-vego, ma kara ka tusuvanigo na rago.

A Paulo e Parovatavia a Timoti Tana Rongoqira na Sasani Peropero

³ A Timoti, au ngaoa laka igoe ko totu moa i Epesus, vaga au raiginigo nogo kalina inau au tuu na vano i Masedonia. I Epesus ara totu visana ara sasaniginigira na tinoni na sasani peropero, ma nimu aqo igoe ko tongo vanigira. ⁴ Ko tsarivanigira kara mololea na tutugunu lee ma na adidatoana lee na asa qira na mu-muaqira. Rongona na omea vaga gira ara gini laba moa na vaipetsakoegi lee i laoqira, me tau sangagira na donaginiana nina papada God aia igita a donaginiana moa tana tutuni. ⁵ Ma na pukuna na omea au raiginigo igoe laka ko tovoa na galisiana i tobaqira na tinoni: aia nogoria na galuve e talumai tana tobamale, ma na sasaga dou, ma na tutuni manana. ⁶ Visana tinoni ara

mololenogoa na sasaga dou vaga gira, mara gini tova i laona niqira vaipetsakoegi bubulega lee. ⁷ Igira ara ngaoa moa laka kara sasanigira na tinoni tavosi nina Ketsa God, mara tau moa padagadovia na lakana na goko ara tsaria, se na rongona manana na omea ara gini livusuguradi matena.

⁸ Igita a dona nogo laka na omea dou sosongo na Ketsa, ti vaga igita a gini aqo dou vaga nogo God e kilia ka gini aqo. ⁹ Eo, e dou ti ka padatugua laka igira na ketsa ma na vali, ara tau kalegira na tinoni e dou nogo niqira sasaga. E kalegira moa igira ara petsakoe mara kutsia na Ketsa, igira ara reisavia God mara mauri moa tana sasi, mara dona moa na asu ma na goko seko; migira ara labugira na tamaqira ma na tinaqira, migira ara lamutasi tinoni; ¹⁰ igira ara mauri sasi mala boo ma na pai, migira na mane se na daki ara vainaugi segeni, igira ara komi tinoni, igira ara pero mara vatsa koba, se ara naua sa vatana gua moa na sasaga e tau muria na sasani manana, ¹¹ vaga e totu tana Turupatu Dou aia God na Taovia Loki Tsapakae e molo vataraginiana vaniau inau kau gini turupatumana bamai tana vera sui.

A Paulo e Soadoua God Rongona Nina Galuve Vania

¹² Au soadoua a Iesu Kristo nida Taovia, aia nogo e tusuvaniau na susuliga agana inau kau naudougina niq aqo. Au soadoua rongona aia e noruau me mologiniau kau aqo vania, ¹³ atsa moa ti inau au vait-sari gana i sau, mau rotasi sosongoligira mau peagira igira ara tsarimurina. Ma God e galuveau moa, rongona tana tagu kalina au nauvaganana ia minau au tau vati tamanina moa na tutuni, mau gini tau vati don- aginia na omea au naua. ¹⁴ Ma nida Taovia e vangalaka sosongo baa vania, me sauvaniau na tutuni ma na galuve, igira nogo na sasaga igita a tamanina tana nida mauripata koluana a Iesu Kristo. ¹⁵ Miani e kesa na goko mana nida aqo igita ka tabedoua ma ka tutunina kakai: maia nogoria laka a Iesu Kristo e mai i barangengo ke gini maurisigira na tinoni seko. Eo, minau nogo kesa au seko sosongo baa i laoqira. ¹⁶ Ma God e galuve sosongoliau nomoa, rongona aia e ngaoa ke gini labamaka nina berengiti loki a Iesu Kristo vania inau na tinoni sasi liuliu baa. Mi kalina igira na tinoni kara reia na omea vaga aia God e nauvaniau inau, me sauba kara tutunina a Iesu Kristo, ma kara gini tamanina na mauri saliu i muri. ¹⁷ !God, aia na Taovia Tsapakae e totu saliu me vo mate, me utu nomoa vanigita ka reilakana, aia segeni moa e God, me ulagana sosongo igita ka tsonikaea ma ka soalokia na dani ma na dani! Amen.

Na Aqo Ke Naua a Timoti

¹⁸ Dalequ a Timoti, igirani nogo na omea inau au ket-saligo igoe ko naua. Ko padatugutugugira na tsaqina goko ara katemainogoa tana rongomu igoe kalina ara moloa na limaqira i lovamu i votangana. Ko adigira na tsaqina goko girani ngiti gamu sagore, mo ko gini vail-abu vaga kesa na malagai dou. ¹⁹ Ko tangolikakaia nimu tutuni tana rongona a Iesu Kristo, mo ko reia nimu sasaga ke goto dou pipi kalina. Ara visana tinoni ara tau muria na sasaga vaga ara dona nogo tana tobaqira laka e goto, mara tami moa na nauana na omea ara dona e seko, mara gini luvusilea niqira tutuni. ²⁰ Mi laoqira na tinoni vaga gira, kaira nogo a Hime-naeus ma Aleksader. Kaira nogo inau au molokaira i li-mana Satan, tsau kalina kara ka mololea na soaseko-liana a Iesu Kristo vaga ara ka naua kaira.

Na Vavanona na Nonginongi Tana Lotusai

2 Na kesanina omea inau au ngasuginigamu kamu naua tana nimui lotusai, aia nogo laka kamu nonginongi kakai vanigira na tinoni sui. Kamu nongia God ke galuvegira, ma kamu soadougotoa rongona na vangalaka sui aia e tusunogoa vanigira. ² Kamu nonginongi vanigira na taovia tsapakae, migira sui goto na

taovia tangirongo, rongona God ke sangagira ma kara naudoua niqira aqo ti igita sui ka gini mauri dodo moa tana rago, mi tana kukuni taniana God, mi tana sasaga dou vaga e ulagada ka naua. ³ Na nonginongi vaga ia e dou manana, ma God nida Vagamauri e reingaoa, ⁴ rongona aia e ngaoa ke vagamaurisigira na tinoni sui, ma kara donaginia na manana ti kara tsauliginia na mauri saliu. ⁵ Rongona e kesa moa na God, me kesa moa goto aia e tuu i levuga me adisaigira God migira na tinoni sui: aia nogo na mane a Iesu Kristo. ⁶ Aia nogo e sau segenina tana mate rongona ke suivisuginigira na tinoni sui. Mi tana nogoria e gini labamaka laka God e ngaoa igira na tinoni sui kara tsaulia na mauri saliu. ⁷ Maia goto nogo na rongona ti aia e mologiniau inau kau gini lia na apostolo, ma kau sasanigira na tinoni sui pipi tana vera, ma kau gini katevulagia vanigira na gokona na manana ma kara gini tutunina. !In-au au tau saikesa goko pero, au goko mana!

⁸ Au ngaoa laka pipi tana nauna, igira na mane ara sau segeniqira nogo vania God kara abedatoa na limaqira tana nonginongi, ma kara tau naukolua na kore se na vaiganigi.

⁹ Au ngaogotoa laka igira na daki kara sasaga tana rongona na polo ara sagelia kara tau raqaginia na matana tinoni. Kara sagelia moa na polo e tau mamarega sagata. Kara laka na tsipana na ivuqira ke lelevoga na rereina, se na sageliana na inilau dangadanga, se na polo e loki sosongo na matana. ¹⁰ Na sasaga dou moa ke ngiti gaqira inilau, vaga e ulagaqira na daki Kristiano. ¹¹ Tana lotusai, igira na daki niqira aqo kara totu mui rago, ma kara rorongono ma kara molomuri. ¹² Au tau saikesa tamivanigira na daki kara taraigira na tinoni tavosi, se kara taovia vanigira na mane. Niqira aqo kara totu mui moa. ¹³ Rongona God e ida na aqosiana a Adam, mi muri moa ti ko Eva. ¹⁴ Me tau nomoa laka a Adam aia Satan e ida na valoana; aia nogo na daki Satan e valoa, ti aia e kutsia nina vali God. ¹⁵ Igira na daki sauba kara gini tangomana na mauri saliu tana rongona nogo na vasu baka, ti vaga kara tutunina kakai, ma kara dona na vaigaluvegi, me ke masidi dou niqira sasaga ma kara tau kaekae.

Na Sasaga Vaga e Ulagaqira Igira Ara Tagaovigira na Tinoni Tutuni

3 Iani e kesa na goko mana: ti vaga kesa na mane ke kilia laka aia nogo ke tagaovia na saikolu na tinoni tutuni, maia e kilia na tangoliana kesa na aqo dou sosongo manana. ² Aia e tagao tana lotu, nina aqo ke goto saikesa pipi nina sasaga; me ke taugaa ke kesa moa na daki; ke sasaga, me ke tagaovi segenina dou, me ke parovata dou pipi tana nina aqo sui; ke dona na soalakaqira na tinoni labana kara baa i valena; me ke madodo na gini sasani tinoni na gokona

God. ³ Ke tau dona na inu bule, me ke tau na mane korekorega. Ke tsalapo dou, me ke totu dodo moa tana rago kolugira na tinoni sui. Ke tau padaloki sosongolia na qolo. ⁴ Nina aqo ke tagaovidoua nina tamadale segeni, me ke sasanigira na dalena kara rongomangana dou ma kara kukuni tania. ⁵ Rongona ti vaga laka aia na mane ke voo na tagaovidouana nina tamadale segeni, me sauba ke koegua ti ke reitutugudoua nina saikolu na tinoni tutuni God? ⁶ Na mane ia ke tau vasini sage vaolu moa tana lotu; rongona ti vaga ko vilia kesa e tau vati ganoga moa nina tutuni, me tau utu ke gini kaekae lee nina aqo, ma God ke tuu me ke kedea vaga aia e kedea na tidao seko i sau. ⁷ Me kilia kara padalokigotoa igira na tinoni ara tau vati sage tana lotu. Rongona ke gini tau tangi seko na soana, me ke tau ba tubulagi tana nina taviti na tidao seko.

Na Sasaga Vaga e Ulagaqira Igira Gaqira Sasanga na Tagao tana Lotu

⁸ Igira na sasanga tana aqo na lotu, igira goto kara tinoni dou, me ke goto niqira sasaga. Kara laka na inu tsaitsai, se na susugu matena na qolo. ⁹ Niqira aqo kara tutunina kakai tana tobaqira popono na sasani manana tana rongona na tutuni Kristiano. ¹⁰ E dou ti kara ida kara tovogira talu visana tana aqo na lotu, me ti vaga kara reia laka ara nauadoua niqira aqo me dou, mi muri moa ti kara tangolia na aqo na sasanga tana lotu. ¹¹ Igira goto na tauqira, niqira aqo kara daki dou, ma kara tau dona na govula goko. Kara tau bubulega, me ke goto popono niqira sasaga. ¹² Aia na sasanga tana aqo na lotu, ke taugaa ke kesa moa na daki, me ke dona na tagaovidoua qira na dalena ma nina tamadale. ¹³ Igira ara naudoua niqira aqo, sauba igira na tinoni tavosi kara padalokigira, ma kara gini tango mana na goko suguradi matena niqira tutuni tana rongona a Iesu Kristo.

Na Manana Pukuga I Laona Nida Tutuni

¹⁴ Kalina inau au marevanigo na leta iani igoe a Timoti, mau amesia laka e utu ke oka ma kau ba reigo. ¹⁵ Me ti vaga kau okaoka moa, me sauba ko reia nogo tana leta iani laka e koegua e kilia igita ka naua nida aqo vanigira nina tinoni God, igira nogoria na saikolu na tinoni tutuni na God mamauri. Ma na saikolu ia e vaga na tuguruna ma na susuana na manana. ¹⁶ E loki savilliu na manana pukuga i laona nida tutuni igita, me tau tangomana ke kesa ke tiatagaraa! Aia na manana vaga God e poia tanigira na tinoni i sau, mi kalina eni moa ti aia e saulabatia. Miani nogoria na manana pukuga ia:

Na Dalena God e adia kesa na konina, me lia tinoni, Ma na Tarunga Tabu e sauvulagia laka aia e goto saikesa nina sasaga,

migira goto na angelo ara sanga na reiana.

Mara gini goko tana rongona aia pipi tana vera sui, mara tutunina tana barangengo popono, mi muri, maia God e adidatotugua tana verana i gotu.

Igira na Tarai Peropero

⁴ Na Tarunga Tabu e tsari makalinogoa laka tana susuina na dani sauba visana na tinoni kara tuu ma kara mololea niqira tutuni; ma kara rongomangaqira na tidao peropero ma kara muria niqira sasani. ² Aia na vatana na sasani vaga ia ara rasavagini bamaia igira na tinoni tobaruka, igira ara kakaisia na tobaqira rongona kara gini tau goto padagadoviginia na omea dou. ³ Na tinoni vaga gira ara gini sasani laka e valina na tauga, me valina goto na ganiana visana na vatana na mutsa. Ma God aia nogo e aqosigira na mutsa sui gana kara gania i murina na soadouana igira ara tutunina mara donaginia na sasani manana tana roingoina a Iesu Kristo. ⁴ Pipi sui lakalaka na omea God e aqosigira ara dou sui. Me tagara goto sa omea ke seko ke tugua na sove taniana. Ka adigira sui moa kolua na nonginongi na soadouana God; ⁵ rongona na na gokona nogo God ma niqira nonginongi na tinoni ti igira na mutsa sui ara gini lia na omea dou i matana God.

Nina Maneaqo Dou a Iesu Kristo

⁶ Ti vaga igoe a Timoti ko tsaritugudoua vanigira na tasida tana tutuni na rongoqira na omea vaga gira, migoe sauba ko lia nina maneaqo dou a Iesu Kristo. Mi tana ke gini labamaka laka igoe o gini mauri nogo na gokona na tutuni ma na sasani manana vaga igoe o lavu nogo na muriana. ⁷ Ko totuligi saikesa tanigira na tutugunu lee, igira e tau ulagana na gini turupatuna, rongona ara tau saikesa sangagira na tinoni tana donaginia God. Migoe ko tovoa babaa moa na mauri vaga e dou i matana God. ⁸ Na tovoana ke gini malutsi na konina na tinoni, e tamani rago na rongona dou i laona. Eo, ma na tovoana ka dou i matana God, aia e tamanina na rongona dou sosongo baa, rongona sauba igita ka adia na peluna tana mauri ni kalina ia, mi tana mauri ni muri goto. ⁹ Igirani nogoria na goko mana, me dou ti igita ka tabe saikesalia ma ka tutunina kakai. ¹⁰ Aia nogoria na rongona ti igita a gini ngongoragi ma gini aqo kakai, rongona igita a norua moa na God mamauri, aia nogo niqira Vagamauri na tinoni sui me putsikae baa igira ara tutunina.

¹¹ Igirani nogo na omea nimu aqo igoe ko sasanigini-gira na tinoni ma kara donadougina. ¹² Ko laka tamivania ke kesa ke peago lee rongona igoe o mane vaolu moa. Migoe, ko ida dou pipi kalina vanigira na tinoni tutuni i laona nimu goko sui, ma nimu sasaga dou i mataqira, nimu galuve, nimu tutuni, ma nimu mauri

male laka. ¹³ Me poi tsau kalina kau laba i konimu, migoe ko gini aqo babaa moa na tsokoana ma na vuresi makaliana na rongona na Mamare Tabu vanigira na tinoni. ¹⁴ Ko laka na moloana moa me ke totu lee na vangalaka nina Tarunga Tabu God e saunogoa vanigo, aia igoe o adia kalina ara goko na propete, migira na tagao tana lotu ara molo lima qira i lovamu, migoe o gini lia na ida ma na tagao tana lotu. ¹⁵ Ko naudougira na omea girani tana tobamu popono, ma kara reiginia na tinoni sui laka igoe o tovoa pipi kalina ke gini dou saikesa pipi nimu sasaga. ¹⁶ Ko reitutugu segenimu dou tana omea sui o naua, mi tana omea sui goto o gini sasani tinoni. Ko tau kuti na nauana babaa na omea girani, rongona ti vaga ko nauvaganana ia, me sauba ko maurisi segenimu igoe, mo ko maurisiginigira goto igira ara rongomigo.

Na Aqo Ke Naua a Timoti I Laoqira na Tinoni Tutuni

5 Ti vaga kesa tinoni loki ke nau sasiliala sa omea, migoe a Timoti ko laka na goko kakai vaniana sagata. Ko goko ragorago dou vania moa, vaga nogo ti na tamamu manana. Ko dou vanigira goto igira na mane vaolu, vaga nogo ti na tasimu manana. ² Me vanigira na daki loki, vaga nogo ti na tinamu manana. Migira na baka daki ko kukuni dou tanigira vaga nogo ti na vavinemu manana.

Na Goko Kalegira na Daki Tinamate

³ Ko galuvegira na daki tinamate, igira e tagara kesa ke totu kolugira. ⁴ Me ti vaga kesa na daki tinamate e tamanina na dalena se na kukuana, ko tsaridoua vanigira laka niqira aqo nogo igira kara ida talu na vaiaragogi tana galuve i laona niqira tamadale segeni. Rongona tana nauvaganana nogo ia, ti sauba igira kara gini dona na sauvisu galuve vanigira na tamaqira ma na tinaqira, ma na kaveqira ma na tutuaqira, rongona na omea vaga ia e dou i matana God. ⁵ Na daki tinamate aia e tau goto tamanina kesa ke reitutugua, aia e noru saikesalia moa God. Ma na dani ma na bongi aia e tau kuti na nongiana God ke sangaa. ⁶ Me ti vaga kesa na daki tinamate aia e totu matengana moa na magemage seko, maia e vaga moa ti e mate nogo, atsa moa ti aia e mamauri moa. ⁷ Igoe, ko parovatavigira dou igira na daki tinamate vaga iani, rongona ke gini utu vania kesa ke gunuru gaqira. ⁸ Me ti vaga ke kesa ke tau reitutugugira dou gana kamaga, putsii baa igira i laona nina tamadale segeni nogo ia, maia e sauvulagi segenina laka e tau nogo tutunina, me gini sasi loki baa liusigira igira ara tau vati tutunina.

⁹ Kalina ia, inau kau tsaritutugua vanigo laka aseii igira na daki tinamate e dou na sangaaqira, migira moa ko maretsunaa na soaqira. Aia moa na daki tinamate e tsaulia na ono sangavulu na ngalitupana aia e tugua

ko maretsuna na soana. Mo ko reigotoa laka ti aia e tauga kesa moa kalina, ¹⁰ me ti ara gini padalokia rongona nina aqo dou e naua, me aragodougira na dalena, me soalakagira i valena igira ara labavoo, me naua na aqo galuve vanigira nina tinoni God, me laka aia e dona goto na sangaaqira igira ara totu tana rota, me madodo goto na nauana pipi na vatana na aqo galuve.

¹¹ Mo ko laka goto na mare tsunana tana mamareqira na tinamate na asa qira na daki vaolu tinamate. Igira e tau utu ngatsu kara vekea laka kara tau tauga tugua, ma kara ngaoa moa na aqo vaniana a Iesu Kristo. Eo, mi muri ma kara qisi tugua tana aqo vaniana a Iesu Kristo, ma kara padangaoa laka kara tauga tugua.

¹² Mi tana ti igira na tinoni sauba kara tuu ma kara tsi-rigira, rongona ara tau manalia niqira veke ara nauvania God. ¹³ Visana ara lavu na totu lee ma na liu bamai tana vale ma na vale. Ma na omea seko baa, ara lavu goto na govula goko, ma na tavongani pede pekeana niqira omea na tinoni tavosi, ma na gini goko na omea e tau niqira aqo kara gokona. ¹⁴ Aia na rongona ti au pada laka e dou baa ti igira na daki vaolu tinamate kara taugatugua, ma kara tamani baka, ma kara aragodoua na valeqira, ma kara gini tau tamani rongona igira gada gala na keli vaniada sa omea seko. ¹⁵ Eo, ara visana kiki nogo na daki tinamate ara mololenogoa na muriana a Iesu Kristo, mara tsarimurina Satan. ¹⁶ Me ti vaga kesa na daki Kristiano e tamanina visana kamana ara tinamate, ma nina aqo ke aragogira dou, me ke tau ngoliginia moa na saikolu na tinoni tutuni na aragoaqira igira, rongona na saikolu ke gini boeginigira moa igira na daki tinamate ara totu segeni, me tagara kesa ke aragogira.

Na Goko Kalegira na Tagao Tana Lotu

¹⁷ Igira na tagao tana lotu ara naudoua niqira aqo, e ulagana ti kara voligira loki baa, me putsii baa igira ara aqo kakai tana tusu turupatu ma na sasaniana na gokona God. ¹⁸ Eo, e ulagana kara voligira dou rongona ara marenogoa tana Mamare Tabu na goko vaga iani, "Kamu laka na sorikapusiana na mangana na buluka kalina amu gini aqo tana gotsa uiti. Kamu molo vanigira ma kara gania visana." Me kesa goto na tsaqina tana ara marea, "Na tinoni aqo e ulagana kara sauvania na matena nina aqo." ¹⁹ Ko laka na mavi na rongomiana na goko na keli vaniana kesa na tagao tana lotu, ti vaga kara tau vati laba talu ruka se tolu na tinoni ara tu sanga na reiana na omea aia e naua.

²⁰ Me ti visana vidaqira ara tsutsukibo, mo ko toto-sasaga malemale vanigira, rongona igira sui tavosi kara gini matagu ma kara tau nauvaganana goto ia.

²¹ I matana God ma Iesu Kristo, mi mataqira goto na angelo tabu, au raiginigo kakai a Timoti, ko muridoua

niqu goko girani. Mo ko laka na sanga kesa tabana moa, se na galuve tsikaitaba i laona nimu aqo. ²² Ko laka na gini mavi na tsaku na molo limamu i lovana kesa tinoni ma na tabuana ke gini lia na tagao tana lotu. Mo ko laka saikesa na sanga i laona niqira sasi na tinoni tavosi. Migoe ko reitutugu segenimu ke male dou pipi nimu sasaga.

²³ Au dona laka igoe o vatsangisavi mo lobogu pipi kalina. Me vaga ia, me dou ti ko tau inu ko lee moa. Ko inu uaeni goto visana kalina ke gini dou na tobamu.

²⁴ Niqira sasi visana tinoni ara laba malemale nogo mara idavigira tana pede. Migira visana niqira sasi ara totu popoi, mi muri moa ti kara laba i malena. ²⁵ Me vaga goto ara labamaka igira na omea dou ara naua na tinoni, me atsa moa ti ara tau labamaka sagata, me utu nomoa kara totu popoi saviliu.

Na Goko Kalegira na Tseka

6 Igira na tseka ara lia nogo na tinoni tutuni niqira aqo kara kukuni dou tanigira niqira taovia, rongona ke gini tau tamani rongona ke kesa ke soasekolia na asana God me ke tsiria nida sasani. ² Igira ara tseka vanigira na taovia Kristiano, kara laka na peaqira niqira taovia, ma na tsariana laka e dou moa ti kara tau rongomangaqira rongona igira sui ara tamatasi moa tana tutuni. Tagara. Niqira aqo kara rongomangaqira dou baa, rongona ara galuvegira gaqira taovia, igira ara kesa kolugira tana tutuni.

Na Sasani Manana Ma na Sasani Peropero

Igirani nogo na omea nimu aqo igoe a Timoti, ko gini sasani mo ko gini turupatuna vanigira na tinoni. ³ Masei ti ke gini sasani kesa segeni na vatana na sasani, me ke tau muria na lakana nina goko nida Taovia a Iesu Kristo ma na sasani manana tana nida lotu, ⁴ na tinoni vaga ia, na kaekae moa e sugutia tobana, me tau lelee dona sa omea. E kuma na tobana, me ngao sosongolia moa na vaitutu ma na vaipetsakoegi tana rongogira pipi na tsaqina goko. Mi tana nauvaganana ia, i tana nogo e gini laba na vaimasugugi, na vaiganigi, na vaipeagi ma na vaigunurugi seko. ⁵ Na vaimangasuguradigi sailagi vaga ia, ara naua igira na tinoni e riu nogo niqira papada mara tau sasaga, mara tau nogo muria na manana. Mara pada moa laka na lotu aia nogo na omea gana kara tsodoginia ke danga niqira qolo.

⁶ Eo, e pelu loki manana na lotu, maia e pelu moa vania na tinoni aia e dona ke gini dou moa tobana ti nagua moa e tamanina nogo. ⁷ Kalina igita a botsa, migita a tau adimai kolugita sa omea. Mi kalina igita ka mate, e utu goto ka adia sa omea kolugita. ⁸ Vaga ia, ma ti ka tamanina nogo gada mutsa ma na poloda, me tugugita nogo. ⁹ Migira ara kili sosongolia laka

kara tamanina na omea danga, ara puka tana tabotabo, mara sogo i laona na tavitina niqira ngaobubulega dangadanga ara dona na raqatsunali-aqira ma na sekoliaqira. ¹⁰ Rongona na kili tamani qolo dangadanga, aia nogo na pukuna pipi na vatana na omea seko. Ara visana e silovi sosongoligira na tamani omea danga, mara gini mololea niqira tutuni, mara tsuki segenia te e gadovigira danga na vatana na rota loki.

A Paulo e Parovatavia a Timoti

¹¹ Migoe kesa, o lia nogo nina tinoni God. Me vaga ia, nimu aqo ko totuligi saikesa tanigira na omea seko vanga gira. Ko kalea moa na omea ke goto me ke dou i matana God, vaga na tutuni ma na vaigaluvegi, na berengiti ma na toba tsalapo. ¹² Ko susuliga babaa tana vailabugi rongona na tutuni, ti ko gini tangomana na tamaniana na mauri saliu. Aia nogo na mauri God e vekea vanigo kalina igoe o katevulagia nimu tutuni i mataqira na toga i votangana. ¹³ I matana God, aia na pukuna na mauri, mi matana a Iesu Kristo, aia e tau matagu na katevulagiana na manana kalina e tuu i matana Pontius Pilate, inau au ketsaligo ¹⁴ ko naudoua nimu aqo vaga God aia e molo vataragini vanigo, mo ko totukakai i laona, poi ke tsau tana Dani tana a Iesu Kristo nida Taovia ke labavisumaitugua. ¹⁵ God nogo e titia na taguna laka i tana aia ke labavisumai. God, aia segenina moa e tabu loki me tagaovigira na omea sui, aia e Taovia Tsapakae vanigira sui na taovia tsapakae tavosi, me Taovia kaputigira sui goto na taovia tavosi. ¹⁶ Aia segenina moa e totu saliu me vo mate. E totu tana marara loki i tana e tau tangomana vania ke kesa ke varangisi baa. E tau vati reilakana moa ke kesa, me utu goto ke kesa ke morosilakana kesa dani. !Aia segenina moa igita ka tsonikaea, ma ka tamivania ke tamanigita saviliu! Amen.

¹⁷ Ko raiginigira igira ara tamanina na omea danga, kara laka na gini kaekae ma na molo vataraginiana na tobaqira tana omea tsautsau lee vaga na qolo. I konina segeni moa God kara vataragi, rongona aia nogo e gini vangalaka vanigita pipi sui na omea dou igita a tamanina. ¹⁸ Mo ko ketsaligira na tinoni vaga gira kara naudou vanigira na tinoni tavosi, kara madodo tana aqo galuve, kara vangalaka ma kara dona na pata niqira omea kolugira na tinoni tavosi. ¹⁹ Mi tana nauvaganana nogo ia, ti sauba kara gini mololaka vanigira segeni na moi i baragata, aia e dona ke lia na pukuna na mauriqira ni muri, ma kara gini tangomana na tamaniana na mauri saliu, aia segeni moa na mauri manana.

²⁰ A Timoti igoe, ko tangoli kakaidoua na aqo aia God e molo vataragini vanigo. Ko totuligi tanigira niqira tutugunu lee ara tau saikesa dona na sangaaqira na

tinoni na donaginiana God, ma niqira vaipetsakoegi
bubulega igira visana tinoni ara pada laka ara sasaga
sosongo nogo. ²¹ Matena visana ara tsaria laka ara

sasaga sosongo nogo, miava, migira ara gini
mololenogoa niqira tutuni.
Au nongia God ke vangalaka vanigo.

2 TIMOTI

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

1 Tana rukanina nina leta a Paulo vania a Timoti, aia e tosasaga vanisegenia a Timoti. E raiginia ke sauvulagia tana maurina segeni me pipi sui tana omea e naua, laka aia e tukakai tabana kolua a Iesu Kristo; ke tango-likakaia na manana na sasani tana rongona na Turupatu Dou ma na Turupatu Tabu ni Sau; ke naudoua nina aqo na tusu sasani ma na gini goko tana rongona na Turupatu Dou, atsa moa ti kara visana kara rotasia, ma kara tovoa na tupakusiana.

A Paulo e parovatavi sosongoligotoa a Timoti laka ke tau sangasage i laona niqira vaipetsakoegi bubulega "ara tau lelee pelugira na tinoni, mara dona moa na sekoliginiaqira igira ara rongomigira." (2.14).

Mi tana omea sui girani, a Paulo e nongia a Timoti ke padatutugua na maurina ma nina aqo segeni aia: nina tutuni, nina berengiti, ma nina galuve, me laka aia e tukakai tana rota ara nauvania igira ara ngaoa na tukapsuiana nina aqo.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Paulo

A Paulo e kakaisia a Timoti tana nina aqo

A Paulo e pada e varangi nogo na mateana

Na susuina nina leta

1 ¹⁻² Inau a Paulo, au marea na leta iani vanigo igoe na dalequ galugaluve a Timoti. God nogo e viliau inau kau lia nina apostolo a Iesu Kristo, me molovani-au kau katevulagia na Turupatu Dou tana rongona na mauri saliu God e vekea vanigita, migita a tamaninogoa tana nida mauripata koluana a Iesu Kristo.

Au nongia God na Tamada, ma Iesu Kristo nida Taovia, kara ka vangalaka vanigo, ma kara ka galuvego, ma kara ka tusuvanigo na rago.

A Paulo e Kakaisia a Timoti Tana Nina Aqo Vania na Taovia

³ Au soadoua God, mau male saikesa i laona na tobaqu tana niqo aqo vaniana, vaga ara naua igira na mumuaqu i sau. Mau soadou sailaginia God kalina au padatugugo igoe tana niqo nonginongi na dani ma na bongi. ⁴ Au padatugua laka o ngangai kalina kaita ka tavota i votangana, mau kili sosongolia laka kau ba reigo tugua igoe me ke gini mage na tobaqu. ⁵ Au padatugua laka igoe o totukakai nogo tana nimu tutuni, aia na vatana na tutuni vaga nogo kaira na kavemu ko Lois, maia na tinamu ko Eunis ara ka tamaninogoa. Minau au tutunina laka igoe goto o tamanina na tutuni vaga ia. ⁶ Maia nogoria na rongona ti inau au molo papada vanigo ko tangoli kakaidoua na vangalaka God

e tusuvanigo tana dani inau au moloa na limaqu i lova-mu, migoe o gini lia na tagao tana lotu. ⁷ Rongona na Tarunga Tabu aia God e tusunogoa vanigita, e tau gana igita ka gini posu. Tagara. Nina Tarunga Tabu e dangaliginigita na susuligana ma na galuvena, me tibagita migita a gini tangomana na reitutugudou segenida.

⁸ Vaga ia, minau au raigo igoe a Timoti, ko laka goto na gini vangamaa na sogogana nida Taovia; se na gini vangamaa tana rongoqu inau au totu i laona na vale sosori rongona moa au aqo vania a Iesu Kristo. Migoe, tana susuligana God e tusunogoa vanigo, ko tamidou moa vanigira na rota sui kara gadovigo tana rongona nimu aqo na rasavaginiana na Turupatu Dou. ⁹ God aia nogo e maurisigita, me viliginigita ka lia nina tinoni segeni. Maia e nauvaganana ia tau laka tana rongona na omea dou igita a naua, mi tana rongona moa aia segenina nogo e ngaoa ke vangalaka vanigita. Idavia God e vusaa na barangengo, maia e vangarau manogatinogoa laka sauba ke tusua na vangalaka iani vanigita tana rongona nina aqo a Iesu Kristo. ¹⁰ Mi kalina eni moa ti igita a reigadovia, rongona e mailaba nogo a Iesu Kristo nida Vagamauri. Aia e tulusinogoa na susuligana na mate, mi tana Turupatu Dou aia e

sauvulagi vanigita na sautuna na mauri e tau dona ke sui.

¹¹ God e viliginiau inau kau lia na apostolo ma na tarai, ma kau gini turupatuna bamai na Turupatu Dou. ¹² Maia nogoria na rongona ti inau au gini rota vaga ia kalina eni. Me atsa moa, minau au tau gini vangamaa rongona au donaginia ase i aia inau au norua. Mau dona goto laka aia nogo sauba ke reitutugudougira tsau tana Dani na Pede na omea sui aia e noruginiau inau na nauana. ¹³ Ko puku kalavatavigira i tobamu na tsaqina na goko manana inau au sasaniginigo. Migira nogo kara ngiti sautuna vanigo ko muria, ma kara sangago na totukakai tana tutuni ma na vaigaluvegi vaga igita a tamanina nogo i laona nida mauripata koluana a Iesu Kristo. ¹⁴ Tana susuligana na Tarunga Tabu aia e mauri i konida, au nongigo ko reitutugudougira na omea dou sui aia God e molovataragini vanigo.

¹⁵ Igoe o dona nogo laka igira sui na tinoni i laona na butona na momoru ni Asia igira ara tsonikidaqu, mi kaira goto a Pigelus ma Hermogenes. ¹⁶ Au nongia God ke galuvegira sui igira i laona nina tamadale a Onesiporus, rongona aia e mai vereau inau danga kalina. Maia e tau goto vangamaa taniau kalina au totu tana vale sosori. ¹⁷ Mi kalina aia e maitsau i Roma, me tsaku e lalaveau inau, tsau kalina e tsodovulagiau. ¹⁸ Au nongia God nida Taovia ke galuve lokia aia tana Dani na Pede. Migoe kesa o dona dou nogo laka aia e sangaa dou sosongo kalina au totu moa i Epesus i votangana.

Ko Tami Dou Kara Gadovigo na Rota Sui

2 Vaga ia, migoe dalequ, ko totukakai babaa moa tana susuligana na vangalaka igita a tamanina nogo i laona nida mauripata koluana a Iesu Kristo. ² Igoe o rongominogoa na omea sui inau au sasaniginigira na toga. Me vaga ia, ma nimu aqo igoe kalina eni ko adia na sasani iani, mo ko saua vanigira kara gini aqo igira na tinoni igoe o norugira dou, mo dona laka sauba kara madodo na sasaniginiaqira na tinoni tavosi goto. ³ Ko tami dou kara gadovigo na rota sui, vaga kesa nina malagai manana a Iesu Kristo. ⁴ Na mane malagai, kalina aia e totu moa tana nina aqo, e pada saikesalia moa ke aqo dou, rongona e ngaoga gana taovia ke reingaoginia. Maia e tau goto pada ke sagelalo i laona niqira aqo na tinoni lee. ⁵ Masei ti ke ngaoga ke sanga na vaipunigi tana ulo, e utu sosongo ke managana ti vaga ke tau murigira na vovorona tana ulo. ⁶ Na mane aqouta, aia e gini rota sosongo na aqo loki, aia e ulagana baa ke ida na adiana gana tuva na lakana kalina ara tsurivia na uta. ⁷ Ko padagira dou na omea inau au tsaria vanigo, ma na Taovia aia sauba ke sangago na padagadoviaqira sui.

⁸ Ko padatugutugua a Iesu Kristo, aia na kukuana a David, ma God aia e maurisivisua tania na mate, vaga au tsaria pipi kalina tana Turupatu Dou au turupatuna vanigira na tinoni. ⁹ Mi tana rongona nogo aia, ti inau au rota kalina eni. Ara soriginiau na itai tapala, vaga moa ti inau na mane seko. Eo, ma nina tsaqina goko God e tau tangomana kesa ke soriginia na itai tapala. ¹⁰ Aia nogoria na rongona ti inau au gini tami ke gadoviau na rota loki, ti igira goto nina tinoni vivili God kara sanga na tamaniana na mauri saliu, ma na mararana e volia vanigita a Iesu Kristo kalina aia e mate tuguda. ¹¹ Iani nogo e kesa na goko mana: “Ti vaga igita ka mate kolua aia, me sauba igita ka maurivisu kolugotoa aia. ¹² Ti vaga igita ka sanga na rota koluana me sauba igita ka sanga goto na tagao koluana. Me ti vaga igita ka tiapoia aia, maia goto sauba ke tiapoigita igita. ¹³ Ti vaga igita ka tau mana vania aia, maia e mana saviliu moa vanigita, rongona aia e utu ke tau mana vanisegenia.”

Na Maneaqo Vaga God e Reingaoa

¹⁴ Igoe ko gokatugua vanigira nimu tinoni tana rongona na omea vaga girani. Mo ko parovatavigira kakai i matana God, laka kara tau vaipetsaikoegi lee tana rongogira visana tsaqina goko ara tau tamani rongona. Na omea vaga gira e tau lelee pelugira na tinoni, mara dona moa na sekoliginiaqira na tinoni ara rongomigira. ¹⁵ Ko tovokakai laka ke dou saikesa nimu aqo i matana God, mala vaga kesa na maneaqo dou e tau gini vangamaa matena nina aqo e naua, me goto saikesa nina sasani aia e naua tana rongona na manana e kalea God. ¹⁶ Ko laka na sangasage i laona niqira vaipetsakoegi bubulega lee vaga ara naua visana. Igitara ara dona moa na gini raqasaliaqira na tinoni tania God. ¹⁷ Na sasani vaga ara naua igira, e vaga saikesa nogo kesa tuqana vora loki e ganiligia na velesina tinoni. Kaira nogo a Himenaeus ma Piletus, kaira nogo ara ka saniginigira na tinoni na omea vaga gira. ¹⁸ Ara ka tau nogo muria na sautu mana, mara ka tsaria laka igita a maurivisu sui nogo. Mi tana goko vaga ia, kaira ara ka tubulaginia niqira tutuni visana na tinoni. ¹⁹ Ma na tsutsuvatuna na tutuni vaga God e vaturinogoa, e totukakai saikesa moa me utu goto ke aligiri. Miani nogo na goko vaga ara marea i konina: “Na Taovia aia e donaginigira igira nina tinoni segeni.” Miani goto e kesa na goko e totu tana mamare i konina: “Asei moa ti vaga ke tsaria laka aia nina tinoni na Taovia, ma nina aqo aia ke molole saikesalia na nauana na omea e sisi.”

²⁰ Reia, i laona na valena kesa na tinoni taovia ara totu pipi na vatana na popo ma na bilo. Visana ara

aqosiginia na siliva ma na qolu; visana ara aqosiginia na gai ma na kao tsitsi. Visana agana na gini aqo moa tana dani loki, visana agana na gini aqo pipi dani.

²¹ Me ti vaga ke kesa ke totu male dou tana maurina tanigira na omea sasi sui girani, maia e vaga kesa na popo ara aqosiginia na qolulaka, ma God e mololakaa gana ke gini aqo na nauginiana na aqo dou baa. Rongona na tinoni vaga ia e totu manoga nogo vania gana Taovia, gana ke gini aqo pipi tana vatana na aqo dou.

²² Ko kana tanigira na ngaoseko sui ara dona na laba i tobaqira na tinoni vaolu. Mo ko gini ngongoragi matena moa ko totugoto dou i matana God tana tutuni ma na galuve ma na rago, kolugira igira sui e male nogo na tobaqira mara norua moa na Taovia ke sanga-gira. ²³ Mo ko totu tabaligi saikesa tanigira na vaipet-sakoegi bubulega ma na goko sagulepo lee. Igoe o dona nogo laka na omea vaga gira ara tsukia moa na veitutu lee. ²⁴ Aia e ngaoa ke aqo vania na Taovia, nina aqo ke tau dona na veitutu. Ke tobadou pipi kalina moa vanigira na tinoni sui. Ke taraigira dou, me ke berengiti tana nina aqo na sasaniaqira ti kara gini tutunina a Iesu Kristo. ²⁵ Ke tsalapo dou moa kalina aia e tosasaga vanigira ara suamangana. Rongona e tau utu ngatsu ti vaga God ke sangagira me ke piloa na tobaqira, ma kara padasavigira niqira sasi, ma kara donaginia na manana. ²⁶ Mi tana, sauba ti ke visutugua niqira sasaga, ma kara tsogo tania nina taviti na tidao seko e kautigira me raigira na muriana nina sautu sasi.

Tana Susuina na Dani Sauba Ke Laba Na Tagu Seko Sosongo

3 Ko padatugudoua laka tana susuina na dani sauba ke laba na tagu seko sosongo. ² I tana igira na tinoni kara dona moa na matapuku ma na susugu. Kara koesegeniqira, ma kara padaloki segeniqira moa. Kara peagira na tinoni tavosi, ma kara petsakoe vanigira goto na tamaqira ma na tinaqira, ma kara tau padalokia niqira rota. Me sauba kara mololea na lotu vania God. ³ Sauba kara dona moa na tobaseko ma kara voo na vaigaluvegi. Kara petsuru, kara momosatoba sosongo ma kara kore loki. Kara reisavia pipi na omea e dou. ⁴ Sauba kara lapiruka. Kara muria moa na tobaqira segeni, ma kara tau goto boeginia ke kesa. Me vaga ia me sauba ke gini subu na tobaqira na kaekae, ma kara padalokia moa na magemage liusia na padalokiana God. ⁵ I mataqira na tinoni sauba ke rerei vaga ti ara tinoni tutuni, mi laona na tobaqira kara sove tania moa na susuligana manana na tutuni. Migoe, nimu aqo ko totuligi saikesa tanigira na tinoni vaga igira. ⁶ Visana vidaqira ara dona kara sage malapalu i valeqira na tinoni tavosi, rongona kara valogira visana na daki bubulega e ngoligira niqira sasi, me turuvigira pipi na vatana na ngaoseko. ⁷ Na daki vaga gi-

ra ara ngaoragoa laka kara sasania pipi na omea vaolu, me utu saikesa vanigira kara tangomana na donaginia na manana tana rongona God. ⁸ Migira na mane ara nauvaganana vanigira na daki, ara ngaoa moa kara tuliusia na manana, vaga nogo ara ka naua kaira a Janes ma Jambres, kalina kaira ara ka tovoa kara ka tuliusia a Moses i sau. Ma na mane vaga igira, e kuma moa na tobaqira, mara puka lee tania niqira tutuni. ⁹ Me sauba e utu lelee kara tangomana kesa tana aqo, rongona na tinoni sui sauba kara reigadovia laka ara bubulega lee moa igira.

Na Susuina na Parovata Vaniana a Timoti

¹⁰⁻¹¹ Igoe a Timoti, o murigira nogo niq sasani ma niq sasaga, mo dona na omea inau au kalea tana mauriqu. O sanga na reiana niq tutuni, ma niq berengiti, ma niq galuve. Mo dona goto e koegua au tukakai kalina ara rotasiau rongona au tutunina a Iesu Kristo. Igoe o donaginigira sui na omea ara laba vaniau i Antiok, mi Ikonium, mi Listra, ma na rota loki sosongo au vatsangia i tana! Ma na Taovia aia nogo e maurisiau tanigira sui. ¹² Mo dona goto laka pipi sei ti ke ngaoa ke mauri tana sasaga dou i laona nina mauripata koluana a Iesu Kristo, sauba nomoa ke vatsangia na rota. ¹³ Migira na tinoni seko ma na vanga malapalu, sauba kara seko babaa moa. Kara perogira na tinoni tavosi, ma kara pero segeniqira goto. ¹⁴ Migoe a Timoti, ko tukakai babaa moa tana sasani manana igami ami sasanigo nogo, mo tutunina kakai nogo. Rongona igoe o dona nogo asegi gira ara sasanigo. ¹⁵ Mo dona goto laka e tuu tana bakamu igoe o donaginia na Mamare Tabu, mo gini sasaga tana omea e kalea na mauri saliu tana tutuni i laona a Iesu Kristo. ¹⁶ Igira sui na Mamare Tabu ara talumai konina God nogo. Mara sangagita tana nida aqo na sasaniaqira na tinoni na manana tana rongona a Iesu Kristo, ma na sugariana na sasani peropero, ma na tosasaga vaniaqira na tinoni ara liu sasi, ma na sasaniaqira na muriana na sautu e goto i matana God. ¹⁷ Vaga nogoria ti asegi ke saua na maurina tana aqo vania God, aia sauba ke tamaniginia na sasaga ma na susuliga dou baa, gana na mani nauana pipi vatana na aqo dou.

4 I matana God ma Iesu Kristo, aia sauba ke pedegira na tinoni sui igira ara mauri moa migira ara mate nogo kalina aia ke visumai mala Taovia Tsapakae, inau au raiginigo igoe a Timoti, ² laka ko tau kuti na gini turupatuna sailagi na Turupatu Dou. Mo ko suli na nauana pipi kalina moa. Ko madodo na tosasaga vaniaqira na tinoni. Ko kakaisigira tana sautu dou, mo ko berengiti na vuresidouana na gokona God vanigira. ³ Sauba ke laba na tagu i tana igira na tinoni kara sove tania na rongomiana na sasani manana, ma kara muria moa na tobaqira segeni. Me sauba kara

tuu ma kara soamai segenia kara danga me danga niqira tarai, migira sauba kara tsarivanigira na omea e silovia na kuliqira na rongomiana. ⁴ Me sauba kara sove tania na rongomiana na manana, ma kara padangaoa moa na rongomiaqira na tutugunu lee. ⁵ Migoe a Timoti, nimu aqo ko parovata dou segenimu pipi kalina. Ko tamidou moa vania na rota, mo ko madodo na gini turupatuna na Turupatu dou. Ko naudougira popono pipi sui nimu aqo, vaga nogo e ulagana kesa nina maneaqo God.

⁶ Minau kesa, e labamai nogo na tagu i tana kara matesiau. Eo, e mai varangi nogo na tagu i tana kau mololea na mauri ni lao eni. ⁷ Au vailabu kakai nogo tana vailabugi, mau tovokakai goto laka ke managaqu tana ulo. Mau ulo tsau nogo tana susuina, mau tangelikakaia moa niqu tutuni. ⁸ Mi kalina ia, e totu pituau nogo na peluna niqu mauri goto i matana God, na peluna aia nogo God na Taovia na pedegoto sauba ke sauvaniau tana Dani na Pede. Me tau vaniau segeni moa inau, me vanigira sui goto igira ara galuvea, mara pipitua na visumaiana.

A Paulo e Vailivua a Timoti Ke Mai

⁹ Ko tovokakaia laka ko mai tsaku i koni. ¹⁰ A Demas e padalokia moa na omea ni barangengo me tsonikidaqu, me tsogo baa i Tesalonika. A Kresens e baa i Galatia, ma Titus i Dalmatia. ¹¹ Maia lelee moa a Luka e totuvisu koluau ieni. Ko adia a Marko me ke dukolugo kalina ko mai, rongona e dou ti ke mai me ke sangaau tana aqo ieni. ¹² A Tikikus au moloa ke baa i Epesus. ¹³ Mi kalina ti ko mai, mo ko laka na padaleana na adimaiana na poloqu tsavugotu katsi au mololea i Troas tana valena a Karpus. Mo ko adimaigira goto na

papi, me putsi baa igira na papi ara aqosiginigira na kokorana na sipi.

¹⁴ A Aleksader na mane e aqo tana tapala, aia e seko sosongo vaniau. Me dou moa, sauba na Taovia ke kedea matena na omea seko aia e naua. ¹⁵ Migoe ko totu parovata dou tania a Aleksader, rongona aia e kesa e dona sosongo na labuvisugoko kalina igita a gini turupatu na gokona God.

¹⁶ Na kesanina kalina inau au tuu tana pede, e tagara goto kesa ke totukoluau me ke isutuguqu. Igira sui ara tsonikidaqu. !Minau au nongia moa God ke padale vanigira niqira sasi! ¹⁷ Ma na Taovia e totu kalavata koluau moa. Maia e tusuvaniau na susuliga, gana kau gini tangomana na gini turupatuna nina goko popono God vanigira na tinoni tana vera sui, ma kara rongomia. Maia goto nogo e maurisiau tania na mangaqira na pai atsi girani ara ngaoa na pede matesiaqu. ¹⁸ Maia na Taovia sauba ke maurisiau goto tanigira na omea seko sui igira ara ngaoa na nauvaniaqu, me ke tudumiau baa i laona na Verana i gotu. !Ka tsonikaea God na dani ma na dani! Amen.

Na Susuina Nina Leta

¹⁹ Ko tsarivanikaira ko Prisila ma Akuila, laka au padakaira, migira sui goto tana nina tamadale a Onesiporus. ²⁰ A Erastus e totuvisu i Korint, mau molovisua a Tropimus i Miletus rongona aia e lobogu. ²¹ Ko tovokakaia ko mai tsau nogo ieni ti ke laba na tagu na bisi.

A Eubulus, ma Pudens ma Linus, ma ko Klodia, migira goto na tasida Kristiano tavosi ni ieni, igira sui goto ara pada sosongoligamu.

²² Na Taovia ke totu i konimui.

Mau nongia God ke vangalaka vanigamu sui.

TITUS

Na Vuresi Makaliana na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Titus, aia kesa na mane ponotoba tana idana. Mi muri me pilo tobana, me lia Kristiano. E mane vaolu moa, me sangadoua a Paulo tana aqo na moloana na lotu i Krete. Mi laona nina leta iani a Paulo e adikaea ara tu tolu na omea pukuga.

E adikaea talu vania a Titus na vatana na sasaga e ulagaqira igira ara tagao tana lotu, rongona i tana i Krete ara "totu danga sosongo na tinoni ara dona moa na petsuru ma na peroaqira na tinoni tavosi." (1.10)

Mi muri, me raiginia a Titus ke sasanigira pipi alaala tatavosi i laona na lotu: igira na tinoni loki ma na daki loki, na mane vaolu ma na tseka. Migira na daki loki kara sasanigira na daki vaolu. Mi tana susuina nina leta, a Paulo e tsaritutugua vania a Titus laka nina aqo ke vaturia na sasaga Kristiano i laoqira na tinoni ni Krete, putsikae baa kara dona "na totu rago dou ma na vaitabegi," (3.2) ma kara mololea na vaireisavigi ma na vaipetsakoegi bubulega, ma kara kana kara tau tavotaruka na tinoni i laona na saikolu na tinoni tutuni.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Paulo

Nina aqotagao tana lotu a Titus i Krete

Na aqo i laoqira na alaala tatavosi na tinoni lotu

Na sasaga e ulagaqira na tinoni Kristiano

Na susuina nina goko parovata

1 ¹⁴ Inau a Paulo au mamare baa vanigo a Titus, igoe o vaga na dalequ manana tana tutuni igita a tamanina pata. Inau kesa nina maneaqo God, ma nina apostolo a Iesu Kristo. God nogo e viliau me molovani-au kau sanga na kakaisiana niqira tutuni igira na tinoni God e viligira, ma kau tudumigira tana sautuna na manana, vaga nida lotu e sasanigita me pukugamai tana amesiana na mauri saliu. God aia e tau dona ke pero, maia nogo e vekea vanigita, tuu tana tuturigana tsotsodo, laka aia ke tusuvanigita na mauri iani. Mi kalina e gado tana dani e titia, maia e saulabatia nina goko, me molo vataraginimaia i koniqu inau. Maia God nida Vagamauri e noruau kau gini turupatuna vanigira na tinoni.

Au nongikaira God na Tamada, ma Iesu Kristo nida Vagamauri kara ka vangalaka vanigo, ma kara ka tusu-vanigo na rago.

Nina Aqo a Titus i Krete

⁵ Inau, au mologo tana momoru ni Krete, rongona igoe ko gotosiginigira na omea ara tau vati totu goto i tana, mo ko viligira visana na tinoni kara tagaovia na lotu pipi tana vera. ⁶ Mo ko padadoua niqo goko au tsarinogoa vanigo: laka aia e tagao tana lotu, nina aqo

ke goto saikesa sasagana. Ke taugaa ke kesa lee moa na daki, migira sui na dalena kara loki tana sasaga Kristiano, ke gini tau tangomana vania ke kesa ke tsaria laka na dalena aia ara mauri tavongana mara dona na petsakoe. ⁷ Na tagao tana lotu, e kilia ke goto saikesa sasagana, rongona e tangolia me reitutugua nina aqo God. Ke laka na kaekae, me ke tau goto dona na kore tsaku, se na inu bubulega, ma na momosotoba loki, ma na kiliqolo sagata. ⁸ E kilia ke dona na soaraviti tinoni, me ke pada moa na nauana na omea e dou. Ke aqo sasaga pipi kalina, ke goto me ke dou sui nina sasaga i matana God, me ke madodo na tagaovidouana na maurina segeni. ⁹ Ma nina aqo ke tutunina kakai na sasani pukuga tana lotu. Mi tana ti ke gini tangomana na kakaisiginiaqira na tinoni tavosi tana sasani manana. Me ke gini malagai na saulabatiana vaniaqira i tana e tau goto niqira papada igira ara tovoa na goko kapusiana na sasani manana ia.

¹⁰ I Krete ara totu danga sosongo na tinoni ara dona moa na petsuru, ma na peroaqira na tinoni tavosi tana niqira goko bubulega, putsikae baa i laoqira igira ara talu tana lotu na Tsiu. ¹¹ E kilia nomoa na tukapusiana niqira goko na tinoni vaga gira, rongona ara perobulesigira nogo na dangana na tamadale, mara sasani

sasiligira. Ara nauvaganana ia rongona moa ara ngaoa kara adiqolo lee i koniqira. ¹² E kesa nogo niqira propete segeni igira na Krete e marea na goko vaga iani: "Igira na tinoni ni Krete ara dona moa na pero pipi kalina, mara vaga moa na omea atsi. Ara gatogato lee, mara gini boe moa na vangana na tobaqira." ¹³ Me mana nomoa na omea aia e marea. Maia nogoria na rongona ti nimu aqo igoe ko totosasaga kakai vanigira na tinoni tutuni ni tana ti ke gini pukuga tana manana niqira tutuni. ¹⁴ Ma kara tau goto rongomia niqira tutu-gunu lee na Tsiu, ma niqira tuturu igira ara sove tania na turupatu mana. ¹⁵ Pipi sui na omea ara masidi dou vanigira igira e masidi dou na tobaqira. Me utu sa omea ke masidi dou vanigira igira e seko na tobaqira mara sove na tutuni, rongona e seko sui nogo niqira papada, me naquga niqira sasaga. ¹⁶ Ara tsariragoa laka ara donaginia God, mi tana niqira aqoaqo e tau labavulagia laka ara donaginia aia. E mabulu na tobaqira mara petsakoe sosongo, me tau goto tugugira na aqosiana sa omea dou.

Na Sasani Aia Ke Naua Vanigira na Tinoni Loki

2 Migoe, nimu aqo ko sasanigira na tinoni, ma kara muria moa na sasani e pukuga tana manana. ² Ko tsarivanigira na tinoni loki kara tau inubule, kara sasaga ma kara tagaovi segenia na mauriqira. Ke pukuga sui tana manana niqira tutuni, ma niqira vaigaluvegi, ma niqira berengiti. ³ Mo ko tsarivanagana vanigira goto na daki loki. Kara totu kukuni tana niqira sasaga. Kara tau vaitsari gunuru, ma kara laka na inu uaeni tsaitsai. ⁴ Tana niqira sasaga kara ida dou pipi kalina, rongona kara sanigaa vanigira na daki vaolu, ti igira kara gini reinunu, ma kara gini dona na galuveaqira na savaqira ma na daleqira. ⁵ Kara reitugudou segeniqira tana niqira mauri, me ke masidi dou niqira sasaga, ma kara naudougira pipi niqira aqo sui ni valeqira. Kara daki dou ma kara rongomangaqira na savaqira, me ke gini tau tangiseko na rongona na Turupatu Dou e talumai i konina God.

Na Sasani Ke Naua Vanigira Na Tinoni Vaolu

⁶ Mo ko raiginigira goto na mane vaolu kara reitugudou segenia na mauriqira. ⁷ Migoe segenimu goto a Titus, ko naudoua pipi sui nimu aqo, rongona ko gini sanigaa vanigira na mane vaolu. Mi kalina ti igoe ko tuu na sasaniaqira, me dou ti ko goko sasaga me ke mana saikesa pipi sui na goko ko tsaria. ⁸ Ko gini aqo saikesa moa na goko e pukuga tana manana, ke gini tau tangomana ke kesa ke baovisua nimu goko. Mi tana igoe ko gini paluvangamaqira igira gamu gala, rongona e utu kara tsodoa sa omea seko i laona nimu goko e tugua kara keligini vanigita.

Na Sasani Ke Naua Vanigira Na Tseka

⁹ Ko tsarivanigira igira na tseka, kara rongomangaqira gaqira taovia, ma kara naudoua pipi niqira aqo. Kara laka na gokovisu vaniaqira se na komiaqira. ¹⁰ Kara sauvulagia pipi tana omea sui ara naua laka e tugua igira niqira taovia kara norugira. Mi tana ke gini labamaka na douna na sasani ara adia tana rongona God nida Vagamauri.

Na Sasani e Kalegira Na Tinoni Tutuni Sui

¹¹ Eo, na tinoni tutuni kara nauvaganana ia, rongona e labavulagi nogo nina vangalaka God, me gini tau nogo utu vanigira na tinoni sui na tsauliana na mauri saliu. ¹² Maia nogoria e sasanigita na mololeana na mauri ponotoba, ma na kilinauseko ni barangengo. Me raigita ka reitugudou segenida ti ke gini gotolaka na sasagada. Ma ka mauri pipi dani i lao eni vaga nogo God e ngaoa, ¹³ kalina igita a pipitua na Dani Loki igita amesia, i tana ke labavulagia na mararana loki nida God ma Iesu Kristo nida Vagamauri. ¹⁴ Aia e sausegenina me mate na tuguda, gana ke gini suvisugita tania pipi sui na nauseko, me ke naua igita ka gini male ma ka masidi, ma ka gini lia nina tinoni segeni, ma ka gini madodo pipi tana aqo dou sui. ¹⁵ Igirani nogo na omea nimu aqo igoe ko sasanigini-gira na tinoni. Mi tana asana na Taovia, igoe ko sulii, mo ko kakaisigira mo ko totosasaga vanigira. Mo ko laka na tamivaniana ke kesa ke peago lee.

Na Sasaga Vaga e Ulagaqira Na Tinoni Kristiano

3 Ko tsaritutugudoua vanigira nimu tinoni laka niqira aqo kara rongomangaqira gaqira taovia na vera, ma kara tamidou na vaisangagi pipi tana aqo dou. ² Ko parovatavigira kara laka na keli lee vaniana ke kesa. Kara laka na vaikoregi. Kara dona na totu rago dou ma na vaitabegi. Ma kara totu tsalapo dou kolugira na tinoni sui. ³ I sau, igita segenida nogo a bubulega ma petsakoe ma liusasi. Migita a gini tseka vania pipi vatana na kilinauseko ma na mage seko sui. Igita a sekolileginia moa na maurida tana tobaseko sailagi ma na masugu. Igita a vaireisavigi tabana mi tabana: igira ara reisavigita igita, migita a reisavigira igira. ⁴ Baa, mi kalina e labavulagia nina vangalaka ma nina galuve God nida Vagamauri, maia nogo e suvisugita. ⁵ Maia e suvisugita tau tana rongona sa sasaga dou igita a naua. Tagara. Mi tana rongona moa nina galuve segeni nogo God, te aia e vulimalegita, me vaolusigita tana Tarunga Tabu. ⁶ God e reo tsunamaia i konida danga sosongo nina vangalaka na Tarunga Tabu, na matena nogo nina aqo a Iesu Kristo nida Vagamauri. ⁷ Rongona tana nina vangalaka nogo ia ti God ke mologotosigita i konina, ma ka tamaniginia na

mauri saliu vaga igita a amesinogoa. ⁸ Iani nogoria e kesa na goko mana.

Minau au ngaoa igoe ko bingi gokona na omea vaga girani, rongona ti igira na tinoni ara tutunina nogo God kara gini madodo na nau sailaginiana na omea e dou i matana aia. Na aqo vaga ia, e dou manana me pelugira na tinoni sui. ⁹ Ko kana tania na vaipetsakoegi bubulega, ma na adidatoana lee na soa tana mu-muaqira na tinoni, ma na vaitutu ma na vaiganigi tana rongona niqira Ketsa na Tsiu. Rongona na omea vaga gira e tagara sa rongona, me tau lelee pelugira na tinoni. ¹⁰ Ti vaga kesa ke tsukia me ke tsau kara tavotaruka na tinoni i laona na saikolu na tinoni tutuni, migoe ko parovatavia na tinoni vaga ia kesa kalina. Mi tana rukanina, ti vaga aia ke tau moa rorong, mi tana ti igoe ko sui saikesa tania. ¹¹ O dona nogo igoe, laka na vatana na tinoni vaga ia e kuma nogo na tobana. E sasi, maia segenina nogo e dona laka e sasi.

Na Susuina Nina Goko a Paulo

¹² Mi kalina ti kau molobaa vanigo kesa ka vidaqira kaira a Artemas se a Tikikus, migoe ko tovokakaia na mai laba i koniqu i Nikopolis. I tana nogo au padangaoa kau baa totu tana tagu na bisi loki. ¹³ Ko tovogotoa na sangakaqira a Senas, na mane tagaoviketsa, ma Apolos, kara ka tuturiga ka niqira tsigovera. Mo ko reigotoa laka ti kara ka tamanina na omea sui ara ka kilia tana ka niqira aqo. ¹⁴ E dou ti igira goto nida tinoni kara dona na nauana na omea e dou ke pelugira segeni, me ke pelugira goto na tinoni tavosi. Niqira aqo kara tau mauri lee tagara rongona.

¹⁵ Igira sui ara totu koluau ieni ara padago. Migoe ko tsarivanigira na tasida tana tutuni ara totu kolugo i tana laka igami ami padagira sui goto igira.

Au nongia God ke vangalaka vanigamu sui.

PILEMON

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Pilemon aia kesa na tinoni tangisoa i Kolose. Me lia goto na Kristiano, me sangasage tana niqira saikolu na tinoni tutuni i Kolose. Maia e tamanina kesa nina tseka, a Onesimus na asana. Me kesa dani, a Onesimus na tseka e tsogo tania gana taovia. Me vano me ba tsau i Roma. Mi tana ara ka vaitsodogi kaira a Paulo, kalina a Paulo e totu moa i laona na vale sosori. Ma Paulo e sasanina a Onesimus maia e lia na Kristiano. Mi muri maia Paulo e pada laka ke molovisitugua a Onesimus i konina gana taovia. Maia e tuu me mamare baa vania a Pilemon, me ngasuginia ke galuve visitugua nina tseka. Ke adivisudoua moa i valena, tau vaga laka aia kesa nina tseka moa, me vaga goto kesa na tasina i laona na Taovia. (16)

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Paulo

A Paulo e tsonikaea a Pilemon

Nina nonovisu tana rongona a Onesimus

Nina goko na vaimolo

1 ¹⁻² I kagami inau a Paulo ma Timoti aia na tasida, kagami ami ka mamare ba vanigo igoe a Pilemon, ka kulamami ma kagamami aqokolu, me vanigira na tinoni tutuni ara saikolu i valemu. Me vanigotoa na tasida ko Apia, maia goto a Arkipus gada duli dou tana vailabu tana rongona na lotu. Mi kalina kagami a Timoti ami ka marea na leta iani vanigo, minau au totu moa i laona na vale sosori.

³ Ami ka nongikaira God na Tamada, ma Iesu Kristo nida Taovia, kara ka vangkalaka vanigamu, ma kara ka uvanigamu na rago.

Nina Galuve ma Nina Tutuni a Pilemon

⁴ Kulaqu a Pilemon, pipi dani kalina inau au tuu na nonginongi mau padago moa igoe, mau soadoua niqiu God na matemu. ⁵ Rongona inau au rongominogoa laka igoe o galuvegira sui nina tinoni God, mo tutunina kakai a Iesu na Taovia. ⁶ Au nongia God laka kalina igoe o patakologira na tinoni tavosi tana nimu tutuni, maia ke naua migoe ko gini reigadovia dou baa na omea dou sui igita a tamanina tana nida mauripata koluana a Iesu Kristo. ⁷ !Eo, kulaqu lakalaka, au gini mage loki, me gini dou sosongo na tobaqu kalina au rongomia na gokona laka igoe o galuve sosongoligira sui nina tinoni God, mo malagaisigira, me gini mage sosongo na tobaqira!

A Paulo e Ngasua a Pilemon Ke Galuvevisua a Onesimus

⁸ Baa, mi kalina eni inau au ngaoa kau ngasugo, igoe a Pilemon, kesa na omea tana rongona a Onesimus.

Eo, e mana, e tuguau kau ketsaligo tana asana a Iesu Kristo na nauana ia, rongona e nimu aqo nomoa igoe na nauana. ⁹ Ma na rongona inau au galuvego, te au pada kau ngasugo lee moa. Eo, inau a Paulo nina maneaqo a Iesu Kristo mau tototu moa tana vale sosori kalina eni tana rongona niqiu aqo vaniana aia.

¹⁰ Minau nogo au ngasugo kesa na omea tana rongona a Onesimus nimu tseka. Aia e lia nogo vaga kesa na dalequ i laona a Iesu Kristo, rongona kalina aia e maitsau i koniqiu tana vale sosori, minau au sasanina, maia e lia na tinoni tutuni, minau au lia vaga nogo ti na tamana aia. ¹¹ I votangana aia e tau lelee naua sa aqo ke pelugo igoe. Mi kalina eni, au dona laka nina aqo sauba ke dou me ke pelukaita sui.

¹² Mi kalina eni inau au moloa a Onesimus ke visubatugua i konimu igoe, ma na papadaqu popono inau e tsarimurina baa. ¹³ Au padangaoragoa laka aia ke totuvisu koluau moa ieni, kalina au totu moa i laona na vale sosori tana rongona na Turupatu Dou. Maia ke sangaau ngiti tugumu igoe. ¹⁴ Mau tau moa ngaoa na tangolivisuana babaa moa ia, ti vaga ko tau tami talu igoe. Au tau ngaoa kau raiginigo ko sangaau. Tagara. Au ngaoa moa laka ko naua tana nimu kili segeni igoe.

¹⁵ Eo, me tau utu ngatsu ke kesa na rongona dou te a Onesimus e gini totu ao tanigo vaga ia kesa tana tagu tetelo. Mi kalina eni aia sauba ke visubatugua i konimu, me ke totu kolugo saviliu. ¹⁶ Mi kalina eni aia e tau moa nimu tseka, aia e dou liusia baa na tseka. E lia nogo kesa na tasida galugaluve i laona a Iesu Kristo. Inau au padaloki sosongolia ia. !Migoe sauba ko padaloki sosongoli baa, rongona aia e visu i konimu vaga kesa nimu tseka dou, me vaga goto kesa na tasimu i laona na Taovia!

¹⁷ Baa, ma ti vaga igoe ko pada laka inau manana kesa gamu duli tana aqo vania na Taovia, me dou ti ko soalaka douvisutugua a Onesimus i valemu, vaga nogo ti ko soalakaau inau. ¹⁸ Me ti vaga aia ke nausekoli vanigo sa omea, se ke gini loaga sa omea i konimu i sau, me dou ti ko maretsunagira moa tana asagu inau na omea sui aia e gini loaga i konimu. ¹⁹ Ko reia. Na goko iani au mareginia na limaqu segeni: *Inau a Paulo sauba kau tuguvisu popono vanigo pipi nimu omea.* Minau moa e utu kau katelivisu vanigo niqo aqo dou sui au nauvanigo igoe, te o gini lia na tinoni tutuni.

²⁰ !Eo, tasiq i laona a Iesu Kristo, au nongigo kiki, tana asana na Taovia, ko adivisudoua moa a Onesimus, me ke gini mage dou na tobaqu!

²¹ Au mare baa vanigo na leta iani rongona inau au norugo a Pilemon, laka sauba igoe ko naua na omea au ngasuginigo, mo ko naudou liusia baa. ²² Me kesa goto na omea au ngaoa kau nongigo. Au ngaoa ko vangarau manogati vaniau kesa niqo voki i tana kau totu, rongona au norua God laka ke rongomia nimui nonginongi igamu sui, me ke tamivaniau ma kau visubatugua i konimui i Kolose.

Na Susuina Nina Leta

²³ A Epapras, aia e totu koluau ieni tana vale sosori rongona nina aqo vania a Iesu Kristo, aia e pada sosongoligo goto igoe, ²⁴ kolutugira goto gaqu aqokolu aia a Marko, ma Aristakus, ma Demas, ma Luka.

²⁵ Au nongia a Iesu Kristo nida Taovia aia ke vangalaka vanigamu sui.

HIBRU

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Aia e marea na leta iani, e marevanigira kesa na alaala na tinoni Kristiano i laoqira nogo na Tsiu. Na Kristiano vaolu girani, ara gini rota loki rongona visana gaqira verakolu ara tovokakaia laka kara tukapusigira ma kara mololea niqira tutuni Kristiano. Maia e marea na leta iani vanigira ke gini malagaisigira i laona niqira tutuni. E adikae gokona vanigira tu tolu na omea manana pukuga:

- 1) Laka a Iesu aia nogo na Dalena God saliu. Me sauvulagia laka e rongomangana saikesa na Tamana tana rota loki aia e pirugira. Me laka a Iesu na Dalena God e loki putsikae liuliu baa vanigira na propete sui tana Taso ni Oka, me vanigira goto na angelo, me vanigotoa a Moses.
- 2) Me laka God nogo e molomaiginia a Iesu ke lia na Manetabu kalavata, loki putsikae liusigira na manetabu sui tana Taso ni Oka.
- 3) Me laka tana rongona nogo a Iesu, ti igira na tinoni ara tutunina ara gini dona na mauri tania na sasi, ma na matagu, ma na mate. Me laka a Iesu aia segenina moa e dona ke tusuvanigira na mauri saliu manana.

Maia e sauvulagigotoa laka niqira sasaga na lotu na Tsiu, ma niqira kodoputsa ara naua, igira na nununa moa na omea a Iesu e naua me manalia kalina aia e sausegenina tana gai ulutaligu.

Mi muri, me raigira na Kristiano vaolu kara moro ba kalavata moa i konina a Iesu. Kara noru saikesalia, ma kara malagai na berengiti na rota sui e gadovigira tana rongona niqira tutuni. Mi tana susuina aia e mologira visana na tosasaga ma na parovata vanigira.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

A Iesu Kristo aia nogo na Dalena God saliu
 A Iesu e paladato liusigira baa na angelo sui
 A Iesu e loki liusikaira baa a Moses ma Josua
 Gana loki tsapakae nina aqo manetabu a Iesu
 Gana loki tsapakae nina taso vaolu a Iesu
 Na mateana a Iesu aia moa e veoa na sasi
 Na aqona na tutuni manana
 Na vatana na sasaga e dou i matana God
 Na susuina na leta

God e Molovanigita Nina Goko Tana Mangana na Dale- na Segeni Nogo

1 Danga kalina i sau, me lelevoga tana vatana na sautu, God e goko vanigira na mumuada tana mangaqira na propete. ² Mi dani eni, tana taguda igita, na susuina na tagu, aia God e goko vanigita tana mangana na Dalena segeni nogo. Me kolunogoa na Dalena segeni ia ti God e volaginigira i sau na omea sui i gotu mi lao. Maia God segenina nogo e vilia aia ke tamani-gira na omea sui lakalaka tana susuina na dani. ³ Maia nogo e saumakali vanigita na mararana God; maia goto nogo na nununa laka segeni nogo God, mi tana

susuligana nina goko aia e tangoli kakaiginigira na omea sui i gotu mi lao. Mi murina aia e sese mateqira sui niqira sasi na tinoni, maia e ba totu i gotu tana madoana God aia e Susuliga Tsapakae.

Na Dalena God e Loki Tsapakae Liusigira Sui na Angelo

⁴ Na Dalena God e loki tsapakae baa liusigira sui na angelo, vaga saikesa nogo na soa aia God e sauvania e loki tsapakae baa liusigotoa na asaqira igira. ⁵ God e tau lelee tsarivania ke kesa vidaqira nina angelo na goko vaga iani:

“Igoe na Dalequ.

Mi dani eni nogo inau au lia na Tamamu.”

Ma God e tau goto gini goko tana rongona ke kesa vidadqira na angelo kalina aia e tsaria:

“Inau sauba kau lia na Tamana.

Maia sauba ke lia na Dalequ.”

⁶ Mi kalina God e vangaraua ke molomaia i lao eni na Dalena botsaida, maia e tsarivaganana:

“Igira sui nina angelo God, niqira aqo kara samasama vania aia.”

⁷ Mi tana rongogira igira na angelo maia God e tsarivaganana:

“God e aqosigira nina angelo, kara vano tsaku vaga na guguri, ma kara maka vaga na iruna na lake.”

⁸ Mi tana goko e kalea na Dalena segeni nogo, God e tsaria:

“!Nimu tamani, igoe Taovia God, sauba ke totu kalavata, me utu ke sui! O tagaovigira nimu tinoni tana pede goto.

⁹ Igoe o reingaoa na omea e goto, mo reisavia na omea e sasi.

Aia nogoria na rongona te aia God, nimu God, e viligo,

me tusuvanigo na magemage ma na tangisoa e loki tsapakae liusigira sui gamu duli.”

¹⁰ Maia e tsarigotoa:

“Igoe Taovia, tana tuturigana tsotsodo igoe o aqosia na barangengo,

mi tana limamu segeni goto nogo igoe, o aqosiginia na baragata.

¹¹ Migira na omea sui, sauba kara nangaligi lee kesa dani,

migoe moa sauba ko totu kalavata.

Eo, sauba igira sui kara nguta lee vaga na polo.

¹² Migoe, sauba ko bunigira vaga o bunia na polo tsavugotu,

mo ko oligira vaga kalina igira na tinoni ara olia na poloqira.

Migoe segeni moa e utu ko oli.

O totu atsa saviliu, ma na maurimu igoe e utu ke sui.”

¹³ Ma God e tau saikesa goto tsarivania ke kesa vidadqira nina angelo na goko vaga iani:

“Ko totu ieni tana madoaqu,

poi tsau kalina kau livugira sui gamu gala i vavana tuamu, ma kara tseka vanigo.”

¹⁴ ?Me ti vaga ia, me laka nagua moa igira na angelo? Igira na tarunga, mara aqo vania God. Ma God e mologira kara mai sangagira na tinoni igira nogo aia e ngaoa kara mauri saliu i konina i baragata.

God e Nausautuna Igita Ka Gini Mauri Saliu i Konina

2 Aia nogoria na rongona ti nida aqo igita ka tangolikakaigira baa pipi na sasani manana sui igita a rongomigira nogo, ma ka gini tau tova bamai lee. ² I

sau na gokona God vaga ara turupatuna igira na angelo vanigira na mumuada, e labamaka nogo laka ara mana. Masei tinoni moa ti aia e petsakoe me tau muri-gira, aia e adia na kede vaga e ulagana nina sasi. ³ ?Vaga ia, me sauba ka koegua igita, ti ka savilaginia na kede, kalina igita a tau nogo gini boe na muriana na sautu e kalea na mauri saliu i konina God? Ma God segenina nogo aia e ida na gini turupatuna tana rongona na sautu ia.

Migira ara rongomia na turupatuna i konina God, igira nogo ara tabemaia vanigita igita. ⁴ Mi tana tagu ia, ma God e paboginia niqira goko tana nauana danga na vatana na valatsatsa ma na omea ganataga, mi tana tuvariana nina vangalaka na Tarunga Tabu vaga nogo aia e pedea.

A Iesu e Idagana Vanigita na Sautu Na Mauri Saliu

⁵ God e tau molovanigira na angelo na aqo na tagaoviana na barangengo vaolu aia sauba ke mai, aia nogo na barangengo igita a gini goko matena kalina ia.

⁶ Tagara. Me vaga ara marea kesa nauna tana Mamare Tabu mara tsaria:

“?Nagua vaga sagata igira na tinoni, ti igoe God, o ba padalokigira vaganana ia?

?Ma nagua sagata na tinoni, ti igoe o reitutugu sosongoligira vaga ia?

⁷ Igoe o moloa kara palatsuna vanigira na angelo kesa moa tana tagu tetelo;

mi kalina eni, igoe o ba molokaegira kara paladato baa,

me ke tangi loki na soaqira.

⁸ Mo molovanigira igira kara tagaovia pipi na omea sui lakalaka.”

Eo, mi tana turina na Mamare Tabu iani, igita a tsokoa laka God aia nogo e molovanigira na tinoni “kara tagaovigira pipi na omea sui lakalaka”. Mi tana e gini labamaka laka e goko kalgira sui lakalaka pipi na omea. Me mana nomoa laka kalina eni, igita a tau vati reia na tinoni kara tagaovigira pipi na omea sui lakalaka. ⁹ Mi kalina eni igita a donagininogoa laka na tsaqina goko na Mamare Tabu girani ara gado saikesa nogo i konina a Iesu. Rongona e kesa moa tana tagu tetelo, aia e palatsuna vanigira na angelo, matena tana nina galuve God vanigita na tinoni, aia e pedevania a Iesu ke mate tuguda igita na tinoni sui. Mi kalina eni, rongona nogo nina rota ma na mateana na tuguda igita, ti aia e gini paladato saikesa me tangi loki na soana. ¹⁰ Ma God, aia e vusagira na omea sui me maurisigira babaa, aia nogo e ngaoa laka ke adigira kara danga na dalena, ma kara gini tamanipata kolua i baragata. Aia nogo na rongona te e pedevania a Iesu ke rota loki ke gini suvisuginigira na tinoni sui. Rongo-

na a Iesu nogo e idagana vanigita na sautu na mauri saliu i konina God.

¹¹ Aia e vulimalegira na tinoni tania niqira sasi, migira sui aia e vulimalegira nogo ara tamanina e kesa moa na Tamaqira. Aia nogo na rongona ti a Iesu e tau gini vangamaa na soaginiaqira laka igira na tasina aia.

¹² Maia e tsarivaganana vania God,

“Sauba kau turupatuna vanigira na tasiq u na omea sui igoe o naua.

Ma kau tsonikaego i laona niqira saikolu.”

¹³ Me tsarigotoa:

“Minau sauba kau noru saikesalia moa God.”

Me kesa goto tana tsaqina tavosi aia e tsaria:

“Tani nogo inau, kolugira na dalequ sui God e tusugira vaniau.”

¹⁴ Igira sui na dalena vaga nogo a Iesu e gini goko iani, igira nogoria na tinoni ara tamanina na koniqira ma na gabuqira. Ma Iesu goto e lia tinoni atsa vaga goto igira, me patakolugira tana puku tinoni. Aia e nauvaganana ia, rongona e ngaoga laka tana mateana segeni nogo ke gini tsogori pukalia na susuligana na tidao seko, aia e susuliga kaputia na mate, ¹⁵ Me ke maurisiginigira igira ara vaga na tseka, rongona tana mauriqira popono ara matagunia moa na mate. ¹⁶ Mi tana e gini labamaka laka a Iesu e tau mai rongona ke sangagira igira na angelo. Tagara. Me vaga ara marea tana Mamare Tabu, “Aia e mai ke sangagira na kukuana a Abraham.” ¹⁷ Aia nogoria ti nina aqo aia ke lia kesa atsa kolugira na tasina tana omea sui. Me ke gini lia niqira Mane Tabu Loki e galuve sosongoligira, me mana saviliu tana nina aqo vania God. Me vaganana ia, ke gini sese matena niqira sasi na tinoni. ¹⁸ Mi kalina eni, e tangomana vania aia ke sangagira igira ara rota tana tabotabo, rongona aia segenina nogo e vat-sangigotoa na rota ma na tabotabo.

A Iesu e Loki Tsapakae Liusia a Moses

3 !Igamu na tasiq u Kristiano, igamu goto God e viligamu! E dou kamu pada sosongolia moa a Iesu, aia God e molomaiginia ke lia nida Mane Tabu Loki igita sui a tutunina aia. ² A Iesu e naudou saikesalia na aqo God e molovania, vaga moa a Moses i sau aia e naudoua nina aqo i laoqira nina tinoni God i sau. ³ Me tugu sosongolia God ke tsonikaea a Iesu liusia a Moses, vaga nogo na tinoni ara padalokia baa na mane aia e logoa kesa na vale, liusia na vale aia e logoa. ⁴ Ti vaga kesa na vale ke tuu, me kilia kesa na tinoni ke logoa, maia God nogo e aqosigira na omea sui lakalaka. ⁵ Ma Moses e naudoua nina aqo i laoqira nina tinoni God, me gini goko tana rongoaqira na omea God sauba ke tsarimaia i muri baa. ⁶ Ma Iesu Kristo, aia na Dalena manana God, maia e naudou sosongolia nina aqo na reitutuguna na valena God. Migita nogo-

ria a vaga kesa nina vale God, ti vaga igita ka tukakai tana nida tutuni, ma ka noru saikesalia laka tana susuina sauba ka adia na omea igita amesia i konina.

Igira Ara Tau Tutunina e Utu Goto Kara Sangasage Tana Vera na Mango

⁷ Me vaga ia, miani nogo na goko vaga e tsaria na Tarunga Tabu:

“Ti vaga i dani eni kamu rongomia na gokona God,

⁸ ma kamu laka goto na baribari, vaga ara naua na mumuamui i sau,

kalina igira ara tuu, mara peaa na mangana God tana legai mangu, mara tovolea.

⁹ Eo, i tana nogoria igira na mumuamui ara tovoleau inau,

atsa moa ti ara reilakana nogo na omea dou sui inau au naua vanigira i laona vati sangavulu na ngalitupa.

¹⁰ Aia nogo na rongona te au gini kore vanigira na tinoni girani, mau tsaria,

‘Pipi kalina na tobaqira e totu ao taniau, mara tau tami na muriana niq u goko.’

¹¹ Mau kore sosongo, mau gini vatsa mau tsaria:

‘!Sauba ke utu saikesa vanigira goto na mai sangasage koluau tana vera na mango!’ ”

¹² Igamu gaqu tutuni kolu, kamu parovata dou, ke tau goto totu kesa i laomui e kuma sosongo na to-bana, me voo na tutuni, ke tuu me ke piloligi tanigotoa na God mamauri. ¹³ Eo, i dani eni nogo vaga ara marea tana Mamare Tabu, me pipi dani goto kamu vaiparovatavigi, ma kamu vaisangagi. Rongona ke gini tau goto totu ke kesa i laomui ke baribari sosongo, me ke tamivania na sasi ke raqa sasilia. ¹⁴ Rongona ti vaga igita ka totu kakai babaa tana tutuni igita a tamanina tana idana poi ke tsau tana mate, me sauba igita sui ka tamanina pata kolua a Iesu Kristo tana omea sui aia e tamanina.

¹⁵ Iani nogo na goko e totu tana Mamare Tabu:

“Ti vaga i dani eni kamu rongomia na gokona God,

ma kamu laka goto na baribari, vaga ara naua na mumuamui i sau,

kalina igira ara tuu, mara peaa na mangana God.”

¹⁶ ?Masei gira na tinoni ara rongoiminogoa na gokona God, mi muri mara tuu mara peamangana moa? Igira sui nogoria a Moses e adiligigira tania na vera ni Ejipt. ¹⁷ ?Masei igira God e kore vanigira i laona e vati sangavulu na ngalitupa? Igira nogo na tinoni ara sasi tana legai mangu, mi tana ara viri puka mara mate. ¹⁸ ?Mi kalina God e vatsa me tsaria, “Sauba ke utu goto vanigira kara sage tana vera na mango,” masei God e goko kalea kalina e goko vaga? E kalgira nogo igira ara peaa na mangana. ¹⁹ Vaga ia, migita a reia laka tana rongona nogo igira ara tau tutunina, te

e gini utugana vanigira na sangasage tana vera na mango.

4 Mi kalina ia, ma God e vekenogoa vanigita laka sauba igita ka sangasage kolua aia i laona na vera na mango. Me dou baa ti igita ka parovata ma ka tau petsakoe, me ke gini tau utugana vania ke kesa i laomui na sangasage i laona na vera na mango God e vekenogoa vanigita. ² Igita a rongomi sui nogoa na Turupatu Dou vaga goto ara rongomia igira. Eo, igira goto ara rongominogoa na turupatuna, me tau moa pelugira, na rongona kalina igira ara rongomia mara tau lelee tutunina. ³ Migita a tutunina nogo, me sauba ka sangasage tana vera na mango God e vekea, vaga aia e tsarinogoa,

“Au kore sosongo, mau vatsa mau tsaria:

“!Sauba ke utu saikesa vanigira goto na mai sangasage kolua tana vera na mango!”

God e tsaria na goko iani, atsa moa ti e sui nogo nina aqo tuu kalina aia e aqosia na barangengo. ⁴ Tana Mamare Tabu igita a tsokoa na goko iani tana rongona na vitunina dani:

“God e mango tania nina aqo sui tana vitunina dani.”

⁵ Maia nogoria na vatana na mango vaga ia God e goko kalegoota kalina aia e tsarivaganana:

“!Sauba ke utu saikesa vanigira goto na mai sangasage kolua tana vera na mango!”

⁶ Migira ara ida nogo na rongomiana na Turupatu Dou mara tau tutunina, ara tau sangasage tana vera na mango God e vangaraua vanigira rongona ara tau tutunina. Eo, me vaga ia, me sauba kara visana nomoa na tinoni tavosi kara sangasage i laona. ⁷ Aia na rongona te God e titia kesa goto na dani tavosi, me soaginia “I dani eni.” Murina ara putsi nogo danga na ngalitu-pa, maia God e gini goko goto tana mangana a David tana tsaqina na Mamare Tabu iani,

“Ti vaga i dani eni kamu rongomia na gokona God, ma kamu laka goto na baribari.”

⁸ Me ti vaga a Josua e tudumigira sui nogo na tinoni ni Israel tana vera na mango God e vekevanigira, me tagara goto sa rongona ti God ke gini goko goto i muri tana rongona kesa goto na dani tavosi. ⁹ Me tagara. Aia e gini goko nomoa, maia nogoria na rongona ti igita a gini dona laka igira nina tinoni God sauba kara mango, vaga nogo God aia e mango tana vitunina dani. ¹⁰ Rongona asei ti vaga ke sage tana mango vaga God e vekea, me sauba ke mango rago tania nina aqo segeni, vaga nogo kalina God goto e mango tania nina aqo segeni. ¹¹ Vaga ia, me dou baa ti igita sui ka tovokakaia na sangasage tana vera na mango vaga ia. Me tau dou ke kesa vidada ke gini utu lee vania na sangasage i laona, rongona aia e tau tutunina vaga ara naua igira i sau.

Na Gokona God e Aqo Susuliga

¹² Na gokona God e totu mamauri saviliu, me aqo susuliga, me vavanga liusia baa na isi e vavanga ruka levu. Me dona ke tsulu tsapatugu i tana ara ka sai na tidaona ma na sasagana tinoni, na sulina ma na okana na sulina tinoni. Maia e pedegira pipi sui na papada ma na kili ara totu popoi i laona na tobana tinoni. ¹³ Eo, e tagara saikesa sa omea tangomana ke popoi tania God. Pipi na omea sui lakalaka i laoqira na omea vovola sui ara totu malemale lee i matana aia. Migita sui sauba nida aqo goto igita ka tsaritutugua vania God nagua ma nagua igita a naua tana maurida.

A Iesu Nida Mane Tabu Loki Tsapakae

¹⁴ Vaga ia, me dou ti igita ka tukakai tana tutuni igita a tamanina nogo. Rongona igita a tamanina nogo e kesa nida Mane Tabu Loki Tsapakae, maia e vano saikesa nogo i matana God i gotu vasau, maia nogoria a Iesu Kristo na Dalena God. ¹⁵ Nida Mane Tabu Loki ia, e tau vaga kesa ke tau dona ke vatsangi kolugita tana malukuda. Tagara. Nida Mane Tabu Loki igita, e vatsangigoota na tabotabo sui vaga ara gadovigita igita, me tau moa gini puka tana sasi. ¹⁶ Vaga ia, migita ka malagai, ma ka laka na matagu na ba varangisiana nina sasana na totukae God i tana nogo e totu nina vangalaka. Mi tana aia sauba ke galuvegita me ke vangalaka vanigita, me ke sangagita tana tagu na rota.

5 Igita sui a dona nogo laka pipi sui na mane tabu loki aia God nogo e viligira i laoqira niqira tinoni segeni nogo igira, me molokaegira kara naua na aqo vania God tana asaqira niqira tinoni. Ma kara savori vania God niqira vangalaka ma na kodoputsa matena niqira sasi. ² Me rongona aia segenina nogo e tinoni maluku goto danga tana nina sasaga, te e tugua aia ke tsalapo kolugira igira ara tau dona dou mara gini liu sasi. ³ Me rongona aia segenina nogo e maluku lee, te nina aqo ke savoria na kodoputsa tau tana rongona moa niqira sasi na tinoni tavosi, mi tana rongona nina sasi segenina goto aia. ⁴ Tau nina aqo kesa tinoni ke vili segenina ti ke lia na mane tabu loki. Tagara. God segeni moa nina aqo ke vilia na tinoni ti ke lia na mane tabu loki vaga nogo aia e vilia a Aaron i sau.

⁵ Me vaga goto a Iesu Kristo, aia e tau goto vili segenina ti ke lia na mane tabu loki. Tagara. Ma God nogo e vilia me tsarivania,

“Igoe na Dalequ;
mi dani eni inau au lia na Tamamu.”

⁶ Me kesa goto tana tsaqina tavosi e tsaria,
“Igoe nogo ko mane tabu saviliu,
vaga nogo a Melkisedek.”

⁷ Mi kalina a Iesu e mauri i barangengo, me danga kalina aia e nonginongi kakai me ngangai dato (vania)

God, rongona aia segeni taingoimana ke maurisia tania na mate ti vaga aia ke ngaoa. Ma na rongona a Iesu e kukuni tania God, me molotsuna segenina i matana, te aia God e rongomiginia nina nonginongi. ⁸ Me atsa moa e dalena nogo God aia, maia e sasani na rongomigoko tana rota e gadovia. ⁹ Mi kalina aia e pirugira na omea sui na Tamana e pede vania, mi tana aia e gini lia na pukuna na mauri saliu vanigira sui ara muria nina goko. ¹⁰ Ma God e molovania aia ke lia na mane tabu loki vaga nogo a Melkisedek.

Igita Ka Laka na Sasaga Mala Baka Moa

¹¹ Ara danga sosongo na omea e tugua kau tsaria tana rongona na omea vaga girani. Me kakai moa vaniau na tsaritutugudouana vanigamu, rongona amu kisa sosongo tana lausasani. ¹² Amu sasani oka nogo, me tugu sosongolia nogo kamu tuu igamu, ma kamu sasanigira goto na tinoni tavosi. Me tagara moa. E kiligotoa ke kesa ke sasanigamu tugua na sasani pukuga tana rongona na gokona God. Igamu amu vaga moa na meomeo tetelo ara inu tsutsu moa, mara tau vati loki tugua kara gania na mutsa kakai. ¹³ Asei ti vaga e kilia ke visutugua tana tuturigana na sasani pukuga, aia e vaga na baka tetelo e ngaoa moa ke inu tsutsu. Me tau vati sasaga tugua ke donaginia nagua e goto ma nagua e sasi. ¹⁴ Na mutsa kakai, gaqira moa na tinoni ara loki, mara lavu nogo na reigadoviana nagua e dou ma nagua e seko.

Igita Ka Gatsu Baa Tana Sasani Loki

6 E dou ti igita ka tau visutugua sailagi moa tana tuturigana na sasani pukuga na tutuni Kristiano. Ida gita, ma ka gatsu baa tana sasani loki. Ka laka na totu matengana moa na visu sailagi tana pukuna na sasani igita a adinogoa tana idana. Na omea vaga girani: laka nida aqo ka piloligi tanigira na aqo tagara rongona, ma ka aro baa tana tutuni vania God; ² na sasani tana rongona na lesovitabu ma na mololima tana lovana tinoni; ma na maurivisutugua tania na mate, ma na pede loki. ³ !Ida moa ma ka gatsu baa! Maia nogoria ka naua kalina ia, ti vaga God ke tamia.

⁴ ?Sauba ke koegua ti kara pilotobatugua ma kara padasavia niqira sasi igira ara mololenogoa niqira tutuni? Igira ara dona rago nogo na manana tana rongona God. Ara adinogoa na vangelaka ni gotu, ma gaqira tuva tana nina vangelaka na Tarunga Tabu. ⁵ Ara donagininogoa laka nina goko God ara doulaka sui. Mara reigira nogo na omea loki sui aia God e aqosigira tana susuligana segeni, igira nogo na papadana na omea sauba kara laba tana susuina na dani. ⁶ !Eo, mi muri, migira ara tuu, mara mololetugua niqira tutuni! Aia na rongona ti e gini utugana sosongo vanigira kara pilotobatugua tania niqira sasi. Rongona tana nauva-

ganana ia, e vaga moa ti igira ara pogatugua babaa moa na Dalena God tana gai ulutaligu, mara paluvangamana i mataqira na toga.

⁷ God nogo e tabua na kao tana e tumulia na usa, me gini malobu, me dato dou me lakaga na mutsa, me pelugira ara tamanina na uta. ⁸ Me ti vaga ke dato moa na itai kokonaga ma na buruburu seko i laona, mi tana e tau lelee pelu na uta. Me utu ke oka ma God ke ketsoa me ke nanga lee tana lake. Maia ke nauvananana goto vanigira igira ara sove na pilotoba tania niqira sasi.

⁹ Migamu na kulamami galugaluve, e atsa moa ti igami ami goko kakai vaga ia vanigamu, mami donagininogoa laka igamu e utu kamu naua na omea seko vaga ia. Amu muridounogoa na sautu e kalea na mauri saliu. ¹⁰ God e goto laka me voo na pede riu. E utu ke padalea nimui aqo dou amu naua, ma na galuve amu saunogoa vania aia kalina amu aqo galuve mamu sangagira babaa moa na tasimui Kristiano.

¹¹ Tana tobamami popono, ami amesia laka pipi kesa vidamui ke madodo babaa tana aqo galuve vaga ia poi ke tsau tana susuina, mi tana ti kamu tamanina na vuana na omea amu amesia. ¹² Igami ami tau ngaoa igamu kamu totu gato lee. Mami ngao sosongolia kamu reinunu i koniqira igira ara tutunina kakai, mara berengiti poi tsau ara adia na peluna vaga God e vekenogoa vanigira nina tinoni.

God e Utu Ke Tau Manalia na Omea Aia e Vekea

¹³⁻¹⁴ Kalina God e tuu na nauana nina veke vania a Abraham, maia e tsarivania, "Au vekevanigo laka sauba kau tabugo, ma kau sauvanigo ke danga na kukumu." Ma God e vatsa laka ke manalia na omea aia e vekea. Me gini vatsa tana asana segeni ia, rongona e tagara goto ke kesa ke loki liusigotoa ia e tugua aia ke gini vatsa. ¹⁵ Maia Abraham e berengiti me pipitu poi tsau kalina aia e adia na vuana na omea vaga God e vekevania. ¹⁶ Tana niqira lavu na tinoni, kalina ti vaga kesa ke tuu na vatsa, maia sauba ke gini vatsa tana asana ke kesa ke loki liusia aia. Mi kalina aia e vatsa sui nogo vaga ia, mi tana e sui lee na vaisuguradigi.

¹⁷ God e ngaoa ke labamaka laka e utu saikesa vania ke olitugua nina pede vanigira igira sauba kara tamanina na omea aia e vekea. Te aia e tuu, me paboginia na vatsa nina veke.

¹⁸ E utu sosongo vania God ke oli kaira na omea karani, na vatsa ma na veke, rongona e utu sosongo vania God ke pero. Me vaga ia, ma na goko vaga karani e tugua nomoa ke kakaisigita, igita a toturavi nogo i konina God. Ma ka gini norukakaia laka sauba God ke manalia na omea aia e vekenogoa vanigita.

¹⁹ Ma na noruana kakai vaga ia, e lia vaga nogo ti na piniti vania na maurida. E gini tatango kakai, me utu

goto ke olaola, me sangagita na liusage i matana God, vaga na Mane Tabu Loki e liusage i murina na polo katsi i levugana patupatu na Nauna Tabu i laona na Vale Tabu. ²⁰I tana a Iesu e idagana vanigita nogo, me lia nogo nida Mane Tabu Loki kalavata, vaga nogo a Melkisedek.

A Melkisedek na Mane Tabu

7 Na mane iani a Melkisedek e taovia tsapakae i Salem, maia nina manetabu goto God Susuliga Tsapakae. Mi kalina a Abraham e visumai nogo talu kesa tana vailabu, me managana me labutugira tu vati na taovia tsapakae tavosi, ma Melkisedek e ba tsodoa i sautu me tabua. ²Ma Abraham e tusuvania a Melkisedek kesa na sangavulunina turina na omea e laua tana vailabu. Na kesanina na rongona na soa a Melkisedek, "Taovia na Pede Goto". Me matena aia e taovia tsapakae goto i Salem, ma na goko Salem e vaga moa Rago, te na rongona goto na soa ia, "Taovia na Rago". ³A Melkisedek e tau goto tamani tamana se tinana, se na mumuana. Ma na maurina e tau tuturiga me tau goto tamani susuina. E vaga saikesa nogo na Dalena God. Aia e manetabu saviliu moa.

⁴!Mi tana nogo igamu amu reia laka a Melkisedek e loki tsapakae manana! Maia Abraham na mumuada loki igita, e sauvania a Melkisedek kesa na sangavulunina turina na omea sui aia e laua tana vailabu. ⁵Migira na kukuana a Levi, igira nogo na puku manetabu, mara marea tana Ketsa laka niqira aqo nogo igira kara adia i koniqira na tinoni ni Israel kesa na sangavulunina turina na omea ara tamanina, atsa moa goto ti igira sui na kamaqira, ma na kukuana goto a Abraham. ⁶Ma Melkisedek aia e tau talu tana puku konina a Levi, me adia nomoa konina a Abraham kesa na sangavulunina turina nina omea. Mi muri maia e tabua a Abraham, aia na mane e adia na vuana na omea God e vekea. ⁷Igita a dona nogo laka aia e sau na tabu vania kesa, aia e loki baa liusia aia na tinoni e tabua. ⁸Migira na manetabu ara adia kesa na sangavulunina turina i koniqira na tinoni, igira sui ara dona na mate. Maia Melkisedek, aia e adia kesa na sangavulunina turina konina a Abraham, aia e mamauri saviliu moa, vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu. ⁹Me tugua moa ka tsaria laka kalina a Abraham e tusua na sangavulunina turina nina omea vania a Melkisedek, maia Levi, aia e kesa e dona goto ke sanga na adiana kesa na sangavulunina turina, e sangapata kolugotoa a Abraham tana tusuana. ¹⁰Maia Levi e tau moa vati botsa tana tagu ia, mi tana goko e tugua moa igita ka tsaria laka ia e totu idanogo tana gabuna konina a Abraham na mumuana, kalina a Melkisedek e tsodoa a Abraham tana sautu.

¹¹?Ti vaga tangomana moa ka gini totugoto nogo i matana God tana muriana moa na Ketsa, vaga igira na puku manetabu konina a Levi ara adidatoa i konina God me baa vanigira na tinoni ni Israel, ma na rongona gua goto ti igita kalina ia ka kiligotoa ke kesa segeni na vatana na manetabu ke labamai vanigita, aia kesa ke vaga nogo a Melkisedek, me ke tau vaga a Aaron? ¹²Rongona ti vaga God ke pada na olia na puku manetabu, me kiligotoa ke olia na ketsa. ¹³Ma Iesu Kristo nida Taovia, aia au gini goko laka aia e manetabu, aia e talu kesa tana duli segeni. Me tagara kesa na mane tana duli konina aia ke dona ke tangolidatoa na aqona na manetabu. ¹⁴Eo, na tinoni sui ara donagininogoa laka a Iesu e botsa tana puku konina a Juda. Ma Moses aia e tau gini goko tana rongona na puku konina a Juda kalina aia e gini goko tana rongogira na manetabu. E gini goko moa tana rongona na puku konina a Levi.

A Iesu na Mane Tabu Loki Atsa Vaga Nogo a Melkisedek

¹⁵Me gini maka dou baa na rongona na omea iani: laka e labamai nogo kesa segeni na manetabu tavosi, maia e vaga saikesa nogo a Melkisedek. ¹⁶Aia e lia na manetabu, me tau tana vaitugugi datodato tana puku tinoni. Tagara. Aia e gini tuu moa tana susuligana na maurina segeni e voo ke sui. ¹⁷Rongona ara marenogoa tana Mamare Tabu mara tsaria vaganana, "Igoe nogo ko manetabu saviliu vaga nogo a Melkisedek." ¹⁸Vaga ia, ma na vovorona na ketsa ni sau e totu puka nogo, rongona e maluku me tagara nogo sa rongona kalina eni. ¹⁹Rongona e tau nogo tugua nina Ketsa a Moses ke mologotosigira na tinoni i konina God. Mi kalina eni, igita a tamanina na amesi dou sosongo baa, rongona a Iesu Kristo nogo e mologotosigita i konina God ti igita a gini tangomana na mai varangisiana God.

²⁰Eo, ma God aia segenina nogo e gini vatsa laka a Iesu Kristo ke manetabu saviliu. Maia e tau naua na vatana na vatsa vaga ia kalina igira i sau ara lia na manetabu. Tagara. ²¹Ma Iesu moa aia e gini lia na manetabu tana rongona nogo na veke God e naua kalina aia e tsaria, "Na Taovia e vatsa nogo, me utu goto ke olia nina pede: 'Igoe nogo ko manetabu saviliu.' "

²²Mi tana susuligana nogo na veke vaga ia, ti a Iesu e manali vanigita na taso vaolu e dou baa liusia na taso ni oka.

²³Me kesa goto na omea e gini tavosi: ara danga sosongo na manetabu rongona ara dona na mate, mara gini vaitugugi babaa. ²⁴Ma Iesu, aia e mauri saliu, ma nina aqo manetabu goto e totu saviliu. Vaga ia,

me tau goto kilia ke kesa ke tugua. ²⁵ Maia nogoria na rongona ti a Iesu e tangomana, kalina eni me pipi tana tagu sui, na maurisiaqira na tinoni ara mai i konina God tana asana aia, matena e mauri saliu tana rongona nogo ke gini isutuguqira i konina God.

²⁶ Me ulagada sosongo nomoa igita ka tamanina kesa na Mane Tabu Loki vaga ia. Aia e tau vaga igita na tinoni seko. Aia segeni e tabu saikesa, me male saviliu, me tagara sa sasi konina, me paladato baa i gotu vasau. ²⁷ Aia e tau goto atsa kolugira na Mane Tabu Loki tavosi. Me tau kilia ke savoria pipi dani na kodoputsa matena nina sasi segeni talu, mi muri ti ke naua na savori matena niqira sasi na tinoni tavosi goto. Tagara. Aia e naua na savori kesa moa kalina, kalina e sau segenina tana gai ulutaligu. ²⁸ Nina Ketsa a Moses e mologira na tinoni ara dona sasi kara lia na Mane Tabu Loki. Ma na veke God e naua me paboginia na vatsa e laba oka nogo i murina na Ketsa, me mologinia na Dalena segeni nogo, aia e gotolaka saviliu, ke lia nida Mane Tabu Loki.

A Iesu Nida Mane Tabu Loki E Totu i Baragata

8 Iani nogo na omea pukuga tana goko igita a gini goko: laka igita a tamanina nogo kesa nida Mane Tabu Loki atsa vaga nogo a Melkisedek. Maia e totu nogo tana madoana God na Taovia Tsapakae i baragata, me tagao patakolua. ² Aia e tangolia na aqo na Mane Tabu Loki tana Nauna Tabu Loki Sosongo, i laona na valepolo aia segenina nogo na Taovia e turuvaginia, me tau turuvaginia sa tinoni.

³ Pipi sui na Mane Tabu Loki, niqira aqo kara savoria na sausau, ma kara kodoputsa vania God. Maia goto a Iesu nida Mane Tabu Loki igita, nina aqo ke tamanina kesa na omea ke savoria. ⁴ Ti vaga aia ke tototu moa i barangengo, me sauba e utu goto ke lia na manetabu, rongona ara totu nogo visana na manetabu, igira ara savoria na sausau muria niqira Ketsa na Tsiu. ⁵ Ma na aqo ara naua igira na manetabu, e vaga na nununa lee moa na omea e totu i baragata. Mi kalina a Moses e vangaraua na turuvaginiana na valepolo ngiti nina Vale Tabu na Taovia, ma God e tsarivania, “Ko reidoua ko aqosigira pipi na omea sui muria na rereina na omea au sauvulaginogoa vanigo tana vungavunga.”

⁶ Baa, mi kalina eni, God e saubania a Iesu na aqo manetabu e loki liusia baa niqira aqo na manetabu tavosi sui. Me atsa vaga goto na taso vaolu a Iesu e turigaa i levugaqira God ma nina tinoni, aia e dou liusia baa na taso ni oka, rongona e pukuga mai tana veke matena na omea dou baa.

⁷ Ti vaga e dou saviliu nogo na kesanina taso, me tau goto kilia na rukanina taso ke olia ia. ⁸ Ma God e reia laka e tau dou saviliu niqira sasaga nina tinoni, te aia e tuu, me tsarivanigira,

“Ara maimai nogo na dani, e tsaria na Taovia, i tana inau kau naua kesa na taso vaolu kolugira na tinoni ni Israel, me kolugira goto na duli konina a Juda.

⁹ Me sauba ke tau vaga na taso au naunogoa kolugira na mumuaqira i sau,

tana dani au tangolia na limaqira, mau tudumigira tania na vera ni Ejipt.

Migira ara tau lelee goto manalia niqira tabana na vaitasogi au naukologira, aia nogoria na rongona ti inau au tau goto gini boeginigira.

¹⁰ Mi kalina ia, iani nogo na taso vaolu vaga sauba kau naua kolugira na tinoni ni Israel, kalina ke laba na taguna, e tsaria na Taovia: sauba kau molo kalavatavigira niqiu ketsa tana tobaqira,

ma kau maregira tana kosuqira.

Me sauba kau lia niqira God, migira kara lia niqiu tinoni.

¹¹ Me sauba ke tagara goto ke kesa vidaqira ke kilia ke sasanina gana vera kolu, se ke tuu me ke tsarivania kesa kulana, ‘E dou ti igoe goto ko donaginia na Taovia.’ Rongona igira sui sauba kara donaginiau inau, ke tuu tana tetelona, me ke tsau baa tana tinoni lokiloki.

¹² Minau sauba kau padalea niqira sasi, ma kau tau goto padavisua na omea seko ara naua.”

¹³ Mi kalina God e gini goko matena na taso vaolu, maia e tsaria laka e pura sui nogo na kesanina taso. Me pipi na omea ti ke pura nogo, me sauba ke tau oka me ke nangaligi lee.

Na Aqona na Samasama Tana Taso ni Oka

9 Tana kesanina taso, God e moloa visana na vovorona gana na samasama, me pitigotoa kesa na nauna i tana na tinoni kara baa ma kara samasama vania. ² Migira ara turuivaiginia kesa na valepolo, me ruka na voki i laona. Na kesanina voki ara soaginia na Nauna Tabu. Mi laona ara moloa na gai na mani molo datoana na bulu iruiru, ma na bela i tana e totu na bredi ara gini savori vania God. ³ Me kesa na polo katsi e votakaira ruka na voki. Mi murina na polokatsi ia e totu na nauna ara soaginia na Nauna Tabu Loki Sosongo. ⁴ Mi laona na voki tabu ia e totu kesa na bela ara aqosiginia na qolumila. Mi tana ara kodoa na bulu na na gai uruuru. Me totu goto na Bokisi na Taso ara aqosiginia na qolumila. Mi laona na Bokisi ia, e totu kesa na bilo qolu na “mana”, aia na mutsa e talu i gotu, e totu i laona. Me totu goto tana gana itoro a Aaron, aia e tavongani kutsu me tamani rauna. Mara ka totu goto ruka na pavavatu i tana e totu na mamarena na Ketsa. ⁵ Mi tabana i gotu na Bokisi ia, ara ka totu na

titinonina ruka na angelo, na papadana laka God e totu manana i tana. Ma ka rapoqira kaira e tsavu poponoa na nauna ara soaginia na tama na galuve, aia na nauna i tana God e padalegira na sasi. Mau pada e tau gana tagu kalina eni, na tsaritutuguana pipi na omea sui tana rongona na valepolo ia.

⁶ Eo, mi kalina ara totu tovu sui nogo pipi na omea sui vaga gira, migira na manetabu ara sage i laona na kesianina voki tana valepolo na nauana niqira aqo tabu pipi dani. ⁷ Maia segenina moa na Mane Tabu Loki e dona ke sage i laona na voki tabu, me ke sage kesa moa kalina i laona kesa na ngalitupa. Me adia na gabu me sage kolua ke gini savori vania God na matana nina sasi segeni nogo ia, ma niqira sasi goto na tinoni tavosi. ⁸ Tana aqo vaga ia, na Tarunga Tabu e saumakalia laka kalina e tototu moa na aqona na kesianina voki, maia na Nauna Tabu Loki Sosongo e tau vati sangavi moa vania pipi tinoni na sage i laona. ⁹ Aia na papadana moa na omea e laba tana tagu ieni. Tana valepolo ia igira na manetabu ara savoria niqira sausau ma niqira kodoputsa vania God. Ma na omea vaga gira e tau tugua igira na tinoni kara gini totugoto saikesa i matana God. ¹⁰ Rongona tana vatana na sausau vaga gira, ara gini aqo moa na mutsa ma na inu, me visana na vatana na vulivuli. Migira sui na sasaga vaga gira, ara kalea moa na omea ni taba. Maia God e tamia moa kara gini aqo na tinoni poi ke tsau kalina aia ke oli vaolusia na aqona na samasama vaniana aia.

A Iesu Kristo e Vaturia na Taso Vaolu Tana Gabuna Segeni Nogo Ia

¹¹ Ma Iesu Kristo e labamai nogo, maia nogo na Mane Tabu Loki tana rongoqira na omea dou sui ara laba nogo. Ma na valepolo i gotu i tana aia e sage baa me naua nina aqo, aia e loki me dou sosongo baa. Mara tau aqosiginia na limana tinoni, me tau goto na omea ni barangengo eni. ¹² Mi kalina a Iesu Kristo e baa tana valepolo ia, maia e ba sage saviliu i laona na Nauna Tabu Loki Sosongo. Maia e tau goto adia na gabuqira na naniqoti se na buluka ti ke ba sage kolua i tana. Tagara. Aia e sage kolua na gabuna segeni nogo ia e tave tana gai ulutaligu, me volivanigita na mauri saliu. ¹³ Na gabuqira na naniqoti ma na buluka, ma na torana na dalena buluka kodokodo, ara tsirikaginia tana koniqira na tinoni igira ara tau male tana vovorona na lotu. Ma na nauvaganana ia e naua mara gini male poroporo moa. ¹⁴ Eo, e mana rago nomoa na omea iani. !Ma na gabuna a Iesu Kristo e susuliga sosongo goto baa liusia na omea vaga ia! Tana susuligana nogo na Tarunga Tabu aia e totu saliu, a Iesu Kristo e sausegenina tana gai ulutaligu vaga na savori laka saikesa vania God. Ma na gabuna aia e dona ke

malesia na tidaoda tanigira pipi na vatana na aqo na lotu ara tau pelu, rongona ti igita ka gini totu saviliu moa tana aqo dou vania na God mamauri.

¹⁵ Aia nogoria te a Iesu Kristo e mai rongona aia ke tuturigaa kesa na taso vaolu, ti igira na tinoni God e viligira kara adia na peluna na mauri saliu aia e vekenogoa vanigira. Tana mateana aia, e nusiligia niqira sasi ara naua kalina ara mauri muria moa na kesianina taso.

¹⁶ Kalina ti kesa tinoni e naua kesa na taso, me kilia ke mate talu nomoa na tinoni ia, ti ke mana na taso aia e naua. ¹⁷ Rongona e utu ke mana kesa na taso kalina aia na tinoni e aqosia e mamauri moa. Tana murina moa na mateana aia ti ke mana na taso aia e naua. ¹⁸ Aia nogo na rongona ti na kesianina taso e kilia nomoa ke tareo talu na gabuna kesa na omea ti ke mana. ¹⁹ E ida talu a Moses e katevulagia vanigira na tinoni na vali ma na ketsa sui ara totu i laona nina Ketsa God. Mi muri, ti aia e adia na gabuna na buluka ma na naniqoti, me lalo koluginia na koo, me adia na vauvau tsitsibora me virigia tana qaqauna na gai, me lumia i laona na gabu, me tsirikaginia baa tana papi na Ketsa, mi koniqira na tinoni sui. ²⁰ Me goko vaga iani, "Iani nogo na gabu e manaliginia na taso aia God e naukolugamu, me ketsaligamu kamu muria." ²¹ Me tsirikagini baa goto na gabu tana Valepolo, i tana ara totu na omea levolevo sui ara gini aqo tana samasama vania God. ²² Tana nina Ketsa a Moses e varangi pipi na omea sui e kilia nomoa ke rutsu talu na gabu ti kara gini male i matana God. Me ti ke tau rutsu talu na gabu, me utu goto vania God ke nusiligigira niqira sasi na tinoni.

Tana Mateana Nogo a Iesu Ti Aia e Gini Sese Mateqira Nida Sasi

²³ Igira na omea vaga girani, igira na nunuqira lee moa na omea manana ara totu i gotu, me kilia ke rutsu talu na gabu ti kara gini male. Migira na omea agana na totu i gotu, e kilia nomoa ke kesa na kodoputsa dou baa ti kara gini totu male saviliu i matana God. ²⁴ Rongona a Iesu Kristo aia e tau ba sage kesa tana Nauna Tabu ara aqosia moa na tinoni, vaga na nununa lee moa na Nauna Tabu manana e totu i gotu. Aia e sage ba saviliu nogo i baragata. Mi tana aia e totu kalina eni, me isutuguda i matana God. ²⁵ Pipi ngalitupa, aia na Mane Tabu Loki tana niqira lotu na Tsiu, e sage baa tana Nauna Tabu Loki Sosongo, kolua na gabuqira na omea mamauri lee ara gini kodoputsa tana bela tabu, me tau na gabuna segeni aia. Ma Iesu Kristo aia e tau sage baa ke gini sau segenina danga kalina vaga ara naua igira. Tagara. ²⁶ Rongona ti ke vaga ia, me kiligotoa laka a Iesu Kristo ke rota danga sosongo kalina tuu kalina e botsa na barangengo. Me

tau vaga ia. Tana tagu eni nogoria, na tagu varangisia na susuina na barangengo, aia e laba kesa moa kalina na seseana na mateqira na sasi sui tana reoana na gabuna segeni nogo ia. ²⁷ Pipi na tinoni sui, nina aqo ke mate kesa moa kalina, mi muri ti aia God ke pedea. ²⁸ Me vaganana goto a Iesu Kristo, aia e mate tana gai ulutaligu kesa moa kalina na seseana na matena niqira sasi na tinoni danga. Me sauba aia ke labavi-sumaitugua na rukanina kalina. Mi tana tagu ia, sauba aia ke tau sulungana mai na sesematena niqira sasi na tinoni. Ke mai matena moa ke vagamaurisigira igira ara totu pitua na maiana.

Na Aqona na Kodoputsa ni Oka E Tau Tugua Ke Veoligigira Niqira Sasi na Tinoni

10 Na omea ara gini goko tana nina Ketsa a Moses, ara tau na pukuna manana na omea dou ara totu i gotu. Igira ara vaga na nununa pasapasa lee moa na omea dou sauba kara laba i muri baa. E kesa moa na atsana na kodoputsa ara savori sailaginia na ngalitupa ma na ngalitupa. Mi tana vatana na kodoputsa vaga girani, na Ketsa e tau moa tangomana ke mologotosigira na tinoni ara mai i matana God. ² Ti vaga tana vatana na kodoputsa vaga girani tangomana na tinoni kara gini male manana tania niqira sasi, me sauba e utu ke ngoligira goto na kilisasi i tobaqira. Me sauba ke tau goto kilia igira na manetabu kara savorigotoa na kodoputsa matena na sasi. ³ Me tau laba vaga ia. Na sauana na kodoputsa pipi ngalitupa vaga ia, e molovisu sailaginia moa i tobaqira na tinoni na papadana niqira sasi. ⁴ Rongona na gabuqira na buluka ma na naniqoti e tau tangomana ke veoligigira saikesa na sasi.

⁵ Aia nogoria na rongona ti kalina e varangi ke mai i barangengo a Iesu Kristo, maia e tsarivania God: "Igoe o tau nogo ngaogira na kodoputsa ma na savori,

te o vangaraua vaniau inau kesa na konina tinoni.

⁶ Igoe o tau goto reingaoa kara gini kodoputsa na omea mamauri lee tana bela tabu, se kara gini savori gana na veoligiana na sasi.

⁷ Te inau au tuu, mau tsaria, 'Iani nogo inau, niqiu God,

au totu vaninogoa na omea o kilia igoe, vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu, mara gini goko tana rongoqu.' "

⁸ Ma Iesu Kristo e tsari ida talua, "Igoe o tau kilia na savori, mo tau goto reingaoa na sausau, ma na gini kodoputsa na omea mamauri lee tana bela tabu, ma na savori gana na veoligiana na sasi." Maia e gini goko vaga ia, atsa moa ti ara marenogoa tana nina Ketsa a Moses na aqosiana. ⁹ Mi muri, maia e tsaria, "Iani nogo inau, niqiu God, au totu vaninogoa na omea o kilia

igoe." Mi tana tsaqina goko vaga nogo ia, ti God e molo pukaligira sui na aqona na kesanina taso, me turuvaginia na rukanina taso tana gabuna a Iesu Kristo.

¹⁰ Ma na rongona a Iesu Kristo e naua na omea God e kilia, te igita sui a gini male nogo tanigira nida sasi, tana sausau aia e nauginia na konina segeni kesa moa kalina tana gai ulutaligu.

Na Mateana a Iesu Aia Moa e Veoligigira Manana Nida Sasi

¹¹ Pipi sui niqira manetabu na Tsiu ara tuu mara naua niqira aqo tabu pipi dani. Migira ara sasaua kesa moa atsa na savori danga kalina. Ma na savori vaga gira e tau tangomana kara veoligigira saikesa na sasi. ¹² Ma Iesu Kristo aia e savori segenina kesa lelee moa kalina na mateqira na sasi sui. Ma na savori aia e naua e aqoqo saviliu. Mi muri maia e ba totu kalavata i gotu tana madoana God. ¹³ Mi tana, aia e pipitu poi ke tsau kalina God ke livugira sui gana gala i vavana tuana, ma kara tseka vania. ¹⁴ Aia e sau segenina kesa lelee moa kalina, me gini molo gotosiginigira saviliu i matana God igira sui na tinoni aia e vulimalegira nogo tania niqira sasi.

¹⁵ Maia goto na Tarunga Tabu e pabogokona. Me tsarivaganana iani,

¹⁶ "Iani nogo na taso vaolu sauba kau naukolugira kalina ke laba na taguna e tsaria na Taovia: sauba kau molo kalavatavigira niqiu ketsa tana kosuqira, ma kau maregira tana tobaqira."

¹⁷ Mi muri maia e tsarigotoa, "Me sauba e utu goto kau padavisugira niqira sasi ma na omea seko sui ara naugira."

¹⁸ Baa, me vaga ia, ti kalina God e nusiligigira sui nogo na sasi, me tau kiligotoa na savoriana babaa moa na kodoputsa ti kara gini tanusi na sasi.

Ida Gita ma Ka Sage Baa Varangisia God

¹⁹ Vaga ia, migamu na tasiqiu kamu dona dou, laka tana rongona nogo na mateana a Iesu tana gai ulutaligu te e gini manga vanigita na sage baa i matana God tana Nauna Tabu Loki Sosongo. ²⁰ A Iesu nogo e votia vanigita kesa na sautu vaolu, na sautu na mauri, gana na mani sage baa liusiana na polo katsi, aia na konina segeni nogo ia. ²¹ Kalina ia, igita a tamanina nogo nida Mane Tabu Loki, aia e reitutugugira nina tinoni God.

²² Ida gita, ma ka sage baa varangisia God tana tobalka ma na tutuni manana, rongona na gabuna a Iesu Kristo e vulimalegita nogo tanigira nida sasi, me lesovigininogoa na konida na ko male dou. ²³ E dou igita ka tsotsovata kakai tana amesi igita a tamanina nogo, rongona God e utu ke tau manalia na omea aia e vekenogoa vanigita. ²⁴ Vaga ia, me dou igita ka

vaipadagi, ma ka vaigaluvegi, ma ka madodo na vaisangagi tana aqo galuve. ²⁵ Ma ka laka na gato na labamai tana saikolu rongona na lotu vaga ara naua visana. Ka vaikakaisigi babaa moa, rongona amu donagininogoa laka e varavara nogo ke labamai na Dani-na na Taovia.

²⁶ Rongona e tagara goto sa kodoputsa tangomana ke veoligigira nida sasi ti vaga igita ka sasi babaa moa i murina igita a donagininogoa na manana tana rongona a Iesu Kristo. ²⁷ Me ti igita ka sasi babaa vaga moa ia, me kesa moa na omea e totuvanigita: maia na to-tupituana moa tana matagu na Dani na Pede sauba ke mai, ma na iruna na lake loki sauba ke ganigira igira sui ara peaa na mangana God. ²⁸ Igita a dona nogo laka kalina ti kesa tinoni ke peaa nina Ketsa a Moses, me utu goto kara gaea. Sauba kara pedematesia nomoa, tana susuligana niqira goko ruka se tolu tinoni ara sanga na donaginiana laka e sasi manana aia. ²⁹ ?Me ti ke vaga ia, me laka nagua sauba ke laba vania na tinoni ti ke peaa na Dalena God, me ke tsogoritsunaa na gabuna nina taso vaolu God aia e vulimale vaninogoa nina sasi ia? ?Mi muri ke tuu, me ke peagotoa na Tarunga Tabu aia e vangalaka sosongo vaninogoa aia? !Tinoni vaga ia, sauba nomoa ke loki liuliu baa na kede ke gadovia aia! ³⁰ Rongona igita a donagininogoa ase i aia e tsaria na goko iani, “!Niqu nogo na pedegoto, minau sauba kau tangotugu!” Me tsarigotoa, “Na Taovia sauba ke pedegira nomoa nina tinoni.” ³¹ !Eo, na omea seko manana nomoa ti vaga kesa tinoni ke puka tana limana na God mamauri!

Igita Ka Tsotsovata Tana Nida Tutuni

³² Kamu padatugugira na omea ara laba vanigamu tana idana. Tana tagu ia, kalina God e vasini moa mararasigamu, mamu sage vaolu tana tutuni manana, mara gadovigamu na rota dangadanga, migamu amu tsotsovata moa tana nimui tutuni. ³³ Visana kalina ara tsirigamu malemale i mataqira na tinoni, mara rotasigamu sosongo. Me visana goto kalina amu tau sove na toturota koluaqira na kulamui ara rotasigira vaganana goto ia. ³⁴ Mamu rotapata kolugira goto igira ara totu tana vale sosori. Mi kalina ara laugira nimui omea sui, migamu amu gini mage moa, rongona amu dona laka amu tamanina nogo na omea dou sosongo baa, maia sauba ke totu saviliu. ³⁵ Vaga ia, ma kamu laka na pukavisu lee tania na nimui tutuni, rongona sauba ke loki sosongo na peluna God ke sauvanigamu. ³⁶ Eo, e kilia nomoa kamu berengiti, ti kamu tangomana na nauana na omea God e kilia, ma na adiana na omea aia e vekea. ³⁷ Vaga ara marenogoa tana Marmare Tabu laka God e tsaria:

“Tagara ke tau oka sagata,
maia kesa laka ke mai sauba ke mai manana;

me utu goto ke kisa.

³⁸ Migira moa niq tinoni igira ara totugoto i mataqu, sauba kara gini mauri saliu tana rongona niqira tutuni.

Me ti vaga ke kesa vidaqira ke pilovisu taniau tugua, me sauba e utu goto inau kau reingaoa na tinoni vaga ia.”

³⁹ Migita a tau vaga igira na tinoni ara pilovisu tania God, mara baa tana rota saliu. Tagara. Igita a tutunina, migita a gini mauri tanusi nogo tanigira nida sasi.

Nina Aqo na Tutuni

11 Nina aqo na tutuni, aia nogo na noru saikesaliana laka na omea igita a amesia sauba manana nomoa kara laba. Me atsa moa ti igita a tau vati reilakana kalina eni, ma norua moa laka ara totu pitugita manana. ² Igira na mumuada ni sau ara dou i matana God tana rongona nogo ara tutunina.

³ Igita goto a tutunina God, te igita a donaginia laka God e vusaginigira na gokona moa na omea sui i gotu mi lao. Eo, igira sui na omea igita a reiginia na matada God nogo e vusaginigira na omea igita a tau reiginia na matada.

Tugira a Abel ma Enok ma Noa Ara Tu Tutunina God

⁴ A Abel e tutunina God. Maia nogo na rongona ti aia e saua vania God na savori e dou liusia na savori e saua a Kain. Ma God e reingaoa nina savori a Abel, ti aia e gini totugoto i matana God. Me atsa moa ti a Abel e mate oka nogo, ma na turupatuna nina tutuni e tototu babaa moa.

⁵ A Enok goto e tutunina God. Maia nogo na rongona te e tau gadovia na mate. God e adidato mamauria i konina i gotu. Na tinoni ara lalavea, mara tau tsodoa iava, rongona God e adidatoa nogo i gotu. Tana Marmare Tabu igita a tsokoa laka kalina God e tau vati adidatoa moa a Enok i baragata, ma Enok e totugoto nogo i matana God. ⁶ Tau tangomana kesa tinoni ke dou i matana God ti ke tau tamanina na tutuni. Rongona ti ase ke ngaoa ke dou i matana God, me kilia aia ke tutunina talu laka God e totu manana, me laka e dona na saupeluna vaniaqira igira ara lalavea. ⁷ A Noa goto e tutunina God. Maia nogo na rongona ti kalina God e parovatavia tana rongogira na omea aia e tau moa vati reigira. Maia e rongomangana moa God me tuu, me kavia kesa na vaka, maia migira sui nina tamadale ara sage i laona, mara gini mauri tania na obo loki. Migira na tinoni tavosi sui i barangengo e gadovigira na kede rongona ara sove na rongomangana God. Maia moa a Noa e totugoto i matana God rongona aia e tutunina.

A Abraham e Tutunina God

⁸ A Abraham goto e tutunina God. Maia nogo na rongona ti kalina God e raia ke tuu me ke baa tana vera i tana aia God e vekea laka sauba ke tusuvaria, ma Abraham e rongomangana God, me mololea na verana segeni, me tuu moa me vano, me tau saikesa dona iava tana ke kalea. ⁹ Aia e tutunina moa God, te e ba totu tana vera God e vekevaria, vaga moa na tinonina na veratavosi. Maia e tau goto gini boe na logoana kesa na valena dou. Me totu moa i laona na valepolo vaga ara naugotoa kaira a Isaak ma Jakob, kaira e kalekaira goto na veke God e nauvaria a Abraham.

¹⁰ Rongona a Abraham e totupitua moa na sage kesa tana vera pukuga, aia God e vangarau manogatia me logonogoa i gotu, me utu saikesa ke tavui.

¹¹ Ma ko Sara na tauna a Abraham, aia goto e tutunina God, te e gini tiana kalina aia e dakidaki sosongo nogo me liusi oka nogo nina tagu na tamani baka. Maia e norua moa God ke manalia nina veke e nauvaria a Abraham laka sauba kara ka tamanina kesa ka daleqira. ¹² Me atsa moa ti a Abraham e tuqatuqa mate nogo, mi konina segeni nogo ia ara botsamai na kukuana dangadanga, mara danga vaga nogo na veitugu i gotu ma na vatuna na one i tasi.

¹³ Na tinoni sui girani ara tutunina babaa moa poi ara mate. Mara tau vati reilakana moa na omea God e vekea vanigira. Ara morosigira baa ao moa, mara gini magemage. Mara reigadovi segeniqira mara koe vaga, "Igami ami tau tamanina sa veramami pukuga i lao eni. Ami totu tsinogo moa." ¹⁴ Kalina igira ara goko vaga ia, mi tana e gini labamaka laka ara lalavea moa na veraqira pukuga. ¹⁵ Mara tau goto padavisua na veraqira ni sau ara mololenogoa. Rongona ti vaga kara papadaa moa, me tau utu vanigira kara padangaoa laka kara visutugua i tana. ¹⁶ Me tagara. Ara pada sosongolia moa kesa na veraqira dou sosongo baa, aia nogo na vera e totu i gotu. Ma God e tau goto gini vangamaa tanigira kalina igira ara tuu mara tsarivanja, "Eo, igoe nogo nimami God igami." Rongona aia e vangarau manogatinogoa vanigira kesa na veraqira loki i gotu.

¹⁷ A Abraham e tutunina God, mi kalina God e tovolea nina tutuni, maia e tau sove na savori vaniana God na dalena a Isaak. Atsa moa ti God e vekevaninogoa a Abraham laka sauba kara danga sosongo na kukuana, maia Abraham e tau sove na gini kodoputsa na dalena kesa moa. ¹⁸ God e tsari idanogoa na goko iani vania a Abraham, "I konina nogo a Isaak ti igoe ko gini tamanigira ke danga na kukuamu." ¹⁹ A Abraham e tutunina moa i tobana laka ti vaga aia ke matesia a Isaak me sauba ke tau utu vania God na maurisivisua-

na. Mi tana goko, e tugua igita ka tsaria laka a Abraham e adivisu mananaa a Isaak tania na mate.

Tugira a Isaak ma Jakob ma Josep Ara Tu Tutunina God

²⁰ A Isaak goto e tutunina God. Maia nogo na rongona ti aia e tuu, me tabukaira a Jakob ma Esau, kaira na dalena, me tasoa vanikaira na omea dou kara ka tamanina i muri.

²¹ A Jakob goto e tutunina God. Maia nogo na rongona ti, idavia na mateana, aia e tuu, me tabugira pipi na dalena sui a Josep. E tatango vataragi tana gana itoro, me nonginongi vania God.

²² A Josep goto e tutunina God. Maia nogo na rongona ti kalina e varangi nogo ke mate, maia e kate idanogoa na vanoqira na tinoni ni Israel tania na vera ni Ejipt, me tsari manogati vanigira laka kara tau padalea na adiana na sulina kolugira, kalina igira kara tuu na boliligi tania na Ejipt.

A Moses e Tutunina God

²³ Kaira na tamana ma na tinana a Moses ara ka tutunina God. Maia nogo na rongona ti kalina e botsa ka daleqira, mara ka reia laka e rereidou sosongo na baka, mi kaira ara ka tau gini matagu na peana nina kesa na taovia tsapakae ni Ejipt. Mara ka tuu mara ka ba molopoia na baka. Mi laona e tolu na vula aia e totu popoi tana.

²⁴ A Moses goto e tutunina God, mi kalina aia e mane loki nogo, me tau ngaoa laka kara soaginia aia na dalena na dalena daki na taovia tsapakae ni Ejipt. ²⁵ E padangaoa baa na rota koluaqira nina tinoni God, liusia na totu tana mage seko kesa tana tagu tetelo moa. ²⁶ E padalokia baa na gini rota niqira goko pea ara nauvaria tana rongona aia e tutunina laka sauba ke labamai na Mesia, liusia baa na tamaniana na qolo ma na omea dou sui i laona na Ejipt rongona aia e kalea moa na peluna sauba God ke tusuvaria.

²⁷ A Moses e tutunina God, me tuu, me mololea na vera ni Ejipt, me tau matagunia na korena na taovia tsapakae. Maia e tau goto morovisu. E vano saviliu, vaga moa ti aia e morosinogoa God. ²⁸ Rongona nogo a Moses e tutunina laka God sauba ke maurisigira nina tinoni tania na limaqira na Ejipt, ti aia e raigira na tinoni ni Israel kara matesia na sipi. Ma na gabuna kara tsirikaginia tana banina na valeqira, rongona na Angelo na Labumate ke liusaviliu baa tania na valeqira, me ke gini tau labumatesigira na baka mane botsa ida i laoqira na Israel.

²⁹ Migira na tinoni ni Israel ara tutunina God. Maia nogo na rongona te ara gini tangomana na liusavu tana Tasi Tsitsi vaga moa ti tana kao mamatsa lee. Mi kalina igira na Ejipt ara tovoa laka kara liusavu mamat-

sa goto, ma na tasi e saivisutugua mara lulumi sui i le-vugana na mao.

³⁰ Na tinoni ni Israel ara tutunina God. Ti kalina igira ara liupolia na vera ni Jeriko i laona e vitu na dani, ma ia e sangagira, me tavongani tatsora lee na baravatu-na na vera loki ia. ³¹ Ko Reab na rebi e tutunina God. Maia nogo na rongona te aia e soalakakaira baa i vale-na kaira ruka na mane ni Israel ara ka mai na tuviana na vera ni Jeriko. Maia e gini tau sanga na mate kolu-aqira na tinoni ni tana ara peaa na mangana God.

Mara Danga Goto na Tinoni ni Sau Ara Tutunina Kakai

³² ?Me gua? ?Laka amu ngaogotoa kau soa vanigamu na soaqira goto ke visana? Mau tau nogo tamani tagu kau gini turupatuna tana rongoqira a Gideon, ma Barak, ma Samson, ma Jepta, ma David, ma Samuel, migira na propete. ³³ Igira sui ara tutunina God, mara gini tangomana tana vailabu, mara sugutigira danga na vera loki. Ara naua na omea e goto i matana God, mara gini adia na omea God e vekea. Ara vongo kapusia na mangaqira na laeone kara gini tau veigaa.

³⁴ Mara matesia na iruna na lake loki, mara pitsa tania na mate tana isi. Ara maluku lee tana idana, mi muri mara malagai mara susuliga sosongo tana vailabu, mara tuliusigira niqira malagai na vera tavosi. ³⁵ Ara matesigira visana ma God e maurisivisugira mara visu-tugu i konina na tinaqira.

Mara visana igira na gala ara tangoligira mara raigira kara tiatagara niqira tutuni, migira ara sove mara tami moa kara rarusi matesigira, rongona ara dona nogo laka sauba kara maurivisu kesa tana mauri dou baa i muri. ³⁶ Mara visana ara tsirigira, mara rarusigira kakai tana rongona niqira tutuni. Mara visana ara sorigira mara tsonigira tana vale sosori. ³⁷ Visana ara taimatesigira, mara visana ara girikutigira, mara visana ara matesiginigira na isi. Visana ara tau tamanina sa niqira omea mara gini pipisi moa na kokorana na sipi se na naniqoti, mara rotasigira mara sekoli sosongoligira. ³⁸ Eo, igira ara tinoni dou sosongo, me tau ulagana kara totu i laoqira na tinoni sasi ni barangengo. Ara liu bamai vaga moa ti ara tinoni tsinogo i laona na legai mangu mi tana vungavunga, mara mauri moa tana vatuluma mi tana babana na kao.

³⁹ Igira sui na tinoni vaga girani, ara dou nogo i matana God rongona ara tutunina aia. Mara tau moa vati adia na omea God e vekea. Tagara. ⁴⁰ Rongona God e padagita goto igita, maia e vangaraua kesa na omea ke dou baa vanigita sui. E ngaoa igita sui kolu ka sangapata na totugoto saikesa i matana God.

Igita Ka Moro Tatavata Baa i Konina a Iesu ma Ka Tutunina

12 Migita, e kesa na alaala loki gada sasanga ara idavigita tana tutuni, mara totu poligita. Vaga ia, me dou ti ka tsoniligigira pipi sui na omea ara dona kara tukapusigita tana sautu dou, ma na sasi igita a lavu na nauana. Ma ka madodo na ulo babaa muria na sautu God e molovanigita. ² Igita ka moro tatavata baa moa i konina a Iesu. Rongona i konina nogo ia e vataragi nida tutuni tuu tana tuturigana me ke tsau baa tana susuina. A Iesu aia e tau sove na mate tana vangamaa tana gai ulutaligu rongona e dona nogo laka na mage loki e totupitua. Mi kalina eni, aia e totu tana madoana God i baragata.

³ Kamu padatugugira na rota sui ara gadovia a Iesu, ma nina berengiti kolugira na tinoni sasi ara tovokakaa na tukapusiana aia. Vaga ia, migamu kamu laka na qisi ma na pukavisu lee. ⁴ Rongona tana nimui vailabugi igamu koluana na sasi, igamu amu tau vati reoa moa na gabumui.

God e Tamia Ke Gadovigita na Rota Ke Gini Sasanigita

⁵ ?Me laka amu padalenogoa na tsaqina goko tana Mamare Tabu, i tana God e kakaisiginigamu vaga nogo na dalena? I tana aia e tsarivaganana, "Dalequ, ko laka na qisi kalina ke totosasaga vanigo na Taovia.

Mo ko laka goto na gini melu kalina aia ke kedego.

⁶ Rongona na Taovia e dona ke totosasaga vanigira sui igira aia e galuvegira, me ke kedegira sui igira aia e tamia kara lia na dalena."

⁷ Kamu tami dou moa vania na rota ke gadovigamu, rongona i tana nogo e sauvulagia laka God e sasanigamu vaga nogo na dalena. ?Me laka iava amu reinogoa ke kesa na baka na tamana e tau dona ke kedea visana kalina rongona ke sasania? ⁸ Me ti vaga God ke tau kedegamu igamu vaga aia e kedegira pipi sui na dalena, me vaga moa ti igamu amu tau na dalena manana ia, mamu vaga moa ti na dalena tsamu lee moa. ⁹ Kalina igira na tamada igira ara vasugita ara kedegita, mi tana igita a gini kukuni tanigira. ?Megua ti igita ka tau tami dou baa vania na Tamada i gotu ke kedegita rongona ka gini mauri saliu i konina? ¹⁰ Igira na tamada ara vasugita ara kedegita kesa tagu tetelo moa, vaga ara pada e dou kara naua. Maia God e kedegita rongona ke gini dou nida sasaga, ma ka gini tamanipata tana nina sasaga laka segeni nogo ia. ¹¹ Kalina aia e kedegita, igita a gini melu, ma tau gini mage. Eo, mi muri moa, ti igira e gini goto niqira sasaga rongona God e kedegira, igira moa kara adia

na peluna na mauri tana rago ma na goto i matana God.

Igita Ka Parovata Dou

¹² Vaga ia, ma kamu saukaegira na limamui labelabe, ma kamu kakaisigira na tuturumui matemateaga.

¹³ Kamu gotosia na sautu tana kamu liu, rongona kara tau pitsa na tuamui matemateaga. Kamu nauva-ganana ia, me sauba kara gini susuliga dou tugua.

¹⁴ Kamu tovokakaia na totu tana rago koluqira na tinoni sui, ma kamu tovoa na mauri tobamale pipi kalina, rongona sauba ke utu vania kesa na reiana na Taovia ti vaga ke tau male na tobana. ¹⁵ Kamu parovata dou, kamu tau pilovisu tania nina vangalaka God. Nina sasaga kesa ke laka na lia vaga na gai vavai. Kalina na gai ia e dato loki, ma na vavaina e sekoligira na tinoni tavosi. ¹⁶ Eo, kamu parovata dou. Ke laka goto kesa i laomui na totu matengana na nauseko, se na padaleana God vaga e naua a Esau i sau. Aia na baka botsa ida, me laka sauba ke adidatoa nina omea sui na tamana. Me kesa dani kalina aia e vitoa mate me ngaoa ke mutsa, ti aia e tuu me gini pelugana mutsa konina na tasina nina omea sui sauba ke adidatoa i muri. ¹⁷ Mamu dona nogo nagua e laba i muri. Kalina aia a Esau e ngaoa laka na tamana ke tabua me ke tangoligira nina omea sui, mi tana e utu nogo. Me atsa moa ti a Esau e ba ngangai loki konina tamana i muri, mi tana e utu vaninogoa na tamana ke olia na omea e tusu suinogoa vania a Jakob na tasina.

¹⁸ Baa, migamu, amu tau mai varangisia moa kesa na omea e tau utu na peleana, vaga igira na tinoni ni Israel i tuana na vungavunga ni Sinai. I tana e iru na lake loki, me rodo pulipuli, me tulonga na legai loki, ¹⁹ me tangi na tavuli, ma na gokona kesa. Mi kalina igira na toga tana ara rongomia na goko ia, mara nongikakaia God laka kara tau goto rongomia ke kesa goto na tsaqina goko vaga ia. ²⁰ Rongona ara gini novo sosongo na rongomiana na omea vaga aia e tsarivani-gira, "Atsa moa ti vaga sa omea mamauri lee ke pelea moa na vungavunga iani, ma nimui aqo igamu kamu taimatesia." ²¹ Ma Moses goto e gini matagu loki na reiana na omea mataguniga vaga ia, me tsaria, "Inau au matagu sosongo mau gariri!"

²² Tagara, migamu amu mai nogo varangisia na Vungavunga Sion, ma na verana na God mamauri, aia na Jerusalem ni gotu, kolugira na toga na angelo ara magemage i laona. ²³ Igamu amu sagemai nogo tana saikolu na dalena God, igira God e mare sui nogoa na soaqira i baragata. Mamu mai konina God, aia e pedegira na tinoni sui, mi konina na tidaoqira na tinoni dou ara totu nogo i matana God. ²⁴ Igamu amu mai nogo i konina a Iesu. Aia nogoria e turigaa vanigita na taso

vaolu, ma na gabuna aia e reoa e susuliga liusia baa na gabu e reoa a Abel i sau.

²⁵ Vaga ia, ma kamu parovata dou, ma kamu laka sove na rongomiana God kalina aia e goko vanigamu. Kamu laka goto na reinunu i koniqira na tinoni ni Israel i sau. Igira ara tau tangomana kara taopoi tania nina kede God kalina ara sove na rongomiana a Moses kalina aia e goko vanigira tana asana God ieni i lao. !Migita goto sauba ke utu vanigita na taopoi tania nina kede God ti vaga igita ka sove na rongomiana aia e gokomai talu i gotu! ²⁶ Kalina God e goko i sau, ma nina goko e kasilia na barangengo popono. Mi kalina eni aia e vekea me tsaria, "Sauba ke kesa goto kalina kau kasilia, me tau na barangengo moa, na baragata goto." ²⁷ Ma na tsaqina goko vaga ia "ke kesa goto kalina" aia e saumakalia laka sauba God ke kasiligira na omea vovola sui, ma kara viri nangaligi sui lee. Migira moa na omea ara tau dona na aligiri sauba kara totu kalavata.

²⁸ E dou ti igita ka soadoua God rongona aia e tusu-vanigita na vera e utu na kasiliana. Eo, ka tsonikaea God ma ka aqodou vania tana kukuni ma na matagu, ²⁹ rongona nida God e vaga saikesa na lake loki e dona ke gani poponoa na omea sui.

Visana Goto na Totosasaga

13 Kamu vaigaluvegi babaa, rongona amu tamatasi nogo i laona a Iesu Kristo. ² Kamu madodo na soalakaqira baa i valemui igira na tinoni ara labavoo i veramui. I sau visana tinoni ara nauva-ganana ia, mara gini soalakagira na angelo, mara tau nomoa reigadovigira. ³ Kamu padagira igira ara totu tana vale sosori, vaga moa ti igamu goto amu totu kolugira tana vale sosori. Kamu padagira igira ara ro-ta, vaga moa ti igamu amu rota vaga goto igira.

⁴ Na tauga na omea loki manana, me dou ti igira na tinoni sui kara kukuni tania. Migamu na mane tauga ma na daki tauga kamu manalidoua nimui veke amu naua tana tauga. Sauba God ke kedegira igira ara vainausekoligi, migira ara kiboga.

⁵ Kamu laka na kiliqolo sosongo. Ke dou moa na tobamui ti nagua kamu tamanina. Rongona God e tsarinogoa, "E utu kau mololegamu. Me utu goto kau tsonilegamu." ⁶ Vaga ia, me ida gita ma ka malagai na tsariana tana gokona na Linge Tabu, "Na Taovia niqo sasanga, me utu kau matagu.

?Nagua tangomana kesa na tinoni lee ke naua vaniau?"

⁷ Kamu padavisugira na tinoni loki ara ida vanigamu, igira ara gini goko vanigamu na gokona God. Eo, kamu padavisua e koegua na mauriqira ma na mateaqira igira. Kamu reinunu i koniqira, ma kamu tutunina

vaga igira ara tutunina. ⁸ A Iesu Kristo e tau dona na oli, aia e atsa vaga moa inoa, mi dani eni, mi tana dani ma na dani. ⁹ Kamu laka na tamivaniana pipi na vatana na sasani bubulega ke raqa sasiligamu tania na sautu dou. Nina vangalaka moa God e dona ke sangagita ti ka gini tukakai, ma tau gini tukakai tana muriana moa na vali tana rongona na mutsa. Migira ara muria na ketsa ma na vali vaga gira e tau lelee pelugira sa omea.

¹⁰ Igira na manetabu ara naua babaa moa na aqo tabu i laona niqira valelotu na Tsiu, e tau tugugira igira na ganiana na omea igita a gini savori tana nida bela tabu igita. ¹¹ Niqira Mane Tabu Loki igira na Tsiu, niqira aqo kara adisagea na gabuqira na sipi ma na naniqoti i laona na Nauna Tabu Loki Sosongo, gana na savoriana mateqira na sasi. Mi muri mara adia na lakana na sipi ma na naniqoti i taba tania na vera loki, mara kodogira i tana. ¹² Aia nogoria na rongona ti a Iesu goto e mate i taba tania na matsapana na vera loki, ma na gabuna segeni goto nogo ia e malesiginigira na tinoni tania niqira sasi. ¹³ Ida gita ma ka vano kolua a Iesu i taba tania na vera loki, ma ka sangapata kolua tana nina vangamaa. ¹⁴ Rongona igita a tau tamanina kesa na verada manana ieni i lao i tana igita ka dona na totu saviliu. Migita a lalavea moa kesa na verada dou baa aia God sauba ke sauvanigita. ¹⁵ Vaga ia, migita a tutunina nogo a Iesu Kristo, nida aqo ti ka tsonikae sailaginia God ngiti nida savori vaniana. Maia nogoria igita a naua pipi kalina igita a koevulagia laka a Iesu aia nogo e Taovia. ¹⁶ Kamu laka na padaleana na nauana na aqo galuve, ma na vaipatagi nimui omea kolugira igira ara tau tamanina sa omea, rongona na vatana na savori vaga nogo girani God e reingaoa.

¹⁷ Kamu rongomangaqira gamui ida tana lotu, ma kamu naua na omea ara ketsaliginigamu. Igira ara tau kuti na reitutuguana na maurina na tidaomui, rongona e kilia igira kara tsaritutugua vania God tana rongona niqira aqo ara naua. Me ti vaga igamu kamu rongomidoua na mangaqira, me sauba igira kara gini mage

na nauana niqira aqo. Me ti vaga igamu kamu tau rongomangaqira, me sauba igira kara gini melu na nauana niqira aqo, me utu goto ke pelugamu sa omea.

¹⁸ Kamu tau mololea na nonginongi sailagi vanigami. Igami ami dona segenimami laka e male saikesa i laona na tobamami, rongona ami tovoa moa na nauana pipi kalina na omea e dou. ¹⁹ Au ngasugamu kakai baa, ke laka tagara kamu nongia God ke sangaau inau, me ke tau oka ma kau visubatugua i konimui.

E Nongia God Vanigira

²⁰ Inau, au nongi sailaginia God vanigamu sui. Aia God na Taovia na Rago, maia nogo e maurisivisua a Iesu Kristo nida Taovia tania na mate. Maia nida Reitutugu Sipi Loki Tsapakae manana rongona e reoa na gabuna segeni ke gini tukakai saviliu na taso vaolu.

²¹ Eo, au nongikakaia nida God, laka aia ke vangalaka vanigamu pipi tana omea dou sui amu kilia vania na maurimui, rongona kamu gini tangomana sailagi na naudouana na omea aia e kilia. Me kolua a Iesu Kristo aia God ke manalia i laoda na omea sui aia e reingaoa. !Ka tsonikaea a Iesu Kristo na dani ma na dani! Amen.

Na Susuina na Leta

²² Igamu na tasiq, au ngasugamu kakai, kamu berengiti na rongomiana na omea au marevanigamu tana leta kurikuri iani. ²³ Au ngaoa kamu donaginia laka aia a Timoti na tasida, e rutsu nogo tania na vale sosori. Me ti vaga aia ke labamai tsaku i koni, me sauba kau ngasua ke dulikoluau kalina kau tu na baa na reiamui igamu.

²⁴ Au nongigamu kamu tsarivanigira sui gamui ida tana lotu, migira sui goto nina tinoni God ara totu kolugamu i tana, laka inau au padaloki sosongoligira. Igira goto na tasida Kristiano ara totu i Itali, ara padalokigamu goto igira.

²⁵ Au nongia God ke vangalaka vanigamu sui.

IAKOBO

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Iakobo (James) e marea na leta iani vanigira nina tinoni God ara “viri totu piriutsa bamai tana barangengo popono.” Aia e molosaigira danga na parovata ma na sasani. Mi tana nina goko sasaga girani, aia e sangagini-gira na Kristiano vaolu na tukakai tana sautu e sanigaa a Iesu Kristo. A Iakobo e goko matena na tamani omea danga ma na tau tamani omea danga, na tabotabo, na galuve tsikaitaba, me laka na tutuni ke vanosai kolua na aqo galuve, na reitutuguana na lapida, ma na sasaga laka, na vaipetsakoegi, na kaekae ma na totu palatsuna, na vaitsari ma na tsonikae segenida, na berengiti ma na susuligana na nonginongi.

Na leta iani e adilabatigotoa laka ase i kilia manana na muriana na lotu Kristiano, nina aqo ke reia laka ti nina tutuni ma nina aqo galuve kara ka vanosai dou.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani
 Nina goko idaida a Iakobo
 Na tutuni ma na sasaga loki
 Na tau tamani omea ma na tamani omea danga
 Na tagu na tovo ma na tabotabo
 Na rongomiana ma na muriana nina goko God
 Na parovata tana rongona na galuve tsikaitaba
 Na tutuni kolu aqona
 Na tinoni lotu ma na lapina
 Na tinoni lotu ma na barangengo
 Visana tavosi goto na tosasaga

1 Inau a Iakobo (James) nina mane aqo God ma na Taovia Iesu Kristo, inau au marea na leta iani tana soaidouamui igamu sui lakalaka nina tinoni God tana sangavulu ruka na puku ni Israel, amu viri totu piriutsa bamai i laona na barangengo popono.

Na Aqona na Tutuni

² Tasiq gamu, kamu gini mage moa kalina ti vaga kara gadovigamu pipi na vatana na tabotabo, ³ na rongona igamu amu dona nogo laka pipi kalina amu tukakai dou tana nimui tutuni, mamu gini tangomana na tukapusiana na tabotabo, maia nogo e sangagamu ti amu gini susuliga na tukakai babaa tana nimui tutuni. ⁴ Eo, kamu tovokakaia laka kamu berengiti dou ti kamu gini tau puka tana sasi. Me sauba kamu gini lia na tinoni doulaka saikesa, ma kamu tau lelee goto noga sa sasaga dou. ⁵ Me ti vaga ke kesa i laomui igamu ke tau tamanina na sasaga loki ma nina aqo ke nongia i konina God. Maia nogo God sauba ke tusua vania. Rongona God e dona sosongo baa na vangalaka, maia e kili sosongolia ke sangagira na tinoni sui. ⁶ Nimui

aqo goto kamu tutunina kakai kalina kamu nonginongi, ma kamu laka saikesa goto tutuni ruka. Rongona ase i ti ke tutuni ruka, ma nina sasaga e vaga saikesa na panu i mao. E mai na guguri me lovosaginia na panu, me sarasi bamai lea. ⁷ Ma na vatana na tinoni tutuni ruka vaga ia, ke laka goto na amesiana laka sauba ke adia sa omea dou i konina na Taovia. Tagara. ⁸ Rongona aia e voo na tagaovidouana nina papada segeni, me olioli sailagi moa nina sasaga.

Na Tamani Omea Ma na Tau Tamani Omea

⁹ Na Kristiano e tau tamanina sa omea ke gini magemage kalina God ke livukaea. ¹⁰ Me ke vaga goto na tasida Kristiano aia e tamanina danga na omea. Ni na aqo goto aia ke gini magemage kalina God ke tsonitsunalia. Rongona na tinoni e tamanina danga na omea, aia goto sauba ke mate lee vaga igira sui na latsena gai. ¹¹ Kalina e kala na aso me sinaria, ma na paparana na aso e rangia na gai me matselee. Mara mate lee na latsena mara duduligi, me nanga lee na rereidouna. Ia nogo sauba ke vaga vania na tinoni e

tamanina danga na omea. Sauba ke tavongani mate lee kalina aia ke gini boe na liu bamai na aqosiana nina aqo.

Tana Tagu na Tovo Lee ma na Tabotabo

¹² Ke mage aia na tinoni e dona na tukakai kalina na tabotabo e tovo lea. Rongona kalina ti aia ke tango mana na putsy tania na tovo ia, me sauba God ke sauvania na peluna na maurilaka vaga aia e vekenogoa vanigira igira sui ara galuvea. ¹³ Me ti vaga kesa ke tubulagi tana tovo ia, me ke laka na tsariana laka "na tabotabo iani e talumai i konina God." Rongona tau tangomana kesa na omea seko ke molo tabotabo vania God, maia God segeni goto e utu aia ke molo tabotabo vania kesa tinoni. ¹⁴ Pipi tinoni e tsodo segenia na tabotabo kalina na kilinauseko e totu i tobana segeni nogo e raqa pukalia, me gini sogo i laona. ¹⁵ Mi muri ma nina kilinauseko e tiana i tobana me vasa na sasi. Mi kalina e kakatu nogo na sasi, maia e vasa na mate.

¹⁶ !Tasiqy galugaluve, kamu laka na tamivaniana ke kesa ke perogamu lee! ¹⁷ Pipi sui na sausau dou ma na tuva vangalaka ara talumai moa i baragata. Ara tsunamai talu i konina God, aia e volagira na marara sui ni gotu. God aia segeni moa e tau dona ke oli. Maia e tau goto rodo kalina e rodo na aso. ¹⁸ God aia segeni nogo e kilia ti aia e gini aqo nina goko mana me naua migita a gini lia na dalena. Rongona e ngaoa laka igita ka palaida i laoqira pipi sui na omea aia e volagira.

Ka Rongomi Vatavidoua Nina Goko God

¹⁹ Tasiqy galugaluve, kamu padaitugutugua na omea iani. Pipi tinoni nina aqo ke rongovata dou, me ke kisa rago na tsonigoko, me ke laka mavi na kore. ²⁰ Na tinoni korekore, e utugana vania aia ke muridougira na omea God e kilia. ²¹ Kamu mololegira pipi sui nimui lavu seko ma nimui tsukilevoana. Kamu tamidou vania moa God ke tagaovigamu, ma kamu muridoua na gokona aia e tsukanogoa i tobamui. Rongona aia segeni moa tangomana ke maurisigamu.

²² Kamu laka na pero segenimui ma na tsariana laka e dou moa vanigamu ti kamu rongomi lea moa nina goko God, ma kamu tau muria na omea aia e tsarivanigamu. ²³ Asei e rongomi lea nina goko God me tau muria, e vaga moa na tinoni kalina aia e morosia na nununa tana tironunu, me reia e koegua na rereina. ²⁴ Me tirogisegenina dou, mi muri maia e moroligi tania na tironunu me tau nogo padatugua laka e koegua na rereina. ²⁵ Nina ketsa God aia e dona na maurisiaqira na tinoni tania niqira sasi. Masei ti vaga ke morosidoua i laona nina Ketsa God, me ke tau goto mololea na padana pipi dani, me ke tau goto rongomi lea moa, me ke muridoua na aqona, aia na tinoni vaga

ia, sauba God ke tabua i laona pipi sui nina aqo aia e naua.

²⁶ ?Megua? ?Laka e totu kesa i laomui igamu e pada laka aia e muridou sosongolia na aqona na lotu? Me ti vaga aia ke tau tagaovidoua na lapina, e puala lee sui nina aqo na lotu, me pero segenina moa. ²⁷ Ma na vatana na lotu vaga e dou i matana God Tamana e vaga iani: ka reitutugugira na daki tinamate kolu daleqira, ma ka tabegira tana niqira rota, ma ka aragovisu segenida ke tau savunigita na lavu seko ni barangengo.

Ka Parovata Tana Rongona na Galuve Tsikaitaba

2 Tasiqy gamu, ma na rongona igamu amu tutuni na nogo a Iesu Kristo aia na Taovia na Marara ma nida Taovia goto igita, ma nimui aqo ti kamu laka saikesa na nau tataravosiana nimui aqo na galuve muria moa na rereina tinoni. ² Reia, ti vaga kara ka sagemai ruka na mane i laona nimui gokosai. Kesa e tamanina na omea danga, ma na ringi qolu tana kakauna, me sagelia na polo dou saikesa. Maia kesa e tau saikesa tamanina sa omea, me sagelia moa na polo tataratsi lee. ³ Me ti vaga igamu kamu kukuni loki baa tania na mane e sagelia na polo dou ma kamu tsarivania, "Ko totu kaekae dou ieni." Ma kamu tsarivania na mane aia e tau tamanina sa omea, "Igoe ko ba tuu tagaria," se ke tsarivania, "Ko mai totu puka ieni i ligisana tu-aqu." ⁴ Mi tana nogo igamu amu gini sasi sosongo, rongona amu pedetavosi tinoni i laona nimui totusai, ma nimui pede e pukuga mai tana papada sasi.

⁵ !Kamu rorongou dou, tasiqy galugaluve! God e viligira na tinoni sekona lee i barangengo kara gini tamani tsapakae na tutuni, ma kara gini tamanina na verana God e vekenogoa vanigira igira ara galuvea. ⁶ !Migamu, amu livutsiriqira moa na tinoni ara tau taminina sa omea! Eo, ma kamu papada dou. ?Laka ase moa igira na tinoni ara bingigamu mara raqagamu baa i mataqira na manepede? !Igira nogoria na tinoni ara tamanina na omea danga! ⁷ Migira tsotsodo nogo na tinoni vaga gira, ara dona goto na soasekoliana na soana a Iesu Kristo, ma na soamui goto igamu nina tinoni.

⁸ Tana Mamare Tabu e totu kesa na ketsa ara soaginia na ketsa na Vera ni Gotu: "Ko galuvegira na kulamu vaga igoe o galuve segenimu." Me ti vaga igamu amu muridounogoa na ketsa na galuve iani, mamu naudounogoa. ⁹ Me ti vaga igamu kamu nau tataravosia nimui galuve muria na rereina tinoni moa, mi tana amu sasi saviliu nogo. Ma na Ketsa aia nogo sauba ke kedegamu, rongona tana navaganana ia amu kutsia na ketsa. ¹⁰ Masei ti vaga ke kutsia e kesa lelee moa i vidaqira na ketsa, aia e gini loaga me vaga moa ti e kutsigira na ketsa popono. ¹¹ Rongona God

aia e tsaria, "Kamu laka na kiboga," maia goto e tsaria, "Kamu laka na labumatesi tinoni." Atsa moa ti amu tau kiboga, me ti amu labumatesi tinoni, mamu kutsinogoa na ketsa. ¹² Vaga ia, mi tana nimui goko mi tana nimui aqo sui, kamu goko ma kamu aqo vaga nogo na tinoni sauba na ketsa na galuve ke kedegira, aia moa e dona ke maurisigita. ¹³ Rongona kalina God ke tuu na pedeaqira na tinoni, me sauba ke tau goto galuvea aia e voo na galuveaqira na kulana. Matana na galuve moa a dona na gini tangomana tana pede.

Na Tutuni e Mate Lee Kalina e Tau Vanosai Kolua na Aqo na Galuve

¹⁴ ?Tasiq gamu, laka nagua vaga sauba ke dou vania kesa tinoni ti vaga aia ke tuu me ke tsarivaganana, "In-au au tutunina a Iesu Kristo," me tau lelee sauvulagia tana nina aqo na galuve vanigira na tinoni tavosi? ?Egua? ?Laka na vatana na tutuni vaga ia, sauba ke gini mauri na tinoni ia? ¹⁵ ?Me ti vaga visana na tasida se na kulada igira ara tau tamani poloqira, me tau tugu-gira na mutsa kara gania, ¹⁶ ma nagua ke pelugira ti vaga kamu tuu ma kamu tsarivanigira lee moa, "I God ke tabugamu! !Kamu totu papara, ma kamu mutsa dou!" – migamu amu tau nogo sauvanigira sa omea ke sangaginia na mauriqira? ¹⁷ Me aqo vaga goto na tutuni, rongona ti vaga ke tototu segeni lee moa na tutuni, me ke tau vanosai kolua na aqo na galuve, me mate lee moa.

¹⁸ Me sauba ngatsu kesa ke tuu me ke tsarivaganana iani, "Igoe o tamanina na tutuni, minau au naua na aqo na galuve." Baa, miani e vaga niqo goko inau tana rongona na goko vaga ia, "Ko saumai vaniau laka e koegua nimu tutuni igoe, mo tau moa naua sa aqo galuve. Minau kau sauvulagi vanigo niqo tutuni sai kolua niqo aqo galuve." ¹⁹ ?Egua? ?Laka igoe o tutunina e kesa moa na God? !Doua! !Igira goto na tidao seko mara tutunina vaga goto ia, migira ara matagunimatea nomoa God! ²⁰ !O bule igoe! ?Laka o ngaoa kau sauvulagi vanigo laka e puala lee nimu tutuni ti ke tau vano sai kolua na aqo galuve? ²¹ ?Laka nagua e naua i sau a Abraham na mumuada, te e gini dou i matana God? A Abraham e tutunina God. Ma nina tutuni e labamaka kalina aia e tamia ke gini kodoputsa vania God a Isaak na dalena. ²² ?Laka o tau reia igoe? I tana nogo e gini labamaka laka nina tutuni ma nina aqo galuve a Abraham ara ka vanosai. Nina aqo nogo aia e naua e kakaisiginia nina tutuni. ²³ Me gini mana na omea e katemainogoa na Mamare Tabu, "A Abraham e tutunina God, mi tana rongona nogo nina tutuni ti God e mologotosia i konina." Mara soaginia a Abraham na kulana God. ²⁴ Eo, me vaga ia, mamu reigadovia laka tana rongona nogo nina aqo galuve

kesa tinoni ti aia e gini totugoto i matana God, me tau tana rongona laka aia e tutunina lee moa.

²⁵ Me vaga goto na omea e laba vania ko Reab na rebi. E gini tangidou visutugua na soana i matana God rongona nina aqo galuve e naua kalina aia e soalakakaira i valena ruka niqira tinoni vaumate na Israel. Mi muri maia e sangakaira kara ka gini tsogopoi kesa tana sautu segeni.

²⁶ Eo, me vaga goto na konida igita. Ti vaga ke tagara na tidaoda, maia e mate lee moa. Me vaga goto na tutuni. Ti vaga ke tau vanosai kolua na aqo galuve, aia e mate lee goto.

Nida Aqo Ka Tagaovidoua na Lapida

3 Tasiq, e tau dou kara danga sagata i laomui kara ngaoa na lia tarai. Rongona amu dona nogo laka igami ami lia nogo na tarai, sauba God ke pedegami kakai baa igami liusigira na tinoni tavosi. ² Igita sui a dona na tubulagi danga kalina. Me ti vaga kesa tinoni ke voo na gini tubulagi na lapina tana nina goko, maia e goto saikesa na sasagana, me tangomana goto ke tagaovi segenina popono. ³ Kamu pada kesa na tinoni e gini aqo na ose. Aia e dona na soriana kesa na omea i mangana nina ose, rongona na ose ke gini muria nina pede na tamanina. Mi tana nauvaganana ia ti aia e gini tangomana na tagaoviana na ose, me ke gini baa tana aia e kilia ke baa. ⁴ Se kamu pada vania kesa na vaka. E atsa moa ti kesa na tuqana na vaka loki maia e suaa na guguri loki, me kesa moa na tagao tetelo lee e tangomana na tagaoviana. Ma na vaka ia e gini vano iava moa tana na manetagao e kilia ke baa. ⁵ Me vaga goto na lapida igita. Na lapida aia e kesa na omea tetelo lee moa. Maia e dona sosongo na gini goko kaekae na omea loki danga.

Kamu reia goto kesa na mamanuna lee moa na lake. !Maia e dona ke iruvia kesa na lelegai popono! ⁶ Ma na lapida igita e vaga saikesa goto na lake. Na lapida, aia nogoria na pukuna tana ara talumai danga na sasi. E totu kalavata i laona na konida, ma nina aqo ia e savunina na konida popono. Maia nogo e soqoia na lake na aqo seko i laona na maurida popono. Ma na lake ia e talumai saikesa nogo tana vera na rota e voo sui. ⁷ Na tinoni e dona ke ladogasigira na omea mamauri sui: igira na omea atsi, ma na manu, ma na omea sui ara viri tere tana kao, ma na tsetse. ⁸ !Ma na lapina segeni moa, e tau lelee tangomana vania ke ladogasia! Na omea seko ia me utugana na tagaoviana. E dangali popono na tabatu na mate. ⁹ Migita a dona na gini aqo na lapida tana soadouana na Tamada i Gotu. Eo, migita a gini aqo goto tana asu vaniana kesa gada kamaga aia God e aqosia tana nununa segeni nogo aia. ¹⁰ Na tsaqina goko na soadouana God, ma na goko na asu vaniana na tinoni, kaira sui ara ka rutsumai talu i laona

kesa moa na manga. !Tasiq gamu, e tau saikesa ulagana ke laba na omea vaga ia! ¹¹ E utu kamu reia kesa na bugu i tana kara ka vuradatomai kolu na ko puipui ma na ko vavai. ¹² Tasiq gamu, na goai e utu goto ke molo vunguna me ke lia na vuana na gaviga. Ma na vuvu e utu ke molo bulana me ke lia na vuana na goai. Me vaga goto e utu kamu reia kesa tana vuravura kara ka vuradatomai kolu na ko vavai ma na ko puipui.

Na Sasaga Laka e Talumai i Gotu

¹³ ?Laka e totu kesa i laomui aia e sasaga liuliu baa me dona dou baa? Me ti vaga ke totu kesa tinoni vaga ia i laomui, ma nina aqo ia ke sauvulagia tana douna nina sasaga i laona na maurina. Ke dona na molot-suna segenina, me ke sasaga loki tana nina aqo sui e naua. ¹⁴ Ma kamu laka na pero ma na koesegeni laka amu tamanina na sasaga loki, ti vaga i laona na tobamui amu masugu moa, mamu momosa, mamu gese. ¹⁵ Na sasaga vaga gira ara tau talumai i baragata. Nina nogo na barangengo. Mara tau pukuga i konina God, ara pukuga saikesa nogo i konina na tidao seko.

¹⁶ I tana ara totu na masugu ma na gese, i tana goto ara totu piriutsa pipi na vatana na sasi. ¹⁷ Ma na sasaga loki e talu i gotu, aia e male liuliu baa. E rago saviliu me tsalapo, me dona na itsa ma na atsa. E loki na galuve i konina, mara gini laba danga na vuana nina aqo galuve. E vo saikesa na galuve tsikaitaba ma na malapalu. ¹⁸ Na tinoni e rago saviliu vaganana ia, aia nogo e rasavaginia na vatana na rago, mara gini botsa danga na vuana na sasaga dou laka.

Asei e Kulaga Kolua na Barangengo Aia e Lia Gana Gala God

⁴ !Ara viri danga sagata na kore ma na vailabugi ma na vaiganigi i laomui igamu! ?Miava sagata ara talu mai igira? Igira ara pukuga mai tana nimui kili magemage nogo igamu, ara irudato sailagi mara kat-salasia na tobamui. ² Amu kilia kamu tamanina na omea danga, me utugana vanigamu kamu tsodogira, maia nogoria te amu gini vaimatesigi. Amu kili sosongolia kesa na omea me utu vanigamu na adiana na omea amu kilia, te amu kore mamu gini vaiganigi mamu gini vailabugi. Eo, e utu kamu adia na omea amu kilia matena amu tau nongia God ke sauva vanigamu. ³ Mi kalina ti igamu amu nongia kesa na omea i konina God, maia e tau goto sauva vanigamu rongona e kuma na tobamui. God aia e dona nogo laka igamu amu nongi omea i konina aia, gana moa kamu nauginia nimui magemage seko.

⁴ !Na tinoni vanga kiboga igamu! ?Laka amu tau dona laka ti ke kesa ke kulaga kolua na barangengo, maia e lia vaga nogo ti gana gala God? Masei ti vaga e vili segenina laka ke kulaga kolua na barangengo, ma-

ia e vili segenina goto ke lia gana gala God. ⁵ E mana saikesa nomoa na omea ara marea tana Mamare Tabu mara tsaria, "God e tuvi sosongolia nomoa na sasaga aia nogo e moloa i laona na tobada." ⁶ Eo, ma God e vangalaka sosongo goto baa vanigita. Me vaga nogo ara marea tana Mamare Tabu mara tsaria, "God e tukapusigira na kaekae, me vangalaka vanigira ara palatsuna."

⁷ Vaga ia, ma kamu tamivania God ke tagaovia na maurimui. Kamu tukapusia na tidao seko, maia sauba ke tsogoligi tanigamu. ⁸ Kamu garu baa varangisia God, maia God sauba ke garu mai varangisigamu. Vu-lia na limamui, igamu na tinoni seko, na papadana amu piloligi nogo tanigira nimui sasi. !Malesia na tobamui, igamu na vanga malapalu! ⁹ !Kamu melumelu, ma kamu kanga, ma kamu ngangai! !Nimui kiakia ke lia na ngangai! !Nimui mage ke lia na melu! ¹⁰ Kamu molot-sunali segenimui i matana na Taovia, maia sauba ke sulukaegamu.

Na Parovata Tana Rongona na Vaitsari

¹¹ !Kamu laka na vaitsari, igamu na tasiq! Asei moa e vaitsari gana kesa tasina Kristiano se ke pedea, aia e vaitsari gana goto na Ketsa me pedea. Me ti vaga igamu amu pedea na Ketsa, mamu tau nogo vaga na tinoni gana na muriana na Ketsa. Mamu lia vaga moa na tinoni gana na pedeana na Ketsa. ¹² God segeni moa nina aqo na moloketsa ma na saupede. Aia segeni moa goto e tangomana ke pedemaurisi tinoni, me ke pedematesi tinoni. ?Vaga ia, masei gana lakana igamu, ti kamu tuu ma kamu pedegira gamui kama-ga?

Na Parovata Tana Rongona Na Goko Kaekae

¹³ Kamu rorong mai kalina eni, igamu amu dona na tsariana na goko vaga iani, "I dani eni se ke dani, igita sauba ka tuu ma ka vano kesa tana vera tavosi na aqo qolo. Ka totu tana gana ngongo kesa na ngalitupa, ma ka tsodoa ke danga nida qolo." ¹⁴ Eo, migamu amu tau dona laka sauba ke koegua na maurimui ke dani. Igamu amu vaga moa na pungu na lake, e datolaba kesa tana tagu tetelo, me ba nanga lee tsaku. ¹⁵ Me dou baa ti na tsarivaganana iani, "Ti vaga God ke padangaoa vanigita, me sauba ka mauri i dani eni, ma ka naua na omea iani ma na omea garia." ¹⁶ Migamu amu tau pada vaganana ia. Amu kaekae mamu tsonikae segenimui moa. Ma na kaekae vaga ia e seko manana.

¹⁷ Me vaga ia, ma ti ase e donagininogoa na omea dou e tugua aia ke naua, me tau nomoa naua, na tinoni vaga ia, e sasi manana.

Na Parovata Vanigira ara Kili Tamani Omea Danga

5 !Mi kalina eni, igamu goto amu tamanina na omea danga kamu rorongong mai! !Kamu ngangai ma kamu tangitangi, rongona e varavara nogo kara gadovigamu danga na rota loki! ² Nimui omea dangadanga ara mabulu lee nogo, migira na mosu ara ganigira sui nogo na polomui. ³ Na tsotso e ganigira sui nimui qolu ma nimui siliva. Ma na tsotso nogo ia, sauba ke adilabatia i malena na sekona nimui sasaga, me ke gania na lakamui vaga na lake. Amu molokolugira pipi sui nimui omea levolevo pitua na susuina na maurimui. ⁴ Mamu tau lelee voligira na mane ara aqo i laona nimui uta. !Kamu rongomia niqira tatamanga gamui! E labadato nogo i kulina God na Taovia Susuliga niqira tangitangi na tinoni ara tsurivia nimui uta. ⁵ I barangengo igamu amu tamanina danga tsara na omea levolevo mamu mauri pipi dani tana magemage. Mamu mutsa dou, mamu gini paquru dou vaga na buluka e totu vaninogoa na labuana tana dani na mate-mate. ⁶ Igamu amu pedesekoligira rago na tinoni dou mamu labumatesigira. Migira ara tau goto suaimuri vanigamu.

Na Berengiti Tana Rota

⁷ Tasiq, kamu berengiti na rota, poi tsau kalina ke labamai tugua na Taovia. Kamu reia kesa tinoni e aqo uta. Maia e berengiti me pipitu poi tsau kalina ke raranga nina uta. Eo, aia e pipitu me berengiti, poi tsau ke tumu na usa me ke malobusia nina uta. ⁸ Igamu goto, kamu dona na berengiti vaga ia. Ke gini pidi na tobamui tana rongona e varangi nogo ke laba na dani i tana ke laba visumaitugua na Taovia. ⁹ Kamu laka moa na totu matengana na vaitsari, tasiq, rongona God ke tau pedegamu. Na Taovia na Pede aia e tutuu vangarau nogo i matsapa.

¹⁰ Tasiq, kamu padavisugira na propete ni sau, igira ara goko tana asana na Taovia. Migira ara dona goto na berengiti tana rota dangadanga. Migamu kamu tovoa na usuliana niqira sasaga. ¹¹ Eo, igita a tsonikae-

gira na propete rongona ara berengiti tsau tana mate. Igamu amu rongominogoa na turupatuna nina berengiti loki a Job. Mamu dona goto laka na Taovia e tusuvisu vania danga baa nina omea tana susuina. Rongona e dou na Taovia me dona sosongo na galuve.

¹² Putsi baa, tasiq, kalina kamu tuu na nauana kesa na veke, ma kamu tau gini aqo na vatsa. Kamu laka na gini vatsa na baragata se na barangengo, se ke kesa goto na omea tavosi. Kamu tsari saikesalia moa "Eo" ti kamu pada eo, me "Tagara" ti kamu pada tagara. Aia nogo kamu nauvaganana ti ke gini tau gadovigamu nina pede God.

¹³ ?Me gua? ?Laka e totu kesa i laomui aia e ngolia na rota? Nina aqo na tinoni ia ke nonginongi. ?Me laka e mage tobana kesa? E dou baa ti aia ke linge me ke tsonikaea God. ¹⁴ ?Se laka e lobogu goto kesa? Ti vaga ia, ma nina aqo ke soamaigira na tagao tana lotu ma kara lotu vania, ma kara ninaginia na mona tana asana na Taovia. ¹⁵ Ma na nonginongi ara naua igira kolua na tutuni, sauba ke gini maurivisitugua na tinoni lobogu. Eo, na Taovia sauba ke maurisitugua, me ke nusiligigira goto nina sasi. ¹⁶ Vaga ia, ma kamu koevulagigira nimui sasi i mataqira na kulamui, ma kamu vaipadagi tana nonginongi rongona kamu gini mauri. I matana God e susuliga manana nina nonginongi kesa na tinoni dou.

¹⁷ Kamu reia a Elia. Aia nogo na tinoni vaga goto igita. E nonginongi kakai ke laka tumu na usa, me gini tau tumu na usa tana verana i laona e tolu na ngalitu-pa ma na turina. ¹⁸ Mi muri maia e nonginongi tugua, me tuu na parako, me tumu tsunamai na usa, mara gini lakaga na mutsa tana uta.

¹⁹ Tasiq igamu, ti vaga kesa vidamui ke rugu tevateva tania na sautu mana, me ti ke tuu kesa kulana me ke adivisumaitugua, ²⁰ ma kamu dona dou laka ti vaga kesa ke tangomana na piloligiana kesa tinoni seko tania nina sautu sasi, me sauba aia ke maurisigotoa na tidaona segeni tania na mate, ma kara gini tanusi goto nina sasi dangadanga.

1 PETERO

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Petero e marea na leta iani vanigira na Kristiano vaolu ara viri totu piriutsa bamai tana turina na kao ara soaginia na "Asia Tetelo". Tana tagu ia, igira na tinoni Kristiano ara totu i tana ara tsodoa na rota loki tana rongona niqira tutuni. Maia Petero e mamare vanigira rongona ke malagaisiginigira, ma kara gini tukakai babaa moa tana niqira tutuni. E nongigira kara padatugutugua a Iesu Kristo aia na Dalena God ia, me mai i barangengo, me mate nogo na mateqira, me maurivisutugua. Me laka a Iesu segenina nogo e vekevanigira laka sauba ke visumaitugua kesa dani, me ke adigira baa i konina i baragata.

Na padavisuana na omea girani ke sangagira na tamidou vaniana na rota ke gadovigira tana rongona niqira tutuni. Rongona na rota vaga ia, nina aqo ke tovovidaqira moa laka ti niqira tutuni e mana se tagara. Mi muri ti kara adia na peluna tana "Dani i tana ke visumaitugua a Iesu Kristo." (1:7)

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Petero

Na mauri laka God e vangarau vanigita

Nida aqo ka mauri muria nina kili God

Niqira aqo na Kristiano tana tagu na rota

Na parovata vanigira ara tagao tana lotu

Na parovata vanigira na Kristiano sui

Na susuina na leta

1 Inau a Petero, inau nina apostolo a Iesu Kristo, au marea na leta iani vanigamu sui nina tinoni vivili God, amu viri totu piriutsa bamai i laona na butona na momoru ni Pontus, mi Galatia, mi Kapadosia, mi Asia, mi Bitinia. ² Igamu nogo aia God Tamana e viligamu kamu gini lia vaga aia e pede idanogoa vanigamu. Mi tana susuligana nogo na Tarunga Tabu, ti amu gini lia nogo nina tinoni tabu, gana kamu gini dona na muridouana a Iesu Kristo, maia ke vuli-maleginigamu na gabuna.

Au nongia God ke vangalaka vanigamu sui, me ke moloa nina rago i laona na tobamui.

Na Mauri Laka Aia God e Mololaka Vanigita i Baragata

³ Igita ka soadoua God na Tamana a Iesu Kristo nida Taovia! Rongona tana nina galuve loki vanigita ti aia e sauvanigita na mauri vaolu, kalina aia e maurisivisua a Iesu Kristo tania na mate. Aia nogo na rongona te e gini dato varimauri na amesi i tobada. ⁴ Migita a gini amesi sosongolia laka ka tamanigira na omea dou put-sikae, aia na omea God e mololaka vanigira nina tinoni tana verana i gotu. I tana e utu kara ratsa lee, se kara tola lee, se kara nangaligi lee. ⁵ Eo, ara totu vanigamu nogo igamu, rongona igamu amu tutunina manana nogo God. Maia e tangoli ravitigamu tana susuligana, gana kamu gini tamanina na mauri laka e vanga-

raunogoa na saulabatiana vanigamu tana susuina na dani.

⁶ Vaga ia, migamu kamu gini mage rago moa na padavisuana na omea vaga girani, atsa moa ti amu melu kalina eni rongona na tovo ma na tabotabo danga ara rotasiginigamu kesa tana tagu tetelo moa. ⁷ Ma kamu dona dou nomoa laka na rota amu tami na vatsangiana, i tana nogo e gini labamaka laka e mana nimui tutuni. Ma kamu reia ti na qolu. Na qolu maia e dona goto ke toroutsa. Mara tovotalua tana lake, mara vilit-saa laka ti na qolu manana nomoa se na one lee moa. Ma nimui tutuni igamu e vaga goto. Aia e dou tsapakae liusia baa na qolu. Me kiligotoa na tovoana talu, ma kara reia ti vaga ke dona na totukakai se tagara. Mi tana Dani i tana ke visumaitugua a Iesu Kristo, maia sauba ke soadougamu, me ke tsonikaegamu me ke soalokigamu.

⁸ Me atsa moa ti amu tau vati reilakana moa a Iesu Kristo, migamu amu galuvenogoa. Amu tutunina, atsa moa ti amu tau morosilakana kalina eni. Mamu gini magemage tana mage loki e utu na tsaritutugua tana goko. ⁹ Rongona na tidaomui ara mauri nogo, maia nogoria na rongona pukuga te amu gini tutunina aia.

¹⁰ Baa, mi tana rongona nogo na maurina na tidaona tinoni vaga ia, ti igira na propete ara lalavedoua, mara vileke sosongolia. Mi muri mara kateivulagimai na

rongona na mauri laka iani aia God e vangaraua na sauana vanigamu. ¹¹ Ara lalave sosongolia laka kara gini donaginia ke ngisa ti ke gado na taguna ia, me ke koegua na maiana. Na Tarunga Tabu aia e totu i konina a Iesu Kristo, aia e totu goto i koniqira na propete i sau. Maia goto nogo e tusulabati vanigira na taguna, kalina e katemaia vanigira na rota loki sauba a Iesu Kristo ke pirua, ma na marara loki sauba aia ke tamanina i muri.

¹² God e saumakalia vanigira na propete laka na omea igira ara katemaia e tau kalegira segeni moa igira. E kalegamu goto igamu. Ma na omea vaga ara katemaia igira, igamu amu rongominogoa kalina eni i koniqira igira ara turupatuna na Turupatu Dou tana rongona a Iesu Kristo. Ara goko tana susuligana na Tarunga Tabu e talumai i gotu. Ma na omea vaga girani, atsa moa ti igira na angelo, mara kiligotoa kara sanga na padagadoviana.

Ka Mauri Muria Nina Kilia God Vanigita

¹³ Baa, me ti ke vaga ia, migamu nimui aqo ti kamu manogatia nimui papada gana na muridouana nina kili God. Kamu mamata, ma kamu kalavatavi saikesalia nimui amesi tana omea loki God sauba ke tusuvanigamu tana Dani i tana ke visumaitugua a Iesu Kristo.

¹⁴ Kamu rongomangana God. Ma kamu laka tami na mauri muriana moa nimui kilisasi, vaga amu naua kalina amu voginia moa a Iesu Kristo. ¹⁵ Kamu doulaka saviliu tana pipi nimui aqo sui, vaga nogo God aia e viligamu e doulaka saviliu goto aia. ¹⁶ Rongona God e tsari manogatimainogoa tana Mamare Tabu, "Kamu doulaka saviliu igamu, rongona inau au doulaka saviliu."

¹⁷ Kalina igamu amu nonginongi mamu soaginia God na Tamamui. Eo, maia nogoria e pedegira na tinoni sui tana kesaniatsa, muria nina sasaga tatavosi pipi tinoni vaga aia e naua tana maurina. Me ti ke vaga ia, me dou ti igamu kamu totu sailagi tana kukuni loki tania God tana maurimui popono i lao eni. ¹⁸ Rongona igamu amu donagininogoa laka na matena loki sosongo a Iesu Kristo e tsonia na matemui, te amu gini mauri tania na vatana na mauri puala lee amu adidatoa i koniqira na mumuamui. Aia e tau vaga kesa na vatana na omea lee ke dona na toroutsa vaga na qolu se na siliva. Tagara. ¹⁹ Aia nogo na kodoputsa matega loki sosongo a Iesu Kristo e nauginia na mateana segeni nogo ia, vaga na dalena sipi uluvao laka, me tagara sa tupu bau i konina. ²⁰ God e vili manogatinogoa aia, idavia na volana na barangengo. Mi tana susuina moa na tagu iani, te aia e vasini labavulugia rongona igamu kamu gini mauri. ²¹ Na vuana nogo nina aqo aia, ti igamu amu gini tutunina God, aia e maurisivisua a Iesu Kristo tania na mate, me molokaea tana mararana loki

i baragata. Aia nogoria na rongona ti nimui tutuni ma nimui amesia ara ka gini bulubete kalavata i konina God.

²² Mi kalina eni, igamu amu murinogoa nina sasani a Iesu Kristo. Mamu tapiu taninogoa na sasi e sorivatavigamu i sau. Mamu gini dona nogo na vaigaluvegi koluqira gamui tutunikolu. Vaga ia, me dou baa ti kamu vaigaluvegi manana tana tobamui popono.

²³ Rongona igamu sui amu botsa vaolu gini nogoa na gokona God, aia e mauri me totu saviliu. Eo, amu botsa vaolu tugua mala vaga nogo na dalena kesa aia e voo na mate. Me tau vaga igira na tamada ara vasugita, mara dona nomoa kara mate igira. ²⁴ E vaga nogo ara katemaia tana Mamare Tabu mara tsaria,

"Pipi tinoni sui ara vaga na buruburu, ma na makaqira sui ara vaga na latsena na gai. Na buruburu e matsese lee, ma na latsena na gai ara dudu lee.

²⁵ Ma na gokona God aia segeni moa e dona ke totu saviliu."

Maia nogoria na gokona na Turupatu Dou ara gokogini vanigamu nogo.

Igita Ka Vaga na Vatu Mauri

2 Kamu tsoraligigira tanigamu pipi na vatana na nauseko. Ke sui saikesa i laomui na vaiperogi ma na vaimalalalusigi, na vaimasugugi ma na vaipeagi tana nimui goko. ² Kamu lia vaga na baka e botsa vaolu. Kamu gini marou pipi dani na tsutsu tarunga e talumai tana gokona God. Kamu inuvia ti kamu gini lokiloki, ma kamu gini tsaulia na mauri saliu i konina God. ³ E vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu mara tsaria, "Amu reivulagi segenimui nogo laka e dou sosongo na Taovia."

⁴ Kamu mai i konina na Taovia. Aia nogo na vatu mauri ara tsoniligilea igira na tinoni, vaga moa ti na omea tagara sa rongona. Maia nogoria na vatu ia, God e padangaoa baa, me vilinogoa. ⁵ Igamu goto kamu mai vaga na vatu mauri. Kamu tami segenimui kamu lia na vatuna nina mani logovale God. Mi tana vale ia, sauba kamu gini naua na aqo tabu kolua a Iesu Kristo, gana na sauana na savori tarunga vaga God e reingaoa. ⁶ God e gini goko nogo tana rongona na vatu iani i laona na Mamare Tabu, kalina aia e tsaria, "Au vilinogoa kesa na vatu e loki sosongo na matena, mau moloa ke lia na tsutsuvatu tana tsuruna na vale ni Sion.

Masei moa ti ke tutunina aia, e utu goto ke padasavi."

⁷ Ma na vatu iani, aia nogo e tamanina na rongona loki vanigamu igamu amu tutunina nogo. Me vanigira ara sove na tutunina, ma na gokona na Mamare Tabu iani e kale saikesaligira nogo igira. E tsaria,

“Aia na vatu igira na mane logo vale ara tsoniligilea vaga ti kesa na omea tagara sa rongona, maia tsotsodo na vatu ia e lia nogo na vatu e tamani rongona pukuga baa vanigira sui.”

⁸ Me kesa goto tana turina na Mamare Tabu e totu na goko vaga iani,

“Aia na vatu iani sauba ke tubulaginigira na toga, mi tana vatu nogo iani sauba kara katsulagi ma kara puka.”

?Masei igira ara katsulagi mara puka? Igira nogoria na tinoni ara tau tutunina na gokona God. Maia nogoria na omea vaga God e pede okanogoa ke laba vanigira ara tau tutunina nina goko.

⁹ Migamu, amu nina mamatana tinoni vivili ma nina manetabu God na Taovia Tsapakae. Mamu lia nogo na vera tabu loki, ma nina tinoni segeni nogo God. Aia e viligamu kamu gini tsarivulagigira na omea loki God e nauvanigamu kalina aia e soa rutilusmiligigamu tania na totu rodo, me tudumi sagegamu tana nina marara loki segeni nogo ia. ¹⁰ Tana tagu putsu ni sau, igamu amu tau vati lia moa nina tinoni God. Mi kalina eni amu lia nogo nina tinoni God. Tana tagu putsu ni sau, igamu amu tau goto vati donaginia moa nina galuve God vanigamu. Mi kalina moa eni, ti amu vasini tsodovulagia nina galuve loki God vanigamu.

Ka Totu Sailagi Mala Tseka Moa Vania God

¹¹ Kulaqu galugaluve, igamu amu totu moa i barangengo mala tinoni tsinogo, mamu tau goto tamanina sa veramui pukuga ieni i lao. Inau au rai sosongoligamu laka kamu tau goto tamia kara tagaovigamu na kilinauseko ara totu i tobamui, mara dona na vailabugi sailagi kolua na tidaomui. ¹² Mi kalina igamu amu totu sagelalo kolugira na tinoni ponotoba, ma kamu reia laka ti ke dou saikesa pipi kalina nimui sasaga. Mi kalina ti kara keliseko vanigamu laka igamu na tinoni vanga nauseko, mi tana kara tsodovulagia laka e dou saikesa nimui sasaga. Migira sauba kara tuu, ma kara gini tsonikaea God tana Dani aia ke visumaitugua na pedeaqira na tinoni sui.

¹³ Tana rongona nogo amu padalokia a Iesu Kristo nimui Taovia, te igamu goto kamu dona na rongomangaqira pipi sui gamui taovia tagaovera: na Sesar ni Roma, aia e loki tsapakae vanigira pipi sui na taovia tagaovera. ¹⁴ Ma kamu rongomangaqira goto igira na taovia tagao butona na momoru, aia na Sesar e viligira me mologira i konimui, gana kara pedegira na tinoni seko ma kara molokaegira na tinoni dou.

¹⁵ Aia nogo e vaga na omea God e kilia kamu naua ti kamu gini muisia niqira goko sagulepo lee igira na tinoni bubulega ginia nimui aqo dou amu naua i mataqira. ¹⁶ Kamu totu vaga moa ti na tinoni masalale. Ma kamu reidoua laka ti nimui totu masalale kamu tau

tsavuginia moa nimui sasi. Ma kamu totu sailagi mala tseka moa vania God. ¹⁷ Kamu kukuni tanigira na tinoni sui. Galuvegira gamui tutunikolu. Kukuni loki tania God. Ma kamu kukuni tanigotoa na Sesar ni Roma.

A Iesu e Idagana Vanigita na Rota

¹⁸ Igamu na tinoni aqo, kamu rongomangaqira gamui taovia, ma kamu kukuni tanigira sui. Tau laka igira moa ara dou vanigamu mara itsa kolugamu. Tagara. Kamu rongomangaqira goto igira ara tsaigamu mara momosalia na tobamui. ¹⁹ Kamu soadoua moa God kalina ti vaga amu vatsangia na rota igira ara tavongani naulea vanigamu, matena igamu amu muridou sailaginia na omea God e kilia. ²⁰ ?Igamu na kulaqu, laka nagua ke pelugamu, ti vaga amu tamivanigira moa kara ramitsigamu matena nimui sasi amu naua? Me kesa segeni na omea ti vaga igamu amu tami ke gadovigamu na rota, atsa moa te e dou nimui sasaga. Ma kamu soaidoua God na matena ia. ²¹ Rongona God nogo e viligamu te e gini gadovigamu na rota vaga ia. A Iesu Kristo aia segenina moa e rota na matemui, rongona ke gini idagana sautu vanigamu, ti igamu kamu gini tsarimurina. ²² Aia e tau saikesa tsukia sa sasi, me tagara lelee ke kesa ke rongomia sa goko pero ke rutsumai i mangana. ²³ Kalina igira ara tsonivania na goko peapea, maia e tau tuguvisuginia na goko peapea. Mi kalina ara rotasia, maia e tau isutuguna segeni. Me norukakaia moa God, aia moa e goto saviliu nina pede.

²⁴ Tana konina segeni nogo, a Iesu Kristo e kalagaigira nida sasi tsau tana mateana tana gai ulutaligu, rongona ti igita ka gini tangomana na mate taniaqira nida sasi, ma ka gini mauri muria moa nina kili God. I tana bokana nogo a Iesu, ti igamu amu tsodoginia na mauri. ²⁵ Tana idana, igamu amu mala vaga na sipi ara sarevo. Mi kalina eni, God e adivisugamu nogo, mamu gini muridoua a Iesu Kristo nimui Taovia dou, ma gana Reitutugu na tidaomui.

Na Parovata Vanigira na Tinoni Tauga

3 Vaga goto igamu na daki tauga. Nimui aqo kamu rongomangaqira na savamui. Me ti vaga ke visana vidaqira igira na savamui ara tau vati tutunina moa na gokona God, mi kalina igira kara reia nimui sasaga dou igamu, me sauba ke gini pilo na tobaqira, ma kara gini tutunina. Me tau goto kilia igamu kamu tsarivanigira sa omea. ² Rongona sauba igira segeni kara reivulagia tana douna nimui sasaga ma nimui totu kukuni taniaqira. ³ Kamu laka na inilauana sagata na kokoramui, paboginiana ke gini rereidou baa. Vaga na tsipadouana na ivumui ke gini rereidou, na

moloana na inilau lelevoga, ma na sageli polo marena levolevo.

⁴ Migamu, putsi baa kamu padalokia moa na inilaua na laona na tobamui ke gini rereidou i matana God. (Rongona) na vatana na rereidou vaga ia, e pukuga tana tobalaka ma na tobarago e vo oli me tamani rongona putsikae baa i matana God.

⁵ Kamu padatugugira na daki dou ni sau. Igira ara noru kalavatavia God. Me ngiti gaqira inilau, ara rongomidoua na mangaqira na savaqira. ⁶ Aia ko Sara e nauvaganana goto ia. Aia e rongomangana a Abraham na savana, me soaginia laka gana taovia. Migamu goto, ti vaga amu dona na naugaluve vaniaqira na tinoni tavosi, mamu tau goto matagunia sa omea, migamu amu lia mala dalena goto ko Sara tana nimui sasaga.

⁷ Migamu goto na mane tauga. Kamu maurisai dou kolugira na taumui. Ma kamu padadoua laka igira na taumui ara tau susuliga atsa kolugamu igamu na mane. Kamu kukuni tanigira dou, matena igamu sui na tamatau, amu tamanipata na vangalaka na mauri aia God e saunogoa vanigamu. Kamu nauvaganana ia, ti ke gini tau tukapusia sa omea nimui nonginongi.

Igita Ka Kesaniatsa Tana Nida Papada

⁸ Tana susuina niqg goko parovata au ngaoa kau goko vanigamu igamu sui. Eo, nimui aqo igamu sui kamu kesaniatsa tana nimui papada ma nimui vavatsangi. Kamu vaigaluvegi mala tamatasi. Kamu vaitobalakagi, ma kamu molotsuna segenimui igamu tabana mi tabana. ⁹ Kamu laka na tuguvisuginiana na sasi, na sasi, se na goko seko ginia na goko seko. Migamu, kalina ti kara nauvanigamu sa omea seko, ma kamu tuguvisuginia moa na omea dou. Rongona God nogo e ngaoa laka igamu kamu nauvaganana ia, ti kamu adiginia na omea dou aia e vekenogoa vanigamu kalina e viligamu. ¹⁰ E vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu mara tsaria,

“Asei moa ti vaga ke ngaoa ke dou nina mauri, me ke gini magemage nina omea sui aia e tamanina, ma nina aqo ke mololea na goko seko, me ke laka goto na peropero.

¹¹ Ke piloligi saikesa tania pipi na vatana na nauseko, me ke naua moa na aqo galuve.

Ke tovokakaia tana tobana popono, na mauri tana rago koluqira na tinoni tavosi.

¹² Matena na Taovia aia nogo e mataligira na tinoni e goto niqira sasaga, me rongomia niqira nonginongi; me tukapusigira na tinoni ara nauseko.”

E Dou Moa Ti Ke Gadovigita na Rota Matena e Goto Nida Sasaga

¹³ Me ti vaga igamu amu madodo sosongo nogo na nauana nimui aqo galuve, masei tangomana ke tavongani sekoligamu lee? ¹⁴ Me atsa moa ti vaga kara rotasigamu lee rongona e goto nimui sasaga, me dou baa ti kamu gini magemage moa tana tagu vaga ia. Kamu laka na mataguniana kesa tinoni, ma kamu laka na gini boe sa omea. ¹⁵ Kamu kukuni tania moa a Iesu Kristo tana tobamui popono ma kamu padalokia, rongona aia nogo nimui Taovia. Ma kamu manogatia pipi kalina i tobamui nagua kamu gini gokovisu vanigira na tinoni kalina ti kara veisuagamu laka e koegua te e totu kakai vaga ia na amesi i tobamui. ¹⁶ Migamu kamu gokovisu dou vanigira moa tana goko laka mi tana kukuni. Ke goto saikesa pipi kalina nimui sasaga. Mi kalina ti vaga igira kara keli seko vanigamu, ma kara gini goko sekoseko tana rongona nimui sasaga dou amu naua igamu nina tinoni a Iesu Kristo, me sauba ke gini paluvangamaqira lee igira.

¹⁷ Me ti vaga God ke tamia ke gadovigamu na rota, me dou moa na gini tsodorota matena nimui aqo galuve liusia baa na gadovirota matena na nauseko.

A Iesu Kristo e Mate Nogo Mateqira Nida Sasi Igita

¹⁸ Eo, ka padatugutugudoua laka a Iesu Kristo e mate kesa moa kalina, me gini sese mateqira na sasi sui. Aia e vo saikesa na sasi, me tamia na mate tuguda igita na tinoni sasi, matena e ngaoa ke gini tudumigita vania God. Ara matesiragoa na konina, ma na tidaona e utu ke mate, e mamauri moa. ¹⁹ Maia e baa me turupatu vanigira na tidaoqira igira ara totu sosori, mara tau vati dato moa i gotu. ²⁰ Migira nogoria na tidaoqira na tinoni ara petsakoe vania God i sau, kalina aia e berengiti me pipitu poi ke tsau kalina a Noa ke kavisuia na vaka. Mara tsaurae lee moa na tinoni ara sage i laona na vaka e kavia a Noa. Ara tu alu lelee moa tugi, mara tu gini mauri tania na obo loki.

²¹ Na koo na obo loki ia, aia nogo ngiti papadana na batesimo e maurisigamu i dani eni. Ma na koo ia e tau gana na mani lesoviginiana na bauna na kokoramui. Tagara. Na papadana moa laka igamu amu gini veke vania God laka amu ngaoa na mauri male kalavata i matana aia, tana susuligana nogo a Iesu Kristo aia e maurivisitugua tania na mate, ²² me ba dato nogo i baragata i tana e totu tana madoana God Tamana, me taovia loki vanigira na angelo sui, me vanigira goto na omea susuliga sui ni gotu.

Nida Aqo Ti Ka Tau Goto Muria Na Tobada Segeni

4 Kamu padatugutugua laka kalina a Iesu Kristo e totu moa i barangengo, aia goto e vatsangia na

rota loki tana konina. Migamu goto kamu malagai na tamivaniana na rota vaga nogo a Iesu Kristo e idagana vanigamu. Rongona ti aseki e rota loki tana konina, aia e piloligi nogo tania na nauseko. ²Vaga ia, me tuu kalina eni me ke baa, nimui aqo igamu kamu tamivania nina kili God ke tagaovia na maurimui ieni i lao, ma kamu tau goto muria na tobamui segeni. ³Eo, e oka nogo igamu amu mauri mala ponotoba moa. Mamu sekolilea na maurimui tana sasaga seko ma na kilinauseko, na inu bule ma na magemage seko, na sasaga bubulega na mane ma na daki, na inu ma na masu loki, ma na samasama ma na kodoputsa vaniaqira na tidao.

⁴Mi kalina eni, e pilo nogo na tobamui igamu. Migira na ponotoba ara gini novo na reiana laka amu tau nogo sangasage i laona niqira sasaga tabaru ma niqira mauri bubulega igira. Te ara tuu mara tsirigamu, mara goko levolevo vanigamu. ⁵Eo, me sauba igira goto kesa dani kara tuu i matana God ma kara tsari votavotavania na rongona niqira sasaga. Rongona God e vangaraunogoa na pedeaqira na tinoni sui, igira ara mauri moa migira goto ara mate nogo.

⁶Iani nogo na rongona ti na gokona na Turupatu Dou e ba vanigira goto igira ara mate nogo. Kalina igira ara mamauri moa, me gadovigira sui nogo na pede, vaga nogo e laba vanigira pipi sui lakalaka na tinoni. Aia nogo na rongona ti na Turupatu Dou e gini baa vanigira goto igira, rongona na tidaoqira ke gini mauri na maurina God nogo.

E Dou Ti Ka Gini Aqo na Vangalaka Tatavosi God e Sauvanigita

⁷E varavara nogo ke labamai na susuina dani. Kamu totu parovata, ma kamu tagaovidoua na sasagamui, ke gini lakagana vanigamu na nonginongi. ⁸Me put-sikae baa, kamu vaigaluvegi manana, rongona na galuve moa aia e dona na veoligiana danga na sasi. ⁹Kamu vaitamigi na valemui, ma kamu laka na goko murina. ¹⁰God e saunogoa visana nina vangalaka vania pipi kesa vidamui. Ma nimui aqo igamu kamu gini aqo na vangalaka tatavosi God e saua vanigamu na mani sangaginiaqira na tinoni tavosi. ¹¹Masei e tamanina na vangalaka gana na turupatuna na gokona God, ma nina aqo ke gini turupatu na gokona God vaga nogo e totu tana Mamare Tabu. Masei e sangagira na tinoni, nina aqo ke sangagira ginia na susuligana God nogo e sauvania. Vaga ia, me pipi tana omea sui e dou ti igita ka tsonikaea God ginia a Iesu Kristo, aia e tamanina na mararana loki ma na susuligana tsapakae, na dani ma na dani. Amen.

Ka Gini Mage na Sangapata Tana Nina Rota a Iesu Kristo

¹²Kulaqu galugaluve, kamu laka na gini novo kalina e gadovigamu na rota tana rongona nimui tutuni. Ma na rota vaga ia, e tau na omea vaolu vanigamu. ¹³Eo, kamu gini mage manana rongona amu sangapata tana nina rota nogo a Iesu Kristo kalina eni, rongona sauba kamu gini mage loki sosongo baa kalina a Iesu Kristo ke visumaitugua tana mararana loki. ¹⁴E dou manana vanigamu kalina ti kara soasekoligamu matena igamu nina tinoni a Iesu Kristo. Maia nogo na papadana laka nina Tarunga Tabu God, aia na Tarunga na Marara, e totu pukuga nogo i laona na tobamui. ¹⁵Ti vaga kesa vidamui e gadovia na rota, me ke tau tana rongona laka aia e labumatesia kesa, se e komi, se e tsutsukibo, se e lausugusugu tana nina omea na tinoni tavosi. ¹⁶Me ti vaga e gadovigamu na rota matena igamu amu Kristiano, ma kamu laka na gini vanga-maa matena. Kamu soadoua moa God, ma kamu gini magemage rongona ara soaginigamu nina tinoni a Iesu Kristo.

¹⁷E laba nogo na tagu tana God ke tuturiga na pede. Maia sauba ke ida na pedeada igita nina tinoni nogo ia. ?Me ti vaga na pede ke tuturiga i konida igita, me sauba ke gadovigira koegua igira ara sove na tutunina na Turupatu Dou vaga e talumai i konina God? ¹⁸E vaga ara marenogoa tana Mamare Tabu mara tsaria, “?Me ti vaga e kakai sosongo vanigira na tinoni dou na tsauliana na mauri saliu, me sauba kara gua igira na tinoni sasi ara petsakoe vania God?”

¹⁹Eo, igira e gadovigira na rota matena God e vilivanigira nogo ke vaga, me dou ti igira kara naua babaa moa na aqo galuve, ma kara noru kalavatavia God aia e aqosigira, me manali sailaginia na omea e vekea.

Na Parovata Vanigira Ara Tagao Tana Lotu

5 Kalina eni inau au ngaoa kau parovatavigira igira ara tagao tana lotu i laomui. Eo, inau goto kesa na tagao tana lotu, mau sanga na morosiana nina rota a Iesu Kristo. Mau dona laka sauba kau sanga tamanipata goto tana mararana a Iesu Kristo kalina aia ke visumaitugua. Te au ngasugamu ²igamu amu tagao tana lotu, kamu lia na reitutugu dou i laoqira na tinoni God e vanigamu kamu reitutugugira. Kamu laka na gato na reitutuguaqira vaga God e kilia kamu naua. Kamu madodo na nauana nimui aqo, tau gana na mani pelu qolo moa, me gana saikesa moa na mani sangaginiaqira na tinoni. ³Kamu laka na turuginiaqira sagata na tinoni, igira God nogo e vanigamu kamu reitutugugira. Kamu ida dou pipi kalina vanigira nimui

tinoni, ti igira kara gini reinunu i konimui. ⁴ Mi kalina ke labavisumai na Taovia Loki na Reitutugu Sipi, me sauba aia ke sauvanigamu na sorilova marara e voo ke nanga na makana.

Na Parovata Vanigira na Kristiano Sui

⁵ Migamu na tinoni vaolu nimui aqo kamu nauvananana goto. Kamu rongomangaqira na tinoni loki.

Migamu sui kolu, na tinoni loki ma na tinoni vaolu, kamu dona na palatsuna, ma kamu vaisangagi igamu ruka tabana. Rongona ara katevulaginogoa tana Marmare Tabu laka "God e tukapusigira na kaekae, me vangalaka vanigira ara palatsuna." ⁶ Me vaga ia, ma kamu molotsunali segenimui i matana God. Maia sauba ke sulukaegamu tana tagu aia ke pedea. ⁷ Pipi sui lakalaka gamui boe, kamu mololakagira tana limana God, rongona aia nogo e boeginigamu sosongo.

⁸!Kamu mamata, ma kamu totu parovata! Rongona gamui gala na tidao seko e kuviraru bamai, me ngunguru loki vaga na laeone kalina e lavea ase ke gatia me ke konomia. ⁹ Igamu kamu tukakai tana nimui tutuni, ma kamu tukapusia nina aqo na tidao seko. Rongona amu dona nogo laka igira sui gamui tutunikolu i laona na barangengo popono e gadovigira goto na rota atsa vaga goto e gadovigamu igamu.

¹⁰ Amu vatsangiragoa na rota kalina eni. Me sauba i muri ke tau oka, ma God na Taovia vangalaka, aia e

viligamu kamu gini tamanina pata na mararana saliu kolua a Iesu Kristo, aia segenina nogo sauba ke vaolusigamu, me ke kakaisigamu, me ke sangagamu ti kamu gini susuliga na tukakai sailagi tana nimui tutuni.

¹¹ Eo, e dou igita ka tsonikaea God nida Taovia, rongona aia segeni e susuliga, ma na susuligana e utu ke sui na dani ma na dani. Amen.

Na Susuina na Leta

¹² A Silvanus, aia nogo kesa na tasida Kristiano dou sosongo, aia e sangaau na mareana vanigamu na leta kurikuri iani. Au marea na leta iani vanigamu gana moa na kakaisiginiana nimui tutuni, ma na tsaritutugua vanigamu laka God e galuvegamu manana. Migamu nimui aqo ti kamu totukakai babaa moa i laona nimui tutuni.

¹³ Igira goto na tasimui tana saikolu na tinoni tutuni ieni i Babilon, igira God e viligira, igira goto ara padagamu sui. Maia goto na dalequ a Marko. ¹⁴ Kamu vaipadagi tana galuve Kristiano igamu sui.

Au nongia a Iesu Kristo, aia e tamanigamu sui nogo, ke moloa nina rago ke totu i konimui sui.

CAPTION

3:18 Ara matesiragoa na konina a Iesu Kristo, ma na tidaona e mamauri moa. (3:18)

2 PETERO

Na Vuresi Makaliana na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

A Petero e maregoota na rukanina nina leta vanigira na Kristiano vaolu sui ara totu bamai pipi tana vera. Ma na rongona pukuga te aia e gini marevanigira na leta iani, rongona ke gini tukapusia niqira sasani igira na tarai peropero ara raqa sasiliginigira na tinoni. Me raigira kara tangolikakaia na sasani manana tana rongona God ma na Taovia Iesu Kristo. Aia nogoria na sasani manana e pukuga i koniqira ara reilakana segeniqira a Iesu, mara rongomia i mangana segeni nogo aia nina sasani e sasaniginigira.

A Petero e gini boe sosongo na tukapusiana tsaku niqira sasani peropero, tana igira ara tsaria laka tagara ke tau visumaitugua a Iesu Kristo. Ma Petero e tsarimakali vanigira laka a Iesu Kristo e gini tau visumai tsaku na rongona God nogo aia "e tau ngaoa na tsoniana kesa tana mate saliu, me kilia moa laka igira na tinoni sui kara piloligi talu tania niqira sasi." (3:9.)

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Petero

God e viligita ka patakolua tana mamarana loki

Igira na tarai peropero

Na visumaiana na Kristo tana susuina dani

1 Inau nogo a Simone Petero, nina maneaqo ma nina apostolo a Iesu Kristo, au marea na leta iani vanigamu sui, igamu amu adinogoa na vangalaka putsikae na tutuni atsa kolugami igami: laka nida God ma nida Vagamauri a Iesu Kristo aia segeni moa e gotolaka saviliu.

² Au nongia God ke vangalaka vanigamu, me ke moloa nina rago i laona na tobamui. Maia ke sangagamu na donaginiana dou baa kaira God ma Iesu Kristo nida Taovia.

God e Viligita Ka Patakolua Tana Mararana Loki

³ God susuliga e saunogoa vanigita pipi na omea sui gana igita ka gini tangoimana na mauri kalavata tana sasaga male dou. Aia e mararasigita, migita a gini donagnia a Iesu Kristo. Maia nogo e viligita ka tamanipata kolua tana mararana loki segeni ma na douna laka segeni. ⁴ Eo, aia e tusumaigira nogo vanigita nina vangalaka loki putsikae, vaga aia e vekenogoa laka ke tusuvanigita. Igira nogo kara sangagamu ti kamu gini tangomana na tsogo tania na taviti na kilinauseko e totu i laona na barangengo. Ma kamu gini tamanipata tana maurina God nogo. ⁵ Aia tsotsodo nogo tana rongona vaga ia, te e gini dou ti igamu kamu tovokakaia na nauana me ke gini dou baa nimui sasaga. Amu tamanina nogo na tutuni. Baa, ma kamu

paboginigoota nimui sasaga dou. Ma nimui sasaga dou kamu paboginigoota na sasani tana rongona God.

⁶ Ma na sasani tana rongona God, kamu paboginigoota na tagaovi segenimui dou. Na tagaovi segenimui dou, kamu paboginigoota na berengiti. Ma nimui berengiti kamu paboginiigoota na galuveana God.

⁷ Ma nimui galuve vania God kamu paboginigoota na vaigaluvegi kolugira na tasimui tana tutuni. Ma nimui vaigaluvegi kolugira nimui tutunikolu, kamu paboginigoota na vaigaluvegi kolugira na tinoni sui.

⁸ Igirani nogo na sasaga doulaka sui e kilia igamu kamu tamanigira. Me ti vaga igamu kamu tangomana na tsauliaqira, me sauba kara sangagamu, me ke gini labamaka tana sasagamui laka e pelugamu na sasani amu rongomia i konimami igami tana rongona a Iesu Kristo nida Taovia. ⁹ Masei moa ti vaga ke tau tamani-gira tovu na sasaga doulaka vaga girani, maia e vaga moa ti na tinoni e koko na matana, me gini utu vania na moro ao. E padalea laka God e maurisinogoa tani-gira nina sasi ni sau.

¹⁰ Vaga ia, migamu na tasiq, inau au nongigamu, kamu tovokakaia tana tobamui popono na padatugutuguana laka God nogo e soagamu me viligamu. Ma kamu ngongoragi babaa na manailiana pipi dani tana nimui sasaga. Me ti vaga kamu nauvanana ia, me sauba ke utu saikesa vanigamu na

mololeana nimui tutuni. ¹¹ Me ke gini ulagamui na sage kesa dani tana Verana a Iesu Kristo nida Taovia ma nida Vagamauri.

¹² Minau, e utu kau qisi na tsariitugutuguaqira sailagi na omea girani vanigamu, atsa moa ti kamu donagini-igira sui nogo me kalu nogo i tobamui na tutuni amu adia i konimami. ¹³ Au pada laka ni qu aqo saikesa nogo inau na soqoiana na papadana na omea sui girani i tobamui, suari mau mamauri moa. ¹⁴ Au dona laka e varangi lee nogo na mateaqu, rongona a Iesu Kristo nida Taovia aia e tsari manogatinogoa vaniau. ¹⁵ Te e ngolia tobaqu laka ni qu aqo kau tovoa kakai babaa nomoa na sau sautuna vanigamu, ti igamu kamu gini padatugu sailaginigira na omea girani i murina na mateaqu.

A Petero e Reiginia na Matana Segeni Na Mararana Loki a Iesu Kristo

¹⁶ E tau na tutugunu lee ami tavoingani botsangia moa igami, kalina ami katevulagia vanigamu laka a Iesu Kristo nida Taovia sauba ke visumaitugua tana susuligana loki. Na matamami segeni nogo ami reiginia na mararana loki aia. ¹⁷ Migami segenimami nogo ami totu kolua a Iesu Kristo kalina God Tamana e tsonikaea, mami rongomia kalina kesa na goko e talumai tana Marara Loki i Gotu me tsaria, "Iani na dalequ galugaluve, au reingao sosongolia!" ¹⁸ Igami segenimami nomoa ami rongomia na goko iani e talumai i gotu, kalina igami ami totu kolua na Taovia tana vungavunga tabu.

¹⁹ Aia nogoria na rongona te igami ami gini norukakaia laka e mana na goko ara katemaia igira na propete. Me dou baa ti igamu goto kamu sanga na pada mamavasiana, rongona aia e vaga na sulu e marara tana rodo, poi tsau kalina ke vovomai na Dani ma na makana na veitugusidani ke mararasia na tobamui. ²⁰ Me dou ti kamu padagadovidoua laka e tau tango mana vania kesa laka ti aia segenina moa ke tavongani dona lee na nusirongona kesa niqira goko na propete tana Mamare Tabu. ²¹ Matana e utu saikesa vania sa tinoni lee ke tavongani botsangia sa tsaqina goko na katemai. Igira segeni moa na Tarunga Tabu e mararasigira ara tangomana kara katemai vanigira na tinoni na goko e talumai i konina God.

Niqira Aqo Igira na Tarai Peropero

2 E tu mai nogo i oka ara totu na tarai peropero i laoqira na tinoni. Me sauba kara tau kuti na laba babaa goto visana i laomui goto igamu. Ma kara adisagegira ke danga na sasani tau mana, gana kara gini tsogori tsunaginia na sasani manana. Ma kara tiatagaraa na Taovia aia e maurisigira. Eo, kara nauvanana ia, me sauba ti igira segeniqira nogo kara alo-

maia na mate ke tavongani gadovigira. ² Me sauba kara danga nomoa na tinoni kara muria na mauri seko vaga ara idagana igira na tarai peropero. Ma kara tuu ma kara tsiria na Sautu na Manana. ³ Tinoni vanga susugu na tarai peropero girani. Igira ara botsangigira danga na turupatu peropero vanigamu kara gini valogamu rongona kamu voliginigira. !Me tu mai goto nogo i oka e vangarau pitugira na Taovia na Pede, ma gaqira Matemate e mamata oka nogo me pitugira!

⁴ God e tau goto gaegira na angelo ara sasi i sau. Me tsonitsunagira nomoa tana rota e vo sui. I tana ara totu tana rodo, pituginia na Dani na Pede Loki. ⁵ Ma God e tau goto gaegira na tinoni seko ni oka. Me moloa na obo loki ke luvusigira igira sui ara peaa na mangana. Mara visana moa na tinoni God e maurisigira tania na obo loki ia: aia nogo a Noa, kesa na mane dou e malagai na tsarivulagiana nina sautu mana God, kolutugira goto vitu na kamana. ⁶ God e kedekaira goto na vera ni Sodom mi Gomora, me moloa na lake ke veokaira sui. I tana nogo kara gini moro igira ara dona na peana na mangana God ma kara parovata, rongona ke tau gadovigira goto sa omea vaga ia. ⁷ God e maurisia a Lot, aia goto e kesa na mane dou. E ngoli sosongolia na tobana na reiana niqira mauri seko igira na tinoni ara peaa na mangana God. ⁸ Ma na mane dou iani e mauri i laoqira na tinoni seko vaganana, me gini rota loki sosongo na dani ma na bongi na reiana niqira mauri tana sasi ma na rongomiana na gokoseko ara tsonia igira. ⁹ Ma na Taovia, aia e dona ke maurisigira nina tinoni dou tania niqira rota, maia e dona goto ke tangoligira kakai tana rota igira na tinoni seko pitua na Dani na Pede Loki. ¹⁰ Putsi baa igira ara totu matengana na muriana na kilinauseko e totu sailagi i tobaqira, mara gini tau kuti na peana na mangana God niqira Taovia.

Migira na tarai peropero girani, ara kaekae sosongo mara padaloki segeniqira moa. Ara tau goto kukuni tanigira na angelo ni gotu, mara koetsiri gaqira moa. ¹¹ Eo, migira na angelo ara loki baa mara susuliga sosongo liusigira baa na tarai peropero, migira mara tau goto vaitsari gaqira na tarai peropero i matana na Taovia. ¹² Na tinoni girani ara muri sailaginia moa niqira omeomea segeni. Ara vaga saikesa na omea atsi ara gini botsa moa agana na tinoni kara tangoligira, ma kara labumatesigira lee. Ara tavongani tsirigira lee na omea sui ara tau donaiginigira. Me ke kesa na dani, sauba kara labumatesigira lee goto vaga saikesa moa na omea atsi. ¹³ Me ke gadovigira na rota, na tuguna nogo na rota igira segeniqira nogo ara rotasinigira na tinoni tavosi. Ara gini mage rago na nau malemaleana pipi na vatana na omea ke gini vatsa na kilinauseko e totu i tobaqira. Tana tagu nimui mutsaikolu, ara vo goto na vangamaa, mara gini sisiloboloboginia nimui mutsasai. !Migira ara gini mage, rongona ara

tangomana na malapalusiamui! ¹⁴ Na mataqira ara lave sailaginigira moa na daki vanga kiboga. Me utu goto kara gini vatsa na nauseko. Ara tudumi sagegira na tinoni maluku i laona niqira taviti. Na tobaqira e lavu na susugu sailagi. Eo, ma na korena God e totu pitugira nogo na tinoni vaga igira.

¹⁵ Ara vanoligi tania na sautu dou mara gini tova. Ara muria nina sautu a Balaam na propete, na dalena a Beor, aia e padalokia moa na qolo e tsodoa i laona nina nauseko. ¹⁶ E gini gadovia na kede rongona nina sasi. Me tavongani tuu nina asi segeni nogo a Balaam, me goko mala tinoni vania, rongona ke gini tukapusiginia nina sasaga bubulega aia e naua.

¹⁷ Migira na tinoni seko girani ara vaga na bugu e mamatsa lee, me tagara lelee sa koo i laona. Mara vanga goto na parako e lovosigira lee na guguri. Maia God e titivanigira nogo na sasaqira i laona na rodo pulipuli. ¹⁸ Ara goko kaekae, mara goko bubulega. Mara gini aqo niqira mageseko rongona kara gini tubulaginigira na tinoni ara vasini moa tuturiga na muriana nina sasani a Iesu Kristo nida Taovia. ¹⁹ Ara vekegini vanigira na tinoni laka kara totu tanusi. ?Mia-va? Migira segeniqira nogo ara lia tseka saikesa vania niqira lavuseko. Rongona kalina ti vaga nina lavuseko kesa tinoni e susuliga liusia na susuligana segeni ia, mi tana maia e lia mala tseka vania nina lavuseko segeni nogo ia. ²⁰ Ti vaga igira na tinoni ara donagininogoa, mara tutunina a Iesu Kristo nida Taovia ma nida Vagamauri, mara mololenogoa na sautu seko na barangengo, mi muri, mara ba pukavisutugua tana sautu seko ia, ma na tinoni vaga girani, ara sasi loki baa liusia tana idana kalina igira ara tau vati tutunina moa. ²¹ Tagara me ke dou baa vanigira ti kara tau saikesa moa donaginia na sautu mana, liusia baa ti kara donagininogoa mi muri ma kara piloligitugua tania na ketsa tabu ara rongominogoa. ²² Na omea e laba vanigira igira e gini manaliginia na gokolia tana ara marea: "Na pai e visutugua na ganiana na mumutana e mumutalinogoa." Me kesa segeni goto tana mamare: "Na boo e lesu tana koo me male nogo na konina, mi muri me visu me baa girigiri tugua tana boko."

Nina Dani na Taovia Sauba Ke Tavongani Labamai

3 !Kulaqu galugaluve igamu! Iani nogo na rukanina niqu leta au marea vanigamu. Mi laona kaira sui ruka niqu leta kaira, au tsaritugutugua na omea girani vanigamu, gana kau tovoginia na galisiana na papada male i tobamui. ² Au nongigamu kamu padavisugira sailagi na tsaqina goko ara gini goko na propete tabu tu mai nogo i sau. Ma kamu padavisugotoa nina ketsa vaolu a Iesu Kristo nida Taovia ma nida Vagamauri, aia igamu amu sasaninogoa i konimami igami na aposto-

lo. ³ Minau kau tsarivanigamu talu kesa na omea, me dou ti kamu donaginidadou na omea iani: laka tana susuina na dani sauba kara tuu visana tinoni, igira e tagaovigira popono niqira kilinauseko, ma kara gilugamui. ⁴ Ma kara televolevo vanigamu, ma kara veisuagamu: "?Laka na Taovia e vekenogoa laka sauba ke visumai ne? ?Miava e totu kalina? Ara mate sui nogo igira na tamada, me tau vati oli moa sa omea. !Na omea sui ara tototu atsa vaga moa tuu tana tuturigana na barangengo!" ⁵ Igira na tinoni ara goko vanganana ia ara vongo kapusia na mataqira. Ara ngaoa moa laka kara padaleginia na aqo God e naugira nogo i sau. I sau, God e goko moa mara gini laba na omea sui i gotu mi lao. Ma na barangengo e botsa datomai talu i laona na koo. ⁶ Mi muri maia e gini aqo goto na koo, aia nogoria na koo na obo loki e luvusiginia na barangengo ni oka. ⁷ Ma na baragata ma na barangengo ni dani eni, kaira sui ara ka gini totu kesa moa nina tsaqina goko God, agana na lake ke gini ganikaira goto kesa dani. Eo, sauba kara ka totu vaga ia, poi ke tsau tana dani tana God ke pedekaira, ma kara gini luvu lee sui igira na tinoni ara dona na peana na mangana God.

⁸ !Kulaqu galugaluve, kamu laka saikesa na padaleana na omea iani! I matana God kesa na dani e vaga moa ti e kesa na toga na uvi, me kesa na toga na uvi e vaga moa ti e kesa lelee moa na dani. ⁹ Visana tinoni ara pada laka na Taovia e kisa sosongo na manaliana na omea aia e vekenogoa. Me tau vaga ia. E rerei vaga rago ti aia e kisa sosongo, maia e berengiti nomoa kolugamu. Matana aia e tau ngaoa na tsonianana kesa tana mate saliu, me kilia moa laka igira na tinoni sui kara piloligi talu tania niqira sasi.

¹⁰ Nina Dani na Taovia sauba ke tavongani labamai vaga saikesa nogo ti na mane komi. Mi tana Dani ia na baragata sauba ke nangaligi tana leleo loki ma na kabakutu. Migira na omea sui tana masaoka kara iru tana lake, ma kara nangaligi saikesa. Ma na barangengo me pipi sui na vangana i laona kara tavongani nanga lee sui. ¹¹ Eo, amu dona rago nogo laka sauba kara nanga lee na omea sui lakalaka vanganana. ?Megua igamu? ?Nagua amu pada kamu naua agana na mani vangarau pituana na Dani Loki ia? Nimui aqo kamu tovoa ke dou kalavata na sasagamui, ma kamu muridoua pipi nina ketsa God. ¹² Iani nogo e vaga na omea kamu naua na mani pituana na maiana nina Dani God, aia igamu amu amesia laka ke labamai tsaku. Maia nogo na Dani ia, i tana sauba ke iru na baragata me ke gini nangaligi lee, migira na omea sui tana masaoka kara gini rapa lee tana paparana na lake loki ia. ¹³ Migita a pitua moa laka God ke manalia na omea aia e vekenogoa vanigita, laka sauba ti kara ka laba na baragata vaolu ma na barangengo vaolu. Migira segeni

moa ara totugoto i matana God sauba kara sage i laona.

Igita Ka Totupitua na Dani Loki Ia

¹⁴ Kulaqu igamu, kalina amu pipitua moa ke labamai na Dani ia, e dou ti igamu kamu gini ngongoragi na mauri male i matana God, ma kamu totu tana rago i konina. ¹⁵ Kamu padatugutugua nina berengiti loki a Iesu nida Taovia. Aia e vaga nogo na sautu e sangaginigamu agana igamu kamu gini mauri. Maia na tasida galugaluve a Paulo e mare vaganana goto vanigamu. Maia e gini aqo na sasaga loki vaga nogo God e sauvania. ¹⁶ I laona pipi nina leta sui, a Paulo e mare ganatugu na omea iani vanigamu. Ara visana rago na omea kakai na padagadoviaqira i laona nina leta. Migira moa na tinoni voo, migira goto e maluku

niqira tutuni, ara dona na tevaliana nina mamare. Vaga nogo ara dona na tevaliana visana na tsaqina na goko i laoqira na Mamare Tabu tavosi. Mara tau goto dona na reigadoviana laka ara alomai segeniqira gaqira matemate.

¹⁷ Migamu kulaqu, igamu amu dona sui nogo na omea iani. Me vaga ia, me dou ti kamu parovata. Kamu reitutugu segenimui, rongona niqira idaseko na tinoni vo muriketsa kara tau raqa sasiligamu goto igamu, ma kamu gini puka tania na sasamui dou amu tukakai nogo i konina. ¹⁸ Ke dato babaa i tobamui nina vangalaka God, ma kamu gini padagadovidoua baa na sasani tana rongona a Iesu Kristo nida Taovia ma nida Vagamauri. Aia igita ka tsonikaea i dani eni, mi tana dani ma na dani. Amen.

1 IOANE

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Tana kesianina nina leta a Ioane, aia e mamare matena ruka na omea pukuga. Na kesianina omea pukuga, e ngaoa laka ke malagaisiginigira igira ara tsokoa nina leta, ma kara dona na totukakai i laona niqira mauripata koluana God ma Iesu Kristo na Dalena. Ma na rukanina omea pukuga, laka ke parovatavigira goto kara laka na muriana na sasani vaga igira na propete peropero ara tavongani botsangia, rongona na sasani peropero vaga ia ke tau veoginia niqira mauripata igira koluana God. Tana niqira sasani peropero ara tsaria laka a Iesu Kristo na Dalena segeni moa God, me tau tinoni manana. Mara tsarigotoa laka pipi na omea sui ara totu i laona na barangengo ara pukuga sui tana sasi. Me kesa goto niqira sasani ara gini pero tinoni. Ara sasanigira laka e atsa moa ti ka tau dona na vaigaluvegi, me sauba nomoa ka tsaulia na mauri saliu.

Mi laona nina leta iani, a Ioane e gokokapusi liusigira na tarai peropero girani. Me vuresi makalia laka a Iesu Kristo e tinoni manana. Aia e God me tinoni kolu. E puku God, me puku tinoni. Tana nina puku God e vo mate, mi tana nina puku tinoni e dona mate. Me tsaria laka pipi sei e tutunina a Iesu Kristo me galuvea manana God, nina aqo ke donagotoa na galuveaqira na tinoni tavosi.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Ioane

Na marara ma na rodo

Igira na dalena God manana

Na tarunga mana ma na tarunga peropero

Nida aqo ka vaigaluvegi

Na tutuni nogo igita a gini tangomana na tuliusiana na sasagana na barangengo

1 Igami ami marea na leta iani vanigamu, rongona kami gini tsari tutugudoua vanigamu tana rongona na Gokona God aia na pukuna na mauri. Aia e totu nogo tuu tana tuturigana saikesa. Migami ami rongominogoa, mami reigininogoa na matamami. Eo, ami morosilakana nogo, mami peleginia na limamami. ² Mi kalina e laba na mauri ia, migami ami reilakana nogo. Te ami gini goko vanigamu, mami turupatuna vanigamu tana rongona na mauri saliu e totu nogo i konina God Tamana, me labavulaginogoa vanigami. ³ Na omea igami ami morosia mami rongomia, ami katevulagigira vanigamu, rongona ti igamu goto kamu gini sai kolugami igami tana mauripata koluana God Tamana, ma Iesu Kristo na Dalena. ⁴ Ami marea vanigamu na omea iani rongona ke tovisiginia nida magemage.

God Aia Nogo na Marara

⁵ Miani nogo e vaga na sasani igami ami rongomia i konina na Dalena God, mami katevulagia vanigamu: laka God aia nogo na marara, me tagara saikesa sa rodo i konina. ⁶ Me ti vaga igita ka tsaria laka igita a mauripata nogo kolua God, ma mauri moa tana rodo na sasi, mi tana igita a malapalu lee moa tana nida goko mi tana nida omeomea. ⁷ Me ti vaga igita a mauri

manana nogo tana marara, vaga goto nogo God aia e totu tana marara, mi tana igita a dona goto na galuveaqira na tinoni tavosi. Ma na gabuna a Iesu na Dalena God e vulimalegita tanigira pipi nida sasi.

⁸ Ti vaga igita ka tsaria laka igita a tau naua na sasi, mi tana igita a pero segenida moa, ma na manana e tau saikesa totu i konida. ⁹ Ma ti vaga igita ka koevulagigira nida sasi vania God, me sauba God aia ke manalia nina veke e gini veke vanigita: laka aia sauba ke padalegira nida sasi, me ke vulimalegita tanigira pipi nida nauseko. ¹⁰ Me ti vaga igita ka koea vaga laka igita a tau naua kesa na sasi, mi tana e vaga moa ti igita a tsaria laka God na vangapero, ma nina goko aia e tau pukuga kalavata i tobada.

A Iesu Kristo e Isutuguda I Konina Na Tamana

2 Au marea na omea iani vanigamu dalequ, rongona kamu gini tau sasi. Me ti vaga kesa ke puka nomoa tana sasi, me dou ti aia ke dona laka e totu nogo kesa aia e isutuguda i konina na Tamana, aia nogoria a Iesu Kristo, maia e gotolaka saviliu. ² A Iesu Kristo aia segeni moa na sautuna tana kara gini taveo nida sasi. Me tau nida sasi segeni moa igita, niqira sasi goto igira na tinoni sui.

³ Ti vaga igita a muridougira nogo nina ketsa sui God, mi tana e gini labamaka laka igita a donagininogoa God. ⁴ Me ti vaga kesa ke tsaria laka aia e donagininogoa God me tau moa murigira nina ketsa sui, ma na tinoni vaga ia, na vangapero moa, ma na manana e tau totu pukuga i konina. ⁵ Masei ke muria manana nina goko God, na tinoni vaga ia nina galuve vania God e totu pukuga kalavata nogo i tobana. Tana omea vaga nogo iani, ti igita a gini donamaka laka igita a mauripata manana kolua God: ⁶ laka asei ke tsaria aia e mauripata manana nogo kolua God, ma nina aqo aia ke muridoua nina sasaga a Iesu Kristo.

Na Ketsa Vaolu na Vaigaluvegi

⁷ Igamu na kulaqu galugaluve, na ketsa iani inau au gini mamare vanigamu, aia e tau na ketsa vaolu, na ketsa ni oka nogo. Migamu amu donagininogoa tuu tana tuturigana. Na ketsa ni oka ia, maia amu rongominogoa i sau. ⁸ Me mana nomoa laka na ketsa inau au gini mamare vanigamu kalina eni, aia na vaoluna. Igita a reinogoa na manana i laona na maurina a Iesu Kristo, mi tana maurimui goto igamu. Rongona na rodo e tuturiga na nanga lee nogo, ma na lalaina na marara manana e labamaka nogo.

⁹ Asei ti vaga ke tsaria laka aia e totu nogo tana marara, me reisavia moa na kulana, na tinoni vaga ia e tototu moa tana rodo. ¹⁰ Maia e galuvea na kulana, aia moa e totu tana marara, me tau totu sa omea i konina ke gini tubulaginia na kulana tana sasi. ¹¹ Asei ti e reisavia na kulana, aia e tototu moa tana rodo. E liu i laona na rodo, me tau donaginia iava ke liu baa, rongona na rodo e rodosia na matana.

¹² Au gini mamare vanigamu (dalequ), rongona tana asana nogo a Iesu Kristo ara gini tanusi nimui sasi.

¹³ Au mamare vanigamu igamu na tinoni loki, rongona igamu amu donagininogoa asei aia e totu tumai nogo tana tuturigana. Au mamare vanigamu igamu na tinoni vaolu, rongona amu tangomana nogo na tukapusiana na tidao seko.

¹⁴ Au mamare vanigamu dalequ, rongona amu donagininogoa God na Tamada. Au mamare vanigamu igamu na tinoni loki, (rongona) igamu amu donagininogoa asei aia e totu tumai nogo tana tuturigana. Au mamare vanigamu igamu na tinoni vaolu, rongona igamu amu susuliga, ma na gokona God e mauri nogo i laomui, mamu gini tangomana nogo na tukapusiana na tidao seko.

Igita Ka Laka na Padalokiana na Omea e Tamanina na Barangengo

¹⁵ Kamu laka na padalokiana moa na barangengo, se kesa goto na omea e tamanina na barangengo. Ti vaga kamu padalokia moa na omea lee ni barangengo,

me utu goto kamu padalokia God Tamana. ¹⁶ Pipi gira sui na omea lee ni barangengo, vaga na kilinauseko, na kili tamani omea danga, ma na omea sui goto na tinoni ara dona na gini kaekae, e tagara kesa na omea vaga gira ke talumai i konina God. Igira sui lakalaka na omea vaga gira ara pukuga sui moa tana barangengo. ¹⁷ Na barangengo, ma na omea levo lee sui i laona igira na tinoni ara dona na padalokiana, igira sui sauba kara nangaligi lee. Maia segeni moa na tinoni e muria nina kili God, sauba aia ke mauri saliu.

Gana Gala a Iesu Kristo Ara Labamai Nogo

¹⁸ !Dalequ gamu, e varavara nogo na susuina na dani! Amu rongominogoa laka gana gala a Iesu Kristo sauba ke mai i barangengo. Minau au tsaria vanigamu laka ara labamai danga nogo gana gala a Iesu Kristo. Aia nogoria na rongona ti igita a donaginia laka e varavara nogo ke laba na susuina na dani. ¹⁹ Na tinoni girani ara totu rago i laona nida saikolu tana idana, mara tau moa sangapata kolugita manana. Aia nogo na rongona te ara gini tsidaligi tanigita. Me ti vaga kara tobasai kolugita manana, ma kara totu moa i laoda i dani eni. Me tagara. Ara tsida nogo igira, rongona ke gini labamaka laka e tagara goto kesa vidaqira e sangapata manana kolugita.

²⁰ Migamu, a Iesu Kristo e dangailiginigamu nogo nina Tarunga Tabu, te igamu sui amu donagininogoa na manana. ²¹ E tau tana rongona laka igamu amu voginia na manana te inau au mareginia na omea iani vanigamu. Eo, amu donagininogoa na manana, mamu dona goto laka e utu saikesa ke kesa na omea pero ke talumai tana manana.

²² ?Masei ia na tinoni vangapero? Aia nogo na tinoni e tsaria laka a Iesu e tau na Mesia. Aia nogo gana gala a Iesu Kristo. E gini tiatagara kaira sui God Tamana ma God Dalena. ²³ Rongona asei ti e tiatagaraa na Dalena, e gini tiatagaragotoa na Tamana. Maia e tabea na Dalena, e tamanigotoa na Tamana.

Na Tarunga Tabu Aia Nogo E Sasanigita

²⁴ Ke kalu saikesa i tobamui na sasani amu rongominogoa tuu tana tuturigana. Ti vaga ke lamuga i tobamui na sasani iani, me sauba kamu mauripata sailagi kolukaira God Dalena ma God Tamana. ²⁵ Na mauri saliu i konina God, aia nogoria na omea a Iesu Kristo e vekenogoa vanigita.

²⁶ Au marevanigamu na omea iani tana rongoqira igira ara tovoa na raqa sasiliamui. ²⁷ Migamu, a Iesu Kristo e dangaliginigamu nogo nina Tarunga Tabu. Me ti vaga ke totu nogo nina Tarunga Tabu a Iesu Kristo i konimui, me tau kiligotoa kesa ke sasanigamu sa omea. Aia nogo e sasaniginigamu pipi na omea sui. Ma na omea aia e sasaniginigamu ara mana sui, tau

goto na peperona. Me vaga ia, migamu kamu muridoua nina sasani na Tarunga Tabu, me sauba kamu gini totupata kalavata kolua a Iesu Kristo.

²⁸ Eo dalequ, kamu totupata kalaivata kolua a Iesu Kristo, ke gini malamala na tobada kalina aia ke labamai, ma ka gini tau vangamaa ma ka tau taopoi tania tana Dani aia ke visumaitugua. ²⁹ Amu dona nogu laka a Iesu Kristo aia e goto saviliu. Me vaga ia, ma kamu dona goto laka pipi sei e gotolaka na sasagana, aia e dalena God nogoria.

Igita a Lia Nogu na Dalena God

3 !God na Tamada e galuvegita sagata! Eo, e loki sosongo nomoa nina galuve God vanigita, te aia e soaginigita na dalena. Migita a lia na dalena God manana. Iani nogu na rongona ti na barangengo e gini tau goto reigadovigita. Rongona na barangengo aia e tau goto reigadovia God. ² Kulaqu galugaluve igamu, igita a lia nogu na dalena God, me tau moa vati labamaka vanigita nagua sauba ka lia goto i muri. Igita a dona moa laka kalina ke labavisumai a Iesu Kristo, migita sauba ka usulia, rongona sauba ka morosia vaga e totu manana nogu aia. ³ Me pipi sei e amesia laka ke tsaulia na omea vaga ia, ma nina aqo ke tovo segenia ke maledou na maurina, vaga nogu a Iesu Kristo aia e maledou saviliu na maurina.

⁴ Masei e naua na sasi, aia e loaga tana kutsiana nina ketsa God, na rongona ase ti e sasi, maia e kutsia na ketsa. ⁵ Amu dona laka a Iesu Kristo e mai matena ke gini veoligigira niqira sasi na tinoni, me tau saikesa totu kesa na sasi i konina aia. ⁶ Igira sui ara mauripata kolua a Iesu Kristo, e utu kara sasi babaa moa. Masei ti e sasi babaa moa, maia e tau vati morosia moa a Iesu Kristo, me tau goto vati donaginia moa.

⁷ !Dalequ, kamu laka saikesa goto na tamivaniana kesa tinoni ke peroigamu lee! Asei e naua na omea e goto, maia e gotolaka saviliu nogu, vaga a Iesu Kristo aia e gotolaka saviliu. ⁸ Masei ti e naua babaa moa na sasi, aia na tidao seko e tamanina na tinoni vaga ia, rongona e tuu nogu tana tuturigana e sasi na tidao seko. Ma na Dalena God e gini mai i barangengo, rongona ke gini veoligia na omea seko e naua na tidao seko.

⁹ Masei aia e lia nogu na dalena God, e tau goto nausasi babaa, rongona na maurina God e totu nogu i konina. Ma na rongona God na Tamana nogu aia, te e gini utugana vania ke nausasi babaa moa. ¹⁰ Tana omea iani nogu e vota makalidoua niqira aqo igira na dalena God, ma niqira aqo igira na dalena na tidao seko: laka ase ti vaga e tau naua na omea e goto me tau goto dona na vaigaluvegi koluqira na kulana, aia e tau na dalena God.

Igita Ka Dona na Vaigaluvegi

¹¹ Iani nogu e vaga na sasani amu rongominogoa tuu tana tuturigana: laka igita sui ka vaigaluvegi. ¹² Ka laka na reinunu i konina a Kain. Na tidao seko e sagelia aia, me gini labumatesia a Abel na tasina segeni. ?Matena gua ti a Kain e labumatesia na tasina? Rongona e tau goto na omea e naua a Kain, me goto na omea e naua a Abel na tasina.

¹³ Baa, ma kamu laka na gini novo igamu na tasiq, ti vaga kara reisavigamu na tinoni ni barangengo. ¹⁴ Igita a dona laka igita a putsiligi taninogoa na mate, ma sagemai nogu tana mauri, rongona igita a vaigaluvegi kolugira nogu na tasida. Masei ti e tau tamanina na vaigaluvegi, na tinoni vaga ia e totu moa tana rodo na mate. ¹⁵ Asei ti e reisavia na tasina, e vaga moa ti e lamutasinogoa na tasina. Mamu dona nogu laka na tinoni labulamuta e utu ke totu na mauri saliu i konina. ¹⁶ Tana omea vaga nogu iani igita ka reigadoviginia nagua na vaigaluvegi manana: rongona a Iesu Kristo nogu aia e saua na maurina vanigita. Migita goto nida aqo ka dona na sauana na maurida vanigira na tasida. ¹⁷ Ti vaga kesa tinoni, maia e tamanina danga nina omea levolevo, me reia kesa na kulana e tasagana lee me tau saikesa galuvea. ?Me laka e tugua aia ke tsaria laka e galuvea God? Tagara. ¹⁸ Dalequ gamu, nida galuve igita ke tau liu lee moa tana goko tagara lakana. Ke sauvulagi segenia tana nida aqogaluve igita a naua vanigira na tinoni tavosi.

¹⁹ Ma ti igita ka nauvaganana ia tana maurida, mi tana sauba ka donaginia laka igita a tamanina na manana. Eo, me sauba igita ka dona na malagai moa na tuu i matana God, ²⁰ atsa moa ti vaga na tobada segeni e kedegita tana rongona visana nida sasaga. Matena God aia e loki liusia baa na tobada, maia e donaginia pipi na omea sui. ²¹ Igamu na kulaqu galugaluve, ti vaga na tobada segeni e tau kedegita, me utu igita ka gini matagu na tuu i matana God. ²² Aia e galuvegita me tusua vanigita na omea sui igita a nongia i konina, rongona igita a muridougira nina ketsa, ma tovoa pipi kalina na nauana na omea e dou i matana aia. ²³ Miani nogu e vaga na omea God e ketsaligita: laka igita ka tutunina na Dalena, aia nogu a Iesu Kristo, ma ka vaigaluvegi manana, vaga nogu a Iesu Kristo e ketsaligita ka naua. ²⁴ Masei e muridougira nina ketsa God, aia e mauripata kolua God, ma God e mauripata kolua aia. Migita a donaginia laka God e mauripata kolugita rongona aia e tusuvanigita nogu nina Tarunga Tabu.

Na Tarunga na Manana Ma na Tarunga na Perona

4 Kulaqu galugaluve, kamu laka na tavongani noruaqira moa pipi sei gira ara molo suguradina

laka igira ara tamanina na Tarunga Tabu. Kamu tovolegira talu, laka ti na tarunga ara tamanina igira e talumai manana i konina God se tagara. Matena ara danga nogo na tarai peropero ara viri liu bamai pipi sui tana nauna. ² Iani nogo e vaga na omea kamu reigadoviginia ti kesa e tamanina manana na Tarunga Tabu: laka pipi sei e koevulagia laka a Iesu Kristo e lia na tinoni manana, maia nogoria e tamanina na Tarunga Tabu e talumai i konina God. ³ Me pipi sei e tiatagaraa laka e tau tinoni manana a Iesu Kristo, ma na tarunga e tamanina aia, e tau goto talumai i konina God. E talumai saikesa i konina gana gala a Iesu Kristo. Aia igamu amu rongomi suinogoa laka sauba ke labamai. Minau au tsarivanigamu laka aia e totu manoga nogo i laona na barangengo kalina eni.

⁴ Migamu dalequ, igamu nina tinoni God, mamu tangomana nogo na tukapusiana niqira aqo na tarai peropero. Rongona na susuligana na Tarunga Tabu e totu i laomui, aia e susuliga liusia baa na tarunga e totu i laoqira igira e tamanigira na barangengo. ⁵ Igira na tarai peropero ara gini goko tana rongona na omea ara talumai moa i barangengo, ma na barangengo e rongomigira, rongona na barangengo e tamanigira nogo igira. ⁶ Migita a nina tinoni God nogo igita. Masei e donaigiinia God, maia e rongovatavigita goto igita. Masei e tau nina tinoni God, maia e tau goto rongovatavigita igita. Iani nogo ka reigadoviginia igita na Tarunga na manana, ma na tarunga na perona.

God Aia na Pukuna na Galuve

⁷ Kulaqu galugaluve, e dou igita ka vaigaluvegi sailagi, rongona i konina nogo God e talumai na galuve. Masei e dona na galuveaqira na tinoni tavosi, maia e lia na dalena God me donagininogoa God. ⁸ Masei e tau dona na galuveaqira na tinoni tavosi, aia e tau goto donaginia God, rongona God aia nogo na pukuna na galuve. ⁹ Ma God e sauvulagia nina galuve vanigita kalina aia e molomaia i barangengo na Dalena Kesa Moa, rongona igita ka gini tamanina na mauri saliu. ¹⁰ Miani nogo e vaga na galuve: laka na galuve e tau vaga ti ke talumai i konida igita ti ke baa i konina God. Tagara. Na galuve e pukuga talu i konina God, te e mai vanigita igita, kalina aia e molomaia na Dalena ke mai i barangengo me ke sesea na mateqira nida sasi.

¹¹ Eo, kulaqu galugaluve igamu, ti igita a dona laka e vaga nogo ia nina galuve God vanigita, me dou ti igita goto ka dona na vaigaluvegi. ¹² E tagara kesa tinoni ke morosilakana nogo God. Me ti vaga igita ka dona na vaigaluvegi, ma God e totu nogo i laoda, ma nina galuve e totu pukuga kalavata i konida.

¹³ God e saumainogoa nina Tarunga Tabu vanigita, aia na rongona ti igita a donaginia laka igita a mauripata nogo kolua God, ma God e mauripata goto

kolugita. ¹⁴ Igami ami reilakana nogo, mami katevulagia vanigamu, laka God Tamana e molomaia na Dalena ke vagamaurisina na barangengo. ¹⁵ Me ti vaga ke kesa ke katevulagia laka a Iesu na Dalena God manana, maia e mauripata kolua God, ma God e mauripata kolua aia. ¹⁶ Migita a dona segenida ma tutunina nogo, laka God e galuvegita manana.

God aia nogo na pukuna na galuve, masei e mauri sailagi tana galuve, aia e mauripata kolua God, ma God e mauripata kolua aia. ¹⁷ Na galuve e totu pukuga nogo i konida igita, rongona na maurida i barangengo e usulinogoa na maurina a Iesu Kristo. Aia nogo na rongona ti sauba igita ka gini malagai na tuu i matana God tana Dani na Pede. ¹⁸ Na matagu e utu ke vanosai kolua na galuve laka. Na galuve laka aia e tsialigia na matagu. Rongona na matagu e alomaia na kede, masei ti e matagunia moa na pede, maia e tau vati totu pukuga moa na galuve i tobana.

¹⁹ Igita a dona na galuve, rongona God nogo e ida na galuveada. ²⁰ Me ti vaga kesa ke tsaria laka e galuvea God, maia e reisavia moa na kulana, na tinoni vangapero moa aia. E utu vania kesa ke galuvea manana God, aia e tau vati morosilakana moa, ti vaga ke voo na galuveana na kulana, aia e morosilakana nogo. ²¹ Iani nogo e vaga na ketsa a Iesu Kristo e molovanigita: laka ase e galuvea God nina aqo ke galuvegotoa na kulana.

Na Tutuni Igita a Gini Tangomana Na Tukapusiana na Sasagana Na Barangengo

5 Pipi sei e tutunina laka a Iesu na Mesia, maia nogo e lia na dalena God. Masei ti e galuvea na tamana kesa na baka, maia e galuvegotoa na dalena ia. ² Me ti vaga igita a galuve mananaa God ma muridougira nina ketsa, mi tana igita a donaginia laka igita a galuvegira manana goto na dalena God. ³ Rongona ti vaga igita a galuve mananaa God me sauba ka muridougira nina ketsa. Ma nina ketsa ara tau ngoligita sagata. ⁴ Rongona pipi gira sui na dalena God ara dona kara sugaria na susuligana na barangengo. Ma nida tutuni nogo igita, te a gini tangomana na tukapusiana na barangengo. ⁵ Masei nomoa tangomana ke tukapusia na sasagana na barangengo? Aia segeni moa na tinoni e tutunina laka a Iesu Kristo na Dalena God manana.

⁶ A Iesu Kristo nogo, aia e mai tana koo nina batesimo mi tana gabuna na mateana. E tau mai tana koo moa, me mai tana koo ma na gabu kaira sui. Ma na Tarunga Tabu, na Tarunga na Manana, aia segeni nogo e tsaria laka e manana na omea iani. ⁷ Me vaga ia mara tu tolu na omea ara tu sauvulagia na manana vanigita: ⁸ na Tarunga Tabu, na koo, ma na gabu. Me atsa sui tu niqira tsaqina goko.

⁹ Igita a tutunina rago nina goko kesa na tinoni. Eo, ma nina goko God e mana putsikae baa. Maia e katevulaginogoa na omea iani e kalea na Dalena. ¹⁰ Masei e tutunina na Dalena God, aia e tamanina nina goko God i tobana. Ma na tinoni e tau tutunina God, me tau goto tutunina na omea e gini goko God tana rongona na Dalena, aia e vaga moa ti e tsaria laka God na vangapero. ¹¹ Miani nogo na gokona na manana: laka God e saunogoa vanigita na mauri saliu. Ma na mauri ia e pukugamai i konina na Dalena. ¹² Masei e tamanina na Dalena God e tamanina goto na mauri saliu. Masei e tau tamanina na Dalena God, aia e tau goto tamanina na mauri saliu.

Na Mauri Saliu

¹³ Inau au marea na omea iani vanigamu rongona kamu gini dona laka amu tamanina nogo na mauri saliu, matena igamu amu tutunina nogo na Dalena God. ¹⁴ Igita a malagai nogo na tuu i matana God, rongona igita a norukakaia laka aia e rongomigira nida nonginongi, ti vaga na omea igita a nongia e dou manana i matana. ¹⁵ Igita a dona nogo laka God e rongomigita pipi kalina igita a nongia kesa na omea i konina. Te igita a donaginigotoa laka aia e tusuvanigita pipi na omea sui igita a nongia i konina.

¹⁶ Ti vaga kamu reia kesa na tasimui e puka tana sasi, ma na sasi e naua aia e tau na sasi ke matesiginia na maurina God i tobana, ma nimui aqo igamu kamu nongia God, maia ke vania na mauri. Migira na sasi au gini goko iani, ara kalegira moa na vatana na sasi ara tau matesia na maurina God i tobana tinoni. Mara totu goto na vatana na sasi ara dona na matesiana na maurina God i tobana na tinoni aia e naugira. Minau au tau tsaria kamu nongia God mateqira na vatana na sasi vaga gira. ¹⁷ Pipi na nauseko na sasi sui gira, mara visana na vatana na sasi ara tau nomoa matesia na maurina God i tobada.

¹⁸ Igita sui a dona laka e utu vania kesa na dalena God ke totu matengana moa na sasi. Rongona God Dalena nogo e matali sailaginia, me gini utu vania na tidao seko na tubulaginiana. ¹⁹ Migita a dona laka igita na dalena nogo God, atsa moa ti na barangengo popono e totu moa i limana nina tagao na tidao seko.

²⁰ Migita a dona goto laka e labamai nogo na Dalena God, maia e mararasigita, te igita a donaginia na God manana. Migita a mauripata nogo kolua na God manana, ma mauripata kolugotoa a Iesu Kristo na Dalena. Iani nogoria na God manana, miani goto na mauri saliu.

²¹ !Eo dalequ igamu, au nongigamu, kamu kana tanigira sui na god peropero!

2 IOANE

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea tana Papi Iani

Tana rukanina leta e marea a Ioane, aia e soagini segenina laka aia nogo e kesa na tagao tana lotu, me mamare vania kesa na “daki dou” kolugira na “dalena”. Na “daki dou” e kalea tana rongona kesa na saikolu na tinoni tutuni. Ma na “dalena” laka igira nogoria na tinoni ara totu tana saikolu ia. Mi laona nina mamare kurikuri iani, a Ioane e raiginigira kara vaigaluvegi, ma kara kana tanigira na tarai peropero ma niqira sasani sasi.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani
 Nina goko idaida a Ioane
 Na manana ma na vaigaluvegi
 Na parovata tana rongona na sasani peropero
 Na susuina nina leta

¹ Inau nogo kesa na tagao tana lotu, au marea na leta iani vanigo, igoe na daki dou, me vanigira goto igira sui na dalemu. Inau au galuvegamu manana. Me tau laka inau segeniqu moa au galuvegamu. Igira sui goto ara donaginia na manana, igira goto ara galuvegamu, ² rongona na manana e totu nogo i laona na tobada, me sauba ke totu kolugita saviliu.

³ Au nongikaira God Tamana, ma Iesu Kristo aia na Dalena na Tamana, kara ka vangalaka vanigita. Ma kara ka dangaliginigita na galuve ma na rago, tana manana ma na vaigaluvegi laka.

Na Manana ma na Vaigaluvegi

⁴ E gini mage loki sosongo na tobaqu, kalina au rongomia laka visana na dalemu ara mauri muria na manana, vaga nogo e ketsaligita God na Tamada ka naua. ⁵ Te au nongigo igoe na daki dou: laka e dou ti igita sui ka vaigaluvegi. Ma na omea inau au gini marevanigo e tau na ketsa vaolu. Aia nogo na ketsa igita a adia tu mai nogo tana tuturigana. ⁶ Ma na galuve vaga ia inau au gini goko vanigamu, aia nogo laka igita sui nida aqo ka muridougira nina ketsa God. Ma na ketsa inau au gini mamare vanigamu kalina ia, igamu amu rongomi suinogoa tuu tana tuturigana e tau tagara: aia nogoria laka igamu sui nimui aqo kamu mauri tana vaigaluvegi.

⁷ Ara danga sosongo na tinoni peropero ara viri liu bamai tana barangengo popono. Na tinoni vaga nogo

igira ara dona na tiatagarana laka a Iesu Kristo e tau lia na tinoni manana. Masei e tsaria na goko vaga ia, maia nogo na tinoni peropero, maia nogoria gana gala a Iesu Kristo. ⁸ Kamu parovata dou igamu, rongona kamu tau nangalilegira na vuana na aqo dou sui amu naugira nogo, me ke kesa dani sauba igamu kamu tamanina popono na peluna na omea amu aqo matena.

⁹ Pipi sei e tau muridoua nina sasani a Iesu Kristo, me liu tevateva tania, na tinoni vaga ia, God e tau totu i konina. Masei moa e muridou kalavatavia nina sasani a Iesu Kristo, aia nogoria na tinoni vaga ia, kaira sui God Tamana ma Dalena ara ka totu i konina. ¹⁰ Me ti vaga ke mai i konimui kesa, me ke sasaniginigamu ke kesa segeni na vatana na sasani, ma kamu laka na tamivaniana ke sage i valemui, ma kamu laka goto na goko dou vaniana. ¹¹ Rongona ti vaga ke kesa ke goko kolua na tinoni vaga ia, me vaga moa ti ke sangapata kolunogoa tana nina nauseko.

¹² Ara danga rago na omea inau au kilia na tsariana vanigamu igamu, mau tau moa ngaoa kau maregira vanigamu. Au amesia moa kau laba segeniqu i konimui, mi tana ti kau turupatuna vanigamu. Ia nogo ke vaga ma ka gini magemage sui igita.

¹³ Migira sui na kulamui galugaluve tana vera iani ara pada sosongoligamu.

3 IOANE

Na Vuresi Makaliana na Omea Ara Marea Tana Papi Iani
Tana tolunina leta e marea a Ioane, aia e soagini segenina laka aia e kesa na tagao tana lotu, me mamare vania kesa segeni na tagao tana lotu, aia a Gaeus na asana. Tana nina mamare a Ioane e tsonikaea a Gaeus tana rongona nina aqo dou aia e sangaginigira na Kristiano tavosi. Mi muri, maia e parovatavigotoa a Gaeus tana rongona nina sasaga kesa na mane, a Diotrepes na asana.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani
Nina goko idaida a Ioane
A Ioane e tsonikaea a Gaeus
E taimatana a Diotrepes
E tsonikaea nina sasaga a Demetrius
Na susuina nina leta

¹ Inau kesa na tagao tana lotu au marea na leta iani vanigo na kulaqu galugaluve a Gaeus, igoe kesa au galuve sosongoligo.

² Kulaqu galugaluve igoe, inau au nongia God laka igoe ko mauri dou me pipi nimu aqo sui kara vano dou, vaga goto inau au dona laka e mauri dou nogo na tidaomu. ³ E gini mage loki sosongo na tobaqu na rongomiana kalina ara turupatu vaniau visana na kula da ara liumai i koniqu, mara tsaria laka igoe o tukakai sailagi tana tutuni manana, vaga goto o lavu nogo na mauri muriana na manana pipi kalina. ⁴ E tagara goto ke kesa na omea kau gini mage loki liusia, vaga kalina au rongomia laka igira na dalequ ara mauri muria na manana pipi kalina.

E Tsonikaea a Gaeus

⁵ Kulaqu galugaluve, igoe nogo kesa o lavu na aragodouaqira na tasida tana tutuni, atsa moa ti igira na tavetadana, se igira na labavoo. ⁶ Igira goto ara gini goko vanigami igami tana saikolu na tinoni tutuni ieni, tana rongona nimu aqo galuve igoe. Te au nongigo, igoe ko sangaginigira visana nimu omea, gana kara gini vavano dou babaa i sautu, vaga igoe o dona God e kilia ko naua. ⁷ Rongona kalina igira ara vano tana niqira aqo vania a Iesu Kristo, ara tau padangaoa na nongiana kesa na sasanga i koniqira igira ara tau vati tutunina. ⁸ Vaga ia, migita na tinoni Kristiano, nida aqo nogo ti ka sangagira na tinoni vaga igira. Mi tana nauvaganana nogo ia, ti igita ka gini sangapata kolugira tana niqira aqo na katevulagiana na manana tana rongona a Iesu Kristo.

⁹ E tau oka sagata, inau au marea kesa na leta kurikuri vania nimu saikolu na tinoni tutuni. Maia a

Diotrepes, aia e tavongani ngaosegenia laka ke tagaovigamu tana lotu, aia e tau goto gini boe na rongomiana na omea au marea. ¹⁰ !Eo e dou! Mi kalina moa ti kau ba laba inau i konimui, mi tana ti kau adilatigira pipi sui na omea aia e naugira: eo, igira sui pipi na pero aia e katelia tana rongomami igami, me tetevagini gokona bamai. Me tau vati vatsa moa aia. Me ba goto, me sove na soalakaqira gada duli Kristiano kalina aia e reigira ara labamai. Me tongovanigira igira ara ngaoa na vaitsodogi koluaqira. Me tovogotoa na tsialigiqira tania na saikolu na tinoni tutuni.

¹¹ Kulaqu galugaluve a Gaeus, au nongigo ko laka na reinunu tana omea e tau dou. Ko reinunu moa tana omea e dou. Asei e naua na omea e dou aia e lia nina tinoni God. Masei e naua na omea e seko aia e tau donaginia God.

¹² Pipi sui na tinoni ara tsonikaea a Demetrius, rongona nina sasaga ma nina aqo ara goto dou sui. Igami goto ami tsonikaea aia, migoe o dona nogo laka pipi sui na omea igami ami tsaria ara mana sui.

Na Susuina na Leta

¹³ Ara danga rago na omea au kilia na tsariana vanigo, mau tau ngaoa kau maregira sui vanigo. ¹⁴ Au amesia moa ke tau oka ma kau ba laba i konimu, mi tana ti kaita ka vaigokovigi.

¹⁵ Na rago na Taovia ke totu i konimu.

Igira sui na kulamu ieni ara pada sosongoligo. Mo ko tsarivanigira goto pipi gira sui tatasa na kulada ara totu kolugo i tana, laka igami ieni ami pada sosongoligira.

IUDE

Na Vuresi Makaliana na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

I laona nina leta a Iude, aia e parovatavigira kakai igira na tinoni tutuni tana rongogira na tarai peropero ara gini livusuguradina sosongo laka na sasani ara sau igira aia nogo na sasani manana. Ma na goko tana leta kurikuri iani e varangi ke atsa kolua moa na goko tana rukanina nina leta a Petero.

A Iude e raiginigira nina tinoni kara tukakai babaa tana tutuni, vaga nogo God e moloa vanigira nina tinoni tumai nogo i sau.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Nina goko idaida a Iude

Niqira sasaga igira na tarai peropero

Visana na parovata ma na tosasaga

Na nonginongi na tsonikae

¹ Inau a Iude, inau kesa gana duli a Iesu Kristo ma na tasina a Iakobo, au mare baa vanigamu na leta iani. Igamu sui aia God Tamana e galuvegamu me viligamu, ma Iesu Kristo e reitutugugamu. ² Mau nongiiikaira kara ka vangalaka vanigamu, ma kara ka dangaliginigamu na galuve ma na rago.

Na Tarai Peropero

³ Kulaqu galugaluve, tana idana inau au pada laka kau marea nomoa kesa na leta vanigamu tana rongona na maurina God igita sui a tamanina pata nogo. Me tavongani dato i tobaqu na papada laka kau mamare saviliu vanigamu, ma kau raiginigamu kamu tukakai babaa tana tutuni vaga nogo God e moloa vanigira nina tinoni. ⁴ Rongona visana tinoni igira ara tau tutuni, ara sagelalo popoi i laoda, mara dona na tsulupikasiana na goko tana rongona nina vangalaka nida God, kara tsavuginia moa niqira mauri seko. Mara sove tania a Iesu Kristo, aia segeni moa nida Taovia ma nida God igita. Na Mamare Tabu e katemai okanogoa laka na kede e totu pitugira na tinoni vaga gira.

⁵ Atsa moa vaga ti igamu amu donaginigira nogo na omea sui vaga girani, mau ngaoa nomoa kau kateli visutugua vanigamu, i tana e koegua kalina aia na Taovia e maurisigira na tinoni ni Israel tania na limaqira na Ejipt. Mi murimai, maia e pedematesigira na dangana vidaqira rongona ara tau norua nina goko.

⁶ Ma kamu padatugugira goto visana na angelo, igira ara tau goto ngaoa na totu dodo i laona na vovorona

niqira susuliga segeni vaga God e pedenogoa vanigira. Mara tuu, mara mololea na veraqira segeni. Maia God e soriginigira na itai tapala, me livugira i laona na rodo saviliu. I tana nogo kara totupitua gaqira kede tana Dani na Pede Loki.

⁷ Kamu padatugukaira goto na vera ni Sodom mi Gomora, migira goto visana na vera ka ligisaqira. Igira na tinonina na vera girani ara naugotoa na sasaga vaga ara naua igira na angelo seko. Ara mauri tana vaisekoligi na mane ma na daki, mi tana vailiuvigi seko. Mara gini tsodoa na kede tana lake e iru saviliu. Ma na omea vaga ia e gadovigira igira, na rongona igita ka rongomiginia ma ka gini parovata.

⁸ Me vaga goto igira na tinoni vanga bolebole girani, niqira bolebole nogo e raqaginigira tana sasi vania na koniqira segeni. Mara gini peaa na susuligana God, mara tsirigaqira goto na angelo ni gotu. ⁹ Maia a Mikael na angelo taovia e tau goto nauvaganana ia. Kalina aia e vaitutu kolua na tidao seko tana rongona ase ka vidaqira ke adidatoa na konina a Moses, ma Mikael e tau goto pada laka e ulagana aia ke kedea na tidao seko, se ke tsonia sa goko tsiri vania. Tagara. Aia e tsarivania moa, "Na Taovia aia nogo ke tosasaga vanigo!"

¹⁰ Migira na tinoni girani, ara tsirigaqira pipi na vatana na omea ara voginigira. Ma na omea ara dona segeniqira nogo igira e vaga saikesa nogo niqira omeomea na omea atsi, maia nogo na omea e sekoli-gira. ¹¹ ISaubu ke seko vanigira nomoa igira! Ara muria nina sautu seko a Kain. Mi tana rongona moa na

kiliqolo te ara tsonisage segeniqira i laona na sautu na sasi, vaga e naua a Balaam i sau. Ara petsakoe vania God vaga a Kora aia e petsakoe i sau, mara mate seko lee vaga goto aia.

¹² Kalina igamu amu sai na mutsakolu, migira ara voo na vangamaa, mara sisiloboloboginia nimui mutsasai. Ara pada segeniqira moa mara mutsa loki mara inu bubulega. Ara vaga saikesa na parako e lovosaginia na guguri, me gini tau tumumai na usa. Mara vaga goto na gai ara rudu mara tau moa molo vuaqira, migira na gai ara vutiligi kolu lamuqira mara gini mate lee. ¹³ Mara vaga goto na panu loki i tasi. Niqira aqo paluvangamaga ara viri laba dato vaga nogo na puepuena na tasi. Mara vaga goto na veitugu ara vano bamai i nauna mi nauna, maia God e titia vanigira nogo na sasaqira i laona na rodo pulipuli.

¹⁴ Tuu i sau nogo a Enok, aia na ononina vatavata tumai i konina a Adam, e katenogoa na omea iani tana rongogira igira me tsaria, "Na Taovia sauba ke mai kolugira na mamau nina angelo tabu, ¹⁵ na pedeaqira na tinoni sui, ma na kedeaqira igira sui ara petsakoe vania God mara goko sekoseko loki vania!"

¹⁶ Na tinoni girani ara goko ngulungulu sailagi mara keli lee vanigira na tinoni tavosi. Ara muri sailaginia niqira kilinauseko segeni. Ara tsonikae segeniqira, mara valogira na tinoni tavosi ti ke gini managaqira.

Kesa na Goko Parovata

¹⁷ Migamu na kulaqu, e dou ti kamu padavisua na omea amu rongominogoa i sau, i koniqira nina apostolo a Iesu Kristo nida Taovia. ¹⁸ Igira ara goko vanigamu vaga iani, "Kalina ti ke labamai na susuina na dani, me sauba kara tavongani tuu visana na tinoni ma kara

tsirigamu. Ma na tinoni vaga igira ara muria moa niqira lavuriu na petsakoe vania God." ¹⁹ Migira nogoria na tinoni vaga girani, ara lia na pukuna na vaivotagi i laomui, mara norua moa niqira omeomea segeni ke tagaovigira, ma na Tarunga Tabu e tau goto totu i koniqira.

Visana na Totosasaga

²⁰ Migamu na kulaqu, kamu ovukaegamu babaa tana nimui tutuni tabu. Kamu vataraginia nimui nonginongi tana susuligana na Tarunga Tabu. ²¹ Kamu totukakai kalavata tana galuvena God, kalina igamu amu pipitua moa a Iesu Kristo nida Taovia tana nina galuve loki ke sauvanigamu na mauri saliu.

²² Kamu galuvegira igira ara maluku lee tana tutuni. ²³ Kamu tovoa na maurisiaqira na tinoni tavosi tania na iruna na lake saliu. Migira ara totukakai babaa moa tana niqira kilinausasi, kamu galuvegira rago goto igira, ma kamu kana nomoa tanigira. Ma kamu sibi saikesa tanigotoa na poloqira e bau tana naquna niqira kilinausasi.

Na Nonginongi na Tsonikae

²⁴ God aia segeni e susuliga ke tangoligamu ti kamu gini tau puka, me ke adigamu baa tana tobamale ma na magemage i matana. ²⁵ Me kolua a Iesu Kristo nida Taovia igita ka tsonikaea God, aia segeni e dato put-sikae, me susuliga liuliu baa, me tagaovi kaputigira na omea sui, e tuu tana tagu e putsu nogo, mi tana tagu kalina ieni, me ke baa tana tagu tagara ke tau sui.

Amen.

NA KATEMAI

Na Vuresi Makaliana Na Omea Ara Marea Tana Papi Iani

Na papi iani ara soaginia na Katemai, a Ioane e marea vanigira na Kristiano vaolu, kesa tana tagu kalina ara rotasi sosongoligira na Kristiano rongona ara tutunina kakai laka a Iesu Kristo e Taovia. E ngaoa laka ke kakaisiginigira ma kara gini malagai na tukakai tana niqira tutuni, atsa moa ti na rota loki se na mate ke gadovigira. Tana papi iani e gini aqo danga na goko tabana ma na gokolia. Ma na omea aia e marea, igira na Kristiano vaolu ara dona rago kara padagadovia, migira na tinoni tavosi sui ke utugana vanigira nomoa na padagadoviana. Me atsa moa ti ke tavosi babaa niqira votagoko na tinoni tana rongona na omea ara totu tana papi iani, me atsa moa goto ti ke kakai vanigita goto igita i dani eni na padagadoviana popono, ma na sasani pukuga i laona e totu maka saikesa nomoa: laka tana rongona saikesa nogo nina aqo ma nina rota a Iesu Kristo na Taovia, ti God sauba kesa dani ke tsogori tsunaliginigira sui gana gala, kolugotoa Satan, me ke saua na peluna vanigira sui igira ara totukakai tana niqira tutuni. Mi tana susuina, maia God ke saua na baragata vaolu ma na barangengo vaolu vanigira na tinoni ara tutunina mara totukakai i konina.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na goko idaida

A Iesu e laba vania a Ioane

Na goko e kaletugira vitu na vera na lotu

Na viviruna papi kolu vitu na bubulutina

Ara tu vitu na tavuli

Na daki ma na vua loki

Ruka na omea tuavati atsi

Visana tavosi goto na moro

Tugira vitu na dangana popo na korena God

E toroutsa na Babilon, ma na tuliusiaqira na omea tuavati atsi migira na propete peropero ma na tidao seko

Na pede loki tana susuina na dani

Na baragata vaolu, na barangengo vaolu, ma na Jerusalem vaolu

Na visumaiana a Iesu

Na susuina

¹ Tana papi iani, e totu na (mamarena) na omea vanga nogo aia God e molovania a Iesu Kristo ke gini katevulagimaia vanigira nina tinoni, tana rongona na omea sauba ke tau oka ma kara laba. A Iesu Kristo e mologinia kesa nina angelo ke mai laba i koniqu, inau a Ioane nina maneaqo, me ke vuresi makalivaniau na omea sui girani. ² Minau au tsarivulagigira nogo na omea sui au reigira. Miani nogo e vaga na turupatuna na tsaqina na goko na katemai e talumai i konina God, ma na manana vaga nogo a Iesu Kristo e katevulagimaia vaniaiu. ³!Ke dou vania ase i ti vaga aia ke tsokodougira na tsaqina goko sui ara totu i laona na papi iani! !Me ke dou vanigira goto igira ara rongomi vatavigira, mara muridougira na goko na katemai ara

totu tana papi iani! Rongona e varangi sosongo nogo ke laba na tagu i tana kara laba manana na omea sui vaga girani.

A Ioane e Mamare Baa Vanitugira Vitu na Vera na Lotu

⁴ Inau a Ioane, au marea na leta iani vanitugamu sui amu tu vitu na vera na lotu tana butona na vera ni Asia:

God aia e totu nogo kalina ia, me totu nogo tuu tana tuturigana, me sauba ke visumaitugua, aia nogo e molo baa vanigamu nina vangalaka ma nina rago, mi tugira goto tu vitu na tarunga ara tu totu i matana nina sasana na totukae na Taovia, i tana aia e tuu me tagaovigira na tinoni ma na omea sui, ⁵ maia goto a

Iesu Kristo, nina tabegoko manana God, maia na ke-sanina e maurivisutugua tania na mate, maia goto nogo e taovia kaputigira na taovia tsapakae sui tana barangengo popono.

A Iesu Kristo e galuve sosongoligita, mi tana mateana nogo tana gai (ulutaligu) e gini tsonimateqira nida sasi, ⁶ me naua, migita a gini lia na puku manetabu, gana na aqo vaniana God na Tamana. !Igita ka tsonikaea a Iesu Kristo tana mararana ma na susuligana na dani ma na dani! Amen.

⁷!Reia baa, aia e maimai nogo tana parako! Igira sui na tinoni sauba kara reia aia, kolugira goto igira ara baoginia na bao. Na tinoni sui lakalaka tana barangengo popono sauba kara tangisia. !Me sauba nomoa ke vaga ia!

⁸“Inau na Idana tsotsodo, ma na Susuina tsotsodo,” e tsaria na Taovia God susuliga sosongo, aia e totu kalina ia, me totu nogo tuu tana tuturigana, me sauba ke visumaitugua.

A Iesu e Laba Vania a Ioane

⁹Inau a Ioane na tasimui, ma gamui dulikolu tana tutuni konina a Iesu Kristo gada Taovia Tsapakae. Minau kesa au vaga goto igamu, au berengiti kakai goto na bariana na rota loki vaga e gadovigira igira sui e tamanigira a Iesu Kristo. Inau au tototu moa tana momoru ni Patmos, i tana ara tsoniau rongona au tau kuti na turupatuna na gokona God ma na manana vaga nogo a Iesu Kristo e katevulagimaia vaniau. ¹⁰ Me kesa tana nina Dani na Taovia, ma na Tarunga Tabu e totuviau, mau rongomia kesa na goko e tangi loki vaga moa ti kesa na tavuli e tatangi mai i muriqu. ¹¹ Maia e tsarivaniau: “Ko maretsunagira na omea sui o reigira, mo ko tusu baa na papi vanitugira na vera na lotu tana vitu na vera loki tugirani: i Epesus, mi Smirna, mi Pergamum, mi Tiatira, mi Sardis, mi Piladelpia, mi Laodisea.”

¹² Mau pilovisu laka kau morosia ase i aia e gokomai vaniau. Mau reitugira ara tu vitu na gai qolu na mani molodatoana na bulu iruiru, ¹³ mi tu koniqira e totu kesa, aia e rerei vaga na Dalena Tinoni, me sagelia na polo katsi e tsuna tsau i tuana, me soritaligua na polo qolu tana aseasena. ¹⁴ Me seremaka na ivuna, ma na matana e iru vaga na lake. ¹⁵ Na tuana e angaanga vaga moa ti na tapala mila ara kotsa maledoua. Ma nina goko e tangi vaga saikesa na kukutuna na sasavu tana koo loki. ¹⁶ Mi tana limana madoa e tangolitugira vitu na veitugu, mi tana mangana e rutsumai kesa na isi vavanga ruka levu. Ma na ngorana e maka vaga na makana na aso tana niaso vota.

¹⁷ Mi kalina inau au reia na omea vaga ia, mau pukatsuna i tuana vaga moa ti au mate nogo. Maia e molo-maia na limana madoa i koniqu me tsarivaniau, “!Ko

laka na matagu! Inau na Idana tsotsodo, minau na Susuina tsotsodo. ¹⁸ Inau au mamauri kalavata. Eo, au mate rago nogo i sau, mi kalina eni au mauri, me sauba kau mauri babaa na dani ma na dani. Inau au susuliga kaputia na mate ma na veraqira na mate. ¹⁹ Me vaga ia, migoe ko maretsunagira moa na omea sui o reigira, eo, igira sui na omea igoe o reigira kalina ia, kolugira goto na omea sauba igoe ko reigira kara laba i muri baa. ²⁰ Iani nogo e vaga na papadana popoi tugira vitu na veitugu igoe o reigira tana limaqu madoa, mi tugira na gai qolu gana na mani molodato bulu iruiru: tugira vitu na veitugu na papadana nogoria tu niqira angelo vangatao tugira vitu na vera na lotu. Mi tugira vitu na gai qolu na mani molodato bulu iruiru, na papadana nogoria tugira vitu na vera na lotu.

Na Goko e Kalea na Vera na Lotu i Epesus

2 “Ko mamare baa vania na angelo e reitutugua na lotu i Epesus mo ko tsarivaganana vania:

“Tani nogo e vaga na goko e talumai i konina Aia e tangolitugira vitu na veitugu tana limana madoa, me liu tu laoqira tugira vitu na gai qolu na mani molodato bulu iruiru. ² Aia e tsaria: inau au donagininogoa na omea sui igamu amu naua. Mau dona goto laka amu aqo kakai, mamu berengiti sosongo. Mau dona goto laka e utu vanigamu kamu tamivanigira na tinoni seko kara mai totu i laomui. Eo, au dona laka amu tovovidagira igira ara tsarisegeniqira laka ara apostolo manana, mamu tsodovulagia laka igira ara tau na apostolo manana, ara tinoni peropero lee moa. ³ Igamu amu berengiti manana, mamu gini rota loki rongona amu tutuniqu inau, mamu tau moa gini suga.

⁴ “Miani moa e vaga na omea au gini tobaseko vanigamu: igamu amu tau nogo galuveau kalina ia vaga amu galuveau tana idana. ⁵ Kamu padavisua na douna nimui sasaga kalina igamu amu tau vati puka moa. Ma kamu piloligi tanigira nimui sasi, ma kamu sasaga dou vaga amu naua tana idana. Me ti vaga kamu tau piloligi tanigira nimui sasi, minau sauba kau labamai i konimui, ma kau adiligia nimui gai na mani molodato bulu iruiru tania na sasana tana e totu.

⁶ “Me kesa moa na omea au reia e dou i konimui: igamu amu reisavi sosongolia na omea ara naua igira na tabana i konina a Nikolas, vaga inau goto au reisavi sosongolia na omea ara naua igira.

⁷ “!Me ti vaga amu tamanina na kulimui, ma kamu rongomia na omea na Tarunga Tabu e tsarivanigira na vera na lotu! Me vanigira igira e managaqira, inau sauba kau tamivanigira na ganiana na vuana na gai na mauri e dato i laona nina Uta God.

Na Goko e Kalea na Vera na Lotu i Smirna

⁸“Ko mamare baa vania na angelo e reitutugua na lotu i Smirna, mo ko tsarivaganana vania:

“Tani nogo e vaga na goko e talumai i konina aia na Idana tsotsodo ma na Susuina tsotsodo, aia e mate me maurivisu tugua nogo.

⁹“Inau au donaginia na omea igamu amu gini rota. Au donagininogoa laka igamu amu tau rago tamanina sa omea i lao eni, mamu tamanina nomoa na omea danga ara pitugamu i baragata. Au dona rago na omea seko ara keli vanigamu igira ara tsarisegeniqira laka igira nogo na Tsiu, me tagara tau mana na omea ara tsaria. !Migira nogoria na alaala aia Satan e tamanigira! ¹⁰ Kamu laka na kadangaginiana ti vaga sa rota gua moa ke gadovigamu. !Kamu rorongo dou! Na tidao seko sauba ke tovolegamu rongona kamu gini piloligi tania nimui tutuni, maia ke naua ma kara tsonigira visana vidamui tana vale sosori. Ma nimui rota sauba ke vosa baa moa tana sangavulunina dani. Kamu tukakai moa i koniqu inau tsau tana mate, me sauba kau sauvanigamu na mauri saliu ngiti vovolimui.

¹¹“!Me ti vaga amu tamanina na kulimui, ma kamu rongomia na omea na Tarunga Tabu e tsarivanigira na vera na lotu! Me vanigira igira e managaqira, sauba e utu goto kara vatsangisavi tana rukanina na mate.

Na Goko e Kalea na Vera na Lotu i Pergamum

¹²“Ko mamare baa vania na angelo e reitutugua na lotu i Pergamum, mo ko tsarivaganana vania:

“Tani nogo e vaga na goko e talumai i konina aia e tamanina na isi e vavanga ruka levu. ¹³ Inau au donagininogoa na vera tana amu totu igamu, i tana nogo e tamanina Satan. Mau dona goto laka igamu amu tutuniqu kakai moa, atsa moa ti igamu amu reia kalina ara labumatesia a Antipas, niqiu maneaqo dou sosongo i tana vera tana e totu Satan, migamu amu tau gini suga tania nimui tutuni tana rongoqu inau.

¹⁴“Mara totu nomoa visana niqiu rongona ti au gini tobaseko vanigamu: eo, ara totu visana i laomui igamu igira ara muria nina sasani a Balaam. Maia Balaam e sasania a Balak na tubulaginiaqira na toga ni Israel tana sasi, tana ganiana na turina na mutsa ara gini kodoputsa vanigira na god peropero, ma na totu matengana na vainausekoligi. ¹⁵ Eo, mi laomui goto igamu, ara totu visana ara muria niqira sasani igira na tinoni tabana i konina a Nikolas.

¹⁶“!Me vaga ia, mi kalina eni igamu nimui aqo ti kamu piloligi tanigira nimui sasi! Me ti vaga kamu tau piloligi tanigira nimui sasi, me sauba ke tau oka, minau kau mai i konimui, ma kau labugira na tinoni vaga iginia na isi e labarutsumai i mangaqu.

¹⁷“!Me ti vaga kamu tamanina na kulimui, ma kamu rongomia na omea e tsaria na Tarunga Tabu vanigira na vera na lotu! Me vanigira igira e managaqira, sauba kau palaginigira na Mana, aia na Mutsa Tabu e totu popoi me talumai i gotu. Me sauba goto kau tusuvanigira tatasa kara tango kesa niqira vatu sere, me kesa na soa vaolu ke totu i konina, me tagara ke kesa ke donaginia na soa ia, maia lelee moa e adia kesa tamanina aia moa e donaginia.

Na Goko e Kalea na Vera na Lotu i Tiatira

¹⁸“Ko mamare baa vania na angelo e reitutugua na lotu i Tiatira, mo ko tsarivaganana vania:

“Tani nogo e vaga na goko e talumai i konina na Dalena God, aia e iru na matana vaga nogo ti na lake, ma na tuana e angaanga vaga saikesa nogo ti na tapala mila ara kotsa maledoua.

¹⁹“Au donagininogoa na omea sui igamu amu naua. Au dona laka amu galuvegira manana na tinoni ara tau tamanina sa omea. Mau dona goto laka igamu amu tutuniqu, mamu totukakai i koniqu, atsa moa ti na rota loki e gadovigamu. Mau dona goto laka na aqo na galuve amu naugira kalina eni ara dou sui, mara loki baa liusia na aqo na galuve amu naua tana idana.

²⁰“Ma na omea inau au gini (tobaseko) vanigamu: rongona moa igamu amu tamivania aia na daki ko Jesebel ke totu moa i veramui, aia nogo e soagini segenina laka aia e kesa nina tabegoko God. Maia tana nina sasani e tabarusiginigira niqiu tinoni, mara gini totu matengana na vainausekoligi, ma na ganiana na turina na mutsa ara gini kodoputsa vanigira na god peropero. ²¹ Mau molovania na tagu tana aia ke padasavigira nina sasi, maia e tau moa ngaoa na pilotoba tani-ana nina nauseko. ²² Ma na rongona e nauvaganana ia, minau sauba kau tsonia baa kesa tana nige, i tana aia kolugira sui igira ara naua na kiboga koluana, sauba kara rota loki sosongo baa ti vaga kara tau padasavia na tsutsukibo vaga ara naukolua na daki ia.

²³ Me sauba kau labumatesigira goto igira sui ara muria nina sasani ko Jesebel. Mi tana ti igira na tinoni tutuni sui pipi tana saikolu na lotu, kara gini dona laka inau nogo au donaginia pipi sui niqira papada ma niqira omeomea na tinoni. Me sauba kau sauvanigamu tatasa pipi gamu sui na peluna vaga e tugua nimui aqo amu naua.

²⁴“Mi kalina eni, inau kau goko vanigamu, igamu visana na Tiatira amu tau sanga na muriana na sasani seko iani. Igamu amu tau donaginigira na omea igira na tinoni tavosi ara soaginia ‘nina poi sasaga Satan’. Au tsarivanigamu laka sauba kau tau goto moloa sa kalagai mamava vanigamu. ²⁵ Eo, migamu moa nimui aqo kamu tsotsovata kakai tana nimui tutuni, poi ke tsau kalina inau kau labavisumai.

²⁶⁻²⁸ "Me vanigira igira e manaigaqira, mara muridougira niqū sasani inau mara tau goto mololea tsau tana susuina, minau sauba kau sauvanigira na susuliga loki, vaga inau au adia i konina na Tamaqu. Ma kara tagaovi kaputiginigira na tinoni sui pipi tana vera i tana ara peaa na mangana God. Ma kara tairutugira, ma kara tapa vaga nogo ti na popovatu. Ma kau tusuvanigira goto na veitugusidani.

²⁹ "Me ti vaga kamu tamanina na kulimui, ma kamu rongomia na omea na Tarunga Tabu e tsarivanigira na vera na lotu!

Na Goko e Kalea na Vera na Lotu i Sardis

3 "Ko mamare baa vania na angelo e reitutugua na lotu i Sardis, mo ko tsarivaganana vania:

"Iani nogo e vaga na goko e talumai i konina aia e tamanigira ara tu vitu nina tarunga God, mara tu vitu na veitugu.

"Inau au donagininogoa na omea sui igamu amu naua. Au dona nogo laka igira na tinoni sui ara pada laka igamu amu tutuniqu kakai. !Miava, e mate lee moa nimui tutuni! ² Vaga ia, ma kamu parovata. Kamu maurisitugua nimui tutuni, suari me mamauri tetelo moa, ke tau mate pitsu lee. Rongona inau au tsodovulagia laka na omea vaga igamu amu naugira ara tau vati goto moa i matana niqū God. ³ Kamu padatugua na omea ara sasaniginigamu mamu rongominogoa. Kamu murigira ma kamu piloligi tanigira nimui sasi. Me ti vaga kamu tau parovata minau sauba kau mai i konimui vaga saikesa na tinoni komi, me sauba e utu kamu donaginia na taguna tana inau sauba kau labamai.

⁴ "Mara visana lelee moa i laomui igamu na Sardis, amu tau bausia na polomui na mauri tana sasi. Migamu saikesa nogo sauba kamu liupala koluau tana polo sere laka, rongona igamu nogo e ulagamui na totu koluau. ⁵ Migira e managaqira, sauba kara sagelia na polo sere vaga ia, minau e utu goto kau veoligia na asaqira i laona na papi na mauri, i tana e totu na soaqira igira sui sauba kara mauri saliu. Minau sauba kau katevulagia i matana na Tamaqu migira nina angelo laka igira ara niqū tinoni nogo inau.

⁶ "Me ti vaga kamu tamanina na kulimui, ma kamu rongomia na omea na Tarunga Tabu e tsarivanigira na vera na lotu!

Na Goko e Kalea na Vera na Lotu i Piladelpia

⁷ "Ko mamare baa vania na angelo e reitutugua na lotu i Piladelpia, mo ko tsarivaganana vania:

"Iani nogo e vaga na goko e talumai i konina aia e tabu loki me mana saviliu, aia e tamanina nina kii a David. Mi kalina ti aia ke sangavia na matsapa, me tau goto tangomana ke kesa ke vongoa. Mi kalina ti aia ke

vongoa, me tau goto tangomana ke kesa ke sangavia.

⁸ "Inau au donagininogoa na omea igamu amu naua. Aia nogo na rongona ti inau au sangavi idaa vanigamu na matsapa, aia e tau tangomana ke kesa ke vongoa. Au dona nogo laka igamu amu tau danga, maia nogoria na rongona ti amu gini tau susuliga sagata. Migamu amu muridougira nomoa niqū sasani, mamu totukakai koluau.

⁹ "Kamu rorongou dou! Sauba kau naua, migira na alaala e tamanigira a Satan, na vanga peropero gira, mara tsarisegeniqira laka igira na Tsiu me tau mana, eo, sauba kau naua, migira nogo kara mai ma kara tao tsuporu i tuamui. Mi tana ti igira kara donaginia laka inau au galuvegamu.

¹⁰ "Matena igamu nogo amu rongoimangaqu, mamu tau goto mololeau, mamu berengiti tana rota danga, minau sauba kau reitutugugamu dou, ma kamu gini mauri tania na tagu na rota loki sauba ke gadovia na barangengo popono, na mani tovoleana niqira tutuni pipi tinoni i lao eni. ¹¹ Eo, e varavara nogo kau mai. Kamu reitutugudoua na tutuni amu tamanina nogo, me ke gini tau tangomana ke kesa ke lauligia tanigamu na peluna nimui aqo dou.

¹² "Maia e managana, sauba inau kau turuvaginia, me ke tukakai vaga moa na tuguru tina i laona na valena tabu niqū God, me utu goto ke vanoligi kesa dani. Sauba kau marea na soana niqū God, ma na soana na verana niqū God i konina, aia na Jerusalem vaolu, maia nogoria sauba ke tsunamai talu i baragata i konina niqū God. Me sauba kau maregotoa na asaqu vaolu i konina aia.

¹³ "Me ti vaga kamu tamanina na kulimui, ma kamu rongomia na omea na Tarunga Tabu e tsarivanigira na vera na lotu!

Na Goko e Kalea na Vera na Lotu i Laodisea

¹⁴ "Ko mamare baa vania na angelo e reitutugua na lotu i Laodisea, mo ko tsarivaganana vania:

"Iani nogo e vaga na goko e talumai i konina aia ara soaginia na Amen, aia e totukakai sailagi me vo oli, me mana saviliu, maia nogoria na pukuna na omea sui lakalaka God e volagira.

¹⁵ "Inau au donagininogoa na omea igamu amu naua. Mau dona goto laka igamu amu tau bisi, mamu tau goto papara. !Mau ngao sosongolia nomoa laka kamu bisi se kamu papara! ¹⁶ !Mi tana rongona amu totu levuga lee moa, mamu tau papara se amu tau bisi, maia nogoria na rongona ti inau sauba kau pusuraginigamu tania na mangaqu!

¹⁷ "Iani e vaga nimui goko amu tsaria igamu, 'Eo, inau au tamanina danga na omea me gini dou na mauriqu. Au tamanina tovu pipi sui na omea.' !Miava, migamu amu tau moa reigadovia laka amu livugaluve-

mui manana nomoa! Amu tau lelee tamanina sa omea, mamu malaiole moa, me koko saikesa na mata-mui.

¹⁸ "Aia nogoria na rongona ti inau au raigamu kamu volia na qolu i koniqu inau, aia na qolulaka, rongona kamu gini tamanina na omea danga. Kamu voligotoa na polomui sere dou, ma kamu sagelia na mani tsavuginiana na konimui malaiole e palu vangamamui. Kamu voligotoa ke visana na sinagore na tali mata, gana na gitsiginiana na matamui, ma kara gini moro maka doutugua. ¹⁹ Inau au dona kau totosasaga vanigira, ma kau kedegira igira sui au galuvegira. Vaga ia, ma kamu madodo ma kamu piloligi tanigira nimui sasi.

²⁰ "Kamu rorongou dou! Inau au tu pipitu nogo i matsapa mau kidikidi. Ti vaga ase moa ke rongomia na tangina niqo goko, me ke sangavi vaniau na matsapa, minau sauba kau sage i valena ma kau mutsa kolua, maia goto sauba ke mutsa kolua. ²¹ Me vanigira igira e managaqira, sauba kau mologira kara totu i ligisaqu i baragata, atsa vaga inau au tangomana nogo, mi kalina eni au totu i ligisana na Tamaqu i baragata.

²² "Me ti vaga kamu tamanina na kulimui, ma kamu rongomia na omea na Tarunga Tabu e tsarivanigira na vera na lotu!"

Na Samasama Ara Naua i Baragata

4 Mi murina ia, minau au momoro moa, mau reia e tavongani ova kesa na matsapa i baragata.

Maia e gokomai vaniau tana idana ma nina goko e tatangi vaga nogo na tavuli, aia e gokomaitugua vaniau me tsaria, "Ko datomai ieni, minau sauba kau saulabativanigo na omea nina aqo ke laba goto i muri."

² Mi tana tagu tsotsodo ia, ma na Tarunga Tabu e to-tuviau. Mau morosia kesa na sasana na totukae e totu i gotu i baragata, me kesa e totu kaekae i konina. ³ Ma na ngorana aia e maka vaga na vatu angaanga sere me tsitsi e loki sosongo na matena; me kesa na vulagaru, e rerei vaga na vatu angaanga marao, e polipolia nina sasana na totukae na Taovia. ⁴ Mara rukapatu vati na sasana na totukae tavosi goto ara totu polia nina sasana na totukae na Taovia, mi tana nogo ara totu kaekae tugira rukapatu vati na tuqa tabu, mara sagelia na polo sere, mara moloa na kepi qolu vaga ara moloa i lovaqira igira na taovia tsapakae. ⁵ Me kirapimai na angaanga, talu tana nina sasana na totukae na Taovia, me poda na vivisa. Mi matana nina sasana na totukae na Taovia ara tu iru maka sosongo vitu na sulu, mi tugira nogoria tu vitu nina tarunga na Taovia God. ⁶ Mi nagona nina sasana na totukae na Taovia e totu kesa

na omea e rerei vaga na tasi dama me maroga sosongo.

Me varangisia nina sasana na totukae na Taovia ara tu totu polia vati na omea mamauri, e liasi mata moa tu kokoraqira i muri mi nago. ⁷ Ma na kesianina e rerei vaga na laeone; ma na rukanina e rerei vaga na buluka mane; ma na tolunina e tamanina na ngorana na mane; ma na vatinina e rerei vaga na manuloki e lovo. ⁸ Me pipi tugira sui tatasa vati na omea mamauri tugira, ara tu tamanina sui tango ono tu rapoqira, me liasi mata moa tu kokoraqira popono i laona mi taba. Na dani ma na bongi tugira ara tu tau goto kuti na lingenana na linge vaga iani:

"Tabu, tabu, tabu Taovia God susuliga sosongo, aia e totumai nogo tuu tana tuturigana, me totu goto kalina eni, me sauba ke visumaitugua."

⁹ Mi tugira vati na omea mamauri ara tu linge vania aia e totu tana nina sasana na totukae, mara tsonikaeka, mara soalokia, mara soadoua aia e mauri sailagi na dani ma na dani. ¹⁰ Mi kalina tugira ara tu nauvaganana ia, migira na rukapatu vati na tuqa tabu ara taotsuporu i matana aia e totu tana nina sasana na totukae, mara samasama vania aia e mauri sailagi na dani ma na dani. Ara tsonipukalia niqira kepi qolu i tuana nina sasana na totukae na Taovia mara tsarivania:

¹¹ "Igoe nimami Taovia ma nimami God!

Me ulagana sosongo kami tsonikaego, ma kami padamamavasigo ma kami katea na susuligamu loki. Rongona igoe nogo o volagira pipi sui lakalaka na omea, mi tana nimu kili nogo igoe te ara botsamai mara mauri na omea sui."

A Ioane e Morosia Kesa na Viviruna Na Papi Me Kesa na Dalena Sipi

5 Mau reiba goto kesa na viviruna na papi tana li-manu madoa aia e totu tana nina sasana na totukae. Ma na mamare e tovusi poponoa ruka sui tabana na papi, mara bulutiginia ara tu vitu na bubulutina. ² Mau reia e kesa na angelo susuliga sosongo e gu loki me tsaria, "Asei sagata nomoa ke ulagana na pokatiligiana na bubulutina, me ke sangavia na viviruna na papi iani?" ³ Me tau nomoa ulagana ke kesa i baragata se i barangengo, se i vavana na barangengo, ke tangomana na sangaviana na viviruna na papi me ke reia na loana. ⁴ Minau au gini ngangai sosongo, rongona e tagara ke kesa ke tangomana na sangaviana na viviruna na papi me ke reia na laona.

⁵ Mi tana e kesa vidaqira na tuqa tabu e gokomai me tsarivaniau, "Ko laka na ngangai. !Ko reia baa! Aia nogo na Laeone tana duli konina a Juda, aia na kukuana loki a David, aia e mana nogo gana. Maia segeni moa

e ulagana ke pokatiligitugira vitu na bubulutina, me ke sangavia na viviruna na papi iani."

⁶ Mi muri, mau morosi baa kesa na Dalena Sipi, e tu-tuu i levugana patupatu na sasana na totukae. Mi tugira vati na omea mamauri ara tu totupolia, kolugira goto na tuqa tabu. Ma na Dalena Sipi ia, e rerei vaga moa ti ara labumatesinogoa. Maia e tamanina vitu na kakatsana me vitu goto na matana, tugira nogoria ara tu vitu nina tarunga God, igira God e molovanotugira kara tu liu bamai tana barangengo popono. ⁷ Me tuu na Dalena Sipi, me ba adia na viviruna na papi tana li mana madoa aia e totu tana nina sasana na totukae.

⁸ Mi kalina aia e nauvaganana ia, mi tugira tu vati na omea mamauri, migira goto na rukapatu vati na tuqa tabu, ara puka kovoragi i matana na Dalena Sipi. Pipi kesa gira tatasa ara tangolia niqira tuqulu, kolu bilo qolu e danga na buluna na gai uruuru i laona, aia nogo na papadana niqira nonginongi igira nina tinoni God. ⁹ Mara teaa kesa na linge vaolu mara tsaria,

"Igoe e ulagamu sosongo na adiana na viviruna na papi

ma na pokatiligiaqira na bubulutina.

Rongona igoe nogo ara labumatesigo, mi tana mateamu nogo igoe,

o volivisugira na tinoni sui vania God, pipi tana puku, ma na tavosi goko, me pipi sui na duli i laona pipi na vera, me pipi sui na mamatana tinoni.

¹⁰ Igoe o naua, mara gini lia na puku manetabu gana na aqo vaniana nida God,

me sauba igira nogo kara tagaovi kaputia na barangengo."

¹¹ !Mau morotugua, mau rongoimigira na angelo, na toga ma na mamau na dangaqira! Ara tutuu polipolia na sasana na totukae, kolutugira goto vati na omea mamauri, migira sui na tuqa tabu. ¹² Mara lilinge loki mara tsaria,

"!Aia na Dalena Sipi ara labumatesinogoa, e ulagana sosongo nomoa ke tagao susuliga, me ke tamanina na omea danga, me ke sasaga loki, me ke susuliga liuliu baa,

migira na tinoni sui kara soalokia, ma kara tsonikaea ma kara soadatoa!"

¹³ Mau rongomigira goto pipi na omea vovola sui ni gotu mi lao, mi vavana na barangengo, mi laona goto na tasi, eo, igira sui lakalaka na omea mamauri sui tana qoae popono, ara lilinge mara tsaria,

"!Ka soadatoa ma ka soalokia, ka tsonikaea ma ka padamamavasia na susuligana loki,

aia e totu tana nina sasana na totukae ma na Dalena Sipi

na dani ma na dani!"

¹⁴ Mi tugira tu vati na omea mamauri ara tu tsaria "!Amen!" Migira sui na tuqa tabu ara pukakovoragi mara samasama vania.

Na Dalena Sipi e Pokatiligigira na Bubulutina Tana Viviruna na Papi

6 Mi muri, minau au reia baa na Dalena Sipi e tuu, me pokatiligia na kesanina na bubulutina tana viviruna na papi. Mau rongomia e kesa tu vidaqira vati na omea mamauri e gokodato, ma nina goko e tatangi vaga ti e poda na vivisa, me tsaria, "!Ko mai!" ² Mau moro baa, mau reia e laba rutsumai kesa na ose sere. Maia na tinoni e sage i gotuna e tangolia kesa na parige, mara sauvania kesa gana kepi vaga ara moloa i lovaqira igira ara tangomana tana vailabu. Maia e ali-giri na vano tugua tana vailabu rongona ke gini laugotoa ke visana na vera.

³ Maia na Dalena Sipi e tuu, me pokatiligia na rukani-na na bubulutina. Minau au rongomia na rukani na omea mamauri e gokodato me tsaria, "!Ko mai!" ⁴ Me kesa tavosi goto na ose e laba rutsumai, maia na tsitsina. Maia e sage i gotuna e adia na susuligana i konina God gana ke ratsiginia na vailabu loki tana barangengo, ma kara gini vaimatesigi na tinoni tabana mi tabana. Mara tusuvania kesa na isi loki.

⁵ Mi muri, ma na Dalena Sipi e pokatiligia na tolunina na bubulutina. Minau au rongomia na tolunina na omea mamauri e gokodato me tsaria, "!Ko mai!" Mau moro baa, mau reia e laba rutsumai kesa na ose bau. Maia e sage i gotuna e tangolia na omea gana na tovo mamava. ⁶ Mau rongomia na tatangina kesa na omea vaga moa na goko e talumai tu laoqira tugira vati na omea mamauri. Maia e tsaria, "Na vovolina na aqo kesa dani popono, e tugua e kesa lelee moa na dangana na tseu na uiti, se ke tolu moa na dangana na tseu na raisi. !Mo ko laka moa na ketsoaqira na gai na olive ma na itai na uaeni!"

⁷ Mi muri, ma na Dalena Sipi e pokatiligia na vatinina na bubulutina. Minau au rongomia na vatinina na omea mamauri e gokodato me tsaria, "!Ko mai!" ⁸ Mau moro baa, mau reia e laba rutsumai kesa na ose papasaga lee. Maia e sage i konina ara soaginia na soana Mate, me kesa segeni goto e tsatsari baa i murina aia, mara soaginia Vera na Mate. Ma God e sauanikaira ka susuligaqira kaputia kesa na vatinina turina popono na barangengo, gana kara ka matesiginigira na tinoni tana vailabu, ma na uvirau loki, ma na lobogu loki, ma na omea atsi veveigaa.

⁹ Mi muri, ma na Dalena Sipi e pokatiligia na tsegenina na bubulutina. Minau au reia ara totu i vavana na belatabu na tidaoqira igira ara labumatesigira nogo rongona ara turupatuna na gokona God, mara totukakai tana niqira tutuni tsau tana mate. ¹⁰ Mara gudato mara tsaria, "!Taovia susuliga sosongo, igoe o tabu loki mo mana saviliu! ?Sauba ke oka koegua sagata ko pipitu ti ko mai na pedeaqira na tinoni tana

barangengo, mo ko kekegira igira ara labumatesigami igami?"

¹¹ Ma God e tusuvania pipi kesa vidaqira na polo sere katsi. Me tsarivanigira, "Kamu berengiti, ma kamu mango rago kesa goto tana tagu tetelo, poi tsau kali-na kara labamai tovu igira gamui aqokolu ma na tasimui, igira sauba kara labumatesigira goto, vaga nogo igamu."

¹² Minau au reia na Dalena Sipi e pokatiligia na ononina na bubulutina. Mi tana e laba na vuluge loki susuliga sosongo, ma na aso e rodo vaga na polo bau, ma na vula e oli me tsitsi saikesa vaga na gabu; ¹³ migira na veitugu ara viri puka tsuna i lao, vaga saikesa na vuana gai mutsamutsa na guguri e kasilia na gaiqira mara viri dudu kalina ara tau vati ganoga moa. ¹⁴ Ma na masaoka e tavongani nanga lee, vaga moa kesa na viviruna na papi ara virua, me pipi sui na vungavunga ma na momoru ara viri ratsuligi tania na sasaqira tana ara totu. ¹⁵ Mi tana, migira sui lakalaka na taovia tsapakae ni barangengo, ma na taovia na vera, ma na taovia na malagai, migira na tinoni tamani omea danga, ma na tinoni tangirongo, ma na tinoni sui tavosi goto, igira na tseka ma na tinoni tau tseka, ara viri tso-gopoi sui i laona na vatuluma mi tana babana na vatu tana vungavunga, ¹⁶ Ara gudato vanigira na vungavunga ma na maragova, mara tsarivanigira, "Kamu pukamai ma kamu kobigami, ma kamu poisigami tania na matana aia e totu tana nina sasana na totukae, me tanigotoa na korena na Dalena Sipi! ¹⁷ Rongona e laba nogo na dani loki i tana nogo ke botsa laba ka koreqira kaira. ?Masei tangomana ke dilaa?"

Ara 144,000 na Tinoni ni Israel Igira e Totu Nina Marepapadana God Tana Raeqira

7 Mi murimai, mau morositugira ara tu vati na angelo ara tu tuu tana vati na tsuruna na barangengo, mara tu tangolivisia vati na gugurina na barangengo, rongona ke gini tagara goto sa guguri ke bisimai tana barangengo se tana tasi se tana gai. ² Mau morosia e kesa goto na angelo e labamai e talu i tana e dato na aso, mi konina aia e totu nina marepapadana na God mamauri ke mareginigira nina tinoni God, papadana laka God nogo e tamanigira. Maia na angelo ia e guloki vanitugira tu vati na angelo tavosi, i tugira nogo God e tusunogoa vanitugira na susuligana gana na ketsoana na barangengo ma na tasi. ³ Me tsarivaganana vanitugira, "Kamu tu laka mavi na sekoliana na barangengo se na tasi se na gai, poi tsau ka molotalua nina marepapadana nida God tana raeqira igira nina tinoni."

⁴ Me sui, mara tsarivulagi vaniau na dangaqira igira ara moloa nina marepapadana God tana raeqira: mara

tsaulia 144,000 tinoni, igira ara talumai i laoqira pipi na puku tana Israel.

⁵ Ara sangavulu ruka na toga ara talumai tana puku konina a Juda,

marasangavulu ruka na toga ara talumai tana puku konina a Ruben,

marasangavulu ruka na toga ara talumai tana puku konina a Gad,

⁶ marasangavulu ruka na toga ara talumai tana puku konina a Aser,

marasangavulu ruka na toga ara talumai tana puku konina a Naptali,

marasangavulu ruka na toga ara talumai tana puku konina a Manase,

⁷ marasangavulu ruka na toga ara talumai tana puku konina a Simeon,

marasangavulu ruka na toga ara talumai tana puku konina a Levi,

marasangavulu ruka na toga ara talumai tana puku konina a Isakar,

⁸ marasangavulu ruka na toga ara talumai tana puku konina a Sebulun,

marasangavulu ruka na toga ara talumai tana puku konina a Josep,

marasangavulu ruka na toga ara talumai tana puku konina a Benjamin.

Kesa na Alaala Loki Sosongo Baa Igira Ara Talumai Pipi Sui tana Vera

⁹ !Mi muri mau momoro ba goto, mau reigira kesa na alaala loki sosongo baa na tinoni, e utu na tsokoraeqira! Igira ara talumai pipi sui tana mamatana tinoni ma na puku, me pipi sui na duli i laona pipi vera, me pipi sui tana vatana na goko. Mara mai tutuu i matana na sasana na totukae mi matana na Dalena Sipi. Ara sagelia na polo sere katsi, mara tangolia na gabana na koirou tana lima qira. ¹⁰ Mara guguu dato mi gotu na lioqira mara tsaria, "Na mauri saliu e pukugamai i konina nida God aia e totu tana nina sasana na totukae mi konina goto na Dalena Sipi!"

¹¹ Migira sui lakalaka na angelo ara tuu polipolia nina sasana na totukae na Taovia, me poligira goto na tuqa tabu mi tugira vati na omea mamauri. Mi muri, mara puka kovoragi i matana nina sasana na totukae mara samasama vania God ¹² mara tsaria, "E ulagana sosongo nomoa na tinoni sui kara soadatoa nida God, ma kara tsonikaea, ma kara katevulagia na sasagana loki, kara soadoua ma kara soalokia, kara katea na susuligana loki ma nina tangirongo na dani ma na dani! Amen!"

¹³ Me kesa vidaqira na tuqa tabu ara totu tana, e gokomai me veisuaau, "Laka aseigira na tinoni ara

sagelia na polo sere vaga ia? ?Me laka iava ara talumai?"

¹⁴ Minau au gokovisu mau tsarivania, "Au tau goto dona inau, taovia. Igoe moa o dona."

Maia e gokomai vaniau tugua me tsaria, "Na tinoni girani, igira nogo ara putsu tania na rota loki sosongo e gadovigira. Ara vulimalesigira nogo na poloqira tana gabuna na Dalena Sipi, mara gini seremaka tugua.

¹⁵ Aia nogoria na rongona ti ara tuu i matana nina sasana na totukae God, mara aqo vania na dani ma na bongi i laona nina valetabu. Maia e totu tana nina sasana na totukae, aia nogo sauba ke reitutugugira me ke ravisigira. ¹⁶ Me sauba e utu kara vatsangigotoa na vitoa se kara marou tugua; ma na paparana na aso sauba e utu goto ke rangigira; ¹⁷ rongona na Dalena Sipi, aia e totu i levugana patupatu na sasana na totukae, aia nogo sauba ke lia niqira reitutugu, vaga kesa na reitutugu sipi aia e reitugudougira nina sipi. Me sauba ke tudumigira baa tana vuravura na ko tusumauri. Mi tana tagu ia, ma God sauba ke saluvaligi vanigira pipi na koo na mataqira."

Na Vitunina Bubulutina

8 Mi kalina na Dalena Sipi e pokatiligia na vitunina bubulutina, migira sui i baragata ara viri mui popono, gana ngongo kesa turina na kiloko. ² Mi muri, mau reitugira ara tu vitu na angelo ara tutuu i matana God, mara tu tangoligira vitu na tavuli.

³ Me kesa segeni goto na angelo, aia e tangolia kesa na tseu qolu gana na mani kodoana na bulunagai uruuru, aia e mai me tuu varangisia na bela tabu. Mara sauvania e danga na bulunagai uruuru gana ke paboginia niqira nonginongi igira sui nina tinoni God, me ke gini savoridatoa tana belatabu qolu e totu i matana nina sasana na totukae na Taovia. ⁴ Ma na punguna na bulunagai uruuru tana limana nogo na angelo ia, e pungu dato i matana God kolua niqira nonginongi nina tinoni God. ⁵ Mi muri, ma na angelo e aditugua na tseu gana na mani kodoana na bulunagai uruuru, me dangaliginia na madaovana gagaa na lake e talu tana belatabu. Me tuu, me tsonitsuna baa tana barangengo. Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, me kirapi me poda loki na vivisa, me anga, me kasi loki na vuluge.

Vitu na Angelo Ara Tu Uvi Tavuli

⁶ Mi muri, mi tugira vitu na angelo, tugira nogo ara tu tangolia vitu na tavuli, ara tu vangaraunogoa na uvialigira.

⁷ Me tuu na kesianina na angelo, me uvialigira nina tavuli. Ma na kakoluna na usa ma na lake lalokolua na gabu e rarasa tsunamai tana barangengo. Ma na tolunina tu-

rina popono na barangengo e gaa kolua na tolunina turina pipi na gai sui, ma na rauqira sui na buruburu.

⁸ Me sui, maia na rukanina na angelo e tuu, me uvialigira nina tavuli. Ma na omea e rerei vaga na tuqana na vungavunga loki e iruiru, me tavui popono, me pukatsuna i laona na tasi. Ma na tolunina turina popono na tasi e oli me lia na gabu, ⁹ ma na tolunina turina pipi na omea mamauri i laona na tasi ara viri mate, ma na tolunina turina na vaka sui ara viri tarese sui.

¹⁰⁻¹¹ Mi muri, ma na tolunina na angelo e tuu, me uvigotoa nina tavuli. Me kesa tuqana na veitugu loki, na soana ia Vavai Sosongo aia e irumaka vaga na sulu, e tavongani tapiu tania na masaoka, me pukatsuna tana tolunina turina i laqira na ko loki sui tana barangengo, mi tana vuravura na ko sui. Ma na tolunina turina na ko laka e lia na ko vavai, ma na tinoni danga sosongo ara gini mate kalina ara inuvia na ko vavai vaga ia.

¹² Mi muri, ma na vatinina na angelo e tuu, me uvialigira nina tavuli. Ma na tangina e pasalia na makana na tolunina turina na aso, ma na tolunina turina na vula, ma na tolunina turina na veitugu, mara gini nangalisuia na tolunina turina na mararaqira. Mi tana e gini tavongani bongi buto i laona na tolunina turina na dani, mi laona goto na tolunina turina na bongi.

¹³ Minau au momoro moa, mau reia kesa na manuloki e lolovo i gotu ao tana masaoka. Mau rongomia e gu loki me tsaria, "Gamuna kiki! Sauba ke laba sa omea seko loki! Eo, sauba ke seko sosongo vanigira sui nomoa igira ara mauri tana barangengo kalina kara rongomia na tatangina na tavuli i tugira tolu na angelo tavosi sauba kara tu uvialigira!"

9 Mi muri, ma na tsegenina na angelo e tuu, me uvialigira nina tavuli. Minau au reia kesa na veitugu e pukatsuna i lao tana barangengo. Ma God e sauvania kesa na kii na mani sangaviginiana na qou loki i lao vasau, i tana nogo ara totu sosori igira na tidao seko. ² Maia na veitugu e adia na kii, me sangavia na matsapana na qou loki ia, ma na pungu bau loki e vulosudato talumai i laona, vaga saikesa nogo na punguna na lake loki; me rodosi poponoa na aso ma na parako. ³ Mau reigira na kipo danga ara viri rutsumai talu i laona na pungu bau, mara tsunamai tana barangengo, ma God e tusuvanigira na susuligana gana na veigaa, me ke sosongo atsa vaga saikesa nogo na kavena liva. ⁴ Ma God e tongovanigira kara laka na sekoliaqira na buruburu, se na gai, se pipi sui na omea tsukatsuka tavosi goto. Kara sekoligira moa igira na tinoni ara tau tamanina nina marepapadana God tana raeqira, aia nogo ke sauvulagia laka igira nina tinoni God. ⁵ Me tau goto tamivanigira na kipo kara matesigira na tinoni girani. Kara rotasigira lee moa i laona ke tsege na vula popono. Ma na sosongona na rota ia, ke vaga saikesa nogo na rota kara vatsangia kalina ti va-

ga na kavena liva ke mimisigira. ⁶ Mi laona tugira tsege na vula gira, sauba na tinoni girani kara ngaoa moa kara mate, me tau moa tsodogira na mate; kara amesi sosongolia laka kara mate nomoa, ma na mate ke tsogoligi moa tanigira.

⁷ Ma na rerei qira na kipo gira ara vaga moa ti na ose ara vangarau na vano tana vailabugi loki. Mi tana lovaqira na kipo gira e totu na omea e rerei vaga na kepi qolu, vaga ara sagelia igira na taovia tsapakae. Ma na ngoraqira e usulia na ngorana na tinoni. ⁸ Ma na ivuqira e tamumu vaga nogo na ivuqira na daki; ma na livoqira e vavanga vaga na livoqira na laeone. ⁹ Ma na omea vaga na tako tapala e kokoponotia na aseaseqira, ma na vuna na rapoqira kalina ara kapokapo, e vaga moa ti na kukutuqira na toga na teree na ose e raqavanogira tana vailabugi loki. ¹⁰ Ma na kaliqira e vaga nogo na kalina na kavena liva, me tamanina na mimina seko e dona na sekoliginiaqira na tinoni. Mi tana kaliqira nogo e totu na susuliga gana na rotasiginiaqira na tinoni i laona e tsege na vula popono.

¹¹ Mara tamanina goto niqira taovia tsapakae e tagaovi kaputigira, maia nogoria na angelo e ida me taovia loki tana qou loki ia. Ma na asana na angelo ia tana goko Hibru Abadon; mi tana goko Grik Apolion. Ma na papadana na soa ia "Taovia na Ketso".

¹² Mi tana e sui na kesanina na omea mataguniga loki. Me kau ke ruka goto na omea mataguniga loki kara ka labamai.

¹³ Mi muri, ma na ononina na angelo e tuu, me uviana tavuli. Minau au rongomia na tangina kesa na goko e talumai tana vati na tsukena na belatabu qolu e totu i matana God. ¹⁴ Ma na goko ia e tsarivaganana vania na ononina na angelo, "Iko baa, mo ko nusiligitugira tu vati na angelo ara tu totu sosori tana ko loki ara soaginia Euprates!" ¹⁵ Maia e tuu, me nusiligigira tugira vati na angelo, tugira ara tu vangarau oka nogo i tana, mara pipitua moa ke gado na taguna ma na danina, ma na vulana ma na ngalitupana, i tana kara labumatesigira na tolunina turina na tinoni sui lakalaka i barangengo. ¹⁶ Mara katevulagi vaniau na dangaqira e visa na mola na mane na vailabu tana ose ara totu tana: mara tsaulia ruka sangatu na mola. ¹⁷ Mi laona niqiu momoro inau, au reilakaqira goto na ose migira na mane ara sage i gotuqira: migira sui ara viri sagelia na tako tapala, maia e tsitsi vaga na lake, me bora vaga kesa na vatana na vatu angaanga bora, me angoangoga vaga na papasa mila sigini seko. Ma na lovaqira na ose ara vaga saikesa na lovana na laeone, mi tana mangaqira e rutsumai na lake ma na pungu bau loki ma na papasa mila sigini seko. ¹⁸ Ma na tolunina turina popono na tinoni sui tana barangengo ara gini mate tugira tolu na rota seko loki girani: na lake, ma na pungu bau loki, ma na papasa mila sigini seko, ara rutsumai tana mangaqira na ose. ¹⁹ Rongona na

susuligaqira na ose e totu i laona na mangaqira, me totu goto tana kaliqira. Ma na kaliqira ara rerei vaga na muata kolu lovaqira, mara gini aqo na sekoliginiaqira na tinoni.

²⁰ Migira na tinoni tavosi sui tana barangengo, igira ara tau mate tana tolu na rota seko loki girani, igira ara tobakakai moa, mara tau goto piloligi tanigira na omea seko igira segeniqira nogo ara aqosigira. Ara tau goto mololea moa na samasama vaniaqira na tidao seko, ma na titinoni ara aqosiginia na qolu se na siliva, se na tapala mila, se na vatu, se na gai, mara voo na momoro ma na rorongoma na vanovano. ²¹ Ma na tinoni girani ara tau goto dona kara padasavia ma kara pilotoba tania niqira labumatesi tinoni, niqira tabatu tinoni, niqira vainausekoligi, ma niqira komi ara naua.

Na Angelo ma na Viviruna na Papi Tetelo

10 Mi muri, minau au morosia e kesa segeni goto na angelo loki susuliga, aia e talu i gotu me tsunamai. E gini popolo popono na parako, ma na vulagaro e polia na lovana; ma na ngorana e maka vaga na aso, ma na tuana e rerei vaga na ketsuma na lake iruiru. ² Mi tana limana e tangolia kesa na viviruna na papi tetelo me tavuresi. Na tuana madoa e gini tsotsovata tana tasi, ma na tuana maui tana kao mamatsa, ³ me kanga gu loki, ma na tatangina na liona e vaga moa kalina e nguru na laeone. Mi kalina aia e gu loki sui vaga ia, mi tugira vitu na vivisa ara tu podavisu vania. ⁴ Minau au tuu laka kau maretsunaa na omea ara tu tsaria tugira, mau rongomia kesa na goko e talumai i baragata me tsarivaniau, "Iko molopoia moa i tobamu na omea ara tu tsaria tugira vitu na podana na vivisa; mo ko laka na mavi na maretsunana!"

⁵ Mi muri, ma na angelo aia au reia tana idana e tsotso tana tasi mi tana kao mamatsa, aia e saudatoa na limana madoa i baragata, ⁶ me gini vatsa tana asana God, aia e mauri sailagi na dani ma na dani, me volagira na baragata ma na barangengo ma na tasi, migira pipi sui goto na omea i laoqira. Ma na angelo ia e vatsa me tsaria, "Iko, sauba e utu manana nomoa ke kisa!" ⁷ Mi kalina ti vaga aia na vitunina na angelo ke uviana tavuli, mi tana nogo ti sauba God ke adilatigira na omea aia e vangarau manogatigira dodo nogo laka sauba ke naua, na omea vaga nogo aia e katevulagi idanogoa vanigira moa nina maneaqo, igira nogo na propete."

⁸ Maia e goko vaniau idanogo talu i baragata, aia e goko vaniau tugua me tsaria, "Ko baa, mo ko adia na viviruna na papi e tavuresi, aia e totu i limana na angelo e tsotso tana tasi mi tana kao mamatsa."

⁹ Minau au baa i konina na angelo, mau nongia ke tusuvaniau na viviruna na papi tetelo e tatangolia. Ma-

ia e tsarivaganana vaniau, "Ko adia mo ko gania. Me sauba ko vatsangia ke vavaisia na tobamu, mi tana mangamu sauba ke pui vaga nogo ti na bulumitsua."

¹⁰ Minau au adia na viviruna na papi tetelo e totu tavuresi i limana na angelo loki ia, mau gania; ma na gaganina e pui dou vaga moa ti na bulumitsua tana mangaqu. Mi kalina au konomisuia, maia e vavaisia na tobaqu.

¹¹ Mi muri, maia na angelo loki e tsarigotoa vaniau, "E dou ke kesa goto kalina nimu aqo igoe ko baa mo ko katevulagia nina goko God tana rongogira na vera loki danga, ma na mamatana sui na tinoni, ma na vatana sui na goko, migira na taovia tsapakae sui."

Kaira Ruka na Tabegoko

11 Mi muri, maia na angelo e sauvaniau goto kesa na gai, e rerei vaga na gai na totovo, me tsarivaniau, "Ko tuu, mo ko ba tovoginia na lokina nina valetabu God ma na belatabu, mo ko tsokoa na dangaqira igira ara samasama i laona na valetabu. ² Mo ko laka moa na tovoana na kao i taba polia na valetabu. Rongona i tana ara saunogoa vanigira na tinoni ponotoba, migira sauba kara tsogori sekolia na Vera Tabu i laona ke vati sangavulu ruka na vula. ³ Minau sauba kau molokaira ka ruka niqū tabegoko, kaira kara ka sagelia na polo baubau na papadana na melu ma na mate; ma kau tusuvanikaira na susuliga gana na katevulagiana nina goko God i laona e 1,260 na dani."

⁴ Ma na tabegoko kaira, i kaira nogoria ara ka ruka na gai na olive, mara ka ruka na gai qolu na mani molodato bulu iruiru ara ka tutuu i matana na Taovia na barangengo. ⁵ Me ti vaga ke kesa tinoni ke tovoa laka ke sekolikaira, ma na lake sauba ke rutsumai i ka mangaqira me ke gania ka gaqira gala; me vaga ia, masei moa ti vaga ke ngaoa na sekolikaqira kaira me sauba nomoa ke mate. ⁶ Mara ka tamanina goto ka niqira sinagore agana kara ka naua me ke tau goto kau sa parako na usa, me ke utu ke tumu tsunamai sa usa tana tagu popono kara ka totu matengana na katevulagiana nina goko God. Mara ka tamanina goto ka niqira sinagore agana na oliaqira na ko vuravura ma kara gini lia na gabu; ma na ketsoana goto na barangengo ginia pipi na vatana na ketso pipi kalina moa ti kaira ara ka padangaoa.

⁷ Mi kalina kaira na tabegoko karani kara ka suilavaginia na tsarivulagiana ka niqira turupatu, me kesa na omea atsi loki sauba ke labarutsumai talu tana qou loki i lao vasau, me ke vailabugi kolukaira. Maia ke susuliga liusikaira me ke matesikaira. ⁸ Ma ka koniqira kaira sauba kara ka tsaro lee tana sautu loki i levugana na verabau, i tana nogo ara pogalobatia ka gaqira Taovia tana gai ulutaligu. Ma na soa ara levaginia na verabau ia, aia nogoria Sodom, se Ejipt. ⁹ Mi-

gira na tinoni na taluna pipi tana vera, me pipi tana puku, ma na tavosi goko, ma na mamatana sui na tinoni, sauba kara totu matengana moa na bungutiana ka koniqira kaira i laona ke tolu na dani popono ma na turina, me sauba kara tongoa na qilua-na ka koniqira. ¹⁰ Migira na tinoni sui i barangengo sauba kara gini mage loki tana rongona ka mateaqira kaira. Me sauba kara kavomutsa ma kara vaituvarigi gaqira omea levo, rongona ara ka mate kaira na propete karani ara ka adimaigira danga sosongo na rota vanigira na tinoni tana barangengo.

¹¹ Mi murina e tolu na dani popono me kesa turina, ma God e uvi baa ka laogira na magomago na mauri, mara ka tavongani tukae tugua; migira sui ara reia kalina kaira ara ka maurivisutugua vaga ia, mara gini matagu loki sosongo. ¹² Mi muri, mi kaira ruka na propete ara ka rongomia kesa na goko loki e talumai i baragata me tsarivanikaira, "Kamu ka datomai ieni!" Mi tana, i mataqira sui igira ka gaqira gala, i kaira ara ka dadato nogo i baragata tana parako. ¹³ Mi tana tagu tsotsodo nogo ia, ma na vuluge e kasi loki seko sosongo; ma na sangavulunina turina na verabau e luvu popono, mara vitu na toga na tinoni ara mate. Migira sui na tinoni ara tau mate tana dani ia ara matagu loki sosongo mara tsonikaea na susuligana na God ni baragata.

¹⁴ Mi tana e putsu na rukanina na omea seko loki sosongo. !Me kau na tolunina na omea seko loki sosongo sauba ke tau oka me ke labamai!

Na Vitunina na Angelo e Uvia Nina Tavuli

¹⁵ Mi muri, ma na vitunina na angelo e uvina nina tavuli. Mau rongomia na tatangina na goko dangadanga i baragata ara viri guu mara tsaria, "Kalina nogo ia, kaira God ma na Dalena, aia nogo na Mesia, ara ka tagaovi kaputigira na vera sui tana barangengo popono, me sauba aia nogo ke tagao pukuga na dani ma na dani!" ¹⁶ Mi muri, migira na rukapatu vati na tuqa tabu ara totu tana niqira sasana na totukae i matana God ara puka kovoragi mara samasama vania God, ¹⁷ mara tsaria,

"!Taovia God susuliga sosongo, igoe o totu kalina eni, mo totu nogo tuu tana tuturigana!

!Igami ami soadougo rongona igoe o adidatonogoa na susuligamu loki, mo tuturiga na gini tagao!

¹⁸ Eo, e gini momosa loki na tobaqira igira na tinoni vanga peapea, rongona e labamai nogo na tagu tana ke podamai na koremu,

na tagu i tana igoe sauba ko pedegira na tinoni sui ara mate nogo.

E labamai nogo na tagu i tana igoe ko sau na peluna vanigira nimu propete, me vanigira sui goto nimu tinoni ara samasama vanigo, tuu tana lokina me tsau tana tetelona.

!Eo, e labamai nogo na tagu tana igoe ko tsogori pukaligira sui igira ara tsogori pukalia na barangengo!"

¹⁹ Me tavongani ova na valena tabu God i baragata, ma na Bokisi na Taso e labavulagia i laona. Mi muri me anga, me kirapi, me poda loki na vivisa, me kasi loki na vuluge, me tumu tsunamai na belena na kakoluna na usa loki.

Na Daki ma na Vua Loki

12 Mi muri, me kesa na valatsatsa loki e tavongani laba tana masaoka: au reia kesa na daki e gini popolo na aso, me tukae tana vula, mara tu sangavulu ruka na veitugu ara tu viri polia na lovana. ² E tiana loki nogo aia, me varangi nogo ke botsa na dalena, me gudato tana rota na vasusu.

³ Mi muri, me kesa goto na valatsatsa loki e laba tana masaoka: au reia kesa na omea mamauri vaga na tuqana vigo na vua loki sosongo, me tsitsi vaga na lake na rereina. E tamanina e vitu na lovana, mara sangavulu na kakatsana, me kesa na kepi qolu e totukae pipi tana lovana. ⁴ Me loki na kalina, maia e raqat-sunaginigira i lao na tolunina turina na veitugu ara totu tana masaoka. Me tuu na vua loki ia, me mai tutuu i matana na daki, me ngaoga laka ke gania na dalena kalina ke botsa. ⁵ Maia na daki e vasua kesa na dalena mane, maia nogo sauba ke tagaovi kaputiginigira na vera sui nina itoro tapala. Ma na dalena na daki ia ara adisaviliua, mara ba moloa i matana God ma nina sasana na totukae. ⁶ Maia na daki e tuu, me ba tso-gopoi tana legai mangu, kesa tana nauna raviravi aia God e vangarau manogatinogoa vania, mi tana nogo sauba God ke reitutugudoua i laona kesa na toga me ruka sangatu ono sangavulu na dani.

⁷ Mi muri, me taratsi kesa na vailabugi loki i baragata. Mikael, migira nina angelo, ara vailabugi kolua na vua loki. Maia na vua loki e vailabuvisu goto kolugira nina angelo segeni nogo ia. ⁸ Me tau managana na vua loki. Ma God e tuu me tongo vanigira kara tau goto totu i baragata. ⁹ Ma na tuqana na vua loki ia, na soana Tidao Seko se Satan, aia nogo na muata ni oka e valogira na tinoni sui tana barangengo popono. Maia nogoria ara tsonitsunaginia i lao kolugira sui nina angelo.

¹⁰ Mi muri, minau au rongomigotoa e kesa e guu i gotu me tsaria, "!"Kalina ia, aia nida God e maurisigita nogo igita sui nina tinoni! !E laba maka nogo laka God aia segeni e Taovia Tsapakae, me susuliga loki, me la-

ka na Mesia, aia na Dalena nogo ia, e tagao pukuga vanigira na tinoni sui! Rongona na tidao seko, aia e tutuu i sau i matana nida God, me tau kuti na dani ma na bongi na keliseko vaniaqira na tasida, aia God e tsoniligi suinogoa tania na baragata. ¹¹ Migira na tasi-da ara gini susuliga na tulusiana Satan tana susuligana nogo na Dalena Sipi aia e mate tuguqira, mi tana susuligana goto na gokona na manana igira ara malagai na katevulagiana tana rongona a Iesu Kristo; mara tau padalokia na mauriqira segeni, mara tami moa na mate tana rongona aia. ¹² !Me vaga ia, mo ko gini magemage igoe na baragata, me pipi gira sui ara totu i laomu! !Me sauba ke seko sosongo vanigo igoe na barangengo, migoe goto na tasi! Rongona na tidao seko aia e tsunamai nogo i laomui e momosa loki tobana, me kuviraru bamai, rongona aia e dona nogo laka e tau nogo katsi na tagu me ke sui vania."

¹³ Mi kalina aia na vua loki e reia laka ara tsonit-sunanogoa i barangengo, maia e tuturiga na takuviana bamai na daki aia e vasua na dalena mane. ¹⁴ Ma God e sauvania na daki ia e ruka na rapona na manuloki, agana ke gini lovo baa kesa tana nauna aia e vangarau vania tana legai mangu, i tana nogo aia ke totu popoi ti ke tau gatia na vua loki, ma God ke reitutugudoua i laona ke tolu na ngalitupa ma na turina. ¹⁵ Mi muri, me tuu na vua loki, me pusuraginia na koo tania na mangana, me tave na obo loki laka ke obotia na daki ia. ¹⁶ Ma na barangengo e galuvea na daki, me sangavia na mangana, me konomidolua na koo e talumai tana mangana na vua loki. ¹⁷ Me momosa loki baa na tobana na vua loki tana rongona na daki ia, me tuu, me baa laka ke vailabugi kolugira na dalena tavosi na daki ia, igira sui ara muridougira nina ketsa God, mara mauri muria na manana vaga e katevulagimaia a Iesu Kristo. ¹⁸ Maia na vua loki e tutuu moa tana liligina na tasi.

Mara Ka Labadato Goto Ruka na Omea Atsi Loki

13 Minau au reigotoa kesa na omea atsi loki e labadatomai e talu i laona na tasi. E tamanina sangavulu na kakatsana me vitu na lovana, me pipi kesa tana kakatsana e tamanina kesa na kepi qolu, me pipi kesa tana lovana e totu na mamarena na soasekoliana God. ² Ma na omea atsi loki ia e rerei vaga na tuqana na kusi atsi loki, na lapo na soana, ma na tuana e vaga moa na tuana na pai atsi loki, ma na mangana e vaga na mangana na laeone. Maia na vua loki e tusua na susuligana segeni vania na omea atsi loki ia ma nina sasana na totukae, kolua na susuligana gana na tagaoviginiana na barangengo popono. ³ Me kesa tu vidaqira na lovana na omea atsi loki e rerei vaga moa ti e boka seko sosongo tugua ke gini mate, me mavu lee nogo. Migira na tinoni sui tana barangengo

popono ara gini novomate na reiana, mara tuu, mara tsarimurina sui. ⁴ Migira sui lakalaka ara samasama vania na vua loki ia, rongona aia e tusunogoa na susuligana gana na tagao vania na omea atsi loki. Mara samasama vanigotoa na omea atsi loki, mara tsarivananana, “?Asei sagata nomoa ke susuliga atsa kolua na omea atsi loki ia? ?Masei nomoa tangomana ke tukapusia?”

⁵ God e tamivaninogoa na omea atsi loki ia ke goko kaekae, me ke soasekolia na asana God, me ke tangelia na susuligana gana na tagao i laona ke vati sangavulu ruka na vula. ⁶ Mi tana aia e tuturiga na gokoseko vaniana God, me vania na asana tabu, ma na verana, me vanigira sui goto ara totu i baragata. ⁷ Ma God e tamivania ke vailabugi kolugira nina tinoni me ke tuliusigira. Me sauvania na susuligana, agana na tagaoviginiaqira pipi sui na puku ma na duli i laona pipi na vera, ma na tavosi goko, me pipi sui na matana tinoni. ⁸ Migira sui na tinoni ara mauri i barangengo sauba kara samasama vania moa aia, igira moa tagara igira e totu na soaqira idavia na volana na barangengo i laona na papi na mauri e tamanina na Dalena Sipi aia ara labumatsinogoa.

⁹ “!Kamu rorong ti vaga kamu tamanina na kulimui! ¹⁰ Masei moa ti vaga agana nogo na totu tana vale sosori, me mana nomoa sauba ke ba totu tana vale sosori; masei moa ti ke gini tango na isi, sauba ke gini mate na isi. Mi kalina kara laba na omea vaga girani i konimui igamu nina tinoni God, ma nimui aqo kamu berengiti ma kamu tutunina kakai nomoa.”

¹¹ Minau au morosia kesa segeni goto na omea atsi loki, aia e labadatoma talu i laona na kao. Maia e tamanina ruka na kakatsana vaga moa na kakatsana na dalena sipi, me goko mala vua loki. ¹² E tuu i matana na kesanina na omea atsi loki, me gini aqo na susuligana loki. Maia e raia na barangengo migira sui ara totu i laona kara samasama vania na kesanina na omea atsi loki, aia e boka seko sosongo tugua ke gini mate, me mavu nogo. ¹³ Maia na rukanina na omea atsi loki e naua danga na valatsatsa loki; e moloa na lake ke talu i gotu me ke tsunamai i barangengo i mataqira na tinoni sui. ¹⁴ Maia e tangomana na valoqira na tinoni sui ara mauri i barangengo, ginia na valatsatsa God e tamivania ke naua i matana na kesanina na omea atsi loki. Me ketsaligira goto kara kavia kesa na nununa, gana na mani padalokiana na omea atsi loki aia e boka nogo i sau tana isi, me mauri moa kalina eni. ¹⁵ Ma na rukanina na omea atsi loki, God e tamivania ke magoviginia na mauri i laona na titinonina na kesanina na omea atsi loki, rongona ke gini tango mana na goko ma na matesiaqira sui lakalaka igira ara sove na samasama vaniana. ¹⁶ Ma na omea atsi loki ia e raigira na tinoni sui lakalaka, na lokina ma na tetelona, igira ara tamani omea danga migira ara tau

tamanina sa omea, igira na tseka migira ara tau tseka, kara tamanina na marepapadana tana lima qira madoa se tana raeqira, ke gini sauvulagia laka igira nina tinoni nogo aia. ¹⁷ Me vali vania kesa ke vovoli se ke tsabiri omea ti vaga ke tau totu i konina na marepapadana vaga ia, aia nogo na soana na omea atsi loki ia, se na maretsoko papadana na soana.

¹⁸ E kilia nomoa na tinoni ke sasaga loki manana ti ke padagadovia na omea iani. Masei moa ti ke sasaga, me tau rago utu vania ke padagadovia na rongona tana maretsoko na asana na omea atsi loki, rongona na maretsoko vaga ia e kalea na asana kesa na mane. Ma na maretsoko ia, aia nogo 666.

Na Dalena Sipi ma Nina Tinoni

14 Mau momoro babaa moa, mau reia na Dalena Sipi e tutuu i kelana na Vungavunga Sion; mara totu kolua i tana e kesa sangatu me vati sangavulu vati na toga na tinoni, igira e totu tana raeqira na marena ka soaqira na Dalena Sipi ma na Tamana. ² Mau rongomia kesa na goko e talumai i baragata, ma na tatangina e vaga moa kalina e qulututu na sasavu na ko loki, ma na podana na vivisa. Me tatangi vaga goto kalina ara taia na tuqulu. ³ Migira sui na kesa sangatu vati sangavulu vati na toga na tinoni girani igira God e suivisugira tania na barangengo, ara tutuu aro baa i matana nina sasana na totukae na Taovia, mi tu mataqira tu vati na omea mamauri migira na tuqa tabu, mara teaa kesa na linge vaolu igira segeni moa ara dona kara lingena. ⁴ Tana mauriqira e male dou niqira sasaga mara totu siama. Ara tsatsari murina na Dalena Sipi pipi nauna tana aia ke vano. God e suivisugira nogo i laoqira na matana tinoni sui, mara gini lia mala kesanina na vuana na uta ara savorivania God me vania na Dalena Sipi. ⁵ Ara tau goto dona na goko pero kesa dani; me tagara goto sa sasi i koniqira.

Tugira Tolu na Angelo

⁶ Mi muri, mau morosia e kesa segeni goto na angelo e lolovo i gotu ao tana masaoka. Maia e tamanina na gokona saliu na Turupatu Dou, gana na gini turupatuna vaniaqira na tinoni sui tana barangengo: vanigira pipi na matana tinoni, ma na puku, ma na tavosi goko, me pipi sui na duli i laona pipi vera. ⁷ Maia e gu loki me tsaria, “!Kamu kukuni tania God, ma kamu tsonikaea na Taovia! Rongona e labamai nogo na tagu i tana aia ke pedegira na tinoni sui. !Kamu samasama vania God aia e volaa na baragata ma na barangengo, ma na tasi, migira na ko vuravura sui!”

⁸ Ma na rukanina na angelo e tsarimai i murina na kesanina, me goko me tsaria, “!Aia e puka nogo! !Na Babilon loki e puka sui nogo! !Aia e turuginigira na to-

ga tana vera sui kara inuvia gana uaeni, aia na uaeni susuliga nina kiliana na vainausekoligi sailagi!”

⁹ Ma na tolunina na angelo e tsarimai ka muriqira na kesanina ma na rukanina, me gu loki me tsaria, “!Asei ti vaga ke samasama vania na omea seko loki kolua na nununa, me ke tamanina na marepapadana ia tana raena se tana limana, ¹⁰ tinoni vaga ia, sauba God ke tusuvania ke inuvia na uaenina na korena loki ia, aia na uaeni susuliga e tau goto lalo kolu koo, aia God e qetumainogoa i laona na tseu na korena! Eo, igira sui ara naua na omea vaga gira, sauba kara rota loki sosongo i laona na lake ma na papasa mila sigini seko, i mataqira na angelo tabu ma na Dalena Sipi. ¹¹ Na pungu bauna niqira rota tagara ke tau kuti na pungudato na dani ma na dani. Migira ara samasama vania na omea seko loki ma na nununa mara tamanina na marepapadana na asana aia, e utu goto kara mango tania niqira rota na dani ma na bongi.”

¹² E kilia nomoa kara dona na berengiti loki igira nina tinoni God, igira ara muridougira nina ketsa, mara mauri muria nina sasani a Iesu Kristo.

¹³ Mau rongomigotoa e kesa e gokomai talu i baragata me tsarivaniau, “Ko maretsunaa na goko vaga iani: !Kara mage kalina ia igira ara mate i laona niqira aqo ara nauvania na Taovia!”

Ma na Tarunga Tabu e tsaria, “!Eo manana! Sauba nomoa kara gini mage na mango tania na aqo kakai ara naua; rongona na peluna niqira aqo dou e duliologira mai.”

Na Angelo e Mai na Tsuriviana Na Lakana na Barangengo

¹⁴ Mi muri, mau momoro baa goto, mau reia kesa na parako sere, me totukae tana parako kesa na omea mamauri, vaga moa na tinoni na rereina. Me tamanina gana kepi qolu i lovana, me tangolia tana limana kesa na gau kekevo vavanga. ¹⁵ Me labamai kesa segeni na angelo e talumai tana vale tabu, me gu baa vania aia e totukae i kelana na parako, me tsari baa vania, “!Ko gini aqo nimu gau kekevo vavanga, mo ko tsurivigina na uta, rongona e labamai nogo na tagu na tsuri; e raranga sui nogo na utana na barangengo!” ¹⁶ Mi tana aia e totukae i kelana na parako e tuu, me gini rarukusitsuna nina gau kekevo vavanga tana barangengo, me tsurivigina na lakana na barangengo.

¹⁷ Mau reia e kesa goto na angelo e rutsumai talu i laona na vale tabu i baragata, maia goto e tamanina kesa nina gau kekevo vavanga. ¹⁸ Mi muri me laba kesa segeni goto na angelo e talumai tana bela tabu, maia gana aqo na reitutuguana na lake. Me gu loki baa vania aia na angelo e tamanina na gau kekevo vavanga, me ketsalia me tsarivania, “!Ko gini aqo nimu

gau kekevo vavanga, mo ko kutigira na vuana na uaeni tana utana na uaeni na barangengo, rongona ara ganoga sui nogo na vuana!” ¹⁹ Me tuu na angelo, me gini rarukusitsuna nina gau kekevo vavanga tana barangengo. Me kutigira na vuana na uaeni tania na itaina, me tsonikolugira baa tana vale gana na rapasiana na uaenina na korena loki God vanigira na tinoni seko. ²⁰ Mara rapasigira na vuana tana vale na rapasi uaeni e totu i taba tania na vera loki, ma na gabu e rutsu talumai tana vale ia e nara bamai vaga moa ti na oboloki, me liuvi poponoa na nauna e tugua ke tolu sangatu na kilometa na katsina, me kesa sangava na maona.

Vitu na Angelo Kolutugira Vitu na Susuina na Rota Seko Loki

15 Mi muri, mau reia e kesa segeni goto na valatsatsa e laba i gotu tana parako. E loki me ganataga sosongo: ara tu laba vitu na angelo mara tu tangolitugira vitu na rota seko loki. Mi tugira nogo na susuina tsotsodo na rota seko loki, papadana laka e puka nogo na korena God.

² Mi muri, mau reia kesa na omea e rerei vaga na tasi dama maroga sosongo, me lalo kolua na lake. Mau reigira goto igira ara tangomana na tuliusiana na susuligana na omea atsi loki ma na nununa, ma na maretsokona na soana. Igira nogo ara tutuu i ligisana na tasi dama maroga sosongo, mara tangolia na tuqu-lu aia God e tusuvanigira. ³ Mara lilinge gana linge a Moses aia nina maneaqo God, ma gana linge goto na Dalena Sipi:

“!Eo, kiki igoe Taovia God susuliga sosongo, ara loki sosongo mara dou rago nomoa nimu aqo sui! !Igoe o Taovia Tsapakae tana vera sui, mara gotolaka mara mana sosongo nimu sautu sui! ⁴ ?Asei sauba ke tau kukuni tanigo Taovia? ?Masei sauba ke sove na gini turupatuna na lokimu? Igoe segeni moa o tabu loki sosongo.

Migira na tinoni pipi sui tana vera sauba kara mai ma kara samasama vanigo, rongona nimu aqo ara gotolaka saikesa, mara labamaka i mataqira na tinoni sui.”

⁵ Mi murina ia, mau reia e ova na vale tabu i baragata, ma na Valepolo na Taso e totu i laona. ⁶ Mi tugira vitu na angelo ara tu tangolitugira vitu na rota seko loki ara tu rutsumai tania na vale tabu. Ma tu poloqira e male maka sosongo, ma na itai qolu ara sori taligutigina tu aseaseqira. ⁷ Mi muri, me kesa tu vidaqira vati na omea mamauri e tuu, me tusuvanitugira vitu na angelo tu vitu na bilo qolu, e danga tsitsiriri i laona na korena God, aia e mauri saviliu na dani ma na dani. ⁸ Ma na pungu e talumai tana mararana ma na susuligana God e dangali poponoa i laona na vale tabu, me

gini tau tangomana vania ke kesa ke sage baa i laona na vale tabu ia, poi tsau kalina kara sui tugira vitu na rota seko loki ara tu adimaia tugira vitu na angelo.

Tugira Vitu na Dangana Popo na Korena God

16 Mi muri, mau rongomia na tatangina kesa na goko loki e talumai tana vale tabu, me tsarivani-tugira vitu na angelo: “!Kamu tu baa, ma kamu tu qe-tutugira vitu na dangana popo na korena God tana barangengo!”

² Me tuu na kesanina na angelo, me baa, me qetua nina popo tana barangengo. Mara viri laba na vora loki sigini seko sosongo tana koniqira na tinoni sui ara tamanina nina marepapadana na omea atsi loki, mara samasama vania na nununa aia. ³ Ma na rukanina na angelo e baa, me qetua nina popo tana tasi. Ma na tasi e oli me lia vaga na gabuna na tinoni mate, me pipi sui lakalaka na omea mamauri i laona na tasi ara viri mate sui.

⁴ Mi muri, ma na tolunina na angelo e baa, me qetua nina popo tana ko loki mi tana vuravura sui, mara oli na koo, mara viri lia sui na gabu. ⁵ Minau au rongomia na angelo, aia gana aqo na reitutuguaqira na koo, e goko me tsarivaganana, “!Igoe Kesa o tabu loki, igoe o totu kalina ia, mo totu nogo i sau vasau! !Mo pedegira na tinoni sui tana gotolaka saikesa! ⁶ Eo, igira nogoria ara reoa na gabuqira nimu tinoni ma nimu propete igoe, maia na rongona ti igoe o tuu mo saugotoa na gabu vanigira kara inuvia. !Aia nogoria na pepeluna niqira aqo seko ara naua igira!” ⁷ Mi muri, mau rongomigotoa kesa na goko e talumai tana bela tabu me tsarivaganana, “!Eo, Taovia God susuliga sosongo, nimu pede sui igoe ara mana mara gotolaka saikesa!”

⁸ Ma na vatinina na angelo e baa, me qetutsunaa nina popo tana aso, me ketsalia na aso ke paraginigira na tinoni na paparana loki. ⁹ Migira na tinoni e rangigira na paparana loki na aso ia, ara gini kore loki mara tuu, mara soasekolia na asana God, aia e susuliga kaputigira na rota loki sui girani. Mara tau goto gini piloligi tanigira niqira sasi, ma kara tsonikaea na Taovia.

¹⁰ Mi muri, ma na tsegenina na angelo e baa, me qetua nina popo i kelana nina sasana na totukae na omea atsi loki. Ma na rodo pulipuli e tsavu poponoa na verana aia. Migira sui nina tinoni ara gatsakaliki mara aikoi, rongona e bingigira na rota loki. ¹¹ Migira ara tuu, mara soasekolia moa na God na baragata, rongona e gadovigira na vatsangisavi seko ma na vora loki tana koniqira. Miava, migira ara tau lelee goto gini pilotoba, ma kara mololea na nauana na omea seko ara lavu na nauana. ¹² Maia na ononina na angelo e baa, me qetua nina popo tana ko loki sosongo ara soaginia Euprates. Mau reia e tavongani mamatsa lee saikesa na ko loki ia, rongona ke gini mangamanga vanigira

na taovia tsapakae ni longa na liumai i tana. ¹³ Mi muri, mau reitugira tu tolu na tidao baubau ara tu rerei vaga moa na qori, e kesa e labarutsu mai i laona na mangana na vua loki, me kesa i mangana na omea atsi loki, me kesa i mangana na propete peropero. ¹⁴ I tugira nogo na tidaoqira na tidao seko ara aqosigira na valatsatsa. I tugira nogo tu tolu na tarunga ara tu vano i koniqira na taovia tsapakae sui tana barangengo popono, mara tu raigira kara saikolu mai gana na vailabugi tana nina dani loki na God Susuliga Sosongo.

¹⁵ Mi tana e tuu na Taovia me tsaria, “!Kamu rorongodou! !Inau sauba kau mai vaga na mane komi! !Ke dou baa vania aia e totu mamata me piqu kakaia na pipisina, rongona ke tau taverolee, me ke gini vangamaa na liu malaiole i mataqira na toga!”

¹⁶ Mi muri, mi tugira tolu na tidao baubau ara tu adisaigira sui na taovia tsapakae, kesa tana nauna ara soaginia i Armagedon tana goko Hibru.

¹⁷ Maia na vitunina na angelo e baa, me qetua nina popo tana masaoka. Me kesa na goko loki e tangimai talu tana nina sasana na totukae na Taovia i laona na vale tabu, me tsarivaganana, “!Eo, e sui nogo!” ¹⁸ Mi tana e kirapi na angaanga, me poda na quluqulu, me kasi na vuluge loki seko sosongo, e tau vati kasi loki vaga sa vuluge tu kalina ara botsamai na tinoni tana barangengo. Ma na vuluge ia, aia e seko liusigira sui lakalaka. ¹⁹ Ma Babilon na vera loki ia, e tapavota tolu na turina, ma na vera sui tana barangengo ara viri luvu sui. Eo, God e padavisua na vera loki i Babilon, me turuginia ke inuisuia na tseu na uenina na korena loki. ²⁰ Migira na momoru sui ara tavongani luvu lee, ma na vungavunga sui ara nangaligi lee. ²¹ Na belena na kakoluna na usa loki ara talu tana masaoka, me pipi kesa gana mamava e tugua e tsege sangavulu na kilo, mara viri puka tsavugira na tinoni. Migira na tinoni ara soasekolia moa God, rongona aia e tamia na rota loki ke gadovigira tana kakoluna na usa, aia na rota e loki me seko sosongo putsikae baa.

Na Rebi Tangirongo

17 Mi muri, me tuu kesa tu vidaqira tugira vitu na angelo ara tu tamanina vitu na popo na korena God, maia e mailaba i koniqu me tsarivaniau, “Ko mai, minau sauba kau sauvulagi vanigo na kede loki e totu pitua na rebi tangirongo ia. Ma na rebi ia, aia nogoria na vera loki ara logoa i ligisaqira na ko loki danga. ² Migira na taovia tsapakae sui tana barangengo ara lavu na mai i konina, mara gini magemente na nauseko koluana aia. Migira goto na toga tana barangengo ara nauvaganana goto ia, me ulavigira na inuviana na uenina nina nauseko ia.”

³ Ma na Tarunga Tabu e totuviau, ma na angelo e adiau baa tana legai mangu. Mi tana au morosia kesa

na daki e totu i gotuna kesa na omea atsi loki tsitsi, maia e tamanina na mamarena na gokoseko tana kokorana popono. Ma na omea atsi loki ia e tamanina e vitu na lovana me sangavulu na kakatsana. ⁴ Maia na daki e sagelia na polo tsitsibora laka, ma na polo tsitsi sumasuma. Me gini inilau popono na qolu, ma na vatu angaanga loki matena, ma na matana davi. Tana li mana e tangolia na tseu qolu e danga tsiriri i laona na omea bau me sibiga, igira nogo na vangana nina nau-seko. ⁵ Mi tana raena na daki ia e totu kesa na soa e tamanina kesa nina rongona popoi tana goko vaga iani, “!Iani na Babilon Loki, aia na tinaqira pipi sui na rebi ma na tinoni seko sui tana barangengo!” ⁶ Minau au reia na daki ia e ulavia na gabuqira nina tinoni God, ma na gabuqira igira ara labumatesigira matena ara totu kakai tana niqira tutuni tana rongona a Iesu.

Mi kalina au morosia na daki vaga ia, minau au gini novo sosongo. ⁷ Ma na angelo e veisuaau, “?Egua ti o gini novo vaga ia? Sauba moa kau tsarivulagi vanigo nagua na rongona popoi na daki ia, ma na omea atsi loki aia na daki e totu i gotuna, maia goto na omea atsi loki ia e tamanina e vitu na lovana me sangavulu na kakatsana. ⁸ Na omea atsi loki igoe o reia, aia e mauri moa i votangana, mi kalina eni e tau nogo mauri; maia sauba ke visu datomaitugua talu tana qou loki i lao vasau, me ke vano vania na mate saliu. Migira na tinoni ara mauri i barangengo, me tau totu na soaqira i laona na papi na mauri idavia na volana na barangengo, sauba igira sui kara gini novo kalina kara morosia na omea atsi loki ia. Rongona aia e mauri i votangana, mi kalina eni e tau nogo mauri; maia sauba nomoa ke maurivisutugua.

⁹ “Vaga ia me kilia nomoa na tinoni ke sasaga loki ti ke padagadovia na rongona na omea vaga girani. I tugira vitu na lovana na omea atsi loki, na papadana nogoria tugira vitu na vungavunga i tana e totukae na daki ia. Ma na papadana goto i tugira vitu na taovia tsapakae. ¹⁰ Me tsege tu vidadqira tugira ara tu mate lee nogo, me kesa e tagao moa kalina eni, ma na vitunina e tau vati labamai moa. Mi kalina ti ke labamai aia, me sauba ke tagao ke kesa moa tana tagu tetelo. ¹¹ Maia na omea atsi loki, aia e mauri moa i votangana me tau nogo mauri kalina eni, aia nogo na alunina na taovia tsapakae. Maia goto nogo kesa tu vidadqira tugira vitu na taovia tsapakae ida, maia goto sauba ke vano vania na mate saliu.

¹² “Mi tugira sangavulu na kakaitsana igoe o reia, tugira nogoria na papadana sangavulu na taovia tsapakae, mara tu tau vati tuturiga moa na nauana tu niqira aqo. Me sauba kara tusuvanitugira na susuliga, gana kara tu gini tagao vaga na taovia tsapakae kolua na omea atsi loki, i laona ke kesa lelee moa na turina na dani. ¹³ Mi tugira tu sangavulu na taovia tsapakae e kesa moa na atsa tu niqira papada, mara tu tuu mara

tu saua tu susuligaqira ma tu niqira tsotsovata vania na omea atsi loki. ¹⁴ Mi tugira sauba kara tu gini vail-abugi kolua na Dalena Sipi. Maia na Dalena Sipi kolugira nina tinoni segeni, igira aia e viligira sui nogo, me kolugira goto igira ara muridoua nina goko, sauba kara sugutitugira na sangavulu na taovia tsapakae, rongona na Dalena Sipi aia nogo e Taovia Loki vanigira na taovia loki sui, me Taovia Tsapakae vanigira goto na taovia tsapakae sui.”

¹⁵ Ma na angelo e tsarigotoa vaniau, “Ma na ko loki igoe o reia i tana e totukae na rebi ia, aia nogo na papadana na duli sui pipi tana vera, ma na puku, ma na mamatana tinoni, ma na tavosi goko sui. ¹⁶ Migira na sangavulu kakatsana igoe o reigira, igira nogoria kologotoa na omea atsi loki, sauba kara reisavia na rebi ia; me sauba kara lauligi tania pipi nina omea sui e tamanina, ma kara moloa ke totu malairole lee; me sauba kara gania na lakana, ma kara kodoa tana lake. ¹⁷ Aia God nogo e moloa i tu tobaqira tugira na papadana na nauana na omea aia segeni nogo e pedea ke laba. Te ara gini tuu tugira, mara tu pedesaia na omea kara tu naua, mara tu saua tu susuligaqira ma tu niqira tsotsovata vania na omea atsi loki, poi tsau kalina kara manatovu sui nina tsaqina goko God.

¹⁸ “Maia na daki igoe o reia, aia nogo na papadana na vera loki e tagaovi kaputigira na taovia tsapakae sui tana barangengo.”

E Puka na Vera Loki ni Babilon

18 Mi muri mai, mau reia e kesa goto na angelo e tsunamai talu i baragata. Maia e tamanina na susuligana loki, ma na makana e mararasi poponoa na barangengo. ² Maia e gudato i gotu na liona, me tsaria: “!Kamu reia baa na vera loki ni Babilon e puka nogo! !Eo, kamu reia aia e puka sui nogo! Igira moa na tidao seko ma na tidao baubau ara totuvia; me pipi sui moa na vatana na manu gani seko ara mauri i laona. ³ Igira na vera sui ara inuvia gana uaeni, aia na uaeni susuliga nina kiliana na nauseko sailagi. Migira na taovia tsapakae sui ni barangengo ara vainausekoligi kolua aia, migira sui na mane kavooqolo tana barangengo ara gini tamani levo tana vangana nina omea danga aia e laroginigira.”

⁴ Mi muri, minau a Ioane, au rongomia kesa e goko-maitugua talu i baragata me tsaria, “!Igamu niq tinoni, kamu rutsuligi tania na vera ia! Kamu laka saikesa na patakoluana tana nina sasi; rongona kamu tau sangapata kolugotoa tana kede e totupitua aia!

⁵ Rongona nina sasaga seko ara tsupudato mara sua na baragata, ma God e padavisugira moa nina sautu sasi aia e nau sailaginia.

⁶ Kamu nauvisu vania na omea atsa saikesa vaga aia e nauvanigamu;

kamu tuguvisu vania ke ruka kalina na dangana pipi na omea aia e naua.

Kamu dangalivania nina tseu na uaeni, me ke ruka kalina na susuligana na uaeni aia e vangaraua vanigamu.

⁷ Aia e mauri tana tsonikae segenina mi tana magemage,

baa, mi kalina eni igamu kamu nautuguna vania tana rota loki ma na vatsangisavi.

Aia e goko kaekae me tsari segenina sailagi vaga iani: '!Inau na daki taovia, mau totukae tana sasaqu na totu!

!Minau tau na daki tinamate, mau tau goto dona kau vatsangisavi kesa dani!

⁸ Eo, ma na rongona aia e tsaria na goko vaga ia, me sauba i laona ke kesa moa na dani kara gadovikakaia na rota seko loki sui, na liuna na lobogu seko, ma na tangitangi, ma na uvi-rau.

Me sauba na lake ke ganigotoa, rongona na Taovia God nogo e pedea, maia segenina moa e susuliga sosongo."

⁹ Migira na taovia tsapakae ni barangengo, igira sui ara sangapata kolua na verabau ia tana nina vainau-sekoligi ma nina magemage seko, sauba kara ngangai loki ma kara tangisia aia kalina kara reia e dato na punguna na lake loki e ganisuaia. ¹⁰ Migira kara tutuu ao moa, rongona ara matagunia ke tau savunigira nina rota. Ma kara tsarivaganana vania: "Uvai kiki gamuna! !E seko sosongo rago nomoa na omea vaga e laba vanigo Babilon, igoe na tuqana na vera loki susuliga! !Mi laona e kesa lelee moa na turina na dani e gadovigo gamu kede!"

¹¹ Migira sui goto na mane kavozolo tana barangengo ara ngangai mara tangisia, rongona kalina eni e tagara nogo ke kesa ke voligira niqira omea levolevo.

¹² Ke tagara nogo ke kesa ke volia niqira qolu, ma niqira siliva, ma niqira vatu mamarega loki matena, ma niqira matana davi. Ke tagara goto ke kesa ke volia niqira polo serelaka ma niqira polo tsitsibora, ma niqira polo matsala ma na polo tsitsi laka. Me ke tagara goto ke kesa ke volia pipi na vatana niqira gai kakai sisigini dou, me pipi niqira vatana na omea ara aqosiginia na livo, ma na gai loki matena, ma na tapala mila ma na tapala laka ma na vatu marao. ¹³ Me utu goto kara volia niqira rau na gotso ma na papasa sisigini, ma niqira bulunagai uruuru ma na gai vavai; ma niqira uaeni ma na mona, ma niqira pulaua ma na uiti, ma niqira buluka ma na sipi, ma niqira ose ma na teree, ma na koniqira ma na tidaoqira goto niqira tseka.

¹⁴ Migira na mane kavozolo ara tuu, mara tsarivania na verabau ia, "Ko reia igoe, igira sui lakalaka na

omea igoe o gini boe na tamaniaqira ara nangaligi lee sui tanigo nogo! !Migira sui goto na vangana nimu tamani levo ma gamu inilau ara nanga lee tanigo sui goto, me sauba e utu goto ko tamanivisugira tugua!"

¹⁵ Migira sui na mane kavozolo igira ara gini tsodoqolo loki tana tsabiriana niqira omea levo i laona na verabau ia, sauba kara tutuu ao vasau, rongona ara matagunia ke tau savunigira gana rota loki aia. Me sauba kara ngangai ma kara tangitangi, ¹⁶ ma kara tsaria, "Uvai kiki gamuna! !E seko sosongo rago nomoa na omea vaga e laba vania na tuqana na vera loki ia! !Aia e gini popolo na polo serelaka, ma na polo tsitsibora ma na polo tsitsi laka, me gini inilau popono na inilau qolu, ma na vatu mamarega loki matena, ma na matana davi! ¹⁷ !Miava, mi laona e kesa lelee moa na turina tetelo na dani, migira sui na vangana nina tamani ara nangaligi lee tania!"

Migira sui na manetagao migira ara aqo tana vaka, migira goto na sangasage, migira sui na tinoni tavosi ara tamanina na mauriqira i tasi, ara tutuu ao vasau, ¹⁸ mara guguu loki kalina ara reia e dato na punguna na lake loki e gania aia, mara tsaria, "Eo, e tumai nogo i sau, e tagara goto kesa na veraloki ke atsalina na vera loki vaga ia!" ¹⁹ Mara gini padasavi loki, mara ngangai, mara tangitangi mara tsaria, "Uvai kiki gamuna! !E seko sosongo rago nomoa na omea vaga e laba vania na tuqana na vera loki ia! !I tana nogo igira sui na tamanina na vaka ara kale sailaginia te ara gini tsodoqolo danga tana vangana nina tamani levo aia! !Mi laona kesa lelee moa na turina tetelo na dani, migira sui na vangana nina tamani ara nangaligi lee tania!"

²⁰ !Ko magemage igoe na baragata, migamu sui goto nina tinoni God, migamu na apostolo ma na propete, rongona God e pedenogoa na vera loki ia tana rongona na omea seko aia e naua vanigamu!

²¹ Mi tana e tuu kesa na angelo susuliga sosongo, me adikaea kesa na vatu loki mamava sosongo, me tsonitsunaa i laona na tasi, me tsarivaganana, "Aia nogoria sauba kara nauvaganana vanigo, igoe Babilon na vera loki! !Sauba kara gini tatai tsunago, mo ko gini nanga saikesa, me ke utu goto na reiamu tugua! ²² Me ke utu goto na rongomiana tugua i laomu kesa dani na tatangina na tuqulu ma niqira linge na tinoni, se na uviana na uete ma na tavuli. Me sauba ke tagara goto sa maneaqo ke naua nina aqo i laomu; me ke utu goto kara rongomia na tatangina na giri i laomu. ²³ Me utu saikesa goto kara reitugua sa laeti ke iru i laomu; se kara rongomitugua niqira goko na magemage na daki ma na mane tauga vaolu i laomu. I sau, igira nimu mane kavozolo ara tinoni loki tana barangengo popono. Migoe o tuu, mo perobulesiginigira na vera sui nimu tabatu."

²⁴ Eo, aia Babilon na vera loki e gini tsodo gana mate, rongona i laona nogo na vera ia God e tsodovulagia na gabuqira na propete migira nina tinoni God; eo, ma na gabuqira goto na tinoni sui ara labumatesigira lee tana barangengo popono.

19 Mi muri, mau rongomia kesa na omea e maququ, vaga moa ti kesa na alaala loki na tinoni i gotu i baragata ara gudato mara tsaria, “!Ka tsonikaea God! Aia e laumaurisigita nogo, maia segenina moa e loki me susuliga tsapakae. ² Ara mana mara gotolaka sui nina pede. Aia e kede suinogoa na rebi loki e sasilaginia na barangengo popono ginia nina nau-seko. Eo, God e kedenogoa, rongona aia e labumatesigira nina tinoni aqo.”

³ Migira ara gugu dato tugua mara tsaria, “!Ka tsonikaea God! !Na punguna na lake loki e ganisua na verabau ia e pungudato saviliu na dani ma na dani!”

⁴ Migira na rukapatu vati na tuqa tabu, mi tugira goto na omea mamauri ara puka kovoragi sui, mara samasama vania God aia e totu tana nina sasana na totukae na Taovia, mara tsaria, “!Amen! !Ka tsonikaea God!”

E Labamai Nogo Nina Dani na Tauga Na Dalena Sipi

⁵ Me tangigoto kesa na goko e talumai tana nina sasana na totukae na Taovia me tsaria, “!Kamu tsonikaea nida God igamu sui nina tinoni aqo, migamu na toga sui, na lokina ma na tetelona, igamu sui amu kukuni tania!”

⁶ Mi muri, mau rongomia kesa na omea e maququ vaga kalina ara gogoko kesa na alaala loki, ma na tatangina e qulututu vaga na alealena na sasavu na ko loki, me vaga na podana na vivisa. Mau rongomigira ara tsaria, “!Ka tsonikaea God! !Rongona na Taovia nida God Susuliga, aia segenina nogo e Taovia Tsapakae! ⁷ !Ida ma ka tsipupeka ma ka magemage; ma ka tsonikaea na asana tabu! Rongona e labamai nogo nina dani na tauga na Dalena Sipi, maia na tauna e vangarau manogati segenina nogo. ⁸ Mara sauvania na polo male seremaka ke sagelia.” Ma na polo seremaka ia, papadana nogo niqira aqo dou nina tinoni God.

⁹ Mi muri, ma na angelo e tsarivaniau, “Ko maret-sunaa na goko iani: Kara mage igira sui ara vaillivugira nogo kara sanga na laba tana nina kavomutsa na tauga na Dalena Sipi.” Ma na angelo e tsarigotoa vaniau, “Na goko girani, ara nina tsaqina goko manana na Taovia God.”

¹⁰ Minau au puka kovoragi i tuana na angelo ia, laka kau samasama vania, maia e tongo vaniau me tsaria, “!Ko laka na nauvaganana vaniau ia! Inau kesa gamui aqokolu moa igoe migira na tasimu, igamu sui amu mauri muria na manana vaga e sasaniana a Iesu Kristo. !Ma God aia segeni moa ko samasama vania!”

Rongona na manana vaga a Iesu Kristo e sasaniana i tana nogoria e pukuga niqira goko igira na propete.

Na Ose Sere Maia e Sage i Konina

¹¹ Mi muri, mau reia e ova na baragata, mi tana e totu kesa na ose sere. Ma na soana aia e sage i gotuna e vaga iani: A Tukakai ma Mana Saviliu; rongona tana pedemana nogo aia e pedeginigira na tinoni me gini sage tana vaillabu. ¹² Ma na matana aia e iru vaga na lapina na lake, me sageligira na dangana gana kepi taovia tana lovana. Me kesa na soa e totu i konina, me tagara ke kesa ke donaginia nagua na rongona na soa ia, maia segenina moa e donaginia. ¹³ Ma na polokatsi aia e sagelia e dangali poponoa na gabu. Mara soaginia ia “Nina Goko God.” ¹⁴ Na alaala loki na mane vaumate ni baragata ara tsatsari mai i murina aia, mara sage tana niqira ose sere, mara sagelia na polo sere male sosongo.

¹⁵ Me kesa na isi vavanga sosongo e labarutsu i mangana aia, agana nina mani labu pukaliginiaqira na vera loki sui. Maia sauba ke tagaovi kaputiginigira nina itoro tapala, me ke tsogori rapasiginigira sui na uaenina nina momosatoba ma nina kore loki aia na God Susuliga Sosongo. ¹⁶ Mi tana polona mi tana bunguna goto ara marea na soa vaga iani: “Niqira Taovia Tsapakae na taovia tsapakae sui, ma niqira Taovia Loki na taovia loki sui.”

¹⁷ Mau reigotoa kesa na angelo, aia e tutuu tana aso, me gudato vanigira na manu loki sui ara viri lovo bamai tana masaoka me tsarivanigira, “!Kamu saikolu mai sui tana nina kavomutsa loki God! ¹⁸ !Kamu mai, ma kamu gania na lakaqira na taovia tsapakae, ma na lakaqira igira gaqira taovia na mane vaumate kolu lakaqira niqira mane vaumate, ma niqira ose kolugira igira ara sage i koniqira, ma na lakaqira goto na toga sui, igira na tseka ma na tinoni tau tseka, igira na lokina me ke tsau tana tetelona!”

¹⁹ Mi muri, mau reia na omea atsi loki, migira sui na taovia tsapakae ni barangengo, kolua na alaala niqira mane vaumate, ara saikolu laka kara labua aia e sage tana ose ma nina alaala na mane vaumate. ²⁰ Migira ara tuu, mara tangolikaira na omea atsi loki ma na propete peropero, aia e naugira na valatsatsa i matana aia. Rongona ginia na valatsatsa vaga gira nogo, ti aia e gini peroginigira na tinoni ara tamanina na marepapadana na omea atsi loki tana koniqira, migira goto ara samasama vania na titinonina. Mara tsonima-mauri kaira na omea atsi loki ma na propete peropero i laona na reku na lake loki e gagaa kolu papasa mila sigini seko. ²¹ Ma niqira alaala na mane vaumate ara gini lamuta sui na isi e labarutsumai i mangana aia e sage i gotuna na ose; migira na manu sui ara gini masu na ganiana na lakaqira na lamuta.

Na Omea Sauba Kara Laba i Laona Kesa na Toga na Ngalitupa

20 Mi muri, mau reia kesa na angelo e tsunamai talu i baragata, me tangolia tana limana na kii na mani sangaviana na matsapana na qou loki i lao vasau, kolua kesa na itai tapala mamava. ² Maia e baa, me tangolia na vua loki, aia na muata ni oka, aia nogo-ria ara soaginia na Tidao Seko se Satan, me soriginia nina itai tapala, me ke totu vaga ia i laona ke kesa na toga na ngalitupa. ³ Ma na angelo e tsonitsunaa Satan tana qou loki, me kikapusia na matsapana, me bulutiginia na bubulutina, rongona ke gini utu goto vania Satan na peroginiaqira na tinoni tana barangengo popono, poi tsau ke putsu kesa na toga na ngalitupa. Mi muri ti kara nusitugua, me ke totu lee kesa moa tana tagu tetelo.

⁴ Mau reigira visana na sasana na totukae, mi tana ara totu kaekae igira na tinoni aia God e saunogoa vanigira na susuliga gana na votapede. Mau reigotoa na tidaoqira igira ara labumatesigira rongona ara gini turupatuna na gokona God mara katevulagia na manana vaga e sasania a Iesu. Igira nogo na tinoni girani ara tau sanga na samasama vaniana na omea atsi loki se na nununa lee goto aia, mara tau goto tamanina nina marepapadana na omea atsi loki tana raeqira se tana limaqira. Ara maurivisutugua tania na mate, mara tagao vaga nogo na taovia tsapakae kolua a Iesu Kristo i laona kesa na toga na ngalitupa.

⁵ Iani nogo na kesanina na mauriviisutuguana tania na mate. Migira sui na tinoni tavosi ara mate nogo, tagara goto kara tau maurivisutugua tania na mate, poi tsau kalina ke putsu kesa na toga na ngalitupa.

⁶ Ara mage loki me dou sosongo manana vanigira nina tinoni God, igira ara sanga na maurivisu tana kesanina na maurivisutugua tania na mate. Rongona na rukani na na mate sauba e utu ke susuliga kaputigira igira; migira sauba kara lia nina tinoni tabu God ma Iesu Kristo, ma kara tagao kolua i laona ke kesa na toga na ngalitupa.

E Puka Lee Gana Susuliga Satan

⁷ Mi murina, kalina ke putsu nogo kesa na toga na ngalitupa, mi tana ti sauba God ke nusitugua Satan tania nina totu sosori. ⁸ Maia sauba ke vano bamai na peroaqira na tinoni sui tana vati tsukena na barangengo, i koniqira nogo na puku ka koniqira a Gog ma Magog. Maia Satan sauba ke tuu, me ke tagigira na tinoni sui gana na vailabugi loki, migira kara danga vaga nogo na vatuna na one i tasi. ⁹ Me ke mologira kara vano bamai tana barangengo popono, ma kara polia na nauna tana ara totu igira nina tinoni God, ma na ver-abau i tana aia God e reingao sosongolia. Ma na lake

sauba ke tsunamai talu i gotu, me ke ganigira sui nina alaala Satan.

¹⁰ Mi muri, maia na tidao seko, aia nogo e perobule-sigira na tinoni, sauba God ke tsonitsunaa i laona na reku na lake loki ma na papasa mila sigini seko, i tana God e tsonitsunakaira idanogoa kaira na omea atsi loki ma na propete peropero. Mi tana ti sauba kara rota loki sosongo na dani ma na bongi, me utu goto ke sui niqira rota.

Na Pede Loki

¹¹ Mi muri, mau reigotoa kesa na sasana na totukae, e loki me sere, ma na tamanina e totu kaekae i konina. Mi kalina kaira sui na barangengo ma na baragata ara morosi vaganana ia, mara ka mataguni sosongolia, mara ka tsogoligi tania, mara ka ba nanga lee saikesa.

¹² Mau reigira goto igira sui ara mate nogo, igira na lokina ma na tetelona sui, ara mai mara tutuu i matana nina sasana na totukae na Taovia. Maia e vuresigira visana na papi. Mi muri, me vuresia kesa segeni goto na papi, i tana nogo ara marea na asaqira igira ara mauri saliu. Mi tana, aia e tuu me pedegira igira sui ara mate, muria na douna se na sekona niqira aqo ara naua tana mauriqira, vaga nogo ara maretsunaa i laoqira na papi. ¹³ Mi muri, migira sui ara lulumi i laona na tasi, migira sui lakalaka goto ara mate pipi tana nauna sui i laona na barangengo, ara maurivisutugua. Maia e totu tana nina sasana na totukae e pedegira sui muria na douna se na sekona niqira aqo ara naua tana mauriqira. ¹⁴ Mi muri, maia e tsonitsunakaira na mate ma na vera na mate i laona na reku na lake. Ma na reku na lake ia, aia nogoria na rukani na mate. ¹⁵ Masei ti e tau totu na asana i laona na papi na mauri, maia e tsonitsunaa i laona na reku na lake.

Na Baragata Vaolu Ma na Barangengo Vaolu

21 Mi muri, mau reia na baragata vaolu ma na barangengo vaolu. Kaira sui na baragata ida ma na barangengo ida ara ka nangaligi lee sui nogo, me nanga le goto na tasi. ² Mau reia na Vera Tabu Loki, aia na Jerusalem vaolu, e tsunamai talu i gotu i konina God. Aia e vangarau manogati segenina nogo, vaga kesa na daki tauga vaolu e sagelia gana inilau me baa na valaleana na savana. ³ Mau rongomia kesa e goko loki talumai tana nina sasana na totukae na Taovia me tsaria, "I!Kamu reia baa! I!God e molovera nogo kolugira na tinoni! Aia sauba ke mauri kolugira, migira sauba kara lia nina tinoni. God segenina nogo sauba ke totu kolugira, maia nogo sauba ke lia niqira God. ⁴ Sauba ke saluvaligia na koo na mataqira. Me sauba na tinoni kara tau goto dona na mate, se na melu, se na ngan-gai, se na rota. Rongona na omea ni sau vaga girani, ara nangaligi sui nogo."

⁵ Maia e totu tana nina sasana na totukae e tsaria, "!"Reia, inau au naua mara gini vaolu na omea sui!" Maia e tsarigotoa vaniau, "Ko maretsunaa na goko iani, laka na tsaqina na goko girani ara mana sui me tugua nomoa na noruaqira." ⁶ Me tsarigotoa, "!"E sui nogo! Inau na idana tsotsodo ma na murina tsotsodo, na tuturigana ma na susuina. Asei moa ti ke marou, sauba kau tamivania ke inu lee tana vuravura na koo na mauri me ke tau goto tsonimatena. ⁷ Masei ti ke mangana me ke totukakai i koniqu, miani nogo na peluna sauba ke adia i koniqu: Inau kau lia nina God, maia ke lia na dalequ. ⁸ Migira ara posu mara tiatagaraau, migira na mane ma na daki ara vainaugi segeni, migira ara labumatesi tinoni, migira ara totu matengana na vainausekoligi, migira ara tabatu tinoni, migira ara samasama vanigira na tidao, migira sui ara dona na pero ma na valovalo, na tinoni sui vaga gira, na voliqira nogo: na totu tana reku na lake ma na papasa mila sigini seko. Aia nogoria na rukanina na mate."

Na Jerusalem Vaolu

⁹ Me kesa tu vidaqira tugira vitu na angelo ara tu tangolia vitu na popo e danga i laona vitu na susuina na rota seko loki, aia e labamai i koniqu me tsarivaniau, "Ko mai, minau kau tusuvulagi vanigo na Daki Tauga Vaolu, aia na tauna na Dalena Sipi." ¹⁰ Mi tana ma na Tarunga Tabu e totuviau, me kesa na angelo e suludatoau i kelana kesa na vungavunga katsi sosongo. Me tusuvulagi vaniau na Vera Tabu, aia na Jerusalem vaolu e tsunamai talu i baragata i konina God, ¹¹ ma na mararana God e mararasi poponoa. E maka me rereidou sosongo vaga kesa na vatu angaanga, me maka tsapatugu. ¹² Ma na baravatuna na Vera Tabu ia e dato ao sosongo, me tamanina sangavulu ruka na matsapa loki, mara sangavulu ruka na angelo ara mataligira na matsapana. Me pipi tana matsapa ara marea na asaqira na sangavulu ruka na duli ni Israel. ¹³ Mara tu tolu na matsapa loki pipi kesa tabana na vale: tolu tabana i longa, me tolu tabana i ata, me tolu tabana i vava, me tolu tabana i tasi. ¹⁴ Ma na baravatuna na verabau ia, ara gini tsutsuvatuginia sangavulu ruka na vatu loki, mi tana vatu girani e totu na mamarena na soaqira igira na sangavulu ruka nina apostolo na Dalena Sipi.

¹⁵ Ma na angelo aia e goko vaniau, e tangolia i li mana kesa na gai qolu agana na tovoginiana na verabau ia, migira goto na matsapana ma na ponoponona. ¹⁶ Ara ka atsa saikesa na katsina ma na damana na verabau ia. Na angelo e adia nina gai na toovo me tovoginia na verabau: me tsaulia ruka na toga vati sangatu na kilometa na katsina, me atsa vaga goto na damana ma na datona. ¹⁷ Ma na angelo e tovogotoa na ponoponona na vera, me tsaulia kesa sangatu vati sangavulu vati tabailima na datona, vaga

tana niqira toovo na tinoni tana tagu ia. ¹⁸ Ma na ponopono ara aqosiginia moa na vatu angaanga mamarega loki matena, ma na verabau ia ara logoginia na qolu laka segeni moa, me maka tsapatugu. ¹⁹ Ma na tsutsuvatuna na vera loki ia ara baruginia pipi na vatana na vatu mamarega angaanga loki matena.

Na kesanina tsutsuvatuna ara baruginia na vatana na vatu angaanga loki matena ara soaginia na jasper.

Na rukanina ara baruginia na vatu bora angaanga ara soaginia na sapaea.

Na tolunina ara baruginia na vatu sere angaanga ara soaginia na aget.

Na vatinina ara baruginia na vatu marao angaanga ara soaginia na emerald.

²⁰ Na tsegenina ara baruginia na vatu tsitsi sere angaanga ara soaginia na oniks.

Na ononina ara baruginia na vatu tsitsi angaanga ara soaginia na karnelian.

Na vitunina ara baruginia na vatu mila angaanga ara soaginia na krisolait.

Na alunina ara baruginia e kesa segeni na vatana na vatu marao angaanga ara soaginia na beril.

Na siunina ara baruginia e kesa segeni na vatana na vatu mila angaanga ara soaginia na topas.

Na sangavulunina ara baruginia na vatu marao mila ara soaginia na kalsedoni.

Na sangavulu kesanina ara baruginia e kesa segeni na vatana na vatu bora angaanga ara soaginia na turkois.

Na sangavulu rukanina ara baruginia e kesa segeni na vatana na vatu tsitsi angaanga ara soaginia na ametist.

²¹ Migira sui sangavulu ruka na matsapana ara nauginia na matana davi; pipi kesa matsapa ara nauginia kesa moa na matana davi. Ma na sautuna na vera loki ia, ara nauginia na qolulaka, me maka tsapatugu.

²² Mau tau moa reia sa vale tabu ke totu tana verabau ia, rongona ngiti vale tabu i tana kaira nogoria na Taovia God Susuliga Sosongo ma na Dalena Sipi.

²³ Me tau goto kilia na aso se na vula ke sinaria ti ke gini marara na verabau ia, rongona na mararana God nogo e mararasia, ma na Dalena Sipi nogo e ngiti mararana. ²⁴ Migira na tinoni sui tana barangengo sauba kara liu moa tana mararana aia, migira na taovia tsapakae na barangengo sauba kara adimaigira na vangana sui niqira tamani i laona. ²⁵ Ma na matsapana na vera loki ia, sauba kara totu ova saviliu na dani popono; me utu kara vongogira, rongona i tana e utu goto ke dona na bongi. ²⁶ Me pipi sui niqira tamani na vera sui sauba kara adisaigira mai moa i laona na verabau ia.

²⁷ Me sauba ke tagara goto ke kesa na omea seko, se ke kesa ke naua na omea paluvangamaga se ke pero, ke dona ke sage i laona na vera loki ia. Igira segeni

moa na asaqira ara totu nogo i laona nina papi na mauri na Dalena Sipi, igira moa sauba kara sage baa i laona na vera loki ia.

Na Koo na Mauri ma na Gai na Mauri

22 Maia na angelo e tusuvulagi vaniau goto na ko loki, aia na koo na mauri e totora vaga kalina na lalaina na aso e gado tana koo se tana tasi. E vuradato tana ka niqira sasana na totukae kaira God ma na Dalena Sipi, ² me tsatsali tsunamai i levugana na sautu tana verabau ia. Me ruka tabana tana liligina na ko loki ia, ara dato na gai na mauri, mara molovuaqira sangavulu ruka kalina i laona kesa na ngalitupa, e kesa kalina i laona pipi na vula; ma na rauqira e lia gana na mani talimaurisi tinoni pipi tana vera sui. ³ Me tagara kesa na omea seko God e dona na reisaviana ke totu tana verabau ia.

Me sauba ke totu goto i laona na verabau ia ka niqira sasana na totukae kaira God ma na Dalena Sipi, migira sui nina tinoni sauba kara samasama vania i tana. ⁴ Ma kara morosia na matana God, ma na asana aia ke totu tana raeqira. ⁵ Me utu goto ke bongi tana, me utu goto kara kilia kesa na laeti ke mararasigira, se na aso ke sinarigira, rongona na Taovia God aia nogo sauba ke ngiti niqira marara, migira kara tagao mala taovia tsapakae nogo na dani ma na dani.

Na Visumaiana a Iesu

⁶ Mi muri, ma na angelo e tsarivaniau: "Na tsaqina goko girani ara mana sui, me tugua nomoa na noruaqira. Ma na Taovia God, aia e saua nina Tarunga Tabu vanigira na propete, aia nogo e molomaia kesa nina angelo ke mai katevulagi vanigira nina tinoni na omea sauba ke tau oka ma kara labamai."

⁷ Me tuu a Iesu me tsaria: "!Kamu rorongou dou! !E varangi lee nogo kau visumai inau! !Kara gini mage igira ara murigira na tsaqina goko na katemai ara totu i laona na papi iani!"

⁸ Eo, inau nogo a Ioane, au rongomigira, mau reigira na omea sui girani. Mi kalina au rongomigira mau reigira sui na omea vaga gira, minau au puka kovoragi i tuana na angelo aia e sauvulagigira vaniau laka kau samasama vania. ⁹ Maia e tongo vaniau me tsaria, "!Ko laka na nauvaganana vaniau ia! Matena inau nogo kesa gamui aqokolu igoe migira na tasimu na propete, migira sui goto ara murigira na tsaqina na goko vaga ara totu i laona na papi iani. !Ma God aia moa ko samasama vania!"

¹⁰ Ma na angelo e tsarigotoa vaniau, "Ko laka na molopoaqira lee na gokona God ara totu i laona na papi iani, rongona e varavara sosongo nogo na tagu i tana kara labavulagia na omea sui girani. ¹¹ Masei na tinoni e seko nogo nina sasaga, ma nina aqo ke totu

matengana na nauseko babaa moa, masei e naquga nogo na tobana, ma nina aqo ke naquga babaa moa. Masei na tinoni e dou nogo nina sasaga, ma nina aqo ke totu matengana na nauana babaa na omea e dou, masei e male nogo tobana, nina aqo ke totu male babaa moa."

¹² Ma Iesu e tsarigotoa, "!Kamu rorongou dou! E varangi sosongo nogo kau visumai inau, me sauba kau adimai koluau na peluna, gana na tusuana vania pipi tinoni tatasa, muria na douna se na sekona nina aqo e naua tana maurina. ¹³ Inau nogo na idana tsot-sodo ma na murina tsotsodo, na tuturigana ma na susuina."

¹⁴ Eo, kara mage igira ara vulimalegira nogo na pologira, rongona sauba ke gini ulagaqira na ganiana na vuana na gai na mauri, ma na liusage tana matsapana na verabau ia. ¹⁵ Migira e tau ulagaqira na sage tana verabau ia kara totu moa i taba: igira sui ara mauri mala pai, migira ara tabatu tinoni, migira ara totu matengana na vainausekoligi ma na matesi tinoni, migira ara samasama vanigira na tidao, migira goto ara dona na pero ma na valo tinoni.

¹⁶ Me goko goto a Iesu me tsaria, "Inau a Iesu, au molovanonogoa niqo angelo ke tsaritutugugira na omea sui girani vanigamu sui pipi tana vera na lotu. Inau nogo na kukuana laka a David; minau goto na veitugusidani marara maka."

¹⁷ Mara ka tuu kaira na Tarunga Tabu ma na Daki Tauga Vaolu, mara ka tsaria, "!Kamu mai!"

Me pipi igira sui ti kara rongomia na goko vaga iani, ma niqira aqo kara tsarigotoa, "!Kamu mai!"

Eo, kamu mai ti ase i marou. Asei moa e ngaoa na inu, e dou ke mai me ke inu lee tana koo na mauri, me ke tau tsonimatena.

Na Susuina

¹⁸ Inau a Ioane, inau nogo au parovatavigamu kakai, pipi gamu sui amu rongomigira na goko na katemai vaga ara totu nogo tana papi iani: ti vaga ase i ke tavongani pabo lee sa tsaqina goko vaga i konina ma God sauba ke pabogotoa gana kede, ginia na rota seko loki vaga inau au gini goko tana papi iani. ¹⁹ Me ti vaga ke kesa ke adiligia kesa na tsaqina na goko na katemai ara totu tana papi iani, me sauba God ke adiligi tanigotoa gana tuva tana vuana na gai na mauri, ma gana tuva tana Vera Tabu, vaga inau au gini goko nogo tana papi iani.

²⁰ Maia e katemaigira na goko sui girani, aia nogo e goko me tsaritugua, "!Eo, e mana! !E varangi sosongo nogo kau visumai inau!"

!Eo, Taovia Iesu ko mai!

²¹ Au nongia na Taovia Iesu ke vangalaka vanigamu sui. Amen.